ΚΛΗΜΕΝΤΟΣ
ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΩΣ
ΤΑ ΕΥΡΙΣΚΟΜΕΝΑ.
CLEMENTIS
ALEXANDRINI OPERA
GRÆCE ET LATINE
QVÆ EXTANT.

POST ACCVRATAM D. V. DANIELIS HEINSII RECENSIONEM & breues additas in fine emendationes, facta eſt non pœnitenda imo neceſſaria prælectio ab eo qui operis Editioni præfuit: adiecit doctiſſimas annotationes ex variorum Auctorum ſcriptis decerptas.

Accedunt diuerſæ lectiones & emendationes, partim ex veterum ſcriptis, partim ex huius ætatis doctorum iudicio à FRIDERICO SYLBVRGIO *collectæ:*

Cum Tribus locupletibus, Auctorum, Rerum, Verborum, & phraſeων Indicibus.

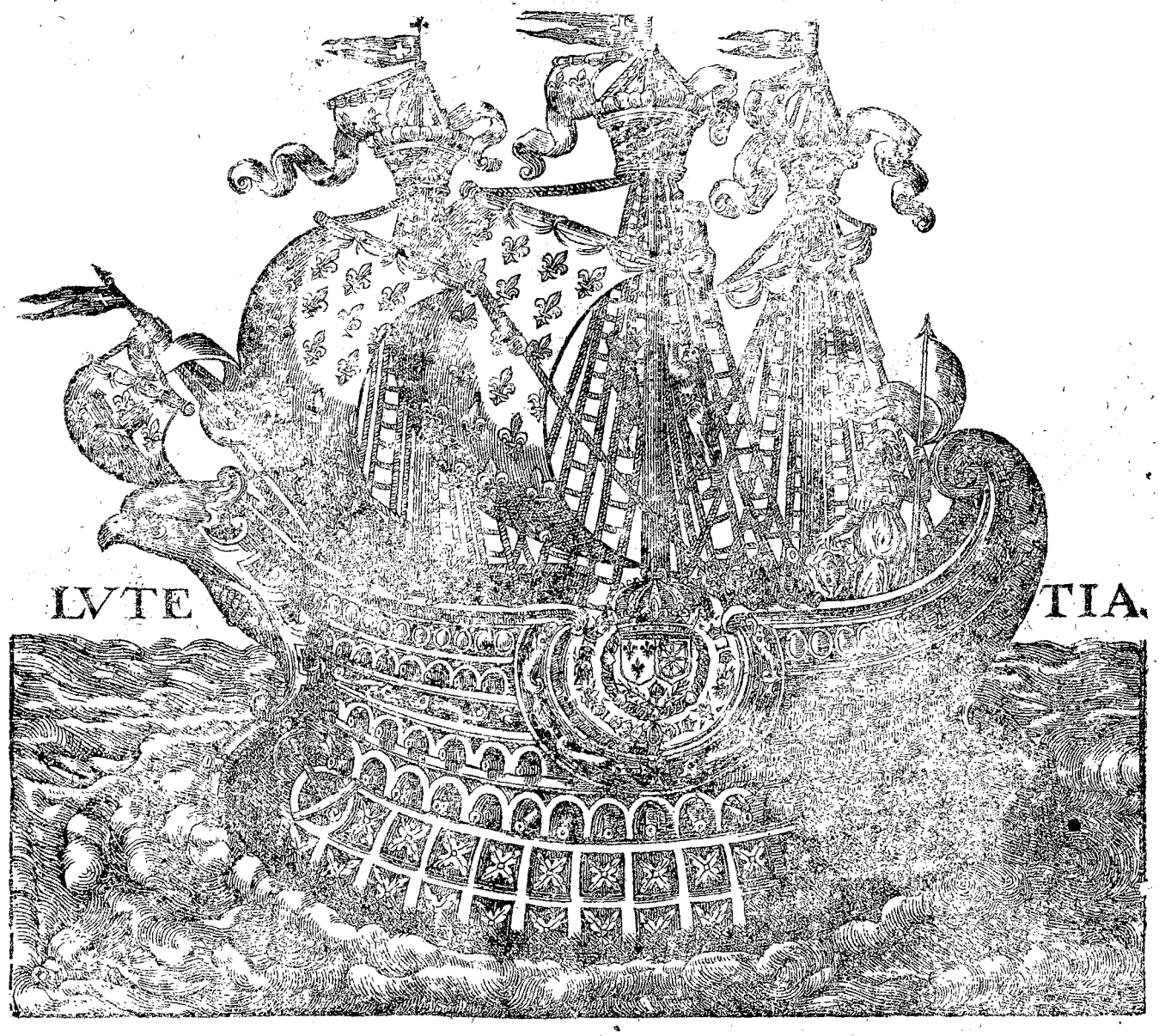

LVTETIÆ PARISIORVM,

Typis Regijs, M. DC. XXXXI.

LECTORI.

CVM Clementem, quem Alexandrinum vulgo, vel à loco in quo docuit, vel ab vrbe natali dixerunt, Ornatiſſimus vir Ioannes Commelinus, prælo iterum daturus eſſet, neque aliud haberet præſidium, petiit à nobis vt doctiſſimum ſcriptorem percurreremus, & interpretationem præcipue, quam non tantum impolitam & obſcuram, ſed pleriſque locis parum fidelem eſſe, ex Sylburgio didicerat, obiter recenſeremus. Qua in re, cum amore maximi autoris inflammatus, meam illi, quanquam aliis in rebus vehementer occupatus, addixiſſem operam, ſero intellexi, quantum mihi ipſe oneris moleſtiæque iumento meo accerſiſſem. Vir quippe doctiſſimus Heruetus, cum aliis intentus ſtudiis, tanquam penſum quoddam indictiuum abſoluiſſet, aliud egit potius quam quod ſuſceperat. Nam præterquam quod autoris mentem (ne de viro erudito ſecus quam oportet iudicemus) ſi non dicam in locis infinitis non cœperat, in pleriſque ſane non expreſſerat, quoties Græcorum poëtarum ῥήσεις Latinitate, vt putabat, & vt captus erat eius ſæculi donaſſet, cum ſententia non raro ſyllabas neglexerat. Adeo vt integræ pagellæ inducendæ eſſent. Quod adhuc apparet, ſicubi à me, quod in tam magno opere & alieno fieri vbique vix potuit, manus non admota eſt, aut typographi mutata à me non mutarunt. Vt cum 13. pagina, verſus Orphei vertit, ſine vllo ſenſu & neglecta verſus ratione. Quanquam ne mutaui hoc quidem: vt appareat, quid in loco admodum corrupto, ſit ſecutus. Tum quia in animo habebam, quoſdam eius lapſus ſeorſum annotare. Nam in Iambis, magis tolerare id viſum fuit, cum neglexit quartam ſedem, ſaluo ſenſu: ſicut 15. & 334. Quia Comicis Latinis hoc & amplius conceditur. Poſtquam autem aliquid me præſtitiſſe iudicaui, multa etiam inueni, quæ aut parum dilucide, aut ſecus quam oportebat, ſunt reddita. Nam in quibus (quæ & ipſa ſunt non pauca) aliam ſequutus lectionem eſt, ne mutanda quidem cenſui nonnunquam. Sed præcipuum in hoc interprete, fatalis quædam eſt obſcuritas: adeo vt vere affirmare audeam, non minus quædam eſſe ſola emendatione interpretationis à me illuſtrata quam ſi commentarium ſcripſiſſem aut paraphraſin. Ita enim erat inuolutus, vt iis qui Græce intelligerent, interpretationis ipſe interpres eſſet autor, quanquam ſæpe obſcurus, neque raro & ipſe inuolutus; ac præcipue in Stromateon libris. Reliqui qui tantum Latine ſcirent, oracula ſe legere exiſtimabant. Putidus futurus eram & ambitioſus,

si singula notassem, aut in virum, pro virili meritum de literis, inclemens: ridiculus autem, nisi multa immutassem. Paucis paginis octauus liber constat, & hunc optime, credo quia totus ad eam spectat philosophiam, quæ argumentandi docet rationem, conuertit. Vnam tamen aliquam pagellam vide, miraberis quid homini in mentem venerit, cum ea redderet Latine. Vbi de obscuritate definiti agitur & definitionis, exemplum hoc proponit, φέρε οὖν προβεβλήσθω ὁ Ηλιος τοὔνομα· φασὶν οὖν οἱ Στωϊκοὶ τοῦτ' εἶναι ἄναμμα νοερὸν ἐκ θαλαττίων ὑδάτων. Hæc ita reddit: *Age ergo propositum sit nomen Sol. Dicunt itaque Stoïci eum esse intelligens vinculum ex aquis marinis.* Autor per τοὔνομα, intelligit, quod supra dixerat, τὸ προταθὲν ὄνομα, definitum: sicut Plato & alij τοὔνομα definitum, τὸν λόγον definitionem vocant. Plane vt noster. Dicit ergo Stoïcos solem definire, hoc modo: *Solem esse vinculum intelligens ex aquis marinis.* Cum reddendum sit, *Solem esse aliquid accensum ex aquis marinis, intellectu præditum.* Nam ἄναμμα est quod accensum est. Et Clemens ex opinione Stoïcorum vocat ἄναμμα. Chrysippus ἔξαμμα vocauerat. τὸ ἀθροισθὲν ἔξαμμα νοερὸν ἐκ τοῦ τῆς θαλάσσης ἀναθυμιάματος. Quia Stoïci existimabant sydera marino humore pasci. Ea autem esse ἀνάμματα. quod ridicule *vincula* vertit. Paulo post cum Clemens de opinione ac demonstratione agit, ait ea tantum differre, quantum hominem qui vere sit homo, & alterum qui feræ sit instar, & destituatur ratione. Vnde, inquit, Comicus dixit, ὡς χαρίεις ἐστὶν ἄνθρωπος, ἔστ' ἂν ἄνθρωπος ᾖ. Hoc est, *quam venustus atque elegans est homo, dum est homo.* Menandri enim locum respexit. At noster vertit: *Charies est homo, donec fuerit homo.* Quare hæc relinquere, aut lectorem istis onerare, quid est, si non est editionem inquinare? Et hæc passim tamen occurrebant. Non quod vlli ignorantiam obijciamus, sed vt facti nostri rationem reddamus. Grato lectori satisfecimus, vt spero, quod non pauca emendauimus: ingrato spicilegium nonnullum reliquimus. Vt ex eo discat, quantum nobis debeant qui paucis offenduntur. Dignus sane est autor, qui & erudite & eleganter conuertatur: neque nobis spes deesset, si non tempus & occasio deesset. Ab operis si alibi erratum sit, præsertim in Latino, qua in verbis qua ab interpunctione (& hoc factum esse maceror & doleo) mirum non est, cum non solum vno eodémque tempore multi properarent. Sed nec manum nostram satis intricatam vbi festinamus, assequerentur, & adesse nobis semper non liceret. Sylburgij textum, quanquam sane vt industria illius viri erat, mire emendatum, etiam cum vitiosus esset, expressimus. Hoc enim præstat, quam mutare aliquid in iis libris, quorum sancta esse debet auctoritas. Et non raro homini ingenioso, emendandi loci eripit occasionem, qui corruptum mutat. Post eundem, qui insigni diligentia recentiorum omnium pene emendationes suis accurate inseruit, loca vtriusque fœderis, autorum item reliquorum, qui iisdem, quorum haud exiguus est numerus, testimoniis vtuntur, contulit, quæ in calce libri mei emendaram addidi. Non ambitione aliqua adductus, aut cum ornamento aliquo, sed simpliciter vt consulam lectori. Quæ ne nimium excrescerent, satis habui nonnunquam emendasse interpretationem, vt ex eo de integritate loci constaret. Hoc nonnunquam & neglexi. si præsertim postea de eo in mentem venit. Nam si detur iterum, vt maximum autorem recenseam, dabo operam, vt minus aliis relinquam. Quanquam equidem am-

bitioſo, etiam ſi ocium fuiſſet, eſſe in talibus non libuiſſet. Malo in ſcriptoribus nonnullis medicinam neceſſariam quam pulchram. Et videntur mihi ſapientes, non qui voces in Patribus & ſyllabas (quanquam quis tam demens qui hoc neget eſſe neceſſarium ?) ſed qui ſua vitia ex illis emendant. Sed nec ipſe tam philoſophum aut criticum, quam Gnoſticum requirit Clemens : quem tam multis & tam erudite deſcribit. Ille autem ἐν τοῖς κυριωτάτοις (vt in ſexto ait idem,) ἀεὶ διατρίβει. reliqua poſt illa, οἷς τρωγάλιόν τι ἐπὶ δείπνῳ παραψώμενος exſequitur. Quod ſi omnes agerent, minus mendorum in vita, minus diſſentionum eſſet in Eccleſia.

TESTIMONIA.

EVSEB. HISTOR. ECCLES.

LIB. V. CAP. XI.

ΚΑΤΑ τοῦτον (τὸν Πανταινον ſ.) ταῖς θείαις γραφαῖς συνασκούμενος ἐπ' Αλεξανδρείας ἐγνωρίζετο Κλήμης, ὁμώνυμος τῷ πάλαι τῆς Ρωμαίων Εκκλησίας ἡγησαμένῳ φοιτητῇ τῶν Αποστόλων· ὃς δὴ καὶ ὀνομαστὶ ἐν αἷς συνέταξεν ὑποτυπώσεσιν, ὡς ἂν διδασκάλου τοῦ Πανταίνου μέμνηται. τοῦτον δὲ αὐτὸν καὶ τῶν Στρωματέων ἐν πρώτῳ συγγράμματι αἰνίττεσθαί μοι δοκεῖ, ὅτε τοὺς ἐμφανεστέρους ἧς κατείληφεν Αποστολικῆς Διαδοχῆς ἐπισημαινόμενος, ταῦτα φησίν· ἤδη δὲ οὐ γραφὴ εἰς ἐπίδειξιν τετεχνασμένη ἥδε ἡ πραγματεία· ἀλλά μοι ὑπομνήματα εἰς γήρας θησαυρίζεται, λήθης φάρμακον, εἴδωλον ἀτεχνῶς καὶ σκιαγραφία τῶν ἐναργῶν καὶ ἐμψύχων ἐκείνων ὧν κατηξιώθην ἀκοῦσαι λόγων τε καὶ ἀνδρῶν μακαρίων καὶ τῷ ὄντι ἀξιολόγων. τούτων ὁ μὲν, ἐπὶ τῆς Ελλάδος, ὁ Ιωνικός· ὁ δὲ, ἐπὶ τῆς μεγάλης Ελλάδος· τῆς κοίλης ἅτερος αὐτῶν Συρίας ἦν· ὁ δὲ, ἀπ' Αἰγύπτου· ἄλλοι δὲ, ἀνὰ τὴν ἀνατολήν· καὶ ταύτης ὁ μὲν τις, τῶν Ασσυρίων· ὁ δὲ, ἐν τῇ Παλαιστίνῃ, Εβραῖος ἀνέκαθεν. ὑστάτῳ δὲ περιτυχών· δυνάμει δὲ ἄρα πρῶτος ἦν· ἀνεπαυσάμην ἐν Αἰγύπτῳ θηράσας λεληθότα. ἀλλ' οἱ μὲν, τὴν ἀληθῆ τῆς μακαρίας διδασκαλίας σώζοντες παράδοσιν, εὐθὺς ἀπὸ Πέτρου τε καὶ Ιακώβου, Ιωάννου τε καὶ Παύλου τῶν ἁγίων Αποστόλων, παῖς παρὰ πατρὸς ἐκδεξάμενος· ὀλίγοι δὲ οἱ πατράσιν ὁμοῖοι· ἧκον δὴ σὺν Θεῷ καὶ εἰς ἡμᾶς τὰ προγονικὰ ἐκεῖνα καὶ Αποστολικὰ καθησόμενοι σπέρματα.

CLEMENS gentilis illius Clementis, qui Apoſtolorum diſcipulus erat, ac Romanorum olim rexerat Eccleſiam, temporibus Pantæni, cuius opera in Sacris literis educatus, multúmque exercitatus erat, Alexandriæ hominum fama & commemoratione multum nobilitatus eſt: qui quidem in libris ὑποτυπώσεων ab ipſo compoſitis, nominatim præceptoris ſui Pantæni mentionem facit. Quem etiam in primo lib. περὶ Στρωμάτων videtur innuiſſe, vbi certos quoſdam viros Apoſtolica doctrina (quam ipſe ab illis acceperat) cum primis eximios recenſet, his verbis: Iſtud à me iam inſtitutum opus non eſt certè opus artificioſe ad inanem oſtentationem elaboratum, ſed tanquam Commentarius ad obliuionis morbum curandum in ſummam ſenectutem repoſitus, ſimulachrum planè & adumbratio non modo efficacis illius & plenæ ſpiritu ac vita doctrinæ, quam mihi conceſſum eſt audire: verum etiam beatorum hominum, qui ſunt omnium reuera præconiis meritò celebrandi. Quorum vnus Ionicus genere, in Græcia vixit: alter magnam Græciam incoluit: alter in Cœleſyria natus, ibidem commoratus eſt: alter ex Ægypto oriundus fuit: alij Orientem doctrina Euangelica imbuerunt: quorum vnus ex Aſſyriis prognatus eſt, alius in Palæſtina antiqua Hebræorum ſtirpe editus. Et cùm demum ipſe hominem in Ægypto deliteſcentem veſtigaſſem, inque eum poſtremum incidiſſem, qui virtute & doctrina erat re ipſa omnium primus, tandem cum illo conquieui. Atque iſti veram ſacroſanctæ doctrinæ traditionem, quam ſucceſſionis ſerie ab ipſis vſque ſanctis Apoſtolis, Petro, Iacobo, Ioanne & Paulo deducta, velut filius à patre acceperant, licet pauci numero (pauci enim ſunt patribus ſimiles) aſſidue conſeruantes, ad noſtram ætatem vſque diuina fauente clementia vitam propagarunt, quo antiqua illa & Apoſtolica doctrinæ prædictæ ſemina in animis noſtris inſererent.

Et lib. 6. cap. 13.

ΤΟΥ δὲ Κλήμεντος Στρωματεῖς οἱ πάντες ὀκτὼ παρ' ἡμῖν σώζονται· οὐκ καὶ τοιαύτης ἠξίωσεν ἐπιγραφῆς· Τίτου Φλαυίου Κλήμεντος τῶν κατὰ τὴν ἀληθῆ φιλοσοφίαν γνωστικῶν

ὑπομνημῶν Σχολαστικῆς. Ἰσάεθμοί τε τούτοις εἰσὶν οἱ ὑπογεγραμμένοι Ὑποτυπώσεων αὐτοῦ λόγοι· ἐν οἷς ὀνομασὶ ὡς διδασκάλου τῆς Γναπαίου μνημονεύῃ, ἐν δοχαῖς τε αὐτοῦ γεγράφων, καὶ παραδόσεις ἐκτιθέμενος. ἔστι δ' αὐτῷ καὶ πρὸς Ἕλληνας λόγος ὁ Προτρεπτικός, πρός τε οἱ τὸ ὑπογεγραμμένου Παιδαγωγοῦ· καὶ Τίς ὁ σῳζόμενος πλούσιος, ἤτοι ὑπογεγραφεὶς ἕτερος αὐτοῦ λόγος· τό τε Περὶ τοῦ πάσχα σύγγραμμα, καὶ Διαλέξεις περὶ νηστείας, καὶ Περὶ κατανύξεως, καὶ ὁ Προτρεπτικὸς πρὸς Ἕλληνας ἐπομνῶν εἰς τοὺς νέους βεβαπτισμένους, καὶ ὁ ὑπογεγραμμένος Καίων Ἐκκλησιαστικός, ὃν πρὸς τοὺς Ἰουδαΐζοντας· ὃν Ἀλεξάνδρῳ τῷ δεδηλωμένῳ ὑπισχνῆται διατεθῆκεν. Ἐν μὲν οὖν τοῖς Στρωματεῦσιν ὧν μόνων τῆς θείας κατέχρωσαν πεποίηται γραφῆς, ἀλλὰ καὶ τῶν παρ' Ἕλλησιν, εἴ τι ἄρα ὠφέλιμον εὑρεῖν ἐδόκει αὐτοῖς εἰρῆσθαι, μνημονεύῃ, τῶν τε κατὰ τοῖς πολλοῖς δοκούντων, τὰ Ἑλλήνων ὁμοῦ καὶ τὰ βαρβάρων ἀναπύοντων, καὶ ἐπὶ ταῖς τῶν αἱρεσιαρχῶν ψευδοδοξίας ἐλέγχων· ἱστορίαν τε πολλὴν ἐξανέπλοι, ἐπανθοῦσιν ἡμῖν πολυμαθοῦς παρέχων παιδείας. Τούτοις ἅπασι καταμίγνυσι καὶ τὰ φιλοσόφων δόγματα. Οἷον εἰκότως καταλλήλων τῇ ἐπαγωγῇ καὶ τῶν παραγραφῶν τῶν Στρωματέων πεποίηται. κέχρηται δ' ἐν αὐτοῖς καὶ ταῖς ἀπὸ τῶν ἀντιλεγομένων γραφῶν μαρτυρίαις, τῆς τε λεγομένης Σολομῶντος Σοφίας. καὶ τῆς Ἰησοῦ τοῦ Σιρὰχ, καὶ τῆς πρὸς Ἑβραίους ἐπιστολῆς, τῆς τε Βαρνάβα καὶ Κλήμεντος καὶ Ἰούδα. μνημονεύῃ τε τοῦ πρὸς Ἕλληνας Τατιανοῦ λόγου, καὶ Καισιανοῦ, ὡς καὶ αὐτοῦ χρονογραφίαν πεποιημένου. ἐπὶ μὲν Φίλωνος καὶ Ἀριστοβούλου, Ἰωσήπου τε καὶ Δημητρίου καὶ Εὐπολέμου, Ἰουδαίων συγγραφέων, ὡς αὐτοῦτων ἀπάντων ἐγγράφως πρεσβυτέρων τῆς παρ' Ἕλλησιν ἀρχαιολογίας Μωσέα τε καὶ τὸ Ἰουδαίων ἔθνος ἀποδεξαίτων. καὶ ἄλλης δ' πλείστης χρησιμαθείας ἐμπλεοῖ οἱ δηλούμενοι τυγχάνουσι τοῦ θείου λόγου. ὧν ἐν τῷ πρώτῳ πρὸς ἑαυτὸν δηλοῖ ὡς ἔλαβε τῆς τῶν Ἀποστόλων παραδόσεως. ἐπαναφέρεται δ' ἐν αὐτοῖς καὶ εἰς τὴν γλῶσσαν ἐπομνημονεύεσθαι. καὶ ἐν τῷ λόγῳ ὃ αὐτοῦ τῷ εἰς πάσχα ἐκδιαθεῖναι ὁμολογεῖ πρὸς τῶν ἑταίρων, ἃς ἔτυχε παρὰ τῶν ἀρχαίων πρεσβυτέρων ἀκριβῶς παραδόσεις, γραφῇ τοῖς μεταγενεστέροις παραδοῦναι. μέμνηται δ' ἐν αὐτοῦ Μελίτωνος καὶ Εἰρηναίου, καὶ τινων ἑτέρων, ὧν καὶ τὰς διηγήσεις τέθειται. ἐν ᾧ τῆς Ὑποτυπώσεως ξενιτεύεται εἰπεῖν, πάσης τῆς ἐν Δαβὴδ γραφῆς ὑπιτετμημένης παρεῖται διηγήσεις, μηδὲ τὰς ἀντιλεγομένας προελθών· τοῦ Ἰούδα λέγω καὶ τὰς (λοιπὰς) καθολικὰς ἐπιστολὰς, τοῦ τε Βαρνάβα, καὶ τοῦ Πέτρου λεγομένου Ἀποκάλυψιν. καὶ τοῦ πρὸς Ἑβραίους ὃ ἐπιστολὴ, Παύλου μὲν οὐκ εἶναι φησι, γεγράφθαι δ' Ἑβραίοις Ἑβραϊκῇ φωνῇ, Λουκᾶν δ' Φιλοτίμως αὐτοῦ μεθερμηνεύσαντα, ἐκδοῦναι τοῖς Ἕλλησιν· ὅθεν τὸν αὐτὸν χρῶτα εὑρίσκεσθαι κατ' τοῦ ἑρμηνείαν, ταύτης τε τῆς ἐπιστολῆς, καὶ τῶν Πράξεων. μὴ πρεσγεγράφθαι δ' ὃ, Παῦλος Ἀπόστολος, εἰκότως. Ἑβραίοις γὰρ φόβον ἐπέλλων, προσλαμβάνει εἰλικρινῶς κατ' αὐτοῦ καὶ ἐπιστολεύοντα αὐτόν, συνετῶς πάνυ σὺν τῇ ἀρχῇ ἀπέρασεν αὐτοῦ, ὃ ὄνομα θείς· εἶτα ἐπιστολὰς ἐπιλέγει· ἤδη δ', ὡς ὁ μακάριος ἔλεγε πρεσβύτερος, ἐπεὶ ὁ Κύριος, Ἀπόστολος ὢν τῶν Παντοκράτορος, ἀπεστάλη πρὸς Ἑβραίους, διὰ μετριότητα ὁ Παῦλος, ὡς ἂν εἰς τὰ ἔθνη ἀπεσταλμένος, διὰ τὴν ἐγγράφου ἑαυτὸν Ἑβραίων Ἀπόστολον, διά τε τοῦ πρὸς τὸν Κύριον, διά τε τὸ διὰ τὴν οἰκειότητα καὶ πρὸς Ἑβραίους ὑπισχνεῖται, ἐθνῶν κήρυκα ὄντα καὶ Ἀπόστολον. αὖθις δ' ἐν τοῖς αὐτοῦ ὁ Κλήμης βιβλίοις πρὸς τῆς τάξεως τῶν Εὐαγγελίων παραδόσιν τὸ αὐτόθεν πρεσβυτέρων τέθειται, τόδε ἔχουσιν τὸν τρόπον. πρεσγεγράφθαι ἐλέγετο τὰ Εὐαγγέλια. τὰ περιέχοντα τὰς γενεαλογίας· ὃ δ' κατὰ Μάρκον, ταύτην ἐσχηκέναι τὴν οἰκονομίαν. τοῦ Πέτρου δημοσίᾳ ἐν Ῥώμῃ κηρύξαντος τὸν λόγον, καὶ πνεύματι τὸ Εὐαγγέλιον ἐξειπόντος, τοὺς παρόντας, πολλοὺς ὄντας, παρακαλέσαι τὸν Μάρκον, ὡς ἂν ἀκολουθήσαντα αὐτῷ πρόρρωθεν, καὶ μεμνημένον τῶν λεχθέντων, ἀναγράψαι τὰ εἰρημένα· ποιήσαντα δ' τὸ Εὐαγγέλιον, μεταδοῦναι τοῖς δεομένοις αὐτοῦ. ὅπερ ὑπιγνόντα τὸν Πέτρον, προτρεπτικῶς μήτε κωλύσαι μήτε προτρέψασθαι. τὸν μὲν τοι Ἰωάννην ἔσχατον, συνιδόντα ὅτι τὰ σωματικὰ ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις δεδήλωται, προτραπέντα ὑπὸ τῶν γνωρίμων, πνεύματι θεοφορηθέντα, πνευματικὸν ποιῆσαι Εὐαγγέλιον. τοσαῦτα ὁ Κλήμης.

CLEMENTIS omnes octo libri στρωματεῖς, id est, varie contexti, apud nos integri seruantur, quos tali inscriptione donauit: Titi Flauij Clementis commentaria στρωματεῖς, hoc est, varia ratione contexti, qui multiplicem veræ ac diuinæ Philosophiæ cognitionem complectuntur. Totidem etiam libri sunt ab eo editi, qui ὑποτυπώσεις, id est, Informationes inscribuntur: in quibus Pantænum doctorem & magistrum suum nominatim memorat, cum Commentarios eius in Sacras literas recensendo, tum traditiones etiam explanando. Est eius liber ad Gentiles Hortatorius. Tres item, qui inscribuntur Pædagogus. Alius, cuius titulus sic habet: Quisnam diues ille sit, qui saluetur. De Paschate liber vnus. Disputationes de ieiunio. Liber obtrectationis. Est præterea liber eius Hortatorius ad patientiam. Alius, Ad nuper baptizatos. Alius qui nuncupatur Canon Ecclesiasticus, siue contra eos qui Iudæorum sequuntur errorem: quem Episcopo Alexandro, de quo suprà verba fecimus, dedicauit. In libris στρωματέων; non modo sententias ex Sacra Scriptura collectas disperse intexit: sed etiam ex gentilium scriptorum libris, si quid ab illis commode dictum videatur, sumit, cum Græcorum simul & Barbarorum opiniones, quæ apud multos iactatæ sunt, aperiendo: tum falsos & commenticios errores eorum qui inter hæreticos principem locum obtinebant, coarguendo: denique explanationem multiplicis doctrinæ, & literarum cuiusque generis, vnde copiosa materia nobis suppetit prudentiæ, ante oculos lectoris proponit. Atque his vniuersis philosophorum dogmata admiscuit. Vnde non sine causa inscriptionem operis, argumento valde consentaneam fecit, στρωματεῖς. In eisdem octo libris vtitur testimoniis Scripturarum, quibus à multis solet contradici: nimirum Sapientiæ, quæ Salomonis dicitur: & Ecclesiastici, Iesu Syrach, & epistolæ ad Hebræos, & Barnabæ & Clementis, & Iudæ. Tatiani item librum contra Gentiles citat: & librum Cassiani, quem De temporum ordine conscripsit. Philonis porro, & Aristobuli, Iosephi & Demetrij & Eupolemi, Iudæorum scriptorum memoriam non præterit: quippe qui suis scriptis Moysen, & Iudæorum gentem, vetere illa prosapia quæ apud Græcos iactatur, longe antiquiorem fuisse perspicue cõmonstrant. Atque isti Clementis libri, quos iam persecuti sumus, maxima optimarum disciplinarum materia referti sunt. In primo libro eiusdem operis de seipso loquitur, quod prope ad Apostolorum tempora successerit. In eisdem libris Commentarios in Genesin se editurum pollicetur. Item in libro illius quem de Paschate composuit, fatetur se à familiaribus suis compulsum, vt traditiones, quas à veteribus presbyteris accepisset; literis proderet ad posteritatem. In eodem libro Melitonem, Irenæum, & alios nonnullos cõmemorat, narrationésque aliquot ex eorum libris pias recenset. In libris ὑποτυπώσεων, vt summatim comprehendam, sicut in vniuersas Scripturas, quæ omnium consentiente autoritate confirmantur, breues scripsit explicationes: ita neque eas quidem quæ à multis vocantur in controuersiam, passus est interpretationum suarum expertes esse: Iudæ epistolam dico, & Catholicas, & epistolam Barnabæ, & reuelationem quæ Petri esse dicitur. Epistolam item ad Hebræos scriptam, Pauli esse affirmat, & Hebraico sermone ad Hebræos ab eo editam. Lucam autem eam accurate in Græcum, vt Græcis traderet, conuertisse: illudque plane ex interpretatione ipsa facile intelligi posse, quod epistola & Acta Apostolorum idem orationis filum habeant. Atque hanc inscriptionem, *Paulus Apostolus*, non sine causa in epistolæ principio fuisse prætermissam. nam cum Paulus ad Hebræos epistolam scriberet, qui præiudicatam animis sententiam, & suspectam opinionem, contra eum eiusque doctrinam combiberant, nomen consulto admodum non inscripsisse: ne in ipso exordio animos illorum prorsus ab epistolæ lectione auerteret. Deinde longius aliquanto in oratione progressus, addit ista: Iam verò sicut beatus quidam presbyter dicebat: quoniam Dominus, ipse Apostolus patris sui omnipotentis, ad Hebræos missus fuit, Paulus quia erat ad gentes missus, modeste quidem, cum ad Hebræos scriberet, se Apostolum Hebræorum non inscripsit, partim, ne cùm gentium præco & Apostolus esset, præter officium ad Hebræos scribere videretur. Rursus Clemens in iisdem libris, traditionem de ordine temporum quibus Euangelia scripta erant, à veteribus presbyteris acceptam ad hunc modum exponit: Euangelia, quæ in se complectuntur genealogias, ante scripta dicuntur. Illud autem quod secundum Marcum inscribitur, talem causam habuisse fertur. Cum Petrus Romæ publice Verbum Dei prædicaret & Spiritus sancti instinctu Euangelium Christi exponeret, multos qui præsto aderant, Marcum, vtpote qui eum diutius comitatus fuisset, & eius verba memoria teneret, magnopere obsecrasse ferunt, vt ea quæ fuissent ab illo prædicata, scriptis mandaret. Quod quidem Euangelium simul ac ediderat, illis qui illud ab eo rogauissent, impertiit.

Petrum autem, vbi de eo certior factus erat, Euangelium cùm ratum fecisse, tum homines ad idem legendum adhortatum. Ioannem verò, vtpote sacro sancti Spiritus impulsu commotum, postquam intellexit, ea quæ ad corpus & humanitatem Christi spectabant, in illis Euangeliis explicata: quorundam familiarium ac necessariorum rogatu, Euangelium spirituale post reliquos Euangelistas conscripsisse. Tot extant Clementis opera.

Alexander Hierosolymitanus Episcopus ibidem de eodem.

ΠΑΤΕΡΑΣ γὰρ ἴσμεν τοὺς μακαρίους ἐκείνους τοὺς προοδεύσαντας, πρὸς οὓς μετ' ὀλίγον ἐσόμεθα, Πάνταινον τὸν μακάριον ἀληθῶς καὶ Κύριον, καὶ τὸν ἱερὸν Κλήμαντα Κύριόν μου γενόμενον, καὶ ὠφελήσαντά με.

NAM illos beatos patres, qui ante nos viam virtutis sedulo institerunt (ad quos non multo post nos profecturi sumus) cognouimus: Pantænum dico vere beatum, ac Dominum meum: & sanctum Clementem, etiam Dominum meum, qui multum mihi sæpe commodauit.

Photij testimonium, qui de Hypotheseωn libris agit præcipue, & quam multa iis impie inserta fuerint, ostendit, sicut & τῶν Στρωματέων περὶ, & præcipue octaui, extat pag. 154. edit. Hœschelianæ. vnde petatur.

Rursum Euseb. lib. 2. cap. 9.

ΠΕΡΙ δὲ τούτου ὁ Κλήμης τοῦ Ιακώβου, καὶ ἱστορίαν μνήμης ἀξίαν ἐν τῇ τῶν ὑποτυπώσεων ἑβδόμῃ παρατίθεται, ὡς ἐκ παραδόσεως τῶν πρὸ αὐτοῦ, φάσκων, ὅτι δὴ ὁ εἰσαγαγὼν αὐτὸν εἰς δικαστήριον, μαρτυρήσαντα αὐτὸν ἰδὼν, κινηθεὶς, ὡμολόγησεν καὶ αὐτὸς εἶναι ἑαυτὸν Χριστιανόν. συναπήχθησαν οὖν ἄμφω φησίν· καὶ κατὰ τὴν ὁδὸν ἠξίωσεν ἀφεθῆναι αὐτῷ ὑπὸ τοῦ Ιακώβου. ὁ δὲ, ὀλίγον σκεψάμενος, Εἰρήνη σοι, εἶπε, καὶ κατεφίλησεν αὐτόν· καὶ οὕτως ἀμφότεροι ὁμοῦ ἐκαρατομήθησαν.

DE isto Iacobo Clemens in septimo libro Υποτυπώσεων historiam plane memorabilem inserit, eamque narrat quasi ex traditione maiorum acceptam: nimirum, eum ipsum, qui Iacobum in iudicium adduxisset, cum testimonium Christo illum tam libere perhibentem cerneret, ea re commotum, se etiam Christianum ingenue confessum esse. Igitur ambobus vnà ad supplicium adductis, hunc inter eundum à Iacobo postulasse, veniam sibi concedi. Iacobum autem, paululum rem animo complexum dixisse, Pax tibi: illumque osculatum esse. Et sic tandem vtrumque securi percussum vitam deseruisse.

Hieronymus in Ecclesiasticis Scriptoribus.

CLemens Alexandrinæ Ecclesiæ presbyter, Pantæni auditor, post eius mortem, Alexandriæ Ecclesiasticam scholam tenuit, & Κατηχήσεων magister fuit. Feruntur eius insignia volumina, plenaque eruditionis & eloquentiæ, tam de scripturis diuinis, quam de secularis litteraturæ instrumento. E quibus illa sunt: Στρωματεῖς, libri octo: Υποτυπώσεων libri octo: Aduersus Gentes, liber vnus: Pædagogi libri tres: De Pascha liber vnus: De ieiunio disceptatio: & alius qui inscribitur, Quisnam diues ille sit qui saluetur: De Obtrectatione liber vnus: De Canonibus Ecclesiasticis, & Aduersum eos qui Iudæorum sequuntur errorem, liber vnus: quem proprie Alexandro Hierosolymorum Episcopo προσεφώνησεν. Meminit autem in Stromatibus suis voluminis Tatiani Aduersus Gentes, de quo supra diximus; & Cassiani cuiusdam Χρονογραφίας, quod opusculum inuenire non potui. Nec non & de Iudæis Aristobulum quendam, & Demetrium & Eupolemum scriptores aduersus Gentes refert, qui in similitudinem Iosephi, Αρχαιογονίας Moysi & Iudaicæ gentis asseruerint. Exstat Alexandri Hierosolymitarum Episcopi, qui cum Narcisso postea rexit Ecclesiam, epistola super ordinatione Asclepiadis confessoris ad Antiochenses, congratulantis eis: in qua ponit in fine: Hæc vobis

Domini ac fratres ſcripta tranſmiſi, per Clementem beatum preſbyterum, virum illuſtrem & probatum; quem vos quoque ſcitis, & nunc plenius recognoſcetis: qui quum huc veniſſet iuxta prouidentiam & viſitationem Dei, confirmauit & auxit Domini Eccleſiam. Conſtat Origenem huius fuiſſe diſcipulum. Floruit autem Seueri & Antonini filij eius temporibus.

Idem ad Magnum. Clemens Alexandrinus, preſbyter Eccleſiæ, meo iudicio omnium eruditiſſimus. Quid in illius libris indoctum? imo quid non è media philoſophia?

Hæc Euſebius & Hieronymus. Locus vero quem ex Clemente citat Euſebius, extat τῶν Στρωματέων libro primo, & quidem minus quam hic emendatè. Pantæni ſemel tantum in hoc volumine fit mentio, in Excerptis nempe. Vnde aliquis coniecerit, Ἐκλογὰς iſtas eſſe fragmentum aliquod τῶν Ὑποτυπώσεων, ſeu (vt Honorius interpretatur) Informationum. De cæteris quæ hic Clementi adſcribuntur, rara in vulgatis hiſce libris eſt mentio. Quo autem vnumquodque opuſculum citetur loco, plene commonſtrat Index in v. Clemens.

AVCTORES A CLEMENTE CITANTVR HI:

Achaicus ph.
Acuſilaus
Ægias h.
Æſchines or.
Æſchylus
Æſopus
Aëthlius
Agatho com.
Alcander
Alcmæon Crot.
Alexander polyhiſt.
Alexis com.
Amphilochus
Amphion
Anacreon lyr.
Anaxagoras
Anaxarchus ph.
Anaximander
Anaximenes
Andocides or.
Andro h.
Androcydes P.
Androrion h.
Annicerei phil.
Anticlides
Antilochus chr.
Antimachus
Antiochus
Antipater ph.
Antiphanes duo.
Antiphon or.
Antiſthenes ph.
Apellas
Apio gramm.
Apollodori tres
Apollodotus ph.
Apollonius Rhod.
Aratus
Arceſilaus ph.
Archedemus ph.
Archelaus phil.
Archemachus
Archilochus
Archinus
Ariſtarchus gr.
Ariſtæas Arg.
Ariſtippus hiſt.
Ariſto
Ariſtobulus P.
Ariſtocles
Ariſtocritus ph.
Ariſtodemus
Ariſtophanes c.
Ariſtoteles
Ariſtoteles muſ.
Ariſtus
Attapanus h.
Artorius
Athamas Pyth.
Athenodorus
Augias p.
Bacchylides
Beroſus
Bion
Branchus vat.
Cadmus
Callias c.
Callimachus
Callipho
Chamæleo
Cleanthes ph.
Clearchus ph.
Cleomenes
Cleophylus Sam.
Clitarchus h.
Cra[illegible]s
Cratini duo
Critias
Critolaus ph.
Cteſias hiſt.
Cydippus
Cypriacum poëma
Danais poëma
Demaratus
Demetrius
Democritus
Demoſthenes
Dercylus h.
Dicæarchus
Didymus gr.
Dieuchidas
Dino hiſt.
Dinomachus
Dio aruſp.
Diophil.
Diodorus h.
Diodorus ph.
Diogenes tres
Dionyſij iiij.
Diotimus ph.
Diphilus com.
Dorotheus
Doſidas
Duris h.
Empedocles
Ephorus
Epicharmus c.
Epicurus ph.
Epigenes
Eratoſthenes h.
Eubulus c.
Eudemus hiſt.
Eudoxus
Eugamon
Eumelus
Euphorio p.
Euphorus
Eupolemus
Euripides
Europia p.
Euryſus Pyth.
Euthymenes
Ezechiel trag.
Gorgias Leont.
Hecatæus
Hellanicus
Heraclides P.
Heraclitus
Herillus
Hermippus Ber.
Herodorus
Herodotus
Heſiodus
Hiceſius hiſt.
Hieronymus P.
Hippaſus
Hippias Eleus
Hippobatus
Hippocrates med.
Hippodamus Ph.
Homerus
Hyperides or.
Ilias parua p.
Ion in Trigr.
Iobas ſeu Iuba
Iophon c.
Ioſephus
Iſidorus
Iſocrates or.
Iſter hiſt.
Laitus hiſt.
Leander
Leandrius
Leo hiſt. Æg.
Leucimus ph.
Leucippus ph.
Lycus Perip.
Lyſias or.
Megaſthenes
Melanippides lyr.
Meleſagoras
Menander Perg.
Menander com.
Metrodorus ph.
Monimus
Moſchio c.
Muſæus
Myrſilus Lesb.
Myſtæ
Nauſiphanes ph.
Neanthes
Nicander p.
Nicias or.
Nicoſtratus c.
Numenius ph.
Nymphodorus
Olympicus
Onomacritus
Oracula
Orpheus
Panætius
Panyaſſis
Parmenides El.
Parrocles Thur.
Peripatetici
Phaneas
Phanocles
Pherecrates c.
Pherecydes ph.
Philemon com.
Philinus or.
Philiſtus hiſt.
Philo iij.
Philochorus hiſt.
Philolaus P.
Philoſtephanus
Philydeus com.
Phocylides
Phoronis, poëma
Pindarus
Piſander
Piſinus Lind.
Plato ph.
Plato com.
Poëtæ: interdum ſpecie nominatim expreſſa, Tragicus, Comicus, Melicus.
Polemo Ph.
Polybus med.
Poſidippus
Poſidonius
Prodicus
Ptolemæus h.
Pythagoras ph.
Pythia vates
Pythocles S.
Sappho
Sarapio h.
Scamo ſeu Scammon
Seleucus math.
Sibylla
Simmias Rhod.
Simonides
Solon
Sophocles duo
Soſibius h.
Sotades
Speuſippus
Staphylus
Staſinus p.
Stoïci
Strato
Terpander mel.
Thales
Theano Pyth.
Thearidas
Theocritus ph.
Theodectes tr.
Theognis p.

Theophraſtus
Theopompi duo
Theſpis trag.
Thraſyllus h.
Thraſymachus or.
Thucydides h.
Timæus h.
Timæus ph.
Timo Sillogr.
Timocles com.
Timotheus Perg.
Titanomachia p.
Varro
Xanthus L.
Xenocrates ph.
Xenophanes
Xenophon ph.
Zenones duo
Zoroaſtres.

SACRI Scriptores.

Moſes
Ieſus Naue
Iudices
Regnorum libri
Eſdras
Macchabaica
Iob
Pſalmœdus
Prouerbia
Sapientia
Eccleſiaſtes
Siracides
Eſaias
Ieremias
Iezechiel
Daniel
Ioel
Ionas
Michæas
Sophonias
Aggæus
Zacharias
Malachias.

Noui Teſtamenti.

Euangelia iiij.
Lucæ Acta Apoſt.
Pauli epiſt.
Petri epiſt.
Ioannis epiſt.
Ioannis Apocal.
Iudæ epiſt.

Apocryphi.

Mardochæi liber
Matthias Apoſt.
Barnabas Apoſt.
Clemens Apoſt.
Euangelium ſecundum Hebræos
Euangelium ſecundum Ægyptios
Petri prædicatio
Parchor proph.
Chami prophetia
Hermes
Paſtor.

Hæretici.

Baſilides
Caianiſtæ
Carpocrates
Caſſianus Iulius
Epiphanes
Heracleo
Iſidorus
Marcio
Nicolaitæ
Phryges
Prodicus
Simo
Taianus
Valentinus.

Hæretici à re ipſa denominati.

Antitactæ
Docitæ
Encrateta
Entychitæ
Gnoſtici
Hæmatita
Ophiani
Orthodoxaſtæ
Peratici.

In Epitomis citantur.

Baſilides
Daniel pr.
Enochus pr.
Heracleo
Hermogenes
Pantænus
Petri Apocalypſis.
Petri prædicatio
Pythagoras
Tatianus
Theodotus
Valentinus.

Quo autē quiſque citetur loco, docet Index.

DIVVS HIERONYMVS AD MAGNVM Oratorem Romanum.

QVOD autem quæris in calce epiſtolæ tuæ: cur in opuſculis noſtris, ſecularium literarum interdum ponamus exempla: & canderem Eccleſiæ, Ethnicorum ſordibus polluamus, Reſponſum breuiter habeto. Nunquam hoc quæreres, niſi te totum Tullius poſſideret. Si ſcripturas ſanctas legeres, ſi interpretes earum omiſſo Volcatio euolueres. Quis enim neſciat, & in Moyſe, & in Prophetarum voluminibus quædam aſſumpta de gentilium libris & Solomonem Philoſophis Tyri, & nonnulla præpoſuiſſe, & aliqua reſpondiſſe? Vnde in exordio Prouerbiorum commonet, vt intelligamus ſermones prudentiæ, verſutiaſque verborum, parabolas & obſcurum ſermonem, dicta ſapientum, & ænigmata, quæ propriè dialecticorum & Philoſophorum ſunt. Sed & Paulus Apoſtolus Epimenidis poëtæ, abuſus verſiculo eſt, ſcribens ad Titum, Κρῆτες ἀεὶ ψεῦσται, κακὰ θηρία, γαστέρες ἀργαί. *id eſt, Cretenſes, ſemper mendaces, malæ beſtiæ, ventres pigri. Cuius heroïci hemiſtichium poſtea Callimachus vſurpauit. Nec mirum ſi apud Latinos metrum non ſeruet, ad verbum expreſſa tranſlatio, cum Homerus eadem lingua verſus in proſam, vix cohæreat. In alia quoque epiſtola, Menandri ponit ſenarium.* Φθείρουσιν ἤθη χρηστ' ὁμιλίαι κακαί. *Corrumpunt enim mores bonos colloquia mala. Et apud Athenienſes in Martis curia diſputans, Aratum teſtem vocat, Ipſius enim & genus ſumus; quod Græcè dicitur,* Τοῦ γὰρ καὶ γένος ἐσμέν. Et deinde omnes ordine Patres commemorat, qui in refutandis gentibus, eorum ſcriptoribus vſi. Inter quos & Clementem.

INDEX

INDEX OMNIVM SACRÆ SCRIPTVRÆ LOCORVM, QVI IN HOC CLEMENTIS ALEXANDRINI VOLVMINE citantur & explicantur.

Fr. Com. Keating Aug. Vin. 1792.

Genes.

I. IN principio Deus fecit cœlum & terram 644. a
Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram 133. d
Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro ex carne mea. 194. a
Crescite & multiplicamini. 160. c. 188. a. 422. a
Terra autem erat inaspectabilis & incomposita. 591. c
VIII. & IX. Omnia vobis erunt in cibum. 149. b
XVII. Ego sum Deus tuus: gratus esto coram me. 110. a
XVIII. Ego sum terra & cinis. 516. c
XIX. Festina & commisce tres mensuras similæ, & fac subcinericios 242. b
XX. Mihi soror est ex patre, sed non ex matre, fuit autem mihi quoque in vxorem. 421. b
XXV. Quoniam Deus mei misertus est, sunt mihi omnia. 403. c
Rachel autem filia Laban veniebat cum ouibus suis. 242. b
XXVIII. Ecce ego tecum, custodiens te in vniuersa via quocumque ambulaueris, & reducam te in terram hanc, quoniam non te derelinquam donec fecerim quæcunque locutus sum tibi. 110. b
XXXII. Interrogauit ipsum, & dixit ei: enuncia mihi quod sit nomen tuum. Et dixit: Cur interrogas nomen meum? 110. c
Aspexi enim Deum facie ad faciem, & salua facta est anima mea. *ibid.* c
Remansit autem Iacob solus, & luctabatur cum eo homo, vsque ad matutinum. *ibid.* b
XXXV. Nemo videbit faciem Dei & viuet. 509. c
XLVI. Ne timeas descendere in Ægyptum. 110. d
XLIX. Qui lauat in vino vestem suam, & in sanguine vuæ indumentum suum. 105. a
Et pullum alligauit vineæ. 87. a

Exodus.

III. Quis ego sum, quod me mittis? ego autem sum & voce tenui, &c. 516. d
Fili hominis in medio scorpiorum tu habitas: veruntamen loquere ipsis si fortè audierint. 121. a
Inducam vos in terram bonam, lacte & melle fluentem. 98. a
Qui est misit me. 350. b
IX. Vestitus viri, & gressus pedis, & risus dentium de ipso annunciabit. 227. c
XV. Gloriose magnificatus est, equum & ascensorem deiecit in mare. 572. c
XVII. Gomor erat decimo trium mensura. 382. a
Deus Abraham, Deus Isaac, Deus Iacob. 367. c
XVIII. Ex aspectu vir cognoscetur, & ex occursu hominis homo agnoscetur. 227. c
XX. Ego Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Ægypti. 110. a
Non facies enim, cuiusuis rei similitudinem, eorum quæ sunt in cœlo, & quæcunque sunt in terra infra. 41. b
Non assumes nomen Domini in vano: neque enim eum mundauerit Dominus, qui nomen eius in vano assumit. 255. c
Non mœchaberis, Idola non adorabis, pueris stuprũ non inferes. Non furaberis. Non dices falsum testimonium. Honora patrem tuum & matrem tuam. 67. d. 260. c
Hic est qui reddit peccata patrum in filios iis qui oderunt, & faciens misericordiam iis qui diligunt. 118. b
Non fornicaberis: non mœchaberis: pueris stuprum non afferes. 191. a
Non mœchaberis, non concupisces. 169. d
XXIII. Quod si alicuius inimici errans iumentum inueneris, &c. 399. c
XXXI. Et locutus est Dominus ad Mosem, dicens: Ecce vocaui Beteleel filium Vri, &c. 281. c
XXXII. Si quis peccauit coram me, deleo eum de libro meo: nunc autem vade, & deduc populum hunc in locum quem dixi tibi. 110. d.
Ecce enim dixit Mosi: Angelus meus præcedit te. 111. a
Locutus sum ad te semel & bis, dicens: vidi populum hunc, &c. 521. c

XXXIII. Ostende te mihi. 361.a.582.
Miserens miserebor cuius miserebor. 487.c

Leuiticus.

IX. Non prophanabis filiam tuam, vt eam facias meretricem: non fornicabitur iniquitate. 227.a
Non erit in tuo marsupio statera & statera, magna vel parua, sed statera vera & æqua erit tibi. 45.d
XI. Non comedes leporem, nec hyænam. 188
XVI. Nos ergo Dei templa sumus, &c. 4.5.6.c
XVIII. Dixit Dominus ad Mosen, dicens: loquere filiis Israel, & dices illis, ego Dominus Deus vester, &c. 380.c
Et cum masculo non dormies fœminino concubitu: est enim abominatio. 191.d

Numeri.

VI. Si quis in eo fuerit repente mortuus, statim polluetur caput voti eius & radetur. 80.c
Duos pullos columbarum vel turturum pro peccato offerre. 86.b
XXV. Ego eos qui me diligunt amo, &c. 396.b

Deuteronomium.

VI. Audi Israel, Dominus Deus tuus, Dominus vnus est, & Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruies. 52.c
Diliges Dominum Deum tuum. 111.c
Discant filij tui quos dilexisti Domine, quod non generationes fructuum nutriant hominem, sed verbum tuum eos qui tibi credunt conseruat. 142.c
VIII. Bono estote animo, vt vos tentet, accessit Deus, vt sit timor eius in vobis, vt non peccetis. 116.a
XIV. Tanquam columbam simplicem & felle carentem. 86.a
Sicut probatur aurum & argentum in fornace, ita Dominus elegit corda hominum, &c. 400.a
XVI. Non accipies personam in iudicio. Dona enim excœcant oculos videntium, & corrumpunt verba in iusta vt liberent eos qui faciunt iniuriam. 261.c
XVIII. Prophetam vobis suscitabit Deus tanquam me de fratribus vestris. 112.b
Ipsum audietis, dicens: Et homo qui non audierit prophetam hunc, ei minatur. 112.b
XX. Ecce dedi ante oculos tuos bonum & malum, vitam & mortem, elige vitam. 595.a
XXI. Cum ei permiseris triginta diebus vt vult lugere, cum eis postea vestes mutaueris, &c. 398.d
XXIII. Non ingredietur in sancta merces meretricis. 274.a
Non erit meretrix ex filiabus Israel, & non erit scortum ex filiis Israel. 225.d
XXIV. Si videris iumentum necessariorum aut amicorum, aut eorum quos cognoscis hominum, errans in solitudine abduc ipsum, & redde, &c. 398.b
XXX. Ecce enim posui ante faciem vestram mortem & vitam vt eligatis vitam. 639.d
XXXII. Cibarunt eos germina agrorum, suxerunt mel de petra, & oleum ex petra solida: butirum bonum & lac ouium, cum adipe agnorum dedi eius. 107.c
Ego æmulatione vos prouocabo in non gente, in populo stulto vos ad iram irritabo. 379.a
Filij reprehensibiles, generatio praua & peruersa: hæc Domino retribuistis? Hic populus stultus & non sapiens: non sic ipse pater possedit te. 124.a
Sagittæ meæ conficient ipsos, consumpti fame & morsu auium, & neruorum in cerurcem conuulsio immedicabilis. Dentes beluarum immittam in ipsos cum ira serpentium super terram foris filiis eos orbabit gladius & ex promptuariis metus. 116.c
Populo in deserto sufficienter suppeditauit, in siti æstus, in inaquoso ipsum circumdedit, & eum erudiit & custodiit tanquam pupillam oculi, sicut aquila protexit nidum suum, & in pullis suis desiderauit: expansis alis suscepit ipsos, & super dorsum eos recepit? Dominus solus duxit ipsos, & non erat cum eis Deus alienus. 109.d
Videte videte quod ego sum, & non est alius Deus præter me. Ego occidam & viuere faciam, percutiam & ego medebor, & non est qui eripiet à meis manibus. 51 c 609.d
XLVIII. Et introducam vos in terram bonam, quam iurauit Dominus patribus vestris. 129.d

Judices.

V. Volo enim vos scire quod Deus qui semel seruauit populum ex Ægypto, secundò perdidit eos, qui non crediderunt, & Angelos qui non custodierunt suum imperium, sed reliquerunt proprium habitaculum, in iudicium magni diei, vinculis æternis sub caligine agrestium angelorum custodiit. 239.c

Lib. I. Reg.

IV. Ne respexeris ad aspectum eius & altitudinem magnitudinis eius, quoniam repuli eum. Homo enim respiciet ad oculos, & Dominus ad cor. 220.d
VIII. Qui vestras filias accipiet in vnguentarias, coquas, & panificas. 229.c

Job.

I. Ipse nudus sum egressus ex vtero matris meæ, &c. 538.c
Iob erat iustus, reprehensioni non obnoxius, &c. 516.c
Omnis autem sapientia est à Domino, & cum eo est in æuum. 133.a
x. Memento nostri, quoniam puluis sumus. 113
xxv. Nullus est à sorde mundus, nec si sit quidem vna dies vita eius. 468.d
xxviii. Dicit infernus perditioni. 637.c
xlii. Nunc scio omnia potes, nihil est quod tu non possis, &c. 542.a

Psalm.

I. Beatus vir qui non ambulauit in via impiorum, &c. 389.c
Beatus ille est qui non peccauit & erit tanquam lignum quod plantatum est secus decursus

aquarum, quod fructum suum dabit in tempore suo, & folium eius non defluet. 130. a
Dic. ede à viis erroris, quoniam nouit Dominus viam iustorum, & via impiorum peribit. 259. d
Ex ore infantium & lactentium perfeciſti laudem. 85. b
II. Pete à me, & dabo tibi gentes hereditatem tuam. 528. d
Apprehendite disciplinam: ne aliquando irascatur Dominus, & pereatis de via iusta, quando exarserit velociter furor eius. Beati omnes qui confidunt in ipso. 52. d
III. Væ prudentes in seipsis, & coram seipsis scientes. 262. a
IV. Filij hominum vsquequo graui eritis corde? vt quid diligitis vanitatem & quæritis mendacium. 52. d
VI. Virum sanguinum abominatur Dominus. 88. b
VIII. Videbo cœlos opera digitorum tuorum. 119.
Minuisti eum paulo minus ab Angelis. 477. d
IX. In hoc laqueo quem absconderunt, comprehensus est pes eorum. 640. d
x. Qui autem diligit iniustitiam, odio habet animam suam. 64. a
xi. Eloquia Domini eloquia casta, argentum ignitum probatum terræ, &c. 644. c
xiv. Qui pecuniam suam non dedit ad vsuram sit acceptus, &c. 449. b
xv. Lætatum est cor meum & exultauit lingua mea. 640.
xvii. Cum viro innocente eris innocens, & cum electo electus eris, &c. 572. b
xviii. Exiit sonus eorum in fines terræ. 175. d
Tenebrosa aqua in nubibus aëris. 671. d
xxviii. Auertantur peccatores in infernum, omnes gentes quæ obliuiscuntur Dei. 646. d
xxxi. Beatos quorum Deus deleuit iniquitates, texit autem peccata. 388. d
Oculi Domini super iustos & aures eius ad preces eorum, &c. 518. a
xxxii. Exultate iusti in Domino, rectos decet laudatio: confitemini Domino in cithara; in psalterio decachordo ei psallite. Cantate ei canticum nouum. 165. b
Verbo enim eius firmati sunt cœli & spiritu oris eius omnis virtus eorum. 41. d
xxxiii. Quoniam oculi Domini super iustos, & aures eius in deprecatione ipsorum. Vultus autem Domini super facientes mala. 259. a
Adeste filij, audite me timorem Domini docebo vos. 517. d
Venite, dicens, ô filij audite me, timorem Domini docebo vos. 56. c
Quis est homo qui vult vitam, diligit dies videre bonos. *ibid.*
xxxv. Domine in cœlo misericordia tua, & veritas tua vsque ad nubes. 591.
xxxvi. Vidi impium qui superexaltabatur, & efferebatur Cedros Libani, & transij, &c. 48. b. c
xliiii. Propter ea vnxit te Deus, Deus tuus oleo lætitiæ præ participibus tuis. Myrrha, & stacte, & casia à vestimentis tuis. 177. d
Intende bene prosperare & regna. 671. d
Delectabunt te filiæ Regum in honore. Astitit Regina à dextris tuis in vestitu deaurato, & fimbriis aureis circumamicta 202. c. 660
xlvii. Sicut audiuimus ita & vidimus. 129. b
xlviii. Iustus viuet in finem, quoniam non videbit interitum, quando viderit sapientes morientes. 293. c
xlix. Existimasti, ô impie, quod ero tui similis. 536. b
l. Miserere mei Deus secundum magnam misericordiam tuam, &c. 517. a
In peccatis conceptus sum, & in iniquitatibus concepit me mater mea. 469. a
Asperges me, Domine, hyssopo & mundabor, lauabis me, & super niuem dealbabor, &c. 273. b
Ecce veritatem dilexisti, incerta & occulta sapientiæ tuæ manifestasti mihi, &c. 578. c
Sacrificium Domino spiritus contritus. 261. b
Sanguinem taurorum, & adipem agnorum nolo 584. a
lvii. Fluimus enim eis ad similitudinem serpentis, tanquam surdæ aspidis & aures suas obturantis, quæ non exaudiet vocem incantantium. 66. b
lxvi. Si non peccasses, non hæc est minatus, & propter sic dicit Dominus. 8. b
lxviii. Confitebor Domino, & placebit ipsi super vitulum nouellum cornua placentem & vngulas, &c. 519. b
lxix. Exultent & lætentur in te omnes qui te quærunt, & dicant perpetuo, magnificetur Deus. 67. a
lxxi. Inimici enim Domini terram lingent. 66. c
lxxii. Quàm bonus Israel Deus his, qui recto sunt corde. 78. c
lxxvii. Aperiet in parabolis os suum, &c. 586. d
Generatio peruersa & exacerbans, generatio quæ non direxit cor suum, & non fuit fidelis cum Deo spiritus eius, & Dei testamentum non custodierunt, & in lege eius noluerunt ambulare. 126. b
Non crediderunt in mirabilibus eius: quando occidebat ipsos, requirebant ipsum, & conuertebantur, & mane ad Deum vigilabant, & recordati sunt quòd Deus est adiutor eorum, & Deus altissimus redemptor eorum est. 126. c
Audite populus meus legem meam, inclinate aurem vestram in verba oris mei, &c. 557. b
lxxxi. Sperate in ipsum tota populi cõgregatio, effundite coram ipso omnia corda vestra. 66.
Ego dixi dij estis, & filij excelsi omnes. 76. c 93. a
lxxxiv. Ipse enim est misericors, me debitus peccatis eorũ, & non perdet, & implebit vt auertat iram suam, & non incendet omnem indignationem suam. 127. a
lxxxv. Saluum fac seruum tuum, Deus meus sperantem in te. Miserere mei Domine, quia ad te clamabo toto die. 81. b
lxxxviii. Iustitia, & iudicium præparatio sedis tuæ. Misericordia & veritas præcedent ante faciem tuam. 127. b
xciv. Hodie si vocem eius audieritis, nolite obdurare corda vestra, sicut in exacerbatione secundum diem tentationis in deserto, vbi tentauerunt me patres vestri in probatione. 54. c
xcv. Quod omnes dij gentium sunt idola dæmoniorum, Deus autem cœlos fecit, & quæ sunt in cœlo. 41. c

CI. Terram seu cinerem tanquam panem manducabam. 643. b
CII. Qui seminant ergo in lacrymis, in exultatione metent. 386. c
CIII. Qui facit angelos suos spiritus, & ministros suos ignem ardentem. 592. b
CVII. Confessionem & decorem indutus est, & inducens lucem, sicut vestimentum. 204. a
CXI. Dispersit dedit pauperibus, iustitia eius manet in sæculum sæculi. 234. c. 404. d
CXII. Laudate pueri Dominum, laudate nomen Domini. 85. d
CXIII. Ne timeas quando diues fuerit homo, & quando multiplicata fuerit gloria domus eius, &c. 386. c
CXIV. In æternum non commouebitur iustus. 655. b
CXVII. Aperite ergo portas iustitiæ, vt in eas ingressus confitear Domino. 288. d
Castigans castigauit me Dominus, morti autem non tradidit me. 352. d
Dominus mihi adiutor, non timebo quid faciat mihi homo. 505. d
Aperite mihi portas iustitias, in ipsas ingressus confitebor Domino. 146. c
Castigans castigauit me Dominus, & morti non tradidit me. 112. c
In virga ferrea Reges eos. *ibid.* d
CXVIII. In custodiendo sermones tuos in toto corde. 439. c
CXIX. Quid vultis in virga veniam ad vos, an in dilectione & spiritu lenitatis. 112. d
CXXV. Beati omnes qui timent Dominum. 386
CXXXI. Adoremus in loco vbi steterunt pedes eius. 175. d
CXXXII. Sicut vnguentum quod descendit in barbam, barbam Aaron. 247. b
CXXXVI. Quo fugiam, & vbi abscondar à facie tua, &c. 528. c
CXL. Dirigatur Domine oratio mea, sicut incensum in conspectu tuo: Eleuatio manuum mea um sacrificium vespertinum. 724. d
CXLI. Increpet me iustus, & castiget, oleum autem peccatoris non impinguet caput meum. 122. d
CXLVII. Nulli genti sic fecit & iudicia sua non manifestauit eis. 646. b
CXLIX. Laudent nomen eius in choro, in tympano, & psalterio psallent ei. 166. a
CL. Laudate in sono tubæ, laudate eum in psalterio. 164. b

Prouerb.

I. Fili ne te in errorem abducant peccatores, neque in viis cum eis ambulaueris, si te hortati fuerunt, dicentes: veni nobiscum, sis socius innocentis sanguinis. in terra autē virum iustum iniuste abscondamus, de medio eum tollamus sicut infernus viuentem. 131. c
Misit sapientia seruos suos conuocans cum alto præconio in craterem vini. 310. a
Ne ambulaueris in via cum ipsis, declina pedem tuum à semitis eorum, &c. 471. c
Quoniam vocaui & non exaudiistis, dicit Dominus, sed mea irrita feciſtis consilia: meas autem reprehensiones non attendistis. 116. b
Sapienti loquere, & erit sapientior. 276. a
II. Fili, si susceptam præcepti mei dictionem apud te absconderis, exaudiet sapientiam auris tua. 270. a
III. Beatus homo qui inuenit sapientiam, & mortalis qui inuenit prudentiam. 129. c
Beatus est vir qui inuenit sapientiam, & mortalis qui vidit prudentiam. 353. d
Eleemosynæ autem, fides, & veritas ne te deserant, alliga autem eos collo tuo. 356. a
Fili mi, disciplinam Domini ne despicias, neque ægre feras cum ab ipso corriperis. Quem enim diligit Dominus, castigat, flagellat autem omnem filium quem recipit: quoniam homo peccator fugit reprehensionem. 122. c
Prudentia hominis non est in me, &c. 582. d
Parantur intemperantibus flagella, & supplicia humeris insipientium. 193. a
IV. Et non dimittetur hoc vestrum peccatum, donec mortui fueritis. 143. c
Iam sapientiam vallo circunda, & te exaltabit, corona autem voluptatis te proteret. 282. d
V. Reuera beatus est vir, qui omnia veretur propter pietatem. 393. a
Mel à labris mulieris meretricis distillat, quæ ad gratiam loquēs guttur suum impinguat. 250. d
Ne effundantur aquæ extra fontem tuum, in tuas autem plateas transeant aquæ tuæ. 362. a
VI. Fili si pro amico tuo fide iusseris trades manum inimico, &c. 391. a
Vade ad formicam, ô piger, & efficere illa sapientior. 286. a
VII. Abundantia cognitionis & sapientiæ, viuificabit eum qui est ex ipsa. 299. a
Ne animum adhibe mulieri malæ, mel enim distillat à labiis mulieris meretricis. 283. c
VIII. Accepi disciplinam, & non argentum & cognitionem super aurum probatum. Melior est sapientia lapidibus pretiosis. 134. b
Aureus prudenti mundus est disciplina. 246. c
Beatus homo qui me audiet, & homo qui vias meas custodiet, vigilans in foribus meis, interdiu obseruans stationem mei ingressus. 186. a
Dominus creauit me initium viarum suarum ad opera sua, & Dominus dat sapientiam, & à facie eius cognitio & intelligentia. Quousque piger iaces? quando autem ex somno excitaberis? sin autem fueris impiger, veniet tanquam fons messis tua, verbum paternum bonus lychnus, Dominus qui inducit lucem, fidem omnibus & salutem. 52. b
IX. Sedit in foribus domus suæ aperte super sellam, vocans eos qui in via prætereunt 252. a
X. Ex multiloquio non effugies peccatum 170. b
Labia iustorum sciunt excelsa. 383. c
Os autem temerarij appropinquat contritioni. 173. a
Quæres apud malos sapientiam, & non inuenies. 293. c
Reliquit vias suæ vineæ, in semitis propriæ agriculturæ aberrauit. 317. b
Trutinæ dolosæ abominatio coram Domino: statera autem iusta est Domino accepta. 394. c
XI. Quemadmodum inauris in nare suis, ita improbæ fœminæ pulchritudo. 245. b
Qui seminat iustitiam, operatur fidem. 316. d
XII. Mulier fortis corona est marito suo. 250. c
XIII. Iustitia munit vias à reprehensione alienas, viri innocentis iustitia diriget viam suam. 386. b

Iustus comedens impletur animo : ventres autem impiorum egeni 148.b
Ne sis vini potor, nec stipem ostendas ad emptiones carnium 155.a
Possessio quæ paratur cum iniquitate, minor redditur 261.a
Qui suo parcit baculo, suum odit filium 262.c
XV. Cor rectum exquirit cogitationem, quoniam qui quærit Deum, cognitionem inuenit cum iustitia, &c. 297.a
XVII. Curam gere eorum quæ sunt in campo viridia, & tondebis herbam, &c. 317.a
XIX. Fœneratur Deo qui miseretur pauperis 231. c
XX. Intemperans res est vinum, & iniuriosa res ebrietas 156.b
XXIII. Ne bibite vinum propter ebrietatem quoniam os tuum loquetur peruersa 155.d
Tu quidem virga percute filium tuum, animam autem eius à morte libera. Ne pepereris castigare puerum: virga autem ipsum corrige, non enim morietur 124.b
XXVII. Melior est amicus prope, quam frater longe habitans 307.b
XXXI. Mulier pia benedicitur, ipsa autem laudet timorem Domini 250.c
Virum secundum opera sua iudicabit; cùm bonæ statetæ iustitiæ faciem Deus nobis Iesum notum fecerit, per quem, tanquam ex æquali trutina, Deum cognouimus 118.c
XLV. Ego vos, ô homines, adhortor & meam vocem edo filiis hominum: audite me: præclara enim dicam 128.d

Eccles.

I. Corona itaque sapientiæ timor Domini 117.b
Et adieci sapientiam super omnes qui fuerunt ante me in Hierusalem, &c. 298.d
Timor enim Domini peccata extrudit, qui est autem sine timore, non poterit iustificari 116.d
Euerti vos sicut Deus euertit Sodomam & Gomorrham, & fuistis sicut torris extractus ab igne, & ne sic quidem ad me conuersi estis, dicit Dominus 117.b
Vanitas vanitatum, & omnia vanitas 591 d
Ipse dedit mihi non falsam eorum quæ sunt cognitionem, vt cognoscant mundi constitutionem 360.c
II. Ne læteris propter execrandas delitias 143.c
IX. Auerte autem oculum à muliere gratiosa, & ne discas alienam pulchritudinem 257.d
Beatus reuera vir ille est, qui non est lapsus in ore suo, vel non compunctus est in molestia peccati: vel ductus pœnitentia propter ea quæ locutus peccauit: vel ideo quod locutus neminem molestia affecerit 171.a
Cum muliere quæ viro subiecta est ne omnino federis, & ne super cubitum cum ea accubueris 171 b
In pulchritudine mulieris multi sunt seducti 258
Ne circumspicias in vicis ciuitatis: nec erres in eius solitudinibus 230.a
Viri iusti sint tui conuiuæ, & in timore Domini tua permanebit gloriatio 230.c
X. Est tacens qui inuenitur sapiens, & est qui odio habetur 170.b
Qui enim multiplicat sermonem, odit animam suam 170.c
Væ iis qui dicunt dulce amarum, & amarum dulce 262. a
XI. Ne introducas quemuis hominem in domum tuam: dolosi enim hominis multæ sunt insidiæ 230. c
XIII. Si enim me audieritis & volueritis, bona terræ comedetis. Si autem mihi non obedieritis neque volueritis, gladius vos & ignis deuorabit 60. c
XVII. Fili ne sis mendax, deducit enim mendacium ad furtum 317.d
XVIII. Dominus enim his vtrisque solus est potens, iram effundens ad propitiationem ex magna sua misericordia 118.c
XIX. Non est sapientia improbitatis scientia 293.c
Omnis ebriosus & fornicator mendicabit, & induetur laceris & pannosis omnis somnolentus 155.a
XXI. Et qui timet Dominum conuertetur ad cor suum
Stultus in risu extollit vocem suam 167.c
XXII. Flagella & maledicta in omni tempore sapientiæ: qui restam conglutinat, & stultum docet, ad sensum, terram ducit, & eum qui est desperatus acuit ad prudentiam 115.c
XXIII. Amoue à seruis tuis spes inanes, & indecora, cupiditates auerte à me, ventris appetitio & coïtus ne me apprehendant 193.b
Cuiuæ, cui tumultus, cui iudicia, cui iniucundæ loquelæ, cui contritiones superuacuæ 155. b
Homo qui ascendit super lectum suum, qui dicit in animo, quis me videt? circa me sunt tenebræ, & parietes sunt tegumenta mea, & nemo aspicit peccata mea. Quid vereor ne meminerit altissimus 196. a
Oculi domini altissimi quanto sint sole splendidiores. Qui respiciunt omnes vias hominum, & partes occultas intelligunt 196.b
XXV. Mulier meretrix apro similis reputabatur 195. c
Senum autem corona est multæ experientiæ & vultus eius canities, flos est multæ experientiæ 223.d
XXVI. Ira magna mulier ebria, tanquam ira Dei, mulier tumulenta 158. c
XXX. Equus enim indomitus euadit durus, & filius remissus euadit præceps 126.d
XXXI. Comede vt homo, quæ apponuntur: cessa autem primus disciplinæ gratia. Et si in medio plurium sederis, ne ante ipsos manum porrigas 172. a
In conuiuio ne argueris proximum, & ei opprobrij sermonem ne dixeris 170. d
In viuo ne te virum fortem præbeas 157. d
XXXII. Aqua, ignis, ferrum, & lac 184.a
Ne nugeris in multitudine seniorum 174. a
Silentium est virtus mulierum 173.b
XXXV. Odor suauitatis Deo est, cor quod glorificat 261.c
XXXVIII. Honora medicum propter eius vtilitatem, ipsum autem creauit Altissimus: à Domino autem est medicina & vnguentarius faciet mixtionem 179.b
XXXIX. Exaudite me tanquam rosa plantata in fluentis aquarum. geminate tanquam Libanus suauem odorem emittite, & benedicite Dominum super opera eius. 183.d

Sapientia.

I. Quoniam ſpiritus Domini repleuit orbem terræ 283.c

III. Probaſti cor meum, viſitaſti me noctu, inflammaſti me & non inuenta eſt in me iniquitas 663. b

V. Videbunt mortem ſapientis & non intelligent quid de eo decreuerit, & ad quidem ſtabilierit Dominus, & dicent de eius gloria: Is eſt quem aliquando habuimus in deriſum & in parabolam opprobrij inſipientes: vitam eius exiſtimabamus inſaniam & mortem eius ignominioſam 669. a

VI. Clara eſt & non marceſcit Sapientia, & facile cernitur ab iis qui ipſam diligunt: eos qui cupiunt præuenit 673.d

Cura autem diſciplinæ eſt charitas: charitas vero obſeruatio legum eius 142. c

VII. Sunt tibi filij, caſtiga eos, & inflecte eos à iuuentute ſua. Sunt tibi filiæ, attende corpori earum, & ne vultum tuum apud eas exhilaraueris 120.c

IX. Conſilium tuum quis nouit, ſi non tu dederis Sapientiam, & miſeris ſanctum tuum Spiritum ab altiſſimis, & ita correctæ fuerint viæ eorum, &c. 660.d

Miſericordia enim & ira cum ipſo 118.c

XV. Arbor eſt immortalitatis iis qui ipſam apprehendunt, &c. 583.a

Eſai.

I. Audi cœlum, & auſculta terra 541.b

Cognouit bos poſſeſſorem ſuum, &c. 573.b

Etſi velitis, & me audieritis, bona terræ comedetis 514.b

Lauamini, mundi eſtote, auferte iniquitates ab animabus veſtris 605.c

Principes tui non obediunt, ſocij furum, diligentes munera, perſequentes retributionem, orphanis non iudicantes 124.a

Quid mihi multitudo ſacrificiorum veſtrorum, dicit Dominus? plenus ſum holocauſtis arietum: & adipem agnorum, & ſanguinem taurorum, & hædorum nolo, nec veneritis vt à me videamini, &c. 261.b.397.b

Væ gens peccatrix, filij iniqui, populus plenus iniquitatibus, ſemen malum! 123. b

Si me audieritis & volueritis, bona terræ comedetis: ſin autem me non audieritis neque volueritis, gladius comedet vos 640.

II. Ex Sion enim egredietur lex, & Verbum Domini ex Hieruſalem 2.c

IV. Deſtruam murum, & erit in conculcationem 508.b

Abluit Dominus ſordes filiorum & filiarum Iſraël, & mundabit ſanguinem ex medio ipſorum, ſanguinem iniquitatis, & cædes Prophetarum 241.b

VI. Niſi credideritis, non intelligetis 273.a

VIII. Ecce ego & pueri quos dedit mihi Dominus 85. d

IX. Ecce puellus natus eſt nobis, & filius datus eſt nobis, cuius principatus ſemper humerum eius, & vocatum eſt nomen eius, magni conſilij Angelus 91. c

XI. Egredietur virga de radice Ieſſe 112.c

XVI. Tunc clamabis, & Deus te exaudiet. Adhuc loquente te, dicet; Ecce adſum 26.a

XXII. Ipſi fecerunt lætitiam, occidentes vitulos, & oues ſacrificantes, dicentes: comedamus & bibamus, cras enim morimur 143.b

XXVI. Qui creauit cœlos, in cœlis habitat, cœlum ſedes tua 119.a

XXVIII. Iacet tanquam in corde maris, & tanquam gubernator in multis fluctibus 155.d

XXIX. Alius populus me labiis honorat, cor vero eius longè eſt à Domino, &c. 486.d

Hic populus labiis me honorant, cor autem eorum longè eſt à me 176. b

XXX. Dicit autem per Eſaïam: dereliquiſtis Dominum, & ad indignationem concitaſtis ſanctum Iſraëlis 122.b

XXXI. Væ filij defectores: Hæc dicit Dominus; Feciſtis conſilium non per me, & pacta conuenta non per ſpiritum meum 122.a

XXXII Beatus qui ſeminat ſuper omnem aquã, quam conculcat vitulus & aſinus 616.b

XXXVI. Si dicitis, in Domino Deo noſtro confidimus, &c. 612.c

XL. Cui aſſimiliſtis Dominum, aut cui ſimilitudini aſſimilaſtis ipſum? Num imaginem fecit faber, aut aurifex auro fuſo ipſum auro illiuit 52. a. 604. d

Dominus concutiet vrbes quæ habitantur, manu comprehendet vniuerſum orbem terræ tanquam nidum 52. b

Omnis caro fœnum, & omnis gloria eius quaſi flos fœni, &c. 470. b

Rectas facite vias Domini 7.d

Sicut paſtor paſcit gregem ſuum, & brachio ſuo colligit agnos 87.b

XLIII. Sirenes mihi benedicent & filiæ paſſerum & omnes beſtiæ agri 640. c

XLV. Dabo tibi theſauros tenebroſos, occultos 556 d. & 578. b

Dominus tradidit ipſum peccatis noſtris 116.b

Ego Deus, & non eſt præter me iuſtus, & ſeruator non eſt excepto me. Conuertimini ad me, & ſalui eſtote qui eſtis ex finibus terræ. Ego ſum Deus & non eſt alius per me iuro 52.a

Ego ſum Dominus, ego ſum qui loquor iuſtitiam, & annuncio veritatem, congregamini & venite. Simul conſultate qui ſeruamini à Gentibus. Non cognouerunt qui tollunt lignum, ſculpturam eorum, & Deos orantes qui Deos non ſeruabunt 51.d. & 52.a

Hic eſt Deus noſter, & non eſt præter eum qui ſeruet 542.d

XLVIII. Non eſt pax impiis dicit Dominus 131.c

XLIX. Tempore accepto exaudiui te & in die ſalutis tibi dedi auxilium: dedi te in teſtamentum gentium vt inhabitares terram poſſideres hæreditatem, dicens iis qui ſunt in vinculis: Egredimini, &c. 637.a

Puelli eorum ſuper humeros tollentur, & ſuper genus conſolationem accipient, perinde ac ſi mater aliquem conſoletur, ita ego quoque vos conſolabor 90.a

LI. Quod omnes ſcient Deum à magno vſque ad paruum, & propitius ero ipſis, & peccatorum eorum non recordabor 71.b

LII. Quare egredimini è medio ipſorum, & ſeparamini, dicit Dominus, &c. 456.c

LIII. Quoniam eius nos liuore ſanati ſumus 388.d

Species eius deficiebat præter omnes filios hominum. 368. d
XLIIII. Lætare sterilis quæ non paris, erumpe & clama, quæ non parturis, &c. 372. a
Audiat qui non parit, erumpat vocem quæ non parturit, quòd sunt plures filij desertæ, quàm eius quæ habet virum. 8. b
LVI. Introducam vos in montem sanctum, & vos lætitia afficiam. 129. d
Inuentus sum iis qui me non quærunt: manifestus fui iis qui me non interrogant. 379. a
Ne dicat Eunuchus: Sum lignum aridum, &c. 467. d
Seruis autem meis imponitur nomen nouum. 86. c
LVIII. Adhuc enim loquente te, dicet; Ecce adsum. 72. d
Domine quis credidit auditu nostro? 370. a
Et si traijciant, non cadent, dicit Dominus. 125. d
Si videris mundum, operi eum, & necessarios seminis tui non despicies. tunc erumpet mane lumen tuum, & medelæ tuæ cito exorientur, & ambulabit ante te iustitia tua, & gloria Dei te complectetur. 261. a
LXIV. Sauli autem Domini, erunt hæredes Dei gloriæ & potentiæ. 60. b
LXVI. Astutorum enim sapientia agnoscet vias suas, &c. 404. a
Quam enim domum ædificabitis mihi? 361. b. 584. a
Super quem enim respiciam, nisi super mansuetum & quietum. 89. a

Hier.

I. Ne dicas quòd sum iunior: Antequam te formarum in vtero, noui te, & antequam egredereris è matrice, sanctificaui te. III. d
Propheram ad gentes posui te. *ibid.*
Propterea quod hos sermones non audistis, ideo, hæc dicit Dominus. Et ecce propterea dicit Dominus. 122. a
II. Et me reliquerunt, dicit Dominus. 122. a
Et me nihil fecit domus Israel, & domus Iudæ mentita est Domino. 123. c
Stupuit cœlum propter hoc, & terra multò magis horruit: quoniam duo mala fecit hic populus: me dereliquerunt fontem aquæ viuæ, & foderunt lacus contritos qui aquam continere non poterant. 122. c
III. Et mœchati sunt dicens, in lignum & lapidem, & suffumigarunt Baal. 121. a
Fuit tibi aspectus meretricis, impudens fuisti erga omnes & non in domum vocauisti me & patrem & principem virginitatis tuæ, & pulchra meretrix & iucunda, dux venenorum. 123. d
Et dedi ei libellum repudij, & non timuit incompositus Iuda. 123. c
Mœchatus est cum ligno & lapide. 687. d
IV. Nam etsi coccino induaris, & aureo ornamento orneris, & oculos tuos vngas stibio, frustra est pulchritudo tua. 220. a
V. Equi in fœminas insanientes facti sunt: vnusquisque ad vxorem proximi sui hinniebat. Nunquid propter hæc non vsitabo, vel in populo tali non vindicabit anima mea. 121. c
VI. Hæc autem dicit Dominus: state in viis, & videte, & rogate semitas Domini æternas, quæ nam est semita bona, & ambulate in ea, & inuenietis sanctificationem animabus vestris. 130. c
Via Dei si ambulasset, habitasset in pace in sæculum. 130. b
VIII. Hirundo, & turtur, passeres agri, nouerunt tempora suorum ingressuum. 558. c
IX. Ne glorietur sapiens in sapientia sua, & non glorietur fortis in fortitudine sua, sed qui gloriatur, in Domino glorietur. 99. d 294. d
X. Hæc dicit Dominus: per vias gentium ne ambulaueritis. 439. c
XI. Audi Israel mandata vitæ, ausculta vt cognoscas prudentiam. 129. d
XIII. Iustorum animæ in manu Dei sunt, & non tanget eas tormentum. 505. d
XVIII. Si recti ad me veniatis & ego rectus ad vos, si obliqui ambuletis, & ego obliquus, dicit Dominus exercituum. 126. a
XX. Execranda dies in qua natus sum, & non sit optanda, &c. 468. c
XXII. Terra, terra, audi verbum Domini, scribe virum hunc, hominem, abdicatum. 542. a
XXIII. Deus appropinquans ego procul essentia 360. d
XXX. Qui concupiuit, iam mœchatus est. 389. a
XXXI. Beati sunt Israel quòd quæ Deo grata sunt, à nobis cognosci possint. 129. d
XLVI. Tanquam vituli lactantes. 86. a

Ezech.

XVIII. Anima quæ peccat, morietur: homo autem erit iustus, qui facit iustitiam. Non comedet in montibus, & oculos suos non coniecit in cogitata domus Israel & vxorem proximi sui non polluerit, & ad mulierem menstruorum tempore non appropinquabit, & hominem vi non opprimet, & pignus debitoris reddet, & rapinam non rapiet, panem suum dabit esurienti, & nudum vestiet, &c. 131. d
Anima peccans ipsa morietur vir qui fuerit iustus, & fecerit iudicium, & iustitiam, &c. 419. d
Maiult enim Dominus pœnitentiam peccatoris, quàm mortem 111. b
Nolo mortem peccatoris, sed vt conuertatur. 425. b
Si conuersi fueritis ex toto corde vestro, & dixeritis, Pater, audiam vos tanquam populum sanctum 129. c
XXXIV. Et ibo pastor ipsorum, & ibo prope ipsos, sicut tunica prope corpus ipsorum. vult carni meæ dare salutem, me tunica corruptionis induens, & corpus meum inunxit: vocabunt me, & dicam, ecce adsum. 125. d
Et quod claudum est alligabo, & quod ægrum est curabo, & quod aberrat, reducam: & pascam ipsos ad montem sanctum meum 125. c
XLIV. Non ingredietur in sancta exalienigenis in medio domus Israel, &c. 537. d

Daniel.

I. Septuaginta hebdomades abbreuiatæ sunt su-

per populum tuum, & super ciuitatem sanctam tuam, vt consumatur peccatum, &c. 330. b
II. Mysterium quod Rex rogat, non est sapientum, magorum, incantatorum Gazarenorum potestas vt Regi annuncient, sed est Deus in cœlo reuelans. 281. b
VII. Antiquum dierum & capilli capitis eius tanquam lana pura. 225. c

Osee.

V. Ego autem sum præceptor vester. 108. c

Joel.

II. Erit post hæc, effundam de spiritu meo super omnem carnem, &c. 590. d

Malach.

I. Sacrificium non accipiam ex manibus vestris, &c. 613. a
II. Quicunque facit malum, bonus est coram Domino, & ipse in eis complacuit, & vbi est Deus iustitiæ. 442. b
III. Deo restituerunt, & salui facti sunt. 441. c

Mich.

III. Audite populi Verbum Domini qui cohabitatis simul cum doloribus, &c. 542. b

Habac.

II. Charitas operit multitudinem peccatorum. 261. d
Iustus meus ex fide viuet. 362. a

Zach.

I. Increpabit te qui elegit Hierusalem. Non ecce hoc est vt torris euulsus exigne. 57. d
IX. Lætare valde filia Sion, annuncia filia Hierusalem. 86. d

Amos.

VI. Qui bibunt vinum percolatum, & super lectum sedent eburneum. 157. a
XIII. Ecce ego firmans tonitru, & creans spiritum, cuius manus cœli quoque fundarunt militiam. 51. d

NOVVM TESTAMENTVM.

Matthæi.

I. POtens est enim Deus ex his lapidibus suscitare filios Abrahæ. 3. c
III. Serpentes genimina viperarum. 123. b
Ventilabrum enim in manu Domini, quo palea, quæ igni debetur, à fumento secernitur. 125. b
V. Audiuistis legem præcipientem: Non mœchaberis, &c. 453. d
Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam. 484. a
Beati mites quoniam ipsi possidebunt terram. 488. b
Benedicite iis qui vos execrantur, & orate pro eis, &c. 511. d
Deum elegisti hodie vt esset Deus tuus, & Dominus elegit te hodie vt esses eius populus. 402. d
Ei qui te percutit in maxilliam, præbe ei & alteram. Et si quis abstulerit tibi tunicam ne prohibeas quò minus tollat etiam pallium. 262. b
Estote misericordes, sicut pater vester est misericors. 118. d
Melius est esse felicem, quàm habere cohabitantem dæmonem. 148. d
Ne forte te tradat iudici, iudex autem ministro imperij diaboli. 512. a
Nemo accendit lucernam, & ponit eam sub modio, sed super candelabrum, vt luceat omnibus qui accepti fuerint conuiuio. 275. b
Nisi abundauerit iustitia vestra plusquam Scribarum & Pharisæorum. 696. b
Nullus alius potest album pilum facere, vel nigrum. 223. d
Pater meus pluit super iustos & iniustos. 119. a
Pater solem suum splendere facit super omnes;
Quemadmodum vultis vt vobis faciant homines, vos quoque eis facite. 260. a
Qui curiosius respexit, iam peccauit. 233. a
Qui locutus verbum fuerit ociosum, reddet rationem Domino in die iudicij. 169. a
Qui sunt mundi corde, Deum videbunt. 548. c
Reuera nisi abundauerit iustitia vestra plusquam Scribarum & Pharisæorum, non intrabitis in regnum Dei. 139. a
Si te tuus scandalizat oculus, exscinde eum, eximeque euellens cupiditatem. 251. b
Sermo vester sit, ita ita, & non non. 596. c
Lucerna corporis est oculus per quem apparent interna, luce quæ cernitur illustrata: fornicatio autem mulieris in eleuatione oculorum, &c. 251. c
VI. Ne solliciti sitis de crastino. 134. b
Ne solliciti sitis animæ vestræ, quid comedatis, neque corpori vestro quid induamini. Anima enim plus est quàm cibus, & corpus quàm vestimentum. 197. d
Pater noster qui es in cœlis. 119. b
Petite magna & parua vobis adjicientur. 346. b

Quærite regnum Dei & quæ ad alimentum pertinent adiicientur vobis. 198 d
Si eleemosynam feceris, nemo fiat, &c. 529. d
Vos estis sal terræ 290. b
VII. Lupos pellibus ouium indutos 3. d
Ne solliciti sitis animæ vestræ quid comeditis neque corporis quid induamini, &c. 487. d
Non est arbor bona quæ facit fructus malos: neque arbor mala quæ facit fructus bonos. 166 c
Petite & dabitur vobis 410. c
Quærite & inuenietis 295. d
Quod odio habes, alij ne feceris 421. d
VIII. Implebo ipsam mortuis terræ genitis, quos percussit ira mea 837. b
Ne sitis solliciti de crastino: sufficit enim diei malitia sua 88. a
Nemo potest duobus Dominis seruire, Deo & Mammonæ 486. a
Qui autem in peccata inciderint, eijcientur in tenebras exteriores, illic erit fletus & stridor dentium 129
Sine mortuos sepelire mortuos suos, tu autem sequere me 436 a
Vulpes foueas habent, filius autem hominis non habet vbi caput reclinet 280. c
X. In viam Gentium ne abieritis, & ne ingrediamini in vrbem Samaritanorum 472. a
Nihil occultum quod non manifestabitur: nihil opertum quod non reuelabitur 275. d
Qui perdiderit animam suam, seruabit ipsam 407. a. 484. c
Qui Prophetam in nomine Prophetæ susceperit mercedem Prophetæ accipiet, &c. 488. c
Quicunque in me confessus fuerit coram hominibus, &c. 501. d. & 502. a
Sapientes ore non proferunt quæ in conclaue cogitant. Sed quod auditis in aurem, prædicate super tecta 297. c
XI. An ipse es Christus, an verò alium expectamus? abite & dicite Ioanni: Cæci vident, surdi audiunt, leprosi mundantur, mortui resurgunt, & beatus qui non fuerit scandalizatus in me 129. a
Deum autem nemo nouit nisi filius, & cui filius reuelauerit 89. d
Confiteor tibi pater Deus cœli & terræ, quod abscondisti hæc à sapientibus & intelligentibus, & reuelasti ea paruulis 96. c
Nemo nouit patrem 119. c
Petite & dabitur vobis 553. b
Tibia vobis cecinimus, & non saltastis: lamentati sumus & non planxistis 85. c
Tollite iugum meum, quoniam benignum est & leue 560. d
Venit autem Ioannes, nec comedens nec bibens, & dicunt dæmonium habere, &c. 448. a
Venit filius hominis, & dicunt: Ecce homo vorax, & potor vini, publicanorum amicus 158. b
Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos: tollite iugum meum super vos, & discite à me, quòd ego sum mitis & humilis corde, & inuenietis requiem animabus vestris. Iugum enim meum est suaue, & onus meum leue 75. b
XII. Ex sermone tuo iustificaberis, & ex sermone tuo condemnaberis 169. a
XIII. Propterea loquor eis in parabolis, quod videntes non vident, & audientes non audiunt, & non intelligunt 270. b
Simile est regnum cœlorum homini qui iecit sagenam in mare, & ex multitudine captorum piscium meliores eligit 262. b
XIV. Nemo nouit filium nisi pater, neque patrem nisi filius 127. d
XV. Fili Dauid miserere mei 680. a
Frustra autem me colunt, docentes doctrinas, mandata hominum 121. b
Optimus autem dux est, non cæcus, cæcos in foueas ducens 183. b
Quæ ex ore exeunt coinquinant hominem. 168. c
XVI. Diliges proximum tuum sicut te ipsum? Et, tibi percutienti maxillam, præbe etiam alteram, Non concupisces 68. a
Quinetiam vestri quoque capitis omnes capilli numerati sunt 225 b
XVII. Hic est filius meus dilectus, ipsum audite 133. a
XVIII. Hæ sunt viæ omnium qui ea quæ sunt iniqua efficiunt 472. a
Nisi conuersi fueritis, & efficiamini sicut hi puelli, non intrabis in regnum cælorum. 85. a
Quis nam ex iis maior esset, statuit Iesus puellum in medio, dicens: Qui se humiliauerit vt hic puellus, is maior est in regno cœlorum 87. b
Quòd si non facti fueritis vt hi puelli, non intrabitis in regnum cœlorum 551. d
Si peccauerit frater tuus, ipsum argue, & si eum pœnituerit, ei remitte. Si septies in die in te peccauerit, & septies ad te conuertatur, dicens, pœnitet, remitte ei. 261. c
XIX. Et adduxerunt ei pueros ad impositionem manuum benedictionis 85. a
Ex hoc dependent tota lex & prophetæ 260. b
Non omnes capiunt verbum hoc: sunt enim Eunuchi qui sic nati sunt, &c. 447. a
Quod Deus coniunxit, homo ne separet, &c. 446. d
Vende quæ habes, & da pauperibus, & huc me sequere 160. d
XX. Non veni vt mihi ministraretur, sed vt ipse ministrarem 126. a
Multi sunt vocati, pauci verò electi, &c. 554 a
XXI. Cùm carpsissent pueri ramos oleæ & palmarum, exierunt obuiam Domino, & clamarunt, dicentes: Osanna filio Dauid, Benedictus qui venit in nomine Domini: lux & gloria & laus, cum supplicatione Domino 85 b
Ecce rex tuus venit tibi iustus, mansuetus, & seruans, & ipse mitis, & qui ascendit subiugulam & pallum nouum 86. d
Quæcunque petieritis in oratione credentes, accipietis 262. b
XXII. Diliges Deum tuum in toto corde tuo, & in tota anima tua, & in tota virtute tua, & proximum tuum sicut te ipsum 260. b
In hoc enim sæculo vxores ducunt & nubunt, in quo solo fœmineum amasculo discernitur, in illo autem non amplius. 84. a

In hoc sæculo vxores ducunt, & nubunt: abolitis autem carnis operibus, ipsæ puræ carne induti incorruptionem, id quod angelis proportione respondet, persequimur 197. a
Nunquid ego mandaui patribus vestris exeuntibus è terra Ægypti vt offerrent mihi holocausta & sacrificia 261. d
Vidisti fratrem tuum, vidisti Deum tuum, &c. 391. a
XXIII. Ne vocaueritis vobis patrem super terram 463. d
Quemadmodum gallina congregat pullos sub alis suis 86. b
Quoties volui congregare filios tuos, sicut gallina congregat pullos suos sub alas & noluistis 121. a
Væ enim vobis Scribæ & Pharisæi hypocritæ, quoniam similes estis sepulchris dealbatis. 241. a
Væ vobis Pharisæi quoniam amatis primas sedes in Synagogis, & salutationes in foro 261. c
XXIV. Qui sustinuerit in finem, is saluus erit 503. c
XXV. Agnelli stent à dextris 86. a
Esuriui & dedisti mihi manducare, sitiui, & dedisti mihi bibere, &c. 391. d
Hierusalem, Hierusalem quæ occidis prophetas, & lapidas eos qui ad ipsam missi sunt. 123. a
Quatenus vni horum minimorum feciſtis, mihi feciſtis 231. c
Venite ad me omnes benedicti, este hæredes regni vobis parati à constitutione mundi. Esuriui, & dediſtis mihi comedendum: sitiui, & dediſtis mihi potum: peregrinus eram, & me collegiſtis: nudus, & me operuiſtis: infirmus, & visitaſtis me: eram in carcere, & ad me veniſtis. 262. c
XXVI. Accipite, bibite, hic est sanguis meus. 158. a
Non bibam ex fructu vitis huius, donec bibero ipsum vobiscum in regno patris mei 158. b
Qui intinxerit mecum in catinum, hic me tradet 176. a

Marc.

II. Surge, & subito, in quo iaces, glabato, vade domum 81. b
IV. Si habeatis fidem vt granum sinapis, montem transferetis 381. c
Qua mensura mensi fueris, remetietur vobis 399. d
VI. Ne thesaurizate vobis thesauros in terra, vbi tineo & ærugo demolitur & fures demoliunt, & fures effodiunt, & suffurantur. 487. a
IX. Fiat secundum fidem tuam. 95. a
Væ homini illi, bonum esset ei si non natus esset. 472. a
X. Cùm autem eius noti ac familiares prohiberent, dixit Iesus: sinite puellos, & ne prohibite eos venire ad me: talium est enim regnum cœlorum. 85. a
Eritis duo in carne vna, quare qui dimittit vxorem, præterquam fornicationis causa facit eam mœchari, &c. 446. a
Nemo bonus nisi pater meus qui est in cœlis.

Luc.

V. Genimina viperarum 3. d
VI. Cur mihi dicitis, Domine Domine & non facitis quæ dico 766. c
Diligite inimicos vestros 511. d
Estote misericordes, sicut pater vester cœlestis misericors est. 404. a
VIII. Qui habet aures audiendi, audiat, vt cum crediderit, intelligat ea quæ dicit, vt dicit 543
IX. Vulpes itaque foueas habent 486. b
XI. Pulsanti aperietur 553. b
XII. Sint vestri lumbi præcincti, & lucernæ ardentes, & vos similes hominibus Dominum suum expectantibus, quando redibit à nuptiis, vt cum venerit & pulsauerit, statim illi aperiatur. Beati serui illi quos veniens Dominus inuenerit vigilantes. 185. c
Stulte hac nocte animam tuam repetent, &c. 487. c
XIII. Hierusalem Hierusalem, quoties volui congregare filios tuos, sicut gallina congregat pullos tuos. 283. b
XIV. Homo quidam fecit cœnam magnam, & vocauit multos 141. c
Inueteraui inter inimicos meos 465. a
Qui non oderit patrem, vel matrem, vel vxorem, &c. 467. c
Qui seipsum humiliat, exaltabitur: & qui seipsum exaltat, humiliabitur 262 a
Quando fueris inuitatus ad nuptias, ne primo loco accumbas, sed quando vocatus fueris, accumbe in vltimo loco. 141. c
XV. Magnum est gaudium apud patrem, vno peccato seruato. 390. c
XVI. Homo quidam erat valdè diues, qui induebatur purpura & byssò, qui oblectabatur quotidie splendide 199. b
XVII. Secundum fidem tuam fiat tibi 381. c
XIX. Domine dimidium bonorum meorum do Eleemosynam, & si alicuius aliquid habui per calumniam, &c. 488. a
Serue nequam & ignaue, oportebat te pecuniam meam dare nummulariis, & ego veniens meum recepissem 270 d
XXI. Cum venerit filius hominis, inueniet fidem in terra, &c. 447. a
XXII. Expetiuit vos Satanas vt scriberet, ego autem rogaui 503. d
XXIV. Habetis hic aliquid quod edi possit 148. c

Joannes.

I. Deum nemo vidit vnquam: vnigenitus Deus qui est in sinu patris, ille exposuit 587. b
Erat enim ante Luciferum. & in principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum. 5. b
Et tenebris lux lucebit 71 d
Ideo acceperunt potestatem vt filij Dei fierent. 484. c
Quod factum est in ipso, vita erat 186. a
In principio erat Verbum, & Verbum erat in Deo, & Deus erat Verbum. 113. c
Lex per Mosem data est non à Mose, sed à verbo quidem, verum per Mosem seruum suum: & ideo fuit ad tempus. Æterna autem gratia & veritas per Iesum Christum facta est. 112. a
Omnes de plenitudine eius accepimus. 313. d

Qui est maior propheta inter natos mulierum: ecce agnus Dei 92. a
III. Lux enim venit in mundum, & dilexerunt homines magis tenebras quam lucem 63. d
Quemadmodum quod ex carne generatur, caro est: ita quod ex spiritu, spiritus 462. a
Qui credit in filium habet vitam æternam 94. d
IV. Ego habeo manducare Cibum quem vos nescitis. Cibus meus est, vt faciam voluntatem eius qui misit me. 104. b
V. Amen amen dico vobis, qui sermones meos audit, & credit ei qui me misit, habet vitam æternam, & in iudicium non venit, sed transiit à morte ad vitam 93. c
VI. Comedite carnes meas, & bibite meum sanguinem 100. a
Non enim Moses dedit vobis panem de cœlo, sed pater meus dat vobis panem de cœlo verum: panis enim ex Deo est qui de cœlo descendit, & vitam dat mundo, & panis quem ego dabo caro mea est, quam ergo dabo pro mundi vita 104. c
Operamini non cibum qui perit, sed eum qui manet in vitam æternam. 463. b
VII. Doctrina mea, non est mea, sed eius qui misit mē patris, &c. 312. d
VIII. Hæc est enim voluntas patris mei, vt omnis qui contemplatur filium & credit in ipsum, habeat vitam æternam, & resuscitabo ipsum in nouissimo die 94. c
Omnis qui facit peccatum, seruus est, qui est seruus, non manet in domo in æternum. 368. d
Si non credideritis, in peccatis vestris moriemini, &c. 591. c
Vos ex patre vestro diabolo estis, & desideria patris vestri vultis facere 311. d
X. Amen amen dico vobis, qui non ingreditur per ostium in ouile, &c. 590. a
Ego sum pastor bonus & erunt omnes vnus grex & vnus pastor 108. c. 133. b
XI. Ego sum ostium 8. d
Lazare egredere, dimittūtur tibi peccata tua 81.
XIII. Filioli, modicum adhuc sum vobiscum. 468. b
XIV. Ego sum veritas 285. c
Nisi vtique vos ipsos non agnoscitis quod Christus Iesus est in vobis: quàm si inhabitantem nobis sciuissemus, nescio quomodo ipsum probro afficere in animum induxissemus. 225. b
XV. Ego sum vitis vera, & pater meus agricola est.
Hæc locutus sum vobis, vt gaudium meum impleretur, &c. 391. b
XVI. Ipse enim pater vos diligit quia vos me dilexistis 82. d
XVII. Et dilexisti ipsos quemadmodum me dilexisti ibid.
Pater, quos dedisti mihi, volo vt vbi ego sum, illi quoque mecum sint, vt contemplentur gloriam meam quam dedisti mihi, quod dilexisti me ante constitutionem mundi. Pater iuste, & mundus non te cognouit, ego autem te cognoui, & illi cognouerunt, quod tu me miseris, & notum eis feci nomen tuum & notum faciam 118. b
Vt omnes vnum sint, sicut tu pater in me, & ego in te, vt & ipsi in nobis vnum sint: vt etiam mundus credat quod tu me miseris. Et ego gloriam quam dedisti mihi, dedi ei vt vnum sint, sicut nos vnum sumus, ego in ipsis & tu in me, vt sint perfecti in vnum 117. d
XX Beati qui non viderunt & crediderunt 362.

Acta.

I. Superstitiosiores vos video, &c. 314. d
VI. Non est bonum nos relicto verbo Dei, ministrare mensis 172. b
X. Et videt cœlum apertum, & vas quoddam quatuor initiis alligatum super terram, omnes quadrupedes, & serpentes terræ & volucres cœli in ipso & vox ad ipsum facta est: surge & occide & comede, &c. 149. a
In veritate comprehendo quod Dominus non acceptor personarum, sed in omni gente quæ timet ipsum & operatur iustitiam est ei acceptus 646. b
XV. Visum est Spiritui sancto & nobis, nullum vobis maius onus imponere, præterquam necessitatem abstinendi ab immolatis & sanguine, & suffocatis & fornicatione: à quibus si vobis caueatis, recte facietis 172. b
XVII. Deus qui fecit mundum & ea quæ in eo sunt, &c. 584. c
Viri Athenienses, per omnia tanquam superstitiosiores, vos video, &c. 588. b
XXVI. Misi ergo propterea te ad gentes, aperire oculos eorum. 315. b

Rom.

I. Hoc præceptum commendo tibi, secundum præcedentes in te prophetias, &c. 372. c
Impios tradidit Deus in perturbationes ignominiæ: nam & fœminæ eorum mutauerunt naturalem vsum, in eum qui est præter naturam: similiter autem & masculi eorum, relicto vsu naturali, exarserunt in desiderio sui inter se inuicem, masculi in masculos turpitudinem operantes, & mercedem quam oportuit erroris sui in se recipientes 189. d & 190. a
Quod cùm Deum cognouissent, non vt Deum glorificauerunt, aut gratias egerunt, sed euanuerunt in cogitationibus suis, & mutauerunt gloriam Dei in similitudinem carnis corruptibilis hominis, & seruierunt creaturæ potius quàm creatori 52. d
II. Quomodo gentes legem non habentes, natura quæ sunt legis faciunt, ij legem non habentes sibi ipsi sunt lex. 379. d. 317. a
Si tu Iudæus cognominaris, & in lege requiescis, & in Deo gloriaris 353. c
III. Et non sicut blasphemamur, & sicut dicunt aliqui nos dicere, &c. 442. a
Num Iudæorum solum est Deus, non etiam gentium, &c. 555. a
Nunc autem sine lege iustitia Dei manifesta est. 119. b
V. Afflictio patientiam operatur, &c. 532. b
Desidero videre vos, vt aliquod vobis donum imperiar spiritale vt vos confirmemini, &c. 543. b
Patientia probationem: probatio vero spem: spes autem non confundit, &c. 419. d

Peccatum vobis non dominabitur. Non enim estis sub lege, sed sub gratia 388. d
Quam quidem appetentes, à fide oberrauerunt & se ipsos confixerunt multis doloribus. 162. d
Qui mortui sumus peccato, quomodo adhuc viuemus in Christo? &c. 457. b
Quid ergo? peccabimus, quia non sumus sub lege, sed sub gratia? absit. 452. a
VII. Et vos mortui estis legi per corpus Christi, &c. 462. b
Infelix ego homo, quis me liberabit à corpore mortis huius! 433. d
Intolerantia Dei ad ostensionem quod sit idem iustus, & iustificans eum qui est ex fide Iesus 119. c
VIII. Si eos qui sunt vocati secundum propositum Deus præsciuit conformes imagini sui filij, propter quos, præfiniit ac prædestinauit beatitudinem, vt sit ipse primogenitus in multis 225. d
IX. Non est enim apud Deum iniustitia 542. d
X. Fides est exauditu: auditus autem per Verbum Dei. 370. a
Ignorantes Dei iustitiam, & propriam quærentes statuere, Dei iustitiæ non fuere subiecti. 378. d
XI. O altitudo diuitiarum & sapientiæ & cognitionis Dei 586. c
Vide ergo bonitatem & seueritatem Dei: in eos quidem qui ceciderunt, seueritatem: in te autem bonitatem, si permanseris in bonitate, hoc est fide in Christum 117. c
XII. Estote odio habentes malum, & adhærentes bono. Qui enim cum sanctis versatur, sanctificabitur 169. b
Non ficta charitas sit nobis, & odio habentes malum, &c. 378. c
XIII. Plenitudo legis est charitas 519. c
Si autem malum facies, time. 124. d
XIV. Bonum est carnem non comedere nec vinum bibere, &c. 462. c
Non est enim Regnum Dei esca & potus 142. b
Qui anima est imbecillus olera comedit 616. b
Qui comedit, eum qui non comedit non spernat, qui autem non comedit, eum qui comedit non iudicet 145. a
Qui non comedit, comedentem ne spernat, &c. 448. a
XV. Quæcunque scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt, &c. 482. c
Scio quod veniens ad vos veniam in plenitudine benedictionis Christi 578. d
XVI. Ad obedientiam fidei in omnes gentes, cogniti soli sapienti Deo per Iesum Christum 477. c
XVII. Vt Iesum Christum induamus, & ne carnis curam geramus in desideriis. 245. b

I. Ad Corinth.

I. Iudæi signa petunt ad fidem, Græci autem quærunt sapientiam 313. b
Perdam sapientiam sapientum, & prudentiam prudentum abolebo, vbi sapiens: vbi scriba, vbi inquisitor huius sæculi 313. a
Quæ loquimur non in iis quæ doceri possunt humanæ sapientiæ verbis, sed in iis quæ doceri possunt spiritus 312. d
Vbi est scriba? vbi inquisitor huius sæculi non infatuauit Deus stultitiam huius mundi, &c. 548. c
I. Cor. 2. Animalis homo non suscipit ea quæ sunt spiritus Dei: sunt enim ei stultitia. 297. c
Loquimur sapientiam inter perfectos, &c. 557. c
Quam oculus non vidit, auris non audiuit, nec in cor hominis ascendit, & lætabuntur in regno Domini sui in æternum, Amen. 60. b
Sapientiam loquimur inter perfectos, &c. 579. b. & 586. c
I. Cor. 3. Dei ædificatio estis 272. d
Dominus solus cognoscit disceptationes sapientum quod vanæ sunt 98. d. 280. c. 579. c
Lac vobis potum dedi tanquam infantibus in Christo, non cibum? nondum enim poteratis, sed neque adhuc nunc potestis 98. a 104. a
I. Cor. 4. Non est in sermone regnum Dei 297. a
Rogo vos, imitatores mei estote 495. b
I. Cor. 5. Escæ ventri, venter escis 446. a
Et Pascha nostrum immolatus est Christus. 579. d
I. Cor. 6. Cibi mecum abolentur 103. d
Commendatio intolerantia multa, in afflictionibus, in necessitatibus, &c. 526. d
Ecce omne peccatum est extra corpus, qui autem fornicatur, in proprium corpus peccat. 464. b
Ne desideret cibos diuitum. 141. a
Ne erretis, neque adulteri, neque molles, neque masculorum concubitores, neque fures, neque auari, neque ebriosi, neque maledici 256. d. 473. a
Neque membra Christi facienda sunt membra meretricis: nec Dei templum, faciendum est templum turpium affectionum 197. b
Scripsi vobis in epistola, non conuersari cum fornicatoribus, &c. 472. b
I. Cor. 7. Bonum est homini vxorem non tangere, &c. 467. a
At qui est cœlebs curat quæ sunt Domini, &c. 463. d
Melius est nubere quam vri 427. a
Qui vxorem duxit, ne expellat: & qui non duxit, ne ducat 467. c
Quare & qui matrimonio iungit virginem suam, bene facit, &c. 534. a
Reliquum est, vt qui habent vxores, sint tanquam non habentes, & qui emunt tanquam non possidentes 160. c
Tempus contractum est *ibid.*
Tribulationem carnis habent qui sunt huiusmodi, &c. 483. a
Vnusquisque suam vxorem habeat, ne tentet vos Satanas. 447. d
I. Cor. 8. Cibus nos non commendabit Deo: neque quæ intrant, coinquinant hominem, sed quæ ex ore 143. d
Neque enim si comedamus, plus habemus: nec si non comedamus, deficimus 144. a
Non enim vt aliis remissio, vobis autem afflictio, sed ex æqualitate in præsenti tempore. 404. c
Omnibus omnia factus sum, vt omnes lucrifa-

cerem 554. d
Si quis diligit, is cognitus est 297. b
Si quis putat se nosse aliquid, nondum nouit sicut nosse oportet ibid. a
1. Cor. 9. An non habemus potestatem comedendi, & bibendi, & mulieres circumducendi 144. a
Corpus meum castigo, & in seruitutem redigo 469. c
Non enim solum propter Hebræos, & eos qui sunt sub lege, par est fieri Iudæum, sed & iam propter Græcos Græcum vt omnes lucrifaciamus 277. b
Nunquid non habemus potestatem comedendi, & bibendi, &c. 513. a
1. Cor. 10. Et enim vno spiritu omnes nos in vnum corpus baptizati sumus, siue Iudæi siue Græci, siue serui, siue liberi: & omnes ex vno poculo bibimus 96. a
Et siue comeditis, siue bibitis omnia in gloriam Dei facite 147. b
Nolo vos fieri participes dæmoniorum 143. d
Spem habentes augescente fide vestra fore vt magnificemur secundum regulam nostram, &c. 696. c
1. Cor. 11. Conuenientibus vobis non licet dominicam Cœnam comedere 159. a
Iudicati à Domino, castigamur, ne cum mundo condemnemur 352. d
Multi enim in nobis sunt infirmi & imbecilli, & dormiunt multi. Si autem nos ipsos diiudicaremus, non diiudicaremur 274. c
Quamobrem qui comederit panem & biberit calicem Domini indigne, reus erit corporis & sanguinis Domini. Probet autem homo seipsum, & sic de pane edat, & de calice bibat. 271. d
Si corpus meum tradidero charitatem autem non habeam, &c. 518. d
Vnusquisque propriam cœnam præoccupatam comedendo: & alius quidem esurit, alius verò est ebrius, an non domos habetis ad comedendum & bibendum 146. c
1. Cor. 12. Quando eram paruulus, cogitabam vt paruulus, loquebar vt paruulus 97. a
Vnicuique datur manifestatio spiritus ad vtilitatem, &c. 527. c
1. Cor. 13. Beatus qui comedit prandium in regno Dei 192. a
Per fidem ambulamus non per speciem 221. a
Si facultates meas distribuero, charitatem non habeam, nihil sum 142. a
Videmus nunc tanquam per speculum, tunc autem facie ad faciem 583. c
1. Cor. 14. Et vos per linguam si non recte significantem vocem dederitis, quomodo cognoscetur quod dicitur? eritis enim in aërem loquentes 308. b
1. Cor. 15. Quid mihi prodest si mortui non resurgunt, &c. 299. b

Ad Corinth. II.

2. Cor. 1. Quisque credit in ipsum, pudor non afficietur. 513. d
2. Cor. 2. Deo gratia, qui nos semper facit triumphare in Christo, & odorem suæ cognitionis per nos manifestat in omni loco, quoniam Domini bonus odor sumus Deo in iis qui salui fiunt & in iis qui pereunt. 176. c
2. Cor. 4. Quæ videntur sunt temporalia, quæ autem non videntur æterna 220. c
2. Cor. 5. Si spiritu viuimus, spiritu & ambulemus, &c. 562. d
Scimus quod si terrena nostra habitatio tabernaculi dissoluta fuerit, &c. 541. b
2. Cor. 6. Semper vos exhibentes vt Dei ministros, vt pauperes, multos autem ditantes: vt nihil habentes, & omnia possidentes. Os nostrum apertum est ad vos 271. b
Vitam antiquam exuimus: Ecce enim noua facta sunt, &c. 452. a
2. Cor. 7. Has ergo promissiones habere, dilecti, &c. 456. d
2. Cor. 10. Omnia licent, sed non omnia ædificant, &c. 495. d
2. Cor. 11. Despondi enim vos vni viro virginem castam exhibere Christo: siue tanquam infantes & sanctos, verumtamen soli Domino 88. b
Vereor ne sicut serpens Euam decepit, corrupti sint sensus vestri à simplicitate quæ est in Christo 466. a
Zelo vos zelo Dei: despondi enim vos vni viro virginem castam exhibere Christo 457. a
2. Cor. 12. Noui hominem in Christo raptum vsque ad tertium cœlum, &c. 586. a
Quod oculus non vidit, neque in mentem hominis ascendit 99. c

Ad Gal.

II. Ego per legem legi mortuus sum vt Deo viuam, &c 471. d
III. Lex propter præuaricatores est posita, donec veniret semen cui promissum est. 350. c
Omnes enim filij estis per fidem Dei in Christo Iesu. Quicunque enim in Christum baptizati estis, Christum induistis. Non est Iudæus nec Græcus, non est seruus nec liber, non est masculus nec fœmina: omnes vos vnus estis in Christo Iesu 96. a
IV. Ego genui vos in Christo Iesu 552. c
Filioli mei, quos iterum parturio, donec formetur in vobis Christus &c. 468. b
Inimicus factus sum, vera vobis dicens.
Non es enim amplius seruus, sed filius. Sin autem filius & hæres per Deum 97. d
Dico autem quandiu hæres est infans, nihil differt à seruo, cum sit domus omnium, sed est sub tutoribus & curatoribus vsque ad patris præfinitum tempus: ita & nos quando eramus sub elementis mundi, in seruitute eramus. Quando autem venit plenitudo temporis, misit Deus filium suum factum sub lege, vt eos qui erant sub lege redimeret, vt adoptionem filiorum per ipsum reciperemus. 97. c
Vixisti in circuitu populi, benedicti sunt filij tui in tabernaculis patrum tuorum 372. a
V. Nam quando eramus paruuli sub elementis huius mundi eramus seruientes 296. c
Qui voluptatem aduersis oculis intuetur, coronat vitam suam. 197. c
VI. Dum ergo tempus habemus, operemur

bonum, maximè autem apud domesticos fidei 273. a
In Christo neque Circumcisio aliquid valet, neque præputium, sed fides quæ per dilectionem operatur 420. b
Mundus mihi crucifixus est & ipse mundo, &c. 405. c

Ad Ephes.

I. Eramus enim nos quoque aliquando filij iræ, sicut etiam reliqui, Deus autem, cum dives esset in misericordia, per multam suam dilectionem, qua dilexit nos, cùm iam essemus mortui delictis, cum Christo conuiuificauit 16. d
Et eratis alieni à testamentis promissionis, spem non habentes, & sine Deo in mundo 14. d
IV. Dedit autem Deus Ecclesiæ alios quidem Apostolos, alios verò Prophetas, alios verò Euangelistas, alios verò pastores & doctores ad perfectionem sanctorum, ad opus ministerij, ad ædificationem corporis Christi 275. d. & 276. a
Deus ipse omnipotens dedit alios, quidem Apostolus alios vero Prophetas, &c. 527. b
Donec occurramus omnes in vnitatem fidei & agnitionis Dei in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi, vt non simus amplius infantes qui fluctibus agitemur & circumferamur omni vento doctrinæ, in præstigijs hominum, in versutia ad insidias erroris: vera autem dicentes in dilectione, augeamus in ipsum omnia 88. c
Eratis enim aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino 94. b
Induite nouum hominem qui secundum Deum creatur 466. c
Omnis malus sermo ex ore vestro non procedat, sed si quis bonus 169. a
Testor in Domino ne amplius ambuletis sicut & gentes ambulant in vanitate mentis suæ, obscurati cogitatione, & alienati à vita Dei, propter ignorantiam quæ est in ipsis, propter cæcitatem cordis ipsorum, qui quidem seipsos tradiderunt indurati impudicitiæ, ad operationem omnis immunditiæ & auaritiæ 54. b
Vos non sic Christum didicistis, si quidem ipsum audiistis, in eo docti estis, &c. 437. c
V. Efficimini ergo Dei imitatores, vt filij dilecti, & ambulate in dilectione, &c. 437. c
Expergiscere qui dormis, & exurge à mortuis, & illuminabit te Christus Dominus 54. c
Hoc scitote quòd omnis fornicator, vel immundus, vel auarus, qui est cultor idolorum, non habet hæreditatem in regno Christi & Dei 230. c
Fornicatio, & omnis immunditia, vel plura habendi cupiditas, ne nominetur quidem in vobis, sicut decet sanctos 195. c
Ne inebriemini vino, in quo est multa luxuria 156. a

Philip.

I. Hoc est ex Deo quod vobis donatum est pro Christo, &c. 510. d
In omni fiducia, vt semper, nunc quoque Christus magnificabitur in corpore meo, &c. 453. c
Propterea oro vt dilectio vestra adhuc magis & magis abundet in agnitione & omni sensu, &c. 296. b
Vt mea vincula fuerint in Christo manifesta in omni prætorio, & reliquis, &c. 482. b
II. Irreprehensibiles, & integri, & inculpati Dei filij in medio generationis prauæ & peruersæ, tanquam luminaria, in mundo apparete 266. a
Neminem habeo tam vnanimem qui germane de vobis futurus sit solicitus, &c. 511. a
Omnia tradidit Deus, & omnia Christo subiecit, &c. 347. a
Qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est omnia habere æqualia cum Deo: seipsum autem exinanijt misericors Dominus hominem seruare cupiens 7. c
III. Quorum Deus venter est & gloria in ignominia ipsorum, qui ea quæ sunt terrena cogitant 150. c
IV. Appropinquauit regnum cœlorum 56. b
Ego didici in iis in quibus sum, esse contentus, &c. 514. c

Ad Coloss.

I. Admonentes omnem hominem, & docentes in omni sapientia, vt exhibeamus omnem hominem perfectum in Christo 275. b
II. Alligatus es vxori, ne quæras solutionem, &c. 447. d
In Christo circuncisi estis, circuncisione non manu facta, &c. 444. b
Sicut accepistis Iesum Christum Dominum, in eo ambulate radicati & super ædificati in ipso & confirmati in fide 296. a
Videte nequis vos deprædetur per philosophiam & parem deceptionem, secundum traditionem hominum, secundum elementa huius mundi, &c. 645. 646. a
III. In omni sapientia docentes, & admonentes vos ipsos Psalmis, Hymnis, & Canticis spiritalibus, in gratia canentes in corde vestro Deo. Quicquid feceritis vel in sermone vel in opere omnia in nomine Domini Iesu, gratias agentes Deo & Patri eius 165. a
Verbum enim Domini inhabitet in vobis copiose 165. a
IV. Constructi in charitate, & in omnes diuitias certitudinis intelligentiæ, &c. 577. b

Ad Thess. I.

1. Thess. 1. Ne ergo dormiamus vt cæteri, sed vigilemus, & sobrij simus. Qui enim dormiunt, noctu dormiunt: & qui ebrij sunt, noctu ebrij sunt. Omnes vos estis filij lucis & filij diei 186. a
1. Thess. 2. Omnia probate, & quod bonum est tenete 296. d
1. Thess. 4. Cui gratia in sæcula sæculorum, Amen. 93. d

1. Thess. 5. Hæc est Dei voluntas, sanctificatio vestra, &c. 508.

Ad Thessal. II.

2. Thess. 2. Cum possemus oneri esse sicut Christi Apostoli, fuimus mites in medio vestri, sicut nutrix fouet filios suos 89. a

Ad Tim. I.

1. Tim. 1. Deum confitentur quidam nosse, &c. 503. c
1. Tim. 1. Qui volunt esse legis doctores non intelligunt 356. a
Sunt multi inobedientes, vaniloqui, mentem decipientes 290. b
2. Tim. 2. Sicut nouistis, neque in prætextu auaritiæ, Deus testis, neque quærentes gloriam ab hominibus, neque à vobis neque ab alijs, cùm possemus esse oneri vt Christi Apostoli, sed fuimus mansueti in medio vestri, sicut nutrix fouet filios suos. 272. a
Volo iuniores nubere, filios procreare, domui præesse, &c. 464. c
1. Tim. 4. Est autem pietas ad omnia vtilis habens promissionem vitæ præsentis & futuræ 55. c
1. Tim. 4. In nouissimis diebus, deficient quidam à fide, &c. 447. c
In posterioribus tẽporibus deficient quidã à fide, attendentes spiritibus erroris, &c. 462. b
1. Tim. 5. Testificor coram Deo & Christo Iesu, & electis Angelis vt hæc serues absque præiudicio, nihil faciens secundum prouocationem 271. c
Vino modico vtere, propter stomachum tuum 150. d
1. Tim. 6. Si quis non accidit ad sanos sermones, doctrina autem aliqua est inflatus, nihil sciens, &c. 289. c

Ad Tim. II.

2. Tim. 1. O Timothæe depositum custodi, deuitans prophanas vocum nouitates & oppositiones falsi nominis scientiæ, &c. 383. c
2. Tim. 2. Semitæ eorum sunt peruersæ, & nesciunt pacem 546. c
Stude teipsum Deo probum exhibere operarium, inconfusibilem, rectè tractantem verbum veritatis 270. d
Tu ergo fortis esto in gratia quæ est in Christo Iesu, & quæ audiisti à me per multos testes, ea committe fidelibus hominibus qui quidem idonei erunt alios quoque docere 270
2. Tim. 3. Tu autem, ô Timothæe, ab infantia sacras literas nosti, quæ te possunt instruere ad salutem, per fidem in Christum 56. a

Ad Titum.

II. Gratia Dei salutaris omnibus hominibus apparuit, ducens nos, vt abnegantes impietatem & secularia desideria, moderate & iuste, & pie viuamus in hoc sæculo: Expectantes beatam spem, & aduentum gloriæ magni Dei, & Seruatoris nostri Iesu Christi 6. a
III. Eramus enim, eramus nos quoque aliquando insipientes inobedientes, errantes, seruientes voluptatibus & cupiditatibus varijs, in malitia & inuidia degentes, odio digni, mutuoque inflammati odio 3. d

Ad Hebr. I.

V. An tursus opus habetis vt vos doceam quænam sint elementa initij eloquiorum Dei? & opus vobis esse cœpit lacte & non solido cibo; 645. d
Perfectorum autem est solidus cibus, qui propter habitum habent sensus exercitatos ad discretionem boni & mali 296. d
VII. Secundum ordinem Melchisedec factus Pontifex in æternum 420. c
X. Recordemini priorum dierum, in quibus illuminati magnum certamen sustinuistis passionum, &c. 514. d
Voluntarie peccantibus nobis, postquam acceperimus agnitionem veritatis, &c. 385. c
XI. An non fide se recte gesserunt, qui ludibria, & flagella, & vincula, præterea certamen experti sunt, &c. 515. a
Sine fide impossibile est Deo placere 362. b
XII. Declina ab omni malo. Hæc est disciplina Domini. Quem enim diligit Dominus, castigat, &c. 360. b
Fide intelligamus aptata esse secula verbo Dei, &c. 364. a
Ne amplius ergo fili mi negligas disciplinam Domini, neque defatigeris cùm ab eo corriperis 53. b
XIII. Honorabile connubium in omnibus, & totus immaculatus, &c. 57. c

I. Petri.

I. Modicum nunc, si oportet, tristitia affecti in variis tentationibus, &c. 525. c
Vt fides vestra & spes sit in Deum, &c. 473. b
Conuersationem vestram in gentibus habentes honestam, vt in quo de vobis malè loquuntur, tanquam maleficis, ex honestis operibus suspicientes, Deum glorificent 244. a
Charissimi obsecro vos tanquam aduenas & peregrinos abstinere vos à carnalibus desiderijs, &c. 457. a
1. Pet. 2. Deposito ergo omni vitio, & omni dolo, & simulatione, & inuidia, & detractione, tanquam nuper nati infantes verbale lac concupiistis, vt in ipso crescatis in salutem, si gustatis quod Christus Dominus 103. b
1. Pet. 2. 9. Nos Deo donati & dedicati sumus pro Christo. Nos genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus peculiaris 40. a
1. Pet. 3. Cum viderint castam vestram quæ est in verbo conuersationem 250. a
1. Pet. 4. Reddite quæ sunt Cæsaris, Cæsari, & quæ sunt Dei Deo 261. d

I. Joan.

1. Ioan. 1. Et si dixerimus quod societatem habemus cum eo, nempe Deo, & in tenebris ambulamus, mentimur, & veritatem non facimus, &c. 439. a

1. Ioan. 1. Qui dicit, noui Dominum, & mandata eius non seruat, mendax est, & in eo veritas non est 444.d
Si quis viderit fratrem suum peccantem peccatum non ad mortem, petet, & dabit ei vitam 389.b
1. Ioan. 2. Et ipse est propitiatio pro peccatis nostris 264.d
Filioli, ne diligamus sermone, nec lingua 514.b
Nunc Antichristi multi facti sunt, vnde scimus quod nouissima hora est 445.a

Apocal.

VI. Vidi animas eorum qui testes fuerunt sub altari, & data est vnicuique vestis candida 201.a
XXII. Ecce Dominus & merces eius à facie eius, &c. 528.c

ΚΛΗΜΕΝΤΟΣ ΤΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΩΣ ΛΟΓΟΣ ΠΡΟΤΡΕΠΤΙΚΟΣ πρὸς Ελληνας.

CLEMENTIS ALEXANDRINI ADMONITIO AD GRAECOS, SEV AD GENTES.

ΑΜΦΙΩΝ ὁ Θηβαῖος, καὶ Αρίων ὁ Μηθυμναῖος, ἄμφω μὲν ἤστην ᾠδικώ· μῦθος δὲ ἄμφω· καὶ τὸ ᾆσμα εἰσέτι τοῦτο Ελληνίων ᾄδεται χορῷ· τέχνῃ τῇ μουσικῇ, ὁ μὲν, ἰχθῦν δελεάσας· ὁ δὲ, Θήβας τειχίσας. Θρᾴκιος δὲ ἄλλος Σοφιστὴς (ἄλλος οὗτος μῦθος Ελληνικὸς) ἐτιθάσσευε τὰ θηρία γυμνῇ τῇ ᾠδῇ· καὶ δὴ καὶ τὰ δένδρα, τὰς φηγοὺς, μετεφύτευε τῇ μουσικῇ. Εχοιμ' ἂν τοι καὶ ἄλλον τούτοις ἀδελφὸν διηγήσασθαι μῦθον, καὶ ᾠδὸν, ΕΥνομον τὸν Λοκρὸν, καὶ Τέττιγα τὸν Πυθικόν. Πανήγυρις Ελληνικὴ ἐπὶ νεκρῷ Δράκοντι συνεκροτεῖτο Πυθοῖ, ἐπιτάφιον ἑρπετοῦ ᾄδοντος ΕΥνόμου· ὕμνος ἢ θρῆνος ὄφεως ἦν ἡ ᾠδὴ, οὐκ ἔχω λέγειν. ἀγὼν δὲ ἦν, καὶ ἐκιθάριζεν ὥρᾳ καύματος ΕΥνομος, ὁπηνίκα οἱ τέττιγες ὑπὸ τοῖς πετάλοις ᾖδον ἀνὰ τὰ ὄρη, θερόμενοι ἡλίῳ. ᾖδον δὲ ἄρα οὐ τῷ Δράκοντι τῷ νεκρῷ, ἀλλὰ τῷ Θεῷ, τῷ πανσόφῳ, αὐτόνομον ᾠδὴν, τῶν ΕΥνόμου βελτίονα νόμων· ῥήγνυται χορδὴ τῷ Λοκρῷ. ἐφίπταται ὁ τέττιξ τῷ ζυγῷ· ἐτερέτιζεν ὡς ἐπὶ κλάδῳ, τῷ ὀργάνῳ· καὶ τοῦ τέττιγος τῷ ᾄσματι ἁρμοσάμενος ὁ ᾠδὸς,

A

B

AMPHION Thebanus, & Arion Methymnęus, fuerunt quidem ambo arte canendi præditi: sed & vterque locum dedit fabulæ, & carmen de iis in Græcorum canitur choro, quòd hic quidẽ piscem inescauerit, ille verò Thebas muris cinxerit. Thracius autẽ alius Sophista (alia est hæc Græca fabula) solo cantu feras reddebat mansuetas: quinetiam & cæteras arbores & fagos suis locis motas musica trãsplantabat. Possum tibi aliam quoq; narrare fabulam huic similem, de cantore quodam Locrẽsi, cui nomen Eunomo, & de Pythica cicada. Dies festus maximo Græcorum conuentu Pythone celebrabatur, propter Draconem mortuum, Eunomo canente serpentis epitaphium: neq; satis dixerim, hymnusne an lamentatio serpentis esset canticum. Erat autẽ certamen constitutum, & æstus tempore cithara canebat Eunomus, quando cicadę in sole ardentes, sub ramis canebãt in montibus. Canebant autem non Draconi mortuo, sed Deo sapientissimo verè liberum canticũ, modis Eunomi præstãtius. Locro corda rumpitur: in citharæ iugũ aduolat cicada, & super instrumentum tãquam super ramũ personat, vbiq; cicadæ voci, chordam quæ deficiebat

concinnè attemperans, suppleuit eam hac ratione citharœdus. Cicada ergo Eunomi cantu ducitur, vt vult fabula, quæ æneum Eunomum in Pythone posuit cum ipsa cithara, simulque addidit Locrensi socium certaminis. Ea autem & sua sponte aduolat, & sua sponte canit. Græcis autem visus est fuisse histrio & imitator musicæ. Quanam ergo ratione credidistis inanibus fabulis, existimantes animantia demulceri musica: & è contra splendida veritatis facies simulata vobis esse videtur, & infidelibus subiicitur oculis? Itaque & Cithæron, & Helicon, & Odrysij montes, & Tracum quæ errori initiant mysteria, diuinis honoribus affecta, hymnisque & laudibus sunt celebrata. Ego quidem, etsi mera sit fabula, ægre fero tot & tantas, quæ à tragœdis referuntur, calamitates: vobis autem malorum quoque ac calamitatũ descriptiones, argumentum dramatis dedere. Quæ quidem dramata, simul Lenæum celebrantes, & iam planè debacchantes Poëtas, hedera redimitos in mysteriis Bacchicis præter modum desipientes, cum ipsis Satyris, & insano thyaso, reliquoque eiusmodi deorum choro, in Helicone & Cythærone qui iam obsoleuerunt, includamus: supernè autem è cœlis deducamus veritatem, vnà cum clarissima prudentia, in montem Dei sanctum, & sanctum chorum propheticum. Illa autem vel longe clarissima luce emicans, vndique illuminet eos qui volutantur in tenebris, & homines liberet ab errore, supernam dexteram, nempe intelligentiam, porrigens ad salutem. Ij verò ad se reuersi, vultu sublato, ac erecto capite Heliconem & Cithæronem deserant, Sion autem habitent. *Ex Sion enim egredietur Lex, & Verbum Domini ex Hierusalem.* Verbum cœleste, verus germanúsque agonista, qui in mundi totius theatro coronatur. Canit autem meus quidem certe Eunomus, non Terpandri modum, neque modum Capitonis, sed neque Phrygium, vel Lydium, vel Dorium, sed nouæ harmoniæ æternum modum, qui à Deo accipit nomen, canticum nouum Leuiticum,

Esa. 2.

Hom. Od. δ.

Luctu iraque carens, luctusque obliuia
Omnis suadens.

In quo carmine iucundum quoddam & ad persuadendum penitus factum medicamentum, temperatum est. Mihi itaq;

τὼ λείπουσάν αἰεπλήρωσε χορδώ. Οὕτω οὖν ὡδῇ τῇ Εὐνόμου ἄγεται ὁ τέττιξ, ὡς ὁ μῦθος βούλεται, χαλκοῦν αἰάσητον Πυθοῖ τὸν Εὔνομον, αὐτῇ τῇ κιθάρᾳ καὶ τὸν συναγωνιστὴν τῆς Λοκροῦ· ὁ δὲ ἑκὼν ἐφίπαται, καὶ ἄδῃ ἑκών. Ἕλλησι δὲ ἐδόκει ὑποκριτὴς γεγονέναι μουσικῆς. πῇ δὴ οὖν μύθοις κενοῖς πεπιστεύκατε, θέλγεσθαι μουσικῇ τὰ ζῶα ὑπολαμβάνοντες· ἀληθείας δὲ ὑμῖν τὸ πρόσωπον τὸ φαιδρὸν, μόνον, ὡς ἔοικεν, ἀπλαστον εἶναι δοκεῖ, καὶ τοῖς ἀπίστοις ὑποπέπωκεν ὀφθαλμοῖς; Κιθαιρὼν ἆρα, καὶ Ἑλικὼν, καὶ τὰ Ὀδρυσῶν ὄρη, καὶ Θρᾳκῶν τελεσθήσεται, τῆς πλάνης τὰ μυσήρια, τετέλεσται καὶ καθύμνηται. Ἐγὼ μὲν, εἰ καὶ μῦθός εἰσι, δυσφορῶ τοσαύτας συντραγῳδουμένας συμφορᾶς· ὑμῖν δὲ, καὶ τὰ κακὰ αἰσχρὰ γεγένασι δράματα· ἀλλὰ γὰρ τὰ μὲν δράματα, καὶ τοὺς λωβᾴζοντας ποιητὰς, τέλεον ἤδη προνενοῶτας, κιττῷ που αὐαδήσαντες, ἀφεῖνοντας σκότους, τελετῇ βακχικῇ, αὐτοῖς σατύροις, καὶ θυάσῳ μαινάλῃ, σὺν τῷ τῶν ἄλλῳ δαιμόνων χορῷ, Ἑλικῶνι καὶ Κιθαιρῶνι κατακλείσωμεν γενεαῖσιν· καταγωμὲν δὲ αὖθις ἐξ οὐρανοῦ ἀλήθειαν, ἅμα φανοτάτῃ φρονήσει, εἰς ὄρος ἅγιον Θεοῦ, καὶ χορὸν τὸν ἅγιον τὸν προφητικόν· ἡ γὰρ ὡς ὅτι μάλιστα τηλαυγὲς ἀποσῄλουσα φῶς, καθαγιάζετω πρώτη τοὺς ἐν σκότει κυλινδουμένους, καὶ τῆς πλάνης τοὺς αὐθαδόπους ἀπαλλαττέτω, τὴν ὑψηλοτάτην ὀρέγουσα δεξιὰν, τοῖς σωζεσιν, εἰς σωτηρίαν· οἱ δὲ αἰσθόμενοι καὶ ἀνακύψαντες, Ἑλικῶνα μὲν καὶ Κιθαιρῶνα καταλιπόντων· οἰκείτωσαν γὰρ Σιὼν· Ἐκ γὰρ Σιὼν ἐξελεύσεται Νόμος, καὶ Λόγος Κυρίου ἐξ Ἰερουσαλήμ· Λόγος οὐρανίος, ὁ γήϊνος ἀγωνιστὴς ὅτι ὦ πρώτος κόσμῳ θεάτρῳ στεφανούμενος. Ἀδὴ δὲ τῷ ὁ Εὔνομος ὁ ἐμὸς, ὁ τὸν Τερπάνδρου νόμον, οὐδὲ τὸν Κατίτωνος, οὐδὲ μὴν Φρύγιον, ἢ Λύδιον, ἢ Δώριον, ἀλλὰ τῆς καινῆς ἁρμονίας τὸν αἰώνιον νόμον, τὸν θερώνυμον τοῦ Θεοῦ, τὸ ἆσμα τὸ καινὸν, τὸ Λευϊτικόν.

Νηπενθές τ' καὶ ἀχολόν τε, κακῶν ὑπάληθες ἁπάντων.

Γλυκύ τι καὶ ἀληθινὸν φάρμακον πειθοῖς ἐσκέκασται τῷ ᾄσματι. Ἐμοὶ μὲν οὖν δο-

κ᾽σιν, Θρᾴκιος ἐκεῖνος Ορφεὺς, καὶ ὁ Θη- A videntur & Thracius ille Orpheus, &
βαῖος, καὶ ὁ Μηθυμναῖος, ἄνδρες μὲν Thebanus, & Methymnæus, viri non
ἀνδρες, ἀπατηλοὶ γεγονέναι, προφάσει viri, deceptores fuisse, qui prætextu
μουσικῆς λυμηνάμενοι τὸν βίον, ἐντέχνῳ muſicæ, vitæ perniciem afferentes, ar-
τινὶ γοητείᾳ δαιμονῶντες εἰς διαφθορὰς, ὕ- tificioſis quibuſdam præſtigiis ad cor-
βρεις ὀργιάζοντες, πένθη ἐκτελέζοντες, τοῖς ruptelas dæmoniace incitantes, probra
ἀνθρώποις ὅτι τὰ εἴδωλα πρῶτα παρηγάγοσαν orgiis celebrantes, luctus in deorum
πρῶτοι· ναὶ μὰ λίθοις καὶ ξύλοις, τουτέστιν cantica traducentes, primi deduxere ἐκτελέζον-
ἀγάλμασι καὶ σκιαγραφίαις, ἀποικοδομήσαν homines ad idola, atque adeo lapidi- τες.
τῷ σκαιότητα τοῦ ἔθνους· τὸ μὲν καλὸν ὄντως bus & lignis, hoc eſt, ſimulachris &
ἐκείνου ἐλευθερίαν τῶν ὑπ᾽ οὐρανὸν πεπο- adumbrationibus, agreſtem gentis ex-
λιτευμένων ᾠδαῖς καὶ ἐπῳδαῖς ἐσχάτῃ δου- B citauere conſuetudinem: illam verè
λείᾳ καταζεύξαντες. Ἀλλ᾽ ὁ τοιόσδε ὁ ᾠδὸς pulchram libertatem, eorum qui ſub
ὁ ἐμὸς, οὐδὲ εἰς μακρὰν καταλύσων ἀφίκ- cœlo vitam egerunt, canticis & car-
ται τὴν δουλείαν τὴν πικρὰν τῶν τυραννούν- minibus in extremam redigentes ſer-
των δαιμόνων· ὡς δὲ τὸν πρῶτον καὶ φιλάν- uitutem. Sed non talis eſt meus cantor,
θρωπον τῆς θεοσεβείας μετάγων ἡμᾶς ζυγὸν, neque multo pòſt venit diſſoluturus
αὖθις εἰς οὐρανοὺς ἀνακαλεῖται τοὺς εἰς γῆν acerbam ſeruitutem dæmonum tyran-
ἐρριμμένους. μόνος γοῦν τῶν πώποτε, τὰ ἀγρι- nidem obtinentium: ad ſuaue autem &
ωλεώτατα θηρία, τοὺς ἀνθρώπους, ἐπῆσθε- benignum religionis & pietatis in
σεν· πτηνὰ μὲν, τοὺς κούφους αὐτῶν· ἑρπετὰ Deum iugum nos traducens, in cœlum
δὲ, τοὺς ἀπατεῶνας· καὶ λέοντας μὲν, τοὺς θυ- rurſus euocat eos qui humi ſunt abie-
μικούς· σύας δὲ, τοὺς ἡδονικούς· λύκους δὲ, τοὺς cti. Solus quidem certè ex iis qui vn-
ἁρπακτικούς. λίθοι δὲ καὶ ξύλα, οἱ ἀφρονες· C quam fuerunt, difficillimas feras, ho-
πρὸς δὲ καὶ λίθων ἀναισθητότερος ἀνθρωπος mines manſuefecit. Volucres quidem,
ἀγνοίᾳ βεβαπτισμένος. μάρτυς ἡμῖν προφη- eos qui ex ipſis ſunt leues: ſerpentes
τικὴ παρείτω φωνὴ, σωφρόνος ἀληθείας, τοῖς verò, eos qui deceptores: & leones,
ἐν ἀγνοίᾳ καὶ ἀνοίᾳ κατατετριμμένοις οἰκ- eos qui ſunt animoſi & ad iram conci-
τείρουσα. δυνατὸς γὰρ ὁ Θεὸς ἐκ τῶν λίθων tati: ſues autem, eos qui ſunt voluptati
τούτων ἐγεῖραι τέκνα τῷ Αβρααμ· ἐς, κα- dediti: lupos autem eos qui rapaces.
τελεήσας τὴν ἀμαθίαν τὴν πολλὴν καὶ τὴν σκλη- Lapides autem & ligna, ſunt inſipiẽtes.
ρὰν καρδίαν τῶν εἰς τὴν ἀλήθειαν λελιθωμένων, ἤ- Prætereà autem lapidibus quoque eſt
γειρε θεοσεβείας σπέρμα, ζητοῦν αὐθόμενον, inſenſilior homo qui eſt tinctus igno-
ἐκ λίθων ἐκείνων, τῶν λίθοις πεπιστευκότων rantia. Teſtis nobis accedat vox pro-
ἔθνῶν. αὖθις οὖν ἰοβόλους τινὰς καὶ παλιμβό- phetica, veritati concinens, quæ miſe-
λους ὑποκριτὰς ἐφοδεύοντας δικαιοσύνῃ, ἰο- D retur eorum qui ſunt contriti in igno-
βήματα ἐχιδνῶν κέκληκέ που. Ἀλλὰ καὶ τού- rantia & amentia. *Potens eſt enim Deus* Matth. 3.
των εἴ τις τῶν ὄφεων μετανοίαν ἐκών, ἐπό- *ex hu lapidibus ſuſcitare filios Abrahæ*, qui
μενος δὲ τὸν Λόγῳ, ἀνθρωπος γίνεται Θεοῦ. miſeratus multam inſcitiam & cordis
λύκους δὲ ἄλλοις ἀλληγορεῖ προβάτων κω- duritiem eorum qui lapidauerunt ad-
δίοις ἠμφιεσμένους· τοὺς ἐν ἀνθρώπων μορ- uerſus veritatem, excitauit ſemen pie-
φαῖς ἁρπακτικοὺς αἰνιττόμενος. καὶ πρώτα tatis in Deum, quod virtutem ſentiret,
ἄρα ταῦτα τὰ ἀγριώτατα θηρία, καὶ τοὺς τοι- ex lapidibus illis, nempe Gentibus quę
ούτους λίθους, ἡ ἔρημος ᾠδὴ αὐτὴ μετεμόρ- crediderunt lapidibus. Rurſus ergo
φωσεν εἰς ἀνθρώπους ἡμέρους. ἦμεν γὰρ ἤμεν quoſdam virulentos, impoſtoreſque, ac
ποτε καὶ ἡμεῖς ἀφρονες, ἀπειθεῖς, πλανώμε- ſimulatores, iuſtitiæ inſidiantes, appel-
νοι, δουλεύοντες ἡδοναῖς καὶ ἐπιθυμίαις ποι- lauit *genimina viperarum*. Sed horũ quo Lucæ 3.
κίλαις, ἐν κακίᾳ καὶ φθόνῳ διάγοντες, que ſerpẽtum ſi quis pœnitentia ductus
fuerit, Verbum habens ac ſua ſponte
ſequens, homo Dei efficitur. Alios au-
tem allegoricè dicit *lupos pellibus ouium* Matth. 7.
indutos, eos innuens, qui in forma homi-
num ſunt rapaces. Has ergo omnes im-
maniſſimas feras & tales lapides, ipſe
cœleſtis cantus in manſuetos homines
transformauit. *Eramus enim, eramus nos* Ad Tit. 3.
quoque aliquando inſipientes, inobedientes,
errantes, ſeruiẽtes voluptatibus & cupidita-
tibus varijs, in malitia & inuidia degentes,

odio digni, mutuóque inflammati odio, vt A
ait ſcriptura Apoſtolica. Quando autem
benignitas & humanitas apparuit Seruatoris noſtri Dei, non ex operib⁹ in iuſtitia quæ fecimus nos, ſed ſecũdùm ſuam miſericordiam nos ſaluos fecit. Vide quantum potuerit nouum Canticum: homines ex lapidibus, & homines fecit ex feris. Hi autem qui erant alioqui vt mortui, qui eius quæ verè eſt vita non erant participes, poſtquam cãtici ſolùm fuerunt auditores, reuixerunt. Hunc etiam vniuerſum mundum numeroſe concinnéque exornauit, & elementorum diſſenſionem in ordinem redegit conſonantiæ, vt ei totus mundus fieret harmonia, & mare quidem dimiſit ſolutum, ei autem vt terram inuaderet prohibuit: terram rurſus quæ huc illuc ferebatur, ſtabilem & ſolidam effecit, & ei mare terminum præfixit. Iam verò ignis quoque vehementiam aëre emolliit, veluti Doricam harmoniam Lydia attemperans, & ſæuam aëris frigiditatem ignis amplexu leniit, hos extremos vniuerſorum ſonos numerosè & concinnè temperans. Atque incorruptum quidem hoc canticum, vniuerſorum firmamentum, & C
harmonia omnium, à mediis ad fines, & ab extremis extenſum ad media, concinnauit hoc vniuerſum, non ex muſica Thracia, quæ eſt Tubal muſicæ ſimilis, ſed ex paterna Dei voluntate, quam Dauid admiratus eſt. Qui
Geneſ. 4. autem ex Dauid ortus eſt, & antè ipſum fuit, Dei verbum lyram quidem & citharam inſtrumenta inanima deſpiciẽs, cùm hunc mundum, atque etiam paruum mundum, nempè hominem, eiuſque & animam & corpus ſancto Spiritu concinnaſſet, pſallit Deo per inſtrumẽtum multarũ vocum, & huic inſtrumento, nempè homini, canit: Tu enim es citharа, & tibia, & templum meum: citharа propter harmoniam, tibia propter ſpiritum, templum propter verbum. Vt illa quidem reſonet, hæc verò inſpiret, templum autem contineat Dominum. Dauid certè rex citharœdus, cuius paulò antè meminimus, qui adhortabatur ad veritatem, dehortabatur autem ab idolis, longè quidem aberat vt ipſe laudaret dæmones, qui vera muſica ab ipſo
2. Reg. 8. expellebantur, qua Saulem à dæmone vexatum, ſolummodo canens, curauit. Pulchrum inſtrumentum Dominus, & quidem ſpirans hominem fecit ad ſuam imaginem. Certè ipſe quoque eſt

ζυγητοὶ, μισοῦντες ἀλλήλους, ἢ φησιν ἡ Ἀποστολικὴ γραφή· ὅτε δὲ ἡ χρηστότης, καὶ ἡ φιλανθρωπία ἐπεφάνη τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Θεοῦ, οὐκ ἐξ ἔργων τῶν ἐν δικαιοσύνῃ ἃ ἐποιήσαμεν ἡμεῖς, ἀλλὰ κατὰ τὸ αὐτοῦ ἔλεος ἔσωσεν ἡμᾶς. Ὅρα τὸ ᾆσμα τὸ καινὸν, ὅσον ἴσχυσεν· λίθους ἐκ λίθων, καὶ ἀνθρώπους ἐκ θηρίων πεποίηκεν· οἱ δὲ παντάπασιν ὡς νεκροὶ, οἱ τὸ ὄντως ὕσπερ ἀμέτοχοι ζωῆς, ἀκροαταὶ μόνον γενόμενοι τοῦ ᾄσματος, ἀνεβίωσαν. τοῦτό τοι καὶ τὸ πᾶν ἐκόσμησεν ἐμμελῶς, καὶ τῶν στοιχείων τὴν διαφωνίαν εἰς τάξιν ἐνέτεινεν ἁρμονίας, ἵνα δὴ ὅλος ὁ κόσμος ἀσπὶς ἁρμονία γένηται· καὶ θαλάσσαν μὲν ἀνῆκε λελυμένῳ, γῆς δὲ ὑπερβαίνειν κεκώλυκεν αὐτήν. γῆν δὲ ἔμπαλιν ἐστερέωσε, φερομένην, καὶ ὅρον αὐτῇ ἔπηξε θαλάσσαν. καὶ μὴν καὶ πυρὸς ὁρμὴν ἐμάλαξεν ἀέρι, οἷονεὶ Δώριον ἁρμονίαν κεράσας Λυδίῳ· καὶ τὴν ἀέρος ἀπηνῆ ψυχρότητα τῇ θαλπωρῇ τοῦ πυρὸς ἐπηθάσευσε, τοὺς νεάτους τῶν ὅλων φθόγγους εὐτόνως κιρνὰς ἐμμελῶς. Ἔστι δὴ τὸ ᾆσμα τὸ ἀκήρατον, ἕρμα τῶν ὅλων, καὶ ἁρμονία τῶν πάντων, ἀπὸ τῶν μέσων ἐπὶ τὰ πέρατα, καὶ ἀπὸ τῶν ἄκρων ἐπὶ τὰ μέσα διαθέν, ἁρμόσατο τόδε τὸ πᾶν, οὐ κατὰ τὴν Θρᾴκιον μουσικὴν, τὸ παλαιὸν Ἰουβάλ, κατὰ δὲ τὴν πάτριον τοῦ Θεοῦ βούλησιν, ἣν ἐζήλωσε Δαβίδ. ὁ δ' ἐστὶ Δαβὶδ, καὶ πρὸ αὐτοῦ, ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος, λύραν μὲν καὶ κιθάραν, τὰ ἄψυχα ὄργανα, ὑφορώμενος· κόσμον δὲ τόνδε, καὶ δὴ καὶ τὸν σμικρὸν κόσμον τὸν ἄνθρωπον, ψυχήν τε καὶ σῶμα αὐτοῦ, ἁγίῳ πνεύματι ἁρμοσάμενος, ψάλλῃ τῷ Θεῷ, διά τοῦ πολυφώνου ὀργάνου, καὶ προσᾴδει τούτῳ τῷ ὀργάνῳ τὸν ἄν- D
θρωπον. σὺ γὰρ εἶ κιθάρα, καὶ αὐλὸς, καὶ ναὸς ἐμός· κιθάρα, διὰ τὴν ἁρμονίαν· αὐλὸς, διὰ τὸ πνεῦμα· ναὸς, διὰ τὸν λόγον· ἵν' ἡ μὲν, κρέκῃ· τὸ δὲ, ἐμπνέῃ· ὁ δ', χωρήσῃ τὸν Κύριον. ναὶ μὴν ὁ Δαβὶδ, ὁ βασιλεὺς, ὁ κιθαρῳδὸς, ὃν μικρῷ πρόσθεν ἐμνήσθημεν, ὃς προὔτρεπεν ὡς τὰ δίκαια, ἀπέτρεπε τῶν εἰδώλων· πολλοῦ τε ἔδει ὑμνῆσαι αὐτὸν τοὺς δαίμονας, ἀληθεῖ προσκομένους μουσικῇ, ᾗ ὁ Σαοὺλ ἐνεργουμένῳ πνεύματι πονηρῷ ᾖδεν μόνον, αὐτὸν ἰάσατο. καλὸν ὁ Κύριος ὄργανον ἐμπνεῖται τὸν ἄνθρωπον ἐξεργάσατο καθ' εἰκόνα τὴν ἑαυτοῦ· ἀμέλει καὶ αὐτὸς ὀργάνων ἔστι

τῦ Θεοῦ πνευματικόν, ἐμμελὲς καὶ ἅγιον· A Dei concinnum & aptum inſtrumentum & ſanctum, ſapientia ſupermundana, verbum cœleſte. Quidnam ergo vult inſtrumentum, Dei verbum Dominus noſter; & nouum canticum? Patefacere oculos cæcorum, & aperire aures ſurdorum, & qui pedibus claudicant vel errant, ad iuſtitiam deducere, Deum inſipientibus hominibus oſtendere, interitum compeſcere, mortem vincere, inobedientes filios patri reconciliare. Benignum Dei inſtrumentum. Dominus quippe miſeretur, caſtigat, hortatur, admonet, conſeruat, cuſtodit, & doctrinæ mercedem ex redundanti quadam copia, nobis regnum cœlorum promittit, hunc ſolum fructum percipiens ex nobis, quod ſalui ſumus. Vitium enim hominum paſcitur interitu: Veritas autem, ſicut apis, nulli ex iis quæ ſunt, detrimentum afferens, propter ſolam ſalutem hominum exultat. Habes ergo promiſſionem, habes benignitatem, euade gratiæ particeps, & meum ſalutare canticum ne ita exiſtimes eſſe nouum, vt vas, vel domum: *Erat enim ante Luciferum, & in principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum.* Eſt autem vetus error: res verò noua veritas videtur. Siue ergo veteres Phryges docent fabuloſæ capræ: ſiue rurſus Arcades qui eos ante Lunam fuiſſe deſcribunt Poëtæ: ſiue Ægyptios, hi qui hanc primam produxiſſe terram, deóſque & homines ſomniant: nullus certè eorum fuit antè hunc mundum: nos autem ſumus ante mundi conſtitutionem, qui eo quod eſſe oporteret, in ipſo prius Deo ſumus geniti. Dei verbi ſumus nos figmenta ratione prædita, per quem antiqui ſumus, quoniam in principio erat verbum. Sed quoniam Verbum quidem erat ab alto petita origine, diuinum vniuerſorum principium & fuit & eſt. Quia autem nunc nomen accepit olim ſanctificatum, poteſtate dignum, Chriſtus, nouum mihi vocatum eſt canticum. Hic ergo Verbum Chriſtus, & vt nos olim eſſemus, erat enim in Deo, & vt bene eſſemus, cauſa fuit. Nunc autem apparuit hominibus hic ipſe Verbum, qui ſolus eſt ambo, Deus & homo: & eſt nobis omnium cauſa bonorum, à quo edocti recte viuere, ad vitam æternam tranſmittimur. Nam vt ait diuinus ille Domini Apoſtolus,

Ioan. 1.

Herodot.

τί δὴ οὖν ὄργανον, ὁ τῦ Θεοῦ Λόγος ὁ Κύριος, καὶ ᾆσμα καινόν, βούλεται; ὀφθαλμοὺς ἀναπετάσαι τυφλῶν, καὶ ὦτα ἀνοίξαι κωφῶν, καὶ σκάζοντας τὼ πόδε, ἢ πλανωμένους εἰς δικαιοσύνην ἀφεγγαγῆσαι· Θεὸν ἀνθρώποις ἀφρονοῦσιν ἐπιδεῖξαι, παῦσαι φθορὰν, νικῆσαι θάνατον· υἱοὺς ἀπειθεῖς διαλλάξαι πατρί. Φιλάνθρωπον ὄργανον τῦ Θεοῦ· ὁ Κύριος ἐλεεῖ, παιδεύει, νουθετεῖ, σώζει, φυλάττει, καὶ μισθὸν ἡμῖν τῆς μαθήσεως ἐκ περιουσίας, βασιλείαν οὐρανῶν, ἐπαγγέλλεται· τῦτο μόνον ἀπολαύων ἡμῶν, ὃ σῳζόμεθα. κακία μὲν γὰρ τοῖς ἀνθρώποις ἐπιδίδοται φθορά. ἡ δὲ ἀλήθεια, ὥσπερ ἡ μέλισσα, λυμαινομένη τῶν ὄντων οὐδέν, ἐπὶ μόνῃ τῇ τῶν ἀνθρώπων ἀγάλλεται σωτηρίᾳ. Ἔχεις οὖν τὴν ἐπαγγελίαν· ἔχεις τὴν φιλανθρωπίαν· τῆς χάριτος μεταλάμβανε. καί μου τὸ ᾆσμα τὸ σωτήριον, μὴ καινὸν οὕτως ὑπολάβῃς, ὡς σκεῦος, ἢ ὡς οἰκίαν· πρὸ ἑωσφόρου γὰρ ἦν, καὶ ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος, καὶ ὁ Λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεόν, καὶ Θεὸς ἦν ὁ Λόγος· παλαιὰ δὲ, ἡ πλάνη· καινὴ δὲ, ἡ ἀλήθεια φαίνεται· εἴτ' οὖν ἀρχαίοις τοῖς Φρύξας, διδάσκουσιν αἶγες μυθικαί· εἴτε αὖ τοῖς Ἀρκάδας, οἱ πανσελήνους ἀναγράφοντες ποιηταί· Εἴτε μὴν αὖ τοῖς Αἰγυπτίοις οἱ καὶ πρώτην ταύτην ἀναφῶσαι τὴν γῆν Θεοὺς τε καὶ ἀνθρώπους ὀνειρώσσοντες· ἀλλ' οὐ πρό γε τῦ κόσμου τῦδε τούτων οὐδὲ εἷς· πρὸ δὲ τῦ κόσμου καταβολῆς ἡμεῖς· οἱ τῷ δεῖν ἔσεσθαι, ἐν αὐτῷ πρότερον γεγονότες τῷ Θεῷ· τῦ Θεοῦ Λόγου τὰ λογικὰ πλάσματα ἡμεῖς· δι' ὃν ἀρχαίζομεν, ὅτι ἐν ἀρχῇ ὁ Λόγος ἦν. ἀλλ' ὅτι μὲν ἦν ὁ λόγος ἄνωθεν, ἀρχὴ θεία τ' πάντων ἦν τε καὶ ἔστιν. ὅτι δὲ νῦν ὄνομα ἔλαβεν, ὃ πάλαι καθαγιασμένον, δυνάμεως ἄξιον ὁ Χριστὸς, καινόν μοι ᾆσμα κέκληκεν. οὗτος γοῦν ὁ Λόγος ὁ Χριστὸς, καὶ τότε εἷς πάλαι ἡμᾶς ἦν γὰρ ἐν Θεῷ· καὶ διὰ τοῦτο εἷς. νῦν δὲ ἐπεφάνη ἀνθρώποις αὐτὸς οὗτος ὁ Λόγος, ὁ μόνος ἄμφω, Θεός τε καὶ ἄνθρωπος, ἀπάντων ἡμῖν αἴτιος ἀγαθῶν. ἐφ' ᾧ δὲ δεῖ ζῆν ἐκδιδασκόμενοι, εἰς ἀίδιον ζωὴν ἀποπεμπόμεθα. καὶ γὰρ τὸ θεσπέσιον ἐκεῖνον τῦ Κυρίου Ἀπόστολον,

Ad Tim. 2. *Gratia Dei salutaris omnibus hominibus apparuit, docens nos, vt abnegantes impietatem & seculatia desideria, moderate & iustè, & piè viuamus in hoc seculo: expectantes beatam spem, & aduentum gloriæ magni Dei & Seruatoris nostri Iesu Christi.*

Hoc est canticum nouum, aduentus qui nunc refulsit in nobis, Verbi quod erat in principio, & prius fuit. Apparuit autem nuper, qui prius erat Seruator: apparuit qui est, in eo qui est, quòniam Verbum quod erat apud Deum, Doctor apparuit, per quod omnia sunt fabricata. Verbum quod cùm olim vitam in creatione, vt opifex, dedisset, postquam tanquam magister se manifestauit, bene viuere docuit, vt æternam vitam postea vt Deus suppeditaret. Ille autem non nunc quidem primùm misertus est nostri erroris, sed ab ipso retro principio: nunc autem cùm iam periremus, manifestatus conseruauit. Maligna enim & serpens bellua, oculos effascinans redigit in seruitutem, & in hodiernum vsque diem homines affligit, barbarorum ritu (vt mihi videtur) puniens, qui dicuntur cadaueribus illigare captiuos, donec cum ipsis quoque putrescant. Hic ergo malus tyrannus & draco, quoscumque ab ortu sibi potuerit vendicare, lapidibus, & lignis, & statuis, aliisque eiusmodi simulachris, misero superstitionis vinculo, viuos (vt dicitur) adducens, vnà cum eis sepelit, donec vnà cum eis interierint. Quamobrem, vnus enim est seductor, qui ab initio quidem Euam, nunc autem alios quoque iam homines ad mortem adducit: vnus & idem est nobis adiutor & opitulator Dominus, à principio quidem prophetice præsignificans, nunc autem iam etiam apertè ad salutem adhortans. Fugiamus ergo præcepto parentes Apostolico, principem potestatis aëris: spiritus, qui nunc operatur in filiis diffidentiæ, & ad Seruatorem Dominum accurramus, qui nunc & semper adhortatur ad salutem, per prodigia & signa, in Ægypto, in deserto, & per rubum, & per eam, quæ humanitatis gratia Hebræos ancillæ instar sequebatur, nubem. Atque hoc quidem metu adhortabatur eos qui erant duro corde. Iam verò etiam per Mosem omnibus sapientiæ numeris absolutum,

Ephes 2.

A ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ ἡ σωτήριος πᾶσιν ἀνθρώποις ἐπεφάνη, παιδεύουσα ἡμᾶς, ἵνα ἀρνησάμενοι τὰς ἀσεβείας, καὶ τὰς κοσμικὰς ἐπιθυμίας, σωφρόνως καὶ δικαίως, καὶ εὐσεβῶς ζήσωμεν ἐν τῷ νῦν αἰῶνι· προσδεχόμενοι τὴν μακαρίαν ἐλπίδα, καὶ ἐπιφάνειαν τῆς δόξης τοῦ μεγάλου Θεοῦ, καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. τοῦτό ἐστι τὸ ᾆσμα τὸ καινόν, ἡ ἐπιφάνεια, ἡ νῦν ἐκλάμψασα ἐν ἡμῖν τὸν ἐν ἀρχῇ ὄντος καὶ προόντος Λόγου· ἐπεφάνη δὲ ἔναλγος ὁ πρὶν Σωτήρ· ἐπεφάνη ὁ ἐν τῷ ὄντι ὤν, ὅτι ὁ Λόγος ὃς ἦν πρὸς τὸν Θεόν,

B Διδάσκαλος ἐπεφάνη, ᾧ τὰ πάντα δεδημιούργηται· Λόγος ὁ καὶ τὸ ζῆν ἐν ἀρχῇ μετὰ τὸ πλάσαι παρασχών, ὡς δημιουργός, τὸ εὖ ζῆν ἐδίδαξεν, ἐπιφανεὶς ὡς διδάσκαλος, ἵνα τὸ ἀεὶ ζῆν ὕστερον ὡς Θεὸς χορηγήσῃ. ὁ ὤν, οὐ νῦν γε πρῶτον ᾠκτείρεν ἡμᾶς τῆς πλάνης, ἀλλ' ἄνωθεν ἀρχῆθεν· νῦν δέ, ἤδη ἀπολλυμένους, ἐπιφανεὶς περιέσωσε. τὸ γὰρ πονηρὸν καὶ ἑρπυστικὸν θηρίον, γοητεῦον καταδουλοῦται, καὶ αἰχίζεται εἰσέτι νῦν τοὺς ἀνθρώπους· ἐμοὶ δοκεῖν, βαρβαρικῶς ἡμφιεσμένον, οἷ νεκροῖς τοὺς αἰχμαλώτους συνδεῖν λέγονται σώμασιν, ἕως ἂν αὐτοῖς καὶ συσσαπῶσιν. ὁ γοῦν πονηρὸς οὗτος τύραννος καὶ δράκων, οὓς ἂν οἷός τε εἴη χωρὶς σφετερίσασθαι, λίθοις, καὶ ξύλοις, καὶ ἀγάλμασι, καὶ τοιούτοις ὑσὶν εἰδώλοις προσφύξας τῇ δεισιδαιμονίας ἀφλίῳ δεσμῷ· τοῦτο δή τὸ λεγόμενον· ζῶντας ὑπιφέρων συνέθαψεν αὐτοῖς, ἕως ἂν καὶ συμφθαρῶσιν. οὗ δὴ χάριν· εἷς γὰρ ὁ ἀπατεὼν μόνος, τοῦ ΕΥ ἀνθρώπους· νῦν δέ, ἤδη καὶ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους εἰς θάνατον ἀποφέρων· εἷς δ' αὐτὸς ὑπήκοος καὶ βοηθὸς ἡμῖν ὁ Κύριος, προσμυώπων ἀρχῆθεν προφητικῶς· νῦν δὲ ἤδη καὶ σαφῶς εἰς σωτηρίαν προκαλεῖ. φύγωμεν οὖν, Ἀποστολικῇ πειθόμενοι παραινέσει, τὸν ἄρχοντα τῆς ἐξουσίας τοῦ ἀέρος, τοῦ πνεύματος τοῦ νῦν ἐνεργοῦντος ἐν τοῖς υἱοῖς τῆς ἀπειθείας· καὶ ὡς Σωτῆρι τῷ Κυρίῳ προσδράμωμεν, ὃς καὶ νῦν καὶ ἀεὶ προτρέπεται εἰς σωτηρίαν, διὰ τεράτων δὲ σημείων ἐν Αἰγύπτῳ, καὶ ἐν ἐρήμῳ· διά τε τῆς βάτου, καὶ τῆς ἀκολουθούσης, χάριτι φιλανθρωπίας, νεφέλης παιδαγωγὸς δίκην, Ἑβραίοις νεφέλης. τούτῳ μὲν δὴ τῷ φόβῳ, τοὺς σκληροκαρδίους προὔτρεπεν· ἤδη δ' ἂν διὰ Μωσέως τοῦ πανσόφου,

καὶ τῦ φιλαλήθους Ησαΐου, καὶ πάντος τῦ A & veri amatorem Esaiam, & omnem
προφητικοῦ χοροῦ, λογικώτερον ὅτι τὸν Λό- chorum propheticum, magis ex ratio-
γον ὑπισρέφῃ τοῖς τὰ ὦτα κεκτημένοις· καὶ ne, ad rationem, siue ad hoc Verbum
ἐαν ὅπη μὲν λοιδορῆται· ἔστι δ' οὖ & ἀπει- conuertit eos qui habent aures: & ali-
λῆ· τοῖς δὲ τὸ θρῶσι τῶν ἀνθρώπων· ἀλλὰ ὃ cubi quidem maledictis inceſſit, ali-
ἄλλοις, καθάπερ ἰατρὸς ἀγαθὸς, τῶν νοσούν- cubi verò etiam minatur, & nonnul-
των σωμάτων, τὰ μὲν, καταπλάττων· τὰ δὲ, los quidem deflet homines, nonnul-
καταλειαίνων· τὰ δὲ, καταντλῶν· τοῖς ὃ, καὶ lis verò canit, quemadmodum bonus
σιδήρῳ διαιρῶν· ὑπισχνῶν δὲ ἄλλα, ἔστι δ' medicus corporum ægrotantium, alia
οὖ καὶ ἀποπείρων, εἴ πως οἷόν τε καὶν τοιοῦτό quidem cataplaſmatis obducens, alia
μέρος ἢ μέλος τὸν ἄνθρωπον ὑγιαῖναι. πολύ- verò leuigans, alia autem exhauriens,
φωνός γε ὁ Σωτὴρ, καὶ πολύτροπος εἰς ἀν- B alia autem ferro quoque diuidens, alia
θρώπων σωτηρίαν· ἀπειλῶν, νουθετεῖ· λοι- autem vrens, & nonnunquam etiam
δορούμενος, ὑπισχνέῖται· θρηνῶν, ἐλεᾷ· secans, ſi qua ratione fieri poſſit, vt
φάλλων, τοιοῦτος· διὰ βάτου λαλεῖ· per partes vel membratim poſſit homo
ὅτι σημείων ἐκλύοι καὶ τεράτων ἔχρηζον. καὶ ſanari. Multiplices quidem habet Ser-
τοι πυρὶ δεδίπεται τοὺς ἀνθρώπους, ἀνάπτων uator voces & modos ad ſalutem ho-
ἐκ κίνονος τὸ φλέγα, δεῖγμα ὁμοῦ minum: minans admonet, maledi-
χάριτος καὶ φόβου· ἐὰν ὑπακούσῃς, τὸ φῶς· cens conuertit, deflens miſeretur, pſal-
ἐὰν παρακούσῃς, τὸ πῦρ. ὑπὲρ δὲ καὶ κίονος lens inuitat per rubum loquitur; quo-
καὶ βάτου ἡ σὰρξ ἡμιωτέρα, προφῆται niam illi ſignis egebant & prodigiis:
μετ' ἐκεῖνα φθέγγονται. αὐτὸς ἐν Ησαΐᾳ ὁ ſed & igne terret homines ex colum-
Κύριος λαλεῖ· αὐτὸς ἐν Ηλίᾳ· ἐν στόματι na flammam accendens, quod eſt ſimul
προφητῶν αὐτός. σὺ δὲ, ἀλλ' εἰ προφήτας C gratiæ & timoris indicium: ſi obe-
μὴ πιστεύῃς, μῦθον δὲ ὑπολαμβάνῃς, καὶ dieris, lucem: ſi non obedieris, ignem.
τοὺς ἄνδρας, καὶ τὸ πῦρ· αὐτός σοι λαλήσει ὁ Quoniam autem columna & rubo ca-
Κύριος, Ος ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων, οὐχ ro eſt pretioſior, Prophetæ poſt illa
ἁρπαγμὸν ἡγήσατο τὸ εἶναι ἴσα Θεῷ· ἐκένω- loquuntur. Ipſe eſt Dominus loquens
σεν δὲ ἑαυτὸν ὁ φιλοικτίρμων Θεὸς, σῶσαι τὸν in Eſaia, ipſe in Helia, ipſe in ore
ἄνθρωπον βουλόμενος· καὶ αὐτὸς ἤδη σοι Prophetarum. Quod ſi tu non credis
ὑπαρχῶς ὁ Λόγος λαλεῖ, δυσωπῶν τὴν ἀ- Prophetis, fabulam autem eſſe exi-
πιστίαν. ναὶ φημὶ ὁ Λόγος ὁ τῦ Θεοῦ, ἄν- ſtimas, & viros, & ignem, ipſe tibi
θρωπος βούλομαι· ἵνα δὴ & σὺ παρὰ ἀν- loquetur Dominus: *Qui cùm in forma* Ad Phil
Dei eſſet, non rapinam arbitratus eſt om- 2.
nia habere æqualia cum Deo: ſeipſum au-
tem exinaniuit miſericors Dominus homi-
nem ſeruare cupiens: & ipſum iam tibi
Verbum euidenter loquitur, ægrè fe-
rens incredulitatem. Ego certè lo-
quor, Dei Verbum homo factum, vt
tu quoque diſcas ab homine, quanam
tandem ratione homo efficiatur Deus.
An non ergo abſurdum, ô amici,
Deum quidem ſemper nos adhortari
ad virtutem, nos autem recuſare au-
xilium, differre ſalutem? An non
Ioannes quoque prouocat ad ſalutem,
& omnino fit vox exhortatoria? Eum
ergo rogemus: *Quiſnam hominum, aut*
vnde es? Heliam quidem ſe non eſſe
dicet, Chriſtum autem eſſe negabit,
vocem autem eſſe fatebitur clamantem in deſerto. Quis eſt ergo Ioannes? Vt eum vtcunque exprimam, liceat dicere, vox Verbi adhortatoria, clamans in deſerto. Quid clamas ô vox? dic nobis quoque: *Rectas facite vias* Eſa. 40.
Domini. Præcurſor Ioannes: & vox Ioan. 1.
Verbum præcurrit, vox adhortatoria,

præparans ad salutem, vox adhortans ad hæreditatem cœlorum, per quam sterilis & deserta non est infœcunda amplius. Hanc mihi fœtus conceptionem prædixit vox Angeli. Illa quoque vox præcurrebat Dominum, sterilem annuncians mulierem, vt Ioannes desertam. Per hanc ergo Verbi vocem, sterilis multos habet filios, & deserta fert fructum. Hæ duæ voces Dominum præcurrentes, Angeli & Ioannis, mihi quidem significant salutem repositam, nempè quod cùm hoc Verbum apparuerit, bonæ prolis fructum recepturi sumus, vitam æternam. Has ambas itaque voces simul Scriptura colligens, totum aperit: *Audiat quæ non parit, erumpat vocem quæ non parturit, quòd sunt plures filij desertæ, quàm eius quæ habet virum.* virum nobis annunciabat angelus, nos adhortabatur Ioannes vt agricolam cogitaremus, virum quæreremus. Est enim hic vnus & idem, vir sterilis mulieris, agricola desertæ, qui diuina impleuit virtute & sterilem & desertam. Quia enim ingenuæ multi sunt filij, carebat autem liberis propter incredulitatem, quæ multos ab initio habuit filios, mulier Hebræa: sterilis accipit virum, & deserta agricolam. Deinde illa quidem fructuum, hæc verò fidelium, ambæ autem matres per Verbum. Infidelibus autem in hodiernum vsque diem & sterilis & deserta relinquitur. Ioannes quidem præco Verbi, ea vtique ratione adhortabatur, paratos esse ad Dei Christi aduentum: & id erat quod tacitè significabat Zachariæ silentium, expectans fructum Christi præcursorem, vt Verbum lux veritatis, Propheticorum ænigmatum mysticum absoluat silentium, factum Euangelium. Tu autem si Deum verè videre desideras, sis particeps piaculorum quæ Deo conueniunt, non ramorum lauri, & quorundam sertorum ex lana & purpura factorum, sed iustitia redimitus, & continentiæ foliis contectus, sedulò Christum quæras. *Ego*, inquit, *sum ostium*; quod discere oportet iis qui voluerint Deum intelligere, vt nobis omnes simul portas cœlorum aperiat Sunt enim rationales rationis seu Verbi portæ, quæ aperiuntur claue fidei: *Deum nemo nouit nisi filius, & cui filius reuelauerit.* Benè autem scio, quod qui clausam portam tunc aperit, reuelat posteà ea quæ

Esa, 54.

Luc. 1.

Ioan. 11.

Matth. 11

προετοιμάζουσα εἰς σωτηρίαν, φωνὴ προπέπουσα εἰς κληρονομίαν ἀγαθῶν· διὰ τοῦτό ἡ στεῖρα καὶ ἔρημος, ἄγονος οὐκέτι. Ταύτην μοι τὴν κυοφορίαν προεθέσπισεν ἀγγέλου φωνή· πρόδρομος ὢν κἀκείνη τοῦ Κυρίου, στεῖραν βλαστολιζομένην γυναῖκα, ὡς Ἰωάννης τὴν ἔρημον. Διὰ ταύτην τοίνυν τοῦ Λόγου τὴν φωνοῦσαν ἡ στεῖρα βλαστολιζεῖ· καὶ ἡ ἔρημος καρποφορεῖ. αἱ πρόδρομοι τοῦ Κυρίου φωναὶ δύο, ἀγγέλου καὶ Ἰωάννου, ἀνίστανταί μοι τὴν ἀναπεπταμένην σωτηρίαν, ὡς ὀπτανομένου τοῦ Λόγου τοῦδε, βλαστολιζειν ἡμᾶς καρπὸν ἀπενέγκασθαι, ζωὴν αἰώνιον. ἄμφω γοῦν ἐς ταὐτὸν ἀγαγοῦσα τὰ φωνὰ ἡ γραφή, Εὐφημίζεσθω· ἀκουσάτω ἡ οὐ τίκτουσα· ῥηξάτω φωνὴν ἡ οὐκ ὠδίνουσα· ὅτι πλείονα τὰ τέκνα τῆς ἐρήμου μᾶλλον, ἢ τῆς ἐχούσης τὸν ἄνδρα· ἄνδρα ἡμῖν βλαστολίζετο ἄγγελος, ἡμᾶς προτρέπων Ἰωάννης νοῆσαι τὸν γεωργὸν, ζητῆσαι τὸν ἄνδρα. εἷς γὰρ καὶ ὁ αὐτὸς τῆς, ὁ τῆς στείρας ἀνὴρ, ὁ τῆς ἐρήμου γεωργός· ὁ τῆς θείας ἐμπλήσας δυνάμεως, καὶ τὴν στεῖραν, καὶ τὴν ἔρημον. ἐπεὶ γὰρ πολλὰ τὰ τέκνα τῆς θύλεως, ἅπαντας ἂν ἐδόκει ἀπιστίᾳ, ἡ πολύπαις αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν Ἐβραία γυνὴ· εἷς στεῖρα τὸν ἄνδρα λαμβάνει· καὶ ἡ ἔρημος τὸν γεωργόν· εἶτα ἡ μὲν, καρπῶν· εἷς δ', πιστῶν· ἄμφω δὲ μητέρες, διὰ τὸν Λόγον· ἀπίστοις δὲ εἰσέτι νῦν, καὶ στεῖρα, καὶ ἔρημος καταλείπεται. ὁ μὲν Ἰωάννης, ὁ κήρυξ τοῦ Λόγου, Ταύτη πη παρεκάλει, ἑτοίμους γίνεσθαι εἰς Θεοῦ τοῦ Χριστοῦ παρουσίαν· καὶ τοῦτο ἦν ὃ ἠνίττετο ἡ Ζαχαρίου σιωπὴ, αἰωμένουσα τὸν πρόδρομον τοῦ Χριστοῦ καιρὸν, ἵνα τὸ ἀληθείας φῶς, ὁ Λόγος τῶν προφητικῶν αἰνιγμάτων τὴν μυστικὴν ἀπολύσηται σιωπὴν, Εὐαγγέλιον γνώμενος. σὺ δὲ, εἰ ποθεῖς ἰδεῖν ὡς ἀληθῶς τὸν Θεὸν, καθαρσίων μεταλάμβανε προσφερτῶν· καὶ δάφνης πεπάλων, καὶ ταινιῶν λινῶν, ἐρίου καὶ πορφύρας πεποικιλμένων· δικαιοσύνῃ δὲ ἀναδησάμενος, καὶ τὸ ἐγκρατείας τὰ πέταλα περιθέμενος, πολυπραγμόνει Χριστόν· ἐγὼ γάρ εἰμι ἡ θύρα, φησί που· ἵνα δὲ μαθὼν δεῖ νοῆσαι θελήσασι τὸν Θεὸν, ὅπως ἡμῖν ἀληθείας τὰ θυρεῶν ἀναπετάσῃ πύλας· λογικαὶ γὰρ αἱ τοῦ Λόγου πύλαι, πίστεως ἀνοιγόμεναι κλεῖθρῳ· Θεὸν οὐδεὶς ἔγνω, εἰ μὴ ὁ υἱὸς, καὶ ᾧ ἂν ὁ υἱὸς ἀποκαλύψῃ· θύραν δὲ οἶδ' ὅτι τὸν ἀποκαλυφθησόμενον τέως ὁ αἰνιγμὸς, ὕστερον ἀποκαλύπτει

πάνδον, καὶ δείκνυσιν ἃ μήτε γνῶναι ὅσιόν τε ἦν πρότερον, εἰ μὴ δι' ἃ Χριστοῦ πεπορευμένοις, δι' ὃ μόνου Θεὸς ἐποπτεύεται. ἄδυτα οὖν ἀθρεῖτα μὴ πολυπραγμονεῖτε, οὐδὲ βαράθρων στόματα, τερατείας ἔμπλεα, ἢ λέβητα Θεσπρωτικὸν, ἢ τρίποδα Κιρραῖον, ἢ Δωδωναῖον χαλκεῖον· γεράνδρυον δὲ ψάμμοις ἐρήμοις τετιμημένον, καὶ ὃ αὐτόθι μαντεῖον, αὐτῇ δρυῒ μεμαρασμένον, μύθοις γεγηραϊκόσι καταλείψατε. Σεσίγηται μὲν ἡ Κασταλίας πηγὴ, καὶ Κολοφῶνος ἄλλη πηγὴ, καὶ τὰ ἄλλα ὁμοίως τέθνηκε νάματα μαντικά. καὶ δὴ καὶ τύφου κενὰ ὀφὲ μοὶ, ὅμως δ' οὖν, διελήλεγκται τοῖς ἰδίοις συνεκρύσθησαν μύθοις. Διήγησαι ἡμῖν καὶ τὰ ἄλλης μαντικῆς, μᾶλλον δὲ μωρικῆς, τὰ ἄχρηστα χρηστήρια· τὸν Κλάρειον, τὸν Πύθιον, τὸν Διδυμέα, τὸν Ἀμφιάραον, τὸν Ἀπόλλω, τὸν Ἀμφίλοχον· εἰ δὲ βούλῃ, καὶ τερατοσκόπους, καὶ οἰωνοσκόπους, καὶ τοὺς ὀνείρων κριτὰς ἀμφ' αὐτοῖς συνάδοντας· ἔστω δὲ ὁμοῦ καὶ τὸν Πύθιον τοὺς ἀλευρομάντεις ἄγων καὶ κριθομάντεις, καὶ τοὺς εἰσέτι καὶ νῦν παρὰ τοῖς πολλοῖς τετιμημένους ἐγγαστρίμυθους· ναὶ μὴν, ἄδυτα Αἰγυπτίων, καὶ Τυῤῥηνῶν νεκυομαντείαν, σκότῳ καταδεδόθαι. μωρικὰ ταῦτα ὡς ἀληθῶς, καὶ ἀνθρώπων ἀπίστων σοφίσματα· συνέμποροι τῆς δεισιδαιμονίας αἶγες, αἱ ὅτι μαντικὴν ἠσκημέναι· καὶ κόρακες, ἀνθρώποις χρᾶν ὑπὸ ἀνθρώπων διδασκόμενοι. Τί δ' εἴ σοι καταλέξομι τὰ μυστήρια; οὐκ ἐξορχήσομαι μὲν, ὥσπερ Ἀλκιβιάδην λέγουσιν· ἀπομυνοῦμαι δὲ δι' ἅλα καὶ διὰ τοῦ ἀληθείας Λόγου, τὴν μαντείαν τὴν ἐγκεκρυμμένην αὐτοῖς, καὶ αὐτοῖς γε τοῖς καλουμένοις ὑμῶν θεοῖς, ὧν αἱ τελεταὶ μυστικαὶ, οἷς ὅτι σκηνῆς τοῦ βίου τοῖς τοῦ ἀληθείας ἐγκυκλήσω θεαταῖς. Διόνυσον μαινόλην ὀργιάζουσι Βάκχοι, ὠμοφαγίᾳ τὴν ἱερομανίαν ἄγοντες, καὶ τελίσκοις τὰς κρεωνομίας τῶν φόνων, αἰσχυμένοις τοῖς ὄφεσιν, ἐπολολύζοντες Εὐάν. Εὖαν ἐκείνην, δι' ἣν ἡ πλανὴ παρεκλεύσθησε. καὶ σημεῖον ὀργίων βακχικῶν, ὄφις ὃν τετελεσμένος. αὐτίκα γοῦν κἂν τὸ ἀκριβὲς τῆς Ἑβραίων φωνῆς, ὃ ὄνομα ὃ Εὔα δασυνόμενον, ἑρμηνεύεται ὄφις ἡ θήλεια. Δηοῦ δὲ καὶ Κόρης, δράματα ἤδη ἐγκυκλίων μυστικῶν· καὶ τὴν πλάνην, καὶ τὴν ἁρπαγὴν, καὶ τὸ πένθος αὐτῶν Ἐλευσὶς δαδουχεῖ. καί μοι δοκεῖ τὰ Ὄργια ὧ

A sunt intus, & ostendit ea quæ nec prius poterant cognosci, nisi ab iis qui per Christum ambulassent, per quem solum Deus cernitur. Impia ergo adyta ne inuestigetis, nec barathrorum ora præstigiis plena, aut lebetem Thesprotæum, aut tripodem Cirrhæum, aut æs Dodonæum. Gerandryon autem arenis desertis honoratum, & quod illic est oraculum, quod cum ipsa quercu emarcuit; anilibus fabulis relinquatis. Silentio quidem certè mandatus est fons Castalius, & alius fons Colophonis, & alia similiter perierunt fluenta diuinatoria, quæ certè fastu plena, B ferò quidem, tandem tamen conuicta sunt, vt quæ vnà cum suis effluxere fabulis. Narra nobis alius quoque diuinationis, vel insanæ potius vanitatis, oracula, Clarium, Pythium, Didymeũ, Amphiaraum, Apollinem, Amphilochum. Quòd si velis, & monstrorum inspectores, augures, & aruspices, & somniorum coniectores vnà cum eis consecra. Ad Pythium autem adductos simul statue aleuromantes & crithomantes, & eos qui adhuc apud multos sunt in honore, ventriloquos. Iam vero adyta Ægyptiorum, & necromantiæ Hetruscorum, demandentur tene- C bris. Sunt hæc verè insana hominum infidelium commenta. Ad harum præstigiarum mercaturæ societatem adducuntur capræ, quæ sunt ad diuinationem exercitatæ: & corui, qui hominibus responsa dare ab hominibus docentur. Quid si tibi recenseam mysteria? Non propalabo quidem, vt aiunt olim Alcibiadem, sed per Verbum veritatis, præstigias quæ in eis latent, rectè aperiam, & eos qui vestri dij vocantur, quorum sunt sacra mystica, tanquam in vitæ scena, veritatis contemplatoribus in medium proferam & euoluam. D Dionysum Mænolem orgiis Bacchi celebrant, crudarum carnium esu sacram agentes insaniam, & cæsarum carnium peragunt diuulsionem, coronati serpentibus, vlulantes Euam. Euam illam per quam error est consecutus: & signum Bacchicorum orgiorum est serpens mysteriis initiatus. Iam vero si accuratè vox spectetur Hebraïca, nomen Heuia aspiratum, exponitur serpens fœmina. Ceres autem & filia Proserpina iam in mysteriorum scena versantur, erroremque & raptum, & earum luctum Eleusis illustrat facibus. Mihi autem videtur horum vocabulorum, Orgia, &

mysteria, etymologiam exponendam esse. Atque illa quidem ἀπὸ τῆς ὀργῆς, hoc est, ab ira Cereris in Iouem. Hęc autem, ἀπὸ τοῦ μύσους, hoc est, ab execratione & abominatione, quæ accidit circa Dionysum, dici videntur. Nisi à Myonte quodam Attico, quem dicit Apollodorus interiisse in venatione, nulla est inuidia vestra mysteria sepulchri honore esse affecta. Possūt autem aliter quoque intelligi μυστήρια quasi μωσήρια, literis ex aduerso sibi respondentibus. Venantur enim, si vllæ aliæ, eiusmodi quoque fabulæ, ex Thracibus, maximè barbaros: ex Phrygibus amentissimos: ex Græcis superstitiosos. Pereat ergo qui huius fraudis fuit princeps & author hominibus, siue Dardanus, qui matris deorum ostendit mysteria: siue Eetion, qui Samothracum suggessit Orgia & sacra mystica: siue Phryx ille Midas, qui didicit ab Odryso, deinde iis qui eius parebant ditioni, fraudem tradidit artificiosam. Non enim Cyprius insularis Cinyras mihi vnquam persuaserit, libidinosa quæ circa Venerem fiebant orgia, ausus ex nocte diei tradere, dum meretricem ciuem vellet in deos referre. Melampodem autem filium Amythaonis, alij dicunt ex Ægypto in Græciam transtulisse festum Cereris, luctum qui laudibus celebratur. Hos ego dixerim fuisse principes & authores impiarum fabularum, & patres pernicioſæ superstitionis, qui vitij & corruptelæ semen in vita seminarunt, mysteria. Iam verò (tempus enim est) conuincam hæc vestra orgia esse plena fraude & præstigiis: & si mysteriis estis initiati, has vestras fabulas, quæ in honore habentur, magis ridebitis. Apertè autem dico quæ sunt occulta, non erubescens dicere ea, quæ non pudet vos adorare. Quæ ergo ex spuma & in Cypro est genita, Cinyræ amica, Venerem dico, quæ φιλομμήδης dicitur, quod exorta sit ἐξ μηδέων, hoc est, ex genitalibus, ex salacibus inquam illis genitalibus, quæ Cœlo abscissa sunt, quæ post abscisionem fluctui vim attulerunt, tanquam libidinosis vestris partibus dignus fructus fit Venus in sacris mysticis. Marinæ huius voluptatis generationis indicium, salis pugillus & Phallus traditur iis, qui in hac mœchandi arte sunt initiati. Nummum autem ei offerunt ij qui initiantur, vt amicæ amatores. Cereris autem mysteria, sunt Iouis cum matre venerei congressus, & ira, nescio quid deinceps dicam,

Cinyras fuit Rex Cypri.

Veneris mysteria.

A Τὰ μυστήρια δεῖν ἐτυμολογεῖν. Τὰ μὲν, ἀπὸ τῆς ὀργῆς τῆ Δηοῦς, τῆ πρὸς Δία μεμηνίας· τὰ δ', ἀπὸ τῦ μύσους τῦ συμβεβηκότος περὶ τὸν Διόνυσον. εἰ δὲ καὶ ἀπὸ Μυωπότος τινὸς Ἀττικοῦ, ὃν ἐν κυνηγίᾳ διαφθαρῆναι Ἀπολλόδωρος λέγει, ἡ φθόνος ὑμῖν δεδόξασται τὰ μυστήρια ὑπὸ τυμβίῳ τιμῇ. πρέσει δ' ἐς ἄλλως, μυσήρια σοι νοεῖν, ἀντιστοιχούντων τῶν γραμμάτων, τὰ μυστήρια· ἀμφίβολοι γὰρ, εἰ καὶ ἄλλοι τινες, ἀπαρ δὴ καὶ οἱ μῦθοι οἱ τοιοίδε, Θρᾳκῶν τοὺς βαρβαροτάτους· Φρυγῶν τοὺς ἀνοητοτάτους· Ἑλλήνων τοὺς δεισιδαίμονας. ὄλλοιτο οὖν ὁ τῆσδε ἀρχὰς ἀπάτης ἀνθρώποις· εἴτε ὁ Δαρδανὸς, ὁ μητρὸς θεῶν καταδείξας τὰ μυστήρια· εἴτε Ἠετίων, ὁ τὰ Σαμοθρᾳκῶν ὄργια καὶ τελετὰς ἐπισησάμενος· εἴτε ὁ Φρὺξ ἐκεῖνος ὁ Μίδας, ὁ παρὰ τῶν Ὀδρύσου μαθὼν, ἔπειτα δεδοκὼς τοῖς ὑποτεταγμένοις ἐντεχνον ἀπάτην· ἡ γάρ με ὁ Κύπριος ὁ νησιώτης Κινύρας οὐδαμοῦ πείσει ποτὲ, τὰ περὶ τὴν Ἀφροδίτην μαχλώντα ὄργια, ἐκ νυκτὸς ἡμέρᾳ παραδοὺς τολμήσας, φιλοτιμούμενος θυσίαν πόρνην πολίτιδα. Μελάμποδα δὲ τὸν Ἀμυθάονος, ἄλλοι φασὶν ἐξ Αἰγύπτου μεταπομπαίου τῇ Ἑλλάδι τὰς Δηοῦς ἑορτὰς, πένθος ὑμνούμενον. Τούτοις ἐγὼ γ' ἂν ἐγχείροις φήσαιμι μύθων ἀθέων, καὶ δεισιδαιμονίας ὀλεθρίου πατέρας, σπέρμα κακίας καὶ φθορᾶς ἐγκαταφυτεύσαντας τῷ βίῳ τὰ μυστήρια. ἤδη δέ, ἐπεὶ καιρὸς, αὐτὰ ὑμῖν τὰ ὄργια ἐξελέγξω, ἀπάτης καὶ τερατείας ἔμπλεα. καὶ εἰ μεμύησθε, ὑπογλάσεσθε μᾶλλον τοῖς μύθοις ὑμῶν τούτοις, τοῖς γαμοῦσιν. ἀγορεύω δ' ἀναφανδὸν τὰ κεκρυμμένα, οὐκ αἰδούμενος λέγειν ἃ προσκυνεῖν οὐκ αἰσχύνεσθε. ἡ μὲν οὖν ἀφροδίτη τε, καὶ κυπροφόρος, ἡ Κινύρα φίλη, τῇ Ἀφροδίτῃ λέγω, τῇ φιλομμηδέᾳ, ὅτι μηδέων ἐξεφάνθη, μηδέων ἐκείνων τῶν ἀποκεκομμένων θρασυνθέν, τῶν λεγομένων, τῷ μὲν τότε τομίῳ δ' κῦμα βεβιασμένων· ὡς ἀστεργῶν ὑμῖν μοῖραν ἄξιος Ἀφροδίτη γὰρ καρπὸς οὗτος τελετῆς. Τούτης δὲ πελαγίας ἡδυπνοῆς τεκμήριον τῆς γονῆς, ἁλὸς χόνδρος, καὶ φαλὸς τοῖς μυουμένοις τὸ τέχνης τῆς μοιχικῆς ὑποδιδόασι. νόμισμα δὲ εἰσφέρουσιν αὐτῇ οἱ μυούμενοι, ὡς ἑταίρᾳ ἐρασταί. Δηοῦς δὲ μυστήρια, ἡ Διὸς πρὸς μητέρα Δήμητρα ἀφροδίσιος συμπλοκὴ, καὶ μίξις, οὐκ οἶδ' ὅτι φῶ λοιπὸν,

μήτηρ ἢ γαμετὴ τῆς Δηοῦς· ἧς δὴ χάριν Βριμὼ προσαγορεύεται· ἱκετηρίαν Διός, καὶ πόμα χολῆς, καὶ καρδιάλκαν, καὶ ἀρρητουργίαν· ταῦτα οἱ Φρύγες τελίσκουσιν Ἀττίδι, καὶ Κυβέλῃ, καὶ Κορύβασιν. τεθρύλληκασι δὲ, ὡς ἄρα ἀποσαίσας ὁ Ζεὺς τοῦ κριοῦ τοὺς διδύμους, φέρων ἐν μέσοις ἔρριψε τοῖς κόλποις τῆς Δηοῦς. ὑμφείαν ψυδῆ τῆς βιαίας συμπλοκῆς ἐκλιννύων, ὡς ἑαυτὸν δῆθεν ἐκτεμών. τὰ σύμβολα τῆς μυήσεως ταύτης, ἐκ περιουσίας προσπεφόντα, οἷσι· ὅτι κινησῳ γέλωτα, καὶ μὴ χάσαν ἔπεσιν ὑμῖν, ἀλλὰ τοὶς ἐλέγχοις· ἐκ τυμπάνου ἔφαγον, ἐκ κυμβάλου ἔπιον· ἐκερνοφόρησα· ὑπὸ τὸν παστὸν ὑπέδυον. ταῦτα οὐχ ὑβρεις τὰ σύμβολα; ἢ χλιὴ τὰ μυστήρια; εἰ δ' εἰ καὶ τὰ ὑπόλοιπα προσθείω; καὶ γὰρ ἡ Δημήτηρ· ἀπατεφέρεται δὲ ἡ Κόρη· μίγνυται δ' αὖθις ὁ γαμήσας ὑποὶ Ζεὺς τῇ Φερεφάττῃ, τῇ ἰδίᾳ θυγατρὶ, μετὰ μητέρα τὴν Δηώ· ἐκλαθόμενος δ' προτέρου μύσους· πατὴρ καὶ φθορεὺς κόρης ὁ Ζεύς· καὶ μίγνυται δράκων γαμόμενος· ὃς ἰὼ, ἐλεγχθείς. Σαβαζίων γοῦν μυστηρίων σύμβολον τοῖς μυουμένοις, ὁ δράκων κόλπου Θεός· δράκων δέ ἐστιν ἔδεσ, διελκόμενος τοῦ κόλπου τῶν τελουμένων· ἔλεγχος ἀκρασίας Διός. καὶ ἡ Φερεφάττα παῖδα θεοείκελον· ἀμφὶ, φησί τις ποιητὴς εἰδωλικὸς, ταῦρος πατὴρ δράκοντος, καὶ πατὴρ ταύρου δράκων· ἐν ὄρει ὁ κρύφιον βουκόλος, ὁ κέντρον, βουκολικὸν οἶμαι τὸ κέντρον τὴν ναρθηκα ὀπικαλῶν, ὃν δὴ κάλλον αἱ ταῖς φέροισιν οἱ βάκχοι· βούλῃ καὶ τὰ Φερεφάττης ἀνθολόγια διηγήσομαί σοι, καὶ τὸν κάλαθον, καὶ τὸν ἁρπαγὸν τοῦ ὑπὸ Αἰδωνέως, ἐς ὃ χάσμα τῆς γῆς, καὶ τὰς ὑῶς τὰς Εὐβουλέως, τὰς συγκαταποθείσας τῶν θεῶν; δι' ἣν αἰτίαν ἐν τοῖς Θεσμοφορίοις μεγαίζοντες, χοίρους ἐκβάλλουσιν. ταύτην τὴν μυθολογίαν αἱ γυναῖκες ποικίλως κατὰ πόλιν ἑορτάζουσι, Θεσμοφόρια, Σκιροφόρια· πολυτρόπως τὴν Φερεφάττης ἁρπαγὴν ἀναγραφόμενοι. τὰ γὰρ Διονύσου μυστήρια τέλεον ἀπόρρητα· ὄν εἰσέτι παῖδα ὄντα, ἐνόπλῳ κινήσῃ περιχορεύοντων Κορήτων, δόλῳ ὑποδυόντων Τιτάνων, ἀπατήσαντες παιδαριώδεσιν ἀθύρμασιν ὅτοι δὴ οἱ Τιτᾶνες διέφασαν, ἔτι νηπίαχον ὄντα, ὡς ὁ τὰ τελετὰς ποιητὴς Ὀρφεὺς φησιν ὁ Θρᾴκιος.

Κῶνος, καὶ ῥόμβος, καὶ παίγνια καμπεσήματα,

matris an vxoris Cereris; quâ de causa dicitur appellata esse Brimo; dum Iouis preces, & potus bilis, & cordis euulsiones, & dictu nefandæ operationes. Hæc mystica sacra peragunt Phryges Attidi, & Cybelæ, & Corybantibus. Hoc quoque iactarunt, quòd cum Iupiter ab ariete geminos euulsisset coleos, iecit in medium sinum Cereris, de violento cõgressu falsum pendens supplicium, vt qui seipsum vtique excidisset. Hæc symbola huius initiationis satis superq; scio apposita risum mouebunt vobis, etiamsi vobis ridere non admodum placeat, eò quòd refellamini. Ex tympano comedi, ex cymbalo bibi, craterem gestaui, ingressa sum thalamum, an non probra sunt hæc symbola? non ridicula mysteria? Quid autem si etiam reliqua adiecerim? Vterũ quidem gerit Ceres, nutritur autem Proserpina. Rursus autem hic Iupiter qui genuit, coit cum Proserpina sua filia post matrem Cererem, oblitus prioris sceleris. Pater & corruptor puellæ Iupiter, & coit factus draco, conuictus quisnam esset. Sabaziorum certè mysteriorum signum est iis qui initiantur, Deus qui sinum peruadit. Est autem is draco qui extrahitur à sinu eorum qui initiantur: euidens argumentum Iouis incontinentiæ. Parit autem Proserpina quoque filium taurina specie. Certè, ait quidã Poëta cultui idolorum deditus, Taurus pater draconis, & pater tauri draco. In monte occultum bubulcus stimulum, Bubulci vt existimo stimulum, ferulam illam pulchram vocans, quam Bacchi circumagunt. Vis etiam tibi narrem, quomodo flores collegerit Proserpina, eiusque calathum & raptum à Plutone, & hiatum terræ, & sues Eubulei quæ deuoratæ fuerunt à deabus? propter quam causam, in Thesmophoriis Megarensium more, porcos expellunt. Huius fabulæ diem festum mulieres variè concelebrant, Thesmophoria, Scirophoria, multis modis raptum Proserpinæ tragicè decantantes. Bacchi enim mysteria sunt planè inhumana. quem, cùm esset adhuc puer, motu qui fit in armis, Curetibus chorcam ducentibus, dolo autem subeuntibus Titanibus, puerilibus quibusdam ludis deceptum hi discerpserunt Titanes, cùm adhuc esset infans, vt mysterij Poëta dicit Orpheus Thracius:

Pinea nux, trochus, & qui flectunt membra mouentque.

Ludi, & quæ Hesperides miserunt aurea mala.

Inutilia autem huius mysterij symbola, non fuerit inutile ad ea condemnanda adducere, talus, sphæra, nux pinea, mala, trochus, speculum, vellus. Atque Minerua quidem quæ Dionysi cor sustulit, appellata est Pallas, ἀπὸ τοῦ πάλλειν, id est, à vibrando seu torquendo, eò quod cor vibret ac torqueat. Titanes autem qui ipsum etiam discerpserunt, cùm quendam lebetem tripodi imposuissent, Bacchi membra iniicientes, ea prius coxerunt, deinde confixa verubus Vulcano imposta tenebant. Iupiter autem cùm postea apparuisset, siquidem Deus erat, vt qui assarum carnium nidorem fortè sensisset, cuius præmij se esse participes vestri dij confitentur, Titanes punit fulmine, & membra Bacchi filio Apollini sepelire præcipit. Ille autem, non fuit enim Ioui inobediens, deferens in Parnassum, deponit illic cadauer lacerum. Quòd si etiam Corybantum velis Orgia considerare, hi cùm tertium fratrem occidissent, caput mortui purpura contexerunt, & coronatum sepelierunt, ferentes in clypeo æneo ad radicem montis Olympi. Et hæc sunt, vt in summa dicam, mysteria, cædes, & sepulchra. Horum autem sacerdotes, quos Anactotelestas vocant ij quibus vocare curæ est, ad calamitatem quædam monstra afferunt, prohibentes apium cum totis radicibus in mensa apponere: putant enim ex Corybantico qui effluxit sanguine, enatum esse apium. Sicut certè mulieres etiam quæ Thesmophoria celebrant, à mali Punici granorum esu se abstinent, existimantes ex guttis sanguinis Dionysi germinasse mala Punica. Cabeiros autem dum Corybantas appellant, mortem quoque Cabiricam annunciant. Hi enim duo fratricidæ, cùm cistam sustulissent, in qua repositum erat pudendum Dionysi, eam vexerunt in Hetruriam, egregiarum mercium mercatores, & ibi habitarunt cùm essent exules, venerabilem pietatis doctrinam, pudenda & cistam colendam commendantes Hetruscis. Propter quam causam non improbabiliter volunt nonnulli Dionysum vocari Atim, vt qui sit priuatus pudendis. Et quid mirum, si Hetrusci barbari in tam turpes incidant

A Μῆλά τε χρύσεα καλὰ παρ' Ἑσπερίδων λιγυφώνων.

καὶ τῆς δὲ ὑμῖν τῆς τελετῆς τὰ ἀχρεῖα σύμβολα οὐκ ἀχρεῖον εἰς κατάγνωσιν παραθέσθαι, ἀστράγαλος, σφαῖρα, στρόβιλος, μῆλα, ῥόμβος, ἔσοπτρον, πόκος. Ἀθηνᾶ μὲν οὖν τὴν καρδίαν τοῦ Διονύσου ὑφελομένη, Παλλὰς ἐκ τοῦ πάλλειν τὴν καρδίαν προσηγορεύθη· οἱ δὲ Τιτᾶνες, οἱ καὶ διασπάσαντες αὐτὸν, λέβητά τινα τρίποδι ἐπιθέντες, καὶ τοῦ Διονύσου ἐμβάλλοντες τὰ μέλη, καθήψουν πρότερον· ἔπειτα ὀβελίσκοις περιπείροντες, ὑπεί-
B ρεχον Ἡφαίστοιο. Ζεὺς δὲ ὕστερον ἐπιφανεὶς, εἰ Θεὸς ἦν, τάχα που τῆς κνίσσης τῶν ὀπτωμένων κρεῶν μεταλαβὼν, ἧς δὴ τὸ γέρας λαχεῖν ὁμολογοῦσιν ὑμῶν οἱ θεοὶ, κεραυνῷ τοὺς Τιτᾶνας αἰκίζεται, καὶ τὰ μέλη τοῦ Διονύσου Ἀπόλλωνι τῷ παιδὶ παρακατατίθεται καταθάψαι. ὁ δὲ, οὐ γὰρ ἠπείθησε Διῒ, εἰς τὸν Παρνασσὸν φέρων, κατατίθεται διεσπασμένον τὸν νεκρόν. Εἰ θέλεις δ' ἐποπτεῦσαι καὶ τὰ Κορυβάντων ὄργια, τὸν τρίτον ἀδελφὸν ἀποκτείναντες οὗτοι, τὴν κεφαλὴν τοῦ νεκροῦ φοι-
C νικίδι ἐπεκαλυψάτην· καὶ καταστέψαντες ἐθαψάτην, φέροντες ἐπὶ χαλκῆς ἀσπίδος ὑπὸ τὰς ὑπωρείας τοῦ Ὀλύμπου. Ἐκ ταῦτ' ἔστι τὰ μυστήρια, συνελόντι φάναι, φόνοι καὶ τάφοι· οἱ δὲ ἱερεῖς οἱ τῶνδε, οὓς Ἀνακτοτελέστας, οἷς μέλον καλεῖν, καλοῦσι, προσεπιτερατεύονται τῇ συμφορᾷ, ὁλόριζον ἀπαγορεύοντες σέλινον ἐπὶ τραπέζης τιθέναι· οἴονται γὰρ δὴ, ἐκ τοῦ αἵματος τοῦ ἀπορρυέντος τοῦ κορυβαντικοῦ, τὸ σέλινον ἐκπεφυκέναι· ὥσπερ ἀμέλει καὶ αἱ θεσμοφοριάζουσαι τῆς ῥοιᾶς τοὺς κόκκους παραφυλάττουσιν ἐσθίειν, τοὺς ἀποπεπτωκότας χαμαὶ ἐκ τῶν τοῦ Διονύσου αἵμα-
D τος σταγόνων βεβλαστηκέναι νομίζουσι τὰς ῥοιάς. Καβείρους δὲ τοὺς Κορύβαντας καλοῦντες, καὶ τελευτὴν Καβειρικὴν καταγγέλλουσιν· αὐτὼ γὰρ δὴ τούτω τὼ ἀδελφοκτόνω, τὴν κίστην ἀνελομένω, ἐν ᾗ τὸ τοῦ Διονύσου αἰδοῖον ἀπέκειτο, εἰς Τυρρηνίαν κατήγαγον, εὐκλεοῦς ἔμποροι φορτίου. κἀνταῦθα διετριβέτην, φυγάδε ὄντε, τὴν πολυτίμητον εὐσεβείας διδασκαλίαν, αἰδοῖα καὶ κίστην, θρησκεύειν παραθεμένω Τυρρηνοῖς. δι' ἣν αἰτίαν οὐκ ἀπεικότως τὴν Διόνυσόν τινες Ἄττιν προσαγορεύεσθαι θέλουσιν, αἰδοίων ἐστερημένον. καὶ τί θαυμαστὸν εἰ Τυρρηνοὶ οἱ βάρβαροι, αἰσχροῖς οὕτω τελίσκονται παθήμασιν,

παθήμασιν, ὅπου γε Ἀθηναίοις καὶ τῇ ἀλλῃ
Ἑλλάδι, αἰδοῦμαι λέγειν, αἰσχύνης ἔμπλεως
ἡ περὶ τὴν Δηὼ μυθολογία; ἀγνοεῖν γὰρ ἡ
Δηὼ τὴν ζήτησιν τῆς θυγατρὸς τῆς Κόρης, περὶ
ἣν Ἐλευσῖνα· τῆς Ἀττικῆς δέ ἐστι τοῦτο τὸ χω-
ρίον· ἀποκαμοῦσα, καὶ φρέατι ἐπικαθίζει λυ-
πουμένη. τοῦτο τοῖς μυουμένοις ἀπαγορεύεται
εἰσέτι νῦν, ἵνα μὴ δοκῶσιν οἱ τετελεσμένοι μι-
μεῖσθαι ἣν ὀδυρομένην. ᾤκουν δὲ τηνικάδε
ἣν Ἐλευσῖνα οἱ γηγενεῖς· ὀνόματα αὐτοῖς, Βαυ-
βὼ, Δυσαύλης, καὶ Τριπτόλεμος· ἔτι δὲ
Εὐμολπός τε καὶ Εὔβουλος. Βουκόλος ὁ B
Τριπτόλεμος ἦν· ποιμὴν δὲ ὁ Εὐμολπος·
συβώτης δὲ ὁ Εὔβουλος. ἀφ' ὧν ὁ Εὐμολ-
πιδῶν καὶ ὁ κηρύκων ὁ ἱεροφαντικὸν δὴ τοῦτο
Ἀθήνησι γένος ἐβλάστησεν. καὶ δή, ἃ γὰρ οὐκ
ἐμὲ μὴ ἀχὶ εἰπεῖν, ξενίσασα ἡ Βαυβὼ τὴν Δηὼ,
ὀρέγει κυκεῶνα αὐτῇ. ἡ δὲ ἀηδιάσασα λαβοῦσα,
καὶ πιοῦσα οὐκ ἐθελούσης· πενθούσης γὰρ ἦν· θεώ-
μενος ἡ Βαυβὼ γέλωτι, ὡς ὑποφορηθεῖσα δὴ-
θεν, ἀναστέλλεται τὰ αἰδοῖα, καὶ ἀποδείκνυσι τῇ
θεῷ. ἣ δὲ τέρπεται τῇ ὄψει ἡ Δηώ· καὶ μόλις
ποτὲ δέχεται ὃ ποτὸν, ἡδεῖσα τῷ θεάματι.
Ταῦτ' ἔστι τὰ κρύφια τῶν Ἀθηναίων μυστήρια. C
Ταῦτά τοι καὶ Ὀρφεὺς ἀναγράφει. ἵνα δὲ σοι
μᾶλλον δὲ ἐξ αὐτῶν τῶν Ὀρφέως τὰ ἔπη, ἵν' ἔχῃς
μάρτυρα τῆς ἀναισχυντίας, τὸν μυσταγωγόν.

Ὡς εἰπὼν, πέπλους ἀείσατο, δῦσε δ' ἅπαντα
Σώματος, οὐδὲ τρέποντα τύπον· πᾶς δ' ἦεν Ἰακχος,
Χθεί τε μιν ῥίπτεσκε γλαφυροὺς ἐπὶ κόλπους·
Ἣ δ' ἐπεὶ οὖν μείδησε θεά, μείδησε δὲ θυμῷ,
Δέξατο δ' ἀόλλον ἄγος, ἐν ᾧ κυκεὼν ἐνέκειτο

Καὶ ἔστι τὸ σύνθημα Ἐλευσινίων μυστηρίων· ἐνήστευσα· ἔπιον τὸν κυκεῶνα· ἔλαβον ἐκ κίστης· ἐργασάμενος ἀπεθέμην εἰς κάλαθον, καὶ ἐκ καλάθου εἰς κίστην. καλά τε τὰ θεάματα, καὶ θεᾶς πρέποντα. ἄξια μὲν οὖν νυκτὸς τὰ τελέσματα, καὶ πυρὸς, καὶ τῶν μεγαλήτορος, μᾶλλον δὲ ματαίφρονος Ἐρεχθειδῶν δήμου. ἔστι δὲ καὶ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων, οἷς ἐλπὶς μένει τελευτήσασιν, ἄσσα οὐδὲ ἔλπονται. τοῖσι δὴ μαντεύεται Ἡράκλειτος ὁ Ἐφέσιος, νυκτιπόλοις, Μάγοις, Βακχοις, λήναις, μύσταις· τούτοις ἀπειλεῖ τὰ μετὰ θάνατον· τούτοις μαντεύεται ὁ πῦρ.

A affectiones, cùm & apud Athenienſes, reliquamque Græciam (pudet vel dicere) probro ac dedecore plena ſit Cereris fabula? Cùm enim erraret Ceres ad quærendam filiam Proſerpinam, circa Eleuſinem (is eſt autem locus Atticæ) defatigatur, & mœrore affecta ſedet ſuper puteum. Hoc in hodiernum vſque diem ab iis prohibetur qui initiantur, ne videantur ij qui ſunt initiati myſteriis, imitari eam quæ lugebat. Tunc autem habitabant Eleuſinem Terrigenæ, ſeu Terræ filij. Eorum nomina ſunt, Baubo, & Dyſaules & Triptolemus, præterea autem Eumolpus & Eubulcus. Triptolemus erat bubulcus, paſtor Eumolpus, opilio Eubuleus, à quibus Eumolpidarum, & hoc ſacra enuncians præconum genus, Athenis effloruit. Baubo autem (neque enim me continebo quin dicam) cùm Cererem hoſpitio excepiſſet, ei confectum potum porrigit. Ea autem cùm recuſaret accipere, & non vellet bibere, vt quæ lugeret, ægre ferens Baubo, quaſi fuiſſet deſpecta, pudenda aperit, & ea deæ oſtendit. Ceres delectatur conſpectu, & vix tandem potum accipit, exhilarata ſpectaculo. Hæc ſunt arcana Athenienſium myſteria: hæc etiam deſcribit Orpheus. Adducam autem tibi ipſos verſus Orphei, vt habeas illum ipſum myſtagogum teſtem impudentiæ:

Sic dixit, veſtes tollens, omnemque figuram
Corporis oſtendit turpem, ſpectabat Iacchus Arnob.
Tunc ætate puer, gremio à quo eſt dexteræ Baubus,
Ridente immiſſa, ipſa hilari ſed tunc deæ mente [tenebat
Subriſit, variumque manu quem fortè
Potum hauſit.

D Eleuſiniorum myſteriorum ſignum eſt, Ieiunaui, potum confectum bibi, ex ciſta accepi: poſtquam feci, depoſui in calathum, & ex calatho in ciſtam. Pulchra quidem hæc ſunt ſpectacula, & deæ conuenientia. Digna quidem certè nocte myſteria, & igne, & magnanimi, vel potius vani, Erechthidarum populi. Addo & aliorum Græcorum, quos quidem vita functos ea manent, quæ ne ſperant quidem. His quidem vaticinatur Heraclitus Epheſius, his, inquam, noctiuagis, Magis, Lenis Bacchis, myſtis, poſt mortem minatur, his ignem vaticinatur,

Iis enim quæ ex hominum ſententia myſteria exiſtimantur, prophanè initiãtur: ſunt enim ea lex vana & opinio. Et ſunt draconis myſteria, fraus quædam, quę verè prophana colit ſacra, & ad execranda ſacramenta, adulterina exhortatur religione. Quales autem ſunt ciſtæ eorum myſticæ? oportet enim ſancta eorum reuelare, & arcana enunciare. An non ea ſunt ſeſamides & pyramides, & lana bene laborata, libáque multis diſtincta vmbilicis, ſaliſq; pugilli, & draco orgium Bacchi Baſſari? An non mala Punica, atque etiam corda, ferulæ, & hederæ, & prætereà placentæ & papauera? Hæc ſunt eorum ſancta. Quinetiam Themidis arcana ſymbola, origanum, lucerna, enſis, pecten muliebris, quem honeſtè & myſticè licet dicere, pudendum muliebre. O euidentem impudentiam! Olim quidem moderatis hominibus voluptatis inuolucrum erat nox tacita: nunc autem iis qui initiantur, eſt incõtinentię ſacra nox loquens: & ignis qui lucet in facibus, vitia & animi perturbationes arguit. Extingue ignem, ô ſacerdos; reuerere lampades, ô tu qui faces geris: tuum Iacchum lux arguit. Permittas nocte celari myſteria, & orgia honorentur tenebris; ignis non diſſimulat, ſed arguit, & punit quæ iubentur. Hæc ſunt impiorum, & qui ſunt planè ſine Deo, myſteria. Impios autem eos & ſine Deo iure voco, qui eum quidem qui eſt verè Deus ignorauerunt, puerum autem qui diſcerpitur à Titanibus, & lugentem mulierculam, & partes reuera præ pudore minimè dicendas impudenter colunt, duplicique tenentur impietate: priore quidem, qua eum qui eſt Deus ignorant, eum inquam qui verè eſt Deus, non agnoſcentes: altera & ſecunda, qua per eum errorem eos qui non ſunt, eſſe exiſtimant, & eos deos nominant qui non ſunt verè: imò verò ne ſunt quidem, ſed ſolum nomen obtinent. Proptereà certe nos quoque arguit Apoſtolus: *Et eratis*, dicens, *alieni à teſtamentis promiſſionis, ſpem non habentes, & ſine Deo in mundo.* Multa bona regi Scytharum euenient, quicunque fuerit Anacharſis. Is ciuem ſuum, qui Matris deorum ſacra quæ fiunt apud Cyzicenos, in Scythia imitabatur, & tympanum perſtrepens, & cymbalum reſonans, vt Menagyrtes aliquis, collo appenſum habebat, ſagittis confodit: vt qui & ipſe effœminatus euaſiſſet apud Græcos,

Ephes. 2.

Τὰ γὰρ νομιζόμενα παρ' ἀνθρώποις μυστήρια, ἀτελέστατα μυοῦνται. νόμος γάρ ἐστι ἡ ἀνθρωπίνη ἐπίνοια κενή· καὶ ὁ δράκοντος τὰ μυστήρια, ἀπάτη τίς ἐστι, θρησκευομένη τοῖς ἀμυήτοις ὄντως μυήσεσι, καὶ τοῖς ἀνοργιάστοις τελεταῖς, δυσσεβείᾳ νόθῳ παρεστρεπομένη. οἵαι δ' ἂν καὶ κίστης αἱ μυστικαί· δεῖ γὰρ ἀπογυμνῶσαι τὰ ἅγια αὐτῶν, καὶ τὰ ἄρρητα ἐξενεγκεῖν. ἆρ' οὐσαμαὶ ταῦτα καὶ πυραμίδες, καὶ τέλυπαι, καὶ πόπανα πολυόμφαλα, χόνδροί τε ἁλῶν, καὶ δράκων, ὄργιον Διονύσου βακχέως; Οὐχὶ δ' ῥοιαὶ παρὸς τοῖσδε, καὶ καρδίαι, καφῆκές τε, καὶ κιθροί; παρὸς δὲ, καὶ φθοῖς, καὶ μήκωνες; Ταῦτ' ἔστιν αὐτῶν τὰ ἅγια. καὶ παρατέτηκε Θέμιδος τὰ ἀπόῤῥητα σύμβολα, ὀρίγανον, λύχνος, ξίφος, κτεὶς γυναικεῖος· ὃ ἔστιν, εὐφήμως καὶ μυστικῶς εἰπεῖν, μόριον γυναικεῖον. ὦ τῆς ἐμφανοῦς αἰσχρωτίας! πάλαι μὲν ἀνθρώποις σωφρονοῦσιν ἐπικάλυμμα ἡδονῆς νὺξ ἦν σιωπηλή· νυνὶ δ', τοῖς μυουμένοις, ἡ ἱερὰ τῆς ἀκρασίας νὺξ ἔστι λαλουμένη· καὶ ὁ πῦρ ἐλέγχει τὰ πάθη διαδυχούμενον. ἀπόσβεσον, ὦ ἱεροφάντα, τὸ πῦρ· αἰδέσθητι δᾳδοῦχε τὰς λαμπάδας· ἐλέγχει σε τὸν Ἴακχον τὸ φῶς. ὑπόπτερον ἀποκρύψαι τῇ νυκτὶ τὰ μυστήρια, καὶ σκότει τελμήσω τὰ ὄργια. τὸ πῦρ οὐχ ὑποκρίνεται ἐλέγχειν καὶ κολάζειν ἃ κελεύεται. ταῦτα τῶν ἀθέων τὰ μυστήρια. ἄθεους δ' εἰκότως ἀποκαλῶ τούτους, οἳ τὸν μὲν ὄντως ὄντα Θεὸν ἠγνοήκασι, παιδίον δὲ ὑπὸ Τιτάνων διασπώμενον, καὶ γύναιον πενθοῦν, καὶ μόρια ἄῤῥητα ὡς ἀληθῶς ὑπ' αἰσχύνης, ἀναισχύντως σέβουσι· διττὴν ἐνεχόμενοι τὴν ἀθεότητα· πρώτην μὲν, καθ' ἣν ἀγνοοῦσι τὸν Θεὸν, τὸν ὄντως ὄντα μὴ γνωρίζοντες Θεόν· ἑτέραν δὲ δευτέραν, ταύτῃ πλανῶντες τοὺς μὴ ὄντας, ὡς ὄντας νομίζοντες, καὶ θεοὺς τούτους ὀνομάζοντες τοὺς οὐκ ὄντως ὄντας· μᾶλλον δ' οὐδὲ ὄντας, μόνα δὲ τὰ ὀνόματος τετυχηκότας. διὸ τοῦτό τοι καὶ ὁ Ἀπόστολος διηλέγχει ἡμᾶς· καὶ ἦτε ξένοι, λέγων, διαθηκῶν τῆς ἐπαγγελίας, ἐλπίδα μὴ ἔχοντες, καὶ ἄθεοι ἐν τῷ κόσμῳ. πολλὰ καὶ ἀγαθὰ γένοιτο ἂν τῷ Σκυθῶν βασιλεῖ, ὅστις ποτὲ ἦν Ἀνάχαρσις. ἦν τῆς πολίτιδα τὸν ἑαυτοῦ, τὸν τῇ θεῶν Κυζικηνοῖς μητρὶ τῶν θεῶν τελετὴν ἀπομιμούμενον τοῖς Σκύθαις, τύμπανόν τε ἐπικτυποῦντα, καὶ κύμβαλον ἐπηχοῦντα, οἷα δή τις ἀγύρτης ἀνὴρ Μηναγύρτης ἐξηρτημένον, κατετόξευσεν, ὡς ἀνδρεῖον αὐτόν τε δὴ Ἕλλησι μεμηνημένον,

καὶ τῆς θηλείας τοῖς ἄλλοις Σκυθῶν διδάσκα- A
λον νόσου. ὧν δὴ χάριν· ὑ γὰρ ὑδαμῶς ἀπο-
κρυπτέον· θαυμάζειν ἔπεισί μοι, ὅτῳ τρόπῳ
Εὐήμερον τὸν Ἀκραγαντῖνον, καὶ Νικάνορα τ'
Κύπριον, καὶ Διαγόραν, καὶ Ἵππωνα τ' Μή-
λιον, τόν τε Κυρηναῖον ὑπὲρ τούτοις ἕκτον, ὃ
Θεόδωρος ὄνομα αὐτῷ, καὶ τίνας ἄλλους συ-
χνούς, σφέων βεβιωκότας, καὶ καθεφεκότας
ὀξύτερόν που τῶν λοιπῶν ἀνθρώπων τ' ἀμφὶ
τοῖς θεοῖς τούτοις πλανίην, ἀθέους ὑπεκλή-
κασιν· εἰ δὲ τ' δηλήθεαν αὐτέων μὴ νενοηκότας,
ἀλλὰ τὴν πλανίην τε ὑπωπτεύκοτας· ὅσῳ B
ὑ σμικρὸν εἰς δηλήσιος φερνήσεως ζώπυρον ἀ-
ναφύεται σπέρμα· ὧν ὁ μὲν τις πρεσβυτὰς τοῖς
Αἰγυπτίοις· Εἰ θεοὺς νομίζετε, μὴ θρήνεστε
αὐτούς, μηδὲ κόπτεσθε· εἰ δ' πενθεῖτε αὐτούς,
μηκέτι τούτους ἡγεῖσθε εἶναι θεούς. ὁ δ' Ἡρα-
κλέα ἐκ ξύλου λαβὼν κατασκευασμένον· ἔτυ-
χε δ' ἕψων τι οἴκοι, οἷα εἰκός· Εἶα δή, ὦ Ἡ-
ράκλεις, εἶπεν· νῦν σοι ἥδη καιρός, ὥσπερ
Εὐρυσθεῖ, ἀπαρ δὴ καὶ ἡμῖν, ἐπουργῆσαι τ'
τεσσαρδέκατον τοῦτον ἆθλον καὶ Διαγόρᾳ τοῦ-
το ἐπεργάσασθαι. καὶ τοῦτον, εἰς δ πῦρ ἐνέ- C
βηκεν ὡς ξύλον. ἀκρότητες ἄρα ἀμαθίας, ἀ-
θεότης καὶ δεισιδαιμονία· ὧν ἐκτὸς μένειν σπου-
δαστέον. ὑ χ ὁρᾷς τὸν ἱεροφάντην τῆς δηλήσιος
Μωσέα πρεσβεύοντα, θαλασσαν καὶ ἀπεχε-
χομένον μὴ ἐκκλησιάζειν· δ πρεσβεύει τ' ἐκ
πόρνης; αἰνίττεται δὲ, δηλοῖ μὲν τ' πρώτερον,
τὸν ἄθεον τρόπον, τὸν τῆς θείας καὶ γονίμου δυ-
νάμεως ἐστερημένον· δηλοῖ δ' τῷ λοιπῷ τῷ τρί-
του, τὸν πολλοὺς ὑπογραφόμενον ψευδωνύμους
θεούς, ἀντὶ τοῦ μόνου ὄντος Θεοῦ, ὥσπερ ὁ ἐκ
τ' πόρνης τοῖς πολλοῖς ὑπογράφεται πατέρας,
ἀγνοίᾳ τοῦ πρὸς ἀλήθειαν παθόν. ὧ δέ τις
ἔμφυτος ἀρχαία πρὸς θεῶν νόθοις πρὸς D
νοια, ἀγνοίᾳ μὲν ἐσκοτισμένη, ἄφνω δέ που
διακρωσθεῖσα τὸ σκότος, καὶ ἀναλάμπουσα.
οἷ δή τινι λέλεκται, ὅ,

Ὁρᾷς τὸν ὑψοῦ πόντ' ἄπειρον αἰθέρα,
Καὶ γῆν πέριξ ἔχοντ' ὑγρᾶς ἐν ἀγκάλαις.

καὶ ὅ,

Ὦ γῆν ὄχημα ταπὶ γῆς ἔχων' ἕδραν,
Ὅστις ποτ' εἶ σὺ, δυσόπαστος εἰσιδεῖν·

καὶ ὅσα ἄλλα τοιαῦτα ποιηταὶ ἄδουσι παῖδες.
ἔννοιαι δὲ ἠμυδρημέναι, καὶ πρημέναι τ' θύ-
θείας, ὀλέθριαι ὡς ἀληθῶς, ὅ οὐρανίου φυ-
τὸν τὸν ἄνθρωπον, ὑρανίου ἐξέτρεψαν δρόμου,

& fœmininum morbum alios in Scythia doceret. Qua de causa (nullo enim modo celandum est) venit mihi in mẽtem admirari, quonam modo Euemerum Agrigentinum, & Nicanorem Cyprium, & Diagoram, & Hipponem Melium, & illum post hos Cyrenæum, cui nomen erat Theodorus, & multos alios, qui moderatè ac continenter vixerunt, & reliquis hominibus acrius hunc de diis istis errorem perspexerũt, impios & ἀθέους, hoc est, absque Deo, cognominarunt; etiamsi veritatem ipsam non considerauerint, sed errorem quidem certè suspicati sint: quod quidem non paruum exoritur semen ad excitandam scintillam intelligentiæ veritatis. Ex quibus vnus quidem præcipit Ægyptiis: Si existimatis deos, ne ipsos lugeatis, neq; plangatis: si autem lugetis, ne eos deos esse putetis. Alter verò cum Herculem ex ligno cepisset efformatum (aliquid autem domi fortè coquebat, vt verisimile est) age ô Hercules, inquit, nunc iam tẽpus est, vt sicut Eurystheo, nobis quoque in hoc tertio decimo decertando certamine inseruias, idque Diagoræ pares: & ipsum tãquam lignum in ignem iniecit. Extrema itaque ignorãtiæ sunt, Impietas & Superstitio, extra quæ studendum est manere. An non vides sacrum illum veritatis interpretem Mosem, iubẽtem, vt Eunuchus, & cui sunt execta virilia, nõ ingrediatur in Ecclesiã? & præterea is qui natus est ex meretrice? Significat autem per priores quidẽ, mores impios, diuina virtute & genitali priuatos: per reliquum autẽ, id est tertium, eum qui pro vno solo, qui est Deus, multos falso nomine deos sibi adscribit: sicut is qui natus est ex meretrice, multos adscribit sibi patres, propter veri patris ignorationem. Erat autem quædam antiqua, naturaliter hominibus ingenerata, cum cœlo societas; ignoratione quidem obscurata, sed quæ tamen repẽte ex tenebris exilit & emicat; vt illud ab aliquo dictum est:

Hunccne intueris vndíque immensum aëra
Vlniſque terram qui tenet madentibus.

Et illud,

Cui terra plaustrum, cui sedes terrestria,
Qui sis, videre neutiquam facillimũ est.

Et quæcumque huiusmodi alia canunt Poëtæ. Peruersæ autem sententiæ, & quæ declinarunt à recta, vere perniciosæ, hominem, qui est planta cœlestis, diuerterunt à cœlesti viuendi ratione,

Deut. 23.

& humi proſtrauerunt, perſuadentes humanis figmentis attendere. Alij enim ſtatim in cœlo contemplando decepti, & ſoli viſui credentes, motus aſtrorum contemplantes, admirati ſunt, & deos eſſe cenſuerunt; aſtra deos (nempè θεοὺς ἀπὸ τοῦ θεῖν, hoc eſt, à curſu) nominantes: & Solem adorarunt, vt Indi: & Lunam, vt Phryges. Alij autem, eorum quæ ex terris naſcuntur mites fructus carpentes, Cererem frumentũ, vt Athenienſes: & Bacchum vitem, vt Thebani, appellauerunt. Alij, cùm conſideraſſent vitij pœnas, eas in deos referunt, adorantes pœnas & calamitates. Hinc Furias & Eumenidas, & quos παλαμναίους & ἀποτροπαίους vocant, ceu auerruncatores & malorum depulſores: & prætereà ἀλάστορας, id eſt, cacodæmones ſeu malos genios, finxerunt Poëtæ ſcenici. Iam verò quidam ex philoſophis, ipſi quoq; poſt Poëticos, earum quæ ſunt in nobis affectionũ figuras & ſimulachra conſtituunt; nempe metum, & amorem, & gaudium, & ſpem: ſicut certe priſcus quoque Epimenides, qui Contumeliæ & Impudentiæ Athenis erexit altaria. Alij autem ipſis profecti rebus ab hominibus in deos referuntur, & inſtar corporis effinguntur; Iuſtitia quædam, & Clotho, & Lacheſis, & Atropos, & Parca, & Auxo, & Thallo, Atticę. Sextus modus quo introducta, & paulatim nata eſt hæc fraus Deorum, ſecundum quem Deos numerant duodecim. Quorum etiam Theogoniam, ſeu Deorum ortum, canit Heſiodus, & quæcunque de Diis Theologicè diſſerit Homerus. Reſtat poſtremus (ſunt enim hi omnes ſeptem modi) qui proficiſcitur à diuino in homines beneficio. Nam cùm beneficio afficientem Deum non intelligerent, effinxerunt quoſdam ſeruatores, Caſtorem & Pollucem, & Herculem malorum auerruncatorem, & medicum Æſculapium. Hæc quidem ſunt lubricæ & exitioſæ à veritate digreſsiones, quæ hominem è cœlo detrahunt, & in barathrum peſſundant. Volo autem vobis, quales ſint Dij ipſi & quinam, ad viuum oſtendere; vt tandẽ aliquando ab errore ceſſeti s, rurſuſque in cœlum reuertamini. *Eramus enim nos quoque aliquando filij iræ, ſicut etiam reliqui: Deus autem, cùm dives eſſet in miſericordia, per multam ſuam dilectionem, qua dilexit nos, cùm iam eſſemus mortui delictis, cum Chriſto conuiuificauit.* Viuens enim Verbum, & vnà cum Chriſto ſepultum, vnà cum Deo extollitur.

Epheſ. 1.

καὶ ἐξεταύσαν ὑπ' γῆς, γηίνοις προσομιλῆν ἀναπείσασαι πλάσμασιν· οἱ μὲν γὰρ διὰ θέας ἀμφὶ τὸν οὐρανὸν θεὰν ἀπατώμενοι, καὶ ὅλῃ μόνῃ πεπιστευκότες, τῶν ἀστέρων τὰς κινήσεις ὑπιθεώμενοι, ἐθαύμασάν τε, ἐξεθείασάν, Θεοὺς ἐκ ἔφην ὀνομάσαντες τοὺς ἀστέρας· καὶ προσεκύνησαν ἥλιον, ὡς Ινδοί. καὶ σελήνην, ὡς Φρύγες· οἱ δὲ, τῶν ἐκ γῆς φυομένων τοὺς ἡμέρους δρεπόμενοι καρπούς, Δηώ, τ' σῖτον, ὡς Αθηναῖοι· καὶ Διόνυσον, τ' ἄμπελον, ὡς Θηβαῖοι, προσηγόρευσαν. ἄλλοι, τὰς ἀμοιβὰς τ κακίας ὑπισχνούμενοι, θεοποιοῦσι, τὰς ἀβουλίας προσκυνοῦντες, καὶ τὰς συμφοράς· ἐντεῦθεν τὰς Ερινύας, καὶ τὰς Ευμενίδας, παλαμναίους τε, καὶ προστροπαίους· ἔτι δ' ἀλάστορας, ἀναπεπλάκασιν οἱ ἀμφὶ τὸν σκηνικὸν ποιητάς· Φιλοσόφων δ' ἤδη τινὲς, καὶ αὐτοὶ μὴ τοὺς ποιητικούς, τῶν ἐν ὑμῖν παθῶν ἀνδριαντοποιοῦσι τύπους, τὸν φόβον, καὶ τὸν ἔρωτα, καὶ τ' χαρὰν, καὶ τ' ἐλπίδα· ὥσπερ ἀμφοῖν καὶ Επιμενίδης ὁ παλαιὸς, Υβρεως καὶ Αναιδείας Αθήνησιν ἀνασήσας βωμούς· οἱ δὲ, ἐξ αὐτῶν ὁρμώμενοι τ' πραγμάτων, ἐνθρονιῶσι τοῖς ἀνθρώποις, καὶ σωματικῶς ἀναπλάττουσι· Δίκην τινὰ, καὶ Κλωθὼ, καὶ Λάχεσιν, καὶ Ατροπον, καὶ Εἱμαρμένην, Αὐξὼ τε, καὶ Θαλλὼ, αἳ Αττικαί. ἕκτος δέ ἐστιν εἰσηγητικὸς τρόπος, ἀπάτης θεῶν ποιητικός, καθ' ὃν ἀριθμοῦσι θεοὺς τοὺς δώδεκα· ὧν καὶ Θεογονίαν Ησίοδος ἀνθ' τ αὐτῶν· καὶ ὅσα θεολογῶν Ομηρος. Τελευταῖος δ' ὑπολείπεται· ἐπιὰ γὰρ οἱ ἄπαντες ὅτοι τρόποι· ὁ ἀπὸ τ θείας ἐνεργείας τ εἰς τοὺς ἀνθρώπους καταγινομένης ὁρμῆς. Τὸν γὰρ ἐνεργετοῦντα μὴ συνιέντες Θεὸν, ἀνέπλασάν τινας σωτῆρας, Διοσκούρους, Ἡρακλέα ἀλεξίκακον, καὶ Ασκληπιὸν ἰατρόν. Αὗται μὲν αἱ ὀλισθηρότατοι καὶ ὑπιβλαβεῖς παρεκβάσεις τ ἀληθείας, καθέλκουσαι ἀρχόθεν τ ἀνθρωπον, καὶ εἰς βάραθρον πεσεῖσθαι παρέπουσαι· Εθέλω δ' ὑμῖν ἐν χερὶ τοὺς Θεοὺς ἀνδρὶ ὑπιδεῖξαι, ὁποῖοί καὶ τινες εἰσὶν, ἵν' ἤδη ποτὲ τ πλάνης λήξητε, καὶ πάλιν δρομήσητε εἰς οὐρανόν. Ημῶν γάρ ποτε καὶ ἡμεῖς τέκνα ὀργῆς, ὡς καὶ οἱ λοιποί. ὁ δὲ Θεὸς, πλούσιος ὢν ἐν ἐλέῃ, διὰ τ πολλὴν ἀγάπην αὐτοῦ, ἣν ἠγάπησεν ἡμᾶς, ὄντας ἤδη νεκροὺς τοῖς παραπτώμασιν, συνεζωοποίησεν τῷ Χριστῷ. Ζῶν γὰρ ὁ Λόγος, καὶ συνταφεὶς Χριστῷ, συνυψοῦται Θεῷ.

οἱ δ' ἔτι ἄπιστοι, τέκνα ὀργῆς ὀνομάζονται, τρεφόμενα ὀργῇ· ἡμεῖς δ' οὐκ ὀργῆς θρέμματα ἔτι, οἱ τὴν πλάνης ἀπαλλαγέντες, αἰσθόμενοι δ' ὅτι τὴν ἀλήθειαν. Τοῦτο τοι ἡμεῖς οἱ τὸ ἀνόμιας ἡμέτερον, διὰ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Λόγου, νῦν ἐσμὲν γενόμενοι τοῦ Θεοῦ. ὑμῖν δὲ ὁ ὑμέτερος ὑποδύεται ποιητὴς ὁ Ἀκραγαντῖνος Ἐμπεδοκλῆς·

Τοιγάρ τοι χαλεπῆσιν ἀλύοντες κακότησιν,
Οὔ ποτε θλαῖων ἀχέων λωφήσετε θυμόν.

Τὰ μὲν δὴ πλάσματα μεμυθεύσθαι καὶ πέπλασθαι περὶ Θεῶν ὑμῖν· τὰ δὲ καὶ ὅσα γεγράφθαι ὑπειλήφατε, ταῦτα δὲ περὶ αὐθρώπων αἰσχρῶν καὶ ἀσελγῶς βεβιωκότων διαγέγραπται.

Τύφῳ καὶ μανίᾳ δὲ βαδίζετε, καὶ πεῖσον ὀρθὴν
Εὐφρὰν περιλιπόντες, ἀπήλθετε τὴν δι' ἀκανθῶν
Καὶ σκολόπων. τί πλανᾶσθε; βεβτέων παῦσασθε μάταιοι.

Κοιμᾶσθε σκοτίῳ νυκτὸς, φωτὸς δὲ λάβεσθε.

Ταῦτα ἡμῖν ἡ προφητικὴ πρεσβεύει καὶ ποιητικὴ Σίβυλλα· πρεσβεύει δὲ καὶ ἀλήθεια, γυμνοῦσα τῶν καταπληκτικῶν τούτων καὶ οὐ πλακτικῶν προσώπων, τὸν ὄχλον τῶν Θεῶν, συνωνυμίας ἰσότητας δοξοποιίας διελέγχουσα· Αὐτίκα γοῦν εἰσιν οἱ περὶ τοὺς Ζηνᾶς ἀναγράφοντες· τὸν μὲν, Αἰθέρος, ἐν Ἀρκαδίᾳ· τὸν δὲ λοιπὸν, τοῦ Χρόνου παῖδα. Τούτων τὸν μὲν, ἐν Κρήτῃ· θατέρου δ', ἐν Ἀρκαδίᾳ πάλιν. Εἰσὶ δὲ οἱ πέντε Ἀθηνᾶς ἀποφαίνοντες· τὴν μὲν, Ἡφαίστου, τὴν Ἀθηναίαν· τὴν δὲ Νείλου, τὴν Αἰγυπτίαν· τρίτην, τοῦ Κρόνου, τὴν πολέμου δ' ἐρέτιν· τετάρτην, τὴν Διός, ἣν Μεσσήνιοι Κορυφασίαν ἀπὸ τῆς μητρὸς ἐπικεκλήκασιν. ὅτι πᾶσι, τὴν Πάλλαντος καὶ Τιτανίδος τοῦ Ὠκεανοῦ· ἣ τὸν πατέρα δυσσεβῶς καταθύσασα, ὃν πατρῴαν κεκόσμηται δέρματι, ὥσπερ κώδιον. Ναὶ μὴν Ἀπόλλωνα, ὁμοῦ Ἀριστοτέλης, πρῶτον Ἡφαίστου καὶ Ἀθηνᾶς· ἐγὼ δὲ οὐκέτι πρῶτον ἡ Ἀθηνᾶ· δεύτερον, ἐν Κρήτῃ, τὸν Κορύβαντος· τρίτον, τὸν Διὸς· καὶ τέταρτον, τὸν Ἀρκάδα, τὸν Σιληνοῦ. Νόμιος δὲ κέκληται πρὸς Ἀρκάσιν. ὅτι τούτοις, τὸν Λίβυα καταλέγει, τὸν Ἀμμωνος. ὁ δὲ Δίδυμος ὁ γραμματικὸς, τούτοις ἕκτον ὑπιφέρει, τὸν Μάγνητος. Πόσοι δὲ καὶ νῦν Ἀπόλλωνες; ἀναρίθμητοι, θνητοὶ, καὶ ὑπίκουροί τινες αὐθρώποι εἰσὶν, οἱ τὰ πλησίον τοῖς προφημισθέντοις ἐκείνοις κεκλημένοι. Εἰ δὲ εἴποιμι τοὺς πολλοὺς Ἀσκληπιοὺς; ἢ τοὺς Ἑρμᾶς τοὺς ἀριθμουμένους, ἢ τοὺς Ἡφαίστους τοὺς μυθολογουμένους;

A Qui autem adhuc ſunt infideles, iræ filij nominantur, vt qui ira nutriantur. Nos autem non ſumus amplius iræ alumni, qui ſumus auulſi ab errore, tendimus autem ad veritatem. Ea ratione nos, qui aliquando fuimus filij iniquitatis, per Verbi clementiam, nunc facti ſumus filij Dei. Vos autem veſter quoque inceſſit Poëta Agrigentinus Empedocles:

Difficilis nam quos cruciat ſceleratáq; vita,
Non erit à miſero vobis ceſſare dolore.

Ac plurima quidem vobis de Diis ficta & fabuloſe ſunt tradita. Quęcunque autem facta eſſe putantur, ea de hominiB bus turpibus, & qui petulanter ac flagitioſe vixerunt, ſcripta ſunt:

Cum faſtu miſeri erratis, verique relicto
Tramite, per ſentes fugitis perque horrida ſpinis
Deuia: quorſum iſthaec? ſtudijs abſiſtite vanis
Mortales, pulſáq; diem cõprendite nocte.

Hæc vobis præcipit prophetica & Poëtica Sibylla: precipit etiam Veritas, quę harum terribilium & ſtuporem incutientium perſonarum, Deorum inquam aperit turbam, falſo ſuſceptas opiniones C ſynonymis arguens. Heic ſunt qui tres dicunt eſſe Ioues: vnum quidem Ætheris filium in Arcadia, reliquos autem filios Saturni. Eorum autem vnum quidem in Creta, alterũ verò rurſus in Arcadia. Sunt & qui fingunt quinque Mineruas; vnam quidem Vulcani filiam, Athenienſem: alteram verò Nili, Ægyptiam: tertiam Saturni, belli inuentricem: quartam Iouis, quam Meſſenij Coryphaſiam à matre cognominarunt: poſtremam, filiam Pallãtis & Titanidis filiæ Oceani; quæ patre impie ab ipſa ſacrificato, ornata fuit patris pelle, tanquam vellere. Iam verò Apollinem AD riſtoteles quidem primum Vulcani & Mineruæ, (nón eſt heic amplius virgo Minerua) ſecundum in Creta, filium Corybantis, tertium Iouis, & quartum Arcadẽ, Sileni; is apud Arcades appellatus eſt Nomius. Poſt hos recenſet Libyn Ammonis. Didymus autem Grammaticus ſextum his ſubiungit, filium Magnetis. Quot autem nunc quoque ſunt Apollines? innumerabiles, mortales homines, opem ferentes, qui ſimiliter vocati ſunt, atque illi prædicti. Quid autem ſi tibi multos dixerim Æſculapios, vel qui enumerantur Mercurios, vel Vulcanos qui traduntur in fabuliſ?

Vtrumne superflua vobis afferre videbor, qui aures vestras his multis nominibus obruam? Sed ipsos quidem patriæ, & artes, & vitæ, & præterea sepulchra, homines fuisse conuincunt. Mars quidem certe, qui à Poëtis fuit, vt potuit, honoratus,

Mars Mars pernicies hominum, qui mœnia quassas.

Ille transfuga, qui nunc has, nunc illas partes sequitur, & insurgit in hostes, vt dicit quidem Epicharmus, erat Spartanus. Sophocles autem eum Thracem facit: alij autem Arcadem. Hunc autem Homerus dicit fuisse vinctum tredecim mensibus:

Et Mars sustinuit, cùm Otus, fortisque Ephialtes
Hunc nati rigido vinxerunt vinculo Aloi.
Mensibus in testa terdenis vinctus ahena est.

Multis augeantur bonis Cares, qui canes ei sacrificant. Scythæ autem non cessent mactare asinos, vt dicit Apollodorus, & Callimachus,

Phœbus Hyperboreis asino placatur in oris.

Idem autem alibi:

Phœbum mactati cædes delectat aselli.

Vulcanus autem, quem iecit Iupiter ex Olympo, cùm à limine dio in Lemnum cecidisset, ærariam exercuit, vt qui mutilatus esset pedibus,

--- tenera illi crura fluebant.

Habes etiam Medicum, non solum æris fabrum inter deos. Medicus autem erat auarus, nomen est ei Æsculapius. Tibi autem tuum adducam Poëtam Bœotium Pindarum:

Phœbigenæ certe perstrinxit lumina fulmo
Nitore, & illum blande merces impulit,
Iuppiter iratus rediuiui pectora Glauci
Et insolentis rupit Æsculapij
Fulmine, quod toto connixus corpore torsit,
Illoque adustos liquit audax spiritus.

Et Euripides:

Nam Iupiter meum peremit filium,
Cui torsit ignem in pectus, Æsculapium.

Hic ergo ictus fulmine iacet in finibus Cynosuridis. Philochorus autem dicit Medicũ in Teno coli Neptunũ, Saturnũ

A μὴ καὶ σεσεῖσθαι εἰς δόξω, ταῖς ἀκοαῖς ὑμῶν τοῖς πολλοῖς τούτοις ὀπικλύζων ὀνόμασιν; ἀλλ' αἵ γε παιδεῖαι αὐτοῖς, καὶ αἱ τέχναι, καὶ οἱ βίοι, σφῶν δέ γε, καὶ οἱ τάφοι, αὐθεφπους γεγονότας διελέγχουσιν. Ἄρης γοῦν, ὁ καὶ ὑφ' ὁμήρου τοῖς ποιηταῖς, ὡς οἷός τε, τετιμημένος,

Ἄρες Ἄρες βροτολοιγὲ, μιαιφόνε, τειχεσιπλῆτα. Ιλι.

Ὁ ἀλλοπρόσαλλος οὗτος καὶ ἀνάρσιος, ὡς μὲν Ἐπίχαρμός φησι, Σπαρτιάτης ἦν. Σοφοκλῆς δέ, Θρᾷκα εἶδεν αὐτόν· ἄλλοι δέ, Ἀρκάδα. τοῦτον δὲ Ὅμηρος δεδέσθαι φησὶν ὑπὸ μηνῶν τρισκαίδεκα.

Τλῆ μὲν Ἄρης, ὅτε μιν Ὦτος κρατερὸς τ' Ιλι.
Ἐπιάλτης
Παῖδες Ἀλωῆος δῆσαν κρατερῷ ἐνὶ δεσμῷ·
Χαλκέῳ ἔνι κεράμῳ δεδεγμένον ἐννέα μῆνας.

πολλὰ κἀγαθὰ Κᾶρες ἔχουσιν, οἳ καταθύουσιν αὐτοῖς τοῖς κύνας. Σκύθαι δὲ, τοῖς ὄνοις ἱερεύοντες μὴ παυέσθων, ὡς Ἀπολλόδωρός φησι καὶ Κάλλιμαχος,

Φοῖβος ὑπερβορέοισιν ὄνων ὑπὸ τέλλεται ἱερῆσι.
ὁ δ' αὖτε ὄνων ὑπὸ ἄλγεσι.

Τέρπεται λιτοδαὴς Φοῖβον ὀνοσφαγίαις.

Ἥφαιστος δὲ, ὃν ἔρριψεν ἐξ Ὀλύμπου Ζεύς, βληθεὶς ἀπὸ θρασυκαρδίου ἐν Λήμνῳ καταπεσών, ἐχάλκευε, πηρωθεὶς τὼ πόδε·

--- τοῦ δὲ κνήμαι ῥώοντο ἀραγαί.

ἔχεις καὶ ἰατροὺς, οὐχὶ χαλκέα μόνον ἐν θεοῖς. οἱ δὲ ἰατροὶ, φιλάργυροι ἰδού, Ἀσκληπιὸς ὄνομα αὐτῷ. καί σοι τὸν σὸν τοῦδε θήσομαι ποιητὴν, τὸν Βοιώτιον Πίνδαρον·

ἔβαπτε κἀκεῖνον ἀγανοεμιαθὴς, χρυσὸς ἐν χεροὶ φανεὶς Py ὠδ
αὐδᾷ ἐν θανάτου κομίσαι
ἤδη ἐάλωκέ πα. χερσὶ δ' ἁρπάξαις κεραυνὸς ἐνέσκηψε μέσον.

καὶ Εὐριπίδης,

Ζεὺς γάρ, κατέκτας παῖδα τὸν ἐμὸν,
Αἴτιος, Ἀσκληπιόν, στέρνοισιν ἐμβολὰς φλόγα.

ἔστι μὲν οὖν κεῖται κεραυνωθεὶς ἐν τοῖς Κυνοσουρίδος ὁρίοις. Φιλόχορος δὲ ἐν Τήνῳ, Ποσειδῶνα φησὶ θεραπεύεσθαι ἰατρόν. Κρόνον δὲ

ὑπικεῖσθαι Σικελίᾳ, καὶ ἐκεῖσε αὐτὸν τεθά- A autem situm esse in Sicilia, & eum illic
φθαι. Γαύκλης τε ὁ Θούριος, καὶ Σοφο- fuisse sepultum. Patrocles Thurius, &
κλῆς ὁ νεώτερος ἐν τοῖς τραγῳδίαις, ἱστορεί- iunior Sophocles, scribunt de Castore
των τοῖν Διοσκούροιν πέρι· ἀνθρώπω γὰρ & Polluce, eos homines fuisse morti
τούτω τῷ Διοσκούρω ὑπικήρω γενέσθαι· εἰ τῷ fatisque obnoxios. Quod si cui possit
ἐθέλοντι πιστῶσασθαι Ὁμήρου τὸ λελεγμένον. fidem facere Homerus, audiatur quod
Ἰλ. ιδ. γ. ---τοὺς δ' ἤδη κάτεχεν φυσίζοος αἶα, scriptum est:
Ἐν Λακεδαίμονι αὐτῇ, φίλῃ ἐν πατρίδι γαίῃ. *--hos autem gremio iam terra tenebat*
In Lacedæmone, eis quæ cara est patria tellus.
Περιττὸν δὲ καὶ ὁ τὰ Κυπριακὰ ποιήματα γράψας. Accedat autem is quoque qui scripsit
Poëmata Cypriaca:
Κάστωρ μὲν θνητός, θανάτου δὲ οἱ αἶσα πέπαρται· B *Mortalis Castor, mortemque huic fata*
paravere:
Αὐτὰρ ὁ γ' ἀθάνατος Πολυδεύκης, ὄζος Ἄρηος. *Immortalis erat sed Pollux, Martia pro-*
les.
τοῦτο μὲν, ποιητικῶς ἐψεύσατο· Ὁμήρος δ', Hoc quidem effinxit Poëtice. Homerus
ἀξιοπιστότερος αὐτὸς, εἰπὼν περὶ ἀμφοῖν τοῖν autem est eo fide dignior, qui dixit de
Διοσκούροιν· περὶς δ', καὶ τὸν Ἡρακλέα * εἴ- vtróque, Castore & Polluce, & qui
ἰδωλον ἐλέγξας· præterea Herculem arguit esse homi-
ἰσ. αἰθέω- nem:
νον.
Φησὶ γὰρ Ἡρακλέα μεγάλων ὑπίσχεσθαι ἔρ- *Namque virum Alcidem qui insignia fa-*
γων. *cta sciebat.*
Ἡρακλέα οὖν καὶ αὐτὸς Ὅμηρος θνητὸν οἶδεν Herculem ergo ipse quoque Home-
ἄνθρωπον. Ἱερώνυμος δ' ὁ φιλόσοφος, καὶ τὴν rus nouit mortalem hominem. Hie-
ἰδέαν αὐτοῦ ὑφηγᾶται τοῦ σώματος, μικρόν, ronymus autem philosophus, ipsius
φειδότεχα, ῥωστικόν. Δικαίαρχος δ' χαίτην, C quoque corporis narrat habitum, par-
νευρώδη, μέλανα, γρυπόν, συγχρόπον, τε- uum, crispo capillo, bona firmáque
τυμμένα· ὄντ' οὖν ὁ Ἡρακλῆς, δύο περὶς valetudine. Dicæarchus autem grací-
τοῖς πεντήκοντα ἔτη βεβιωκὼς, κατέστρεψε τὸν lem, neruosum, nigrum, naso aquilino, oculis subcæsiis, fuso capillo. Hic
βίον, ἀφ' ἧς ἐν Οἴτῃ πυρᾶς κεκινδυνμένος. ergo Hercules, cùm duos & quinqua-
Ταῖς δ' Μούσας, ἃς Ἀλκανδρος Διὸς καὶ Μνη- ginta annos vixisset, è vita excessit,
μοσύνης γενέσθαι, καὶ οἱ λοιποὶ ποιηταὶ καὶ per eam quæ fuit in Oeta pyram, iu-
συγγραφεῖς ὀνομάζουσι καὶ σέβουσιν· ἤδη δὲ καὶ stis illi factis exequiis. Musæ autem,
ἰσ. τεμνιμί- ὅλαι πόλεις μυστικὰ * μέλη ἵζουσιν αὐταῖς Μού- quas Alcander ait genus ducere à Io-
ζουσιν. σας· ὅσας θεραπαινίδας ταύτας ἐώνητο Με- ue & Memoria, & reliqui Poëtæ &
γακλὼ, ἡ θυγάτηρ Μάκαρος. ὁ δὲ Μάκαρ, scriptores vt Deas eas habent & colunt:
Λεσβίων μὲν ἐβασίλευεν· διεφέρετο δὲ ἀεὶ D quin & totæ ciuitates Musis musæa ex-
truunt: eas, cùm essent seruæ, emit Me-
περὶς τὴν γυναῖκα· ἠγανάκτει δὲ ἡ Μεγακλὼ gaclo filia Macaris. Macar autem erat
ὑπὲρ τῆς μητρός· τί γὰρ οὐκ ἔμελλε; καὶ Μούσας rex Lesbiorum, semper autem conten-
θεραπαινίδας ταύτας, τοσαύτας τὸν ἀριθμὸν, debat cum vxore: indignabunda au-
οὔσας, καὶ καλὰς Μούσας καὶ τὸ δόκιμον καὶ tem matris vicem dolebat Megaclo,
τὸ Αἰολέων. Ταύτας ἐδιδάξατο ἄδειν, καὶ κιθα- quidni enim doleret? & Musas has an-
ίζειν ταῖς περὶξ ταῖς παλαιὰς ἐμμελῶς. αἱ cillas tot emit numero, & Mysas vo-
δὲ, σπουδῇ κιθαείζουσαι, καὶ καλῶς κατε- cat lingua Æolica. Has docuit ca-
πᾴδουσαι, τὸν Μάκαρα ἔθελγον, καὶ κατέπαυον nere, & vetera facta numerosè ad ci-
τὸ ὀργῆς. ὃ δὴ χάριν, ἡ Μεγακλὼ χαριστήριον tharam modulari. Illæ vero cùm ci-
αὐταῖς ὑπὲρ τῆς μητρὸς ἀνέθηκε στήλας χαλκᾶς, tharæ assidue sonarent, & pulchrè in-
καὶ αἰεὶ πάντα σκέλουσι θυσίαις τὰ ἱερά. ἐκ cantarent, Macara demulcebant, & e-
αἱ μὲν Μοῦσαι, τοιαῦδε· ἡ δὲ ἱστορία, περὶ ius iram sedabant. Qua de causa Me-
gaclo, vt pro matre eis referret gratias,
posuit columnas æneas, & per omnia
iussit templa honorari. Et sunt Musæ
quidem tales. Historia autem apud

Myrsilum extat Lesbium. Audite ergo eorum qui sunt apud vos Deorum amores, & quæ sunt præter fidem fabulas intemperantiæ, & eorum vulnera, & vincula, & risus, & pugnas: & præterea seruitutes, & conuiuia, & rursus complexus, & lachrymas, & perturbationes, & impudicas voluptates. Voca mihi Neptunum, totumque chorum, qui fuit ab ipso corruptus, Amphitritem, Amymonem, Alopen, Melanippen, Alcyonen, Hippothoen, Chionen, & alias innumerabiles, in quibus quidem cùm tot essent, vestri Neptuni in arctum perturbationes cogebantur. Voca mihi etiam Apollinem. Is est Phœbus, & vates castus, & bonus consiliarius. Sed non hæc dicit Sterope, nec Arethusa, nec Arsinoë, nec Zeuxippe, nec Prothoë, nec Marpissa, nec Hypsipyle. Effugit enim sola Daphne & vatem & vitium. Et post omnes veniat ipse Iupiter, vestra sententia hominum pater atque Deorum, qui in Venerem adeo fuit profusus, vt omnes appeteret, suam autem in omnes expleret libidinem. Explebatur itaque mulieribus, non minus quàm hircus Thmuitarum capris. Atque tua quidem, ô Homere, admiror Poëmata:

Annuit & cilijs glaucis Saturnius ipse,
Fusique ambrosij Regis fluxere capilli
Iliad. α. *Vertice de sacro, magnum & tremefecit Olympum.*

Grauem ac venerabilem, ô Homere, effingis Iouem, & ei nutum tribuis honorandum. Sed si solum cestum, mi homo, ostenderis, & Iupiter arguitur, & coma dedecore afficitur. In quantam libidinem processit ille Iupiter, qui tot noctes cum Alcmena transegit in deliciis? Neque enim nouem noctes longæ sunt intemperanti. Rursus autem vniuersa vita erat breuis intemperantiæ, vt illum nobis malorum propulsatorem fereret. Iouis filius Hercules, verè Iouis, qui ex longa nocte gignitur: qui duodecim quidem certamina longo tempore fortiter sustinuit, quinquaginta autem filias Thestiæ vna nocte vitiauit, vt qui simul & adulter & sponsus fuerit tot virginum. Non abs re ergo eum Poëtæ miserum & αὐτουλοεργόν, id est, rerum nefariarum perpetratorem vocant. Longum autem fuerit eius omnis generis adulteria & stupra pueris

Μυρσίλῳ τῷ Λεσβίῳ. Ἀκούετε δὴ οὖν τῶν παρ' ὑμῖν Θεῶν τοὺς ἔρωτας, καὶ τὰς παραδόξους τῆς ἀκρασίας μυθολογίας, καὶ τραύματα αὐτῶν, καὶ δεσμά, καὶ γέλωτας, καὶ μάχας· δουλείας τε ἔτι, καὶ συμπόσια· συμπλοκάς τ' αὖ, καὶ δάκρυα, καὶ πάθη, καὶ μαχλώσας ἡδονάς. κάλει μοι τὸν Ποσειδῶ, καὶ τὸν χορὸν τὸν διεφθαρμένον ὑπ' αὐτοῦ, τὴν Ἀμφιτρίτην, τὴν Ἀμυμώνην, τὴν Ἀλόπην, τὴν Μελανίππην τὴν Ἀλκυόνην, τὴν Ἱππόθοην, τὴν Χιόνην, καὶ ἄλλας ταῖς μυριάσι· οἷς δὴ καὶ τοσαύταις οὔσαις, ἐπὶ τοῦ Ποσειδῶνος ὑμῶν ἐστενοχωρεῖτο τὰ πάθη. κάλει μοι καὶ τὸν Ἀπόλλω· φοῖβός ἐστιν ἅμα, καὶ μάντις ἁγνός, καὶ σύμβουλος ἀγαθός· ἀλλ' οὐ ταῦτα ἡ Στερόπη λέγει, οὐδὲ ἡ Ἀρέθουσα, οὐδὲ ἡ Ἀρσινόη, οὐδὲ ἡ Ζευξίππη, οὐδὲ ἡ Προθόη, οὐδὲ ἡ Μαρπισσα, οὐδὲ ἡ Ὑψιπύλη· Δάφνη γὰρ ἐξέφυγε μόνη καὶ τὸν μάντιν, καὶ τὸ φθορεύειν. αὖθις τε ὁ Ζεύς, ὅτι πᾶσιν ἥκετω, ὁ πατὴρ καθ' ὑμᾶς ἀνδρῶν τε θεῶν τε· ὃς τοσοῦτος ὢν εἰς τὰ ἀφροδίσια ἐξεχύθη, ὡς ὑπερθυμεῖν μὲν πασῶν, οὐκ πληροῦν δὲ εἰς πάσας τὴν ὑπερθυμίαν. ἐνεπίμπλατο γοῦν γυναικῶν, οὐχ ἧττον ἢ αἰγῶν ὁ Θμουϊτῶν τράγος.

Καὶ σύ, ὦ Ὅμηρε, τεθαύμακα τὰ ποιήματα·

Ἦ, καὶ κυανέῃσιν ἐπ' ὀφρύσι νεῦσε Κρονίων,
Ἀμβρόσιαι δ' ἄρα χαῖται ἐπερρώσαντο ἄνακτος,
Κρατὸς ἀπ' ἀθανάτοιο, μέγαν δ' ἐλέλιξεν Ὄλυμπον.

σεμνὸν ἀναπλάττεις, Ὅμηρε, τὸν Δία, καὶ νεῦμα τρομερὸν ἀπεργάζῃ αὐτοῦ τελεσιμῆνον. ἀλλ' ἐὰν ὑποδείξῃς μόνον, ὦ ἄνθρωπε, τὸν κεστὸν, ὀξελέγχεται καὶ ὁ Ζεύς, καὶ ἡ κόμη καταισχύνεται. εἰς ὅσον δὲ λελήθασιν ἀσελγείας ὁ Ζεὺς ὑφ' ἡμῶν, ὁ μετ' Ἀλκμήνης τοσαύτας ἡδυπαθήσας νύκτας; οὐδὲ γὰρ αἱ νύκτες αἱ ἐννέα τῷ ἀκολάστῳ μακραί· ἅπας δὲ ἔμπαλιν ὁ βίος ἀκρασίᾳ βραχὺς ἦν, ἵνα δὴ ἡμῖν τὸν ἀλεξίκακον ἀπείρῃ Θεόν. Διὸς γὰρ υἱὸς Ἡρακλῆς, Διὸς ὡς λήθω, ὁ ἐκ μακρᾶς γινόμενος νυκτός· τοὺς μὲν ἆθλους τοὺς δώδεκα, πολλῷ παλαιπωρησάμενος χρόνῳ· τὰς δὲ πεντήκοντα Θεστιὰς θυγατέρας νυκτὶ μιᾷ διαφθείρας μιᾷ· μοιχὸς ὁμοῦ καὶ νυμφίος τοσούτων ἡνώμενος παρθένων. ἔχω ἀπεικότως οἱ παιταὶ φέτιλον τοῦτον καὶ αὐτουλοεργὸν ἀποκαλοῦσι. μακρὸν δ' ἂν εἴη, μοιχείας αὐτῷ πομποδαπὰς, καὶ παίδων δι-

γῆθαι φθορᾶς. οὐδὲ γὰρ οὐδὲ παίδων ἀπέ- A illata recenſere. Nam nec à pueris qui-
χοντο οἱ παρ' ὑμῖν θεοί. ὁ μὲν γὰρ, Υλλου· ὁ dem Dij veſtri abſtinuere: vnus qui-
δὲ, Υακίνθου· ὁ δὲ Πέλοπος· ὁ δὲ, Χρυσίπ- dem Hyllam, alius verò Hyacinthum,
που· ὁ δὲ, Γανυμήδους ἐρασταί. Τοῦτους ὑμῶν alius Pelopem, alius Chryſippum, alius
αἱ γυναῖκες προσκυνοῦσιν τοὺς θεούς· τοιού- autem Ganymedem, amantes. Hos
τους δὲ βούλεσθαι εἶναι τοὺς ἄνδρας τοὺς ἑαυτῶν, deos veſtræ vxores adorent, tales au-
ὕτω σώφρονας, ἵνα ὦσιν ὁμοιοι τοῖς θεοῖς, τὰ tem ſuos eſſe maritos precentur, adeò
ἴσα ἐζηλωκότες. Τοιούτους ἐπιζόντων οἱ παῖδες temperantes, vt ſint Dijs ſimiles, ſi-
ὑμῶν σέβειν· ἵνα καὶ ἄνδρες γένωνται, εἶτα milia conſectantes. Tales filij veſtri
πορνείας ἀναγὴ τοῖς θεοῖς παραλαμβάνοντες. conſueſcant colere, vt etiam viri fiant,
Ἀλλ' οἱ μὲν ἄῤῥενες αὐτῶν τῶν θεῶν, ἴσως & ſacram fornicationis imaginem, in
μόνοι ἀπέχουσι τοῦ τὰ ἀφροδίσια· Diis accipiant. Verùm ex Diis, dicet
aliquis, ſoli maſculi feruntur in Vene-
rem:

Θηλύτεραι δὲ γαῖ, μέγον αἰδοῖ οἶκοι ἐ- B *Fœmina quæque domi dea mota pudore*
κάστη, *moratur*,

φησὶν Ὅμηρος· αἰδούμεναι αἱ γαῖ, λέχη στε- ait Homerus, erubeſcentes præ vere-
μνότητα, Ἀφροδίτης ἰδεῖν μεμιχευμένα. cundia Veneris videre adulteria. Illæ
αἱ δὲ, ἀκολασταίνουσιν ἐμπαθέστερον ἐν τῇ verò ſe gerunt impudicè, in adulterio
μοιχείᾳ δεδεμέναι· Ἠὼς μὲν τιθωνῷ, Σε- vehementius implicitæ. Aurora pro-
λήνη μὲν Ενδυμίωνι, Νηρηὶς μὲν Αἰακῷ, pter Tithonum, Luna propter Endy-
καὶ μὲν Πηλεῖ Θέτις. μὲν δὲ Ιασίωνι Δημή- mionem, Nereis propter Æacum, &
τηρ, καὶ μὲν * Ἀδωνίδι Φερεφάττα. Ἀφρο- propter Pelcum Thetis, propter Iaſio-
*Ἀϊδωνεῖ. δίτη δὲ, ἐπ' Ἀρεῖ κατηκριμένη, μετῆλθεν nem autem Ceres, & propter Adoni-
μὲν Κινύρεω, καὶ Ἀγχίσην ἔγημεν· καὶ * Φαέ- dem Proſerpina. Venus verò propter
*Φαέθοντα θοντα ἐλόχα, καὶ ἤρα Ἀδωνίδος· ἐφιλονείκει Martem eſt probo & dedecore affecta:
δὲ τῇ βοώπιδι. καὶ ἀποδυσαμέναι ἀμφὶ μῆλον C tranſiit ad Cinyram, & nupſit Anchiſæ
αἱ θεαὶ, γυμναὶ προσῆλθον τῷ ποιμένι, εἰ & Phaethonti parauit inſidias, & ama-
ἧς αὐτῶν δόξῃ καλή. Ἴθι δὴ καὶ τοὺς ἀγῶνας uit Adonidem: contendit autem cum
ἐν βραχεῖ προδιώσωμεν, τοὺς τούτοις Iunone quæ βοῶπις dicitur, hoc eſt, boui-
ταυτασὶ πανηγύρεις καταλύσωμεν, Ἰσθμιά nis oculis: & cùm ſe propter malum
τε, καὶ Νέμεα, καὶ Πύθια, καὶ τὰ μὲν τούτοις Deæ veſtibus exuiſſent, permiſerunt ſe
Ολύμπια. Πυθοῖ μὲν δὴ ὁ Δράκων ὁ Πύ- paſtori, iudicaturo quænam eſſet ex eis
θιος θρησκεύεται, καὶ τοῦ ὄφεως ἡ πανήγυρις pulchra. Age verò paucis quoque obea-
καταστέλλεται Πύθια· Ἰσθμοῖ δὲ, σκύβαλον mus certamina, & panegyricos illos ſe-
προσέπλυσεν ἐλεεινὸν ἡ θάλασσα· καὶ Μελικέρ- pulchrales conuentus diſſoluamus, Iſth-
τῃ ὀδύρεται τὰ Ἰσθμια· Νεμέαισι δὲ ἄλλο mia, & Nemea, & Pythia, & quæ ea ſe-
παιδίον Ἀρχέμορος κεκήδυται, καὶ τοῦ παιδίου quuntur Olympia. In Pythone quidem
ὁ ἐπιτάφιος προσαγορεύεται Νέμεα. Πίσα Pythius Draco colitur, & frequens ſer-
δὲ ὑμῖν τάφος ἐστὶν, ὦ πανέλληνες, ἰωὶ ὀχου pentis cauſa inſtitutus conuentus, appel-
Φρυγὸς· καὶ τοῦ Πέλοπος τὰς χοὰς τὰ Ολύμ- latur Pythia. In Iſthmo miſerabile ex-
πια, ὁ Φειδίου σφετερίζεται Ζεύς. μυστήρια crementum mare expuit, & Melicertam
ἦσαν ἄρα, ὡς ἔοικεν, οἱ ἀγῶνες ἐπὶ νεκροῖς deflent in Iſthmiis. Nemeæ alij puero
ἆθλα συλλεγόμενοι, ὥσπερ καὶ τὰ λόγια, καὶ δεδή- D Archemoro iuſta facta ſunt, & funebris
μευται ἄμφω. Ἀλλὰ τὰ μὲν ἐπὶ Σάγρᾳ pueri oratio appellatur Nemea. Piſa au-
μυστήρια, καὶ τὰ ἐν Αλιμοῦντι τῆς Ἀττικῆς, tem vobis, ô Græci, eſt ſepulchrum au-
ἀθήνησιν περιώρισται. αἶσχος δὲ δὴ κοσμικὸν, rigæ Phrygis, & Pelopis inferias, id eſt,
οἵ τε ἀγῶνες καὶ οἱ Φαλλοὶ οἱ Διονύσῳ ἐπιτελούμενοι, Olympia ſibi vindicat Iupiter Phidiæ.
κακῶς ἐπινενεμημένοι τὸν βίον. Διόνυσος γὰρ καταβὰς εἰς ᾅδου γλιχόμενος, Erant ergo myſteria, vt videtur, certa-
mina, quæ ſuſcipiebantur propter mor-
tuos, ſicut etiam oraculi reſponſa: & fa-
cta ſunt ambo publica. Quæ vero in Sa-
gra myſteria, & quæ in Alimunte Atti-
cæ, circumſcripta ſunt Athenis, mundi
autem ſunt probrum ac dedecus: & cer-
tamina & Phalli Baccho conſecrati, qui
vitam malè occuparunt. Bacchus enim
cùm ad inferos deſcendere geſtiret,

viam ignorabat. Pollicetur autem se ei esse dicturum quidam Prosymnus nomine, sed non sine mercede. Merces autem non pulchra, pulchra tamen Baccho; erat autem venerea gratia merces quam postulabatur Bacchus. A Deo autem volente hoc postulatum est, idque ei daturum pollicetur, si redierit, iureiurando promisso confirmato. Cùm viam didicisset, abiit, rursusque rediit, nec offendit Prosymnum: erat enim mortuus. Ibi amatori vt satisfaceret Bacchus, proficiscitur ad monumentum, & muliebria patiendi vehementi tenetur desiderio. B Cùm ergo ficulneum excidisset ramũ, instar virilis membri eum efformat, & ei insidet ramo, persoluens promissum mortuo. Mysticum huius quod accidit monimentum, Phalli per vrbes excitantur Baccho. Nisi enim pompam facerent Baccho, & cantica canerent impudentissima, actum erat de pudendis, inquit Heraclitus. Hic est autem Orcus, & Bacchus cui insaniunt, & cui bacchantur, non tam propter ebrietatem corporis (vt opinor) quàm propter probrosam sacrorum libidinis interpretationem. Sunt ergo iure vestri dij tales, qui serui fuere vitiorum: C quinetiam eorum qui Eilotes vocantur à Lacedæmoniis, iugum seruile subiit Apollo Admeto Pheris: Hercules Sardibus Omphalæ: Laomedonti autem fuit mercenarius Neptunus & Apollo, sicut seruus inutilis, qui nec libertatem quidem potuit consequi à priori domino. Tunc etiam muros Trojæ Phrygi restaurarunt. Non pudet autem Homerum dicere Mineruam Vlyssi præluxisse, aureum lychnum tenentem in manibus. Legimus autem Venerem, tanquam immodestam aliquam ancillulam, lecticam D Helenæ apposuisse ex aduerso adulteri, vt eum induceret ad coitum. Panyassis autem, præter hos, alios quoque plurimos deos refert seruiisse hominibus, sic scribens:

Passa Ceres; passusque insignis Mulciber, estque
Passus Neptunus, passusque est Phœbus Apollo
Mortali ipse suas operas mercede locare.
Passus Mársque ferox, irato à patre coactus.

Α ἠνιόχῃ τ' ὀδὸν· ἐπαινέσῃ δ' αὐτῷ φράσαν, Πρόσυμνος ταὐτόμα, οὐκ ἀμισθεί· ὁ δ' μισθὸς, ἀ καλὸς, ἀλλὰ Διονύσῳ καλός· καὶ ἀφροδίσιος ἰὼ ἡ χάρις ὁ μισθὸς, ὃν ἠτεῖτο Διόνυσος· βουλομένῳ δὲ τῷ Θεῷ γένετο ἡ αἴτησις· καὶ δὴ ἐπαινέσῃ πρέξειν αὐτῷ, εἰ διαζεύξοι, ὅρκῳ πιστωσάμενος τ' ἐπαγγελίαν. μαθὼν, ἀπῆρεν, ἐπῆλθεν αὖθις· ἀ καταλαμβάνει τὸν Πρόσυμνον· ἐτεθνήκει γάρ. ἀφοσιούμενος τῷ ἔρωτι ὁ Διόνυσος, ὑπὸ σῆμεῖον ὁρμᾷ, καὶ παχείᾳ. κλάδον οὖν συκῆς, ὡς ἔτυχεν, ἐκτεμὼν, ἀνδρείου μεγέθους σκυδάζεται τύπον· ἐφέζεταί τε τῷ κλάδῳ, τ' ἐπαγγελίαν ἐκτελῶν τῷ νεκρῷ. ἐπόμνημα τῶν πάθους τούτου μυστικὸν, φαλλοὶ κατ' πόλεις αἴρονται Διονύσῳ. εἰ μὴ γὰρ Διονύσῳ πομπὴν ἐποιοῦντο, καὶ ὕμνεον ἆσμα, αἰδοίοισιν ἀναίδεστα εἰργάσαι, φησὶν Ἡράκλειτος. οὗτος δὲ Ἅιδης, καὶ Διόνυσος, ὅτεῳ μαίνονται καὶ ληναΐζουσιν, ἀ ἀφ' τῷ μέθῃ τῶν σώματος, ὡς ἐγὼ οἶμαι, τοσοῦτον, ὅσον ἀφ' τῷ ἐπονείδιστον τ' αἰσχρολογίας ἱεροφαντίαν. Εἰκότως ἄρα οἱ τοιοῦδε ὑμῶν θεοὶ, δοῦλοι παθῶν γεγονότες· ἀλλὰ καὶ θεὸς τῶν Εἱλώτων καλουμένων, τῶν παρὰ Λακεδαιμονίοις, δοῦλον ὑπεδέξατο ζυγόν· Ἀπόλλων, Ἀδμήτῳ, ὁ Φερητῖς· Ἡρακλῆς, ὁ Σαρδέσιν, Ὀμφάλῃ· Λαομέδοντι δ' ἐθήτευε Ποσειδῶν, ὁ Ἀπόλλων, καθάπερ ἀχρεῖος οἰκέτης, μηδὲ ἐλευθερίας δι' πονηθεὶς δωρηθεὶς τυχὼν παρὰ τῶν πρεσβυτέρου δεσπότου. τότε καὶ τὰ Ἰλίου τείχη ἀφικόμενοι ἐπάτταλον τῷ Φρυγί. Ὁμήρου δ' τὴν Ἀθηναῖν οὐκ αἰσχύνεται παράφαντα λέγων, τῷ Ὀδυσσεῖ, χρύσεον λύχνον ἔχουσαν ἐν χερσῖν· τὴν δ' Ἀφροδίτην αἰσχύνομαι, οἷ ἀνθρακτόν τι θεραπαινίδιον, παρατιθεῖναι φέρουσαν τῇ Ἑλένῃ τὸν δίφρον τῶν μοιχοῦ καὶ πρόσωπον, ὅπως αὐτὸν εἰς συνουσίαν ἐπαγάγηται. Πανύασις γὰρ, πρὸς τούτοις, καὶ ἄλλους παμπόλλους ἀνθρώποις λατρεύσαι θεοὺς ἱστορῇ, ὧδέ πως γράφων.

Τλῆ μὲν Δημήτηρ, τλῆ δὲ κλυτὸς Ἀμφιγυήεις·
Τλῆ δ' Ποσειδάων, τλῆ δ' ἑκατηβόλος Ἀπόλλων
Ἀνδρὶ παρὰ θνητῷ θητευσάμενος εἰς ἐνιαυτόν·
Τλῆ δὲ καὶ ὀβριμόθυμος Ἄρης, ὑπὸ πατρὸς ἀνάγκης·

καὶ τὰ ὅπλα τούτοις. Τούτοις οὖν εἰκότως ἕπεται τοὺς ἐρωτικοὺς ὑμῶν καὶ παθητικοὺς τούτους θεούς, ἀνθρωποπαθεῖς ὄντας πάντως εἰσάγειν δεῖ τοὺς ἐπὶ γῆς. τεκμηριοῖ δὲ Ὅμηρος μάλα ἀκριβῶς, Ἀφροδίτην ὅπλῳ τῷ περὶ τῷ πρέμνῳ πρῴσαντα ὀξὺ καὶ μέγα ἰάχουσαν· αὐτόν τε τὸν πολεμικώτατον Ἄρη ὑπὸ τοῦ Διομήδους κατὰ τὸν κενεῶνα ὑπασπίῳ διηρύσθαι. Πολέμωνα δὲ, καὶ τὴν Ἀθηνᾶν ὑπὸ Ὄρνυτος πεπλῶσθαι λέγειν. ναὶ μὴν καὶ τὸν Αἰδωνέα ὑπὸ Ἡρακλέους τοξευθῆναι Ὅμηρος λέγει· καὶ τὴν Ἥλιον Αὐγέαν Πανύασις ἱστορεῖ. ἤδη δὲ καὶ τὴν Ἥραν τὴν ζυγίαν, ἱστορεῖ ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ Ἡρακλέους ὁ αὐτὸς οὗτος Πανύασις ἐν Πύλῳ ἠμαθόεντι· Σωσίβιος δὲ, καὶ τὸν Ἡρακλέα πρὸς τῶν Ἱπποκοωντιδῶν καὶ τῆς χειρὸς τραυματίαν λέγει. Εἰ δὲ πράγματα, καὶ αἵματα· οἱ γὰρ ἰχῶρες οἱ ποιητικοὶ, εἰδεχθέστεροι καὶ τοῦ αἵματος· σηπεδὼν γάρ αἵματος, ἰχὼρ νοσεῖται· φύσις γὰρ αἵματος, ἰχὼρ νοσεῖται· φύσις γὰρ αἵματος ἰχὼρ καλεῖται. δεῖ τοίνυν θεραπείας καὶ τροφὰς προσφόρους αὐτοῖς, ὧν εἰσιν ἐνδεεῖς. δεῖ τοίνυν τραπέζας, καὶ μέθας, καὶ γήγωτες, καὶ συνουσίας, οὐκ ἂν ἀφροδισίοις χρωμένων θνητῶν, οὐδὲ παιδοποιουμένων, οὐδὲ μὴν ὑπνωττόντων, εἰ ἀθάνατοι, καὶ ἀενδεεῖς, καὶ ἀγήρως ὑπῆρχον. μετέλαβε δὲ καὶ τραπέζης θνητῆς τοῖς Αἰθίοψιν· ἀπανθρώπου δὲ καὶ ἀθέσμου, αὐτὸς ὁ Ζεύς, παρὰ Λυκάονι τῷ Ἀρκάδι ἑστιώμενος. ἀνθρωπείων γοῦν ἀπεφορεῖτο σαρκῶν, οὐκ εἰκών· ἠγνόει γὰρ ὁ Θεὸς, ὡς φησὶ Λυκάων ὁ Ἀρκάς, ὁ ἑστιάτωρ αὐτοῦ, τὸν παῖδα καταθύσας τὸν αὐτοῦ, (Νύκτιμος ὄνομα αὐτῷ) παρατιθεὶς ὅλον τῷ Διΐ. καλὸς γε ὁ Ζεύς, ὁ μαντικὸς, ὁ ξένιος, ὁ ἱκέσιος, ὁ μειλίχιος, ὁ πανομφαῖος, ὁ παντεπόπτης· μᾶλλον δὲ ὁ ἄδικος, ὁ ἄθεσμος, ὁ ἄνομος, ὁ ἀνόσιος, ὁ ἀπανθρωπότατος, ὁ βίαιος, ὁ φθορεὺς, ὁ μοιχὸς, ὁ ἐρωτικός. Ἀλλὰ πάντα μὲν ἴσως ὅτε θεὸς ἦν, ὅτε δὲ ἄνθρωπος ἦν. νῦν δὲ ἤδη μοι δοκοῦσι καὶ οἱ μῦθοι ὑμῖν γεγηρακέναι. δράκων ὁ Ζεὺς οὐκέτι, οὐ κύκνος ἐστὶν, οὐκ ἀετὸς, οὐκ ἄνθρωπος ἐρωτικός· οὐχ ἵπταται θεὸς, οὐ παιδεραστεῖ, οὐ φιλεῖ, οὐ βιάζεται, καίτοι πολλαὶ καὶ καλαὶ καὶ ἔτι γυναῖκες, καὶ Λήδας εὐπρεπέστεραι, καὶ Σεμέλης ἀνθηρότεραι· μειράκια δὲ ὡραιότερα καὶ πολιτικώτερα τοῦ Φρυγίου βουκόλου. ποῦ νῦν ἐκεῖνος ὁ ἀετὸς; ποῦ δὲ ὁ κύκνος; ποῦ δὲ αὐτὸς ὁ Ζεύς;

A & quæ deinceps ſequentur. Eſt ergo his merito conſequens, vt hos veſtros deos, qui & amore languent, & animi vexantur perturbationibus, omnino obnoxios humanis inducatis affectionibus: nam mortale illis eſt corpus. Quod quidem manifeſte ſatis indicat Homerus, dum Venerem propter vulnus acuta & magna voce clamantem inducit: narratque bellicoſiſſimum Martem fuiſſe à Diomede in ventre ſauciatum. Polemo autem dicit, etiam Mineruam fuiſſe vulneratam ab Ornyto. Quinetiam Plutonem fuiſſe vulneratum ab Hercule refert Homerus, ſicut de Eleo Augea refert Panyaſis. Qui Iunonem quoque coniugalem fuiſſe vulneratam ab eodem Hercule in Pylo arenoſo refert. Soſibius autem dicit etiam Herculem fuiſſe in manu ſauciatum ab Hippocoontidis. Quòd ſi ſunt vulnera, eſt etiam ſanguis: ſanies enim Poëtica, quam ἰχῶρα vocant, eſt etiam ſanguine turpior: putrefactio enim ſanguinis ſanies vocatur. Et curationes ergo & nutrimenta quibus indigent, eis neceſſe eſt inducere. Quare & menſæ, & ebrietates, & riſus, & coitus, vt pote quod hominum venereis rebus non vterentur, nec darent operam liberis, ſed nec dormiturí eſſent, ſi eſſent immortales, nullius egeni, & expertes ſenij. Fuit autem humanæ quoque menſæ particeps apud Æthiopes: tum inhumanæ & nefariæ, cùm conuiuio à Lycaone exciperetur, ipſe Iupiter; humanis quippe carnibus ſaturbatur inuit9: neſciebat enim Deus, quòd Lycaon Arcas qui conuiuio excipiebat eum, interfectum ſuum filium ei epulandum apponeret: cui Nyctimo nomen. Egregius verò Iupiter, qui eſt diuinator, hoſpitalis, ſupplices exaudiens, clemens, panompheus, depulſor & auerſor malorum: imò verò iniuſtus, ſceleratus, iniquus, impius, inhumanus, violentus, ſtuprator, adulter, amator. Sed tunc quidem fuit cùm eſſet talis, nempe quando erat homo. Nunc autem mihi videntur vobis quoque conſenuiſſe fabulæ. Iupiter non eſt amplius draco, non cygnus, non aquila, non homo amori deditus: non volat Deus, puerorum amore non tenetur, non oſculatur, non affert vim, etſi adhuc multæ ſint pulchræ mulieres, & Leda venuſtiores, & Semele formoſiores: adoleſcentes autem ſpecioſiores & ciuiliores Phrygiæ bubulco. Vbi nunc eſt illa aquila? vbi verò cygnus? vbi autem ipſe Iupiter?

Rap. Il.

vnà cum penna consenuit. Non enim quòd amoribus operam dederit, eum pœnitet, nec docetur esse moderatus & temperans. Detegitur autem vobis fabula: mortua est Leda, mortuus est cygnus, mortua est aquila. Quære tuum Ioucm, ne scruteris cœlum, sed terram. Narrabit tibi Cretensis, apud quem est sepultus, Callimachus in Hymnis:

--Cretenses namque sepulchrum, inquit,
Constructere tuum, ô Rex. --

Mortuus est enim Iupiter, ne ægrè feras, vt Leda, vt cygnus, vt aquila, vt homo amori deditus, vt draco. Iam verò videntur ipsi quoque, qui praua imbuti sunt superstitione, inuiti quidem, sed tamen hunc de Diis errorem intelligere:

Odyss. 19 *Annosa haud quaquam genitus quercuve petraue,*
Sed genere ex hominum es.

Paulò pòst autem inuenientur esse & quercus & petræ. Agamemnonem certè quendam Iouem in Sparta coli refert Staphylus. Phanocles autem, in Amoribus seu Pulchris regem Græcorum Agamemnona narrat Argynnę fanum Veneris in memoriam amasij sui Argynni condidisse. Dianam quæ vocatur ἀπαγχομένη, hoc est, suffocata, colunt Arcades vt inquit Callimachus in Ætiis. Culta est etiam Methymnæ alia Diana Condylitis, sic appellata à pugno. Est etiam Podagræ alterius Dianæ templum in Laconica, vt ait Sosibius. Polemo autem hiantis Apollinis vnum, & obsonatoris rursus Apollinis alterum nouit simulachrum quod colitur in Elide. Hîc Elei Ioui ἀπομύῳ sacrificant. Romani autem ἀπομύῳ Herculi, id est, muscarum depulsori, & Febri & Pauori sacrificant, quos ipsos quoque adscribunt in numerum eorum qui erant cum Hercule. Mitto autem Argiuos, qui colunt Venerem τυμβωρύχον, id est, quæ sepulchra effodit. [vt & Argiui & Lacones,] & etiam Spartani, Dianam colunt Chelytidem, quoniam tussire ab eis vocatur χελύτιειν. Vnde nam putas hæc tibi adscripta sunt? Afferuntur ea quæ adducuntur à vobis: nec tuos quidem videris agnoscere scriptores, quos ego testes cito ad tuam incredulitatem? O miseri, qui omnem vestram vitam reuera minime vitalem, impia implcuistis ludificatione! An non Caluus Iupiter Argis, alius autem Vltor, culti in Cypro fuere? An non Veneri ἀφεσιᾳ, Argiui,

A γεγήρακε μὴ τῷ ἀφεσιᾳ· ὃ γὰρ δὴ πού μετάνοιός ἐστι τοῖς ἐρωτικοῖς, οὐδὲ παιδεύεται σωφρονεῖν. γυμνοῦται ὑμῖν ὁ μῦθος. ἀπέθανεν ἡ Λήδα, ἀπέθανεν ὁ κύκνος, ἀπέθανεν ὁ ἀετός. ζήτει σὺ τὸν Δία, μὴ τὸν οὐρανόν, ἀλλὰ τὴν γῆν πολυτραγμόνα. ὁ Κρὴς σοι διηγήσεται, παρ' ᾧ καὶ τέθαπται, Καλλίμαχος ἐν ὕμνοις·

—— καὶ γὰρ τάφον, ὦ ἄνα, σεῖο
Κρῆτες ἐτεκτήναντο.

τέθνηκε γὰρ ὁ Ζεύς, μὴ δυσφόρει, ὡς Λήδα, ὡς κύκνος, ὡς ἀετός, ὡς ἄνθρωπος ἐρωτικός, ὡς δράκων. ἤδη γοῦν καὶ αὐλοὶ φαίνονται οἱ δαιδαίμονες, ἄκοντες μέν, ὅμως δ' οὖν συνιέντες τὴν πλάνην, τὰ περὶ θεούς. B

Οὐ γὰρ ἀπὸ δρυὸς ἐσσὶ παλαιφάτου, οὐδ' ἀπὸ πέτρης,
Ἀλλ' ἀνδρῶν γένος ἐσσί.

Μικρὸν γοῦν ὕστερον καὶ δρύες ὄντες εὑρεθήσονται, καὶ πέτραι. Ἀγαμέμνονα γοῦν ἵνα Διὸς ἐν Σπάρτῃ τιμᾶσθαι Στάφυλος ἱστορεῖ· Φανοκλῆς δὲ ἐν Ἔρωσιν ἢ Καλοῖς, Ἀγαμέμνονα τὸν Ἑλλήνων βασιλέα, Ἀργείου νεὼν Ἀφροδίτης ἱδρύσασθαι, ἐπ' Ἀργείῳ παιδὶ ἐρωμένῳ. C Ἀρτεμιν δὲ Ἀρκάδες, Ἀπαγχομένῃ καλουμένην, σεβουσίπονται, ὡς φησι Καλλίμαχος ἐν Αἰτίοις· καὶ Κονδυλῖτις ἐν Μηθύμνῃ ἑτέρα τιμᾶται Ἄρτεμις. ἔστι δὲ καὶ Ποδαγρέας ἄλλης Ἀρτέμιδος ἐν τῇ Λακωνικῇ ἱερόν, ὡς φησι Σωσίβιος. Πολέμων δὲ νεχθέντος Ἀπόλλωνος εἶδεν ἄγαλμα· καὶ ὀψοφάγου πάλιν Ἀπόλλωνος ἄλλο ἐν Ἠλίδι θαυμάζουσιν. ἐν Ἄργει Ἀπομύῳ Διὶ θύουσιν Ἠλεῖοι· Ῥωμαῖοι δὲ, Ἀπομύῳ Ἡρακλεῖ, καὶ Πυρετῷ δὲ καὶ Φόβῳ θύουσιν· οὓς καὶ αὐτοὺς μετὰ τῶν ἀμφὶ τὸν Ἡρακλέα ἐγγράφουσιν. D ἐν δὲ Ἀργείοις, οἱ Ἀφροδίτῃ τυμβωρύχον θρησκεύουσιν. [Ἀργεῖοι καὶ Λάκωνες] καὶ Χελυτίδα δὲ Ἄρτεμιν Σπαρτιᾶται σέβουσιν· ἐπεὶ δὲ βήσσαν χελύτιδα καλοῦσιν. οἷς πόθεν ταῦτα γράφεσθαι σοι δοκεῖ; νομίζεται τὰ ὑφ' ὑμῶν προστιθέμενα· οὐδὲ τοὺς σοὺς γνωρίζειν ἔοικας συγγραφεῖς, οὓς ἐγὼ μάρτυρας ὅτι τὴν ἀπιστίαν καλῶ; ὦ δείλαιοι, τὸν πάντα ὑμῶν ἄβιωτον ὄντως βίον ἀθέου χλεύης ἐμπεπληκότες! οὐχὶ μέντοι Ζεὺς Φαλακρὸς ἐν Ἄργει, ἕμφεως δὲ ἄλλος ἐν Κύπρῳ τετίμηται; οὐχὶ δὲ Ἀφροδίτη προσβασίη μὲν Ἀργεῖοι,

ἑταίρᾳ

ἑταίρας δὲ Ἀθηναῖοι, καὶ καλλιπύγῳ θύουσι Συρακούσιοι; ὦ Νίκανδρος ἡ ποιητὴς καλλίγλουτόν που κέκληκεν· Διόνυσον ἤδη σιωπῶ τὸ χειροφάλλιον· Σικυώνιοι τοῦτον αἰσχυνόμενοι, ὅτι τῶν γυναικείων πάθεων τὸν Διόνυσον μορίοις, ἔφορον αἴρουσι, καὶ τὸ ὕβρεως σεβάζοντες ἀρχηγόν. Τοιοῦδε μὲν αὐτοῖς οἱ θεοί· τοιοῦδε καὶ αὐτοὶ παίζοντες οἷς θεοῖς, μᾶλλον δὲ ἐμπαίζοντες καὶ ὑβρίζοντες σφίσιν αὐτοῖς. Καὶ πόσῳ βελτίους Αἰγύπτιοι, κωμηδὸν καὶ κατὰ πόλεις τὰ θρόνα τῶν ζώων ἐκτετιμηκότες, ἢ ὥσπερ Ἕλληνες, τοιούτοις αἰσχυνόμενοι θεούς; τὰ μὲν γὰρ, εἰ καὶ θηρία, ἀλλ' ὑ μοιχικά, ἀλλ' ὑ μάχλα, οὐδὲ φύσιν ὑπερβᾶσα ἡδονὴν οὐδὲ ἕν. οἱ δὲ, ὁποῖοι, τί καὶ λέγειν ἔτι, ἀποχρώντως αὐτῶν διῃλεγμένων; Ἀλλ' ὅσῳ τε Αἰγύπτιοι, ὧν νῦν δὴ ἐμνήσθην, καὶ ταῖς θρησκείαις ταῖς σφῶν ἐσκέδασται· σέβονται μὲν ἄκραν Συηνῖται Φάγρον τὸν ἰχθύν· Μαιώτιον δὲ (ὃς δῆμος ἐστὶ ἰχθύς,) οἱ περὶ Ἐλεφαντίνην οἰκοῦντες· Ὀξυρυγχῖται, τὸν φερώνυμον τῆς χώρας ἄκανθαν ὁμοίως ἰχθύν· ἔτι τε μὴν Ἡρακλεοπολῖται Ἰχνεύμονα· Σαΐται δὲ, καὶ Θηβαῖοι, λάτον· Λυκοπολῖται δὲ, λύκον· Κυνοπολῖται δὲ, κύνα· τὸν Ἆπιν, Μεμφῖται· Μενδήσιοι τράγον· ὑμεῖς δὲ, οἱ πολὺ τῶν ἀμείνους Αἰγυπτίων· οἶνον δὲ εἰπεῖν χείρους· οἱ τοὺς Αἰγυπτίους ὁσημέραι γελῶντες οὐ παύεσθε· ὁποῖοί τινες καὶ περὶ τὰ θρόνα ζῶα; Θεσσαλοὶ μὲν ὑμᾶς, τοὺς πελάργους τετιμήκασι, λόγῳ τοῦ σωθῆναι· Θηβαῖοι δὲ, ταῖς γαλαῖς, λόγῳ τοῦ Ἡρακλέους γένεσιν. τί δὲ, ὁ πάλιν Θετταλοὶ μύρμηκας ἱστορῶσι τοῦτον σέβειν, ἐπεὶ τὸν Δία μεμαθήκασιν ὁμοιωθέντα μύρμηκι, τῇ Κλήτορος θυγατρὶ Εὐρυμεδούσῃ μιγῆναι, καὶ Μυρμιδόνα γεννῆσαι; Πολέμων δὲ τοὺς ἀμφὶ τὴν Τρωάδα κατοικοῦντας ἱστορεῖ, τοὺς ἐπιχωρίους μῦς, οὓς σμίνθους καλοῦσι, θρασυνόμενον, ὅτι ταῖς νευραῖς τῶν τόξων καὶ σμίνθον Ἀπόλλωνα ἀπὸ τῶν μυῶν ἐκείνων ἐπεφήμισται. Ἡρακλείδης δὲ ἐν κτίσεσιν ἱεραῖς τοῦτον Ἀκαρνανίαν, φησὶν, ἔνθα ὄ Ἀκτίου ἐστὶν ἀκρωτήριον, καὶ τὸ Ἀπόλλωνος τὸ Ἀκτίου ὄ ἱερὸν, ταῖς μήλαις τοῦτον θύεσθαι βοῶν. οὐδὲ μὴν Σαμίων ἐπιλήσομαι· τοῦτον, ὡς φησιν Εὐφορίων, σέβουσι Σάμιοι· οὐδὲ γε τὴν τῶν Φοινίκην Σύρων καθικομένων, ὧν οἱ μὲν, ταῖς περιστεραῖς· οἱ δὲ, τοὺς ἰχθῦς οὕτω σέβουσι πρεπῶς, ὡς Ἠλεῖοι τὸν Δία.

A ἑταίρας autem, id est, meretrici, Athenienses: καλλιπύγῳ autem, id est, pulchriclunię, sacrificant Syracusani, quam Nicander Poëta alicubi vocauit καλλιγλουτὸν id est, pulchriclunium? Bacchum enim iam taceo χειροφάλλιον, id est, pudendi cõtrectatorem. Eum adorant Sicyonij, qui Bacchũ membris præficiunt muliebribus, tanquã turpitudinis ac fœditatis inspectorem, & quasi libidinis colãt præfectum. Tales quidem sunt ipsis Dei: tales autẽ sunt ipsi quoque, qui in Deorũ religione ludunt, aut potius sibi ipsis illudunt ac insultant, & ignominia seipsos afficiunt. Et quanto melius Ægyptij, qui vicatim
B & per oppida, bruta coluerunt animantia, quàm Græci, qui tales Deos adorãt? illa enim, etsi sint feræ, non sunt tamen adultera, nec stupro ac fornicationi dedita: hi autem quales sint, quid opus est amplius dicere, cùm satis eos conuicerimus? Porrò autem Ægyptij, quorũ nunc feci mentionem, dispersi sunt in varios cultus ac religiones. Ex his Syenitę quidem colunt piscem Phagrum. Mæotem autem (est verò hic quoque alius piscis) colunt qui habitãt Elephantinam. Oxyrinchitæ autem piscem similiter, qui ab corũ dictus est religione. Prętereà Ichneumonem Heracleopolitæ: Saitæ autẽ
C Thebani, ouem: Lupum autem Lycopolitani: Canẽ verò Cynopolitani: Apim Memphitani: Hircum Mẽdesij. Vos autem qui estis Ægyptiis omnino meliores, vereor autem dicere deteriores, qui non cessatis Ægyptios ridere quotidie, quales estis in bruta animãtia? Ex vobis enim ciconias honore affecerunt Thessali, propter consuetudinem: Thebani autem mustelas, propter ortum Herculis. Quid verò? an Thessali dicuntur colere formicas, quoniã didicerunt Iouem assimilatum formicæ, coiisse cum Eurymeduſa filia Cletoris, & genuisse Myr-
D midonem? Polemo autem refert eos qui habitant circa Troadem, colere mures qui sunt in his regionibus, quos ipsi appellant σμίνθους, quoniam arrodebãt chordas arcuum suorum hostiũ: & Sminthiũ Apollinem ab illis muribus appellarũt. Heraclides autem dicit in ędificationibus templorũ in Acarnania, vbi est Actiũ promuntorium, & templum Actij Apollinis, bouẽ priùs sacrificari muscis. Neque verò obliuiscar Samiorum, qui ouẽ colunt, vt dicit Euphorion. Sed nec eorum qui colunt Phœniciam Syrorum, quorum alij columbas, alij verò pisces tam impensè colunt, quàm Elei Iouem.

Age verò, quoniam non ſunt Dij quos colitis, mihi rurſus videtur conſiderandum, an ſint reuera dæmones, in hunc ſecundum, vt vos dicitis, relati ordinem. Si ſunt itaque dæmones liguritores & ſcelerati, poſſunt etiam apertè inueniri in ciuitatibus dæmones indigenæ, qui honores ſibi vindicant. Apud Cythnios quidem, Edemus: apud Tenios, Calliſtagora: apud Eleos autem, Anius: apud Lacones, Aſtrabacus. Colitur & quidam heros Phalereis in puppi. Et Pythia conſtituit Platæenſibus, vt ſacrificarent Androcrati, & Democrati, & Cyclæo, & Leuconi, cùm vel maximè tunc vigerent Medica certamina. Poſſunt alij quoque permulti reperiri dæmones, ei qui poteſt vel parum perſpicere.

Dæmonũm decies ter habet nam millia tellus

Heſiodus *Immortalia, queis hominum cuſtodia ceſſit.*

Quinam ſunt hi cuſtodes, O Bœotie, ne te pigeat dicere. An manifeſtum eſt, hos eſſe, & qui ſunt his honoratiores, magni dæmones, Apollo, Diana, Latona, Ceres, Proſerpina, Pluto, Hercules, ipſe Iupiter? Sed ne fugiamus nos cuſtodiunt fortaſſe, ô Aſcræe, aut ne fortaſſe peccemus, qui peccatis non ſunt vtique affines. Hîc vſurpare illud licet, quod prouerbij loco dicit ſolet: Pater qui non poteſt corrigi, corrigit filium. Si autem ſunt hi quoque cuſtodes, non ſunt propter eam qua ſunt in nos affecti beneuolentiam, ſed noſtrum vrgentes exitium, inſtar adulatorum adhæreſcunt vitæ, fumo ineſcati. Ipſi certè dæmones ingluuiem fatentur ſuam, vt qui dicant,

Nidoris, libíque hæc nobis debita ſors eſt.

Quamnam aliam vocem ederent, ſi vocem accipercnt dij Ægyptiorum, nempe feles & muſtelæ, quàm Homericam & Poëticam, cui placet nidor & condimentum obſoniorum? Tales quidem ſunt apud vos & dæmones & dei, & ſi qui ſemidei, tanquam ſemiaſini muli vocati ſunt. Neque enim eſt vobis nominum egeſtas ad impietatis compoſitiones. Age verò hoc quoque adijciamus, quod inhumani & homines odio habentes dæmones ſunt veſtri dij, & non ſolùm lætitiam ex eo capiũt, quòd hominum mentes offendant, ſed etiam ex hominum cæde fruuntur voluptate,

Εἶεν δὴ ὅπῃ οὐ θεοὶ, οὐ θρησκεύετε, αὖθις ἐπισκέψασθαί μοι δοκεῖ, εἰ ὄντως εἶεν δαίμονες, δευτέρᾳ ταύτῃ, ὡς ὑμεῖς φατε, εἰσκαλεσάμενοι τάξει. Εἰ γὰρ εἶεν δαίμονες λίχνοι τε καὶ μιαροὶ, ἔστι καὶ ἐφ' ὑμῶν εὑρεθῆναι καὶ ἀναφανδὸν ἔν τε πόλει δαίμονας ἐπιχωρίους, αἱμοῦ ἐπιδρεπομένους. τῷ μὲν Κυθνίοις μὲν Εδημον· τῷ δὲ Τηνίοις, Καλλισταγόραν· παρὰ δ' Ηλείοις, Ανίον· τῷ δὲ Λάκωσιν, Αστράβακον. Αἰμᾶται δέ πως καὶ Φαληρεῖ, ἐν πρύμναις ἥρως· καὶ ἡ Πυθία συνεταξε θύειν Πλαταιεῦσιν, Ανδροκράτει, καὶ Δημοκράτει, καὶ Κυκλαίῳ, καὶ Λεύκωνι, τῷ μάλιστα ἀκμαζόντων ἀγώνων. Εἰσὶ καὶ ἄλλοι παμπόλλοι συνιδεῖν δαίμονας, τῷ γε καὶ σμικρὸν ἀφορᾶν δυναμένῳ.

Τρὶς γὰρ μύριοί εἰσιν ἐπ' ἄπειρον πολυβοτείρην
Δαίμονες ἀθάνατοι, φύλακες θνητῶν ἀνθρώπων.

Τίνες εἰσὶν οἱ φύλακες, ὦ Βοιώτιε, μὴ φθονήσῃς λέγειν. ἢ δῆλον ὡς ἔστι, καὶ οἱ τούτων ἐπιτιμότεροι, οἱ μεγάλοι δαίμονες, ὁ Απόλλων, ἡ Αρτεμις, ἡ Λητὼ, ἡ Δημήτηρ, ἡ Κόρη, ὁ Πλούτων, ὁ Ηρακλῆς, αὐτὸς ὁ Ζεύς; Ἀλλ' οὐκ ἀποδρᾶναι ἡμᾶς φυλάττουσιν, Ασκραῖε· μὴ ἁμαρτάνωμεν ἴσως, οἱ ἁμαρτάνειν δίκαι' ἀπειρηκότες. εἰ τοίνυν δὴ ὁ παροιμιώδης ἐπιφθέγξασθαι ἁρμόττει· Πατὴρ αὐθέκτητος, παῖδα νουθετεῖ. εἰ δ' ἔξεστι καὶ εἶναι φύλακες ὄντες, οὐκ εὐνοίᾳ τῇ πρὸς ἡμᾶς προπαθεῖς, τὰ δὲ ὑμεδαπῆς ἀπωλείας ἐρῶντες, κολάκων δίκην, ἐγχρίμπτονται τῷ βίῳ, θλεαζόμενοι καπνῷ. αὐτοί που ἐξομολογοῦνται οἱ δαίμονες τὴν χαριμβρίαν τὴν αὐτῶν,

Λοιβῆς τε κνίσης τε, τὸ γὰρ λάχομεν γέρας ἡμεῖς,

λέγοντες. πῦρ δ' αὖ φωνὴν ἀῄω, εἰ φωνὴν λάβοιεν Αἰγυπτίων θεοὶ, οἷα αἴλουροι τε καὶ γαλαῖ, προσήσονται, ἢ τὴν Ομηρικήν τε καὶ ποιητικήν, τῆς κνίσης τε καὶ ὀψαρτυτικῆς φίλαν; τοιοῦτοι μὲν τοι παρ' ὑμῖν οἵ τε δαίμονες, καὶ οἱ θεοὶ, καὶ εἴ τινες ἡμίθεοι, ὡσπερ ἡμίονοι, κέκλωνται. οὔτε γὰρ οὔτε ὀνομὴν ὑμῖν πενία πρὸς ταῖς ἀσεβείαις συνῳκισε. Φέρε δὴ οὖν καὶ τοῦτο προσθῶμεν, ὡς ἀπαθεῖς καὶ μισοπαθεῖς δαίμονες εἶεν ὑμῖν οἱ θεοὶ, καὶ οὐχὶ μόνον ὑπαχθέντες τῇ φρενοβλαβείᾳ τῶν ἀνθρώπων, πρὸς δὲ καὶ αὐθροποκτονίας ἀπολαύοντες·

νυνὶ μὲν ταῖς ἐν σταδίοις ἐνόπλοις φιλονεικίας, νυνὶ δὲ ταῖς ἐν πολέμοις ἀναρίθμοις φιλοτιμίας, ἀφορμὰς σφίσιν ἡδονῆς παρεχόμενοι, ὅπως ὅτι μάλιστα ἔχοιεν ἀνθρωπείων αἰσχίστων ἐμφορεῖσθαι φόνων. ἤδη γὰρ κατὰ πόλεις καὶ ἔθνη, οἷον εἰ λοιμοὶ ἐπισκήψαντες, ἀποτροπὰς ἀπῄτησαν μιαιφονίας. Ἀριστομένης γοῦν ὁ Μεσσήνιος, τῷ Ἰθωμήτῃ Διὶ τριακοσίους ἀπέσφαξε, τοσαύτας ὁμοῦ καὶ τοιαύτας καλλιερεῖν οἰόμενος ἑκατόμβας· ἐν οἷς καὶ Θεόπομπος ὁ Λακεδαιμονίων βασιλεὺς, ἱερεῖον ἐγένετο. Ταῦροι δὲ ἔθνος, οἱ περὶ τὴν Ταυρικὴν χερρόνησον κατοικοῦντες, οὓς ἂν τῶν ξένων πρὸς αὐτοῖς ἕλωσι, τούτων δὴ τοὺς κατὰ θάλασσαν ἐπλανημένους, αὐτίκα μάλα τῇ Ταυρικῇ καθαγίζουσιν Ἀρτέμιδι. Ταύτας σου τὰς θυσίας Εὐριπίδης ὑπὸ σκηνῆς πραγῳδεῖ. Μόνιμος δ' ἱστορεῖ ἐν τῇ τῶν θαυμασίων Συναγωγῇ, ἐν Πέλλῃ τῆς Θεσσαλίας Ἀχαιὸν ἀνθρωπον Πηλεῖ καὶ Χείρωνι καταθύεσθαι· Λυκτίους γάρ, Κρητῶν ἔθνος εἰσίν, ἥτινες Ἀντικλείδης ἐν Νόστοις ἀποφαίνει καὶ ἀνθρώπους ἀποσφάττειν τῷ Διΐ· καὶ Λεσβίοις Διονύσῳ τὴν ὁμοίαν προσάγειν θυσίαν, Δωσιάδας λέγει· Φωκαεῖς δέ, ὧν οὐδὲ μνησθῆναι προσήκει, Πυθοκλῆς ἐν τρίτῳ Περὶ ὁμονοίας, τῇ Ταυροπόλῳ Ἀρτέμιδι ἀνθρωπον ὁλοκαυτεῖν ἱστορεῖ. Ἐρεχθεὺς δὲ ὁ Ἀττικὸς, καὶ Μάριος ὁ Ῥωμαῖος, τὰς αὑτῶν ἐθυσάτην θυγατέρας· ὧν ὁ μὲν τῇ Φερεφάττῃ, ὡς Δημόκριτος ἐν τῷ τρίτῃ πραγῳδουμένων· ὁ δὲ τοῖς ἀποπομπαίοις, ὁ Μάριος, ὡς Δωρόθεος ἐν τῇ τετάρτῃ Ἰταλικῶν ἱστορεῖ. φιλάνθρωποί γε ὧν τούτων καταφαίνονται οἱ δαίμονες. πῶς γὰρ οὐχ ὅσιοι ἀναλόγως οἱ δεισιδαίμονες; οἱ μὲν, σωτῆρας ἀφημυούμενοι· οἱ δὲ, σωτηρίαν αἰτούμενοι παρὰ τῶν ἐπιβούλων σωτηρίας. καλλιερεῖν γοῦν τοπάζοντες αὐτοῖς, σφᾶς αὐτοὺς λελήθασιν ἀποσφάττοντες ἀνθρώπους. ἐὰν γὰρ ἔξω παρὰ τὸν τόπον ἱερεῖον γένηται ὁ φόνος. οὐκοῦν εἰ Ἀρτέμιδί τις καὶ Διὶ ἐν ἱερῷ δήθεν χωρίῳ μᾶλλον ἢ ὀργῇ καὶ φιλαργυρίᾳ, ἄλλοις ὁμοίοις δαίμοσιν ὑπὲρ βωμοῦ ἢ ἐν ὁδοῖς ἀποσφάττοι τὸν ἄνθρωπον, ἱερεῖον ἱερεῖον ὀνομάσας· ἀλλὰ φόνος ἐστὶ καὶ ἀνθρωποκτασία ἡ τοιαύτη θυσία. τί δὴ οὖν, ὦ σοφώτατοι τῶν ἄλλων ζώων ἄνθρωποι, τὰ μὲν θηρία φεύγομεν· τὰ δὲ ἀνήμερα, κἄν που προϊτύχωμεν ἄρκτῳ ἢ λέοντι, ἐκτρεπόμεθα;

nunc quidem armatas in ſtadiis contentiones, nunc autem innumerabiles de laude in bellis decertationes, ſibi præbentes materiam voluptatis, vt vel maximè poſſint humanis affatim expleri cædibus. Iam verò cùm ciuitates & gentes, tanquam peſtes inuaſiſſent, ſæua poſtularunt libamina. Et Ariſtomenes quidem Meſſenius, Ithometæ Ioui trecentos mactauit, ſe tot & tales hecatombas ritè ſacrificare exiſtimans, in quibus etiam Theopompus, rex Lacedæmoniorum, erat præclara victima. Tauri autem populi qui habitant circa Tauricam Cherſoneſum, quoſcunque hoſpites apud ſe ceperint, ex iis qui in mari aberrarunt, Dianæ Tauricæ eos ſtatim ſacrificant. Hæc tua ſacrificia Euripides in ſcena tragicè decantat. Monimus autem in Collectione rerum mirabilium refert, in Pella Theſſaliæ Achæum hominem ſacrificari Peleo & Chironi. Lyctios autem (ſunt hi verò genus Cretenſium) itidem Anticlides in Reditibus, Ioui mactare homines: & Leſbios Baccho ſimile offerre ſacrificium dicit Doſidas. Phocenſes autem (neque enim eos præteribo) ſcribit Pythocles in tertio De Concordia, hominem in holocauſtum offerre Dianæ Tauricæ. Erechtheus autem Atticus & Marius Romanus ſacrificarunt ſuas filias, quorum ille quidem Perſephonæ, vt Demaratus in primo Rerum tragicarum, hic autem, nempe Marius, Diis Auerruncis ſeu malorum depulſoribus, vt Dorotheus ſcribit in quarto Rerum Italicarum. Hominibus quidem bene velle ex his rebus oſtenduntur dæmones. Quomodo ergo non ſunt ſancti, qui ſunt cultui dæmonum ac ſuperſtitioni dediti? quorum alij quidem dæmones vt ſeruatores bonis verbis proſequuntur, alij verò ſalutem à ſalutis inſidiatoribus petunt. Dum ergo exiſtimant ſe eis rite ſacrificare, non animaduertunt ſe homines occidere: Non enim ex loco fit cædes hoſtia: neque ſi quis Dianæ & Ioui in ſacro loco, magis quàm iræ & auaritiæ & aliis ſimilibus dæmonibus in altaribus vel in viis hominem occiderit, ſacram appellans hoſtiam, id ſacrum eſt, ſed eſt cædes & homicidium tale ſacrificium. Quid ergo, ô homines aliorum hominum ſapientiſſimi, alias quidem feras fugimus, & ſi cubi in vrſum vel leonem incidimus, diuertimus?

Improuiſum aſpris veluti qui ſentibus anguem
Preſſit humi nitens, trepiduſque repente refugit.

Dæmonas verò pernitioſos & exitiales inſidiatores, hominumque hoſtes & prædones, cùm eſſe ſenſeritis & intelligatis, non declinatis, non auerſamini? Quidnam autem veri dixerint improbi, vel quamnam attulerint vtilitatem? Quin ergo poſſum tibi oſtendere hominem veſtris diis, nempe dæmonibus, meliorem: Sicut Apolline vare, Cyrum & Solonem. Munera diligit veſter Phœbus, non homines. Prodidit Crœſum amicum, & mercedis oblitus, adeò erat gloriæ cupidus, vt Crœſum ad rogum deduxerit per Alym. Ita dæmones quos amant deducunt ad ignem. Sed tu, ô homo, qui es Apolline hominum amantior & verior, miſerere eius qui eſt vinctus ſupra pyram. Et tu quidem Solon, vaticinare veritatem. Tu autem Cyre, iube pyram extingui. Tu poſtremò, ô Crœſe, fac vt ſapias, cùm tuo malo id didiceris. Eſt ingratus is quem adoras: capit mercedem, & auro accepto mentitur. O Solon, vide rurſus finem: nunquid non dæmon, ſed homo tibi dicit? Non obliqua vaticinatur Solon, eum bene intelliges: verum ſolum, ô Barbare, reſponſum hoc in pyra experieris. Vnde mihi venit in mentem admirari, quibuſnam tandem opinionibus abrepti homines qui ſunt decepti, ſuperſtitionem & dæmonum cultum induxerint hominibus, ſceleratos dæmones colere lege lata iubentes. Seu Phoroneus ille fuerit, ſeu Merops, ſeu aliquis alius, qui eis poſuerunt templa & altaria, etiam ſacrificia eis primi obtuliſſe fabuloſe dicti ſunt: nam poſterioribus quidem certè temporibus, finxerunt Deos quos adorarent. Hunc certè Amorem vel Cupidinem, qui dicitur eſſe inter Deos antiquiſſimos, nemo ante Charmum coluit, poſtquam adoleſcentulum quendam dilectum ſibi obtinuiſſet, cui cupiditatis ſuæ compos aram in Academia elegantiorem erexit. Ita morbi intemperantiam appellarunt Amorem, & ſalacem cupiditatem in deorum numerum retulere. Athenienſes autem ne quis eſſet quidem Pan nouerant, priuſquam eis diceret Philippides. Meritò ergo dæmonum cultus, cùm alicunde cepiſſet principium, fons fuit ſtolidi vitij,

Ὡς δ' ὅτε τίς τε δράκοντα ἰδὼν παλίορσος ἀπέστη
Οὔρεος ἐν βήσῃσιν· ἐπὶ τε τρόμος ἔλλαβε γυῖα,
Αὖτ' ἀνεχώρησεν·

δαίμονας δὲ, ἐλεθρίους καὶ ἐπιτηδείους, ἐπιβούλους τε καὶ μισοπλάνους, καὶ λυμεῶνας ὄντας παραθρύπτοντες καὶ σωπιέντες, οὐκ ἐκφέρεσθε, οὐδὲ ἀποστρέφεσθε; τί δ' ἂν καὶ ἐπηνύσαμεν οἱ κακοὶ, ἢ τίνα ἂν ὠφελήσαμεν; αὐτίκα γοῦν ἔχω σοι βέβαιον τῶν ὑμεδαπῶν τούτων θεῶν, τῶν δαιμόνων, ἐπιδεῖξαι τὸν ἀληθέστατον. τῷ Ἀπόλλωνος ἐπαοιδοῦ, τὸν Κῦρον καὶ τὸν Σόλωνα. φιλόδωρος ὑμῖν ὁ Φοῖβος, ἀλλ' οὐ φιλάνθρωπος. παρεῦδωκε τὸν Κροῖσον τὸν φίλον, καὶ ἑταῖρον ἐπιλαθόμενος· ὥστε φιλόδοξος ἦν· ἠνάγκασε τὸν Κροῖσον διὰ τοῦ Ἅλυος ἐπὶ τὴν πυρὰν· ὥστε φιλοῦντες οἱ δαίμονες ὁδηγοῦσιν εἰς τὸ πῦρ. ἀλλ' ὦ φιλανθρωπότερε καὶ ἀληθέστερε τῶν Ἀπόλλωνος ἀνθρώπε· τί ὑπὲρ τῆς πυρᾶς οἰκτίρεσθαι δεδεμένον. καὶ σὺ μὲν, ὦ Σόλων, μαντευσάμενε τὴν ἀνάψαι, σὺ δ', ὦ Κῦρε, κέλευσον ἀποσβεσθῆναι τὸ πυρᾶν. σοφέστατον ἴσατον γοῦν, ὦ Κροῖσε, τῷ πάθει μεταμαθών· ἀληθίσιός ἐστιν ἐν παροιμίαις· λαμβάνει τὸν μισθὸν, καὶ μὴ ὃ χρεὼν ψεύδεται. ὦ Σόλων, ὅρα πάλιν τέλος· ὁρᾷς οὐχ ὁ δαίμων, ἀλλ' ὁ ἄνθρωπός σοι λέγει. ὃ λοξὰ μαντεύεται Σόλων· τοῦτον οὖν φάσκε. ἀκήκοε μόνον, ὦ βάρβαρε, τὸν χρησμὸν τοῦτον ὅτι ἐν πυρᾷ δοκιμάσῃ. ὅθεν ἔπεισί μοι θαυμάζειν, πίσι ποτὲ φαντασίαις ἀπαχθέντες οἱ παροῦσι πεπλανημένοι, δεισιδαιμονίαν ἀνθρώποις κατήγγειλαν, δαίμονας ἐπιτηδείους νομοθετοῦντες σέβειν· εἴτε Φορωνεὺς ἐκεῖνος ἦν, εἴτε Μέροψ, εἴτε ἄλλος τις, οἳ νεὼς καὶ βωμοὺς ἀνέστησαν αὐτοῖς· παρ' οἷς, ἐν θυσίαις παρῆσαν παρόντες μεμύηνται. καὶ γὰρ δὴ, ἐν τοῖς χρόνοις ὕστερον, ἀνέπλασαν θεοὺς, οἷς παρεσκεύασεν. ἀμέλει τὸν Ἔρωτα τοῦτον, ὃν τοῖς παρεσυτάτοις τῶν θεῶν εἰς λεγόμενον, ἔπιμα παρ' ἕτερον ἦν εἶς, πρὶν ἢ Χαρμόν μιερφικόν τινα ζῆν, ἐν βωμὸν ἱδρύσασθαι ἐν Ἀκαδημίᾳ χαριέστερον ἐπιτελοῦς γυμνάσιον ἐπιθυμίας· καὶ τὸν νέον τὸν ἀστέλγητον Ἔρωτα κεκλήκασι, θεοποιοῦντες ἀκόλαστον ἐπιθυμίαν. Ἀθηναῖοι γοῦν οὐδὲ τὸν Πᾶνα ἤδεσαν ὅστις ἦν, πρὶν ἢ Φιλιππίδου εἰπεῖν αὐτοῖς. εἰκότως ἄρα ἀρχὴ πόθεν ἡ δεισιδαιμονία λαβοῦσα, κακίας αἰωνίου γέγονε πηγή.

εἶτα ὃ μὴ αἰσχυνεῖσα, ἀλλ' εἰς ὑπόδυσιν ἐλθοῦσα, καὶ πολλὴ δὴ ῥυῖσα, δημιουργὸς πολλῶν καθίσταται δαιμόνων, ἑκατόμβας θύουσα, καὶ πανηγύρεις ἐπιτελοῦσα, καὶ ἀγάλματα ἀνιστᾶσα, καὶ νεὼς ἀποικοδομοῦσα· οἷς δὴ, οὐδὲ γὰρ οὐδὲ τούτοις σιωπήσομαι, παρεὶς δὲ καὶ αὐτοὺς ἀριθμήσω, νεὼς μὲ βυθήμους ὀνομαζομένους, τάφους ὃ ἐνομίζοντο, τουτέστι τοὺς τάφους νεὼς ὑπακεκλημένους. ὑμεῖς ὃ, ἀλλὰ καὶν νεῶ δυσδαιμονίας ἐκλάθεσθε, τοὺς τάφους ὑμῶν αἰσχυνόμενοι. ἐν ᾧ νεῷ τ' Αθηνᾶς ἐν Λαείαις, ἐν τῇ ἀκροπόλει, τάφος ἐστὶν Ακρισίου· Αθηνῶσι δὲ ἐν ἀκροπόλει, Κέκροπος, ὡς φησιν Αντίοχος ἐν ᾧ ἐννάτῳ τῶν ἱστοριῶν. Οἱ δὲ Ερεχθόνιος; οὐχὶ ἐν ᾧ νεῷ τ' Πολιάδος κεκήδευται; Ιμμαρος δὲ, ὁ Εὐμόλπου καὶ Δαείρας, οὐχὶ ἐν τῷ περιβόλῳ Ελευσινίοις, ἔστιν ὑπὸ τῇ ἀκροπόλει; αἱ δὲ Κελεοῦ θυγατέρες, οὐχὶ ἐν Ελευσῖνι ἐτάφησαν; ἵνα σοι καταλέγω τὰς ὑπερβορέων γυναῖκας; Υπερόχη καὶ Λαοδίκη κέκληνται· ἐν τῷ Αρτεμισίῳ ἐν Δήλῳ κεκήδευνται· ὃ δὲ, ἐν ᾧ Απόλλωνος ἔστ' Δηλίοις ἱερῷ. Λεανδριος δὲ, Κλέαρχον ἐν Μιλήτῳ τεθάφθαι ἐν τῷ Διδυμαίῳ φησίν. ἐπεὶ ἐν ᾧ τῆς Λευκοφρυήνης ὃ μνημεῖον, οὐκ ἄξιον παρεῖναι, ἐπομένοις Ζήνωνι ᾧ Μυνδίῳ· ἢ ἐν τῷ ἱερῷ τ' Αρτέμιδος, ἐν Μαγνησίᾳ κεκήδευ). οὐδὲ μὴν τ' ἐν Τελμισσῷ βωμὸν ἔστ' Απόλλωνος, ὃν μνῆμα εἶ), ἃ τοῦτον Τελμισσέως ἔστ' μαντέως, ἱστοροῦσι. Πτολεμαῖος δὲ ὁ ἔστ' Αγησάρχου, ἐν τῷ α'. τ' περὶ τ' Φιλοπάτορα, ἐν Πάφῳ λέγει, ἐν ᾧ τ' Αφροδίτης ἱερῷ Κινύραντε, καὶ τοὺς Κινύρου ἀπογόνους κεκηδεῦσθαι. ἀλλά γὰρ ὑπόντι μοι τοὺς παρεστηκουμένους ὑμῖν τάφους, ἐμοὶ μὴν ὑπὸ ὁ πᾶς αὐ ἀρκέσει χρόνος· ὑμᾶς δὲ εἰ μὴ ὑπεισέρχεται τις αἰσχύνη τ' τολμωμένων· νεκροὶ ἄρα τέλεον ὄντες, νεκροῖς ὄντως πεπιστευκότες παρείρχεσθε.

Ω δηλοί· τί κακὸν τόδε πάσχετε; νυκτὶ μὲν ὑμῶν

Εἰλύαται κεφαλαί.

Εἰ δ' ἔτι παρὰ τούτοις φέρων ὑμῖν τὰ ἀγάλματα αὐτὰ ὑπισχνεῖσθαι παραθείλω, ὑπόντες ὡς ἀληθῶς, λῆρον εὑρήσετε τὸν σεσωφισμένον, ἔργα χερῶν ἀνθρώπων αἰσθητὰ προσκυνοῦντες. πάλαι μὲν οἱ Σκύθαι, τ' ἀκινάκην· οἱ Αραβες, τ' λίθον· οἱ Πέρσαι, τὸν ποταμὸν προσκυνοῦσι, καὶ τ' ἄλλων ἀνθρώπων, οἱ ἔτι παλαιότεροι, ξύλα ἱδρύοντο παρεφαινῆ, καὶ κιο-

A Deinde cùm non fuisset resciscitus, sed accepisset augmentum, & magno fluxisset alueo, multos dæmones constituit, sacrificans hecatombas, & conuentus celebrans, & simulachra erigens, & templa ædificans. Quæ quidem (nam nec ipsa præteribo) specioso quidem nomine templa dici, fuisse autem sepulchra, hoc est, sepulchra ipsa vocata fuisse templa. Vos autem vel nunc saltem dæmonum cultus & superstitionis obliuiscamini, sepulchra colere erubescentes. In templo Mineruæ Larissæ, in arce est sepulchrum Acrisij. Athenis autem in arce, Cecropis, vt ait
B Antiochus in nono Historiarum. Quid verò Erichthonius, nonne in Poliadis templo fuit sepultus? Immarus autem filius Eumolphi & Dairæ, num fuit sepultus in ambitu Eleusinij, quod est sub arce? Filiæ autem Celei, num sunt sepultæ in Eleusine? Quid tibi enumerem vxores Hyperboreorum? quæ Hyperoche & Laodice sunt dictæ, in Artemisio autem sunt sepultæ. Id verò est in templo Delij Apollinis. Leandrius autem dicit, Clearchum fuisse Mileti sepultum in Didymæo. Sed nec Leucophrynes monumentum
C ex authoritate Myndij Zenonis hic prætermittendum est, quæ in templo Dianæ sepulta est Magnesiæ. Sed neque Apollinis aram quæ est in Telmisso, quam ipsam quoque scribunt esse monumentum Thelmissis vatis. Ptolemæus autem filius Agesarchæ, in primo eorum quos scribit de Philopatre, inj Papho, in templo Veneris sepulcrum esse ait Cinyram & eius nepotes. Sed mihi persequenti sepulchra quæ adorantur, ne vniuersum quidem tempus suffecerit. Vos autem, si non eorum quæ audetis aliquis vos pudor subeat, planè mortui, verè mortuis
D credentes circumcursatis.

O miseri! vnde malum hoc nobis? caligine vestra
Cinguntur capita.

Quòd si præter hæc, ipsa vobis simulachra subiecero consideranda, si rem recte examinetis, inuenietis nugas esse consuetudinem, vt qui manuum hominum opera colatis insensibilia. Ac Scythæ quidem antiquitus adorabant acinacem: Arabes autem lapidem: Persæ verò fluuium: & ex aliis hominibus, ij qui erant adhuc antiquiores, ligna erigebant insignia, & co-

lumnas ponebant ex lapidibus: quæ etiam appellabantur ξόανα, eo quod eraderentur & expolirentur ex materia. In Icaro certè, imago Dianæ lignum erat non laboratum: & Cithæroniæ Iunonis Thespiæ, truncus excisus: & Samiæ Iunonis, vt ait Aëthlius, prius quidem erat tabula, postea autem Archonte Procleo in formam statuæ efficta est. Postquam autem statuæ formari hominibus cœperunt, βρέτη, dici cœperunt. Romæ autem antiquitùs statuam Martis fuisse hastam ait Varro, cùm nondum peruenissent artifices ad hoc speciosum quidem sed improbum artificium. Postquam autem ars floruit, auctus est error. Quod itaque ex lapidibus & lignis, & vt breuiter dicam, materia quauis simulachra hominibus, similia feceritis, quorum formę pietatem subiecistis, veritatem inuoluentes mendacio, ex his quidem iam patet. Verum enimuerò cùm locus indigeat aliqua demonstratione, non est id recusandum. Ac Iouem quidem Olympicum, & Poliadem Athenis, ex auro & ebore effecisse Phidiam, cuiuis notum. Iunonis autem Samiæ statuam factam esse Euclidis scalpro, in Samiacis Olympicus refert. Ne ergo dubitetis, quin seuerarum quæ Athenis vocantur Dearum, duas quidem fecerit Scopas, ex lapide qui vocatur λυχνίτης. Calos autem eam quam narrantur habere mediam, Polemonem in quarto eorum quæ scripsit ad Timæum ostendere aiunt; nec quin eas quæ sunt in Pataris Lyciæ, Iouis & Apollinis, Phidias rursus, sicut & leones, qui cum eis dedicati sunt, fecerit. Quòd si, vt nonnulli dicunt, artem Bryxis referunt, non contendo, habes eum quoque statuarium: vtrum eorum velis inscribe. Quinetiam Thelesium Athenienssem, vt ait Philochorus, Neptuni & Amphitrites, quæ adorantur Teni, nouem cubitorum statuæ artificè agnoscunt. Demetrius autem in secundo Argolicorum, statuę Iunonis Tirynthię, & materiã pirum, & artificem fuisse scribit Argum. Multi autem fortasse admirabuntur, si didicerint Palladium quod appellatur Diopetes, vt quod cœlitus sit delapsũ, quod Diomedes quidẽ & Vlysses feruntur Troia abstuliisse, deposuisse autem apud Demophoontem, Pelopis ex ossibus factum esse; quemadmodum Olympiũ ex aliis belluæ Indicæ. Atqui Dionysium huius rei authorẽ in quinta Cycli parte afferre possum.

νας ἴσων ὁκ λίθων· ἀ δὴ καὶ ξόανα προσηγορεύετο, ἀφ' ὧ ἀποξέσαι τὴν ὕλης. ἀμφὶ δὲ Ἰκάριῳ, τὴν Ἀρτέμιδος ἄγαλμα, ξύλον ἦν οὐκ εἰργασμένον. ἐν δὲ Κιθαιρωνίας Ἥρας ἐν Θεσπιᾷ πρέμνον ἦν κεκερματισμένον· καὶ ἐν δὲ Σαμίας Ἥρας, ὡς φησιν Αἴθλιος, πρότερον μὲν ἦν σανίς· ὕστερον δὲ, ἐπὶ Πρόκλεους Ἄρχοντος, ἀνδριαντοειδὲς ἐγένετο. ἐπεὶ δὲ ἀνθρώποις ἀπεικονίζειν τὰ ξόανα ἤρξατο, βρέτη ἐκλήθη· ἐν Ῥώμῃ δὲ ὁ παλαιὸν, δόρυ φησὶ γεγονέναι τὸ Ἄρεως ὃ ξόανον, ΟΥΑΡΡΩΝΟΣ συλλαφάς· οὐδέπω τῶν τεχνιτῶν ἐπὶ τὸ ἀνθρώπειον τοῦτο κακοτεχνίαν ὡρμηκότων· ἐπεὶ δὲ ἠνθησεν ἡ τέχνη, ἤυξησεν ἡ πλάνη. ὡς μὲν οὖν τοὺς λίθους, καὶ τὰ ξύλα, καὶ, συνελόντι φάναι, τὴν ὕλην ἀγάλματα ἀνδρίκελα ἐποιήσατε, οἷς ὑπεμορφάζετε θεοσέβειαν, συγχέαντες τὴν ἀλήθειαν, ἤδη μὲν ἀμέλει δῆλον· ἃ μὲν δηλῶ, καὶ ἀποδείξεως ποσῆς ὑπόδεομένα τοῦ τόπου, ἀναμφίβολον. τὸν μὲν οὖν Ὀλυμπιάδα Δία, καὶ τὴν Ἀθηνᾶν Πολιάδα, ἐκ χρυσοῦ καὶ ἐλέφαντος καλλοσκοῦσαν Φειδίαν, πᾶσι που δῆλον. ὃ δὲ ἐν Σάμῳ τὴν Ἥρας ξόανον, σμίλῃ τῇ Εὐκλείδου πεποιῆσθαι, Ὀλυμπιονίκης ἐν Σαμιακοῖς ἱστορεῖ. μὴ οὖν ἀμφιβάλλετε, εἰ τῶν σεμνῶν Ἀθηνῶν καλουμένων θεῶν, τὰς μὲν δύο Σκόπας ἐποίησεν, ἐκ δὲ καλαμένου λυχνέως λίθου· Κάλως δὲ, ὡς μέσην αὐτὴν ἱστορεῖσθαι ἔχουσαν, Πολέμωνα δηλοῦσι ἐν τῇ τετάρτῃ τῶν πρὸς Τίμαιον· μηδὲ τὰ ἐν Πατάροις τὰ Λυκίας ἀγάλματα Διὸς καὶ Ἀπόλλωνος, ἃ Φειδίας πάλιν ἐκεῖνα τὰ ἀγάλματα, καθάπερ τοὺς λέοντας τοὺς σὺν αὐτοῖς ἀνακειμένους, εἰργάσατο· εἰ δὲ, ὡς φασί τινες, Βρύξιος ὡς τέχνη, ἐξ ὧν φέρομεν, ἔχεις καὶ τοῦτον ἀγαλματουργὸν· ὁπότερον αὐτοῖν βούλῃ, ἐπίγραφε. καὶ μὴν Τελεσίου τὴν Ἀθηνᾶν, ὡς φησι Φιλόχορος, ἔργον εἶσιν ἀγάλματα ἐννεαπήχη Ποσειδῶνος, καὶ Ἀμφιτρίτης, ἃ Τῆνοι προσκυνοῦσιν. Δημήτριος γὲ ὁ ἐν δευτέρῳ τῶν Ἀργολικῶν ἔφη τὸν Τίρυνθι τὴν Ἥρας ξόανον, καὶ τὴν ὕλην ὄγχνον, καὶ τὸν ποιητὴν Ἄργον εἶναι· ἀφῆ. πολλοὶ δ' ἂν ἴσως θαυμάσαι, εἰ μάθοιεν τὸ Παλλάδιον, τὸ Διοπετὲς καλούμενον, ὃ Διομήδης καὶ Ὀδυσσεὺς ἱστοροῦνται μὴ ὑφ' ἑαυτῶν ἐκ τῆς Ἰλίου, προσκαθῆσθαι δὲ Δημοφῶντι. ὁκ ἂν τὸν Πέλοπος ἐκ τῶν κατεσκευάσθαι, καθάπερ τὸν Ὀλύμπιον ἐξ ὀστῶν ὅσων Ἰνδικοῦ θηρίου· καὶ δὴ τὸν ἱστοροῦντα Διονύσιον ἐν ᾧ πέμπτῳ μέρει τῆς κύκλου πραγματείας

Απελλᾶς δὲ ἐν τοῖς Δελφικοῖς, δύο φησὶ γε- A
γονέναι τὰ Παλλάδια, ἄμφω δ' ὑπ' ἀνθρώ-
πων δεδημιουργῆσθαι. ἀλλ' ὅπως μηδεὶς ὑπο-
λάβῃ, καὶ ταῦτά με ἀγνοίᾳ παρεληλυθέναι, πα-
ραθήσομαι τὸ Μορύχου Διονύσου ἄγαλμα
Ἀθηναίοις, γεγονέναι μὲν ἐκ τοῦ φελλοῦ κα-
λουμένου λίθου· ἔργον δὲ εἶναι Σίμωνος τοῦ Εὐπα-
λάμου, ὡς φησι Πολέμων ἔν τινι ἐπιστολῇ.
ἐγλυφέσθην δὲ καὶ ἄλλω τινὲ δύω, Κρητικὼ οἱ-
μαι ἀνδριαντοποιώ· Σκύλης καὶ Δίποινος ὠνο-
μαζέσθην· ταῦτα δὲ τὰ ἐν Ἄργει τῶν Διο-
σκούρων ἀγάλματα κατεσκευασάτην, καὶ τὸ B
ἐν Τίρυνθι Ἡρακλέους ἀνδριάντα, καὶ ὃ τῆς
Μουνυχίας Ἀρτέμιδος ξόανον ἐν Σικυῶνι. καὶ
τί περὶ ταῦτα διατείνω, δέον αὐτὸν τὸν με-
γαλοδαίμονα ὑμῖν ἐπιδεῖξαι, ὅστις ἐστὶν ὃν δὴ
καὶ ἐξοχὴν πάντων σεβασμοῦ καὶ τι-
μῆς ἀξιοῦμεν ἀκούομεν. τοῦτον ἀχειροποίητον εἰπεῖν
τετολμήκασι, τὸν Αἰγύπτιον Σάραπιν. οἱ μὲν
γὰρ αὐτὸν ἰσορροῦσι χαριστήριον ὑπὸ Σινωπέων
Πτολεμαίῳ τῷ Φιλαδέλφῳ τῷ Αἰγυπτίων
πεμφθῆναι βασιλεῖ· ὃς λιμῷ βυαιομένοις αὐ-
τοῖς, ἀπ' Αἰγύπτου μεταπεμψάμενος σῖτον
ὁ Πτολεμαῖος, ἀνεκτήσατο· εἶναι δ' ὃ ξόανον
τοῦτο, ἄγαλμα Πλούτωνος· ὃς δεξάμενος τὸ C
ἀνδριάντα, καθίδρυσεν ὅπῃ τὸ ἄκρας, ἐν ᾗ νῦν
Ρακῶτιν καλοῦσιν· ἔνθα καὶ ἱερὸν τετίμηται
τοῦ Σαράπιδος· γείτνιᾳ δὲ τοῖς τόποις τὸ χωρίον.
Βλίσιχιν δὲ τὴν παλλακίδα τελευτήσασαν ἐν
Κανώβῳ μεταγαγὼν ὁ Πτολεμαῖος, ἔθαψεν
ὑπὸ τὸ προδεδηλωμένον σηκόν. ἄλλοι δὲ φα-
σι Ποντικὸν εἶναι βρέτας τὸ Σάραπιν, μετηχθαι
δὲ εἰς Ἀλεξάνδρειαν, μετὰ λιμοῦ πανηγυρικοῦ.
Ἰσίδωρος μόνος, πρὸς Σελευκέων τῶν πρὸς
Ἀντιόχειαν, τὸ ἄγαλμα μεταχθῆναι λέγει, ἐν
σιτοδείᾳ καὶ αὐτῶν γενομένων, καὶ ὑπὸ Πτολε- D
μαίου διαφθειρόντων. Ἀλλ' ὅ τε Ἀθηνόδωρος ὁ
τοῦ Σανδῶνος, ἀρχαΐζειν τὸν Σάραπιν βουληθείς,
οὐκ οἶδ' ὅπως παρεπέπεσεν, ἡγέξας αὐτὸν ἄγαλ-
μα εἶναι γλυπτόν· Σέσωστριν φησὶ τὸν Αἰγύπτιον
βασιλέα, τὰ πλεῖστα τῶν πρὸ Ἑλλησι θαυμα-
σθέντων ἐθνῶν, ἐπελθόντα εἰς Αἰγυπτίους, ἐ-
παγαγέσθαι τεχνίτας ἱκανούς· τὸν δὲ ὦν Ὄσιριν, τὸν
πατέρα τὸν αὐτοῦ δαιδαλθῆναι σκέλυ-
σιν αὐτὸς πολυτελῶς· καταστυάζαι δὲ αὐτὸν
Βρυάξις ὁ δημιουργὸς, οὐχ ὁ Ἀθηναῖος, ἀλλὰ
δέ τις ὁμώνυμος ἐκείνῳ τῷ Βρυάξιδι· ὃς ὕλῃ
καταχρήσαι εἰς δημιουργίαν μικτῇ καὶ ποικίλῃ.

A Apellas autem in Delphicis dicit duo fuisse Palladia, ambo autem fabricata esse ab hominibus. Sed ne quis existimet me propter ignorationem prætermisisse, hæc quoque adducam: Morychi Dionysi statuam fuisse quidem factam ex lapide, qui vocatur Phellata, esse autem opus Simonis cognomine Eupalami, vt dicit Polemo in quadam epistola. Fuerunt duo alij, Cretenses, vt arbitror statuarij; Scyles & Dipœnus nomine. Qui & imagines Castoris & Pollucis quæ sunt Argis, & effigiem Herculis quæ est Tirynthe, & Munichiæ
B Dianæ in Sicyone statuam fecerunt. Sed quid his immoror, cùm liceat vobis magnum illum Dæmonem ostendere quisnam fuerit, quem per excellentiam audimus cultu & veneratione dignum ab omnibus esse habitum? Eum non esse manu factum ausi sunt dicere, Ægyptium nimirum Sarapim. Alij enim scribunt eum fuisse munus missum à Sinopensibus ad Ptolemæum Philadelphum, qui eos fame laborantes misso ex Ægypto frumento obligauit, esse autem effigiem Plutonis, qui acceptam statuam posuit in promontorio, quod nunc
C appellant Racotim, vbi & Sarapidis coli solet templum. Est autem prædium iis locis vicinum. Blistichin autem pellicem mortuam Canopi, translatam Ptolemæus, in eo, cuius ante memini, sepeliit templo. Alij autem Ponticam statuam dicunt esse Sarapim, translatam autem fuisse honorificè Alexandriam à frequenti hominum conuentu. Isidorus solus, à Seleucensibus, qui sunt propter Antiochiam, statuam fuisse traductam, qui ipsi quoque penuria frumenti laborauerant, & nutriti fuerant à Ptolemæo.
D Cæterùm Anthenodorus filius Sandonis, cùm vellet Sarapidis ostendere antiquitatem, nescio quomodo eò est prolapsus, vt factam fuisse statuam argueret. Sesostrim quippe ait Ægyptium regem, cùm plurimas Græcorum subiugasset Gentes, reuersum in Ægyptum, artifices adduxisse multos. Osirim itaque à quo genus duxerat, iussit magnifice affabréque variatum effingi. Eum autem Bryaxes fecit opifex non Atheniensis, sed eodem appellatus quo Bryaxes nomine, qui ad opus faciendum mixta & varia vsus est materia.

Habebat enim ramentum auri, & argenti, & æris, & ferri, & plumbi, ſtanni denique: nec ei vllus lapis deerat Ægyptius, nec Sapphiri & Hæmatitis fragmenta, ſicut nec Smaragdi & Topazij. Hæc ergo omnia leuigata tritáque ac commixta cœruleo imbuit colore. Qua de cauſa nigrior eſt color ſimulachri. Et cùm pharmaco ex ſepultura Oſiridis & Apis relicto, omnia permiſcuiſſet, duplicauit Sarapim, cuius nomen quoque ſignificat & funeris ſocietatem, & opus quod factum eſt ex ſepultura; vt quod compoſitum ex Oſiride & Api factum ſit Oſirapis. Nouum autem alium in Ægypto, & qui vel ab ipſis propemodum colitur Græcis, retulit in numerum Deorum, Imperator Romanorum, amaſium ſuum, inter formoſiſſimos numerandum, Antinoum: quem ita conſecrauit, vt Ganymedem Iupiter. Non enim facilè arcetur cupiditas, quæ caret metu. Et ſacras Antinoi noctes nunc adorant homines, quas turpes ſciebat amator qui ſimul vigilauerat. Quid mihi refers in numerum deorum, eum qui ſtupro fuit honoratus? Quare autem & iuſſiſti lugeri tanquam filium? Aut quare eius quoque refers pulchritudinem? Turpis eſt pulchritudo, quæ per contumeliam & probrum emarcuit. Ne tyrannidem exerceas, ô homo, in pulchritudinem, ne probrum afferas florenti adoleſcenti; ipſam mundam conſerua, vt ſit pulchra. Pulchritudinis rex eſto, non tyrannus. Liber maneat. Tunc tuam agnoſcam pulchritudinem, quoniam mundam conſeruaſti imaginem: tunc veram adorabo pulchritudinem, quæ eſt exemplar pulchrorum. Iam verò ſepulchrum amaſij tui eſt: templum eſt Antinoi & oppidum. Sicut autem templa, ita etiam ſepulchra habentur in admiratione, Pyramides, & Mauſolea, & Labyrinthi. Cæterum templa mortuorum, ſunt quod illa ſepulchra Deorum. Vobis autem magiſtram adducam vatem Sibyllam:

Non oracla quidē dantis mendacia Phœbi,
Quē dixere deum, quem falſo nomine vatis
Vana appellarūt homines, ſed numine magno
Flante dei, quem non hominum manus vlla dolauit,
Mutis aſſimilem ſignis ſaxóque politis.

Hæc quidem ruinas prædicit templorum, fore ſignificans, vt templum Dianę Epheſiæ terræ hiatibus & motibus abſorbeatur, his verbis:

A ῥίπμα γὰρ χρυσοῦ ἰῷ αὐτῷ καὶ ἀργύρου, χαλκοῦ τε, καὶ σιδήρου, καὶ μολίβδου. πρὸς δὲ καὶ καττιτέρου· λίθων δὲ Αἰγυπτίων, ἐνέδει οὐδὲ εἷς, οὐ πρασίου καὶ αἱματίτου θραύσματα, σμαράγδου τε, ἀλλὰ καὶ τοπαζίου. λεάνας οὖν τὰ πρώτα καὶ μίξας, ἔγρωσε κυανῷ· ὃ δὴ χάριν, μελανώτερον τὸ χρῶμα τοῦ ἀγάλματος· καὶ τῷ ἐκ τοῦ Οσιριδος καὶ τοῦ Απιος κηδείας ὑπολελειμμένῳ φαρμάκῳ φυράσας τὰ πρώτα, διέπλασεν τὸν Σάραπιν, οὗ καὶ τοὔνομα αἰνίττεται τὴν κοινωνίαν τῆς κηδείας, καὶ τὴν ἐκ τῆς ταφῆς δημιουργίαν, συνθετον ἀπό τε Οσιριδος καὶ Απιος. νεωστὶ δὲ ἄλλον ἐν Αἰγύπτῳ ὀλίγου δεῖν καὶ πᾶς Ελλησι σεβασμίως τεθείακε θεὸν ὁ βασιλεὺς Ρωμαίων, τὸν ἐρώμενον, ὡραίων τὸν σφόδρα γνώριμον Αντίνοον, ὃν ἀνιέρωσεν ἔτους, ὡς Γανυμήδην ὁ Ζεύς· ἐν γὰρ κωλύεται ῥᾳδίως ἐπιθυμία, φόβον οὐκ ἔχουσα. καὶ νύκτας ἱερὰς τὰς Αντίνοου προσκυνοῦσιν ἄνθρωποι νῦν, ἃς αἰσχρὰς ἠπίστατο ὁ συναγρυπνήσας ἐραστής. Τί μοι θεὸν καταλέγῃς, τὸν πορνείᾳ τετιμημένον; τί δὲ καὶ ὡς υἱὸν θρηνεῖσθαι προσέταξας; τί δὲ καὶ ὁ κάλλος αὐτοῦ διηγῇ; αἰσχρόν ἐστι κάλλος ὕβρει μεμολυσμένον. μὴ τυραννήσῃς, ὦ ἄνθρωπε, ὃ καλλους, μηδὲ ἐνυβρίσῃς ἀνθρώπῳ τῷ νέῳ· τήρησον αὐτὸ καθαρόν, ἵνα ᾖ καλόν. Βασιλεὺς ὢ κάλλους γενοῦ, μὴ τύραννος. ἐλεύθερος μεινάτω· τότε σε γνωρίσω τὸ κάλλος, ὅτι καθαρὸν τετήρηκας τὴν εἰκόνα· τότε προσκυνήσω τὸ κάλλος τὸ ἀληθινόν, ὃ ἀρχέτυπόν ἐστι τῶν καλῶν. ἤδη δέ, τάφος ἐστὶ τοῦ ἐρωμένου· νεώς ἐστιν Αντίνοου, καὶ πόλις. καθάπερ οἶμαι οἱ ναοί, οὕτω δὴ καὶ οἱ τάφοι θαυμάζονται, Πυραμίδες καὶ Μαυσώλια, καὶ Λαβύρινθοι· ἄλλοι ναοὶ τῶν νεκρῶν, ὡς ἐκφυλοι τάφοι τῶν θεῶν. διδάσκαλον δὲ ὑμῖν προσάξομαι τὴν προφῆτιν Σίβυλλαν,

Οὐ ψεύδος Φοίβου χρησμηγόρου, ὃν τε μάταιοι
Ανθρωποι θεὸν εἶπον, ἐπεφύσατο δὲ μαντεῖν·
Αλλὰ θεοῦ μεγάλοιο, τοῦ ὃ χέρες ἔπλασαν ἀνδρῶν,
Εἰδώλοις ἀλάλοισι λιθοξέστοισιν ὅμοιον.

αὕτη μέν τοι ἐρεῖπια τοῦ νεὼ προαγορεύει, τὸν μὲν τῆς Εφεσίας Αρτέμιδος, χάσμασι δὲ σεισμοῖς καταποντίσεσθαι προμηνύουσα ὕστερον,

Τηΐα δ' οἰμώξῃ Ἔφεσος κλαίουσα παρ' ὄχθας,
Καὶ νηὸν ζητοῦσα τὸν οὐκέτι ναιετάουσα.

τὸν δὲ Ἰσιδος καὶ Σαραπίδος ἐν Αἰγύπτῳ καταπεδηθήσεσθαί φησι, καὶ ἐμπρησθήσεσθαι.

Ἴσι θεὰ τελέθοιναν, ἐπ' ἠόνι μοῦνος ἁπάσης
Νείλου
Μοιρίη μοῦνας ἀῶσσος, ἐπὶ ψαμάθοις
Ἀχέροντος.

Εἶτα ὑποβᾶσα.

Καὶ σὺ Σάραπι, λίθοις ἐπικείμενε, πολλὰ μογήσῃς,
Κεἰσὴ πῆμα μέγιστον ἐν Αἰγύπτῳ τελέθοιο.

σὺ δὲ, ἀλλ' εἰ μὴ προφήτιδος ἐπακούεις, τῷ γέ σου ἀκούσονι φιλοσόφου τοῦ Ἐφεσίου Ἡρακλείτου, τὴν αἰσθησίαν ἀνῃδίζοντος τοῖς ἀγάλμασι. Καὶ ἀγάλμασι τοιούτοισιν εὔχονται, ὁποῖόν εἴ τις δόμοις λεχμωδοίτο. ἢ γὰρ οὐχὶ τετραπώδης οἱ λίθοις προστετορμένοι· εἶτα μὴν τοι καὶ πρὸ τῶν πυλῶν ἱστάντες αὐδιεῖς, ὡς ἀνέρας; Ἑρμῆν προσκυνοῦσιν ὡς θεὸν, καὶ τὴν Ἀγγέλαν, θυρωρὸν ἱστάντες. εἰ γὰρ ὡς αἰσθήσεως ἀμοιρίζοισι, τί προσκυνοῦσιν ὡς θεούς; εἰ δὲ αἰσθήσεως αὐδιὴς μετέχειν οἴονται, τί τοὺς ἱστᾶσι θυρωρούς; Ῥωμαῖοι δὲ τὰ μέγιστα κατορθώματα τῇ τύχῃ ἀναθέντες, καὶ ταύτην μεγίστην οἰόμενοι θεὸν, φέροντες εἰς τὸ κατάφυγιον ἀνέθηκαν αὐτῇ, ἄξιον νεὼν τῆς ἀφεδρῶνα νείμαντες τῇ θεῷ. Ἀλλὰ γὰρ αἰσθήτῳ λίθῳ, καὶ ξύλῳ, καὶ χρυσίῳ πλουσίῳ, ἦ ὁποιῳοῦν μύρῳ, ἢ κνίσης, ἢ αἵματος, ἢ καπνοῦ, ᾧ δὴ ἀμφιθύουσι καὶ τυφόμενοι, ἐκμαίνονται· ἀλλ' οὐδὲ ἀμῆς, ἢ ὕβρεως. Τὰ γὰρ καὶ πρωτὸς ἔστιν ἀπιμότερα ζώου, τὰ ἀγάλματα. καὶ ὅπως τε τελείαν τὰ αἰσθήσεα, ἀπορῶν ἔπεισί μοι, καὶ κατελεῶ τοὺς πλανωμένους τῆς δόξης, ὡς δικαίους· εἰ γὰρ καί τινα τῶν ζώων ἔχει πάσας ἔχει τὰς αἰσθήσεις, ὥσπερ βόλακι καὶ κάμπαι, καὶ ὅσα ἀφ' ἧς τῆς φύσεως ἀθρόως ἀνάπηρα φαίνεται, καθάπερ οἱ ἀσκάλαβοι, καὶ ἡ μυγάλη, ἣν φησιν ὁ Νίκανδρος τυφλόν τε σμερδνόν τε· ἀλλά τε ἀμείνους εἰσὶ τῶν ξοάνων τούτων καὶ τῶν ἀγαλμάτων, τέλεον ὄντων κωφῶν· ἔχουσι γὰρ αἴσθησιν μίαν γέ τινα, φέρε εἰπεῖν ἁφυσικὴν, ἢ ἀτοσικὴν, ἢ τὴν ἀναλογοῦσαν τῇ ὀσφήσῃ ἢ τῇ γεύσῃ· τὰ δὲ, οὐδὲ μιᾶς αἰσθήσεως μετέχει τὰ ἀγάλματα·

At lachrymas Ephesus recubans ad littora fundet,
Et quod erit nusquam templum gemebunda requiret.

Templum autem Isidis & Sarapidis in Ægypto diruendum dicit, & exurendum:

Isi dea infelix Nili remanebis ad amnem
Sola, & voce carens, manasque Acherontis arenis.

Deinde subiicit:

Túque Sarapi sedens in saxis, multa dolebis,
Magnáque in Aegypto infelice ruina iacebis.

Sed si tu non audis prophetissam, at tuum audi philosophum Heraclitum Ephesium, insensibilem simulachrorum truncum exprobrantem: Et his vota faciunt idolis, perinde ac si quis loquatur cum ædibus. Annon enim sunt prodigiosi qui lapides adorant? Deinde verò cùm & præ foribus eos statuunt, perinde ac viuos & efficaces? Mercurium tanquam Deum adorant, sed & Aguiea, hoc est, viæ viciniæve præfectum, ianitorem statuunt. Si enim tanquam insensibiles iniuria afficiunt, cur adorant vt Deos? Si verò existimant eos esse sensus participes, cur eos ianitores constituunt? Romani autem qui res maximas & præclare gestas Fortunæ attribuunt, & eam esse deam maximam existimant, in sterquilinio eam dedicarunt: dignum Dei templum, secessum tribuentes. Verum enimuero insensili lapidi, & ligno, & diuiti auro nihil penitus curæ est, nec nidor, nec sanguis, nec fumus: quo dum honorantur & suffumigantur, nigrescunt: Imo nec honor, nec iniuria. Sunt autem eiusmodi simulachra quouis animali viliora. Et quomodo, cùm sensu destituantur, diuino affici honore cœperint, sæpe dubitare subiit, & errantium, vt pote miserorum, misereri amentiæ. Nam si quædam animalia non habent omnes sensus, vt vermes & erucæ, & quæcunque statim à primo ortu manca & mutila nascuntur, sicut talpæ & mus araneus, quem cæcum & surdum, ait Nicander: his sculptilibus & simulachris quæ sunt surda penitus, sunt meliores: habent enim vnum certe sensum; verbi gratia, auditum vel tactum, vel qui odoratui ac gustui proportione respondet: simulachra autem omni prorsus destituuntur sensu.

Sunt autem multa animantia quæ nec A visum habent, nec auditum, neque vocem: cuiusmodi est genus ostreorum: viuunt tamen & augentur, & præterea vnà cum Luna afficiuntur. Statuæ autem ociosæ, inefficaces, inutiles & insensiles, alligantur, & clauis configuntur, & compinguntur, funduntur, limantur, secantur, eraduntur, cælantur. Ac surdam sane terram vexant ac indigne excipiunt statuarij, dum naturam illis propriam adulterant arte, eaque adorare aliis persuadent. Adorant autem ij qui Deos faciunt non Deos & Dæmones, mea quidem B sententia, sed terram & artem, quod quidem est simulachra. Verè est simulachrum mortua materia, formata manu artificis. Apud nos autem nullum è materia sensili sensile simulachrum, sed qui sola percipitur intelligentia Deus, qui solus vere est Deus. Ac rursus cùm in ipsis casibus & infortuniis re ipsa didicerint superstitiosi lapidum adoratores, destitutam sensu non colendam esse materiam, impulsi vana spe vtilitatis & commodi sub metu falsæ religionis miseram sui iacturam patiuntur: & tamen simulachra contemnentes, nec volentes omnino videri C contemnere, ab ipsis diis conuincuntur, quibus sunt dedicata simulachra. Dionysius enim tyrannus iunior cùm auream vestem Ioui abstuliſſet in Sicilia, iussit eum indui lanea, facetè dicens eam esse aurea meliorem, vt quæ esset & æstate leuior, & hyeme calidior. Antiochus autem Cyzicenus, cùm egeret pecuniis, Iouis auream statuam, quæ erat magnitudinis quindecim cubitorum, fundi iussit, & ex alia viliori materia statuam illi similem, laminis inauratam, rursus reponi. Hirundines autem, & multæ aues sæpe aduolantes, inqui- D nant eiusmodi simulachra, ratione nulla habita, nec Olympij Iouis, nec Æsculapij Epidaurij: sed nec Mineruæ Poliadis, vel Sarapidis Ægyptij, à quibus ipsis necdum sensu destituta esse simulachra didiciſtis. Sunt & improbi interdum prædones, vel hostes, qui facta irruptione, turpis lucri gratia, sacra sunt depopulati, & diripuere donaria, vel ipsas etiam fuderunt statuas. Et si Cambyses aliquis, vel Darius, vel alius insaniens, talia quædam moliri tentauerit, & Ægyptium quis Apim occiderit,

πολλὰ δέ ἐστι τῶν ζώων, ὅσα οὐδὲ ὁρᾶσιν ἔχει, οὔτε ἀκούει, οὔτε μυῖ φωνεῖ. οἷ καὶ ὁ τῶν ὀστρέων γένος· ἀλλὰ ζῇ τε, καὶ αὔξεται, σελήνῃ δὲ, καὶ τῇ Σελήνῃ συμπάσχει· τὰ δὲ ἀγάλματα, ἄρρητα, ἄτεχνα, αἰσθητα, τορευόμενα καὶ τορευόμενα, καὶ τορευσπήγνυται, χωνεύεται, ῥινᾶται, τορεύεται, περιξέεται, γλύφεται. κωφὴν μὲν δὴ γῆν ἀφικίζουσιν οἱ ἀγαλματοποιοὶ, τῆς οἰκείας ἐξισάντες φύσεως, ὑπὸ τῆς τέχνης, καὶ τορευσκιωῖν ἀναπείθοντες· τορευσκιωοῦσι δὲ οἱ θεοποιοὶ, οὐ θεοὺς καὶ δαίμονας, κατά γε αἴσθησιν τὴν ἐμήν· γλῶ δὲ καὶ τέχνῃ τὰ ἀγάλματα, ὅπερ ἐστίν. ἔστι γὰρ ὡς ἀληθῶς ὃ ἄγαλμα, ὕλη νεκρὰ, τεχνίτου χερὶ μεμορφωμένη· ἡμῖν δὲ, οὐχ ὕλης αἰσθητῆς αἰσθητόν· νοητὸν δὲ ὃ ἄγαλμά ἐστιν ὁ Θεὸς, ὁ μόνος ὄντως Θεός. Καὶ δὴ ἔμπαλιν ἐν αὐταῖς που ταῖς τορεύσεσιν, οἱ δεισιδαίμονες, οἱ τῶν λίθων τορευσκιωταὶ, ἔργῳ μαθόντες αἰσθητὸν ὕλην μὴ σέβειν, αὐτῆς ἠπιώμενοι τῆς χρείας, ἀπόλλυνται ὑπὸ δεισιδαιμονίας· καταφρονοῦντες δ' ὅμως τῶν ἀγαλμάτων, φαίνεται δὲ μὴ βουλόμενοι αὐτῶν ὅλως τορεφρονοῦντες, ἐλέγχονται ὑπ' αὐτῶν τῶν θεῶν, οἷς δὴ τὰ ἀγάλματα τετίμηται. Διονύσιος μὲν γὰρ ὁ τύραννος, ὁ νεώτερος, ἱματίου δ' χρύσεον περιελόμενος τοῦ Διὸς ἐν Σικελίᾳ, τορεύτην αὐτῷ ἐρεοῦν περιτιθέναι, χαριέντως φήσας, τοῦτο ἀμείνον εἶ θέρει χρυσίου, καὶ θέρει κουφότερον, καὶ χρύσεος δυσφορώτερον. Ἀντίοχος δ' ὁ Κυζικηνὸς, ἀπορούμενος χρημάτων, τοῦ Διὸς τὸ ἄγαλμα τὸ χρυσοῦν, πεντεκαίδεκα πηχῶν τὸ μέγεθος ὄν, τορεύτην ἐκέλευσε χωνεῦσαι, καὶ τὴν ἀνθρηνὴν τῆς ἀτιμοτέρας ὕλης ἄγαλμα τορεῦσαι πλησίον ὁμοιότατον, παταλοῖς κεχρυσωμένον, ἀναθεῖναι πάλιν· αἱ δὲ χελιδόνες, καὶ τὰ ὀρνέων τὰ πλῆθος, κατεξαιρεῖσθαι αὐτῶν τῶν ἀγαλμάτων εἰωθότα, οὐδὲν φροντίσαντα οὔτε Ὀλυμπίου Διὸς, οὔτε Ἐπιδαυρίου Ἀσκληπιοῦ, οὐδὲ μὴν Ἀθηνᾶς Πολιάδος, ἢ Σαράπιδος Αἰγυπτίου· περὶ ὧν οὐδὲ αὐτῶν τὰ αἰσθησιν τὰ ἀγαλμάτων ἐκμεμαθήκατε. Ἀλλ' εἰσί μὲν κακοῦργοί τινες ἢ πολέμιοι ὑπερθύμως, οἳ δι' ἀφροκέρδειαν ἐδήωσαν τὰ ἱερὰ, καὶ τὰ ἀναθήματα ἐσύλησαν, ἢ καὶ αὐτὰ ἐχώνευσαν τὰ ἀγάλματα· καὶ εἴ Καμβύσης τις, ἢ Δαρεῖος, ἢ ἄλλος μανόμενος τοιαῦτα ἄττα ἐπεχείρησεν, εἴ τὸν Αἰγύπτιον τις ἀπέκτεινεν Ἆπιν,

γλῶ μέν, ὅτι τὸν Θεὸν ἀπέκτεινεν αὐτῶν· ἀγανακτῶ δὲ, εἰ κέρδους χάριν ἐπλημμέλησε. Ἐκὼν οὖν ἐκλήσομαι τῆσδε τῆς κακουργίας, πλεονεξίας ἔργα, οὐχὶ δὲ ἀδρανείας τῶν εἰδώλων ἔλεγχον νομίζων; Ἀλλ' ὅτι τε τὸ πῦρ καὶ οἱ σφοδροὶ κρημνοὶ, οὐδὲ μὴν φοβοῦνται ἢ δυσωποῦνται, ἢ τοὺς δαίμονας, οὐ τὰ ἀγάλματα, οὐ μᾶλλον ἢ τοὺς ψηφίδας, τοὺς ὑπὸ τοῖς αἰγιαλοῖς συσσωρευθείσας τοῖς κύμασιν. οἶδα ἐγὼ πῦρ ἐλεγκτικὸν καὶ δεισιδαιμονίας ἰατικόν. εἰ βούλῃ παύσασθαι τῆς ἀνοίας, φωταγωγήσει σε τὸ πῦρ. τοῦτο τὸ πῦρ καὶ τὸν ἐν Ἄργει νεὼν σεσὼ καὶ τὴν ἱερείαν κατέφλεξε Χρυσίδι· καὶ τὸν ἐν Ἐφέσῳ τῆς Ἀρτέμιδος, δεύτερον μετ' Ἀμαζόνας, καὶ τὸ ἐν Ῥώμῃ Καπιτώλιον ὑπανεπέμπτην πολλάκις· οὐκ ἀπέσχετο δὲ οὐδὲ τοῦ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ πόλει Σαραπίδος ἱεροῦ. Ἀθήνησι γοῦν τὸν Διονύσου τοῦ ἐλευθερέως κατήρξατο τῶν νεῶν· καὶ τὸν ἐν Δελφοῖς τοῦ Ἀπόλλωνος πρεσβύτερον ἥρπασε θύελλα, ἔπειτα ἀφανίσας πῦρ σωφρονοῦν. τοῦτό σοι προοίμιον ὑποδείκνυται, ὧν ὑπισχνῆται τὸ πῦρ· οἱ δὲ τὰ ἀγάλματα δημιουργοὶ, οὐ δυσωποῦσιν ὑμᾶς τοὺς ἐμφρονας, τῆς ὕλης καταφρονῆν; Ὁ μὲν Ἀθηναῖος Φειδίας ὅτι τῷ δακτύλῳ τοῦ Διὸς τοῦ Ὀλυμπίου ὑπεγράψας, ΠΑΝΤΑΡΚΗΣ ΚΑΛΟΣ· οὐ γὰρ καλὸς αὐτῷ ὁ Ζεύς, ἀλλ' ὁ ἐρώμενος ἦν. ὁ Πραξιτέλης δὲ, ὡς Ποσείδιππος ἐν τῷ περὶ Κνίδου γράφει, τὸ τῆς Ἀφροδίτης ἄγαλμα τὸ Κνιδίας καταστοχάζων, τῆς Κρατίνης τῆς ἑρωμένης εἰδὼς ὑπερπλήσιον πεποίηκεν αὐτῷ, ἵν' ἔχοιεν οἱ δείλαιοι τὸν Πραξιτέλους ἑρωμένῃ προσκυνῆν. Φρυνὴ δὲ ὀπωνίκα ἠθέλησε ἡ ἑταίρα ἡ Θεσπιακὴ, οἱ ζωγράφοι πάντες τὴν Ἀφροδίτης εἰκόνας πρὸς τὸ κάλλος ἀπεμιμοῦντο Φρυνῆς, ὥστε καὶ οἱ λιθοξόοι τοὺς Ἑρμᾶς Ἀθηναίοις πρὸς Ἀλκιβιάδου ἀπεικάζουν. ὑπολείπεται τὴν σῆς κρίσεως ὃ ἔργον ἐπάξαι, εἰ βούλῃ, καὶ τὰς ἑταίρας προσκυνῆν. ἐντεῦθεν οἶμαι κινηθέντες οἱ βασιλῆς οἱ παλαιοὶ, καταφρονοῦντες τῶν μύθων τούτων, αὐτίκα, ἅτε τὸ ἐξ αἰθέρων ἀκίνδυνον, σφᾶς αὐτοὺς θεοὺς ἀνηγόρευον· ταύτῃ κἀκείνους ἅτε τὴν δόξαν ἀπαθανατίζῃ διδάσκοντες. Κῆυξ μὲν Αἰόλου Ζεὺς ὑπὸ τῆς Ἀλκυόνης τῆς γυναικός· Ἀλκυόνη δὲ αὖθις ὑπὸ τοῦ ἀνδρὸς Ἥρα προσαγορευομένη. Πτολεμαῖος δὲ ὁ τέταρτος, Διόνυσος ἐκαλεῖτο· καὶ Μιθριδάτης

A rideo quidem, quòd Deum ipsorum occiderit: indignor autem, si propter lucrum peccauit. An verò temere hoc maleficium obliuiscar, & eo ipso solam auaritiam, non verò idolorum simul impotentiam conuinci existimabo? Sed nec ignis nec terribiles terræ motus Dæmones simulachraque pertimescunt aut reuerentur, non magis quàm calculos qui sunt ad littora accumulati fluctibus. Scio ego ignem posse conuincere, & mederi superstitioni. Si cessare ab amentia velis, ignis te ad lucem deducet. Hic ignis, & templum quod erat Argis B combussit vnà cum sacerdote Chrysida, & id quod erat Ephesi, Dianæ, secundum post Amazones, & Romæ sæpe depopulatus est Capitolium. Sed nec abstinuit à templo Sarapidis Alexandriæ. Liberalis autem Dionysi Athenis templum diruit: sed & Delphici Apollinis prius rapuit procella, deinde ignis sapiens temperansque deleuit. Hoc tibi ostenditur procœmium eorum quæ polliceatur ignis. Qui autem fabricantur statuas, nónne eos admonent qui ex vobis sapiunt, vt materiam contemnatis? Athenienſis C quidem Phidias, qui in Iouis Olympij digito scripsit ΠΑΝΤΑΡΚΗΣ ΚΑΛΟΣ, i. Pulcher omnes adiuuans: non erat enim ei pulcher Iupiter, sed is qui ab eo amabatur. Praxiteles autem, vt declarat Posidippus in libro de Cnido, Cnidiæ Veneris effingens simulachrum, Cratinæ quam amabat, formam in ea expressit, vt haberent miseri vnde amicam Praxitelis adorarent. Cùm floreret autem Phryne meretrix Thespiaca, pictores omnes Veneris imagines ad Phrynes pulchritudinem imitatione referebant: sicut lapicidæ apud Athe- D nienses Mercurios ad Alcibiadis instar repræsentabant. Superest vt nunc ipsemet iudices, vtrum adorare velis fœdas meretrices. Hinc puto moti Reges veteres, eiusmodi fabulas generosè despicientes, liberè, propterea quòd ab hominibus nullum impenderet periculum, seipsos Deos pronuntiarunt: ea ratione docentes, illos quoque per gloriam factos esse immortales. Ita Ceyx filius Æoli, Iupiter ab vxore Alcyone est nominatus. Sicut vicissim Alcyone, Iuno à marito. Ptolemæus autem quartus, vocabatur Dionysius, & Mithridates

Ponticus ipſe quoque Dionyſus. Volebat & Alexander filius videri Ammonis, & cornutus à ſtatuariis effingi, pulchrum hominis vultum cornu dedecorans. Neque verò ſolum reges, verùm & priuati diuinis ſeſe iactant nominibus: vt Menecrates Medicus, qui fuit cognominatus Iupiter. Nam quid opus eſt referre Alexarchum? Is cùm fuiſſet ſcientia Grammaticus, vt ſcribit Ariſtus Salaminius, ſeipſum effinxit in Solis effigiem. Quid opus eſt etiam meminiſſe Nicagoræ? Erat Zelites genere, natus tempore Alexandri: Mercurius appellabatur Nicagoras, & vſus eſt Mercurij veſte, vt ipſe teſtatur: **** cùm etiam integræ gentes & cum ipſis viris vrbes, adulatione vtentes, fabulas de Diis viles & contemptas reddant, homines ſeipſos efficientes Diis æquales, inflati à gloria, immodicos ſibi honores decernentes. Nunc quidem Macedonem Pellæum, Amyntoris filium Philippum in Cynoſarge adorandum decernentes, cui & fractus erat iugulus, & fracta tibia, cui fuerat exectus oculus: & rurſus Demetrium ipſum quoque Deum vocantes, & vbi ex equo deſcendit Athenas ingrediens, eſt templum Demetrij καταβάτου, hoc eſt, Deſcenſoris. Vbique autem aræ & nuptiæ Mineruæ ei parabantur ab Athenienſibus. Ille autem Deam quidem deſpiciebat; cùm non poſſet nubere imagini: cùm Lamia autem meretrice aſcendit in arcem, & in Mineruæ thalamo volutabatur, veteri virgini, meretricis iuuenis figuras & habitus oſtendens. Neque eſt ergo Hipponi inuidendum, immortalitate mortem donanti ſuam. Monumento quippe is ſuo elegiacum hunc verſum iuſſit inſcribi:

Hic eſt Hipponis tumulus, quem lumine caſſum
Æternis fecit Parca parem eſſe Deis.

Recte quidem, ô Hippo, humanum errorem nobis oſtendis. Si enim tibi vel loquenti non crediderunt, fiant mortui diſcipuli. Hoc eſt oraculum Hipponis: ipſum perpendamus. Qui à vobis adorantur, homines cùm prius fuerint, deinde mortem obierunt. Affecit autem ipſos honore & fabula & tempus. Solent enim, neſcio quomodo, ea quidem quæ ſunt præſentia, deſpici propter conſuetudinem: quæ autem ſunt præterita,

A ὁ Ποντικὸς, Διόνυσος καὶ αὐτός. Ἐβούλετο δὲ καὶ Ἀλέξανδρος Ἀμμωνος υἱὸς εἶ δοκεῖν, καὶ κερασφόρος ἀνάπλασθαι πρὸς τῶν ἀγαλματοποιῶν, ὃ καλὸν ἀνθρώπου πρόσωπον κέρατι. Καὶ οὐ τί γε βασιλῆς μόνον, ἀλλὰ καὶ ἰδιῶται, θείας προσηγορίας σφᾶς αὐτοὺς ἐσήμηναν, ὡς Μενεκράτης ὁ ἰατρὸς, Ζεὺς ἐπικεκλημένος. τί με δεῖ καταλέγειν Ἀλέξαρχον; γραμματικὸς ὢν τὸ πρὶν ἁπλῶς γεγονὼς, ὡς ἱστορεῖ Ἄριστος ὁ Σαλαμίνιος, αὐτὸν κατεσχημάτιζεν εἰς Ἥλιον.

B Τί δεῖ καὶ Νικαγόρου μεμνῆσθαι; Ζελείτης ὁ γένος ἦν, κατὰ δὲ Ἀλέξανδρου γεγονὼς χρόνους. Ἑρμῆς προσηγορεύετο ὁ Νικαγόρας, καὶ τῇ στολῇ τοῦ Ἑρμοῦ ἐκέχρητο, ὡς αὐτὸς μαρτυρεῖ. * ὅπου γε καὶ ὅλα ἔθνη καὶ πόλεις αὐτόθεοι, κολακείᾳ ὑποδυόμεναι, ἐξυβριστικοῖς τοῖς μύθοις περὶ τῶν θεῶν, ἰσοθέους ἀνθρώπους καταχρηματίζοντες ἑαυτοῖς, ὑπὸ δόξης πεφυσημένοι, ὑπερφιαλούμενοι ὑμᾶς ἑαυτοῖς ὑποβάλλουσι. Νῦν μὲν τὴν Μακεδόνα τὸν ἐκ Πέλλης τὸν Ἀμύντορος Φίλιππον, ἐν Κυνοσάργει νομοθετοῦντες προσκυνεῖν, τὸν τοῦ

C κλεῖν κατεαγότα, καὶ τὸ σκέλος πεπηρωμένον, ὃς ἐξεκόπη τὸν ὀφθαλμόν· αὖθις δὲ τὸν Δημήτριον, θεὸν καὶ αὐτὸν ἀναγορεύοντες· καὶ ἔνθα μὲν ἀπέβη ἵππου ἀθλιάζει εἰσιών, Καταβάτου ἱερὸν ὅτι Δημητρίῳ· βωμοὶ δὲ πανταχοῦ, καὶ γάμος ὑπὸ Ἀθηναίων αὐτῇ ὁ τῆς Ἀθηνᾶς ὑπηρετίζετο· ὁ δὲ τὸν θεὸν ὑπερηφανεῖ, ὃ ἄγαλμα γῆμαι μὴ δυνάμενος· Λαμίαν δὲ τὴν ἑταίραν ἔχων, εἰς ἀκρόπολιν ἀνῆκε, καὶ τοῦ τῆς Ἀθηνᾶς ἐνεφύρετο παστοῦ, τῇ παλαιᾷ παρθένῳ τὰ τῆς νέας ὑποδεικνὺς ἑταίρας σχήματα. ᾧ νέμεσις οἶνον οὐδὲ Ἱππωνι,

D ἀπαθανατίζοντι τὸν θάνατον τὸν ἑαυτοῦ. ὁ Ἵππων δὲ ἦν, ὑπογραφῶν ἐκέλευσε τῷ μνήματι τῷ ἑαυτοῦ, τόδε ὃ ἐλέγετο·

Ἵππωνος τόδε σῆμα, τὸν ἀθανάτοισι θεοῖσιν
Ἴσον ἐποίησεν μοῖρα καταφθίμενον.

Εὖ γε Ἵππων ὑποδεικνύεις ἡμῖν τὸ ἀνθρώπινον πλανᾶσθαι. εἰ γὰρ καὶ λαλοῦντί σοι μὴ πεπιστεύκασι, νεκρῷ γνώσονται μαθηταί. Χρησμός ἐστιν ὅτι Ἵππωνος· νοήσωμεν αὐτόν. Οἱ προσκυνούμενοι πρὸ ὑμῶν, ἄνθρωποι γνώμενοί ποτε, εἶτα μύθοι τεθνᾶσιν. Τετίμηκε γὰρ αὐτοὺς ὁ μῦθος καὶ ὁ χρόνος. Φιλεῖ γάρ πως, τὰ μὲν παρόντα, συνηθείᾳ καταφρονεῖσθαι· τὰ δὲ παρῳχηκότα,

τῶν

τῷ ἀδηλότητι ἐλέγχου κεχωσμένα χρόνων ἀδηλίᾳ, τεθμηκέναι τῷ πλάσματι, καὶ τὰ μὲν ἀπιστεῖσθαι, τὰ δὲ καὶ θαυμάζεσθαι. αὐτίκα γοῦν οἱ παλαιοὶ νεκροὶ τῷ πολλῷ τῆς πλάνης χρόνῳ σεσηπότες, τοῖς ἔπειτα νομίζονται θεοί. πίστις ὑμῖν τῶνδε, αὐτῶν ὑμῶν τὰ μυστήρια, αἱ πανηγύρεις, δεσμὰ καὶ τραύματα, καὶ δακρύοντες θεοί·

Ὤμοι ἐγὼ, ὅτε μοι Σαρπηδόνα, φίλτατον ἀνδρῶν,
Μοῖρ' ὑπὸ Πατρόκλοιο Μενοιτιάδαο δαμῆναι.

A quia propter incertitudinem temporis argui ac conuinci non possunt, in honore esse propter figmentum: & alia quidem non credi, alia verò etiam haberi in admiratione. Ita veteres mortui longo erroris tempore se venditantes, à posteris dij esse existimantur. Harum rerum fidem vobis faciunt vestra mysteria, celebres conuentus, vincula & vulnera, & dij lachrymantes:

Hei mihi, quod qui hominum est mihi vel charissimus vnus,
A Patroclo statuunt Sarpedona fata domari.

Κεχράτηται δὲ θέλημα τοῦ Διὸς, καὶ ὁ Ζεὺς ὑμῖν ὑπὲρ Σαρπηδόνα οἰμώζει νενικημένος· εἰδώλοις γοῦν εἰκότως αὐτοῖς, καὶ δαίμοσιν ὑμεῖς αὐτοὶ κεκλήκατε· ἐπεὶ καὶ τὴν Ἀθηνᾶν αὐτὴν καὶ τοῖς ἄλλοις θεοῖς κακίᾳ ὑμήσας Ὅμηρος, δαίμονας προσηγόρευσεν·

---Ἡ δ' Οὔλυμπόν δὲ βεβήκει,
Δῶμα θ' ἐς αἰγιόχοιο Διὸς μετὰ δαίμονας ἄλλους.

B Superata est Iouis voluntas, victusque luget causa Sarpedonis Iupiter. Merito ergo vos ipsi idola & Dæmonas eos vocatis, cùm & Mineruam ipsam & alios Deos, qui eos improbè honorauit, Homerus, ita appellauit:

Illa ast conscendit Olympum,
Ad Iouis Ægiferi, reliquosque ad Dæmonas, ædes.

πῶς οὖν ἔτι θεοὶ τὰ εἴδωλα, καὶ οἱ δαίμονες βδελυκτοὶ ὄντως, καὶ πνεύματα ἀκάθαρτα, πρὸς πάντων ὁμολογούμενα γῆϊνα, καὶ δνοφερὰ, κάτω βεβῶντα, περὶ τοὺς τάφους καὶ τὰ μνημεῖα καλινδούμενα; περὶ ἃ δὴ καὶ ὀπτασίαι φαίνονται; ἀμυδρὰς σκιοειδῆ φαντάσματα. τοιοῦτοι ὑμῖν οἱ θεοὶ, τὰ εἴδωλα, αἱ σκιαὶ, καὶ πρὸς τούτοις χωλαὶ σκιραὶ καὶ ῥυσαὶ παμβλῶπες ὀφθαλμοῖς αἱ λιταὶ, αἱ Θερσίτου μᾶλλον ἢ αἱ Διὸς θυγατέρες. ὥστε μοι δοκεῖν χαριέντως φάναι τὸν Βίωνα· πῶς αὖ εὐδίκως οἱ ἄνθρωποι παρὰ τοῦ Διὸς αἰτήσονται τὸ εὐτεκνίαν, ᾧ γε αὐτὸς παρέσχεν ἴσχυσεν; οἵμοι τῆς ἀθεότητος! τὸ ἀκήρατον θεσίαν, τὸ ὅσον ἐφ' ὑμῖν, καθορύττετε, καὶ τὸ ἄχραντον σκῦλον, καὶ τὸ ἅγιον, τοῖς τάφοις ἐνσκευάζετε, τῆς ἀληθῶς ὄντως θεσίας συλήσαντες τὸ θεῖον. τί δὴ οὖν τὰ τοῦ θεοῦ, τοῖς οὐ θεοῖς προσενείματε γέρα; τί δὲ καταλιπόντες τὸν οὐρανὸν, τὴν γῆν τετιμήκατε; τί γὰρ ἄλλο χρυσὸς, καὶ ἄργυρος, ἢ ἀδάμας, ἢ σίδηρος, ἢ χαλκὸς, ἢ ἐλέφας, ἢ λίθοι τίμιοι, ἀλλ' ἢ γῆ τε, καὶ ἐκ γῆς; ἀλλ' ἢ μιᾶς μήτρας ἔκγονα τῆς γῆς, τὰ πάντα ταῦτα ὅσα ὁρᾷς; τί δὴ οὖν, ὦ μάταιοι καὶ κενεόφρονες! πάλιν γὰρ δὴ ἐπανοδεύσομαι· τὸν ὑπερουράνιον βλασφημήσαντες τόπον, εἰς τὸ ἔδαφος κατεσύρατε τὸν εὐσέβειαν, χθονίους ὑμῖν ἀναπλάττοντες θεούς;

C Quomodo ergo sunt adhuc Dij simulachra & Dæmones, verè abominandi & immundi spiritus, quos omnes terrenos & lutulentos fatentur, qui circa sepulchra & monumenta ipso pondere depressi versantur & volutantur? circa quæ etiam apparere solent: spectra scilicet euanida & exili forma, vmbris similia. Hi sunt vestri dij, simulachra, vmbræ, & præter hos claudæ illæ & rugosæ & strabis oculis Litæ, quæ sunt potius filiæ Thersitis quàm Iouis. Quare mihi videtur Bion facetè dixisse: quomodo homines prolem formosam iure petierint à Ioue, quam ipsi sibi præbere non potuit? O impietatem! Essentiam corruptionis immunẽ, quoad eius fieri à vobis potest, defoditis, idq; quod intemeratum est & sanctum, obruistis, ea quę vera est essentia spoliãtes Deum. Quid ergo iis qui non sunt dij munera tribuistis? Cur relicto cœlo, terram honorastis? Quid est autem aliud aurum, vel argentum, vel adamas, vel ferrum, vel æs, vel ebur, vel lapides pretiosi? an non terra, & ex terra? An non autem vnius matris terræ sunt fœtus hæc cuncta quę vides? Cur ergo, ô stolidi & inanium rerum dediti cogitationi (rursus enim reuertar ad institutum) cœlestem locum maledictis incessentes, pietatem ac religionem in solum detraxistis? cur terrestres Deos vobis fingentes,

D

& hæc genita ante Deum ingenitum perſequentes, in profundiorem incidiſtis caliginem? Pulcher eſt lapis Parius, ſed nondum eſt Neptunus. Pulchrum eſt ebur, ſed nondum eſt Olympius. Materia ſemper arte indiget: Deus autem eſt nullius indigus. Præceſſit ars, adiecta eſt figura. Materia & eſſentiæ opes, ad lucrum quidem deducunt, ſola autem ſunt figura venerandæ. Aurum eſt tua ſtatua, eſt lignum, eſt lapis, eſt terra, quæ ſi ab initio conſideraueris, formam accepit ab artifice. Ego autem terram calcare didici, non adorare. Non eſt enim mihi fas vnquam rebus inanimatis credere ſpes animæ. Verum ad ipſa quàm proxime id fieri poteſt ſimulacra eſt accedendum. Nam qui eſt proprius eorum error, vel ex aſpectu conuincitur. Dæmonum enim perturbationem ſimulachra vel apertiſſime exprimunt. Si quis enim obediens ſculptilia ſimulachra contempletur, ex turpibus ignominiaque ac dedecore plenis figuris, veſtros Deos ſtatim agnoſcet: Bacchum ex amictu, Vulcanum ex arte, Cererem ex calamitate, Inô ex vitta, Neptunum ex tridente, Iouem ex cygno, Herculem autem oſtendit pyra: & ſi quis nudam viderit depictam mulierem, auream Venerem intelligit. Sic Pygmalion ille Cyprius eburneam amauit ſtatuam: erat ea ſimulachrum Veneris, & erat nudum. Mouetur figura Cyprius, & coit cum imagine: quod quidem Philoſtephanus teſtatur. Venus autem alia in Cnido, erat lapis, & erat pulchra: alius eam amauit, & cum lapide Veneris habet conſuetudinem, vt refert Poſidippus: prior quidem in opere de Cypro, alter verò in opere de Cnido. Tantum ars valuit ad decipiendum, quæ homines amori deditos illexit in barathrum. Vim quidem efficacem habet ars opificis: ſed eum qui eſt ratione præditus, non poteſt decipere, nec eos qui vixerunt ex ratione. Per picturam enim, propter adumbratam ſimilitudinem, columbi aduolarunt ad columbas, & equabus recte pictis equi adhinnierunt. Puellam aiunt amaſſe imaginem, & pulchrum iuuenem ſimulachrum Cnidium: verùm ſpectatorum viſum ars deceperat. Neque enim cum Dea congreſſus eſſet aliquis, neque ſepultus eſſet aliquis cum mortua, neque dæmonem amaſſet &

καὶ τὰ γινητὰ ταῦτα τοῦ ἀγενήτου μεζόντες θεοῦ, βαθυτέρῳ ἐνεπεπλώκατε ζόφῳ; καλὸς ὁ πάριος λίθος, ἀλλ' οὐδέπω Ποσειδῶν· καλὸς ὁ ἐλέφας, ἀλλ' οὐδέπω Ολύμπιος· ἐνδεὴς ἀεί ποτε ἡ ὕλη τῆς τέχνης· ὁ Θεὸς δέ, ἀνενδεής. προσῆλθεν ἡ τέχνη, προσέβαλεν τὸ σχῆμα· ἡ ὕλη, καὶ τὸ πλούσιον τῆς οὐσίας, πρὸς μὲν τὸ κέρδος, ἀγώγιμον, μόνῳ δὲ τῷ σχήματι τὸ σεβάσμιον. χρυσός ἐστι τὸ ἄγαλμά σου, ξύλον ἐστί, λίθος ἐστί, γῆ ἐστιν, ἐὰν ἀνάθεν νοήσῃς, μορφὴν πρὸς τῆς τεχνίτου προσλαβοῦσα· ἐμὲ δὲ ἐγὼ πατεῖν, οὐ προσκυνῶν μεμάθηκα· οὐ γάρ μοι θέμις, ἐμπιστεῦσαί ποτε τοῖς ἀψύχοις τὰς τῆς ψυχῆς ἐλπίδας. ἰτέον οὖν, ὡς ἔνι μάλιστα, ἐκλυτέον τῆς ἀγάλματος, ὡς οἰκεία ἡ πλάνη καὶ τῆς προσόψεως ἐλέγχεται· σαπρομέμακται γὰρ πάνυ δὴ ταφῶς τὰ εἴδη τῆς ἀγάλματος τοῦ διαθέσιν τῶν δαιμόνων. εἰ γοῦν τις τὰς γραφὰς καὶ τὰ ἀγάλματα προσέχοι τῶν θεῶν, γνοίης ὑμῶν πρόσωπα πεῖ θεοὺς ὄντα τῶν ἐπονειδίστων σχημάτων· τὸν Διόνυσον, ἀπὸ τῆς στολῆς· τὸν Ηφαιστον, ἀπὸ τῆς τέχνης· τὸν Δηώ, ἀπὸ τῆς συμφορᾶς· ἀπὸ τῆς κρηδέμνου, τὴν Ινώ· ἀπὸ τῆς τελαμῶνος, τὸν Ποσειδῶ· ἀπὸ τῆς κύκνου, τὸν Δία· τὸν δὲ Ηρακλέα, δείκνυσιν ἡ πυρά· καὶ γυμνὴν εἴδῃ τις ἀνάγραπτον γυναῖκα, τὴν χρυσῆν Αφροδίτην νοῇς. ὅτως ὁ Κύπριος, ὁ Πυγμαλίων ἐκεῖνος, ἐλεφαντίνην ἠράσθη ἀγάλματος· ἦν ἄγαλμα Αφροδίτης ἰδοῦ, καὶ γυμνή ἰδοῦ. νικᾶται ὁ Κύπριος τῷ σχήματι, καὶ συνέρχεται τῷ ἀγάλματι· καὶ τοῦτο Φιλοστέφανος ἱστορεῖ. Αφροδίτη δὲ ἄλλη ἐν Κνίδῳ, λίθος ἰδοῦ, καὶ καλὴ ἰδοῦ· ἑτέρος ἠράσθη ταύτης, καὶ μίγνυται τῇ λίθῳ· Ποσείδιππος ἱστορεῖ· ὁ μὲν πρότερος, ἐν τῷ περὶ Κύπρου· ὁ δὲ ἕτερος, ἐν τῷ περὶ Κνίδου· τοσοῦτον ἴσχυσεν ἀπατῆσαι τέχνη, προσαγωγὸς δυσθέρωτος ἐρωτικοῖς εἰς βάραθρον ῥυομένη. δραστήριος μὲν ἡ δημιουργική, ἀλλ' οὐχ οἵα τε ἀπατῆσαι λογικόν, οὐδὲ μὴν κατὰ λόγον βεβιωκότας· ζωγραφίᾳ μὲν γάρ, δι' ὁμοιότητα σκιαγραφίας, πρόσφατοι προσέπτησαν πελειάδες· καὶ ἵπποις καλῶς γεγραμμέναις προσεχρεμέτησαν ἵπποι. ἐρασθῆναι κόρην εἰκόνος λέγουσι· καὶ νέον καλόν, Κνιδίου ἀγάλματος. ἀλλ' οὐδαμοῦ τῶν θεατῶν ὑπ' ὄψεως ἠπατημένων ὑπὸ τῆς τέχνης· οὐδὲ γὰρ ἂν θεᾷ τις συνεπλάκη, οὐδ' ἂν νεκρᾷ τις συνεπάφη, οὐδ' ἂν ἠράσθη δαίμονος ἢ

λίθου ἢ ξύλου ἄνθρωπος σωφρονῶν. Ὑμᾶς δὲ οὐχ ἡ γοητεία ἀπατᾷ ἡ τέχνη, εἰ καὶ μὴ ὅτι ὃ ἐστὶν εὐφραίνουσα, ἀλλὰ ὅτι ὃ ὑμᾶς καὶ σωφρονεῖν· τὰ δὲ ἀγάλματα, καὶ αἱ γραφαί, ὁμοία γε ἡ γραφή. ἐπαινείσθω μὲν ἡ τέχνη, μὴ ἀπατάτω δὲ τὸ ἄνθρωπον, ὡς ἀληθῆ. ἔσχεν ὁ ἵππος ἡσυχῇ· λεῖ πελιδνός, ἀγρεμών· ἄγριον ὃ σωφρόν· ἡ δὲ βοῦς ἡ Δαιδάλου, ἡ ὑπὸ τοῦ ξύλου πεποιημένη, ταῦρον εἵλεν ἄγριον, καὶ κατηνάγκασε θηρίον ἡ τέχνη πλανήσασα, ἐρῶσαν ἐπιβῆναι γυναικός. Τοσοῦτον οἶστρον αἱ τέχναι κακοτεχνοῦσαι τοῖς ἀνοήτοις ἐνεποίησαν· ἀλλὰ τοὺς μὲν πιθήκους οἱ τούτων ἔμφρονες καὶ μιμητικοὶ, τεθαυμάκασιν, ὅτι τῶν κηρίνων ἢ πηλίνων ὁμοιωμάτων καὶ κεκοσμημένων ἀπατᾷ τούτους οὐδέν· ὑμεῖς δὲ ἆρα καὶ πιθήκων χείρους γίνεσθε, λιθίνοις καὶ ξυλίνοις, καὶ χρυσοῖς, καὶ ἐλεφαντίνοις ἀγαλματίοις καὶ γραφαῖς προσέχοντες; Τοσοῦτον ὑμῖν οἱ δημιουργοὶ ἀθυρμάτων ἐλεεινῶν οἱ λιθουργοὶ, καὶ οἱ ἀνδριαντοποιοὶ, γραφεῖς τε αὖ καὶ τέκτονες, καὶ ποιηταὶ πολλὴν τινα καὶ τοιοῦτον ὄχλον παρέσυραντες, κατ' ἀγορὰς μὲν Σατύρους καὶ Πᾶνας· ἀνὰ δὲ τὰς ὕλας, Νύμφας, καὶ Ὀρεάδας, καὶ Ἁμαδρυάδας· ναὶ μὴν ἀλλὰ καὶ περὶ τὰ ὕδατα, καὶ περὶ τοὺς ποταμοὺς, καὶ τὰς πηγὰς, τὰς Ναΐδας· καὶ περὶ τὴν θάλασσαν τὰς Νηρείδας. μάγοι δὲ ἤδη, ἀσεβείας τῆς σφῶν αὐτῶν ὑπηρέτας δαίμονας αὐτοῖς, οἰκέτας αὐτοῖς ἑαυτοῖς καταχρήσαντες, τοῖς κατεσκασμένοις, δούλους τὴν ἐπαοιδὴν πεποιηκότες· γάμοι τε οὖν ἔτι καὶ παιδοποιΐαι, καὶ λοχεῖαι θεῶν μυημονεύομεν, καὶ μοιχεῖαι ἀδόμεναι, καὶ διωξίαι κωμῳδούμεναι. καὶ γέλωτες ἐπὶ πότου εἰσαγόμενοι, προτρέπουσι δέ με αἰσχρολογεῖν, κἂν σιωπῆσαι θέλω· οἴμοι τῆς ἀθεότητος! σκηνὴν πεποιήκατε τὸ θεῖον, καὶ ὃ θεῖον ὑμῖν δρᾶμα γέγονεν, καὶ ὃ ἅγιον προσωπείοις δαιμονίων κεκωμῳδήκατε, τῷ μηδὲν εὐσεβείαν δυσδαιμονίᾳ σατυρίσαντες.

Αὐτὰρ ὁ φορμίζων, ἀείδοιτο καλὸν ἀοιδήν. ἄσον ἡμῖν Ὁμηρε τὸν φορμικὸν τὸν καλόν·

Ἀμφ' Ἀρεως φιλότητος εὐστεφάνου τ' Ἀφροδίτης·

Ὡς τὰ πρῶτα μίγησαν ἐν Ἡφαίστου δόμοισι
Λάθρῃ· πολλὰ δ' ἔδωκε, λέχος δ' ἤμαυρε κασιγνήτου
Ἡφαίστου ἄνακτος.

lapidem aliquis, qui fuiſſet ſanæ mentis. Vos autem aliis præſtigiis ars decipit, etiam non inducens ad amandum, verùm ad colendum & adorandum ſimulachra & picturas. Atqui ſimilis pictura eſt: laudetur ergo ars, non decipiat verò hominem, vt ſi eſſet veritas. Quietè ſtetit equus, columba minimè eſt perturbata, & penna ſtetit ocioſa. Vacca Dædali, quæ ex ligno confecta fuerat, cepit taurum agreſtem, & coëgit beſtiam ars, quæ eam deceperat, amantem inire mulierem. Tantum œſtrum artes quæ improbo vtuntur artificio, attulerunt inſipientibus. Iam illi qui ſimias nutriunt & exercent, mirantur quòd nec cereæ, nec luteæ ſimilitudines, quamuis ornamenta accedant eos fallant. Vos autem vel ſimiis deteriores eritis, dum lapideis, & ligneis, & aureis, & eburneis ſimulachris & picturis animum adhibetis. Tot vobis pernicioſorum ludibriorum opifices, lapicidæ, & ſtatuarij, pictoreſque, & fabri, & Poëtæ, multam ſimilium turbam inducunt: in agris quidem Satyros, per ſyluas autem nymphas Oreades & Hamadryades: quinetiam in aquis & fluuiis & fontibus Naiades, & in mari Nereides. Magi autem ſe iam ſuæ impietatis gloriantur miniſtros habere Dæmones, vt qui eos in ſuorum famulorum numerum adſcripſerint, & neceſſitate adactos ſeruos fecerint ſuis carminibus. Deorum itaque nuptiæ, & liberorum procreationes, & puerperia, & adulteria quæ canuntur, & conuiuia quæ à Comicis recitantur, & riſus qui in potu inducuntur, impellunt me vt exclamem, etſi velim tacere: O impietatem! Scenam cœlum feciſtis, & Deus vobis factus eſt actus, & quod ſanctum eſt, Dæmoniorum perſonis in Comœdia ludificati eſtis, verum Dei cultum ac religionem, per ſuperſtitionem, veſtra Satyrica petulantia proſcindentes.

Sed pulſans citharam pulchre is præludere cœpit:

Cane nobis, ô Homere, pulchram illam cantilenam:

Furtiuum pulchræ Veneriſque & Martis amorem,
Vulcani in tecto vt fuerit congreſſus amantum
Primum, & per multa inceſtarit dona cubile
Vulcani regis:

Finem cantico impone, ô Homere, non est pulchrum, docet adulterium. Nos autem ne aures quidem stupris ac fornicationibus inquinare volumus. Sumus enim nos, sumus, qui Dei imaginem circumferimus, in hoc viuo & motabili simulachro, videlicet homine, cohabitantem imaginem, consulentem, colloquentem, contubernalem, & quæ nostris mouetur iisdemque
1.Pet.2.9 dominatur perturbationibus. *Nos Deo donati & dedicati sumus pro Christo. Nos genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus peculiaris*, qui aliquando non populus, nunc autem populus Dei, qui, vt ait Ioannes, non sumus ex iis qui sunt inferiùs, sed ab eo qui venit supernè, omnia didicimus: qui Dei œconomiam seu carnis susceptæ dispensationem mente comprehendimus, qui vt in vitę nouitate ambularemus nos exercuimus. Sed hæc non cogitat vulgi magna pars, sed omni pudore meu que deposito domi depingunt turpes Dæmonum in Venerem pruritus & titillationes. Pictis enim quibusdam tabellis iisque in alto suspensis, mentem adhibentes, thalamos ornarunt impudicitia, intemperantiam existimantes pietatem: & in cubili decumbentes, in ipsis amplexibus Venerem illam nudam respiciunt, quæ vincta est propter complexus: & ad Ledam aduolantem auem, qui ob hoc ipsum quod effœminata sit, probantes picturam, in pala annulli exprimunt, & conueniente Iouis intemperantiæ sigillo vtuntur. Hæc sunt mollis & delicatæ vitæ vestræ exemplaria. Hæ sunt Theologiæ probri & petulantiæ plenæ. Hæ sunt Deorum, qui vnà vobiscum fornicantur, doctrinæ. Nam quod quilibet vult, hoc etiam putat, vt ait orator Athenienſis. Cuiusmodi autem sunt aliæ quoque vestræ imagines? Panisci quidam, & nudæ puellæ, & ebrij Satyri, & membrorum erectiones, quæ picturis nudantur, quæ ab ipsa intemperantia arguũtur. Iam verò totius libidinis & impudicitiæ figurás apertè descriptas publicè intueri non erubescitis, sed potius positas erectasque custoditis, perinde ac si Deorum vestrorum imagines impudentiæ columnas domi consecraueritis, figuras gestusque Philænidis æquè depingentes, atque certamina Herculis. Horum non solum vsus, sed etiam aspectus & auditus deponendam esse memoriam vobis annunciamus.

A Καταπαυσον Ομηρε τὸ ᾠδεῖον· οὐκ ἔστι καλὴ, μοιχείαν διδάσκει· παρθένῳ δὲ ἡμεῖς καὶ τὰ ὦτα προκατέλαβα. Ἡμεῖς γὰρ, ἡμεῖς ἐσμεν οἱ τὴν εἰκόνα τοῦ Θεοῦ περιφέροντες ἐν τῇ ζωτικῇ καὶ κινουμένῳ τούτῳ ἀγάλματι, τῷ ἀνθρώπῳ, συνοίκον εἰκόνα, συμβουλον, συνόμιλον, συνέστιον, συμπαθῆ, ὑφαπαθῆ· ἀνάθημα γενόμενα τῷ Θεῷ ὑπὲρ Χριστοῦ· ἡμεῖς δὲ γένος τὸ ἐκλεκτὸν, τὸ βασίλειον ἱεράτευμα, ἔθνος ἅγιον, λαὸς περιούσιος· οἱ ποτὲ οὐ λαὸς, νῦν δὲ λαὸς τοῦ Θεοῦ, οἱ κατὰ τὸν Ιωάν-
B νην, οὐκ ὄντες ἐκ τῶν κάτω, πάντα δὲ τὸν ἄνωθεν ἐλθόντος διὰ πάντων μεμαθηκότες· οἱ τὴν οἰκονομίαν τοῦ Θεοῦ καταμανθάνοντες, οἱ ἐν καινότητι ζωῆς περιπατεῖν μεμελετηκότες. Ἀλλ' οὐ ταῦτα φρονοῦσιν οἱ πολλοὶ· ἀπορρίψαντες ἅμα τὴν αἰδῶ καὶ τὸν φόβον, οἴκοι τοῖς τῶν δαιμόνων ἐγλεφάνται παφλασμοῖς, πανάκριοις γοῦν ἴσι καταγράφοις μετεωρότερον αἰακειμένοις, περιστιχίτες ἀσελγείᾳ, τοῖς θαλάμοις κεκοσμήκασι, τὴν ἀκολασίαν εὐσέβειαν νομίζοντες· καπὶ τῆς σκιμποδος καταχείμενοι, πρὸς αὐτῇ ἔτι τῇ περιπλοκῇ, ἀφορῶσιν εἰς τὴν Ἀφροδίτην
C γυμνὴν, τὴν γυμνὴν, τὴν ὅτι τῇ συμπλοκῇ δεδεμένην· καὶ τῇ Λήδᾳ περιπετώμενον τὸν ὄρνιν τὸν ἐρωτικὸν, τῆς ἡλύτητος ἀποδεχόμενοι τὴν γραφὴν, ἀποτυποῦσι τοῖς σφενδόναις, σφραγῖδι χρώμενοι καλλιλήλῳ τῇ Διὸς ἀκολασίᾳ. Ταῦτα ὑμῖν τῆς ἡδυπαθείας τὰ ἀρχέτυπα· αὗται τῆς ὕβρεως αἱ θεολογίαι· αὗται τῶν συμπορνευόντων ὑμῖν θεῶν αἱ διδασκαλίαι· ὃ γὰρ βούλεται, τοῦτο ἕκαστος καὶ οἴεται, κατὰ τὸν Ἀθηναῖον ῥήτορα. οἵας δὲ αὖ καὶ ἄλλας ὑμῶν εἰκόνας; πωϊσκοι τινὲς, καὶ γυμναὶ κόραι, καὶ σατυρικοὶ μεθύοντες, καὶ μορίων ἐπάρσεις, τοῖς
D γραφαῖς ἐπογυμνούμεναι, ἀπὸ τῆς ἀκρασίας ἐλεγχόμεναι. ἤδη δὲ φανερὸν τῆς ἀκολασίας ὅλης τὰ σήματα ἀναγραπτα ποιούμενοι θεώμενοι, οὐκ αἰσχύνεσθε, φυλάττετε δὲ ἔτι μᾶλλον ἀνακείμενα, ὥσπερ ἀμέλει τῶν θεῶν ὑμῶν τὰς εἰκόνας στήλας ἀναισχυντίας καθιερώσαντες οἴκοι, ἐπ' ἴσης ἐγγραφόμενοι τὰ Φιλαινίδος σήματα, ὡς τὰ Ἡρακλέους ἀθλήματα. Τούτων οὐ μόνον τῆς χρήσεως, ἀλλὰ καὶ τῆς ὄψεως, καὶ τῆς ἀκοῆς αὐτῆς ἀμνησείαν καταγγέλλομεν.

ἠπάρηκεν ὑμῖν τὰ ὦτα, πεπορνεύκασιν οἱ ὀφθαλμοί, & κρυπτότερον, τοῦ τῆς συμπλοκῆς, αἰ ὄψεις ὑμῶν μεμοιχεύκασιν. ὦ βιασάμενοι τὸν ἀνθρωπον· καὶ ὃ ἔνδοθεν τοῦ πλάσματος ἐλέγχει. ἀπιστοῦντες, πρῶτα ἀπιστεῖτε, ἵνα ἐκπαθαίνησθε, καὶ πιστεύητε μᾶλλον τοῖς εἰδώλοις, ζητοῦντες αὐτῶν τὴν ἀκρασίαν· ἀπιστεῖτε ὑπὸ τοῦ θεοῦ, σωφροσύνῃ μὴ φέροντες· καὶ τὰ μὲν χείρω, μεμισήκατε· τὰ δὲ ἥττω, τετιμήκατε· ἀρετῆς μὲν θεαταί, κακίας δὲ ἀγωνισταὶ γεγυμνασμένοι. ὅλβιοι μόνοι εἶναι, ὡς ἔπος εἰπεῖν, ὁμοθυμαδόν, ἐκφυλοι πρῶτοι, κατὰ τὴν Σίβυλλαν,

Οἱ ναοὺς μὲν πρῶτας ἀπρηνήσονται ἰδόντες,
Καὶ βωμοὺς, εἰκῆ λίθων ἱδρύματα κωφῶν,
Καὶ λίθινα ξόανα, καὶ ἀγάλματα χερσοποίητα,
Αἵματι ἐμψύχῳ μεμιασμένα, καὶ θυσίαισι
Τετραπόδων, διπόδων, πτηνῶν, θηρῶν τε φόνοισι.

καὶ γὰρ δὴ καὶ ἀπηγόρευται ὑμῖν, ἀναφανδὸν ἀπατηλὸν ἐπιζητεῖσθαι τέχνην. οὐ γὰρ ποιήσεις, φησὶν ὁ προφήτης, πρωτὸς ὁμοίωμα, ὅσα ἐν τοῦ οὐρανῷ, καὶ ὅσα ἐν τῇ γῇ κάτω. ἢ που γ' αὖ ἐπὶ τὸν Πραξιτέλους Δήμητραν, καὶ Κόρην, καὶ τὸν Ἰακχον τὸν μυστικὸν, θεοὺς ὑπολαμβάνομεν, ἢ τὰς Λυσίππου τέχνας, ἢ τὰς χείρας τὰς Ἀπελλικὰς, αἳ δὴ τῆς θεοδοξίας ὕλην παρεσκεύασαν. Ἀλλ' ὑμεῖς μὲν ὅπως ποτὲ ὁ ἀνδριὰς ὅτι μάλιστα ὡραιότατος τετεχνίτηται, προσκαρτεροῦτε· ὅπως ἂν αὐτοῖ μὴ ὅμοιοι δι' αἰσθησίαν τοῖς ἀνδριᾶσιν ἀποτελεσθῆτε, ἃ φροντίζετε. πάνυ γοῦν ἐμφανὴς καὶ σωτήριος ὁ προφητικὸς ἔλεγχος τῆς σωτηρίας λόγος, ὅτι πρῶτοι οἱ θεοὶ τῶν ἐθνῶν, δαιμονίων εἰσὶν εἴδωλα· ὁ δὲ θεὸς τοὺς οὐρανοὺς ἐποίησε, καὶ τὰ ἐν τῷ οὐρανῷ. πλανώμενοι γοῦν τινες ἀπτεσθεν, οὐκ οἶδ' ὅπως, θείαν μὲν τέχνην, πλὴν ἀλλ' οὐ θεὸν προσκυνοῦσιν, Ἥλιόν τε, καὶ Σελήνην, καὶ τὸν ἄλλον τῶν ἀστέρων χορὸν, παραλόγως τούτους θεοὺς ὑπολαμβάνοντες, τὰ ὄργανα τοῦ χρόνου. Τῷ γὰρ λόγῳ αὐτοῦ ἐστερεώθησαν οὐρανοὶ, καὶ τῷ πνεύματι τοῦ στόματος αὐτοῦ πᾶσα ἡ δύναμις αὐτῶν. Ἀλλ' ἡ μὲν ἀνθρωπεία τέχνη οἰκίας τε, καὶ ναοὺς, καὶ πόλεις, καὶ γραφὰς δημιουργεῖ· Θεὸς δὲ πῶς ἂν εἴποιμι ὅσα ποιεῖ; Ὅλον ἴδε τὸν κόσμον· ἐκείνου ἔργον ἐστὶ καὶ οὐρανὸς, καὶ Ἥλιος· καὶ ἄγγελοι καὶ ἄνθρωποι, ἔργα τοῦ δακτύλου αὐτοῦ. Οση τε ἡ δύναμις τοῦ Θεοῦ, μόνον αὐτοῦ τὸ βούλημα, κοσμοποιία·

A Scortatæ ſunt aures veſtræ, fornicati ſunt oculi, & quod eſt magis nouum, ante cõplexum veſtri adulterium admiſerunt aſpectus. O qui homini vim attuliſtis, & diuinitatem figmenti probro conuulſiſtis, omninò increduli eſtis, vt veſtras ſequentes animi perturbationes, vacetis delitiis: & creditis quidem ſimulachris, eorum quærentes intemperantiam: Deo autem non creditis, modeſtiam non ferentes & continentiam. Ita quæ præſtantiora, odio habuiſtis: quæ verò deteriora, honore affeciſtis, vt qui virtutis quidem ſitis effecti contemplatores, vitij autem athletæ. Beati ergo vno, vt ſemel dicam, conſenſu illi omnes duntaxat ex Sibyllæ ſententia:

B

Qui ſibi viſa licet Diuorum templa negabunt:
Surdorum & lapidum quæ ſunt altaria, ſedes:
Ex lapide & manibus ſimulachra effecta virorum,
Cæſorũ quæ ſunt animato infecta cruore,
Quadrupedum, bipedum, volucrumque, & cæde ferarum.

Nobis enim eſt apertè vetitũ artem fallacem exercere. *Non facies enim*, inquit Propheta, *cuiuſuis rei ſimilitudinem, eorum* Exod
C *quæ ſunt in cælo, & quæcunque ſunt in terra infra.* Reuera enim Cererem Praxitelis, & Proſerpinam, & Iacchum myſticum Deos exiſtimaremus, vel Lyſippi artes, vel manus Appellis, quæ diuinæ exiſtimationis figuram præbuere materiæ. Sed vos quidem vt ſtatua fabricetur quàm pulcherrima valde adlaboratis, ne autem propter inſenſilitatem efficiamini ſtatuis ſimiles, non curatis. Valde certè dilucide & breuiter arguit Propheticus ſermo conſuetudinem, dicens: *Quod omnes Dij Gentium ſunt idola Dæmo-* Pſal.
niorum: Deus autem cælos fecit, & ea quæ ſunt in cælo. Hinc itaque factum eſt, vt
D quidam errantes, neſcio quomodo, diuinam quidem artem, ſed non Deum adorent, Solem & Lunam, & alium chorum Aſtrorum, eos præter rationem Deos exiſtimantes, cùm ſint inſtrumenta temporis: *Verbo enim eius firmati ſunt* Pſal.
cæli, & ſpiritu oris eius omnis virtus eorum. Sed ars quidem humana, & domos, & naues, & vrbes, & picturas fabricatur: Deus autem quomodo dixerim quæcunque facit? Vide vniuerſum mundum. Illius eſt opus & cœlum & Sol: & angeli & homines ſunt opera digitorum eius. Quanta eſt autem Dei potentia? Ipſius Dei ſolum voluntas, eſt mundi creatio.

Solus enim Deus fecit, quoniam ipse quoque est Solus vere Deus. Sola voluntate operatur, & eius solum velle, factum esse consequitur. Heic euertitur chorus Philosophorum, qui factum quidem esse hominem ad cœlum contemplandum, pulcherrimè confitentur: sed quæ in cœlo cernuntur & visu comprehenduntur, adorant. Etsi enim humana opera non sunt ea quæ sunt in cœlo, at hominibus tamen sunt fabricata. Nec adoret quis vestrûm Solem, sed solis effectorem desideret: neque mundum Deum faciat, & vt Deum colat, sed mundi quærat opificem. Ei ergo qui ad portas venturus est salutares, solum restat, vt videtur, refugium diuina sapiẽtia. Hinc tanquam ex sacro aliquo asylo, nullus homo potest amplius educi à Dæmonibus, qui magno studio contendit ad salutem. Persequamur autem, si velis, sententias quoque philosophorum, quas de diis iactitant, si fortè ipsam quoque inueniamus philosophiam, propter inanem gloriam, ex materia idola constituentem: fortè etiam Dæmonia quædam diuino honore afficientem, ideoque tanquam in somniis videntem veritatem, ostendere possimus. Principia itaque à se laudata reliquerunt Thales Milesius, Aquam: & Anaximenes, qui ipse quoque fuit Milesius, Aërem, quem Diogenes Apolloniates est postea consecutus. Parmenides autem Eliates introduxit Deos Ignem & Terram. Ex his autem alterum solum Deum existimarunt Ignẽ, Hippasus Metapontinus, & Ephesius Heraclitus. Empedocles autem Agrigentinus, cùm multitudinem admisisset, præter hæc quatuor elementa, Contentionem enumerat & Amicitiam. Sunt autem hi quoque impij, qui insipida quadam sapientia adorarunt materiam: & lapides quidem vel ligna non honorarunt, terram autem eorum matrem vt Deam esse colendam putarunt: & Neptunum quidem non effingunt, ipsam autem Aquam colunt. Quid est enim aliud Neptunus, quàm humida quædam substantia, quæ ἀπὸ τῆς πόσεως, hoc est, à potu, Græcè vocata ποσειδῶν, sicut certè Mars bellicus ἄρης Græcè dictus est, ἀπὸ τῆς ἄρσεως καὶ αἱρέσεως, id est, ab insurrectione & interfectione. Qua ratione mihi videntur quoque valde multi, cum solo ense apposito, tanquam Marti sacrificare. Est autem hoc Scytharum, sicut dicit Eudoxus in secundo de ambitu. Ex Scythis autem Sauromatæ, vt Icesius ait,

A Μόνος γὰρ ὁ Θεὸς ἐποίησεν, ἐπεὶ καὶ μόνος ὢν τυγχάνει ὢν Θεός. ψιλῷ τῷ βούλεσθαι δημιουργεῖ, καὶ τῷ μόνον ἐθελῆσαι αὐτὸν, ἕπεται τὸ γενήσεσθαι. Ἐνταῦθα φιλοσόφων χορὸς, ὃς μὲν τὸν οὐρανὸν θέαν παγκάλως γεγενῆσθαι τὸν ἄνθρωπον ὁμολογουμένως· τὰ δὲ ἐν οὐρανῷ φαινόμενα, καὶ ὁρᾶσθαι καταλαμβανόμενα, προσκυνοῦσιν. Εἰ γὰρ καὶ μὴ ἀνθρώπινα τὰ ἔργα τὰ ἐν οὐρανῷ, ἀλλὰ γοῦν ἀνθρώποις δεδημούργηται. Καὶ μὴ τὸν Ἥλιον τις ὑμῶν προσκυνείτω, ἀλλὰ τὸν ἥλιον ποιητὴν ὑπολαμβάνειτω· μηδὲ τὸν κόσμον ἐκθαυμαζέτω, ἀλλὰ τὸν κόσμου δημιουργὸν ὑπερηπατάτω. μόνη ἄρα ὡς ἔοικεν καταφυγὴ τῷ μέλλοντι ὑπὸ τῶν σωτηρίους ἀφικνεῖσθαι θύρας ὑπολείπεται, σοφία θεία· ἐντεῦθεν ὥσπερ ἐξ ἱεροῦ τινος ἀσύλου, οὐδενὶ οὐκέτι ἀγώγιμος τῶν δαιμόνων ὁ ἄνθρωπος γίνεται, πρὸς σωτηρίαν. Ἐπιδράμωμεν δὲ, εἰ βούλει, καὶ τῶν φιλοσόφων τὰς δόξας, ὅσας αὐχοῦσι πρὸς τῶν θεῶν· εἴπως καὶ φιλοσοφίαν αὐτῶν, κενοδοξίας ἕνεκεν αἰσθησιοποιοῦσαν τὴν ὕλην ἐφευρόντων· εἰ καὶ δαιμόνια ἄττα ἐκθαύζουσαν, καὶ θεοφορουμένην θαυμάσαι δυνηθῶμεν ἀνθρώπουσαν τὴν ἀλήθειαν. τοιχᾶ μὲν οὖν ἄρχας ἀπέλιπον ἐξευμηκότες Θαλῆς ὁ Μιλήσιος, ὕδωρ· καὶ Ἀναξιμένης, ὁ καὶ αὐτὸς Μιλήσιος, τὸν ἀέρα· ᾧ Διογένης ὕστερον ὁ Ἀπολλωνιάτης κατηκολούθησεν. Παρμενίδης δὲ ὁ Ἐλεάτης, θεοὺς εἰσηγήσατο Πῦρ καὶ Γῆν. θάτερον δὲ αὖθις μόνον, τὸ πῦρ, θεὸν ὑπελήφατον Ἱππασός τε ὁ Μεταποντῖνος, καὶ ὁ Ἐφέσιος Ἡράκλειτος· Ἐμπεδοκλῆς γὰρ ὁ Ἀκραγαντῖνος, εἰς πλῆθος ἐμπεσών, πρὸς τοῖς τέτταρσι στοιχείοις τούτοις, Νεῖκος καὶ Φιλίαν καταριθμεῖται. ἄθεοι μὲν δὴ καὶ οὗτοι, σοφίᾳ τινὶ ἀσόφῳ τὴν ὕλην προσκυνήσαντες· καὶ λίθους μὲν καὶ ξύλα οὐ τετιμήκασιν, γῆν δὲ τὴν τούτων μητέρα ἐκθαύσαντες· καὶ Ποσειδῶνα μὲν οὐκ ἀναπλάττουσιν, ὕδωρ δὲ αὐτὸ προσκυνοῦσιν. τί γὰρ ἕτερόν ἐστι Ποσειδῶν, ἢ ὑγρά τις οὐσία, ἐκ τῆς πόσεως ἐπονομασθεῖσα; ὥσπερ ἀμφὶ ὁ πολέμιος Ἄρης ἀπὸ τῆς ἄρσεως καὶ αἱρέσεως κεκλημένος. ἢ καὶ δοκοῦσί μοι πολλοὶ μάλιστα τῷ ξίφει μόνον πήξαντες, ὑπερθύειν ὡς Ἄρει· ἔστι δὲ Σκυθῶν τοῦτο, καθάπερ Εὔδοξος ἐν δευτέρῳ τῆς περιόδου λέγει. Σκυθῶν δὲ οἱ Σαυρομάται, ὡς φησιν Ἰκέσιος,

ὲν τῷ περὶ μυστηρίων, ἀκινάκην σέβουσιν. Τοῦτό τοι καὶ οἱ ἀμφὶ τὸν Ἡράκλειτον, ὃ πῦρ ὡς ἀρχέγονον σέβοντες, πεπόνθασιν· τὸ γὰρ πῦρ τοῦτο, ἕτεροι Ἥφαιστον ὠνόμασαν. Περσῶν δ' οἱ Μάγοι, ὃ πῦρ τετιμήκασι, καὶ τῶν πλεῖ Ἀσίαν κατοικούντων πολλοί. Πρὸς δὲ, καὶ Μακεδόνες, ὡς φησι Διογένης ἐν πρώτῳ Περσικῶν. Τί μοι Σαυρομάτας καταλέγειν, οὓς Νυμφόδωρος ἐν Νομίμοις Βαρβαρικοῖς, ὃ πῦρ σέβειν ἱστορεῖ· ἢ τοὺς Πέρσας, καὶ τοὺς Μήδους, καὶ τοὺς Μάγους; Θύειν δὲ ὑπαίθρῳ τούτους ὁ Δίνων λέγει, θεῶν ἀγάλματα μόνα ὃ πῦρ καὶ ὕδωρ νομίζοντας. Οὐκ ἀπεκρυψάμην οὐδὲ τὴν τούτων ἄγνοιαν. εἰ γὰρ καὶ τὰ μάλιστα ἀποφεύγειν οἴονται τῆς πλάνης, ἀλλ' εἰς ἑτέραν καταλιθαίνουσιν ἀπάτην· ἀγάλματα μὲν θεῶν ὑ ξύλα & λίθους οὐκ ἡγήσαντο, ὡσπερ Ἕλληνες· οὐδὲ μὴν Ἴβιδας καὶ Ἰχνεύμονας, καθάπερ Αἰγύπτιοι, ἀλλὰ πῦρ τε καὶ ὕδωρ, ὡς φιλόσοφοι. μετὰ πολλὰς μέντοι τινὰς περιόδους ἐτῶν, ἀνέθρεψόν ἀγάλματα σέβειν αὐτοῖς, Βήρωσσος ἐν τρίτῃ Χαλδαϊκῶν περιέχει· τοῦτο Ἀρταξέρξῃ τῷ Δαρείου τοῦ Ὤχου εἰσηγησαμένου, ὃς πρῶτος τὴν Ἀφροδίτης Ταναΐδος ὃ ἄγαλμα ἀνασήσας ἐν Βαβυλῶνι, καὶ Σούσοις, καὶ Ἐκβατάνοις, Πέρσαις, καὶ Βακτροις, καὶ Δαμασκῷ, καὶ Σαρδέσιν, ἀνέδειξε σέβειν. ὁμολογούντων τοίνυν οἱ φιλόσοφοι τοὺς διδασκάλους τοὺς σφῶν Πέρσας, ἢ Σαυρομάτας, ἢ μάγους, παρ' ὧν τὴν ἀθεότητα τῶν σεβασμίων αὐτοῖς μεμαθήκασιν ἀρχῶν, ἀρχηγὸν τῶν πάντων ποιητὴν, καὶ τῶν ἀρχῶν αὐτῶν δημιουργὸν ἀγνοοῦντες, τὸν ἄναρχον Θεόν· τὰ δὲ πρωτα ταῦτα καὶ ἀσθενῆ, ἧ φησιν ὁ Ἀπόστολος, τὰ εἰς τὴν αἰσθητὴν ὑπηρεσίαν πεποιημένα στοιχεῖα, προσκυνοῦντες. τῶν δ' ἄλλων φιλοσόφων ὅσοι τὰ στοιχεῖα ὑπερβαίνοντες, ἐπολυπραγμόνησάν τι ὑψηλότερον καὶ πρεπέστερον, οἱ μὲν αὐτῶν, τὸ ἄπειρον κατεμύησαν, ὧν Ἀναξίμανδρος ὁ Μιλήσιος ἦν, καὶ Ἀναξαγόρας ὁ Κλαζομένιος, καὶ ὁ Ἀθηναῖος Ἀρχέλαος. τούτω μὲν τε ἀμφω, τὸν νοῦν ἐπεσκοτίσθην τῇ ἀπειρίᾳ· ὁ δὲ Μιλήσιος Λεύκιππος, καὶ ὁ Χῖος Μητρόδωρος, δύο τινὰ, ὡς ἔοικεν, καὶ αὐτὼ ἀρχὰς ἀπελιπέτην, τὸ πλῆρες καὶ τὸ κενόν. προσέθηκε δὲ λαβὼν τούτοιν τοῖν δυοῖν τὰ εἴδωλα, ὁ Ἀβδηρίτης Δημόκριτος· ὁ γάρ τοι Κροτωνιάτης Ἀλκμαίων,

in opere de Mysteriis adorant acinacem. Hoc etiam vsu venit Heraclito & eius sectatoribus, qui ignem tanquam ortus rerum principium colunt. Hunc enim ignem alij nominarunt Ἥφαιστον, id est, Vulcanum. Persarum autem Magi ignem coluerunt, & multi ex iis qui Asiam incolunt. Quinetiam Macedones, vt ait Diogenes in primo Persicorum. Ne Sauromatas recenseam quos refert Nymphodorus, in libro de Legibus Barbaricis, ignem colere, aut Persas & Medos & Magos? Hos autem dicit Dinon sacrificare sub dio, sola Deorum simulacra ignem & aquam esse putantes. Neque verò eorum celauerim inscitiam: nam etsi se maximè existimant fugere ab errore, in alium tamen labuntur errorem. Deorum quidem simulacra ligna & lapides non existimarunt, vt Græci. Sed nec Ichneumonas & Ibides, vt Ægyptij, sed ignem & aquam, vt philosophi. Multis tamen postea annorum curriculis, eos figuras hominum ad instar expressas colluisse ostendit Berosus in tertio Chaldaïcorum, cùm hoc Artaxerxes Darij filius & Ochi nepos introduxisset: qui cùm primus Veneris Tanaïdis statuam erexisset Babylone, & Susis, & Ecbatanis, & Persis, & Bactris, & Damasco, & Sardibus, eam ostendit esse colendam. Fateantur ergo philosophi suos magistros fuisse Persas, vel Sarmatas, vel Magos, à quibus didicerunt impietatem venerabilium sibi principiorum: principem omnium effectorem & ipsorum principiorum opificem ignorantes, Deum, qui caret principio: hæc autem egena & infirma, vt ait Apostolus, quæ ad vsum hominum ministeriumque facta sunt elementa adorantes. Ex aliis autem philosophis, qui elementis præteritis, excelsius aliquid & præstantius indagarunt: alij quidem ex ipsis laudarunt infinitum, ex quibus fuit Anaximander Milesius, & Anaxagoras Clazomenius, & Athenienſis Archelaus. Atque hi quidem ambo infinitati præfecere mentem. Leucippus autem Milesius & Chius Metrodorus, ipsi quoque, vt videtur, duplicia reliquere principia, plenum & inane. Ab his autem duobus mutuata adiecit simulachra, seu rerum species Democritus Abderitanus. Alcmæon verò Crotoniata,

aſtra deos eſſe putabat, vt quæ ſint animata. Sed nec eorum filebo impudentiam. Xenocrates (fuit hic Carthaginienſis) ſeptem quidem deos Planetas, octauum verò, qui ex his omnibus conſtat, mundum tacitè ſignificat. Sed nec prætermittam Stoïcos, qui omnem quantumuis vilem & abiectam materiam dicunt Deum peruadere, qui apertè ſuam philoſophiam afficiunt dedecore. Sed nec moleſtum fuerit, vt arbitror, cùm ad hunc locum peruenerim, meminiſſe etiam Peripateticorum. Cuius quidem ſectæ qui eſt pater, nihil de eo patre qui ſupremus eſt intelligens, putat eſſe animam vniuerſi: hoc eſt, mundi animam Deum eſſe exiſtimans, ipſe à ſeipſo confoditur. Qui enim vſque ad Lunam eius definit prouidentiam, deinde mundum Deum eſſe exiſtimat, euertitur, vt qui eum, qui eſt Dei expers, Deum eſſe arbitretur. Ereſius autem ille Theophraſtus, familiaris Ariſtotelis, alicubi quidem cœlum, alicubi verò ſpiritum, Deum eſſe exiſtimat. Nam Epicuri quidem ſolus vel lubens obliuiſcar, qui Deo dicit non eſſe curæ res humanas, impiè ſe gerens per omnia. Quid verò Heraclides Ponticus? vt ipſe quoque alicubi ad Democriti abripitur ſimulacha? Magna mihi affluit huiuſmodi turba, inducens veluti quandam laruam dæmoniorum, abſurdas exterorum fabulas, nugis anilibus adumbratas. Longè abeſt vt viris permittamus audire eiuſmodi fabulas, qui ne lachrymantes quidem, vt dicitur, filios narrando fabulas ſolari aſſueſcimus, timentes ne vnà cum eis nutriamus impietatem, quam ſane hi profitentur, qui ſibi videntur ſapientes: cùm veritatem non magis nouerint quàm pueri. Quid enim, ô per veritatem, eos qui tibi crediderunt, fluxui & interitui miſere & inordinate efficis obnoxios? Cur verò vitam reples ſimulachris, cùm vel ventos, vel aërem, vel ignem, vel terram, vel lapides, vel ligna, vel hunc mundum Deos effingis? & de Diis aliis, nempe ſtellis errantibus, apud homines qui verè aberrarunt, per hanc vulgò iactatam aſtrologiam, non aſtronomiam, ſublimia loqueris & nugaris? Deſidero Dominum ſpirituum, Dominum ignis, mundi opificem Deum quęro, qui præbet Soli lumen, non autem Dei opera. Quemnam autem à te inquiſitionis accipiam adiutorem? Non enim Platonem, ſi velis, omninò repudiamus,

A θεοὺς ᾤετο τοὺς ἀστέρας εἶ), ἐμψύχους ὄντας. ὃ σιωπήσομαι οὐδὲ τὴν τούτων ἀναισχυντίαν. Ξενοκράτης, Καρχηδόνιος ἦν, ἑπτὰ μὲν θεοὺς τοὺς πλανήτας, ὄγδοον δὲ, τὸν ἐκ πάντων αὐτῶν συνεστῶτα κόσμον αἰνίττε). οὐδὲ μὲν τοὺς ἀπὸ τῆς στοᾶς παρέλθοιμι, ὕλῃ πάσῃ ὑλικῇ καὶ ἀτιμοτάτῃ, θεῖον διήκειν λέγοντας, οἳ καταισχύνουσιν ἀτεχνῶς τὴν φιλοσοφίαν. οὐδὲν ἧττον οἶμαι χαλεπὸν, ἐνταῦθα γενόμενος, καὶ τῶν ἐκ Περιπάτου μνησθῆναι· καὶ ὅτε τὸν αἱρέσεως πατέρα, τῶν ὅλων δὲ νοήσας τὸν πατέρα τὸν καλούμενον ὕπατον, ψυχὴν εἶ) δὲ πάντος οἴεται· τουτέστι δὲ κόσμῳ τὴν ψυχὴν θεὸν ὑπολαμβάνων, αὐτὸς αὑτῷ περιπείρεται. ὁ γάρ τοι μέχρι τῆς Σελήνης αὐτῆς διαλείζων τὴν πρόνοιαν, ἔπειτα τὸν κόσμον θεὸν ἡγούμενος, περιτρέπε), τὸν ἀμοιρον δὲ θεοῦ, θεὸν δογματίζων. ὁ δ' Ερέσιος ἐκεῖνος Θεόφραστος ὁ Αριστοτέλους γνώριμος, ποῦ μὲν οὐρανὸν, ποῦ δ' πνεῦμα τὸν Θεὸν ὑπονοεῖ. Επιχειρῶ μὲν γὰρ μόνος ἢ ἑκὼν ἐκλήσομαι, ὃς οὐδὲ μέλλειν οἴεται τοῖς θεῷ, μέχρι πάντων ἀσεβῶν· τί γὰρ Ηρακλείδης ὁ Ποντικός; οὐκ ἔαδ' ὅπῃ οὐκ ὀπὶ τὰ Δημοκρίτου καὶ αὐτὸς καταίρεται εἴδωλα. καὶ πολύς μοι ὑπεῤῥεῖ τοιοῦτος ὄχλος, οἱονεὶ μορμώ τινα δαιμονίων πρέσβεων ξένων ἄτοπον σκιαγραφίαν μυθολόγων, ὕθλῳ γραϊκῷ· πολλοῦ γε δεῖ ἀνδράσιν ὑπιπτεύειν, ἀκροᾶσθαι τοιούτων λόγων, οἳ μηδὲ τοῖς παῖδας τοῖς ἑαυτῶν, τοῦτο δὴ τὸ λεγόμενον, κλαυθμυριζομένοις ἐθίζομεν παραμυθούμενοι μυθίζοντες, ὀῤῥωδοῦντες συναναπέφυν αὐτοῖς ἀθυμότητα, τὴν μὲν τῶν δεισιδαιμόνων δὴ τούτων καταγελλομένην, μηδέν τι νηπίων μᾶλλον ἀληθῶς εἰδότων. τί γὰρ, ὦ μέχρις τῆς ἀληθείας, τοῖς σοὶ πεπιστευκόσι δημοσίᾳ ῥύσῃ καὶ φθορᾷ δημοσίᾳ τε καὶ ἀπάντως ὑποβεβλημένοις; τί δέ μοι εἰδώλων ἀναπίμπλης τὸν βίον, ἀνέμους τε, ἢ ἀέρα, ἢ πῦρ, ἢ γῆν, ἢ λίθους, ἢ ξύλα, ἢ σίδηρον, ἢ κόσμον τόνδε, θεοὺς ἀναπλάττουσα, θεοὺς δ' καὶ τοὺς ἀστέρας τοὺς πλανήτας, τοῖς ὄντως πεπλανημένοις τῶν ἀνθρώπων, ἀπὸ τῆς πολυφυλλήτου ταύτης ἀστρολογίας, οὐκ ἀστρονομίας, μετεωρολογοῦσα καὶ ἀδολεσχοῦσα; τὸν Κύριον τὴν πανσυμῖ παρὼν, τὸν Κύριον δὲ πυρὸς, τὸν κόσμου δημιουργὸν, τὸν Ηλίου φωταγωγὸν Θεὸν ὑπιζητῶ, δὲ τὰ ἔργα δὲ Θεοῦ. Τίνα δὴ λάβω παράκλητον δὲ συνεργὸν τῆς ζητήσεως; οὐ γὰρ πάντα πάσιν ἀπεγνώκαμέν τε, εἰ βούλῃ, τὸν

Πλάτωνα. πῇ δὴ οὖν ἐξιχνευτέον τὸν Θεὸν, ὦ Πλάτων; Τὸν γὰρ πατέρα καὶ ποιητὴν τῶνδε τοῦ παντὸς, εὑρεῖν τε ἔργον, καὶ εὑρόντα εἰς ἅπαν ἐξενεγκεῖν, ἀδύνατον. ἀλλὰ τί δῆτα ὦ πρὸς αὐτοῦ; ῥητέος γὰρ ὡδαμῶς ἐστιν. οὔκουν ὦ Πλάτων, ἐπαφᾶσαι τῆς ἀληθείας· ἀλλὰ μὴ ἀποκάμῃς· ξυνοῦμαι λαβοῦ τῆς ζητήσεως ἀγαθοῦ πέρι· πᾶσι γὰρ ἁπλῶς ἀνθρώποις, μάλιστα δὲ τοῖς περὶ λόγους ἐνδιατρίβουσιν, ἐνέσταλταί τις ἀπόῤῥοια θείη. ἣ δὴ χάριν καὶ ἄκοντες μὲν ὁμολογοῦσιν ἕνα τε εἶναι Θεὸν, ἀνώλεθρον, καὶ ἀγένητον· τὸν μὲν ἄνω που περὶ τὰ B νοητὰ τοῦ οὐρανοῦ, ἐν τῇ ἰδίᾳ καὶ οἰκείᾳ περιωπῇ ὄντως ὄντα ἀεί. Θεὸν δὲ ποῖον εἰπέ μοι νοητέον;

Τὸν πάνθ' ὁρῶντα, κ' αὐτὸν οὐχ ὁρώμενον,
Εὐριπίδης λέγει. πεπλανῆσθαι γοῦν ὁ Μένανδρός μοι δοκεῖ, ἔνθα φησὶν,

Ἥλιε· σὲ γὰρ δεῖ πρωτίστῳ πρῶτον θεῶν,
Δι' ὃν θεωρεῖν ἔστι τοὺς ἄλλους θεούς·

οὐδὲ γὰρ Ἥλιος ἐπιδείξει ποτ' αὐτὸν Θεὸν τὴν ἀληθῆ· οὐδὲ Λόγος ὁ ὑγιὴς, ὃς ἔστιν Ἥλιος ψυχῆς, δι' ἧς μόνης ἔνδον ἀνατείλαντος ἐν τῷ βάθει τοῦ νοῦ, καὶ τοῦ νοὸς αὐτοῦ καθαιρόμενος ὁ ὄμμα· ὅθεν οὐκ ἀπεικότως ὁ Δημόκριτος, τῶν C λογίων δυνηθέντων ὀλίγους φησὶν ἀνατείναντας τὰς χεῖρας· ἐπὶ τοῦτον γὰρ νῦν ἀέρα καλοῦμεν οἱ Ἕλληνες, πάντα δημιουργεῖν· καὶ πάντα δοῦναι οἶδεν, καὶ δίδοι δ' ἀφαιρεῖται, καὶ βασιλεὺς οὗτος τῶν πάντων. Οὕτω πῇ δ' Πλάτων, ἐννοούμενος τὸν Θεὸν, αἰνίττεται περὶ τὸν πάντων βασιλέα, πάντ' ἔστι καὶ κεῖνος αἴτιον ἁπάντων καλῶν. Τίς οὖν ὁ βασιλεὺς τῶν πάντων Θεός; τῆς τῶν ὄντων ἀληθείας ὁ μέτρον. ὥσπερ οὖν τῶν μέτρῳ καταλαμβανόμενα τὰ μετρούμενα, ὅταν δὲ καὶ τὸν νοῆσαι τὸν Θεὸν μετρεῖται καὶ καταλαμβάνεται ἡ ἀλήθεια· ὁ δὲ ἱερὸς ὄντως D Μωσῆς, Οὐκ ἔσται, φησὶν, ἐν τῷ μαρσίππῳ σου σταθμίον καὶ σάθμιον, μέγα ἢ μικρὸν, ἀλλ' ἢ σάθμιον ἀληθινὸν καὶ δίκαιον ἔσται σοί· σάθμιον καὶ μέτρον καὶ ἀριθμὸν τῶν ὅλων ὑπολαμβάνων τὸν Θεόν· τὰ μὲν γὰρ ἄδικα καὶ ἄνισα εἴδωλα οἶκοι, ἐν τῷ μαρσίππῳ, καὶ ἐν τῇ, ὡς ἔπος εἰπεῖν, ῥυπώσῃ ψυχῇ καλαικέκρυπται· τὸ δὲ μόνον δίκαιον μέτρον, ὁ μόνος ὄντως Θεὸς, ἴσος ἀεὶ, καὶ τὰ αὐτὰ καὶ ὡσαύτως ἔχων, μετρεῖται πάντα καὶ σταθμᾶται οἱονεὶ τῇ τυπώσῃ τῇ δικαιοσύνῃ, τῶν τῶν ὅλων ἀῤῥεπῶς περιλαμβάνων καὶ ἀνέχων φύσιν. ὁ μὲν δὴ Θεὸς,

Quanam ergo ratione est Deus perscrutandus, ô Plato? Vniuersi enim huius patrem & effectorem & inuenire est difficile, & cùm inueneris, fieri non potest, vt eum enuncies. Cur nam verò, ô per ipsum? Nequaquam enim est dicendus. Rectè, ô Plato, attigisti veritatem, sed ne te pigeat laboris: vnà mecum suscipe boni inquisitionem. Omnibus enim simpliciter hominibus, maximè autem iis qui versantur in doctrina & literis, instillatus est quidam diuinus influxus. Qua de causa vel inuiti quidem fatentur vnum esse Deum ab interitu alienum & ingenitum, qui in cœli vertice, in sua propria specula verè sit semper. Dic autem, quisnam Deus est mihi cogitandus?

Qui cuncta cernit, ipse sed non cernitur,

Ait Euripides. Nam errasse mihi quidem Menander videtur, cùm ait:

O sol! Deorum nam te adorare addecet
Primum, Dei per quem videntur cæteri.

Neque enim Sol vnquam ostendet verum Deum, neque verum Verbum, qui est Sol animæ, per quem solum, vbi primo interiorem mentis recessum irradiat, ipsius quoque mentis illustratur oculus. Vnde non improbabiliter Democritus ait, paucos ex doctis hominibus manus sustulisse: hic quem nunc Græci vocamus aërem, omnia Ioui attribui, quòd ipse omnia norit, & det, & auferat, & is sit rex omnium. Hac ergo ratione Plato quoque de Deo cogitans, regem omnium significat. Est ille omnia, causa omnium bonorum. Quisnam ergo rex est Deus vniuersorum? Eorum quæ sunt mensura veritatis. Sicut enim ea in quæ cadit dimensio, mensura comprehenduntur: ita etiam eò quod Deum cogitemus, venit in dimensionem & comprehenditur veritas. Verè autem facer Moses: *Non erit*, inquit, *in tuo* Leu. c
marsupio statera & statera, magna vel parua, sed statera vera & aqua erit tibi. Stateram & mensuram & numerum omnium Deum esse existimans. Iniusta enim & iniqua simulacha, domi in marsupio, & in sordida, vt simul dicam, anima sunt absconsa. Vnica autem est iusta mensura, qui solus verè Deus est, semper æqualis, & semper eodem modo se habens, omnia metitur & ponderat tanquam iustitia trutina vniuersorum naturam in æquilibrio continens & sustinens. Deus ergo,

ſicut vetus eſt Sermo, omnium quæ ſunt, principium & finem & media cõtinens, rectà ſemper ſecundùm naturam circumfertur. Illum autem ſemper conſequitur iuſtitia, quæ de iis pœnas ſumit, qui à lege diuina deficiunt. Vndenam ô Plato veritatem coniicis? Vndenam abunde ſuppeditata rationum copia, pietatem & verum Dei cultum vaticinatur? His, inquit, ſunt ſapientiores barbarorum gentes. Noui tuos magiſtros, etſi eos celare velis. Geometriam diſcis ab Ægyptiis: Aſtronomiam à Babyloniis, rectas & ſanas incantationes accipis à Thracibus. Multa etiam Aſſyrij te docuerunt. Leges autem quæcunque veræ ſunt, & de Deo opinio, ſuppeditata tibi ſunt ab Hebræis, qui nuſquam vanis erroribus inducti, hominum opera,

Ex ebore argentóque, ex auro denique & ære,
E ſaxis lignóque hominum ſimulachra peremptorum,
Horrent, & quæcunque alij vaniſſima turba.
At contra puras tollunt ad ſidera palmas.
Mane vbi membra leuant ſtrato, quæ virgine lympha
Perfundunt: vnumque colunt qui cuncta gubernat
Vſque immortalem.

Nec mihi, ô Philoſophia, vnum hunc Platonem, ſed multos etiam alios cura, vt in medium adducas, qui vnum verè Deum, ſolum vocant Deum, ſi cubi per eius inſpirationem veritatem apprehenderint. Antiſthenes enim non hoc quidem Cynicum cogitauit, ſed vt qui eſſet Socratis familiaris, dicit Deum nulli eſſe ſimilem: quare nemo eum poteſt diſcere ex imagine. Sed & Xenophon Athenienſis ipſe quoque aperte ſcribit de veritate, teſtimonium dicturus, vt Socrates, niſi ipſe timuiſſet pharmacum: ſed nihilo ſecius tacite ſignificat: Qui, inquit, omnia mouet & quieta efficit, magnus quidem eſt & apertè potens: ſed cuiuſmodinam ſit forma, non apparet. Sed nec Sol, qui omni ex parte videtur eſſe lucidus & conſpicuus, ipſe ſeipſum videre permittit: ſed ſi quis ipſum impudenter fuerit contemplatus, viſu oculorum priuatur. Vndenam igitur Grylli filius illud dicit? Num ab Hebræorum prophetiſſa ſcilicet, quæ hoc modo vaticinatur?

A ὥσπερ καὶ ὁ παλαιὸς λόγος, ἀρχὴν καὶ τελευτὴν καὶ μέσα τῶν ὄντων ἁπάντων ἔχων, δίκῃ περαίνει, κατὰ φύσιν περιπορεύόμενος. * τῇ δ' ἀεὶ ξυνέπεται δίκη, τῶν ἀπολειπομένων τὸν θείου νόμου ἀμφεῖς. Πόθεν, ὦ Πλάτων, ἀλήθειαν αἰνίττῃ; πόθεν ἡ τῶν λόγων ἄφθονος χορηγία τὸν θεοσέβειαν μυρτεύεται; Σοφώτερα, φησὶ, τούτων βαρβάρων τὰ ἔθνη. οἶδά σε τοὺς διδασκάλους, καὶ ἀποκρύπτειν ἐθέλεις. γεωμετρείαν μὲν Αἰγυπτίων μανθάνεις· ἀστρονομίαν, τὴν δὲ Βαβυλωνίων· ἐπῳδὰς ταῖς ὑγιείς, τὴν δὲ Θρᾳκῶν λαμβάνεις· πολλά σε καὶ Ἀσσύριοι πεπαιδεύκασι· νόμους δὲ τοὺς ὅσοι ἀληθεῖς, καὶ δόξαν τὸν περὶ θεοῦ, παρ' αὐτῶν ὠφέλησαν τῶν Ἑβραίων, οἵτινες οὐκ ἀπάτῃσι κενεαῖς, οὐδὲ ἔργα ἀνθρώπων,

Χρύσια καὶ χάλκεια, καὶ ἀργύρου ἠδ' ἐλέφαντος,
Καὶ ξυλίνων λιθίνων τε, βεβοτῶν εἰδώλατα θανόντων,
Τιμῶσιν ὅσατέ περ βεβοτοὶ, κενεόφρονι βουλῇ·
Ἀλλὰ γὰρ ἀείσιν ἐς ὑψινοῦν ὠλένας ἁγνάς,
Ὀρθριοι ἐξ εὐνῆς αἰεί, χρόα ἁγίζοντες
Ὕδασι, καὶ τιμῶσι μόνον τὸν ἀεὶ μεδέοντα
Ἀθάνατον.

καί μοι μὴ μόνον, ὦ φιλοσοφία, ἕνα τοῦτον Πλάτωνα, πολλοὺς δ' καὶ ἄλλους προσδιῶσαι σπούδασον, τὸν ἕνα ὄντως μόνον Θεὸν, ἀναφθεγξομένους Θεὸν, κατ' ἐπιπνοίαν αὐτοῦ, εἴ που τῆς ἀληθείας ἐπιτύχοιεν. Ἀντισθένης μὲν γὰρ ὁ Κυνικὸν δὴ τοῦτο ἐνενόησεν· Σωκρατικὸς δὲ ἅτε γνήσιος, Θεοῦ οὐδενὶ ἐοικέναι φησίν. ὅθεν αὐτὸν οὐδεὶς ἐκμαθεῖν ἐξ εἰκόνος δύναται. Ξενοφῶν δὲ ὁ Ἀθηναῖος, ἀμφρήδην αὖ καὶ αὐτὸς περὶ τῆς ἀληθείας ἀναγράφει τι, μάρτυρα, ὡς Σωκράτης, εἰ μὴ ὁ Σωκράτους ἐδεδίει φάρμακον· οὐδὲν δὲ ἧττον αἰνίττεται· ὁ γοῦν τὰ πάντα, φησὶ, σείων καὶ ἀτρεμίζων, ὡς μὲν μέγας τις, καὶ φανερῶς δύνατός· ὁποῖος δέ τις μορφὴν, ἄφαντος· οὐδὲ μὲν ὁ παμφανὴς δοκῶν εἶναι Ἥλιος, ἐᾷ αὐτὸς ἑαυτὸν ὁρᾶν αὐτὸν ὑπερέπειν· ἀλλ' ὦ τίς αὐαυδῶς αὐτὸν θεάσηται, τὸ ὄψιν ἀφαιρῆται. πόθεν ἄρα ὁ τοῦ Γρύλλου σοφίζεται; ἢ δηλαδὴ παρὰ τῆς προφήτιδος τῶν Ἑβραίων θεσπιζούσης ὧδέ πως;

Τίς γὰρ σαρξ δυναται τὸν ἐπουράνιον καὶ ἀληθῆ
Ὀφθαλμοῖσιν ἰδεῖν Θεὸν ἄμβροτον, ὃς πόλον οἰκεῖ;
Αλλ' ὅσσ' ἀκτίνων κατεναντίον ἠελίοιο
Ἀνθρωποι ςῆναι δυνατοὶ, θνητοὶ γεγαῶτες.

Quæ caro cœlestem poterit verumque tueri?
Humanæ sortis qui expers in vertice cœli
Est Deus? Aduersos radios neque cernere Solis
Mortales possunt homines, lucemque micantem.

Κλεάνθης δὲ ὁ Πισαδεύς, ὁ ἀπὸ τῆς ςοᾶς φιλόσοφος, ὃς γε θεογονίαν ποιητικὴν, θεολογίαν δὲ ἀληθινὴν ἐνδείκνυται, οὐκ ἀπεκρύψατο τὸ Θεοῦ πέρι ὅτι ποτ' εἶχε φρονῶν.

Cleãthes autem Pisadæus, Stoïcus Philosophus, qui non Poëticam Theogoniam, sed veram ostendit Theologiam, non celauit quidnam de Deo sentiret:

Εἰ δ' ἀγαθὸν ἐρωτᾷς μ' ὅτι ἐςὶ, ἄκουε δή.
Τεταγμένον, δίκαιον, ὅσιον, εὐσεβές·
Κρατοῦν ἑαυτοῦ, χρήσιμον, καλὸν, θεῖον·
Αὐςηρὸν, ἀωθήκατον, αἰεὶ συμφέρον·
Ἄφοβον, ἄλυπον, λειτελές, ἀνώδυνον·
Ὠφέλιμον, εὐάρεςον, ἀσφαλές, φίλον·
Εντιμον, ὁμολογούμενον, εὐκλεές,
Ἀτυφον, ἐπιμελές, σεμνὸν, σωφρονοῦν·
Χρηνίζόμενον, ἀμεμπτον, αἰεὶ ξυμφερόμενον.
Ανελεύθερος πᾶς ὅστις εἰς δόξαν βλέπει,
Ὡς δὴ πρὸς ἐκείνης τευξόμενος καλοῦ τινος.

Si quale verum sit bonum queras, habe.
Est ordinatum semper, & iustum, & pium:
Sanctumque & vtile, & probum, & compos sui:
Durum est, sibique constat, & nulli nocet,
Carens metus curæq; cõmodum, & procul
Dolore, gratum: tutum, amicum atque vsui est.
Honore dignum est, euidẽs, laudis potens.
Vehemens, remissum, curam amat, fastum fugit,
Notamque: semper permanet: nunquam perit.
Illiberalis, quisquis intentus stupet
Opinionem, vel bonum ex illa petit.

Ἐγὼ δὴ φαῦλος οἶμαι διδάσκειν ὁποῖός ἐςιν ὁ Θεός· καὶ ὡς ἡ δόξα ἡ κοινὴ & ἡ συνήθεια, τοῖς ἑπομένοις αὐτῇς, ἀλλὰ μὴ τὸν Θεὸν ζητοῦσιν, ἐξανδραποδίζεται. οὐκ ἀποκρυπτέον δὲ καὶ τοὺς ἀμφὶ τὸν Πυθαγόραν, οἵ φασιν, Ο μὲν Θεὸς, εἷς· καὶ ἔςι γε οὐχ ὡς τινὲς ὑπονοοῦσιν, ἐκτὸς τῆς διοικήσεως, ἀλλ' ἐν αὐτῇ ὅλος, ἐν ὅλῳ τῷ κύκλῳ, ἐπίσκοπος πάσης γενέσεως, κρᾶσις τῶν ὅλων· ἀεὶ ὤν, & ἐργάτης τῶν αὑτοῦ δυναμίων καὶ ἔργων ἁπάντων, ἐν ἡλίῳ φωτὴρ, καὶ πάντων πατὴρ, νοῦς καὶ ψύχωσις τοῦ ὅλου κύκλου, πάντων κίνησις. ἐπάγει καὶ τάδε, εἰς ἐπίγνωσιν θεοῦ, ἐπιπνοίᾳ Θεοῦ, τοῖς αὐτῶν μὲν ἀναγεγραμμένα, τοῖς ὑμῖν δ' ἐξελεγμένα, τῷ τε καὶ σμικρὸν δύνασθαι δυναμένῳ. ἵτω δὲ ἡμῖν· οὐ γὰρ αὐτάρκει μόνον ἡ φιλοσοφία· ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ποιητικὴ, ἡ πρὸ ὀλίγου τὰ πάντα ἠρνημένη· μόλις ποτὲ ἤδη ἀληθῆ μαρτυρήσουσα, μᾶλλον ἢ ἐξομολογουμένη τῷ θεῷ τὸ μυθώδη παράβασιν. πρῶτα δὴ ὅς τις καὶ βούλεται ποιητὴς εἶναι. Αρατος μὲν οὖν, ἀπὸ πάντων τὸ δυνάμει θεὸς δίκαιον νοῆς,

——ὅθεν ἔμπεδα πάντα φύονται,
Τῷ μὲν ἀεὶ πρώτου τε καὶ ὑςάτου ἱλάσκονται.

Quæ caro cœlestem poterit verumque tueri?
Humanæ sortis qui expers in vertice cæli
Est Deus? Aduersos radios neque cernere Solis
Mortales possunt homines, lucemque micantem.

Hic, vt existimo, apertè docet qualisnam sit Deus, & quod communis opinio & consuetudo, eos qui ipsas sequuntur, sed non eos qui Deum quærunt, in seruitutem redigunt. Nec verò prætermittendi sunt Pythagoræ sectatores, quippe qui dicant, Deum quidem vnum esse, non ita tamen, vt quidam opinantur, quasi sit extra mundi administrationem, sed est totus in ipsa, in toto circulo, speculator totius generationis, vniuersorum contemperatio, qui semper est, & suas facultates deducit ad opus, omnium operum in cœlo illustrator, pater omnium, mens & animatio totius circuli, omnium motus. Atque hæc quidem sufficiunt ad Dei agnitionem, quæ ab ipsis quidem Deo inspirante scripta, à nobis autem selecta sunt ei, qui vel parum potest perspicere veritatem. Accedat autem (non sufficit enim philosophia) ipsa quoque poëtica, quæ in falso quidem omnino occupata, vix tandem aliquando testatur veritatem, vel potius Deo fabulosam confitetur transgressionem. Accedat autem quicunque velit primus è Poëtis. Ac Aratus quidem Dei potestatem omnia peruadere intelligit:

---Atque vt sint omnia firma,
Primo & postremo præbent huic sacra præceptque,

O mirande pater, salue, valde vtilis orbi.

Ascræus quoque Hesiodus Deum eadem ratione tacitè significat:

Ipse suo regno ditioneq; continet omnes,
Nec tenet imperium hoc ex immortalibus vllus.

Iam verò in scena quoque veritatem aperiunt. Vnus quidem,

In ætherem polumque cùm suspexeris,
Eum vide tu censeas vere Deum,
ait Euripides.

Sophilli verò filius Sophocles:

In veritate est vnus, est vnus Deus,
Qui machinam cæli solique condidit,
Pontíque fluctus cæsij, & vehementiam
Ventorum: at ipsi, auara gens mortalium
Et recreantes qui incidunt casus graues,
Simulachra diuûm ligned, lapidea, ænea,
Ebrunáque simul condidimus, atque aurea:
Dijsque sacra facimus, & festos dies
His dedicantes, esse dicimus pios.

Qui quidem audacter & non sine periculo propemodum veritatem auditoribus introduxit in scenam. Thracius autem sacrorum simul interpres & Poëta, Oeagari filius Orpheus, postquam Orgiorum sacra fuit effatus, & simulachrorum exposuit Theologiam, veritatis inducit recantationem, verè sacrum, quamuis serò, tamen canens sermonem!

Fas quibus est narrabo: fores claudunto profani,
Quisquis es, illustri Musæe sed edite Luna,
Audi, vera loquar, nec quæ olim visa fuere
Pectoribus, charæte priuent lumine vitæ.
Verbum est aspiciens diuinum, absistere nunquam
Huic cessa, mentemque tuam & cor dirige, recta
Atque via ingredere, mundi autem respice regem,
Solum immortalem.

Deinde vlterius pergens, dilucidè ait,

Ex se vnus genitus, genita & sunt omnia ab vno.
Versaturque in eis ipse: ex mortalibus vllus
Nec videt hunc, contra sed cunctos aspicit ipse.

Sic quidem Orpheus: & cùm aliquandiu oberrasset, tandem intellexit:

A Χαῖρε πάτερ, μέγα θαῦμα, μέγ' ἀνθρώποισιν ὄνταρ.

Ταύτῃ τοι καὶ ὁ Ἀσκραῖος αἰνίσσεται Ἡσίοδος τὸν Θεόν·

Αὐτὸς γὰρ πάντων βασιλεὺς καὶ κράτος ἐστίν.
Ἀθανάτων τε, ὃν οὔ τις ἐρήρισται κρατὸς ἄλλος.

ἤδη δὲ καὶ ὅτι τὰ σκηνῆς παραγυμνοῦσι τὴν ἀλήθειαν· ὁμοῦ,

Καὶ εἰς τὸν αἰθέρα, καὶ εἰς τὸν οὐρανὸν
Ἀναβλέψας, τόνδε νόμιζε Θεόν,

B φησὶν Εὐριπίδης. ὁ δὲ τοῦ Σοφίλλου Σοφοκλῆς,

Εἷς ἐστὶν ἀληθείαισιν, εἷς ὅδε Θεός,
Ὃς οὐρανόν τ' ἔτευξε, καὶ γαῖαν μακρὰν,
Πόντου τε χέρσον οἶδμα, καὶ πνεύμων βίας·
Θνητοὶ δ', πολυκερδεῖα πλανώμενοι,
Ἱδρυσάμεθα πημ' ἄθεον ἀγάλμασιν,
Θεῶν ἀγάλματ' ἐκ λίθινων ἢ ξύλων ἢ
χαλκέων,
Ἢ χρυσοτεύκτων, ἢ ἐλεφαντίνων τύπους·
Θυσίας τε τούτοις καὶ νεὰς πανηγύρεις
Νέμοντες, ὅτως εὐσεβεῖν νομίζομεν.

Οὗτοσὶ μὲν, ἤδη καὶ παρακινδυνευμένως ὅτι τῆς σκηνῆς, τῷ ἀληθῆ τοῖς θεαταῖς παρεσήγαγεν. ὁ δὲ Θρᾴκιος ἱεροφάντης καὶ ποιητὴς ἅμα, ὁ τοῦ Οἰάγρου Ὀρφεύς, μετὰ τὰ τῶν Ὀργίων ἱεροφαντίαν, καὶ τῶν εἰδώλων τὴν θεολογίαν, παλινῳδίαν ἀληθείας εἰσάγει, τὸν ἱερὸν ὄντως ὑμνήσων ποτε, ὅμως δ' οὖν, ᾄδων λόγον·

Φθέγξομαι οἷς θέμις ἐστί· θύρας δ' ἐπίθεσθε βέβηλοι
Πάντες ὁμῶς. σὺ δ' ἄκουε Φαεσφόρου ἔκγονε μείλιχος
Μουσαίου, ἐξερέω γὰρ ἀληθέα· μὴ δέ σε πάμπαν
Ἐγκήδεσι φανέντα φίλης ἀάατος ἀμέρσῃ.
Εἰς ὀρθὸν λόγον ἦον βλέψας τούτῳ προσέδρευε
Ἰθύνων κραδίης νοερὸν κύτος, οὐδ' ἐπίβαινε
Ἀτραπιτοῦ, μείωνον δ' ἐσόρα κόσμοιο ἄνακτα
Ἀθάνατον. Εἶτα νόῳ σὰς, ἀφραδέως ἐπιφέρῃ·
Εἷς ἔς', αὐτογενής· ἑνὸς ἔκγονα πάντα τέτυκται·
Ἐν δ' αὐτοῖς αὐτὸς πεφύασται· οὐδέ τις αὐτὸν
Εἰσορόᾳ θνητῶν, αὐτὸς δέ τε πάντας ὁρᾶται.

Οὕτως μὲν δὴ Ὀρφεύς· χρόνῳ τέ ποτε σιωπᾶν πεπλημμεμένος.

Αλλὰ

Αλλὰ σὺ μὴ μόλις βεβτὲ ποικιλόμητι βεάδωνε·
Αλλὰ παλίμπλακτος τρέψας, Θεὸν ἱλάσκεο.

Aſt homo conſilio ne tu cunctare ſagaci,
Sed propera placare Deum, mox ipſe reuerſus.

Εἰ γὰρ καὶ τὰ μάλιστα σπαύσματά τινα τοῦ λόγου τοῦ θείου λαβόντες Ελληνες, ὀλίγα ἄττα τῆς ἀληθείας ἐφθέγξαντο, ἀλλ' ὅμως μαρτυροῦσι μὲν τὴν δύναμιν αὐτῆς οὐκ ἀποκεκρυμμένην· σφᾶς δὲ αὐτοὺς ἐλέγχουσιν, ἀσθενεῖς, οὐκ ἐφικόμενοι τέλους. ἤδη γὰρ οἶμαι πᾶσι τὸ δῆλον γεγονέναι, ὡς τὰ χωλοὶ τοῦ λόγου τῆς ἀληθείας ἐνεργούντων τι, ἢ καὶ φθεγγομένων, ὁμοίων ὄντων τοῖς χωλοῖς βάσεως βαδίζειν βιαζομένοις· δυσωπούντων δέ σε εἰς σωτηρίαν καὶ οἱ περὶ τοὺς θεοὺς ὑμῶν ἔλεγχοι, οὓς δι' τὴν ἀλήθειαν ἐκβιαζόμενοι, κωμῳδοῦσι ποιηταί. Μένανδρος γοῦν ὁ κωμικὸς, ἐν Ηνιόχῳ, ἐν Υποβολιμαίῳ τῷ δράματι·

Οὐδείς μ' ἀρέσκει, φησί, πατρῴων ἔξω Θεός
Μεγάλως, ὅστις εἰς οἰκίας πρόσοιτον
Επὶ τὸν ὀνίδιον μητραγύρτης.

Τοιοῦτοι γὰρ οἱ μητραγύρται. ὅθεν εἰκότως ὁ Αντισθένης ἔλεγεν αὐτοῖς μεταπτύσιν, Οὐ τρέφω τὴν μητέρα τῶν θεῶν, ἵνα οἱ θεοὶ τρέφωσιν. πάλιν δὲ ὁ αὐτὸς κωμῳδοποιὸς, ἐν Ιερείᾳ τῷ δράματι, χαλεπαίνων τοῖς τὴν σωφροσύνην, διελέγχειν πειρῶσι τὸ ἄθεον τῆς πλάνης τύφον, ὑπερφθεγγόμενος ἐμφανῶς,

——εἰ γὰρ ἕλκει τὸν Θεὸν
Τοῖς κυμβάλοις ἀνθρωπος, εἰς ὃ βούλεται,
Ο τοῦτο ποιῶν, ὅστις μείζων τοῦ θεοῦ.
Αλλ' ἔστι τόλμης καὶ βίᾳ ταῦτ' ὀργανα
Ευρημέν' ἀνθρώποισιν.

——Nam ſi Deum
Quo cuique libitum eſt, quiſque cymbalis trahit,
Hoc qui facit, certè is deo eſt potentior.
Audaciæ hæc vitæque ſed reperta ſunt
Hominibus inſtrumenta.

Καὶ οὐχὶ μόνος ὁ Μένανδρος, ἀλλὰ καὶ Ομηρος, καὶ Ευριπίδης, καὶ ἄλλοι συχνοὶ ποιηταὶ, διελέγχουσιν ὑμῶν τοὺς θεοὺς, καὶ λοιδορεῖσθαι δὲ δεδίασιν, οὐδὲ καθ' ὁπόσον, αὐτούς. αὐτίκα τὴν Αθηναῖαν, κυνόμυιαν· καὶ τὸν Ηφαιστον, ἀμφιγυήεντα καλοῦσι· τῇ δὲ Αφροδίτῃ ἡ Ελένη φησὶ,

Μηκέτι σοῖσι πόδεσσιν ὑπότρεφε Ολυμπον.

Neque verò ſolus Menander, ſed etiam Homerus & Euripides, & alij permulti Poëtæ Deos veſtros arguunt, nec verentur eos maledictis vel tantillùm proſcindere. Iam Mineruam κυνόμυιαν, id eſt, muſco caninam, & Vulcanum ἀμφιγυήεντα, id eſt, vtroque pede claudum appellant. Veneri autem dicit Helena,

Neve tuis pedibus poſthac redeas in Olympum.

Επὶ δὲ τοῦ Διονύσου δυάφανδον Ομηρος γράφει·

Ος ποτε μαινομένοιο Διωνύσοιο τιθήνας
Σεύε κατ' ἠγάθεον Νυσήιον· αἱ δ' ἅμα πᾶσαι
Θύσθλα χαμαὶ κατέχευαν, ὑπ' ἀνδροφόνοιο Λυκούργου.

De Dionyſo autem ſeu Baccho apertè dicit Homerus:

Et qui nutrices Bacchi quandoque furentis
In dium immiſit Dionyſum, quæ ſimul omnes
Thyrſum iecerunt ſæuo impellente Lycurgo.

Socratica ſchola verè dignus eſt Euripides, reſpiciens ad veritatem, & ſpectatores deſpiciens. Aliquando quidem Apollinem,

qui tenet
Terræ vmbilicum, certa dans oracula,

Arguens,

Illo monente matricida nunc vocor.
Eum putate non pium, atque occidite.
Peccauit ille non ego, minus ſciens
Iuſti atque honeſti.

Aliquando autem Herculem inducens furioſum, & alicubi ebrium & inſatiabilem. Quomodo enim non erat eiuſmodi, qui in conuiuio virides ficus comedebat cum carnibus, multa inepta latrans, & quæ vel barbaro talia viderentur? Iam verò in dramate cui nomen eſt Ion, capite nudo Deos in theatrum inducit.

An hoc videtur, qui datis mortalibus
Leges, vt ipſi criminis ſitis rei?
Quod ſi (futurum quod quidem nunquam reor)
Reddenda vobis ratio ſit ſtupri & probri:
Neptunus, & tu, rexque Iupiter poli,
Templis relictis iure abibitis foras.

Tempus eſt itaque, poſtquam alia ordine à nobis iam ſunt præſtita, ad ſcripturas vt veniamus propheticas. Prophetarum enim reſponſa, materiam nobis apertè præbentia ad Dei cultum & religionem, veritati fundamentum ſubjiciunt. Diuinæ autem ſcripturæ, honeſtæque & moderatæ vitæ inſtitutiones, viæ compendioſæ, nudæ à verborum fucis & ornamentis blãditiiſque & illecebris, hominem à vitiis iam ſuffocatum ſus erigunt, caſus eorum quæ ad victum pertinent contemnentes, vna & eadem voce multa remedia afferentes, à damnoſa quidem fraude nos dehortantes, ad præuiſam autem ſalutem aperte adhortantes. Prophetiſſa itaque Sibylla nobis prima canat canticum ſalutare:

Vndique clareſcit, nulloq; errore vagatur
Credite dum luci, tenebraſque relinquite noctis.
Solis adeſt iucunda dies, micat inclyta lampas.
Ergo agite, atque animis vigeat ſapientia veſtris.
Vnicus eſt Deus imbriferos qui decutit Euros,
Fulmina, peſtes, atque fames, & triſtia cuncta,
Et glaciem, atque nives. Quid opus tibi ſingula dicam?

Ἄξιος ὡς ἀληθῶς Σωκρατικῆς διδασκαλίας ὁ Εὐριπίδης, εἰς τὸ ἀλήθειαν ἀποβλέπων, καὶ τοὺς θεατὰς ὑποβλέπων. ποτὲ μὲν τὸν Ἀπόλλωνα,

—— Ὃς μεσομφάλους ἕδρας
Ναίει, βεβῶσιν ὕμνα νέμων Φοίβου.

Διελέγχων·

Κεἶνῳ πειθόμενος, τὸν τεκοῦσαν ἔκτανον·
Ἐκεῖνον ἡγεῖτ' ἀνόσιον, καὶ κτείνατε·
Ἐκεῖνος ἥμαρτ', οὐκ ἐγώ· ἀμαθέστερος
Ὢν τοῦ καλοῦ, καὶ τῆς δίκης.

Ποτὲ δ' ἐμμανῆ εἰσάγων Ἡρακλέα, καὶ μεθύοντα ἀλλαχοῦ, καὶ ἄπληστον· πῶς γὰρ οὐχί, ὃς ἐσιώμενος, τοῖς κρέασι χλωρὰ σῦκα ἐπῆθιεν, ἄμουσα γλακτοῦν, ὥστε βαρβάρῳ μαθεῖν; ἤδη δ' ἐν Ἴωνι ὧδε δράματι γυμνὴν τὴν κεφαλὴν ἐγκυκλεῖ τοῦ θεάτρου τοῖς θεοῖς.

Πῶς οὖν δίκαιον, τοὺς νόμους ὑμᾶς βεβῶσι
Γραψαμένους, αὖθις ἀδικίας ὀφλισκάνειν;
Εἰ δ', ὃ γὰρ ἔσαι, τοῦ λόγῳ δ' ἐχόμεσθα·
Δίκας βιαίων δώσει αἰθέριος γάμων,
Σὺ καὶ Ποσειδῶν, Ζεὺς θ' ὃς ὑπερτὰ κρατεῖ,
Ναοὺς λιπόντες ἀδικίᾳ κενώσετε.

Ὥρα τοίνυν, τῶν λόγων ἡμῖν τῇ τάξει προδιηνυσμένων, ὅτι ταῖς προφητικαῖς ἴωμεν γραφαῖς· Καὶ γὰρ οἱ χρησμοὶ, ταῖς εἰς τὸ θεοσέβειαν ἡμῖν ἀφορμαῖς εὐαρχέσιν προτείνοντες, θεμελιοῦσι τὸ ἀληθές· γραφαὶ δὲ αἱ θεῖαι, καὶ πολιτεῖαι σώφρονες, σεμνοὶ νόμοι σωτηρίας ὁδοί· γυμναὶ κομμωτικῆς, καὶ τοῦ ἐκτὸς καλλιφωνίας, καὶ γοητείας, καὶ κολακείας ὑπαρχουσαι, αἱρεῖσθαι ἀξιοῦσιν ἀληθόμυθον ἀντὶ κακίας τὸν ἀδελφόν, ὑποβρίθουσαι τὸν ὄλισθον τοῦ βιωτικοῦ, μιᾷ δὲ τῇ αὐτῇ φωνῇ πολλὰ θεραπεύουσαι, ἀποτρέπουσαι μὲν ἡμᾶς τῆς ὀπιζήμιου ἀπάτης, προτρέπουσαι δὲ ἐμφανῶς εἰς προὔπτον σωτηρίαν. αὐτίκα γοῦν ἡ προφῆτις ἡμῖν ἀσάτω προφῆτις Σίβυλλα, ὃ ἆσμα ὃ σωτήριον·

Οὗτος ἰδοὺ πάντ' ἔστι σαφὴς, ἀπλανὴς ὑπαρχῶν·
Ἔλθετε, μὴ σκοτίῃ ὃ διώκετε, καὶ ζόφον αἰεί,
Ἡελίου γλυκυδέρκης, ἰδοὺ, φάος ἔξοχα λάμπει.
Γνῶτε δὲ κατθνητοὶ σοφίῃ ἐν σῇσιν ὑμῶν.
Εἷς θεός ἐστι, βρυχὰς, αἰθέριος, ὄμβρους τ' ἀπέμπων,
Ἀστεροπὰς, λιμούς, λοιμούς, καὶ κήδεα λυγρά,
Καὶ νιφετοὺς, χρύσαλλά τε. τί καθ' ἕν ἀριθμέω;

Οὐρανοῦ ἡγεῖται, γαίης κρατεῖ, αὐτὸς ὑπαρ- A
χεῖ. ἐνθέος σφόδρα τὴν μὲν ἀπάτην ἀπεικά-
ζουσα τῷ σκότει· τὴν δὲ γνῶσιν, ἡλίῳ καὶ φωτὶ τοῦ
θεοῦ· ἄμφω δὲ παραθεμένη τῇ συγκρίσει, τὴν
ἐκλογὴν διδάσκει. τὸ γὰρ ψεῦδος, οὐ ψιλῇ τῇ
παραθέσει τἀληθοῦς διασκεδάννυται· τῇ δὲ χρή-
σει τῆς ἀληθείας ἐκβιαζόμενον, φυγαδεύεται·
Ιερεμίας δὲ ὁ προφήτης, ὁ πάνσοφος, μᾶλ-
λον δὲ ἐν Ιερεμίᾳ τὸ ἅγιον Πνεῦμα, ἐπιδεί-
κνυσι τὸν Θεόν. Θεὸς ἐγγίζων ἐγὼ εἰμί, φησι,
καὶ οὐχὶ Θεὸς πόῤῥωθεν. εἰ ποιήσει τι ἄνθρωπος
ἐν κρυφαίοις, καὶ ἐγὼ οὐκ ὄψομαι αὐτόν; ἢ οὐχὶ B
τοὺς οὐρανοὺς καὶ τὴν γῆν ἐγὼ πληρῶ; λέγει Κύ-
ριος. Πάλιν δὲ αὖ διὰ Ησαΐου, Τίς μετρήσει,
φησὶ, τὸν οὐρανὸν σπιθαμῇ, καὶ πᾶσαν τὴν γῆν
δρακί; Ορα τὸ μέγεθος τοῦ Θεοῦ, καὶ κατα-
πλάγηθι. τοῦτον προσκυνήσωμεν, ἐφ' οὗ φη-
σὶν ὁ προφήτης· Απὸ προσώπου σου ὄρη τα-
κήσονται, ὡς ἀπὸ προσώπου πυρὸς τήκεται
κηρός. οὗτος, φησὶν, ἐστὶν ὁ Θεὸς, οὗ θρόνος
μὲν ἐστὶν ὁ οὐρανὸς, ὑποπόδιον δὲ ἡ γῆ· ὃς ἐὰν
ἀνοίξῃ τὸν οὐρανὸν, τρόμος σε λήψεται. Βούλει δὲ
περὶ τῶν εἰδώλων ἀκοῦσαι τί φησιν ὁ προφήτης
οὗτος; παραδειγματισθήσονται ἔμπροσθεν τοῦ ἡ- C
λίου, καὶ ἔσται τὰ θνησιμαῖα αὐτῶν βρώματα
τοῖς πετεινοῖς τοῦ οὐρανοῦ, καὶ τοῖς θηρίοις τῆς γῆς·
καὶ σαπήσεται ὑπὸ τοῦ Ηλίου καὶ τῆς Σελήνης ἃ
αὐτοὶ ἠγάπησαν, καὶ οἷς αὐτοὶ ἐδούλευσαν, καὶ
ἐμπρησθήσεται ὁ πόλις αὐτῶν. φθαρήσεσθαι δὲ
καὶ τὰ στοιχεῖα δὲ τὸν κόσμον σὺν καὶ αὐτοῖς λέγει·
Η γῆ, φησὶ, παλαιωθήσεται, καὶ ὁ οὐρανὸς παρε-
λεύσεται· τὸ δὲ ῥῆμα Κυρίου μένει εἰς τὸν αἰῶνα.
τί δαὶ ὅτ' αὖ πάλιν ἑαυτὸν δεικνύναι ὁ Θεὸς
βουληθῇ, διὰ Μωσέως· Ιδετε ἴδετε, ὅτι ἐγὼ
εἰμὶ, καὶ οὐκ ἔστι Θεὸς ἕτερος πλὴν ἐμοῦ·
ἐγὼ ἀποκτενῶ, καὶ ζῆν ποιήσω· πατάξω κἀγὼ D
ἰάσομαι, καὶ οὐκ ἔστιν ὃς ἐξελεῖται ἐκ τῶν χειρῶν
μου· ἀλλὰ καὶ ἑτέρου ἐπακοῦσαι θέλεις χρησ-
μῳδοῦ, ἔχεις τὸν χορὸν πάντα τὸν προφητικὸν,
τοὺς συνθιασώτας τοῦ Μωσέως. τί φησὶν αὐτοῖς τὸ
Πνεῦμα τὸ ἅγιον διὰ Ωσηὲ, οὐκ ὀκνήσω λέ-
γειν· Ιδοὺ ἐγὼ στερεῶν βροντὴν, καὶ κτίζων πνεῦ-
μα· οὗ αἱ χεῖρες καὶ τὴν στρατιὰν τοῦ οὐρανοῦ ἐθεμε-
λίωσαν. ἔτι δὴ καὶ διὰ Ησαΐου καὶ ταύτην ἀπο-
μνημονεύσω σοι τὴν φωνήν· Εγώ εἰμι, ἐγώ εἰμι,
φησὶν ὁ Κύριος, ὁ λαλῶν δικαιοσύνην, καὶ
ἀναγγελίων ἀλήθειαν· συνάχθητε, καὶ ἥκετε· βου-
λεύσασθε ἅμα, οἱ σωζόμενοι ἀπὸ τῶν ἐθνῶν.

Est cœli princeps, Dominus terræ is quoque vere est.

Diuinè profecto errorem quidem tenebris assimilans, Soli autem & luci cognitionem Dei. Vtrumque autem inter se contendens, docet electionem. Falsum enim non per solam veri collationem exterminatur, sed per vsum veritatis vi eiectum fugatur. Hieremias autem Propheta sapientissimus, vel in Hieremia potius sanctus Spiritus, Deum ostendit: *Deus appropinquans ego sum*, inquit, *& non Deus procul. Si fecerit homo aliquid in occulto, & ego non videbo ipsum? An non cœlum & terram ego impleo? dicit Dominus.* Rursum autem per Esaiam: *Quis metietur*, inquit, *cœlum palmo, & terram omnem pugillo?* Vide Dei magnitudinem, & admirare. Eum adoremus, de quo dicit Propheta: *A facie tua montes liquescent, sicut cera à facie ignis. Is est*, inquit, *Deus cuius cœlum est thronus, terra autem scabellum pedum eius, qui si cœlum aperuerit, terror te apprehendet.* Vis autem etiam audire quid hic Propheta dicat de simulachris? *Traducentur*, inquit, *coram Sole, & erunt eorum morticinæ escæ volucribus cœli & bestijs terræ, & putrefient à Sole & Luna ea quæ amauerunt, & quibus ipsi seruierunt, & ciuitas eorum incendetur.* Dicit autem fore, vt etiam elementa & mundus cum eis pereant: *Terra*, inquit, *veterascet, & cœlum præteribit, verbum autem Domini manet in æternum.* Quid verò quando Deus rursus voluerit seipsum per Mosen ostendere? *Videte videte quod ego sum, & non est alius Deus præter me. Ego occidam & viuere faciam, percutiam & ego medebor, & non est qui eripiet è meis manibus.* Visne autem audire & alium responsa dantem? Habes vniuersum chorum Propheticum, eos qui vnà cum Mose concinunt. Quid eis dicit Spiritus sanctus per Osee Prophetam? Non verebor dicere: *Ecce ego firmans tonitru, & creans spiritum, cuius manus cœli quoque fundarunt militiam.* Præterea autem per Esaiam hanc quoque tibi vocem redigam in memoriam: *Ego sum*, inquit, *Dominus, ego sum qui loquor iustitiam, & annuncio veritatem, congregamini & venite. Simul consultate qui seruamini à Gentibus.*

Cap. 1
Cap. 2
Idem
Idem
Deut
Amos 13.
Esa.

Non cognouerunt qui tollunt lignum, ſculpturam eorum, & deos orantes qui eos non ſeruabunt. Deinde paulò inferius: *Ego*, inquit, *Deus, & non eſt præter me iuſtus, & ſeruator non eſt excepto me. Conuertimini ad me, & ſalui eſtote qui eſtis ex finibus terræ: Ego ſum Deus, & non eſt alius, per meipſum iuro.* Idolatris autem indignatur dicens: *Cui aſſimilaſtis Dominum, aut cui ſimilitudini aſſimilaſtis ipſum? Num imaginem fecit faber, aut aurifex auro fuſo ipſum auro illiuit?* & quæ deinceps conſequuntur. Non amplius ergo, ô vos idololatræ, ſed nunc quoque minas cauete. Eiulabunt enim ſculptilia, & quæ manu facta ſunt, vel hi potius qui fiduciam in eis habuerunt. Eſt enim materia inſenſilis. *Præterea*, inquit, *Dominus concutiet vrbes quæ habitantur, & manu comprehendet vniuerſum orbem terræ tanquam nidum.* Quid tibi annunciem ſapientiæ myſteria & verba, ex erudito adoleſcente Hebræo? *Dominus creauit me initium viarum ſuarum ad opera ſua, & Dominus dat ſapientiam, & à facie eius cognitio & intelligentia. Quouſque piger iaces? quando autem ex ſomno excitaberis? Sin autem fueris impiger, veniet tanquam fons meßis tua, verbum paternum, bonus lychnus, Dominus qui inducit lucem, fidem omnibus & ſalutem. Dominus enim qui fecit terram in virtute ſua,* vt ait Hieremias, *erexit orbem terræ in ſapientia ſua.* Nos enim qui procideramus ad ſimulachra, ſapientia, quæ eſt Verbum eius, erigit ad veritatem, & hæc eſt prima à lapſu reſurrectio. Vnde ab omni idololatria dehortans diuinus Moſes, pulcherrimè clamauit: *Audi Iſrael, Dominus Deus tuus, Dominus vnus eſt, & Dominum Deum tuum adorabis, & illi ſoli ſeruies.* Nunc, ô homines, intelligite, ex ſententia beati illius Pſalmographi Dauid: *Apprehendite diſciplinam: ne aliquando iraſcatur Dominus, & pereatis de via iuſta, quando exarſerit velociter furor eius. Beati omnes, qui confidunt in ipſo.* Iam vero noſtri mirandum in modum miſerens Dominus, nobis tradit modum ſalutarem, veluti rhythmum quem vocant ἐμβατήριον. *Filij hominum vſquequo graui eritis corde? Vt quid diligitis vanitatem & quæritis mendacium?* Quænam eſt ergo vanitas? & quid eſt mendacium? ſanctus Domini Apoſtolus Græcos reprehendẽs, tibi exponet, *quod cùm Deum cognouiſſent, non vt Deum glorificauerunt,*

Eſa. 40.

Prou. 8.

Cap. 27.

Deut. 6.

Matth. 4

Pſal. 2.

Ibid. 4.

Rom. 1.

Οὐκ ἔγνωσαν οἱ αἴροντες τὸ ξύλον, γλύμμα αὐτῶν· καὶ προσευχόμενοι θεοῖς, οἳ οὐ σώσουσιν αὐτούς. Εἶτ' ἐπιφέρας, Ἐγώ, φησίν, ὁ Θεὸς, καὶ οὐκ ἔστι πλὴν ἐμοῦ δίκαιος καὶ σωτήρ· οὐκ ἔστι πάρεξ ἐμοῦ· ἐπιστράφητε πρός με, καὶ σωθήσεσθε, οἱ ἀπ' ἐσχάτου τῆς γῆς. ἐγώ εἰμι ὁ Θεὸς, καὶ οὐκ ἔστιν ἄλλος· καθ' ἐμαυτοῦ ὄμνυμι. τοῖς δὲ εἰδωλολατρείας δυσχεραίνων, λέγων· Τίνι ὡμοιώσατε Κύριον; ἢ τίνι ὁμοίωμα ὡμοιώσατε αὐτόν; μὴ εἰκόνα ἐποίησεν τέκτων; ἢ χρυσοχόος χωνεύσας χρυσίον, περιεχρύσωσεν αὐτόν; καὶ τὰ ὅτι τοιαῦτα. Μὴ οὖν ἔτι ὑμεῖς εἰδωλολατρεῖαι· ἀλλὰ καὶ νῦν φυλάξασθε τὰς ἀπειλάς· ὀλολύξει γὰρ τὰ γλυπτὰ καὶ τὰ χειροποίητα, μᾶλλον δὲ οἱ ἐπ' αὐτοῖς πεποιθότες· ἀψύχου γὰρ ἡ ὕλη. Ἔτι, φησὶν, ὁ Κύριος σείσει πόλεις οἰκουμένας, καὶ τὴν οἰκουμένην ὅλην καταλήψεται τῇ χειρί, ὡς νοσσιάν. Τί γὰρ σοφίας ἀναγγέλλω μυστήρια, ἃ ῥήσεις ἐκ παιδὸς Ἑβραίου σεσοφισμένου; Κύριος ἔκτισέ με ἀρχὴν ὁδῶν αὐτοῦ εἰς ἔργα αὐτοῦ, καὶ Κύριος δίδωσι σοφίαν, καὶ ἀπὸ προσώπου αὐτοῦ γνῶσις καὶ σύνεσις. ἕως πότε ὀκνηρὲ κατάκεισαι; πότε δὲ ἐξ ὕπνου ἐγερθήσῃ; ἐὰν δὲ ἄοκνος ᾖς, ἥξει σοι ὡσεὶ πηγὴ ὁ ἄμητός σου, ὁ λόγος ὁ πατρικός, ὁ ἀγαθὸς λύχνος, ὁ Κύριος ἐπάγων τὸ φῶς τὴν πίστιν πᾶσι καὶ σωτηρίαν. Κύριος γὰρ ὁ ποιήσας τὴν γῆν ἐν τῇ ἰσχύι αὐτοῦ, ὡς φησὶν Ἱερεμίας, ἀνώρθωσεν τὴν οἰκουμένην ἐν τῇ σοφίᾳ αὐτοῦ. προπεσόντας γὰρ ἡμᾶς ὅτι τὰ εἰδωλα, ἡ σοφία, ἥ ἐστιν ὁ Λόγος αὐτοῦ, ἀνορθοῖ ὅτι τὴν ἀγνόημαν· καὶ αὕτη πρώτη τοῦ παραπτώματος ἀνάστασις. ὅθεν ἀποβλέπων εἰδωλολατρείας ἀπάσης ὁ θεσπέσιος παιδαγωγὸς ἀνακέκραγε Μωσῆς· Ἄκουε Ἰσραήλ· Κύριος ὁ Θεός σου, Κύριος εἷς ἐστι· καὶ Κύριον τὸν Θεόν σου προσκυνήσεις, καὶ αὐτῷ μόνῳ λατρεύσεις. νῦν δὴ οὖν σπεύσατε, ὦ ἄνθρωποι, τὸ μακάριον ψάλλωμεν ὄντως τὸν Δαβίδ. δράξασθε παιδείας, μήποτε ὀργισθῇ Κύριος, καὶ ἀπολεῖσθε ἐξ ὁδοῦ δικαίας, ὅταν ἐκκαυθῇ ἐν τάχει ὁ θυμὸς αὐτοῦ. μακάριοι πάντες οἱ πεποιθότες ἐπ' αὐτῷ. ἤδη γάρ οἰκτείρων ἡμᾶς ὁ Κύριος, ὃ σωτήριον ἐνδίδωσι μέλος· τοῦτ' ἐμβατήριον ῥυθμόν. Υἱοὶ ἀνθρώπων, ἕως πότε βαρυκάρδιοι; ἵνα τί ἀγαπᾶτε ματαιότητα, καὶ ζητεῖτε ψεῦδος; τίς οὖν ἡ ματαιότης, καὶ τί τὸ ψεῦδος; ὁ ἅγιος Ἀπόστολος τοῦ Κυρίου, τοῖς Ἕλλησιν αἰτιώμενος, ἐξηγήσεταί σοι, ὅτι γνόντες τὸν Θεὸν, οὐχ ὡς Θεὸν ἐδόξασαν,

ἢ ηὐχαρίστησαν, ἀλλ' ἐματαιώθησαν ἐν τοῖς διαλογισμοῖς αὐτῶν, καὶ ἤλλαξαν τὴν δόξαν τοῦ θεοῦ ἐν ὁμοιώματι εἰκόνος φθαρτοῦ ἀνθρώπου, καὶ ἐλάτρευσαν τῇ κτίσει, παρὰ τὸν κτίσαντα· καὶ μὴν ὅ γε Θεὸς οὗτος, ὃς ἐν ἀρχῇ ἐποίησε τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν· σὺ δὲ, τὸν μὲν Θεὸν οὐ νοεῖς, τὸν δὲ οὐρανὸν προσκυνεῖς, καὶ πῶς οὐκ ἀσεβεῖς; ἄκουε πάλιν προφήτου λέγοντος· Ἐκκλείψει μὲν ὁ ἥλιος, καὶ ὁ οὐρανὸς σκοτισθήσεται· λάμψει δὲ ὁ παντοκράτωρ εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ αἱ δυνάμεις τῶν οὐρανῶν σαλευθήσονται, καὶ οἱ οὐρανοὶ εἱλιγήσονται ὡς δέρρις ἐκτεινόμενοι καὶ συστελλόμενοι· αὗται γὰρ αἱ προφητικαὶ φωναί· καὶ ἡ γῆ φεύξεται ἀπὸ προσώπου Κυρίου. καὶ μυρίας ἂν ἔχοιμί σοι γραφὰς παραφέρειν, ὧν οὐδὲ κεραία παρελεύσεται μία, μὴ οὐχὶ ἐπιτελὴς γενομένη· τὸ γὰρ στόμα Κυρίου, τὸ ἅγιον Πνεῦμα ἐλάλησεν ταῦτα. μὴ τοίνυν μηκέτι, φησὶν, υἱέ μου, ὀλιγώρει παιδείας Κυρίου· μηδ' ἐκλύου ὑπ' αὐτοῦ ἐλεγχόμενος. ὢ τῆς ὑπερβαλλούσης φιλανθρωπίας! οὐδ' ὡς μαθηταῖς ὁ διδάσκαλος, οὐδ' ὡς οἰκέταις ὁ Κύριος, οὐδ' ὡς Θεὸς ἀνθρώποις, πατὴρ δὲ, ὡς ἠπίως νουθετεῖ υἱούς· εἶτα, Μωσῆς μὲν ὁμολογεῖ ἔμφοβος εἶναι καὶ ἔντρομος, ἀκούων περὶ τοῦ Λόγου, σὺ δὲ, τοῦ Λόγου ἀκροώμενος τοῦ θείου, οὐ δέδιας, οὐκ ἀγωνιᾷς; οὐχὶ ἅμα τε εὐλαβῇ, καὶ σπεύδεις ἐκμαθεῖν, τουτέστιν σπεύδεις εἰς σωτηρίαν, φοβούμενος. τὴν ὀργὴν, ἀγαπήσας τὴν χάριν, ζηλώσας τὴν ἐλπίδα, ἵνα ἐκκλίνῃς τὴν κρίσιν; ἥκετε ἥκετε, ὦ νεολαία ἡ ἐμή. ἢν γὰρ μὴ αὖθις ὡς τὰ παιδία γένησεσθε, καὶ ἀναγεννηθῆτε, ὡς φησιν ἡ γραφὴ, τὸν ὄντως ὄντα πατέρα οὐ μὴ ἀπολάβητε, οὐδ' οὐ μὴ εἰσελεύσησθέ ποτε εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. πῶς γὰρ εἰσελθεῖν ἐπιτέτραπται τῷ ξένῳ; ἀλλ' ὅταν, οἶμαι, ἐγγραφῇ καὶ πολιτευθῇ, καὶ τὸν πατέρα ἀπολάβῃ· τότε ἐν τοῖς τοῦ πατρὸς γενήσεται· τότε κληρονομῆσαι καταξιωθήσεται· τότε τῆς βασιλείας τῆς πατρῴας κοινωνήσει τῷ γνησίῳ, τῷ ἠγαπημένῳ. αὕτη γὰρ ἡ πρωτότοκος Ἐκκλησία, ἡ ἐκ πολλῶν ἀγαθῶν συγκειμένη παιδίων· ταῦτ' ἔστι τὰ πρωτότοκα, τὰ ἐναπογεγραμμένα ἐν οὐρανοῖς, καὶ τοσαύταις μυριάσιν ἀγγέλων συμπανηγυρίζοντα. πρωτότοκοι δὲ παῖδες, ἡμεῖς οἱ τρόφιμοι τοῦ θεοῦ, οἱ τοῦ πρωτοτόκου γνήσιοι φίλοι, οἱ πρῶτοι τῶν ἄλλων ἀνθρώπων, τὸν Θεὸν νενοηκότες, οἱ πρῶτοι τῶν ἁμαρτιῶν ἀπεσπασμένοι,

A *aut gratias egerunt, sed euanuerunt in cogitationibus suis, & mutauerunt gloriam Dei in similitudinem carnis corruptibilis hominis, & seruierunt creaturæ potius quàm creatori.* Atqui hic est Deus, qui in principio fecit cœlum & terram. Tu autem Deum quidem non intelligis, cœlum autem adoras, & quomodo non te impie geris? Audi rursus Prophetam qui dicit: *Deficiet quidem sol, & cœlum obscurabitur, resplendebit autem omnipotens in æternum, & mouebuntur cœlorum virtutes, & cœli conuoluentur vt pellis, vt qui ex-*
B *tendantur & contrahantur* (hæ enim sunt voces propheticæ) *& terra fugiet à facie Domini.* Possim tibi scripturas afferre innumerabiles, quarum ne apex quidem vnus præteribit, qui non perficiatur. Os enim Domini, Spiritus sanctus, ea est elocutus: *Ne amplius ergo*, inquit, *fili mi negligas disciplinam Domini, neque defatigeris cùm ab eo corriperis.* O insignem humanitatem! non vt magister discipulos, neque vt ministros Dominus, nec vt homines Deus, sed vt pater, quàm benigne admonet filios! Deinde fatetur quidem Moses, se timere ac tremere
C cum de verbo audiret. Tu autem verbum diuinum audiens, non times? non es anxius? non simul & reuereris & studes discere? hoc est festinans ad salutem, timens iram, diligens gratiam, spem amplectens & admirans, vt declines iudicium. Venite venite, ô meorum iuuenum cœtus: nisi enim efficiamini rursus vt pueri, & regeneremini, vt ait Scriptura, eum qui vere est pater non recipietis, neque vnquam in regnum cœlorum intrabitis. Quomodo enim peregrino permissum sit ingredi? Sed quando, vt puto, inscriptus
D fuerit, & ciuis effectus, & patrem acceperit: tunc erit in numero filiorum patris; tunc dignus habebitur qui sit hæres: tunc germano & dilecto regnum paternum impertiet. Hæc est enim primogenita Ecclesia, quæ constat ex multis bonis pueris. Hi sunt primogeniti, qui descripti sunt in cœlis, & vnà cum tot angelorum millibus diem festum celebrant. Primogeniti autem nos filij, qui sumus Dei alumni, qui primogeniti sumus germani amici, qui primi ex aliis hominibus Deum intelleximus, qui primi à peccatis auulsi,

Heb.

qui à diabolo primi ſumus ſeparati. Nunc autem ſunt tantò quidam magis impij, quantò eſt benignior Deus ac humanior. Deus enim ex ſeruis vult nos fieri filios, illi autem etiam filij effici contempſerunt. O magnam arrogantiam! Dominum pudore afficitis. Libertatem pollicetur, vos autem aufugitis in ſeruitutem: ſalutem gratis largitur, vos autem ad perditionem ſponte ruitis: vitam donat æternam, vos autem ſupplicium expectatis, & ignem præſtolamini, quem parauit Dominus diabolo & angelis eius. Propterea beatus Apoſtolus:

Epheſ. 4. *Teſtor*, inquit, *in Domino, ne amplius ambuletis ſicut & Gentes ambulant in vanitate mentis ſuæ, obſcurati cogitatione, & alienati à vita Dei, propter ignorantiam quæ eſt in ipſis, propter cæcitatem cordis ipſorum: qui quidem ſeipſos tradiderunt indurati impudicitiæ, ad operationem omnis immunditiæ & auaritiæ.* Tali teſte refellente hominum ignorantiam, & Deum inuocante, quidnam reſtat aliud incredulis, quàm iudicium & condemnatio? Non negligit autem Dominus, ſuadens, terrens, adhortans, excitans, admonens. A ſomno quidem certè excitat, & ab ipſis tenebris eos qui aberrauerunt facit ſurgere. *Expergiſcere*,

Ibid. 5. inquit, *qui dormis, & exurge à mortuis, & illuminabit te Chriſtus dominus*, Sol reſurrectionis, qui ante Luciferum gignitur, qui largitus eſt vitam propriis radiis. Ne quis ergo Verbum deſpiciat, ne ſeipſum imprudens deſpicetur. Dicit enim

Pſal. 94. alicubi Scriptura: *Hodie ſi vocem eius audieritis, nolite obdurare corda veſtra, ſicut in exacerbatione ſecundum diem tentationis in deſerto, vbi tentauerunt me patres veſtri in probatione.* Quænam eſt autem probatio? Si velis diſcere, exponet tibi ſanctus Spiritus: *Et viderunt*, inquit, *opera mea quadraginta annis. Quare infenſus fui generationi huic, & dixi, ſemper errant corde. Ipſi verò non cognouerunt vias meas. Itaque iuraui in ira mea, ſi introibunt in requiem meam.* Videte minas, videte adhortationem, videte honorem. Cur ergo gratiam adhuc mutamus in iram, & non patentibus auribus Verbum ſuſcipientes, in caſtis animis Deum hoſpitio excipimus? Eſt enim magna gratia eius promiſſionis,

A οἱ πρῶτοι τοῦ διαβόλου κεχωρισμένοι. Νυνὶ δὲ τοσούτῳ τινές εἰσιν ἀθεώτεροι, ὅσῳ φιλανθρωπότερος ὁ Θεός· ὁ μὲν γὰρ, ἐκ δούλων υἱοὺς ἡμᾶς γενέσθαι βούλεται· οἱ δὲ, καὶ υἱοὶ γενέσθαι ὑπερηφανήκασιν. ὢ τῆς ἀπονοίας πολλῆς! τὸν Κύριον ἀπαιχμύεσθε· ἐλευθερίαν ἐπαγγέλλεται· ὑμεῖς δὲ, εἰς δουλείαν ἀποδιδράσκετε· σωτηρίαν χαρίζεται· ὑμεῖς δὲ, εἰς * ἄνθρωπον ὑποφέρεσθε· ζωὴν δωρεῖται αἰώνιον· ὑμεῖς δὲ, τὴν κόλασιν ἀναμένετε· καὶ τὸ πῦρ δὲ προσκοπεῖτε, ὃ ἡτοίμασεν ὁ Κύριος τῷ διαβόλῳ καὶ τοῖς ἀγγέλοις

B αὐτοῦ. διὰ τοῦτο ὁ μακάριος Ἀπόστολος· Μαρτύρομαι ἐν Κυρίῳ, φησὶν, μηκέτι ὑμᾶς περιπατεῖν, καθὼς καὶ τὰ ἔθνη περιπατεῖ, ἐν ματαιότητι τοῦ νοὸς αὐτῶν, ἐσκοτισμένοι τῇ διανοίᾳ ὄντες καὶ ἀπηλλοτριωμένοι τῆς ζωῆς τοῦ θεοῦ διὰ τὴν ἄγνοιαν τὴν οὖσαν ἐν αὐτοῖς, διὰ τὴν πώρωσιν τῆς καρδίας αὐτῶν· οἵ τινες ἑαυτοὺς παρέδωκαν ἀπηλγηκότες τῇ ἀσελγείᾳ εἰς ἐργασίαν ἀκαθαρσίας πάσης καὶ πλεονεξίας. τοιούτου μάρτυρος ἐλέγχοντος τὴν τῶν ἀνθρώπων ἄνοιαν, καὶ Θεὸν ἐπιβοωμένου, τί δὴ ἕτερον ὑπολείπεται τοῖς ἀπίστοις, ἢ κρίσις καὶ καταδίκη; οὐκ ἀμελεῖ δὲ ὁ

C Κύριος παραινῶν, ἐκφοβῶν, προτρέπων, διεγείρων, νουθετῶν· ἀφυπνίζει γέ τοι, καὶ τοῦ σκότους αὐτοῦ τοὺς πεπλανημένους διανίστησιν· Ἔγειρε, φησὶν, ὁ καθεύδων, καὶ ἀνάστα ἐκ τῶν νεκρῶν· καὶ ἐπιφαύσει σοι ὁ Χριστὸς Κύριος, ὁ τῆς ἀναστάσεως ἥλιος, ὁ πρὸ ἑωσφόρου γεννώμενος, ὁ ζωὴν χαρισάμενος ἀκτίσιν ἰδίαις. Μὴ οὖν περιφρονείτω τις τοῦ λόγου, μὴ λάθῃ καταφρονῶν ἑαυτοῦ. λέγει γάρ που ἡ γραφή· Σήμερον ἐὰν τῆς φωνῆς αὐτοῦ ἀκούσητε, μὴ σκληρύνητε τὰς καρδίας ὑμῶν, ὡς ἐν τῷ παραπικρασμῷ κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ πειρασμοῦ ἐν τῇ ἐρήμῳ, οὗ ἐπείρασάν με οἱ πατέρες ὑμῶν ἐν δοκιμασίᾳ.

D ἡ δὲ δοκιμασία τίς ἐστιν; εἰ θέλεις μαθεῖν, τὸ ἅγιόν σοι πνεῦμα ἐξηγήσεται. Καὶ εἶδον τὰ ἔργα μου, φησὶ, τεσσαράκοντα ἔτη· διὸ προσώχθισα τῇ γενεᾷ ταύτῃ, καὶ εἶπον, ἀεὶ πλανῶνται τῇ καρδίᾳ· αὐτοὶ δὲ οὐκ ἔγνωσαν τὰς ὁδούς μου. ὡς ὤμοσα ἐν τῇ ὀργῇ μου, εἰ εἰσελεύσονται εἰς τὴν ἀνάπαυσίν μου. ὁρᾶτε τὴν ἀπειλήν; ὁρᾶτε τὴν προτροπήν; ὁρᾶτε τὴν τιμήν; τί δὴ οὖν ἔτι τὴν χάριν εἰς ὀργὴν μεταλλάσσομεν, καὶ οὐχὶ ἀναπεπταμέναις ταῖς ἀκοαῖς καταδεχόμενοι τὸν Λόγον, ἐν ἁγναῖς ξενοδοχοῦμεν ταῖς ψυχαῖς τὸν Θεόν; μεγάλη γὰρ τῆς ἐπαγγελίας αὐτοῦ ἡ χάρις·

ἐαὺ σήμερον τῆς φωνῆς αὐτοῦ ἀκούσωμεν. Τὸ δὲ σήμερον, καθ' ἑκάστην αὐτοῦ αὔξεται τὴν ἡμέραν, ἔστ' ἂν ἡ σήμερον ὀνομάζηται. μέχρι συντελείας, καὶ ἡ σήμερον, καὶ ἡ μάθησις δέδεται· καὶ τότε ἡ ὄντως σήμερον, ἡ ἀπελλάπτης τοῦ θεοῦ ἡμέρα, τοῖς αἰῶσι συνεκτείνεται. Ἀεὶ οὖν τῆς φωνῆς ἀκουσώμεθα τοῦ θείου λόγου· ἡ σήμερον γὰρ αἴδιός ἐστιν εἰκών· σύμβολον δὲ τοῦ φωτός, ἡμέρα. Φῶς δὲ, ὁ λόγος ἀνθρώποις, δι' οὗ καταυγαζόμεθα τὸν Θεόν. εἰκότως ἄρα, πιστεύσασι μὲν καὶ ὑπακούουσιν, ἡ χάρις ὑπερπλεονάσει· ἀπειθήσασι δὲ καὶ πλανωμένοις καὶ κακοῖς καρδίαν, ὁδούς τε τὰς εὐθείας μὴ ἐγνωκόσιν, ἃς εὐθείας ποιεῖν καὶ κατευθύνειν προήγγειλεν Ἰωάννης· τούτοις δὲ προσοχθίσειν ὁ Θεὸς, καὶ ἀπειλεῖ· καὶ δὴ καὶ τὸ τέλος τῆς ἀπειλῆς αἰνιγματωδῶς ἀπειλήφασιν οἱ παλαιοὶ τῶν Ἑβραίων πλανῆται. οὐ γὰρ εἰσελθεῖν εἰς τὴν κατάπαυσιν λέγονται δι' τὴν ἀπιστίαν, πρὶν σφᾶς αὐτοὺς καταλαβεῖν ἢ τὸν Μωσέως διάδοχον, ὀψέ ποτε ἔργῳ μαθεῖν, οὐκ ἄρ' ἄμεινον σῴζεσθαι, μὴ ἀλλ' ὡς Ἰησοῦ πεπιστευκότας. Φιλάνθρωπος δὲ ὢν ὁ Κύριος, πάντας ἀνθρώπους εἰς ἐπίγνωσιν τῆς ἀληθείας προκαλεῖ, ὁ τὸν παράκλητον ἀποστέλλων. τίς οὖν ἡ ἐπίγνωσις; θεοσέβεια· θεοσέβεια δέ, πρὸς πάντα ὠφέλιμος, κατὰ τὸν Παῦλον, ἐπαγγελίαν ἔχουσα ζωῆς, τῆς νῦν, καὶ τῆς μελλούσης. πόσου ὁμολογήσατε, ὦ ἄνθρωποι, εἰ ἐπριάσκετο σωτηρία αἴδιος * ὠνήσασθαι ἄν; σοὶ δὲ εἰ τὸν Πακτωλὸν τὸν ὅλον, καὶ χρυσίου τὸ ῥεῦμα τὸ μυθικὸν, ἀπομετρήσαι, ἀντάξιον σωτηρίας μισθὸν ἀριθμήσαι. μὴ οὖν ἀποκάμητε· ἔξεστιν ὑμῖν, ὡς ἐθέλητε, ἐξωνήσασθαι τὸν πολυτίμητον σωτηρίαν οἰκείῳ θησαυρῷ, ἀγάπῃ, καὶ πίστει * ζωῆς· ὃς ἐστιν ἀξιόλογος μισθός. Τοῦτῳ ἡδέως τὸ τίμιον ὁ Θεὸς λαμβάνει. ἠλπίκαμεν γὰρ ἐπὶ θεῷ ζῶντι, ὃς ἐστι σωτὴρ πάντων ἀνθρώπων, μάλιστα πιστῶν. οἱ δὲ λοιποὶ, περιπεφυκότες τῷ κόσμῳ, οἷα φυκιά τινα ἀπάλοις πέτραις, ἀθανασίας ὀλιγωροῦσιν· καθάπερ ὁ Ἰθακήσιος ἥρως, οὐ τῆς ἀληθείας, καὶ τῆς ἐν οὐρανῷ πατρίδος, ἀλλὰ τὸν καπνόν. θεοσέβεια δὲ, ὁμοιοῦσα τῷ θεῷ, τῷ ὄντι ἀνθρώπῳ, τὸν ἄνθρωπον, καταλλήλως ἐπιγράφεται διδάσκαλον Θεόν, τὸν καὶ μόνον ἀπεικάσαι κατ' ἀξίαν δυνάμενον ἄνθρωπον Θεῷ.

si hodie vocem eius audierimus. Illud autem, hodie, augetur in vnoquoque eius die, donec nominatur hodie. Vsque ad consummationem, & hodie, & doctrina permanet, & tunc, quæ verè est hodie, quæ deficit dies Dei, vnà cum sæculis extenditur. Semper ergo audiamus vocem Verbi diuini: hodie enim est imago æterni seculi, lucis verò signum ac symbolum est dies. Lux verò est Verbum hominibus, per quod Deum contemplamur. Meritò ergo iis qui crediderunt & obediunt superabundabit gratia: Iis autem qui non crediderunt & errant corde, & vias Domini non cognouerunt, quas rectas facere & parare iussit Ioannes, iis infensus fuit Dominus & minatur. Quin & minarum quoque finem acceperunt ænigmaticè veteres Hebræorum errones. Non dicuntur enim ingredi in requiem, propter infidelitatem, priusquam ipsi Mosi successorem consecuti, sero tandem dicant se non posse aliter esse saluos, quàm si Iesu crediderint. Dominus autem cùm sit benignus, omnes homines ad veritatis agnitionem adhortatur, qui mittit paracletum. Quænam est ergo agnitio? pietas ac Dei cultus. *Est autem pietas ad omnia vtilis*, ex Pauli sententia, *habens promissionem vitæ præsentis & futuræ.* Quanti, ô homines, profiteremini vos esse empturos, si salus æterna venderetur! Ne si Pactolum quidem, qui totus aureo, vt est in fabulis, fluit fluento, quis dederit, pro salute iustum pretium numerauerit. Ne igitur defatigemini: licet vobis, si velitis, pretiosissimam salutem emere proprio thesauro, charitate, * & fide vitæ, quod quidem est iustum pretium. Hoc pretium Deus lubenter accipit. Speraui-mus enim in Deo viuo, qui est seruator omnium hominum, maximè autem fidelium. Alij autem qui mundo adhæserunt, vt marinis petris alga, contemnunt immortalitatem: sicut senex Ithacensis, id est Vlysses, qui non veritatem & cœlestem patriam, eamque quæ verè est lucem, sed fumum optabat. Pietas autem, quæ Deo hominem quoad eius fieri potest assimilat, conuenientem sibi magistrum adscribit; nempe Deum, qui vel solus potest pro dignitate hominem Deo assimilare.

1. Tim.

Odyss.

Hanc doctrinam Apostolus cùm sciret vere esse diuinam, *Tu autem*, inquit, *ô Timothee, ab infantia sacras literas nosti, quæ te possunt instruere ad salutem per fidem in Christum.* Sunt enim verè sacræ literæ, quæ sacros faciunt & deificant. Ex quibus literis & sacris syllabis compositas scripturas & opera, idem consequenter Apostolus appellat diuinitus inspiratas, vt quæ sint vtiles ad docendum, ad arguendum, ad erigendum, ad instruendum in iustitia, vt perfectus sit homo Dei, & ad omne bonum opus instructus. Non adeo autem admirabitur quispiam aliorum sanctorum adhortationes, vt ipsum Dominum, qui est benignus ac humanus. Nullum enim aliud est ei curæ præterquam hoc solum opus, vt homo saluus fiat. Clamat ergo ipse vrgens ad salutem: *Appropinquauit regnum cælorum.* Conuertit homines timori appropinquantes. Eadem quoque ratione Apostolus Domini adhortans Macedonas, fit diuinæ vocis interpres, dicens: *Appropinquauit Dominus, cauete ne deprehendamur vacui.* Vos autem qui estis adeo sine fide, vel potius sine timore, neque ipsi Domino creditis, neque Paulo, & maximè roganti pro Christo, gustate & videte quod Christus est Deus, fides introducet, experientia docebit, Scriptura instituet: *Venite, dicens, ô filij, audite me, timorem Domini docebo vos.* Deinde vt iis qui iam crediderunt, breuiter subiungit: *Quis est homo qui vult vitam, diligit dies videre bonos?* Nos sumus, inquiemus, qui sumus boni adoratores, qui bonorum æmulatores ac sectatores. Audite ergo qui estis longe, audite qui prope. Nullis celatum est Verbum, lux est communis, omnibus illucescit hominibus. Nullus est in Verbo Cimmerius: festinemus ad salutem, ad regenerationem, vt in vnam multi cogamur dilectionem, per monadicæ essentiæ vnionem, festinemus beneficio affecti, conuenienter persequamur vnionem, bonam exquirentes vnitatem. Quæ est autem ex multis vnio, cùm ex vocum multitudine & dispersione diuinam ceperit harmoniam, vnus fit concentus, vnum chori ducem sequens & magistrum Verbum, in eadem acquiescens veritate, dicens, Abba pater.

2. Tim. 3.

Phil. 4

Psal. 33.

Ταύτην τὴν διδασκαλίαν, θείαν οὖσαν ὁ ἀπόστολος ἐπιστάμενος, Σὺ δέ, ὦ Τιμόθεε, φησίν, ἀπὸ βρέφους τὰ ἱερὰ γράμματα οἶδας, τὰ δυνάμενά σε σοφίσαι εἰς σωτηρίαν, διὰ πίστεως τῆς ἐν Χριστῷ. ἱερὰ γὰρ ὡς ἀληθῶς, τὰ ἱεροποιοῦντα καὶ θεοποιοῦντα γράμματα· ἐξ ὧν γραμμῶν καὶ συλλαβῶν τὰ ἱερὰ, τὰς συγκειμένας γραφὰς, τὰ συντάγματα, ὁ αὐτὸς ἀκολούθως ἀπόστολος, θεοπνεύστους καλῶν, ὠφελίμους φησὶν εἶναι πρὸς διδασκαλίαν, πρὸς ἔλεγχον, πρὸς ἐπανόρθωσιν, πρὸς παιδείαν τὴν ἐν δικαιοσύνῃ· ἵνα ἄρτιος ᾖ ὁ τοῦ θεοῦ ἄνθρωπος, καὶ πρὸς πᾶν ἔργον ἀγαθὸν ἐξηρτισμένος. οὐκ ἄν τις εἴποι σκληραγωγεῖν τὴν ἄλλων ἁγίων ταῖς παρακλήσεις, ὡς αὐτὸν τὸν Κύριον, τὸν φιλάνθρωπον. Οὐδὲν γὰρ ἄλλ' ἢ τοῦτο ἔργον μόνον ἐστὶν αὐτῷ, σώζεσθαι τὸν ἄνθρωπον. Βοᾷ γοῦν, ἐπείγων εἰς σωτηρίαν αὐτούς, Ἤγγικεν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν· Ἐπιστρέφει τοὺς ἀνθρώπους, πλησιάζοντας τῷ φόβῳ. Ταύτῃ καὶ ὁ Ἀπόστολος τῷ Κυρίῳ, παρακαλῶν τοὺς Μακεδόνας, ἑρμηνεὺς γίνεται τῆς θείας φωνῆς· Ὁ Κύριος ἤγγικεν, λέγων· βλέπεσθε μὴ καταληφθῶμεν κενοί· ὑμεῖς δ', ἐς τοσοῦτον ἀδεεῖς, μᾶλλον δὲ ἄπιστοι, μήτε αὐτῷ πειθόμενοι τῷ Κυρίῳ, μήτε τῷ Παύλῳ, καὶ ταῦτα ὑπὲρ Χριστοῦ δεομένῳ, γεύσασθε, καὶ ἴδετε ὅτι Χριστὸς ὁ Θεός· ἡ πίστις εἰσάξει, ἡ πεῖρα διδάξει, ἡ γραφὴ παιδαγωγήσει· Δεῦτε, ὦ τέκνα, λέγουσα· ἀκούσατέ μου, φόβον Κυρίου διδάξω ὑμᾶς. εἶτα, ὡς ἤδη πεπιστευκόσι, σωτήριος ἐπιλέγει· Τίς ἐστιν ἄνθρωπος ὁ θέλων. ζωὴν, ἀγαπῶν ἡμέρας ἰδεῖν ἀγαθάς· ἡμεῖς ἐσμεν, φήσομεν, οἱ ταγαθοῦ σπουδασταί, οἱ τῶν ἀγαθῶν ζηλωταί. ἀκούσατε δῶν οἱ μακρὰν, ἀκούσατε οἱ ἐγγύς· οὐκ ἀπεκρύβη ὑμᾶς ὁ Λόγος. Φῶς ἐστι κοινὸν, ἐπιλάμπει πᾶσιν ἀνθρώποις· ἀδελὶς Κιμμέριος ἐν Λόγῳ· σπεύσωμεν εἰς σωτηρίαν, ἐπὶ τὴν παλιγγενεσίαν, εἰς μίαν ἀγάπην συναχθῆναι οἱ πολλοὶ, καὶ τὴν τῆς μοναδικῆς οὐσίας ἕνωσιν· σπεύσωμεν ἀγαθεργούμενοι· αἱρετώτερον ἑνότητα διώκωμεν, τὸν ἀγαθὸν ἐκζητοῦντες μονάδα. ἡ γὰρ ἐκ πολλῶν ἕνωσις, οὐ πολυφωνίας καὶ διαφορᾶς ἁρμονίαν λαβοῦσα θείαν, μία γίνεται συμφωνία, ἑνὶ χορευτῇ καὶ διδασκάλῳ τῷ Λόγῳ ἑπομένη, ἐπ' αὐτὸν τὸν πατέρα ἀναπαυομένη, Ἀββᾶ λέγουσα, ὁ πατήρ.

τοῦτο ὁ Θεὸς τῇ φωνῇ τῇ ἀληθινῇ ἀσπά- A
ζεται πρῶτον καὶ τῶν αὐτοῦ παίδων πρεσβύτερον. Ἀλλ' οὐ πατέρων, φατέ, παράδοσιν λύειν ἔξεστιν οὐκ εὔλογον. καὶ τί δὴ οὐχὶ τῇ πρεσβυτέρᾳ τροφῇ τοῦ γάλακτος χρώμεθα, ᾧ δήπουθεν συνεθίσθη ἡμᾶς οὐ τιθήνης αἱ πίτθαι; τί δαὶ αὐξόμεθα ἢ μειούμεθα τὴν πατρῴαν οὐσίαν, καὶ οὐχὶ τὸ ἴσον, ὡς παρῆλθομεν, διαφυλάττομεν; τί δαὶ ὑπὲρ τοῖς κόλποις τοῖς πατρῴοις ἐμποδίζομεν, ἢ καὶ τἄλλα, ἃ νηπιάζοντες ὑπὸ μητράσιν τε ἐκτρεφόμενοι, γλῶτται ὤφλομεν, ὑπὸ- B
τελοῦμεν ἔτι. ἄλλα σφᾶς αὐδεῖς, καὶ εἰ μὴ παιδαγωγῶν ἐτύχομεν ἀγαθῶν, ἐπῳνωρθώσαμεν; εἶτα, ὅτι τῶν παθῶν αἱ πρεσβεῖαι, καί τοι ὑπόζημοι ἐσ ὕπνον φύσις ὅσαν, ὅμως γλυκείαις πως παραπλήσιοι· ὅτι δὲ τοῦ βίου, οὐχὶ τὸ ἔθος καταλείποντες τὸ πονηρὸν καὶ ἐμπαθὲς καὶ ἄθεον, κἂν οἱ πατέρες χαλεπαίνωσιν, οὐκ ὀκνοῦμεν ἐκκλινοῦμεν, καὶ τὸν ὄντως ὄντα πατέρα ὑπιζητήσομεν, οἷς δηλητήριον φάρμακον τὴν συνήθειαν ἀπωσάμενοι· τοῦτ' αὖθ' γάρ τοι τὸ κάλλιστον τῶν ἐγχωρουμένων ὑμῖν, ὡς ἀπὸ μειρίας ἐσ τὸν τελευταῖον τοῦτον ἔθους ἐμισήθη ἡ θεοσέβεια· C
οὐ γὰρ ἂν ἐμισήθη ποτὲ ἢ ἀπηγορεύθη ἀγαθὸν τοσοῦτον, οὗ μεῖζον οὐδὲν ὑπὸ θεοῦ δεδώρηται πω τῇ τῶν ἀνθρώπων γλυκεῖᾳ· εἰ μὴ συναρπαζόμενοι τῷ ἔθει, εἶτα μὴ τοι ἀποδύσαντες τὰ ὦτα ἡμῖν, οἷς ἵπποι σκληραύχενες ἀφωτιάζοντες, τοὺς χαλινοὺς ἐνδακόντες, ἀποφεύγετε τοὺς λόγους, ἀποσείσασθαι μὲν τοὺς ἰσχίους ὑμῶν τοῦ βίου ἡμᾶς ὑπιποδιῶντες, ὅτι δὲ εἰς κρημνοὺς τῆς ἀπωλείας ὑπὸ τῆς ἀνοίας φερόμενοι, σιαγὼν τὸν ἄγιον ὑπολαμβάνετε τοῦ Θεοῦ Λόγον. ἔπεσθαι τοίγαροιν ὑμῖν, D
κατὰ τὸν Σοφοκλέα, τὰ ὑπ' ἐμοῦ τε καὶ ὑπὲρ ἐμοῦ λεγόμενα,

Νοῦς φερόδους, ὦτ' ἀκοὴ, φερυπίδες κεναί.

Καὶ οὐκ ἴστε ὡς πρωτος μᾶλλον τοῦτο ἀληθές, ὅτι ἐσθλὰ οἱ μὲν ἀγαθοὶ καὶ θεοσεβεῖς, ἀγαθῆς τε ἀμοιβῆς τεύξονται, τἀγαθὸν τετιμηκότες· οἱ δὲ οὐ τὸν σωτῆρα πονηροὶ, τῆς καλλιλόγου ὑμνῳδίας, καὶ τοῦ τε ἄρχοντι τῆς κακίας, ἐπήρτηται κόλασις. ἀπειλεῖ γοῦν αὐτοῖς ὁ προφήτης Ζαχαρίας· Ἐπιτιμήσαι σοὶ ὁ ἐκλεξάμενος τὴν Ἱερουσαλήμ· οὐκ ἰδοὺ τοῦτο ὡς δᾷλος ἐξεσπασμένος ἐκ πυρός; τίς οὖν ἔτι

A Hanc Deus veram vocem amplectitur, eam primam à suis filiis percipiens. At, inquitis, non est fas nobis euertere consuetudinem traditam à patribus. Cur verò non primo alimento lacte vtimur, cui certè in lucem editos nutrices nos assuefecere? Cur verò paternas facultates augemus aut diminuimus, & non æquales, vt accepimus, conseruamus? Cur autem non amplius in sinu paterno vomimus, vel etiam alia, quæ dum infantes faceremus, & aleremur à matribus, risum mouimus, non amplius facimus? sed
B nos ipsos, etiamsi pædagogos minimè habuimus, correximus. Deinde in perturbationibus quidem excessus, etsi sint damnosi & periculosi, dulces tamen accidunt: in vita autem, non improbam perturbationibusque obnoxiam ac impiam relinquentes consuetudinem, etsi patres ægrè ferant, declinabimus ad veritatem, & eum qui vere Pater est inquiremus, tanquam letifero aliquo veneno reiecta consuetudine? Hoc ipsum enim est pulcherrimum argumentum, ad vobis ostendendum, quod ex insania & hac longe infelicissima consuetudine odio habita est pietas & Dei cultus. Nun-
C quam enim esset odio habitum vel recusatum tantum bonum, quo generi hominum nullum à Deo datum est præstantius, nisi abrepti à consuetudine, deinde occlusis auribus, vt equi duræ ceruicis habenas detrectantes, & ore frænum mordentes, fugeretis rationes, vestræ vitæ aurigas nos excutere è vita cupientes: sed vos ipsos præ insciti præcipites dantes in exitium, sanctum Dei Verbum duceretis execrandum. Vestræ itaque electionis vos consequuntur præmia, ex Sophoclis sententia:
D

Mens nulla, & auris irrita, irritus labor.

Et nescitis hoc esse longè omnium veriſſimum, quòd boni quidem & pii bonam consequentur remunerationem, vt qui bonum honorarint: qui autem contrà sunt mali, supplicium conueniens. Ac etiam vitij principi imminet supplicium. Ei certè minatur Zacharias: *Increpabit te qui elegit* Zach.
Hierusalem. Non ecce hoc est vt torris euulsus ex igne? Quænam ergo adhuc

ineſt hominibus appetitio mortis voluntariæ? Cur verò ad mortiferum hunc torrem confugerunt, cùm quo comburentur, cùm liceat rectè ex Deo viuere, non ex conſuetudine? Deus enim vitam largitur: mala autem conſuetudo poſt exceſſum ex hac vita, vanam pœnitentiam affert cum ſupplicio. *Paſſus nouit quoque ſtultus*, quòd perdit dæmonum ſuperſtitio, & ſalutem dat verus Dei cultus. Videat veſtrûm aliquis eos qui adorant ſimulachra, ſordida coma, veſte ſenta & lacera deformatos, à lauacris quidem omninò abſtinentes, excreſcentibus autem vnguibus efferatos, & multos etiam pudendis priuatos, re ipſa oſtendentes templa idolorum eſſe quædam ſepulchra vel carceres. Hi certè mihi lugere Deos non colere videntur, vt qui ea paſſi ſint, quæ ſunt potius miſericordia digna, quàm Dei cultu ac religione. Et hæc videntes vos adhuc cæcutitis, nec ad vniuerſi Dominum reſpicietis? Nec ex iis qui hîc ſunt carceribus fugientes, ad eam quæ eſt ex cœlis confugietis miſericordiam? Deus enim ex multa benignitate & clementia hominem retinet & complectitur, ſicut cùm pullus è nido excidit, mater auis è nido aduolat. Si quando autem ſerpens pullo deuoraturus inhiet, mater circumuolat, *natos chariſsima pignora deflens*. Deus autem pater & ſuum quærit figmentum, & ei quod lapſum eſt medetur, & feram perſequitur, & pullum rurſus in nidum recipit, vt rurſus aduolet incitans. Et verò canes, qui iam aberrarunt ſagacibus naribus quærentes, Dominum inueſtigant: *Nouit autem*, inquit, *bos poſſeſſorem ſuum, & aſinus præſepe Domini ſui: Iſrael autem me non nouit*. Quid ergo Dominus? Iniuriæ acceptæ obliuiſcitur, adhuc miſeretur, adhuc poſtulat pœnitentiam. Volo autem vos rogare, an non vobis videtur abſurdum, vos ipſos qui eſtis Dei figmentum, & ab ipſo animam accepiſtis, & omnino Dei eſtis, alij ſeruire Domino, & præterea colere quidem pro rege tyrannum, pro bono autem malum? Quis enim, ô per veritatem, ſanæ mentis, bonum relinquens verſatur cum vitio? Quis eſt autem qui Deum fugiens, viuit vnà cum dęmoniis? Quis cùm poſſit eſſe Dei filius, delectatur ſeruitute?

Eſa. 1.

A τοῖς ἀνθρώποις ὄρεξις ἔγκειται θανάτου ἑκουσίου; τί δὰ τῷ δαλῷ τῷ θανατηφόρῳ τούτῳ προσπεφεύγασιν, μετὰ τοῦ καταφλεχθήσονται, ἐξὸν βιῶναι καλῶς, κατὰ τὸν Θεὸν, οὐ κατὰ τὸ ἔθος; Θεὸς μὲν γὰρ, ζωὴν χαρίζεται· ἔθος δὲ πονηρὸν, μετὰ τὴν ἐνθένδε ἀπαλλαγὴν, μετάνοιαν κενὴν ἁμαρτιμωρίᾳ προστρίβεται. Παθὼν δέ τε νήπιος ἔγνω, ὡς ἀπολλύει δεισιδαιμονία καὶ σώζει θεοσέβεια. ἰδέτω τις ὑμῶν τοὺς παρὰ τοῖς εἰδώλοις λατρεύοντας, κόμῃ ῥυπῶντας, ἐσθῆτι πιναρᾷ καὶ κατερρηγυίᾳ καθυβρισμένους, λουτρῶν μὲν πάντάπασιν ἀπειράτους, τῶν δὲ τῶν ὀνύχων ἀκμαῖς ἐκτεθηριωμένους, πολλοὺς δὲ καὶ τῶν αἰδοίων ἀφῃρημένους, ἔργῳ δεικνύντας τῶν εἰδώλων τὰ τεμένη, τάφους τινὰς ἢ δεσμωτήρια. Οὗτοί μοι δοκοῦσι πενθεῖν, οὐ θρησκεύειν τοὺς θεούς· ἐλέου μᾶλλον ἢ θεοσεβείας ἄξια πεπονθότες. καὶ ταῦτα ὁρῶντες, ἔτι τυφλώττετε, καὶ οὐχὶ πρὸς τὸν δεσπότην τῶν πάντων καὶ Κύριον τὴν ὅλων ἀναβλέψετε; οὐχὶ δὲ καταφεύξεσθε ἐκ τῶν ἐνταῦθα δεσμωτηρίων, ἐκφεύγοντες ἐπὶ τὸν ἔλεον τὴν ἐξ οὐρανῶν; ὁ γὰρ Θεὸς, ἐκ πολλῆς τῆς φιλανθρωπίας ἀντέχεται τοῦ ἀνθρώπου, ὥσπερ ἐκ καλιᾶς ἐκπίπτοντος νεοττοῦ ἡ μήτηρ ὄρνις ἐφίπταται· εἰ δέ που καὶ θηρίον ἑρπυστικὸν περιχάνοι τῷ νεοττῷ, μήτηρ δ' ἀμφιποτᾶται, ὀδυρομένη φίλα τέκνα· ὁ δὲ Θεὸς πατὴρ, καὶ ζητεῖ τὸ πλάσμα, καὶ ἰᾶται τὸ παράπτωμα, καὶ διώκει τὸ θηρίον, καὶ τὸν νεοττὸν αὖθις ἀναλαμβάνει, ἐπὶ τὴν καλιὰν ἀναπτῆναι παρορμῶν. εἶτα κύνες μὲν, ἤδη πεπλανημένοι, ὀδμαῖς ῥινηλατοῦντες, ἐξιχνεύσαν τὴν δεσπότην, καὶ ἵπποι τὴν ἀναβάτην ἀποσεισάμενοι, ἐν ἵππου συρίγματι ὑπήκουσαν τῷ δεσπότῃ· ἔγνω δὲ, φησὶ, βοῦς τὸν κτησάμενον, καὶ ὄνος τὴν φάτνην τοῦ Κυρίου αὐτοῦ· Ἰσραὴλ δέ με οὐκ ἔγνω· τί οὖν ὁ Κύριος; οὐ μνησικακεῖ, ἔτι ἐλεεῖ, ἔτι τὴν μετάνοιαν ἀπαιτεῖ. ἐρέεσθαι δὲ ὑμᾶς βούλομαι, εἰ οὐκ ἄτοπον ὑμῖν δοκεῖ, πλάσμα ὑμᾶς τοὺς ἀνθρώπους ἐπιγεγονότας τοῦ Θεοῦ, καὶ παρ' αὐτοῦ τὴν ψυχὴν εἰληφότας, καὶ ὄντας ὅλως τοῦ Θεοῦ, ἑτέρῳ δουλεύειν δεσπότῃ· πρὸς δὲ, καὶ θεραπεύειν, ἀντὶ μὲν τοῦ βασιλέως, τὴν τύραννον· ἀντὶ δὲ τοῦ ἀγαθοῦ, τὴν πονηρόν. τίς γὰρ, ὦ πρὸς τῆς ἀληθείας! σωφρονῶν γε, τἀγαθὸν καταλείπων, κακίᾳ σύνεστιν; τίς δὰ ὅστις τὸν Θεὸν ἀποφεύγων, δαιμονίοις συμβιοῖ; τίς δὰ, υἱὸς εἶναι δυνάμενος τοῦ Θεοῦ, δουλεύειν ἥδεται;

ἢ τῆς θεοῦ πολίτης εἶ δυνάμενος, ἕρεβον διώκει, ἐξὸν παραδείσου γεωργῶν, καὶ θεοῦ περιπολῶν, καὶ τῆς ζωτικῆς καὶ ἀκηράτου μεταλαμβάνων πηγῆς, καὶ ἴχνος σκιερὰς τῆς φωτεινῆς τῆς ἐρεβεννοτάτης νεφέλης, ὥσπερ ὁ Ἠλίας, θεωρῶντα τὸ ὑετὸν σωτήριον; οἱ δὲ, σκωλήκων δίκην, περὶ τέλματα καὶ βορβόρους, τὰ ἡδονῆς ῥεύματα, καλινδούμενοι, ἀνοήτους καὶ ἀνοήτοις ἐκβόσκονται τυφαῖς, ὑῶδές τινες ἀληθῶς. ὗες γάρ, φησὶν, ἥδονται βορβόρῳ μᾶλλον ἢ καθαρῷ ὕδατι. καὶ ὅτι φορυτῷ μύργαίνουσιν, τῷ Δημοκρίτου. Μὴ δῆτα οὖν, μὴ δῆτα ἐξανδραποδιθῶμεν, μηδὲ ὑῶδες γενώμεθα, ἀλλ' ὡς τέκνα φωτὸς γνήσια, ἀναθρήσωμεν καὶ ἀναβλέψωμεν εἰς ὃ φαῦς, μὴ νόθους ἡμᾶς ἐξελέγξῃ ὁ Κύριος, ὥσπερ ὁ ἥλιος τοὺς ἀετούς. μετανοήσωμεν οὖν, καὶ μεταφωνῶμεν ἐξ ἀμαθίας εἰς ἐπιστήμην· ἐξ ἀφροσύνης εἰς φρόνησιν· ἐξ ἀκρασίας εἰς ἐγκράτειαν· ἐξ ἀδικίας εἰς δικαιοσύνην· ἐξ ἀθεότητος εἰς Θεόν. καλὸς ὁ κίνδυνος ἀποθανεῖν πρὸς Θεόν· πολλῶν δὲ καὶ ἄλλων ἐστὶν ἀπολαῦσαι ἀγαθῶν τοῖς δικαιοσύνης ἐραταῖς, οἳ τὸ αἰώνιον διώκομεν σωτηρίαν, ἀπὲρ δὴ καὶ ὧν αὐτὸς αἰνίττεται ὁ Θεὸς διὰ Ἡσαΐου λαλῶν· ἔστι κληρονομία τοῖς θεραπεύουσι Κύριον, καλή τε καὶ ἐράσμιος ἡ κληρονομία, ἡ χρυσίον, οὐκ ἄργυρος, οὐκ ἐσθὴς, ἔνθα σὴς, καὶ τὰ τῆς γῆς, λῃστὴς οὐ καταδύεται πρὸς τὸ χαμαίζηλον πλοῦτον ὀφθαλμῶν· ἀλλ' ἐκεῖνος ὁ θησαυρὸς τῆς σωτηρίας, πρὸς ὃν ἡμᾶς δεῖ σπεύδεσθαι χρὴ, φιλολόγους γενομένους. συναπαίρει δὲ ἡμῖν ἐνθένδε τὰ ἔργα τὰ ἀγαθὰ, συνίπτασθαι δὲ τῇ ἀληθείᾳ πτερῷ. Οὕτω ἡμῖν τὴν κληρονομίαν ἐπαγγείλῃ ἡ αἰώνιος ἀφθαρσία τοῦ Θεοῦ, τὴν αἰώνιον δωρεὰν χορηγοῦσα· ὁ δὲ φιλόστοργος ὄντως ἡμῶν πατὴρ, ὁ ὄντως πατὴρ, ὁ παύεσθαι προτρέπων, νουθετῶν, παιδεύων, φιλῶν. οὐδὲ γὰρ σώζων παύεται· συμβουλεύει δὲ τὰ ἄριστα· Δίκαιοι γένεσθε, λέγει Κύριος· οἱ διψῶντες, πορεύεσθε ἐπ' ὕδωρ· καὶ ὅσοι μὴ ἔχετε ἀργύριον, βαδίσατε καὶ ἀγοράσατε, καὶ πίετε δίχα ἀργυρίου. ὅτι δὲ λουτρὸν, ὅτι τὴν σωτηρίαν, ὅτι τὸν φωτισμὸν προκαλεῖ, μονονουχὶ βοᾷ καὶ λέγων· Γῆν σοι δίδωμι καὶ θάλασσαν, παιδίον, οὐρανόν τε· καὶ τὰ ἐν αὐτοῖς πάντα ζῷά σοι χαρίζομαι· μόνον ὦ παιδίον δίψησον τοῦ παρόντος· ἀμέλει σοι δεχθήσεται

A Aut quis cùm cœli possit esse ciuis, erebum persequitur, cùm ei liceat colere paradisum, & cœlum circumcirca obire, vitalisque & puri esse fontis particeps, per lucidam illam in aëre suis vestigiis ambulando nebulam, & contemplando, vt Helias, salutarem pluuiam? Illi autem, instar vermium, in cœno & voraginibus, nempe voluptatis fluentis volutati, inutilibus & stultis pascuntur delitiis, suilli homines. Sues enim, inquit, cœno magis delectantur quàm aqua munda: & in congestæ paleæ versari cumulo, est quæ-
B dam insana eis delectatio, vt ait Democritus. Ne ergo, ne euadamus mancipia, neque porcis efficiamur similes, sed vt germani filij lucis, intueamur lucem & sursum aspiciamus, ne nos esse adulterinos deprehendat Dominus, quemadmodum sol aquilas. Ducamur ergo pœnitentia, & ex ignoratione traducamur ad scientiam, ex imprudentia ad prudentiam, ex intemperantia ad temperantiam, ex iniustitia ad iustitiam, ex impietate & nulla religione ad Deum. Pulchrum est periculum ad Deum transfugere. Multa alia possumus bona consequi nos iustitiæ amato-
C res, qui æternam salutem persequimur. Quinetiam eorum quæ Deus ipse tacitè significat, loquens per Esaiam, est hæreditas iis qui colunt Dominum. Est pulchra quidem certè & amabilis hæreditas, non aurum, non argentum, non vestis, in qua sunt tineæ: nec res terrenæ quas subit latro in diuitiis terrestribus cæcutiens, sed thesaurus ille salutis, ad quem oportet eos contendere qui Verbi fuerint amatores. Hinc autem nobiscum abeunt bona opera, & veritatis pennis simul euolant. Hanc nobis hæreditatem æternam suppeditans. Hic autem
D amore nostri prædituus noster pater, verè pater, non cessat adhortari, admonere, docere, diligere. Neque enim cessat dare salutem. Consulit autem ea quæ sunt optima. *Efficiamini iusti*, ait Dominus. *Qui sititis, ite ad* Is. 55.
aquam: & quicunque non habetis pecuniam, ite & emite, & bibite absque pecunia. Adhortatur ad lauacrum, ad salutem, ad illuminationem, propemodum clamans & dicens: Do tibi, ô fili, terram & mare, & cœlum, & quæ in eis sunt tibi omnia largior animantia. Solummodò, ô fili, patrem sitias. Deus tibi gratis ostendetur.

Non cauponatur veritas, dat tibi & volucria & natatilia & terreſtria animantia. Hæc tuis cum gratiarum actione ſumendis voluptatibus pater eſt fabricatus: quæ pecunia quidem emet qui eſt adulterinus, & filius perditionis, cuius inſtitutum eſt ſeruire mammonæ; tibi autem tua permittit, legitimo dicit filio, qui amat patrem, per quem adhuc operatur, cui etiam ſoli promittit, dicens: Et ad ſtabilimentum extendetur terra. Interitui enim ſeu corruptioni non confirmatur. Mea eſt enim vniuerſa terra: ea autem tua quoque eſt, ſi Deum receperis. Vnde iis qui crediderunt, meritò annunciat Eſa.64. Scriptura: *Sancti autem Domini, erunt hæredes Dei gloriæ & potentiæ.* Quænam 1. Cor.2. eſt, dic mihi, ô beate, gloria? *Quam oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcendit, & lætabuntur in regno Domini ſui in æternum. Amen.* Habetis, ô homines diuinam gratiæ promiſſionem: audiuiſtis etiam alias ſupplicij minas, per quas dat ſalutem Dominus, & gratia & metu hominem inſtituens. Quid cunctamur? cur non ſupplicium effugimus? Cur non donum ſuſcipimus? Cur non eligimus ea quæ ſunt præſtantiora, Deum malo, & idololatriæ præferentes ſapientiam, & vitam morte commutantes? *Ecce*, inquit, *ante faciem veſtram poſui mortem & vitam*; tentat te Dominus vt vitam eligas. Conſulit tibi vt pater, Deo obedite. *Si enim me*, inquit, *audieritis & volueritis, bona terræ comedetis.* Obedientiæ eſt gratia. *Sin autem mihi non obedieritis, neque volueritis, gladius vos & ignis deuorabit.* Inobedientiæ iudi- Eccl.13. cium. Os enim Domini hæc locutum eſt, Lex veritatis, Verbum Domini. Vultis ego vobis bonus ſim conſiliarius? Sed vos quidem audite, ego autem, ſi fieri poſſit, oſtendam. Vos quidem oportebat, ô homines, de ipſo bono cogitantes, teſtem à natura inſitum & eum fide dignum adducere, nempe fidem, quæ per ſe apertè eligit id quod eſt optimum ac præſtantiſſimum, nec quærere aut laborare an ea ſit perſequenda. Etenim an aliquem inebriari oporteat, verbi gratia, dubitare oportet. Vos autem inebriamini, priuſquam conſideraueritis. Et an iniuria ſit facienda, non valde eſtis ſoliciti, ſed quamprimùm iniuriam facitis. Solùm autem an Deus ſit colendus quæritis: & an ſapiens, hoc Eſa. 1.

A ὁ Θεός· οὐ καπηλεύεται ἡ ἀλήθεια· δίδωσι γὰρ καὶ τὰ πτηνὰ, καὶ τὰ νηκτὰ, καὶ τὰ ὑπὸ τὴν γῆν, ταῦτά σοι τὴν εὐχαρίστιος τρυφὴς δεδημιούργηκεν ὁ πατήρ· ἀνθ' ἑνὸς ἀργυρίου μοι ὠνήσεται ὁ νόθος, ὃς ἀπωλείας ἐστὶ παιδίον, ὃς μαμωνᾶ δουλεύειν προῄρηται· σοὶ δὲ τὰ σὰ ὑπηρετεῖ, ὡ γνησίῳ λέγει, ᾧ φιλεῖ τὸν πατέρα, δι' ὃν ἔτι ἐργάζεται, ᾧ μόνῳ καὶ ἐπαγγέλλεται λέγων· Καὶ ἡ γῆ πλατυσθήσεται εἰς βεβαίωσιν· ὑπὸ γὰρ κυριεύεται τῇ φθορᾷ· Ἐμὴ γάρ ἐστι πᾶσα ἡ γῆ· ἔστι δὲ καὶ σὴ, ἐὰν ἀπολάβῃς τὸν Θεόν· ὅθεν ἡ γραφὴ εἰκότως βαιλελίζεται τοῖς πεπιστευκόσιν· Οἱ δὲ ἅγιοι Κυρίου, κληρονομήσουσι τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ, καὶ τὴν δύναμιν αὐτοῦ. ποίαν δὲ μακαρίαν δόξαν, εἰπέ μοι; ἣν ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδεν, οὐδὲ οὖς ἤκουσεν, οὐδὲ ὑπὶ καρδίαν ἀνθρώπου ἀνέβη· καὶ χαρήσονται ὑπὸ τῇ βασιλείᾳ τοῦ Κυρίου αὐτῶν εἰς τοὺς αἰῶνας. ἀμήν. ἔχετε δὴ ἀνθρώποι τὴν θείαν τοῦ χάρητος ἐπαγγελίαν· ἀκηκόατε καὶ τὴν ἀλλὴν τῆς κολάσεως ἀπειλήν, δι' ἣν ὁ Κύριος σώζει, φόβῳ δὲ χάριν παιδαγωγῶν τὸν ἄνθρωπον· τί μηχανώμεθα; τί οὐκ ἐκκλινόμεν τὴν κόλασιν; τί δ' οὐ καταδεχόμεθα τὴν δωρεάν; τί δὲ οὐχ αἱρούμεθα τὰ βέλτιονα, Θεὸν ἀντὶ τοῦ πονηροῦ, καὶ σοφίαν εἰδωλολατρείας προκρίνομεν, καὶ ζωὴν ἀντικαλλαττόμεθα θανάτῳ; Ἰδοὺ τέθηκα πρὸ προσώπου ὑμῶν, φησι, τὸν θάνατον, καὶ τὴν ζωήν. πειράζει σε ὁ Κύριος, ἐκλέξασθαι τὴν ζωήν· συμβουλεύει σοι ὡς πατὴρ, πείθεσθαι τῷ Θεῷ. Ἐὰν γὰρ ἀκούσητέ μου, φησι, καὶ θελήσητε, τὰ ἀγαθὰ τῆς γῆς φάγεσθε· ὑπακοῆς ἡ χάρις. ἐὰν δὲ μὴ ὑπακούσητέ μου, μηδὲ θελήσητε, μάχαιρα ὑμᾶς καὶ πῦρ κατέδεται· πρόδηλος ἡ κρίσις. Εἰ B γὰρ στόμα Κυρίου ἐλάλησε ταῦτα· νόμος ἀληθείας, Λόγος Κυρίου· Βούλεσθε ὑμῖν ἀγαθὸν ἡμῶν σύμβουλος; ἀλλ' ὑμεῖς μὲν, ἀκούσατε· ἐγὼ, εἰ δυνατὸν, ἐνδείξομαι· ἐχρῆν μὲν ὑμᾶς, ὦ ἄνθρωποι, αὐτὸ πρὸ ἐννοουμένους τὸ ἀγαθὸν, ἔμφυτον ἐπάγεσθαι μάρτυρες ἀξιόχρεων, πίστιν ἀνθ' ὅθεν οἰκεθεν προφανῶς αἱρούμενον τὸ βέλτιστον, μηδὲ ζητεῖν εἰ μεταδιωκτέον ἐστὶν· καὶ γὰρ εἰ τῷ μεθυστέον, φέρ' εἰπεῖν, ἀμφιβάλλειν χρή; ὑμεῖς δὲ, πρὶν ἢ ὑπὸ σκέψασθε, μεθύετε· καὶ εἰ ὑβριστέον ἢ πολυπραγμονήστε, ἀλλ' * ἢ πάχος ὑβρίζετε. μόνον δ' ἄρα, εἰ θεοσεβητέον, ζητεῖτε, καὶ εἰ ᾧ σοφῷ τοῦτο

δὴ δ' Θεῷ καὶ τῷ Χριστῷ ἀκολουθητέον· τοῦτο ἢ, βουλῆς καὶ σκέψεως ἀξιοῦτε, ἀδηλ' ὄ πρέπει Θεῷ, ὅ τί ποτέ ἐστι, γενοηκότες. Πιστεύσατε ἡμῖν καὶν ὡς μέθη, ἵνα σωφρονήσητε· Πιστεύσατε κἂν ὡς ὕβρει, ἵνα ζήσητε· Εἰ δὲ καὶ πείθεσθε βούλεσθε, τῇ σαφηνείᾳ τῶν ἔργων ἐπιθαρσήσαντες πίστιν, φέρε ὑμῖν ἐκ περιουσίας τῆς περὶ τοῦ Λόγου παραθήσομαι πειθώ. Ὑμεῖς δὲ, ἐπειδὴ τὰ πάτρια ὑμᾶς ἔτι τῆς ἀληθείας ἀπασχολεῖ ἔθη προκατειλημμένους· ἀκούσατε δὴ ἤδη ὃ μέλλει τοῦτο, ὅπως ἔχει· καὶ δὴ μή τις ὑμᾶς τῶνδε τοῦ ὀνόματος αἰσχύνη προκαλαμ- B
κ. κίνεται. βανέτω, ἥτ' ἀνδράσι μέγα * σίνεται, παραβαίνουσα σωτηρίας. Ἀποδυσάμενοι δ' οὖν προφανῶς ἐν ᾧ τῆς ἀληθείας σαφεῖ γνησίως ἀγωνιζώμεθα, βραβεύοντος μὲν τοῦ Λόγου τοῦ ἀγίου, ἀγωνοθετοῦντος δ' τοῦ δεσπότου τῶν ὅλων. Οὐ γὰρ σμικρὸν ὑμῖν τὸ ἆθλον, ἀθανασία προκείται. μὴ οὖν ἔτι φροντίζετε, μηδὲ εἰ * ὀλίγον τι
κ. ἄλογον. ὑμᾶς ἀγοραῖοι, σύρφακές τινες ἀγοραῖοι, δεισιδαιμονίας ἄθεοι χορεύται, ἀνοίᾳ καὶ παραφροσύνῃ ἐπ' αὐτὸ ὠθούμενοι τὸ βάραθρον, εἰδώλων ποιηταί, καὶ λίθων προσκυνηταί· οἵδε γὰρ C
ἀνθρώποις ἀποθεοῦν τετολμήκασι, τεισκαιδέκατον Ἀλέξανδρον τὸν Μακεδόνα ἀναγράφοντες Θεόν, ὃν Βαβυλὼν ἤλεγξε νεκρόν. ἀγαμαι τοίνυν τὸν θεῖον Σοφιστήν· Θεόκριτος ὄνομα αὐτῷ. Μετὰ τὸν Ἀλεξάνδρου τελευτὴν, ἐπισκώπτων ὁ Θεόκριτος τὰς δόξας τὰς κενὰς τῶν ἀνθρώπων, οἷς εἶχον περὶ θεῶν, πρὸς τοὺς πολίτας, Ἄνδρες, εἶπεν, θαρρεῖτε ἄρτι καὶ ὁρᾶτε τοὺς θεοὺς πρότερον τῶν ἀνθρώπων ἀποθνήσκοντας. Θεοὺς δὲ δὴ τοὺς ὁρατοὺς καὶ τὸν σύγκλυδα τῶν γινομένων τούτων ὄχλον ὁ προσκυνῶν καὶ προσταιριζόμενος, αὐτῶν ἐκεί- D
νων τῶν δαιμόνων ἀθλιώτερος μακρῷ. Θεὸς γὰρ, οὐδαμῇ οὐδαμῶς ἄδικος, ὥσπερ οἱ δαίμονες· ἀλλ' ὡς οἴόντε, δικαιότατος, καὶ οὐκ ἔστιν αὐτῷ ὁμοιότερον οὐδέν, ἢ ἔστ' ἂν ἡμῶν γένηται ὅτι δικαιότατος. Βάτε εἰς ὁδὸν δὴ, πᾶς ὁ χρώμενος λεώς, οἱ τοῦ Διὸς Γοργοπιν Ἐργάτιν Θεὸν σατοῖσι λίκνοις προπέμπεσθε, ἠλίθιοι τῶν λίθων δημιουργοί τε καὶ προσκυνηταί Φειδίας ὑμῶν καὶ ὁ Πολύκλειτος ἥκόντων, Πραξιτέλης τε αὖ καὶ Ἀπελλῆς, καὶ ὅσοι τὰς βαναύσους μετέρχονται τέχνας, γήινοι γῆς ὄντες ἐργάται. Τότε γὰρ, φησί τις προφητεία, δυσχεραίνει τὰ τῇδε πράγματα, ὅτ' ἂν ἀνδριάσι πιστεύσωσιν.

est, Deus & Christus sit sequendus, hoc consultandum & considerandum esse censeris, cùm ne quidem adhuc quid sit id quod Deum decet, cogitaueritis. Credite nobis, si vos inuaserit ebrietas, vt sobrij & moderati sitis. Credite, si affecti estis iniuria, vt viuatis. Si autē vultis credere euidentē virtutum fidem suspiciētes, ex redundanti quadam copia vobis adducam de Verbo persuasionem. Vos autē (patrij enim mores adhuc vos præoccupatos abducūt à veritate) iam quomodo se habeat id quod sequitur, audite. Neque verò vos huius nominis pudor afficiat, qui viris affert damnum maximum, à salute diuertens. In veritatis ergo stadio nos apertè exuentes, germanè ac legitimè certemus, designatore quidem Verbo sancto, certamen autem ac præmium certaminis agonotheta proponente Domino vniuersorum. Non enim paruum nobis certaminis proponitur præmium immortalitas. Non curetis ergo, nec si vobis detrahant quidam forensium rabularum quisquiliæ, superstitionis impium ducentes chorum, amentia & insania in ipsum deturbati barathrum, simulachrorum factores, & adoratores lapidum. Illi enim ausi sunt homines in Deos referre, tertiumdecimum Macedonem Alexandrum in Deorum numerum adscribentes, quem Babylon arguit mortuum. Diuinum itaque admiror Sophistam: nomen ei erat Theocritus: Is post mortem Alexandri vanas hominum irridens opiniones quas de diis habebant, dixit ad ciues: O viri, confidenti estote animo, donec videtis Deos mori ante homines. Hos autem Deos qui sub aspectum cadunt, & horum qui sunt geniti, promiscuam qui adorat colluuiem, eisque associatur, is est dęmonibus illis lōgè infelicior. Deus enim nullo modo est iniustus vt Dæmones, sed quam fieri potest iustissimus: neque est illi quicquam similius, quàm qui ex nobis fuerit quàm iustissimus. Ite in viam omnis qui illiberalem manuum artem exercet, pōpulus, qui Mineruam Iouis filiam Gorgopin & Ergatin statutis ventilabris colitis, stulti lapidum opifices ijdèmq; adoratores. Veniant Phidias vester & Polycletus, & rursus Praxiteles, & Apelles, & quicunq; illiberales & sordidas tractāt artes, qui sunt terreni terræ operarij. Tunc enim, inquit quædam prophetia, res hic se habebunt infeliciter, quando crediderint statuis.

Veniant ergo rursus (non enim desinam vocare) viles abiectique artifices: nullus vtique ex his spirantem fabricatus est imaginem, sed neque ex terra mollem carnem effecit. Quis liquefecit medullam? aut quis fecit vt ossa concrescerent? quis neruos distendit? quis venas inflauit? quis in ipsis sanguinem infudit? aut quis cutem extendit? vbinam autem quis eorum oculos fecit videntes, quis inspirauit animam? quis donauit iustitiam? quis promisit immortalitatem? Solus vniuersorum opifex Pater, cuius est ars longè optima ac præstantissima, talem animatam imaginem, nos, nempe hominem fecit. Olympius autem vester, imago imaginis, lógè à veritate discrepans, est surdum opus manuum Atticarum. Est enim Dei imago eius Verbum. Et filius mentis legitimus diuinum illud Verbum, lucis lux archetypa. Verbi autem imago est homo. Vera mens est quæ in homine est, qui ad Dei imaginem & similitudinem propterea factus esse dicitur, prudentię quę est in corde, diuina ratione assimilatus, & ea ratione. Verbi rationísque particeps. Hominis autem terrigenæ, qui videtur, terrena imago, sunt quæ viri similitudinem referunt effigies. Procul à veritate cernitur id quod est ad tempus expressum ac efformatum. Nihil ergo aliud nisi furore plena mihi facta esse vita videtur, quæ tanto circa materiem versatur studio. Permissa est autem à vana opinione consuetudo, quæ vos quidem fecit gustare seruitutem, curámque superuacaneam & à ratione alienam. Legum autem iniquarum & fallacium imitationum ignorantia, cũ iam generi humano fati exitialis & idolorum execrandorum causa extitisset, multas Dæmonum excogitando formas, iis qui eam sequuntur longæ mortis impressit maculam. Rationalem ergo aquam accipite. Lauamini qui estis polluti. Veris vos aspergite guttis & emundate à consuetudine. Mundos homines cœlum oportet conscendere. Homo es, quære id quod est maximè commune, eum qui te est fabricatus. Filius es, id quod est maximè proprium, agnosce, patrem. Tu autem adhuc permanes in peccatis, extabescens & liquescens voluptatibus? Cui loquetur Dominus? *vestrum est regnum cælorũ*, vestrum est, si velitis, liberam animi voluntatem ad Deum dirigendo, si tãtum velitis inquam credere, & compendium sequi prædicationis.

Ηκόντων οὖν αὖθις, οὐ * καὶ δώσω καλῶν, Int.
οἱ μικροτέχναι. Οὐδεὶς πού τούτων ἔμπνουν
εἰκόνα δεδημιούργηκεν, οὐδὲ μὴν ἐκ γῆς
μαλθακὴν ἐμάλαξε σάρκα. Τίς ἔπηξε μυελόν; ἢ τίς ἔπηξεν ὀστέα; τίς νεῦρα διέτεινεν; τίς φλέβας ἐφύσησεν; τίς αἷμα ἐνέχεεν ἐν αὐτοῖς; ἢ τίς δέρμα περιέτεινεν; ποῦ δ' αὖ τις αὐτῶν ὀφθαλμοὺς ποιήσας βλέποντας; τίς ἐνεφύσησε ψυχήν; τίς δικαιοσύνην ἐδωρήσατο; τίς ἀθανασίαν ἐπέχυτας; Μόνος ὁ τῶν ὅλων δημιουργός, ὁ ἀριστοτέχνης πατήρ, τοιοῦτον ἄγαλμα ἔμψυχον ἡμᾶς τὸν ἄνθρωπον ἔπλασεν· ὁ δὲ Ὀλύμπιος ὑμῶν, εἰκὼν εἰκόνων, πολύ τι τῆς ἀληθείας ἀπάδων, ἔργον ἐστὶ κωφὸν χειρῶν Ἀττικῶν. Εἰ μὲν γὰρ τοῦ θεοῦ εἰκών, ὁ λόγος αὐτοῦ· Καὶ υἱὸς τοῦ νοὸς γνήσιος, ὁ ἡμῶν Λόγος, φωτὸς ἀρχέτυπον φῶς· εἰκὼν δὲ τοῦ Λόγου, ὁ ἄνθρωπος· Ἀληθινὸς ὁ νοῦς ὁ ἐν ἀνθρώπῳ, ὁ κατ' εἰκόνα τοῦ Θεοῦ καὶ καθ' ὁμοίωσιν λεγόμενος, τῇ ἐν καρδίᾳ φρονήσει τῷ θείῳ παρακαζόμενος Λόγῳ, καὶ ταύτῃ λογικός. Ἀνθρώπου δὲ τοῦ ὁρωμένου, τοῦ γηγενοῦς, γήϊνος εἰκὼν τὰ ἀγάλματα τὰ ἀνδροείκελα, πόρρω τῆς ἀληθείας ὑπάρχειν σημαντικὸν καταφαίνεται. Οὐδὲν οὖν ἀλλ' ἢ μανίας ἔμπλεως ὁ βίος ἔδοξέ μοι γεγενέναι, τοσαύτη σπουδῇ περὶ τὴν ὕλην καταγινόμενος. Ὑπεστόρεσαν δὲ ἐμοὶ κενῆς δόξης ἡ συνήθεια, δουλείας ἐμοὶ γεύσασα ὑμᾶς, καὶ ἀλόγου περιεργασίας· νομίμων δὲ ἀνόμων καὶ ἀπατηλῶν ἐπισκίασιν ἄγνοια, αἰτία ἤδη καθεσκληκυῖα τῷ τῶν ἀνθρώπων γένει κηρῶν ὀλεθρίων καὶ εἰδώλων ὑπαιτίων, πολλὰς τῶν δαιμόνων ὑπονοήσασα μορφάς, κηλίδα τοῖς ἐπομένοις αὐτῇ ἐναπεμάξατο θανάτου μακροῦ. Λάβετε οὖν ὕδωρ λογικόν, λούσασθε οἱ μεμολυσμένοι, περιρράνατε αὐτοὺς ἀπὸ τῆς συνηθείας τοῖς ἀληθιναῖς σταγόσιν· καθαροὺς εἰς οὐρανοὺς ἀναβῶναι δεῖ. ἄνθρωπος εἶ, τὸ κοινότατον ὑπάρχον, τὸν δημιουργήσαντά σε· υἱὸς εἶ, τὸ ἰδιαίτατον ἀναγνώρισον, τὸν πατέρα. σὺ δὲ ἔτι ταῖς ἁμαρτίαις ἐνδιαμένεις, περιττωτικῶς ἡδοναῖς; τίνι λαλήσει Κύριος; ὑμῶν ἐστιν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν· ὑμῶν ἐστιν, ἐὰν θελήσητε, τὴν πρὸς τὸν Θεὸν τοῦ προαιρέσεων ἐλευθέρων ὑμῶν, ἐὰν θελήσητε πιστεῦσαι μόνον, καὶ τῇ συνθήκῃ τοῦ κηρύγματος ἕπεσθαι·

ἧς ἀκούσαντες οἱ Νινευῖται, τῆς παρὰ θεοῦ ἐκδεχομένης ἀλώσεως μετανοίᾳ γνησίᾳ τὴν καλλίω ἀντικατηλλάξαντο σωτηρίαν. Πῶς οὖν ἀνέλθω, φησίν, εἰς οὐρανούς; ὁδὸς ἔστιν ὁ Κύριος· στενὴ μέν, ἀλλ' ἐξ οὐρανῶν· στενὴ μέν, ἀλλ' εἰς οὐρανοὺς ἀναπεμπουσα· στενή, ὅτι γῆς ἀπεχομένη· πλατεῖα, ἡ οὐρανοῖς παρακολουθοῦσα. Εἶτ' ὁ μὲν ἄπυστος τοῦ Λόγου, συγγνώμην τῆς πλάνης ἔχει, τὴν ἄγνοιαν· ὁ δὲ εἰς ὦτα βαλλόμενος, καὶ τῇ ψυχῇ παρὰ τὴν γνώμην φέρων τὴν ἀπείθειαν, ὅσῳ γε φρονιμώτερος εἶναι δόξει, τοσοῦτο κακοῦ ἡ συνέσις αὐτῷ· ὅτι τῇ φρονήσει χέζηται κατηγόρῳ, ὃ βέλτιστον οὐκ ἐλόμενος. Πέφυκε γὰρ ἄλλως ὁ ἄνθρωπος, οἰκείως ἔχειν πρὸς Θεόν. Ὡς γοῦν τὸν ἵππον ἀρόσεως οὐ βιαζόμεθα, οὐδὲ τὸν ταῦρον κυνηγετεῖν, πρὸς ἃ πέφυκε δὲ ἕκαστον τῶν ζώων παρελήλυθε· οὕτως ἀνθρώπῳ ἐστὶν ἄνθρωπον ὅτι τοῦ φρονεῖν γλίχεσθαι, φυτὸν ἥμερον ὡς ἀληθῶς, ὅτι τοῦ γνῶσιν παρακαλοῦμεν ἔχειν Θεοῦ, ὃ οἰκεῖον αὐτοῦ καὶ ἐξαίρετον καὶ ἰδιωτικὸν παρὰ τὰ ἄλλα ζῷα κατειληφότες αὐτάρκες ἐφόδιον αἰώνων, θεοσέβειαν παρασκευάζεσθαι συμβουλεύοντες. γεωργὸς φαμέν, εἰ γεωργὸς εἶ. ἀλλὰ γνῶθι τὸν Θεόν, γεωργῶν· καὶ πλῆθι ὁ τῆς ναυτιλίας ἐρῶν, μάλα τὸν οὐράνιον κυβερνήτην παρακαλῶν· ἐρασθεὶς οὐρανίου κυβερνήτου παρακαλῶν· ἐρασθεὶς γὰρ σε κατείληφεν ἡ γνῶσις· τὸ δίκαιον σημαίνοντος ἀκουσάτω σου· καθάπερ οὖν καίρῳ καὶ μέθῃ βεβαρημένοι, ἀνανήψατε, καὶ ἀναβλέψαντες ὀλίγον, ἐννοήσατε τί θέλουσιν ὑμῖν οἱ προσκυνούμενοι λίθοι, καὶ ἃ περὶ τὴν ὕλην κενοσπουδῶς δαπανᾶτε εἰς ἄγνοιαν, καὶ τὰ χρήματα, καὶ τὸν βίον, ὡς ὃ ζῆν ὑμῶν, εἰς θάνατον καταμηνίσετε· τοῦτο μόνον τῆς ματαίας ὑμῶν ἐλπίδος εὑρόντες ὃ πᾶς, οὐδὲ αὐτοὶ οἷοί τε ὄντες οἰκτεῖραι, ἀλλ' οὐδὲ τοῖς κατελεοῦσιν ὑμᾶς τῆς πλάνης, ὀπαδοὶ πείθεσθε γίνεσθε, σωφρονίᾳ κακῇ δεδουλωμένοι, ἧς ἀπηρτημένοι, αὐθαίρετοι μέχρι τοῦ ἐσχάτου ἀναπνοῆς, εἰς ἀπώλειαν ἑαυτοὺς φέρεσθε· Ὅτι τὸ φῶς ἐλήλυθεν εἰς τὸν κόσμον, καὶ ἠγάπησαν οἱ ἄνθρωποι μᾶλλον τὸ σκότος, ἢ τὸ φῶς, ἐξὸν ἀπομάξασθαι τὰ ἐμποδὼν τῇ σωτηρίᾳ, καὶ τὸν τύφον, καὶ τὸν πλοῦτον, καὶ τὸν φόβον, ὑπαφιεμένους τὸ ποιητικὸν δή τοῦτο·

Πῇ δὴ χρήματα πολλὰ φέρω τάδε; πῇ
ἴω καὶ αὐτὸς Πλάζομαι;

A Quam cùm audiuissent Niniuitæ, expectatam captiuitatem per germanam sincerámque pœnitentiam egregia salute commutauere. Quomodo ergo, inquit, cœlos conscendam? Via est Dominus, augusta quidem, sed ex cœlis: angusta quidem, sed quæ mittit ad cœlos: angusta, quæ despicitur in terra: lata, quæ adoratur in cœlis. Deinde qui Verbum quidem non audiuit, ei venia datur propter ignorantiam: qui autem haurit auribus, & animæ suæ sponte infert incredulitatem, quo videbitur esse prudentior, tanto magis nocebit ei intelligentia ipsius, B quia accusat eum prudentia, quod id quod optimum est non elegerit. Est enim alioqui homini à natura ingeneratum, vt ei quædam intercedat cum Deo coniunctio. Quemadmodum ergo equum non cogimus arare, neque taurum venari, ad id autem quod natura aptum est animal vnumquodque trahimus: sic certè hominem qui natus est ad cœli contemplationem, & verè est planta cælestis, ad Dei cognitionem adhortamur, id quod eius est proprium, eximium & peculiare sumentes; vt sufficiens sæculorum viaticum, pietatem & Dei cultum compa- C ret, consulentes. Terram cole, dicimus, si es agricola: sed cognosce Deum, terram colens: & nauiga, qui teneris amore nauigationis, sed cœlestem assumens gubernatorem. Te militantem deprehendit cognitio: audi Imperatorem qui tibi iusta significat. Tanquam ergo crapula grauati & ebrietate, redite ad sobrietatem, & apertis oculis, parum cum animis vestris cogitate, quidnam sibi velint qui à vobis adorantur lapides, & quæ vano studio in materiam expenditis. In ignoratione & facultates & opes, sicut etiam D vestram vitam, in morte consumitis, cùm vanæ vestræ spei hunc solum finem inueneritis, nec vestrum positis misereri. Sed nec vt iis qui miserentur vestri erroris credatis, apti estis, mancipati malæ consuetudini, àqua dependentes, vestra sponte vsque ad extremum spiritum itis ad interitum. *Lux enim venit in mundum, & dilexerunt homines magis tenebras quàm lucem*, cùm liceat ea amouere quę saluti impedimentum afferunt, fastum, diuitias, & timorem, proferendo hoc poëticum: Ioan.

Quo tandem nummos hos defero, & ipse quoque erro?

Si vultis ergo, his inanibus abiectis A phantasiis, renunciare ipsi consuetudini, dicite vanæ gloriæ, *Valete falsa (nil fusistis) somnia*. Quid enim, ô homines, existimatis Typhonem, & Andocidem, & Mercurium, & Amyetum? an non cuilibet vtique manifestum est lapides esse eos sicut etiam Mercurium? Vt autem non est Deus area, & vt non est Deus iris, , sed sunt aërum & nubium quædam affectiones; & quemadmodum dies non est Deus, neque mensis, neç annus, neque tempus, quod ex his completur: sic neque Sol, nec Luna, quibus definitur vnumquodque eorum quæ prædicta sunt. Quis itaque B sanæ mentis, pœnam, & supplicium, & iustitiam, & Nemesin Deos esse putauerit? Nam neque Furiæ, nec Parcæ, nec fatum: quoniam nec respublica, nec gloria, nec Plutus, id est, diuitiæ, quem & pictores cæcum depingunt. Si autem Verecundiam & Amorem & Venerem in Deos refertis, eos consequantur pudor & appetitus, & pulchritudo, & coïtus. Non ergo ampliùs iure dij apud vos Gemelli existimabuntur, Somnus & Mors, cùm ea sint affectiones quæ naturaliter animalibus eueniant? Sed neque Fatum, C nec Parcas, Deos meritò dicetis. Si autem lis & pugna non sunt dij, nec Deus est Mars, nec Enyo. Præterea autem si fulgura & fulmina & imbres non sunt dij, quomodo sunt dij ignis & aqua: Quomodo autem quæ διϊστάντες, hoc est, aërem percurrentes dicuntur, & Cometæ, qui ex affectione aëris existunt? Qui deam autem dicit fortunam, deam quoque dicat actionem. Si ergo nullum ex his censetur esse Deus, sed nec ex illis insensilibus & manu factis figmentis: cernitur autem quædam in nos diuinæ potentiæ prouidentia: restat nihil aliud quam vt hoc confiteamur, quòd solus D verè sit & cõsistit, qui verè est solus Deus. Verùm enimuero hominibus qui mandragoram, vel aliquod aliud pharmacũ biberunt, stulti sunt similes. Deus autem vobis concedat, vt ex hoc somno aliquando excitemini, & Deum intelligatis: neque aurum, vel lapidem, vel arborem, vel actionem, vel affectionem, vel morbum, vel timorẽ, vt Deũ effingatis. Verè enim sunt in alma terra tres Dæmonũ myriades, non immortalium, sed neque mortalium: nam neq; sunt sensu prediti, vt mortis sint quoq; participes, sed lapidei & lignei, hominum domini,

εἰ βούλεσθε οὖν τὰς φαντασίας ταύτας τὰς κενὰς ἀπορρίψαντες, τῇ συνηθείᾳ αὐτῇ ἀπιτάξασθαι, κενοδοξίαν ὀπιλέγετε, τὸ δὲ εἶς ὄνειρος χαίρετ' ὄφελον ἦτ' ὄναρ. Τί γὰρ ἡγήσθε, ὦ ἄνθρωποι, τὸν Τυφῶνα, καὶ τὸν Ερμιῶνα, καὶ τὸν Ανδοκίδην, καὶ τὸν Αμύητον· ἢ πρωτί τῳ δῆλον ὅτι λίθους, ὥσπερ καὶ τὸν Ερμιῆν; ὡς δὲ οὐκ ἔστι Θεὸς ἡ ἄλως, καὶ ὡς οὐκ ἔστι Θεὸς ἡ ἶρις, ἀλλὰ πάθη ἀέρων καὶ νεφῶν· καὶ ὃν τρόπον οὐκ ἔστιν ἡμέρα Θεὸς, οὐδὲ μὴν, οὐδὲ ἐνιαυτὸς, οὐδὲ χρόνος ὁ ἐκ τούτων συμπληρούμενος· ὕτως οὐδὲ Ηλιος, οὐδὲ Σελήνη, οἷς ἕκαστον τ' προφημένων διορίζεται. Τίς αὖ οὖν τὴν αἰδῶ, καὶ τὸν πόθον, καὶ τὴν δίκην, καὶ τὴν Νέμεσιν, ἐς θεοὺς, ἐπαληθεύοι θεούς; Οὐδὲ γὰρ Ερινύες, οὐδὲ Μοῖραι, οὐδὲ εἱμαρμένη, ἐπεὶ μηδὲ πολιτεία, μηδὲ δόξα, μηδὲ πλοῦτος θεοί· ὃν καὶ ζωγράφοι τυφλὸν ὑπογράφουσιν· εἰ δ' αἰδῶ, καὶ ἔρωτα, καὶ Αφροδίτην ἐνθυμάζεσθε, ἀκολουθούντων αὐτοῖς αἰσχύνη, καὶ ὁρμὴ, καὶ κάλλος, καὶ συνουσία. Ὑπὲρ ἔτ' ἂν εἰκότως ὕπνος καὶ θάνατος, θεὼ διδυμάονες πρὸ ὑμῖν νομίζοιντο, πάθη ταῦτα τὰ ζῷα συμβαίνοντα φυσικῶς· οὐδὲ μὴν ἡμέρα, οὐδὲ Εἱμαρμένη, οὐδὲ Μοῖρας, θεὰς εἰκότως ἐρεῖτε. Εἰ δ' ἔρις καὶ μάχη καὶ θεοὶ, οὐδὲ Αρης, οὐδὲ Ενυώ. Επὶ τε εἰ αἱ ἀστραπαὶ, καὶ οἱ κεραυνοὶ, καὶ οἱ ἔμβρυοι καὶ θεοὶ, πῶς τὸ πῦρ καὶ τὸ ὕδωρ θεοί; Πῶς δαὶ καὶ οἱ διϊστάντες καὶ οἱ κομῆται, διὰ πάθος ἀέρος γεγονότες; ὁ δὲ τὴν τύχην Θεὸν λέγων, καὶ τὴν πρᾶξιν λεγέτω Θεόν. Εἰ δὴ οὖν τούτων οὐδὲν ἐν Θεὸς ἔστι νομίζεται, οὐδὲ μὴν ἐκείνων τῶν χρυσωμάτων καὶ ἀναισθήτων πλασμάτων. πρόνοια δέ τις περὶ ἡμᾶς καταφαίνεται δυνάμεως θειοτέρας· λείπεται οὐδὲν ἄλλο ἢ τοῦτο ὁμολογεῖν. ὅτι ὄφελον ὄντως μόνος ἔστι τε καὶ ὑφέστηκεν ὁ μόνος ὄντως ὢν ἀρχὴ Θεός. Ἀλλὰ γὰρ μανδραγόρου ἢ τι ἄλλο φάρμακον πεπωκόσιν ἀνθρώποις ἐοίκασιν ἀνύποτοι. Θεὸς δὲ ὑμῖν ἀναπήψας δόιη ποτὲ τοῦδε τοῦ ὕπνου, καὶ συνιέναι Θεόν· μηδὲ ξύλον, ἢ λίθον, ἢ δένδρον, ἢ πρᾶξιν, ἢ πάθος, ἢ νόσον, ἢ φόβον ὑποδύεσθαι ὡς Θεόν. * εἰσὶ γὰρ μυρίοι εἰσιν, ὡς ἀληθῶς, ὑπὸ χθονὶ πολυβοτείρῃ Δαίμονες, οὐκ ἀθάνατοι, οὐδὲ μὴν θνητοί· οὐδὲ γὰρ αἰσθήσεως, ἵνα δὲ θανάτου, μετειλήφασιν· λίθινοι γὰρ καὶ ξύλινοι, δεσπόται ἀνθρώπων, 10.

ὑβρίζοντες καὶ παρανομοῦντες τὸν βίον, διὰ τῆς συνηθείας. Ἡ γῆ, φησὶ, τοῦ Κυρίου, φησὶ, καὶ τὸ πλήρωμα αὐτῆς· Εἶτα τί ὀλιγωρεῖς ἐν τοῖς τοῦ Κυρίου τυφλὸν, ἀγνοεῖν τὸν Δεσπότην; Κατάλιπε τὴν γῆν τῷ ἐμοὶ, ἐρεῖ σοι ὁ Κύριος· μὴ πίῃς τοῦ ὕδατος, ὃ ἐγὼ διαδίδωμι· τῶν καρπῶν ὧν ἐγὼ γεωργῶ, μὴ μεταλάμβανε· ἀπόδος αὐθαίρετα τὰ ἔμφυτα τῷ Θεῷ. ἐπίγνωθί σου τὸν δεσπότην· ἴδιον εἶναι πλάσμα τοῦ Θεοῦ· τὸ δὲ οἰκεῖον αὐτοῦ, πῶς ἂν ἐνδίκως ἀλλότριον γένοιτο; τὸ γὰρ ἀπηλλοτριωμένον, στερεῖται τοῦ οἰκειότητος, στέρεται τοῦ ἀληθείας. ἢ γὰρ οὐχὶ Νιόβης τρόπον τινὰ, μᾶλλον δὲ, ἵνα μυστικώτερον πρὸς ὑμᾶς ἀποφθέγξωμαι, γυναικὸς τοῦ Ἐβραίας λέγειν, Λὼτ ἐκάλουν αὐτὴν οἱ παλαιοὶ, εἰς αἰσθησίαν μεταστρέπεσθε; Λελιθωμένην ταύτην παρειλήφαμεν τὴν γυναῖκα, διὰ τὸ Σοδόμων ἔρασθαι· Σοδομῖται δὲ οἱ ἄθεοι, καὶ οἱ πρὸς τὴν ἀσέβειαν διαστρεφόμενοι, σκληροκάρδιοί τε καὶ ἀναίσθητοι. Ταύτας οἴου θεόθεν ἐπιλέγεσθαί σοι τὰς φωνάς· Μὴ γὰρ οἴει λίθους μὲν εἶναι ἱερὰ, καὶ ξύλα καὶ ὄρνεα, καὶ ὄφεις, ἀνθρώπους δὲ ἀδαμῆ; Πολὺ δὲ τοὐναντίον, ἱερεῖς μὲν ὄντως τοὺς ἀνθρώπους ὑπολαμβάνετε, τὰ δὲ θηρία καὶ τοὺς λίθους ὡς ἐστὶν εἰσίν. οἱ γάρ τοι δείλαιοι τῶν ἀνθρώπων καὶ ἄφρονες, διὰ μὲν κόρακος καὶ κολοιοῦ νομίζουσι τὸν Θεὸν ἐμφαίνειν· διὰ δὲ ἀνθρώπου σιωπᾶν· καὶ τὸν μὲν κόρακα τετιμήκασιν, ὡς ἄγγελον Θεοῦ· τὸν δὲ ἄνθρωπον τοῦ Θεοῦ διώκουσιν, ὑπὸ τε δικαιοσύνης καλοῦντα· ὅτε τὴν χάριν τῆς δίκης ἀπεκδεχόμενοι, ὅτε τὴν κόλασιν ὑπεκφεύγοντες. ὁ γὰρ πιστεύοντι τῷ Θεῷ, οὐδὲ ἐπιμανθάνουσι τὴν δύναμιν αὐτοῦ, ἣ δὴ ἄῤῥητος ἡ φιλανθρωπία, τούτου ἀχώρητος ἡ μισοπονηρία. τρέφει δὲ, ὁ μὲν θυμὸς, τὴν κόλασιν, ὑπὲρ ἁμαρτίας· ἡ πίστις δὲ, ὑπὲρ μετανοίας ἡ φιλανθρωπία· οἰκτρότατον δὲ τὸ στερεῖσθαι τῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ ὑπακοῆς. ὀφθαλμῶν μὲν οὖν ἡ πήρωσις· καὶ τῆς ἀκοῆς ἡ κώφωσις, ἀλγεινοτέρα παρὰ τὰς λοιπὰς τοῦ πονηροῦ πλεονεξίας. ἡ μὲν γὰρ αὐτὴν, ἀφήρηται τὴν ὀφθαλμίαν παρὰ φύσιν· ἡ δὲ, τὴν θείας μαθήσεως ἐστέρηται). ὑμεῖς δὲ, πρὸς τὴν ἀλήθειαν ἀνάπηροι, καὶ τυφλοὶ μὲν τὸν νοῦν, κωφοὶ δὲ τὴν σύνεσιν ὄντες, οὐκ ἀλγεῖτε, οὐκ ἀγανακτεῖτε,

A qui vitam hominum violant & iniuria afficiunt per consuetudinem. *Domini autem*, inquit, *est terra & plenitudo eius.* Deinde, cur in iis quæ sunt Domini, voluptati & delitiis indulgens, audes ignorare Dominum? Relinque meam terram, inquiet tibi Dominus, ne tangans aquam quam tibi dono, ne sis particeps fructuum quos ego colo. Alimenta, ô homo, refer Deo accepta, agnosce tuum Dominum, proprium es Dei figmentum. Quod autem est eius proprium, quomodo iure fiat alienum? Quod est enim abalienatum, B cùm priuetur proprietate, priuatur veritate. An non enim quodammodo vt Niobe, vel vt magis mysticè ad vos loquar, instar vxoris viri Hebræi (eum Loth appellabant veteres) euasistis omni sensu vacui? Hanc mulierem factam esse lapidem accepimus, quod Sodoma amaret. Sodomitæ autem erant athei & qui versabantur adhuc in impietate, duro corde & stolidi. Has tibi existima voces dici diuinitus. Num existimas lapides esse templa & ligna & aues & serpentes, non autem homines? Imo contrà, verè quidem sacros homines existima, feras autem C & lapides id quod sunt. Miseri enim & infelices homines per coruum quidem & graculum existimant Deum clare, per hominem autem tacere: & honore quidem coruum afficiunt, vt Dei nuncium: Dei autem hominem persequuntur, non crocitantem, nec clocitantem: sed, proh dolor, è ratione loquentem, benignisque & humanis vocibus alios instituentem, inhumanè conantur occidere, dum vocat ad iustitiam: neque quæ supernè descendit gratiam recipientes, neque supplicium declinantes. Deo enim non credunt, neque eius ediscunt D potentiam. Cuius autem est ineffabilis humanitas, eius est improbitatis odium quod captum transcendit. Alit autem ira supplicium propter peccatum: bene facit autem humanitas propter pœnitẽtiam. Dei autem priuari auxilio est lõge miserrimum. Oculorum certe orbitas, & aurium surditas, maiori dolore afficiunt, quàm cætera maligni commoda. Illa enim aspectu cœlesti est priuata: hæc verò, orbata est cœlesti doctrina. Vos autem, qui quod ad veritatem quidem attinet, estis manci, & mente quidem cæci, surdi autem intelligentia, non doletis, non ægre fertis,

Psal.

non cœlum videre & cœli effectorem desideraſtis, nec vniuerſorum opificem & patrem audire & diſcere quæſiiſtis, inſtitutum & liberam animi voluntatem ſaluti coniungentes? Nullum enim ei qui ad Dei cognitionem contendit, impedimentum obſiſtit, non liberorum orbitas, non paupertas, non ignominia, non egeſtas poſſeſſionum. Neque quiſpiam eam, quæ reuera eſt, ſapientiam optat exſcindere, & ære ferrove commutare. Id enim elegit potius, quàm quiduis aliud. Chriſtus eſt vbique ſalutaris. Qui enim iuſti eſt æmulator, vt qui eſt amator eius qui nullius eſt egenus, paucis indiget, vt qui non in aliquo alio, quàm in ipſo & Deo, beatitudinis theſaurum repoſuerit, vbi non eſt tinea, non fur, non pirata, ſed bonorum æternus dator. Meritò ergo ſimiles ſerpentibus illis eſtis, qui clauſas habent aures incantatoribus. *Animus enim eis*, inquit Scriptura, *eſt ad ſimilitudinem ſerpentis, tanquam ſurdæ aſpidis & aures ſuas obturantis, quæ non exaudiet vocem incantantium.* Sed vos quidem reueremini ſanctitatem, miteque noſtrum verbum ſuſcipite, & virus letale exſpuite, vt vobis quoque interitum, ſicut illis ſenium, exuere concedatur. Audite me, nec aures obſtruite, nec auditum obſepite, ſed menti ea quæ dicuntur imprimite. Immortalitatis pulchrum eſt medicamentum. Reptiles ac ſerpentinas tandem conuerſiones ſiſtite. *Inimici enim Domini, terram lingent*, inquit Scriptura: à terra in ætherem extollamini, reſpicite in cœlum, admiremini, deſinite inſidiari calcaneo iuſtorum & viam veritatis impedire. Eſtote prudentes & innoxij: fortaſſe Dominus vtique vobis dabit pennam ſimplicitatis (vult enim pennis induere eos qui è terra ſunt nati) vt relictis luſtris cœlos habitetis. Solummodo ex toto corde ducamur pœnitentia, vt ex toto corde Deum capere poſſimus. *Sperate in ipſum*, inquit, *tota populi congregatio, effundite coram ipſo omnia corda veſtra.* Iis dicit qui ſunt recentes ab improbitate, miſeretur, & implet iuſtitia. Crede homo homini & Deo. Credo homo Deo viuenti, qui paſſus eſt & adoratur. Credite ſerui mortuo: omnes homines credite ei qui ſolus eſt Deus ex omnibus hominibus. Credite, & mercedem accipite ſalutem. Quærite Deum,

ὑ τὸν οὐρανὸν ἰδεῖν, καὶ τὸν τ οὐρανοῦ ποιητὴν ἐπεθυμήσατε, οὐδὲ τὸν τ πάντων δημιουργὸν καὶ πατέρα ἀκοῦσαι ἢ μαθεῖν ἐξεζητήσατε, τ προαίρεσιν τῆ σωτηρίᾳ συναλφαντες· ἐμποδὼν γὰρ ἴσταται οὐδὲν τῷ σπεύδοντι πρὸς γνῶσιν θεοῦ, οὐκ ἀπαιδία, οὐ πενία, οὐκ ἀδοξία, οὐκ ἀκτημοσύνη· οὐδὲ ὡς τ ὄντως δόξης σοφίαν, χαλκῷ δηώσας, μεταλλάξαι βούλεται, οὐδὲ σιδήρῳ· ἣ γὰρ τι πάντος μᾶλλον τοῦτο εἵλατο· ὁ Χριστὸς ὅτι πανάγαθος σωτήριος· Ο γὰρ τοῦ δικαίου ζηλωτὴς, ὡς ἂν τοῦ ἀνενδεοῦς ἐραστὴς, ὁλιγοδεὴς, οὐκ ἐν ἑνί τινι ἢ ἐν αὐτῷ, καὶ ὡς θεῷ, ὃ μακάριον θησαυρίσας, ἔνθα ὑ σὴς, ὑ λῃστὴς, ὑ πειρατὴς, ἀλλ' ὁ τ ἀγαθῶν αἴδιος δοτήρ. ἆρα οὖν εἰκότως ὁμοιοῦσθε τοῖς ὄφεσιν ἐκείνοις, οἷς τὰ ὦτα πρὸς τοὺς κατεπᾴδοντας ἀποκέκλῃσται. Θυμὸς γὰρ ἀσπίδος, φησὶν ἡ γραφὴ, κ τὴν ὁμοίωσιν τοῦ ὄφεως, ὡς ἀσπὶς ὁ κωφὴς καὶ βυούσης τὰ ὦτα αὐτῆς, ἥτις οὐκ εἰσακούσεται φωνῆς ἐπᾳδόντων. Αλλ' ὑμεῖς γε καταπαύσητε τ ἀμότητα, καὶ προσδέξασθε τ * ἥμερον ἢ ὑμέτερον λόγον, & τὸν ἰὸν ἀποπτύσατε τὸν θηλυτήριον, ὅπως ὅτι μάλιστα ὑμῖν τ φθορὰν, ὡς ἐκείνοις ὁ γῆρας, ἀποδύσασθαι δοθῇ. Ακούσατέ μου, καὶ μὴ τὰ ὦτα ἀποβύσατε, μηδὲ τὰς ἀκοὰς ἀποφράξατε, ἀλλ' εἰς νοῦν βάλεσθε τὰ λεγόμενα. καλόν ὅτι ὃ φάρμακον τ ἀθανασίας· φήσατέ ποτε τοὺς ὁλκοὺς ἑρπυστικούς· Οἱ γὰρ ἐχθροὶ Κυρίου, χοῦν λείξουσι, φησὶν ἡ γραφή· αἰωρήσατε τῆς γῆς εἰς αἰθέρα, ἀναβλέψατε εἰς οὐρανὸν, θαυμάσατε, παύσασθε καταδοκοῦντες τῶν δικαίων τ τέρναν, καὶ τ ὁδὸν τῆς ἀληθείας ἐμποδίζοντες· φρόνιμοι γένεσθε καὶ ἀκέραιοι· τάχα που ὁ Κύριος ἀπλότητος ὑμῖν δωρήσεται πτερόν· πτερώσας γὰρ πεφήνατο τοὺς γνήσιους· ἵνα δὴ τοὺς χαμαὶ καταλείποντες, οἰκήσητε τοὺς οὐρανούς. μόνον ἐξ ὅλης καρδίας μετανοήσωμεν, ὡς ὅλῃ καρδίᾳ δυνηθῶμεν χωρῆσαι τ Θεόν. Ελπίσατε ἐπ' αὐτὸν, φησὶ, πᾶσα συναγωγὴ λαοῦ· ἐκχέετε ἐνώπιον αὐτοῦ πᾶσαι αἱ καρδίαι ὑμῶν· πρὸς τοὺς καιροὺς τ πονηρίας, λέγει, ἔσεσθε ἢ δικαιοσύνης πλήρεις· Πίστευσον ἀνθρώπῳ ἀνθρώπῳ & Θεῷ· Πίστευσον ἀδελφῷ ὡς πατρὶ, καὶ προσκυνοῦντι θεῷ ζῶντι. Πιστεύσατε οἱ δοῦλοι ὡς νεκρῷ· Πάντες ἄνθρωποι πιστεύσατε μόνῳ ὡς πάντων ἀνθρώπων Θεῷ· Πιστεύσατε, καὶ μισθὸν λάβετε σωτηρίας· ἐκζητήσατε τ Θεὸν,

καὶ ζήσεται ἡ ψυχὴ ὑμῶν. Ὁ ἐκζητῶν τὸν Θεὸν, τὴν ἰδίαν πολυωφελοῦς σωτηρίαν. Εὕρες τὸν Θεὸν, ἔχεις τὸ ζῆν. Ζητήσωμεν οὖν, ἵνα καὶ ζήσωμεν. ὁ μισθὸς τῆς εὑρέσεως, ζωὴ παρὰ θεῷ. Ἀγαλλιάσθωσαν καὶ εὐφρανθήτωσαν ὅτι σοὶ πάντες οἱ ζητοῦντές σε· καὶ λεγέτωσαν διὰ παντὸς, Μεγαλωθήτω ὁ Θεός· Καλὸς ὕμνος τῷ Θεοῦ, ἀθάνατος ἄνθρωπος, δικαιοσύνῃ οἰκοδομούμενος, ἐν ᾧ τὰ λόγια τῆς ἀληθείας ἐγκεχάρακται· Ποῦ γὰρ ἁγνεύει ἢ ἐν σώφρονι ψυχῇ δικαιοσύνη ἐγγραφῆναι; ποῦ ἀγάπην; αἰδῶ δὲ ποῦ; ὠφελίαν δὲ ποῦ; Ταῦτας οἴμοι ταῖς θείας γραφαῖς, ἀναπεφραγμένοις χρὴ τῇ ψυχῇ, καλὸν ἀφετήριον σοφίας ἡγεῖσθαι τοῖς ἐφ' ὅ τι οὖν τοῦ βίου πραφθεῖσι μέρος, ὅρμον τε τὸν αὐτὸν ἀκύμονα σωτηρίας, σοφίαν νομίζειν· δι' ἣν, ἀγαθοὶ μὲν πατέρες τέκνων, οἱ τῷ πατρὶ πειθαρχήσαντες· ἀγαθοὶ δὲ γονῆς ὑέσιν, οἱ τὸν υἱὸν γνησίως· ἀγαθοὶ δὲ ἄνδρες γυναικῶν, οἱ μεμνημένοι τοῦ νυμφίου. ἀγαθοὶ δὲ οἰκετῶν δεσπόται, οἱ τῆς ἐχθίστης δουλείας λελυτρωμένοι. Ὦ μακαριώτερα τῆς ἀνθρώποις πλανῆς τὰ θεῖα! ἃ ὑπονέμεται τὴν ἄγνοιαν, ὡς ὑμεῖς, οὐχ ὑποκρίνεται δὲ τὴν δεισιδαιμονίαν. Οὐκ ἔστι παρ' αὐτοῖς κολάκων γένη. οὐ δεισιδαιμονοῦσιν ἰχθύες· οὐκ εἰδωλολατροῦσι τὰ ὄρνεα· Ἕνα μόνον ἐκπλήττεται τὸν οὐρανὸν, ἐπεὶ Θεὸν νοῆσαι μὴ δυνάται, ἀπηξιωμένα τοῦ λόγου. Εἶτ' οὐκ αἰσχύνεσθε, καὶ τῶν ἀλόγων σοφᾶς αὐτοὺς λογωτέρους πεποιηκότες, οἱ δι' ὅσου τοσούτων ἡλικιῶν ἐν ἀθεότητι κατατείνοφθε. παῖδες γεγόνατε, εἶτα μειράκια, εἶτα ἔφηβοι, εἶτα ἄνδρες· χρηστοὶ δὲ οὐδέ ποτε· καὶν γῆρας ἀνθέλητε, ὅτι δυσμαῖς τοῦ βίου χύσεσθε· σωφρονήσατε καὶν ὅτι τέλει τοῦ βίου· τὸν Θεὸν ἐπίγνωτε· ὡς δὴ τὸ τέλος ὑμῖν τοῦ βίου ἀρχὴ αἰωνίου σωτηρίας. ἐγκράτεσθε τῆς δεισιδαιμονίας· νέοι ἀφίκεσθε πρὸς θεοσέβειαν· παῖδας ἀκάκους ἐγκρίνει ὁ Θεός· Ὁ μὲν οὖν Ἀθηναῖος, τοῖς Σόλωνος ἑπέσθω νόμοις· καὶ ὁ Ἀργεῖος, τοῖς Φορωνέως· καὶ ὁ Σπαρτιάτης, τοῖς Λυκούργου· Εἰ δὲ σεαυτὸν ἀναγράφεις τοῦ Θεοῦ, γένους μὲν οἱ πατρίς· ὁ δὲ Θεὸς, νομοθέτης. τίνες δὲ καὶ οἱ νόμοι; Οὐ φονεύσεις, οὐ μοιχεύσεις, οὐ παιδοφθορήσεις, οὐ κλέψεις, οὐ ψευδομαρτυρήσεις· ἀγαπήσεις Κύριον τὸν Θεόν σου· Εἰσὶ δὲ καὶ τούτων τὰ πρόσπληρώματα, λόγοι νό-

A & viuet anima veſtra. Qui quærit Deũ, eſt de propria ſalute ſollicitus. Inueniſti Deum, habes vitam. Quæramus ergo, vt etiam viuamus. Merces inuentionis, vita eſt apud Deum. *Exultent & lætentur in te omnes qui te quærunt, & dicant perpetuò, magnificetur Deus.* Pulcher hymnus Dei homo immortalis, qui iuſtitia ædificatur, in quo ſunt inſculpta eloquia veritatis. Vbi enim eſt alibi quàm in anima temperanti ac moderata inſcribenda iuſtitia? vbi charitas? vbi autem pudor? & vbi manſuetudo? Oportet, vt exiſtimo, qui his diuinis ſunt ſcripturis obſignati, vt exiſtiment eas eſſe optimos carceres à quibus emittatur ſapientia, ad quamcumque vitæ partem ij conuerſi fuerint, & eundem ſalutis portum nullis agitatum fluctibus putent ſapientiam: per quam ſunt quidem boni patres filiorum, qui ad patrem confugerunt: boni autem ſunt filij in parentes, qui filium intellexerunt: boni autem mariti vxorum, qui ſponſi meminerunt: boni autem famulorum domini, qui ſunt ab extrema ſeruitute liberati. O beſtias errore qui eſt in hominibus beatiores! quę quidem in ignorantia vt vos verſantur, veritatem autem nequaquam falſo imitantur ac ſimulant. Nõ ſunt apud eas genera adulatorum. Piſces dæmones non colunt ſuperſtitioſe, aues non adorant ſimulachra. Vnum cœlum ſolum ſtupent, quoniam Deum nõ poſſunt intelligere, vt quibus nõ ſit conceſſa ratio. Deinde non erubeſcitis, quod voſipſos feceritis piſcibus minus participes rationis, qui per tot ętates contriti eſtis in impietate? Fuiſtis infantes, deinde pueri, deinde puberes, deinde viri, boni autem nunquam. Senectutem ſaltem reuerémini, cùm in vitæ ſitis occaſu. Reſipiſcite tandem & temperantes vel in fine vitę euadite. Deum agnoſcite, vt vobis vitę finis ſuſcipiat initium ſalutis. Cõſenuiſtis in falſa dæmonum religione, venite iuuenes ac recentes ad Dei cultum veramque religionem. In numerum puerorum ſimpliciũ vos referet Deus. Leges quidem Solonis ſequatur Athenienſis, & Argiuus leges Phoronei, & Spartanus Lycurgi. Si autẽ teipſum Deo aſcribis, cœlum quidem tibi eſt patria, Deus autem legiſlator. Quænam autem ſunt leges? *Non occides: adulterium non committes: puero ſtuprum non inferes: non furaberis: Non dices falſum teſtimonium: Diliges Dominum Deum tuum.* Horum autem ſunt etiam implemẽta leges rationales,

P ſal.

Exod.

& verba ſancta, ſi in ipſis inſcribantur A
Matt.16. cordibus: *Diliges proximum tuum ſicut teipſum*; Et, *Tibi percutienti maxillam, præbe etiam alteram, Non concupiſces*: ſolâ enim concupiſcentiâ admiſiſti adulterium. Quanto eſt melius hominibus ab initio ea quæ non oportet nolle concupiſcere, quàm aſſequi ea quæ concupieris? Vos verò ſalutis ſuſtinere non poteſtis acrimoniam. Quemadmodum autem cibis dulcibus delectamur, eos pluris facientes propter iucunditatem voluptatis: curant autem & ſanant amara; quæ ſenſum quidem exaſperant, cùm eos qui ſunt imbecillo ſto- B
macho, confirmet medicamentorum acrimonia: ſic delectat & iucundo quidem ſenſu titillat conſuetudo. Sed illa in barathrum deturbat conſuetudo, in cœlum autem deducit veritas, quæ aſpera quidem primum eſt, ſed bona puerorum educatrix: & honeſtum ac venerandum eius eſt cubile, prudens autem moderatúſque ſenatus. Neque verò ea eſt aditu difficilis, neque eiuſmodi vt ſit eam accipere difficile, ſed eſt proximè in noſtris domibus: quemadmodum occulte ſapientiſſimus innuit Moſes, in tribus noſtris degens C
partibus, manibus, ore, & corde. Hoc quidem verum eſt ac germanum ſignum veritatis, quæ in ſumma tribus completur, conſilio, actione, & verbo. Neque verò verearis, ne multa ac iucunda animo voluentem abducant à ſapientia: ipſe lubens conſuetudinis tranſilies nugas, ſicut etiam pueri, cùm ad virilem ætatem peruenerint, abiiciunt ludicra. Celeritate quidē inexuperabili, & quæ facilem aditum præbet beneuolentia, diuina quæ terræ illuxit potentia, vniuerſum ſalutari ſemine compleuit. Non enim tantum opus in tam paruo tempore abſque diuina cura & prouidentia perfecit Dominus, qui viſu eſt deſ- D
pectus, reipſa autem adoratur, qui expurgans, & ſalutaris, benignuſque & clemens eſt: Verbum diuinum qui reuera eſt Deus manifeſtiſſimus, qui eſt vniuerſorum domino exæquatus: quoniam erat eius filius, & Verbum erat in Deo, neque quando eſt primum prædicatus non creditus, neque quando ſuſcepit perſonam hominis, nec quando carne formatus egit ſalutarem actum humanitatis, ignoratus. Fuit enim verus ac germanus decertator, & ſuæ creaturæ propugnator. Celerrime autem omnibus hominibus traditus,

μοι, καὶ ἄλλοι λόγοι, ἐν αὐταῖς ἐλεγχόμενοι ταῖς καρδίαις· Ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς ἑαυτόν· καὶ τῷ τύπτοντί σε εἰς τὴν σιαγόνα, πάρεχε καὶ τὴν ἄλλην· καὶ οὐκ ἐπιθυμήσεις· ἐπιθυμία γὰρ μόνη, μεμοίχευκας. Πόσῳ γοῦν ἄμεινον τοῖς ἀνθρώποις, τὴν τυγχάνουσαν τῆς ἐπιθυμίας, ὃ τὴν ἀρχὴν μηδὲ ἐπιθυμεῖν ἐθέλειν ὧν μὴ δεῖ; Ἀλλ' ὑμεῖς μέν, ὃ αὐστηρὸν τῆς σωτηρίας ὑποδέμα οὐ καρτερεῖτε· καθάπερ δὲ τῶν σιτίων τοῖς γλυκέσιν ἡδόμενα, ἀφὲ τὴν λιότητα τῆς ἡδονῆς προσιέμενοι· ἰᾶται δὲ ἡμᾶς καὶ ὑγιάζει τὰ πικρὰ πραχυόντα τὴν αἴσθησιν, ἀλλὰ τοὺς ἀσθενεῖς τὸν στόμαχον, ῥώννυσιν ἡ τῶν φαρμάκων αὐστηρία· οὕτως ἡδὺ μὲν καὶ γλαφυρὸν ἡ σωφροσύνη· ἀλλ' ἡ μὲν εἰς Ἅιδου βαραθρον ὠθεῖ ἡ σωφροσύνη· ἡ δὲ εἰς οὐρανὸν ἀνάγει ἡ ἀλήθεια· πραεῖα μὲν ὃ πρῶτον, ἀλλ' ἀγαθὴ τιτθεύτρια· καὶ σεμνὴ μὲν ἡ γυναικωνῖτις αὕτη, σώφρων δὲ ἡ βουλή· οὐδὲ ἔστι δυσπρόσιτος, οὐδὲ ἀδιάτος λαβεῖν, ἀλλ' ἔστιν ἐγγυτάτω, ἐν οἰκείοις ἡμῖν· ᾗ φησιν αἰνιττόμενος ὁ πανσοφος Μωσῆς· τρισὶ τοῖς καθ' ἡμᾶς ἐνδιαιτωμένη μέρεσι, χερσὶ, καὶ στόματι, καὶ καρδίᾳ· Σύμβολον τοῦτο γνήσιον, τρισὶ τοῖς πᾶσι συμπληρουμένης τῆς ἀληθείας, βουλῇ, καὶ πράξει, καὶ λόγῳ. μηδὲ γὰρ τόδε δείμαινε, μή σε τὰ πολλὰ καὶ ὑπέρπαγα φαντάζοντα, ἀφέλησθαι σοφίας· αὐτὸς ἐκὼν ὑποδύσῃ τὸν λῆρον τῆς συνηθείας, καθάπερ καὶ οἱ παῖδες τὰ ἀθύρματα, ἄνδρες γενόμενοι, ἀπερρίψαν. τάχα μὲν δὴ ἀνυπόδετος ἐλήλυθε, δύνοιά τε ἀνυπόδητος ἡ δύναμις ἡ θεϊκὴ ἐπιλάμψασα τῇ γῇ, σωτηρίας σπέρματος ἐνέπλησε τὸν πᾶν. οὐ γὰρ ἂν οὕτως ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ τοσοῦτον ἔργον, ἄνευ θείας κηδεμονίας ἐξεπόνησεν ὁ Κύριος, ὁ ψυχαγωγούμενος, ἔργῳ προσκυνούμενος, ὁ καθάρσιος καὶ σωτήριος καὶ μειλίχιος, ὁ θεῖος λόγος, ὁ φανερώτατος ὄντως Θεὸς, ὁ τῶν ἁπάντων τῶν ὅλων ἐξισωθείς· ὅτι υἱῷ υἱὸς αὐτὸς, καὶ ὁ λόγος ἐν τῷ Θεῷ, ἤδη ὅτε ὃ πρῶτον προσεκηρύχθη ἀπιστηθείς, ἤδη ὅτε ὃ ἀνθρώπου προσωπεῖον ἀναλαβών, τῇ σαρκὶ ἀναπλασάμενος, ὃ σωτήριον δρᾶμα τῆς ἀνθρωπότητος ὑπεκρίνετο, ἀγνοηθείς· γνήσιος γὰρ ἐν ἀγωνιστὴς, καὶ τοῦ πλάσματος συναγωνιστής· τάχιστα δὲ εἰς πάντας ἀνθρώπους παραδοθείς,

θᾶττον Ηλίου ἐξ αὐτῆς φύσεως τ πατρι- A cum Sole celerius ortus esset ex ipsa pa-
κῆς βουλήσεως, ῥᾷσα ἡμῖν ἐπέλαμψε τὸν terna volũtate, facillime fecit vt Deus
Θεὸν ὅθεν τε ἦν αὐτὸς, καὶ ὅς ἦν, δι' ὧν ἐδί- nobis illucesceret: vndenã ipse esset &
δαξεν καὶ ἐνεδείξατο, προφητεύων, ὁ σοφο- quis esset, per ea quæ docuit & demon-
δόφος, καὶ ἐξελεγκτὴς, καὶ Σωτὴρ ἡμῶν Λό- strauit, ostendens; fœderis initor & re-
γος, πηγὴ ζωοποιὸς, εἰρηνικὴ, ὃς πρὸ τοῦ cõciliator, & Seruator noster, Verbum,
προσώπου τ γῆς χέομενος· δι' οὗ, ὡς ἔπος fons viuificus, pacificus, qui per vniuer-
εἰπεῖν, τὰ πάντα ἤδη πέλαγος γέγονεν ἀγα- sam terræ faciem diffunditur: per quem,
θῶν. μικρὸν δὲ, εἰ βούλῃ, ἄνωθεν ἄνθρῃ τὴν vt semel dicam, effecta sunt omnia, pe-
θείαν ἐνέργειαν. ὁ πρῶτος, ὅτε ἐν παρα- lagus bonorum. Parumper autem si velis
δείσῳ, ἔπαιζε λελυμένος, ἐπεὶ παιδίον ἦν τ ab alto repetẽs, intuere diuinum benefi-
θεοῦ· ὅτε δὲ ὑπέπεσεν ἡδονῇ· ὄφις ἀλλήγο- cium. Primus homo quãdo in Paradiso
ρῆτος ἡδονὴ ὄντως γαστέρα ἕρπουσα, κακία χθό- B erat, ludebat solutus, quoniam erat Dei
νιον, εἰς ὕλας τραφομένη· πρῶτος ἐπιθυμίας puer: quando autem subiecit se voluptati (Serpens allegoricè dicitur voluptas, super ventrem repens, malitia terrena, innutrita materiis) illectus est puer cupiditatibus, vir effectus per inobedientiam: & cùm patrem non audiisset, Deũ affecit ignominia. Quantum vitium habet voluptas? Homo qui erat solutus propter simplicitatem, inuentus est alligatus peccatis. Eum rursus Dominus soluere à vinculis voluit. Qui carne indutus, (ô mysterium diuinum!) hunc serpentem subegit, & tyrannum redegit in seruitutem, nempe mortẽ. Et, quod maximè est prẽter opinionem, illũ hominem qui seductus fuerat à voluptate, & qui interitui erat alligatus & corruptioni, extẽsis manibus effecit solutum. O mysticum miraculum! Inclinatus quidem est Dominus, homo autẽ surrexit, & qui cecidit ex paradiso, maius obedientiæ prẽmium, cœlos accipit. Quamobrem, vt mihi videtur, quoniam ipsum Verbum ad nos venit cœlitùs, non est nobis amplius eundum ad humanã doctrinam, Athenas, & cẽteram Græciam, quinetiam Ioniam, ad inquirendum curiosè. Si est enim nobis ille magister, qui impleuit omnia sanctis potestatibus, opificio, salute, beneficio, legislatione, prophetia, doctrina, omnia nũc instruit magister, & vniuersum iam Athenæ & Græcia factũ est Verbo. Nõ enim poëticæ credo credidistis fabulæ, quæ Minoëm scribit Cretensẽ vsum esse familiari Iouis consuetudine: nobis autem nõ credetis Dei nos fuisse discipulos, qui eã philosophiã, quæ reuera vera est, susceperimus? Quam nec summi per somnium viderũt Philosophi, Christi verò comprehẽdere & prædicauere discipuli. Atque vniuersus quidem, vt semel dicam, Christus non diuiditur. Neque est Barbarus, nec Iudæus, nec Græcus, nec masculus, nec fœmina: est autem nouus homo, Dei sancto Spiritu trãsformatus.

ἐκείνου ἐξ αὐτῆς φύσεως τ πατρικῆς βουλήσεως, ῥᾷσα ἡμῖν ἐπέλαμψε τὸν Θεὸν ὅθεν τε ἦν αὐτὸς, καὶ ὅς ἦν, δι' ὧν ἐδίδαξεν καὶ ἐνεδείξατο, προφητεύων, ὁ σοφοδόφος, καὶ ἐξελεγκτὴς; καὶ Σωτὴρ ἡμῶν Λόγος, πηγὴ ζωοποιὸς, εἰρηνικὴ, ὃς πρὸ τοῦ προσώπου τ γῆς χέομενος· δι' οὗ, ὡς ἔπος εἰπεῖν, τὰ πάντα ἤδη πέλαγος γέγονεν ἀγαθῶν. μικρὸν δὲ, εἰ βούλῃ, ἄνωθεν ἄνθρῃ τὴν θείαν ἐνέργειαν. ὁ πρῶτος, ὅτε ἐν παραδείσῳ, ἔπαιζε λελυμένος, ἐπεὶ παιδίον ἦν τ θεοῦ· ὅτε δὲ ὑπέπεσεν ἡδονῇ· ὄφις ἀλληγόρητος ἡδονὴ ὄντως γαστέρα ἕρπουσα, κακία χθόνιον, εἰς ὕλας τραφομένη· πρῶτος ἐπιθυμίας ὁ παῖς, ἀνδριζόμενος ἀπειθείᾳ· καὶ παρακούσας τ πατρὸς, ἠμύετο τ θεόν. οἷ ἴσχυεν ἡδονή; ὁ δι' ἁπλότητα λελυμένος ἀνθρωπος, ἁμαρτίαις ἐνέδη δεδεμένος. τοῦτον λύσαι τῶν ὁ Κύριος αὐτὸς ἠθέλησεν· καὶ σαρκὶ ἐνδεθεὶς, μυστήριον θεῖον, οὕτω τ ὄφιν ἐχειρώσατο· καὶ τ τύραννον ἐδουλώσατο, καὶ τὸν θάνατον· καὶ, ὃ παραδοξότατον, ἐκεῖνον τ ἄνθρωπον, τὸν ἡδονῇ πεπλανημένον, τ τῇ φθορᾷ δεδεμένον, χεροὶν ἁπλωθείσαις, ἐλύσε λελυμένον· ὦ θαύματος μυστικοῦ! κέκλιται μὲν C ὁ Κύριος, ἀνέστη δ' ἄνθρωπος· καὶ ὁ ἐκ τ παραδείσου πεσὼν, μεῖζον ἐπακοῆς ἆθλον, ὑπουρανοὺς ἀπολαμβάνει· διό μοι δοκεῖ, ἐπεὶ αὐτὸς ἦκεν ὡς ἡμᾶς ὑπερανόθεν ὁ λόγος, ἡμᾶς ἐπ' ἀνθρωπίνην ἰέναι μὴ χρῆναι διδασκαλίαν, ἐπὶ Ἀθήνας καὶ τ ἄλλην Ἑλλάδα, πρὸς δὲ καὶ Ἰωνίαν πολυπραγμονοῦντας. εἰ γὰρ ἡμῖν ὁ διδάσκαλος, ὁ πληρώσας τὰ πάντα, δυνάμεσιν ἁγίαις, δημιουργίᾳ, σωτηρίᾳ, εὐεργεσίᾳ, νομοθεσίᾳ, προφητείᾳ, διδασκαλίᾳ· πάντα νῦν ὁ διδάσκαλος κατηχῇ, καὶ ὅ πᾶν ἤδη D Ἀθῆναι καὶ Ἑλλὰς γέγονεν τ λόγῳ. ἃ γὰρ δὴ μύθῳ μὲν ἐπιστεύετε ποιητικῷ, τὸν Μίνω

1. ἐαυτὸν τὸν Κρῆτα τῷ Διὸς, * ὡς ἄριστον, ἀναγράφοντι· ἡμᾶς δὲ ἀπιστήσετε μαθητὰς Θεοῦ γεγονότας, τὴν ὄντως ἀληθῆ σοφίαν ἐπιδημησάσης, οὐδὲ τῇ φιλοσοφίᾳ ἄκροι μόνον ἠνίξαντο, οἱ δὲ τοῦ Χριστοῦ μαθηταὶ, καὶ κατειλήφασιν, καὶ ἐκήρυξαν. καὶ δὴ καὶ ὁ πᾶς; ὡς ἔπος εἰπεῖν, ὁ Χριστὸς, οὐ μερίζεται, οὔτε βάρβαρός ἐστιν, οὔτε Ἰουδαῖος, οὔτε Ἕλλην, οὐκ ἄρρεν, οὐ θῆλυ· καινὸς δὲ ἄνθρωπος, Θεοῦ Πνεύματι ἁγίῳ μεταπεπλασμένος.

Deinde alia quidem consilia & admonitiones, & molestæ sunt, & sunt de iis quæ sunt singularia, an ducenda sit vxor, an sit gerenda respublica, an procreandi filij. Generalis autem sola, & quæ ad totam scilicet spectat vitam in omni tempore, in omni euentu, & ad id quod est præcipuum, vitam dirigit; est pietas ac Dei cultus. Qua ratione solum quoque viuere necesse est, vt semper viuamus. Philosophia autem, vt dicunt veteres, est diuturnum Sapientiæ consilium, quod æternum ambit amorem. Præceptum autem Domini lucidum illuminans oculos. Suscipe Christum, suscipe visum, suscipe lucem,

Vt recte simul agnoscas hominémque Deúmque.

Dulce est verbum, quod nos illuminauit super aurum & lapidem pretiosum: desiderabile super mel & fauum est. Quomodo enim non est desiderabile, quod mentem in tenebris defossam, operantem effecerit & efficacem, & animæ luciferos acuerit oculos? Quemadmodum enim si sol non esset, quod ad alia quidem astra attinet, nox essent omnia: ita nisi Verbum cognouissemus, & eo illuminati essemus, nihil differremus ab auibus quę pascuntur, vt qui pinguefiamus in tenebris, & morte nutriamur. Capiamus lucem, vt Deum capiamus: capiamus lucem, vt simus Domini discipuli. Hoc certe Patri quoque est pollicitus. Narrabo nomen tuum fratribus meis, in medio Ecclesiæ laudabo te. Lauda, & narrabo tibi patrem tuum Deum. Saluum faciunt tuæ narrationes. Docebit me canticum, quod huc vsque erraui quærens Deum. Quoniam autem ad lucem me deducis Domine, & Deum inuenio per te & Patrem accipio abs te, fio tuus cohæres, quoniam fratris te non puduit. Auferamus ergo, auferamus obliuionem veritatis, ignorantia tenebrisque, quæ sunt impedimento oculis perinde ac caligo remotis, eum qui vere est Deus contemplemur, hanc ei primum vocem in hymno acclamantes: Salue lux: quoniam lux nobis è cœlo exorta est, qui defossi eramus in tenebris, & inclusi in vmbra mortis: lux, inquam, sole purior, & vita quæ hic est iucundior. Illa lux vita est æterna, & viuunt quæcunque eam participant. Nox autem veretur lucem, & propter timorem occidēs,

Esaiæ 9.

Malac. 4

Matt. 5.

Ἔτι δ' αἱ μὲν ἄλλαι συμβουλαί τε καὶ νουθετήσεις λυπραί, καὶ περὶ τῶν ὅπη μέρους εἰσὶν, εἰ γαμητέον, εἰ πολιτευτέον, εἰ παιδοποιητέον· καθολικὴ δὲ ἕξις πρὸς εὐσέβειαν μόνη καὶ πρὸς ὅλον διηκεδὴ τὸν βίον, ἐν παντὶ καιρῷ, ἐν πάσῃ πράξει πρὸς τὸ κυριώτατον τέλος τῆς ζωῆς συντείνουσα, ἡ θεοσέβεια, καθ' ὃ καὶ μόνον ἐπιστατικός ἐστι ζῆν, ἵνα ζήσωμεν ἀεί· Φιλοσοφία δέ, ἣ φασὶν οἱ πρεσβύτεροι, πολυχρόνιος ἐστι συμβουλὴ σοφίας, αἰδέσιμον μηχανωμένη ἔρωτα· ἐπιτηδὲς δὲ κυρίου παραγωγὴς, φωτίζουσα ὀφθαλμούς. Ἀπόλαβε τὸν Χριστὸν, ἀπόλαβε τὸ βλέπειν, ἀπολαβέσθω τὸ φῶς.

Οφρ' εὖ γνώσκοις ἡμῶν Θεὸν, ἠδὲ καὶ ἀνδρα.

Γλυκὺς ὁ λόγος ὁ φωτίσας ἡμᾶς, ὑπὲρ χρυσίον καὶ λίθον τίμιον· ποθητός ἐστιν ὑπὲρ μέλι καὶ κηρίον. Γῶς γὰρ ὁ ποθητὸς, ὁ τὸν ἐν σκότει καθειρωργμένον νοῦν, ἐνέργη ποιησάμενος, καὶ τὰ φωσφόρα τῆς ψυχῆς ἀποξύσας ὄμματα; καὶ γὰρ ὥσπερ ἡλίου μὴ ὄντος, ἕνεκα τῶν ἄλλων ἄστρων νὺξ ἂν ἦν τὰ πάντα· οὕτως, εἰ μὴ τὸν λόγον ἐγνωμεν, καὶ τούτῳ κατηυγάσθημεν, οὐδὲν ἂν τῶν πτευομένων ὀρνίθων ἐλαφρόμεθα, ἐν σκότει παχυνόμενοι, καὶ θανάτῳ τρεφόμενοι. χωρήσωμεν τὸ φῶς, ἵνα χωρήσωμεν τὸν Θεόν· χωρήσωμεν τὸ φῶς, καὶ μαθητεύσωμεν τῷ Κυρίῳ. τοῦτό τοι καὶ ἐπήγγειλται τῷ πατρὶ, Διηγήσομαί σου τὸ ὄνομά σου τοῖς ἀδελφοῖς μου· ἐν μέσῳ Ἐκκλησίας ὑμνήσω σε· ὕμνησον, ἐκδιηγήσομαί σου τὸν πατέρα σου, τὸν Θεόν· σώζει σε τὰ διηγήματα, παιδεύσει με ἡ ᾠδή, ὡς μέχρι νῦν ἐπλανώμην, ζητῶν τὸν Θεόν· ἐπεὶ δέ με φωταγωγὸς Κύριε, καὶ τὸν Θεὸν εὑρίσκω διὰ σοῦ, καὶ τὸν πατέρα ἀπολαμβάνω διὰ σοῦ, γίνομαί σου συγκληρονόμος, ἐπεὶ τὸν ἀδελφὸν οὐκ ἐπῃσχύνθης. ἀφέλωμεν οὖν, ἀφέλωμεν τὴν λήθην καὶ ἀληθείας τὴν ἄγνοιαν· ἐν ᾧ σκότος τὸ ἐμποδὼν, ὡς ἀχλὺν ὄψεως καθαιρόντες, τὸν ὄντως ὄντα Θεὸν ἐποπτεύσωμεν, ταύτην αὖτε πρῶτον αὐμνήσαντες τὴν φωνὴν, Χαῖρε φῶς· ὅτι φῶς ἡμῖν ἐξ οὐρανοῦ, τοῖς ἐν σκότει καθειρωργμένοις, καὶ ἐν σκιᾷ θανάτου καθαχεκλασμένοις, ἀνέλαμψεν, ἡλίου καθαρώτερον, ζωῆς τῆς ἐνταῦθα γλυκύτερον. Τὸ φῶς ἐκεῖνο ζωή ἐστιν αἰδίος· ἐν ὅσα μετείληφεν αὐτοῦ, ζῇ· ἡ νὺξ δὲ βλαβεῖσα τὸ φῶς· καὶ δεδιυῖα ἀπὸ τὸν φόβον,

ωδαχωρῆ τῇ ἡμέρᾳ Κυρίου· τὰ πάντα φῶς ἀκοίμητον γέγονεν, καὶ ἡ δύσις αὐτοῦ πεπίστευκεν. τοῦτο ἡ κτίσις ἡ καινὴ βεβούληται· ὁ γὰρ τὰ πάντα κατορθοῦν δικαιοσύνης ἥλιος ὀπίσω ἀπολιπὼν τὴν αὐθεφτότητα τοῦ πατέρα μιμούμενος, ὃς ὅτι πάντας αὐθέφτους ἀνατέλλει τὸν ἥλιον αὐτοῦ, καὶ καταφλέγει τὸν δρόσον τῆς ἀληθείας. ἔδωκε τὴν δύσιν εἰς ἀπολλυμένου μετάγαγε, καὶ τὸν θάνατον εἰς ζωὴν ἀνεσταύρωσεν· ἐξαρπάσας δὲ τὸν ἀπωλείας τὸν αὐθέφτον, ἀπεσκέμασεν αὐθέει, μεταφυτεύων τὸν φθορὰν εἰς ἀφθαρσίαν, καὶ γῆν μεταβάλλων εἰς οὐρανούς, ὁ τοῦ Θεοῦ γεωργός· Δεξιὰ σημαίνων, λαοὺς δι' ὅτι ἔργον ἀγαθὸν ἐγείρων, μιμνήσκων βιότου ἀληθινοῦ, καὶ τὸν μέγαν ὄντως ζῆλον καὶ ἀναφαίρετον τοῦ παιδὸς κλῆρον χαριζόμενος ἡμῖν, οὐρανίῳ διδασκαλίᾳ θεοποιῶν τὸν αὐθέφτον, Διδοὺς νόμους εἰς τὴν διάνοιαν αὐτῶν, καὶ * ὅτι καρδίαν γράφων αὐτοῖς. τίνας δὲ γράφῃ νόμους; ὅτι πάντες εἰσονται τὸν Θεὸν, ἀπὸ μικροῦ ἕως μεγάλου· καὶ ἵλεως, φησὶν ὁ Θεὸς, ἔσομαι αὐτοῖς, καὶ τῶν ἁμαρτιῶν αὐτῶν οὐ μνησθῶ. δεξώμεθα τοὺς νόμους τῆς ζωῆς· πειθώμεθα ὑπηκόῳ Θεῷ· μάθωμεν αὐτὸν, ἵνα ἵλεως ᾖ· ἀποδῶμεν καὶ μὴ δεώμεθα μισθὸν θυσίαν, ὑπάθειαν, οἷ τι οἰκεῖον, τῷ δόντι τὰ Θεῷ, τῆς ἐνταῦθα ἐνοικήσεως,

Χρύσεα χαλκείων, ἑκατόμβοι ἐννεαβοίων.

Ὀλίγης πίστεως μὲν σοι δίδωσι τοσαύτην γεωργῆν, ὕδωρ πίνειν, καὶ ἄλλο πλῆν, ἀέρα ἀναπνεῖν, πῦρ ἐνεργάζειν, κόσμον οἰκεῖν· Ἐντεῦθεν εἰς οὐρανοὺς ἀποικίαν στέλλεσθαί σοι συγχεχώρηκεν· τὰ μεγάλα ταῦτα καὶ τοσαῦτα σοι δημιουργήματα καὶ χαρίσματα, ὀλίγης πίστεως μεμίσθωκεν. εἶτ' οἱ μὲν τοῖς γόησι πεπιστευκότες, τὰ φυλακτήρια καὶ τὰς ἐπῳδὰς, ὡς σωτηρίους δῆθεν ἀποδέχονται· ὑμεῖς δὲ, οὐ βούλεσθε τὸν οὐράνιον αὐτὸν φυλάξαι, τὸν σωτῆρα Λόγον· καὶ τῇ ἐπῳδῇ τοῦ Θεοῦ πιστεύσαντες, ἀπαλλαγῆναι μὲν παθῶν, ἃ δὴ ψυχῆς νόσοι, ἀποπαθῆσαι δὲ ἁμαρτίας· θάνατος γὰρ ἁμαρτία. ἦ τέλεον * νωθροὶ καὶ τυφλοὶ, καθάπερ οἱ ἀσάλαχες, οὐδὲν ἄλλο ἢ ἐσθίοντες ἐν σκότῳ δαιτᾶσθε, περικαλυπτόμενοι τῇ φθορᾷ· ἀλλ' ἔστιν ἡ ἀλήθεια λιπεκαλύπτα. Ἐκ σκότους φῶς λάμψει. λαμψάτω οὖν ἐν τῷ ἀποκεκρυμμένῳ τοῦ ἀνθρώπου, ἐν τῇ καρδίᾳ,

A cedit diei Domini. Fiunt omnia lux quę ſopiri non poteſt, & occaſus credidit orienti. Hoc noua voluit creatura. Qui omnia enim obequitat ſol iuſtitiæ, æquè obit humanitatem, imitans patrem qui æque ſuper omnes facit oriri ſolem ſuum, & rorem inſtillat veritatis. Is occaſum traduxit in orientem, & mortem in vitam cruci affixit: ab exitio autem abreptum hominem, in æthere ſuſpendit, corruptionem in id quod corruptione caret, quaſi tranſplantans: & terram mutat in cœlum Dei agricola. Proſpera ſignificans, populoſque ad munia bona excitans, veram vitam in memoriam redigens, & vere magnam, & diuinam, & quæ auferri non poteſt nobis hæreditatem largiens, cœleſti doctrina hominem Deum faciens, *dans legem in mentem ipſorum, & ea ſcribens in corde.* Quaſnam ſcribit leges? *Quod omnes ſcient* Iſaiæ. 31.
B *Deum à magno uſque ad paruum. Et propitius*, inquit Deus, *ero ipſis, & peccatorum eorum non recordabor.* Suſcipiamus leges vitæ: pareamus Deo exhortanti. Diſcamus ipſum, vt ſit propitius. Reddamus illi licet non egenti gratam mercedem, affectus bene compoſitos, &
C veluti inhabitatæ domus mercedem, pro noſtra quæ eſt hic inhabitatione, Deo pietatem eiuſque cultum demus,

Aes pro auro pondúſque nouem, pro pondere centum Taurorum.

Pro modica fide dat tibi tantum terram quam colas: aquam, vt bibas, & aliam, vt nauiges: aërem, vt reſpires: ignem, vt opereris: mundum, vt inhabites. Hinc tibi conceſſit in cœlos mittere coloniam. Hæc tot & tam magna opera & munera modica fide locauit. Ac illi quidem qui præſtigiatoribus
D credunt, amuleta & incantationes accipiunt vt ſalutares. Vos autem ne ipſum quidem Verbum cœleſte, qui eſt ſeruator, alligare vobis vultis, & Dei credentes incantationi, liberari quidem à vitiis & perturbationibus, quæ ſunt morbi animi: auelli autem à peccato. Eſt enim peccatum mors æterna. Eſtis plane edentuli & cæci ſicut talpæ, & nihil aliud quàm comedentes, degitis in tenebris, circumfluentes interitu & corruptione. Sed eſt veritas quę clamat. *Ex tenebris lux lucebit.* Luceat ergo lux Ioan. 1.
in occulto hominis, nempe in corde,

vulg. lab. ὅτι ἐν καρδίας.

ἰσ. νωθροὶ καὶ νωθροὶ,

& exoriantur radij cognititionis, eum qui intus est occultus, hominem manifestantes & illustrantes, discipulum lucis, qui est Christi familiaris & cohæres: maxime quando pio & bono filio, maxime honorandum & colendum boni Patris nomen venerit ad cognitionem, imperantis lenia, & filio iubentis ea quæ sunt salutaria. Qui autem ei paret, in omnibus magna commoda percipit, sequitur Deum, paret Patri, se errare cognoscit, Deum diligit, diligit proximum, implet mandatum, quærit præmium, postulat promissum. Deo autem semper est propositum seruare gregem hominum. Et ideo pastorem bonum, bonus misit Deus. Verbum autem explicata, veritate, ostendit hominibus altitudinem salutis, vt vel salui fierent ducti pœnitentia, vel iudicarentur, si non obediissent. Hæc est prædicatio iustitiæ, iis quidem qui parent, euangelium, seu bonus nuncius: iis autem qui non obedierint, iudicium. Sed terrifica quidem tuba classicum canens, congregauit milites, & bellum denuntiauit. Christus autem qui pacificum carmen in fines terræ inspirauit, non congregabit suos milites pacificos? Collegit quidem, ô homo, sanguine & Verbo incruentum exercitum, & regnum cœlorum eis tradidit. Tuba est Christi, eius Euangelium. Is quidem tuba cecinit, nos autem audiuimus. Armemur pacificè, induentes thoracem iustitiæ & fidei clypeum assumentes, & galeam salutaris imponentes, & acuamus gladium spiritus, quod est Verbum Dei. Ita nos Apostolus ordinat pacificè. Hæc sunt arma nostra inuulnerabilia. His armati, confligamus instructa acie aduersus malum, ignita mali iacula extinguamus aqueis, à Verbo tinctis cuspidibus, beneficia remunerantes gratis benedictionibus, & Deum verbo Diuino honorantes. *Adhuc enim loquente te, dicet*, inquit: *Ecce adsum.* O sanctam & beatam hanc potentiam, per hanc Deus versatur vnà cum hominibus. Melius est ergo & præstantius imitatorem simul & cultorem optimæ ac præstantissimæ eorum quæ sunt essentiæ fieri. Non poterit enim quis Deum imitari, nisi eo quod sancte colat:

Armatura Christiana.

Eph. 6. 1. Thess. 5. Sap. 5.

Esa. 58.

A τοῦ φωτός· καὶ τῆς γνώσεως αἱ ἀκτῖνες ἀνατειλάτωσαν, τὸν ἐγκεκρυμμένον ἔνδον ἐκφαίνουσαι καὶ ἀποστίλβουσαι ἄνθρωπον, τὸν μαθητὴν τοῦ φωτὸς, τὸν Χριστοῦ γνώριμόν τε καὶ συγκληρονόμον· μάλιστα ἐπειδὰν τοῦ τιμιώτατον καὶ σεβασμιώτατον, εὐσεβεῖ τε καὶ ἀγαθῷ παιδὶ, ἀγαθοῦ πατρὸς ὄνομα εἰς γνῶσιν ἀφίκηται, προστάττοντος ἤπια, καὶ τῷ παιδὶ ἐγκελευομένου τὰ σωτήρια. Ὁ δὲ πειθόμενος αὐτῷ, κατὰ πάντα δὴ πλεονεκτεῖ, ἕπεται τῷ Θεῷ, πείθεται τῷ πατρὶ, ἔγνω πλανώμενος αὐτὸν, ἠγάπησε τὸν Θεὸν, ἠγάπησε τὸν πλησίον, ἐπλήρωσε τὴν ἐντολὴν, τοῦ ἆθλον ἐπιζητεῖ, τὴν ἐπαγγελίαν ἀπαιτεῖ. πρόκειται δὲ ἀεὶ τῷ Θεῷ, τὴν ἀνθρώπων ἀγέλην σώζειν. Ταύτῃ καὶ τὴν ἀγαθὸν ποιμένα ὁ ἀγαθὸς ἀπέστειλεν Θεός· ἁπλώσας δὲ ὁ Λόγος τὴν ἀλήθειαν, ἔδειξε τοῖς ἀνθρώποις τοῦ ὕψος τῆς σωτηρίας, ὅπως ἢ μετανοήσαντες σωθῶσιν, ἢ μὴ ὑπακούσαντες, κριθῶσιν. Τοῦτο τῆς δικαιοσύνης τοῦ κήρυγμα, ὑπακούουσιν εὐαγγέλιον, παρακούσασιν κριτήριον. Ἀλλὰ σάλπιγξ μὲν, ἡ μεγαλόκλονος, ἠχήσασα, στρατιώτας συνήγαγεν, καὶ πόλεμον κατήγγειλεν· Χριστὸς δὲ, εἰρηνικὸν ἐπὶ τὰ πέρατα τῆς γῆς ἐπιπνεύσας μέλος, οὐ συνάξει ἄρα τοὺς εἰρηνικοὺς στρατιώτας τοὺς ἑαυτοῦ· Συνήγαγε μὲν οὖν, ὦ ἄνθρωπε, τοῦ στρατιωτικὸν, τοῦ ἀναίμακτον, αἵματι καὶ Λόγῳ· καὶ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν αὐτοῖς ἐνεχείρησεν. Σάλπιγξ ἐστὶ Χριστοῦ τοῦ ΕΥαγγέλιον αὐτοῦ· Ὁ μὲν, ἐσάλπισεν· ἡμεῖς δὲ, ἠκούσαμεν. Ἐξοπλισώμεθα εἰρηνικῶς, ἐνδυσάμενοι τὸν θώρακα τῆς δικαιοσύνης, καὶ τὴν ἀσπίδα τῆς πίστεως ἀναλαβόντες, καὶ τὴν κόρυν τοῦ σωτηρίου περιθέμενοι· καὶ τὴν μάχαιραν τοῦ πνεύματος, ὅ ἐστι ῥῆμα Θεοῦ, ἀκονήσωμεν· οὕτως ἡμᾶς ὁ Ἀπόστολος εἰρηνικῶς ἐκτάττει· Ταῦτα ἡμῶν τὰ ὅπλα τὰ ἄτρωτα· τούτοις ἐξοπλισάμενοι, παραταξώμεθα τῷ πονηρῷ· τὰ πεπυρακτωμένα τοῦ πονηροῦ ἀποσβέσωμεν βέλη τοῦ ὑδατίναις ἀκμαῖς, τοῦ ὑπὸ τοῦ Λόγου βεβαμμέναις, εὐχαρίστοις ἀμειβόμενοι τὰς εὐποιΐας εὐλογίαις, καὶ τὸν Θεὸν τῷ θείῳ γραίροντες λόγῳ. ἔτι γὰρ λαλοῦντός σου, ἐρεῖ, φησὶν, Ἰδοὺ πάρειμι. ὦ τῆς ἁγίας καὶ μακαρίας ταύτης δυνάμεως, δι' ἧς ἀνθρώποις συμπολιτεύεται Θεός! λωΐον οὖν καὶ ἄμεινον, τῆς ἀρίστης τῶν ὄντων οὐσίας μιμητὴν ὁμοῦ καὶ θεραπευτὴν γενέσθαι. οὐ γὰρ μιμεῖσθαί τις δυνήσεται τὸν Θεὸν, ἢ δι' ὧν ὁσίως θεραπεύ-

οὐδὲ σέβειν, ἢ μιμούμενος. ὁ γέ τοι θεῖος καὶ θεῖός ἐστιν ἔρως, οὕτω πως ἐγγίνεται τοῖς ἀνθρώποις, ὅταν ἐν αὐτῇ που τῇ ψυχῇ, ὄντως καλόν, ὑπὸ τοῦ θείου λόγου ἀναζωπυρούμενον, ἐκλάμπειν δύνηται· καὶ τὸ μέγιστον, ἅμα τῷ βουληθῆναι γνησίως, τὸ σωθῆναι συνδραμεῖν, ὁμοζυγούντων, ὡς ἔπος εἰπεῖν, τῆς αἱρέσεως καὶ ζωῆς. τοιγάρτοι μόνη αὕτη ἡ τοῦ ἀληθείας παραίνεσις, τοῖς πιστοτάτοις ἀπεικάσαι τοὺς φίλους, μέχρι τοῦ ἐσχάτης ἀναπνοῆς ἀνθεκτικοὺς γενέσθαι, παραπομπὸς ἀγαθὴ ὅλῳ τῷ τελείῳ τῆς ψυχῆς πνεύματι τοῖς εἰς οὐρανὸν ἀπαίρουσι, μνημονεύω. τί δή σε παραινῶ; σῴζεσθαί σε ἐπείγομαι· τοῦτο Χριστὸς βούλεται· ἑνὶ λόγῳ, ζωὴν σοι χαρίζεται. καὶ τί ἐστιν οὗτος; μάθε σαφέστερον, λόγος ἀληθείας, λόγος ἀφθαρσίας, ὁ ἀναγεννῶν τὸν ἄνθρωπον, εἰς ἀλήθειαν αὐτὸν ἀναφέρων, ὁ κένωσιν τῆς φθορᾶς, ὁ ἐξαίρων τὸν θάνατον, ὁ ἐν ἀνθρώποις οἰκοδομήσας νεών, ἵνα ἐν ἀνθρώποις ἱδρύσῃ τὸν Θεόν. Ἁγνίσον τὸν νεών, καὶ ταῖς ἡδοναῖς καὶ ταῖς * ῥαθυμίαις, ὡσεὶ ἄνθος ἐφήμερον, καταλίμπανε αἰθρίῳ καὶ πυρί· σωφροσύνης δὲ τοῖς καρποῖς γεώργησον ἐμφρόνως, καὶ σαυτὸν ἀκροθίνιον ἀνάθησον τῷ θεῷ, ὅπως σὸν ἔργον μόνον, ἀλλὰ καὶ χάρις ᾖ τοῦ θεοῦ. πρέπει δὲ ἀμφω, τῷ Χριστῷ γνώριμον καὶ βασιλείας ἄξιον φανῆναι, καὶ βασιλείας καταξιωθῆναι. φύγωμεν οὖν τὴν συνήθειαν, φύγωμεν οἷον ἄκανθαν χαλεπὴν, ἢ Χαρύβδεως ἀπειλάς, ἢ Σειρῆνας μυθικάς· ἄγχει τὸν ἄνθρωπον, τῆς ἀληθείας ἀποτρέπει, ἀπάγει τῆς ζωῆς, παγίς ἐστι, βάραθρόν ἐστι, βόθρος ἐστὶ, λίκνος ἐστὶ, κακὸν ἡ συνήθεια.

ἴσ. Θρύλλος vt Interpr.

Hom. Odyss. μ.

Κεῖνος μὲν καπνὸν καὶ κύματος ἐκτὸς ἔεργε Νῆα. Φεύγωμεν ὦ σύνναυται φεύγωμεν τὸ κῦμα τοῦτο, πῦρ ἐρεύγεται, νῆσός ἐστι πονηρά, ὀστοῖς καὶ νεκροῖς συμπεφορυμένη· ᾄδει δὲ αὐτῇ πορνίδιον ὡραῖον, ἡδονή, πανδήμῳ τερπόμενον μουσικῇ·

Δεῦρ' ἄγ' ἰὼν πολύαιν' Ὀδυσεῦ, μέγα κῦδος Ἀχαιῶν·

Νῆα κατάστησον, ἵνα θᾶσσον ὄπ' ἀκούσῃς. Ἐπαινῇς σὺ, ὦναυτα, καὶ πολυύμνητον λέγῃ, καὶ δὴ κῦδος τῶν Ἑλλήνων ἡ πόρνη σφετερίζεται· ἔασον αὐτὴν ὀπυιέσθαι τοῖς νεκροῖς, πνεῦμά σε θεῖον βοηθεῖ· παρῆλθε τὴν ἡδονήν, βούκολος·

Μηδὲ γυνὴ σε νόον πυκάσῃ ὄμμα πατοῦσα,
Αἰμύλα κωτίλλουσα, τεὴν διφῶσα καλιήν.

Παρέπλευσε τὸ ᾠδεῖον, θάνατον ἐργάζεται, ἐὰν ἐθέλῃς μόνον, νενίκηκας τὴν ἀπώλειαν, καὶ ὦ ξύλῳ

A neque colere ac venerari, nisi eum imitetur. Qui est enim cœlestis amor & vere diuinus, hac ratione accedit hominibus, quando in ipsa anima id quod vere est honestum, à Verbo diuino excitatum, potuerit effulgere. Et quod est maximum, cum germana ac sincera voluntate vnà concurrit salus, simul, vt semel dicam, coniugatis libera animi electione & vita. Proinde hæc sola veritatis adhortatio fidelissimis simillima est amicis, permanens vsque ad extremum spiritum, & bona dux ac comes toto ac perfecto spiritu animæ, ijs qui rendunt ad
B cœlum. Quid autem te adhortor? Vrgeo vt saluus fias. Hoc vult Christus, vno verbo tibi vitam largitur. Et quodnam est hoc? Disce paucis: Verbum veritatis, Verbum incorruptionis, quod hominem regenerat, ipsum reducens ad veritatem, stimulus salutis, qui abigit interitum, qui mortem persequitur, qui ædificauit templũ in hominibus, vt in hominibus Deũ collocet. Fac vt templum sit castum ac mundum, & voluptates & delicias, tanquam caducum & breuem florem, relinque vento & igni. Temperantiæ autem
C ac moderationis sapienter fructus cole, & Deo teipsum consecra primitias, vt nõ solũ fit opus, sed etiam Dei gratia. Decet autem vtrumq; & Christo familiarem videri, & dignũ regno, & regno esse dignatum. Fugiamus ergo consuetudinem, fugiamus tanquã scopulum difficilem, aut Charybdis minas, aut fabulosas Sirenes: suffocat hominem, à veritate auertit, abducit à vita, est laqueus, est barathrum est malum ventilabrum consuetudo. Ait quidem ille,

Nauem inter fumum hunc recta fluctumque coerce.

Fugiamus, fugiamus, ô socij, hæc vnda ignem eructat, mala est insula, ossibus &
D cadaueribus plena. In ea autem canit formosa meretricula, voluptas, quæ publica oblectat musica:

Gloria Græcorum veni, age huc illustris Vlysse, Ibid

Sisteratem, diuina audire vt carmina possis.

Lauda te, ô nauta, & celebrem te dicit & illustrem, & Græcorum gloriam sibi vendicat meretrix. Sine eam possidere cadauera, fert tibi opem diuinus spiritus. Prætergredere, voluptatem abige:

Atque cane meretrix te fœmina fallere cõpta
Possit, dulce loquens, quærens te euertere nido.

Præternauiga cantum: mortem operatur. Si solùm velis, vicisti interitum, & ligno

alligatus, eris ſolutus ab omni exitio. A Gubernabit te Verbum Dei, & ad portum cœlorum te adducet Spiritus ſanctus. Tunc meum Deum intueberis, & ſanctis illis initiabere myſteriis, iiſque quæ in cœlis ſunt recondita, quæ mihi ſunt ſeruata, quæ neque auris audiuit, nec in cor alicuius aſcenderunt:

Videre ſoles duplices videor mihi
Duaſque Thebas.

Dicebat quidem bacchans idolis, mera ebrius ignorantia. Ego verò eius miſertus fuerim debacchantis, & eum qui ſic deſipit, ad moderatam temperantémque ſalutem adhorter: quoniam Dominus B quoque pœnitentiam peccatoris & non mortem deſiderat. Veni, ô veſane, non thyrſo innixus, neque hedera redimitus. Abijce mitram, abijce nebridem, ſis temperans ac moderatus. Oſtendam tibi Verbum, & Verbi myſteria, narrans conuenienter tuæ ſimilitudini. Hic eſt mons Deo dilectus, qui non tragœdiis quemadmodum Cithæron, argumentum dedit: ſed eſt dedicatus veritatis actibus; mons ſobrius, caſtis vmbroſus ſyluis. In eo autem bacchantur, non fulmine ictæ Semeles ſorores, Mænades, quæ in inceſta viſceratione carnium initiantur, ſed Dei filiæ, pulchræ agnæ, quæ veneranda C Verbi orgia concelebrant, chorum moderatum congregantes. Chorus ſunt iuſti. Cãticum eſt hymnus Regis omnium. pſallunt puellæ, glorificant Angeli, Prophetæ loquuntur: editur ſonus muſicæ, curſu Thiaſum perſequuntur, magno ſtudio feſtinant qui ſunt vocati, patrem cupientes recipere. Veni tu quoque mi ô ſenex relictis Athenis, diuinatione abiecta & arte Bacchica, ad veritatem deducere. Ecce do tibi lignum quo innitaris. Feſtina Tireſia, crede. Chriſtus illuminabit viſum ſole ſplẽdidius, per quem cæcorum oculi reſpiciunt: nox te fugiet, D ignis perterrebitur, mors peribit. Videbis cœlos, ô ſenex, qui Thebas non aſpicis. O verè ſancta myſteria. O puram lucem. Præferuntur mihi faces, cùm cœlos & Deum aſpexero: ſanctus fio initiatus. Sacrorum autem interpres eſt Dominus, & myſtam obſignat illuminans, & Patri commendat eum qui credidit, qui ſeruatur ſęculis. Hæ myſteriorum meorum debacchationes ſunt. Si velis, tu quoque initiare, chorumque cum Angelis circa eum qui ingenitus eſt, duces, & ab interitu alienus, & qui ſolus eſt vere Deus: vnà hymnum nobiſcum canente Deo Verbo. Æternus hic eſt, Ieſus

πρὸς δεδεμένος, ἀπάσης ἔσῃ τῆς φθορᾶς λελυμένος. Κυβερνήσει σε ὁ Λόγος ὁ τοῦ Θεοῦ, καὶ τοῖς λιμέσι καθορμίσει τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον· τότε μου καταπεύσῃς τὸν Θεὸν, καὶ τοῖς ἁγίοις ἐκείνοις τελεσθήσῃ μυστηρίοις, καὶ τοῖς οὐρανοῖς ἀπολαύσῃς ἀποκεκρυμμένοις, τοῖς ἐμοὶ τετηρημένοις, ἃ οὔτε οὖς ἤκουσεν, οὔτε ἐπὶ καρδίαν ἀνέβη τινός·

Καὶ μιὰν ὁρῶν μοι δύο μὴ ἡλίους δοκῶ,
Διὰς δὲ Θήβας.

Βακχεύων ἔλεγχε τὰς εἰδώλοις, ἀγνοίᾳ μεθύων ἀκράτῳ. Ἐγὼ δ' αὐτὸν οἰκτείρω μὲν προνοούμενος, καὶ τὸν οὕτω φρονοῦντα, ὅτι σωτηρίαν παρακαλέσαι με σωφρονοῦντα· ἔτι καὶ Κύριος μετανοοῦντος ἁμαρτωλοῦ, καὶ οὐχὶ θανάτου ἀπαιτεῖ. ἧκε, ὦ παραπλήξ, μὴ θύρσῳ σκιρτῶν, μὴ κιττῷ ἀναδούμενος· ῥῖψον τὴν μίτραν, ῥῖψον τὴν νεβρίδα, σωφρόνησον· δείξω σοι τὸν Λόγον, καὶ τὰ τοῦ Λόγου τὰ μυστήρια, καὶ τὸν σὸν διηνεκῆ εἰκόνα. Ὄρος ἐστὶ τοῦτο, Θεῷ πεφιλημένον· ἀγαθωσύναις ὡς Κιθαιρὼν οὐκ εἰμένον, ἀλλὰ τὸ ἀληθείας ἀνακείμενον ἁγνείαις· ὄρος νηφάλιον ἀγναῖς ὕλαις σύσκιον· Βακχεύουσι δὲ οὐκ αὐτοῦ, οὐχ αἱ Σεμέλης τὸ κεραυνίας ἀδελφαὶ αἱ Μαινάδες, αἱ δύσαγνον κρεανομίαν μυούμεναι, ἀλλ' αἱ τοῦ Θεοῦ θυγατέρες, αἱ ἀμνάδες αἱ καλαὶ, τὰ σεμνὰ τοῦ Λόγου θεατίζουσαι ἔργα, χορὸν ἀγείρουσαι σώφρονα. Ὁ χορὸς, οἱ δίκαιοι· τὸ ᾆσμα, ὕμνος ἐστὶ τοῦ πάντων βασιλέως· ψάλλουσιν αἱ κόραι, δοξάζουσιν ἄγγελοι, προφῆται λαλοῦσιν· ἦχος σέλλεται μουσικῆς, δρόμῳ τὸ θίασον διώκουσιν, σπεύδουσιν οἱ κεκλημένοι, πατέρα ποθοῦντες ἀπολαβεῖν· ἧκέ μοι, ὦ φρίσσου καὶ σύ, τὰς Θήβας λιπών, καὶ τὴν μανικὴν καὶ τὴν Βακχικὴν ἀπόρριψας, πρὸς ἐπίγνωσιν χειραγωγῶ· Ἰδοὺ σοι ὁ ξύλον ἐπερείδεσθαι δίδωμι· σπεῦσον Τειρεσία. Πίστευσον ὅψει. Χριστὸς ἐπιλάμπει φαιδρότερον ἡλίου, ὃς ἂν ὀφθαλμοὶ τυφλοὶ ἀναβλέπουσιν. νὺξ σε φεύξεται, πῦρ φοβηθήσεται, θάνατος οἰχήσεται· Ὄψει τὰς θεάνους, ὦ γέρον, ὁ Θήβας μὴ βλέπων. Ὦ τῶν ἁγίων ὡς ἐπιπόθητα μυστήρια· Ὦ φωτὸς ἀκήρατον. δαδουχοῦμαι, τοῖς θεάνοις καὶ τοῦ Θεοῦ ἐποπτεύσας· ἅγιος γίνομαι μυούμενος. Ἱεροφαντεῖ δὲ ὁ Κύριος, καὶ τὸν μύστην σφραγίζεται φωταγωγῶν· καὶ τῷ πατρὶ τὸν πεπιστευκότα, αἰῶσι τηρούμενον. Ταῦτα τὰ ἐμὰ μυστήρια τὰ βακχεύματα· εἰ βούλῃ, καὶ σὺ μυοῦ, καὶ χορεύσῃς μετ' ἀγγέλων ἀμφὶ τὸν ἀγέννητον καὶ ἀνώλεθρον καὶ μόνον ὄντως Θεόν, συνυμνοῦντος ἡμῖν τοῦ Θεοῦ Λόγου. ἀΐδιος οὗτος, Ἰησοῦς

εἷς, ὁ μέγας ἀρχιερεὺς Θεοῦ τε ἑνὸς ὁ αὐτὸς καὶ πα- A
τὴρ, ὑπὲρ ἀνθρώπων εὐχεται, καὶ ἀνθρώποις ἐγκε-
λεύεται. Κέκλυτε μυρία φῦλα, μᾶλλον ὅσοι τῶν
ἀνθρώπων λογικοὶ, καὶ Βάρβαροι καὶ Ἕλληνες ὅ
πῃ ἀνθρώπων γένος καλόν. ὧν ἐγὼ δημιουργὸς
θελήματι πατρός. Ἥκετε ὡς ἐμέ, ὑφ' ἕνα θε-
σπισθέντες Θεὸν, καὶ εἷς ἕνα Λόγον τοῦ Θεοῦ. Καὶ μὴ
μόνον τῶν ἀλόγων ζώων πλεονεκτεῖτε ᾧ λόγῳ· ὁμοῦ
δὲ τῶν θνητῶν ἀπάντων ὑμῖν ἀθανασίαν μόνοις
καρπώσασθαι δίδωμι. Ἐθέλω γάρ, ἐθέλω δὲ ταύ-
της ὑμῖν μεταδοῦναι τὸ χάρισμα· ὁλόκληρον χορη-
γῶν τὴν ἀνεργεσίαν, ἀφθαρσίαν. καὶ λόγον χαρίζο- B
μαι ὑμῖν τὴν γνῶσιν τοῦ Θεοῦ, τέλειον ἐμαυτὸν χαρί-
ζομαι. Τοῦτο εἰμὶ ἐγὼ, τοῦτο βούλεται ὁ Θεὸς, τοῦτο
συμφωνία ἐστὶ, τοῦτο ἁρμονία πατρός, τοῦτο υἱὸς,
τοῦτο Χριστὸς, τοῦτο ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ, βραχίων Κυ-
ρίου, δυνάμεις τῶν ὅλων, ὁ θέλημα τοῦ πατρός. Ὧν
πάλαι μὲν εἰκόνες, οὐ πᾶσαι δὲ ἐμφερεῖς· Διορ-
θώσασθαι ὑμᾶς πρὸς ὃ ἀρχέτυπον βούλομαι,
ἵνα μοι καὶ ὅμοιοι γένησθε. χρίω ὑμᾶς τοῦ πίστεως
ἐλαίῳ ματι, δι' ὃ τὴν φθορὰν ἀποθήσεσθε· καὶ γυμ-
νὸν δικαιοσύνης ἐπιδείξω τὸ σῶμα, δι' ὃ πρὸς C
τὸν Θεὸν ἀναβαίνετε· Δεῦτε πρός με πάντες οἱ Matt.
κοπιῶντες καὶ πεφορτισμένοι, κἀγὼ ἀναπαύσω
ὑμᾶς· ἄρατε τὸν ζυγόν μου ἐφ' ὑμᾶς, καὶ μάθετε
ἀπ' ἐμοῦ, ὅτι πρᾷός εἰμι, καὶ ταπεινὸς τῇ καρ-
δίᾳ· καὶ εὑρήσετε ἀνάπαυσιν τῇ ψυχαῖς ὑμῶν· ὁ γὰρ
ζυγός μου, χρηστὸς, καὶ φορτίον μου, ἐλαφρόν ἐστιν.
Σπεύσωμεν, δράμωμεν, ὦ θεοφιλεῖ καὶ θεοείκε-
λε τοῦ λόγου ἀνθρωποι ἀγάλματα· σπεύσωμεν,
δράμωμεν, ἄρωμεν τὸν ζυγὸν αὐτοῦ, ὑπολάβω-
μεν ἀφθαρσίαν καλὸν ἡνίοχον ἀνθρώπων, τὸν
Χριστόν. Ἀγαπήσωμεν τὸν πῶλον· ὑπὸ ζύγιον
ἄγαγε, σπεῦσον ᾧ παλαιῷ καὶ τῶν ἀνθρώπων τὸ σπου-
δαῖα καταζεύξας εἰς τὸν Θεὸν, πρὸς ἀθανα- D
σίαν κατεύθυνε τὸ ἅρμα, σπουδὴν πληρώσας
ἐναργῶς ὃ ἠνίξατο πρότερον μὲν εἰς Ἱερουσα-
λὴμ· νεῶν εἰσελαυνόντων ἐθνῶν. Κάλλιστον θέα-
μα ὦ πατρὶ, υἱὸς αἰώνιος νικηφόρος. Φιλοτίμως
οὖν πρὸς τὰ καλὰ, καὶ θεοφιλεῖς ἀνθρωποι
γενώμεθα, καὶ τῶν ἀπάντων τὰ μείζονα, Θεὸν καὶ
ζωὴν, κτησώμεθα. Ἀρωγὸς δὲ ὁ Λόγος· θαρ-
ρήσωμεν αὐτῷ· καὶ μήποτε ἡμᾶς τοσοῦτος ἁρπά-
σῃ καὶ χρυσὸς, μὴ δόξης ἐπέλθῃ πόθος, ὅσος
αὐτὸν τὸν τῆς ἀληθείας Λόγον. Οὐδὲ γὰρ ἔστι τῷ
Θεῷ αὐτῷ χάρις ἐν, εἰ ἡμεῖς τὰ μὲν πλείστου
ἄξια ὡς ἐλαχίστου ποιούμεθα, ἀνοίας δὲ, καὶ
ἀμαθίας, καὶ ῥᾳθυμίας, καὶ εἰδωλολατρείας ὑ-

vnus, qui magnus pontifex, & vnius Dei qui idem quoq; est pater, orat pro hominibus, & hortatur homines. Audite gentes innumerabiles, vel potius quicunque ex hominib. estis ratione præditi, & Barbari & Græci, omne genus hominũ voco, quorũ ego sum opifex voluntate Patris. Venite ad me sub vno Deo collocãdi, & vno Dei Verbo: nec expertia rationis animantia sola ratione superate, sed etiã ex vniuersis mortalibus do fruendã vobis immortalitatẽ. Volo enim, volo vos hac quoq; impertiri gratia, plenũ & integrũ præbens beneficiũ, vt ab omni vindicemini corruptione. Sed & Verbum vobis largior, Dei scilicet cognitionem, perfectũ meipsum largior. Hoc sum ego, hoc vult Deus. Hoc est cõsensio, hoc est concentus & harmonia Patris. Hoc Filius, hoc Christus, hoc Verbum Dei, brachium Domini, potestas vniuersorũ, voluntas Patris. Quorũ olim quidem imagines, sed non omnes similes. Volo vos corrigere ad exẽplar, vt sitis mihi quoq; similes: vnguento fidei vos vngam, per quod interitũ exuitis & corruptionẽ: & iustitiæ nudam ostendam figuram, per quam ad Deum ascenditis. *Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos. Tollite iugum meum super vos, & discite à me, quòd ego sum mitis & humilis corde, & inuenietis requiẽ animabus vestris. Iugum enim meum est suaue, & onus meum leue.* Festinemus, curramus, ô religiosæ, & Dei verbi similes, ô homines, imagines, festinemus, curramus, tollamus iugũ eius. Admittamus per incorruptionem præclarum aurigam hominũ Christum. Diligamus pullum, cum veteri duxit sub idem iugum, & iuncta hominum biga, currum dirigit ad immortalitatem, contendens ad Deum, vt euidenter impleat quod tacitè significauerat: prius quidem in Hierusalem, nunc autem agẽs in cœlis. Pulcherrimum est Patri spectaculum filius æternus, victor. Magno ergo studio & contentione feramur ad honesta, & efficiamur homines pij ac religiosi, & maximè eorum quæ sunt aliena ab affectionibus & perturbationibus, Deum & vitam acquiramus. Est autem Verbum adiutor: & bono animo simus, & in eo ponamus fiduciam. Nec nos vnquam tantum auri & argenti & gloriæ subeat desiderium, quãtum ipsius Verbi veritatis. Neque enim Deo gratum est, si nos ea quidem quæ sunt maximi pretij minimi facimus: amentias autem, & ignorantias, & socordias, ac voluptates,

& cultus ſimulachrorum, manifeſta probra ac dedecora, & impietatẽ extremam pluris faciamus. Non ab re enim philoſophi, quæcunq; ſtulti faciunt, ea impiè gerere, & impios eſſe exiſtimant. Quinetiam, dum ipſam ignorantiam tanquam inſaniæ deſcribunt genus, nihil aliud quàm multos fatentur inſanire. Non eſt ergo dubitandum, inquiet Verbũ, vtrum ſit eorum melius, ſapere ac moderatum eſſe, an inſanire. Oportet autem veritati fortiter adhærentes, Deum ſequi totis viribus, moderatè ſe gerentes, & exiſtimare omnia eius eſſe ſicut ſunt. Præterea autem nos quoq; cùm didicerimus eſſe rem pulcherrimam eius poſſeſſionem, ſeipſos Deo permittere, Dominũ Deum diligentes, & hoc noſtrũ eſſe munus per totam vitam exiſtimantes. Si autem ſunt communia ea quæ ſunt amicorum (eſt autem homo religioſus, & Dei amicus Deo intercedente) fiunt omnia hominis, quia ſunt Dei omnia: & ſunt omnia vtriuſque communia, Dei & hominis. Nobis ergo hoc nunc reſtat, vt dicamus, eum ſolũ qui eſt pius ac religioſus, eſſe Chriſtianum, & diuitem, & temperantem, & generoſum, & ea ratione Dei imaginem cum ſimilitudine, & dicere & credere iuſtum eſt & ſanctum, vt qui à Chriſto Ieſu factus ſit cum prudentia, atque adeo iam quoque Deo ſimilis. Non celat itaque Propheta gratiam, dicens: *Ego dixi dij eſtis, & filij excelſi omnes.* Nos enim, nos adoptauit, & noſter tantùm vult eſſe pater, non eorum qui fidem non habent. Res ergo noſtræ ita ſe habent, qui Dei aſſeclæ ſumus. Qualia autem ſunt conſilia, tales quoque ſunt ſermones: quales autem ſunt ſermones, tales etiam actiones: & qualia ſunt opera, vita talis. Bona eſt vniuerſa hominum vita, qui Chriſtum cognouerunt. Satis, vt puto, verborum fecimus, etiãſi longius proceſſi, propter beneuolentiam, quod de Deo habui effundens, vtpote qui ad ſalutẽ maximum omnium bonorum hortarer. De ea enim vita quæ nullum habet finem, nec volunt quidem vnquam intermitti ſermones, ſacra enunciantes. Vobis autem adhuc hic reſtat finis, vt eligatis id quod eſt vtile, vel iudicium, vel gratiam. Nam ego ne puto quidem eſſe dubitandum, vtrum eorum ſit melius: ſed nec fas eſt comparare vitam cum interitu.

Psal. 81.

Ἐρῆς θεοφανῆς, καὶ τὸ ἐσχάτιλω δυσέβειαν, καὶ πλείονος ποιήμεθα. Οὐ γὰρ ἀπὸ τόπου, φιλοσόφων παῖδες πάντα ὅσα ἀσεβοῦσιν οἱ μώροι, μωσιουργῶν καὶ ἀσεβῆ νομίζουσι. Καὶ αὐτίκα γε ἐπὶ τὴν ἄγνοιαν μανίας εἶδος ὑπογράφοντες, οὐδὲν ἄλλο ἢ μεμηνέναι τοὺς πολλοὺς ὁμολογοῦσιν. Οὐ δεῖ οὖν ἀμφιβάλλειν, ἐρῆς ὁ Λόγος, ὁπότερον αὐτῶν ἄμεινον, σωφρονεῖν, ἢ μεμηνέναι. Ἐχομένους οὖν ἀφορίζειν τῆς ἀληθείας, πάντι σθένει, ἑπεσθαι χρὴ τῷ Θεῷ, σωφρονοῦντας, καὶ πάντα αὐτὸν νομίζειν, ὡς ἔστι. πρὸς δὲ, καὶ ἡμᾶς, ὃ κάλλιστον τῶν κτημάτων, μεμαθηκότας ὄντας αὐτὸ, σφᾶς αὐτοὺς ἐπιτρέπειν τῷ Θεῷ, ἀγαπῶντας Κύριον τὸν Θεόν, καὶ τοῦτο πρὸ ὅλου τοῦ βίου ἔργον ἡγουμένους. Εἰ δὲ κοινὰ τὰ φίλων· θεοφιλὴς δὲ ὁ ἀνθρωπος τῷ Θεῷ· καὶ γὰρ οὕτω φίλος, μεσιτεύοντος τοῦ Λόγου· ἔστι δὴ οὖν τὰ πάντα τοῦ ἀνθρώπου, ὅτι τὰ πάντα τοῦ Θεοῦ· καὶ κοινὰ ἀμφοῖν ἐστὶν φίλοιν τὰ πάντα, τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ ἀνθρώπου. Ὥρα οὖν ἡμῖν μόνον τὸν θεοσεβῆ Χριστιανὸν εἰπεῖν πλούσιόν τε, καὶ σώφρονα, καὶ δύκμον· καὶ τῶν εἰκόνα τοῦ Θεοῦ μὲτ' ὁμοιώσεως, καὶ λέγειν τε πιστεύειν, δίκαιον καὶ ὅσιον, μετὰ φρονήσεως γινόμενον τοῦ Χριστοῦ Ἰησοῦ, καὶ εἰς τοσοῦτον, ὅμοιον ἤδη καὶ Θεῷ. Οὐκ ἀποκρύπτεται γοῦν ὁ προφήτης τὸ χάρισμα λέγων, Ἐγὼ εἶπον ὅτι θεοί ἐστε, καὶ υἱοὶ ὑψίστου πάντες· Ἡμᾶς γὰρ ἡμᾶς εἰσποιήσατο, καὶ ἡμῶν ἐθέλει μόνων κεκλῆσθαι πατὴρ, οὐ τῶν ἀπειθούντων. καὶ γὰρ οὖν ὧδε πως ἔχει τὰ ἡμέτερα τῶν Χριστοῦ παιδῶν· οἷαι μὲν αἱ βουλαὶ, τοῖοι καὶ οἱ λόγοι· οἱοῖοι δὲ οἱ λόγοι, τοιαίδε καὶ αἱ πράξεις· καὶ οἷα τὰ ἔργα, τοιοῦτος ὁ βίος· χρηστὸς ὁ σύμπας ἀνθρώπων βίος, τὸν Χριστὸν ἐγνωκότων. ἀλλὰ οἶμαι τῶν λόγων, εἰ καὶ μακροτέρῳ προῆλθον, ὑπὲρ φιλανθρωπίας, ὅτι περ εἶχον εἰς Θεοῦ εἰκόνα, ὡς ἂν ὅτι δικαιότατον τὰγαθῶν, τὴν σωτηρίαν, προκαλῶν· πρεῖ γάρ τοι τῆς παύλης ὕδατι ὕδατι ἐχούσης ζωῆς, οὐκ ἐθέλουσιν οὐδὲ οἱ λόγοι παύσασθαί ποτε ἱεροφαντοῦντες· ὑμῖν δὲ ἔτι τοῦτο προλείπεται πέρας, ὃ λοιπὸν τελῶ ἐλέσθαι ἢ κρίσιν ἢ χάριν· ὡς ἔγωγε οὐδὲ ἀμφιβάλλειν ἀξιῶ, πότερον ἄμεινον αὐτῶν. οὐδὲ μὲν συγκρίνεσθαι θέμις ζωὴν ἀπωλείᾳ.

Συγκεκέφθω χρηπὶς ἀληθείας, ὦ παῖδες ὑμεῖς, ὑμῖν αὐτοῖς, ἀγίῳ νέῳ μεγάλου Θεοῦ θριάμβιος γνώσεως ἁρμογῆς, ποθεινὴ καλὴ δι' ὑπακοῆς λόγου, ζωῆς ἀϊδίου ὄρεξις νοερῷ καταβληθεῖσα χωρίῳ.

ΚΛΗΜΕΝΤΟΣ ΤΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΩΣ ΠΑΙΔΑΓΩΓΟΣ.

ΒΙΒΛΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ.

CLEMENTIS ALEXANDRINI PAEDAGOGVS.

LIBER PRIMVS.

ΤΑΔΕ ΠΕΡΙΕΧΕΙ βιβλίον πρῶτον.

α. Τί ἐπαγγέλλεται ὁ Παιδαγωγός.

β. Ὅτι διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν ὁ Παιδαγωγὸς ἐδίσατεῖ.

γ. Ὅτι φιλάνθρωπος ὁ Παιδαγωγός.

δ. Ὅτι ἐπίσης ἀνδράσι καὶ γυναιξὶν ὁ λόγος Παιδαγωγός ἐστι.

ε. Ὅτι πάντες οἱ περὶ τὴν ἀλήθειαν καταγινόμενοι, παῖδες πρὸς τὸν Θεόν.

ϛ. Πρὸς τοὺς ὑπολαμβάνοντας τὴν τῶν παιδίων καὶ νηπίων προσηγορίαν τὴν τῶν πρώτων μαθημάτων αἰνίττεσθαι διδαχήν.

ζ. Τίς ὁ Παιδαγωγός, καὶ περὶ τῆς Παιδαγωγίας αὐτοῦ.

η. Πρὸς τοὺς ἡγουμένους μὴ εἶναι ἀγαθὸν τὸ δίκαιον.

θ. Ὅτι τῆς αὐτῆς δυνάμεως καὶ εὐεργετεῖν τε καὶ κολάζειν δικαίως· ἐν ᾧ, τίς ὁ τρόπος τῆς Παιδαγωγίας τοῦ λόγου.

ι. Ὅτι αὐτὸς Θεὸς διὰ τοῦ αὐτοῦ λόγου καὶ ἀπείργει τῶν ἁμαρτιῶν, ἀπειλῶν· καὶ σώζει τὸν ἀνθρώπινον, παρακαλῶν.

LIBRI PRIMI capita.

1. *Quid profiteatur Pædagogus.*

2. *Quòd propter peccata nostra nos moderetur Pædagogus.*

3. *Quòd sit benignus & hominum amans Pædagogus.*

4. *Quod ex æquo virorum & mulierum Pædagogus sermo sit.*

5. *Quòd omnes qui in veritate versantur, sunt apud Deum pueri.*

6. *Aduersus eos qui existimant puerorũ & infantiũ appellationem significare primarum disciplinarum doctrinam.*

7. *Quis sit Pædagogus, & de eius Pædagogia.*

8. *Aduersus eos qui existimant non esse bonum eum qui iustus est.*

9. *Quod eiusdem est potestatis & benefacere & iustè punire: in quo etiam dicitur, quis sit modus Pædagogiæ verbi.*

10. *Quod idem Deus per idem verbum & à peccatis arcet, minans, & humanæ naturæ salutem dat, adhortans.*

11. *Quòd per legem & prophetas Verbum Pædagogi fungeretur officio.*

12. *Quòd Pædagogus conuenienter paternæ affectionis seueritate & benignitate vsus sit.*

13. *Quòd quemadmodum id quod rectè & ex virtute geritur, fit ex recta ratione, ita rursus peccatum præter rationem.*

A ια. Οτι διὰ νόμου καὶ προφητῶν ὁ Λόγος ἐπαιδαγώγει.

ιβ. Οτι ἀναλόγως τῇ πατρικῇ διαθέσει κέχρηται ὁ παιδαγωγὸς αὐστηρίᾳ καὶ χρηστότητι.

ιγ. Οτι ὡς τὶ κατόρθωμα κατὰ τὸν ὀρθὸν γὰρ λόγον, οὕτως ἔμπαλιν τὸ ἁμάρτημα παρὰ τὸν λόγον.

QVID PROFITEATVR Padagogus.

CAPVT I.

CVM hæc tria sint in homine, mores, actiones, animiq; perturbationes: mores sermo sibi vindicat exhortatorius, pietatis dux ac religionis, qui instar carinæ subiectus est ad fidei ædificationem: quo quidem nos valde exultantes & opiniones veteres abiurantes, ad salutem capessendam iuuenes alacrésque reddimur, cum psallente prophetia concinentes: *Quàm bonus Israel Deus iis, qui recto sunt corde!* Omnibus verò actionibus præest sermo qui versatur in tradendis præceptis: animi autem perturbationibus medetur sermo consolatorius. Cùm sit vnus hic sermo, à mundana, in qua educatus est, consuetudine hominem abripiens, & in simplici vniúsque modi fidei in Deum salute instituens. Dux itaque cœlestis sermo, ad salutem quidem quando adhortatur hominem, exhortatorius vocatur, & hic sermo propriè incitatorius, ex parte scilicet totum, appellatus est. Est enim exhortatoria vniuersa religio piúsq; Dei cultus, vt qui & vitæ hic rectè degẽdæ, & futuræ desideriũ menti cognatæ ingeneret. Nunc autem cùm in medẽdo & præcipiẽdo versetur, & ad vtrumq; simul, eũ quẽ admonet, ipse seipsum sequens, adhortetur, morborũ animæ curationem in summa promittens, hic à nobis appositè vno appelletur nomine, Pędagogus: cùm in actione, non in tradenda disciplinę ratione, versetur: quatenus eius quoque finis est, animam meliorem reddere, non docere: & in vita moderata, non quæ sit scientia prædita, instituere. Quanquam hic ipse quoque ad docendum aptus sit sermo; licet nunc aliter sumatur.

Psal. 72.

B ΤΙ ΕΠΑΓΓΕΛΛΕΤΑΙ ὁ Παιδαγωγός.

ΚΕΦΑΛ. α.

ΤΡΙΩΝ γέ τοι τούτων περὶ τὸν ἄνθρωπον ὄντων, ἠθῶν, πράξεων, παθῶν, ὁ προτρεπτικὸς εἴληχε τὰ ἤθη αὐτοῦ, θεοσεβείας καθηγεμὼν, ὁ τροπιδίου δίκην ὑποκείμενος λόγος εἰς οἰκοδομὴν πίστεως, ἐφ' ᾧ μάλα γαννύμενοι καὶ τὰς παλαιὰς ἀπομνύμενοι δόξας, πρὸς C σωτηρίαν νεάζομεν, ψαλλούσῃ συνᾴδοντες προφητείᾳ· Ὡς ἀγαθὸς τῷ Ισραὴλ ὁ Θεὸς τοῖς εὐθέσι τῇ καρδίᾳ! Πράξεών τε ἁπασῶν ὁ λόγος ἐπιστατεῖ ὁ ὑποθετικός· τὰ δὲ πάθη, ὁ παραμυθητικὸς ἰᾶται. εἷς ὢν πᾶς ὁ αὐτὸς οὗτος λόγος, τῆς συντρόφου καὶ κοσμικῆς συνηθείας ἐξαρπάζων τὸν ἄνθρωπον, εἰς δὲ τὴν μονότροπον τῆς εἰς Θεὸν πίστεως σωτηρίαν παιδαγωγῶν. ὁ γοῦν οὐράνιος ἡγεμὼν ὁ λόγος, ὁπηνίκα μὲν ἐπὶ σωτηρίαν παρεκάλει, προτρεπτικὸς ὄνομα αὐτῷ ἦν· ἰδίως οὗτος ὁ παρορμητικὸς, ἐκ μέρους τὸ πᾶν, προσαγορευόμενος λόγος· προτρεπτικὴ γὰρ ἡ πᾶσα θεοσέ- D βεια, ζωῆς τῆς νῦν καὶ τῆς μελλούσης ὄρεξιν ἐγγεννῶσα τῷ συγγενεῖ λογισμῷ. Νυνὶ δὲ θεραπευτικός τε ὢν καὶ ὑποθετικὸς ἅμα ἄμφω, ἑπόμενος αὐτὸς αὐτῷ, παραινεῖ τὸ προτετραμμένον κεφάλαιον, τῶν ἐν ἡμῖν παθῶν ὑπισχνούμενος τὴν ἴασιν· κεκλήσθω δ' ἡμῖν ἑνὶ προσφυῶς οὗτος ὀνόματι Παιδαγωγός· πρακτικὸς, οὐ μεθοδικὸς ὢν ὁ παιδαγωγός· ᾗ καὶ τὸ τέλος αὐτοῦ βελτίωσαι τὴν ψυχὴν ἐστιν, οὐ διδάξαι· σώφρονός τε, οὐκ ἐπιστημονικοῦ καθηγήσασθαι βίου. καί τοι καὶ διδασκαλικὸς ὁ αὐτός ἐστι λόγος, ἀλλ' οὐ νῦν

ὁ μὲν γὰρ ἐν τοῖς δογματικοῖς δηλωτικὸς καὶ ἀποκαλυπτικὸς, ὁ διδασκαλικός· πραγματικὸς δὲ ὢν ὁ παιδαγωγὸς, πρότερον μὲν εἰς ἦθος ἐπιτηδείας προὐτρέψατο· ἤδη δὲ καὶ εἰς τὰ τῶν δεόντων ἐνέργειαν προκαλεῖται, τὰς ὑποθήκας τὰς ἀκεραίους παρεχόμενος, καὶ τῶν πεπλανημένων πρότερον τοῖς ὕστερον ἐπιδεικνὺς τὰς εἰκόνας. ἀμφω δ' ὠφελιμώτατα· τὸ μὲν, εἰς ὑποκοὴν, τὸ προτρεπτικὸν εἶδος· τὸ δὲ, ἐν εἰκόνος μέρει προσλαμβανόμενον, διττὸν καὶ αὐτὸ, πρὸς τὴν πρότερον συζυγίαν· τὸ μὲν αὐτὸ, ἵνα μιμώμεθα αἱρούμενοι τὸ ἀγαθόν· τὸ δ', ὅπως ἐκτρεπώμεθα προαιτούμενοι τὸ χεῖρον. Ἰασις οὖν τῶν παθῶν ἐνθένδε ἕπεται καὶ τὰς προσημάνσεις τῶν εἰκόνων, ἐπιῤῥωννύοντος τὸν παιδαγωγὸν τὰς ψυχὰς, καθάπερ ἀπίοις φαρμάκοις, ὑποθήκαις φιλανθρώποις εἰς τὸ πρωτεῖον τῆς ἀληθείας γνῶσιν, τοὺς κάμνοντας ἀφαιτωμένου. ἴσασι δ' ὅτι οὐκ ἔστιν ὑγίεια καὶ γνῶσις· ἀλλ' ἡ μὲν, μαθήσει· ἡ δὲ, ἰάσει περιγίνεται. οὐκ ἂν οὖν τις νοσῶν ἔτι πρότερόν τι τῶν διδασκαλικῶν ἐκμάθοι, πρὶν ἢ τέλεον ὑγιαίνει· οὐδὲ γὰρ ὡσαύτως πρὸς πεπαιδαγωγημένους ἢ κάμνοντας ἀεὶ τῶν προσηκόντων ἕκαστον λέγεται, ἀλλὰ πρὸς οὓς μὲν, εἰς γνῶσιν· πρὸς οὓς δὲ, εἰς ἴασιν. καθάπερ οὖν τοῖς νοσοῦσι τὸ σῶμα ἰατροῦ χρήζει. οὕτω καὶ τοῖς ἀσθενοῦσι τὴν ψυχὴν παιδαγωγοῦ δεῖ, ἵν' ἡμῶν ἰάσηται τὰ πάθη. εἶτα δὲ εἰς διδασκάλου, ὃς καθηγήσεται καθαρὸν πρὸς γνῶσεως ἐπιτηδειότητα διατηρῶν τὴν ψυχὴν, δυναμένην χωρῆσαι τὴν ἀποκάλυψιν τοῦ λόγου. πρεπόντως δὲ ἁρμόσει τελειοῦσα σωτηρίῳ ἡμᾶς βαθμῷ προσαλλήλῳ εἰς παίδευσιν ἐνεργῆ, τῇ καλῇ συγχεῖται οἰκονομίᾳ ὁ πάντα φιλάνθρωπος Λόγος, πρότερον αὐτὸν, ἔπειτα παιδαγωγῶν, ἐπὶ πᾶσιν ἐκδιδάσκων.

A Qui enim quæ ad dogmata pertinent declarat & reuelat, is sermo est qui in docendo versatur. Cùm autem in actione versetur Pædagogus, postquam ad componendos mores prius adhortatus est, tum ad ea quæ oportet agenda adhortatur, pura ac sincera præcepta tradens, & eorum quæ prius admissa sunt, erratorum imagines ac similitudines posteris ostendens. Sunt autem ambo vtilissima: Adhortatorium quidem genus, ad parendum: Alterum autem imaginis instar ac similitudinis assumptum, ipsum quoque est duplex, sicut prior coniugatio: ac partim quidem in eo consistit, vt bonum eligentes imitemur: partim autem, vt malum repudiantes auersemur. Perturbationum itaque animi hinc sequitur curatio, cùm adhibitis imaginum ac similitudinum solatiis animos confirmat Pædagogus humanis præceptis, tanquam lenibus medicamentis, ad perfectam veritatis cognitionem eos qui laborant deducens. Inter sanitatem autem & cognitionem permultum interest: nam hæc quidem disciplina, illa verò curatione comparatur. Qui itaque laborat, non prius aliquid eorum quæ ad doctrinam pertinent didicerit, quàm perfectè sanus fuerit. Neque enim discentibus ac laborantibus vnumquodque præceptum similiter traditur, sed illis quidem ad cognitionem, his verò ad medelam. Quemadmodum ergo, quorum corpus ægrotat, iis medico opus est; ita quorum æger est animus, ij pædagogo opus habent, qui nimirum perturbationibus animi medeatur nostri: deinde verò doctore, qui puram deducat animam ad cognitionis aptitudinem, vt possit reuelationem sermonis percipere. Porrò autem dum gradu salutari nobis conuenienti in efficaci disciplina nos studet perfectos & consummatos reddere, pulchra vtitur œconomia, omni ex parte benignus & hominum amans Sermo, primum adhortans, deinde fungens Pædagogi officio; in omnibus nos docens.

B C D

ΟΤΙ ΔΙΑ ΤΑΣ ΑΜΑΡΤΙΑΣ ἡμῶν ὁ Παιδαγωγὸς ὠφελεῖ.

ΚΕΦΑΛ. β'.

ΕΟΙΚΕΝ δὲ ὁ Παιδαγωγὸς ἡμῶν, ὦ παῖδες ὑμεῖς, τῷ πατρὶ αὐτοῦ τῷ

QVOD PROPTER PECcata nostra nos moderetur Pædagogus.

CAP. II.

PÆDAGOGVS autem noster, ô vos pueri, Deo Patri suo est similis,

cuius est filius, in quem nullum omnino cadit peccatum, estque nulli reprehensioni affinis, & animo impatibilis: Deus in figura hominis, impollutus, paternæ voluntati seruiens, verbum, Deus qui est in patre, qui est à dextris Patris, & cum figura Deus est. Hic nobis est imago in qua nulla est macula. Ei omnibus viribus tentandum est animam similem efficere. Et ille quidem ab omnibus humanis animi perturbationibus est liber. Propterea enim vel solus est iudex, quòd solus sit in quem peccatum non cadit: Nos autem, quoad eius fieri poterit, vt quàm minimum peccemus videamus. Nihil enim maiori curæ ac studio esse debet, quàm vt ab animi perturbationibus morbisque primùm liberemur: deinde verò, vt prohibeamus ne in peccatorum consuetudinem facilè prolabamur. Atque optimum quidem est nullo modo peccare penitus: quod Dei esse dicimus. Secundum autem, nullum ex voluntariis attingere maleficiis, quod est proprium sapientis. Tertium est, in inuoluntariorum non adeò multa incidere, quod est proprium eorum qui benè edocti & à Pædagogo rectè instituti fuere. Peccatis autem non diu immorari, loco vltimo ponatur. Sed hoc iis qui ad pœnitentiam reuocantur salutare est, pugnàm instaurare. Atque mihi quidem per Mosen videtur pulcherrimè dicere Pædagogus: *Si quis in eo fuerit repentè mortuus, statim polluetur caput voti eius, & radetur:* peccatum inuoluntarium, mortem repentinam appellans. Eam autem dicit polluere, vt quæ animam macula aspergat: & ideo quam citissimè ei adhibet medicinam, consulens vt statim ei caput radatur, nempe ignorantiæ comas, quæ vmbrã rationi offendunt, amouere & abstergere suadens, vt à densa vitij materia nuda relicta ratio (ea autem sedem suam collocat in cerebro) quam ocyssimè redeat ad pœnitẽtiam. Deinde cum pauca adiecisset, subiungit: Priores autem dies irrationales. Per quæ clarum est significari peccata quæ non facta sunt per rationem. Et inuoluntarium quidem appellauit repẽtinum, peccare autẽ, irrationale. Quamobrem sermo Pædagogus sortitus est moderationẽ, ad prohibendũ irrationale peccatum. Id autem hinc ex Scriptura considera: Propterea hæc dicit Dominus, quod prius fuerit peccatũ, arguendo ostẽditur per sequentẽ dictionẽ, propterea, quod iustũ iudicium sequitur. Idque per Prophetas apertè ostenditur,

Num. 6.

Θεῷ, οὗ ἀφ' ὅτου ἐστὶν υἱὸς ἀναμάρτητος, ἀνεπίληπτος, καὶ ἀπαθὴς τῆ ψυχῆ· Θεὸς ἐν ἀνθρώπου σχήματι, ἄληπτος, πατρικῷ θελήματι ἀμόλυντος, λόγος, Θεὸς, ὁ ἐν τῷ πατρὶ, ὁ ἐκ δεξιῶν τοῦ πατρὸς, σὺν καὶ τῷ σχήματι Θεός· ἔστι ἡμῖν εἰκὼν ἡ ἀκηλίδωτος. Τούτῳ πάντι τρόπῳ πειρατέον ἐξομοιοῦν τὴν ψυχήν· ἀλλ' ὁ μὲν, ἀπόλυτος εἰς ὃ πάντων ἐλεύθερος ἀνθρωπίνων παθῶν. Διὰ τοῦτο γὰρ καὶ μόνος κριτὴς, ὅτι ἀναμάρτητος μόνος· ἡμεῖς δ', ὅσον δύναμις, ὡς ὅτι ἐλάχιστα ἁμαρτάνειν πειρώμεθα. κατεπείγει γὰρ τοσοῦτον οὐδὲν, ὡς ἢ τῶν παθῶν, καὶ νοσημάτων ἀπαλλαγὴ πρῶτον· ἔπειτα δὲ καὶ ἡ κώλυσις τοῦ εἰς τὸ συνήθειαν τοῦ ἁμαρτάνειν διεμπίπτοιμεν. ἄριστον μὲν οὖν τὸ μηδ' ὅλως ἁμαρτάνειν καὶ μηδένα τρόπον· ὃ δὴ φαμὲν εἶναι Θεοῦ. δεύτερον δὲ, μηδενὸς τῶν γνωμίμων ἁπτεσθαι ποτε ἀδικημάτων· ὅπερ οἰκείου σοφοῦ· τρίτον, μὴ πάνυ πολλοῖς τῶν ἀκουσίων πρόσπιπτειν· ὅπερ ἴδιον παιδαγωγουμένων εὖ μάλα. Τὸ μηδὲ ὀπτιμήκιστον * Διατείνειν τοῖς ἁμαρτήμασιν, τελευταῖον τίθημι. Ἀλλὰ καὶ τοῦτο τοῖς εἰς μετάνοιαν προκαλουμένοις ἀναμάχεσθαι, σωτήριον. καί μοι δοκεῖ παγκάλως διὰ Μωσέως φάσκειν ὁ Παιδαγωγός· Ἐάν τις ἀποθάνῃ ἐπ' αὐτῷ αἰφνίδιον, βεβηλώσει κεφαλὴν ἡγιασμένην ἡ κεφαλὴ βοτρύων αὐτοῦ, καὶ ξυρήσεται· τὸν ἀκούσιον ἁμάρτημα αἰφνίδιον θάνατον προσειπών· μιαίνειν δὲ αὐτὸν λέγει κηλιδοῦν τὸν ψυχήν. διὸ καὶ τὴν θεραπείαν, ἣ τάχος, ἐπισπέρχει, ξυρᾶσθαι παρακελεύων, τὰς ὑπερσκιαζούσας τῷ λογισμῷ τὰ ἀγνοίας κόμας ἀποφιλοτιμεῖσθαι προτρεπόμενος· ὡς γυμνὸν δασείας καταλελειμμένης ὕλης τὰ καιρίας τὸν λογισμόν. ἐνθενίζεται ἡ ὁδὸς ἐν ἐγκεφάλῳ· ὅτι τὰ μετάνοιαν παλινδρομῆσαι. ἔπειτα ὀλίγα προσθεὶς ὑπιφέρει· αἱ μὲν ἡμέραι αἱ πρότεραι, ἄλογοι· δι' ὧν δῆλον ὅτι αἱ ἁμαρτίαι μείουνται, αἱ μὴ γενόμεναι κατὰ λόγον. καὶ τὸ μὲν ἀκούσιον, αἰφνίδιον προσεῖπε· τὸ δὲ ἁμάρτημα, ἄλογον· ὃ δὴ χαίειν ὁ λόγος ὁ Παιδαγωγὸς τὸ ὑπερασπίσαι εἴληχεν, εἰς τὸ ἀλόγου κώλυσιν ἁμαρτίας. Σκόπει δὲ ἀνθ' ὧν δὲ ἀπὸ τῆς γραφῆς· διὰ τοῦτο τάδε λέγει Κύριος· Τὸ ἁμάρτημα ἐλεγκτικῶς τὸ προϋπάρξαν, διὰ τῆ ἑπομένης δείκνυται ῥήσεως· καθὸ ἡ δικαία κρίσις ἕπεται. καὶ τοῦτο ἐμφανὲς διὰ τῶν προφητῶν καταφαίνεται·

ὡς εἰ μὴ ἥμαρτες, λεγόντων, σὺν αὐ τάδε ἠπείλησεν· καὶ διὰ τοῦτο οὕτως λέγει Κύριος· Ἀνθ' ὧν σὺν ἠκούσατε τῶν λόγων τούτων, διὰ τοῦτο τάδε λέγει Κύριος· καὶ διὰ τοῦτο, ἰδοὺ λέγει Κύριος· Διὰ τοῦτο γὰρ ἡ προφητεία, δι' ἐπακοὴν καὶ ὑπακοήν· δι' ἣν μὲν, ἵνα σωθῶμεν· δι' ἣν δὲ, ἵνα παιδευθῶμεν. ἔστιν οὖν ὁ Παιδαγωγὸς ἡμῶν λόγος διὰ πραγμάτων θεραπευτικὸς τῶν κατὰ φύσιν τῆς ψυχῆς παθῶν. Κυρίως μὲν γὰρ ἡ τῶν τοῦ σώματος νοσημάτων βοήθεια, ἰατρικὴ καλεῖται τέχνη· αὐθρωπίνη σοφία διδακτή. Λόγος δὲ ὁ πατρικὸς, μόνος ἐστὶν αὐθρωπίνων ἰατὴρ ἀρρώστημάτων παιώνιος, καὶ ἐπῳδὸς ἅγιος νοσούσης ψυχῆς. σῶσον τὸν δοῦλόν σου, φησὶν, ὁ Θεός μου, τὸν ἐλπίζοντα ἐπὶ σοί. Ἐλέησόν με Κύριε, ὅτι πρός σε κεκραξόμεθα ὅλην τὴν ἡμέραν. Ἰατρικὴ μὲν γὰρ, κατὰ Δημόκριτον, σώματος νόσοις ἀκέσεται· σοφία δὲ, ψυχὴν παθῶν ἀφαιρήσεται· Ὁ δὲ ἀγαθὸς Παιδαγωγὸς, ἡ σοφία, ὁ Λόγος τοῦ πατρὸς, ὁ δημιουργήσας τὸν ἄνθρωπον, ὅλου κήδεται τοῦ πλάσματος· καὶ σῶμα καὶ ψυχὴν ἀκεῖται αὐτοῦ ὁ πανάρκης τοῦ ἀνθρώπου ἰατὴρ ὁ Σωτήρ. λύσας, φησὶ τῷ παραλύτῳ, τὸν σκίμποδα ἐφ' ὃν κατάκειται λαβών. ἆρόν σου κράβαττον. κράβαττον δὲ ὁ ἀρρώστος ἐρρώσθη. Καὶ τῷ τεθνεότι, Λάζαρε, εἶπεν, ἔξελθε· Ὁ δὲ ἐξῆλθε τῆς θήκης ὁ νεκρὸς, εἷος ἂν πρὶν ἡ παθεῖν· μεθέπεσας γὰρ τὸν λύσασιν. ναὶ μὴν καὶ καθ' αὑτὸν ἰᾶται τὰ ψυχὴν ἐπιτάγμασι καὶ χαρίσμασιν· Ἀλλὰ τοῖς μὲν ἐπιτάγμασι τάχα δὴ μᾶλλον, χαρίσμασι δὲ πλούσιος, ἀφέωνται σοι αἱ ἁμαρτίαι, τοῖς ἁμαρτωλοῖς ἡμῖν λέγει. Ἡμεῖς δὲ ἀμαυρήματι νήπιοι γεγόναμεν, τὸν ἀρίστην καὶ βεβαιοτάτην τάξιν τοῦ τῆς αὐτοῦ διατάξεως μεταλαμβάνοντες, ἣ πρῶτον μὲν ἀμφὶ τὸν κόσμον καὶ τὸν οὐρανὸν, ταῖς τε ἡλιακαῖς περικυκλήσεσι κυκλεῖται, καὶ τῶν λοιπῶν ἄστρων ταῖς φοραῖς ἀγωλεῖται διὰ τὸν ἄνθρωπον· ἔπειτα δὲ περὶ τὸν ἄνθρωπον αὐτὸν, περὶ ὃν ἡ πᾶσα σπουδὴ καταγίνεται· καὶ τοῦτον ἔργον ἡγουμένη μέγιστον, ψυχὴν μὲν αὐτοῦ φρονήσει καὶ σωφροσύνῃ κατηύθυνε· τὸ δὲ σῶμα κάλλει καὶ εὐρυθμίᾳ συνεκεράσατο· περὶ δὲ ταῖς πράξεσι τῆς ἀνθρωπότητος, τό τε ὂν αὐταῖς κατορθοῖ, καὶ τὸ εὔτακτον ἐνεπνεύσατο αὐτοῖς.

dum dicunt: *Si non peccasses, non hæc esset minatus, & propterea sic dicit Dominus. Propterea quod hos sermones non audisti, ideo hæc dicit Dominus.* Et: *Ecce propterea dicit Dominus.* Propterea enim est Prophetia, propter obedientiam scilicet & inobedientiam. Propter illam quidem vt seruemur: propter hanc autem, vt castigemur. Est autem Pædagogus noster, qui præter naturales animæ affectiones curat per admonitiones. Morborum enim corporis auxilium, propriè vocatur Medicina, quæ docetur humana sapientia. Verbum autem paternum, solus est humanarum ægritudinum Pæonius medicus, & sanctus ægrotatæ animæ incantator. *Saluum fac seruum tuum*, inquit, *Deus meus sperantem in te. Miserere mei Domine, quia ad te clamabo tota die.* Medicina enim, vt ait Democritus, medetur morbis corporis, sapientia autem liberat animam à perturbationibus. Bonus autem Pædagogus, qui est sapientia, qui Verbum Patris, qui fabricatus est cœlum, vniuersæ creaturæ curam gerit, eiusque corpori & animæ medetur, qui est omni ex parte sufficiens medicus humanæ naturæ, seruator. *Surge*, inquit paralytico, *& sublato, in quo iaces, grabato, vade domum.* Et qui prius erat infirmus, extemplo sanus & firmus euasit. Et mortuo, *Lazare*, dixit, *egredere.* Ille verò mortuus, ex sepulchro exiit qualis erat antequàm moreretur, meditatus resurrectionem. Quinetiam ipsi quoque medetur animæ præceptis donisque ac gratiis. Sed præceptis quidem ac monitis id facere vtique differt: donis autem ac gratiis dicit, *Dimittuntur tibi peccata tua*, nobis dicit peccatoribus. Nos autem, simul ac ipse cogitauit, facti sumus infantes, optimum ac stabilissimum locum ab optima & præclarè ordinata eius moderatione adepti: quæ primum quidem in mundi & cœli solisque ambitibus circumagitur, in cæterorúmque astrorum motibus versatur, propter hominem: deinde verò in ipso homine, in quem omne eius studium confertur. Eúmque maximum ac pulcherrimum esse opus existimans, prudentia quidem ac moderatione & temperantia animam eius direxit: corpus verò pulchritudine iustáque & commoderata membrorum proportione temperauit: in humanæ autem naturæ actionibus, quod in eis recte & ex virtute geritur, pulchrúmque qui est in eis ordinem, ex suo eis inspirauit.

Esa. 66. Hiere. 7. Ezech. 1. Psal. 85. Matt. 2. Ioan. 11.

A

QVOD SIT BENIGNVS & hominum amans Pædagogus.

CAP. III.

IN omnibus prodeſt & in omnibus iuuat Dominus, & tanquam homo, & tanquam Deus: peccata quidem remittens, vt Deus: ne peccemus autem, Pædagogi ritu inſtituens, B vt homo. Iure ergo homo eſt Deo charus, quoniam eius figmentum homo eſt. Et alia quidem ſolo iuſſu fecit, hominem autem per ſe manu fabricatus eſt, & quid ei proprium, inſpirauit. Quod ergo ab ipſo & ad eius imaginem factum eſt, vel tanquam propter ſe Deo eligendum ab ipſo Deo fabricatum eſt, vel tanquam propter aliud eligendum, effictum eſt. Si ergo homo eſt propter ſe res eligenda, cùm bonus ſit bonum amauit. & intus eſt in homine id amatorium, quod Dei inſpiratio dicitur. Si autem res propter alias eligenda factus eſt, non C alia fuit Deo cauſa cur hunc faceret, quàm quod abſque eo neque Deus poterat eſſe bonus opifex, neque homo peruenire ad Dei cognitionem. Non enim aliter id cuius cauſa homo factus eſt Deus feciſſet, ſi non homo factus eſſet: & quam habuit reconditam volendo potentiam, per externam impleuit faciendi poteſtatem Deus, ab homine id accipiens quod fecit hominem. Et vidit quem habuit, & factum eſt quod voluit. Nihil eſt autem quod Deus non poſſit. Homo ergo quem fecit Deus, res eſt per ſe eligenda. Res autem quæ per ſe eſt eligenda, ei eſt propria & familaris cui per ſe eſt eligenda. Ea autem res eſt expetenda & diligenda. Sed & ſi quid eſt diligendum, non poteſt id ab ipſo non diligi. Diligẽdum autem eſſe hominem oſtenſum eſt. Homo ergo à Deo diligitur. Quî enim fieri poteſt vt non diligatur, propter quem vnigenitus ex ſinu patris demittitur, Verbum fidei? fides ex ſuperabundantia. Ipſe Dominus, qui
Ioan. 16. aperte confitetur & dicit: *Ipſe enim pater vos diligit, quia vos me dilexiſtis.* Et ipſe
Idem 17. rurſus: *Et dilexiſti ipſos, quemadmodum me dilexiſti.* Quidnam ego vult Pæda-

ΟΤΙ ΦΙΛΑΝΘΡΩΠΟΣ ὁ Παιδαγωγός.

ΚΕΦΑΛ. γ'.

ΠΑΝΤΑ ὀνίνησιν ὁ Κύριος, καὶ πάντα ὠφελεῖ, καὶ ὡς ἄνθρωπος, καὶ ὡς Θεός· τὰ μὲν ἁμαρτήματα ὡς Θεὸς ἀφιείς· εἰς δὲ τὸ μὴ ἐξαμαρτάνειν παιδαγωγῶν ὡς ἄνθρωπος. εἰκότως ἄρα φίλος ὁ ἄνθρωπος τῷ Θεῷ, ἐπεὶ καὶ πλάσμα αὐτοῦ ἐστι· καὶ τὰ μὲν ἄλλα κελεύσει μόνον πεποίηκεν, τὸν δὲ ἄνθρωπον δι' αὐτοῦ ἐχειρούργησεν, καὶ ἃ αὐτῷ ἴδιον ἐνεφύσησεν. Ὃ οὖν κατ' αὐτὸ καὶ πρὸς αὐτὸν ἀπεικονισμένον, ἢ ὡς δι' αὐτὸ αἱρετὸν τῷ θεῷ, κατ' αὐτὸ δεδημιούργηται τοῦ θεοῦ, ἢ ὡς ἕνεκεν ἄλλου αἱρετὸν διαπέπλασται. εἰ μὲν οὖν δι' αὐτὸ αἱρετόν, ὁ ἀγαθὸς ὢν, ἀγαθὸν ἠγάπησεν· καὶ τὸ φίλτρον ἔνδον ἐστὶν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ· τοῦθ' ὅπερ ἐμφύσημα λέγεται θεοῦ· εἰ δὲ ἕνεκεν τῶν ἄλλων ὁ ἄνθρωπος αἱρετὸν γέγονεν, οὐκ ἄλλην αἰτίαν ἔσχε τοῦ ποιῆσαι αὐτὸν ὁ Θεὸς, ἢ ὡς οὐκ ἂν καὶ αὐτὸς οἱόντε ὄντος, τὸν μὲν, γνῶσθαι δημιουργὸν ἀγαθόν· τὸν δὲ, εἰς γνῶσιν ἀφικέσθαι θεοῦ. οὐ γὰρ ἄλλως ἦν ὅ, οὗ ἕνεκεν ἄνθρωπος γέγονεν, ἐποίησεν ὁ Θεὸς, εἰ μὴ ἄνθρωπος ἐγεγόνει· καὶ εἰς ὃ εἶχεν ἀναποκεκρυμμένην ἰσχὺν τοῦ βούλεσθαι ὁ Θεὸς, εἰς τὸ ἔξωθεν τοῦ πεποιηκέναι, πρόσθεσιν ἐπλήρωσεν δυνάμεως, λαβὼν παρὰ ἀνθρώπου ὃ πεποίηκεν ἄνθρωπον· καὶ ὃν εἶχεν εἶδεν· καὶ γέγονεν ὃ ἠθέλησεν. Οὐδὲν δὲ ὃ μὴ δύναται Θεός· ὁ ἄνθρωπος ἄρα, ὃν πεποίηκεν ὁ Θεὸς, δι' αὐτὸν αἱρετόν ἐστιν. Ὃ δὲ δι' αὐτὸν αἱρετὸν, οἰκεῖόν ἐστιν ὧ πάντων μὲν ἢ δι' αὐτὸν αἱρετόν· τοῦτο δὲ καὶ ἀσπαστὸν καὶ φίλητόν. ἀλλὰ καὶ φίλητὸν μὲν τί ἐστιν, οὐχὶ δὲ καὶ φίλησται κατ' αὐτό. Φίλητὸς δὲ ὁ ἄνθρωπος ἀπεδέδεικται· φίλησται ἄρα πρὸς τοῦ θεοῦ ὁ ἄνθρωπος. πῶς γὰρ οὐ φίλησται, δι' ὃν ὁ μονογενὴς ἐκ κόλπων πατρὸς καταπέμπεται λόγος τῆς πίστεως; ἡ πίστις ἐκ περιουσίας. αὐτὸς σαφῶς ὁ Κύριος ὁμολογῶν καὶ λέγων· Αὐτὸς γὰρ ὁ πατὴρ φιλεῖ ὑμᾶς, ὅτι ὑμεῖς ἐμὲ πεφιλήκατε. καὶ πάλιν ὁ αὐτός· Καὶ ἠγάπησας αὐτοὺς καθὼς ἐμὲ ἠγάπησας. τί μὲν οὖν ὁ Παιδα-

γωγὸς βούλεται, καὶ τί ἐπαιτέλλεται, ἐν ἔργῳ καὶ λόγῳ διακείμενος· καὶ ὑπαγορεύσει μὲν τῶν πρακτέων, ἀπαγορεύσει δὲ τῶν ἐναντίων. ἤδη που δῆλον. Σαφὲς δὲ ὡς ἄρα θάτερον εἶδος τῶν λόγων τὸ διδασκαλικόν, ἰσχνόν τέ ἐστι καὶ πνευματικόν, ἀκριβολογίας ἐχόμενον, τὸ ἐποπτικόν. ὃ δὴ ὑπερκείσθω τανῦν. καθήκει δ' ἡμῖν ἀνταγαπᾶν μὲν τὸν καθηγούμενον ἀγαπητικῶς ἀρίστου βίου· βιοῦν δὲ πρὸς τὰ διατάγματα τῆς αὐτοῦ προαιρέσεως· οὐ μόνον ἐπιτελοῦντας τὰ προσταττόμενα, ἢ παραφυλάττοντας τὰ ἀπαγορευόμενα, ἀλλὰ καὶ τῶν εἰκόνων τὰς μὲν ἐκτρεπομένους, τὰς δὲ, ὡς ἔνι μάλιστα μιμουμένους, ἐπιτελεῖν καθ' ὁμοίωσιν τὰ ἔργα τοῦ Παιδαγωγοῦ· ἵνα δὴ τὸ κατ' εἰκόνα καὶ καθ' ὁμοίωσιν πληρώσῃ. Ὡς γὰρ ἐν σκότῳ βαθεῖ ἀλώμενοι τῷ βίῳ, ἀπταίστου καὶ ἀκριβοῦς καθοδηγοῦ δεόμεθα· ὁδηγὸς δὲ ἄριστος, οὐχὶ τυφλὸς, καθά φησιν ἡ γραφὴ, τυφλοὺς εἰς τὰ βάραθρα χειραγωγῶν· ὀξὺ δὲ βλέπων καὶ διορῶν τὰ ἐγκάρδια λόγος. καθάπερ οὖν οὐκ ἔστι φῶς ὃ μὴ φωτίζει, οὐδὲ κινοῦν ὃ μὴ κινεῖ, οὐδὲ φιλοῦν ὃ μὴ φιλεῖ, οὐδὲ ἀγαθόν ἐστιν ὃ μὴ ὠφελεῖ, καὶ εἰς σωτηρίαν καθοδηγεῖ. ἄγωμεν οὖν τὰς ἐντολὰς δι' ἔργων τοῦ Κυρίου· καὶ γὰρ ὁ λόγος αὐτὸς ἐναργῶς σὰρξ γενόμενος, τὴν αὐτὴν ἀρετὴν πρακτικὴν ἅμα καὶ θεωρητικὴν ἐπιδεικνύ· καὶ δὴ νόμον ὑπολαμβάνοντες τὸν λόγον, τὰς ἐντολὰς τε τὰς ὑποθημοσύνας αὐτοῦ, τὰς συντόμους ὁδοὺς καὶ συντόνους εἰς ἀϊδιότητα γνωρίσωμεν· πειθοῦς γὰρ ἀνάπλεω, οὐ φόβου, τὰ προστάγματα.

A gogus, & quid profitetur, & quomodo factis & dictis affectus sit, & in iis quæ sunt agenda præcipiendis, & prohibendis iis quæ sunt contraria, iam vtique clarum est. Manifestum est autem esse alterum genus sermonis, cuius est institutum docere, quod quidem est subtile & spiritale, & accuratam tractandi rationem sequitur, & in arcanis contemplandis mysteriis versatur. Id autem in præsentia differatur. Par est autem eum nos redamare, qui pro suo in nos amore dux est nobis vitæ optimæ degendæ: ex eius autem voluntatis iussis viuere, non ea solum quæ iubentur exequendo, vel quæ prohibentur cauendo, sed etiam has quidem imagines auersando, illas verò, quoad eius fieri poterit, imitando, Pædagogi factorum similitudinem operando referre: vt quod ad imaginem & similitudinem impleatur. In vita enim tanquam in profundis errantes tenebris, optimo & qui nunquam aberret ac offendat duce habemus opus. *Optimus autem dux est, non cæcus*, vt dicit Scriptura, *cæcos in foueas ducens*, sed sermo, cuius est visus perspicacissimus, & qui cordis intima peruidet. Quemadmodum ergo non est lux quæ non illuminat, neque mouens quod non mouet, nec diligens quod non diligit, ita nec bonum quod non prodest, & ad salutem deducit. Faciamus ergo præcepta per opera & facta Domini. Sermo enim ipse apertè caro factus est, eandem simul virtutem actiuam & contemplatiuam ostendens. Quare legem, hunc sermonem existimantes, præcepta eius atque monita, quæ sunt breues & directæ ad æternitatem vitæ, cognoscamus. Persuasione enim sunt plena præcepta, non timore.

B

Matt. 15.

C

Ioan. 1.

D

ΟΤΙ ΕΠΙΣΗΣ ΑΝΔΡΩΝ καὶ γυναικῶν ὁ Λόγος Παιδαγωγός ἐστιν.

ΚΕΦΑΛ. δ.

ΤΑΥΤΗΝ τοίνυν πλέον τὴν ἀγαθὴν ἀσπασάμενοι πειθαρχίαν, σφᾶς αὐτοὺς ἐπιδῶμεν Κυρίῳ, τὸ βεβαιότατον τῆς πίστεως αὐτοῦ ἐξαψάμενοι κάλων, τὴν αὐτὴν ἀρετὴν

QVOD EX ÆQVO VIrorum & mulierum Pædagogus Sermo sit.

CAP. IV.

HANC ergo bonam obedientiam magis magisque amplectentes, nos ipsos Domino tradamus, firmissimum eius fidei rudentem appendentes, cogitantes eandem esse virtutem

viri & mulieris. Si enim vtriſque vnus Deus eſt, vtriſque etiam vnus eſt Pædagogus, vna Eccleſia, vna moderatio ac temperantia, vna verecundia, alimentum commune, coniugales nuptiæ, reſpiratio, viſus, auditus, cognitio, ſpes, obedientia, charitas, omnia ſimilia. Quorum autem eſt vita quidem communis, communis autem gratia, & ſalus communis, eorum quoque communis eſt dilectio & educatio. *In hoc enim*, inquit, *ſæculo vxores ducunt & nubunt, in quo ſolo fœmininum à maſculo diſcernitur: in illo autem non amplius*: Vbi ſocialis & ſanctæ huius vitæ, quæ ex coniunctione proficiſcitur, præmia non maſculo ac fœminæ, ſed homini proponuntur, cùm eum qui eſt ſeparatus ſeiungat cupiditas. Viris itaque & mulieribus commune nomen homo eſt. Ea ratione mihi videntur Attici παιδάειον, communiter non ſolum maſculum, ſed etiam fœminam vocaſſe. Si cui fide dignus videtur eſſe Comicus Mænander in Rapizomena, qui ſic dicit: Filiola mea: admodum enim natura humanum eſt ac benignum παιδάειον. Iam vero ἄρνες quoque, quod agnos ſignificat, eſt epicœnum nomen ſimplicitatis, animalis maſculini & fœminini. Ipſe autem Dominus nos paſcit in ſæcula ſæculorum, Amen. Sine paſtore autem, nec oues, nec quicquam poteſt aliud viuere: neque pueri ſine Pædagogo, nec miniſtri ſine Domino.

Gal. 3.

Matt. 22.

Luc. 20.

ἀνδρὸς & γυναικὸς ἓν) νενοηκότες. Εἰ γὰρ ἀμφοῖν ὁ Θεὸς εἷς, εἷς δὲ καὶ ὁ Παιδαγωγὸς ἀμφοῖν, μία Ἐκκλησία, μία Σωφροσύνη, αἰδὼς μία, ἡ Τροφὴ κοινὴ, γάμος συζύγιος, ἀναπνοὴ, ὄψις, ἀκοὴ, γνῶσις, ἐλπὶς, ὑπακοὴ, ἀγάπη, ὅμοια πάντα. ὧν δὲ κοινὸς μὲν ὁ βίος, κοινὴ δὲ ἡ χάρις, κοινὴ δὲ καὶ ἡ σωτηρία· κοινὴ τούτων καὶ ἡ ἀγάπη, καὶ ἡ ἀγωγή· ἐν γὰρ τῷ αἰῶνι τούτῳ, φησὶ, γαμοῦσι καὶ γαμίσκονται· ἐν ᾧ δὴ μόνῳ τὸ ἄῤῥεν τοῦ θήλεος ἀφωρίσται· ἐν ἐκείνῳ δὲ, οὐκέτι· ἔνθα τοῦ κοινωνικοῦ καὶ ἁγίου τούτου βίου τὸν ἐκ συζυγίας τὰ ἐπαθλα, οὐκ ἄῤῥενι καὶ θηλείᾳ, ἀνθρώπῳ δὲ ἀποκειται, ὑπεξαιρουμένης ἐπιθυμίας διαζεύσης αὐτὸν κεχωρισμένου. Κοινὸν οὖν καὶ τοὔνομα ἀνδράσι καὶ γυναιξὶν ὁ ἄνθρωπος. Τοῦτο μοι δόκουσιν οἱ Ἀττικοὶ παιδάειον ὑποκοινῶς οὐ μόνον τὸ ἄῤῥεν, ἀλλὰ καὶ τὸ θῆλυ κεκληκέναι. εἰ τῷ πιστὸς καταφαίνεται ὁ Κωμικὸς ἐν Ραπιζομένῃ Μένανδρος, ὧδέ πως λέγων· Τοὐμὸν θυγάτριον· πάνυ γὰρ ὄντι τῇ φύσει φιλάνθρωπον τὸ παιδάειον σφόδρα. ἄρνες δὲ δὴ ὑποκοινόν ἐστιν ἀφελείας ὄνομα ἄῤῥενός τε καὶ θήλεος ζώου. αὐτὸς δὲ ἡμᾶς ὁ Κύριος ποιμαίνῃ εἰς τοὺς αἰῶνας, ἀμήν. ἄνευ δὲ ποιμένος οὔτε πρόβατα, οὔτε ἄλλο οὐδὲν πω βιωτέον· οὐδὲ δὴ παῖδας ἄνευ τοῦ Παιδαγωγοῦ· οὐδὲ μὴν οἰκέτας ἄνευ τοῦ Δεσπότου.

QVOD OMNES QVI in veritate verſantur, ſint apud Deum pueri.

ΟΤΙ ΠΑΝΤΕΣ ΟΙ ΠΕΡΙ τὴν ἀλήθειαν καταγινόμενοι, παῖδες παρὰ τῷ Θεῷ.

CAP. V.

ΚΕΦΑΛ. ε'.

QVOD itaque Pædagogia quidem ſit παίδων ἀγωγὴ, hoc eſt, puerorum ductio, ex ipſo nomine clarum eſt. Reſtat autem, vt pueros quos Scriptura ſignificat conſideremus, deinde Pædagogum eis præficiamus. Nos pueri ſumus. Multifariam autem nos celebrat, multiſque modis variis nominibus allegoricè vtitur Scriptura, ſimplicitatem fidei diuerſis rationibus immutans. In Euangelio itaque: *Cum in littore*, inquit, *ſtetiſſet Dominus, diſcipulos* (piſcabantur autem) *alloquutus eſt:*

Ioan. vlt.

ΟΤΙ μὲν οὖν ἡ Παιδαγωγία, παίδων ἐστὶν ἀγωγὴ, σαφὲς ἐκ τοῦ ὀνόματος. λοιπὸν δὲ ἐστὶ τοὺς παῖδας ὑποθεωρῆσαι, οὓς αἰνίττεται ἡ γραφὴ· εἶτα τὸν Παιδαγωγὸν αὐτοῖς ὑποτάξωμεν. οἱ παῖδες, ἡμεῖς· πολλαχῶς δὲ ἡμᾶς ἐξυμνεῖ· πολυτρόπως τε ἀλληγορεῖ ὀνόμασι ποικίλοις, τὸ ἀφελὲς τῆς πίστεως ἐξαλλάττουσα ἡ γραφὴ. ἐν γοῦν τῷ ΕΥαγγελίῳ σαλεὶς, φησὶν, ὁ Κύριος ὑπὸ τοῦ ἁλιαλῶ, πρὸς τοὺς μαθητάς· ἁλιεύοντες δὲ ἔτυχον· ἀνεφώ-

σεφώνησέν τε, Παιδία, μή τι ὄψον ἔχετε, τοὺς ἤδη ἐν ἕξει τῇ γνωείμῳ, παῖδας προσαγορεύων. προσήνεγκέν τε αὐτῷ, φησί, παιδία εἰς χειροθεσίαν εὐλογίας· κωλυόντων δὲ τῶν γνωείμων, εἶπεν ὁ Ἰησοῦς· Ἄφετε τὰ παιδία, καὶ μὴ κωλύετε αὐτὰ ἐλθεῖν πρός με· τῶν γὰρ τοιούτων ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν. Τί βούλεται δὲ λεχθέν, αὐτὸς διασαφήσει ὁ Κύριος, λέγων· Ἐὰν μὴ στραφῆτε καὶ γένησθε ὡς τὰ παιδία ταῦτα, οὐ μὴ εἰσέλθητε εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν· ὑ τὴν ἀναγέννησιν ἐν- B τεῦθεν ἀλληγορῶν, ἀλλὰ τὴν ἐν παισὶν ἁπλότητα εἰς ὁμοίωσιν προσκαταθέμενος ἡμῖν. Τοὺς παῖδας ἡμᾶς καὶ ὁ πνευματικὸς ἐκλέγεται πνεῦμα· Δρεψάμενοι, φησί, κλάδους ἐλαίας ἢ φοινίκων οἱ παῖδες, ἐξῆλθον εἰς ἀπάντησιν Κυρίῳ, καὶ ἐκέκραγον λέγοντες· Ὡσαννὰ τῷ υἱῷ Δαβίδ· εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου. Φῶς καὶ δόξα καὶ αἶνος μὲν ἱκετηρίας τῷ Κυρίῳ· τοῦτο γὰρ ἐμφαίνει ἑρμηνευόμενον Ἑλλάδι φωνῇ τὸ Ὡσαννά· καί μοι δοκεῖ ἡ γραφὴ ταύτῃ αἰνιττομένη τὴν προφητείαν, τὴν προφητεύειν, ἐν ὀνείδους C μέρει τοῖς ῥαθυμοῖς ἐγκαλεῖν. Οὐδέ ποτε ἀνέγνωτε ὅτι ἐκ στόματος νηπίων καὶ θηλαζόντων κατηρτίσω αἶνον; τοῦτό τοι καὶ ὁ Κύριος ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ μύσταις τοῖς γνωείμοις προσέχειν αὐτῷ, προορμῶν ὡς ἤδη σπεύδων πρὸς τὸν πατέρα· ὀρεκτικωτέρους διδασκαλίζων τοὺς ἀκροατάς, μετ' ὀλίγον ἀπεῖναι προμηνύων, ὡς δέον αὐτοῖς ἐπιποθεῖσθαι τῆς παρουσίας ἀφοδέστερον δηλῶν, καὶ ὅσον οὐδέπω ἀπαίρον- τος εἰς οὐρανὸν τοῦ Λόγου. πάλιν οὖν αὐτοὺς παιδία καλεῖ· φησὶ γάρ· Παιδία, ἔτι μικρὸν μεθ' ὑμῶν εἰμι. αὖθις τε παιδίοις ὁμοιοῖ τὴν βασι- D λείαν τῶν οὐρανῶν, ἐν ἀγορᾷ καθημένοις καὶ λέγουσιν· Ηὐλήσαμεν ὑμῖν, καὶ οὐκ ὠρχήσα- σθε· ἐθρηνήσαμεν καὶ οὐκ ἐκόψασθε. καὶ ὅσα ἄλλα τούτοις οἰκείως ἐπήγαγε. καὶ οὐ τί γε μόνον τὸ εὐαγγέλιον ταύτῃ φέρει· ὁμοδο- ξεῖ δὲ αὐτῷ καὶ ἡ προφητεία. λέγει γοῦν Δαβίδ, Αἰνεῖτε παῖδες Κύριον· αἰνεῖτε τὸ ὄνομα Κυρίου. λέγει δὲ καὶ διὰ Ἡσαΐου· Ἰδοὺ ἐγὼ καὶ τὰ παιδία ἃ μοι ἔδωκεν ὁ Θεός· θαυμάζεις ἀκούων τοὺς ἄνδρας τοὺς ἐν ἔθνεσι, παῖδας προσαγορεύοντος; οὐ μοι δοκεῖς Ἀττικῆς ἐπαΐειν φωνῆς, παρ' ἧς ἔστιν ἐκμαθεῖν τὰ καλὰς καὶ ὡραίας, ἔτι δὲ καὶ ἐλευθέρους νεανίδας,

A *Puelli, nunquid obsoniam habetis!* eos pueros appellans, quos vsu & diuturna consuetudine habebat familiares. *Et adduxerunt ei*, inquit, *pueros ad impositionem manuum benedictionis. Cùm autem eius noti ac familiares prohiberent, dixit Iesus: Sinite puellos, & ne prohibete eos venire ad me: talium enim est regnum cœlorum* Quid autem sibi vult quod dictum est, ipse declarabit Dominus, dicens: *Nisi conuersi fueritis, & efficiamini sicut hi puelli, non intrabitis in regnum cœlorum*; non regenerationem allegoricè hîc significans, sed quæ in pueris ineſt simplicitatem, vt eius similitudinem referamus, commendans. Pueros quoque nos eligit spiritus Propheticus. *Cùm carpsissent*, inquit, *pueri ramos oleæ vel palmarum, exierunt obuiam Domino, & clamarunt dicentes: Osanna filio Dauid, Benedictus qui venit in nomine Domini: Lux & gloria & laus cum supplicatione Domino.* Hoc enim significat Osanna, si Latinè explicetur. Mihi autem videtur scriptura, hanc prophetiam proferens, tacitè eam quæ prædicta fuerat probri loco obijcere. Nunquam legistis, *Ex ore infantium & lactentium perfeciſti laudem?* Hac itidem ratione Dominus suos familiares stimulat, vt ipsum diligenter attenderent incitans, vt qui iam ad patrem properaret: auditores vt maiore desiderio eum audirent præparans, fore vt paulò post abesset præsignificans: oportere eos veritate vberius ac profusius frui innuens, cùm Verbum mox se in cœlum reciperet. Rursus ergo eos vocat puellos. Ait enim; *Puelli, adhuc modicum sum vobiscum.* Et rursus assimilat regnum cœlorum puellis in foro sedentibus, & dicentibus: *Tibiâ vobis cecinimus, & non saltaſtis: lamentati sumus, & non planxiſtis*: & quæcunque alia subiunxit his consentanea. Neque verò ita solum sentit Euangelium, sed prophetia quoque est eiusdem sententiæ. Dicit itaque Dauid: *Laudate pueri Dominum, laudate nomen Domini.* Porrò autem dicit etiam per Esaiam: *Ecce ego & pueri quos dedit mihi Deus.* Miraris, dum audis viros, qui sunt in Gentibus à Domino vocari pueros: non mihi vocem videris audire Atticam, à qua dici potest, eas, quæ sunt elegantes & speciosæ adolescentulæ,

Ioan. vlt.
Matt. 19.
Marc. 10
Matt. 18.
Matt. 21.
Psal.
Ioan. 13.
Matt. 11.
Psal. 112.
Esa. 8.

& præterea ingenuæ, appellari παιδίσκας, ancillas autem παιδισκάρια: & ipsas adolescentulas propter ætatis puerilis vigorem diminutiuè puellarum nomine
Matt. 25. honorari. Iam verò cum dicit, *Agnelli stent à dextris*: simplices pueros significat, tanquam agni & oues sint genere, non viri. Agnellos autem priuilegio dignos censuit, eam quæ in hominibus facilitatem ac teneritudinem morúmque simplicitatem & animi innocentiam præferens. Et rur-
Hier. 46. sus quando dicit, *Tanquam vituli lasciantes*, nos rursus allegoricè significat.
Deut. 14 Et quando, *Tanquam columbam simplicem & felle carentem*. Et cùm rursus nos iu-
Num. 6. bet per Mosem, *duos pullos columbarum vel par turturum pro peccato offerre*, eorum quæ sunt tenera, nullam quæ eis inest cum peccato affinitatem, pullorumque innocentiam, & acceptæ iniuriæ nullam recordationem dicens esse Deo acceptam, & simile simili expiari exponens. Quinetiam turturum timiditas, quæ ne peccetur adhibenda est, cautionem significat. Quod autem nos pullos dicat, testis est Scriptura: *Quemadmodum gallina congregat pullos sub alis suis*: ita nos
Matt. 23. sumus pulli Domini, sane quam admirabiliter & mysticè animæ simplicitatem ex puerili ætate describente Sermone. Alicubi enim nos vocat pueros, alicubi verò pullos, nonnunquam autem infantes, alicubi autem filiolos, & sæpe filios, & populum recentem, & populum nouum. *Seruis autem meis*, inquit, *imponetur nomen nouum*. Nomen nouum di-
Esa. 56. & 65. cit, quod est recens, æternum, impollutum, simplex, & infantile & verum, quod benedicetur in terra. Per allegoriam autem nos rursus pullos vocat, qui vitij iugum non subimus, qui ab improbitate minimè domiti sumus, sed sumus simplices, & ad ipsum solum Patrem exilimus: non equos subiugales, qui ad propinquorum vxores hinniunt, & fœminarum insano amore tenentur, sed liberos, & recenter genitos: qui propter fidem exultant: qui celeriter currunt ad veritatem: qui sunt veloces ad salutem: qui mundana proterunt & conculcant. *Lætare valdè filia Sion, annuncia filia Hierusalem. Ecce Rex tuus venit tibi iustus, mansuetus, & seruans, & ipse mitis, & qui ascendit subiugalem & pullum nouum.*
Zach. 9. Matt. 21. Non satis habuit solum dixisse pullum, sed etiam nouum ei adiecit, humanitatis quæ in Christo vnita est nouitatem,

A παιδίσκας καλουμένας· παιδισκάρια δὲ τὰς
δούλας· καὶ νεανίδας δὲ καὶ αὐτὰς, ὡσεὶ δ'
ἥλικες τῆς παιδικῆς ἡλικίας, ὑποκοριστι-
κῶς ὀνομαζομένας. Καὶ τὰ ἀρνία δέ μου, ὅταν
λέγῃ, στήτω ἐκ δεξιῶν, τοὺς ἀφελεῖς αἰνίτ-
τεται παῖδας, ὡς ἄρνας οὐκ ἄῤῥενας καὶ
ὡσεὶ θαπτὰ ὄντας καὶ ἁγίους. Τὰ δὲ ἀρνία ὡσεὶ-
νομίας ἠξίωσεν, τῷ ἐν ἀνθρώποις ἀπαλότη-
τα καὶ ἀπλότητα τῆς ἀμνοίας τὴν ἀκακίαν ὡσεὶ-
μένην. Αὖθις τε ὅταν φῇ, ὡς μυσταγωγία γα-
λαθηνὰ, ἡμᾶς πάλιν ἀνηγορεῦ· καὶ ὡς ὡσεὶ-
σεβὲς ἄκακον καὶ ἄχολον. πάλιν ἡμᾶς νεοττοὺς
τε ἔτι δύο ὡσεὶ τερῶν, ἢ πυγόνων ζεύγος,
ὑπὲρ ἁμαρτίας κελεύει διὰ Μωσέως ὡσεὶ-
φέρεσθαι· ὃ ἀναμάρτητον τῶν ἀπαλῶν, καὶ
ἄκακον, καὶ ἀμνησίκακον τῶν νεοττῶν, δι' ὡσεὶ-
δεκτὸν εἶναι λέγων τῷ Θεῷ· καὶ ὃ ὅμοιον τῷ
ὁμοίου καθάρσιον ὑφηγούμενος· ἀλλὰ καὶ ὃ
δηλοῖ τῶν πυγόνων, τὸ ὡσεὶ τὰς ἁμαρτίας
βλάβεσθαι ὑποτυποῦται. Οἱ δὲ ἡμᾶς τοὺς
νεοττοὺς λέγει, μάρτυς ἡ γραφή. Ὃν τρόπον
ὄρνις στεγάζει τὰ νεοσσία ὑπὸ τὰς πτέρυγας
αὐτῆς, οὕτως ἐσμὲν νεοττοὶ Κυρίου· Θαύμα-
στῶς πάνυ καὶ μυστικῶς τὸ λόγου τὴν ἁπλότητα
τῆς ψυχῆς εἰς ἡλικίαν ὑπογραφομένου παιδι-
κήν. πῆ μὲν γὰρ, παῖδας ἡμᾶς καλεῖ· πῆ δὲ,
νεοττούς· ἔστι δ' ὅτε δὲ, νηπίους· ὁμοῦ τ' ἀλλα-
χόθι· καὶ τέκνα πολλάκις, τὸν λαὸν νέον, τὸν λαὸν
καινόν· Τοῖς δὲ δούλοις μου, φησὶ, κληθήσεται
ὄνομα καινόν. Νέον ὄνομα λέγει, ὃ καινὸν καὶ
ἄϊδιον, ἀγέραντον, καὶ ἀπλοῦν, καὶ νήπιον, καὶ
ἐπήνιον, ὃ εὐλογηθήσεται ὅπῃ τῆς γῆς. Ἀνηγο-
ρεῦν τ' αὖθις ἡμᾶς πῶλους καλεῖ, τοὺς ἀζυ-
γεῖς καὶ ἀβαμάστους πονηρίᾳ· ἀφελεῖς
δὲ, καὶ ὡσεὶ αὐτὸν μόνον τὸν πατέρα σκιρτη-
τικοὺς· οὐχὶ τοὺς ὅπῃ ταῖς τῶν πλησίον γυναι-
ξὶ χρεμετίζοντας ἵππους, τοὺς ἱπποζυγίους
καὶ ἀηλυμένους, ἀλλὰ τοὺς ἐλευθέρους καὶ νεο-
γνοὺς· τοὺς γαυριῶντας διὰ τὴν πίστιν· τοὺς εἰς
ἀλήθειαν εὐδρόμους· τοὺς ταχεῖς ὡσεὶ σωτη-
ρίαν· τοὺς καταπατοῦντας καὶ κρουόντας τὰ
κοσμικά. Χαῖρε σφόδρα θύγατερ Σιών· κή-
ρυσσε θύγατερ Ἰερουσαλήμ· ἰδοὺ ὁ βασιλεύς
σου ἔρχεταί σοι δίκαιος, ὡσεὶ, καὶ σώζων·
καὶ αὐτὸς ὡσεὸς, καὶ ὑπεδεδηκὼς ὅτι ὑποζύγιον ἐστὶ πῶλον νέον. Οὐκ ἤρκει ὃ πῶλον εἰ-
ρηκέναι μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸν νέον ὡσεσέθηκεν αὐ-
τῷ, ἵν' ἐν Χριστῷ νεολαίαν τῆς ἀνθρωπότητος,

καὶ ἀγήρω μετ' ἁπλότητος αἰδέστητα ἐμφαί- A
νων. Τοιούτους δὲ ἡμᾶς νέους πώλους τοὺς νη-
πίους ὁ θεῖος ἡμῶν πωλοδάμνης αἰανεέφ. Εἰ
δὲ ὄνος εἶη ὁ νέος ἐν τῇ γραφῇ, πλὴν ἀλ-
λ' ὁ πῶλος ὄνος ἐν ἔστι. Καὶ τὸν πῶλον, φη-
σὶ, προσέδησεν ἀμπέλῳ· ἁπλοῦν τύπον καὶ
νήπιον λαὸν τῷ λόγῳ προσδήσας, ὃν ἄμπε-
λον ἀλληγορῶ. Φέρει γὰρ οἶνον ἡ ἄμπελος, ὡς
αἷμα ὁ Λόγος· Ἀμφω δὲ ἀνθρώποις ποτὸν
εἰς σωτηρίαν. Ὁ μὲν οἶνος τῷ σώματι· Τὸ δὲ αἷ-
μα τῷ πνεύματι. Ὡς γὰρ ἀγέλας ἡμᾶς λέ-
γει, ἐξέχους μάρτυς ἀληθὴς Ἡσαΐου τὸ πνεῦμα·
Ὡς ποιμὴν ποιμανεῖ τὸ ποίμνιον αὐτοῦ, καὶ B
τῷ βραχίονι αὐτοῦ συλλέξει ἀρνας· Τὸ ἐπὶ ἁ-
παλώτερον τῶν προβάτων εἰς ἀφέλειαν ἀρ-
νας ἀλληγορῶν. Ἀμεμφῆ καὶ ἡμεῖς τὰ κάλλιστα
καὶ τελειότατα τῶν ἐν τῷ βίῳ κτημάτων, παι-
δικὴν προσηγορίαν ἀμησάμενοι, παιδείαν καὶ
παιδαγωγίαν κεκλήκαμεν. Παιδαγωγίαν δὲ
ὁμολογοῦμεν εἶναι ἀγωγὴν ἀγαθὴν ἐκ παί-
δων πρὸς ἀρετήν. Εμφανεστέρον δ' ὧν
ἡμῖν ἀποκαλύπτων ὁ Κύριος τὸ σημαινόμενον
ἐκ τῆς παιδίων προσηγορίας, γνωμένης ζη-
τήσεως ἐν τοῖς Αποστόλοις, ὅστις αὐτῶν εἴη C
μείζων, ἔστησεν ὁ Ιησοῦς ἐν μέσῳ παιδίον, εἰ-
πών· Ος ἐὰν ἑαυτὸν ταπεινώσῃ ὡς τὸ παιδίον
τοῦτο, οὗτος μείζων ἐστὶν ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν
οὐρανῶν. Οὐκ ἄρα καταχρήσθαι τῇ τῶν παι-
δίων προσηγορίᾳ, ὡς ἀλογίστων ἡλικίᾳ, ἢ
ὕσιν ἔδοξεν. οὐδ' ἂν εἴπη, ἐὰν μὴ γένησθε ὡς
τὰ παιδία ταῦτα, οὐκ εἰσελεύσεσθε εἰς τὴν
βασιλείαν τοῦ Θεοῦ· ἀμαθῶς ἐκδεκτέον.
Οὐκ ἄρ' ἔτι κυλιόμεθα οἱ νήπιοι χαμαί· οὐ-
δὲ ἕρπομεν ὡς τὸ πρόσθεν ὑπὸ γῆς, ὄφεων
δίκην, ἅλῳ τῷ σώματι, πρὸς ταῖς ἀνοήτοις
ὑπερθυμίαις ἱλυσπώμενοι· ἀνατεινόμενοι δὲ D
ἄνω τῇ διανοίᾳ, κόσμῳ καὶ ἁμαρτίαις ἀπο-
τεταγμένοι, ὀλίγῳ ποδὶ ἐφαπτόμενοι τῆς
γῆς· ὅσον ἐν κόσμῳ εἶναι δοκεῖν, σοφίαν
μεταδιώκομεν ἁγίαν· Μωρία δὲ αὕτη τοῖς
εἰς πανουργίαν ἠσκημένοις δοκεῖ. Παῖδες
οὖν εἰκότως, οἱ Θεὸν μόνον ἐγνωκότες πα-
τέρα, ἀφελεῖς, καὶ νήπιοι, καὶ ἀκέραιοι,
οἱ κεράτων μονοκεράτων ἐρασταί. Τοῖς γὰρ
προβεβηκόσιν ἐν τῷ λόγῳ, ταύτην ἐπεκή-
ρυξε τὴν φωνὴν, ἀφεστηκέναι κελεύων τῶν
τῇδε πραγμάτων, καὶ μόνῳ προσέχειν τῷ
πατρὶ παιδεύων; μιμουμένους τὰ παιδία.

& senij expertem cum simplicitate æternitatem ostendens. Tales autem nos nouos pullos qui infantes sumus diuinus noster alit pullorum domitor. Quòd si asinus quoque nouus est in Scriptura, pullus tamen est hic quoque asinus. *Et pullum*, inquit, *alligauit vineæ*; hunc simplicem & infantem populum sermoni alligans, quem vocat allegoricè vitem. Fert enim vinum vitis, sicut Verbum sanguinem. Est autem vtrumque poculentum hominibus ad salutem: vinum quidem corpori, sanguis verò spiritui. Quod autem nos quoque agnos dicit, fide dignus testis est spiritus loquens per Esaiam: *Sicut pastor pascet gregem suum, & brachio suo colliget agnos*: per id quod est in ouibus tenerrimum, agnos scilicet simplicitatem allegoricè significans. Atque adeo nos quidem certè earum quæ sunt in vita longe pulcherrimas & perfectissimas possessiones appellatione puerili honorantes, disciplinam Græcè παιδείαν & παιδαγωγίαν vocabimus. Pædagogiam autem esse confitemur bonam à pueris in virtute institutionem. Nobis itaque Dominus apertius ac euidentius reuelans quid ex appellatione puerorum significetur, cùm orta esset quæstio inter Apostolos, *quisnam ex eis maior esset, statuit Iesus puellum in medio dicens: Qui se humiliauerit vt hic puellus, is maior est in regno cælorum.* Non ergo puerorum appellatione vsus est, tanquam qui per ætatem essent inconsiderati, & ratione minimè vti possent, quemadmodum nonnulli sentire: neque si dixerit, *nisi fueritis sicut hi puelli, non intrabitis in regnum Dei*, id inerudite accipiendum est. Qui itaque infantes sumus, humi non amplius volutamur: neque vt antea serpentum more in terra serpimus, toto corpore in stultis cupiditatibus prouoluti; sed mente sursum erecti, mundoque & peccatis renunciantes, suspenso pede eatenus terram tangentes, quatenus in mundo esse videamur, sanctam persequimur sapientiam. Hæc autem videtur esse stultitia iis, qui se ad calliditatem & versutiam exacuerunt. Iure ergo sunt pueri, qui Deum solum patrem nouerunt, simplices infantes, integri ac innocentes, qui sunt vnicornium cornuum amatores. Iis itaque qui in sermone processerunt, hanc vocem annunciauit, rerum ac negotiorum quæ hic sunt iubens curam abijcere, & suadens solum patrem attendere, puellos imitantes,

Gen. 49.

Esa. 40.

Matt. 18.

Et ideo dicit in iis quæ consequuntur : *Ne sitis solliciti de crastino, sufficit enim diei malitia sua.* Ita curis de victu depositis, soli Patri adhærere præcipit. Qui autem hoc implet præceptum, reuera infans ac puer Deo est & mundo : huic quidem, tanquam seductus ac errabundus : illi verò, tanquam dilectus. Iam verò si vnus est, vt dicit Scriptura, magister in cœlis, in confesso est, qui in terra sunt, omnes appellari discipulos. Ita enim habet veritas : id quidem quod est perfectum, esse apud Dominum qui semper docet : quod puerile autem est & infantile, apud nos, qui semper discimus. Porrò autem itidem Prophetia id quod perfectum est honorauit viri appellatione. Et per Dauid quidem, de diabolo : *Virum*, inquit, *sanguinum abominatur Dominus.* Virum vocat, vt qui sit perfectus in vitio. Dicitur vir quoque Dominus, vt qui sit perfectus in iustitia. Ecce enim Apostolus ad Corinthios scribens, dicit : *Despondi enim vos vni viro virginem castam exhibere Christo : siue tanquam infantes & sanctos, veruntamen soli Domino.* Ad Ephesios autem scribens, apertissimè reuelauit quod quæritur, dicens hoc modo : *Donec occurramus omnes in vnitatem fidei & agnitionis Dei in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi, vt non simus amplius infantes qui fluctibus agitemur & circumferamur omni vento doctrinæ, in præstigiis hominum, in versutia ad insidias erroris : vera autem dicentes in dilectione, augeamus in ipsum omnia.* Hæc dicens ad ædificationem corporis Christi, qui est caput & vir, qui solus in iustitia perfectus : nos autem infantes, qui ad inflationem flant, hæresium ventos vitantes, & iis qui nos aliter docent quàm patres fidem non habentes, tunc perfecti efficimur quando sumus Ecclesia, capite, Christo scilicet, recepto. Hic autem par est attendere, appellationem huius vocabuli νήπιος, quod infantem significat, vt intelligatur τὸ νήπιον non dici de insipientibus. Qui est enim insipiens, dicitur νηπύτιος. νήπιος autem, qui est, νεήπιος, vt ἤπιος qui est leni ac molli animo. Quo fit, vt is dicatur νήπιος, qui moribus mitis ac mansuetus recenter euasit. Hoc autem manifestissimè significauit beatus Paulus, dicens:

Matth. 8

Pſal. 6.

2. Cor. 11.

Epheſ. 4

A δὲ καὶ τοῖς ἐχομένοις λέγει· Μὴ μεριμνᾶτε οὖν εἰς τὴν αὔριον· ἀρκετὸν γὰρ τῇ ἡμέρᾳ ἡ κακία αὐτῆς. οὕτως ἀποθεμένους τὰς βίου φροντίδας ἐξέχεσθαι μόνου τοῦ παιδὸς ἀξιοῖ. καὶ ὁ πληρῶν τὴν ἐντολὴν ταύτην, τῷ ὄντι νήπιός τε ὢν τυγχάνει καὶ παῖς θεῷ τε καὶ τῷ κόσμῳ· τῷ μὲν, ὡς πεπλανημένος· τῷ δὲ, ὡς ἠγαπημένος. εἰ δὲ εἷς διδάσκαλος ἐν οὐρανοῖς, ὡς φησὶν ἡ γραφὴ, ὁμολογουμένως οἱ ὑπὸ γῆς, εἰκότως ἅπαντες κληθήσονται μαθηταί· ἔστι γὰρ ὄντως ὁ ἀληθὴς· ὁ μὲν τέλειον τὸν εἶναι, ἀεὶ τῷ Κυρίῳ, τῷ διδάσκοντι ἀεί· ὁ δὲ παιδικὸν καὶ νήπιον, παρ' ἡμῖν, τοῖς ἀεὶ μανθάνουσι. ταύτην τοι καὶ ἡ προφητεία τὸ τέλειον τῇ τοῦ ἀνδρὸς τετίμηκε προσηγορίᾳ. καὶ ἀμέ γε Δαβὶδ ὅτι μὲν τὸν ἀμφιβόλου, Ἄνδρα αἱμάτων, φησὶ, βδελύσσεται Κύριος. ἄνδρα αὐτὸν, ὡς τέλειον ἐν κακίᾳ, καλεῖ. λέγεται δ' καὶ ὁ Κύριος ἀνὴρ, ἀμέ δ' εἰς αὐτὸν τέλειον ἐν δικαιοσύνῃ· αὐτίκα γοῦν ὁ Ἀπόστολος, ὑπισχνεῖται τοῖς Κορινθίοις, φησὶν· Ἡρμοσάμην γὰρ ὑμᾶς ἑνὶ ἀνδρὶ παρθένον ἁγνὴν παραστῆσαι τῷ Χριστῷ· εἴτε ὡς νηπίους ἅγιους, πλὴν ἀλλὰ τῷ μόνῳ Κυρίῳ. γράφεται δὲ, Ἐφεσίοις γράφων, ἀπεκάλυψε τὸ ζητούμενον, ὧδέ πως λέγων· Μέχρι καταντήσωμεν οἱ πάντες εἰς τὴν ἑνότητα τῆς πίστεως καὶ τῆς ἐπιγνώσεως τοῦ Θεοῦ, εἰς ἄνδρα τέλειον, εἰς μέτρον ἡλικίας τοῦ πληρώματος τοῦ Χριστοῦ· ἵνα μηκέτι ὦμεν νήπιοι, κλυδωνιζόμενοι καὶ περιφερόμενοι παντὶ ἀνέμῳ τῆς διδασκαλίας ἐν τῇ κυβείᾳ τῶν ἀνθρώπων, ἐν πανουργίᾳ πρὸς τὴν μεθοδείαν τῆς πλάνης· ἀληθεύοντες δὲ ἐν ἀγάπῃ, αὐξήσωμεν εἰς αὐτὸν τὰ πάντα. Ταῦτα λέγων εἰς οἰκοδομὴν τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ, ὅς ἐστι κεφαλὴ καὶ ἀνὴρ, ὁ μόνος ἐν δικαιοσύνῃ τέλειος· ἡμεῖς δὲ νήπιοι, καὶ πρὸς φυσιοῦσθαι εἰς φύσιν φυλαξάμενοι τοὺς αἱρέσεων ἀνέμους, καὶ μὴ καταπιστεύοντες, τοῖς ἄλλως ἡμῖν νουθετοῦσι πατέρας, τελειούμεθα τότε, ὅτε ἐσμὲν Ἐκκλησία, τῷ κεφαλαίῳ τὸν Χριστὸν ἀπειληφότες. οὕτω δ' ἁπτίσασθαι δίκαιον τῇ προσηγορίᾳ τοῦ νηπίου, ὅτι οὐκ ὅτι ἀφρόνων ταύτεται τὸ νήπιον· νηπύτιος μὲν γὰρ οὗτος· νήπιος δὲ, ὁ νεήπιος· ὡς ἤπιος ὁ σωφρόνων, οἷ ἤπιος νεωστὶ καὶ πρᾴος τὸν τρόπον γεγονώς. τοῦτό τοι γράφεται ὁ μακάριος Παῦλος σαφηνίζεσθαι, εἰπών,

Δυνάμενοι ἐν βάρει εἶναι ὡς Χριστοῦ Ἀπόστολοι, ἐγενήθημεν ἤπιοι ἐν μέσῳ ὑμῶν, ὡς ἐὰν τροφὸς θάλπῃ τὰ ἑαυτῆς τέκνα. Ἤπιος ἐστὶν ὁ νήπιος, καὶ διὰ τοῦτο μᾶλλον ἁπαλὸς, ἁπαλὸς καὶ ἁπλοῦς, καὶ ἄδολος καὶ ἀνυπόκριτος, ἰθὺς τῷ γνώμῃ καὶ ὀρθός. Τὸ δὲ ἔστιν ἁπλότητος καὶ ἀληθείας ὑποστάσεως. Ἐπὶ τίνα γάρ, φησιν, ἐπιβλέψω, εἰ μὴ τὸν σεμνὸν καὶ ἡσύχιον; Τοιοῦτος γὰρ ὁ παρθένιος λόγος, ἁπαλὸς καὶ ἄπλαστος. Διὸ καὶ τῷ παρθένον ἁπαλὴν νύμφην, καὶ τὸν παῖδα ἁπαλόφρονα κεκλῆσθαι ἔθος. Ἁπαλοὶ δὲ ἡμεῖς, οἱ ἁπαλοὶ σπεύδειν πειθοῖ, καὶ ἐργατικοὶ σπεύδειν ἀγαθοσύνῃ, ἄχολοί τε καὶ ἀνεπίμικτοι κακοφροσύνῃ καὶ σκολιότητι. Ἡ μὲν γὰρ γενεὰ ἡ παλαιὰ, σκολιὰ καὶ σκληροκάρδιος. Χορὸς δὲ νηπίων, ὁ καινὸς ἡμεῖς λαὸς, τρυφερὸς ὡς παῖς. Ἐπὶ δὲ ταῖς καρδίαις τῶν ἀπίστων, ἐν τῇ πρὸς Ρωμαίους ἐπιστολῇ, χαίρειν ὁ Ἀπόστολος ὁμολογεῖ· καὶ δή τινα νηπίων, ὡς εἰπεῖν, ἀποδίδωσιν, εἰπών· Θέλω δὲ ὑμᾶς σοφοὺς μὲν εἶναι εἰς τὸ ἀγαθὸν, ἀκεραίους δὲ εἰς τὸ κακόν. Καὶ γὰρ οὐδέ ἐστι τὸ ὄνομα τοῦ νηπίου, κατὰ στέρησιν ἡμῶν νοούμενον, ἐπεὶ τὸ νὴ στερητικὸν γραμματικῶς νομοθετοῦσι παῖδες. Εἰ γὰρ ἀφρονας ἡμᾶς οἱ τῆς νηπιότητος καταπέχοντες καλοῦσιν, ὁρᾶτε πῶς βλασφημοῦσιν ὅτι τὸν Κύριον, τοὺς εἰς Θεὸν καταφυγόντας, ἀφρονας ὑπολαμβάνοντες· Εἰ δὲ, ὅπερ καὶ μᾶλλον ἐξακουστέον, τοὺς νηπίους καὶ αὖθις ὅτι τῶν ἁπλῶν ἐκδέξονται, χαίρομεν τῇ προσηγορίᾳ· Νήπιαι γὰρ αἱ νέαι φρένες εἰσὶν ἐν παλαιᾷ τῇ ἀφροσύνῃ, αἱ νεωστὶ σπείρεται, αἱ κατὰ τὴν Διαθήκην τὴν καινὴν ἀνατείλασαι. Εὐαγγέλιον γοῦν ἔγνωσαν ὁ Θεὸς κατὰ τὴν Χριστοῦ παρουσίαν. Θεὸν γὰρ οὐδεὶς ἔγνω, εἰ μὴ ὁ υἱὸς, καὶ ᾧ ἂν ὁ υἱὸς ἀποκαλύψῃ. Νέοι εἶναι ὁ λαὸς ὁ καινὸς πρὸς ἀντίθεσιν τοῦ πρεσβυτέρου λαοῦ, τὰ νέα μαθόντες ἀγαθά. καὶ ἔστιν ἡμῖν τὸ οὐθαρ τῆς ἡλικίας ἡ ἀήρως αὐτῆ νεότης· ἐν ᾗ πρὸς νόησιν ἀεὶ ἀκμάζομεν, ἀεὶ νέοι, καὶ ἀεὶ νήπιοι, καὶ ἀεὶ καινοί. χρὴ γὰρ εἶναι καινοὺς πρὸς λόγου καινοῦ μετειληφότας· ὃ δὲ ἀϊδιότητος μετειληφὸς, ἔοικεν ἔθος ἔχειν φιλεῖ τῷ ἀφθάρτῳ· ὡς εἶναι ἡμῖν τῆς παιδικῆς ἡλικίας τὴν προσηγορίαν ἕως πρώτης τῆς ζωῆς;

A *Cum possemus oneri esse sicut Christi Apostoli, fuimus mites in medio vestri, sicut nutrix fouet filios suos.* Mitis ergo ac mansuetus est infans, nempe νήπιος, & ea ratione magis tener ac mollis; & tener molliſque est, qui est simplex, doli ac fraudis expers, & remotus à simulatione, rectoque & erecto animo. Hoc autem simplicitatis ac veritatis est fundamentũ. *Super quem enim,* inquit, *respiciam, nisi super mansuetũ & quietum?* Talis enim est sermo virginalis, tener ac mollis, & fictioni non affinis. Vnde etiam virginem teneram sponsam, & puerum ἁπαλόφρονα, hoc est, teneri ac mollis animi, vocare consueuimus. Sumus autem nos teneri B ac molles, qui persuasioni non reluctamur, & à bonitate non difficiliter colimur, bileque vacui, & malitia & peruersitate minime permixti sumus. Vetus enim generatio peruersa est & duro corde. Chorus autem infantiũ, nos inquam, qui sumus nouus populus, mollis est & delicatus vt puer. Propter simplicium autem innocentũ corda, fatetur se gaudere Apostolus in epistola ad Romanos, & quandam, vt ita dicam, infantium definitionem tradit, dicens: *Volo autem vos sapientes quidem esse ad bonum, simplices autem ad malum.* Neque enim nomen τοῦ νηπίου C à nobis intelligitur per priuationẽ, quoniam à Grammaticis statuitur νὴ esse priuatam particulã. Si qui enim infantiam insectantur, nos vocant insipientes, videre quomodo Dominum blasphemiis & maledictis impetũt, dum eos existimant insipientes qui ad Deum confugerunt. Sin autem, quod magis quoque intelligendum est, ipsi de simplicibus infantes acceperint, gaudemus appellatione. Infantes enim sunt mentes nouæ in veteri insipientia, quæ nuper prudentes, quæ in Nouo testamento exortæ sunt. Nuper certe Deus per Christi aduentum fuit cognitus. *Deum enim nemo nouit nisi Fi-* D *lius, & cui Filius reuelauerit.* Iuuenes ergo populus nouus, vt distinguatur à veteri populo, ij sunt, qui noua bona didicerunt: & est nobis vber ætatis ipsa iuuentus expers senij, in qua semper vigemus ad intelligentiam & mentis agitationem, semper iuuenes, & semper mansueti, & semper recentes ac noui. Oportet enim nouos esse homines, qui noui verbi fuerunt participes. Quod autem fuit æternitatis particeps, ei quod est ab interitu alienum solet assimilari. vt puerilis ætatis appellatio sit nobis ver totius vitæ,

1. Thes. 2.

Esa. 66.

Rom. 16.

Matth. 11. Luc 10.

propterea quòd sit senij expers, quæ A est in nobis veritas, & mores nostri, qui sunt veritate perfusi. Sapientia autem semper germinans, quæ semper similiter & eodem modo se habet, & nunquam mutatur: *Puelli*, inquit, *eorum super humeros tollentur, & super genua consolationem accipient. perinde ac si mater aliquem consoletur, ita ego quoque vos consolabor.* Mater quidem ad se pueros adducit: & nos matrem quærimus Ecclesiam. Quidquid itaque est imbecillum & tenerum, vt quod propter imbecillitatem auxilio egeat, gratum est, iucundum & delectabile, B animosa animæ parte ei quod est tantillum auxilium ferente. Quemadmodum enim patres & matres lubentius vident, equorum quidem pullos, boum verò paruos vitulos, & leonum leonculum, & cerui hinnulum, & hominis puellum: ita etiam vniuersorum Pater eos qui ad ipsum confugiunt, recipit, & in filiorum adoptionem spiritu regeneratos nouit mansuetos, & eos solos diligit, eisque fert auxilium, & pro eis pugnat, eosque defendit: & ideo puellum nominat. Ego vero Genes.26 Isaac quoque ad puerum refero. Isaac, risus exponitur. Eum vidit ludentem C cum vxore & auxiliatrice Rebecca rex curiosus. Rex autem, cui nomen erat Abimelech, mihi videtur esse quædam supramundana sapientia, quæ puerilis ludi ac disciplinæ considerat mysterium. Interpretantur autem Rebeccam, tolerantiam. O prudentem ludum ac disciplinam! Risus & à tolerantia adiuuatur, & Rex, qui ea attendit, stupet & admiratur spiritum eorum qui sunt puelli in Christo, qui in tolerantia vitam agunt. Et hic est diuinus ludus ac disciplina. Talem ludum ludere suum Iouem dicit Heraclitus. Quid enim aliud viro sapien- D ti & perfecto magis conuenit, quàm ludere & collætari? per honestarum rerum tolerantiam, & bonorum administrationem, dies festos cum Deo celebrantem. Potest etiam aliter accipi quod à propheta significatur, nos scilicet lætari & ridere propter salutem, quemadmodum Isaac. Risit autem ille quoque à morte solutus, ludens & exultans cum sponsa, quæ nostra est ad salutem auxiliatrix Ecclesia, cui firmum ac solidum nomen impositum est, Tolerantia: vel quoniam ea manet in sæcula, semper gaudens:

Esa.39.& 66.

Ἀλλὰ ὁ ἀγήρω εἴη τ' ἐν ἡμῖν ἀληθέα, καὶ τῇ ἀληθείᾳ τὸν ἀνακεχυμένον ἡμῶν βίοτον. Σοφία δὲ ἀθάλπης, ἀεί τε τὰ αὐτὰ καὶ ὡσαύτως ἔχουσα, καὶ οὐποτε μεταβάλλουσα. Τὰ παιδία, φησὶν, αὐτῶν ἐπ' ὤμων βαστάσουσι, καὶ ἐπὶ γονάτων παρακληθήσονται. Ὡς εἴ τινα μήτηρ παρακαλέσῃ, οὕτως κἀγὼ ὑμᾶς παρακαλέσω. Ἡ μὲν μήτηρ προσάγεται τὰ παιδία, καὶ ἡμεῖς ζητοῦμεν τὴν μητέρα τὴν Ἐκκλησίαν. Τὸ μὲν οὖν νήπιον καὶ ἀσθενὲς καὶ ἀπαλὸν ἅπαν, ἅτε δι' ἀσθένειαν, ἢ βοηθείας δεόμενον, κεχαρισμένον τέ ἐστι, καὶ ἡδύ, καὶ τερπνόν, τὸ θυμικὸν ἱταμώτατον τῷ τηλικῷδε τινὶ βοήθειαν. Ὡς γὰρ οἱ πατέρες καὶ αἱ μητέρες ἥδιον ὁρῶσι, τῶν μὲν ἵππων τοὺς πώλους· τῶν δὲ βοῶν, τὰ μικρὰ μοσχάρια· καὶ λεόντων, σκύμνον· καὶ ἐλάφου, νεβρόν· καὶ ἀνθρώπου, παιδίον· ἅτω καὶ τῶν ὅλων ὁ πατὴρ τοὺς εἰς αὐτὸν καταπεφυγότας προσίεται· καὶ ἀναλωνήσας πνεύματι εἰς ὑποδοσίαν, ἡπίους οἶδεν· καὶ φιλεῖ τούτους μόνους, καὶ βοηθεῖ, καὶ ὑπερμαχεῖ· καὶ διὰ τοῦτον ὀνομάζει παιδίον. Ἐγὼ καὶ τὸν Ἰσαὰκ εἰς παῖδα ἀναφέρω. Γέλως ἑρμηνεύεται ὁ Ἰσαάκ. τοῦτον ἑώρακε παίζοντα μετὰ τῆς γυναικὸς καὶ βοηθοῦ τῆς Ῥεβέκκας, ὁ περίεργος Βασιλεύς. Βασιλεύς μοι δοκεῖ. Ἀβιμέλεχ ὄνομα αὐτῷ. Σοφία τις ἐστὶν ὑπερκόσμιος, κατασκοποῦσα τῆς παιδείας τὸ μυστήριον. Ῥεβέκκαν δὲ ἑρμηνεύουσιν ὑπομονήν. ὦ τῆς φρονίμου παιδείας! Γέλως καὶ δι' ὑπομονῆς βοηθούμενος· καὶ ἔφορος ὁ Βασιλεὺς ἀγαλλιᾶται τὸ πνεῦμα τῶν ἐν Χριστῷ παιδίων, ἐν ὑπομονῇ πολιτευομένων. καὶ αὕτη ἡ θεία παιδεία. Τοιαύτην τινὰ παίζειν παιδείαν τὸν ἑαυτοῦ Δία Ἡράκλειτος λέγει. Τί γὰρ ἄλλο ἀνδρὶ σοφῷ καὶ τελείῳ, ἢ παίζειν καὶ συνευφραίνεσθαι τῇ τῶν καλῶν ὑπομονῇ, καὶ τῇ διοικήσει τῶν καλῶν, συμπανηγυρίζοντα τῷ Θεῷ; Ἔστι δὲ ἄλλως ὑπολαβεῖν τὸ ἀπὸ τῆς προφητείας μυνυόμενον, χαίροντας ἡμᾶς καὶ γελῶντας ὅτι σωτηρίᾳ, ὡς τὸν Ἰσαάκ. Ἐγέλα δὲ κἀκεῖνος τὸν θανάτου λελυμένος, παίζων καὶ ἀγαλλιώμενος σὺν τῇ νύμφῃ, τῇ εἰς σωτηρίαν ἡμῶν βοηθῷ, τῇ Ἐκκλησίᾳ. Ἡ Ὑπομονὴ ὄνομα πάγιον τέθειται. Ἤτοι ἐπεὶ μίαν αὐτὴ εἰς τοὺς αἰῶνας μένει χαίρουσα ἀεί·

ἢ ὅτι ὑπομονῆς τῶν πιστευόντων σωτέρηκεν, οἵ A vel quòd constet ex tolerantia credentium, qui sumus membra Christi, & eorum qui ad finem sustinuerunt testimonium, & quæ fit propterea gratiarum actio. Hic est ludus & disciplina mystica, & salus quæ cum graui ac honesto solatio fert auxilium. Rex itaque Christus è superis risum nostrum speculatur, & cum è fenestra, vt dicit Scriptura, prospexisset gratiarum actionem, & benedictionem, & exultationem & lætitiam, & simul etiam cum iis operantem tolerantiam, & eorum coniunctionem, solam suam respicit Ecclesiam: ostendens faciem suam quæ deerat Ecclesiæ, quæ regali capite perfecta efficitur. Vbi erat autem fenestra per quam ostendebatur Dominus? Caro, per quam fuit manifestatus. Ipse est Isaac (aliter enim accipere possumus) qui est typus ac figura Domini. Puer quidem vt filius: erat enim filius Abrahæ, quemadmodum Christus Dei: hostia autem sicut Dominus, sed non oblatus est vt Dominus. Ligna solùm sacrificij portauit Isaac, vt lignum Dominus. Mysticè autem risit, prædicens fore, vt Dominus nos risu impleret, qui sanguine Domini ab interitu & corruptione redemptisumus. Solummodò autem iure Isaac non passus est, qui primas passionis partes Verbo cesserit. Quinetiam significat Domini diuinitatem, dum non fuit occisus. Surrexit enim post iusta facta funeris Iesus non passus, quemadmodum Isaac dimissus est è sacrificio. Porrò autem ad eius quod propositum est defensionem, maximum quoque aliud afferam. Ipsum Dominum puellum nominat, id per Esaiam prædicens Spiritus: *Ecce puellus natus est nobis, & filius datus est nobis, cuius principatus super humerũ eius, & vocatum est nomen eius, magni consilij Angelus.* Quid est ergo puellus? Infans, ad cuius imaginem nos infantes sumus. Per eundem Prophetam narrat eius magnitudinem. Admirabilis consiliarius, Deus potens, pater æternus, princeps pacis: eò quod ludum ac disciplinam impleat: Et pacis eius non est finis. O magnum Deum! O perfectum puerum! Filius in patre, & Pater in Filio. Et quomodo non est perfecta huius pueri puerilis disciplina & institutio, quæ nos omnes pueros peruadit, Pædagogi ritu nos instituens, qui sumus eius infantes? Is manus in nos expandit, quæ apertè & euidenter fuere creditæ. De hoc puello fert quoque testimonium Ioannes,

ἐσμεν μὴν Χριστοῦ· καὶ ἡ τῶν εἰς τέλος ὑπομεινάντων μαρτυρία, καὶ ἡ ὑπὲρ τούτοις εὐχαριστία. Αὕτη δέ ἐστιν ἡ μυστικὴ παιδεία, καὶ ἡ σὺν τῇ σεμνῇ φιλοδοξίᾳ βοηθοῦσα σωτηρία. Ὁ γοῦν Βασιλεὺς ὁ Χριστὸς, ἄνωθεν ἡμῶν ὑπισχνεῖται τὸν γέλωτα· καὶ διακύψας τῆς φυείδος, ὡς φησὶν ἡ γραφὴ, τὴν εὐχαριστίαν, καὶ τὴν εὐλογίαν, ἀγαλλιάσιν τε καὶ εὐφροσύνην, ἔτι τε ὑπομονὴν συνεργοῦσαν, καὶ τὴν τούτων συμπλοκὴν, τὴν ἐκκλησίαν ἐποπτεύει τὴν ἑαυτοῦ μόνον· ὑπιδείκνυσι δὲ τὸ πρόσωπον ὃ B αὐτὸς, ὃ λεῖπον τῇ ἐκκλησίᾳ, βασιλείῳ τελουμένῃ κεφαλῇ. Καὶ ποῦ ἄρα ἦν ἡ φυείς, δι' ἧς ὁ Κύριος ἐδείκνυτο; ἡ σὰρξ δι' ἧς πεφανέρωται. Αὐτός ἐστιν ὁ Ισαάκ· καὶ γὰρ ἔστιν ἑτέρως σκιαδῶν· τύπος ὢν ἔστι τοῦ Κυρίου, παῖς μὲν ὡς υἱός· Καὶ γὰρ υἱὸς ἦν Αβραάμ, ὡς ὁ Χριστὸς τοῦ Θεοῦ. ἱερεῖον δὲ ὡς ὁ Κύριος, ἀλλ' οὐ κεκόμισται ὡς ὁ Κύριος· μόνον ἐβάστασε τὰ ξύλα τῆς ἱερουργίας ὁ Ισαάκ, ὡς ὁ Κύριος τὸ ξύλον. Ἐλλὰ δὲ μυστικῶς, ἐμπλήσαι ἡμᾶς προφητεύων χαρᾶς τὸν Κύριον, τοὺς αἵματι Κυρίου ἐκ φθορᾶς λελυτρωμένους. C Οὐκ ἔπαθεν δὲ μόνον, εἰκότως ἆρα ὁ Ισαὰκ τὰ πρωτεῖα τοῦ πάθους παραχωρῶν τῷ Λόγῳ, ἀλλὰ καὶ τὸ Κυρίου τὸ ἀθάνατον αἰνίττεται, μὴ σφαγείς· Ἀνέστη γὰρ μετὰ τὰ κηδεῖα ὁ Ἰησοῦς μὴ παθών, καθάπερ ἱερουργίας ἀφεμένος ὁ Ισαάκ. Μέντοι δὲ εἰς σωτηρίαν καὶ ἄλλο παραθήσομαι τοῦ προκειμένου. Τὸν Κύριον αὐτὸν ὀνομάζει παιδίον, τοῦτο λέγει Ησαΐου θεσπίζον τὸ πνεῦμα. Ἰδοὺ παιδίον ἐγεννήθη ἡμῖν· υἱὸς καὶ ἐδόθη ἡμῖν, οὗ ἡ ἀρχὴ ἐπὶ τοῦ ὤμου αὐτοῦ, καὶ κέκληται τὸ ὄνομα αὐτοῦ μεγάλης βουλῆς Ἄγγελος. Τί οὖν τὸ παιδίον; τὸ νήπιον, ᾧ καὶ εἰκόνα ἡμεῖς οἱ νήπιοι. Διὰ τοῦ αὐτοῦ Προφήτου διηγεῖται τὸ μέγεθος αὐτοῦ· Θαυμαστὸς σύμβουλος, Θεὸς δυνατὸς, πατὴρ αἰώνιος, ἄρχων εἰρήνης· ᾧ πληθύνει τὴν παιδείαν· Καὶ τῆς εἰρήνης αὐτοῦ οὐκ ἔστι πέρας. ὦ τοῦ μεγάλου Θεοῦ! ὦ τοῦ τελείου παιδίου! υἱὸς ἐν πατρὶ, καὶ πατὴρ ἐν υἱῷ, καὶ πῶς ἡ τέλεια ἡ παιδεία τοῦ παιδίου ἐκείνου, ἢ ὅτι πρώτας διήκει τοὺς παῖδας ἡμᾶς παιδαγωγοῦσα, τοὺς νηπίους αὐτοῦ; ἴδε εἰς ἡμᾶς ἐξεπέτασε τὰς χεῖρας, τὰς ἀναργῶς πεπιστευμένας. Τούτῳ συμμαρτυρεῖ τῷ παιδίῳ καὶ Ιωάννης,

Ioan. 1. *qui est maior Prophetis inter natos mulierum: Ecce agnus Dei.* Quoniam enim Scriptura pueros ac infantes agnos nominat, Deum qui est Verbum, qui propter nos homo factus est, qui nobis in omnibus assimilari volebat, vocauit agnum Dei, filium Dei, infantem Patris.

A ὁ μείζων τῶν γηγενητοῖς γυναικῶν προφήτης. Ἰδοὺ ὁ ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ. ἐπεὶ γὰρ ἀρνας ὀνομάζει ἡ γραφὴ τοὺς παῖδας τοὺς νηπίους, τὸν Θεὸν τὸν λόγον τὸν δι' ἡμᾶς ἄνθρωπον γεγενημένον, καὶ πάντα ἡμῖν ἀπεικάζεσθαι βουλόμενον, ἀμνὸν κέκληκε τοῦ Θεοῦ, τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ, τὸν νήπιον τοῦ πατρός.

ADVERSVS EOS QVI existimant, puerorum & infantium appellationem significare primarum disciplinarum doctrinam.

B

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΥΠΟΛΑΜΒΑΝΟΝΤΑΣ τὴν τῶν παιδίων καὶ νηπίων προσηγορίαν τὴν τῶν πρώτων μαθημάτων αἴνίττεσθαι διδαχήν.

CAP. VI.

ΚΕΦΑΛ. ς.

LICET autem nobis veluti ex abundanti eos aggredi, qui in reprehendendis aliis delectantur. Non enim nos pueri & infantes appellati sumus, quòd sit puerilis & contemnenda nostra disciplina, vt nos calumniati sunt, qui sunt inflati scientia. Statim itaque regenerati recepimus perfectionem, cuius causa festinabamus. Fuimus enim C illuminati: id autem est, Deum agnoscere. Non est ergo imperfectus, qui quod perfectum est, cognouit: nec me reprehenderitis, quòd fatear me Deum nosse. Ipsi enim verbo ita dicere visum est: Is verò liber est. Iam enim dum tingeretur Dominus, vos è cœlis testis dilecti resonuit: *Tu es filius meus dilectus, ego hodie genui te.* Sapientes ergo rogemus: Christus hodie regeneratus, iam ne est perfectus, an, quod est absurdissimum, ei aliquid deest? Sed si ita est, vt aliquid disceret opus fuit: iam verò Deus cùm esset, nihil didicisse fuit consentaneum. Neque enim quis verbo maior fuerit. Sed neque magister ac doctor est eius qui solus est magister. An non ergo vel inuiti fatebuntur, Verbum perfectum ex perfecto Patre natum, ex œconomica præordinatione esse perfectè regeneratum? Et si erat perfectus, cur qui erat perfectus tingebatur? Oportebat, inquiunt, implere humanam professionem. Optime. cõcedo hoc enim. Simul ac ergo à Ioanne tingitur, fit perfectus. Rectè. Nihil ergo ab eo amplius didicit? Nequaquam. Solo autem lauacro perficitur, & spiritus aduentu sanctificatur. Ita habet.

Matth. 3. Marc. 1. Luc. 3.

ΕΞΕΣΤΙ ἡμῖν ὡς περιουσίας πρὸς τοὺς φιλεγκλήμονας ἐπαποδύσασθαι· οὐ γὰρ παῖδες ἡμεῖς καὶ νήπιοι πρὸς ὃ παιδαριώδες καὶ ἀκαταφρόνητον τῆς μαθήσεως προσηγορεύμεθα, καθὼς οἱ εἰς γνῶσιν περιττωμένοι διεβεβλήκασιν. Ἀναγεννηθέντες γοῦν αὐθέως, ὃ τέλειον ἀπειλήφαμεν, οὗ ἕνεκεν ἐσπεύδομεν. ἐφωτίσθημεν γάρ· ὃ δέ ἐστιν ἐπιγνῶναι τὸν Θεόν. Οὕτως ἀτελὴς ὁ ἐγνωκὼς τὸ τέλειον· καί μου μὴ λάβησθε, ὁμολογοῦντος ἐγνωκέναι τὸν Θεόν. ὧδέ πως γὰρ ἔδοξεν εἰπεῖν τῷ λόγῳ, ὁ δέ, ἐλεύθερος. αὐτίκα γοῦν βαπτιζομένῳ τῷ Κυρίῳ ἀπ' οὐρανοῦ ἐπήχησε φωνὴ μάρτυς ἠγαπημένου· Υἱός μου εἶ σύ· ἀγαπητός, ἐγὼ σήμερον γεγέννηκά σε. Πυθώμεθα οὖν τὴν σοφόν· σήμερον ἀναγεννηθεὶς ὁ Χριστός, ἤδη τέλειός ἐστιν, ἢ, ὅπερ ἀτοπώτατον, ἐλλιπής. Εἰ δὲ τοῦτο, προσμαθεῖν τι αὐτῷ δεῖ. D ἀλλὰ προσμαθεῖν μὲν αὐτὸν εἰκὸς οὐδέ ἓν, Θεὸν ὄντα. οὐ γὰρ μείζων τις εἴη τοῦ Λόγου. οὐδὲ μὲν διδάσκαλος τοῦ μόνου διδασκάλου. Μή τι οὖν ὁμολογήσουσιν ἄκοντες τὸν Λόγον τέλειον ὑπὸ τελείου φωτὸς τοῦ παιδὸς καὶ τοῦ οἰκονομικὴν προδιατύπωσιν ἀναγεννήσεως τελείως; Καὶ εἰ τέλειος ἦν, τί ἐβαπτίζετο τέλειος; Εἰδέναι, φασί, πληρῶσαι ὃ ἐπάγελμα τὸ ἀνθρώπινον. παγκάλως. φημὶ γάρ· ἅμα δίνεται βαπτιζομένῳ αὐτῷ ὑπὸ Ἰωάνου, καὶ τέλειος; δῆλον ὅτι. Οὐδὲν οὖν προσεμάθεν. ὁ γὰρ τελειωθεὶς ὑπὸ λουτρῷ μόνῳ, καὶ τῷ πνεύματος τῇ καθόδῳ ἁγιάζεται. Οὕτως ἔχει.

Τὸ δὴ αὐτὸ συμβαίνει τοῦτο καὶ ἐφ' ἡμᾶς, ὧν A
γέγονεν ὑπογραφὴ ὁ Κύριος. Βαπτιζόμενοι
φωτιζόμεθα· φωτιζόμενοι υἱοποιούμεθα· υἱο-
ποιούμενοι τελειούμεθα· τελειούμενοι ἀπαθανα-
τιζόμεθα. Ἐγώ, φησιν, εἶπα θεοί ἐστε, καὶ υἱοὶ
ὑψίστου πάντες· Κλῆσιν δὲ πολλαχῶς ὁ ἔργον
τοῦτο χάρισμα, καὶ φώτισμα, καὶ τέλειον, καὶ λου-
τρόν· Λουτρὸν μέν, δι' οὗ τὰς ἁμαρτίας ἀπορ-
ρυπτόμεθα· χάρισμα δέ, ᾧ τὰ ὑπὲρ τοῖς ἁμαρ-
τήμασιν ἐπιτίμια λύεται· Φώτισμα δέ, δι' οὗ
τὸ ἅγιον ἐκεῖνο φῶς τὸ σωτήριον ἐποπτεύεται,
τουτέστιν δι' οὗ τὸ θεῖον ὀξυωποῦμεν. Τέλειον δὲ,
τὸ ἀπροσδεές. Τί γὰρ ἔτι λείπεται τῷ
Θεὸν ἐγνωκότι; καὶ γὰρ ἄτοπον ὡς ἀληθῶς, B
χάρισμα κεκλῆσθαι θεοῦ τὸ μὴ πεπληρωμένον.
τέλειος δὲ ὢν, τέλεια χαρίσεται ἀπουθεν. ὡς δὲ
ἅμα τῷ κελεῦσαι αὐτὸν, πάντα γίνεται· ὅτως
ἔπεται τῷ χαρίσασθαι μόνον βουληθῆναι αὐτὸν
πεπληρῶσθαι τὸ χάριν. Τὸ γὰρ μέλλον ἔσεσθαι
χρόνου, τῇ δυνάμει τοῦ θελήματος προσλαμ-
βάνεται. προσὸς δὲ, καὶ ἡ τῶν κακῶν ἀπαλ-
λαγὴ, σωτηρίας ἐστὶν ἀρχή. Μόνοι γὰρ οἱ
προφθάσαντες τὸν ὅρον τῆς ζωῆς, ἤδη
τέλειοι· ζῶμεν γὰρ ἤδη οἱ θανάτου κεχωρισμέ-
νοι. Σωτηρία τοίνυν ἕπεσθαι Χριστῷ. ὃ γὰρ γέ- C
γονεν ἐν αὐτῷ ζωή ἐστιν. Ἀμὴν ἀμὴν λέγω
ὑμῖν, φησὶν, ὁ τῶν λόγων μου ἀκούων, καὶ πι-
στεύων τῷ πέμψαντί με, ἔχει ζωὴν αἰώνιον,
καὶ εἰς κρίσιν οὐκ ἔρχεται· ἀλλὰ μεταβέβη-
κεν ἐκ τοῦ θανάτου εἰς τὴν ζωήν. Οὕτω τὸ
πιστεῦσαι μόνον καὶ διαγνωσθῆναι, τελείωσίς
ἐστιν ἐν ζωῇ· Οὐ γάρ ποτε ἀσθενὴς ὁ Θεός.
Ὡς γὰρ τὸ θέλημα αὐτοῦ ἔργον ἐστὶ, καὶ τοῦτο
κόσμος ὀνομάζεται ὅτως καὶ τὸ βούλημα αὐ-
τοῦ, ἀνθρώπων ἐστὶ σωτηρία· καὶ τοῦτο Ἐκ-
κλησία κέκληται. Οἶδεν οὖν οὓς κέκληκεν, οὓς D
σέσωκεν· κέκληκεν δὲ ἅμα καὶ σέσωκεν. Αὐτοὶ
γὰρ ὑμεῖς, φησὶν ὁ Ἀπόστολος, θεοδίδακτοί
ἐστε. Οὐκ ἄρα θεμιτὸν ἡμῖν ἀτελὲς τὸ ὑπ'
αὐτοῦ διδασκόμενον, νοεῖν· τὸ δὲ μάθημα, αἰ-
ώνιος σωτῆρος αἰωνίου σωτηρία· ᾧ ἡ χάρις εἰς
τοὺς αἰῶνας, ἀμήν· Καὶ ὁ μόνον ἀναγνωσθείς,
ὥσπερ οὖν καὶ σώματα ἔχει, καὶ φωτισθεὶς
ἀπήλλακται μὲν σκοτοδινίας τὸ σκότους·
ἀπείληφε δὲ αὐθωπὸν τὸ φῶς: Ὡς περ οὖν οἱ τὸν
ὕπνον ἀποσφαλόμενοι, ἐξαίφνης ἐνδοθεν ἐγεί-
ρασιν. μᾶλλον δὲ, καθάπερ οἱ τὸ ὑπόχυμα τῶν ὀφθαλμῶν ἀνασπᾶν πειρώμενοι,

Hoc ipsum nobis quoque euenit, quorum fuit exemplar Dominus. Tincti illuminamur, illuminati in filios adoptamur: adoptati perficimur: perfecti, immortales reddimur. *Ego*, inquit, *dixi dij estis, & filij excelsi omnes.* Multis autem modis vocatur hoc opus, gratia, illuminatio, perfectum, & lauacrum. Lauacrum quidem, per quod peccata abstergimus: Gratia autem, qua remittuntur pœnæ quæ peccatis debentur. Illuminatio autem, per quam sanctam illam & salutarem lucem intuemur, hoc est, per quam id quod est diuinum perspicimus. Perfectum autem dicimus, cui nihil deest. Quid enim ei desit qui Deum nouit: Est enim reuera absurdum, Dei vocari gratiam, quæ non sit perfecta & vndequaque plena. Qui est autem perfectus, perfecta vtique largietur. Quemadmodum autem simul ac ipse iussit, fiunt omnia: ita sequitur, vt eo quod solum gratificari voluerit, plena fuerit gratia. Quod enim futurum est temporis, id per voluntatem potentiæ anticipatur. His accedit quòd liberatio à malis est initium salutis. Soli ergo qui primùm vitæ fines attigimus, iam perfecti sumus. Iam autem viuimus, qui sumus à morte separati. Christum ergo sequi salus est. Quod enim factum est, in ipso vita est. *Amen amen dico vobis*, inquit, *qui sermones meos audit, & credit ei qui me misit habet vitam æternam, & in iudicium non venit, sed transit à morte ad vitam.* Ita solum credidisse & regeneratum esse, est in vita perfectio. Nunquam est enim Deus imbecillus. Quemadmodum enim eius voluntas est opus, & id Mundus nominatur: ita etiam eius voluntas est hominum salus, & ea vocata est Ecclesia. Nouit ergo quos vocauit, quos seruauit: simul autem vocauit, & seruauit. Ipsi enim vos, inquit Apostolus, à Deo docti estis. Nefas est ergo imperfectum iudicare, quod ab ipso docetur. Quod autem ab eo dicitur, est æterni Seruatoris æterna salus: *Cui gratia in sæcula sæculorum, amen.* Et qui est solummodò regeneratus, & illuminatus, quemadmodum dicitur, & protinus à tenebris liberatur, & ab eo tempore lucem accepit. Quemadmodum ergo qui somnum excusserunt, ab eo tempore protinus intus vigilant: vel potius quemadmodum qui oculorum suffusionem conantur amouere,

Ioan. 5.

Psal. 81.

Thess. 4.

Rom. 8.

non extrinſecus eius lucem ſuppeditant, quam non habent, ſed quod oculis impedimentum afferebat depellentes, liberam efficiunt pupillam: ita etiam qui tingimur, abſterſis peccatis, quæ diuino ſpiritui inſtar caliginis tenebras offundebant, liberum, ab omnique impedimento vacuum, & lucidum habemus ſpiritus oculum: quo quidem ſolo quod diuinum eſt intuemur, cœlitus influente nobis ſancto ſpiritu. Hæc eſt æterna ſplendoris temperatura, qui videre poteſt æternam lucem: quandoquidem quod ſimile eſt, eſt amicum ſimili. Quod ſanctum eſt autem, amicum eſt ei ex quo ſanctum eſt, quod lux propriè appellatum eſt. *Eratis enim aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino.* Hinc puto ab antiquis Græcis hominem vocatum eſſe φῶτα, id eſt, lucem. At nondum, inquiunt, perfectum donum accepit. Ego quoque aſſentior: ſed eſt in luce, & tenebræ ipſum non comprehendunt. Inter lucem autem & tenebras, nihil eſt intermedium. In reſurrectione autem credentium, finis eſt repoſitus. Is autem non eſt aliquid aliud adipiſci, quàm id quod promiſſum erat prius, aſſequi. Non enim eodem tempore ambo ſimul conſiſtere dicimus, nempe & acceſſum ad finem, & acceſſus anticipationem. Non eſt enim idem, æuum & tempus. Sed neque idem eſt appetitio, qua ad aliquid impellimur, & finis ad quem tendimus. Circa vnum autem ambo, & vnus circa ambo verſatur. Eſt autem, vt ita dicam, incitans quidem apetitio, fides quæ in tempore generatur: finis autem promiſſum aſſequi, qui eſt firmus ac ſtabilis in ſæcula. Ipſe autem Dominus ſalutis æqualitatem apertiſſimè reuelauit, cũm dixit: *Hæc eſt enim voluntas patris mei, vt omnis qui contemplatur filium, & credit in ipſum, habeat vitam æternam, & reſſuſcitabo ipſum in nouiſſimo die.* Quatenus ergo fieri poteſt in hoc mũdo, quem per nouiſſimum diem ſignificauit, qui eoúſque ſeruatur dum ceſſauerit, nos perfectos factos eſſe credimus. Fides enim eſt doctrinæ perfectio. Et ideo dicit: *Qui credit in filiũ habet vitã æternã.* Si ergo qui credidimus, habemus vitã æternã, quid reliqui eſt vltra vitæ æternæ poſſeſſionẽ? Fidei autẽ quæ ex ſe perfecta & plena eſt, nihil deeſt. Sin autem ei aliquid deeſt, non eſt vndequaque perfecta: neq; fides eſt in vlla re claudicans: neque poſtquã ex hoc loco exceſſerint, expectat eos qui crediderũt,

Epheſ. 4.

Ioan. 8.

Ibid. 1.

οὐ τὸ φῶς αὐτοῖς ἔξωθεν χορηγοῦσιν, ὃ οὐκ ἔχουσιν. Ὃ δὲ ἐμπόδιον τοῖς ὄμμασι καταβιβάζοντες, ἐλεύθερον ἀπολείπουσι τὸ κόριον· οὕτως καὶ οἱ βαπτιζόμενοι, τὰς ἐπισκοτούσας ἁμαρτίας τῷ θείῳ πνεύματι ἀχλύος δίκην ἀποτεφάμενοι, ἐλεύθερον καὶ ἀπεμπόδιστον καὶ φωτεινὸν ὄμμα τοῦ πνεύματος ἔχομεν· ᾧ δὴ μόνῳ τὸ θεῖον ἐποπτεύομεν, οὐρανόθεν ἐπεισρέοντος ἡμῖν τοῦ ἁγίου Πνεύματος· κρᾶμα τοῦτο αὐγῆς αἴδιον, ὃ αἴδιον φῶς ἰδεῖν δυναμένης· ἐπεὶ τὸ ὅμοιον τῷ ὁμοίῳ φίλον· φίλον δὲ τὸ ἅγιον, τῷ ἐξ οὗ τὸ ἅγιον· ὁ δὴ κυρίως κέκληται φῶς. ἦτε γάρ ποτε σκότος, νυνὶ δὲ φῶς ἐν Κυρίῳ· ἐντεῦθεν τὸν ἀνθρωπον ἐπὶ τῶν παλαιῶν ἡγεμὼν κεκλῆσθαι φασι. Ἀλλ' οὐδέ πω, φασίν, ἀπείληφε τὴν τελείαν δωρεάν· συμφημι κἀγώ· πλὴν ἐν φωτί ἐστι, καὶ τὸ σκότος αὐτὸν οὐ καταλαμβάνει· φωτὸς δὲ καὶ σκότους, οὐδὲ ἓν. ἐν δὲ τῇ ἀναστάσει τῶν πιστευόντων, ἀπόκειται τὸ τέλος· τὸ δὲ οὐκ ἄλλο τι ἐστὶ μεταλαβεῖν, ἀλλ' ἢ τὸ προσωμολογημένης ἐπαγγελίας τυχεῖν. μὴ γάρ κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον ἅμα ἀμφω συνίστασθαι φαμὲν, τήν τε πρὸς τὸ πέρας ἄφιξιν, καὶ τῆς ἀφίξεως τὴν προλῆψιν· οὐ γάρ ἐστι ταὐτὸν αἰὼν καὶ χρόνος. οὐδὲ μὴν ὁρμὴ καὶ τέλος· οὐκ ἔστι· πρός τι δὲ ἀμφω· καὶ περὶ ἀμφω ὁ εἷς καταγίνεται. ἔστι γοῦν, ὡς εἰπεῖν, ὁρμὴ μὲν, ἡ πίστις ἐν χρόνῳ γινομένη· τέλος δὲ, τὸ τυχεῖν τῆς ἐπαγγελίας, εἰς αἰῶνας βεβαιούμενον. αὐτὸς γὰρ ὁ Κύριος σαφέστατα τῆς σωτηρίας τὴν ἰσότητα, ἀπεκάλυψεν εἰπών· Τοῦτο γάρ ἐστι τὸ θέλημα τοῦ πατρός μου, ἵνα πᾶς ὁ θεωρῶν τὸν υἱὸν, καὶ πιστεύων ἐπ' αὐτὸν, ἔχῃ ζωὴν αἰώνιον· καὶ ἀναστήσω αὐτὸν ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ. καθόσον μὲν οὖν δυνατὸν ἐν τῷδε τῷ κόσμῳ, ὃν ἐσχάτην ἡμέραν ἠνίξατο, εἰς τότε τηρούμενον ὅτε παύσηται, τελείους ἡμᾶς γενέσθαι πιστεύομεν. Πίστις γὰρ μαθήσεως τελειότης· Διὰ τοῦτο, φησίν· ὁ πιστεύων εἰς τὸν υἱὸν, ἔχει ζωὴν αἰώνιον. εἰ τοίνυν οἱ πιστεύσαντες ἔχομεν τὴν ζωὴν, τί περαιτέρω τοῦ κεκτῆσθαι ζωὴν αἰδίαν ὑπολείπεται; οὐδὲν δὲ ἐνδεῖ τῇ πίστει, τελεία οὖσα ἐξ αὐτῆς καὶ πεπληρωμένη. Εἰ δὲ οὐδὲν τι αὐτῇ, οὐκ ἔστιν ὁλοτελής· οὐδὲ πίστις ἐστὶ σκάζουσα περί τι· οὐδὲ μὴν τὴν ὑπὲρ ἐνδεᾶ ἀποδημίαν ἀναμένει τοὺς πεπιστευκότας,

ἀδιακρίτως ἐπὶ ἀρραβωνισμένοις. ἐκφυο A
δὲ τὸ πιστευθὲν ἤδη τοῦ φληφόρου ἐσόμενον μετὰ
τὴν ἀνάστασιν ἀπολαμβανόμενον χρώμενον·
ὅπως τὸ ἀνὰ ἐκφυο πληρωθῇ τὸ λεχθέν· Γενη-
θήτω μετὰ τὴν πίστιν σου. οὗ δὲ ἡ πίστις, ἐκεῖ
ἡ ἐπαγγελία· τελείωσις δὲ ἐπαγγελίας, ἡ
ἀνάπαυσις· ὥστε ἡ μὲν γνῶσις, ἐν τῷ φω-
τίσματι· τὸ δὲ πέρας τῆς γνώσεως, ἡ ἀνά-
παυσις· ὃ δὴ ἔσχατον νοσῆσαι ὀρεκτόν. καθάπερ
οὖν τῇ πείρᾳ ἡ ἀπειρία καλύεται, καὶ τῷ
πόρῳ ἡ ἀπορία· οὕτως ἀνάγκη τῷ φωτισμῷ
ἐξαφανίζεσθαι τὸ σκότος· ἡ ἄγνοια γὰρ τὸ σκό-
τος, καθ' ὃ καὶ περιπίπτομεν τοῖς ἁμαρτήμα-
σιν, ἀμβλυωττοῦντες περὶ τὴν ἀλήθειαν. Φω- B
τισμὸς ἄρα ἡ γνῶσις ἐστὶν, ὁ ἐξαφανίζων τὴν
ἄγνοιαν, καὶ τὸ διορατικὸν ἐντιθεὶς. Ἀλλὰ καὶ ἡ
ἔν. ἀπόλη- τῶν χειρόνων ἀποβολὴ, τῶν κρειττόνων ἐστὶν * ἀπο-
ψις. κάλυψις. ἃ γὰρ ἡ ἄγνοια συνέδησε κακῶς, ταῦτα λύει ἡ γνῶσις καλῶς· τὰ δὲ δεσμὰ ταῦτα, ἢ τάχος, λύεται· πίστει μὲν ἀθεραπεύτῳ, θείᾳ δὲ τῇ χάριτι· ἀφιε-
μένων τῶν πλημμελημάτων ἐνὶ παιωνίῳ φαρ-
μάκῳ λογικῷ βαπτίσματι. Πάντα μὲν οὖν C
ἀπολουόμεθα τὰ ἁμαρτήματα, οὐκέτι δὲ
ἐσμὲν αὖθις πρὸς πόδας κακοί. Μία χάρις αὕτη
τοῦ φωτίσματος, τὸ μὴ τὸν αὐτὸν εἶναι τὸν πρὶν
καὶ λουσάσθαι τὸν τρόπον. Ὅτι δὲ ἡ γνῶσις συ-
ναναστέλλει τῷ φωτίσματι, περιαστράπτουσα
τὸν νοῦν, καὶ βάθεως ἀκούομεν μαθηταὶ οἱ
ἀμαθεῖς· πότερόν ποτε τῆς μαθήσεως ἐκεί-
νης παρουσιομένης; ἢ γὰρ ἂν ἔχοις εἰπεῖν τὸν
χρόνον· Ἡ μὲν γὰρ κατήχησις, εἰς πίστιν πε-
ραίνει· πίστις δὲ, ἅμα βαπτίσματι ἁγίῳ
παιδεύεται πνεύματι· ἐπεὶ ὅτι γε μία κα-
θολικὴ τῆς ἀνθρωπότητος σωτηρία ἡ πίστις·
ἰσότης δὲ καὶ κοινωνία τοῦ δικαίου καὶ φιλαν-
θρώπου Θεοῦ, ἡ αὐτὴ πρὸς πάντας, ὁ D
Ἀπόστολος σαφέστατα ἐξηγήσατο, ὧδέ πως
εἰπών· Πρὸ τοῦ δὲ ἐλθεῖν τὴν πίστιν, ὑπὸ
νόμον ἐφρουρούμεθα, συγκλειόμενοι εἰς τὴν
μέλλουσαν πίστιν ἀποκαλυφθῆναι. Ὥστε ὁ νό-
μος παιδαγωγὸς ἡμῶν γέγονεν εἰς Χριστὸν,
ἵνα ἐκ πίστεως δικαιωθῶμεν· Ἐλθούσης δὲ τῆς
πίστεως, οὐκέτι ὑπὸ παιδαγωγόν ἐσμεν.
Οὐκ ἀκούετε, ὅτι ὑπὸ ἐκφυον τὸν νόμον οὐ-
κέτι ἐσμὲν, ὃς ἦν μετὰ φόβου· ὑπὸ δὲ τὸν
Λόγον τῆς προαιρέσεως τὸν παιδαγωγόν; εἶτα
μοι ἐπήγαγε τὴν ἄπαυσιν οὕτως προσω-

cùm absque vllo discrimine hîc arrham
acceperint. Sed cùm illud quod futu-
rum est post resurrectionem præcepe-
rimus credere, quod factum est reci-
pimus: vt illud impleatur quod dictum Marci 9.
est: *Fiat secundum fidem tuam.* Vbi au-
tem fides, hîc promissio: promissionis
autem perfectio est requies. Quapro-
pter cognitio quidem est in illumina-
tione: finis aurem cognitionis, requies.
Quod quidem extremum expetendum
intelligitur. Quemadmodum ergo im-
peritia, peritia soluitur, & inuenta cer-
ta via, dubitatio: ita illuminatione te-
nebras deleri necesse est. Tenebræ au-
tem sunt ignoratio, per quam in pec-
cata incidimus, circa veritatem hallu-
cinantes. Cognitio ergo est illumina-
tio, quæ delet ignorationem & perspi-
cacem videndi facultatem inserit. Quin
etiam eorum quæ sunt deteriora reie-
ctio, est meliorum reuelatio. Quæ enim
malè colligauit ignorantia, ea pulchrè
resoluit agnitio. Hæc autem vincula
quàm celerrimè remittuntur, humana
quidem fide, diuina verò gratia; cùm
nimirum remittuntur peccata vno me-
dicamento Pæonio, nempe rationali
baptismo. Omnia ergo peccata eluimus, & è vestigio mali non sumus am-
plius. Vna enim est hæc gratia illumi-
nationis, quòd non sunt iidem mores,
qui erant antequàm lauaremur. Quo-
niam autem cognitio vna oritur cum
illuminatione, circa mentem refulgens,
& qui prius rudes & ignari eramus,
protinus vocamur discipuli: vtrumne
id factum est cùm aliquando aduentas-
set disciplina? non enim poteris tem-
pus dicere. Catechesis enim, seu quæ
per auditum suscipitur institutio, ad
fidem deducit. Fides autem simul cum
baptismo docetur à diuino spiritu.
Quòd enim fides vna sit vniuersa salus
humanæ naturæ, eadem sit autem iu-
sti & benigni Dei erga omnes æqualitas & communicatio, Paulus manife-
stissimè exposuit, sic dicens: *Priusquam autem veniret fides, custodiebamur* Gal. 3.
sub lege, conclusi sub fide, quæ erat reuelanda. Quare lex fuit noster Pædagogus in Christo, vt ex fide iustificemur. Postquam autem venit fides, non sumus amplius sub Pædagogo. Non auditis nos non esse amplius sub illa lege quæ erat cum timore, sed sub Verbo qui est Pædagogus liberi arbitrij? Deinde subiunxit vocem quæ est remota ab omni perso-

Ibidem. narum acceptione: *Omnes enim filij estis per fidem Dei in Christo Iesu. Quicunque enim in Christum baptizati estis, Christum induistis. Non est Iudæus nec Græcus, non est seruus nec liber, non est masculus & fœmina. Omnes enim vos vnus estis in Christo Iesu.* Non ergo alij quidem sunt cognitione prædíti, alij autem animales in eodem verbo: sed omnes qui concupiscentias carnales deposuerunt, sunt æquales & spirituales apud Dominum. Et rursus alibi scribit: *Etenim vno spiritu omnes nos in*

1. Cor. 10 *vnum corpus baptizati sumus, siue Iudæi, siue Græci, siue serui, siue liberi: & omnes ex vno poculo bibimus.* Neque verò absurdum fuerit illorum quoque ipsorum, vnà cum eis, verbis vti, qui meliorum recordationem, percolationem esse dicunt spiritus. Percolationem autem intelligunt, quæ ex meliorum fit recordatione, eorum quæ peiora sunt, separationem. Eum itaque qui meliora reuocauit in memoriam, necessario sequitur pœnitentia propter deteriora. Ipsum ergo spiritum pœnitentia adductum recurrisse fatentur. Eodem modo nos quoque nostrorum peccatorum moti pœnitentia, ipsorum detrimentis renunciantes, baptismo percolati ad æternam quoque lucem recurrimus, filij ad patrem. Exultans itaque in spiritu Iesus, *Confiteor tibi pa-*

Matt. 11. *ter*, inquit, *Deus cœli & terræ, quòd abscondisti hæc à sapientibus & intelligentibus, & reuelasti ea paruulis.* Infantes nos ac paruulos Pædagogus & magister appellans, qui sapientibus qui sunt in mundo, sumus aptiores ad salutem, qui sapientes seipsos existimantes, superbia excæcati sunt: & exclamat exultans & mirandum in modum lætus, tanquam vnà cum infantibus balbutiens: Rectè, ô pater, quia sic complacuit ante te. Propterea quæ absconsa sunt à sapientibus & intelligentibus huius quod nunc est sæculi, reuelata sunt infantibus. Meritò ergo Dei sumus pueri, qui veterem quidem hominem deposuerunt, & vitij tunicam exuerunt, Dei autem incorruptionem induerunt, vt nouus facti populus sanctus, regenerati impollutum hominem custodiamus. Et infans quidem est, tanquam Dei puellus, qui à fornicatione & improbitate est expurgatus. Manifestissimè itaque beatus Paulus nos ab hac quæstione expediuit in priore epistola ad Corinthios,

πολυψίας φωνῶ· Πάντες γὰρ υἱοί ἐστε διὰ πίστεως Θεοῦ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ· ὅσοι γὰρ εἰς Χριστὸν ἐβαπτίσθητε, Χριστὸν ἐνεδύσασθε. Οὐκ ἔνι Ἰουδαῖος, οὔτε Ἕλλην· οὐκ ἔνι δοῦλος, οὔτε ἐλεύθερος· οὐκ ἔνι ἄρσεν καὶ θῆλυ· πάντες γὰρ ὑμεῖς εἷς ἐστε ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ. Οὐκ ἄρα οἱ μὲν γνωστικοί, οἱ δὲ ψυχικοὶ ἐν αὐτῷ τῷ λόγῳ, ἀλλ' οἱ πάντες ἀποθέμενοι τὰς σαρκικὰς ἐπιθυμίας, ἴσοι καὶ πνευματικοὶ ὀνομάζονται τῷ Κυρίῳ. καὶ ἀλλαχοῦ πάλιν γράφει, Καὶ γὰρ ἑνὶ πνεύματι ἡμεῖς πάντες εἰς ἓν σῶμα ἐβαπτίσθημεν, εἴτε Ἰουδαῖοι, εἴτε Ἕλληνες, εἴτε δοῦλοι εἴτε ἐλεύθεροι· καὶ πάντες ἓν πόμα ἐπίομεν. Οὐκ ἄτοπον δὲ καὶ τοῖς αὐτῶν ἐκείνων συγχρήσασθαι ῥήμασιν. οἱ μὲν διυλισμὸν μὲν τῆς πνεύματος τὴν μνήμην τῶν κρειττόνων εἶναί φασιν· διυλισμὸν δὲ νοοῦσι τὴν ἀπὸ τῆς ὑπομνήσεως τῶν ἀμεινόνων, τῶν χειρόνων χωρισμόν· ἕπεται δὲ ἐξ ἀνάγκης τῇ ὑπομνησθέντι τῶν βελτίονων ἡ μετάνοια ἡ ὑπὲρ τοῖς ἥττοσιν· αὐτὸ γοῦν τὸ πνεῦμα ὁμολογοῦσι μετανοῆσαι ἀναδραμεῖν. Τὸν αὐτὸν οὖν τρόπον καὶ ἡμεῖς ὑπὲρ τοῖς ἡμαρτημένοις μετανενοηκότες. ἀποταξάμενοι τοῖς ἐλαττώμασιν αὐτῶν, διυλιζόμενοι βαπτίσματι, καὶ πρὸς τὸ ἀΐδιον ἀναπέτομεν φῶς, οἱ παῖδες πρὸς τὸν πατέρα. Ἀγαλλιασάμενος γοῦν ἐν τῷ πνεύματι ὁ Ἰησοῦς, Ἐξομολογοῦμαί σοι πάτερ, φησίν, ὁ Θεὸς τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, ὅτι ἀπέκρυψας ταῦτα ἀπὸ σοφῶν καὶ συνετῶν, καὶ ἀπεκάλυψας αὐτὰ νηπίοις. νηπίους ἡμᾶς ὁ παιδαγωγὸς καὶ διδάσκαλος ἀποκαλῶν, τοὺς τῷ ἐν κόσμῳ σοφῶν ἐπιτηδειοτέρους εἰς σωτηρίαν· οἱ, σοφοὺς σφᾶς ἡγούμενοι, τετύφλωνται· καὶ ὑπερβαίνει ἀγαλλιώμενος καὶ ὑποφθεγγόμενος, οἷονεὶ σὺν παιδιᾷ λέγων τοῖς νηπίοις· Ναὶ ὁ πατήρ, ὅτι οὕτως εὐδοκία ἐγένετο ἔμπροσθέν σου. Διὰ τοῦτο τὰ κεκρυμμένα ἀπὸ σοφῶν καὶ συνετῶν τοῦ νῦν αἰῶνος, ἀπεκαλύφθη τοῖς νηπίοις. Ἀγαθοὶ εἰκότως οἱ παῖδες τοῦ Θεοῦ, οἱ τὸν μὲν παλαιὸν ἀποθέμενοι ἄνθρωπον, καὶ τὴν κακίας ἐνδυσάμενοι τὸν χιτῶνα, ἐπενδυσάμενοι δὲ τὴν ἀφθαρσίαν τοῦ Χριστοῦ, ἵνα καινὸς γενόμενος λαὸς ἅγιος ἀναγεννηθέντες, ἀμίαντον φυλάξωμεν τὸν αἰῶνα ἄνθρωπον· καὶ νήπιος μὲν ὡς βρέφος τοῦ Θεοῦ κεκαθαρμένος πορνείας καὶ πονηρίας ἀφέστηκε γοῦν ὁ μακάριος Παῦλος ἀπηλλάχθαι ἡμᾶς τῆς ἐν πίστεως ἐν τῇ πρώτῃ πρὸς Κορινθίους ἐπιστολῇ,

ὡδὲ

ὧδέ πως γράφων· Ἀδελφοί, μὴ παιδία γί- A sic scribens: *Fratres ne pueri efficiamini* Cap. 14.
νεσθε ταῖς φρεσίν, ἀλλὰ τῇ κακίᾳ νηπιάζετε, *mentibus, sed sitis vitio infantes, mentibus*
ταῖς δὲ φρεσὶν τέλειοι γίνεσθε. Τὸ δέ, Ὅτε *autem estote perfecti.* Illud autem: *Quan-* 1. Cor. 12
ἤμην νήπιος, ἐφρόνουν ὡς νήπιος, ἐλάλουν *do eram paruulus, cogitabam vt paruulus,*
ὡς νήπιος· πλὴν νόμον ἀγωγὴν αἰνίττεται, *loquebar vt paruulus*: quam sub lege egit
καθ' ἣν οὐχ ὡς ἁπλοῦς ἦν, ἀλλ' ὡς ἔτι vitam significat, in qua non vt iam sim-
ἄφρων, νήπια μὲν φρονεῖν ἐδίωκε, νήπια δὲ plex, sed vt adhuc insipiens, puerilia
λαλῶν, ἐβλασφήμει τὸν Λόγον. Δύο γὰρ ση- quidem animo agitans, persequebatur:
μαίνει τὸ νήπιον. Ἐπειδὴ γέγονα, φησιν, ἀνήρ, puerilia autem loquens, blasphemiis &
πάλιν ὁ Παῦλος λέγει, κατήργηκα τὰ τοῦ νη- maledictis Verbum incessebat. Duo
πίου. οὐχ ἡλικίας μέγεθος ἀτελές, ἀλλ' οὐδὲ enim significat τὸ νήπιον, infantem videli-
μὴν χρόνου μέτρον ὡρισμένον, ἀλλ' οὐδὲ αὐ- cet & stultum. *Postquam factus sum*, in-
θρικτου καὶ ἀτελεστέρων μαθημάτων διδαχὰς quit, *vir* (rursus dicit Paulus) *feci vt*
ἄλλας ἀπορρήτους αἰνίττεται, πλὴν νηπιότητα B *cessarent ea quæ erant infantis.* Non æta-
ἀσφαλῶς ἀποστέλλων, ὁ καταγγέλλειν αὐτὴν tis imperfectam magnitudinem, sed
ὁμολογῶν Ἀπόστολος· ἀλλὰ νηπίους μὲν τοὺς ἐν nec temporis præfinitam mensuram,
νόμῳ λέγει, οἳ τῷ φόβῳ, καθάπερ οἱ παῖδες neque virilium & perfectiorum dis-
τοῖς μορμολυκείοις, ἐκπλήττονται· ἄνδρας δέ, ciplinarum arcanas significat doctri-
τοὺς λόγῳ πειθομένους καὶ αὐτεξουσίους κέκλη- nas, cùm infantiam relegat, qui se
κεν· οἳ πεπιστεύκαμεν ἐκουσίῳ προαιρέσει φο- eam annunciare profitetur Apostolus. Sed infantes quidem dicit eos
βούμενοι, ἐμφρόνως οὐκ ἀφρόνως δεδιττόμενοι τῷ φόβῳ. αὐτὸς περὶ τούτου μαρτυρήσει ὁ Ἀπόστολος, τοῖς Ἰουδαίοις κατὰ πλὴν προτέραν Διαθήκην κληρονόμους λέγων, κατ' qui sunt in lege, qui non secus ac
ἐπαγγελίαν δὲ, ἡμᾶς. Λέγω δέ, φησιν, ἐφ' C laruis pueri, timore perturbantur.
ὅσον χρόνον ὁ κληρονόμος νήπιός ἐστιν, οὐδὲν Viros autem qui Verbo paremus, no-
διαφέρει δούλου, κύριος πάντων ὤν, ἀλλὰ strique sumus iuris & arbitrij, voca-
ὑπὸ ἐπιτρόπους ἐστὶ καὶ οἰκονόμους ἄχρι τῆς uit nos qui credidimus, spontanea ele-
προθεσμίας τοῦ πατρός. οὕτως καὶ ἡμεῖς, ὅτε ctione seruati, sapienter, non insipien-
ἦμεν νήπιοι ὑπὸ τὰ στοιχεῖα τοῦ κόσμου ἦμεν ter metu territi. De hac re testimonium
δεδουλωμένοι· ὅτε δὲ ἦλθε τὸ πλήρωμα τοῦ feret ipse Apostolus, Iudæos secun-
χρόνου, ἐξαπέστειλεν ὁ Θεὸς τὸν υἱὸν αὐτοῦ, dum prius testamentum dicens hæ-
γενόμενον ἐκ γυναικὸς, γενόμενον ὑπὸ νό- redes, nos autem secundum promissio-
μον· ἵνα τοὺς ὑπὸ νόμον ἐξαγοράσῃ, ἵνα τὴν nem. *Dico autem*, inquit, *quandiu hæres*
υἱοθεσίαν ἀπολάβωμεν δι' αὐτοῦ. Ὁρᾷς πῶς *est infans, nihil differt à seruo, cùm sit do-*
ὡμολόγησεν εἶναι νήπιους τοὺς ὑπὸ φόβον καὶ *minus omnium, sed est sub tutoribus & cu-*
ἁμαρτίας· τοὺς δὲ ὑπὸ πίστιν, υἱοὺς καλῶν, D *ratoribus vsq; ad patris præfinitum tempus:*
ἀπήνθρωσεν, ὡς πρὸς ἀντιδιαστολὴν τῶν ἐν τῷ *ita & nos quando eramus sub elementis*
νόμῳ νηπίων. Οὐκ ἔτι γάρ, φησι, *mundi, in seruitute eramus. Quando autem*
δοῦλος εἶ ἀλλὰ υἱός. εἰ δὲ υἱὸς, καὶ κληρονό- *venit plenitudo temporis, misit Deus filium*
μος διὰ Θεοῦ· τί οὖν ἐνδεῖ τῷ υἱῷ μὴ τὴν *suum factum ex muliere, factum sub lege,*
κληρονομίαν; χρὴν οὖν οὕτως ἐξηγήσασ- *vt eos qui erant sub lege, redimeret, vt ado-*
θαι τὸ, Ὅτε ἤμην νήπιος, τουτέστιν, ὅτε *ptionem filiorum per ipsum reciperemus.*
ἤμην Ἰουδαῖος· Ἑβραῖος γὰρ ἄνωθεν ἦν· ὡς Vide quomodo confessus est esse infan-
νήπιος ἐφρόνουν, ὑπὸ παιδαγωγὸν ἦμεν τὸν tes, qui timori & peccatis subiecti sunt:
ἐπεὶ δὲ γέγονα ἀνὴρ, οὐκέτι τὰ τοῦ νηπίου, τουτέστι eos autem qui sub fide sunt filios vo-
τὰ τοῦ νόμου, ἀλλὰ τὰ τοῦ ἀνδρὸς φρονῶ, τουτέστι cans, viros effecit, tanquam vt eos di-
τὰ τοῦ Χριστοῦ· εἷς μόνον ἄνδρα ἡ γραφὴ stingueret ab infantibus qui sunt in
lege, *Non es enim*, inquit, *amplius* Ibidem.
seruus, sed filius. Sin autem filius, & hæ-
res per Deum. Quid ergo filio deest post
hæreditatem? Elegánter ergo sic ex-
poni potest illud, *Quando eram infans*:
hoc est, quando eram Iudæus (erat
enim à prima sua origine Hebræus)
cogitabam vt infans, quoniam sequebar
legem: postquam autem factus sum vir,
non amplius quæ sunt infantis, hoc
est, quæ sunt legis, sed quæ sunt viri, cogito: hoc est, quæ sunt Christi,
quem solum virum Scriptura vocat,

vt ante diximus: ceſſare feci quæ ſunt infantis. Quæ eſt autem in Chriſto infantia, eſt perfectio, ſi cum lege conferatur. Itaque hac in parte contra legem patrocinari noſtræ infantiæ debemus. Eſt præterea interpretandum id quoque quod ab Apoſtolo dictum eſt:

1. Cor. 3. *Lac vobis potũ dedi tanquam infantibus in Chriſto, non cibum: nondum enim poteratis, ſed neque adhuc nunc poteſtis.* Non enim mihi videtur dictum Iudaïcè accipiendum quod dicit. Nam illam quoq; ſcripturam ei ex aduerſo opponam:

Exod. 3. *Inducam vos in terram bonam, lacte & melle fluentem.* Exoritur itaque maxima dubitatio in harum ſcripturarum collatione cogitantibus. Si enim fidei in Chriſtum principium eſt quæ per lac deſignatur infantia: ea autem tanquam puerilis & imperfecta vilipenditur: quomodo eius quod eſt perfectum & ſcientia præditum, poſt cibum requies, infantili rurſus lacte honorata eſt? Nunquid ergo hoc, quod veluti quandam ſimilitudinem indicat, tale quid ſignificat? & eſt vtique hoc dictum ita legendum: Lac vobis potum dedi in Chriſto: & paruo interiecto ſpatio ſubiungamus, tamquam infantibus, vt per lectionis diſtinctionem, talem ſenſum accipiamus: Catechizaui vos, hoc eſt, per auditũ in Chriſto inſtitui, ſimplici & per ſe naturali alimẽto ſpiritali. Talis eſt enim lactis, quę eſt altrix animalium, ſubſtantia, ex amãtibus vberibus ſcaturiens: itavt vniuerſum ſic intelligatur: Quẽadmodum nutrices recenter natos infantes lacte nutriũt: ita ego Chriſti lacte nempe ſermone vobis ſpiritale nutrimentum inſtillans. Ita ergo perfectum eſt alimentum lac perfectum, & ad finem qui nunquam ceſſaturus eſt deducit. Quocirca in quiete quoque idem ipſum lac & mel promittitur. Iure enim rurſus iuſtis lac Dominus pollicetur, vt apertè Verbum eſſe vtrumque oſtendatur, A & Ω, principium & finis: & Verbum inquam, quod lac allegoricè dicitur. Tale quid Homerus vel inuitus diuinat, iuſtos homines γαλακτοφάγους, hoc eſt, qui lacte veſcuntur, appellans. Poteſt etiam ita Scri-

1. Cor. 3. ptura accipi. *Et ego, fratres, non potui loqui vobis tãquam ſpiritalibus, ſed tanquam carnalibus, tanquam infantibus in Chriſto.* Vt poſſint carnales intelligi, qui recenter inſtituebantur, erantque catechumeni, & adhuc infantes in Chriſto. Spiritales enim eos qui ſancto Spiritui iam crediderunt, appellauit. Carnales autem,

καθὼς προεφήκαμεν, καλῶς· κατήργηκε τὸ τοῦ νηπίου. ἡ δὲ ἐν Χριστῷ νηπιότης, τελείωσίς ἐστιν. ὡς πρὸς τὸν νόμον οὖν ἡμῶν γλυκυθύμοις τῇ νηπιότητι ἡμῶν συνηγορητέον. ἔτι καὶ ὁ πρὸς τοῦ Ἀποστόλου εἰρημένον ἐπεξηγητέον. Γάλα ὑμᾶς ἐπότισα, ὡς νηπίους ἐν Χριστῷ, οὐ βρῶμα· οὔπω γὰρ ἐδυνάσθε, ἀλλ' οὐδὲ ἔτι νῦν δυνάσθε. οὐ μοι γὰρ δοκεῖ Ἰουδαϊκῶς ἐκδέχεσθαι δεῖν τὸ ῥητόν. ἀντιπροβήσομαι γὰρ κἀκείνῳ τῷ γραφῷ· Εἰσάξω ὑμᾶς εἰς τὴν γῆν τὴν ἀγαθήν, τὴν ῥέουσαν γάλα καὶ μέλι. ἀνακωχὴ τοίνυν ἐποιεῖτο μεγίστη τῇ τῶν γραφῶν τῇδε συμβολῇ νοοῦσιν. εἰ γὰρ ἀρχὴ τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως ἡ ἀφὴ τοῦ γάλακτος νηπιότης ἐστίν, ἐξουτελίζεται ὑπ' αὐτῆ ὡς παιδαριώδης καὶ ἀτελής· πῶς ἡ τοῦ τελείου καὶ γνωστικοῦ μετὰ τὴν βρῶσιν ἀνάπαυσις, αὖθις νηπίῳ τετίμηται γάλακτι; μήτε οὖν ὃ ὡς προβολῆς ὂν διδασκαλικόν, τοιοῦτόν τι ἐμφαίνῃ; χρὴ δὴ ἀναγνωστέον ὧδέ πως ῥητόν. Γάλα ὑμᾶς ἐπότισα ἐν Χριστῷ· καὶ ἀφασπάσαντες ὀλίγον ἐπαγάγωμεν, ὡς νηπίους· ἵνα καὶ τὴν ἀφαιρουμένην ἀναγνώσεως, τοιαύτην ἀποδεξώμεθα διάνοιαν· Κατήχησα ὑμᾶς ἐν Χριστῷ ἁπλῆ καὶ ἀληθεῖ καὶ αὐθυφεῖ ἐφῇ τῇ πνευματικῇ. τοιαύτη γὰρ ἡ τοῦ γάλακτος ζωοτρόφος οὐσία, φιλοτόργοις παλάζουσα μαστοῖς, ὡς νοεῖσθαι τὸ πᾶν τῇδε· ὥσπερ τὰ γάλακτι αἱ τιθαὶ τοὺς παῖδας τοὺς νεογνοὺς ἐκτρέφουσιν, καγὼ δὲ οὕτω τοῦ Χριστοῦ τὰ γάλακτι Λόγῳ, πνευματικὴν ὑμῖν ἐνστάζων σοφίαν. οὕτω γοῦν τελεία σοφία τὸ γάλα ἐστὶ τὸ τέλειον, καὶ εἰς τέλος ἄγει τὸ ἀκατάπαυστον. διὸ καὶ τῇ ἀναπαύσει τὸ αὐτὸ τοῦτο ἐπηγγέλται γάλα, καὶ μέλι. εἰκότως γάλα αὖθις ἐπαγγέλεται τοῖς δικαίοις ὁ Κύριος· ἵνα δὴ σαφὴς ὁ Λόγος ἀμφοῖν δειχθῇ, ἄλφα καὶ ὦ μέγα, ἀρχὴ καὶ τέλος· ὁ Λόγος ἀλληγορούμενος γάλα. τοιοῦτόν τι καὶ Ὁμηρος ἄκων μαντεύεται, τοὺς δικαίους τῶν ἀνθρώπων γαλακτοφάγους καλῶν. ἔξεστι δὲ καὶ οὕτως ἐπιλαμβάνειν τοῦ γραφοῦ· Κἀγὼ δέ, ἀδελφοί, οὐκ ἐδυνήθην λαλῆσαι ὑμῖν ὡς πνευματικοῖς, ἀλλ' ὡς σαρκικοῖς, ὡς νηπίοις ἐν Χριστῷ· ὡς δυνάσθαι σαρκικοὺς νοεῖσθαι τοὺς νεωστὶ κατηχουμένους, καὶ νηπίους ἔτι ἐν Χριστῷ. πνευματικοὺς μὲν γὰρ τοὺς πεπιστευκότας ἤδη τῷ ἁγίῳ Πνεύματι προσαγορεύει· σαρκικοὺς δὲ,

Ilia

τοὺς νεοκατηχήτους, καὶ μηδέπω κεκαθαρμέ- A
νους· οὓς ἐπὶ σαρκικοὺς εἰκότως λέγει, ὅτι σοις τοῖς
ἐθνικοῖς. Τὰ σαρκὸς ἐπὶ φρονοῦντας· ὅπου γὰρ
ἐν ὑμῖν ζῆλος καὶ ἔρις, οὐχὶ σαρκικοί ἐστε, καὶ
κατ' ἄνθρωπον περιπατεῖτε; διὸ καὶ γάλα
ὑμᾶς ἐπότισα, φησιν· τοῦτο γοῦν ὑμῖν ἐνέχεα,
λέγων, τοῦτο οὐκ κατηχήσεως ἀναγέφουσθαι εἰς
ζωὴν αἴδιον. Ἀλλὰ καὶ ὃ ἐπότισα ῥῆμα, τε-
λείας μεταλήψεως σύμβολόν ἐστι. πίνειν μὲν
γὰρ οἱ τέλειοι λέγονται, γεύεσθαι δὲ οἱ νήπιοι.
Τὸ αἷμά μου γάρ, φησιν ὁ Κύριος, ἀληθής ἐστι
πόσις. μήτι οὖν γάλα εἰπὼν ἐπότισα, τοῦτο ἐν
λόγῳ γάλακτι τελείαν λέγει, τὸ γνῶ- B
σιν τῆς ἀληθείας, ἠνίξατο. Τὸ δὲ ἐπαγόμενον
ἐξῆς, Οὐ βρῶμα· οὔπω γὰρ ἐδύνασθε· τοῦτο ἐν
τῷ μέλλοντι αἰῶνι σαφῆ ἀποκάλυψιν, βρώ-
ματος δίκην, πρόσωπον πρὸς πρόσωπον αἰ-
νίττεται δύνασθαι. Βλέπομεν γὰρ ὡς δι' ἐσόπτρου
νῦν, ὁ αὐτὸς Ἀπόστολος λέγει. τότε δὲ πρόσω-
πον πρὸς πρόσωπον. διὸ καὶ κεῖνο ἐπήγαγεν·
Ἀλλ' οὐδὲ ἔτι νῦν δύνασθε· ἔτι γὰρ σαρκικοί
ἐστε, τὰ τῆς σαρκὸς φρονοῦντες, ἐπιθυμοῦντες, C
ἐρῶντες, ζηλοῦντες, μιμνῄσκοντες, φθονοῦν-
τες· οὐ γὰρ ἔτι ἐν σαρκί ἐσμεν, ὡς τινὲς φλήφα-
οί τινες· οὐκ αὐτῇ γὰρ τὸ πρόσωπον ἰσάγγελον
ἔχοντες, πρόσωπον πρὸς πρόσωπον τὴν ἐπαγ-
γελίαν ὀψόμεθα. πῶς δέ, εἰ ἐκεῖνα ὄντως ἐστὶν
ἡ ἐπαγγελία μὴ τὸ ὀφθὲν ἀπαλλαγέν, ἵνα
ὀφθαλμὸς οὐκ * οἶδεν, οὐδὲ ἐπὶ νοῦν ἀνθρώ-
που οὐκ ἀνέβη, εἰδέναι φασίν; ὑπομνήματι ἐν-
νενοηκότες, μὴ δὲ μαθήσεως προφληφότες. ὃ
ὃς οὐκ ἤκουσέ ποτε, ἢ μόνον ἐκεῖνο ὃ ἐν τρίτῳ
ἁρπαθὲν οὐρανῷ· Ἀλλὰ κἀκεῖνο ἐγκρυβῆναι ἐκε-
λεύετο τότε. εἰ δὲ ἀνθρωπίνη σοφία ἐστίν, ὅπερ
ὑπολείπει νοεῖν, ἡ μεγαλαυχία τῆς γνώσεως·
ἄκουε τοῦ νόμου τί γράφης· Μὴ καυχάσθω ὁ σο- D
φὸς ἐν τῇ σοφίᾳ αὐτοῦ· καὶ μὴ καυχάσθω ὁ
ἰσχυρὸς ἐν τῇ ἰσχύι αὐτοῦ· ὁ δὲ καυχώμενος, ἐν
Κυρίῳ καυχάσθω. ἡμεῖς γὰρ θεοδίδακτοι τοῦ
Χριστοῦ ὀνόματι καυχώμενοι. πῶς οὖν ὁ αὐ-
τῇ νοεῖ τὸν Ἀπόστολον ὑπολαμβάνεσθαι τὰ γάλα τῶν
νηπίων; εἶτα ποιμένες ἐσμὲν, οἱ τῶν ἐκκλησιῶν
προηγούμενοι, καθ' εἰκόνα τοῦ ἀγαθοῦ ποιμένος.
Τὰ δὲ πρόβατα ὑμεῖς· μὴ ἄρα τὸ γάλα τὸ ποί-
μνης τοῦ Κύριον λέγοντα, τὴν ἀκολουθίαν φυλάτ-
τειν δηλοῦσθαι· καὶ διὰ τοῦ ῥητοῦ αὖθις τῇ Δρο-
νοίᾳ ἐφαρμοστέον. Γάλα ὑμᾶς ἐπότισα, οὐ βρῶμα·
οὔπω γὰρ ἐδύνασθε. οὐκ ἄλλό τι πρὸ τοῦ γάλα τὸ

eos qui per auditionem recenter inſtituti ſunt, nec adhuc ſunt expurgati: quos meritò adhuc carnales dicit, vt qui æquè ac Gentes ea quę erant carnis cogitabãt. Vbi enim inter vos æmulatio & lis, an non carnales eſtis, & ſecundum hominem ambulatis? Quocirca dicit etiam, *Lac vobis*, inquit, *potum dedi*: cognitionem, dicens, vobis infudi, quæ ex catecheſi, id eſt, per auditum inſtitutione, data eſt, quæ nutrit in vitam æternam. Quinetiam hoc verbum, Potum dedi, eſt ſymbolum ac ſignum perfectæ participationis. Qui enim perfecti ſunt, dicuntur bibere, infantes autem ſugere. Sanguis enim meus, inquit Dominus, verus eſt potus. Nunquid ergo cùm dixit, *Lac potum dedi*, ſignificauit perfectam in verbo Lacte, lætitiã, veritatis ſcilicet cognitionem? Quod autem deinceps ſubjungitur, *Non cibum*, nõdum enim poteratis, euidentẽ quæ erit in futuro ſæculo reuelationẽ, inſtar cibi, facie ad faciem, poteſt ſignificare. *Videmus enim nũc tanquam per ſpeculum*, dicit idem Apoſtolus, *tunc autem facie ad faciem*. Quocirca illud quoq; ſubjũxit: *Sed neque nunc poteſtis, adhuc enim carnales eſtis, quæ ſunt carnis cogitantes, cõcupiſcentes, amãtes, æmulãtes irascentes, inuidentes*. Non enim in carne amplius ſumus, vt quidam exiſtimarũt: cùm ea enim faciẽ Angelis ęqualem habẽtes, promiſſum facie ad faciem videbimus. Quomodo autẽ, ſi vere eſt illud promiſſum poſtquã hinc exceſſerimus, *quod oculus nõ vidit, neq; in mẽtem hominis aſcẽdit*, ſed id nouiſſe dicunt, cùm ſpiritu nõ intellexerint, ſed ex diſciplina acceperint, quod auris nunquã audiuit, præterquam illa ſola quæ in tertium cœlũ rapta eſt, & illud quoque arcano ſilentio obtegere iubebatur? Sin autem humana ſapientia, quod quidem reſtat, poteſt intelligi, eſt cognitionis gloriatio. Audi legem Scripturę: *Ne glorietur ſapiẽs in ſapiẽtia ſua: & nõ glorietur fortis in fortitudine ſua, ſed qui gloriatur, in Domino glorietur*. Nos autem à Deo docti ſumus, & in Chriſti nomine gloriamur. Quomodo ergo nõ eſt exiſtimandum, Apoſtolum hoc modo intelligere lac infantium, ſiquidem paſtores ſumus qui Eccleſiis præſumus ad imaginem boni paſtoris, vos autem oues? an non eum qui lac quoque gregis dicit Dominum ſeruare cõſequentiam, vtentem allegoria? Iam verò dictum rurſus menti applicare debemus, Lac vobis potum dedi, non cibum, nondum enim poteratis: non aliquid aliud quam lac

1. Cor. 3.

1. Cor. 2. 2. Cor. 12.

Hier. 9. 1. Cor. 1.

cibum exiſtimantes, ſed idem ſubſtantia. Similiter enim idem ipſum quoque Verbum vel eſt remiſſum laxúmque & mite, vt lac: vel concretum & coactum, vt cibus. Verumenim verò ſi ſic acceperimus, poteſt à nobis lac intelligi prædicatio, quæ plurimum diffuſa eſt. Cibus autem fides, quæ à catecheſi in fundamentum coacta & conuerſa eſt: quæ cùm ſit auditione ſolidior, cibo aſſimilatur in ipſa anima corpus effecta. Tale alimentum alibi quoque Dominus in Euangelio ſecundum Ioannem aliter per ſymbola ac ſigna expoſuit cum dixit: *Comedite carnes meas, & bibite meum ſanguinem*: euidens fidei & promiſſionis ſymbolum, id quod eſt poculentum dicens, allegoricè, per quæ Eccleſia, tanquam homo ex multis conſtans membris irrigatur & augetur, & ex vtriſque conflatur & coaleſcit, corpore quidem, fide, anima verò, ſpe, quemadmodum Dominus quoque ex carne & ſanguine. Reuera enim ſanguis fidei eſt ſpes, in qua continetur, quemadmodum fides ab anima: cùm autem ſpes expirauerit, perinde ac ſi ſanguis effluxerit, vitalis fidei facultas diſſoluitur. Quòd ſi velint nonnulli contendere, dicentes lac primas ſignificare diſciplinas tanquam prima nutrimenta, cibum autem ſpiritales cognitiones, ad quas ſeipſos propter ſcientiam erigunt, ſciant quod cùm vtique cibum dicant nutrimentum ſolidum, & carnem & ſanguinem Ieſu, gloriabunda ſua ſapientia ad veram ſimplicitatem deferantur. Sanguis enim inuenitur primùm genitus in homine, quem nonnulli dicere auſi ſunt ſubſtantiam animæ. Hic autem ſanguis naturali conuerſus concoctione, poſtquam mater concepit & vterum gerit, charitate conſentiente & vnà quodammodo patiente, defloreſcit & ſeneſcit, vt ſit infans abſque metu: & carne quidem humidior eſt ſanguis, vt qui ſit veluti quædam caro humida: ſanguinis autem lac eſt id quod eſt iucundius & ſubtilius. Siue enim eſt ſanguis qui fœtui qui eſt in vtero ſuppeditatur, & per maternum prius vmbilicum mittitur, ſiue ipſa menſtrua à proprio motu excluſa, naturali diffuſione ab almo & generationis authore Deo ad vbera iam turgentia ſe conferre iubentur, & à calore conuertuntur ſpirituum, atque ita efficitur iucundum & ſuaue nutrimentum, id quod mutatur ſanguis eſt:

Ioan. 6.

βρῶμα ὑπολαμβάνοντας, ταὐτὸν ἢ τῇ οὐσίᾳ· ὡσαύτως γὰρ καὶ ὁ Λόγος ὁ αὐτὸς ἡ αἱμώδης καὶ ἥπιος ὡς γάλα· ἢ πεπηγὼς καὶ συνεφραμμένος, ὡς βρῶμα. οὐ μὴν ἀλλὰ ἔστι τῆδε ἐκλαμβάνοιεν ἡμῖν, γάλα νοεῖσθαι τὸ κήρυγμα δυνάμενον τὸ ἁπλούστερον κεχυμένον· βρῶμα δέ, ἡ πίστις εἰς θεμέλιον ἐκ κατηχήσεως συνεφραμμένη· ἢ δὴ τερεμνωτέρα τῆς ἀκοῆς ὑπάρχουσα, βρώματι ἀπεικάζεται, ἐν αὐτῇ σωματοποιουμένῃ τῇ ψυχῇ τὸ τοιόνδε ἔφωτ. ἀλλαχόθι γὰρ ὁ Κύριος ἐν ᾧ κατὰ Ἰωάννην εὐαγγελίῳ, ἑτέρως ἐξαίνισεν λόγῳ συμβόλων· Φάγεταί μου τὰς σάρκας, εἰπών, καὶ πίεται μου τὸ αἷμα· σάρκες τῆς πίστεως ἐστὶ καὶ τῆς ἐπαγγελίας τὸ πότιμον ἀλληγορῶν, δι' ὧν ἡ Ἐκκλησία, καθάπερ ἄνθρωπος, ἐκ πολλῶν συνεστηκυῖα μελῶν, ἀρδεταί τε καὶ αὔξεται, συγκροτεῖταί τε καὶ συμπήγνυται ἐξ ἀμφοῖν· σώματος μὲν, τῆς πίστεως· ψυχῆς δὲ, τῆς ἐλπίδος. ὡσπερ ἐστὶ ὁ Κύριος ἐν σαρκὸς καὶ αἵματος. τῷ γὰρ ἐντὶ αἷμα τῆς πίστεως ἡ ἐλπίς· ἐφ' ἧς σῴζεται, καθάπερ ἐκ ψυχῆς, ἡ πίστις. ἀφανισθείσης δὲ τῆς ἐλπίδος, δίκην ἐκρυέντος αἵματος, τὸ ζωϊκὸν τῆς πίστεως ὑποκλύεται. Εἰ δὲ ἄρα τισὶ φιλονεικεῖν ἐθέλοιεν τινες, τὰ πρῶτα μαθήματα τὸ γάλα μεμυθῆσθαι λέγοντες, ὡσανεὶ πρῶτας τροφάς· τὸ δὲ βρῶμα, τὰς πνευματικὰς ἐπιγνώσεις, * ἐφ' ἃς αὐτοὺς ἀνάγουσιν εἰς γνῶσιν· ἴστωσαν ὡς ἄρα τέρειαν τροφὴν τὸ βρῶμα λέγοντες καὶ σάρκα καὶ αἷμα τοῦ Ἰησοῦ, ὑποφέρονται τῇ σοφίᾳ αὐτῶν μεγαλαυχοῦντες, ὅτι τὴν ἁπλότητα τὴν ἀληθῆ. Πρωτόγονον γὰρ τὸ αἷμα θεώρηται ἐν ἀνθρώπῳ· οἱ δή τινες οὐσίαν εἰπεῖν ψυχῆς τετολμήκασι. Τοῦτο δὴ τὸ αἷμα φυσικῇ τρεπόμενον πέψει, κυήσεως τῆς μητρὸς, φιλοστοργίᾳ συμπαθεῖ, αὐξανθεῖ, καὶ γηράσκει πρὸς τὸ ἄφθονον τοῦ παιδίου· καὶ ἔστι μὲν τὸ σαρκὸς ὑγρότερον τὸ αἷμα, οἷ ὑγρά τις ἔοικε σάρξ· τοῦ δὲ αἵματος νοσιμώτερον τὸ γάλα, καὶ λεπτομερέστερον. εἴτε γὰρ τὸ ὑπεχορηγούμενον αἷμα τῷ ἐμβρύῳ καὶ ἀπὸ μητρώου πρότερόν ἐστι πεπονημένον ὀμφαλοῦ· εἴτε αὖ τὸ καθαιμώδιον αὐτὸ, ἀποκλιθὲν τῆς οἰκείας φορᾶς, καὶ φυσικὴν αὐτόχυσιν χορηγὸν κελεύθῳ πρὸς τοῦ πανσόφου καὶ γλυκυθύμου θεοῦ ὅτι τοῖς φλεγμαίνουσι μαστοῖς, καὶ ὑπὸ πνεύματος ἀλλοιουμένου θερμοῦ, πρὸς τὴν σκυδάζεσθαι τῷ ὑπὸ ἔφωτ, αἷμα τὸ μεταβαλλόμενον ἐστ.

μάλιστα γὰρ πάντων μελῶν, μαστοὶ συμπαθεῖς μήτρᾳ. ἐπεὶ οὖν κατὰ τοὺς τόκους ἀποκοπὴν λάβῃ τὸ ἀγγεῖον, δι' ὃ πρὸς τὸ ἔμβρυον τὸ αἷμα ἐφέρετο, μύσις μὲν γὰρ τῇ πόρου· πλεῖ δ' ὁρμῶν ὅτι πρὸς μαστοὺς τὸ αἷμα λαμβάνῃ· καὶ πολλῆς τῆς διαφορᾶς γενομένης, διατείνονται, καὶ μεταβαλὸν τὸ αἷμα εἰς γάλα, ἀναγόμενα τῇ ὅτι τῆς ἑλκώσεως εἰς πύον τὸ αἷμα τρέπει μεταβολή. εἴτε οὖν ἀπὸ τῶν ἐν μαστοῖς διακειμένων φλεβῶν διατεμνομένων καὶ τὰς διαπάσεις τῆς κυήσεως, τὸ αἷμα μεταχεῖται εἰς τὰς φυσικὰς τῶν μαστῶν σπαργάνας· τοῦτο δὲ ἀναπνεόμενον τὸ ἀπὸ τῶν γειτνιουσῶν καταπεμπόμενον ἀρτηριῶν πνεῦμα, μενούσης ἔτι τῆς ὑποκειμένης ἀκεραίου τοῦ αἵματος οὐσίας, ἐκκυμαινόμενον λευκαίνεται· καὶ τῇ τοιαύτῃ ἀνακοπῇ καὶ ἐξαφρισμῷ μεταβάλλεται, ὡς ἁπλοϊκόν τι πεπονθὸς τῇ θαλάττῃ, ὡς δὴ καὶ τὰς ἐμβολὰς τῶν πνευμάτων οἱ ποιηταί φασιν ἀποπτύειν ἁλὸς ἀχνόν. Πλὴν ἀλλὰ αἷμα ἔχει τὴν οὐσίαν. Οὕτω τοι καὶ οἱ ποταμοὶ ῥόθῳ φερόμενοι, τῇ ἐμπεσούσῃ τοῦ πεπηγότος ἀέρος ξαινόμενοι, ἀφρὸν μορμύρουσι· καὶ τὸ ἔσωθεν ἡμῶν ὑγρὸν, ὃ πνεύματι ἐκλυκαίνεται. Τίς οὖν ἡ ἀποκλήρωσις μὴ οὐχὶ καὶ τὸ αἷμα ὅτι τὸ φωτεινότατον καὶ λευκότατον ὑπὸ τοῦ πνεύματος τρέπεσθαι ὁμολογεῖν; πάσχει δὲ τὴν μεταβολὴν κατὰ ποιότητα, οὐ κατ' οὐσίαν. ἀμέλει γοῦν οὐ θρεπτικώτερον ἄλλο τι, οὐδὲ μᾶλλον γλυκύτερον, οὐδὲ λευκότερον εὕροις ἂν γάλακτος· πρώτη γοῦν ἔοικε τοῦτο τῇ πνευματικῇ τροφῇ· γλυκεῖα μὲν διὰ τὴν χάριν ὑπάρχουσα, τροφιμος δὲ, ὡς ζωή· λευκὴ δὲ, ὡς ἡμέρα Χριστοῦ· καὶ τὸ αἷμα τοῦ λόγου πεφανέρωται ὡς γάλα. Διὰ τοῦτο οὖν καὶ τὴν ἀποκύησιν οἰκονομούμενον τοῦ βρέφους τὸ γάλα χορηγεῖται· καὶ οἱ μαστοὶ οἱ τεῦς τὸν ἄνδρα προβλεπόμενοι ὀρθοὶ, ἤδη κατωμυόεσσι προσὸ τὸ παιδίον· πλὴν ὑπὸ τῆς φύσεως πεπονημένῳ, βλητέον προσέχειν διδασκόμενοι τροφῇ, εἰς ἀναπτροφὴν σωτηρίας· ἅτε γὰρ αἱ πηγαὶ πλήρεις εἰσὶν οἱ μαστοὶ ἐπεισρέοντος ἑτοίμου γάλακτος· ἀλλὰ μεταβαλόντες πλὴν τροφῇ ἐν ἑαυτοῖς ἐργάζονται γάλα, καὶ διαπνέουσιν· ἡ τροφὴ γὰρ ἡ καταλλήλως αὐτῷ, καὶ πρόσφορος νεοπαγεῖ καὶ νεοφυεῖ παιδίῳ, πρὸς τὸ θεοῦ τοῦ τροφέως, καὶ πατρὸς τῶν γινομένων καὶ ἀναγεννωμένων, πονουμένη· οἷα τὸ μάννα οὐρανόθεν ἀπορρέετο τοῖς παλαιοῖς Ἑβραίοις, ἡ τῶν ἀγγέλων ἐπουράνιος τροφή.

A ex omnibus enim membris maximum habent conſenſum vbera cum matrice. Vbi enim in partu vas abſciſſum fuerit per quod ſanguis ad fœtum deferebatur, obſtruitur quidem meatus, ſanguis autem ad vbera impellitur, & cùm illuc permultum defluxerit, extenduntur, & ſanguis in lac mutatur, non ſecus ac mutatur ſanguis in pus in vlceratione: ſiue à venis apertis, quæ ſitæ ſunt in mamillis, per fœtus diſtenſiones, in naturales mamillarum cauernas ſanguis transfunditur: ei autem commixtus qui ex vicinis arteriis emittitur ſpiritus, manente integra quæ ſubiicitur ſanguinis ſubſtantia, vndæ inſtar agitatus albeſcit, & tali interruptione ritu ſpumæ mutatur, affectione quadam ei quæ mari euenit non abſimili, quod quidem Poëtæ dicunt ventorum concitum inſultibus ſalis aſperginem expuere. Veruntamen adhuc habet ſanguinis ſubſtantiam. Eodem modo fluuij quoque dum magno feruntur impetu, circumfuſi aëris interceptione lancinati ſpumam cum murmure exprimunt: & quod in ore noſtro eſt humidum, ſpiritu exalbeſcit. Quàm eſt ergo abſurdum non fateri, ſanguinem in eum fulgorem eámque albedinem à ſpiritu conuerti, eámque ſuſcipere mutationem in qualitate, non autem in ſubſtantia? Nihil certè quod melius nutriat, neque quod ſit dulcius, nec lacte candidius, inueneris. Eſt id itaque omni ex parte ſpiritali nutrimento ſimile, quod eſt quidem dulce propter gratiam, nutriens autem tanquam vita, candidum autem vt dies Chriſti. Sed & ſanguinem Verbi oſtenſum eſt eſſe tanquam lac. Ea ergo ratione in puerperio diſpenſatum lac infanti ſubminiſtratur, & vbera quæ interim rectà virum reſpiciebant, iam ad puellum inclinantur, quod à natura elaboratum eſt nutrimentum, vt ad capiendum facilè exhibeant edocta, ad ſalutis educationem. Non enim tanquam fontes vbera parato lacte influente plena ſunt, ſed alimentum mutantia, lac in ſeipſis efficiunt, & exhalant. Alimentum autem quod eſt ipſum conueniens ac vtile puello recenter compacto & nato, à Deo altore & Patre eorum qui generantur & regenerantur, elaboratur, quemadmodum veteribus Hebræis manna cœlitus defluebat, ſupercœleſte Angelorum nutrimentum.

Plutarchus, περὶ φιλοστοργίας.

Exod. 16. Deut. 8.

Vnde & nunc quoque nutrices id lactis quod primum ad potum effunditur, eodem quo illud nutrimentum nomine manna appellauerunt. Cæterum mulieres quidem prægnantes, cùm matres factæ fuerint, lac emittunt. Dominus autem Christus fructus Virginis, non beata duxit vbera fœminea, nec ea ad nutrimentum delegit: sed cùm amans & benignus Pater Verbum impluisset, ipsum iam spiritale alimentum factum est bonis & moderatis hominibus. O miraculum mysticum! Vnus quidem est vniuersorum pater. Vnum est etiam Verbum vniuersorum, & Spiritus sanctus vnus, & ipse est vbique. Vna autem sola est mater virgo: mihi autem placet eam vocare Ecclesiam, Lac non habuit mater hæc sola, quoniam sola non fuit mulier. Virgo est autem simul & mater, integra quidem & inuiolata, vt virgo: amans autem, vt mater: quæ suos accersens infantulos, sancto lacte, nempe verbo infantili enutrit. Ideo autem lac non habuit, quod lac esset hic infantulus pulcher & appositus, scilicet corpus Christi, nouum cœtum verbo nutriens: quem ipse Dominus carnali labore peperit: quem ipse fasciis alligauit Dominus, precioso sanguine. O sanctum partum! ô sanctas fascias! Verbum est omnia infanti, & pater, & mater, & Pædagogus, & altor. *Comedite*, inquit, *meam carnem, & bibite meum sanguinem.* Hæc apposita & conuenientia alimenta nobis suppeditat Dominus, & carnem præbet, & effundit sanguinem, & ad incrementum nihil deest infantulis. O admirabile mysterium! Veterem & carnalem nos iubet exuere corruptionem: quemadmodum & vetus nutrimentum, alterius autem nouæ Christi diætæ effectos participes, illum, si fieri possit, recipientes, in nobis ipsis reponere, & seruatorem intra pectus comprehendere, vt carnis nostræ affectiones integras perfectásque reddamus. At non vis sic intelligere, sed fortasse communius. Hoc quoque modo audias. Carnem nobis allegoricè sanctus significat Spiritus: ab ipso enim caro fabricata est. Sanguis Verbum nobis designat: tanquam enim dies sanguis, Verbum vitæ infusum est. Amborum autem est temperatura Dominus: Alimentũ infantium est Dominus, qui est spiritus & Verbum. Alimentum, id est Dominus Iesus, hoc est, Verbum Dei, est spiritus incarnatus,

Ioan. 8.

Αμφῷ γὰρ αἵματι ὁ τροφὸς τῶν γάλακτος πόμα, ὁμωνύμως ἐκείνῃ τῇ ἕψῃ, μάννα κεκλήκασιν. Αλλ' αἱ μὲν γυναῖκες αἱ κύουσαι, μητέρες γιγόμεναι, πηγάζουσι γάλα. Ο δὲ Κύριος ὁ Χριστὸς, ὁ τῆς Παρθένου καρπὸς, οὐκ ἐμακάρισε τοὺς γυναικείους μαστοὺς, οὐδὲ ἐκρινεν ἀρκεῖς τροφῆς. Ἀλλὰ τῶν φιλοστόργου καὶ φιλανθρώπου Πατρὸς ἐπομβρήσαντος τὸν Λόγον, αὐτὸς ἤδη ἕψῃ γέγονε πνευματικὴ τοῖς σώφροσιν. ὦ θαύματος μυστικοῦ! εἷς μὲν ὁ πάντων ὅλων πατήρ· εἷς δὲ καὶ ὁ πάντων ὅλων Λόγος· καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἕν, καὶ τὸ αὐτὸ πανταχοῦ· μία δὲ μόνη καὶ μήτηρ παρθένος. Εκκλησίαν ἐμοὶ φίλον αὐτὴν καλῶ. Γάλα οὐκ ἔσχεν ἡ μήτηρ αὕτη μόνη, ὅτι μόνη μὴ γέγονεν γυνή· παρθένος δὲ ἅμα καὶ μήτηρ ἐστίν· ἀκηράτου μὲν, ὡς παρθένος· ἀγαπητικὴ δὲ, ὡς μήτηρ. καὶ τὰ αὐτῆς παιδία προσκαλουμένη, ἁγίῳ λιθώσασα γάλακτι τῷ βρεφώδει λόγῳ. διὸ οὐκ ἔσχε γάλα· ὅτι γάλα ἦν τὸ παιδίον τοῦτο καλὸν καὶ οἰκεῖον τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ, τὴν νεολαίαν ἐποίησεν ὁ Λόγῳ· ἣν αὐτὸς ἐκύησεν ὁ Κύριος, ὠδῖνι ἰσχυρᾷ· ἣν αὐτὸς ἐσπαργάνωσεν ὁ Κύριος, αἵματι τιμίῳ. Ω τῶν ἁγίων λοχευμάτων! ὦ τῶν ἁγίων σπαργάνων! Ο Λόγος τὰ πάντα τῷ νηπίῳ, καὶ πατὴρ καὶ μήτηρ, καὶ παιδαγωγὸς καὶ τροφός. Φάγεσθέ μου, φησι, τὴν σάρκα, καὶ πίεσθέ μου τὸ αἷμα. Ταύτας ἡμῖν οἰκείας τροφὰς ὁ Κύριος χορηγῶν, τὴν σάρκα ὀρέγει καὶ αἷμα ἐκχέει. καὶ οὐδὲν εἰς αὔξησιν τοῖς παιδίοις ἐνδεῖ. ὦ τοῦ παραδόξου μυστηρίου! Αποδύσασθαι ἡμᾶς τὸν παλαιὸν καὶ σαρκικὸν ἐγκελεύεται φθορέα, ὥσπερ καὶ τὸν παλαιὸν τροφόν· καινῆς δὲ ἄλλης τῆς Χριστοῦ χάριτος μεταλαμβάνοντας, ἐκεῖνον, εἰ δυνατόν, ἀναλαμβάνοντας, ἐν ἑαυτοῖς ἀποτίθεσθαι· καὶ τὸν σωτῆρα ἐνστερνίσασθαι· ἵνα καταρτίσωμεν τῆς σαρκὸς ἡμῶν τὰ πάθη. Αλλ' οὐ ταύτῃ νοῆσαι θέλεις, καινότερον δὲ ἴσως. ἄκουε καὶ ταύτῃ. Σάρκα ἡμῖν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἀλληγορεῖ· καὶ γὰρ ἐκ σαρκὸς δεδημιούργηται ἡ σάρξ. αἷμα ἡμῖν τὸν Λόγον αἰνίττεται· καὶ γὰρ ὡς αἷμα πλούσιον, ὁ Λόγος ἐπικέχυται τῷ βίῳ· ἡ κρᾶσις δὲ ἡ ἀμφοῖν, ὁ Κύριος, ἡ ἕψη τῶν νηπίων, ὁ Κύριος, πνεῦμα, καὶ Λόγος. ἡ ἕψη, τουτέστι Κύριος Ιησοῦς, τουτέστιν ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ, πνεῦμα σεσαρκωμένον,

ἁγιαζομένη σαρξ οὐρανίου. Η τροφή, ὁ γά- A
λα τοῦ Παιδός, ᾧ μόνῳ τιτθευόμεθα οἱ νήπιοι.
Αὐτὸς γοῦν ὁ ἠγαπημένος καὶ τροφὸς ἡμῶν
Λόγος, ὁ αὐτὸ ὑπὲρ ἡμῶν ἔξεχεεν αἷμα,
σώζων τὴν ἀνθρωπότητα· δι' ὃ πεπιστευκότες
εἰς τὸν Θεὸν, ὅτι τὸ λεπτοτάτιον μαζὸν τοῦ Παι-
δὸς, τὸν Λόγον, καταφεύγομεν. Ο γοῦν, ὡς ἔοι-
κε, μόνος ἡμῖν τοῖς νηπίοις ὁ γάλα τῆς ἀγάπης χορηγεῖ. Καὶ ὄντως ὡς ἀληθῶς μακάριοι
μόνοι, ὅσοι τοῦτον θηλάζουσι τὸν μαστόν. διὸ τοῦ-
το φησι καὶ ὁ Πέτρος· Ἀποθέμενοι οὖν πᾶσαν
κακίαν, καὶ πάντα δόλον, καὶ τὴν ὑποκρισιν, καὶ B
φθόνον, καὶ καταλαλιὰν, ὡς ἀρτιγέννητα βρέ-
φη, τὸ λογικὸν γάλα ἐπιποθήσατε, ἵνα ἐν
αὐτῷ αὐξηθῆτε εἰς σωτηρίαν, εἰ ἐγεύσασθε
ἀλλ. χρηστὸς ὅτι * Χριστὸς ὁ Κύριος. Εἰ δὲ καὶ συνευδοκῶ
τις αὐτοῖς ἄλλό τι εἶναι τὸ βρῶμα πλὴν τὸ γά-
λα, εἶτα πῶς οὐ προσκρούσονται σφίσιν αὐτοῖς,
οὐ κατανοοῦντες τὴν φύσιν; ἡ γάρ, τοι τροφὴ,
χειμῶνος μὲν πυκνουμένου τε καὶ συνέχοντος, τῷ πά-
σσοντι δὲ διδόντος ἐντὸς καταψυχομένῳ τῷ θερ-
μῷ, ἐφυμένη καὶ πεπτομένη, εἰς τὰς φλέβας
ἀναμαζυμένη ἐκχωρεῖ· αἱ δὲ θηλαπνοῦς οὐ C
συγχωρούσης, πεπληρωμέναι μάλιστα σιωτεί-
νονται τῷ σφύζουσι· διὸ τῷ αἱ τιτθαὶ τότε πλη-
θεῖσαι τότε μάλιστα γίνονται τῷ γάλακτι. Απο-
δέδεκται γοῦν ἡμῖν μικρῷ πρόσθεν τὸ αἷμα εἰς
γάλα τῆς κυούσης τῷ μεταβολῇ, οὐ κατ'
οὐσίαν, χορδή· ὥσπερ ἀμυδρὰ καὶ αἱ τρίχες αἱ
ξανθαὶ τοῖς γηρασιν εἰς πολιὰς μεταβάλλουσιν.
θέρους δὲ ἔμπαλιν, θραυόμενον ὂν τὸ σῶμα, τὴν
τροφὴν δυσδιαφορητοτέραν παρέχει· καὶ ὀλίγα
πλεοναζει τὸ γάλα· ἐπεὶ μήτε τὸ αἷμα· οὐδὲ
γὰρ πᾶσα κατέχεται ἡ τροφή· εἰ δίνιμον ἡμῶν
κατεργασία τῆς τροφῆς ἐξαματοῦται· ὁ δὲ αἷ- D
μα ἐκγαλακτοῦται, πλησμονὴν γὰρ τὸ αἷμα
τοῦ γάλακτος, ὥσπερ αἷμα ἀνθρώπου, καὶ γά-
γγραινον ἀμπέλου. τῷ οὖν γάλακτι τῇ κυριακῇ
τροφῇ, αὐξεις μὲν ἀποκυηθέντες, αὐξανόμεθα·
εὐθὺς δὲ ἀναγεννηθέντες, τετιμήμεθα τῆς ἀνα-
παύσεως τὴν ἐλπίδα, τὴν ἄνω Ιερουσαλὴμ,
ἀναγελιζόμενοι· ἐν ᾗ μέλι καὶ γάλα ὁμοῦ
ἀναγέγραπται· διὰ τὸ σύλλυσι, καὶ τὴν ἁγίαν μυη-
σευόμενοι τροφήν. Τὰ μὲν γὰρ βρώματα καταρ-
γεῖται, ἧ φησιν ὁ Απόστολος ἀνὴρ δὲ γάλα-
κτος τροφὴ, εἰς οὐρανοὺς καθηγεῖται, πολίτας
ἀγγέλων καὶ συγχορευτὰς Αγγέλων ἀναφερο-
μένη. ὅπερ δέ ἐστιν ὁ Λόγος πηγὴ ζωῆς βρύουσα.

caro cœleſtis ſanctificata. Nutrimen-
tum eſt lac Patris, quo ſolo aluntur
infantuli. Ipſe itaque qui eſt dilectus
& altor noſter, Verbum, effudit pro
nobis ſuum ſanguinem, ſalutem huma-
næ naturæ afferens, per quem qui in
Deum credidimus, ad mamillam Pa-
tris, quæ curarum obliuionem inducit,
nempe Verbum, confugimus: Ille au-
tem ſolus, vt eſt conſentaneum, nobis
lac dilectionis infantibus ſuppeditat.
Iique ſunt verè beati, qui hanc lactant
mamillam. Et ideo Petrus quoque di-
cit: *Depoſito ergo omni vitio, & omni do-* 1. Pet. 2.
lo, & ſimulatione, & inuidia, & detra-
ctione, tanquam nuper nati infantes ver-
bale lac concupiiſtis, vt in ipſo creſcatis in
*ſalutem, ſi guſtaſtis quod * Chriſtus Domi-* Aliter
nus. Quod ſi quiſpiam etiam eis con- *ſuauis.*
ceſſerit, cibum aliquid aliud eſſe præ-
ter lac, deinde quomodo non à ſeipſis
configentur, vt qui naturam non con-
ſideraſſe uerint? Etenim alimentum cum
condenſans hyems continet, & intus
concluſo calido non præbet exitum,
concoctum & in ſanguinem verſum
fluit in venas. Illæ autem cùm eis non
detur perſpiratio, impletæ maxime in-
tenduntur, & pulſant. Quocirca nu-
trices quoque lactè tunc maximè ple-
næ ſunt. A nobis autem paulo ante
oſtenſum eſt, ſanguinem prægnantibus
in lac deduci; mutatum quidem, ſed
nequaquam conuerſa ſubſtantia, quem-
admodum ſcilicet ſeneſcentibus pili
flaui mutantur in canos. Æſtate au-
tem rurſus corpus, cùm ſit rarius, vt
alimentum facilius differatur efficit:
& lac minimè abundat, quoniam
neque ſanguis, neque vniuerſum
continetur nutrimentum. Si ergo ci-
bi quidem confectio in ſanguinem
mutatur, ſanguis verò lacteſcit, ſan-
guis eſt lactis præparatio, ſicut ſanguis
hominis, & acinus vineæ. Lacte ergo,
dominico ſcilicet nutrimento, ſtatim
quidem poſtquam editi ſumus, ali-
mur: ſimul ac autem regenerati ſui-
mus, honorare affecti ſumus, dum
ſpes quietis annuntiatur, ſuperna
Hieruſalem, in qua & mel & lac pluere
ſcriptum eſt, dum per materiale
ſanctum nobis alimentum deſpon-
detur. *Cibi enim*, ſicut ait Apoſto-
lus, *abolentur*. Quod per lac autem
eſt nutrimentum, deducit in cœlos, 1. Cor. 6.
cives cœlorum & cum Angelis cho-
rorum ductores enutriens. Quoniam au-
tem Verbum eſt fons vitæ ſcaturiens,

& flumen olei dictum est, merito Paulus allegoricè loquens, & ipsum lac nominans, subiungit: *Potum dedi.* Verbum enim bibitur alimentum veritatis. Certè potus quoque vocatur humidum nutrimentum. Potest autem res eadem esse & cibus, si aliquo modo affecta sit, & potus, si alio & alio modo consideretur, quemadmodum caseus quoque est lactis concretio, vel lac concretum: neque enim dictiones aucupari mihi in præsentia curæ est, præterquam quod vtrumque nutrimentum vna subministrat substantia. Cæterum pueris quoque lactentibus lac solum sufficit, vt sit & potus & alimentum. *Ego*, inquit Dominus, *habeo manducare cibum quem vos nescitis. Cibus meus est, vt faciam voluntatem eius qui misit me.* Videte alium cibum, qui quemadmodum lac allegoricè dictus est, nempe voluntas Dei. Quinetiam propriæ passionis complementum abusiuè poculum appellauit, quando eam ebibere ac exhaurire & perficere ipsum solum oportebat. Ita Christo quidem nutrimentum erat paternæ voluntatis adimpletio. Nobis autem ipse Christus infantibus est alimentum, qui Verbum cœlorum exugimus. Hinc quærere Græce dicitur μαστεύσαι, quod infantibus qui verbum quærunt, paterna benignitatis vbera lac suppeditant. Præterea autem seipsum quoque panem cœlorum Verbum fatetur: *Non enim Moses*, inquit, *dedit vobis panem de cœlo, sed Pater meus dat vobis panem de cœlo verum: panis enim ex Deo est qui de cœlo descendit, & vitam dat mundo, & panis quem ego dabo caro mea est, quam ego dabo pro mundi vita.* Hîc panis notandum est mysterium, quod ipsum dicat carnem, vt quæ per ignem resurgat, quemadmodum ex corruptione & satione frumentum resurgit, atque adeo quæ etiam per ignem consistat, in gaudium Ecclesiæ, vt panis qui pinsitur. Sed hoc rursus à nobis dicetur apertius in libro de resurrectione. Quoniam autē dixit, Et panis quem ego dabo, caro mea est: caro autem sanguine irrigatur: sanguis autem vinum allegoricè dicitur; sciendum est quod panis in vinum temperatum minutatim coniectus, vinum arripit, quod est aqueum autem relinquit: ita etiam caro Domini quæ est panis cœlorum, ebibit sanguinem: eos qui ex hominibus sunt cœlestes, ad incorruptionem enutriens, solas autem illas carnales cupiditates ad corruptionem relinquens.

Ibidem. 3

Ioan. 4.

Ioan. 6.

More criticivel fruméti.

καὶ ποτα μὸς εἰρηται ἐλαίῳ, εἰκότως ἀλληγορῶν ὁ Παῦλος, καὶ γάλα αὐτὸν ὀνομάζων, Ἐπότισα ὑμᾶς φησί· Πίνεται γὰρ ὁ λόγος, ἡ τροφὴ τῆς ἀληθείας. ἀμέλει καὶ τὸ ποτὸν ὑγρὰ καλεῖται τροφή. Δυνατὸν δὲ τὸ αὐτὸ καὶ βρῶμα εἶναι πως ἔχον, καὶ ποτὸν, πρὸς ἄλλο καὶ ἄλλο νοούμενον· καθάπερ καὶ ὁ τυρὸς, γάλακτος ἐστὶ πῆξις, ἢ γάλα πεπηγός. οὐ γάρ μοι τῆς λεξιθηρείας μέλει τανῦν· πλὴν ὅτι τὰς τροφὰς ἄμφω μία δέχεσθαι φύσις. Ἀλλὰ καὶ τοῖς ἐνσπλαγχνίοις παιδίοις ἀρκεῖ μόνον τὸ γάλα, καὶ ποτὸν εἶναι καὶ τροφή. Ἐγὼ, φησὶν ὁ Κύριος, βρῶσιν ἔχω φαγεῖν, ἣν ὑμεῖς οὐκ οἴδατε. Ἐμὸν βρῶμά ἐστιν, * ἵνα ποιήσω τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με, Ὁρᾶτε ἄλλο βρῶμα, ἀλληγορούμενον πάλιν πλησίως γάλακτι, τὸ θέλημα τοῦ θεοῦ. Ἀλλὰ καὶ τὸ συμπλήρωσιν τοῦ ἰδίου πάθους ποτήριον κέκληκε καταχρηστικῶς, ὅτε ἐκπιεῖν καὶ ἐκτελέσαι μόνον ἐχρῆν αὐτόν. Οὕτως Χριστῷ μὲν ἡ τροφὴ, τῆς πατρικῆς βουλῆς ἡ τελείωσις ἦν. Ἡμῖν δὲ αὐτὸς ὁ Χριστὸς ἡ τροφὴ τοῖς νηπίοις, τοῖς ἀμέλγουσι τὸν λόγον τῶν θηλῶν. Ἐντεῦθεν τὸ ζητῆσαι μαστεῦσαι καλεῖται· ὅτι τοῖς ζητοῦσι νηπίοις τὸν λόγον αἱ πατρικαὶ τῆς φιλανθρωπίας θηλαὶ χορηγοῦσι τὸ γάλα. ἔτι δὲ καὶ ἄρτον αὐτὸν θέλειν ὁμολογεῖ ὁ Λόγος. Οὐ γὰρ Μωσῆς, φησὶν, ἔδωκεν ὑμῖν τὸν ἄρτον ἐκ τοῦ θείου· ἀλλ' ὁ πατήρ μου δίδωσιν ὑμῖν τὸν ἄρτον ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, τὸν ἀληθινόν· ὁ γὰρ ἄρτος τοῦ Θεοῦ ἐστιν, ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβαίνων, καὶ ζωὴν διδοὺς τῷ κόσμῳ. καὶ ὁ ἄρτος δὲ ὃν ἐγὼ δώσω, ἡ σάρξ μού ἐστιν, ἣν ἐγὼ δώσω ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου ζωῆς. Ἐνταῦθα τὸ μυστικὸν τοῦ ἄρτου σημειωτέον, ὅτι σάρκα αὐτὸν λέγει, ὡς αἱματωθέντα * ὑπὸ τοῦ ἁγίου πνεύματος, καθάπερ ἐκ φθορᾶς καὶ σαπρᾶς ὁ πυρὸς αἴσασα· καὶ μύει τοι ἁγίου πνεύματος στωμυλμένῳ εἰς εὐφροσύνην Ἐκκλησίας, ὡς ἄρτον πεπόμφθαι. Ἀλλὰ γὰρ αὖθις ἡμῖν ἀφέξεται τοῦτο ἐν τῷ περὶ ἀναστάσεως δηλωθήσεται. Ἐπεὶ δὲ εἶπεν, Καὶ ὁ ἄρτος δὲ ὃν ἐγὼ δώσω, ἡ σάρξ μού ἐστιν. Σάρξ δὲ αἷμα καὶ σάρξ· τὸ δὲ αἷμα, οἶνος ὑπονοεῖται. ἰστέον οὖν ὅτι ὡς ἄρτος εἰς κρᾶμα καταθρύπτεις, τὸν οἶνον ἁρπάζει, τὸ δὲ ὑδατῶδες ἀπολείπει· ὅταν δὴ ἡ σὰρξ τοῦ Κυρίου, ὁ ἄρτος τοῦ θείου, αἱματίνῃ τὸ αἷμα τοὺς θείους τοῦ ἀνθρώπων, εἰς ἀφθαρσίαν ἐκτρέφων, ἀπολείπων δὲ μόνας ἐκείνας εἰς φθορὰν, τὰς σαρκικὰς ἐπιθυμίας.

Οὕτως πολλαχῶς ἀλληγορῆται ὁ Λόγος, καὶ βρῶμα, καὶ σὰρξ, καὶ τροφή, καὶ ἄρτος, καὶ αἷμα, καὶ γάλα· Ἅπαντα ὁ Κύριος, εἰς ἀπόλαυσιν ἡμῖν τῶν εἰς αὐτὸν πεπιστευκότων. Μὴ δὴ οὖν τις ξενιζέσθω, λεγόντων ἡμῶν ἀλληγορῆσθαι γάλα τὸ αἷμα τοῦ Κυρίου· ἢ γὰρ καὶ οἶνος ἀλληγορῆται; Ὁ πλυνῶν, φησὶν, ἐν οἴνῳ τὴν στολὴν αὐτοῦ, καὶ ἐν αἵματι σταφυλῆς τὸ περιβολαῖον αὐτοῦ. Ἐν τῷ πνεύματι ᾧ αὐτὸ κοσμήσειν λέγει τὸ σῶμα τοῦ Λόγου, ὥσπερ ἀμοιβῇ ᾧ αὐτοῦ πνεύματι ἐνθρέψει τοὺς πεινῶντας τὸν Λόγον. Ὅτι δὲ τὸ αἷμα ὁ Λόγος ἐστὶν, μαρτυρεῖ τοῦ Ἄβελ τοῦ δικαίου τὸ αἷμα ἐντυγχάνον τῷ Θεῷ· οὐ γὰρ τὸ αἷμα πώποτε προήσεται φωνὴν, μὴ οὐχὶ ὁ Λόγος νοούμενος τὸ αἷμα· Τύπος γὰρ ὁ δίκαιος ὁ παλαιὸς τοῦ νέου δικαίου· καὶ τὸ αἷμα τὸ ἐντυγχάνον τὸ παλαιὸν, ὑπὲρ ἐντυγχάνει τοῦ αἵματος τοῦ νέου. Φθέγξεται δὲ πρὸς τὸν Θεὸν τὸ αἷμα ὁ Λόγος· ἐπεὶ Λόγον ἐμήνυεν τὸ πεισόμενον. Ἀλλὰ καὶ ἡ σὰρξ αὐτὴ, καὶ τὸ ἐν αὐτῇ αἷμα, τῷ γάλακτι, οἷς ἀντιπελαργοῦμενον, αὔξεταί τε καὶ αὐξέται. καὶ δὴ καὶ ἡ διαμόρφωσις τοῦ συλληφθέντος, τῷ τὸ ὑπὸ μιῶν καθάρσεως ὑποπεληγμένου καθαρῷ ἀδιεφθαρμένῳ κιρνάμενον τοῦ σπέρματος γίνεται· Ἡ γὰρ ἐν τούτῳ δύναμις, διαμορφοῦσα τοῦ αἵματος τὴν φύσιν· ὃν ἔστιν ἡ πυτία σαπίσαι τὸ γάλα, καὶ οὐσίαν ἐργάζεται μορφώσεως· εὐθαλὲς γὰρ ἡ κρᾶσις· σφοδρὰ δὲ ἡ ἀκρότης εἰς ἀτεκνίαν. Καὶ γὰρ αὐτῆς ἤδη τῆς γῆς τὰ μὲν ἐπομβρείας καταχλυσθέν, ἀποσύρεται τὸ σπέρμα· ἀφ' ὑγρὸν νοτίδος, ἀποξηραίνεται. κολλώδης δὲ ὁ χυμὸς ὢν, σωσθὲν τὸ σπέρμα καὶ φύει. Ἰνὲς δὲ καὶ τὸ σπέρμα τοῦ ζώου, ἀφεῖναι εἰς τὸ αἵματος καὶ οὐσίαν ἐνοπτίσεται. ὁ δὲ τῇ ἐμφύτῳ τοῦ ἀρρενος θέρμῃ, πρὸς τὰ συμπλοκὰς ἐκταραχθὲν, ἐκπιπτόμενον ἀφρεῖται, καὶ τὸ σπερματίσι πρόσκειται φλεγμονή· ἐντεῦθεν γὰρ ὁ Ἀπολλωνιάτης Διογένης τὰ ἀφροδίσια κεκλῆσθαι βούλεται. συμφανὲς οὖν ἐκ τούτων ἁπάντων, αἷμα εἶναι τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος τὴν οὐσίαν. Ἔτι δὲ καὶ ὁ ἐν γαστρὸς, ὃ πρῶτον μὲν ἔστι σύστασις γαλακτοειδής· ἔπειτα ἀναμασσομένη σὰρξ ἡ σύστασις αὕτη· πηγνυμένη δὲ ἐν τῇ ὑστέρᾳ ὑπὸ τοῦ φυσικοῦ καὶ θερμοῦ πνεύματος, ὑφ' οὗ διαπλάττεται τὸ ἔμβρυον, ζωογονεῖται. ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῇ κύησιν αὖθις ἐκτρέφεται τὸ παιδίον, αἵματι τῷ αὐτῷ,

A Ita verbum multis modis allegoricè dicitur, & cibus, & caro, & nutrimentum, & panis, & sanguis, & lac. Omnia est Dominus, vt nos eo fruamur qui in ipsum credidimus. Ne quis verò alienum existimet, quod nos sanguinem Domini lac allegoricè dicamus: an non enim vinum quoque allegoricè dicitur? *Qui lauat*, inquit, *in vino vestem suam, & in sanguine vuæ indumentum suum.* In spiritu suo dicit se ornaturum corpus Verbi, quemadmodum scilicet suo spiritu enutriet eos qui Verbum esuriunt. Quod autem sanguis sit Verbum, Abel iusti sanguis fert testimonium, qui Deum interpellat. Sanguis enim vocem nunquam emittet, nisi sanguis Verbum intelligatur. Vetus enim iustus, typus est noui iusti: & sanguis vetus qui interpellat, pro nouo sanguine interpellat. Deum autem alloquitur sanguis qui est Verbum, quoniam significauit Verbum qui erat passurus. Cæterùm caro quoque ipsa, & sanguis qui est in ipsa, veluti per quandam remunerationem, lacte irrigatur & augetur. Porrò autem eius quod conceptum est formatio, fit semine commixto ac contemperato cum puro, quod relictum est, excremento menstruæ purgationis. Quæ est enim in eo facultas, sanguinis naturam conglobans, quemadmodum coagulum facit lac concrescere, formationis efficit substantiam. Facilè enim producit bona temperatura: quæ autem sunt extrema propensa sunt ad filiorum sterilitatem. Iam enim in ipsa terra, quod nimiis imbribus inundatur, semen abstrahitur, propter humoris autem siccitatem desiccatur. Qui est autem viscosus succus, semen continet & producit. Iam verò nonnulli quoque animalis semen statuunt esse spumam sanguinis quod ad substantiam, qui innato masculi calore in coniunctione turbatus, ventilatus spumescit, & deponitur in venis seminariis. Hinc Diogenes Apolloniates vult res Venereas Græcè esse dictas ἀφροδίσια. Ex his omnibus clarum est sanguinem esse humani corporis substantiam. Quinetiam qui est in vtero, primum quidem est lactea humidi coagulatio: deinde hæc coagulatio in sanguinem conuersa caro efficitur: concreta autem in vtero à naturali & calido spiritu, à quo effingitur fœtus, viuificatur. Sed etiam postquam est in lucem editus puellus, eodem sanguine alitur,

Gen. 49.

Ibid. 4.

Natura enim ſanguinis eſt fluxus lactis, & fons nutrimenti lac eſt, quo etiam mulier oſtenditur & verè peperiſſe, & eſſe mater: per quod etiam beneuolentiæ ſtimulum accipit. Propterea ergo qui in Apoſtolo erat ſanctus Spiritus, Domini voce vtens, dicit myſticè: *Lac*
1. Cor 3. *vobis potum dedi.* Si enim in Chriſto regenerati ſumus, qui nos regenerauit, proprio lacte nutrit, nempe Verbo. Quicquid enim genérauit, ei quod generatur, protinus alimentum præbere, eſt conſentaneum. Quemadmodum autem regeneratio conuenienter, ita etiam nutrimentum fuit homini ſpiritale. Omni ergo ratione nos in omnibus Chriſto coniungimur, & familiares reddimur, & in cognatione, per ſanguinem eius quo redimimur: & in conſenſione, per nutritionem quæ ex verbo efficitur: & in incorruptione, per eius ipſius inſtitutionem, & vitæ agendæ rationem. Aluiſſe autem inter homines ſæpè affert plura amoris incitamenta, quàm procreaſſe liberos. Idem ergo ſanguis & lac, paſſionis & doctrinæ ſignum eſt ac ſymbolum. Vnicuique ergo noſtrum, qui infantes ſumus, licet Domino gloriari & eloqui:

Patre bono, talique ex ſanguine glorior eſſe.

Quod autem lac ex ſanguine fiat per mutationem, iam quidem clarum eſt: verùm id etiam & ex pecoribus & ex bobus licet cognoſcere. Hæc enim animalia tempore anni quod ver vocamus, cùm humidior ſit aër, herbæque & paſcua ſint melioris ſucci & magis roſcida, ſanguine prius implentur, vt ex venarum quæ incuruantur vaſorum extenſione licet cognoſcere: ex ſanguine autem lac funditur vberius: contrà autem æſtate, ab æſtu aduſtus & arefactus ſiſtit ſanguis mutationem, & ideo minus mulgentur. Quinetiam lac quoque habet maximè naturalem cum aqua cognationem, quemadmodum ſcilicet cum nutrimento ſpiritali lauacrum ſpiritale. Qui itaque in prædicto lacte frigidæ aquæ parum exorbent, ſtatim iuuantur: non ſinit enim lac aceſcere, quæ eſt illi cum aqua ſocietas, dum non per repugnantiam aliquam, ſed per coniunctam illi affectionem maturatur. Et quam habet verbum cum baptiſmo ſocietatem, eandem habet lac cum

A αἷμάτος γὰρ φύσις τὸ γάλακτος ἡ ῥύσις· καὶ πηγὴ τροφῆς ὁ γάλα· ᾧ δὴ καὶ γυνὴ δῆλη τεκοῦσα ἀληθῶς καὶ μήτηρ· ὅτι δὲ καὶ φίλτρου διὰ νοίας παρεγλαμβάνῃ· Διὰ τοῦτο ἆρα μυστικῶς ὁ ἐν τῷ Ἀποστόλῳ ἅγιον Πνεῦμα, τῇ τοῦ Κυρίου ἐπιχεωμένου φωνῇ, Γάλα ὑμᾶς ἐπότισα, λέγει. Εἰ γὰρ ἀνεγεννήθημεν εἰς Χριστόν, ὁ ἀναγεννήσας ἡμᾶς ἐκτρέφει τῷ ἰδίῳ γάλακτι τοῦ Λόγῳ· πρὸς γὰρ τὸ γεννῆσαν, ἔοικεν ἕπεσθαι τροφὴ τῷ γεννωμένῳ τροφῇ. καθάπερ δὲ ἡ ἀναγέννησις ἀναλόγως, οὕτω καὶ ἡ
B τροφὴ γέγονε τῷ ἀνθρώπῳ πνευματική. πρώτῃ τοίνυν ἡμεῖς τὰ πρῶτα Χριστῷ συγγενειούμεθα, καὶ εἰς συγγένειαν διὰ τοῦ αἵματος αὐτοῦ ᾧ λυτρούμεθα· καὶ εἰς συμπάθειαν, διὰ τοῦ ἀνθρώπου τοῦ ἐκ τοῦ λόγου· καὶ εἰς ἀφθαρσίαν, διὰ τοῦ ἀγωγοῦ, τοῦ αὐτοῦ· ὃ δὲ φιλίας μᾶλλον ἐν βρεφοῖς πολλάκις πλείω ποιεῖται φίλτρα τοῦ φύσαντος τέκνα. Τὸ αὐτὸ ἄρα καὶ αἷμα καὶ γάλα, τοῦ Κυρίου πάθους καὶ διδασκαλίας σύμβολον. ἐφέστηκε δὲ τοῖς τροφοῦσι ἡμῶν ἕκαστος τῶν νηπίων εἰκαυχᾶσθαι τῷ Κυρίῳ· ὑπερθησόμενοι,

C Πατρὸς μὲν ἀγαθοῦ καὶ αἵματος οὗ χεῖμαι εἶναι)

Ὡς δὲ ἐξ αἵματος γάλα κατὰ μεταβολὴν γίνεται, ἤδη μοι δοκεῖ· οὐ μόνον δὲ ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν ποιμνίων, ἔκ τε τῶν βουκολίων ἔξεστι μαθεῖν. Τὰ γὰρ ζῷα ταῦτα, τοῦ ἔτους κατὰ τὸ ὥραν ἣν ἔαρ καλοῦμεν, ὑγροτέρου τοῦ περιέχοντος γενομένου, ἀλλὰ καὶ τῆς πόας ἐκ τῶν νομῶν βυσσίλων τοιαυτὰ δὲ ὄντων καὶ εὐκάρπων, αἵματος πιμπλάται πρότερον, ὡς ἐκ τῆς διαστάσεως τῶν φλεβῶν κυρτουμένων τῶν ἀγγείων δείκνυται· ἐκ δὲ τοῦ αἵματος παχυλέστερον κεῖται τὸ γάλα· θέρους
D δὲ ἐμπαλιν ἐπὶ τοῦ καύματος συγκαιόμενον καὶ ἀναξηραινόμενον, ἵστησι τὴν μεταβολὴν τὸ αἷμα, καὶ διὰ τοῦτο ἔλαττον ἀμέλγονται. Ναὶ μὴν καὶ συγγένειάν τινα πρὸς τὸ ὕδωρ φυσικωτάτην ἔχει τὸ γάλα, καθάπερ ἀμέλει πρὸς τὸν πνευματικὸν τροφὸν τὸ λουτρὸν τὸ πνευματικόν· οἱ γοῦν ὑπερροφῶντες τοῦ περιεμένου γάλακτος ψυχροῦ ὀλίγου ὕδατος, ὠφελοῦνται παραχρῆμα· οὐ γὰρ ἀποξυνέσθαι τὸ γάλα ἐᾷ ἡ πρὸς τὸ ὕδωρ κοινωνία, ἐκ διαπαθείας τινὶ, προσαπαγομένου δὲ προσπαθείας. καὶ μὴν ὁ λόγος ἔχει πρὸς τὸ βάπτισμα κοινωνίαν, ταύτην ἔχει τὸ γάλα τοῦ σπυρμαγένους

πρὸς τὸ ὕδωρ. δέχεται γὰρ μόνον τὴν ὑγρὰν τῆ- A aqua conuentionem : hoc enim ſolum
το καὶ τὴν πρὸς τὸ ὕδωρ μίξιν, ὑπακάθαρσιν ex humidis ſuſcipit cum aqua mixtio-
παραλαμβανόμενον. καθάπερ τὸ βάπτισμα nem, recipiens expurgationem, quem-
ὑπὲρ ἀφέσεως ἁμαρτιῶν. μίγνυται δὲ καὶ μέλιτι admodum baptiſmus propter remiſſio-
πρὸς φυσῶς, καὶ τοῦτο ὑπὲρ καθάρσεως πάλιν μετὰ nem peccatorum. Aptè etiam & appoſi-
γλυκείας τῆς τροφῆς· μιγνύμενος γὰρ ὁ λόγος tè melle miſcetur, idque rurſus propter
φιλανθρωπίᾳ, ἰᾶται γε ἅμα τὰ πάθη, καὶ purgationem, cum dulci nutrimento.
διακαθαίρει τὰς ἁμαρτίας· καὶ τό, Verbum enim benignitate commix-
--- Μέλιτος γλυκίων ῥέεν αὐδή, tum, ſimul & animi medetur affectioni-
ὑπὲρ τοῦ Λόγου λελέχθαι μοι δοκεῖ, ὅς ἐστι μέλι. bus, & expurgat peccata, illudque
καὶ πολλαχοῦ δὲ ἡ προφητεία ὑπὲρ μέλι καὶ ——*Melle dulcior emanat ſermo,*
κηρίον αἴρει. Ναὶ μὴν ὑπομίγνυται τὸ γάλα B Mihi videtur dictum eſſe de Verbo,
καὶ οἴνῳ τῷ γλυκεῖ· ἐπωφελὴς γὰρ ἡ μίξις, καθάπερ quod eſt mel. Multis autem in locis Pro- Pſal. 18.
αἰσιμοναμένου τὰ πάθη εἰς ἀφθαρσίαν· phetia eum extollit ſuper mel & fauum.
ἐξορρόδεται γὰρ ὑπὸ τοῦ οἴνου τὸ γάλα καὶ χίζε- Porrò autem miſcetur quoque lac vino
ται· καὶ ὅπερ αὐτοῦ νόθον, τοῦτ' ἀποχετεύεται. dulci: eſt autem vtilis mixtio, veluti con-
κατὰ παραπλησίαν δὲ τῆς πίστεως ἡ κοινωνία ἡ πνευ- temperata affectione ad incorruptio-
ματικὴ πρὸς τὸν παθητὸν ἄνθρωπον· τὰς σαρ- nem: Lac enim à vino ſereſcit, & find-
κικὰς ὑπερθυμίας ξηραίνουσα, εἰς ἀϊδιότητα συ- itur, & quicquid eſt eius adulterinum, id
σπᾷ τὸν ἄνθρωπον τοῖς θείοις ἀπαθανατίζου- tanquam per aquæ ductum educitur. Eo-
σα. ἀλλ' οἱ πολλοὶ δὲ τῷ λιπαρῷ τοῦ γά- dem autem modo ſpiritalis fidei ſocie-
λακτος, ὃ δὴ βούτυρον καλοῦσι, καταχρῶνται tas ſe habet in hominem patibilem. Se-
εἰς λύχνον, τὸ πολυέλαιον τοῦ Λόγου δι' αἰνίγ- C reſcere enim faciens carnales concupi-
ματος ἀριδήλου σαφηνίσαντες, ὡς μόνα τρέ- ſcentias, hominem ad æternitatem con-
φειν ἐνδίκως καὶ πρέφοντος, καὶ αὔξοντος, καὶ φωτί- trahit, diuinis immortalem efficiẽs. Sed
ζοντος τοὺς νηπίους. Διὰ τοῦτο γὰρ καὶ ἡ γραφὴ & multi adipe lactis, quod butyrum vo-
περὶ τοῦ Κυρίου λέγει. Ἐψώμισεν αὐτοὺς γενήμα- cant, vtuntur ad lucernam, multiplicem
τα ἀγρῶν· ἐθήλασαν μέλι ἐκ πέτρας, καὶ Verbi miſericordiam per hoc ænigma
ἔλαιον ἐκ στερεᾶς πέτρας· βούτυρον βοῶν καὶ C apertè ſignificantes, vt quod ſolum iure
γάλα προβάτων, μετὰ στέατος ἀρνῶν, καὶ τὰ nutriat, & augeat, & infantes illuminet.
ὑπὲρ τούτοις ἔδωκεν αὐτοῖς. Ἀλλὰ δ' ἔγωγε τὴν Propterea enim Scriptura quoque dicit
παιδίου ὁ προφητεύων, Βούτυρον, φησὶν, de Domino: *Cibarunt eos germina agrorũ:* Deut. 32.
ἔδεται καὶ μέλι. ἐμοὶ δὲ καὶ θαυμάζειν ἔπεισιν, *ſuxerunt mel de petra, & oleum ex petra ſoli-*
ὅπως σφᾶς τελείους γνῶς ἑλκύσαι καλῶν δ' *da: butyrum boum & lac ouium, cum adipe*
γνωστικοὺς ὑπὸ τῶν Ἀποστόλων φρονοῦντες, φυ- D *agnorum*, & quæ ſequuntur, *dedit eius.*
σιούμενοί τε καὶ φρυαττόμενοι· αὐτὸς ὁμολογῶ- Quinetiam prædicens Propheta pueri
τος τοῦ Παύλου περὶ ἑαυτοῦ· οὐχ ὅτι ἤδη ἔλα- generationem: *Butyrum*, inquit, *& mel* Philip. 3.
βον, ἢ ἤδη τετελείωμαι· διώκω δὲ εἰ καὶ καταλάβω, ἐφ' ᾧ καὶ κατελήφθην ὑπὸ Χρι- *comedet.* Mihi autem ſubit nonnumquam
στοῦ. ἀδελφοὶ, ἐγὼ ἐμαυτὸν οὔπω λογίζομαι admirari, quomodo audẽt quidam ſeip-
κατειληφέναι. ἓν δὲ, ὅτι τὰ μὲν ὀπίσω ὑπερλανθανόμενος, τοῖς δὲ ἔμπροσθεν ἐπεκτεινό- ſos vocare perfectos & Gnoſticos, hoc
μενος. κατὰ σκοπὸν διώκω εἰς τὸ βραβεῖον τῆς eſt, cognitione prẽditos, plus de ſe quam
ἄνω κλήσεως ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ. Καὶ τέλειον μὲν Apoſtolus ſentientes, inflati, & exul-
ἑαυτὸν ἡγεῖται, ὅτι ἀπήλλακται τοῦ προτέρου tantes, cùm ipſe Paulus de ſe fateatur:
βίου, ἔχεται δὲ τοῦ κρείττονος, οὐχ ὡς ἐν γνώ- Non quod iam cœpi, vel iam perfectus
σει τέλειος, ἀλλ' ὡς τοῦ τελείου ἐφιέμενος. Διὸ ſum: perſequor autem ſi etiam compre-
καὶ ὑπιφέρει· Ὅσοι οὖν τέλειοι, τοῦτο φρονῶμεν· hendam, propter quod & comprehen-
ſus ſum à Chriſto. Fratres, ego meip-
ſum nondum exiſtimo comprehẽdiſſe.
Vnum autem, eorum quæ retro ſunt
obliuiſcens, ad ea autem quæ ante
ſunt me extendens, ſecundum ſcopum
perſequor brauium ſupernæ vocationis
in Chriſto Ieſu. Et ſeipſum quidem
perfectum exiſtimat, quod à priore vita
liberatus ſit, meliorem autem perſequi-
tur, non tanquam in cognitione perfe-
ctus, ſed tanquam id quod eſt perfe-
ctum deſiderans. Et ideo ſubiungit:
Quicũque ergo perfecti, hoc ſentimus;

perfectionem ſcilicet dicens renunciaſſe peccatis, & in fidem eius qui eſt perfectus, eſſe regeneratos, poſteriorum peccatorum oblitos.

A τελείωσιν δηλονότι λέγων τὸ ἀποτετάχθαι τῆς ἁμαρτίας, καὶ εἰς πίστιν τοῦ μόνου τελείου ἀναγεγεννῆσθαι, ἐκλαθομένους τῶν κατόπισθεν ἁμαρτιῶν.

QVIS SIT PÆDAGOGVS; & de eius Pædagogia.

ΤΙΣ Ο ΠΑΙΔΑΓΩΓΟΣ· καὶ περὶ τῆς Παιδαγωγίας αὐτοῦ.

CAP. VII.

ΚΕΦΑΛ. ζ.

B

QVONIAM ergo oſtendimus, pueros nos omnes qui à Scriptura vocamur, nec id ſolũ, ſed etiam qui Chriſtum ſecuti ſumus, nos infantes dictos eſſe allegoricè: ſolum autem eſſe perfectum Patrem vniuerſorum: in ipſo enim Filius, & in Filio Pater: reſtat vt nos ordinem ſequuti, dicamus quis ſit noſter Pædagogus. Vocatur autem Ieſus. Nonnumquam ergo ſeipſum paſtorem vocat, & dicit, *Ego ſum paſtor bonus*, metaphora ſumpta à paſtoribus, qui ducunt oues. Qui pueros ducit intellectus pædagogus, qui eſt paſtor curam gerens infantium. Infantes enim, ſimplices tanquam oues dicuntur allegoricè. *Et erunt*, inquit, *omnes vnus grex, & vnus paſtor*. Pædagogus ergo iure Verbum dicitur, qui pueros nos ducit ad ſalutem. Euidentiſſimè ergo Verbum dicit de ſeipſo per Oſeam: *Ego autem ſum Præceptor veſter*. Pædagogia autem eſt diuina religio, quæ eſt doctrina diuini cultus, & eruditio ad aſſequendam veritatis agnitionem, & recta inſtitutio, vitæque agendæ ratio, quæ in cœlum deducit. Pædagogia autem multis modis appellatur. Eſt enim Pædagogia eius qui ducitur & diſcit: & Pædagogia eius qui ducit & docet: & tertiò Pædagogia eſt ipſa deductio & inſtitutio: & quartò Pædagogia eſt ea quæ docentur, vt præcepta. Eſt autem quæ eſt ex Deo Pædagogia, veritatis directio ad Dei contemplationem, & ſanctarum actionum aperta ac euidens deſcriptio in æterna perſeuerantia. Quemadmodum ergo phalangem dirigit dux exercitus, militum ſalutis curam gerens: & gubernator nauis clauum regit, volens ſeruare vectores: ita etiam Pædagogus ducit pueros ad ſalutarem vitæ agendæ rationem, vt noſtri ipſorum curam gerat.

Ioan. 10.

Ibidem.

Oſee 5.

C

D

ΕΠΕΙ τοίνυν ἀπεδείξαμεν παῖδας ἡμᾶς τοὺς πιστοὺς ὑπὸ τῆς γραφῆς καλουμένους, οὐ μόνον δὲ καὶ τοὺς Χριστῷ κατηκολουθηκότας ἡμᾶς νηπίους ἀλληγορουμένους, μόνον δ' εἶ τέλειον τὸν πατέρα τῶν ὅλων· ἐν αὐτῷ γὰρ ὁ Υἱὸς, καὶ ἐν τῷ Υἱῷ ὁ Πατήρ· ὥρα ἡμῖν, ἑπομένοις τῇ τάξει, καὶ τὸν Παιδαγωγὸν ἡμῶν εἰπεῖν, ὅστις ὁστί. Καλεῖται δὲ Ἰησοῦς. Ἐάν ὅτε οὖν ποιμένα ἑαυτὸν καλῇ, καὶ λέγῃ, Ἐγώ εἰμι ὁ ποιμὴν ὁ καλός· καὶ μεταφορὰν ἀπὸ τῶν ποιμένων τῶν καθηγουμένων τοῖς προβάτοις· Ὁ καθηγούμενος τῶν παιδίων, παιδαγωγὸς νοούμενος· ὁ τῶν νηπίων καθεμονικὸς ποιμήν· ἁπλοῦν γὰρ οἱ νήπιοι ὡς πρόβατα ἀλληγορούμενοι· Καὶ γνήσιον τοῦ, φησὶν, οἱ πρῶτες, μία ποίμνη, & εἷς ποιμήν. Παιδαγωγὸς οὖν εἰκότως ὁ Λόγος, ὁ τοὺς παῖδας ἡμᾶς εἰς σωτηρίαν ἄγων. Ἐναργέστατα δὲ ὁ Λόγος περὶ ἑαυτοῦ λέγει διὰ Ὡσηὲ εἴρηκεν· Ἐγὼ δὲ παιδευτὴς ὑμῶν εἰμι. Παιδαγωγία δὲ ἡ θεοσέβεια, μάθησις οὖσα Θεοῦ θεραπείας, καὶ παίδευσις εἰς ὑπόμνησιν ἀληθείας· ἀγωγή τε ὀρθὴ, ἀνάγουσα εἰς οὐρανόν. Παιδαγωγία δὲ καλεῖται πολλαχῶς· Καὶ γὰρ ἡ τοῦ ἀγομένου καὶ μανθάνοντος, καὶ ἡ τοῦ ἄγοντος καὶ διδάσκοντος· καὶ αὐτὴ τρίτον ἡ ἀγωγὴ, καὶ τὰ διδασκόμενα τέταρτον, οἷς αἱ ἐντολαί· Ἔστι δὲ ἡ περὶ Θεοῦ παιδαγωγία κατευθυσμὸς ἀληθείας εἰς ἐποπτείαν Θεοῦ, καὶ θεάσεων ἁγίων ἐναπότυπωσις ἐν αἰωνίῳ διαμονῇ. Ὥσπερ οὖν κατευθύνει τὴν φάλαγγα ὁ στρατηγὸς, τῆς σωτηρίας τῶν μαθητῶν φροντίζων· καὶ ὡς ὁ κυβερνήτης διακρίζῃ τὸ σκάφος, σώζειν θεραπεύων τοὺς ἐμπλέοντας· οὕτως καὶ ὁ παιδαγωγὸς ἄγει τοὺς παῖδας ὅπῃ τὸ σωτήριον διαιτᾷ, τῆς ἡμῶν αὐτῶν ἔνεκεν καθεμονίας.

Καὶ

Καὶ καθόλου, ὁπόσα αὖ παρὰ τοῦ Θεοῦ βούλησε αἰτήσαιμεν ἡμῖν γένοιτο, ἐὰν πειθομένοις τῷ παιδαγωγῷ τύχωμεν. Οὐκοῦν ὥσπερ ὁ κυβερνήτης οὐκ αἰεὶ τοῖς ἀνέμοις ὑπείκει, ἀλλὰ πολλάκις ἢ ἐναντίον ὅταν ὁλκαῖς ἀντίσῃ καταιγίσιν· οὕτως ὁ παιδαγωγὸς ἀνθρώποις ἐν τῷδε τῷ κόσμῳ τοῖς δὲ καταπνέουσι νόμοις οὐκ εἴκει ποτέ, οὐδὲ ἐπιτρέπει αὐτοῖς τὸ παιδίον, ὡς σκάφος, εἰς θαλασσώδη καὶ ἀσελγῆ τροφὴν διαγωγήν· μόνῳ δὲ ἀρα τῷ ἀληθείας πνεύματι ἐπόμενος ἀρθεὶς, αὐτέχεται μᾶλλον ἐῤῥωμένως τῶν ὠτίων τοῦ παιδὸς, τῶν ὠτίων λέγω. ἕως ἂν ἀβλαβὲς καθορμίσῃ τὸ παιδίον, εἰς τὸν λιμένα τῶν ἀγαθῶν. Τὸ μὲν γὰρ πάτριον καλούμενον πρὸ αὐτοῖς ἔθος, ὅσον οὐδέπω παρέρχεται· Ἡ δὲ ἀγωγὴ ἡ θεία, κτῆμα ἔστιν εἰς ἀεὶ παραμένον. Ἀχιλλέως μὲν οὖν παιδαγωγὸν τὸν Φοίνικά φασι γεγονέναι, καὶ τῶν Κροίσου παίδων, Ἀδραστον· Ἀλεξάνδρου δὲ, Λεωνίδην καὶ Φιλίππου, Ναυσίθοον. Ἀλλ' ὁ μὲν, γυναικομανὴς ὁ Φοῖνιξ ἦν· ὁ δὲ, φυγὰς ὁ Ἀδραστος ἦν· Λεωνίδης δὲ ὁ παιδαγωγὸς ἐφθόνησε τὸν τύφον τῷ Μακεδόνος· οὐδὲ Ναυσίθοος μεθύοντα τὸν Πέλλης ἰάσατο· Ἀλκιβιάδου δὲ τὴν πορνείαν ὁ Θρᾷξ ἐπισχεῖν οὐκ ἴσχυσε Ζώπυρος, ἀλλ' ὠνητὸν ἀνδράποδον ὁ Ζώπυρος ἦν· καὶ τοῦ Θεμιστοκλέους παίδων ὁ παιδαγωγὸς Σίκιννος, οἰκέτης ῥᾴθυμος ἦν ὀρχεῖσθαι φασιν αὐτὸν καὶ σικιννίζειν βρηκέναι. Οὐκ ἔλαθον ἡμᾶς οἱ παρὰ Πέρσαις βασιλικοὶ καλούμενοι Παιδαγωγοί· οὓς τέτταρας τὸν ἀριθμὸν ἀριστίνδην συλλέγοντες ἐκ πάντων Περσῶν, οἱ βασιλεῖς Περσῶν, τοῖς σφῶν αὐτῶν ἐφίστων παισίν· Ἀλλὰ τοξεύειν μόνον οἱ παῖδες αὐτοῖς μανθάνουσιν· ἡβήσαντες δὲ, ἀδελφαῖς, καὶ μητράσι, καὶ γυναιξὶ, γαμετῇσί τε ἅμα καὶ παλλακίσιν, ἀναρίθμοις βαπτίζονται, καθάπερ οἱ κάτωθεν εἰς οὐσίαν ἠσκημένοι. Ὁ δὲ ἡμέτερος παιδαγωγὸς, ἅγιος Θεὸς Ἰησοῦς, ὁ πάσης τῆς ἀνθρωπότητος καθηγεμὼν Λόγος· αὐτὸς ὁ φιλάνθρωπος Θεὸς ἐστι παιδαγωγός. λέγει δέ που περὶ τῆς ᾠδῆς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον εἰς αὐτόν· Αὐτάρκησε τὸν λαὸν ἐν τῇ ἐρήμῳ ἐν διψῇ καύματος, ἐν αὐύδρῳ ἐκύκλωσεν αὐτὸν, καὶ ἐπαίδευσεν αὐτὸν, καὶ διεφύλαξεν ὡς κόρην ὀφθαλμοῦ, ὡς ἀετὸς σκεπάσας νοσσιὰν αὐτοῦ· καὶ ἐπὶ τοῖς νεοσσοῖς αὐτοῦ ἐπεποίθησεν· διεὶς τὰς πτέρυγας αὐτοῦ, ἐδέξατο αὐτοὺς, καὶ ἀνέλαβεν αὐτοὺς ἐπὶ τῶν μεταφρένων αὐτοῦ· Κύριος μόνος ἦγεν αὐτοὺς, καὶ οὐκ ἦν μετ' αὐτοῦ Θεὸς ἀλλότριος.

A Et in ſumma, quæcunque à Deo iuſte nobis fieri petierimus, ea nobis aderunt ſi Pædagogo paruerimus. Quemadmodum ergo gubernator non ſemper ventis cedit, ſed contra proram obuertens, vniuerſis reſiſtit tempeſtatibus: ita Pædagogus legibus quæ ſunt in hoc mundo nunquam cedit, nec eis puerum, tanquam cymbam, in belluinam & libidinoſam viuendi rationem impellere permittit: ſed ſolo ſecundo veritatis ſpiritu in altum ſublatus, clauum pueri, aures inquam, fortiter tenet, donec inoffenſum in portum cœlorum perduxerit. Patrius enim qui ab eis B vocatur mos, momento temporis præterit. Diuina autem vitæ inſtitutio, eſt in æternum permanens poſſeſſio. Ac Achillis quidem Pædagogum dicunt fuiſſe Phœnicem, & Crœſi filiorum Adraſtum, Alexandri autem Leonidem, & Philippi Nauſithoum. Sed Phœnix quidem inſano mulierum amore tenebatur: erat autem exul Adraſtus: Leonides verò Macedonis faſtum non reſecuit: nec Nauſithous ebrietatis Pellæi curauit vitium. Neque verò Alcibiadis ſcortationem Thrax Zopyrus reprimere C potuit. Sed erat emptitium mancipium Zopyrus: & Themiſtoclis liberorum Pædagogus Sicinnus, ignauus fuit famulus. Eum dicunt ſaltaſſe, & genus ſaltationis, quod Sicinnus Græcè dicitur, inueniſſe. Neque latent nos qui apud Perſas Regij vocantur Pædagogi, quos numero quatuor ex omnibus Perſis optimatim diligentes reges Perſarum, ſuis præficiebant liberis. Sed ſolam ſagittandi artem diſcunt eorum filij: poſtquam autem ad pubertatem peruenerint, cum ſororibus & matribus, mulieribuſque, tam vxoribus quàm concubinis, innumerabilibus coëunt, tanquam capri ad Venereum D congreſſum exercitati. Noſter autem Pædagogus ſanctus Deus Ieſus, qui eſt dux omnis humanę naturæ, Verbum, ipſe benignus & clemens Deus, eſt Pædagogus. Et de ipſo quidem alicubi dicit Spiritus ſanctus in cantico: *Populo in deſerto ſuffi-* Deut. 32. *cienter ſuppeditauit, in ſiti æſtus, in inaquoſo ipſum circumdedit, & eum erudijt & cuſtodijt tanquam pupillam oculi, ſicut aquila protexit nidum ſuum, & in pullis ſuis deſiderauit: expanſis alis ſuſcepit ipſos, & ſuper dorſum eos recepit: Dominus ſolus duxit ipſos, & non erat cum eis Deus alienus.*

Apertè, vt mihi quidem videtur, Scriptura oſtendit Pædagogum, eius ducendi enarrans rationem. Rurſus autem ſeipſum fatetur Pædagogum, cum hoc
Exod.20 modo ex perſona ſua ait: *Ego Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Aegypti.* Quis ergo habet poteſtatem inducendi & educendi? an non Pædagogus, Is
Geneſ.17 apparuit Abrahæ, & dixit: *Ego ſum Deus tuus: gratus eſto coram me.* Eum autem tanquam optimus Pædagogus, vt ſit fidelis puer, inſtruit dicens: Et ſis irreprehenſibilis. Et ponam teſtamentum inter me & te & ſemen tuum. Amicitiæ quæ præeſt & curam gerit, hîc eſt ſocietas & communicatio. Iacob autem Pædagogus videtur eſſe euidentiſſimè. Et itaque dicit: *Ecce ego tecum, cuſtodiens*
Ibid.28. *te in vniuerſa via quocunque ambulaueris, & reducam te in terram hanc, quoniam non te derelinquam donec fecerim quæcunque locutus ſum tibi.* Cum eo autem colluctari quoque dicitur, *Remanſit autem*, inquit, *Iacob ſolus, & luctabatur cum eo*
Ibid, 32. *homo*, nempe Pædagogus, *vſque ad matutinum.* Hic erat homo qui agebat & ferebat, qui vnà exercebatur, & aduerſus malignum, palæſtritam Iacobum inungebat. Quòd autem Verbum eſſet qui erat vnà cum Iacob aliptes & inunctor, & Pædagogus humanæ naturæ, ex
Ibidem. hoc ſciri poteſt: *Interrogauit*, inquit, *ipſum, & dixit ei: Enuncia mihi quod ſit nomen tuum. Et dixit: Cur interrogas nomen meum?* Nomen enim nouum nouo populo reſeruabat, nempe infanti. Adhuc autem erat innominatus Deus Dominus, vt qui nondum homo factus fuerat. Vocauit tamen Iacob nomen loci illius, ſpeciem Dei. *Aſpexi enim*, in-
Ibidem quit, *Deum facie ad faciem, & ſalua facta eſt anima mea.* Facies autem Dei, eſt Verbum, quo Deus illuminatur & cognoſcitur. Tunc etiam nominatus eſt Iſraël, quando vidit Deum Dominum. Hic eſt Deus, qui eſt Verbum, qui Pædagogus, qui ei poſtea rurſus dixit: *Ne*
Ibid.46. *timeas deſcendere in Aegyptum.* Vide quomodo iuſtum ſequitur Pædagogus, & quomodo eum qui exercetur inungit, docens ſupplantare aduerſarium. Hic ipſe Moſem quoque docet fungi Pædagogi officio. Dicit enim Dominus:
Exod.32. *Si quis peccauit coram me, deleo eum de libro meo: nunc autem vade, & deduc populum hunc in locum quem dixi tibi.* Hoc in loco eſt magiſter Pædagogiæ. Reuera enim erat Dominus per Moſem Pædagogus veteris populi,

A Σαφῶς, οἶμαι, τὸν παιδαγωγὸν ἐνδείκνυται ἡ γραφή, τὸν ἀγωγὸν αὐτοῦ διηγουμένη. Πάλιν δ' ὅπου λέγει ἀφ' ἑαυτοῦ προσώπου, ἑαυτὸν ὁμολογεῖ παιδαγωγόν· Ἐγώ Κύριος ὁ Θεός σου, ὁ ἐξαγαγών σε ἐκ γῆς Αἰγύπτου. Τίς οὖν ἐστὶν ἐξουσίαν τοῦ ἄγειν εἰσω τε καὶ ἔξω; ἢ οὐχὶ ὁ παιδαγωγός; ὤφθη τῷ Ἀβραάμ, καὶ εἶπεν αὐτῷ· Ἐγώ εἰμι ὁ Θεός σου, εὐαρέστει ἐνώπιόν μου. τοῦτον δὲ παιδαγωγικώτατα ὑποκατασκευάζει παῖδα πιστόν. Καὶ γίνου, φησὶ, ἄμεμπτος· καὶ θήσω τὴν διαθήκην μου ἀνὰ μέσον ἐμοῦ, καὶ ἀνὰ μέσον σοῦ, καὶ τοῦ σπέρματός σου.
B Φιλίας ἐνταῦθα ὑπισχνεῖται κοινωνία. τῷ δὲ Ἰακὼβ ἐναργέστατα παιδαγωγὸς ἐπιφαίνεται. λέγει γοῦν αὐτῷ· Ἰδοὺ ἐγὼ μετὰ σοῦ, διαφυλάσσων σε ἐν τῇ ὁδῷ ταύτῃ, ἣν ἂν πορεύῃ· καὶ ἀποστρέψω σε εἰς τὴν γῆν ταύτην· ὅτι οὐ μή σε ἐγκαταλίπω ἕως τοῦ ποιῆσαί με ὅσα ἐλάλησά σοι. Τούτῳ δὲ καὶ συμπαλαίειν λέγεται. Ὑπελείφθη δέ, φησιν, Ἰακὼβ μόνος, καὶ ἐπάλαιεν μετ' αὐτοῦ ἄνθρωπος, ὁ παιδαγωγὸς μέχρι πρωΐ.
C οὗτος ὁ ἄνθρωπος ὁ ἄγων καὶ φέρων, ὁ συγγυμναζόμενος, καὶ δηλαδὴ καὶ τῷ πονηρῷ τὸν ἀσκητὴν Ἰακώβ. ὅτι δὲ ὁ Λόγος ὁ δηλαδὴ ἅμα τῷ Ἰακὼβ ὁ παιδαγωγὸς τῆς ἀνθρωπότητος, Ἠρώτησέ, φησιν, αὐτὸν, καὶ εἶπεν αὐτῷ. Ἀνάγγειλόν μοι τί ὄνομά σου. καὶ εἶπεν· Ἵνα τί τοῦτο ἐρωτᾷς ὄνομά μου; ἐτήρει γὰρ ὄνομα καινὸν τῷ νέῳ λαῷ, ὡς νηπίῳ. ἔτι δὲ καὶ ἀνώνυμος ἦν ὁ Θεὸς ὁ Κύριος, μηδέπω γεγονὼς ἄνθρωπος. πλὴν ἀλλὰ ὁ Ἰακὼβ ἐκάλεσε τὸ ὄνομα τοῦ τόπου ἐκείνου, Εἶδος Θεοῦ· εἶδον γάρ, φησιν, Θεὸν πρόσωπον πρὸς πρόσωπον· καὶ ἐσώθη μου ἡ ψυχή. πρόσωπον δὲ τοῦ Θεοῦ ὁ Λόγος, ᾧ φωτίζεται ὁ Θεὸς, καὶ γνωρίζεται· τότε καὶ Ἰσραὴλ ἐπωνόμασται, ὅτε εἶδε τὸν Θεὸν τὸν
D Κύριον. οὗτος ἐστὶν ὁ Θεὸς, ὁ Λόγος, ὁ παιδαγωγὸς, ὁ φήσας αὐτῷ πάλιν ὕστερον· Μὴ φοβοῦ καταβῆναι εἰς Αἴγυπτον. ὅρα πῶς μὴ ἐπιτρέπει ὁ διηκὼν ὁ παιδαγωγὸς, ὅπως τε καὶ δηλώσῃ τὸν ἀσκητὴν· ὡσεὶ νίζειν διδάσκων τὸν ἀνταγωνιστήν. αὐτὸς γοῦν οὗτος καὶ τὸν Μωσέα διδάσκει παιδαγωγεῖν. λέγει γὰρ ὁ Κύριος· Εἴτις ἥμαρτεν ἐνώπιόν μου, ἐξαλείφω αὐτὸν ἐκ τῆς βίβλου μου· νυνὶ δὲ βάδιζε, καὶ ὁδήγησον τὸν λαὸν τοῦτον εἰς τὸν τόπον ὃν εἶπόν σοι. ἐνταῦθα διδασκάλου ὄντος παιδαγωγίας· καὶ γὰρ ὡς ἀληθῶς, ἀφ' οὗ Μωσέως παιδαγωγὸς ὁ Κύριος τοῦ λαοῦ τοῦ παλαιοῦ·

δι' αὐτοῦ ὁ, τὸ νέου καθηγεμόνα λαὸν, πρόσωπον A per ſeipſum autem, populi noui du-
πρὸς πρόσωπον. Ἰδοὺ γάρ, φησὶ πρὸς Μωσεῖ· ὁ facie ad faciem. *Ecce enim dicit Moſi:* Ibidem.
Ἄγγελός μου προπορεύεταί σου· τὴν Εὐαγγέλιον *Angelus meus præcedit te*: euangelicam
καὶ ἡγεμόνιον ἐπιδείξας τοῦ Λόγου δύναμιν. Ὃ δὲ & principalem Verbi poteſtatem re-
ἀξίωμα τὸ κυριακὸν φυλάττων. Ἡνίκα γὰρ ἡμέρᾳ præſentans. Dominicam autem autho-
ἐπισκέπτομαι, φησὶν, ἐπάξω ἐπ' αὐτοὺς τὴν ritatem ac dignitatem conſeruans:
ἁμαρτίαν αὐτῶν· τουτέστιν, ἡνίκα ἂν ἡμέρᾳ κριτὴς Quo die, inquit, viſitauero, inducam
καθεσθῶ, ἀποδώσω τὰ ἁμαρτήματα αὐτῶν τὰ αἰτίαν ſuper ipſos peccatum ipſorum, hoc
ἔχοντα· ὁ γὰρ αὐτὸς παιδαγωγὸς καὶ κριτὴς, τοὺς παρα- eſt: Quo die iudex fuero conſtitutus,
κουσθέντας αὐτοῦ δικάζει. Τὸ δὲ ἁμάρτημα αὐ- reddam quæ eorum peccatis reſpon-
τῶν ὑπέδειξεν ὁ φιλάνθρωπος Λόγος· ἐλέγξαι δὲ, deant. Idem enim Pædagogus & iu-
ἵνα μετανοήσωσιν. Ἦλθε γὰρ ὁ Κύριος τὴν dex, eos qui non obedierunt, iudicat.
μετάνοιαν τοῦ ἁμαρτωλοῦ μᾶλλον, ἢ τὸν θάνατον. B Eorum autem peccatum benignum
ἡμεῖς δὲ, ἅτε νήπιοι τὰς ἀκοὰς ἀπαθεῖς τῶν Verbum nequaquam ſilentio præterit.
ἁμαρτιῶν ὡς νήπιοι δὲ ἀκοῇ παραδεξάμενοι, φόβῳ τῆς Arguit autem, vt ducantur pœniten-
ἀπειλῆς τοῦ μὴ τὰ ὅμοια παθεῖν, ἀποχώμεθα τοῦ ἴσον πλημμελήματος. tia. *Mauult enim Dominus pœnitentiam* Ezech. 18
τί οὖν ἐστὶν ὃ ἥμαρτον; ὅτι ἐν θυμῷ αὐτῶν ἀ- *peccatoris, quàm mortem*. Nos autem,
πέκτειναν οἱ ἄθεοι, καὶ τῇ ἐπιθυμίᾳ αὐτῶν cùm tanquam infantes aliorum pecca-
ἐνευρόκοπησαν ταῦροι· ἐπικατάρατος ὁ θυ- ta auditione acceperimus, minarum
μὸς αὐτῶν. Τίς οὖν οὕτω μᾶλλον ἡμᾶς φι- metu ne ſimilia patiamur, ab eiuſmo-
λανθρωπότερον παιδεύσας; Ὁ μὲν οὖν πρότε- di delictis abſtinemus. Quidnam fuit
ρον τοῦ πρεσβυτέρου λαοῦ, πρεσβυτέρα διαθή- ergo quod peccarunt? Quod in ira ſua
κη ἦν, ὁ νόμος ἐπαιδαγώγει τὸν λαὸν μετὰ homines occiderunt, & ſua cupidita-
φόβου, καὶ Λόγος Ἄγγελος ἦν. καινῷ δὲ τῷ νέῳ C te tauro neruos præciderunt, execran-
λαῷ, καινὴ καὶ νέα διαθήκη δεδώρηται, καὶ ὁ da eſt ira ipſorum. Quis ergo nos eo
Λόγος γεγένηται, καὶ ὁ φόβος εἰς ἀγάπην με- benignius & humanius erudierit? Prius
τατέτραπται, καὶ ὁ μυστικὸς ἐκεῖνος Ἄγγελος itaque veteri populo vetus erat teſta-
Ἰησοῦς πίκτεται. ὁ γὰρ αὐτὸς ἔστι παιδαγωγὸς, mentum, & Lex cùm metu populum
τότε μὲν, Φοβηθήσῃ Κύριον τὸν Θεόν, ἔλεγε· erudiebat, & Verbum erat Angelus:
ἡμῖν δὲ, Ἀγαπήσεις Κύριον τὸν Θεόν σου, πα- nouo autem & recenti populo, nouum Rom 8
ρήνεσεν. Διὸ τοῦτο καὶ ἐπιτέλλει ἡμῖν· Παύσασθε ac recens teſtamentum datum eſt, &
ἀπὸ τῶν ἔργων ὑμῶν τῶν παλαιῶν ἁμαρτιῶν. Μά- Verbum fuit genitum, & metus in
θετε καλὸν ποιεῖν· Ἐκκλινον ἀπὸ κακοῦ, καὶ ποίησον dilectionem conuerſus eſt, & myſti-
ἀγαθόν· Ἠγάπησας δικαιοσύνην, ἐμίσησας cus ille Angelus Ieſus paritur. Hic
ἀνομίαν· αὕτη μου ἡ νέα διαθήκη παλαιᾷ κεχα- enim ipſe Pædagogus, tunc quidem,
ραγμένη γράμματι. Οὐκ ἄρα ἡ νεότης τοῦ Λό- D Dominum Deum timebis, dicebat:
γου ἀνείδιστος. Ἀλλὰ καὶ ὁ τοῦ Ἱερεμίου ὁ Κύριος nobis autem per hoc ſuaſit, *Diliges* Deut. 6
λέγει· Μὴ λέγε ὅτι νεώτερός εἰμι· πρὸ τοῦ με *Dominum Deum tuum*: & nobis præci-
πλάσαι σε ἐν κοιλίᾳ, ἐπίσταμαί σε· καὶ πρὸ τοῦ pit, *Ceſſate ab operibus veſtris peccatorum* Matt. 22
σε ἐξελθεῖν ἐκ μήτρας, ἡγίακά σε. Οὕτω δύ- *veterum: diſcite benefacere: Declina à ma-* Eſa. 1.
ναται πρὸς ἡμᾶς ἡ προφητεία αἰνίττεσθαι τοὺς *lo, & fac bonum: Dilexiſti iuſtitiam, odio*
πρὸ καταβολῆς κόσμου, εἰς πίστιν ἐγνωσμένους *habuiſti iniquitatem*. Hoc eſt meum no- Pſal. 36.
Θεῷ· νεωτὶ δὲ, νηπίους διὰ τὸ ἔναγχος πεπλη- uum teſtamentum veteri litera impreſ- Ibid. 44.
ρωμένου βουλήσει τοῦ Θεοῦ· καθὸ εἰς κλῆσιν καὶ ſum. Non eſt ergo exprobranda Verbi
σωτηρίαν, νεογνοὶ γεγόναμεν. Διὸ καὶ ὑπιφέρει, nouitas. Sed Dominus quoque dicit
Προφήτην εἰς ἔθνη τέθεικά σε· προφητεύσαι in Hieremia: *Ne dicas quòd ſum iunior.* Hier. 1.
λέγων αὐτὸν δεῖν, μὴ ὄνειδος εἶναι δοκεῖν, τὴν νεωτέ- *Antequam te formarim in vtero, noui*
ρου τιμὴν προσηγορίαν τοῖς νηπίοις καλουμένοις· *te, & antequam egredereris è matrice,*
ſanctificaui te. Hæc apud nos poteſt
prophetia ſignificare eos, qui ante
mundi conſtitutionem Deo ad fidem
ſunt cogniti, nomine autem ſunt in-
fantes propter impletam nuper Dei
voluntatem, quatenus ad vocationem
& ſalutem recenter nati ſumus. Quo-
circa etiam ſubjungit: *Prophetam ad gen-* Ibidem
tes poſui te: dicens eum oportere prædi-
cere, non videri eſſe probro recentioris
appellationem iis qui videntur infantes.

Lex autem est vetus gratia per Mosem à Verbo data. Quocirca dicit quoque scriptura, *Lex per Mosem data est: non à Mose, sed à Verbo quidem; verùm per Mosem seruum suum: & ideo fuit ad tempus. Æterna autem gratia & veritas per Iesum Christum facta est.* Videte verba scripturæ. De lege quidem, data est, inquit, tantùm: Veritas autem, quæ est gratia Patris, est æternum Verbi opus: & non dicitur dari, sed per Iesum fieri, sine quo factum est nihil. Iam verò Moses propheticè perfecto cedens Pædagogo, nempe Verbo, & nomen Pædagogiam prædicit, & populo commendat Pædagogum, præceptis ei obedientiæ traditis: *Prophetam vobis suscitabit*, inquit, *Deus tamquam me de fratribus vestris:* per Iesum Naue filium, Iesum Dei significans: nomen enim Iesu, quod in lege prædicabatur, erat adumbratio Domini. Subiungit itaque quod populo vtile futurum erat consulens: *Ipsum audietis, dicens. Et homo qui non audierit Prophetam hunc, ei minatur.* Tale nobis prædicit nomen salutaris Pædagogi, propterea ei virgam adiungit prophetia, virgam disciplinæ, imperij, & potestatis: vt quibus Verbum suadens & admonens non medetur, eis minæ medeantur. Quibus autem non medenrur minæ, eis virga medebitur. Quibus verò virga non medetur, eos ignis depascit. *Egredietur*, inquit, *virga de radice Iesse.* Vide Pædagogi curam, sapientiam, & potestatem. Non secundum opinionem, inquit, iudicabit, neque secundum loquelam arguet, sed iudicabit humili iudicium, & arguet, peccatores terræ. Et per Dauid: *Castigans castigauit me Dominus, & morti non tradidit me.* A Domino enim castigari, & tanquam à Pædagogo erudiri, est à morte liberari. Et dicit per eundem Prophetam: *In virga ferrea pasces eos.* Ea quoque motus Apostolus in epistola ad Corinthios: *Quid vultis*, inquit, *in virga veniam ad vos, an in dilectione & spiritu lenitatis?* Sed etiam, virgam potentiæ emittet Dominus ex Sion, dicit per alium prophetam. Pædagogica autem hæc virga tua & baculus tuus me consolata sunt, dixit aliquis alius. Hæc est Pædagogi potestas, veneranda & grauis, consolatoria, salutaris.

Ioan. 1.
Deut. 18.
Ibidem.
Esa. 11.
Psal. 117.
Ibid. 2.
1. Cor. 4.
Psal. 119.
Ibid. 22.

A ὁ δὲ νόμος, χάρις ἐστὶ παλαιά, διὰ Μωσέως ὑπὸ τοῦ Λόγου δοθεῖσα. διὸ καὶ φησιν ἡ γραφή, Ο νόμος διὰ Μωσέως ἐδόθη· οὐχὶ ὑπὸ Μωσέως, ἀλλὰ ὑπὸ μὲν τοῦ Λόγου, διὰ Μωσέως δὲ, τοῦ θεράποντος αὐτοῦ· διὸ καὶ πρόσκαιρος ἐγίνετο. ἡ δὲ ἀΐδιος χάρις καὶ ἡ ἀλήθεια, διὰ Ιησοῦ Χριστοῦ ἐγένετο. Ορᾶτε τὰς λέξεις τῆς γραφῆς. ἐπὶ μὲν τοῦ νόμου, ἐδόθη φησὶ μόνον· ἡ δὲ ἀλήθεια, χάρις οὖσα τοῦ πατρὸς, ἔργον ἐστὶ τοῦ Λόγου αἰώνιον. καὶ οὐκέτι δίδοσθαι λέγεται, ἀλλὰ διὰ Ιησοῦ γίνεσθαι, οὗ χωρὶς, ἐγένετο οὐδὲ ἕν. Αὐτίκα γοῦν ὁ Μωσῆς ὡς τελείῳ προφητικῶς παραχωρῶν παιδαγωγῷ ὡς Λόγῳ, καὶ τὸ ὄνομα καὶ τὴν παιδαγωγίαν προθεσπίζει, καὶ τῷ λαῷ παρατίθεται τὸν παιδαγωγὸν, ἐντολὰς ὑπακοῆς ἐγχειρίσας· Προφήτην ὑμῖν ἀναστήσει, φησὶν, ὁ Θεὸς ὡς ἐμὲ, ἐκ τῶν ἀδελφῶν ὑμῶν· τὸν Ιησοῦν τὸν τοῦ Ναυὴ αἰνιττόμενος, διὰ τὸν Ιησοῦν τὸν τοῦ Θεοῦ υἱόν· σκιαγραφία γὰρ ἦν τοῦ Κυρίου, τὸ ὄνομα τὸ Ιησοῦ προκηρυσσόμενον ἐν νόμῳ. ἐπιφέρει γοῦν τὸ λυσιτελὲς τῷ λαῷ συμβουλεύων. Αὐτοῦ ἀκούσεσθε λέγων· καὶ ὁ ἄνθρωπος ὃς ἂν μὴ ἀκούσῃ τοῦ προφήτου τούτου, τούτῳ ἀπειλεῖ. τοιοῦτον ἡμῖν ὄνομα σωτηρίου προφητεύει παιδαγωγοῦ. διὰ τοῦτο αὐτῷ ῥάβδον περιτίθησιν ἡ προφητεία, ῥάβδον παιδευτικὴν, ἀρχικὴν, κατεξουσιαστικὴν· ἵν' οὓς ὁ Λόγος ὁ πειθήνιος οὐκ ἰᾶται, ἀπειλὴ ἰάσεται· οὓς δὲ ἡ ἀπειλὴ οὐκ ἰᾶται, ἡ ῥάβδος ἰάσεται· οὓς δὲ ἡ ῥάβδος οὐκ ἰᾶται, τὸ πῦρ ἐπινέμεται· Εξελεύσεταί, φησι, ῥάβδος ἐκ τῆς ῥίζης Ιεσσαί. Ορα καὶ τὴν ἐπιμέλειαν, καὶ τὴν σοφίαν, καὶ τὴν δύναμιν τοῦ παιδαγωγοῦ. Οὐ κατὰ τὴν δόξαν, φησὶ, κρινεῖ, οὐδὲ κατὰ τὴν λαλιὰν ἐλέγξει· ἀλλὰ κρινεῖ ταπεινῷ κρίσιν, καὶ ἐλέγξει τοὺς ἁμαρτωλοὺς τῆς γῆς. καὶ διὰ Δαβίδ· Κύριος παιδεύων ἐπαίδευσέ με, καὶ ὡς θανάτῳ οὐ παρέδωκέ με. τὸ γὰρ ὑπὸ Κυρίου παιδευθῆναι, καὶ παιδαγωγηθῆναι θανάτου ἐστὶν ἀπαλλαγή. καὶ διὰ τοῦ αὐτοῦ προφήτου φησίν· Εν ῥάβδῳ σιδηρᾷ ποιμανεῖς αὐτούς. Ταύτῃ καὶ ὁ Απόστολος κινηθεὶς, ἐν τῇ πρὸς Κορινθίους, Τί θέλετέ; φησιν· ἐν ῥάβδῳ ἔλθω πρὸς ὑμᾶς, ἢ ἐν ἀγάπῃ πνεύματί τε πραότητος; ἀλλὰ καὶ, Ράβδον δυνάμεως ἐξαποστελεῖ Κύριος ἐκ Σιὼν, δι' ἄλλου προφήτου λέγει. ἡ δὲ παιδαγωγικὴ αὕτη ἡ ῥάβδος σου καὶ ἡ βακτηρία σου παρεκάλεσάν με, εἶπέ τις ἕτερος. αὕτη τοῦ παιδαγωγοῦ ἡ δύναμις ἡ σεμνὴ, ἡ παρακλητικὴ, ἡ σωτήριος.

A

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΗΓΟΥΜΕΝΟΥΣ μὴ εἶναι ἀγαθὸν τὸ δίκαιον.

ADVERSVS EOS QVI existimant non esse bonum eum qui iustus est.

ΚΕΦΑΛ. η'.

CAP. VIII.

ΕΝΤΑΥΘΑ ἐπιφύονταί τινες, οὐκ ἀγαθὸν εἶ φάμενοι τὸν Κύριον ἀφ' τὴν ῥάβδον, καὶ τὴν ἀπειλὴν, καὶ τὸν φόβον· καὶ τῆς γραφῆς ὧδέ που λεγούσης· Καὶ ὁ φοβούμενος Κύριον, ἐπιτρέφῃ ἐπὶ καρδίαν αὐτοῦ· ἐκλαθόμενοι δὲ τὸ μέγιστον αὐτοῦ τὴν φιλανθρωπίας, ὅτι δι' ἡμᾶς ἄνθρωπος ἐγένετο. καὶ δὴ οἰκειότερον αὐτῷ ὁ παιδαγωγὸς προσφήτης προσεύχεται, ἀφ' ἑαυτῶν· Μνήσθητι ἡμῶν ὅτι χοῦς ἐσμεν ἐσμὲν, συμπάθησον ἡμῖν, ὅτι τὴν ἀδένειαν τῆς σαρκὸς ἀπαθῶς ἐπείρασας. Ταύτῃ γοῦν ἄριστος καὶ ἀνεπίληπτός ἐστιν ὁ παιδαγωγὸς ὁ Κύριος, τῇ ἑκάστου τῶν ἀνθρώπων δι' ὑποβολὴν φιλανθρωπίας συμπαθήσας φύσει. ἐπεὶ γὰρ οὐδὲν ὃ μισεῖ ὁ Κύριος· οὐ γὰρ δή που μισεῖ μέν τι, βούλεται δὲ αὐτὸ εἶναι ὃ μισεῖ· οὐδὲ βούλεται μέν τι μὴ εἶναι. ἄτοπος δὲ γὰρ τὸ εἶναι αὐτὸ ὃ βούλεται μὴ εἶναι· οὐδὲ μέν οὐ βούλεται μέν τι μὴ εἶναι, ὃ δέ ἐστιν. εἴ τι ἄρα μισεῖ ὁ Λόγος, βούλεται αὐτὸ μὴ εἶναι· οὐδὲν δέ ἐστιν οὗ μὴ τὸ αἰτίαν τοῦ εἶναι ὁ Θεὸς παρέχεται. οὐδὲν ἄρα μισεῖται ὑπὸ τοῦ Θεοῦ. ἀλλ' οὐδὲ ὑπὸ τοῦ λόγου· ἓν γὰρ ἄμφω, ὁ Θεός· ὅτι εἶπεν, Ἐν ἀρχῇ ὁ Λόγος ἦν ἐν τῷ Θεῷ· καὶ Θεὸς ἦν ὁ Λόγος· εἰ δὲ οὐ μισεῖ τῶν ὑπ' αὐτοῦ γινομένων οὐδέν, λείπεται φιλεῖν αὐτά. πολὺ δὴ πλέον τῶν ἄλλων ἀγαπήσει τὸν ἄνθρωπον, εἰκότως, τὸ κάλλιστον τῶν ὑπ' αὐτοῦ δημιουργηθέντων καὶ φιλόθεον ζῶον. φιλάνθρωπος ἄρα ὁ Θεός· φιλάνθρωπος ἄρα ὁ Λόγος· ὁ δὲ φιλῶν τι, ὠφελεῖν αὐτὸ βούλεται. τὸ δὲ ὠφελοῦν, τοῦ μὴ ὠφελουμένου πρώτως δύναμιν κρείττον εἶη. τοῦ δὲ ἀγαθοῦ κρεῖττον οὐδέν. ὠφελεῖ ἄρα τὸ ἀγαθόν· ἀγαθὸς δὲ ὁ Θεὸς ὁμολογεῖται· ὠφελεῖ ἄρα ὁ Θεός. τὸ δὲ ἀγαθόν, ᾗ ἀγαθόν ἐστιν, οὐδὲν ἄλλο ποιεῖ ἢ ὅτι ὠφελεῖ· πρώτα ἄρα ὠφελεῖ ὁ Θεός·

HIc exoriuntur aliqui, qui dicunt non esse bonum Dominum, propter virgam, & minas, & timorem: neque scripturam audientes quæ sic dicit: *Et qui timet Dominum, conuertetur ad cor suum*, & obliti: quod est maximum, eius benignitatis, quòd propter nos homo factus sit. Atqui propheta eum familiarius precatur per hæc verba: *Memento nostri, quoniam puluis sumus*, hoc est, *Miserere nostri*, quoniam carnis imbecillitatem tu ipse eam passus, expertus es. Ea ergo ratione optimus, & nulli reprehensioni obnoxius Pædagogus est Dominus, qui propter insignem benignitatem & clementiam cum vniuscuiusque hominis natura quasi compatitur. Nihil enim est, quod odio habet Dominus: non enim aliquid quidem odisse potest, & velle id esse quod odit. Neque verò vult aliquid non esse, est & causa vt sit id quod vult non esse. Sed neque vult quidem aliquid non esse, id verò est. Si quid ergo odio habet Verbum, id vult non esse. Nihil est autem, cuius non causam Deus, quod id sit, præbeat. Nihil ergo odio habet Deus. Sed neque Verbum: vtrumque enim vnum est, nempè Deus. Dixit enim: *In principio erat Verbum, & Verbum erat in Deo, & Deus erat Verbum.* Quòd si nihil odio habet eorum quæ ab ipso facta sunt, restat vt id diligat. Longè autem plus quàm alia iure hominem diliget, qui est pulcherrimum animal eorum quæ ab ipso effecta sunt, pietatéque ac religione præditum. Hominem ergo diligit Deus, ergo verbum etiam hominem diligit. Qui autem aliquid amat, ei vult prodesse. Quod autem prodest, eo quod non prodest vtique fuerit præstantius. Præstantius autem bono nihil est. Prodest ergo quod bonum est. Deum autem esse bonum, in confesso est. Deus ergo prodest. Bonum autē quatenus bonum est, nihil aliud facit quàm prodest. Deus ergo prodest in omnibus.

Ecclesi. 21
Iob. 10.
Psal. 102.
Sap. 11.
Ioan. 1.
Matt. 16.

Et non homini quidem in aliqua re prodest, non autem eius curam gerit. Neque curam quidem eius gerit, non autem est etiam de eo sollicitus. Est enim præstantius quod sua sponte prodest, quàm quod non sua sponte. Deo autem nihil est præstantius. Nec est aliud sua sponte prodesse, quàm esse de homine sollicitum. Deus ergo curam gerit hominis, & de eo est sollicitus. Id autem reipsa ostendit, cum Verbo eum erudiat, qui est verus ac germanus coadiutor Dei in homines beneuolentiæ. Bonum autem esse dicitur, non eo quod virtutem habeat: quatenus iustitia quoque bonum esse dicitur, non quod habeat virtutem, ipsa enim est virtus, sed quod ipsa ex se & per se bona sit. Dicitur etiam alio modo bonum, id quod est vtile, non eo quod delectet, sed eo quod prosit. Quæ quidem omnia est iustitia, & vt virtus, & vt per se eligenda bonum, & vt quæ non delectet. Non enim iudicat ad gratiam, sed pro vniuscuiusque meritis distribuit. Id autem quod est vtile, sequitur id quod prodest. Per omnes ergo partes per quas bonum diiudicatur, iustitia quoque boni figuram ac characterem suscipit: participantibus æqualiter vtrisque. Bonum est ergo iustitia. Quomodo ergo inquiunt, si Dominus homines diligit, & bonus est, irascitur, & punit? Necesse est ergo de iis quàm fieri poterit breuissimè differere: est enim hæc tractatio aliqua ex parte cõducibilis, ad rectam puerorum eductionem necessarij auxilij locum tenẽs. Multæ enim animi affectiones curantur supplicio, & præceptorum acerbiorum iussu, atque etiam per doctrinam nonnullarum speculationum. Est autem reprehensio veluti quædam chirurgia affectionum animæ. Abscessus autem, veritatis affectiones, quas sectione diuidentẽ oportet coarguere. Medicamẽtorum autẽ potioni aut applicationi est similis probi insimulatio, quæ resoluit affectiones quæ iã occalluerunt, impudicæque & libidinosæ vitæ sordes expurgat, fastúsq; ac superbiæ carnes quæ excreuerũt, exæquat, sanum ac verũ hominem reparans ac restituens. Iã vero admonitio est veluti quædam dieta ægrotãtis animæ, quæ ea quæ sunt sumenda consulit, & quæ non sunt, prohibet. Hæc autem omnia tendunt ad salutem & sanitatem æternã. Quinetiam dux exercitus, cùm in eos qui maleficium admiserunt, & mulctis pecuniariis,

A Καὶ ὁ δήπου ὠφελῆ μὴ τι τὸν ἄνθρωπον, οὐχὶ δὲ κήδεται αὐτοῦ· οὐδὲ κήδεται μὲν, οὐχὶ ὅ ἐ ἐπιμέλεται αὐτοῦ. κρεῖττον μὲν γὰρ τὸ κατὰ γνώμην ὠφελοῦν, τοῦ μὴ ὠφελοῦντος κατὰ γνώμην· τοῦ δὲ Θεοῦ κρεῖττον οὐδέν. καὶ οὐκ ἄλλό τί ἐστι τὸ κατὰ γνώμην ὠφελῆ, εἰ μὴ ἐπιμέλεσθαι τοῦ ἀνθρώπου· κήδεται ἄρα καὶ ἐπιμέλεται τοῦ ἀνθρώπου ὁ Θεός· τοῦτο δὲ ἀνδείκνυται ἔργῳ, παιδαγωγῶν αὐτὸν Λόγῳ, ὅς ἐστι τῆς τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας συναγωνιστὴς γνήσιος. Τὸ δὲ ἀγαθὸν εἶ), οὐ τῷ ἀρετὴν ἔχειν ἀγαθὸν εἶ) λέγεται· καθὸ καὶ ἡ δικαιοσύνη ἀγαθὸν εἶ) λέγεται, οὐ πρὸς ἀρετὴν ἔχειν, ἀρετὴ γάρ ἐστιν αὕτη, ἀλλὰ τῷ αὐτὴν καθ' αὑτὴν καὶ δι' αὐτὴν ἀγαθὴν εἶ). λέγεται δὲ καὶ κατ' ἄλλον τρόπον ἀγαθὸν τὸ συμφέρον, καὶ τὸ τέρπειν, ἀλλὰ τῷ ὠφελεῖν. ἃ δὴ πάντα ἡ δικαιοσύνη, καὶ ὡς ἀρετὴ, καὶ ὡς δι' αὐτὴν αἱρετὴ, ἀγαθὸν, καὶ ὡς τὸ τέρπουσα· τὸ γὰρ πρὸς χάριν κρίνειν, ἀλλὰ τὸ κατ' ἀξίαν ἑκάστου ἐστὶν ἀπονεμητική. ἕπεται γὰρ τῷ συμφέροντι τὸ ὠφέλιμον. καὶ πάντα ἄρα τὰ μέρη καθ' ἃ τὸ ἀγαθὸν διεπάζεται, καὶ ἡ δικαιοσύνη χαρακτηρίζεται· τῶν ἴσων μέτοχα μερῶν· τὰ δὲ τοῖς ἴσοις χαρακτηρίσματα, ἴσα τε ἀλλήλοις καὶ ὅμοια. ἀγαθὸν ἄρα ἡ δικαιοσύνη. Πῶς οὖν, φασιν, εἰ φιλάνθρωπός ἐστι καὶ ἀγαθὸς ὁ Κύριος, ὀργίζεται καὶ κολάζει; ἀναγκαῖον οὖν ἐστι περὶ τούτου, ὡς οἷόν τε, διὰ βραχυτάτων ἐπεξελθεῖν· ἐπεὶ λειτελὴς πως ἡ τοιάδε οἰκονομία, πρὸς τὴν ὀρθὴν τῶν παίδων ἀγωγὴν, διδασκάλου βοηθήματος ἔχουσα τάξιν· θεραπεύεται γὰρ πολλὰ τῶν παθῶν ἰατρεῖα, καὶ προσάξει αὐστηροτέρων παραγγελμάτων. καὶ δὴ καὶ ἀπὸ τῆς αὐτῶν θεωρημάτων διδασκαλίας. ἔστι δὲ οἱονεὶ χειρουργία τῆς ψυχῆς παθῶν ὁ ἔλεγχος· ἀπόστασις γὰρ τὰ πάθη τῆς ἀληθείας, ἃ χρὴ διελέγχειν ἀφιεμένους τῇ ζωῇ. Φαρμακεία δὲ ἔοικεν ὁ ὑπόδησις, τὰ τετυλωμένα διαλύων τῶν παθῶν, καὶ τὰ ῥυπαρὰ τοῦ βίου τῆς λαγνείας διακαθαίρων, πρὸς δὲ, καὶ τὰς ὑπερφαινούσης τοῦ τύφου ἐξομαλίζων, εἰς τὴν ὑγιῆ καὶ ἀληθινὸν διανοίγων τὸν ἄνθρωπον. ἡ νουθέτησις οὖν οἱονεὶ διαιτά ἐστι νοσούσης ψυχῆς, ὧν χρὴ μεταλαμβάνειν, συμβουλευτικὴ· καὶ ὧν μὴ χρὴ, ἀπαγορευτική· τὰ δὲ πάντα εἰς σωτηρίαν καὶ ἀίδιον ὑγείαν ἀφορᾷ. ἀλλὰ καὶ ὁ στρατηγὸς, κατὰ τῶν ἐξημίας,

καὶ τὰς εἰς αὐτὰ τὰ σώματα δικούσας αἰκίας A & pœnis quæ cum vinculis & extrema
μὴ δεσμῶν καὶ τῆς ἐσχάτης ἀτιμίας προσφέ- ignominia ad corpus vsque peruadunt,
ρων τοῖς ἠδικηκόσιν· ἔνθ' ὅτε ὁ Θεὸς θανάτῳ κο- animaduertit, & nonnullos etiam non-
λάζων τινάς, τέλος ἔχει τὸ ἀγαθὸν, ὑπὸ nunquam morte punit, finem habet ad
νουθεσίας τῶν ὑφηκόων στρατηγῶν. ὡσαύτως quod bonum est, vt qui eius imperio
καὶ ὁ μέγας ἡμῶν ἐκεῖνος στρατηγὸς, ὁ τῶν ὅλων parent duces admoneantur. Ita etiam
ἡγεμὼν Λόγος, τοὺς ὑπὲρ τὸν νόμον ἀφειμέ- magnus ille Imperator vniuersorum
νους τὸν ἑαυτοῦ, ὑπὸ ἀπαλλαγῆς δουλείας dux Verbum, eos qui præter suam le-
καὶ πλάνης, καὶ τῆς τοῦ ἀντικειμένου αἰχμαλωσίας, gem effrænatiori impetu efferuntur, &
εἰς κατασολὴν τῶν τῆς ψυχῆς παθῶν, νουθετῶν, aurigæ non parent, vt à seruitute &
ὅπερ τὸ ἱερὸν τῆς πολιτείας ὁμόνοιαν εἰρηναγω- errore, & ab aduersarij captiuitate li-
γῇ. Καθάπερ οὖν τῷ συμβουλευτικῷ λόγῳ πα- berentur, vt animi perturbationes coër-
B ρέκειται τὸ προτρεπτικὸν καὶ παραμυθητικὸν εἶ- ceant admonens, ad sacram reipubli-
δος, οὕτω καὶ τῷ ἐγκωμιαστικῷ τὸ λοιδορητικὸν cæ concordiam eos pacificè deducit.
καὶ ὀνειδιστικὸν καὶ ἐγκωμιαστικόν. Τὸ δὲ εἶδος τοῦτο, Quemadmodum ergo orationi suaso-
τέχνη ἐστὶ ψεκτική· ἔνοιας δὲ τὸ μέγα, τὸ μί- riæ adiunctum est genus exhortatorium
σους σύμβολον. ἀμφω γὰρ ὀνειδίζετον, καὶ & consolatorium, ita etiam laudato-
ὁ φίλος, καὶ ὁ μή. Ἀλλ' ὁ μὲν ἐχθρὸς, ὑπερχαίρων· rio vituperatorium & exprobratorium.
ὁ δὲ φίλος, ἀνιῶν. οὐκ ἄρα διὰ μῖσος ὁ Est autem hoc genus ars quædam re-
Κύριος τοῖς ἀνθρώποις λοιδορίαν οὐκ ἐξὸν prehensoria. Beneuolentiæ autem, non Heb. 12.
αὐτὸν ἀπολέσαι διὰ τὰς ἰδίας αἰτίας ὁ δὲ, odij signum est, reprehendere. Ambo
ὑπὲρ ἡμῶν καὶ πέπονθεν. Παιδαγωγὸς γὰρ ἅτε enim probrum obiiciunt, & amicus &
ἀγαθὸς, ἐντέχνως στρόφα καὶ δόλῳ τῆς λοιδο- inimicus: sed inimicus quidem irri-
C ρείας ὑποδύεται τὸν ψόγον· οἱονεὶ μάστιγι, τῇ dens, amicus autem bene volens. Non
βλασφημίᾳ δονῶν τὴν ἄνοιαν ἐπεγείρων· ergo propter odium Dominus homi-
πάλιν τε αὖ ἐν μέρει προτρέπειν ὑπάρχει τοὺς nes maledictis incessit, quos cum pro-
αὐτούς· οὓς γὰρ ὁ ἔπαινος οὐ προετρέψατο, τού- pter nostra ipsorum scelera licuisset
τους προώξωεν ὁ ψόγος· καὶ οὓς ὁ ψόγος οὐκ perdere, ipse pro nobis passus est. Pæ-
ἐξεκαλέσατο εἰς σωτηρίαν καθάπερ νεκροὺς, dagogus enim, vt qui sit bonus, admo-
τούτους πρὸς ἀνάστασιν ἡ βλασφημία ἐξανίστη- dum artificiosè vel per maledictum ad
σι· μάστιξ γὰρ καὶ παιδεία, ἐν πρωτῷ καιρῷ vituperandum irrepit, maledicto tan-
σοφίας· συσκολιὸν ὄφιν, καὶ διδάσκων μοχ- quam flagello mentis socordiam exci-
θηρὸν· εἰς ἄθλησιν ἄγων, φησὶ, τὸν χοῦν, καὶ τὸν tans. Rursus autem eosdem vicissim
ἀπηλπισμένον εἰς σωτῆρα ἀξιῶν· διὰ τοῦτο conatur adhortari. Quos enim laus
εὐαρεστῶς ἐπῆγαγε, Ἐξεκίρνων καθεύδοντα non mouit, eos incitat vituperatio: &
ἐκ βαθέος ὕπνου, ὃς τῷ ἀνόνητον μᾶλλον θανάτῳ quos tamquam mortuos vituperatio
D ἔοικεν· Καὶ δὴ αὐτὸς σαφέστατα οὕτως ἐκφαίνει, τὸν πολύτροπον καὶ πολυωφελῆ θερα- non excitat ad salutem, eos ad verita-
πείαν ἀλληγορῶν, ὁπηνίκα εἶπεν, Ἐγώ εἰμι ἡ ἄμπελος ἡ ἀληθινὴ· καὶ ὁ πατήρ μου ὁ γεωρ- tem expergefacit maledictum. *Flagella* Eccl. 22.
γός ἐστιν. εἶτα ἐπῆγαγε πάλιν, Πᾶν κλῆμα ἐν *enim & maledicta in omni tempore sapien-*
ἐμοὶ μὴ φέρον καρπὸν, αἴρει αὐτό· καὶ πᾶν τὸ *tiæ. Qui testam conglutinat, & stultum*
καρποφορῶν καθαίρει, ἵνα καρπὸν πλείω φέ- *docet, ad sensum*, inquit, *terram ducit,*
ρῃ καθυλημένης γὰρ, μὴ κλαδεύομένη ἡ ἄμ- *& eum qui est desperatus acuit ad pru-*
πελος· οὕτως ἡ καὶ ὁ ἄνθρωπος. καθαίρει ἡ αὐ- *dentiam.* Propterea apertè subiunxit:
τοῦ τοὺς ἐξυβριζούσας προφυάδας ὁ Λόγος, *Excitans dormientem è profundo somno,*
ἡ μάχαιρα, καρποφορεῖν, οὐκ ἐπιθυμεῖν *qui est ex aliis maximè morti similis.*
τοὺς ὀρέξεις ἀναλίσκουσα· ἡ δὲ πρὸς τοὺς ἀμέ- Porrò autem ipse de seipso apertissi-
me exponit, multiplicem multisque
modis vtilem culturam allegoricè si- Ioan. 15.
gnificans, quando dixit: *Ego sum vi-*
tis vera, & Pater meus agricola est.
Deinde rursus subiunxit: *Omnis pal-*
mes in me non ferens fructum, tollit
ipsum, & quicquid fructum fert, expurgat,
vt amplius fructus ferat. Sylvescit enim
vitis nisi putetur: ita etiam homo. Lu-
xuriantes autem adnatasque propagi-
nes, Verbum, qui est gladius, expur-
gat, cogens appetitiones ne fructum
ferre desiderent. Eorum autem qui pec-

cant increpatio habet ſcopum ſalutem, Verbo ſe concinnè applicante pro propriis vniuſcuiuſque moribus, & alicubi quidem vehementi ac intenſo, alicubi autem laxo ac remiſſo. Apertiſſime itaque per Moſem dictum eſt: *Bono eſtote animo, vt vos teneat: acceſſit Deus, vt ſit timor eius in vobis, vt non peccetis.* Hinc pulchre quoque Plato eum didiciſſet: Omnibus enim, inquit, reuera bene fit qui dant pœnas: iuuantur enim dum eis punitis melior euadit anima. Si qui autem corriguntur, iis à iuſto bene fit, & ex ſententia Platonis in confeſſo eſt bonum eſſe quod iuſtum eſt: ipſe timor prodeſt, & vt hominibus bono eſſet inuentus eſt: quoniam ſpiritus timens Dominum viuet. Spes enim eſt in eum qui ipſos ſaluos facit. Hic ipſe autem, Verbum inquam, qui pœnas imponit, eſt iudex. De quo dicit etiam Eſaias: *Dominus tradidit ipſum peccatis noſtris*, peccatorum ſcilicet correctorem & directorem: & ideo ſolus hic poteſt peccata remittere, noſter à Patre vniuerſorum conſtitutus Pædagogus, qui ſolus ab obedientia poteſt diſcernere inobedientiam. Qui autem minatur, aperte oſtendit ſe nihil mali velle facere, neque ea quæ minatur exequi, ſed incuſſo timore impetum ad peccata reprimit, & ſuam in homines beneuolentiam oſtendit, adhuc differens, & oſtendens qualia ſunt paſſuri ſi peccatores permaneant. Non autem ſicut ſerpens ſtatim infixus mordet. Bonus eſt ergo Deus. Atque ipſe quidem Dominus ſermone ante factum ſæpe vtitur. *Sagittæ*, inquit, *meæ conficient ipſos, conſumpti fame & morſu auium, & neruorum in ceruicem conuulſio immedicabilis. Dentes beluarum immittam in ipſos cum ira ſerpentium ſuper terram. Foris filijs eos orbabit gladius, & ex promptuarijs metus.* Non enim Deus iraſcitur, vt nonnullis viſum eſt, ſed per ſuam in homines beneuolentiam à plurimis quidem abſtinere hortatus eſt, omnia autem quæ ſunt agenda indicauit. Bona autem eſt hæc ars, terrere ne peccemus. *Timor enim Domini peccata extrudit. Qui eſt autem ſine timore, non poterit iuſtificari*, inquit Scriptura. Deus autem non ex ira irrogat ſupplicium, ſed quod iuſtum eſt, conſiderat, nempe quod propter nos non expediat prætermitti quod iu-

Deut. 8.

Eſa 43.

Deut. 32.

Eccleſ. 1.

A τὸν ὄντως ἐπίπληξις, ἔχει σκοπὸν τὴν σωτηρίαν, μεθαρμοζομένου μετρικῶς τῷ λόγῳ, καὶ τοῖς οἰκείοις ἑκάστων τρόποις· πῆ μὲν, ἐπιτείνοντος αὐτοῦ· πῆ δὲ, ἀνιέντος. Σαφέστατα οὖν ἐφ' Μωσέως λέλεκται· Θαρρεῖτε, ἕνεκεν πειράσαι ὑμᾶς προεληλύθη ὁ Θεός. ὅπως αἱ γένηται ὁ φόβος αὐτοῦ ἐν ὑμῖν, ἵνα μὴ ἁμαρτάνητε. ἐντεῦθεν καλῶς καὶ ὁ Πλάτων μαθών, Πάντες μὲν γάρ, φησιν, ὡς ἀληθῶς ἀγαθὰ πάσχουσιν οἱ δίκην διδόντες· ὠφελοῦνται γὰρ, τῷ βελτίων τὴν ψυχὴν αὐτῶν γίνεσθαι δικαίως κολα-

B ζομένοις. εἰ δὲ ἀγαθὰ πάσχουσιν ὑπὸ τοῦ δικαίου οἱ ἐπανορθούμενοι, καὶ τὸν Πλάτωνα ὁμολογεῖται ἀγαθὸν εἶναι τὸ δίκαιον· αὐτὸς γοῦν ὁ φόβος ὠφελεῖ, ὡς τοῖς ἀγαθοῖς τῶν ἀνθρώπων ἐξήυρηται ὅτι πολύμυθον Κύκλωπα, ζήσεται· εἰ γὰρ ἐλπὶς ὑπὲρ τὸν σώζοντα αὐτούς· ὁ δὲ αὐτὸς οὗτος Λόγος, δίκην ὑπέχεις, κριτὴς ὤν· ὡσεὶ δὲ καὶ Ἡσαΐας λέγει· Κύριος παρέδωκεν αὐτὸν τοῖς ἁμαρτίαις ἡμῶν. διορθωτὴν δηλονότι καὶ κατευθυντῆρα τῶν ἁμαρτιῶν. Διὰ τοῦτο μόνος οὗτος οἶδε ἀφιέναι τὰ πλημμελήματα ὑπὸ τῆς παιδὸς τῶν ὅλων, ὁ παιδεύτης

C παιδαγωγὸς ἡμῶν, μόνος ὁ τῆς ὑπακοῆς διακρῖναι τὸν ὠφελούμενον δυνάμενος. ὁ δὲ ἀπειλῶν δῆλός ἐστι μηδὲν ἐθέλων ποιῆσαι κακὸν, μηδὲ ἃ μὴ ἀπειλεῖ, ἐπιτελέσαι· κατασπᾷς γὰρ εἰς δέος, τὸ ὑπὲρ τὰς ἁμαρτίας ἀνέχοντα φόβον· καὶ ὁ φιλάνθρωπον αὐτὸν ἐνδείκνυται, μηδὲν ἔτι κακὸν ἀσαφῶς οἷα πείσονται, εἰ πονηρεύσονται ἁμαρτωλοί. οὐχὶ γὰρ, ὥσπερ ὄφις ἐμφύς, ἔδακεν εὐθέως. ἀγαθὸς ἄρα ὁ Θεός· καὶ ὅτε Κύριος εἰς πολλὰ συνεχώρησε τοῖς ἔργοις τῶν λόγων. Τὰ γὰρ βέλη μου, φησι, συντελέσω αὐτούς· τηκόμενοι λιμῷ καὶ βρώσει

D ὀρνέων· καὶ ὀπισθότονος αἰάτος· ὀδόντας θηρίων ἐπαποστελῶ εἰς αὐτούς, μετὰ θυμοῦ συρόντων ὑπὸ τῆς γῆς· ἔξωθεν ἀτεκνώσει αὐτοὺς μάχαιρα, καὶ ἐκ τῶν ταμιείων φόβος. ὡς οὐκ ὀργίζεται τὸ θεῖον, ἢ ὅσιν ἔδοξεν, ἀλλὰ τὰ μὲν πλάσσα ἀπέχεται, τὰ πρέποντα δὲ πρήνεσε τὴν ἀνθρωπότητα καὶ ὑπεδήλωσεν ὡς ἀφακτέα. ἀγαθὴ δὲ αὕτη ἡ τέχνη, ἐκφοβεῖν ἵνα μὴ ἁμαρτωλοὶ· φόβος γὰρ Κυρίου, ἀπωθεῖται ἁμαρτήματα. ἄφοβος δ' οὐ δικαιωθήναι, φησὶν ἡ γραφή. καὶ τὸ κέλευσιν ὁ Θεὸς οὐκ ὑπὸ ὀργῆς ὑπαφέρει, ἀλλὰ τὸ δίκαιον σκοπεῖ· ὡς οὐ συμφέρει παραλειφθῆναι τὸ δίκαιον δι'

ἡμᾶς. αἱρεῖται δὲ ἕκαστος ἡμῶν τὰς ἁμαρτίας, αὐτὸς ἑκὼν ἀμαρτάνων· αἰτία ἡ ἐλομένου· ὁ Θεὸς ἀναίτιος. Εἰ δὲ ἡ ἀδικία ἡμῶν, Θεοῦ δικαιοσύνῃ συνίστησιν, τί ἐροῦμεν; μὴ ἄδικος ὁ Θεὸς, ὁ ἐπιφέρων τὴν ὀργήν; μὴ γένοιτο. λέγει γοῦν ἀπειλῶν, Παροξυνῶ τὸ μάχαιράν μου, καὶ ἀντέξεται κρίματος ἡ χείρ μου· καὶ αὐτὸς ἀνταποδώσω δίκην τοῖς ἐχθροῖς, καὶ τοῖς μισοῦσιν ἀνταποδώσω· μεθύσω τὰ βέλη μου ἀφ' αἵματος· καὶ ἡ μάχαιρά μου φάγεται κρέα ἀπὸ αἵματος τραυματιῶν. Σαφὲς γὰρ ἐνταῦθα ὡς ἄρα οἱ μὴ διεφθαρμένοι τῇ ἀληθείᾳ, μηδὲ μισοῦντες τὸν Λόγον, οὐκ αὐτὸ τὸ σφὸν αὐτῶν μισήσαιεν σωτηρίαν, ἐκφύγοιεν δ' ἂν τὰ ἔμφρας τὰ ἐπιτίμια. Στέφανος ἄρα σοφίας, ἧ φησιν ἡ Σοφία, φόβος Κυρίου. Σαφέστατα γοῦν διὰ τοῦ Ἀμὼς τὸ προφήτου, τὴν οἰκονομίαν μεμήνυκεν ὁ Λόγος τὸ ἑαυτοῦ· Κατέστρεψα ὑμᾶς, λέγων, καθὼς κατέστρεψεν ὁ Θεὸς Σόδομα καὶ Γόμορρα, καὶ ἐγένεσθε ὡς δαλὸς ἐξεσπασμένος ἐκ πυρός· καὶ οὐδὲν ὡς ἐπεστρέψατε πρός με, λέγει Κύριος. ὁρᾶτε πῶς ὁ Θεὸς τὴν μετάνοιαν ἐκ τῆς φιλανθρωπίας ζητεῖ· ἐνδείκνυταί τε διὰ τῆς οἰκονομίας τὸ ἀπειλῆς ἡσυχῇ τὸ φιλάνθρωπον καὶ ἑαυτοῦ. Ἀποστρέψω, φησί, τὸ πρόσωπόν μου ἀπ' αὐτῶν, καὶ δείξω τί ἔσται αὐτοῖς· ὅ γὰρ τὸ πρόσωπον Κυρίου ἐπιβλέπει, εἰρήνη καὶ ἀγαλλίασις· ὃ δὲ ἀποστραπῆναι, πρόδηλος πονηρίας. ὃ βούλεται οὖν ἐφορᾶν τὰ κακά· ἀγαθὸς γὰρ ἐστι· παρόντος δ' αὐτῷ ἐκείνου, δι' τὴν ἀπιστίαν τὴν αὐθεμπίνλω, γίνεσθαι κακά. Ἴδε οὖν, φησὶν ὁ Παῦλος, χρηστότητα καὶ ἀποτομίαν Θεοῦ. ἐπὶ μὲν τοὺς πεσόντας, ἀποτομίαν, ἐπὶ δὲ σέ, χρηστότητα· ἐὰν ἐπιμείνῃς τῇ χρηστότητι, ζωντέσι τῇ εἰς Χριστὸν πίστει. ἐπεὶ δ' ἐπὶ τῷ ἀγαθῷ, ἡ φύσις ἀγαθός ἐστιν, ἡ μισοπονηρία. διὰ καὶ κολάζειν μὲν αὐτὸν ὁμολογήσαιμι τοὺς ἀπίστους· ἡ γὰρ κόλασις, ἐπ' ἀγαθῷ καὶ ἐπ' ὠφελείᾳ τοῦ κολαζομένου. ἔστι γὰρ ἐπανόρθωσις ἀντιτείνοντος· ἁμαρτάνεσθαι δὲ, μὴ βούλεται. ἁμαρτία δέ ἐστιν ἀνταπόδοσις κακοῦ, ἐπὶ τῷ ἁμαρτάνοντος συμφέρον ἀναπεμπομένη. οὐκ ἂν δ' ἐπιθυμήσαι ἁμαρτάνειν, ὁ ὑπὲρ τῶν ἐπηρεαζόντων ἡμᾶς προσεύχεσθαι διδάσκων. διὰ τί δὲ μὴ ἀγαθὸς ὁ Θεὸς καὶ ἅπαντες ὁμολογοῦσιν οἱ πολλοί· ὅτι δ' καὶ δίκαιος ὁ αὐτὸς Θεὸς, οὐ μοι χρὴ πλείονων ἐπὶ λόγων, τὸ βαυκάλιον τοῦ Κυρίου παραθεμένῳ φωνῇ· ἕνα μὲν αὐτὸν λέγει, ἵνα πολλοὶ ἓν ὦσι, καθὼς σὺ πάτερ ἐν ἐμοὶ,

A stum. Vnuſquiſque autem noſtrûm ſupplicium eligit, cùm ſponte peccat: culpa eſt autem eius qui eligit: in Deum autem culpa conferri nequit. *Si autem iniuſtitia noſtra Dei iuſtitiam commendat, quid dicemus? Nunquid eſt Deus iniuſtus qui infert iram? Abſit. Dicit itaque minans: Acuam gladium meum, & apprehendet iudicium manus mea, & ipſe retribuam ius inimicis, & ijs qui oderunt me retribuam. Inebriabo ſagittas meas ſanguine, & gladius meus comedet carnes à ſanguine vulneratorum.* Hic ergo apertum eſt, quod qui non ſunt inimici veritati, neque Verbum oderunt, B ſuam ipſorum ſalutem odio non habuerint, inimicitiarum autem pœnas effugerint. *Corona itaque ſapientiæ*, inquit Sapientia, *timor Domini.* Apertiſſimè autem per Amos prophetam, ſui conſilij rationem Verbum ſignificauit: *Euerti vos*, dicens, ſicut Deus *euertit Sodomam & Gomorram, & fuiſtis ſicut torris extractus ab igne, & ne ſic quidem ad me conuerſi eſtis, dicit Dominus.* Videte quomodo Deus propter ſuam bonitatem requirit pœnitentiam: & in ipſa minarum intentione tacitè oſtendit ſuam in homines beneuolentiam: *Auertam*, inquit, *faciem G meam ab ipſis, & oſtendam quid erit ipſis.* Vbi enim Domini facies reſpicit, illic eſt pax & exultatio. Vbi autem faciem auertit, ingreditur vitium. Non vult ergo mala intueri, bonus enim eſt: ſed cum ipſe oculos auertit, ſua ſponte propter humanam infidelitatem ortum habet vitium. *Vide ergo*, inquit Paulus, *bonitatem & ſeueritatem Dei. In eos quidem qui ceciderunt, ſeueritatem: in te autem bonitatem, ſi permanſeris in bonitate; hoc eſt, fide in Chriſtum.* Eum autem qui bonus eſt, quatenus bonus eſt, ſequitur odium vitij. D Et ideo fatebor quidem eum caſtigare infideles. Caſtigatio enim eſt bono & vtilitati eius qui caſtigatur: eſt enim eius qui reſiſtit correctio: caſtigari autem non vult. Eſt autem vltio, retributio mali quod immittitur ad vtilitatem eius quod vlciſcitur. Vlciſci autem non deſiderauerit, qui pro iis qui nobis faciunt iniuriam nos orare docuit. Atqui quod bonus ſit Deus omnes confitentur. Quod autem idem quoque Deus iuſtus ſit, non eſt mihi pluribus verbis opus, ſi euangelicam Domini vocem adduxero. Vnum quidem ipſum dicit: *Vt omnes vnum ſint, ſicut tu Pater in me,*

Rom. 3.

Deut. 32.

Eccleſ. 1.

Amos 4.

Rom. 11.

Matt. 5.

Ioan. 17.

& ego in te, vt & ipsi in nobis vnum sint: vt etiam mundus credat quod tu me miseris. Et ego gloriam quam dedisti mihi, dedi eis, vt vnum sint, sicut nos vnum sumus: ego in ipsis, & tu in me, vt sint perfecti in vnum. Vnum autem est Deus, & vltra vnum, & supra ipsam vnitatem. Et ideo particula illa, Tu, demonstratiuam habens emphasim, eum qui verè solus est, qui fuit, & est, & erit, Deum ostendit. In quibus tribus temporibus ponitur vnum nomen, nempe Ens. Quod autem is ipse qui solus Deus est, ipse quoque solus & verè iustus sit, in ipso testabitur Dominus euangelio, dicens: *Pater, quos*
Ioan. 17. *dedisti mihi, volo vt vbi ego sum, illi quoque mecum sint, vt contemplentur gloriam meam quam dedisti mihi, quod dilexisti me ante constitutionem mundi. Pater iuste, & mundus te non cognouit, ego autem te cognoui, & illi cognouerunt, quod tu me miseris, & notum eis feci nomen tuum, &*
Exod. 20 *notum faciam. Hic est qui reddit peccata patrum in filios ijs qui oderunt, & faciens misericordiam ijs qui diligunt.* Qui enim hos quidem statuit à dextris, illos vero à sinistris, quatenus quidem Pater qui bonus est mente concipitur, id solum quod est bonus appellatus est: quatenus vero qui Filius est, verbum eius in Patre est, iustus appellatur ex mutua quæ est inter se relatione & habitudine, vt sit dilectionis æqualitate dimensum nomen potentiæ: *Virum,*
Prou. 31. inquit, *secundum opera sua iudicabit, cùm bonæ statere iustitiæ faciem Deus nobis Iesum notum fecerit, per quem, tanquam ex æquali trutina, Deum cognouimus.* De eo quoque apertè dicit Sapientia: *Misericordia enim & ira cum ipso. Dominus enim*
Sap. 9. Ecc. 5. 18. *his vtriusque solus est potens, iram effundens ad propitiationem ex magna sua misericordia.* Ita etiam eius reprehensio: misericordiæ enim & reprehensionis scopus salus est eorum qui reprehenduntur. Iam vero quod bonus sit idem Deus & Pater Domini nostri Iesu Christi, idem Verbum rursus confitebitur, dicens eum esse bonum in ingratos & in improbos: & præterea
Matt. 5. dum dicit: *Estote misericordes, sicut Pater vester est misericors.* Quinetiam quando apertè dicit; *Nemo bonus nisi pater*
Marc. 10. *meus qui est in cælis.* Deinde rursus, *Pater*, inquit, *solem suum splendere facit super omnes.* hic notandum est quod
Matt. 5. Patrem suum qui bonus est, opificem quoque & creatorem esse fatetur,

Α κἀγὼ σὲ σοί· ἵνα δὲ αὐτοὶ ἐν ἡμῖν ἓν ὦσιν· ἵνα καὶ ὁ κόσμος πιστεύῃ, ὅτι σύ με ἀπέστειλας· κἀγὼ τὴν δόξαν ἣν ἔδωκάς μοι, δέδωκα αὐτοῖς, ἵνα ὦσιν ἓν, καθὼς ἡμεῖς ἕν. ἐγὼ ἐν αὐτοῖς, καὶ σὺ ἐν ἐμοί, ἵνα ὦσι τετελειωμένοι εἰς ἕν. ἓν δὲ ὁ Θεὸς, καὶ ἐπέκεινα τῆς ἑνὸς, καὶ ὑπὲρ αὐτὸν μονάδα. δηλοῖ δὲ Σὺ μόνον, δηλικὴν ἔχει ἔμφασιν, τὸν ὄντως μόνον ὄντα, ὃς ἦν, καὶ ἔστι, καὶ ἔσται, δείκνυσι Θεόν· καθ' ὧν τοσῶν χρόνων ἓν ὄνομα κεῖται, ὁ ὤν· ὅτι δὲ ὁ αὐτὸς μόνος ὢν
Β Θεὸς, καὶ δίκαιός ἐστιν ὁ αὐτὸς ἢ μόνος καὶ ὄντως, ἐν τῷ αὐτῷ μαρτυρήσει Κύριος Εὐαγγελίῳ, λέγων· Πάτερ, οὓς ἔδωκάς μοι, θέλω ἵνα ὅπου εἰμὶ ἐγὼ, κἀκεῖνοι ὦσι μετ' ἐμοῦ, ἵνα θεωρῶσι τὴν δόξαν τὴν ἐμὴν, ἣν ἔδωκάς μοι· ὅτι ἠγάπησάς με πρὸ καταβολῆς κόσμου. πάτερ δίκαιε· καὶ ὁ κόσμός σε οὐκ ἔγνω· ἐγὼ δέ σε ἔγνων, κἀκεῖνοι ἔγνωσαν, ὅτι σύ με ἀπέστειλας, καὶ ἐγνώρισα αὐτοῖς τὸ ὄνομά σου, καὶ γνωρίσω. ἔστι δὲ ὁ ἀποδιδοὺς ἁμαρτίας πατέρων ἐπὶ τέκνα τοῖς μισοῦσι, καὶ ποιῶν ἔλεος
Γ τοῖς ἀγαπῶσιν. ὁ μὲν ἐξ ἀριστερῶν, τοὺς μὲν, ἐξ δεξιῶν, τοὺς δὲ, ἐξ ἀμφοτέρων, καθὸ μὲν πατὴρ νοεῖται ἀγαθὸς ὤν, αὐτὸ μόνον ὃ ἔστι κέκληται ἀγαθὸς· καθὸ δὲ υἱὸς ὢν ὁ Λόγος αὐτοῦ ἐν τῷ πατρί ἐστι, δίκαιος προσαγορεύεται, ἐκ τῆς πρὸς ἀλήλα σχέσεως· ἀγάπης ἰσότητι μεμετρημένον ὄνομα δυνάμεως. Ἀνδρὶ, φησι, κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ κρινεῖ· ἀγαθοῦ ζυγοῦ πρόσωπον ἡμῖν δικαιοσύνης, τὸν Ἰησοῦν γνωρίσματος τοῦ Θεοῦ, δι' οὗ καὶ τὸν Θεὸν οἴδαμεν ἐκ πρωτοτύπης ἰσοσθενοῦς ἐγνωκότες. ὅπερ τούτου ἕνεκα ἡ Σοφία διαρρήδην λέγει. Ἔλεος γὰρ καὶ ὀργὴ μετ' αὐτοῦ. Κύριος γὰρ ἀμφοῖν ἐστὶ μόνος δυνάστης, βύθισμον σκληρῶν ὀργῇ καὶ τὸ πολὺ ἔλεος αὐτοῦ.
Δ οὕτω καὶ ὁ ἔλεγχος αὐτοῦ. ἐλέους γὰρ καὶ ἐλέγχου σκοπὸς, ἡ τῶν ἐλεγχομένων σωτηρία. Ναὶ μὴν ὅτι ἀγαθὸς αὐτὸς ὁ Θεὸς καὶ πατὴρ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ, ὁ αὐτὸς πάλιν ὁμολογήσει Λόγος, ὅτι αὐτὸς χρηστός ἐστιν ὅτι τοὺς ἀχαρίστους καὶ πονηροὺς· καὶ προσθήσει, Γίνεσθε οἰκτίρμονες, λέγων, καθὼς ὁ πατὴρ ὑμῶν οἰκτίρμων ἐστίν. οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ὀπτικὰ διαρρήδην λέγει. Οὐδεὶς ἀγαθὸς, εἰ μὴ ὁ πατήρ μου, ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς· ὅτι τούτοις αὐτὸς, Ὁ πατήρ μου, φησὶν, ἐπιλάμπει τὸν ἥλιον τὸν αὐτοῦ ὅτι πᾶσιν. προσημειωτέον οὖν τοῦτο, ὅτι τὸν αὐτοῦ πατέρα τὸν ἀγαθὸν, καὶ δημιουργὸν εἶναι ὁμολογεῖ.

δίκαιος ἢ ὁ δημιουργὸς εἷς οὐκ αὐτιλέγεται. καὶ πάλιν, Ὁ πατήρ μου, φησι, βρέχει ἐπὶ δικαίους, καὶ ἀδίκους. καὶ καθὸ μὲν βρέχει, δημιουργὸς ὑδάτων ὄντι, καὶ νεφῶν· καθὸ δὲ ἐπὶ πᾶσιν, δικαίως ἰσοσταθεῖ καὶ μεθ' ἁρετῆς· ὡς δὲ ἀγαθὸς, ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους ὁμοίως. Σαφέστατον οὖν ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν εἷς Θεὸν συλλογιζόμεθα, ὧδέ πως, ὅτι, Ὁρῶμεν τοῖς οὐρανοὺς ἔργα τῶν δακτύλων σου· καὶ, Ὁ κτίσας τοὺς οὐρανοὺς, ἐν τοῖς οὐρανοῖς κατοικεῖ· καὶ, Ὁ οὐρανὸς θρόνος σου, ὃ ἅγιον Πνεῦμα ἐψαλλεν. ὁ δὲ Κύριος φησιν ἐν τῇ προσευχῇ, Πάτερ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς. οὐρανοὶ δὲ τοῦ κτίσματος τὸν κόσμον εἰσίν. ἀναντίῤῥητον ἄρα μὴ ἄλλον καὶ ἄλλον εἷς τὸν Κύριον τοῦ δημιουργοῦ. εἰ δὲ ὁ κτίσης πρὸ πάντων ὁμολογεῖται δίκαιος, υἱὸς δὲ τοῦ δημιουργοῦ ὁ Κύριος, υἱὸς ἄρα τοῦ δικαίου ὁ Κύριος. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος φησί· Νυνὶ δὲ χωρὶς νόμου δικαιοσύνη Θεοῦ πεφανέρωται. καὶ πάλιν, ἵνα μᾶλλον ὑπολάβῃς Θεόν. Δικαιοσύνη δὲ Θεοῦ διὰ πίστεως Ἰησοῦ Χριστοῦ εἰς πάντας τοὺς πιστεύοντας. ὃ γὰρ ἔστι δίκαιον καὶ πρέπον τῇ μὲν ἀνοχῇ μαρτυρῶν τῇ ἀληθείᾳ, μεθ' ὑλίγα δὲ ἐπιφέρει· Ἐν τῇ ἀνοχῇ τοῦ Θεοῦ· πρὸς τὴν ἔνδειξιν τοῦ εἷς αὐτὸν δίκαιον, καὶ δικαιοῦντα τὸν ἐκ πίστεως Ἰησοῦ. Τὸ δὲ δίκαιον ἀγαθὸν εἰδὼς, φανέντα πού τινα λέγων· Ὡς τε ὁ μὲν νόμος ἅγιος, καὶ ἡ ἐντολὴ ἁγία καὶ δικαία καὶ ἀγαθή· καὶ κατ' ἐξουσίαν τὰ ἀμφότερα τῶν ὀνομάτων. Ἀλλὰ καὶ οὐδεὶς ἀγαθὸς εἰ μὴ ὁ πατὴρ αὐτοῦ· ὁ αὐτὸς ἄρα πατὴρ αὐτοῦ ὁ ἓν ὤν, πολλαῖς μηνυόμενος δυνάμεσι· καὶ τοῦτο ἴσως ὃ, Οὐδεὶς ἔγνω τὸν πατέρα πρὸ τοῦ αὐτὸν ὄντα, πρὶν ἐλθεῖν τὸν υἱόν. ὡς εἷς τῆς ἀληθείας καταφανὲς ὃ, τῶν συμπάντων Θεὸν, ἕνα μόνον εἷς ἀγαθὸν, δίκαιον, δημιουργὸν, υἱὸν ἐν πατρὶ, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, ἀμήν. Ἀλλ' οὐδὲ ἀλλότριον τοῦ σωτηρίου λόγου, κηδεμονικῶς λοιδορεῖσθαι. καὶ γὰρ οὕτω καὶ τοῦτο τῆς θείας φιλανθρωπίας φάρμακον, ἐξ οὗ τὸ αἰδοῦς ἐρύθημα ἐξανθεῖ, καὶ ἡ πρὸς τὸ ἁμαρτάνειν αἰσχύνη παρῃσθάνεται. Εἰ γὰρ ψέξαι χρή, καὶ λοιδορεῖσθαι δεῖ· ἔνθα τοι ἀπλημμύρων ψυχῶν κηλὶς ἔστι πᾶσα, ὁ θανασιμος, ἀλλὰ σωτηρίως, ὀλίγης ἀλγηδόνος αἰδῆμον κερδαίνοντα θάνατον. πολλὴ δὲ ἡ σοφία περὶ τοῦ παιδαγωγοῦ αὐτοῦ, καὶ ὁ ἔμπος τῆς οἰκονομίας αὐτοῦ, ποικίλος εἰς σωτηρίαν·

A Quod autem iuſtus ſit creator, nulla eſt controuerſia. Et rurſus: *Pater meus*, inquit, *pluit ſuper iuſtos & iniuſtos*: & quatenus quidem pluit, eſt aquarum & nubium opifex: quatenus autem ſuper omnes, iuſte & cum virtute diligit æquilibrium. Tanquam bonus autem, ſuper iuſtos & iniuſtos, ſimiliter. Apertiſſimè ergo vnum & eundem eſſe Deum ratiocinatione colligimus, hoc modo: *Videbo cœlos opera digitorum tuorum*: &, *Qui creauit cœlos, in cœlis habitat*: &, *Cœlum ſedes tua*, Spiritus ſanctus cecinit. Dominus autem dicit in precatione: *Pater noſter qui es in cœlis*. Cœli autem B ſunt eius qui mundum creauit. Contradici ergo non poteſt, quin Dominus ſit filius opificis. Quod ſi apud omnes in confeſſo eſt iuſtum eſſe creatorem: opificis autem filius eſt Dominus, eius ergo qui eſt iuſtus, filius eſt Dominus. Quocirca Paulus quoque dicit: *Nunc autem ſine lege iuſtitia Dei manifeſtata eſt*. Et rurſus, vt magis Deum cenſeas: *Iuſtitia autem Dei per fidem Ieſu Chriſti in omnes credentes. Non eſt enim diſtinctio*. Et præterea ferens teſtimonium veritati paulò poſt ſubiungit: *In* C *tolerantia Dei ad oſtenſionem quod ſit idem iuſtus, & iuſtificans eum qui eſt ex fide, Ieſus*. Quod autem iuſtum eſt id bonum eſſe noſſe videtur qui dicit: *Quare lex quidem ſancta, & præceptum ſanctum, & iuſtum, & bonum*: In eadem poteſtate vtrunque nomen collocans. Atqui nullus eſt etiam bonus niſi Pater eius. Idem eſt ergo Pater eius, qui cùm vnum ſit; multis ſignificatur poteſtatibus. Et hoc ſibi volebat illud: *Nemo nouit Patrem*, qui quidem erat ipſe omnia priuſquam veniret Filius: vt ſit veritate apertum, quod qui eſt vniuerſorum Deus, vnus ſolus ſit bo- D nus, iuſtus, opifex, Filius in Patre, cui gloria in ſæcula ſæculorum, amen. Sed neque à ſalutari verbo eſt alienum, dum cura aliquorum ab eo geritur maledicere. Etenim, hoc quoque eſt medicamentum diuinæ benignitatis, ex quo effloreſcit rubor pudoris, & ad peccandum ſubit verecundia. Si enim oportet vituperare, oportet etiam maledicere. Quo in loco animam, quæ dolere deſiit, tempus eſt non letaliter fauciare, ſed ſalubriter exiguo dolore ita vt à morte æterna liberationem lucreris. In Pædagogia autem eius magna eſt ſapientia, & varia eſt eius adminiſtrationis ratio ad ſalutem.

Ibidem

Pſal. 8.
Ibid. 2.
Ibid. 10.
Ibid 102
Eſa. 62.
Matth. 6

Rom. 3

Ibid. 7

Matt. 11

Bonis enim fert teſtimonium Pæda- A gogus. Vocatos autem ad meliora euocat, & eos qui ad iniuriam faciendam properant, ab impetu auertit: iubet autem ad vitam meliorem traduci. Non eſt enim alterum, quod eſt abſque teſtimonio, ab eo cui fertur teſtimonium: & gratia eſt maxima, quæ proficiſcitur ex teſtimonio. Porro autem iræ quoque affectio, ſi ira vocanda ſit eius admonitio, eſt benignitatis & beneuolentiæ in homines, cùm Deus ad affectiones deſcendat propter hominem, propter quem Verbum Dei homo factus eſt. B

συμμαρτυρεῖ μὲν γὰρ τοῖς ἀγαθοῖς ὁ παιδαγωγὸς· ἐκκαλεῖται δὲ τοὺς κακοὺς ὅτι πρὸ βελτίω, καὶ τοὺς ἀδικεῖν σπεύδοντας, ἀποτρέπει τῆς ὁρμῆς· μεταθέσθαι δὲ εἰς ἀμείνω βίον παρακελεύεται. οὐκ ἔστιν γὰρ ἀμάρτυρον, ἄτερ τοῦ συμμαρτυροῦντος· ἡ τε χάρις ἐκ μαρτυρίας μείζων. ἀλλὰ καὶ ὁ ἐμπαθὴς τῆς ὀργῆς· εἰ δὴ ὀργὴν τὴν νουθέτησιν αὐτοῦ χρὴ καλεῖν· φιλάνθρωπόν ἐστιν, εἰς πάθη καταβαίνοντος τοῦ Θεοῦ διὰ τὸν ἄνθρωπον, δι' ὃν καὶ γέγονεν ἄνθρωπος ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ.

QVOD EIVSDEM EST poteſtatis & benefacere, & iuſte punire: in quo etiam dicitur, quis ſit modus Pædagogiæ Verbi.

ΟΤΙ ΤΗΣ ΑΥΤΗΣ ΔΥΝΑΜΕΩΣ ΚΑΙ ΕΥΕΡΓΕΤΕΙΝ ΚΑΙ ΚΟΛΑΖΕΙΝ ΔΙΚΑΙΩΣ· ΕΝ ΩΙ, ΠΩΣ Ο ΤΡΟΠΟΣ ΤΗΣ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΑΣ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ.

CAP. IX.

ΚΕΦΑΛ. Θ'.

OMNIBVS ergo viribus, humanæ naturæ Pædagogus, diuinum noſtrum Verbum, vtens omnibus ſapientiæ machinis, infantes conſeruare aggreſſus eſt, admonens, reprehendens, increpans, arguens, minans, ſanans, promittens, gratificans, multis quibuſdam veluti frænis à ratione alienas humanæ naturæ appetitiones alligans. Vt ergo paucis dicam, in nos ita ſe gerit Dominus, vt nos in noſtros filios. *Sunt tibi filij, caſtiga eos*, ſuadet Sapientia, *& inflecte eos à iuuentute ſua. Sunt tibi filiæ, attende corpori earum, & ne vultum tuum apud eas exhilaraueris.* Atqui liberos noſtros, filios & filias, valde & ſupra quodcunque aliud amamus. Quoniam autem qui ad gratiam loquuntur, parum diligunt id quod moleſtia non afficiunt: qui autem ad vtilitatem acerbi ſunt, etſi in præſentia moleſti ſint, in futurum poſtea ſæculum beneficio afficiunt: non præſentem voluptatem Dominus, ſed futuram ſpectauit delectationem. Quare iam illius Pædagogiæ modum benignè percurramus cum prophetico teſtimonio. Eſt ergo admonitio, um cura coniuncta vituperatio, quæ mentis inſerit ſapientiam. Talis eſt Pædagogus admonitor, vt quando

Sap. 7.

ΠΑΝΤΙ τοίνυν τρόπῳ ὁ τῆς ἀνθρωποτήτος παιδαγωγὸς, ὁ θεῖος ἡμῶν Λόγος, πάσῃ καταχρώμενος σοφίας μηχανῇ, σώζειν ἐπεβάλετο τοὺς νηπίους, νουθετῶν, ὑπομένων, ἐπιπλήττων, ἐλέγχων, ἀπειλούμενος, ἰώμενος, ἐπαγγελλόμενος, χαριζόμενος· πολλοῖς τισιν οἱονεὶ χαλινοῖς τὰς ἀλόγους τῆς ἀνθρωποτήτος ὁρμὰς δεσμεύων. Συντελοῦντί μοι εἰπεῖν, ἕπεται ὁ Κύριος πρὸς ἡμᾶς. ὡς γὰρ ἡμεῖς πρὸς τὰ τέκνα ἡμῶν. Τέκνα σοί ἐστι; παίδευσον αὐτά, φησὶν ἡ Σοφία τοῦ θεοῦ· καὶ κάμψον αὐτὰ ἐκ νεότητος αὐτῶν. θυγατέρες σοι εἰσί; πρόσεχε τῷ σώματι αὐτῶν, καὶ μὴ ἱλαρώσῃς πρὸς αὐτὰς τὸ πρόσωπόν σου. καὶ τι τὰ τέκνα ἡμῶν, υἱούς τε καὶ θυγατέρας, σφόδρα καὶ ὑπὲρ πάντα ὁποιωοῦν ἀγαπῶμεν. ἐπεὶ δ' οἱ μὲν πρὸς χάριν ὁμιλοῦντες, ὀλίγον ἀγαπῶσιν ὃ μὴ λυποῦσιν· οἱ δὲ πρὸς ὠφέλειαν ὑπαυστηροῦντες, εἰ καὶ πρὸς καιρὸν λυπηροί, ἀλλ' εἰς τὸ ἔπειτα εὐεργετοῦσιν αἰῶνα· ἡ μὲν τοῦ πρόσκαιρα ἡδονὴ ὁ Κύριος, ἀλλὰ τὸ μὴ λυπεῖσθαι σκοπὸς ἐστὶ τοῦ σοφοῦ. ὑπόμνησιν δὲ ἤδη καὶ τὸν ἕπτον αὐτοῦ τῆς φιλανθρώπου παιδαγωγίας μετὰ μαρτυρίας προφητικῆς. Νουθέτησις μὲν οὖν ἐστι, ψόγος κηδεμονικὸς, νοῦ ἐμποιητικός. τοιοῦτος ὁ παιδαγωγὸς νουθετῶν, ὡς καὶ τοῦ

EVαγγελίου

Εὐαγγελίῳ λέγων· Ποσάκις ἠθέλησα σῶσαι τὰ τέκνα σου, ὃν τρόπον ὄρνις σῶζει τοὺς νοσσοὺς αὐτῆς ὑπὸ τὰς πτέρυγας αὐτῆς, καὶ οὐκ ἠθελήσατε. αὖθις τε ἡ γραφὴ νουθετεῖ· Καὶ ἐμύχευον, λέγουσα, τὸ ξύλον καὶ τὸν λίθον· καὶ ἐθυμίασάν τῇ Βάαλ. μέγιστον γὰρ τεκμήριον τῆς φιλανθρωπίας αὐτοῦ, ὅτι, καίτοι σαφῶς εἰδὼς τὴν ἀναισχυντίαν τοῦ ἐκλακτίσαντος λαοῦ καὶ ἀποσκιρτήσαντος, ὅμως ὅτι τάχιστα μετανοίαν παρακαλεῖ, καὶ φησι διὰ τοῦ Ἰεζεκιήλ· Υἱὲ ἀνθρώπου, ἐν μέσῳ σκορπίων σὺ κατοικεῖς· πλὴν λάλησον αὐτοῖς, ἐὰν ἄρα ἀκούσωσιν· ἀλλὰ καὶ τῷ Μωσῇ, Πορεύου, φησί, καὶ εἰπὲ τῷ Φαραώ, ἵνα ἐξαποστείλῃ τὸν λαόν· ἐγὼ δὲ οἶδα, ὅτι οὐ μὴ ἐξαποστείλῃ αὐτούς. ἐμφαίνει γὰρ ἀμφω, καὶ τὸ θεῖον προειδὼς τὸ ἐσόμενον, καὶ τὸ φιλάνθρωπον τὸ αὐτοῦ, τῷ αὐτεξουσίῳ τῆς ψυχῆς, ἀφορμὰς μετανοίας χαριζόμενος. Νουθετεῖ δὲ καὶ διὰ Ἡσαΐου κηδόμενος τοῦ λαοῦ, ὁπηνίκα λέγει. Ὁ λαὸς οὗτος τοῖς χείλεσιν αὐτῶν τιμῶσί με· ἡ δὲ καρδία αὐτῶν, πόρρω ἐστὶν ἀπ' ἐμοῦ. τοῦτο ἐστὶ φόγος ἐλεγκτικός· μάτην δέ σέβονταί με, διδάσκοντες διδασκαλίας ἐντάλματα ἀνθρώπων· οὕτω δὴ ἡ κηδεμονία φανερώσασα τὴν ἁμαρτίαν, ἐπὶ τὴν θεραπείαν. Ἐπιμήνοις δὲ ἐστι φόγος ἐπ' ἀγαθοῖς, οἰκείων πρὸς τὰ καλά. τοῦτο ἐνδείκνυται διὰ Ἱερεμίου. Ἵπποι θηλυμανεῖς ἐγενήθησαν, ἕκαστος ὅτι τοῦ γυναῖκα τοῦ πλησίον αὐτοῦ ἐχρεμέτιζεν· μὴ ὅτι τούτοις οὐκ ὀπτανέφομαι, λέγει Κύριος· ἢ ἐν λαῷ τοιούτῳ οὐκ ἐκδικήσει ἡ ψυχή μου; παραπλέκει δὲ πανταχοῦ τὸν φόβον, ὅτι φόβος Κυρίου ἀρχὴ αἰσθήσεως· καὶ πάλιν διὰ Ὡσηέ. Οὐκ ὀπτανέφομαί, φησιν, αὐτοῖς, ὅτι αὐτοὶ μετὰ τῶν πορνῶν συνεφύροντο, καὶ μετὰ τῶν τετελεσμένων ἔθυον, καὶ ὁ λαὸς ὁ συνιὼν συνεπλέκετο πόρνῃ; δείκνυσιν αὐτῶν φανερώτερον τὸ ἁμάρτημα· συνίεναι αὐτοὺς ὁμολογῶν, ὡς ἐκόντας ἁμαρτάνοντας. καὶ ἡ συνέσεις ὄψις ἐστὶ ψυχῆς. διὸ καὶ ὁ Ἰσραήλ, ὁ ὁρῶν τὸν Θεόν, τουτέστιν, ὁ συνιὼν τὸν Θεόν. Μέμψις δέ ἐστι φόγος, ὡς ὀλιγωρούντων ἢ ἀμελούντων. κέχρηται τῷ τρόπῳ τούτῳ τῆς παιδαγωγίας διὰ Ἡσαΐου λέγων· Ἄκουε οὐρανέ, καὶ ἐνωτίζου γῆ, ὅτι Κύριος ἐλάλησεν. υἱοὺς ἐγέννησα καὶ ὕψωσα· αὐτοὶ δὲ με ἠθέτησαν. ἔγνω βοῦς τὸν κτησάμενον, καὶ ὄνος τὴν φάτνην τοῦ Κυρίου αὐτοῦ· Ἰσραὴλ δέ με οὐκ ἔγνω. πῶς γὰρ οὐκ ἀγνοῶν, εἰ ὁ εἰδὼς τὸν Θεὸν,

A dicit in Euangelio: *Quoties volui congregare filios tuos, sicut gallina congregat pullos suos sub alas, & noluistis.* Et rursus scriptura admonet: *Et mœchati sunt, dicens, in lignum & lapidem, & suffumigarunt Baal.* Maximum autem signum est eius benignitatis, quod licet apertè sciret impudentiam populi qui recalcitrabat & resiliebat, apertè tamen adhortatur ad pœnitentiam, & dicit per Ezechiel: *Fili hominis in medio scorpiorum tu habitas: verumtamen loquere ipsis si forte audierint.* Quinetiam Mosi dicit: *Vade & dic Pharaoni vt emittat populum: ego autem noui quod non emittet ipsos.* Vtrunque enim apertè ostendit, & Deum præsciuisse futurum, & eius benignitatem libero animi arbitrio largiri occasionem pœnitentiæ. Admonet etiam per Esaiam, populi curam gerens, quando dicit. *His populus labijs me honorat, cor autem eorum longe est à me.* Hæc est vituperatio arguens: *Frustra autem me colunt, docentes doctrinas, mandata hominum.* Hic curatio, quæ peccatum manifestauit, eadem ratione salutem ostendit. Increpatio autem est propter turpia vituperatio: iis quæ sunt honesta, conjungens. Hoc ostenditur per Hieremiam: *Equi in fœminas insanientes facti sunt: vnusquisque ad vxorem proximi sui hinniebat. Nunquid propter hæc non visitabo,* dicit Dominus, *vel in populo tali non vindicabit anima mea?* Coniungit autem vbique timorem, quod timor Domini sit principium sensus. Et rursus per Osee: *Non visitabo,* inquit, *ipsos? quoniam ipsi cum meretricibus commiscebantur, & cum initiatis sacrificabant, & populus qui intelligebat, coniungebatur cum meretrice.* Eorum peccatum D ostendit apertius, dum eos intelligere fatetur, vt qui sua sponte & consulto peccarent. Intelligentia autem est animæ oculus, & ideo Israël est qui Deum videt: hoc est, qui Deum intelligit. Querela autem est vituperatio, vtpotè eorum qui contemnunt vel negligunt. Hoc modo Pædagogiæ vsus est per Esaiam, dicens: *Audi cœlum & ausculta terra, quoniam Dominus locutus est. Filios genui, & extuli, ipsi verò me nihili duxerunt: Nouit bos possessorem, & asinus præsepe Domini sui; Israel autem me non cognouit.* Quomodo enim non est indignum, si qui nouit Deum,

Matth. 23.

Hie. 3. 32.

Exod. 3.

Cap. 2.

Cap. 29.

Matt. 15.

Hie. cap. 5.

Cap. 4.

Cap. 1.

non cognoſcat Dominum: ſed bos quidem & aſinus, quæ ſunt inertia & ſtulta animalia, nouerint eum qui ipſa alit, Iſraël autem iis à ratione alienior inueniatur? Et cum per Hieremiam pluribus de populo quæſtus eſſet, ſubiungit: *Et me reliquerunt, dicit Dominus.* Hier. 1 & 2. Inſectatio autem eſt inuectiua increpatio, vel inuehens vituperatio. Hoc etiam medicamento vſus eſt Pædagogus per Eſaiam, dicens: *Væ filij defectores. Hæc dicit Dominus: Feciſtis conſilium non per me, & pacta conuenta non per ſpiritum meum.* Eſa. 31. Acerbiſſimo autem conſtipamento in ſingulis vtitur, nempe metu, per ipſum ſimul aperiens & conuertens populum ad ſalutem: quemadmodum lanæ quoque quæ tinguntur ſolent conſtringi ac conſtipari, dum parantur, vt colorem melius ſuſcipiant. Redargutio autem eſt peccati prolatio, ipſum proferens in medium peccatum. Eo tanquam maximè neceſſario Pædagogiæ modo vtitur, propterea quòd eneruata & ſoluta ſit permultorum fides. Eſa 30. & 63. Dicit enim per Eſaiam: *Dereliquiſtis Dominum, & ad indignationem concitauiſtis ſanctum Iſraelis.* Dicit etiam per Hieremiam: *Stupuit cœlum propter hoc, & terra multò magis horruit: quoniam duo mala fecit hic populus: me dereliquerunt fontem aquæ viuæ, & foderunt lacus contritos qui aquam continere non poterunt.* Hier. 2. Et rurſus per eundem: *Peccatum peccauit Hieruſalem, propterea in commotionem facta eſt. Omnes qui glorificabant eam, ſpreuerunt ipſam, quoniam viderunt eius turpitudinem.* Redargutionis autem acerbitatem & vehementiam per Solomonem conſolans, dicit, tacitè ſignificans Pædagogiæ in filios amorem: *Fili mi, diſciplinam Domini ne deſpicias, neque ægrè feras cum ab ipſo corriperis. Quem enim diligit Dominus, caſtigat: flagellat autem omnem filium quem recipit: quoniam homo peccator fugit reprehenſionem.* Prouer. 3 Conſequenter ergo dicit ſcriptura: *Increpet me iuſtus, & caſtiget, oleum autem peccatoris non impinguet caput meum.* Pſal. 141. Caſtigatio autem eſt vituperatio, quæ affert intelligentiam. Nec ab hoc quidem Pædagogiæ modo abſtinuit, ſed dicit per Hieremiam, *Quouſque clamabo, & non exaudient? ecce aures incircunciſæ eorum.* Cap. 11. Cap. 9. O beatam tolerantiam! Et rurſus per eundem: *Incircunciſæ omnes gentes:* hic autem populus eſt incircunciſus corde,

A οὐ γνώσεται τὸν Κύριον, ἀλλ' ὁ μὲν βοῦς καὶ ὄνος, τὰ ναθῆ ζῶα καὶ τὰ μωρὰ, εἴσεται τὸν τρέφοντα· ὁ δὲ Ισραὴλ ἀλογώτερος καὶ τούτων εὑρεθήσεται; Καὶ διὰ Ιερεμίου πολλὰ καταμεμ-ψάμενος τὸν λαὸν ἐπιφέρει· Καὶ ἐμὲ ἐγκατέλιπον, λέγει Κύριος· Επίπληξις δέ ἐστιν, ἐπιτίμησις ἐπιπληκτική, ἢ φόγος πληκτικός· χέρηται δὲ καὶ ταύτῃ τῇ θεραπείᾳ ὁ παιδαγωγὸς διὰ Ησαΐου λέγων· Οὐαὶ τέκνα ἀποστάται· τάδε λέγει Κύριος. Εποιήσατε βουλὴν ἀλλ' οὐκ ἐμοῦ, καὶ συνθήκας διὰ τοῦ πνεύματός μου. ζύμωσι δὲ αὐχμηρότατῳ πρὸς ἕκαστα χρῆται τῷ φόβῳ, ἀνασοβῶν ἅμα καὶ ἐπιστρέ-φων δι' αὐτοῦ πρὸς σωτηρίαν τὸν λαόν· καθάπερ καὶ τὰ βαπτόμενα τῶν ἐρίων προσύφασθαι φιλεῖ, εἰς βεβαίαν ὑπερπιπτόμενα τῆς βαφῆς παραδοχήν. Ελεγχος δέ ἐστι προφορὰ ἁμαρ-τίας εἰς τὸ μέσον φέρουσα. Τούτῳ μάλιστα συγ-χρῆται ὡς ἀναγκαίῳ τῷ τρόπῳ τῆς παιδαγω-γίας, διὰ τὸ ἔκλυτον τῆς τῶν πολλῶν πίστεως. λέ-γει γοῦν διὰ Ησαΐου· Εγκατελίπετε τὸν Κύριον, καὶ παρωργίσατε τὸν ἅγιον τοῦ Ισραήλ. λέγει τε καὶ διὰ Ιερεμίου· Εξέστη ὁ οὐρανὸς ὑπὲρ τούτου, καὶ ἔφριξεν ὑπὲρ πλείονα γῆ· ὅτι δύο καὶ πονηρὰ ἐποίησεν ὁ λαός μου· ἐμὲ ἐγκατέλιπον πηγὴν ὕδατος ζῶντος, καὶ ὤρυξαν λάκκους συν-τετριμμένους, οἳ οὐ δυνήσονται συσχεῖν ὕδωρ. Καὶ πάλιν διὰ τοῦ αὐτοῦ· Αμαρτίαν ἥμαρτεν Ιερου-σαλήμ· διὰ τοῦτο εἰς σάλον ἐγένετο. πάντες οἱ δοξάζοντες αὐτὴν, ἠτιμάσθη αὐτὴν, ὅτι εἶ-δον ἀσχημοσύνην αὐτῆς. Τὸ δὲ αὐχμηρὸν τοῦ ἐλέγ-χου καὶ ἐπιτιμητικὸν διὰ Σολομῶντος παραμυ-θούμενος λέγει, αἰνιττόμενος καὶ τὸ παραπεπω-μένον, τὸ φιλότεκνον τῆς παιδαγωγίας· Υἱέ μου, μὴ ὀλιγώρει παιδείας Κυρίου· μηδὲ ἐκλύου ὑπ' αὐτοῦ ἐλεγχόμενος. ὃν γὰρ ἀγαπᾷ Κύριος, παιδεύει· μαστιγοῖ δὲ πάντα υἱὸν, ὃν παραδέχε-ται· ὅτι ἁμαρτωλὸς ἄνθρωπος ἐκκλίνει ἔλεγχον· ἀκολούθως εἶπεν, Ελεγξάτω με δίκαιος, ἐν ἐλέει λέγει, καὶ παιδευσάτω με. ἔλαιον δὲ ἁμαρ-τωλοῦ μὴ λιπανάτω τὴν κεφαλήν μου. Φρένωσις δέ ἐστι, φόγος φρενῶν ἐμποιητικός. ὅθεν τούτου ἀπέχεται τοῦ τρόπου τῆς παιδαγωγίας, φι-λεῖ διὰ Ιερεμίου φησίν· Εως τίνος κεκράξομαι, καὶ οὐκ εἰσακούσονται; ἰδοὺ ἀπερίτμητα τὰ ὦτα αὐτῶν. ὢ τῆς μακαρίας ἀνεξικακίας! καὶ πάλιν διὰ τοῦ αὐτοῦ· Απερίτμητα πάντα τὰ ἔθνη· ὁ δὲ λαὸς οὗτος, ἀπερίτμητος καρδίᾳ·

ὅτι λαὸς ἀπειθὴς ἐστιν· οἱ υἱοί, φησιν, οἷς οὐκ ἔστι πίστις. Ἐπισκοπὴ δέ ἐστιν ἡ πληξις σφοδρα. κέχρηται δ' εἰδὼς τούτῳ ἐν Εὐαγγελίῳ· Ἱερουσαλὴμ Ἱερουσαλὴμ ἀποκτείνουσα τοὺς προφήτας, καὶ λιθοβολοῦσα τοὺς ἀπεσταλμένους πρὸς αὐτήν. καὶ ἡ ἐπαναδίπλωσις δ' ὀνόματος ἐμφαίνει τὴν ἐπίπληξιν πεποίηται. ὁ γὰρ εἰδὼς τὸν Θεὸν, πῶς τοὺς ὑπηκόους τοῦ Θεοῦ διώκει; Διὰ τοῦτό, φησιν; ἀφίεται ὁ οἶκος ὑμῶν ἔρημος· λέγω γὰρ ὑμῖν ἀπ' ἄρτι, Οὐ μὴ ἴδητέ με, ἕως ἂν εἴπητε, Εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου. εἰ γὰρ οὐ δέχεσθε τὴν φιλανθρωπίαν, ἐπιγνώσεσθε τὴν ἐξουσίαν. Λοιδορία δέ ἐστι λόγος ἐπιτεταμένος. κέχρηται δὲ τῇ λοιδορίᾳ ἐν φαρμάκου μοίρᾳ διὰ Ἡσαΐου λέγων. Οὐαὶ ἔθνος ἁμαρτωλόν· υἱοὶ ἄνομοι· λαὸς πλήρης ἁμαρτιῶν· σπέρμα πονηρόν· καὶ ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ διὰ Ἰωάννου, Ὄφεις, φησὶ, γεννήματα ἐχιδνῶν. Ἐγκλησις δέ ἐστι ψόγος ἀδικουμένων. Οὕτω τῷ παιδαγωγήματι διὰ Δαβὶδ κέχρηται· Λαός ὃν οὐκ ἔγνων, λέγων, ἐδούλευσέ μοι, καὶ εἰς ἀκοὴν ὠτίου ὑπήκουσέ μου· υἱοὶ ἀλλότριοι ἐψεύσαντό μοι, καὶ ἐχώλαναν ἀπὸ τῶν τρίβων αὐτῶν. καὶ διὰ Ἱερεμίου· Καὶ ἔδωκα αὐτῇ βιβλίον ἀποστασίου, καὶ οὐκ ἐφοβήθη ἀσεμνόθετος Ἰούδα. αὖθις τε· Καὶ ἠθέτησεν εἰς ἐμὲ ὁ οἶκος Ισραὴλ· καὶ ὁ οἶκος Ἰούδα ἐψεύσαντο τῷ Κυρίῳ. Μεμψιμοιρία δέ ἐστι, λάθριος ψόγος τεχνικῇ βοηθείᾳ, καὶ αὐτὴ σωτηρίαν οἰκονομουμένη ἐν προκαλύμματι. κέχρηται δὲ αὐτῇ διὰ Ἱερεμίου. Πῶς ἐκάθισε μόνη ἡ πόλις, ἡ πεπληθυμμένη λαῶν; ἐγένηθη ὡσεὶ χήρα ἄρχουσα χωρῶν· ἐγένηθη εἰς φόρους· κλαίουσα ἔκλαυσε ἐν νυκτί. Διάσυρσις δέ ἐστι, ψόγος διασυρικός· καὶ τοῦτο κέχρηται τῷ βοηθήματι ὁ θεῖος Παιδαγωγὸς διὰ Ἱερεμίου λέγων· Οὗτος πόρνης ἐγένετό σοι, ἀπηναισχύντησας πρὸς πάντας· καὶ οὐχ ὡς οἶκόν σου ἐκάλεσάς με, καὶ πατέρα καὶ ἄρχοντα τῆς παρθενίας σου. καὶ πόρνη καλὴ καὶ ἐπίχαρις, ἡγουμένη φαρμάκων. τεχνικῶς πάνυ τὴν παρθένον τὴν τῆς πορνείας ἐνοχλείσας ὀνόματι, αὖθις ἐπὶ τὴν σεμνότητα ἐπιστέψων μεταπλάσσει. Κατάμεμψις δέ ἐστιν, ἐπιτίμησις νέμεσις, ἡ ἐπιτίμησις τῶν ὑπὲρ τὸ προσῆκον ἐπαιρομένων. Ταύτῃ διὰ Μωσέως ἐπαιδαγώγει· Τέκνα, λέγων, μωμητὰ, γενεὰ σκολιὰ καὶ διεστραμμένη·

quoniam populus est inobediens: filij, inquit, quibus non est fides. Visitatio autem est vehemens redargutio. Vsa est hoc genere in Euangelio: *Hierusalem, Hierusalem quæ occidis prophetas, & lapidas eos qui ad ipsam missi sunt.* Nominis quippe conduplicatio effecit vt esset grauis reprehensio. Qui enim Deum nouit, quomodo Dei ministros persequitur? *Propterea*, inquit, *relinquitur domus vestra deserta. Dico enim vobis: Deinceps non videbitis me donec dixeritis, Benedictus qui venit in nomine Domini.* Si enim non suscipitis benignitatem, cognoscetis potentiam. Maledictum autem est intensa & vehemens oratio. Pro medicamento autem vsa est maledicto dicens per Esaiam: *Væ gens peccatrix, filij iniqui, populus plenus iniquitatibus, semen malum.* Et in Euangelio per Ioannem: *Serpentes*, inquit, *genimina viperarum.* Accusatio autem est vituperatio eorum qui faciunt iniuriam. Hac Pædagogiæ ratione per Dauid vsus est, dicens: *Populus quem non cognoui seruijt mihi, & in auditu auris obedijt mihi. Filij alieni menliti sunt mihi, & claudicauerunt à vijs suis.* Et per Hieremiam. *Et dedi ei libellum repudij, & non timuit incompositus Iuda.* Et rursus: *Et me nihil fecit domus Israel, & domus Iudæ mentita est Domino.* Expostulatio autem est, quæ artificiali auxilio clam peragitur vituperatio, quæ ipsa quoque saluti prouidet sub integumento. Ea autem vsa est per Hieremiam, *Quomodo sedit sola ciuitas, quæ fuerat plena populis, facta est tanquam vidua: quæ imperabat regionibus, facta est sub tributo: flens fleuit in nocte.* Obtrectatio autem est obtrectans vituperatio. Et eo vsus est auxilio diuinus Pædagogus, dicens per Hieremiam: *Fuit tibi aspectus meretricis, impudens fuisti erga omnes, & non in domum vocauisti me & patrem & principem virginitatis tuæ, & pulchra meretrix & iucunda, dux venenorum.* Artificiose admodum cùm virgini sub nomine meretricio insultasset, rursus ad honestatem eam adhortans euocat. Indignatio autem est legitima increpatio, seu increpatio filiorum qui plus quàm oportet extolluntur. Ea Pædagogia per Mosem vtitur, dicens: *Filij reprehensibiles, generatio prauа & peruersa*

Matt. 23.

Ibidem 2

Esa 1.

Matt.

Psal 17.

Hier. 3.

Ibid. 2. 8

Thren. 1.

Hier. 3.

Deut. 32.

hæc Domino retribuitis? Hic populus stultus & non sapiens: non hic ipse Pater possedit te? Et per Esaiam dicit: *Principes tui non obediũt, socij furum, diligentes munera, persequentes retributionem, orphanis non iudicantes.* Et vt, in summa dicam, eius in incutiendo timore artificium, est fons salutis. Boni est autem, dare salutem. Misericordia autem Domini est super omnem carnem, dum arguit, castigat & docet, sicut pastor gregem suum. Eorum qui disciplinam suscipiunt, miseretur, & eos qui sunt ardenti studio, sibi conglutinat: & hac ducendi ratione sexcenta millia peditum, qui coacti erant, in ea quam habebant cordis duritie flagellans, miserans, verberans, medens, in miseratione & disciplina custodiuit. Prout enim eius est multa misericordia, ita etiam eius reprehensio. Pulchrum enim quidem certè est non peccare: bonum est etiam vt & qui peccat, ducatur pœnitentia: quemadmodum optimum quidem est, semper esse sanum: bonum autem est etiam à morbo conualescere. Hac etiam ratione per Solomonem præcipit: *Tu quidem virga percute filium tuum, animam autem eius à morte libera.* Et rursus: *Ne parseris castigare puerum: virga autem ipsum corrige, non enim morietur.* Reprehensio enim & increpatio, sicut vel ipsum Græcum nomen significat, sunt ipsi ictus animæ, qui peccata castigant, & mortem prohibent: ad moderationem autem & temperantiam deducunt eos qui feruntur ad intemperantiam. Hac quidem certè ratione Plato cùm sciret in reprehensione maximas esse vires correctionis, & præcipuam purgationem, conuenienter ei quod dictum est, eum qui est maximè impurus, vult inerauditum & turpem euasisse, propterea quòd reprehendi non posset: quemadmodum purissimum & pulcherrimum eum esse conueniebat, qui futurus esset beatus. Si enim magistratus ac principes non sunt timori bono operi, quomodo qui natura bonus est Deus, ei qui non peccat erit timori? *Si autem malum facies, time*, vt dicit Apostolus. Et ideo ipse quoque Apostolus ad similitudinem Domini sigillatim Ecclesias peracriter incessit, suæ conscius libertatis, & imbecillitatis eorum qui audiebant: Galatis itaque dicit: *Inimicus factus sum, vera vobis dicens?* Quemadmodum autem qui sani sunt, non opus habent medico, quatenus rectè valent:

Esa. 1.

Prou. 23.

Rom. 13.

Ibidem.

Gal. 4.

Ταῦτα Κυρίῳ ἀνταποδίδοτε; οὐκ λαὸς μωρὸς, καὶ οὐχὶ σοφός. οὐκ αὐτός σου πατὴρ ἐκτήσατό σε; καὶ διὰ Ησαΐου φησίν· Οἱ ἄρχοντές σου ἀπειθοῦσι· κοινωνοὶ κλεπτῶν· ἀγαπῶντες δῶρα· διώκοντες ἀνταπόδομα· ὀρφανοῖς οὐ κρίνοντες· καθόλου δὲ ἡ περὶ τὸν φόβον αὐτῆ τεχνολογία, σωτηρίας ἐστὶ πηγή· ἀγαθοῦ δέ γε ὂν σώζειν. Ἔλεος δὲ Κυρίου ἐπὶ πᾶσαν σάρκα, ἐλέγχων καὶ παιδεύων, καὶ διδάσκων ὡς ποιμὴν τὸ ποίμνιον αὐτοῦ· τοὺς ἐκδεχομένους παιδείαν ἐλεᾷ, καὶ τοὺς καταστρωννύοντας εἰς κόλλησιν αὐτῷ· καὶ ταύτῃ τῇ ἀγωγῇ ἑξακοσίας χιλιάδας πεζῶν τοὺς ὑπεισελθόντας, ἐν ᾗ ἔχουν σκληροκαρδίᾳ, μαστιγῶν, ἐλεῶν, τύπτων, ἰώμενος, ἐν οἰκτιρμῷ καὶ παιδείᾳ διεφύλαξεν. κἂν γὰρ τὸ πολὺ ἔλεος αὐτοῦ, οὕτω καὶ ὁ ἔλεγχος αὐτοῦ· καλὸν μὲν γὰρ τὸ μὴ ἁμαρτεῖν· ἀγαθὸν δὲ καὶ τὸν ἁμαρτάνοντα μετανοῆσαι· ὥσπερ ἄριστον τὸ ὑγιαίνειν ἀεί, καλὸν δὲ καὶ τὸ ἀνασφῆλαι τῆς νόσου. Ταύτῃ τοι καὶ διὰ Σολομῶντος παραινεῖται· Σὺ μὲν ῥάβδῳ πάταξον τὸν υἱόν· τὴν δὲ ψυχὴν αὐτοῦ ἐκ θανάτου ῥῦσαι. καὶ πάλιν· Μὴ ἀπόσχῃ νήπιον παιδεύων. εὐθύνας δὲ αὐτὸν ῥάβδῳ· οὐ γὰρ θανεῖται. ἔλεγχος γὰρ καὶ ὑπόπληξις, ὥσπερ οἶδεν καὶ τοὔνομα αἰνίττεται, αἵτινες πληγαὶ ψυχῆς εἰσι, σωφρονίζουσαι τὰς ἁμαρτίας, καὶ θάνατον ἀπείργουσαι· εἰς δὲ τὴν σωφροσύνην ἄγουσαι, τοὺς εἰς ἀκολασίαν ὑποφερομένους. Ταύτῃ σοι ὁ Πλάτων τὴν μεγίστην τῆς ἐπανορθώσεως δύναμιν, καὶ τὴν κυριωτάτην κάθαρσιν τὸν ἔλεγχον εἰδὼς, ἀκολούθως τῷ Λόγῳ, τὸν τὰ μέγιστα ἀκάθαρτον ὄντα, ἀπαίδευτον δὲ καὶ αἰσχρὸν γεγονέναι φησὶ τὸν ἀνέλεγκτον εἶναι βουλόμενον, ἢ καθαρώτατον καὶ κάλλιστον ἔπρεπε τὸν ὄντως εὐδαίμονα εἶναι. Εἰ γὰρ οἱ ἄρχοντες οὐκ εἰσὶ φόβος τῷ ἀγαθῷ ἔργῳ, πῶς ὁ φύσει ἀγαθὸς Θεὸς, φόβος ἔσται τῷ μὴ ἁμαρτάνοντι; Ἐὰν δὲ τὸ κακὸν ποιῇς, φοβοῦ· ἦ φησιν ὁ Ἀπόστολος. Διὰ τοῦτό τοι καὶ αὐτὸς ὁ Ἀπόστολος ὑπισχνεῖται πρὸς ἑκάστας τὰς Ἐκκλησίας κατ' εἰκόνα Κυρίου· ὢν συναθυμῶν τῆς ἑαυτοῦ παῤῥησίας, καὶ τῆς τῶ ἀκουόντων ἀσθενείας, ὡσεὶ τοῖς Γαλάταις λέγει. Ἐχθρὸς ὑμῖν γέγονα, ἀληθεύων ὑμῖν; ὡς δὲ οἱ ὑγιαίνοντες οὐ χρήζουσιν ἰατροῦ, παῤ ὅσον ἔῤῥωνται·

οἱ δὲ νοσοῦντες, ἐπιδέονται τῆς τέχνης· οὕτω καὶ ἡμεῖς οἱ ἐν ᾧ βίῳ νοσοῦντες περί τε τὰς ἐπιθυμίας τὰς ἐπονειδίστους, περί τε τὰς ἀκρασίας τὰς ἐπιψόγους, καὶ περὶ τὰς ἄλλων τῶν παθῶν φλεγμονὰς, τοῦ σωτῆρος ἐπιδεόμεθα· ὁ δὲ οὐ μόνον τὰ ἤπια ἐπιπάσσει φαρμακα, ἀλλὰ καὶ τὰ στυπτικά. ἱστᾶσι γοῦν τῶν ἁμαρτιῶν τὰς νομὰς, αἱ πικραὶ τοῦ φόβου ῥίζαι. διὸ καὶ σωτήριος, εἰ καὶ πικρὸς, ὁ φόβος. εἰκότως ἄρα σωτῆρος μὲν οἱ νοσοῦντες δεόμεθα· οἱ πεπλανημένοι δὲ, τοῦ καθηγησομένου· καὶ οἱ τυφλοὶ, τοῦ φωταγωγήσοντος· καὶ οἱ διψῶντες, τῆς πηγῆς τῆς ζωτικῆς, ἀφ' ἧς οἱ μεταλαμβάνοντες, οὐκέτι διψήσουσι· καὶ οἱ νεκροὶ δὲ, τῆς ζωῆς ἐνδεεῖς· καὶ οὗτοι ποιμένος, τὰ πρόβατα· καὶ οἱ παῖδες, τῶν παιδαγωγοῦ· ἀλλὰ καὶ πᾶσα ἡ ἀνθρωπότης, Ἰησοῦ· ἵνα μὴ ἀναγωγοὶ καὶ ἁμαρτωλοὶ εἰς τέλος τῇ καταδίκῃ ἐμπέσωμεν, διακριθῶμεν δὲ τῶν ἀχυρμιῶν, καὶ εἰς τὴν πατρῴαν ἀποθήκην σωρευθῶμεν. ὃ γὰρ πτύον ἐν τῇ χειρὶ τοῦ Κυρίου, ᾧ ἀποκρίνεται τοῦ πυροῦ τὸ ἄχυρον τὸ ὀφειλόμενον τῷ πυρί. ἐξὸν δὲ, εἰ βούλεσθε, τοῦ πανάγιου ποιμένος καὶ παιδαγωγοῦ, τοῦ παντοκράτορος καὶ πατρικοῦ Λόγου, τὴν ἄκραν σοφίαν καταμανθάνειν ἡμῖν· ἔνθα ἀλληγορεῖ, ποιμένα ἑαυτὸν προβάτων λέγων. ἔστι δὲ παιδαγωγὸς νηπίων. φησὶ γοῦν διὰ Ἰεζεκιὴλ πρὸς τοὺς πρεσβυτέρους ἀποταθεὶς, καὶ τινα αὐτοῖς σωτήριον παρατιθέμενος εὐλόγου φροντίδος ὑπογραμμόν· Καὶ τὸ χωλὸν, καταδήσω· καὶ τὸ ὀχλούμενον, ἰάσομαι· καὶ τὸ πλανώμενον, ἐπιστρέψω· καὶ βοσκήσω αὐτοὺς ἐγὼ εἰς τὸ ὄρος τὸ ἅγιόν μου. ταῦτ' ἐστὶν ἀγαθοῦ ποιμένος ἐπαγγέλματα· βόσκησον ἡμᾶς τοὺς νηπίους ὡς πρόβατα. Ναὶ δέσποτα, τῆς σῆς πλήρωσον νομῆς τῆς δικαιοσύνης· Ναὶ παιδαγωγὲ, ποίμανον ἡμᾶς εἰς τὸ ἅγιόν σου ὄρος, πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν, τὴν ὑψουμένην, τὴν ὑπερνεφῆ, τὴν ἁπτομένην οὐρανῶν. καὶ ἔσομαι, φησιν, αὐτῶν ποιμὴν, καὶ ἔσομαι ἐγγὺς αὐτῶν, ὡς ὁ χιτὼν τοῦ χρωτὸς αὐτῶν· σῶσαι βούλεταί μου τὴν σάρκα, περιβαλὼν τὸν χιτῶνα τῆς ἀφθαρσίας· καὶ τὸν χρῶτά μου κέχρικεν. Καλέσουσί με, φησι· καὶ ἐρῶ, Ἰδοὺ παρείμι. θᾶττον ὑπήκουσας ἢ προσεδόκησα δέσποτα· καὶ ἐὰν διαβαίνωσιν, οὐκ ὀλισθήσουσι, λέγει Κύριος. οὐ γὰρ πεσούμεθα εἰς φθορὰν, οἱ διαβαίνοντες εἰς ἀφθαρσίαν, ὅτι ἀνθέξεται ὑμῶν αὐτός· ἔφη γὰρ αὐτὸς, καὶ ἠθέλησεν αὐτός. τοιοῦτος ἡμῶν ὁ παιδαγωγὸς, ἀγαθὸς ἐνδίκως·

A qui autem ægrotant, arte indigent: ita nos quoque qui in vita laboramus probrosis cupiditatibus, vituperandisque intemperantiis ac libidinibus aliorumque vitiorum inflammationibus, Seruatore opus habemus. Is autem non solum leuia ac mitia adhibet medicamenta, sed etiam acria. Peccatorum quidem certè proserpentes corrosiones sistant amaræ metus radices. Quamobrem salutaris est metus, licet amarus. Iure ergo qui ægrotamus, Seruatore opus habemus: qui autem aberrauimus, eo qui nos deducat, &

B qui cæci sumus, eo qui nos ad lucem deducat: & qui sitimus, fonte vitali, cuius qui sunt participes, non amplius sitient: & qui mortui sumus, vita egemus: qui oues, pastore: & qui pueri. Pædagogo: quinetiam vniuersa humana natura, Iesu: ne qui insolentes & peccatores sumus, incidamus in finem condemnationis: à paleis autem segregemur, & in apothecam paternam recondamur. *Ventilabrum enim in* Matth. 3
manu Domini, quo palea quæ igni debetur, à frumento secernitur. Licet autem, Luc. 3.
si vultis, sanctissimi pastoris & Pædagogi omnipotentis & paterni Verbi

C summam nobis sapientiam ediscere, vbi allegoria vtitur, seipsum dicens pastorem ouium, est autem Pædagogus infantium. Dicit ergo per Ezechielem, orationem dirigens ad presbyteros, & eis quandam salutarem iustæ solicitudinis descriptionem exponens: *Et quod claudum est alligabo, & quod* Ezech. 32
ægrum est curabo, & quod aberrat, reducam: & pascam ipsos ego ad montem sanctum meum. Hæc sunt præcepta boni pastoris, Pasce nos infantes, sicut oues. Etiam Domine imple tuis iustitiæ pascuis: etiam Pædagoge, pasce nos ad sanctum tuum montem, ad

D Ecclesiam, quæ in alto est, quæ superat nubes, quæ cœlos tangit. *Et* Ibidem
ero, inquit, *pastor ipsorum, & ero prope ipsos, sicut tunica prope corpus ipsorum. Vult carni meæ dare salutem, me tunica incorruptionis induens, & corpus meum inunxit: Vocabunt me*, inquit, *& dicam, Ecce adsum.* Celerius exaudiisti, quam ego expectaui Domine. *Et* Zach. 13. Esa. 58.
si traijciant, non cadent, dicit Dominus. Non cademus enim in corruptionem, qui ad incorruptionem traijcimus: quoniam ipse nos tenebit. Dixit enim ipse, & voluit ipse. Talis est noster Pædagogus, optimo iure bonus:

Matt. 20 *Non veni*, inquit, *vt mihi ministraretur, sed vt ipse ministrarem.* Propterea in
Ioan. 4 euangelio fessus introducitur, qui pro
nobis defatigatur, & suam ipsius ani-
mam pretium redemptionis pro mul-
Ioan. 10. tis dare pollicens. Hunc enim solum
esse fatetur bonum pastorem. Libe-
ralis ergo est ac magnificus, qui quod
maximum est suam pro nobis dat ani-
mam. Valdéque est hominibus vtilis,
& in eos benignus, quòd homo voluit
esse frater, cùm posset esse Dominus.
Ille verò etiam vsque adeo bonus fuit
vt pro nobis moreretur. Quinetiam
Hier. 7. 17. 18. eius clamauit iustitia: *Si recti ad me*
Mal. 7. *veniatis, & ego rectus ad vos: Si obli-*
qui ambuletis, & ego obliquus, dicit Do-
minus exercituum: peccatorum increpationes per vias obliquas significans.
Rectè enim & secundum naturam,
quæ per Iesu I literam significatur,
est eius bonitas, quæ erga eos qui ex
auditu crediderunt firma est & im-
Prou 1. mobilis: *Quoniam vocaui, & non ex-*
audiistis, dicit Dominus, sed mea irrita
fecistis consilia: meas autem reprehensio-
nes non attendistis. Ita est maximè
vtilis Domini reprehensio. De iis
Dauid quoque dicit: *Generatio peruer-*
Psal 77. *sa & exacerbans, generatio quæ non dire-*
xit cor suum, & non fuit fidelis cum Deo
spiritus eius, & Dei testamentum non cu-
stodierunt, & in lege eius noluerunt am-
bulare. Hæ sunt causæ exacerbationis
propter quas venit Iudex pœnas irro-
gaturus iis qui bonam vitam nolue-
runt eligere: & ideò cum eis paulò hîc
egit crassius, si ab eo quo ad mortem
feruntur impetu, aliquo modo eos re-
tardauerit. Dicit itaque per Dauid mi-
narum causam apertissimam. *Non cre-*
diderunt in mirabilibus eius: Quando
occidebat ipsos, requirebant ipsum, &
conuertebantur, & manè ad Deum vigi-
labant, & recordati sunt quòd Deus est
adiutor eorum, & Deus altissimus redem-
ptor eorum est. Ita cognouit eos conuerti
propter metum, contempsisse autem
eius benignitatem. Bonum enim, vt
quod sit semper beneficum, generali-
Ibidem ter contemnitur: colitur autem qui be-
neuolo iustitiæ metu admonet. Duplex
est autem genus metus: quorum alte-
rum quidem est cum pudore, quo vtun-
tur ciues erga bonos Principes, & nos
erga Deum: quemadmodum vtuntur boni ac moderati filij erga paren-
tes. *Equus enim*, inquit, *indomitus euadit*
Eccles. 30 *durus, & filius remissus euadit præceps.*

A Οὐκ ἦλθον, φησι, διακονηθῆναι, ἀλλὰ διακονῆσαι. Διὸ τοῦτο εἰσάγεται ὁ τῷ Εὐαγγελίῳ κεκμηκὼς ὁ κάμνων ὑπὲρ ἡμῶν, καὶ δοὺς τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἐαυτοῦ λύτρον ἀντὶ πολλῶν ἀντιμισθούμενος. τοῦτον γὰρ μόνον ὁμολογεῖ ἀγαθὸν εἶναι ποιμένα. μεγαλόδωρος οὖν ὁ τὸ μέγιστον ὑπὲρ ἡμῶν, τὴν ψυχὴν αὐτοῦ, ἀντιδιδοὺς· καὶ μεγαλωφελὴς καὶ φιλάνθρωπος, ὅτι καὶ ἄνθρωπος, ἄξιον εἶναι Κύριον, ἀδελφὸς εἶναι βεβούληται· ὁ δὲ εἰς τοσοῦτον ἀγαθὸς, ὥστε ἡμῶν καὶ ὑπὲρ ἀποθανεῖν. ἀλλὰ καὶ ἡ δικαιοσύνη κέκραγεν αὐτοῦ.
B Ἐὰν ὀρθοὶ πρὸς με ἦτε, κἀγὼ ὀρθὸς πρὸς ὑμᾶς· ἐὰν πλάγιον πορεύησθε, κἀγὼ πλάγιος, λέγει Κύριος τῶν δυνάμεων. Τὰς ἀντιπλήξεις τῶν ἁμαρτωλῶν πλαγίας αἰνιττόμενος ὁδούς· ἡ μὲν εὐθεῖα καθ' αὑτὴν καὶ κατὰ φύσιν· ὡς αἰνίττεται ὁ ἰατὴρ τῶν Ἰησοῦ· ἡ ἀγαθωσύνη αὐτοῦ, ἡ πρὸς τοὺς ἐξ ἀκοῆς πεπιστευκότας, ἀμεταμέλητός τε καὶ ἀῤῥεπής· ὅπερ ὀνάλωσαν, καὶ ὅτι οὐκ ἠκούσατε, λέγει Κύριος, ἀλλὰ ἀκύρους ἐποιήσατε τὰς ἐμὰς βουλάς· τοῖς δὲ ἐμοῖς ἐλέγχοις οὐ προσείχετε. ὅτως ὁ κυριακὸς ἔλεγχος ὠφελιμώτατος. περὶ τούτων καὶ διὰ Δαβὶδ λέγει· Γενεὰ σκολιὰ καὶ παραπικραίνουσα· γενεὰ ἥτις οὐ κατηύθυνε τὴν καρδίαν ἑαυτῆς, καὶ οὐκ ἐπιστώθη μετὰ τοῦ Θεοῦ τὸ πνεῦμα αὐτῆς· οὐκ ἐφυλάξαντο τὴν διαθήκην τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐν τῷ νόμῳ αὐτοῦ οὐκ ἠθέλησαν πορεύεσθαι. αὕτην αἰτίαν παραπικρασμοῦ, δι' ἃς ὁ κριτὴς ἔρχεται τὴν δίκην ἐποίσων τοῖς τὸ βούλεσθαι ἐλέσθαι μὴ βεβουλημένοις. διὰ τοῦτο αὐτοῖς παχύτερον ἐπήνδε προσενήνεκται, εἴ πως ἀναχαιτίσαιεν τῆς ἐπὶ τὸν θάνατον ὁρμῆς. λέγει γοῦν διὰ Δαβὶδ ἀφεστάναι αἰτίαν τῆς ἀπειλῆς· Οὐκ ἐπίστευσαν ἐν τοῖς θαυμασίοις αὐτοῦ· ὅτε μὲν ἀπέκτεινεν αὐτούς, ἐξεζήτουν αὐτὸν, καὶ ἐπέστρεφον, καὶ ὤρθριζον πρὸς τὸν Θεὸν, καὶ ἐμνήσθησαν
D ὅτι ὁ Θεὸς βοηθὸς αὐτῶν ἐστι, καὶ ὁ Θεὸς ὁ ὕψιστος λυτρωτὴς αὐτῶν ἐστιν. ὅτως οἶδεν ἐπιστρέφοντας αὐτοὺς διὰ τὸν φόβον, τὸ δὲ φιλανθρωπίας αὐτοῦ καταφρονηκότας· ὀλιγωρεῖται μὲν γὰρ, ὡς ἐπίπαν, τὸ ἀγαθὸν, χρηστευόμενον ἀεί· θεραπεύεται δὲ ὑπομενόντων τὸ φιλανθρωπον τῆς δικαιοσύνης φόβῳ. διττὸν δὲ τὸ εἶδος τοῦ φόβου· ὧν τὸ μὲν ἕτερον γὰρ μετ' αἰδοῦς· ᾧ χρῶνται πολῖται μὲν πρὸς ἡγεμόνας ἀγαθοὺς καὶ ἡμεῖς πρὸς τὸν Θεὸν, καθάπερ οἱ παῖδες οἱ σώφρονες πρὸς τοὺς πατέρας. Ἵππος γάρ, φησιν, ἀδάμαστος, σκληρὸς γινόμενος· καὶ υἱὸς ἀνειμένος, ἐκβαίνει πρόσω.

Ὁ δὲ ἕτερον εἶδος τοῦ φόβου, μετὰ μίσους γίνεται. ὡς A Aliud autem metus genus est cum odio, quo serui vtuntur erga dominos difficiles: & Hebræi, qui Deum Dominum fecere, non patrem. Multum autem atque adeo omnino differt id quod est spontaneum, liberum, ac voluntarium, ab eo quòd fit per necessitatem, quod ad religionem & pietatem attinet. *Ipse enim*, inquit, *est misericors, medebitur peccatis eorum, & non perdet, & implebit vt auertat iram suam, & non incendet omnem indignationem suam*, Vide quomodo Pædagogi quod iustum est, ostenditur in increpationibus, & Dei quòd bonum est, in miserationibus. Quocirca Dauid, hoc B est, spiritus qui per eum loquitur, vtrumque complectens, de eodem Deo psallit: *Iustitia & iudicium præparatio sedis tuæ. Misericordia & veritas præcedent ante faciem tuam.* Fatetur esse eiusdem potestatis & iudicare & benefacere: simul enim est vtrorumque potestas, iudicium iusti quod discernit, & idem iustus & bonus qui est verè Deus: qui est ipse omnia, & omnia ipse: quoniam ipse Deus, qui est solus Deus. Quemadmodum enim speculum non est malum deformi, eò quòd ipsum ostendat qualis sit: & quemadmodum medicus non est ægrotanti malus, quod ei febrem annunciet: non enim medicus febris causa est: sed ipse febrem arguit: ita nec is C qui reprehendit, ei malè vult qui laborat animo: neque enim infert ei delicta, sed ea quæ adsunt peccata ostendit, ad hoc vt auertat ab eiusmodi studiis. Quamobrem Deus quidem bonus est per seipsum, iustus autem propter nos, & ideo quia bonus. Quod iustum est autem, nobis per suum ipsius Verbum ostendit illinc è superis vnde ipse fuit Pater. Priusquam enim esset creator, Deus erat, bonus erat: & propterea & opifex esse & Pater voluit: & D illius amoris habitudo ac relatio fuit iustitiæ principium, cùm & solem suum lucere faceret, & filium suum mitteret. Isque primus è cœlis bonam annuntiauit iustitiam, cùm diceret: *Nemo* Matt. 14 *nouit Filium nisi Pater, neque Patrem nisi Filius.* Hæc reciproca quæ ex æquo ponderat cognitio, est antiquæ iustitiæ symbolum. Deinde ad homines descendit iustitia, & scripto & corpore, Verbo & lege humanam naturam ad salutarem vrgens pœnitentiam: bona enim erat. At Deo non obedis? Eius rei culpam tibi adscribe, qui iudicem attrahas.

δοῦλοι τοὺς δεσπότας κέχρωνται χαλεπούς. καὶ Ἑβραῖοι, δεσπότην ποιησάμενοι, ὃ πατέρα τὸν Θεόν. πολλῷ δὲ οἴμαι, καὶ τῷ πρώτῳ, ὃ ἑκούσιον καὶ κατ' αἵρεσιν, τὸ κατ' ἀνάγκην εἰς εὐσέβειαν διαφέρει. αὐτὸς γάρ, φησιν, οἰκτίρμων ἐστὶν· ἱάσεται τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν, καὶ οὐ διαφθερεῖ· καὶ πληθυνεῖ τοῦ ἀποστρέψαι τὸν θυμὸν αὐτοῦ, καὶ οὐκ ἐκκαύσει πᾶσαν τὴν ὀργὴν αὐτοῦ. Ὁρᾷς πῶς ὁ δίκαιον ἐπιδείκνυται τὸν παιδαγωγόν, ὃ ἐν ἐπιπλήξεσι· καὶ ὁ ἀγαθὸν τὸν Θεόν, ὃ ἐν οἰκτιρήσει. διὸ τοῦτο ὁ Δαβὶδ, τουτέστιν ὁ πνεῦμα ὃ δι' αὐτοῦ, ἀμφω συλλαβών, ὅτι τοῦ αὐτοῦ ψάλλει Θεοῦ· Δικαιοσύνη καὶ κρίμα ἑτοιμασία τοῦ θρόνου σου· ἔλεος καὶ ἀλήθεια προπορεύσονται πρὸ προσώπου σου. τῆς αὐτῆς εἰ δυνάμεως ὁμολογεῖ καὶ κρίνειν καὶ εὐεργετεῖν· ἅμα γὰρ ἀμφοῖν ἡ ἐξουσία, ἡ κρίσις τοῦ δικαίου διακρίνουσα τὰ ἀνάντια. καὶ ὁ αὐτὸς δίκαιος καὶ ἀγαθός, ὁ ὄντως Θεός· ὁ ὢν αὐτὸς τὰ πάντα, καὶ τὰ πάντα ὁ αὐτός. ὅτι αὐτὸς Θεός, ὁ μόνος Θεός. ὡς γὰρ ὁ ἔσοπτρον τὰ αἰσχρὰ ὄντα, ὅτι δείκνυσιν αὐτὸν οἷός ἐστιν· καὶ ὡς ὁ ἰατρὸς τὰ νοσοῦντι ὄντα κακός, ὁ τὸν πυρετὸν ἀναγγέλλων αὐτοῦ· ὃ γὰρ αἴτιος τοῦ πυρετοῦ ὁ ἰατρός, ἀλλ' ἔλεγχός ἐστι τοῦ πυρετοῦ. ὥστε οὐδὲ ὁ ἐλέγχων, δύσνοις τοῖς κάμνουσι τὴν ψυχήν. οὐ γὰρ ἐπάγει τὰ πλημμελήματα, τὰ δὲ παρόντα ἐπιδείκνυσιν ἁμαρτήματα, εἰς τὸ τῶν ὁμοίων ἐπιτηδεύματος ἀποτροπήν. ὥστε ἀγαθὸς μὲν ὁ Θεὸς δι' ἑαυτόν, δίκαιος δὲ ἤδη δι' ἡμᾶς· καὶ τοῦτο ὅτι ἀγαθός. Ὃ δίκαιον δὲ ἡμῖν διὰ τοῦ Λόγου ἐνδείκνυται τὸ ἑαυτοῦ. ὁπόθεν μὲν ὥσθεν, ὅθεν γέγονε πατήρ. πρὶν γὰρ κτίσιν γενέσθαι, Θεὸς ἦν, ἀγαθὸς ἦν. καὶ διὰ τοῦτο καὶ δημιουργὸς ἠθέλησεν εἶναι καὶ πατὴρ ἠβούλησεν· καὶ ἡ τῆς ἀγάπης ἐκείνης σχέσις, δικαιοσύνης γέγονεν ἀρχή, καὶ τὸν ἥλιον ἐπιλάμποντος τοῦ αὐτοῦ, καὶ τὸν υἱὸν καταπέμποντος τὸν αὐτοῦ· καὶ πρῶτος οὗτος τοῖς ἐξ οὐρανῶν ἀγαθὸν κατήγγειλε δικαιοσύνην. Οὐδεὶς ἔγνω τὸν υἱόν, εἰ μὴ ὁ πατήρ, λέγων· οὐδὲ τὸν πατέρα, εἰ μὴ ὁ υἱός. αὕτη ἡ ἀνυπαλαντεύουσα γνῶσις, ὅπισθεν δικαιοσύνης ἀρχαίας σύμβολον· ἔπειτα δὲ ὅτι τοῖς ἀνθρώποις κατέβη ἡ δικαιοσύνη· καὶ γράμματι καὶ σώματι τοῦ Λόγου καὶ τῷ νόμῳ εἰς μετάνοιαν τὸ ἀνθρώπινον βιαζομένη σωτήριον· ἀγαθὴ γὰρ ἦν. ἀλλ' οὐχ ὑπακούεις τῷ Θεῷ, σεαυτὸν αἰτιῶ, τὸν κριτὴν ἀπαγόμενος.

A

QVOD IDEM DEVS per idem Verbum & à peccatis arcet minans, & humanæ naturæ dat salutem adhortans.

ΟΤΙ Ο ΑΥΤΟΣ ΘΕΟΣ διὰ τοῦ αὐτοῦ Λόγου, καὶ ἀπείργει τῶν ἁμαρτιῶν, ἀπειλῶν· καὶ σώζει τὴν ἀνθρωπότητα, παρακαλῶν.

CAP. X.

ΚΕΦΑΛ. ι.

SI ergo, quæ in adstringenda humana natura versatur, administrationem bonam esse & salutarem, & à Verbo necessariò assumi ostendimus vsque, & ad pœnitentiam, & ad peccatorum prohibitionem, accommodatam fuisse; consideranda deinceps fuerit Verbi mansuetudo & lenitas. Eum enim iustum esse ostensum est. Proprias autem exponit sententias quæ ad salutem hortantur, per quas id quod bonum est & conducibile, vult ex paterna voluntate significare. Hæc autem considera. Honestum quidem, est encomiastici. Vtile verò, suasorij. Enim verò suasorij quidem relatio & habitudo, est hortatorium & dehortatorium: encomiastici verò laudatorium & vituperatorium. Aliquo enim modo se habens sententia suasoria, efficitur hortatoria, & aliquo modo dehortatoria. Similiter etiam genus encomiasticum, aliquo quidem modo se habens, est vituperatorium: aliquo verò, laudatorium, in quibus maximè versatur iustus Pædagogus, qui quod nobis est vtile, sibi tanquam scopum proposuit. Verumenimuero genus quidem vituperatorium & dehortatorium nobis prius ostensum est: nunc autem hortatorium & laudatorium rursus nobis aggrediendum est, & tanquam in trutina in æquilibrio stantes iusti lances expendamus. Ad ea ergo quæ sunt vtilia, adhortatione vtitur Pædagogus hoc modo per Solomonem: *Ego vos, ô homines, adhortor, & meam vocem edo filijs hominum: audite me: præclara enim dicam.* Et quæ sequuntur. Quæ sunt autem salutaria consulit: quoniam consilium ad eligendum & vitandum aptum est, quemadmodum facit per Dauid, dicens: *Beatus vir qui non ambulauit in consilio impiorum, & in via peccatorum non stetit, & supra cathedram pestilentiarum non sedit: sed in lege Domini voluntas eius.*

Prou. 45.

Psal. 1.

B

C

D

ΕΙ οὖν τὴν διὰ τοῦ ἀνθρωπότητα οἰκονομίαν, ἀγαθὴν ἔσθ' ὅτε καὶ σωτήριον, διὰ κρίσεως ἐστὶ τοῦ Λόγου παραλαμβανομένην ἐπεδείξαμεν, πρός τε μετάνοιαν, καὶ πρὸς τὴν ἁμαρτιῶν τινὰ κώλυσιν, δεῖπον γλυκυθύμιον· ἐξῆς ἂν εἴη σκοπεῖν τὸ ἥπιον τοῦ Λόγου· δίκαιος γὰρ ἔφη ἀποδέδεικται· καὶ τὰς ἰδίας παραπέμπεται γνώμας, τὰς πρὸς σωτηρίαν παρακλητικάς· δι' ὧν καὶ τὸ καλὸν καὶ τὸ συμφέρον πατρικῷ θελήματι γνωρίζειν ἡμῖν βούλεται. Σκόπει δὴ ταῦτα· τὸ μὲν καλὸν, τοῦ ἐγκωμιαστικοῦ· τὸ δὲ συμφέρον, τοῦ συμβουλευτικοῦ· καὶ γὰρ οὖν τοῦ μὲν συμβουλευτικοῦ σχέσις, τὸ προτρεπτικὸν καὶ ἀποτρεπτικόν· τοῦ δ' ἐγκωμιαστικοῦ, ἐπαινετικόν τε καὶ ψεκτικὸν γένος. πως γὰρ ἔχουσα ἡ διάνοια ἡ συμβουλευτικὴ, προτρεπτικὴ γίνεται· καὶ πως ἔχουσα, ἀποτρεπτική. ὡσαύτως δὲ καὶ τὸ ἐγκωμιαστικὸν, πως μὲν ἔχον, ψεκτικὸν γένος· πως δὲ ἔχον, ἐπαινετικόν. ὅθεν ἂν καταγνῷ μάλιστα ὁ παιδαγωγὸς ὁ δίκαιος, ὁ τῶν ἡμετέρων συμφερόντως ἐσομένων. ἀλλὰ γὰρ τὸ μὲν ψεκτικὸν καὶ ἀποτρεπτικὸν εἴδος ὑποδέδεικται ἡμῖν ἤδη πρότερον· νῦν δὲ αὖ τὸ προτρεπτικὸν καὶ ἐπαινετικὸν μεταχειρίσεον· καὶ καθάπερ ὅπου ζυγοῦ τὰς ἰσορροπίους ἀντισηκώσωμεν τοῦ δικαίου πλάστιγγας. τῇ μὲν οὖν ὅτι τὰ συμφέροντα προτρέπει ὁ παιδαγωγὸς ἀπὸ Σολομῶντος, ὧδέ πως χρῆται· Ἐγὼ ὑμᾶς ἀνθρώποι παρακαλῶ, καὶ προσίεμαι ἐμὴν φωνὴν υἱοῖς ἀνθρώπων. ἐπακούσατέ μου· σεμνὰ γὰρ ἐρῶ· καὶ τὰ ἑξῆς. Συμβουλεύει δὲ τὰ σωτήρια· ὅτι ἡ συμβουλὴ πρὸς αἵρεσιν ὅτι καὶ φυγὴν ὑπόκειται. καθάπερ ποιεῖ ἀπὸ τοῦ Δαβὶδ λέγων· Μακάριος ἀνὴρ ὃς οὐκ ἐπορεύθη ἐν βουλῇ ἀσεβῶν. καὶ ἐν ὁδῷ ἁμαρτωλῶν οὐκ ἔστη· καὶ ὅπου καθέδραν λοιμῶν οὐκ ἐκάθισεν· ἀλλ' ἢ ἐν τῷ νόμῳ Κυρίου τὸ θέλημα αὐτοῦ·

Τῆς δὲ συμβουλίας μέρη τρία· ὃ μὲν ἐκ τῶν προγεγονότων χρόνων λαμβάνον τὰ παραδείγματα· οἷς, ὅτι ἔπαθον οἱ Ἑβραῖοι τῷ χρυσῷ εἰδωλολατρήσαντες ἐν μόσχῳ· καὶ τί ἔπαθον ἐκπαρῳδήσαντες, καὶ τὰ ὅμοια. Ὃ δή, ἐκ τῶν παρόντων χρόνων καταμουσούμενον· οἷς αἰσθητικῶς καταλαμβανόμενον· ὡς ἐκεῖνο εἰρῆσθαι τοῖς ἐρωμένοις τὸν Κύριον· Εἰ αὐτὸς εἶ ὁ Χριστὸς, ἢ ἄλλον προσδοκῶμεν; Ἀπέλθετε καὶ εἴπατε Ἰωάννῃ· Τυφλοὶ ἀναβλέπουσι· κωφοὶ ἀκούουσι· λεπροὶ καθαρίζονται· ἀίσανται νεκροί· καὶ μακάριός ἐστιν ὃς ἐὰν μὴ σκανδαλισθῇ ἐν ἐμοί. Τοῦτ' ἄρα ἦν ὁ προφητεύων εἰρηκὼς Δαβίδ. Καθὼς ἠκούσαμεν, οὕτω καὶ εἴδομεν. Ἐκ δὲ τῶν μελλόντων τὸν τρίτον συνίσασαι μέρος τῆς συμβουλίας· ᾧ τὰ ἀποβησόμενα κελεύει φυλάττεσθαι· καθὸ καὶ ἐκεῖνο εἴρηται· οἱ δὲ ἁμαρτίαις προσπεσόντες, βληθήσονται εἰς τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον· ἐκεῖ ἔσται ὁ κλαυθμὸς καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων, καὶ τὰ παραπλήσια. ὡς ἐκ τούτων εἰς συμφωνὲς, ἅπασης θεραπείας χωρούσης τὸν Κύριον, εἰς σωτηρίαν ἐκκαλεῖσθαι τὴν ἀνθρωπότητα. τῇ δὲ παραμυθίᾳ, προηγεῖται τὰ ἁμαρτήματα· μειοῦν μὲν τὴν ἐπιθυμίαν, ἅμα δὲ καὶ ἐλπίδα ἐνιδρύει εἰς σωτηρίαν. Φησὶ γὰρ διὰ Ἰεζεκιήλ. Ἐὰν ἐπιστραφῆτε ἐξ ὅλης τῆς καρδίας, καὶ εἴπητε Πάτερ, ἀκουσόμεθα ἡμῶν, ὡς τῷ λαῷ ἁγίῳ. καὶ πάλιν λέγει· Δεῦτε πρὸς με οἱ κοπιῶντες καὶ πεφορτισμένοι· κἀγὼ ἀναπαύσω ὑμᾶς· καὶ τὰ ἑπὶ τούτοις αὖθ' ὡσαύτως ὁ Κύριος. Φέρε δὲ ἐπὶ τὴν ἀγαθοποιΐαν καλεῖ διὰ Σολομῶντος λέγων. Μακάριος ἄνθρωπος, ὃς εὗρε σοφίαν· καὶ θνητὸς, ὃς εὗρε φρόνησιν· ὃ γὰρ ἀγαθὸν πᾶς ζητοῦντι εὑίσκεται· καὶ ἔοικεν ὡς εὑρόντι φιλεῖ. Ναὶ μὴν καὶ διὰ Ἱερεμίου τὴν φρόνησιν ἐξηγεῖται· Μακάριοι ἐσμεν Ἰσραὴλ, λέγων, ὅτι τὰ ἀρεστὰ τῷ Θεῷ, γνωστὰ ἡμῖν ἐστι. γνωστὰ δὲ διὰ τοῦ Λόγου, δι' οὗ μακάριοι καὶ φρόνιμοι. Φρόνησις γὰρ καὶ ἡ γνῶσις, διὰ τοῦ αὐτοῦ προφήτου μανύεται, λέγοντος, Ἄκουε Ἰσραὴλ ἐντολὰς ζωῆς· ἐνωτίσασθε γνῶναι φρόνησιν· διὰ δὲ Μωσέως ἔτι καὶ προσυπισχνεῖται δωρεὰν, διὰ τοῦ ἐπαρχοῦσθαι φιλανθρωπίαν, τοῖς ἀκούσασιν εἰς σωτηρίαν. Φησὶ γάρ· Καὶ εἰσάξω ὑμᾶς εἰς τὴν γῆν τὴν ἀγαθήν· ἣν ὤμοσε Κύριος τοῖς πατράσιν ὑμῶν· πρὸς δὲ, Καὶ εἰσάξω ὑμᾶς εἰς ὄρος ἅγιον· καὶ θρέψω ὑμᾶς, διὰ Ἡσαΐου λέγει.

A Consilio autem dandæ tres sunt partes. Vna quidem, quæ sumit exempla ex tempore præterito: vt, verbi gratia, quid Hebræis euenerit, qui aurum per idololatriæ crimen adorarunt in vitulo, & quid passi sunt cùm fornicati essent, & quæ sunt similia. Altera verò quæ ex præsenti tempore intelligitur, vt quæ sensu comprehendatur, sicut illud quod dictum est iis qui Dominum rogarunt: *An ipse es Christus; an verò alium* Matth. 11
expectamus? Abite & dicite Ioanni, cæci vident, surdi audiunt, leprosi mundantur, mortui resurgunt, & beatus qui non fuerit Psal. 47
scandalizatus in me. Hoc ergo fuit quod
B prædicens dicebat Dauid: *Sicut audiuimus: ita & vidimus.* Ex futuris autem constat tertia pars dandi consilij, qua quæ sunt euentura iubet caueri, quemadmodum illud quoque dictum est: Mat. 8. 22
Qui autem in peccata inciderint, eijcientur in tenebras exteriores, illic erit fletus Luc. 13.
& stridor dentium, & quæ sunt similia: adeò vt ex his omnibus clarum sit Dominum per omnem medendi rationem procedentem, humanam naturam euocare ad salutem. Consolatione autem peccata solatur: minuens quidem cupiditatem, simul autem spem præbens ad salutem. Dicit enim per Ezechielem:
C *Si conuersi fueritis ex toto corde vestro, & dixeritis Pater, audiam vos tanquam populum sanctum.* Et rursus dicit. Ezech. 18
Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati estis, & ego reficiam vos: & ea quæ sequuntur ex sua persona dicit Dominus. Apertissimè autem ad bonitatem vocat per Solomonem, dicens: Matt. 11.
Beatus homo qui inuenit sapientiam, & mortalis qui inueniet prudentiam. Quod bonum est enim à quærente inuenitur, & solet videri ab eo qui inuenit. Iam verò per Hieremiam quoque enarrat prudentiam: *Beati* Prou. 3
D *sumus Israël*, dicens, *quòd quæ Deo grata sunt, à nobis cognosci possint.* Cognosci autem possunt per Verbum, per quem sumus beati & prudentes. Prudentia enim & cognitio significatur per eundem prophetam dicentem: *Audi Israel mandata vitæ, ausculta vt cognoscas prudentiam.* Per Mosem autem propter suam in homines beneuolentiam donum quoque pollicetur iis qui contendunt ad salutem. Dicit enim: *Et introducam vos in terram bonam, quam iurauit Dominus patribus vestris.* Et præterea: *Introducam vos in montem sanctum, & vos lætitia afficiam*, dicit per Esaiam,

Hier. 31.
Hier. 11.
Baruch. 3
Deut. 48
Esa 56.

Iam verò est aliud quoque genus Pædagogiæ, nempe beatificatio: *Beatus ille est*, per Dauid dicit, *qui non peccauit: & erit tanquam lignum quod plantatum est secus decursus aquarum, quod fructum suum dabit in tempore suo, & folium eius non defluet.* Per hoc etiam tacitè significauit resurrectionem: *Et omnia quæcunque faciet, ei rectè succedent.* Tales nos vult esse vt simus beati. Rursus autem ostendens id quod ex aduerso respondet iustitiæ trutinæ: *At non sic impij*, inquit, *non sic, sed tanquam puluis, quem proïjcit ventus à facie terræ.* Cùm peccatorum pœnas, & facilem & tanquam ventis perflabilem eorum dissipationem ostendisset Pædagogus, per pœnam à causa dehortatus est: & cùm supplicium pro meritis intentasset, beneficentiæ suæ benignitatem ostendit, vt bona nobis paremus, iisque fruamur, per eam summo nos artificio excitans. Quinetiam ad cognitionem nos per Hieremiam hortatur, dicens: *Via Dei si ambulasses, habitasses in pace in seculum.* Cognitionis enim eis mercedem ostendens, prudentes ad eius amorem excitat. Et ei qui aberrauit dans veniam, *Conuertere, conuertere enim*, inquit, *sicut qui vindemiat ad canistrum suum.* Vides bonum iustitiæ, quæ consulit moueri pœnitentia. Præterea per Hieremiam illuminat eos qui à veritate aberrant. *Hæc autem dicit Dominus: State in vijs, & videte, & rogate semitas Domini æternas, quænam est semita bona, & ambulate in ea, & inuenietis sanctificationem animabus vestris.* Ducit autem ad pœnitentiam causa salutis nostræ. Propterea dicit: *Si te pœnituerit, expurgabit Dominus cor tuum, & cor seminis tui.* Poteram quidem ad huius quæstionis defensionem adducere Philosophos, qui dicunt eum solum qui est perfectus, esse laudabilem: qui malus est autem, vituperabilem. Sed quoniam nonnulli quod beatum est calumniantur, vt quod neque ipsum aliquid negotij habeat, neque alij exhibeat, cum beneuolentiam in homines non intelligant, propter hos & propter eos etiam qui bono quod iustum est non tribuunt, id quod à nobis dictum fuit, adiectum est. Consequens enim esset vt diceremus, increpatorium ac vituperatorium Pædagogiæ genus conuenire hominibus, quoniam

Psal. 1.

Hier. 6.

Ibidem.

Ibidem

Hier. 18. Ezech. 18 33 36.

ἔτι δὲ καὶ ἄλλο εἶδος αὐτῆ παιδαγωγίας, ὁ μακαρισμός. Καὶ, Μακάριος ἀνήρ, φησὶ Δαβὶδ λέγει, ὃς μὴ ἁμάρτῃ. Καὶ ἔσται ὡς τὸ ξύλον τὸ πεφυτευμένον παρὰ τὰς διεξόδους τῶν ὑδάτων, ὃ τὸν καρπὸν αὐτοῦ δώσει ἐν καιρῷ αὐτοῦ, καὶ τὸ φύλλον αὐτοῦ οὐκ ἀπορρυήσεται. Τοῦτό μοι καὶ πρὸς τὴν αἵρεσιν ἡνίξατο· καὶ πάντα ὅσα ἂν ποιήσῃ, κατευοδωθήσεται αὐτῷ. Τοιούτους ἡμᾶς γενέσθαι βούλεται, ἵνα ὦμεν μακάριοι. ἐμπαλιν δὲ τὸ ἀντίθετον τῆς τῆ δικαιοσύνης ἐνδείκνυται ζυγόν· Ἀλλ' οὐχ ὕτως, φησὶν, οἱ ἀσεβεῖς· οὐχ ὕτως· ἀλλ' ἢ ὡς ὁ χοῦς, ὃν ἐκρίπτει ὁ ἄνεμος ἀπὸ προσώπου τῆς γῆς. Τὸ ὠφέλιμον τῆ ἁμαρτωλῶ, καὶ τὸ διάφορον αὐτῶν, καὶ τὸ ἀνωφελὲς δείξας ὁ παιδαγωγὸς, ἀπετρέψατο τῆς αἰτίας διὰ τῆς ὠφελείας· καὶ τῆ κόλασιν ἐπῳδατεινάμενος τῶ κατ' ἀξίαν, τὴ ἐργασίας ἐνεδείξατο τῶ ἀποῖαν· τεχνικώτατα ὅτι τῆ χρῆσιν ἡμᾶς καὶ τῶ κτῆσιν τῶν καλῶν διὰ τούτης καλῶν. Ναὶ μὴν καὶ ὅτι τῆ γνῶσιν προσκαλεῖ, διὰ μὲν τοῦ Ἱερεμίου λέγων· Τῇ ὁδῷ τοῦ Θεοῦ εἰ ἐπορεύθης, κατῴκεις ἂν ἐν εἰρήνῃ εἰς τὸν αἰῶνα. Ἐπανορθούμενον γὰρ ἐπὶ τὸν μαθὸν τῆς γνώσεως, εἰς ἔρωτα αὐτῆς τοὺς στρεπτοὺς ἐκκαλεῖται· καὶ τῶν πεπλανημένῳ συγχώρησιν νέμων· Ἐπίστρεφε γὰρ, ἐπίστρεφε, ὡς ὁ τρυγῶν ἐπὶ τὸν κάρπασον αὐτοῦ, λέγει. Οἷας δὲ ἀγαθὸν τῆ δικαιοσύνης μετέχουσης συμβαλλούσης; ἔτι δὲ καὶ Ἱερεμίας φωτίζει τοὺς πλανωμένους τῆ ἀληθείαν· Τάδε λέγει Κύριος· Στῆτε ἐπὶ τὰς ὁδοὺς, καὶ ἴδετε, καὶ ἐρωτήσατε τρίβους Κυρίου αἰωνίας, ποία ἐστὶν ἡ τρίβος ἡ ἀγαθὴ· καὶ βαδίζετε ἐν αὐτῇ· καὶ εὑρήσετε ἁγνισμὸν ταῖς ψυχαῖς ὑμῶν. Ἀλλὰ δὲ ἐπὶ τὴν μετάνοιαν, σωτηρίας χάριν τῆ ἡμῶν· διὰ τοῦτό φησιν· Ἐὰν μετανοήσῃς, ἀποκαθαιρεῖ Κύριος τὴ καρδίαν σου, καὶ τὴ καρδίαν τοῦ σπέρματός σου. Οὐκοῦν μοι δοκῶ σωτηρίους ἡμῖν τῆ ζητήσεως ταύτης ἀπαλάσσεσθαι Φιλοσόφους, οἱ φασιν ἐπαινετὸν εἶναι μόνον τὸν τέλειον· ψεκτὸν δὲ, τὸν φαῦλον τυγχάνειν. Ἀλλ' ἐπεὶ συκοφαντοῦσί τινες τὸ μακάριον, ὡς πρᾶγμα οὐκ ἔχον, οὔτε αὐτὸ, οὔτε ἄλλῳ τὸ παρεχόμενον, τῆ φιλανθρωπίαν ἀσυνετοῦντες αὐτῆ· διὰ τούτους δὴ καὶ τοῖς ἔτι τὸ δίκαιον ἢ προσάπτοντας τῷ ἀγαθῷ, ὅδε ὁ Λόγος ἡμῖν παρετέθη. ἐπόμενον γὰρ ἦν φάσκειν ἡμᾶς τὸ ὅτι πληκτικὸν καὶ ψεκτικὸν εἶδος τῆ παιδαγωγίας ἁρμόδιον εἶναι τοῖς ἀνθρώποις, ἐπεὶ

πάντας ἀνθρώπους φαύλους λέγουσι· Σοφὸς δὲ ὁ Θεὸς μόνος, ἀφ' οὗ ἡ Σοφία· καὶ τέλειος μόνος· διὰ τοῦτο καὶ μόνος ἐπαινετός. Ἀλλὰ οὐ συγχρῶμαι τῷ λόγῳ τῷδε. Φημὶ δ' οὖν ἔπαινον ἢ ψόγον, ἢ ἐπαίνῳ τι ἐοικὸς καὶ ψόγῳ, μάλιστα πάντων τοῖς ἀνθρώποις ἀναγκαιότατα φάρμακα· οἱ μὲν οὖν δυσίατοι, καθάπερ ὁ σίδηρος πρὸς τοῦ πυρὸς καὶ σφύρας καὶ ἄκμονος, τουτέστιν ἀπειλῆς, ἐλέγχου, ἐπιτιμήσεως, ἐλαύνονται· οἱ δὲ, αὐτῇ προσέχοντες τῇ πίστει, οἷον αὐτοδίδακτοι καὶ προαιρετικοὶ, αὔξονται τῷ ἐπαίνῳ· Ἀρετὰ γὰρ ἐπαινεομένα, δένδρον, ὡς, αὔξεται. καί, μοι δοκεῖ, συνεὶς τοῦτο ὁ Σάμιος παραγγέλλει Πυθαγόρας·

Δειλὰ μὲν ἐκπρήξας, ἐπιπλήσσεο· χρηστὰ δὲ, τέρπου.

Τὸ δὲ ἐπιπλήσσειν καὶ νουθετεῖν καλεῖται, τὸ δὲ ἐτυμολογεῖται ἡ νουθέτησις, νοῦ ἐνθεματισμός. ὡς εἶναι τὸ ἐπιπληκτικὸν εἶδος, νοῦ περιποιητικόν. Ἀλλὰ γὰρ μυρίαι ὅσαι προσεξεύρηνται παραγγελίαι εἰς κτῆσιν ἀγαθῶν, καὶ φυγὴν κακῶν· Τοῖς γὰρ ἀσεβέσιν οὐκ ἔστιν εἰρήνη, λέγει Κύριος. διὰ τοῦτο φυλάττεσθαι τοῖς νηπίοις διὰ Σολομῶντος παραγγέλλει· Υἱὲ, μὴ πλανήσωσί σε οἱ ἁμαρτωλοί· μηδὲ πορευθῇς μετ' αὐτῶν ὁδούς· μηδὲ πορευθῇς ἐὰν παρακαλέσωσί σε λέγοντες, Ἐλθὲ μεθ' ἡμῶν· κοινώνησον αἵματος ἀθῴου· κρύψωμεν δὲ εἰς γῆν ἄνδρα δίκαιον ἀδίκως· ἀφανίσωμεν αὐτὸν, ὥσπερ ᾅδης ζῶντα. τοῦτο μὲν οὖν καὶ περὶ τοῦ κυριακοῦ προφητεύεται πάθους· ὑποτίθεται δὲ καὶ διὰ Ἰεζεκιὴλ ἡ ζωὴ τὰς ἐντολάς· Ἡ ψυχὴ ἡ ἁμαρτάνουσα, ἀποθανεῖται· ὁ δὲ ἄνθρωπος ἔσται δίκαιος, ὁ ποιῶν τὴν δικαιοσύνην· οὐκ ἐπὶ τῶν ὀρέων φάγεται, καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ οὐκ ἔθετο ἐπὶ τὰ ἐνθυμήματα οἴκου Ἰσραήλ· καὶ τὴν γυναῖκα τοῦ πλησίον αὐτοῦ οὐ μὴ μιάνῃ· καὶ πρὸς γυναῖκα ἐν ἀφέδρῳ οὖσαν οὐκ ἐγγιεῖ· καὶ ἄνθρωπον οὐ καταδυναστεύσει· καὶ ἐνεχυρασμὸν ὀφείλοντος ἀποδώσει, καὶ ἁρπαγμα οὐχ ἁρπάσει· τὸν ἄρτον αὐτοῦ τῷ πεινῶντι δώσει, καὶ γυμνὸν περιβαλεῖ· τὸ ἀργύριον αὐτοῦ ἐπὶ τόκῳ οὐ δώσει, καὶ πλεόνασμα οὐ λήψεται· καὶ ἐξ ἀδικίας ἀποστρέψει τὴν χεῖρα αὐτοῦ· καὶ κρίμα δίκαιον ποιήσει ἀνὰ μέσον ἀνδρὸς, καὶ ἀνὰ μέσον τοῦ πλησίον αὐτοῦ· ἐν τοῖς προστάγμασί μου πεπόρευται, καὶ τὰ δικαιώματά μου πεφύλακται, τοῦ ποιῆσαι αὐτά. δίκαιος οὗτός ἐστι· ζωῇ ζήσεται, λέγει Κύριος. Ταῦτα ὑποτύπωσιν Χριστιανῶν περιέχει πο-

A omnes homines stultos dicunt: sapiens autem solus Deus est, à quo sapientia: & perfectus solus, & ideo solus quoque laudabilis. Sed hac oratione non vtor. Dico ergo, laudem, vituperationem, vel quod laudi & vituperationi est assimile, esse medicamenta hominibus maximè necessaria. Qui sunt itaque curatu difficiles, ab igne, malleo, incude, hoc est, minis, reprehensione, increpatione, tanquam ferrum aguntur. Qui autem ipsam fidem attendunt, tanquam per se docti, & libero animi arbitrio impulsi, laude

B augentur. Laudata enim virtus non secus ac arbor crescit. Hoc cùm intelligeret, mihi videtur Samius præcepisse Pythagoras:

Quæ mala sunt faciens reprehendere, sed bona, gaude.

Reprehendere autem dicitur etiam admonere, quod Græcè est νουθετεῖν. Admonitionis autem, quæ Græcè est νουθέτησις, etymologia est νοῦ ἐνθεματισμὸς, hoc est, mentis immissio, quod sit increpatorium genus quod mentem pariat. Cæterum alia innumerabilia inueniri possunt præcepta de parandis bonis, & malis fugiendis: *Non est pax*

C *impijs dicit Dominus.* Propterea per Solomonem præcipit infantibus: *Fili, ne te in errorem abducant peccatores, neque in vijs cum eis ambulaueris, si te hortati fuerint, dicentes: Veni nobiscum, sis socius innocentis sanguinis: in terra autem virum iustum iniustè abscondamus, de medio eum tollamus, sicut infernus viuentem.* Hoc itaque de Domini quoque passione prædicitur. Porro per Ezechielem etiam vita nobis mandata suppeditat. *Anima quæ peccat, morietur: homo autem erit iustus, qui facit iustitiam. Non comedet in montibus, & oculos suos non coniecit in cogitata domus Is-*

D *rael, & vxorem proximi sui non polluerit, & ad mulierem menstruorum tempore non appropinquabit, & hominem vi non opprimet, & pignus debitoris reddet, & rapinam non rapiet, panem suum dabit esurienti, & nudum vestiet. Pecuniam suam non dabit ad vsuram, & commodum non accipiet, & ab iniquitate auertet manum suam, & iustum iudicium faciet inter virum & inter proximum suum. In præceptis meis ambulauit, & iustificationes meas seruauit, vt faceret eas. Iustus hic est. Vita viuet, dicit Dominus.* Hæc continent descriptionem institutionis vitæ Christianorum,

Esa. 48.

Prou. 1.

Ezech. 18

& conuenientem adhortationem ad beatam vitam, præmium beatitatis, vitam æternam.

A λιτείας, καὶ προτροπὴν ἀξιόλογον εἰς μακάριον βίον, ὥρας δὲ ζωΐας, ζωὴν αἰώνιον.

QVOD PER LEGEM & Prophetas Verbum Pædagogi fungeretur officio.

ΟΤΙ ΔΙΑ ΝΟΜΟΥ ΚΑΙ ΠΡΟΦΗΤΩΝ ὁ Λόγος ἐπαιδαγώγει.

CAP. XI.

ΚΕΦΑΛ. ια.

EIVS quidem in homines beneuolentiæ & Pædagogiæ modus, vt à nobis fieri potuit ostensus est. Quocirca ipse seipsum pulcherrime exponens, grano sinapi assimilauit: & verbi quod seminatur, quod in eo inest spiritale, naturamque multiplicem, ac diffusam rationalisque potestatis magnificentiam simul & sanctitatem, & præterea reprehensionis mordacitatem, & repurgandi facultatem; esse id vtile propter acrimoniam significãs. Perexiguum itaque granum, quod allegoricè dicitur, vniuersæ humanæ naturę plurimam salutem largitur. Atque mel quidem, cùm sit dulcissimũ, bilem generat: quemadmodũ quod bonũ est, contẽptum; quod quidem causa est peccandi. Sinapi autẽ & bilem diminuit, hoc est, iram: & phlegma exscindit, hoc est, fastũ ac superbiam. Ex quo verbo vera animæ sanitas æternaque bona temperaturo accedit. Olim itaque per Mosem, Verbum Pædagogi fungebatur officio. Deinde etiam per Prophetas. Est autẽ Moses quoque Propheta. Est enim Lex Pædagogia puerorum insolentium, qui habenis nõ facilè retinẽtur. *Saturati ergo*, inquit, *surrexerunt ludere.* Saturati autẽ Græcè est χορτασθέντες, quasi dicas, fœno repleti, nempe qui à ratione alienam aliměti plenitudinẽ χόρτασμα, hoc est, fœni repletionẽ, nõ autem cibum dixerit. Quoniam autẽ absq; ratione satiati, absque ratione ludebant, propterea ipsos & Lex & timor sequebatur, vt & peccata rescinderet, & ad res honestas recte & ex virtute gerẽdas adhortaretur: aures præparans, vt vero Pędagogo obedirent, qui est, vnum idemque Verbum quod præsentibus accõmodabat se: lege nimirum. Datum, n. dicit Paulus Pædagogum ad Christũ, adeo vt ex hoc apertum sit, vnũ solum, verum, bonum, iustum, ad imaginem & similitudinẽ Patris filium, Iesum, Verbum Dei, esse nostrum Pædagogum:

Matt. 13

Exod. 32

1. Cor. 10

Gal. 13

B ΟΜΕΝ δὴ τύπος τῆς φιλανθρωπίας αὐτοῦ καὶ παιδαγωγίας, ὡς οἷόν, ἡμῖν ὑποδέδεικται. διόπερ παγκάλως αὐτὸς αὐτὸν ἐξηγούμενος, κόκκῳ νάπυος εἰκάσεν. καὶ τὸ σπειρόμενον λόγου τὸ πνευματικόν, καὶ τὸ πολύχρων τῆς φύσεως, καὶ τὸ μεγαλοπρεπὲς ἅμα καὶ βιαίως τῆς δυνάμεως τῆς λογικῆς, σπουδὴ δέ, καὶ τῆς ὑποτιμήσεως τὸ δηκτικόν, καὶ τὸ διακαθαρτικόν, ὀνησιφόρον εἶναι ὑπὸ ὀριμύτητος αἰνιττόμενος. Δι' ὀλίγου γοῦν τὸ κόκκου τὸ ἀλληγορούμενον, πάμπολυ πλοῦν σωτηρίαν ἁπάσῃ χαC ρίζεται τῇ ἀνθρωπότητι. τὸ μὲν οὖν μέλι, γλυκύπικρον ὄν, χολῆς ἐστι γεννητικόν· ὡς τὸ ἀγαθὸν, καταφρονήσεως· ὁ δὲ αἴτιον τοῦ ἁμαρτάνειν· τὸ δὲ νάπυ, καὶ τῆς χολῆς ἐστι μειωτικόν, τουτέστι, τοῦ θυμοῦ καὶ τοῦ φλέγματος ἀφαιρετικόν, τουτέστι τοῦ τύφου· ἐξ οὗ Λόγου ἡ ἀληθὴς τῆς ψυχῆς ὑγεία, καὶ ἡ αἴδεσις εὐκρασία περιγίνεται. πάλαι μὲν οὖν διὰ Μωσέως ὁ Λόγος ἐπαιδαγώγει, ἔπειτα καὶ διὰ προφητῶν. προφήτης δὲ καὶ ὁ Μωσῆς· ὁ γὰρ νόμος, παιδαγωγία παίδων ἐστὶ δυσηνίων. Χορτασθέντες γοῦν, φησιν, ἀνέστησαν παίζειν· τὸ ἄλογον τῆς ἕξεως πλήρωμα, χόρτασμα, οὐ βρῶμα εἰπών. ἐπεὶ δὲ ἀλόγως χορτασθέντες, ἀλόγως ἔπαιζον, διὰ τοῦτο αὐτοῖς καὶ ὁ νόμος καὶ ὁ φόD βος εἵπετο εἰς ἀνακοπὴν ἁμαρτημάτων καὶ προτροπὴν κατορθωμάτων, καταρτίζων εὐκοίαν εἰς τὸ τοῖς ἀληθοῖς παιδαγωγοῦ εὐπείθειαν· εἷς γὰρ ὁ αὐτὸς ὢν Λόγος, πρὸς τὸ κατεπεῖγον ἁρμοτόμενος, τὸν νόμον· δοτέων γάρ, φησὶν ὁ Παῦλος, παιδαγωγὸν εἰς Χριστόν. ὡς ἂν τοῦτου συμφανὲς εἴη ἕνα μόνον δηλονότι, ἀγαθὸν, δίκαιον, καὶ εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν τοῦ παιδὸς ἡμῶν Ἰησοῦ, τὸν Λόγον τοῦ Θεοῦ, παιδαγωγὸν ἡμῶν εἶ.

ᾧ παρέδωκεν ἡμᾶς ὁ Θεὸς, ὡς πατὴρ φιλόστοργος γνησίῳ παιδαγωγῷ παιδαγωγὸν καταθέμενος τὰ παιδία, ἀφραδῶς παραγείλας ἡμῖν· Οὗτός ἐστιν ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητός· αὐτοῦ ἀκούετε. ἀξιόπιστος ὁ θεῖος παιδαγωγὸς, τρισὶ τοῖς καλλίστοις κεκοσμημένος, ἐπιστήμῃ, εὐνοίᾳ, παῤῥησίᾳ· ἐπιστήμῃ μὲν, ὅτι σοφία ἐστὶ πατρικὴ· Πᾶσα σοφία παρὰ Κυρίου, καὶ μετ' αὐτοῦ ἐστιν εἰς τὸν αἰῶνα. παῤῥησίᾳ δὲ, ὅτι Θεὸς καὶ δημιουργός· Πάντα γὰρ δι' αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἕν. εὐνοίᾳ δὲ, ὅτι μόνος ὑπὲρ ἡμῶν ἱερεῖον ἑαυτὸν ἐπιδέδωκεν· Ὁ γὰρ ἀγαθὸς ποιμὴν, τὴν ψυχὴν ἑαυτοῦ τίθησιν ὑπὲρ τῶν προβάτων, καὶ δι' ἕτηκεν. εὔνοια δὲ οὐδὲν ἄλλ' ἢ βούλησίς ἐστιν ἀγαθοῦ τοῦ πλησίον αὐτοῦ χάριν ἐκείνου.

cui nos tradidit Deus, tanquam Pater benevolus vero & germano Pædagogo committens & commendans filios, vt qui nobis dilucide præceperit: *Hic est filius meus dilectus, ipsum audite.* Matt. 17. Fide dignus est diuinus Pædagogus, tribus rebus pulcherrimis ornatus, scientia, benevolentia, dicendi libertate. Scientia quidem, quoniam est paterna Sapientia. *Omnis enim sapientia est à Domino, & cũ eo est in æuum.* Iob. 1. Dicendi autem fiducia, quoniam Deus est & opifex. *Omnia enim per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil.* Benevolentia autem, quoniam solus pro nobis seipsum hostiam tradidit. *Bonus enim pastor animam suam ponit pro ouibus suis, atque adeo eam posuit.* Ephes. 5. Ioan. 10. Benevolentia autem nihil est aliud, quàm voluntas boni proximi sui propter illum.

ΟΤΙ ΑΝΑΛΟΓΩΣ ΤΗ πατρικῇ ἀγαθότητι, κέχρηται ὁ παιδαγωγὸς αὐτοῦ εὐσπλαγχνίᾳ καὶ χρηστότητι.

QVOD PÆDAGOGVS conuenienter paternæ affectionis seueritate & benignitate vsus sit.

ΚΕΦΑΛ. ιβ.

ΤΟΥΤΩΝ ἤδη παρεσκευασμένων, ἑπόμενον ἂν εἴη τὸν παιδαγωγὸν ἡμῶν Ἰησοῦν τὸν βίον ἡμῖν τὸν ἀληθινὸν ὑποτυπώσασθαι, καὶ τὸν ἐν Χριστῷ παιδαγωγῆσαι ἄνθρωπον. ἔστι δὲ ὁ χαρακτηρισμὸς οὐ φοβερὸς ἄγαν αὐτοῦ, οὐδὲ ἔκλυτος κομιδῇ ὑπὸ χρηστότητος. ἐπιτέλλεται δὲ ἅμα καὶ χαρακτηρίζεται ταῖς ἐντολαῖς αὐταῖς ἐκτελεῖν δυνάσθαι. καί μοι δοκεῖ αὐτὸς ἐκεῖνος πλάσαι μὲν τὸν ἄνθρωπον ἐκ χοός· ἁγιάσαι δὲ ὕδατι· αὐξῆσαι δὲ πνεύματι· παιδαγωγῆσαι δὲ ῥήματι, εἰς ὑποθήκαις καὶ σωτηρίαν, ἁγίαις ἐντολαῖς κατευθύνων, ἵνα δὴ τὸν γηγενῆ εἰς ἄνω καὶ ἐπουράνιον μεταπλάσας ἐκ παρουσίας ἄνθρωπον, ἐκείνῳ τῷ θείκῃ μάλιστα πληρώσῃ φωνῇ· Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα καὶ καθ' ὁμοίωσιν ἡμῶν. καὶ δὴ γέγονεν ὁ Χριστὸς τοῦτο πλήρες, ὅπερ εἶπεν ὁ Θεός· ὁ δὲ ἄλλος ἄνθρωπος. κατ' μόνην νοσπαι τὴν εἰκόνα. ἡμεῖς δὲ, ὦ παῖδες ἀγαθοῦ πατρὸς,

CAP. XII.

HIs iam peractis, consequens fuerit, vt Pædagogus noster Iesus vitam nobis veram describat, & qui in Christo est hominem more Pædagogi instituat. Est autem forma eius ac character, neque admodum difficilis, nec præ benignitate vsque adeo dissolutus. Simul autem mandat, & mandatorum characteres ita imprimit, vt ea possint perficere. Atque mihi quidem is ipse videtur hominem finxisse ex puluere: aqua autem regenerasse: spiritu verò auxisse: Verbo autem, Pædagogi instar, instituisse, ad filiorum adoptionem & salutem sanctis præceptis dirigens, vt cum terra genitum in sanctum & supercœlestem hominem suo aduentu transformasset, diuinam illam vocem maximè impleret: *Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram.* Genes. 1. Atque fuit quidem Christus hoc plenum quod dixit Deus. Alius autem homo intelligitur per solam imaginem. Nos autem, ô boni Patris filij,

alumni boni Pædagogi, Patris voluntatem impleamus, Verbum audiamus, & vere ſalutarem Seruatoris noſtri vitam exprimamus: hic iam meditantes cœleſtem vitæ agendæ formam, per quam effecti dij, ſemper germinante lætitia & incorrupto boni odoris vnguento inungamur, euidens incorruptionis indicium habentes vitæ Domini formam, & Dei veſtigia perſequentes: cui ſoli conuenit conſiderare, atque adeo cui curæ eſt quomodo & quanam ratione futura ſit vita hominum ſanior. Quinetiam ad hoc vt victu facile contenti ſimus, & quæ ſunt ſuperuacanea negligamus, accinctique & expediti & ad bonæ vitæ æternitatem parati ſimus, nos præparat, vnumquemque noſtrum eſſe ipſum ſui ipſius penum docens: *Ne ſolliciti enim*, inquit, *ſitis de craſtino*: dicens oportere eum qui in Chriſti numerum relatus eſt, ſua ſorte contentum, ſibi per ſe ſeruientem, & cui in diem ſatis ſit victum deligere. Non enim in bello, ſed in pace inſtituimur. Ac bello quidem magno apparatu opus eſt, magnoque & profuſo ſumptu egent delitiæ: Pax autem & dilectio, ſimplices & quæ lites ac negotia fugiunt ſorores, non armis, neque profuſo apparatu indigent. Nutrimentum eis Verbum eſt Verbum autem is eſt cui & demonſtrandi & docendi principatus obtigit, à quo frugalitatem, ſimplicitatem, à faſtuque alienationem, libertatis amorem, benignitatem & honeſti ſtudium ediſcimus. Id, etſi vno Verbo cum virtutis coniunctione Deo ſimiles reddimur, non ad ſocordiam ac negligentiam oportet traducere, ſed elabora, & ne defatigeris: eris enim qualis non ſperas, neque vero coniicere potueris. Quemadmodum autem philoſophorum quidem eſt alia viuendi ratio, alia vero oratorum, alia autem luctatorum: ita eſt generoſa ac liberalis affectio, liberæ animi voluntati quæ honeſti eſt ſtudioſa, conueniens, quæ acceſſit ex Chriſti Pædagogia, & qui operari docti ſunt, honeſti & graues inceſſus & accubitus, nutritio & ſomnus, cubituſque & viuendi ratio, & reliqua diſciplina. Non eſt enim nimis intenſa ac vehemens eiuſmodi Verbi educatio, ſed moderata, & quæ iuſto ac recto tenore conſiſtat. Hac etiam ratione Seruator, Verbum dictus eſt, qui hęc hominibus verbalia & rationalia medicamenta ad ſalutem, vt bono ac integro ſenſu præditi eſſemus, inuenit, oportunitatē quidem obſeruās,

Matt. 6

A ἀγαθοῦ παιδαγωγοῦ θρέμματα, πληρώσωμεν τὸ θέλημα τοῦ πατρός, ἀκούσωμεν τοῦ Λόγου, καὶ τὸν σωτήριον ὄντως ἀναμαξώμεθα τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν βίον· ἐνθένδε ἤδη τοῖς ἐπουρανίοις μεταβάντες πολιτεύμασι, καθ' ἃ ἐκπορευόμενοι, τὸ ἀθάλες εὐφροσύνης ἀκήρατον διωδίας ἐπαλειφώμεθα χρίσμα, σφραγὶς ἀποδεῖγμα ἀφθαρσίας τὴν πολιτείαν ἔχοντες τοῦ Κυρίου, καὶ τὰ ἴχνη τοῦ Θεοῦ διώκοντες· ᾧ μόνῳ προσήκει σκοπεῖν, καὶ δι' ὃ μόνῳ πῶς καὶ τίνα τρόπον ὑγιεινότερος ἔσται ὁ τῶν ἀνθρώπων βίος γνοίητε. Ἀλλὰ καὶ πρὸς αὐτάρκειαν τοῦ βίου, καὶ ἀπερισπότητα, ἔτι τε εὔζωνόν τε καὶ εὔλυτον ὁδοιπορικὴν ἑτοιμότητα, εἰς ἀϊδιότητα εὐζωΐας, παιδαγωγεῖ, αὐτὸν αὑτοῦ ἕκαστον ἡμῶν ταμίαν εἶναι διδάσκων. Μὴ γὰρ μεριμνᾶτε, φησι, περὶ τῆς αὔριον· χρῆσιν λέγων τὸν ἀποκεκαμμένον Χριστῷ, αὐτάρκη, καὶ ἀπερίσπαστον, καὶ πρὸς ἔτι ἐφήμερον ἐπιτηδεύσαι βίον. οὐ γὰρ ἐν πολέμῳ, ἀλλ' ἐν εἰρήνῃ παιδαγωγούμεθα. πολέμου μὲν ὄντος, πολλῆς δεῖ τῆς παρασκευῆς. δαψιλείας τε χρῄζει ἡ τρυφή· εἰρήνη δὲ ἡ ἀγάπη, ἀφελεῖς καὶ ἀπερίσπαστοι ἀδελφαί, οὐχ ὅπλων B δέονται, οὐ παρασκευῆς ἀσώτου· Λόγος ἐστὶν αὐτοῖς ἡ τροφή. ὁ δὲ τοῦ διδακτικὴν καὶ παιδευτικὴν ἡγεμονίαν κεκληρωμένος Λόγος, παρ' οὗ τὸ εὐτελές τε καὶ ἄτυφον, καὶ τὸ ὅλον φιλελεύθερον, καὶ φιλάνθρωπον φιλόκαλόν τε ἐκμανθάνομεν· τοῦτον εἰ καὶ ἑνὶ λόγῳ μετ' οἰκειότητος ἀρετῆς ἐξομοιούμενοι τῷ Θεῷ, οὐκ εἰς ἀκηδίαν καὶ ῥᾳθυμίαν μεταχωρεῖν δεῖ· ἀλλ' ἐκπόνει, καὶ μὴ ἀπόκαμνε· ἔσῃ γὰρ οἷος οὐκ ἐλπίζεις, οὐδ' εἰκάσαι δυνατὸς εἶ. ὡς δὲ ἔστι τις ἄλλη μὲν, φιλοσόφων ἀγωγή· ἄλλη δὲ, ῥητόρων· παλαιστῶν δὲ ἄλλη· οὕτως ἔστι γυναικὸς ἦθος φιλοκάλῳ προαιρέσει καλὸν ἦλος, ἐκ τῆς Χριστοῦ παιδαγωγίας προσγινόμενον, καὶ τὰ τῆς ἐνεργείας πεπαιδευμένας, σεμνὰς διαφορήσεσι, πορείᾳ τε καὶ κατακλίσει, καὶ τροφῇ, καὶ ὕπνῳ, καὶ κοίτῃ, καὶ διαίτῃ, καὶ ἡ λοιπὴ παιδεία. Οὐ γὰρ ὑπέρτονος ἡ τοιάδε ἀγωγὴ τοῦ Λόγου, ἀλλ' εὔτονος. Τοιοῦτον οὖν καὶ Σωτὴρ ὁ Λόγος κέκληται· ὁ τὰ λογικὰ ταῦτα ἐξευρὼν ἀνθρώποις εἰς εὐαρμοστοίαν καὶ σωτηρίαν φάρμακα· ὑπηρετῶν μὲν τῇ εὐεξίᾳ,

ἐλέγχων δὲ τὸ βλάβος, καὶ τὰς αἰτίας τῶν παθῶν διηρθρωμένος, καὶ τὰς ῥίζας τῶν ἀλόγων ἐπιθυμιῶν ἐκτεμνόμενος, ὧν μὲν ἀπέχεσθαι δεῖ, παραγγέλλων μηδὲν ὅλως ἀπέχεσθαι δεῖ, τὰς ἀντιδότους δὲ ἁπάσας τῆς σωτηρίας τοῖς νοσοῦσι προσφέρων· τοῦτο γὰρ ὅ μέγιστον καὶ βασιλικώτατον ἔργον τοῦ Θεοῦ, σώζειν τὸν ἀνθρωπότητα. τῷ μὲν οὖν ἰατρῷ οὐδὲ πρὸς ὑγείαν συμβουλεύοντι, ἄχθονται οἱ κάμνοντες· τῷ δὲ παιδαγωγῷ τῷ θείῳ, πῶς οὐκ ἀν ὁμολογήσαιμεν τὴν μεγίστην χάριν, μὴ σιωπῶντι, μηδὲ προενθυμουμένῳ τὰς εἰς ἀπώλειαν φερούσας ἀπειλάς, ἀλλὰ καὶ ταύτας διελέγχοντι, καὶ τὰς ὁρμὰς τὰς εἰς αὐτὰς A B ἀφορμαινούσας ἀνακόπτοντι, καὶ τὰς καθηκούσας πρὸς τὸν ὀρθὸν πολιτείαν ὑποθημοσύνας ὑποδιδάσκοντι. πλείστην ἄρα ὁμολογητέον χάριν αὐτῷ. Ὁ γάρ τοι ζῷον ὁ λογικόν, τὸν ἄνθρωπον λέγω, ἄλλο τι φαμὲν ἢ θεάσασθαι τὸ θεῖον δεῖν· θεάσασθαι δὲ καὶ τὸν ἀνθρώπινον φύσιν φημὶ χρεών, ζῆν τε ὡς ὑφηγεῖται ἡ ἀλήθεια· ἀγαμένους ὑπερφυῶς τὸν τε παιδαγωγὸν αὐτὸν, καὶ τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ, ὡς πρέποντα ἀλλήλοις ὄντα καὶ ἁρμόττοντα. καθ' ἣν εἰκόνα καὶ ἡμᾶς ἁρμοσαμένους χρὴ σοφᾶς ἀνδρὶ πρὸς τὸν παιδαγωγὸν σύμφωνον τὸν λόγον ποιησαμένους τοῖς ἔργοις τοῦ ὄντι ζῆν. C

detrimentum autem & ostensionem arguens, & affectionum animi causas exponens, & à ratione alienarum cupiditatum radices excindens, à quibus quidem abstinere oporteat præcipiens, omnia autem salutis antidota ægrotantibus exhibens. Hoc est enim maximum & maximè regium Dei opus, humanam seruare naturam. At medico quidem, qui nihil quod ad salutem faciat, cõsulit, ægroti succensent: diuino autem Pædagogo, quomodo non maximas se habere gratias fatebuntur, qui minime taceat, nec animi penetralibus contineat minas quæ ferunt ad exitium? sed & eas arguat, & quæ ad eas tendunt appetitiones excindat, & quæ ad rectam reipublicæ administrationem pertinent edoceat. Magnæ ergo illi sunt agendæ gratiæ. Ratione enim præditum animal, hominem inquam, aliquidne aliud dicimus quàm oportere id quod est diuinum contemplari? Porro autem humanam quoque naturam dico eum oportere considerare, & ita viuere, vt iubet & dictat veritas, & ipsum Pædagogum, & eius præcepta mirandum in modum admirantes, vt quæ inter se congruant & conueniant. Cui conuenienter imagini ac similitudini oportet nos quoque, cum nos ipsos Pædagogo adaptauerimus, ita viuere, vt factis oratio reuera conueniat.

ΟΤΙ ΩΣ ΤΟ ΚΑΤΟΡΘΩΜΑ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ὈΡΘΟΝ ΓΙΝΕΤΑΙ ΛΟΓΟΝ, ΟὕΤΩΣ ΠΑΛΙΝ Τὸ ἁΜΑΡΤΗΜΑ ΠΑΡΑ ΤΟΝ ΛΟΓΟΝ.

QVOD QVEMADMODUM id quod rectè & ex virtute geritur, fit ex recta ratione, ita rursus peccatum præter rationem.

ΚΕΦΑΛ. ιγ.

CAP. XIII.

ΠΑΝ ὃ παρὰ τὸν λόγον τὸν ὀρθὸν, τοῦτο ἁμάρτημά ἐστι. αὐτίκα μοι τὰ πάθη τὰ γυμνικώτατα, ὧδέ πως ὁρίζεσθαι ἀξιοῦσιν οἱ φιλόσοφοι· τὴν μὲν ἐπιθυμίαν, ὄρεξιν ἀπειθῆ λόγῳ· τὸν δὲ φόβον, ἔκλειψιν ἀπειθῆ λόγῳ· ἡδονὴν δὲ, ἔκφρασιν ψυχῆς ἀπειθῆ λόγῳ. Εἰ τοίνυν ἡ πρὸς τὸν λόγον ἀπείθεια, ἁμαρτίας ἐστὶ γυμνητική, πῶς οὐχὶ ἐξ ἀνάγκης ἡ τοῦ λόγου ὑπακοὴ, ἣν δὴ πίστιν φαμὲν, τοῦ καλουμένου καθήκοντος ἔσται ποιητική; D

QVICQVID est præter rectam rationem, id est peccatum. Iam vero generales animi affectiones seu perturbationes hoc modo definiendas cẽsent philosophi. Cupiditatẽ quidem, appetitionem, quæ non paret rationi: Metum autem, dissolutionẽ quæ non paret rationi. Voluptatẽ autẽ, elationẽ animæ quę non paret rationi. Si ergo quæ in ipsam rationẽ, qui est Dei filius, inobediẽtia cõmittitur, peccatũ generat, quomodo nõ necessario rationis obedientia, quam quidem fidem dicimus, parit ac procreat id quod vocatur honestum ac decorum?

Ipsa enim virtus, est animæ concinna & congrua affectio, quæ rationi subijcitur per totam vitam. Quinetiam, quod est supremum omnium, ipsam Philosophiam definiunt, studium rectę rationis; adeo vt sit necessario delictum, quicquid fit propter errorem rationis, & merito Græcè vocetur ἁμάρτημα, hoc est, erratum, quod etiam peccatum significat. Hier. 5 Iam enim, quando primus homo peccauit, & Deo non obedit: Et iumentis, inquit, assimilatus est homo, qui præter rationem aberrasset; merito rationis expers existimatus comparatur iumentis. Hinc etiam dicit Sapientia: *Equus ad coitum libidinosus, & adulter irrationali iumento assimilatus.* Et ideo subiungit: *Quocunque super eum sedente hinnit* Non amplius, inquit, homo loquitur. Non est enim amplius particeps rationis, qui peccat præter rationem: est autem expers rationis bellua, dedita cupiditatibus, cui omnes voluptates insident. Quod ex rationis autem obedientia rectè & ex virtute geritur, κατόρθωμα & καθῆκον, hoc est, quod congruit & conuenit, nempè officium, vocant Stoici. Quod autem καθῆκον, est κατόρθωμα. Obedientia autem fundatur mandatis. Eæ autē monitionibus, quæ cū sint eædem, veritatem sibi scopum proponentes, ad extremum expetendum, qui finis putatur, instituunt, Pietatis autem ac religionis finis est æterna in Deo requies. Æui autem seu æternitatis principium, est noster finis. Quod est itaque in pietate honestum rectéque & ex virtute factum, id quod decet ac conuenit, nēpe officium, operibus efficit. Vnde officia merito in actionibus, non autem in dictionibus consistunt. Et est Christiani quidem actio, rationalis animæ operatio, ex sincero ac prudenti iudicio & appetitione veritatis, quæ per coniūctum & in partem veniens, peragitur corpus. Quod decet autem ac conuenit, officiū inquam, est quæ in vita Deum & Christum sequitur voluntas vna, quæ se propter vitam æternam rectè & ex virtute gerit. Etenim Christianorū vita quam nūc instituimus, est quædam rationalium quasi actionum cōstitutio: hoc est, eorum quæ à ratione docētur, stabilis & quæ labi nesciat operatio, quam quidem fidē appellauimus. Hæc constitutio mandata Domini, quæ cū sint diuinę sentētię, monita spiritalia, nobis ipsis scriptæ sunt, vt quæ & nobis ipsis & proximis bene quadrent Quinetiam ipsæ quoque ad nos reuertuntur.

A καὶ γὰρ ἡ ἀρετὴ αὐτὴ, ἀληθεύσεις ἔστι ψυχῆς, σύμφωνος ὑπὸ τοῦ λόγου περὶ ὅλον τὸν βίον. Ναὶ μὴν τὸ κορυφαιότατον, αὐτὴν φιλοσοφίαν, ἐπιτήδευσιν λόγου ὀρθότητος ἀποδιδόασιν· ὡς ἐξ ἀνάγκης εἶναι τὸ πλημμελούμενον πᾶν ἁμαρτίαν γινόμενον· καὶ εἰκότως καλεῖσθαι ἁμάρτημα. αὐτίκα γοῦν ὅτε ἥμαρτεν ὁ πρῶτος ἄνθρωπος, καὶ ἠπείθησε τοῦ Θεοῦ· Καὶ παρωμοιώθη, φησὶ, τοῖς κτήνεσιν ὁ ἄνθρωπος παρὰ τὸν λόγον ἐξαμαρτών· εἰκότως ἄλογος νομισθεὶς, εἰκάζεται κτήνεσιν. ὑπερθεν καὶ ἡ Σοφία λέγει· Ἵππος εἰς ὀχείαν ὁ φιλήδονος, καὶ μοιχὸς ἀλογίστῳ κτήνει παρομοιωθείς· ἀφ' ὧν καὶ ἐπιφέρει· Πάντως ὑποκάτω ἐπικαθημένου χρεμετίζει· τοιοῦτο, φησὶ, λαλεῖ ὁ ἄνθρωπος· οὐ γάρ ἐστι λογικὸς ἔτι, ὁ παρὰ λόγον ἁμαρτάνων· θηρίον δὲ δὴ ἄλογον, ἕκδοτον ἐπιθυμίαις, ᾧ πᾶσαι ἐπικάθηνται ἡδοναί. Τὸ δὲ κατορθούμενον κατὰ τὴν τοῦ λόγου ὑπακοὴν, κατόρθωμα καὶ καθῆκον Στωϊκοὶ ὀνομάζουσι παῖδες· Τὸ μὲν οὖν καθῆκον, κατόρθωμά ἐστι· ὑπακοὴ δὲ

B ἐπιλογίσεται ἐντολαῖς· αὗται δὲ, ταῖς ὑποθήκαις αἱ αὐταὶ οὖσαι, τὴν ἀλήθειαν ἔχουσαι σκοπὸν, ὅπερ ἔσχατον ὀρεκτὸν, ὃ τέλος νομίζουσι, παιδαγωγοῦσι· τέλος δέ ἐστιν εὐσεβείας, ἡ ἀΐδιος ἀνάπαυσις ἐν τῷ Θεῷ· τοῦ δὲ αἰῶνός ἐστιν ἀρχὴ, ὃ ἡμέτερον τέλος. Τὸ μὲν τοι τῆς εὐσεβείας κατόρθωμα, δι' ἔργων τὸ καθῆκον ἐκτελεῖ· ὅθεν εἰκότως τὰ καθήκοντα περὶ τὰς πράξεις, οὐ τὰς λέξεις, ἐπιτελεῖσθαι. καὶ ἔστιν ἡ μὲν πρᾶξις ἡ τοῦ Χριστιανοῦ, ψυχῆς ἐνέργεια λογικῆς, μετὰ κρίσεως ἀρίστης καὶ ὄρεξιν ἀληθείας, ἀφ' οὗ συμφυοῦς καὶ συναγωνιστοῦ σώματος ἐκτελουμένη·

D καθῆκον δὲ, ἀκόλουθον ἐν τῷ βίῳ, Θεῷ καὶ Χριστῷ βούλημα, ἐκκατορθούμενον αἰδίῳ ζωῇ· καὶ γὰρ ὁ βίος ὁ Χριστιανοῦ, ὃν παιδαγωγούμεθα νῦν, σύστημά τί ἐστι λογικῶν πράξεων· τυπέσι, τῶν ὑπὸ τοῦ λόγου διδασκομένων, ἀληθοπλαστος ἐνέργεια· ἣν δὴ πίστιν κεκλήκαμεν. Τὸ δὲ σύστημα, ἐπιτελεῖ κυριακή· αἱ δὴ, δόξαν οὖσαι θεϊκὴ, καὶ, ὑποθῆκαι πνευματικαὶ, ἡμῖν αὗται ἀναγεγράφαται, πρός τε ἡμᾶς αὗται, καὶ πρὸς τοὺς πέλας οὕτω· καὶ δὴ καὶ αὗται αὖθις πρὸς ἡμᾶς ἀντιστρέφουσι·

καθάπερ πρὸς τὸν βάλλοντα ἡ σφαῖρα, διὰ τὴν ἀντιτυπίαν παλινδρομοῦσα· ὅθεν καὶ ἔστιν ἀναγκαῖα τὰ καθήκοντα εἰς παιδαγωγίαν θεϊκὴν, ὡς ὑπὸ Θεοῦ παρηγγελμένα, καὶ εἰς σωτηρίαν πεπορισμένα. καὶ ἐπεὶ τῶν ἀναγκαίων, τὰ μὲν, πρὸς τὸ ζῆν ἐστι τὸ ἐνταῦθα μόνον· τὰ δὲ, ἔνθεν πρὸς τὸ εὖ ζῆν ἐκεῖσε ἀναπτεροῖ· ἀναλόγως καὶ τῶν καθηκόντων, τὰ μὲν, πρὸς τὸ ζῆν· τὰ δὲ, πρὸς τὸ εὖ ζῆν διατάττεται. ὅσα μὲν οὖν πρὸς τὸ ἐθνικὸν ζῆν παραγγέλλεται, ταῦτα καὶ παρὰ τοῖς πολλοῖς δεδήμευται· ἃ δὲ πρὸς τὸ εὖ ζῆν ἁρμόττει, ἐξ ὧν τὸ ἀΐδιον ἐκεῖνο περιγίνεται ζῆν, ταῦτα δὲ ἐν ὑπογραφῆς μέρει ἐξ αὐτῶν ἀναλεγομένοις τῶν γραφῶν, ἐξέστω σκοπεῖν.

A sicut pila quæ propter repercussionem ad eum qui iacit recurrit. Vnde etiam sunt ea quæ decent ac conueniunt, nempe officia ad diuinam Pædagogiam necessaria, vt quæ à Deo præcepta & ad salutem tradita sunt. Et quoniam eorum quæ sunt necessaria, alia quidem solum ad vitam hic agendam pertinent, alia verò hic vt illic benè viuamus, erigunt & extollunt: conuenienter quoque officiorum, hæc quidem ad viuendum, illa verò ad rectè viuendum ordinandum. Quæcunque ergo ad gentiliter viuendum præcipiuntur, ea vulgo apud multos publicata sunt. Quæ autem ad benè viuendum conueniunt, ex quibus æterna illa vita acquiritur, ea hic veluti adumbrata ex ipsis scripturis colligemus ac considerabimus.

ΚΛΗΜΕΝΤΟΣ ΤΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΩΣ ΠΑΙΔΑΓΩΓΟΣ.

ΒΙΒΛΙΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ.

CLEMENTIS ALEXANDRINI PAEDAGOGVS.

LIBER SECVNDVS.

LIBRI SECVNDI capita.

1. *Quomodo in alimentis versari oporteat.*
2. *Quomodo in potu se gerere oporteat.*
3. *Quòd in sumptuosam vasorum suppellectilem non sit studium conferendum.*
4. *Quomodo in conuiuijs se recreare oporteat.*
5. *De risu.*
6. *De turpiloquio.*
7. *Quænam obseruare oporteat eos qui honestè simul viuunt.*
8. *An vnguentis & coronis vtendum sit.*
9. *Quomodo se in somno gerere oporteat.*
10. *Quænam de procreatione liberorum tractanda sint.*
11. *De calceamentis.*
12. *Quòd non oporteat gemmas & aureum ornatum stupere & admirari.*

ΤΑΔΕ ΠΕΡΙΕΧΕΙ βιβλίον δεύτερον.

α. Πῶς χρὴ περὶ τὰς τροφὰς διαιτᾶσθαι.

β. Πῶς τοῦ ποτοῦ χρηστέον.

γ. Ὅτι οὐ χρὴ περὶ τὴν πολυτέλειαν τῶν σκευῶν σπουδάζειν.

δ. Πῶς χρὴ περὶ τὰς ἑστιάσεις αὐλίζεσθαι.

ε. Περὶ γέλωτος.

ϛ. Περὶ αἰσχρολογίας.

ζ. Τίνα χρὴ φυλάττεσθαι τοὺς ἀστείους συμβιοῦντας.

η. Εἰ μύροις καὶ στεφάνοις χρηστέον.

θ. Πῶς τοῦ ὕπνου χρηστέον.

ι. Τίνα διαληπτέον περὶ παιδοποιίας.

ια. Περὶ ὑποδέσεως.

ιβ. Ὅτι οὐ χρὴ περὶ τοὺς λίθους καὶ τὸν χρυσοῦν ἐπιτηδᾶν κόσμον.

A

ΠΩΣ ΠΕΡΙ ΤΑΣ ΤΡΟΦΑΣ ἀναστρεπτέον.

ΚΕΦΑΛ. α'.

ΕΧΟΜΕΝΟΙΣ τοίνυν τοῦ σκοποῦ, καὶ τὰς γραφὰς πρὸς τὸ βιωφελὲς τῆς παιδαγωγίας ἐκλεγομένοις, ὁποῖόν τινα εἶναι χρὴ πᾶν ὅλον τὸν βίον τὸν Χριστιανὸν καλούμενον, κεφαλαιωδῶς ὑπογραπτέον. ἀρκτέον οὖν ἡμῖν ἀφ' ἡμῶν αὐτῶν, καὶ ὅπως ἁρμόττειν γε χρή. Στοχαζομένοις τοίνυν τῆς συμμετρίας τοῦ συντάγματος, ὁποῖόν τινα τῷ ἑαυτοῦ σώματι ἕκαστον ἡμῶν προσφέρεσθαι, μᾶλλον δὲ ὅπως αὐτὸ πατευθύνειν χρὴ, λεκτέον· ὁπόταν γὰρ τις ἀπὸ τῶν ἐκτὸς, καὶ αὐτῆς ἔτι τῆς τοῦ σώματος ἀγωγῆς, ἐπὶ τὴν διάνοιαν ἀναχθεὶς ὑπὸ τοῦ λόγου, τὴν θεωρίαν τῶν κατὰ τὸν ἄνθρωπον συμβαινόντων, κατὰ φύσιν ἀκριβῶς ἐκμάθη, εἴσεται μὴ σπουδάζειν μὲν περὶ τὰ ἐκτός· τὸ δὲ ἴδιον τοῦ ἀνθρώπου, τὸ ὄμμα τῆς ψυχῆς ἐκκαθαίρειν· ἁγνίζειν δὲ καὶ τὴν σάρκα αὐτῆς. ὁ γὰρ ἐκείνων καθαρῶς ἀπολυθεὶς δι' ὧν ἔτι χοῦς ἐστι, τί ἂν ἄλλο προὐργιαίτερον ἑαυτοῦ ἔχοι, πρὸς τὸ ὁδῷ ἐλθεῖν ἐπὶ τὴν κατάληψιν τοῦ Θεοῦ; οἱ μὲν δὴ ἄλλοι ἄνθρωποι ζῶσιν ἵνα ἐσθίωσιν, ὥσπερ ἀμέλει καὶ τὰ ἄλογα ζῶα, οἷς οὐδὲν ἀλλ' ἢ γαστήρ ἐστιν ὁ βίος· ἡμῖν δὲ ὁ παιδαγωγὸς ἐσθίειν παραγγέλλει, ἵνα ζῶμεν. οὔτε γὰρ ἔργον ἡμῖν ἡ τροφὴ, οὔτε σκοπὸς ἡδονή· ὑπὲρ δὲ τῆς ἐνταῦθα διαμονῆς, ἣν ὁ λόγος εἰς ἀφθαρσίαν παιδαγωγεῖ· διὸ καὶ ἐκκρίνεται ἡ τροφή· ἁπλῆ δὲ αὕτη καὶ ἀπερίεργος ἀληθεία, καταλλήλως ἁπλοῖς καὶ ἀπερίεργοις ἁρμόζουσα παιδίοις, ὡς ἂν εἰς τὸ ζῆν, οὐκ εἰς τρυφὴν ἐπιτήδειος. τὸ δὲ ἐκ δυοῖν τὸ ζῆν τοῦτο, ὑγείας τε καὶ ἰσχύος, σύγκειται· οἷς μάλιστα καταλλήλων τῆς τροφῆς τὸ εὔκολον· εἴς τε τὰς ἀναδόσεις καὶ τὴν τοῦ

QVOMODO IN ALIMENTIS VERSARI OPORTEAT.

CAP. I.

PROPOSITVM itaque institutum ac scopum sequentibus, & scripturas ad eam Pædagogiæ partem, quæ vitæ vtilis futura est deligentibus: qualem esse in tota vita eum qui Christianus dicitur, oporteat, summatim describēdum est. Nobis igitur à nobis ipsis incipiendum est, & quomodo nos componere ac moderari oporteat. Habita ergo operis nostri, commodęque illius dispositionis ratione, quemadmodum vnumquodque nostrûm se in suum corpus gerere, vel potius quomodo id dirigere oporteat, dicendum est. Quando enim quis à rebus externis, & ab ipsa pręterea eductione corporis ad mentem à ratione deductus, eorum quæ in homine secūdum naturam eueniunt contemplationem accuratè perfectéque didicerit, sciet non esse studium in res externas conferendum: hominis autem esse proprium, animæ expurgare oculum, castamque & sanctam carnem suam tueri. Qui enim ab illis purè emundatus exolutúsque fuerit per quæ est adhuc puluis, quidnā aliud cōmodius habere poterit, ad hoc, vt recta via ad Dei procedat cōprehēsionem? Atque alij quidem homines viuunt vt comedant, quod certè etiā rationis expertibus euenit animantibus, quibus nihil aliud quàm venter vita est: nobis autem Pædagogus præcipit comesse vt viuamus, neque enim nostrum nutritio munus est, neque institutum scopusve noster voluptas: sed ea nutritio est propter nostram hîc mansionem, quam ad incorruptionem ratio instituit: & ideo secernitur ac seligitur alimentum. Est autem ipsum simplex, & non nimio studio comparanda nimisue curiosa, sed simplicibus & minimè curiosis pueris apta & apposita veritas, vtpote quod ad viuendum, non ad lautitias delitiasque aptū sit. Ipsum autem viuere, ex duobus, sanitate scilicet & viribus, constituitur, quibus maximè cōuenit alimēti facilitas, vt quod & ad digestionem &

corpotis leuitatem ſit vtile: ex quibus incrementum, ſanitas, & iuſtæ vires, non autem iniuſtæ, lubricæ, & miſeræ, quales ſunt quæ Athletis ex illa ſua edendi neceſſitate obueniunt. Sunt itaque multiplices qualitates reſpuendæ, quæ varia detrimenta pariunt, malas corporum habitudines, ſtomachorum ſubuerſiones, cùm corruptus & conſtupratus ſit guſtus, miſera & infauſta quadam condiendi arte, & inani in faciendis bellariis artificio. Audent enim appellare nutritionem, ſtudium delitiarium, quod in noxias voluptates dilabitur. Antiphanes autem Delius medicus vel vnam hanc dixit eſſe morborum cauſam, ciborum varietatem: cùm qui veritatem ægrè ferunt, multiplici neſcio qua vana gloria frugalem & moderatum victum abiurent, & tranſmarinas eſcas anxiè perquirant. Ac mihi quidem morbi eorum miſereri lubet: ipſos autem non pudet ſuas decantare delicias: cùm enim in freto ſunt Siculo, murænas anxio & ſollicito animo perquirunt, & Mæandri anguillas, & qui in Melo ſunt hœdos, & qui in Sciatho mugiles, Pelori conchas, & Abydena oſtrea, nec mænas quæ ſunt in Lipara prætermittunt, nec bolum Mantinicum, nec betas quæ ſunt apud Aſcræos, & pectines exquirunt Methymnæos, & lingulacas Atticas, & turdos Daphnios, & carias Chelidonias, propter quas in Græciam cum quinquies mille millibus infelix Perſa profectus eſt: Phaſidis aues præterea coëmũt, attagenas Ægyptias, Medicum pauonem. Hæc condimentis immutantes, ij qui ſunt gulæ dediti, obſoniis inhiant, quæcunque tellus, & profunda Ponti, immenſaque alit latitudo aëris, ingluuiei ea ſuæ comparantes. Videntur reuera hi inſatiabiles, & ſoliciti ac anxij ciborum indagatores, ad delitias ac voluptates ſuas mundum irretire, ſibilantibus ſartaginibus vndique circunſtrepentes, & circa cochlear & mortarium totam vitam ſuam conſumentes, edaces atque adeo omniuori homines, materiam ignis inſtar apprehendentes. Quinetiam facilem & parabilem cibum, nempe panem effœminant, id quod in frumento nutrit maximè excribrantes, vt quod eſt alimenti neceſſarium, ſit probrum voluptatis. Apud homines autem nullum habet terminum delicata ingluuies. In liba enim placentas & bellaria prouecta eſt, metendarum & cœnæ multos excogitans appendices,

σώματος κουφότητα χρησιμεδον· ἐξ ὧν αὔξησίς τε καὶ ὑγεία, καὶ ἰσχὺς δικαία, οὐχὶ ὃ ἄδικος ἢ σφοδρὰ καὶ ἀθλία, ὡς ἡ τῶν ἀθλητῶν, ἐξ ἀναγκοφαγίας ἐκγινέσθαι. αἱ μὲν οὖν πολυφδεῖς ποιότητες ἀποπυτέαι, ποικίλας ἐλίκτουσα βλάβας· καχεξίας σφιγξί, ἀναθρεπὰς στομάχων, ἀνατρυδούσης τῆς γεύσεως ὑπό τινος κακοδαίμονος τέχνης τῆς ὀψαρτυτικῆς, καὶ τῆς ἀμφὶ τὰ πέμματα μαγειροτεχνίας. ἐφιῶ γὰρ τολμῶσι καλεῖν, τὴν ὀνυφὰς ὀπιτήδευσιν, εἰς ἡδονὰς ὀπιλαθῆς ὁλισθαίνουσαν. Ἀντιφάνης δὲ ὁ Δήλιος ἰατρὸς, καὶ μίαν τῶν νόσων αἰτίαν ταύτην εἰρηκεν τῶν ἐδεσμῶν τὴν πολυφδίαν· τῶν μὲν τὴν ἀλήθειαν δυσφερεσιώτων, κενοδοξία ποικίλη, ὃ σῶφρον τῆς Δηλίτης ἐξομνυμένων, καὶ τὰς ἀφθόντους πολυτραγημονοιώτων ἐδωδάς. κἀμοὶ μὲν ἔλεος ὑπεισι τὰ νόσω· οἱ δ', ἐξυμνῆν οὐκ αἰσχύνονται τὰς σφετέρας ἡδυπαθείας, τὰς ἐν τῷ πορθμῷ τῷ Σικελικῷ σμυραίνας πολυτραγημονοῦντες· τὰς ἐγχέλεις τὰς Μαιανδρείους· καὶ τοὺς ἐν Μήλῳ ἐείφους· καὶ τοὺς ἐν Σκιάθῳ κεστρεῖς· καὶ τὰς Πελωρίδας κόγχας· καὶ τὰ ὄστρεα τὰ Ἀβυδηνὰ· οὐ παραλείποντες δὲ τὰς ἐν Λιπάρᾳ μαινίδας, οὐδὲ τὸν γογγύλον τὸν Μαντινικὸν· ἀλλὰ οὐδὲ τὰ τῶν τοῖς Ἀσπενδίοις τευτλα· κτένας τε ἐκζητοῦσι Μηθυμναίους· καὶ ψήττας Ἀττικὰς· καὶ τὰς Δαφνίους κίχλας· Χελιδονίους τε ἰγδάδας, δι' ἃς εἰς Ἑλλάδα πεντακοσίαις ἅμα μυριάσιν ὁ κακοδαίμων ἐστείλατο Πέρσης. ὄρνις ὑπὸ τούτοις συνωνοῦνται τοὺς ἀπὸ Φάσιδος· ἀτταγὰς Αἰγυπτίας· Μῆδον ταῶνα ταῦτα τοῖς ἡδυσμασιν ἐξαλλάσσοντες οἱ γαστρίμαργοι, τοῖς ὄψοις ὑπεκχάσκουσιν· ὅσα τε γῆθεν, πόντου τε βένθη, καὶ ἀέρος ἀμέτρητον βάθος ἐκπερᾶν τῇ αὐτῶν ἐκπορίζόμενοι λαιμαργίᾳ, ταγηνίοις ὀπτηγὰς οἱ πλεονέκται καὶ πολυτραγήμονες ὅτοι ἐοίκασιν εἰς ἡδυπάθειαν τὸν κόσμον, ταγηνίοις σίζοισι περιχορεύοντες, ἀμφὶ τὸ ἴγδιν καὶ τὸν ἀλετρίβανον τὸν πάντα αὐτῶν καταπίβοντες βίον οἱ παμφάγοι· καθάπερ τὸ πῦρ τὴν ὕλην ἐξεσθίοντες. ἀλλὰ καὶ τὸ βύκολον βρῶσιν τὸν ἄρτον ἐκπλιώσιον, ἀποσήπουσι τὸ πυρὸν τὸ ἔφιμον, ὡς τὸ ἀναγκαῖον τῆς ζωῆς, ὄνειδος γίνεσθαι ἡδονῆς. οὐκ ἔχει δὲ ὅρον τοῖς ἀνθρώποις ἡ λιχνεία. καὶ γὰρ εἰς τὰ πέμματα καὶ τὰ μυίσπυκτα, πρὸς δὲ καὶ εἰς τὰ τραγήματα ἐξώκειλεν, ὀπισθορπισμάτων πλῆθος ἐξευρίσκουσα.

πάντοδαπὰς θηρωμένη ποιότητας. Καί μοι δο- A omnes eius confectata species. At mi-
κεῖ ὁ τοιοῦτος ἀνθρωπος οὐδὲν ἄλλ' ἢ γάθος hi quidem videtur homo qui est eius-
εἶναι. Μηδὲ ὀπτᾶσθαι, φησὶν ἡ γραφή, τῶν ἐ- modi, nihil esse aliud quàm bucca, aut 1. Cor. 6.
δεσμάτων τῶν πλουσίων. Ταῦτα γὰρ ἔχεται βίου maxilla. *Ne desideres autem*, inquit Scri-
ψευδοῦς τε καὶ ἀλαζόνος· οἱ μὲν γὰρ ὀξέχονται τῶν ptura, *cibos diuitum*: ij enim vitæ non
ὄψων, ἃ μετ' ὀλίγον ἐκδίχεται κοπρεών. ἡμῖν veræ & turpi coniuncti sunt. Illi enim
δὲ τοῖς θηρωμένοις τὴν βρῶσιν τὸ ἐπουράνιον, ἀρ- dant operam obsoniis quæ fimus paulo
κεῖν αἰάγκη τῆς ὑπὸ τὸν οὐρανὸν γαστρός, ἔτι τε post excipit: nobis autem cibum cœ-
μᾶλλον καὶ τῶν ταύτῃ φερομένων, ἃ ὁ Θεὸς lestem venantibus necesse est ventri qui
καταργήσει, φησὶν ὁ Ἀπόστολος· εἰκότως ὀπτα- est sub cœlo imperare, & multo magis
καταρώμενος ἡδιπάθειαν ὀπτηθυμίας· τὰ γὰρ iis quæ ei amica & grata sunt: *Quæ*
βρώματα τῇ κοιλίᾳ, ἐξ ὧν ὁ σαρκικὸς οὗτος *Deus abolebit*, inquit Apostolus, *voraces*
οὐτοσὶ καὶ φθαρτοποιὸς ἀπήρτηται βίος· ὃν ἀγά- B *gulæ cupiditates iure execrans. Escæ enim*
πην τινὲς τολμῶσι καλεῖν, ἀθύρῳ γλώττῃ κε- *ventri*, ex quibus hæc carnalis, & quæ
χρημένοι, δυσπαρίᾳ τινα, χρίσιν καὶ ζωμῶν interitum affert, vita dependet, quam
ἀποπνέοντα· ὃ καλὸν καὶ σωτήριον ἔργον τοῦ Λό- audent nonnulli Agapen vocare, effræ-
γου, τὴν ἀγάπην τὴν ἡνασμένην, κωθωνίοις nata lingua vtentes, nempe quædam
καὶ ζωμοῦ ῥύσει καθυβρίζοντες. ποτῶν τε καὶ prandiola nidorem & ius redolentia,
τρυφῇ καὶ καπνῷ βλασφημοῦντες τοὔνομα, pulchrum ac salutare Verbi opus: sa-
σφάλλονται τῆς ὑπολήψεως, τὴν ἐπαγγελίαν cram Agapen, ollis nescio quibus, &
τοῦ Θεοῦ δυσπαιδεύτοις ἀξενεῖσθαι προσδοκήσαν- liquido iure dedecorantes: potúque
τες. Ταῖς μὲν γὰρ ὅπου τὸ εὐφροσύνης συναγω- delitiis & fumo illud nomen maledi-
γαῖς ἐγκαταλεχθέντες, καὶ αὐλοὶ δειπνάριά τε, cto persequentes: falluntur existima-
καὶ αὐλίσια, καὶ δοχαί, εἰκότως αὖ καλοῦμεν τὴν tione, vt qui Dei promissum pran-
συνήλευσιν ταύτην, ἑπόμενοι λόγῳ· ταῖς τοιαύ- C diolis se posse emere expectauerint.
ταις δὲ ἑστιάσεις ὁ Κύριος ἀγάπας οὐ κέκληκεν. Quæ enim lætitiæ causa fiunt con-
λέγεται γοῦν· πῆ μὲν, Ὅταν κληθῇς εἰς γάμους, gregationes, ipsi quoque recensen-
μὴ κατάκεισο εἰς τὴν πρωτοκλισίαν· ἀλλ' ὅ- tes, & cœnulas, & prandia, & epu-
ταν κληθῇς, εἰς τὸν ἔσχατον τόπον ἀνάπεσαι· las, hunc cœtum iure vocauerimus,
πῆ δ', Ὅταν ποιῇς ἄριστον ἢ δεῖπνον καὶ πάλιν, rationem sequentes. Has autem epu-
Ἀλλ' ὅταν ποιῇς δοχήν, κάλει τοὺς πτωχούς· las ἀγάπας, id est, charitates, non
ἐφ' ᾧ μάλιστα δεῖπνον ποιητέον. ἔτι τε, Ἀν- vocauit Dominus. Dicit itaque ali-
θρωπός τις ἐποίησε δεῖπνον μέγα, καὶ ἐκάλεσε πολλούς. cubi quidem: *Quando fueris inuitatus* Luc. 14.
Ἀλλ' αὐαθάνομαι ὅθεν ἡ ἀκρόασις ἐρρύη τῶν δείπνων τὰ σοφιστεία, ἀπὸ τῶν *ad nuptias, ne primo loco accumbas, sed quando vocatus fueris, accumbe in vltimo loco*, alicubi autem: *Quando feceris prandium aut cœnam.* Et rursus: *Sed quando feceris epulum, voca mendicos propter quod cœna maximè facienda est.* Et Ibidem
φαρύγγων, καὶ φορτικὴς μανίας ὀπτοδείπνων, præterea: *Homo quidam fecit cœnam*
καὶ τῶν κωμικῶν. ἔστι γὰρ ὡς ἀληθῶς τὰ πολλὰ *magnam, & vocauit multos.* Sed sen-
τοῖς πολλοῖς τοῦ δείπνου χάριν. οὐ γάρ που με- D tio vndenam effluxerit speciosa cœ-
μαθήκασι τὸν Θεὸν τεθεικότα ὑπὲρ δημιουρ- narum appellatio: nempe ex gut-
γήματι, τῷ ἀνθρώπῳ λέγω, σῖτα καὶ ποτὰ τοῦ turibus. Insaniæ merendarum fre-
σώζεσθαι χάριν. ἀλλ' ὑπὲρ τοῦ ἥδεσθαι· ἐπεὶ μηδὲ ὠ- quentator, ait Comicus. Reuera
φελεῖσθαι πέφυκε τὰ σώματα ἐκ τῆς πολυτε- enim multis multa sunt cœnæ gra-
λείας τῶν βρωμάτων· πολὺ γὰρ τοὐναντίον, οἱ τοῖς tia: nondum enim didicerunt Deum
εὐτελεστάτοις χρώμενοι ἐδωδαῖς, ἰσχυρότατοί parasse suo opificio, homini inquam,
εἰσι, καὶ ὑγιεινότατοι, καὶ γενναιότατοι, ὡς οἰκέται, cibum & potum, vt conseruetur,
δεσποτῶν καὶ γεωργοὶ, κτητόρων. Σὺ δ' μόνον ῥω- non autem vt voluptate afficiatur.
μαλεώτεροι, ἀλλὰ καὶ φρονιμώτεροι, ὡς φι- Nam nec corporibus quidem natura
λόσοφοι πλουσίων· οὐ γὰρ ἐπέχω σου τὸν νοῦν τοῖς insitum est, vt ex multiplici ciborum
varietate iuuentur. Contrà enim om-
nino qui escis vtuntur vilissimis, sunt
robustiores, saniores, & generosiores:
vt famuli Dominis, & agricolæ pos-
sessoribus: & non solùm fortiores,
sed etiam prudentiores, vt Philoso-
phi diuitibus. Neque enim mentem

nutrimentis obruerunt, neque ipsam voluptatibus deceperunt. Agape autem reuera est cœleste nutrimentum, rationale epulum: omnia sustinet, omnia suffert, omnia sperat, charitas nunquam excidit.

1. Cor. 13. *Beatus qui comedit prandium in regno Dei.* Casus est autem omnium grauissimus, si quæ charitas non potest excidere, supernè è cœlis ad iuscula humi abiiciatur. Et tu me eam existimas putare cœnam quæ

Ibidem. aboletur? *Si facultates*, inquit, *meas distribuero, charitatem autem non habeam, nihil sum.* Ab vniuersa hac charitate dependet Lex & Verbum, si Dominum Deum

Matt. 22. tuum & proximum dilexeris. In cœlis autem est hoc cœleste conuiuium, quod à bona sessione εὐωχία. Græcè dicitur. Terrestre autem, cœna dictũ est, vt ex Scriptura ostensum est, & fit quidem cœna propter charitatem: sed non est cœna charitas, verùm socialis beneuolentiæ, & quæ sua lubenter impertit, indicium. Ne quod ergo nostrum bonum est, maledictis lacessatur. *Non est enim regnum*

Rom. 14. *Dei esca & potus*, dicit Apostolus, vt fluxum & momentaneum prandium intelligatur: *iustitia, & pax, & gaudium in Spiritu sancto.* De hoc qui prandio comederit, is eorum quę sunt, optimum, nempe regnum Dei possidebit, sanctum charitatis conuentum hîc meditatus, nempe cœlestem Ecclesiam. Charitas ergo res est pura & Deo digna: officium verò eius est communicatio: *Cura autem*

Sap. 6 *disciplinæ est charitas*, quam dicit Sapientia: *Charitas vero obseruatio legum eius.* Hæ autem lætitiæ habent quoddam charitatis incitamentũ ex nutrimento publico, quod ad æternam assuefacit oblectationem. Charitas ergo cœna non est: epulum autem à charitate pendeat. *Discant*

Deut. 6 *enim*, inquit, *filij tui quos dilexisti Domine, quòd non generationes fructuum nutriãt hominem, sed verbum tuum eos qui tibi credũt cõseruat.* Non enim in pane viuet iustus: sed sit nobis cœna tenuis & expedita, apta ad vigilias, non permixta diuersis qualitatibus, & quæ à Pædagogi disciplina minimè sit aliena. Bona enim nutrix ad societatem & communicationem est charitas, quæ copiosum habet viaticum, nempe sufficientiam, quæ quidem dimenso iusta quantitate alimento præfecta, salubriter corpus administrãs, etiam proximis ex eo aliquid distribuit. Victus autem qui sufficientiam excedit ac obruit, homini multum officit: animam certè segnem & inertem reddit, corpus verò valetudinarium, & quod

A ζωῆς· οὐδὲ ἠπάτησαν αὐτὸν ἡδοναῖς. ἀγάπη ἐστὶ δεῖπνον ἐπουράνιος ὅτι ζωή· ἑστίασις λογικὴ· πανήγυρις ἁγία, πανήγυρις εὐφροσύνης, πανήγυρις ἐλπίζης, ἡ ἀγάπη οὐδέποτε ἐκπίπτει. Μακάριος ὃς φάγεται ἄριστον ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Θεοῦ. Χαριεστάτων ἐστὶ πάντων τῶν ἀγαθῶν, τὸ ἀπλοῦν ἀγάπην φύσαν ἐξ ἀφανοῦς ὑπὲρ τοὺς ζωμοὺς ῥίπτεσθαι χαμαί. Καὶ οἵᾳ με δεῖπνον ἡγεῖσθαι ὃ καταργούμενον; Ἐὰν γάρ, φησὶ, διαδῶ τὰ ὑπάρχοντά μου, ἀγάπην δὲ μὴ ἔχω, οὐδέν εἰμι. Ταύτης ὅλης ἀπήρτηται τῆς

B ἀγάπης ὁ Νόμος καὶ ὁ Λόγος· καὶ ἀγαπήσεις Κύριον τὸν Θεόν σου, καὶ τὸν πλησίον σου. Ἐν οὐρανοῖς ἐστιν αὕτη ἡ ἐπουράνιος εὐωχία· ἡ δὲ ὑπόγαιος, δεῖπνον κέκληται, ὡς ἐκ τῆς γραφῆς ἀποδέδεικται· διὰ ἀγάπην μὲν γινόμενον τὸ δεῖπνον· ἀλλ' οὐκ ἀγάπη τὸ δεῖπνον, δεῖγμα δὲ εὐνοίας κοινωνικῆς καὶ μεταδότου. μὴ βλασφημείσθω οὖν ἡμῶν τὸ ἀγαθόν. Οὐ γάρ ἐστιν ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ βρῶσις καὶ πόσις, φησὶν ὁ Ἀπόστολος· ἵνα μὴ τὸ ἐφήμερον ἄριστον νοηθῇ, ἀλλὰ δικαιοσύνη, καὶ εἰρήνη, καὶ χαρὰ ἐν πνεύματι ἁγίῳ. Τούτου ὁ φαγὼν τοῦ ἀρίστου, τὸ ἄ-

C ριστον τῶν ὄντων, τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ κτήσεται· μελετήσας ἐνθένδε ἁγίαν συνήλευσιν ἀγάπης, οὐράνιον Ἐκκλησίαν. Ἀγάπη μὲν οὖν χρῆμα καθαρὸν, καὶ τοῦ Θεοῦ ἄξιον. ἔργον δὲ αὐτῆς, ἡ μεταδόσις· φροντὶς δὲ, παιδείας ἀγάπη, ἣν ἡ Σοφία λέγει· ἀγάπη δὲ, τήρησις νόμων αὐτῆς. αἱ δὲ διαφοραὶ αὗται, ἐναυσμά τι ἀγάπης ἐκ τῆς πανδήμου Σοφῆς ἔχουσι. συνειλιγμένον εἰς αἴδιον τροφὴν. ἀγάπη μὲν οὖν, δεῖπνον οὐκ ἔστιν· ἡ δὲ ἑστίασις, ἀγάπης ἠρτήσθω. Μαθήτωσαν γάρ, φησιν, οἱ υἱοί σου, οὓς ἠγάπησας Κύριε, ὅτι οὐκ αἱ γενέσεις τῶν καρπῶν τρέφουσιν ἄνθρωπον, ἀλλὰ τὸ ῥῆμά σου

D τοὺς σοὶ πιστεύοντας διατηρεῖ. Οὐ γὰρ ἐπ' ἄρτῳ ζήσεται ὁ δίκαιος· ἀλλὰ γὰρ τὸ δεῖπνον ἔστω λιτὸν ἡμῖν καὶ εὔζωνον, ὑπνοποιὸν εἰς ἐγρήγορσιν· ποικίλαις ἀνεπιμίκτων ποιότησιν, οὐκ ἀπαιδαγώγητον οὐδὲ τοῦτο· ἀγαθὴ γὰρ συνεργὸς αὐτάρκεια εἰς κοινωνίαν ἀγάπης, ἐφόδιον ἔχουσα πλούσιον, τὴν αὐτάρκειαν· ἡ δὲ ἐφεστῶσα τῇ Σοφῇ, δικαίᾳ ποσότητι μεμετρημένη, σωτηρίως τὸ σῶμα διοικοῦσα, καὶ τοῖς πλησίον ἀπονέμουσα ἐξ αὐτῆς· ἡ δὲ ὑπερβάλλουσα τὴν αὐτάρκειαν δίαιτα, τὸν ἄνθρωπον κακοῖ. νοσοῖ μὲν τὴν ψυχὴν, ὑπνοφαλὲς δὲ εἰς τὴν

νόσον ἐργαζομένη τὸ σῶμα. Ναὶ μὴν προστρίβονται βλασφημίας δυσαναχετοῦσαι περὶ τὰς καρυκείας ἡδοναί· λιχνείαν, λαιμαργίαν, ὀψοφαγίαν, ἀπληστίαν, ἀδηφαγίαν. μυῖαι τούτοις οἰκεῖαι τοῖς ὀνόμασι, καὶ γαλαῖ, κόλακές τε, καὶ μονομάχαι, καὶ τὰ ἄγρια τῶν παρασίτων φῦλα· γαστρὸς ἡδονῆς οἱ μὲν, τὸν λόγον· οἱ δὲ, τὴν φιλίαν· οἱ δὲ, τὸ ζῆν ἀποδιδόμενοι, ἐπὶ γαστέρας ἕρποντες, θηρία ἀνδρείκελα, κατ' εἰκόνα τοῦ πατρὸς αὐτῶν τοῦ λίχνου θηρίου. ἀσώτους τ' αὐτοὺς οἱ καλέσαντες πρῶτον, εὖ μοι δοκοῦσιν αἰνίττεσθαι τὸ τέλος αὐτῶν, ἀσώστους αὐτοὺς, κατὰ ἔκθλιψιν τοῦ σ στοιχείου, νενοηκότες· ἢ γὰρ οὐχ οὗτοι οἱ περὶ τὰς λοπάδας ἀσχολούμενοι, καὶ τὰς μεμορημένας τῶν ἡδυσμάτων περιεργίας, οἱ ταπεινόφρονες, χαμαιγενεῖς, τὸν ἐφήμερον διώκοντες βίον, ὡς οὐ ζησόμενοι; τούτους ταλανίζει διὰ Ησαΐου τὸ ἅγιον Πνεῦμα, ἠρέμα πως τῆς ἀγάπης τὸ ὄνομα ὑπεξελόμενον, ἐπεὶ μὴ κατὰ λόγον ἡ ἑστίασις ἦν. Αὐτοὶ δὲ ἐποίησαν εὐφροσύνην, σφάζοντες μόσχους, καὶ θύοντες πρόβατα· λέγοντες, Φάγωμεν καὶ πίωμεν· αὔριον γὰρ ἀποθνήσκομεν. καὶ ὅτι γε τὴν τοιαύτην τρυφὴν ἁμαρτίαν λογίζεται, ἐπιφέρει. Καὶ οὐ μὴ ἀφεθήσεται ἡ ἁμαρτία ὑμῶν αὕτη, ἕως ἂν ἀποθάνητε· οὐχὶ ἄφεσιν τῆς ἁμαρτίας θάνατον ἀναίσθητον, ἀλλὰ ἀνταπόδοσιν ἁμαρτίας θάνατον σωτηρίας ἀποκρίνας. Μὴ εὐφρανθῇς δὲ ἐπὶ μιαρᾷ τρυφῇ, ἡ Σοφία λέγει. ἐνταῦθα ὑπομνηστέον καὶ περὶ τῶν εἰδωλοθύτων καλουμένων· ὅπως ποτὲ ἄρα παραγγέλλεται ἀποσχέσθαι δεῖν τούτων. μιαρὰ δοκεῖ μοι καὶ βδελυρὰ ἐκεῖνα, ὧν ἐφίπτανται τοῖς αἵμασι ψυχαὶ ὑπὲξ ἐρέβους νεκύων κατατεθνειώτων Οὐ γὰρ θέλω ὑμᾶς κοινωνοὺς δαιμονίων γίνεσθαι, ὁ Απόστολος λέγει· ἐπεὶ δίχα σωζομένων καὶ φθιμένων τροφαί. ἀφεκτέον τοίνυν τούτων, οὐ δεδιότας· οὐ γὰρ ἔστι τις ἐν αὐτοῖς δύναμις· διὰ δὲ τὴν συνείδεσιν τὴν ἡμετέραν, ἁγίαν οὖσαν· καὶ τῶν δαιμονίων διὰ τὴν βδελυρίαν, οἷς ἐπικρατωνόμασται, μυσαττομένους· καὶ προσέτι διὰ τὴν τῶν ὀλισθηρῶς τὰ πολλὰ ὑπολαμβανόντων ὑδαρότητα, οἷς ἡ συνείδησις ἀσθενοῦσα μολύνεται· βρῶμα γὰρ ἡμᾶς οὐ παραστήσει τῷ Θεῷ· Οὐδὲ τὰ

A in morbos facilè prolabitur, efficiens. Quinetiam voluptates quæ in diiudicandis condimentis anxiæ sunt & difficiles, probra & maledicta inurunt, vtpote liguritionem, ingluuiem, edacitatem, voracitatem, insatiabilitatem, & huiusmodi alia. Muscæ quoque aptissime vocantur, & adulatores, & gladiatores, & immane genus parasitorum; ventris voluptate hi quidem rationem, illi verò amicitiam, alij autem vitam ipsam vendentes, super ventrem serpentes, belluæ hominibus similes, ad imaginem patris sui, edacis voracisque belluæ. Et qui eos

B prodigos, quod Græcè est ἀσώτους, appellarunt, bene mihi videntur eorum finem significasse: vt qui eos ἀσώστους, hoc est, à salute alienos, per elisionem elementi σ, intellexerint. An non enim sunt eiusmodi qui in ollis versantur, multiplicibusque exquisitorum condimentorum varietatibus, humilis & abiecti animi, terrę planè filij, qui victum in dies persequuntur perinde ac non victuri? Eos miseros pronunciat per Esaiam sanctus Spiritus, cùm nomen Agapes sensim nescio quomodo ab eis sustulisset, quoniam non erat epulum rationi consentaneum: *Ipsi autem fecerunt lætitiam, occidentes vitulos,* Esa. 22.

C *& oues sacrificantes, dicentes: Comedamus & bibamus, cras enim morimur.* Et quod eiusmodi delicias peccatum existimet, subjungit: *Et non dimittetur hoc vestrum peccatum, donec mortui fueritis.* Prou. 4. 20. Non dicens peccati remissionem mortem insensilem, sed retributionem peccati, quę quidem mors est, à salute seiungens. *Ne læteris autem propter execrandas delitias,* dicit Sapientia. Eccl. 2. Hic autem de idolothytis quoque, hoc est, de iis quæ idolis immolantur, mentio facienda est, quonam modo præcipiat ab iis esse abstinendum. Illa mihi videntur execranda & abominanda, quorum sanguinem superuolant

D animæ ex Erebo, nũc lumine cassæ. *Nolo enim vos fieri participes dæmoniorum,* dicit Apostolus. 1. Cor. 1. Eorum enim qui seruantur, & eorum qui pereunt, separata sunt nutrimenta. Ab his ergo abstinendum est, non quòd pertimescamus, (non est enim in eis aliqua potentia) sed quòd propter nostram conscientiam, quæ sancta est, & propter dæmonum odium, quibus illa sunt dedicata, auersemur: & præterea propter eorum qui multa procliuiter discernunt, ac verentur imbecillitatem, quibus infirma polluitur conscientia: *Cibus enim nos non commendabit Deo: Neque* 1. Cor. 8.

quæ intrant, coinquinant hominem, sed quæ ex ore, inquit, *exeunt*. Vsus ergo naturalis nutrimenti est indifferēs: *Neque enim si comedamus*, inquit, *plus habemus: nec si non comedamus, deficimus*. Sed non est consentaneum vt sint mensæ dæmoniorum participes, qui diuino ac spiritali nutrimento digni sumus habiti. *An non habemus potestatem comedendi & bibendi*, dicit Apostolus, *& mulieres circumducendi?* sed voluptatibus scilicet imperantes, arcemus cupiditates. Videte ergo ne hæc nostra potestas offensionem afferat imbecillis. Non oportet ergo nos veluti prodigè & profusè viuentes, quemadmodum est in Euangelio similitudo filij diuitis, abuti donis patris, sed eis vti: vt qui ipsis constanter imperemus. Vt in cibos enim regnum & dominatum obtineamus, non vt eis seruiamus, ordinati fuimus. Res est ergo præclara & maximè expetenda sublatis ad veritatem oculis, diuino illi qui in alto est, adhærere cibo, & illa quæ reuera est, & satietatem non adfert, implere semet contemplatione. Hanc enim charitatem oportere nos suscipere ostendit cibus Christi. Est autem valdè à ratione alienum & inutile, & nequaquam humanum, pecudum more saginatum, morti nutriri: deorsum in terram respicientes, & è terra semper in mensas procumbentes, lautam ac delicatam vitam persequentes, id quod bonum est, hîc vtique in vita quæ mox non est futura infodientes, soli cibi deuorationi blandientes, propter quam in maiori pretio sunt coqui quàm agricolæ. Non enim ferculorum apparatum tollimus, sed consuetudinis prolapsionem, tanquam calamitatem suspectam habemus. Quocirca vitandus est luxus, pauca quædam & quæ sunt necessaria sumentibus: & si quis nos inuitat infidelium, & accedere statuamus (bonũ est enim cum insolentibus hominibus nõ versari) quicquid apponitur iubet nos comedere, nihil interrogantes propter cõscientiam. Similiter autem iussit nos ea quæ sunt in macello citra vllum scrupulum vllamve curiosam indagationem emere. Non est ergo omnino à variis cibis abstinẽdum, sed in eis non est studium ponendũ. Ea autem quæ apponuntur, sumenda sunt, vt decet Christianum, eum quidem qui nos inuitauit honorantes, innoxiã & quæ satietatem non afferat sermonis & cõgressionis societatem · sumptuosas quæ inferuntur dapes indifferentes esse existimantes,

1. Cor. 8.

Ibid. 9.

Ibid. 8.

Luc. 15

1. Cor. 10.

εἰσιόντα, κοινοῖ τὸν ἄνθρωπον, ἀλλὰ τὰ ἐξιόντα, φησὶ, τὸ στόματος. ἀδιάφορος ἄρα ἡ φυσικὴ χρῆσις τῆς τροφῆς· Οὔτε γὰρ, ἐὰν φάγωμεν, περισσεύομεν, φησὶν· οὔτε, ἐὰν μὴ φάγωμεν, ὑστεροῦμεθα· ἀλλ' οὐκ βέλτιον, παραπέζης δαιμονίων μεταλαμβάνειν τοὺς θείας μετέχειν καὶ πνευματικῆς κατηξιωμένους τροφῆς. Μὴ γὰρ οὐκ ἔχομεν ἐξουσίαν φαγεῖν καὶ πεῖν, φησὶν ὁ Ἀπόστολος, καὶ γυναῖκας περιάγεσθαι; ἀλλὰ κρατοῦντες δηλονότι τῶν ἡδονῶν, κωλύομεν τὰς ἐπιθυμίας. Βλέπετε οὖν μή ποτε ἡ ἐξουσία ἡμῶν αὕτη, προσκομμα γένηται τοῖς ἀσθενέσιν. οὐ χρὴ οὖν, καθάπερ ἀσωτευομένους ἡμᾶς, καὶ τὸν ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ τοῦ πλουσίου παῖδος εἰκόνα, παραχρῆσθαι τοῖς τοῦ παιδὸς δωρήμασι· χρῆσθαι δὲ αὐτοῖς, ὡς δέχρηται, ἀπροσκλινῶς· καὶ γὰρ βασιλεύειν ἐπαγγελλόμεθα καὶ κατακυριεύειν, οὐχὶ δουλεύειν τοῖς βρώμασιν. ἀγαστὸν μὲν οὖν πρὸς τὸ ἀληθὲς ἀναβήσεσθαι, τῆς ἄνω τροφῆς ἐξέχεσθαι τῆς θείας, καὶ τῆς τοῦ ὄντως ὄντος ἀπλήρωτου ἐμπίμπλασθαι θέας· τῆς βεβαίου καὶ μονίμου, καὶ καθαρᾶς γλυκυθύμους ἡδονῆς. Ταύτην γὰρ τὴν ἀγάπην ἐνδείκνυσθαι δεῖν ἐμφαίνει ἡ βρῶσις ἡ Χριστοῦ· κομιδῇ δὲ ἄλογον καὶ ἀχάριστον, καὶ οὐκ ἀνθρώπειον, βοσκημάτων δίκην πιαινόμενον, θανάτῳ τρέφεσθαι· κάτω βλέποντας εἰς γῆν, καὶ ἐκ γῆς ἀεὶ κεκυφότας εἰς τραπέζας· τὸν λίχνον διωκάθοντας βίον, τὸ ἀγαθὸν ἐνταῦθα που καταρύσαντας τοῦ τὸν ὄντως ἐσομένου ζωοῦ· μόνῳ κολακεύοντας τὸν κατάπυστον, δι' ὃν πολυτιμότεροι γεγόνασι μάλιστα γεωργῶν. μὴ γὰρ ἀφαιρεσόμεθα τὸν συμπεφορέα· ἀλλὰ τὸν ὄλεθρον τῆς συνηθείας, ὡς συμφορέα, νοσοποιοῦμεν. δεῖ δὲ παραιτητέον τὸν λιχνείαν, ὀλίγων ἕνεκεν καὶ ἀναγκαίων μεταλαμβάνοντας· καὶ εἴ τις ἡμᾶς καλεῖ τῶν ἀπίστων, καὶ πορεύεσθαι κρίνομεν· καλὸν γὰρ μὴ συναναμίγνυσθαι τοῖς ἀθέκτοις· πᾶν δὲ παρατιθέμενον κελεύει ἡμῖν ἐσθίειν, μηδὲν ἀνακρίνοντας διὰ τὴν συνείδησιν· ὁμοίως δὲ καὶ τὰ ἐν μακέλλῃ ἀπερίεργως ὠνεῖσθαι προσέταξεν. Οὐκ ἀφεκτέον οὖν παντελῶς τῶν ποικίλων βρωμάτων, ἀλλ' οὐ περὶ αὐτὰ ἀναστρεπτέον. μεταληπτέον δὲ τῶν παρατιθεμένων ὡς πρέπον Χριστιανῷ· ἱμείρεται μὲν τὸν κεκλημένον, καὶ τὴν ἀλλαβὴν καὶ ἀπροσκοπὴν τῆς συνουσίας κοινωνίαν. ἀλλοφόρους δὲ ἡγουμένους τὴν εἰσκομιζομένην τὴν πολυτέλειαν·

κατέ-

καταφρονοῦντας τῶν ὀψων, ὡς μετ' ὀλίγον A obsonia despicientes, vt quæ paulo post
οὐκ ὄντων. Ὁ ἐσθίων, τὸν μὴ ἐσθίοντα μὴ non sint futura. *Qui comedit, eum qui non* Rom. 14
ἐξουθενείτω. Ὁ δὲ μὴ ἐσθίων, τὸν ἐσθίοντα *comedit non spernat. Qui autem non come-*
μὴ κρινέτω. Μικρὸν δὲ ὑποβὰς, καὶ τὴν *dit, eum qui comedit non iudicet.* Paulùm
αἰτίαν τῆς εὐχαριστίας ἐξηγήσεται. Ὁ ἐσθίων, autem progressus, præcepti quoque cau-
λέγων, Κυρίῳ ἐσθίει, καὶ εὐχαριστεῖ τῷ Θεῷ· sam exponit: *Qui comedit*, inquiens,
καὶ ὁ μὴ ἐσθίων, Κυρίῳ οὐκ ἐσθίει, καὶ εὐ- *Domino comedit, & Deo agit gratias: &*
χαριστεῖ τῷ Θεῷ· ὡς εἰ) τὴν δικαίαν ἐφ' ὑμῖν *qui non comedit Domino non comedit, &*
εὐχαριστίαν. Καὶ ὅτε ἀεὶ εὐχαριστῶν, οὐκ *Deo agit gratias*: vt sit iustum nutri-
ἀσχολεῖται περὶ ἡδονάς. Εἰ δὲ καὶ προτρεπόι- mentum gratiarum actio. Porrò au-
μεθα ἐπ' ἀρετῇ τῶν συνεστιωμένων ἵνας, ταύ- tem qui semper agit gratias, is in vo-
τῃ πλέον ἀφεκτέον τῶν λίχνων τούτων βρω- luptatibus non versatur. Quòd si etiam
μάτων, σαφεῖς ὑποδείγματα ἀρετῆς σφᾶς αὐ- B propter virtutem conuiuas aliquot in-
τοὺς παρεισάγοντας, ὡς Χριστὸν ἐφηκάμεθα αὐτοί. uitemus, eò magis à lautis & delicatis
Εἴ γάρ τι τῶν τοιούτων βρωμάτων σκανδαλίζει his cibis abstinendum est, euidens vir-
τὸν ἀδελφόν, οὐ μὴ φάγω, φησὶ, τοῦτο εἰς tutis exemplar nos ipsos exhibentes,
τὸν αἰῶνα, ἵνα μὴ τὸν ἀδελφόν μου σκανδα- sicut ipsi Christum exemplar habuimus.
λίσω. ὀλίγης ἐγκρατείας κερδαίνω τὸν ἀδελφὸν. Si quid enim eiusmodi ciborum fra-
μὴ γὰρ οὐκ ἔχομεν ἐξουσίαν φαγεῖν καὶ trem offendit, *Non comedam*, inquit, *in* 1. Cor. 8.
πεῖν; καὶ τὴν ἀλήθειαν ἐπεγνώκαμεν, φησιν, *æternum, ne fratrem meum offendam. Exi-*
ὅτι οὐδὲν εἴδωλον ἐν κόσμῳ, ἀλλὰ μόνος ὢν *gua continentia hominem lucrifacio. An non*
τῷ ὄντι εἷς ἡμῶν Θεὸς, ἐξ οὗ τὰ πάντα· καὶ *habemus potestatem comedendi & bibendi?*
εἷς Κύριος Ἰησοῦς. Ἀλλὰ ἀπόλλυται, φησι, τῇ *Et veritatem cognouimus*, inquit, *quòd ni-* Ibid. 9
σῇ γνώσει ὁ ἀδελφὸς ἀθενὴς, δι' ὃν Χριστὸς *hil sit simulachrum in mundo, sed solus re-*
ἀπέθανεν. οἱ δὴ τὴν συνείδησιν τύπτοντες τῶν C *uera, & vnus noster Deus, ex quo omnia,*
ἀθενούντων ἀδελφῶν, εἰς Χριστὸν ἁμαρτάνουσιν. *& vnus Dominus Iesus. Sed tua*, inquit, Ibid. 8
Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Ἀπόστολος, βουλεύμενος *cognitione perit frater imbecillis, propter*
περὶ ἡμῶν, τὰ δόκιμα διακρίνει, μὴ συναναμίγνυσθαι φάσκων· εἴ τις ἀδελφὸς λεγόμε- *quem Christus mortuus est.* Qui autem
νος, πόρνος, ἢ μοιχὸς, ἢ εἰδωλολάτρης, τούτῳ μηδὲ συνεσθίειν· ἢ τὸν λόγον ἢ imbecillium fratrum conscientiam
τὸ ὄψον, ὑποπτεύων τὸν μολυσμὸν τὸν ἐντεῦθεν, verberant, in Christum peccant. Hac
καθάπερ καὶ τὰ δαιμονίων τὰς τραπέζας. Καλὸν quidem certè ratione Apostolus de no- Ibid. 5.
μοὶ οὖν τὸ μὴ φαγεῖν κρέα, μηδὲ οἶνον πεῖν, bis cautionem adhibens, cœnas dis-
αὐτός τε ὁμολογεῖ, καὶ οἱ ἀπὸ τοῦ Πυθαγόρου· cernit: non commisceri iubens, si quis
θηρίων γὰρ μᾶλλον τοῦτό γε· καὶ ἡ ἀπ' αὐτῶν frater inueniatur qui dicitur esse
ἀναθυμίασις, θολωδεστέρα οὖσα, ὑπισχνεῖται τῇ fornicator, vel adulter, vel idololatra, vel eo nec comedere quidem:
ψυχῇ. εἰ δέ τις καὶ τούτων μεταλαμβάνει, οὐχ fermonem, obsonium: quod illinc
ἁμαρτάνει· μόνον ἐγκρατῶς μετεχέτω· μὴ procedit metuens inquinamentum,
ἐξεχόμενος μηδὲ ἀπηρτημένος αὐτῶν, μηδὲ quemadmodum etiam mensas dæmo-
ὑπολαμβρύνων ὡς ὄψῳ· ὑπηχήσει γὰρ αὐτῷ φω- niorum. Bonum ergo esse nec carnem
νή· Μὴ ἕνεκεν βρώματος καταλῦε τὸ ἔργον τοῦ comedere, nec vinum bibere, &
Θεοῦ, λέγουσα· ἀνόητον γὰρ σφόδρα θαυμάζειν ipse fatetur, & Pythagorici: hoc enim
καὶ τεθηπέναι τὰ τῶν δαιμόνων δεῖπνα τοῖς δημοσίοις est potius ferarum: & quæ ex eis ascendit exhalatio, cùm sit crassior & tur-
ἑστιάσεσιν, μὴ τὸν ἐν λόγῳ πυροῦν· πολλῷ bidior, offundit animæ tenebras. Quod
δὲ ἔστιν ἀνοητότερον τὰς ὄψεις τοῖς προσφήμασι δεδουλωκέναι. συμμεταφερομένης αὐτῶν, si quis ea quoque sumat, non pec-
καὶ εἰπεῖν, τῆς ἀκρασίας πρὸς τὰ ὄψα. cat, modò ea moderatè ac temperatè
sumat, non eis nimium deditus, neque ab eis dependens, neque obsonia deuorans ac deglutiens. Ei enim vox insusurrabit dicens: *Ne cibi gratia dis-* Rom. 14.
solue opus Dei. Est enim insipientis, ea quæ publicis epulis apponuntur, valde mirari ac stupere, postquam quæ ex verbo percipiuntur delitias senseris: multò est autem insipientius, visum seruire ferculis, adeò vt eorum, vt ita dicam, intemperantia vnà cum eis circumferatur à ministris.

Quomodo autem non est inutile è sedibus surgere, propemodum faciem in ollas iniicientes, è sedibus tanquam è nido prospicientes, vt, quod vulgò dicitur, vaporem errantem excipiant per respirationem? Quomodo autem non est à ratione alienum, manus condimentis immiscere, vel perpetuò ad obsonium extendere, non gustantium ritu, sed rapientium, vt immoderatè & indecorè se impleant. Videre enim est, eos qui sunt eiusmodi, suibus vel canibus propter voracitatem assimilari, potius quàm hominibus: qui adeò festinant vt saturentur, vt ambæ maxillæ simul inflentur, elatis vasis quæ sunt in facie: quinetiam sudor præterea diffundatur, dum propter insatiabilitatem arcte comprimuntur, & propter intemperantiam anhelant, festinatione indecora, & ab honesta consuetudine aliena, intruso in ventrem nutrimento, tanquam ad viaticum, non ad digestionem edulia reponant. Atque cùm semper malum sit transire modum, tum in nutrimentis maximè reprobatur. Ingluuies itaque, quæ Græcè ὀψοφαγία dicitur, nihil est aliud quàm in obsonij vsu modi transgressio. Dicitur etiam λαιμαργία, quæ quidem est circa guttur insania: & γαστριμαργία, quæ est in alimento intemperantia, & vt ipsum nomen indicat, in ventrem insania. Insanus enim Græcè μάργος dicitur. Eos itaque qui in epulis male se gerebant, Apostolus increpans, dicit: *Vnusquisque enim propriam cœnam præoccupat in comedendo: & alius quidem esurit, alius verò est ebrius. An non domos habetis ad comedēdum & bibendum?* aut Dei Ecclesiam contemnitis, & pudore afficitis eos qui non habent? Apud eos autem qui habent, qui insatiabiles sunt, qui citra vllum pudorem comedunt, seipsos dedecore afficiunt. Ambo autem malè faciunt, hi quidem qui eos qui non habebant, grauarunt: illi verò qui suam intemperantiam apud eos qui habent, aperuerunt. Necessariò ergo aduersus eos qui pudorem exuerunt & insatiabiles, quibus nihil sufficit, cœnis immoderatius vtentes, secundò rursus Apostolus in vocem erupit indignantem: *Quamobrem fratres mei, conuenientes ad comedendum, alter alterum expectate. Si quis autem esurit, domi comedat, ne in iudicium conueniatis.* Ab omni ergo seruili & illiberali actione & intemperantia abstinendum est, quæ apponuntur honeste tangendo, tum manum,

1. Cor. 11.

Ibidem

Γὰς δὲ οὐκ ἀχρεῖον τὸ ἐπηυίσασθαι, τοῖς χλισίαις, μονονουχὶ τὸ πρόσωπον τοῖς λοπάσιν ὑπερρίπτουσας, καθάπερ οἱ νεοττιᾶς, τῆς κλισίας προκύπτοντας· τὸ δὲ ἀφυλλοῦμενον τάπο· ἵνα πλημμυρῶσι λάβωσι τινὰ ἀτμίδα. Ἀλλὰ τῆς ἀναπνοῆς; πῶς δὲ οὐκ ἄλογον, τὰς χεῖρας ἐπεμφύρειν τοῖς ἡδύσμασιν, ἢ σιτοχὲς ὑπὸ τοῦ φόρτου ἐκτείνειν, οὐκ ἀπαγχολωμένων, ἀλλ' ἁρπαζόντων δίκην, ἀμέτρως καὶ ἀσημόνως ἐμφορουμένους; Ἐστι γὰρ ὁρᾶν τοὺς τοιούτους ὑσὶν ἢ κυσὶν ἀλλὰ τινὶ λαβεῖν μᾶλλον ἢ ἀνθρώποις ὁμοιωμένους, τοὺς χορτάζεσθαι σπεύδοντας, ὡς καὶ γναθους ἅμα ἀμφω ἐξογκοῦσθαι, τῶν κατὰ τὸ πρόσωπον ἀγγείων προεκπαιομένων· πρὸς δὲ καὶ ἱδρῶτα προχεῖσθαι τῇ ἀπληστίᾳ συνεχομένων καὶ ἀθυμαγόντων ὑπὸ ἀκρασίας, ὠθουμένης καὶ ἐπειζιν ἀκοινώνητον εἰς κοιλίαν τῆς τροφῆς, ὥσπερ εἰς ἐφόδιον οὐκ εἰς ἀνάδοσιν ἀποτιθεμένων τὰ ἐδίσματα. πολυταχῆ δὲ κακὸν οὖσα ἡ ἀμετρία, πρὸ τῆς τροφῆς μᾶλιστα διελέγχεται. ἡ γοῦν ὀψοφαγία, τοῦτό ἐστιν ἑτέρου ἐστὶν ἡ ἀμετρία πρὸ χρῆσιν ὄψου· καὶ ἡ λαιμαργία μανία πρὸ τὸν λαιμόν· καὶ ἡ γαστριμαργία, ἀκρασία πρὸ τινὰ τροφήν· ὡς δὲ καὶ τοὔνομα δείκνυσι, μανία ὑπὸ γαστέρα· ἐπεὶ μάργος, ὁ μεμηνώς. Τοὺς ὑπὸ ἑστιάσεως οὕτω μελετῶντας ἀδικεῖν, ὁ Ἀπόστολος ἀνακρούων λέγει· Ἕκαστος γὰρ τὸ ἴδιον δεῖπνον προλαμβάνει ἐν τῷ φαγεῖν· καὶ ὃς μὲν, πεινᾷ· ὃς δὲ, μεθύει. μὴ γὰρ οἰκίας οὐκ ἔχετε εἰς τὸ ἐσθίειν καὶ πίνειν; ἢ τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ καταφρονεῖτε, καὶ καταισχύνετε τοὺς μὴ ἔχοντας; τί δὲ τοῖς ἔχουσιν οἱ ἀνέδην ἐσθίοντες, οἱ ἄπληστοι, ἑαυτοὺς καταισχύνουσιν· ἀμφω δὲ πρόπτωσει κακῶς· οἱ μὲν, τοὺς μὴ ἔχοντας βεβαρηκότες· οἱ δὲ, τὴν ἀκρασίαν τοῦ στόματος τοῖς ἔχουσι γυμνωκότες. διὰ τοῦτο ἄρα πρὸς τοὺς ἀπορρυθμιακότας, καὶ τοῖς δείπνοις ἀφειδέστερον προσεχομένους, τοὺς ἀκορέστους, οἷς μηδὲν ἱκανόν, ἀποτρέπεται ὁ Ἀπόστολος, πάλιν ἐκ δευτέρου ἐρρήξε φωνὴν ἀγωνιακήν· Ὥστε, ἀδελφοί μου, συνερχόμενοι εἰς τὸ φαγεῖν, ἀλλήλους ἐκδέχεσθε. Εἰ δέ τις πεινᾷ, ἐν οἴκῳ ἐσθιέτω· ἵνα μὴ εἰς κρίμα συνέρχησθε. ἀφεκτέον οὖν δουλοπρεπείας ἁπάσης καὶ ἀκρασίας, τοῦ προσλαμβανομένου κοσμίως ἐφαπτομένους, ἀμέλει τοῦ καὶ τὰς χεῖρας

καὶ τὸν τρόμμυον ἐσθίοντα φυλάττουσιν, ὁ βύ- A
ρσημον τοῦ προσώπου ἀμετρησίαν ἀδιάφορον,
οὐκ ἀκριβοῦσιν οὐδὲ τοῦτο τὸ καλόν. μηδὲ
τὸ μὲν χεῖρα μὴ τάξεως ἐν ἀμετρήτῳ ἐκτα-
τέον· τοῦτο γὰρ φυλακτέον γὰρ τὸ φθέγγεσθαι ὁπ-
οιῶ ἐσθίοντα ἅμα· ἀπρεπὴς γὰρ ἐστὶν ἄσημος ἡ
φωνὴ γάρ, πλήρεσι τοῖς γνάθοις τενοχωρου-
μένη· καὶ ἡ γλῶσσα τῇ τροφῇ πιεζομένη τὴν
φύσιν ἐνεργείας τοῦ ἀποδιδοῦσα, τὸ πρόφορ-
ον ἐνδίδωσι τελλιμμένως. ἀλλ' οὐδὲ ἐσθίειν
ἅμα ἐστὶ πίνειν καθήκει· ἀκρασίας γὰρ τῆς μέσ-
της, συγχεῖν τοῖς καιροῖς, ὧν αἱ χρήσεις ἀσύμ-
φωνοι. καὶ, Εἴτε ἐσθίετε, φησιν, εἴτε πίνετε, B
πάντα εἰς δόξαν Θεοῦ ποιεῖτε τροχαζόμενοι τὴν
ἀγήθους διατελείας· ἐφ' οὗ μοι δοκεῖ καὶ ὁ Κύριος
ἀνίζας, τοὺς ἄρτους εὐλογήσας, τοὺς ἰχθύας
τοῖς ὀπτοῖς, οἷς κατευώχησε τοὺς μαθητάς· τῆς
ἀποστόλου ἐφοδῆς καλὸν εἰσηγούμενος ὑπόδ-
ειγμα· ὁ γοῦν ἰχθὺς ἐκεῖνος, ὃν κελεύσαντος
τοῦ Κυρίου ὁ Πέτρος εἷλεν, εὔκολον ἐστὶ καὶ
θεοδώρητον καὶ σώφρονα ἀνιέμενος ἔφωδ·
ἀφαιρεῖν γέ τοι ὑποπίπτουσι δεῖ τὴν ἐξ ὕδα-
τος ἀνιόντων ὑπὸ τῆς δικαιοσύνης δίκαιαν,
τὴν ἀσωτίαν καὶ τὴν φιλαργυρίαν, ὡς τὸ C
νόμισμα τοῦ ἰχθύος· ἵνα χωρίσῃ τὴν κενοδο-
ξίαν, καὶ τὸν καίσαρα τοῖς τελώναις δοὺς, τὰ
Καίσαρος ἀποδοὺς τῷ Καίσαρι, φυλάξῃ τὰ
τοῦ Θεοῦ τῷ Θεῷ. ἔχει δὲ καὶ ἄλλας ὑπολύ-
σεις οὐκ ἀγνοουμένας ὁ σωτήρ· ἀλλ' οὐχ ὁ πα-
ρών, ὑποτύπωσις τῆς ἐξεργασίας καιρός. ἀπό-
χρη δὲ ὑπόμνησις, συγχρωμένοις ἡμῖν εἰς
τὸ προκείμενον, οὐκ ἀπαίδευτα τοῦ λόγου τοῖς
ἀΐουσιν· ὥσπερ ἤδη πολλάκις πεπαίκαμεν, πρὸς
τὸ κατεπεῖγον τοῦ ζητήματος τὴν πολυωφελῆ
προσελκύσαντες εἰς ἀρδείαν τὰ φυτευομένων ὑπὸ
τὸν λόγου πηγήν. καὶ γὰρ εἰ πάντων μεταλαμ- D
βάνειν ἔξεστί μοι, ἀλλ' οὐ πάντα συμφέρει· ταχὺ
γὰρ καταπίπτουσιν ὅτι τὸ ὁρᾶν τὸ μὴ δέον, οἱ
πάντα ὁρῶντες ἀ δέον. ὡς δὲ ἡ δικαιοσύνη δεῖ
πλεονεξίας, οὐ προσγίνεται, οὐδὲ ἡ σωφροσύνη δι'
ἀκολασίας, οὕτως οὐδὲ ἡ τοῦ Χριστιανοῦ δίαιτα,
ἡδυπαθείᾳ προσκέκτηται· πόρρω γὰρ ὄντι τῶν τα-
χητιώντων ἐδεσμάτων ἡ τράπεζα τῆς ἀληθείας.
Εἰ γὰρ καὶ μάλιστα ἕνεκεν τῶν ἀνθρώπων ἐγέ-
νετο τὰ πάντα, ἀλλ' οὐ πᾶσι χρῆναι καλὸν, ἀλλ'
οὐδὲ ἀεί. καὶ γὰρ καὶ ὁ καιρὸς, καὶ ὁ χρόνος, καὶ ὁ
τρόπος, καὶ τὸ πρός τι, οὐκ ὀλίγον τῷ παιδα-
γωγουμένῳ πρὸς τὸ λειπτελὲς ἐνδίδωσι ῥοπήν.

& lectum, & barbam ſeruando impollutam, faciei decorem immobilem, & non ſe huc & illuc verſantur, cuſtodiēdo, nec inter comedēdum ſe indecorè gerendo, ſed manum quidē ordinatè certis interuallis adhibitis porrigēdo. Eſt etiam cauendū ne inter comedendū loquaris. Fit enim vox indecora, & non ſatis expreſſa ac ſignificās, vt quę plenis maxillis in anguſtū coërcetur: & lingua quæ nutrimēto premitur, à naturali operatione præpedita, obſcurā & oppreſſam quaſi edit vocē. Sed nec ſimul edere & bibere cōuenit. Eſt.n. maximę intēperantiæ tēpora cōfundere, quorum vſus nō ſimul cōueniūt. *Et ſiue comedetis*, inquit, *ſiue bibitis* 1. Cor. 10
omnia in gloriam Dei facite, veram frugalitatem ac tenuitatem tanquam ſcopum Ioan. vlt.
proponētes, quam mihi Dominus quoq; videtur ſignificaſſe, cùm panes benedixit & aſſos piſces, cum quibus ſuos diſcipulos cōuiuio excepit, cibi non nimis exquiſiti pulchrum exemplar inducēs. Ille itaque piſcis quem (cùm iuſſiſſet Dominus) Petrus cepit, ipſe quoque facile, diuinitus donatum, frugaléque ac moderatum alimentum ſignificat. Per eos autem qui ex aqua aſcendunt ad eſcam iuſtitiæ, monet auferre luxuriam, & auaritiam, tanquam piſcis numiſma, vt ſeparet vanam gloriam, & dato ſtatere publicanis, redditis Cæſari quæ ſunt Cæſaris, Deo ſeruet quæ Dei ſunt. Habet autem ſtater alias quoque ſolutiones quę minimè ignorantur: ſed ea tractare non eſt huius temporis: ſufficit autem admonitio ea nobis ad præſens inſtitutum vtentibus, cùm à Verbi floribus minime diſcrepet, quod quidem iam ſæpe fecimus, ad eam de qua agitur quæſtionem, fontem longè vtiliſſimum attrahentes, vt irrigentur quæ à verbo plantantur. Etſi omnium mihi licet eſſe particeps, 1. Cor. 10
non omnia tamen expediunt: citò enim adducuntur vt ea faciant quæ non licet, qui faciunt omnia quæ licet. Quemadmodum autem non aduenit iuſtitia per auaritiam & plura habendi cupiditatem, neque temperantia per intemperantiam: ita nec victus Chriſtiani ratio lautitiis paratur & deliciis. A cibis enim titillantibus & ad venerem incitantibus, procul eſt menſa veritatis. Etſi enim maximè propter homines omnia facta ſunt, non tamen omnibus vti bonum eſt, ſed neque ſemper: nam tempus, occaſio, modus, & reſpectus rei alicuius, non paruum ei qui inſtituitur momentum afferūt ad id, quod ſibi eſt vtile.

Atque hoc quidem aptum est, & magnam vim habet ad abolendam vitam quæ est ventri dedita, ad quam quidem diuitiæ incitant, non eæ quæ acute vident, sed nimiæ quæ circa gulæ insaniam cæcutiunt copiæ. Nemo autem ad res necessarias pauper est, neque homo vnquam despicitur. Qui enim & pennata & natatilia, & vt semel dicam, à ratione aliena nutrit animantia, vnus est Deus, eis autem nihil deest, etsi nullam de victu curam gerant. Nos autem eis sumus eo præstantiores, quod & Domini: & eo magis Deo familiares, quo temperantiores. Facti autem sumus non vt comedamus & bibamus, sed facti sumus vt essemus ad Dei agnitionem: *Iustus enim*, inquit, *comedens, impletur animo: ventres autem impiorum egeni*, vt qui nunquam cessaturas cupedias appetant. Magnificentia autem non ad solum vsum, sed etiam ad socialem communicationem apta est: quocirca ij cibi cauendi sunt, qui non esurientes nos cogunt comedere, appetitiones nostras veluti quibusdam præstigiis fallentes. An non est enim etiam in moderata frugalitate multiplex ciborum varietas? bulbi, oliuæ, quædam olera, lac, caseus, fructus, & quæcunque absque iure coquuntur: & si assa carne vel elixa opus fuerit, ea est quoque impertienda. *Habetis hic aliquid quod edi possit?* dixit Dominus discipulis post resurrectionem. Illi vero, vt qui frugalitatem exercere ab eo didicerant, ei assi piscis partem dederunt. *Et cum coram eis comedisset, dixit eis*, inquit Lucas, *quæcunque dixit*. Ad hæc autem ne bellariorum quidem, nempe fauorum, expertes esse oportet eos qui rationi conuenienter cœnant. Ex cibis enim ij sunt aptissimi quibus ex se vti licet absque igne, quoniam sunt paratiores: secundi autem, qui sunt frugaliores ac viliores, vt ante diximus. Iis autē qui ad luxum mēsarum propensi sunt, & suos sibi morbos enutriunt, præest dæmon helluo maximus, quē ego nō verebor appellare Ventridæmonē, dęmonū omnium pessimum & pernicioſissimum. Is autē est reuera similis ei qui dicitur ventriloquus. *Melius est autē esse felicem, quam habere cohabitantem dæmonem.* In vsu autem virtutis esse censetur felicitas. Matthæus itaque Apostolus seminibus, baccis & oleribus absque carnibus vtebatur. Ioannes autem continentiam vlterius extendens, locustas & mel agreste comedebat.

Matt. 6.

Prou. 13.

Luc. 24.

Matth. 5.

A καὶ τό γε ἔστιν ὀπτηδόν, καὶ ἡμεῖ ἔχῃ καθαρῆσαι τὸν ὀπτάστριον βίον· οὐ πλοῦτός ἐστιν ἐκκλητικὸς, οὐ βλέπων ὀξύ, ἀλλ' ἡ τυφλώττουσα περὶ τὴν γαστριμαργίαν περιουσία. ἀνδεὶς δέ ἐστι πένης εἰς τὰ ἀναγκαῖα· οὐδὲ περιοράται ποτε ἄνθρωπος· ὁ γὰρ κύριος τὰ πτηνὰ, καὶ τὰ νηκτὰ, καὶ, σὺν ἐλάττονι εἰπεῖν, τὰ ἄλογα ζῶα τρέφων, εἷς ἐστιν ὁ Θεός. λείπει δὲ αὐτῶν οὐδὲ ἕν, ὁπωσοῦν μὴ μεριμνῶσι τροφῆς. ἡμεῖς γοῦν καὶ τούτων ἀμείνους, ὅσῳ τε κύριοι, καὶ Θεῷ οἰκειότεροι, ὅσῳ σοφρονέστεροι· γεγόναμεν γάρ, οὐχ ἵνα ἐσθίωμεν καὶ πίνωμεν, ἀλλ' ἵνα ὦμεν εἰς ἐπίγνωσιν γεγονότες τοῦ Θεοῦ. Δίκαιος γάρ, φησιν, ἐσθίων, ἐμπίμπλαται τῆς ψυχῆς· κοιλίαι δὲ ἀσεβῶν οὐδέποτε, ἀκαταπαύστου λιχνείας ὀρεγόμεναι. πολυτέλεια δὲ οὐκ εἰς ἀπόλαυσιν ἔρημον, ἀλλ' εἰς μετάδοσιν κοινωνικὴν ὀπτήδος. δεῖ τοίνυν φυλακτέον τὴν βρωμικήν, ἃ μὴ πεινῶντας ἡμᾶς ἐσθίειν ἀναπείθῃ, γοητεύουσα τὰς ὀρέξεις. Μὴ γὰρ οὐκ ἔνεστι καὶ ἐν εὐτελείᾳ σώφρονι πολυειδία ἐδεσμάτων ὑγιής; βοῦβοι, ἐλαῖαι, λαχάνων ἔνια, γάλα, τυρός, τά τε ὠμὰ καὶ ἑψήματά τε πανταχοῦ ὕδατα, ζωμῷ μόνῳ. κἂν ὀπτοῦ δέῃ κρέως, ἡ ἕψοῦ, μεταδοτέον. Ἔχετέ τι βρώσιμον ἐνθάδε; εἶπεν ὁ Κύριος πρὸς τοὺς μαθητὰς μετὰ τὴν ἀνάστασιν. οἱ δὲ, ἅτε ἐκ τοῦ αὐτοῦ εὐτέλειαν ἀσκῆσαι δεδιδαγμένοι, ἐπέδωκαν αὐτῷ ἰχθύος ὀπτοῦ μέρος· καὶ φαγὼν ἐνώπιον αὐτῶν, εἶπεν αὐτοῖς, φησὶν ὁ Λουκᾶς, ὅσα εἶπεν. Πρὸς τούτοις οὐδὲ πραγματείας κενεὰς ἀμοιρεῖν περιοπτέον τοὺς δυσνοοῦντας τῷ λόγῳ. τῷ γάρ τοι βρωμικῷ ὀπτηδήσασθαι, οἷς αὐτόθεν χρῆσθαι ἐστὶν ἀρχῇ δίχα πυρὸς, ἐπεὶ καὶ ἑτοιμότερα· εὐτελέστερα δὲ, τὰ εὐτελέστερα, ὡς προεφηκάμεν. τῶν δὲ ἀμφὶ τὰς φλεγμαινούσας κυπαζόντων τραπέζας, τὰ σφέτερα τιθωσμένων πάθη, δαίμων καθηγεῖται λιχνότατος· ὃν ἔγωγε οὐκ ἂν αἰσχυνθείην κοιλιοδαίμονα προσφωνεῖν, καὶ δαιμόνων κάκιστον, καὶ ἐξωλέστατον. πολυπλόκου γοῦν ὄντος ἀτεχνῶς τοῦ ἐγγαστριμύθου, καὶ λοιμώδους. ἀμείνων δὲ πολλῷ, τὸ δαίμονα ἔχειν συοίκιον, ἢ δαίμονα γνέφος. εὐδαιμονία δὲ ἐν χρήσει ἀρετῆς ἐξετάζεται. Ματθαῖος μὲν οὖν ὁ Ἀπόστολος, σπερμικῷ, καὶ ἀκροδρύοις καὶ λαχάνοις, μόνῳ κρέατι, μετελαμβανεν· Ἰωάννης δὲ, ὑποτείνας τὴν ἐγκράτειαν, ἀκρίδας καὶ μέλι ἤσθιεν ἄγριον.

Υων ὃ ἀπείχετο καὶ Πέτρος. ἀλλ' ἔπεισεν ἐπ' αὐτὸν ἔκστασις, ὡς ἐν ταῖς Πράξεσι τῶν Ἀποστόλων γέγραπται· Καὶ θεωρεῖ τὸν οὐρανὸν ἀνεῳγμένον, καὶ σκεῦός τι ὡς ὀθόνην μεγάλην τέτρασιν ἀρχαῖς συνδεδεμένον ὑπὸ τὴν γῆν· πρῶτα τὰ τετράποδα καὶ τὰ ἑρπετὰ τῆς γῆς, καὶ τὰ πτηνὰ τοῦ οὐρανοῦ ἐν αὐτῷ· καὶ ἐγένετο φωνὴ πρὸς αὐτόν, Ἀνάστα, καὶ θῦσον, καὶ φάγε. Πέτρος δὲ εἶπε· Μηδαμῶς Κύριε, ὅτι οὐδέποτε ἔφαγον πρῶτον κοινὸν καὶ ἀκάθαρτον· καὶ ἡ φωνὴ πάλιν πρὸς αὐτὸν ἐκ δευτέρου. Ἃ ὁ Θεὸς ἐκαθάρισε, σὺ μὴ κοίνου. καὶ ἡμῖν δὲ ἄρα ἀδιάφορος ἡ χρῆσις. Οὐ γὰρ τὰ εἰσερχόμενα εἰς τὸ στόμα, κοινοῖ τὸν ἄνθρωπον, ἀλλὰ ἡ περὶ τῆς ἀκρασίας ψόφλησις κενή. ὁ γάρ τοι Θεὸς, τὸν ἄνθρωπον πλάσας, Πάντα ὑμῖν, εἶπεν, ἔσται εἰς βρῶσιν. λάχανα δὲ μετ' ἀγάπης, ἢ μόσχον μετ' ὀλιότητος· Εὖ τοῦτο ὑπομιμνήσκει τὸ προφητικὸν λόγιον, ὡς ὑπὲρ λάχανα ἡ ἀγάπη· μετὰ δὲ ἀγάπης, τὰ δεῖπνα πολυτελέα· ἐν οἷς ἀγαθὴ μὲν ἡ μέση κατάστασις· ἐν πᾶσι μὲν, οὐχ ἥκιστα ὅ γε ἐν τῇ ἀμφὶ τὸν ἔδεσιν πολυτελείᾳ· ἐπεὶ αἱ μὲν ἀκρότητες, σφαλεραί· αἱ μεσότητες δὲ ἀγαθαί. μέσον δέ ἐστι πρὸς ὃ ἀνενδεὲς· τῶν ἀναγκαίων· αἱ γὰρ κατὰ φύσιν ὀρέξεις, αὐταρκείᾳ περιοίζονται. Ἰουδαίοις δὲ διὰ τοῦ νόμου οἰκονομικώτατα καταγγέλλεται ἡ αὐτέλεια. μυρίων γὰρ ὅσων ἀφείλετο τὸν χρῆσιν ὁ παιδαγωγὸς αὐτοῖς, διὰ Μωσέως αἰτίας προσάπτων· κεκρυμμένας μὲν, ταῖς πνευματικαῖς· ἐμφανεῖς δὲ, ταῖς σαρκικαῖς· αἷς καὶ πεπιστεύκασι. τοῖς μὲν, ὅτι οὐκ ἔστι δίχηλα· τοῖς δὲ, ὅτι τὸ ἔφιππον οὐ μηρυκᾶται· τοῖς δὲ ὅτι ἄρα οὐκ ἔχει μόνα τῶν ὑδρόβιων λεπίδας· ὡς ὀλίγα πανταχοῦ ἀπολείπεσθαι πρὸς τὸν ἔφιππον αὐτοῖς ὀπτισθέα. ὧν δὲ ἔφηκεν ἅπτεσθαι, πάλιν κεκώλυκε τούτων τὰ θηριμάχα, τά τε εἰδωλόθυτα, τά τε ἀποπεπνιγμένα· οὐδὲ γὰρ τούτων φαύειν θέμις. Ἐπεὶ γὰρ ἀμήχανον χρόνιον τοῖς ἡδέσιν, ἀποχὴν τῆς ἀποδοχῆς αὐτῶν. τὸν ἐναντίαν ἀπέθηκεν ἀγωγὸν· μέχρις ἂν σκλύσῃ τὸν ἐκ τοῦ ἔθους ὑπὸ τὸν ἡδυπάθειαν καταφρομένου. ἀνθρώποις δὲ, τὰ μὲν πολλὰ βλάβας καὶ λύπην ἐγείνησεν ἡδονή· δυσπάθειαν δὲ καὶ λήθην καὶ ἀφροσύνην ἡ πολυτροφία ἐντίκτει τῇ ψυχῇ. αὔξεσθαι δὲ καὶ τὰ παίδων τὰ σώματα γίνεσθαί φασιν εἰς μῆκος, ὑπολειπόντων ἀπὸ τῆς ἐλλειπούσης τροφῆς.

A Porrò autem Petrus quoque abstinebat à suibus. Sed ei persuasit quæ in eum recidit ecstasis, vt in Actibus Apostolorum scriptum est: *Et videt cælum,* Actuum
apertum, & vas quoddam quatuor initijs 10.
alligatum super terram, omnes quadrupedes,
& serpentes terræ: & volucres cæli in ipso. Et
vox ad ipsum facta est: Surge, & occide, &
comede. Petrus autem dixit: Nequaquam
Domine, quoniam omne commune & im-
mundum nunquam comedi. Et vox rursus
ad eum secundo facta est: Quæ Deus mun-
dauit ne communia dixeris. Ergo nobis
quoque vsus est indifferens: *Non enim* 1 Mat.
B *quæ intrat in os coinquinant hominem,* sed 15.
in intemperantia inanis exercitatio.
Deus enim qui finxit hominem, *Omnia* Genes. 1. &
vobis, inquit, *erunt in cibum.* Olera au- 2. & 9. 3.
tem cum charitate meliora, quam vitulus cum fraude. Hoc nobis rectè in memoriam reuocat id quod ante dictum est, quod non sunt olera charitas, sed sumendæ sunt cum charitate cœnæ, in quibus bona quidem est media constitutio, in omnibus quidem, sed vel maximè in apparatu conuiuij. Nam sunt extrema quidem periculosa: media autem bona sunt: medium est autem, quicquid non eget rebus necessariis. Quæ sunt enim
C secundum naturam appetitiones, circumscribuntur sufficientia. Porrò autem Iudæis per legem summo consilio annunciatur frugalitas. Innumerabilium quippe rerum vsum per Mosem abstulit Pædagogus, causas illas adiungens, occultas quidem, quæ erant spirituales, apertas autẽ, quæ carnales, quibus etiam crediderunt: iis quidem, quòd vngulam non habeant bifidam: illis verò, quòd cibum non ruminent: aliis verò, quòd ex Leuit. 11.
aquatilibus sola squamas non habeant, adeo vt eis omnino pauca restarent apta ad alimentum. Quæ autem permisit tangere, ex iis rursus prohibuit morticinia,
D & quæ simulachris immolata, & quæ suffocata fuerant: nam ne hæc quidem licet tractare. Quoniam enim fieri non potest, vt qui dulcibus vtitur, ab eis suscipiendis abstineat, ei contrariam vitæ rationem opposuit, donec qui ex more proficiscitur ad voluptatem ac delectationem impetum dissoluerer. Hominibus autem sæpenumero quidem damnũ & molestiam procreauit voluptas: graues autem affectiones, & obliuionem, & insipientiam, in anima parit nimia alimenti copia. Iam verò dicunt etiam puerorum corpora rectè crescere in longitudinem, si desit nutrimentum:

neque enim prohibetur qui se ad augmentum confert spiritus, cùm commodam respirationis viam multum nutrimentum obsepiat. Vnde luxuriosam delitiisque affluentem vitam, ille qui veritatem philosophorum ita sectatus est Plato, vt Hebraicæ veritatis excitarit scintillam. Mihi autem eò, inquit, cùm veniissem, quæ illic beata via dicitur, Italicis & Syracusanis mensis plena, nullo modo placuit: Bis die saturum viuere, & noctu nunquam solum dormire, & quæcunque studia hunc vitam consequuntur. Ex his enim nullus homo ex iis qui sunt sub cœlo potest esse prudens, qui hæc à iuuentute exercet, nec si, admirabilis natura superabitur. Neque enim Plato de Dauide non audierat, qui sua ciuitate in medio tabernaculo sanctam arcam collocans indulta omnibus qui eius ditioni parebant lætitia, coram Domino
6. distribuit omnibus Israëlis copiis, à viro vsque ad mulierem, vnicuique tortam panis & subcineritium panem, & laganum ex sartagine. Hoc est sufficiens nutrimentum & Israëliticum: gentile autem quod est, superuacaneum. Qui autem eo vtitur, nunquam vt sit sapiens laborauerit, vt qui mentem in ventre infoderit, admodum similis pisci qui Græcè ὄνος, hoc est, asinus dicitur: quem quidem dicit Aristoteles, solum ex aliis animalibus habere cor in ventre. Hunc Epicharmus Comicus vocat ἐκβαπλόγαστρον, hoc est, qui à communi ventris consuetudine discedit. Tales sunt ij homi-
p. 3. nes, qui in ventrem crediderunt; *Quorum Deus venter est, & gloria in ignominia ipsorum, qui ea quæ sunt terrena cogitant*, Eis non bona prædixit Apostolus. dicens, *Quorum finis est interitus.*

οὐ γὰρ κωλύεται τὸ ἀναπνεόμενον εἰς αὔξησιν πνεῦμα, τῆς πολλῆς ἐμφῆς ἀντιφερισούσης τὸ εὔπνοον τῆς ὁδοῦ. Οὗτον κατηγορῶν τοῦ τρυφῶντος βίου ὁ τὴν ἀλήθειαν ἐζηλωκὼς τῶν φιλοσόφων Πλάτων, τὸ ἔνσπορμα τῆς Ἑβραϊκῆς φιλοσοφίας ζωπυρῶν· Ἐλθόντα δέ με, φησὶν, ὁ ταύτην λεγόμενος εὐ βίος εὐδαίμων, Ἰταλικοῖς τε καὶ Συρακουσίοις τραπέζαις πλήρης, οὐδαμῆ ἠδάμησε· δὶς τῆς ἡμέρας ἐμπιμπλάμενον ζῆν, καὶ μηδέποτε μόνον κοιμώμενον νύκτωρ καὶ ὅσα τούτῳ ἐπιτηδεύματα σύνεπεται τῷ βίῳ. οὐ γὰρ τούτων ἔστ' ἂν φρόνιμος ἐνδεὶς ποτ' ἂν γένοιτο τῶν ὑπὸ τὸν οὐρανὸν ἀνθρώπων ὁμοίως, οὐ νέου ἐπιτηδεύων τοιαῦτα, οὐδ' ὅτι θαυμαστὴ φύσις κρατήσεται. οὐ γὰρ ἄπυστος ἦν ὁ Πλάτων τοῦ Δαβὶδ, ὃς ἐν τῇ πόλει τῇ ἑαυτοῦ πᾶσι ἀγαθὰ ἱδρύων κύκλῳ τὸν ἐν μέσῃ τῇ σκηνῇ, πάντα τοῖς ὑποκάτω διαφέρουσιν ποιήσας λαῷ, ἑκατὸν τοῦ Κυρίου, διεμέρισεν εἰς πᾶσαν τὴν δύναμιν τοῦ Ἰσραὴλ ἀπὸ ἀνδρὸς ἕως γυναικός, ἑκάστῳ κολλυρίδα ἄρτου, καὶ ἐγκρυφίτην, καὶ λάγανον ἀπὸ τηγάνου. Αὐτάρκης αὕτη ἡ ἐμφὴ καὶ Ἰσραηλιτική· ἡ δὲ ἐθνικὴ, περιττή. σώφρων οὐδεὶ δὺ μιγνυσα ποτὲ γλυκάθη ὁ χρώμενος αὐτῇ, τὸν νοῦν ἐγκατορύξας τῇ κοιλίᾳ, τῷ ἰχθύι τῷ καλουμένῳ ὄνῳ τὰ μάλιστα ἐοικώς· ὃν δή φησιν Ἀριστοτέλης μόνον τῶν ἄλλων ζώων ἐν τῇ γαστρὶ τὴν καρδίαν ἔχειν. τοῦτον ἐκβαπλόγαστρον Ἐπίχαρμος καλεῖ ὁ κωμικός. Τοιοῦτοι τῶν ἀνθρώπων οἱ εἰς γαστέρα πεπιστευκότες, ὧν θεὸς ἡ κοιλία, καὶ ἡ δόξα ἐν τῇ αἰσχύνῃ αὐτῶν, οἱ τὰ ἐπίγεια φρονοῦντες. Τούτοις οὐκ ἀγαθὰ προφητεύει ὁ Ἀπόστολος· Ὧν τὸ τέλος, εἰπών, ἡ ἀπώλεια.

D

QVOMODO IN POTV se gerere oporteat.

ΠΩΣ ΤΩι ΠΟΤΩι προσενεκτέον.

CAP. II.

ΚΕΦΑΛ. β.

m. 5. VINO *autem modico vtere*, aquam bibenti Timotheo, *propter stomachum tuum*, dicit Apostolus: pulchrè admodum ægrotãti & languẽti corpori cõueniens, quod ipsum confirmet ac corroboret auxiliũ adhibẽs: modicũ autẽ id decernẽs,

ΟΙΝΩι δὲ ὀλίγῳ χρῶ, τῷ Τιμοθέῳ ὑδροποτοῦντι, φησὶν ὁ Ἀπόστολος· παγκάλως νοσηλευομένῳ καὶ πλαδῶντι σώματι κεφάλαιον ὑπεύθυνον βοήθημα προσφέρων· ὀλίγον δὲ συγκρίνων τοῦτο,

μὴ λάθῃ τὸ βοήθημα. Διὰ πλῆθος ἄλλης θε- A ne eum lateret, hoc auxilium propter
ραπείας δεόμενον. Φυσικὸν μὲν οὖν καὶ νηφάλιον ποτὸν ἀναγκαῖον διψῶσίν, ὅστιν ὕδωρ. τοῦτο ἐκ τῆς ἀκροτόμου πέτρας κατειβόμενον τοῖς παλαιοῖς τῶν Ἑβραίων, μονότροπον σωφρονισμὸς ὁ Κύριος ἐχορήγησε ποτόν· νήφειν δὲ μάλιστα ἐχρῆν τοὺς ὑπολαμπομένους. ἔπειτα ἡ ἀμπελος ἡ ἁγία ἐν βότρυι ἐβλάστησε τὸν προφητικόν. τοῦτο σημεῖον τοῖς εἰς ἀνάπαυσιν ἐκ τῆς πλάνης πεπαιδαγωγημένοις, ὁ μέγας βότρυς ὁ Λόγος, ὁ ὑπὲρ ἡμῶν θλιβεὶς, τὸ αἷμα τοῦ σταφυλῆς ὕδατι κίρναται ἐθελήσαντος τοῦ Λόγου, ὡς καὶ τὸ αἷμα αὐτοῦ σωτηρίᾳ κίρνασθαι. διπλοῦν δὲ τὸ αἷμα τοῦ Κυρίου· ὁ μὲν γάρ ὅστιν αὐτοῦ σαρκικὸν, ᾧ τῆς φθορᾶς λελυτρώμεθα· ὃ δέ, πνευματικὸν, τουτέστιν ᾧ κεχρίσμεθα. καὶ τοῦτ' ἔστι πιεῖν τὸ αἷμα τοῦ Ἰησοῦ, τοῦ κυριακῆς μεταλαβεῖν ἀφθαρσίας ἰσχύν· ὁ δὲ Λόγου τὸ πνεῦμα, ὡς αἷμα σαρκός. Ἀνδρόγυνος οἶνον κίρναται, ὁ μὲν οἶνος, ᾧ ὕδατι· τῷ δὲ ἀνθρώπῳ, τὸ πνεῦμα· καὶ τὸ μὲν, εἰς πίστιν διαχεῖ, τὸ σῶμα· τὸ δὲ, εἰς ἀφθαρσίαν ὁδηγᾷ, τὸ πνεῦμα· ἡ δὲ ἀμφοῖν αὕτη κρᾶσις, ποτόν τε τοῦ Λόγου, Εὐχαριστία κέκληται, χαρὶς ἐπαινουμένη καὶ καλή· ἧς οἱ κατὰ πίστιν μεταλαμβάνοντες, ἁγιάζονται καὶ σῶμα καὶ ψυχή· τὸ θεῖον κρᾶμα τὸν ἀνθρωπον τῷ πατρικῷ βουλήματος πνεύματι καὶ Λόγῳ συγκίρναντος μυστικῶς· καὶ γὰρ ὡς ἀληθῶς μὲν τὸ πνεῦμα ὠφελοῦται τῇ ἀπ' αὐτοῦ φερομένῃ ψυχῇ· ἡ δὲ σὰρξ, τῷ Λόγῳ. διὰ τοῦτο ὁ Λόγος γέγονε σάρξ. Ἀγαμαι τοίνυν τοὺς αὐχηρὸν ἐπιμνησθέντας βίον, καὶ τὸ σωφρονιστὴς τὸ φάρμακον ὑποδουμένους τὸ ὕδωρ· φεύγοντας δὲ ὅτι μάλιστα πορρωτάτω τὸν οἶνον, οἷς πυρὸς ἀπειλοῦ. Ἀρέσκει οὖν τοῖς παῖδας, καὶ ταῖς κόραις ὡς ὅτι τὸ πλεῖστον, ἀπέχεσθαι τοῦ φαρμάκου τούτου. οὐ γὰρ καταλλήλων ζέσει ἡλικίᾳ τῶν ὑγρῶν τὸ θερμότατον, ἐπεγχεῖν τὸν οἶνον, οἱονεὶ πῦρ ἐπιχεόντας πυρί· ἐξ ἧς ὁρμή τε ἄγριαι, καὶ φλεγμαίνουσαι ὀπιθυμίαι, καὶ ἀκάθεκτον ἦθος ἐκκαίεται· προπετεῖς τε οἱ νέοι, ἐνθεν χλιαινόμενοι, ὅτι ταῖς ὀρέξεσι γίνονται· ὡς δὴ πρόπτωσιν αὐτῶν τὴν βλάβην ἐλέγχεσθαι διὰ τοῦ σώματος πεπαιδευμένων ἄκαιρον ἢ προσηκόντως τῆς ὀπιθυμίας μᾶλλον· Ὀργῶσι γοῦν διὰ δέκατον αἰάζοντες οἴνου, καὶ οἰδοῦσι μαστοί τε καὶ μόρια, προκηρύσσοντες ἤδη πορνείας εἰκόνα·

ne eum lateret, hoc auxilium propter multitudinem alia egere curatione. Naturalis itaque & sobrius potus sitientibus necessarius, est aqua. Eam ex Exod. 17
prærupta petra manantem, veteribus Hebræis vnicum ac simplicem temperantiæ potum suppeditauit Dominus. Oportebat autem eos vt pote errantes Num. 20
esse maximè sobrios. Postea sancta vitis botrum germinauit propheticum. Hoc signum est iis qui ad quietè ex errore instituti sunt, magnus botrus nempe Verbum pro nobis expressũ, cũ sanguis vuæ, Verbum scilicet, aqua tẽperari voluerit. Sic etiam sanguis eius salute tẽperatur. Du- B plex est autem sanguis Domini: alter enim est carnalis, quo redempti sumus ab interitu: alter verò spiritualis, quo scilicet vncti sumus. Et hoc est, bibere Iesu sanguinem, esse participem incorruptionis Domini. Verbi autem virtus est spiritus, quemadmodum sanguis carnis. Apta itaque proportione & conuenientia, vinum quidem aquæ, homini verò spiritus admiscetur. Ac temperatum quidem vinum ad fidem, conuiuio excipit: Spiritus autem deducit ad incorruptionem. Amborum autem temperatura, potus scilicet & verbi, C dicitur Eucharistia, quæ & laudatur, & bona est gratia: cuius qui per fidem sunt participes, sanctificantur & corpore & anima, cum diuinum temperamentum, hominem scilicet, diuina voluntas Spiritu & Verbo mysticè contemperauerit. Etenim verè quidem spiritus animæ quæ ab ipso fertur, conjungitur & familiaris efficitur: caro autem Verbo, propter quam Verbum caro factum est. Eos itaque laudo & admiror qui vitam austeram delegerunt, & moderatæ vitæ medicamentum aquam appetunt: vinum autem tanquam ignis minas quàm lõgissimè fugiunt. Placet ergo vt pueri & puellæ ab hoc medicamento D plurimum abstineant. Non enim feruẽti ætati, quod est omnium humidorum calidissimum, vinum infundere conuenit, perinde ac si quis ignem in ignem deriuet, ex quo agrestes immanesque appetitiones, ardentesque cupiditates, & mores ignei incenduntur: excalefacti autem intus adolescentes euadunt propensi ad libidines, adeo vt præuisum eorũ damnũ per corpus cõprobretur, celerius quam oportuit, maturatis mẽbris cupiditatis. Vino itaq; efferuescente, luxuriant ac intumescunt vbera & pudenda, fornicationis imaginẽ iã prænunciantia;

& corpus cogit vulnus animæ inflammari: & pulsus impudentes anxiam ac superuacaneam persequuntur diligẽtiam, temperantiam ac moderationem ad iniquitatem prouocantes: hinc autem fit, vt mustum iuuentutis, fines pudoris transiliat. Oportet autem quam maximè fieri potest, iuuenum appetitiones conari extinguere, minarum quidem Bacchicum fomitem auferentes, feruori autem contrarium medicamentum infundentes, quod etiam ardentem animam cohibebit, & membra intumescentia retinebit, & quæ iam agitatur cupiditatis incitamentum sopiet. Qui autem sunt in ipso flore ac vigore ætatis, cùm interdiu quidem sumpserint quibus conuenit prandium, pane solo gustato à potu omnino abstineant, vt ebibatur eorum superflua humiditas, aridorum esu veluti quadam spongia exhausta. Assidue enim spuere & emungi, & ad excernendum properare, sunt signum intemperantiæ ex immoderata exhibitione humidorum, quæ plus quàm par sit in corpus infunduntur. Quòd si etiam sitis accesserit, curetur aqua non multa hæc affectio. Neque enim aqua nimium profuse impleri conuenit, ne obruatur nutrimentum: comminuatur autem ad faciẽdam concoctionem, dum cibi quidem assurgunt in molem: pauca sunt autem quæ ad excretionem procedant. Quanquam etiã alioqui conuenit diuinis contemplationibus vino minime grauari: Parum enim cogit numerum, ait Comicus, sapere, tantũ abest, vt temperantem eum possit efficere. Vespere autem tempore cœnæ vino vtendum est: quoniam enim paulò magis sobriis ac seriis lectionibus non amplius operã damus. Tũc & frigidior fit aër ambiẽs, vt introducto calore fouendus sit tepor innatus qui deficit. Sed hic quoque vino est exiguo vtẽdũ: neque enim vsq; ad contumeliæ crateras accedendũ est: iis autẽ qui iam sunt prouectioris ætatis hilarius potu vti permittẽdum est, ætatis refrigerationẽ, quæ tempore quodammodo emarcessit vitis medicamento citra noxam suscitantes. Neque enim seniorum appetitiones circa ebrietatis naufragia amplius magna ex parte fluctuant. Ratione enim ac tempore, veluti quibusdam anchoris, in portu fundati, cupiditatũ tempestatem, quæ ex ebrietate excitatur, ferunt facilius, quibus etiam in conuiuiis licet aliquid vrbane dicere ac lepide. Cæterùm iis quoque sit potationis eoúsq; terminus,

A καὶ τ ψυχῆς ὃ τραῦμα φλεγμαίνειν ἀναγκάζῃ ὃ σῶμα· σφυγμοί τε ἀναιδεῖς ἐπεισερχόμενοι διώκουσιν εἰς ἀδαημονίας ἀκκαλοῦμενοι τὸν κόσμον. ἐνθένδε ἤδη τῆς ἡλικίας ὃ γλυκὺς ὑπορρέλλῃ τῆς αἰδοῦς τοὺς ὅρους. Χρὴ δέ, ὡς ἔνι μάλιστα, καταβεννύειν πειρᾶσθαι τὰς ὁρμὰς τῶν νέων· ἀφαιρουμένους μὲν ὃ ὑπέκκαυμα ὃ τῆς ἀπειλῆς Βακχικόν· ἐπιφέροντας ὃ ὃ ἀντιφάρμακον τῆς ἀκρασίας, ὃ καὶ τῷ ψυχομένῳ τυφομένῳ ἤδη καθίξει, καὶ τὰ μόρια ἐφέξῃ ἐξοιδοῦντα, καὶ καταπαύσῃ τὸν ἐρεθισμὸν τῆς ἤδη γαλουμένης ἐπιθυμίας· Οἱ δὲ ἀκμάζοντες, μεθημέραν μὲν ἀρίστου μεταλαβόντες, οἷς καταλλήλου τὸ ἄριστον, ἄρτου μόνου ἀπογευσάμενοι, ἀπεχέσθων πάμπαν τοῦ ποτοῦ, πρὸς ὃ ἀναπνεῦσαι τ πρεσβυτικῷ ὑγρότητα αὖπαν ἀναστομίζομένῳ ξηροφαγίᾳ· Καὶ γὰρ ὃ συνεχὴς πολύειν καὶ ἀπομύττειν, καὶ πρὸς τὰς ἐκκρίσεις σπεύδειν, ἀκρασίας τεκμήριον, ἐκ τῆς ἀμέτρου προσφορᾶς ὑπερχομένων τῷ ὑγρῷ τοῦ σώματος. εἰ δὲ καὶ ἐπιγένοιτο δίψα, ἀρκείσθω ὕδατι ὃ παῦρος οὐ πολλῷ· οὐδὲ γὰρ ὕδατος ἀνέδην ἐμφορᾶσθαι καθήκει, ὡς μὴ ἐκκλύζοιτο ἡ ἕξις, καταλειμαίνοιτο ὃ εἰς πέψιν καταπεμπόμενον μὴ εἰς τὸν ὄγκον τῶν σιτίων, ὀλίγον ὃ πρὸς ἅπασιν εἰς τὰς ἐκκρίσεις χωρούντων. πρέπει ὃ καὶ ἄλλως τοῖς ἀϊκῶς φερομένοις μὴ οἰνοβαρῆ· ὁ γὰρ ἄκρατος, κατὰ τὸν Κωμικόν, ὀλίγα ἀναλίσκῃ φρονῆν, μή τι ὃ οὐδὲ σωφρονῆν. εἰς ὃ ἑσπέραν, τοῦ δείπνου πρὸς τῷ ὥραν, οἴνῳ χρηστέον· ἐπειδὴ μηκέτι τοῖς ἀναγνώσμασι σχολάζωμεν τοῖς νηφαλιωτέροις. Τοῦ μὲν ψυχροτέρου καὶ ὃ πρείττονος μεταλαμβάνῃ τοῦ ποτοῦ, ὃ καταψυχόμενον τ ἡλικίας, οἷς μαραινόμενον ὑπὸ χρόνου, ἀναζωπυροῦντας ἀβλαβῶς ὃ τ ἀκροπέλου φαρμάκῳ· οὐδὲ γὰρ ὡς ὑπερπλῆσον ἐγκωμάζοντες ἐπὶ τῶν πρεσβυτέρων αἱ ὁρέξεις πρὸς τὰ τ μέθης ναυάγια. καθορμισμένοι μὲν γὰρ οἷς ἀγκύραις ὃ λόγῳ καὶ ὃ χρόνῳ, τοῦ ζάλου τ ὑπερβολὴν τ καταμηνίζουσαν ἐκ μέθης ῥᾴον φέρουσιν· οἷς ἴσως χαριεντίσασθαί τι ἔξεστι πρὸς τὰς θυωλίας. ἀλλὰ καὶ τούτοις ὅρος ἑστὼ τοῦ ποτοῦ,

μέχρις ἂν τὸν λογισμὸν ἄσηπτον διατηρήσωσι, καὶ A
τὴν μνήμην ἐνεργὸν, καὶ τὸ σῶμα ἀσάλευτον
οἴνῳ καὶ ἀκραδάντῳ, ἀκροθώρακα τοῦτον καλοῦ-
σιν οἱ περὶ ταῦτα δηνοί. καλὸν οὖν τὸ παρακα-
ταλήγειν, μᾶλλον τὸν ὄλισθον. Ἀρτώριος δέ τις ἐν
τῷ περὶ μακροβιοτίας, μέμνημαι γάρ, ἐφ'
ὅσον βρέξαι τὰ σιτία μόνον οἴεται δεῖν παρασκεύ-
ειν· ἵνα μακροτέραν κτησώμεθα τὴν ζωήν.
ἁρμόδιον οὖν τὸν οἶνον τοῖς μέν, ὅτι θεραπείας
μέρος παραφέρεται, διὰ τὴν ὑγείαν μόνην· τοῖς
δὲ, ἐν λύσει καὶ διαχύσει. οἶνος γὰρ πρῶτον
μὲν αὐτὸν αὖπερ ἵλεων ποιεῖ τὸν πίνοντα μᾶλ-
λον ἢ πρότερον, καὶ τοῖς συμπόταις μειλίχιον, B
καὶ τοῖς οἰκέταις παραυτίκα, καὶ παρασπένδεται
τοῖς φίλοις· παροινηθεὶς δὲ, ἀμείβεται τὴν
ὕβριν· θερμὸς γὰρ ὤν, καὶ χυμοὺς ἔχων ἡδεῖς, κε-
κραμένους ἐμμελῶς, τὰ μὲν αἱρεῖ τὰ περιτ-
τώματα διατήκει θερμότητι. τοὺς δὲ δριμεῖς καὶ
φαύλους τοῖς διωδίαις καθάπτεται χυμούς. Εὖ
γοῦν εἴρηται· Ἀγαλλίαμα ψυχῆς καὶ
καρδίας οἶνος ἐκτίσθη ἀπ' ἀρχῆς πινόμενος αὐ- Psal 103.
τάρκως· κίρνασθαι δὲ ἄριστον τῷ ὕδατι ὡς Eccles. 13
πλείστῳ τὸν οἶνον, καὶ μὴ ὡς ὕδωρ ὀπτίζητεῖ-
σθαι, καὶ ἀπαμβλυνέσθαι πρὸς τὸ μέθυ-
σον· ὡς ὕδωρ ἐπεγχεῖσθαι διὰ τὴν φιλοι- C
νίαν· ἄμφω μὲν γὰρ τοῦ Θεοῦ ποιήματα· καὶ
ταύτῃ πρὸς ὑγείαν συνεργῇ ἡ κρᾶσις ἡ ἀμ-
φοῖν, ὕδατός τε καὶ οἴνου· ὅτι ἐκ τοῦ ἀναγκαίου
καὶ τοῦ χρησίμου ὁ βίος συνέστηκε. τῷ μὲν
οὖν ἀναγκαίῳ τῷ ὕδατι ὡς ὅτι πλείστῳ, ἐγ-
καταμικτέον καὶ τοῦ χρησίμου· οἴνῳ δὲ ἀμέτρῳ
ἡ μὲν γλῶττα προδιδίζεται· πρῆται δὲ τὰ
χείλη· ἐφθαλμοὶ δὲ παραπέπονται, οἷς κω-
λυμῴωσης τῆς ὄψεως ὑπὸ τοῦ πλήθους τῆς
ὑγρότητος· καὶ φύδεσθαι βεβιασμένοι, κύκλῳ
μὲν ἡγοῦνται περιφέρεσθαι τὰ πάντα· ἀριθ- D
μεῖν δὲ οὐ δύνανται τὰ πόρρω, ὡς ἔστι μόνα· ὃ
μὲν ὁρᾶν μοι δύο μὲν ἡλίους δοκῶ, μάθυων ὁ Eurip. id.
Θηβαῖος ἔλεγε χθών· κινουμένη μὲν γὰρ ὑπὸ Bacch.
τῆς τοῦ οἴνου θερμότητος ἡ ὄψις, πυκνότερον
πολλαπλασίονα τοῦ ἑνὸς φαντάζεται τὴν οὐσίαν·
διαφέρει δ' οὐδὲν ἧττον ὀφθῆναι κινεῖν, ἢ ὃ ὁρώ-
μενον· ταυτὸν γὰρ ἐξ ἀμφοῖν ἡ ὄψις πέπονθεν,
τῆς τοῦ ὑποκειμένου καταλήψεως διά τε σά-
λον ἀκριβῶς ἐφικέσθαι μὴ δυναμένη· καὶ ἡ βά-
σις καθάπερ ῥεύματι ὑποφέρεσθαι· λυγμοί τε
καὶ ἔμετοι, καὶ παραφορᾶς ἐπεισκώμασμα.
πᾶς γὰρ οἰνωθεὶς μύθῳ, φησὶ τραγῳδία·

dum & illabefactatam rationem, & suo officio fungentem memoriam, corpusque vino immotum & incõcussum conseruent, ἀκροθώρακα, hoc est, qui suum pectus vino insigniter armauit, vocant qui sunt eorum periti. Melius est ergo ne labaris, antea desinere. Artorius autẽ quidam in libro. De longa vita (sic enim cõmemini) existimat oportere eousque potum solummodo præbere, donec cibi humectentur, vt nobis vitam paremus longiorem. Conuenit ergo vt vinum alij quidem loco medicinæ propter solam sanitatem adhibeant, alij verò vt se relaxent & exhilarent, Vinum enim primùm quidem facit eum, qui plus quàm ante bibit, esse sibiipsi æquum & clementem, & conuiuis suauem, & famulis mitiorem & amicis iucundiorem: contumelia autem affectus par pari refert. Cùm enim sit calidum, & habeat suaues succos, moderatè tẽperatum, turpia quidem excrementa liquefacit caliditate, acres autem & malos succos bono odore contemperat. Illud ergo bene dictum est: *Exultatio animæ & cordis, vinum creatum est ab initio, si quãtum satis est bibatur.* Optimum est autem aqua plurima vinum miscere, & nõ ipsum tanquam aquam requirere, hebẽsque & obtusum reddere ad temulẽtiam: neque tanquam aquam infundere propter vinositatem. Sunt enim ambo Dei opera, & ea ratione cõducit ad sanitatẽ vtriusq; mixtura aquę scilicet & vini: quoniam ex eo quod est necessariũ, & eo quod est vtile, vita cõsistit. Ei itaq; quod est necessariũ, nẽpe aquę plurimę, ex vtili etiã aliquid immiscendum est. Vino autẽ immodico lingua quidẽ præpeditur, labra verò soluuntur, oculi autẽ detorquentur ac diuertuntur, cùm præ humiditatis multitudine visus tanquam in piscina natitet, & mẽtiri coacti, existimant omnia in orbẽ ferri, numerare autẽ nõ possunt, quæ procul sunt tanquam sint vnica. Atqui duos soles videre mi videor, ebrius dicebat Thebanus senex. Motus.n. à caliditate vini visus, sæpius eius quod vnũ est, multiplicẽ apprehendit substantiam, nihil autem differt an visum moueat, an id quod videtur: idem visui ex vtroque accidit, qui propter fluctuationem non potest subiectum perfectè comprehendere. Iam verò gressus tanquã fluctu impellente subsidunt, nec possunt tenere locum: singultúsque & vomitus & desipientiæ pro ludo & delectamento subeunt. Quisquis enim est temulentus, vt dicit tragœdia:

Eum ira vincit, & caret sapientia,
Demensque lingua multa cum profuderit,
Inuitus audit, quæ volens dixit malè.

Atque ante tragœdiam clamauit Sapientia: *Vinum quod bibitur multum, in irritatione & omni lapsu replet.* Quocirca plurimi quidem dicunt oportere in conuiuio se relaxare, & quæ sunt sera in auroram differre. Ego autem tunc maximè censeo rationem esse in conuiuium vnà introducendam, quæ instar Pædagogi corrigat temulentiam, ne nobis imprudentibus conuiuium dilabatur ad ebrietatem. Quemadmodum enim nemo qui sapit, æquum censuerit claudere oculos, priusquam eat dormitum: ita nec rationem abesse à conuiuio quis rectè voluerit, neque ante res gerendas eam præsopire rectè instituerit. Sed neque poterit vnquam ratio à suo munere desistere, nec si dormiamus quidem: ea enim ad somnum est inuitanda. Perfecta enim sapientia, quæ est diuinarum & humanarum rerum scientia, quæ vniuersa complectitur ac continet, quatenus gregis hominum curam gerit, ars vitæ efficitur, & ea ratione quamdiu viuimus simul adest perpetuò, proprium semper munus, nempe bonam vitam, obiens. Miseri autem qui è conuiuio temperantiam exigunt, quæ in compotationibus versatur intemperãtiam, vitam esse beatam existimant. Quorum vita quidem nihil est aliud quàm comessatio, crapula, balnea, temetum, matulæ, otium, potus. Videre ergo licet aliquos eorum semimortuos, cespitantes, in collis coronas habentes, non secus ac amphoras, inter se inuicem sub beneuolentiæ nomine fundentes merum: alios autem plenos crapula, sordidatos, in vultu pallentes & liuidos, & hesternæ temulentiæ adhuc aliam infundentes temulentiam. Bonum, bonum est, ô amici, vt cum hanc imaginem simul ridiculam & miserabilem eminus & quam longissimè ab ea didicerimus, nos ipsos ad id quod est melius componamus & effingamus, timentes ne fortè nos quoque aliis simile spectaculũ fiamus, & ridiculi euadamus. Lepidè profectò dictũ est, Fornacẽ quidẽ intertingendũ probare ferri aciem, vinũ autẽ cor superborũ. Et est quidem ebrietas, vsus vini vehementior: debacchatio verò, quæ Græcè est παροινία, quę ex nimio vini vsu immodestia. Crapula autem,

Ἡσων μὲν ὀργῆς ἐστι, τῦ δὲ νοῦ κενός.
Φιλεῖ τε πολλὼ γλωττῆν ἀκχέας μάτην,
Ἀκων ἀκύειν, ἅπερ ἐκὼν εἶπεν κακῶς.

Καὶ πρὸ γε τῆς τραγῳδίας, ἡ Σοφία κέκραγεν· Οἶνος πινόμενος πολύς, ἐν ἐρεθισμῷ καὶ πληγῇ σώματι πληθύνει. δηλοῖ μὲν πλῆσται ἀύλεσθαί φασι δεῖν πρὸ τοῦ πότου, τὰ ἀσυδαῖα εἰς ἕω ὑπερτίθεσθαι. ἐγὼ δὲ τότε μάλιστα τὸν λόγον σωφρονισόμενον αἰσθάνομαι, παιδαγωγήσοντα τὴν οἰνοφλυγίαν· μὴ λάθῃ πρὸ πεσοῦσα εἰς μέθην ἡ βώμη· ὡς γὰρ ὀφθαλμοὺς ὅτι μὴ τις, πρὶν ἢ ὅτι τὸν ὕπνον ἰέναι, ἀξιώσειε μύειν· ὕτως οὐδὲ τὸν λόγον ἀπεῖναι τῆς συμποσίου ὀρθῶς μὴ τις βουληθείη· οὐδὲ προκαθεύδειν αὐτὸν τῶν πράξεων ὑπιτηδύσαι μὴ καλῶς. ἀλλ' οὐδὲ ἀφίσασθαί ποτε δυνήσεται τῶν οἰκείων ὁ λόγος αὐτός, οὐδὲ μὴ καθεύδωμεν. καὶ γὰρ ὅτι τὸν ὕπνον προσληπτέον. τελεία γὰρ ἡ Σοφία, θείων οὖσα καὶ ἀνθρωπίνων πραγμάτων ἐπιστήμη, ἐμπεριλαβοῦσα τὰ ὅλα κατ' ὀκφνο, καθ' ὃ αὖ ἐπισκοπῇ τὴν ἀνθρώπων ἀγέλην, τέχνη γὰρ περὶ βίον· καὶ ταύτῃ πάντη συμπαρεῖναι ἐφ' ὅσον βιοῦμεν· ἀεὶ τὸ ἴδιον ἔργον ἐκτελοῦσα, τὴν εὐζωΐαν. οἱ δὲ κακοδαίμονες, οἱ ἀπελαύοντες σωφροσύνης βώμης, μακαρισὸν ἡγοῦνται βίον τὴν ἀκρασίαν τὴν περὶ τὰ συμπόσια· ὧν ἐστι τὸ ζῆν οὐδὲν ἄλλο ἢ κῶμος, κραιπάλη, βαλανῖα, ἄκρατος, ἀμίδες, ῥέγια, πότος. Ὁρᾷν γοῦν ἔστιν αὐτῶν ἔνας ἡμιμεθεῖς, σφαλλομένους, περὶ τοῖς πραχήλοις ἔχοντας στεφάνους, ὡσπερ τοὺς ἀμφορᾶς, ἀλλήλοις τὸν ἄκρατον φιλοτησίας ὀνόματι· ἄλλους δὲ πλήρεις κραιπάλης, ἀυχμῶντας, ὠχριῶντας τὰ πρόσωπα, πελιδνούς· καὶ ἔτι ὅτι τῇ χθιζῇ μέθῃ ἄλλην εἰς ἕω αὖθις ἀναπλοῦντας μέθην. καλόν, ὦ φίλοι, καλόν, καταμαθόντας ὅτι μάλιστα πόρρωθεν τὴν εἰκόνα ταύτην, τὴν γλοιαν ἅμα καὶ ἐλεεινὴν, σφᾶς αὐτοὺς πρὸς ὃ ἄμεινον σχηματίζειν, ὀρρωδοῦντας μὴ πρά πη καὶ ἡμεῖς παραπλήσιον θέαμα τοῖς ἄλλοις καὶ γέλως γενώμεθα. ἀστείως ἄρα εἴρηται· ὡς ἄρα κάμινος μὲν δοκιμάζει τόρμια ἐν βαφῇ· οἶνος δὲ, καρδίαν ἐκφαίνει. μέθη μὲν οὖν ἐστιν, ἀκράτου χρῆσις σφοδροτέρα· προῖνία δὲ, ἡ ἐκ τῆς χρήσεως ἀκοσμία· κραιπάλη δὲ,

ἢ ὅτι τὴ μέθη δυσφόρησις καὶ ἀηδία, ἀπὸ τοῦ καλοῦ παλλὴν ὠνομασμένη. τὸν τὸν βίον, εἰ βίον καλὸν χρὴ, ῥάθυμον ὄντα, καὶ πρὸς ἡδυπαθείας κεκινημένον, καὶ πρὸς τὸ οἰνοφλυγίαν ἐπτοημένον, ἡ θεία Σοφία ὑφορωμένη, παραγγέλλει τοῖς αὐτῆς τέκνοις· Μὴ ἴσθι οἰνοπότης· μηδὲ ἐκτείνου συμβολαῖς κρεῶν ἀγοραίοις· πᾶς γὰρ μέθυσος καὶ πορνοκόπος παραχρῆμα· καὶ ἐνδύσεται διερρηγμένα καὶ ῥακώδη πᾶς ὑπνώδης. ὑπνώδης γὰρ πᾶς, ὁ μὴ εἰς σοφίαν ἐγρηγορὼς, ἀλλὰ ὑπὸ μέθης βαπτιζόμενος εἰς ὕπνον. καὶ διερρωγότα, φησὶν, ἐνδύσεται ὁ πρόπους· ἐπαισχυνθήσεταί τε τὴ μέθη, ἀφ' οἷς καθαιρεύονται. ὁπαὶ γὰρ ἁμαρτωλοῦ, τὰ διερρωγότα τοῦ ὕφους τοῦ σαρκικοῦ, φιληδονίαις κατατετρημένα. δι' ὧν ἡ αἰσχύνη ἔνδοθεν τῆς ψυχῆς ὑπολεωρᾶται, ἡ ἁμαρτία, δι' ἣν οὐδὲ σωθήσεται ῥᾳδίως ὁ ὕφος ὁ ἀπεσπασμένον πανταχόθεν εἰς πολλὰς καταπορπόμενον ὑπὸ θυμίας, ὁ ἀπεχθρευμένον τῆς σωτηρίας. Ταύτη νουθετικώτατα ὑπιφέρει· Τίνι οὐαὶ, τίνι φόβος, τίνι κρίσις; τίνι ἀηδεῖς λέσχαι, τίνι σωρηρείσματα ἀμαχανίας; ὁρᾶτε ὅλον διερρωγότα τὸν φίλοινον, ὃς προεξέμαθε τὸν λόγον αὐτὸν, ἑκόντα δὲ ἑαυτὸν σύνεχώρησεν τῇ μέθῃ· ὅσα τοίνυν ἠπείλησεν ἡ γραφή. καὶ πάλιν ὑπιφέρει τῇ ἀπειλῇ· Τίνος πελιδνοὶ οἱ ὀφθαλμοί; οὐ τῶν ἐγχρονιζόντων ἐν οἴνοις; ὑ τῶν ἰχνεύοντων ποῦ πότοι γίνονται; ἐνταῦθα μὲν καὶ νεκρὸν ἤδη τῶν λόγων τὸν φιλοπότην ἀποφαίνεται· ἀφ' ὧν τὸ ὀφθαλμῶν τῶν πελιδνῶν, ὃ τοῖς νεκροῖς σημεῖον ὑπιφαίνεται, τὸν ἐν Κυρίῳ θάνατον αὐτῷ καταγγέλλασα. ἡ γὰρ ἀμνησία τῶν εἰς τὸ ἀληθῶς σωτεινόντων ζωὴ, ὑπὸ τῶν φθορέων ῥέπει. εἰκότως οὖν φερόπαται ὁ παιδαγωγὸς ἀπαγορεύει, τῆς ἡμετέρας κηδόμενος σωτηρίας, Μὴ πίνετε οἶνον ὅτι μέθη. Ἀφ' τί, πρὸς τί; ὅτι, φησὶ, τὸ σῶμα σου τότε λαλήσῃ σκολιά· καρδίαν δὲ ὡσεὶ ἐν καρδίᾳ θαλάσσης, ἢ ὡσεὶ κυβερνήτης ἐν πολλῷ κλύδωνι. ἐντεῦθεν καὶ ἡ ποιητικὴ ὠφελημένη λέγει·

Οἶνός τ', ὃς πυκὶ ἴσον ἔχῃ μένος, εὖτ' ἂν ἐς ἄνδρας
Ἔλθῃ· κυμαίνῃ δ' οἷα Λίβυσσα ἄλσα
Βορέης ἠὲ νότος· κεκρυμμένα πρόφρα φαίνῃ.

Καὶ δὲ καὶ·

— ἀνδροτῆτος οἶνος μεθύουσι ὀλίσθος
Οἶνος ψυχαπάτης. καὶ τὰ ἑξῆς.

quæ propter ebrietatem accipitur moleſtia & faſtidium, quæ κραιπάλη Græcè dicta eſt, eò quòd caput vibret & exagitet. Hanc vitam (ſi quidem vita eſt appellanda, quę eſt ignaua & otioſa, libidini & voluptati dedita, ex nimio vino hallucinans) diuina deſpiciens Sapientia, præcipit ſuis filiis: *Ne ſis vini potor, nec ſtipem extendas ad emptiones carnium. Omnis enim ebrioſus & fornicator mendicabit, & induetur laceris & pannoſis omnis ſomnolentus.* Somnolentus enim eſt, quiſquis ad ſapientiam non vigilat, ſed ab ebrietate in ſomnum demergitur: *Et lacerũ,* inquit, *induetur debacchator, & per ebrietatem pudore afficietur, propter eos qui aſpiciũt.* Peccatoris enim foramina ſunt ei, quæ ex veſte carnali ſunt lacerata, perforata libidinibus, per quæ dedecus intra animam cernitur, nempe peccatum, propter quod non facilè ſeruabitur veſtis quæ vndecunque diuulſa eſt & dilaniata, multis marceſcens cupiditatibus, à ſalute ſeparata ac diſciſſa. Et ea ratione illud quod efficaciſſime nos admonet, ſubjungit: *Cui væ, cui tumultus, cui iudicia, cui iniucundæ loquelæ, cui contritiones ſuperuacuæ?* Videte vinoſum totum dilaceratum, qui ipſam quidem rationem deſpicit, ſeipſum autem tradidit & permiſit ebrietati: quot & quanta ei Scriptura minata eſt. Minis autem his rurſus ſubjungit. *Cuius ſunt liuidi oculi?* an non eorum qui in vinis tempus conſumunt? an non eorum qui inueſtigant vbi fiant potationes? Hic quidem eum qui potu nimio delectatur, etiam rationi mortuum eſſe oſtendit; per liuentes oculos, quod eſt ſignum mortuorum, eam quæ eſt in Domino mortem ei annuncians. Obliuio enim eorum quæ ad veram vitam pertinent, vergit ad interitum. Iure ergo Pædagogus vehementiſſimè prohibet, noſtræ ſalutis curam gerens: *Ne bibite,* inquit, *vinum propter ebrietatem.* Quamobrem, rogabis? *Quoniam,* inquit, *os tuum tunc loquetur peruerſa. Iaces autem tanquam in corde maris, & tanquam gubernator in multis fluctibus.* Ex hoc etiam adiuta dicit Poëtica.

Vinum hominum veniens, velut ignis corda furore
Pellit, ceu Libyci fluctuat vnda maris,
Quam Notus aut Boreas agitant.

Et rurſus: *abſcondita mentis*
Vinum errans verbis aperit, dirum vſque bibentis
Vinum quod mentes fallit.

Et quæ ſequuntur.

Prou. 23. Eccl. 19. Prou. 23. Ibid. 23 Prou. 23. Eſa. 28.

Videtis naufragij periculum. Cor quidem multo potu obruitur, vini autem temulentiam multam, maris minis comparauit, in qua corpus tanquam nauis demersum, turpitudinis profundum subiit ac dedecoris, decumanis vini fluctibus obrutum. Gubernator autem, mens scilicet humana, supereminentis ebrietatis fluctu circumagitur, & in mari versans caligat, & propter procellæ tenebras, à portu veritatis aberrat, donec in saxa sub mari latentia irruens, seipsum in voluptates impactum perdiderit. Meritò ergo Apostolus quoque præcipit:

Ephes 5. *Ne inebriemini vino, in quo est multa luxuria.* Luxuria autem Græcè est ἀσωτία: non posse seruari ebrietatem per ἀσωτίαν significans. Nam etsi aquam vinum in nuptiis

Ioan. 2. fecerit, non tamen permisit inebriari: quod erat autem aqueum sensus legis viuificauit, operatorem scilicet ex Adam, cùm vniuersum mundum repleuit sanguine, & potum vitis veritatis, temperamentum veteris legis & Verbi noui, ad præstituti temporis complementum, pietati ac Dei cultui præbuit. Mysticum ergo signum sancti sanguinis, vinum scriptura nominauit. Temulentiæ au-

Prou. 20 tem incommodo reprehendens: *Intemperans*, inquit, *res est vinum, & iniuriosa res ebrietas.* Placet ergo rectæ rationi, hyeme quidem propter rigorem eousque bibere dum non rigeas, iis qui sunt ad rigorem procliues: alio autem tempore, propter medelam intestinorum. Quemadmodum enim cibo, vt non esurias, ita etiam potu ne sitias, vtendum est, diligenter cauendo ne labamur (res est enim admodum lubrica & periculosa vini ingressio) ita autem fuerit anima nostra pura, sicca & luminosa. Ipsa autem sicca anima, est sapientissima & optima: ea autem ratione etiam contemplatiua, nec ex iis quæ ex vino ascendunt exhalationibus madefacta, instar nubis in molem corpoream coacta est. Non est ergo vinum Chium magna cura requirendum, si absit: nec Ariusium, si non adsit. Sitis enim est alicuius indigentiæ affectio, & ad eam explendam quærit conueniens auxilium, non autem vinum ardens ac fumosum. Languescētis autem & imbecillæ propter intemperantiam appetitionis sunt transmarinę vini importationes, desipiente in desideriis animo, vel ante ebrietatem. Nā & Thasium odoriferū, & bene spirās Lesbiū, & quoddā suaue Creticum, & dulce Syracusiū, & Mendesium quoddam Ægyptiacū, & insulare Naxiū,

A Ὁρᾶτε τὸ ναυαγίου τὸν κίνδυνον. Βαρυκώζεται μὲν ἡ καρδία πολυποσίᾳ· ὁ δὲ πλῆθος τῆς οἰνοφλυγίας, θαλάττης εἴκασεν ἀπειλῇ, ἐν ᾗ βεβυθισμένον τὸ σῶμα, ὥσπερ ναῦς, δέδυκεν εἰς βυθὸν ἀκοσμίας, τῆς τοῦ οἴνου τεκμμίας ὑπικεχωσμένον· ὁ δὲ κυβερνήτης, ὁ νοῦς ὁ ἀνθρώπινος, περιφέρεται τῷ κλύδωνι ὑπερχούσης τὸ μέθης· ἐν θαλάττειόν τε, ἰλιγγιᾷ τῷ ζόφῳ τῆς καταιγίδος, τοῦ τῆς ἀληθείας ἀστοχήσας λιμένος· ἕως ἀντιπεσὼν ὑφάλοις πέτραις, αὐτὸς αὑτὸν ἐξοκείλας εἰς ἡδονάς, ἀφανίζεται. Εἰκότως οὖν καὶ ὁ Ἀπόστολος παραγγέλλει. Μὴ μθύσκεσθε ἐν οἴνῳ, ᾧ ἔστιν ἀσωτία πολλή· τὸ ἄσωτον τῆς μέθης δηλῶν τῆς ἀσωτίας αἰνιζάμενος. εἰ γὰρ καὶ τὸ ὕδωρ οἶνον ἐν τοῖς γάμοις πεποίηκεν, οὐκ ἐπέτρεψε μθύειν· τὸ δὲ ὑδατὲς τοῦ φρονήματος ἐζωοποίησε τοῦ νόμου, τὸν ἐργάτην ἐξ Ἀδὰμ, τὸν κόσμον ὅλον αἵματι πληρώσας, ἀμπέλου ποτὸν ἀληθείας, τὸ κρᾶμα τοῦ νόμου τοῦ παλαιοῦ, καὶ τὸ λόγου τοῦ νέου, εἰς συμπλήρωσιν τοῦ χρόνου τοῦ προκατηλλαγμένου, θεοσεβείᾳ προσῆκεν. μυστικὸν ἄρα σύμβολον ἡ γραφὴ αἵματος ἁγίου οἶνον ὠνόμασεν. τιὼ δὲ οὐκ τοῦ οἴνου ἐωλοκρασίαν διελέγχουσα, Ἀκόλαστον οἶνος, φησι, καὶ ὑβριστικὸν μέθη. Ἀρέσκει τοίνυν τῷ Λόγῳ τῷ ὀρθῷ, χειμῶνος μθὺ, ἀφ' οὗ κρύος πίνῃ μέχρι τοῦ μὴ ῥιγοῦν, εἰς βλαβερὲς τὸ ῥιγοῦν· τοῦ δὲ ἄλλου καιροῦ, ἀφ' τὴν τῶν ἐντεροδιαίων θεραπείαν. ὡς γὰρ ἔφαγες ὑπὲ τὸ μὴ πεινῆν, ὕτως καὶ ποτῷ ὑπὲ τὸ μὴ διψῆν, χρηστέον· προφυλάττοντας τὸν ὄλισθον ἀκριβῶς. Ἀκροσφαλὴς γὰρ ἡ τοῦ οἴνου πρεῖσδυσις. οὕτω δ' ἀὺ καὶ ἡ ψυχὴ ἡμῶν καθαρᾶξαι καθαρά, καὶ ξηρά, καὶ φωτοειδής· Αὐτὴ δὲ ψυχὴ ξηρὰ σοφωτάτη καὶ ἄριστη· ταύτη δὲ καὶ ἐποπτικὴ· οὐδὲ ἔστι κάθυγρος τοῖς ἐκ τοῦ οἴνου ἀναθυμιάσεσι, νεφέλης δίκην σωματοποιουμθύη. οὐ πολυπραγμονητέον τοίνυν τὸν οἶνον τὸν Χῖον, οὐ δεῖ· οὐδὲ τὸν Λεσβίσιον, ὅταν μὴ πρῇ. δίψα γὰρ, ἐνδείας τινὸς ἔστι πάθος, καὶ τὸ καταλλῆλον ἐπιζητεῖ βοήθημα πρὸς αὐαπλήρωσιν, οὐ τετυφωμθὸν ποτόν. πλαδώσης δὲ ὀρέξεως δι' ἀκρασίαν, αἱ ἀφανεῖσι οἰκηλίαι, ἀναφορούσης, καὶ περὶ τῆς μέθης, περὶ τὰς ἐπιθυμίας τῆς ψυχῆς. Θάσιός τε γὰρ, καὶ ὁ βυώδης, καὶ ὁ εὔπνους Λέσβιος, καὶ Κρὴς τὶς γλυκὺς· καὶ Συρακούσιος ἡδὺς· καὶ Μενδήσιος ὃς Αἰγύπτιος, καὶ ὁ νησιώτης Νάξιος·

καὶ

καὶ αἰθοσμίας τῆς· ἄλλος τ' Ιταλῶν γῆς· πολ- A
λαὶ μὲν ταῦτα ὀνόματα· σώφρονι συμπότῃ, οἶνος
εἷς, ἑνὸς γεώργου Θεοῦ. Τί γὰρ οὐκ ἀπόχρη ὁ
ἔμφυτος ἀποπληρῶσαι τινὰ ἔμφυτον ; εἰ
μή τι καὶ τὸ ὕδωρ ἐποίσονται, ὡς οἱ βασιλῆς οἱ
μῶροι. Χόασπις ποταμὸς οὕτω λεγόμενος τ'
Ινδικῆς· ὃς κάλλιστον ὕδωρ εἰς πόσιν τὸ Χοά-
σπιον· καθάπερ καὶ τοῖς φίλοις ὁ οἶνος, ὕτω
καὶ τὸ ὕδωρ ἐπαγόμενον. Ταλανίζει τοὺς πλου-
σίους εἰς τρυφὴν καλοῦσα τὸ ἅγιον Πνεῦμα,
διὰ τοῦ Αμὼς λέγουσα· Οἱ πίνοντες τὸν
διυλισμένον οἶνον, καὶ ἔτι κλίνης ἐλεφαντίνης,
φησὶ, κατακείμενοι· καὶ ὅσα τούτοις ἀκόλουθα B
ἐν ὑγιείᾳ ἐπάγαγε μέρη. Εὐσχημοσύνης δὲ
μέλειά τις ἡ κατὰ τὴν Αθηνᾶν
φησιν ὁ μῦθος, ἣ εἴς ποτε αὐλοῖς, εὐσχημονουμέ-
νῃ αὐτῇ, τοῦ αὐλοῦ ἀπορρίψαι τὸ ἔντερον,
διὰ τὸ ἀπρεπὲς τοῦ ὄψεως· ὡς ἀδιαφόρως τοῦ εὐσχήμονος πρὸς, μὴ ἄδην ἀπασθμω-
θέντας· μηδὲ εὐ πόσεως τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀχη-
μονοῦντας διαστρέφοντας, ἀμυχὴ ἕλκοντας ὑπὸ
ἀκρασίας· μηδὲ εὐτρεχῆ τὸ γλύκιον, ἢ τινὰ
ἑαθῆτα καταβρέχῃ, ἀλλ' ἵνα τὸ ποτὸν ἐπει-
σχεόμενον, μονονουχὶ ἐμπλακόντα καὶ ἀναπο-
κλυζόμενον τοῖς φιάλαις τὸ εὐσχῆμον τὸ αὐ- C
τῶν. Καὶ γὰρ ὁ κελαρυσμὸς, ῥαγδαίου τοῦ ποτοῦ
φερομένου, σὺν πολλῷ τῷ πνεύματι ἀπα-
σπωμένου, ὥσπερ εἰς κεφαλεσπῶν ἄγγος ἐγ-
χεόμενον· ἠχοῦντος τοῦ χαυνοῦ διὰ τὸν ῥοῦ-
δην καταβεβρεθισμόν· αἰσχρὸν καὶ ἀπρεπὲς τὸ
θέαμα τῆς ἀκρασίας· Πρὸς δὲ, καὶ ἐπιβλα-
βὲς τὸ ἐπιτήδευμα τῷ μεταλαμβάνοντι ἡ
Φιλοποσία. μὴ σπεύσῃς εἰς βλάβην, ὦ σοῦ,
ἔχ' ἁρπάζεται σου τὸ ποτόν· ἕως δέδοται, καὶ
ἀπόλαυε σε· μὴ διαῤῥαγῇς σπουδάσῃς,
χανδὸν ἕλκουσας· πίμπλαταί σου ἡ δίψα καὶ D
βεβαίως πίῃς, τὸ κόσμιον φυλάξουσα,
κοσμίως καταμεριζομένου τοῦ ποτοῦ· οὐ γὰρ
ἁφαιρεῖται τῷ χρόνῳ, ὃ φθάρτα ἡ ἀκρασία. Εν οἴνῳ δέ, φησι, μὴ ὑπνοῦ· Eccles 31.
πολλοὺς γὰρ ἠχρείωσεν ὁ οἶνος. μέθη δὲ μάλι- Esa. 5.
στα οἱ Σκύθαι χρῶνται, Κελτοί τε, καὶ Ιβη-
ρες, καὶ Θρᾷκες, πολεμικὰ ξύμπαντα ταῦτα
ὄντα γένη· καὶ καλὸν τὸ εὔδαιμον ἐπιτήδευμα
ἐπιτηδεύειν νενομίκασιν. ἡμεῖς δὲ, τὸ εἰρηνικὸν
γένος, εἰς ἀπόλαυσιν, οὐκ εἰς ὕβριν ἐσιώ-
μενοι, νηφαλίοις πίνομεν φιλοτησίαις· ἵνα δὴ
τῷ ὄντι οἰκείως τῷ ὀνόματι δεδώκασιν φιλότητες.

& aliquod aliud fragrans ex Italia; multa quidem hæc nomina: moderato autem conuiuæ vinũ vnum, quod ex vnius Dei agricultura prouenit. Quid enim, an non vinum in ſua patria natũ, cuique ſufficit, ad ſuam explendam cupiditatem? Niſi fortè etiam aquam ſunt importaturi, quemadmodum ſtulti reges. Choaſpes, fluuius eſt Indiæ ſic dictus, cuius eſt ad potum optima aqua Choaſpia. Quemadmodum autem vinum vinoſos, ita quæ aſſumitur aqua, ſui efficit amantes. Diuites autem miſeros & hic pronuntiat ſpiritus ſanctus per Amos elocutus: *Qui bibunt vinum percolatum, & ſuper lectum*, inquit, *ſedent eburneum*: & quæcunque ea conſequuntur, & probri loco ſubiunxit. Decoris autem cura eſt maximè gerẽda, cuius etiam Mineruam, quæcunque ea fuerit, curam gerentem dicit fabula, tibiarũ abieciſſe delectationem, propterea quòd id eſſet aſpectu indecorum: vt nimirum vultu ſtabili, nec ſe huc & illuc flectẽte bibamus, non nimis auidè attrahẽtes, nec ante quàm biberimus, oculos indecorè ſe gerere cogentes, præ intemperantia inconuenienter haurientes, vt mentum non conſpergamus, nec veſtem madefaciamus, dum potus ſimul totus infunditur, faciem noſtram phialis proluentes, atque adeo propemodum obruentes. Etenim ſuſurrus, dum potus magno impetu fertur, & plurimo ſpiritu attrahitur, perinde ac ſi in vas fictile infundatur, editur; guttur autem reſonat propter rapidam ingurgitationem, turpe eſt & indecorum intemperantiæ ſpectaculum. Accedit his, quòd ei quoque eſt damnoſum qui illo vtitur, potus ſtudiũ. Ne ad id quod tibi damnũ affert, ô amice, feſtinaueris. Non eripitur tibi potus, tibi datus eſt, & te expectat: ne diſrumpi feſtinaueris, ingenti hiatu attrahens. Impletur tua ſitis, etſi tardius biberis, honeſtè ac decorè te gerens, dum potus vt decet, per partes diuiditur. Non enim tempore aufertur, quod præripitur ab intemperantia. *In vino*, inquit, *ne te virum fortem præbeas*. Multos enim vinum reddidit inutiles. Ebrietate autem maximè vtuntur Scythæ, Celtæ, Iberi, & Thraces, quæ vniuerſæ ſunt bellicoſæ gentes: pulchrúmque ac beatum vitæ ſtudium ſe exercere putant. Nos autem qui ſumus genus pacificum, ad vſum, non ad petulantiam & contumeliam conuiuantes, ſobriis hauſtibus amicitiæ ergò bibimus, vt vero & conuenienti nomine appellentur pocula amicitiæ.

Amos 6.
Ibid. 7.

Quomodo Dominum bibisse existimatis, quando propter nos homo factus est? adeone impudenter vt nos? an non honestè ac temperatè? an non considerate? Certo enim scitote, ipse quoque vino vsus est: nam ipse quoque homo, & vinũ benedixit, cùm dixit: *Accipite, bibite, hic est sanguis meus*, sanguis vitis: Verbum enim, quod pro multis effunditur in remissionem peccatorum, sanctum lætitiæ fluentum allegoricè significat. Et quòd sobrium quidem ac moderatum esse oportet eum qui bibit, per ea quæ in conuiuiis docuit apertè ostendit: neque enim ebrius docuit. Quòd autem vinum esset quod benedictum est, ostendit rursus, dicens discipulis: *Non bibam ex fructu vitis huius, donec bibero ipsum vobiscum in regno patris mei.* Cæterum quòd vinum quidem esset quod bibebatur a Domino, rursus ipse de seipso dicit, Iudæorum cordis duritiem exprobrans: *Venit enim*, inquit, *filius hominis, & dicunt. Ecce homo vorax, & potor vini, publicanorum amicus.* Hæc quidem nobis firma & fixa sint aduersus eos qui dicuntur Encratitæ. Porro autem mulieres, honesti ac decori memores ne labra latis calicibus diffundentes, dilatato ore disrumpantur, admodum angustis in ore alabastris indecorè bibentes, capita reflectunt, colla autem non, vt mihi quidem videtur, honestè denudant, & iugulum extendentes potum ingurgitant, conuiuis ea quæ possunt veluti denudantes: virilesque eructationes vel potius seruiles attrahentes, in luxu & in delitiis tempus consumunt. Nihil enim quod probrum affert & vituperationem, viro, qui ratione est præditus, conuenit, multò autem minus mulieri, cui vel ipsum cogitare quænam sit, ei affert pudorem. *Ira autem*, inquit, *magna, est mulier ebria: tanquam ira Dei, mulier temulenta.* Quamobrem? quoniam suam non celat turpitudinem. Facile enim mulier ad inhonestè se gerendum attrahitur, si liberam suam animi electionem voluptatibus solummodo permiserit. Neque verò alabastris bibere prohibuerimus, sed adstringere inter bibendum se iis, vt superbum & arrogans resecamus: hoc enim volumus, vt nulla ratione habita, iis quæ se obtulerint vtantur, eos autem, qui eminus incidunt vt amputent appetitus. Iam verò aëris impulsus, qui redeunte quadam fluctuatione incitat ad eructandum, est sensim trãsmittendus. Nullo autem modo permittẽdum est mulieribus,

Matt. 26.

Ibidem

Matth. 11

Eccl. 26.

A πῶς οἴεσθε πεπωκέναι τὸν Κύριον, ὁπηνίκα δι' ἡμᾶς ἄνθρωπος ἐγένετο; ἆρα οὕτως ἀναιδῶς ὡς ἡμεῖς; οὐχὶ ἀστείως, ἀχὶ κοσμίως; οὐκ ἐπιλελογισμένως; οὐ γὰρ ἴστε, μετέλαβεν οἴνου καὶ αὐτός· καὶ γὰρ αὐτὸς ἄνθρωπος καὶ αὐτὸς· καὶ εὐλόγησέν γε τὸν οἶνον, εἰπών, Λάβετε· πίετε· τοῦτό μού ἐστι τὸ αἷμα, αἷμα τῆς ἀμπέλου· τὸν λόγον, τὸν πολλῶν ἐκχεόμενον εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν, εὐφροσύνης ἅγιον ἀλληγορῶ νάμα. καὶ ὅτι μὲν σωφρονῆν τὸν πίνοντα δεῖ, δι' ὧν ἐδίδασκεν παρὰ τὰς διατριβὰς ἔδειξεν σαφῶς· οὐ γὰρ μεθύων B ἐδίδασκεν. ὅτι δὲ οἶνος ἦν ὃ εὐλογηθέν, ἀπέδειξε πάλιν, πρὸς τοὺς μαθητὰς λέγων· Οὐ μὴ πίω ἐκ τούτου γενήματος τῆς ἀμπέλου ταύτης, μέχρις οὗ πίω αὐτὸ μεθ' ὑμῶν ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ πατρός μου. Ἀλλ' ὅτι γε οἶνος ἦν ὃ πινόμενον πρὸς τοῦ Κυρίου, πάλιν αὐτὸς πρὸς ἑαυτὸν λέγει, τῶν Ἰουδαίων ἐπονείδιζων σκληροκαρδίαν. ἦλθεν γάρ, φησιν, ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐσθίων καὶ λέγουσιν· Ἰδοὺ ἄνθρωπος φάγος καὶ οἰνοπότης, τελωνῶν φίλος. Τοιγαροῦν ἡμῖν καὶ πρὸς τοὺς Ἐγκρατητὰς καλουμένους πρέπει φωνή· αἱ δὲ γυναῖκες, ὃ βάρημον ἐπωφελοῦμεναι δῆθεν, C ὡς μὴ τὴν πλατείαις κύλιξιν ἀφαιροῦσαι τὰ χείλη περιῤῥαγῆς γίνωνται πλατυνόμενον τοῦ στόματος χάσμα κομιδῇ χυδαῖον ἀλαβάστροις, ἀσχημόνως πίνουσαι, ἀνακλῶσι μὲν τὰς κεφαλάς, γυμνοῦσι δὲ τοὺς τραχήλους· οὐ κοσμίως, ἐμοὶ δοκεῖν, καὶ τὴν λαρυγγα ἀφαιτείνουσαι πρὸς τὴν κατάποσιν βεβιάζοισιν, οἷς ἀπογυμνάμναι τοῖς συμπόταις, ἃ δυνανται· ἐρυγας τε ἀνδρώδεις ἀπαιωρῶμεναι, μᾶλλον δὲ ἀνδραποδώδεις, πρεπόντως ἀπαλαλῶσαι· οὐδεὶς γὰρ ψόγος οἰκεῖος ἀνδρὶ λογικῷ, ἔτι δὲ μᾶλλον γυναικί, ἣ καὶ ὃ σύνεδρον αὐτὴν ἑαυτῇ, ἥτις εἴη μόνον, αἰσχύνη φέρει. Ὀργὴ δέ, D φησι, μεγάλη, γυνὴ μέθυσος· οἱονεὶ χόλος Θεοῦ, οἰνομάχλη γυνή. ἀγαθή; ὅτι ἀσχημοσύνην αὐτῆς ἀνακαλύπτει. Ταχὺ γὰρ εἰς ἀταξίαν ἐκπορεύει γυνή, καὶ μόνον ὑπιδοῦ τὸ προαίρεσιν εἰς ἡδονάς. ἡ δὲ οὐκ ἀλαβάστροις πίνει κεκωλυκαμεν· ἀλλὰ δὲ ὑπιπόδυμεν, ἐν τούτοις μόνον πίνειν, ὡς ἀναζονικὴν, προσκόπτομεν, τοῖς πλατυχείλεσιν ἀπροσπαθῶς χρῆσθαι συμβαλλόυσης, πόῤῥωθεν αὐτὴν ἀπωθεν ὀλισθανούσας ἀπακτέλλοντες αὐτῆς ταῖς ὀρέξεσι. ἡ δὲ οὖν πρὸς ἐρυγὴν ἀναπλωτάζουσα τὸ ἀέρος ἐφέπειξις, ἡσυχῇ πρὸς παρατέα. καὶ δὲ ἐνα γε τρόπον τὴν γυναῖκα ὑπερεπίσειον,

ωδαγυμνούσας τι τῦ σώματος καταφαίνεσθαι, μὴ σφαλῶσιν ἄμφω· οἱ μὲν, ἐρεθιζόμενοι καταισχυνθεῖν· αἱ δὲ τῶν ἀνδρῶν ἐφ' ἑαυτὰς ὑπαγομένας τὰς ὄψεις· ἀεὶ δὲ, ὡς παρόντος τῦ Κυρίου, κοσμίως ἀναστρεπτέον ἡμῖν· μή πῃ ἄρα καὶ ἡμῖν, ὡς Κορινθίοις ὁ Ἀπόστολος χαλεπήνας εἴπῃ· Συνερχομένων ὑμῶν οὐκ ἔστι κυριακὸν δεῖπνον φαγεῖν. ἐμοὶ δοκεῖ ὁ Ἀκέφαλος παρὰ τῶν Μαθηματικῶν καλούμενος, ὁ περὶ τὸν ἀστέρος τὸν πλανωμένου καταριθμούμενος, σημαίνειν τὴν κεφαλὴν εἰς ὄγκους τοὺς ὀψοφάγους, καὶ ἡδονικοὺς, καὶ τοὺς ἑτοίμους εἰς μέθην ἀγίστεσθαι. καὶ γὰρ οὕτω καὶ τούτῳ, τὸ λογιστικὸν ἵδρυται οὐκ ἐν τῇ κεφαλῇ, ἀλλ' ἐν τοῖς ἐντεριδίοις πάθεσιν, ὑπὸ θυμίας τε καὶ θυμῷ δεδουλωμένον. ὥστε, ὅτῳ ἔπεσεν Ἑλπήνωρ ἀσράγαλον ἐάγη καταπεσὼν ἀπὸ μέθης, ὅτῳ τούτων ὁ ἐγκέφαλος, αἴφνης ἰλιγγιάσας ἀπὸ μέθης, ὅπερ ὅ ἦτορ καὶ τὴν καρδίαν, τουτέστιν ὅτι πρὸς φιληδονίαν καὶ τὸν θυμὸν, καταπίπτει πρῶμα μεῖζον· ἢ φασι ποιηταὶ παῖδες, τὸν τῦ Διὸς τὸν Ἥφαιστον ἐκεῖθεν ἐρρῖφθαι χαμαί. Πόνος γὰρ ἀκρυπνίας, φησὶ, καὶ χολέρα ἡ τροφὸς, μετ' ὀδόρος ἀπλήστου. Διὰ τοῦτό τοι καὶ ἡ τῦ Νῶε παροινία ἀνάγραπτος γεγένηται. ἵνα ὡς ὅτι μάλιστα τὴν μέθην φυλαττώμεθα, ἐμφανῆ γὰρ ἔγραπται τὴν εἰκόνα τῦ πράγματος ἔχοντες· δι' ὧν οἱ σκεπάσαντες τὴν ἀσχημοσύνην τῆς μέθης, εὐλογοῦνται παρὰ Κυρίῳ. σωφρονέστατα τοίνυν ἐμαρτύρησεν ἡ γραφὴ, ἀπλῶς καὶ ἑνὶ λόγῳ εἰρηκεν, Τὸ ἱκανὸν ἀνδρὶ σοφῷ πεπαιδευμένῳ οἶνος· καὶ ὅτι τῆς κοίτης αὐτῦ ἀναπαύσεται.

A vt nudam aliquam corporis partem offerant viris, ne ambo prolabantur: hi quidem, vt qui ad videndum incitentur: illæ verò, vt quæ in se virorum intuitum attrahant. Semper autem, tanquam præsente Domino, honestè versandum est, ne nobis quoque sicut Corinthiis succensens dicat Apostolus: *Conuenientibus vobis non liset Dominicam cœnam comedere*. Mihi videtur is qui à Mathematicis dicitur Acephalus, qui ante stellam errantem enumeratur, capite in pectus compresso, significare helluones homines, & voluptuarios, & ad ebrietatem propensos. Nam in his quoque ratiocinandi facultas, non in capite, sed in intestinis collocatur, iræ & cupiditati seruiens. Quamobrem quemadmodum Elpenor fregit calcaneum, cùm cecidisset propter ebrietatem: ita eorum cerebrum præ ebrietate caligine offusum, ad cor & iecur, hoc est, ad volùptatem & iram maiori casu decidit, quàm dicunt Poëtæ Vulcanum cœlitus à Ioue in terram fuisse deiectum. Labor autem, vigiliæ, inquit, & bilis, & tormentum est cum homine insatiabili. Quocirca Noë quoque indecora vinolentia descripta est, vt ebrietatem quàm maximè vitemus, manifestam scriptisque mandatam lapsus imaginem habentes: propter quam qui ebrietatis texerunt turpitudinem, benedicuntur à Domino. Breuissimè itaque comprehendens Scriptura, vno verbo omnia dixit, quod homini erudito satis est vinum, & in eius cubili requiescet.

1. Cor. 11

Genes. 9.

B C D

ΟΤΙ ΟΥ ΧΡΗ ΠΕΡΙ ΤΗΝ πολυτέλειαν τῶν σκευῶν ἐσπουδακέναι.

KΕΦΑΛ. γ.

ΕΚΠΩΜΑΤΩΝ τοίνυν ἀργυρείων καὶ χρυσίων πεποιημένων, λιθοκολλήτων τε ἄλλων, ἄχρηστος ἡ χρῆσις ὄψεως ἀπάτη μόνον. εἴ τε γὰρ αὐτοῖς ἐγχέαι τις θερμοῦ κράματος, διαπυρουμένων τὰ σκεύη ἐπώδυνος ἡ λῆψις·

QVOD IN SVMPTVOsam vasorum supellectilem non sit studium conferendum.

CAP. III.

ARGENTEORVM itaque & aureorum gemmeorumque poculorum irritus & inutilis est vsus, vt quibus visus decipiatur tantum. Nam siue eis calidum mixtum liquorem infuderis, excalefactorum vasorũ molesta est tractatio:

siue rursus frigidum infuderis; qualitatē materia transfundit, liquorem corrumpens, & est dānosus diues potus. Valeant ergo Thericlei calices, Antigonides, cāthari, Labronij, & lepastæ, & poculorum genera innumerabilia, trullæ præterea & pſycteres, & œnochoæ. Aurum enim & argentum, & priuatim & publicè est inuidiosa, vt semel dicam, possessio, si vsum excesserit: rara ad acquirendum, difficilis ad custodiendum, & nō apta ad vtēdum. Quinetiam curiosa ac superflua cælatorum in vitro vana gloria, ad frangendum propter artem paratior, quæ simul docet & timere & bibere, est à bonis nostris institutis & legibus exterminãda. Sellæ autem argenteæ, pelues & acetabula, scutellæ & catini, & præterea vasa aurea & argentea, nonnulla quidem ad ciborum ministerium, alià verò ad alios vsus quos me pudet dicere, ex sectili cedro, thyo, ebenoque & ebore instructi tripodes, lectique argentei pedes & ex ebore compacti, auróque interspersæ & testudine variatæ cubilis valuæ, & stragulæ vestes purpureæ, & aliorum colorū paratu difficilium, insolētium delitiarū argumenta, inuidiæ mollisque ignauiæ insidiosa commoda, sunt omnia amandanda, vt quæ nihil habeāt propter quod fit iurè in eis multum studij ponendum:

1. Cor. 7. *Tempus enim contractū est*, vt dicit Apostolus. Hoc ergo restat ne habitum ac figurā quampiam præ nobis ridiculè feramus: quemadmodum in pompis videtur nonnulli extrinsecus ita vncti & obliti ad grauitatem, vt stuporem & admirationē afferant, intus autem sunt planè miseri. Hoc itaque explicās accuratius subiunxit:

Ibidem *Reliquum est, vt & qui habēt vxores, sint tanquā non habentes, & qui emūt, tanquam non possidentes.* Quòd si hæc dixit in coniugio, in quo dixit Deus,

Genes. 1. *Crescite & multiplicemini*, quomodo putatis arrogantiam ac superbiam non esse ex authoritate Domini exterminandam? Quocirca dicit etiā Dominus:

Matt 19. Mar. 10. *Vende quod habes, & da pauperibus, & huc me sequere.* Sequere Deum nudus ab arrogantia, nudus à pompa momentanea, quod tuum est, quod bonum est, quod auferri non potest, in Deum fidem, in passum confessionem, beneficentiam in hómines possidens: quę quidem est possessio pretiosissima. Ego autem laudo etiam Platonem, qui lege lata apertè decernit, quòd neq; vt opes aureas & argēteas habeas laborare oportet, neque vas inutile, quod non cum vsu necessario moderatū quoq; sit,

A εἴτε αὖ ψυχρὸν πάλιν ἐγχέαι, μεταδίδωσι τ̃ ποιότητος ἡ ὕλη, λυμαινομένη τὸ κρᾶμα· καὶ ἔστιν ὀπιθλαβὴς ἡ πόσις ἡ πλουσία. ἐρρέτων οἶνω Θηρικλεῖοί τινες κύλικες, καὶ Ἀντιγονίδες, καθάρειοί τε, καὶ Λαβρώνιοι, καὶ λεπασταί, καὶ τ̃ ἐκπωμάτ̃ εἴδη τὰ μυρία· ψυκτῆρές τε ὅτι τούτοις, καὶ οἰνοχόαι. χρυσός τε γὰρ ἁπαξαπλῶς καὶ ἄργυρος, ἰδίᾳ τε καὶ δημοσίᾳ ἔστιν ὀπιφθόνου κτῆμα, τ̃ χρείαν ὑποβεβηκός· κτήσασθαί τε ἀσφαλὲς, καὶ τηρῆσαι δύσκολον, & οὐκ ὀπιτήδειον χρήσασθαι. Ναὶ μὴν καὶ τορευτὴν ἐπείργεις ἐφ' ὕελῳ κενοδοξίᾳ, εἰς θραῦσιν δεξιὸν τέχνης ἑτοιμότερα, δεδιέναι τε ἅμα καὶ πίνειν διδάσκουσα, πρεσβυτέρα τ̃ νόμιμα ἡμῶν. κλινῆρες ὑ ἀργυροῖ, καὶ λεκθίναι, & ὀξύβαφα, καὶ πωμάκιστρα, καὶ πύελλα· πρὸς ὅτι τούτοις σκεύη ἀργυρᾶ τε καὶ χρυσᾶ, τὰ μὲν, εἰς δεξαμενίαν ἐφῆς· τὰ δὲ, & εἰς δεῖπνα ἵνας, αἰσχύνομαι καὶ λέγειν, χρείας, Κέδρου τ' ὑπαιθρίου, καὶ θύου, καὶ ἐβένου, καὶ ἐλέφαντος τείποδες ἠσκημένοι, κλίναι τε ἀργυρόποδες, καὶ ἐλεφαντόκολλητοι· χρυσόστικτοί τε καὶ χελώνης πεποικιλμέναι κοίτης κλισιάδες· ἐρωμέναί τε ἁβρότητος καὶ δεῖπνα χρωμ̃ δυσευρέτων, ἀπειροκάλου τρυφῆς τεκμήρια, φθόνου καὶ βλακείας ὀπίσθια πλεονεκτήματα, πρὸς ἀπεμπολήσεα ἄπωτα· ὑπὲρ ἰωτινοῦ ἀξιόλογον ἔχοντα ἀσυνδίνω. Ὁ γὰρ χαλεπὸς, σωφρεσταλμένος ἐστὶν, ὡς φησὶν ὁ Ἀπόστολος. τοῦτο ὑποκλείπει, μὴ γλυκέως σχηματισθῆναι· καθάπερ οἱ τ̃ πομπαῖς ὁρῶντα ἵνες, ἔξωθεν κεχρισμένοι καθαπληκτικῶς εἰς σεμνότητα, τὰ ἔνδον ἀθλιοι. τοῦτο δὴ σαφῶς ἀκριβέστερον, ἐπήγαγε· Λοιπόν ἐστιν ἵνα καὶ οἱ ἔχοντες γυναῖκες, ὡς μὴ ἔχοντες ὦσιν· & οἱ ἀγοράζοντες, ὡς μὴ κατέχοντες. εἰ ὅτι χαμαὶ ῥαῶτα, ἐφ' ᾧ φησιν ὁ Θεὶς, Πληθύνεσθε· πῶς οἴεσθε τ̃ ἀπειροκαλίαν μὴ ἐξ αὐθεντείας κυριακῆς ἐξορισθέν; σαφὲς τοῦτο καὶ, Πώλησον σου τὰ ὑπάρχοντα, λέγει ὁ Κύριος· καὶ δεῦρο ἀκολούθει μοι· ἕπου τῷ Θεῷ, γυμνὸς ἀγαζονείας, γυμνὸς ὀπισθεν πομπῆς· ὃ σὸν, ὃ ἀγαθὸν, ὃ ἀναφαίρετον μόνον, πίστις εἰς τ̃ Θεὸν πίστιν, τ̃ εἰς τ̃ παθόντα ὁμολογίαν, τ̃ εἰς αὐθεφόπους διεργεσίαν κεκτημένος, κτῆμα τιμαλφέσατον. Ἐγὼ δὲ καὶ Πλάτωνα ἀποδέχομαι, δίτιχρις νομοθετοῦντα, ὡς ὅτε ἀργυρωῦ δεῖ πλοῦτον οὔτε χρυσοῦ ἀσκεῦ ἔχειν, ἀλλὰ μήτε σκεῦος ἀχρεῖον ἐ μὴ μ̃ τ̃ ἀναγκαίας χρήσεως, καὶ μέτριον ὄντι·

ὡς εἰς πολλὰ ὃ αὐτὸ βύβλιον εἴη, καθαιρεῖτο δὲ ἡ πολυκτημοσύνη. παλαιόλως γοῦν ἡ θεία που λέγει γραφὴ πρὸς τοὺς φιλαύτους καὶ ἀλαζόνας ἀποτεινομένη· Πολλοί εἰσιν οἱ ἄρχοντες τῶν ἐθνῶν, καὶ οἱ κυριεύοντες τῶν θηρίων τῶν ὄντων τῆς γῆς; οἱ ἐν τοῖς ὀρνέοις τοῦ οὐρανοῦ ἐμπαίζοντες, οἱ ὃ ἀργύριον θησαυρίζοντες καὶ ὃ χρυσίον ᾧ ἐπεποίθασιν οἱ βροτοί, καὶ οὐκ ἔστι τέλος τῆς κτήσεως αὐτῶν· οἱ ὃ ἀργύριόν τε καὶ ὃ χρυσίον τεκταίνοντες, καὶ μεριμνῶντες; οὐκ ἔστιν ἐξεύρεσις τῶν ἔργων αὐτῶν· ἠφανίσθησαν, καὶ εἰς ᾅδου κατέβησαν. Οὗτος τῆς ἀπειροκαλίας ὁ μισθός. εἰ γάρ τοι γεωργοῦσιν ἡμῖν, δικέλλης ὄντι χρεία, καὶ ἀρότου· μαχαίρᾳ δ' οὐκ ἂν τις ἀρόσειεν, οὐδὲ ἄμπαν χρυσῆν χαλκεύοι· τῷ δὲ ἐργῷ τῆς ὕλης, οὐ πλουσίως εἰς γεωπονίαν συγχρώμεθα· τί κωλύει καὶ τοῖς σκεύεσι τὰ οἰκεῖα τῷ αὐτῷ ἔχειν διανοεῖσθαι τοὺς τοῦ ὁμοίου θεωρητικούς; ὧν μέλλον ἡ χρεία, μὴ ἡ πολυτέλεια γινέσθω. τί γάρ, εἰπέ μοι, ὃ μαχαίριον ὃ ὀστεοπέτζιον, ἵν' μὴ ἀργυρόπλουν ᾖ, ἢ ἐξ ἐλέφαντος πεποιημένον τῷ λαβεῖν, ἢ τέμῃ; ἢ ὀπὶ τῷ μοῖραν τοῦ κρέως Ἰνδικὸν σίδηρον χαλκοῦτέον, καθάπερ συμμαχικόν τι προσκαλούμενος; τί δέ; εἰ κεραμεοῦν εἴη ὃ χερνίβιον, ἢ δέξεται ὃ ἀπόνιμμα τῆς χειρός; οὐ δὲ ὁ ποδονιπτήρ, ὃ ἀπόνιμμα τοῦ ποδός; ἀναξιοπαθήσει δὲ ἄρα καὶ ἡ τράπεζα ἡ ἐξ ἐλέφαντος τοῖς πόδας ἐσκευασμένη, ὀβολιαῖον ἄρτον βαστάζουσα; οὐδὲ μὴν ὁ λύχνος δυσκολήσει ὃ φῶς, ὅτι κεραμέως οὐ χρυσοχόου ἔργον ἐστίν; ἐγὼ δὲ φημι καὶ τοῖς σκίμποδας ἐπὶ κακίᾳ πεπρεγμένοις καθάκλισιν, τῆς ἐλεφαντίνης κλίνης, τῆς δὲ σισύρας ἰκανωτάτης οὔσης ἐπιστρωθῆναι, ὥστε μὴ δεῖσθαι πορφυρίδων ἢ φοινικίδων, καταγινώσκω ὅμως τῆς βωμολοχείας δι' ἀβελτερίαν ἀρχαϊκοῦ τρυφῆς. Οἷς ἡ τοσαύτη πλάνη, τίς ἡ δοξοκαλία, ὁρᾶτε. ὁ Κύριος τρυβλίῳ ἐπώφατο βύτλῳ, καὶ κατέκλινεν τοὺς μαθητὰς ὀπὶ τῆς πόας χαμαί· καὶ τοῖς ποσὶν ἔνιψεν αὐτῶν ζωσάμενος ὁ ἀτρυφος Θεὸς καὶ Κύριος τῶν ὅλων· οὐκ ἀργυρῷ δὴ ποδονιπτῆρι προσφέρων ἀπ' ὀρέως; ἢ τῷ Σαμαρίτιν ἤτει πιεῖν, σκεύει κεραμεῖ τοῦ βρέατος ἀνιμῶσαν, οὐκ ὀπίζητῶν ὃ βασιλικὸν χρυσίον· σβεννύναι δὲ ὃ δίψος βύκλως διδάσκων· Σκοπὸν γὰρ τῷ χρείαν ἐτίθετο, οὐ τῷ ἀπεραλόγιαν.

A vt sit idem ad multa accommodatum: multiplex autem & varia possessio tollatur. Pulcherrimè itaque alicubi dicit diuina Scriptura, ad eos qui sunt sui amantes & arrogantes, verba dirigens: *V bi sunt qui gẽtibus imperabant, & qui dominabantur feris quæ sunt super terram? qui in cœli auibus illudebant, qui argenti & auri thesauros congregabant, in quibus homines habebãt fiduciam, & non est finis acquisitionis eorum? qui aurum & argentum fabricabantur & erant solliciti? Non est inuentio verborum eorum: euanuerunt, & ad inferos descenderũt.* Baruch. Hæc est merces arrogantis superbiæ. Si

B nobis enim agrum colentibus, ligone & aratro opus est, ligonem autem argenteum falcemque auream nemo fabricari soleat, & materia quæ apta sit ad opus faciundum, non quæ sit dies in agricultura, vtimur: quid vetat quo minus in vasis quoque domesticis idem sentiant, qui quod est simile considerant? quorum modus sit vsus, non sumptus magnificentia. Quid enim, dic quæso, qui in mensa ponitur gladiolus, si clauos non habuerit argenteos, vel non fuerit factus ex ebore capulus, non scindit? An ad carnem diuidendam Indicum ferrum nobis fabricandum est, auxilium veluti

C quoddam euocantibus? Quid verò si fuerit peluis fictilis, an abluturum manuum sordes non excipiet? & vas fictile quo pedes lauamus, pedum sordes? Ergone etiam indigne feret mensa, quæ est pedibus eburneis instructa, si panem vnius oboli portauerit? neque verò lumen lucerna ministrabit, quod sit figuli opus, non aurifici? Ego autem dico, vel humile grabatũ nihilo deteriorem præbere accubitum, quam lectũ eburneum. Cùm autem ad substernendum sit satis ouinarum caprinarumve pellium, adeò vt purpureis, aut puniceis non sit opus,

D propter primarum, quæ exitium attulerunt, delitiarum stultitiam, nihilo secius condemnare frugalitatem, quis tantus error & vana honesti pulchrique persuasio? Videte: Christus in vili catino cibum sumpsit, & fecit discipulos super herbam accumbere, & pedes eorum lauit linteo accinctus Deus à fastu alienus, & Dominus omnium, sane non argenteum lauacrum è cœlo deferens? Et à Samaritana potum petiit, quæ aquam vase fictili hauriebat è puteo, aurum regale non requirens, sitim autem docens facilè restinguere. Scopum enim constituebat vsum, non nimiam & inutilem magnificentiam.

Matt. 14 Marc 6 Ioan. 13 Ibid. 4.

In conuiuiis autem comedebat & bibebat, non terræ metalla effodiens, neque auri & argenti, hoc est rubiginem redolentibus vasculis vtens: quodammodo enim spirat incensæ rubigo materiæ. In summa enim & alimenta, & vestes, vasa & supellectilem, & quæcunque in domo sunt, atque ipsam, vt semel dicam, vitam, oportet esse consentaneam rectæ Christiani hominis institutioni, prout conducibile fuerit, accommodatam personæ, ætati, studio, ac tempori. Cùm enim simus vnius Dei ministri, oportet & possessiones, & quæ est in eis supellectilem, vnius honestæ vitæ signa ostendere, & vnumquemque hominem indistincta & non differenti fide, huic vniformi institutioni ea quæ consequuntur consentanea & conuenientia per hanc vnicam affectionem videri facere. Quæ autem nec difficiliter acquirimus, & eis facilè vtimur, laudamus, & facilè custodimus, & facilè communicamus: meliora autem sunt quæ vtilia. Quæ viliora autem sunt ac frugaliora, sunt meliora diuitibus. In summa, diuitiæ quæ non rectè administrantur, sunt arx vitij ac sceleris, in quibus multi cæcutientes, cœlorum regnum nunquam ingredi poterunt, in rebus quidem mundanis ægrotantes, superbè autem & arroganter propter delitias viuentes. Oportet autem eos, qui contendunt ad salutem, hoc animo antea præcepisse, quòd vsus quidem causa, nobis sit vniuersa possessio: sufficientiæ autem gratia, possessio, quàm etiam ex paucis quispiam parauerit. Vani enim sunt, qui propter insatiabilitatem pretiosis delectantur possessionibus, quas tantum seruent ac deponant. Qui autem cogit, inquit, mercedes, coegit in nodum perforatum. Is autem est qui cogit, & sementem excludit, & detrimento afficitur, qui nulli impertitur. Res est autem plane ridicula, & digna maximè quę ludibrio habeatur, argẽtea vrinæ receptacula, & vitreas matulas viros inferre, quemadmodũ suos introducunt consiliarios: & has, quæ sine ratione sunt, diuites mulieres, ex auro excremẽtorum facere receptacula, vt ne egerere quidem eis liceat absque superbia. Vellẽ quidẽ eos per totã vitam aurum stercora existimare. Nunc autem arx vitij inuẽta est pecuniæ cupiditas, quam Apostolus dicit esse radicem omniũ malorũ: *quam quidam appetentes, à fide aberrarũt, & seipsos confixerunt multis doloribus.* Veræ autem diuitiæ sunt, paupertas cupiditatum:

1. Tim. 6.

A ἤσθιεν δὲ καὶ ἔπινεν ὧδε τὰς βιωχίας, οὐ γῆς ἐξορύττων μέταλλα· οὐδὲ ἀργύρου, καὶ χρυσοῦ, τοῦτ' ἔστιν ἰοῦ, τοῖς ὀσφραίνοις σκευαρίοις χρώμενος· οἵᾳ δύναπερ τῆς περιφρονούσης ὕλης ὁ ἰός. καθόλου γὰρ, καὶ τὰ ἔφια, καὶ τὰς ἐσθῆτας, καὶ τὰ σκεύη, καὶ τἄλλα πάντα τὰ κατ' τὸν οἶκον συλλήδδην λέγω, ἀκόλουθον εἶ τοῖς ὑποτάσσειν τοῦ Χριστιανοῦ δεῖ, κατὰ τοσοῦτον οἰκειούμενον τῷ προσώπῳ, τῇ ἡλικίᾳ, τῇ ἐπιτηδεύσει, τῷ καιρῷ. Ενὸς γὰρ ὄντας διακόνους Θεοῦ, χρὴ καὶ τὰ κτήματα, καὶ τὰ ἐπ' αὐτοῖς ἔπιπλα, ἑνὸς ὑποδείκνυσθαι σύμβολα βίου καλοῦ· καὶ τὸν καθ' ἕνα τῶν ἀνθρώπων ἀδιακρίτῳ πίστει, τῇ μονοπροσώπῳ ταύτῃ ὑποτάσσει, τὰ ἑξῆς ἀκόλουθα καὶ σύμφωνα τῇ δόξῃ τῇ μιᾷ φαίνεσθαι ποιοῦντα. αἱ δὲ καὶ κτώμεθα μὴ χαλεπῶς, καὶ χρώμενοι εὐκόλως, ἐπαινοῦμεν, καὶ φυλάττομεν ῥᾳδίως, καὶ κοινωνοῦμεν εὐκόλως αὐτῶν. ἀμείνω δὲ τὰ χρήσιμα· βελτίω δὲ ὑπόπτου τὰ εὐτελέστερα τῶν πλουσίων. ὅλως δὲ ὁ πλοῦτος οὐκ ὀρθῶς κυβερνώμενος, ἀκρόπολις ἐστὶ κακίας. πῶς οὖν οἱ τυφλοὶ, οὐκ ἂν ποτε εἰς τὴν βασιλείαν παρέλθοιεν τῶν οὐρανῶν· νοσοῦντες μὲν περὶ τὰ κοσμικὰ, ὑπερηφάνως δὲ ζῶντες διὰ τὰς τρυφάς. χρὴ δὲ προφανέναι τοὺς περὶ σωτηρίας σπουδάζοντας, ὡς ἀρὰ χρήσεως μὲν ἕνεκεν ἡ πᾶσα ὑμῖν κτῆσις. αὐταρκείας δὲ χάριν, ἡ κτῆσις, ἵν' καὶ ἐξ ὀλίγων ἄν τις περιποιήσαιτο. μάταιοι γὰρ οἱ δι' ἀπληστίαν ἐπ' αὐτοῖς χαίροντες κειμηλίοις· ὁ δὲ συνάγων τοὺς μαθητὰς, φησὶν, σύνηγμαι εἰς δεσμὸν τετρυπημένον. ἔστι δ' ὅστις ὁ συνάγων καὶ ἀποκλείων τὸν σπόρον, καὶ ἐλαττούμενος, ὁ μηδενὶ μεταδιδούς. χλευὴ δ', καὶ γέλως πλατὺς, ὑποδοχὰς ἀργυρᾶς, καὶ ἀμίδας ὑελᾶς ὑπαφέρεσθαι τοὺς ἄνδρας, καθάπερ ἐπάγονται τοὺς συμβούλους τοὺς ἑαυτῶν· καὶ τὰς πλουσίους ταύτας ἀλόγους γυναῖκας, χρυσοῦ ποιεῖσθαι τῶν ἐκκρίσεων τὰ ἐκδοχεῖα, ὡς μηδὲ ἀποτίλασθαι ἔξον τὰς πλουσίας, μὴ τετυφωμένας. νυξάμενοι δ' ἀν αὐτοῖς πᾶν ὅλον τὸν βίον σκυβάλων ἄξιον κρίνεσθαι ὃ χρεῖον. νυνὶ δὲ, ἡ ἀκρόπολις τῆς κακίας, ἡ φιλαργυρία εὕρηται. ἵνα ὁ Ἀπόστολος ῥίζαν ἁπάντων τῶν κακῶν φησιν· ἧς τινες ὀρεχθέντες, ἀπεπλανήθησαν τῆς πίστεως, καὶ ἑαυτοὺς περιέπειραν ὀδύναις πολλαῖς. πλοῦτος δὲ ἀρίστος, ἡ τῶν ἐπιθυμιῶν πενία·

καὶ ἡ μεγαλοφροσύνη ἡ ἀληθὴς, οὐ τὸ ὅτι πλούτῳ μεγαλοφρονῆν, τούτου ὑπεραφρονεῖν· τὸ δὲ ὅτι τοῖς σκεύεσι μεγαλαυχεῖν, αἰσχρὸν κομιδῇ· ὃ γὰρ ἀσυνδάξειν ἐπὶ τοῖς τούτων πάνυ δίκαιον· ἃ καὶ ἔξ ἀγορᾶς τῷ βουλομένῳ ἔξεστιν ὠνήσασθαι· Σοφία δὲ οὐκ ὠνητὴ νομίσματι γήϊνῳ· οὐδὲ ἐν ἀγορᾷ, ἀλλ' ἐν οὐρανῷ πιπράσκεται, καὶ πιπράσκεται νομίσματι δικαίῳ, τῷ λόγῳ τῷ ἀφθάρτῳ, τῷ βασιλικῷ χρυσίῳ.

A & vera animi magnitudo est, non propter diuitias sibi placere, & magnos spiritus sumere, sed eas despicere. De suppellectile autem & vasis se iactare est perquam turpe: non enim in eis studium suum ponere æquum est, quæ volenti licet vel è foro emere. Sapientia autem emi non potest terreno numismate, nec in foro, sed in cœlo venditur: & iusto nummo venditur, nempe Verbo immortali, regali aureo.

B

ΠΩΣ ΧΡΗ ΠΕΡΙ ΤΑΣ ἑστιάσεις διΐεσθαι.

QVOMODO IN CONuiuiis se recreare oporteat.

ΚΕΦΑΛ. δ.

CAP. IV.

ΑΠΕΣΤΩ δὲ ἡμῖν τῆς λογικῆς διωχίας ὁ κῶμος· ἀλλὰ καὶ αἱ πονηρίδες αἱ μάταιοι, ὅτι παρωινία κομῶσαι· ὁ μὲν γὰρ ἔστι μέθυσικὸς αὐλὸς, ἄλλος ἐρωτικῆς ἀγέδιας, τῆς ἀδημονίας ὁ κῶμος· ἔρως ὑπὸ καὶ μέθη, καὶ τὰ ἀλόγιστα πάθη, μακρὰν ἀπωθούμενα τῆς ἡμεδαποῦ χορδῆς· συγκωμος ὑπὸ παρῳδία τίς ἐστι παρωινία· ἡ πονηρὰ δὲ ὅτι πότῳ, μέθης ἐκκλητική, καὶ συνουσίας ἐρεθιστική· τόλμα αἰσχροποιός. εἰ δὲ ἐν αὐλοῖς καὶ ψαλτηρίοις, καὶ χοροῖς καὶ ὀρχήμασι, καὶ κρότοις Αἰγυπτίων, καὶ τοιαύταις ῥαθυμίαις ἀλύοι ἀπάκτοις, καὶ ἀωρεπεῖς καὶ ἀπαιδεύτοι κομιδῇ γίγνοιντο οἱ, κυμβάλοις καὶ τυμπάνοις ἐξηχούμενοι, καὶ τοῖς τῆς ἀπάτης ὀργάνοις συνεφορούμενοι· ἀτεχνῶς γὰρ, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, θεάτρου μέθης ὁ τοιοῦτον γε συμπόσιον· ἀποθεμένους γὰρ ἡμᾶς τὰ ἔργα τῆς σκότους, ἐνδύσασθαι τὰ ὅπλα τοῦ φωτὸς ἀξιοῖ ὁ Ἀπόστολος· ὡς ἐν ἡμέρᾳ, εὐσχημόνως περιπατοῦντας· μὴ κώμοις καὶ μέθαις, μὴ κοίταις καὶ ἀσελγείαις χολάζοντας. σύριγξ μὲν δὴ τοῖς ποιμέσιν ἀπονενεμήσθω· αὐλὸς δὲ, δαιμονιώδεσι δεισιδαίμοσιν, εἰς εἰδωλολατρείας πεπλασμένοι· καὶ γὰρ ὡς ἀληθῶς ἀποπεμπτέα τὰ ὄργανα ταῦτα, νηφαλίου συμποσίου, θηλείοις μᾶλλον ἢ αὐθεφίποις κατάλληλα, καὶ αὐθεφίπων τοῖς ἀγριωτέροις. ταῖς μὲν γὰρ ἐλάφοις ὑπὸ σύριγξι κηλεῖσθαι πεφύκαμεν·

A Conuiuio autem rationali absit comessatio & lasciuia iuuenilis: quin etiam inanes vigiliæ, quæ de petulantia & turpibus conuiuiis & maledictis sibi placent. Est enim hæc comessatio tibia C inebrians, extemporalis amatorij pontis impotentiæ catena. Amor autem & ebrietas, & quæ ratione carent affectiones, à nostro choro procul amandentur. Vna autem cum petulantia in comessatione versatur cantilena: in potu vero vigilię ebrietatem accersunt, & excitant libidinem, quæ sunt rebus turpibus faciendis dedita audacia. Sin autem in tibiis, & psalteriis, choris & saltationibus, & plausibus Ægyptiorum, & dissolutis eiusmodi ociis studiosè versentur, immodesti, insolentes, valdéque à bona disciplina alieni euaserint, vt pote quos cymbala & tympana circunsonent, & D fraudis instrumenta circunstrepant. Reuera enim, vt mihi videtur, eiusmodi conuiuium est ebrietatis theatrum. *Cum enim tenebrarũ opera exuerimus, induere arma lucis* vult Apostolus, *vt in die decorè ambulãtes, non in comessationibus & ebrietatibus, non in cubilibus & in impudicitijs versantes.* Fistula itaque tribuatur pastoribus: tibia autẽ superstitiosis hominibus, qui ad cultũ idolorum contendunt. Reuera enim hæc instrumenta sunt à sobrio conuiuio amandanda, quæ magis bestijs quam hominibus cõueniunt, & iis hominibus qui à ratione sunt alieniores. Ceruas enim fistulis demulceri accepimus, Rom. 13.

& in laqueos inter venandum cantu A duci à venatoribus. Equis autem coeuntibus, veluti quidam hymenæus, tibia carmen canitur: id autem ab incitandis equis Musici appellarunt ἱππόθορον. Omne autem turpe spectaculum, omnemque turpem auditionem, &, vt semel dicam, turpem omnem sensum intemperantiæ, quæ quidem est vera sensus priuatio, maxime oportet nos exscindere, quæ in oculis & in auribus titillat & effœminat, voluptatem cauentes: fractorum enim cantuum, & flebilium Caricæ Musæ modorum varia veneficia, intemperanti B & prauo musicæ artificio mores corrumpunt, ad huius comessationis perturbationem trahentes. Diuinum autem ministerium separans psallit spiritus: *Laudate eum in sono tubæ.* In sono enim tubæ suscitabit mortuos. *Laudate eum in psalterio*, quoniam lingua est psalterium Domini. Et in cithara laudate eum. Per citharam os intelligatur, quod spiritu tanquam plectro pulsatur. In tympano & choro laudate eum. Dicit Ecclesiam quæ resurrectionem carnis meditari solet in pelle resonante. In chordis & organo laudate eum. Organum dicit corpus nostrum, & chordas eius neruos, per C quos numerose & concinne intenditur, & spiritu pulsatum, voces edit humanas. Laudate eum in cymbalis iubilationis. Oris cymbalum dicit linguam, quæ pulsatis labris resonat. Et ideo humanæ naturæ acclamauit: Omnis spiritus laudet Dominum: quoniam omnis spiritus quem fecit, curam gessit. Vere enim pacificum instrumentum homo est. Alia autem si quis curiosius inquirat, inueniet instrumenta bellica ad cupiditates inflammantia, vel amores incendentia, vel animum iramque irritantia. In bellis itaque suis tuba vtuntur Hetrusci, fistula Arcades, Siculi autem instrumentis quæ appellant πηκτίδας, Cretenses lyra, Lacedæmonij tibia, cornu Thraces, tympano Ægyptij, & Arabes cymbalo. Vno ergo instrumento, Verbo solo pacifico nos vtimur, quo Deum honoramus, non amplius veteri psalterio, & tuba & tympano, & tibia, quibus mos erat iis qui in bello se exercebant, Deique metum contempserunt, & simul congregatis concionibus in choris vti, vt per eiusmodi modos solutus ac delectus excitaretur animus.

Psal. 150.

μὸν, καὶ ὅπῃ ταῖς παιδάγραις, ἢ ἐπὶ τῶν κυνηγῶν ἐπιθορυβήσας, ἀγέλαις ὦ μέλος· ταῖς δ' ἵπποις μεγαλυμάγμος, οἷς ὑμέναιος, ἐπαυλεῖται νόμος αὐλῳδίας· ἱππόθορον τοῦτον κεκλήκασιν οἱ μουσικοί. πᾶσάν τ' ἀπαξαπλῶς αἰσχύθετον ὄψιν τε καὶ ἀκοὴν, καὶ σιτιζόντι φαίαν, ἀμαθησιν ἀκεραίας αἰσθήσεως, τἰνὰ ὡς ἐν ἠθῶς ἀναισθησίαν, ἐκκοπτέον δὲ μάλα, τἰνὰ ἐν ὄμμασι καὶ ἐν ὠσὶ παραλίζοσάν καὶ ἀποθηλυνούσην ἡδονικὰ βλαβερμάτους· μεγάλη γάρ τοι κατεαγότων, ῥυθμῶν γέρας τῆς μούσης ἡ Καρικῆς, αἱ ποικίλαι φαρμακεῖαι, διαφθείρουσι τοὺς τρόπους, ἀκολάστῳ καὶ κακοτέχνῳ μουσικῇ εἰς πάθος ἑλκύσασαι τὸ κώμου τούτου. τἰνὰ λειτουργίαν ἡ τὴν θεϊκὴν διαχωρίζων, ψάλλῃ τὸ πνεῦμα, Αἰνεῖτε αὐτὸν ἐν ἤχῳ σάλπιγγος· καὶ γὰρ ἐν ἤχῳ σάλπιγγος ἀναστήσει τοὺς νεκρούς· Αἰνεῖτε αὐτὸν ἐν ψαλτηρίῳ· ὅτι ἡ γλῶττα, τὸ ψαλτήριον Κυρίου· Καὶ ἐν κιθάρᾳ αἰνεῖτε αὐτόν. κιθάρα νοείσθω τὸ σῶμα, οἱονεὶ πλήκτρῳ χρώμενον τῷ πνεύματι· Ἐν τυμπάνῳ καὶ χορῷ αἰνεῖτε αὐτόν· τὴν Ἐκκλησίαν λέγει, τἰνὰ μελετήσασαν τὴν ἔγερσιν τῶν σαρκῶν ἐν ἠχοῦντι τῷ δέρματι· Ἐν χορδαῖς καὶ ὀργάνῳ αἰνεῖτε αὐτόν· ὄργανον, τὸ σῶμα λέγει τὸ ἡμέτερον· καὶ χορδὰς, τὰ νεῦρα αὐτοῦ, δι' ὧν ἁρμόνιον εἴληφε τὴν πᾶσιν· καὶ κρουόμενον τῷ πνεύματι, τοῖς φθόγγοις ἀποδίδωσι τοῖς ἀνθρωπίνοις. Αἰνεῖτε αὐτὸν ἐν κυμβάλοις ἀγαθοῖς· κύμβαλον, τὸ σώματος τὴν γλῶτταν λέγει, ἢ τοῖς κρουομένοις ἐπιχείλεσι· διὰ τοῦτο ἐπεφώνησεν τῇ αὐθεντότητι, Πᾶσα πνοὴ αἰνεσάτω τὸν Κύριον· ὅτι πᾶσάν, ἣν ἐποίησεν, ἐπεσκέψατο πνοήν. εἰρηνικὸν γὰρ ὡς ἀληθῶς ὄργανόν ἐστιν ἄνθρωπος· τὰ δ' ἄλλα, εἰ πολυπραγμονῇ τις, ὄργανα βίαιά πολεμικὰ, εἰς ἐπιθυμίας ἐκφλέγοντα, ἢ τοὺς ἔρωτας ἐκκαίοντα, ἢ ὀξαγειαίνοντα τοὺς θυμούς. χρῶνται γοῦν τοῖς πολέμοις αὐτῶν, Τυρρηνοὶ μὲν, τῇ σάλπιγγι· σύριγγι δ', Ἀρκάδες· Σικελοὶ δὲ, πηκτίσιν· καὶ Κρῆτες, λύρᾳ· καὶ Λακεδαιμόνιοι, αὐλῷ· Πέρσαι, κέρατι, Θρᾷκες· καὶ Αἰγύπτιοι, τυμπάνῳ· καὶ Ἄραβες, κυμβάλῳ· ἑνὶ δ' ἅπαντα ὀργάνῳ, τῷ Λόγῳ μόνῳ τῷ εἰρηνικῷ, ἡμεῖς κεχρήμεθα, τῷ θρασεύεσθαι τὸν Θεόν· οὐκ ἔτι τῷ ψαλτηρίῳ τῷ παλαιῷ, τῇ σάλπιγγι, τυμπάνῳ, καὶ αὐλῷ, οἷς ἔθος ἦν τοῖς ἐν πολέμῳ ἀσκηταῖς, καὶ τὸ θείου καταπεφρονηκόσι φόβου, ἅμα καὶ ταῖς πανηγύρεσι χορικοῖς συγχρῆσθαι· ὡς δὴ ὃ ἔκλυτον αὐτῶν τὸ φρονήματος, διὰ τούτων ἐπανισταῖ ῥυθμῶν.

ἐστω ἡμῖν ἡ πρὸς πότον φιλοφροσύνη δικαία, κατὰ τὸν νόμον. Εἰ γὰρ ἀγαπήσεις Κύριον τὸν Θεόν σου, ἔπειτα τὸν πλησίον σου· πρότερα μὲν ἡ εἰς Θεὸν δι' εὐχαριστίας καὶ ψαλμῳδίας γινέσθω φιλοφροσύνη· δεύτερα δὲ, ἡ εἰς τὸν πλησίον διὰ τῆς ὁμιλίας τὸ σεμνῆς. Ὁ γὰρ Λόγος ὁ τοῦ Κυρίου, κατοικείτω ἐν ὑμῖν πλουσίως, ὁ Ἀπόστολός φησιν. ὁ γὰρ λόγος ἔστι σύναρμόζεσθαι καὶ συσχηματίζεται καιροῖς, προσώποις, τόποις. συμποτικὸς δέ ἐστι νῦν· ὅπιφέρει γὰρ ὁ Ἀπόστολος πάλιν· Ἐν πάσῃ σοφίᾳ διδάσκοντες καὶ νουθετοῦντες ἑαυτοὺς, ψαλμοῖς καὶ ὕμνοις, καὶ ᾠδαῖς πνευματικαῖς ἐν τῇ χάριτι ᾄδοντες ἐν τῇ καρδίᾳ ὑμῶν τῷ Θεῷ· καὶ πάλιν· Ὅτι ἐὰν ποιῆτε, ἢ ἐν λόγῳ, ἢ ἐν ἔργῳ, πάντα ἐν ὀνόματι Κυρίου Ἰησοῦ· εὐχαριστοῦντες τῷ Θεῷ καὶ πατρὶ αὐτοῦ. Ἔστι ἡμῖν ὁ κῶμος ὁ εὐχάριστος. κἂν πρὸς κιθάραν ἐθελήσῃς ἢ λύραν ᾄδειν τε καὶ ψάλλειν, μῶμος οὐκ ἔστιν. Εὐφραίνου μιμήσει δικαίου βασιλέως, εὐχάριστον τῷ Θεῷ· Ἀγαλλιᾶσθε δίκαιοι ἐν τῷ Κυρίῳ· Τοῖς εὐθέσι πρέπει αἴνεσις, φησὶν ἡ προφητεία. Ἐξομολογεῖσθε τῷ Κυρίῳ ἐν κιθάρᾳ· ἐν ψαλτηρίῳ δεκαχόρδῳ ψάλατε αὐτῷ· ᾄσατε αὐτῷ ᾆσμα καινόν· καὶ μήτι τὸ δεκάχορδον ψαλτήριον, τὸν λόγον τὸν Ἰησοῦν μιμούμενον, τῷ στοιχείῳ τῆς δεκάδος φανερούμενον; ὡς ἂν ἁρμόσῃ, πρὶν ἡμᾶς μεταλαβεῖν ἁγίας, τῶν συμπάντων εὐλογῆσαι τὸν ποιητὴν, ὅτιος καὶ πρὸς πότον καθήκει ψάλλειν αὐτῷ τῷ αὐτοῦ μεταλαμβάνουσι κλήσεως. καὶ γὰρ ὁ ψαλμὸς, ἐμμελὴς ἐστὶν εὐλογία καὶ σώφρων· ᾠδὴν πνευματικὴν ὁ Ἀπόστολος εἴρηκε τὸν ψαλμόν. ὅτι πᾶσί τε, πρὶν ὕπνου λαχεῖν, εὐχαριστεῖν ὅσιον τῷ Θεῷ· τῆς αὐτοῦ χρηστότητος καὶ φιλανθρωπίας ἀπολαύσαντας, ὡς καὶ ὅτι τὸν ὕπνον ἰέναι ἡμᾶς εὐθέως· καὶ ἐξομολογήσασθαι αὐτῷ ἐν ᾠδαῖς χειλέων, φησίν· ὅτι ἐν προστάγματι αὐτοῦ πᾶσα εὐδοκία γίνεται· καὶ οὐκ ἔστιν ἐλαττώσεις εἰς τὸ σωτήριον αὐτοῦ. Ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς παλαιοῖς Ἕλλησι, πρὸς ταῖς συμποτικαῖς εὐωχίαις καὶ ταῖς ὑπερφλεγούσαις κύλιξι, Εὐριπίδου κατ' εἰκόνα ψαλμῳδῶν, ᾆσμα τὸ καλούμενον σκολιὸν, ᾄδεται· κοινῶς ἁπάντων ἅμα φωνῇ παιανιζόντων· ἔνθ' ὅτε δὲ καὶ ἐν μέρει περιελιττόντων ταῖς προπόσεις τῆς ᾠδῆς. οἱ δὲ μουσικώτεροι αὐτῶν, καὶ πρὸς λύραν ἦδον. Ἀλλ' αἱ μὲν ἐρωτικαὶ, μακρὰν ἐρρέτωσαν ᾠδαί·

A Duplex autem sit nostra in potu benevolentiæ ergo inuitatio, ex lege. *Si enim diliges Dominum Deum tuum, deinde proximum tuum*; prior quidem, quæ est in Deum benevola inuitatio, fiat per gratiarum actionem & psalmodiam: secunda autem, quæ est in proximum, per honestam vitæ consuetudinem. *Verbum enim Domini inhabitet in vobis copiosè*, dicit Apostolus. Hoc autem verbum se accommodat & reddit conformè temporibus, personis, locis: atque adeo nunc quoque in conuiuio versatur. Rursus enim subiungit Apostolus: *In omni sapientia docentes, & admonentes vos ipsos* Ibidem *psalmis, hymnis, & canticis spiritalibus, in* B *gratia canentes in corde vestro Deo.* Et rursus: *Quicquid feceritis vel in sermone vel in opere, omnia in nomine Domini Iesu, gratias agentes Deo & Patri eius.* Hæc est gratiosa ac iucunda nostra comessatio. Et si ad lyram vel citharam canere & psallere noueris, nulla in te cadet reprehensio. Hebræum iustũ regem imitaberis, qui Deo est gratus & acceptus: *Exultate iusti in Domino, rectos decet laudatio* (dicit Prophetia) *Confitemini Domino in cithara, in psalterio decachordo ei psallite. Cantate ei canticum nouum.* Nunquid autem decachordũ psalterium Verbum Iesum significat, qui manifestatur elemento decadis? Quemadmodum autem antequam fumamus alimentum, laudare nos conuenit factorem vniuersorum: ita etiam in potu nos ei decet psallere, cùm eius creaturarum efficimur participes. Est enim psalmus numerosa & modesta laudatio. Canticum spiritale psalmum dixit Apostolus. Postremo autem antequam nos somnus inuadat, pium & sanctum est Deo gratias agere, vt qui eius benignitatem & gratiam fuerimus consecuti, ita vt cum diuino quodam afflatu nos ad somnum conferamus: *& confitemini ei*, inquit, *in* Psal. 62. *canticis labiorum*, quod in eius iussu fiat 118. D quicquid ei visum est, & ad eius salutare nihil est neque mancum neque diminutum. Cæterum apud Græcos quoque veteres, in conuiuiis ad compotandum comparatis, & rorantibus poculis, ad Hebraicorum psalmorum similitudinem, canticum quod appellabatur σκολιὸν, canebatur, communiter omnibus voce simul pæana clamantibus, & nonnunquam etiam per cantici vices propinationem circumagentibus. Qui autem erant ex eis musicæ paulo peritiores, etiam ad lyram canebant. Verum amatoria quidem procul absint cantica.

Sint autem cantica, Dei laudes: *Laudent,* Ibid. 149 inquit, *nomen eius in choro, in tympano, & psalterio psallant ei.* Et quis est chorus qui psallit? Ipse tibi narrabit spiritus: *Laudatio eius in Ecclesia sanctorum. Exultent propter regem ipsorum.* Et rursus subiungit: *Quoniam beneplacitum est Domino in populo suo.* Sunt enim admittendæ modestæ & pudicæ harmoniæ: contra à forti & neruosa nostra cogitatione vere molles & enerues harmoniæ amandandæ quam longissime, quæ improbo flexuum vocis artificio, ad delicatam & ignauam vitæ agendæ rationem deducunt. Graues autem, & quæ ad temperantiam pertinent modulationes ebrietati ac proteruiæ nuncium remittunt. Chromaticæ igitur harmoniæ, impudenti in vino proteruiæ, floribusque redimitæ & meretriciæ musicæ, sunt relinquendæ.

A ὕμνοι γ' ἔστων τοῦ Θεοῦ αἱ ᾠδαί. Αἰνεσάτωσαν, φησι, τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐν χορῷ· ἐν τυμπάνῳ καὶ ψαλτηρίῳ ψαλλάτωσαν αὐτῷ. καὶ τίς ὁ ψάλλων χορός; αὐτός σοι διηγήσεται τὸ πνεῦμα. Ἡ αἴνεσις αὐτοῦ ἐν ἐκκλησίᾳ ὁσίων· ἀγαλλιάσθωσαν ὅτι ὁ βασιλεὺς αὐτῶν· καὶ πάλιν ὑπιφέρει· Ὅτι εὐδοκεῖ Κύριος ἐν τῷ λαῷ αὐτοῦ. καὶ γὰρ ἁρμονίας παραδεκτέον τὰς σώφρονας· ἀπωτάτω ὅτι μάλιστα ἐλαυνούσας τῆς ἐρρωμένης ἡμῶν διανοίας, τὰς ὑγρὰς ἔντονος ἁρμονίας· αἱ γὰρ τὰς καμπὰς τῶν φθόγγων κακοτεχνοῦσαι, εἰς θρύψιν καὶ βωμολοχίαν ἐκδιαιτῶνται· τὰ δὲ αὐστηρὰ καὶ σοφρονικὰ μέλη, ἀποπαύεται τῆς τῆς μέθης ἀθρωχίας. καθαλλόπιον οὖν τὰς χρωματικὰς ἁρμονίας τοῖς ἀκρώμοις παρθενίαις, καὶ τῇ ἀνθοφορούσῃ καὶ ἑταιρούσῃ μουσικῇ. B

DE RISV.

ΠΕΡΙ ΓΕΛΩΤΟΣ.

Cap. V.

ΚΕΦΑΛ. ε.

RERVM autem ridicularum vel ridendarum potius actionum imitatores, exigendi sunt à nostra republica. Cum enim verba omnia à cogitatione & moribus emanent, fieri non potest vt verba aliqua emittantur ridicula, quæ Matt. 7. non procedant à moribus ridiculis. Illud enim: *Non est arbor bona quæ facit fructus malos: neque arbor mala quæ facit fructus bonos,* hic quoque applicandũ est. Sermo enim fructus est cogitationis. Si ergo qui risum mouent sunt exterminandi à nostra republica, longe absit vt nobis permittamus risum mouere. Absurdum enim est, quorum auditores esse prohibitum est, esse eorum imitatores. Multo autem est absurdius, studere vt ipse sis ridiculus, hoc est probris incessendus & irridẽdus. Si enim nemo ridiculam figurã susciperet, quemadmodum in pompis videmus nonnullos, sustinuerit, quomodo internum hominem magis ridiculam sustinere figuram iure passi fuerimus, idque palam? Quare non debemus sponte ridiculam assumere personam: multo autem magis est cauendum, ne in verbis esse & videri ridiculi velimus, id quod est omnium quæ sunt in homine longe precios̃simum, nempe sermonem ac rationem ludibrio habentes?

C ΜΙΜΗΛΟΥΣ δὲ αὐθέφτους γελοίων, μᾶλλον δὲ καταγλάστων παθῶν, τῆς ἡμετέρας ἐξελαστέον πολιτείας. πάντων γὰρ τῶν λόγων ἀπὸ διανοίας καὶ ἤθους ῥεόντων, οὐκ οἷόν τε ἐστὶ γελοίους τινὰς ἀφεθῆναι λόγους, μὴ οὐκὶ ἀπὸ γελοίου ἤθους φερομένους. Τὸ γὰρ, Οὐκ ἔστι δένδρον καλὸν, ποιοῦν καρπὸν σαπρόν· οὐδὲ μὴν δένδρον σαπρὸν, ποιοῦν καρπὸν καλὸν, κἀνταῦθα ἁρμοστέον· καρπὸς διανοίας γὰρ ὁ λόγος ἐστίν. εἰ τοίνυν τοὺς γελωτοποιοὺς ἐξοικιστέον τῆς ἡμεδαπῆς πολιτείας· πολλοῦ γε καὶ δεῖ, ἡμῖν αὐτοῖς ἐπιτρέπειν γελωτοποιεῖν· ἄτοπον γὰρ, ὧν ἀκροαταὶς γελοῖος κεκώλυται, τούτων εἶναι μιμητάς. πολλῷ γ' ἔτι ἀτοπώτερον, γελοῖον αὐτὸν παρασκευάζειν γελοῖος· τουτέστιν ἐφύβριστον καὶ καταγέλαστον. εἰ γὰρ γελοίως σχηματίσαιτο, καθάπερ ἐν ταῖς πομπαῖς ὁρῶντα τινες, οὐκ ἂν ὑπομείναιμεν· πῶς οὖν εἰκότως τὸν ἐντὸς ἄνθρωπον, ὅτι τὸ γελοιότερον σχηματίζόμενον, ἀναχωροῦμεν, καὶ εἰς τὸ πρόσωπον; ἄκουε ἐκεῖνος ὅτι τὸ γελοιότερον μεταφέρομεν ἂν ποτε. καὶ πῶς οὖν κατὰ τοὺς λόγους ὑπεισδύσαιμεν εἰ τε καὶ φαύλως γελοῖοι, τὸ ἁμαρτάνειν πολὺ τῶν τοῦ ἀνθρώπου κτημάτων καταμοχθήσαιμεν, τὸν λόγον; D

χλιὴ μὲν οὖν ὑπόκειται τοῦτο· ἐπεὶ μηδὲ ὁ τῶν γελοίων λόγος τοῖος, ἀκροάσεως ἄξιος· ἀλλὰ τῶν ὀνομάτων αὐτῶν, ὅτι τὰ αἰσχρὰ τῶν ἔργων ἐπίζων. χρεμετιστέον τε, οὐ γελωτοποιητέον. ἀλλὰ καὶ αὐτὸν τὸν γέλωτα ὑποκομιστέον. καὶ γὰρ αὖ καὶ αὐτὸς, οὗ μὲν δεῖ ἕνεκα ἐξαγόμενος, ἐμφαίνει κοσμιότητα· μὴ ταύτῃ δὲ χώραν, ἀκολασίαν ἐνδείκνυται. ἁπλῶς γὰρ, ὁπόσα φυσικὰ τοῖς ἀνθρώποις ἐστὶ, ταῦτα οὐκ ἀναιρεῖν ἐξ αὐτῶν δεῖ· μᾶλλον δὲ μέσον αὐτοῖς καὶ καιρὸν ὑποτιθέναι πρέπον. οὐ γὰρ ὅτι γελαστικὸν ζῶον ὁ ἄνθρωπος, γελαστέον τὰ πάντα· ὅτι δὲ ὁ ἵππος, χρεμετιστέον τὰ πάντα. ὡς δὲ ζῶα λογικὰ, σφᾶς αὐτοὺς ἁρμοστέον βύκεφάτως, ὃ αὐχενὸν τῆς ἀνοήτου ἡμῶν καὶ ὃ ἀσφαλτον χαλῶντας ἐμμελῶς, οὐκ ἀκλύοντας ἀκρίτως· ἡ μὲν γὰρ καθ' ἁρμονίαν τοῦ προσώπου, καθάπερ ὀργάνου κόσμιος λύσις, μειδίαμα κέκληται παρ' ἡμῖν· οὕτως ἀνακέκληται καὶ πρόσωπον εὐφρονούντων, ὁ γέλως. ἡ δὲ ἀκρίτης τοῦ προσώπου ἔκλυσις, εἰ μὲν ὅτι γυναικὶ γένοιτο, κιχλασμὸς προσαγορεύεται, γέλως δὲ ὅτι πορνικός. εἰ δὲ ὅτι ἀνδρὶ, καχασμός· γέλως ἐστὶν ἐπ' ἀκρατοῦς μητρυιώδης καὶ ξυβείζων. Μωρὸς δὲ ἐν γέλωτι λύγξαι φωνὴν αὐτοῦ, φησὶν ἡ γραφή· ἀνὴρ δὲ πανοῦργος, μόγις ἡσυχῇ μειδιάσει. Φρόνιμον λέγει τὸν πανοῦργον νῦν, τὸν ἀκαίρως τῷ μορῷ μειδιῶντα. ἀλλ' οὐδὲ ἔμπαλιν εἶναι δεῖ σκυθρωπὸν, ἀλλὰ σεμνόνοον· ἀποδέχομαι γὰρ δὴ μᾶλλον σκυθρωπὸν, προσώποις μειδιῶντα, ὃς ἐφαίνετο μειδιῶν βλεπομένοις προσώποις, τὸν τοῖς βλεπομένοις. ἧττον γὰρ δὴ καταγέλαστος ὁ γέλως αὐτῷ εἴη. χρὴ δὲ καὶ τὸ μειδίαμα παιδαγωγεῖσθαι· καὶ εἰ μὲν ἐπ' αἰσχροῖς εἴη, ἐρυθριῶντας μᾶλλον ἢ μειδιῶντας φαίνεσθαι· μὴ σεμνύεσθαι διὰ συμπάθειαν δοκοῦμεν. εἰ δὲ ὅτι λυπηροῖς, κατηφεστέρους ἁρμόζει βλέπεσθαι, ἢ ἐφήδεσθαι δοκεῖν· τὸ μὲν γὰρ, ἀνθρώπινον, οὐ λογισμοῦ τεκμήριον· τὸ δὲ, ὠμότητος ἐπίδειξιν ἐνδείκνυται· οὔτε γὰρ ἀεὶ γελαστέον· ἄμεσον γάρ· οὔτε πρεσβυτέρων, ἢ ἄλλων ἑτέρων ἀξιόπιστα ἀξίων, παρόντων. εἰ μή τι ἄρα αὐτοὶ εἰς τὸ διαχέαι ἡμᾶς χρεμετίσαιντο· οὔτε μὴν πρὸς τοὺς τυχόντας γελαστέον· οὐδ' ἐν

A Ridiculum est ergo hæc exercere, quandoquidem nec huiusmodi ridiculorum hominum oratio digna est quę audiatur: per hæc nomina ad turpia facta cõsuefaciens. Vrbane ergo & lepide loquendum est, non risus autem mouendus: quinetiã ipse risus est comprimendus. Nam ipse quoque, si quomodo oportet proferatur, præ se fert decorem & honestatem: sin aliter prodeat, indicat intemperantiam. Nam, vt semel dicam, quæcunque sunt naturalia hominibus, ea ab illis minime tollẽda sunt, sed eis potius modus & cõueniens tẽpus adhibẽdum est. Non enim B quoniam homo est animal facultate ridendi præditũ, ideo perpetuo ridendũ est, quandoquidem nec equus, cuius est proprius hinnitus, semper hinnit. Tanquam autem animalia ratione prædita, oportet nos tẽperate cõponere, vt grauitatis seueritatẽ nostrę, nimiumq; intẽsam vehemẽtiam moderare remittamus, non autẽ incõcinne dissoluamus. Quæ vultus enim tãquam alicuius instrumenti fit per harmoniã decora remissio, appellata est Græce μειδίαμα, hoc est, subrisio. Ita & in vultu modestorum hominum, quæ est diffusio, risus dicitur. Immoderata autẽ & inconcinna vultus dissolutio, si fit quidem in mulieribus, appellatur Græce C κιχλασμὸς, hoc est, risus immodestus & lasciuus: is est autem risus meretricius: si vero in viris, καχασμὸς, hoc est, cachinnatio. Est autem risus insolens & proteruus ac procis cõueniens. *Stultus autem in risu* Eccles. 21 *extollit vocem suam*, inquit Scriptura: *Vir autem astutus vix sensim subridebit*. Astutũ autem nunc dicit prudentem, qui contrario modo quam stultus affectus est. Sed neque rursus oportet esse tristem, sed grauem & cogitantem: illum enim magis admitto subridentem, qui seuera visus est facie subridere, quam qui non seuera: minus enim fuerit risus ille irri- D dendus. Oportet autem ipsum quoque subrisum doceri & castigari, & si ob turpes res excitatus fuerit, erubescere potius videri quam subridere, ne videamur per consensum collætari: si autem de rebus molestis, conuenit potius tristiores videri, quam lętari: Illud enim est considerationis humanę indicium, hoc autem exhibet crudelitatis existimationẽ. Neque enim est semper ridendum: est enim immoderatum: neque si adsint seniores, vel aliqui quos æquum est reuereri: nisi forte ipsi quoque vt nos exhilarẽt, vrbane aliquid & lepide dixerint. Sed neque apud quoslibet ridendum est, neque in

omni loco, sed neque omnibus, neque propter omnia. Maxime enim in adolescentulis & mulieribus risus facile ad calumniam trahitur. Terribile autem aliquid & rigidum præ se ferre eminus, abigit vicinos. Potest enim vel solo aspectu petulantiæ impetus frangere ac reprimere grauitas. Omnes vero verbo vt dicam, insipientes vinum

Et ridere iubet molle, & saltare lubenter
Mores effœminatos conuertens ad mollitiem. Est autem considerandum, quomodo hinc profecta dicendi licentia vsque adeo auget turpitudinem & amplificat, vt ad turpiloquium vsque eam perducat.

Et dixit, quod erat melius non dicere, verbum,
Improborum itaque hominum maxime in vino perspici solent mores, vt qui sunt omni simulatione nudati, propter illiberalem eius quæ in vino oritur petulantiæ licentiam; per quam sopitur quidem ratio, quæ in ipsa anima ebrietate oppressa est & grauata: agrestes autem & omni vrbanitate carentes excitantur affectiones, quæ in animi imbecillitatem facile dominatum occupant.

πάντη τόπῳ· οὐδὲ μὲν πᾶσιν· οὐδὲ ὅτι πᾶσιν. μάλιστα γὰρ μειρακίοις καὶ γυναιξὶν ὄλισθος εἰς διαβολάς ὁ γέλως ἐστίν. ὃ δὴ καὶ φαίνεσθαι καταπληκτικὸν πόρρωθεν, τῶν φευκτόντων ἐστὶ φυλακτικόν· δυνατὸν γὰρ ἀποκρούσασθαι τῆς ἀστειότητος τὰς προσβολάς, καὶ οὐ μόνης τῆς προσώψεως, ἡ σεμνότης· πῶς δὲ, ὡς ἔπος εἰπεῖν, τοῖς μὴ οἴνοις ὁ οἶνος·

Καὶ ἦ ἀπαλὸν γελάσαι, καὶ ὀρχήσασθαι αὐῶγε·

Εἰς μαλακίαν ἐκτρέπων ὃ μὴ θρόγμιον ἦθος·

Καὶ σκοπεῖν δεῖ, πῶς ἐντεῦθεν ἡ παῤῥησία τὴν ἀκοσμίαν εἰς αἰσχρολογίαν αὔξει.

Καὶ τὶ ἔπος προέηκεν, ὃ μᾶλλον ἀῤῥητον ἂν μεῖνον.

Μάλιστα γοῦν ἐν οἴνῳ καθορᾶσθαι τὰ ἤθη τῶν ἀνθρώπων συμβέβηκεν, τῆς ἀνακρίσεως ἀπογυμνούμενα, διὰ τὸν μεθύσθεσαν παῤῥησίαν τῆς παρρησίας· δι' ὧν καταλαμβάνεται μὴ ὁ λόγος, ἐν αὐτῇ τῇ ψυχῇ καρηβαρήσας τῇ μέθῃ· τὰ δὲ ἀκρόπελα ἐπεγείρεται πάθη, καταδυναστεύοντα τῆς ἀσθενείας τὸν λογισμόν.

DE TVRPILOQVIO.

CAP. VI.

ATVRPILOQVIO autem & nos omnino abstinere oportet, & eis qui illo vtuntur os obstruere, & aspectu seueriore, & vultus auersione, & ea quæ vocatur subsannatione, & sæpe etiam asperiori oratione. *Quæ enim,* inquit, *ex ore exeunt, coinquinant hominem.* Matt. 15. Communem, & gentilem, & indoctum, intemperantemque & petulantem eum ostendunt: non autem proprium, modestum, honestum, & temperantem. Cum autem turpia æque in audiendo versentur & in spectando, diuinus Pædagogus eadem ratione pueris luctantibus, ne aures eorum offendantur, pudicos & modestos sermones, veluti quædam aurium munimenta adhibet, ne possit ad frangendam animam peruadere pulsatio fornicationis: oculos autem dirigit ad rerum honestarum spectaculum, melius esse dicens labi pedibus quàm oculis.

ΠΕΡΙ ΑΙΣΧΡΟΛΟΓΙΑΣ.

ΚΕΦΑΛ. ς.

ΑΙΣΧΡΟΛΟΓΙΑΣ δὲ πάντως ἀλλοτρίας ἀκοῆς τε ἡμῖν ἀφεκτέον, καὶ τοῦ χρωμένους αὐτῇ ὑπεξομιστέον, καὶ ὄψεως δριμυτέρας, καὶ προσώπου ἀποστροφῆς, καὶ τοῦ ἀπομυκτισμοῦ καλουμένου· πολλάκις γὰρ καὶ λόγῳ πραχυτέρῳ. Τὰ γὰρ ἐξιόντα, φησὶν, οὐ τὸ σῶμα τοῦ, κοινοῖ τὸν ἄνθρωπον· κοινὸν, καὶ ἐθνικὸν, καὶ ἀπαίδευτον, καὶ ἀσελγῆ δείκνυσιν αὐτόν· ἀλλὰ δὲ ἴδιον, καὶ κόσμιον, καὶ σώφρονα. πρέπει γὰρ τὸν ἀκούοντα τὰ αἰσχρὰ καὶ τοῦ θεᾶσθαι, ὁμοίως ἔχοντος, ὁ θεῖος παιδαγωγὸς καὶ τὰ αὐτὰ τοῖς παλαίουσι τῶν παίδων, ὡς μὴ τὰ ὦτα θραύοιτο αὐτῶν, τοὺς σώφρονας προτίθησι λόγους, καθάπερ ἀκουστίδας· ὡς μὴ δυνάσθαι διικνεῖσθαι εἰς θραῦσιν τῆς ψυχῆς, τὸ κρούσμα τῆς πορνείας· τοὺς δὲ ὀφθαλμοὺς, κατευθύνει ὅπου τοῦ θεᾶσθαι τῶν καλῶν· ἄμεινον εἰ λέγων, τοῖς ποσὶν ἢ τοῖς ὀφθαλμοῖς ὀλισθαίνειν.

Τοιούτου

Τούτῳ ἀποκρούμενος τὴ αἰσχρολογίαν ὁ Ἀπόστολος, Πᾶς λόγος σαπρὸς ἐκ τοῦ στόματος ὑμῶν, φησι, μὴ ἐκπορευέσθω, ἀλλ' εἴ τις ἀγαθός. πάλιν τε αὖ, Καθὼς πρέπει ἁγίοις, μὴ ὀνομαζέσθω ἐν ὑμῖν αἰσχρότης ἢ μωρολογία, ἢ εὐτραπελία· ἃ οὐκ ἀνῆκεν· ἀλλὰ μᾶλλον εὐχαριστία. εἰ γὰρ ὁ μωρὸν εἰπὼν τὸν ἀδελφὸν, ἔνοχος εἰς κρίσιν, πῶς οὐχὶ τοῦ μωρολογοῦντος ἀποφανούμεθα; ἢ καὶ περὶ τούτου λέγεται; Ὃς ἂν λαλήσῃ λόγον ἀργόν, ἀποδώσει λόγον τῷ Κυρίῳ ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως. αὖθίς τε, Ἐκ τοῦ λόγου σου δικαιωθήσῃ, φησὶ· καὶ, Ἐκ τοῦ λόγου σου καταδικασθήσῃ. Τίνες οὖν αἱ αὐτωδίδες αἱ Β σωτήριοι, καὶ Τίνες αἱ τοῦ ὀλιθηρῶν ὀφθαλμῶν παιδαγωγήσεις; αἱ μὴ τοῦ δικαίων στραφαὶ, προλαμβάνουσαι καὶ προεμφέπουσαι τὰ ὦτα, τοῖς ἀπάγειν τῆς ἀληθείας βουλομένοις,

Φθείρουσιν ἤθη χρηστὰ ὁμιλίαι κακαί, καὶ ποιητικὴ λέγει. γυμνούτερον δὲ ὁ Ἀπόστολος, Γίνεσθε, φησιν, ἀποσυγκρώτες τὸ πονηρὸν, κολλώμενοι τῷ ἀγαθῷ· ὁ γὰρ μὴ τῶν ἁγίων ἀπαστρεφόμενος, ἁγιασθήσεται. πόθεν οὖν ἀφεκτέον τῶν αἰσχρῶν ἀκουσμάτων καὶ ῥημάτων καὶ θεαμάτων· πολὺ δὲ μᾶλλον ἔργων αἰσχρῶν C καθαρευτέον· τοῦτο μὲν, ἐν ἀποδείξεσι καὶ ἀπογυμνώσεσι μερῶν τινῶν τοῦ σώματος, ὧν μὴ χρή· τοῦτο δὲ, τοῖς ὑπερῳρήσεσι τῶν ἀπορρητοτέρων μερῶν· οὐδὲ γὰρ ἐώρα τὸ δικαίου τέκνου γύμνωσιν, αἰδοῦς οὔσης, ὑπιδεῖν σώφρων υἱός· ἐσκέπασε γοῦν ἡ σοφοσύνη, ὁ ἐγύμνωσεν ἡ μέθη, τὸ αἴσχιστον τῆς ἀγνοίας ἀπόπλωμα. καθαρευτέον γοῦν ἦπου καὶ τοῖς περιφοραῖς τῆς φωνῆς· αἷς ἄβατα εἶναι χρὴ τὰ ὦτα τῶν ἐν Χριστῷ πεπιστευκότων. Τούτῳ μοι δοκεῖ ὁ παιδαγωγὸς μηδὲ φθέγξασθαί τι τῶν τῆς αἰσχημοσύνης ἐφιέναι ἡμῖν, πόρρωθεν ἀλεξάλλων τοὺς τῇ ἀκολασίαν. ἀλυσὶς γὰρ ἀεὶ ταῖς ῥίζαις τῶν ἁμαρτημάτων ἐκκόπτων ὃ, Οὐ μοιχεύσεις, ἀλλὰ τὸ, Οὐκ ἐπιθυμήσεις· καρπὸς γὰρ ἡ ἐπιθυμία, ἡ μοιχεία, τῆς ῥίζης ἡ κακή. ὁμοίως οὖν κἀνταῦθα ὁ παιδαγωγὸς τὴ ἀδέλφαν τῶν ὀνομάτων, ὡς χρῆσιν, ἀλαζόνευκεν, τῷ ἀδελφῇ τῆς ἀκολασίας ἐπιμιξίαν ἐκκόπτων. Τὸ γὰρ ἐν τοῖς ὀνόμασιν ἀτακτεῖν, μήποτε ἐμποιῇ τὸ καὶ εἰς τὰ ἔργα ἀκοσμεῖν· τὸ δὲ περὶ τὴν φωνὴν σωφρονεῖν, ἀσκεῖν ἐστὶ λαγνείας, καὶ καρτερεῖν. διὰ λήθαργον ἐν βαθυτέρῳ λόγῳ, ὡς ἄρα οὔτε ἐν τοῖς ὀνόμασιν,

A Hoc turpiloquium propulsans Apostolus, *Omnis*, inquit, *malus sermo ex ore vestro non procedat, sed si quis bonus.* Et Ephes. 4.
rursus, *Sicut decet sanctos, ne nominetur* Ibid. 5.
in vobis turpitudo, & stultiloquium, vel scurrilis vrbanitas, quæ ad rem non pertinent: sed potius gratiarum actio. Si autem qui stultum dixit fratrem, obnoxius est iudicio, quid de eo qui stulta loquitur pronunciabimus? An non etiam de eo scriptum est? *Qui locutus verbum fuerit* Math. 5
ociosum, reddet rationem Domino in die iudicij. Et rursus: *Ex sermone tuo* Ibid. 12.
iustificaberis, inquit, *& ex sermone tuo* Ibidem.
condemnaberis. Quænam sunt ergo salutares aurium defensiones, & quænam sunt lubricorum oculorum disciplinæ? Quæ cum iustis sunt conuersationes, auresque præoccupant, & eis prius obstruunt, qui volunt abducere à veritate.

Corrumpunt bonos mores colloquia prauа, Inquit Poëtica. Præclarus autem Apostolus: *Estote*, inquit, *odio habentes malum,* Rom. 12.
adhærentes bono. Qui enim cũ sanctis versatur, sanctificabitur. Omnino ergo abstinendum est à turpibus auditionibus, & verbis, & spectaculis: sed multo magis à factis turpibus mundos esse oportet: partim quidem in ostendendis & nudandis aliquibus partibus corporis quas non decet: partim autem in contemplandis secretioribus partibus. Neque enim turpem iusti denudationem in animum induxit aspicere modestus filius: sed texit modestia, quod nudarat ebrietas, spectã- Genes. 9.
dum lapsum inscientiæ. Mundos autem nihilo secius esse oportet & à vocum prolationibus, quibus nullum esse oportet aditum ad aures eorum qui in Christo crediderunt. Hac ratione mihi videtur pædagogus nihil quod sit indecorum & inhonestum nobis loqui permittere, longe ante nos præmuniẽs aduersus incon- D
tinentiam. Præclare enim & mira arte solet vitiorum radices exscindere illud, *Non mœchaberis*, per illud, *Non cõcupisces*, Exod. 20.
Adulterium enim fructus est concupiscentiæ, quæ quidem est mala radix. Si- Matt. 5.
militer ergo hic quoque pædagogus nimiam nominum licentiam tãquam vsum reprehendit, securam intemperantiæ congressionem amputans: insolenter enim se in vocibus gerere, facit vt meditemur inhonestè facere. In vocibus autẽ esse modestum, est seipsum exercere ad fortiter sustinendam libidinis impressionem. Prolixiori autem oratione tractauimus, quod neque in nominibus,

ſed neque in partibus ad coitum pertinentibus, & nuptiali congreſſione, in quibus obtinent nomina quæ vſu minime trita ſunt, eius quod vere turpe eſt ponitur appellatio. Nam neque genu & tibia, & huiuſmodi membra, & quæ eis impoſita ſunt nomina, ſunt turpia, nec quæ per ea fit actio: membra autem & hominis verenda, verecundia quidem plena, non autem turpia cenſenda ſunt. Turpis autem res eſt, quæ fit præter leges, eorum operatio, ideoque probro digna & ſupplicio. Turpe enim ſolum reuera eſt vitium, & quæ per ipſum aguntur. His ergo conſequenter iure vocetur turpiloquium, quæ de vitioſis factis habetur oratio. Eiuſmodi eſt, ſi de adulterio vel de puerorum amore diſſeratur, & quæ ſunt huiuſmodi. Quanquam ineptæ quoque nugæ ſunt ſilentio prætermittendæ. *Ex multiloquio enim*, inquit, *non effugiet peccatum.* Luet ergo pœnas linguæ vitium. *Eſt enim tacens qui inuenitur ſapiens, & eſt qui odio habetur propter multam loquacitatem.* Quinetiam ipſe nugator affert ſibiipſi faſtidium ac ſatietatem. *Qui enim multiplicat ſermonem, odit animam ſuam.*

Prou. 10

Eccl. 10.

Ibid. 10.

A οὐδὲ μὴν ἐν τοῖς σιτουσιαστικοῖς μορίοις, καὶ τῇ κατὰ γάμον συμπλοκῇ, καθ' ὧν κεῖται τὰ ὀνόματα, τὰ μὲν πάνυ σεσημασμένα, ἢ τὸ ὄντως αἰσχρὸν παρασημαίνεται· οὐδὲ γὰρ γόνυ ἢ κνήμη καὶ τὰ μέλη τοιαῦτα, οὐδὲ μὴν τὰ ἐπ' αὐτοῖς ὀνόματα, καὶ ἡ δι' αὐτῶν ἐνέργεια, αἰσχρά ἐστι· μέλη δὲ καὶ τὰ αἰδοῖα τοῦ ἀνθρώπου, αἰδοῖα, οὐκ αἰσχύνης κατηξιωμένα. αἰσχρὸν δέ, ἡ παράνομος αὐτῶν ἐνέργεια, αἴσχους καὶ ὀνείδους ἄξια· μόνον γὰρ τῷ ὄντι αἰσχρὸν ἡ κακία, καὶ τὰ κατ' αὐτὴν ἐνεργούμενα. Τούτοις δὲ ἀκολούθως αἰσχρολογία εἰκότως ἂν καλοῖτο ἡ περὶ τῶν τῆς κακίας ἔργων λογοποιία. οἷ, ὃ περὶ μοιχείας ἀφαλέγεσθαι ἢ παιδερασίας, καὶ τὰ τοιαῦτα πλείονα. Ναὶ μὴν καὶ γλῶν φλύαρον ἀδολεσχίαν καταμεμπτέον. Ἐκ γὰρ τοι πολυλογίας, οὐκ ἐκφεύξῃ φησὶν ἁμαρτίαν· δίκην αὖτα ὑφέξει ἡ γλωσσαργία· ἔστι γὰρ σιωπῶν βέλτιον σκώληξ σοφὸς, καὶ ἔστι μισητὸς ἀπὸ πολλῆς λαλιᾶς. ἔτι δὲ καὶ αὐτὸς αὐτῷ ὁ ἀδολέσχης πρόσκρουσμα· πλεονάζων γὰρ λόγῳ, βλάπτεται τὴν ψυχὴν αὐτοῦ.

B

C

QVÆNAM OBSERVARE oporteat eos qui honeſte ſimul viuunt.

ΤΙΝΑ ΧΡΗ ΠΑΡΑΦΥΛΑΤΤΕΣΘΑΙ τοὺς ἀστείως συμβιοῦντας.

CAP. VII.

ΚΕΦΑΛ. ζ.

ABSIT quoque à nobis, vt irrideamus quenquam, à quo primum incipit contumelia, ex quibus lites, pugnæ & inimicitiæ erumpunt. Diximus autem contumeliam eſſe ebrietatis miniſtram. Non ex ſolis autem factis, ſed etiam ex verbis homo iudicatur. *In cõuiuio autem*, inquit, *ne argueris proximum, & ei opprobrij ſermonem ne dixeris.* Si enim vel maxime cum ſanctis conuerſari præcipitur, ſanctum irridere, peccatum eſt. *Ex ore enim inſipientium*, inquit Scriptura, *baculus contumeliæ*: baculum dicens, fundamentum contumeliæ, cui innititur & ſuper quam requieſcit contumelia. Vnde admiror Apoſtolum, qui hic quoque ſuadet, *neque ſcurrilia, neque quæ nihil ad rem pertinent, verba effundere.*

Eccleſ. 31

Prou. 20

Epheſ. 5.

ΑΠΕΣΤΩ δὲ ἀπέστω ἡμῶν καὶ ὁ σκώπτων, ὕβρεως παρακάθαρμα· ἐξ ὧν ἔριδες, καὶ μάχαι, καὶ ἔχθραι διαιδάσκουσιν. ὕβριν δὲ ἔφαμεν μέθης εἶναι σύμβολον. οὐκ ἐκ μόνων δὲ τῶν ἔργων, ἀλλὰ καὶ ἐκ λόγων ἀνθρωπος κρίνεται. Ἐν συμποσίῳ δέ, φησι, μὴ ἐλέγξῃς τὸν πλησίον· καὶ λόγον ὀνειδισμοῦ μὴ εἴπῃς αὐτῷ. εἰ γὰρ καὶ τὰ μάλιστα παραγγέλλεται ἁγίοις σιωπᾶν, σκώπτειν τ' ἄγαν, ἁμαρτία· Ἐκ στόματος γὰρ ἀφρόνων, φησὶν ἡ γραφὴ, βακτηρία ὕβρεως· βακτηρίαν ὕβρεως βακτηρίαν λέγουσα· ἢ ἐπαφρίζεσθαι τὴν ἐπιθυμητικὴν ὕβριν. ὅθεν ἀγαμαι τὸν Ἀπόστολον, καὶ τοῦτο παραινοῦντα, μηδὲ τὰ ἀνεπίκοντα προΐεσθαι ῥήματα·

Εἰ γὰρ δι' ἀγάπην, αἱ ὅπι ταῖς ἑστιάσεις συνελθοῦσαι· συμποσίου δὲ τὸ τέλος, ἡ πρὸς τοὺς συνόντας φιλοφροσύνη· προπόμματα δὲ τῇ ἀγάπῃ ἡ βρῶσις καὶ ἡ πόσις· πῶς οὖν λογικῶς οὐκ ἀποτρεπτέον, οὐδὲ διὰ τὴν ἀγάπην ἀπορητέον; εἰ γὰρ ὡς ὑπιτείνοντες τὸν πρὸς ἀλήλους εὔνοιαν, συνημμένοι, πῶς ἔξεστιν ἀλλήλους σκώπτειν σκαιευόμενοι; σιωπᾶν δὲ κρεῖττον, ἢ ἀντιλέγειν, ἁμαρτίαν ἁμαρτίᾳ προσφερομένους. Μακάριος ὡς ἀληθῶς ἀνήρ, ὃς οὐκ ὠλίσθησεν ἐν γόμασιν αὐτοῦ, καὶ οὐ κατενύγη ἐν λύπῃ ἁμαρτίας· ἤτοι μετανοήσας ἐφ' οἷς λαλήσας ἥμαρτεν. ἢ ἐν ᾧ μηδένα λυπήσας λαλήσας· Καθόλου μὲν οὖν, νέοι μὲν καὶ νεανίδες, ὡς ὅπιπερ τῶν τοιῶνδε ἀπεχέσθων βιωτικῶν· ὡς μὴ σφηνοῖντο πρὸς ἃ μὴ προσῆκεν· καὶ γὰρ ἀκούσματα ἀνθη, καὶ θεάματα ἀπρεπῆ, κυμαινομένης ἔτι ἐν αὐτοῖς τῆς πίστεως, ἐκλυτίζει τὴν διάνοιαν· σύνεργα δὲ αὐτοῖς τὸ ἄστατον τῆς ἡλικίας, πρὸς τὸ διαφέρειν τῆς ἐπιθυμίας· Εἶτ' ὅτε δὲ καὶ τοῖς μὴ λίαν ἀστείοις γίνονται σφηνες, τὸ ἐπικίνδυνον τοῦ ὥρας ἐπιδεικνύμενοι· δεῖ γάρ τοι πρὸ παντὸς ἡ σοφία φαίνεται· Μετὰ γυναικὸς μὴ κάθου τὸ σύνολον· καὶ μὴ συμμετακλιθῇς ἐπ' ἀγκῶνα μετ' αὐτῆς· τουτέστι, μὴ σύνδειπνε πυκνότερον· μηδὲ ἔσθιε μετ' αὐτῆς· δεῖ γὰρ ἐπιφέρει. Μηδὲ συμβολὰς ποιοῦ μετ' αὐτῆς ἐν οἴνῳ· μή ποτε ἐκκλίνῃ ἡ καρδία σου ἐπ' αὐτὸν, καὶ ᾧ αἵματί σου ὀλισθήσῃ εἰς ἀπώλειαν· σφαγεὰ γὰρ ἡ παρθένος ἐλευθερία, πρὸς ἀνθεῖν δυναμένη. ὑπόνομον δὲ ὠνόμασεν· ἐπεὶ μείζων ὁ κίνδυνος τοῦ λῦσαι τὸ δέσιν τοῦ συμβιώσεως πειρωμένου· εἰ δὲ καὶ αἰχμάλωτη τις τύχοι, παιδίσκη κελεύουσα, αἱ μὲν κεκαλυμμέναι ἄγαν ἀμπεχόνῃ ἔκτοθεν· ἔνδοθεν δὲ, αἰδοῖ. ὅσαι δὲ μὴ ὑπόνομοι, ἐχάτη τούτοις διαβολὴ εἰς ἀνδρῶν πρᾶξαι συμπόσιον, καὶ τοῦτο οἰνωμένων. οἱ δὲ ὅπι τὴν κλισίαν τοῖς ὄμμασι πήξαντες, ἀμεταστάλτοις τοῖς αὐχέσιν ἐρηρεισμένοι, μόνοις πρέπουσι τοῖς ὠσὶν· εἰ δὲ μὴ καθέζοιντο, μὴ ἐναλλάξ τὼ πόδε ἐχόντων· μηδὲ μὲν θατέρου τὸν μηροῦν θατέρῳ ὑπιφερόντων, ἢ τὴν χεῖρα τῷ γνάθῳ ὑποβεβλημένων· ἀγρύπνους γὰρ μὴ φέρειν αὐτόν· καὶ τοῦτο κατηγόρημα τοῦ νέου. σύνεχές τε καὶ τὸ μεταχινούμενον ἐναγώνιον τὸ σῆμα, καὶ φύσεως σύμβολον· σώφρονος δὲ, βύθιος ἐν βρώσει τε καὶ ἐν πόσει τὸ ἔλαττον αἱρεῖσθαι, καὶ τὸ βραδύτερον, καὶ τὸ προπετέστερον καὶ τῷ καταρχεσθαι, καὶ τοῖς ἐλλείμμασι·

A Si enim propter charitatem conuenitur ad conuiuia: conuiuij autem finis est, in eos qui vnà sunt beneuolentia: charitatem autem consequuntur cibus & potus: quomodo non est vt ratio postulat conuersandum, & nec propter charitatem dubitandum? Si enim conuenimus, vt quæ inter nos est beneuolentiam augeamus, quomodo inimicitias irridendo prouocamus? Satius autem est tacere quam contradicere, peccatum peccato addendo. *Beatus reuera vir ille est, qui non* Eccles. 9.
est lapsus in ore suo, vel non compunctus est in molestia peccati: vel ductus pœnitẽtia propter ea quæ locutus peccauit: vel ideo quod locutus
B *neminem molestia affecerit.* In summa ergo adolescentes & adolescentulæ ab eiusmodi conuiuiis omnino abstineant, ne labantur in quibus minime decet. Inusitatæ enim auditiones, & indecora spectacula, cum in eis ad huc fides fluctuat, mentem eorum euentilant: ætatis autem instabilitas eas adiuuat, vt ad cupiditates ferantur præcipites. Quinetiam nonnunquam aliis causæ sunt offensionum, dum florem ætatis, qui est maxime lubricus & periculosus, ostentant. Recte enim videtur præcipere Sapientia: *Cum* Ibid. 9.
muliere quæ viro subiecta est ne omnino se-
C *deas, & ne super cubitum cum ea accubueris:* hoc est, ne cum ea frequentius cœnes, neque cum ea comedas. Et ideo subiungit: *Neque cum ea in vino congrediaris, ne-*
quãdo inclinet cor tuum in ipsam, & sangui-
ne tuo labetur ad interitum. Lubrica enim res est, quæ est in vino libertas, quæ potest deflorescere. Viro autem subiectam nominauit, quod maius sit periculum ei qui vitæ societatis vinculum conatur dissoluere, quod si aliqua necessitas euenerit quæ eas iubet accedere, illæ quidem exterius amictu pulchre tegantur, intus autem pudore. Quæcunque autem non sunt viro subiectæ, iis est extremum
D probrum interesse conuiuio virorum, idque vinolentorum. Qui in reclinatorium autem oculos fixerint, immobiles, innixi cubitis adsint solis auribus. Quod si etiam sederint, ne pedes sæpe permutent, nec alterum femur alteri superponant, nec manum mento sustentent. Illiberale enim est & indecorum, seipsum non ferre, idque datur vitio adolescenti. Sæpe autem moueri, habitumque & figuram mutare, signum est leuitatis. Iam vero modesti est & honesti, & in cibo & in potu quod minus est eligere, idque tardius & non procliuius, tam in principio quam etiam in interuallis.

Quinetiam priorem desinere, & ab affectione se alienum ostendere: *Comede*, inquit, *vt homo, quæ apponuntur: cessa autem primus disciplinæ gratia. Et si in medio plurium sederis, ne ante ipsos manum porrigas.* Non debemus ergo vnquam prosilire ab ingluuie parati: sed nec quamuis cupientes non nisi aliquanto post porrigere oportet, longa mora intemperantiam fatentes. Sed neque interim videri tanquam feras cibo hærere, eumque auide arripere. Porro autem nec obsonij multum ingerendum est: neque enim vt obsonium deuoret, sed vt frumento vescatur homini innatum est. Ante multos autem surgere, & conuiuio excedere, est valde modesti hominis. Cum est, inquit, tempus surgendi, ne sis postremus, & reuertere in domum tuam. Quin etiam dicebant duodecim, cum euocassent discipulorum multitudinem: *Non est bonum nos relicto verbo Dei, ministrare mensis.* Quod si hoc diligenter cauerunt, multo magis vitabant ingluuiem. Hi autem ipsi Apostoli scribentes fratribus qui erant in Antiochia, Syria & Cicilia: *visum est*, dixerunt, *Spiritui sancto & nobis, nullam vobis maius onus imponere, præterquam necessitatem abstinendi ab immolatis & sanguine, & suffocatis & fornicatione: à quibus si vobis caueatis, recte facietis.* Oportet autem in vino petulantiam non secus fugere quam cicutam: ambo enim ad mortem attrahunt. Oportet vero & profusum risum arcere, & immodicas lacrimas: sæpe enim temulenti cum maximum cachinnum sustulerint, deinde rursus nescio qua persuasi vini insolentia, descendunt ad lacrimas. A ratione enim alienum est, & esse effœminatum, & esse petulantem. Senes autem adolescentes tanquam filios respicientes, rarissime quidem, sed aliquando tamen cum eis luserint, falsum aliquod dictum in eos torquentes, quod eos decorum doceat. Nihilominus cum taciturno & verecundo facete & vrbane licet hoc modo agere: Meus autem filius (eum qui tacet intelligo) non cessat loqui. Adolescentis enim verecundiam auget talis ludificatio, lepide ostendens bona quæ in eo insunt, per falsam insimulationem malorum quæ ei non insunt. Est enim hæc quædam magistri docentis inuentio, per id quod non adest, id quod adest confirmans.

Eccles. 31

Act. 6.

Act. 15.

A καὶ ὁ παρακαλήσῃ ἴ, καὶ ὁ ἀπαρασκεύαστος. Φάγε, φησὶν, ὡς ἄνθρωπος τὰ παρακείμενα· παῦσαι πρῶτος χάριν παιδείας· καὶ ἀπὸ μέσου πλόνων ἀναστὰς, πρότερον αὐτῶν μὴ ἐκτείνῃς χεῖρα· οὕτω παρεκπεπληκτέον ἀπὸ λαιμῶργίας ἀκαιρολιμίους ποτέ· ἀλλὰ μὴν ὀπτιλιχομένους προεκτείνειν μέχρι πολλοῦ χρὴ, τῇ ἐφυστερήσει τὴν ἀκρασίαν ὁμολογοῦντας· ἀλλ' οὐδὲ ἐν ταῖς μέταξύ, παρασκήνιους φαίνεσθαι, καθάπερ τὰ θηρία, τῇ βορᾷ. οὐδὲ μὴν πλείονος ὄψου παρατίθεσθαι· B οὐ γὰρ ὀψοφάγος φύσει, ἀλλὰ σιτοφάγος ἄνθρωπος. παρανίστασθαι τὲ πολλῶν, καὶ συμποσίου ἐκβαίνειν ὀπίσω, ἀνδρὸς σώφρονος. Ἐν ὥρᾳ γάρ, φησιν, ἀναστάσεως, μὴ ὄφελε, καὶ ἀπόρρεχε εἰς οἶκόν σου. ἔλεγον δὲ οἱ δώδεκα, προσκαλεσάμενοι ὅ πλῆθος τῶν μαθητῶν· Οὐκ ἀρεστόν ἐστιν ἡμᾶς, καταλείψαντας τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, διακονεῖν τραπέζαις. Εἰ δὴ τοῦτο ἐφυλάξαντο, πολλῷ μᾶλλον γαστριμαργίαν ἔφυγον. οἱ γὲ αὖθις ὅτοι Ἀποστολοι τοῖς κατὰ τὴν Ἀντιόχειαν, καὶ Συρίαν, καὶ Κιλικίαν ἀδελφοῖς ἐπιστέλλοντες· Ἔδοξεν, ἔφασαν, τῷ Πνεύματι τῷ C ἁγίῳ καὶ ἡμῖν, μηδὲν πλέον ἐπιθεῖναι ὑμῖν βάρος, πλὴν τῶν ἐπάναγκες ἀπέχεσθαι εἰδωλοθύτων, καὶ αἵματος, καὶ πνικτῶν, καὶ τῆς πορνείας· ἐξ ὧν διατηροῦντες ἑαυτοὺς, εὖ πράξετε. Φυλάττεσθαι δὲ χρὴ παρθενίας, ὥσπερ καὶ τὸν κώνωπα, δεῖ· ἀμφω γὰρ εἰσοδεύουσιν εἰς θάνατον. χρὴ δὲ καὶ γλώττων εἴργειν ἀξιοπίστων, καὶ δακρύων ἀκαίρων· πολλάκις γὰρ, οἱ οἰνώμενοι καγχάσαντες ὀπὶ πλεῖστον, εἶτα μέθοι εἰσήλθοσαν, οὐκ οἶδ' ὅπως, παρθενίᾳ τινὶ παρατιθέμενοι, εἰς δάκρυα· ἀπὸ D δὲ τοῦ λόγου, καὶ ὁ ἐκπλήττεσθαι, καὶ ὁ ἐξυβρίζειν. πρεσβύτας δὲ, ὡς τέκνα ἀποφαίνοντες τοὺς νέους, παιδιᾶται μὴ, ἴσως δὲ ἄν που καὶ παίξαιεν πρὸς αὐτούς· εἰς τοῦτο ὑποκωφοῦντες, ὁ παιδαγωγὸς ὁ ἔγκωμον αὐτῶν. ἀμέλει πρὸς τὸν ἀφωνοτηλὸν καὶ σιωπηλὸν ὄντι χαριεντίσασθαι ὧδέ πως· Ὁ δὲ ἐμὸς υἱὸς, ἐκεῖνον λέγω τὸν σιωπῶντα, οὐ παύεται λαλῶν. ὑπιτείνει γὰρ τὸ νέου τοῦτο αἰδῶ ἡ τοιαύτη ὑπόκωφις, ἐμφαίνουσα χαριέντως τὰ πρόσοντα αὐτῷ χρηστὰ, διὰ τῆς τῶν φαύλων, ἃ μὴ πρόσεστιν αὐτῷ, διαβολῆς· ὑπόνοια γὰρ καὶ αὐτὴ διδασκαλική, διὰ τοῦ μὴ παρόντος κωφεύσα τὸ παρόν.

ἀμφὶ τοσοῦτόν τι ἐπικρίνῃ, ὁ τὸ ὑδροποτῶν καὶ σώφρονα παρεινῶν καὶ μὴ μέθυσον λέγων. εἰ δὲ καὶ εἶέν τινες οἱ φιλοσκώμμονες, σιωπητέον ἡμῖν, καὶ παραπεμπτέον τοὺς λόγους τοὺς ταπεινοὺς, ὥσπερ τὰς κύλικας τὰς πεπληρωμένας. ἐπισφαλὴς γὰρ ἡ τοιαύτη παιδιά. Στόμα δὲ προπετοῦς, εἰς χεῖρα σωτηρίαν· οὐ παιδεύσῃ δὲ ἀκοὴν μαθεῖαν· οὐδὲ συγκαθήσῃ μετὰ τοῦ ἀδίκου ψευδεῖα μάρτυς ἄδικος, οὔτε εἰς παροινίας, οὔτε εἰς βλασφημίας· ἀλλ' οὐδὲ εἰς κακοηθείας. Ἐγὼ δ' ἂν μοι δοκῶ καὶ μέτρον ἐπιθεῖναι φωνῇ, τοῖς σώφροσιν, οἷς γε ἐφεῖται λαλεῖν, τὸν ἀντιπαραλεγόμενον. Σιγὴ μὲν γὰρ ἀρετὴ γυναικῶν ἐστι, ἀκίνδυνον· δὲ τῶν νέων ὥρας· λόγος δὲ ἀγαθὸς, ἡλικίας δεδοκιμασμένης. Λάλησον πρεσβύτερε ἐν συμποσίῳ· πρέπει γάρ σοι· ἀλλ' ἀπαραποδίστως λάλησον καὶ ἐν ἀκριβείᾳ ἐπιστήμης. Νεανίσκε, καί σοι ἐπιτρέπει ἡ Σοφία· λάλησον, εἰ χρεία σε, μόλις δὶς ἐπερωτηθείς· κεφαλαίωσον λόγον ἐν ὀλίγοις. ἀμφὼ δὲ οἱ παραλεγόμενοι, τὸ φθέγμα τὸ σὸν τῇ συμμετρίᾳ παραμετρεῖσθων· τό, τε γὰρ μακρὸν τῆς εὐφορίας· μανιῶδέστατον· τό, τε αὖ ἠχοῦσον πρὸς τοὺς πέλας φθέγγεσθαι, ἀναιδὲς τοῦ· οὐ γὰρ ἀκούσονται, καὶ τὸ μὲν ἀβρυείας· τὸ δὲ αὖ θαδείας τεκμήριον. Ἀπέστω δὲ καὶ ἡ φιλονεικία, κενῆς νίκης ἕνεκεν· λόγων ἐπεὶ τέλος ἡμῖν ἡ ἀταραξία· καὶ τοῦτο ἄρα ἐστὶ τὸ, Εἰρήνη σοι. πρὶν τε ἀκοῦσαί σε, μὴ ἀποκρίνου ῥῆμα. ἀλλὰ τὸ τεθρυμμένον τῆς φωνῆς, ἀηδυδρίου· σώφρονος γὰρ τὸ ἐν τῇ φωνῇ μεμετρημένον, μεγέθους τε ἅμα, καὶ μήκους, καὶ τάχους, καὶ πλήθους, εἴρηνος τὸ φθέγμα τὸ αὐτοῦ. οὔτε γὰρ μακρολογητέον ποτὲ οὔτε πολυλογητέον· οὔτε ἀδολεσχητέον· ἀλλ' οὐδὲ ἐσχαλῶς καὶ στωμυλιοκομψῶς ὁμιλητέον· καὶ γὰρ αὐτῇ τῇ φωνῇ, ὡς ἔπος εἰπεῖν, δικαιοσύνης μεταδοτέον τοῖς τε ἀκουσθέντας καὶ τοῖς κεκραγόσι ἐπισομιστέον. Ταύτῃ γὰρ αὖ, τὸν Θερσίτην πληγαῖς ἡκίσατο ὁ σώφρων Ὀδυσσεύς,

--- ὅτ' μοῦνος ἀμετροεπὴς ἐκολώα·
Ὃς ῥ' ἔπεα φρεσὶν ἦσιν ἀκοσμά τε πολλά τε ἤδη
Μάψ, ἀπάρ' ὑπὲρ κόσμον.

Φοβερὸς γὰρ ὁ ἀπωλείᾳ αὐτοῦ αὐτὴρ γλωσσώδης. τῷ χρῷ φλυαρῶν, καθάπερ τὰ παλαιὰ ὑποδήματα, τὰ μὲν ἀμβλυτὴς κακίας καταστέλλεται· μόνη δὲ ἡ γλῶσσα ἀφειλείπεται εἰς βλάβην.

A Certe tale quid etiã facere proponit ſibi, qui eum qui aquã bibit, & eſt ſobrius ac tẽperans, temulentum dicit eſſe & petulãtem. Quod ſi ſint etiã nõnulli qui alios lubẽter irrideãt, nobis quidẽ tacendum eſt, & verba ſuperflua ſunt tãquam plena pocula à nobis tranſmittenda. Lubricus enim & periculoſus eſt eiuſmodi ludus

Os autem temerarij appropinquat cõtritioni. Prou. 10.

Non ſuſcipies autẽ inanem auditionem: neque vnà cum iniuſto ſedebis vt ſis falſus teſtis, neque in calumniis, neque in maledictis, ſed neque in improbitate. Atque ego quidẽ mihi videor modeſtorum voci poſſe modũ imponere, quibus

B permittitur, vt is qui cum alio differit, loquatur. *Silẽtium enim eſt virtus mulierum;* Eccleſ. 32 à periculo autem remotum adoleſcẽtum munus eſt: probata autem iã ætate bona eſt oratio. Senior loquere in conuiuio, te enim decet; ſed citra impedimentum loquere, & in perfecta ſciẽtia. Adoleſcens, tibi quoque permittit Sapientia, loquere, ſi te opus ſit, vix cum bis interrogatus fueris: Sermonem autem tuum paucis in ſummam redige. Vterque autem qui differit, vocem ſuam metiatur iuſta proportione & commoderatione. Elatus enim clamor pronunciationis, eſt res inſaniſſima: cum proximis autem ita loqui vt nõ

C audiaris, eius eſt qui nullo eſt ſenſu præditus, neque enim audiẽt: & eſt hoc quidem puſilli & abiecti animi indicium, illud vero arrogantiæ. Abſit etiam vehemens cõtentio pro inani verborum victoria: nobis enim finis eſt eſſe à tumultu & perturbatione alienos, & hoc ſibi vult illud: Pax tibi. Priuſquàm autẽ audieris, ne verbum reſpondẽ. Iam vero vox quoque fracta & eneruata eſt effœminati: modeſti autem eſt in voce moderatio, à magnitudine ſimul & prolixitate celeritatéque & multitudine arcẽtis ſuam orationem. Neque enim prolixo eſt vnquã

D ſermone vtendum, neque multum loquendum, nec nugandum: ſed neque volubiliter & præcipitanter colloquendum eſt. Ipſi enim voci (vt ita dicam) ius aliquod tribuendũ eſt, importuniſque vociferatoribus & exclamatoribus ora ſunt obſtruenda. Ea enim de cauſa Therſitem plagis caſtigauit moderatus Vlyſſes.

Immodicis verbis turbabat nã omnia ſolus. Iliad. 2.
Plurima mẽte ſua temere is confuſa tenebat,
Sed nihil vt decuit.

Terribilis enim in interitu ſuo vir linguoſus. Nugatorũ itaq; nõ ſecus ac veterũ calceorũ, alia quidẽ vitio detrita ſunt: ſola autẽ lingua reliqua eſt ad damnum.

Ea de cauſa quæ ſunt vitæ vtiliſſima præcipit Sapientia: *Ne nugeris in multitudine ſeniorum*. Quinetiam nugas noſtras radicitus exſcindens, à Deo incipiens, & vt moderate nos geramus conſtituens, dicit: Sermonem ne iteraueris in oratione tua. Popyſmata autem & ſibili, & digitis expreſſi ſoni, quibus accerſuntur famuli, cum ſint defectus rationis indicia, ratione præditis hominibus vitandi ſunt. Frequenter etiam ſpuere, & violentius excreare, & etiam emungere in conuiuio, vitandum eſt. Conuiuarum enim habenda eſt vtique ratio, ne præ nauſea talem auerſentur turpitudinem, quæ arguit intemperantiam. Non enim ſicut bobus & aſinis ibidem eſt præſepe & ſterquilinium: multi enim eodem tempore ſe emungunt, ſpuunt, & cœnant. Sternutatio autem ſi cui euenerit, ſicut etiam ructus, non oportebit ſono proximos ciere, quod peſſimæ eſt inſtitutionis teſtimonium: ſed ructus quidem cum expirato aëre eſt tranſmittendus, ore decenter compoſito, nec inſtar perſonarum tragicarum diducto & hiante. Sternutationis autem qui conturbat ſtrepitus, reſpiratione leniter repreſſa ac retenta auferendus eſt. Hac enim ratione, quam honeſtiſſime fieri poterit, conglobatæ ſpiritus minæ intus ſunt extinguendæ, prouidendo vt ita tranſeat, vt etiam cæteros celare conetur, ſi vi expreſſus aer aliquod ſecum excrementum eduxerit. Arrogantiæ autem & inſolentiæ ſignum eſt, ipſis velle ſonis aliquid addere, non autem detrahere. Iam vero qui dentes ſcalpunt, & vlcera cruentant, tum ſibiipſis moleſti ſunt, tum inuiſi proximis. Porro autem aurium quoque fricationes, & ſternutamentorum irritationes, ſunt ſuilli pruritus & confricationes, quæ intemperantem meditantur fornicationem. Fugiendæ quoque ſunt turpitudines quæ ſub aſpectum cadunt, & turpes qui de eis fiunt ſermones. Sit autem grauis quoque aſpectus, collique conuerſio ac motus honeſtus & decorus, & manuum quoque in loquendo geſtus. In ſumma enim, quies, pax, & tranquillitas, eſt Chriſtiani propria.

Eccleſ 32

A Ταύτη τοι βιωφελέσατα ἡ Σοφία παραινεῖ· Μὴ ἀδολέσχει ἐν πλήθει πρεσβυτέρων. ἄνωθεν δὲ ἡμῶν τὴν φλυαρίαν ἐκκόπτουσα, θεόθεν ἄρχουσα, μετρεάζειν νομοθετοῦσα ὧδέ πως· Μὴ δευτερώσῃς λόγον ἐν προσευχῇ σου. ποππυσμοὶ δέ, καὶ συριγμοί, καὶ οἱ ἀπὸ τῶν δακτύλων φόφοι, τῶν οἰκετῶν οἱ προσκλητικοί, ἄλογοι σημασίαι οὖσαι, λογικοῖς ἀνθρώποις ἐκκλιτέον· παραιτητέον δὲ καὶ τὸ συνεχὲς ἀποπτύειν, καὶ τὸ κρέμπτεσθαι βιαιότερον, μηδὲ ἀπομύττεσθαι παρὰ πότον. εὐλαβητέον γὰρ ἀμηχάνῳ τῶν συνδυωνουμένων, μὴ ἀποφέρωσιν ὑπὸ ναυτίας τὴν τοιάνδε ἀκοσμίαν, ἣ κατήγορός ἐστιν ἀκρασίας· οὐ γὰρ κατὰ τὰ αὐτὰ τοῖς βουσὶν καὶ τοῖς ὄνοις ἡ φάτνη ἅμα καὶ ὁ κοπρών· καὶ γὰρ οἱ πολλοὶ ἀπομύττονται καὶ πτύουσιν ἅμα ἐν τῷ αὐτῷ ⟨δ⟩είπνοσι· πάρεστι δὲ εἴ τῳ ὑπολύοιτο, ὥστε ἀμβλὺ ⟨τ⟩ὴ ἐρυγὴ, σὺν ἐξηχεῖν δεινὰ τοῖς πλησίον τῷ φόφῳ, τῆς αὐτῶν καταμυκτηρισμῶς ἀπαιδευσίας. ἀλλ' ἡ μὲν παρεπεμπέα ἡ ἐρυγὴ ἡσυχῇ συὶ τῷ ἐκπνεομένῳ ἀέρι, σχηματίζομένῳ κοσμίως τῷ στόματι, οὐχὶ ὑ πανικῶν B δίκην προσωπείων διελκομένῳ καὶ κεχηνότι. πάρεστι δὲ ὃ ταραχικὸν ἀφαιρετέον, ἀπολαβομένοις πρᾴως τὰς ἀναπνοάς· ταύτῃ γὰρ εὐχημονέσατα τὴν ἀθρόαν τοῦ πνεύματος ἀπειλὴν ἐναποσβεστέον, οἰκονομοῦντα τὴν διέξοδον· ὡς καὶ λαθεῖν πειρᾶσθαι, εἰ τι καὶ συνεξάξῃ ἐκκιαζόμενος ὁ ἀὴρ περίττωμα. ἀλρωχίας δὲ καὶ ἀταξίας σύμβολον, τὸ προσθεῖναι τοῖς ἤχοις ἐθέλειν, μὴ ὑφαιρεῖν. οἱ δὲ δὴ γλύφοντες τὰς ὀδόντας, αἱ μάσσοντες τὰ ὄλα, σφίσι τε αὐτοῖς εἰσιν ἀηδεῖς, καὶ τοῖς πλησίον ἀπεχθεῖς. Ναὶ μὴν καὶ τῶν ὤτων οἱ C ψαλμισμοὶ, καὶ τῶν τραυμάτων οἱ ἐρεθισμοὶ, ὑώδης εἰσὶ κνησμοὶ, πορνείας ἀκολάστου μνεστικοί. καὶ τὰς ἐν ὑμῖν δὲ ἀκοσμοσυρίας παραιτητέον, καὶ τὰς αἰσχρολογίας αὐτῶν. καθεστὸς δὲ καὶ ὃ βλέμμα ἔστω· καὶ ἡ τῆς ταχίλου ὑπερφὴ καὶ ἡ κίνησις, βύσταθης· καὶ ἡ τῶν χειρῶν τε τὰς ὁμιλίας προφορά. καθόλου γὰρ ὁ Χριστιανὸς, ἡρεμίας καὶ ἡσυχίας, καὶ γαλήνης, καὶ εἰρήνης οἰκεῖός ἐστι. D

A

ΕΙ ΜΥΡΟΙΣ ΚΑΙ ΣΤΕΦΑΝΟΙΣ χρηστέον.

AN VNGVENTIS ET coronis vtendum sit.

ΚΕΦΑΛ. η.

CAP. VIII.

ΣΤΕΦΑΝΩΝ δὲ ἡμῖν καὶ μύρων χρῆσις οὐκ ἀναγκαία. ἐξοκείλαι γὰρ εἰς ἡδονὰς καὶ ῥαθυμίας, μάλιστα γοητικώσης τῆς νυκτός. οἶδ' ὅτι ἀλάβαστρον μύρου φέρουσα ὁ δεῖπνον ὁ ἅγιον κομίσασα ἡ γυνὴ, τοὺς πόδας ἤλειφεν τοῦ Κυρίου, ὧ ἦσιν αὐτῇ. οἶδα γὰρ καὶ χρυσῷ καὶ λίθῳ τιμίῳ τοὺς παλαιοὺς τῶν Ἑβραίων διαδουμένους βασιλέας. ἀλλ' ἡ μὲν γυνὴ, μηδέπω τοῦ λόγου μεταλαβοῦσα· ἔτι γὰρ ἦν ἁμαρτωλός· οὕτως ἡγεῖτο τὸ κάλλιστον εἶναι παρ' αὐτῇ, τοῦτο μύρον, τοῦτο τεκμήριον τῆς διαστολῆς· ἀμβλύνει γὰρ τὸ κόσμημα τοῦ σώματος, ταῖς θριξὶ ταῖς ἑαυτῆς ἀπεψᾶτο τὸ περιττὸν τοῦ μύρου, ὑπαποσπένδουσα τῷ Κυρίῳ μετανοίας δάκρυα. δι' ἃ τοῦτο ἀφέωνται αὐτῇ αἱ ἁμαρτίαι. διὰ δὲ τοῦτο σύμβολον εἶναι τὸ διδασκαλίας τὸ κυριακῆς, καὶ τοῦ πάθους αὐτοῦ. μύρῳ γὰρ θυώδει ἠλείφοντο οἱ πόδες, θεϊκὴν ἀναπίμπλαντα διδασκαλίαν, ὅτι τὰ πέρατα τῆς γῆς μετὰ εὐκλείας ἐδέξατο. ἐξῆλθεν γὰρ ὁ φθόγγος αὐτῶν ὅτι τὰ πέρατα τῆς γῆς. καὶ εἰ μὴ φορτικὸς εἶναι δοκῶ, οἱ πόδες οἱ τοῦ Κυρίου, οἱ μεμυρισμένοι, Ἀπόστολοί εἰσι, τῆς εὐφημίας τῆς θυώδους τοῦ χρίσματος, ἁγίου μεταλαβόντες Πνεύματος. οἱ γοῦν περιοδεύσαντες τὴν οἰκουμένην Ἀπόστολοι, καὶ τὸ Εὐαγγέλιον κηρύξαντες, πόδες ἀλληγορεῖται Κυρίου· ὡσὶν γὰρ ἀγγέλου φαλμῳδὸς προφητεύει τὸ πνεῦμα· Προσκυνήσωμεν εἰς τὸν τόπον, οὗ ἔστησαν οἱ πόδες αὐτοῦ, τουτέστιν, οὗ ἔφθασαν οἱ πόδες αὐτοῦ οἱ Ἀπόστολοι· δι' ὧν κηρυσσόμενος, ὅτι τὰ πέρατα ἦκεν τῆς γῆς· δάκρυα δὲ, ἡ μετανοιά ἐστι. καὶ λελυμένην τείχει, φιλοκοσμίας ἀκήρυσσον ἀπαλλαγήν, καὶ τὴν μετὰ τοῦ κηρύγματος ἀγάπην τοῦ Κυρίου θλίψιν ἐν ὑπομονῇ, τῆς παλαιᾶς ἐκείνης, ἀφ' ἧς πίστιν τὴν νέαν, λελυμένης κενοδοξίας· ἀλλὰ δὲ πάθος ἐμφαίνει σεσωτικόν. μυστικῶς ταύτην νοοῦσι τὸ ἔλαιον· ὁ αὐτός ἐστιν ὁ Κύριος, ἀφ' οὗ ὁ ἔλεος ὁ ἐφ' ἡμᾶς· τὸ δὲ μύρον, δεδολωμένον ἔλαιόν, ἐστιν ὁ Ἰούδας ὁ προδότης· ᾧ τοὺς πόδας ἠλείφη Κύριος,

CORONARVM autem & vnguentorum vsus non est nobis necessarius: ad libidines enim & voluptates impellunt, maxime cum nox prope est. Scio quod cum vnguenti alabastrum ad sanctam cœnam mulier attulisset; vnxit pedes Domini, & eum delectauit. Scio etiam veteres Hebræorum reges auro & lapide precioso ornata gestasse diademata. Sed mulier quidem Verbi nondum fuerat particeps: erat enim adhuc peccatrix. Eo autem quod apud se esse pulcherrimum existimabat, nempe vnguento, honorauit Dominum, itaque etiam ornamento corporis, nempe capillis suis, absterfit vnguentum quod redundabat, libans Domino lachrimas pœnitentiæ: propterea eius peccata remissa sunt. Potest autem hoc esse signum ac symbolum doctrinæ Dominicæ & eius passionis: pedes enim qui vnguntur vnguento odorifero, doctrinam diuinam significant, quæ cum insigni gloria orbem terræ peruadit. *Exiit enim sonus eorum in fines terræ*, atque adeo, si nõ nimium importunus videor, pedes Domini vnguento delibuti, sunt Apostoli, prophetia suaue olentis vnguenti, scilicet sancti Spiritus participes. Itaque Apostoli, qui vniuersum orbem terræ obierunt, & Euangelium prædicarunt, per allegoriam dicuntur pedes Domini, de quibus per Psalmographum quoque prædicit Dominus: *Adoremus in loco vbi steterunt pedes eius*, hoc est, quo pedes eius peruenerunt, Apostoli, per quos prædicatus venit ad fines terræ. Lachrimæ autem sunt pœnitentia: & soluti capilli prædicabant liberationem à nimio amore superflui ornatus. & quæ cum prædicatione propter Dominum suscipienda erat, afflictionem in tolerantia, veteri illa per nouam fidem soluta vana gloria. Quinetiam significat passionem Domini. Mystice sic intelligentibus, oleum est ipse Dominus, à quo ad nos peruenit misericordia. Vnguentum autem, adulterinum inquam oleum, est Iudas proditor, quo pedes vnctus est Dominus,

Luc. 7.

Psal. 18.

Rom. 10

Psal. 131.

dum à conuersatione in mundo liberabatur: vnguntur enim mortui. Lacrimæ autem sumus peccatores, qui in ipsum credidimus, quibus peccata remisit. Et capilli soluti, flens est Hierusalem, quæ inuncta fuerat, propter quam propheticæ fuerunt lamentationes. Nos autem docebit ipse Dominus
Matt. 26 Iudam esse falsum & adulterinum: *Qui intinxerit mecum*, dicens, *in catinum, hic me tradet*. Vides conuiuam dolosum. Hic ipse Iudas osculo prodidit Dominum: fuit enim idem hypocrita & simulator, fraudulentumque ac dolosum habens osculum, alium veterem imitans hypocritam, & populum illum arguens
Esa. 29. propter quem dictum est: *Hic populus labijs me honorant, cor autem eorum longe est à me*. Est ergo satis probabile, eum quidem oleum significare, vt discipulum qui consecutus fuit misericordiam. Fraudulentum autem vtpote proditorem, oleum infectum ac venenatum. Hoc ergo erat quod prædicebant pedes vnguento delibuti, Iudæ nempe proditionem, cum Dominus pergeret ad passionem. Quinetiam ipse Seruator lauans pedes discipulorum, ad præclara eos mittens agenda, eorum abitum ad benefaciendum gentibus, idoneè & pure propria eas præparans potestate: iis fragrauit vnguentum, & suauis odoris opus ad omnes perueniens ab iis celebratum est. Domini enim passio nos quidem bono odore repleuit, Hebræos autem peccato. Hoc apertissime
2. Cor. 2. ostendit Apostolus, dicens: *Deo gratia, qui nos semper facit triumphare in Christo, & odorem suæ cognitionis per nos manifestat in omni loco, quoniam Domini bonus odor sumus Deo in iis qui salui fiunt, & in iis qui pereunt*: his quidem odor ex morte in mortem, illis vero odor ex vita in vitam. Porro autem reges Iudæorum ex auro & gemmis composita ac varia corona vtentes, Christi vocati, Christum in capite symbolice gestantes, imprudentes capite Domini ornabantur. Lapis quidem certe preciosus vel margarita, vel Smaragdus, ipsum Verbum significat. Aurum autem rursus est ipsum Verbum ab interitu alienum, qui corruptionis virus
Matth. 2. minime recipit. Atque ipsi quidem nato aurum obtulerunt Magi, quod est regni symbolum, manet autem hæc corona immortalis ad imaginem Domini: non enim veluti flos flaccescit. Iam vero noui illa Cyrenæi Aristippi.

A τῆς ἐν κόσμῳ ἀναστροφῆς ἀπαλλαττόμενος· μυρίζονται γὰρ οἱ νεκροί. δάκρυα δέ ἐσμεν οἱ ἁμαρτωλοὶ μετανενοηκότες, οἱ εἰς αὐτὸν πεπιστευκότες, οἷς ἀφῆκεν τὰς ἁμαρτίας· καὶ αἱ τελίχες αἱ λελυμμέναι, περιῳδαὶ Ἱερουσαλήμ, ἡ κατακεκαλυμμένη· διὰ τοῦτο οἱ θρηνοῦντες οἱ προφητικοί. διδάξει ἡμᾶς αὐτὸς ὁ Κύριος, ὅτι δεδολωμένος ὁ Ἰούδας ἐστίν· Ὃς ἂν ἐμβάψῃ μετ' ἐμοῦ, λέγων, εἰς τὸ τρύβλιον, οὗτός με παραδώσει, Ὁρᾷς τὸ συμπότην τὸν δόλιον, καὶ αὐτὸς ἐστὶν ὁ Ἰούδας φιλήματι προδιδοὺς τὸν διδάσκαλον· γέγονεν γὰρ ὁ αὐτὸς ὑποκριτὴς, καὶ φίλημα δεδολωμένον ἔχων, μιμούμενος παλαιὸν ὑποκριτὴν· καὶ τὸν λαὸν ἐλέγχων ὀπίσω, δι' ὃν εἴρηται, Ὁ λαὸς οὗτος τοῖς χείλεσί με τιμᾷ, ἡ δὲ καρδία αὐτῶν, πορρωτέρω ἐστὶν ἀπ' ἐμοῦ. ἦν ἀπειθὴς οὖν αὐτὸν καταμιμούμενος, ἔλαιον μὲν, ὡς μαθητὴν ἠλειμμένον· δολερὸν δὲ, ὡς προδότην, ἔλαιον πεφαρμαγμένον. τοῦτο δὴ λοιπὸν ὁ προεφήτευον οἱ μυριζόμενοι πόδες, τὴν Ἰούδα προδοσίαν, εἰς πάθος ὁδεύοντος Κυρίου. καὶ αὐτὸς ὁ Σωτὴρ, ἀπονίπτων τοὺς πόδας τῶν μαθητῶν, εἰς τὰς καλὰς προῳδὰς ἀποστέλλων αὐτούς, τὴν ὁδοιπορίαν αὐτῶν, τὴν εἰς τὰς ἐνεργεσίας τῶν ἐθνῶν, ἡτοίμασε, εὐπρεπῶς καὶ καθαρῶς προπαιδεύσας τῇ ἰδίᾳ δυνάμει· ὥζησέ τε τοῦτοις ὁ μύρον· καὶ ὅτι πάντων φθάνον τῆς ὠδῆς ἔργον πεφήμισται· καὶ γὰρ πεπλήρωκεν ὁ πάθος τοῦ Κυρίου· ἡμᾶς μὲν, ὠδῆς· Ἑβραίους δὲ, ἁμαρτίας. Ἐφέσατο τοῦτο ἀπέδειξεν ὁ Ἀπόστολος εἰπών· Τῷ Θεῷ χάρις, τῷ πάντοτε θριαμβεύοντι ἡμᾶς ἐν τῷ Χριστῷ, καὶ τὴν ὀσμὴν τῆς γνώσεως αὐτοῦ φανεροῦντι δι' ἡμῶν ἐν παντὶ τόπῳ· ὅτι Κυρίου ὠδή ἐσμεν τῷ Θεῷ ἐν τοῖς σῳζομένοις, καὶ ἐν τοῖς ἀπολλυμένοις· οἷς μὲν γὰρ, ὀσμὴ ἐκ θανάτου εἰς θάνατον· οἷς δὲ, ὀσμὴ ἐκ ζωῆς εἰς ζωήν. Βασιλεῖς δὲ οἱ Ἰουδαίων, χρυσῷ καὶ λίθοις τιμίοις στεφάνῳ καὶ ποικίλῳ χρώμενοι κεφαλῇ, οἱ χριστοὶ, τὸν Χριστὸν ὅτι τῆς κεφαλῆς συμβολικῶς ἐπιφερόμενοι, ἠγνοήσατε κεφαλῇ κοσμούμενοι Κυρίου. λίθος γέ τοι τίμιος, ἢ μαργαρίτης, ἢ σμάραγδος, αὐτὸν αἰνίττεται τὸν λόγον· χρυσὸς δὲ αὖτος πάλιν ὁ ἀδιάφθορος λόγος, ὁ τὸν ἰὸν τῆς φθορᾶς οὐκ ἐπιδεχόμενος. χρυσὸν γοῦν αὐτῷ γεννηθέντι, βασιλείας σύμβολον, προσενέγκασθαι οἱ Μάγοι. μένει δὲ ἀθάνατος ὁ στέφανος ἐκεῖνος καὶ εἰκὼν τοῦ Κυρίου· οὐ γὰρ μαραίνεται ὡς ἄνθος. οἶδα καὶ τὰ Αἰσίππου τοῦ Κυρηναίου

ἀδροδίαιτος ἦν ὁ Ἀρίστιππος. Σοφιστικὸν ἔφερε
λόγον τοιοῦτον λόγον. Ἵππος μύρῳ χριόμενος, εἰς τοῦτο ἵππου ἀρετὴ οὐ βλάπτεται,
οὐδὲ κύων μυριζόμενος, εἰς τοῦτο κυνὸς ἀρετή· οὐδεὶς ἄρα, ἐπήγαγεν, καὶ ἄνθρωπος· καὶ συνήγαγεν. Ἀλλ' ἵππῳ μὲν, καὶ κυνὶ, οὐδὲν εἰς λόγος τοῦ μύρου· οἷς δὲ ἡ αἴσθησις λογικωτέρα, τούτοις ἡ ἀπόλαυσις ὀπτικωτέρα, καθάπερ οἰκίαι ὑπαιθρίοις ὀπτικωτέραι. Τούτων δὲ τῶν μύρων ἀπαρίθμησις διάφορος· βρένθιον, καὶ μεταλλικὸν, καὶ βασιλικὸν· πλαγωνιόν τε, καὶ φάγδας Αἰγυπτίας. Σιμωνίδης δὲ ἐν τοῖς ἰάμβοις οὐκ αἰδεῖται λέγων·

Καλλιφόμῳ μύρῳσι, καὶ θυμιάμασι,
Καὶ βάκκαρι.

καὶ γὰρ ἦν τις ἔμπορος παρ' αὐτοῖς. ὑπεδύοντο δὲ καὶ ὁ ἀπὸ κρίνων μύρον· καὶ τὸ ἀπὸ τοῦ κώστου· καὶ ἡ Νάρδος ἐν δοκιμεῖ παρ' αὐτοῖς· καὶ ὁ ἀπὸ τῶν ῥόδων ἄλειμμα· καὶ τὰ ἄλλα, οἷς ἔτι χρῶνται γυναῖκες, ὑγρά τε καὶ ξηρά, καὶ τὰ ὑπέρπασα, καὶ ἐπιθυμιώμενα μύρα. ὑπονοοῦσι γὰρ αὐτοῖς ὀσμήν τινα, τοὺς δὲ ἄπληστον τῆς ὑπερθυμίας, καὶ ἀκόρεστον τῆς ἡδονῆς. διὸ καὶ πολλῆς τινος ἀπειροκαλίας ἀποπέπτωκεν. αἱ δὲ, καὶ ἐσθῆτας, καὶ τὰς στρωμνὰς, καὶ τοὺς οἴκους ὑποθυμιῶσί τε, καὶ καταῤῥαίνουσι· μονονουχὶ δὲ καὶ τὰς ἀμίδας ὄζειν ἀναγκάζει τοῦ μύρου ἡ τρυφή. οὗ μοι δοκοῦσι χαριέστερον τῇ περὶ τοῦτο σπουδῇ, τοσοῦτο τοῖς μύροις ἀποδεδωκέναι τινὲς, ὅτι τὴν ἀνδρωνῖτιν οὐκ ἠθέλυνον· ὡς καὶ τοὺς τεχνίτας αὐτῶν, τοὺς μυρεψοὺς, τῶν εὐνομουμένων ἀπελαύνειν πόλεων, καὶ τὰ ἀνθινὰ ἐείσια τοὺς βαφεῖς ἀπελαύνειν καὶ αὐτούς· οὐ γὰρ ἥμισυ δόλερά εἶναι τὰ χρίσματα εἰς τὴν ἀληθείας παρεισέρχεσθαι πόλιν. χρὴ δὲ καὶ μάλα, τοὺς μὲν ἄνδρας τοὺς παρ' ἡμῖν, μὴ μύρων, ἀλλὰ καλοκἀγαθίας ὄζειν· γυνὴ δὲ ἀποπνείτω Χριστοῦ τοῦ ἀλείμματος, τοῦ βασιλικοῦ· μὴ ἀρώματος καὶ μύρων, ἀεὶ δὲ τῆς σωφροσύνης ἀμβροσίᾳ χρίσματι σωματοφορείσθω, ἁγίῳ περιοδεύουσα μύρῳ τῷ Πνεύματι. τοῦτο σπουδάζει Χριστὸς ἀνθρώποις γνώριμος, δίωδίας ἄλειμμα, ἐκ τῶν ἐθερίων στιπτηρίας ἀρωματίζων τὸ μύρον. Οὕτω καὶ αὐτὸς ὁ Κύριος σωματοείφεται τῷ μύρῳ· ὡς δηλοῖ Δαβὶδ μεμνῆσθαι· Διὰ τοῦτο ἔχρισέ σε ὁ Θεὸς, ὁ Θεός σου, ἔλαιον ἀγαλλιάσεως παρὰ τοὺς μετόχους σου· σμύρνα, καὶ σταχτὴ, καὶ κασία, ἀπὸ τῶν ἱματίων σου.

A Molli ac luxurioſæ vitæ erat deditus Ariſtippus. Is eiuſmodi ſophiſticam proponebat orationem: Equus qui vnguento vngitur, in equi virtute non læditur, nec vnctus canis in virtute canis. Subiunxit, ergo nec homo: & ita concluſit ſyllogiſmum. Atqui equo quidem & cani nulla eſt ad vnguentum cognoſcendum ratio: quibus autem ſenſus eſt ratione magis præditus, iis illorum vſus eſt magis vituperandus, vt qui pueriles odores adhibeant. Horum autem vnguentorum ſunt infinitæ differentiæ. Brenthium, Metallium, & Regium, Plangonium, & Pſagdæ Ægyptiæ. Si-
B monides autem in Iambis non veretur dicere:

Vngebar vngnine & bonis odoribus,
Et baccari.

nam quidam mercator aderat. Porro autem vtuntur etiam vnguento ex liliis, & vnguento Cyprio: & Nardus apud eos eſt in maximo precio; vnguentum quoque ex roſis, & alia quibus vtuntur mulieres, & humida, & ſicca, & quæ aſpergunturvnguenta, & quibus fiunt ſuffitus: in dies enim ab eis noua excogitantur, vt inexplebilem cupiditatem boni odoris inſatiabilitate expleant: quocirca nimiam quandam decori pulchrique cu-
C ram redolent. Atque eæ quidem & ſua veſtimenta, & veſtes, ſtragulas, domoſque ſuas ſuffumigant & aſpergunt, atque adeo vel ipſas propemodum matulas olere cogunt vnguenti delitiæ. Quamobrem rectè mihi videntur nonnulli, cum ægre ferrent tantum ſtudij in vnguenta conferri, vt vel virilitatem ipſam effœminarent, & eorum artifices, nempe vnguentarios, à ciuitatibus quæ bonis legibus & inſtitutis reguntur, expellere, atque adeo ipſos etiam floridarum lanarum infectores. Nefas eſt enim veſtes doloſas & vnguenta in ciuitatem veritatis ingredi. Oportet autem viros in pri-
D mis apud nos vnguenta non olere, ſed vitæ probitatem. Spiret autem fœmina Chriſtum, qui eſt regalis vnctio, non vnguenta & diapaſmata: diuina autem ſemper vngatur pudicitiæ vnctione, ſancto delectata vnguẽto, nempe ſpiritu. Hanc ſuauis odoris vnctionem hominibus notis ſuis Chriſtus comparat, ex aromatibus cœleſtibus hoc vnguentum componens. Hoc autem vnguento ipſe quoque Dominus vngitur, ſicut per Dauid meminit: *Propterea vnxit te Deus Deus* Pſal. 44.
tuus oleo lætitiæ præ participibus tuis. Myrrha, & ſtacte, & caſia à veſtimentis tuis.

Cæteriũ ne forte ſicut vultures vnguenta abhorreamus, aut ſicut ſcarabæi: hos enim roſaceo vnguento delibutos mori inquiunt: pauca quædam ex his vnguentis ſunt eligenda fœminis, quæ virum minime torpefaciant. Nimiæ enim vnguentorum vnctiones, iuſta quæ fiunt mortuis potius quam familiarẽ vitæ redolent conſuetudinem. Quanquam ipſum quoque oleum apibus & inſectis eſt inimicum; verum id prodeſt nonnullis hominibus: nonnullos autem ad pugnam excitat, & qui prius erãt amici, id vnctos in ſtadiis eo deducit, vt omni contentione omnibuſque viribus in certamine depugnent: vnguentum autem, cum molle ſit oleum, nõ exiſtimatis generoſos mores poſſe effœminare? Maxime. Sicut autem delitias à guſtu amouimus, ita certe à viſu & odoratu ſenſus titillantem voluptatem amãdamus, ne quam fugauimus intemperantiam, per ſenſus, tãquam per portas quibus deſunt cuſtodes, ei in animam aditum patefaciamus. Quod ſi ſuauis odoris ſuffitum, põtificem magnum, nempe Dominum dicãt Deo offerre, ne id eſſe ſacrificium & ſuauis odoris ſuffitum intelligant, ſed gratam & acceptam charitatem, ſpiritalẽ ſcilicet odoris ſuauitatem, Dominum altari offerre accipiant. Sufficit itaque ipſum oleum & ad ſuperficiem cutis pinguefaciendã, neruóſque relaxandos, & ad corporis grauiorem reprimendum odorem, ſi etiam oleo ad hoc opus habeamus. Suauis autem odoris ſtudium, eſt eſca ocij & molliciei, quæ ad libidinoſam & intemperantem cupiditatem paulatim attrahit. Qui eſt enim intemperans, vndequaque ducitur ac trahitur, & à cibo, & à ſtrato & à conuerſatione, & ab oculis, & ab auribus, & à maxillis, atque adeo etiam à naribus. Et ſicut boues annulis & funibus, ita etiam intemperans ſuffitibus, & vnguentis, & ſuaue olẽtibus coronarum odoribus trahitur. Quoniam autem voluptati nihil loci tribuimus, quæ cum nullo vſu qui vitæ cõferat coniuncta eſt, age hic quoq; eas diſtinguamus, id quod eſt vtile eligentes. Sunt enim ſuaues quidam odores, qui neque torporẽ afferunt, neque ad amores impellũt, neque impudicam coniunctionem ac meretricium contubernium redolẽt, ſed ſunt vna cum temperãtia ſalubres: ac cerebrũ quidem alunt quãdo male affectum fuerit, & ventriculum corroborant. Multũ ergo abeſt vt oporteat refrigerare floribus, quando quis vult neruos leues agileſq; reddere.

A ἀλλὰ γὰρ μὴ λάθωμεν, ὥσπερ οἱ γύπες, τὰ μύρα βλελυττόμενοι, ἢ οἱ κάνθαροι. τούτους γάρ, ῥοδίνῳ ἐλαιοθέντας μύρῳ, τελευτᾶν λέγουσιν· καὶ τούτων σκεπτέον ὀλίγα τινὰ τῶν μύρων τῇ γυναιξίν, ὅσα μὴ κηρώσει τὸν ἄνδρα· αἱ γὰρ ὑπερμέτροι χρίσεις τῶν μύρων, κηδείας, ἢ συμβιώσεως, ἀποπνέουσιν. καίτοι γε τὸ ἔλαιον αὐτὸ τῆς μελίττης καὶ τοῖς σώμασι ἐστὶ πολέμιον ζῴοις· ἀνθρώπων γοῦν οὓς μὴ ὄψεται· ἔστι γοῦν οὓς εἰς μάχην ἐξεκαλέσατο· καὶ τοὺς πρότερον φίλους, ἀγωνιζομένους τοῦτο, ἐν τοῖς σταδίοις σκεπτέπει εἰς τὸ τῆς ἀγωνίας πάμμαχον. μαλθακὸν δὲ ἔλαιον τὸ μύρον ὄν, σὺν οἷς ἔθετε πρὸ ἠθῶν τὰ γυναικεῖα ἐκθηλύνειν δυνάμει; μάλιστα. ὥσπερ γοῦν τὸ πυρὸν καὶ τὴν χάρισιν ἀποκεκλείκαμεν, ἵνα μὴ ἀμυλίᾳ καὶ τῷ ὄγκῳ καὶ τῷ ὀσφρήσει τὴν ἡδυπάθειαν ἐξοικίζωμεν· μὴ λάθωμεν ἐφυγαδεύσαντες ἀκολασίαν, κάθοδον αὐτῇ διδόντες εἰς τὴν ψυχὴν διὰ τῶν αἰσθήσεων, οἱονεὶ διὰ θυρῶν ἀφεωρτῶν. Εἰ γοῦν τὴν θυσίας τὸ θυμίαμα, τὴν μεγάλην ἀρχιερέα, τὸν Κύριον ἀναφέρῃ λέγοιεν ἂν Θεῷ, μὴ θυσίαν ταύτην καὶ θυσίαν θυμιάματος νοοῦντων· ἀλλὰ γὰρ τὴν τῆς ἀγάπης δεκτὸν αἰσθέρειν τὸν Κύριον, τὴν πνευματικὴν θυσίαν, εἰς τὸ θυσιαστήριον ἀνενδεχέσθων. αὐτάρκες μὲν οὖν τὸ ἔλαιον αὐτό, λιπαῖναί τε τὴν ὀπισθίαν, ἢ ἀνθῆναι τὸ ὑδρωδες, καίτοι τῆς σώματος ὀσμὴν ἀναστεῖλαι βαρυτέραν, εἰ καὶ πρὸς τοῦτο τῷ ἐλαίου δεοίμεθα. ἡ γὰρ ὀπισθόδυσις τῆς θυσίας, δέλεαρ ἐστὶ ῥαθυμίας, πόρρωθεν εἰς λίχνον ἐπιθυμίαν ὀπισωρμήσης. Γαστρὸς γὰρ ἀγώνισμος ὁ ἀκόλαστος, καὶ ἀπὸ ἐδωδῆς, καὶ ἀπὸ στρωμνῆς, καὶ ἀπὸ συνωνασροφῆς, καὶ ἐκ τῆς ὀφθαλμῶν, καὶ ἐκ τῶν ὤτων, καὶ ἐκ τῶν γνάθων· ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν μυκτήρων. καθάπερ οἱ βόες τοῖς κρίκοις καὶ τοῖς χοίνοις, οὕτω δὲ καὶ ὁ ἀκόλαστος θυμιάμασι, καὶ μύροις, καὶ ταῖς ἀπὸ τῶν στεφάνων θυσίαις ἕλκεται. Ἐπεὶ δὲ ὑδεμίαν χώραν ἀπονέμομεν ἡδονῇ, πρὸς ὑδεμίαν συμπεπλεγμένῃ λοιπὸν ὡς βίῳ χρείαν· φέρε, κἀνταῦθα διαφιλώμεθα, τὸ χρήσιμον αἱρούμενοι. εἰσὶ γάρ τινες θυσίαι οὐ καρωτικαί, οὐδὲ ἐρωτικαί. ὅποιαι συμπλοκῆς καὶ τῆς ἀκολάστου ἑταιρείας ἀποπνέουσαι· ὑγιεινὰ δὲ μᾶλλον σωφροσύνης, καὶ τὸν μὲν ἐγκέφαλον εὐσταθοῦσαι, ὀπηνίκα δὲ κακοκτῇ· ῥωννύουσαι δὲ καὶ τὸ στόμαχον. πολλοῦ γοῦν δεῖ τοῖς αἴθεσιν ὀπτρύχειν αὐτὸν, ὁπότε λεαίνεσθαι ἐθέλῃ ὁ νευρώδης·

B

C

D

οὐ γὰρ χρὴ πάντα ἀποσκεφακιστέον τῇ χρήσει αὐτῶν, ἀλλ' ὥσπερ φαρμάκῳ καὶ βοηθήματι χρηστέον τῷ μύρῳ· πρός τε τὸ ἐπεγείρειν τὴν ἀπαυδῶσαν δύναμιν, καὶ πρὸς τοὺς καταῤῥοις, καὶ πρὸς τὰς καταψύξεις, δυσαρέστοις τε· καθά καὶ ὁ κωμικός φησί που· Μύρεσι νῦν ἀλείφεται τὰς χεῖρας. ὑγιείας μέρος μέγιστον, ἀδμὰς ἐγκεφάλων χρηστὰς ποιεῖν· καὶ ἡ τῶν ποδῶν δὲ λίπους τὴν αὐαθερμαινόντων ἢ ἐμψυχόντων μύρων ἀπάτεμψις, ὠφελείας ἕνεκεν ὑπιτηδεύεται· ὡς δὴ ἀπὸ τῆς κεφαλῆς τοῖς πεπληρωμένοις ὀλκὴν τινα καὶ ἀποχώρησιν γίνεσθαι τῶν μὴ κύρια τῶν μερῶν γίνεσθαι. ἡδονὴ δέ, ἣ μὴ προφάσει τοῦ χρήσιμος, ἥδιστον ἐστὶν ἐπαγωγὸν δυσβουλὴ, καὶ φάρμακον ἐρεθισμῶν. διαφέρει δὲ ὅλως τὸ μυρελαιῶσθαι τῷ μύρῳ χρίεσθαι· τὸ μὲν γὰρ, θηλυδριῶδες· τὸ δὲ χρίεσθαι τῷ μύρῳ, καὶ λειτουργῆς ἕνεκα ὅτε. Αἰσχίπους γοῦν ὁ φιλόσοφος, χρισάμενος μύρῳ, κακοὺς κακῶς ἀπολωλέναι χρῆναι τοὺς κιναίδους ἔφασκεν, τὴν μέσου τοῦ ὠφέλειαν εἰς λοιδορίαν διαβεβηκότας. Τίμα δὲ ἰατρὸν τοῦ χρείαν αὐτοῦ, φησὶν ἡ γραφή· καὶ γὰρ αὐτὸν ἔκτισεν ὁ ὕψιστος· τοῦτο δὲ Κυρίου ἐστὶν ἴασις· εἶτα ἐπάγει· Καὶ μυρεψὸς ποιήσει μίγμα· ὡς εἰς ὠφέλειαν δηλονότι, οὐκ εἰς ἡδυπάθειαν δεδομένων τῶν μύρων. οὐ γὰρ τοῦτό ἐστι τὸ ἐρεθιστικὸν τῶν μύρων ἀποδιατέον ὑδαμῶς, ἀλλὰ τὸ ὠφέλιμον ἐκλεκτέον· ὅπου γε καὶ τὸ ἔλαιον τὸ χρῆσιν δοῦναι ὁ Θεὸς αὐθρώποις εἰς πόνων ἀρωγόν. αἱ δὲ ἀφεψόμεναι γυναῖκες, βάπτουσαι μὲν τὰς πολιὰς, μυελίζουσαι δὲ τὰς τρίχας, πολιώτεραι θᾶττον γίνονται, διὰ τὰ ἀρώματα, ξηραντικὰ ὄντα· διὰ δὲ αὐχμηρότερα γίνονται οἱ μυελίζόμενοι· ὁ δὲ αὐχμὸς, πολιωτέρας ποιεῖ. εἴτε γὰρ αὔανσις τριχὸς ἡ πολιὰ, εἴτε ἔνδεια θερμοῦ, τὸ ξηρότητος τῆς οἰκείας τῆς τριχὸς ἀναπίνουσα ἔξωθεν τὸ ὑγρὸν, καὶ πολιοῦς ἀποτελοῦσης· πῶς οὖν εἰκότως ἐπὶ ἀγαπῶμεν τὰ μύρα, διὰ ἃ αἱ πολιαὶ, οἱ φεύγοντες πολιάς; καθάπερ δὲ οἱ κύνες, ῥινηλατοῦντες, ἐκ τοῦ ὀδμῆς διώκουσι τὰ θηρία· ὕτως ἐκ τοῦ περιέργου τῶν μύρων ὀσφρήσεως θηρῶσιν οἱ σώφρονες τοὺς ἀσελγεῖς. Τοιαύτη δὲ καὶ τῶν στεφάνων ἡ χρῆσις, κωμαστικὴ καὶ πάσχουσα, ἀπέρρει. Μή μοι στέφανον ἀμφιθῇς κάρᾳ. ἥδομαι γὰρ ὥρᾳ, λήμασιν ἐν δρόσοις, καὶ μαλακοῖς ποικίλοις, χλοάζουσιν αὐθέσιν ἀνθεμώδεσι καλόν,

A Non est enim vsus eorum omnino ablegandus, sed vnguento tanquam medicamento & auxilio vtendum est, & ad vires languentes excitandas, & ad catarrhos, & ad refrigerationes, & ad fastidium. Quemadmodum alicubi quoque dicit Comicus: Vnguentis manus vngitur. quod est pars sanitatis maxima, vt cerebri bonos odores faciat. Quinetiam pedum, per eorum quæ calefaciunt aut refrigerant vnctionem, fricatio exercetur vtilitatis gratia: vt scilicet iis qui sunt repleti in capite, fiat quædam attractio & diuersio ad corporis partes quæ sunt minus principales. Voluptas autẽ, cui nulla B accedit vtilitas, meretriciorũ est morum opprobrium, & medicamentum ad prouocãdum. Omnino autẽ multum differt μυρελαιοῦσθαι, hoc est, esse vnguento delibutum, ab eo quod est vngi vnguento: illud enim est effœminatum: vnguento autem vngi nonnunquam est vtile. Aristippus itaque Philosophus cum vnguento vnctus esset, dicebat, malos male perdendos esse cinædos, qui vt vnguenti vtilitas male audiret, effecerãt. *Honora autem me-* Eccles. 38 *dicum propter eius vtilitatem*, inquit Scriptura: *ipsum enim creauit Altissimus. A Domino autem est medicina.* Deinde subiungit: *Et vnguẽtarius faciet mixtionem*, videC licet quod data essent vnguenta ad vtilitatem, non autem ad suauem sensuum titillationem. In vnguentorum enim incitamentis nequaquam ponendum est studium, sed est id quod est in eis vtile eligendum; cum etiam Deus hominibus oleum nasci permiserit ad leuandos labores. Desipientes autem mulieres, quæ canos quidem tingunt, capillos autem vngunt, celerius canescunt propter ea quæ deficcant aromata. Quocirca sunt etiam qui vngũtur ficciores: facit autem siccitas caniores. Siue enim canities est pilorum exsiccatio, siue calidi defectus, D siccitate proprium pilorum nutrimẽtum ebibente humidum, & efficiente canos, quomodo vnguenta adhuc amauerimus, propter quæ cani fiunt, qui canos fugimus? Quemadmodum autem qui naribus sunt sagacibus canes, feras odore inuestigant: ita ex nimis curiosa vnguentorem fragrantia, qui moderati sunt & temperantes, venantur intemperantes. Porro autem talis quoque vsus coronarum ad comessationem & in vino proteruiam cõparatus efflu xit. Ne caput mihi corona cinxeris. Ver est. In roscidis pratis & mollibus variisque germinantibus floribus degere pulchrum est,

natiua & sincera odoris suauitate apum ritu fruentes. Ex puro autem prato contextam coronam pro ornamento domi circumferre non est moderatorum hominum. Non enim rosarum baccis, vel violis, vel liliis, vel aliis eiusmodi floribus epulatricem comã herbis ac floribus variegantes, tegere conuenit. Refrigerat enim capillum sponte sua circumposita corona, tum propter humiditatem, tum propter frigiditatem. Ea de causa medici cum cerebrum esse frigidum ex diligenti naturæ contemplatione cognoscant, pectora esse vngenda sentiunt & supremas nasi partes, vt sensim transiens calida exhalatio, eius frigiditatem possit recte fouere. Longe ergo abest vt is sit floribus refrigerandus. Accedit his, quod florum quoque delectationem perdunt ij qui sunt coronati. Quippe nec visu fruuntur qui habent coronam supra oculos reuinctam. Sed neque odoris suauitate, cum supra respiratoria instrumenta sint flores. Cum enim odor secundum naturam sursum emittatur & exhaletur supra, caput respiratio nulla delectatione fruitur, cum suauitas odoris abripiatur. Sicut ergo pulchritudo, ita etiam flos delectat dum videtur, & oportet nos eorum quæ pulchra sunt aspectu fruentes, laude & gloria afficere opificem. Vsus autem eorum est noxius, & celeriter præterit, pœitentiæ supplicio affectus. Statim autem probatur eorum vitæ breuitas: ambo enim flaccescunt, & flos & pulchritudo. Cæterum eos quidem qui ea contrectant, ille quidem refrigerat, hæc vero incendit & inflammat. Vt vno autem verbo absoluam, qui præter aspectum vsus eorum percipitur, petulantia est & libido, non autem delectatio. Oblectari autem nos honeste oportet tanquam in paradiso, Scripturam vere sequentes. Mulieris quidem corona vir est existimandus, viri autem matrimonium, matrimonij autem flores, amborum liberi, quos quidem carnalium pratorum diuinus colligit agricola. Senum autem coronæ sunt filiorum filij: filiis autem gloria, inquit, sunt patres. Nobis autem Pater vniuersorum, & vniuersæ Ecclesiæ corona Christus est. Quemadmodum autem radices & herbæ, ita etiam flores proprias habent qualitates: & has quidem vtiles, illas vero noxias, alias autem periculosas. Hedera itaque refrigerat:

1. Cor 11

Prou. 17.

Matt. 23.

αὐθφυᾶ καὶ εἰλικρινᾶ τῇ ὀσμῇ, καθάπερ τὰς μελίττας, τρεφομένους. Ὁ δὲ πλεκτὸν στέφανον ἐξ ἀκηράτου λειμῶνος κοσμήσασθαι, οὐκοῦν περιφέρειν, οὐ σωφρόνων· οὐ γὰρ ἁρμόδιον ῥόδων κάλυξιν, ἢ ἴοις, ἢ κρίνοις ἢ ἄλλοις τοιούτοις ἄνθεσι χαίτην πυκάζεσθαι κομητικὴν, ἀφανιζομένους τῷ ψύχει. ἐμψύχει γὰρ χαίτην ἄλλως ὁ στέφανος ἐφειλύμενος, καὶ διὰ ὑγρότητά τε, καὶ διὰ ψυχρότητα. Ταύτῃ καὶ οἱ ἰατροὶ ψυχρὸν εἶναι φυσιολογοῦντες τὸν ἐγκέφαλον, μύρῳ χρίεσθαι ἀξιοῦσι τὰ ἐπάνω καὶ μυκτῆρος ἄκρους, ὡς διαπνοὴν τῷ πυρώδει ἀναθυμίασιν, ἡσυχῇ διαδύουσαν, διὰρρώστως διαθάλπειν τῷ ψυχρότητα. πολλοῦ γοῦν δεῖ τοῖς ἄνθεσιν ὑπόψυχον εἶναι. Καὶ μὴν καὶ ὁ τερπνὸν τῆς ἀνθήσεως οἱ καταστεφθέντες ἀπολλύουσιν. οὔτε γὰρ ἀπολαύουσι τῆς ὄψεως οἱ ἀναδούμενοι τὸν στέφανον ὑπὲρ τὰς ὄψεις· οὐδὲ μὴν τῆς ὀσμῆς, οἱ ἀπελαύνοντες ὑπὲρ τὰς ἀναπνοὰς τὰ ἄνθη· διαδιδύσης γὰρ ἄνω καὶ ἀναθυμιωμένης κατὰ φύσιν τῆς ὀσμῆς ὑπὲρ τὸ κεφάλαιον, ἔρημος τῆς ἀπολαύσεως ἡ ἀναπνοὴ καταλείπεται, ἀφαρπαζομένης τῆς ὀσμῆς. ὥσπερ οὖν ὁ κάλλος, οὕτω καὶ ὁ αὖθος τέρπει βλεπόμενον· καὶ χρὴ δι' ὄψεως ἀπολαύοντας τῶν καλῶν, δοξάζειν τὸν δημιουργόν. ἡ χρῆσις δὲ αὐτῶν ὀπίσω ἐστὶν, καὶ θᾶττον παρέρχεται μετοχῆς ἀμοιρουμένη. αὐτίκα δὴ μᾶλλον καὶ διελέγχεται ὁ ἐφήμερον αὐτῶν. ἄμφω γὰρ μαραίνεται, καὶ ὁ ἄνθος, καὶ ὁ κάλλος. Ἀλλὰ καὶ τοὺς θιγγάνοντας αὐτῶν, ὁ μὲν, ἀνέψυξεν· ὁ δὲ, ἐξέκαυσεν. ἐνὶ δὲ λόγῳ ἡ περὶ τὸ ὄψιν ἀπόλαυσις ἀδεῖν, ὕβρεις ἐστὶν, οὐ τρυφή· τρυφᾶν δὲ ἡμᾶς, ὡς ἐν παραδείσῳ, παρῄνεσε Σφετέρως, τῷ ὄντι πρεπομένους τῇ γραφῇ. στέφανον μὲν γυναικὸς, τὸν ἄνδρα ὑποληπτέον· ἀνδρὸς δὲ, τὸν γάμον. ἄνθη δὲ τοῦ γάμου, τὰ τέκνα ἀμφοῖν· ἃ δὴ τῶν σαρκικῶν λειμώνων ὁ θεῖος δρέπεται γεωργός. στέφανος δὲ γονέων, τέκνα τέκνων· δόξα δὲ παισὶν οἱ πατέρες, φησίν· ἡμῖν δὲ ὁ πατὴρ τῶν ὅλων· καὶ τῆς συμπάσης Ἐκκλησίας στέφανος ὁ Χριστός. καθάπερ δὲ αἱ ῥίζαι καὶ αἱ βοτάναι, οὕτω δὲ καὶ τὰ ἄνθη ἰδίας ἔχει ποιότητας· καὶ τὰς μὲν, ἐπωφελεῖς· τὰς δὲ, ὀπιβλαβεῖς· ἔστι δὲ ἃ καὶ ὀπισθαλεῖς. ὁ γοῦν κισσὸς ἐμψύχει· ἡ δὲ

ἡ δὲ καρύα, πνεῦμα ἀφίησι καρωτικόν, ὡς A
ἐμφαίνῃ καὶ τοὔνομα ἐτυμολογούμενον. Νάρ-
κισσος δὲ, βαρύοδμόν ἐστιν ἄνθος· ἐλέγχει δὲ
αὐτὸ ἡ προσηγορία, ναρκην ἐμποιοῦν τοῖς
νεύροις· αἱ δὲ τῶν ῥόδων καὶ τῶν ἰῶν ἀποφοραὶ,
ἰσυχῆ ὄσαι ψυχραὶ, συσχέλοισι καὶ ὀπιςύφοισι
τὰς καρηβαρίας· ἡμῖν δὲ, οὐκ ὀπωσιοῦν συμ-
μεθύειν, ἀλλ' οὐδὲ οἰνοῦσθαι ὀπιτέτραπται·
Ναὶ μὴν ὁ κρόκος, καὶ τῆς κώμης τὸ ἄνθος,
εἰς ὕπνον ἄλυπον ἐπαγέτην. πολλὰ δὲ αὐ-
τῶν, φύσει ψυχρὰν ὄντα τὸν ἐγκέφαλον, αἰά-
ζαλπει τοῖς ἀποφοραῖς· λεπτυόντα τῆς κε-
φαλῆς τὰ περιττώματα. ὀνομάζεται δὲ ῥόδον B
ἐπωνομάσθαι φασὶν, ὅτι πάμπολυ τὸ ὀδωδὸς
ἀφίησι ῥεῦμα· διὸ καὶ ταχὺ μαραίνεται. Ἀλλ'
οὐδὲ στεφάναις τοῖς ἀρχαίοις τῶν Ἑλλήνων, ἡ χρῆ-
σίς πω τῶν στεφάνων ἦν. οὔτε γὰρ οἱ μάγειροι,
ὅθ' οἱ ἀβροδίαιτοι κέχρηνται φάλαξι αὐτοῖς·
οὐ δὲ τοῖς ἀγῶσι, πρῶτον ἡ τῶν ἀθλητῶν
δόσις ἦν· δεύτερον δὲ ὁ ἐπερεθισμός· τρίτον,
ἡ φυλλοβολία· τελευταῖον ὁ στέφανος, ὑπὸ-
δοσιν λαβοῦσης εἰς πεῦσιν τῆς Ἑλλάδος μετὰ
τὰ Μηδικά. εἴρηνται τοίνυν στεφάνων οἱ τὸν
Λόγῳ παιδαγωγούμενοι. οὐκ ὀπικαλεῖν. C
δοκοῦσιν τὸν λόγον, ὃν ἐγκέφαλον τοῦτον ἱδρυ-
μένον· οὐδ' ὅτι κωμαστικῆς ἀβρωχίας σύμ-
βολον ὁ στέφανος εἶπ· Ἀλλὰ γὰρ ὅτι τοῖς
εἰδώλοις κατανόμασεν· ὁ γοῦν Σοφοκλῆς
τὸν νάρκισσον ἀρχαῖον μεγάλων θεῶν στε-
φάνωμα προσεῖπε, τῶν χθονίων λέγων· ῥό-
δῳ δὲ τὰς Μούσας Σαπφὼ καταστέφει. Οὐ
γὰρ μετέχεις ῥόδων τῶν ἐκ Πιερίας· κρίνῳ δὲ
ἥδεσθαι τὴν Ἥραν φασὶ· καὶ τὴν Ἄρτεμιν,
μυρρίνῃ· εἰ γὰρ καὶ τὰ μάλιστα μὴν δι' αὐθε-
πτον γέγονε τὰ ἄνθη· ταῦτα δὲ οἱ ἀνόητοι λα-
βόντες, οὐκ εἰς τὴν ἰδίαν ἀπάλεισον χρῆ- D
σιν, ἀλλ' εἰς τὴν τῶν δαιμονίων ἀπάλεισον
ὑπηρεσίαν κατεχρήσαντο· ἀφεκτέον αὐτῶν
δὴ τὴν συνειδησιν. ἀσχλήτου δὲ ἀμεριμ-
νίας ὁ στέφανος σύμβολον· ταύτῃ καὶ τοὺς
νεκροὺς καταστεφανοῦσιν· ᾧ λόγῳ καὶ τὰ εἴ-
δωλα, ἔργῳ προσμαρτυροῦντες αὐτοῖς ὃ
ἐστὶ νεκροῖς· οἱ μὲν γὰρ βακχεύοντες, οὐδὲ
ἄνευ στεφάνων ὀργιάζουσιν· ἐπὰν δ' ἀμφιθῶν-
ται τὰ ἄνθη, περὶ τὴν τελευτὴν ὑφορῶν-
ται· οὐ δὴ κοινωνητέον ὅτῳ ὀπωσιοῦν δαίμο-
σιν· ἀλλ' οὐδὲ τὴν εἰκόνα τοῦ Θεοῦ τὴν ζω-
σαν, δίκην εἰδώλων τῶν νεκρῶν, καταστεπτέον.

nux autem emittit ſpiritum, qui torporem & veternum immittit, vt vel ipſa oſtendit nominis etymologia. Narciſſus vero flos eſt grauis odoris: id autem arguit nominis appellatio, vt qui neruis ναρκην, hoc eſt, torporem afferat. Roſarum autem & violarum qui emittuntur odores, cum ſint modicè frigidi, grauedines capitis comprimunt & coefcent. Nobis autem nullo modo non ſolum vna inebriari, ſed ne mero quidem vti permiſſum eſt. Quinetiam crocus & flos liguſtri in ſomnum minime moleſtum deducunt. Porrò autem multa ex eis cerebrum, quod eſt natura frigidum, ſuis fouent odoribus, dum excrementa cerebri ſubtilia & minuta efficiunt. Hinc etiam dicunt roſam Græce ῥόδον fuiſſe nominatam, quod odoris fluxum emittit ingentem, & ideo cito marceſcit. Cæterum nec apud antiquos quidem Græcos fuit vllus adhuc coronarum vſus: Neque enim proci, nec qui luxurioſam vitam agebant Phæaces eis vſi ſunt. In certaminibus autem primo fuit donũ Athletarum, ſecundò autem plauſus & excitatio, tertio foliorum coniectio, vltimo autem fuit corona, cum Græciæ poſt tẽpora Medica, magna ad delitias facta eſſet acceſſio. Qui à Verbo itaque ſeu ratione inſtituũtur, à coronis arcentur, nec exiſtimant rationem eſſe à ſe obligãdam quæ in cerebro ſita eſt: non quod conuiuialis, quæ per vinum excitatur, petulantiæ ſit corona ſymbolum, ſed quod ea ſit dedicata ſimulachris. Sophocles certe narciſſum, antiquam magnorum Deorum coronam appellauit, id dicens de terreſtribus: Sappho autem coronat muſas roſa. Non es roſarum Pieriarum particeps. Iunonem autem dicũt delectari lilio, & Dianã myrto. Etſi enim flores quidẽ maxime propter hominem facti ſunt, eos tamen cum ſtulti accepiſſent, non ad proprium vſum, quo grato animo vti poterãt, ſed in ingratũ dæmonum miniſterium abuſi ſunt. Ab eis ergo abſtinendum eſt propter conſcientiam. A turba autẽ & negotio remotę ſegnitię corona ſignũ eſt. Qua de cauſa mortuos quoque coronãt, quo nomine re ipſa ſuo teſtimonio idola mortua eſſe aſſerũt: qui enim bacchãtur, nec abſque coronis orgia ſua celebrãt: poſtquam autem flores circumpoſuerint, poſtremò mirandum in modum incenduntur. Cum dæmonibus ergo nullo modo communicandum eſt. Sed nec viua Dei imago mortuorum ſimulachrorum ritu eſt coronanda. 2. Cor. 6.

Pulchra enim amaranti corona ei est reposita qui se recte gesserit. Hunc florem terra ferre non potest: cœlum solummodo eum potest producere. Accedit his, quod à ratione alienum est, vt qui audierimus Dominum spinis fuisse coronatum, ipsi venerabili Domini passioni per ludum insultantes, habeamus capita redimita floribus. Domini enim corona nos prophetice significabat, qui fuimus aliquando infrugiferi, qui circa illum positi fuimus per ecclesiam, cuius ipse est caput. Quin etiam est typus fidei. Vitæ quidem, propter ligni substantiam: lætitiæ autem, propter coronæ appellationem; periculi verò, propter spinam: neque enim citra sanguinem licet ad Verbum accedere. Contexta autem corona marcescit, & prauitatis perplexum sertũ dissoluitur, & flos exsiccatur. Marcescit enim gloria eorum qui Domino minime crediderunt. In altum autem elatum Iesum coronauerunt, suam testantes insciti am. Hac enim ipsa de causa cùm duro corde sint, sapienter prolatam non intelligunt prophetiam, quam ipsi appellant Domini probrum & contumeliam. Non cognouit Dominum populus qui aberrauit: ratione ac consideratione minime fuit circumcisus: non fuerunt eius illuminatæ tenebræ: non nouit Deum: negauit Dominum: verum esse Israelem perdidit: Deum persecutus est: Verbum sperauit afficere contumelia: & quem tanquam maleficum crucifixit, tanquam regem coronauit. Quapropter in quem hominem non crediderunt, eum benignum Deum Dominum agnoscent, & iustum. Quem exacerbauerunt vt se Dominum ostenderet, hoc de eo in altum sublato testati sunt, diadema iustitiæ ei super omne nomen exaltato tribuentes, per spinam semper florentem. Hoc diadema est inimicum iis qui insidiantur: iis autem qui in ecclesia simul versantur, amicum, eos circunsepsit ac muniit. Hæc corona flos est eorum qui crediderunt in eum qui glorificatus est, eruentat autem & castigat eos qui non crediderunt. Porrò autem hoc quoque signum est rei à Domino bene gestæ, cum ipse suo capite & principali parte corporis omnia mala nostra portauerit, propter quæ pungebamur. Cum ipse enim ab offensionibus & peccatis & eiusmodi spinis, nos propria passione liberasset, diabolúmque infirmasset & aboleuisset, orans merito dixit:

Matth. 24.

A ὁ γὰρ καλὸς τῷ ἀμαράντου στέφανος ἀπόκειται τῷ καλῶς πεπολιτευμένῳ. Τοῦτο ἄνθος τὸ γῆ βαστάζειν οὐ κεχώρηκεν· μόνον δὲ αὐτὸ καρποφορεῖν ἐπίσταται ὕραιος. πῶς δὲ, καὶ ἀληθῶς, ἀκηκοότας ἡμᾶς τὸν Κύριον ἀκάνθαις ἐστεμμένον, αὐτοὺς ἐντρυφᾶν τῷ σεμνῷ τοῦ Κυρίου πάθει, φιλάδελφοι τοῖς ἄνθεσιν. ὁ μὲν γὰρ τοῦ Κυρίου στέφανος, ἡμᾶς ἡνίττετο προφητικῶς, τοὺς ποτε ἀκάρπους, τοὺς περικειμένους αὐτῷ ἀμφὶ τὴν Ἐκκλησίας, ἧς ἐστιν κεφαλή. δηλοῖ καὶ τῆς πίστεως ἐστι τύπος. ζωῆς μὲν, ἀμφὶ τὴν ὑσίαν τοῦ ξύλου· εὐφροσύνης ὄ, ἀμφὶ τὴν προσηγορίαν τοῦ στέφους· κινδύνου δὲ, ἀμφὶ τὴν ἄκανθαν· οὐδὲ γὰρ ἄνευ αἵματος πρόσοδος τῷ λόγῳ ἔξεστιν· ὁ δὲ πλεκτὸς μαραίνεται στέφανος ἕξις, καὶ ὁ πλόκος τῆς σκληρότητος λύεται, καὶ τὸ ἄνθος ξηραίνεται. μαραίνεται γὰρ ἡ δόξα τῶν τῷ Κυρίῳ μὴ πεπιστευκότων. Ἰησοῦν δὲ ἐστεφανώσαντο ὑψωμένον, τῆς αὐτῶν καταμαρτυροῦντες ἀμαθίας· τοῦτ' αὐτὸ γὰρ οἱ σκληροκάρδιοι, προφητείαν ἔσαν σεσοφισμένων νοοῦσιν, ἣν αὐτοὶ ὕβριν καλοῦσιν Κυρίου. οὐκ ἔγνω τὸν Κύριον ὁ λαὸς ὁ πεπλανημένος· οὐ περιέτεμνεν τὸν λογισμόν· οὐ πεφώτιστο τὸν σκοτισμόν· οὐκ εἶδεν τὸν Θεόν· τὸν Κύριον ἠρνήσατο· ἀπολώλεκεν ὃ εἶ Ισραὴλ· ἐδίωξεν τὸν Θεόν· καθυβρίζειν ἤλπισε τὸν Λόγον· καὶ ὃν ἐσταύρωσεν ὡς κακοῦργον, ἀνέστεψεν ὡς βασιλέα. ἀμφὶ τοῦτό τοι εἰς ὃν οὐκ ἐπίστευσαν μόνθεον, τὸν φιλάνθρωπον Θεὸν ἐπιγνώσονται Κύριον, καὶ δίκαιον· ὃν αὐτοὶ παρεπίκραναν ἐπιδείξασθαι τὸν Κύριον, οὕτω αὐτῷ ὑψουμένῳ· μεμαρτυρήκασι, τὸ ἀμφίδημα τῆς δικαιοσύνης ὃ ὑπὲρ πᾶν ὄνομα ἐπηρμένῳ περιάψαντες, ἀμφὶ τῆς ἀθαλοῦς ἀκάνθης. Τὸ δὲ ἀμφίδημα τοῦτο τοῖς ἐπιβουλεύουσι πολέμιον, ἐκώλυσεν αὐτοῖς· τοῖς συνεκκλησιάζουσι φίλον, ἐπερίγκωσεν αὐτοῖς· ὁ στέφανος ἄνθος ἐστὶ τῶν πεπιστευκότων εἰς τὸν δεδοξασμένον· αἱμάσσει δὲ καὶ κολάζει τοὺς ἀπιστοῦντας. Ναὶ μὴν καὶ σύμβολόν ἐστι δεσποτικοῦ κατορθώματος, βαστάσαντος αὐτὸ τῇ κεφαλῇ, καὶ τῷ ἡγεμονικῷ τοῦ σώματος, πάντα ἡμῶν τὰ πονηρά, δι' ὧν ὠκειούμεθα· αὐτὸς γὰρ τῷ ἰδίῳ πάθει ῥυσάμενος ἡμᾶς ἀπὸ σκανδάλων καὶ ἁμαρτιῶν, καὶ τῶν τοιούτων ἀκανθῶν, καὶ τὸν ἄμβολον καταργήσας, εἰκότως παρῳχήκει·

Ποῦ σοῦ θάνατε τὸ κέντρον; καὶ ἡμεῖς μὲν, ἐξ ἀκανθῶν τρυγῶμεν σταφυλὴν, καὶ σῦκα ἀπὸ βάτων· οἱ δὲ, εἰς τραύματα καθαξαίνονται· ἐφ' οὓς ἐξεπέτασε τὰς χεῖρας, ὅτι λαὸν ἀπειθῆ καὶ ἄκαρπον. ἔχοιμι δ' ἂν καὶ ἄλλο μυστικὸν ὑμῖν εἰπεῖν. ἐπεὶ γὰρ ὁ παντοκράτης Κύριος τῶν ὅλων, ἐπινίκια νομοθετεῖν ἤρξατο τῷ Λόγῳ, καὶ τῷ Μωσεῖ καταφανῆ ἐβούλετο γένεσθαι τὴν αὐτοῦ δυνάμιν, ὄψις αὐτῷ δείκνυται θεοειδὴς, φωτὸς μεμορφωμένου, ὅτι φλεγομένῳ βάτῳ· ἡ δὲ, ἀκανθῶδες φυτόν ἐστιν, ὁ βάτος. ὅτε δὲ ἐπαύσατο τῆς νομοθεσίας, καὶ τῆς εἰς ἀνθρώπους διατριβῆς ὁ Λόγος, ὁ Κύριος μυστικῶς αὖθις στεφανοῦται ἀκανθῶν· ἐνθένδε ἀπιὼν ἐκόσμει, ὅθεν κατῆλθεν, ἀνακεφαλαιούμενος τὴν ἀρχὴν τῆς καθόδου τῆς παλαιᾶς· ὅπως ὁ διὰ βάτου ἡμῖν πρῶτον ὀφθεὶς ὁ Λόγος, διὰ τῆς ἀκανθώδους ὕστερον ἀναληφθεὶς, μιᾶς ἔργον τὰ πάντα δείξῃ δυνάμεως, εἷς ὢν, ἑνὸς ὄντος τοῦ παντός. ἀρχὴ γὰρ τέλος αἰώνιος. Ἀλλ' ἐξέβην γὰρ τοῦ παιδαγωγικοῦ τύπου, τὸ διδασκαλικὸν εἶδος παρασάγων. αὖθις οὖν ὅτι τὸ προκείμενον ἐπανειμι. ὡς μὲν οὖν ἐν φαρμάκου μοίρᾳ, ἰάσεως ἕνεκα, ἔσθ' ὅπῃ γὰρ καὶ διαχύσεως σώφρονος, οὐκ ἀποβλητέον τὴν ἀπὸ τῶν ἀνθῶν τέρψιν, καὶ τὴν ἀπὸ τῶν μύρων τε καὶ θυμιαμάτων ὠφέλειαν, δεδηλώκαμεν· εἰ δέ γε λέγοιέν τινες, Τίς οὖν ἔτι χάρις αὐτῶν, τοῖς μὴ χρωμένοις αὐτοῖς; ἴστων ὡς ἄρα καὶ τὰ μύρα ἐξ αὐτῶν συνάγεται, καὶ ἔστι πολυωφελῆ. Σύσινον μὲν, οὐ κρίνων καὶ λειρίων· ἔστι δὲ θερμαντικὸν· διαστομωτικὸν, ἑλκωτικὸν, ὑγραντικὸν, σμηκτικὸν, λεπτομερές, χολῆς κινητικὸν, μαλακτικόν· Ναρκίσσινον δὲ, τὸ οὐ Νάρκισσου, ἐπ' ἴσης ὀνίνησι τῷ Συσίνῳ. μύρσινον δὲ, τὸ οὐ μύρτων καὶ μυρρίνης, συστολικὸν, διακαθαρτικὸν τῶν ἀπὸ τοῦ σώματος ἀποφορῶν· ὃ δὲ οὐ ῥόδων, ἐμψυκτικόν. καθόλου γὰρ καὶ ταῦτα εἰς τὴν ἡμετέραν εὐχρηστίαν διεδημιούργηται. Εἰσακούσατέ μου, φησι, καὶ ὡς ῥόδον πεφυτευμένον ἐπὶ ῥεύμασιν ὑδάτων, βλαστήσατε. ὡς λίβανος εὐωδήσατε ὀσμὴν· καὶ εὐλογήσατε Κύριον ἐπὶ τοῖς ἔργοις αὐτοῦ. καὶ πολὺς ἂν εἴη ὁ περὶ τούτων λόγος, εἰς τὰς ἀναγκαίους ὠφελείας λεγόντων ἡμῶν τὰ ἄνθη καὶ τὰ ἀρώματα, οὐκ εἰς τὰς ὕβρεις τῆς τρυφῆς γεγονέναι. εἰ δὲ καὶ ἄρα τι συγχωρητέον, ἀπόχρη τῆς ὀδμῆς ἀπολαύειν αὐτοῖς τῶν ἀνθῶν, μὴ καταστεφέτωσαν δέ·

A *Vbi tuus ô mors ſtimulus?* Atque nos quidem vuas ex ſpinis colligimus, & ficus ex rubis: illi autem conſaucian- Heb. 2. 1. Cor. 15.
tur ac laniantur, ad quos manus extendit, nempe ad populum infidelem & infrugiferum. Poſſem aliud quoque tibi myſticum dicere. Nam cum omnipotens vniuerſorum Dominus, quando cœpit per verbum legem ferre, & Moſi ſuam potentiam voluit manifeſtare, ei diuina viſio oſtenditur formatæ lucis in rubo ardente (ſpinoſa autem planta eſt rubus.) Poſtquam Ver- Exod. 3.
bum legem ferre & cum hominibus
B conuerſari deſiit, myſtice rurſus Dominus corona coronatur: hinc illud vnde deſcenderat abiens, veteris deſcenſus principium inſtaurans, ac de integro veluti in ſummam redigẽs, vt quod primum per rubum Verbum viſum fuerat, per ſpinam rurſus aſſumptum, oſtenderet omnia eſſe vnius potentię, cùm ſit vnus, & Patris qui vnus eſt, Filius, principium & finis ſęculi. Sed à Pędagogica docẽdi ratione ad genus orationis quod verſatur in docẽdis dogmatibus digreſſus ſum: rurſus igitur reuertor ad propoſitum. Quod ergo loco medicamenti, curationis gratia, & nonnunquam etiam
C moderatæ recreationis, nõ ſit reiicienda quæ ex floribus ſentitur oblectatio, & quæ ex vnguentis & ſuffitibus accipitur vtilitas, oſtendimus. Quod ſi dixerint aliqui, quænam eſt ergo amplius florum gratia iis qui eis non vtuntur? Sciant ex eis quoque componi vnguenta, eaque eſſe admodum vtilia. Suſinum quidem componitur ex liliis & lerinis. Eſt autem calefaciens, aperiens, attrahens, humefaciens, abſtergens, ſubtilium tenuiumque partium, bilem mouens, molliẽs. Narciſſinum autem, quod componitur ex Narciſſo, æque iuuat ac Suſinum. Myrſinum verò, quod ex myrtis & myrſine conſtat, eſt conſtipans:
D qui ex corpore autem emittuntur odores, coercet ac continet. Quod ex roſis autẽ eſt, eſt refrigerans In ſumma enim, vt eis bene vtamur, ea facta ſunt. *Exaudite me*, inquit, *& tanquam roſa plantata in fluentis aquarum germinate. Tanquam Libanus ſuauem odorem emittite, & benedicite Dominum ſuper opera eius.* Eccleſ. 39. De his autem multa dici poſſent, cùm nos flores & aromata ad neceſſarias vtilitates, non ad delitiarum inſolentiam facta eſſe dicamus. Quod ſi eſt etiam aliquid concedendum, odore florum vtì ſufficit: nequaquam autem coronentur:

Hominis enim curam gerit Pater, & ei soli suam præbet artem propriam. Dicit itaque Scriptura: *Aqua & ignis, & ferrum, & lac*, simila frumenti, & mel, sanguis vuæ, & oleum, & vestis, hæc omnia piis ad bona sunt.

Eccles. 32.

A πολυωρεῖ γὰρ τὸν ἄνθρωπον ὁ πατὴρ, καὶ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ τέχνην τούτῳ παρέχει μόνῳ. λέγει γοῦν ἡ γραφή· ὕδωρ, καὶ πῦρ, καὶ σίδηρος, καὶ γάλα, σεμίδαλις πυροῦ, καὶ μέλι, αἷμα σταφυλῆς, καὶ ἔλαιον, τὸ ἱμάτιον, ταῦτα πάντα τοῖς εὐσεβέσιν εἰς ἀγαθά.

QVOMODO SE IN somno gerere oporteat.

B

ΠΩΣ ΤΩι ΥΠΝΩι προσενεκτέον.

CAP. IX.

QVOMODO autem deinceps nos ad somnum conferamus modestiæ præceptorum memores, iam dicendum est. Postquam enim finito conuiuio DEO benedixerimus, eúmque laudauerimus, quod quæ erant nostro vsui necessaria suppeditauerit, & vt eum diem feliciter transmitteremus, concesserit, nobis conuertenda est ad somnum oratio: stratorum magnificentiam, puluinos auro intertextos, auroque variegatas glabras vestes, stragulas puniceasque xystidas, & preciosissimas gaunacas, & Poëtica purpurea pallia, vestesque superne molles ac delicatas, & cubilia vel ipso somno molliora valere iubentibus. Nam præterquam quod vituperanda est hęc mollis & sensum titillans voluptas, in lanuginosis plumis dormire est noxium, tanquam in vastum quendam hiatum incidentibus corporibus, propter stratorum mollitiem. Neque enim eos qui in eis versantur & dormiunt, continent, propterea quod ex vtraque parte corporis, cubile aggeris instar assurgat: neque vt cibi concoquantur, permittunt, sed potius incendunt: quod quidem nutrimentum corrumpit. In planis autem & ęquatis cubilibus decubitus, qui sunt somni veluti naturale gymnasium, ad nutrimentum digerendum conferunt, efficiuntque vt facilius incommoda ferantur. Qui autem possunt in aliis volutari cubilibus, somni veluti naturale hoc habentes gymnasium, alimenta facilius digerunt, & se ad omnes casus aptiores efficiunt. Iam vero lecticæ quæ pedes habēt argenteos, magnam arrogantiam arguunt: & ebur quod est in lectulis, cum elephante corpus reliquit animam,

ΚΕΦΑΛ. θ.

ΟΠΩΣ δὲ ἐντεῦθεν ἐπὶ τὸν ὕπνον ἴωμεν, τῶν σωφροσύνης μεμνημένοι παραγγελμάτων, τοῦτο ἤδη λεκτέον. μετὰ γὰρ τὴν εὐωχίαν εὐλογήσαντες τὸν Θεὸν, ἐπὶ τῇ μεταδόσει τῶν ἀπολαύσεων καὶ τῇ διεκδρομῇ τῆς ἡμέρας, ἐπὶ τὸν ὕπνον παρακλητέον τὸν λόγον, τὴν πολυτέλειαν τῶν ὑποστρωννυμένων, τὰς χρυσοπάστους τάπιδας, καὶ χρυσοποικίλτους ψιλοτάπιδας· ξυστίδας τε ἀλουργὰς, καὶ τοὺς γαυνάκας τοὺς πολυτιμήτους· τά τε ποιητικὰ ῥήγεα, τὰ πορφυρᾶ· χλαίναν τ' ἐφύπερθεν οὔλας, καὶ τὰς ὕπνου μαλακωτέρας εὐνὰς παραπεμπομένους. πρὸς γὰρ τῷ ἐπιψόγῳ τῆς ἡδυπαθείας, ἐπιβλαβὴς ἡ ἐν τοῖς χνοώδεσι τῶν πτίλων ἐγκοίμησις, καθάπερ εἰς ἀχανὲς καταπιπτόντων τῶν σωμάτων, διὰ τὴν μαλακίαν τῶν στρωμάτων. οὐδὲ γὰρ συνέχει ἐπιστρεφομένοις τοῖς εὐναζομένοις ἐν αὐτοῖς, διὰ τὴν παρ' ἑκάτερα τοῦ σώματος ὀχθώδη τῆς εὐνῆς ἐπανάστασιν· οὐδὲ ἐπιτρέπει πέττεσθαι σιτία, εἰ μὴ καὶ συγκαίειν μᾶλλον· ὃ δὴ διαφθείρει τὴν τροφήν. αἱ δὲ ἐπικλίσεις ταῖς ὁμαλαῖς εὐναῖς, οἷα ὕπνου γυμνάσιον ὑπαρχουσαι φυσικὸν, συνεργοῦσι πρὸς τὴν κατάταξιν τῆς τροφῆς· οἱ δὲ ἐπικυλίεσθαι δυνάμενοι ἄλλαις εὐναῖς, οἷα ὕπνου γυμνάσιον τοῦτο ἔχοντες φυσικὸν, ῥᾷον κατατάττουσι τὰς τροφὰς, καὶ σφᾶς ἐπιτηδειοτέρους πρὸς τὰς περιστάσεις παρασκευάζουσιν. ἔτι γε μὴν οἱ ἀργυρόποδες σκίμποδες, πολλῆς ἀλαζονείας εἰσὶ κατήγοροι· καὶ ὁ ἐν τοῖς κλινιδίοις ἐλέφας, ἀπολελοιπότος ψυχὴν σώματος,

οὐκ ἀναγὲς ἁγίοις ἀνθρώποις, ἀργὰ παύσεως τέχνασμα βλαβικόν. ἀ ἀσυνδαφέον ἔρα περὶ αὐτά. οὐ γὰρ ἀπείρηται τοῖς κεκτημένοις ἡ χρῆσις, ἀλλ' ἡ περὶ αὐτὰ ὀφιτηδύσις κεκώλυται. ἀ γὰρ ἐν τούτοις ὁ βίος μόνον. πάλιν τε αὖ κενοδοξίας ὅτι κυνικῆς, καθάπερ ὁ Διομήδη, ὀφιτηδύειν.

Ἀγρὸ δ' ἐστρωτὰ βοὸς ἀγραύλοιο πλινθεῖ εἰ μὴ ἔρα ἡ πρέπουσα αἰδοῖ. ὁ δ' Ὀδυσεὺς, τῆς νυμφιδίου κλίνης ὁ σκάζων, λίθῳ ἐπορθοῦτο. τοσαύτη τις ἁπλότης καὶ αὐτουργία, οὐ παρὰ τοῖς ἰδιώταις μόνον, ἀλλὰ καὶ παρὰ τοῖς ἡγουμένοις τῶν παλαιῶν Ἑλλήνων ἤσκητο. Καὶ τί μοι τούτων λέγεις; ὁ Ἰακὼβ, σκληθυδὲν χαμαὶ, καὶ λίθος αὐτῷ προσκεφάλαιον ἦν. τότε καὶ τὸν ὕπνον τὸν ὑπὲρ ἀνθρωπον, ἰδεῖν κατηξίωται· ἡμῖν δὲ χρηστέον ἀκολούθως τῷ λόγῳ, ἀφελεῖ τῇ κλίνῃ καὶ λιτῇ, σύμμετρον ἐχούσῃ τὸ πρηνὲς ἐφ' ὧ. εἰ θέρος εἴη, ὁ σκέπων. εἰ κρύος εἴη, ὁ θάλπων. ἡ κλίνη δ', ἀνεπιέρρυτος ἔστω, καὶ λείους ἐχέτω τοὺς πόδας· αἱ γὰρ ἀνεπιέρρυτοι τρυβλώσεις, τῶν ἑρπυστικῶν ἐὰν ὅτε γένωνται πείθοι ζώων, πρὸς τὰς ὀλισθήσεις τῆς τέχνης ἐφελιασομένων αὐτῶν, καὶ μὴ ἀπολισθαινόντων. μάλιστα δὲ τῆς κοίτης ὁ μαλθακὸν συμμέτρως ἀπρέπιστέον. οὐ γὰρ ἔκλυσιν χρὴ τοῦ σώματος εἶναι πρωτελῆ τὸν ὕπνον, ἀλλὰ λύσιν. δεῖ καὶ παραλαμβάνεσθαί φημι δεῖν αὐτὸν, οὐχ ὅπῃ ῥᾳθυμίᾳ, ἀλλ' ὅπῃ τῇ τῶν πραξέων ἀναπαύλῃ. ἐπεγερτικῶς οὖν ἀπονυστακτέον. Ἐγωσμὲν γάρ, φησιν, ὑμῶν αἱ ὀσφύες περιεζωσμέναι, καὶ οἱ λύχνοι καιόμενοι, καὶ ὑμεῖς ὅμοιοι ἀνθρώποις προσδεχομένοις τὸν Κύριον αὐτῶν; ὅτε ἀναλύσῃ ἐκ τῶν γάμων. ἵνα ἐλθόντος καὶ κρούσαντος, ἀνοίξωσιν εὐθέως αὐτῷ. μακάριοι οἱ δοῦλοι ἐκεῖνοι, οὓς ἐλθὼν ὁ Κύριος ἐγρηγορότας εὑρῇ. ὄντως γὰρ ἀνδρὸς ὄφελος καθεύδοντος, ὡσπερ οὐδὲ τεθνεῶτος. δεῖ πολλάκις καὶ τῆς νυκτὸς ἀνεγρτέον τῆς κοίτης, καὶ τὸν Θεὸν ὑμνητέον· Μακάριοι γὰρ οἱ ἐγρηγορότες εἰς αὐτὸν, σφᾶς αὐτοὺς ἀπεικάζοντες ἀγγέλοις, οὓς ἐγρηγόρεις καλοῦμεν. καθεύδων δὲ ἄνθρωπος οὐδεὶς οὐδενὸς ἄξιος, οὐδὲν μᾶλλον ἢ τῶν μὴ ζώντων. ὁ γὰρ φῶς ἔχων, ἐγρήγορε, καὶ ἡ σκοτία αὐτὸν οὐ καταλαμβάνει· οὐδὲ μὴν ὕπνος, ἐπεὶ μὴ σκότος. ἐγρήγορεν ἄρα τῷ Θεῷ ὁ πεφωτισμένος· ὁ δὲ τοιοῦτος, ζῇ.

non est vsque adeo licitum sanctis hominibus, vt quod iners & ignauum sit quietis artificium. Non est ergo studium in ea conferendum: non est enim possessoribus eorum vsus prohibitus, sed quod in eis ponitur studium est prohibitum: non est enim sita in eis felicitas. Rursus autē habet aliquid vanæ gloriæ, qualis in Cynicis fuit, ad dormiendum quemadmodum Diomedes, se exercere: *Agrestíque bouis constrarat tergora subtus*: nisi forte cogat casus aliquis. Vlysses autem quod in lecto nuptiali claudicabat, supposito lapide corrigebat: tanta frugalitas & natiua, nec extrinsecus petita operis simplicitas non solum apud priuatos, sed etiam apud veterum Græcorū præfectos exercebatur. Quāquam quid de iis mihi dicere opus est? Iacob humi dormiebat, & lapis erat ei puluinus: atque eo quidem tempore dignus est habitus, qui visionem quæ supra homines esset, videret. Nobis autem vt rationi conuenit, simplici cubili & frugali vtendum est, quod habeat id quod nos iuuet moderatum & conueniens: si æstus sit, quod protegat: si sit frigus, quod foueat. Sit autem lectus non affabre & curiose factus, pedésque habeat planos ac leues: nimis enim curiosæ & exquisitæ tornaturæ, sæpe reptilium semitæ sunt animantium, dum in incisuris artis circumuoluūtur, & minime dilabūtur. In primis autem cubilis mollitiē moderare & conuenienter virilē esse oportet & masculā: non oportet enim somnum esse plenam corporis solutionē, sed tantū remissionē. Et ideo eum dico esse assumendū nō ad ocium & socordiā sed & negotiorum & actionum quietem. Ita ergo dormitādum est, vt facile excitemur. *Sint enim*, inquit, *vestri lumbi præcincti, & lucernæ ardentes, & vos similes hominibus dominū suū expectantibus, quādo redibit à nuptiis, vt cū venerit & pulsauerit, statim illi aperiāt. Beati serui illi quos veniēs Dominus inuenerit vigilātes*: Dormiētis enim hominis nullus vsus, quemadmodū nec mortui. quocirca sæpe etiam noctu è lecto surgendū est, Deúsque est laudandus: beati enim qui in ipsum vigilarūt, seipsos assimilantes Angelis, quos nos ἐγρηγόρους, hoc est, vigilantes vocamus. Dormiens autē homo nullus vllius est precij, non magis quàm qui non viuit. Qui autem lucem habet, vigilat, & tenebrę eum non comprehendunt: nec itaque somnus, quoniam non tenebræ. Ad Deū ergo vigilauit qui fuit illuminatus. Qui autem talis est, viuit.

Genes. 28.

Luc. 12.

Quod enim factum est in ipso, vita erat. Ioan. 1. *Beatus homo*, inquit sapientia, *qui me audiet, & homo qui vias meas custodiet, vigilans in foribus meis, interdiu observans stationem mei ingressus. Ne ergo dormiamus vt cæteri, sed vigilemus, & sobrij simus. Qui enim dormiunt, noctu dormiunt: & qui ebrij sunt, noctu ebrij sunt:* hoc est, in tenebris ignorantiæ. Nos autem qui dici sumus, sobrij simus: *Omnes enim vos estis filij lucis, & filij diei.* Non sumus noctis nec tenebrarum, sed qui vt vere viuamus rectéque ac sincere sentiamus, nostri maximè curam gerit, plurimo tempore vigilauit, id solum sibi reseruans quod erat ad suam sanitatem vtile. Id autem non vsque adeo est vsitatum, sed exercitationis meditatio perpetuas vigilias gignit ex laboribus. Ne cibi ergo nos grauent, sed alleuent; vt quam maxime fieri poterit, somno minime lædamur, vt grauantur natantes quibus appenduntur onera. Rursus autem veluti ex abysso, inferne nos alleuabit sobrietas ad paratam vigiliæ stationem: est enim somnus, qui nos deprimit, morti similis, eo deducens per ingnorantiam vt sensu careamus, & clausis à ciliis oculis lucem amputat. Hanc ergo lucem, qui sumus veræ lucis filij, ne foras excludamus: intus autem ad nos conuersi, occulti hominis visum illuminantes, & ipsam veritatem contemplantes, & eius fluxionum effecti participes, vera somnia euidenter prudentérque reuelemus. Eorum autem qui crapula grauantur ructus, & eorum qui nimio cibo onusti sunt oscitationes, stragulisque inuolutum stertere, ventrúmque in arctum compressorum murmura, oculum animæ perspicacem obruunt, cùm variis impleatur phantasiis cogitatio. Causa autem est alimentum superuacaneum quod ratiocinatiuam animæ facultatem eo trahit, vt sensu priuetur penitus. Immodicus enim somnus, nec corporibus nec animis nostris vllam affert vtilitatem, nec iis quæ circa veritatem versantur omnino conuenit actionibus, etsi fit secundum naturam. Lot autem iustus (regenerationis enim œconomiæ in præsentia mitto expositionem) non ad illum nefarium inductus esset coitum, nisi inebriatus fuisset à filiabus, somnóque oppressus & grauatus. Si ergo causas quæ ad multum ac profundum somnum nos impellunt, præciderimus, magis sobriè dormiemus:

1. Thess. 1.

Genes. 19

A ὃ γὰρ γέγονεν ἐν αὐτῷ, ζωὴ ἦν. Μακάριος ἄνθρωπος, φησὶν ἡ Σοφία, ὃς εἰσακούσεταί μου· καὶ ἄνθρωπος ὃς τὰς ἐμὰς ὁδοὺς φυλάσσει, ἀγρυπνῶν ἐπ' ἐμαῖς θύραις, καθ' ἡμέραν τηρῶν σταθμοὺς ἐμῆς εἰσόδου. ἀρ' οὖν μὴ καθεύδωμεν ὡς οἱ λοιποὶ, ἀλλὰ γρηγορῶμεν, φησὶν ἡ γραφὴ, καὶ νήφωμεν· οἱ γὰρ καθεύδοντες, νυκτὸς καθεύδουσιν· καὶ οἱ μεθύοντες, νυκτὸς μεθύσκονται· τοιοῦτόν ἐστι, καὶ τὸ τῆς ἀγνοίας σκότος. ἡμεῖς δὲ ἡμέρας ὄντες, νήφωμεν. Πάντες γὰρ ὑμεῖς, υἱοὶ φωτός ἐστε, καὶ υἱοὶ ἡμέρας· οὐκ ἐσμὲν νυκτὸς, οὐδὲ σκότους· ἀλλ' ὅς ἐστιν ἡμῖν

B τοῦ ζῆν τοῦ ἀληθινοῦ καὶ τοῦ φρονεῖν γνησίως μάλιστα κηδεμών, ἐγρήγορε χρόνον ὡς πλεῖστον. ὃ μὲν πρὸς ὑγείαν αὐτοῦ μόνον φυλάττων ἑαυτῷ χρήσιμον. ἔστι δὲ πολὺ καλῶς εἰς ἕξιν ἰών. μηδέτε δὲ ἀσκήσεως αἴσθησιν ἐγκήγορσιν ἐκ πόνων γίνεσθαι. Μὴ οὖν ἡμᾶς βαρείτων αἱ τροφαὶ, ὑπνουφιζόντων δὲ· ἵν' ὅτι μάλιστα μὴ βλαπτώμεθα ὑπνῳ, καθαίρωμεν τὰ νηχομένων οἱ ἐξηρτημένοι τὰ βάρη. Ἐμπαλιν δὲ οἷς ἐξ ἀβύσσου κάτωθεν, ὁ νηφάλιον ἡμᾶς ἀνακουφίσει εἰς τὰς ὑποβολὰς τῆς ἐγρηγόρσεως. ἔοικεν γὰρ ὁ τοῦ ὕπνου καταφορὰ θανάτῳ, ὁδὸν ἄγουσαν εἰς ἀγαθησίαν ἐκποφερομένη, τῷ βλε-

C φάρων τὴν ὀπτικὴν, ὁ φῶς ἀποτεμνομένη. ὁ οὖν φῶς τοῦτο, οἱ τοῦ φωτὸς δὲ ἀληθινοῦ υἱοὶ, μὴ ἀποκλείωμεν θύραζε· ἔνδον δὲ εἰς ἡμᾶς ἀποτρέψαντες, τὸ κεκρυμμένον τῆς ὄψεως ἀνθρώπου φωτίσαντες, τῷ τε ἀληθεῖ αὐτῷ ἐποπτεύσαντες, καὶ τῆς τούτου ῥύμης μεταλαμβάνοντες, τοὺς ἀληθεῖς τῶν ὀνείρων ἀναργῶς καὶ φρονίμως ἀποκαλυπτώμεθα. ἐρυγαὶ δὲ οἰνοβαρούντων, καὶ τῶν ἀποσεσαγμένων τῆς τροφῆς οἱ ῥωχμοὶ, καὶ ὁ ῥέγχων τοῖς στρώμασιν ἐνελιττόμενον, καὶ

D τῶν στενοχωρουμένων βορβορυγμοὶ, ὁ διεστικὸν τῆς ψυχῆς κατέχοντα ὄμμα, φαντασιῶν μυρίων τῆς διανοίας ἐμπιμπλαμένης. αἰτία δὲ ἡ πλείστη τροφὴ, ὁ λογιστικὸν εἰς ἀγαθησίαν καθέλκουσα. ὕπνος γὰρ δὴ πολὺ, οὔτε τοῖς σώμασιν, οὔτε ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν ὠφέλιμον ὑπάρχων, οὐδ' αὐτοῖς τοῖς περὶ τὴν ἀλήθειαν πραγματείαις πόντα ἁρμόττων ἐστὶν, εἰ καὶ κατὰ φύσιν ἐστί. Λὼτ δὲ ὁ δίκαιος· παραπέμπομαι γὰρ νῦν ἡ παλιγγενεσίας οἰκονομίας τὴν ἐξήγησιν· οὐκ ἂν ὑπὸ τὸ ἄθεσμον ἐκείνῳ πρᾶγμα μίξιν, μὴ ἐκ μεθυσθεὶς πρὸς τὸ θυγατέρων, καὶ ὕπνῳ κατοχεὶς. ἐὰν οὖν τὰ αἴτια τῶν πολλῶν εἰς ὕπνον πρικόπτωμεν καταφορᾶς, νηφαλιώτερον κοιμησόμεθα·

οὐ γὰρ χρὴ πανύχιον εὕδειν τοὺς ἔνοικον ἔχοντας τὸν λόγον, τὸν ἐγρήγορον· ἐπεγερτέον δὲ νύκτωρ μάλιστα, ὁπότε αἱ ἡμέραι φθίνουσιν· καὶ ταῖς μὲν, φιλολογητέον· ταῖς δὲ, τῆς αὐτῶν τέχνης ἀπαρκτέον· γυναιξὶ δὲ, ταλασίας ἐφαπτέον· πᾶσι δὲ, ὡς ἔπος εἰπεῖν, ἀγωνιστέον ἡμῖν πρὸς τὸν ὕπνον, ῥᾳδίως ὑπ' αὐτοῦ παραγωγῆς ἐθιζομένοις, ὡς πλείονα χρόνον τῷ ζῆν καὶ τῷ ἐγρήγορσιν μεταλαμβάνειν· ὁ γὰρ ὕπνος, ὥσπερ τελώνης, τὸν ἥμισυ ἡμῖν τοῦ βίου συναπομερίζεται χρόνον. πολλοῦ γε δεῖ μὴ ἡμέραν ὑπαρκεῖν καθεύδειν τοῖς καὶ τῆς νυκτὸς τὸ πλεῖστον εἰς ἐγρήγορσιν ἀποτεμνομένοις. ἄλυσις δὲ, καὶ νυσταλμοὶ, καὶ διεγέρσεις, καὶ χάσματα, δυσφορίαν ψυχῆς εἰσιν ἀβέβαιοι. χρὴ δὲ καὶ τοῦτο ὑπὲρ πάντων εἰδέναι, ὡς οὐ ψυχῆς τὸ δεόμενον ὕπνου ἐστί· ἀκίνητος γὰρ αὕτη· ἀλλὰ τὸ σῶμα, ἀναπαύλαις διαβαστάζόμενον, παύεσθαι, μὴ ἐνεργούσης ἔτι σωματικῶς τῆς ψυχῆς, ἀλλὰ καθ' αὑτὴν ἐνουμένης· ἢ καὶ τὰ ὀνείρων οἱ ἀληθεῖς, ὀρθῶς λογιζομένῳ, νηφούσης εἰσὶ ψυχῆς λογισμοὶ, ἀπαθείας τοῦ πανικοῦ οὔσης περὶ τὰς τοῦ σώματος συμπαθείας, καὶ αὐτῆς αὐτῇ τὰ κρείττω συμβουλευούσης· ψυχῆς δὲ ὄλεθρος, τὸ ἀπερείσασθαι αὐτῇ· διόπερ ἀεὶ τὸν Θεὸν ἐννοουμένη, διὰ τῆς συνεχοῦς προσομιλήσεως, ἐκκαλεῖται τὰ σώματι πρὸς ἐγρήγορσιν, ἀγγελικὴν τὸν ἀνθρωπον ἐξισάζῃ χάριτι· τῆς ζωῆς τὸ αἴδιον, ἐκ τῆς τοῦ ἐγρηγορέναι μελέτης, προσλαμβάνουσα.

A non enim oportet eos, qui inhabitantem & vigilantem intus habent rationem, tota nocte dormire. Noctu autem maxime expergiscendum est, quando dies desinunt, & huic quidem danda est opera literis, illi vero ars sua est inchoanda: fœminas autem oportet lanificium aggredi. Nobis autem, vt semel dicam, omnibus aduersus somnum decertandum est, ita nos paulatim & quasi sensim accessione facta assuefacientibus, vt maiori parte temporis per vigiliam simus vitæ participes. Somnus enim, non secus ac publicanus, dimidium vitæ tempus nobiscum diuidit. Longe autem abest vt permittatur interdiu dormire iis, qui maximam noctis partem ad vigilias resecant. Tedia autem & dormitiones, pandiculationes, & oscitationes, sunt instabilia animæ fastidia. Postremo autem hoc sciendum est, non esse animam quæ somno indiget: ipsa enim est semper mobilis: sed corpus, quod quieti traditur, resoluitur, dum anima non amplius corporaliter operatur, sed per seipsã operatur & cogitat: quo fit vt quæ sunt vera somnia, recte reputanti sint sobriæ animæ cogitationes, vt quæ ad corporis affectiones per consensum non trahatur, & ipsa sibiipsi quæ sunt optima consulat: animæ autem est interitus, si ipsa apud se omnino quiescat: & ideo Deum mente semper versans, per continuam consuetudinem corpori vigiliam inserens, angelicæ exæquat hominem gratiæ; vitæ æternitatem ex meditatione vigiliæ suscipiens.

B

C

ΤΙΝΑ ΔΙΑΛΗΠΤΕΟΝ περὶ παιδοποιΐας.

QVÆNAM DE PROCREATIONE liberorum tractanda sint.

D

ΚΕΦΑΛ. ι.

CAP. X.

ΣΥΝΟΥΣΙΑΣ δὲ τὸν καιρὸν μόνοις τοῖς γεγαμηκόσιν ἀπολέλοιπεν σκοπεῖν· τοῖς δὲ γεγαμηκόσι, σκοπὸς ἡ παιδοποιΐα· τέλος δὲ, ἡ διτεκνία· καθάπερ καὶ τοῦ γεωργοῦ τῆς τῶν σπερμάτων καταβολῆς αἰτία μὲν ἡ τῆς τροφῆς προμήθεια· τέλος δὲ αὐτοῦ τῆς γεωργίας, ἡ τῶν καρπῶν συλλογή.

TEmpus autẽ opportunũ cõiunctionis solis iis relinquitur cõsiderãdũ, qui iũcti sunt matrimonio: qui autẽ matrimonio iũcti sunt, iis scopus est & institutũ, liberorũ susceptio: finis autẽ, vt bo-ni sint liberi: quemadmodũ agricolæ fominis quidẽ deiectionis causa est, quod nutrimẽti habẽdi curam gerat: ei autem agriculturæ finis est, fructuũ perceptio.

Multo autẽ melior est agricola, qui terram colit animatam: ille enim ad tempus alimentum expetens: hic vero vt vniuersum permaneat, curam gerens, agricolæ officio fungitur: & ille quidem propter se, hic vero propter Deũ plantat ac semi-
Genes. 1. nat. Dixit enim: *Crescite & multiplicemini.* & subaudiẽdum est: Et ea ratione fit homo Dei imago, quatenus homo cooperatur ad generationem hominis. Non est quælibet terra apta ad suscipienda semina: quod si etiam sit quælibet, nõ tamen eidem agricolæ. Neque vero seminandũ est supra petram, neque semẽ est injuria afficiendũ, quod quidem dux est & princeps generationis, éstque substantia quæ simul habet insitas naturę rationes. Quæ sunt autem secũdum naturam rationes, absque ratione præternaturalibus mandando meatibus, ignominia & probro afficere, valde est nefarium & impium. Videte itaque quomodo sapientissimus Moses infrugiferam aliquãdo sationem
Leuit. 11. symbolicè repulit: *Non comedes*, inquiẽs, *leporem, nec hyænam.* Non vult homines
Deut 14. esse qualitatis eorum participes, neque eis æqualẽ gustare libidinem: hæc enim animalia ad explẽdum coitum venereũ, feruntur insano quodam stupore. Ac leporem quidem dicunt quotannis multiplicare Venerem, pro numero annorum quos vixit habentem foramina: & ea ratione dũ leporis esum prohibet, significat se dehortari puerorũ amorẽ. Hyænã autẽ vicissim singulis annis masculinum sexum mutare in fœmininũ: significare autẽ nõ esse ad adulteria prorũpendum, eum qui ab hyena abstinet. Sed nõ oportere quidẽ his assimilari animalibus, per eam quam proponit interdictionem, sapientissimum Mosen citra vllam dubitationẽ significare, ego quoque assentior: non tamen eorum quæ symbolice dicta sunt expositioni cõsentio: nunquã enim naturę vis potest afferri vt mutetur: quod autem semel in ipso effectũ est, nefas est affectione in cõtrarium refingi: affectio enim non est natura. Eius enim quod formatum est adulterare characterẽ, nõ autem ipsam formã potest transformare affectio. Etsi enim multæ aues dicuntur tẽporum vicibus mutare & vocẽ & colorẽ: quemadmodũ merula ex nigra quidẽ flaua, ex ea autem quæ suauiter canebat, obstrepera & turbulẽtum sonum edens fieri dicitur: itidẽ etiam luscinia & colorem & vocem, alternis mutare asseritur: cæterum non mutant ipsam naturam, vt figura mutata fiat mas ex fœmina,

A Μαχρῷ δὲ ἀμείνων γεωργὸς, ὁ ἔμψυχον
πεῖρων ἀρόυραν· ὁ μὲν γὰρ, ὑπηκόῳ
ἔοφῆς ὀειγώμενος· ὁ δὲ, τῆς τῶ παντὸς
ἀθμονῆς πεφμηδυόμενος, γεωργεῖ· καὶ
ὁ μὲν, δι' ἑαυτόν· ὁ δὲ, ἀφ' τὸν Θεὸν φυ-
τουργεῖ· Πληθύνεσθε γὰ εἴρηκεν· καὶ ὑπακου-
στέον καὶ τῦτο· εἰκὼν ὁ ἄνθρωπος τῶ
Θεοῦ γὰ, καθὸ εἰς γένεσιν ἀνθρώπου ἄν-
θρωπος συνεργεῖ. οὐ πᾶσα οὖν γῆ ἄγονος
εἰς σπερμάτων ὑποδοχήν. Εἰ δὲ καὶ πᾶ-
σα, ἀλλ' οὐχὶ τὰ αὐτὰ γεωργῶ· ὥσθ' μὲν
B πέτρα σπαρτέον, ὥσθ' καθυβριστέον ὁ σπέρ-
μα, ἀρχηγὸν γενέσεως, οὐσίαν συνεσπαρμέ-
νων ἔχουσαν τῆς φύσεως τοὺς λογισμούς· τοὺς
δὲ κῆ φύσιν λογισμοὺς ἀλόγως, εἰς τοὺς παρὰ
φύσιν καταγμοὺς πόρους, ἄθεον κομιδῆ. Ο-
ρᾶτε γοῦν, ὁ πανσοφος Μωσῆς ὅπως ποτὲ
συμβολικῶς τὴν ἄκαρπον ἀποκρύεται σπο-
ράν· Οὐκ ἔδεσαι, λέγων, τὸν λαγών, ὥσθ' τὴν ὕαιναν. ἅ βούλεται τ' ποιότητος αὐτῶν με-
ταλαμβάνειν τὸν ἄνθρωπον, ὥσθ' μὴν τ' ἴσης
ἀπολαύσεως ἀπογεύσασθαι· κατακόρως γὰ τοι
πρὸς ταῖς μίξεσι τὰ ζῶα ταῦτα ἐπόθωται· καὶ
C τὸν μὲν λαγών κατ' ἔτος πλεονεκτεῖν φασὶ τ'
ἀφόδοισιν, εἰς ἀριθμοὺς οἷς βεβίωκεν ἔτεσιν,
ἔχοντα πόρους· ταύτῃ ἀρα τὴν κώλυσιν τῆς
ἐδωδῆς τῶ λαγῶ, παιδερασίας ἐμφαίνειν ἀπο-
τροπήν. τὴν δὲ ὕαιναν σπαλλάξ ἀμείβειν ὃ
ἄρρεν εἰς ὃ θῆλυ κατ' ἔτος ἕκαστον· ἀνίπτεσθαι
δὲ, μὴ χεῖρῶν ὅπῃ μοιχείας ὁρμαῖν, τὸν τ' ὑαί-
νης ἀπεχόμενον· ἀλλὰ τὸ μὴ μὴ δεῖν ὀζο-
μοιοῦσθαι τοῖσδε τοῖς ζώοις; Ἀφ' τῆς προκει-
μένης ἀπαγορεύσεως ὁμολογουμένως τὸν πανσο-
φον Μωσέα ἀνίπτεσθαι, σύμφημι κἀγώ. οὐ
μέν τοι τῆδε ἐξηγήσῃ τῶν συμβολικῶς εἰρη-
D μένων συνκατάθεμαι. οὐ γὰ δὴ ποτε βιαθείη
φύσις εἰς μεταβολήν· ὃ δὲ ἅπαξ πεπλασ-
μένον εἰς αὐτὸ, ὑ θέμις ἀντιπλασθῆναι πά-
λιν· ὃ γὰ πάθος, ὑ φύσις· παραχαράττειν δὲ
ὑ μεταχοσμεῖν, ὃ πάθος εἴωθε τὴν πλάσιν·
εἰ γὰ καὶ τῶν ὀρνέων πολλὰ μεταβάλλειν κ' τὰς ὥρας λέγεται, καὶ ὃ χρῶμα, ἀ τ' φω-
νήν· οἷ ὁ κόσυφος, ξανθὸς μὲν, ὢν μέλα-
νος, παλαιπτικὸς δ', ὃς ᾠδικὸν ἠχοῦντος· ὡ-
σαύτως δὲ καὶ ἀηδών, καὶ ὃ χρῶμα καὶ τὴν
ᾠδὴν συμμεταβάλλειν ταῖς ὥραις· ἀλλ' ὑ πῃ
γε τὴν φύσιν αὐτὴν ἀμείβουσιν, ὡς θῆλυ γί-
νεσθαι ἐκ τῶ ἄρρενος, κ' μεταχηματισμόν·

ἀλλ' ἡ μὲν τῶν πτερῶν νεοφυὴς, νεαρᾶς ἐσθῆτος δίκην, ἐξανθεῖ βαφήν τινα πτερῶν ὀλίγῳ δ' ὕστερον ἀφίησι, καὶ τὸ χλωρὸν ἀπειλεῖ, καθάπερ ἄνθος μαραινομένης τὴν χρόαν· ἡ φωνὴ δὲ, καὶ αὐτὴ τὸν ὁμοιον τρόπον, τῷ κρύει πεπονημένη, μαραίνεται· συνιουμένης γὰρ τῆς ἐπιφανείας ὑπὸ τοῦ περιέχοντος, αἱ πρὸς τὸν αὐχένα πιεζόμεναί τε καὶ συνιούμεναι ἀρτηρίαι, τὸ πνεῦμα συνθλίβουσι· πνιγόμενον δὲ ἄγαν τοῦτο, πνιγόμενον ἀποδίδωσι τὸν ἦχον. αὖθις οὖν πρὸς τὸ περιέχον, καὶ τῷ ἦρι συγχαλώμενον, ἐλεύθερόν τε τῆς στενοχωρίας τὸ πνεῦμα, φερόμενον δι' ἀραιοτέρων, τῶν τότε μεμυκότων, ἀρτηριῶν· οὐ μυρίζῃ δὲ ἔτι τὸ μέγος τὸ μεμαραμμένον, φύσει ἤδη λιγυρὸν, καὶ χεῖται πλατύτερον τὸ φθέγμα αὐτῶν. καὶ ἤδη γοῦν τὴν φωνὴν τῶν ὀρνέων ἔαρ, ἡ ᾠδή. Οὐκοῦν οὐδὲ τὴν ὕαιναν μεταβάλλειν τὴν φύσιν πιστευτέον ποτέ· οὐδὲ γὰρ αἰδοῖα ἔχει τὸ αὐτὸ ζῷον ἄμφω ἄμφω, ἄρρενος καὶ θήλεος, καθὼς ἀφελήφασί τινες, ἑρμαφρόδιτους τερατολογοῦντες, καὶ τρίτην ταύτην, μεταξὺ θηλείας καὶ ἄρρενος, ἀνδρόγυνον κατανοοῦντες φύσιν. ἀπατῶνται δὲ οὗ μάλα, τὸ φιλότεκνον τῆς παμμήτορος καὶ γενεσιουργοῦ φύσεως μὴ νοήσαντες· ἐπεὶ γάρ ἐστι τοῦτο λαγνίσιμον τὸ ζῷον ἡ ὕαινα, ὑπὸ τὴν κέρκον, ὡσεὶ τὸ πόρου τὴν περιτιλώσεως, πέφυκεν αὐτῇ ἔξοχή τις σαρκική, σφυγμοπλησία τῷ σχήματι αἰδοίῳ θηλυκῷ· πόρον δὲ οὐδένα ἔχει τοῦτο τὸ σαρκῶδες σχῆμα, εἴς τι χρήσιμον ἀπολῆγον, ἢ εἰς μήτραν, ἢ εἰς ἀπόπτυσμένον λέγω· μόνιμον δὲ αὐτὸ κοιλότητα ἔχει πολλὴν, ἣ τὸ λαγνείαν ὑποδέχεται τὴν κενὴν, ὅτ' ἂν ἀποσφάλωσι περὶ τὴν ἀποκύησιν ἀσχολούμενοι τῆς ἀποτέξεως οἱ πόροι. Τὸ δὲ αὐτὸ τοῦτο ἄρρενί τε καὶ θηλείᾳ συμφύκειν ὕαίνῃ, διὰ τὸν ὑποβάλλοντα παχητιασμόν. Ἀλληλίζεται γὰρ ἡ ὕαινα, ὅθεν ἐς ἀσθενείας τινὰ θήλειαν ἔστιν ὕαιναν λαβεῖν· ὑπὸ γὰρ συνεχεῖς αἱ κινήσεις τοῦ ζῴου γίγνονται τούτου, πλεονάζουσιν ἐν αὐτοῖς ἀδεῶς τῆς κατὰ φύσιν συνουσίας. Ταύτῃ μοι δοκεῖ καὶ ὁ Πλάτων ἐν Φαίδρῳ τὸν παιδερασταῖαν ἀποκρουόμενος, θηρίον αὐτὸν προσαγορεῦσαι· ὅτι τὸν χαλινὸν ὀδακόντες οἱ τῆς ἡδοναῖς ἕκδοτοι λάγνοι, τετραπόδων νόμῳ βαίνουσιν, καὶ παιδοποιΐαν ὑπερβαίνουσιν, ἣν ὁ ἀθέσμως παρέδοκεν ὁ Θεὸς, ὡς φησὶν ὁ Ἀπόστολος,

A sed recens quidem pennarum productio, nouæ vestis instar, quandam pennarum tincturam, tanquam flores emittit: sed ea paulo post minis hybernis exhalatur, sicut flos, dum color flaccescit. Ipsa quoque vox similiter frigore male vexata, marcescit. Cum enim exterior cutis ab aëre ambiente densatur, quæ in collo sunt arteriæ compressæ & constipatæ, spiritum quoque comprimunt: is autem in arctum valde coactus, suffocatum & oppressum edit sonum. Rursus itaque ambienti aëri assimilatur, & vere relaxatus ex angustiis liberatur spiritus, qui fertur per dilatatas, quæ tunc clausæ erant, arterias. B Non profert itaque amplius tantum flaccidum & languidum, sed iam emittit canorum: etiam vox earum latius diffunditur: & iam vocis auium quasi ver fit cantus. Nequaquam ergo credendum est hyænam vnquam mutare naturam: idem enim animal non habet simul ambo pudenda masculini & fœminini, sicut nonnulli existimarunt, qui prodigiose hermaphroditos finxerunt, & inter masculum & fœminam, hanc ex viro & fœmina constantem naturam innouauerunt. Valde autem falluntur, vt qui non animaduerterint C quàm sit filiorum amans omnium mater & genitrix Natura. Quoniam enim hoc animal, hyæna inquam, est salacissimum, sub cauda ante excrementi meatum, adnatum est ei quoddam carneum tuberculum, fœminino pudendo figura persimile. Nullum autem meatum habet hæc figura carnis qui in vtilem aliquam desinat partem, vel in matricem inquam, vel in rectum intestinum, tantum habet magnam concauitatem, quæ inanem excipiat libidinem, quando auersi fuerint meatus, qui in concipiendo fœtu occupati sunt. D Hoc ipsum autem & masculo & fœminæ hyænæ adnatum est, quod sit insigniter pathica: masculus enim vicissim & agit & patitur, vnde etiam rarissime inueniri potest hyæna fœmina. Non enim frequenter concipit hoc animal, cum in eis largiter redundet, & quasi sine lege, ea quæ præter naturam est satio. Hac etiam ratione mihi videtur Plato in Phædro, amorem puerorum repellens, eum appellare bestiam quod frænum mordentes, qui se voluptatibus dedunt, libidinosi, quadrupedum coeunt more & filios seminare conantur. *Impios autem tradidit Deus*, vt ait Apostolus, Rom. 1.

in perturbationes ignominiæ: nam & fœminæ eorum mutauerunt naturalem vſum, in eum qui eſt præter naturam: ſimiliter autem & maſculi eorum, relicto vſu naturali, exarſerunt in deſiderio ſui inter ſe inuicem, maſculi in maſculos turpitudinem operãtes, & mercedẽ quam oportuit erroris ſui in ſe recipientes. At vero nec libidinoſiſſimis quidem animantibus conceſſit natura excrementi meatum immittendo ſemini idoneum: vrina enim in veſicam excernitur, humefactum alimentum in ventrem, lacrima vero in oculum, ſanguis in venas, ſordes in aures, mucus in nares defertur: fini autem recti inteſtini, ſedes cohæret, per quam excrementa exponuntur. Sola ergo varia in hyænis natura, ſuperfluo coitui ſuperfluam hanc partem excogitauit, & ideo eſt etiam aliquantiſper concauum, vt prurientibus partibus inſeruiat, exinde autem excæcatur concauitas: non fuit enim fabricata ad generationem. Hinc nobis manifeſtum atque adeo in confeſſo eſt, vitandos eſſe cum maſculis concubitus, & infrugiferas ſationes, & Venerem præpoſteram, & quæ natura cohærere non poſſunt, androgynorum, id eſt, qui viri ſunt ſimul & mulieres, coniunctiones, ipſam naturam ſequentibus, quæ id per partium conſtitutionem prohibet, vt quæ maſculum non ad ſemen ſuſcipiendum, ſed ad id effundendum virum fecerit. Hieremias autem quando dicit, hoc eſt, per ipſum loquens Spiritus: *Spelunca hyænæ facta eſt domus mea*, id quod ex mortuis conſtabat corporibus deteſtans alimentum, ſapienti allegoria reprehendit cultum ſimulachrorum: vere enim oportet ab idolis eſſe puram domum Dei viuentis. Rurſus Moſes lepore quoque veſci prohibet. Omni enim tempore coit lepus, & ſalit, aſſidente fœmina eam à tergo aggrediens: eſt enim ex iis quæ retro inſiliunt. Concipit autem ſingulis menſibus, & ſuperfœtat: init autem & parit. Poſtquam autem peperit, ſtatim à quovis initur lepore: neque enim vno contenta eſt matrimonio: & rurſus concipit adhuc lactens. Habet enim matricem cui ſunt duo ſinus. Et non vnus ſolus matricis vacuus ſinus, eſt ei ſufficiens ſedes ad receptaculum coitus: quicquid enim eſt vacuum, deſiderat repleri. Accidit autem, vt cùm vterum gerunt, altera pars matricis deſiderio teneatur & libidine furiat, quocirca fiunt eis ſuperfœtationes.

Cap. 12

εἰς πάθη ἀτιμίας· αἵ τε γὰρ θήλειαι αὐτῶν, μετήλλαξαν τὴν φυσικὴν χρῆσιν, εἰς τὴν παρὰ φύσιν· ὁμοίως δὲ καὶ οἱ ἄρρενες αὐτῶν, ἀφέντες τὴν φυσικὴν χρῆσιν, ἐξεκαύθησαν ἐν τῇ ὀρέξει αὐτῶν εἰς ἀλλήλους· ἄρρενες ἐν ἄρρεσι τὴν ἀσχημοσύνην κατεργαζόμενοι· καὶ τὴν ἀντιμισθίαν, ἣν ἔδει, τῆς πλάνης αὐτῶν ἐν ἑαυτοῖς ἀπολαμβάνοντες. Καί τοι καὶ τοῖς λογισμοῦ μὴ μετέχουσι τῶν ζώων συγκεχώρηκεν ἡ φύσις, τὸν τῆς περιττώσεως πόρον ὑπηθρεμῶ· ὃ μὲν γὰρ ὄχρον εἰς κύησιν ἀποκρίνεται· τὸ δὲ δάκρυον εἰς κοιλίαν· ὃ δὲ ὀξυχρασμένη ἐφὴ, εἰς ὀμμα· αἷμα, εἰς φλέβας· ῥῦπος, εἰς ὦτα· μύξαι, ὅπῃ τὰς ῥῖνας καταφέρονται· συνεχὴς γὴ ἡ ἕδρα ὦ πέρατι τοῦ ἀπολυσμένου, δι' ἧς ἀποπύεται τὰ περιττώματα. μόνη γὴ ἄρα ὅπῃ τῶν ὑαινῶν ἡ ποικίλη φύσις, τῆς οἰκείας τῆς περιττῆς μορίου τι τοῦτο ὑπενόησε περιττόν. ὃ δὲ μέχρι τινὸς κοῖλόν ἐστιν, εἰς ἀφορμὴν κυησιώντων μορίων· ἀποτυφλοῦται γὴ ὀπίσθεν ἡ κοιλότης. οὐ γὰρ εἰς γόνιμον δεδημιούργηται· ὀπίσθεν συμφανὲς ἡμῖν ὁμολογουμένως, ἀδαιτεῖας δεῖν τὰς ἀῤῥενομιξίας, καὶ τὰς ἀκάρπους σπορὰς, καὶ τὰς κατόπιν ὑβρεις, καὶ τὰς ἀσυμφυᾶς ἀνδρογύνους κοινωνίας· ἑπομένους τῇ φύσει αὐτῇ, ἀπαγορευούσῃ δηὼ τῆς τῶν μορίων καταχρήσεως, ὄχι εἰς ἀποδοχὴν σπέρματος, εἰς δὲ τὸ παρίεσθαι αὐτό, ὃ ἄῤῥεν ἀνδρώσασα. ὁ γὴ Ἱερεμίας, ὁπηνίκα αὖ φῇ, τοῦτ' ἔστι, δι' αὐτοῦ ὃ πνεῦμα· Σπήλαιον ὑαίνης γέγονεν ὁ οἶκός μου· τὸ ὂν τῶν νεκρῶν σῶμα μυσαττόμενος ἐφιεὶ, ἀλληγορεία σοφῇ τὴν εἰδωλολατρείαν ἀφανίζεσθαι ἔφη· ἀφ' ὧν γὰρ ὡς ἀληθῶς ἁγνὸν εἰδώλων τὸν τοῦ ζῶντος οἶκον εἶναι Θεοῦ· πάλιν ὁ Μωσῆς, καὶ τὸν λαγὼν ἐσθίειν ἀπαγορεύει· ὀχεύει γὰρ πᾶσιν τὸν ὥραν ὁ λαγώς· καὶ ὑπιβαίνει, συγκαθεδεισης τῆς θηλείας, κατόπιν ὑπιών· ἔστι γὰρ ὀπισθοβατικόν· κυεῖ δὲ ἐπὶ μῆνα, καὶ ὑπικυίσκεται· ὀχεύεται δὲ, καὶ τίκτει. τεκοῦσα δὲ, αὖθις ὀχεύεται ὑφ' ὃ αὐ τύχῃ λαγωός· ὁ γὰρ ἐνὶ ἔρκεϊ γάμος. καὶ συλλαμβάνει πάλιν, ἕλκι θηλαζομένῳ· ἴσχει γὰρ τὴν ὑστέραν διχόα· καὶ οὐχὶ ὃ κένωμα μόνον τῆς ὑστέρας ἐχούσην αὐτῇ γίνεται σωτηρίας ὁρμητήριον· ὃ γὰρ κενὸν πᾶν ὑπεύμει πληρώσεως. συμβαίνει δ' ὅτ' ἂν κυῶσι, θάτερον μέρος τῆς ὑστέρας κατέχεσθαι τῇ ὑπερμίᾳ, καὶ ὀργᾶν. ἀφ' οὗτο ὑπικυήσης γίνονται αὐλοῖς. ἀπὸ

χεσθαι τοίνυν σφοδρῶν τε ὀρέξεων, καὶ ἐπαλλήλων συνουσιῶν, καὶ τῆς πρὸς τὰς ἐγκύους ὁμιλίας, καὶ ἀλληλοβασίας, καὶ παιδοφθορίας, καὶ μοιχείας, καὶ λαγνείας, ἡ τοῦ αἰνίγματος τοῦδε ἀπαγόρευσις παρῄνεσεν. Ταύτῃ τοι ἀναφανδὸν, οὐ δι' αἰνιγμῶν ἔτι, ὁ αὐτὸς ἀπηγόρευσεν Μωσῆς, γυμνῇ τῇ κεφαλῇ· Οὐ πορνεύσεις· Οὐ μοιχεύσεις· Οὐ παιδοφθορήσεις, λέγων. Ὃ δὴ διάταγμα τοῦ λόγου, παντὶ διατηρητέον σθένει, καὶ οὐδὲν οὐδαμῶς παρανομητέον, οὐδὲ ἀκυρωτέον τὰς ἐντολάς. Ἐπιθυμίᾳ γὰρ κακῇ, ὄνομα ὕβρις· καὶ τὸν τῆς ἐπιθυμίας ἵππον, ὑβριστὴν ὁ Πλάτων προσεῖπεν, Ἵπποι θηλυμανεῖς ἐγενήθητέ μοι, ἀναγνοῦς. Τὴν δὲ ἐπὶ τῇ ὕβρει δίκην γνωριοῦσιν ἡμῖν οἱ εἰς τὰ Σόδομα παραγεγονότες ἄγγελοι. οὗτοι τοὺς πειρᾶν ἐθελήσαντας σφᾶς ἐπαισχῦναι, αὐτῇ πόλει κατέφλεξαν· δεῖγμα ἐναργὲς τοῦτο λαγνείας ἐπικάρπιον, τὸ πῦρ, ὑπογράφοντες· τὰ γὰρ τῶν παλαιῶν συμπτώματα, ὡς καὶ πρόσθεν εἴπομεν, εἰς τὴν ἡμετέραν ἀναγεγράφαται νουθεσίαν, ὡς μὴ τοῖς αὐτοῖς ἐνσχεθῆναι· φυλάξασθαι δὲ μὴ περιπεσεῖν τοῖς ἴσοις· χρὴ δὲ υἱοὺς μὲν ἡγεῖσθαι, τοὺς παῖδας· εἰς δὲ τὰς γυναῖκας τὰς ἀλλοτρίας, ὡς ἰδίας ἀφορᾶν θυγατέρας· κρατεῖν τε ἡδονῶν, γαστρός τε ἔτι καὶ τῶν ὑπὸ γαστέρα δεσπόζειν, ἀρχικώτατον. εἰ γὰρ οὐδὲ τὸν δάκτυλον ὡς ἔτυχε τἀλεύειν τῷ σοφῷ ὁ λόγος ἐπιτρέπει, ὡς ὁμολογοῦσιν οἱ Στωϊκοὶ, πῶς οὐχὶ πολὺ πλέον, τοῦ συνουσιαστικοῦ ἐπικρατητέον μορίου τοῖς σοφίαν διώκουσιν; Ταύτῃ μοι δοκεῖ καὶ ὠνομᾶσθαι αἰδοῖον, ὅτι χρὴ παντὸς μᾶλλον τούτῳ τοῦ σώματος τῷ μέρει χρῆσθαι μετὰ αἰδοῦς· ἡ γὰρ φύσις, ὥσπερ καὶ ταῖς τροφαῖς, οὕτω δὴ καὶ τοῖς κατὰ νόμον γάμοις, ὅσον οἰκεῖον καὶ χρήσιμον καὶ εὐπρεπὲς χρῆσθαι ἐπέτρεψεν ἡμῖν· ἐπέτρεψεν δὲ ὀρέγεσθαι παιδοποιίας. ὅσοι δὲ τὴν ὑπερβολὴν διώκουσι, πταίουσι περὶ τὸ κατὰ φύσιν· σφᾶς αὐτοὺς βλάπτοντεν, κατὰ τὰς παρανόμους συνουσίας. ἔχει γὰρ ὀρθῶς παντὸς μᾶλλον, μή ποτε κοινωνεῖν, καθάπερ θηλειῶν, πρὸς μίξιν ἀφροδισίων τοῖς νέοις. διὸ καὶ; Μὴ εἰς πέτρας τε καὶ λίθους σπείρειν, φησὶν ὁ ἐκ Μωσέως φιλόσοφος· ὅτι μήποτε φύσιν τὴν αὐτοῦ ῥίζοθεν λήψεται γόνιμον. πάνυ γοῦν ἐμφανέστατα διὰ Μωσέως ὁ Λόγος παρῄγγειλεν· Καὶ μετὰ ἄρρενος οὐ κοιμηθήσῃ κοίτην γυναικείαν· βδέλυγμα γὰρ ἐστι.

A vehementibus ergo appetitionibus, mutuísque congressionibus, & cum prægnãtibus fœminis cõiunctionibus, alterisq. initibus, puerorúmq. stupris, adulteriis, & libidine abstinere, huius nos ænigmatis adhortata est prohibitio. Idcirco aperte & non per ænigmata Moses adhuc nudo capite prohibuit, *Non fornicaberis: Non mœchaberis: Pueris stuprum nõ afferes*, inquiens. Rationis itaque præscriptum omni ratione obseruandum, neque quicquam contra leges vllo modo faciendum est, neque mandata sunt infirmanda. Malæ enim cupiditati nomen est, petulans iniuria, & equum cupiditatis petulantem ac insolẽtem vocauit Plato, cum legisset, *Facti estis mihi equi furentes in fœminas*. Libidinis autem supplicium notum nobis facient, illi qui Sodomam accesserũt Angeli. Ij eos qui probro illos afficere voluerunt, vna cum ipsa ciuitate combusserũt, euidenti hoc indicio, ignem, qui est fructus libidinis, describentes. quæ enim veteribus acciderunt, sicut ante diximus, ad nos admonendos scripta sunt, ne eisdem teneamur vitiis, & caueamus ne in pœnas similes incidamus. Oportet autem filios existimare, pueros; vxores autẽ alienas intueri tanquam proprias filias: voluptates quippe cõtinere, ventriq. & iis quæ sunt infra ventrem dominari, est maximi imperij. Si enim ne digitum quidem temerè mouere permittit sapienti ratio, vt cõfitentur Stoïci, quomodo nõ multò magis iis qui sapientiam persequuntur, in eam qua coitur particulã dominatus est obtinẽdus? Atque hac quidem de causa videtur esse nominatũ pudendum, quod hac corporis parte magis quã qualibet alia cũ pudore vtendum sit: natura enim sicut alimẽtis, ita etiam legitimis nuptiis, quantũ conuenit, confert & decet, nobis vti permisit: permisit autem appetere liberorũ procreationẽ. Quicũque autem quod modum excedit, persequuntur, labuntur in eo quod est secundum naturam, per congressus qui sunt præter leges, seipsos lædentes. Omnino enim recte habet supra omnia, nunquam cum adolescẽtibus, perinde ac cum fœminis, Veneris vti cõsuetudine. Et ideo non esse in petris & lapidibus seminandum, dicit qui à Mose factus est philosophus, quoniam nũquam actis radicibus genitalem sit semẽ naturam suscepturũ. Verbum itaque per Mosen apertissime præcepit: *Et cum masculo non dormies fœminino concubitu: est enim abominatio.*

Exod 20

Hier. 5. Ezech. 23. Genes. 19.

Leuit. 18.

Ibidem.

Accedit his, quod ab omni quoq; aruo fœminino esse abstinẽdum prę terquam à proprio, ex diuinis scripturis colligens præclarus Plato consuluit lege illinc accepta: Et vxori proximi tui non dabis concubitum seminis, vt polluaris apud ipsam. Irrita autem sunt & adulterina concubinarum semina. Ne semina, vbi non vis tibi nasci quod seminatum est. Neque vllam omnino tange mulierem, præterquam tuam ipsius vxorẽ, ex qua sola tibi licet carnis voluptates percipere ad suscipiendã legitimã successionẽ. Hæc enim rationi sola sunt legitima. Eis quidem certe qui diuini muneris, nẽpe opificij sunt participes, semen non est abjiciendum, neque iniuria afficiẽdum, neque tanquam si cornibus semen mandes seminandũ est. Hic ipse ergo Moses cũ ipsis qũoque prohibet vxoribus congredi, si forte eas detineant purgationes menstruæ Non enim purgamẽto corporis, id quod est maxime genitale seminis, & quod mox homo futurũ est, polluere est æquum: nec sordido materiæ profluuio, & quæ expurgantur inquinamentis inundare ac obruere. Semen autem generationis degenerat, ineptumq. redditur, si matricis sulcis priuetur. Neque vero vllum vnquam induxit veterũ Hebræorum coëuntem cum sua vxore prægnãte. Sola enim voluptas si quis ea etiam vtatur in coniugio, est præter leges, & iniusta, & à ratione aliena. Rursus autem Moses abducit viros à prægnantibus, quo vsque pepererint. Reuera enim matrix sub vesica quidem collocata, super intestinũ autem quod rectum appellatur posita, extẽdit collũ inter humeros in vesica: & os colli, in quod venit semẽ, impletum occluditur, rursusque inane redditur partu purgato: fructu autẽ depositο, deinde semen suscipit. Neq. vero nobis turpe est ad auditorum vtilitatem nominare partes in quibus fit fœtus cõceptio, quæ quidem Deum fabricari nõ puduit. Matrix itaque sitiens filiorum procreationem, semen suscipit, probrosumque & vituperandum negat coïtum, post sationem ore clauso omnino iam libinem excludens. Eius autem appetitiones, quæ prius in amicis versabantur cõplexibus, introconuersæ, in procreatione sobolis occupatæ, operantur vna cum opifice. Nefax est ergo operantem iam naturam adhuc molestia afficere, superflue ad petulantem prorumpendo libidinem. Petulans autem libido, & multa habet nomina, & est multiplex.

Leuit. 18

A ποὸς ὄ, καὶ ἀρόρης ἡλείας ἀπέχεσθαι πάσης, ὅτι μὴ τῆς ἰδίας, ὁ καλὸς ἐκ τῶν θείων αἰσχεγόνμος γεγραφὼν, συνεβούλευσε Πλάτων, ἐκῆθεν ὃ νόμιμον ἐκλαβών. Καὶ ποὸς τὸν γυναῖκα τὸ πλησίον σου μὴ δώσεις κοίτην σοῦ σπέρματος, τὸ ἐκμιαίνεσθαι ποὸς αὐτήν. ἄθεσε δὲ παλλακίδων σπέρματα, καὶ νήθα. Μὴ σπεῖρε δὲ μὴ βούλοιο ἂν σοι φύεσθαι ὃ σπερεῖς μηδὲ μιᾶ ἁπλῶς ἅπτου, πλὴν γαμετῆς, ὃ ποὸς πόσιν, τὴν ἐαυτοῦ γυναικός· ἐξ ἧς μόνης καρποὸς τὰς ἔρκους ἡδονὰς δίκαιον, εἰς ἔγγονας γνησίας. νόμιμα γὰ ταῦτα μόνα φησὶ λόγος· θείας γέ τοι μοίρας τῆς δημιουργικῆς μεταλαβόντας, σπέρμα δεῖ ἐκχεῖσθαι, οὐδὲ καθυβρίσθαι, οὐδὲ μιᾶ κεραστέα ἀναρτέον. Ὁ γοῦν αὐτὸς ἔφη Μωσῆς καὶ τὴν γαμετὴν αὐτῆς ἀπαγορεύει πλησιάζειν, ἕως τῆς ὑπομιμνίοις καθάρσεσιν ἐνεχομένην τύχωσιν. ὁ γὰ πω βέλτιον, τῶν ἀποκαθάρματι τοῦ σώματος ὃ γονιμώτατον τοῦ σπέρματος, ἢ μετ' ὀλίγον αὖθις ποτον, μολυνθῆναι· οὐδὲ μιᾶ ἀποκλύζειν ὕδατι ῥυπρῷ τὴν ὕλης ῥύσματι καὶ ἀποκαθάρματι· σπέρμα δὲ γονέσεως * βύσας, τὴν τῆς μήτρας ἀποστεγόμενον αὐλῶνα. * αἰφνὶ ἀφνῶ.

C κων. ὑδέ ἕνα τῶν παλαιῶν Ἑβραίων ἐγκύμονι τῇ αὐτοῦ γυναικὶ συνιόντα πρόηκαλη. φιλεῖ γὰ ἡδονὴ, κἂν ἐν γάμῳ θεραπευθῇ, θρασύνομός ἐστι, καὶ ἄδικος, καὶ ἄλογος. ἔμπαλιν δὲ ὁ Μωσῆς ἀπάγει τῶν ἐγκύων τοὺς ἄνδρας, ἄχρις αὖ ἀποκυήσωσιν· τῷ ὄντι γὰ ἡ ὑστέρα, ὑποκειμένη μὲν τῇ κύστει, ὑπικειμένη δὲ τοῦ ὀρθίου τοῦ καλουμένου ἄρχου, ἐκτείνει τὸν τράχηλον μεταξὺ τῶν ὤμων ἐν τῇ κύστει· καὶ ὃ στόμιον τοῦ τραχήλου, ᾧ πορεύεται ὃ σπέρμα, πεπληρωμένον, μέμυκεν· αὖθίς τε ἀποκενουμένη καθαιρομένη κυήσει· ἀποθεμένη δὲ τὸν καρπὸν, εἶτα ὑπιδέχεται τὸν σπόρον. Οὐκ αἰσχρὸν δὲ ἡμῖν, ἐπ' ὠφελείᾳ τῶν ἀκουόντων, τὰ κυρικὰ ὀνομάζειν ὀργανα, ὧν οὐκ ἐπησχύνθη τὴν δημιουργίαν ὁ Θεός. διέῤῥωσα τοίνυν ἡ ὑστέρα παιδοποιίας, πορεύεται πρὸς τὸν σπόρον· καὶ ὃ ὑπέχον τῆς συνουσίας ἄρτυται· μετὰ τὸν σπόρον ἀποκλείουσα τέλεον ἤδη τὸν ἀσελγαίνειν, μεμυκότι τῷ σώματι. αἱ δὲ ὀρέξεις αὐτῆς, αἱ πρὸς πρὸς τὰς φιλοσόργους συμπλοκὰς δεδομημέναι, ἀποστραφεῖσαι ἔνδον, πρὸς τὸν παιδοποιΐαν ἀσχολούμεναι, συνεργοῦσι τῷ δημιουργῷ. οὐ δὴ ἡμῖς ἐργαζομένῳ τὴν φύσιν ἤδη, ἐνοχλεῖν ἐπ. πρὸς ὑβρεῖν.

ὑβρεις

ὕβρεις ἢ πολυώνυμος καὶ πολυφδὴς, ἐπειδὴ
ἀκρασπῆ καὶ τοῦτο τὸ ἀπαξίας ὂν μέρος ὂν καὶ
τῆ ἀφροδίτῃ, λαγνεία κέκληται. ὂ λαγνικὸν,
καὶ δημῶδες, καὶ αἰσχρὸν ὂν περὶ τὰς ὀχείας, καὶ
καταφερὲς ἐμφαίνοντος τοῦ ὀνόματος. ἐξ ὧν αὐ-
ξηθέντων, ὂ πολυτρόπῳ πλῆθος ὑπερμε-
γαίνῃ, φιλοψία, φιλοινία, φιλογυνία, ἐξ δὴ καὶ
ἀκρασία, καὶ φιληδονία πᾶσα. ὧν τυραννεῖ ἐπι-
θυμία. μυρία γοῦν τούτοις αὔξει ἀδελφὰ παθή-
ματα, ἐξ ὧν ὂ ἀκόλαστον κορυφοῦται ἦθος. λέγει
δὲ ἡ γραφή· Ετοιμάζονται ἀκολάστοις μάστιγες,
καὶ μυρία ὤμοις ἀφρόνων. τὴν ἰσχὺν τοῦ ἀκολα-
σίας, καὶ τὸ ὕπνου ἀκαμονῶ, ὤμοις ἀφρό-
νων καλοῦσα. Διὸ τοῦτό τοι, Απόχυσον ἀπὸ
τῶν δούλων σου ἐλπίδας κενάς· ἐπιθυμίας,
φησὶν, ἀκαιρεπεῖς ἀπόστρεψον ἀπ' ἐμοῦ· κοι-
λίας ὄρεξις, καὶ συνουσιασμός, μὴ καταλα-
βέτωσάν με. πόρρωθεν οὖν ἀπωτέον καὶ τῆς
πολλῶν τῶν ὑπερβολῶν κακουργίας. οὐ γὰρ εἰς τὴν
Κρήτης Πήραν μόνον, ἀλλ' οὐδὲ εἰς τὴν ἡ-
μετέραν πόλιν εἰσπλεῖ, ὁ μοιχὸς ὠνόμασται,
οὐδὲ λίχνος πόρνος, πυγῇ ἀγαλλόμενος· οὐ
δολερὰ πόρνη· ἀλλ' οὐδὲ ἄλλό τι ζώου ἡ-
δονῆς ἀηδίου. πολλὴ οὖν ἡμῖν ἐγκρατεσπάρτω
περὶ ὅλον τὸν βίον ἀξιοφροσύνη. Καθόλου μὲν
οὖν ἢ γαμητέον, ἢ γάμου εἰς ὂ πρωτελὲς
καθαρτέον. ἔχεται γὰρ ζητήσεως· καὶ τοῦτο
ἐν τῷ περὶ ἐγκρατείας ἡμῖν δεδήλωται. εἰ δ'
αὖθ' τοῦτο, εἰ γαμητέον, ἐδέησε σκέψεως,
πῶς ἂν ὑπεκαπείη ἀνέδην, καθάπερ ἔφη,
ὅτῳ δὲ μὴ συνουσία ὡς ἀναγκαίῳ κεχρῆσθαι
ἑκάστοτε; ἔστι γοῦν συνιδεῖν ἐξ αὐτῆς, καθά-
περ ἡμόνας, τὰ νεῦρα διαφορούμενα, καὶ
περὶ τὴν ὑπόπασιν τὴν ὁμιλίας διαῤῥηγνύμενα.
Ναὶ μὴν καὶ ἀχλὺν περιπεδύνουσι τοῖς ἀ-
θλητικοῖς κόπῳ δὲ καὶ τοῖς πόνοις. Φασὶ τοῦτο
καὶ ὑπὸ τῶν ἀλόγων ζώων· καὶ ὑπὸ τῶν ἐν
ἀσκήσῃ σωμάτων· ὧν οἱ ἀπεχόμενοι, ἐν τοῖς
ἀγῶσι τῶν ἀντιπάλων περιγίνονται· τὰ δὲ,
ἀπάγεται τῆς ὀχείας περιελκόμενα, μονονουχὶ
συρόμενα, ἰσχύος ἀπάσης καὶ ὀργύσεως τέλεον
κεκενωμένα. μικρὰν ὑπολῆψιν τοῦ συνου-
σίαν ὁ Αβδηρίτης ἔλεγε Σοφιστὴς· νόσον αἰτίατον
ἡγούμενος. ἢ γὰρ ὑγιὴ καὶ σκλύσης περιέπονται,
τῷ μεγέθῃ τῆς ἀποισίας αὐαπιθέμεναι; ἄνθρω-
πος γὰρ ἐξ ἀνθρώπου ἐκφύεταί τε, καὶ ἀπο-
σπᾶται. ὁρᾷ τὸ μέγεθος τῆς βλάβης· ὅλος ἄν-
θρωπος ἀποσπᾶται καὶ συνουσίας ἀποισίαν.

A Postquam autem ad hãc veneream con-
uersa fuerit intẽperãtiam, Græce ἀσέλγεια,
id est, lasciuia, dicitur, quo nomine si-
gnificatur libidinosa, publica, & inces-
ta in coïtum propensio: quæ cum aucta
fuerit, magna simul morborum cõuenit
multitudo, obsoniorum desiderium, vi-
nolentia & amor in mulieres; luxus quo-
que, & simul vniuersarum voluptatum
studiũ: in quæ omnia tyrannidẽ obtinet
cupiditas. His autem cognatæ innume-
rabiles augentur affectiones, ex quibus
mores intemperantes ad summum pro-
uehuntur. Dicit autem scriptura: *Paran-* Prou. 3.
tur intemperantibus flagella, & supplicia
B *humeris insipientum*: vim intemperantiæ,
constantémque tolerãtiam, vocans hu-
meros insipientum. Quocirca, *Amoue à* Eccles.
seruis tuis spes inanes, & indecoras, inquit, 23.
cupiditates auerte à me. Ventris appetitio &
coitus ne me apprehendãt. Longe ergo sunt
arcenda plurima insidiatorũ maleficia:
non ad solam enim Cratetis Peram, sed
etiam ad nostrã ciuitatem non nauigat
stultus parasitus, nec scortator libidino-
sus qui posteriori delectatur parte: non
meretrix, nec vlla eiusmodi alia volup-
tatis bellua. Multa ergo nobis per totam
vitam seminetur, quæ bona sit & hone-
sta, occupatio. In summa ergo, vel iungi
C matrimonio, vel omnino à matrimonio
purum & mũdum esse oportet: in quæ-
stione enim id versatur, & hoc à nobis
declaratum est in libro de continentia.
Quòd si hoc ipsum, An ducẽda sit vxor,
veniat in considerationem: quomodo li-
bere permittetur, quemadmodum nutri-
mento, ita etiam coitu semper vti, tan-
quã necessario? Ex eo ergo videri pos-
sunt nerui tanquã stamina distrahi, & in
vehemẽti congressus intensione distũpi.
Iam vero effundit etiam caliginem sen-
sibus, robur quoque interrumpit. Patet
D hoc & in animantibus rationis experti-
bus, & in iisquæ in excercitatione versã-
tur corporibus: quorũ hi quidem qui ab-
stinent, in certaminibus superant aduer-
sarios: illa vero à coitu abducuntur, atq;
adeo vix circumaguntur & trahũtur, om-
nibus viribus & omni animi impetu tã-
dem quasi eneruata. Paruam epilepsiam
dicebat coitũ Sophista Abderites, mor-
bum immedicabilẽ existimãs. An non
enim consequuntur resolutiones, quæ
exinanitionis eiusque quod abscedit
magnitudini ascribuntur? homo enim
ex homine enascitur & euellitur. Vide
damni magnitudinem: totus homo
per exinanitionem coitus abstrahitur.

Genes. 1. Dicit enim: *Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro ex carne mea.* Homo ergo rãtum exinanitur semine, quãtus videtur corpore. Est enim generationis initium id quod recedit: quinetiam conturbat ebullitio materiæ, & compagem corporis labefactat & commouet. Lepide ergo ille, qui interroganti, quomodo adhuc rebus vteretur venereis, respondens: Bona verba, quæso: ego vero lubentissime isthinc, tanquam ab agresti & insano domino profugi. Cæterum introducatur quidem & admittatur matrimonium: vult enim Dominus humanum genus repleri: sed non dicit, Estote libidinosi: nec vos tanquam ad coïtum natos voluit dedere voluptati. Pudore autem nos afficiat pædagogus clamans per Ezechielem: *Circuncidamini fornicationem vestram.* Aliquod tempus ad seminandum opportunum habent quoque rationis expertia animantia. Non coire autem ad liberorum procreationem, est facere iniuriam naturę, qua quidem oportet magistra, quas prudẽter introducit temporis commoditates, diligẽter obseruare, senectutem inquam, & puerilem ætatem. His enim nondum concessit: illos autem non vult amplius vxores ducere. Sed nõ vult homines semper dare operã matrimonio. Matrimonium autem est filiorum procreationis appetitio, non nullo ac incerto ordine seminis excretio, quæ est & præter leges, & à ratione aliena. Secundum naturam autem nobis vita vniuersa processerit, si & ab initio cupiditates contineamus, & hominum genus, quod ex diuina prouidentia nascitur, improbis & malitiosis non tollamus artibus: eæ enim sub prætextu fornicationis, vtentes medicamentis quæ omnino ad exitum attrahunt, simul cum fœtu omnem humanitatem consumunt. Cæterum quibus vxores ducere concessum est, iis pædagogo opus fuerit, vt non interdiu mystica naturæ celebrentur orgia, nec ex Ecclesia, verbi gratia, aut aut ex foro mane rediens, galli more coeat, quando orationis, & lectionis, & efficacium quæ interdiu fiunt operum tempus est. Vespere autem oportet post conuiuium quiescere, & post gratiarum actionem quæ fit Deo pro bonis quæ percepimus. Non semper autem concedit tempus natura, vt peragatur congressus matrimonij: est enim eo desiderabilior coniunctio quo diuturnior, neque vero noctu, tanquam in tenebris, immodeste sese ac intemperanter gerere oportet,

Sophocles.

Ezech. 43.

Osee 2.

A φησὶ γάρ, Τοῦτο νυῦ ὀστοῦν, ἐκ τῶν ὀστέων μου· καὶ σὰρξ, ἐκ τῆς σαρκός μου. Τοσοῦτον ἄρα ὁ ἀνδρόπους κενοῦται τῷ σπέρματι, ὅσος ὀφᾶται τῷ σώματι· ἀρχὴ γὰρ γενέσεως τὸ ἀπαλλαττόμενον· ἀλλὰ καὶ τῆς ὕλης ὁ βασμὸς ἐκταράττει, καὶ συγχρούει τὴν ἁρμονίαν τοῦ σώματος. ἀρτίως οὖν μάλα ἐκεῖνος, ὁ τοῖς τὸν ἐρέμνων, πῶς ἔχει τοῖς τὰ ἀφροδίσια, ΕΥφήμει, φήσας, ἀνόητε· ἀσμενέστατα μὴν τοι αὖτὰ ἀπέφυγον, ὡσεὶ λυττῶντα καὶ ἄγριον δεσπότην. Ἀλλ' ἐξηκρίωται δὴ ὁ γάμος, καὶ ἐκπατεπάζω· πληθύνεσθαι γὰρ ὁ Κύριος βούλεται τὴν ἀνθρωπότητα. Ἀλλ' ὅτι Ασελγαίνετε λέγει· οὐδὲ σφᾶς αὖθις, καθάπερ εἰς ὄχλον γεγενότας, ἐκδίδοσθαι ἡδοναῖς ἠθέλησεν. δυσωπείτω ὑμᾶς ὁ παιδαγωγὸς δι' Εζεκιὴλ βοῶν· Πεπεισμένεσθε τὴν πορνείαν ὑμῶν· ἐγὼ γυναῖκα ἔλαβον εἰς οἶκόν μου καὶ τὰ ἄλογα τῶν ζώων. Ὃ δὲ μὴ εἰς παίδων γονὴν σπείρεσθαι, ἀνυβρίζειν ἐστὶ τῇ Φύσει· ἣν χρὴ διδάσκαλον ὑπογραφομένους, τὰς ὥρας τῆς καθ' ὑπηρεσίαν παιδαγωγίας· ὁ γὰρ λέγω, καὶ τὴν παιδικὴν ἡλικίαν προφαίνουσαν. Τοῖς μὲν γὰρ οὐδέπω σπερεχώρησεν· τοῖς δ', οὐκ ἔτι βούλεται γαμεῖν· πλὴν ἅπαξ ποτὲ γαμεῖν. γάμος δέ, ἡ παιδοποιίας ὄρεξις· οὐχ ἡ τοῦ σπέρματος ἄπακτος ἔκκρισις, ἡ παράνομος, καὶ ἡ παράλογος. κατὰ Φύσιν δ' ἂν ἡμῖν χωρεῖν ὁ βίος ἅπας, κρατοῦσι τῶν ὑπερθυμιῶν αὐτῶν, μὴ κτείνουσί τε ὃ ἐκ προνοίας θείας Φυόμενον τῶν ἀνθρώπων γένος κακοτέχνοις μηχαναῖς· αὖται γὰρ πορνείας ὑπακαλύμματι, τοῖς ἐς πρωτελῆ καλασσῶσι φθορὰν, φθορίοις συγχρώμεναι φαρμάκοις, ἐξαναλίσκουσιν ἅμα τῷ ἐμβρύῳ τὴν φιλανθρωπίαν. Ἀλλ' οἷς γε συγχωρεῖται γῆμαι, τούτοις ἐδέησεν παιδαγωγοῦ, ὡς μὴ μεθ' ἡμέραν τὰ μυστικὰ τῆς Φύσεως ἐκτελεῖσθαι ὄργια. μηδὲ ἐξ Εκκλησίας, φέρε, ἢ ἀγορᾶς ἥκοντα ἑωθινὸν, ἀλεκτρυόνος ἐχέτω δίκην· ὑπηνίκα δύχης καὶ διαγνώσεως, καὶ τῶν μεθ' ἡμέραν ἐργῶν ἔργων ὁ καιρός. ἑσπέρας δὲ διαπαύσασθαι καθήκει μετὰ τὴν ἑστίασιν, καὶ μετὰ τὴν ὑπὲρ τῆς ἀπολαύσεως εὐχαριστίαν. Οὐκ ἀεὶ δὲ καιρὸν ἐνδίδωσιν ἡ Φύσις τὴν ἔντευξιν τοῦ γάμου τελεσθῆναι. ἡ γὰρ ποθεινοτέρα ἡ χρησιμωτέρα συμπλοκή. οὐ μὴν ὑδὲ ὡς ἐν σκότῳ νύκτωρ ἀκολασταινέτεον,

ἀλλ' ἐγκαθηρκτέον τῇ ψυχῇ τὸ αἰδήμον, οἱονεὶ φῶς τοῦ λογισμοῦ. οὐδὲν γὰρ τῆς ἰσουργούσης Πηνελόπης διοίσομεν· μὴ ἡμέραν μὲν, τὰ σωφρονιστὰς ἐξυφαίνοντες δόγματα· νυκτὸς δὲ, ἀναλύοντες, ἐπὴν εἰς κοίτην ἔλθωμεν· εἰ γὰρ σεμνότητα ἀσκητέον, ὡσαύτως οὖν πολὺ πλέον τῇ γυναικὶ τῇ ἑαυτοῦ τὴν σεμνότητα ἐπιδεικτέον, τοὺς ἀκηράτους συμπλοκὰς ἀδιαιτούμενον· καὶ ἡ τοῖς τοὺς πλησίον ἀγνείας ἡ ἐλέγχους πίστις οἴκοθεν ἀδιαινέσθω. οὐ γάρ ἐστιν οὐκ ἔτι σεμνὸν πρὸς ἐκείνην νομισθῆναι, πρὸς ἣν ὃ σεμνὸν οὐκ ἐμμαρτυρεῖν δείκνυται ἐν αὐτῇ ἐκείναις ταῖς ὀξείαις ἡδοναῖς. βύνοια δὲ, ὀλιγοθήρας εἰς σωφροσύνην ἔχειν ὁμολογοῦσα, ὀλίγον αὐτῇ, καὶ συζυγείσῃ τῷ σώματι· ἔαδ' ὅτε ἂν καὶ συζυγείσῃ, μὴ δυνηθείσης τῆς ἐπιθυμίας, ὁπότ' ἂν τὸν γαμήλιον σωφροσύνῳ ἐταιρικὴ καθυβρίσωσιν ἡδοναί· τηκεσθαι γὰρ αἱ τῶν ἐρώντων καρδίαι, καὶ σβέννυται μετάμοιρα τὰ φίλτρα· τρέπεται δὲ πολλάκις τὸ φιλεῖν εἰς τὸ μισεῖν· ὁπότ' ἀν αἰσθῶνται τῆς καταγνώσεως ὁ κόρος. ῥημάτων δὲ ἀκολάστων, καὶ σχημάτων ἀσχημόνων ἐταιρικῶν, φιλημάτων τε ὀνόματα πορνικὰ, καὶ τοιούτων λύχνων λαγνευμάτων, οὐδὲ μνημονευτέον· τοῦ μακαρίου παιδεύοντος Ἀποστόλου, ἀφαρπάζοντος λέγοντι· Πορνεία δὲ καὶ ἀκαθαρσία πᾶσα, ἢ πλεονεξία, μηδὲ ὀνομαζέσθω ἐν ὑμῖν, καθὼς πρέπει ἁγίοις. ὃ γοῦν τις εἰρηκέναι φαίνεται· Σωφροσύνα ὠνησε μὲν, οὐδένα· ἀγαπητὸν δὲ, εἰ μὴ ἔβλαψεν. ἢ μὲν γὰρ κατὰ νόμον, σφαλερὰ, εἰ μὴ ὅσον αὐτῆς ὑπὲρ παιδοποιΐας· ἡ δὲ τῆς παρανόμου ἡ γραφὴ λέγει· Γυνὴ μοιχὰς, ἴσον σιάλῳ λογισθήσεται· ὑπόνομος δὲ, πύργος θανάτου τοῖς χεομένοις. κἀκεῖνο ἡ συὶ ὃ ἐταιρικὴν ἀπείκασε πάθος· θάνατον δὲ ζητούμενον εὗρηκε, τὴν μοιχείαν ὑπὲρ πόρνης τεθυμένην· οἶκον δὲ καὶ πόλιν, ἐν ᾗ ἀσελγαίνουσιν. Ναὶ μὴν καὶ ἡ παρ' ὑμῖν ποιητικὴ, ὀνειδίζουσά πως, γράφει.

Μοιχεία πάντα τε καὶ ἀνδρῶν μίξις ἄθεσμος,
Θηλυγλυὴς ἄδικός τε, κακὴ πόλει πάντ' ἀκάθαρτε.

ἔμπαλιν δὲ, ἀγαθοὺς τοὺς σώφρονας,

Οὔτε ἐπ' ἀγορίᾳ κοίτην πόθον αἰζηοῦ ἔχοντας·
Οὐδὲ ἀπ' ἄρρενος ὕβριν, ἀπειθέα τε φυγρόν τε,

sed verecundia, tanquam lux rationis, in animo est includenda. Nihil enim à Penelope telam texente differemus, si interdiu quidem texamus dogmata tẽperantiæ, noctu autem ea resoluamus, cum in cubile venerimus. Si enim honestatẽ exercere oportet, multo magis tuæ vxori honestas est ostẽdenda, inhonestas vitã do coniũctiones: & quod caste cum proximis versetis, fide dignum è domo adsit testimonium. Non enim potest aliquid honestum ab ea existimari, apud quam honestas in acribus illis non probatur certo quasi testimonio voluptatibus. Benevolẽtia autẽ, quæ fatetur se præcipitẽ ferri ad congressionẽ, exiguo tẽpore floret, & cum corpore consenescit, nonnunquam autem etiam præsenescit, flaccescẽte iam & marcescẽte libidine, quãdo matrimonialem moderationem ac temperantiam meretricię vitiauerint libidines. Amantium enim corda sunt volucria, amorísq; irritamẽta extingũtur sæpe pœnitẽtia: amórq; sæpe vertitur in odium, quãdo reprehensionem senserit satietas. Impurorum verò verborum, & turpium figurarum, meretriciorumq; osculorum, & huiusmodi lasciuiarum nomina, ne sunt quidem memoria tenenda, beatum sequentibus Apostolum, qui aperte dicit: *Fornicatio autẽ, & omnis immunditia, vel plura habendi cupiditas, ne nominetur quidem in vobis, sicut decet sanctis.* Ephes. 5. Recte ergo videtur dixisse quispiam: Nulli quidem profuit coïtus, recte autem cum eo agitur quem non læserit. Nam & qui legitimus, est periculosus, nisi quatenus in liberorum procreatione versatur. De eo autem qui est præter leges, dicit Scriptura: *Mulier meretrix apro similis reputabitur.* Eccles. 25. Quæ autem viro subiecta est, turris est mortis iis qui ea vtuntur. Capro vel apro meretriciam comparauit affectionem. Mortem autem dixit quæsitam, adulterium quod committitur in meretrice quæ custoditur. Domum autem & vrbem, in qua suam exercent intemperantiam. Quinetiam quæ est apud vos Poëtica, quodammodo ea exprobrans, scribit:

Tecum & adulterium est, tecum coïtusque nefandus
Fœdus, fœmineusque, vrbs pessima, plane impura.

Rursus autem pudicos & continentes admiratur.

Quos desiderium tenuit nec turpe cubilis
Alterius, nec terra inuisaq; stupra tulerũt
Vlla vnquam moribus.

Quandoquidem multi hæc ſua peccata, voluptates eſſe tantum quæ ſunt præter naturam exiſtimant: qui autem ſunt his paulo meliores, eſſe hæc quidem peccata agnoſcunt, vincuntur autem à voluptatibus, & ſunt eis tenebræ vitiorum integumentum: ſuum enim adulterio violat matrimonium, qui id habet pro meretrice, & non audit pædagogum
Eccleſ. 23. clamantem: *Homo qui aſcendit ſuper lectũ ſuum: qui dicit in animo, quis me videt? Circa me ſunt tenebræ, & parietes ſunt tegumenta mea, & nemo aſpicit peccata mea. Quid vereor ne meminerit Altiſſimus?* Is quidem eſt miſerrimus, qui ſolos veretur hominum oculos, exiſtimat autem fore vt Deum lateat: neſcit enim, Scriptura
Ibidem. dicit, *Oculi Domini altiſſimi, quãto ſint ſole ſplendidiores. Qui reſpiciunt omnes vias hominum, & partes occultas intelligũt,* Itidem rurſus pædagogus eis minatur per Eſaiam, dicens: *Væ iis qui in occulto*
Cap. 29. *conſilium capiunt, & dicunt, quis nos videt?* Senſilem enim lucem latebit fortaſſe quiſpiam, ſed intelligibilem minimè latere poteſt. An vt ait Heraclitus, id quod nunquam occidit, poſſit latêre quiſpiam? Tenebras ergo minimè obtegamus, lux enim in nobis habitat: *Et*
Ioan. 1. *tenebræ*, inquit, *ipſum non comprehẽdunt.* Ipſa autem noctem illuſtrat honeſta ac pudica cogitatio. Bonorum autem virorum cogitationes, lucernas quæ dormire non poſſunt, appellauit Scriptura. Quamquam ipſum te dare operam vt ea lateant quæ facis, peccare eſt citra vllam controueſiam. Quicunque autem peccat, ſtatim quoque facit iniuriam, non tam proximo, ſi mœchetur, quàm ſibiipſi, quòd mœchatus fuerit: quin & ſeipſum omnino reddit deteriorem ſuæque famæ detrahit. Qui enim peccat, quatenus peccat, ipſe eſt ſeipſo deterior, & ignominioſior: omnino autem iam ei vtique adeſt intemperantia, vt qui vincatur à turpi voluptate. Quamobrem qui fornicatur, Deo eſt omnino mortuus & à ratione tanquam à ſpiritu vt cadauer relictus eſt. Quod enim ſanctum eſt, vt eſt conſentaneum, pollui auerſatur. Puro autem purum ſemper fas eſt tangere. Ne ſimul ac exuitur tunica, pudorem quoque exuamus: nam iuſto temperantiam nunquam fas eſt exuere. Ecce enim hoc corruptibile induit incorruptionem, quando cupiditas inſatiabilis, quæ fluxu quodam fertur in libidinem,

Ορμφμένους· ὅτι μὲν δὴ φύσιν ταύτας ἡγοῦνται οἱ πολλοὶ τρυφάς, τὰς ἑαυτῶν ἁμαρτίας. οἱ δὲ τούτων ὑπερέχοντες, γνωρίζουσι μὲν ὅσας αὐτὰς ἁμαρτίας, ἡττῶνται δὲ τῶν ἡδονῶν. καὶ ὁ σκότος αὐτοῖς ἐστι τὸ τῶν παθῶν μοιχεύει γὰρ τὸν ἑαυτοῦ γάμον ὁ ἑταιριζόμενος αὐτὸν, καὶ οὐκ ἀκούει τοῦ παιδαγωγοῦ βοῶντος, Ὁ ἀναβαίνων ὑπὲρ τὴν κλίνης αὐτοῦ· ὁ λέγων ἐν τῇ ψυχῇ, Τίς με ὁρᾷ; σκότος κύκλῳ μου, καὶ οἱ τοῖχοι σκέπη μου· καὶ οὐδεὶς βλέπει τὰς ἁμαρτίας μου. Τί βλασφημῶμεν μὴ μνησθήσεται ὁ ὕψιστος; Ταλάντατος μὲν ἐστὶ· ὀφθαλμοὺς ἀνθρώπων δεδιὼς μόνους, λήθην δὲ τὸν Θεὸν ὑπονοῶν. ὃ γὰρ γινώσκει, φησὶν ἡ γραφὴ, Οτι ὀφθαλμοὶ Κυρίου ὑψίστου μυριοπλασίως ἡλίου φωτεινότεροί εἰσιν· οἳ ὑπερβλέπουσι πάσας ὁδοὺς ἀνθρώπων, καὶ κατανοοῦσιν εἰς ἀπόκρυφα μέρη. Ταύτῃ τε πάλιν ὁ παιδαγωγὸς αὐτοῖς ἀπειλεῖ, διὰ Ἡσαΐου λέγων· Οὐαὶ οἱ ἐν κρυφῇ βυλὴν ποιοῦντες, καὶ ἐροῦσι· Τίς ἡμᾶς ὁρᾷ; Λήσεται μὲν γὰρ ἴσως ὅ αἰσθητὸν φῶς τις· ὃ δ' ἐν νοητὸν, ἀδυνατόν ἐστιν· ἢ, ὡς φησιν Ηράκλειτος, Τὸ μὴ δυῦσόν ποτε, πῶς ἄν τις λάθοι; μηδαμῶς τοίνυν ὑπικαλυπτώμεθα τὸ σκότος· τὸ γὰρ φῶς ἔνοικον ἡμῖν· καὶ ἡ σκοτία, φησὶν, αὐτὸ δὲ καταλαμβάνει· καταυγάζεται δ' αὐτὴ ἡ νὺξ τῷ σώφρονι λογισμῷ. λογισμοὺς δὲ ἀνδρῶν ἀγαθῶν, οὓς ἀκοιμήτους λύχνους ὠνόμασεν ἡ γραφή· καί τοι τό γε πειρᾶσθαι λανθάνειν ἐφ' οἷς πράττῃ τις, ὁμολογουμένως ἁμαρτάνειν ἐστίν· πᾶς γὰρ ὃς ἁμαρτάνει, καὶ ἀδικεῖ αὐτούς, οὐχ οὕτως τὸν πέλας ὡς μοιχεύει, ὡς ἑαυτὸν, ὅτι μεμοίχευκεν, ἀλλὰ πρώτως αὐτὸν χείρονα ἀποφαίνει καὶ ἀτιμότερον. ὁ γὰρ ἁμαρτάνων, πρὸ ὅσου ἁμαρτάνει, χείρων καὶ ἀτιμότερος αὐτὸς αὑτοῦ· πρώτως δὲ ἤδη που καὶ ἀκολασία πρόσεστι τῇ ἡττωμένῳ αἰσχρᾶς ἡδονῆς. διὸ καὶ πρώτως ὁ πορνεύων ἀπέθανεν Θεῷ, καὶ καταλέλειπται ἀπὸ τοῦ λόγου, καθάπερ ὑπὸ τοῦ πνεύματος νεκρός· βδελύττεται γὰρ τὸ ἅγιον μολύνεσθαι, ὥσπερ οὖν εἰκός. ἀεὶ δὲ καθαρῷ καθαρὸν θέμις ἅπτεσθαι. μὴ δὴ ἅμα χιτῶνι ἀποδυσώμεθα, ἀποδυσώμεθα καὶ τὴν αἰδῶ ποτε· ἐπεὶ οὐδέ ποτε τῷ δικαίῳ σωφροσύνῃ ἀποδύσασθαι θέμις· ἰδοὺ γὰρ τὸ φθαρτὸν τοῦτο ἐπενδύεται ἀφθαρσίαν, ὀπτηνία δὲ τὸ ἀπόρρητον τῆς ἐπιθυμίας, τὸ εἰς ἀσέλγειαν ῥέον,

ἐγκρατείᾳ παιδαγωγούμενον, ἀνέφικτον γλυ- A
κύμνον τ φθορᾶς, ἀϊδίῳ σωφροσύνῃ παραχω-
ρήσοντα τὸν ἄνθρωπον· ἐν γὰρ τῷ αἰῶνι τούτῳ γα-
μοῦσι τε γαμίσκονται· κατεργησάμενοι γὰρ τὰ τ
σαρκὸς ἔργα, αὐτῇ καθαρᾷ τῇ σαρκὶ ἐπενδυσά-
μενοι τ ἀφθαρσίαν, ὃ πρὸς μέσον τ ἀγγέ-
λων διώκομεν. Τοιοῦτον τοι καὶ Πλάτων ἐν Φι-
λήβῳ, ὁ τῆς βαρβάρου μαθητὴς φιλοσοφίας,
ἀθέους κέκληκε μυστικῶς, τοὺς τ Θεὸν τ ἔνοι-
κον αὐτοῖς, τὸν λόγον, διαφθείροντας καὶ μιαίνον-
τας, ὅ ὅσον ἐφ' ἑαυτοῖς, ἐν τῇ τῶν παθῶν οἰ-
κειώσει. Οὐκ ἄρα ποτὲ ἀνιτῶς βιωτέον, ἀγια- B
ζομένους Θεῷ· οὐδὲ μὴν, ὡς φησιν ὁ Παῦ-
λος, Οὐ χρὴ πόρνης ποιῆν μέλη, τὰ δ Χριστοῦ
μέλη· οὐδὲ μὴν νεῶν τῶν παθῶν τῶν αἰσχρῶν, τὸν
νεὼν τοῦ Θεοῦ ποιητέον. μέμνησθε γὰρ τεσ-
σαρας καὶ εἴκοσι χιλιάδας διὰ πορνείαν ἀπωσ-
μένας· τὰ δὲ παθήματα τῶν πορνευσάντων, ὡς
ἤδη μοι λέλεκται, τύποι παιδαγωγοῦντες
ἡμᾶς τὰς ἐπιθυμίας εἰσίν. ἡμῖν δὲ ὁ παιδαγω-
γὸς παραινῶ φέρεται· Ὀπίσω τ ἐπιθυμιῶν
σου μὴ πορεύου· καὶ ἀπὸ τῶν ὀρέξεων σου κώλυε·
οἶνος γὰρ καὶ γυναῖκες, ἀποστήσουσι σοφοὺς· καὶ
ὁ κολλώμενος πόρναις, ἀσελγέστερος ἀναβήσε-
ται. σῆψις καὶ σκώληξ κληρονομήσουσιν αὐτὸν, C
καὶ ἐξαρθήσεται ἐν παραδείγματισμῷ μείζονι·
καὶ πάλιν· ὁ γὰρ ἀποκάμνων ὀφθαλμῶν. Ὁ δὲ αὐτο-
φθαλμῶν ἡδονῇ, στεφανοῖ τ ζωὴν αὐτοῦ. ἀκούω
ἀφροδισίων ἡμᾶς δίκαιον. οὐδὲ μὴν κεχηνέ-
ναι φασὶ τὰς ἐπιθυμίας, ἀλλ' οὐδὲ ἐκπαγήνε-
σθαι φασὶ τὰς ἀλόγους ὀρέξεις, οὐδὲ ἐπιθυμεῖν
μολύνεσθαι· σπείρειν μόνον ἐπιτέταπται ὁ γή-
μαντι, ὡς γεωργῷ ἐπιτηδείῳδε, ὀπηνίκα ὁ καιρὸς
δέχεται τ σπόρον. πρὸς δὴ τ δηλονότι ἀκρα-
σίαν ἄριστον μὲν ὁ λόγος φάρμακον· βοηθεῖ δὲ καὶ ἡ
ἔνδεια τ κόρου, δι' ὃ φλεγμαίνουσαι αἱ ἐπιθυμίαι D
σπείρεσθαι φασὶ τὰς ἡδονάς. ἀκούω δὲ ἐσθῆτος αὖ-
θις ποιητέον πολυτελοῦς, καθάπερ δὲ ὄψης ποι-
κίλης. αὐτὸς γοῦν ὁ Κύριος, διαιρῶν τὰς ἐπιτη-
δείας, εἰς τε ψυχὴν καὶ σῶμα, καὶ τείνων τὰ ἐκ-
τός· Μὴ μέριμνᾶτε, λέγων, τῇ ψυ-
χῇ ὑμῶν, τί φάγητε· μηδὲ τῷ σώματι ὑμῶν, τί
ἐνδύσησθε· ἡ γὰρ ψυχὴ, πλεῖόν ἐστι τ τροφῆς· καὶ
τὸ σῶμα, τοῦ ἐνδύματος. Καὶ τ διδασκαλίας
ἐναργὲς ἐπίδειγμα ἐπιφέρει· Κατανοήσατε
τοὺς κόρακας, ὅτι οὐ σπείρουσιν, οὐδὲ θερίζουσιν·

castigata à continentia, & à corruptionis amore aliena, æternæ temperantiæ hominem tradiderit. *In hoc enim sæculo uxores ducunt, & nubunt: abolitis autem carnis operibus, ipsa pura carne induti incorruptionem, id quod Angelis proportione respondet, persequimur.* Hac ratione Plato quoque in Philebo, qui fuerat barbaræ disciplinæ philosophiæ, impios & à Deo alienos eos mysticè vocauit, qui Deum in ipsis habitantem, nempe rationem, corrumpunt, & quantum in se est, vitiorum suorum coniunctione polluunt. Non est ergo iis vnquam mortaliter viuendum qui Deo sanctificantur. *Neque,* vt dicit Paulus, *membra Christi facienda sunt membra meretricis: nec Dei templum, faciendum est templum turpium affectionum.* Recordemini quatuor & viginti millia fuisse propter fornicationem extrusa. Ea autem quæ euenerunt iis qui fornicati sunt, vt iam à me dictum est, sunt figuræ quæ nostras libidines corrigunt. Porrò autem Pædagogus monet apertissimè: *Post tua desideria ne ambules, & arcearis à tuis appetitionibus. Vinum enim & mulieres faciunt sapientes deficere: & qui adhæret meretricibus, euadet audacior. Putredo & vermis erunt eius hæredes, & efferetur in maiori ludibrio.* Et rursus, non cessat enim iuuare: *Qui autem voluptatem aduersis oculis intuetur, coronat vitam suam.* Non est ergo iustum vinci à rebus venereis, nec libidinibus stolidè inhiare, nec à ratione alienis appetitionibus moueri, nec desiderare pollui. Ei autem soli qui vxorem duxit, vt qui tunc sit agricola, serere permissum est, quando tempus sementem admittit. Aduersus aliam autem intemperantiam, optimum quidem est medicamentum, ratio. Fert etiam auxilium penuria satietatis, per quam accensæ libidines, prosiliunt ad voluptates. Ergo nec somptuosa vestis est assumenda, sicut nec cibus varius. Ipse certè Dominus in animum, & corpus, & tertio loco in ea quæ externa sunt præcepta diuidens, propter corpus quidem externa comparare consulit: corpus autem administrat per animam, animã autem erudit: *Ne solliciti sitis animæ vestræ,* inquiẽs, *quid comedatis, neque corpori vestro quid induamini; anima enim plus est quàm cibus, & corpus quàm vestimentum.* Et subiungit apertum doctrinæ indicium: *Considerate cornos qui neque seminant, neque metunt,*

Matt 22 Luc 10.
1. Cor. 6.
Num. 25.
1. Cor 16 Eccle. 18 19.
Ibidem. Luc. 12.
Galat. 5.
Matth. 6

quibus non est penus, nec horreum, & Deus nutrit ipsos. Non vos præstatis volucribus? Et hæc quidem de nutrimento. Similiter autem de veste quoque præcipit, quæ rerum externarum tertium locum obtinet: *Considerate*, inquiens, *lilia quomodo neque nent, neque texunt. Dico autem vobis, quod neque Solomon induebatur vt vnum ex his.* De diuitiis autem valde se iactabat rex Solomon. Quid est itaq; floribus pulchrius & floridius? Quid est autem liliis vel rosis delectabilius? Si autem fœnum quod hodie est in agro, & cras & in clibanum mittitur, Deus sic vestit, quanto vos magis, modicę fidei? Et vos ne quærite, quid comedatis, aut quid bibatis. Hîc, hæc particula, Quid, cibi varietatem expulit. Id enim significatur ex Scriptura, *Ne solliciti sitis, quænam comedatis, aut quænam bibatis*, De his enim esse solicitum, nimiam plura habendi cupiditatem, & delitias arguit. Sed si commedere per se solum cogitetur, est argumentum necessitatis, & defectus repletio, vt diximus. Quod est autem amplius, est ex superfluo, Quod est autem ex superfluo, esse à diabolo declarauit Scriptura. Sensum autem planum facit quæ sequitur dictio. Cùm enim dixisset: *Ne quærite quid comedatis & quid libatis*, subiunxit: *Et ne sublimes efferamini.* A veritate autem sublimes efferunt arrogantia & delitiæ: & quæ in rebus superuacaneis versatur delectatio, abducit à veritate. Quocirca pulcherrimè quoque dicit: *Hæc autem omnia gentes mundi quærunt.* Qui immoderati sunt & insipientes, gentes sunt. Quænam autem hæc dicit, delitias, delectationem, cupedias, obsoniorum voracitatem, ingluuiem. Hæc sunt illud. Et quid. De solo autem nutrimento, sicco scilicet & humido, vt quæ sint necessaria: Scit, inquit, pater vester quid vobis opus sit. Quod si nobis omnino innatum est vt quæramus, ne quærendi facultatem in delitiis perdamus, sed eam ad veritatem inquirendam excitemus. *Quærite enim*, inquit, *regnum Dei, & quæ ad alimentum pertinẽt adiicientur vobis.* Si ergo de veste & delitiis rebusque superuacaneis tanquam non necessariam omnino curam tollit, quid censendum est eum dicere de nimio ornatus studio, de tinctura lanarum, varietate colorũ, superflua cura gẽmarũ, auri elaboratione, capillis artificiosis & intortis crinib⁹? Quid de fucata oculorum pictura, quid de vulsionibus,

Matth. 6

Ibidem.

A οἷς οὐκ ἔστι ταμιεῖον καὶ ἀποθήκη· καὶ ὁ Θεὸς τρέφει αὐτούς. οὐχ ὑμεῖς διαφέρετε τῶν πτηνῶν; καὶ ταῦτα μὲν περὶ τροφῆς. Ὁμοίως δὲ καὶ περὶ ἐσθῆτος παραγγέλλει, ἣν τρίτων μετείληφε, τῶν ἐκτός· Κατανοήσατε, λέγων, τὰ κρίνα· πῶς οὔτε νήθει, οὔτε ὑφαίνει· λέγω δὲ ὑμῖν, ὅτι οὐδὲ Σολομὼν περιεβάλετο ὡς ἓν τούτων. σφόδρα δὲ ὅτι πλούτῳ ἐκόμα ὁ Σολομὼν ὁ βασιλεύς. Τί οὖν ὡραιότερον καὶ διανθέστερον ἀνθέων; Τί δὲ ὑπερπέσσειν κρίνων, ἢ μύρων, ἢ ῥόδων; Εἰ δὲ τὸν χόρτον σήμερον ἐν ἀγρῷ ὄντα, καὶ αὔριον εἰς κλίβανον βαλλόμενον, ὁ Θεὸς

B οὕτως ἀμφιέννυσι, πόσῳ μᾶλλον ὑμᾶς, ὀλιγόπιστοι; καὶ ὑμεῖς μὴ ζητεῖτε, τί φάγητε, ἢ τί πίητε. ἐνταῦθα δὲ τὸ μέγιον, τὴν ποικιλίαν τῆς τροφῆς ἐκβέβληκε· σημαίνεται γὰρ ἐκ τῆς γραφῆς τοῦτο· Μὴ μεριμνᾶτε ποῖα φάγητε ἢ ποῖα πίητε· πλεονεξία γὰρ καὶ τυφὴ, μεριμνᾷν ταῦτα· τὸ δὲ φαγεῖν μόνον φιλοσῳ νοούμενον, ἀνάγκης ἐστὶ τεκμήριον· τὸ πλήρωμα, ὡς ἔφαμεν, τῆς ἐνδείας· τὸ δ' ἔτι, τὸ ἐκ περισσοῦ. τὸ γὰρ περιττὸν, ἐκ τοῦ διαβόλου μεμύηκεν ἡ γραφή. Σαφηνίζει δὲ τὴν διάνοιαν ἡ ὑπαφερομένη λέξις. Μὴ γὰρ ζητεῖτε τί φάγητε ἢ τί πίητε, εἰπὼν, ἐπήγαγεν,

C Καὶ μὴ μετεωρίζεσθε· μετεώρους δὲ ἀπὸ τῆς ἀληθείας ἀλαζονεία καὶ τυφὴ ποιεῖ· καὶ ἡ εἰς τὰ περιττὰ ἀπαγομένη ἡδυπάθεια, ἀπάγει τῆς ἀληθείας· διὸ καὶ φησι παγκάλως· Ταῦτα δὲ πάντα τὰ ἔθνη τοῦ κόσμου ζητεῖ· οἱ ἄπαιδευτοι καὶ ἀνόητοι, τὰ ἔθνη εἰσίν· ἵνα δὲ λέγῃ ταῦτα; τὴν τυφὼ, τὴν ἡδυπάθειαν, τὴν καρυκείαν, τὴν ὀψοφαγίαν, τὴν λαιμαργίαν, ταῦτά ἐστι τὰ πάντα· περὶ δὲ φιλῆς τῆς ξηρᾶς καὶ τῆς ὑγρᾶς, ὡς ἀναγκαίων ὄντων,

D Οἶδε, φησιν, ὁ πατὴρ ὑμῶν, ὅτι χρῄζετε. εἰ δὲ ὅλως ζητητικοὶ γεγόναμεν, μὴ εἰς τυφὼ τὸ ζητητικὸν ἀπολύωμεν, ἀλλ' εἰς τὴν εὕρεσιν τῆς ἀληθείας ἀναζωπυρήσωμεν. Ζητεῖτε γάρ, φησι, τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ· καὶ τὰ τῆς ἐσθῆτος προστεθήσεται ὑμῖν. εἰ τοίνυν ἐσθῆτος, καὶ τυφῆς, καὶ τῶν περιττῶν ἀπαξαπλῶς, ὡς οὐκ ἀναγκαίου ἀφαιρεῖται τὴν μέριμναν, τί χρὴ νοῆσαι ἔργον αὐτὸν περὶ φιλοκοσμίας, βαφῆς τε εἰκαίων, καὶ ποικιλίας χρωμάτων, καὶ λίθων περιεργίας, καὶ χρυσίου ἐξεργασίας πλοκάμων τε ἔτι ὑπερτεχνῶν, καὶ βοστρύχων ἐλικτῶν; περὶ δὲ καὶ ὀφθαλμῶν ἐπιγραφῆς, καὶ διαπλοκῶν τε,

καὶ τῶν ἀφυκτοποιῶν, ἢ ψιμυθιστοῦ, καὶ βα- A
φῆς τειχῶν, καὶ τῶν περὶ τὰς ἀπάτας ταύτας
κακοτεχνιῶν; οὐχὶ δῆ μᾶλλον ἐκφέρε δὴ ἐπιτε-
τραμμένον, ὃ μικρῷ πρόσθεν εἰρημένον ὅτι ἐκ
χόρτου, μὴ καὶ ὅτι τῶν ἀκόσμων φιλοκόσμων
τούτων λελεγμένον; ἀγρὸς γὰρ, ὁ κόσμος· καὶ
πόα ἡμεῖς, οἱ τῇ χάριτι δροσιζόμενοι τοῦ Θεοῦ.
κειρόντες δὲ αὖθις ἀνατέλλομεν, ὡς ἐν τῇ
περὶ ἀναστάσεως, μᾶλλον πλείοσιν ἐλεωθήσεται
χόρτος ὑγρός, ὁ χυδαῖος ἀλληγορεῖται ὄχλος· ὁ τῆς
ἐφημέρου εὐφροσύνης οἰκεῖος· ὁ πρὸς ὀλί-
γον αὐτῶν· ὁ φιλόκοσμος καὶ φιλόδοξος, καὶ
πρώτως μᾶλλον ἢ φιλαλήθης, εἰς οὐδέν, ἀλλ' B
ἢ εἰς ἐπίκαιρον βύθιος πυρός. ἀνθρω-
πος γάρ τις ἦν, ὁ Κύριος διηγούμενος λέ-
γει, πλούσιος σφόδρα· ὃς ἐνεδιδύσκετο πορ-
φύραν καὶ βύσσον· ἀφραινόμενος καθ' ἡμέ-
ραν λαμπρῶς· ἦν δὲ ὁ χόρτος ἐκεῖνος. πτωχὸς δέ
τις, ὀνόματι Λάζαρος, ἐβέβλητο εἰς τὸν
πυλῶνα τοῦ πλουσίου ἑλκωμένος, ἐπιθυμῶν
χορτασθῆναι ἐκ τῶν πιπτόντων τῆς τραπέζης
τοῦ πλουσίου· ἦν δ' ἐστὶν ἡ πόα. ἀλλ' ὁ μὲν
ἐκολάζετο ἐν ᾅδου, ὁ πλούσιος, μετέχων
τοῦ πυρός. ὁ δὲ, ἀνέθαλλεν ἐν κόλποις τοῦ πα- C
τρός. Ἀγαμαι τῶν Λακεδαιμονίων τὴν πόλιν
τὴν παλαιάν· ἣ μόναις ταῖς ἑταίραις ἀνθινὰς
ἐσθῆτας καὶ χρυσοῦν κόσμον ἐπέτρεψε φορεῖν,
ἀφαιρουμένη τῶν ἀνδρῶν γυναικῶν τὴν φι-
λοκοσμίαν, τὰς μόναις ἐφεῖναι καλλωπίζε-
σθαι ταῖς ἑταιρούσαις. Ἀθηναίων δὲ ἔμπαλιν
οἱ ἄρχοντες, οἱ τὸ ἀστικὸν πολίτευμα ἐξηλω-
κότες, ἐκλαθόμενοι τῆς ἀνδρωνίτιδος, ἐχρυ-
σοφόρησαν· ποδήρεις χιτῶνας ἐνδυόμενοι, καὶ
ποδήρεις ἠμπίσχοντο· καὶ κρώβυλον, ὃ ἐμπλο-
κῆς ἐστιν εἶδος, ἀνεδοῦντο χρυσοῦν, ἐνέρσῃ
τεττίγων κοσμούμενοι· ὃ γηλυὶς ὡς ἀληθῶς, D
ἀπειρόκαλία γυναικίας ἐνδεδυκότες· ὁ δὲ τῶν
ἀρχόντων τούτων ζῆλος, καὶ εἰς τοὺς ἄλλους
Ἴωνας διῆκται· οὐδὲ Θρᾷττες ἐκλελοιπασιν,
ἐκεσιπέπλους καλῶ. εἴδωλον δῆτα τοῦ καλοῦ
τὴν φιλοκοσμίαν, οὐχὶ δὲ αὐτὸ τὸ καλὸν περι-
τρεπομένους, δι' ὀνόματος ὡραίου πάλιν εἰδω-
λολατρευούσας, πόρρω τῆς ἀληθείας ἀπωκι-
σμένου, δόξῃ, οὐκ ἐπιστήμῃ, ἀνθρωπολατροῦσας τὸ
καλοῦ τὴν φύσιν· καὶ ἔστιν αὐτοῖς ὁ τῆδε βίος ἀ-
γνοίας ὕπνος βαθύς. οὐ χρὴ ἐξεγειρομένους
ἡμᾶς, ἐπὶ τὸ ὄντως καλὸν καὶ κόσμιον σπεύ-
δειν; καὶ τούτου μόνου ἐφάπτεσθαι γλίχεσθαι,

purpuriſſi ac ceruſſæ fucationibus tinctiſque pilorum coloribus, improbiſque huiuſmodi artificiorum fraudibus? An non hoc quoque rectè coniiciendum eſt, id quod de fœno paulò antè dictum eſt, de his ornamentorum amatoribus, qui à temperantia & vero animi ornatu alieni ſunt, optimè poſſe dici? Ager enim eſt mundus, & nos herba, qui ſumus Dei gratia irrigati: tonſi autem rurſus exorimur, vt pluribus oſtendetur in libro de Reſurrectione. Fœnum autem turba promiſcua allegoricè dicitur, quæ ſe ad momentaneam lætitiam applicat, quæ floret paruo tempore, quæ ſuperflua ornamenta, quæ gloriam, quæ quiduis potius quam veritatem ſectatur: quæ non ad aliud apta eſt, quàm ad ignis incendium. *Homo quidam*, dicit narrãs Dominus, *erat valde diues, qui induebatur purpura & byſſo, qui oblectabatur quotidie ſplendidè.* Hic erat fœnum. *Mendicus autem quidam nomine Lazarus, abiectus erat in veſtibulo diuitis, vlceratus, cupiens repleri iis quæ cadebant de menſa diuitis.* Hic eſt herba. *Sed ille quidem diues puniebatur apud inferos, vt qui eſſet ignis particeps: hic autẽ rurſus germinauit in ſinu Patris.* Laudo ergo & ad miror veterem Lacedæmoniorum ciuitatem, quæ ſolis meretricibus floridas veſtes & aurum mundũ geſtare permiſit, à probris mulieribus mundi ſtudium auferens, quòd ſolis meretricibus ſe ornare concederet. Contrà autem Athenienſium magiſtratus, qui ciuilem vitæ formam expulerant, loci quaſi & conuerſationis virilis obliti, aurum geſtabant. Et talaribus tunicis amiciebantur: crobulo, quod eſt veſtimenti genus, aureo induebantur, adiunctis cicadis ornati: ortum ſuum reuera terreſtrem, cinædico quodam faſtu & arrogantia monſtrantes. Horum autem principum æmulatio ad alios quoque Ionas peruaſit, quos Homerus eſſe effœminatos oſtendens, vocat ἑλκεσιπέπλους, hoc eſt, veſtimenta trahentes. Ij ergo qui pulchri ſimulachrum, nimium ſcilicet ornatus ſtudium, non autem ipſum pulchrum & honeſtum attendunt, ſpecioſo nomine ſimulachrorum cultum rurſus inducentes à veritate longè ſunt relegandi, cùm opinione non ſcientia, pulchri naturam ſomnient: & eſt vita quæ ab eis hîc agitur, profundus ſomnus ignorantiæ. An non oportet nos excitatos, ad id quod verè pulchrum eſt & ornatum contendere? & id ſolum aſſequi deſiderare,

Luc. 6.

relinquentes quæ hîc ſunt mundana, ipſo mundo, hoc eſt vero ornatu gaudentes, priuſquam perfectè obdormiamus? Dico ergo hominem non alia de cauſa opus habere veſtimentis, quàm vt tegatur corpus, ad maxima frigora & vehementes æſtus propulſandos, ne nos lædat ambientis aëris immoderatio. Quòd ſi hic eſt veſtis ſcopus, vide ne nõ alia quidẽ viris, alia verò fœminis veſtis tribuenda ſit: tegi enim vtriſque cõmune eſt, quemadmodum comedere & bibere. Cùm vſus itaque ſit communis, conſtructionem ſimilẽ comprobamus. Quemadmodum enim vtriſq; commune eſt vt egeant iis quæ tegunt, ita â quibus tegendi ſunt eſſe oportet ſimilia, etſi oporteat huiuſmodi tegumentum aſſumere, quo ſunt fœminarum celandi oculi. Etſi enim fœmina propter imbecillitatem longè plura concupiſcat, id malæ educationis conſuetudini tribuendum eſt, per quam ſæpenumero viri in malis vitæ inſtitutis educati, euaſerunt mulieribus magis effœminati; non eſt igitur eis hac in re cedendum. Quòd ſi te eis aliquantulum accommodare oporteat, veſtibus quidem paulò mollioribus eis vti concedendum eſt dummodo nimis ſubtiliter per ſummam ſtultitiam laborata opera, curioſæq; in texturis plicaturæ, lõgiſſimè amandentur: auri fila, & Indicos ſeres & operoſos bombyces valere iubentibus. Eſt autem bombyx primùm vermis, deinde aſpera ex eo naſcitur eruca, poſt quam in tertia metamorphoſi innouatur papilio, quem nonnulli Græcè appellant νεκύδαλον, ex quo longum ſtamen naſcitur, quemadmodum ex aranea tela araneæ. Superflua enim hæc & perſpicua, mentem minimè conſtantem arguũt, quæ exigui ex paſſione veli, tanquã quodam lenocinio, probrum corporis illiciunt. Non eſt enim amplius tegumẽtum mollis ac delicata veſtis, quæ nudã figuram non poteſt oculere: eiuſmodi enim veſtis in corpus incidens, mollius ipſi corpori imprimitur & applicatur, figuræ carnis inſtar adhærens: & mulieris typum ita exprimit, vt vel non videnti manifeſta ſit tota conſtitutio corporis. Reiiciendæ quoque ſunt veſtimẽti tincturæ: ipſæ enim & ab vſu & à varietate longè remotæ ſunt, præterquam quòd ex eis morum oritur reprehenſio: neque enim eſt earum vſus vtilis; nam nec ad frigus propulſandum eſt paratus, neque ad tegumentum habet aliquid amplius quàm alia veſtis niſi ſolum vituperium.

καταλείποντας τὰ τῇδε κόσμια, αὐτῷ κόσμῳ χαίροντα, πρὶν ἢ τέλεον καθαδρανθῆν. φημὶ γοῦν οὐκ ἄλλου τινὸς ἕνεκα δεηθῆναι ὑφασμάτων τὸν ἄνθρωπον, ἢ σκέπης σώματος, πρὸς ἀπαλέξησιν κρυμῶν τε ὑπερβολῆς, καὶ καύμασι βπιβάσεως, μή τι ἡμᾶς παραλυπήσῃ τῶν περιέχοντος ἡ ἀμετρία. εἰ δὴ σοὶ δοκεῖ ὅτι τῆς ἐσθῆτος ὁ σκοπὸς, ὅρα μὴ οὐκ ἄλλη μὲν ἀνδράσιν, ἄλλη δὲ ἐσθὴς ἁρμοστέα γυναιξίν· κοινὸν γὰρ ἀμφοῖν τὸ σκέπειν, καὶ τὰ αὐτὰ τῷ ἐσθῆτι καὶ πίνειν. κοινῆς οὖν οὔσης τῆς χρείας, τὴν ὁμοίαν κατασκευὴν δοκιμάζομεν. ὡς γὰρ τὸ δεῖσθαι τῶν σκεπόντων κοινόν ἐστιν ἑκατέροις, οὕτως καὶ τὰ σκέποντα παραπλήσια εἶναι χρή· εἰ γὰρ σκέπην ταύτην παραληπτέον, καὶ διὰ κρύπτειν ὁμοίως ἀναγκαῖον. εἰ γὰρ καὶ πλεονεκτεῖ τὸ θῆλυ διὰ τὴν ἀσθένειαν, τὸ ἔθος τῆς ἀγωγῆς τῆς κακῆς αἰτιατέον, δι' ἣν πολλάκις φαύλοις παρίσοις συντεθράμμενοι ἄνδρες, γυναικῶν γεγόνασι θηλύτεροι. οὐδὴ καθυφέναι χρὴ τούτου. εἰ δὲ συμπεριφέρεσθαι χρή, ὀλίγον ἐνδοτέον αὐταῖς μαλακωτέροις χρῆσθαι τοῖς ὑφάσμασιν· μόνον τὰς μεμορμηνιάς λεπτουργίας, καὶ τὰς ἐν ταῖς ὑφαῖς περιέργους πλοκάς, ἐκ ποδῶν μθιστάντας· νῆμα χρυσοῦ, καὶ σῆρας Ινδικοὺς, καὶ τοὺς περιέργους βόμβυκας χαίρειν ἐώντας· ὃς σκώληξ φύεται τὸ πρῶτον· εἶτα ἐξ αὐτοῦ δασεῖα ἀναφαίνεται κάμπη· μεθ' ἣν εἰς τρίτην μεταμόρφωσιν νεοχμοῦσθαι βορεβύλιον· οἱ δὲ νεκύδαλον αὐτὸ καλοῦσιν· ἐξ οὗ μακρὸς ἕλκεται γήμων, καθάπερ ἐκ τῆς ἀράχνης ὁ τῆς ἀράχνης μίτος· τὰ γὰρ περιττὰ ταῦτα καὶ ἀφανῆ, ἔλεγχός ἐστι ἀνοίας οὐκ ἐρρωμένης, ὀλίγῳ παραπετάσματι τὴν αἰσχύνην τοῦ σώματος προσαγορεύοντα. ἡ γὰρ ἐπὶ σκέπην ἡ ἀπερρωγυῖα ἐσθὴς, ὃ χῆμα τῆς γυμνότητος κρύπτειν μὴ δυναμένη· προσπίπτουσα γὰρ ἡ τοιαύτη ἐσθὴς τῷ σώματι, προσφυοῦσα αὐτῷ ὑγρότερον καὶ προσαναπλάττεται, σχηκῶς ἐμφύσα τῷ χήματι· καὶ τὸν τύπον ἐκμάττεται τῆς γυναικός· ὥστ' οὐχ ὁρῶντι τὸ ὅλον τοῦ σώματος εἶδος φανερὸν ἀφίησιν. παραιτητέον δὲ τῆς ἐσθῆτος καὶ τὰς βαφάς· αὗται γὰρ πόρρω τῆς χρείας καὶ τῆς ὠφελείας, πρὸς τῷ καὶ ἀκολούθως ἔθους ἐξαπτεῖν· ὅτε γὰρ ἡ χρῆσις ὠφέλιμος, ἀπὸ γὰρ τοῦ κρύους ἀῤῥητος· οὔτε πρὸς σκέπην ἔχει τι περιττὸν παρὰ τὴν ἄλλην ἐσθῆτα, ἢ τὸν φόβον μόνον.

καὶ ὁ ὑπερπὴς τὴν χροιᾶς τοὺς λίχνους αἰρεῖ, εἰς τὸ ἄνοητον ὀφθαλμίαν ἐρεθίζων· τοὺς δὲ λευκοὺς, καὶ οὐνόθους τὰ ἔνδον, λευκῆς καὶ ἀνεπιέργοις ἁρμοδιώτατον ἐσθῆσι χρῆσθαι. Σαφῶς γοῦν καθαρῶς Δανιὴλ ὁ προφήτης, Ἐτέθησαν, φησι, θρόνοι, καὶ ἐκάθισεν ἐπ' αὐτῶν, ὡσεὶ παλαιὸς ἡμερῶν· καὶ ὁ ἔνδυμα αὐτοῦ, ὡσεὶ χιὼν λευκόν. Τοιαύτην χρὼμένοι στολὴν, τὸν Κύριον ἐν ὁράματι θεωροῦσι, καὶ ἡ Ἀποκάλυψίς φησιν. Εἶδον τὰς ψυχὰς τῶν μεμαρτυρημένων, ὑποκάτω τοῦ θυσιαστηρίου· καὶ ἐδόθη ἑκάστῳ στολὴ λευκή. εἰ δὲ καὶ ἄλλο τι δεῖ χρῶμα ζητεῖν, ὁ ἀνθοφυὴς τῆς ἀληθείας ἁπόχρη βάμμα· αἱ δὲ τοῖς ἄνθεσιν ἐοικυῖαι ἐσθῆτες, βακχικοῖς καὶ τελεστικοῖς καταλιπέσθωσαν λήροις. πρὸς δὲ, καὶ ἡ πορφύρα, καὶ τὰ ἀργυρώματα, ὥς φησιν ὁ κωμικὸς,

Εἰς τοὺς τραγῳδοὺς χρήσιμα, καὶ οὐκ εἰς τὸν βίον·

Τὸν δὲ ἡμέτερον βίον, πομπὴν μᾶλλον ἢ πομπὴν εἶ χρεών. Βάμμα γοῦν Σαρδινιακὸν, καὶ ἄλλο ὀμφάκινον, καὶ χλωρὸν ἕτερον. ῥοδόμιγες, καὶ κοκκοβαφὲς, καὶ ἄλλα μυρία δι' ἀσυδοῦς βάμματα, ὑπανοίγεται τοῖς ἔξωθεν ἡδυπαθείας. ὄψεως, οὐ σκέπης ἡ ἐσθὴς αὕτη. Χρή τε χρυσῷ πεποικιλμένα, καὶ τὰ ἀλουργοβαφῆ· καὶ ζώων τε τρεφομένων γέ τι τρύφημα οὕτω τὸν τε μυρεψὸν σμῆνον κροκωτὸν, καὶ τὰ ὑμεναίων τὰ πολυτελῆ καὶ ποικίλα ἱμάτια, ἔχοντα ζῴδια ἐν τῇ πορφύρᾳ, αὐτῇ τέχνῃ χαίρειν ἑαυτέον. Οἱ γὰρ φρονίμων γυναῖκες ἐργάσαντο, ἢ λαμπρεῖαι· αἳ καθήμεναι, φησὶν ἡ κωμῳδία, ἐξωπισμέναι, κροκωτοφορούσαι, κεκαλλωπισμέναι; ὥδηνε δὲ Ἀμφρήνδην ὁ παιδαγωγὸς, Ἐν τρυφολῇ ἱματίου οὐ μὴ καυχήσῃ· μηδὲ ἐπαίρου ἐν δόξῃ πάσῃ, ἀνθρωπίνῃ οὔσῃ. Ὑποκώφων γοῦν τοὺς τοῖς μαλακοῖς ἠμφιεσμένους ἱματίοις, ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ λέγει· Ἰδοὺ, οἱ ἐν ἱματισμῷ ἐνδόξῳ καὶ ἐν τρυφῇ διάγοντες, ἐν τοῖς βασιλείοις εἰσὶ τοῖς ὑπαγείοις· βασιλείοις λέγει τοῖς φθαρτοῖς, ἔνθα δοξοκαλία, καὶ δοξοκοπία, καὶ κολακεία, καὶ πλοῦτος. οἱ δὲ τῷ ὑφαντῷ θεραπεύοντες αὐλῷ, τοῦ τῶν πάντων βασιλέα, τῷ ἀκηράτῳ τῆς ψυχῆς ἐσθῆτα, τῷ σώματι, ἀμπέζονται· καὶ ταύτῃ ἐπενδύονται ἀφθαρσίαν. καθάπερ οὖν ἡ ἄγαμος, μόνῳ μελάζει τῷ Θεῷ·

A Coloris autem delectans suauitas malè habet auidos, eos ad stultam impellens lippidinem: atque eos quidem qui sunt candidi, & non intus adulteterini, candidis & minimè curiosis ac operosis vestibus vti conuenientissimum. Apertè certè & purè Daniel Propheta: *Positi sunt*, inquit, *throni, & sedit super ipsos tãquam antiquus dierum, & eius vestimentum album sicut nix.* Tali veste vtentem Dominum, in visione se vidisse dicit Apocalypsis: *Vidi animas eorum qui testes fuerant sub altari, & data est vnicuique vestis candida.* Quòd si oporteat etiam aliquem alium colorem quærere, naturalis veritatis per se tinctura sufficit. Vestes autem quæ sunt floribus similes, Bacchicis nugis & initiorum mysteriis relinquendæ sunt: deinde verò purpura, & vasa argentea, vt dicit Comicus, Cap. 7. Apocal. 6.

B

Multum tragœdis conferunt, vitæ nihil.

Vita autem nostra quidvis potius quàm pompa est existimanda. Tinctura itaque Sardyniaca, & alia omphacina seu oleagina, & alia viridis, rosacea & coccina, & aliæ innumerabiles tincturæ, excogitatæ sunt à pernicioſis delectationibus, quo fit vt ad visum conferatur iam vestis non ad

C integumentum. Quæ autem ex auro affabre facta, & quæ purpura tincta sunt, & hæ animalium quæ vento feruntur delitiæ, & ille vnguentis delibutus Crocotus, & suspiciendarum membranularum precia ingentia, & variegatæ vestes, quæ in purpura habent animalia, cum ipsa arte valere iubenda sunt. Quid enim prudenter ac præclare fecerint mulieres quæ, vt ait Comœdia, floribus tinctæ, *Cinctæ crocotis atque fucatæ sedent?* Aperte itaque suadet pædagogus, *In amictu vestis ne glorieris, neque in omni gloria quæ est præter leges efferaris.* Eos certe irridens qui mollibus vestibus induti sunt, dicit in Euangelio, *Ecce qui in vestitu glorioso & deliciis degunt, sunt in terrenis regiis.* Regias dicit terrenas, mortales ac corruptibiles, vbi est vana honesti opinio, inanis gloriæ ambitio, error & adulatio. Qui aulam autem cœlestem obseruant quæ est circa omnium regem, incorruptibilem animæ vestem, nempe carnem sanctificant, per eam induunt incorruptionem. Quemadmodum ergo quæ non nubit, soli Deo dat operam,

D Eccles. 11. Matth. 11. 2. Cor. 7.

& eius cura non diuiditur: pudica autem quæ nupsit, vitam cum Deo & cum marito diuidit: quæ autem aliter fertur, tota coniugij, hoc est, vitij efficitur: eodem modo pudica mulier, vt ego quidem sentio, quæ marito dat operam, pia est & religiosa citra vllam fictionem: quæ autem immoderato ornatus studio tenetur, & à Deo & à pudico coniugio excidit, vt quæ maritum ornamento permutet. Quemadmodum Argiua illa meretrix, Eriphyle inquam,

Auriquæ pretium sumpsit pro coniuge charo.

Quocirca Ceum sophistam iure approbo, qui virtutis & improbitatis aptas describit imagines: quarum hanc quidem fecit simpliciter stantem, candida veste indutam & puram, nempe virtutem, sola verecundia ornatam: talem esse oportet fidelem mulierem, nempe virtute præditam cum verecundia. Alteram autem contrà inducit, nempe improbitatem, superflua quidem & varia veste indutam, alieno autem colore exultantem: motusque eius & habitus comparatus ad delectationem describitur, non secus ac meretricis. Qui ergo rationem sequitur, nulli turpi voluptati adhærebit. Et ideò quod in veste vsum præbet, præferendum est: etsi Verbum hoc canit, per Dauid dicens de Domino: *Delectauerunt te filiæ regum in honore. Astitit regina à dextris tuis in vestitu deaurato, & fimbriis aureis circumamicta*: quibus verbis, non luxuriosas ac delicatas vestes, sed integrum ac incorruptum, ex fide contextum ornatum, eorum qui consecuti sunt misericordiam, nempe Ecclesiæ, significauit, in qua Iesus à dolo alienus splendet vt aurum, & fimbriæ aureæ sunt electi. Quod si etiam propter fœminas sit aliquid relaxandum, texenda quidem est suauis vestis & tactu mollis, sed non ficut picturæ est ad visus delectationem colorum varieganda floribus. Pictura enim tempore euanescit: ablutiones autem, extersiones, ac constipationes, quæ venenatis tincturæ succis lanas inficiunt, imbecillas vestium texturas efficiunt: hoc autem nec ad bonam quidem domus administrationem aptum est. Est autem maxime ineptum & indecorum, pepla, xystides, ephaptides, lenasque ac tunicas stupere & admirari, & quæ, vt ait Homerus, velant circumquaque pudorem. Pudet me, vt

Pſal. 44.

A καὶ ἡ φεγγὶς αὐτῆς ὑ ἀφανίζεται· γημαμένη ὃ, ἢ γε σώφρων, ἀφαιρεῖται τὸν βίον καὶ πρὸς Θεὸν, καὶ πρὸς ἄνδρα· ἡ δὲ ἄλλως φερομένη, ὅλη γὰρ τῦ γάμου, τουτέστι, τῦ πάθους. τὸν αὐτὸν οἶμαι τρόπον ἡ σώφρων γυνὴ, ἀγαλλίζουσα μὲν τῷ ἀνδρὶ, ἀνυποκρίτως θεοσεβῶς· φιλοκοσμοῦσα δὲ, ἀποπέπωκεν καὶ τῦ Θεοῦ, καὶ τῦ γάμου τῦ σώφρονος, τὸν κόσμον ἀντικαλλαπορμένη ἀνδρὸς, τοῖ τὰ αὐτὰ τῇ Ἀργείᾳ ἑταίρᾳ, τῇ Ἐριφύλῃ λέγω·

Ἢ χρυσὸν φίλου ἀνδρὸς ἐδέξατο λιμένται.

B Ταύτῃ καὶ τὸν Κῷον ἀποδέχομαι Σοφιστὴν, τὰς εἰκόνας καὶ καλλήλους, ἀρετῆς καὶ κακίας, εἰκόνας ὑπογράφοντα· τὴν μὲν αὐτῶν, ἀφελῶς ἁπλῶς ἐποίησε καὶ λευκείμονα καὶ καθαρὸν, τὴν ἀρετὴν, αἰδοῖ μόνῃ κεκοσμημένην· τοιαύτην δεῖ χρὴ τὴν πιστὴν σωφρονεῖν μετ' αἰδοῦς. ἑτέραν δὲ τοὐναντίον εἰσάγει, τὴν κακίαν· ποικίλῃ μὲν ἐσθῆτι ἠμφιεσμένην, ἀλλοτρίῳ δὲ χρώματι γεγανωμένην. καὶ ἡ κίνησις αὐτῆς καὶ ἡ ἕξις, πρὸς ὃ ὑπέρπτερπὲς ὑπτιαζομένη, τῶν μαχλώσας ἔγκειται σκιαγραφίᾳ γυναιξίν. πρὸς εὐθυμίαν δὲ

C ὅλως, ὁ ἐπόμενος τῷ λόγῳ, αἱρεθήσεται ἡδονὴν οἰκειώσεται· δεῖ δὲ τὸ ἐσθῆτος ὃ χρῶδες προκριτέον, καὶν ὁ Λόγος τῦτο φαλλῇ, ἀφ' Δαβὶδ πρὸς τῦ Κυρίου λέγων· Ἐγγεγραπταί σε θυγατέρες βασιλέων ἐν τῇ τιμῇ· παρέστη ἡ βασίλισσα ἐκ δεξιῶν σου, ἐν ἱματισμῷ διαχρύσῳ, καὶ περιεστῶσαις χρυσοῖς πεποικιλμένῃ. ὃν ἐσθῆτα τὴ τρυφηλὴν μεμίμηκεν, ἀλλὰ τὸν ἐκ πίστεως σεσωφρονισμένον ἀκήρατον, τῇ ἀληθείᾳ, κόσμον τῆς Ἐκκλησίας δεδήλωκεν. ἐν ᾗ ὁ ἄδολος Ἰησοῦς ὡς χρυσὸς διαφέρει· καὶ οἱ περιστεῖς, οἱ ἐκλεκτοὶ, οἱ χρυσοῖ. εἰ δὲ

D καὶ ὑφήνας χρὴ τῦτον, διὰ τὰς γυναῖκας, ἡδεῖαν τὴν ἐσθῆτα, καὶ πρεπωδῆ πρὸς τὴν ἁφὴν, ἐξυφαντέον, οὐχὶ ὃ καθάπερ τὰς γραφὰς, πρὸς ὃ τερπνὸν τὸ ὄψεως ἐξαιρετέον· ἐξίτηλος μὲν γὰρ ἡ γραφὴ τῶν χρόνῳ γίνεται· αἱ δὲ ῥύψεις τε αἱ σύψεις, τοῖς φαρμακώδεσι τῶν βαφῶν χυμοῖς ἐκτήκουσαι τὰ ἔρια, τὴν ἀμπεχονὴν τὰς ὑφάνσεις ἀσθενεῖς ἀποτελοῦσι· τὸ δὲ, οὐδὲ εἰς οἰκονομίαν ἔθνος. ἀπρεπεστάτη δὲ ἡ μελίση, τοσοῦτον ἐπιποθᾶσθαι περὶ τοὺς πέπλους, καὶ τὰς ξυστίδας, καὶ τὰς ἐφαπτίδας, χλαίνας τε, καὶ χιτῶνας, πάντ' αἰδῶ ἀμφικαλύπτει, Ὁμηρός φησιν. αἰσχύνομαι γὰρ, ὡς

ἀληθῶς; ὁρῶν τοσοῦτον ἐκχεόμενον πλοῦτον, εἰς τὴ αἰδοίων σκέπην· ὁ γὰρ τοι ἀρχαῖος αὐθεφπος, ὁ ἐν ᾧ παραδείσῳ, κλάδοις καὶ φύλλοις τὴ σκέπην τ αἰχμὴς παρεμέτρα. νυνὶ δὲ, ἐπεὶ τὰ προβατα ἡμῖν δεδημιόργηϑ, μὴ καὶ ἀυτὰ ταῖς προβάτοις ἀφεμένωμϑ· παιδαγωγούμϑοι ὃ ᾧ λόγῳ, ὃ πολυτελὴς τῆς ἐαϑῆτος διῤῥέχωμϑ, ὑπιλέγοντες, Τείχες ἐστὶ προβάτων· καὶν Μίλητος αὐχῇ, καὶν Ιταλία δοξάζηται, καὶν ὑπὸ διφθέραις φυλάτηωνται αἱ τείχες, ὡσὶ αἷς μεμήνασιν οἱ πολλοὶ, ἀλλὰ ἡμῖν γε ἀσπουδαστέον. Ὁ γὰρ μακάριος Ιωάννης, καὶ τῶν προβάτων ὑπορριδῶν τὰς τρίχας, ὀζούσας τρυφῆς, τὰς τῶν καμήλων εἵλετο τρίχας, καὶ ταύτας ἠμπίσχετο· ὃ δὴ τελὴς καὶ ἄδολον τὸν βίον ὑποτυπούμενος. καὶ γὰρ μέλι ἤσθιεν καὶ ἀκρίδας, γλυκεῖαν καὶ πνευματικὴν τροφὴν, ἀντὶ τύφου καὶ σώφρονας τὰς ὁδοὺς τ Κυρίου προδιαζών. ἢ που γὰρ ἂν ἀγέλῃ χλανίδα περιεβάλετο, ὁ τὴν διάζωσιν τὴ πολιτικὴν ἐκτραπεὶς, εἰς ὃν τὸν ἔρημον τ ἐρημίας, καὶ γαλλαίῳ Θεῷ συμπεπολιτευμένος, ἐκτὸς πάσης κενοσπουδίας, ἀπειροκαλίας, μικροπρεπείας. μηλωτὴ ὃ ἐχρῆτο Ηλίας ἐνδύματι, καὶ ζώνη τὴ μηλωτὴν κατέσφιγεν ἐκ τριχῶν πεποιημένη· Ησαΐας δὲ, ἀνὴρ ἦν προφήτης, γυμνός τε καὶ ἀνυπόδητος ἦν· πολλάκις δὲ καὶ σάκκον ἠμπίσχετο, ταπεινοφροσύνης ἔνδυμα. εἰ δὲ καὶ Ιερεμίαν καλῇς, λινοῦν ἦν περίζωμα εἶχε μόνον. ὡς δὲ τὰ δι᾽ταφῆ τὴ σωμάτων γυμνώματα, φανερωτέραν δείκνυσι τὴν ἀκμὴν· ὕτως καὶ τὴ ἠθῶν ὃ κάλλος, μὴ ἐνδυομένων ἀπειροκάλοις φλυαρίαις, ὃ μεγαλοπρεπὲς ἐνδείκνυται. ὃ δὲ καὶ σύρειν τὰς ἐαϑῆτας, ἐπ᾽ ἄκρους καθιεὶς τοὺς πόδας, κομιδῇ διαζονικὸν, ἐμποδὼν τῇ ἐνεργείᾳ τὸ περιπατεῖν γινόμενον, καλλωπισμοῦ δίκην, ὑπισυρομένης τῆς ἐαϑῆτος τὰς ὑπιπολαίους τ γῆς ἀχυρμιάς. οὐδὲ τῶν κατεαγότων, τούτων δὴ τῶν τ κιναιδίαν τ ἄφωνον ὄπτα τὰς σκηνὰς μετιόντων ὀρχηστῶν, ἀπορρέουσαν εἰς τοσοῦτον ὕβρεως τ ἐαϑῆτα περιορώντων· οἷς οἱ ὑπιμελεῖς σολισμοὶ, καὶ τῶν κρασπέδων αἱ ἀπαγωγήσεις, καὶ τῶν χιτ῀ οἱ περίεργοι ῥυθμοὶ, βλακείας μικρολόγου ὑπισυρμὸν ἐμφαίνουσιν. καὶν τὸν ποδήρη τις προσφέρῃ τὸν Κυρίου, ὁ ποικιλανθὴς ἐκεῖνος χιτὼν τὰ τ Σοφίας αὐτῆ διηνυφ· τὰς ποικίλας καὶ μὴ μαρμαινομένας γραφάς. τὸ λόγια τὰ τ Κυρίου, τοὺς τ ἀληθείας ἀπαστράπτοντα αὐγάς.

vere dicam, cum videam tantum opum effundi ad tegenda pudenda. Vetus enim homo qui erat in paradiso, ramis & foliis tegumentum dimetiebatur pudoris: nunc autem cum nobis oues factæ sint, ne similiter ac oues simus insipientes. A ratione autem seu Verbo instituti, sumptuosas vestes redarguamus, dicentes estis pili ouium. Etiamsi se iactet Miletus, etiamsi laudetur Italia, etiamsi sub pellibus pili custodiantur, quorum nonnulli insano amore tenentur, nobis quidem certe nullum est studium in ea conferendum. Beatus autem Ioannes despectis quoque ouium pilis, qui delitias redolent, pilos camelorum elegit, & eis se vestiit, simplicem vitam & à dolo alienam repræsentans. Mel enim comedebat & locustas, dulcem & spiritalem cibum, à fastu alienas & moderatas vias Domini præparans. Ille enim videlicet purpura se induisset, qui omnem vrbanum erat auersatus fastum: sed cum in solitudinum quietes, tranquille cum Deo versaturus se recepisset, ab omni inani studio, vanaq; boni specie, sordidóque ac liberali decore se remouit. Ouina autem pelle Helias vtebatur indumento, & ouinam pellem stringebat zona facta ex pilis. Esaias vero alius propheta, nudus erat, & nullis vtebatur calceis: sæpe autẽ sacco quoque vtebatur, quod est indumẽtum humilitatis. Quod si etiam vocas Hieremiam, is cingulum solum habuit lineum. Quemadmodum autem bene nutrita corpora, si nuda sint, vires ac vigorem apertius indicant: ita etiam pulchritudo morum, si ineptis nugis non inuoluatur, magis indicat animi magnitudinem & magnificentiam. Trahere autem vestes ad summos vsque pedes demissas, valde est arrogans & superbum, quod ambulandi actionem impedit, cum vestis instar verriculi, quæ in soli sunt superficie sordes secum attrahat: ne fractis quidem & eneruatis his saltatoribus, qui Cynædicam turpitudinem mutam in scenam transferunt, vestem cum tanto dedecore diffluentem despicantibus, quibus exquisitæ vestes, fimbriarúmque dilatationes, & curiosi figurarum numeri, illiberalem ac sordidam syrmatum molitiem indicant. Quod si quis talarem Domini vestem adducit, variegata illa tunica ostendit flores sapientiæ, variasque & quæ non flaccescunt Scripturas, eloquia Domini, quæ veritatis splẽdoribus refulgent

A

Genes. 3.

B

Matth. 3.

C

4. Reg. 1.

Esa. 20.

Herem. 13.

D

Eiusmodi alia veste spiritus Dominum
Psal. 103. per Dauid induit, sic psallens: *Confessionem & decorem indutus es, inducens lucem, sicut vestimentum.* Quemadmodum ergo vestium confectionem honestam, & ab eo quod est indecorum mundam esse oportet, ita etiam vitanda est vsus immoderatio. Neque enim, sicut Lacænas virgines, supra genu vestiti honestum est: nullam enim partem fœminæ nudari decorum est. Atqui posset quidem honeste dici vrbana & faceta illa vox quæ dicta est ei qui dixerat: Pulcher cubitus, at non publicus; & tibi pulchræ sunt tibiæ dicenti, sed solius mei mariti: & speciosa facies, sed est eius tantum qui me vxorem duxit. Ego autem nolo pudicas fœminas præbere talium laudum causam iis, qui per eiusmodi laudes vt probrum eis afferant venantur. Nec vero solum calcaneum est prohitum vt nudent iis, verum etiam caput vt tegant atque obnubant, illis est impositum: neque enim honestum est corporis pulchritudinem esse hominum aucupium: nec par est vt purpureo vtens velo fœmina velit aspici. Atque vtinam posset etiam à veste eximi purpura, vt non in vtentium faciem spectatores cõuerteret. Atque illæ quidem cum reliqua vestis admodum parum texant, fecerunt quicquid est purpureum, suas inflammantes libidines. Quæ autem his stolidis & mollibus purpuris impense delectantur, eas, vt sunt verba Poëtæ, *Purpurea artipuit mors.* Propter hanc itaque purpuram, & Tyrus, & Sidon, & quæ regio est mari propinqua Laconico, maxime desiderantur: quinetiam earum tinctores, & purpuræ infectores, & ipsa conchylia in magno pretio habentur, propterea quod eorum sanguis producat purpuram. At etiam delicatis pannis admiscentes dolosæ mulieres, & qui sunt ex viris effœminati, fraudulentas dolosasque tincturas, insano quodam amore modi modestiæque limitem transiliunt, non amplius lintea ex Ægypto, sed quædam alia ex terra Hebræorum & Cilicum comparantes. Amorgina autem taceo & abyssina: delitiæ enim iam eorum appellationem immodice ludificando transmiserunt. Porro autem oportet, vt mihi quidem videtur, id quod tegitur, ex tegumento ostendere, se esse eo melius: vt templo imaginem, & corpore animam, & veste corpus:

A τοιαύτῃ δήλῳ τὸν Κύριον ἐνδῦται, λέγει τῷ Δαβὶδ ἡμφίεσαι ὁμολόγησιν καὶ εὐπρέπειαν ἐνεδύσω· φῶς περιβαλόμενος ὡς ἱμάτιον· καθάπερ οὖν περὶ τὴν κατασκευὴν τῶν ἐνδυμάτων καθαρευτέον πάσης ἀτοπίας, οὕτω δὲ καὶ τῆς χρήσεως τὴν ἀμετρίαν ἐκκλειστέον. οὐδὲ γὰρ γόνυ, καθάπερ τὰς Λακαίνας φασὶ παρθένους, ἐσθὴς καλόν· οὐδὲν γὰρ μέρος ἁπλῶς ἀπογυμνοῦσθαι γυναικὸς εὐπρεπές. καί τις δυνατὸν ἀποφήνασθαι μάλα κομψῶς τὴν ἀστείαν ἐκείνην φωνὴν πρὸς εἰπόντα, Καλὸς ὁ πῆχυς, Αλλ' ὁ δημόσιος· καὶ, Κνήμη καλή, B ἀλλὰ μόνου, φησί, τοῦ ἀνδρὸς τοῦ ἐμοῦ· καὶ πρόσωπον εὐπρεπές, ἀλλὰ μόνου γεγαμηκότος. ἐγὼ δὲ οὐδὲ τὴν αἰτίαν τῶν τοιούτων ἐπαίνων θέλω παρέχειν ταῖς σώφροσιν, τοῖς δὲ τῶν ἐπαίνων θηρωμένοις τὰ ὑπόφορα· καὶ δεῖ ὅπερ τε τὸ γυμνοῦσθαι τὸ σφυρὸν κεκώλυται μόνον, ἐγκεκαλύφθαι δὲ καὶ τὴν κεφαλήν, καὶ τὸ πρόσωπον ἐπεσκιάσθαι προστέτακται. τὸ γὰρ ὅσιον εἶδος θηρᾶσθον ἀνθρώπων, τὸ κάλλος τοῦ σώματος. οὐδὲ ἀλουργῷ βαπτεζόμενα χρωμένῃ προσβλεπτὸν ἐθέλειν γίνεσθαι τὴν γυναῖκα, βύλο- γον. εἴθε γὰρ ἐκ τῆς ἐσθῆτος οἷόν τε ἦν ἐξελεῖν τὴν C πορφύραν, ὡς μὴ ὅπερ τὸ πρόσωπον τῶν χρωμένων ταῖς θαλάσσαις ὑπερέφαν. αἱ δὲ ὀλίγον κομιδῇ τὸ λοιπὸν τῆς ἀμπεχόνης ὑφαίνουσαι, τὸ πολὺ ἐργάζονται· ὠφελοῦσαι τὰς ῥαθυμίας. καὶ δῆτα αὐτὰς περὶ τὰς μεμορημένας ταύτας καὶ ἀλεγὰς ἐργούσας πορφύρας, καὶ τὸ ποικιλικὸν δὴ σχῆμα, Ελλαδε πορφύρεος θαλάσσης. διὰ ταύτην γοῦν τὴν πορφύραν ἡ Τύρος καὶ ἡ Σιδὼν, καὶ τῆς Λακωνικῆς ἡ γείτων ἡ θαλάσσης, ποθοῦνται· ἀνάγονται δὲ οὐ μάλα καὶ οἱ βαφεῖς αὐτῶν, καὶ οἱ πορφυροῦται, καὶ αὐτὰ τὰ κογχύλια, διὰ τὸ αἷμα τούτων ἕλκεσθαι τὴν πορφύραν· ἀλλὰ καὶ τοῖς λίχνοις ὑφάσμασιν ἐγκαταμιγνύουσαι, αἱ δολεραὶ γυναῖκες, καὶ τῶν ἀνδρῶν οἱ γυναικώδεις, ταῖς δολεραῖς βαφαῖς, μηχανῶνται τὴν ἀμετρίαν. οὐκ ἔτι ταῖς ὀθόναις ταῖς ἀπ' Αἰγύπτου, ἄλλας δέ τινας ἐκ γῆς Εβραίων καὶ Κιλίκων ἐκπορίζομένοι γῆς· τὰ δὲ ἀμόργινα καὶ βυσσινα σιωπῶ· ὑπερεκπέπαγκεν ἡ τρυφὴ καὶ τὴν ὀνομασίαν. Δεῖ δὲ τὴν σκέπην, οἶμαι, αὐτὸ αὑτοῦ κρεῖττον ἀποφαίνειν τὸ σκεπόμενον, ὡς τὸ ἄγαλμα τοῦ νεῶ, καὶ τὴν ψυχὴν τοῦ σώματος, καὶ τῆς ἐσθῆτος τὸ σῶμα.

νεω

νυνὶ δὲ, πῶς τοὐναντίον, ὃ μὲν σῶμα αὐτῶν εἰ πωλοῖτο, οὐκ ἄν ποτε χιλίας ἄγοι Ἀττικὰς· μίαν δέ που ἐσθῆτα μυρίων ταλάντων ὠνούμενοι, σφᾶς αὐτὰς ἀχρειοτέρας καὶ ἀτιμοτέρας τῶν ὑφασμάτων ἐλέγχουσιν. Τί ποτ' οὖν διώκετε τὰ σαθρὰ καὶ πολυτελῆ περὶ τὰ ἐν μέσῳ, καὶ τῶν βδελυρῶν, ὅτι ἀγνοεῖτε τὸ ὄντως καλὸν, καὶ τὸ ὄντως ἀγαθόν· καὶ ἀντὶ τῶν ὄντων, τὰ δοκοῦντα τοῖς ἀνοήτοις σπουδάζετε, οἱ τοῖς μεμηνόσιν ὁπίσω, τὰ λευκὰ ὡς μέλανα φαντάζοντες.

A nunc autem contra omnino. Si corpus quidem earum venundetur, nunquam mille drachmas Atticas inuenerit. vnam autem veſtem mille talentis ementes ipſæ ſe veſtibus inutiliores & viliores arguunt. Cur ergo quæ ſunt rara & precioſa, plus quàm ea quæ ſunt in medio ſita & vilia, perſequimini? quoniam quod vere pulchrum, & quod vere bonum eſt ignoratis, & pro iis quæ ſunt, ea quæ eſſe videntur, à ſtultis magno ſtudio quæruntur, qui perinde ac inſani, quæ alba ſunt tanquam nigra viſione apprehendunt.

B

ΠΕΡΙ ΥΠΟΔΕΣΕΩΣ.

DE CALCEAMENTIS.

ΚΕΦΑΛ. ια.

CAP. XI.

ΠΑΡΑΠΛΗΣΙΑΙ δὲ καὶ περὶ τὰς ὑποδύσεις εἰσὶν αἱ ἀλαζόνες, τῷ πολλῷ βλακείαν καὶ τρυφὴν ὑπιδεικνύμεναι. αἰσχρὰ γοῦν ἀληθῶς τὰ σανδάλια ἐκεῖνα, ἐφ' οἷς ἐστὶ τὰ χρυσᾶ ἀναθήματα· ἀλλὰ καὶ τοῖς ἥλοις ἐλικοειδῶς τοῖς καταπόδιοις ἐγκαταχρῆσθαι ἀξιοῦσιν. πολλαὶ δὲ καὶ ἐρωτικοὺς ἀσπασμοὺς ἐγχαράττουσιν αὐτοῖς· ὡς ἂν ἐκ τῆς ὑποβάσεως ῥυθμίζουσαν τὴν γλῶτταν, καὶ ὃ ἑταιρικὸν τὸ φρόνημα ἐκ τοῦ βαδίσματος ἀποσφαλίσωνται. Χαίρειν οὖν ἐατέον τὰς ὑποχρύσους καὶ ἀμαλίθους τῶν σανδαλίων μαλακοτεχνίας, καὶ κρηπίδας Ἀττικὰς, καὶ τὰς Σικυωνίας, καὶ τοὺς κοθόρνους· Περσικάς τε καὶ Τυῤῥηνικάς· τοῖς δὲ, καθὼς ἔθος τῇ ἀληθείᾳ ἡμῶν, τὸ σκοπὸν τὸν ὀρθὸν, ὃ κατὰ φύσιν ἐκλέγειν χρή. εἰ μὲν γὰρ χρῆσις τῶν ὑποδημάτων, ἡ μὲν αὐτῶν, εἰς σκέπην ποδῶν· εἰ δὲ, εἰς προφυλακὴν τῶν προσπαισμάτων, καὶ τῶν ὀρεινοτέρων τραχυτήτων, ὃ πέλμα ποδὸς σώζουσιν. Γυναιξὶ μὲν οὖν ὃ λευκὸν ὑπόδημα συγχωρητέον· πλὴν εἰ μὴ ὀδυνῷεν· τότε δὲ τοῖς ἀληθινῷ χρηστέον. πλουμίων δὲ δεόντως τῶν κατατυμπάνων αἱ ὀδυνῶσαι. πλὴν τὰ πολλὰ ὑποδήμασι χρηστέον αὐτοῖς· ἃ γὰρ ἁρμόζει γυμνὸν ὑπιδεικνυσθαι τὸν πόδα· ἄλλως τε καὶ βαίσθητον εἰς βλάβην ἡ γυνή. ἀνδρὶ γὰρ οὐ μάλα ἁρμόδιον, ἀνυποδησίαν· πλὴν εἰ μή τι πρατεύοιτο. καὶ γάρ πως ἔοικε ὁ ὑποδεδεμένῳ τῷ δεδέσθαι.

SIMILITER autem in calceamentis ſuperbæ arrogantéſque fœminæ magnam quoque oſtendunt mollitiem. Vere ergo turpia ſunt illa ſandalia, in quibus ſunt aurea veluti donaria: quinetiam circumcirca clauos ſoleis infigere æquum cenſent. Multæ autem eis quoque amatorios imprimunt complexus, vt vel per terram numeroſe incedentes, meretricios ſpiritus in inceſſu inſculpant. Valere ergo iubendum eſt aureorum & gemmeorum ſandaliorum vana artificia, cum crepidis Atticis & Sicyoniis, cothurníſque, Perſicis & Hetruſcis. Recto autem ſcopo, vt veritati noſtræ moseſt, propoſito, id quod eſt ſecundum naturam eligendum eſt: calceorum enim vſus hic quidem eſt ad tegendos pedes: alius autem ad propulſandas offenſiones, & à montanis aſperitatibus plantam pedis conſeruans. Sunt itaque mulieribus albi concedendi calcei, niſi iter ineant: tunc autem eis vnctis vtendum eſt. Clauis autem perforatis opus habent ſoleis, quæ viam conficiunt: quamuis illis vt plurimum calceis vtendum eſt. Neque enim fœminam decet pedem oſtendere: & alioqui mulieri tener eſt ſenſus, vt facile lædatur. Viro autem pulchre conuenit nullos habere calceos, præter quàm ſi militet. ὑποδεδέσθαι enim non paruam habet affinitatem cum δεδέσθαι, quod eſt, eſſe ligatum.

C

D

Optimum quidem est exercitationis genus nudis vti pedibus, & ad sanitatem & ad expeditam facilitatem, vbi non prohibeat necessitas. Quod si iter non ingrediamur, nec nudis incedere pedibus pati possimus, soleis vtendum est: eas autem Attici vocabant κονίποδας, quod pedes quantum ego coniicio, pulueri appropinquare facerent. Tenuis ac simplicis calceaturæ testis sufficit Ioannes, qui dicebat se non esse dignum soluere corrigiam calceorum Domini. Non enim curiosos aut superfluos is habebat calceos, qui veræ philosophiæ typum Luc 3. Hebræis ostendebat. Hoc autem nunquid aliud significet, alibi ostendetur.

ἀσκητικώτατον γέ τι, γυμνοῖς χρῆσθαι τοῖς ποσὶν, καὶ πρὸς ὑγίειαν καὶ εὐκολίαν εὔθετον, ἔνθα μὴ ἀνάγκη τὸ ἀφικνεῖσθαι. εἰ δὲ μὴ ὑποδυοίμεθα, ἀλλὰ μηδὲ φέροιμεν τὴν ἀνυποδησίαν, βλαύταις ἢ φαικασίοις χρηστέον· κονίποδας αὐτὰς καλοῦσιν οἱ Ἀττικοί, ἀφ' ὧν πελάζειν, μοι δοκεῖν, τῇ κόνει τὸν πόδα. τῆς λιτῆς ὑποδέσεως ἀποχρῶν μάρτυς Ἰωάννης, ὃν οὐκ ἄξιος εἰμὶ ὁμολογῶν, τὸν ἱμάντα τοῦ ὑποδήματος λύειν τοῦ Κυρίου. ὅ γάρ τι τῶν περιέργων ὑποδέδεται ὁ τῆς ἀληθοῦς Ἑβραίοις φιλοσοφίας ὑποδηλούμενος τὸν τύπον. τοῦτο δ', εἰ καὶ αἰνίσσεταί τι, ἐν ἄλλοις δηλωθήσεται.

QVOD NON OPORteat gemmas & aureum ornatum stupere & admirari.

ΟΤΙ ΟΥ ΧΡΗ ΠΕΡΙ τοὺς λίθους καὶ τὸν χρυσοῦν ἐπλοῦσθαι κόσμον.

CAP. XII.

ΚΕΦΑΛ. ιβ.

GEMMAS autem fuscas aut virides, & quæ peregrini maris æstu expelluntur, & quæ ex terræ ramentis deteruntur, admirari & stupere est puerile. In pellucidos enim lapillos, proprioſque ac peculiares colores, atque vitra varia magno ferri studio, nihil est aliud quam stultorum hominum, qui ab iis quæ visum percellunt, trahuntur. Ita etiam pueri cum ignem aspexerint, splendore adducti ad eum feruntur, quia quam sit eum tangere periculosum, propter ignorantiam minime animaduerterunt. Tales stultis sunt mulieribus gemmæ monilibus alligatæ, & inclusæ torquibus, amethysi, & ceraunitæ, & iaspides, & topazion, & smaragdus Milesia, merces pretiosissima. Maximi autem pretij margarites mulierum cubilia per summam lasciuiam mirandum in modum inuasit: is autem nascitur in quodam ostreo pinnis non absimili: magnitudo autem est quantus permagnus piscis oculus: nec pudet miseras totum suum studium in hoc ostreo ponere, cùm eis liceat sancta ornari gemma, nempe verbo Dei, quod vtique Scriptura appellauit Margariten, pellucidum & purum Iesum, qui est in carne contemplator oculus, qui est ratio perspicua, per quem caro est pretiosa quæ aqua regeneratur.

ΛΙΘΟΥΣ δὲ πελίους ἢ χλωρούς, καὶ τῆς ἀπεξενωμένης θαλάσσης τὰ ἐκβεβρόμενα, καὶ τῆς γῆς τὰ ἐκψήγματα, μειρακιώδες ἐστὶ τεθηπέναι. ὅτι γὰρ τὰ διαυγῆ τῶν λιθιδίων, καὶ τὰς ἰδιαζούσας χρόας, ὑέλους τε ἰέναι ποικίλας, οὐδὲν ἄλλ' ἢ δυοῖν τοῖν δαιμόνων ἐστὶν ὑποθέσεων, ὑπὸ τῶν πλημμελῶν ἐχόντων φαντασίαν ἑλκομένων. ταύτῃ καὶ ὁ πυρ τὰ παιδία θαυμάσαντα, φέρεται ἐπ' αὐτό, τῇ λαμπρότητι ἀγόμενα· τῆς δ' ἐπαφήσεως ὁ ἐπισφαλὴς, διὰ τὴν ἄνοιαν οὐ κατανενοηκότα, τοιοῦτοι τοῖς ἠλιθίοις οἱ λίθοι γυναιξὶ περιδούμενοι, τοῖς ὅρμοις καὶ ταῖς περιδέρραις ἐγκαλλωπιζόμενοι, ἀμέθυσοι, καὶ κεραυνίται, καὶ ἰάσπιδες, καὶ τοπάζιον· ἥ τε Μιλησία σμάραγδος, ἐμπόλημα τιμιώτατον. ὁ δὲ πολυτίμητος μαργαρίτης, ὑποφυὼς τῇ γυναικωνίτιδι εἰσεκόμισεν· γίνεται δὲ ἐν ὀστρίῳ τινὶ παραπλησίῳ τοῖς πίνναις· μέγεθος δ' ἡλίκος ἰχθύος ὀφθαλμός, διαμετρεῖται. καὶ οὐκ αἰσχύνονται αἱ κακοδαίμονες, περὶ ὄστριον, ὀλίγον τοῦτο τὸ πᾶσιν ἀπουδαῖον πεποιημέναι. ἔξον ἁγίῳ κοσμεῖσθαι λίθῳ, τῷ Λόγῳ τοῦ Θεοῦ, ὃν Μαργαρίτην ἡ γραφὴ κέκληκέν που, τὸν διαυγῆ καὶ καθαρὸν Ἰησοῦν, τὸν ἐν σαρκὶ ἐποπτεύοντα ὀφθαλμόν, τὸν λόγον τὸν διαφανῆ· δι' οὗ ἡ σὰρξ ἡμῶν ὕδατι ἀναγεννωμένη·

καὶ γὰρ τὸ ὄστρειον ἐκφὺν ἐν ὕδατι γινόμενον, A Illud enim oſtreum in aqua natum,
σαρκὶ τὴν σάρκα· ἐκ δὲ ταύτης ὁ μαργαρίτης κυΐσκεται. λίθοις δὲ ἁγίοις τῷ ἄνω Ιερουσαλὴμ τετειχίσθαι προειλήφαμεν· καὶ τὰς δώδεκα τῆς οὐρανοπόλεως πύλας, ὑμίοις ἀπεικασμένας λίθοις, τὸ εὐάρμοστον τῆς Ἀποστολικῆς φωνῆς αἰνίττεσθαι χάριτος ἐκδεχόμεθα. ὅτι γὰρ τῶν λίθων τῶν πολυτελῶν αἱ χρόαι τετάχαται· ὑμίαι δὲ αὗται· τὰ δ' ἄλλα, ὕλη γεώδης καταλείπονται. συμβολικῶς τούτοις εἰκότως τειχίζεται τῶν ἁγίων ἡ πόλις, πνευματικῶς οἰκοδομουμένη. τοιγὰρ τὸ ἄνθος οὖν τῶν λίθων, τὸ ἀμίμητον, τὸ ἄνθος τὸ πνεύματος, τὸ ἀ- B
πήρατον καὶ ἅγιον τῆς οὐσίας νενοήκασιν· αἱ δὲ, μὴ σύνιδσαι τὸ συμβολικὸν τῆς γραφῆς, ὅλαι πεπεκτήνασι τοῖς λίθοις, τὴν θαυμάσιον ἔκφυσιν ἀπολογισμὸν προφέρουσαι· οὐ καὶ ἔδειξεν ὁ Θεός· Διὰ τί μὴ χρησώμεθα; καὶ, Παρέσί μοι, ἵνα τί μὴ τρυφήσω; καὶ τίσιν οὖν ταῦτα γέγονεν, εἰ μὴ ἡμῖν, τελέως δὲ ἠγνοηκότων τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, αἱ τοιαῦται φωναί. πρῶτον μὲν γὰρ τὰ ἀναγκαῖα, καθάπερ τὸ ὕδωρ καὶ τὸν ἀέρα πᾶσι χορηγεῖται· τὰ δὲ ὅσα μὴ ἀναγκαῖα, γῆ τε καὶ ὕδατι ἔκρυψεν. Ἵνα
τοῦτό τοι μύρμηκες χρυσωρυχοῦσι· καὶ γρῦπες C
χρυσοφυλακοῦσι· καὶ ἡ θάλασσα τὸν μαργαρίτην ἔκρυψεν λίθον· ὑμεῖς δὲ, περίεργοι εἰς ἃ μὴ δεῖ. ἰδοὺ ὅλος ἀνάπτεται οὐρανὸς, καὶ οὐ ζητεῖτε τὸν Θεόν· τὸ δὲ κεκρυμμένον χρυσίον καὶ τοὺς λίθους, οἱ τοῦ ὄντι θανάτου κεκριμένοι, θησαυροῦσι πρὸ ἡμῶν. ἀλλὰ καὶ τῇ γραφῇ αὐτάδεται, βοώσης σαφέστερον ἀγγέλου, Ζητεῖτε πρῶτον τὴν βασιλείαν τοῦ οὐρανοῦ· καὶ ταῦτα πάντα προστεθήσεται ὑμῖν. εἰ δὲ καὶ πάντα ὑμῖν δεδώρηται, καὶ εἰ πάντα ὑμῖν συγκεχώρηται, καὶ εἰ πάντα ὑμῖν ἔξεστί, φησὶν ὁ Ἀπόστολος, ἀλλ' οὐ πάντα συμφέρει. προήγαγε δὲ ὁ λόγος ἡμᾶς ὅτι κοι- D
νωνίας ὁ Θεὸς, αὐτὸς τὸν ἑαυτοῦ προέτρεψε μεταδοῦναι καὶ κοινὸν πᾶσιν αὐθέκτοις τὸν ἑαυτοῦ ὑπουργήσας λόγον, πάντα ποιήσας ὑπὲρ πάντων· κοινὰ οὖν τὰ πάντα, καὶ μὴ πλεονεκτούντων οἱ πλούσιοι. Τί οὖν, Παρέσί μοι, καὶ πλεονάζω μοι· ἵνα τί μὴ τρυφήσω; σὺν αἰθέκτῃ νῷ, οὐδὲ κοινωνικῷ· ἐκφὺν δὲ μᾶλλον ἀγαπητικὸν, Παρέσί μοι, ἵνα τί μὴ μεταδῶ τοῖς δεομένοις; ὁ γὰρ τοιοῦτος, τέλειος, ὁ δὲ, Ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτὸν, πληρώσας· αὕτη γὰρ ἡ ἀληθὴς τρυφὴ, ἡ θησαυριζομένη πολυτέλεια·

carnem contegit: ex ea autem margarita concipitur. Ex ſanctis autem lapidibus ſupernam Hieruſalem fuiſſe conſtructam accepimus: & duodecim portas cœleſtis ciuitatis, lapidibus pretioſis aſſimilatas eximiam Apoſtolicæ vocis gratiam ſignificare admittimus. In pretioſis enim lapidibus collocati ſunt colores, ſunt autem ij pretioſi: alia verò remanent terreſtris materia. Meritò ergo ſymbolice ſanctorum ex his ædificatur ciuitas. Per inimitabilem itaque illum florem lapidum, florem ſpiritus, ab interitu ſcilicet alienam & ſanctam ſubſtantiam intellexere. Quæ ergo quid ſit in ſcripturis ſymbolicum non intelligunt, totæ lapidibus inhiant: admirabilem illam defenſionem afferentes: Quæ oſtendit Dominus, vt eis non vtamur? &, Adſunt mihi, cur non eis me oblectabo? & quibuſnam ergo facta ſunt, ſi non nobis? Eorum qui Dei voluptatem planè ignorauerunt, ſunt eiuſmodi voces. Primum enim quæ ſunt neceſſaria, ſicut aquam & aërem aperte omnibus ſuppeditat: quæcunque autem non ſunt neceſſaria, terra & aqua abſcondit. Et ideo aurum formicæ fodiunt: aurum Gryphes cuſtodiunt: à mari teguntur margaritæ. Vos autem curam ſuperuacaneam ponitis in iis quę non oportet. Ecce totum cœlum apertum eſt, & Deum non quæritis: aurum autem quod abſconſum eſt & lapides ij apud nos ſcrutantur, qui ſunt damnati capitis. Quinetiam Scripturæ repugnatis cùm illa apertè clamet: *Quærite primùm regnum cœlorum, & hæc omnia adjicientur vobis. Quòd ſi etiam vobis omnia donata ſunt, & ſi vobis omnia conceſſa ſunt, & ſi omnia vobis licent*, ait Apoſtolus, *ſed non omnia expediunt.* Produxit autem genus noſtrum Deus ipſe ad communicationem, cùm ipſe prior ſuum filium impertiit, & ſuum Verbum omnibus communem ſubminiſtrauit, & fecit omnia pro omnibus: ſunt ergo omnia communia, ne plura quàm alij ſibi vendicent diuites. Hoc ergo, Adſunt mihi, & ſuperſunt, cur non me iis oblectabo? non eſt humanum, nec ad ſocietatem pertinens. Illud autem magis charitatem arguit, *Adſunt mihi, cur non impertiar pauperibus? qui enim talis eſt, eſt perfectus, qui hoc impleuit. Diliges proximum tuum ſicut teipſum.* Hæ ſunt veræ delitiæ, hic eſt pretioſus theſaurus.

Apoc. 21

Math. 6

1. Cor. 10

Rom. 12.

Galat. 5.

Quæ autem fiunt in cupiditates impensæ, interitus non sumptus locum obtinent. Scio enim Deum potestatem vsus nobis dedisse, verùm eum vsque ad id quod est necessariũ: & vsum cõmunem esse statuit. Absurdũ est autem & turpe, vnum lautè & luxuriosè viuere, cùm multi esuriant. Quanto est enim gloriosius multis benefacere, quàm magnificè habitare? quanto autem prudentius, in homines quàm in lapides & in aurum impendere? quanto autem est vtilius ornatos habere amicos, quàm ornamenta inanima? cuinam autem agri tantum profuerint quantum gratificari? Restat ergo nobis vt illud quoque quod obiicitur dissoluamus. Quinam ergo habebunt quę sunt sumptuosa & magnifica, si omnes quæ sunt vilia & frugalia deligunt? Homines, respondebo, si absque vlla vehementi affectione & discrimine eis vtamur: sin autem fieri non potest vt sint omnes frugi & temperantes, at propter vsum rerum necessariarum, ea quæ facilè parari possunt, sunt persequenda: hæc autem superuacanea longe reiicienda. In summa ergo, ornamenta, vt quæ ornatus satietatem afferunt, ipsum etiam mundum recusantibus sunt omnino exterminanda: oportet enim eas intus esse ornatas, & pulchram mulierem internã ostendere. In sola enim anima pulchritudo apparet & turpitudo: & ideo is solus qui est virtute præditus, is verè est pulcher, bonus & honestus: & solũ quod pulchrum est & honestum, bonum esse statuitur. Sola autem virtus vel per pulchrum corpus apparet, & in carne efflorescit, amabilem temperantiæ ostendẽs speciem, quando mores tanquam lux quædam in forma resplẽduerint. Vniuscuiusque enim plantæ & animalis pulchritudo, in vniuscuiusque virtute est posita. Hominis autẽ virtus est iustitia, temperãtia, animi magnitudo, & pietas. Pulcher ergo & honestus homo est qui iustus & moderatus, & vt semel dicam, qui bonus est, non qui diues. Iam verò milites quoque volunt auro ornari, vt qui nec illud legerint Poëticum,

Quíque aurum gestans, in bellum, vt stulta puella, --- *Ibat.* Iliad. β.

Cæterum ornatus quidem studium, quòd virtutis minimè curam gerit, sed corpus sibi vindicat, boni & honesti studio conuerso ad vanam gloriam, funditus expellendum est. Quæ enim corpori non conueniunt, perinde ac si ei conueniant, adiungens,

A Εἰ δὲ εἰς τὰς ματαίους ἐπιθυμίας ἀνάλωσις, ἀπωλείας οὐ δαπάνης ἐπέχει λόγον. δέδωκε γὰρ ὁ Θεὸς, οἶδ' ὅτι, τῆς χρήσεως ἡμῖν τὴν ἐξουσίαν, ἀλλὰ μέχρι τοῦ ἀναγκαίου· καὶ τὴν χρῆσιν κοινὴν εἶ) βεβούλευται. ἄτοπον γ', ἕνα τρυφᾷν, πεινώντων πλέονας. πόσῳ μὲν γὰρ εὐκλεέστερον τὸ πολυτελῶς οἰκεῖν, ὃ πολλοῖς εὐεργετεῖν· πόσῳ δὲ σωφρονέστερον, τὸ εἰς λίθους καὶ χρυσίον, ὃ εἰς ἀνθρώπους ἀναλίσκειν; πόσῳ δὲ ὠφελιμώτερον τὴν ἀψύχων κοσμίων, ὃ φίλοις κεκτῆσθαι κοσμίοις; τίνα γ' ἂν ὠφελοῖ B τοσοῦτον, ὅσον ὃ χαρίζεσθαι, ὠφελήσαν; Λείπεται τοίνυν ἡμῖν καὶ ἐκεῖνο ἐπιλῦσαι ὃ ἐπιφερόμενον. Τίσιν οὖν τὰ πολυτελέστερα, ἂν αἱρῶνται πάντες τὰ εὐτελέστερα; τοῖς ἀνθρώποις, φήσομεν ἄν, χωρὶς τοῦ σωφρονεῖν καὶ διαφορᾶς χρώμεθα αὐτοῖς. εἰ δὲ ἀμήχανον πάντας σωφρονῆσαι, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν τῶν ἀναγκαίων χρείαν, τὰ εὐπόριστα μεταδιωκτέον, μακρὰ τοῖς ἀσκητοῖς τούτοις χαίρειν φράσασιν. καθόλου μὲν οὖν τὰ κόσμια, ὥσπερ κενόκοσμα, ἀποσοβητέον, ὅλον καὶ αὐτὸν ἀποδιωμόσαντας τὸν κόσμον. χρὴ γὰρ τὴν εἰ) κοσμίαν ἔνδοθεν, καὶ διὰ τοῦ ἔσω γυναῖκα δεικνύναι καλήν· ἐν μόνῃ γὰρ τῇ ψυχῇ καταφαίνεται, καὶ τὸ κάλλος, καὶ τὸ αἶσχος. διὸ καὶ μόνος ὁ σπουδαῖος καλὸς καὶ ἀγαθὸς ὄντως ἐστίν· καὶ μόνον τὸ καλὸν ἀγαθὸν δογματίζεται· ἡ δὲ ἀρετὴ μόνη, καὶ διὰ καλοῦ τοῦ σώματος καταφαίνεται, καὶ ἐπανθεῖ τῇ σαρκὶ, ὃ ὥρειον τῆς σωφροσύνης ἀξιέραστον δεικνύουσα, ὅτ' ἂν οἱονεὶ φέγγος ἐπιλάμπῃ τῇ μορφῇ τὸ ἦθος. Τὸ γὰρ ἑκάστου καὶ φυτοῦ καὶ ζώου κάλλος, ἐν τῇ ἑκάστου ἀρετῇ εἶ) συμβέβηκεν. ἀνθρώπου γ' ἀρετὴ, δικαιοσύνη, καὶ σωφροσύνη, καὶ ἀνδρία, καὶ εὐσέβεια. καλὸς ἄρα ἄνθρωπος, ὁ δίκαιος, καὶ σώφρων, καὶ συλλήβδην ὁ ἀγαθὸς, οὐχ ὁ πλούσιος. ἤδη δέ τινες καὶ οἱ στρατιῶται χρυσῷ κεκοσμῆσθαι βούλονται· οὐδὲ ἐκεῖνο αἰσχυνόμενοι τὸ ποιητικὸν,

Ὃς, καὶ χρυσὸν ἔχων, πόλεμον κίεν ἠΰτε κούρη
Νηπίη.

Ἀλλὰ γὰρ τὸ μὲν φιλοκοσμίαν, ἥκιστα, ἀρετῆς ἐπιμελούμενον, σώματος δὲ αὐτοποιούμενον, ἐκτραπέντος τοῦ φιλοκάλου εἰς τὴν κενοδοξίαν, ἀπόβλητον ἐκβλητέον. τὰ γὰρ μὴ οἰκεῖα τῷ σώματι ὡς οἰκεῖα προσαπτόμενα,

μηχέτιν τῦ ψεύδεσθαι καὶ ἔθος ἀπάτης ἐνεγλύψησεν· ὕπτ ὃ σεμνόν, καὶ ἁπλᾶν, καὶ νήπιον, ὡς ἀληθῶς· ὃ ἁβρὸν ὄν, καὶ θρυπτικόν, καὶ ἀβρόδιαιτον φαίνουσαν· αἱ δὲ, ἀμαυροῦσι τὸ κάλλος τὸ ἀληθινόν, βυσκιάζουσαι χρυσίῳ. καὶ οὐκ ἴσασι τὸ πλημμέλημα ὅτι ἐστὶ, δεσμὰ ἑαυτῶν περιθεῖσαι πλούσια μυρία· καθάπερ καὶ τοῖς βαρβάροις φασὶ δεδέσθαι τοὺς κακούργους χρυσίῳ. τούτοις ἐζηλωκέναι δοκοῦσί μοι αἱ γυναῖκες τοὺς δεσμωτας τοὺς πλουσίους. ἢ γὰρ ἁλὶ κλοιὸς ὁ χρυσοῦς ἐστι περιδέρεον, καὶ οἱ στρεπτοὶ, οἵ τε καθετῆρες καλούμενοι, ἁλύσεων ἐπέχοντες τόπον, καὶ παρὰ τοῖς Ἀττικοῖς αὐτὸ τοῦτο τῷ ὀνόματι, ἁλύσεις κέκληκεν. πέδας δὲ περισφυρίοις τισὶ περὶ τοὺς πόδας ἀκοσμίαν τῶν γυναικῶν, Φιλήμων ἐν Συνεφήβῳ προσεῖπεν·

Ἱμάτια λιπαφαίνοντα, καὶ πέδας τινὰ Χρυσῆν.

Τί οὖν ἔτι ὁ καλλωπισμὸς ὁ ζηλωτὸς, εἰ μὴ ἐθέλετε ὑμᾶς, ὦ γυναῖκες, σφᾶς αὐτὰς φαίνεσθαι πεπεδημένας; εἰ γὰρ εἰ ὕλη ὁ ὄνειδος ἀπενεχθῇ, τὸ πάθος ἀδιάφθορον. ἔμοιγ' οὖν δοκοῦσιν, ἑκουσίως περιπίπτουσαι δεσμοῖς, αὐχεῖν ὅτι συμφοραῖς πλουσίας. ἴσως δὲ καὶ ὁ ποιητικὸς μῦθος τοιούτοις δεσμοῖς μοιχευομένῃ τῇ Ἀφροδίτῃ περιβεβλῆσθαι λέγει· οὐδὲν ἄλλο εἰ μὴ μοιχείας σύμβολον ἀνιστόρησε τὸ κόσμημα· χρυσοῦς γὰρ εἶπε καὶ ἐκείνους Ὅμηρος τοὺς δεσμούς. ἤδη δὲ καὶ φανερώτατα τὸ πονηρὸν σύμβολα οὐκ αἰσχύνονται περικείμενοι. ὡς γὰρ τὴν Εὔαν ὁ ὄφις ἠπάτησεν, οὕτω δὲ καὶ τὰς ἄλλας γυναῖκας ὁ κόσμος ὁ χρυσοῦς, δελεάσας προσχρώμενος, τῷ ὄφεως τῷ σχήματι, ἐξέμηνεν εἰς ὕβρεις· σμυραίνας τινὰς καὶ ὄφεις ἀποπλατυσμένας εἰς εὐπρέπειαν. λέγει γοῦν ὁ κωμικὸς Νικόστρατος, ἁλύσεις, καθετῆρας, δακτυλίους, βουβάλια, ὄφεις, περι-
ἰλίσιον. σκελίδας, * ἐλλέβορον. πρὸς γοῦν ὑπερόγκως πρῶτα τὸν γυναικεῖον καταλεγόμενος κόσμον Ἀριστοφάνης ἐν Θεσμοφοριαζούσαις τοῦτο δείκνυσιν. παραθήσομαι δὲ αὐτοῦ τοῦ κωμικοῦ τὰς λέξεις, διελεγχούσας ἀκριβῶς τὸ φορτικὸν ὑμῶν τῆς ἀπειροκαλίας.

Μίτρας, ῥυαδήματα, νίτρον, καὶ σιδήρειον,

Κίσηρι, στροφίον, ὀπιαθοσφενδόνιον.

mendacij meditationem, & consuetudinis fraudem progenerauit, non honestatem, simplicitatem, & à simulatione alienationem, & verè pueritiam, sed fastum, arrogantiam, mollitiem & luxuriam ostendens. Istæ verò veram pulchritudinem obscurant, auro eam adumbrantes, nec intelligunt quantum in se delictum admittunt, se innumerabilibus vinculis alligãtes, quemadmodum dicunt apud barbaros, scelestos & maleficos homines auro vinciri. Captiuos hos vinctósque hæ diuites videntur mihi æmulari mulieres. Annõ enim colli vinculum est torques aureus, moniliáque & quæ καθετῆρες vocantur, catenarum locum obtinent? quæ etiam Attica lingua eodem nomine, nempe ἁλύσεις, hoc est, catenæ appellantur. Talares autem compedes, indecorum in pedibus fœminarum ornamentum vocauit Philemon in Synephebo.

Illustrem amictum, compedémque qui fies Auratus.

Cur ergo hic à vobis tantopere expetitur ornatus, nisi quod vos velitis, ô fœminæ, videri esse compedibus astrictas? Si materia enim probrum eluit, est hoc quidem vitium quod minimè interit. Quare mihi quidem videntur sua sponte vinculis alligatæ, de opulentis suis gloriari calamitatibus. Ac fortasse etiam Poëtica fabula adulterium committentem Venerem dicit fuisse comprehensam eiusmodi vinculis, nihil aliud quàm hæc ornamenta, adulterij esse signa significans. Illa enim aurea quoque fuisse dixit Homerus. Iam verò vel apertissima malignī signa nequaquam pudet eas inducere. Quemadmodum enim Euam serpens decepit, ita etiam mulieres alias mundus aureus, esca vtens, serpentis figura, in probra furiosè impulit, nempe murænulas quasdam aureas & serpentes ad decorem effigens. Dicit itaque Comicus Nicostratus, Catenas, Monilia, annulos, armillas, serpentes, periscelides,* elleborum. Summa autem earum ignominia omnem mundum muliebrem recensens Aristophanes ostendit in Thesmophoriazusis. Adducam autem ipsa verba Comici, quæ importunum vestræ insolentiæ fastum apertè arguunt.

Mitræ, redimicula, nitrum, & arcus, Pumex, strophium, quæ post locatur funda,

* Forte, inauris.

Et posterius operculum, fucus, torques, A
Componendorum oculorum instrumenta, vestis linea, vitta.
Zona, instita, prætexta delicata,
Multitia, cithon, barathrum, encyclos tunica,
Quæ sunt autem horum non dixi maxima,
Inaures, gemmæ, plastra, molochion,
Botrychlidon, fibulæ, amphileæ,
Monilia, pedicæ, sigilla, catenæ,
Annuli, cataplasmata, ampullæ,
Capitis ligamina, olisbi, sardia, ventilabra, B
elicteres.

Ego quidem defessus sum, & indignor, dicendo tot earum ornamentorum multitudinem. Mihi autem subit admirari, quod non eneccentur, dum tantum onus baiulant. O curam valde inanem! O vanam & insanam gloriæ cupiditatem! Ritu meretricio opes effundunt in probra ac dedecora, suáque improba & arroganti stoliditate Dei dona corrumpunt & adulterant, artem mali imitantes. Dominus autem in Euangelio eum diuitem qui in horreis & apothecis recon-
Luc. 12. debat & apud se dicebat, *Habes multa* C *bona in multos annos reposita, comede, bibe, lætare*, apertè stultum vocauit: hac enim nocte animam tuam accipiunt: quæ ergo parasti, cuius erunt? Appelles pictor cùm vidisset quendam ex suis discipulis pinxisse Helenam multo auro ornatam, O adolescens, inquit, cùm non possis pingere pulchram, fecisti diuitem. Tales sunt Helenæ, quæ nunc sunt mulieres, non verè pulchræ, sed multis efficiæ & ornatæ diuitiis. Eis prædicit spiritus per Sophoniam, argentum & aurum ipsarum non posse eas eximere in die iræ
Cap. 1. Domini. Eis autem quæ à pædagogo Christo erudiuntur, non auro, sed ra- D tione ac Verbo exornari conuenit, per
Exod 32. quod solum apparet aurum. Beati quidem fuissent Hebræi veteres, si mundum mulierum cùm abstulerunt, abiecissent, vel solummodo fudissent: nunc autem cùm aureum bouem conflassent, & in eo adorando idololatriæ peccatum amisissent, ipsi quidem nec ex arte nec ex suo instituto commodi quicquam ceperunt, expressissima autem figura nostras mulieres docuerunt, vt ab ornamentis abstineant. Quæ itaque cupiditas in aurum fornicatur, fit idolum quod igne examinatur:

Ὀπισθοκάλυμμα, φδικος, περισσέρεα.
Ὑπογράμματα, πυφοκαλάσιριν, κεκρύφαλον.
Ζῶμα, ἀμπεχόνιον, πέπλωμα πέπλος.
Ξυσίδα, χιτῶνα, βάραθρον, ἔγκυκλον χιτώνιον.
Τὰ μέγιστα δ' οὐκ εἴρηκα τούτων. εἶτα τί;
Διόπας, ζμάλιθον, πλάστρα, μολόχιον.
Βοτρυχλιδῶνα, περόνας, ἀμφιλέας.
Ὅρμους, πέδας, σφραγίδας, ἁλύσεις.
Δακτυλίους, καταπλάσματα, πομφόλυγας.
Ἀποδίσμους, ὀλίσβους, σάρδια, ἀνεμοθερμίδας, ἐλικτῆρας.

Ἐγὼ μὲν ἔκαμον τὴν ἀριθμὸν λέγων τὸ πλῆθος τῶν κοσμίων. τὰς δὲ τὴν θαυμάζειν ἔπεισί μοι, ὡς ἄρα οὐκ ἀποκναίονται, τοσοῦτον ἄχθος βαστάζουσαι. ὦ τῆς κενῆς πολυπραγμοσύνης! ὦ τῆς ματαίας δοξομανίας! ἐκχέουσιν ἑταιρικῶς τὸν πλοῦτον εἰς ὄνειδος. καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ τὰ δωρήματα ἀπειρηκαλίᾳ παραχαράττουσι, ζηλοῦσαι τὸν πονηρὸν τῆς τέχνης. φησὶν γὰρ ὁ Κύριος ἐν τῇ ΕΥαγγελίῳ τὸν πλούσιον, τὸν θησαυρίζοντα εἰς τὰς ἀποθήκας, καὶ πρὸς ἑαυτὸν λέγοντα, Ἔχεις ἀγαθὰ πολλὰ, ἀποκείμενα εἰς ἔτη πολλά· φάγε, πίε, εὐφραίνου. ἄφρονα κέκληκεν· ταύτῃ γὰρ τῇ νυκτὶ τὴν ψυχήν σου παραλαμβάνουσιν· ἃ οὖν ἡτοίμασας, τίνος ἔσται; Ἀπελλῆς ὁ ζωγράφος, θεασάμενός τινα τῶν μαθητῶν Ἑλένην ὀνόματι πολύχρυσον γράψαντα· Ὦ μειράκιον, εἶπεν, μὴ δυνάμενος γράψαι καλὴν, πλουσίαν πεποίηκας. τοιαῦται τοίνυν Ἑλέναι, αἱ νῦν εἰσι γυναῖκες· ἢ καλαὶ γνησίως, πεπλασμέναι ὑπὸ πλουσίως. ταύτας περιφανεῖ διὰ τοῦ Σοφονίου τὸ πνεῦμα· καὶ ὁ ἀργύριον· αὐτῶν, καὶ τὸ χρυσίον αὐτῶν, ἃ μὴ δύνηται ἐξελέσθαι αὐτοὺς ἐν ἡμέρᾳ ὀργῆς Κυρίου· τοὺς δὲ ὑπὸ Χριστοῦ παιδαγωγουμένους, ἃ χρυσίῳ κοσμεῖσθαι παρεσκεύασε, φησὶ δι' ἑνὸς λόγου· δι' ἃ μόνου καταφαίνεται τὸ χρυσίον. μακάριοι μὲν τὸ πάλαι ἦσαν οἱ παλαιοὶ τῶν Ἑβραίων, εἰ περιελόμενοι τὸν κόσμον τῶν γυναικῶν, ἔρριψαν ἢ ἐχώνευσαν μόνον· νῦν δὲ εἰς βοῦν χρυσοχοήσαντες, καὶ τοῦτο εἰδωλολατρήσαντες, αὐτοὶ μὲν οὐκ ὤναντο, οὔτε τὴν τέχνης, οὔτε τὴν ὑπολήψεως· ἐδίδαξαν δὲ ἡμᾶς τὰς γυναῖκας τυπικώτατα κοσμίων ἀπέχεσθαι. ὁ γὰρ ἐκπορνεύσας τὴν ὑπὸ θυμίασις εἰς χρυσίον, εἴδωλον γίνεται, βασανιζόμενον πυρί·

ᾧ μόνῳ τηρῆται τρυφή, καθάπερ εἴδωλον, οὐκ ἀλήθεια. ἐντεῦθεν ὀνειδίζων ὁ λόγος δι' οὗ προφήτου τοῖς Ἑβραίοις, Ἀργυρᾶ καὶ χρυσᾶ, φησίν, ἐποίησαν τῇ Βάαλ· κόσμια δηλονότι· καὶ ἐναργέστατα ἐπαπειλῶν, Καὶ ἐκδικήσω, λέγει, ἐπ' αὐτοὺς τὰς ἡμέρας τῶν Βααλείμ, ἐν αἷς ἐπέθυσαν αὐτῇ, καὶ περιεπήξατο τὰ ἐνώτια ἑαυτῆς, καὶ τὰ καθόρμια αὐτῆς. καὶ τοῦ αἰτίαν τοῦ κοσμήματος ἐπάγων, εἰπών· Καὶ ἐπορεύετο ὀπίσω τῶν ἐραστῶν αὐτῆς· ἐμοῦ δὲ ἐπελάθετο λέγει Κύριος. Ἀποθέμενοι τοίνυν τοῖς λήροις αὐτῶν πονηρῷ Σοφιστῇ, τῷ ἐναγεικοῦ τούτου μὴ μετεχόντων καλλωπισμοῦ, μηδὲ εἰδωλολατρευτῶν, διὰ τοιαυτασμάτος βλαπτοῖς. πάνυ γοῦν θαυμασίως ὁ Πέτρος ὁ μακάριος, Γυναῖκες, φησίν, ὡσαύτως μὴ ἐν πλέγμασιν, ἢ χρυσῷ, ἢ μαργαρίταις, ἢ ἱματισμῷ πολυτελεῖ, ἀλλ' ὁ πρέπει γυναιξίν, ἐπαγγελλομέναις θεοσέβειαν, δι' ἔργων ἀγαθῶν σφᾶς αὐτὰς κοσμούσῶν. καὶ γὰρ εἰκότως ἀπεῖναι αὐτῶν τὸν καλλωπισμὸν κελεύει· εἰ μὲν γὰρ καλαὶ εἶεν, ἀπόχρη ἡ φύσις, μὴ φιλονεικείτω ἡ τέχνη πρὸς τὴν φύσιν· τοῦτ' ἔστιν, ἀπάτη ἀληθείᾳ μὴ ἐριζέτω. εἰ δὲ αἰσχραὶ φύσει, ἐλέγχουσιν ἃς ὧν προσάπτουσιν ὁ μὴ ἔχουσιν. προσήκει τοίνυν λιτότητα ἀσπάζεσθαι τὰς Χριστῷ λατρεύουσας. τῷ ὄντι γὰρ ἡ λιτότης ἀγοσιώτης προμηθεῖται, ἐξισοῦσα τὰς πλεονεξίας, καὶ διὰ τῶν τυχόντων τοῦ ἀπὸ τῶν περιττῶν νομιζομένη χρείαν. ὃ γὰρ λιτόν, ἢ καὶ τοὔνομα ἐμφαίνει, οὐκ ἐξέχει, οὐδὲ κατά τι ὀγκοῦται ἢ τυποῦται· ὁμαλὸν ἦ ὅλον, καὶ λεῖον, καὶ ἴσον, καὶ ἀπέριττον, καὶ αὐτὴ ἱκανὸν ὄνομα. ἱκανότης ἦ ἕξις ἐστὶν ἐξικνουμένη πρὸς ὃ οἰκεῖον πέρας, ἀνύστως καὶ ἀπερίττως. μήτηρ ἦ αὐτῶν, ἡ δικαιοσύνη· διδυμὼ ἦ, ἡ αὐτάρκεια· αὕτη γοῦν τοι ἕξις ἐστὶν ἁρκουμένη οἷς δεῖ, καὶ δι' αὐτῆς ποιεῖσθαι τὰ πρὸς τὸν μακάριον συντελουμένων βίον. Ἐγὼ οὖν ὅτι μὲ καρποῖς τῶν χειρῶν ὑμῶν κόσμος ἅγιος, ὑμετέρδοτος κοινωνία, καὶ ἔργα οἰκουρίας. ὁ γὰρ διδοὺς πτωχῷ, δανείζει Θεῷ· καὶ χεῖρες ἀνδρείων, πλουτίζουσιν ἀνδρείως. τοὺς καταφρονοῦντας χρημάτων, καὶ πρὸς τὰς μεταδόσεις εὐχόλους εἶρηκεν. ὅτι ἦ τῶν ποδῶν, ἡ ἄοκνος πρὸς εὐποιΐαν ἑτοιμότης ὑπαινέσθω, καὶ ἡ πρὸς δικαιοσύνην ὁδοιπορία. καθετῆρες ἦ καὶ περιδέρραια, αἰδὼς καὶ σωφροσύνη εἰσίν. τοιούτοις ὅρμοις χρυσοχοεῖ ὁ Θεός.

A cui quidem soli reseruantur delitiæ, vt quæ sint simulachrum, non veritas. Hinc verbum per prophetam Hebræos probris insectans: *Argentea & aurea*, inquit, *fecerunt Baal*, ornamenta scilicet. Et apertè comminans: *Et vendicabo*, inquit, *super ipsam dies Baalim, in quibus ei sacrificauit, & inaures ei apposuit, & torques suos.* Et ornatus causam subiungit, dicēs: *Et ambulauit post amatores suos, mei autem oblita est, dicit Dominus.* Ipsi ergo improbo Sophistæ, diabolo scilicet, nugas has has committant, ne sint huius meretricij ornatus participes, nec per speciosum prætextum, idolatriæ crimen admittant. Admodum ergo pulchrè dixit beatus Paulus: *Mulieres*, inquit, *similiter non implicaturis, vel auro, vel margaritis, vel veste sumptuosa, sed quæ decet mulieres profitentes pietatem, per bona opera seipsas ornantes.* Earum enim ornatum iure abesse iubet. Si sunt enim pulchræ, sufficit natura: non contendat ars contra naturam: hoc est, fraus minimè litiget cum veritate. Sin autem sunt natura turpes, ex iis quæ sibi applicant, quod non habent, arguunt. Eas ergo quæ Christo seruiunt, frugalitatem conuenit amplecti. Frugalitas enim reuera curam gerit sanctitatis, vt quæ ea quæ redundant & sunt immoderata, exæquet è quibuslibet, eum qui ex superuacaneis capitur, vsum percipiat. Quod enim frugale est ac tenue, vt ipsum etiam nomen indicat, non eminet, neque vlla in re in molem assurgit aut intumescit, sed est vniuersum planum, lene, æquale, & minimè superfluum, & ea de causa sufficiens. Est autem sufficientia habitus quidam qui ad suum finem peruenit, ita vt neque quid desit, neque redundet. Eorum autem mater est iustitia: nutrix autem, virtus ea quæ Græcè dicitur αὐτάρκεια, quæ est per quam contenti sumus: ea igitur est habitus iis quibus oportet contentus, & qui per se ea acquirit quæ ad beatam vitam conferunt. Sit ergo in vestrarum manuum carpis sanctus ornatus, quæ facilè impertitur communicatio, & familiæ administrandæ opera. Qui enim dat pauperi, fœneratur Deo, & manus fortium ditescunt. Fortes vocat eos qui pecunias contemnunt, & qui sunt ad communicandum & largiendum faciles. In pedibus autem appareat impigra alacritas ad benefaciendum, & ingressus ad iustitiam. Torques autem & catenæ sunt pudor & modestia: talia Deus fundit monilia.

Osee 13.

1. Tim. 2.

Beatus homo qui inuenit sapientiam, &
Prou. 3 *mortalis qui vidit prudentiam*, dicit spiritus per Salomonem. *Eius enim est melior mercatura quàm thesauri & argenti.* Est autem pretiosis gemmis pretiosior, hæc est enim verum ornamentum. Eis autem non perforentur aures præter naturam, vt aureæ ab eis inaures dependeant: neque enim fas est vim afferre naturæ præter id quod voluit. Nec alius fuerit melior aurium ornatus, descendens per meatus qui sunt secundum naturam, quàm vera Catechesis, hoc est, quæ per auditum suscipitur institutio. Oculi autem verbo inuncti, & aures ad sensum perforatæ, diuinarum rerum auditorem & sanctarum rerum contemplatorem efficiunt. Verbo verè veram ostendente pulchritudinem, quam oculus non vidit, nec auris priùs audiuit.

A Μακάριος ἄνθρωπος, ὃς εὗρεν σοφίαν· καὶ θνητὸς, ὃς οἶδε φρόνησιν, διὰ Σολομῶντος τὸ πνεῦμα λέγει· κρεῖσσον γὰρ αὐτὴν ἐμπορευθῆναι, ἢ χρυσίου καὶ ἀργυρίου θησαυροὺς· τιμιωτέρα δέ ἐστι λίθων πολυτελῶν. αὕτη γὰρ ἡ ἀληθινὴ εὐκοσμία. τὰ δὲ ὦτα αὐταῖς παρὰ φύσιν μὴ τιτράσθω, εἰς ἀπάρτησιν ἐλλοβίων καὶ πλάστρων· οὔτε γὰρ θέμις βιάζεσθαι τὴν φύσιν, παρ' ὃ βεβούληται· οὔτε μὴν ἄλλος ἀμείνων ἂν εἴη τῶν ὤτων κόσμος, εἰς τοὺς κατὰ φύσιν
B τῆς ἀκοῆς καταβαίνων πόρους, κατηχήσεως ἀληθοῦς. ὀφθαλμοὶ δὲ ὑπαληλιμμένοι λόγῳ, καὶ ὦτα εἰς αἴσθησιν διατετρημένα, θείων ἀκουστὴν καὶ ἁγίων ἐπόπτην παρασκευάζουσιν. δεικνύντος ὡς ἀληθῶς τοῦ λόγου τὸ κάλλος τὸ ἀληθινόν· ὃ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδεν, οὐδὲ οὖς ἤκουσε πρότερον.

ΚΛΗΜΕΝΤΟΣ ΤΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΩΣ ΠΑΙΔΑΓΩΓΟΣ.

ΒΙΒΛΙΟΝ ΤΡΙΤΟΝ.

CLEMENTIS ALEXANDRINI PAEDAGOGVS.

LIBER TERTIVS.

ΤΑΔΕ ΠΕΡΙΕΧΕΙ βιβλίον τρίτον.

α. Περὶ τοῦ κάλλους τοῦ ἀληθινοῦ.
β. Οτι οὐ χρὴ καλλωπίζεσθαι.
γ. Πρὸς τοὺς καλλωπιζομένους τῶν ἀνδρῶν.
δ. Τίσι συνδιατριπτέον.
ε. Πῶς περὶ τὰ λουτρὰ ἀναστρεπτέον.

ϛ. Οτι μόνος πλούσιος ὁ Χριστιανός.
ζ. Οτι καλὸν ἐφόδιον Χριστιανῷ ἡ εὐτέλεια.
η. Οτι αἱ εἰκόνες καὶ τὰ ὑποδείγματα, μέγιστον μέρος τῆς ὀρθῆς εἰσι διδασκαλίας.
θ. Τίνος ἕνεκεν τὸ λουτρὸν παραληπτέον.

ι. Οτι καὶ γυμνάσια ἐκκριτέον τοῖς κατὰ λόγον βιοῦσιν.

ια. Επιδρομὴ κεφαλαιώδης τοῦ ἀρίστου βίου.
ιβ. Επιδρομὴ κεφαλαιώδης ὁμοίως τοῦ ἀρίστου βίου· ὅσαι τῶν ἁγίων γραφῶν χαρακτηρίζουσαι τὸν τῶν Χριστιανῶν βίον.

LIBRI TERTII capita.

1. *De vera pulchritudine.*
2. *Quod non sit cultu vtendum.*
3. *Aduersus viros qui formam colunt.*
4. *Cum quibus habenda sit consuetudo.*
5. *Quomodo in balneis se gerere oporteat.*
6. *Quod solus Christianus sit diues.*
7. *Quod pulchrum viaticum Christiano sit frugalitas.*
8. *Quod similitudines & exempla sint rectæ doctrinæ pars maxima.*
9. *Quanam de causa sit balneum accedendum.*
10. *Quod exercitia quoque sint eligenda iis qui vitam agunt rationi consentaneam.*
11. *Compendiosa optimæ vitæ pertractatio.*
12. *Breuis optimæ vitæ similiter pertractatio: & quot loca Scripturæ sanctæ vitam Christianorũ describãt.*

A

DE VERA PVLcritudine.

CAP. I.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΚΑΛΛΟΥΣ τῦ ἀληθινοῦ.

ΚΕΦΑΛ. α.

ESt ergo, vt videtur, disciplinarum omnium pulcherrima ac maxima, seipsum nosse: si quis enim seipsum norit, Deum cognoscit. B Quòd si Deum cognoscet, ei assimilabitur; non aurum gestans, nec talarem vestem ferens, sed benefaciens, & quàm paucissimis fieri poterit indigens. Solus autem Deus nulla re omnino indiget, & maximè quidem gaudet, quando videt mentes nostras ornatu mundas, deinde & eo, qui casta corporis veste, nempe temperantia, indutus est. Cùm sit itaque anima triplex genere, intelligentia, quæ ratiocinandi facultas appellatur, internus homo est, qui huic homini qui videtur, imperat: eum ipsum autem alioqui Deus agit. Illa pars quam iræ tribuunt, quæ est fera & immanis, haud ita procul à furore habitat. C In varias autem formas se mutans tertia est cupiditas, quæ plusquam Proteus marinus dæmon varius, nunc hanc, nunc illam, nunc aliam figuram suscipit, & ad libidines, stupra, & adulteria allicit,

Homer. odyss. δ. *Efficiturque leo primum, cui maxima barba est.*

Cultum & ornatum adhuc retinens, virum esse, barbæ pili ostendunt:

Ibidem. *Sed post illa draco, vel pardus, sus quoque magnus.*

Iam prolapsum esse vides nimium cultus studium ad intemperantiam? Non amplius forti feræ similis esse homo videtur, sed D

Ibidem. *Humida lympha, & ramis sublimibus arbos.*

Effundunt affectus, erumpunt aquæ istar voluptates, flacceffit pulchritudo, & citius quàm folia humi decidit quando amatoriæ eius libidinis procellæ expirauerint, & priusquam venerit autumnus, marcescit & interit. Omnia enim fit cupiditas, & omnia effingit, & vult fucum facere, vt occultet hominem: homo autem

ΗΝ ἀρα, ὡς ἔοικε, πάντων μέγιστον μάθημα, ὃ γνῶναι αὐτόν. ἑαυτὸν γάρ τις ἐαν γνῷ, Θεὸν εἴσεται. Θεὸν δὲ εἰδὼς, ὁμοιωθήσεται Θεῷ· οὐ χρυσοφορῶν, οὐδὲ ποδηνεφορῶν, ἀλλὰ ἀγαθοεργῶν, καὶ ὅτι μάλιστα ὀλιγίστων δεόμενος· ἀνενδεὴς δὲ μόνος ὁ Θεὸς, καὶ χαίρει μάλιστα μόνῳ, καθαρεύοντας ἡμᾶς ὁρῶν τῷ τῆς σωφροσύνης κόσμῳ· ἔπειτα δὲ, καὶ τῷ τῦ σώματος ἁγνῷ στολῷ, ἐσθῆτι σωφροσύνῃ, περιβεβλημένῳ. Τεττάρων οὖν ὑπαρχούσης τῆς ψυχῆς, τῦ νοεροῦ, ὃ δὴ λογιστικὸν καλεῖται, ὁ ἄνθρωπός ἐστιν ὁ ἔνδον, ὁ τῷ φαινομένῳ τῦδε ἄρχων ἀνθρώπου· αὐτὸν δὲ ἐκεῖνον ἄλλως ἄγει ὁ Θεός· τὸ δὲ θυμικὸν, θηριῶδες ὄν, πλησίον μανίας οἰκεῖ. πολύμορφον δὲ τὸ ἐπιθυμητικὸν καὶ τρίτον, ὑφ' ὃν Πρωτέα τὸν θαλάττιον δαίμονα ποικίλον, ἄλλοτε ἄλλως μεταχηματιζόμενον, εἰς μοιχείας, καὶ λαγνείας, καὶ εἰς φθορὰς ἐξαρεσκόμενον.

Ηὐτε μὲν σεσάρησα λεόντ' ἠϋχένιος·
ἐπὶ φέρων τὸν καλλωπισμὸν, ἄνδρα δείκνυσιν ἡ τῦ χλοῦ κόμη·

Αὐτὰρ ἔπειτα δράκων, ἢ πάρδαλις, ἠδὲ μέγας σῦς.

κατώλισθεν εἰς τοῦ ἀσέλγειαν ἡ φιλοκοσμία; οὐκ ἔτι καρτερῷ θηρίῳ ἀνθρωπος φαίνεται.

Γίγνετο δ' ὑγρὸν ὕδωρ, καὶ δένδρεον ὑψιπέτηλον.

Ἐκχεῖται τὰ πάθη· ἐκκλύζονται αἱ ἡδοναὶ· μαραίνεται τὸ κάλλος, καὶ θᾶττον ἀποπίπτει τῦ πετάλου χαμαί, ὅτ' ἂν αὐτὰ καταπνεύσωσιν αἱ ἐρωτικαὶ τῆς ὕβρεως λαίλαπες· καὶ πρὶν ἢ τὸ μετόπωρον ἐλθεῖν, μαραίνεται τῇ φθορᾷ. Γλίσχρα γὰρ ἡ ἐπιθυμία γίνεταί τε καὶ πλάττεται, καὶ φεναξίζειν βούλεται, ἵνα καλύψῃ τὸν ἄνθρωπον· ὁ δὲ ἄνθρωπος

ἀνὴρ, ᾧ συνοικεῖ ὁ Λόγος, οὐ ποικίλλεται, οὐ πλάττεται· μορφὴν ἔχει τὴν τοῦ λόγου· ὁμοιοῦται τῷ Θεῷ· καλός ἐστιν, οὐ καλλωπίζεται· κάλλος ἐστὶ τὸ ἀληθινόν· καὶ γὰρ ὁ Θεὸς ἐστιν· Θεὸς δὲ ἐκεῖνος ὁ ἀνθρωπος γίνεται, ὅτι βούλεται ὁ Θεός· ὀρθῶς ἄρα εἶπεν Ἡράκλειτος, Ἀνθρωποι, θεοί· θεοὶ ἀνθρωποι· λόγος γὰρ αὐτὸς μυστήριον ἐμφανές. Θεὸς ἐν ἀνθρώπῳ, καὶ ὁ ἄνθρωπος Θεός· καὶ τὸ θέλημα τοῦ πατρὸς ὁ μεσίτης ἐκτελεῖ· μεσίτης γὰρ ὁ Λόγος, ὁ κοινὸς ἀμφοῖν· Θεοῦ μὲν υἱὸς, Σωτὴρ δὲ ἀνθρώπων· καὶ τοῦ μὲν ἀμφοτέρους, ἡμῶν δὲ, παιδαγωγός· δούλης γὰρ ἕξις τὴ σαρκὸς, καθὼς καὶ ὁ Παῦλος μαρτυρεῖ, πῶς ἂν τις εἰκότως τὴν θεράπαιναν κοσμήσῃ, παιδαγωγοῦ δίκην; ὅτι γὰρ δούλου μορφὴν ὁ σαρκικὸν, ὅτι τοῦ Κυρίου φησὶν ὁ Ἀπόστολος· ὅτι ἐκένωσεν ἑαυτὸν, μορφὴν δούλου λαβών· τὸν ἐκτὸς ἄνθρωπον, δοῦλον προσφπῶν, πρὶν ἢ δουλεῦσαι καὶ σαρκοφορῆσαι τὸν Κύριον. ὁ γὰρ συμπαθὴς Θεὸς, αὐτὸς ἠλευθέρωσεν τὴν σάρκα· τῆς φθορᾶς καὶ δουλείας τῆς θανατηφόρου καὶ πικρᾶς ἀπαλλάξας, τὴν ἀφθαρσίαν προσέθηκεν αὐτῇ, ἅγιον τοῦτο τῇ σαρκὶ καὶ ἀϊδιότητος καλλώπισμα προστιθεὶς, τὴν ἀθανασίαν. ἔστι γὰρ καὶ ἄλλο κάλλος ἀνθρώπων, ἀγάπη· Ἀγάπη γάρ τοι Ἀποστόλου, μακροθυμεῖ· χρηστεύεται· οὐ ζηλοῖ, οὐ περπερεύεται· οὐ φυσιοῦται. περπερία γὰρ ὁ κακόσχημος, προπετὴς καὶ ἀκαταστάτους ἔχων ἐμφασιν. διὸ καὶ ἐπιφέρει· Οὐκ ἀσχημονεῖ· ἄσχημον γὰρ τὸ ἀλλότριον καὶ μὴ κατὰ φύσιν σχῆμα· τὸ δὲ ἐπίπλαστον, ἀλλότριον· ὅθεν ἐξηγεῖται σαφῶς· Οὐ ζητεῖ, φήσας, τὰ μὴ ἑαυτῆς· τὸ γὰρ ἴδιον ἡ ἀλήθεια, τὸ οἰκεῖον καλεῖ τὸ δὲ ἀλλότριον, ἡ φιλοκοσμία ζητεῖ, ἥτις ἐστὶ καὶ τοῦ Θεοῦ, καὶ τοῦ λόγου, καὶ τῆς ἀγάπης· τὸν δὲ Κύριον αὐτὸν, τὴν ὄψιν ἀσχήμονα γενόμενον, ἀπὸ Ἡσαΐου τὸ πνεῦμα μαρτυρεῖ· Καὶ εἴδομεν αὐτὸν, καὶ οὐκ εἶχεν εἶδος οὐδὲ κάλλος· ἀλλὰ τὸ εἶδος αὐτοῦ, ἄτιμον, ἔλαττον παρὰ τοὺς ἀνθρώπους· καὶ τίς ἀμείνων Κυρίου; ἀλλ' ἡ τὸ κάλλος τῆς σαρκὸς, τὸ φαντασιῶδες· τὸ δὲ ἀληθινὸν, καὶ τῆς ψυχῆς, καὶ τοῦ σώματος ἐπεδείξατο κάλλος· τῆς μὲν, τὸ εὐεργετικόν· τὸ δὲ ἀθάνατον τῆς σαρκός.

A ille, cui ratio & Verbum cohabitat, non variatur: non fingitur: formam habet rationis: Deo assimilatur: pulcher est: non vt pulcher videatur se exornat. Vera est pulchritudo, est enim Deus: Deus autem ille fit homo, quoniam Deus vult. Rectè ergo dixit Heraclitus: homines dij, dij homines: ratio enim hæc est euidens mysterium. Deus in homine, & homo Deus: & voluntatem Patris interceſſor efficit. Interceſſor enim est ratio seu Verbum, quæ est communis ambobus. Dei quidem filius, Seruator autem hominum: B & illius quidem minister, noster autem pædagogus. Atque cùm caro quidem serua sit, quemadmodum testatur Paulus, quomodo quis iure ancillam lenonis instar exornauerit? Quòd enim id quod carneum est, sit serui forma, dicit de Domino Apostolus, *eum seipsum exinaniisse serui forma accepta*, externum hominem seruum appellans priusquam seruiisset, & carnem susceperat Dominus. Misericors autem Deus, ipse carnem effecit liberam, cúmque ab interitu acerbáque & letifera seruitute liberasset, incorruptionem ei adiunxit, sanctum hoc & æternitatis ornamentum carni immortalitatem videlicet apponens. Est autem alia quoque hominum pulchrituto, charitas: C *Charitas autem*, vt ait Apostolus, *est patiens, benigna, non æmulatur, non agit perperam, non inflatur.* Perperam enim agere dicitur cultus, qui superfluitatem & inutilitatem apertè indicat. Et ideo subiungit: *Non indecorè se gerit.* Inde cora enim est aliena, & quæ non est secundum naturam, figura: quæ autem ficta est, est aliena. Quod quidem apertè explicat, dum dicit: *Non quærit quæ sua sunt.* Quod enim proprium est eius, est veritas. Vocat itaque quod suum D est. Quod alienum est autem quærit, nimium ornatus studium, vt quod sit remotum à Deo, ratione, & charitate. Ipsum autem Dominum fuisse aspectu deformem, testatur spiritus per Esaiam: *Et vidimus ipsum, & non habebat speciem nec pulchritudinem, sed species eius vilis, & deficiens præ hominibus.* Quis autem Domino præstantior? Sed non carnis pulchritudinem quæ visione apprehenditur, sed veram animæ & corporis ostendit pulchritudinem: animæ quidem, beneficentiã: carnis verò, immortalitatẽ.

Philip. 2.

Hebr. 2.

1. Cor. 13.

Ibidem.

Isaiæ 53.

A

QVOD NON SIT cultu vtendum.

CAP. II.

NON externi ergo hominis aſpectus, ſed animus probitatis ornamento ornandus eſt. Dici poteſt, ornandam quoque eſſe carnem ornamento continentiæ. Iſtæ autem non B animaduertunt, dum colunt id quod eſt extrinſecus, quæ intus in profundo ſita ſunt, eſſe planè inculta, horrida & ſterilia: cuiuſmodi ſunt etiam ornamenta Ægyptiorum, apud quos templa, eorúmque porticus, veſtibula acè luci magnificè inſtructi, eorúmque atria multis columnis cincta ſunt: parietes autem lapidibus externis & artificiosè depictis reſplendent, ita vt nihil deſit: ædes autem auro, argento, & electro collucent, & ex India ac Æthiopia variis fulgentibus lapillis: adyta verò intextis auro obumbrantur peplis. Sed ſi penetralia templi ambitus ſubieris, & ad eius quod eſt præſtantius ſpectaculum properans, imaginem quæ templum habitat quæſieris, ſacerdos quiſpiam ex iis qui in templo ſacrificant graui & venerando vultu aſpiciens, & Ægyptiorum lingua Pæanem concinens, cùm veli aliquantum contraxerit, tanquam Deum oſtenſurus, magnam ſuppeditat occaſionem irridendi numinis: neque enim intus inuenitur Deus qui quærebatur, ad quem feſtinabamus, ſed felis, vel crocodilus, vel ſerpens indigena, vel aliqua eiuſmodi bellua, quæ templo quidem eſt indigna, ſed antro, ſpeluncæ, ac cœno digniſſima. Apparet D Deus Ægyptiorum, bellua, quæ ſuper veſtem ſtragulam purpuream volutatur. Ita etiam mihi videntur fœminæ quæ aurum geſtant, & in criſpandis crinibus exercentur, & ingenis vngendis oculiſque pingendis & pilis tingendis verſantur, & aliam mollitiem arte improba perſequuntur, ſeptum hoc carnale ornantes, & verè Ægyptios imitantes, infelices amatores attrahere. Sed ſi quis veli templum aperuerit, vittam inquam, veſtem, aurum, fucum, tinctu-ram, & quæ eis intrita & incruſtata ſunt,

ΟΤΙ ΟΥ ΧΡΗ ΚΑΛΛΩΠΙΖΕΣΘΑΙ.

ΚΕΦΑΛ. β.

ΟΥΚ ἀρα ἡ τοῦ ἔξωθεν ἀνθρώπου, ἀλλὰ ἡ ψυχὴ καλλωπισέα τῷ τῆς καλοκἀγαθίας κοσμήματι. εἰη δ' ἀν καὶ τὴν σάρκα εἰπεῖν, τῷ τῆς ἐγκρατείας κόσμῳ· αἱ δὲ τὸ ὑπερφαὲς καλλωπιζόμεναι, καὶ τὰ βάθη χερσούμεναι, λελήθασι σφᾶς αὐτὰς, καὶ τοὺς Αἰγυπτίων κόσμους· οἷς ναοὶ καὶ τοπύλαια πρὸ αὐτοῖς καὶ τοπεριστύλια ἐξήσκηται, ἄλση τε, καὶ ὀργάδες· κἀσοί τε παμπόλλοις ἐστεφάνωνται αἱ αὐλαί· τοῖχοι δὲ ἀποστίλβουσι ξενικοῖς λίθοις, καὶ γραφῆς ἐντέχνου οἷς ἐνδεῖ οὐδὲ ἕν· χρυσῷ δὲ καὶ ἀργύρῳ καὶ ἠλέκτρῳ τοὐμφαίνουσιν οἱ ναοί· καὶ τοῖς ἀπὸ Ἰνδίας καὶ Αἰθιοπίας ποικιλμένοις μαρμάροισι λιθίοις· τὰ δὲ ἄδυτα χρυσοπάστοις ὑπασκιάζεται πέπλοις· ἀλλ' ἰὼ προεισέλθῃς τὸ βάθος τοῦ περιβόλου, καὶ ἀπεύδων ὑπὲρ τὴν θέαν τοῦ κρείττονος, ζητήσῃς τὸ ἄγαλμα τὸ ἔνοικον τῷ νεῷ· πανσοφός δὲ, ἢ τις ἄλλος τῶν ἱεροποιουμένων περὶ τὸ τέμενος, σεμνὸν δεδορκὼς, Γαμᾶτε τῇ Αἰγυπτίων ἀδῇ γλώσσῃ, ὀλίγον ἐπσωσείλας τὸ καταπετάσματος, ὡς δείξων τὸν Θεὸν, πλατὺ ἡμῖν ἐνδίδωσι γέλωτα τοῦ σεβάσματος. ἐν γὰρ Θεὸς ὁ ζητούμενος ἔνδον εὑρεθήσεται, ἐφ' ὃν ἐσπεύσαμεν· ἀλλ' οὐρὸς δὲ, ἢ κροκόδιλος, ἢ ἀσπὶς ἔνυδρος ὄφις, ἢ τι τοιοῦτον θηρίον. ἀπάξιον μὲν τοῦ νεῶ· σπήλαιοι δὲ, ἢ φωλεοὶ, ἢ βορβόρου ἀπάξιον· ὁ Θεὸς Αἰγυπτίων ὑπὸ πορφυρᾶς ἀλουργῆς καταφαίνεται κυλιόμενον θηρίον. ταύτῃ μοι δοκοῦσιν αἱ χρυσοφορούσαι γυναῖκες, τὴν πλοκάμων τοῖς ἀκουλισμοῖς ἀσκοῦσαι, χρίσματά τε περιῶν καὶ ἐγγραφὰς ὀφθαλμῶν, καὶ βαφὰς μεταποῦσαι τειχῶν, καὶ τὴν ἄλλην βλακείαν κακομηχανώμεναι, κοσμοῦσαι τὸν περίβολον τὸν σαρκικὸν, αἰγυπτιάζουσαι ὡς ἀληθῶς, ὑπασπᾶσθαι τοῖς δεισιδαίμονας ἑρασταῖς. ἀλλ' ἰὼ ἀποκαλύψῃ τις τὸ καταπέτασμα τοῦ νεῶ· τὸ κεκρύφαλον λέγω, τὴν βαφὴν, τὴν ἐσθῆτα, τὸ χρυσίον, τὸ φῦκος, τὰ ἐντρίμματα,

τουτέστι

τουτέστι δὲ ἐκ τούτων συγκείμενον ὕφος, δὲ καλαπέτασμα, ὡς ἔνδον εὑρήσων τὸ κάλλος τὸ ἀληθινόν, μυσάξεται, οὐ οἶδ' ἐγώ. εὖ γὰρ τὴν εἰκόνα τοῦ θεοῦ καλοικοῦσθαι ἔνδον εὑρήσει, τὴν ἀξιόλογον· πόρνη δὲ αὐτὸ αὐτῆς καὶ μοιχαλὶς, τῆς ψυχῆς κατείληφε τὸ ἄδυτον, τό τε ἀληθινὸν θηρίον ἐλεγθήσεται, ψιμυθίῳ κίθηκος ἐντετειρμένος· καὶ ὁ παλίμβολος ὄφις ἐκεῖνος ἀφαιβρώσκων τὸ νοερὸν τοῦ ἀνθρώπου, ἀφὶ τῆς φιλοδοξίας χρεμὼν ἔχει τὴν ψυχήν. πολύτα φαρμάκων ὀλεθρίων ἐμπλήσας, καὶ τὸν ἑαυτοῦ τῆς πλάνης ἐνερυξάμενος ἰόν, μετεσκεύασε τὰς γυναῖκας εἰς πόρνας ὁ τοῦ θεοῦ παραγωγὸς δράκων· οὐ γὰρ γυναικὸς, ἀλλ' ἑταίρας τὸ φιλόκοσμον. αἱ τῆς μὲν πρὸς τοὺς ἀνδράσιν οἰκουρίας, ὀλίγα φροντίζουσιν· λύσασαι δὲ τοῦ ἀνδρὸς τὸ βαλάντιον, ἐκτρέπουσι τὰς χορηγίας εἰς ἐπιθυμίας, ὡς πολλοὺς ἔχουσιν τοῦ καλαὶ δοκεῖν εἶναι μάρτυρας· καὶ τὴν πᾶσαν ἡμέραν κομμωτικῇ τοῦτο προσκαθεζόμεναι, ἀργυρωνήτοις φολκάζουσιν ἀνδραπόδοις. καθάπερ οὖν * ὄψιν πονηρὸν, ἡδυώσοι τὴν σάρκα· καὶ τὴν μὲν ἡμέραν κομμωτικῇ τοῦτο προσεθήκασι θαλαμεύομεναι, μὴ ἐλεγθῶσιν ἀνθιζόμεναι· ἑαυτέρας δὲ, καθάπερ ἐκ φωλεοῦ, τοῖς τὸν λόγον τὸν νόθον τοῦτον τοῦτο σύρπει κάλλος. συνεργεῖ γὰρ, καὶ ἡ μέθη, καὶ ὁ ἀμυδρὸν τοῦ φωτὸς, τοῖς τὴν ὄπτησιν αὐτῶν· καὶ τὴν μὲν ξανθίζουσαν τοῖς πλοκάμοις ὁ κωμικὸς Μένανδρος εἴργει τῆς οἰκίας·

Νῦν δ' ἔρπ' ἀπ' οἴκων τῶνδε· τὴν γυναῖκα γὰρ

Τὴν σώφρονα δεῖ τὰς τρίχας ξανθὰς ποεῖν·

Αλλ' οὐδὲ τὰς παρειὰς φυκοῦν, οὐδὲ τοῖς ὀφθαλμοῖς ὑπογράφεσθαι. λελήθασι γὰρ σφᾶς αἱ κακοδαίμονες τὸ οἰκεῖον ἀπολλύουσαι κάλλος, τοῦ ἀληθείου τῇ ἐπεισαγωγῇ· ἅμα γοῦν ἡμέρᾳ ἀπαρχόμεναι, καὶ ἀποτεινόμεναι, καὶ φυράμασι τισὶ καταπλαττόμεναι, ψύχουσι μὲν τὸν χρῶτα, ὀρύττουσι δὲ τὴν σάρκα, τοῖς φαρμάκοις καὶ τῇ περιεργίᾳ τῶν ῥυπωμάτων τὸ οἰκεῖον μαραίνουσι ἄνθος. ἀφ' τοῦτό τοι, ὠχραὶ μὲν ἐκ καταπλασμάτων καταφαίνονται· βυάλωτοι δὲ ὑπὸ νόσων γίνονται, ταχέως ἤδη τὴν σάρκα φαρμάκοις τῶν ἐσκιαγραφημένων ἔχουσαι· τὸν δημιουργὸν ἀτιμάζουσαι, ὡς ὁ κατ' ἀξίαν

A hoc est, velamentum quod ex eis contextum est, tanquam illic veram inuenturus pulchritudinem, rectè scio eum esse abominaturum. Neque enim Dei imaginem intus inueniet habitantem; quam est consentaneum: sed loco eius fornicatrix & adultera, animæ occupauit adytum, & vera esse bestia conuincetur, fuco scilicet intrita & incrustata simia: & seductor ille serpens, qui mentis exedit intelligentiam, per gloriæ cupiditatem pro spelunca habet animam, & cùm omnia exitialibus venenis impleuerit, & erroris sui virus eructauerit, mulieres in meretrices trans-
B format hic Draco, fungens lenonis officio: non est enim mulieris sed meretricis, illud nimium sui ornandi studium. Quæ quidem mulieres, domus apud maritos seruandæ, administrandæque familiæ curam gerunt exiguam, sed soluta mariti crumena, quæ eis suppeditantur, conuertunt in suas cupiditates, vt pulchræ esse videantur, illiusque rei multos habent testes: & ornandi artificio toto die dantes operam, ære emptis vacant mācipiis. Carnem ergo tanquam condimentum, mollem & suauem reddunt: & interdiu quidem in
C thalamis versantes, arti ornandi affixæ sunt, ne vernantibus fucatæ coloribus deprehendantur: vespere autem tanquam ex antro ad lucernam prorepit hæc adulterina pulchritudo. Nam & ebrietas, & lux exilior & paulò obscurior, incrustationi earum opem ferunt. Atque eam quidem, quæ suos pilos reddebat flauos, Manander Comicus domo arcet:

At nunc abi ex his adibus: nam fœminam

Turpe est pudicam facere flauentes pilos:

Sed & genas fucare, & oculos depingere. Non intelligunt autem miseræ, se
D propriam perdere pulchritudinem, dum externam inducunt. Summò itaque mane se lacerantes & extendentes, variisque ac confusis mixtionibus effingentes, viuum quidem cuti colorem refrigerant, carnem autem venenis effodiũt; curiosisque ac superfluis absterſionibus proprium decoris florem corrumpunt & marcidum efficiunt. Quocirca à cataplasmatibus quidem pallidæ cernuntur, à morbis autem facilè arripiuntur, vt quæ adumbratam carnem venenis iam liquefactam habeant: hominum opificem contumelia afficientes, tanquam qui pro meritis non fuerit eis

Interpres legit ὄψιν.

largitus pulchritudinem. Iurè ergo quod ad domum ſeruandam, & adminiſtrandam familiam attinet, ignauæ fiunt, vt quæ ſedeant, veluti depictæ ad ſpectaculum, non natæ ad domus cuſtodiam familiæue adminiſtrationem. Et ideo apud Comicum circumſpecta ait mulier, Quid prouidi fecerimus nos fœminæ, vel ſplendidi, quæ tot colorum floribus ſparſæ ſedemus, liberarum in nobis fœminarum characterem obliterantes, domorum euerſiones, & nuptiarum perniciem, & liberorũ in ſe accuſationes concitantes. * Hac etiam ratione Antiphanes Comicus in Mathaca irridet meretriciã mulierum conſuetudinẽ: dicens verba omnibus communia, aduerſus illam earum fricationem & intritionem. --Venit, Ipſa tranſit, accedit, non tranſit, Venit, adeſt, abſtergitur, accedit, Smegmate ſaponéve purgatur, pectitur, eiecit, teritur, Lauatur, ſe contemplatur, componitur, vnguentis perfunditur, Ornatur, vngitur, & ſi quid habeat, enecatur. Ter enim non ſemel dignæ ſunt quæ pereant, quæ Crocodilorum excrementis vtuntur, & ſpuma ſepiarum vnguntur, & ſupercilia fuligine illinunt, & fuco genas terũt. Quæ ergo vel Poëtis ethnicis erãt odio propter mores, cur non magis à veritate reiiciendæ fuerint? Alius itaque comicus eas reprehendens, Alexis, eius enim verba afferam, quæ curioſa & ſuperuacanea rerum explicatione, perpetuam & immutabilem earum impudentiam pudore afficiunt: neque enim erat quãtum credo, tam ſuperflua. Me autem puderet fœminis quæ vſque adeo in comœdiis pungũtur; ferre auxilium velle. Deinde verò marito quoq; affert exitium: primùm quidem in lucro, & in ſpoliãdis proximis: omnia enim alia opera ab eis fiũt obiter. Eſt aliqua parua? ſuber in calceis inſuitur: lõga eſt aliqua? tenues geſtat ſoleas: caput in humerum demittens egreditur. Hoc ei detrahit de lõgitudine: depreſſiores coxæ & femora ſunt alicui? eis aliquid aſſuit, vt qui ingrediuntur eam pulchras habere nates exclament: mollem ac prominẽtem habet ventrẽ? vt Comicorũ nutrices, appoſitis nonnullis eum erigit: depreſſior eſt venter? veluti contis quibuſdum adhibitis efficit vt is anterius procedat: ſupercilia flaua habet aliqua? depingunt fuligine: alicui vt ea nigra ſint contigit? tollit ceruſa nigrorem: ſunt alicui nimis alba? vnguẽto ei rei facto dederit alborẽ

* Hæc cum ſequentibus Alexidis infra, vt oportet, vertentur.

δεδωρημένον δ' κάλλος· εἰκότως ἔργα ποιῆς οἰκουρείας γίνονται, καθάπερ ἐζωγραφημένα, καθεζόμεναι εἰς θέαν, οὐκ εἰς οἰκουρίαν γεγυμνάσμεναι· ἀφ' τοῦτό τοι ἡ ποιητὴς ὁ Κωμικὸς ἐπιλογιστικὴ [γυνὴ] λέγει. Τί δ' αἱ γυναῖκες φρόνιμον ἐργασάμεθα, ἢ λαμπραὶ, αἱ καθήμεθ' * ἐξανθισμέναι, τῶν ἐλευθέρων γυναικῶν λυμαινόμεναι τὸ χαρακτῆρα· οἴκων ἀνατροπάς, καὶ γάμων ἐκβάσεις, καὶ παίδων ἀφαιρέσεις ποιούμεναι· Τοῦτο αὐτὸ γάρ τι καὶ Ἀντιφάνης ὁ Κωμικὸς ἐν Μαθάκῃ, δι' ἑταιρικὴν τῶν γυναικῶν ἀποσκώπτει, τὰ κοινὰ πάσας ῥήματα, εἰς τὴν κατατριβὴν ἐξυρημένα, λέγων· --ἔρχεται· Μετέρχεται αὕτη, παρέρχεται, ἥκει, πάρεστι, ῥύπτεται, παρέρχεται· Σμήχεται, κτενίζεται, * ἐκβέβληκε, τρίβεται, λούεται, σκοπεῖται, τέλλεται, μυείζεται, κοσμεῖται, ἀφείρεται. δὴ δ' ἔχει τι, ἀπόλλυται. Τρὶς γάρ οὐχ ἅπαξ ἀπολωλέναι δίκαιαι, προκεκλεῖλαι ἀποπάτοις χρῶνται, καὶ σπεδόνας ἀφεῖς ἐξελοῦνται· καὶ ταῖς ὀφρύσι τὴν ἀσβόλην ἀναματτόμεναι, καὶ ψιμυθίῳ ταῖς παρειὰς ἐντρίβονται. αἱ τοίνυν καὶ τοῖς ἐθνικοῖς ποιηταῖς ἀφ' τοῦτον τὸν τρόπον, πῶς οὐκ ἂν ἀπόβλητοι τῇ ἀληθείᾳ γένοιντο; ἕτερος γοῦν κωμικὸς ἐλέγχων αὐτὰς, Ἀλεξις· καὶ γάρ καὶ τοῦτον προσθήσομεν τὴν λέξιν, δυσωπήσασαν τῷ περιέργῳ τὸ ἐρμηνείας, ὃ ἀφαιρετέον τῆς αἰσχυντίας· οὐ γάρ εἰς τοσοῦτον περίεργος εἰμί. ἐγὼ δὲ αἰσχύνομαι, κωμῳδουμένης εἰς τοσοῦτον τῆς γυναικωνίτιδος εἰ βοηθὸς γενοίμην· εἶτα μὴν καὶ ποσαπολλυεῖ τὸν ἄνδρα· πρῶτα μὲν γάρ ἐς τὸ κέρδος καὶ τὸ συλᾶν τοὺς πέλας, πολλὰ τἄλλα ἔργ' αὐταῖς ἆθρα γίνεται. Τυγχάνει μικρά τις οὖσα; φελλὸς ἐν ταῖς βαυκίσιν ἐγκεκάπυται. μακρά τις, ἀφαίρεσιν λεπτὸν φορεῖ. Τὸ κεφαλὸ ὑπὸ τὸν ὦμον καταβάλλουσ' ἐξέρχεται; Τοῦτο τὸ μήκους ἀφεῖλεν. οὐκ ἔχει τις ἰσχία; Ὑπενέδυσεν ἔρραμμ' ἀντὶ, ὥστε τὴν ὄπυγίαν Ἀναβοᾶν τοὺς εἰσιόντας. κοιλίαν ἁδρὰν ἔχει; Τιτθίαις ταύταισι τούτων ὧν ἔχουσ' οἱ κωμικοὶ, ὀρθὰ προσιθεῖσα ταῦτα, τὸν δυτὸν τῆς κοιλίας ὥσπερεὶ κοντοῖσι τούτοις εἰς τὸ πρόσθ' ἀπήγαγε. Τὰς ὀφρῦς πυρράς ἔχει τις; ζωγραφοῦσιν ἀσβόλῳ· Συμβέβηκε μέλαιναν; κατέπλασε ψιμυθίῳ. Λευκόχρως λίαν τις ἐστί; παιδέρωτ' ἐντρίβεται.

* ἐκβέβληκε. ἴσ. ἐκβέβληκε.

* ἐξανθισμέναι, vt Interp. ἴσ. ἐξωγραφισμέναι, vt Interp.

Καλὸν ἔχῃ τῦ σώματός τι; τῦτο γυμνὸν δη- A habet aliquam corporis partem candi-
κνύει. Εὐφυεῖς ὀδόντας ἔχειν; ἐξ αὐτάλκης δεῖ dam, eam nudam ostendit: bellos ha-
γελᾶν. Ινα θεωρῶσι οἱ παρόντες τὸ σὸν ὡς bet dentes, rideat necesse est, vt præ-
κομψὸν φορεῖ. Αν δὲ μὴ χαίρῃ γελῶσα, ἀμα- sentes videant quàm sit ei os venustum:
τελεῖ τὴν ἡμέραν [Ενδον, ὥσπερ τοῖς μαγείροις & quamuis læta non sit, toto tamen die
ἀναθήκειθ' ἑκάστοτε, Ηνίκ' ἂν πωλῶσιν ἀγ- ridet, in labris habens tenuem myrsinæ
ῶν κρανία,] ξυλήφιον Μυρρίνης ἔχουσα λεπτὸν tabellam, vt velit nolit ea tandem co-
[ὀρθὸν] ἐν τοῖς χείλεσιν· Ωστε ἢ χέσῃ σέση- gatur diducere. Hæc ad dehortandum
ρεν, ἂν τε βούλεῖ, ἂν τε μή. Ταῦτα ὑμῖν εἰς nimium sui ornatus studium ex munda-
τὸν ἀποθεσπὴν τῆς φιλοκόσμυ κακομηχανίας, na adduxi sapientia, cùm velit omni
ἐκ θεσίας κοσμικῆς παραπέμψαι, παρμαθόντας ratione nos conseruare Verbum: mox
σώζειν ἐθελήσαντος ἡμᾶς τὸν λόγου· μὴ μικρὸν B autem diuinis quoque Scripturis id
δὲ, καὶ θείαις ὑπισύφω γραφαῖς. φιλεῖ δέ πως munium. Solet autem qui non latet,
τὸ μὴ λανθάνον, διὰ αἰσχύνην τῶν ἐλέγχων propter reprehensionum dedecus ab-
ἀφίσασθαι τῶν ἁμαρτημάτων. ὡς ἢ καταπε- stinere à peccatis. Quemadmodum au-
πλασμένη χεὶρ, καὶ ὁ ἐπειδηλεμμένος ὀφθαλ- tem cui impositum est cataplasma, &
μὸς, ὑποπτεύειν τὸν νοσοῦντος ἐκ τῆς ὄψεως cui inuncti sunt oculi, vel ipso aspectu
ἐπιδείκνυσθαι· ὅτω τὰ ἐντίμματα καὶ αἱ βα- præbet morbi suspicionem: ita fuci,
φαὶ νοσεῖσθαι ἐν βάθει τῆ ψυχῆ αἰνίττονται. tincturæ, & colores illeti, animam in-
ἡμῖν δὲ παιδείας πόσμον ἀλλότριον ὁ θεῖος trinsecus ægrotare significant. Ne ad
παιδαγωγὸς Παιδαγωγός· τὴν ἀλλοτρίαν γυναῖκα, alienum autem fluuium accedamus,
τῆ μάχλῳ, ποταμὸν ἀλλότριον ἀλληγορῶν. nobis suadet Pædagogus: per alienum
πᾶσιν ὑπερβέεσθαι, πᾶσιν δὲ ἀσελγείαν πορνι- fluuium, alienam vxorem libidini de-
κῆ, εἰς τρυφῆ ἐκχεομένῃ· Απὸ ὕδατος C ditam allegoricè significans, vt quæ ad
ἀλλοτρίου ἀπέχου, φησίν· καὶ ἀπὸ πηγῆς omnes dimanet, & per meretriciam in-
ἀλλοτρίας μὴ πίῃς· ῥεῦμα τῆς ἡδυπαθείας temperantiam in omnium voluptatem
φυλάξασθαι παραινῶν· ἵνα πολὺν ζήσωμεν effundatur: *Ab aliena*, inquit, *aqua ab-* Prou. 9.
χρόνον· παρεσταλῆ δ' ἡμῖν ἔτη ζωῆς, εἴτε ἀλλο- *stine, & ex fonte alieno ne biberis*, ti- Eccl. 25.
τρίαν ἡδονὴν μὴ θηρωμένοις, εἴτε καὶ ταῖς αἱρέ- tillantis sensum delectationis fluentum
σεις ἐκτρεπομένοις. Φιλοψία μὲν οὖν ἐστὶ φιλοι- nos vitare admonens, vt longo tem-
νία, εἰ καὶ πάνυ μεγάλα, ἀλλ' οὐ τοσαῦτα pore viuamus: adiiciantur autem no-
τὸ μέγεθος, ὁπόσον ἡ φιλοκοσμία. Τραπέζα bis anni vitæ, siue alienam voluptа-
πλήρης, καὶ κύλικες ἐπάλληλοι, ἱκαναὶ πλη- tem non venantibus, siue etiam hæ-
ρῶσαι τὸν λαιμῦργόν. Οἷς δὲ φιλοχρύσοις, καὶ reses declinantibus: atque ebriosum
φιλοπορφύροις, καὶ φιλολίθοις, ὅτε ὑπὸ γῆς quidem esse & vinosum, etsi sint magna
καὶ ὑπὸ γῆν χρυσὸς αὐτάρκης· οὔτε ἡ Τυ- D vitia, non tamen tanta, quantum est,
ρίων θάλασσα, ὅτε μὴν ὁ φόρτος ὁ ἀπ' Ινδῶν nimium sui ornandi studium. Mensa
καὶ Αἰθιόπων· ἀλλ' οὐδὲ ὁ Πακτωλὸς, ὁ ῥέων τὸν πλοῦτον· εἰ δή ποτε Μίδας τις αὐτῷ plena, & frequentes calices satis sunt
ἐπύθετο, πεπλήρωται· ἀλλ' ἔτι πένης ἐστὶ, ad implendam ingluuiem: at qui auri,
πλοῦτον ἄλλον ποθῶν· ἕτοιμοι δὲ ἅπαντες ἀπο- purpuræ, & gemmarum nimio studio
θανεῖν χρυσίῳ· εἰ δὲ καὶ πλοῦτος τυφλὸς, tenentur, iis nec quod super terram,
ὡσπερ οὖν, αἰσθεῖ αὐτὸν ἐπόμενόν τε καὶ συμπα- nec quod sub terra est, aurum suffe-
θοῦσαν πῶς ἂν τυφλώττοιεν; ὅθεν μοι δοκῶ ὑπερθυμίας cerit: neque mare Tyrium, nec quæ
οὐκ ἔχουσαι, εἰς ἀναισχυντίαν ἐξοκέλλουσιν· δεῖ ab Indis & Æthiopibus deportantur
γὰρ αὐταῖς καὶ θεάτρου, καὶ πομπῆς, καὶ πλήθους θεα- onera: sed nec Pactolus, cuius sunt
τῶν, καὶ πλάνης ἐν ἱεροῖς, καὶ τὸ ἐν ταῖς ἀμφόδοις fluenta aurea: sed nec si quis eorum
ἀμαυρωθῆς, ὡς πᾶσιν αὐταῖς γίνεσθαι καταφανεῖς, Midas fortè euaserit, impleri poterit,
sed adhuc pauper erit alias opes de-
siderans: sed & vnà cum auro vel
commori parati sunt. Quòd si cœcæ
sunt opes, vt reuera cœcæ sunt, quo-
modo non cœcæ sunt quæ eas stu-
pent, & admirantur, & in eas affe-
ctæ sunt? Dum ergo cupiditatis limites
sibi non constituunt, in impudentiam
impingunt. Eis enim opus est & theatro,
& pompa, & spectatorum multitudine,
& errore in sacris, & diuturna mora
in triuiis, vt eæ sint manifestæ omnibus.

Ornantur enim vt aliis placeant, quæ in facie, non in corde gloriantur. Sicut enim notæ inuſtæ fugitiuum, ita etiam
Hier. 4. floridi colores adulteram indicant: *nam etſi coccino induaris, & aureo ornamento orneris, & oculos tuos vngas ſtibio, fruſtra eſt pulchritudo tua*, dicit Verbum per Hieremiam. An verò non abſurdum eſt, equos quidem, & aues, & alia animantia, ex herba & pratis ſurgere ac euolare proprio contenta ornamento, iubis & colore naturali, & pennis variis: mulierem verò perinde ac ſi ſit beſtiis inferior, ſe eſſe adeò deformem exiſtimare, vt externa, emptitia & adumbrata pulchritudine egeat? Vittæ certè, & earum permultæ differentiæ, & curioſæ ac ſuperuacaneæ capillorum plicaturæ, & crinium innumerabiles figuræ & pretioſæ ſpeculorum ſtructuræ quibus ſe componunt, dum venantur eos qui puerorum more inſipientium formas admirantur, ſunt fœminarum quæ omnem pudorem exuerunt: quas qui meretrices vocauerit, is non aberrauerit, vt quæ ex vultibus ſuis perſonas faciunt. Nobis autem ſuadet Sermo, non ea conſiderare quæ videntur, ſed ea quæ non videntur. 2 Cor. 4. *Quæ enim videntur, ſunt temporalia: quæ autem non videntur, æterna.* Quo autem nihil dici aut fingi poteſt abſurdius, fictæ iſtius ſuæ formæ, perinde ac ſi res ab eis bene geſta & confecta ſit, ſpecula excogitarunt, cùm huic fraudi eſſet potius admouendum operculum. Neque verò (vt eſt in Græcorum fabulis) formoſo Exod 20 Deut. 2 Narciſſo rectè ſucceſſit, quòd ſuæ fuerit contemplator imaginis. Quòd ſi Moſes præcipit hominibus, nullam facere imaginem, quæ Deum arte repræſentet; quomodo hæ rectè fecerint mulieres, quæ fallaci perſonæ fictione ſuas per reuerberationem imitantur imagines? Cæterum prophetæ quoque Samueli, cùm mitteretur vt vngeret in regem vnum ex filiis Ieſſe, & vidiſſet eius filium natu maximum, pulchrum & magnum, quando eo lætatus Samuel chriſma protulit, *dixit*, inquit, 1. Reg. 4. *ei Dominus: Ne reſpexeris ad aſpectum eius, & altitudinem magnitudinis eius, quoniam repuli eum. Homo enim reſpiciet ad oculos, & Dominus ad cor.* Et non vnxit eum qui erat pulcher corpore, ſed eum qui pulcher erat animo. Si ergo naturalem corporis pulchritudinem minus quam pulchritudinem animæ æſtimat Dominus,

A κοσμοῦνται γὰρ ἵνα ἄλλοις ἀρέσκωσιν, αἱ ἐν προσώποις καυχώμεναι, οὐκ ἐν καρδίᾳ· ὡς γὰρ τὸν δραπέτην τὰ στίγματα, ὅτω τὴν μιχαλίδα δείκνυσι τὰ ἀνθίσματα. Κἂν προβάλῃ κόκκινον, καὶ κοσμήσῃ κόσμῳ χρυσῷ· καὶ ἐὰν χρίσῃ στίμμι τοὺς ὀφθαλμούς σου, εἰς μάτην ὁ ὡραϊσμός σου, ὁ Λόγος φησὶ διὰ Ἱερεμίου φησίν. Εἶτα οὐκ ἄτοπον ἵππους μὲν καὶ ὄρνιθας καὶ τὰ ἄλλα ζῶα ἐκ τῆς χλόης καὶ τῶν λειμώνων ἀΐσσεσθαι καὶ ἀνίπτασθαι, οἰκείῳ κόσμῳ χαίροντα, χαίτῃ ἱππικῇ, καὶ χρυσῇ φυσικῇ, καὶ πτερώσει ποικίλῃ· ὡς ὑπὸ ἀνδεέστερον καὶ τῆς θηρίων φύσεως, εἰ γυνὴ ἀκαλλὴς εἰς τοσοῦτον ἔλθοι, οἷ, ὡς ὀθνείου δεῖται κάλλους, ὠνητοῦ καὶ σκιαγραφημένου; κεκρύφθαι μέν γε, καὶ κεκρυφάλων διαφοραί, καὶ πρόσωπα πλοκαί, ἀλλὰ καὶ τῶν τειχῶν οἱ μυελοὶ ψιμυθιασμοί, καὶ πόρων τε πολυτίμητοι κατασκευαί, οἷς καταψιμυθίζουσι θηρῶσαι τοὺς ἀκμὴν παίδων ἀφρόνων, πρὸς τὰς μορφὰς ἐπαλληλουμένους, τέλειον ἀπηυθριακυῖαν ἕξει γυναῖκα· ἃς ἑταίρας καλῶν, οὐκ ἂν τις ἁμάρτοι· προσωπεῖα ποιήσασα τὰ πρόσωπα. ἡμῖν δὲ ὁ λόγος παραινεῖ μὴ σκοπεῖν τὰ βλεπόμενα, ἀλλὰ τὰ μὴ βλεπόμενα. τὰ γὰρ βλεπόμενα, B πρόσκαιρα· τὰ δὲ μὴ βλεπόμενα, αἰώνια. ὃ δὲ ἔτερα τῆς ἀτοπίας προβέβηκεν, τῆς ὑπολάσου μορφῆς τῆς ἑαυτῶν, οἷς ἀνδραγαθήματός τινος ἢ ἐπανορθώματος, κάτοπτρα ὑπενόησαν· ἐφ' ἧς ἀπάτης μάλιστα κάλυμμα ὑπεδήσαντο ἔχρωτα· οὐδὲ γὰρ, ὡς ὁ μῦθος Ἑλλήνων ἔχει, Ναρκίσσῳ προσεχώρησεν ὁ καλὸς, τῆς ἑαυτοῦ εἰκόνος γνήσιος θεατής. εἰ δὲ σοβαρείαν εἰκόνα ὁ Μωσῆς προαγγέλλει ποιεῖσθαι τοῖς ἀνθρώποις, ἀνάπτυχον ὁρᾷ, πῶς ἂν ἀλόγως ποιοῖεν αἱ γυναῖκες αὗται, σφῶν αὐτῶν ἀπομιμούμεναι τὰς εἰκόνας, εἰς τὸ C πρόσωπον τὴν ψευδοποιΐαν; ἀλλὰ καὶ ὁ Σαμουὴλ τῷ προφήτῃ, ὁπότε πέμπεται ἵνα χείσῃ τὸν υἱὸν Ἰεσσαὶ εἰς βασιλέα, καὶ τὸν πρεσβύτατον τῶν παίδων αὐτοῦ, καλὸν καὶ μέγαν ἰδόντι, ὁπότε τὸ χρῖσμα προβέβληκεν ὁ Σαμουὴλ, πάθοις ἐπ' αὐτῷ εἶπεν, φησὶν, ὁ κύριος αὐτῷ· Μὴ ἐμβλέψῃς εἰς τὸ ὄψιν αὐτοῦ, καὶ τὸ ὕψος τοῦ μεγέθους αὐτοῦ· ὅτι ἀπώσμαι αὐτόν. οὐ θεσπὸς μὲν γὰρ, εἰς ὀφθαλμοὺς ὁρᾷ, καὶ κύριος εἰς καρδίαν· καὶ οὐκ ἔχρισε τὸν καλὸν τὸ σῶμα, ἀλλὰ τὸν καλὸν τὸ ψυχῇ. Εἰ δὲ τὸ φυσικὸν τοῦ σώματος κάλλος ἐλάττον τοῦ ψυχικοῦ λογίζεται Κύριος,

πῶς περὶ τῦ νόθου φρονεῖ, ἀπόβλ τὸ ψεῦσμα ἀρδὴν ἐκβολῶν; Διὰ πίστεως γὰρ περιπατῦμεν, ὐ διὰ εἴδους. Σαφέστατα γοῦν ὁ κύριος διὰ τῦ Ἀβραὰμ διδάσκει, καὶ πατρίδος, καὶ συγγενέων, καὶ κτήσεως, καὶ πλούτου πάντως καταφρονεῖν, τὸν ἑπόμενον τῷ θεῷ. ποιήσας αὐτὸν ἔμπλεων. καὶ διὰ τῦτο καὶ φίλον αὐτὸν ὠνόμασεν, ὃ οἴκοι καταφρονήσαντα περιουσίας· ὐ πατρίδης γὰρ ἦν ἀλλ' ὐ πένης σφόδρα· τριακοσίοις γοῦν καὶ ὀκτὼ καὶ δέκα οἰκέταις ἰδίοις, κεχειρωται τοὺς τέσσαρας βασιλεῖς, τοὺς αἰχμαλωτεύσαντας τὸν Λώτ. μόνην δὲ εἰσκομιδὴν τῷ Ἑσθὴρ δικαίως κοσμουμένην, ἐκαλλωπίζετο μυστικῶς ἡ γυνὴ βασιλεῖ τῷ ἑαυτῆς· ἀλλὰ ὃ κάλλος αὐτῆς ἐκεῖνο, λυτρῶν βυσιόμενον φονευομένων λαοῦ. ὅτι ὃ ἑταίρας μὴν ποιεῖ τὰς γυναῖκας ὁ καλλωπισμός, ἀνδρογύνους ὃ τοὺς ἄνδρας, καὶ μοιχικούς, μάρτυς ἡμῖν ὁ Τραγικὸς, διηγούμενος ὧδέ πως.

---ἐλθὼν δ' ἐκ Φρυγῶν ὁ τὰς θεὰς
Κείνων ὅδ', ὡς ὁ μῦθος Ἀργείων ἔχει,
Λακεδαίμον', ἀσθενὴς μὲν εἱμάτων στολῇ,
Χρυσῷ τε λαμπρὸς βαρβάρῳ χλιδήματι.
Ἔρωτ' ἐρασθεὶς ᾠχετ' ἄξων ἁρπάσας
Ἑλένην πρὸς Ἴδης βούσταθμ', ἔκδημον λαβὼν
Μενέλαον.

Ὦ κάλλους μοιχικοῦ! αἰσέρπτως τὴν Ἑλλάδα ἡ βαρβάρου φιλοκοσμία, καὶ ἡ ἀνδρόγυνος τρυφή. Σωφροσύνῃ διέφθειρε Λακωνικὴν ἐσθὴς, καὶ χλιδὴ, καὶ κάλλος ὡραῖον· αἱ βαρβάρου φιλοκοσμίαι ἑταίραν ἤλεγξαν τὴν Διὸς θυγατέρα. Οὐκ ἦν παιδαγωγὸς αὐτῆς, ἀνακόπτων τὰς ἐπιθυμίας· οὐδὲ μὴν ὁ λέγων, Μὴ μοιχεύσῃς. οὐδὲ Μὴ ἐπιθυμήσῃς λέγων· μηδὲ εἰς μοιχείαν ὁδεύσῃς, διὰ ἐπιθυμίας. Ἀλλὰ μηδὲ τὰς ὀρέξεις ἐκκαύσῃς, διὰ φιλοκοσμίας· οὖν αὐτῆς ὃ ὅτι τούτοις ἐξηκολούθησε τέλος; καὶ ὅσον ἀπέλλυσθαι κακῶν οἱ φιλοσοφίαν κωλύσαι μὴ θελήσαντες; ἤπειροι κεκίνηνται δύο ἀπαιδεύτοις ἡδοναῖς, καὶ κλονεῖται τὰ πάντα μιερωτάτῳ βαρβάρῳ· Ἑλλὰς ὅλη ναυτίλλεται, στενοχωρεῖται ὑπὸ θαλάσσαν, ἠπείρους φέρουσα· πόλεμος ἐκπέπτωκεν μακρὸς, καὶ μάχαι καταῤῥήγνυνται καρτεραὶ· καὶ νεκρῶν ἐμπίπλαται τὰ πεδία· σκυβάλοις τῷ ναυαγίῳ ὁ βάρβαρος· ἀδικία κρατεῖ,

A] quid sentit de adulterina, qui quicquid falsum est omnino expulit? *Per fidem enim ambulamus, non per speciem.* Apertissime ergo docet Dominus per Abrahã, & patriam, & cognatos, & possessiones, & omnes diuitias contemnere eum qui Deum sequitur, cùm eum fecit aduenam. Et ideo eum appellauit Amicum, vt qui suas facultates habuisset contemptui: erat enim honesto loco natus, & valde dives. Trecentis itaque & octodecim suis famulis quatuor reges subegit, qui Loth captiuum abduxerant. Solam Hester iuste inueni- Hester. 5
B mus ornatam: mystice ornabatur mulier regi suo, sed eius pulchritudo pretium inuenitur, quo liberatus fuit populus qui interficiebatur. Quod autem cultus faciat mulieres meretrices, viros autem androgynos seu effœminatos & adulteros, testis est nobis Tragicus, Euripid. in Iphig.
sic narrans.

Ex Phrygibus ille cum appulisset, qui Deas
Dijudicauit, Graia vt inquit fabula,
Lacedæmona, cultu discolore vestium,
Et Barbarorum texu & auro splendidus,
C *Amans amantem vi recessit auferens*
Helenem ad Idæ caulam, abesset cum domo
Menelaus.

O adulteria concitantem pulchritudinem: Græciam euertit barbarum sui ornandi studium, & effœminatæ delitiæ: Laconicam pudicitiam corrupit vestis, & luxus, & pulchra species: Barbaricum sui ornandi studium meretricem probauit Iouis filiam. Non erat eis pædagogus qui rescinderet libidines, nec qui diceret, *Non mœchaberis*: nec qui diceret, *Non concupisces*, nec ad
D adulterium iter ingredieris per concupiscentiam, sed neque appetitiones inflammabis per immoderatum tui ornandi studium. Sed hæc cuiusmodi consecutus est exitus? & quot mala senserunt qui nimium sui amorem prohibere noluerunt? Propter effrænatas voluptates Græcia & Asia commotæ sunt: A barbaro adolescentulo omnia agitantur. Tota Græcia nauigat, mare in arctum cogitur terras ferens, longum bellum excitatur, & vehementia erumpunt prælia, campique implentur cadaueribus: classi insultat Barbarus: dominatum obtinet iniquitas,

& ficti illius Iouis oculus Thraces respicit. Ingenuus sanguis barbaros potat campos, & fluuiorum fluenta sistuntur mortuis corporibus: pectora pulsantur planctibus, & luctus terrã possidet. Idæ autem multis fontibus irriguæ omnes concutiuntur pedes & omnia cacumina, Troianorum vrbes & Achiuorum naues. Quò fugiemus, ô Homere, & vbi consistemus? Ostende nobis terram quæ tumultus huius sit expers.

Puer ne habenas tetigeris qui es insciens,
Currumque agendi ignarus, haud ascenderis.

Duobus aurigis cœlum lætatur, quibus solis ignis agitur. Mens enim à voluptate abducitur, & rationis integritas, quæ Verbo pædagogo non vtitur, labitur in libidinem: lapsus autem mercedem recipit, quod excidat. Harum rerum tibi sunt indicio Angeli, qui Dei reliquerunt pulchritudinem, propter pulchritudinem quæ flaccessit, atque adeo è cœlis interram ceciderũt. Quinetiam Sicimitæ puniuntur, qui lapsi sunt, sanctæ virgini probrum inferentes. Sepulchrum eis est supplicium, & pœnæ monimentum nos ducit ad salutem.

Esai. 4.
Ezech. 28.
Gen. 34.

καὶ ὁ ποιητὴς Διὸς ἐκείνου ὃ ὄμμα τοὺς Θρᾷκας βλέπει. δύγλυες αἷμα βάρβαρα πίνει πεδία. καὶ ποταμῶν ῥεύματα σώμασιν ἵσταται νεκροῖς. σήθη κρούεται θρήνοις, καὶ ὃ πένθος ὀπινέμεται τὴν γῆν. πόντες δὲ σείονται πόδες πολυπιδάκου Ἰδης καὶ κορυφαὶ, Τρώων τε πόλις καὶ νῆες Ἀχαιῶν. πῶ φύγωμεν Ὅμηρε καὶ στῶμεν; δεῖξον ἡμῖν γῆν μὴ κεκινημένην.

Μὴ ἅψῃς ἡνίων, παῖδιον, ἄπειρος ὤν.

Μηδὲ ἁψιδῆς τ' ἅρματος, ἐλαύνειν μὴ μαθών.

Δυσὶν ἡνιόχοις ἅρμα πίδεται, οἷς μόνοις ἐλαυνόμενον ἄγεται ὃ πῦρ· μεταγεται γὰρ ἡ διάνοια ὑπὸ τῆς ἡδονῆς· καὶ ὃ ἀκήρατον τοῦ λογισμοῦ, μὴ παιδαγωγούμενον τῷ λόγῳ, εἰς ἀσέλγειαν καθολισθαίνει, καὶ μισθὸν τοῦ πλημμελήματος ὃ ἀπόπτωμα λαμβάνει. δεῖγμα σοι τούτων οἱ ἄγγελοι, τοῦ θεοῦ ὃ κάλλος καταλελοιπότες διὰ κάλλος μοιχευόμενον, καὶ τοσοῦτον ἐξ ὕψους ἀποπεσόντες χαμαί. ἀλλὰ καὶ Σικιμῖται κολάζονται καταπεπλωκότες, τὴν ἁγίαν ὑβρίζοντες παρθένον. τάφος, ἡ κόλασις αὐτῶν, καὶ ὃ μνημόσυνον τῆς ἐπιθυμίας εἰς σωτηρίαν παιδαγωγεῖ.

ADVERSVS VIROS qui formam colunt.

CAP. III.

EOusque ergo processit luxus, vt non solum fœminæ inani hoc studio laborent, sed etiam viri hoc vitium sequantur. Qui enim à corporis cultu puri non sunt, ij nequaquam sani sunt: ad mollitiem autem declinantes, plane effœminantur, illiberali quidem tonsu ac meretricio se tondentes: subtilibus autem ac pellucidis vestibus induti, glorioſe vndequaque obeuntes, Mastichen rodentes, & vnguenta olentes. Quid de iis dixeris quispiam, qui tanquam Metoposcopus, ex figura diuinat, cum eos viderit, adulteros, androgynos atque effœminatos, vtrique Veneri deditos, pilis infestos, glabros, florem virilem abhorrentes, comas autem non secus ac mulieres ornantes? in nefariis autem & audacibus cœptis improbi ac scelerati viuentes,

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΚΑΛΛΩΠΙΖΟΜΕΝΟΥΣ ΤΟΥΣ ἈΝΔΡΑΣ.

ΚΕΦΑΛ. γ'.

ΕΙΣ τοσοῦτον δὲ ἄρα ἐλήλακεν ἡ χλιδὴ, ὡς μὴ ὃ ἁπλοῦν μόνον νοσεῖν περὶ τὴν κενοσπουδίαν ταύτην, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἄνδρας ζηλοῦν τὸ νόσημα. μὴ γὰρ καθαρεύοντες καλλωπισμοῦ οὐχ ὑγιαίνουσιν· οἱ δὲ ὃ μαλθακώτερον ἀποκλίναντες, γυναικίζονται· κυρτὰς μὲν ἀγγεῖς, καὶ πορνικὰς ἀποκειρόμενοι. χλανίσι δ' ἀραφανέσι περιπεπερυθρωμένοι καὶ μαστίχην τρώγοντες, ὀζόντες μύρου. Τί ἂν τις φαίη τούτοις ἰδών; ἀτεχνῶς, καθάπερ Μετωποσκόπος ἐκ τοῦ χρήματος ἀνδρὶ καταμαντεύεται, μοιχούς τε καὶ ἀνδρογύνους, ἀμφοτέραν ἀφροδίτην θηρωμένους· μισοτρίχας, ἀπείρους· ὃ ἄνθος ὃ ἀνδρικὸν μυσαττομένους· τὰς κόμας δὲ, ὥσπερ αἱ γυναῖκες κοσμουμένους; ἐπ' οὐχ ὁσίοις δὲ τόλμης οἱ παλίμβολοι ζῶντες,

ρέζοισιν ἀτάσθαλα καὶ κακὰ ἔργα, φησὶν ἡ Σίβυλλα. Διὰ τούτους γοῦν πλήρεις αἱ πόλεις πιθηκώτων, ξηρωμένων, ψιμυθιλόντων τὰς θηλυδρίας τούτους· ἐργαστήρια δὲ κατεσκεύασται καὶ ἀνέῳκται πανταχοῦ. καὶ τεχνῖται τῆς ἑταιρικῆς ταύτης πορνείας, συχνὸν ἐμπολῶσιν ἀργύριον ἐμφανῶς, οἱ σφᾶς καταπιπόδουσιν· καὶ ταῖς πείραις τοῖς ἀναισθήτοις πανταχόθεν παρέχουσιν. οὐδὲν αἰσχυνόμενοι τοὺς ὁρῶντας, οὐδὲ τοὺς παριόντας, ἀλλ' οὐδὲ ἑαυτοὺς ἄνδρας ὄντας. Τοιοῦτοι γὰρ οἱ τῶν ἀγλυκερῶν ζηλωταὶ παθῶν, ἄπαν τὸ σῶμα τοῖς βιαίοις τῆς πίτυος ὀλκοῖς λελουργημένοι. μόγις γ' ὅθ' ὅπως ἂν οὖν περαιτέρω τῆς τοιαύτης προβαίνειν ἀναισχυντίας. Εἰ γὰρ μηδὲν ἄπρακτον αὐτοῖς καταλείποιμεν, οὐδὲ ἐμοὶ ἄρρητον. ἕνα γοῦν τούτων τῶν ἀγλυκερῶν παιδαγωγικῶς ἐπιπλήττων ὁ Διογένης, ὀπηνίκα ἐπιπρασκόμενος, ἀνδρείως σφόδρα, Ἥκε, εἶπεν, μειράκιον, ἄνδρα ὠνησαι σαυτῷ· ἀμφιβόλῳ λόγῳ τὸ πορνικὸν ἐκείνου διαπαίζων. Τὸ γὰρ ἄνδρας ὄντας, ξύρεσθαι καὶ λεαίνεσθαι, πῶς οὐκ ἀγλυκές; Βάπτειν δὲ λίνα τρίχων, καὶ χρίσματα πολιῶν, καὶ ξανθίσματα, ἀνδρογύνων ἐξωλῶν ἐπιτηδεύματα· καὶ ἅπαν ἀκτενισμοῦ αὐτοῖς τοῖς θηλυδριώδεσι μετατέον. ἡγοῦνται γάρ, καθάπερ ὄφεις, τῆς κεφαλῆς ἀπεκδύσασθαι τὸ γῆρας, μεταχαράττοντες ἑαυτοὺς καὶ νεοποιοῦντες· εἰ καὶ θρίσουσι τὰς τρίχας, ἀλλ' οὐ τὰς ῥυτίδας ἀφανιοῦσι, ἀλλ' οὐ λήσουσι τὸν θάνατον, θρίζόμενοι τὸν χρόνον. οὐ γὰρ δεινόν, οὐδ' ὀργήν, γέροντ' ἀνδρεῖον ὀφθῆναι, ὃ εἰ μὴ λανθάνειν μὴ δυνάμενον. ὅσῳ γοῦν ὁ ἄνθρωπος ταχύτερος πρὸς τὸ τέλος, τοσούτῳ ἡμιωτέρους πρὸς ἡλικίαν, μόνον ἔχων αὐτὸν πρεσβύτερον τὸν θεόν· ἐπεὶ καὶ ἐκεῖνος ἀΐδιος γέρων, ὁ τῶν ὄντων πρεσβύτερος· Παλαιὸν ἡμερῶν κέκληκεν αὐτὸν ἡ προφητεία· καὶ ἡ θρὶξ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ ὡσεὶ ἔριον καθαρόν, ὁ προφήτης λέγει. Οὐδεὶς γὰρ ἄλλος, φησὶν ὁ κύριος, δύναται ποιῆσαι τρίχα λευκὴν, ἢ μέλαιναν. πῶς οὖν ἀντιδημιουργοῦσι τῷ θεῷ, μᾶλλον δὲ ἀντικεῖσθαι βιάζονται οἱ ἄνθρωποι τῷ κατ' αὐτοῦ πεπολιωμένῳ προσαχθέντες τρίχα. Στέφανος γὰρ γερόντων, πολυπειρία, φησὶν ἡ γραφή· καὶ τοῦ προσώπου αὐτοῦ ἡ πολιὰ, δῶρος πολυπειρίας· οἱ γὰρ, τὸ πρεσβεῖον τῆς ἡλικίας, τὸν πολιὸν, καταισχύνουσιν· οὐκ ἔστι δὲ οὐκ ἔστιν ἀηθινῷ ἐπιδεικνύσθαι τῷ ψυχῷ, τὸν κίβδηλον ἔχοντα κεφαλήν.

A stolida admittunt atque improba facta, ait Sibylla. Propter eos plenæ sunt ciuitates iis, qui effœminatos hos picant, radunt, & vellunt. Officinæ autem vbique constructæ & apertæ sunt, & huius meretriciæ fornicationis artifices multum pecuniæ lucrantur ab iis, qui seipsos pice oblinunt, pilos vulsoribus quoquo modo præbent vellendos, quos nec eorum qui vident, nec eorum qui accedunt, nec suiipsorum qui viri sunt, pudet. Tales sunt qui turpes & illiberales sequuntur perturbationes, & quorum corpus violentis picis vulsionibus B totum glabrum est & læue. Nihil est certè quo possit vlterius progredi talis impudentia. Si enim nihil ab eis infectum relinquitur, nec silentio est à me prætereundum. Quendam ex iis quos verè degeneres vocare possis merito, pædagogi ritu increpans Diogenes, cùm venderetur, magno & forti animo dixit: Veni adolescens, eme tibi virum: ancipiti oratione meretricium eius animum castigans. Eos enim qui viri sunt radi ac leuigari, quomodo non est turpe ac plane illiberale? Pilos autem tingere, & canos vngere, ac coloribus oblinire, quibus perditi, androgyni, effœ- C minatique homines vtuntur, muliebresque pexus omnino prætermittendi sunt. Putant enim se, sicut serpentes, posse senium capitis exuere, dum seipsos pingentes transformant ac renouant: sed & si pillos callidè circumscribant, rugas tamen non effugient: sed neque mortem latebunt, etsi tempus per artem ementiantur. Non enim malum est, non est malum, senem videri, cum hoc quod sis cælare non possis. Quo ergo magis homo festinat ad finem, tanto est verè venerabilior, vt qui Deum solum habeat se seniorẽ. Nam ille quoque est æternus senex, qui est iis quæ sunt D antiquior. *Antiquum dierum* illum vocauit prophetia. *Et capilli capitis eius tanquã lana pura*, ait Propheta. *Nullus autẽ alius*, inquit Dominus, *potest album pilum facere, vel nigrum*. Quomodo ergo opus Deo contrarium fabricãtur, vel potius ei per vim aduersantur impij, qui pilum transmutant qui ab eo canus factus est? *Senum autẽ corona*, inquit Scriptura, *est multa experiẽtia: & vultus eius canities, flos est multæ experiẽtiæ*. Illi verò eum qui canos eorũ tingit, vnde illis præcipua reuerẽtiæ prærogatiua, dedecore afficiũt. Fieri autem nõ potest, non potest, inquã, fieri vt verã ostẽdat animã, qui caput habet adulteri-

Dan. 7.

Matth. 5.

Eccl. 25.

Ephes. 4. num. *Vos autem non sic*, inquit, *Christum didicistis, siquidem ipsum audiistis, & in ipso docti estis, sicut est veritas in Iesu, vt deponatis secundum priorem conuersationem veterem hominem: non canum, sed eum qui corrumpitur secundum desideria deceptionis. Renouemini autem, non tincturis & cultibus, sed spiritu mentis vestræ, & induite nouum hominem, qui secundum Deum creatus est, in iustitia & sanctitate veritatis.* Eum autem qui vir est, pecti & tonderi, crines componentem ad speculum, genásque radi, velli, ac deglabrari, quomodo non est planè muliebre? & certè nisi quis eos nudos viderit, mulieres esse putauerit. Etsi enim eis aurum gestare non sit permissum, per muliebrem tamen libidinem, quasdam auri fimbrias, & quædam fila foliis circumplectentes, vel ex eadem materia sphæricas nescio quas figuras facientes, talis appendunt, & erecto collo gestant. Quod est inuentum fractorum hominum, qui pertrahuntur ad gynæceum, ancipitis vitæ & ad libidinem propensarum bestiarum. Hæc est fornicatoria & impia insidiarum ratio: Deus enim voluit fœminam quidem esse glabram ac læuem, sola coma, sicut equum iuba, sponte naturæ exultantem: virum autem cùm sicut leones barba ornasset, virilem etiam fecit hirsuto pectore, quod quidem est roboris & imperij indicium. Ita etiam gallos qui pro gallinis decertant, cristis tanquam galeis ornauit. Hos autem pilos Deus tanti facit, vt eos simul cum prudentia iubeat adesse hominibus: atque adeo honestate delectatus, grauitatem honorauit veneranda canitie. Prudentia autem, & accuratæ exactæque rationes, canæ intelligentia, vnà cum tempore ad summum suum vigorem perueniunt, & intensis multæ experientiæ viribus senium confirmant ac corroborant, amabilem venerandæ prudentiæ florem ad fidem iurè faciendam proferentes, scilicet canitiem. Hoc viri signum, barba scilicet, per quod vir apparet, est Eua antiquius, & signum melioris naturæ. Eum Deus æquum censuit hirsutum esse oportere, & per totum viri corpus pilos disseminauit: quicquid autem eius erat læue ac molle, à latere abstulit, ad seminis susceptionem tractabilem fœminam fabricatus, vt & generationis & domus custodiæ esset opitulatrix.

A Υμεῖς δὲ οὐχ οὕτως, φησὶν, ἐμάθετε τὸν Χριστόν, εἴ γε αὐτὸν ἠκούσατε, καὶ ἐν αὐτῷ ἐδιδάχθητε· καθώς ἐστιν ἀλήθεια ἐν τῷ Ἰησοῦ· ἀποθέσθαι ὑμᾶς, κατὰ τὸν προτέραν ἀναστροφὴν, τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον, τὸν τοῦ πλάνου, τὸν φθειρόμενον κατὰ τὰς ἐπιθυμίας τῆς ἀπάτης. ἀνανεοῦσθε δὲ, μὴ βαφαῖς καὶ καλλωπίσμασιν, ἀλλὰ τῷ πνεύματι τοῦ νοὸς ὑμῶν· καὶ ἐνδύσασθε τὸν καινὸν ἄνθρωπον, τὸν κατὰ θεὸν κτισθέντα ἐν δικαιοσύνῃ καὶ ὁσιότητι τῆς ἀληθείας· ἀνδρὸς γὰρ, ὄντα κτενίζεσθαι καὶ ἀποκείρεσθαι ξυρῷ, πρὸς
B ἀσωτέρειαν καὶ πρὸς ὃ ἔστω λέγω ἀμαθέμνον. τὰς τρίχας· ξύρεσθαί τε καὶ ἀποτίλλεσθαι, καὶ λεαίνεσθαι τὰς ὄψεις, πῶς ἂν γυναικεῖον; καὶ εἰ μή τις αὐτὸς γυμνοὺς ἴδοι, κἂν γυναῖκας ὑπολάβοι. Εἰ γὰρ μὴ χρυσοφορεῖν καὶ αὐτοῖς ἐφεῖται, ἀλλ' οὖν γε διά τινα ἡλυσιώδη ἐπιθυμίαν, ἱμάντας καὶ λώματα χρυσίου περιπλέξαντες πετάλοις, ἤ τινα σφαιρικὰ ἐξ αὐτῆς ὕλης ποιησάμενοι σχήματα, σφυρῶν ἀπήρτων, καὶ τραχήλων ἀπαιωρῶσι. σόφισμα τοῦτο κατεαγότων ἀνδρῶν, εἰς τὸν γυναικωνῖτιν καθασυρομένων, ἀμφιβίων καὶ λαίνων θηρίων· πορνικὸς
C τῆς ἐπέδρας ὁ ἔρως καὶ ἄθεος ἐστί. ὁ γὰρ θεὸς τὸν μὴ γυναῖκα λείαν ἠθέλησεν εἶναι, ἀλλ' ὑφυῆ τῇ κόμῃ μόνῃ, ὥσπερ ἵππον τῇ χαίτῃ, γαυρούμενον· τὸν δ' ἄνδρα, καθάπερ τοὺς λέοντας, γνήσιοις κοσμήσας, καὶ τοῖς λασίοις ὤδρωσε χήτεσι· δεῖγμα τοῦτο δικῆς καὶ ἀρχῆς. Ταύτῃ καὶ τοὺς ἀγερώχους, τοὺς ὑπερμαχωτάτους τῶν ὀρνίθων, καθάπερ κόρυσι, τοῖς κάλλεσιν ἐκαλλώπισεν. καὶ ὅτως δεῖ πολλοῦ τὰς τρίχας ταύτας ὁ θεὸς ἠγεῖται, ὥστε ἅμα φρονήσει κελεύειν παραγίνεσθαι αὐταῖς τοῖς ἀνδράσι· καὶ δὴ ἀγαθεὶς τῇ σεμνότητι, ὃ βλαστὸν τοῦ γένους γενεᾷ τετίμηκεν πολιά.
D Φρόνησις δὲ καὶ ἀκριβεῖς λογισμοὶ, πολιοὶ σωθέντες, συνακμάζουσι τῷ χρόνῳ· καὶ ὃ γῆρας ἐπιφύουσι τῷ τόνῳ τῆς πολυπειρίας, ἄνθος ἀξιέραστον φρονήσεως σεμνῆς, εἰς πίστιν βύσσινον προτείνοντες πολιάν. Τοῦτο δῆτα τὸ ἀνδρὸς τὸ σωθῆμα, τὸ γνήσιον δὴ ὃ καταφαίνεται ὁ αἰὼν, πρεσβύτερόν ἐστι τῆς Εὔας, καὶ σύμβολον τῆς κρείττονος φύσεως· οὕτω πρέπειν ἐδικαίωσε τὸ λάσιον ὁ θεὸς, καὶ διέσπειρεν ἅπαν πρὸς τὸ σῶμα τοῦ ἀνδρὸς τὰς τρίχας· τὸ δ' ὅσον λεῖον αὐτοῦ, καὶ μαλθακὸν, ἀφείλετο τῆς πλευρᾶς, εἰς ὑποδοχὴν σπέρματος διαφῆ τὴν Εὔαν δημιουργήσας γυναῖκα, βοηθὸν ὅσην γενέσεως καὶ οἰκουρίας.

ὁ δὲ, προήκατο γὰρ ὃ λεῖον, ἔμεινέν τε αὐτὴρ, καὶ τὸν ἄνδρα δῆλον ἐποίησε· καὶ ὃ δρᾶν αὐτῷ συνεχώρησαν, ὡς ἐκείνῃ ὃ πάσχειν· ξηρότερα γὰρ φύσει καὶ θερμότερα τὰ δασέα τῶν ψιλῶν ἐστιν. διὸ καὶ τὰ ἄῤῥενα τῶν θηλειῶν, καὶ τὰ ἔνορχα τῶν ἐκτομίων, καὶ τὰ τέλεια τῶν ἀτελῶν, δασύτερα τέ ἐστιν καὶ θερμότερα. ὃ οὖν τῶν ἀνδρώδους φύσεως σύμβολον, ὃ λαῖον, τοῦτο ἀνομεῖν αὐόσιον· ὃ δὴ καλλωπισμα τῆς λειώσεως, θερμαίνομαι γὰρ ἐπὶ τῷ λόγῳ, εἰ μὲν ὅτι τοὺς ἄνδρας, θηλυδρίου· εἰ δὲ ὅτι τὰς γυναῖκας, μοίχου· ἀμφω δὲ ὅτι μάλιστα προῤῥωτάτω τῆς ἡμετέρας ἐκτοπιστέον πολιτείας. Ἀλλὰ καὶ αἱ τρίχες τῆς κεφαλῆς ὑμῶν πᾶσαι ἠριθμημέναι, φησὶν ὁ κύριος. ἠριθμῶνται δὲ καὶ ὅτι ὃ ψεῖρα· ἐμὲ μὲν καὶ αἱ πρὸ ὅλου τοῦ σώματος· ὥθ' ὅπως μὴ οὖν ἐκτιλτέον τοῦτό γε προαίρεσιν θεοῦ, τὸν ἐξαπηριθμημένων τῶν αὐτοῦ θελήματι. εἰ μὴ τι οὐκ ἐπιγινώσκετε ἑαυτούς, φησὶν ὁ Ἀπόστολος, ὅτι Χριστὸς Ἰησοῦς ἐν ὑμῖν· ὃν εἰ ἐποικοῦντα ἠδειμεν, οὐκ οἶδ' ὅπως αὖ αὐτὸν λωβᾶσθαι ἐτολμήσειμεν. ὃ δὲ καὶ πιθανόν· οὐκοῦν καὶ λέγω τὸ ἀσχήμονον ἀμημοσύνων· ἀπεσπαραγμένους καὶ κεκυφότας, καὶ τὰ φύσεως τὰ ἀπόῤῥητα εἰς ὃ συμφανεῖς ἀπογυμνοῦντας, ὀξορχουμένους, καὶ λορδουμένους, ἀφῦ θριῶσι χήμασιν οὐκ ἀπερυθριῶντας αὐτούς· ἐν αὐτῇ νεολαίᾳ καὶ γυμνασίῳ μέσῳ, ἔνθα ἀρετὴ ἀνδρῶν ἐξετάζεται, ἀμημονοῦντας, ὃ παρὰ φύσιν τοῦτο διώκοντας ἐπιτήδευμα· πῶς οὐχὶ τῆς ἐσχάτης ἀσελγείας ἐστίν; οἱ γὰρ ἐν τῷ φανερῷ τοιαῦτα διαπραττόμενοι, ὀλίγη γ' ἂν αἰδεσθείεν οἰκοι γυναῖ. καταμάρτυρεῖ δὲ αὐτοῖς ἡ ἐν τῷ δημοσίῳ αἰσχύνη, τιμὴ ἐν τῷ ἀφανεῖ ἐπ' ἐξουσίας ἀκολασίαν· ὁ γὰρ ὑπὸ τὰς αὐγὰς τὸν ἄνδρα ἀρνούμενος, προδηλός ἐστι νύκτωρ ἐλεγχόμενος γυνή. Οὐκ ἔσῃ δὲ, εἶπεν ὁ Λόγος διὰ Μωσέως, ἀπὸ θυγατέρων Ἰσραὴλ πόρνη· καὶ οὐκ ἔσῃ ὁ πορνεύων ἀπὸ υἱῶν Ἰσραὴλ. Ἀλλ' ὠφελεῖ, φησὶν, ἡ πίπτα. Ἀλλὰ διαβάλλει, φημί· οὐκ ἂν δὲ ἐθέλησε τις οὕτω φρενῶν πόρνος εἶναι δοκεῖν, μὴ νοσῶν· καὶ διαβάλλειν ἐπιτηδεύειν τὸν καλὸν εἰκόνα. οὐκοῦν ἐκὼν βουληθείη τις. εἰ γὰρ τοῖς κατὰ προθέσιν κλητοῖς προέγνω ὁ θεὸς, συμμόρφους τῆς εἰκόνος τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, δι' οὓς καὶ τὸν ἀπόστολον, μακάριον φησιν, εἰς ὃ εἰς αὐτὸν πρωτότοκον ἐν πολλοῖς ἀδελφοῖς· πῶς οὐκ ἄθεοι, ὃ σύμμορφον τοῦ Κυρίου λωβώμενοι σῶμα;

A Ille autem (quod læue enim erat proiecerat) & vir manſit, & virum oſtendit; & ei agere, quemadmodum illi pati, conceſſum eſt: ſunt enim natura ſicciora & calidiora, quæ ſunt hirſuta, lenibus. Quocirca & maſculina fœminis, & coleata exectis, & perfecta imperfectis, & hirſutiora ſunt & calidiora. In eo ergo violando, quod eſt virilis naturæ ſignum, eo ſcilicet quod eſt hirſutum, contra legem facere eſt impium. Læuoris autem aut glabritiei ornamẽtum (ipſum enim verbum me accendit) ſi in viros quidem, eſt mulierculæ: ſi in fœminas autem, adulteri: vtrumque autem eſt à noſtra republica longiſſimè relegandum. *Quinetiam* Math 16.
B *veſtri quoque capitis omnes capilli numerati ſunt*, ait Dominus. Sunt autem etiam pili in barba numerati, atque adeo etiam quæ ſunt in toto corpore: non eſt ergo aliquid vellendum præter Dei inſtitutum, quod in voluntate eius annumeratum eſt. *Niſi vtique vos ipſos non* Ioan. 14.
agnoſcitis, inquit Apoſtolus, *quòd Chriſtus Ieſus eſt in vobis: quem ſi inhabitantem nobis ſciuiſſemus, neſcio quomodo ipſum probro afficere in animum induxiſſemus.* Picari autem ac velli, vereor dicere
C quàm ſit indecorũ & turpe factu. Auerſos, incuruatos, & arcana naturæ apertè denudantes, exilientes, & coxarum vertebras propemodum luxantes, & cùm erubeſcendæ ſint eorum figuræ, ipſos non erubeſcentes, in ipſo iuuenum cœtu & medio gymnaſio, vbi virtus virorum exercetur, ſe indecorè gerentes, hoc præter naturam perſequi exercitium, quomodo non eſt extremæ intemperantiæ? Qui enim in aperto hæc faciunt, vix vllos domi fuerint reueriti. Quæ in publico autem eſt intemperantia, teſtatur eam quæ eſt in obſcuro in ſumma licentia libidinem. Qui enim in
D manifeſta ſolis luce virum abnegat, clarum eſt eum noctu conuinci mulierem. *Non erit autem*, dixit Verbũ per Moſen, Deut. 23.
meretrix ex filiabus Iſrael, & non erit ſcortum ex filijs Iſrael. At pix iuuat, inquiũt: imo verò facit vt quis malè audiat. Nemo autem qui ſapit, vellet ſcortum videri niſi eo morbo laboraret, & ſtudere vt pulchra imago vituperetur. *Si eos enim* Rom. 8.
qui ſunt vocati ſecundũ propoſitũ Deus præſciuit cõformes imagini ſui filij, propter quos, vt vult Apoſtolus, *præfiniit ac prædeſtinauit beatitudinẽ, vt ſit ipſe primogenitus in multis fratribus*: quomodo nõ sũt impij, qui cõforme Domino corpus iniuria afficiũt?

Ei autem qui pulcher esse velit, quod est in homine pulcherrimum, ornandum est, nempe mens, quam oportet quotidie pulchriorem, & magis decoram ostendere. Vellendi autem sunt non pili, sed cupiditates. Ego verò eorum etiam qui, ab iis qui mancipia venundant, veneunt, pusionum misereor: & tamen probro & iniuria non à seipsis afficiuntur, sed iussu alieno ad turpem quæstum miseri ornantur. Qui autem sua sponte, lubentèsque ac volentes ea faciunt, quæ si cogerentur, morte vindicarent, quomodo non execrandi? At nunc quidem vita eò processit intemperantiæ, insultante & lasciuiente iniquitate, & quicquid est impudicum & libinosum, diffusum est in ciuitatibus, & iam pro lege habetur. Apud ipsos stant in fornice mulieres, carnem suam ad probrum voluptatis venundantes: & pueri docti abnegare naturam, mulieres simulant. Omnia immutauit luxus. hominem probro ac dedecore effecit: mollis & luxuriosa & superflua curiosiras quærit omnia, omnia aggreditur, naturam* coërcet, homines patiuntur muliebria, & fœminæ præter naturam virosagunt, & nubunt vxorésque ducunt fœminæ: nullus est meatus ad quẽ non pateat aditus impudicitiæ. Iam verò eis quoque communis Venus publicatur: domestica est luxuria. O miserandum spectaculum, ô nefandum studium! Hæc ciuilis nostræ intemperantiæ ostenduntur trophæa: hæ flagitia arguunt, quæ prostant in fornicibus. O quanta est hæc iniquitas! Sed neque intelligunt miseri quantas sæpe tragœdias excitet incertus coïtus. Cum meritorio filio & meretricibus filiabus sæpe patres coëunt, expositorum filiorum immemores: & viros fieri eos qui genuerunt, efficit nimia libidinis licentia. Hæc sapientes leges permittunt: licet autem eis peccare ex lege, & nefandam voluptatem appellant facilitatem: esse se ab adulterio liberos existimant, qui naturam adulterant. Eos autem consequitur eorum quæ flagitiosè ab eis perpetrata sunt, vltrix iustitia: & in seipsos incuitabilem attrahentes calamitatem, paruo nummo mortem emunt. Harum mercium miseri mercatores, nauigant, tanquam frumentum, tanquam vinum, fornicationem importantes: alij autem longè miseriores, tanquam panem, tanquam obsoniũ, voluptates comparãt. Et nec illud quidẽ Mosis eis venit in mẽtẽ:

* confundit.

A ἀνδρὶ δὲ βουλομένῳ εἶναι καλῷ, τὸ κάλλιστον ἐν ἀνθρώπῳ, τὴν διάνοιαν κοσμητέον· ὡς καθ' ἑκάστην ἡμέραν, εὐπρεπεστέραν ἐπιδεικτέον· τὰς δὲ τρίχας, ἀλλὰ τὰς ἐπιθυμίας. ἐγὼ δὲ τῶν ἀνδραποδοκαπήλων τὰ παιδάρια ἐλεῶ, εἰς ὕβριν κοσμούμενα· ἀλλ' ὑφ' ἑαυτῶν λελωβῆται· κελευόμενα δὲ, εἰς αἰσχροκέρδειαν τὰ δύσχημα καλλωπίζεται. οἱ δὲ ἑκόντες ταῦτα αἰσχύνονται δρᾶν, ἃ κελευόμενοι, θανάτῳ ἂν ἐτιμήσαντο, εἰ ἄνδρες ἦσαν, πῶς οὐ καταπύστοι; καὶ νῦν μὲν εἰς τοσοῦτον ἀκολασίας ἐλήλακεν ὁ βίος ὑπερυφώσης ἀδικίας· καὶ τὸ λεγόμενον πρὸς ὑπερέχουσι τὰ πόλεσι, νόμος νενόμισται. ὅπου γέγονε ἑταῖραι πρὸ αὐλῆς, τὰ δὲ ἔνδον ἑαυτῶν εἰς ὕβριν ἡδονῆς πεπραμένας γυναῖκες· καὶ παῖδες ἀγενείους τὴν φύσιν διδιδαγμένοι, παραπαιωμένας γυναῖκας. πρώην μετακεκίνηκεν ἡ τρυφή, καταλιμπάνει τὸν ἄνθρωπον· ἀβρωδίαιτος περιεργία πρώτα ζητεῖ; πρώτα ἐπιχειρεῖ, βιάζεται πρώτα, * συνέχει τὴν φύσιν· τὰ γυναικῶν οἱ ἄνδρες πεποίθασιν· καὶ γυναῖκες ἀνδρίζονται παρὰ φύσιν· γαμοῦσι καὶ τε καὶ γαμοῦσαι γυναῖκες. πόρρω δὲ τούτοις ἄδατος ἀκολασία· κοινὴ δὲ αὐτοῖς ἀφροδίτη δημεύεται· συνέχει τρυφή. ὦ τοῦ ἐλέους θαύματος! ὦ τοῦ ἀνιάτου ἐπιτηδεύματος! θέαμα ταῦτα τῆς πολιτικῆς ὕβρεως ἀκρασίας δείκνυται· τῶν ἔργων ὁ ἔλεγχος, αἱ χαμαίτυπαι. φεῦ τῆς τοσαύτης ἀνομίας! ἀλλ' οὐδὲ συνιᾶσιν οἱ ταλαίπωροι, ὡς ὅ ἄδηλον τῆς συνουσίας πολλὰς ἐργάζεται τραγῳδίας. παιδὶ πορνοβοσκῷ καὶ μαχλώσαις θυγατράσιν ἀγνοήσαντες πολλάκις μίγνυνται πατέρες, οὐ μεμνημένοι τῶν ἐκτεθέντων παιδίων· καὶ ἄνδρας δείκνυσι τοὺς γεγονότας ἀκρασίας ἐξουσία. ταῦτα οἱ σοφοὶ τῶν νόμων ὑπερέποισιν· ἔξεστιν αὐτοῖς ἁμαρτεῖν τὸν νόμον· καὶ ὃ ἀπόῤῥητον τῆς ἡδονῆς εὐκολίαν λέγουσιν. μοιχείας ἀπηλλάχθαι νομίζουσιν οἱ μοιχεύοντες τὴν φύσιν: ἔπεται δὲ αὐτοῖς τῶν ἀλλοτρίων ἡμφεσὶ ἡ δίκη· καὶ καθ' ἑαυτῶν ἀπροσδιόνυσον ὑπαστώμενοι συμφορὰν, ὀλίγου νομίσματος ὠνοῦνται θάνατον. τούτων ἔμποροι τῶν φορτίων, οἱ κακοδαίμονες πλέουσιν, ὡς σῖτον, ὡς οἶνον, πορνείαν ἀγώνιμον φέροντες. ἄλλοι δὲ, ἀθλιώτεροι μακρῷ, ὡς ἄρτον, ὡς ὄψον, ἀπαιτοῦσιν ἡδονάς· οὐδὲ ἐκεῖνο, ὃ νῦν λαβόντες ὁ Μωσέως·

* Ita. σωχῖ

Οὐ βεβηλώσῃς τὴν θυγατέρα σου, ἐκπορνεῦσαι αὐτὴν· καὶ οὐκ ἐκπορνεύσῃ ἡ γῆ, καὶ πλησθήσεται ἡ γῆ ἀνομίας. Ταῦτα προεφητεύετο πάλαι. Δῆλος ἦν ἡ ἔκβασις· πᾶσα ἤδη πεπλήρωται γῆ πορνείας καὶ ἀνομίας. Ἄγαμαι τοὺς παλαιοὺς Ῥωμαίων νομοθέτας· ἀνδρόγυνον ἐμισησαν βαπτίσθυσιν ἔτι· καὶ τὴν σώματος τὴν πρὸς θῆλυ κοινωνίαν παρὰ τὸν τῆς φύσεως νόμον, ὀρύγματος κατηξίωσαν, καὶ τὸν τῆς δικαιοσύνης νόμον. Ὁ γὰρ θέμις σκῦλαι ποτε ὃ κάλλος ὃ σύμφυτον, ὃ γυναῖον κάλλος.

Πρῶτον ἀνιώτιλον· ἥδιστα γὰρ θεριεσάτη ἥβη· Γενειάνων δὲ ἤδη ἐπαλείφεται, γανύμηδες πώγωνι, ἐφ' ὃν κατέβαινε τὸ μύρον τὸ προφητικόν, Ἀαρὼν τιμωμένου. χρὴ δὲ τὸν ὀρθῶς παιδαγωγούμενον, ἐφ' ὃν ἡ Εἰρήνη κατεσκήνωσεν, καὶ πρὸς τὰς ἑαυτῆς τρίχας εἰρηνεύειν ἄγαν. Πῶς οὖν οὐκ ἂν βαπτίσθυσαν αἱ γυναῖκες, αἱ εἰς μαχλοσύνην ἀνεύδουσαι, τοιαῦτα τολμῶσιν ἀνοσιουργούμεναι τοῖς ἀνδράσιν; μᾶλλον δὲ οὐκ ἄνδρας, βατάλους δὲ καὶ γυναίδας καλεῖν τούτους χρή· ὧν καὶ αἱ φωναὶ τεθρυμμέναι, καὶ ἡ ἑαθὴς τεθηλυμμένη ἁφῇ καὶ βαφῇ. Δῆλοι δὲ οἱ τοιοῦτοι ἐλεγχόμενοι τὸν ἔξωθεν ἀμπεχόνῃ, ὑποδέσει, σχήματι, βαδίσματι, κουρᾷ, βλέμματι· Ἀπὸ ὀφθαλμοῦ γὰρ βαπτισθήσεται ἀνήρ, ἡ γραφή λέγει· καὶ ἀπὸ ἀπαντήσεως αἰθέρος βαπτισθήσεται αἰθέρος· σχολιασμὸς ἀνδρός, καὶ βῆμα ποδός, καὶ γέλως ὀδόντων, ἀναγγελεῖ τὰ περὶ αὐτόν. Ἔτι γὰρ, καὶ τὰ μάλιστα πρὸς τὰς ἄλλας πεπολιωμένοι τρίχας, μόνον τὰς ὑπὸ τῇ κεφαλῇ περιέπουσι, μικροῦ δεῖν ἀναδούμενοι κεκρυφάλοις τὰς κόμας, ὥσπερ αἱ γυναῖκες· λέοντες μὲν οὖν αὐχοῦσι τὸ λάσιον αὐτῶν, ἀλλ' ὑπὸ τῆς ὀργῆς ὀπλίζονται τῇ τριχί· κάπρου δ' οὐδὲ σημαίνονται λοφιάν· ἀλλὰ φείσονται οὐδεὶς τὸν τρίχα, δεδοίκασιν κυνηγοί.

Εἰ σπάνιαι δ' οἷαι μᾶλλον καταβεβήκασιν. Ἀλλὰ καὶ τούτων ἐπλήθυνεν τὰς τρίχας ὁ φιλάνθρωπος πατήρ, εἰς σήν, ὦ ἄνθρωπε, σωφροσύνην, κείρασθαι διδάξας τοὺς πόκους. καὶ τὰ ἔθνη οἱ Κελτοὶ καὶ οἱ Σκύθαι, κομῶσιν, ἀλλ' οὐ κοσμοῦνται· ἔχει τι φοβερὸν τὸ ὑπέρχουν τὸ βαρβαρικόν, καὶ τὸ ξανθὸν αὐτοῦ, πόλεμον ἀπειλεῖ, συγγενές τι τὸ χρῶμα τῷ αἵματι. μεμισήκασιν ἄμφω τούτω τὼ βαρβάρω τὴν τρυφήν· μάρτυρας ὑποδείξονται σαφεῖς, τὸν Ῥῆνον ὁ Γερμανός·

A *Non prophanabis filiam tuam, vt eam facias meretricem: & non formicabitur terra, & terra implebitur iniquitate.* Hæc olim propheticè dicta sunt. Est autem manifestus exitus. Omnis iam terra & fornicatione & iniquitate plena est. Suspicio autem & admiror veteres Romanorum legislatores: ij muliebre & effœminatum vitæ studium odio habuerunt, & corporis cum fœmina consuetudinem præter naturæ legem, terræ infodi ex lege iustitiæ æquum existimarunt. Nefas est enim barbam vellere, quæ est pulchritudo congenita, pulchritudo generosa & ingenua. Leuit. 9.

B *Primo barbatum: namque hæc gratissima pubes.*

Deinde inungitur, dum barba delectatur, in quam vnguentũ descendit Propheticũ, dum Aaron honoratur. Oportet autem eum qui à Pædagogo rectè instituitur, super quem pax habitauit, etiam cum pilis suis pacem agere. Quid non igitur admiserint fœminæ ad libidinem propensæ, dum vident viros talia audere? Imò verò ij non viri, sed Batali & fœminelli dicendi sunt, quorum voces sunt compressæ & graciles, vestis autem cùm tactu tùm tinctura ipsa est effœminata. Ex moribus autem externis C apertè arguuntur hi homines, ex amictu, calceatu, figura & habitu, tonsu, aspectu: *Ex aspectu enim vir cognoscetur,* inquit Scriptura, *& ex occursu hominis homo agnoscetur. Vestitus viri, & gressus pedis, & risus dentium de ipso annunciabit.* Ij enim etsi alijs pilis maximè cani sint, eorum qui sunt in capite solummodo curam gerunt, vittis, non secus ac fœminæ, comas propemodum alligantes. Atque leones quidẽ de hirsutis suis pilis se iactant, sed in pugna eis armantur. Apri quoque ipsi gloriantur iuba, sed eos pilis inhorrescentes pertimescunt D venatores. Psal. 132. Exod. 18. Ibid. 9.

Lanigeræ quoque oues denso sunt vellere onustæ.

Atqui eorum quoque pilos multiplicauit benignus Pater in tuum, ô homo, vsum, dum te vellera tondere docuit. Et ex gentibus quidem Galli & Scytæ comam nutriunt, sed non se immodicè colunt: & terribile quidem quid præ se fert densum barbari capillitium, & flauus ille color bellum minatur, vt qui videatur cognationem habere cum sanguine. Ambo hi barbari luxum odio habent. Apertos testes proferent, Germanus quidem Rhenũ,

Sytha verò plaustrum : quanquam nonnunquam quoque euenit, vt Scytha plaustrum contemnat. Diuitiæ barbaro, eius esse videtur magnitudo, & relictis delitiis vitam agit frugalem. Domum sufficientem, & plaustro agiliorem, equum scilicet acceptum conscendens Scytha, eum ducit quo vult. Fame autem laborans petit ab equo alimentum : ille verò præbet venas, & quem solum possidet sanguinem, domino suppeditat. Porrò autem equus quoque Nomadi est & vehiculum & cibus. Inter Arabes autem (sunt hi alij Nomades (qui ad pugnandum apta sunt ætate camelos conscendunt : prægnantes hi camelos educunt. Illæ verò simul & pascuntur & currunt, dominosque suscipientes vnà quoque cùm eis domum ferunt. Quòd si potus quoque barbaris defecerit, lac mulgent : exinanito autem nutrimento, ne sanguini quidem parcunt, vt fertur de lupis rabie agitatis. Illæ verò barbaris mansuetiores, etiam iniuria affectæ, mali accepti non recordantur, sed solitudinem confidenter percurrunt, dominos simul portantes & alentes. Pereant ergo immanes belluæ, quibus est cibus sanguis. Neque enim hominibus fas est tangere sanguinem, quibus corpus nihil est aliud quàm caro exculta sanguine. Verbi particeps fuit humanus sanguis, & gratiæ per spiritum habet communionem. Si quis eum iniuria affecerit, non latebit : licet ei, etiam si sit nudatus figura, ipsum alloqui Dominum. Barbarorum autem probo frugalitatem : expeditam vitæ rationem deligentes, reliquerunt delitias. Tales nos vocat Dominus nudos à fastu & arrogantia, nudos à vana gloria, auulsos à peccatis, solum vitæ lignum ferentes, solam salutem obtinentes.

A ὁ Σκύθης, τὴν ἅμαξαν. ὀλιγωρεῖ ἢ ἔαδ' ὅτε καὶ τῆς ἁμάξης ὁ Σκύθης πλοῦτος εἰ) δοκεῖ τῷ βαρβάρῳ ὁ μέγεθος αὐτῆς. καὶ καταλιπὼν τὴν τρυφὴν, αὐτελὴς πολιτεύεται οἶκον αὐτάρκη, καὶ τῆς ἁμάξης εὐζωνότερον, τὸν ἵππον λαβὼν Σκύθης ἀνὴρ, φλέβας φέρεται οὗ βούλεται· κάμηλον ἢ ἄρρεν λιμῷ, αἱτεῖ τὸν ἵππον ἔνδειαν· ὁ ἢ, ὑποτέμνει τὰς φλέβας. καὶ ὁ κέκτηται μόνον, τῷ κυρίῳ τὸ αἷμα χορηγεῖ· καὶ ᾧ Νομάδι ὁ ἵππος ὄχημα γίνεται καὶ τροφή. Ἀράβιον ἢ, ἄλλοι ἔστι Νομάδες, ἡ μάχιμος ἡλικία καμηλοβατοῦσι εἰσί· κυούσας ἔστι τὰς καμήλους * ἐφέζονται· αἱ ἢ νέμονται ἅμα καὶ θρέπουσιν, ἀναλαμβάνουσαι τοὺς δεσπότας καὶ τὸν οἶκον ἐπιφέρονται σὺν αὐταῖς. Εἰ ἢ καὶ ποτὸν ἐπιλίποι τοῖς βαρβάροις, ἀμέλγονται τὸ γάλακτος· κενουμένης καὶ ἤδη τῆς τροφῆς, ἀλλ' οὐδὲ τοῦ αἵματος φείδονται· ἢ φασι λυττήσαντας τοὺς λύκους· αἱ ἢ ἄρρεν ἡμερώτεραι τῶν βαρβάρων, ἃ μνησικακοῦσιν ἀδικούμεναι· ἀλλὰ καὶ τὴν ἔρημον διεκθέουσι τεθαρρηκότως, δεσπότας ὁμοῦ καὶ φέρουσαι, καὶ τρέφουσαι· Ὀλοίντο οὖν οἱ θῆρες οἱ φυλακικοὶ, οἷς ἔστι αἷμα ἡ τροφή. οὐδὲ γὰρ θέμις αἷμα τοῖς ἀνθρώποις B C D βρώμις, οἷς ἔστι σῶμα οὐδὲν ἀλλ' ἢ σὰρξ ἔστιν αἱματι γεωργουμένη. μετέσχηκε τοῦ λόγου τὸ αἷμα τὸ ἀνθρώπινον, καὶ τῆς χάριτος κοινωνεῖ τῷ πνεύματι· κἂν ἀδικήσῃ τις αὐτὸ, ἔστι λήσεται. ἔξεστιν αὐτῷ καὶ γυμνῷ τοῦ σήματος, πρὸς τὸν κύριον λαλεῖν. ἀποδεχόμεθα δὲ τῶν βαρβάρων τὴν λιτότητα· εὐζωνον ἀγαπήσαντες πολιτείαν οἱ βάρβαροι, κατέλιπον τὴν τρυφήν. Τοιούτους ἡμᾶς ὁ κύριος καλεῖ γυμνοὺς ἀπειροκαλίας, γυμνοὺς κενοδοξίας, ἁμαρτιῶν ἀπεσπασμένους. μόνον ἐπιφερομένους τὸ ξύλον τῆς ζωῆς, μόνον ἐπέχοντας τὴν σωτηρίαν.

CVM QVIBVSNAM *habenda sit consuetudo.*

CAP. IV.

VErumenimuero imprudens trãsilij spiritu ordinem, ad quem rursus est reuertendũ, & reprehendenda multorũ seruorũ possessio. Cum enim ipsi agere singula & ministrare nolint, ad famulos confugiunt, obsonatorum, & mensæ

ΤΙΣΙ ΣΥΝΔΙΑΤΡΙΠΤΕΟΝ.

ΚΕΦΑΛ. ϟ'.

ΑΛΛΑ γὰρ ἐλεληθὼν ἐνδαπλύσας τὴν πνεύματι τὴν ἀκολουθίαν· ἐφ' ἣν αὖθις παλινδρομητέον, καὶ τὴν οἰκετῶν τὴν πολυκτημοσυνῶν ὀνειδιστέον. φεύγοντες γὰρ αὐτουργίαν καὶ αὐτοδιακονίαν, ὅτι τοὺς θεράποντας κατα-

καταφθείρουσιν· ὀψοποιῶν καὶ πραπεζοποιῶν, καὶ τῶν ὑπτέχνως εἰς μοίρας καταπεμπόντων τὰ κρέα, τὸν πολὺν σιτωνούμενοι ὄχλον. μεμέρισται δὲ αὐλῆις ἡ θητεία πολυμερῶς· καὶ οἱ μὲν περὶ τὴν γαστρὸς ἀπόλαυσιν πονοῦσι, διακονοί τε καὶ καπυκλεῖς, καὶ οἱ τῶν πεμμάτων, καὶ οἱ τῶν μελιπήκτων, καὶ οἱ τῶν ῥοφημάτων συσκευασταί τε καὶ δημιουργοί· οἱ δὲ, περὶ τὰς ἐδητὰς ἀσχολοῦνται τὰς περιττὰς· οἱ δὲ, χρυσοφυλακοῦσιν ὡς γρῦπες· οἱ δὲ, τὸν ἄργυρον φυλάττουσι, καὶ σμήχουσι τὰ σκεύωματα, καὶ τὰς περὶ τὰς ἑστιάσεις πολυτελεῖς βυτιοπίζουσιν· ἄλλοι καταψήχουσι τὰ ὑποζύγια· οἰνοχόων τε ὅμιλος ἀσκεῖται περὶ αὐλῆις, καὶ μειρακίων ὡραίων ἀγέλαι, καθάπερ θρεμμάτων, περὶ ὧν ἀμέλγονται ὅ κάλλος. κομμωταὶ δὲ καὶ κομμωτρίαι περὶ τὰς γυναῖκας ἀμφιπολοῦσιν. αἱ μὲν, τὰ κάτω τρίχα· αἱ δὲ, τοὺς κεκρυφάλους· ἄλλαι, τοὺς κτένας. βίνοδοχοι πολλοὶ, καὶ ὕστροποί. τῷ ἀξιοπίστῳ τὸ μὴ δυνάσθαι φιλεῖν, τοῖς εἰς ἡδονὰς ἐθέλουσι ῥαθυμεῖν ἀνυπόπτως ἀφικνουμένοις. βίνοδος δὲ ἐστὶν οὐχ ὁ μὴ δυνάμενος, ἀλλ' ὁ μὴ βουλόμενος, φιλεῖν. ἀφαμαρτυρούμενος γοῦν ὁ λόγος ἀφ' τοῦ προφήτου Σαμουὴλ πρὸς τοὺς παραβεβηκότας τὸν Ἰουδαίων, αἰτοῦντι τὸν λαὸν βασιλέα, ὑπὸ τὸν φιλάνθρωπον ὑποχείριον Κύριον, ἀλλά τινα αὐλῆις αὐθάδη τύραννον ἀπειλεῖ τυφωτικὸν, Ὃς λήψεται, φησι, τὰς θυγατέρας ὑμῶν εἰς μυρεψοὺς, καὶ εἰς μαγείρους, καὶ εἰς πεισούσας. νόμῳ πολέμου κρατήσας, ὃν εἰρηνικῷ οἰκονομίαν ζηλώσας· οἱ δὲ τὰ φορεῖα εἰς ὕψος αἴροντες τῶν γυναικῶν, καὶ φορεῖδιον βαστάζοντες, Κελτοὶ πολλοί· ἔστιν δὲ, ἡ παλαισία, καὶ ἱσπονία, καὶ ἡ γυναικωνῖτις ἐργασία, καὶ οἰκουρία, οὐδαμοῦ· ἀλλ' οἱ ψευδοποιοῦντες τὰς γυναῖκας, διημερεύουσι μετ' αὐτῶν μύθοις ἐρωτικοῖς ἀδολεσχοῦντες, καὶ τὸ σῶμα, καὶ τὰς ψυχὰς αὐτῶν ἀφανίζοντες ψευδορκίᾳ, καὶ ψευδολογίᾳ. Οὐκ ἔσῃ δὲ μετὰ πολλῶν, φησιν, ὅτι κακία· οὐδὲ πρόσθησον μετὰ πλήθους· ὅτι ἡ σοφία ἐν ὀλίγοις, ἀταξία δὲ ἐν πλήθει καταφαίνεται· αἱ δὲ, ἀφ' σεμνότητος τοῦ κατασκοπεῖσθαι μὴ βούλεσθαι, σιτωνοῦνται τοὺς φορεῖς· ἀγαπητὸν γὰρ ἵνα αἱ, εἰ τῇ ἀφανίσει ταύτῃ προσβάλλοντο τὸν σκέπτον. ἀλλὰ θρυπτόμεναι ἐπιχωροῦσι τοῖς οἰκέταις,

A structorum, eorúmque qui carnes in frusta artificiosè dissecant, magnam mentes multitudinem. In multas autem & varias partes eis sunt diuisi mercenarij. Ac nonnulli quidem eorum laborãt in iis quæ ad explẽdam gulæ ingluuiem pertinent, structores, & ciborum conditores, & alij quidem bellariorum, alij verò liborum ac placentarum: alij pulmentorum ac sorbitionum sunt compositores & architecti. Alij verò ponunt operam in vestibus superfluis: alij autem aurum custodiunt, vt Gryphes: alij argentum seruant, & abstergunt pocula, & conuiuiorum apparatus præparant:
B alij fricant iumenta, & ab eis exercetur turba pocillatorum, formosorúmque adolescentum greges tanquam pecorũ, quibus emulgent pulchritudinem. Ornatores autem & ornatrices mulieribus ornandis deseruiunt: & hæ quidem speculis, illæ autem vittis, aliæ verò prẽsunt pectinibus. Eunuchi multi iique lenones: propterea quod sit probabile eos libidini non posse operam dare iis qui volunt vacare voluptati inseruientes citra vllam suspicionem. Eunuchus autem verus est, non qui non potest, sed qui
C non vult dare operam voluptati. Transgressis itaque Iudẽis per Samuelem Prophetam Verbum protestans, petenti Regem populo non humanum pollicetur Dominum, sed quendam se insolentem daturum eis minatur Tyrannum, libidini & voluptati deditum: *Qui vestras*, inquit, *filias accipiet in vnguentarias coquas, & panificas*, vt qui belli lege eas inuaserit, non autem sequatur pacificam reipublicæ administrationem. Et qui mulierum quidem lecticas in altum tollant, & in humeris eis ferant, multi Galli sunt: lanificium autem, telæque texendæ artificium, muliebréque opus ac domus administratio & custodia, nusquam est: sed
D qui mulieribus falsa narrant, toto die cum eis versantur, amatorias fabulas nugaciter referentes, earúmque corpus & animas falsis factis & verbis mendacibus enecãtes. Non eris autem, inquit, cum multis propter vitium, nec adiicieris cum multitudine: quoniam sapientia in paucis, confusio autem & immoderatio in multis cernitur. Atque illæ quidem non propter honestatem quòd nolint aspici, qui lecticas earum portent, conducunt. Rectè enim ageretur, si huic affectioni hunc afferrent prętextum: sed per summas delitias vehuntur à famulis,

1. Reg. 8.

per pompam traduci cupientes. Aperto itaque velo eos qui ipſas reſpiciunt acrius intuentes, mores ſuos oſtendunt: ſæpe autem etiam intus proſpiciũt, quæ eſt extrinſecus honeſtatem, hac nimis lubrica & ſuperuacanea cura probro
Eccl. 9. afficientes. *Ne circumſpicias autem*, inquit, *in vicis ciuitatis: nec erres in eius ſolitudinibus*: eſt enim verè ſolitudo, etiãſi ſit turba incontinentium, vbi non eſt homo pudicus. Circumferuntur autem per templa ſacrificantes, & diuinantes cum præſtigiatoribus & circulatoribus, & cum ſceleratis vetulis, quæ domibus exitium afferunt, quotidie vnà pompam ſequentes, & aniles ſuſurros ad pocula ſuſtinentes, nonnullaque amatoria & carmina in matrimonij perniciem compoſita à præſtigiatoribus ediſcentes: & alios quidem viros habent, ab aliis poſſidentur: alios autem eis vates pollicentur. Illæ autem falli neſciunt, & ſeipſas quidem tanquam vas voluptatis, iis tradentes qui volunt explere libidinem: ſuam autem pudicitiam probro turpiſſimo permutantes, vituperandum in primis exitium pro magno lucro ducunt. Multi autem ſunt meretriciæ impudicitiæ miniſtri, vnus hinc, alius aliũnde ſubeuntes. Facilè enim ad libidinem feruntur intemperantes, ſicut porci ad eam aluei partem quæ deprimitur. Vnde Scriptura conſtantiſſimè
Ibid. 11. admonet: *Ne introducas quemuis hominem*
Ibid. 9. *in domum tuam: doloſi enim hominis multæ ſunt inſidiæ.* Alibi autem: *Viri iuſti*, inquit, *ſint tui conuiuæ, & in timore Domini tua permanebit gloriatio.* Abeat in malam rem fornicatio. *Hoc enim ſcitote*, inquit Apoſtolus, *quòd omnis fornicator, vel immundus, vel auarus,*
Epheſ. 5. *qui eſt cultor idolorum, non habet hereditatem in regno Chriſti & Dei.* Iſtæ verò effœminatorum virorum delectantur congreſſibus: intro autem confluunt cinædorum turbæ lingua effrænatæ, ſcelerati corpore pariter atque ratione, ad miniſteria impudica viriles, adulterio deſeruientes, impudicè ridentes, & ſuſurrantes, & fornicatorium ac cinædicum ad laſciuiam ſonum per nares edentes, impudicis verbis & figuris delectare conantes, & ad riſum, qui eſt fornicationis præcurſor, prouocantes. Nonnunquam autem vel qualibet ira incenſi, vel qui ipſi ſcorta ſunt, vel qui etiam cinædorum turbam tanquam felix quid ac beatum in ſuam perniciem ſectantur,

A ἐπομπεύειν γλιχόμενοι. αἰκαπεπαιθόσι γοῦν τὰ αὐλαίας, περιβλέπουσαι θριμύτερον τοὺς εἰς αὐτὰς ἀφορῶντας, διελίσσει τὸ ἔσπον· πολλάκις δὲ καὶ τοσκώπτουσιν ἔνδοθεν, τὸ ὕπιπόλαιον σεμνότητα καταχαυνώσας τῇ ὀλιθαινώσῃ περιεργίᾳ. Μὴ περιβλέπου δέ, φησιν, ἐν ῥύμαις πόλεως· μηδὲ πλανῶ ἐν τῇ ἐρημίαις αὐτῆς· ἐρημία γὰρ ὡς ἀληθῶς, καὶν ὄχλος ἀκολάστων ᾖ, ἔνθα μὴ πάρεστιν ἀνὴρ σώφρων· περιφέρουσι δὲ αὐτὰς αἱ τὰ ἱερὰ ἐκθυόμεναι καὶ μαντευόμεναι· ἀγύρταις καὶ μητραγύρταις, καὶ γραίαις βωμολόχοις, οἰκοφθορούσαις, ὁσημέραι συμπομπεύουσαι· καὶ τοῖς
B πολλοῖς τῇ κύλιξι ψιθυρισμοὺς γραϊκοὺς ἀνεχόμεναι, φίλτρα ἄτοπα καὶ ἐπῳδὰς περὶ τῶν γάμων, ἐπ' ὀλέθρῳ γάμων, ἐκμανθάνουσαι· καὶ τοὺς μὲν ἔχουσι τῶν ἀνδρῶν, τοῖς δὲ ἔχονται, θῆρες δὲ αὐτοῖς οἱ μαίτεις ὑπισχνοῦνται. Οὐκ ἴσασι δὲ ἀπατώμεναι· καὶ αὐταὶ μὲν ὡς σκῦβος ἐκδιδοῦσαι ἡδονῆς, τοῖς λαγνεύειν ἐθέλουσι· τὸ δὲ ἀγνείαν τὸ σῶφρον, τὸ αἰσχίστης αἰῶνι καταλλαττόμεναι ὕβρεως· ἔργον ἡγοῦνται χρηματισμοῦ, τὸν ἐπονειδιστον φθορέα. πολλοὶ δὲ οἱ τῆς ἑταιρικῆς ἀφόρητοι ἀκολασίας, θῆρες θῆρεν προσδύοντες· δυεπίφοροι γὰρ οἱ ἀκόλαστοι πρὸς τὴν ἀσέλγειαν,
C καθάπερ οἱ χοῖροι, πρὸς ὃ καταδυόμενον τὸ σκάφος, ὑπιφερόμενοι. ὅταν ἐρρωμενέστατα ἡ γραφὴ παραινεῖ· Μὴ πάντα ἄνθρωπον εἰσαγε εἰς τὸν οἶκόν σου. πολλὰ γὰρ τὰ ἐνέδρα τοῦ δολίου· ἄλλως δέ, Ἀνδρες δίκαιοί φησιν, ἔστωσαν συνδειπνοί σου· καὶ ἐν φόβῳ κυρίου ὃ καύχημά σου ἀφαιρεῖ. Ἐς κόρακας ἡ πορνεία. οὐ γὰρ τοῦτο ἴστε, φησὶν ὁ Ἀπόστολος, ὅτι Πᾶς πόρνος ἢ ἀκάθαρτος ἢ πλεονέκτης, ὅς ἐστιν εἰδωλολάτρης, οὐκ ἔχει κληρονομίαν ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Χριστοῦ καὶ θεοῦ.
D αἱ δὲ, ἀνδρογύνων συνουσίας ἥδονται· παρῳδοῦσιν δὲ ἔνδον κιναίδων ὄχλοι, ἀψεγγλωσσοι· μαροὶ μὲν τὰ σώματα, μαροὶ δὲ τὰ φρονήματα· εἰς ὑποσυργίας ἀκολάστους ὠδρωμένοι, μοιχείας ἀφόρητοι, κιχλίζοντες καὶ ψιθυρίζοντες, καὶ ὃ πορνικὸν αἰάζειν εἰς ἀσέλγειαν ἀφ' ῥινῶν ὑπιφθεγγόμενοι ὑπικινάδισμα, ἀκολάστοις ῥήμασι καὶ χρήμασι πέρπειν πειρώμενοι, καὶ εἰς γέλωτα ἐκκαλούμενοι πορνείας παράδρομον· ἔστι δ' ὅτε καὶ ὑπεκκαιόμενοι ἀφ' ὕλης τυχοῦσης ὀργῇ, ἤτοι πόρνος αὐτοῖ, ἢ καὶ κιναίδων ὄχλον εἰς ὄλεθρον ἐζηλωκότες, ὑπερτοῦσι

τῇ ῥινὶ, βατράχων δίκην, καθάπερ ἔνοικον τοῖς μυκτῆρσι τὴν χολὴν, κεκτημένοι. ἀλλ' αἴγε ἀστειότεραι τούτων, ὄρνεις Ινδικοὺς, καὶ ταῶνας Μηδικοὺς ἐκτρέφουσιν, καὶ συνανακλίνονται τοῖς φοξοῖς παίζουσαι, σικίννοις τέρασι γαννύμεναι· καὶ τὸν μὲν Θερσίτην ἀκούουσαι, γελῶσιν· αὗται δὲ, πολυτιμήτους ὠνούμεναι Θερσίτας, οὐκ ἐπ' ἀνδράσιν ὁμοζύγοις, ἀλλ' ἐπ' ἐκείνοις αὐχοῦσιν, ἃ δὴ ἄχθος ἐστὶ γῆς· καὶ χήραν μὲν παρορῶσι σωφρονοῦσαν, Μελιταίου πολλῷ διαφέρουσαν κυνιδίου· καὶ πρεσβύτην παραβλέπουσι δίκαιον, εὐπρεπέστερον οἶμαι τέρατος ἀργυρωνήτου· παιδίον δὲ οὐδὲ προσίενται ὀρφανὸν, αἱ τοὺς ψιττακοὺς καὶ τοὺς χαραδριοὺς ἐκτρέφουσαι· ἀλλὰ τὰ μὲν οἴκοι κυϊσκόμενα ἐκτιθέασι παιδία, τοὺς δὲ τῶν ὀρνίθων ὑπολαμβάνουσι νεοττούς· καὶ τὰ ἄλογα τῶν λογικῶν προκεκρίκασιν· δέον ὑποτρέφειν τοὺς σωφροσύνην ἐπαγγελλομένους γέροντας, καὶ πιθήκων, οἶμαι, εὐπροσωποτέρους, καὶ ἀηδόνων φθέγξασθαί τι βέλτιον δυναμένους· καὶ ἄγειν μὲν ἐπίπροσθεν τὸ, Ο ἐλεῶν πτωχὸν, δανείζει θεῷ· καὶ τὸ, Εφ' ὅσον δὲ, φησιν, ἑνὶ τούτων ἐποιήσατε τῶν ἐλαχίστων, ἐμοὶ ἐποιήσατε· αἱ δὲ ἔμπαλιν, ἀπαιδευσίαν προτετιμήκασι σωφροσύνης, τὰς ἑαυτῶν οὐσίας ἀπολιθοῦσαι εἰς τοὺς μαργαρίτας, καὶ τὰς σμαράγδους τὰς Ινδικάς· Ναὶ μὴν καὶ εἰς τὰς ἐξιτήλους βαφὰς, καὶ εἰς τὰ ἀργυρώνητα ἀνδράποδα σπασθῶσι καὶ διαῤῥίπτουσι τὰ χρήματα· δίκην ὀρνίθων κεκορεσμένων, τὰ τοῦ βίου σκαλεύουσαι κόπρια. Πενία δὲ, φησιν, ἄνδρα ταπεινοῖ· τὴν φειδωλίαν βούλονται πενίαν λέγειν, καθ' ἣν οἱ πλούσιοι πένονται, μεταδόσεως οὐκ ἔχοντες.

A naribus non secus ac ranæ plausum edunt, vt qui in naso bilem veluti habitantem habeant. Quinetiam quæ sunt ex eis paulo ciuiliores, aues Indicas pauonesque Medicos nutriunt, & si quod est acuto capite, monstrum verius quam homo, ei accumbunt, & cum eo ludunt, lasciuis saltationibus & portentis se oblectantes: & rident quidem cùm Thersiten audiunt: ipsæ vero Thersitas maximi precij ementes, non de coniugibus, sed de illis quæ sunt terræ pondus se iactant, & modestam quidem & continentem viduam, Melitæo catello longè præstantiorem, despiciunt, & iustum senem negligunt, qui est, nisi fallor, monstro ære empto magis decorus & honestus. Puerum autem orphanum non admittunt; quæ psittacos & charadrios enutriunt: sed filios quidem domi natos exponunt, gallinarum autem pullos excipiunt: & quæ sunt expertia rationis, iis quæ rationis sunt prædita præferunt: cùm oporteret senes alere, qui temperantiam profitentur, & sunt, vt ego quidem existimo, simiis formosiores, & loqui possunt melius lusciniis, & illud in medium adducere: *Fœneratur Deo qui miseretur pauperis.* & hoc: *Quatenus vni horum minimorum fecistis, mihi fecistis.* Eæ autem contrà intemperantiam prætulêre temperantiæ, vt vt quæ suas facultates in lapides conuerterint, margaritas scilicet & smaragdos Indicos. Quinetiam in futilibus & euanidis tincturis, & in emptitiis mãcipiis temerè profundunt, & pecunias abiiciunt, non secus ac gallinæ satiatæ, vitæ stercora fodientes. *Paupertas autem*, inquit, *virum humiliat.* Per paupertatem volunt dicere parsimoniam, per quam pauperes sunt ij qui sunt diuites, vt qui bona non communicent.

Prou. 19. Matt. 25.

ΠΩΣ ΠΕΡΙ ΤΑ ΛΟΥΤΡΑ ἀναστρεπτέον.

ΚΕΦΑΛ. ε'.

ΟΙΑ δὲ τὰ λουτρὰ αὐταῖς, οἶκοι τεχνητοὶ συμπαγεῖς, καὶ περιφόρητοι, διαφανεῖς, σινδόνι καλύπτονται· καθέδραι τε ἐπίχρυσοι, ἀργυροῖ

QVOMODO IN BALneis se gerere oporteat.

CAP. V.

CViusmodi autem sunt eis lauacra? Domus artificiosè compactæ, perspicuę, quęq; circũferri possunt, tegũtur sindone: & cathedræ aureæ, argenteæ,

& vasa innumerabilia aurea & argentea: quorum hæc quidem ad propinandum, illa verò ad vescendum, alia autem ad lauandum circunferuntur. Quinetiam carbonum craticulæ. Eo enim deuentum est intemperantiæ, vt cœnent & sint ebriæ dum lauãtur, & argenteam supellectilem, cum qua tanquã in pompa se vènditant, arroganter in balneis proferunt, atque adeo fortasse etiam diuitias propter immodicam superbiam. Maximè autem voluntariam insolentiã, per quam viros pusilli & effœminati animi arguunt, & tanquam victos à fœminis, ostentant, & quomodocunque seipsas non posse conuenire, nec sine multis vasis posse sudare, comprobant. Etenim quæ sunt pauperes, cùm pompæ nõ sint participes, lauacris ex æquo fruuntur. Habent itaque sordes diuitiarum, opes nimias maledictorum. Hac veluti esca irretiunt miseros, auri splendorem ore hiante admirantes. Ea enim ratione eius quod bonum & honestum est ignaros in stuporem adducentes, vt ipsas mirentur amatores, callido comminiscuntur artificio, qui eis paulò post nudis insultant. Cum coram maritis suis vix se exuerint, simulatum pudorem probabiliter præ se ferentes. Licet autem aliis volentibus, eas quæ domi sunt inclusæ, nudas videre in balneis, hic enim se exuere spectatoribus tanquam corporum cauponibus non erubescunt. Sed Hesiodus quidem,

Corpus fœmineo non exhilarare lauacro

suadet. Viris autem & fœminis communia aperta sunt balnea, & ex eo exuũtur ad intemperantiam (ab aspectu enim hominibus amor proficiscitur) perinde ac si sit eis pudor in lauacris obrutus. Quæ autem non vsque adeo omnem pudorem exuerunt, externos quidem excludunt: vnà autem cum suis ministris lauantur, & coram seruis nudæ exuuntur, & ab eis fricantur, quæ fortasse cætera pertimescit libidini, securum saltem contactum concedentes. Qui enim nudis dominabus ad lauacrum introducuntur student se exuere, ad cupiditatis audaciam malo more metum circumscribentes. Ac veteres quidem athletæ virum nudum ostendere erubescentes, dum certamen peragebant, accinctis subligaculis seruabant verecundiam: istæ autem cùm simul cum tunica pudorem exuerint, volunt quidem videri pulchræ, similiter autem malæ vel inuitæ conuincuntur.

A καὶ σκεύη μυρία χρυσᾶ τε καὶ ἀργύρεα· τὰ μὲν, εἰς ποτόσδε· τὰ δὲ, εἰς ἔδεσθαι· τὰ δὲ, εἰς ὃ λούσασθαι περιφερόμενα. Καὶ μὴν καὶ ἐσχαρίδες ἀνθράκων· εἰς τοσοῦτον γὰρ ἀκρασίας ἥκουσιν, ὡς δύπνειν καὶ μεθύειν, ἔτι λουομένας· τά τε ἀργυρώματα, μεθ' ὧν ἐμπομπεύουσιν, ἀπιεροκάλως ἐν τοῖς βαλανείοις προβάλλεσθαι· τάχα μέν που καὶ τὸν πλοῦτον, δι' ὑπερβολὴν περιττοῦ. μάλιστα δὲ τὸν αὐτεξούσιον ἀπαθυμίαν, καθ' ἣν κατηφοῦσιν αἰσχύνην ἀνδρῶν, πρὸς γυναικῶν κεκτημένων ἀποδημίαν· ἐλέγχουσαί τε, ἀμηχάνῳ σφᾶς αὐτὰς, μὴ οἵας τε εἶναι σωτεῖναι καὶ δίχα τῶν σκυθρῶν τῶν πολλῶν ἱδρώτων δικαίας καὶ γὰρ αἱ πενόμεναι, τῆς πομπῆς μὴ μεταλαμβάνουσαι, τὸ ἴσον κοινωνοῦσι λουτρῶν· ἔνθα δὲ ἀρά ὁ ῥύπος τῆς περιουσίας, βλασφημίας περιβολῶν πολλῶν· οὕτω καθάπερ δελέασι, ἀγκιστρεύουσιν τοὺς ἀθλίους, κεχηνότας ὑπὸ τὰς μυρμυγιὰς τοῦ χρυσίου. καὶ γὰρ ἐκπλήττουσαι οὕτω τοὺς ἀπιεροκάλους, θαυμάζειν σφᾶς τεχνῶνται τοὺς ἑαυτῶν, οἱ μετ' ὀλίγον αὐτῶν ἐνυβρίζουσι γυμνῶν. καὶ δὴ τοῖς μὲν ἀνδράσι τοῖς σφῶν οὐκ αἰσχύνονται, προσαπίτων αἰσχύνης ἀξιοπιστίαν μνώμεναι· ἔξεστι δὲ τοῖς B βουλομένοις τῶν ἄλλων οἴκοι τὰς κατακλείστους, γυμνὰς ἐν τοῖς βαλανείοις θεάσασθαι· ἐνταῦθα γὰρ ἀποδύσασθαι τοῖς θεαταῖς, ὡς περ καπήλοις σωμάτων, οὐκ αἰσχύνονται. ἀλλ' ὁ μὲν Ἡσίοδος,

Μὴ δὲ γυναικείῳ λουτρῷ χρόα φαιδρύνεσθαι, προσαινεῖ. κοινὰ δὲ αἰτέοντα, ἀνδράσιν ὁμοῦ καὶ γυναιξὶ, τὰ βαλανεῖα· καίτοι θεὸν ὑπὲρ τῆς ἀκρασίας ἀποδύοντας. ἐκ τοῦ γὰρ εἰσορᾶν, γίνεται ἀνθρώποις ἔρως· ὡς περ ἀποκλειομένης τῆς αἰδοῦς αὐτοῖς καὶ τὰ λουτρά. εἰ δὲ μὴ εἰς τοσοῦτον ἀφυδρίσασαι, τοὺς μὲν οἰκείους ἀποκλείουσιν, ἰδίοις δὲ οἰκέταις συλλούονται, καὶ δούλοις ἀποδυομένη γυμνὰ, καὶ δυσείδεσιν ἐπ' αὐτῆς ἐξουσίαν δοῦσα πῶς κατεπήχθη τῆς ὀπωρμίας, ὃ ἀδελεὲς τῆς ψηλαφήσεως. οἱ γὰρ πλησιαζόμενοι προὶ τὰ λουτρὰ τῆς δεσποίνας γυμνᾶς, μελέτην ἴσχουσιν ἀποδύσασθαι πρὸς τόλμαν ὀπωρμίας, ἔθει πονηρῷ προσαγορεύοντες τὸν φόβον· καὶ οἱ μὲν παλαιοὶ τὸν ἀθλητὴν, γυμνὸν δεικνύμενοι τὸν ἄνδρα αἰδούμενοι, ἐν περιζώσμασι τὸν ἀγῶνα ἐκτελοῦντες, τὸ αἰδήμον ἐφύλαττον· αἱ δὲ, ἀποδυόμεναι ἅμα τῷ χιτῶνι καὶ τὴν αἰδῶ, φαινέσθαι μὲν καλαὶ, ἄκουσαι δὲ ὅμως ἐλέγχεσθαι κακαί·

καὶ γὰρ δι' αὐτοῦ καταφαίνεσθαι μάλιστα τῆς σώ- A
ματος ὃ μάχλον τῆς ἐπιθυμίας, καθάπερ
τοῖς ὑδερικοῖσιν ὃ περιεχόμενον τῆς ἐπιφανείας
ὑγρόν· ὃ νοσοῦσι δὲ ἀμφοῖν, ἐκ τῆς ὄψεως
γνωρίζεται· χρὴ τοίνυν τοὺς ἄνδρας, γυναῖον
ἀληθείας ὑπόδειγμα ταῖς γυναιξὶ γινομένους,
αἰσχύνεσθαι ταῖς μετ' αὐτῶν ἐκδύσεις, καὶ
φυλάττεσθαι ταῖς ὄψεις ταῖς ὀλισθηράς. Ὁ γὰρ
ἐμβλέψας, φησὶ, περιεργότερον, ἤδη ἥμαρτεν.
οἴκοι μὲν οὖν τοὺς γονεῖς καὶ τοὺς οἰκέτας αἰδεῖ-
σθαι χρή. ἐν δὲ ταῖς ὁδοῖς τοὺς ἀπαντῶντας· ἐν δὲ B
τοῖς λουτροῖς, ταῖς γυναιξίν· ἐν δὲ ταῖς ἐρη-
μίαις, ἑαυτούς· πανταχοῦ δὲ τὸν Λόγον, ὅς ἐστι
πανταχοῦ, καὶ ἐλάνθανε μηδὲ αὐτὸς ὢν μηδὲ ἕν. ὅτως
γὰρ μόνον ἀπλῶς τις ἀναμάρτητος, εἰ πάντοτε αὐτῷ
συμπαρεῖναι νομίζοι τὸν θεόν.

etenim per ipsum corpus maximè apparet lasciua concupiscentia, quemadmodum hydropicis per cutis superficiem id humidum quod continetur. Quod autem in vtroque ægrotat, ex visu cognoscitur. Oportet ergo viros, generosum veritatis fœminis præbentes exemplum, erubescere vnà cum eis exui, lubricúmque ac periculosum aspectum effugere. *Qui enim curiosius,* Matt. 5. inquit, *respexit, iam peccauit.* Oportet ergo domi quidem parentum & famulorum pudore affici: in viis autem, eorum qui fiunt obuiam: in lauacris verò, mulierum: in solitudine autem suiipsius: vbique autem Verbi, quod est vbique, *& sine ipso factum est nihil.* Ioan. 1. Hac enim solùm ratione fit vt quis nunquam labatur, si Deum sibiipsi semper adesse existimat.

ΟΤΙ ΜΟΝΟΣ ΠΛΟΥΣΙΟΣ ὁ Χριστιανός.

QVOD SOLVS CHRIstianus sit diues.

ΚΕΦΑΛ. ϛ'.

CAP. VI.

ΠΛΟΥΤΟΥ τοίνυν μεταληπτέον C
ἀξιολόγως, καὶ μεταδοτέον φιλανθρώ-
πως, οὐ βαναύσως, οὐδὲ δημαγωγικῶς· οὐδὲ σκη-
πτεσθαιτέον ὃ φιλόκαλον εἰς φιλαυτίαν καὶ ἀπει-
ροκαλίαν· μή πῃ ἄρα καὶ ἡμᾶς φήσῃ
τις· Ὁ ἵππος αὐτοῦ πεντεκαίδεκα ταλάντων
ἐστὶν ἄξιος, ἢ ὁ χωρίον, ἢ ὁ οἰκέτης, ἢ ὃ
χρυσίον· αὐτὸς δὲ χαλκοῦ ἐστὶ διωβολίου τιμιώτερος τυγχάνω.
αὐτίκα γοῦν περίελε τὸν κόσμον τῶν γυναικῶν,
καὶ τοὺς οἰκέτας τῶν δεσποτῶν· οὐδὲν διοίσουσι τῶν
ἀργυρωνήτων λύπης τοὺς δεσπότας, οὐκ ἐν
βαδίσματι, οὐκ ἐν βλέμματι, οὐκ ἐν φθέγ-
ματι· ὅτως τοίνυν τοῖς αὐθρωποπόδοις ἐοίκασιν· D
ἀλλὰ καὶ τῷ ἀσθενέστεροι εἶναι τῶν οἰκετῶν διακρίνονται, καὶ τῷ νοσηλότερον διατεθράφθαι.
ἄριστον γοῦν δογμάτων τοῦτο ἀεὶ πρὸ ἁπάν-
των χρή· ὡς ὁ μὲν ἀγαθὸς ἀνὴρ, σώφρων ὢν καὶ
δίκαιος, ἐν ὑφαρπαγῇ ἡσυχείσει τὰ χρήματα.
ἔστι ὁ τὰ ὑπάρχοντα καταπωλήσας καὶ πτωχοῖς
δοὺς, τὸν οὐρανὸν ἐκτήσατο ἀνέκλειπτον, ἔνθα οὔτε σὴς, οὔτε λῃστής. μακάριος οὖν ὄντως ἐστὶν ὁ πλούσιος
καὶ ἐνθρήφανος, καθάπερ ὁ ἐν τῇ πορφύρᾳ

Vnt itaque habendæ diuitiæ, vt est rationi consentaneum: súntque benignè, non autem sordidè nec insolèter communicandæ: nec est honesti studiũ in sui amorem superbiámque & arrogantiam consumendum, ne fortè & nobis vtique dicat quispiam: Equus eius est precij quindecim talentorum, vel fundus, vel seruus, vel aurum: ipse verò trium obolorum est aut paulo amplius. Iam enim aufer mundum à fœminis, & seruos à dominis, nihil inuenies dominos differre ab emptitiis mãcipiis, non incessu, non aspectu, non sermone, adeò sunt similes mancipiis. Quinetiam in hoc discrepant, quod sint seruis imbecilliores, & ita educti sint, vt sint magis valetudinarij. Hoc ergo ex dogmatibus optimum est perpetuò canendum. Quod vir quidem bonus, qui est moderatus & iustus, in cœlo recon- Matt. 6.
dit thesaurum pecuniæ. Is qui terrena Ibid. 19.
vendidit, & dedit pauperibus, inuenit thesaurum in quem non cadit interitus, vbi nec tinea est, nec latro. Is ergo est verè beatus, etiamsi sit paruus, imbecillus, & inglorius: isque reuera magnas possidet diuitias. Quod si sit vel Mida & Cinyra ditior, sit autem iniustus & insolens, quemadmodum qui purpura

Luc. 16. & byſſo luxurioſe veſtiebatur, Lazarum autem contemnebat, & miſer eſt, & in mœrore viuit, neque viuet. Diuitiæ ergo ſunt ſerpenti ſimiles, quem ſi quis neſcit inoffenſe eminus accipere & ſine periculo beſtiam ſumma cauda apprehendens, ea manu circumplicabitur & mordebit. Pulchrè norunt ſerpentum inſtar repentes diuitiæ, dum à perito vel ab imperito apprehenduntur, inhærere & mordere. Sed ſi quis & ſe magnificũ præbens rectè & ſcienter eis vtatur, Verbi quidem carmine beſtiam punget, ipſe verò illæſus manebit. Cæterum, vt videtur, non ſatis animaduertimus quis ſit is ſolus diues, nimirum qui quæ ſunt longè precioſiſſima poſſidet. Magni autem precij ſunt, non gemma, non argentum, non veſtis, non corporis pulchritudo, ſed virtus. Ea eſt autem ratio tradita per Pædagogum ad exercitationẽ. Hæc eſt ratio, quæ abiurat delitias, & eam quæ per ſe fit operationem in miniſterium euocat, laudatque frugalitatem temperantiæ filiam: *Accipite*, inquit, *diſciplinam, & non argentum, & cognitionem ſuper aurum probatum. Melior eſt enim ſapiẽtia lapidibus precioſis*: quicquid eſt autem precioſum, nequaquam eſt ea dignum. Et rurſus: *Colligite me ſuper aurum, & lapidem precioſum, & argentum: germina enim mea meliora ſunt argento electo*. Quòd ſi etiam diſtinguere oporteat, ſit quidem diues qui multa poſſidet, auro onuſtus, vt ſordidum marſupium: at qui iuſtus eſt, benè compoſitus eſt & decorus: decorũ enim, eſt ordo: quemadmodum autem oportet & decorũ eſt, in adminiſtrandis bonis ſuis & diſtribuendis, moderatus. Sunt enim qui ſeminant & plura colligũt, de quibus ſcriptum eſt. *Diſperſit, dedit pauperibus, iuſtitia eius manet in ſæculum ſæculi*. Quare non qui habet, & ſeruat, ſed qui impertit, eſt diues: & impertitio ac communicatio, non autem poſſeſſio, beatũ reddit. Animæ autem fructus eſt benigna communicatio. Diuitiæ ergo ſunt in anima. Iam vero bona poſſideri ſolùm poſſunt à bonis: boni autem Chriſtiani. Homo autẽ inſipiens vel intemperans neque boni ſenſum habere poteſt, neque conſequi poſſeſſionẽ. A ſolis ergo Chriſtianis poſſunt bona poſſideri. His autẽ bonis nihil eſt diuitius: hi ſunt ergo ſoli diuites. Veræ enim ſunt diuitiæ, iuſtitia, & ratio, quæ eſt quouis theſauro precioſior. Quę quidem diuitiæ ex pecoribus & prædiis non augentur, ſed à Deo donantur,

Prou. 8.

Ibidem.

Pſal. 111.

A καὶ βύσσῳ πυρφύρᾳ, καὶ τὸν Λάζαρον ὑπερηφανεῖ, ἀθλιός τέ ἐστι, καὶ ἀνιαρῶς ζῇ, καὶ ἀ ζήσεται· ἐοικέναι γοῦν μοι δοκεῖ ὁ πλοῦτος ἑρπετῷ, ὃ εἰ μή τις ἐπίσταται ἀβλαβῶς πόρρωθεν, ἀκινδύνως ἄκρας ἀφαιρήσεται ἀναχρημνιὰς ὃ θηρίον περιπλέξεται τῇ χειρὶ, καὶ δήξεται. δεινὸς γὰρ καὶ ὁ πλοῦτος, ἰλυσπώμενος ὑπὸ τῶν ἐμπείρων ἢ ἀπείρων αὐτὸν λαβεῖν, περισοφῶν καὶ δάκνειν· εἰ δέ τις αὐτῷ καταμεγαλοφρονῶν ἐπιτηδείως χρῷτο, ἵνα σοὶ τῇ ἐπῳδῇ τοῦ λόγου, καταξέσηται μὲν ὃ θηρίον, αὐτὸς δὲ ἀπαθὴς μείνῃ· ἀλλ' ὡς ἔοικεν, τὰ πλείονος ἄξια κεκτημένος, πλούσιος ὢν μόνος ἐλελήθει. πολλοῦ γὰρ ἄξια, ὁ λίθος, οὐκ ἀργύρεος, οὐκ ἐσθὴς, ὁ κάλλος σώματος, ἀλλ' ἡ ἀρετή. ὃς ἐστι λόγος ἀφ' ἑνὸς παιδαγωγοῦ πρὸς διδόμενος εἰς ἄσκησιν· λόγος ἐστὶν ὁ τῷ πυρφύρᾳ ἁρμόττων ἁρμόνιον πρὸς καλῶν, καὶ τῷ βυσσίνῳ ἀφάκινον πρὸς καλῶν, καὶ τῷ βασιλείᾳ ἀξιώνων, τῆς σωφροσύνης τὸ ἔγκλινον. Λάβετε παιδείαν, φησὶν, καὶ μὴ ἀργύριον· καὶ γνῶσιν ὑπὲρ χρυσίον δεδοκιμασμένον· κρείσσων γάρ ἐστι τῆς. καὶ πάλιν· Ἐμὲ καρπίζετε, ὑπὲρ χρυσίον, καὶ λίθον τίμιον, καὶ B ἀργύριον· τὰ γὰρ ἐμὰ γεννήματα, κρείττω ἀργυρίου ἐκλεκτοῦ. εἰ δὲ καὶ διελεῖν χρὴ, πλούσιος μὲν, ὁ πολυκτήμων ἔστω, χρυσίῳ σεσαγμένος, καθάπερ φασκώλιον ἐρρυπωμένον. εὔκοσμον δὲ ὁ δίκαιος, ἐπεὶ εὐκοσμία τάξις ἐστίν· ἐν δὲ τῷ δέοντι σχηματισμῷ, περὶ τὰς διοικήσεις καὶ τὰς ἐπιδόσεις μεμετρημένη· εἰσὶ γὰρ οἱ σπείροντες, καὶ πλείονα σωρεύοντες, περὶ ὧν γέγραπται· Ἐσκόρπισεν, ἔδωκε τοῖς πένησιν· ἡ δικαιοσύνη αὐτοῦ μένει εἰς τὸν αἰῶνα. ὥστε οὐχ ὁ ἔχων καὶ φυλάττων, ἀλλ' ὁ μεταδιδούς, πλούσιος· καὶ ἡ μετάδοσις τὸν μακάριον, οὐχ ἡ κτῆσις δείκνυσι· καρπὸς δὲ ψυχῆς τὸ εὐμετάδοτον. ἐν ψυχῇ ἄρα τὸ πλούσιον. καὶ μὴν τὰ μὲν ἀγαθὰ ἔστω μόνοις κτητὰ τοῖς ἀγαθοῖς· ἀγαθοὶ δὲ, οἱ Χριστιανοί· ἄφρων γὰρ ἡ ἀκόλαστος διάνοια, ὅτ' ἂν ἀγαθοῦ φρόνησιν, ὅτ' ἂν κτήσεως τύχοι· μόνοις ἄρα τοῖς Χριστιανοῖς κτητὰ τὰ ἀγαθά. Τούτων γὰρ τῶν ἀγαθῶν πλουσιώτερον οὐδέν· πλούσιοι ἄρα ὅτι μόνοι. πλοῦτος γὰρ ἀληθινὸς ἡ δικαιοσύνη· καὶ ὁ πάντως θησαυρὸς πολυτιμώτερος λόγος, οὐκ ἀπὸ θρεμμάτων ἢ χωρίων αὐξανόμενος, ἀλλ' ὑπὸ τοῦ θεοῦ δωρούμενος.

πλοῦτος ἀναφαίρετος ἡ ψυχὴ μόνη θησαυρὸς αὐτῷ· κτῆμα ᾧ κεκτημένῳ ἄριστον, μακάριον τῇ ἀληθείᾳ παρεχόμενον τὸν αὐθέφτον. ᾧ γὰρ αὐτάρκη μηδενὸς μὴ ὀρέγεσθαι, τῶν οὐκ ὄντων ἐφ' ἡμῖν· ὧν δὲ ὀρέγεται, τούτων τυγχάνει· ἀλλὰ καὶ ὧν ὁσίως ἐφίεται, ταῦτα αἰτούμενον λαμβάνειν παρὰ τοῦ θεοῦ· πῶς ἔστ' ὐ πολυκτήμων, καὶ παγκτήμων, θησαυρὸν ἔχων αἰώνιον, τὸν θεόν; Τῷ αἰτοῦντι, φησι, δοθήσε)· καὶ τῷ κρούοντι ἀνοιγήσεται· Εἰ μηδὲν ἀρνεῖται ὁ θεός, τὰ πάντα τοῦ θεοσεβοῦς γίνε)·

A diuitiæ quæ auferri non possunt, quarũ est thesaurus sola anima, possessio ei qui illam possidet optima, quæ hominem verè reddit beatum. Cui enim adest, nihil eorum vt expetat quæ non sunt in nostra potestate, ea autem quæ expetit, vt consequatur: quinetiam quæ sanctæ desiderat, ea cum petit, à Deo vt accipiat, quomodo non is multa, imo verò omnia possidet, qui thesaurum æternum, nempe Deum habet? *Petenti*, inquit, *dabitur*, & *pulsanti aperietur*. Si Deus nihil negat, pietate ac religione præditi viri sunt omnia.

B

ΟΤΙ ΚΑΛΟΝ ΕΦΩΔΙΟΝ Χειστιανῷ ἡ αὐτέλεια.

ΚΕΦΑΛ. ζ'.

ΤΡΥΦΗ δὲ εἰς ἡδονὰς ἀγωμένη, χαλεπὸν αὐθέφτοις ναυάγιον γίνεται· ἀλλότριον γὰρ τῆς ἀληθοῦς φιλοκαλίας καὶ τῶν ἀρίστων ἡδονῶν; ὁ ἡδὺς ἔστ' καὶ ἀκλεὴς τῶν πολλῶν βίος. Φύσει γὰρ ὁ ἄνθεφτος ὑψηλόν ὄστ ζῷον καὶ γαῦρον, καὶ τοῦ καλοῦ ζητητικὸν, ἅτε τοῦ μόνου δημιούργημα. ὁ δὲ ὑπὸ γαστέρα αὐτῷ βίος, ἄσεμνός τε καὶ ἐπονείδιστος, καὶ εἰδεχθὴς, καὶ καταγέλαστος· ἀλλοτριώτατον δὲ τῆς θείας φύσεως ἡ φιληδονία· ὅμοιος μὲν ὑπεῖδαι τοῖς ςρουθοῖς, ὅμοιος δὲ τοῖς ὑσὶν καὶ τοῖς τράγοις ὀχεύειν. Τὸ γὰρ τῷ ἡδονῷ νομίζειν ἀγαθὸν, ἀπαιδαγωγησίας ἔστι τελείας· φιλοπλουτία δὲ ἕξις τῆς ὀρθῆς διαίτης τὸν αὐθέφτον, ἀφροσυνίαν πρὸς τὰ αἰσχρὰ ἀναπείθουσα· ἐὰν μόνον ἔχῃ δυνάμιν, καθάπερ θηρίον, τοῦ φαγεῖν πρωΐαν καὶ πιεῖν ὡσαύτως, καὶ ἀφροδισίων πάσῃ πρώτως πρέχειν πλησμονήν. Ἀλλὰ τοῦτο ἀπαναίσχυντα τῶν βασιλείαν τοῦ θεοῦ κληρονομεῖ. Πρὸς τίνων τὰ τοσαῦτα παρασκευάζονται ὄψα, ἢ ἵνα μίαν πληρώσωσι γαστέρα; Ὃ ἀκάθαρτον τῆς γαστριμαργίας οἱ κοπρῶνες ἐλέγχουσιν, εἰς οὓς ἀποπτύουσιν ἡμῶν αἱ γαστέρες τῆς δαπάνης τὰ λείψανα. Πρὸς δὲ τοὺς οἰνοχόους τοὺς τοσούτους σπουδαίοσιν, μιᾷ κύλικι πληθὺν ποτῶν δυνάμενοι; Πρὸς δὲ τῶν ἐσθήτων τὰς κιβωτούς; Τὰ χρυσία ὦ πρὸς;

QVOD PVLCHRVM viaticum Christiano sit frugalitas.

CAP. VII.

DElitiæ autem quæ in voluptatibus vagantur, graue sunt ac periculosum hominibus naufragiũ. A vero enim honesti studio, & quæ viro bono conueniunt voluptatibus, aliena est hæc iucunda, & glorię ac laudis expers multorum vita. Homo enim est natura excelsum & erectũ animal, & quod veri quærendi ac inueniendi desiderio tenetur, vt qui vnius opus sit & effectum. Ea autem quæ in ventrem incumbit eius vita, nihil habet augusti, cũ sit digna opprobrio, & fœda & ridicula. A diuĩna autem vita nihil tam alienum est, quam libidinis voluptatisque studium: vtpote, similiter quidem vesci ac passeres, coire autem similiter, vt hirci & sues. Voluptatẽ enim bonum existimare eius est, qui planè quid honestum sit, ignorat, Porrò autem nimia diuitiarum cupiditas hominẽ à recta vita ratione dimouet, persuadẽs vt ad res turpes omnem planè pudorem exuat, si modò ei sicut feræ liceat quibusuis vesci, & quælibet similiter bibere, & in rebus venereis suam quacumque ratione libidinem explere: & ideo rariſſimè regni Dei sit hæres. Quorsum ergo tot parantur obsonia? an non vt vnum ventrem impleant? Quàm res sit immunda ingluuies, arguunt sterquilinia, in quæ ventres nostri expuunt reliquias conuiuij. Quorsum ergo tot pocillatores congregant, cùm calice vno possint impleri? quorsum autem vestium arcas? quorsum vasa aurea?

& quorsum ornamenta? Compilatoribus & sceleratis hominibus hęc parantur, & oculis qui satiari nequeunt: *Eleemosyna autem & fides*, inquit Scriptura, *te non deserant*. Ecce igitur Heliam quoque Thesbitem habemus pulchrũ exemplum frugalitatis, cũ sedit sub rhamno, & Angelus ei affert alimentum. Erat subcinericius panis hordeaceus, & amphora aquæ: eiusmodi prãdium ad eum misit Dominus. Proficiscentes ergo nos ad veritatem, accinctos esse oportet. *Ne portetis*, inquit Dominus, *crumenam, non peram, neque calceamentum*: hoc est, Ne possideatis diuitias quæ solùm in crumenta reconduntur: ne vestra implete horrea, tanquam sementem in pera deponentes, sed iis etiam qui egent impertite. Ne de iumentis & famulis sitis nimium solliciti, quæ cùm onera portent, calcei diuitum in itinere allegoricè dicuntur. Abijciẽda est ergo vasorum multitudo, & pocula aurea & argentea, & famulorum turba, cùm pulchras & venerandas pedissequas à Pædagogo acceperimus, qui dat nobis vt per nos operari, & paruo contenti esse possimus. Iam verò ita incedendum est, vt conuenienter Verbo ingrediamur: & si cui adsit vxor & filij, domus nequaquam est onus, quæ cum prudenti viatore migrare didicerit. Vxor quoque quæ virum diligit, coërcẽda est & componenda, vt similiter ac maritus iter ingrediatur. Pulchrum est viaticum viæ quæ ducit ad cœlum, si frugalitatem vna cum moderata grauitate iungamus. Mensura autem sicut pes calcei, ita etiã vniuscuiusque possessionis est corpus, Quod autem superabũdat, qualia sunt, inquit, ornamenta & supellex diuitum, oneri sunt nõ ornatui corporis. Oportet autẽ vi in cœlos conscendere, & pulchrũ baculum, beneficentiam scilicet, circumferre, & iis qui affliguntur, elargiẽdo veram quietem percipere. Fatetur enim Scriptura, animæ redemptionis precium esse proprias diuitias: hoc est, si ditescat, salus erit per elargitionem. Quemadmodum enim quicunque putei scaturiunt, exhausti in pristinam mensuram reuertuntur: ita etiam elargitio, quæ est bonus fons benignitatis, potum sitientibus communicans, rursus augetur & repletur, quemadmodum ad vbera, quæ suguntur vel etiam mulgentur, solet lac confluere. Est enim minimè indigens, qui Deum Verbum habet omnipotentem

Eccl. 7. & 29. 3. Reg. 19.

Matt. 10 Luc. 19

Prou. 13.

καὶ τὰ κόσμια ποῦ; λωποδύταις ἢ αὖπαὶ καὶ κακούργοις ᾠδαισκυλάζονται, καὶ τοῖς λίχνοις ὀφθαλμοῖς. Ελεημοσύναι δὲ καὶ πίστεις μὴ ἐκλιπέτωσάν σε, φησὶν ἡ γραφή. Ἰδοὺ γοῦν, καὶ τὸν Θεσβίτιδα Ηλίαν, καλὸν ὑπόδειγμα τῆς αὐτελείας ἔχομεν· ὅτε ἐκάθισεν ὑπὸ τὸν ῥάμνον, καὶ ὁ ἄγγελος αὐτῷ κομίζει ἔγκρυφίας κρίθινος ἰῶ, καὶ καψάκης ὕδατος. Τοιοῦτον ἄρτον αὖπαὶ Κύριος ἐπέμψεν, ἡμῖν ἀρὰ ἀνάγκη τοὺς δηθῆναι ἐδοιπορηδόσιν, ὑζωνοις γνεάθαι. Μὴ βαστάζετε γὰρ, εἶπεν ὁ κύριος, βαλλάντιον, μὴ πήραν, μηδὲ ὑπόδημα· τουτέστι, μὴ πλοῦτον κτήσησθε, τὸν ἐν βαλλαντίῳ μόνον θησαυριζόμενον· μὴ ταῖς ἀποθήκαις πληρώσητε τὰς ἰδίας, ὡς ἂν πήρᾳ παρειλημμένοι τὸν σῖτον, ἀλλὰ καὶ τοῖς δεομένοις κοινωνήσατε· μὴ ὑποζύγια καὶ οἰκέτας πολυτελαγωγεῖτε. οἵ γὰρ ὑποδήματα τῆς πορείας τῶν πλουσίων, ἀχθοφορικῶτες, ἀλληγορικῶς εἴρηται. Ἀποριπτέον οὖν τῶν σκευῶν τὸ πλῆθος, καὶ τὰ ἄργυρα, καὶ τὰ χρυσᾶ ἐκπώματα, καὶ τὸν ὄχλον τῶν οἰκετῶν· καλὰς καὶ σεμνὰς ᾠδὰς τῶν παιδαγωγῶν σεσωπαδοὺς αὐλουργίαν, καὶ αὐτέλειαν ᾠδαλαβόντας· καὶ δὴ βαδιστέον αὐαρμόστως τῷ λόγῳ· καὶν γυνὴ τῷ πρᾷ καὶ τέκνα· σὺν ἀχθος ὄντι ὁ οἶκος, συμμεθίσασθαι μαθὼν ὁδοιπόρῳ σώφρονι. ταλαστέον ἢ καὶ τὸ φίλανθρον γυναῖκα, τοὐφρὶ ᾠδαπλησίως, ὁδοιπορικῶς. καλὸν ἐφώδιον τῆς εἰς ἄνω πορείας, αὐτέλειαν ὑπιφερομένους μιᾷ σεμνότητι σώφρονι· μέζον ἢ, καθάπερ ὁ πῶς ἔ ὑποδήματος, ὅπως καὶ τ κτήσεως ἑκάστου, τὸ σῶμα. Τὸ δὲ ἀφεστὸν, ἃ δὴ φασι κόσμια, καὶ τὰ ἐπιπλα τῶν πλουσίων, ἄχθος ὄντι, ἅ κόσμος τ σώματος. χρὴ δὲ τὸν ἀναβαίνειν βιαζόμενον εἰς τοὺς ἄνω, καλῶ βακτηρίαν τ' αὐεργεσίαν φερφέρειν· καὶ τοῖς θλιβομένοις μεταδεδωκότα, τ ἀηδοῦς ἀναπαύσεως μεταλαμβάνειν· ὁμολογῶ γὰρ ἡ γραφὴ, ὡς ἄρα λύτρον ὄντι ἀνδρὸς ψυχῆς ὁ ἴδιος πλοῦτος· τουτέστιν, ἐὰν πλουτῇ, μεταδοτὴ ᾖ σῳήσεται. καθάπερ γὰρ τῶν φρεάτων, ὅσα πέφυκεν βρύειν, ἀποστιλώμενα, εἰς ὃ ἀρχαῖον ἀναπηδύει μέζον· ὅτως ἡ μετάδοσις, ἀγαθὴ φιλανθρωπίας ἀναρύουσα πηγὴ, κοινωνοῦσα τοῖς διψῶσι τὸ ποτὸ, αὐξεται πάλιν ἐ πίμπλαται· οὐ ἔστιν ὅπῃ τοὺς θηλαζομένους ἢ καὶ βδαλλομένους μαστοὺς, ὅπῃρρεῖν εἴωθε τὸ γάλα· ἀνενδεὴς γὰρ ὁ τὸν παντοκράτορα Θεὸν λόγον ἔχων,

καὶ οὐδενὸς ὧν χρῄζει, ἀπορεῖ ποτε· κτῆσις γὰρ ὁ λόγος ἀνενδεὴς, καὶ εὐπορίας ἁπάσης αἴτιος. εἰ δέ τις φαίη ἑωρακέναι πολλάκις ἄρτῳ πενόμενον δίκαιον. σπάνιον μὲν τοῦτο, ὃς ἔνθα οὐκ ἄλλος δίκαιος· ἀναγνώτω δὲ ὅμως κἀκεῖνο· Οὐ γὰρ ἐπ' ἄρτῳ μόνῳ ζήσεται ὁ δίκαιος, ἀλλ' ἐν τῷ ῥήματι κυρίου· ὅς ἐστιν ἄρτος ἀληθινὸς, ἄρτος οὐρανῶν. οὐκ ἄρα ποτὲ [ὁ] ἀγαθὸς ἀνὴρ ἄπορος, ἕως ἂν ἔχῃ σῶαν τὴν πρὸς θεὸν ὁμολογίαν. πάρεστι μὲν γὰρ αὐτῷ αἰτεῖσθαι καὶ λαμβάνειν ὧν ἂν δέηται, παρὰ τοῦ πατρὸς τῶν ὅλων, καὶ τῶν ἰδίων ἀπολαύειν, εἰ φυλάττοι τὸν υἱόν· πάρεστι δὲ καὶ τοῦτο, μηδεμιᾶς ἐνδείας αἰσθάνεσθαι. ὁ παιδαγωγικὸς ἡμῶν οὗτος λόγος, τὸν πλοῦτον ἡμῶν δίδωσι, καὶ πλουτεῖν οὐ φθόνος τὸ ἀνενδεὲς κτωμένοις δι' αὐτῷ· ὁ τοῦτον ἔχων τὸν πλοῦτον βασιλείαν κληρονομήσει θεοῦ.

A & nullo eorum quibus opus habet vnquam eget: Verbum enim possessio est cui nihil deest, & est causa omnis copiæ. Si quis autem dixerit se sæpe vidisse iustum cui panis deerat, hoc quidem rarum est, & id vbi non est alius iustus. Sed tamen illud quoque legat: Non in solo pane viuet iustus, sed in verbo Domini, qui est panis verus, panis cœlestis. Vir ergo bonus nunquam laborat inopia, quamdiu habuerit saluam in Deum confessionem: licet enim ei petere & accipere ea quibus indiget à Patre vniuersorum, & propriis frui, si filium seruet. Hoc quoque adest, nullam sentire indigentiam. Hoc nostrum Verbum fungens munere Pædagogi, dat nobis diuitias, nec ditescere vlla est inuidia iis qui per ipsum tantum possident vt nullius egeant. Qui has habet diuitias, hæres regni Dei fiet.

Deut. 8. Matt. 4.

B

ΟΤΙ ΑΙ ΕΙΚΟΝΕΣ ΚΑΙ τὰ ὑποδείγματα, μέγιστον μέρος τῆς ὀρθῆς εἰσι διδασκαλίας.

C

QVOD SIMILITVDInes & exempla sint rectæ doctrinæ pars maxima.

ΚΕΦΑΛ. ἡ.

ΕΙ δέ τις ὑμῶν φεύξεται διὰ τέλους τρυφὴν, εὐτελείᾳ τιθυνούμενος, μελετήσει ῥᾷον τοὺς ἀκουσίους ὑπομένειν πόνους, τὰς ἑκουσίας θλίψεις γυμνάσματα συνεχῶς ποιούμενος διωγμῶν· ὁπότ' εἰς ἀναγκαίους ἔλθῃ πόνους, καὶ φόβους, καὶ λύπας, οὐκ ἀμελέτητος ὢν καρτερεῖν. διὰ τοῦτό τοι πατρίδα ἐπὶ γῆς οὐκ ἔχομεν· ὡς ἂν καταφρονοῖμεν τῶν ἐπιγείων κτημάτων. πλουσιωτάτη δὲ ἡ εὐτέλεια, ἐξισοῦσα ἀνελλιπέσι δαπάναις, ταῖς εἰς ἃ χρὴ, καὶ ἐφ' ὅσον χρὴ, τελεῖσθαι προσηκούσαις· τέλη γὰρ τὰ δαπανήματα. ὅπως μὲν οὖν συμβιωτέον ἀνδρὶ τὴν γυναῖκα, καὶ περὶ αὐτουργίας, καὶ οἰκουρίας, καὶ οἰκετῶν χρήσεως· πρὸς δὲ καὶ τῆς ὥρας τοῦ γάμου, καὶ τῶν ὅσα γυναιξὶν ἁρμόζει, ἐν τῷ γαμικῷ διέξιμεν λόγῳ· ἃ δὲ ἁρμόδια πρὸς παιδαγωγίαν, ταῦτα ἡμῖν νῦν παραθετὰ μόνα ἐν ὑπογραφῆς μέρει, παρασημειουμένοις Χριστιανῶν τὸν βίον

CAP. VIII.

SI quis autem vestrûm delitias perpetuò fugerit, à frùgalitate eductus, inuoluntarios labores facilius sustinere meditabitur, volũtarias afflictiones pro persecutionum perpetuis habens exercitiis: vt cùm ad necessarios venerit labores, & dolores ac metus, ad eos tolerandos non sit inexercitatus. Et ideo patriam non habemus in terra, vt possessiones terrenas contemnamus. Est itaque ditissima frugalitas, quæ exæquatur expensis non deficientibus, quæ in ea expendenda sunt, in quæ oportet, & quantum oportet. Expensæ enim sunt pensiones. Et quomodo oporteat quidem vxorem simul cum marito viuere, & de domus administratione, & vsu famulorum, & quæ ab ea seorsim fieri oporteat, & de tempore matrimonij, & de ijs quæ ad mulieres pertinent, disseruimus in libro de nuptiis. Quæ autem ad Pædagogicam institutionem pertinent, ea nunc nobis loco descriptionis addenda sunt, Christianam vitam delineantibus.

D

Et plurima quidem iam dicta, & in formam Pædagogicæ institutionis redacta sunt. Quod autem restat, subjiciemus. Neque enim ad salutem momenti sunt exempla. Vlyssis vxorem vide, (ait Tragœdia)

Euripid. in Oreſt.

Non eam letho dedit
Telemachus, vt quæ non superduxit viro
Virum, at cubile castum in ædibus colit.

Flagitiosum exprobrans adulterium, pulchram temperantię imaginem ostendit, in maritum amorem. Ilotas autem (seruorum nomen sunt Ilotes) Lacedæmonij cogentes inebriari, sibiipsis sobriis, ea quæ faciebat ebrietas, vt hoc quasi remedij loco sibi esset, & ad vitæ emendationem conduceret, ostendebant. Obseruantes ergo illorum turpitudinem, docebantur ne in idem quod damnabant vitium inciderent, ex ebriorum probro hoc consequentes, quòd ipsi non peccarent. Ex hominibus enim alij quidem aliorum edocti exemplis seruantur: alij vero sua sponte virtutem vel amplecti solent, vel quærere.

Hesiodus *Optimus ille quidem est, qui percipit omnia per se.*

Gen. 17. Ipse est Abraham qui Deum quæsiuit.

Is bonus est rursus, qui paret recta monenti.

Luc. 6. Hi sunt discipuli, qui Verbo crediderũt: & ideo ille quidem appellatus est amicus, illi autem Apostoli. Vnum & eundem Deum ille quidem magna cura & studio inquirens, hi verò prædicantes: sunt autem ambo populi. Horum autem amborum auditores, ille quidem per inquisitionem commodum cõsecutus est, hic verò saluus euasit per inuentionem.

Sed qui nec per se, sapit, & cum recta moneatur
Non tamen ad mentem reuocat, vir inutilis ille est.

Populus alius est gentilis, inutilis: hic est populus qui Christum non sequitur. Multis tamen modis iuuãs Pædagogus, qui est clemens & benignus, alia suadet, alia exprobrat. Iam verò aliis quoque peccantibus, eorum nobis ostendit turpitudinem, & quod eam consequitur supplicium, simulque & consolãs & admonens se esse benignum & clemẽtem ostẽdit, hoc consilio vt nos à vitio auerteret, ea quæ illis euenerunt, ob oculos ponens. Per quas imagines & similitudines, ijs qui malè affecti erant, remedium attulit: eos verò qui iis similia audebant, prohibuit: alios ad tolerantiã fundauit: alios à vitio reppressit: alios verò etiã curauit, per contemplationẽ eius quod est simile traducẽdo ad id quod est melius.

A καὶ δὴ τὰ μὲν πλεῖστα ἤδη λέλεκται, καὶ πεπαιδαγώγηται· ὀλίγα δὲ ἔτι λοιπόν, ἐπισκοπήσομεθα. ἁπλῶς μὲν καὶ ῥοπὴν εἰς σωτηρίαν τὰ ὑποδείγματα· ὅθεν, φησὶν ἡ τραγῳδία,

--- Οὐδυσσέως δ' ἦσχον' ἀκτέκτανε
Τηλέμαχος· ἁγνὸν γὰρ ἐπεγάμει πόσει πόσιν·
Μένει δ' ἐν οἴκοις ὑμέναιος εὐνάσιμος.

ὀνειδίζων ἁπλῶς μοιχείαν ἀσελγῆ, καλῶν εἰκόνα σωφροσύνης ἐδείκνυεν φιλανδρίαν· τοὺς δὲ Εἵλωτας οἰκέτας, οἰκετῶν ὄνομά εἰσιν οἱ Εἵλωτες, οἱ Λακεδαιμόνιοι μεθύειν ἀναγκάζοντες, ἐδείκνυον σαφῶς αὐτοῖς τῆς μέθης τὰ ἔργα, σωφρονισταὶ ἐν θεραπείας καὶ διορθώσεως μέρει. τοὺς δὲ φυλαττόντες δι' ὧν τοῖς ἐκείνων ἀκρασίαις, ὡς μὴ πεισθεῖεν αὐτοῖς τοῖς ὁμοίοις καταγνώσεσιν, ἐπαιδεύοντο. ὃ ἐπονείδιστον τὸ μεθύοντων εἰς ὃ ἑαυτῶν ἀναμάρτητον ὠφελούμενοι. τῶν γὰρ ἀνθρώπων, οἱ μὲν, διδαχθέντες ἐσώθησαν· οἱ δ', αὐτοδιδάκτως ἢ ἐξηλώσαν ἢ ἐζήτησαν χρεών.

Κρεῖττον μὲν πανάριστος, ὃς αὐτὸς πάντα νοήσῃ. Αὐτὸς ἔστιν Ἀβραάμ, ὁ ζητήσας τὸν Θεόν.

Ἐσθλὸς δ' αὖ κἀκεῖνος, ὃς εὖ εἰπόντι πίθηται. οὗτοί εἰσιν οἱ μαθηταί, οἱ πιστεύσαντες τῷ λόγῳ. διὰ τοῦτο, ὁ μὲν, ἤκουσεν φίλος· οἱ δὲ, ἀπόστολοι ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν θεόν, ὁ μὲν πολυπραγμονῶν· οἱ δὲ, κηρύσσοντες, λαοὶ δὲ, ἀμφω· ἀμφοῖν δὲ τούτοιν οἱ ἀκροαταί· ὁ μὲν, ὠφελούμενος διὰ τὴν ζήτησιν· ὁ δ', σῳζόμενος διὰ τὴν εὕρεσιν.

Ος δέ τε μήτ' αὐτὸς νοέῃ, μήτ' ἄλλου ἀκούων,

Εν θυμῷ βάλληται· ὁδὲ αὖτ' ἀχρηΐος ἀνήρ. λαὸς ἄλλος ἐστὶν ἐθνικὸς, ἀχρεῖος· ἔστι δ' ὁ λαὸς, ὁ μὴ Χριστῷ ἑπόμενος· πολυτρόπως δ' ὄμως ὠφελῶν ὁ παιδαγωγὸς, ὁ φιλάνθρωπος, τὰ μὲν, προῄνεσεν, τὰ δὲ, καὶ ὠνείδισεν· ὃ δὲ, καὶ μὴν ἁμαρτανόντων, ὃ αἶνος αὐτῶν ὑπεδήλωσεν ἡμῖν, καὶ τὸν ὑπὲρ τούτου ὠφελείαν, ψυχαγωγῶν τε ἅμα καὶ νουθετῶν, ἐφανέρωσε, φιλάνθρωπον ἀποδεικνὺς τῆς κακίας μηχανώμενος διὰ τῆς τῶν πεπονθότων ἐνδείξεως· δι' ὧν εἰκόνων ἀφέσεται τοὺς μὲν, ἔπαυσεν κακῶς διαθέντας· τοὺς δὲ; τὰ ἴσα τολμῶντας, ἐκώλυσεν· τοὺς μὲν εἰς ὑπομονὴν ἐθεμελίωσεν· ἑτέρους ἔπαυσε κακίας· τοὺς δὲ καὶ ἰάσατο τῇ τοῦ ὁμοίου θεωρίᾳ μεταθεμένους ὑπὲρ τὸ βέλτιον.

τὶς γὰρ οὐκ αὐτίκα προφυλάξαιτο, ἐπόμβιος τὰ καθ' ὁδόν. Εἶτα μὴν τὶ τὸ πρότερον εἰς βόθρον ἐμπεσόντος, μὴ οὐχὶ ἀποκλίναι τὸ ἴσον κίνδυνον, τὴν ἀκολουθίαν τὰ ἁμαρτίας φυλαξάμενος; Τίς δὲ αὖθις ἀσκητὴς ὢν καταμαθὼν τὰ φιλοδοξίας τὸ ὄδυν, καὶ τὸ ἔπαθλον ἰδὼν τὸν πρὸ αὐτοῦ ἀγωνιστὴν εἰληφότα, οὐκ ὀπὶ τὸν στέφανον ἴεται, καὶ αὐτὸς μιμούμενος τὸ πρεσβύτερον; Πολλαὶ τοιαῦται τὰ θείας Σοφίας αἰ εἰκόνες· ἑνὸς ὄν ὑποδείγματος μνησθήσομαι, καὶ ἀφ' ἑνὸς βραχέων πάντα θήσομαι· Τὸ Σοδομιτῶν πάθος, κρίσις μὲν, ἀδικήσασι· παιδαγωγία δὲ, ἀκούσασιν. οἱ Σοδομῖται, ὑπὸ πολλῆς τρυφῆς ἐξοκείλαντες εἰς ἀσέλγειαν, μοιχεύοντες μὲν ἀδεῶς, περὶ τὰ παιδικὰ δὲ μανικῶς ἐπιθυμοῦντες· ἐπεῖδεν αὐτοῖς ὁ πανεπόπτης λόγος· ὃν οὐκ ἔστι λαθεῖν ἀφύσια δράσαντας· οὐδὲ ἐπιτρέψειεν τῇ ἀσελγείᾳ αὐτῶν ὁ ἀγρυπνος τῆς ἀνθρωπότητος φύλαξ· ἀποτρέπων δὲ ἡμᾶς τῆς μιμήσεως τῆς ἐκείνων, πρὸς σωφρονίζων τὰ αὐτῶν παιδαγωγῶν, ποτὲ τοῖς ἁμαρτωλοῖς ἐπιβαλὼν, ὡς μὴ τὸ ἀτιμώρητον τὰ ἀκολασίας, ἀδείας ὑπερβολὴ πρόσληται, καταφλεγῆναι προσέταξε τὰ Σόδομα· ὀλίγον τι τὸ φρονίμου πυρὸς ἐκείνου, ὑπὲρ τὰ ἀκολασίαν ἐκχέων· ὡς μὴ ἀκόλαστον αὐτῶν τὸ λάγνον ῥυόμενον, πλατείας αἰαπετάσῃ κλισιάδας τοῖς εἰς ἡδυπάθειαν φερομένοις. γέγονε τοίνυν ἡ Σοδομιτῶν δίκη ἡμῶν εἰκὼν, τῆς βουλήσεως τοῖς ἀνθρώποις σωτηρίας εἰκών. οἱ γὰρ μὴ τὰ ὅμοια τοῖς κεκολασμένοις ἁμαρτήσαντες, ἁ τὰ ὁμοίαν ποτὲ τοῖς ἁμαρτωλοῖς ὑποίσουσι δίκην· τὰ μὴ ἁμαρτεῖν, τὸ μὴ παθεῖν πεφυλαγμένοι. Εἰδέναι γάρ ὑμᾶς, φησὶν ὁ Ἰούδας, βούλομαι, ὅτι ὁ θεὸς ἅπαξ ἐκ γῆς Αἰγύπτου λαὸν σώσας, τὸ δεύτερον τοὺς μὴ πιστεύσαντας, ἀπώλεσεν· ἀγγέλους τε τοὺς μὴ τηρήσαντας τὴν ἑαυτῶν ἀρχὴν, ἀλλὰ ἀπολιπόντας τὸ ἴδιον οἰκητήριον, εἰς κρίσιν μεγάλης ἡμέρας, δεσμοῖς ἀϊδίοις ὑπὸ ζόφον ἀγείων ἀγγέλων τετήρηκεν. καὶ μικρὸν διαλιπόντα ἐκτίθησι τὰς εἰκόνας τῶν κρινομένων· Οὐαὶ αὐτοῖς, ὅτι τῇ ὁδῷ τοῦ Καὶν ἐπορεύθησαν, καὶ τῇ πλάνῃ τοῦ Βαλαὰμ ἐξεχύθησαν, καὶ τῇ ἀντιλογίᾳ τοῦ Κορὲ ἀπώλοντο. Τοὺς μὲν δυναμένους ἐξουσίαν ὑπεναντίας φέρειν, ὁ φόβος μὴ ἐξυβρίζειν ἀφαιρεῖται. ἀφ' τοῦτο γὰρ αἱ κολάσεις καὶ αἱ ἀπειλαί. ἵνα δείσαντες τὰς δίκας, τοῦ ἁμαρτάνειν ἀποσχώμεθα. ἔχω σοι φιλανθρώπως κολάσεις διηγήσασθαι,

A Quis enim quempiam in via sequens, non cauerit, si prior in fossam ceciderit, vt deuitet periculum, peccati consequentiam fugiens? Quis vero athleta, qui viam quæ ad gloriam ducit didicerit, aliumque viderit athletam qui eum præcessit præmium habuisse, non contendit ad coronam, ipsum priorem imitans? Multæ sunt eiusmodi similitudines diuinæ Sapientiæ. Vnius autem exẽpli meminero, & paucis exponam quod accidit Sodomitis, & fuit quidẽ iis qui scelus admiserant iudicium, Pædagogica autem institutio iis qui audierint.

B Sodomitæ cùm propter multas delitias in libidinis & intemperantię vitium impegissent, adulteria quidem securè cõmittentes, puerorũ autem insano amore ardentes, respexit eos Verbum quod videt omnia, quem latêre non possunt qui nefaria perpetrant. Neque vero eorum libidini acquieuit vigilans humanæ naturæ custos: nos autem ab illorum imitatione auertens, ad suámque moderationem & temperantiã instituens, aliquos interim inuadens peccatores, ne si impunita relinqueretur impudicitia, ea frueretur nimia securitate, iussit comburi Sodoma prouidi illius ignis

C aliquid effundens in intemperantiam, ne si non castigata esset eorum libido, fores nimis aperiret iis qui toto impetu feruntur ad voluptatem. Fuit ergo iustum Sodomorum supplicium, salutis bene ab hominibus considerandæ imago. Qui enim non similiter peccárint ac ij qui puniti sunt, nunquam peccatoribus similes pœnas dederint, vt qui non peccando, pœnam quoque cauerint. *Volo enim vos scire*, inquit Iudas, *quòd Deus qui semel seruauit populum ex Ægypto, secundo perdidit eos qui non crediderunt, & Angelos qui non custodierunt suum imperium, sed reliquerunt proprium habitaculum, in iudicium magni diei, vinculis æternis sub caligine agrestium angelorum custodiit.* Et paulatim eorum qui iudicantur imagines admodum ad docendum appositè explicat. *Væ eis quòd in via Cain ambulauerunt, & in terrore Balaam effusi sunt, & in contradictione Core perierunt.* Eos enim qui ferre non possunt libertatem adoptionis filiorum Dei, arcet metus, ne se insolenter gerant. Ideo enim sunt minæ ac supplicia, vt timentes pœnas à peccatis abstineamus. Possum tibi narrare pœnas nimiæ ornatus cupiditatis & inanis gloriæ, non autem solius intemperantiæ:

Genes. 13

Iudæ. 5.

& præterea maledicta afferre in eos qui propter diuitias malè sentiunt & se gerunt, in quibus Deus terrendo prohibet à maleficiis. Cæterùm parcens prolixitati operis, adducam Pædagogi præcepta quæ sequuntur, vt minas præteream.

QVANAM DE CAVSA sit balneum accedendum.

CAP. IX.

BAlnei ergo (ab eo enim digressa est oratio) quatuor sunt causæ, propter quas ad ipsum accedimus. Vel enim causa munditiei, vel caloris, vel sanitatis, vel postremò voluptatis. Voluptatis autem causa quæ instituitur lotio, est reiicienda: impudens enim voluptas est omnino exscindenda. Sumendum est autem lauacrum, mulieribus quidem mundationis causa & sanitatis: solius autem sanitatis causa, viris. Caloris verò causa lauari est superfluum, cùm quod frigore collapsum est, possit aliter recreari. Porrò autem balnei frequentes vsus vires adimunt, naturalémque roboris vehemẽtiam relaxant, sæpe autem dissoluunt, & vt quis animo linquatur, efficiunt. Quodammodo enim corpora, non secus ac arbores, non solùm ore, sed etiam iis qui sunt in toto corpore meatibus inter lauandum, bibunt. Huius autem rei est indicium, quod qui sæpe sitierint, deinde in aquas descenderint, siti remedium inuenerunt. Nisi ergo ad aliquid prosit lauacrum, non oportet nos eo resoluere. Veteres ea ἀνθρωποναφεῖα, hoc est, fullonicas hominũ officinas vocarũt, quoniam citius quàm par erat pannosa corpora efficiunt, & ante tempus cogunt abstergendo consenescere, dum non secus ac in ferro, calore caro mollificatur. Hinc frigidi veluti tinctura & temperatura opus habemus. Neque verò semper est lauandum, sed siue paulò fueris inanior, vel rursus paulo repletior, respuendum est balneum: sed eo certè vtendum est habita ratione ætatis, corporis & temporis anni. Non enim omnes semper, nec semper iuuat, vt qui earum rerum sunt periti, fatentur. Nobis autem sufficit symmetria, quam semper vt vitæ nostræ opem ferat, aduocamus. Neque enim balneo adeò vtendum est,

καὶ φιλοδοξίας ἁμφοῖν, ἥκ ἀκρασίας μόνον· πρὸς δὲ, καὶ τὰς ὅπῃ πλούτῳ κακόφρονας προσβάλλουσι βλασφημίας· ἐν οἷς, δεῖ δὲ φοβεῖν, ὁ λόγος ἀπείργει τὰ ἀδικήματα. διὰ γὰρ φιλάνθρωπος ὁ μήκους ὁ στοιχάσματος, τὰς ἐξῆς ὁ παιδαγωγὸς προστάσσει ἐντολάς· ἵνα δὴ φυλάξῃ τὰς ἀπειλάς.

TINOΣ ENEKEN TO λουτρὸν προσληπτέον.

ΚΕΦΑΛ. θ'.

ΒΑΛΑΝΕΙΟΥ τοίνυν· ἐντεῦθεν γὰρ ἀπεπεράπιω λέγων· τέσσαρές εἰσιν αἰτίαι, καθ' ἃς ἐπ' αὐτὸ προσιόμεθα. ἢ γὰρ καθαριότητος ἕνεκα, ἢ ἡδέος, ἢ ὑγιείας, ἢ τελευταῖον, ἡδονῆς. ἡδονῆς μὲν οὖν ἕνεκα λούσασθαι, παραπεμπτέον· ἀρδην γὰρ τὴν ἀναίσχυντον ἡδονὴν ἐκκοπτέον· προσληπτέον δὲ τὸ λουτρὸν, τοῖς μὲν γυναιξὶ, καθαριότητος ἕνεκεν, καὶ ὑγιείας· ὑγιείας δὲ μόνης, ἀνδράσι. προστέον δὲ τὸ τῆς ἡδέος· ἔξον δὲ καὶ ἡδέως προσμυθεῖσθαι τὸ κατεσκληκὸς ὑπὸ κρύους. αἱ δὲ τοῦ βαλανείου συνεχεῖς χρήσεις, καθαιροῦσι τὰς δυνάμεις, καὶ τοὺς φυσικοὺς χαλῶσι τόνους· πολλάκις δὲ ἐκλύσεις ἄγουσι, καὶ λιποθυμίας. ἔστιν γὰρ ὅτε πίνει τὰ σώματα, ὡσαὐτως τὰ δένδρα, ἃ μόνον ὡς στόμασι, ἀλλὰ καὶ τῇ δι' ὅλου τοῦ σώματος κατὰ λύσιν, ὡς φασι, ποροποιΐᾳ. τεκμήριον τούτου· διψήσαντες πολλάκις, ἔπειτα ἐμβαίνοντες εἰς τὰ ὕδατα, τῷ δίψει μὴ ἐπέσχον. εἰ μὴ οὖν προσῇ τι ὠφελεῖ τὸ λουτρὸν, ἥδη σφᾶς ἐκλυτέον αὐτῷ· ἀνθρωποναφεῖα ἐκάλουν αὐτὰ οἱ παλαιοί· ἐπεὶ ταχὺ ἢ προσῆκεν ῥακοῖ τὰ σώματα, καὶ προγηράσκειν ἀναγκάζ καθαίροντα, κατὰ τὰ αὐτὰ τοῦ σιδήρου, μαλακαινόμενα τῇ θερμότητι τῆς σαρκός· ἐντεῦθεν οἱονεὶ τῆς βαφῆς, καὶ τῆς στομώσεως τοῦ ψυχροῦ δεόμεθα. οὐδὲ μὴν ἐκάστοτε λουτέον· ἀλλ' εἴ τε ἐλαττόν τις εἴη κενὸς, ἢ αὖ πλήρης ἄγαν, προσιτητέον τὸ βαλανεῖον. Ναὶ μὴν κατὰ τὴν τοῦ σώματος ἡλικίαν, καὶ τοῦ ἔτους τὴν ὥραν· οὐ γὰρ πρὸς πάντας ἀεὶ, οὐδὲ ἀεὶ ἀνίησιν, ὡς οἱ περὶ ταῦτα σοφοὶ ὁμολογοῦσιν. ἡμῖν δὲ ἀπόχρη ἡ συμμετρία· ἣν παντὸς βοηθὸν ἐπικαλούμεθα τοῦ βίου. οὐδὲ γὰρ ἀσυστάτως ἐνδιατριπτέον τῷ βαλανείῳ,

ὡς

ὡς δεῖσθαι χειραγωγοῦ, οὐδὲ σπανιέχως καὶ πολλάκις ἡμέρας λούεσθαι, καθάπερ εἰς ἀγορὰν θαμίζοντες, ἀλλὰ καὶ ὃ ὑπὸ πλόνων οἰκετῶν καθαρμοσίεσθαι, ἐξυβρίζειν ἐστὶν εἰς τοὺς πλησίον, πλεονεκτουμένους τῇ τρυφῇ· καὶ σωφρόνως μὴ ἐθελόντων, ὡς καινὸν ὄντος εἰ τὸ λουτρὸν ὃ βαλανεῖον δεῖν. λούειν δὲ δεῖ, μάλιστα μὲν τὴν ψυχὴν, καθαρσίῳ λόγῳ· καὶ ὃ σῶμα δέ ἐστιν ὅτε, διὰ τὴν ἄσην, τὴν ὀπιφυομένην αὐτῷ ὕλην· ἐστὶ δ' ὅτε καὶ ὑποκλύειν τοὺς καμάτους. Οὐαὶ γὰρ ὑμῖν γραμματεῖς, καὶ Φαρισαῖοι ὑποκριταί, φησὶν ὁ Κύριος· ὅτι ὁμοιοί ἐστε τάφοις κεκονιαμένοις. ἔξωθεν ὁ τάφος φαίνεται ὡραῖος· ἔνδον δὲ γέμει ὀστέων νεκρῶν, καὶ πάσης ἀκαθαρσίας· καὶ πάλιν τοῖς αὐτοῖς φησιν· Οὐαὶ ὑμῖν, ὅτι καθαρίζετε τὸ ἔξω τοῦ ποτηρίου καὶ τῆς παροψίδος· ἔνδοθεν δὲ γέμουσιν ἀκαθαρσίας· καθάρισον πρῶτον τὸ ἔνδον τοῦ ποτηρίου, ἵνα γένηται καὶ τὸ ἔξωθεν καθαρόν· τὸ μὲν οὖν ἄριστον λουτρὸν, τῆς ψυχῆς ἀποσμήχει τὸν ῥύπον, καὶ ἔστι πνευματικόν· ἐφ' ᾧ διαῤῥήδην ἡ προφητεία λέγει· Ἐκπλυνεῖ Κύριος τὸν ῥύπον τῶν υἱῶν καὶ τῶν θυγατέρων Ἰσραὴλ· καὶ καθαιρεῖ τὸ αἷμα ἐκ μέσου αὐτῶν, τὸ αἷμα τῆς ἀνομίας, καὶ τῶν προφητῶν τοὺς φόνους· καὶ τὸν τρόπον τοῦ καθάρσεως ἐπάγαγε ὁ λόγος, εἰπών· Ἐν πνεύματι κρίσεως, καὶ ἐν πνεύματι καύσεως. Τὸ δὲ τοῦ σώματος, τὸ σαρκικὸν, καὶ διὰ μόνου ὕδατος ἀποπλύνεται· καθάπερ ἐν ἀγροῖς πολλάκις γίνεται, ὅπου βαλανεῖον οὐκ ἔστιν.

A vt manus alterius egeamus adminiculo: neque verò assiduè & sæpe in die lauandum est, sicut frequenter in forum ventitamus. Iam verò multos quoque habere qui perfundant, est proximos iniuria afficere per delicias: & est eorum qui non intelligunt oportere esse commune eorum qui lauantur balneum. Oportet autem maximè quidem lauare animam purgante ratione, & nonnunquam etiam corpus, propter sordes quæ ei adnascuntur. Quinetiam sunt nonunquam resoluendi labores: *Væ enim vobis Scribæ & Pharisæi hypocritæ*, Dicit Dominus, *quoniam similes estis sepulchris dealbatis*. Sepulchrum pulchrum apparet extrinsecus: intus autem plenum est mortuis ossibus, & omni immunditia. Et rursus dicit eisdem: *Væ vobis, quoniam mundatis quod est exterinsecus poculi & patinæ, intus autem plena sunt immunditia*: munda primùm quod intus est poculi, vt sit etiam mundum quod est exterius. Optimum ergo lauacrum expurgat sordes animæ, estque spiritale, de quo dicit apertè Prophetia: *Abluet Dominus sordes filiorum & filiarum Israel, & mundabit sanguinem ex medio ipsorum, sanguinem iniquitatis, & cædes Prophetarum.* Purgationis autem modum subiunxit Dominus dicens: *In spiritu iudicij, & in spiritu vstionis.* Quod est autem corporis carneum, vel per solam aquam abluitur, vt fit sæpe ruri, vbi non est balneum.

Matt. 23.

Ibidem.

Esai. 4.

ΟΤΙ ΚΑΙ ΓΥΜΝΑΣΙΑ ἐκκριτέον, τοῖς κατὰ λόγον βιοῦσιν.

QVOD EXERCITIA quoque sint eligenda ijs qui vitam agunt rationi consentaneam.

ΚΕΦΑΛ. ι'.

CAP. X.

ΜΕΙΡΑΚΙΟΙΣ δὲ γυμνάσιον ἀπόχρη, κἂν βαλανεῖον πάρῃ· καὶ γὰρ καὶ ταῦτα τοῖς ἀνδράσι πρωτὸς μᾶλλον, πρὸ τῶν λουτρῶν ἐγκρίναι δ' ἴσως· ἔχοντά τι χρήσιμον τοῖς νέοις πρὸς ὑγίειαν σπουδῇ τε καὶ φιλοτιμίαν ἐπιθύνται· καὶ οὐκ εὐεξίας μόνον, ἀλλὰ καὶ εὐψυχίας ἐπιμελεῖσθαι· εἰ δὲ γινόμενον ἀνὺ τῶν κρειττόνων ἔργων ἀποσπᾶσθαι, χαλεπὸν καὶ οὐκ ἀγυμνασίας,

A Dolescētibus autem sufficit gymnasium, etiamsi adsit balneum. Etenim vt hæc viri quoque longè balneis anteferant, fortè non malum fuerit, vt quæ habeant aliquid quod iuuenibus confert ad sanitatem, studiúmque ac laudis cupiditatē afferunt, vt non solùm bonæ corporis habitudinis, sed etiã animi magnitudinis curam gerãt. Quod si fiat ita vt à rebus interim melioribus non abstrahantur, scitũ est & nõ inutile,

Neque verò hic ſunt abducendæ mulieres à labore coporis, ſed non ad luctam & curſum exhortãdæ ſunt: verum in lana & tela ſunt exercendæ, & vt piſtrici adſint ſi opus ſit. Præterea autem ipſas per ſe vxores oportet, ex penu afferre ea quibus opus habemus: & neque eis ad piſtrinum aut molendinum accedere turpe eſt: ſed neque in coquendo obſonio verſari, modò id ſit marito gratum, mulieri domus cuſtodi & auxiliatrici eſt dedecus. Iam verò ſi & per ſe poterit, veſtes ſtragulas excutere, & ſitienti marito potum præbere, cibúmq; apponere honeſtiſſimè, ſeq; ad moderatam ſanitatem ita exercuerit: talem mulierem ſuſcipit Pædagogus, quæ cubitos extendit ad ea quæ ſunt vtilia, manus ſuas colo fulcit, eaſdemque pauperi aperit, carpum verò mendico porrigit, nec ad imitationem Saræ viatoribus ſuccurrere erubeſcit. Dixit enim ei Abraham: *Feſtina & commiſce tres menſuras ſimilæ, & fac ſubcinericios. Rachel autem filia Labam veniebat*, inquit, *cum ouibus patris ſui.* Nec ea ſuffecerunt, ſed docens quàm ab omni eſſet faſtu aliena, ſubiunxit: Ipſa enim paſcebat oues patris ſui. Alia nobis innumerabilia præbent Scripturæ exempla frugalitatis, laboris, & etiam exercitij. Ex viris autem, alij quidem nudi luctentur: alij verò paruo quoque globo ludant, eo ludo quem Phenindam dicunt, maximè in ſole. Alijs verò ſufficit deambulatio rus euntibus, vel in vrbem deſcendentibus. Quòd ſi etiam ligonem tractauerint, non eſt hæc illiberalis nec ſordidus quæſtus œconomicus, ad agricolam pertinentis exercitij. Cæterùm oblitus ſum propemodum dicere, quòd Pittacus ille rex Mitylenęorum maluit, eo tanquam efficaci vtens exercitio. Pulchrum eſt autem etiam aquam per ſe haurire, & ligna ſcindere quibus ſit vſurus. Iacob autem paſcebat oues Laban quæ relictæ fuerant, regale habens ſignum, virgam ſtyracinam, quæ per lignum meditabatur naturam mutare in melius. Multis quoque quæ alta ſit vocelectio, eſt exercitium. Iam verò lucta quoque quam admiſimus, non aſſumatur gratia inutilis contentionis & vanæ gloriæ cupiditatis, ſed vt viriles excernantur ſudores. Nec verò laborãdum eſt in oſtentando ea in re artificio, ſed recta lucta certandum eſt, collorum, manuum, laterum, explicatione & motu. Eſt enim honeſtior & virilior,

Geneſ. 18

Ibid. 25.

A οὐδὲ ἀπαῦθα δὲ ἐπεξαιρετέον τ̀ χ̀ν̄ ὅ σῶμα ἀφαπονήσεως τὰς γυναῖκας· ἀλλ' οὐκ ὀπὶ πάλιν ϗ δρόμους ϖροτρεπτέον αὐτάς· ταλασιργία δὲ γυμναστέον, ϗ ἱστουργία, ϗ τὰ ϖρὸς ὑφὴν τῇ πεπούσῃ, εἰ δέοι. ἔτι δὲ αὐτουργικῶς ϖροκομίζειν χρὴ ἐκ τ̀ ταμείου τὰς γυναῖκας, ὧν δεόμεθα· ϗ τὰ μύλῃ ϖροσελθεῖν οὐκ αἰσχρὸν αὐτάς. οὐδὲ μὴν ϖρὸς τ̀ ὄψον ἀσχολεῖας, ὅπως θυμῆρες ᾖ τῷ ἀνδρὶ, ὄνησις οἰκουρῷ γαμετῇ ϗ βοηθὸς. εἰ δὲ ϗ ϛρωμνὴν ἀναπτύξαι δι' αὐτῆς, ϗ ποτὸν ὀρέξαι διψῶντι ϖρὸς γαμικὸν, ϗ ὄψον ϖαρασθεῖν, ὑγιεινότατα μὴν τ̀ αὐ, ϗ εἰς σώ- B φρονα ὑγίειαν γυμνασθεῖν. τ̀ τοιαύτην γυναῖκα ὁ Γαδαγωγὸς ἀποδέχεται. λὶ τοὺς ϖήχεις ἐκτείνῃ εἰς τὰ χρήσιμα· τὰς χεῖρας δὲ αὐτῆς ἐρείδεται εἰς ἄπαχυν· χεῖρας δὲ αὐτῆς διλιώοιξεν πένητι· καρπὸν δὲ ἐξέτεινε ϖωλοῦσι· πλὴ μάλιστα ἀφανείαν ὧν ἐπηκολούθη, ζηλώσασα Σάῤῥαν, ἐπουργοῦσαν τοῖς ὁδοιπόροις. Εἶπεν γὰρ αὐτῇ ὁ Αβραάμ· Σπεῦσον ϗ φύρασον τρία μέτρα σεμιδάλεως· ϗ ποίησον ἐγκρυφίας. Ραχὴλ δὲ, ἡ θυγάτηρ Λάβαν ἤρχετο, φησι, μ̀ τ̀ ϖροβάτων τ̀ ϖατρὸς αὐτῆς. ϗ οὐκ ἦρκει ταῦτα, ἀλλὰ τ̀ αὐτοφίαν ἐκδιδάσκων, ϖροσεπήγαγε. Αὕτη C γὰρ ἔβοσκεν τὰ ϖρόβατα τ̀ ϖατρὸς αὐτῆς· ϗ μυρία ὅσα αἱ γραφαὶ ὀρέγουσι, βίου τελείας ἅμα ϗ αὐθεντίας, ϖρὸς δὲ ϗ γυμνασίων ὑποδείγματα· ἀνδρῶν δὲ οἱ μὲν, γυμνοὶ, ϗ πάλης μετεχόντων· οἱ δὲ, καὶ σφαίρᾳ τῇ μικρᾷ ϖαίζοντων, τ̀ Φενίνδα ϖαιδιαὶ ἐν ἡλίῳ μάλιστα. σπόροις, ὁ ϖρῶτος αὐτάρκης, ἀγρὸν δὲ βαδίζουσιν, ἢ εἰς ἄρυ καλοῦσιν. εἰ δὲ ϗ σκαπάνης ἅψαιντο, οὐκ ἀθλητὴς τοῦτο ϖαρεμπόρευμα οἰκονομικὸν γυμνασίου γεωργικοῦ. σμικρὰ γὰρ, μικρᾶ δεῖν, ἐλαθὲν με εἰπεῖν ὁ Πιττακὸς ἐκεῖνος, ὅτι ἦλθεν ὁ Μιτυληναίων βασιλεὺς, ἐνερ- D γῷ γυμνασίῳ χρώμενος. καλὸν δὲ ϗ ὕδωρ ἀντλῆσαι δι' αὐτ̀, ϗ ξύλα ἀφαιτμεῖν, οἷς αὐτὸς χρήσει). Ιακὼβ δὲ ἐποίμαινεν τὰ ϖρόβατα Λάβαν, τὰ ὑπολοφθέντα, σημεῖον ἔχων βασιλικὸν, ῥάβδον συρακίνην· ἀναλλάττειν μελετῶσαν ἀφ' τ̀ ξύλου ὅτι τ̀ βέλτιον τ̀ φύσιν. πολλοῖς δὲ ἐαν' ὅτα ϗ τ̀ γεγονὸν τ̀ ἀναγώσεως, γυμνάσιον ἐστιν. ϗ δὴ πάντα ϗ τ̀ πάλιν, ἵν' ἀνεκφύναμεν, εἰ μὴ φιλονεικίας ἀχρήστου ϖροσλαμβανέσθω χάριν, εἰς δὲ ἰδρώτων δυσρωδῶν ἀκρίσεις· ϗ ϐτίνα τ̀ ἔντεχνον δεῖ ϖονητέον, τ̀ ὑπιδηλικὸν αὐτῆς. τὰ δὲ ἀπ' ὀρθῆς πάλης ἀπ' αὐχένων, ϗ χειρῶν, ϗ πλευρῶν ἐξελίσσεως· κοσμιωτέρα γὰρ ἀνδρωδεστέρα

μετ' εὐχήμονος ῥώμης ἡ τοιαύτη ἀφαπόνησις, ὑγιείας ἕνεκεν εὐχρήστου καὶ ἀνησιφόρου παραλαμβανομένη· οἱ δὲ ἄλλοι λοιπόν, οἱ γυμναστικῆς οὐκ ἐλευθέρων ἑαυτοῖς μελέτην καταγέλαστοι. πανταχοῦ δὲ τὸ μέσον σκοπεῖν. ὡς γὰρ πόνους σιτίων ἡγεῖσθαι δεῖ κρεῖττον, οὕτως ὁ ὑπὲρ τὸ μέτριον πονεῖν, καὶ κακιστον, καὶ κοπώδες, καὶ νοσοποιόν. οὔτ' οὖν πανταπασιν ἀργὸν εἶναι χρή· οὐδὲ μὴν πανυτελῶς ὑπέρπονον· καθάπερ, καὶ ὅπερ τῆς ἕξεως διεξεληλύθαμεν, παντὸς πλησίως ἐν πᾶσι, καὶ πανταχοῦ, ἃ πρὸς ἡδυπάθειαν τετράφθαι, καὶ ἀκόλαστον χρὴ διαιτᾶν, ὅτ' οὖν πρὸς τὸν σκαιπαν τὸ ἄκρατον· ἀλλὰ τὸν μεταξὺ τούτων, τὸν ἐμμελῆ τε, καὶ σώφρονα, καὶ καθαρὸν ἑκατέρας κακίας, τρυφῆς τε καὶ φειδωλίας. εἴδη δ', ὡς καὶ πρόσθεν εἰρήκαμεν, ἄτυφον ἡ αὐτάρκεια γυμνάσιον· καὶ ὁ ποδύσασθαί τινα αὐτὸν αὖπαλ, καὶ ὁ ἀπονίψασθαι τὼ πόδε· πρὸς δὲ, καὶ ὁ ἀληλιμμένον λίπα διατείψαι αὐτόν· ὁ δὲ, καὶ τὸ ἀμοιβὴν τὴν ἴσην αὖθις ἀποδοῦναι τῷ τείψαντι σκαλάξ· καὶ τοῦτο δικαιοσύνης ἐστὶ κοινωνικῆς ὁ γυμνάσιον, καὶ παραδαρθεῖ φίλῳ νοσοῦντι, καὶ ὑπουργῆσαι μὴ διωκομένῳ, καὶ παρεῖναι δεομένῳ. καὶ παρέθηκεν αὐτοῖς, φησιν, Ἀβραὰμ τοῖς τρισὶν ἄριστον, ὑπὸ δένδρον, καὶ παρέστη ἑστῶσιν αὐτοῖς. καὶ ἡ ἁλιεία, ὡς τῷ Πέτρῳ, εἰ σχολὴν ἀπὸ τῶν ἀναγκαίων τῶν ἐν λόγῳ μαθημάτων ἄγοιμεν. αὕτη γ' βελτίων ἡ ἄγρα, ἣν ἐθηρεύσατο ὁ κύριος τὸν μαθητὴν, καθάπερ ἰχθῦς ἀφ' ὕδατος, ἀνθρώπους ἐξ αὐλῶν διδάξας.

A quæ cum decoro robore fit hoc modo exercitatio, quæ vtilis & cõducibilis sanitatis gratia assumitur. Reliquæ sunt aliæ, quæ gymnasticæ non liberaliũ vitę studiorum meditationem profitentur. Modus autem est vbique attendendus. Quemadmodum enim est optimum labores cibos præcedere: ita supra modum laborare, est & pessimum & laboriosum, & morborũ causa. Neque ergo oportet esse omnino ociosum, neque esse omnino nimis laboriosum. Sicut enim de alimento diximus, ita etiam dicendum est vbique in omnibus. Non ad voluptatem luxuriosamque rationem vita agẽda est: B nec rursus ad contrariam, & quæ nullũ habeat temperamentum, sed eam quæ inter hæc medium locum obtinet, estq; temperata ac moderata, & pura ab vtroque vitio, delitiarũ scilicet & parcitatis. Iam verò, sicut etiam antè diximus, virtus quæ ipsa sibi sufficit, est exercitium à fastu alienũ: vt exẽpli gratia, quis ipsi sibi calceos induat, pedes lauet, oleo vnctũ confricet. Porrò autem ei quoque qui fricauit, mutuam dare operam; id quoque est communicatiuæ iustitiæ exercitium: & dormire iuxta amicum agrotãtem, quique non potest sibiipsi ministrare, C & egenti ea quæ sunt necessaria, apponere. Et appositi eis, inquit, tribus Abraham prandium sub arbore, & adstitit eis comedentibus. Piscatio quoque, quemadmodum Petro, si nobis superfuerit à disciplinis ocium. Hæc est autẽ melior piscatio, quam Dominus largitus est discipulo, qui tanquam pisces in aqua, homines piscari docuit. Ibid. 18. Ioan. 21. Matt. 4.

ΕΠΙΔΡΟΜΗ ΚΕΦΑΛΑΙΩΔΗΣ τοῦ Χρίστου βίου.

COMPENDIOSA optimæ vitæ pertractatio.

D

ΚΕΦΑΛ. ια'.

CAP. XI.

ΔΙΑ τοῦτο ὁ χρυσοφορεῖν, καὶ ὁ ἐσθῆτι μαλακωτέρᾳ χρῆσθαι, ὁ τέλεον ἀφετέον· χαλινωτέον γ' ταῖς ὀργαῖς τὰ ὁρμᾶν, μὴ εἰς ὁ ἀκρασίαντον ἡμᾶς ἀνοίσουσι φέρουσαι, ἀπὸ πολλῆς τῆς αἰσθήσεως ἁρπάσασαι. δηλοῖ γὰρ ἡ τροφὴ, εἰς κόρον ἐξοκέλλουσα, σκιρτῆσαι, καὶ ἀναχαιτίσαι, καὶ τὸν ἡνίοχον, καὶ τὸν παιδαγωγὸν ἀποσείσασθαι· ὃς, πόρρωθεν ἀνακόπτων ταῖς ἡνίαις ἀγαγὼν φέρει πρὸς σωτηρίαν τὸν ἵππον τὸν ἀνθρώπινον, ὁ λόγον μέσος τῆς ψυχῆς, ὁ πρὸς ἡδονάς.

QVocirca & aurũ gestare, & molliori vti veste, nõ omnino rescindendũ est: sed frænandæ sunt rationis expertes affectiones, ne per nimiam dissolutionem abripientes, ad mollem nos ac luxuriosam vitã impellant. Quæ enim in satietatem impegerunt delitiæ, mirandum in modum exultãt, & resistunt, aurigámque & Pędagogum excutiunt, qui procul habenas retinẽs, equum humanũ fert & agit ad salutẽ: animæ scilicet partem à ratione alienã, quæ in voluptates,

& vituperãdas appetitiones, & gemmas, & aurum, & veſtem variam reliquumq; luxum efferatur. Illud autem memoria maximè tenendũ eſt, quod ſanctè dictũ eſt: *Cõuerſationem veſtram in gentibus habentes honeſtam: vt in quo de vobis malè loquuntur, tanquam maleficis, ex honeſtis operibus ſuſpicientes, Deum glorificent.* Nobis ergo concedit Pædagogus frugali veſte vti, albo colore, vt diximus, vt non arti varieganti, ſed naturæ generanti, nos accommodantes, quicquid eſt fallax, & veritatem ementitur, repellentes, quod eſt ſimplex & vniuſmodi veritatis amplectamur. Nimis luxurioſe ac delicate viuentem reprehendens Sophocles dicit,

1. Pet. 2.

Quæ fœminarum ſunt amictæ veſtibus,

Quemadmodum enim militis & nautæ, & principis, ita etiam viri temperãtis eſt propria veſtis, quæ eſt minimè elaborata, & eſt decora ac munda. Vnde etiam quæ in lege per Moſen de lepra lata eſt lex, reiicit id quod eſt varium, multis maculis notatum, perinde ac nefarium, vt quod ſit ſerpentis variis ſquamis ſimile. Eum ergo qui varietate colorũ minimè effloreſcit, totus autem à vertice capitis vſque extremos pedes eſt candidus, mundum eſſe vult, vt quemadmodum in corpore, varia quoq; ac verſipelli relicta mentis affectione, qui non eſt varius nec anceps, ſimplicẽ veritatis colorem diligamus. Qui autem in hoc quoq; Moſis eſt imitator longè optimus, Plato, illam texturam admittit, cui nõ amplius operis eſt adhibitũ, quàm pudica mulier poſtulet: Alibi verò colores honeſtati cõueniunt. Alibi quoque dicit: Et in textura non adhibere tincturas præterquam ad ornamenta belli. Pacificis ergo hominibus & lucidis album conuenit. Quemadmodum ergo ſigna quæ ad cauſas proximè accedunt, ſi adſint, ipſum rei effectum ſignificant, vel potius indicant: quemadmodum fumus ignem, bonus autem color bonuſque pulſus ſanitatem: ita etiam talis qui eſt apud nos amictus, indicat qualis ſit noſtrorum morum conſtitutio. Pura autem eſt & ſimplex temperantia, quoniam munditia eſt habitus puram vitæ rationem præparans, & minimè mixtam turpibus. Simplicitas autem eſt habitus, qui tollit ſuperflua. Solida autem veſtis, & à fullonico artificio maximè eſt aliena, & protegit calidum quod eſt in corpore: non quod in ſe veſtis habeat caliditatem, ſed quod quæ eſt in corpore exeuntem reuocet,

A καὶ ὀρέξεις ἀποφόρους, καὶ λίθους, καὶ χρυσίον, καὶ ἐσθῆτα ποικίλην, καὶ τὴν ἀγλωχλιδῶ ἐκθηλύμενον· ἐκεῖνο μάλιστα· ἐν νῷ ἔχοντες τὸ εἰρημένον ἁγίως· Τὴν ἀναστροφὴν ὑμῶν ἐν τοῖς ἔθνεσιν ἔχοντες καλήν· ἵνα ἐν ᾧ καταλαλοῦσιν ὑμῶν, ὡς κακοποιῶν, ἐκ τῶν καλῶν ἔργων ἐποπτεύσαντες, δοξάσωσι τὸν θεόν· Δίδωσιν οὖν ἡμῖν ὁ παιδαγωγὸς ἐσθῆτι χρῆσθαι τῇ λιτῇ, χρόᾳ δὲ τῇ λευκῇ, ὡς προεφρήκαμεν· ἵνα μὴ τέχνη ποικιλλομένη, φύσει δὲ χλιναρμένη οἰκειούμενοι, πολὺ ὅσον ἀπατηλὸν καὶ τὸ ἀληθείας καταψευδόμενον, προσαιμώμεθα, τὸ μονόξυλον καὶ μονοπρόσωπον τῆς ἀληθείας ἀσπαζόμενοι. ἀβρεσθίαστον ἐπονομάζων νεανίσκον ὁ Σοφοκλῆς λέγει·

B Γυναικομίμοις ἁβρεπείαις ἐσθήμασιν.

ὡς γὰρ στρατιώτου, καὶ ναύτου, καὶ ἀρχόντος, ὅτως δὲ καὶ σώφρονός ἐστιν οἰκεία στολή, ἡ ἀπερίεργος καὶ εὐάρμοστος, καὶ καθάριος. πρὸ ὀλίγου ἐν ᾧ νόμῳ περὶ τῆς λέπρας ἀφῆκε Μωσέως τεθεὶς νόμος, τὸ ποικίλον καὶ πολύσηκτον, ἤχως ὅσιον, ἀπωθεῖται, τὴν ποικίλης τῆς ὄφεως φολίσιν ἐοικός. τὸν γοῦν μηκέτι διαφθαρμένον ποικιλίᾳ χρωμάτων, ὅλον δὲ λευκωθέντα δι' ὅλων, ἀπὸ κεφαλῆς ἄκρας ἄχρι ποδῶν ἐσχάτων, καθαρὸν εἶναι φησί· ἵνα C καὶ τὸ ἀπὸ τοῦ σώματος μεταβασιν, τὸ ποικίλον καὶ πανοῦργον τῆς ἀμαθίας μεταθέμενοι πάθος, τὸ ἀποίκιλον, καὶ ἀενδιάστατον τῆς ἀληθείας ἁπλοῦν ἀγαπήσωμεν [χρῶμα.] ὁ δὲ καὶ ἐν τούτῳ ἀρέσκων ζηλωτὴς Μωσέως, ὁ πάνυ ἄριστος Πλάτων, ὑφαίνειν ἐκείνην ἀποδέχεται, ἣ μὴ πλέον ἔργον παρέσται γυναικὸς σώφρονος· χρώματα δὲ λευκά, πρέποντα αὖ εἰς σεμνότητι, καὶ δηλοῖ λέγων· καὶ ἐν ὑφῇ δὲ βάμματα μὴ παρασφέρειν, ἀλλ' ἢ πρὸς τὰ πολέμου κοσμήματα. εἰρηνικοῖς ἄρα ἀνθρώποις καὶ φωτεινοῖς καταλληλον τὸ λευκόν· ὡς οὖν τὰ σημεῖα, ἐκβαίνοντα ὄντα τῶν αἰτίων, παρόντα σημαίνει, μᾶλλον δὲ δείκνυσι τὸ τοῦ ἀποτελέσματος ὑπάρξιν· οἷς, καπνὸς μέν, πῦρ· εὐχροια δὲ καὶ εὐσφυξία, ὑγίειαν· ὅτως καὶ πρὸς ἡμῶν ἡ τοιάδε στολὴ τὸ ἦθος τὸν καθάσιον ἐνδείκνυσι). καθάριος δὲ καὶ ἀφελὴς ἡ σωφροσύνη· ἐπεὶ ἡ μὲν καθαριότης, ἕξις ἐστὶν, οἰκοδομητικὴ διαίτης καθαρᾶς καὶ ἀμιγοῦς αἰσχροῖς· ἡ δὲ ἀφέλεια, ἕξις ἀφαιρετικὴ τῶν περιττῶν. ἡ δὲ στερεὰ ἐσθὴς, ἐξ μάλιστα ἡ ἄγναφος, ἀποτελεῖ τὸ θερμὸν τὸ ἐν τῷ σώματι, οὐχ ὅτι ἐν αὐτῇ ἔχει τὸν θερμότητα ἡ ἐσθὴς, ἀλλ' ὅτι τὸ ἐν τῷ σώματι ἐξιὸν σῴζει.

καὶ παρέδδν αὐτῇ οὐ παρέχῃ· εἰ δὲ καὶ ἐμ- A
πέσοι τις, συλλαβοῦσα αὐτὸ, ἐν αὐτῇ ἔχῃ·
καὶ ὑπ' αὐτῆς θερμανθεῖσα, αὐτὴ θερμαίνῃ τὸ
σῶμα· διὸ ὁ χειμὼν μάλιστα ταύτῃ χρη-
στέον. Εὔκολος δὲ αὕτη· εὐκολία δέ ἐστιν.
ἕξις ἀπερίπτος, πρὸς δεκτική, πρὸς δ' ἀνελ-
λιπὴς, ἐξαρκούντων εἰς τὸν καταλογὸν τὸν
ὑγιῆ, καὶ μακάριον βίον. κεχρήσθω δὲ, καὶ
ἡ γυνὴ τῇ λιτῇ στολῇ, καὶ τῇ σεμνῇ· μαλα-
κωτέρᾳ δὲ μᾶλλον ἢ πρέπει ἀνδρί· πλὴν
οὐ τέλεον ἀπηρυθριακυῖα, οὐ διαῤῥεούσῃ τῇ
μαλακότητι. ἕξουσι δὲ αἱ ἐσθῆτες ἁρμόζουσαι B
ἡλικίᾳ, προσώπῳ, τύποις, φύσει, ὑπότη-
δεύμασιν. ἁρμόσασθαι γὰρ παγκάλως ἡμῖν
ὁ θεῖος Ἀπόστολος συμβουλεύει τὸν Χριστὸν Ἰη-
σοῦν· καὶ τῆς σαρκὸς προνοίαν μὴ ποιεῖσθαι
εἰς ἐπιθυμίας. κωλύει δὲ βιαζομένους πρὸς
φύσιν ὁ λόγος, τοὺς λοβοὺς τῶν ὠτίων πηρᾶ-
σαι. διατί γὰρ οὐχὶ καὶ πρὸς ῥῖνα; ἵνα δὴ
καὶ ἐκεῖνο πληρωθῇ τὸ εἰρημένον· Ὡσεὶ ἐνώ-
πιον ὑὸς ῥινὶ χρυσὸς, οὕτως γυναικὶ κακόφρονι
κάλλος. καθόλου γὰρ, εἴ τις ἠγεῖται κοσμεῖ-
σθαι χρυσίῳ, ἐλάττων ἐστὶν χρυσίου· ὁ δὲ
ἐλάττων χρυσίου, οὐκ ἔστι Κύριος αὐτοῦ. C
ἀκοσμότερον δὲ ὁμολογεῖν ἑαυτὸν καὶ ἥττονα
τοῦ Λυδίου φήματος, πῶς οὐκ ἀποπώ-
τατον; καθάπερ οὖν καὶ τὸ χρυσίον μιαίνεται
τῆς συὸς τῇ ἀκαθαρσίᾳ, τῷ ῥύγχει τὸν
φωρυτὸν ἐκταφρεύουσης· οὕτως ἀσελγαίνῃ
αἱ τρυφητικώτεραι, ὑπὸ τῆς περιουσίας
ἐπαιρόμεναι, ὃ κάλλος ὃ μηδηνὸν καθυ-
βρίζουσιν ἀφροδισίων μολυσμοῖς. Δίδωσιν
οὖν αὐταῖς δακτύλιον οὐ χρυσοῦν· οὐδὲ
τοῦτον εἰς κόσμον, ἀλλ' εἰς τὸ ἀποσημ-
αίνεσθαι τὰ οἴκοι φυλακῆς ἄξια, διὰ
τιμέλειαν τῆς οἰκουρίας. Εἰ γὰρ D
δεῖ πάντως ἡσθῆναι παιδαγωγούμενοι, οὐδὲν
τῶν σφραγίδων ἔδει, ὑπήκοοι ὄντων δικαίων
καὶ οἰκετῶν καὶ διακόνων· ἐπεὶ δὲ ἡ ἀπαι-
δευσία πολλὴν ἐνδίδωσι ῥοπὴν εἰς ἀδι-
κίαν, σφραγίδων ἐδεήθημεν. Ἀλλ' ἔστιν οὖ
καθυφεῖναι τοῦ τόνου καιρός. καὶ γὰρ ἐνδ'
ὅτε συγγνωστέον ταῖς οὐκ εὐτυχούσαις πρὸς
γάμον σώφρονα, καὶ πάνυ διὰ τὴν
ἀρεσκείαν κοσμουμέναις. ὅρος δὲ αὐταῖς
ὑπικείσθω, ἡ πρὸς μόνους τοὺς ἑαυτῶν
ἄνδρας φιλοτιμία. ἐγὼ μὲν οὖν ἐβουλό-
μην τὸ σωματικὸν εὐπρέπειαν ἀσκεῖν αὐτὰς,

& ei non præbeat exitum. Quod si etiam aliqua in ea fortè insit, ipsam in se comprehensam continet, & ab ipsa excalefacta corpus vicissim calefacit: quapropter hyeme ea maximè vtendum est. Ea autem est facilis. Facilitas autem est habitus, ab iis quæ sunt superflua alienus, qui ad hoc vt nihil desit, suscipit ea quæ sufficiunt ad numerum eorum quæ pertinent ad sanitatem, & ad beatam vitam. Porrò autem vtatur etiam fœmina veste frugali & honesta, magis autem molli quàm viro conueniat, sed non quæ pudorem omnino abiecerit, nec planè mollitie diffluat. Congruant autem vestes ætati, personæ, figuris, naturæ, studiis. Pulcherrimè enim nobis præcipit diuinus Apostolus, *vt Iesum Christum induamus, & ne carnis curam geramus in desideriis.* Rom. 14 Prohibet autem Verbum, ne auriculas saucie mus vim naturæ afferentes. Cur non enim itidem narem? vt illud etiam impleatur quod dictũ est: *Quemadmodum inauris in nare suis, ita improbæ fœminæ pulchritudo.* Prou. 11. in summa enim, si quis auro ornari existimet, is est auro inferior: qui autem est auro inferior, is non est eius dominus. Se autem Lydio ramento minus esse honestum & inferiorem fateri, quomodo non est absurdissimum? Quemadmodum ergo polluitur aurum suis immunditia cœnum rostro suo conturbantis, ita quæ sunt paulo magis luxui deditæ mulieres, si à nimiis copiis incitentur ad libidinem & impudicitiam, probro ac dedecore veram pulchritudinem afficiunt, eam inquinamentis veneris polluentes. Dat ergo eis annulum aureum, nec eum quidem ad ornatum, sed vt ea obsignet quæ domi digna sunt quæ custodiantur, propterea quod seruandæ domus ad eam cura pertinet. Si enim rectam Pædagogi institutionem omnes probe sequerentur, nihil opus esset signaculis, cùm omnes essent ex æquo iusti & serui & domini. Sed quoniam ignorantia & mala educatio præbet occasionem magnam propensionis ad iniustitiam, fuit opus sigillis. Sed nonnunquam etiam de illa seuera & accurata vitæ ratione est aliquid remittendum: nunnunquam enim concedendum est illis, quæ in conjugem minus continentem incidunt, ornari, vt marito suo placeant. Hic autem eis constituatur terminus, vt à solis suis maritis laudari, & eis placere ambiant. Atque ego quidem nollem eas corporeum exercere decorem,

ſed eos quibus nupſerunt pudico maritorũ amore inducere, qui quidem eſt violentum & iuſtum medicamentũ: ſed quoniam ij volunt eſſe miſera & infelici anima, permittatur eis, ſi pudicæ & caſtę eſſe velint, à ratione alienas maritorum cupiditates & appetitiones paulatim lenire ac ſedare. Ipſi autem ad frugalitatẽ ſenſim ſunt inducendi, paulatim aſſuefaciendo ei quod eſt moderatius ac temperatius. Honeſtas enim non eius quod eſt putidum & importunum adiectione, ſed eius quod eſt ſuperuacaneum detractione accedit. Ea ergo quæ à fœminis ad luxum comparantur, ab eis tanquam pennæ detrahenda ſunt, vt quæ inſtabilem ſuperbiam ac mollitiem inaneſque voluptates procreent, quibus excitatæ & quodammodo alatæ, ſæpe à matrimoniis reſiliunt. Quocirca fœminæ honeſtè ornandæ, & pudico pudore aſtringendæ ſunt, ne à veritate propter mollitiem diffluant: Atque honeſtum quidem eſt vt viri vxoribus ſuis fidem habentes, eis domus cuſtodiàm permittant, vt quæ eis ad id opitulatrices datæ ſunt. Quòd ſi oporteat nos quoque, dum rempublicam gerimus, & in agris etiam alia opera exercemus, & ſæpe etiam ſumus ſine vxoribus, nonnulla vt ſint tutiora obſignare, dat nobis quoque vnum ad hoc ſignaculum: alij autem ſunt abiiciendi annuli. Vt vult enim Scriptura, *Aureus prudenti mundus eſt diſciplina.* Quæ aurum autem geſtant mulieres, mihi videntur timere, ne ſi qui aurum ab eis abſtulerit, exiſtimentur ancillæ, vt quæ non ſint ornatæ. Nobilitas autem veritatis, quæ in eo quod eſt natura pulchrum ac honeſtum in anima diiudicatur: non emptione & venditione, ſed illiberali mente ſeruitutem diſcreuit. Nobis autem non videri, ſed eſſe liberos conuenit, qui à Deo quidem tanquam Pædagogo inſtituti, à Deo verò adoptati ſumus. Et ideo & ſtatus, & motus, & inceſſus, & veſtitus, & vniuerſa, vt ſemel dicam, vita eſt quã maxime libera ſuſcipiẽda. Sed neque eſt à viris annulus in articulo ferendus: hoc enim eſt muliebre: ſed in paruo digito, atq; adeo in extrema eius parte eſt collocandus: ita enim erit manus maximè ad operandum expedita in iis in quibus ea egemus, neque facilè excidet ſigillum, quod maiore articuli ligamento cuſtoditur. Sint autem nobis ſignacula, columba, vèl piſcis, vel nauis quæ celeri curſu à vento fertur, vel lyra muſica,

P ou. 8.

ἐπάγεσθαι δὲ τοὺς γήμαντας φιλανδρίᾳ σώφρονι, βιαστικῷ καὶ δικαίῳ φαρμάκῳ. πλὴν ἀλλ' ἐπεὶ δυσυχεῖν βούλονται τὴν ψυχήν, παρακείσθω αὐταῖς, εἴ γε σωφρονεῖν ἐθέλοιεν, ταῖς ἀλόγοις ὁρμαῖς καὶ ἐπιθυμίαις τῶν ἀνδρῶν καταραύνειν ἠρέμα, ἡσυχῇ δὲ αὐτοὺς ὅπως τὸ λιτότητα ὑπακτέον, πρὸς τὸ ὀλίγον πρὸς τὸ σωφρονέστερον ἐθισμῷ. Τὸ γὰρ σεμνὸν κατάστημα, οὐ προσθήκῃ τοῦ φορτικοῦ, ἀλλὰ ἀφαιρέσει τοῦ περιττοῦ περιγίνεται. καθάπερ οὖν ὠκύτερα, περικοπτέον τὰ χρήματα τὰ τρυφηλὰ, χαυνότητας ἀβεβαίους, καὶ κενὰς ἐμποιοῦντα ἡδονάς· ὑφ' ὧν ἐπαιρόμεθα, καὶ παρερρύμεθα, πολλάκις ἀποπέτονται τῶν γάμων. διὸ καὶ συστέλλειν χρὴ τὰς γυναῖκας κοσμίως, καὶ περισφίγγειν αὐτὰς σώφρονι, μὴ διαῤῥυῶσι τῆς ἀληθείας διὰ χαυνότητα. καλὸν μὲν οὖν ταῖς γαμεταῖς, πεπιστευκέναι αὐταῖς σφῶν τοὺς ἄνδρας, τὴν οἰκουρίαν αὐταῖς ἐπιτρέπειν, βοηθοῖς εἰς τοῦτο δεδομένας· εἰ δὲ ἄρα δέοι καὶ ἡμᾶς ἐμπολιτευομένους, καὶ ἀγρὸν τινας τῶν κατ' ἀγρὸν διοικουμένους παρέξῃς· πολλάκις δὲ καὶ ἄνευ γυναικῶν γινομένους, ὑπὲρ ἀσφαλείας ἀποσφραγίζεσθαί τινα, δίδωσιν καὶ ἡμῖν εἰς τοῦτο μόνον, σημαντῆρα· τοὺς δὲ ἄλλους ἀπορριπτέον δακτυλίους· ἐπεὶ Κόσμος, ἐν τῷ γραφῷ χρυσοῦς φρονίμῳ, παιδεία. αἱ δὲ χρυσοφοροῦσαι τῶν γυναικῶν, δεδιέναι μοι δοκοῦσιν, μὴ, ὡς ἀφέληταί τις αὐτῶν τὰ χρύσια, δοῦλαι νομισθῶσιν, οὐ κοσμούμεναι. Τὸ δὲ εὐγενὲς τῆς ἀληθείας, ἐν τῇ φύσει καλῷ καὶ ψυχῇ ἐξεταζόμενον, οὐ πρίασθαι καὶ ὠνῇ τὸν δοῦλον, ἀλλὰ τῇ γνώμῃ τῇ αὐτοῦ ἐλευθέρῳ διακέκριται· ἡμῖν δὲ ὑπάρχειν ἐλεύθερα, ἀλλὰ εἶναι προσήκει· τοῖς θεῷ μὲν παιδαγωγουμένοις, θεῷ δὲ εἰσποιημένοις. διὸ καὶ στάσιν καὶ κίνησιν, καὶ βάδισμα, καὶ ἐσθῆτα, καὶ ἁπαξαπλῶς τὸν πᾶντα βίον, ὅτι μάλιστα ἐλευθεριώτατον ἐπιτηρητέον. ἀλλὰ καὶ τὸν δακτύλιον οὐκ ἐπ' ἀνθρώπου φορητέον τοῖς ἀνδράσι, γυναικεῖον γὰρ τοῦτο· εἰς δὲ τὸν μικρὸν δάκτυλον· καὶ τοῦτο· εἰς τέρμονα καθίεναι· ἕξει γὰρ οὕτως εὐεργὴς ἡ χεὶρ, ἐν οἷς αὐτῆς δεόμεθα· καὶ οὐ ῥᾴστα ὁ σημαντὴρ ἀποπεσεῖται, τῇ μείζονι τοῦ ἄρθρου στενοδέσμῳ φυλαττόμενος· αἱ δὲ σφραγῖδες, ἡμῖν ἔστων περιστεραὶ, ἢ ἰχθύς, ἢ ναῦς οὐρανοδρομοῦσα. ἢ λύρα μουσικὴ,

ἢ κέλευθον) Πολυκράτης· ἢ ἄγκυραν ναυτικήν, ἣν Σέλευκος ἐνεχαράττετο τῇ γλυφῇ· καὶ ἁλιέων τις ἦν, Ἀποστόλου μεμνῆσθαι), καὶ τοῦ ἐξ ὕδατος ἀναστωμύλων παιδίων. οὐ γὰρ εἰδώλων πρόσωπα ἐναποτυπωτέον· οἷς καὶ ὃ προσέχειν ἀπείρηται· οὐδὲ μὴν ξίφος, ἢ τόξον, τοῖς εἰρήνην διώκουσιν· οὐ κύπελλα, τοῖς σωφρονοῦσιν· πολλοὶ γὰρ ἀκολάστων, γεγυμνωμένους ἔχουσι τοὺς ἐρωμένους, ἢ τὰς ἑταίρας· ὡς μηδὲ ἐθελήσασιν αὐτοῖς, λήθην ποτὲ ἐγγενέσθαι δυνηθῶσι τῶν ἐρωτικῶν παθημάτων, ἀφ' ἧς τὴν ἐνδελεχῆ τῆς ἀκολασίας ἀναμιμνήσκουσιν. Τρίχων δὲ πρὸς, τούτῳ δοκεῖ· ψιλὴ μὲν ἡ τῶν ἀνδρῶν κεφαλὴ· πλὴν εἰ μὴ ὕλακας ἔχοι τὰς τρίχας· λάσιον δὲ τὸ γένειον. αἱ δὲ στρεπτὰ μέχρι τῶν τριχῶν, ἀπὸ τῆς κεφαλῆς μὴ καθικέσθωσαν ἄγαν, εἰς πλοκάμους καταλιθαίνουσαι γυναικείους· ἀπόχρη γὰρ τὸ πώγωνον τοῖς ἀνδράσιν. Εἰ δέ τις καὶ κείρασθαί τι τοῦ γένειος, ἀμέτοι πρωτέλειος φιλοτεῖσθαι· αἰσχρὸν γὰρ τὸ θέαμα· καὶ κατέγνωσται ἡ τοῦ γένειου ἐν χρῷ κουφά, ὥσπερ ἡ λόχμη τὴν λεπτότητι γλυκαίνουσα· Αὐτίκα γοῦν ὁ ψαλμῳδὸς τοῦ γένειου τερπόμενος τῇ κόμῃ· Ὡς τὸ μύρον, φησί, τὸ καταβαῖνον ἐπὶ πώγωνα [τὸν πώγωνα] τὸν Ἀαρών· τῇ παλιλλογίᾳ τοῦ πώγωνος τὸ εὐπρεπὲς ὑμνήσας πρόσωπον, τῷ μύρῳ κατεγλύκανε κύριε· ἐπὶ δὲ τοῦ χαριεστέρου χάριν ἡ κουρὰ παραλαμβάνεται, ἀφ' ἧς πρόσεισιν δὲ τὰς μὲν τῆς κεφαλῆς τρίχας, ὡς μὴ αὐξόμεναι τὸ ὀφθαλμοὺς ἐμποδίζοιεν καταβαίνουσαι· ἴσως τὰς ἐπὶ τῷ μύσακι μολυνομένας τοῦ στόματος ἀποκαρτέον· ἐν ξυρῷ· ἀγλυκὲς γάρ· ἀλλὰ τοῦ δυοῖν μαχαίραις τοῦ κουρεικοῖς· τὰς δὲ τοῦ γένειος, μηδὲν ἂν προσλυποῦσας, οὐκ ἐνοχλητέον· σεμνότητα μὲν τοῦ προσώπου, καὶ καθάπληξιν γλυκυτικὴν ἐμποιούσας. πολλοὺς δὲ καὶ τὸ σχῆμα προπαιδαγωγεῖ μὴ ἁμαρτάνειν, ἀφ' ὃ διελέγχον· τοῖς δὲ ἀναφανδὸν ἁμαρτάνειν ἐθέλουσιν, ὃ λανθάνον τοῦ σχήματος, καὶ μὴ προάσημον, ἐπιτερπέστατον· ὑφ' ᾧ δεδοικότες οἷς ἔξεστι δι' ἄγνοιαν πλημμελεῖν, τοῖς πολλοῖς ἐξομοιούμενοι, τὸ ἁμαρτάνειν ἀδεῶς κεκάρπωνται. Οὐ μόνον οὖν αὐστηρὸν δεικνύει τὸν ἀνδρα τὸ κεφαλῆς τὸ ψιλόν, ἀλλὰ καὶ δυσπαθὲς κατασκευάζει τὸ κρανίον· πρὸς τὸ μελεῖν ἧττον, καὶ κρύει καὶ καύματι· καὶ τὰς ἀπὸ τούτων διωθεῖται βλάβας, ἃς ἡ κόμη, σπόγγου δίκην, εἰς ἑαυτὴν ἁλαμβάνουσα, ἐγκαθασκήπτει τῷ ἐγκεφάλῳ πρόσμονον ἐκ τῆς νοτίδος τὴν βλάβην.

A qua vsus est Polycrates, vel anchora nautica quam insculpebat Seleucus: & si sit aliquis qui piscetur, meminerit Apostoli, & puerorum qui ex aqua extrahuntur. Neque enim idolorum sunt imprimendæ facies, quibus vel solùm attendere prohibitum est: sed nec ensis, vel arcus iis qui pacem persequuntur: nec pocula, iis qui sunt moderati ac temperantes. Multi autem libidinosi nudatos habent eos quos amant, vel amicas, vt ne si velint quidem, amatorias ex animo deponere perturbationes possint, quòd libido & intemperantia eis perpetuo in mentem reuocetur. De pilis autem ita videtur. Virórum quidem caput ne sit hirsutum, nisi forte pilos crispos habeat: barba autem hirsuta. Intorti autem capilli ne à capite nimium demittãtur, in comam muliebrem dilabentes: viris enim barba sufficit. Quòd si quis etiam barbam nonnihil tondeat, ea tamen non est omnino denudanda, est enim turpe spectaculum: barbæque ad cutem vsque tonsura, non videtur multum abesse à vulsione & læuore. Statim enim ecce Psalmographus barbæ coma delectatus: *Sicut vnguentum*, inquit, *quod descendit in barbam, barbam Aaron.* Is cùm barbæ conduplicatione decorẽ laudasset, vultum exhilarauit vnguento Domini. Quoniam autem non decoris gratia tonsura, sed propter alias accipitur circunstantias, pili quidem capitis, ne ficcescant, descendentes visum impediant, & fortè qui in superiori labri parte inter comedendum polluuntur, tondendi sunt, non nouacula, est enim illiberale, sed duabus tonsorum forficibus. Barbæ autem pili, qui nihil molestiæ afferunt, non sunt vexandi, vt qui vultui grauitatem afferant, & quendam paternum terrorem incutiant. Porrò autem multos quoque decet non peccare figura & habitus, ne facilè deprehendantur. Iis autem qui nolunt manifeste peccare, occultus habitus & nõ insignis est gratissimus. Quod veriti ij quibus licet peccare, propterea quòd nõ cognoscantur, multis assimulari vt securè possent peccare consecuti sunt. Non solum ergo seuerum virum ostendit capillorum raritas, sed etiam efficit vt minus facilè lædatur cranium, cum & frigori & æstui ipsum assuefaciat, & incommoda quæ ab eis proficiscuntur repellat, quæ quidem coma instar spongiæ in seipsam recipiens, perpetuam ex humore noxam cerebro infligit.

Psal. 132.

Mulieribus autem crines mollire sufficit, & tenui aliqua fibula comam alligare frugaliter, simplici cultura pudicas comas in veram & germanam pulchritudinem alentibus. Meretricij enim pilorum plexus, & catenarum nexus cum eas deformes reddunt, tum etiam pilos discerpunt, artificiosis insertis vinculis euellentes: quo fit, vt ne sua quidem tangant capita, ne capillos confundant pertimescentes. Quinetiam non sine metu eas inuadit somnus, dum timent ne texturæ figuram imprudentes spolient. Alienorum autem capillorum appositiones sunt omnino reiiciendæ, & externas comas capiti adhibere est maximè impium, quæ mortuis pilis eranium induunt. Cui enim manum imponit presbyter? Cui autem benedicet? Non mulieri quæ est ornata, sed alienis capillis, & per ipsos alij capiti: Si autem mulieris quidem caput est vir, viri autem caput est Christus quomodo non est impium eas in duplex peccatum incidere? Per immodicam enim comam viros decipiunt: Dominum autem quantum in ipsis est, dedecore afficiunt, dum meretriciè ornantur in fraudem veritatis, & caput quod verè pulchrum est vt maledictum sit, efficiunt. Nec ergo pili sunt tingendi, nec cani colorandi. Neque enim vestem variare concessum est: & maximè ætatis senium, & id quod maximæ authoritatis est, non est tegendum. Dei autem decus in lucem proferendum est, & ad hoc vt id honorent adolescentes. Cùm enim impudenter se gerentibus apparuisset aliquando instar Pædagogi canicies, eos traduxit ad modestiam, & visus fulgore iuuenilem terruit & repressit cupiditatem, sed neque earum vultibus sunt callidæ sapientiæ illecebræ illinendæ. Pudicum autem eis ornatum ostendemus. Pulchritudo enim optima primùm est pulchritudo animæ, vt sæpe significauimus, quando fuerit sancto Spiritu, & iis quæ ab eo oriuntur ornata lætitiis anima, iustitia, prudentia, fortitudine, temperantia, bonorum amore & pudore, quo nullus color nitidior vnquam visus est. Postea autem exerceatur quoque pulchritudo corporis, apta membrorum competentia & partium cum bono colore. Hic est sanitatis aptus & compositus ornatus,

1. Cor. 11

A τοῖς γυναιξὶ ὁ ἀπόχρη * μαλάσσειν τὰς τρίχας, καὶ μιᾷ ἁπλῇ τινὶ περόνῃ τὸν κόμιον εὐτελῶς περονῆσαι· ἀφελεῖ θεραπεία, σωφρονοῦσας εἰς κάλλος γνήσιον τὰς σώφρονας κόμας. καὶ γὰρ αἱ περιπλοκαὶ τῶν τριχῶν αἱ ἐταιρικαί, καὶ αἱ τῶν σφονδυλίων ἀναδέσεις πολὺν ὃν εἰσδεχθεῖσαι αὐταῖς δεισιδαιμονίαν, κατοπτεύουσαι τὰς τρίχας, ἀποτίλλουσαι τὴν πανοῦργοις ἐμπλοκαῖς· δι' ἃς οὐδὲ ἡσυχάσουσι τῆς κεφαλῆς τῆς σφονδυλῆς, αὐταῖς συσχεῖν τὰς τρίχας φοβούμεναι· ἀλλὰ καὶ ὕπνος αὐταῖς μὴ δεινὸς παραγίνεται, μὴ κατασκόλωσιν λαθοῦσαι τὸ τῆς ἐμπλοκῆς σχῆμα. B ἀλλοτρίων καὶ αἱ * περιθέσεις τριχῶν, τελέου ἐκβληπτέαι. ὀθνείας τε ἐπισκιάζεσθαι τῇ κεφαλῇ τοὺς κόμας, ἀθεώτατον, νεκροῖς ἐνδιδυσκούσας πλοκάμοις τὸ κρανίον· τίνι γὰρ ὁ πρεσβύτερος ἐπιθήσει χεῖρα; τίνα δὲ εὐλογήσει; ἢ τὴν γυναῖκα τὴν κεκοσμημένην; ἀλλὰ ταῖς ἀλλοτρίαις τρίχας, καὶ δι' αὐτῶν ἄλλῳ κεφαλῇ. Εἰ δὲ κεφαλὴ γυναικὸς μέν, ἀνὴρ· ἀνδρὸς δὲ, ὁ θεός· πῶς οὐκ ἄθεον, διπλοῖς αὐτὰς περιπίπτειν ἁμαρτήμασιν; τοὺς μὲν γὰρ ἀπατῶσι, τὴν ἀνδρας, ἀφ' ἧς τὴν ἐπιβολὴν τῆς κόμης· καταισχύνουσι δὲ τὸν κύριον, ὅσον ἐπ' αὐταῖς, C ἐταιρικῶς κοσμούμεναι, εἰς ἀπάτην ἀληθείας· καὶ τὸ ὄντως ὂν σῶμα καλὸν, βλασφημοῦσι κεφαλῇ. ἀκοινώνητον οὐδὲ βαπτέον τὰς τρίχας· οὐδὲ μιαίνειν τὰς πολιάς μεταχρωτέον· ὅτε γὰρ τὸ ἔαρ τὰ ποικίλα συγχωρήσαι· καὶ μάλιστα τὸ γεραιὸν τῆς ἡλικίας, καὶ ἀξιόπιστον, οὐκ ἐπικαλυπτέον· ἀναδεικτέον δὲ ὑπ' αὐγὰς τοῦ θεοῦ τὸ ἄγαλμα, εἰς σέβασμα τῶν νέων· καὶ γὰρ ἀναισχυντοῦσιν ἐνίοτε πολιὰς ἐπιφανεῖσα, παιδαγωγὸς δίκην ἐπισᾶσα, ἐπὶ σωφροσύνην μεθαρμόσατο αὐτούς, καὶ κατεπλήξατο τῇ σιλπνότητι τὸ ὄψεως, τὸ νεάζον τῆς ἐπιθυμίας. ἀλλ' οὐδὲ τὰ πρόσωπα ἀντιστρεπτέον αὐταῖς πανούργου ὄφεως περιθρύμμασιν· ἐπιδείξομεν δὲ αὐταῖς κοσμητικὸν σώφρονα· κάλλος γὰρ ἄριστον, πρῶτον μὲν τὸ ψυχικὸν, ὡς πολλάκις ἐπεσημηνάμεν· ὅτ' ἂν ᾖ κεκοσμημένη ψυχὴ ἁγίῳ πνεύματι, καὶ τοῖς ἐκ τούτου ἐμπνεομένη φαιδρύμασιν, δικαιοσύνῃ, φρονήσει, ἀνδρίᾳ, σωφροσύνῃ, φιλαγαθίᾳ τε, καὶ αἰδοῖ· ἧς οὐδὲν βαναυσότερον χρῶμα ἐώρακέν πώποτε· ἔπειτα καὶ τὸ σωματικὸν κάλλος ἀσκήσω, συμμετρίᾳ μελῶν, καὶ μερῶν μετ' εὐχροίας. ἡ κομμωτικὴ τῆς ὑγιείας οὐδαμοῦ ἅπτεται,

ἴσ. φυλάσσειν.

ἴσ. περιθέσεις.

καθ' ὣ ἡ τῦ εἰδώλου τῦ ἀπιπλάστου εἰς Ὃ
δημιᾶς μετάβασις, καὶ Ὃ σχῆμα Ὃ ἐκ τῦ θεοῦ
δεδομένον ἀπεικόνισται. δίαιτα ὃ καλλωπίσαι καὶ
φύσιν ἡ τῶν ποτῶν κρᾶσις, καὶ ἡ τῶν σιτίων
συμμετρία. ὑγιᾶ γὰρ μόνον τὸ ὑγίειαν ἴσχει Ὃ
σῶμα ἐκ τούτων, ἀλλὰ καὶ Ὃ κάλλος ἀμφα-
φαίνεσθαι ποιεῖ. ἀπὸ μὲν τῦ πυρώδους Ὃ στιλ-
πνὸν καὶ μαρμαρυγώδες ἀπεικόνισται· ἀπὸ δὲ τῦ
ὑγροῦ, Ὃ λαμπρὸν καὶ κεχρισμένον· ἀπὸ δὲ τῦ
ξυροῦ, Ὃ ἀνδρῶδες καὶ πάγιον· ἀπὸ δὲ τῦ ἀερώ-
δους, Ὃ εὔπνουν καὶ ἰσορρόπιον· ἐξ ὧν ὁ εὔρυθμος καὶ
καλὸς ὄντως ἀνδριὰς τῦ λόγου κεκόσμηται. αὐτὸς δὲ
τῦ ὑγιείας ἐλευθέριον, Ὃ κάλλος· ἡ μὲν γὰρ, ἔνδον τῦ B
σώματος ἐργάζεται· Ὃ δὲ, εἰς Ὃ ἐκτὸς τῦ σώμα-
τος ἐξανθῆσαν, φανερὸν ἐπιδείκνυται τὴν εὐεξίαν.
αἱ γοῦν καλλίστας καὶ ὑγιεινοτάτας ἀγωγαὶ, ἀμφο-
τερόδουν τὰ σώματα, Ὃ κάλλος Ὃ γνήσιον, καὶ
εὐδαίμονον ἐργάζονται· ἕλκοντος ἐφ' ἑαυτὸ τῦ
θερμοῦ, τοῦ τε ἰκμάδα πᾶσαν, καὶ Ὃ πνεῦμα
Ὃ ψυχρόν· ἑλκυὸν δὲ εἰς ἑαυτὸν ἡ θερμότης, ἐκ-
επιζομένη κινήσεσιν. ἐπειδὰν δὲ ἑλκύσῃ διεφ-
νομένων ἐρέμα, δι' αὐτῦ ἀτμάζει τῶν σαρκῶν
τοῦ ἐκ τῆς ἕξεως περίουσιαν· ποσῇ μὲν τῇ
ὑγρότητι, ὑπερβολῇ δὲ θερμότητος· διὸ καὶ ἡ πρε-
σβυτέρα κενοῦται ἕξις· ἀκινήτῳ δὲ τῷ σώματι C
Ὃ βρωθὲν σιτίον οὐ προσφύεται, ἀλλὰ ἐκπί-
πτει· ὥσπερ ἀπὸ ψυχροῦ κλιβανίου ὁ ἄρτος,
ἢ ὅλος ἢ μόνον ὑπολιπόμενος τὸν πυθμένα.
ἐκκρίνεται οὖν τοῖς περιττώμασι καὶ αἱ ἀποτε-
φρώσεις τὰ ὄμματα καὶ τὰ σκύβαλα πλεονάζει· πλεο-
νάζει δὲ καὶ τὰ ἀπὸ τῶν περιττωμάτων αὐλοῖς. προὶς
δὲ, καὶ ἱδρῶτες, ὅταν ἀναδιδόμενος τῷ σώ-
ματι τῆς ἕξεως, ἀλλ' εἰς τὰ περιττὰ ἐκχεο-
μένης. ἐντεῦθεν καὶ αἱ λαγνείαι ὁρμῶνται, περὶ
τὰ παιδοποιίας μόρια, ὑπερρεόσης τῦ περιττείας
κινήσεσι συμμέτροις. διὸ τηκτέον ταύτῃ τὴν D
περιττείαν, καὶ εἰς πέψιν ἀναχυτέον, δι' ἧς Ὃ
κάλλος ἐρυθραίνεται. ἄτοπον δὲ, τοὺς κατ' εἰ-
κόνα καὶ καθ' ὁμοίωσιν θεοῦ γεγονότας, ὥσπερ
ἀτιμάζοντας Ὃ ἀρχέτυπον, ἐπὶ λίαν ἐπάγε-
σθαι κομμωτικῇ, τὴν αὐθέκτειον κακοτε-
χνίαν περὶ τῦ θείας αἰρουμένους δημιουργίας·
περιέναι δὲ αὐτὰς ὁ παιδαγωγὸς κελεύει
ἐν καταστολῇ κοσμίῳ, μὴ αἰδοῦς, καὶ σω-
φροσύνης κοσμεῖν ἑαυτάς, ὑποτασσομένας
τοῖς ἰδίοις ἀνδράσιν· ὡς καὶ εἴ τινες ἀπει-
θοῖεν τῷ λόγῳ, διὰ τῆς τῶν γυναικῶν
ἀναστροφῆς, ἄνευ λόγου κερδηθήσονται.

A per quem ficti ſimulachri accedit ad verum tranſitus, conuenienter figuræ quæ à Deo data eſt. Ad ornandum autem ſecundum naturam magno prædita eſt artificio potus temperatura, & cibi commoderatio. Non ſolùm enim corpus ex his ſanitatem obtinet, ſed etiam facit vt ex his appareat pulchritudo. Ex igneo enim, fulgor & ſplendor accedit: ex humido autem, nitor & gratia: ex ſicco autem, virtus & ſtabilitas: ex aëre autem, ſpirandi facilitas, & par æquilibrium: ex quibus concinna & pulchra hæc rationis ſtatua ornata eſt. Sanitatis autem liberalis flos B eſt pulchritudo, ſanitas enim intus operatur, exterius autem effloreſcens pulchritudo bonum colorem manifeſtum oſtendit. Pulcherrimæ ergo & ſaluberrimæ vitæ agendæ rationes, corpora exercentes, germanam & firmam efficiunt pulchritudinem, calore in ſeipſum attrahente ſuccum omnem & frigidum ſpiritum. Ad ſe autem trahit caliditas ventilata motibus: poſtquam autem attraxerit, excalefactum, paulatim per ipſas carnes exhalat nutrimenti ſuperabundantiam, aliquanta quidem humiditate, ſed inſigni caliditate: & ideo prius quoque exinanitur nutrimen- C tum. Corpori autem immobili cibus minimè adhæreſcit, ſed excidit: quemadmodum à frigido clibano panis, vel totus, vel ſolum fundum relinquens. Iure ergo iis qui per exercitiorum abſterſiones non excernunt, & vrinæ & ſtercora redundant. Redundant etiam eis alia excrementa, & præterea ſudores, cùm alimentum minimè diſtribuatur corpori, ſed effundatur in ea quæ ſunt ſuperuacanea. Hinc etiam ad partes genitales excitantur libidines, cùm moderatis motibus affluat ſuperfluitas. Quocirca liquefacere oportet hanc ſuperfluitatem, D & eam in concoctionem effundere, per quam rubeſcit ſpecies. Eſt autem abſurdum eos qui ad Dei imaginem & ſimilitudinem facti ſunt, tanquam archetypum exemplar contemnentes, externum ornatum inducere, improbum humanum artificium Dei opificio præferentes. Iubet autem Pædagogus eas in veſtitu honeſto cum pudore & modeſtia prodire, & ſeipſas exornare, ſubiectas viris propriis, vt etſi qui verbo non pareant, per vxorum conuerſationem abſque verbo lucrifiant. 1. Tim. 2.

1 Pet. 3. *Cùm viderint*, inquit, *castam vestram quæ est in verbo conuersationem.* Quarum sit, non qui est extrinsecus plicaturæ vel auri appositionis, vel vestium indumenti ornatus: sed occultus cordis homo, in incorruptibilitate mitis & quieti spiritus, qui est coram Deo preciosus. Quæ à mulieribus autem per se instituitur operatio, eis veram & maximè germanam affert pulchritudinem, vt quæ earum corpora exerceat, & ipsas per se ornet: non ab aliis laboratum immundum mundum sordidumque ac illiberalem & meretricium afferens, sed mundum vniuscuiusque pudicę mulieris, qui per manus eius, quando maximè opus fuerit, & suppeditatur & texitur. Neque enim vnquam conuenit iis quæ ex foro emuntur, sed propriis ac domesticis videri ornatas operibus, quæ ex Dei legibus vitam suam instituunt. Res est enim pulcherrima, mulier domus custos, quæ & se & maritum propriis ornamentis induit, per quæ omnes exultant, filij quidem propter matrem, maritus autem propter vxorem, ipsa autem propter eos, omnes vero propter Deum. Vt paucis igitur dicam, virtutis penus est fortis mulier quæ cibos ociosa non comedit: eleemosynæ autem leges sunt in ore eius: quæ os suum sapienter & & legitimè aperuit. Quam beatam dixerunt filij surgentes, maritus autem eius laudauit, vt sanctum Verbum

Prou. 31. dicit per Solomonem. *Mulier enim pia benedicitur, ipsa autem laudet timorem Do-*

Ibid. 12. *mini.* Et rursus: *Mulier fortis corona est marito suo.* Corrigendæ autem sunt quam maximè & figuræ, & aspectus, & incessus, & voces. Non enim eas ita se gerere oportet vt nonnullæ, quæ gestus comœdiæ imitantes, & saltatorum fractos motus seruantes, effœminatis motibus mollibúsque ingressibus & fictis vocibus, veluti in proscenium prodeunt, scintillantibus oculis intuentes, ad inescandum voluptate instruc-

Ibid. 5. tæ. *Mel enim à labris mulieris meretricis distillat, quæ ad gratiam loquens guttur suum impinguat.* Ad id quidem certè postea felle amarius inuenies, & magis acutum quàm gladium ancipitem. Insipientiæ enim pedes deducunt eos qui illa vtuntur post mortem ad inferos. Generosum certè

Iudic. 16 Sampsonem vicit fornicaria: & vi-

Ibid. 16. rum suum totondit * alia mulier. Sed

Gen. 39. non ita decepit Ioseph alia mulier:

* f. meretrix. victa est autem Ægyptia fornicatrix.

A ἐποπτεύσωντες, φησιν, τὴν ἐν λόγῳ ἁγνὴν ἀναστροφὴν ὑμῶν. ὧν ἔστω, οὐχ ὁ ἔξωθεν ἐμπλοκῆς, καὶ περιθέσεως χρυσίων, ἢ ἐνδύσεως ἱματίων κόσμος· ἀλλ' ὁ κρυπτὸς τῆς καρδίας ἄνθρωπος, ἐν τῷ ἀφθάρτῳ τοῦ πραέος καὶ ἡσυχίου πνεύματος, ὅ ἐστιν ἐνώπιον τοῦ θεοῦ πολυτελές. Τί γὰρ ἀνδρυσία; τὸ γυναικὶ μάλιστα ἁγνὸν ἐπιφέρῃ κάλλος, γυμνάζουσα τὰ σώματα αὐτῶν, καὶ σφᾶς αὐτὰς δι' αὐτῶν κοσμοῦσα· ἃ τὸν ἐκ θεῶν ἀνθρώπων πεπονημένον περισφέρουσα κόσμον ἄκοσμον, καὶ ἀνελεύθερον, καὶ ἑταιρικόν·

B ἀλλὰ τὸν ἐκ χειρὸς σώφρονος γυναικὸς, ἀφ' ἧς τῶν χειρῶν αὐτῆς; ὁπότε χρήζοι μάλιστα, ἀκούσιον καὶ ἄξυφαντόμενον. ἃ γάρ ποτε καθήκει ἐξ ἀγορᾶς ὠνητὰ, ἀλλὰ τοῖς οἰκουρικοῖς, τοῖς ἰδίοις ἔργοις κοσμουμένας φαίνεσθαι, ταῖς καὶ θεὸν πολιτευομένας. κάλλιστον γὰρ ἔργον γυνὴ οἰκουρός. αὐτίκα τε τὸν ἄνδρα τοῖς ἰδίοις περιβάλλουσα κοσμήμασι· δι' ὧν ἀγάλλονται πρῶτοι· οἱ μὲν παῖδες, ὅτι τῇ μητρί. ὁ δὲ ἀνὴρ, ὅτι τῇ γυναικί. αὕτη δὲ, ὅτι τούτοις πρώτοις ὅτι τῷ θεῷ. συλλήβδην γοῦν τὰ μέγιστον ἀρετῆς ἐστιν, ἀνδρεία γυνή. ἣ τὰς σῖτα ὀκνηρὰ οὐκ ἔφαγεν. θεσμοὶ δὲ ἐλεημοσύνης ὅτι τῇ γλώσσῃ αὐτῆς ἦλις τὸ στόμα αὐτῆς διῳκοίξεν σοφῶς καὶ εὐνόμως. ἧς τὰ τέκνα ἐμακάρισαν αἰσθόμενα, ὡς δηλοῖ Σολομῶντος λέγει

C ὁ ἅγιος λόγος· ὁ δὲ ἀνὴρ αὐτῆς ἐπεκωμίασεν. γυνὴ γὰρ εὐσεβὴς εὐλογεῖται· φόβον δὲ κυρίου αὐτὴ αἰνείτω· καὶ πάλιν, Γυνὴ ἀνδρεία, στέφανος τῷ ἀνδρὶ αὐτῆς. ἐπανορθωτέον δὲ ὅτι μάλιστα, καὶ τὰ ἤθη, καὶ τὰ βλέμματα, καὶ τὰ βαδίσματα, καὶ τὰς φωνάς. δεῖ γὰρ, ὡς ἔνιοι τὴν ὑποκρισιν ζηλοῦσαι τῆς κωμῳδίας, καὶ τὰς κατεαγίας τῶν ὀρχηστῶν κινήσεις περιφυλάττουσαι, οὕτω καὶ τὰς ὁμιλίας σκιρτοῦσιν, αὐτοῖς τοῖς κινήμασι τοῖς

D ἀβρεῖς καὶ τοῖς ὑγροῖς βαδίσμασιν, καὶ φωναῖς ταῖς πεπλασμέναις κλαδαρὸν περιβλέπουσαι, δέλεαρ ἡδονῆς ἐξησκημέναι. Μέλι γὰρ ἀποστάζει ἀπὸ χειλέων γυναικὸς πόρνης· ἐπὶ τοσὸν χαρὲν λαλοῦσα, λιπαίνει τὸν φάρυγα· ὕστερον μέν τοι πικρότερον χολῆς δριμύτερον, καὶ ἠκονημένον μᾶλλον ἢ μαχαίρας δίστομον· τῆς γὰρ ἀφροσύνης οἱ πόδες καταγουσι τοὺς χωμένους αὐτῇ μέχρι θανάτου εἰς ᾅδου. Σαμψὼν γοῦν ὁ γυναῖκλημ ἡ πόρνη νενίκηκεν· καὶ τὸν ἄνδρα ἔκειρεν αὐτῆς * ἑτέρα γυνή. ἀλλ' οὐχ ὅτως ἠπάτησεν τὸν Ιωσὴφ ἄλλη γυνὴ· νενίκηται γὰρ ἡ πόρνη ἡ Αἰγυπτία·

* ἑτέρα.

καὶ δεσμὰ σωφροσύνης λαμβάνουσα, κρείττων αἰσθήσεται λελυμένης ἐξουσίας· ἔχει δ' οὖν καλῶς εἰρημένον. Τὸ δ' ὅλον, οὐκ ὀκνήσαιμι ἐγὼ ψιθυρίζειν οὐδὲ κατακεκλασμένος, πλάγιον ποιήσας τὸν τράχηλον, διαπατεῖν. ὡς καὶ ἑτέρους ὁρᾷ κιναίδους σὺν θαλίᾳ πολλοὺς ἐν ἀγορᾷ, καὶ πεπιτοκοπημένους· αἱ δὲ γυναικεῖοι κινήσεις, καὶ θρύψις, καὶ χλιδαί, κολυγρίαι πάντελῶς· ὃ γὰρ ἀβρεδίαστον τὸ σὺν τῷ σεσείστου κινήσεως, καὶ ὃ σαυλὰ βαίνειν, ὡς φησιν Ἀνακρέων, κωμῳδῆ ἑταιρικά· ὡς γέ μοι φαίνεται, ἡ κωμῳδία φησίν, τὰ ἴχνη τὰ ἑταιρικὰ ὥφελον ἀπολείπειν, καὶ τρυφώ· ἴχνη δὲ πορνικά, οὐκ ἐρείδεται εἰς δήθεν· ὁδοὺς γὰρ ζωῆς οὐκ ἐπέρχεται· σφαλερὰ δὲ αἱ ἕδραι αὐτῆς, καὶ οὐκ εὔγνωστοι. μάλιστα δὲ ὀφθαλμῶν φειστέον· ἐπεὶ τοῖς ποσὶν ἢ τοῖς ὀφθαλμοῖς ἄμεινον ὀλισθεῖν. Ὁ γοῦν κύριος σωτηρίως ἰᾶται τὸ πάθος τοῦτο· Εἰ σκανδαλίζει σε ὁ ὀφθαλμός σου, ἔκκοψον αὐτὸν, λέγων· οὐκ ἀθέμιτον αἰσθητῶν τὴν ἐπιθυμίαν. κλασθεῖσαι δὲ ὄψις, καὶ ὃ συλλώπημεν, ὁ ἀπὸ τοῦ ὀφθαλμῶν βλεφαρίζειν ἐστίν, οὐδὲν ἄλλ' ἢ ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν μοιχεύειν ἐστίν, ἀκροβολιζομένης τῆς ἐπιθυμίας δι' αὐτῶν. ὡσὲ γὰρ τὸ πρώτης σώματος, ἀφανίζεται οἱ ὀφθαλμοί. Θεωρῶν δὲ καλὰ ὀφθαλμὸς, εὐφραίνει καρδίαν· τουτέστι, καλῶς μαθὼν θεωρεῖν, εὐφραίνει· συνιδὼν δὲ ὀφθαλμὸν μετὰ δόλου στυγάζει ἀνδράσι λύπας. Τοιοῦτόν που τινὰ θηλυδρίαν Σαρδανάπαλον, τῶν Ἀσσυρίων τὸν βασιλέα, ὑπὸ κλίνην ἀναβάδην ἐζόμενον ἐσάγουσι, πορφύραν ξαίνοντα, καὶ τὰ λευκὰ τῶν ὀφθαλμῶν ἐπαναβάλλοντα. αἱ ταῦτα ὑπιτηδεύουσαι γυναῖκες, ἰδίαις ὄψεσι προσαγωγεύουσιν αὐταῖς· Λύχνος γὰρ τοῦ σώματός, ἐστιν ὁ ὀφθαλμός, φησὶν ἡ γραφή· δι' οὗ καταφαίνεται τὰ ἔνδον, φωτὶ τῷ φαινομένῳ καταγαζόμενα. Πορνεία δὲ γυναικὸς, ἐν μετεωρισμῷ ὀφθαλμῶν. Νεκρώσατε οὖν τὰ μέλη ὑμῶν τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, πορνείαν, ἀκαθαρσίαν, πάθος, ἐπιθυμίαν κακήν· καὶ τὴν πλεονεξίαν, ἥτις ἐστὶν εἰδωλολατρεία· δι' ἃ ἔρχεται ἡ ὀργὴ τοῦ θεοῦ ἐπὶ τοὺς υἱοὺς τῆς ἀπειθείας, ὁ μὲν Ἀπόστολος βοᾷ· ἡμεῖς δὲ, διαζωπυροῦμεν τὰ πάθη, καὶ οὐκ αἰσχυνόμεθα. αἱ μὲν αὐτῶν, μαστίχην ἐσπαργοῦσαι, θείουσαι, στεμφυσι τοῖς παιουσιν· αἱ δὲ τὰς κεφαλὰς, ὡς μὴ δακτύλοις ἔχουσαι, τοῖς ἐπ' αὐτῶν φερομέναις πτερύγαις σκαλεύουσαι,

& sumens vincula temperantiæ, potentior apparet soluta potestate. Optime autem se habere videtur, id quod dictum est. In summa, nescio ego susurrare, neque fractus in obliquum reflexo collo ingredi, quemadmodum alios hic cinædos multos video in ciuitate, vulsosque ac picatos. Muliebres autem motus, luxus, & delitiæ sunt omnino arcendæ. Mollis enim in incedendo motus, effœminatique ac eneruati incessus, vt ait Anacreon, sunt valde meretricia. Dicit quidem, vt mihi videtur, Comœdia, meretricia vestigia relinquere formam & delitias. Fornicatoria autem vestigia minimè figuntur in veritate: vias enim vitæ non ingrediuntur: sunt autem lubricæ ac periculosæ eius orbitæ, & quæ non sunt cognitu faciles. Porrò autem oculis maxime parcendum est, quoniam melius est labi pedibus quàm oculis. Dominus itaque quam fieri potest compendiosissimè medetur huic vitio: *Si te tuus*, inquiens, *scandalizat oculus, exscinde eum, ex imo euellens cupiditatem*: lasciui autem aspectus, & versatilibus ac tanquam conniuentibus oculis intueri, nihil est aliud, quam oculis mœchari, cùm per eos cupiditas ineat primæ pugnæ præludia. Ante totum enim corpus corrumpuntur oculi. Pulchra autem ac bona contemplans oculus, cor lætitia afficit: hoc est, qui rectè contemplari didicit, lætitia afficit. Annuens autem oculo cum dolo, viris dolores congregat. Talem vtique effœminatum Sardanapalum, regem Assyriorum, in lecto pedibus sursum sublatis sedentem, purpuram carpentem, & albuginem oculorum versantem, introducunt. Quæ hæc exercent mulieres suo intuitu suiipsarum lenæ sunt: *Lucerna enim corporis est oculus*, inquit Scriptura, *per quem apparent interna, luce quæ cernitur illustrata. Fornicatio autem mulieris in eleuatione oculorum. Mortificate ergo membra vestra quæ sunt super terram, fornicationem, immunditiam, perturbationem, cupiditatem malam, & auaritiã, quæ est idolorum cultus, propter quæ venit ira Dei super filios inobedientiæ, clamat Apostolus*. Nos autem perturbationes animi excitamus, & non erubescimus? aliæ quidem ex iis mastichen deuorantes, circumeuntes, diductis labris arridentiis qui ad eas accedunt: aliæ verò, perinde ac si digitos non haberent, fibulis quas ferunt, capita scalpentes,

Matt. 5.

Ibid. 6.

Coloss. 3.

deliciantur, & vt eas vel ex teſtudine, vel elephante, vel aliquo alio animali mortuo factas habeant, magno ſtudio procurant: aliæ autem, tanquam quæ habeant pullulantes quoſdam flores, vt decoræ videantur aſpectantibus, floridis coloribus ornatæ vultus ſuos commaculant. Stultam & audacem vocat huiuſmodi mulierem per Solomonem, quæ neſcit verecundiam: *Sedit in foribus domus ſuæ apertè ſuper ſellam, vocans eos qui in via prætereunt*, eos ſcilicet qui vias ſuas recte dirigunt. Vocat autem per ſuam ſpeciem & vniuerſam vitam, dicens ſcilicet: Quis eſt veſtrum ſtultiſſimus? ad me declinet. Iis autem qui egent prudentia, præcipit dicens: Abſconſos panes iucundè tangite, & dulcem furti aquam: furtiuam hanc intelligens venerem. Hinc adiutus Bœotius Pindarus, Dulcis eſt, inquit, furtiua cura Veneris. Miſer autem neſcit eam mortem afferre terrigenis, & quod ad tignum inferorum tendit. Sed reſilias inquit Pædagogus, neque in loco diutius habites, neque in eam tuos defigas oculos: ita enim aquam alienam traijcies, & tranſibis Acherontem. Quocirca hæc dicit Dominus per Eſaiam: *Propterea quod ambulauerunt filiæ Sion erecto collo, & in nutibus oculorum, & ſimul cum inceſſu trahentes tunicas, & pedibus ludentes, & humiliabit Deus filias Sion, & reuelabit figuram earum, figuram indecoram.* Ego quidem cenſeo ne ancillas quidem quæ probas ſequuntur fœminas, oportere turpia dicere aut facere: ſed ipſas debere caſtigari à dominis. Valde itaque acriter dicit Comicus Philemon: Cùm liceat poſt mulierem liberam quæ aſpicitur, ancillam retro ſequi pulchram, & ex Platæico conſequẽtem quempiam, eam limis intueri. In dominã enim retorquetur ancillæ intemperãtia, quæ concedit vt qui minora aggrediuntur, non vereantur ad maiora conſcẽdere, cùm eo quod ignoſcat turpibus, domina præ ferat ſe eam non damnare. Non ſuccenſere autem iis qui ſe dedunt libidini, eſt indicium animi ad ſimilia propenſi. Qualis enim domina, talis eſt (vt dicitur in prouerbio) catella. A deambulatione autem nobis procul eſt amandandus furioſus inceſſus, ſed honeſtus & lentus nobis eſt eligendus, non autem nimis tardus. Sed neque in via fluctuare, nec ſupina ceruice obuios reſpicere, an ipſum aſpiciant, tanquam

9.

Cap. 3.

ἀφρύαίονται· καὶ ταῦτας ἡ χελώνης, ἢ ἐλέφαντος, ἢ ἄλλου τινὸς ἄψυχου νεκροῦ πεποιημένας πολυτελῶς μονῶσιν. ἄλλαι δὲ, καθάπερ ἄνθη τινὰ ἔχουσαι τερπνὰ πρὸς εὐπρέπειαν τῶν ὁρώντων, εὐανθέσι χρώμασι κοσμοῦνται, στιλβουσι τὰ πρόσωπα τὰ αὐτῶν. ἄφρονα τοιαύτην καὶ θρασεῖαν γυναῖκα διὰ Σολομῶντος λέγει· ἡ δὲ ἔκπτωτος ἀγαμώθη· ἐκαθίσεν ἐπὶ θύραις τοῦ ἑαυτῆς οἴκου ἐπὶ διφρου ἐμφανῶς, προσκαλουμένη τοὺς παριόντας, ὁδὸν τοὺς διθύνοντας τὰς ἑαυτῶν τρίβους, διὰ τοῦ κήματος αὐτὴ καὶ τοῦ βίου παντός· δῆλον ὅτι λέγουσα, Τίς ἐστιν ὑμῶν ἀφρονέστατος; ἐκκλινάτω πρός με. τοῖς δὲ φρονήσεως προσκελεύεται λέγουσα· Ἄρτων κρυφίων ἡδέως ἅψασθε, καὶ ὕδατος κλοπῆς γλυκεροῦ. τὴν ἐπίκλοπον ταύτην ἀφροσύνην λέγει· ἐντεῦθεν ὠφελημένος ὁ Βοιώτιος Πίνδαρος, Γλυκύ τι, φησὶν, κλεπτόμενον μέλημα Κύπριδος. οὐκ οἶδεν ἄθλιος, ὅτι γηγενέσι πρὸς αὐτῇ ὀλέθρῳ· καὶ ὅτι πέφυκεν ἅδου σκιαντά. Ἀλλὰ ἀποπήδησόν φησιν, μὴ χρονίσῃς ἐν τῷ τόπῳ, ὁ παιδαγωγός· μηδὲ ἐπιστήσῃς σὸν ὄμμα πρὸς αὐτήν. ὕδατος γὰρ ἀλλοτρίου, καὶ ἐπιβήσῃ τὴν Ἀχέροντα. διὰ τοῦτο τάδε λέγει Κύριος διὰ Ἡσαΐου· Ἀνθ' ὧν ἐπορεύθησαν αἱ θυγατέρες Σιὼν ὑψηλῷ τραχήλῳ, καὶ ἐν νεύμασιν ὀφθαλμῶν, καὶ τῇ πορείᾳ ἅμα σύρουσαι τοὺς χιτῶνας, καὶ τοῖς ποσὶ παίζουσαι· καὶ ταπεινώσει ὁ θεὸς τὰς θυγατέρας Σιὼν, καὶ ἀποκαλύψει τὸ κῆμα αὐτῶν, τὸ ἄκημον κῆμα. ἐγὼ μὲν, οὐδὲ ταῖς θεραπαίναις ἀξιῶ τὰ ἀρίστας γυναιξὶ ταῖς ἐπιμελῶς αὐτῆς, αἰσχρολογεῖν, ἢ αἰσχροεργεῖν· σωφρονίζεσθαι δὲ αὐτὰς πρὸς τῶν δεσποινῶν· σφόδρα γοῦν ὑπομιμητικώτατα ὁ κωμικὸς Φιλήμων φησίν. Ἐξὸν γυναικὸς ἐξόπισθ' ἐλευθέρας, βλέπομένην θεραπαίναν κατόπιν ἀκολουθεῖν, καλόν· ἐκ τῆς Πλαταιϊκῆς τε παρακολουθοῦντά τινα, ταύτην κατιλλώπτειν. αἰσχρὸν γὰρ ὑπὸ τῆς δεσποίνης ἡ θεραπαίνης ἀκολασία. ὅτι δὲ θρασύνειν ἐνδίδοσι τοῖς πειρῶσι τὰ ἥττονα, τὸ μὴ δύνασθαι τὰ μείζονα, διὰ τοῦ συγχινώσκειν τοῖς ἁμαρτοῦσι, τὸ μὴ καταγινώσκειν ἐμφαίνουσης τῆς δεσποίνης· τὸ δὲ μὴ ἐπαγανακτεῖν τοῖς ἀκολασταίνουσι, σαφὲς γίνεται τεκμήριον γνώμης εἰς τὸ ὅμοιον ἐκτρεπομένης. Οἷα γὰρ δέσποιναι, φασὶν οἱ παροιμιάζόμενοι, τοιάδε καὶ ἀκόλουθα. Ἀποσκευαστέον οὖν ἡμῖν καὶ τὸ τοιοῦτον τῆς μανιώδες· τὸ δὲ σεμνὸν καὶ τὸ σχολαῖον, ἐκλεκτέον. καὶ τὸ βάδισμα τὸ μελλητικόν. οὐδὲ τὸ ἐν τῇ ὁδῷ σκαλεύειν, καὶ ἐξυπτιάζοντα πρὸς βλέπειν εἰς τοὺς ἀπαντῶντας ἢ ἀποβλέπουσιν εἰς αὐτὸν, καθάπερ

ὅτι

ὅπῃ σκηνὴν ἐμπομπεύοντα καὶ δακτυλοδεικτούμενον. οὐδὲ ὑπὸ οἰκετῶν αἰσχρέφειας χρή, ὡσὲς ὃ σιμὸν ὠθουμένους· ὥσπερ τοὺς τυφπτικωτέρους ὁρῶμεν ἐῤῥωμένους εἰ δοκοῦσας, ὑπὸ μαλακίας ὑ ψυχικῆς διατεθρυμμένους. ἀνδρὸς ὑ γυναικὸς σημεῖον οὐδὲν εἰ δεῖ φαίνεσθαι ἐν ᾧ ὡσαύτως μαλακίας, ἀλλ' οὐδὲ ἐν ἑτέρῳ μέρει τοῦ σώματος. μὴ τοίνυν μηδὲ ἐν κινήσεσιν, μηδὲ ἐν ἕξεσιν ὑρεθείη ποτ' ἂν ἡ ἀχημοσύνη τ ἀνδρίας. οὐδὲ μὴν, καθάπερ ὑποζυγίοις, τοῖς οἰκέταις χρηστέον ὡ ὑλαίνοντι. ὡς γὰρ τοι ἐκείνοις ὠδαλγελεῖ, πρὸς φόβῳ τοῖς δεσπόταις, ὃ μόνον τοῖς ἀγαθοῖς καὶ ὑπηκόοις, ἀλλὰ καὶ τοῖς σκληροῖς ὑποπάσεσθαι, φησὶν ὁ Πέτρος· ὅτως ἡ ἰσότης, καὶ ἡ μακροθυμία, καὶ ἡ φιλανθρωπία τοῖς δεσπόταις, ἁρμόττος. ὃ γὰρ τέλος, φησί, πάντες ὁμόφρονες συμπαθεῖς, φιλάδελφοι, εὔσπλαγχνοι, ταπεινόφρονες, καὶ τὰ ὅτι τούτοις· ἵνα εὐλογίαν κληρονομήσητε καλλιώνα τινα καὶ ἀξιέραστον. ὑποζεάφην ὁ Κιτιεὺς ἔοικε Ζήνων εἰκόνα νεανίδα· καὶ ὅτως αὐτὸν ἀνδριαντουργεῖ. Ἔστω, φησί, καθαρὸν τὸ πρόσωπον. ὀφρῦς μὴ καθειμένη, μηδὲ ὄμμα ἀνατεταμένον, μηδὲ ἀνακεκλασμένον· μὴ ὕπτιος ὁ τράχηλος, μηδὲ ἀνειμένα τὰ τοῦ σώματος μέλη· ἀλλὰ τὰ μετέωρα εὐτόνοις ὅμοια, ὀρθόνου· πρὸς τὸν λόγον ὀξύτης, καὶ καθεκτὴ τῶν ὀρθῶς εἰρημένων, καὶ σχηματισμοὶ, καὶ κινήσεις μηδὲν ἐνδιδοῦσαι τοῖς ἀκολάστοις ἐλπίδος· αἰδὼς μὲν ἐπανθείτω καὶ ἀῤῥενωπία· ἀπέστω δὲ καὶ ὁ ἀπὸ τῶν μυροπωλίων, καὶ χρυσοχοΐων καὶ ἐριοπωλίων ἅλις, καὶ ὁ ἀπὸ τῶν ἀνθινῶν ἐργαστηρίων· ἔνθα καὶ ἑταιρικῶς κεκοσμημέναι, ὥσπερ ὅπῃ τέχνης καθεζόμεναι διημερεύουσι. μὴ τοίνυν μηδὲ οἱ ἄνδρες ὅπῃ τ κουρείων, καὶ καπηλείων ἀμφιεζόντες, ἀδολεσχούντων τωμυλεύόμενοι· καὶ τὰς παιζούσας θηρώμενοι γυναῖκας, παυσάσθων ποτέ· πολλοὺς ὃ καὶ βλασφημοῦντες εἰς γέλωτα οὐ παύονται. κωλυτέα γε μὴν ἔτι καὶ ἡ ἀπὸ τῶν κύβων παιδιά. πρὸς ὃ καὶ ἡ ἀπὸ τῶν ἀστραγάλων μελέτη πλεονεξίας, ὧν μεταχειρίζεται φίλους. τοιαῦτά τινα, τ τυφῆς ὃ ἀπαμίθυτον, ἀνθρώποις κακοήθους ἐνδυσείσης· αἰτία γὰρ ἡ ἀργία· μανθάνων δὲ ὡς ἐρᾷ, τ ἐκτὸς τῆς ἀληθείας ὄντων· ὃ γάρ ἐστι καὶ ἄλλως ψυχῆς αἰδὼ βλάβης κτήσασθαι· τῆς ὃ ἑκάστου τ ἀνθρώπων διανοίας μίμησίς ἐστιν, ἡ τ βίου προαίρεσις· ἀλλ', ὡς ἔοικεν, μόναι αἱ μετὰ τῶν ἀγαθῶν ἀνδρῶν συναναστροφαὶ ὠφελοῦσιν.

pompam in scena traducẽtem, & digitis monstratũ: nec si in locum decliuiorem detrudatur, eos oportet à famulis in pristinum locum reduci, vt nonnullos videmus delicatiores qui videntur esse robusti, sed sunt ab animi mollitie effœminati. In fortis autem viri vultu nullum esse oportet signum mollitiei, sed neque in vlla parte corporis. Neque ergo in motu, neque in habitu inueniatur vnquam magni animi & excelsi dedecus. Neque verò tanquam iumentis famulis vtendum est, ei qui fuerit sanæ mentis. Quemadmodum enim illis præcipitur, vt cum omni metu dominis, non solùm bonis & clementibus, sed morosis etiam & prauis, ait Petrus, subijciantur: ita æquitas, & patientia, & benignitas dominis pulchrè conuenit. In summa, este, inquit, omnes vnanimes, misericordes, fratrum amantes, bonis visceribus præditi, humiles, & quæ sequuntur, vt bonæ cuiusdam & amabilis benedictionis hæredes sitis. Adolescentulæ imaginem volens describere Zeno Citticus, eam ita effingit: Sit, inquit, pura facies, supercilium non demissum, nec oculus sublimis, neque fractus, ceruix minimè supina, nec remissa membra corporis, sed erecta, & intensa, & ercte extensa: ad sermonem promptitudo, & bona eorum quæ dicta fuerint memoria, habitúsque & motus qui nullam spem præbeat impudicis. Resideat quidem in vultu pudor, & virum aspectu præ se ferat. Procul autem absit myropolarum, aurificum, lanificum, cæterúmque officinarum caligo, in quibus ornatu meretricio ornatæ, tanquam sedentes in prostibulo, totum diem tranfigunt. Neque ergo viri in tonstrinis & cauponis versantes, suauibus blandisque verbis nugentur, & assidentes mulieres cessent quandoque venari, qui etiam vt risum moueant non cessant maledicere. Iam verò prohibendus quoque est tesserarum ludus: & præterea ex talorum ludo lucri studium, quod nonnulli acriter sequuntur. Talia enim inconsideratus luxuriæ amor ociosis oblectamina suppeditat. In causa enim est desidies. Amat autem quis inania quæ sunt à veritate seiuncta: neq; enim aliter possunt recreare animũ absque damno. Vniuscuiusque autem hominum mentis imitatio, est vitæ electio. Cæterum, vt est consentaneum, ea demum vitæ prodest consuetudo, quæ intercedit cum viris bonis.

1. Pet. 2.

Rurſus autem vitæ vſum cum improbis hominibus planè ſuillum, agnoſcens ſapientiſſimus per Moſen Pædagogus, ſeniori populo porcis veſci prohibuit: ſignificans non oportere eos qui Deum inuocant, cum impuris verſari hominibus, qui peccatorum inſtar corporalibus voluptatibus, obſcœniſque cibis, & impudicis titillationibus prurientes, damnoſa veneris voluptate perfunduntur. Sed neque miluium, raptoque veſcentẽ auem, & aquilam dicit eſſe comedendã: Non appropinquabis iis, inquiens, qui rapina victum ſibi comparant. Porrò autem alia quoque ſimiliter eandẽ habent allegoriam. Cum quibúſnam autem, nempe iuſtis, vitæ habenda ſit coniunctio, rurſus dicit per allegoriam: Quicquid enim bifidam habet vngulam, & ruminat, eſt mundum. Quod bifidam enim habet vngulam, iuſtitiæ oſtendit æquilibrium. Quod ruminat autẽ, proprium iuſtitiæ nutrimentũ, nempe Verbum, quod extrinſecus quidem ingreditur per catecheſin: quemadmodum nutrimentum: ex cogitatione autem tãquam à ventre ad rationalem reminiſcẽtiam intrinſecus reuocatur. Ruminat autem iuſtus ſpiritale nutrimentũ, cùm Verbum habet in ore. Bifida autem iurè eſt iuſtitia, vt quæ & hic ſanctificet, in ſæculúmque futurum tranſmittat. Ne ad ſpectacula quidem ergo nos Pædagogus deducet. Nec inconcinne ſtadia & theatra peſtilentiæ cathedrã quis vocauerit. Nam hic quoque ſceleſtum eſt conſilium, quemadmodum aduerſus iuſtum, & ideo maledictis deuouetur quæ ibi fit congregatio. Magna itaque confuſione & iniquitate hi cœtus pleni ſunt, & occaſio conuentus cauſa eſt turpitudinis, cùm viri & fœminæ mixtim conueniant, alter ad alterius ſpectaculũ. Hic perperam iam agitur concilium, Dum enim laſciuiunt oculi, caleſcunt appetitiones, & oculi proximos impudentius reſpicere aſſuefacti, quod conceſſum ſibi videt ociũ, incendũt cupiditates. Prohibeantur ergo ſpectacula & acroamata, quę nequitia, verbíſq; obſcœnis & vanis temerè profuſis plena ſunt. Quod enim turpe factũ nõ oſtẽditur in theatris? quod autem verbũ impudẽs nõ proferũt qui riſum mouẽt ſcurræ & hiſtriones? qui autẽ ex vitio quod in ſe eſt delectationẽ aliquã perceperũt euidẽtes domi imagines imprimũt. Cõtra autem qui his demulceri & his affici nequeũt, in ignauas, voluptates non prolabentur.

Leuit. 11. Deut. 14

Ibidem.

A ἔμπαλιν γοῦν τὸ μὴ πρὸς φαύλους σὺν ἀμαθίᾳ τισὶν ἀνθρώποις, ὑὸν δηλονότι γνωρίζων ὁ πανσοφος Παιδαγωγὸς Μωσέως παιδαγωγὸς, χοιρείων ἀπηγόρευσεν μεταλαμβάνειν, τῷ λαῷ τῷ πρεσβυτέρῳ· ἐμφαίνων μὴ δεῖν τοὺς θεὸν ἐπικαλουμένους, ἀκαθάρτοις ἀναμίγνυσθαι ἀνθρώποις· οἱ, δίκην ὑῶν, ἡδυπαθείαις σωματικαῖς, καὶ δεισιδαίμοσι θυσίαις, καὶ γλαφυρισμοῖς ἀσελγέσι κνησιῶντες, πρὸς ἀφροδίτης κακόχαρτον ἡδονὴν χαίρουσιν. Ἀλλ' ἀφ' ἑλκύνα, ἢ ὠκύπτερον μασοφαγῆ, ἢ ἀετὸν φαγεῖν φησιν. Οὐκ ἐγγίσεις, λέγων, τοῖς δι' ἁρπαγῆς τὸν βίον πορίζομένοις. καὶ τἄλλα δὲ ὁμοίως ἀλληγορεῖται. τίσιν οὖν οἰκειωτέον; τοῖς δικαίοις, πάλιν ἀλληγορῶν φησιν· πᾶν γὰρ διχηλοῦν, καὶ μηρυκώμενον, καθαρόν ἐστιν· ὅτι δὲ διχηλοῦν δικαιοσύνῃ ἐμφαίνει τὸ ἰσοστάσιον, μηρυκάζουσαν τὸ οἰκείαν δικαιοσύνης τροφὴν, τὸν λόγον· ἔκλαθεν μὲν εἰσιοῦσα, καὶ ταύτὰ τῇ τροφῇ, διὰ κατηχήσεως· ἔνδοθεν δὲ ἀναπεμπόμενον, ὥσπερ ἐκ κοιλίας, τὴν διανοίας, εἰς ἀνάμνησιν λογικήν. μηρυκάζει δὲ ὁ δίκαιος τὴν πνευματικὴν τροφὴν, διὰ στόματος ἔχων τὸν λόγον· καὶ διχηλεῖ ἡ δικαιοσύνη ἑκάτερα, καὶ ταῦτα ἀναζουσα, καὶ εἰς τὸν μέλλοντα αἰῶνα διαπέμπουσα αἰῶνα. Οὐκ οὖν οὐδὲ ὅπου ταῖς θέαις ὁ παιδαγωγὸς ἄξει ἡμᾶς. Οὐδὲ ἀσυνκύτως τὰ στάδια, καὶ τὰ θέατρα καθέδραν λοιμῶν τοιούτοις τισὶν δῶ· βουλὴ γὰρ κἀνταῦθα πονηρὰ, καθάπερ καὶ ὅπου τῶν δικαίων· δῆλα καθαρᾶται ὁ ἐπ' αὐτῷ σύλλογος. πεπλήθασι γοῦν πολλῆς ἀμιξίας, καὶ ἀθεμιτομίας αἱ συναγωγαὶ αὗται· καὶ αἱ τροφάσεις τῆς σεμνολύσεως, ἀκοσμίας ἐστὶν αἰτία, ἀναμὶξ ἀνδράσι καὶ γυναιξὶν σεμνύνοντα ὅπου τῶν ἀγελῶν θέαν. ἐνταῦθα ἤδη καταβύεται ὁ σεμνέδριον. λιχνεύουσης γὰρ τῆς ὄψεως, χλιαίνονται αἱ ὀρέξεις· καὶ ἰταμώτερον βλέπειν οἱ ὀφθαλμοὶ τοὺς πλησίον ἐθιζόμενοι, τῷ ἔχειν χολὴν ἐφυμνοῦν, ἐκφλέγουσι τὰς ἐρωτικὰς ἐπιθυμίας. ἀπειρήσθων οὖν καὶ αἱ θέαι καὶ τὰ ἀκροάματα, βωμολοχίας καὶ ἀσελγολογίας πολλῆς γέμοντα. τί μὴν γὰρ ὄνησιν ἐπιδείκνυται αἰσχρὸν ἔργον ὁ θεατής; τί δ' οὐ τροφέουσι ῥῆμα αἰσχρὸν οἱ γελωτοποιοί; οἱ δὲ, ἀπολακτίσαντες τῆς ἐν ἑαυτοῖς κακίας, ἐναργεῖς οἴκοι κατασκευάζουσι τὰς εἰκόνας· ἔμπαλιν δὲ, οἱ μὴ τοῖς τοιούτοις ἀκόλουθοι, καὶ ἀπαθεῖς ὄντες τῶν ἡδονῶν τῶν ῥαθύμων ἡδονὰς σφαλεῖν ποτε

B

C

D

Εἰ γὰρ ἢ ὡς παιδιᾶς μέρει προσλαμβάνειαν φήσουσι τὰς θέας εἰς ψυχηδίαν, ἵνα σοφεύειν φήσωμεν αὐτοὺς πόλεις, αἷς καὶ τὸ παίζειν σπουδάζεται. Οὐκ ἔστι γὰρ παιδιαὶ αἱ φιλοδοξίαι ἀνηλεεῖς, εἰς τοσοῦτον θανατῶσαι· ἀλλ' οὐδὲ αἱ κενοσπουδίαι, καὶ αἱ φιλονικίαι· πρὸς ὃ ἢ αἱ μάταιοι κατανάλωσις τῆς οὐσίας· ὅτε μᾶλλον αἱ ὅτι τούτοις χάσις, ἐπὶ παιδιαί. Τὸ γὰρ ῥᾳθυμεῖν οὐδέ ποτε ὠνητέον κενοσπουδίᾳ. οὐ γὰρ πρὸς τὸ βελτίονος ἕλοιτο αἰ ποτε ὁ νοῦν ἔχων τὸ ἥδιον. Ἀλλ' οὐ πάντες, φησί, φιλοσοφοῦμεν. μὴ τί οὖν οὐδὲ πάντες τὸν ζωὸν μετερχόμεθα; Τί σὺ λέγεις; πῶς οὖν πεπίστευκας; πῶς δὲ ἐπὶ ἀγαπᾷς τὸν θεόν, καὶ τὸν πλησίον σου, μὴ φιλοσοφῶν; πῶς γὰρ σεαυτὸν ἀγαπᾷς, εἰ μὴ φιλοζωεῖς; Γέγραφα, φησιν, οὐκ ἔμαθον. Ἀλλ' εἰ μὴ τὸ ἀναγινώσκειν ἔμαθες, τὸ ἀκούειν ἀναπολόγητον, ὅτι μὴ διδακτόν· πίστις γάρ, οὐ σοφία τῶν κατὰ κόσμον, ἀλλὰ τῶν κατὰ θεὸν ἕξις τὸ κτῆμα· ἡ δὲ, καὶ ἀνευ γραμμάτων ἐκπαιδεύεται· καὶ τὸ σύλλεγμα αὐτῆς, τὸ ἰδιωτικὸν ἅμα καὶ θεῖον, ἀγάπη κέκληται· σεμνὸν μυστήριον· ἔξεστιν ἀκροᾶσθαι καὶ σοφίας θείας, ἀλλὰ καὶ πολιτεύσασθαι ἔξεστιν· μᾶλλον καὶ τὰ ἐν κόσμῳ, κοσμίως κατὰ θεὸν ἀπάγειν οὐ κεκώλυται· καὶ ὁ πωλῶν τὴν ὠνούμενος, μή ποτε εἴπῃ δύο ὑμᾶς ὧν ἀνὴ ὠνῆται ἢ πιστεύσῃ· ἁπλοῦν δὲ εἰπεῖν, καὶ ἀληθεύειν μελετῶν, αἰ μὴ τυγχάνει ταύτης, τυγχάνων τῆς ἀληθείας, πλουτεῖ, τῇ ἀληθείᾳ ὀρθῇ. ἐπαίτιος δὲ ὅρκος πρὸς πάντων τὸ πωλουμένου ἀπέχω· ἀπέχω δὲ καὶ ὅτι κατὰ μέρος ὁ ὅρκος. καὶ ταύτῃ φιλοσοφοῦντων οἱ ἀγοραῖοι καὶ οἱ κάπηλοι· Οὐ γὰρ λήψῃ τὸ ὄνομα Κυρίου ὅτι ματαίῳ· οὐ γὰρ μὴ καθαρίσῃ Κύριος τὸν λαμβάνοντα τὸ ὄνομα αὐτοῦ ὅτι ματαίῳ. Τοὺς δὲ κατὰ ταῦτα πράττοντας, τοὺς φιλαργύρους, τοὺς ψύχας, τοὺς ὑποκριτὰς, τοὺς καπηλεύοντας τῇ διδαχῇ, τῆς πατρῴας ἐξέβαλεν αὐλῆς ὁ Κύριος· μὴ βουλόμενος ἀδίκου ἐμπορείας ἢ λόγων ἢ τῶν ἐξ ὕλης κτημάτων, οἶκον εἶναι τὸν οἶκον τοῦ θεοῦ τὸν ἅγιον. ὅτι δὲ τῇ ἐκκλησίαν ἀκτέον τῇ γυναῖκα, καὶ τὸν ἄνδρα· ἐσκολισμένους κοσμίως· ἁπλάστῳ βαδίσματι· ἐχεμυθίαν ἀσπαζομένους· ἀγάπῃ ἀνυπόκριτον κεκτημένους· ἁγνοὺς τὰ σώματα· ἁγνοὺς τὰς καρδίας ὀπτηδείους προσεύξασθαι τῷ Θεῷ. πλεῖον τοῦτο ἐχέτω ἡ γυνὴ·

A Si dixerint enim, pro ludo assumi spectacula ad recreandos animos: dicemus non sapere ciuitates, quibus ludus pro re seria habetur. Neque enim ludi sunt inanis gloriæ cupiditates, quæ morte aliorum tam vehementer delectantur. Sed neque vana studia & inconsideratæ ambitiones, & præterea suarum facultatum impensæ. Neque vero quæ his de causis excitantur seditiones amplius ludi sunt. Vano enim studio nunquam emendum est ocium; neque enim quisapit, id quod est iucundum, ei quod est melius prætulerit. At non omnes, inquit, philosophamur. Nunquid ergo
B nec omnes vitam persequimur? Quid tu dicis? quomodo ergo credidisti? Quomodo autem Deum amas & proximum, si non philosopharis? quomodo autem teipsum amas, si non sis vitæ cupidus? Literas, inquit, non didici. Sed si non didicisti legere, non est quod de auditu te possis excusare, quoniam is nequit doceri. Fides autem non sapientum secundum mundum, sed eorum qui secundum Deum sunt sapientes, est possessio. Illa autē etiam absque literis discitur. Eius autem scriptum quod & ad rudes ignarosque homines pertinet, est diuinum, & charitas vocatur, quæ est
C decretum spiritale. Licet etiam audire diuinam sapientiam, & licet in administranda republica versari, quinetiā quæ sunt in mundo, honestè ex Dei sententia auferre minimè est prohibitum. Qui aliquid vendit aut emit, eorum quæ à se venduntur aut emuntur, nunquā dicat duo pretia. Vnum autē ac simplex dicēs, & vera dicere studens, si id non consequatur, dū veritatē assequitur, dies est recta animi affectione. Absit autem iusiurandum, author omnium quæ vendūtur. Absit autem etiā in aliis iusiurandū, & ita philosophētur negociatores forēses & caupones: *Nō assumes nomē Domini* Exod. 20
D *in vano: neque enim eum mundauerit Dominus, qui nomē eius in vano assumit.* Eos autē qui præter hæc faciunt, qui sunt auari, mendaces, hypocritæ, qui veritatē cauponantur, ex paterna aula expulit Dominus, nolens iniustæ negociationis, vel verborum, vel materialium possessionum domum esse, sanctam domum Domini. In Ecclesiam autem venire oportet virum & mulierem, honestè, indutos, non simulato incessu, silentium amplectentes, charitatem non fictā possidētes, castos corpore, castos corde, ad Deū rogādū aptos. Hoc amplius habeat mulier; Matt. 21.

ſemper tecta ſit, niſi domi fuerit. Eſt enim honeſtus habitus, & ex quo nihil poſſit offenſionis ſuſcipi. Ipſa enim nunquam labetur, ſi & verecundiam & veſtem ante oculos poſuerit: nec ad peccati lapſum alium prouocabit, dum vultum ſuum aperit. Hoc enim Verbum requirit, quandoquidem conuenit eam tectam orare. Dicunt autem Æneæ vxorem propter inſignem honeſtatem, ne cùm Troia quidem caperetur perterritam ſe detexiſſe: ſed etiam dum ab incendio fugeret, manſiſſe coopertam. Oporteret autem tales in tota vita & videri & effingi eos qui Chriſto initiantur, quales ſe in eccleſiis ad grauitatem & honeſtatem componunt, & eſſe, non autem videri eſſe tales, adeò mites, adeò pios ac religioſos, adeò charitati deditos. Nunc autem, neſcio quomodo, vna cum locis figuram, habitumque & mores mutant, non ſecus ac Polypos dicunt petris quibus adhæreſcunt aſſimilatos, videri quoque colore eſſe tales. Poſtquam itaque exceſſerunt è congregatione, depoſita illa quæ in ea erat diuinitus inſpirata quaſi ſanctitate, multitudini cum qua verſantur, aſſimilantur: vel potius depoſita falſa ac ſimulata grauitatis perſona, deprehenduntur quales eſſe ignorabantur: & cum qui de Deo habitus eſt ſermonem venerati ſunt, eum illic relinquunt vbi audiuerunt: foris autem impiis modis & amatoriis canticis ſe oblectant, tibiarum cantu, plauſu, temulentia, & quouis cœno ac ſorde oppleti. Hoc autem dum cantant & recantant, ij qui immortalitatem antea celebrabant, tandem perniciosiſſimam mali malè canunt palinodiam. Comedamus & bibamus, cras enim morimur. Ij autem non cras verè, ſed iam Deo mortui ſunt, ſepelientes ſuos mortuos, hoc eſt, ſeipſos in mortem infodientes. Eis autem fortiter reſiſtit Apoſtolus: *Ne erretis, neque adulteri, neque molles, neque maſculorum concubitores, neque fures, neque auari, neque ebrioſi, neque maledici*, & quæcumque alia his adiungit, regnum Dei non poſſidebunt. Præterea in regnum Dei vocati ſumus, dignè regno ambulemus Deum diligentes & proximum. Dilectio autem non in oſculo cenſetur, ſed in beneuolentia. Illi autem nihil aliud oſculo quam eccleſias conturbant, cùm ipſam non habeant intus amicitiam.

1. Cor 6.

1. Theſſ. 2

κεκαλύφθω τὰ πάντα πλὴν εἰ μὴ οἴκοι τύχοι· σεμνὸν γὰρ τὸ σχῆμα καὶ ἀκαταίσχυντον· καὶ ἤν ποτε αὐτὴ σφοδρύνοι, ὡς τὰ Τρωϊκὰ τὸν αἰδῶ καὶ τὰ ἀμπεχόνιον θαλπῆ. ὥστε ἄλλον εἰς ὀλισθον ἁμαρτίας οὐκ ἀκαλέσει, τὸ πρόσωπον ἀποκαλύπτουσα. τοῦτο γὰρ ὁ λόγος βούλεται· ἐπεὶ πρέπον αὐτὴν εὐκεκαλυμμένην προσεύχεσθαι, τὴν δὲ Αἰνείου γυναῖκά φασι, δι' ὑπερβολὴν σεμνότητος, μηδὲ τῆς Τροίας ἁλισκομένης φόβῳ δεδιέναι φροντίσαι καλύψασθαι· ἀλλὰ καὶ τοι φεύγουσάν γε τὴν πυρώσεως, μείναι συγκεκαλυμμένην. τοιούτους δὲ ἐχρῆν πρὸ ὅλου τοῦ βίου φαίνεσθαι καὶ διαπλάττεσθαι τοὺς Χριστῷ τελουμένους, οἵους σφᾶς ἐν ἐκκλησίαις ὅτι σεμνότερον σχηματίζουσιν· καὶ εἰ μὴ δοκεῖν εἶεν τοιούτους· ὅτων ὡραίοις, ὅτων ἀλλοίοις, ἀγαπητικοῖς ὅτων· νυνὶ δέ, οὐκ οἶδ' ὅπως, συμμεταβάλλονται τοῖς τόποις καὶ τὰ σχήματα, καὶ τοὺς τρόπους· καθάπερ καὶ τοὺς πολύποδας τὰ πέτρας φασὶν ἐξομοιουμένους, οἷς ἂν προσομιλῶσιν, τοιούτους φαίνεσθαι καὶ τὸ χρῶμα. ὃ γοῦν τῆς συναγωγῆς ἔνδον μὲν τὸ σεμνὸν ἀπαλλαγὲν ἀποθέμενοι, τοῖς πολλοῖς ὁμοιοῦνται, μᾶλλον δ' ὧν καὶ διαιτῶν). μᾶλλον ἐλέγχου), τὸ διπλάσιον ἀποθέμενοι τῆς σεμνότητος ὑπόκρισιν; οἷοι ὄντες ἐλεληθέσαμεν. ὃ δὲ τοῦ θεοῦ λόγον σεβασάμενοι, καταλελοίπασιν ἔνδον, ὃν ἤκουσαν· ἔξωθεν δὲ ἁρμονίαν ἀλύσεσι κρουμάτων, καὶ τερετισμάτων ἐρωτικῶν· αὐλοῦ τε καὶ κρότου, καὶ μέθης, καὶ πότου ἀναπιμπλάμενοι συρφετῶδες τοῦτο δὴ ᾄδοντες καὶ ἀνταᾴδοντες, αὐτοὶ οἱ πρόσθεν ἐξομνυόμενοι ἀθανασίαν, ὅτι τέλει τῷ ἐξωλεστάτῳ κακοὶ κακῶς φάλλοντες παλινῳδίαν· Φάγωμεν καὶ πίωμεν· αὔριον γὰρ ἀποθνήσκομεν. οἱ δὲ, οὐκ αὔριον δηλῶς, ἀλλ' ἤδη τεθνήκασι τῷ Θεῷ· θάπτοντες τοὺς σφετέρους νεκροὺς, τουτέστιν, αὐτοὺς εἰς θάνατον καταρύπτοντες. ἀντιπαίστεον δὲ αὐτοῖς, οὐ μάλα ἐῤῥωμένως, ὁ Ἀπόστολος· Μὴ πλανᾶσθε· ὅτε μοιχοὶ, ὅτε μαλακοὶ, ὅτε ἀρσενοκοῖται, ὅτε κλέπται, ὅτε πλεονέκται, ὅτε μέθυσοι, ὅ λοίδοροι, καὶ ὅσα ἄλλα τούτοις ἐπάδει, βασιλείαν θεοῦ οὐ κληρονομήσουσιν. Εἰ δὲ καὶ εἰς βασιλείαν θεοῦ κεκλήμεθα, ἀξίως τῆς βασιλείας πολιτευώμεθα. Θεὸν ἀγαπῶντες, καὶ τὸν πλησίον. ἀγάπη δὲ οὐκ ἐν φιλήματι, ἀλλ' ἐν εὐνοίᾳ κρίνεται. οἱ δὲ, οὐδὲν, ἀλλ' ἢ φιλήματι καταφθεῖραι τὰς ἐκκλησίας, ὃ φιλοῦσιν ἔνδον οὐκ ἔχοντες αὐτό.

καὶ γὰρ δὴ, καὶ τοῦτο ἐκπέπληκεν ὑποψίας αἰ- A
σχρὰς, καὶ βλασφημίας; ὃ δυσὶ δὴ μάλιστα χρῆναι τὼ
φιλήματι, ὅταν ἔχητον εἰς μυστικὸν. ἅγιον αὐτὸ
κέκληκεν ὁ Ἀπόστολος· ἀπολαυομένους ἀξίως τῆς
βασιλείας, πολιτευώμεθα τῇ ψυχῇ τὴν εὔνοιαν δι'
σώματος σώφρονος καὶ μεμυκότος, δι' ἧς μάλιστα
δηλωθείη τρόπος ἥμερος. ἔστι γὰρ καὶ ἄλλο ἄτοπον
φίλημα, πλῆρες ἰοῦ, ἀληθοπιὸν ὑποκρινόμενον.
ἢ οὐκ ἴστε ὅτι καὶ τὰ φυτάλια, προσαπτόμενα μό-
νον τῷ σώματι, ὀδυνώδεις ἐπιτίθεται ἀνθρώποις;
φιλήματα δὲ πολλάκις ἐπήσιον ἰὸν ἀκολασίας.
Σαφὲς τοίνυν ἡμῖν γεγόνω, ὡς οὐκ ἔστιν ἀγάπη B
τὸ φίλημα· ἡ γὰρ ἀγάπη, τοῦ θεοῦ ἐστιν. Αὕτη δέ
ἐστιν ἡ ἀγάπη τοῦ θεοῦ, φησὶν Ἰωάννης, ἵνα τὰς
ἐντολὰς τηρήσωμεν, οὐχ ἵνα σαίνωμεν ἀλλήλους
ἐν τῷ στόματι· καὶ αἱ ἐντολαὶ αὐτοῦ, βαρεῖαι
οὐκ εἰσίν. ἀλλὰ μὴν ἔν γε ταῖς ὁδοῖς τῶν ἀγα-
πητῶν ἀσπασμοὶ, παῤῥησίας δοκοῦσι γέμον-
τες, καταφανεῖ τοῖς ἐκτὸς εἰς βλασφημίαν,
οὐδὲ ἐλαχίστης μετέχοντα χάριτος. Εἰ γὰρ ἐν
τῷ ταμείῳ μυστικῶς εὐκτέον τῷ θεῷ
δίκαιον, ἐπόμενον ἂν εἴη καὶ τὸν πλησίον, ὃν δευ-
τέραν ἀγαπῶμεν κελευόμεθα, ὁμοίως τῷ θεῷ·
καὶ μυστικῶς φιλοφρονεῖσθαι ἔνδοθεν, ἐξαγ- C
ορεύομένους τὸν καιρόν. Ὃ γὰρ δῆλος τῆς γῆς
ἡμεῖς· Ὃς δ' ἂν εὐλογῇ, φησὶ, φίλον ὃ πρωΐ
μεγάλῃ τῇ φωνῇ, καταρωμένου οὐδὲν διαφέρειν δόξει. δοκεῖ δὲ ἴσως πάντα τῆς περὶ γυ-
ναικὸς ὄψεως ἀπεσκάφθαι. οὐ γὰρ ἁμαρτάνειν
μόνον, ἀλλὰ καὶ θεατὰς εἶναι ἀμύητον. ὧν μάλιστα ἀποφεύγειν χρὴ τὸν γνήσιως παι-
δαγωγούμενον. οἱ ὀφθαλμοί γάρ σου, ὀρθὰ
βλεπέτωσαν· τὰ δὲ βλέφαρα, νευέτω δί-
καια. μὴ γὰρ οὐκ ἔξον καὶ ἰδόντα καρτε-
ρεῖν, ἀλλὰ ὃ ἐμπεσεῖν φυλακτέον. δυνατὸν
γὰρ ἰδόντα ἁλιαθεῖν· ἀμήχανον δὲ, μὴ ἰδόντα D
ἐπιθυμεῖν. οὐ γὰρ ὃ καθαρεύειν μόνον ἀπόχρη
τοῖς σώφροσιν· ἀλλὰ καὶ ὃ ἐκτὸς εἰς τὸ φό-
βου, σπουδαστέον, πᾶσαν ἀποκλείσαντας ὑπο-
νοίας αἰτίαν, πρὸς συγκεφαλαίωσιν ἀγνείας·
ὡς μὴ μόνον εἰς ἡμᾶς πιστοὶ, ἀλλὰ καὶ ἀξιο-
πίστους φανεῖμεν. καὶ γὰρ οὖν καὶ τοῦτο προ-
φυλακτέον, ὡς φησιν ὁ Ἀπόστολος, μή τις
ἡμᾶς μωμήσηται. προνοούμενοι γὰρ καλῶν,
οὐ μόνον ἐνώπιον Κυρίου, ἀλλὰ καὶ ἐνώπιον
ἀνθρώπων. Ἀπόστρεφον γὰρ τὸν ὀφθαλμὸν ἀπὸ
γυναικὸς κεχαριτωμένης· καὶ μὴ καταμάν-
θανε κάλλος ἀλλότριον, φησὶν ἡ γραφή.

A Etenim hoc vtique turpem mouit ſuſpicionem & maledicentiam, quod impudenter oſculo vterentur, quod eſſe oportebat myſticum. Id ſanctum vocauit Apoſtolus. Regno dignè guſtato, ore modeſto & clauſo beneuolentiam animi oſtendamus, per quod maxime ſe exerit manſuetudo morum. Eſt autem aliud quoque oſculum inceſtum, veneno plenum, ſanctitatem ſimulans. An neſcitis quod etiam phalangia, ſi ore tãtùm tangant, graues dolores hominibus afferunt? Oſcula autem impudicitiæ ſæpe virus immittunt. Manifeſtum itaque nobis factum eſt, oſculum non eſſe
B dilectionem: dilectio enim eſt Dei. *Hæc eſt autem dilectio Dei*, inquit Ioannes, *vt mandata ſeruemus*: non vt nos inuicem ore demulceamus: *& mandata eius grauia non ſunt.* Cæterùm dilectorum quoque in via ſalutationes, qui volunt per res externas ſeſe oſtentare, ne minimam quidem habent gratiam. Si enim in adyto myſticè Deum orare cõuenit, conſequens fuerit proximum quoque, quem ſecundo loco iubemur diligere, ſimiliter ac Deum, myſticè intus amanter & benignè alloqui, occaſionem redimentes: nos enim ſumus ſal terræ. Qui
C autem amico mane magna voce benedixit, ab eo qui execratur & maledicit nihil videbitur differre. Videtur autem ſuper omnia eſſe auerſandus mulierum aſpectus: non ſolùm enim ſi tangantur, ſed etiam ſi ſpectentur, peccari poteſt: quæ maximè vitare oportet eos qui rectè & ſyncerè inſtituuntur. Oculi enim tui recta videant, ſupercilia autem recta annuant. Etſi enim fieri poteſt vt quamuis viderit ſe fortiter gerat, verumtamen ne cadat cauendum eſt. Fieri enim poteſt, vt qui viderit, labatur: ſed fieri non poteſt, vt qui non viderit, concupiſcat. ¿Non
D ſolum enim pudicos ac temperantes ſatis eſt eſſe puros, ſed etiam adhibenda eſt opera, vt quod eſt extrinſecus, ſit ab omni reprehenſione & vituperatione alienum, omni excluſa ſuſpicionis cauſa, vt in ſummam quandam contrahatur caſtitas, vt non ſimus ſolum fideles, ſed etiam videamur fide digni. Etenim hoc quoque cauendum eſt, vt ait Apoſtolus, ne quis nos re- Rom. 12
prehendat: Prouidentes enim, inquit, bona non ſolum coram Domino, ſed etiam coram hominibus. *Auerte autem* Eccleſ. 9
oculum à muliere gratioſa, & ne diſcas alienam pulchritudinem, inquit Scriptura.

Et si causam roges, ipse tibi enarrabit: *In pulchritudine enim mulieris multi seducti sunt*, & ex eo, tanquam ignis, accenditur amicitia, quæ ad ignem nunquam cessaturum deducit propter peccatum: amicitia, inquam, quæ ex igne oritur, quam appellarunt Amorem.

Eccles. 9

A κἂν πύθῃ τὴν αἰτίαν, προσεπεξηγήσεταί σοι. Ἐν γὰρ κάλλει γυναικὸς πολλοὶ ἀπεπλανήθησαν· καὶ ἐκ τούτου φιλία ὡς πῦρ ἀνακαίεται· εἰ πῦρ ἄγουσα ἀκατάπαυστον διὰ τὴν ἁμαρτίαν, ἡ ἐκ πυρὸς ὁρμωμένη φιλία· ἣν Ἔρωτα κεκλήκασιν.

BREVIS OPTIMÆ vitæ similiter pertractatio, & quot loca Scripturæ sanctæ vitam Christianorum describant.

ΕΠΙΔΡΟΜΗ ΚΕΦΑΛΑΙΩΔΗΣ

B ὁμοίως τοῦ ἀρίστου βίου· ὅσαι τῶν ἁγίων γραφῶν χαρακτηρίζουσαι τὸν τῶν Χριστιανῶν βίον.

CAP. XII.

ΚΕΦΑΛ. ιβ'.

EGo vero iis quoque qui vxores duxerint consuluerim, ne vnquam vxores suas coram famulis osculentur: nam nec famulis quidem vnquam arridere permisit Aristoteles, tantum abest vt in eorum conspectu videri osculari ac complecti vxorem. Melius est autem vt à domo incipiamus honestatem ostendere matrimonij: temperantiæ enim maximum est vinculum, quę puram spirat ac redolet voluptatem. Admodum enim pulchrè dicit tragœdia.

O fœminæ, quam in rebus humanis nihil,
Non regna & aurum, non opum vis maxima
Tot comitates tot voluptates ferunt,
Quot temperantis fœminæ & viri boni,
Mens iusta, si non illa negligit virum.

Hæc præcepta iustitiæ, quæ ab iis qui mundanam sequuntur sapientiam dicta sunt, sunt minimè recusanda. *Scientes ergo suum cuiusque officium, in timore conuersemini tempore vestri incolatus, scientes quod non corruptilibus, argento & auro redempti sumus ex vana conuersatione à patribus tradita, sed pretioso sanguine, tanquam agni immaculati, & in quem nulla cadit reprehensio, Christi.* Satis ergo fuit præteritum tempus, ait Petrus, ad faciendam Gentium voluntatē, dum ambulauimus in lasciuiis, concupiscentiis, temulentiis, comessationibus, potationibus, & nefariis idolorū cultibus. Limitē habemus crucē Domini, cui crucifigimur, & à priorib. peccatis reprimimur.

1 Pet. 1.

ΕΓΩ δὲ καὶ τοῖς γεγαμηκόσι παραινέσαιμι ἂν, οἴκοι τὰς γυναῖκας τὰς σφῶν, μή ποτε κατὰ πρόσωπον οἰκετῶν φιλεῖν. οὐδὲ γὰρ προσγελᾶν δούλοις Ἀριστοτέλης εἴα ποτέ· πολλοῦ γε καὶ δεῖ, κατ' ὄψιν αὐτῶν, φιλοφρονούμενον φαίνεσθαι τὴν γυναῖκα. ἄμεινον δὲ, οἴκοθεν ἀρξαμένους ἀπὸ τοῦ γάμου, τὴν σεμνότητα ἐπιδείκνυσθαι. μεγίστη γὰρ ἡ σωφροσύνης συζυγία, καθαρᾶς ἡδονῆς ἀποπνέουσα. πάνυ γοῦν θαυμασίως ἡ τραγῳδία φησί·

Φεῦ φεῦ γυναῖκες! ὡς ἐν ἀνθρώποις ἄρα,
Οὐ χρυσὸς, οὐ τυραννὶς, οὐ πλούτου χλιδὴ,
Τοσοῦτον εἶχε διαφόρους τὰς ἡδονὰς,
Ὡς ἀνδρὸς ἐσθλοῦ καὶ γυναικὸς εὐσεβοῦς
Γνώμη δικαία, καὶ φρονοῦσα τἀνδρικά.

Ταῦτα τῆς δικαιοσύνης τὰ παραγγέλματα, καὶ παρὰ τοῖς τὴν κοσμικὴν μετιοῦσι σοφίαν ἐκφωνηθέντα, οὐ παραιτητέον. Ἐγνωκότες οὖν τὸ ἑκάστου ἔργον, ἐν φόβῳ τὸν τῆς παροικίας ὑμῶν χρόνον ἀναστράφητε· εἰδότες ὅτι οὐ φθαρτοῖς ἀργυρίῳ ἢ χρυσίῳ ἐλυτρώθημεν ἐκ τῆς ματαίας ἡμῶν ἀναστροφῆς πατροπαραδότου· ἀλλὰ τιμίῳ αἵματι, ὡς ἀμνοῦ ἀμώμου καὶ ἀσπίλου, Χριστοῦ. Ἀρκετὸς οὖν παρεληλυθὼς χρόνος, ὁ Πέτρος φησὶ, τὸ βούλημα τῶν ἐθνῶν κατειργάσθαι, πεπορευμένους ἐν ἀσελγείαις, ἐπιθυμίαις, οἰνοφλυγίαις, κώμοις, πότοις, καὶ ἀθεμίτοις εἰδωλολατρείαις. ὅρον ἔχομεν, τὸν σταυρὸν τοῦ Κυρίου· ᾧ περισταυρούμεθα καὶ περιθριγκούμεθα τῶν προτέρων ἁμαρτιῶν·

ἀναγεννηθέντες τοίνυν, προσηλωθῶμεν ἐν τῇ
ἀληθείᾳ, καὶ ἀναπνήψωμέν τε καὶ ἁγιασθῶμεν·
ὅτι οἱ ὀφθαλμοὶ Κυρίου ἐπὶ δικαίους· καὶ ὦτα
αὐτοῦ εἰς δέησιν αὐτῶν· πρόσωπον δὲ Κυρίου
ἐπὶ ποιοῦντας κακά. καὶ τίς ὁ κακώσων ἡμᾶς,
ἐὰν τοῦ ἀγαθοῦ ζηλωταὶ γενώμεθα; ἡ δὲ, ἀρίστη
ἀγωγὴ, εὐταξία ἐστὶ, παντελὴς οὖσα εὐσχημο-
σύνη, [καὶ δύναμις τεταγμένη βεβαία,] τῶν
ἑξῆς ἀλλήλοις κειμένων ἐν ἔργῳ καλῶς ἀποδο-
τικὴ, κατ' ἀρετὴν ἀνυπέρβλητος. Ταῦτα εἰ
καὶ τραχύτερον προηνέχθην, οἰκονομούμενος
τῆς ἐπανορθώσεως τὴν σωτηρίαν. ἐμοὶ μὲν λελέ-
χθων, φησὶν ὁ Παιδαγωγός· ἐπεὶ ὁ ἐλέγχων
μετὰ παῤῥησίας, εἰρηνοποιεῖ. ὑμεῖς δὲ, εἰ μὲν
ἀκούσεσθέ μου, σωθήσεσθε· εἰ δ' οὐ προσέξετε
τοῖς εἰρημένοις, οὔ μοι μέλει· μέλει δὲ ὅμως καὶ
οὕτως· τὴν γὰρ μετάνοιαν τοῦ ἁμαρτωλοῦ μᾶλλον
ἢ τὸν θάνατον αἱρεῖται. ἢν δὲ εἰσακούσητέ μου, τὰ
ἀγαθὰ τῆς γῆς φάγεσθε, ὁ Παιδαγωγὸς πάλιν
λέγει· γῆς ἀγαθὰ τὰ ἀνθρώπεια ὀνομάζων
καλὰ, τὸ κάλλος, τὸν πλοῦτον, τὴν ὑγίειαν, καὶ τὴν
ἰσχὺν, καὶ τὴν τροφήν· ἀγαθὰ μὲν γὰρ ὄντως, ἃ οὔτε
οὖς ἤκουσεν, οὔτε ἐπὶ καρδίαν ἀνέβη ποτέ· περὶ
τὴν ὄντως ὄντα βασιλέα, τὰ ὄντως ὄντα, ἀγαθὰ
ὄντα, καὶ ἀναμένοντα ἡμᾶς· ἀγαθῶν γὰρ ἐστι καὶ
δοτὴρ καὶ φύλαξ· κατὰ μετουσίαν δὲ ἐκείνων, τὰ
τῇδε συνωνυμεῖ· παιδαγωγοῦντος ἐν θεῷ τοῦ λό-
γου, τὴν ἀνθρώπων ἀσθένειαν, ἀπὸ τῶν αἰσθη-
τῶν ἐπὶ τὴν νόησιν. Ὅσα μὲν οὖν οἴκοι παραφυ-
λακτέον, καὶ ὡς τὸν βίον ἐπανορθωτέον, ὁ παιδα-
γωγὸς ἡμῖν ἄδην διείλεκται· ἃ δ' οὖν καὶ κατὰ τὰς
ὁδοὺς ὁμιλεῖν αὐτῷ φίλον τοῖς παιδίοις, ἄχρις ἂν
ἀγάγῃ αὐτὰ πρὸς τὸν διδάσκαλον· ταῦτα δὲ ἡμῖν
ἐν κεφαλαίου μέρει δι' αὐτῶν ὑποτίθεται καὶ παρα-
τίθεται τῶν γραφῶν· γυμνὰς παρατιθέμενος τὰς
παραγγελίας· ἁρμοζόμενος μὲν ᾧ χρόνῳ τῆς καθο-
δηγήσεως, τὰς δὲ ἐξηγήσεις αὐτῶν ἐπιτρέπων τῷ
διδασκάλῳ· καὶ γὰρ ὁ νόμος αὐτοῦ τὸν φόβον ὑπε-
κλύειν βούλεται, τὸ ἑκούσιον ἐλευθερώσας εἰς
πίστιν. Ἀκουέ, φησιν, ὦ παιδίον, καλῶς παι-
δαγωγούμενον, τὰ κεφάλαια τῆς σωτηρίας· γυ-
μνώσω γὰρ τὸ ἦθος τὸ ἐμαυτοῦ, καὶ σοὶ ταύτας
καλὰς ἐντολὰς ὑποθήσομαι, δι' ὧν ἀφίξῃ
πρὸς σωτηρίαν. ἄγω δέ σε καθ' ὁδὸν τὴν σωτήριον.
ἀπόστα τῶν τῆς πλανῆς ὁδῶν· ὅτι Κύριος γινώσκει
ὁδὸν δικαίων, καὶ ὁδὸς ἀσεβῶν ἀπολεῖται. ἕπου
τοίνυν, ὦ παιδίον. τὴν ἀγαθὴν ὁδόν· ἣν ἄν σοι
ἐξηγήσομαι· τὰ ὦτά μοι ὑποσχὼν τὰ ἀκουστικά·

A Regenerati ergo in veritate affigamur, resipiscamusque atque sanctificemur: *Quoniã oculi Domini super iustos, & aures eius in deprecatione ipsorum. Vultus autem Domini super facientes mala.* Psal. 33. Et quis est qui sit nobis malè facturus, si bonum secuti fuerimus? Optima autem educatio seu institutio, est moderatio, quæ est decorum vndiquaque perfectum, firmaque ac stabilis & ordinata potestas, ea quæ sunt inter se inuicem coniuncta & cohęrentia, factis recte distribuens, virtute insuperabilis. Hæc quidem vt asperius dicerem adductus sum, procurans
B emendationis vestræ salutem. Atque à me quidem dicta sint, inquit Pædagogus, quoniam, qui liberè quidem arguit, est pacificus. Vos autem si me quidem audieritis, salui eritis. Quòd si ea quę dicta sunt non attenderitis, non est mihi curæ. Et tamen ei quoque hoc modo curæ est: peccatoris enim mauult pœnitentiam quam mortem. Sin autem me audieritis, bona terræ comedetis, dicit rursus Pædagogus, Bona terræ humana bona nominans, formam, diuitias, sanitatem, vires & alimentum. Verè enim bona sunt ea quæ neque auris audiuit, neque vnquam in cor ascenderũt. Quæ
C apud eum qui verè rex est, & vere est, sunt bona, quæ verè sunt, & vere sunt bona & nos expectant. Bonorum enim est & donator & custos. Per illorum autem participationem quæ hic sunt eodẽ nomine appellantur, hominum imbecillitatem Verbo in Deo erudiente & eos deducente à sensilibus ad intelligentiã. Quæcunque sunt ergo domi seruanda, & quo modo vita sit corrigenda, nobis satis disseruit Pædagogus. Quæ itaque solet in via lubenter dicere pueris, donec eos ad magistrum deduxerit, ea à nobis veluti in summa per ipsas scripturas subiicit & apponit, nuda præcepta
D adducens, tempori quidem peregrinationis accomodans, interpretationes autem earum magistro relinquens. Eius enim lex vult timorem soluere, liberum animi arbitrium ad finem liberans. Audi, inquit, ô puer, qui rectè institueris, capita salutis: aperiam enim mores meos, & tibi pulchra hæc præcepta suggeram, per quæ peruenies ad salutem. Duco autem te per viam salutarem: *Discede à viis erroris, quoniam nouit Dominus viam iustorum, & via impiorum peribit.* Psal. 1. Sequere ergo, ô puer, bonam viam, qua ego te deducam, aures mihi præbens audientes,

& dabo tibi thesauros arcanos, occultos, & qui non possunt videri à gentibus, à nobis autem possunt. Sapientiæ autem thesauri non possunt deficere, quos admirans Apostolus: *O profunditas*, inquit, *diuitiarum & sapientiæ*, Thesauri autem multi ab vno Deo suppeditantur: hi quidem per legem, illi verò per Prophetas reuelantur: alij verò ore diuino, alius verò concinens heptachordo spiritus. Cùm sit autem vnus Dominus, est idem per hos omnes Pædagogus. Hic est ergo quod omnia summatim complectitur præceptum, &
Matth. 5 ad vitam pertinet admonitio: *Quemadmodum vultis vt vobis faciant homines,*
Ibid. 22. *vos quoque eis facite.* Possunt etiam duobus omnia præcepta comprehendi, vt dicit Dominus: *Diliges Deum tuum in toto corde tuo, & in tota anima tua, & in tota virtute tua; proximum tuum sicut teipsum.* Deinde ex his in-
Ibid. 19. fert: *Ex hoc dependent tota Lex & Prophetæ.* Iam verò ei qui interrogauit, quid faciam vt vitæ æternæ hæreditatem possideam? Nosti mandata, respondit. Qui cùm affirmasset: Hoc fac, inquit, & saluus eris. Verumtamen est etiam distinctiùs adducenda Pædagogi benignitas per varia & salutaria præcepta, vt ex copiosa salute & scripturarum ordinatione, ea promptius inueniamus. Est nobis qui per Mosen datus est Decalogus, simplici & vnius generis elemento significans, salutarem peccatorum appellationem circumscribens. *Non mœchaberis. Idola non adorabis. Pueris stuprum non inferes. Non fu-*
Exod. 20 Deut. 5. *raberis. Non dices falsum testimonium. Honora patrem tuum & matrem tuam*, & ea quæ illa consequuntur. Hæc sunt à nobis seruanda, & quæcunque in lectione ipsa librorum præcipi videbimus nobis. Porrò autem præcipit etiam per
Cap. 1. Esaiam: *Lauamini, & mundi estote, auferte scelera ab animabus vestris coram oculis meis, discite bonum facere, quærite iudicium, liberate eum qui iniuria afficitur, iudicate orphano, & iustificate viduam, & venite, & disceptemus, dicit Dominus.* Multa etiam apud alios præcepta inuenerimus: quemadmodum,
Act. 20. verbi gratia, de precatione, *Bona opera*
Iacob. 5. *oratio Domino accepta*, dicit Scriptura. Et exponitur etiam modus oratio-
Esai. 58. nis. *Si videris*, inquit, *nudum, operi eum, & necessarios seminis tui non despicies: tunc erumpet mane lumē tuum, & medelæ tuæ cito exoriētur, & ambulabit ante te iustitia tua,*

καὶ δώσω σοι θησαυροὺς σκοτεινοὺς, ἀποκρύφους, ἀοράτους ἐθνεσιν, ἡμῖν δὲ ἐφανεῖς. [Σοφίας γὰρ θησαυροὶ, ἀνέκλειπτοι] οὓς θαυμάζων ὁ Ἀπόστολος, Ὦ βάθος, φησὶ, πλούτου καὶ σοφίας· θησαυροὶ δὲ ὑφ' ἑνὸς πολλοὶ χορηγούμενοι θεοδοσίοι μὲν, ἀφ' τοῦ νόμου· οἱ δὲ, ἀφ' τῶν προφητῶν ἀποκαλύπτονται· οἱ δὲ, τῷ θείῳ στόματι· ἄλλος δὲ τῷ πνεύματος τῇ ἑπταδὶ ἐπᾴδων· εἷς δὲ ὢν ὁ Κύριος, ἀφ' πάντων τούτων ὁ αὐτός ἐστι παιδαγωγός. ἔστιν μὲν οὖν αὐτόθεν κεφαλαιώδης ὑποθήκη, καὶ βιωφελὴς παράινεσις· πάντα ἐμπεριέχουσα· Καθὼς θέλετε ἵνα ποιῶσιν ὑμῖν οἱ ἄνθρωποι, ποιεῖτε καὶ ὑμεῖς αὐτοῖς. δυνατὸν δὲ καὶ ἀφ' δυεῖν ἐπιτελεῖσθαι τὰς ἐντολὰς, ὡς φησιν ὁ Κύριος. Ἀγαπήσεις τὸν θεόν σου ἐν ὅλῃ καρδίᾳ σου, καὶ ἐν ὅλῃ τῇ ψυχῇ σου, καὶ ἐν ὅλῃ τῇ ἰσχύι σου· καὶ τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτόν. Εἶπε δὲ καὶ τούτων ὑπερφέρειν· Ἐν τούτῳ ὅλος ὁ νόμος, καὶ οἱ προφῆται κρέμανται. Ναὶ μὴν καὶ πρὸς τὸ πυθόμενον, Τί ποιήσας, ζωὴν αἰώνιον κληρονομήσω; Τὰς ἐντολὰς οἶδας, ἀπεκρίνατο· τὸ δὲ καταφήσαντος, Τοῦτο ποίει, φησὶ, καὶ ζήσῃ. ὑμῖν μὲν δὴ διαιρετέον τὸ φιλάνθρωπον τοῦ Παιδαγωγοῦ ἀφ' τῶν ποικίλων καὶ σωτηρίων ἐντολῶν παραθετέον, ὡς ἕτοιμον πρὸς ἀφθόνα σωτηρίας καὶ τῆς ἀφαιρέσεως τῶν γραφῶν, εὐπαρατητέαν τὴν εὕρεσιν· ἔστιν ἡμῖν ὁ δεκάλογος ὁ ἀφ' Μωσέως· ἁπλῷ καὶ μονοειδεῖ αἰνιττομένη στοιχείῳ· προσηγορίαν σωτήριον ἁμαρτιῶν προσεγράψατο· Οὐ μοιχεύσεις· Οὐκ εἰδωλολατρήσεις· Οὐ παιδοφθορήσεις· Οὐ κλέψεις· Οὐ ψευδομαρτυρήσεις· Τίμα τὸν πατέρα σου, καὶ τὴν μητέρα σου. καὶ τὰ ἀκόλουθα. Τούτοις ταῦτα ἡμῖν προφυλακτέον, καὶ ὅσα ἄλλα κατὰ τὰς ἀναγνώσεις τῶν βιβλίων προσαγγέλλεται. προσαγγέλλει δὲ καὶ ἀφ' Ησαΐου· Λούσασθε, καὶ καθαροὶ γένεσθε· ἀφέλετε τὰς πονηρίας ἀπὸ τῶν ψυχῶν ὑμῶν, ἀπέναντι τῶν ὀφθαλμῶν μου· μάθετε καλὸν ποιεῖν· ἐκζητήσατε κρίσιν· ῥύσασθε ἀδικούμενον· κρίνατε ὀρφανῷ, καὶ δικαιώσατε χήραν· καὶ δεῦτε, καὶ διελεγχθῶμεν, λέγει Κύριος. πολλὰς δὲ αὖ καὶ προφητείας ἄλλοις ἀθρόως ὑποθήκας· οἷς φέρε· Ὑγιῆς μὲν πέφυκε, τὰ ἔργα τὰ ἀγαθὰ, φησὶν, ὑγιὴ Κυρίῳ δεκτὰ, λέγει ἡ γραφή. καὶ ὁ ἔσπερος τὴν ὑγιῆς ἐπαναπαύεται). Ἐὰν ἴδῃς, φησὶ, γυμνὸν, περίβαλε· καὶ ἀπὸ τῶν οἰκείων σου σπερμάτων σου μὴ ἀπόστῃς· τὸ τε ῥαγήσεται σοι φῶς σου· καὶ τὰ ἰάματά σου ταχὺ ἀνατελεῖ· καὶ προπορεύσεται ἔμπροσθεν ἡ δικαιοσύνη σου·

καὶ ἡ δόξα τοῦ θεοῦ περιστελεῖ σε. τίς οὖν ὁ καρπὸς A
τῆς εὐχῆς ταύτης; Τότε βοήσῃ, καὶ ὁ θεὸς ἐπακούσεταί σου· ἔτι λαλοῦντός σου, ἐρεῖ, Ἰδοὺ πάρειμι. περὶ δὲ νηστείας, Ἵνα τί μοι, φησι, νηστεύετε; λέγει Κύριος, δὲ ταύτην τὴν νηστείαν ἐγὼ ἐξελεξάμην, καὶ ἡμέραν, ἄνθρωπον ταπεινοῖ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ; οὐδ' ἂν κάμψῃς ὡς κρίκον τὸν τράχηλόν σου, καὶ σάκκον καὶ σποδὸν ὑποστρώσῃ, οὐδ' οὕτως καλέσετε νηστείαν δεκτήν. τί οὖν αἰνίττεται ἡ νηστεία; Ἰδοὺ αὕτη, φησίν, ἡ νηστεία, ἣν ἐγὼ ἐξελεξάμην, λέγει Κύριος· Λῦε πάντα σὺν δεσμὸν ἀδικίας· ἄφαιρε γραφὰς βιαίων συναλλαγμάτων· ἄπολυε B
τεθραυσμένους ἐν ἀφέσει· καὶ πᾶσαν ἄδικον συγγραφὴν διάσπα· ἄφαιρε θρύπτε πεινῶντι τὸν ἄρτον σου· καὶ πτωχοὺς ἀστέγους εἴσαγε εἰς τὸν οἶκόν σου. ἐὰν ἴδῃς γυμνόν, περιβαλε. ναὶ μὴν καὶ περὶ τῶν θυσιῶν· Τί μοι πλῆθος τῶν θυσιῶν ὑμῶν; λέγει Κύριος. πλήρης εἰμὶ ὁλοκαυτωμάτων, καὶ κριῶν· καὶ ἀρνῶν, καὶ αἵματα ταύρων & ἐρίφων, δὲ βούλομαι. οὐδ' ἂν ἔρχησθε ὀφθῆναί μοι. τίς γὰρ ἐξεζήτησε ταῦτα ἐκ τῶν χειρῶν ὑμῶν; πατεῖν μου τὴν αὐλήν, δὲ προσθήσεσθε. ἐὰν φέρητε σεμίδαλιν, μάταιον θυμίαμα, βδέλυγμά μοί ἐστιν. Τὰς νουμηνίας ὑμῶν καὶ τὰ σάββατα οὐκ ἀνέχομαι. Πῶς οὖν θύσω C
τῷ Κυρίῳ; θυσία, φησίν, τῷ Κυρίῳ, πνεῦμα συντετριμμένον. Πῶς οὖν στέψω, ἢ μύρῳ χρίσω; ἢ τί θυμιάσω τῷ Κυρίῳ; Ὀσμή, φησιν, εὐωδίας τῷ θεῷ, καρδία δοξάζουσα τὸν πεπλακότα αὐτήν. Ταῦτα στέφη, καὶ θυσίαι, καὶ θρώματα, καὶ ἀνθη τοῦ θεοῦ. ἔτι περὶ ἀνεξικακίας. Ἐὰν ἁμάρτῃ, φησίν, ὁ ἀδελφός σου, ἔλεγξον αὐτόν. καὶ ἐὰν μετάνοιαν, ἄφες αὐτῷ. ἐὰν ἑπτάκις τῆς ἡμέρας ἁμάρτῃ εἰς σέ, καὶ ἑπτάκις ἐπιστρέψῃ πρὸς σέ, λέγων, Μετάνοιαν. ἄφες αὐτῷ· καὶ τοῖς μὴ πιστεύουσιν, ἀλλὰ Ἰωάννου βαπτίσματος, ἀρκεῖσθαι μόνοις τοῖς ὀψωνίοις· τοῖς δὲ τελώναις, μη- D
δὲν πλέον πράσσειν παρὰ τὰ διατεταγμένα· δικαιοῖ δέ, Οὐ λήψῃ, φησί, πρόσωπον ἐν κρίσει· τὰ γὰρ δῶρα, ἐκτυφλοῖ ὀφθαλμοὺς βλεπόντων, καὶ λυμαίνεται ῥήματα δίκαια, ῥύσεσι ἀδίκου μισθούς. ἀλλὰ καὶ τοῖς οἰκονομικοῖς, Κτῆσις βπιστευθεῖσα μὴ δούλοις, ἐλευθέρα γίνεται. ναὶ μὴν καὶ περὶ ἀγάπης, Ἀγάπη, φησὶ καλύπτει πλῆθος ἁμαρτιῶν. καὶ περὶ πολιτείας. Ἀπόδοτε τὰ Καίσαρος, Καίσαρι· καὶ τὰ τοῦ θεοῦ, τῷ θεῷ· ὅρκου δὲ περὶ καὶ μνησικακίας· Μὴ ἐγὼ ἐνετειλάμην τοῖς πατράσιν ὑμῶν, ἐκπορευομένοις ἐκ γῆς Αἰγύπτου, Προσενέγκαι μοι ὁλοκαυτώματα, καὶ θυσίας;

& gloria Dei te complectetur. Quis est autem fructus huius orationis? *Tunc clamabis, & Deus te exaudiet. Adhuc loquente te, dicet: Ecce adsum.* De ieiunio autem: *Cur nam mihi ieiunatis,* ait Dominus? *Non hoc ieiunium ego elegi & diem, vt homo humiliet animam suam. Ne si collum quidem tuum flexeris vt circum, & saccum ac cinerem substraueris, ne sic quidem vocabitis ieiunium acceptum.* Quid ergo sibi vult ieiunium? *Ecce hoc est,* inquit, *ieiunium quod elegi, dicit Dominus: solue omne vinculum iniquitatis: dissolue peruersos nexus violentorum contractuum, libera eos qui sunt offensi in acceptilatione, & iniustam omnem scripturam discerpe. Frange esurienti panem tuum, & pauperes qui tecto carent, introduc in domum tuam.* Iam verò de sacrificiis quoque, *Quid mihi multitudo sacrificiorum vestrorum, dicit Dominus? Plenus sum holocaustis arietum: & adipem agnorum, & sanguinem taurorum, & hædorum nolo, nec venieritis vt à me videamini. Quis enim requisiuit hæc de manibus vestris? Atrium meum calcare non adijcietis. Si similam afferatis, mane incensum mihi est abominatio, neomenias vestras & sabbata non fero.* Quomodo ergo sacrificabo Domino? *Sacrificium,* inquit, *Domino spiritus contritus.* Quomodo igitur coronabo, vel vnguam vnguento, vel Domino quódnam incēsum offeram? *Odor,* inquit, *suauitatis Deo est, cor quod glorificat eum qui ipsum fecit.* Hæ sunt coronæ, & sacrificia, & aromata, & flores Dei. Præterea de patientia: *Si peccauerit,* inquit, *frater tuus, ipsum argue: & si eum pœnituerit, ei remitte. Si septies in die in te peccauerit, & septies ad te conuertatur, dicens, pœnitet, remitte ei.* Et iis quidem qui militant, per Ioannem præcipit, vt sint solis stipendiis contenti. Publicanis autem, vt non amplius exigant quàm sit constitutum. Iudici autem: *Non accipies,* inquit, *personam in iudicio. Dona enim excœcant oculos vidētium, & corrūpunt verba iusta vt liberēt eos qui faciunt iniuriā.* Quinetiā iis qui student œconomiæ & domus administrationi: *Possessio quæ paratur cum iniquitate, minor redditur.* Quinetiam de charitate: *Charitas,* inquit, *operit multitudinē peccatorum.* Et de reipublicę administratione: *Reddite quæ sunt Cæsaris, Cæsari: & quæ sūt Dei Deo.* De iureiurando autē & de iniuriæ acceptæ recordatione: *Nunquid ego mādaui patrib. vestris exeuntib. è terra Ægypti, vt offerrēt mihi holocausta & sacrificia,*

Esai. 16.

Esai. 1.

Psal. 50.

Eccl. 35.

Ibid. 35.

Matt 18.

Luc. 3.

Deut. 16

Pr. 13.28.

Habac. 2

1. Pet. 4.

Matt. 22.

Leuit. 19 *Sed hoc mandauit vobis: Vnusquisque ve-*
strum aduersus proximum in corde suo in-
iuriæ acceptæ non recordetur, falsum iu-
Eccl. 10 *iurandum non diligat.* Quinetiam men-
dacibus & superbis minatur: illis quidem hoc modo: *Væ ijs qui dicunt dul-*
Psal. 3. *ce amarum, & amarum dulce.* His verò
sic: *Væ prudentes in seipsis, & coram se-*
Luc. 14. *ipsis scientes. Qui enim seipsum humiliat,*
exaltabitur: & qui seipsum exaltat, hu-
Matt. 5. *miliabitur.* Et misericordes quidem
beatos pronunciat, quoniam ipsi misе-
Eccl. 30. ricordiam consequentur. Iram autem
infelicem pronunciat sapientia. Quo-
niam ipsos quoque prudentes per-
det. Iam verò iubet quoque inimi- B
cos diligere, & iis qui nos execran-
tur benedicere, orareque pro iis qui
nobis insultant, & nos iniuria affi-
ciunt. *Ei qui te*, inquit, *percutit in*
Matt. 5. *maxillam, præbe ei & alteram. Et si*
quis abstulerit tibi tunicam, ne prohi-
beas quò minus tollat etiam pallium. De
fide autem: *Quæcunque petieritis in*
Ibid. 21. *oratione credentes, accipietis*, inquit: in-
fidelibus autem nihil est fidum, vt
ait Pindarus. Ac famulis quidem
vtendum est, tanquam nobis ipsis:
sunt enim homines, sicut nos: Deus
enim est omnibus liberis & seruis ex æ-
quo, si consideres. Oportet autem fra- C
tres quoque peccantes non punire, sed
Prou. 13. reprehendere: *Qui suo enim parcit bacu-*
lo, inquit, *suum odit filium.* Præterea
gloriæ quidem expellit cupiditatem,
Matt. 23. dicens: *Væ vobis Pharisæi, quoniam ama-*
tis primas sedes in synagogis, & salutatio-
Ibid 11. *nes in foro*, Peccatoris autem amplectitur
Luc. 7. pœnitentiam, quę peccata sequitur pœ-
1. Pet. 2. nitentiam diligens. Solum enim Verbũ
est, in quod peccatum non cadit. Est
enim peccare natura omnibus innatum
& commune: post peccatum autem re-
sipiscere, non est cuiusuis hominis, sed
eius qui est iure magnifaciendus. De cõ- D
Matt. 25. municatione autem: *Venite*, inquit, *ad*
me omnes benedicti, estote hæredes regni vo-
bis parati à constitutione mundi. Esuriui
enim, & dedistis mihi comedendum: sitiui, &
dedistis mihi potum: peregrinus eram, & me
collegistis: nudus, & me operuistis: infirmus,
& visitastis me: eram in carcere, & ad me ve-
nistis. Et quando fecimus aliquid horum
Domino? Ipse rursus dicet Dominus,
fratrum beneuolentiã beneuolè in seip-
sum conuertens, & dicens: *Quodcunque*
feciſtis his paruis, mihi feciſtis. Et ibũt qui
tales sũt in vitã æternã, Tales sũt Verbi le-
ges, verba cõsolatoria, nõ in tabulis lapi-

A Ἀλλὰ τοῦτο ὑμεῖν παραγγέλλω αὐτοῖς· Ἕκαστος ὑμῶν,
φησὶ, τὸν πλησίον ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ μὴ μνησικα-
κείτω· ὅρκον ψευδῆ μὴ ἀγαπάτω. Ἀλλὰ καὶ
ψεύσασθαι καὶ τετυφωμένοις προσαπειλεῖ τοῖς μὲν,
ὧδέ πως. Οὐαὶ τοῖς λέγουσι τὸ γλυκὺ, πικρόν· καὶ
τὸ πικρὸν, γλυκύ· τοῖς μὲν ὧδε, Οὐαὶ οἱ σοφοὶ ἐν
ἑαυτοῖς, καὶ ἐναντίον αὐτῶν ἔνδοξοι· ὁ μὲν τα-
πεινῶν ἑαυτὸν, ὑψωθήσεται· καὶ ὁ ὑψῶν ἑαυτὸν,
ταπεινωθήσεται. καὶ τοὺς μὲν ἐλεήμονας μακαρί-
ζει, ὅτι αὐτοὶ ἐλεηθήσονται· ὀργὴν δὲ ἡ Σοφία κα-
λαμίζει, ὅτι αὐτὴ ἀπολεῖται, καὶ φθονίμους. ἤδη
δὲ ἀγαπᾷ τοὺς ἐχθροὺς κελεύει, καὶ τοὺς κα-
B τάρωμένους ἡμᾶς εὐλογεῖν, προσεύχεσθαί τε
ὑπὲρ τῶν ἐπηρεαζόντων ἡμᾶς. Τῷ τύπτοντί σε,
φησιν, εἰς τὴν σιαγόνα, πάρεχε καὶ τὴν ἄλλην· καὶ
ἐὰν ἄρῃ σού τις τὸν χιτῶνα, μὴ κωλύσῃς καὶ τὸ
ἱμάτιον. Πρὸς δὲ τὴν πίστεως Γραφὴ ὅσα ἐὰν αἰτή-
σησθε ἐν τῇ προσευχῇ πιστεύοντες, λήψεσθε, φη-
σιν· πιστὸν δὲ ἀπίστοις οὐδέν, κατὰ Πίνδαρον. καὶ οἰκέ-
ταις μὲν χρηστέον, ὡς ἑαυτοῖς· ἀνθρωποι γάρ
εἰσιν, ὡς ἡμεῖς· ὁ γὰρ θεὸς πᾶσιν, τοῖς ἐλευθέ-
ροις, καὶ τοῖς δούλοις, ἐστὶν, ἂν σκοπῇς, ἴσος. δεῖ δὲ καὶ
τοὺς πλημμελοῦντας τῶν ἀδελφῶν μὴ κολάζειν,
ἀλλὰ νουθετεῖν δέ. Ὁ γὰρ φιλόμωμος, φησι, τῆς βακ-
C τηρίας ἑαυτὸν, μισεῖ τὸν ἑαυτοῦ υἱόν. ἔστι τὸ μὲν
φιλοδοξίαν ἀποσοφακίζειν. Οὐαὶ ὑμῖν Φαρισαῖοι, λέγων, ὅτι ἀγαπᾶτε τὴν πρωτοκαθεδρίαν
ἐν τῇ συναγωγῇ, καὶ τοὺς ἀσπασμοὺς ἐν ταῖς
ἀγορᾶις. τὸ δὲ μετάνοιαν καὶ ἁμαρτωλῶν ἀπάγ-
εσθαι, τὴν ἑπομένην τῇ ἁμαρτίᾳ μετάνοιαν ἀγα-
πῶν· μόνος γὰρ ἀναμάρτητος αὐτὸς ὁ λόγος· τὸ
μὲν γὰρ ἁμαρτάνειν, πᾶσιν ἔμφυτον, καὶ κοινόν·
ἀναδραμεῖν δὲ μὴ τὴν ἁμαρτίαν, ἢ τὴν τυχόντος ἀν-
δρός, ἀλλὰ ἀξιολόγου· πρὸς δὲ τὴν μεταδόσεως,
Δεῦτε, εἶπε, πρὸς μὲ πάντες οἱ εὐλογημένοι·
κληρονομήσατε τὸν ἡτοιμασμένον ὑμῖν βασι-
D λείαν ἀπὸ καταβολῆς κόσμου· ἐπείνασα γὰρ, καὶ
δεδώκατέ μοι φαγεῖν· ἐδίψησα, καὶ ἐποτίσατέ
με· ξένος ἤμην, καὶ συνηγάγετέ με· γυμνὸς, καὶ
περιεβάλετέ με· ἀσθενὴς, καὶ ἐπεσκέψασθέ με· ἐν
φυλακῇ ἤμην, καὶ ἤλθετε πρός με. Καὶ πότε ἐπὶ
τούτων τῷ Κυρίῳ πεποιήκαμεν ἡμεῖς; αὐτὸς ἐρεῖ
πάλιν ὁ παιδαγωγὸς, τὴν εὐποιΐαν καὶ τὴν ἀδελφὴν,
ἀγαπητικῶς εἰς ἑαυτὸν μεταστρέπων, καὶ λέγων,
ἐφ' ὅσον ἐποιήσατε τοῖς μικροῖς τούτοις, ἐμοὶ
ἐποιήσατε. καὶ ἀπελεύσονται οἱ δίκαιοι εἰς ζωὴν
αἰώνιον. Τοιοῖδε μὲν οἱ λογικοὶ νόμοι, [οἱ πα-
ρακλητικοὶ λόγοι,] οὐκ ἐν πλαξὶ λιθίναις,

δακτύλῳ γεγραμμένας Κυρίου, ἀλλ' ἐν καρδίαις ἀνθρώπων ἀναπογράφους, ἃ μόνον φθορὰν οὐκ ὑποδεχομένας. διὰ τοῦτό τοι κατεάγασιν αἱ πλάκες τῶν σκληροκαρδίων, ἵν' αἱ πίστεις τῶν νηπίων ἐν μαλθακαῖς τυπωθῶσι διανοίαις. ἄμφω γὰρ τὼ νόμω διακόνοιν φημὶ λόγῳ, εἰς παιδαγωγίαν τὴν ἀνθρωπότητος· ὁ μὲν, διὰ Μωσέως, ὁ δ', δι' Ἀποστόλων. οἵα γ' οὖν καὶ δι' Ἀποστόλων ἡ παιδαγωγία, ἀναγκαῖόν μοι δοκεῖ, καὶ περὶ ταύτης εἴδους διαλεχθῆναι τούτου· μᾶλλον γὰρ ἐμαυτὸν μεμνημένος ὁ παιδαγωγὸς φησιν· αἷς αὐταῖς παρεμφερῶς πάλιν ταῖς ὑποθήκαις ἐντεθήσομαι· Ἀποθέμενοι τὸ ψεῦδος, λαλεῖτε ἀλήθειαν ἕκαστος μετὰ τοῦ πλησίον αὐτοῦ· ὅτι ἐσμὲν ἀλλήλων μέλη. Ὁ ἥλιος μὴ ἐπιδυέτω ἐπὶ τῷ παροργισμῷ ὑμῶν. μηδὲ διδότε τόπον τῷ διαβόλῳ. Ὁ κλέπτων, μηκέτι κλεπτέτω· μᾶλλον δὲ κοπιάτω, ἐργαζόμενος τὸ ἀγαθὸν· ἵνα ἔχῃ μεταδιδόναι τῷ χρῄζοντι. Πᾶσα πικρία, καὶ ὀργὴ, καὶ θυμὸς, καὶ κραυγὴ, καὶ βλασφημία, ἀρθήτω ἀφ' ὑμῶν, σὺν πάσῃ κακίᾳ. Γίνεσθε εἰς ἀλλήλους χρηστοὶ, εὔσπλαγχνοι, χαριζόμενοι ἑαυτοῖς· καθὼς καὶ ὁ θεὸς ἐν Χριστῷ ἐχαρίσατο ὑμῖν. Γίνεσθε οὖν μιμηταὶ τοῦ θεοῦ, ὡς τέκνα ἀγαπητὰ· καὶ περιπατεῖτε ἐν ἀγάπῃ, καθὼς καὶ ὁ Χριστὸς ἠγάπησεν ὑμᾶς· Αἱ μὲν γυναῖκες τοῖς ἰδίοις ἀνδράσιν ὑποτασσέσθωσαν, ὡς τῷ Κυρίῳ· οἱ δὲ ἄνδρες, τὰς γυναῖκας ἀγαπάτωσαν, καθὼς καὶ ὁ Χριστὸς ἠγάπησε τὴν ἐκκλησίαν. Ἀγαπάτωσαν οὖν ἀλλήλους οἱ σωζόμενοι, ὡς τὰ ἴδια σώματα. Τὰ τέκνα ὑπακούετε τοῖς γονεῦσιν ὑμῶν· Οἱ πατέρες, μὴ παροργίζετε τὰ τέκνα ὑμῶν· ἀλλ' ἐκτρέφετε αὐτὰ ἐν παιδείᾳ, καὶ νουθεσίᾳ Κυρίου. Οἱ δοῦλοι, ὑπακούετε τοῖς κατὰ σάρκα κυρίοις, μετὰ φόβου καὶ τρόμου, ἐν ἁπλότητι τῆς καρδίας ὑμῶν, ὡς τῷ Χριστῷ, ἐκ ψυχῆς μετ' εὐνοίας δουλεύοντες. Καὶ οἱ κύριοι, εὐποιεῖτε τοῖς οἰκέταις ὑμῶν, ἀνιέντες τὴν ἀπειλήν· εἰδότες ὅτι καὶ αὐτῶν καὶ ὑμῶν ὁ Κύριός ἐστιν ἐν οὐρανοῖς, καὶ προσωπολημψία οὐκ ἔστιν. Εἰ ζῶμεν πνεύματι, πνεύματι καὶ στοιχῶμεν. Μὴ γινώμεθα κενόδοξοι, ἀλλήλους προκαλούμενοι, ἀλλήλοις φθονοῦντες· ἀλλήλων τὰ βάρη βαστάζετε· καὶ οὕτως ἀναπληρώσατε τὸν νόμον τοῦ Χριστοῦ. Μὴ πλανᾶσθε· θεὸς οὐ μυκτηρίζεται. Τὸ καλὸν ποιοῦντες, μὴ ἐκκακῶμεν· καιρῷ γὰρ ἰδίῳ θερίσομεν. Μὴ ἐκλυόμενοι, εἰρηνεύετε ἐν ἑαυτοῖς. Παρακαλοῦμεν ὑμᾶς, ἀδελφοί· νουθετεῖτε τοὺς ἀτάκτους· παραμυθεῖσθε τοὺς ὀλιγοψύχους· ἀντέχεσθε τῶν ἀσθενῶν·

A digitis Domini scriptis, sed scriptæ in cordibus hominum, in quas solum non cadit interitus. Idcirco fractæ sunt tabulæ eorum qui erant duri cordis, vt fides puerorum imprimeretur in teneris mentibus. Ambæ autem leges Verbo seruiebant, ad humanæ naturæ institutionem: illa quidem per Mosen, hæc verò per Apostolos. Cuiusmodi autem tradita sit per Apostolos puerilis institutio, mihi videtur de eo quoque genere necessario differendum. Imo verò sui recordans dicit Pædagogus. Atque ipsa quidem eius præcepta rursus exponam veluti in semine: *Depositio mendacio loquimini veritatem vnusquisque cum proximo suo, quoniam sumus alter alterius membra. Sol non occidat super iracundiam vestram, neque locum date diabolo. Qui furabatur non amplius furetur, sed potius laboret, operans bonum vt possit impertiri egenti. Omnis amaritudo, & ira, & excandescentia, & clamor, & maledictum tollatur à vobis cum omni vitio. Estote alter in alterum benigni, misericordes, vobis inuicem gratificantes, quemadmodum Deus quoque vobis in Christo gratificatus est. Estote ergo prudentes, & Dei imitatores, sicut filij dilecti, & ambulate in dilectione, sicut & Christus dilexit vos. Mulieres quidem propriis viris subijciantur, tanquam Domino. Mariti autem suas vxores diligant, sicut Christus dilexit Ecclesiam. Se ergo inuicem diligant qui sunt coniuncti, sicut propria corpora. Filij obedite vestris parentibus. Patres, ne prouocate ad iram filios vestros sed educate eos in disciplina & admonitione Domini. Serui, obedite dominis secundum carnem, cum timore & tremore in simplicitate cordis vestri, sicut Christo, ex animo cum beneuolentia seruientes. Et domini benefacite seruis vestris, remittentes minas, scientes quod & ipsorum & vester Dominus est in cœlis, & non est personæ acceptio. Si viuimus spiritu, spiritu & ambulemus. Ne simus vanæ gloriæ cupidi, alter alterum prouocantes, alter alteri inuidentes. Alter alterius onera portate, & ita implete legem Christi. Ne erretis, Deus non subsannatur: quod bonum est facientes, ne animo deficiamus, proprio enim tempore metemus. Non dissoluti, pacem in vobis agite. Adhortamur autem vos fratres, admonete insolentes, consolemini pusillanimes, sustinete infirmos,*

Zach. 4. Ephes. 4. Ephes. 5. Ibid. 6. Galat. 5. Ibid. 6. 1. Thes. 5.

patientes eſtote erga omnes. Videte ne A *quis malum alicui pro malo reddat. Spiritum ne extinguatis, Prophetiam ne nihili ducatis. Omnia autem probate, & quod bonum eſt tenete. Ab omni ſpecie mali abſtinete. In oratione perſeuerate, vigilantes in ipſa. In gratiarum actione, in ſapientia ambulate apud eos qui extrà ſunt, tempus redimentes. Sermo veſter ſemper in gratia, ſale ſit conditus, vt ſciatis quomodo oporteat vos vnicuique reſpondere. Enutriamini in ſermonibus fidei. Exerceamini ad pietatem: corporalis enim exercitatio ad modicum eſt vtilis. Pietas autem eſt vtilis ad omnia, habens promiſſionem vitæ, quæ nunc eſt,* B *& futuræ. Qui fideles habent dominos, ne contemnant, quoniam fratres ſunt, ſed magis ſeruiant, quoniam ſunt fideles. Qui largitur, ſit in ſimplicitate: qui præeſt, in ſtudio: qui miſeretur, in hilaritate: charitas non ficta, malum odio habentes, bono adhærentes, fraterna dilectione veſtri inuicem amantes, honore vos inuicem præuenientes, ſtudio non pigri, ſpiritu feruentes, Domino ſeruientes, ſpe gaudentes, afflictionem ſuſtinentes, in oratione perſeuerantes, hoſpitalitatem perſequentes, vſibus ſanctorum* C *communicantes:* Hæc pauca ex multis exempli gratia, ex ipſis Scripturis percurrens Pædagogus, ſuis apponit pueris, per quæ, vt ſemel dicam, funditus exſcinditur vitium, & circumſcribitur iniquitas. Plurima autem alia præcepta quæ ad electas perſonas pertinent, in ſanctis libris ſcripta ſunt: hæc quidem presbyteris, alia verò Epiſcopis, alia diaconis, alia autem viduis, de quibus fuerit aliud dicendi tempus. Multa autem etiam per ænigmata, multa vero per parabolas quoque poſſunt prodeſſe iis qui in ea incidunt: ſed non eſt meum, inquit Pædagogus, hæc docere, ſed magiſtro ad ſancta verba exponenda opus habemus, ad quem nobis eundum eſt. Et iam quidem certè tempus eſt, mihi quidem ceſſandi à Pædagogia, vobis autem audiendi magiſtrum. Cùm is autem vos exceperit in bona diſciplina eductos, edocebit eloquia. Rectè autem cecinit Eccleſia & ſponſus, qui eſt ſolus magiſter, boni patris bona voluntas, ſapientia germana, ſanctificatio cognitionis. *Et ipſe eſt propitia-*

Coloſſ. 4
1. Tim. 4
Ibid. 6.
Rom 12.
1. Ioan. 2.

μακροθυμεῖτε πρὸς πάντας· ὁρᾶτε μήτις κακὸν ἀντὶ κακοῦ τινὶ ἀποδῷ. Τὸ πνεῦμα μὴ σβέννυτε· προφητείας μὴ ἐξουθενεῖτε· πάντα δὲ δοκιμάζετε· καὶ τὸ καλὸν κατέχετε· ἀπὸ παντὸς εἴδους πονηροῦ ἀπέχεσθε· τῇ προσευχῇ προσκαρτερεῖτε, γρηγορήσαντες ἐν αὐτῇ, ἐν εὐχαριστίᾳ· ἐν σοφίᾳ περιπατεῖτε πρὸς τοὺς ἔξω, τὸν καιρὸν ἐξαγοραζόμενοι. Ὁ λόγος ὑμῶν πάντοτε ἐν χάριτι, ἠρτυμένος· εἰδέναι πῶς δεῖ ὑμᾶς ἑνὶ ἑκάστῳ ἀποκρίνεσθαι. Ἐντρέφεσθε τοῖς λόγοις τῆς πίστεως. Γυμνάζεσθε πρὸς εὐσέβειαν. Ἡ μὲν σωματικὴ γυμνασία, πρὸς ὀλίγον ἐστὶν ὠφέλιμος· ἡ δὲ εὐσέβεια, πρὸς πάντα ὠφέλιμός ἐστιν, ἐπαγγελίαν ἔχουσα τῆς ζωῆς, τῆς νῦν καὶ τῆς μελλούσης. Οἱ πιστοὺς ἔχοντες δεσπότας, μὴ καταφρονείτωσαν, ὅτι ἀδελφοί εἰσιν· ἀλλὰ μᾶλλον δουλευέτωσαν, ὅτι πιστοί εἰσιν. Ὁ μεταδιδούς, ἁπλῶς μεταδιδότω· ὁ προϊστάμενος, ἐν σπουδῇ· ὁ ἐλεῶν, ἐν ἱλαρότητι· ἡ ἀγάπη, ἀνυπόκριτος· ἀποστυγοῦντες τὸ πονηρόν, κολλώμενοι τῷ ἀγαθῷ· τῇ φιλαδελφίᾳ, εἰς ἀλλήλους φιλόστοργοι· τῇ τιμῇ ἀλλήλους προηγούμενοι· τῇ σπουδῇ μὴ ὀκνηροί, τῷ πνεύματι ζέοντες· τῷ Κυρίῳ δουλεύοντες· τῇ ἐλπίδι χαίροντες· τῇ θλίψει ὑπομένοντες· τῇ προσευχῇ προσκαρτεροῦντες· τὴν φιλοξενίαν διώκοντες· τῆς ἁγίων κοινωνοῦντες. Ὀλίγα ταῦτα ἐκ πολλῶν, δείγματος χάριν, ἀπ' αὐτῶν διεξελθὼν τῶν θείων γραφῶν ὁ παιδαγωγὸς, τοῖς αὐτῷ παραπίπτουσι παισὶ, δι' ὧν, ὡς ἔπος εἰπεῖν, ἀχρήστου ἐκκόπτεται κακία, καὶ περιγράφεται ἀδικία. μυρίαι δ' ὅσαι ὑποθῆκαι, εἰς πρόσωπα ἐκλεκτὰ ἀφορίσασαι, ἐγγεγράφασι ταῖς βίβλοις τὰ ἅγιαι· αἱ μὲν, πρεσβυτέροις· αἱ δὲ, ἐπισκόποις, αἱ δὲ διακόνοις· ἄλλαι, χήραις· περὶ ὧν λόγος αὖ εἰς λέξιν καιρός. πολλὰ δὲ καὶ δι' αἰνιγμάτων· πολλὰ δὲ καὶ διὰ παραβολῶν τοῖς ἐντυγχάνουσιν ἔξεσιν ὠφελεῖσθαι. Ἀλλ' οὐκ ἐμόν, φησὶν ὁ παιδαγωγὸς, διδάσκειν ἐπὶ τούτοις· διδασκάλου δὲ, εἰς τὴν ἐξήγησιν τῶν ἁγίων ἐκείνων λόγων, χρήζομεν· πρὸς ὃν ἡμῖν βαδιστέον. καὶ δή, ὥρα γε, ἐμοὶ μὲν πεπαῦσθαι τῆς παιδαγωγίας· ὑμᾶς δὲ, ἀκροᾶσθαι τοῦ διδασκάλου. παραλαβὼν δὲ ὑμᾶς, ἐκεῖνος καλῇ τεταγμένους ἀγωγῇ, ἐκπαιδεύσεται τὰ λόγια. εἰς καλὸν δὲ ἡ ἐκκλησία ᾄδει, καὶ ὁ νυμφίος, ὁ μόνος διδάσκαλος· ἀγαθὸν παιδὸς ἀγαθὸν βούλημα· Σοφία γνῶσις, ἁγίασμα γνώσεως· καὶ αὐτὸς ἱλασμός ἐστι περὶ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν, ὡς φησιν ὁ Ἰωάννης·

ὁ ἱλασμὸς

ὁ ἰώμενος ἡμῶν τὸ σῶμα καὶ ψυχὴν, τὸν ἴδιον A
ἄνθρωπον, Ἰησοῦς· ὃς περὶ τῶν ἡμετέρων οὐ μό-
νον ἁμαρτιῶν, ἀλλὰ καὶ περὶ ὅλου τοῦ κόσμου. καὶ
ἐν τούτῳ γινώσκομεν ὅτι ἐγνώκαμεν αὐτὸν,
ἐὰν τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ τηρῶμεν. ὁ λέγων ὅτι
ἔγνωκα αὐτὸν, καὶ τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ μὴ τη-
ρῶν, ψεύστης ἐστὶ, καὶ ἐν τούτῳ ἡ ἀλήθεια οὐκ
ἔστιν. ὃς δ' ἂν τηρῇ αὐτοῦ τὸν λόγον, ἀληθῶς
ἐν τούτῳ ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ τετελείωται· ἐν
τούτῳ γινώσκομεν ὅτι ἐν αὐτῷ ἐσμεν· ὁ λέγων
ἐν αὐτῷ μένειν, ὀφείλει, καθὼς κἀκεῖνος περι-
επάτησεν, καὶ αὐτὸς περιπατεῖν. ὦ τῆς μα- B
καρίου ἁρέμματα παιδαγωγίας! ὃ καλὸν τὸ
Ἐκκλησίας πληρώσωμεν πρόσωπον, καὶ πρὸς
τὸν ἀγαθὸν προσφράμωμεν οἱ νήπιοι μη-
τέρα· κἂν ἀκροασώμεθα τοῦ λόγου γενώμεθα, τὴν
μακαρίαν δεξάζωμεν οἰκονομίαν· δι' ὧν παι-
δαγωγεῖται μὲν ὁ ἄνθρωπος, ἁγιάζεται δ'
ὡς Θεοῦ παιδίον· καὶ πολιτεύεται μὲν ἐν οὐ-
ρανοῖς, ἀπὸ γῆς παιδαγωγούμενος. πατέρα
δ' ἐκεῖ λαμβάνει, ὃν ἐνταῦθα μανθάνει. πάντα
ὁ Λόγος καὶ ποιεῖ, καὶ διδάσκει, καὶ παιδα-
γωγεῖ. ἵππους, ἄγεται χαλινῷ· καὶ ταῦρος, ἄγε-
ται ζυγῷ· θηρίον, βέβληται ἁλύσεσι· ὁ δὲ ἄν- C
θρωπος, μεταπλάσσεται λόγῳ· ᾧ θηρία πι-
θανεύεται, καὶ νηκτὰ δελεάζεται, καὶ πτηνὰ καθαιρεῖται. ἔστι ὡς ἀληθῶς τεχνάζεται
ἵππῳ χαλινὸν, ταύρῳ ζυγὸν, θηρίῳ βέβλον,
κάλαμον ἰχθύι, πάγιον ὀρνέῳ· ἔστι πολιτεύεται
καὶ γεωργεῖ, ἔρχεται καὶ ὑφαίνει, καὶ τὰ ὅλα
δημιουργεῖ·

Iliad. σ. Ἐν μὲν γαῖαν ἔτευξε, σὺ δ' οὐρανὸν, ἐν δὲ θάλασσαν·
Ἐν δὲ τὰ τείρεα πάντα, τά τ' οὐρανὸς ἐστε-
φάνωται.

ὦ τῶν θείων δημιουργημάτων! ὦ τῶν θείων παι-
δαγωγημάτων! ὕδωρ τοῦτο ἐν ἑαυτῷ κυμαινέτω· D
ὁ. ἔστ. πῦρ τοῦτο τὸν ὀργὸν σωνεχέτω· ἀὴρ * τοῦτο
εἰς αἰθέρα πλανάσθω· γῆ δὲ καὶ πεπήγετω καὶ
φερέσθω. ὅτ' δὴ ἐγὼ θέλω ἄνθρωπον ἔτι πλά-
σαι καὶ βούλομαι ὕλιν· ὕλιν ἔχω τὰ στοι-
χεῖα· σωνοικῶ μοι τῷ πλάσματι. ἐάν με
γνωρίσῃς, δουλεύσῃ σοι τὸ πῦρ. τοσοῦτος ὁ
λόγος· ἔστ' ὁ παιδαγωγὸς, ὁ τοῦ κόσμου καὶ
τοῦ ἀνθρώπου δημιουργὸς, καὶ δι' αὐτὸν ἤδη
καὶ τοῦ κόσμου παιδαγωγός· ᾧ τῇ ἐξκελεύσῃ
ἄμφω σωνεσμεν, προσμένοντες τὸ κρίσιν·
ὁ γὰρ ὑπόκλοπον φόρῳ βροτοῖσι φωνάεντα λό-

qui medetur & corpori & animæ noſtræ; proprio nempe homini, Ieſus. Non ſolum autem pro peccatis noſtris, ſed etiam totius mundi. Et in hoc cognoſcimus quod ipſum cognouimus, ſi eius mandata ſeruemus. Qui dicit, cognoui ipſum, & mandata eius non ſeruat, mendax eſt; & in eo veritas non eſt. Qui autem ſeruat eius ſermonem, vere perfecta eſt in eo Dei dilectio: in hoc cognoſcimus quod in eo ſumus Qui dicit in ipſo ſe manere, debet ſicut ille ambulauit, ipſe quoque ambulare. O alumni beatæ pædagogiæ! impleamus pulchram Eccleſiæ perſonam, & ad bonam matrem infantes accurramus, & ſi ſimus ſermonis auditores, beatam glorificemus œconomiam, humanæ ſcilicet carnis ſuſceptæ conſilium, per quod tanquam à pædagogo homo inſtituitur, ſanctificatur autem tanquam Dei filiolus, & in cœlis quidem verſatur, è terra inſtitutus, patrem autem illic ſumit quem diſcit in terra. Omnia Verbum & facit, & docet, & inſtituit. Equus fræno ducitur, & taurus iugo, fera laqueo capitur: homo autem Verbo trãsformatur, quo feræ manſueſcunt, ineſcantur natantia, & attrahuntur volucres. Hoc verbum reuera equo frænum ſtruit, tauro iugum, feræ laqueum, piſci arundinem, aui rete. Hoc rempublicam regit, agros colit, imperat, & eſt adminiſter, & vniuerſa fabricatur.

Hoc terram, ac cœlum, maris æquoraque alta creauit,
Aſtraque quæ cœlum pulchra vndique cuncta coronant.

O diuina opera! O diuina præcepta! Aqua hæc in ſeipſa fluctibus reciprocetur: hic ignis iram contineat: aër hic vagetur in æthere: terra autem & concreſcat & ferat. Quando ego volo hominem formare, & materiam deſidero, elementa ſunt mihi materia, vnà cum meo figmento habito. Si me cognoueris, ignis tibi ſeruiet. Tale ac tantum eſt verbum. Hic eſt pædagogus, mundi & hominis opifex, & propter ipſum iam eſt mundi quoque pædagogus, cuius iuſſu ambo conſtamus, expectantes iudicium. Neque enim furtiuum fert hominibus vocale ver-

Philip. 2. bum. Erit verbum sapientiam, vt ait Bacchylides. *Irreprehensibiles autem, & integri, & inculpati Dei*, vt dicit Paulus, *filij, in medio generationis prauæ & peruersæ, tanquam luminaria, in mundo apparete.* Quod ergo restat in tali Verbi celebratione, Verbum orabimus. Placare tuis, ô pædagoge, pueris, pater, auriga Israel, fili & pater, vnum ambo, Domine. Da nobis qui tua sequimur præcepta, vt impleamus similitudinem imaginis, & pro viribus sentiamus bonum Deum & Iudicem non acerbum: præstaque vt omnes qui in tua pace versamur, vt in tuam ciuitatem transferamur, cùm vndas peccati absque fluctibus tranauerimus, tranquilli cum sancto Spiritu conueniamus, & ineffabili sapientia noctu & interdiu ad perfectum vsque diem laudantes, gratias agamus, laudemus vnum Patrem, & filium: filium inquam Pædagogum & magistrum, vna cum sancto Spiritu, qui vnus est omnia, in quo omnia, per quem omnia vnum, per quem est quod semper est, cuius membra omnes, cuius sunt gloria & sæcula, qui est vndiquaque bonus, vndiquaque pulcher, vndiquaque sapiens, vndiquaque iustus: cui gloria nunc & in sæcula sæculorum, Amen. Quoniam autem Pædagogus nos duxit in Ecclesiam, ipséque sibi ipsi, Verbo inquam, quod docet, & omnia considerat, adiunxit, bene habuerit, si nos cum in hoc loco sumus, iustæ gratiarum actionis mercedem, pulchræ pædagogiæ conuenientem laudem Domino offeramus.

A γον· ἔσται λόγος σοφία, ὥς φησι Βακχυλίδης. Τὰ δὲ ἄμεμπτα καὶ ἀκέραια καὶ ἄμωμα τοῦ Θεοῦ κατὰ τὸν Παῦλον τέκνα, μέσον γενεᾶς σκολιᾶς καὶ διεστραμμένης, φωστήρων δίκην, ἐν κόσμῳ φαίνεσθε. ὅπερ μὲν λοιπὸν ἐπὶ τοιαύτῃ πανηγύρει τοῦ λόγου, τῷ λόγῳ προσευξώμεθα· Ἵλαθι τοῖς σοῖς, παιδαγωγὲ Παιδίοις, πάτερ, ἡνίοχε Ἰσραὴλ, υἱὲ καὶ πατὴρ, ἓν ἄμφω, Κύριε. δὸς δὲ ἡμῖν, τοῖς σοῖς ἑπομένοις παραγγέλμασι, τὸ ὁμοίωμα πληρῶσαι τῆς εἰκόνος, αἰσθάνεσθαί τε κατὰ κράτος, ἀγαθοῦ τοῦ Θεοῦ, κριτοῦ τε μὴ πικροῦ· καὶ πάρασχε B ἅπαντα αὐτὸς, ἐν εἰρήνῃ τῇ σῇ πολιτευομένους, ἐν τῇ σῇ μετατιθεμένους πόλει, ἀκυμάντως τῆς ἁμαρτίας τὸν κλύδωνα διαπλεύσαντας, γαληνιῶντας ἁγίῳ συμφέρεσθαι πνεύματι. Σοφίᾳ τῇ ἀνεκφράστῳ, νύκτωρ, μεθ' ἡμέραν, εἰς τὴν τελείαν ἡμέραν εὐχαριστοῦντας αἰνεῖν, αἰνοῦντας εὐχαριστεῖν, τῷ μόνῳ πατρὶ καὶ υἱῷ, υἱῷ καὶ πατρὶ παιδαγωγῷ, καὶ διδασκάλῳ υἱῷ, σὺν καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι· πάντα τῷ ἑνί· ἐν ᾧ τὰ πάντα· δι' ὃν τὰ πάντα ἕν. δι' ὃν τὸ ἀεί· οὗ μέλη πάντες· οὗ δόξα, αἰῶνες· πάντα τῷ ἀγαθῷ, πάντα τῷ C καλῷ, πάντα τῷ σοφῷ· τῷ δικαίῳ τὰ πάντα. ᾧ ἡ δόξα καὶ νῦν καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας. ἀμήν. Ἐπεὶ δὲ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν ἡμᾶς καταστήσας ὁ παιδαγωγὸς, αὐτὸς ἑαυτῷ παρακατέθετο τῷ διδασκαλικῷ καὶ πανεπισκόπῳ λόγῳ, καλῶς ἂν ἔχοι ἡμᾶς ἐνταῦθα γενομένους, μισθὸν εὐχαριστίας δικαίας, κατάλληλον ἀστείου παιδαγωγίας αἶνον ἀναπέμψαι Κυρίῳ.

HYMNVS CHRISTI Seruatoris à Sancto Clemente compositus.

FRænum pullorum indocilium,
Penna volucrum non errantium,
Verus clauus infantium,
Pastor agnorum regalium,
Tuos simplices.
Pueros congrega,
Ad sanctè laudandum:

D

ΥΜΝΟΣ ΤΟΥ ΣΩΤΗΡΟΣ Χριστοῦ, τοῦ ἁγίου Κλήμαντος.

ΣΤΟΜΙΟΝ πώλων ἀδαῶν,
Πτερὸν ὀρνίθων ἀπλανῶν,
Οἶαξ νηπίων ἀτρεκὴς,
Ποιμὴν ἀρνῶν βασιλικῶν
Τοὺς σοὺς ἀφελεῖς
Παῖδας ἄγειρον,
Αἰνεῖν ἁγίως,

Υμνῳ ἀδώλως	A	*Sincerè canendum*
Ακάκοις στόμασιν		*Ore innoxio*
Παίδων ἡγήτορα Χριστόν·		*Christum puerorum ducem.*
Βασιλεῦ ἁγίων,		*Rex ſanctorum,*
Λόγε πανδαμάτωρ,		*Verbum, qui domas omnia,*
Πατρὸς ὑψίστου,		*Patris altiſſimi,*
Σοφίας ταμίευμα,		*Sapientiæ rector,*
Στήριγμα πόνων		*Laborum ſuſtentaculum,*
Αἰωνοχαρὲς,		*Æuo gaudens,*
Βροτέας γενεᾶς		*Humani generis*
Σωτὴρ Ιησοῦ,		*Seruator Ieſu,*
Ποιμαὶν, ἀροτὴρ,		*Paſtor, arator,*
Οἶαξ, χαλινὸν,	B	*Clauus, frænum,*
Πτερὸν οὐράνιον,		*Penna cœleſtis*
Γαμαγενοῦς ποίμνης·		*Sanctiſſimi gregis.*
Αλιεῦ μερόπων		*Piſcator hominum,*
Τῶν ἁλισθέντων,		*Qui ſalui fiunt,*
Πελάγους κακίας		*Pelagi vitij*
Ιχθῦς ἁγνοὺς		*Piſces caſtos*
Κύματος ἐχθροῦ,		*Vnda ex infeſta*
Γλυκερῇ ζωῇ θελεάζων·		*Dulci vita ineſcans.*
Ηγεῦ τῶν θάττων		*Six dux ouium*
Λογικῶν ποιμαίνων·		*Rationalium paſtor:*
Αγνε, ἡγοῦ		*Sancte, ſis dux,*
Βασιλεῦ παίδων ἀνεπάφων.	C	*Rex puerorum intactorum.*
Ιχνια Χριστοῦ,		*Veſtigia Chriſti,*
Ὁδὸς οὐρανία,		*Vita cœleſtis,*
Λόγος ἀένναος,		*Verbum perenne,*
Αἰὼν ἄπλετος,		*Æuum infinitum,*
Φῶς ἀίδιον,		*Lux æterna,*
Ελέους πηγὴ,		*Fons miſericordiæ,*
Ρεκτὴρ ἀρετῆς·		*Operatrix virtutis,*
Σεμνὴ βιοτὴ		*Honeſta vita,*
Θεὸν ὑμνοιώτων Χριστὲ Ιησοῦ.		*Deum laudantium Chriſte Jeſu,*
Γάλα οὐράνιον		*Lac cœleſte*
Μαζῶν γλυκερῶν,		*Dulcibus uberibus*
Νύμφης χαρίτων,	D	*Nymphæ Gratiarum,*
Σοφίας τὸ σὸν ἀνθλιβόμενον,		*Sapientiæ tuæ expreſſum,*
Οἱ νηπίαχοι		*Infantuli*
Ἁβρὸν στόμασιν		*Ore tenero*
Ατιτηλούμενοι		*Enutriti,*
Θηλῆς λογικῆς.		*Mammæ rationalis*
Πνεύματι δροσερῷ		*Raſcido ſpiritu*
Εμπιπλάμενοι,		*Impleti,*
Αἴνους ἀφελεῖς,		*Laudes ſimplices,*
Υμνους ἀτρεκεῖς,		*Hymnos veraces,*
Βασιλεῖ Χριστῷ,		*Regi Chriſto,*
Μισθοὺς ὁσίους		*Mercedes ſanctas*

Vitæ doctrinæ,	A	Ζωῆς διδαχῆς,
Canamus ſimul.		Μέλπωμεν ὁμοῦ,
Canamus ſimpliciter		Μέλπωμεν ἁπλῶς,
Puerum valentem,		Παῖδα κραταιόν.
Chorus pacis,		Χορὸς εἰρήνης
Chriſto geniti,		Οἱ χριστόγονοι,
Populus modeſtus,		Λαὸς σώφρων,
Pſallamus ſimul Deum pacis.		Ψάλλωμεν ὁμοῦ Θεὸν εἰρήνης.

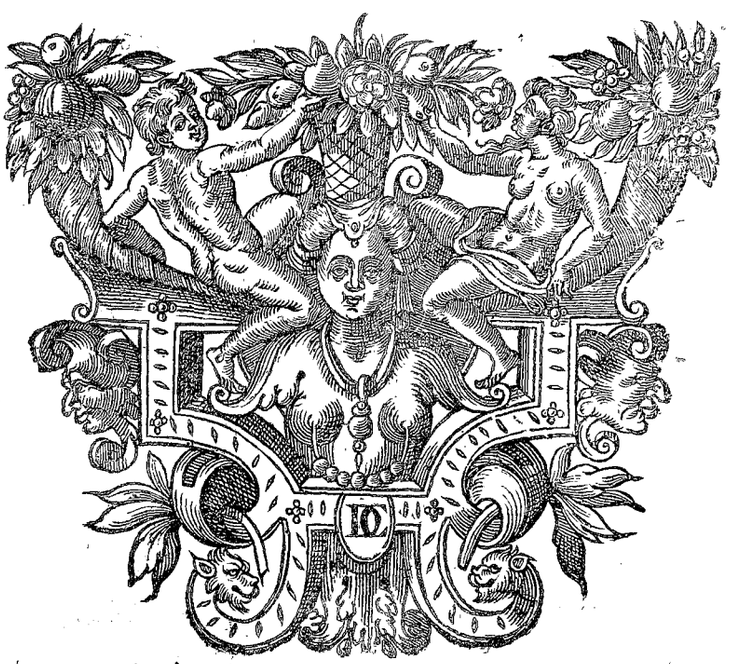

ΚΛΗΜΕΝΤΟΣ ΤΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΩΣ ΣΤΡΩΜΑΤΕΩΝ,

ΒΙΒΛΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ.

CLEMENTIS ALEXANDRINI STROMATVM,

LIBER PRIMVS.

λείπει ἡ ἀρχή.

* * * * *
* * * * * *
* * *
* * * *

ἵνα ὑπὸ χεῖρα ἀναγινώσκης αὐτὰς, καὶ δυνη- A
θῇς φυλάξαι αὐτάς. πότερον δ' οὐδ' ὅλως, ἤ
τισι καταλειπτέον συγγράμματα; καὶ εἰ μὲν τὸ
πρότερον, τίς ἡ τῶν γραμμάτων χρεία· εἰ
δὲ τὸ ἕτερον, ἤτοι τοῖς σπουδαίοις, ἢ τοῖς μή.
γενοῖον μὲν τ' ἂν εἴη, τὴν τῶν σπουδαίων ἀ-
ποδοκιμάζοντα γραφὴν, τοὺς μὴ τοιούτους
ἀποδέχεσθαι συντάττοντας. ἀλλ' ἄρα Θεο-
πόμπῳ μὲν καὶ Τιμαίῳ, μύθους καὶ βλασφη- B
μίας συντάττουσιν· πρὸς δὲ καὶ Επικούρῳ,
ἀθεότητος κατάρχοντι· ἔτι δὲ Ιππώνακτι
καὶ Αρχιλόχῳ, αἰσχρῶς οὕτως ἐπιτρεπτέον
γράφειν· τὸ δὲ τὴν ἀλήθειαν κηρύσσοντα,
κωλυτέον τοῖς ὕστερον ἀνθρώποις ὠφέλειαν
ἀπολιπεῖν; καλὸν δ' οἶμαι καὶ παῖδας
ἀγαθοὺς τοῖς ἔπειτα καταλείπειν· οἱ μὲν γε
παῖδες, σωμ^τχ· ψυχῆς δὲ ἔγγονοι, οἱ λόγοι.
αὐτίκα πατέρας τοὺς κατηχήσαντάς φαμεν·

deest principium.

* * * * * *
* * * * *
* * * * * *

Vt ea ſub manu legas, & ea ſeruare poſſis. Vtrum autem ne omnino quidem, an eſt aliquibus permittendum ſcribere? & ſi prius quidem, quis eſt vſus literarum? ſin autem alterum, aut viris bonis, aut iis qui non ſunt eiuſmodi. Ridiculum quidem certè fuerit, eorum qui ſunt boni ac ſtudioſi ſcriptis repudiatis, eos qui tales non ſunt componentes admittere. Sed Theopompo quidem & Timæo, qui fabulas & maledicta componunt, præterea autem Epicuro quoque qui eſt princeps & author impietatis; quinetiam Hipponacti & Archilocho tam turpiter ſcribere concedendũ eſt, ei autem qui veritatem prędicat, prohibẽdum eſt poſteris vtilitatem relinquere? Pulchrũ autem eſſe & honeſtũ exiſtimo, iis etiã qui poſtea futuri ſunt, bonos filios relinquere. Ac filij quidẽ corporũ, animę autem liberi ſunt ſcripta. Iam Patres eos dicimus qui nos catecheſi inſtituerunt.

Philosophia autem, humana est, & A se lubenter communicat. Dicit itaque Solomon: *Fili, si susceptam præcepti mei dictionem apud te absconderis, exaudiet sapientiam auris tua.* Sermonem qui seminatur, in eius qui discit anima abscondi dicit, tanquam in terra: & hæc est plantatio spiritalis. Vnde etiam infert: *Et applicabis cor tuum ad intelligentiam: applicabis autem ipsam ad admonitionem filio tuo.* Anima enim animæ, & spiritus spiritui copulatus, per sermonis seminationem id quod in terram fuerat coniectum, augent & viuificant: filius autem est, quisquis eruditur, B quatenus ei à quo eruditur, morem gerit. *Fili*, inquit, *præscriptorum meorum ne obliuiscaris.* Quòd si non est omnium cognitio, asinus ad lyram, vt ij dicunt qui prouerbiis vtuntur, vulgò sunt quæ scripta sunt. Sues quidem certe magis delectantur luto, quàm aqua munda. *Propterea*, inquit Dominus, *loquor eis in parabolis, quod videntes non vident, & audientes non audiunt, & non intelligunt*: non quod eis Dominus præbeat ignorationem: sic enim sentire est nefarium; sed quod eam quæ inerat prophetice arguerit, & ea quæ dicebantur, non esse intellecturos indicârit. Iam autem cernitur ipse Seruator, qui ex redundanti copia, pro eius qui accipit viribus, quæ ex exercitatione seruis augentur facultates distribuerat, reuersus cum eis vt rationem iniret, quando iis quidem qui eius pecuniam auxerant, qui in modico fuerant fideles, acceptis, eos super multa constituturum polliçitus, in Domini gaudium iussit ingredi: ei autem qui pecuniam ad fœnerandum creditam occultauerat, & eam ipsam quam acceperat absque vllo emolumento reddebat, *Serue*, inquit, *nequam & ignaue, oportebat te pecuniam meam dare nummulariis, & ego veniens meum recepissem.* Propter hæc seruus inutilis iniicietur in tenebras exteriores. *Tu ergo fortis esto*, ait quoque Paulus, *in gratia quæ est in Christo Iesus & quæ audisti à me per multos testes, ea committe fidelibus hominibus, qui quidem idonei erunt alios quoque docere.* Et rursus: *Stude teipsum Deo probũ exhibere operariũ, inconfusibilem, rectè tractantem verbum veritatis.* Si ambo ergo verbum prædicant, hic quidem scripto, ille verò voce: quomodo non sunt ambo admittendi,

Prou. 2.

Matt. 13.

Luc. 19

2. Tim. 2

Ibidem.

κοινωνικὸν δὲ ἡ Σοφία, καὶ φιλάνθρωπον. λέγει γοῦν ὁ Σολομῶν· Υἱέ, ἐὰν δεξάμενος ῥῆσιν ἐντολῆς ἐμῆς, κρύψῃς παρὰ σεαυτῷ, ὑπακούσεται Σοφίας τὸ οὖς σου. ἀποθέμενον τὸν λόγον κρύπτεσθαι μιμοῦμαι, καθάπερ ἐν γῇ, τῇ τοῦ μανθάνοντος ψυχῇ. καὶ αὕτη πνευματικὴ φυτεία. διὸ καὶ ἐπιφέρει· Καὶ παρακλίνῃς καρδίαν σὴν εἰς σύνεσιν· παρακλίνῃς δὲ αὐτὴν εἰς νουθέτησιν τοῦ υἱοῦ. ψυχὴ γὰρ οἰκεία ψυχῇ, καὶ πνεῦμα πνεύματι συναπτόμενα, καὶ διὰ τοῦ λόγου σπορᾶν αὔξει καὶ ζωογονεῖ· υἱὸς δὲ πᾶς, ὁ παιδευόμενος καθ' ὑπακοὴν τοῦ παιδεύοντος. Υἱέ, φησιν, ἐμῶν νομῶν μὴ ἐπιλανθάνου. εἰ δὲ μὴ πάντων ἡ γνῶσις, ὅνος λύρας, ἢ φασιν οἱ παροιμιαζόμενοι, τοῖς πολλοῖς τὰ συγγράμματα. ὗες γοῦν βορβόρῳ ἥδονται μᾶλλον ἢ καθαρῷ ὕδατι, διὰ τοῦτό φησιν ὁ Κύριος, Ἐν παραβολαῖς αὐτοῖς λαλῶ· ὅτι βλέποντες, οὐ βλέπουσι· καὶ ἀκούοντες, οὐκ ἀκούουσι· καὶ οὐ συνιᾶσι· μὴ ὡς τινὶ ἄγνοιαν αὐτοῖς παρέχοντος τοῦ Κυρίου· καὶ γὰρ οὐ θεμιτὸν οὕτω φρονεῖν· ἀλλὰ τὴν ὑπαρχουσαν διελέγξαντος προφητικῶς καὶ ἀσυνέτοις τοῖς λεγομένων ἐσομένους μιμησαμένου. ἤδη γοῦν καταφαίνεται ἐκ περιουσίας ὁ Σωτὴρ αὐτὸς, καὶ τὸ λαμβάνοντος δυνάμιν· καὶ δὴ ἐκ συναναπαύσεως αὔξει τοῖς δούλοις τὰ ὑπαρχοντα ἀφανείμας, αὖθις ἐπανελθών, πιθέναι λόγον μετ' αὐτῶν. ὑπηνίκα τοὺς μὲν αὐξήσαντας τὸ ἀργύριον αὐτοῦ, τοὺς ἐν ὀλίγῳ πιστοὺς, ἀποδεξάμενος, καὶ ἐπαγγελλόμενος ὅτι πολλῶν καταστήσει, εἰς τὴν τοῦ Κυρίου χαρὰν παρεσκεύασεν εἰσελθεῖν. τὸν δὲ ἀποκρυψαμένῳ τὸ πιστευθὲν ἀργύριον εἰς τὸ ἀναδῶσαι, καὶ αὐτὸ ὅπερ ἔλαβεν ἀποδιδόντι ἀργὸν, Πονηρὲ δοῦλε, εἶπεν, καὶ ὀκνηρέ· ἔδει σε βαλεῖν τὸ ἀργύριόν μου τοῖς τραπεζίταις· καὶ ἐλθὼν ἐγὼ ἐκομισάμην ἂν τὸ ἐμόν. ὅτι τούτοις, ὁ ἀχρεῖος δοῦλος εἰς τὸ ἐξώτερον ἐμβληθήσεται σκότος. σὺ οὖν ἀνδρωμοῦ, καὶ Παῦλος λέγει, ἐν χάριτι τῇ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ· καὶ ἃ ἤκουσας παρ' ἐμοῦ διὰ πολλῶν μαρτύρων, ταῦτα παράδου πιστοῖς ἀνθρώποις· οἵτινες ἱκανοὶ ἔσονται καὶ ἑτέρους διδάξαι. Καὶ πάλιν, Σπούδασον σεαυτὸν δόκιμον παρασῆσαι τῷ Θεῷ ἐργάτην ἀνεπαίσχυντον, ὀρθοτομοῦντα τὸν λόγον τῆς ἀληθείας. Εἰ τοίνυν ἀμφω κηρύττουσι τὸν λόγον· ὁ μὲν, τῇ γραφῇ· ὁ δὲ, τῇ φωνῇ· πῶς οὐκ ἀμφω ἀποδεκτέοι,

ἐνεργὸν τὴν πίστιν ἀφ' ἧς τῆς ἀγάπης πεποιημένοι; τῇ δὲ αἰτίᾳ τὸ μὴ τὰ βέλτιστον ἑλομένου, Θεὸς ἀναίτιος. αὐτίκα τῷ μὲν, συλλογισαμένῳ τὸν λόγον, ἔργον ἐστὶν· τῷ δὲ, δοκιμάσαι, καὶ ἤτοι ἑλέσθαι, ἢ μή· ἡ δὲ κρίσις δὲ ἐν αὐτοῖς κρίνεται. ἀλλ' ἡ μὲν, κηρυκτικὴ ὑπάρχει· ἡ δέ πως ἀγγελική· ὁποτέρως αὖ ἐνεργῇ, ἀφ' ἧς τε τῆς χειρὸς, ἀφ' ἧς τε τῆς γλώττης, ὠφελοῦσα· ὅτι ὁ σπείρων εἰς τὸ πνεῦμα, ἐκ τοῦ πνεύματος θερίσει ζωὴν αἰώνιον. Τὸ δὲ καλὸν ποιοῦντες, μὴ ἐκκακῶμεν. συμβαίνειν γοῦν τὰ μέγιστα τῶν εὐτυχούντι καὶ τὴν θείαν εὐφροσύνην, B ἀρχὴν πίστεως, πολιτείας εὐθυμίαν. ὁρμὴν τε ὅτι τὴν ἀληθῆ, κίνησιν ζητητικὴν, ἴχνος γνώσεως· σπουδάσαντι εἰπεῖν, ἀφορμὰς δίδωσι σωτηρίας. οἱ δὲ ἐντραφέντες γνησίως τοῖς τῆς ἀληθείας λόγοις, ἐφόδιον ζωῆς αἰωνίου λαβόντες, εἰς ὑψηλὸν εὐεργετοῦνται· θαυμασιώτατα τοίνυν ὁ Ἀπόστολος, Ἐν πολλῇ, φησι, σπουδῇ ἐαυτοὺς ὡς Θεοῦ διάκονοι· ὡς πτωχοὶ, πολλοὺς δὲ πλουτίζοντες· ὡς μηδὲν ἔχοντες, καὶ πάντα κατέχοντες. Τὸ στόμα ἡμῶν ἀνέῳγε πρὸς ὑμᾶς. Διαμαρτύρομαι δὲ, τῷ Τιμοθέῳ φησὶν ὑπισχνούμενος, ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ· καὶ C Χριστοῦ Ἰησοῦ, καὶ τῶν ἐκλεκτῶν ἀγγέλων· ἵνα ταῦτα φυλάξῃς χωρὶς προκρίματος, μηδὲν ποιῶν κατὰ πρόσκλισιν. ἀνάγκη τοίνυν ἀμφω τούτω δοκιμάζειν σφᾶς αὐτούς· τὸν μὲν, εἰ ἄξιος λέγειν τε καὶ ὑπομνήματα καταλιμπάνειν· τὸν δὲ, εἰ ἀκροᾶσθαί τε καὶ ἐντυγχάνειν δίκαιος. ἢ καὶ τὴν Εὐχαριστίαν τινὲς μεμνήμενοι, ὡς ἔθος, αὐτὸν δὴ ἕκαστον τοῦ λαοῦ, λαβεῖν τὴν μοῖραν ὑπερέποισιν. Ἀρίστη γὰρ πρὸς τὴν ἀκριβῆ αἵρεσιν τε καὶ φυλακὴν, ἡ συνείδησις. θεμέλιος δὲ αὐτῆς βέβαιος, ὀρθὸς βίος, ἅμα μαθήσει τῇ καθηκούσῃ· τὸ τε ἕπεσθαι D ἑτέροις δοκιμασθεῖσιν ἤδη καὶ κατορθώσασιν, ἄριστον πρός τε τῆς ἀληθείας τὴν νόησιν, καὶ τὴν κατάπραξιν τῶν ἐντολῶν. ὥστε, ὃς ἂν ἐσθίῃ τὸν ἄρτον, καὶ πίνῃ τὸ ποτήριον τοῦ Κυρίου ἀναξίως, ἔνοχος ἔσται τοῦ σώματος καὶ τοῦ αἵματος τοῦ Κυρίου. δοκιμαζέτω δὲ ἀνθρωπος ἑαυτὸν, καὶ οὕτως ἐκ τοῦ ἄρτου ἐσθιέτω, καὶ τοῦ ποτηρίου πινέτω. σκοπεῖσθαι δῶ ἀκόλουθον, ἆρα τῷ τὴν ὠφέλειαν τῷ πλησίον ἐπισκηπτομένῳ· Εἰ μὴ ἁπλότητος καὶ ἁγνείας ἀντιζηλοῦντος, ἐπεπήδησεν τῇ διδασκαλίᾳ; εἰ μὴ φιλόδοξος, εἰ κοινωνία τοῦ λόγου;

A qui effecerunt vt fides operetur per dilectionem? A culpa autem eius qui quod est optimum non elegit, Deus est prorsus alienus, minimè eius causa. Iam vero illorum quidem munus est verbum fœnerari: horum autem, probare, & aut accipere, aut non. Iudicium autem in ipsis iudicatur. Sed alia prædicandi quidem scientia est, alia quodammodo Angelica, vtrouis modo iuuans, seu per manum, seu per linguam operetur: quoniam qui seminat in spiritum, de spiritu metet vitam æternam. Quod autem bonum est facientes, ne simus pusillo & abiecto animo. In eum quidem certè qui diuina prouidentia in eam inciderit, confert ea quæ sunt maxima, principium fidei, vitæ rectè instituendæ promptum & alacre desiderium, veritatis appetitionem, & ad eam incitationem, motum inquisitionis, vestigium cognitionis, & vt rem in pauca conferam, dat materiam & occasionem salutis. Qui autem in verbis veritatis germanè & sincere sunt educati, accepto vitæ æternę viatico, sublimes in cœlum feruntur. Valde itaque mirabiliter dicit Apostolus: *Semper vos exhibētes vt Dei ministros, vt pauperes, multos autem ditantes: vt nihil habentes, & omnia possidentes. Os nostrum apertum est ad vos. Testificor autem*, inquit scribens ad Timotheum, *coram Deo & Christo Iesu, & electis Angelis, vt hæc serues absque præiudicio, nihil faciēs secundum prouocationē.* Necesse est ergo vtrosque eos probare seipsos: illum quidem an dignus sit qui dicat & monimēta relinquat: hunc vero, an iure possit audire & legere. Quemadmodum Eucharistiam cùm quidam, vt mos est, diuiserint: permittunt vnicuique ex populo eius partem sumere. Ad accuratè enim perfectéque eligendum ac fugiendum, optima est conscientia. Firmum autem eius fundamentum, est recta vita, cum ea quæ conuenit doctrina: & sequi alios iam probatos & qui se rectè gessérunt, optimum est, & ad veritatem intelligendam, & ad exequenda mandata. *Quamobrem qui comederit panem & biberit calicē Domini indignè, reus erit corporis & sāguinis Domini. Probet autem homo seipsum, & sic de pane edat & de calice bibat.* Consequens est ergo, vt qui vt proximis prosit curam suscipit, consideret, numquid audacter ac temere, & aliqua æmulatione, ad docendum prosiluerit? num gloriam ex eo aucupetur, quod doctrinam suam communicat?

2. Cor. 6

1. Tim. 5

1. Cor. 11

nunc hanc ſolam reſpiciat mercedem, corum qui audiunt ſalutem, & quod nihil ad gratiam loquatur: tum cogitet an à ſordibus, corruptelíſque ſemper alienus vixerit, qui per literarum moni-
1. Tim. 2. menta loquitur. *Nunquam enim in ſermone adulationis fuimus, ſicut nouiſtis*, inquit Apoſtolus, *neque in prætextu auaritiæ, Deus teſtis, neque quærentes gloriam ab hominibus, neque à vobis, neque ab aliis, cùm poſſemus eſſe oneri vt Chriſti Apoſtoli, ſed fuimus manſueti in medio veſtri, ſicut nutrix fouet filios ſuos.* Eadem autem ratione eis quoque qui ſunt diuinorum verborum participes, obſeruandum eſt, nũ nimium curioſi animi vitio inducti, tanquam vrbium ædificia viſuri, ad id accedant: num veniant vt ſint rerum ſecularium participes, cùm audierint eos qui ſunt Chriſto conſecrati, ea quæ ſunt ad victum neceſſaria lubenter communicare. Sed ſunt ij quidem hypocritæ, & ideo mittantur. Si quis autem non videri iuſtus, ſed eſſe velit, oportet vt optima is ſit conſcientia. Si eſt ergo meſſis quidem multa, operarij vero pauci, reuera orare oportet vt maximè ſit plurium operariorum copia. Eſt autem duplex agricultura: vna quidem quæ non ſit ſcriptis, altera verò quæ ſit ſcriptis. Vtrouis autem modo Domini operarius præclarum frumentum ſeminauerit, & ſpicas auxerit & meſſuerit,
Ioan 6. verè diuinus apparebit agricola. *Operamini*, inquit Dominus, *non cibum qui perit, ſed qui manet in vitam æternam.* Sumitur autem nutrimentum & per cibos
Matt. 5. & per verba: & reuera beati ſunt pacifici qui eos qui in hac vita & errore ab ignoratione oppugnantur, contraria docendo tranſmouent, & traducunt ad pacem quæ eſt in Verbo, & vita quæ eſt ex Deo, & eos qui eſuriunt iuſtitiam, panis diſtributione nutriunt. Sunt enim etiam animæ propria habentes nutrimenta, & aliæ quidem augentur per agnitionem & ſcientiam, aliæ verò per Græcam paſcuntur philoſophiam, cuius, quemadmodum nucum, non eſt quiduis eſculentum. Qui autem plantat & irrigat, cùm eius qui auget ſint miniſtri, in miniſterio vnum ſunt. Vnuſquiſque autem propriam mercedem accipiet ſecundum proprium laborem. Dei enim ſumus cooperatores, Dei agricultura: *Dei ædificatio*
1. Cor. 3. *eſtis*, vt ait Apoſtolus. Neque verò permittendum eſt auditoribus, vt ex comparatione faciant probationem:

A Εἰ τῦτον μόνον καρπῶσται τὸν μισθὸν, τὴν ὠφελειαν τῶν ἐπαϊόντων, τό τε μὴ πρὸς χάριν ὁμιλῆν; δυσῳδοκίας τε αὖ ἀσχολίαν ἀμπέφυγμεν, ὁ δὴ ἐπομνημονεύων λαλῶν· Οὔτε γὰρ ποτε ἐν λόγῳ κολακείας ἐγενήθημεν, καθὼς οἴδατε, φησὶν ὁ Ἀπόστολος· οὔτε ἐν προφάσει πλεονεξίας· Θεὸς μάρτυς· οὔτε ζητοῦντες ἐξ ἀνθρώπων δόξαν, οὔτε ἀφ' ὑμῶν, οὔτε ἀπ' ἄλλων. δυνάμενοι ἐν βάρει εἶναι ὡς Χριστοῦ Ἀπόστολοι· ἀλλ' ἐγενήθημεν ἤπιοι ἐν μέσῳ ὑμῶν, ὡς ἂν τροφὸς θάλπῃ τὰ ἑαυτῆς τέκνα. χρὴ ταῦτα δὲ καὶ τοὺς τῶν θείων μεταλαμβάνοντας λόγων, προφυλακτέον, εἰ μὴ περιεργίας ἕνεκεν ἱστορήσοντες, ὥσπερ τῶν πόλεων τὰ οἰκοδομήματα, εἰς τόδε ἀφικνοῦνται· Εἰ μὴ μεταλήψεως χάριν τῶν κοσμικῶν προσιασιν, κοινωνικοὶ τῶν ὀπτανδείων μαθόντες τοῖς καθωσιωμένοις τῷ Χριστῷ· ἀλλ' οἱ μὲν ὑποκριταί, καὶ δι' ἐλάθωσιν· εἰ δέ τις δοκεῖν δίκαιος, ἀλλ' εἶναι θέλει σπουδαίαν τὰ κάλλιστα τῦτον αὐτῷ προσήκει. εἰ γοῦν ὁ μὲν θερισμὸς πολύς, οἱ δὲ ἐργάται, βραχεῖς· τῷ ὄντι δεῖται καθήκει ὅπως ὅτι μάλιστα πλήθους ἡμῖν ἐργατῶν εὐπορία γένηται· ἡ γεωργία δέ, διττή· ἡ μὲν γὰρ, ἄγραφος, ἡ δὲ, ἔγγραφος. ὁπότερος δ' ἂν ὁ τοῦ Κυρίου ἐργάτης σπείρῃ τοῖς εὐγλυφῆς πυροῖς, καὶ τοῖς σάχυς αὐξήσῃ τε καὶ θερίσῃ, θεῖος ὄντως ἀναφανήσεται γεωργός. Ἐργάζεσθε, φησὶν ὁ Κύριος, μὴ τὴν ἀπολλυμένην βρῶσιν, ἀλλὰ τὴν μένουσαν εἰς ζωὴν αἰώνιον. Τροφὴ γὰρ καὶ ἡ διὰ σιτίων καὶ ἡ διὰ λόγων λαμβάνεται· καὶ τῷ ὄντι μακάριοι οἱ εἰρηνοποιοὶ, οἱ τοῖς ἑαυτῶν τὸν βίον καὶ τὴν πλάνην πρὸς τὴν ἀγνοίας πολεμοῦμένους μεταδιδάσκοντες, καὶ μετάγοντες εἰς εἰρήνην τὴν ἐν Λόγῳ, καὶ βίῳ τὴν τοῦ Θεοῦ, καὶ τοῖς πεινῶντας δικαιοσύνῃ, τρέφοντες τῇ τῦ ἄρτου δυνάμει. Εἰσὶ γὰρ καὶ ψυχαὶ, ἰδίας ἔχουσαι τροφάς· αἱ μὲν, κατ' ὀπτασιαν καὶ ὀπτηλίαν αὐξουσαι· αἱ δὲ, τὴν Ἑλληνικὴν νεμόμεναι φιλοσοφίαν· ἧς, καθάπερ καὶ τὸ καρύων, οὐ θέμις ἐδώδιμον. ὁ φυτεύων δὲ καὶ ὁ ποτίζων, τοῦ αὐξοντος ὄντες διάκονοι, ἓν εἰσι τὸ διακονίαν. ἕκαστος δὲ τὸν ἴδιον μισθὸν λήψεται τὸν ἴδιον κόπον. Θεοῦ γὰρ ἐσμεν συνεργοί. Θεοῦ γεώργιον· Θεοῦ οἰκοδομή ἐστε, τὸν Ἀπόστολον. ἐγὼ δὲ ἀπὸ συγκρίσεως τὸ δοκίμιον ποιεῖσθαι τοῖς ἀκροωμένοις ὑποτυπτέον·

οὐδὲ εἰς ἐξέτασιν ἐκδοτον παιδευτέον τὸν λόγον τοῖς ἐντεθραμμένοις λόγων πανταδαπῶν τέχναις καὶ δυνάμεσιν ὑπερφρονοῦντος ὠγκωμένοις, τοῖς προκατειλημμένοις ἤδη τὸν ψυχὸν καὶ μὴ προκεκενωμένοις. ὁ δὲ ἀπὸ πίστεως ἐλπὶς ἐστάσας, βέβαιος ἐστὶν εἰς θείων λόγων παραδοχὴν κρίσιν βάλλον, τὴν πίστιν κεκτημένος. ἕπεται δὴ ἐνθένδε αὐτῷ ἡ πεποίθησις. καὶ τοῦτ' ἴσως ἀρά ἐστι τὸ προφητικὸν εἰρημένον· Ἐὰν μὴ πιστεύσητε, οὐδὲ μὴ συνῆτε. ἀρ' οὖν ὡς καιρὸν ἔχομεν, ἐργαζώμεθα τὸ ἀγαθὸν πρὸς πάντας· μάλιστα δὲ πρὸς τοὺς οἰκείους τῆς πίστεως. ἕκαστος δὴ τούτων κατὰ τὸν μακάριον Δαβὶδ, βυσσοπλήκτων ψαλλέτω· Ραντίσῃς με ὑσσώπῳ, καὶ καθαρισθήσομαι· πλυνεῖς με, καὶ ὑπὲρ χιόνα λευκανθήσομαι· ἀκουτίεῖς με εὐφροσύνην, καὶ ἀγαλλιάσονται ὀστᾶ τεταπεινωμένα· ἀπόστρεψον τὸ πρόσωπόν σου ἀπὸ τῶν ἁμαρτιῶν μου, καὶ τὰς ἀνομίας μου ἐξάλειψον. καρδίαν καθαρὰν κτίσον ἐν ἐμοὶ ὁ Θεός· καὶ πνεῦμα εὐθὲς ἐγκαίνισον ἐν τοῖς ἐγκάτοις μου. μὴ ἀπορρίψῃς με ἀπὸ τοῦ προσώπου σου· καὶ τὸ πνεῦμά σου τὸ ἅγιον μὴ ἀντανέλῃς ἀπ' ἐμοῦ. ἀπόδος μοι τὴν ἀγαλλίασιν τοῦ σωτηρίου σου· καὶ πνεύματι ἡγεμονικῷ στήριξόν με. ὁ μὲν οὖν πρὸς παροῦσας λέγων, καὶ χρόνῳ δοκιμάζῃ, καὶ κρίσῃ δικαίᾳ, καὶ διακρίνῃ τῶν ἄλλων τὸν οἷόντε ἀκούειν, ὑπιτηρεῖν τοὺς λόγους, τοὺς τρόπους, τὰ ἤθη, τὸν βίον, τὰς κινήσεις, τὰς ὄψεις, τὸ βλέμμα, τὸ φθέγμα, τὴν τελοδον, τὴν πέτραν, τὴν πατουμένην ὁδὸν, τὴν καρποφόρον γῆν, τὴν ὑλομανοῦσαν χώραν, τὴν εὔφορον καὶ καλὴν καὶ γεωργουμένην, τὴν πολυπλασιάσαι τὸν σπόρον δυναμένην. Ὁ δὲ διὰ παντὸς λαλῶν, πρὸς τὸν Θεὸν ἀφοσιοῦται. Ταῦτα κεκραγὼς ἐγραφως· μὴ κέρδους ἕνεκα, μὴ κενοδοξίας χάριν, μὴ προπαθείᾳ νικᾶσθαι, μὴ φόβῳ δουλεύσαι, μὴ ἡδονῇ ἐπαίρεσθαι· μόνης δὲ τῆς τῶν τυγχανόντων ἀπολαύειν σωτηρίας· ἧς οὐδὲ κατὰ τὸ παρὸν μεταλαμβάνει· ἀλλὰ ἐλπίδι ἀπεκδεχόμενος τὴν ἀποδοθησομένην παντὸς ἀμοιβὴν προσὸν τοῦ τὴν μισθὸν τοῖς ἐργάταις κατ' ἀξίαν ἀποδοῦναι ὑπερημένου. ἀλλ' οὐδὲ ἀντιμισθίας ἐφίεσθαι χρὴ τοῖς εἰς ἄνδρας ἐγγραφομένῳ. οὐδὲ ὁ μὲν καυχησάμενος ὑπόκρισιν, τὴν ἀμοιβὴν ἀπείληφεν δὲ δόξης· ὁ δὲ τῶν προκεκτημένων δι' ἀντιμισθίαν προσόντων τι, ἤτοι ὡς ἐργὸς ἀσυδοῦν ἀπολαβεῖν, ἢ ὡς κακοεργὸς τὴν ἀμοιβὴν προεισάμενος,

A neque verbum tradendum est examinandum iis qui educati sunt in artibus omnis generis doctrinæ, & inflatorum argumentorum viribus animam iam habent præoccupatam, & nondum exinanitam. Qui autem ex fide conuiuari instituerit, is ad diuinorum verborum susceptionem firmus est ac stabilis, vt qui iudicium quod bona nititur ratione, nempe fidem habeat. Eum autem hinc ex abundanti sequitur persuasio. Hoc itaque erat illud propheticum: *Nisi credideritis, non intelligetis.* Esa. 6.

B *Dum ergo tempus habemus, operemur bonum, maximè autem apud domesticos fidei.* Galat. 6. Vnusquisque autem eorum ex beati Dauidis sententia psallat gratias agens: *Asperges me, Domine, hyssopo, & mundabor, lauabis me, & super niuem dealbabor. Auditam mihi facies latitiam, & exultatione exultabunt ossa humiliata. Auerte faciem tuam à peccatis meis, & iniquitates meas dele. Cor mundum crea in me Deus, & spiritum rectum innoua in visceribus meis. Ne proiicias me à facie tua, & spiritum sanctum tuum ne auferas à me. Redde mihi latitiam salutaris tui, & spiritu principali confirma me.* Psal 50. Atque qui ad præsentes quidem dicit, & tempore probat, & iudicio iudicat, & discernit

C ab aliis eum qui potest audire, obseruans sermones, mores, consuetudines, vitam, motus, habitus, aspectum, vocem, triuium, petram, viam quæ conculcatur, terram fertilem, syluescentem regionem, & regionem bonam ac feracem, & quæ colitur, & quæ potest multiplicare semen-

D tem. Qui autem per literarum monimenta loquitur, apud Deum sacramenti religione obstringitur, hæc in scriptis vociferans: Nec lucri gratia, nec inanis gloriæ causa, vinci ab affectione, aut quæstui seruire, aut efferri voluptate: sed eorum qui legunt sola frui salute, cuius nec est in præsentia particeps, sed spe expectans eam quæ omnino reddenda est retributionem ab eo, qui operariis pollicitus est se redditurum mercedem pro meritis. Sed nec eum qui in virorum numerum ascriptus est, oportet desiderare remunerationem. Non enim qui sua benefacta iactauit, propter gloriationem accepit retributionem. Qui autem eorum quæ oportet aliquid facit propter remunerationem, aut vt recte operans præmium quærens, aut vt maleficus pœnam vitans,

an non mundana tenetur consuetudine? Oportet autem Dominum, quoad eius fieri potest, imitari. Is autem fuerit qui Dei voluntati inseruit: qui cum gratis acceperit, dat gratis, satis magnam recipiens mercedem, ipsam vitæ rationem.

Deut. 23. *Non ingredietur autem*, inquit, *in sancta merces meretricis*. Porro autem prohibitum est offerre altari pretium canis. Cui autem mala educatione & doctrina obtusus est animæ oculus, vadat ad propriam lucem, ad veritatem, quæ in scriptis ea quæ non sunt scripta indicat. *Qui sitis, ite ad aquam*, dicit Esaias. *Et bibite aquam de vasis vestris*, monet Salomon. In legibus itaque Plato qui est ex Hebræis philosopus, iubet agricolas non irrigare, neque aquam ab aliis sumere, nisi cum prius apud se foderint vsque ad terram, quæ virginalis dicitur, terram aridam & aquæ expertem inuenerint. Inopiæ enim non succurrere, iniustum est: ocio autem ac socordiæ viaticum suppeditare, minimè est honestum: etiamsi onus quidē simul imponere rationi esse cōsentaneum, simul autem portare non conuenire dicebat Pythagoras. Simul autem accendit scriptura igniculum animæ, & conuenienter oculum dirigit ad contemplationem, fortasse quidem etiam aliquid immittēs, vt is qui inserit agricola, id autem quod ineſt excitans.

Esa. 55. Prou. 5. Plat. 3. de le. Est apud Plut.

1. Cor. 11. *Multi enim in nobis*, ex diuini Apostoli sententia, *sunt infirmi & imbecilli, & dormiūt multi. Si autē nos ipsos diiudicaremus, non diiudicaremur*. Non est autem hoc opus scriptura artificiose comparata ad ostentationem, sed mihi ad senectutem reconduntur monimenta, obliuionis medicamentum, verè imago & adumbratio euidentium & animatarum illarum orationum, quas dignus habitus sum qui audirem, & virorum beatorum: quique reuera erant maximi precij & æstimationis. Eorum vnus quidem in Græcia, Ionicus, alij verò in magna Græcia. Alter eorū erat ex Cœlesyria, alter ex Ægypto, alij autem ex Oriente, & eius alter quidem Assyrius, alter verò in Palestina Hebræus ex alto ducta origine. Cùm autem in eum vltimum incidissem, erat autem primus potestate, conquieui in Ægypto, venans ea quæ latuerant. Sicula reuera apis, Prophetici & Apostolici prati flores decerpēs, sinceram quandam & incorruptam cognitionem ingenerauit eorum qui audiebant, animis. Sed qui veram quidem beatæ doctrinę, seruabant traditionem,

A ἢ χρὴ τῇ κοσμικῇ συνέχεται συνηθείᾳ; δεῖ δέ, ὡς οἷόντε, τὸν Κύριον μιμεῖσθαι. ἔστι δ' ἂν εἴη ὁ τῷ θελήματι τῷ Θεοῦ ὑπηρετῶν, δωρεὰν λαβών, δωρεὰν δίδους, μισθὸν ἀξιόλογον ἀπολαμβάνων, τὴν πολιτείαν αὐτοῦ. Οὐκ εἰσελεύσεται δὲ εἰς τὰ ἅγια μίσθωμα πόρνης, φησίν. ἀπείρηται δ' ἡμῖν προσφέρειν τῷ θυσιαστηρίῳ δήλαγμα κυνός, ὅταν ὁ ἀπημβλυται κακὴ ἔφη τε καὶ διδασκαλία ὄμμα τῆς ψυχῆς, πρὸς τὸ οἰκεῖον φῶς βαδιζέτω, ὅτι τὴν ἀλήθειαν, τὴν ἐγγράφως τὰ ἄγραφα δηλοῦσαν. Οἱ διψῶντες, πορεύεσθε ἐφ' ὕδωρ, Ησαΐας λέγει. καὶ Πίνε ὕδωρ ἀπὸ σῶν ἀγγείων, ὁ Σαλομὼν παραινεῖ. ὁ γοῦν τοῖς νόμοις ὁ ἐξ Εβραίων φιλόσοφος Πλάτων, κελεύει τοὺς γεωργοὺς μὴ ἐπιβάλλεσθαι, μηδὲ λαμβάνειν ὕδωρ παρ' ἑτέρων, ἐὰν μὴ πρότερον ὀρύξαντες παρ' αὐτῶν ἄχρι τῆς παρθενίου καλουμένης, ἄνυδρον εὕρωσι τὴν γῆν. ἀπορία γὰρ ἐπιρρεῖν, ἄδικον· ἀργίαν δ' ἐφοδιάζειν, οὐ καλόν· εἰ δὲ φορτίον συνεπιτίθεναι μέν, ἄλογον· συγκαθαιρεῖν δέ, οὐ προσήκειν ὁ Πυθαγόρας ἔλεγεν. συνεξάπτει δὲ ἡ γραφὴ τὸ ζωπυρὸν τῆς ψυχῆς, καὶ συντείνει τὸ οἰκεῖον ὄμμα πρὸς θεωρίαν, τάχα μέν τι καὶ ἐπιθεῖσα οἷς ὁ ἐγκεντρίζων γεωργός, τὸ δὲ ἐνυπάρχον ἀνακινοῦσα. Πολλοὶ γάρ ἐν ἡμῖν, κατὰ τὸν θεῖον Απόστολον, ἀσθενεῖς καὶ ἄῤῥωστοι καὶ κοιμῶνται ἱκανοί. Εἰ γὰρ ἑαυτοὺς διεκρίνομεν, οὐκ ἂν ἐκρινόμεθα. ἤδη δὲ ἡ γραφὴ εἰς ὑπόδειξιν τετεχνασμένη ἦδε ἡ πραγματεία· ἄλλα μοι ὑπομνήματα εἰς γῆρας ὑπεσυρίζετο· λήθης φάρμακον εἴδωλον ἀτεχνῶς, καὶ σκιαγραφία τῶν ἐναργῶν καὶ ἐμψύχων ἐκείνων, ὧν κατηξιώθην ἐπακοῦσαι λόγων τε καὶ ἀνδρῶν μακαρίων καὶ τῶν ὄντι ἀξιολόγων. Τούτων ὁ μὲν ὑπὸ τῆς Ελλάδος, ὁ Ιωνικός· οἱ δὲ ὑπὸ τῆς μεγάλης Ελλάδος· ὁ κοίλης Συρίας ἦν αὐτῶν ὁ δὲ, ἀπ' Αἰγύπτου· ἄλλοι δὲ, ἀνὰ τὴν ἀνατολήν· καὶ τούτων ὁ μὲν, τῆς τῶν Ασσυρίων· ὁ δὲ, ἐν Παλαιστίνῃ Εβραῖος αὐτόκαθεν, ὑψάτου δὲ πεπιτυχών. διωκόμει δὲ ὄντι πρῶτος ἦν. ἀναπαυσόμενος ἐν Αἰγύπτῳ ἠρεύνησα λεληθότα· Σικελικὴ δ' ὄντι ἡ μέλιττα· προφητικόν τε καὶ Αποστολικὸν λειμῶνος τὰ ἄνθη δρεπόμενος, ἀκήρατόν τι γνώσεως ἀνθος τῶν ἀκουομένων ἐνέβλυσε ψυχαῖς. Αλλ' οἱ μὲν τὴν ἀληθῆ τῆς μακαρίας σώζοντες διδασκαλίας παράδοσιν,

δύθυς ἀπὸ Πέτρου τε καὶ Ιακώβου, Ιωάνου τε καὶ Παύλου, τῶν ἁγίων Αποστόλων, παῖς παρὰ πατρὸς ἐκδεχόμενος· ὀλίγοι δὲ οἱ πατράσιν ὅμοιοι· ἦκον δὴ σὺν Θεῷ καὶ εἰς ἡμᾶς τὰ παρ' ἐκείνοις σπέρματα καὶ Αποστολικὰ καταβαλλόμενοι κατάθεσιν. καὶ οὐκ οἶδ' ὅτι ἀγαλλιάσονται· οὐχὶ τῇ ἐκφορᾷ ἡδόμενοι λέγω τῇδε, μόνῃ ὃ τῇ κατὰ τὴν ὑποσημείωσιν τηρήσει. πολύσιτος γὰρ οἶμαι ψυχῆς τὴν μακαρίαν παρῳδίαν ἀδιάφθορον φυλάξαι, ὑπὸ ἀκοῆς ὑποτύπωσις. Ανδρὸς δὲ φιλητοῦ σοφίαν, εὐφρανθήσεται πατήρ. Τὰ φρέατα τὰ ἐξαντλούμενα, διδόασιν ὕδωρ μᾶλλον ἀναβλύζον· πέπεται δὲ εἰς φθορὰν, ὧν μεταλαμβάνει οὐδείς. καὶ τὸν σίδηρον ἡ χρῆσις καθαρώτερον φυλάσσει· ἡ δὲ ἀχρηστία, ἰὸν τούτῳ γυμνικὴν. συνήθεια γὰρ φαύλη, ἡ συγκρᾶσις ἔξιν ἐμποιεῖ ὑγιεινὴν καὶ πνεύμασι καὶ σώμασιν. Οὐδεὶς ἅπτεται λύχνου καὶ ὑπὸ τὸν μόδιον τίθησιν, ἀλλ' ὅπως ἡ λυχνία, φαίνῃ τοῖς τὴν ἐστίασιν τὴν αὐτῆς καταξιωμένοις. τί γὰρ ὄφελος σοφίας μὴ σοφιζούσης τὸν οἱονοῦν ἐπαΐειν; ἐπὶ τε καὶ ὁ Σωτὴρ σώζει, καὶ αἰεὶ ἐργάζεται, ὡς βλέπει τὸν πατέρα. διδάσκων τις, μαθητοῦ πλέον· καὶ λέγων, συνακροᾶται πολλάκις τοῖς ἐπακούουσιν αὐτοῦ. εἷς γὰρ ὁ διδάσκαλος καὶ ὁ λέγοντος καὶ ὁ ἀκροωμένου· ὁ ὁπτικὸς ἁρμόζων καὶ τὸν νοῦν καὶ τὸν λόγον. ἢ καὶ κεκώλυκεν ὁ Κύριος ἀπὸ ἀγαθοῦ σαββατίζειν· μεταδιδόναι δὲ τῶν θείων μυστηρίων καὶ τοῦ φωτὸς ἐκείνου τοῖς ἁγίοις τοῖς χωρεῖν δυναμένοις, συγχωρήκει. αὐτίκα καὶ πολλοῖς ἀπεκάλυψεν ἃ μὴ πολλοῦ ἦν, ὀλίγοις δὲ οἷς παρῆν εἰπεῖν ἐπίστατο, τοῖς οἵοις τε ἐκδέξασθαι καὶ τυπωθῆναι παρὰ αὐτοῦ· τὰ δὲ ἀπόῤῥητα, καθάπερ ὁ Θεὸς, λόγῳ πιστεύεται, καὶ γράμματι. κἂν τις λέγῃ γεγράφθαι, Οὐδὲν κρυπτὸν, ὃ καὶ φανερωθήσεται· οὐδὲ κεκαλυμμένον, ὃ οὐκ ἀποκαλυφθήσεται. ἀκηκοάτω καὶ πρὸ ἡμῶν ὅτι τοῖς κρυπτῶς ἐπαΐουσι, καὶ κρυπτὸν φανερωθήσεται, ἀφ' ὧνπερ ἐκρύβη τοῦ λόγου· καὶ ὡς οὐκ ἀποκεκαλυμμένως τὰ παραδιδόμενα οἵᾳτε παραλαμβάνειν, δηλωθήσεται ὃ κεκαλυμμένον, ὡς ἡ ἀλήθεια· καὶ ὃ τοῖς πολλοῖς κρυπτὸν, τοῦτο τοῖς ὀλίγοις φανερὸν γενήσεται· ἐπεὶ ἀφ' οὗ μὴ πάντες ἴσασι τὸν ἀλήθειαν, ἀφ' οὗ δὲ μὴ ἠγαπήθη ἡ δικαιοσύνη, εἰ πάντων ἡ δικαιοσύνη; ἀλλὰ γὰρ τὰ μυστήρια μυστικῶς παραδίδοται, ἵνα ᾖ ἐν στόματι λαλοῦντος καὶ ὃ λαλῇται· μᾶλλον δὲ οὐκ ἐν φωνῇ, ἀλλ' ἐν τῷ νοΐ. δέδωκεν δὲ ὁ Θεὸς τῇ Ἐκκλησίᾳ, τοὺς μὲν,

A stătim à Petro, & Iacobo, & Ioanne, & Paulo, sanctis Apostolis, ita vt filius acciperet à patre, (pauci autem sunt patribus similes) ad nos quoque Deo volente peruenerunt, illa à maioribus data & Apostolica deposituri semina. Rectè autem scio fore vt exultent, non hac dico lætati expositione, sed sola ea obseruatione quæ est in annotatione. Est enim hæc, vt opinor, descriptio animæ desiderantis beatam ita conseruare traditionem vt non possit effugere. Filio autem amante sapientiam, pater lætitia afficietur. Putei qui B exhauriuntur, emittunt aquam magis perspicuam: corrumpuntur autem ij quorum nullus est particeps. Ferrum quoque vsus seruat purius, vsus autem defectus ei generat rubiginem. Vt semel enim dicam, exercitatio salubrem habitum ingenerat & spiritibus & corporibus. *Nemo accendit lucernam & ponit* Matt. 5. *eam sub modio, sed super candelabrum, vt luceat omnibus qui accepti fuerint conuiuio.* Quid enim iuuat sapientia, quæ non sapientem efficit eum qui potest audire? Præterea autem semper quoque seruat Seruator, & semper operatur vt videt Patrem. Docens aliquis plus discit, C & dicens sæpe vnà audit cum iis qui ipsum audiunt. Vnus est enim magister & eius qui discit, & eius qui audit, qui & mentem irrigat & rationem. Nunquid etiam prohibuit Dominus à bono feriari & sabbatum agere? Diuinis autem mysteriis & sancta illa luce impertiri illis concessit qui ea possent capere. Iam verò non reuelauit multis ea quæ non erant multorum, sed paucis quibus sciebat conuenire, qui & ea possent accipere, & ex eis informari. Arcana autem, sicut Deus, verbo creduntur, non scripto. Quod si quis dicat scriptum esse, *Nihil occultum* Matt. 10 Luc. 10. D *quod non manifestabitur: nihil opertum quod non reuelabitur*: à nobis quoque audiat, ei qui occultè audit, occultum manifestatum iri: & ei qui secrete ea quæ traduntur potest seruare, apertum iri quod opertum est, vt veritas, & id quod multis est occultum, fiat paucis manifestum. Nam cur omnes nesciunt veritatem: Cur autem non est ab omnibus amata iustitia, si est omnium iustitia? Sed enim traduntur mystice mysteria, vt sit etiam in ore loquentis id quod loquitur, potius autem non in voce, sed in intelligentia. *Dedit autem Deus Ecclesiæ, alios quidem* Ephes. 4

Apostolos, alios verò Prophetas, alios vero Euangelistas, alios vero pastores & doctores ad perfectionem sanctorum, ad opus ministerij, ad ædificationem corporis Christi. Horũ itaque meorum commentariorum scriptura, scio quam sit imbecilla, si conferatur cum illo spiritu gratia pleno, quem vt audiremus digni sumus habiti: sit autem imago, archetypum in memoriam
Prou. 1. reuocans, ei qui thyrso ictus fuerit. *Sapiẽti enim*, inquit, *loquere, & erit sapiẽtior.* Quinetiam habenti adiicietur. Profitetur autem, non arcana satis posse interpretari, multum abest, sed tantum in memoria reuocare, siue aliquando oblíti fuerimus, siue ne obliuiscamur. Multa autem recte scio effluxisse propter longitudinem temporis, vt quę absque scriptis effugerint. Vnde memoriæ meę imbecillitatem subleuans, expositionem certis capitibus constantem, salutare memoriæ monimentum mihi comparans, hac necessariò vsus sum descriptione. Sunt ergo quædam, quorum ne recordati quidem sumus: erat enim apud viros beatos magna quædam vis. Sunt etiam quædam non annotata, quæ cum tempore mansissent, nunc effugerunt: aliqua autem quæ extinguebantur, vt quæ flaccescerent in ipsa cogitatione. Quoniam autem iis qui non sunt probati, non facile potest exhiberi eiusmodi ministerium; hæc monimentis suscitans, nonnulla quidem consulto prætermitto, timens scribere quæ etiam caui dicere, non vtique inuidens, neque enim fas, sed iis metuens qui in ea inciderent, ne in aliam fortè partem accipientes laberentur, & puero gladium, vt dicunt qui prouerbiis vtuntur, præbere inueniremur. Neque enim fieri potest, vt quæ scripta sunt non elabantur, etiam si à me non edita manserint. Reuoluta autem, & vna semper voce, nempe ea quæ scripta est, vtentia, interroganti nihil amplius præter ea quæ scripta sunt, respondent. Necessario enim semper auxilio indigent, aut eius qui scripsit, aut alterius, qui eisdem insistit vestigiis. Sunt autem quædam, etiam quæ mihi tacite significabit scriptura: & in aliis quidem insistet, alia vero tantum dicet, conabitur autem & celans dicere, & occultans aperite, & tacens ostendere, & quæ ab insignibus hæresibus decreta sancita sunt, adducet, & aduersus ea dicet quæcunque ante propheticam contemplationem prius dispensata esse oportet,

A Ἀποστόλους, τοὺς δὲ, προφήτας· τοὺς δὲ Εὐαγγελιστάς· τοὺς δὲ, ποιμένας καὶ διδασκάλους πρὸς τὸν καταρτισμὸν τῶν ἁγίων, εἰς ἔργον διακονίας, εἰς οἰκοδομὴν τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ. εἰ μὲν οὖν τῶν δέ μοι τὸ ὑπομνηματικὸν γραφὴ, ἀσθενὴς μὲν εἰ οἶδ' ὅτι, πρὸς διδασκομένην πρὸς τὸ πνεῦμα σκιῶδες τὸ κεχαριτωμένον, καὶ κατηξιώθημεν ἀκοῆς· εἰκὼν δ' ἂν εἴη ἀναμιμνήσκουσα τοὺς ἐχέτυπους τὸν θύρσῳ πεπληγότα. Σοφῷ γάρ, φησι, λάλει, καὶ σοφώτερος ἔσῃ· καὶ τῷ ἔχοντι δὲ προστεθήσεται. ἐπαληθήσεται δὲ οὐχ ὥστε ἑρμηνεῦσαι τὰ ἀπόῤῥητα ἰσχυῶς· πολλοῦ γε καὶ δεῖ· μόνον γὰρ ὑπομνῆσαι, εἴ τε ποτὲ σκληθοίμεθα, εἴτε ὅπως μὴ σκληνθανοίμεθα. πολλὰ δὲ, ὧν οἶδα, παρερρύηκεν ἡμᾶς χρόνου μήκει ἀγράφως ἀμπισόντα. ὅθεν ὁ ἀσθενὴς τῆς μνήμης τῆς ἐμῆς ὑποκουφίζων, κεφαλαίων συσκηματικὴν ἔκθεσιν, μνήμης ὑπόμνημα σωτήριον ποιούμενος εἰμαυτῷ, ἀναγκαίως κέχρημαι τῇδε τῇ ὑποτυπώσει. ἔστι μὲν οὖν ἵνα μηδὲ ἀπομνημονευθέντα ἡμῖν· πολλὴ γὰρ ἡ τοῦ θείου μακαρίοις δυνάμεις ἐν ἀνδράσιν. ἔστι δὲ καὶ ἀνυποσημείωτα μεμνημένα τῷ χρόνῳ· ἃ νεῦν ἀπέῤῥα· τὰ δὲ ὅσα ἐσβέννυτο ἐν αὐτῇ μορφούμενα τῇ διανοίᾳ, ἐπεὶ μὴ ῥᾴδιος ἡ τοιάδε διακονία τοῖς μὴ δεδοκιμασμένοις· ταῦτα δὲ ἀναζωπυρῶν ὑπομνήμασι, τὰ μὲν, ἐκὼν παραπέμπομαι σκλέων ὑποσημόνως, φοβούμενος γράφειν ἃ μὴ λέγειν ἐφυλαξάμην. ἵνα μὴ πού φθονῶν· ἐγὼ δὲ θεμις· δεδιὼς δὲ ἀρα τοῖς τυγχάνουσιν, μή πη ἑτέρως σφαλεῖεν, καὶ παιδὶ μάχαιραν, ἢ φασιν οἱ παροιμιάζόμενοι, ὀρέγοντες εὑρεθῶμεν. οὐ γὰρ ἔστι τὰ γραφέντα μὴ ἐκπεσεῖν, καί τοι αὐτόθεν ὑπό γ' ἐμοῦ μεμνημένα· κυλιόμενα δὲ ἀεὶ, μόνῃ μιᾷ χρώμενα τῇ ἐγγράφῳ φωνῇ, πρὸς τὸν ἐπιμετρούμενον οὐδὲν πλέον τοῖς τὰ γεγραμμένα ἀποκρίνεται· δεῖται γὰρ ἐξ ἀνάγκης βοηθοῦ, ἤτοι τοῦ ἐγγεγραμμένου, ἢ καὶ ἄλλου τοῦ εἰς ταὐτὸ ἴχνος ἐμβεβηκότος· ἔστι δὲ ἃ καὶ αἰνίξεταί μοι γραφή· καὶ τοῖς μὲν, δηλώσει· τὰ δὲ, μόνον ἐρεῖ· πειράσεται δὲ καὶ λανθάνουσα εἰπεῖν, καὶ ἀποκρυπτομένη σκῆψαι, καὶ δῆξαι σιωπῶσα. τά τε δὴ τῶν αἱρετικῶν δογματιζόμενα αἱρέσεων δηλωθήσεται· καὶ τούτοις αὐτερεῖ πάντ' ὅσα προοικονομηθῆναι καθήκει τῆς κατὰ τὸν ὑποπτικὴν θεωρίαν γνώσεως· ἢ προ-

ἡ παράδοσις ἡμῖν κατὰ τὸν βύκλεῃ καὶ σεμνὸν τῆς παραδόσεως κανόνα ἀπὸ τῆς γενέσεως κόσμου γλυφόντων παρίοσιν αὐαλγήτως ἔχοντα παραδραμεῖν τὴν φυσικῆς θεωρίας παρασκευήν, καὶ τὰ ἐμποδὼν ἱστάμενα τῇ ἀκολουθίᾳ παραπολυομένην· ὡς ἑτοίμους ἔχειν τὰς ἀκοὰς πρὸς τὴν παραδοχὴν τῆς γνωστικῆς παραδόσεως, παρακεκαθαρμένης τῆς γῆς ἀπὸ τε τῶν ἀκανθῶν καὶ τῆς πόας ἀπάσης γεωργικῶς εἰς καθαφύτευσιν ἀμπελῶνος· ἀγὼν γὰρ καὶ ὁ παραγών, καὶ μυστήρια τὰ πρὸ μυστηρίων. ὥσθ' ὁκνήσω συγχρήσασθαι φιλοσοφίας καὶ τῆς λοιπῆς παιδείας τοῖς καλλίστοις τὰ ὑπομνήματα ἡμῖν. ἤδη μόνον δὲ Ἑβραίοις καὶ τοῖς ὑπὸ νόμον, καὶ τὸν Ἀπόστολον, βούλομαι Ἰουδαῖον γενέσθαι. διὰ καὶ ἐγὼ τοῖς Ἕλλησιν Ἕλλην· ἵνα πάντας κερδάνω πάντα. καὶ τῇ πρὸς Κολοσσαεῖς ἐπιστολῇ, Νουθετοῦντες, γράφει, πάντα ἄνθρωπον, καὶ διδάσκοντες ἐν πάσῃ σοφίᾳ· ἵνα παραστήσωμεν πάντα ἄνθρωπον τέλειον ἐν Χριστῷ. ἁρμόζει δὲ καὶ διὰ τῆς τῶν ὑπομνημάτων ὑποτυπώσεως ὁ γλαφυρὸν τῆς θεωρίας. αὐλὸς καὶ ἡ τῆς χρηστομαθίας παρασκευή, οἷς ἡδύσματί τι ἔστιν παρεμπεπλεγμένον ἀθλητῇ βρώματι, ἡ τρυφητιῶντος, ὄρεξιν δὲ ἀγαθὴν φιλοτιμίαν λαμβάνοντος. ψάλλοντες γοῦν, τὸ ὑπέρτονον τῆς σεμνότητος ἐμμελῶς ἀφίεμεν. καθάπερ δὲ οἱ βουλόμενοι δήμῳ παρομιλῆσαι, διὰ κήρυκος τοῦτο πολλάκις ποιοῦσιν, ὡς μᾶλλον ἐξακουσθῆναι γλυφὰς τὰ λεγόμενα· ὅτῳ κἀγὼ· πρὸς πολλοὺς γὰρ ἡμῖν ὁ λόγος ὁ περὶ αὐτῆς τῆς παραδόσεως λεγόμενος τοῖς σοφοῖς. δεῖ δὴ παραθετέον δόξας τε καὶ φωνάς, ταῖς ἐμβοώσας πρὸς ἕκαστα αὐτοῖς, δι' ὧν μᾶλλον οἱ ἀκούοντες ὑπιστραφήσονται. ἐν δὲ σωθέντι φαῦλον. ἐν πολλοῖς γὰρ τοῖς μαργαρίταις τοῖς μικροῖς ὁ εἷς· ἐν δὲ πολλῇ τῇ τῶν ἰχθύων ἄγρᾳ ὁ καλλιστός· χρόνῳ δὲ καὶ πόνῳ ταλαιπώρῳ, ἀγαθοῦ παρατυχόντος βοηθοῦ· δι' ἀνθρώπων γὰρ θεόθεν αἱ πλεῖσται ἐνεργεσίαι χορηγοῦνται· πάντες μὲν οὖν ὅσοι τῷ ὄψει κεχρήμεθα, θεωρεῖμεν τὰ παρατιθέντα αὐτοῖς· ἄλλοι δὲ ἄλλων ἕνεκα. αὐτίκα οὐχ ὁμοίως θεωρεῖ τὸ πρόβατον ὁ μάγειρός τε καὶ ὁ ποιμήν· ὁ μὲν γάρ, εἰ πίων ἔστι πολυπρεπέστατον· ὁ δὲ, εἰς εὐμάλειαν τηρεῖ τὸ γάλα καὶ τὸ πρόβατον. ὁ μὲν τις ἀμέλξαιτο, εἰ χρήζει ἔριφος· τὸ μαλλὸν κειρέσθω, εἰ σκέπης δεῖται. ὧδέ μοι καὶ τὰ Ἑλληνικῆς χρηστομαθίας ὁ καρπὸς προχωρείτω. οὐκ οἶμαι γάρ τινα ἔτως εὐτυχῆ γραφὴν ἡγεῖσθαι, ἣ μηδεὶς ἀντερεῖ·

A quæ nobis procedet ex glorioſa & veneranda traditionis regula ab ortu mundi progredientibus, ea quæ ex naturali contemplatione neceſſariò prius tractanda ſunt prius adducens, præpurgata prius terra & à ſpinis & ab omni herba, agricolæ ritu, ad plantandam vineam. Certamen enim eſt etiam præludium certaminis, & myſteria ſunt ea quæ præcedunt myſteria. Neque verò verebuntur noſtri commentarij vti iis quæ ſunt pulcherrima ex philoſophia, & iis quæ præcedunt diſciplinis. *Non enim ſolum propter* 1.Cor.9.
Hebræos, & eos qui ſunt ſub lege, par eſt fieri Iudæum; ſed etiam propter Græcos Græcum, vt omnes lucrifaciamus. Et in Epiſtola ad Coloſſenſes: *Admonentes*, Coloſſ.1
inquit, *omnem hominem, & docentes in omni ſapientia, vt exhibeamus omnem hominem perfectum in Chriſto.* Quanquam alioqui commentariorum deſcriptioni conuenit ſplendor contemplationis. Iam verò ipſa quoque bonarum diſciplinarum copia eſt veluti quoddam condimentum athletæ cibo permixtum, non delitias quidem captantis, ſed bonum appetitum aſſumentis, laudis amorem. Pſallentes quidem certè, nimis intenſum grauitatis ſonum modulatè remittimus. Quemadmodum autem qui volunt alloqui populum, hoc ſæpenumerò faciunt per præconem, vt ea quæ dicuntur magis exaudiantur: ita hic quoque cùm ad multos habenda ſit à nobis oratio, quæ ſolitam præcedit traditionem, adducendæ ſunt opiniones & voces quæ eis in ſingulis reſonant, per quas ij magis conuertentur qui audient. Et, vt paucis dicam (in multis enim margaritis vna eſt: in multa autem piſcium piſcatione vnus eſt calliony-mus) tempore autem & labore eluceſcet veritas, ſi bonus obtigerit adiutor. Per homines enim diuinitus plurima beneficia ſuppeditantur. Atque omnes quidem qui viſu vtimur, ea quæ obiiciuntur illi contemplamur, ſed alij aliorum gratia. Iam non ſimiliter ouem contemplatur coquus & paſtor. Ille quidem an ſit pinguis diligenter ſcrutatur: hic verò lac ouis obſeruat an ſit generoſum. Mulgeat quidem aliquis, ſi cibo egeat: vellus tondeat, ſi ei tegumento opus ſit. Sic mihi etiam procedat fructus bonæ Græcorum doctrinę. Nullam etiam exiſtimo ſcripturam adeò feliciter procedere, cui nullus omnino contradicat:

ſed illam exiſtimandum eſt eſſe rationi A
conſentaneã, cui nemo iure contradicit.
Hic & actio ſimul & inſtitutum eſt ad-
mittẽdum, non quod eſt à reprehẽſione
alienũ, ſed quod nullus iure reprehẽdit.
Non ſtatim autẽ, ſi quis nõ principaliter
efficit, hoc facit quod id deuitet: ſed id
agit diuinã quãdam ſapienter adhibẽs
diſpẽſationẽ, & ſe rebus accommodãs,
& in omnem partẽ verſans. Neque enim
qui habet virtutem, via ad virtutem am-
plius opus habet: neq; qui valet viribus,
eget inſtauratione. Quemadmodũ enim
terram prius rigant agricolæ: deinde ſic
ſemen iniiciunt: ita etiam nos, eo quod
bibi poteſt ex Græcorũ ſcriptis, id quod B
eſt in eis terreſtre prius irrigamus, vt ſu-
ſcipiat ſpiritale ſemen quod deiicitur, &
id facilè poſſit alere. Continebũt autem
hi libri, qui dicuntur στρωματεῖς, id eſt ſtra-
gulæ variæ contextę, admixtam veritatẽ
philoſophiæ decretis vel potius cooper-
tam & abſconſam, ſicut teſta operitur id
quod eſt in nuce eſculentum. Fidei enim
ſemina, ſolis, vt exiſtimo, cõuenit ſeruã-
ri fidei agricolis. Non me autẽ latent ea
etiam quæ ab aliquibus imperite omnia
metuentibus iactantur, qui dicunt opor-
tere in iis verſari quæ ſunt maximè ne-
ceſſaria, & quæ fidem continent: externa
autem & quæ ſunt ſuperuacanea tranſi- C
lire, quæ nos fruſtra conterũt & detinẽt
in iis quæ ad finem nihil conferunt. Alij
autem philoſophiã etiam cum maximo
malo & ad hominum perniciem veniſſe
in vitam exiſtimant, vt quę profecta ſit à
maligno aliquo inuentore. Ego autem
quod vitium quidem malam habeat na-
turã, nec alicuius boni eſſe agricola vn-
quam poſſit, in his totis oſtendam libris,
qui dicuntur στρωματεῖς, tacitè ſignificans,
aliqua ratione diuinæ quoque prouidẽ-
tiæ opus eſſe Philoſophiam. De cõ-
entariis autẽ, qui in tẽporibus neceſſariis,
Græcorum complexi ſunt opinionem, D
tantùm reſpõdeo iis qui reprehendendi
ſtudio delectantur. Primũ quidẽ, etiamſi
ſit inutilis philoſophia, ſi inutilem eam
cõfirmare eſt vtile, iam, vtilis eſt. Deinde
nec fieri poteſt, vt ij Græcos condem-
nent, qui nuda de eorũ decretis dictio-
ne vtuntur, ſi non vna ſigillatim ad ea
aperienda deſcendant vſque ad cogni-
tionem. Eſt enim vel maxime fide digna
probatio quę eſt cum experientia, quo-
niam vel perfectiſſima inuenitur demõ-
ſtratio, eorũ quæ ſunt dãnata, cognitio.
Multa itaque licet ad finem non confe-
rant, artifici tamẽ ornamentum afferunt.

ἀλλ' ἐκείνῳ βέλτιον νομιστέον, ᾧ μηδεὶς βε-
λτίως αὐτεῤῥῇ. καὶ τοῦ ἄξιον ἅμα καὶ αἱρετὸν
ἀποδεκτέον, οὐ τὸ ἀμεμφῆ, ἀλλ' ᾧ οὐδεὶς
βελτίως καταμέμφεται. οὐκ ἀρτίως δ', εἴ τις
μὴ τοῦτο ποιεῖ ὅπερ ἕλ, τοῦτο ποιεῖ ἀλλ' ἐκεῖνο
αὐτὸ ποιῇ· ἀλλὰ οἰκονομούμενός τι θεοσόφως
καὶ συμπεριφερόμενος ἐνεργήσῃ. οὔτε γὰρ ὁ
ἔχων τὸ ἀρετὴν, χρείᾳ τῆς ἐπὶ τὸ ἀρετὴν
ἔτι ὁδοῦ· οὔθ' ὁ ἐῤῥωμένος, ἀναλήψεως. καθά-
περ γὰρ οἱ γεωργοὶ προσαρδεύσαντες τὴν
γῆν, εἶθ' οὕτω σπέρμα καταβάλλουσιν· οὕτω
δὴ καὶ ἡμᾶς τὰ ποτίμα τῶν παρ' Ἕλλησι λό-
γων, προσαρδεύομεν ὅ γεώδες αὐτῶν, ὡς
ἂν δεξαίατο ὃ καταβαλλόμενον σπέρμα
πνευματικόν, καὶ τοῦτο εὐμαρῶς ἐκθρέψαι
δυνάται. διεξοιοῦσι δ' οἱ Στρωματεῖς ἀναμεμι-
γμένην τὴν ἀλήθειαν τοῖς φιλοσοφίας δόγμασι·
μᾶλλον δὲ ἐγκεκαλυμμένην καὶ ὑπεκκρυπτο-
μένην, καθάπερ τὰ λεπύρῳ ὃ ἐδώδιμον τοῦ
καρύου· ἁρμόζει γὰρ οἶμαι τὰ δόγματα τὰ σπέρ-
ματα μόνοις φυλάττεσθαι τοῖς τὴν πίστεως γεωρ-
γοῖς. οὐ λέληθεν δέ με καὶ τὰ θρυλλούμενα
παῤῥ ἔνιοις, ἀμαθῶς φορτικῶς· χρῆναι λε-
γόντων περὶ τὰ ἀναγκαιότατα καὶ σωτήρια
τὴν πίστιν καταγίνεσθαι· τὰ δὲ ἔξωθεν ἐπιτη-
δεύεσθαι, μήτε ἡμᾶς τείνοντα καὶ κα-
τέχοντα περὶ τοῖς οὐδὲν συμβαλλομένοις πρὸς
τὸ τέλος. οἱ δὲ, καὶ παῤῥ κακοῦ αὐτὴν φιλοσο-
φίαν εἰσδεδυκέναι τὸν βίον νομίζουσιν, ὅτι λύ-
μη τῶν ὠφελίμων, παῤῥ ἔνος εὑρετοῦ πονη-
ροῦ. ἐγὼ δὲ, ὅτι μὲν ἡ κακία κακὴν φύσιν ἔ-
χει, καὶ ἂν ποτ' ἀγαθοῦ τινος ὑποσαίνῃ γεωρ-
γὸς γένοιτο, πᾶν ὅλως ἐνδείξομαι τοῖς Στρω-
ματεῖς, αὐτοσχέδιος ἀμηχανίᾳ θείας ἔργον
προνοίας εἶναι φιλοσοφίαν. ὑπὲρ δὲ τῶν ὑπομ-
νημάτων τῶν περιφερομένων καὶ τοῖς ἀναγ-
καίοις καιροῖς τὴν Ἑλληνικὴν δόξαν, τοσοῦτόν
φημι τοῖς φιλεγκλήμοσι. πρῶτον μέν, εἰ καὶ
ἄχρηστος εἴη φιλοσοφία, εἰ ἄχρηστος ἡ τῆς
ἀχρηστίας βεβαίωσις, ἄχρηστος· ἔπειτα, οὐδὲ
καταψηφίσασθαι τῶν Ἑλλήνων οἷόντε, φιλῇ
τῇ περὶ τῶν δογματισθέντων αὐτοῖς χρωμέ-
νους φέρεσθαι, μὴ συνεμβαίνοντας εἰς τὴν κατ'
μέρος ἄχρι συγκατάθεσιν ἀκαλύψαι. πιστὸς γὰρ
ἂν μάλα ὁ μετ' ἐμπειρίας ἔλεγχος· ὅτι καὶ
τελεστάτη ἀπόδειξις δείκνυσθαι ἡ γνῶσις τῶν
κατεγνωσμένων. πολλὰ δ' ἔστιν ἃ μὴ συμβάλ-
λεσθαι εἰς τέλος συγκρισις τῶν τεχνίτων·

Καὶ ἄλλως πολυμαθία ἀφουσατικὴ τυγχάνει τὰ προπαιδευόμενα τὰ κυριώτατα τῶν δογμάτων πρὸς πειθὼ τῶν ἀκροωμένων, θαυμασμὸν ἐγγεννῶσα τοῖς κατηχουμένοις, καὶ πρὸς τὴν ἀλήθειαν σωίζησιν. ἀξιόπιστος δὲ ἡ τοιαύτη ψυχαγωγία, δι' ἧς κηκουμένων οἱ φιλομαθεῖς προδέχονται τὴν ἀλήθειαν. πρὸς δὲ μήτε αὐτὴν φιλοσοφίαν λυμαίνεσθαι τὸν βίον, ψευδῶν πραγμάτων καὶ φαύλων ἔργων δημιουργὸν ὑπάρχουσαν· ἵνα τινες ἀφελεβλήκασιν, ἀληθείας ὄντως εἰκόνα σαφῆ, θείαν δωρεὰν Ἕλλησι δεδομένην· μήτε ἡμᾶς ἀποσπᾶσθαι τῆς πίστεως, οἷς ἀπό τινος ἀπατηλοῦ τέχνης καταγοητευομένοις· ἀλλ' ὡς ἔπος εἰπεῖν, παραβολὴν πλείονι χρωμένους, ἀμυχέπη συγγυμνασίαν τινὰ πίστεως ἀποδεικτικὴν ἐκποιεῖσθαι. Ναὶ μὴν καὶ συναφὴ τῶν δογμάτων ἀφ' ἑκάστου διὰ παραθέσεως τὴν ἀλήθειαν μηνύεσθαι· δι' ἧς ἐξακολουθήσει ἡ γνῶσις· ἣν κατὰ τὸν λόγον τῆς φιλοσοφίας προελθούσης, ἀφ' ἑκάστου τὸν ἀπὸ τῆς γνώσεως καρπὸν ἡμῶν, βέβαιον λαμβανόντων πεῖσμα τῆς ἀληθοῦς καταλήψεως, ἀφ' ἑκάστου τὰ παρονομαζόμενα ὑπομνήσω. Σιωπῶ γὰρ ὅτι οἱ τρωμαπεῖς τὴν πολυμαθίαν φορμαζοποιούμενοι, κρύπτειν ἐντέχνως τὰ τῆς γνώσεως βάλλονται σπέρματα. καθάπερ οὖν ὁ τὰς ἄγρας ἐρωτικὸς, ζητήσας, ἀνιχνεύσας, ἐρευνήσας, κυνοδρομήσας, αἰρεῖ τὸ θηρίον· ὅταν καὶ ταλανίζειν γλυκύτητι φαίνεσθαι ζητῆται, καὶ πόνῳ πεπαιδεῦσθαι. τί δή ποτ' οὖν ὧδε ἀφαιτεῖσθαι φίλον ἔδοξεν εἶναι τοῖς ὑπομνήμασιν; ὅτι μέγας ὁ κίνδυνος, τὸν ἀπόρρητον ὡς ἀληθῶς τ' ὄντως φιλοσοφίας λόγον ἐξορχήσασθαι, τοῖς ἀφυδῶς πάντα μὴ αἰτιλέγειν ἐθέλουσιν ὀρθὰ ἀν δίκην, πάντα δὲ ὀνόματα καὶ ῥήματα ἀπορρίπτουσιν ἀδιαμῶς κοσμίως, αὐτούς τε ἀπατῶντες, καὶ τοῖς ἐχομένοις αὐτῶν ζητεύοντες. * Ἑβραῖοι μὲν γὰρ, σημεῖα αἰτοῦσιν, ἢ φησιν ὁ Ἀπόστολος· Ἕλληνες δ', σοφίαν ζητοῦσι. πολὺς δὲ ὁ τοιόσδε ὄχλος. οἱ μὲν αὐτῶν, ἡδοναῖς δεδουλωμένοι, ἀπιστεῖν ἐθέλοντες, γλίσχρως τὴν ἀπάσης σεμνότητος ἀξίαν ἀλήθειαν, ὡς βάρβαρον ἐν παιδείᾳ διαθρύπτουσι· οἱ δέ τινες, σφᾶς αὐτοὺς ἐπαίροντες, ἀφορμὰς τοῖς λόγοις ἐξευρίσκειν βιάζονται, ζητήσεις ἐριστικὰς ἐκποιούμενοι, λεξιδίων θηρατῆρες, ζηλωταὶ τεχνυδρίων, ἐριδμοτέες καὶ ἰμαντελικτέες, ὡς ὁ Ἀβδηρίτης σκώπτει φησίν·

A Et alioqui varia ac multiplex doctrina, & variè probat id quod adducitur, & catechumenis admirationem afferens, ea quæ sunt præcipua dogmata, ad eorum qui audiunt persuasionem, & ad veritatem cõstituit. Est autem fide digna eiusmodi oblectatio, per quam ab aliis vituperatam studiosi admittunt veritatem, ad hoc vt neque ipsa Philosophia vitæ perniciem afferat, cum sit rerum falsarũ & malorum operum artifex, quam nonnulli falso affirmarunt esse euidentem veritatis imaginem, donum Græcis datũ diuinitus: neque nos à fide auellamur, à B fraudulentæ artis veluti quibusdam decepti prestigiis: sed vt ita dicam, maiori adhibito munimento, exercitationem aliquam fidei demõstratiuam vtcunque comparemus. Quinetiam ipsorum quoque dogmatum, dum inter se conferuntur, veritatem oppositio conciliat vnde cõsequitur cognitio: non quòd primum obtineat philosophiæ locum, sed quod per eum fructum qui capitur ex cognitione, veræ comprehensionis firmam ac stabilem suscipiamus persuasionẽ, propter eorum quæ intelligũtur scientiam. Taceo quod libri hi multiplici ac varia doctrina in vnum corpus coagmentati, C volunt ex arte celare semina cognitionis. Quemadmodum ergo qui studio tenetur venationis, postquam quæsiit, inuestigauit, indagauit, canes qui cursu persequerentur emisit, feram capit: ita etiam apparet verum dulcedine quæsitum, & labore paratum. Quanam ergo de causa sic tuos commentarios tibi ordinare visum est? Quoniam magnum est periculum verè arcanam veræ Philosophiæ rationem, iis propalare qui profuse quidem ac petulanter, sed non iure volunt contra omnes dicere, omnia autem nomina ac verba turpiter & indecore eiaculantur, & seipsos fallentes, & eorum qui sibi adhærent, oculos præstrin- * f. Iu- D gentes. * Hebræi enim signa quærunt, dæi. vt ait Apostolus, Græci autem sapientiã quærunt. Magna est autem turba eiusmodi: ac eorum quidem aliqui voluptatibus mancipati, cum velint non credere, omni veneratione dignam irridentveritatem, barbariem habẽtes ludibrio. Aliqui autem alij seipsos erigentes, calumnias verbis inuenire contendunt, contentiosas comparantes quæstiones, dictiuncularum venatores, pusillarum quarundam artium æmulatores, litigatores, & iurgiorum consarcinatores, vt ait ille Abderitanus:

Lingua volubilis est hominum, nec pauca A
profatur.

Dictorum omnimodùm hinc atque hinc
diuisi multa est:

Et,

Quod verbum edideris, te tale audire
necesse est.

Ob hanc ergo artem se efferentes Sophistæ infelices, canoris quibusdam suis nugis garrientes, cum in nominum delectu & certa dictionum compositione & connexione totam vitam laborant, cicadis apparent loquaciores, eos quibus pruriunt aures, non satis, vt B
mihi videtur, viriliter demulcentes & titillantes.

Verborum non stilla cadens, sed flumen,
inertum.

Et certe quemadmodum veteribus in calceis, imbecilla iis sunt alia & diffluunt, sola autem eis restat lingua. Pulchre ergo eos insectans, scribit Solon Athenienſis?

Ad linguam aspicitis, & dulcia verba
loquentes.
At quod fit nemo spectat agentis opus.
Ac quiuis vestrum vulpis vestigia figit,
Et mentem vacuam putidulamque gerit. C

Hoc vtique significat vox illa salutaris:
Matt. 8. Luc. 9. *Vulpes foueas habent, filius autem hominis non habet vbi caput reclinet.* Super enim solo eo, vt arbitror, qui credit, perfecte separato ab iis bestiis quæ dictæ sunt à Scriptura, rerum omnium caput conquiescat ac princeps, nempe benignum & mansuetum verbum, qui comprehendit sapientes in astutia ipsorum.
1. Cor. 3. *Dominus enim solus cognoscit disceptationes sapientum, quod vanæ sunt.* Sapientes vtique Scriptura vocante Sophistas, qui in dictionibus versantur & artibus superfluis. Vnde ipsi quoque Græ- D
ci eos qui in re aliqua curioſe versantur, sapientes simul & Sophistas denominatiue appellarunt. Cratinus itaque cum in Archilochiis Poëtas recensuisset, ait:

Quales sophistas perpetim scrutamini.

Et similiter Iophon Comicus in Aulœdis Satyris, dicit de Rapsodis & aliquibus aliis.

Namque introiit
Vna Sophistarum caterua plurima.

Σχεπτὴ γὰρ καὶ γλῶσσα βροτῶν· πολλοὶ δ' ἐνὶ μῦθοι
Πλωτοῖσιν· ἐπέων δ' ἡ πολὺς νομὸς ἔνθα καὶ ἔνθα.

καὶ,

Οἷον δ' εἰπεῖν ἔπος, τοῖόν κ' ἐπακοῦσαι.

Ταύτῃ γοῦν ἐπαιρόμενοι τῇ τέχνῃ οἱ κακοδαίμονες Σοφισταί, τῇ σοφῶν αὐτῶν φωμυλόμενοι περιῤῥίᾳ, ἀμφὶ τὸ διάκρισιν τ' ὀνομάτων καὶ τ' ποιὰν τ' λέξεων συνθέσιν τε & πλοκὴν τὸν πολύπλοκον βίον, τυγχάνουσιν ἀφαίνοντες λαλίστεροι· κνήθοντες καὶ γαργαλίζοντες οὐκ ἀνδρικῶς, ἐμοὶ δοκεῖν, τὰς ἀκοὰς τῶν κινουμένων γλιχομένων.

Ποταμὸς ἀτέγκτων ῥημάτων, οὐδὲ σταλαγμὸς ἁμῶς καὶ καθαρῶς τῶν παλαιῶν ὑποδημάτων, τὰ μὲν δὴ ἄλλα ἀδιὰς ἀθενῆ καὶ διάῤῥυτα, μόνη δ' ἡ γλῶσσα ὑπολείπεται· παγκάλως ὁ Ἀθηναῖος ἀποτείνεται καὶ γράφει Σόλων·

Εἰς γὰρ γλῶσσαν ὁρᾶτε, καὶ εἰς ἔπη ἁμύλων ἀνδρός.

Εἰς ἔργον δ' οὐδὲν νενομένων βλέπετε.

Ὑμῶν δ' εἷς μὲν ἕκαστος ἀλώπεκος ἴχνεσι βαίνει,

Σύμπασιν δ' ὑμῖν χαῦνος ἔνεστι νόος.

τὸ τόπου αἰνίσσεται ὁ Σωτήριος ἐκείνη φωνή· Αἱ ἀλώπεκες φωλεοὺς ἔχουσιν· ὁ δὲ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου, οὐκ ἔχει που τὸ κεφαλὸ κλίνῃ· μόνῳ γὰρ οἶμαι τῷ πιστεύοντι, διακεκριμένῳ τέλεον τῶν ἄλλων τῶν ἐκτὸς τῆς γραφῆς θηρίων εἰρημένων, ἐπαναπαύεσθαι τὸ κεφάλαιον τῶν ὄντων, ὁ χρηστὸς & ἥμερος λόγος, ὁ σωσόμενος τοὺς σοφοὺς ἐν τῇ πανουργίᾳ αὐτῶν· Κύριος γὰρ μόνος γινώσκει τοὺς διαλογισμοὺς τῶν σοφῶν, ὅτι εἰσὶ μάταιοι· σοφοὺς δή που τοὺς σοφιστὰς τοὺς περὶ τὰς λέξεις καὶ τὰς τέχνας περιττοὺς, καλούσης τῆς γραφῆς. ὅθεν οἱ Ἕλληνες καὶ ἀλλοὶ τοὺς περὶ ὁπωσοῦν πολυπράγμονας, σοφοὺς ἅμα καὶ σοφιστὰς προσονύμως κεκλήκασι. Κρατῖνος γοῦν ἐν τοῖς Ἀρχιλοχείοις, ποιητὰς καταλέξας, ἔφη·

Οἷον σοφιστῶν σμικρὸς ἐμεδιφήσατε.

Ἰοφῶν τε ὁμοίως ὁ κωμικὸς ἐν Αὐλῳδοῖς Σατύροις, ὅτι Ῥαψῳδῶν καὶ ἄλλων τινῶν λέγει·

—— καὶ γὰρ εἰσεληλύθει
Πολλῶν σοφιστῶν ὄχλος ἐξηρτημένος.

ὅπη τούτων καὶ τῶν παραπλησίων ὅσοι τοὺς κενοὺς μεμελετήκασι λόγους, ἡ θεία γραφὴ παγκάλως λέγει· Ἀπολῶ τὴν σοφίαν τῶν σοφῶν, καὶ τὴν σύνεσιν τῶν συνετῶν ἀθετήσω. Ὁμηρος δὲ καὶ τέκτονα σοφὸν καλεῖ· καὶ περὶ Μαργείτου, εἰ δή τις, ὧδέ πως γράφει.

Τὸν οὔτ' ἄρ' σκαπτῆρα θεοὶ θῆσαν, οὔτ' ἀροτῆρα,
οὔτ' ἄλλως τι σοφόν· πάσης δ' ἡμάρτανε τέχνης.

Ἡσίοδος γοῦν τὸν Κιθαριστὴν Λῖνον, παντοίας σοφίας δεδαηκότα εἰπών, καὶ ναύτην οὐκ ἀγνοεῖ λέγων σοφόν·

Οὔτε τι ναυτιλίης συνετὸν φρασσάμενον, γράφων.

Δανιὴλ δὲ ὁ προφήτης, Τὸ μυστήριον, φησιν, ὃ ὁ βασιλεὺς ἐρωτᾷ, οὐκ ἔστι σοφῶν, μάγων, ἐπαοιδῶν, Γαζαρηνῶν δυνάμις, τοῦ ἀναγγεῖλαι τῷ βασιλεῖ· ἀλλ' ἔστι Θεὸς ἐν οὐρανῷ ἀποκαλύπτων. Καὶ δὴ τοὺς Βαβυλωνίους σοφοὺς προσαγορεύει. ὅτι δὲ σοφίαν ὁμωνύμως καλεῖ ἡ γραφὴ πᾶσαν τὴν κοσμικὴν εἴτε ὑπουργίαν, εἴτε τέχνην· ἄλλαι δέ εἰσιν αἱ καθ' ὑποστάθειαν μὲν θεοπνεύστῳ λογισμῷ ὑπενεχθεῖσαι· καὶ ὡς θεόθεν ἡ τεχνικὴ καὶ ἡ σοφὴ ὑπόνοια· σαφὲς ἔσται προσθεμένοις τὴν λέξιν· Καὶ ἐλάλησεν Κύριος πρὸς Μωσῆν, λέγων· Ἰδοὺ ἀνακέκληκα τὸν Βεσελεὴλ τοῦ Οὐρεί, τὸν Ὡρ, τοῦ φυλῆς Ἰούδα· καὶ ἐνέπλησα αὐτὸν πνεύματος θείου σοφίας, καὶ συνέσεως, καὶ ὑποστήμης, ἐν παντὶ ἔργῳ διανοηθῆναι καὶ ἐκτεχνεύσασθαι, ἐργάζεσθαι τὸ χρυσίον, καὶ τὸ ἀργύριον, καὶ τὸν χαλκόν, καὶ τὴν ὑάκινθον, καὶ τὴν πορφύραν, καὶ τὸ κόκκινον, καὶ τὰ λιθουργικά, καὶ τεκτονικὴν τῶν ξύλων ἐργάζεσθαι, εἰς καὶ ἅπαντα τὰ ἔργα. ἔπειτα ὑποφέρει καθολικὸν δὴ λόγον· Καὶ παντὶ δὲ συνετῷ καρδίᾳ, δέδωκα σοφίαν· τουτέστιν, ὃν οἵαπερ ὑποδέξασθαι πόνῳ καὶ συνασκήσει. πάλιν τε αὖ διαῤῥήδην ἐξ ὀνόματος Κυρίῳ λέγραπται· Καὶ σὺ λάλησον πᾶσι τοῖς σοφοῖς τῇ διανοίᾳ, οὓς ἐνέπλησα πνεύματα αἰσθήσεως. ἔχουσι γὰρ τοιοῦτόν τι οἰκεῖον φύσεως ἰδίωμα οἱ σοφοὶ τῇ διανοίᾳ· λαμβάνουσι δὲ πνεῦμα αἰσθήσεως διπλοῦν τὸ κυριώτατος σοφίας δίχα, ὑποτυπούσας αὐδὰς παραδεξάμενοι· οἱ μὲν γὰρ τὰς βαναύσους μετιόντες τέχνας, τοῦ περὶ τὰς αἰσθήσεις ἀπολαύουσι περιττοῦ· Ἀκοῆς μὲν, ὁ κοινῶς λεγόμενος μουσικός· ἁφῆς δέ, ὁ πλαστικός· καὶ φωνῆς, ὁ ᾠδικός· ἰσοφρήσεως, ὁ μυρεψικός· ὄψεως, ὁ τῶν ἐν τοῖς σφραγίσιν ἐκτυπωμάτων τορευτικός·

A De iis & similibus qui se inani dicendi genere exercuerunt, pulcherrime dicit diuina scriptura: *Perdam sapientiam sapientum, & prudentiam prudentum abolebo.* Homerus autem & fabrum vocat sapientem: & de Margite, si is vtique est, sic scribit:

Hunc nec aratorem Dij fossoremve crearunt;
Vllo aliove modo sapientem, arsque abfuit omnis.

Hesiodus autem cum Linum Citharœdum dixisset esse cuiusvis sapientiæ peritum, nautam etiam non veretur dicere sapientem, scribens:

B *Nautica in arte aliquid qui nec sapit.* Daniel. 1

Daniel autem Propheta, *Mysterium*, inquit, *quod rex rogat, non est sapientum, magorum, incantatorum, Gazarenorum potestas vt regi annuncient, sed est Deus in cœlo reuelans.* Quinetiam appellat sapientes Babylonis. Quod autem scriptura Sapientiam appellet æquiuoce omnem mundanam siue sapientiam siue artem: aliæ autem sunt quæ per additionem & compositionem humana sint ratione excogitatæ, & quod à Deo sit quæ arte fit & est sapiens excogitatio, manifestum erit, si hanc dictionem adiecerimus. *Et locutus est Dominus ad Mosen, dicens: Ecce vocaui Beseleel filium Vri, filij Or de tribu Iuda, & impleui eum diuino spiritu sapientiæ, vt in omni opere excogitet & architectetur, operetur aurum & argentum, & as, & hyacinthum, & purpuram & coccinum, & vt operetur opera lapidea, & fabrilem artem lignorum, vsque ad illud, & omnia opera.* Deinde vero generalem infert rationem: *Et cuilibet intelligenti corde dedi intelligentiam*, hoc est, ei qui potest suscipere labore & exercitatione. Rursus autem aperte scriptum est ex nomine Domini: *Et tu loquere omnibus sapientibus cogitatione, quos impleui spiritu sensus.* Habent quidem aliquam peculiarem naturæ proprietatem, qui sunt sapientes cogitatione. Duplicem autem sensus spiritum accipiunt ab ea quæ est principalis sapientia, ij qui se ipsos idoneos exhibuerunt. Qui persequuntur enim artes sordidas & illiberales, eo quod circa sensus excellit, fruuntur. Auditu quidem, qui dicitur communiter musicus, tactu vero, figulus: & voce, cantor: olfactu, vnguentarius, visu, qui ea quæ in sigillis exprimuntur est cælandi facultate præditus.

Exod. 31.

C

D

Qui autem in doctrina verſantur, ſuppeditatam habent conſenſionem, per quam Poëtæ modos, dictionem Rhetores, & ſyllogiſmos Dialectici, & Philoſophi apprehendunt eam quæ ad ſe pertinet contemplationem. Ad inueniendum enim & excogitandum res eſt apta conſenſio, quæ etiam probabiliter animum applicare perſuadet: animi autem auget applicationem vnà ad ſcientiam
Ephſ.e3. quoque exercitatio. Merito ergo Apoſtolus variam ac multiplicem dixit Dei ſapientiam, vt quæ multifariam multiſque modis, per artem, per ſcientiam, per fidem, per Prophetiam, ſuam oſtentat potentiam ad noſtrum beneficium.
Eccleſ.1. Quoniam omnis ſapientia à Domino, & cum ipſo eſt in ſæcula, vt dicit Ieſu ſapientia. Si enim prudentiam & ſenſum magna voce inuocaueris, & eam quæſieris, ſicut argenti theſauros, & prompto & alacri animo inueſtigaris, intelliges Dei cultum, & ſenſum diuinum inuenies. Ad differentiam ſenſus qui verſatur in Philoſophia, dixit Propheta,
Prou. 2. quem præclare ac magnifice docet ſcrutari ad profectum in Dei cultu & pietate in Deum. Ei autem oppoſuit ſenſum qui eſt in Dei cultu, cognitionem ſignificans, & hæc dicens: Deus enim dat ſapientiam ex ore ſuo, & ſenſum ſimul & prudentiam, & iuſtis inſtar theſauri recondit auxilium. Iis enim qui à Philoſophia fuere iuſtificati, auxilium tanquam theſaurus reconditur: ea quoque conſenſio quæ ducit ad Dei cultum & pietatem in Deum. Atque erat quidem ante Domini aduentum Philoſophia Græcis neceſſaria ad iuſtitiam: nunc autem eſt vtilis ad Dei cultum & pietatem iis qui fidem colligunt per demonſtrationem. Quoniam pes, inquit, tuus non offenderit, ſi quæ bona ſunt ad Dei prouidentiam referas, ſiue Græca ſint, ſiue noſtra. Omnium enim bonorum Deus eſt cauſa ſed aliorum quidem principaliter vt teſtamenti veteris & noui: aliorum autem per conſequentiam, ſicut Philoſophiæ. Forte autem principaliter tunc etiam Græcis data fuit, priuſquam Dominus Græcos quoque vocaſſet. Nam ipſa quoque Græcos Pædagogi more docebat, ſicut lex Hebræos ad Chriſtum. Præparat ergo Philoſophia, ei viam muniens qui à Chriſto perficitur. *Iam ſapientiam*, inProu. 4. quit, Salomon, *vallo circunda, & te exaltabit, corona autem voluptatis te proteget*

A οἱ δὲ ἀμφὶ τὴν παιδείαν διατεῖνοντες, τὴν σωμαίθησιν χορηγοῦσι· καθ' ἣν τὴν μέτρων οἱ ποιηταὶ, καὶ τῆς λέξεως οἱ σοφισταὶ, καὶ τὴν συλλογισμῶν οἱ Διαλεκτικοὶ, καὶ οἱ Φιλόσοφοι τῆς κατ' αὐτοὺς θεωρείας ἀντιλαμβάνονται. Εὑρετικὴν γὰρ ἐστὶ τὴν ἐπινοητικὴν ἡ σωμαίθησις, ἐπιβάλλει πιθανῶς αἰσθητοῦσα· σωμαύξει δὲ τὴν ἐπιβολὴν, εἰς ἐπιστήμην σωμάσκησις. εἰκότως οὖν ὁ Ἀπόστολος πολυποίκιλον εἴρηκεν τὴν Σοφίαν τοῦ Θεοῦ, πολυμερῶς καὶ πολυτρόπως, διὰ τέχνης, διὰ ἐπιστήμης, διὰ πίστεως, διὰ προφητείας, τὴν ἑαυτῆς ἐνδύναμιν
B εἰς τὴν ἡμετέραν οὐσίωσιν· ὅτι πᾶσα Σοφία παρὰ Κυρίου, καὶ μετ' αὐτοῦ ἐστιν εἰς τὸν αἰῶνα· ἢ φησιν ὁ τοῦ Ἰησοῦ Σοφία· ἐὰν γὰρ τὴν φρόνησιν τὴν τε αἴθησιν ἐπικαλέσῃ μεγάλῃ τῇ φωνῇ, καὶ ζητήσῃς αὐτὴν ὡς ἀργυρίου θησαυροὺς, καὶ προθύμως ἐξιχνιάσῃς, νοήσῃς θεοσέβειαν, καὶ αἴθησιν θείαν εὑρήσῃς. πρὸς ἀντιδιατολμῶ τῆς τοῦ φιλοσοφίαν αἰθήσεως, εἴρηκεν ὁ προφήτης, ἵν' μεγαλοφυῶς καὶ μεγαλοπρεπῶς ἐξερευνᾶν διδάσκῃ, εἰς τὴν ὑπὲρ τὴν θεοσέβειαν προκοπήν. ἀντέθηκεν οὖν αὐτῇ τὴν ἐν θεοσεβείᾳ αἴθησιν, τὴν γνῶσιν αἰνιττόμενος, καὶ τάδε λέγων·
C ὁ γὰρ Θεὸς δίδωσι Σοφίαν ἐκ τοῦ ἑαυτοῦ στόματος, αἴθησίν τε ἅμα καὶ φρόνησιν· καὶ θησαυρίζει δικαίοις βοήθειαν· τοῖς γὰρ ὑπὸ φιλοσοφίας δεδικαιωμένοις, βοήθεια θησαυρίζεται καὶ ἡ εἰς θεοσέβειαν σωμαίθησις. ἵν' μὲν οὖν περὶ τῆς τοῦ Κυρίου παρουσίας εἰς δικαιοσύνην Ἕλλησιν ἀναλήμμα φιλοσοφία· νυνὶ δ', χρησίμη πρὸς θεοσέβειαν γάρ, προπαιδεία τις οὖσα τοῖς τὴν πίστιν δι' ἀποδείξεως καρπουμένοις· ὅτι ὁ ποὺς σου, φησιν, οὐ μὴ προσκόψῃ, ἐπὶ τὴν προνοίαν τὰ καλὰ ἀναφέροντος, ἐάν τε
D Ἑλληνικὰ ᾖ, ἐάν τε ἡμέτερα. πάντων μὲν γὰρ αἴτιος τῶν καλῶν ὁ Θεός· ἀλλὰ τῶν μὲν, κατ' προηγούμενον, ὡς τὰ τε διαθήκης τῆς παλαιᾶς καὶ τὰ νέας· τῶν δὲ, κατ' ἐπακολούθημα, ὡς τῆς φιλοσοφίας. τάχα δὲ καὶ προηγουμένως τοῖς Ἕλλησιν ἐδόθη τότε, πρὶν ἢ τὸν Κύριον καλέσαι καὶ τοὺς Ἕλληνας· ἐπαιδαγώγει γὰρ καὶ αὐτὴ ὁ Ἑλληνικὸν, ὡς ὁ νόμος τοὺς Ἑβραίους, εἰς Χριστόν. προπαιδαγωγεῖ τοίνυν ἡ φιλοσοφία, προσδοποιοῦσα τὸν τοῦ Χριστοῦ τελούμενον. αὐτίκα τὴν Σοφίαν, ὁ Σολομὼν, περιφράκνυσόν, φησιν· καὶ ἐκφυλάσσει σε· στεφανώσει σε ὑμνῆς ὑπερκαυχήσει σε·

ἐπεὶ καὶ σὺ δι' αὐτῆς ἐπερρύσας αὐτὴν διὰ φιλοσοφίας καὶ πολυτελείας ὀρθῆς, ἀνεπίβατον τοῖς σοφισταῖς τηρήσας. μία μὲν οὖν ἡ τῆς ἀληθείας ὁδός· ἀλλ' εἰς αὐτὴν καθάπερ εἰς ἀένναον ποταμόν, ἐκ πηγῶν τὰ ῥεύματα ἀλλοθεν. εὖ οὖν ἄρα εἴρηται· Ἄκουε υἱέ μου· καὶ δέξαι ἐμοὺς λόγους, φησίν· ἵνα σοι πλείονται πολλαὶ ὁδοὶ βίου· ὁδοὺς γὰρ σοφίας διδάσκω σε, ὅπως μὴ ἐκλίπωσίν σε αἱ πηγαὶ αἱ τῆς αὐτῆς ἐκβλύζουσαι γῆς. ἓν δὴ μόνον ἑνός τινος δικαίου ὁδοὺς πλείονας σωτηρίους κατέλεξεν· ὑπιφέρει γοῦν ἀλλαχοῦ πολλὰς πολλῶν δικαίων ὁδούς, μιμούμενον ὧδέ πως· Αἱ ὁδοὶ τῶν δικαίων ὁμοίως φωτὶ λάμπουσιν. εἶεν δὴ καὶ αἱ ἐντολαὶ καὶ αἱ παιδεῖαι, ὁδοὶ δὲ ἀφορμαὶ τοῦ βίου. Ἱερουσαλὴμ Ἱερουσαλήμ, ποσάκις ἠθέλησα ἐπισυναγαγεῖν τὰ τέκνα σου, ὡς ὄρνις τοὺς νεοσσούς. Ἱερουσαλὴμ δέ, ὅρασις εἰρήνης ἑρμηνεύεται. δηλοῖ τοίνυν προφητικῶς, τοὺς εἰρηνικῶς ἐπισκοπήσαντας, πολυτρόπως εἰς κλῆσιν παιδαγωγεῖ. τί οὖν; ἠθέλησε μὲν, οὐκ ἠδυνήθη δέ; ποσάκις ἦ, ἢ ποῦ; δὶς, διά τε προφητῶν, καὶ διὰ τῆς παρουσίας. πολυτρόπου μὲν οὖν τὴν σοφίαν ἡ Ποσάκις ἐνδείκνυται λέξις, καὶ καθ' ἕνα ἕκαστον τρόπον ποιότητός τε καὶ ποσότητος πάντως σώζει τινάς, ἔν τε τῷ χρόνῳ, ἔν τε τῷ αἰῶνι· ὅτι Πνεῦμα Κυρίου πεπλήρωκε τὸν οἰκουμένην· καὶ ἵν' τις βιαζόμενος λέγῃ· Μὴ προσέχε φαύλῃ γυναικί· μέλι γὰρ ἀποστάζει ἀπὸ χειλέων γυναικὸς πόρνης· τὴν Ἑλληνικὴν εἰδῇ παιδείαν· ἐπακουσάτω τῆς ἑξῆς· Ἡ πρὸς καιρὸν λιπαίνει σὸν φάρυγγα, φησι. φιλοσοφία γάρ, ἡ κολακεύει. τίνα τοίνυν αἰνίσσεται τὴν ἐκπορνεύουσαν, ὑπιφέρει ῥητῶς· Τῆς γὰρ ἀφροσύνης οἱ πόδες καταγουσι τοὺς χρωμένους αὐτῇ, μὴ θάνατον εἰς ᾅδου· τὰ ἴχνη αὐτῆς, οὐκ ἐρείδεται. μακρὰν οὖν ποίησον ἀπὸ τῆς ἀφροσύνης ἡδονῆς τὴν σὴν ὁδόν. μὴ ἐπίῃς θύραις οἴκων αὐτῆς· ἵνα μὴ παρῇ ἑτέροις τὸν σὸν βίον. καὶ ἐπιμαρτυρεῖ· Εἶτα μεταμεληθῇ σοι ὅτε γήρως, ἰδίᾳ αἰ καταπεφθεῖσαί σε σαρκὸς σώματος. τοῦτο γὰρ τέλος τῆς ἀφροσύνης ἡδονῆς. καὶ ταῦτα μὲν ταύτῃ· οὐκοῦν ἐπεὶ δὲ φῇ, Μὴ πολὺς ἴσθι παρὰ ἑτέροις· χρῆναι μέν, οὐκ ἐπιμαρτυρῶν ἦ καὶ ἀναπολύειν τὴν κοσμικὴν παιδείαν παντάπασιν· παιδεύει γὰρ ὡς προεῖπον λόγῳ τὰ πρὸς τοὺς παρόντας καιροὺς ἐκάστῃ γενεᾷ συμφέροντα δεδομένα. ἤδη γάρ τινες τοῖς φίλτροις τῶν θεραπαινίδων ἁλόντες,

A Nam cum tu eam per Philosophiam & multam rectam eruditionem lorica munieris, Sophistis inaccessam seruaueris. Atque est quidem vna via veritatis, sed in eam tamquam in fluuium perennem alia aliunde fluenta influunt. Diuinè ergo dictum est: Audi fili mi, & mea verba susci|pe; vt sint tibi multæ viæ vitæ: vias enim sapientiæ doceo te, ne te deficiant fontes qui ex ipsa terra scaturiunt. Quo quidem in loco vnius cuiusdam iusti vias plures salutares recensuit. Infert autem alias multorum multas iustorum vias, hoc modo id indicans: Viæ autem iustorum
B splendent sicut lux. Fuerint autem mandata quoque, & quæ prius audiuntur disciplinæ, viæ & adminicula vitæ. *Hierusalem Hierusalem, quoties volui* Luc. 13.
congregare filios tuos, sicut gallina congregat pullos suos. Hierusalem autem exponitur visio pacis. Significat ergo propheticè, eos qui pacificè res sacras inspexerint, ad vocationem multis modis institui. Quid ergo? voluit quidem, non autem potuit? Quot autem modis? aut vbi? Bis, per Prophetas, & aduentum. Multiplicem ergo sapientiam ostendit dictio, Quoties: &
C vnoquoque modo qualitatis & quantitatis, omnino seruat aliquos & in tempore & in sæculo: *Quoniam Spiritus Domini repleuit orbem terræ.* Quod si Sap. 1.
quis vim afferens, dicat: *Ne animum* Prou. 7.
adhibe mulieri malæ, mel enim distillat à labiis mulieris meretricis, Græcam esse dicens eruditionem, audiat quæ deinceps sequuntur: *Quæ ad tempus vngit guttur suum.* Philosophia autem non adulatur: quamnam ergo significat, eam quæ fornicata est? dilucide infert: Stultitiæ enim pedes deducunt eos qui ea vtuntur post mortem ad inferos: eius autem vestigia minime
D sunt stabilia. *Fac ergo vt viá tua longe absit à stulta voluptate. Ne steteris ad fores domus eius, vt non tradat aliis vitam tuam.* Et protestatur. *Deinde te pœnitebit in senectute, quando contritæ fuerint carnes tui corporis. Hic est enim finis stultæ voluptatis.* Et hæc quidem ita se habent. Cum autem dixerit: *Ne sis multum apud alienam*, vti quidem, sed non immorari & permanere in doctrina seculari admonet. Verbo enim Domini præparant, ac prius instituunt, quæ temporibus conuenientibus vnicuique generationi vtiliter data sunt. Iam enim quidam ancillarum inescati philtris,

contempſerũt dominam Philoſophiam, & ex ipſis alij quidem conſenuerunt in Muſica, alij vero in Geometria, alij autẽ in Grãmatica, plurimi autem in Rhetorica. Sed quemadmodum liberales, quas vocant ἐγκυκλίους, hoc eſt circulares, diſciplinæ, conferunt ad Philoſophiam quæ eſt ipſorum domina: ita etiam ipſa Philoſophia ad parandam conducit ſapientiam. Eſt enim Philoſophia quidẽ exercitatio, Sapiẽtia vero rerum diuinarum & humanarũ, & cauſarũ ipſarũ ſcientia. Eſt enim ſapiẽtia domina Philoſophiæ, ſicut illa illius, quæ præcedit diſciplinæ. Si enim Philoſophia profitetur cõtinentiam & linguæ & ventris, & eorum quæ ſunt ſub ventrẽ, & eſt propter ſe eligẽda: multo videbitur venerabilior & præſtãtior, ſi exerceatur propter Dei honorem & cognitionem. Eorum autem quę dicta ſunt, per hęc præbebit ſcriptura teſtimoniũ. Sara erat olim ſterilis, Abrahę vxor: cum autem non pareret Sara, ancillam ſuam nomine Agar Ægyptiam permittit Abrahæ ad liberorum ſuſceptionem. Sapientia ergo quæ cum fideli cohabitat (fidelis autẽ & iuſtus reputatus eſt Abraham) erat adhuc ſterilis & ſine liberis in illa generatione, vt quæ nihil adhuc Abrahæ quod eſſet ex virtute peperiſſet. Merito autem volebat, vt qui proficiẽdi adhuc tẽpus haberet, cũ mũdi ſeu ſęculi diſciplina (per Ægyptũ autẽ allegoricè ſignificatur mũdus) prius cõgrederetur, poſtea autem ad eam quoque accedens diuina prouidẽtia gigneret Iſaac. Interpretatur autẽ Philo Agar quidẽ incolatum: hic enim dictum eſt, Ne multum ſis apud alienam: Saram autem, meũ principatũ. Licet ergo ei qui diſciplinis prius eſt inſtitutus, venire ad ſapiẽtiã, quæ vel maxime principatũ obtinet, à qua augetur genus Iſraeliticũ. Ex quibus oſtenditur ſapiẽtiam eſſe docẽdi poteſtate præditam, ad quam peruenit Abrahã, ex cõtẽplatione cœleſtiũ trãſiens ad eam quæ ex Deo eſt fidẽ & iuſtitiã. Per Iſaac autẽ id quod per ſe didicit, indicatur. Quare etiam Chriſti typus inuenitur. Is fuit vir vnius vxoris, nẽpe Rebeccæ, quã trãſferunt tolerantiam. Dicitur autem Iacob cõgredi cum pluribus, vt qui exponatur exercitator. Fiunt autem exercitationes per plura & differẽtia dogmata. Vnde hic etiam nominatur Iſrael, qui reuera eſt vi perſpiciẽdi prędituſ, vt qui ſit multarũ rerũ peritus, & ad exercendum accõmodatus Fuerit etiam aliquid aliud quod ſignificatur per tres illos priores patres,

Gen. 11. & 17.

Geneſ. 32

A ὠλιγώρησαν τῆς δεσποίνης φιλοσοφίας, καὶ κατατρίψασθαι οἱ μὲν αὐτῶν, ἐν μουσικῇ· οἱ δὲ, ἐν γεωμετρίᾳ· ἄλλοι δὲ, ἐν γραμματικῇ· οἱ πλῆστοι δὲ, ἐν ῥητορικῇ. Ἀλλ' ὡς τὰ ἐγκύκλια μαθήματα συμβάλλεται πρὸς φιλοσοφίαν, τὴν δέσποιναν αὐτῶν. ὕτω καὶ φιλοσοφία αὐτὴ πρὸς σοφίας κτῆσιν σύνεργός ἐστι. γὰρ ἡ μὲν φιλοσοφία, ἐπιτήδευσις· ἡ σοφία δὲ, ἐπιστήμη θείων καὶ ἀνθρωπίνων, καὶ τῶν τούτων αἰτίων. Κυρία οὖν ἡ σοφία τῆς φιλοσοφίας, ὡς ἐκείνη τῆς προπαιδείας. εἰ γὰρ B ἐγκράτειαν φιλοσοφία ἐπαγγέλλεται γλώσσης καὶ γαστρὸς καὶ τῶν ὑπὸ γαστέρα· καὶ ἔστι δι' αὐτὴν αἱρετή· σεμνοτέρα φανεῖται καὶ κυριωτέρα, εἰ Θεοῦ ἕνεκα καὶ γνώσεως ἐνεκεν ἐπιτηδεύοιτο. τῶν εἰρημένων μαρτυρίαν παρέξει ἡ γραφὴ λέγουσα τάδε· Σάρρα στεῖρα ἦν πάλαι, Ἀβραὰμ δὲ γυνή· μὴ τίκτουσα ἡ Σάρρα, τὴν ἑαυτῆς παιδίσκην, ὀνόματι Ἀγὰρ, τὴν Αἰγυπτίαν, εἰς παιδοποιΐαν ἐπιτρέπει τῷ Ἀβραάμ. ἡ σοφία τοίνυν, τῷ πιστῷ συνοίκῳ. πιστὸς δὲ ἐλογίσθη Ἀβραάμ, καὶ δίκαιος· στεῖρα ὢν ἔτι καὶ ἄτεκνος τὴν C γνῶσιν ἐκείνην, μηδέπω μηδὲν ἀπαρέτου ἀποκυήσασα τῷ Ἀβραάμ· ἄξιον δὲ εἰκότως, τὸν ἤδη καιρὸν ἔχοντα προκοπῆς· τῇ κοσμικῇ παιδείᾳ· Αἴγυπτος δὲ ὁ κόσμος ἀλληγορεῖται· συνουσιαθῆναι προτέρᾳ· ὑστέρᾳ δὲ, καὶ αὐτῇ προσελθόντα τὴν θείαν προῖκα, γυνῆσαν τὸν Ἰσαάκ. ἑρμηνεύεται δὲ ὁ Φίλων, τὴν μὲν Ἀγὰρ, παροίκησιν· οὕτω γὰρ εἴρηται, Μὴ πολὺς ἴσθι πρὸς ἀλλοτρίαν· τὴν Σάρραν δὲ, ἀρχὴ μου. ἔνεστιν οὖν, προπαιδευθέντα, ὅτι τὴν ἀρχικωτάτην σοφίαν ἐλθεῖν· ἀφ' ἧς ὁ Ἰσραηλιτικὸν γένος αὔξεται· ἐξ ὧν D δείκνυται, διδακτικὴν εἶναι τὴν σοφίαν, ᾧ μετῆλθεν Ἀβραάμ, ἐκ τῆς τῶν ὁρατῶν θεωρίας μετιὼν εἰς τὸν κτίστην Θεὸν πίστιν τε καὶ δικαιοσύνην. Ἰσαὰκ δὲ, ὁ αὐτομαθὴς ἐνδείκνυται· διὸ καὶ Χριστοῦ τύπος ἀνείσκεται. δύο, μιᾶς γυναικὸς ἀνὴρ, τῆς Ῥεβέκκας· ὧν ἐπωμνύουσι μεταφέρουσιν. πλείοσι γὰρ συνέρχεσθαι ὁ Ἰακὼβ λέγεται· ὡς δὴ ἀσκητὴς ἑρμηνευόμενος· ἀπὸ πλόνων δὲ καὶ ἀφαιρεθέντων αἱ ἀσκήσεις δογμάτων· ὅθεν καὶ Ἰσραὴλ, ἐπὶ μεγαλομαθείᾳ, ὁ τῷ ὄντι ὁρατικὸς, ὡς ἂν πολυπειρός τε καὶ ἀσκητικός· εἴη δ' ἂν τι καὶ ἄλλο δηλούμενον ἀπὸ τῶν τριῶν προπατόρων,

κυρίαν εἶναι τὴν σφραγῖδα τῆς γνώσεως, ἐκ φύσεως καὶ μαθήσεως καὶ ἀσκήσεως συνεστῶσαν. ἔχοις δ' ἂν καὶ ἄλλην εἰκόνα τῶν εἰρημένων τὴν Θάμαρ ἐπὶ τριόδου καθεσθεῖσαν, καὶ πόρνης δόξαν παρασχοῦσαν· ἣν ὁ φιλομαθὴς Ἰούδας· δυνατὸς δὲ ἑρμηνεύεται· ὁ μηδὲν ἄσκεπτον καὶ ἀδιερεύνητον καταλιπὼν, ἐπεσκέψατο, καὶ πρὸς αὐτὴν ἐξέκλινεν, σώζων τὴν πρὸς τὸν Θεὸν ὁμολογίαν· διὰ τοῦτο καὶ ὁ Ἀβραὰμ, παραζηλούσης τῆς Σάῤῥας τὴν Ἀγὰρ παρευδοκιμοῦσαν αὐτὴν, ὡς ἂν τὸ χρήσιμον ἐκλεξάμενος μόνον τῆς κοσμικῆς φιλοσοφίας· Ἰδοὺ ἡ παιδίσκη ἐν ταῖς χερσί σου· χρῶ αὐτῇ ὡς ἂν σοι ἀρεστὸν ᾖ, φησι· δηλῶν ὅτι, ἀσπαζομαι μὲν τὴν κοσμικὴν παιδείαν, καὶ ὡς νεωτέραν, καὶ ὡς σύνθεραπαινίδα· τὴν δὲ ἐπιστήμην τὴν σὴν, ὡς τελείαν δέσποιναν, τιμῶ καὶ σέβω. καὶ ἐκάκωσεν αὐτὴν Σάῤῥα· ἴσον ᾧ, ἐσωφρόνισε καὶ ἐνουθέτησεν. εὖ γοῦν εἴρηται. Παιδείας Θεοῦ, υἱὲ, μὴ ὀλιγώρει· μηδὲ ἐκλύου ὑπ' αὐτοῦ ἐλεγχόμενος. ὃν γὰρ ἀγαπᾷ Κύριος, παιδεύει. μαστιγοῖ δὲ πάντα υἱὸν, ὃν παραδέχεται. κατ' ἄλλους μέν τοι γε τόπους ἐξεταζόμεναι αἱ προειρημέναι γραφαὶ, ἄλλα μυστήρια μηνύουσι παρεστάναι. φαμὲν τοίνυν ἐνθένδε γυμνῷ ᾧ λόγῳ, τὴν φιλοσοφίαν ζήτησιν ἔχειν περὶ ἀληθείας καὶ τῆς τῶν ὄντων φύσεως· ἀληθεία δὲ αὕτη, περὶ ἧς ὁ Κύριος αὐτὸς εἶπεν, Ἐγώ εἰμι ἡ ἀληθεία· τήν τε αὖ προπαιδείαν τῆς ἐν Χριστῷ ἀναπαύσεως, γυμνάζειν τὸν νοῦν, καὶ διεγείρειν τὴν σύνεσιν, ἀγχίνοιαν γεννῶσαν ζητητικὴν διὰ φιλοσοφίας ἀληθοῦς. ἣν εὑρόντες, μᾶλλον δὲ εἰληφότες, παρ' αὐτῆς τῆς ἀληθείας ἔχουσιν οἱ μύσται. πολλὰ δ' ἡ ἑτοιμότης πρὸς τὸ τὰ δέοντα ὁρᾶν διὰ τῆς προγυμνασίας συμβαλλέται. εἴη δ' ἂν γυμνασία ᾧ νῷ, τὰ νοητά. τριττὴ δὲ ἡ τούτων φύσις, ἔν τε ποσοῖς καὶ πηλίκοις καὶ λεκτοῖς θεωρουμένη. ὁ γὰρ ἀπὸ τῶν ἀποδείξεων λόγος, ἀκριβῆ πίστιν ἐντίθησι τῇ ψυχῇ τοῦ παρακολουθοῦντος, ὥστε μηδ' ἂν ἄλλως ἔχειν τὸ ἀποδειχθὲν οἴεσθαι· τοῖς τε αὖ δι' ἀπατὴν ὑποτρέχουσιν ἡμῖν, ὑποπίπτειν οὐκ ἐᾷ. ἐν τούτοις οὖν τοῖς μαθήμασιν ἐκκαθαίρεταί τε τῶν αἰσθητῶν καὶ ἀναζωπυροῦται ἡ ψυχή. ἵνα δή ποτε ἀληθείαν διϊδεῖν δυνηθῇ. τροφὴ γὰρ καὶ ἡ παίδευσις ἡ χρηστὴ σωζομένη φύσεις ἀγαθὰς ποιεῖ· καὶ αἱ φύσεις αἱ χρηστὰι, τοιαύτης παιδείας ἀντιλαμβανόμεναι, ἔτι βελτίους τῶν πρότερον φυόνται,

A nempe esse firmum ac validum cognitionis signaculum, quod constat ex natura, doctrina, & exercitatione. Habueris autem etiam aliam eorum quæ dicta sunt similitudinem, Thamar quæ sedit in triuio, & visa est esse meretrix: quam studiosus Iudas (exponitur autem potens, qui nihil relinquit quod non consideret ac scrutetur) considerauit, & ad eam declinauit, seruans eam quam habuit in Deum confessionem. Vnde etiam Abraham, cum Sara æmularetur Agar, quę erat in maiori quam ipsa existimatione, vt qui secularis Philosophiæ solum id quod est vtile elegisset, Ecce, inquit, ancilla in manibus tuis, vtere ea vt lubet. Quasi diceret: Sæcularem quidem amplector doctrinam, & vt iuniorem & vt conseruam: scientiam autem tuam, vt perfectam dominam, honoro & colo. Et afflixit eam Sara, quod perinde est ac correxit & admonuit. Recte itaque dictum est: Noli negligere disciplinam Domini, neque defatigeris cum ab eo argueris. Quem enim diligit Dominus, castigat: flagellat autem omnem filium quem recipit. Ac prædictæ quidem scripturæ in aliis locis examinatæ, alia mysteria adesse significant. Hinc ergo dicimus Philosophiam nuda ratione habere inquisitionem veritatis & naturæ eorum quæ sunt. Hæc autem est veritas de qua ipse dixit Dominus, *Ego sum veritas*. Et rursus, Disciplinam quæ præcedit eam quæ est in Christo quietem, exercere mentem & excitare intelligentiam, generando ingenij acumen aptum ad inquirendum per veram Philosophiam, quam inuentam vel potius acceptam mystæ habent ab ipsa veritate. Multum autem confert promptitudo, ad videndum ea quæ oportet per exercitationem: mentis autem fuerint exercitatio ea quæ mente possunt percipi. Triplex autem eorum natura, quæ in quantis continuis, & quantis discretis, & iis quæ sunt dicenda, consideratur. Quæ enim ex demonstrationibus conficitur oratio, perfectam animæ fidem facit eius quod consequitur, vt non putet id quod demonstratum est aliter se habere: nec sinit vt iis succumbat quæ nobis per fraudem incurrunt. In his ergo disciplinis à sensilibus expurgatur & excitatur anima, vt possit veritatem perspicere. Educatio enim, & bona quæ seruatur eruditio, bonas efficit naturas: & bonę naturæ talem suscipientes disciplinam, fiunt adhuc prioribus meliores,

Gen. 32.

B

Gen. 16. 21.

Prou. 3. Heb. 12.

C

Ioan. 14.

D

cum ad alia, tum ad gignenduum, quemadmodum in aliis animalibus. Vnde etiá
Prou. 6. dicit: *Vade ad formicam, ô piger, & efficere illa sapientior*, quæ multum & omnis ge-
Eccles. 11 neris nutrimentum recondit tempore messis aduersus minas hyemis, aut; Vade
Ioan. 4. ad apem, & disce eam esse opificem. Ipsa enim omne pratum depascens, vnum fauum generat. Si autem oras in cella penuaria, sicut docuit Dominus adorare spiritu, non vtique in sola domo versabitur œconomia, sed etiam in anima, quænam sint ei tribuēda, & quemadmodum, & quantum, & quænam sint reponenda, & in ipsam recondenda, & quando ea afferēda, & apud quos. Non enim natura, sed disciplina viri boni & honesti fiunt, quemadmodū medici & gubernatores. Omnes itaque communiter videmus vitem & equum, sed sciet quidē agricola, vitisne ad ferendum fructum bona sit an mala: & qui equorū habet cognitionem, facile discernit ignauum vel celerem. Alios autem esse aliis natura ad virtutē aptiores, ostendunt quidem quædam studia eorum qui sunt aliis natura aptiores: nullam autem ex virtute perfectionem arguunt eorum qui sunt meliori natura, cum etiam qui natura minimè apti sunt ad virtutem, eam quam par est assecuti disciplinam, vel ad omne genus probitatis & honestatis peruenerint: & contrà, qui natura apti erant ad virtutem, euaserint mali, negligentia & incuria. Nos rursus natura ad societatem & communicationem aptos iustósque Deus fabricatus est. Vnde nec iustum ex sola constitutione oriri dicendum est: ex præcepto autem bonum opificij excitari intelligendum est, cum ex disciplina didicerit anima velle bonum eligere. Sed quemadmodum vel sine literis fidelem posse esse dicimus, ita quæ in fide dicuntur posse intelligere eum qui non didicit, confitemur. Quæ enim bene dicuntur admittere, aliena autem non admittere, non sola fides, sed quæ circa disciplinam versatur, fides efficit. Quod si ignorantia, imperitia, simul & inscitia, rerum diuinarum & humanarum scientiam æque affert ac doctrina: at quemadmodum in vitæ paupertate licet rectè viuere, ita etiam licet in abundantia: & facilius simul & celerius cum præcedentibus disciplinis liberalibus posse aliquem virtutem venari confitemur, quæ tamen non est eiusmodi vt sine iis capi non possit, sed tunc quoque ab iis qui didicerunt,

A εἴς τε τὰ ἄλλα, καὶ εἰς ὃ γυναῖν, ὥσπερ καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις ζώοις. διὸ καὶ φησὶν· Ἴθι πρὸς τὸν μύρμηκα, ὦ ὀκνηρέ· καὶ γλυκὺ ἐκείνου σοφώτερος· ὃς πολλὰ καὶ πανοδαπὴν ἐν ᾧ ἀμήτου παραπίθεται πρὸς τὸ χειμῶνος ἀπειλὰς τὴν σοφίαν· ἴθι πρὸς τὴν μέλισσαν, καὶ μάθε ὡς ἐργάτις ἐστί· καὶ αὐτὴ γὰρ πᾶσαν τὴν λειμῶνα ἀπανεμομένη, ἓν κηρίον γυναῖ· εἰ δὲ ἐν ᾧ ταμείῳ ψυχῇ, ὡς ὁ Κύριος ἐδίδαξε πνεύματι προσκυνεῖν, οὐκ ἔστι περὶ τὸν οἶκον εἶναι μόνη ἡ οἰκονομία, ἀλλὰ καὶ περὶ τὴν ψυχήν,
B τίνα τε ἀπανεμητέον αὐτῇ, καὶ ὅπως, καὶ ὁπόσον· τίνα τε ἀποθετέον καὶ ἀπαθησαυριστέον εἰς αὐτήν· καὶ ὅτε ταῦτα προκομιστέον, καὶ πρὸς ὅστινας. ἅ γὰρ φύσει, μαθήσει ἔοικε, οἱ καλοὶ κἀγαθοὶ γίνονται, καθάπερ ἰατροὶ καὶ κυβερνῆται. Ὁρμᾶται γοῦν κοινῶς οἱ πολῖται τὸ ἄμπελον καὶ τὸν ἵππον· ἀλλ' ὁ μὲν γεωργὸς εἴσεται, εἰ ἀγαθὴ πρὸς καρποφορίαν ἢ κακὴ ἡ ἄμπελος· καὶ ὁ ἱππικὸς ἄθυμον ἢ ταχὺ διακρίνει ῥᾳδίως. ὃ δ' ἄλλος πρὸς ἀνίους δὲ πεφυκέναι πρὸς ἀρετὴν, ἀπιτηδεύματα μὲν τινα τῶν ὕτω πεφυκότων πρὸς τοὺς ἑτέρους ἐνδείκνυται· τελεώτατα δὲ κατ' ἀρετὴν, ὅταν τὸν ἄμεινον φυτῶν κατηγορῇ, ὁπόταν δὲ οἱ κακῶς πεφυκότες πρὸς ἀρετὴν, τὴν προσηκούσης παιδείας τυχόντες, ὡς ἀπίθανα καλοκἀγαθίας ἤνυσαν· καὶ αὖ τἀναντία, οἱ ἀπιτηδείως φυτεύσαντες, ἀμβλεῖα γεγόνασι κακοί. Φύσει δ' αὖ κοινωνικοὺς καὶ δικαίους ὁ Θεὸς ἡμᾶς ἐδημιούργησεν. ὅθεν οὐδὲ τὸ δίκαιον ἐκ μόνης φαίνεσθαι τὴν θέσεως ῥητέον· ἐκ δὲ τῆς ἐνθέλης ἀναζωπυρήσεως τὸ τῆς δημιουργίας ἀγαθὸν νοητέον· μαθήσει παιδευθείσης τῆς ψυχῆς ἐθέλειν αἱρήσεως τὸ κάλλιστον.
C ἀλλὰ καθάπερ ἐπ' αὐτῆς γραμμῆς πιστὸν εἶναι δυνατὸν φαμεν· ὅτως σωθῆναι τὰ ἐν τῇ πίστει λεγόμενα ἔχοντες, μὴ μαθόντα, ὁμολογοῦμεν. τὰ μὲν γὰρ εὖ λεγόμενα προσίεσθαι, τὰ δὲ ἀλλότρια μὴ προσίεσθαι, οὐχ ἁπλῶς ἡ πίστις, ἀλλ' ἡ περὶ τὴν μάθησιν πίστις ἐμποιεῖ· εἰ δ' ἡ ἄγνοια, ἀπαιδευσία τε ἅμα καὶ ἀμαθία, τὴν ἀπιστίαν τῶν θείων καὶ ἀνθρωπίνων ἐνίστησι τῇ διδασκαλίᾳ, ἀλλ' ὡς ἐν πενίᾳ βίου ὀρθῶς ἔστι βιοῦν, οὕτω δὲ καὶ ἐν περιουσίᾳ ἔξεστιν· καὶ ῥᾷον ἅμα καὶ θᾶττον σὺν τῇ προπαιδείᾳ ἐπεύξασθαι δύνασθαί τινα τῇ ἀρετὴν ὁμολογοῦμεν, οὐδὲ δίχα τούτων ἀνήρατον ἔσεσθαι· πλὴν καὶ τότε τοῖς μεμαθηκόσι

καὶ τὰ ἀθλητήρια συγγεγυμνασμένοις. Μῖσος A & sensus habent exercitatos. *Odium* Prou. 11.
μὲν γάρ, φησιν ὁ Σαλομών, ἐγείρει νῖκος· ὁδοὺς δὲ ζωῆς, φυλάσσει παιδεία· ὡς μὴ ἀπατηθῶμεν, ὡς μὴ κλαπῆναι ὑπὸ τῆς ὑπὸ βλαβῆ τῶν ἀκροωμένων κακοτεχνίαν ἠσκηκότων. Παιδεία δὲ ἀνέλεγκτος, πλανᾶται, φησιν· καὶ χρὴ μετεῖναι τοῦ ἐλεγκτικοῦ εἴδους, ἕνεκα τῆς τὰς δόξας τὰς ἀπατηλὰς ἀφαιρεθῆναι τῶν σοφιστῶν. Εὖ γοῦν καὶ Ἀνάξαρχος εὐδαιμονικῶς ἐν τῷ περὶ βασιλείας γράφει· Πολυμαθείη κάρτα μὲν ὠφελεῖ, κάρτα δὲ βλάπτει τὸν ἔχοντα· ὠφελεῖ μὲν, τὸν ἄξιον ὄντα· βλάπτει δὲ, τὸν ῥᾳδίως φωνέοντα πολὺν ἔπος καὶ ἐν πολλοῖ δήμῳ. χρὴ δὲ καιρὸν μέτρα εἰδέναι· σοφίης γὰρ τόδε ἔργον. ὅσοι δὲ κιθαρίσειν ἀείδουσιν, ἢ ἐοῦ τινὰ πεπυσμένα ἀείδωσιν, ἢ ἀθέμενοι ἐν σοφίῃ, γνώμῃσι δ' ἔχουσι μωσείνας. καὶ Ἡσίοδος· B

Μουσάων, αἵτ' ἀνδρα πολυφραδέοντα διδεῖσαι
Θέσπιον, ἀοιδιέοντα·

Εὔπορον μὲν γὰρ ἐν λόγοις, τὸν πολυφραδέμονα λέγει· ἀκρον δὲ, τὸν ἀοιδιέοντα· καὶ θέσπιον, τὸν ἔμπειρον, καὶ φιλόσοφον, καὶ τῆς C ἀληθείας ἐπιστήμονα. καταφαίνεται τοίνυν προπαιδεία ἡ Ἑλληνικὴ, συνὼ καὶ αὐτῇ φιλοσοφία θεόθεν ἦκειν εἰς ἀνθρώπους, οὐ κυρίως μέντοι, ἀλλ' ὡς ὕσπερ οἱ ὑετοὶ καταῤῥήγνυνται εἰς τὴν γῆν τὴν ἀγαθὴν, καὶ εἰς τὴν κοπρίαν, καὶ ἐπὶ τὰ δώματα· βλαστάνει δ' ὁμοίως καὶ πόα καὶ πυρός· φύεταί τε καὶ ἐπὶ τῶν μνημείων συκῆ, καὶ εἴ τι τῶν ἀναιδεστέρων δένδρων· καὶ τὰ φυόμενα ἐν τύπῳ προσκύπτει τῶν ἀληθῶν· ὅτι τῆς αὐτῆς τὸ ὑετὸν ἀπέλαυσε δυνάμεως· ἀλλ' ὃ τὸ αὐτὸ ἔσχηκε D χάριν τοῖς ἐν τῷ πίονι φυσῖν, ἢ τοῖ ξηρανθέντα, ἢ ἀποπλανθέντα. καὶ δὴ καὶ καλῶς χρησιμεύει ἡ τοῦ σπόρου παραβολὴ, ὡς ὁ Κύριος ἡρμήνευσεν. εἷς γὰρ ὁ τῆς ἐν ἀνθρώποις γῆς γεωργὸς, ὁ ἄνωθεν σπείρων ἐκ καταβολῆς κόσμου τὰ θρεπτικὰ σπέρματα· ὁ τὸν Κύριον καθ' ἕκαστον καιρὸν ἐπομβρίσας λόγον· οἱ καιροὶ δὲ καὶ οἱ τόποι οἱ δεκτικοὶ, τὰς διαφορὰς ἐλλύνησαν· ἄλλως τε ὁ γεωργὸς, οὐ πυρούς μόνον· καί τοι καὶ τούτων πλείους εἰσὶ διαφοραί· σπείρει δὲ καὶ τὰ ἄλλα σπέρματα, κριθάς τε, καὶ κυάμους, καὶ πίσον, ἢ ὄρακα,

& sensus habent exercitatos. *Odium enim*, inquit Salomon, *exitat contentio.* Vias autem vitæ custodit disciplina, vt non decipiamur, neque circumueniamur ab iis qui ad auditorum perniciem, improbam artem exercuerunt. Disciplina vagatur, inquit, inconfutabilis. Oportet autem arguendi & refellendi genus persequi, vt Sophistarum fallaces repellantur opiniones. Recte perfectò ac diuinè Anaxarchus scribit in libro de Regno: multa ac varia doctrina multum quidem iuuat, multum autem lædit eum qui eam possidet. Iuuat quidem eum qui dignus est, lædit autem eum qui quiduis dicit vel in vniuerso populo. Oportet autem scire mensuram temporis. Hic est autem finis sapientiæ. Quicunque autem canunt pro foribus, etiamsi quid doctum cecinerint, non reputati sapientes opinionem subeunt stultitiæ. Et Hesiodus:

Musarum, reddunt hominem quæ multa loquentem
Diuinum, vocalem.

In verbis enim copiosum dicit multa loquentem, acrem autem ac vehementem, vocalem, & diuinum, eum qui est peritus, & Philosophus, & sciens veritatis. Apparet itaque priores illas liberales Græcorum disciplinas vna cum ipsa Philosophia venire diuinitus ad homines, non principaliter, sed quemadmodum imbres erumpunt in terram bonam, & in fimum, & super domos. Similiter autem germinat & herba & frumentum, & nascitur etiam ficus in monimentis, & si qua est arbor impudentior. Et quæ nascuntur, in specie, supra ea quæ vera sunt, emergunt, quoniam eandem pluuiæ vim assequuntur, sed non eandem habent gratiam quam ea quæ in solo pingui nata sunt, vt quæ vel arefacta vel euulsa fuerint. Porrò autem hic quoque est vtilis parabola sementis, quam Dominus est interpretatus. Vnus enim est agricola terræ quæ est in hominibus, Matt. 13. Marc. 4. qui ex alto seminat à constitutione mundi alentia semina, qui vnoquoque tempore verbum principale impluit, tempora autem & loca quæ susceperunt, genuere differentiam. Et alioqui agricola non solum frumentũ, etsi quoque plures differentiæ, sed etiam alia semina seminat, hordeũ, fabas, pisa, cicer.

& semina quæ olera in hortis producunt & flores. Eiusdem est autem agriculturæ, & plantandi officium, & operandi quæcunque pertinent ad ipsa plantaria, hortos, & pomaria, & in summa, ad omnis generis arbores producendas & alendas. Similiter autem non sola ars pascendarum ouium, sed & boum equorumque & canum alendorum & curandarū apum artes omnes, & vt semel dicam, quæ in curandis gregibus animalibúsque nutriendis versatur, inter se quidem quod ad magis & minus differunt: sed sunt omnes vitæ vtiles. Philosophiam autem non dico Stoïcam, nec Platonicam, aut Epicuream, & Aristotelicam, sed quæcunque ab his sectis recte dicta sunt, quæ docent iustitiam cum pia scientia, hoc totum selectum, dico Philosophiam: quæcunque autem ex humanis amputata cogitationibus adulterarunt, ea nunquam diuina dixerim. Iam vero illud quoque consideremus, an quando recte viuunt qui nesciunt benefacere, accidit enim vt benefaciant: nonnulli autem per intelligentiam ad veritatis verbum feruntur tanquam ad scopum: Abraham autem non ex operibus iustificatus est, sed ex fide: nihil ergo eis post vitæ finem proderit, etiamsi nunc recte operentur, nisi fidem habeant. Propterea enim Græca voce expositæ sunt scripturæ, vt nullum vnquam ignorantiæ possint prætextum afferre, cum possint quæ sunt apud nos audire, si tantum voluerint. Aliter dixit aliquis de veritate, aliter veritas seipsam interpretatur. Aliud est veritatis coniectura, & aliud veritas, aliud similitudo, aliud idipsum quod est. Et altera quidem accedit disciplina & exercitatione, altera vero potestate & fide. Est enim donum doctrina pietatis, gratia vero fides. Facientes enim Dei voluntatem, voluntatem cognoscimus. *Aperite ergo*, inquit Scriptura, *portas iustitiæ, vt in eas ingressus confitear Domino.* Sed viæ quidem ad iustitiam, cum Deus seruet multis modis, est enim bonus, sunt multæ & variæ, & ferentes ad viam Dominicam & portam. Quod si viam regiam & ingressum quæris valida authoritate munitum, audies: Hæc est porta Domini, iusti intrabunt in eam. Cum ergo multæ apertæ sint portæ in iustitia, hæc fuit in Christo, in quam beati omnes qui intrarunt,

Psal. 117.

καὶ τὰ κηπεύσιμα, καὶ τὰ ἀνθεστικὰ σπέρματα. τῆς αὐτῆς δὲ γεωργίας καὶ ἡ φυτουργία ἐστὶ ἐργάζεσθαι ὅσα εἰς αὐτά τε τὰ φυτώρια, καὶ εἰς παραδείσους, καὶ τὰ ὠρεῖα, καὶ ὅλως πάντοιων δένδρων φύσιν καὶ ἔφιδυ. ὡσαύτως δὲ οὐχ ἡ ποιμενικὴ μόνη, ἀλλὰ καὶ ἡ βουκολικὴ, ἱππόσοφική τε καὶ κυνοσοφική, καὶ μελισσουργική, τέχναι πᾶσαι. συνελόντι δ' εἰπεῖν, ἀγελοκομική τε καὶ ζωοσοφική, ἀλλήλων μὲν τῷ μᾶλλον καὶ ἧττον διαφέρουσι, πᾶσαι δὲ πᾶσαι βιωφελεῖς. Φιλοσοφίαν δὲ, οὐ τὴν Στωϊκὴν λέγω, οὐδὲ τὴν Πλατωνικὴν, ἢ τὴν Ἐπικούρειόν τε καὶ Ἀριστοτελικήν· ἀλλ' ὅσα εἴρηται παρ' ἑκάστης τῶν αἱρέσεων τούτων καλῶς, δικαιοσύνῃ μετὰ εὐσεβοῦς ἐπιστήμης ἐκλεξάμενα, τοῦτο σύμπαν ὃ ἐκλεκτικὸν φιλοσοφίαν φημί. ὅσα δὲ ἀνθρωπίνων λογισμῶν ἀποτεμόμενοι παρεκάραξαν, ταῦτα οὐκ ἂν ποτε θεῖα εἴποιμ' ἄν. Ἤδη γὰρ κἀκεῖνο σκοπῶμεν, ὡς εἴ ποτε οἱ μὴ ἐπιστάμενοι εὖ ποιεῖν δικαίως ποιοῦσι καλῶς· εὐποιΐα γὰρ συμπεπλώκασιν· ἔνιοι δὲ εὐστόχως εἰς τὸν περὶ ἀληθείας λόγον. Ἀβραὰμ δὲ, οὐκ ἐξ ἔργων ἐδικαιώθη, ἀλλ' ἐκ πίστεως. οὐδὲν οὖν ὄφελος αὐτοῖς μετὰ τὸ τέλος τοῦ βίου, κἂν νῦν ἐργῶσι σωτήριον, εἰ μὴ πίστιν ἔχοιεν. Διὰ τοῦτο γὰρ Ἑλλήνων φωνῇ ἑρμηνεύθησαν αἱ γραφαὶ, ὡς μὴ προφάσιν ἀγνοίας προβάλλεσθαι δυνηθεῖέν ποτε ἀκοαὶ, οἵους τε ὄντας ἐπακοῦσαι καὶ τῶν παρ' ἡμῖν, ἐὰν μόνον ἐθελήσωσιν. ἄλλως τις περὶ ἀληθείας λέγει, ἄλλως ἡ ἀλήθεια ἑαυτὴν ἑρμηνεύει· ἕτερον στοχασμὸς ἀληθείας, ἕτερον ἡ ἀλήθεια· ἄλλο ὁμοίωσις, ἄλλο αὐτὸ τὸ ὄν· καὶ ἡ μὲν, μαθήσει καὶ ἀσκήσει προσγίνεται· ἡ δὲ, δωρεᾷ μεταδίδοται καὶ πίστει. δωρεὰ γὰρ ἡ διδασκαλία τῆς θεοσεβείας· χαρὶς δὲ, ἡ πίστις. πιστεύοντες γὰρ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, τὸ θέλημα γινώσκομεν. Ἀνοίξατε οὖν, φησιν ἡ γραφὴ, πύλας δικαιοσύνης· ἵνα ἐν αὐταῖς εἰσελθὼν ἐξομολογήσωμαι τῷ Κυρίῳ· αὕτη μὲν, εἰς δικαιοσύνην ὁδὸς, πολυτρόπως σώζοντος τοῦ Θεοῦ· ἀγαθὸς γάρ· πολλαί τε καὶ ποικίλαι, καὶ φέρουσαι εἰς τὴν κυρίαν ὁδόν τε καὶ πύλην. ἐὰν δὲ τὴν βασιλικήν τε καὶ αὐθεντικὴν εἴσοδον ζητῇς, ἄκουσον· Αὕτη ἡ πύλη τοῦ Κυρίου· δίκαιοι εἰσελεύσονται ἐν αὐτῇ. πολλῶν οὖν ὄντων ἀνεῳγμένων πυλῶν ἐν δικαιοσύνῃ, αὕτη μία ἐν Χριστῷ· ἐν ᾗ μακάριοι πάντες οἱ εἰσελθόντες,

καὶ

καὶ κατευθύνοντες τὴν πορείαν αὐτῶν ἐν ὁσιότητι γνωστικῇ. αὐτίκα ὁ Κλήμης ἐν τῇ πρὸς Κορινθίους ἐπιστολῇ, τὴν λέξιν φησί, τὰς διαφορὰς ἐκτιθέμενος τῶν καὶ τὴν ἐκκλησίαν δοκίμων· Ἤτω τις πιστός· ἤτω δυνατὸς τὴν γνῶσιν ἐξενεγκεῖν· ἤτω σοφὸς ἐν διακρίσει λόγων· εἴτω μοχθὸς ἐν ἔργοις. ἡ μὲν σοφιστικὴ τέχνη, ἣν ἐζηλώκασιν Ἕλληνες, δύναμίς ἐστι φαντασιστικὴ, διὰ λόγων, δόξαν ἐμποιητικὴ ψευδῶν, ὡς δηθῶν· πρέπει γὰρ τοῖς μὲν πειθὼ, τὴν ῥητορικὴν. τοῖς δὲ ἀγωνιστικὸν δὲ, τὴν ἐριστικήν. αἱ τοίνυν τέχναι, εἰ μὴ μετὰ φιλοσοφίας γένωνται, βλαβερώτεραι πᾶσί που εἶεν ἄν. διὸ καὶ ὁ Πλάτων κακοτεχνίαν προσεῖπεν τὴν σοφιστικήν. ὅ τε Ἀριστοτέλης ἐπόμενος, κλοπικήν τινα αὐτὴν ἀποφαίνεται· ἅτε τὸ ὅλον τῆς σοφίας ἔργον πιθανὰς ὑφαιρουμένην, καὶ ἐπαγγελλομένην σοφίαν, ἣν οὐκ ἐμελέτησεν· ἐν βραχεῖ δὲ εἰπεῖν, καθάπερ τῆς ῥητορικῆς ἀρχὴ μέν, τὸ πιθανόν· ἔργον δέ, τὸ ἐπιχείρημα. καὶ τέλος, ἡ πειθώ. οὕτω τῆς ἐριστικῆς ἀρχὴ μέν, τὸ δόξαν· ἔργον δὲ, τὸ ἀγώνισμα· καὶ τέλος ἡ νίκη. τὸν αὐτὸν γὰρ τρόπον καὶ τῆς σοφιστικῆς ἀρχὴ μέν τὸ φαινόμενον· ἔργον δὲ διττόν· τὸ μέν, ἐκ ῥητορικῆς, διεξοδικὸν φαινόμενον· τὸ δὲ, ἐκ διαλεκτικῆς, ἐρωτητικόν· τέλος δὲ αὐτῆς, ἡ ἔκπληξις. ἥτε αὖ θρυλουμένη καὶ τὰς διατριβὰς διαλεκτικὴ, γύμνασμα φιλοσόφου πρὸς τὸ ἔνδοξον δείκνυται, αὐτολογικῆς ἕνεκεν δυνάμεως· οὐδαμοῦ δὲ ἐν τούτοις ἡ ἀλήθεια. εἰκότως τοίνυν ὁ γνήσιος Ἀπόστολος, ἐκφαυλίζων τὰς περιττὰς ταύτας τῶν λέξεων τέχνας, Εἴ τις μὴ προσέρχεται ὑγιαίνουσι λόγοις, φησὶ, διδασκαλίᾳ δέ τινι τετύφωται, μηδὲν ἐπιστάμενος· ἀλλὰ νοσῶν περὶ ζητήσεις καὶ λογομαχίας, ἐξ ὧν γίνεται ἔρις, φθόνος, βλασφημία, ὑπόνοιαι πονηραὶ, διαπαρατριβαὶ διεφθαρμένων ἀνθρώπων τὸν νοῦν, καὶ ἀπεστερημένων τῆς ἀληθείας. ὁρᾷς ὅπως περὶ αὐτοὺς κεκίνηται, νόσον ὀνομάζων τὴν λογικὴν τέχνην αὐτῶν· ἐφ' ᾗ στομωθέντας οἷς φίλη ἡ τωμῦλος αὕτη κακοτεχνία, εἴτε Ἕλληνες εἶεν, εἴτε καὶ βάρβαροι σοφισταί· παγκάλως οὖν ὁ τραγικὸς Εὐριπίδης ἐν ταῖς Φοινίσσαις λέγει.

A & iter ſuum direxerunt in ſanctitate cognoſcendi poteſtate prædita. Iam Clemens in epiſtola ad Corinthios, his verbis inquit, exponens differentiam eorum qui ſunt probati in Eccleſia: Sit aliquis fidelis, ſit potens in explicanda cognitione, ſit ſapiens in diſcretione ſermonum, ſit ſtupendus in operibus. Ars autem Sophiſtica, quam ſectati ſunt Græci tanquam rem præclaram & magni faciendam, eſt poteſtas phantaſtica, ſeu quæ imaginatione percipitur, verbis falſas opiniones tanquam veras ingenerans. Præbet enim ad perſuadendum B quidem dicendi artem, ad contendendum verò, litigandi ac decertandi. Artes ergo, ſi cum Philoſophia non coniunctæ fuerint, cuilibet exitiales erunt. Apertè itaque Plato malam artem appellauit Sophiſticam, & cum ſequens Ariſtoteles, eam quandam decipiendi artem pronunciat, vt quæ totum ſapientiæ officium probabiliter auferat, & profiteatur ſapientiam, in qua non eſt verſata, nec in ea ſtudium poſuit. Vt paucis autem dicam: quemadmodum artis quidē dicēdi principiū eſt id quod eſt probabile: officium vero, argumentum: & finis, perſuaſio: ita artis concertandi, C principium eſt, id quod opinamur: officium vero, contentio: & finis, victoria. Eodem enim modo Sophiſticæ quoque artis principium quidem eſt id quod apparet, officium vero duplex, vnum quidem ex arte dicendi, quod perpetua oratione rem perſequitur: alterum verò ex Dialectica, interrogans: eius vero finis eſt obſtupefactio & deductio ad admirationem. Et quæ rurſus in ſcholis vulgo iactatur Dialectica, Philoſophi exercitatio in eo quod eſt opinabile, contradicendi facultatis gratia. Merito ergo egregius Apoſtolus ſuperuacaneas has & quæ in vocibus conſiſtunt artes D vilipendens: *Si quis non accedit*, inquit, 1. Tim. 6. *ad ſanos ſermones, doctrina autem aliqua eſt inflatus, nihil ſciens, ſed laborans circa quæſtiones & pugnas verborum, ex quibus ſit lis, inuidia, maledictum, ſuſpiciones malæ, concertationes hominum mente corruptorum, & priuatorum veritate.* Vides quomodo in eos inuectus ſit, Logicam, id eſt, quæ in ſermone verſatur, eorum artem morbum appellās, propter quam ſe efferunt, & magnificè circumſpiciunt quibus cordis eſt hæc ars garrula & improba, ſiue ſint Græci, ſiue etiam barbari Sophiſtæ. Pulcherrimè ergo dicit Tragicus Euripides Phœniſſis.

Iniqua vero oratio
In se ægra, pharmacis eget sapientibus.

Sanus enim dictus est Sermo salutaris, cum ipse sit veritas, & id quod sanum est semper, manet immortale. Quæ est autem ab eo quod est sanum & diuinum separatio, est impietas & lethalis affectio. Hi sunt lupi rapaces tecti pellibus ouium, plagiarij, & diserti animarum abigei, qui clam quidem furantur: sed fures esse conuincuntur, qui & dolo & vi nos conantur superare, qui non delectamur superuacaneis, vtpote quod minus eis in dicendo valeamus.

Vir impeditus sæpe linguæ infantia,
Cum insta dixit, at diserto habet minus.
Nunc flumine oris, vera quæ sunt octulunt,
Ne veritas appareat, cum sit tamen,

inquit Tragœdia. Tales autem sunt litigiosi isti, siue sectas sectentur, siue artes nescio quas exerceant Dialecticas. Isti sunt qui funiculos trahunt, inquit Scriptura, & nihil texunt, inanem laborem plurimi facientes, quem imposturam & astutiam ipse vocauit Apo-
Titum 1. stolus, aptam ad erroris insidias. *Sunt*
Matt. 6. *enim*, inquit, *multi inobedientes, vaniloqui, mentem decipientes.* Non omnibus ergo dictum est, *Vos estis sal terræ.* Sunt enim aliqui etiam ex iis qui verbum audiunt, marinis piscibus similes, qui cum ab ipso ortu in salso nutriantur, salibus tamen ad condiendum indigent. Ego itaque vel lubentissime admitto tragœdiam quæ dicit:

O Nate, sermo commode dictus, potest
Quoque esse falsus, viceritque oratio
Diserta verum, nec potissima hæc puto,
Sed recta naturámque, at eloquentia,
Quanquam erudita, non placet: verum placet
Res ipsa, pulchris præferenda vocibus.

Multis ergo placere minimè est expetendum. Quæ enim sunt illis iucunda, nos non exercemus. Quæ nos autem scimus, procul sunt ab illorum affectione. *Ne simus*, inquit Apostolus, *inanis gloriæ cupidi, nos inuicem prouocantes, inuicem inuidentes.* Sic itaque veri amator Plato, veluti à Deo incitatus dicit: Ego, inquit, sum eiusmodi vt nulli alij credam nisi rationi, quæ mihi consideranti optima visa fuerit. Eos ergo reprehendit qui absque mente & scientia credunt opinionibus, vtpote quod non oporteat relicta recta & sana ratione, ei credere quæ est falsi particeps.

——ὁ δ' ἄδικος λόγος,
Νοσῶν ἐν αὑτῷ, φαρμάκων δεῖται σοφῶν.

ὑγιαίνων μὲν γὰρ ὁ σωτήριος εἴρηται Λόγος, αὐτὸς ὢν ἀλήθεια· καὶ τὸ ὑγιαῖνον αἰεὶ, ἀθάνατον μένει· ἡ δὲ ἀπὸ τοῦ ὑγιεινοῦ τε καὶ θείου διάκρισις, ἀθεότης τε καὶ πάθος θανατηφόρον. λύκοι ἔστι ἁρπαγες, προβάτων κωδείοις ἐγκεκρυμμένοι, ἀνδραποδισταί τε καὶ ψυχαγωγοὶ δόλωσοι, κλέπτοντες μὲν ἀφανῶς, διελεγχόμενοι δὲ λῃσταί, αἴρειν ἀγωνιζόμενοι καὶ δόλῳ καὶ βίᾳ ἡμᾶς δὴ τοὺς ἀσθενέστερους, ὡς αὐ εἰπεῖν ἀδυνατωτέρους.

Ἀγλωσσία δὲ πολλάκις λαφθεὶς ἀνὴρ,
Δίκαια λέξας, ἧσσον εὐγλώσσου φέρει.
Νῷν δ' εὐρέσει σόφισμα πάλαι θέσθαι
Κλέπτοισιν, ὥστε μὴ δοκεῖν ἃ χρὴ δοκεῖν,

εἰ τραγῳδία λέγει. Τοιοῦτοι δὲ οἱ ἐριστικοί ἔστι, εἴτε αἱρέσεις μετίοιεν, εἴτε καὶ διαλεκτικὰς συναγωγεῖν τεχνύδρια· ἔστι οἱ τὰ καθάρια καταπατοῦντες, καὶ μηδὲν ὑφαίνοντες, φησὶν ἡ γραφή, ματαιοπονίαν ἐζηλωκότες, ἣν κυδείαν αὐθέντων ὁ Ἀπόστολος ἐκάλεσε, καὶ πανουργίαν, πρὸς τὴν μεθοδείαν τῆς πλάνης ὑπατιθέντων· εἰσὶ γάρ, φησι, πολλοὶ ἀνυπότακτοι, ματαιολόγοι, φρεναπατῶντες. ἀκοινῶν δὲ πᾶσιν εἴρηκε, Τμεῖς ἐστε οἱ ἅλες τῆς γῆς. Εἰσὶ γάρ τινες τῆς τοῦ λόγου ἐπακοῆς ὑστεροῦντες, τοῖς ἰχθύσι τοῖς θαλασσίοις ἐοικότες, οἳ δὴ ἐν ὕδατι ἐκ γλυκέος τρεφόμενοι, ἁλῶν ὅμως πρὸς τὴν σκυβασίαν δέονται. ἐγὼ γοῦν καὶ πάνυ ἀποδέχομαι τὴν τραγῳδίαν λέγουσαν.

Ὦ παῖ, γένοιντ' ἂν τ' οὐ λεγόμενοι οἱ λόγοι
Ψευδεῖς· ἐπῶν δὲ κάλλεσιν νικῷεν ἂν
Τἀληθές. ἀλλ' οὐ τοῦτο τἀκριβέστατον·
Ἀλλ' ἡ φύσις τοῦ τοῦδε· ὅς δ' εὐγλωσσίᾳ
Εἰ καὶ σοφὸς μέν, ἀλλά γε τὰ πρόσφορα
Κρείσσω νομίζω τῶν λόγων ἀεί ποτε.

Οὐ ποτε ἄρα ὀρεκτέον τοῖς πολλοῖς ἀρέσκειν. ἃ μὲν γὰρ ἐκείνοις εἰδείημεν, οὐκ ἀσκοῦμεν ἡμεῖς· ἃ δὲ ἡμεῖς ἴσμεν, μακρὰν ἴσως τῶν ἐκείνων ἀφεστῶτες. Μὴ γινώμεθα κενόδοξοι, φησὶν ὁ Ἀπόστολος, ἀλλήλους προκαλούμενοι, ἀλλήλους φθονοῦντες. Τοιοῦτοι τοι ὁ φιλαλήθης Πλάτων, οἷ θεοφορούμενος· Ὡς ἐγὼ τοιοῦτός, φησιν. ὑποῖος οὐδενὶ ἄλλῳ ἢ ᾧ λόγῳ πείθεσθαι· ὡς δή μοι σκοπουμένῳ βέλτιστος φαίνοιτο. αὐτίκα γοῦν τοὺς αὐθυποστάτους ἐκ ὑπολήψεως δόξας πιστεύοντας· ὡς μὴ προσῆκον, ἀφεμένους τοῦ ὀρθοῦ ἐκ ὑγιοῦς λόγου, ᾧ κοινωνοῦντί τῳ ψευδὴς πίστις.

Τὸ μὲν γὰρ ἐψεύσθαι τῆς ἀληθείας, κα- A
κόν ἐστι. Τὸ δὲ ἀληθεύειν καὶ τὰ ὄντα δοξά-
ζειν, ἀγαθόν. Τῶν δὲ ἀγαθῶν, ἀκουσίως μὲν
στέρονται ἄνθρωποι· στέρονται γὰρ ἢ ὑπὸ πλά-
νης, ἢ κλα-
πέντες, ἢ γοητευθέντες, ἢ βιασθέντες, καὶ
μὴ πιστεύσαντες ὁ μὲν δὴ πιστεύσας, ἑκὼν ἥδη
προσαναλίσκεται· κλέπτεται γὰρ ὁ μεταπεισθείς·
συλλαμβάνονται δὲ τῷ μὲν, ὁ χρόνος· τῷ γὰρ, ὁ λό-
γος ἐξαιρεθέντος λανθάνει. Βιάζεται τε πολ-
λάκις ὀδυνῶν τε καὶ δηγμῶν· φιλονικία τε αὖ
καὶ θυμὸς μετὰ τὸ δοξάσαι· καὶ ὑπὸ πᾶσι γοη-
τεύονται, οἱ ἤτοι ὑφ' ἡδονῆς κληθέντες, ἢ ὑπὸ B
φόβου δεισάντες· πᾶσαι δὲ ἑκούσιοι ἐκβολαί. καὶ
τούτων οὐδὲν αὖ ποτε ἐπιστήμη συλλάβοι. ἔνιοι
δὲ, δύφυεῖς οἰόμενοι εἶναι, ἀξιοῦσι μήτε φιλο-
σοφίας ἅπτεσθαι, μήτε διαλεκτικῆς, ἀλλὰ
μηδὲ τὴν φυσικὴν θεωρίαν ἐκμανθάνειν. μόνην
γὰρ τὴν ψιλὴν πίστιν ἀπαιτοῦσιν· ὥσπερ εἴ μη-
δεμίαν ἀξίαν ἐπιμέλειαν ποιησάμενοι τῆς ἀμ-
πέλου, δύθυς ἐξ ἀρχῆς τοὺς βότρυας λαμ-
βάνειν. Ἄμπελος γάρ ὁ κύριος ἀμπελουργεῖται· πρὸς
ἣν μετ' ἐπιμελείας καὶ τέχνης γεωργικῆς τῆς
περὶ τὸν λόγον, τὸν καρπὸν τευκτέον· κλαδεύ-
σαι δεῖ, σκάψαι, αἰμάδησαι, καὶ τὰ λοιπὰ ποιῆ- C
σαι· δρεπανίου τε οἴμαι καὶ μαχαίρης, καὶ τῶν
ἄλλων ὀργάνων τῶν γεωργικῶν πρὸς τὴν ἐπι-
μέλειαν τῆς ἀμπέλου χρεία· ἵνα ἡμῖν τὸ ἐδώ-
διμον καρπὸν ἐκφήνῃ. καθάπερ γὰρ ἐν γεωρ-
γίᾳ, οὕτω καὶ ἐν ἰατρικῇ, χρησομαθὴς ἐκεῖ-
νος, ὁ ποικιλωτέρων μαθημάτων ἁψάμενος,
ὡς βέλτιον γεωργεῖν τε καὶ ὑγιάζειν δυνάσθαι.
οὕτω κἀνταῦθα χρησομαθῆ φημι, τὸν πανταχό-
θεν τὴν ἀλήθειαν διαφέροντα· ὥστε καὶ ἀπὸ
γεωμετρείας, καὶ μουσικῆς, καὶ ἀπὸ γραμμα-
τικῆς, καὶ φιλοσοφίας αὐτῆς, δρεπόμενον τὸ
χρήσιμον, ἀνεπιβούλευτον φυλάσσειν τὴν πί-
στιν· παρορᾶται δὲ καὶ ὁ ἀθλητὴς, ὡς προείρη- D
ται· ἀλλ' εἰς τὴν τοῦ παιδὸς παιδαγωγίαν συμβαλλόμενος.
ἀνάγκη καὶ κυβερνήτην τὸν πολύπειρον ἐπαι-
νεῖσθαι, ὃς πολλῶν ἀνθρώπων εἶδεν ἄστεα· καὶ
ἰατρὸν, τὸν ἐν πείρᾳ πολλῶν γεγυμνασμένον. ἤ
τινες καὶ τὸν ἐμπειρικὸν ἀναπλάττουσιν· ὁ δὲ πρὸς
τὸν βίον ἀναφέρων ἕκαστα τὸν ὁρθὸν, ἔκ τε τῶν
Ἑλληνικῶν, καὶ τῶν βαρβαρικῶν ὑποδείγμα-
τα κομίζων, πολύπειρος ἔστι τῆς ἀληθείας
ἰχνευτὴς, καὶ ὡς ὄντι πολύμηλις, λίθῳ τῷ
βασανίτῃ λίθου. ἣν δή ἐστι Λυδὴ, δραχμὴν πε-
πιστευμένη τὸ νόθον ἀπὸ τοῦ ἰθαγενοῦς χρυσίου.

A veritate enim aberrasse malum est. Vera autem dicere, & ea quæ sunt opinari, bonum. Bonis autem inuiti quidem priuantur homines: priuantur tamen, vel circumuenti, vel præstigiis decepti, vel coacti, & cum non crediderint. Atque qui credidit quidem, sua sponte capitur: circumuenitur autem qui in contrariam persuasionem traducitur, oblitus quod alia quidem tempus, alia vero ratio aufert imprudenti. Cogit autem sæpe dolor, & angor, & rursus contentio, & ira, postquam suscepta fuerit opinio. Postremo autem præstigiis decipiuntur, qui vel à voluptate sunt inducti, vel timore perterriti. Sunt autem mutationes omnes voluntariæ. Atque nihil quidem eorum vnquam acceperit scientia. Nonnulli autem qui se putant esse ingeniosos, nec Philosophiam attingere volunt, nec Dialecticam, sed nec contemplationem discere naturalem, sed solam & nudam fidem requirunt, perinde ac si cum nullam vitis curam gesserint, velint ab initio statim botros accipere. Dicitur autem Dominus vitis allegoricè, à quo cum diligentia, & agri colendi arte: quæ fit ratione ac sermone, fructus est vindemiandus. Putare oportet, fodere, ligare, & reliqua facere. Falce, vt sentio, & ligone, & aliis rusticis instrumentis ad vitis curam opus est, vt nobis fructum producat esculentum. Quemadmodum autem in agricultura, ita etiam in medicina, ille vtiliter didicit qui varias attigit disciplinas, vt possit melius colere & curare. Ita hic etiam eum bene & vtiliter eruditum existimo, qui omnia refert ad veritatem, adeo vt ex Geometria & Musica, & ex Grammatica & ipsa Philosophia colligens quod est vtile, nullis insidiis interceptam seruet fidem. Porro autem athleta, vt prius dictum est, contemnitur, qui se non prius instruxit ad certamen. Iam vero gubernatorem quoque laudamus qui multarum rerum experientiam, qui vrbes multorum vidit hominum: & medicum qui multa est expertus, qua ratione effingunt quidam etiam empiricum. Qui autem singula refert ad rectam vitam, exempla afferens ex Græcis & ex barbaris, is valde peritus veritatis inuestigator, & multi reuera consilij instar lapidis Indici (is est autem Lydius) creditur posse discernere aurum adulterinum à probo, Ioan. 15.

& aptus esse ad separandum is qui ex nobis habet multam rerum experientiam & cognitionem, Sophisticam quidem à Philosophia, ornatricem autem à gymnastica, & culinariam à medicina, & dicendi artem à Dialectica, quinetiam alias hæreses quæ sunt in barbara Philosophia ab ipsa veritate. Quomodo autem non necesse est, vt de iis quæ intelligentia percipiuntur, tractet philosophando, qui Dei velit potentiam attingere? Quomodo autem non est etiam vtile diuidere voces quæ sunt ancipites, & quæ in testamentis efferuntur æquiuoce? Ex amphibolia enim Dominus sapienter eludit diabolum in tempore tentationis. Nec ego hic vti-
Matt. 4. que video, quonam modo Philosophiæ & Dialecticæ inuentor, vt quidam existimant, inducitur deceptus tropo amphiboliæ. Si autem Prophetæ & Apostoli artes non norant, per quas ostenduntur exercitationes quæ sunt in Philosophia: at mens prophetici & docentis spiritus occultè loquens, propterea quod non sint aures omnium intelligentes, artificiosas doctrinas exigit ad explicationem. Securè enim nouerant illarum sensum Prophetæ & spiritus discipuli. Ex fide enim, & quam dici non potest facile, dixit spiritus, sed non tam facile percipere possunt ij qui non didicerunt. Præcepta autem, inquit, scribe dupliciter, nempe voluntate & cognitione respondendi verba veritatis iis qui tibi proponunt. Quænam est autem respondendi, vel quæ etiam interrogandi scientia? Fuerit autem hæc Dialectica. Quid vero: an non factum quoque est dicere? & facere ex verbo fit, seu ratione? Si non enim verbo seu ratione agamus, citra rationem fecerimus. Opus autem ratio-
Ioan. 1. nale ex Deo efficitur. *Et nihil sine ipso factum est*, inquit: Verbo, inquam, Deo, seu ratione. An non etiam Dominus omnia fecit verbo seu ratione? Operantur autem etiam iumenta acta co-
Matt. 26 gente metu. Num etiam qui vocantur
1. Cor. 11 Orthodoxi, bona opera aggrediuntur, nescientes quæ faciunt? Propterea ergo Seruator cum panem accepisset, primum locutus est, & egit gratias: deinde cum panem fregisset apposuit, vt comedamus ex ratione, & cum scripturas agnouerimus, vitam instituamus, per obedientiam. Quemadmodum autem qui mala vtuntur oratione, nihil differunt ab iis qui malo facto vtuntur:

καὶ ἱκανὸς ὢν χωρίζειν ὁ πολυίδρις ἡμῶν ἢ γνωστικός, σοφιστικῶ μὲν, φιλοσόφου· κοσμητικῶ δὲ, γυμναστικῆς· καὶ ὀψοποιϊκῶ, ἰατρικῆς· καὶ ῥητορικήν, διαλεκτικῆς· καὶ μὴν τὰς ἀλλας τὰς ἐν τῆ βαρβάρω φιλοσοφίαν αἱρέσεις, αὐτῆς τῆς ἀληθείας. πῶς δὲ οὐκ ἀναγκαῖον τῶι νοητῶν φιλοσοφοῦντα διαλαβεῖν, τὸν ὀπιποθοῦντα τῆς τοῦ θεοῦ δυνάμεως ὀπίσω γενέσθαι; πῶς δὲ οὐχὶ καὶ διαιρεῖσθαι χρήσιμον, τάς τε ἀμφιβόλους φωνάς, τάς τε ὁμωνύμως ἐκφερομένας κατὰ τὰς διαθήκας; πρὸς ἀμφιβολίαν γὰρ ὁ Κύριος τὸν διάβολον καθ' τὸν τοῦ πειρασμοῦ καιρὸν σοφίζεται χρόνον. καὶ οὐκ ἔστ' ἐγωγε ἐνταῦθα σαφῶς, ὅπως ποτὲ ὁ τῆς φιλοσοφίας, καὶ τῆς διαλεκτικῆς εὑρετὴς, ὡς τινες ὑπολαμβάνουσιν, ὑποβάλλεται, τῶι κατ' ἀμφιβολίαν ἀπατώμενος τρόπῳ. εἰ δὲ οἱ προφῆται, καὶ οἱ Ἀπόστολοι, τὰς τέχνας ἐγνώκεσαν, δι' ὧν τὰ τῆς φιλοσοφίας ἐμφαίνεται γυμνάσματα· ἀλλ' ὁ νοῦς γε τοῦ προφητικοῦ, καὶ τοῦ διδασκαλικοῦ πνεύματος ὑπεκκρυμμένως λαλούμενος, διὰ τὸ μὴ πᾶσιν εἰς τὸ σαφὲς ἀκοὴν, τοῖς ἐντυγχάνουσι παρεῖναι τοῖς σαφείας διδασκαλίας. ἀσφαλῶς γὰρ ἐγνώκεσαν τὸν νοῦν ἐκείνων οἱ προφῆται, καὶ οἱ τοῦ πνεύματος μαθηταί· ὅτι γὰρ πίστεως, καὶ ὡς οὐχ οἷόν τε ῥαδίως, ὡς τὸ πνεῦμα εἴρηκεν· ἀλλ' οὐχ' ὅτως ἐκδέξασθαι μὴ μεμαθηκότας. τὰς δὲ ἐντολὰς φησιν ἐπιγράψαι διανοῦς, βουλήσει καὶ γνώσει τοῦ ἀποκρίνασθαι λόγους ἀληθείας τοῖς προσβαλλομένοις. ἕως οὖν ἡ γνῶσις τοῦ ἀποκρίνασθαι, ἢ τίς καὶ τοῦ ἐρωτᾶν; εἶη δ' ἂν αὕτη διαλεκτική. τί δ'; οὐχὶ καὶ ὁ λέγων ἔργον ἐστὶ, καὶ ὁ ποιεῖν ἐκ τοῦ λόγου γίνεται; εἰ γὰρ μὴ λόγῳ προσέταιμεν, ἀλόγως ποιοῖμεν ἄν. ὁ λογικὸν δὲ ἔργον τοῦ θεοῦ ἐκτελεῖται· καὶ οὐδὲν χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο, φησι, τοῦ λόγου τοῦ θεοῦ. ἢ οὐχὶ καὶ ὁ Κύριος λόγῳ πάντα ἐποίησεν, ἐργάζεται δὲ, καὶ τὰ κτίσιν ἐλαιουόμενα αἰσθάνεται τῶι φόβῳ, οὐχὶ δὲ καὶ οἱ ὀρθοδοξάζοντες καλούμενοι, ἔργοις προσφέρονται καλοῖς, οὐκ εἰδότες ἃ ποιοῦσιν; διὰ τοῦτο οὖν ὁ Σωτὴρ, ἄρτον λαβὼν προσῆτον, ἐλάλησεν καὶ εὐχαρίστησεν· εἶτα κλάσας τὸν ἄρτον προσέθηκεν, ἵνα δὴ φάγωμεν λογικῶς· καὶ τὰς γραφὰς ἐπιγινόντες, πολιτευσώμεθα καθ' ὑπακοήν. καθάπερ δὲ οἱ λόγῳ χρώμενοι πονηρῷ, οὐδὲν τῶν ἔργῳ χρωμένων πονηρῷ διαφέρουσιν·

ἡ γὰρ διαβολὴ, ξίφους διάκονος· καὶ λύπην A
ἐμποιεῖ βλασφημία· ἐξ ὧν αἱ τοῦ βίου ἀνατρο-
παί· ἔργα τοῦ πονηροῦ λόγου εἶεν ἂν ταῦτα·
οὕτω καὶ οἱ λόγῳ ἀγαθῷ κεχρημένοι, συνεγγί-
ζουσι τοῖς τὰ καλὰ τῶν ἔργων ἐπιτελοῦσιν· ἀνακ-
τᾶται γ' οὖν καὶ ὁ λόγος τὴν ψυχὴν, καὶ ἐπὶ κα-
λοκἀγαθίαν προτρέπει· μακάριος δὲ ὁ περι-
δέξιος. οὔτ' οὖν βλασφημητέος ὁ εὐποιητι-
κὸς πρὸς τοῦ εὖ λέγειν δυναμένου· οὐδὲ μὴν
κακιστέος ὁ οἷός τε εὖ λέγειν, πρὸς τοῦ εὖ
ποιεῖν ἐπιτηδείου· πρὸς δὲ ᾧ ἑκάτερος πέ-
φυκεν, ἐνεργούντων· Ο δ' οὖν τὸ ἔργον
δείκνυσιν, τοῦτο ἕτερος λαλεῖ, οἷς ἑτοιμά- B
ζων τῇ εὐποιΐᾳ τὴν ὁδὸν, καὶ ἐπὶ τὴν εὐερ-
γεσίαν ἄγων τοὺς ἀκούοντας· ἔστι γὰρ καὶ σω-
τήριος λόγος, ὡς γὰρ ἔργον σωτήριον· ἡ δικαιο-
σύνη γ' οὖν, οὐ χωρὶς λόγου συνίσταται. ὡς δὲ
τὸ εὖ πάσχειν περιαιρεῖται, ἐὰν τὸ εὖ ποιεῖν ἀφε-
λοῦμεν· οὕτως ἡ ὑπακοὴ καὶ πίστις ἀναιρεῖται,
μήτε τῆς ἐντολῆς, μήτε τοῦ τὴν ἐντολὴν σα-
φηνιοῦντος συμπαραλαμβανομένων. νυνὶ δὲ
ἀλλήλων ἕνεκα, εὐποροῦμεν καὶ λόγων καὶ ἔργων. τὴν
δὲ ἐριστικήν τε καὶ σοφιστικὴν τέχνην, παραιτη-
τέον παντελῶς· ἐπεὶ καὶ αἱ λέξεις αὐταὶ τῶν σο-
φιστῶν, οὐ μόνον γοητεύουσαι κλέπτουσι τοὺς πολ- C
λοὺς, βιαζόμεναι δὲ ἔσθ' ὅτε, Καδμείαν νίκην
ἀπηνέγκαντο. παντὸς γὰρ μᾶλλον ἀληθὴς ὁ
ψαλμὸς ἐκεῖνος. Ο δίκαιος ζήσεται εἰς τέ-
λος· ὅτι οὐκ ὄψεται καταφθοράν· ὅτ' ἂν ἴδῃ
σοφοὺς ἀποθνήσκοντας. τίνας δὴ σοφοὺς λέγει;
ἄκουσον ἐκ τῆς σοφίας Ιησοῦ· Οὐκ ἔστι σοφία
πονηρίας ἐπιστήμη. ταύτην δὴ λέγει, ἣν ἐπε-
νόησαν τέχναι λεκτικαί τε καὶ διαλεκτικαί.
ζητήσεις οὖν σοφίαν παρὰ κακοῖς, καὶ οὐχ
εὑρήσεις· κἂν πύθῃ πάλιν ποίαν ταύτην,
Στόμα δικαίου, φήσει σοι, ἀποστάξει σο- D
φίαν· σοφία δὲ ὁμωνύμως τῇ ἀληθείᾳ, ἡ σο-
φιστικὴ λέγεται τέχνη. ἐμοὶ δὲ εἰκότως οἶμαι
πρόκειται, βιοῦν μὲν κατὰ τὸν λόγον, καὶ
νοεῖν τὰ σημαινόμενα· εὐγλωττίαν δὲ μήποτε
ζηλοῦντα, ἀρκεῖσθαι μόνῳ τῷ αἰνίξασθαι
τὸ νοούμενον. ὁποίῳ δὲ ὀνόματι δηλοῦται τοῦ-
το ὅπερ παραστῆσαι βούλομαι, οὐθέν μοι
μέλει. σωθῆναι γὰρ εὖ οἶδ' ὅτι καὶ συνάρ-
ασθαι τοῖς σώζεσθαι γλιχομένοις, βέλ-
τιστόν ἐστιν, οὐχὶ συνθεῖναι τὰ λεξείδια κα-
θάπερ τὰ κόσμια, κἂν φυλάξῃς, φησὶν ὁ
Πυθαγόρειος, ἐν τῷ Πλάτωνος πολιτικῷ,

calumnia enim est ministra gladij, & affert dolorem maledictum: ex quibus est vitæ euersio, hæc autem fuerint opera improbæ orationis: ita etiã qui bona vtuntur oratione, probe accedunt ad eos qui bonis factis vtuntur. Recreat itaque animam oratio, & hortatur ad honestatem. Beatus est autem qui pro dextra vtraque manu vtitur. Neque ergo qui bene potest facere, est maledictis incessendus ab eo qui bene potest dicere: neque est vituperandus qui bene potest dicere, ab eo qui bene facere potest. Faciat autem vterque id quod ei à natura est insitum. Quod autem alter factum ostendit, hoc alter loquitur, beneficentiæ veluti viam præparans, & deducens auditores vt bene operentur. Est enim etiam salutaris oratio, sicut opus salutare. Atque iustitia quidem certe non cõsistit absque oratione. Quemadmodum autem beneficio affici tollitur, si auferamus bene facere: ita tollitur obedientia & fides, si nec præceptum, nec qui est ipsum explicaturus, simul assumuntur. Nunc autem altero alterius gratia, & verbis & factis abundamus. Ars autẽ contensiosa & sophistica est penitus repudianda, quandoquidem ipsæ Sophistarum dictiones non solum multorum oculos præstringunt, & eos seducunt, sed nonnunquam etiam vim afferentes, Cadmeam referunt victoriam. Est enim longe verissimus ille Psalmus: *Iustus viuet in finem, quoniam non videbit interitum, quando viderit sapientes morientes.* Psal. 48. Quosnam autem dicit sapientes, audi ex Iesu sapientia: *Non est sapientia improbitatis scientia.* Eccl. 19. Eam autem dicit quam excogitarunt artes quæ in dicendo & disserendo versantur. *Quæres ergo apud malos sapientiam, & non inuenies.* Prou. 10. Et si rursus roges quænam ea est: *Os iusti*, inquiet tibi, *distillabit sapientiam.* Dicitur autem ars Sophistica æquiuocè cum veritate sapientia. Meum autem est probabile, vt existimo, institutum, verbo quidem ac ratione conuenienter viuere, ea autem quæ significantur intelligere: eloquentiam autem nunquam magnifacientem, contentum esse si significetur id quod intelligitur. Quo autem nomine significetur id quod volo exponere, nihil mihi curæ est. Opem enim ferre vt seruentur ij qui seruari cupiunt, puto esse optimum, non autem dictiunculas tanquam quædam ornamenta componere. Et si caueris, inquit Pythagoreus in Platonis Politico,

ne sis de nominibus nimium sollicitus, prudentia locupletior apparebis in senectute. Et rursus inuenies in Theæteto: Nominum autem & verborum facilitas, & non nimis accurata examinatio, vt plurimum non est sordida & illiberalis, sed eius potius contrarium: est autem nonnunquam etiam necessaria. Hæc quam fieri potest breuissimè scriptura enunciauit, dicens: Ne multum verseris in verbis. Dictio enim est tanquam vestis in corpore: res autem sunt carnes & nerui. Non oportet ergo maiorem vestis quam salutis corporis curam gerere. Non solum enim frugalis vitæ ratio, sed etiam à superuacaneo cultu ornatuque aliena oratio, exercenda est ei qui veram vitam elegit: siquidem delitias vt dolosas & luxuriosas repudiamus, sicut vnguentum & purpuram veteres Lacedæmonij, dolosas quidem vestes, & dolosas vnctiones recte reputantes & nominãtes, quoniã nec honestus est ille cibi apparatus qui plura habet condimenta quam ea quæ nutriunt: nec est bellus vrbanúsve orationis vsus, qui auditores magis potest delectare quam iuuare. Musas existimare Sirenibus iucundiores admonet Pythagoras, docens non cum voluptate exercere sapientias, arguens autem deceptricem aliam animi oblectationem. Qui nauigando præteruectus est Sirenas, vnus sufficit: & qui Sphingi respondit, vnus alius, atque adeo si vultis, nullus. Non oportet ergo vnquam dilatare phylacteria, vanam ambiendo & magni faciendo gloriam. Sufficit autem ei qui cognoscendi est potestate præditus, si ei vel vnus inuentus sit auditor. Licet ergo & Pindarum Bœotium audire, qui scribit: Non apud omnes licet veterem aperire orationem, præterquam fideliſſimis silentij viis. Stimulus autem pugnæ est dominans oratio. Admodum ergo recte nos vehementer admonet beatus Apostolus, ne verbis contendamus sine vlla vtilitate, ad euersionem auditorum: prophanas autem vocum nouitates vitemus. Ad magnam enim proficiunt impietatem, & sermo eorum serpit vt cancer. Hæc ergo sapientia mundi, stultitia est apud Deum. Et horum sapientum cognoscit Deus cogitationes, quod vanæ sunt. Nemo ergo glorietur humana præcellens cogitatione, Recte enim scriptum est in Hieremia: *Ne glorietur sapiens in sapientia sua,*

2. Tim. 2

1. Cor. 3.

Hiere. 9.

Σ σπουδάζειν μὴ ὅτι τοῖς ὀνόμασι, πλουσιώτερος εἰς γῆρας ἀναφανήσῃ φρονήσεως. καὶ ἔν γε τῷ Θεαιτήτῳ βύρεις αὖ πάλιν, Τὸ δὲ βύχρηὲς τῶν ὀνομάτων τε καὶ ῥημάτων, καὶ μὴ δι' ἀκριβείας ἐξεταζόμενον, τὰ μὲν πολλὰ οὐκ ἀγλυκές, ἀλλὰ μᾶλλον τοὐτου ἐναντίον, ἀνελεύθερον· ἔστιν δ' ὅτε καὶ ἀναγκαῖον. Ταῦτα, ὡς ἔνι μάλιστα ἐν βραχέων ἐξενέγκειν ἡ γραφή. Μὴ πολὺς ἐν ῥήμασι γίνου, λέγουσα· εἰ μὲν γὰρ λέξις, οἷ ἐσθὴς ὅτι σώματος· τὰ δ' πράγματα, σάρκες εἰσὶ καὶ νεῦρα. ὃ χρὴ τοίνυν τῆς ἐσθῆτος περὶ τῆς τοῦ σώματος σωτηρίας κήδεσθαι. βύτελῆ γὰρ οὐ μόνον διαιτᾶν, ἀλλὰ καὶ λόγον ἀσκητέον ἀπέριττόν τε καὶ ἀνεπίεργον, τῷ τὸν ἁπλοῦν βίον ἐπαινοῦντι μιμεῖσθαι. εἰ γε τὼ τρυφὼ ὡς δολερὸν τε ἐ ἄσωτον παραιτούμεθα· καθάπερ οὖν μύρον, καὶ τὼ πορφύραν οἱ παλαιοὶ Λακεδαιμόνιοι, δολερὰ μὲν τὰ ἱμάτια, δολερὰ δὲ τὰ χείματα ὑπολαβόντες ὀρθῶς, καὶ ὀνομάσαντες· ἐπεὶ μήτε σκεύη καλὴ σκευασία ζωφῆς, ἡ πλείω τῶν πεφόντων ἔχουσα τὰ ἡδύσματα· μήτε λόγου χρῆσις ἀστεία, ἡ τέρπειν μᾶλλον ἢ ὠφελεῖν τοὺς ἀκούοντας δυναμένη. Μούσας Σειρήνων ἡδίους ἡγεῖσθαι Πυθαγόρας παραινεῖ· τὰς σοφίας ἀσκεῖν μὴ μετ' ἡδονῆς διδάσκων, ἀπατηλὴν δ' τὼ ἀνῷ διαλέγων ψυχαγωγίαν. Σφιγγὶ μὲν ὑπεκρινάμενος εἷς ἤρκει· καὶ τῇ Σφιγγὶ ὑποκρινάμενος ἄλλος εἷς· εἰ δὲ βούλεσθε μηδὲ εἷς· οὐκοῦν πλατυτέον τὰ φυλακτήρια χρὴ ποτε, κενοδοξίαν ζηλοῦντας· ἤρκει δ' τῷ γνωσιμῷ κἂν εἷς μόνος ἀκροατὴς εὑρεθῇ. ἔστι γ' οὖν ἀκοῦσαι καὶ Πινδάρου τοῦ Βοιωτίου γεγραφότος, μὴ πρὸς ἅπαντας ἀναῤῥῆξαι τὸν ἔνδοξον λόγον· ἐαν' ὅτι πιστοτάταις σιγαῖς ὀδοῖς κενεὸν ὁ μάχας ὁ κρατύνων λόγος. Παραινεῖται οὖν οὐ μάλα ὁ μακάριος Ἀπόστολος μὴ λογομαχεῖν τε δι' οὐδὲν χρήσιμον, ὅτι καταστροφὴ τῶν ἀκουόντων· τὰς δ' βεβήλους κενοφωνίας, περιΐσασι· ὅτι πλεῖον γὰρ προκόπτουσιν ἀσεβείας· καὶ ὁ λόγος αὐτῶν ὡς γάγγραινα νομὴν ἕξει. αὕτη οὖν ἡ σοφία τοῦ κόσμου, μωρία παρὰ θεῷ ἐστιν· καὶ τούτων τῶν σοφῶν κύριος γινώσκει τοὺς διαλογισμούς, ὅτι εἰσὶ ματαιοι. μηδεὶς τοίνυν καυχάσθω ἐν ἀνθρωπίνῃ προγνώσει διανοίᾳ. οὐ γάρ τοι σὺ ὦ Ἱερεμία γέγραπται· Μὴ καυχάσθω ὁ σοφὸς ἐν τῇ σοφίᾳ αὐτοῦ,

καὶ μὴ καυχάσθω ὁ ἰσχυρὸς ἐν τῇ ἰσχύϊ αὐτοῦ. καὶ μὴ καυχάσθω ὁ πλούσιος ἐν τῷ πλούτῳ αὐτοῦ· ἀλλ' ἐν τούτῳ καυχάσθω ὁ καυχώμενος, συνιέναι καὶ γινώσκειν ὅτι ἐγώ εἰμι κύριος ὁ ποιῶν ἔλεος, καὶ κρίμα καὶ δικαιοσύνην ἐπὶ τῆς γῆς· ὅτι ἐν τούτοις τὸ θέλημά μου, λέγει κύριος· ἵνα μὴ πεποιθότες ὦμεν ἐφ' ἑαυτοῖς, ἀλλ' ὅτι τῷ θεῷ τῷ ἐγείροντι τοὺς νεκρούς, ὁ Ἀπόστολός φησιν· ὃς ἐκ τηλικούτου θανάτου ἐρρύσατο ἡμᾶς, ἵνα ἡ πίστις ἡμῶν μὴ ἐν σοφίᾳ ἀνθρώπων, ἀλλ' ἐν δυνάμει θεοῦ. ὁ γὰρ πνευματικὸς ἀνακρίνει πάντα, αὐτὸς δὲ ὑπ' οὐδενὸς ἀνακρίνεται. ἐπαγωγὴ δὲ καὶ ἐκείνων αὐτοῦ· Ταῦτα δὲ λέγω, ἵνα μηδεὶς ὑμᾶς παραλογίζηται ἐν πιθανολογίᾳ, μηδὲ ὑποφέρηται ὁ συλλογισμῶν· καὶ πάλιν· Βλέπετε οὖν μή τις ἔσται ὑμᾶς ὁ συλαγωγῶν διὰ τῆς φιλοσοφίας, καὶ κενῆς ἀπάτης, κατὰ τὴν παράδοσιν τῶν ἀνθρώπων, κατὰ τὰ στοιχεῖα τοῦ κόσμου, καὶ οὐ κατὰ Χριστόν· φιλοσοφίαν μὲν οὖν πᾶσαν, ἀλλὰ τὴν Ἐπικούρειον, ἧς καὶ μέμνηται ἐν τῇ Πράξεσιν τῶν Ἀποστόλων ὁ Παῦλος, διαβάλλων, τὴν ἡδονὴν αἱρεῖσθαι καὶ ἡδονῇ ἐκφάζεσθαι, καὶ εἰ δή τις καὶ τὰ στοιχεῖα ἐκτετίμηκεν, μὴ ὑπισχνούμενος τὸν ποιητικὸν αἰτίαν τούτοις· μηδὲ ἐφαντάσθη τὸν δημιουργόν. ἀλλά καὶ οἱ Στωϊκοί, ὧν καὶ αὐτῶν μέμνηται, σῶμα ὄντα τὸν θεὸν διὰ τῆς ἀτιμοτάτης ὕλης πεφοιτηκέναι λέγουσιν, ἃ καλῶς· παραδίδοσιν ὁ ἀνθρωπίνῳ, τῷ λογικῷ τερπνίαν λέγει. διὸ κἀκεῖνα ὑπισχνεῖται· Τὰς νεωτέρας ζητήσεις φεύγετε· μειρακιώδεις γὰρ αἱ τοιαῦται φιλονεικίαι· ἀρετὴ γὰρ ἡ φιλομαθές, ὁ φιλόσοφος λέγει Πλάτων· καὶ τὸ ἀγώνισμα ἡμῶν, καὶ τὸν Λεοντῖνον Γοργίαν, δυσὶν ὑπέθηκε τὸ ἔργον δεῖται, τόλμης τε καὶ σοφίας. τόλμης μὲν, τὸ κίνδυνον ὑπομεῖναι· σοφίας δὲ, τὸ αἴνιγμα γνῶναι. ὁ γὰρ τοι λόγος καθάπερ τὸ κήρυγμα τὸ ὀλυμπιάσι, καλεῖ μὲν, τὸν βουλόμενον στεφανοῖ δὲ, τὸν δυνάμενον, ἀκίνητον μὲν ὅτι πρὸς δηλῆσαι, καὶ ὃ ὄντι ἔργον τὸ βούλεται εἰς τὸν πιστεύσαντα ὁ λόγος· Ζητεῖτε, καὶ εὑρήσετε, λέγει· ἀλλὰ τὴν ζήτησιν εἰς εὕρεσιν περαιοῖ, τὴν καινὴν ἐξελάσας φλυαρίαν, ἐγκρίνων δὲ τὴν ἐκ θεοῦ πίστιν ἡμῖν θεωρίαν. Τοῦτο δὲ λέγω, ἵνα μή τις ὑμᾶς παραλογίζηται ἐν πιθανολογίᾳ, φησὶν ὁ Ἀπόστολος, διακρίνειν δηλονότι τὰ ὑπ' αὐτῶν λεγόμενα μεμαθηκότι, καὶ ἀπαντᾶν πρὸς τὰ ὑπαφερόμενα διδαχθεῖσιν.

& ne glorietur fortis in fortitudine ſua, & ne glorietur dives in diuitiis ſuis: ſed in hoc glorietur qui gloriatur, quod intelligat & cogneſcat, quod ego ſum Deus faciens miſericordiam & iudicium, & iuſtitiam ſuper terram: quoniam in his eſt voluntas mea, dicit Dominus. Ne confidamus in nobis ipſis, ſed in Deo qui ſuſcitat mortuos, inquit Apoſtolus: qui ex tanta morte nos eripuit, vt fides noſtra non ſit in ſapientia hominum, ſed in virtute Dei. Spiritalis enim dijudicat omnia, ipſe autem à nullo dijudicatur: Illa quoque eius audio: *Hæc autem dico ne quis vos decipiat in probabilitate ſermonis, neque ſubingrediatur qui deprædatur.* Et rurſus: *Videte ne quis ſit qui vos ſeducat per Philoſophiam & inanem deceptionem, ſecundum traditionem hominum, ſecundum elementa mundi, & non ſecundum Chriſtum.* Philoſophiam quidem non omnem, ſed Epicuream, cuius etiam meminit Paulus in Actibus Apoſtolorum, reprehendens, quæ tollit prouidentiam, & in Deorum numerum refert voluptatẽ, & ſi qua alia honore affecit elementa, quæ dum eorum non conſtituit cauſam efficientem, ne viſione quidem apprehendit opificem. Quinetiam Stoïci, quorum ipſe quoque meminit, non recte dicunt, Deum, cum ſit corpus, viliſſimam peruaſiſſe materiam. Traditionem autem humanam, canoras dicit nugas quæ verſantur in oratione. Quamobrem illa quoque ſcribit: Iuniores fugite quæſtiones: ſunt enim pueriles huiuſmodi contentiones. Virtus autem non tenetur amore iuuenili, inquit Plato Philoſophus: & certamen noſtrum, vt vult Gorgias Leontinus, duabus opus habet virtutibus, audacia & ſapientia: audacia quidem, vt adeat periculum; ſapientia autem, vt diſcernat ænigma. Verbum enim, quemadmodum in Olympia præconium, vocat quidem eum qui vult, ſed coronat eum qui poteſt eſſe inuictus, quoniam reuera Verbum non vult ociоſum eſſe eum qui credidit. *Quærite enim*, inquit, *& inuenietis*: ſed inquiſitionem terminat inuentione, recentibus nugis exterminatis, inſerta autem contemplatione quæ noſtram fidem confirmat. Hoc autem dico ne quis vos decipiat in probabilitate ſermonis, ait Apoſtolus, vt qui, quæ ab eis dicuntur, diſcernere ſcilicet didiceritis, & iis quæ obiiciuntur occurrere docti ſitis,*

I. Cor. 2

Coloſſ. 2

Matth. 7

Coloſſ. 2

Coloss. 2 *Sicut ergo accepistis Iesum Christum dominum, in eo ambulate radicati & superædificati in ipso, & confirmati in fide.* Est au-
Ibidem. tem persuasio fidei confirmatio. *Videte ne quis sit qui vos abducat à fide in Christum per philosophiam & inanem deceptionem, quæ tollit prouidentiam secundum traditionem hominum.* Quæ est enim secundum traditionem diuinam philosophia, constituit & confirmat prouidentiam, qua sublata videtur fabula Seruatoris œconomia, cum nos secundum elementa huius mundi & non secundum Christum feramur. Quæ est enim Christo consentanea doctrina, & opificem Deum esse asserit, & deducit prouidentiam vsque ad singularia, & talem elementorum nouit esse naturam, vt in eam cadat ortus & mutatio, eaque docet à Deo regi ad hoc vt vim assimilantem ac dispensantem habeant, adeo vt mens principalis omnem præcedat doctrinam. Elementa autem colunt, Diogenes quidem aërem, Thales vero aquam: Hippasus vero ignem: & qui principia faciunt atomos philosophiæ nomen suscipientes, impij quidam homunculi & volu-
Phil. 1. ptati dediti. *Propterea oro*, inquit, *vt dilectio vestra adhuc magis & magis abundet in agnitione & omni sensu, ad hoc vt vos probetis quæ sunt potiora. Nam quando eramus*, inquit Apostolus, *paruuli,*
Gal. 5. *sub elementis huius mundi eramus seruientes.*
Ibidem. *Paruulus autem etiam si sit hæres, nihil differt à seruo vsque ad præfinitum tempus patris.* Paruuli ergo sunt etiam Philosophi, nisi à Christo viri fiant. Si enim filius ancillæ non futurus sit hæres cum filio liberæ, at est quidem certe semen Abrahæ, quod non ex promissione donum suscepit proprium.
Hebr. 5. *Perfectorum autem est solidus cibus, qui propter habitum habent sensus exercitatos ad discretionem boni & mali.* Quisquis enim est lactis particeps, non est peritus sermonis iustitiæ, cum sit paruulus, & nondum sciat verbum per quod credidit & operatur, nec pos-
1. Thes. 2 sit in ipso reddere rationem. *Omnia autem probate*, inquit Apostolus, *& quod bonum est tenete.* Spiritalibus dicens, qui omnia quæ dicuntur ex veritate dijudicant, vtrum videantur an sint vera. Inconfutabilis autem vagatur disciplina, & plagæ & reprehensiones dant disciplinam sapientiæ, reprehensiones scilicet quæ sunt cum dilectione.

A ὡς οὖν παρελάβετε Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν κύριον, ἐν αὐτῷ περιπατεῖτε, ἐῤῥιζωμένοι, καὶ ἐποικοδομούμενοι ἐν αὐτῷ καὶ βεβαιούμενοι ἐν τῇ πίστει. πειθὼ δὲ, ἡ βεβαίωσις τῆς πίστεως· Βλέπετε μή τις ὑμᾶς ἔσται ὁ συλαγωγῶν διὰ τῆς πίστεως τῆς εἰς τὸν Χριστὸν διὰ τῆς φιλοσοφίας, καὶ κενῆς ἀπάτης, τὴν αἱμεγούσης τῶν παραδόσιν τῶν ἀνθρώπων· ἡ γὰρ κατὰ τὴν θείαν παράδοσιν φιλοσοφία, ἴσησι τὴν πρόνοιαν καὶ βεβαιοῖ· ἧς ἀναιρεθείσης, μῦθος ἡ περὶ τὴν σωτῆρος οἰκονομία φαίνεται· καὶ τὰ στοιχεῖα τοῦ κόσμου, καὶ οὐ κατὰ Χριστὸν, φερομένων ἡμῶν. ἡ γὰρ ἀκόλουθος Κυρίῳ διδασκαλία, καὶ τὸν δημιουργὸν ἐκθαύζει, καὶ τὴν πρόνοιαν μέχρι τῶν κατὰ μέρος ἄγει, καὶ περιπλοῦ καὶ γνωτικὸν οἶδεν τὴν τῶν στοιχείων φύσιν· καὶ πολιτεύεσθαι εἰς δύναμιν ὁμοιωτικὴν τῷ θεῷ διδάσκει, καὶ τὴν οἰκονομίαν, ὡς ἡγεμονικὸν τῆς ἁπάσης προαιρέσεως παιδείας. στοιχεῖα δὲ σέβουσι, Διογένης μὲν, τὸν ἀέρα· Θάλης δὲ, τὸ ὕδωρ· Ἵππασος δὲ, τὸ πῦρ· καὶ οἱ τὰς ἀτόμους ἀρχὰς ὑποτιθέμενοι, φιλοσοφίας ὄνομα ὑποδυόμενοι, ἄθεοί τινες ἄνθρωπίσκοι, καὶ φιληδονοι. Διὰ τοῦτο προσεύχομαι, φησιν, ἵνα ἡ ἀγάπη ὑμῶν ἔτι μᾶλλον καὶ μᾶλλον περισσεύῃ ἐν ἐπιγνώσει καὶ πάσῃ αἰσθήσει, εἰς τὸ δοκιμάζειν ὑμᾶς τὰ διαφέροντα· ἐπεὶ ὅτε ἦμεν νήπιοι, φησιν ὁ αὐτὸς Ἀπόστολος, ὑπὸ τὰ στοιχεῖα τοῦ κόσμου ἦμεν δεδουλωμένοι· ὁ δὲ νήπιος, κἂν κληρονόμος ᾖ, οὐδὲν διαφέρει δούλου διαφερῇ, ἄχρι τῆς προθεσμίας τοῦ πατρός. νήπιοι οὖν καὶ οἱ φιλόσοφοι, ἐὰν μὴ ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ ἀποστραφῶσιν. εἰ γὰρ ὁ κληρονομήσει ὁ υἱὸς τῆς παιδίσκης μὴ ὁ υἱὸς τῆς ἐλευθέρας, δηλαδὴ γ' οὖν σπέρμα ἐστὶν Ἀβραάμ, ὃ μὴ ἐξ ἐπαγγελίας ἔλαβεν εἰληφὸς δωρεάν. τελείων δέ ἐστι ἡ στερεὰ τροφὴ, τῶν διὰ τὴν ἕξιν τὰ αἰσθητήρια γεγυμνασμένα ἐχόντων πρὸς διάκρισιν καλοῦ τε καὶ κακοῦ. πᾶς γὰρ ὁ μετέχων γάλακτος, ἄπειρος λόγου δικαιοσύνης, νήπιος ὢν καὶ μηδέπω βεβαιούμενος τὸν λόγον καθ' ὃν πεπίστευκε καὶ ἐνεργεῖ, μήτε ἀποδοῦναι δυνάμενος τὴν αἰτίαν ἐν αὐτῷ. Πάντα δὲ δοκιμάζετε, ὁ Ἀπόστολός φησι, καὶ τὸ καλὸν κατέχετε· τοῖς πνευματικοῖς λέγων, τοῖς δυνακείνοις πρῶτα καὶ μήθεν λεγόμενα, πότερον δοκεῖ, ἢ ὅτως ἔχει τὰ μηθέντα. Παιδεία καὶ ἀνεξέλεγκτος, πλανᾶται καὶ αἱ πλανῶσαι καὶ οἱ ἔλεγχοι, διδόασι παιδείαν σοφίας· οἱ μετ' ἀγάπης δηλονότι ἔλεγχοι.

Καρδία γὰρ εὐθεῖα, ἐκζητεῖ γνῶσιν· ὅτι ὁ ζη- A *Cor enim rectum exquirit cognitionem, quo-* Prou.
τῶν τὸν θεὸν, εὑρήσει γνῶσιν μετὰ δικαιοσύνης· *niam qui quærit Deum, cognitionem inuenit cum iustitia. Qui ipsam autem recte*
οἱ δὲ ὀρθῶς ζητήσαντες αὐτὴν, εἰρήνην εὗρον· *quæsierunt, pacem inuenerunt.* Et cognoscam non sermonem eorum qui inflati
Καὶ γνώσομαι, φησὶν, οὐ τὸν λόγον τῶν πε- sunt, sed virtutem: eos qui sunt opi-
φυσιωμένων, ἀλλὰ τὴν δύναμιν τοὺς δοκοῦντας nione sapientes, & se quidem esse pu-
σοφοὺς εἶναι, οὐκ ὄντας δὲ σοφοὺς, ἐπιῤῥαπίζων γράφει· tant, non autem sunt sapientes, per-
Οὐ γὰρ ἐν λόγῳ ἡ βασι- cutiens hæc scribit: *Non enim est in ser-* 1. Cor.
λεία τοῦ θεοῦ· οὐ μὴ ἀληθεῖ, ἀλλὰ καθ' ὑπόλη- *mone regnum Dei.* Non inquam in eo
ψιν πιθανῷ· ἐν δυνάμει δὲ, εἶπεν· μόνη γὰρ qui non est verus, sed opinione pro-
ἡ ἀλήθεια δυνατή. καὶ πάλιν, Εἴ τις δοκεῖ babilis. In virtute autem dixit, seu po-
ἐγνωκέναι τι, φησὶ, πω ἔγνω καθὸ δεῖ γνῶναι· οὐ γὰρ tentia: sola enim est potens veritas. Et
ποτε ἡ ἀλήθεια οἴησις· ἀλλ' ἡ μὲν ὑπόληψις B rursus: *Si quis putat se nosse aliquid,* 1. Cor. 8
τῆς γνώσεως, φασὶν οἱ τύφῳ ἐμπίμπλησιν· οἰκο- *nondum nouit sicut nosse oportet.* Nun-
δομεῖ δὲ ἡ ἀγάπη, μὴ περὶ τὴν οἴησιν, ἀλλὰ quam est enim veritas opinio. Sed
περὶ τὴν ἀλήθειαν αἱρεφομένη. ὅθεν, Εἴ τις cognitionis quidem opinio inflat &
ἀγαπᾷ, φησὶ, οὗτος ἔγνωσται, λέγει. ἐπεὶ δὲ μὴ μόνη fastu replet, charitas autem ædificat,
ἡ παράδοσις τῆς μεγαλοπρεποῦς τοῦ λόγου· ἀπόκρυφον οὖν quæ non in opinione versatur, sed ve-
ἐν μυστηρίῳ λαλουμένην σοφίαν, ἣν ἐδίδαξεν ὁ ritate. Vnde, *si quis diligit, is cognitus* Ibidem
υἱὸς τοῦ θεοῦ· ἤδη γὰρ οὖν καὶ Ησαΐας ὁ προφή- *est*, inquit. Quoniam autem non sola
της πυρὶ καθαίρεται τὴν γλῶτταν, ὡς εἰπεῖν traditio est publica ei qui sensit ser-
δυνηθῆναι τοῦ ὁρᾶσιν· καὶ οὐδὲ τὴν γλῶτταν monis magnificentiam, occultanda est
μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰς ἀκοὰς ἁγνίζεσθαι προσή- sapientia quæ dicta est in mysterio,
κει ἡμῖν· εἴ γε τῆς ἀληθείας μεθεκτοὶ ἐσ- C quam docuit Dei filius. Iam enim
μεν πειρώμεθα. Ταῦτά μοι ἐμποδὼν τῷ γράφειν ἐμοί· Esaias quoque Propheta igne linguam
καὶ νῦν ἔτι δυλαβοῦς ἔχω, ἢ φησιν, ἔμπροσθεν τῶν purgatur, vt possit dicere visionem: &
χοίρων τοὺς μαργαρίτας βάλλειν, μή ποτε καταπα- nec linguam solum, sed etiam aures
τήσωσι τοῖς ποσὶ, καὶ στραφέντες ῥήξωσιν ἡμᾶς. castas nobis habere conuenit, si cone-
χαλεπὸν γὰρ, τοὺς περὶ ἀληθινῶν φωτὸς καθαροὺς mur fieri veritatis participes. Hæc mi- Matth. 7
ὄντως, καὶ διαυγεῖς ἐπιδείξαι λόγους ἀκροατῶν τοῖς hi erant impedimento quo minus scri-
ὑώδεσί τε καὶ ἀπαιδεύτοις· μᾶλλον γὰρ οὐκ ἔστι beremus, & nunc adhuc vereor, vt ait,
τούτων πρὸς τοὺς πολλοὺς καταγελαστότερα ante porcos iacere margaritas, ne eas
ἀκούσματα· ἢ πάλιν αὖ πρὸς τοὺς εὐφυεῖς, θαυμα- conculcent pedibus, & conuersi nos
στότερά τε καὶ ἐνθουσιαστικώτερα. ψυχικὸς δὲ ἄν- frangant. Est enim difficile de vero
θρωπος, ἃ δέχεται τὰ τοῦ πνεύματος τοῦ θεοῦ. μωρία lumine vere puros & perspicuos de-
γὰρ αὐτῷ ἐστιν. Σοφοὶ δὲ οὐκ ἐκφέρουσιν ἐκ στόμα- D clarare sermones suillis & indoctis au-
τος ἃ διαλογίζονται ἐν σιωπῇ. Αλλ' ὃ ἀκούετε ditoribus. His enim vix possunt apud
εἰς οὖς, φησὶν ὁ Κύριος, κηρύξατε ἐπὶ τῶν δωμά- vulgus vlla magis audiri ridicula: rur-
των· Τὰς ἀποκρύφους τῆς ἀληθοῦς γνώσεως παραδό- sus autem apud ingenioso magis ad-
σεις, ὑψηλῶς καὶ ἐξόχως ἑρμηνευομένας ἐνδέχε- mirabilia, & Deum magis inspirantia.
σθαι κελεύων· καὶ καθάπερ ἠκούσαμεν εἰς οὖς, *Animalis autem homo non suscipit ea* 1. Cor. 2.
ὅτῳ καὶ παραδιδόναι οἷς δεῖ· ἀλλ' οὐ πᾶσιν ἀπλῶς *quæ sunt spiritus Dei: sunt enim ei stul-*
ἐκδιδόναι τὰ ἐν παραβολαῖς εἰρημένα πρὸς *titia. Sapientes autem ore non proferunt*
αὐτοὺς, παραγγέλλων. Αλλ' ἔστι τῷ ὄντι ἡ τῶν *quæ in concessu cogitant. Sed quod audi-* Matt. 10
ὑπομνημάτων ὑποτύπωσις· ὅσα διαπονεῖσθαι *tis*, inquit Dominus, *in aurem, predi-*
καὶ διερρίμμενα ἐκ παντὸς ἔχοντα τὴν ἀλήθειαν, *cate super tecta*, arcanas traditiones ve-
ὅπως ἂν λάθοι τοὺς δικαίως κεκλισμένους ræ cognitionis, quæ excelse & excel-
παρομολογεῖν. ἐπεὶ δὲ ἀγαθοῦ τύχη γεωργοῦ, lenter explicantur, iubens suscipere &
sicut in aurem audiuimus, ita etiam
tradere quibus oportet, non autem
omnibus passim tradere quæ eis in pa-
rabolis dicta erant, præcipiens. Sed re-
uera commentariorum delineationi il-
la inseruiunt, quæcunque sparsim ha-
bent seminatam hic & illic veritatem, vt
eos lateant qui more graculorum pas-
sim ac temerè verba ferunt. Postquam
autem agricolam bonum nacta fuerint,

producet vnumquodque ex iis & edet A frumentum. Cum vna ſit itaque veritas (habet enim innumerabilia falſum diuerticula, quemadmodum Bacchæ quæ Penthei membra diuulſerunt ac diſtulerunt) Philoſophiæ tam Barbaræ quam Græcæ hæreſes, vnaquæque id quod ſortita eſt tanquam totam iactat veritatem. Lucis autem, vt opinor, exortu omnia illuminantur. Vniuerſi ergo Græci ac Barbari quicunque veritatem deſideraruntalij quidem non paucas, alij vero partem aliquam, ſi modo vllam, veritatis Verbi habere oſtendi poſſunt. Atque ſæculum quidem, temporis futurum & præſens, B quinetiam præteritum, inſtar momenti conſtituunt. Sed multo eſt potentior ſæculi veritas ad propria colligenda ſemina, etiamſi in terram alienam ceciderint. Permulta enim inuenimus ex his quæ opinione recepta ſunt, apud hæreſes, quæ non ſunt omnino abſurdæ, nec exciſam habent naturalem cõſequentiam, vt quæ tanquam gynæcea Chriſtum viri inſtar exciderint, etiam ſi certum ſit & extra controuerſiam eas eſſe diſſimiles genere & tota veritate. Aut enim vt membrum, aut vt ſpecies, aut vt genus in vnum colligitur. Iam enim hypate quoque cum ſit C neatæ contraria, eſt tamen vna harmonia, & numerus par differt ab impari, in Arithmetica tamen ambo conueniunt: quemadmodum figura circulus, & triangulus, & quadratus, & quæcunque aliæ figuræ inter ſe differunt. Quinetiam in mundo vniuerſo partes omnes, etiamſi inter ſe differant, ſeruant eam quæ eſt cum toto coniunctionem & conuenientiam. Sic ergo & barbara & Græca Philoſophia æternæ veritatis auulſam quandam particulã, non è Bacchi mythologia, ſed ex Verbi quod ſemper eſt Theologia, decerpſit. Qui au- D tem diuiſa rurſus compoſuerit, & perfectum verbum vnum fecerit, ſcias futurum vt veritatem citra periculum cõtempletur. Scriptum eſt itaque in Eccleſiaſte: *Et adieci ſapientiam ſuper omnes* Eccleſ.1. *qui fuerunt ante me in Hieruſalem, & cor meum vidit multa, ſapientiã & cognitionẽ, parabolas & ſcientiã noui præterea.* Et hoc quidem eſt præelectio ſpiritus, quoniam in multitudine ſapientiæ eſt multitudo cognitionis. Qui eſt autem omnigena multitudine ſapientiæ præditus, is propriè fuerit virtutem cognoſcendi aſſecutus. Iam vero ſcriptum eſt:

σκοῦσά τε ἕκαστον αὐτῷ, καὶ τὸν πυθμ᾽ ἀναδείξᾳ. μιᾶς τοίνυν ὕσης τῆς ἀληθείας· ὁ μὲν γὰρ ψεῦδος μυρίας ἐκβεπὰς ἔχει· καθάπερ αἱ Βάκχαι τὰ τοῦ Πενθέως διαφορήσασαι μέλη· αἱ τῆς φιλοσοφίας τῆς τε βαρβάρου, τῆς τε Ἑλληνικῆς αἱρέσεις, ἑκάστη ὅπερ ἔλαχεν, ὡς πάσῃ μὲν αὐχεῖ τὴν ἀλήθειαν· φωτὸς δ᾽ οἶμαι ἀνατολὴ πάντα φωτίζεται. ξύμπαντες οὖν Ἕλληνές τε καὶ βάρβαροι, ὅσοι τἀληθοῦς ὠρέχθησαν, οἱ μὲν οὐκ ὀλίγα, οἱ δὲ, μέρος τι, εἴπερ ἀρα τοῦ τῆς ἀληθείας λόγου, ἔχοντες ἀναδείξειεν. ὁ γ᾽ οὖν αἰὼν τοῦ χρόνου ὁ μέλλον καὶ ὁ ἐνεστὼς· αὐτάρ δὴ καὶ ὁ παροιχηκὼς ἀκαρέως συνίστησι· πολὺ δὲ πλέον δυνατωτέρα τοῦ αἰῶνος ἡ ἀλήθεια συναγαγεῖν τὰ οἰκεῖα σπέρματα, κἂν εἰς τὴν ἀλλοδαπὴν ἐκπέσῃ γῆν. πάμπολλα γὰρ τῶν παρὰ ταῖς αἱρέσεσι δοξαζομένων εὕροιμεν ἄν, ὅσα μὴ τέλεον ἐκνενεκρώθησαν, μηδὲ ἐξετμήθησαν τὴν φυσικὴν ἀκολουθίαν, καθάπερ τὸν ἄνδρα αἱ γυναικωνῖτιδες ἀποκεφάλισαν τὸν Χριστόν. εἰ καὶ σμήλοις ἀνόμοια εἶδος ἔχει, τῷ γοῦν γε καθ᾽ ὅλην τὴν ἀλήθειαν ὁμολογοῦσιν. εἴτε γὰρ ὡς μέλος, εἴτε ὡς εἶδος, εἴτε ὡς γένος, εἰς ἓν συνέπεσε. ἤδη δὲ καὶ ἡ ὑπάτη, ἐναντία τῇ νεάτῃ οὖσα· ἀλλ᾽ ἀμφω γε, ἁρμονία μία· ἔν τε ἀριθμοῖς ὁ ἄρτιος τῷ περιττῷ διαφέρεται, ὁμολογοῦσι δὲ ἄμφω τῇ ἀριθμητικῇ, ὡς τῷ σχήματι ὁ κύκλος, καὶ τὸ τρίγωνον καὶ τὸ τετράγωνον, καὶ ὅσα τῶν σχημάτων ἄλλων διενήνοχεν. ἀπάρ καὶ ἐν τῷ κόσμῳ πάντα τὰ μέρη σύμπαντα, κἂν διαφέρηται πρὸς ἄλληλα, τὴν πρὸς ὅλον οἰκειότητα διαφυλάττει. ὅτως οὖν ἥ τε βάρβαρος, ἥ τε Ἑλληνικὴ φιλοσοφία, τὸν ἀΐδιον σκηπτὸν ἄλλην ἄλλοθεν ἁρπάσασα, τὸν μὲν τῆς Διονύσου μυθολογίας, τῆς δὲ τοῦ Λόγου τοῦ ὄντος ἀεὶ Θεολογίας πεποίηται. ὁ δὲ τὰ διηρημένα συνθεὶς αὖθις, καὶ ἑνοποιήσας τέλειον τὸν λόγον, ἀκινδύνως ἂν ἴδοι ὅτι κατόψεται τὸν ἄνθρωπον. γέγραπται γοῦν ἐν τῇ Ἐκκλησιαστῇ· Καὶ προσέθηκα σοφίαν ὑπὲρ πάντας, οἳ ἦσαν ἔμπροσθέν μου ἐν Ἱερουσαλήμ· καὶ ἡ καρδία μου εἶδεν πολλά. σοφὸν καὶ γνώσιν, παραβολὰς καὶ ἐπιστήμην ἔγνω ἔτι· καί γε τοῦτο ὅτι προαίρεσις πνεύματος, ὅτι ἐν πλήθει σοφίας πλῆθος γνώσεως. ὁ δὲ τῆς πανταδαπῆς σοφίας ἔμπειρος, δῆλος κύριος ἂν εἴη γνωστικός. αὐτίκα γέγραπται,

Περισσεία γνώσεως τῆς Σοφίας, ζωοποιήσῃ τὸν A *Abundantia cognitionis sapientiæ, viuificabit eum qui est ex ipsa.* Ex rursus apertius confirmat ea quę dicta sunt hoc dictum: *Sunt omnia in conspectu eorum qui intelligunt.* Omnia autem, sunt Græca & barbara. Alterutra autem non sunt vtique omnia. In conspectu autem sunt iis qui sensum volunt accipere. Eligite disciplinam, & non argentum, & cognitionem super aurum probatum. Eligite autem sensum quoque plus quàm aurum purum: melior est enim sapientia lapidibus preciosis. Quicquid autem est preciosum, non est precio cum ea conferendum. Dicunt autem Græci B post Orpheum & Linum, & poëtas qui apud eos fuerunt antiquissimi, in admiratione fuisse habitos propter sapientiam, primos septem qui cognominati fuerunt Sapientes, quorum quatuor quidem fuerunt ex Asia, Thales Milesius, & Bias Prieneus, & Pittacus Mitylenæus, & Cleobulus Lindius: duo autem ex Europa, Solon Athenienſis, & Chilo Lacedæmonius: ſeptimum autem alij quidem dicunt esse Periãdrum Corinthium, alij vero Anacharsim Scytham: alij verò Epimenidem Cretenſem, quem Græcum Prophetam nouit Paulus, cuius etiam meminit in epi- C stola ad Titum sic dicens: *Dixit quidam ex ipsis proprius Propheta, Cretenses semper mendaces, malæ bestiæ, ventres pigri.* Et testimonium hoc verum est. Vides quomodo etiam in Græcorum prophetis dat aliquid veritatis. Nec erubescit, & ad ædificationem, & ad aliquorum conuersionem differens, vti Græcis poëmatibus? Itaque ad Corinthios (non enim hic solum) differens de resurrectione mortuorum, tragico iambo vsus est, dicens: *Quid* 1.Cor. 15 *mihi prodest si mortui non resurgunt? Manducemus & bibamus, cras enim morimur.* D *Nolite seduci, corrumpunt bonos mores colloquia praua.* Alij autem Acusilaum Argiuum in septem Sapientum numerum retulerunt: alij autem Pherecydem Syrium. Plato autem pro Periandro tanquam sapientia indigno, propterea quod fuerit tyrannus, ponit Mysonem Cæneum. Et quod longe quidem infra Mosis ætatem fuerint Græcorum sapientes, ostendetur paulo post. Quod autem modus eius quæ fuit apud eos Philosophiæ, fuerit Hebraïcus & ænigmaticus, iam considerandum est. Breuitatem itaque amplectebantur quæ est admonitoria, & quæ vtilissima.

Prou. 7.
Cap. 1.

Ipse enim Plato hunc modum dicit ſtudioſe ac diligenter fuiſſe conſectatos, communiter quidem omnes Græcos, præcipue autem Lacedæmonios & Cretenſes, qui optimis legibus vtebantur. Atque illud quidem, Noſce teipſum, alij quidem exiſtimarũt Chilonis: Chamæleo autem in libro de Dijs, Thaletis: Ariſtoteles autem Pythiæ. Poteſt autem id iubere perſequi cognitionem. Nam ſine ſubſtantia vniuerſorum non poſſunt noſci partes. Oportet autem ortum mundi diligenter inquirere, per quem poterit quoque diſci natura hominis. Chiloni rurſus Lacedæmonio tribuunt, Ne quid nimis. Strato autem in opere de inuentis, adſcribit hoc dictum Stratodemo Tegeatæ: Didymus autem id cenſet eſſe Solonis, ſicut etiam Cleobuli, Modus optimus. Illud autem, Sponde, noxa præſto eſt, Cleomenes quidem in libro de Heſiodo, dicit prius fuiſſe dictũ ab Homero his verbis,

Δειλαί τοι ὀλιγὼ τε καὶ ἐγγύαι ἐγγυάασθαι.

Ariſtotelici autem exiſtimant id fuiſſe Chilonis: Didymus autem dicit id fuiſſe admonitionem Thaletis. Et deinde illud, Omnes homines mali, vel plurimi hominum mali (hoc enim dictum duobus modis effertur) Sotades Byzantinus dicit eſſe Biantis. & illud, Omnia vincit diligens meditatio, volũt eſſe Periandri. Similiter autem admonitionem quæ dicit, Noſce occaſionem, fuiſſe Pittaci. Solon autem leges tulit Athenienſibus, Pittacus vero Mitylenæis. Tandem autem Pythagoras Pherecydis familiaris, ſeipſum primus appellauit Philoſophum. Philoſophiæ itaque, poſt hos quos ante dixi, tres fuere ſucceſſiones, quæ nomina ſumpſerunt à locis in quibus verſatæ ſunt. Italica quidem, quæ deriuata eſt à Pythagora. Ionica vero, quæ à Thalete. Eleatica autem, quæ à Xenophane. Porro autem Mneſarchi filius, Samius quidem erat, vt dicit Hippobotus: vt autem dicit Ariſtoxenus in vita Pythagoræ, & Ariſtarchus & Theopompus, erat Tuſcus: vt autem Neãthes, Syrius vel Tyrius, adeo vt ex plurimorum ſententia Pythagoras eſſet genere barbarus. Quinetiam Thales, vt referunt Leander & Herodotus, erat Phœnix: vt autem nonnulli exiſtimarunt, Mileſius. Hic ſolus videtur eſſe congreſſus cum Prophetis Ægyptiorum. Eius autem nullus ſcribitur præceptor, quemadmodum nec Pherecidis Syri, cuius fuit diſcipulus Pythagoras.

αὐτίκα Πλάτων πάλαι ὃ μὲν σπουδῆς γεγενημένα τόνδε τὸν τρόπον λέγει, κοινῶς μὲν, πᾶσιν Ἕλλησιν, ἐξαιρέτως δὲ Λακεδαιμονίοις, καὶ Κρησὶ τοῖς νομοφυλάκοις. Τὸ μὲν οὖν, Γνῶθι σαυτόν, οἱ μὲν, Χίλωνος ἀναιρεῖσθαι. Χαμαιλέων δὲ ἐν τῷ περὶ θεῶν, Θαλοῦ. Ἀριστοτέλης δὲ, τῆς Πυθίας, δυνατὸν εἶναι τῷ γνῶσιν ἐγκελεύεσθαι μεταδιώκειν. Οὐκ ἔστι γὰρ ἄνευ τῆς τῶν ὅλων οὐσίας εἰδέναι τὰ μέρη· δεῖ δὲ τὴν γένεσιν τοῦ κόσμου πολυπραγμονῆσαι, δι' ἧς καὶ τὴν τοῦ ἀνθρώπου φύσιν καταμαθεῖν ἔξεσται. πάλιν αὖ Χίλωνι τῷ Λακεδαιμονίῳ ἀναφέρουσι τὸ, Μὴ δὲν ἄγαν. Στράτων δὲ ἐν τῷ περὶ εὑρημάτων, Στρατοδήμῳ τῷ Τεγεάτῃ προσάπτει τὸ ἀποφθεγμα. Δίδυμος δὲ Σόλωνι αὐτὸ ἀναπηδήσιν· ὥσπερ ἀμέλει Κλεοβούλῳ τὸ, Μέτρον ἄριστον. Τὸ δὲ, Ἐγγύα πάρα δ' ἄτα· Κλεομένης μὲν ἐν τῷ περὶ Ἡσιόδου, Ὁμήρῳ φησὶ προσφρῆσαι δηλοῦντων·

Δῆλαί τοι δειλῶν τε καὶ ἐγγύαι ἐγγυάασθαι·

Οἱ δὲ περὶ Ἀριστοτέλη, Χίλωνος αὐτὸ νομίζουσι· Δίδυμος δὲ Θαλοῦ φησιν εἶναι τὸ προσαίνεσιν· ἔπειτα ἑξῆς τὸ, Πάντες ἄνθρωποι κακοί, ἢ, Οἱ πλεῖστοι τῶν ἀνθρώπων κακοί· διχῶς γὰρ ἀναφέρεται τὸ αὐτὸ ἀπόφθεγμα· οἱ μὲν Σωτάδην τὸν Βυζάντιον, Βίαντος λέγουσιν εἶναι· καὶ τὸ, Μελέτη πάντα καθαίρει, Περιάνδρου τυγχάνειν βούλονται· ὁμοίως δὲ τὸ, Γνῶθι καιρόν, προσαίνεσιν Πιττακοῦ καθεστάναι· οἱ μὲν οὖν Σόλων, Ἀθηναίοις· Πιττακὸς δὲ, Μιτυληναίοις ἐνομοθέτησεν. ὁ δὲ Πυθαγόρας ὁ Φερεκύδους γνώριμος, φιλόσοφον ἑαυτὸν πρῶτος ἀνηγόρευσεν. Φιλοσοφίας τοίνυν μετὰ τοὺς προφερομένους ἄνδρας τρεῖς γεγόνασι διαδοχαί, ἐπώνυμοι τῶν τόπων περὶ οὓς διέτριψαν. Ἰταλικὴ μὲν, ἡ ἀπὸ Πυθαγόρου· Ἰωνικὴ δὲ, ἡ ἀπὸ Θαλοῦ· Ἐλεατικὴ δὲ, ἡ ἀπὸ Ξενοφάνους. Πυθαγόρας μὲν οὖν Μνησάρχου, Σάμιος, ὡς φησιν Ἱππόβοτος· ὡς δὲ Ἀριστόξενος ἐν τῷ Πυθαγόρου βίῳ, καὶ Ἀρίσταρχος, καὶ Θεόπομπος, Τυρρηνὸς ἦν· ὡς δὲ Νεάνθης, Σύριος ἢ Τύριος. ὥστε εἶναι, κατὰ τοὺς πλείστους, τὸν Πυθαγόραν βαρβαρον τὸ γένος. ἀλλὰ καὶ Θαλῆς, ὡς Λέανδρος καὶ Ἡρόδοτος ἱστοροῦσι, Φοῖνιξ ἦν· ὡς δέ τινες ὑπέλαβον, Μιλήσιος· μόνος ἔοικε τοῖς τῶν Αἰγυπτίων προφήταις συμβεβληκέναι· διδάσκαλος δὲ αὐτοῦ οὐδεὶς ἀναγράφεται· ὥσπερ οὐδὲ Φερεκύδου τοῦ Συρίου, ᾧ Πυθαγόρας ἐμαθήτευσεν.

ἀλλ'

ἀλλ' ἡ μὲν ἐν Μεταποντίῳ τῆς Ἰταλίας, ἡ κατ' Πυθαγόραν φιλοσοφία ἡ Ἰταλική, κατεγήσασα Ἀναξίμανδρος ὁ Πραξιδάμου Μιλήσιος, Θάλλῳ διαδέχεται· τοῦτον δὲ, Ἀναξιμένης Εὐρυστράτου Μιλήσιος. μεθ' ὃν Ἀναξαγόρας Ἡγησιβούλου Κλαζομένιος. ὃς μετήγαγεν ἀπὸ τῆς Ἰωνίας ἀσκητήριον τῇ Ἀθηναίων. τοῦτον διαδέχεται Ἀρχέλαος· ὃς Σωκράτης διήκουσεν.

A Sed Pythagoræ quidem, quæ Italica dicta est Philosophia, consenuit in Metaponto oppido Italiæ. Anaximander autem Praxidami filius, Milesius, succedit Thaleti. Ei Anaximenes Euryſtrati Milesius. Post quem Anaxagoras Hegesibuli Clazomenius. Hic ex Ionia scholam traduxit Athenas. Ei succedit Archelaus, quem audiuit Socrates.

Ἐκ δὴ ἁρπάσας τοῦτο, ἀπέκλινε λαοξόος ἐνομολέσχης,
Ἑλλήνων ἐπαοιδός·

Ex his aquiloquus declinauit lapicida, Graiûm incantator.

B ait Timon in Sillis, propterea quod à Physicis declinarit ad ea quæ ad mores pertinent. Socratem autem cum audiisset, Antisthenes quidem sectam introduxit Cynicam, Plato autem secessit in Academiam. Apud Platonem Philosophatus Aristoteles, cum transiisset in Lyceum, hæresim creat Peripateticam. Ei succedit Theophrastus, cui Straton, cui Lycon, deinde Critolaus, deinde Diodorus. Platoni succedit Speusippus, ei Xenocrates, cui Polemon: Polemonis autem auditores fuere Crates & Crantor, in quos desiit vetus Academia. Crantoris autem fuit particeps Arcesilaus, à quo vsque ad Hegesilaum media floruit Academia. Deinde Carneades succedit Hegesilao, & qui deinceps sequuntur. Cratetis autem discipulus fuit Zeno Citieus, Stoïcorum sectæ princeps, huic succedit Cleanthes, post quem Chrysippus & alij deinceps. Eleaticæ autem disciplinæ princeps fuit Xenophanes Colophonius, quem dicit Timæus fuisse tempore Hieronis qui in Sicilia obtinuit dominatum, & Epicharmi Poëtæ. Apollodorus autem eum cum natus esset quadragesima Olympiade, peruenisse vsque ad tempora Darij & Cyri. Xenophanis ergo fuit auditor Parmenides, eius Zeno, deinde Leucippus, Deinde Democritus: Democriti autem auditores, Protagoras Abderitanus & Metrodorus Chius, cuius Diogenes Smyrnæus, cuius Anaxarchus, eius autem Pyrrhon, cuius Nausiphanes: eius dicunt nonnulli discipulum fuisse Epicurum. Et hæc est quidem successio eorum qui fuerunt apud Græcos Philosophorum, tanquam in Epitome. Tempora autem eorum qui fuerunt principes & autores ipsorum Philosophiæ, sunt dicenda consequenter.

ὁ Τίμων φησὶν ἐν τοῖς Σίλλοις, διὰ τὸ ἀποκεκλικέναι ἀπὸ τῶν φυσικῶν ὅτι τὰ ἠθικά· Σωκράτους δὲ ἀκούσας, Ἀντισθένης μὲν, ἔσχισε· Πλάτων δὲ, εἰς τὴν Ἀκαδημίαν ἀνεχώρησε. τῷ δὲ Πλάτωνι Ἀριστοτέλης φιλοσοφήσας, μετελθὼν εἰς τὸ Λύκειον, κτίζει τὴν Περιπατητικὴν αἵρεσιν. τοῦτον διαδέχεται Θεόφραστος. ὃν Στράτων· ὃν Λύκων· εἶτα Κριτόλαος· εἶτα Διόδωρος. Σπεύσιππος δὲ, Πλάτωνα διαδέχεται· τοῦτον δὲ Ξενοκράτης· ὃν Πολέμων. Πολέμωνος δὲ ἀκουσταὶ, Κράτης τε καὶ Κράντωρ· εἰς οὓς ἡ ἀπὸ Πλάτωνος κατέληξεν ἀρχαία Ἀκαδημία· Κράντορος δὲ μετέσχεν Ἀρκεσίλαος· ἀφ' οὗ, μέχρι Ἡγησίλαου, ἐμεσάζουσα ἡ Ἀκαδημία ἡ μέση. εἶτα Καρνεάδης διαδέχεται Ἡγησίλαον, καὶ οἱ ἐφεξῆς. Κράτητος δὲ, Ζήνων ὁ Κιτιεὺς, ὁ τῆς Στωϊκῆς ἀρξας αἱρέσεως, τοῦ μαθητής· τοῦτον διαδέχεται Κλεάνθης· ὃν Χρύσιππος, καὶ οἱ μετ' αὐτόν. τῆς δὲ Ἐλεατικῆς ἀγωγῆς, Ξενοφάνης ὁ Κολοφώνιος κατάρχει· ὃν φησι Τίμαιος κατὰ Ἱέρωνα τὸν Σικελίας δυνάστην, καὶ Ἐπίχαρμον τὸν ποιητὴν, γεγονέναι· Ἀπολλόδωρος δὲ, κατὰ τὴν τεσσαρακοστὴν Ὀλυμπιάδα γενόμενον, παρατετακέναι μέχρι τῶν Δαρείου τε καὶ Κύρου χρόνων. Παρμενίδης οὖν Ξενοφάνους ἀκουστὴς γέγονε· τούτου δὲ, Ζήνων· εἶτα Λεύκιππος· εἶτα Δημόκριτος. Δημοκρίτου δὲ ἀκουσταὶ, Πρωταγόρας ὁ Ἀβδηρίτης, καὶ Μητρόδωρος ὁ Χῖος. ὧν Διογένης ὁ Σμυρναῖος· ὧν Ἀνάξαρχος· τούτου δὲ, Πύρρων· οὗ Ναυσιφάνης. τούτου φασὶν ἔνιοι μαθητὴν Ἐπίκουρον γενέσθαι. Καὶ τί μὴν διαδοχὴ τῶν παρ' Ἕλλησι φιλοσόφων, ὡς ἐν Ἐπιτομῇ, ἥδε· οἱ χρόνοι δὲ τῶν πεπαιδευκότων τῆς φιλοσοφίας αὐτῶν, ἑπομένως λεκτέοι·

vt in conferendo oſtendamus Hebræorum Philoſophiam fuiſſe generationibus multis antiquiorem. Et de Xenophane quidem dictum eſt, qui fuit Eleaticæ princeps Philoſophiæ. Thaletem autem Eudemus in hiſtoriis aſtrologicis dicit prædixiſſe defectum Solis qui fuit eo tempore quo inter ſe manus conſeruere Medi & Lydi, regnante quidem Cyaxare patre Aſtyagis in Media, Alyatte autem Crœſi, in Lydia. Ei autem congruit Herodotus quoque in primo. Sunt autem ea tempora circa quinquageſimam Olympiadem. Pythagoras autem inuenitur tempore Polycratis tyranni circa ſexageſimam ſecundam Olympiadem: Solonis autem æmulator fuiſſe ſcribitur Mneſiphilus, cum quo verſatus eſt Themiſtocles. Floruit autem Solon quadrageſima ſexta Olympiade. Heraclitus enim Beuſonis filius perſuaſit Melancomæ tyranno vt deponeret tyrannidem. Hic deſpexit regem Darium adhortantem vt veniret ad Perſas. Hæc ſunt quidem tempora eorum qui apud Græcos fuere antiquiſſimi ſapientum & Philoſophorum. Quod autem eorum plurimi fuerint & genere barbari, & à barbaris eruditi, quid opus eſt dicere? Siquidem Tuſcum fuiſſe Pythagoram oſtenſum eſt. Phryx autem erat Antiſthenes: & Orpheus, Odryſius vel Thrax. Homerum enim plurimi oſtendunt Ægyptium. Thales autem cum eſſet Phœnix genere, etiam cum Ægyptiorum prophetis congreſſus eſſe dicitur: ſicut etiam Pythagoras cum iis ipſis, propter quos etiam fuit circunciſus, vt adyta ingrediens, Ægyptiorum myſticam diſceret Philoſophiam: & cum Chaldæorum & Magorum verſatus eſt præſtantiſſimis: & eam quæ nunc vocatur Eccleſiam, ſignificat id quod apud ipſum eſt ὁμακοῶν. Plato autem non inficiat, ſe ea quæ ſunt præſtantiſſima in Philoſophia mercatum eſſe à barbaris, & ſe fatetur veniſſe in Ægyptum: in Phædone ſcribens, vndiquaque poſſe iuuari Philoſophum. Magna quidem eſt, inquit, Græcia ô Cebes, ait ille, in qua ſunt viri omni ex parte boni, multa ſunt autem etiam genera barbarorum. Sic exiſtimat Plato ex barbaris quoque eſſe aliquos Philoſophos. Epicurus autem contra exiſtimat ſolos Græcos poſſe Philoſophari. Et in Conuiuio Plato laudans barbaros.

ἵνα δὴ ἐν συγκρίσει ἀποδείξωμεν πολλαῖς γενεαῖς πρεσβυτέραν τὴν τῶν Ἑβραίων φιλοσοφίαν. Καὶ περὶ μὲν Ξενοφάνους εἴρηται, ὃς τῆς Ἐλεατικῆς ἦρξε φιλοσοφίας· Θαλῆν δὲ Εὔδημος ἐν ταῖς Ἀστρολογικαῖς ἱστορίαις, τὴν ἡλιοῦ λείψιν ἔκλειψιν τοῦ Ἡλίου προεφηνεῖν φησι, καθ' οὓς χρόνους σύνηψαν μάχην πρὸς ἀλλήλους Μῆδοί τε καὶ Λυδοὶ, βασιλεύοντος Κυαξάρους μὲν τοῦ Ἀστυάγους πατρὸς, Μήδων· Ἀλυάττου δὲ τοῦ Κροίσου, Λυδῶν. Συνᾴδει δὲ αὐτῷ καὶ Ἡρόδοτος ἐν τῇ πρώτῃ. Εἰσὶ δὲ οἱ χρόνοι ἀμφὶ τὴν πεντηκοστὴν Ὀλυμπιάδα. Πυθαγόρας δὲ, τῷ Πολυκράτει τὸν τύραννον, περὶ τὴν ἑξηκοστὴν δευτέραν Ὀλυμπιάδα, εὑρίσκεται. Σόλωνος δὲ ζηλωτὴς Μνησίφιλος ἀναγράφεται· ᾧ Θεμιστοκλῆς συνδιέτριψεν. Ἠκμασε δὲ ὁ Σόλων κατὰ τὴν τεσσαρακοστὴν ἕκτην Ὀλυμπιάδα. Ἡράκλειτος γὰρ ὁ Βύσσωνος, Μελαγκόμαν τὸν τύραννον ἔπεισεν ἀποθέσθαι τὴν ἀρχήν. Ἐπὶ βασιλέα Δαρεῖον παρακαλοῦντα ἥκειν εἰς Πέρσας, ὑπερεῖδεν. οἵδε μὲν οἱ χρόνοι τῶν παρ' Ἕλλησι πρεσβυτάτων σοφῶν τε καὶ φιλοσόφων· ὡς δὲ οἱ πλεῖστοι αὐτῶν βάρβαροι ὄντες καὶ παρὰ βαρβάροις παιδευθέντες, τί δεῖ καὶ λέγειν· εἴγε Τυρρηνὸς ἢ Τυρρήνιος ὁ Πυθαγόρας ἐδείκνυτο· Ἀντισθένης δὲ, Φρὺξ ἦν· καὶ Ὀρφεὺς, Ὀδρύσης, ἢ Θρᾷξ. Ὁμηρον γὰρ οἱ πλεῖστοι, Αἰγύπτιον φαίνουσιν. Θαλῆς δὲ, Φοῖνιξ ὢν ὅ γε λόγος, καὶ τοῖς Αἰγυπτίων προφήταις συμβεβληκέναι εἴρηται· καθάπερ καὶ ὁ Πυθαγόρας αὐτοῖς γε τούτοις· δι' οὓς καὶ περιετέμετο, ἵνα δὴ καὶ εἰς τὰ ἄδυτα κατελθών, τὴν μυστικὴν παρ' Αἰγυπτίων ἐκμάθοι φιλοσοφίαν· Χαλδαίων τε καὶ Μάγων τοῖς ἀρίστοις συνεγίνετο, καὶ τὴν Ἐκκλησίαν τὴν νῦν ὕπω καλουμένην, ὃ παρ' αὐτῷ ὁμακοΐαν αἰνίττεται. Πλάτων δὲ, οὐκ ἀρνεῖται τὰ κάλλιστα εἰς φιλοσοφίαν παρὰ τῶν βαρβάρων ἐμπορεύεσθαι· εἴς τε Αἴγυπτον ἀφικέσθαι ὁμολογεῖ. δηλοῖ γοῦν ἐν τῷ Φαίδωνι πολυταξίαν τὸν φιλόσοφον ὠφελεῖσθαι γράφων· Πολλὴ μὲν ἡ Ἑλλὰς, ἔφη, ὦ Κέβης, ἦ δ' ὅς· ἐν ᾗ εἰσι πάμπολυ ἀγαθοὶ ἄνδρες· πολλὰ δ' ἂν καὶ τὰ τῶν βαρβάρων γένη. ἅπαντας οἶμαι ὁ Πλάτων ἂν βαρβάρων φιλοσόφους ἡγήσατο· ὁ δὲ Ἐπίκουρος ἔμπαλιν, ὑπολαμβάνει μόνους φιλοσοφῆσαι Ἕλληνας δηλοῖ, ἔν τε τῷ Συμποσίῳ ἐπαινῶν Πλάτωνα τοὺς βαρβάρους,

ὡς διαφερόντως ἀσκήσαντας, μόνους ἀγήτους A vt qui philosophiam insigniter exercuerint, vere dicit: Et in multis aliis & apud
φησι, καὶ διὸ πολλαχοῦ, καὶ ἐν Ἕλλησι & βαρ- Græcos, & apud barbaros, quorum etiam
βάροις· ὧν καὶ ἱερὰ πολλὰ ἤδη γέγονε διὰ τοιούτους παῖδας. δῆλοι δὲ εἰσιν οἱ βάρβαροι, sacra iam multa facta sunt, propter eiusmodi filios. Clarum est autem barbaros
διαφερόντως τιμήσαντες τοὺς αὑτῶν νομοθέτας eximiè semper honorasse suos legumla-
τε καὶ διδασκάλους, Θεοὺς προσαγορεύοντες. ψυ- tores & preceptores, eos Deos appel-
χὰς γὰρ ἀγαθὰς, καὶ Πλάτωνα, καταλιποῦ- lantes. Bonas enim animas, vt dicit Pla-
σας τὸν ὑπερουράνιον τόπον, ἐπομένας ἐλθεῖν to, supercœlesti loco relicto, sustinuisse
εἰς τόνδε τὸν τάρταρον· καὶ σῶμα ἀναβάσας, τὸ venire in hunc tartarum, & corpore su-
ἐν ψυχῇ κακῶν ἁπάντων μεταλῆψιν ὑπολαμ- scepto malorum omnium quæ ex gene-
βάνουσι, κηδεμόνας τῶν ἀνθρώπων γενούς, οἳ ratione contrahuntur, fuisse participes
νόμους τε ἔθεσαν, καὶ φιλοσοφίαν ἐκήρυξαν· ὃ B exist imant, humani generis curam ge-
μεῖζον ἀγαθὸν τὸ τῶν ἀνθρώπων γένει οὔτ' ἦλθέν rentes, quę & leges tulerunt, & Philoso-
ποτε ἂν ἦλθεν, οὔτ' ἀφίξεται. καί μοι δοκοῦ- phiam prædicarunt, quo maius bonum
σιν αἰσθόμενοι τὴν μεγάλης εὐποιΐας τὴν ἀρχὴν ad hominum genus nunquam venit, nec
σοφῶν, σεβασθῆναί τε τοὺς ἄνδρας, καὶ δημο- veniet. Atque mihi quidem videntur
σίᾳ φιλοσοφῆσαι. Βραχμᾶνές τε σύμπαντες, cum sensissent magna quæ per sapientes
καὶ Ὀδρύσαι, καὶ Γέται, καὶ ὅ τε τῶν Αἰγυπτίων conferebantur beneficia, & eos coluisse,
γένος, ἐθεολόγησαν ἀκριβῶς τὰ περὶ σφῶν. Χαλ- & publicè esse philosophati, & Brach-
δαῖοί τε, καὶ Ἀραβίοι οἱ κληθέντες εὐδαίμονες. manes vniuersi, & Odrysæ, & Getæ.
καὶ ὅσοι γε τὴν Παλαιστίνην κατῴκησαν· καὶ τῆς Περ- Quinetiam genus Ægyptiũ diligentis-
σικοῦ γένους τὸ ἐλάχιστον μέρος, καὶ ἄλλα πρὸς simè illos in Deos retulit, & Chaldæi
τούτοις γένη μυρία, ὁ δὲ Πλάτων, δῆλον ὡς & Arabes qui dicti sunt Fælices, & qui-
σεμνῶν ἀεὶ τοὺς βαρβάροις διείσκεται· με- C cunque habitarunt Palæstinam, & non
μνημένος αὐτός τε καὶ Πυθαγόρου, τὰ πλεῖστα καὶ minimam Persici generis partem, & alia
γενναιότατα τῶν δογμάτων ἐν βαρβάροις μαθόντος. præter hæc genera innumerabilia. Cla-
διὰ τοῦτο καὶ γένη βαρβάρων, εἶπεν γένη φιλο- rum est autẽ inueniri, semper Platonem
σόφων ἀνδρῶν βαρβάρων· γινώσκων ἔν τε τῷ magni facere barbaros, vt qui meminis-
Φαίδρῳ τὸν Αἰγύπτιον βασιλέα, καὶ ἐν Θεύθ ὑμῖν set se & Pythagoram plurima eáque præ-
σοφώτερον δείκνυσιν, ὃν τινα Ἑρμοῦ οἶδεν ὄντα. stantissima & nobilissima dogmata didi-
ἀλλὰ καὶ ἐν Χαρμίδῃ Θρᾴκάς τινας ὑπολαμ- cisse apud barbaros. Et ideo etiam, ge-
βάνει· οἳ λέγονται ἀθανατίζειν τὴν ψυ- nera barbarorum vocat genera philo-
χήν. ἱστορεῖται δὲ Πυθαγόραν μὲν Σώγχιδι τῷ sophorum barbarorum: neque igno-
Αἰγυπτίῳ ἀρχιπροφήτῃ μαθητεῦσαι· Πλά- rat in Phædro regem Ægyptium, &
τωνα δὲ, Σεγχυφίδι τῷ Ἡλιοπολίτῃ· Εὔδοξος Thoyth nobis ostendit sapientiorem;
δὲ ὁ Κνίδιος, Κονυφίδι τῷ αὐτοῦ Αἰγυπτίῳ. quem quidem nouit esse Mercurium.
ἐν δὲ τῷ περὶ ψυχῆς Πλάτων πάλιν προφη- D Quinetiam in Charmide videtur quos-
τείαν γνωρίζων φαίνεται, προφήτιν εἰσάγων dam nosse Thraces, qui dicũtur animam
τὴν τῆς Λαχέσεως λόγον ἐξαγγέλλουσαν πρὸς τὰς facere immortalem. Narratur autem
κληρουμένας ψυχὰς προφητεύουσαν. καὶ τὸν Pythagoras fuisse discipulus Sonchedis
Τιμαίῳ τὸν σοφώτατον Σόλωνα μυθάνουσα εἰ- archiprophetæ Ægyptij: Plato autem
σάγει πρὸς τὸν βάρβαρον. ἔχει δὲ τὰ τῆς λέξεως ὧδε, Sechnuphidis Heliopolitani: Eudoxus
ὦ Σόλων, Σόλων, Ἕλληνες ὑμεῖς ἀεὶ παῖδες ἐστε· autem Cuidius Conuphidis, qui ipse
γέρων δὲ Ἕλλην οὐδείς. οὐ γὰρ ἔχετε μάθημα χρόνῳ quoque fuit Ægyptius. In Dialogo autẽ
πολιόν. Δημόκριτος γοῦν τοῖς Βαβυλωνίοις λόγοις de Anima, rursus videtur Plato agnosce-
ἠθικοὺς πεποίηται· λέγεται γοῦν τὸν Ἀκικάρου re Prophetiam, introducens Prophe-
τὴν λίθον ἑρμηνευθεῖσαν, τοῖς ἰδίοις συντάξαι tam Lachesis orationem enũciantem &
συγγράμμασι. κἀκ τούτων μεμνῆσθαι πρὸ αὐτοῦ, apud eas quæ sortiuntur animas prædi-
centem: & in Timæo sapiẽtissimum So-
lonem introducit discentem à barbaro.
Ita autem se habet dictio: O Solon Solõ,
vos Græci semper estis pueri, senex au-
tem nullus est Græcus: disciplinam enim
nullam habetis canam. Democritus au-
tem morales libros scripsit Babylonicos:
dicitur enim Acicari, quam est inter-
pretatus columnam, suis scriptis adiun-
xisse, & possunt hæc ex ipso obseruari.

Hæc autem dicit Democritus, cum de ſeipſo quidem certe ſcriberet, & de magna ſua ſe iactaret doctrina: Ego ex iis qui meo tempore fuerunt plurimas terras peragraui, ea quæ procul erant remota inquirens, & aëres & terræ vidi regiones plurimas, & homines doctos audiui plurimos, & in componendis cum demonſtratione lineis nemo me adhuc ſuperauit, nec qui Ægyptiorum quidem vocantur Arpedonaptæ. Cum his autem poſtremo octoginta annis fui in terra aliena. Adiit enim Babylonem, Perſidem & Ægyptum, Magorum & Sacerdotum ſe præbens diſcipulum. Zoroaſtrem autem Magum Perſam Pythagoras oſtendit. Qui Prodici hæreſim perſequuntur, gloriantur ſe arcanos libros huius viri poſſidere. Alexander autem in libro de Symbolis Pythagoricis, refert Pythagoram fuiſſe diſcipulum Nazarati Aſſyrij. Quidam eum exiſtimant Ezechielem, ſed non eſt, vt oſtendetur poſtea: & vult præterea Pythagoram Gallos audiiſſe & Brachmanas. Clearchus autem Peripateticus dicit ſe noſſe quemdam Iudæum cum quo verſatus eſt Ariſtoteles. Heraclitus autem non humanitus, ſed diuinitus potius dicit apparuiſſe Sibyllam. Aiunt itaque Delphis in curia oſtendi petram quandam, ſuperquam dicitur ſediſſe prima Sibylla, quæ ex Helicone venerat educata à Muſis, cum eſſet filia Lamiæ Sidoniæ. Serapion autem in verſibus dicit ne mortuam quidem à diuinandi arte ceſſaſſe Sibyllam: & id quidem quod ex ea in aërem receſſit poſt obitum, id eſſe quod in ſortibus diuinat & auguriis: ex eo autem quod in terram mutatum eſt corpore, exorta, vt conſentaneum eſt, herba, quæcunque eam beſtiæ comediſſent, cum in eo loco eſſent, ſcribit perfectam futuri cognitionem per exta hominibus ſignificaſſe. Eius autem animam exiſtimat eam eſſe faciem quæ apparet in Luna. Et hæc quidem de Sibylla. Numa autem rex Romanorum erat quidem Pythagoreus, ex iis autem quæ à Moſe tradita ſunt adiutus, prohibuit Romanis ne homini aut animali ſimilem Dei facerent imaginem. Cum itaque centum & ſeptuaginta primis annis templa ædificarent, nullam imaginem nec affictam nec depictam fecere. Occulte enim eis indicarat Numa,

A Τάδε λέγει Δημόκριτος, γράφοντος· Ναί μὴν καὶ περὶ αὐτοῦ· ᾗ σεμνυνόμενός φησι που ἐπὶ τῇ πολυμαθίᾳ· Ἐγὼ δὲ τῶν κατ' ἐμαυτὸν ἀνθρώπων γῆν πλείστην ἐπεπλανησάμην, ἱστορέων τὰ μήκιστα· καὶ ἀέρας τε καὶ γέας πλείστας εἶδον· καὶ λογίων ἀνθρώπων πλείστων ἐσήκουσα· καὶ γραμμέων συνθέσιος μετὰ ἀποδείξιος οὐδείς πω με παρήλλαξεν, οὐδ' οἱ Αἰγυπτίων καλεόμενοι Ἀρπεδονάπται· σὺν τοῖς δ' ἐπὶ πᾶσιν ἐπ' ἔτε ὀγδώκοντα ἐπὶ ξείνης ἐγενήθην. ἐπῆλθε γὰρ Βαβυλῶνά τε καὶ Περσίδα καὶ Αἴγυπτον, τοῖς τε Μάγοις καὶ τοῖς ἱερεῦσι μαθητεύων. Ζωροάστρην

B δὲ τὸν Μάγον τὸν Πέρσην ὁ Πυθαγόρας ἐδήλωσεν· Βίβλους ἀποκρύφους τἀνδρὸς τοῦδε οἱ τὴν Προδίκου μετιόντες αἵρεσιν, αὐχοῦσι κεκτῆσθαι. Ἀλέξανδρος δὲ ἐν ᾧ περὶ Πυθαγορικῶν συμβόλων, Ναζαράτῳ ᾧ Ἀσσυρίῳ μαθητεῦσαι ἱστορεῖ τὸν Πυθαγόραν· Ἰεζεκιὴλ τοῦτον ἡγοῦνταί τινες· οὐκ ἔστι δὲ, ὡς ἔπειτα δηλωθήσεται· ἀκηκοέναι τε πρὸς τούτοις Γαλατῶν καὶ Βραχμάνων τὸν Πυθαγόραν βούλεται. Κλέαρχος δὲ ὁ Περιπατητικὸς εἰδέναι φησί τινα Ἰουδαῖον, ὃς Ἀριστοτέλει συνεγένετο. Ἡράκλειτος γὰρ οὐκ ἀνθρωπίνως φησὶν, ἀλλὰ σὺν Θεῷ μᾶλλον Σιβύλλῃ

C πεφάνθαι. φασὶ γοῦν ἐν Δελφοῖς παρὰ τὸ βουλευτήριον δείκνυσθαι πέτραν τινὰ, ἐφ' ἧς λέγεται καθίζεσθαι τὴν πρώτην Σίβυλλαν, ἐκ τοῦ Ἑλικῶνος παραγενομένην, ὑπὸ τῶν Μουσῶν τραφεῖσαν· ἔνιοι δέ φασιν ἐκ Μαλιαίων ἀφικέσθαι, Λαμίας οὖσαν θυγατέρα τῆς Σιδῶνος. Σαραπίων δὲ ἐν τοῖς ἔπεσι, μηδὲ ἀποθανοῦσαν λῆξαι μαντικῆς φησι τὴν Σίβυλλαν· καὶ τὸ μὲν εἰς ἀέρα χωρῆσαν αὐτῆς μετὰ τελευτὴν, τοῦτ' εἶναι τὸ ἐν φήμαις καὶ κληδόσι μαντευόμενον· τοῦ δὲ εἰς γῆν μεταβαλόντος σώματος, πόας ὡς εἰκὸς ἀναφυείσης, ὅσα ἂν αὐτὴν ἐπινεμηθῇ θρέμ-

D ματα, κατ' ἐκεῖνον δήπουθεν γενόμενα τὸν τόπον, ἀκριβῆ τὴν διὰ τῶν σπλάγχνων τοῖς ἀνθρώποις προφαίνειν τοῦ μελλόντος δήλωσιν γράφει· τὴν δὲ ψυχὴν αὐτῆς εἶναι, τὸ ἐν τῇ Σελήνῃ φαινόμενον πρόσωπον οἴεται. Τάδε μὲν περὶ Σιβύλλης· Νουμᾶς δὲ ὁ Ῥωμαίων βασιλεὺς, Πυθαγόριος μὲν ἦν· ἐκ δὲ τῶν Μωσέως ὠφεληθεὶς, διεκώλυσεν ἀνθρωποειδῆ καὶ ζωόμορφον εἰκόνα Θεοῦ Ῥωμαίους κτίζειν· ἐν γοῦν ἑκατὸν καὶ ἑβδομήκοντα τοῖς πρώτοις ἔτεσι, ναοὺς οἰκοδομούμενοι, ἄγαλμα οὐδὲν οὔτε πλαστὸν, οὔτε μὴν γραπτὸν, ἐποιήσαντο. ἐπεδείκνυτο γὰρ αὐτοῖς ὁ Νουμᾶς δι' ἐπικρύψεως,

ὡς οὐκ ἐφάψασθαι τοῦ βελτίστου δυνατὸν ἄλλως, ἢ μόνῳ τῷ νῷ. Φιλοσοφία τοίνυν, πολυωφελές τι χρῆμα, πάλαι μὲν ἤκμασε παρὰ βαρβάροις, κατὰ τὰ ἔθνη διαλάμψασα· ὕστερον δὲ καὶ εἰς Ἕλληνας κατῆλθεν. παρέσχοσαν δ' αὐτῆς Αἰγυπτίων τε οἱ προφῆται, καὶ Ἀσσυρίων οἱ Χαλδαῖοι, καὶ Γαλατῶν οἱ Δρυίδαι, καὶ Σαμαναῖοι Βάκτρων, καὶ Κελτῶν οἱ φιλοσοφήσαντες· καὶ Περσῶν οἱ μάγοι· οἱ μέν γε καὶ Σωτῆρος παρεμφύσαντα τὴν γένεσιν, ἀστὴρ αὐτοῖς καθηγουμένου εἰς τὴν Ἰουδαίαν ἀφικνούμενοι γνῶ. Ἰνδῶν τε οἱ Γυμνοσοφισταί· ἄλλοι τε φιλόσοφοι βάρβαροι. διττὸν δὲ τούτων τὸ γένος. οἱ μέν, Σαρμαναί, αὐτῶν. οἱ δὲ, Βραχμᾶνες καλούμενοι. καὶ τῶν Σαρμανῶν οἱ Ἀλλόβιοι παροικοῦντες, οὔτε πόλεις οἰκοῦσιν, οὔτε στέγας ἔχουσιν, δένδρων δὲ ἀμφιέννυνται φλοιοῖς, καὶ ἀκρόδρυα σιτοῦνται, καὶ ὕδωρ ταῖς χερσὶ πίνουσιν. οὐ γάμον, οὐ παιδοποιίαν ἴσασιν, ὡσαύτως οἱ νῦν Ἐγκρατηταὶ καλούμενοι. εἰσὶ δ' τῶν Ἰνδῶν οἱ τοῖς Βούττα πειθόμενοι παραγγέλμασιν· ὃν διὰ ὑπερβολὴν σεμνότητος εἰς θεὸν τετιμήκασι. Σκύθης δ' καὶ Ἀνάχαρσις ἦν· καὶ πολλῶν παρ' Ἕλλησι διαφέρων ἐστὶν ἀναγράφεται φιλοσόφων. τοὺς δ' Ὑπερβορέους Ἑλλάνικος ὑπὲρ τὰ Ῥίπαια ὄρη οἰκεῖν ἱστορεῖ· διδάσκεσθαι δ' αὐτοὺς δικαιοσύνην, μὴ κρεωφαγοῦντας, ἀλλ' ἀκροδρύοις χρωμένους. τοὺς ἑξηκονταετεῖς δ' τοὺς ἔξω πυλῶν ἄγοντες, ἀφανίζουσιν. εἰσὶ δὲ καὶ παρὰ Γερμανοῖς αἱ ἱεραὶ καλούμεναι γυναῖκες· αἱ ποταμῶν δίνας παρατηροῦσαι, καὶ ῥόμβῳ ἑλίγμοῖς καὶ ψόφοις, τερατευόμεναι καὶ παραθεσπίζουσι τὰ μέλλοντα. αὗται γοῦν οὐκ εἴασαν αὐτοὺς τῷ μάχῃ θεοῖς παρὰ καιρὸν διαλάμψαι Σελεύκου τὴν νέαν. τούτων ἀπάντων παλαιότατον μακρῷ τὸ Ἰουδαίων γένος καὶ τὴν παρ' αὐτοῖς φιλοσοφίαν ἐγγράπτων γενομένων, παρακατάρξαι τὴν παρ' Ἕλλησι φιλοσοφίας, διὰ πολλῶν ὁ Πυθαγόρειος ἐπιδείκνυσι Φίλων. ἐγὼ μὲν ἀλλὰ καὶ Ἀριστόβουλος ὁ περιπατητικός, καὶ ἄλλοι πλείους, ἵνα μὴ καθ' ὄνομα ἕκαστον διεξίω· φανερώτατα δ' Μεγασθένης ὁ συγγραφεύς, ὁ Σελεύκῳ τῷ Νικάτορι συμβεβιωκώς, ἐν τῇ τρίτῃ τῶν Ἰνδικῶν ὧδε γράφει· Ἅπαντα μὲν τοι τὰ παρὰ φύσεως εἰρημένα παρὰ τοῖς ἀρχαίοις; λέγω δὲ καὶ παρὰ τοῖς ἔξω τῆς Ἑλλάδος φιλοσοφοῦσι· τὰ μὲν, παρ' Ἰνδοῖς ὑπὸ τῶν Βραχμάνων τὰ δ', ἐν τῇ Συρίᾳ ὑπὸ τῶν καλουμένων Ἰουδαίων·

quod id quod est optimum, non alia ratione quam sola mente vlli licet attingere. Philosophia ergo, res quædam valde vtilis, olim quidem floruit apud Barbaros, per gentes resplendens: postea autem venit etiam ad Græcos. Ei autem præfuerunt & Ægyptiorum Prophetæ, & Assyriorum Chaldæi, & Gallorum Druidæ, & Semanæi Bactrorum, & Celtarum ij qui philosophati sunt, & Persarum Magi, qui quidem Seruatoris quoque nostri ortum significauerunt, stella eos præcedente venientes in Iudæam, & Indorum Gymnosophistæ, & alij Philosophi Barbari. Est autem duplex eorum genus: alij enim ex iis vocantur Sarmanæ, alij vero Brachmanes. Et ex Sarmanis quidem, ii qui appellantur Allobij, neque vrbes habitant, nec domos aut tecta habent: arborum autem induuntur corticibus, & glandes arborúmque baccas comedunt, & aquam bibunt manibus: non nuptias, non liberorum norunt procreationem, quemadmodum ij qui nunc vocantur Encratitæ, id est, continentes. Sunt autem etiam ex Indis, qui Buttæ parent præceptis, quem propter insignem virtutem vt Deum honorarunt. Scytha autem erat etiam Anacharsis, qui scribitur Græcorum multis antecelluisse philosophis. Hellanicus autem scribit Hyperboreos habitasse vltra Riphæos montes, doceri autem ipsos iustitiam, non vescentes carnibus, sed arborum fructibus. Ij sexagenarios extra portas ducentes, tollunt de medio. Sunt autem etiam apud Germanos sacræ quæ vocantur mulieres, quæ fluuiorum vortices prospicientes, fluentorúmque sonitus ac circumuolutiones, futura coniiciunt & prædicunt. Eæ non permiserunt vt ipsi cum Cæsare pugnarent ante quam noua Luna illuxisset. His omnibus Iudæum genus est longe antiquius: & eam quæ apud ipsos scriptis mandata est Philosophiam, cœpisse ante Græcam, multis verbis ostendit Philo Pythagoreus. Quinetiam Aristobulus quoque peripateticus, & alij complures, ne in eis nominatim persequendis immorer. Apertissime autem scriptor Megasthenes, qui vixit cum Seleuco Nicatore, scribit in tertio rerum Indicarum: Omnia quidem quæ de natura dicta sunt à veteribus, dicuntur etiam ab iis qui extra Græciam philosophantur, partim quidem apud Indos à Brachmanis, partim vero in Syria ab iis qui vocantur Iudæi.

Quidam autem fabulosius ex iis qui Idæi appellantur Dactyli, sapientes quosdam primum exortos esse dicunt, ad quos & Ephesiarum quæ dicuntur literarum, & eorum qui sunt in Musica numerorum refertur inuentio. Propter quam causam sunt appellati qui sunt apud musicos Dactyli. Phryges autem erant & barbari Idæi Dactyli. Herodorus autem refert Herculem, cum fuisset vates & Physicus, ab Atlante Barbaro Phryge mundi susce-pisse columnas. Hermippus autem Berytius vocat Chironem Centaurum sapientem. De quo etiam dicit qui scripsit Titanomachiam, quod is primus vniuersum mortalium genus ad iustitiam duxit, indicatis iurisiurandi formulis, Deorum sacris & cœli figuris. Ab eo instituitur Achilles qui ducitur ad Ilium. Hippo autem filia Centauri, cum Æolo habitans, docuit eum naturæ contemplationem, patriam scientiam. De Hippone autem testatur quoque sic Euripides:

Diuina quæ primum quidem præsagiit
Oraculis, nec non per ortus syderum.

Apud hunc Æolum, Vlysses post Troiam captam hospitio excipitur. Obserua mihi tempora ad comparationem ætatis Mosis, & antiquissimæ quæ eius tempore fuit Philosophiæ. Non solius autem philosophiæ, sed etiam omnium fere artium fuere inuentores Barbari. Primi itaque Ægyptij Astrologiam ad homines deduxere. Similiter autem etiam Chaldei. Ægyptij rursus & lucernas primi accendere docuerunt, & annum in menses duodecim diuiserunt, & in templis cum mulieribus coïre prohibuerunt, neque ad sacra ab vxore illotis adeundum esse lege sanxerunt. Et rursus inuentores fuere Geometriæ. Sunt autem qui dicunt Cares, eam quæ ex astris colligitur, inuenisse præscientiam. Auium autem volatus primi Phryges obseruârunt. Aruspicinam autem seu extispicinam perfectè tenuerunt qui fuere vicini Italiæ. Isauri autem & Arabes auguriis studuere, sicut Telmisenses ei quæ per somnia fit diuinationi. Hetrusci tubam, & Phryges tibiam excogitauere. Phryges enim erant Olympus & Marsyas. Cadmus autem erat Phœnix, qui fuit Græcis literarum inuentor, vt ait Euphorus. Vnde etiam scribit Herodotus, litteras appellatas fuisse Phœnicias.

Τινὲς δὲ μυθικώτερον τῶν Ἰδαίων καλουμένων Δακτύλων σοφοί τινας πρώτους ψευδῶς λέγουσιν. Εἰς οὓς ἥ τε τῶν Ἐφεσίων λεγομένων γραμμάτων, καὶ ἡ τῶν κατὰ μουσικὴν εὕρεσις ῥυθμῶν ἀναφέρεται. διὰ ἣν αἰτίαν οἱ περὶ τοὺς μουσικοὺς Δάκτυλοι, τὴν πρωτοπορείαν εἰλήφασι. Φρύγες δὲ ἦσαν καὶ βάρβαροι οἱ Ἰδαῖοι Δάκτυλοι. Ἡρόδωρος δέ, τὸν Ἡρακλέα, μάντιν καὶ φυσικὸν γενόμενον, ἱστορῆ παρὰ Ἄτλαντος τοῦ βαρβάρου τὸν Φρυγὸς παραδέχεσθαι τοὺς τοῦ κόσμου κίονας· αἰνιττομένου δὲ μύθου, τὴν τῶν ἀνθρώπων ἀπειθεστάτην παιδεύσει παραδέχεσθαι. ὁ δὲ Βηρύτιος Ἑρμιππος, Χείρωνα τὸν Κένταυρον σοφὸν καλεῖ· ἐφ' ὃν καὶ ὁ τὴν Τιτανομαχίαν γράψας, φησὶν, ὡς πρῶτος ἔθνη εἰς τε δικαιοσύνην ἀνθρώπων γένος ἤγαγε, δείξας ὅρκον καὶ θυσίας ἱλαρὰς, καὶ χήματα Ὀλύμπου. Παρὰ τούτῳ Ἀχιλλεὺς παιδεύεται ὁ ἐπ' Ἴλιον στρατεύσας· Ἱππὼ δὲ, ἡ θυγάτηρ τοῦ Κενταύρου, συνοικήσασα Αἰόλῳ, ἐδίδαξε αὐτὸν τὴν φυσικὴν θεωρίαν, τὴν πάτριον ἐπιστήμην. μαρτυρεῖ καὶ Εὐριπίδης περὶ τῆς Ἱππους, ὧδέ πως·

Ἣ πρῶτα μὲν παθεῖα προὐμάντευσατο
Χρησμοῖσιν, ἠδ' ἀστέρων ἐπουλαλάς.

παρὰ δὲ Αἰόλῳ τούτῳ Ὀδυσσεὺς μετὰ τὴν Ἰλίου ἅλωσιν ξενίζεται. παρατηρεῖ μοι τοὺς χρόνους, εἰς σύγκρισιν τοῦ Μωσέως ἡλικίας, καὶ τῆς καθ' αὐτὸν ἀρχαιοτάτης φιλοσοφίας. οὐ μόνον δὲ φιλοσοφίας, ἀλλὰ καὶ πάσης σχεδὸν τέχνης εὑρεταὶ βάρβαροι. Αἰγύπτιοι γοῦν πρῶτοι ἀστρολογίαν εἰς ἀνθρώπους ἐξεύρηκαν· ὁμοίως δὲ καὶ Χαλδαῖοι. Αἰγύπτιοι, λύχνους τε αὖ κάειν πρῶτοι κατέδειξαν, καὶ τὸν ἐνιαυτὸν εἰς δώδεκα μῆνας διεῖλον, καὶ οὐ ἱεροῖς μίσγεσθαι γυναιξὶν ἀνώλυσαν, μηδ' εἰς ἱερὰ εἰσιέναι ἀπὸ γυναικὸς ἀλούτους ἀνόμοθέτησαν. γεωμετρίας τε αὖ εὑρεταὶ γεγόνασιν. εἰσὶν δέ οἱ Κᾶρες τὴν δι' ἀστέρων προγνωσιν ἐπινενοηκέναι λέγουσιν. πτήσεις δὲ ὀρνίθων πρεφυλάξαντο πρῶτοι Φρύγες, καὶ θυτικὴν ἠκρίβωσαν Τυρσηνοὶ Ἰταλίας γείτονες. Ἰσαυροὶ δὲ καὶ Ἄραβες, ἀσχολήσαν τὴν οἰωνιστικήν. ὥσπερ Τελμισσεῖς τὴν δι' ὀνείρων μαντικήν. Τυρρηνοὶ σάλπιγγα ἐπενόησαν, καὶ Φρύγες αὐλόν. Φρύγες γὰρ ἦσαν Ὄλυμπός τε καὶ Μαρσύας. Κάδμος δὲ, Φοῖνιξ ὤν, ὁ τῶν γραμμάτων Ἕλλησιν εὑρετὴς, ὡς φησιν Εὔφορος, ὅθεν καὶ Φοινικήια τὰ γράμματα Ἡρόδοτος κεκλῆσθαι γράφει.

οἱ δὲ Φοίνικας καὶ Σύρους γράμματα ἐπινοῆσαι πρῶτους λέγουσιν. ἰατρικὴν δὲ, Ἆπιν Αἰγύπτιον αὐτόχθονα, πρὶν εἰς Αἴγυπτον ἀφικέσθαι τὴν Ἰώ. μετὰ δὲ ταῦτα, Ἀσκληπιὸν τὴν τέχνην αὐξῆσαι λέγουσιν. Ἄτλας δὲ ὁ Λίβυς, πρῶτος ναῦν ἐναυπηγήσατο, καὶ τὴν θάλασσαν ἔπλευσε. Κέλμις τε αὖ καὶ Δαμναναῖος οἱ τῶν Ἰδαίων δάκτυλοι, πρῶτοι σίδηρον εὗρον ἐν Κύπρῳ· ὁ δὲ ἄλλος Ἰδαῖος εὗρε χαλκοῦ κρᾶσιν· ὡς δὲ Ἡσίοδος, Σκύθης. Ναὶ μὴν Θρᾷκες πρῶτοι τὴν καλουμένην ἄρπην εὗρον· ἔστι δὲ μάχαιρα καμπύλη· καὶ πρῶτοι πέλτας ἐπὶ τῶν ἵππων ἐχρήσαντο. ὁμοίως δὲ καὶ Ἰλλυριοὶ τὴν καλουμένην πέλτην ἐξεῦρον. ἔτι φασὶ Τυρσηνοὺς τὴν πλαστικὴν ἐπινοῆσαι· Ἰτανόν τε, Σαμνίτης οὗτος ἦν, πρῶτον θυρεὸν κατασκευάσαι· Κάδμος γὰρ ὁ Φοῖνιξ λιθοτομίαν ἐξεῦρε· καὶ μέταλλα χρυσοῦ τὰ περὶ τὸ Πάγγαιον ἐπενόησεν ὄρος. ἤδη δέ τινα ἄλλο ἔθνος Καππάδοκες πρῶτοι εὗρον τὸν νάβλαν καλούμενον, ὃν Ἕλληνες καὶ τὸ δίχορδον Ἀσσύριοι. Καρχηδόνιοι γοῦν πρῶτοι τετρήρη κατεσκεύασαν· ἐναυπήγησε δὲ αὐτὴν Βόσπορος αὐτοσχέδιον. Μήδεά τε ἡ Αἰήτου ἡ Κολχὶς, πρώτη βαφὴν τειχῶν ἐπενόησεν. Ἀλλὰ καὶ Νώροπες, ἔθνος ἐστὶ Παιονικὸν, νῦν δὲ Νωρικοὶ καλοῦνται, κατειργάσαντο χαλκὸν, καὶ σίδηρον ἐκάθηραν πρῶτοι. Ἄμυκός τε ὁ Βεβρύκων βασιλεὺς, ἱμάντας πυκτικοὺς πρῶτος εὗρε. πρός τε μουσικὴν Ὀλυμπος ὁ Μυσὸς τὴν Λύδιον ἁρμονίαν ἐφιλοτέχνησεν. οἵτε Τρωγλοδύται καλούμενοι, Σαμβύκην εὗρον, ὄργανον μουσικόν. Φασὶ δὲ καὶ τὴν πλαγίαν σύριγγα Σάτυρον εὑρεῖν τὸν Φρύγα· τετράδιον δὲ ὁμοίως καὶ τὸν ὑποδιτόνου ἁρμονίδα Ἀγλαὸν, τὸν καὶ αὐτὸν Φρύγα· κρούματα δὲ Ὀλυμπου ὁμοίως τοῦ Φρυγὸς. καθάπερ Φρύγιον ἁρμονίαν, καὶ μιξοφρύγιον καὶ μιξολύδιον, Μαρσύαν, τὸν αὐτῆς ὄντα τοῖς περιοικοῦσι χώρας· καὶ τὸν Δώριον Θάμυριν Θρᾷκα. Πέρσας τε πρώτους ἀκηκόαμεν ἁπήνην καὶ κλίνην καὶ ὑποπόδιον ἐργάσασθαι· Τύριός τε Σιδονίους τείχρονον ναῦν κατασκευάσαι. Σικελοί τε, οἱ πρὸς τῇ Ἰταλίᾳ, πρῶτοι φόρμιγγα εὗρον, οὐ πολὺ τῆς κιθάρας διαφερούσαν· καὶ κρόταλα ἐπενόησαν. ἔτι τε Σεμιράμεως βασιλέως Αἰγυπτίων, τὰ βύσσινα ἱμάτια ὑφῆνθαι ἱστοροῦσιν. καὶ πρώτην ἔπιστολὰς στεῖλαι Ἀτοσσάν τὴν Περσῶν βασιλεύσασαν, φησὶν Ελ-

A Alij autem dicunt, Phœnices & Syros primos excogitasse literas. Medicinam autem Apim Ægyptium indigenam, priusquam Io veniret in Ægyptum: posteà autem Æsculapium dicunt artem amplificasse. Atlas autem Libys, primus nauem est fabri catus, & mare nauigauit. Et rursus Celmis & Damnaneus Idæis Dactylis ferrum primi inuenerunt in Cypro. Alius autem Idæus ferri inuenit temperaturam, vt autem Hesiodus, Scytha. Ac Thraces quidem primi eam quæ ἅρπη vocatur, inuenerunt: est autem incuruus gladius. B & peltis primi vsi sunt in equis. Similiter autem Illyrij quoque peltam inuenerunt. Tuscanos aiunt plasticen excogitasse, Itanonque (Samnites is fuit) primo clypeum fecisse. Cadmus autem Phœnix primus inuenit lapidicinam: & in monte Pangæo excogitauit auri metalla. Iam vero alia quoque gens, Cappadoces, primi inuenerunt id quod Nablium appellatur, quemadmodum Assyrij quoque Dichordon. Carthaginenses autem primi construxerunt quadriremem. Eam autem ex tempore, & absque vlla præmeditatione, fabricatus est Bosphorus. Medea autem Æetæ fi- C lia, Colchis, prima pilos tingere excogitauit. Quinetiam Noropes (est autem gens Pæoniæ, nunc autem appellatur Norica) æs elaborarunt, & primi ferrum purgarunt: & Amycus Rex Bebrycum, lora pugilum, id est, cæstus, primus excogitauit: & Olympus Mysius in musica harmoniam Lydiam artificiosè inuenit; & qui vocantur Troglodytæ, Sambucam instrumentum inuenere musicum. Aiunt autem obliquam quoque fistulam Satyrum inuenisse Phrygem, κρούματα autem seu modos Olympum similiter Phrygem, quemadmodum Phrygiam harmoniam & mixophrygiam & mixolydiam, Mar- D syam, qui erat eiusdem regionis cum iis qui ante dicti sunt: & Doricam Thamyrim Thracem excogitasse. Persas quoque primos audiuimus currum & lectum & pedum scabellum effecisse, & Sidonios triremem nauem ædificasse. Siculi quoque qui sunt in Italia primi inuenere Phormingem, quæ non multum differt à cithara: & inuenere crepitacula quæ dicuntur Crotala. Quinetiam tempore Semiramidis Regis Ægyptiorum, narrant inuentas fuisse vestes byssinas. Et primam scripsisse epistolas Atossam Persarum reginam dicit Hel-

lanicus. Scamon quidem Mitylenæus & Theophraſtus Ereſſius, & Cydippus Mantineus, & præterea Antiphanes, & Ariſtodemus, & Ariſtoteles, quinetiam Philoſtephanus, & Strato quoque Peripateticus, in libris ſuis, De iis quæ ſunt inuenta, hæc nararunt. Ex his autem pauca adieci ad confirmandam illam ad tam multa inuenienda idoneam & vitæ vtilem naturam, quæ fuit apud Barbaros, à quibus, in ſtudiis & rebus exercendis Græci magnam accepere vtilitatem. Si quis autem vocem reprehendit barbaram, Mihi autem, inquit Anacharſis, omnes Græci Scythæ ſunt. Is autem erat qui apud Græcos in admiratione eſt habitus, qui dixit: Mihi indumentum eſt læna: cœna, lac & caſeus. Vides barbaram philoſophiam, quæ facta non verba profitetur. Apoſtolus autem ſic dicit: *Et vos per linguam, ſinon rectè ſignificantem vocem dederitis, quomodo cognoſcetur quòd dicitur? eritis enim in aërem loquentes.* Tot, verbi gratia, genera linguarum ſunt in mundo, & nihil eſt vocis expers. Si ergo non nouero vim vocis, ero loquenti barbarus, & loquens mihi barbarus: & qui loquitur lingua, oret vt interpretetur. Vix certè tandem ad Græcos acceſſit componendarum orationum doctrina & ſcriptura. Et Alcmæon quidem Perithi filius, Crotoniata, primus librum ſcripſit de natura. Alij autem Anaxagoram Hegeſibuli filium Clazomenium, primum librum ſcriptum edidiſſe referunt. Modos autem poematibus primus adiecit, & Lacedæmoniorum leges numeroſis verſibus ſcripſit Terpander Antiſſæus. Dithirambum autem excogitauit Laſſus Hermioneus, Hymnum Steſichorus Himeræus: Choream Alcman Lacedæmonius, Amatoria Anacreon Teius. χόρχησιν, id eſt, canticum ad ſaltandum accommodatum Pindarus Thebanus. Et ἴαμβους quos vocant primos cecinit in choro & cithara Timotheus Mileſius. Iam vero Iambum quidem excogitauit Archilochus Parius. Claudum autem iambum Hipponax Epheſius. Et tragœdiam quidem Theſpis Atheniēſis, comœdiam autem Siſarion Icariēus. Tempora horum tradunt Grammatici. Longum autem fuerit ea accuratè adducere, cum ipſe mox oſtendatur Dionyſius, nempe Bacchus, propter quem celebrantur & Dionyſia & ſpectacula, eſſe Moſe poſterior. Aiunt autem quæ in ſchola fiunt orationes, & rhetoricas proprietates, inueniſſe, & mercede

A λάνικος. Σκάμων μὲν οὖν ὁ Μιτυληναῖος, καὶ Θεόφραστος ὁ Ἐρέσιος, Κύδιππός τε ὁ Μαντινεύς, ἔτι τε Ἀντιφάνης καὶ Ἀριστόδημος, & Ἀριστοτέλης, πρὸς τούτοις δὲ Φιλοστέφανος, ἀλλὰ & Στράτων ὁ περιπατητικὸς ἐν τοῖς περὶ εὑρημάτων, ταῦτα ἱστόρησαν. προσθήκην δὲ αὐτῶν ὀλίγα, εἰς σύστασιν τῆς τοσῆδε βαρβάρου εὑρετικῆς καὶ βιωφελοῦς φύσεως· παρ' ὧν Ἕλληνες τὰ ἐπιτηδεύματα ὠφέλωνται. εἴ δέ τις τὴν φωνὴν διαβάλλοι τὴν βάρβαρον, Ἐμοὶ δέ, φησὶν ὁ Ἀνάχαρσις, πάντες Ἕλληνες σκυθίζουσιν. οὗτος ἦν ὁ παρ' Ἕλλησι θαυμασθεὶς, ὁ φήσας, Ἐμοὶ περίβλημα χλαῖνα· δεῖπνον, γάλα, τυρός. ὁρᾷς φιλοσοφίαν βάρβαρον, ἔργα ἐπαγγελλομένην, οὐ λόγους. ὁ δὲ Ἀπόστολος οὕτω φησίν· Καὶ ὑμεῖς διὰ τῆς γλώσσης ἐὰν μὴ εὔσημον λόγον δῶτε, πῶς γνωσθήσεται τὸ λαλούμενον; ἔσεσθε γὰρ εἰς ἀέρα λαλοῦντες. τοσαῦτα, εἰ τύχοι, γένη φωνῶν εἰσιν ἐν κόσμῳ, καὶ οὐδὲν ἄφωνον. ἐὰν οὖν μὴ εἰδῶ τὴν δύναμιν τῆς φωνῆς, ἔσομαι τῷ λαλοῦντι βάρβαρος, καὶ ὁ λαλῶν ἐμοὶ, βάρβαρος. καὶ ὁ λαλῶν γλώσσῃ, προσευχέσθω, ἵνα διερμηνεύῃ. Ναὶ μὴν ὀψέ ποτε εἰς Ἕλληνας ἡ τῶν λόγων παρῆλθε διδασκαλία τε καὶ γραφή. Ἀλκμαίων γοῦν ὁ Πειρίθου Κροτωνιάτης, πρῶτος φυσικὸν λόγον συνέταξεν. οἱ δέ, Ἀναξαγόραν Ἡγησιβούλου Κλαζομένιον, πρῶτον λόγῳ γραφῆς ἐκδοῦναι βιβλίον φασίν. μέλος τε αὖ πρῶτος προσέθηκε τοῖς ποιήμασι καὶ τοῖς Λακεδαιμονίων νόμοις ἐμμετροποίησε Τέρπανδρος ὁ Ἀντισσαῖος· διθύραμβον δὲ ἐπενόησεν Λάσος Ἑρμιονεύς· ὕμνον, Στησίχορος Ἱμεραῖος· χορείαν, Ἀλκμὰν Λακεδαιμόνιος· τὰ ἐρωτικὰ Ἀνακρέων Τήιος· ὑπόρχησιν, Πίνδαρος Θηβαῖος· νόμους τε πρώτους ἦσεν ἐν χορῷ καὶ κιθάρᾳ Τιμόθεος ὁ Μιλήσιος. Ναὶ μὴν ἴαμβον μὲν ἐπενόησεν Ἀρχίλοχος ὁ Πάριος· χωλὸν δὲ ἴαμβον Ἱππώναξ ὁ Ἐφέσιος· καὶ τραγῳδίαν μὲν, Θέσπις ὁ Ἀθηναῖος· κωμῳδίαν δὲ, Σισυρίων ὁ Ἰκαριεύς. Τοὺς χρόνους τούτων, παῖδες προδιδάσκουσι γραμματικοί. μακρὸν δ' ἂν εἴη τούτους ἀκριβολογούμενον προσάγειν, αὐτοῦ δηλουμένου τοῦ Διονύσου, δι' ὃν καὶ Διονύσια καὶ θέα, μεταγενεστέρου Μωσέως· ἢ αὐτίκα μάλα. Φασὶ δὲ καὶ τοὺς ἀγωνιζομένους λόγους καὶ τὰ ῥητορικὰ ἰδιώματα εὑρεῖν, καὶ μισθοῦ

συνηγορῆται πρῶτον δικανικὸν λόγον εἰς ἔκδοσιν γραφάμενον Ἀντιφῶντα Φύλου Ραμνούσιον, ὡς φησι Διόδωρος· Ἀπολλόδωρος ὁ Κυμαῖος, πρῶτος τὸ Κριτικοῦ εἰσηγήσατο ὄνομα, καὶ Γραμματικὸς προσηγορεύθη. ἔνιοι δὲ Ἐρατοσθένη τὸν Κυρηναῖόν φασιν. ὅτι δὲ ἔδωκεν ἐπὶ βιβλία δύο, γραμματικὰ ἐπιγράψας· ὠνομάσθη δὲ Γραμματικὸς, ὡς νῦν ὀνομάζομεν, πρῶτος Πραξιφάνης Διονυσοφάνους Μιτυληναῖος. Ζάλευκός τε ὁ Λοκρὸς πρῶτος ἱστορεῖται νόμους θεῖναι· οἱ δὲ, Μίνω τὸν Διὸς ἐπὶ Λυγκέως. ὃς μετὰ Δαναὸν γέγονεν ἐνδεκάτῃ ἀνωθεν B ἀπὸ Ἰνάχου καὶ Μωσέως γενεᾶ, ὡς ὀλίγον ὑποκάτω δείξομεν. Λυκοῦργος δὲ, μετὰ πολλὰ τὰ Ἰλίου ἁλώσεως γεγονὼς ἔτη, πρὸ τῶν Ὀλυμπιάδων ἔτεσιν ἑκατὸν πεντήκοντα, νομοθετεῖ Λακεδαιμονίοις· Σόλωνος γὰρ τοῖς χρόνοις προεφθήκαμεν. Δράκων δὲ, ὁ καὶ αὐτὸς νομοθέτης περὶ τὴν τριακοστὴν καὶ ἐνάτην Ὀλυμπιάδα γεγονὼς εὑρίσκεται. Ἀντίλοχος δὲ ὁ τοῖς ἰσοχρονίοις πραγματευσάμενος ἀπὸ τοῦ Πυθαγόρου ἡλικίας ἐπὶ τὸν Ἐπικούρου τελευτῶν, χαμηλιαδίους δεκάτῃ ἑξαμήνῳ γενομένους, ἔτη φέρει τὰ πάντα τριακόσια δώδεκα. ἔτι φασὶ τὸ C ἡρῷον τὸ ἑξάμετρον Φανοθέαν τὴν γυναῖκα, Ἰκαρίου· οἱ δὲ, Θέμιν, μίαν τῶν Τιτανίδων, εὑρεῖν. Δίδυμος δὲ ἐν τῷ περὶ Πυθαγορικῆς φιλοσοφίας, Θεανὼ τὸν Κροτωνιάτιν πρώτην γυναικῶν φιλοσοφῆσαι καὶ ποιήματα γράψαι ἱστορεῖ. Εἰ μὲν οὖν Ἑλληνικὴ φιλοσοφία, ὡς μέν τινες, κατ' ὀλίγωσιν ἐπιβολὴν τῆς ἀληθείας ἀπηνέγκατο, ἀμυδράς τε, καὶ ὑπὸ πάσης, γοῦν· ὡς δὲ ἄλλοι βούλονται, ἐκ τοῦ Δημόκριτον τὴν κίνησιν ἴσχειν. ἔνιοι δὲ δυνάμεις τινὰς ὑποβεβηκυίας ἐμπνεῦσαι τῇ πάσῃ φιλοσοφίαν ὑποφαίνουσιν. Ἀλλ' εἰ μὴ καταλαμβάνει ἡ D Ἑλληνικὴ φιλοσοφία τὸ μέτρον τῆς ἀληθείας, ἔτι δὲ ἀσθενὴς πρὸς τὰς κυριακὰς ἐντολὰς, ἀλλ' οὖν γε προκαθαιρόντως τὴν ὁδὸν τῇ βασιλικωτάτῃ διδασκαλίᾳ, ἀμηχάνῳ σοφευτίζουσα καὶ τὸ ἦθος προτυποῦσα καὶ προεύφυσα εἰς παραδοχὴν τῆς ἀληθείας τὴν πρόνοιαν δοξάζοντα. Ναί φασιν γεγράφθαι, Πάντες οἱ πρὸ τῆς παρουσίας τοῦ Κυρίου, κλέπται εἰσὶ καὶ λῃσταί. πάντες μὲν οὖν οἱ ἐν λόγῳ, ὅτοι δὴ οἱ πρὸ τῆς τοῦ λόγου σαρκώσεως, ἀξιακούονται καθολικώτερον. Ἀλλ' οἱ μὲν προφῆται, ἅτε ἀποσταλέντες ὑπὸ καὶ ἐμπνευσθέντες ὑπὸ τοῦ Κυρίου, οὐ κλέπται,

A primum iudicialem orationem alteri tradendam conscripsisse Antiphontem Rhamnusium, vt dicit Diodorus. Apollodorus autem Cumanus, primus Critici nomen susceperit, & appellatus est Grammaticus. Nonnulli autem dicunt Eratosthenem Cyrenæum. Quoniam autem duos edidit libros quos inscripsit Grammaticos, nominatus est Grammaticus. Sicut nunc nominamus, primus Praxiphanes Dionysiphanis filius Mitylenæus, & Zaleucus Locrus primus scribitur leges tuliisse. Alij autem dicunt Minoem, filium Iouis, Lyncei tempore. Is fuit post Danaum, decima generatione ab Inacho & Mose, vt paulo inferius ostendemus. Lycurgus autem multis annis post Troiam captam, qui fuit centum & quinquaginta annis ante Olympiades, tulit leges Lacedæmoniis. Solonis vero tempus prius diximus. Dracon autem, qui ipse quoque fuit legislator, inuenitur fuisse circa tricesimam nonam Olympiadem. Antilochus autem qui scripsit de omnibus viris doctis à Pythagoræ ætate vsque ad mortem Epicuri, quæ fuit decimo Octobris, complectitur omnes trecentos duodecim. Præterea aiunt Phanotheam Icarij vxorem inuenisse Heroïcum hexametrum, alij vero Themim, vnam ex Titanidibus. Didymus autem in libro de philosophia Pythagorica, refert Theano Crotoniatidem, primam ex mulieribus esse philosophatam, & scripsisse poëmata. Græca itaque philosophia, vt aliqui quidem, casu vtcunque & exiliter veritatem, sed non omnem assequitur: vt alij autem volunt, mota est à diabolo. Nonnulli autem vniuersam Philosophiam inferiores quasdam potestates inspirasse existimant. Sed si non comprehendit quidem Græca Philosophia veritatis magnitudinem, & est adhuc imbecilla ad mandata Domini exequenda, at regali quidem maxime doctrinæ viam præparat, vtcunque castigans, & mores prius formans, & ad suscipiendam veritatem confirmans eum qui opinatur prouidentiam. At, inquiunt, scriptum est, Ioan. 10. omnes qui fuerunt ante aduentum Domini, sunt fures & latrones. Omnes ergo hi qui in sermone continentur, qui fuerunt ante susceptam à Verbo carnem, exaudiuntur generaliter. Sed Prophetæ quidem, vt qui à Domino fuerunt missi & inspirati, non fures,

Prou. 1. sed ministri. Dicit itaque scriptura: *Misit sapientia seruos suos conuocans cũ alto præconio in craterem vini.* Philosophia autem non missa est à Domino, sed venit, inquit, furto surrepta, vel à fure donata. Siue ergo potestas, aut Angelus qui veritatis aliquid didicit, & in ea non manfit, hæc inspirauit, & furto surrepta docuit: hoc fecit, non quod nescierit Dominus, qui fines eorum quæ futura sunt nouit ante constitutionem vniuscuiusque essentiæ, sed quod non prohibuerit. Tunc enim aliquam habuit vtilitatem furtum quod redibat ad homines, non quod is qui surripuit vtile sibi proponeret, sed prouidentia ad vtile dirigeret audacis cœpti euentum. Scio multos in nos assidue insurgere, & id quod non prohibet, causam esse dicere. Furti enim causam esse dicunt eum qui non seruauit, vel eum qui non prohibuit: quemadmodum incendij, eum qui ignem non extinxit incipientem: & naufragij, gubernatorem, qui rudentem non contraxerit. Iam vero puniuntur à lege qui horum causæ sunt: nam in cuius potestate erat situm prohibere, in eum eius quod accidit culpa confertur. Ad eos autem dicimus, in faciendo, operando, & agendo, causam intelligi. Id autem quod nõ prohibet, hoc ipso remotum est ab operatione. Præterea causa quidem versatur in operatione, quemadmodum nauis ædificator in eo quod fiat scapha. Domus autem ædificator, in eo quod ædes construatur. Id autem quod non prohibet, ab eo quod fit, separatum est. Propterea ergo perficitur, quod id quod potest prohibere, non operatur nec prohibet. Quid enim operatur qui non prohibet? Iam vero ad absurdum quoque redit id quod ab eis dicitur: siquidem sauciationis causam esse dicent, non telum, sed clypeum, qui non prohibuit quo minus telum peruaderet. Neque enim furem, sed eum qui furtum non prohibuit, reprehendent. Ergo Græcorum quoque naues non Hectorem dicãt combussisse, sed Achillem: quoniam cum prohibere posset Hectorem, non prohibuit. Sed ille quidem propter iram (in eius autem potestate erat irasci vel non irasci) & ignem non prohibuit, & forte adiuuans causa fuit. Diabolus autem cum liberum haberet arbitrium, & duci posset pœnitẽtia & furari, ipse quoque furti causa est, non autem Dominus qui non prohibuit. Sed nec noxium erat donum, vt accederet prohibitio.

A ἀλλὰ σοφίαν φησί. Φησὶ γοῦν ἡ γραφὴ Ἀπέστειλεν ἐκ σοφίας τοὺς ἑαυτῆς δούλους, συγκαλοῦσα μετ' ὑψηλοῦ κηρύγματος ἐπὶ κρατῆρα οἴνου. Φιλοσοφία δὲ οὐκ ἀπεστάλη ὑπὸ Κυρίου· ἀλλ' ἦλθε, φησι, κλαπεῖσα, ἢ ὡδὶ κλέπτου δοθεῖσα· εἴτ' οὖν δυνάμις, ἢ ἄγγελος μαθών τι τῆς ἀληθείας καὶ μὴ καταμείνας ἐν αὐτῇ, ταῦτα ἐνέπνευσε καὶ κλέψας ἐδίδαξεν, οὐκ μὴ εἰδὼς ὁ Κυρίου, τὸ δὲ τὰ τέλη τῶν ἐσομένων πρὸ καταβολῆς τοῦ ἑκάστου εἰδὼς ἐγνωκότος, ἀλλὰ μὴ κωλύσαντος· εἶχεν γάρ τινα ὠφέλειαν τότε, ἐπὶ εἰς ἀνθρώπους ἐρχομένη κλοπή, ὁ δ' ὠφελουμένου ὁ συμφέρον σκοπουμένου, καθευθυνούσης δὲ εἰς ὃ συμφέρον τῆς προνοίας τὸ ἔκβασιν τοῦ τολμήματος. οἶδα πολλοὺς ἀδελφοὺς ἐπὶ ἡμῖν, καὶ ὃ μὴ κωλύον αἴτιον εἶναι λέγοντας· φασὶ γὰρ αἴτιον εἶναι κλοπῆς τὸν μὴ φυλάξαντα, ἢ τὸν μὴ κωλύσαντα· ὡς ἐμπρησμοῦ, τὸν μὴ σβέσαντα ὃ δηλόν ἐχόμενον· καὶ τοῦ ναυαγίου, τὸν κυβερνήτην, μὴ σπάσαντα τὴν ὀθόνην. αὐτίκα κολάζονται πρὸς τοῦ νόμου οἱ τούτων αἴτιοι. ᾧ γὰρ κωλύσαι δυνάμεθα ἐὰν, τούτῳ καὶ ἐπὶ αἴτια τοῦ συμβαίνοντος προσάπτεται. Φαμὲν δὴ πρὸς αὐτούς, ὃ αἴτιον, ἐν τῷ ποιεῖν καὶ ἐνεργεῖν καὶ δρᾶν νοεῖσθαι· ὃ δὲ μὴ κωλύον, κατὰ γε τοῦτο ἀνενέργητον εἶναι. ἔτι, ὃ μὲν αἴτιον, πρὸς τὴν ἐνέργειαν ἔστι· καθάπερ ὁ μὲν ναυπηγὸς, πρὸς τὸ γίνεσθαι τὸ σκάφος· ὁ δὲ οἰκοδόμος, πρὸς τὸ οἰκεῖσθαι τὴν οἰκίαν· ὃ δὲ μὴ κωλύον, κεχώρισται τοῦ γινομένου. Πρὸ τούτου γοῦν ἐπιτέλεσται, ὅτι ὃ κωλύσαν δυνάμενον οὐκ ἐνεργεῖ, οὐδὲ κωλύει. τί γὰρ ἐνεργεῖ ὁ μὴ κωλύων; ἤδη δὲ καὶ εἰς ἀπέμφασιν αὐτοῖς ὁ λόγος χωρεῖ, εἴ γε τῆς πρώσεως, οὐκὲ ὃ βέλος, ἀλλὰ τὴν ἀσπίδα τὴν μὴ κωλύσασαν ὃ βέλος διελθεῖν, αἰτιάσονται· οὐδὲ γὰρ τὸν κλέπτην, ἀλλὰ τὸν μὴ κωλύσαντα τὴν κλοπὴν καταμέμφονται· καὶ τὰς ναῦς τοίνυν τῶν Ἑλλήνων μὴ τὸν Ἕκτορα ἐμπρῆσαι λεγόντων, ἀλλὰ τὸν Ἀχιλλέα· διότι κωλύσαι τὸν Ἕκτορα δυνάμενος, οὐ κεκώλυκεν· ἀλλ' ὁ μὲν, ἀφῆκεν ἐπ' αὐτῷ δὲ ἦν καὶ μὴ ἐθέλειν, καὶ μὴ· καὶ μὴν οὐκ ἀπεῖρξε τὸ πῦρ· καὶ ἴσως συναίτιος· ὁ γὰρ Ἀχάϊκος, αὐτεξούσιος ὤν, καὶ μετανοῆσαι οἷός τε ἦν, καὶ κλέψαι· καὶ ὁ αἴτιος αὐτὸς τῆς κλοπῆς, οὐχ ὁ μὴ κωλύσας Κύριος· ἀλλ' οὐδ' ὅτι βλαβὴς ἡ δόσις ἦν, ἵνα ἡ κώλυσις προέλθῃ.

Εἰ δὲ χρὴ ἀκριβολογεῖσθαι πρὸς αὐτούς, ἴσως- A Quod si subtiliter aduersus eos agẽdum
σθω δ' μὲν μὴ κωλυτικὸν, ὅπερ φαμὲν ὅτι est, sciãt id quidem quod non prohibet,
τῆς κλοπῆς γεγονέναι, μηδ' ὅλως αἴτιον εἶ- quod in furto factum esse dicimus, nullo
ναι· δ' ἢ κωλυτικὸν ἐνέχεσθαι τῷ τὸ αἴτιῳ ἐγκλή- modo esse causam: in id autem quod
ματι. ὁ γὰρ προφασίζων, αἴτιός ἐστι τῷ προ- prohibet, causam culpámque conferri.
φασιζομένῳ τὸ μὴ πεπόνθεναι, κωλύων δ' Qui enim clypeo protegit, ei qui prote-
προνοίᾳ αὐτόν· καὶ ὁ Σωκράτει δ' δαιμόνιον gitur causa est ne saucietur, prohibens
αἴτιον ἦν, οὐχὶ μὴ κωλύον, ἀλλὰ προτρέπον, ipsum sauciari. Et Socrati dæmonium
εἰ καὶ μὴ προέτρεπεν. οὔτε δὲ οἱ ἔπαινοι, οὔτε causa erat non prohibens, sed adhortãs,
οἱ ψόγοι, οὔθ' αἱ τιμαὶ, οὔθ' αἱ κολάσεις, δί- etsi non adhortaretur. Sed nec laudes,
καιαι, μὴ τῆς ψυχῆς ἐχούσης τὴν ἐξουσίαν τῆς nec vituperationes, nec honores, nec
ὁρμῆς καὶ ἀφορμῆς, ἀλλ' ἀκουσίου τῆς κακίας supplicia iusta sunt, si anima non habeat
οὔσης. ὅθεν ὁ μὲν κωλύσας, αἴτιος· ὁ δὲ μὴ B liberam potestatem & appetendi & ab-
κωλύσας, τὴν αἵρεσιν τῆς ψυχῆς κρίνει δικαίως, stinendi, sed sit vitium inuoluntarium:
ἵν' ὅτι μάλιστα ὁ Θεὸς μὴ ὑμῖν κακίας δυνά- vnde qui prohibuit quidem, causa est:
της· ἐπεὶ καὶ τὴν ἁμαρτημάτων προαίρεσις καὶ ὁρμὴ qui autem nõ prohibuit liberam animæ
καταρχὴ, διημαρτημένη δὲ ἀποκοπὴς ἐστὶν ὅτε electionem, iuste iudicat, vt vel maxime
κρατεῖ, ἧς ἀγνοίας καὶ ἁμαρτίας οὔσης ὀλιγωρεῖ- quidem Deus nobis non sit causa vitij.
μεν ἐπιφέρειν, εἰκότως αἱ κολάσεις. καὶ γὰρ τὸ πυ- Quoniã autem liberae electio & appeti-
ρέττειν, ἀκούσιον. ἀλλ' ὅταν δι' ἑαυτὸν τις καὶ tio peccata primum inchoat, falsa autem
δι' ἀκρασίαν πυρέττῃ, αἰτιώμεθα τοῦτον. ὡς δὲ nonnunquam dominatur opinio, à qua,
καὶ τὸ κακίας ἀκουσίου οὔσης· οὐ γὰρ αἱρεῖταί τις cum ignorantia & imperitia sit, recedere
κακὸν, ἀλλ' οἰκεῖον· τῇ δὲ περὶ αὐτὸ ἡδονῇ συνα- negligimus, iure infliguntur supplicia.
παγόμενος, ἀγαθὸν ὑπολαβὼν, λαμβάνει προαιρεῖ- Febrire enim est inuolũtarium, sed cum
ται. ὧν ὄντως ἐχόντων, δεῖ ἀπαλλάττεσθαι τῆς C quis per se & propter suam intemperan-
τε ἀγνοίας τῆς τε αἱρέσεως τῆς φαύλης καὶ ὀπτε- tiam febrierit, eum reprehendimus. Vt-
ρητικοῖς καὶ περὶ τούτων δὲ μὴ συγκαταθέ- pote cum inuoluntarium iam sit malum.
σθαι τοῖς ἀπατηλοῖς ἐκείνοις φαντασίαις, Nemo enim malum eligit, quatenus ma-
ἐπόκειται ἐφ' ἡμῖν. λῃστὴς δὲ καὶ κλέπτης ὁ διά- lum: sed abductus ab ea quæ inest in
βολος λέγεται, ψευδοπροφήτας ἐγκαταμίξας ipso voluptate, id bonum ratus, susci-
τοῖς προφήταις, καθάπερ τῷ πυρῷ τὰ ζι- piendum existimat. Quæ cum ita se ha-
ζάνια. πάντες οὖν οἱ περὶ Κυρίου κλέπται καὶ beant, & liberati ab ignoratione & à
λῃσταί· οὐχ ἁπλῶς πάντες ἄνθρωποι, πάντες mala & delectabili electione, & ante
δὲ οἱ ψευδοπροφῆται, καὶ πάντες οἱ μὴ κυ- omnia non assentiri fallacibus illis phan-
ρίως ὑπ' αὐτοῦ ἀποσταλέντες. εἶχον δὲ καὶ οἱ tasiis & visis, situm est in nostra pote-
ψευδοπροφῆται τὸ κλέμμα, τὸ ὄνομα τὸ προ- state. Latro autem & fur dicitur diabo-
φητικὸν, προφῆται ὄντες, ἀλλὰ τοῦ ψεύστου. D lus, qui Prophetis pseudoprophetas ad-
λέγει γὰρ ὁ Κύριος, Ὑμεῖς ἐκ τοῦ πατρὸς ὑμῶν misceuit, tanquam frumento zizania.
τοῦ διαβόλου ἐστὲ, καὶ τὰς ἐπιθυμίας τοῦ πατρὸς Omnes ergo qui fuerunt ante Domi-
ὑμῶν θέλετε ποιεῖν· ἐκεῖνος ἀνθρωποκτόνος ἦν num, fures & latrones: non absolute au-
ἀπ' ἀρχῆς, καὶ ἐν τῇ ἀληθείᾳ οὐκ ἔστηκεν, ὅτι tem omnes homines, sed omnes pseu-
οὐκ ἔστιν ἀλήθεια ἐν αὐτῷ· ὅταν λαλῇ τὸ doprophetæ, & omnes qui non proprie
ψεῦδος, ἐκ τῶν ἰδίων λαλεῖ· ὅτι ψεύστης ἐστὶ ab ipso missi sunt. Habuerunt autem
καὶ ὁ πατὴρ αὐτοῦ. ἐν δὲ τοῖς ψεύδεσι, καὶ ἀλή- pseudoprophetæ quoque furtum, quod
θη τινα ἔλεγον οἱ ψευδοπροφῆται, καὶ ὡς ὄντι Prophetæ dicerentur, cum Prophetæ
ὄντι ἐν ἐκστάσει προεφήτευον, ὡς αὖ Ἀποστά- quidem essent, sed eius qui est mendax.
του ἄγγελοι. λέγει δὲ καὶ ὁ ποιμὴν ὁ Ἄγγελος Dicit enim Dominus: *Vos ex patre vestro* Ioan. 8.
τῆς μετανοίας τῷ Ἑρμᾷ περὶ τῶν ψευδοπροφήτου· *diabolo estis, & desideria patris vestri vultis facere.* Ille homicida erat ab initio, & in veritate non steterit, quoniam non est in ipso veritas. Cum locutus fuerit falsum, ex propriis loquitur, quoniam mendax est & pater eius. In falsis autem vera quoque aliqua dicebant pseudoprophetæ. Et ij reuera prophetabant in ecstasi, vt Apostatæ, eius, inquam, qui defecerat, ministri. Dicit autem Pastor quoque Angelus pœnitentiæ, ad Hermetem, de pseudoprophetis

Quædam enim verba vera dicit: diabolus enim eum implet suo spiritu, si quem possit ex iustis frangere. Omnia ergo cælitus in bonum dispensantur, vt per ecclesiam cognoscatur multiplex ac varia Dei sapientia, ex sæculorum præscientia, quam fecit in Christo. Deo autem nihil aduersatur, nec est quicquam ei contrarium, vt qui sit Dominus & omnipotens. Quinetiam eorum qui defecerunt consilia & operationes, cum sint singulares, fiũt quidem ex mala affectione, sicut morbi corporis: ab vniuersa autem ac generali prouidentia administrantur ad finem salubrem, etiamsi causa sit morbi efficiens. Est itaque maximum diuinę prouidentiæ argumentum, quod non sinat, vt vitium quod ex voluntaria defectione ortum est, inconducibile maneat & inutile, sed nec sit omnino noxium. Diuinæ enim sapientiæ & virtutis & potentiæ est officium, non solum benefacere (hæc est enim, vt semel dicam, Dei natura, vt ignis calefacere, & lucis illuminare) sed illud quoque maxime, vt id quod per malos aliquos excogitatum est, ad bonum aliquem finem & vtilem deducat, & vtiliter iis quæ videntur mala vtatur, sicut eo quod ex tentatione processit testimonio. Est ergo etiam in philosophia, quæ furto surrepta veluti à Prometheo, tanquam aliquantulum ignis, aptum ad lumen, si vtiliter excitetur, & vestigium aliquod sapientiæ, & motus à Deo. In his autem latrones & fures fuerint qui sunt apud Græcos Philosophi, qui ante Domini aduentum, à Prophetis Hebræis partes veritatis id minime agnoscentes sumpserunt, sed sibi tanquam propria dogmata attribuerunt, & alia quidem adulterarunt, alia autem, superuacanea quadam diligentia sophistice interpolarunt, alia autem etiam inuenerunt. Forte enim sensus quoque spiritum habuerunt. Assentitur autem scripturæ quoque Aristoteles, qui dixit, Sophisticam esse furem sapientiæ, sicut ante ostendimus. Apostolus autem:

2. Cor. 12. *Quæ etiam loquimur*, inquit, *non in iis quæ doceri possunt humanæ sapientiæ verbis, sed in iis quæ doceri possunt spiritus.*

Ioan. 1. De prophetis enim: *Omnes*, inquit, *de plenitudine eius accepimus*, Christi scilicet. Quare non sunt fures Pro-

Ioan. 7. phetæ. *Et doctrina mea, non est mea*, inquit Dominus, *sed eius qui misit me Patris.* Et de furibus: *Qui autem ex seipso*, inquit, *loquitur, gloriam propriam quærit.*

A Τινὰ γὰρ ῥήματα ἀληθῆ λαλεῖ· ὁ γὰρ διάβολος αὐτὸν πληροῖ τοῦ ἑαυτοῦ πνεύματος, εἴ πως δυνήσεται ῥῆξαι τῶν δικαίων. πάντα μὲν οὖν οἰκονομεῖται ἄνωθεν εἰς καλόν· ἵνα γνωρισθῇ διὰ τῆς Ἐκκλησίας ἡ πολυποίκιλος σοφία τοῦ Θεοῦ κατὰ πρόγνωσιν τῶν αἰώνων, ἣν ἐποίησεν ἐν Χριστῷ· παρὰ Θεῷ δὲ οὐδὲν ἀπίθανον, οὐδὲ ἀνάντιόν τι αὐτῷ, Κυρίῳ καὶ παντοκράτορι ὄντι. Ἀλλὰ καὶ αἱ τῶν ἀποστατησάντων βουλαί τε καὶ ἐνέργειαι, μερικαὶ οὖσαι, γίνονται μὲν ἐκ φαύλης διαθέσεως, καθάπερ καὶ αἱ νόσοι αἱ σωματικαί· κυβερνῶνται δ' ὑπὸ

B τῆς καθόλου προνοίας ὑπὲρ τέλους ὑγιοῦς, κἂν νοσοποιὸς ᾖ ἡ αἰτία. μέγιστον γοῦν τῆς θείας προνοίας, τὸ μὴ ἐᾶσαι τὸ ἐξ ἀποστάσεως ἐκουσίου φυσηθὲν κακίαν, ἄχρηστον καὶ ἀνωφελῆ μηδ' ὅλως εἶναι· μηδὲ μὴν πάντα βλαβερῶν αὐτὸν ὑπολαμβάνειν· τῆς γὰρ θείας σοφίας καὶ ἀρετῆς καὶ δυνάμεως ἔργον ἐστίν, οὐ μόνον τὸ ἀγαθοποιεῖν· φύσις γάρ, ὡς εἰπεῖν, αὐτὴ τοῦ Θεοῦ, ὡς τοῦ πυρὸς τὸ θερμαίνειν, καὶ τοῦ φωτὸς τὸ φωτίζειν· ἀλλὰ κἀκεῖνο μάλιστα· τὸ μὴ κακῶς τῶν ὑπονοηθέντων πρὸς ἡμῶν, ἀγαθόν τε καὶ χρηστὸν τέλος ἀποτελεῖν, καὶ ὠφελίμως τοῖς

C δοκοῦσι φαύλοις χρῆσθαι, καθάπερ καὶ τῶν ἐκ πειρασμοῦ μαρτυρίῳ. Ἔστιν οὖν καὶ φιλοσοφία τῇ κλοπίσῃ, καθάπερ ὑπὸ Προμηθέως, πῦρ ὀλίγον εἰς φῶς ὑπερτίθεσθαι χρησίμως ζωπυρούμενον, ἴχνός τι σοφίας, καὶ κίνησις πρὸς Θεοῦ. Ταῦτα δ' ἂν εἶεν κλέπται καὶ λῃσταὶ οἱ παρ' Ἕλλησι φιλόσοφοι, καὶ περὶ τῆς τοῦ Κυρίου παρουσίας πρὸ τῶν Ἑβραϊκῶν προφητῶν μέρη τῆς ἀληθείας οὐ κατ' ὑπόνοιαν λαβόντες· ἀλλ' ὡς ἴδια σφετεισάμενοι δόγματα, καὶ τὰ μέν, παραλαβόντες· τὰ δ', ὑπὸ περιεργίας ἀμαθῶς σοφισάμενοι· τὰ δ', καὶ ἐξευρόντες· ἴσως γὰρ καὶ πνεῦμα αἰσθήσεως ἐσχήκασιν. ὁμολογήσει δ' ἂν καὶ Ἀριστοτέλης τῇ γραφῇ, κλεπτικὴν σοφίας τὴν σοφιστικὴν εἰπών, ὡς προεμνήσθημεν. ὁ δὲ Ἀπόστολος, Ἃ καὶ λαλοῦμεν, λέγει, οὐκ ἐν διδακτοῖς ἀνθρωπίνης σοφίας λόγοις· ἀλλ' ἐν διδακτοῖς πνεύματος. ὑπὲρ μὲν γὰρ τῶν προφητῶν, Πάντες, φησίν, ἐκ τοῦ πληρώματος αὐτοῦ ἐλάβομεν· δηλονότι τοῦ Χριστοῦ. ὥστε τοὺς κλέπτας οἱ προφῆται. Καὶ ἡ διδαχή ἡ ἐμή, οὐκ ἔστιν ἐμή, ὁ Κύριος λέγει, ἀλλὰ τοῦ πέμψαντός με πατρός. ὑπὲρ δὲ τῶν κλεπτόντων, Ὁ δὲ ἀφ' ἑαυτοῦ, φησι, λαλῶν, τὴν δόξαν τὴν ἰδίαν ζητεῖ.

Ἰησοῦς

τοιοῦτοι δὲ οἱ Ἕλληνες, φίλαυτοι καὶ ἀλαζόνες. Σοφοὺς δὲ αὐτοὺς λέγουσα ἡ γραφὴ, οὐ τοὺς ὄντως σοφοὺς ἀφωρίσατο, ἀλλὰ τοὺς δοκήσει σοφούς. καὶ φησὶ τούτων φησὶν, Ἀπολῶ τὴν σοφίαν τῶν σοφῶν· καὶ τὴν σύνεσιν τῶν συνετῶν ἀθετήσω. ὅπερ φησὶν ὁ Ἀπόστολος, Ποῦ σοφός; ποῦ γραμματεύς; ποῦ συζητητὴς τοῦ αἰῶνος τούτου; τοὺς αὐτεξουσίους τῶν γραμματέων, τοὺς τοῦ αἰῶνος τούτου ζητητὰς, τοὺς ἐξ ἐθνῶν φιλοσόφους, φάσκας. Οὐχὶ ἐμώρανεν ὁ Θεὸς τὴν σοφίαν τοῦ κόσμου; ὅτι ἐπειδὴ ἐν τῇ σοφίᾳ τοῦ Θεοῦ, τουτέστι, διὰ τῆς προφητικῆς κατηγγελμένης, οὐκ ἔγνω ὁ κόσμος διὰ τῆς σοφίας τὸν διὰ τῶν προφητῶν λαλοῦντα αὐτὸν, δηλονότι τὸν Θεόν. εὐδόκησεν ὁ Θεὸς διὰ τοῦ κηρύγματος τὸ μωρὸν, τῆς δοκούσης Ἕλλησιν εἶναι μωρίας, σῶσαι τοὺς πιστεύοντας· ὅπερ Ἰουδαῖοί, φησι, σημεῖα αἰτοῦσι προὸς πίστιν· Ἕλληνες δὲ σοφίαν ζητοῦσι, τοῖς αἰναγκαστικοῖς καλουμένοις λόγοις, καὶ τοῖς ἄλλοις συλλογισμοῖς δηλονότι. ἡμεῖς δὲ κηρύσσομεν Ἰησοῦν Χριστὸν ἐσταυρωμένον· Ἰουδαίοις μὲν σκάνδαλον, διὰ τὸ εἰδέναι τὴν προφητείαν, μὴ πιστεύειν τῇ ἐκβάσει· Ἕλλησι δὲ, μωρίαν· μυθώδες γὰρ ἡγοῦνται οἱ δοκησίσοφοι, διά τε ἀνθρώπου υἱὸν Θεοῦ λαλεῖν, υἱόν τε ἔχειν τὸν Θεὸν, καὶ δὴ καὶ πεπονθέναι τοῦτον· ὅθεν αὐτοῖς ἡ προφητικὴ τῆς οἰκείας αἰσθήσεως ἀπιστεῖν. ἡ γὰρ παρουσία τοῦ Σωτῆρος, οὐ μωροὺς ἐποίησεν καὶ σκληροκαρδίους, καὶ ἀπίστους, ἀλλὰ συνετοὺς καὶ εὐπειθεῖς, καὶ προὸς ἔτι, πιστούς· ἐδείχθησαν γὰρ οὐκ τῆς τοῦ ἀνακουσθέντων ἑκουσίου προσκλίσεως χωρισθέντες, οἱ μὴ ἐθελήσαντες πείθεσθαι, ἀσυνέτοί τε καὶ ἄπιστοι καὶ μωροί· αὐτοῖς δὲ τοῖς κλητοῖς Ἰουδαίοις τε καὶ Ἕλλησι Χριστὸς Θεοῦ δύναμίς ἐστι, καὶ Θεοῦ σοφία. μή τι οὖν, ὅσῳ καὶ ἀμείνων, ἀποφατικὸν ἡγητέον ὃ, Οὐχὶ ἐμώρανεν ὁ Θεὸς τὴν σοφίαν τοῦ κόσμου· ὅτι οὐκ ἐμώρανεν· ἵνα μὴ ἡ αἰτία τῆς σκληροκαρδίας αὐτοῖς διὰ τὸ Θεοῦ φαίνηται γινομένη, τοῦ μωράναντος τὴν σοφίαν· ἐν πᾶσι γὰρ, καὶ τοι σοφοὶ ὄντες, ἐν μείζονι αἰτίᾳ γεγόνασι, μὴ πιστεύσαντες τῷ κηρύγματι· ἑκούσιος γὰρ ἦν ἡ αἵρεσις, ἦν τῆς ἀληθείας ἐκλογή· ἀλλὰ καὶ ὃ, Ἀπολῶ τὴν σοφίαν τῶν σοφῶν,

A Tales autem sunt qui sibi placent Græci, & sunt arrogantes. Sapientes autem eos dicens scriptura, non reprehendit eos qui sunt vere sapientes, sed eos qui sibi videntur. De his autem dicit: *Perdam sapientiam sapientum & prudentiam prudentium abolebo.* Infert itaque Apostolus: *Vbi sapiens? vbi scriba? vbi inquisitor huius sæculi?* vt à scribis distingueret, huius sæculi inquisitores, ponens Philosophos ex gentibus. Nonne infatuauit Deus mundi sapientiam, quod perinde est, ac stultam ostendit, & non veram, vt putabant: Et si roges causam cur sibi viderentur sapientes: Propter cæcitatem cordis sui, inquiet: quoniam in sapientia Dei, hoc est, quæ per Prophetas est annunciata, non cognouit mundus, nempe per sapientiam quæ loquitur per Prophetas, ipsum scilicet Deum, ipsi Deo visum est per prædicationem stultitiæ, quæ Græcis scilicet videtur esse stultitia, saluos facere credentes. *Quoniam Iudæi*, inquit, *signa petunt ad fidem, Græci autem quærunt sapientiam.* nempe orationes quæ vocantur ἀποδεικτικαὶ, hoc est, necessario concludentes, & alios scilicet syllogismos. Nos autem prædicamus Iesum Christum crucifixum, Iudæis quidem scandalum, quod cum sciant prophetiam, non credant euentui: Græcis autem stultitiam: fabulosum enim esse existimant qui sibi videntur sapientes, & per hominem filium Dei loqui, & Deum habere filium, & eum esse passum: quo fit vt suæ opinionis anticipatio eius persuadeat vt non credant. Seruatoris enim aduentus, non stultos fecit & duros corde & infideles, sed prudentes, & aptos quibus persuadeatur, & præterea fideles. Ostensi sunt autem, ab eorum qui obedierunt voluntaria inclinatione separati, ij qui noluerunt parere, & imprudentes & infideles & stulti. Ipsis autem vocatis Iudæis & Græcis Christus est Dei virtus, & Dei sapientia. Num ergo, quod est etiã melius, existimandum est esse enunciatiuum illud? Non infatuauit Deus sapientiam mundi, perinde ac non stultã fecit, ne causa duritiei cordis à Deo eis facta videatur qui stultam fecit sapientiam. Omnino enim etsi sapiẽtes essent, maiori culpæ fuere obnoxij, qui prædicationi non credidere̅t. Voluntaria enim est electio & delectus veritatis. Quinetiã illud, Perdam sapientiam sapientum,

1. Cor. 1.

Ibidem.

Ibidem.

eius quæ contemnitur ac despicitur barbaræ philosophiæ oppositione dicit illustrasse, sicut etiam lucerna quæ à Sole illustratur dicitur periisse, eo quod non æqualem edat operationem. Cum ergo omnes homines vocati sint, qui voluerunt obedire, nominati sunt vocati. Non est enim apud Deum iniustitia. Iam vero qui ex vtroque populo crediderunt, ij sunt populus peculiaris. Et in Actis Apostolorum hoc his verbis inueneris: Qui itaque verbum eius susceperunt, baptizati sunt. Qui autem noluerunt parere, seipsos scilicet abduxerunt. Ad eos dicit Prophetia: *Et si velitis, & me audieritis, bona terræ comedetis*: in nobis situm esse arguens & eligere & declinare. Dei autem sapientiam dixit Apostolus doctrinam quæ est ex Domino, vt veram philosophiam ostendat tradi per Dominum. Quinetiam qui sibi videtur sapiens, habet quasdam admonitiones, quæ iubent apud Apostolum *induere nouum hominem, qui secundum Deum creatus est in iustitia & sanctitate veritatis.* Quamobrem deponentes mendacium, loquimini veritatem. Ne detis locum diabolo. Qui furabatur, non amplius furetur, sed potius laboret operans bonum. Operari autem est adlaborare quærendo veritatem, nempe cum ea quæ sermone fit beneficentia, vt impertiri possitis ei qui opus habet, & sæculares copias & diuinam sapientiam. Vult enim verbum doceri, & argentum mensis dari perfecte examinatum, vt detur fœnori. Vnde infert: Turpe verbum ex ore vestro non exeat: Id autem turpe est, quod procedit ex opinione quam de se quis concipit: sed si quod est bonum ad ædificationem vtilitatis, vt det gratiam audientibus. Boni autem Dei, bonum sit verbum necesse est. Quomodo autem non est bonum quod saluum facit? Quod itaque testimonio comprobetur Græcos vera quædam habere dogmata, hinc quoque licet considerare. Scribitur in Actis Apostolicis. Paulum hæc dicere ad Areopagitas: *Superstitiosiores vos video. Præteriens enim & videns simulachra vestra, inueni & aram in qua scriptum erat, Ignoto Deo. Quem ergo ignorantes colitis, eum vobis annuncio. Deus enim qui fecit mundum & omnia quæ in ipso sunt, hic cœli & terræ cum sit Dominus, non in manufactis templis habitat,*

Esa. 1.

Ephes. 4.

Actor. 1.

A τῆ τ καταφρονυμένης ἀφορωμένης βαρβάρου φιλοσοφίας ἀντιθέσθαι καταλάμψαι φησίν· ὡς καὶ ὁ λύχνος ὑπὸ τ Ηλίου καταλαμπόμενος, ἀπολωλέναι λέγεται, ὡ μὴ τ ἴσην ἐκτελῶν ἐνέργειαν. πάντων οὖν ἀθρόων κεκλημένων, οἱ ὑπακούσαντες βουληθέντες, κλητοὶ ὠνομάσθησαν. ἡ γὰρ ὄντως ἀδικία τοῦτό ἐστι θεῷ. αὐτίκα ἐξ ἑκατέρου λαοὶ οἱ πιστεύσαντες· ὅτοι λαὸς περιούσιος. καὶ τ Πράξεσι τῶν Ἀποστόλων οὕτως ἀν τις λέξειν, Οἱ μὲν οὖν ἀποδεξάμενοι τὸν λόγον αὐτοῦ, ἐβαπτίσθησαν· οἱ δὲ μὴ θελήσαντες πείθεσθαι, ἑαυτοὺς ἀπέσπασαν δηλαδή. τοῖς τοιούτοις ἡ προφητεία λέγει. Κἂν θέλητε καὶ εἰσακούσητέ μου, τὰ ἀγαθὰ τ γῆς, φάγεσθε· ἐφ' ἡμῖν κεῖσθαι διηγεῖται καὶ τ αἵρεσιν καὶ τ ἐκλογήν. Θεοῦ δὲ εἶπεν ὁ Ἀπόστολος, τὸν καὶ τὸν Κύριον διδασκαλίαν, σοφίαν· ἵνα δείξῃ τ ἀληθῆ φιλοσοφίαν δι' υἱοῦ παραδιδομένην. ἀλλὰ γὰρ καὶ ὁ δοκησίσοφος παραινέσεις ἔχει τινάς, ἃς παρὰ τοῦ Ἀποστόλου κελεύσας ἐνδύσασθαι τ καινὸν ἄνθρωπον τ κατὰ Θεὸν κτισθέντα, ἐν δικαιοσύνῃ καὶ ὁσιότητι τ ἀληθείας. διὸ ἀποθέμενοι τὸ ψεῦδος, λαλεῖτε ἀλήθειαν· μὴ δίδοτε τόπον τῷ διαβόλῳ. ὁ κλέπτων, μηκέτι κλεπτέτω· μᾶλλον δὲ κοπιάτω ἐργαζόμενος τὸ ἀγαθόν· ἐργάζεσθαι δέ ἐστι, τὸ περισσεύον ζητοῦντα τ ἀλήθειαν· σοὶ γὰρ τῇ λογικῇ οὐσίᾳ· ἵνα ἔχητε μεταδοῦναι τῷ χρείαν ἔχοντι, καὶ τ κοσμικῆς περιουσίας, καὶ τ θείας σοφίας. βούλεται γὰρ ἐκδιδάσκεσθαι τ λόγον, καὶ εἰς τὰς τραπέζας τὸ ἀργύριον βαφῆναι, δεδοκιμασμένον ἀκριβῶς, εἰς τὸ ἐκδωλεῖσθαι. ὅθεν ὑπιφέρει, Λόγος σαπρὸς ἐκ τοῦ στόματος ὑμῶν μὴ ἐκπορευέσθω. σαπρὸς λόγος ἐστί, ὁ ἐξ οἰήσεως· ἀλλ' εἴ τις ἀγαθὸς πρὸς οἰκοδομὴν τ χρείας, ἵνα δῷ χάριν τοῖς ἀκούουσιν. ἀγαθὸς δὲ αὐ αἴτιον θεὸς ἀγαθὸν τ λόγον. πῶς γὰρ οὐκ ἀγαθὸς ὁ σώζων; ἐπεὶ οὖν μαρτυρῶνται ἀληθῆ τινα δογματίζειν καὶ Ἕλληνες, ἔξεστι καὶντεῦθεν σκοπεῖν. ὁ Παῦλος ἐν τ Πράξεσι τῶν Ἀποστόλων ἀναγράφεται λέγων πρὸς τοὺς Ἀρεοπαγίτας· Δεισιδαιμονεστέρους ὑμᾶς θεωρῶ· διερχόμενος γὰρ καὶ ἱστορῶν τὰ σεβάσματα ὑμῶν, εὗρον βωμὸν, ἐν ᾧ ἐπεγέγραπτο, Ἀγνώστῳ Θεῷ. ὃν οὖν ἀγνοοῦντες εὐσεβεῖτε, τοῦτον ἐγὼ καταγγέλλω ὑμῖν. ὁ Θεὸς ὁ ποιήσας τὸν κόσμον καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτῷ· οὗτος, ὑπάρχων κύριος τ οὐρανοῦ καὶ τ γῆς, οὐκ ἐν χειροποιήτοις ναοῖς κατοικεῖ·

ὑπὸ χειρῶν ἀνθρωπίνων θεραπεύεται, τοῦ προσδεόμενός τινος, αὐτὸς δοὺς πᾶσι ζωὴν καὶ πνοὴν, καὶ τὰ πάντα· ἐποίησέ τε ἐξ ἑνὸς πᾶν γένος ἀνθρώπων, κατοικεῖν ἐπὶ παντὸς τοῦ προσώπου τῆς γῆς· ὁρίσας προστεταγμένους καιροὺς, καὶ τὰς ὁροθεσίας τῆς κατοικίας αὐτῶν, ζητεῖν τὸ θεῖον· εἰ ἄρα ψηλαφήσαιεν αὐτὸ καὶ τοι γε οὐ μακρὰν ἀπὸ ἑνὸς ἑκάστου ἡμῶν ὑπάρχοντος· ἐν αὐτῷ γὰρ ζῶμεν, καὶ κινούμεθα, καὶ ἐσμέν, ὡς καί τινες τῶν καθ' ὑμᾶς ποιητῶν εἰρήκασιν,

Τοῦ γὰρ καὶ γένος ἐσμέν. ——

ἐξ ὧν δῆλον, ὅτι καὶ ποιητικοῖς χρώμενος παραδείγμασιν ἐκ τῶν Ἀράτου Φαινομένων, δοκιμάζει τὰ παρ' Ἕλλησι καλῶς εἰρημένα· καὶ δι' ἀγνώστου Θεοῦ, ὑμᾶς μὲν κατὰ περίφρασιν τοὺς Ἕλληνας τεχνίτην θεὸν ἡνίξατο· κατ' ἐπίγνωσιν γὰρ δεῖ δι' υἱοῦ παραλαβεῖν τε καὶ μαθεῖν. Ἀπέσταλκε οὖν φησὶ τοῦτό σε εἰς τὰ ἔθνη, ἀνοῖξαι, φησιν, ὀφθαλμοὺς αὐτῶν, τοῦ ἐπιστρέψαι ἀπὸ σκότους εἰς φῶς, καὶ τῆς ἐξουσίας τοῦ Σατανᾶ ἐπὶ Θεόν, τοῦ λαβεῖν αὐτοὺς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν, καὶ κλῆρον ἐν τοῖς ἡγιασμένοις πίστει τῇ εἰς ἐμέ. ὅτοι οὖν οἱ ἀνοιγόμενοι τυφλῶν ὀφθαλμοί. τί δ' ἐστὶν ἐπίγνωσις ἐστὶ τοῦ παθεῖν, ἡ τοῦ προφέρεσθαι τὴν Ἑλληνικὴν καταλῆψις· τό, τε ἀπὸ τῆς ἐξουσίας τοῦ Σατανᾶ ἐπιστρέψαι, τὸ ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας ἐστὶ μεταβαθμίσαι, δι' ὧν ἡ δουλεία ἐνεργεῖ. ὃ μὲν ἁπλῶς πᾶσαν φιλοσοφίαν ἀποδεχόμεθα· ἀλλ' ἐκείνην περὶ ἧς καὶ ὁ παρὰ Πλάτωνι λέγει Σωκράτης· εἰσὶ γὰρ δή, ὡς φασι περὶ τὰς τελετάς, ναρθηκοφόροι μέν, πολλοί· βάκχοι δέ τε, παῦροι· πολλοὺς μὲν τοὺς κλητοὺς, ὀλίγους δὲ τοὺς ἐκλεκτοὺς αἰνιττόμενος. ἐπιφέρει γοῦν ἀφανῶς· ὅτοι δέ εἰσι, καὶ τὴν ἐμὴν δόξαν, ἐκ μηδὲν ἧττον οἱ περὶ φιλοσοφήσαντες ὀρθῶς· ὧν δὴ κἀγὼ, κατά τε τὸ δυνατὸν, οὐδὲν ἀπέλιπον ἐν ᾧ βίῳ, μηδὲ πώποτε ἔστιν, ἐπιθυμήσω γένεσθαι. εἰ δὲ ὀρθῶς ἐπιθυμήσω, καὶ τί ἠνύσαμεν, ἐκεῖσε ἐλθόντες, ὅτε φανερὸν εἰσόμεθα, ἐὰν Θεὸς θέλῃ, ὀλίγον ὕστερον. ἆρ' οὖν δοκεῖ σοι πίστεως ἐκ τῆς Ἑβραϊκῆς γραφῆς τὴν μετὰ θάνατον ἐλπίδα τοῦ δικαίου φανερὰν εἶναι. καὶ ᾧ Δημοδόκῳ· εἰ δὴ τοῦ Πλάτωνος τοῦτο σύγγραμμα· Μὴ οἴει ἐμοῦ τὸν φιλοσοφεῖν λέγειν περὶ τὰς τέχνας κυπαρίττους ζῆν, τὸν δὲ πολυμαθοῦντα, μηδὲ ἕνα τι· ἐπεὶ ἔγωγε ᾠόμην καὶ ὄνειδος εἶναι· ἤδη γὰρ, οἶμαι, ὡς ἀρα ἤδη πολυμαθὴ νόον ἔχει· ὁ διδάσκων καθ' Ἡράκλειτον. ἔν τε τῷ ε. τῆς Πολιτείας, Τούτους οὖν πάντας, φησὶ,

A *nec a manibus humanis colitur, indigens aliquo, cum ipse det omnibus vitam & inspirationem & omnia: fecitque ex vno omne genus hominum inhabitare super vniuersam faciem terræ, definiens statuta tempora & terminos habitationis eorum, vt quærant Deum, si forte attrectent aut inueniant: quamuis non longe sit ab vnoquoque nostrum. In ipso enim viuimus & mouemur & sumus*, sicut & quidam vestrorum poëtarum dixerunt.

Huius namque genus sumus.—

Ex quibus clarum est, quod etiam poëticis vtens exemplis, ex Arati Phænomenis approbat quæ apud Græcos recte dicta sunt, & per ignotum Deum, honorari quidem per circumlocutionem à Græcis opificem Deum significauit, ex agnitione autem oportere per filium accipere & discere. *Misi ergo propterea te ad gentes, aperire,* Actor. 26 inquit, *oculos eorum, vt conuertantur à tenebris ad lucem, & à potestate Satanæ ad Deum, vt ipsi accipiant remissionem peccatorum & hereditatem in iis qui sunt fide sanctificati in me.* Ij ergo sunt qui aperiuntur oculi cæcorum. Patris per filium agnitio, est circumlocutionis Græcæ comprehensio, & conuerti à potestate Satanæ, est mutari à peccato, per quod introducta erat seruitus. Nec tamen absolutè omnem suscipimus Philosophiam, sed illam de qua apud Platonem quoque dicit Socrates. Sunt enim, vt aiunt, in mysteriis, multi quidem qui gestant ferulam, pauci vero Bacchi: multos quidem esse vocatos, Matt. 22 paucos autem electos, tacite significans. Aperte itaque subiungit: Ij autem mea quidem sententia non sunt alij, quam qui recte sunt philosophati: à quibus ego quidem, quoad eius à me fieri potuit, in vita nunquam abfui, sed vt ex eis essem omni ratione omnem adhibui diligentiam. An autem recte adhibuerim, & quid perfecerimus, cum illuc venerimus aperte sciemus, si Deus velit, paulò post. An non tibi videtur fidei ex scripturis Hebraicis eam quæ est post mortem iusti spem declarare? Et in Demodoco, si modo est opus Platonis: Nec existimes me dicere philosophari, in artes incumbentem viuere, nec multa discere appetentem: nam ego quidem hoc probrum esse ducebam. Sciebat enim, vt existimo, eum multarum rerum scientem iam habere mentem quod docet, vt est Heraclitisententia. Et in quinto de Republica. Hos ergo, inquit, omnes,

& alios quarumdam eiusmodi rerum, & nescio quarum artium studiosos, inter philosophos ponemus? Nequaquam, inquit, sed similes Philosophis. Veros autem, inquit, quosdam dicis? Eos, inquã ego, qui veritatis delectantur contemplatione. Non enim in Geometria, quæ postulata habet & positiones, est Philosophia: neque in Musica, quæ quidem est coniecturalis: neque in Astronomia, quę naturalibus & fluẽtibus & verisimilibus est referta rationibus: sed est ipsius boni per scientiam & veritatem, cum aliæ quidem sint boni viæ, sed tanquam ad bonum. Quare nec ipse doctrinæ orbem, quem vocant encyclopædiam, ad bonum vult conferre, sed opem ferre ad excitandam & exercendam animam ad ea quæ percipiuntur intelligentia. Siue ergo dicunt Græcos diuinę Philosophiæ esse casu aliquid elocutos: casus est diuinæ œcõnomiæ. Non enim propter eã quæ nobiscum intercedit contentionem, casum quis in Deos referet. Siue quod præfixum scopum sint assecuti, ea assecutio non est expers prouidẽtię. Siue rursus dicat Græcos naturalem habuisse notionem, vnum naturæ cognoscimus opificem, qua ratione esse quoque naturalem diximus iustitiam. Siue mentem habuisse communem: quisnam sit eius pater, & quæ sit in mentis distributione iustitia, consideremus. Nam siue quis dixerit προαναφώνησιν, hoc est, prælocutionẽ seu prædictionẽ, & causetur συνεκφώνησιν, id est, coniunctam explicationẽ, dicit species prophetiæ. Atque per veritatis quidem apparentẽ speciẽ alij dicunt quædã dicta esse à Philosophis. De nobis itaque dicit diuinus Apostolus: *Videmus enim nũc tanquã per speculum, per eam quæ est in ipso reflexionem nos ipsos cognoscẽtes, & ex ea quæ est in nobis diuinitate efficientẽ causam, quoad eius potest fieri, vna contẽplantes. Vidisti enim*, inquit, *fratrem tuum, vidisti Deũ tuum.* Seruatorem puto Deum nunc nobis dictũ esse. Post carnem autem depositam, facie ad faciem, tunc iam definite & comprehẽse, quando cor purum fuerit. Et per apparentem quidem speciem & pellucẽtem Deum vident, qui apud Græcos exacte sunt philosophati. Tales enim sunt quæ ex imbecillitate cernuntur phantasiæ seu visiones, quemadmodum visio cernitur in aquis, & videmus per pellucida & perspicua corpora. Recte ergo Solomõ: *Qui seminat*, inquit, *iustitiã, operatur fidem.* Sunt autem qui plura seminant.

Prou. 11.

καὶ ἄλλοις τοιούτων τινῶν μαθηματικοὺς, καὶ τῶν τεχνυδρίων, φιλοσόφους θήσομεν; Οὐδαμῶς, εἶπεν, ἀλλ' ὁμοίους μὲν φιλοσόφοις. Τοὺς δ' ἀληθινοὺς, ἔφη, τίνας λέγεις; Τοὺς τῆς ἀληθείας, ἐγὼ δ' ἐγὼ, φιλοθεάμονας· οὐ γὰρ ἐν Γεωμετρείᾳ, αἰτήματα καὶ ὑποθέσεις ἐχούσῃ, φιλοσοφία· οὐδ' ἐν μουσικῇ, σοφιστικῇ γε οὔσῃ· οὐδ' ἐν Ἀστρονομίᾳ, φυσικῶν καὶ ῥεόντων καὶ εἰκότων βεβυσμένῃ λόγων· ἀλλ' αὖ τῆς ἀγαθοῦ δι' ὀπτικῆς καὶ τῆς ἀληθείας, ἑτέρων μὲν ὄντων τἀγαθοῦ ὁδῶν, ὡς τὸ δὲ ὀπὶ τἀγαθόν. ὥστ' οὐδ' αὐτὸς τὸν ἐγκύκλιον παιδείαν συντελεῖν πρὸς τἀγαθὸν δίδωσιν, συνεργεῖν δὲ, πρὸς ὃ διεγείρειν καὶ συγγυμνάζειν πρὸς τὰ νοητὰ τὸν ψυχήν. εἴτ' οὖν κατὰ περίπλοκήν φασιν ἀποφθεγξάμενόν τινα τῆς ἀληθοῦς φιλοσοφίας τοὺς Ἕλληνας, θείας οἰκονομίας ἡ περίπλοκος· οὐ γὰρ ταυτόματον ἐκφάσει τις δήπου τὸν πρὸς ἡμᾶς φιλοτιμίαν· εἴτε κατὰ συντυχίαν, οὐκ ἀπρονοήτου ἡ συντυχία. εἴτ' αὖ φυσικὴν ἔννοιαν ἐσχηκέναι τοὺς Ἕλληνας λέγοι, τὸν τῆς φύσεως δημιουργὸν ἕνα γινώσκομεν· καθὸ καὶ τὸν δικαιοσύνην φυσικὴν εἰρήκαμεν· εἴτε μίαν κοινὴν ἐσχηκέναι νοῦν, τίς ὁ τούτου πατὴρ καὶ τίς κατὰ τὸν τοῦ νοὸς μερισμὸν διαιρουμένου δικαιοσύνη, σκεπτόμεθα. ἂν γὰρ προαναφώνησίν τις εἴπῃ καὶ συνεκφώνησιν αἰτιάσηται, προφητείας εἴδη λέγει. Ναὶ μὲν κατ' ἔμφασιν ἀληθείας ἄλλοι θέλουσι εἰρῆσθαί τινα τοῖς φιλοσόφοις. ὁ μὲν οὖν θεσπέσιος Ἀπόστολος, ἐφ' ἡμῶν γράφει· Βλέπομεν γὰρ νῦν ὡς δι' ἐσόπτρου καὶ ἐν αἰνίγματι, τότε δὲ γνώσομαι καθὼς καὶ ἐπεγνώσθην. καὶ τὸν ἐν ἡμῖν θεῖον ὁ ποιητικὸν αἴτιον, ὡς οἷόν τε, συνθεωροῦντες. Εἶδες γάρ, φησι, τὸν ἀδελφόν σου, εἶδες τὸν Θεόν σου· τὸν Σωτῆρα οἶμαι Θεὸν εἰρῆσθαι ἡμῖν τὸν νῦν, μετὰ δὲ τὴν τῆς σαρκὸς ἀπόθεσιν, πρόσωπον πρὸς πρόσωπον· τότε ἤδη οὐσιικῶς καὶ καταληπτικῶς, ὅτ' ἂν καθαρὰ ᾖ καρδία γένηται. καὶ κατ' ἔμφασιν δὲ καὶ ἀμάφασιν οἱ ἀκριβῶς παρ' Ἕλλησι φιλοσοφήσαντες, ὁρῶσι τὸν Θεόν. τοιαῦται γὰρ αἱ κατ' ἀδιαιμίαν φαντασίαι ἀληθεῖς· ὡς φαντασία καθορᾶται ἐν τοῖς ὕδασιν· ὁράσθω καὶ τὰ διὰ τῶν διαφανῶν καὶ διαυγῶν σωμάτων. καλῶς οὖν ὁ Σολομών, Ὁ σπείρων, φησὶ, δικαιοσύνην, ἐργάζεται πίστιν. Εἰσὶ δὲ οἱ τὰ ἴδια σπείροντες,

οἱ πλείονα ποιοῦσιν. καὶ πάλιν, Ἐπιμελῶς τὰ ἐν τῷ πεδίῳ χλωρῶν, καὶ κερᾶς πόαν. καὶ στιβάγαγε χόρτον ὥστε μον, ἵνα ἔχῃς τοῖς ὑποδήμασι μόν. ὁρᾷς ὅπως καὶ τὸ ἔξωθεν σκέπης τε καὶ φυλακῆς φροντιστέον. γνωστῶς δ' ἐπιγνῶσῃ ψυχὰς ποιμνίου σου· ὅτι ἂν γὰρ ἔθνη τὰ μὴ νόμον ἔχοντα φύσει, τὰ τοῦ νόμου ποιοῦσιν, ἅτινα νόμον μὴ ἔχοντες, ἑαυτοῖς εἰσι νόμος, τῆς ἀκροβυστίας τὰ δικαιώματα τοῦ νόμου φυλαττούσης, κατὰ τὸν Ἀπόστολον, καὶ πρὸ τοῦ νόμου καὶ πρὸ τῆς περιτομῆς. οἱονεὶ δὲ σύγκρισιν ποιούμενος ὁ Λόγος τῆς ἀπὸ φιλοσοφίας πρὸς τοὺς αἱρετικοὺς καλουμένους, ἐμφανῶς πού, Κρείσσων, φησί, φίλος ἐγγύς, ἢ ἀδελφὸς μακρὰν οἰκῶν· ὃς δὲ ἐρείδεται ἐπὶ ψεύδεσιν, οὗτος ποιμαίνει ἀνέμους, καὶ διώκει ὄρνεα πτερωτά. Οὐκ οἶμαι φιλοσοφίαν λέγειν τὰ νῦν τὸν λόγον· καί τοι ἐν πολλοῖς τὰ εἰκότα ἐπιχειρεῖ πιθανεύεται φιλοσοφία· ἀλλὰ τὰς αἱρέσεις ἐπιῤῥαπίζει. ἐπιφέρει γοῦν· Ἀπέλιπεν γὰρ ὁδοὺς ἑαυτῆς ἀμπελῶνος· τὰς δὲ τρίβους τοῦ ἰδίου χωρίου πεπλάνηται. αὗται δέ εἰσιν αἱ τὴν ἐξ ἀρχῆς ἀπολείπουσαι Ἐκκλησίαν. αὐτίκα ὁ εἰς αἵρεσιν ὑποπεσών, διέρχεται δι' ἐρημίας ἀνύδρου, τὸν ὄντως ὄντα Θεὸν καταλιπών, ἔρημος Θεοῦ· ὕδωρ ἄνυδρον ζητῶν, τὸ ἀοίκητον καὶ δίψιον ἐπερχόμενος χάῳ, στιβάγων χερσὶν ἀκαρπίαν. καὶ τοῖς ἀνδρεσι φρενῶν, Παρακελεύομαι, λέγουσά φησιν ἡ Σοφία, τοῖς ἀμφὶ τὰς αἱρέσεις δηλονότι· Ἄρτων κρυφίων ἡδέως ἅψασθε, καὶ ὕδατος κλοπῆς γλυκερωτέρου· ἄρτον δὲ ὕδωρ οὐκέτι λίνου, ἀλλ' ἢ ὅτι τὸν ἄρτον καὶ ὕδατι κατὰ τὸν τροφέα, μὴ κατὰ τὸν κανόνα τῆς Ἐκκλησίας, χρωμένων αἱρέσεων, ἐμφανῶς καταθέσης τῆς γραφῆς. εἰσὶ γὰρ οἱ καὶ ὕδωρ φιλοῦ βυζεσιοῦσιν. Ἀλλὰ ἀποπήδησον, μὴ χρονίσῃς ἐν ᾧ τόπῳ αὐτῆς. τόπον τὴν συναγωγὴν, οὐχὶ δὲ Ἐκκλησίαν ὁμωνύμως προσεῖπεν. εἶτα ἐπιφωνεῖ. Οὕτω γὰρ θρέψῃ ὕδωρ ἀλλότριον· τὸ βάπτισμα τὸ αἱρετικὸν, οὐκ οἰκεῖον καὶ γνήσιον ὕδωρ λογιζόμενον· καὶ διαβήσῃ ποταμὸν ἀλλότριον, τὸν προσφέροντα καὶ καταγόντα εἰς θάλασσαν, εἰς ὃν ἐκδίδοται ὁ προεκραπεὶς ἐκεῖ καὶ δηλήθαν ἐφαμότητος, συνεχρυεὶς αὖθις εἰς τὰ ἐθνικὰ καὶ ἄτακτα τοῦ βίου κύματα. ὡς δὲ οἱ πολλοὶ αὐθέκται οἱ καθέλκοντες τὸν ναῦν, οὐ πολλὰ αἴτια λέγουσιν αὖ, ἀλλ' οὐ πολλῶν αἴτιον ἕν· οὐκ ἔστι γὰρ αἴτιος ἕκαστος τοῦ καθέλκεσθαι τὸν ναῦν, ἀλλὰ σὺν τοῖς ἄλλοις·

A ij qui plura faciunt. Et rursus: *Curam gere eorum quæ sunt in campo viridia, & tondebis herbam, & collige fœnum maturum, vt habeas oues ad vestimentum.* Vides quemadmodum externi quoque integumenti & custodiæ sit cura gerenda. Scienter autem agnoscas animas gregis tui. *Quando enim gentes quæ legem non habent, natura quæ sunt legis faciunt, ij non habentes legem, sibiipsis sunt lex, præputio seruante Legis iustificationes*, ex sententia Apostoli, *& ante Legem & ante Aduentum.* Tanquam comparationem autem faciens Philosophorum cum iis qui vocantur Hæretici, admodum dilucide: *Melior est*, inquit Verbum, *amicus prope, quam frater longe habitans.* Qui autem falsis innititur, is pascit ventos, & persequitur aues pennatas. Non existimo Verbum nunc dicere Philosophiam, cum in multis probabiliter argumentetur, & probabiliter loquatur philosophia, sed insectatur hæreses. Infert itaque: *Reliquit enim vias suæ vineæ, in semitis autem propriæ agriculturæ aberrauit.* Eæ autem sunt quæ ecclesiam relinquunt ab initio. Iam vero qui cecidit in hæresim, transit per solitudinem sine aqua, eo qui vere Deus est relicto, à Deo desertus, aquam quærens sine aqua, inhabitabilem & sitibundam terram peruadens, colligens manibus sterilitatem fructuum. Et iis qui carent prudentia: Iubeo, inquit Sapientia, iis qui versantur in hæresibus, dicens scilicet: Panes absconsos lubenter tangite, & aquam furti dulcem: panem & vinum, non in aliquibus aliis, quam in iis quæ pane & vino, in oblatione, non ex regula ecclesiæ, vtuntur hæresibus, apertè ponente Scriptura. Sunt enim qui sola aqua vtuntur in Eucharistia. *Sed resilias, ne diu moreris in loco eius*: locum synagogam, non autem ecclesiam, æquiuoce appellauit. Deinde acclamat: *Ita enim traiicies aquã alienam*: baptisma hæreticum, non conuenientem & germanam aquam reputans. Et transmeabis fluuium alienum, qui in mare defert & detrahit, in quod emittitur qui diuertit ab ea stabilitate quæ est in veritate, rursus confluens ad gentiles & inordinatos vitę fluctus. Quemadmodum autem multi homines qui nauem trahunt, non dici possunt multæ causæ, sed vna causa ex multis: non est enim vnusquisque causa vt nauis trahatur, sed cum aliis:

Prou. 27.
Rom. 2.
Prou. 27.
Prou. 10.
Prou. 8.

ita etiam Philoſophia confert ad comprehendendam veritatem, cum ſit inquiſitio veritatis, non quod ſit cauſa comprehenſionis, ſed cauſa cum aliis, & adiuuans, & forte etiam cauſa concauſans. Quemadmodum autem cum beatum eſſe vnum ſit, eius cauſæ ſunt virtutes quæ ſunt plures: & quemadmodum vt quis calefiat, & Sol & ignis & balneum & veſtis, ita cum ſit vna veritas, multa ſunt quę conferunt ad eius inquiſitionem, inuentio autem eſt per filium. Et ſiquidem recte conſideremus, poteſtate vna eſt virtus, accidit autem vt ea cum his quidem inſit rebus, dicatur prudentia, in illis autem temperantia, in aliis vero animi magnitudo vel iuſtitia. Eadem autem ratione cum ſit vna quoque veritas, in Geometria, Geometriæ veritas, in Muſica autem, Muſicæ, & in recta philoſophia fuerit Græca veritas. Sola autem hæc eſt præcipua veritas quæ manibus tradi non poteſt, quam docemur à Dei filio. Hoc modo dicimus de vna & eadem drachma, ſi data fuerit nautæ, naulum: ſi Publicano, vectigal: & ei qui domum locat, merces conductæ domus: præceptori, operæ merces: & ei qui vendit, arrha. Vnaquæque autem, ſiue virtus, ſiue etiam veritas vniuoce vocetur, cauſa eſt ſolius qui per ſe eſt effectus. Per coniunctum autem earum vſum fit beate viuere. Non enim ex nominibus beati fuerimus, cum rectam viam dicamus beatitudinem, & beatum cui virtute exornata eſt anima. Quod ſi etiam Philoſophia opem fert eminus inuentioni veritatis, variis notionibus tendens ad noſtram cognitionem quæ proxime attingit veritatem: at ei opem fert qui ex Verbo ſeu ratione ſtuduerit conari apprehendere cognitionem. Et à noſtra ſeparatur Græca veritas, etiamſi ſit idem nomen ſortita, & propter magnitudinem cognitionis, & demonſtrationem magis principalem, & diuinam virtutem, & quæ ſunt ſimilia. A Deo enim docti ſumus, qui literas vere ſacras à filio Dei docemur: vnde nec ſimiliter mouẽt animas, ſed diuerſa doctrina. Quod ſi propter eos qui lubenter reprehendunt, oportebit nos diſtinguere, cum dicamus Philoſophiam adiuuantem cauſam & cooperatricem veræ comprehenſionis, cum ſit inquiſitio veritatis, fatebimur eam eſſe diſciplinam quæ præcedit vim cognoſcendi, non cauſam ſtatuentes eam quæ eſt cauſa adiuuans,

A ὅτω καὶ ἡ φιλοσοφία, πρὸς καταλῆψιν τ ἀληθείας, ζήτησις ὅσα μήθειας, συλλαμβάνεται· οὐκ αἰτία ὅσα καταλήψεως, συνὼ δὲ τοῖς μήλοις αἰτία καὶ συνεργός· τάχα ἴ καὶ ὅ συναίτιον αἴτιον. ὡς δὲ ἑνὸς ὄντος τ βὐδαιμονῆν, αἰτίαι τυγχάνουσιν αἱ ἀρεταὶ πλείονες ὑπάρχουσαι· καὶ ὡς τῶ θερμαίνεσθαι ὅτε Ἥλιος, τό τε πῦρ, βαλανεῖόν τε καὶ ἐσθής· ὅτω μιᾶς ὄσης τ μήθειας, πολλὰ τὰ συλλαμβανόμενα πρὸς ζήτησιν αὐτῆς· ἡ ἴ εὕρεσις, δι' υἱοῦ. Εἰ γοῦν σκοποῖμεν, μία κὶ δυνάμει ἔστιν ἡ ἀρετή· τούτῳ δὲ συμβέβηκεν τούτοις μὲν τοῖς πράγμασιν ἐγγινομένῳ, λέγεσθαι φρόνησιν· ἐν τούτοις ἴ, σωφροσύνη. ἐν τούτοις ἴ, εὐθρείαν, ἡ δικαιοσύνη. διὰ τὸν αὐτὸν δὴν λόγον καὶ μιᾶς ὄσης μήθειας, ἐν Γεωμετρείᾳ μὲν, Γεωμετρείας μήθεια· ἐν μουσικῇ ἴ, μουσικῆς· καὶ φιλοσοφίᾳ τῇ ὀρθῇ, Ἑλληνικὴ εἴη ἂν μήθεια. Μόνη ἴ ἡ κυρία αὕτη μήθεια ἀπαράδεκτος· ἣν παρὰ τ Θεοῦ παιδευόμεθα. Τοῦτόν φαμεν τ ἕπτον μιᾶς καὶ τ αὐτῆς δραχμῆς, ὃ μὲν ναυκλήρῳ δοθεῖσης, λέγεσθαι ναῦλον· τῷ δὲ τελώνῃ, τέλος· καὶ οἰκίου μὲν, ᾧ ἐνοικιοῦχῳ μισθὸν ἴ, ᾧ διδασκάλῳ καὶ ᾧ πωλοῦντι, ἀρραβῶνα. ἑκάστη δὲ εἴτε ἀρετὴ, εἴτε καὶ μήθεια, συνωνύμως καλουμένη, μόνου τ καθ' ἑαυτὸ ἀποτελέσματός ἐστιν αἰτία. κὶ συζυγίαν ἴ τούτων οὐ βὐδαμόνως ζῆν· μὴ γὰρ δὴ βὐδαιμονοῦμεν πρὸς τὰ ὀνόματα, ὅτ' ἂν τὸν ὀρθὸν βίον βὐδαιμονίαν λέγωμεν, καὶ βὐδαίμονα, τὸν κεκοσμημένον τ ψυχὴν βὐαρέτως. εἰ ἴ καὶ πόῤῥωθεν συλλαμβάνεται φιλοσοφία, τῇ πρὸς τ μήθειαν βὐρέσει κὶ διαφόρους ὑποβολὰς διαπεινοῦσα ὑπὸ τ προσεχῶς ἀπτομένων τῆς ἀληθείας, τ καθ' ἡμᾶς εἴδησιν· ἀλλὰ συλλαμβάνεται γε ὡς λογικῶς ὑπογράφειν ἐπιστολικὸν αἰθαίρεσθαι γνώσεως. χωρίζεται τε ἡ Ἑλληνικὴ μήθεια, τῆς καθ' ἡμᾶς, εἰ καὶ τῷ αὐτῷ μετείληφεν ὀνόματος, καὶ μεγέθη γνώσεως, καὶ ἀποδείξει κυριωτέρᾳ, καὶ θεία δυνάμει, καὶ τοῖς ὁμοίοις· θεοδίδακτοι γὰρ ἡμεῖς, ἱερὰ ὄντως γράμματα παρὰ ᾧ υἱῷ τ Θεοῦ παιδευόμενοι· ἔνθεν δὴ ὡσαύτως κινοῦσι τὰς ψυχὰς, ἀλλὰ διαφόρῳ διδασκαλίᾳ. Εἰ δὲ διαστέλλεσθαι ἡμᾶς διὰ τοὺς φιλεγκλήμονας δεήσει, συνωνύμιον φιλοσοφίαν καὶ συνεργὸν λέγοντες τῆς μήθους καταλήψεως, ζήτησιν ὅσην ἀληθείας, παιδείαν αὐτὴν ὁμολογήσομεν γνωστικοῦ, οὐκ αἴτιον τιθέμενοι ὃ συναίτιον·

οὐδὲ μὴν ὃ συνεργὸν, συνεκτικόν· ἀλλ' ὡς A
ὄντως ἄνευ τῆς φιλοσοφίας. ἐπεὶ σχεδὸν οἱ
πολλοὶ μόνα τὰ ἐγκυκλίου παιδείας, καὶ φιλοσο-
φίας τὴν Ἑλληνικῆς, οἱ δὲ καὶ μόνα γραμμάτων, τὴν
θείαν καὶ βαρβαρικὴν κινηθέντες φιλοσοφίαν, δυνά-
μει τὸν περὶ Θεοῦ ἀφ' πίστεως παραληφθέντα
λόγον· αὐθυρμῷ σοφίᾳ πεπαιδευμένοι. ὁ δὲ
μετ' ἑτέρου ποιῶν, ἀτελὲς ὂν καθ' αὑτὸ συνερ-
γὸν, συνεργὸν φαμὲν καὶ συναίτιον, ἀπὸ τοῦ
συναίτιον αἴτιον ὑπάρχειν, ἀπὸ δὲ ἑτέρου συν-
αίτιον, αἴτιον γίνεσθαι ὠνομασμένον· καθ' ἑαυ-
τὸ δὲ μὴ δυνάσθαι τὸ ἀποτέλεσμα τὸ κατὰ B
μηδαμῶς παρέχειν· καί ποτε καὶ καθ' ἑαυτὸ ἐπι-
καίρως ποτὲ καὶ ἡ φιλοσοφία τοῖς Ἕλλησι. Οὐκ
εἰς τὸ καθόλου δὲ διχαιοσυνῶν, εἰς ὃν βλέποντα
τὴν συνεργὸς, καθάπερ ὁ πρῶτος καὶ ὁ δεύ-
τερος βαθμὸς ὁ εἰς τὸ ὑπερῷον ἀναβαίνοντι, καὶ ὁ
γραμματιστὴς τῷ φιλοσοφήσοντι· οὐχ ὡς κατὰ τὴν
ἀφαίρεσιν αὐτῆς, ἤτοι βλέπειν ὃ καθόλου λέ-
γω, ἢ ἀκούσεσθαι τινὰ μηδαμῶς· ἐπεὶ καὶ ἡ ὄψις
συμβαλοῦσα καὶ ἡ ἀκοὴ καὶ φωνὴ πρὸς μηδαμῶς·
νοῦς δὲ, ὁ γνωρίζων αὐτὰ πρόσφυσις. μηδα-
μῶς συνεργῶν, τὰ μὲν, πλείονα· τὰ δὲ ἐλάσσονα
προσφέρεται δυνάμιν. ἡ μὲν οὖν σοφιστικὴ C
συνεργὸς πρὸς τὴν παράδοσιν τῆς ἀληθείας. καὶ ἡ
διαλεκτικὴ, πρὸς τὸ μὴ ὑποπίπτειν τοῖς κα-
τατρεχούσαις αἱρέσεσιν. αὐτοτελὴς μὲν οὖν καὶ ἀ-
προσδεὴς ἡ τοῦ Σωτῆρος διδασκαλία, δύ-
ναμις θεοῦ καὶ σοφία τοῦ Θεοῦ· προσιοῦσα δὲ φι-
λοσοφία ἡ Ἑλληνικὴ, οὐ δυνατωτέραν ποιεῖ τὴν
ἀλήθειαν, ἀλλ' ἀδυνατον παρέχουσα τὴν καθ' αὐ-
τῆς σοφιστικὴν ἐπιχείρησιν, καὶ διακρουομένη τὰς
δολερὰς κατὰ τῆς ἀληθείας ἐπιβουλὰς, φραγμὸς
οἰκεῖος εἴρηται καὶ θριγκὸς εἰς τὸν ἀμπελῶνος.
καὶ ἡ μὲν, ὡς ἄρτος, ἀναγκαία πρὸς τὸ ζῆν,
ἡ κατὰ τὴν πίστιν ἀλήθεια· ἡ προπαιδεία, δεῖ, προ-
σφήματι ἔοικεν καὶ παρασήματι. δεῖπνον δὲ λή- D
γοντος, γλυκὺ προγάλιον, κατὰ τὸν Θηβαῖον
Πίνδαρον. ἀπλῶς δὲ ἐξέφηνε ἡ γραφή· Γί-
νου πανουργότερος ἔσῃ ἄκακος συνιών· ὁ δὲ σοφὸς
δέξεται γνῶσιν. Καὶ ὁ μὲν ἀφ' ἑαυτοῦ λαβὼν, τὴν δόξαν
τὴν ἰδίαν ζητεῖ, φησὶν ὁ Κύριος· ὁ δὲ ζητῶν
τὴν δόξαν τοῦ πέμψαντος αὐτὸν, ἀληθής ἐστι,
καὶ ἀδικία οὐκ ἔστιν ἐν αὐτῷ. ἔμπαλιν οὖν ἀ-
δικεῖ ὁ σφετερισάμενος τὰ βαρβάρων, καὶ ὡς
ἰδίαν ἀνέχων, τὴν ἑαυτοῦ δόξαν αὔξων, καὶ ψευδό-
μενος τὴν ἀλήθειαν. ὅθεν κλέπτης κατὰ τὴν γρα-
φῆς εἴρηται. φησὶ γοῦν, Υἱὲ, μὴ γίνου ψεύστης.

neque continens, id quod adiuuat & A
cooperatur, nec perinde ac non sit veritas absque philosophia. Nam omnes fere absque disciplinarum orbe quam encyclopediam vocant, & Græca philosophia, alij autem etiam absque literis, diuina & barbara moti philosophia, potestate eum qui de Deo est per fidem accepimus sermonem, eruditi sapientia quæ per se operatur. Quod autem facit cum alio, cum sit imperfectum vt per se operetur, cooperantem & adiuuantem causam dicimus, vt quod sit nominatum causa eo quod vna venerit cum alio, per se autem non possit præbere verum effectum. Quãquam per se quoque aliquando Græcos iustificabat Philosophia, sed non ad vniuersam ac generalem iustitiã, ad quam cooperatrix & adiutrix inuenitur sicut primus & secundus gradus ei qui ascendit in cœnaculum, & Grãmaticus ei qui est philosophaturus. Non quod per eius oblationem, vniuerso ac generali verbo desita liquid, vel perimatur veritas. Nam & visus & auditus & vox confert ad veritatem. Mens autem est quæ eam apposite & naturaliter cognoscit. Sed ex iis quidem quæ adiuuãt & cooperantur, alia quidem maiorem, alia vero minorem vim afferunt. Perspicuitas itaque opem fert ad tradendam veritatem: & dialectica, ne prosternamur ab hæresibus quæ faciunt incursiones. Et est quidem per se perfecta, & nullius indiga Seruatoris doctrina, cum sit Dei virtus & sapientia. Accedẽs autem Græca philosophia, non veritatẽ facit potentiorem, sed debilem aduersus eam efficit Sophisticam argumentationem, & propulsans dolosas aduersus veritatem insidias, dicta est vineæ apta sepes & vallus. Et quæ est quidem ex fide veritas, tanquam panis necessaria est ad viuendum. Quæ autem præcedit disciplina, est obsonio similis & bellariis: desinente vero cœna suauis placentula, vt ait Pindarus Thebanus. Aperte autem dicit scriptura: Astutior erit simplex intelligens. Sapiens autem suscipiet cognitionem. Et: Qui à se ipso quidem accepit, gloriam propriam quærit, inquit Dominus. Qui autem quærit gloriam eius qui misit ipsum, verus est, & iniustitia non est in ipso. Contra igitur se iniuste gerit qui sibi vsurpauit ea quę sunt Barbarorum, & tanquam propriã iactans, suam agens gloriam, & ementiens veritatem: is fur dictus est à scriptura. Dicit itaque: *Fili ne sis mendax*, Eccl. 17.

deducit enim mendacium ad furtum. Iam autem fur, id quod habet surreptum, vere habet, etiam si sit aurum, etiam si argentum, etiam si oratio, etiam si decretum. Ex parte ergo ea quæ suffurati sunt, vera quidem sunt, sciunt autem per coniecturam, & rationum moti necessitatibus. Si itaque didicerint, agnoscent cõprehendendo. Et quod philosophorũ quidẽ dogmata ex Hebræis surrepta fuerint, tractabimus paulo post. Prius autem, quod erat consequens, iam dicẽdum est de temporibus Mosis. Quibus ostendetur citra vllam controuersiam, Hebræorum philosophiam esse quauis Philosophia longe antiquiorem. Ac de iis quidem accurate dictum est à Tatiano in oratione aduersus Græcos. Dictum est autem etiam à Casiano in primo Exegeticon: postulat tamen commentarius, vt nos quoque ea percurramus quę in loco dicta sunt. Apion itaque Grammaticus, qui πλειονίκης, id est, sæpe victor est cognominatus, in quarto historiarum Ægypti, etsi esset infensus Hebræis vtpote genere Ægyptius, adeo vt etiam aduersus Iudæos librum scripserit. Amosis Ægypti Regis mentionem faciens, eius rerum gestarum testem adducit Ptolemæum Mendesium. Eius autem verba sic habent: Euertit autem Amosis Athyriam, qui fuit tempore Inachi Argiui, vt scripsit in temporibus Mendesius Ptolemæus. Hic autem Ptolemæus, fuit quidem sacerdos. Regum autem Ægypti res gestas tribus libris exponens, dicit tempore Amosis Ægypti Regis Mose duce Iudæos exiisse ex Ægypto. Ex quibus cernitur Mosen floruisse tempore Inachi. Ex rebus autem Græcis, sunt antiquiores Argolicæ, eæ inquam, quæ ducunt originem ab Inacho, vt docet Dionysius Halicarnasseus in Temporibus. His autem, quatuor generationibus sunt res Atticæ recentiores, quæ ducunt originem à Cecrope qui duplici fuit natura, & indigena, vt iisdẽ verbis dicit Tatianus. Nouem vero, res Arcadicæ à Pelasgo. Dicitur autem hic quoque indigena. His autem sunt aliæ, quinquaginta duabus recẽtiores, nempe Phthioticę quæ à Deucalione. Ad tempus autem rerum Troianarum, ab Inacho, generationes viginti vel plures numerantur. Sunt autem anni vt semel dicam, quadraginti & vltra. Iam vero res quoque Assyriorum videbuntur rebus Græcis multis annis antiquiores, ex iis quæ dicit Ctesias

A ὁδηγᾷ γὰρ ὁ ψεῦσμα πρὸς τὴν κλοπήν. ἤδη δὲ ὁ κλέπτης, ὅταν ὑφελόμενος ἔχῃ, ἀληθῶς ἔχῃ, κἂν χρυσίον ᾖ, κἂν ἄργυρος, κἂν λόγος, κἂν δόγμα. ὅσα μέρους τούτων ἀπεκλάπησαν, ἀληθῆ μέν· συλασικῶς δ' καὶ τοῖς τῶν λόγων ἀνάγκης ἴσασι. μαθητευθέντες οὖν καταληπτικῶς ἐπιγνώσονται. καὶ πρὸς μὲν τὰ περὶ Ἑβραίων τὰ τῶν φιλοσόφων ἐσκιωρημένα δόγματα, μικρὸν ὕστερον διασκεψόμεθα· πρότερον δ', ὅπερ ἀκόλουθον ἦν, περὶ τῶν κατὰ Μωσέα χρόνων ἤδη λεκτέον· δι' ὧν διαδείκνυται ἀναμφηρίστως, πάσης σοφίας ἀρχαιοτάτη ἡ κατ' Ἑβραίους φιλοσοφία. εἴρηται μὲν οὖν καὶ τούτων ἀκριβῶς Ταζιανῷ ἐν ᾧ πρὸς Ἕλληνας· εἴρηται δὲ καὶ Κασιανῷ ἐν ᾧ περὶ τῶν Ἐξηγητικῶν· ἀπαιτεῖ δὲ ὅμως ὁ ὑπόμνημα, ἡμᾶς ὑποδραμεῖν τὰ κατὰ τὸν τόπον εἰρημένα. Ἀπίων τοίνυν ὁ γραμματικὸς, ὁ πλειονίκης ἐπικληθεὶς, ἐν τῇ τετάρτῃ τῶν Αἰγυπτιακῶν ἱστοριῶν· καί τοι φιλαπεχθημόνως πρὸς Ἑβραίους διακείμενος· ἅτε Αἰγύπτιος ὁ γένος· ὡς καὶ κατ' Ἰουδαίων σύνταξαι βιβλίον. Ἀμώσιος δ' Αἰγυπτίων βασιλέως μεμνημένος, ᾧ τὰ καθ' αὐτὸν πραχθέντα μάρτυρα παρατίθεται Πτολεμαῖον τὸν Μενδήσιον· καὶ τὰ δ' λέξεως αὐτοῦ ὧδε ἔχει· Κατέσκαψε δὲ τὴν Ἀθυρίαν Ἀμώσις, κατὰ τὸν Ἀργείων γενόμενος Ἴναχον, ὡς ἐν τοῖς χρόνοις ἀνέγραψεν ὁ Μενδήσιος Πτολεμαῖος. ὁ δὲ Πτολεμαῖος οὗτος ἱερεὺς μέν ἐστιν· ἔστι δὲ τῶν Αἰγυπτίων βασιλέων πραχθέντα ἐν τρισὶν ὅλοις ἀναγράψας βίβλοις, κατὰ Ἀμώσιν φησὶν Αἰγύπτου βασιλέα, Μωσέως ἡγουμένου, γενέσθαι Ἰουδαίοις τὴν ἐξ Αἰγύπτου πορείαν. ἐξ ὧν σύνοψις, κατὰ Ἴναχον ἠκμακέναι τὸν Μωσέα. παλαίτερα δὲ τὰ Ἑλληνικῶν, τὰ Ἀργολικά, τὰ ἀπὸ Ἰνάχου λέγω, ὡς Διονύσιος ὁ Ἁλικαρνασσεὺς ἐν τοῖς χρόνοις διδάσκει. Τούτων δὲ τεσσαράκοντα μιᾷ γλυκαῖς νεώτερα τὰ Ἀττικά, τὰ ἀπὸ Κέκροπος τὸ διφυοῦς δὴ τὴν αὐτόχθονος, ὡς φησι κατὰ λέξιν ὁ Ταζιανός. ἐννέα δὲ τὰ Ἀρκαδικά, τὰ ἀπὸ Πελασγοῦ· λέγεται δὲ καὶ οὗτος αὐτόχθων. Τούτων δὲ ἄλλα πεντήκοντα δυοῖν νεώτερα, τὰ Φθιωτικά, τὰ ἀπὸ Δευκαλίωνος. εἰς δὲ τὸν χρόνον τῶν Τρωϊκῶν, ἀπὸ Ἰνάχου γλυκαὶ μιᾷ εἴκοσιν ἢ πλείους ἀριθμοῦνται· ἔτη δὲ, ὡς ἔπος εἰπεῖν, τετρακόσια, καὶ πρόσω. Εἰ δὲ τὰ Ἀσσυρίων πολλοῖς ἔτεσι πρεσβύτερα τῶν Ἑλληνικῶν, ἀφ' ὧν Κτησίας λέγει,

Φαίνεται δ' δλυτέρῳ καὶ τριακοστῷ ἡ Μωσέως, A Tricesimosecundo mouit Moses ex
καὶ Ἀμάσιν τ' Αἰγύπτιον καὶ καὶ Ἴναχον τ' Ἀρ- Ægypto, tempore Amosis Ægyptij
γεῖον, ἐξ Αἰγύπτου κίνησις. ἦν δὲ καθ' Ἑλ- & Inachi Argiui. Fuit autem in
λάδα, καθ' μὲν Φορωνέα τ' μὲν Ἴναχον, ὁ ὕστε- Græcia, tempore quidem Phoronei,
ρον Ὠγύγου καταικυσμός, καὶ ἐν Σικυῶνι βασι- qui fuit post Inachum, inundatio,
λεία, πρῶτον μὲν Αἰγιαλέως, εἶτα Εὔρωπος, quæ fuit tempore Ogygis, & re-
εἶτα Τελχῖνος· καὶ ἡ Κρητὸς ἐν Κρήτῃ. Ἀκου- gnum quod fuit Sicyone, primi qui-
σίλαος γὰρ Φορωνέα πρῶτον ἀνθρώπων γενέσθαι dem Ægialei, deinde Europis, de-
λέγει· ὅθεν καὶ ὁ τὰ Φορωνίδος ποιητὴς, εἰ) αὐ- inde Telchinis, & regnum Cretis in
τὸν ἔφη πατέρα θνητῶν ἀνθρώπων. ἐντεῦθεν Creta. Acusilaus enim dicit Phoro-
ὁ Πλάτων ἐν Τιμαίῳ καταικολουθήσας Ἀκου- neum fuisse primum hominum. Vn-
σιλάῳ γράφει· καί ποτε προθαγαγεῖν βουληθεὶς de etiam poëta Phoronidis, dixit eum
αὐτοὺς περὶ τῶν ἀρχαίων εἰς λόγους τῶν τῇδε, τῇ B fuisse patrem mortalium hominum.
πόλει τὰ ἀρχαιότατα λέγειν ἐπιχειρεῖ, περὶ Hinc Plato in Timæo secutus Acusi-
Φορωνέως τε πρώτου λεχθέντος, καὶ Νιόβης, laum, scribit: Et cum vellet eos ali-
καὶ τὰ μετὰ τὸν καταικυσμόν. κατὰ δὲ Φόρβαντα, quando indycere vt dicerent de rebus
Ἀκταῖος· ἀφ' οὗ Ἀκταία ἡ Ἀττική. κατὰ δὲ antiquis huius ciuitatis, aggreditur di-
Τριόπᾳ, Προμηθεὺς καὶ Ἄτλας, καὶ Ἐπιμη- cere quæ sunt antiquissima, de Pho-
θεύς, καὶ ὁ διφυὴς Κέκροψ, ἔτι Ἰνώ· κατὰ δὲ roneo, qui dictus est primus, & de
Κέκροπα, ἡ τοῦ Φαέθοντος ἐκπύρωσις· καὶ τοῦ Neobe, & quæ fuerunt post diluuium.
Δευκαλίωνος ἐπομβρία. κατὰ δὲ Σθένελον, ἥ Tempore autem Phorbantis fuit A-
τε Ἀμφικτυόνος βασιλεία· καὶ ἡ εἰς Πελοπόν- ctæus, à quo Actæa Attica. Tem-
νησον Δαναοῦ παρουσία· καὶ ἔτι Δαρδάνου pore autem Triopæ, Prometheus &
τῆς Δαρδανίας κτίσις· οὗ πρῶτον, φησὶν Atlas & Epimetheus, & qui duplicem na-
Ὅμηρος, τέκετο νεφεληγερέτα Ζεύς· ἥ τε turam habeat Cecrops, & Ino. Tem-
ἐκ Κρήτης εἰς Φοινίκην ἀπαγωγή· κατὰ δὲ pore autem Crotopi, quæ Phaëthontis
Λυγκέα, τῆς Κόρης ἡ ἁρπαγή· καὶ ἡ τοῦ ἐν tempore fuit inflammatio, & quæ tem-
Ἐλευσῖνι τελετῶν καθίδρυσις· Τριπτολέμου pore Deucalionis fuit inundatio. Tem-
τε γεωργία, καὶ ἡ Κάδμου εἰς Θήβας παρου- pore autem Stheneli, & regnum Am-
σία· Μίνωός τε βασιλεία· καὶ δὲ Πρῆτον, phictyonis, & Danai in Peloponne-
ὁ Εὐμόλπου πρὸς Ἀθηναίους πόλεμος, καὶ C sum aduentus, & Dardaniæ à Dardano
δὲ Ἀκρίσιον, Πέλοπος ἀπὸ Φρυγίας μετάβα- ædificatio. *A Ioue qui genitus*, inquit
σις καὶ Ἰωνος εἰς Ἀθήνας ἄφιξις, καὶ ὁ δεύτε- Homerus, *nouit qui cogere nubes*. Et ex
ρος Κέκροψ, αἵ τε Περσέως καὶ Διονύσου Creta in Phœniciam deductio. Tem-
πράξεις, Ὀρφεύς τε καὶ Μουσαῖος. κατὰ δὲ pore autem Lyncei, Proserpinæ ra-
τὸ ὀκτωκαιδέκατον ἔτος τῆς Ἀγαμέμνονος βα- ptus, & exstructio templi quod est in
σιλείας, Ἰλιον ἑάλω, Δημοφῶντος τοῦ Θη- Eleusine, & Triptolemi agricultura,
σέως βασιλεύοντος Ἀθήνησι τῷ πρώτῳ ἔτει, & Cadmi Thebas aduentus, & regnum
Θαργηλιῶνος μηνὸς δευτέρᾳ ἐπὶ δέκα, ὡς Minois. Tempore autem Prœti, bel-
φησι Διονύσιος ὁ Ἀργεῖος. Αἰγίας δὲ καὶ Δερ- lum Eumolpi aduersus Atheniensis.
κύλος, ἐν τῇ τρίτῃ μηνὸς Πανήμου, ὀγδόῃ Tempore autem Acrisij, Pelopis ex
φθίνοντος· Ἑλλάνικος γὰρ δωδεκάτῃ Θαργηλιῶ- Phrygia transitus, Ionis Athenas ad-
νος μηνός· καὶ τινὲς τῶν τὰ Ἀττικὰ συγγρα- uentus, & secundus Cecrops, & Per-
ψαμένων, ὀγδόῃ φθίνοντος, βασιλεύοντος δὲ sei & Bacchi res gestæ, & Orpheus
τελευταίου ἔτους Μενεσθέως, πληθύσης Σε- & Musæus. Octauodecimo autem an-
λήνης. Νὺξ μὲν ἦν, φησὶν ὁ τὴν μικρὰν Ἰλιάδα D no regni Agamemnonis, captum est
πεποιηκώς, μεσάτη· λαμπρὰ δ' ἐπέτελλε Ilium, regnante Demophonte Thesei
σελήνη· ἕτεροι Σκιροφοριῶνος τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ. filio anno primo, duodecimo mensis
Thargelionis, vt ait Dionysius Argi-
uus. Ægias autem & Dercylus in ter-
tio, octauo mensis Panemi desinen-
tis. Hellanicus enim dicit duodecimo
mense Thargelionis: & nonnulli eo-
rum qui Attica scripserunt, octauo
desinentis, postremo anno regnante
Menestheo, in plenilunio. Noctis qui-
dem erat medium, inquit is qui paruam
fecit Illiadem & splēdebat lucida Luna.
Alij autem eodem die Scirophorionis

Theſeus autem qui erat æmulator Herculis, eſt Troianis vna generatione antiquior. Tlepolemi itaque qui fuit filius Herculis, meminit Homerus, quod in Ilium militauerit. Oſtenditur ergo Moſen fuiſſe antequam Bacchus referretur in Deos, annis ſexcentis quatuor: ſiquidem in Deos refertur triceſimo ſecundo anno regni Perſei, vt ait Apollodorus in Chronicis. A Baccho autem ad Herculem, & viros illos fortes qui cum Iaſone in Argo nauigarunt, colliguntur anni ſexaginta tres. Et Æſculapius & Dioſcuri, id eſt Caſtor & Pollux, cum eis nauigarunt, vt teſtatur Apollonius Rhodius in Argonauticis. A regno autem Herculis quod fuit Argis, vſque ad ipſius Herculis & Æſculapij in Deos relationem, colliguntur anni triginta, vt vult Apollodorus chronographus. Hinc autem vſque ad relationem in deos Caſtoris & Pollucis, ſunt anni quinquaginta tres. Hoc vtique tempore Troia quoque capta fuit. Quod ſi Heſiodo quoque poëtæ oportet credere, eum audiamus:

Editus eſtque Ioui pulchra ex Atlantide Maia
Præco Deûm, fuerat cum ſacrum ingreſſa cubile.
Præclarum at peperit natum Cadmæa, coiſſet
Cum furtim Semele, Bacchum valde exhilarantem.

Cadmus quidem pater Semeles tempore Lyncei venit Thebas, & fuit inuentor Græcarum literarum. Triopas autem eodem fuit tempore cum Iſide, generatione ſeptima ab Inacho. Iſidem autem dicunt eandem fuiſſe quæ Io, propterea quod oberrans obierit totam terram. Iſter autem in libro De colonia Ægyptiorum, dicit eam fuiſſe filiam Promethei. Prometheus autem fuit tempore Triopæ, ſeptima generatione poſt Moſen. Quare vel ante eam quæ ex Græcorum ſententia fuit hominis generationem, Moſes videtur floruiſſe. Leo autem qui tractauit de Diis qui ſunt in Ægypto, dicit Iſidem à Græcis vocari Cererem, quæ fuit tempore Lyncei, vndecima generatione poſt Moſen. Apis autem Rex Argorum, ædificat Memphin, vt dicit Ariſtippus in primo Arcadicorum. Ariſteas vero Argiuus dicit eum nominatum eſſe Sarapin, & eum eſſe quem colunt Ægyptij. Nymphodorus autem Amphipolitanus in tertio de legibus Aſiæ,

A Θησεὺς δὲ, ὁ Ἡρακλέους ζηλωτὴς ὢν, πρεσβύτερός ἐστι τῆς Τρωϊκῆς μιᾷ γενεᾷ. Τοῦτον Τληπολέμου, ὃς ἦν υἱὸς Ἡρακλέους, Ὅμηρος μέμνηται ἐπὶ Ἴλιον στρατεύσαντος. πρεσβύτερος ἄρα Μωσῆς ἀποδείκνυται, τοῦ μὲν Διονύσου ἀποθεώσεως, ἔτη ἑξακόσια τέσσαρα. εἰ γε τῆς Περσέως βασιλείας ἐν τριακοστῷ δευτέρῳ ἔτει ἐκθεοῦται, ὡς φησιν Ἀπολλόδωρος ἐν τοῖς Χρονικοῖς. Ἀπὸ δὲ Διονύσου ἐπὶ Ἡρακλέα καὶ τοὺς περὶ Ἰάσονα ἁρπεῖς τοὺς ἐν τῇ Ἀργοῖ πλεύσαντας, συναγόμενα ἔτη ἑξήκοντα τρία. Ἀσκληπιός τε καὶ Διόσκουροι σὺν τοῖς
B πλέουσιν αὐτοῖς, ὡς μαρτυρεῖ ὁ Ῥόδιος Ἀπολλώνιος ἐν τοῖς Ἀργοναυτικοῖς. Ἀπὸ δὲ τῆς Ἡρακλέους ἐν Ἄργει βασιλείας ἐπὶ τὸν Ἡρακλέους αὐτοῦ καὶ Ἀσκληπιοῦ ἀποθέωσιν, ἔτη συναγόμενα τριακοντατρία, κατὰ τὸν χρονογράφον Ἀπολλόδωρον. ἐντεῦθεν δὲ ἐπὶ τὸν Κάστορος καὶ Πολυδεύκους ἀποθέωσιν ἔτη πεντηκονταπέντε. ἐπὶ δὲ τοῦτοις ἡ Ἰλίου καταλῆψις. εἰ δὲ χρὴ πείθεσθαι καὶ Ἡσιόδῳ τῷ ποιητῇ, ἀκούσωμεν αὐτοῦ·

Ζηνὶ δ' ἐρ' Ἀτλαντὶς Μαῖη τέκε κύδιμον Ἑρμῆν,
Κήρυκ' ἀθανάτων, ἱερὸν λέχος εἰσαναβᾶσα,
Καδμείῃ δ' ἄρα οἱ Σεμέλῃ τέκε φαίδιμον υἱόν,
Μιχθεῖσ' ἐν φιλότητι, Διώνυσον πολυγηθῆ.

Κάδμος μὲν, ὁ Σεμέλης πατὴρ, ἐπὶ Λυγκέως εἰς Θήβας ἔρχεται, καὶ τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων εὑρετὴς γίνεται. Τριόπας δὲ, συγχρονῶν Ἰσιδι, ἑβδόμῃ γενεᾷ ἀπὸ Ἰνάχου. Ἶσιν δέ, τὴν καὶ Ἰώ, φασιν, ἐλθεῖν ὑπ' αὐτοῦ ἐπὶ πάσης τῆς γῆς πλανωμένην. Ταύτην δὲ Ἴστρος ἐν
D τοῖς περὶ τὰ Αἰγύπτια ἀποικίας, Προμηθέως θυγατέρα φησί. Προμηθεὺς δὲ, τοῦ Τριόπου, ἑβδόμῃ γενεᾷ μετὰ Μωσέα· ὥστε καὶ πρὸ τῆς καθ' Ἕλληνας ἀνθρωπογονίας, ὁ Μωσῆς ἠκμακέναι φαίνεται. Λέων δὲ, ὁ περὶ τῶν κατὰ Αἴγυπτον θεῶν πραγματευσάμενος, τὴν Ἶσιν ὑπὸ Ἑλλήνων Δήμητρα καλεῖσθαί φησιν. ἐπὶ κατὰ Λυγκέα γέγονε, ἑνδεκάτῃ ὑστέρᾳ Μωσέως γενεᾷ. Ἄπις τε ὁ Ἄργους βασιλεὺς, Μέμφιν οἰκίζει, ὡς φησιν Ἀρίστιππος ἐν πρώτῃ Ἀρκαδικῶν. τοῦτον δὲ Ἀριστέας ὁ Ἀργεῖος ἐπονομασθῆναί φησι Σάραπιν· καὶ τοῦτον εἶναι ὃν Αἰγύπτιοι σέβουσιν. Νυμφόδωρος δὲ ὁ Ἀμφιπολίτης, ἐν τρίτῳ Νομίμων Ἀσίας,

Απιν τ' Ταυρὸν τελυτήσαντα & ταριχευθέντα, εἰς Σορὸν ἀποτεθεσθαι τῷ ναῷ τοῦ πεμφθέντος δαίμονος· καὶ ντεῦθεν Σοροάπιν κληθῆναι· καὶ Σαράπιν, συνηθείᾳ τινὶ τῶν ἐγχωρίων, ὕστερον. Απις δὲ, τρίτος ἐστὶν ἀπὸ Ινάχου. Νῦν μὲν οὖν ἡ Λητὼ τῆς Τιτυοῦ γῆς· Λητὼ γὰρ ἤλικος Διὸς κυδρὰ παράκοιτις. Τιτυὸς γὰρ συνεχρόνισεν Ταντάλῳ. εἰκότως ἄρα καὶ Βοιώτιος Πίνδαρος γράφει, Εν χρόνῳ δὲ γένετ' Απόλλων. καὶ οὐδὲν θαυμαστόν· ὅπου γε καὶ Αδμήτῳ θητεύων Ἡρακλῆς, συνῆν εἰς ἐνιαυτόν. Ζῆθος γὰρ καὶ Αμφίων, οἱ μουσικῆς εὑρεταὶ, περὶ τὰ Κάδμου γενέσεως ἡλικίαν. κἂν τις ἡμῖν λέγῃ, Φημονόην πρεσβύτερον χρησμῳδῆσαι Ακρισίῳ· ἀλλ' ἴστω γε, ὅτι μετὰ Φημονόην ἔτεσιν ὕστερον εἰκοσιπέντε, οἱ περὶ Ορφέα καὶ Μουσαῖον καὶ Λίνον τὸν Ἡρακλείους διδάσκαλον· Ομηρος γὰρ καὶ Ησίοδος, πολλῷ νεώτεροι τῶν Ιλιακῶν· μεθ' οὓς μακρῷ νεώτεροι οἱ παρ' Ελλησι νομοθέται, Λυκοῦργός τε καὶ Σόλων, καὶ οἱ ἑπτὰ Σοφοὶ, οἵ τε ἀμφὶ τὸν Σύριον Φερεκύδην, καὶ Πυθαγόραν τε τὸν μέγαν, κάτω που περὶ τὰς Ολυμπιάδας γνωρίμους, ὡς προεθέμεθα. καὶ θαυμαστὰ τὰ πλείστων παρ' Ελλησιν, οὐ μόνον τῶν λεγομένων σοφῶν τε καὶ ποιητῶν, ὁ Μωσῆς ἡμῖν ἀποδέδεικται πρεσβύτερος. καὶ ὅτι γε μόνος ἐστὶν, ἀλλὰ καὶ ἡ Σίβυλλα Ορφέως παλαιοτέρα· λέγεται γὰρ καὶ περὶ τὴν ἐπωνυμίας αὐτῆς, καὶ περὶ τῶν χρησμῶν τῶν καταπεφημισμένων ἐκείνης εἶναι, λόγοι πλείους· Φρυγίαν τε οὖσαν, κεκλῆσθαι Αρτεμιν· καὶ ταύτην ἀφικομένην εἰς Δελφοὺς φάσαι,

Ω Δελφοὶ, θεράποντες ἑκηβόλου Απόλλωνος·
Ηλθον ἐγὼ χρήσουσα Διὸς νόον αἰγιόχοιο,
Αὐτοκασιγνήτῳ κεχολωμένη Απόλλωνι.

ἔστι δὲ καὶ ἄλλη Ερυθραία, Ηροφίλη καλουμένη. μέμνηται τούτων Ηρακλείδης ὁ Ποντικὸς, ἐν τῷ περὶ χρησηρίων. ἐγὼ δὲ τὴν Αἰγυπτίαν καὶ τὴν Ιταλὴν, ἣ ὃ ἐν Ρώμῃ Καρμανταλὶς ὠνόμασεν· ἧς υἱὸς Εὔανδρος, ὃ ὃ ἐν Ρώμῃ τοῦ Πανὸς ἱερὸν ὃ Λουπέρκιον καλούμενον κτίσας. ἄξιον δὲ, ἐπεὶ καὶ γνωρίμους, διερευνῆσαι καὶ τῶν ἡμῶν, τῶν μετὰ Μωσέα παρὰ τοῖς Εβραίοις προφητῶν, τοὺς χρόνους. μετὰ τὸν Μωσέως τοῦ βίου τελευτὴν, διαδέχεται τὴν ἡγεμονίαν τοῦ λαοῦ Ιησοῦς, πολεμῶν μὲν ἔτη ξε· ἐν ᾗ τῇ γῇ τῇ ἀγαθῇ ἡσυχάσαντα πέντε καὶ εἴκοσι ἀναπαυσάμενος.

A dicit Apim taurum mortuum & conditum loculo qui σορὸς Græce dicitur, fuisse repositum in templo dæmonis qui colebatur, & hinc appellatum fuisse Soroapim, & postea quadam eorum qui illic habitabant consuetudine Sarapim. Est autem Apis tertius ab Inacho. Iam vero Latona fuit tempore Tityi. Namque à Latona clara est Iouis incita coniux. Tityus autem fuit eodem tempore cum Tantalo. Merito ergo scribit etiam Pindarus Bœotius: In tempore autē Apollo fuit genitus. Nec mirum, cum etiam Admeto vna cum Hercule inueniatur
B seruiisse mercede in magnum annum. Zetæus autem & Amphion inuentores Musicæ, fuerunt circa Cadmi ætatem. Quod si quis dicat Phemonoën primā Acrisio responsa cecinisse, sciat quod viginti & septem annis post Phœmonoën fuit Orpheus, & Musæus, & Linus præceptor Herculis. Homerus autem & Hesiodus fuere Iliacis multo recentiores, post quos longe fuere recentiores Græcorum legislatores Lycurgus, & Solon, & septem Sapientes, & Syrius Pherecydes, & magnus Pythagoras, qui longe fuerunt inferius circa Olympiadas, vt prius ostendimus. Plu-
C rimis ergo qui apud Græcos coluntur diis, non solum iis qui dicuntur Sapientes & Poëtæ, ostensum est nobis Mosen esse antiquiorem. Neque vero is solus, sed etiam Sibylla dicitur Orpheo antiquior. De eius enim cognomine, & de iis quæ ab ea prolata sunt responsis multa dicuntur, & cum esset Phrygia, appellatam esse Dianam, & cum ea ad Delphos accessisset, cecinisse:

O Delphi, Phœbi ferientis qui eminus estis
Serui, veni ad vos Iouis expositura potentis
Mentem, germano succensens plurima
D *Phœbo.*

Est autem alia quoque quæ vocatur Herophile Erythræa. Harū meminit Heraelides Ponticus in libro de Oraculis. Mitto Ægyptiam, & Italicā quæ Romę habitauit Carmentale, cuius fuit filius Euander, qui Romæ tēplum Panis, quod Lupercal appellatur, condidit. Operæ precium est autem, cum in hunc locum deuenerimus, aliorū quoque Prophetarū, qui post Mosē fuerūt apud Hebræos, tempora exquirere. Postquā è vita excessit Moses, dux populi succedit Iesus, qui bellum quidem gessit lxvj. annis: in terra autem illa bona quieuit xxv. annis.

Vt autem continet liber Iesu, Mosi succeſſit vir prædictus annis xxvij. Deinde cum peccaſſent Hebræi, traduntur Meſopotamiæ Regi Chuſachar octo annis, vt refert liber Iudicum. Quum autem poſtea Deum oraſſent, ducem accipiunt Gothoniel, fratrem Chaleb iuniorem ex tribu Iuda, qui cum interfeciſſet Regem Meſopotamiæ, præfuit populo annis deinceps quinquaginta. Et cum rurſus peccaſſent, traditi ſunt Æglom Regi Moabitarum annis xxviij. Cum autem rurſus rediiſſent, eorum dux fuit Aod annis octoginta, vir qui ambabus manibus pro dextra vtebatur, ex tribu Ephraim: Is eſt qui Æglom de medio ſuſtulit. Mortuo autem Aod cum rurſus peccaſſent, traditi ſunt Iabim Regi Chanaam viginti annis. Eius tempore fuit Prophetiſſa Debbora vxor Labidoth ex tribu Ephraim. Erat autem Pontifex Ozius filius Rieſu. Cum per eam exercitum ductaſſet Barac filius Benner, ex tribu Nephthalim, acie congreſſus cum Siſara principe exercitus Iabim, potitus eſt victoria. Atque hinc quidem populo præfuit Debbora, eum iudicans. Ea autem mortua cum rurſus peccaſſet populus, Madianitis traditur annis vij. Poſt hæc Gedeon ex tribu Manaſſe, filius Ioæ, cum ccc. in aciem produxiſſet, & centum & viginti eorum millia cecidiſſet, præfuit annis xl. Poſt quem eius filius Achimelech tribus annis. Ei ſucceſſit Boleas, filius Bedan filij Charran, ex tribu Ephraim, xxiij. annis magiſtratum obtinens. Poſt quem cum rurſus peccaſſet populus, octodecim annis traditur Ammanitis. Cum autem ducti fuiſſent pœnitentia, eis præeſt Iephthe Galaatides ex tribu Manaſſe, præfuitque vj. annis. Poſt quem dux fuit Abatthan qui erat ex Bethleem, de tribu Iuda, annis vij. Deinde Ebron Zabulonites octo annis. Deinde Æglom ex Ephraim octo annis. Nonnulli autem ſeptem annis Abatthan coniungunt quatuor annos Ebrom. Et cum poſt eum rurſus peccaſſet populus, alienigenis Philiſtęis ſubiicitur quadraginta annis. His autem reuerſis, præeſt Sampſon ex tribu Dan, cum in bello viciſſet alienigenas. Is fuit dux xx. annis. Et poſt eum, cum nullus eſſet qui præeſſet, populum iudicauit Elii ſacerdos quadraginta annis. Ei ſuccedit Samuel Propheta,

A ὡς ὁ τὸ βιβλίον τοῦ Ἰησοῦ παρεκλῆ, διεδέξατο τὸν Μωσέα ὁ προφητικώτατος ἀνήρ, ἔτη κ ζ. ἔπειτα ἁμαρτόντες οἱ Ἑβραῖοι, παραδίδονται Χουσαρσὰθ βασιλεῖ Μεσοποταμίας, ἔτεσιν ὀκτώ, ὡς ἡ Κριτῶν ἱστορεῖ βίβλος· δεηθέντες δὲ ὕστερον τοῦ Θεοῦ, λαμβάνουσιν ἡγεμόνα Γοθονιὴλ, τὸν ἀδελφὸν τοῦ Χαλὲβ τὸν νεώτερον, ἐκ φυλῆς Ἰούδα· ὃς, ἀποκτείνας τὸν τοῦ Μεσοποταμίας βασιλέα, ἦρξε τοῦ λαοῦ ἔτεσιν ἑφεξῆς μ'. καὶ πάλιν ἁμαρτόντες, παραδίδονται Αἰγλὼμ βασιλεῖ Μωαβιτῶν, ἔτεσιν ὀκτωκαίδεκα. ἀποστραφέντων δὲ αὐτῶν, αὖθις ἠγήσατο αὐτῶν Ἀαὼδ, ἔτεσιν ὀγδοήκοντα, ἀνὴρ ἀμφοτεροδέξιος, ἐκ φυλῆς Ἐφραίμ· οὗτός ἐστιν ὁ
B ἀνελὼν τὸν Αἰγλώμ. τελευτήσαντος δὲ Ἀαώδ, ἁμαρτήσαντες αὖθις, παραδίδονται βασιλεῖ Χαναὰν Ἰαβείμ, ἔτεσιν εἴκοσι· ὅτε τούτου προφῆτις Δεββώρα, γυνὴ Λαβιδώθ, ἐκ φυλῆς Ἐφραίμ· καὶ ὧν ἀρχιερεὺς Ὀζιοῦς ὁ τοῦ Ῥησοῦ. μεθ' οὗτος ἡγησάμενος τῆς στρατιᾶς Βαραὰκ ὁ τοῦ Βεννὴρ, ἐκ φυλῆς Νεφθαλίμ, παραταξάμενος Σισάρᾳ τῷ ἀρχιστρατήγῳ τοῦ Ἰαβείμ, νικᾷ· καὶ ἦρξεν ἐντεῦθεν τοῦ λαοῦ μεθαρμόσασα ἡ Δεββώρα, ἔτη τεσσαράκοντα.
C τελευτησάσης δὲ αὐτῆς, ἁμαρτὼν αὖθις ὁ λαὸς, παραδίδοται Μαδιηναίοις ἔτη ἑπτά. ὅτε τούτοις Γεδεὼν ἐκ φυλῆς Μανασσῆ, ὁ τοῦ Ἰωᾶς, τριακοσίους ἐκστρατεύσας, καὶ δώδεκα μυριάδας αὐτῶν ἀπολέσας, ἦρξεν ἔτη τεσσαράκοντα· μεθ' ὃν ὁ υἱὸς αὐτοῦ Ἀχιμέλεχ, ἔτη τρία. διαδέχεται τοῦτον Βωλεὰς υἱὸς Βηδὰν, ἐγγόνου Χαρράν, ἐκ φυλῆς Ἐφραίμ, ἄρξας ἔτη γ πρὸς τοῖς εἴκοσι. μεθ' ὃν ἁμαρτόντων πάλιν ὁ λαὸς, ἔτεσιν ὀκτωκαίδεκα Ἀμμανίταις παραδίδοται. μετανοησάντων δὲ αὐτῶν ἡγεῖται Ἰεφθαὲ ὁ Γαλααδίτης, ἐκ φυλῆς Μανασσῆ· καὶ
D ἦρξεν ἔτη ἕξ. μεθ' ὃν ἦρξεν Ἀβατθὰν ὁ ἐκ Βηθλεέμ, φυλῆς Ἰούδα, ἔτη ζ. ἔπειτα Ἐβρὼν ὁ Ζαβουλωνίτης, ἔτη η. ἔπειτα Αἰγλώμ, Ἐφραίμ, ἔτη η. ἔνιοι δὲ τοῖς τοῦ Ἀβατθὰν ἔτεσιν ζ. σὺν ἀπίοσι τὰ Ἐβρὼμ μ' ἔτη. καὶ μετὰ τοῦτον ἁμαρτόντων πάλιν ὁ λαὸς, ὑπὸ ἀλλοφύλοις τοῖς Φυλισταίοις, ἔτη μ. ὑποστρεψάντων δὲ αὐτῶν, Σαμψὼν ἡγεῖται, ἐκ φυλῆς Δάν, νικήσας ἐν πολέμῳ τοὺς ἀλλοφύλους οὗτος ἦρξεν ἔτεσιν εἴκοσι. καὶ μετὰ τοῦτον ἀναρχίας ὄσης, διέκρινε τὸν λαὸν Ηλὶ ὁ ἱερεὺς, τεσσαράκοντα ἔτη. τοῦτον δὲ διαδέχεται Σαμουὴλ ὁ προφήτης.

σὺν

τῷ οἷς Σαοὺλ ἐβασίλευσεν, ἔτη εἰκοσιεπτὰ A cum quo regnauit Saul, qui viginti ſeptem annis regnum obtinuit. Is etiam Dauidem vnxit Regem. Mortuus eſt autem Samuel duobus annis ante Saulem, cum eſſet Pontifex Abimelech. Is Saulem vnxit in Regem, qui primus poſt Iudices regnauit in Iſraël. Quorum vniuerſus numerus vſque ad Samuelem, anni ſunt quadringenti ſexaginta tres, menſes ſeptem. Deinde, vt habetur Regum primo, regnauit renouatus Saul viginti annis. Poſt mortem autem Saulis, regnat Dauid ſecundo in Chebron, filius Ieſſe, ex tribu Iuda, quadraginta annis, vt continet ſecundus Regum. Erat autem Pontifex Abiathar, filius Abimelech, ex cognatione Eli. Fuerunt autem Gad & Nathan prophetæ eius tempore. Fiunt ergo à Ieſu Naue vſque ad tempus quo Dauid regnum accepit, vt nonnulli quidem volunt, anni quadringenti quinquaginta: vt autem propoſita oſtendit chronographia, colliguntur anni quingenti viginti tres, menſes ſeptem, vſque ad mortem Dauidis. Poſtea regnauit Solomon filius Dauid annis quadraginta. Eius tempore fuit perpetuo propheta Nathan, qui etiam eum adhortatus eſt vt templum extrueret. Similiter autem Achias quoque prophetauit in Silo. Erant autem ambo quoque Reges, Dauid & Solomon prophetæ. Sadoc autem primus Pontifex ſacrificauit in templo quod ædificauit Solomon, qui erat octauus ab Aaron primo Pontifice. Sunt ergo à Moſe vſque ad ætatem Solomonis, vt dicunt quidem aliqui, anni quingenti nonaginta quinque: vt alij autem, quingenti ſeptuaginta ſex. Si quis autem, iis qui ſunt à Ieſu vſque ad Dauid, quadringentis quinquaginta annis, quadragita annos quibus dux fuit Moſes connumerauerit, & alios octoginta annos, quot natus erat Moſes, priuſquam exirent ex Ægypto Hebræi, & his adiecerit quadraginta annos regni Dauid, colliget omnes annos ſexcentos decem. Accuratius autem ac perfectius procedet noſtra chronographia, ſi quingentis & viginti tribus annis & ſeptem menſibus vſque ad mortem Dauidis, adiecerit quis centum & viginti annos Moſis, & Solomonis quadraginta. Colliget enim omnes vſque ad mortem Solomonis, annos ſexcentos octoginta tres, ſeptem menſes. Iramus dat ſuam filiam Solomoni;

καταχών. θνῄσκει καὶ τὸν Δαβὶδ ἔχρισεν. ἐτελεύτα ὑπὸ Σαμουὴλ δυοῖν ἔτεσι πρότερος τοῦ Σαούλ, ὢν ἀρχιερέως Ἀβιμέλεχ. θνῄσκει τὸν Σαοὺλ εἰς βασιλέα ἔχρισεν· ὃς πρῶτος ἐβασίλευσεν ὑπὲρ Ἰσραὴλ μετὰ τοὺς Κριτάς· ὧν ὁ πᾶς ἀριθμὸς ἕως τοῦ Σαμουὴλ γίνεται ἔτη τετρακόσια ἑξηκοντατρία, μῆνες ἑπτά. ἔπειτα μετὰ τὸν πρῶτον βίβλου τῶν βασιλέων, τοῦ Σαοὺλ ἔτη εἴκοσι ὑπανακαινισθεὶς ἐβασίλευσε. μετὰ δὲ τὸν τελευτῆσαι Σαοὺλ βασιλεύει Δαβὶδ ὁ δεύτερος ὁ ἐκ Χεβρών, ὁ τοῦ Ἰεσσαί, ἐκ φυλῆς Ἰούδα, ἔτη τεσσαράκοντα. ὡς πρόκειται ὁ δεύτερος τῶν βασιλέων. καὶ ἦν ἀρχιερεὺς Ἀβιάθαρ, ὁ τοῦ Ἀβιμέλεχ, ἐκ συγγενείας Ηλί. προφητεύουσι δὲ Γὰδ καὶ Νάθαν ἐπ' αὐτῶν. γίνονται οὖν ἀπὸ Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ ἕως προέλαβε τὴν βασιλείαν Δαβὶδ, ὡς μέν τινες, ἔτη τετρακόσια πεντήκοντα· ὡς ἡ προκειμένη δείκνυσι χρονογραφία, συνάγονται ἔτη πεντακόσια εἰκοσιτρία, μῆνες ἑπτὰ εἰς τὸν τοῦ Δαβὶδ τελευτήν. καὶ μετὰ τοῦτα ἐβασίλευσε Σολομὼν υἱὸς Δαβὶδ, ἔτη τεσσαράκοντα. ἀφ' οὗ ὑπὸ τούτου Νάθαν προφητεύων· ὃς καὶ παρεκάλεσεν αὐτὸν περὶ τῆς τοῦ ναοῦ οἰκοδομῆς. ὁμοίως καὶ Ἀχίας ἐκ Σηλὼμ, προφητεύσας ἦσαν δὲ καὶ οἱ βασιλεῖς ἀμφω, ὅ τε Δαβὶδ ὅ τε Σολομών, προφῆται. Σαδὼκ δὲ ὁ ἀρχιερεὺς πρῶτος ἐν τῷ ναῷ ὃν ᾠκοδόμησε Σολομών, ἱεράτευσεν· ὄγδοος ὢν ἀπὸ Ααρὼν τοῦ πρώτου ἀρχιερέως· γίνονται οὖν ἀπὸ Μωσέως ὑπὲρ τὸν Σολομῶνος ἡλικίαν, ὡς μέν τινές φασιν, ἔτη πεντακόσια ἐνενήκοντα πέντε· ὡς δὲ ἕτεροι, πεντακόσια ἑβδομήκοντα ἕξ. Εἰ δέ τις τοῖς ἀπὸ Ἰησοῦ μέχρι Δαβὶδ, τετρακοσίοις πεντήκοντα ἔτεσι, συγκαταριθμήσαι τὰ τῆς Μωσέως στρατηγίας τεσσαράκοντα, καὶ τὰ ἄλλα τὰ ὀγδοήκοντα ἔτη, ἃ γεγόνει ὁ Μωσῆς, πρὸ τοῦ τὴν ἔξοδον τοῖς Ἑβραίοις ἀπὸ Αἰγύπτου γενέναι, προσθείη τε τούτοις τὰ τῆς βασιλείας τῆς Δαβὶδ τεσσαράκοντα ἔτη, συνάξει ἔτη τὰ πάντα ἑξακόσια δέκα. ἀκριβέστερον δὲ ἡ καθ' ἡμᾶς χρονογραφία φήσει, εἰ τοῖς πεντακοσίοις εἴκοσι καὶ τρισὶ, καὶ μησὶν ἑπτὰ, μέχρι τῆς Δαβὶδ τελευτῆς προσθείη τις τά τε τοῦ Μωσέως ἑκατὸν εἴκοσι ἔτη, τά τε τοῦ Σολομῶνος τεσσαράκοντα. συνάξει γὰρ τὰ πάντα ὑπὲρ τὸν Σολομῶνος τελευτὴν, ἔτη ἑξακόσια ὀγδοήκοντα τρία, μῆνας ἑπτά. Εἴρηκε τῷ ἑαυτοῦ θυγατέρα Σολομῶνι δῶσαι,

quo tempore post Troiam captam venit Menelaus in Phœniciam, vt ait Menander Pergamenus, & Lætus in Phœniciis. Post Solomonem autem regnat Roboam, filius eius, annis septemdecim. Erat autem Pontifex Abimelech filius Sadoc. Eius tẽpore diuiso regno, in Samaria regnat Hieroboam ex tribu Ephraim, seruus Solomonis. Prophetauit autem Achias quoq; Silonites, & Samæas filius Amame, qui etiam ex Iuda abiit ad Roboam, & prophetauit super altare. Post eũ regnauit Abiu filius eius, annis xxiij. & similiter eius filius Athaman. Is in senectute laborauit podagra. Prophetauit autem eius tempore Iehu filius Ananiæ. Post eum regnauit Iosaphat eius filius, annis quinque. Eius tempore prophetarunt Helias Thesbites, & Michæas filius Ieble, & Abdias filius Ananiæ. Tempore autem Micheæ erat pseudopropheta Sedecias filius Chanaan. Post eos sequitur regnum Ioram filij Iosaphat ad octo annos, cuius tempore prophetauit Helias, & post Heliam Helisæus filius Saphat. Eius tempore, ij qui erant in Samaria, comederunt stercus columbæ, & suos liberos. Tempus autem Iosaphat extenditur ab vltima parte tertij Regum vsque ad quartum. Tempore autẽ Ioram assumptus est Helias. Cœpit autem prophetare Elisæus filius Saphat sex annis, cum esset natus annos xl. Deinde Ochozias regnauit anno vno. Eius tempore adhuc prophetabat Helisæus, & cum eó Abdadonæus. Post eum mater Oziæ Gotholia regnat octo annis, interfectis filiis sui fratris: erat enim ex genere Achab. Soror autem Oziæ Iesabæa suffurata est filium Oziæ, Ioas, & ei postea regnum tribuit. Tempore huius Gotholiæ adhuc prophetabat Helisæus, post quam regnauit, vt dixi antea, Ioas, qui fuit seruatus à Iesabæa vxore Iodeæ Pontificis. Fiunt autem omnes anni quadringẽti. Colliguntur ergo à Solomone vsque ad mortem Helisæi prophetæ, vt nonnulli quidem dicunt, centum & quinque: vt alij autem, centum duo: vt proposita autem ostendit chronographia, à regno Solomonis anni centum octoginta vnus. A temporibus autem Troianis vsque ad ortum Homeri, ex Philochori quidem sententia, fiunt centum & octoginta anni post Ionicam deductam coloniam. Aristarchus autem in commentariis Archilochiis,

A καθ' οὓς χρόνους μ͞ετ' τ͞ὸν Τρωϊκὸν λόγον Μενέλαος εἰς Φοινίκην ἀφίξις, ὡς φησι Μένανδρος ὁ Περγαμηνὸς, & Λᾶτος ἐν τοῖς Φοινικικοῖς. μ͞ετ' ὃ Σολομῶνα βασιλεύει Ροβοὰμ, ὑὸς αὐτοῦ, ἔτη ἑπτακαίδεκα· καὶ ἐπ' αὐτῷ ἀρχιερεὺς Αβιμέλεχ ὁ τοῦ Σαδὼκ. ὑπὸ τούτου μερισθείσης τ͞ὴς βασιλείας, ἐν Σαμαρείᾳ βασιλεύει Ιεροβοὰμ, ἐκ φυλῆς Εφραὶμ, ὁ δοῦλος Σολομῶνος· προφητεύει δ' ἐπὶ Αχίας ὁ Σηλωνίτης, & Σαμαίας ὑὸς Αμαμὴ, & ὁ ἐξ Ιούδα ἀπελθὼν ὑπὸ Ροβοὰμ, & προφητεύσας ὑπὲρ τοῦ θυσιαστηρίου. μετὰ τοῦτον βασιλεύει Αβιὰμ B ὑὸς αὐτοῦ ἔτη εἰκοσιτρία· & ὁμοίως ὁ τούτου ὑὸς Ασαμαὴ. οὗτος ὑπὸ γήρως ἐποδάγρησε· προφητεύει δ' ἐπ' αὐτοῦ Ιοὺ ὑὸς Ανανίου. μ͞ετὰ τοῦτον βασιλεύει Ιωσαφὰτ ὑὸς αὐτοῦ, ἔτη ε'. ὑπὸ τούτου προφητεύουσιν Ηλίας ὁ Θεσβίτης, & Μιχαίας ὑὸς Ιεβλεῆ, & Αβδίας ὑὸς Ανανίου. ὑπὸ δὲ Μιχαίου, καὶ ψευδοπροφήτης ἦν Σεδεκίας ὁ τοῦ Χαναάν. ἐπεὶ τούτοις ἡ βασιλεία Ιωρὰμ τοῦ υἱοῦ Ιωσαφὰτ, ὑπὸ ἔτη ὀκτὼ· ἐφ' οὗ προφητεύει Ηλίας, & μ͞ετ' Ηλίαν Ελισαῖος ὁ τοῦ Σαφὰτ. ὑπὸ τούτου οἱ ἐν Σαμαρείᾳ κόπρου ἔφαγον περιστερᾶς, & τὰ τέκνα τὰ ἑαυτῶν. ὁ δὲ χρόνος Ιωσαφὰτ, ἀπὸ τοῦ C ὑστάτου τ͞ὸ τρίτης τ͞ῆς βασιλείας, ἄχρι τ͞ὸ τετάρτης ἐπεκτείνει. ἐπὶ δὲ τοῦ Ιωρὰμ ἀνελήφθη μὲν Ηλίας. ἤρξατο δὲ προφητεύειν Ελισαῖος ὑὸς Σαφὰτ, ἔτη ἕξ, ὢν ἐτῶν τεσσαράκοντα. εἶτα Οχοζίας ἐβασίλευσεν ἔτος ἕν· ὑπὸ τούτου ἔτι προφητεύει Ελισαῖος, & σὺν αὐτῷ Αβδαδωναῖος. μετὰ τοῦτον ἡ μήτηρ Οζίου Γοθολία, βασιλεύει ἔτη ὀκτὼ, κατακτείνασα τὰ τέκνα τοῦ ἀδελφοῦ αὐτῆς· ἐκ γὰρ τοῦ γένους ἦν Αχαάβ. ἡ δὲ ἀδελφὴ Οζίου Ιωσαβαὲ, ἐξέκλεψε τὸν υἱὸν Οζίου Ιωὰς, καὶ τοῦτο προέθηκεν ὕστερον τῇ βασιλείαν. ὑπὸ τ͞ῆς Γοθολίας ταύτης ἔτι ὁ Ελισαῖος προφητεύει· μεθ' ὃν βασιλεύει, ὡς προεῖπον, Ιωὰς ὁ σωθεὶς ὑπὸ Ιωσαβαὲ τ͞ῆς Ιωδαὲ τοῦ ἀρχιερέως γυναικὸς· καὶ τὰ πάντα γίνεται ἔτη τεσσαράκοντα. συνάγεται οὖν ἀπὸ Σολομῶνος ὑπὸ Ελισαῖος τοῦ προφήτου τελευτῶν ἔτη, ὡς μέν τινες φασιν, ἑκατὸν πέντε, ὡς δὲ ἕτεροι, ἑκατὸν δύο· ὡς δὲ ἡ προκειμένη δηλοῖ χρονογραφία, ἀπὸ βασιλείας τ͞ῆς Σολομῶνος ἔτη ἑκατὸν ὀγδοήκοντα ἕν. ἀπὸ δὲ τ͞ῶν Τρωϊκῶν ὑπὸ τοῦ Ομήρου λέγουσιν, μ͞ετὰ μὲν Φιλόχορον, ἑκατὸν ὀγδοήκοντα ἔτη γίνεται, ὕστερον τ͞ῆς Ιωνικ͞ῆς ἀποικίας· Αρίσταρχος δὲ ἐν τοῖς Αρχιλοχείοις ὑπομνήμασι,

ἐτῶ τ Ἰωνικῶ ἀποικίαν φησὶ φέρεσθαι αὐτὸν, ἢ ἐνήνετο μῦ ἑκατὸν τεσσαράκοντα ἔτη τ Τρωϊκῶ. Ἀπολλόδωρος δὲ μῦ ἔτη ἑκατὸν τῆς Ἰωνικῆς ἀποικίας, Ἀγησιλάῳ τῦ Δορυσσάῳ, Λακεδαιμονίων βασιλεύοντος· ὥστε βιῶσθηναι αὐτῶ Λυκοῦργον τ νομοθέτην, ἔτι νέον ὄντα. Εὐθυμένης δὲ ἐν τοῖς Χρονικοῖς, συνακμάσθηκε Ησιόδῳ ὅτι Ακάστου ἐν Χίῳ γενέσθαι φησὶ δὲ ὁ Δημοσθένους ἔτος ὕστερον τ Ιλίου ἁλώσεως. Ταύτης δὲ ἐστὶ καὶ δόξης καὶ Αρχέμαχος ἐν Εὐβοϊκῶν τρίτῳ. ὡς εἶναι αὐτόν τε καὶ τ Ησίοδον καὶ Ελισσαῖον τ προφήτου νεωτέρους. κἂν ἔπεσθαί τις βούληθῃ τῷ γραμματικῷ Κράτητι, καὶ λέγῃ φησὶ τ Ηρακλειδῶν κάθοδον Ομηρον γεγονέναι μῦ ἔτη ὀγδοήκοντα τ Ιλίου ἁλώσεως· ὑρεθήσεται πάλιν Σολόμωνος μεταγενέστερος· ἐφ᾽ ᾧ ἡ Μενελάου εἰς Φοινίκην ἄφιξις, ὡς προείρηται. Ερατοσθένης δὲ, μῦ ὄγδοον ἔτος τῆς Ιλίου ἁλώσεως, τὸν Ομηρου ἡλικίαν φέρει. ναὶ μὴν Θεόπομπος μὲν ἐν τῇ τεσσαρακοστῇ τρίτῃ τῶν Φιλιππικῶν, μῦ ἔτη πεντακόσια τῶν ὕστερον Ιλίῳ στρατευσάντων γεγονέναι τὸν Ομηρον ἱστορεῖ. Εὐφορίων δὲ ἐν τοῖς περὶ Αλιάδων, κῦ Γύγην αὐτὸν πίθηκοι γεγονέναι· ὃς βασιλεύειν ἤρξατο ἀπὸ τῆς ὀκτωκαιδεκάτης Ολυμπιάδος· ὃν καί φησι πρῶτον ὀνομάσθαι τύραννον. Σωσίβιος δὲ ὁ Λάκων ἐν χρόνων ἀναγραφῇ, κῦ ὄγδοον ἔτος τ Χαρίλλου τῦ Πολυδέκτου βασιλείας, Ομηρον φέρει. βασιλεύοντος μὲν οὖν Χαρίλλου ἔτη ἑξηκοντατέσσαρα· μεθ᾽ ὃν υἱὸς Νίκανδρος ἔτη τριακονταεννέα. Τούτου κῦ ὄγδοον τεταρτον ἔτος πενθῶσί φησι τὸν πρῶτον Ολυμπιάδα· ὡς εἰ συνενήνοχέ που ἔτη πρὸ τῆς τῶν Ολυμπίων ἱστορίας Ομηρον. μῦ δὲ τὸν Ιωάδ᾽ ἀναδέχεται τὴν βασιλείαν Αμασίας ὁ υἱὸς αὐτοῦ, ἔτη τριακονταεννέα. τοῦτον Οζίας ὁμοίως ὁ υἱὸς αὐτοῦ ὅτι ἔτη πεντηκονταδύο· καὶ λεπρῶν ἐστὶ ἐτελεύτα· προφητεύοντος δὲ ἐπ᾽ αὐτοῦ, Αμὼς καὶ Ησαΐας ὁ υἱὸς αὐτοῦ, καὶ Ωσηὲ ὁ τοῦ Βηρεὶ, καὶ Ιωνᾶς ὁ τοῦ Αμαθὶ, ὁ ἐκ Γὲθ Χωβὲρ, ὁ κηρύξας Νινευίταις, ὁ ἐκ τοῦ κήτους διελθών· ἔπειτα βασιλεύει Ιωνάθαν ὁ υἱὸς Οζίου, ἔτη ἑκκαίδεκα. ὅτι τούτου ἐπὶ Ησαΐας προφητεύει, καὶ Ωσηὲ, καὶ Μιχαίας ὁ Μωραθίτης, κῦ Ιωὴλ ὁ τῆς Βαθουήλ. Τοῦτον ἀναδέχεται ὁ υἱὸς αὐτοῦ Αχαζ, ὅτι ἔτη ἑκκαίδεκα. ὅτι τούτου, πεντεκαιδεκάτῳ ἔτει ὁ Ισραὴλ εἰς Βαβυλῶνα ἀπήχθη·

A dicit eum fuisse tempore deductionis coloniæ Ionicæ, quæ fuit centum & quadraginta annis post Troiana tempora. Apollodorus autem centum annis post deductam coloniam Ionicam, cum Agesilaus Doryssæus esset Rex Lacedæmoniorum, adeo vt ad eum peruenerit Lycurgus legislator, cum esset adhuc iuuenis. Euthymenes autem in Chronicis dicit eum floruisse cum Hesiodo, tempore Acasti: & natum fuisse in Chio circiter annum cc. post Troiam captam. In hac autem sententia est etiam Achemachus in tertio Eboïcorum. Quo fit, vt ipse & Hesiodus sint Helisæo propheta recentiores. Quod si quis velit sequi Grammaticum Cratetem, & dicat fuisse Homerum circa reditum Heraclidarum, octoginta annis post captam Troiam, inuenietur rursus Solomone posterior, cuius tempore fuit Menelai aduentus in Phœniciam, vt ante dictum est. Eratosthenes autem, centesimo anno post captam Troiam, refert Homeri ætatem. Quinetiam Theopompus in quadragesimo tertio rerum Philippicarum, refert Homerũ fuisse quingentis annis post eos qui in Ilio militarunt. Euphorion autem in opere de Aliadibus, dicit eum fuisse tempore Gygis, qui cœpit regnare decima octaua Olympiade, quem etiam dicit primum nominatum esse tyrannum. Sosibius autem Lacon in descriptione temporum, redigit Homerum in octauum annum regni Charilli Polydecti. Ac regnauit quidem Charillus annis sexaginta quatuor, post quem filius Nicander annis triginta nouem in trigesimo eius anno dicunt fuisse institutam primam Olympiadem, adeo vt esset vtique Homerus nonaginta annis ante quàm instituta essent Olympia. Post Ioam regnum excipit Amasias eius filius annis trigintanouem. Ei similiter succedit Ozias eius filius annis quinquaginta duobus. Is autem mortuus est leprosus. Eius autem tempore prophetarunt Amos & Esaias eius filius, & Osee filius Beeri, & Ionas filius Amathi, qui eratex Geth Chober, qui prædicauit Nineuitis, qui ex ventre ceti exceſſit. Deinde regnat Ionathan filius Oziæ annis septemdecim. Eius tempore adhuc prophetabat Esaias & Osee, & Michæas Moraëthites: & Ioël filius Bathuel. Ei succedit eius filius Achaz annis septẽdecim. Eius tempore decimo quinto anno abductus est Israel Babylonem,

& Salmanasar rex Assyriorum transmigrare fecit eos qui habitabant in Samaria, ad Medos & Babylonẽ. Achaz rursus succedit Oseæ annis octo. Deinde Ezechias annis viginti nouem. Ei propter sanctitatem, cum ad finem vitę peruenisset, largitur Deus per Esaiam, vt viueret alios quindecim annos, per regressum Solis. Ad eum vsque peruenerunt prophetantes Esaias, & Osee, & Michæas. Hi autem dicuntur fuisse post ætatem Lycurgi legislatoris Lacedęmoniorũ. Dieuchidas enim in quarto Megaricorum, circa ducentesimum nonagesimum annum, ex quo Troia fuit secũdo capta, dicit floruisse Lycurgũ. Esaias autem à regno Solomonis, cuius tempore ostensum est Menelaum venisse in Phœniciam, ducentesimo anno adhuc prophetasse cernitur, & cũ eo Michæas & Osee & Ioël filius Bathuel. Post Ezechiam autẽ, filius eius Manasses regnat annis quinquaginta quinque. Deinde eius filius Amos duobus annis. Post quẽ eius filius Iosias iusti & æqui obseruantissimus, annis triginta & vno. Is imposuit membra hominum super membra idolorum, quemadmodum scriptum est in Leuitico. Eius tempore anno decimo octauo pascha actum est, quod à Samuele, neque in eo quod interceſſerat tempore fuerat celebratum. Tunc etiam Chelchias sacerdos, pater Hieremiæ Prophetę, cum in librũ legis incidisset in templo reconditum, eo lecto vitam finiit. Eius tempore prophetauit Olda, & Sophonias, & Hieremias. Tempore autem Hieremiæ fuit pseudopropheta Ananias filius Iosiæ. Is cum nõ audiisset Hieremiam prophetã, interemptus est à Nechao Rege Ægypti in fluuio Euphrate, cum ei occurrisset proficiscenti aduersꝰ Ægyptios. Iosię succedit Iechonias, & Ioachas eius filius, mensibus tribus & decem diebus. Eum Nechao Rex Ægypti vinctum abduxit in Ægyptum, cum pro eo constituisset Regem fratrẽ eius Ioachim, tributarium regionis, annis vndecim. Post eum Ioachim eiusdem cum eo nominis, regnauit tribus mensibus. Deinde Sedechias annis vndecim, & ad eum vsque peruenit prophetans Hieremias. Prophetarunt autem & Buzi & Vrias filius Samæi, & cum eo Abacum. Hîc accipiunt finem Hebræi Reges. Fiunt ergo à Mosis quidem ortu vsque ad hanc transmigrationem, vt nonnulli quidem dicunt, anni nongenti septuaginta duo:

A Σαλμανασάρ τε ὁ βασιλεὺς τῶν Ασσυρίων μετῴκισε τοὺς ἐν Σαμαρείᾳ εἰς Μήδους καὶ Βαβυλῶνα. πάλιν τ' Αχαζ διαδέχεται Ωσηέ· ὃς ἔτη ὀκτώ. εἶτα Εζεκίας, ὃς ἔτη εἰκοσιεννέα. τούτῳ δι' ὁσιότητα, ἕως ἐπὶ τέλει τοῦ βίου ἐλθεῖν, δίδωσιν ὁ θεὸς ἄλλα ἔτη βιῶσαι πεντεκαίδεκα, διὰ ἀναποδισμοῦ ἡλίου. μετὰ τούτου διατείνουσι προφητεύοντες, Ησαΐας καὶ Ωσηὲ, καὶ Μιχαίας. λέγονται δὲ οὗτοι μετὰ τὸν Λυκούργου τοῦ νομοθέτου Λακεδαιμονίων ἡλικίαν γεγονέναι. Διευχίδας γὰρ ἐν τετάρτῳ Μεγαεικῶν, φησὶ δὲ διακοσιοστὸν ἐννενηκοστὸν ἔτος ὑστερεῖν τῆς Ιλίου ἁλώσεως τὸν ἀκμὴν Λυκούργου φέρει. Ησαΐας δὲ ἀπὸ τῆς Σολομῶντος βασιλείας, ἐφ' ᾧ Μενέλεως εἰς Φοινίκην ἠφώμενος ἐδείχθη, διακοσιοστῷ ἔτει προφητεύων ἐπὶ φαίνεται, Μιχαίας τε σὺν αὐτῷ, καὶ Ωσηὲ καὶ Ιωὴλ ὁ τοῦ Βαθουήλ. μετὰ δὲ Εζεκίαν ὁ υἱὸς αὐτοῦ Μανασσῆς βασιλεύει ἔτη πεντηκονταπέντε· ἔπειτα ὁ τούτου υἱὸς Αμὼς ἔτη δύο· μεθ' ὃν Ιωσίας ὁ υἱὸς αὐτοῦ ὁ νομικώτατος, ἔτη τριάκοντα καὶ ἕν. ὅστ' ἐπέθηκε τὰ κῶλα τῶν ἀνθρώπων ὅπι τὰ κῶλα τῶν εἰδώλων, καθὼς ἐν τῷ Λευιτικῷ γέγραπται· ὅπι τούτου ὀκτωκαιδεκάτῳ ἔτει τὸ πάσχα ἤχθη, ἐξ οὗ ἀπὸ Σαμουὴλ, μήτε ἐν ᾧ μεταξὺ χρόνῳ τελεσθέν. τότε καὶ Χελκίας ὁ τοῦ προφήτου Ιερεμίου πατὴρ, εὑρὼν ἐν τῷ νόμου βιβλίῳ ἐν τῷ ἱερῷ ἀποκείμενον, ἀναγνοὺς ἐτελεύτησεν. ὅπι τοῦτον προφητεύει Ολδὰ, καὶ Σοφωνίας, καὶ Ιερεμίας. ὅπι δὲ Ιερεμίου ψευδοπροφήτης γίνεται Ανανίας, ὁ Ιωσίου. ὅστις, παρακούσας Ιερεμίου τοῦ προφήτου, ὑπὸ Νεχαὼ βασιλέως Αἰγύπτου αἱρεθεὶς καὶ ποταμῷ Εὐφράτῃ, ὁρμῶντι αὐτῷ προὸς Ασσυρίους ἀπαντήσας. Ιωσίαν διαδέχεται Ιεχωνίας, καὶ Ιωάχας ὁ υἱὸς αὐτοῦ, μῆνας τρεῖς καὶ ἡμέρας δέκα. τοῦτον Νεχαὼ βασιλεὺς Αἰγύπτου δήσας, ἀπήγαγεν εἰς Αἴγυπτον, καταστήσας αὐτ' αὐτοῦ βασιλέα τ' ἀδελφὸν αὐτοῦ Ιωαχεὶμ, ὃς φόρου τῆς γῆς, ἔτη ἕνδεκα· μεθ' τοῦτον, ὁ ὁμώνυμος αὐτοῦ Ιωαχεὶμ τέταρτον βασιλεύει· εἶτα Σεδεκίας, ἔτη ἕνδεκα. καὶ μετὰ τούτου προφητεύων διατείνει Ιερεμίας· προφητεύουσι δὲ καὶ Βουζὶ, καὶ Οὐρίας ὁ υἱὸς Σαμαίου, καὶ Αμβακοὺμ σὺν αὐτῷ· καὶ τέλος ἔχει τὰ τῶν Εβραίων βασιλέων. Γίνονται οὖν ἀπὸ μὲν τῆς Μωσέως γενέσεως ἕως τῆς μετοικεσίας ταύτης, ἔτη, ὡς μέν τινες, ἐνακόσια ἑβδομήκοντα δύο·

κατὰ δὲ τὴν ἀκριβῆ χρονογραφίαν, χίλια ὀγδοκον-
τα πέντε, μῆνες ἕξ, ἡμέραι δέκα. ἀπὸ δὲ τῆς
Δαβὶδ βασιλείας, ἕως τῆς αἰχμαλωσίας τῆς ὑπὸ
Χαλδαίων γενομένης, ἔτη τετρακόσια πεντη-
κονταδύο, μῆνες ἕξ. ὡς δὴ ἡ καθ' ἡμᾶς τῶν χρό-
νων ἀκρίβεια συνάγει ἔτη τετρακόσια ὀγδοη-
κονταδύο, μῆνες ἕξ, ἡμέραι δέκα. ἐν δὲ τῷ
δωδεκάτῳ ἔτει τῆς Σεδεκίου βασιλείας, Ναβου-
χοδονόσορ, πρὸ τῆς Περσῶν ἡγεμονίας ἔτεσιν
ἑβδομήκοντα, ἐπὶ Φοίνικας, καὶ Ἰουδαίους ἐστράτευ-
σεν, ὥς φησι Βήρωσσος ἐν τῇ Χαλδαικαῖς ἱστορίαις.
Ἰοάβας δὲ, περὶ Ασσυρίων γράφων, ὁμολογεῖ τὴν
ἱστορίαν παρὰ Βηρώσσου εἰληφέναι, μαρτυρῶν
τἀλήθειαν τἀνδρί. ὁ τοίνυν Ναβουχοδονόσορ, τυ-
φλώσας τὴν Σεδεκίαν, εἰς Βαβυλῶνα ἀπάγει,
καὶ τὸν λαὸν πάντα μετοικίζει· καὶ γίνεται ἡ αἰχμα-
λωσία ἐπὶ ἔτη ἑβδομήκοντα πλὴν ὀλίγων, οἳ
εἰς Αἴγυπτον κατέφυγον. προφητεύουσι δὲ καὶ
ἐπὶ Σεδεκίου ἔτι Ἱερεμίας καὶ Αμβακούμ· ἐν δὲ
τῷ πέμπτῳ ἔτει τῆς βασιλείας αὐτοῦ, ἐν Βα-
βυλῶνι προφητεύουσιν Ἰεζεκιήλ· μεθ' ὃν, Ναοὺμ
ὁ προφήτης· ἔπειτα Δανιήλ· πάλιν αὖ μετὰ
τοῦτον προφητεύουσιν Αγγαῖος καὶ Ζαχαρίας
ἐπὶ Δαρείου τοῦ πρώτου, ἔτη δυο· μεθ' ὃν ὁ
ἐν τοῖς δώδεκα ἄγγελος. μετὰ δὲ Αγγαῖον καὶ
Ζαχαρίαν, Νεεμίας ὁ ἀρχιοινοχόος Αρτα-
ξέρξου, υἱὸς δὲ Αχηλὶ τοῦ Ἰσραηλίτου, οἰκοδο-
μεῖ τὴν πόλιν Ἱερουσαλὴμ, καὶ τὸν νεὼν ἐπι-
σκευάζει. ἐν τῇ αἰχμαλωσίᾳ ταύτῃ γίνεται
Αἰσθὴρ καὶ Μαρδοχαῖος· οὗ φέρεται βιβλίον,
ὡς καὶ τῶν Μακκαβαϊκῶν. κατὰ τὴν αἰχ-
μαλωσίαν ταύτην τῇ εἰκόνι λατρεῦσαι μὴ
θελήσαντες, Μισαὴλ, Ανανίας τε, καὶ Αζα-
ρίας, εἰς κάμινον ἐμβληθέντες πυρὸς, δι'
ἐπιφανείας ἀγγέλου σώζονται. τότε παρὰ Δρά-
κοντα Δανιὴλ, εἰς λάκκον λεόντων βληθεὶς,
ὑπὸ Αμβακοὺμ, προνοίᾳ θεοῦ τραφεὶς
ἑβδομαῖος ἀνασώζεται. ἐνταῦθα καὶ τὸ σημεῖον
ἐγένετο Ἰωνᾶ. καὶ Τωβίας διὰ Ραφαὴλ τοῦ
ἀγγέλου, Σάῤῥαν ἄγεται γυναῖκα, τοῦ δαί-
μονος αὐτῆς ἑπτὰ τοὺς πρώτους μνηστῆρας ἀνε-
λόντος, καὶ μετὰ τὸν γάμον Τωβίου, ὁ πατὴρ αὐτοῦ
Τωβὴτ, ἀναβλέπει. ἐνταῦθα Ζοροβάβελ,
Σοφίᾳ νικήσας τοὺς ἀνταγωνιστὰς, τυγχάνει παρὰ
Δαρείου ὠνησάμενος ἀνανέωσιν Ἱερουσαλήμ· καὶ μετὰ
Εσδρα, εἰς τὴν πατρῴαν γῆν ἀναζεύγνυσι. δι' ὃν
γίνεται ἡ ἀπολύτρωσις τοῦ λαοῦ, καὶ ὁ τῶν θεοποιεύ-
των ἀναγνωρισμὸς, καὶ ἀνακαινισμὸς λογίων,

A ex accurata autem & exacta chronographia, mille octogintaquinque, sex menses, dies decem. A regno autem Dauidis vsque ad captiuitatem quæ facta est à Chaldæis, anni quadringenti quinquaginta duo, menses sex: vt autem colligit nostra accurata temporum supputatio, quadringenti anni nonaginta duo, menses sex, dies decem. In duodecimo autem anno regni Sedechiæ, Nabuchodonosor septuaginta annis ante principatum Persarum aduersus Phœnicas & Iudæos bellum gessit, vt dicit Berosus in historiis Chaldaïcis.
B Ioabas autem scribens de Assyriis, fatetur se à Beroso sumpsisse historiam, vera esse quæ ab eo dicuntur testificans. Nabuchodonosor ergo excæcatum Sedechiam abducit Babylonem, & totum facit populum transmigrare. Fuit autem hæc captiuitas septuaginta annis, paucis exceptis, qui confugerunt in Ægyptum. Prophetarunt autem etiam tempore Sedechiæ Hieremias adhuc & Abacum. Quinto autem anno eius regni Babylone prophetauit Ezechiel. Postque Nahum Propheta. Deinde
C Daniel. Rursus vero post eum prophetarunt Aggæus & Zacharias, primi Darij tempore, duobus annis. Post quem qui fuit in duodecim Angelus. Post Aggæum autem & Zachariam, Neëmias, qui fuit princeps pocillatorum Artaxerxis, filius autem Acheli Israëlitæ, ædificauit ciuitatem Hierusalem, & templum extruxit. In hac captiuitate fuit Esther & Mardochæus, cuius habetur liber, sicut etiam Maccabæorum. In hac captiuitate cum statuam adorare noluissent Misaël, Ananias & Azarias, iniecti in fornacem ignis, seruati
D sunt apparente Angelo. Tunc per Draconem Daniel eiectus in lacum leonum, ab Abacum diuina prouidentia nutritur, septimo die seruatur. Hic etiam factum est signum Ionæ, & Tobias per Raphaëlem Angelum Saram ducit vxorẽ, cum dæmon septẽ primos eius procos sustulisset: & post nuptias Tobiæ, pater eius Tobet visum recipit. Hic Zorobabel cum aduersarios, vicisset sapientia, emit à Dario renouationem Hierusalem, & cum Esdra rediit in patriam, per quem facta populi redemptio, & diuinitus inspiratorum eloquiorũ recensio & renouatio,

& pascha salutare celebratum est, & soluta est affinitas quæ Hebræis intercesserat cum alienigenis. Publico autem præconio proclamauerat Darius Hebræorum restitutionem. Cum autem Darij tempore effectum esset quod promiserat, celebratum festum Encæniorum, sicut etiam Tabernaculorũ. Fiunt autem anni omnes cum annis captiuitatis, vsque ad populi restitutionem, ab ortu quidem Mosis, anni mille centum quinquagintaquinque, menses sex, decem dies. A regno autem Dauid, anni, vt nonnulli quidem, trecenti quinquaginta duo: vt autem dicam accuratius, quingenti septuaginta duo, menses sex, decem dies. Impleta sunt ergo à captiuitate quæ tempore Hieremiæ Prophetæ fuit Babylone, ea quæ à Propheta Daniel, dicta sunt, quæ sic habent: *Septuaginta hebdomades abbreuiatæ sũt super populum tuum, & super ciuitatem sanctam tuam, vt consumatur peccatum, & vt obsignet peccata & deleat iniquitates, & vt expiet, & vt agat iustitiam sempiternam, & obsignet visionem & prophetam, & vngat sanctum sanctorum: & cognosces & intelliges ab exitu sermonis, vt respondeas, & ædifices Hierusalem.* Vsque ad Christum Ducem hebdomades septem & hebdomades lxij. erunt, & conuertetur & ædificabitur platea & murus, & inaniẽtur tempora, & post sexaginta duas hebdomadas exterminabitur chrisma, & iudicium non est ipsi, & ciuitatem & sanctum destruet cum Duce veniente. Exscindentur in inundatione, & vsque ad finem belli abbreuiati delectionibus. Et confirmabit testamentum multum hebdomade vna, & in dimidio hebdomadis tolletur sacrificium meum & libamen, & in templo abominatio desolationum, & vsque ad consummationem temporis, consummatio dabitur in desolationem. Et dimidium hebdomadis cessare faciet thymiama sacrificij: & expãsio destructionis vsque ad consummationem & instar destructionis libaminis. Quod itaq; in septem hebdomadibus ædificatum sit templum, hoc clarum est. In Esdra enim scriptum est: Et sic fuit Christus Rex dux Iudæorum, cum impletæ essent septẽ hebdomades in Hierusalem, & in sexaginta duabus hebdomadibus quieuit vniuersa Iudæa, & fuit absque bellis, & Dominus noster Christus sanctus sanctorum cum venisset, & visionem implesset & Prophetam, in carne vnctus est patris sui spiritu.

Dan. 1.

καὶ ὃ Φατνεῖον ἀγεται πάσχα, καὶ λύσις ἐθνείας βπιγαμβείας· προεκεκηρύχη ὑ τ Κύρος τὼ Εβραίων ἀποκατάσασιν· τελεσθείσης ὑ ὅτι Δαρείῳ τ ὑποστρέψεως, ἡ τ Εγκαινίων ἀγε) ἑορτὴ, καθὼς τ ὅτι τ Σκηνῆς· καὶ γίνε) τὰ πάντα ἔτη σὺν τοῖς τῆς αἰχμαλωσίας, μέχρι τ ἀποκαταστάσεως τ λαοῦ, ἀπὸ μὲν τ Μωσέως γενέσεως, ἔτη χίλια ἑκατὸν νε', μῆνες ἓξ, ἡμέραι δέκα· ἀπὸ ὑ τ Δαβὶδ βασιλείας, ἔτη, ὡς μὲν τινες, τριακόσια πεντήκοντα δύο· ὡς δὲ ἀκριβέστερον, πεντακόσια ἑβδομήκοντα δύο, μῆνες ἓξ, ἡμέραι δέκα. πεπλήρω) τοίνυν ὁ τ αἰχμαλωσίας τ ὅτι Ιερεμίου τ προφήτου εἰς Βαβυλῶνα γενομένης, τὰ ὑπὸ Δανιὴλ τ προφήτου Εβραμμένα, ὅτως ἔχοντα· Εβδομήκοντα ἑβδομάδες συνετμήθησαν ὅτι τὸν λαόν σου, καὶ ὅτι τ πόλιν τ ἁγίαν, τ συντελεσθῆναι ἁμαρτίαν, καὶ τ σφραγίσαι ἁμαρτίας, καὶ τ ἀπαλεῖψαι τὰς ἀδικίας, καὶ τ ἐξιλάσασθαι, καὶ τ ἀγαγεῖν δικαιοσύνην αἰώνιον, ὑ τ σφραγίσαι ὅρασιν ὑ προφήτου, καὶ τ χρίσαι ἅγιον ἁγίων· καὶ γνῶσι, ὑ συνήσεις ἀπὸ ἐξόδου λόγου τ ἀποκριθῆναι, καὶ τ οἰκοδομῆσαι Ιερουσαλήμ· ἕως Χριστοῦ ἡγουμένου, ἑβδομάδες ἑπτὰ, ὑ ἑβδομάδες ἑξηκονταδύο· ὑ ἐπιστρέψει, & οἰκοδομηθήσε) πλατεῖα, ὑ τεῖχος· καὶ κενοτομήσονται οἱ καιροὶ, & μετὰ τὰς ἑξηκονταδύο ἑβδομάδας, ἐξολοθρευθήσεται χρῖσμα, ὑ κρῖμα οὐκ ἔσται ἐν αὐτῷ· καὶ τ πόλιν, καὶ τ ἅγιον διαφθερεῖ, σὺν τ ἡγουμένῳ τ ἐρχομένῳ. ὑ ἐκκοπήσον) ἐν κατακλυσμῷ, καὶ ἕως τέλους πολέμου συντετμημένοι ἀφανισμοῖς, ὑ δυναμώσει διαθήκην πολλοῖς ἑβδομὰς μία· καὶ ἡμίσει τῆς ἑβδομάδος, ἀρθήσεται μου θυσία καὶ σπονδή· καὶ ὅτι τ ἱερὸν βδέλυγμα τῶν ἐρημώσεων, καὶ ἕως συντελείας καιροῦ, συντέλια δοθήσε) ὅτι τ ἐρήμωσιν. καὶ ἥμισυ τ ἑβδομάδος καταπαύσει θυμίαμα θυσίας, καὶ σκεπερυγὴν ἀφανισμοῦ, ἕως συντελείας, καὶ σπονδῆς τάξιν ἀφανισμοῦ. ὅτι μὲν οὖν ἐν ἑπτὰ ἑβδομάσιν ᾠκοδομήθη ὁ ναός, τοῦτο φανερόν ὅτι· & γὰρ ἐν τ Εσδρα γέγραπται· ὑ ὅτως ἐλθύετο Χριστὸς βασιλεὺς Ιουδαίων ἡγούμενος, πληρουμένων τ ἑπτὰ ἑβδομάδων, ἐν Ιερουσαλήμ· ὑ ἐν τ ἑξηκονταδύο ἑβδομάσιν ἡσύχασεν ἅπασα ἡ Ιουδαία, ὑ ἐλθύετο ἄνευ πολέμων· καὶ ὁ κύριος ἡμῶν Χριστὸς, ἅγιος τ ἁγίων, ἐλθὼν καὶ πληρώσας τ ὅρασιν, καὶ τὸν προφήτην, ἐχρίσθη τῷ ἁγίῳ τ τῆς παρ' αὐτοῦ πνεύματι·

ἐν ταύταις ταῖς ἑξηκονταδύο ἑβδομάσι, καθὼς A
εἶπεν ὁ προφήτης, καὶ ἐν τῇ μιᾷ ἑβδομάδι
ὁ κύριος. ἑβδομάδος δ' ἥμισυ κατέσχεν Νέ-
ρων βασιλεύων, καὶ ἐν τῇ ἁγίᾳ πόλει Ιερου-
σαλὴμ, ἔστησεν δ βδέλυγμα· καὶ ἐν τῷ ἡμί-
σει τῆς ἑβδομάδος αἰρεθῆναι ἐκ αὐτὸς, καὶ Οθων, καὶ
Γάλβας, καὶ Οὐιτέλλιος· Οὐεσπεσιανὸς δ' ἐκυρίευσε, καὶ καθεῖλεν τὴν Ιερουσαλὴμ, καὶ δ
ἅγιον ἠρήμωσεν. καὶ ὡς ταῦθ' ὕτως ἔχει, εἰ τις
σύνεσιν δυναμένῳ δῆλον, καθὰ καὶ ὁ προ-
φήτης εἴρηκεν. τῷ ἑνδεκάτου τοίνυν ἔτους πλη-
ρουμένου, καὶ τὴν ἀρχὴν τοῦ ἑπομένου, βα- B
σιλεύοντος Ιωακεὶμ, ἡ αἰχμαλωσία εἰς Βα-
βυλῶνα γίνεται ὑπὸ βασιλέως Ναβυχοδονό-
σορ τῷ ἑβδόμῳ ἔτει, βασιλεύοντος αὐτοῦ Ασυ-
ρίων· Αἰγυπτίων δ' Οὐαφρῆ βασιλεύοντος τῷ
δευτέρῳ ἔτει· Φιλίππου δ' Αθήνησιν ἄρχοντος, τῷ
προτέρῳ ἔτει τῆς ὀγδόης καὶ τεσσαρακοστῆς Ολυμ-
πιάδος· ἔμεινεν ἡ αἰχμαλωσία ἔτη ἑβδο-
μήκοντα, καταλήξασα εἰς δ δευτέρου ἔτους τῆς
Δαρείου τοῦ Υστάσπου, τῶν Περσῶν, καὶ Ασυρίων,
καὶ Αἰγυπτίων μεγιστηνόμου βασιλέως· ἐφ' ᾧ, ὡς C
προεῖπον, Αγγαῖος καὶ Ζαχαρίας, καὶ ὁ ἐκ τῶν
δώδεκα ἀγγέλων, προφητεύουσι· καὶ ἐπὶ Ἀρχιε-
ρέως Ιησοῦ, ὁ τοῦ Ιωσεδὲκ. καὶ ἐν τῷ δευτέρῳ ἔτει
τῆς Δαρείου βασιλείας, ὃν φησιν Ηρόδοτος κατα-
λῦσαι τὴν τῶν Μάγων ἀρχὴν, ἀποστέλλεται Ζο-
ροβάβελ, ὁ τοῦ Σαλαθιὴλ, ἐγείρων καὶ διακο-
σμῆσαι τὸν νεὼν, τὸν ἐν Ιερουσαλὴμ. συναγο-
ροῦσι δὲ καὶ τὰ Περσῶν οἱ χρόνοι ὕτως· Κῦρος, ἔτη τρι-
άκοντα· Καμβύσης, δεκαεννέα· Δαρεῖος, ἓξ καὶ τεσ-
σαράκοντα· Ξέρξης, ἓξ καὶ εἴκοσι· Αρταξέρξης,
ἓν καὶ τεσσαράκοντα· Δαρεῖος, ὀκτώ· Αρταξέρξης,
τεσσαράκοντα δύο· Ωχος ἢ Αρσῆς, τρία. συνάγε-
ται δὲ ὁ αὐτὸς τῶν Περσικῶν ἔτη ἑξακόσια
τριακονταπέντε. καθελὼν δὲ τὸν Δαρεῖον τοῦτον D
Αλέξανδρος ὁ Μακεδὼν καὶ τὰ προσκείμενα
ἔτη, βασιλεύειν ἄρχεται. Ομοίως δὲ καὶ τῶν Μα-
κεδονικῶν βασιλέων οἱ χρόνοι, ὕτω καταγίνονται·
Αλέξανδρος, ἔτη δεκαοκτώ· Πτολεμαῖος ὁ Λα-
γοῦ, ἔτη τεσσαράκοντα· Πτολεμαῖος ὁ Φιλάδελ-
φος, ἔτη εἰκοσιεπτά· εἶτα ὁ Εὐεργέτης, ἔτη πέντε
καὶ εἴκοσι· εἶτα ὁ Φιλοπάτωρ, ἔτη ἑπτακαίδεκα·
μεθ' ὃν ὁ Επιφανὴς, ἔτη τέσσαρα καὶ εἴκοσι· τοῦτον
διαδέχεται ὁ Φιλομήτωρ καὶ βασιλεύει ἔτη πέντε
καὶ τεσσαράκοντα· μεθ' ὃν ὁ Φύσκων, ἔτη ἑνὸς καὶ εἴ-
κοσι. εἶτα ὁ Λάθουρος, ἔτη ἓξ καὶ τεσσαράκοντα. εἶτα
ὁ ὀνομασθεὶς Διόνυσος, ἔτη ἑνὸς καὶ εἴκοσι.

In his sexaginta duabus hebdomadibus, quemadmodum dixit Propheta, & in vna hebdomade, Dominus: dimidium hebdomadis tenuit Nero regnãs, & in sancta ciuitate Hierusalem statuit abominationem: & in dimidio hebdomadis, & ipse sublatus est, & Otho & Galba & Vitellius. Vespasianus autem & imperium obtinuit, & Hierusalem diruit, & sanctum desolatum reddidit. Et quod hæc ita se habeant, ei qui potest quidem intelligere, clarum est, sicut dixit Propheta. Cum itaque impleretur vndecimus annus, in principio sequentis regnante Ioachim, facta est captiuitas Babylonica à Rege Nabuchodonosor, cum septimo iam anno Rex esset Assyriorum, Vafreus autem secundo anno esset Rex Ægyptiorum, Philippus autem magistratum summum gereret Athenis, primo anno quadragesimæ octauæ Olympiadis. Mansit autem captiuitas annis septuaginta, vt quæ cessarit anno secundo Darij Hystaspis filij, qui fuit Rex Persarum Assyriorum & Ægyptiorum, cuius tempore, vt prius dixi, Aggæus & Zacharias, & qui fuit ex duodecim Angelus, prophetauêre. Erat autem Pontifex Iesus Iosedec filius. In secundo autem anno regni Darij, quem dicit Herodotus Magorum dissoluisse imperium, mittitur Zorobabel filius Salathiel, vt excitet & exornet templum quod erat Hierosolymis. Colliguntur autem sic quoque Persarum tempora. Cyrus annis triginta: Cambyses nouemdecim: Darius quadraginta sex: Xerxes viginti sex: Artaxerxes quadraginta & vnum: Darius octo, Artaxerxes quadraginta duos: Ochus vel Arses, tres. Colliguntur autem simul anni Regum Persarum, ducenti trigintaquinque. Cum hunc itaque Darium sustuliisset Alexander Macedo iis annis qui sunt adiecti, regnare incipit. Similiter ergo Macedonum quoque Regum tempora sic colliguntur. Alexander annis decem & octo: Ptolemæus Lagi filius, annis quadraginta: Ptolemæus Philadelphus annis viginti septem: deinde Euergetes, annis viginti quinque: deinde Philopator, annis septendecim: post quem Epiphanes, annis viginti quatuor: ei succedit Philometor, & regnat annis triginta quinque: post quem Fuscon, annis viginti nouem: deinde Lathurus, annis triginta sex: deinde qui fuit cognominatus Dionysius, annis viginti nouem,

postrema regnauit Cleopatra viginti duobus annis. Postquam fuit regnum Cappadocum octodecim dierum. Fiunt ergo simul coniuncta Macedonum tempora, anni trecenti duodecim, dies octodecim. Ostenditur ergo eos qui tempore Darij Hystaspis filij secundo anno eius regni prophetauêre, nempe Aggæum & Zachariam, & Angelum qui fuit ex duodecim, cum in primo anno quadragesimæ octauæ Olympiadis prophetarint, esse Pythagora antiquiores, qui fertur fuisse sexagesima secunda Olympiade: & Thalete, qui ex Græcorum sapientibus fuit antiquissimus, qui fuit circa quinquagesimam Olympiadem. Qui autē cum Thalete connumerati sunt Sapientes, fuerunt eodem tempore, vt ait Andro in Tripode. Heraclitus enim cum esset Pythagora posterior, eius in suis scriptis meminit: vnde citra controuersiam, ætate eorum qui prius dicti sunt Prophetarū simul cum iis etiam qui septem dicuntur sapientes, antiquior fuerit prima Olympias, quæ etiam ostenditur fuisse Iliacis posterior, quadringentis septem annis. Facilè ergo potest perspici, Solomonem qui fuit tempore Menelai (is autem fuit temporibus Troianis) fuisse Græcorum sapientibus multis annis antiquiorem. Eo autem rursus quot sit annis prior Moses, in iis quæ ante dicta sunt à nabis declaratum est. Alexander autem qui Polyhistor, hoc est, Multiscius est cognominatus, in suo opere de Iudæis, aliquas scripsit epistolas, Solomonis quidem, & ad Vafrem Regem Ægypti, & ad Regem Phœniciæ Tyriorum, & eorum ad Solomonem, in quibus ostenditur quidem Vafrem octoginta millia virorum Ægyptiorū ei misisse ad templi ædificationem: alterum autem totidem cum architecto Tyrio, ex matre Iudæa, ex tribu Dauid, vt illic scriptum est, cui nomen Hyperon. Quinetiam Onomacritus Athenienſis, cuius dicuntur esse poëmata quæ Orpheo adscribuntur, tempore principatus Pisistratidarum, circa quinquagesimam Olympiadem inuenitur. Et Orpheus Musæi discipulus qui vna cum Hercule nauigauit. Amphion autem duabus generationibus præcedit Iliaca. Demodocus vero & Phemius, post Troiam captam: ille quidē apud Phæacas, hic vero apud procos, propter artem pulsandi citharā in magna erant existimatione. Iam vero quæ Musæi feruntur esse responsa,

A ὅτι πᾶσιν ἡ Κλεοπάτρα, ἐβασίλευσεν ἔτη δύο καὶ εἴκοσι· μεθ' ἃ ἡ τῆς Καππαδοκῶν βασιλείας ἡμερῶν ὀκτωκαίδεκα. γίνονται τοίνυν ὅτι ταὐτὸ καὶ οἱ τῶν Μακεδόνων βασιλέων χρόνοι, ἔτη τριακόσια δώδεκα, ἡμέραι ὀκτωκαίδεκα. Ἀποδείκνυται τοίνυν οἱ ὅτι Δαρείου τοῦ Ὑστάσπου προφητεύσαντες καὶ ὁ δεύτερον ἔτος τῆς βασιλείας αὐτοῦ, Ἀγγαῖος καὶ Ζαχαρίας, ἐξ ὧν ὁ εἷς τῶν δώδεκα ἄγγελος, καὶ ὁ πρῶτον ἔτος τῆς ὀγδόης, καὶ πεντηκοστῆς Ὀλυμπιάδος προφητεύσαντες, πρεσβύτεροι εἰσὶ Πυθαγόρου, τοῦ καὶ τὸ δεύτερον καὶ

B ἑξηκοστὴν Ὀλυμπιάδα φερομένου, καὶ ὃς πρεσβυτάτου τῶν παρ' Ἕλλησι σοφῶν Θαλοῦ, ὃς καὶ τῶν πεντηκοστὴν Ὀλυμπιάδα γνωμῶν. συνεχρόνισαν δὲ οἱ συγκαταλεγόμενοι σοφοὶ τῷ Θαλεῖ, ὡς φησιν Ἀνδρων ἐν τῷ τρίποδι. Ἡράκλειτος γάρ, μεταγενέστερος ὢν Πυθαγόρου, μέμνηται αὐτοῦ ἐν τοῖς συγγράμμασι. ὅθεν ἀναμφιλέκτως τῆς τῶν προφητῶν προφητῶν ἡλικίας, συνὼν καὶ τοῖς ἑπτὰ λεγομένοις Σοφοῖς, προγενεστέρα ἂν εἴη ἡ Ὀλυμπιὰς ἡ πρώτη· ἣ καὶ ὑστέρα τῶν Ἰλιακῶν δείκνυται ἔτεσι τετρακοσίοις ἑπτά. ῥᾴδιον τοίνυν συνιδεῖν Σολομῶνα, τὸν ἐπὶ Μενέλαου

C γνώμονα· ὁ δέ, ἐπὶ τῶν Ἰλιακῶν ὢν· πολλοῖς ἔτεσι πρεσβύτερον τῶν παρ' Ἕλλησι σοφῶν. τούτου δ' αὖ ὁπόσοις ἔτεσι Μωσῆς πρότερος, ἐν τοῖς ἔμπροσθεν ἡμῖν δεδήλωται. Ἀλέξανδρος δὲ ὁ Πολυίστωρ ἐπικληθείς, ἐν ᾧ περὶ Ἰουδαίων συγγράμματι, ἀνέγραψέν τινας ἐπιστολάς, Σολομῶνος μέν, πρός τε Οὐάφρην τὸν Αἰγύπτου βασιλέα, πρός τε τὸν Φοινίκης Τυρίων, ἐπί τε αὐτῷ πρὸς Σολομῶνα· καὶ δὲ δείκνυται ὁ μὲν Οὐάφρης, ὀκτὼ μυριάδας ἀνδρῶν Αἰγυπτίων ἀπεσταλκέναι αὐτῷ εἰς οἰκοδομὴν τοῦ νεώ· ἕτερος δὲ ἐξ ἴσας σὺν ἀρχιτέκτονι Τυρίῳ, ἐκ μητρὸς Ἰουδαίας, ἐκ τῆς

D φυλῆς Δαβίδ, ὡς ἐκεῖ γέγραπται, Ὑπέρων τοὔνομα. Καὶ μὴν Ὀνομάκριτος ὁ Ἀθηναῖος, ᾧ τὰ εἰς Ὀρφέα φερόμενα ποιήματα λέγεται εἶναι, ἐπὶ τῶν Πισιστρατιδῶν ἤκμαζε, ἐπὶ τὴν πεντηκοστὴν Ὀλυμπιάδα, διείσπεται· Ὀρφεύς τε ὁ συμπλεύσας Ἡρακλεῖ, Μουσαίου μαθητής· Ἀμφίων γὰρ δυσὶ πρόγονοι γενεαῖς τῶν Ἰλιακῶν· Δημόδοκος δὲ καὶ Φήμιος, ἐπὶ τῶν Ἰλίου ἁλώσιν· ὁ μὲν γὰρ, παρὰ τοῖς Φαίαξιν· ὁ δὲ, παρὰ τοῖς μνηστῆρσιν ἐπὶ δεκαετίαν βιβλίμων. καὶ τοὺς μὲν ἀναφερομένους εἰς Μουσαῖον χρησμούς,

Ονομακρίτου εἶ λέγουσι τὸν Κρέτητα ὁ τὸν Ορφέως, Ζωπύρου τῦ Ηρακλεώτου. τὸν τε εἰς ἅδου καταβᾶσιν, Γοργίκου τῦ Σαμίου. Ιων ὁ ὁ Χῖος ἐν τοῖς τριγράμμοις, καὶ Πυθαγόραν εἰς Ορφέα ἀνενεγκεῖν τινα ἱστορῆ. Επιγένης δὲ ἐν τοῖς περὶ τῆς εἰς Ορφέα ποιήσεως, Κέρκωπος εἶ λέγει τῦ Πυθαγορείου τὸν εἰς ἅδου καταβᾶσιν, καὶ τὸν Ιερὸν λόγον· τὸν ὁ Πέπλον, καὶ τὰ Φυσικά, Βροντίνου. ναὶ μὴν καὶ Τέρπανδρον ἀρχαίζοί τινες· Ελλάνικος γοῦν τοῦτον ἱστορεῖ, κατὰ Μίδου γεγονέναι· Φανίας δὲ πρὸ Τερπάνδρου πῶς Λέσβιον τὸν Λέσβιον, Αρχιλόχου νεώτερον φῆσι τὸν Τέρπανδρον· διαμάχεσθαι ὁ τὸν Λέσβιον Αρκτίνῳ, καὶ νενικηκέναι. Ξάνθος ὁ ὁ Λυδός, περὶ τὴν ὀκτωκαιδεκάτην Ολυμπιάδα· ὡς δὲ Διονύσιος, περὶ τὴν πεντεκαιδεκάτην, Θάσον ἐκτίσθαι· ὡς εἶ συμφανές, τὸν Αρχίλοχον μετὰ τὴν εἰκοστὴν ἤδη γνωρίζεσθαι Ολυμπιάδα. μέμνηται γοῦν καὶ τῆς Μαγνήτων ἀπωλείας, πρεσβύτατος γενόμενος. Σιμωνίδης μὲν οὖν κατ' Αρχίλοχον φέρεται· Καλλῖνος δὲ, πρεσβύτερος μὲν μακρῷ· τῶν γὰρ Μαγνήτων ὁ μὲν Αρχίλοχος, ἀπολωλότων· ὁ δὲ, ἀπολομένων μέμνηται· Εὔμηλος δὲ ὁ Κορίνθιος, πρεσβύτερος ὢν, ὅτε βεβλήκει Αρχίας ὁ Συρακούσας κτίσαντι· καὶ ταῦτα μὲν παρεμπεσὼν εἰπεῖν, ὅτι μάλιστα ἐν τοῖς πάνυ παλαιοῖς τοῖς τῦ Κύκλου ποιηταῖς πίθανται. ἤδη δὲ καὶ παρ' Ελλησι χρησμολόγοι συχνοὶ γεγονέναι φέρονται, ὡς οἱ Βάκιδες· ὁ μὲν, Βοιώτιος· ὁ δὲ, Αρκάς· πολλὰ πολλοῖς προαγορεύσαντες. τῇ δὲ τῦ Αθηναίου Αμφιλήτου συμβουλῇ, καὶ Πεισίστρατος ἐπιβάντα τὴν τυραννίδα, τὸν καιρὸν τῆς ἐπιθέσεως δηλώσαντος. σιγάσθω γοῦν Κομήτης ὁ Κρὴς, Κινύρας ὁ Κύπριος· Ἄδμητος Θεσσαλὸς· Αἰσιμάχου ὁ Κυρηναῖος· Αμφιάραος ὁ Αθηναῖος· Τιμόξενος ὁ Κερκυραῖος· Δημαίνετος ὁ Φωκαεύς· Επιγένης ὁ Θεσπιεύς· Νικίας ὁ Καρύστιος· Αἴσιων ὁ Θεσσαλὸς· Διονύσιος ὁ Καρχηδόνιος· Κλεοφῶν ὁ Κορίνθιος· Ιππὼ τε ἡ Χείρωνος, καὶ Βοιὼ, καὶ Μαντὼ, καὶ τῶν Σιβυλλῶν ὅ πλῆθος, ἡ Σαμία, ἡ Κολοφωνία, ἡ Κυμαία, ἡ Ερυθραία, ἡ Φυτὼ, ἡ Ταραξανδρα, ἡ Μακέλις ἡ Θεσσαλή, ἡ Θεσπρωτίς· Κάλχας τε αὖ καὶ Μόψος οἱ κατὰ τὰ Τρωϊκὰ γεγόνασι· πρεσβύτερος δὲ ὁ Μόψος, ὡς καὶ συμπλεύσας τοῖς Αργοναύταις. Φασὶ δὲ τὸν Μόψου καλουμένου μαντικὴν σωτάξαι τὸν Κυρηναῖον Βάττον·

aiunt esse Onomacriti. Cratetem vero Orphei, Zopyri Heracleotæ, & descensū ad inferos esse Prodici Samij. Ion autem Chius in trigrammis refert Pythagoram hæc quoque Orpheo tribuere. Epigenes autem in iis quæ scripsit de poësi quæ refertur ad Orpheum, dicit esse Cercopis Pythagorei descēsum ad inferos, & Sacram orationem: Peplum autem & Physica, Brontini. Porro autem nonnulli quoque Terpandrum inter priscos referunt. Hellanicus certe eum refert fuisse tempore Midæ. Phanias autem ponens Leschen Lesbium ante Terpandrum, refert Terpandrum esse Archilocho recentiorem, Leschen autem concertasse cum Arctino & vicisse. Xanthus autē Lydius circa octauamdecimam Olympiadem. Vt autem Dionysius, circa quintam decimam Olympiadem Thasum fuisse conditam, vt sit consentaneum iam cognitum fuisse Archilochum post vicesimā Olympiadem. Meminit certe & Magnetum exitij, quod paulo ante fuerat. At fertur quidem Simonides fuisse tempore Archilochi: Callinus autem non multo antiquior. Magnetum enim qui perierant meminit Archilochus. Hic vero, vt quorum essent res secundæ, meminit. Eumelus autem Corinthius cum esset antiquior, dicitur peruenisse vsque ad Archiam qui condidit Syracusas. Et hæc quidem inductus sum vt dicerem, quod maxime quidē inter vetustissimos Poëtas pōnāt Cyclicos. Iam vero inter Grecos quoque dicuntur fuisse multi qui responsa dederunt, sicut Bacides: vnus quidem Bœotius, alter vero Arcas, qui multa multis prædixerunt. Athenienſis autē Amphileti consilio Pisistratus quoque confirmauit tyrannidem, cum ei inuadendi tempus significasset. Taceatur enim Cometa Cretensis, Cinyras Cyprius, Admetus Thessalus, Aristæus Cyrenęus, Amphiaraus Atheniēsis, Timoxeus Cercyreus, Demenetus Phocensis, Epigenes Thespiensis, Nicias Carystius, Aristo Thessalus, Dionysius Carthaginēsis, Cleophō Corinthius, Hippo filia Chironis, & Bœo, & Manto, & Sibyllarū turba, Samia, Colophonia, Cumana, Erythręa, Phyto, Taraxādra, Macetis, Thessala Thesprotis: & rursus Calchas & Mopsus qui fuerūt Troianis tēporibus: antiquior autē Mopsus, vt qui nauigaret vna cum Argonautis. Aiunt autem Battum Cyrenæum composuisse eam quæ Mopsi dicitur diuinationem;

Et Dorotheus in primo libro qui inscribitur Pandecta, refert Mopsum audiisse Halcyonem & Coronem. Præscientiæ autẽ Pythagoras quoque Magnus semper mentem adhibuit, & Abaris Hyperboreus, & Aristæas Procõnesius, & Epimenides Cretensis qui venit Spartam, & Zoroaster Medus, & Empedocles Agrigẽtinus, & Phormio Lacon. Quinetiam Polyaratus Thasius, & Empedotimus Syracusanus, & post hos maxime Socrates Athenienssis. Est enim mihi, inquit in Theage, quod ab ineunte ætate diuina sorte accidit, signum dæmonis. Id autem est vox, quæ vbi fuerit edita, retinet ne faciam quod sum facturus, hortatur autem nunquam. Et Excestus Phocensium tyrannus, duos gestans incantatos annulos, qui inter se inuicem ab eis edebatur sonitu, sciebat tempus rerum gerendarũ: mortuus tamen est dolo interfectus, etiam si id ei prius significasset sonitus, vt dicit Aristoteles in opere de Republica Phocensium. Quinetiam ex iis qui aliquando fuêre homines in Ægypto, opinione autem hominum Dij fuerunt, Hermes Thebanus, & Æsculapius Memphitanus, & rursus Tiresias & Manto Thebis, vt dicit Euripides. Iam Helenus, & Laocoon, & Oenone, & Brenus in Ilio. Crenus enim vnus Heraclidarum dicitur insignis vates, & Iamus alius in Elide, à quo Iamidæ, & Polyidus Argis & Megaris, cuius meminit Trægœdia. Quid opus est recensere Telemum, qui cum esset vates Cyclopum, prędixit Polyphemo ea quæ in errore Vlyssis euenerunt? aut eum qui erat Athenis Onomacritum: aut Amphiaraum, qui cum septem qui aduersus Thebas bellum gesserunt, fertur Troia capta vna generatione fuisse posterior: aut Theoclymenum in Cephalenia, aut Telmessum in Caria, aut Galeũ in Sicilia? Præter hos autem fuerint etiã alij, Idmõ qui fuit cũ Argonautis, Phemonoë Delphis, Mopsus Apollinis filius, & Mantus in Pãphilia, & Amphilochus Amphiarai filius in Cilicia, Alcmeõ apud Acarnanes, Anias in Delo, Aristãder Telmessensis, qui fuit cũ Alexandro. Iam vero Philochorus, in primo de diuinatione, refert Orpheum fuisse vatem. Theopompus autem & Ephorus & Timæus Orthagoram quendã vatem fuisse scribunt, quemadmodum Pythocles Samius in quarto rerum Italicarum, Gaium Iulium Nepotem. Sed illi quidem fures omnes & latrones,

Δωρόθεός τε ἐν τῷ πρώτῳ Πανδέκτης, Ἀλκυόνος καὶ Κορώνης ἐπακοῦσαι τὸν Μόψον ἱστορεῖ. προγνώσεως δὲ καὶ Πυθαγόρας ὁ μέγας προσῆψεν αἰεί. Ἀβαρεὶς τε ὁ Ὑπερβόρεος, καὶ Ἀριστέας ὁ Προκοννήσιος. Ἐπιμενίδης τε ὁ Κρής, ὃς εἰς Σπάρτην ἀφίκετο. καὶ Ζωροάστρης ὁ Μῆδος, Ἐμπεδοκλῆς τε ὁ Ἀκραγαντῖνος, καὶ Φορμίων ὁ Λάκων· καὶ μὴν Πολυάραθος ὁ Θάσιος, Ἐμπεδότιμός τε ὁ Συρακούσιος· ἔτι τε τούτοις, Σωκράτης ὁ Ἀθηναῖος μάλιστα· ἔστι γάρ μοι, φησὶν ἐν τῷ Θεάγῃ, ἐκ παιδὸς ἀρξάμενον θεία μοῖρα προσγινόμενον δαιμόνιον σημεῖον. τοῦτο δέ ἐστι φωνή, ἣ ὅτ' ἂν γίνηται, ἀποτρέπει μέ τοῦτο ὃ μέλλω πράττειν, προτρέπει δὲ οὐδέποτε. Ἐξήκεστός τε, ὁ Φωκέων τύραννος, δύο δακτυλίοις φορῶν γεγοητευμένοις, ᾧ τῷ μὲν τὰς μήλους διεδέκετο τοῖς κατηκόοις τὰ πρόσταξεων· ἀπέθανεν ὅμως δολοφονηθείς. καί τοι προσημήναντος τοῦ τόκου, ὡς φησιν Ἀριστοτέλης ἐν τῇ Φωκέων πολιτείᾳ. μὴν καὶ τὰ περὶ Αἰγυπτίοις ἀνθρώπων ποτὲ, νομιζόντων ἢ ἀνθρωπίνη δόξῃ θεῶν, Ἑρμῆς τε ὁ Θηβαῖος, καὶ Ἀσκληπιὸς ὁ Μεμφίτης· Τειρεσίας τε αὖ καὶ Μαντὼ ἐν Θήβαις, ὡς φησιν Εὐριπίδης· Ἕλενος ἤδη καὶ Λαοκόων, καὶ Οἰνώνη, καὶ Βρισῶς ἐν Ἰλίῳ· Κρισῶς γὰρ εἷς τῶν Ἡρακλειδῶν ἐπιφανὴς φέρεται μάντις· καὶ Ἴαμος ἀνὴρ ἐν Ἤλιδι, ἀφ' οὗ οἱ Ἰαμίδαι· Πολυίδης τε ἐν Ἄργει, καὶ ἐν Μεγάροις, οὗ μέμνηται ἡ τραγῳδία. τί μοι Τήλεμον καταλέγειν, ὃς, Κυκλώπων μάντις ὤν, Πολυφήμῳ προεσήμαινε τὰ κατὰ τὸν Ὀδυσσέως πλάνον; ἢ τὸν Ἀθηναῖον Ὀνομάκριτον· ἢ τὸν Ἀμφιάραον. τὸν σὺν τοῖς ἑπτὰ τοῖς ἐπὶ Θήβας στρατεύσασι, μιᾷ γενεᾷ τῆς Ἰλίου ἁλώσεως πρεσβύτερον φερόμενον· ἢ Θεοκλύμενον ἐν Κεφαλληνίᾳ· ἢ Τελμησσὸν ἐν Καρίᾳ, ἢ Γάλεον ἐν Σικελίᾳ. εἶεν δ' ἂν καὶ ἕτεροι πρὸς τούτοις, Ἴδμων ὁ σὺν τοῖς Ἀργοναύταις· Φημονόη Δελφίς· Μόψος ὁ Ἀπόλλωνος καὶ Μαντοῦς ἐν Παμφυλίᾳ· καὶ Ἀμφίλοχος Ἀμφιαράου ἐν Κιλικίᾳ· Ἀλκμαίων ἐν Ἀκαρνάσιν· Ἀνίας ἐν Δήλῳ· Λείανδρός τε ὁ Τελμισσεύς, ὁ σὺν Ἀλεξάνδρῳ γνώριμος· ἤδη δ' καὶ Ὀρφέα Φιλόχορος μάντιν ἱστορεῖ γενέσθαι ἐν τῷ πρώτῳ περὶ μαντικῆς. Θεόπομπος δὲ καὶ Ἔφορος, καὶ Τίμαιος, Ὀρθαγόραν τινὰ μάντιν ἀναγράφουσι καθάπερ ὁ Σάμιος Πυθοκλῆς ἐν τετάρτῳ Ἰταλικῶν, Γάϊον Ἰούλιον Νέποτα. ἀλλ' οἱ μὲν, κλέπται πάντες καὶ λῃσταί,

ὥς φησιν ἡ γραφὴ, τὰ πλεῖστα ἐκ παρατηρήσεως
καὶ ἐξ εἰκότων προειρηκότες, καθάπερ οἱ φυσιο-
γνωμονοῦντες ἰατροί τε καὶ μάντεις· οἱ δὲ, καὶ ὑπὸ
δαιμόνων κινηθέντες, ἢ ὑδάτων καὶ θυμιαμάτων, καὶ
ἀέρος ποιοῦ ἐκταραχθέντες· παρὰ Ἑβραίοις δὲ, οἱ
προφῆται, δυνάμει θεοῦ καὶ ἐπιπνοίᾳ· πρὸ μὲν τοῦ
νόμου, Ἀδὰμ, ἐπί τε τῆς γυναικὸς, ἐπί τε τῆς ζώων
ὀνομασίας προθεσπίσας· καὶ Νῶε, μετάνοιαν κη-
ρύξας· Ἀβραάμ τε καὶ Ἰσαὰκ, καὶ Ἰακὼβ, ἀντίκρυς
οὐκ ὀλίγα τῶν μελλόντων καὶ ἤδη ἐνεστώτων προ-
φαίνοντες. σὺν δὲ τῷ νόμῳ, Μωσῆς τε καὶ Ἀαρών·
μεθ' οὓς προφητεύουσιν Ἰησοῦς τοῦ Ναυῆ, Σα-
μουὴλ, Γὰδ, Νάθαν, Ἀχίας, Σαμαίας, Ἰού, Η-
λίας, Μιχαίας, Ἀβδιοῦ, Ἐλισαῖος, Ἀβδαδωναὶ,
Ἀμὼς, Ἡσαΐας, Ὠσηὲ, Ἰωνᾶς, Ἰωὴλ, Ἱερεμίας,
Σοφωνίας Χουζὶ, Ἰεζεκιὴλ, Οὐρίας, Ἀμβακοὺμ,
Ναοὺμ, Δανιὴλ, Μισαὴλ, ὁ τοὺς συλλογισμούς.
Ἀγγαῖος, Ζαχαρίας, καὶ ὁ ἐν τοῖς δώδεκα ἄγγελος.
γίνονται δὲ οἱ πάντες προφῆται, πέντε καὶ τριάκον-
τα· γυναικῶν δὲ· καὶ γὰρ καὶ αὗται προεφήτευον·
Σάῤῥα τε καὶ Ῥεβέκκα, καὶ Μαριάμ, Δεββώρα τε
καὶ Ὀλδά. ἔπειτα περὶ τοὺς αὐτοὺς χρόνους, Ἰωάν-
νης προφητεύει, μέχρι τοῦ σωτηρίου βαπτίσμα-
τος. μετὰ δὲ τὴν γένεσιν τοῦ Χριστοῦ, Ἄννα καὶ Συμεών.
Ζαχαρίας γὰρ ὁ Ἰωάννου πατὴρ, καὶ πρὸ τοῦ παιδὸς
προφητεύειν ἐν τοῖς εὐαγγελίοις λέγεται. ἄνωθεν
οὖν ἀπὸ Μωσέως συναγάγωμεν τὴν καθ' Ἑλλη-
νας χρονογραφίαν· ἀπὸ τῆς Μωσέως γενέσεως ἐπὶ
τὴν ἐξ Αἰγύπτου τῶν Ἰουδαίων ἔξοδον, ἔτη ὀγδοή-
κοντα, καὶ τὰ μέχρι τῆς τελευτῆς αὐτοῦ, δύο τεσσα-
ράκοντα· γίνεται ἡ ἔξοδος κατὰ Ἰναχον, πρὸ τῆς Σω-
θιακῆς περιόδου ἐξελθόντος ἀπ' Αἰγύπτου Μω-
σέως ἔτεσι πρότερον τριακοσίοις τεσσαρακον-
τα πέντε· ἀπὸ δὲ τῆς Μωσέως στρατηγίας καὶ Ἰνάχου
ἐπὶ τὸν Δευκαλίωνος κατακλυσμόν· τὴν δευτέραν
λέγω ἐπομβρίαν. καὶ ἐπὶ τὸν Φαέθοντος ἐμπρησ-
μόν· ἃ δὴ συμβαίνει κατὰ Κρότωπον· γενεαὶ τεσ-
σαράκοντα ἀριθμοῦνται. εἰς μὲν τοι τὰ ἑκατὸν
ἔτη, τρεῖς ἐγκαταλέγονται γενεαί. ἀπὸ δὲ τοῦ κατα-
κλυσμοῦ ἐπὶ τὸν Ἴδης ἐμπρησμὸν, καὶ τὴν εὕρεσιν τοῦ σι-
δήρου, καὶ Ἰδαίους δακτύλους, ἔτη ἑβδομήκοντα
τρία, ὥς φησιν Θράσυλλος. καὶ ἀπὸ Ἴδης ἐμπρη-
σμοῦ ἐπὶ Γανυμήδους ἁρπαγὴν, ἔτη ἑξηκον-
τα πέντε. ἐντεῦθεν δὲ ἐπὶ τὴν Περσέως στρα-
τείαν, ὅτε καὶ Γλαῦκος ἐπὶ Μελικέρτῃ τὰ Ἰσθ-
μια ἔθηκεν, ἔτη πεντεκαίδεκα. ἀπὸ δὲ Περσέως
στρατείας ἐπὶ Ἰλίου κτίσιν, ἔτη τριακοντα-
τέσσαρα. ἐντεῦθεν ἐπὶ τὸν Εἴσπλουν τῆς Ἀργοῦς,

A vt dicit scriptura, plurima ex obseruatione & ex verisimilibus prædixerunt, sicut medici & vates qui coniectant ex regula naturæ: alij autem etiam à dæmonibus incitati, vel per aquas, & suffitus, & aërem aliqua qualitate præditũ, perturbati. Apud Hebræos autem Dei virtute & inspiratione, ante legem quidem Adam, qui & in muliere & in animantum nominatione futura prædixit: & Noë, qui prædicauit pœnitentiam: Abraam, Isaac & Iacob, qui aperte non pauca ex futuris, & iis quæ iam instabãt præsignificabant. Cum lege autẽ Moses & Aarõ, post quos prophetauere Iesus filius Naue, Samuel, Gad, Nathã, Achias, Samæas, Iehu, Helias, Michæas, Abdiu, Elisæus, Abdadone, Amos, Esaias, Osee, Ionas, Ioël, Hieremias, Sophonias Chuzi, Ezechiel, Vrias, Ambacum, Nahum, Daniel, Misael qui præerat rationibus, Aggæus, Zacharias, & qui erat ex duodecim Angelus. Sunt autem omnes Prophetæ xxxv. Ex mulieribus autem (nam eæ quoque prophetabant) Sara, & Rebecca, & Maria, Debbora, & Olda. Deinde circa eadem tempora prophetauit Ioannes vsque ad baptismum salutarem. Post Christi autem ortum, Anna & Symeon. Zacharias enim pater Ioannis, ante filium quoque in Euangeliis dicitur prophetasse. Iam vsque ergo à Mose colligamus Græcorum chronographiam. Ab ortu Mosis vsque ad Iudæorũ ex Ægypto exitum, anni octoginta: & qui fuerunt vsque ad eius mortem, alij quadraginta. Fuit Hebræorum exitus tempore Inachi ante Sothiacam reuelationem, egresso ex Ægypto Mose, annis prius quadringentis quadraginta quique. A Mosis autẽ principatu & Inacho vsque ad inundationem Deucalionis, secundum, inquam, diluuium, & incendium Phaëthontis, quæ quidẽ tempore Crotopi acciderunt, enumerantur quatuor generationes. Ad centum autem annorum numerum reducuntur tres generationes. Ab inundatione autem ad Idæ incendium, & ferri inuentionem, & Idæos Dactylos, anni septuaginta tres, ait Thrasyllus, & ab Idę incendio vsque ad raptum Ganymedis, anni lxv. Hinc autem ad Persei expeditionem, quando etiam Glaucus Isthmia statuit propter Melicertam, anni quindecim. A Persei autem expeditione ad Troiam conditam, anni triginta quatuor. Hinc ad Nauis, quæ Argo dicta est, nauigationẽ,

anni ſexaginta quatuor. Ab eo ad Theſeum & Minotaurũ anni xxxiij. Deinde ad eos ſeptem qui Thebas oppugnauere, anni decem. Ad Olympicum autem certamen quod inſtituit Hercules propter Pelopem anni tres: & ad Amazonũ in Athenas expeditionem, & Helenæ raptum à Theſeo, anni nouem. Hinc ad Herculis relationem in Deos, anni vndecim. Deinde ad Helenæ raptum ab Alexandro, anni quatuor. A Troia autem capta ad Æneæ deſcenſum, & conditum Lauinium, anni decem, & ad Aſcanij imperium anni octo, & ad Heraclidarum deſcenſum, anni ſexaginta vnus, & ad Iphiti Olympiadem, anni trecenti triginta octo. Eratoſthenes autem tempora ſic deſcribit. A capta quidem Troia ad Heraclidarum deſcenſum, anni octoginta. Hinc autem ad conditam Ioniam anni ſexaginta. Quæ autem deinceps conſequuntur, ad Lycurgi quidem tutelam, anni centum quinquaginta nouem. Ad annum autem qui prima præcedit Olympia, anni centum octo. A qua Olympiade ad tranſitum Xerxis anni ducenti nonaginta ſeptem: à quo ad principium Peloponneſiaci, anni quadraginta octo: & ad cladem quam à Lacedęmoniis accepere Atheniẽſes, anni viginti ſeptem: & ad pugnam Leuctricã anni xxx. Poſt quam ad Philippi mortem, anni xxxv. Poſt hæc autem ad Alexandri obitum, anni duodecim. Rurſus à prima Olympiade nonnulli dicunt ad Romam conditam colligi annos xxiv. Hinc ad Babylonis à Dario euerſionem anni circiter ducenti quadraginta tres. A capta autem Babylone ad mortem Alexandri, anni centum octoginta ſex. Hinc ad victoriam Auguſti, quando Antonius ſibiipſi mortem conſciuit Alexandriæ, anni ducenti nonaginta quatuor, cum tunc eſſet Auguſtus quater Conſul. A quo tempore ad certamen quod Romæ exhibuit Domitianus, anni centum quatuordecim. A primo autem certamine, vſque ad mortem Commodi, anni centum vndecim. Sunt autem qui à Cecrope quidem vſque ad Alexandrum Macedonem, colligunt annos mille octingentos viginti octo. A Demophonte autem, mille ducentos quinquaginta: & à Troia capta ad deſcenſum Heraclidarum, annos centum viginti, vel centum octoginta. Ab eo vſque ad Euænetum Athenis ſummum gerentem magiſtratum,

A ἔτη ἑξηκονταπέντε. ἀπὸ τούτου ὅτε Θησέα, καὶ Μινώταυρον, ἔτη τεσσαρακονταδύο. εἶτα ὅτε τοὺς ἑπτὰ ὅτε Θήβας, ἔτη δέκα. ὅτε δὲ τ' Ολυμπιάδιον ἀγῶνα, ὃν Ηρακλῆς ἔθηκεν ὅτε Πέλοπι, ἔτη τρία· εἰς τε τὴν Αμαζόνων εἰς Αθήνας στρατείαν, καὶ τ' Ελένης ὑπὸ Θησέως ἁρπαγήν, ἔτη ἐννέα. ἐντεῦθεν ὅτε τ' Ηρακλέους ἀποθέωσιν, ἔτη ἕνδεκα· εἶτα ὅτε τ' Ελένης ὑπὸ Αλεξάνδρου ἁρπαγήν, ἔτη τέσσαρα. ἀπὸ δὲ Τροίας ἁλώσεως ὅτε τ' Αἰνείου κάθοδον, ἣν κτίσιν Λαυινίου, ἔτη δέκα, ὅτε τε τ' Ασκανίου ἀρχήν, ἔτη ὀκτώ. B καὶ ὅτε τ' Ηρακλειδῶν κάθοδον, ἔτη ἑξήκοντα ἕν· ὅτε τε τ' Ιφίτου Ολυμπιάδα, ἔτη τριακόσια τριακονταοκτώ. Ερατοσθένης δὲ τοὺς χρόνους ὧδε ἀναγράφει. ἀπὸ μὲν Τροίας ἁλώσεως ὅτε Ηρακλειδῶν κάθοδον, ἔτη ὀγδοήκοντα· ἐντεῦθεν δὲ ὅτε τ' Ιωνίας κτίσιν, ἔτη ἑξήκοντα· τὰ δὲ τούτοις ἑξῆς, ὅτε μὲν τ' ὅτε Λυκούργου ἔτη ἑκατὸν πεντηκονταεννέα. ὅτε δὲ προηγούμενον ἔτος τῶν πρώτων Ολυμπίων, ἔτη ἑκατὸν ὀκτώ. ἀφ' ἧς Ολυμπιάδος ὅτε τ' Ξέρξου διάβασιν, ἔτη διακόσια ἐνενήκοντα ἑπτά. ἀφ' ἧς ὅτε τ' ἀρχὴν τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου, C ἔτη τεσσαρακονταοκτώ. καὶ ὅτε τ' κατάλυσιν τῶν Αθηναίων ἧτταν, ἔτη εἰκοσιεπτά· καὶ ὅτε τ' ἐν Λεύκτροις μάχην, ἔτη τριακονταπέντε· μεθ' ἣν ὅτε τ' Φιλίππου τελευτὴν ἔτη τριακονταπέντε. μεθ' ἃ δὲ ταῦτα ὅτε τ' Αλεξάνδρου μετάλλαξιν, ἔτη δώδεκα. πάλιν ἀπὸ τῆς πρώτης Ολυμπιάδος ἔνιοί φασιν ὅτε Ρωμην κτίσιν συναγεσθαι ἔτη εἰκοσιτέσσαρα· ἐντεῦθεν ὅτε διακόσια τεσσαρακονταπέντε τριακάδες. ἀπὸ δὲ τῆς Βαβυλῶνος ἁλώσεως ὅτε τὴν Αλεξάνδρου τελευτὴν, ἔτη ἑκατὸν ὀγδοήκοντα ἓξ. ἐντεῦθεν ὅτε τὴν Αὐγούστου νίκην, ὅτε D Αντώνιος ἀπέσφαξεν ἑαυτὸν ἐν Αλεξανδρείᾳ, ἔτη διακόσια ἐνενήκοντα τέσσαρα. ὑπάτευεν Αὔγουστος ὁ τέταρτον. ἀφ' οὗ χρόνου ὅτε τὸν ἀγῶνα ὃν ἔθηκε Δομετιανὸς ἐν Ῥώμῃ, ἔτη ἑκατὸν δεκατέσσαρα. ἀπὸ δὲ τοῦ πρώτου ἀγῶνος ὅτε τὴν Κομόδου τελευτὴν, ἔτη ἑκατὸν ἕνδεκα, εἰσὶ δὲ οἱ ἀπὸ Κέκροπος μὲν ὅτε Αλέξανδρον τὸν Μακεδόνα, συναγρίσιν ἔτη χίλια ὀκτακόσια εἰκοσιοκτώ· ἀπὸ δὲ Δημοφῶντος, χίλια διακόσια πεντήκοντα· καὶ ἀπὸ Τροίας ἁλώσεως ὅτε τὴν Ηρακλειδῶν κάθοδον, ἔτη ἑκατὸν εἴκοσι, ἢ ἑκατὸν ὀγδοήκοντα. ἀπὸ τούτου ὅτε Εὐαίνετον ἄρχοντα, ἐφ'

ἐφ' ᾧ φασὶν Ἀλέξανδρον εἰς τὴν Ἀσίαν διαβῆναι, ὡς μὲν Φανίας, ἔτη ἑπτακόσια δεκαπέντε· ὡς δὲ Ἔφορος, ἑπτακόσια τριακονταπέντε· ὡς δὲ Τίμαιος καὶ Κλείταρχος, ὀκτακόσια εἴκοσι· ὡς δὲ Ἐρατοσθένης, ἑπτακόσια ἑβδομηκονταπέντε· ὡς δὲ Δοῦρις, ἀπὸ Τροίας ἁλώσεως ἕως τῆς Ἀλεξάνδρου εἰς Ἀσίαν διαβάσεως, ἔτη χίλια. ἐντεῦθεν ἕως Εὐαίνετον τὸν Ἀθήνησιν ἄρχοντα, ἐφ' ᾧ θνήσκει Ἀλέξανδρος, ἔτη ια'. ἐντεῦθεν ἕως τὴν ἡγεμονίαν Γερμανικοῦ Κλαυδίου Καίσαρος, ἔτη τριακόσια ἑξήκοντα πέντε· ἀφ' ὃ χρόνου δῆλα γίνεται καὶ τὰ ἕως τοῦ Κομόδου τελευτοῦντος ἔτη, ὅσα γε σῴζεται. μετὰ δὲ τὰ Ἑλληνικά, καὶ ἀπὸ τῶν τοῦ βαρβάρου χρόνων ἀποδοτέον καὶ τὰ μέγιστα διαστήματα. ἀπὸ μὲν Ἀδὰμ, ἕως τοῦ κατακλυσμοῦ, σῴζεται ἔτη δισχίλια ἑκατὸν τεσσαρακονταοκτώ, ἡμέραι τέσσαρες· ἀπὸ δὲ Σὴμ, ἕως Ἀβραάμ, ἔτη χίλια διακόσια ν'. ἀπὸ δὲ Ἰσαὰκ ἕως τῆς κληροδοσίας, ἔτη ἑξακόσια δεκαέξ. ἔπειτα ἀπὸ Κριτῶν ἕως Σαμουὴλ, ἔτη τετρακόσια ἑξήκοντα τρία, μηνῶν ἑπτά. καὶ μετὰ τοὺς Κριτὰς, Βασιλέων ἔτη πεντακόσια ἑβδομηκονταδύο, μῆνες ἕξ, ἡμέραι δέκα. μεθ' οὓς χρόνους, Περσικῆς βασιλείας ἔτη διακόσια τριακονταπέντε· ἔπειτα τῶν Μακεδονικῶν, ἕως Ἀντωνίου αἱρέσεως, ἔτη τριακόσια δώδεκα, ἡμέραι δεκαοκτώ· μεθ' ὃν χρόνον ἡ Ῥωμαίων βασιλεία, ἕως τῆς Κομόδου τελευτῆς, ἔτη διακόσια εἰκοσιδύο. πάλιν τε αὖ ἀπὸ τῶν ἑβδομηκονταετοῦς αἰχμαλωσίας, καὶ τοῦ λαοῦ εἰς πατρῴαν γῆν ἀποκαταστάσεως, εἰς τὴν αἰχμαλωσίαν τὴν ὑπὸ Οὐεσπεσιανοῦ, ἔτη σῴζεται τετρακόσια δέκα· τελευταῖα δὲ ἀπὸ Οὐεσπεσιανοῦ ἕως τῆς Κομόδου τελευτῆς, διείσκεται ἔτη ἑκατὸν εἴκοσιν ἓν, μῆνες ἕξ, ἡμέραι εἰκοσιτέσσαρες. Δημήτριος δὲ φησιν ἐν τῷ περὶ τῶν ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ βασιλέων, τῆς Ἰούδα φυλῆς. καὶ Βενιαμεὶν, καὶ Λευὶ μὴ αἰχμαλωτισθῆναι ὑπὸ Σεναχηρείμ· ἀλλ' εἰ ἀπὸ τῆς αἰχμαλωσίας ταύτης εἰς τὴν ἐσχάτην, ἣν ἐποιήσατο Ναβυχοδονόσορ ἐξ Ἱεροσολύμων, ἔτη ἑκατὸν εἰκοσιοκτώ, μῆνας ἕξ. ἀφ' ὃ δὲ αἱ φυλαὶ αἱ δέκα ἐκ Σαμαρείας αἰχμάλωτοι γεγόνασιν, ἕως Πτολεμαίου τετάρτου, ἔτη πεντακόσια ἑβδομηκονταεννέα, μῆνας ἐννέα· ἀφ' ὃ δὲ ἐξ Ἱεροσολύμων, ἔτη τριακόσια τριακονταοκτώ, μῆνας τρεῖς. Φίλων δὲ καὶ αὐτὸς ἀνέγραψε τοῖς βασιλεῖς τοὺς Ἰουδαίων, διαφώνως τῷ Δημητρίῳ.

A cuius tempore dicunt Alexandrum traiecisse in Asiam, vt Phanias quidem, anni septingenti quindecim: vt Ephorus autem, septingenti trigintaquinque: vt autem Timæus & Clitarchus, octingenti viginti: vt autem Eratosthenes, septingenti septuaginta tres: vt autem Duris, à Troia capta ad Alexandri in Asiam aduentum, anni mille. Hinc ad Euænetum qui Athenis summum gerebat magistratum, cuius tempore obiit Alexander, anni vndecim. Hinc ad imperium Germanici Claudij Cæsaris, anni trecenti sexagintaquinque. A quo tempore manifesti sunt anni, qui colligantur vsque ad mortem Commodi. Post Græca autem sunt etiam ex barbarorum supputatione, maxima temporum tradenda spatia. Ab Adam quidem vsque ad diluuium colliguntur anni bis mille centum quadraginta octo, dies quatuor. A Sem autem vsque ad Abraam anni mille ducenti quinquaginta. Ab Isaac autem vsque ad terræ diuisionem, anni sexcenti sexdecim. Deinde à Iudicibus vsque ad Samuelem, anni quadringenti sexaginta tres, menses septem. Et post Iudices anni Regnorum quingenti septuaginta duo, menses sex, dies decem. Post quæ tempora, Persici regni anni ducenti triginta quinque. Deinde Macedonici vsque ad mortem Antonij, anni trecenti duodecim, dies decem & octo. Post quod tempus, regnum Romanorum vsque ad mortem Commodi, anni ducenti vigintiduo. Et rursus à captiuitate septuagenaria, & populi in patriam terram restitutione, ad captiuitatem quæ fuit tempore Vespasiani, colliguntur anni quadringenti decem. Postremo autem à Vespasiano vsque ad mortem Commodi inueniuntur anni cxxj. menses sex, dies xxiiij. Demetrius autem dicit in libro de Regibus Iudææ, tribum Iuda, & Beniamin, & Leui, non fuisse abductam in captiuitatem à Senacherib, sed esse ab hac captiuitate vsque ad vltimam, quam Nabuchodonosor fecit ex Hierosolymis, annos cxxviij. menses sex. Ex quo autem decem tribus abductæ fuerunt captiuæ ex Samaria, vsque ad Ptolemæum quartum, anni D. lxxiij. nouem menses, à quo etiam ex Ierosolymis anni cccxxxviij. menses tres. Philo autem scripsit ipse quoque Reges Iudæorum aliter quam Demetrius.

Præterea autem Eupolemus quoque in A simili opere dicit omnes annos ab Adam vsque ad quintum annum Demetrij, xij. anno Ptolemæi in Ægypto regnãtis, colligi annos quinquies M. cxlix. A quo autem tempore Moses Iudæos eduxit ex Ægypto vsque ad prædictum tempus, colligi annos bis mille quingentos octoginta. Ab hoc autem tempore vsque ad Consules Romæ Caium Domitianum & Casianum, colliguntur anni cxx. Euphorus autem & alii multi Historici, & gentes & linguas dicunt septuaginta quinque, cum audiissent vocem Mosis dicentis: Erant autem omnes animæ ex Iacob septuagintá- B quinque, quæ descenderunt in Ægyptum. Videntur autem ex vera ratione, linguæ seu dialecti, vt vocant, & sermones generales esse septuaginta duæ, vt nostræ tradunt scripturæ. Fiunt autem aliæ per communionem duarum vel trium, vel etiam plurium dialectorum. Est autem dialectus dictio, quæ loci proprium ostendit charactęrem: vel dictio, quæ proprium vel communem gentis characterem ostendit. Dicunt autem Græci esse quinque apud se dialectos, Atticam, Ionicam, Doricam, Æolicam, & quintam communem: quæ autem comprehendi nequeunt voces Barbarorum, C non dici dialectos, sed linguas. Plato autem diis quoque quandam dialectum attribuit, maxime quidem id coniiciens ex somniis & oraculis: alias autem etiam ex dæmoniacis, qui nec sua voce nec dialecto loquuntur, sed dæmonum qui ingrediuntur. Existimat autem rationis quoque expertium esse animantium dialectos, quas exaudiunt quæ sunt eiusdem generis. Cum itaque in cœnum ceciderit Elephas, & clamauerit, præsens aliquis alius id contemplatus, reuertitur paulo post, D & secum ducit gregem Elephantum, & eum seruat qui ceciderat. Aiunt autem scorpium quoque in Libya, si non ei succedat vt hominem feriat, abeuntem reuerti cum pluribus, alterum autem ab altero instar catenæ dependentem, ita moliri insidias: non obscuro nutu bestiis vtentibus, sed nec figura sibi significantibus, sed propria, vt puto, dialecto. Dicunt autem aliqui quoque alii, quod si quis piscis qui euellitur, rupto laqueo euaserit, non amplius inuenietur eo die piscis eius generis.

ἐπὶ ὃ γὰρ Εὐπόλεμος ἐν τῇ ὁμοίᾳ πραγματείᾳ τὰ πάντα ἔτη φησὶν ἀπὸ Ἀδὰμ ἄχρι τοῦ πέμπτου ἔτους Δημητρίου Πτολεμαίου. τοῦ δωδεκάτου βασιλεύοντος Αἰγύπτου, συνάγεσθαι ἔτη ερμθ'. ἀφ' οὗ δὲ χρόνου ἐξήγαγε Μωσῆς τοὺς Ἰουδαίους ἐξ Αἰγύπτου, ὅτε τὴν προφημυθίαν πραγματείαν, συνάγεσθαι ἔτη δισχίλια πεντακόσια ὀγδοήκοντα. ἀπὸ δὲ τοῦ χρόνου τούτου ἄχρι τῶν ἐν Ῥώμῃ ὑπατῶν Γαΐου Δομετίανοῦ, Κασιανοῦ συναληθεύει ἔτη ἑκατὸν εἴκοσι. Εὔφορος δέ, καὶ ἄλλοι πολλοὶ τὴν ἱστορικὴν, καὶ ἔθνη καὶ γλώσσας πέντε καὶ ἑβδομήκοντα λέγουσιν εἶναι· ἐπακούσαντες τῆς φωνῆς Μωσέως λεγούσης· ἦσαν δὲ πᾶσαι αἱ ψυχαὶ ἐξ Ἰακὼβ πέντε καὶ ἑβδομήκοντα, αἱ εἰς Αἴγυπτον κατελθοῦσαι. Φαίνονται δὲ εἶναι καὶ κατὰ τὸν ἡμέτερον λόγον αἱ γενικαὶ διάλεκτοι, δύο καὶ ἑβδομήκοντα, ὡς αἱ ἡμέτεραι παραδιδόασι γραφαί. αἱ δὲ ἄλλαι αἱ πολλαί, ὅτι κοινωνίαι διαλέκτων δύο ἢ τεσσάρων ἢ καὶ πλειόνων γίνονται. Διάλεκτος δέ ἐστι λέξις, ἴδιον χαρακτῆρα τόπου ἐμφαίνουσα· ἢ λέξις ἴδιον ἢ κοινὸν ἔθνους ὑποφαίνουσα χαρακτῆρα. φασὶ δὲ οἱ Ἕλληνες διαλέκτους εἶναι παρ' αὐτοῖς πέντε, Ἀττικὴν, Ἰάδα, Δωρίδα, Αἰολίδα, καὶ πέμπτην τὴν κοινήν· ἀβέλτερους δὲ ἅπαντας τοὺς βαρβάρων φωνὰς, μηδὲ διαλέκτους, ἀλλὰ γλώσσας λέγεσθαι. ὁ Πλάτων δὲ καὶ τοῖς θεοῖς διάλεκτον ἀπονέμει τινά· μάλιστα μὲν ἀπὸ τῶν ὀνείρων τεκμηρούμενος καὶ τῶν χρησμῶν· ἔστι δὲ, καὶ ἀπὸ τῶν δαιμονιώντων, οἳ τὰ αὐτῶν μὲ φθέγγονται φωνῇ οὐδὲ διαλέκτῳ, ἀλλὰ τῇ τῶν ἐνθουσιώντων δαιμόνων. οἴεται δὲ καὶ ἀλόγων ζώων διαλέκτους εἶναι, ὧν τὰ ὁμόγλωσσα ἐπακούειν. ἐλέφαντος γὰρ εἰς βόρβορον καὶ βοήσαντος, παρών τις ἄλλος ὁ συμβὰν θεωρήσας, ἀποστρέφει, μετὰ μικρὸν ἄγει μεθ' ἑαυτοῦ ἀγέλην ἐλεφάντων, καὶ σώζει τὸν ἐμπεσόντα. φασὶ δέ τινες καὶ τὴν Λιβύην σκορπίον, ἐὰν μὴ ἐφικνῆται παίειν τὸν ἄνθρωπον, ἀπιόντα μὲν πλείονα ἀναστρέφειν· ἕλκοντα δὲ ἕτερον ἑτέρου, ἁλύσεως δίκην, ἕως ἂν φθάσῃ ὑποχείριον τῇ ὑποβουλῇ· οὐ δή που νεύματι ἀφανεῖ τῶν ἀλόγων ζώων κεχρημένων, οὐδὲ μὴν σημάτων μιμουμένων σφίσιν, ἀλλ' οἰκείᾳ τῇ οἰκείᾳ διαλέκτῳ. φασὶ δέ τινες, ὡς εἴ τις ἰχθὺς ἁλισκόμενος, τὸν μηχάνου ἀπορραγείσης ἀποδράσῃ, οὐκέτ' ἂν ἐν ᾧ αὐτῷ τόπῳ ἐν αὐτῷ εἴδους ἰχθὺς αὐτῆς ἐκείνης εὑρεθήσεται τὴ ἡμέρας

αἱ δὲ πρῶται καὶ γενικαὶ διάλεκτοι, βάρβαροι μὲν, φύσει δὲ τὰ ὀνόματα ἔχουσιν· ἐπεὶ καὶ τὰς εὐχὰς ὁμολογοῦσιν οἱ ἄνθρωποι δυνατωτέρας εἶναι τὰς βαρβάρῳ φωνῇ λεγομένας· καὶ Πλάτων ὁ ἐν Κρατύλῳ τὸ πῦρ ἑρμηνεῦσαι βουλόμενος, βαρβαρικὸν φησιν εἶναι τὸ ὄνομα. μαρτυρεῖ γοῦν τοῖς Φρύξας οὕτω καλοῦσιν, μικρὸν τι παρακλίνοντας. οὐδὲν δὲ οἶμαι δεῖν καὶ τοὺς χρόνους τῶν Ρωμαίων βασιλέων παρατεθεῖσθαι, εἰς ἐπίδειξιν τῆς τοῦ Σωτῆρος γενέσεως. Αὔγουστος, ἔτη τεσσαράκοντα τρία· Τιβέριος, ἔτη κβ'· Γάϊος, ἔτη δ'· Κλαύδιος, ἔτη ιδ'· Νέρων, ἔτη ιδ'· Γάλβας, ἔτος ἕν· Οὐεσπεσιανός, ἔτη ι'· Τίτος, ἔτη γ'· Δομιτιανός, ἔτη ιε'· Νέρβας, ἔτος α'· Τραϊανός, ἔτη ιθ'· Ἀδριανός, ἔτη κα'· Ἀντωνῖνος, ἔτη κα'· ὁμοίως πάλιν Ἀντωνῖνος, καὶ Κόμοδος, ἔτη λϛ'· γίνεται τὰ πρῶτα ἀπὸ Αὐγούστου ἕως Κομόδου, ἔτη σ' κ' β'· καὶ τὰ ἀπὸ Ἀδὰμ ἕως Κομόδου τελευτῆς, ἔτη ε' ψ' π' δ', μῆνες δύο, ἡμέραι δώδεκα. ἔνιοι μὲν τοὺς χρόνους τῶν Ρωμαίων βασιλέων ἕτως ἀναγράφουσι· Γάϊος Ἰούλιος Καῖσαρ, ἔτη γ', μῆνας θ', ἡμέρας ϛ' μέχρι οὗ Αὔγουστος ἐβασίλευσεν ἔτη μϛ', μῆνας θ', ἡμέρας μίαν· ἔπειτα Τιβέριος, ἔτη κϛ', μῆνας ϛ'. ἡμέρας ιθ'. οὗ διεδέξατο Γάϊος Καῖσαρ ἔτη τρία, μῆνας ι', ἡμέρας ὀκτώ. τοῦτον Κλαύδιος, ἔτη ιγ', μῆνας η', ἡμέρας κη'· Νέρων, ἔτη ιγ', μῆνας ὀκτώ, ἡμέρας κη'· Γάλβας, μῆνας ἑπτά, ἡμέρας ϛ'· Ὄθων, μῆνας ε', ἡμέρας α'· Οὐϊτέλλιος, μῆνας ἑπτά, ἡμέρας α'· Οὐεσπεσιανός, ἔτη ια', μῆνας ια', ἡμέρας κϛ'. Τῖτος ἔτη β', μῆνας β' η' Δομιτιανός, ἔτη ιε', μῆνας. ἡμέρας ε'. Νέρβας, ἔτος α', μῆνας δ', ἡμέρας ι'. Τραϊανός, ἔτη ιθ', μῆνας ζ', ἡμέρας ιε'. Ἀδριανός, ἔτη κ', μῆνας ι', ἡμέρας κη'· Ἀντωνῖνος ἔτη κϛ', μῆνας τρεῖς, ἡμέρας ζ'· Μάρκος Αὐρήλιος Ἀντωνῖνος, ἔτη ιθ'. ἡμέρας ια'· Κόμοδος, ἔτη ιϛ', μῆνας θ', ἡμέρας ιδ'. ἀπὸ Ἰουλίου Γαΐου Καίσαρος ἕως Κομόδου τελευτῆς, γίνονται ἔτη σ' λ' ϛ', μῆνες ϛ'. συνάγεται δὲ πρῶτα τὰ ἀπὸ Ρωμύλου ἕως Κομόδου τελευτῆς, ἔτη ψ' ν' γ', μῆνες ϛ'. ἐγνωρίσθη δὲ ὁ Κύριος ἡμῶν πρὸ ὀγδόῳ καὶ εἰκοστῷ ἔτει, ὅτε πρῶτον ἐκέλευσεν ἀπογραφὰς γενέσθαι, ἐπὶ Αὐγούστου.

A Primæ autem & generales dialecti barbaræ quidem, nomina autem habent natura. Nam & preces fatentur homines esse potentiores quæ dicuntur voce barbara. Porrò autem Plato in Cratylo, cum πῦρ, quod ignem significat, vellet interpretari, dicit esse nomen barbaricum. Testatur itaque Phrygas sic vocantes, paululum quid ab eo declinare. Nihil autem, vt existimo, post hæc offecerit Romanorum quoque Imperatorum tempora adducere, ad ortum Seruatoris ostendendum. Augustus annis quadraginta tribus, Tiberius, annis xxij. Caius annis iv. Claudius, annis xiv.
B Nero annis xiv. Galba anno vno. Vespasianus annis x. Titus, annis iij. Domitianus annis xv. Nerua anno vno. Traianus anni xix. Adrianus annis xxj. Antoninus annis xxj. similiter rursus Antoninus & Commodus annis xxxij. Fiũt ergo ab Augusto vsque ad Commodum anni omnes ccxxij. & anni ab Adam vsque ad mortem Commodi MMMMM. Dcclxxxiv. duo menses, duodecim dies. Quidam Romanorum Imperatorum tempora sic describunt. C. Iulius Cæsar annis tribus, quatuor mensibus, quinque diebus. Post quem regnauit
C Augustus annis quadraginta sex, mensibus quatuor, die vno. Deinde Tiberius annis viginti sex, mensibus vj. diebus xix. Cui succedit C. Cæsar annis tribus, decem mensibus, diebus viij. Ei Claudius xiij. annis, viij. mensibus, xxviij. diebus. Nero annis xiij. viij mẽsibus, xxviij. diebus. Galba mensibus septem, vj. diebus. Otho v. mensibus, die vno. Vitellius vij. mensibus, die vno. Vespasianus annis xj. mensibus xj. diebus xxij. Titus ij. annis, mensibus duobus. Domitianus annis xv. mensibus viij. diebus quinque. Nerua anno vno, mensibus iv. diebus x. Traianus xix.
D annis, vii. mensibus, xv. diebus. Adrianus annis xx. mensibus decem, diebus xxviii. Antoninus annis xxii. mensibus iii. vii. diebus. Marcus Aurelius Antoninus annis xix. diebus vndecim. Commodus annis xii. mensibus nouem, diebus xiv. A Iulio ergo Cæsare vsque ad mortem Commodi, sunt anni ccxxxvi. menses sex. Colliguntur autem omnes anni à Romulo qui vrbem condidit, vsque ad mortem Commodi, anni Dccliii. menses sex. Natus est autem Dominus noster xxviii. anno, cum primum iusserunt censum describi, tempore Augusti.

Quod autem hoc verum sit, sic scriptum est in Euangelio secundum Lucam: Anno autem quintodecimo Tiberij Cæsaris, factum est verbum Domini super Ioannem Zachariæ filium. Et rursus in eodem: Erat Iesus veniens ad baptisma, quasi triginta annorum. Et quod anno solo oporteret eum prædicare, hoc quoque sic scriptum est: Annum acceptabilem Domini prædicatum misit me. Hoc & Propheta dixit & Euangelium. Quintodecimo ergo anno Tiberij, & quintodecimo Augusti, sic implentur triginta anni vsque ad tempus quo passus est. Ex quo autem passus est, vsque ad euersionem Hierusalem, fiunt anni xlij, menses tres. Et ab euersione Hierusalem, vsq; ad mortem Commodi, anni cxxviij. menses decem, dies tres. Fiunt autem ex quo natus est Dominus vsque ad mortem Commodi, anni omnes clxxxxiv. mensis vnus. Sunt autem qui curiosius natali Domini non solum annum, sed etiam diem addunt, quem dicũt xxviij. anni Augusti, in xxv. Παχων. Basilidis autem sectatores, eius quoque baptismi diem celebrant, totam præcedentem noctem in lectionibus transigentes. Dicunt autem eum esse quintumdecimum annum Tiberij, quintumdecimum mensis Tubi. Aliqui autem eum esse vndecimum eiusdem mensis. Et de eius passione subtilius differentes, aliqui quidem sextodecimo anno Tiberij Cæsaris xxv. Phamenoth, alij vero xxv. Pharmuthi, alij autem Pharmuthi xix. dicunt passum esse Dominum. Quinetiam dicunt ex iis aliqui, eum natum esse xxiv. vel xxv. Pharmuthi. Præterea autem illa quoque sunt referenda ad chronographiam, dies inquam, quos significat Daniel à desolatione Hierusalem. Vespasiani anni vij. menses vij. Duo etiam anni adiunguntur Othonis & Galbæ & Vitellij xvij. mensibus, viij. diebus, & sic fiunt anni tres & menses vj. quod est dimidium hebdomadis, quemadmodum dixit Daniel propheta. Dixit enim bis mille trecentos dies fuisse ex quo stetit abominatio à Nerone in ciuitatem sanctam vsque ad eius euersionem. Sic enim ostendit dictum quod subiicitur: Quovsque stabit visio, sacrificium sublatum, peccatum desolationis quod datum est: & potestas & sanctum conculcabitur. Et dixit ei: Vsque ad vesperam, dies bis mille trecenti, & tolletur sanctum

A ὅτι ὃ τοῦτ' ἐστὶν, ἐν τῷ εὐαγγελίῳ τῷ κατὰ Λουκᾶν γεγραμμένον ὅτως· Ἔτει δὲ πεντεκαιδεκάτῳ τῆς Τιβερίου Καίσαρος, ἐγένετο ῥῆμα κυρίου ἐπὶ Ἰωάννην τὸν Ζαχαρίου υἱόν. καὶ πάλιν ἐν ᾧ αὐτῷ· Ἦν δὲ Ἰησοῦς ἐρχόμενος ἐπὶ τὸ βάπτισμα, ὡς ἐτῶν λ'. καὶ ὅτι ἐνιαυτὸν μόνον ἔδει αὐτὸν κηρύξαι, καὶ τοῦτο γεγραμμένον ὅτως· Ἐνιαυτὸν δεκτὸν κυρίου κηρύξαι ἀπέσταλέν με. τοῦτο καὶ ὁ προφήτης εἶπεν, καὶ τὸ εὐαγγέλιον· πεντεκαιδεκάτῳ οὖν ἔτει Τιβερίου, καὶ πεντεκαιδεκάτῳ Αὐγούστου· ὅτω πληροῦται τὰ τριάκοντα ἔτη, ἕως ἔπαθεν. ἀφ' οὗ δὲ ἔπαθεν, ἕως τῆς καταστροφῆς Ἱερουσαλήμ, γίνονται ἔτη μβ', μῆνες γ'. καὶ ἀπὸ τῆς καταστροφῆς Ἱερουσαλὴμ, ἕως Κομόδου τελευτῆς, ἔτη ρ κ' η', μῆνες ι', ἡμέραι γ'. Γίνονται οὖν ἀφ' οὗ ὁ κύριος ἐγεννήθη, ἕως Κομόδου τελευτῆς, τὰ πάντα ἔτη ἑκατὸν ὀγδοηκονταπέντε, μῆν εἷς, ἡμέραι ιγ'. Εἰσὶ δὲ οἱ περιεργότερον τὴν γένεσιν τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν οὐ μόνον τὸ ἔτος, ἀλλὰ καὶ τὴν ἡμέραν προστιθέντες· ὧν φασιν ἔτους κα' Αὐγούστου, ἐν πέμπτῃ Παχὼν καὶ εἰκάδι. οἱ δὲ ἀπὸ Βασιλείδου καὶ τὸ βαπτίσματος αὐτοῦ τὴν ἡμέραν ἑορτάζουσι, προσδιανυκτερεύοντες ἀναγνώσεσι. Φασὶ δὲ εἶναι τὸ πεντεκαιδέκατον ἔτος Τιβερίου Καίσαρος, τὴν πεντεκαιδεκάτην Τυβὶ μηνός. Τινὲς δὲ αὐτὴν ἑνδεκάτην τοῦ αὐτοῦ μηνός. τὸ τε πάθος αὐτοῦ ἀκριβολογούμενοι φέρουσιν, οἱ μὲν τινες, ἓξ καὶ δεκάτῳ ἔτει Τιβερίου Καίσαρος, Φαμενὼθ κε'· οἱ δὲ, Φαρμουθὶ κε'· ἄλλοι δὲ, Φαρμουθὶ ιθ', πεπονθέναι τὸν Σωτῆρα λέγουσιν. καί μέν τινες αὐτῶν φασι Φαρμουθὶ γενομένης κδ', ἢ κε'. ἔτι δὲ κἀκεῖνα τῇ χρονογραφίᾳ προσαποδοτέον. Τὰς ἡμέρας λέγω, ἃς αἰνίττεται Δανιὴλ ἀπὸ τῆς ἐρημώσεως Ἱερουσαλήμ· Τὰ Οὐεσπασιανοῦ ἔτη ζ', μῆνας ζ'. Τὰ δὲ δύο ἔτη, προσλαμβάνεται τοῖς Ὄθωνος, καὶ Γάλβα, καὶ Οὐιτελλίου μησὶ ιζ', ἡμέραις η'. καὶ ὅτω γίνεται ἔτη τρία, καὶ μῆνες ς'· ὅ ἐστὶ τὸ ἥμισυ τῆς ἑβδομάδος, καθὼς εἴρηκε Δανιὴλ ὁ προφήτης. εἴρηκεν δὲ, β' τ' ἡμέρας γενέσθαι, ἀφ' οὗ ἔστη τὸ βδέλυγμα ὑπὸ Νέρωνος εἰς τὴν πόλιν τὴν ἁγίαν μέχρι τῆς καταστροφῆς αὐτῆς. ὅτω γὰρ τὸ ῥητὸν ὑποτεταγμένον δείκνυσιν· ἕως πότε ἡ ὅρασις ἔσται, ἡ θυσία ἡ ἀφαιρεθεῖσα ἡ ἁμαρτία ἐρημωθήσεται, ἡ δοθεῖσα, καὶ ἡ δυνάμις καὶ τὸ ἅγιον συμπατηθήσεται. Καὶ εἶπεν αὐτῷ, ἕως ἑσπέρας καὶ πρωΐ ἡμέραι, β' τ'. Καὶ ἀρθήσεται τὸ ἅγιον.

ἔσται οὖν αἱ β' τ' ἡμέραι, γίνονται ἔτη ς', μῆνες δ'. ὧν δ' ἥμισυ κατέσχε Νέρων βασιλεύων· καὶ ἐγένετο ἥμισυ ἑβδομάδος. δ δὲ ἥμισυ, Οὐεσπεσιανὸς σὺν Ὄθωνι καὶ Γάλβᾳ, καὶ Οὐϊτελλίῳ. καὶ διὰ τοῦτο λέγει Δανιήλ· Μακάριος ὁ φθάσας εἰς ἡμέρας α' τ' λ' ε'. μέχρι γὰρ τούτων τῶν ἡμερῶν ὁ πόλεμος ἦν, μετὰ δὲ ταῦτα ἐπαύσατο· δείκνυται δὲ καὶ οὗτος ὁ ἀριθμὸς, ἐκ τοῦ ὑποτεταγμένου κεφαλαίου ἔχοντος ὧδε· καὶ ἀπὸ καιροῦ τῆς ἀλλαξέως τοῦ ἀδιαλείπτου, καὶ δοθείσης βδέλυγμα ἐρημώσεως ἡμέρας χιλίους διακοσίους ἐνενήκοντα· μακάριος ὁ ὑπομένων, καὶ φθάσας εἰς ἡμέρας α' τ' λ' ε'. Φλάβιος ὁ Ἰώσηπος, ὁ Ἰουδαῖος, ὁ τὰς Ἰουδαϊκὰς συνταξάμενος ἱστορίας, καταλογάδην τοῖς χρόνοις, φησὶν ἀπὸ Μωσέως ἕως Δαβὶδ, ἔτη γίνεσθαι φ' τ' ε'· ἀπὸ δὲ Δαβὶδ ἕως Οὐεσπεσιανοῦ δευτέρου ἔτους α' ρ' ὀ' θ'. Εἶτα ἀπὸ τούτου μέχρι Αντωνίνου δεκάτου ἔτους, ἔτη οζ'. ὡς εἰ ἀπὸ Μωσέως ἐπὶ τὸ δέκατον ἔτος Αντωνίνου πρῶτα ἔτη, α' ω' λ' γ'. οἱ δὲ μέχρι τῆς Κομόδου τελευτῆς ἀριθμήσαντες ἀπὸ Ινάχου καὶ Μωσέως, ἔτη ἐφασαν γίνεσθαι β' ω' μ' β'· οἱ δὲ, β' λ' κ' α'. ἐν δὲ τῷ κατὰ Ματθαῖον εὐαγγελίῳ ἡ ἀπὸ Αβραὰμ γενεαλογία, μέχρι Μαρίας τῆς μητρὸς τοῦ κυρίου καταλήγει· γίνονται γάρ, φησιν, ἀπὸ Αβραὰμ ἕως Δαβὶδ, γενεαὶ ιδ'· καὶ ἀπὸ Δαβὶδ ἕως τῆς μετοικεσίας Βαβυλῶνος, γενεαὶ ιδ'· καὶ ἀπὸ τῆς μετοικεσίας Βαβυλῶνος ἕως τοῦ Χριστοῦ, ὁμοίως φησὶ γενεαὶ ιδ'· τρία μυστικὰ, ἓξ ἑβδομάσι τελούμενα· καὶ τὰ μὲν κατὰ τοὺς χρόνους διαφόρως πολλοῖς ἱστορηθέντα, καὶ παρ' ἡμῶν ἐντεθέντα, ὧδε ἐχέτω· ἑρμηνευθῆναι δὲ τὰς γραφὰς, τάς τε τοῦ νόμου, καὶ τὰς προφητικὰς, ἐκ τῆς τῶν Ἑβραίων διαλέκτου εἰς τὴν Ἑλλάδα γλῶτταν φασὶν ὅτι βασιλέως Πτολεμαίου τοῦ Λάγου· οἱ, ὥς τινες, ὅτι τοῦ Φιλαδέλφου ὀνομασθέντος, πολὺ μείζονα φιλοτιμίαν εἰς τοῦτο προσενεγκαμένου Δημητρίου τοῦ Φαληρέως, καὶ τὰ περὶ πολλὴν ἑρμηνείαν ἀκριβῶς προαγματευσαμένου· ἔτι γὰρ Μακεδόνων πολλὴν Ασίαν κατεχόντων, φιλοτιμούμενος ὁ βασιλεὺς τὴν ἐν Αλεξανδρείᾳ πρὸς αὐτὸν ἀνομάσιον βιβλιοθήκην πάσαις καταχοσμῆσαι γραφαῖς, ἠξίωσε καὶ τοὺς Ιεροσολυμίτας ταῖς παρ' αὐτοῖς προφητείαις εἰς τὴν Ελλάδα διαλέκτον ἑρμηνεῦσαι.

A Hi ergo bis mille trecenti dies fiunt anni sex, menses quatuor: quorum dimidium tenuit Nero Imperium obtinens, & fuit dimidium hebdomadis: dimidium autem Vespasianus cum Othone, Galba & Vitellio. Et ideo dicit Daniel: Beatus qui peruenerit ad dies mille trecentos trigintaquinque. Ad eos enim vsque dies fuit bellum, post hæc autem cessauit. Ostenditur autem hic quoque numerus ex subiecto capite, quod sic habet: Et à tempore immutationis perennitatis, & quo data fuerit abominatio desolationis, dies mille ducenti nonaginta. Beatus qui B sustinuerit & peruenerit ad dies mille trecentos triginta quinque. Flauius autem Iosephus Iudæus, qui Iudaïcas composuit historias, colligens tempora, ait à Mose vsque ad Dauid esse annos DLXXXV. A Dauid vsque ad secundum annum Vespasiani M. CLXXIX. Deinde ab eo vsque ad decimum annum Antonini, anni LXXVIJ. ita vt à Mose vsque ad decimum annum Antonini sint omnes anni M. DCCCCXXXIIJ. Alij autem numerantes ab Inacho & Mose vsque ad mortem Commodi, dixerunt esse annos MM. DCCCCVLIJ. Alij vero MM. C DCCCXXJ. In Euangelio autem secundum Matthæum, quæ ab Abraham deducitur genealogia, vsque ad Mariam matrem Domini terminatur. Sunt enim, inquit, ab Abraham vsque ad Dauid XIIIJ. generationes, & à Dauid vsque ad transmigrationem Babylonis generationes XIIIJ. & à transmigratione Babylonis vsque ad Christũ similiter aliæ generationes XIIIJ. tria mystica interualla, quæ sex complentur hebdomadibus. Et quæ de temporibus quidem varie à multis scripta, & à nobis exposita fuerunt, sic habeant. Versas autem fuisse scripturas & legis & Prophetarum ex Hebræo sermone in linD guam Græcam aiunt tempore Ptolemæi Lagi filij: aut vt dicunt nonnulli, tempore eius qui fuit cognominatus Philadelphus, cum maximam ad eam rem contulisset diligentiam Demetrius Phalereus, & vt verterentur vehementer procurasset. Nam cum adhuc Asiam obtinerent Macedones, Rex magno studio contendens eam, quæ Alexandriæ in eius potestate erat, Bibliothecam omnibus scripturis exornare, voluit vt Hierosolymitani quoque eas quæ apud se erant Prophetias in sermonem Græcum interpretarentur.

Illi autem, vt qui adhuc obedirent Macedonibus, ex iis qui apud se erant probatissimi, & maximæ existimationis. Scripturarum peritos, & Græcæ linguæ scientes septuaginta seniores delectos ad eum miserunt cum libris diuinis. Cum autem vnusquisque sigillatim ex sua propria interpretatus esset prophetia, conspirarunt omnes simul collatæ interpretationes & sententiis & dictionibus. Dei enim erat voluntas, quæ id ad Græcorum aures consulto comparauerat. Neque vero ab inspiratione Dei erat alienum qui prophetiam dederat, vt interpretationem quoque tanquam Græcam efficeret prophetiam. Nam etiam in captiuitate Regis Nabuchodonosor, cum interiissent Scripturæ tempore Artaxerxis Persarum regis, inspiratus Esdras Leuites, qui factus fuerat sacerdos, prophetauit, omnes veteres rursus scripturas renouans. Aristobulus autem in primo libro ad Philomatrem scribit his verbis: Secutus est autem nostras quoque leges Plato, & satis aperte ostendit se eorum quæ in eis dicuntur fuisse admodum studiosum. Ante Demetrium autem, priusquam rerum potirentur Alexander & Persæ, versa fuerant, & quæ ab Hebræis nostris gesta fuerant in exitu ex Ægypto, & quæcunque eis insignia & facta erant & apparuerant, & regionis per vim quæsita possessio, & omnium quæ latæ sunt legum descriptio, adeo vt clarum sit antedictum Philosophum multa ex eis sumpsisse. Fuit enim multa doctrina præditus, sicut etiam Pythagoras multa ex nostris transtulit in suorum dogmatum traditionem. Numenius autem Philosophus Pythagoreus aperte scribit: Quid enim est Plato, nisi Moses qui loquitur Attice? Hic Moses erat Theologus & Propheta, vt autem nonnulli, sacrarum legum interpres. Genus eius & res gestas, & vitam, ipsæ scripturæ quæ sunt fide dignæ prædicant: & tamen à nobis quoque dicendum est, quod Moses cum prima origine genere esset Chaldæus, natus est in Ægypto, cum maiores eius propter diuturnam famem ex Babylone migrassent in Ægyptum. Septima generatione genitus, & regaliter educatus, tali fortunæ casu vsus est. Cum Hebræi in Ægypto creuissent in magnam multitudinem, veritus Rex regionis, ne eorum qui ex Hebræis nascebantur multitudo, ei pararet insidias,

A οἱ δὲ, ἅτε ἔτι ὑπακούοντες Μακεδόσι, τῶν παρ' αὐτοῖς δοκιμωτάτων, καὶ τὰς γραφὰς ἐμπείρους, καὶ τῆς Ἑλληνικῆς Ἀφελείου εἰδήμονας, ἑβδομήκοντα πρεσβυτέρους ἐκλεξάμενοι, ἀπέστειλαν αὐτῷ μετὰ καὶ τῶν θείων βίβλων· ἑκάστου δὲ ἐν μέρει κατ' ἰδίαν ἑκάστην ἑρμηνεύσαντος προφητείαν, συνεπνεύσαν αἱ πᾶσαι ἑρμηνεῖαι συναληθεῖσαι, τῇ τῶν Ἀμμωνίας τῇ τῶν λέξεως θεοῦ γὰρ ἦν βούλημα μεμελετημένον εἰς Ἑλληνικὰς ἀκοάς. ἐδόκει ξένον ὑποπτοῖα θεῷ, εἰ καὶ προφητείαν δεδωκότος, καὶ τὴν ἑρμηνείαν, οἱονεὶ Ἑλληνικὴν προφητείαν, ἐνεργεῖσθαι· ἐπεὶ καὶ τῇ B Ναβουχοδονόσορ αἰχμαλωσίᾳ ἀμφθαρέντων τῶν γραφῶν, καὶ τοῦ Ἀρταξέρξου τοῦ Περσῶν βασιλέως χρόνοις, ὑπῆρχεν Ἔσδρας ὁ Λευίτης ὁ ἱερεὺς γενόμενος, πάσας τὰς παλαιὰς αὖθις ἀνανεούμενος προεφήτευσε γραφάς. Ἀριστόβουλος δὲ ἐν τῷ πρώτῳ τῷ πρὸς τὸν Φιλομήτορα, καὶ λέξιν γράφει· Κατηκολούθηκε δὲ καὶ ὁ Πλάτων τῇ καθ' ἡμᾶς νομοθεσίᾳ· καὶ φανερός ἐστι προεργασάμενος ἕκαστα τῶν ἐν αὐτῇ λεγομένων. διηρμήνευται δὲ πρὸ Δημητρίου, ὑφ' ἑτέρου, πρὸ τῆς Ἀλεξάνδρου καὶ Περσῶν ἐκκρατήσεως· τά τε κατὰ τὴν C Αἰγύπτου ἐξαγωγὴν τῶν Ἑβραίων τῶν ἡμετέρων πολιτῶν, καὶ ἃ τῶν γενομένων ἀπομνήματα αὐτοῖς ὑπῆρχε, καὶ κράτησις τῆς χώρας, καὶ τῆς ὅλης νομοθεσίας ἐπεξήγησις. ὥστε δῆλον εἶναι, τὸν προφημένον φιλόσοφον εἰληφέναι πολλά. γέγονε γὰρ πολυμαθής· καθὼς καὶ Πυθαγόρας πολλὰ τῶν παρ' ἡμῖν μετενέγκας εἰς τὴν ἑαυτοῦ δογματοποιίαν. Νουμήνιος δὲ ὁ Πυθαγόρειος φιλόσοφος, αὐτολεξεὶ γράφει, Τί γάρ ἐστι Πλάτων, εἰ μὴ Μωσῆς ἀττικίζων; ἦν δὲ ὁ Μωσῆς, θεολόγος καὶ προφήτης· ὡς δέ τινες, νόμων ἱερῶν ἑρμηνεύς. D ὃ γὰρ ὁ αὐτὸς καὶ τὰς πράξεις, καὶ τὸν βίον, ἀξιόπιστοι κηρύσσουσιν αὐτὰς αἱ γραφαί· λεκτέον δὲ ὅμως καὶ ἡμῖν, ὡς ὅτι μάλιστα· Μωσῆς, λόγῳ μὲν ὁ γένος Χαλδαῖος ὤν, ἐν Αἰγύπτῳ γεγονὼς τῶν προγόνων αὐτοῦ, διὰ πολυχρόνιον λιμὸν, ἐκ Βαβυλῶνος εἰς Αἴγυπτον μετοικησάντων. ἑβδόμῃ γενεᾷ γεννηθεὶς, καὶ τραφεὶς βασιλικῶς, πεπαίδευται κεχρῆσθαι τοιαύτῃ. εἰς πολυανθρωπίαν ὑπὸ δεδωκότων ἐν Αἰγύπτῳ τῶν Ἑβραίων, δείσας ὁ βασιλεὺς τῆς χώρας τὴν ἐκ τοῦ πλήθους ὑποβουλὴν τῶν γεννωμένων ἐκ τῶν Ἑβραίων,

κελεύῃ τὰ μὲν θήλεα τρέφειν αὐτούς· ἀσθενὲς γὰρ εἰς πόλεμον γυνή. ἄρρενα, δὲ ἀλκὴ νεότητα ὑφορώμενος. Βιπατείδου δὲ τὸ παῖδα ὄντα, τρεῖς ἐφεξῆς κρύπτοντες ἔτρεφον μόλις οἱ γονεῖς, νικώσης τῆς φυσικῆς εὐνοίας τὴν τυραννικὴν ὠμότητα· δείσαντες δὲ ὕστερον μὴ συναπόλωνται τῷ παιδὶ, ἐν βίβλου δὲ ἐκ χωρίου σκεῦός τι ποιησάμενοι, τὸν παῖδα ἐνθέντες, ἐκτιθέασι παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ ποταμοῦ, ἐλώδους ὄντος· ἐπετήρει δὲ ἀποβησόμενον, ἀπωθεν ἑστῶσα ὁ παιδὸς, ἡ ἀδελφή. ἐνταῦθα ἡ θυγάτηρ τοῦ βασιλέως, συχνῷ χρόνῳ μὴ κυίσκουσα, τέκνου δὲ ὀπιθυμοῦσα, ἐκείνης ἀφικνεῖται τῆς ἡμέρας ὅπῃ τὸ ποταμοῦ, λουσομένη καὶ περιῤῥαντηρίοις χρησομένη· ἐπακούσασα δὲ κλαυθμυρίζοντός τοῦ παιδὸς, κελεύει προσαγαγεῖν αὐτῇ· καὶ καταικτείρασα, ἐζήτει τροφόν. ἐνταῦθα προσδραμοῦσα ἡ ἀδελφὴ τοῦ παιδὸς, ἔλεγεν ἔφασκεν ἐβραίαν γυναῖκα μὴ πρὸ πολλοῦ τεκοῦσαν, συμβησομένην αὐτῇ τροφόν, εἰ βούλοιτο· τῆς δὲ, συνθεμένης καὶ δεηθείσης, προῆγε τὴν μητέρα τοῦ παιδὸς τροφὸν ἐσομένην, ὡς ἵνα μίσθου ᾖσθα, ὅτι ῥητὸν μισθῷ· εἶτα τίθεται τῷ παιδίῳ ὄνομα ἡ βασιλὶς Μωυσῆν, ἐτύμως. λέγει δὲ ἐξ ὕδατος αἰρεθέντα αὐτόν· τὸ γὰρ ὕδωρ μωῦ ὀνομάζουσιν Αἰγύπτιοι· εἰς ὃ ἐκτεθέντα τεθηξόμενος. καὶ γάρ τοι Μωσῆν, τὸν ἀποπνεύσαντα τῷ ὕδατι προσαγορεύουσι. δῆλον οὖν ὡς ἐν τῷ ἔμπροσθεν χρόνῳ τελεσθέντι τῷ παιδίῳ οἱ γονεῖς ἔθεντο ὄνομα τὸ Ἐλιακείμ. ἔσχε δὲ καὶ τέταρτον ὄνομα ἐν ἕκτῳ μετὰ τὴν ἀναβίωσιν, ὡς φασιν οἱ μύσται, Μελχί. ἐν δὲ ἡλικίᾳ γενόμενος, ἀριθμητικήν τε καὶ γεωμετρίαν· ῥυθμικήν τε καὶ ἁρμονικήν· ἔτι τε ἰατρικὴν ἅμα καὶ μουσικήν, παρὰ τοῖς ἀφαιρέτοις Αἰγυπτίων ἐδιδάσκετο· καὶ πρὸς τὴν διὰ συμβόλων φιλοσοφίαν, ἣν ἐν τοῖς ἱερογλυφικοῖς γράμμασιν ἐπιδείκνυνται· τὸν δὲ ἄλλον ἐγκύκλιον παιδείαν, Ἕλληνες ἐδίδασκον ἐν Αἰγύπτῳ, ὡς ἂν βασιλικὸν παιδίον, ἤ φησι Φίλων ἐν τῷ Μωσέως βίῳ. προσεμάθανε δὲ τὰ Αἰγυπτίων γράμματα, καὶ τὴν τῶν ἀρχαίων ἐπιστήμην, παρά τε Χαλδαίων, παρά τε Αἰγυπτίων· ὅθεν ἐν τῇ πρὸς πᾶσαν σοφίαν Αἰγυπτίων πεπαιδεῦσθαι φέρεται. Εὐπόλεμος δὲ ἐν τῷ περὶ τῶν ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ βασιλέων, τὸν Μωσῆ φησι πρῶτον σοφὸν γενέσθαι, καὶ γραμματικὴν πρῶτον τοῖς Ἰουδαίοις παραδοῦναι·

A iubet ipsos alere quidem fœminas (est enim res ad bellum imbecilla mulier) masculos autem interimere, suspectam habens validam inuentutem. Cum nobili autem loco esset natus puer, tribus deinceps mensibus celantes eum parentes alebant, naturali amore vincente tyrannicam crudelitatem. Postea autem veriti ne vna cum puero perirent, cum ex papyro quæ in iis locis nascitur vas construxissent, ad palustris stagnantisque fluuij ripas puerum impositum exponunt. Obseruabat autem soror quid esset euenturum, procul stans à puero. Hic Regis filia, quæ longo tempore non concipiebat, filium autem

B desiderabat, illo die eô venit ad fluuium vt se lauaret & aspergeret. Cum flentem autem puerum audiisset, iussit ad se adduci, eiusque miserta quærebat nutricem. Tunc accurrens soror pueri, dixit se habere Hebræam fœminam, quæ non multo ante peperisset, eamque adducturam, si velit: quæ cum assensa esset & rogasset, adduxit ipsius pueri matrem, tanquam aliquam aliam, mercede constituta nutricem eius futuram. Deinde puero imponit nomen Regina, Moses, apta etymologia, eo quod eum ex aqua sustuliisset. Aquam

C enim Moy vocant Ægyptij, in qua moriturus fuerat expositus. Moysen enim vocant eum qui ex aqua emersus respirauerit. Clarum est ergo quod prius circunciso puero, parentes aliquod nomen imposuerunt. Vocabatur autem Ioachim. Habuit autem tertium quoque nomen in cælo postquam assumptus est, vt dicunt Mystæ, nempe Melchi. Cum autem ætate esset grandior, Arithmeticam & Geometriam, Rythmicam & Harmonicam, & præterea Medicinam simul & Musicam doctus est ab iis qui erant insignes inter Ægy-

D ptios, & præterea eam quæ traditur per symbola seu signa philosophiam, quam in literis ostendunt Hieroglyphicis. Alium autem doctrinæ orbem, tanquam puerum regium, Græci cum docuere in Ægypto, vt dicit Philo in vita Mosis. Didicit autem literas Ægyptiorum, & rerum cœlestium scientiam à Chaldæis & ab Ægyptiis. Vnde in eius rebus gestis dicitur doctus fuisse in omni sapientia Ægyptiorum. Eupolemus autem in libro de Iudææ regibus, dicit Mosen primum fuisse sapientem, & Gramaticam primum tradidisse Iudæis,

& Phœnices accepisse à Iudæis, Græcos autem à Phænicibus. Ad eorum autem deductus naturam, auxit prudentiam eam, quæ erat sui generis & maiorum suorum æmulatus doctrinam, adeo vt etiam Ægyptium, qui Hebræũ iniuste inuaserat, percutiens interfecerit. Aiunt autem Mystæ eum solo verbo occidisse Ægyptium, sicut certe posteà Petrus in Actibus fertur eos qui precium agri sibi vsurpauerant, & mentiti erant, verbo interfecisse. Artapanus certe in opere de Iudæis, refert Mosen in custodia inclusum à Nechephre rege Ægyptiorum, eo quod peteret vt populus liberaretur ex Ægypto: noctu aperto carcere Dei voluntate egressum, cum in regiam accessisset, dormienti regi adstitisse, & eum excitasse: eum autem eo quod factum fuerat stupefactum, iussisse Mosi vt diceret nomen eius qui miserat, & illum quidem cum ad aurem se inclinasset, dixisse. Regem autem, cum audiisset, mutum cecidisse: cum eum autem Moses tenuisset, rursus reuixisse. De Mosis autem educatione nobiscum quoque consentit Ezechielus Iudaïcarum tragœdiarum Poëta in Actu qui inscribitur ἐξαγωγὴ, id est, Eductio, sic scribens ex persona Mosis.

Nostrũ videret nam genus cum crescere,
Est machinatus in nos plus satis doli
Rex Pharao, laterum acribus laboribus,
Ædificiorúmque opprimens nos molibus,
Et extruendo turrium munimine.
Edicit inde, totum vt Hebræum genus
Quos procrearat flumini immergat mares
Ibi miserta, casta me abscondit parens,
Quæ tertio post mense prodita, arripit
Me rursus atque inuoluit ornatu nouo,
Iuxtáque ripam ponit in paludibus.
Quod Maria, nostra vidit eminus soror
Dein nata regis quæ carebat liberis,
Stipata famularum agmine ad flumen venit
Lotura corpus, protinúsque sustulit.
Vtque esse Hebræum me videt, sic incipit.
Maria soror celerem ad eam mouens pedem,
Tibi ex Hebræis vis ne nutricem parem
Puero? puellæ nata regis annuit.
Profecta matri dixit, ipsaque aduenit
Mox mater, & me suauiter complectitur.
Tum nata regis dixit: Hunc ô fœmina

A καὶ παρὰ Ἰουδαίων Φοίνικας παραλαβεῖν· Ἕλληνας δὲ παρὰ Φοινίκων. εἰς δὲ τὴν αὐτῶν φύσιν ἄξας, ἐπέτεινε τὴν φρόνησιν, τὴν συγγενικὴν καὶ προγονικὴν ζηλώσας παιδείαν, ἄχρι καὶ τὸν Αἰγύπτιον τὸν ᾧ Ἑβραίῳ ἀδίκως ἐπιθέμενον πατάξας, ἀποκτεῖναι. φασὶ δὲ οἱ μύσται λόγῳ μόνῳ ἀνελεῖν τὸν Αἰγύπτιον, ὥσπερ ἀμέλει ὕστερον Πέτρος ἐν τῇ Πράξεσι, φέρεται τοὺς νοσφισαμένους τῆς τιμῆς τοῦ χωρίου καὶ ψευσαμένους, λόγῳ ἀποκτείνας. Ἀρτάπανός γ' οὖν ἐν ᾧ περὶ Ἰουδαίων συγγράμματι, ἱστορεῖ κατακλεισθέντα εἰς φυλακὴν Μωσέα ὑπὸ Νεχεφρέους τοῦ Αἰγυπτίων βασιλέως, ἐπὶ τῷ B παραιτεῖσθαι τὸν λαὸν ἐξ Αἰγύπτου ἀπολυθῆναι, νύκτωρ ἀνοιχθέντος τοῦ δεσμωτηρίου κατὰ βούλησιν τοῦ θεοῦ, ἐξελθόντα καὶ εἰς τὰ βασίλεια παρεληθόντα, ἐπιστῆναι κοιμωμένῳ ᾧ βασιλεῖ, καὶ ἐξεγεῖραι αὐτόν· τὸν δὲ, καταπλαγέντα ᾧ γεγονότι, κελεῦσαι τῷ Μωσεῖ τὸ τοῦ πέμψαντος εἰπεῖν ὄνομα θεοῦ· καὶ τὸν μὲν, προσκύψαντα πρὸς τὸ οὖς εἰπεῖν· ἀκούσαντα δὲ τὸν βασιλέα, ἄφωνον πεσεῖν· διακρατηθέντα δὲ ὑπὸ τοῦ Μωσέως, πάλιν ἀναβιῶναι. περὶ δὲ τῆς ἀνατροφῆς τοῦ Μωσέως συνᾴσεται ἡμῖν καὶ ὁ Ἐζεκίηλος, ὁ τῶν Ἰουδαϊκῶν τραγῳδιῶν ποιητὴς ἐν τῷ ἐπιγραφομένῳ δράματι Ἐξαγωγὴ, γράφων ὧδε, ἐκ C προσώπου Μωσέως·

Ἰδὼν γὰρ ἡμῶν γένναν ἅλις ηὐξημένην,
Δόλον καθ' ἡμῶν πολὺν ἐμηχανήσατο
Βασιλεὺς Φαραώ. τοὺς μὲν, ἐν πλινθεύμασιν
Οἰκοδομίας τε βαρέσιν αἰκίζων βροτοὺς,
Πόλεσί τε πύργους σφῶν ἕκητι δυσμόρων.
Ἔπειτα κηρύσσει μὲν Ἑβραίων γένει
Ταρσενικὰ ῥίπτειν ποταμὸν ἐς βαθύῤῥοον.
Ἐνταῦθα μήτηρ ἡ τεκοῦσ' ἔκρυπτέ με
Τρεῖς μῆνας, ὡς ἔφασκεν· οὐ λαθοῦσα δὲ,
Ὑπεξέθηκε, κόσμον ἀμφιθεῖσά μοι,
D Παρ' ἄκρα ποταμοῦ, λάσιον εἰς ἕλος βαθύ.
Μαριὰμ δ' ἀδελφή μου κατώπτευεν πέλας.
Κἄπειτα θυγάτηρ βασιλέως, ἅβραις ὁμοῦ
Κατῆλθε λουτροῖς χρῶτα φαιδρῦναι νέον.
Ἰδοῦσά μ' εὐθὺς, καὶ λαβοῦσ' ἀνείλετο.
Ἐγνω δ' Ἑβραῖον ὄντα· καὶ λέγει τάδε.
Μαριὰμ δ' ἀδελφὴ, προσδραμοῦσα βασιλίδι
Θέλεις τροφόν τοι παιδὶ ᾧ δ' εὕρω ταχὺ
Ἐκ τῶν Ἑβραίων; ἡ δὲ, ἐπένευσεν κόρῃ.
Μολοῦσα δ' εἶπε μητρί· καὶ παρῆν ταχὺ
Αὐτή τε μήτηρ, καὶ ἔλαβέν μ' ἐς ἀγκάλας.
Εἶπεν δὲ θυγάτηρ βασιλέως· Τοῦτον γύναι

Τεθφθυε· κἀγὼ μισθὸν ἀποδώσω σέθεν.
Ονομα δὲ Μωσῆν ὠνόμαζε, τῷ χάριν
Υγρᾶς ἀείλε ποταμίας ἀπ' ἠόνος.
Επεὶ δὲ κμηθὸς νηπίων παρῆλθέ μοι,
Ηγών με μήτηρ βασιλίδος πρὸς δώματα,
Απφυτα μυθεύσασα κἀλέξασά μοι,
Γένος πατρῷον, καὶ θεοῦ δωρήματα.
Εως μὲν οὖν τ' παιδὸς εἶχομεν χρόνον,
Τεθραῖσι βασιλικοῖσι καὶ παιδεύμασιν
Απφυθ' ὑπωιχνεῖθ', ὡς ἀπ' αὐλάγχων ἐών·
Επεὶ δ' πλήρης κόλπος ἡμερῶν παρῆν,
Εξῆλθον οἴκων βασιλικῶν ——

A *Tibi educandum est, posce mercedem, feres.*
Nomenque Moses indidit, quod scilicet
Ripa repertum sustulit me fluminis.
Infantiæ at cum tempus elapsum mihi est,
Ad regiam me mater adduxit domum,
Cum cuncta nobis retulisset ordine,
Genúsque patrium, donáque autoris Dei:
Dum prima puero fluxit ergo ætas mihi
Tum victus amplus, disciplina regia
Æquæ dabantur atque si natus forem.
Plenus dierum verum vbi affuit sinus,
Egressus ædes regias sum.

B Deinde cum nararasset pugnã Hebræi & Ægyptij, & sepultum in arena Ægyptium, de alia pugna sic dicit:

—— Cur imparem tibi feris?
At ille, Nobis te dedit quis iudicem,
Summum aut magistrum? num manum
nobis paras
Inferre, vt illum nempe mactabas heri?
Hic trepidus, Ecquis fecit hoc, dixi palam?

Deinde autẽ ex Ægypto fugit, & oues pascit, vt qui ad pastoralem principatum prius erudiretur. Ei enim qui mansuetissimo hominum gregi est præfuturus, est præexercitatio ouium pascendarum scientia: sicut iis qui sunt natura bellicosi, venatura. Ab ea autem eum ducit Deus, vt esset dux Hebræorum exercitus. Deinde sæpe quidem admonentur Ægyptij, qui sæpe fuere insipientes. Fuerunt autem Hebræi spectatores malorum quæ patiebantur alij, Dei potentiam citra vllum discrimen discentes. Quoniam autem Ægyptij potentiæ effecta auditione non accipiebant, propter insipientiam stolidi non credentes, tunc, vt est in prouerbio, factum stulti cognouerunt, & posteà exeuntes Hebræi magna Ægyptiorum præda exportata recesserunt. Non propter auaritiam, vt dicunt accusatores: (neque enim Deus eis aliena persuasit concupiscere) sed primum quidem, earum, quas omni tempore Ægyptiis præbuerunt, operarum ac seruitiorũ necessariam mercedem referentes: deinde etiam se quodammodo vlti sunt, Ægyptiis vt auaris par pari referentes prędæ exportatione, sicut illi Hebræis prius molestiam attulerant, redigendo eos in seruitutẽ. Siue ergo vt in bello quis hoc factum esse dixerit: res hostium victorię iure auferre volebant, vt potentiores inferiorum: belli autem iusta erat causa.

C

D

Ἐπεὶσα τ' δξεμάχω τῷ τε Εβραίᾳ καὶ τ' Αἰγυπτίᾳ διηγησάμενος, καὶ πάλιν ταφλὼ τινὶ ἐν τῇ ψάμμῳ τῷ Αἰγυπτίᾳ, ὅτι τῆς ἑτέρας μάχης φησὶν ἔσεσθαι. --- τί τύπτεις ἀδενέστερον σέθεν;
Ο δ' εἶπεν· Ημῖν τίς σ' ἀπέστειλε κριτὴν
Ἢ πιστάτην ἐπ' αὐθα; μή με κτείνεις δέ με
Ωσεὶ τὸν ἐχθὲς ἄνδρα; καὶ δείσας ἐγὼ
Ελεξα· Πῶς ἐγνώσθη συμφανὲς τόδε;
φθὰς δὲ ἐντεῦθεν, καὶ ποιμαίνειν πρόβατα, προδιδασκόμενος εἰς ἡγεμονίαν ποιμνικήν· προγυμνασία γὰρ βασιλείας, τῷ μέλλοντι τῆς ἡμερωτάτης τῶν ἀνθρώπων ἐπισατεῖν ἀγέλης, ἡ ποιμνικὴ, καθάπερ καὶ τοῖς πολεμικοῖς τῇ φύσει ἡ θηρευτική. ἀγὴ δὲ αὐτὸν ἐντεῦθεν ὁ θεὸς ἐπὶ τὴν τῶν Εβραίων στρατηλάσιαν. ἐπεὶτα νουθετοῦνται μὲν Αἰγύπτιοι πολλάκις, οἱ πολλάκις ἀσυνέτοι. ἦσαν δ' Εβραῖοι εἴποντο ὧν ἕτεροι κακῶν ἐπαΐοντες, ἀκινδύνως ἐκμανθάνοντες τὴν δύναμιν τοῦ θεοῦ. ἐπεὶ δ' Αἰγύπτιοι ἀκοῇ μὲν προδεχόμενοι τὰ τῆς δυνάμεως ἀποτελέσματα, δι' ἀφροσύνην οἱ νήπιοι ἀπιστοῦντες· τότε, ὡς εἴρηται, ἔρεθέν δέ τε οἱ νήπιοι ἔγνωσαν. ὕστερόν τε ἐξιόντες οἱ Εβραῖοι, πολλὴν λείαν τῶν Αἰγυπτίων ἐκφορήσαντες, ἀπῆσαν, οὐ δι' φιλοχρηματίαν, ὡς οἱ κατήγοροι, φασὶν· οὐδὲ γὰρ ἀλλοτρίων αὐτοῖς ἐπέπειθεν ὀρέγεσθαι ὁ θεός· ἀλλὰ πρῶτον μὲν, ὧν πρὸ πολλοῦ τὸν χρόνον ἐπηρέτησαν τοῖς Αἰγυπτίοις, μισθὸν ἀναλόγιον κομιζόμενοι· ἔπειτα δὲ καὶ ἔσπον τινὰ ἠμύναντο, ἀντιλυποῦντες ὡς φιλαργύρους Αἰγυπτίους, τῇ τῆς λείας ἐκφορήσει, καθάπερ ἐκεῖνοι τοῖς Εβραίοις τῇ καταδουλώσει εἴτ' οὖν, ὡς ἐν πολέμῳ φαίη τις τοῦτο γεγενέναι, τὰ τῶν ἐχθρῶν φέρειν ἄξιον νόμῳ τ' κρειττόνων, ὡς κρείττονες ἡττόνων. καὶ τοῦ πολέμου ἡ αἰτία δικαία.

Supplices propter famem Hebræi venerunt ad Ægyptios: illi autem hospites redactos in seruitutem, instar mancipiorum seruire coëgerunt, ne mercedem quidem eis soluentes, Siue vt in pace: mercedem prædam ab inuitis acceperunt, qui longo tempore non soluebant, sed ipsos ea priuabant. Est itaque noster Moses propheticus, legum ferendarum peritus, ordinandæ & instruendæ aciei gnarus, exercitus ducendi artem tenens, politicus & philosophus. Ac quomodo quidem fuerit propheticus, post hæc dicetur, quando de Prophetia tractabimus. Ordinandæ autem aciei peritia, fuerit pars artis imperatoriæ seu ducendi exercitus. Ars autem ducendi exercitus, est pars regnandi scientiæ. Et rursus legum ferendarum peritia regnandi scientiæ pars fuerit, sicut etiam iudicandi facultas. Regnandi autem scientiæ vna quidem pars fuerit diuina, cuiusmodi est quæ est ex Deo & sancto eius filio, à quibus & quæ ex terra bona sunt, & quæ externa & perfecta suppeditatur felicitas.

Matt. 6. *Petite enim*, inquit, *magna & parua vobis adȳcientur*. Secunda est autem regni species post eam administrationem quæ rationalis purè est ac diuina: ea inquam quę animosa seu iracunda animæ parte solum in regnando vtitur, per quam speciem Hercules quidem Argiuorum, Alexãder vero rex fuit Macedonũ. Tertia est, quę vnum solum cõcupiscit nempe vt vincat & euertat. Vt malo autẽ vel bono sit victoria curam gerere, ei minime inest: quo quidẽ vsi sunt Persæ cum bellũ gererẽt aduersus Gręciã. Ita enim, vna quidem pars est solum contentiosa, quæ quærit potentiam vt dominatũ obtineat: altera vero boni & honesti studiosa, ita vtente anima ad id quod bonum est & honestum. Quarta autẽ regnandi species est omniũ pessima, quæ statuitur ex cupiditatibus, vt regnũ Sardanapali, & eorum qui hunc finem sibi proponũt, vt plurimum indulgeant suis cupiditatibus. Regnandi autem scientiæ, tam quę virtute vincit quam quæ vi, instrumentum est aciei ordinandæ scientia. Alia autem in alia natura & materia. In armis quidem & pugnacibus animalibus, per animata & inanimata, anima & mens est id quod ordinat. In animę autẽ perturbationibus, in quas virtute dominatum obtinemus, ratiocinatio est id quod est ordinãdi potestate, prędituũ, vt quæ continentiã, & temperantiã cum sanctitate,

A ἱκέται λιμοῦ. Ἑβραῖοι ἦκον πρὸς Αἰγυπτίους. οἱ δὲ, τοὺς ξένους καταδουλωσάμενοι, ἔργον αἰχμαλώτων ὑπηρετεῖν ἠνάγκασαν σφίσι, μηδὲ τὸν μισθὸν ἀποδιδόντες. Εἴτε, ὡς ἐν εἰρήνῃ, μισθὸν ἔλαβον τὴν λείαν παρὰ ἀκόντων, τῷ πολλῷ χρόνον οὐκ ἀποδιδόντων, ἀλλὰ ἀποστερούντων. Ἔστιν οὖν ὁ Μωσῆς ἡμῖν προφητικὸς, νομοθετικὸς, τακτικὸς, στρατηγικὸς, πολιτικὸς, φιλόσοφος. ὅπως μὲν οὖν καὶ προφητικὸς, μετὰ ταῦτα λεχθήσεται, ὁπηνίκα περὶ προφητείας διαλαμβάνωμεν. τὸ τακτικὸν δὲ, μέρος ἂν εἴη τοῦ στρατηγικοῦ. τὸ στρατηγικὸν δὲ, τοῦ βασιλικοῦ. πάλιν τε αὖ τὸ νομοθετικὸν, μέρος ἂν εἴη τοῦ βασιλικοῦ, καθάπερ καὶ τὸ δικαστικόν. τοῦ δὲ βασιλικοῦ, τὸ μὲν, θεῖον μέρος ἐστὶν, οὗ τὸ κτῆμα τὸν θεὸν καὶ τὸν ἅγιον υἱὸν αὐτοῦ, παρ' ὧν τά τε ἀπὸ γῆς ἀγαθὰ, καὶ τὰ ἐκτὸς, καὶ ἡ τελεία εὐδαιμονία χορηγεῖται. Αἰτεῖσθε γάρ, φησι, τὰ μεγάλα, καὶ τὰ μικρὰ ὑμῖν προστεθήσεται. Δεύτερον δέ ἐστιν εἶδος βασιλείας μετὰ τοῦ ἀκραιφνῶς λογικοῦ καὶ θείου διοικησιν, τὸ μόνον τῷ θυμοειδεῖ τῆς ψυχῆς εἰς βα-

C σιλείαν συγχωρούμενον· καθ' ὃ εἶδος, Ἡρακλῆς μὲν Ἀργείων, Ἀλέξανδρος δὲ Μακεδόνων, ἐβασίλευσε. τρίτον δὲ, τὸ ἑνὸς ἐφιέμενον, τοῦ νικῆσαι μόνον καὶ καταστρέψασθαι. τὸ δ' ὅπως κακοῦ ἢ ἀγαθοῦ τοῦ νίκου ποιεῖσθαι, τοῦ τοιούτου οὐ προέστηκεν. ᾧ Πέρσαι ἐπὶ τοὺς Ἕλληνας στρατεύσαντες σπουδὴν ἐποιήσαντο. τοῦ γὰρ θυμοῦ, τὸ μὲν φιλόνεικον μόνον ἐστὶν αὐτοῦ, τοῦ κρατεῖν ἕνεκα τοῦ δικαιοσύνην πεποιημένον· τὸ δὲ, φιλόκαλον, εἰς καλὸν καταχωρουμένης τῆς ψυχῆς τοῦ θυμοῦ. τετάρτη δὲ, ἡ πασῶν κακίστη ἡ κατὰ ἐπιθυμίας τάττεται βασιλεία, ὡς ἡ

D Σαρδαναπάλου, καὶ τῶν τὸ τέλος ποιουμένων, ταῖς ἐπιθυμίαις ὡς πλεῖστα χαρίζεσθαι· τοῦ δὴ βασιλικοῦ, τοῦ τε κατ' ἀρετὴν νικᾶντος, καὶ τοῦ κτῆμα βίᾳ, ὄργανον τὸ τακτικόν. ἄλλο δὲ κατ' ἄλλην φύσιν τε, καὶ ὕλην· ἐν μὲν γε ὅπλοις, καὶ τοῖς μαχίμοις ζώοις, δι' ἐμψύχων τε καὶ ἀψύχων, ψυχὴ τὸ πᾶσιν ἐστὶ καὶ νοῦς· ἐν δὲ τοῖς τῆς ψυχῆς πάθεσιν, ὧν ἐπικρατοῦμεν τῇ ἀρετῇ, λογισμός ἐστι τὸ τακτικόν, ἐπισφαλιζόμενος ἐγκράτειαν, καὶ σωφροσύνην μεθ' ὁσιότητος,

καὶ γνῶσιν ἀγαθὼ μετ' ἀληθείας, ὃ τέλος εἰς εὐσέβειαν ἀναφέρων θεοῦ· ὅτῳ γὰρ τῇ ἀρετῇ χρωμένοις, φρόνησις ἡ πάντουσά ἐστι· τὰ μὲν θεῖα, ἡ σοφία. τὰ ἀνθρώπεια δέ, ἡ πολιτικὴ· σύμπαντα δέ, ἡ βασιλική· βασιλεὺς οὖν ἐστὶν ὁ ἄρχων κατὰ νόμους ὁ τῶν ἀρχὴν ἐκόντων ἐπιστήμην ἔχων. οἷός ἐστιν ὁ κύριος, τοὺς εἰς αὐτὸν καὶ δι' αὐτοῦ πιστεύοντας παραδιδόμενος. πάντα γὰρ παρέδωκεν ὁ θεὸς, καὶ πάντα ὑπέταξεν Χριστῷ, τῷ βασιλεῖ ἡμῶν· ἵνα ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ πᾶν γόνυ κάμψῃ, ἐπουρανίων, καὶ ἐπιγείων, καὶ καταχθονίων, καὶ πᾶσα γλῶσσα ἐξομολογήσηται ὅτι κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς εἰς δόξαν θεοῦ πατρός· ἰδέαις δ' ἐνέχεται τὸ στρατήγημα τρισίν, ἀσφαλεῖ, τολμηρῷ, καὶ τῷ ἐκ τούτων μικτῷ· σωτήριον δὲ τούτων ἕκαστον, ἐν τρισὶ, ἢ διὰ λόγου, ἢ δι' ἔργων, ἢ καὶ δι' ἀμφοτέρων ἅμα τούτων. ταῦτα δὲ ἐπαρξῆ πάντα ἐπιτελεῖν, ἢ πείθοντας, ἢ βιαζομένους, ἢ ἀδικοῦντας, ἐν τῷ ἀμύνασθαι, οἷς ἐπιτρέπεται, ἢ τὰ δίκαια ποιοῦντας, ἢ ψευδομένους, ἢ ἀληθεύοντας, ἢ καὶ τούτων ἅμα ἅπασι χρωμένους κατὰ τὸν αὐτὸν καιρόν. ταῦτα δὲ σύμπαντα, καὶ ὃ πῶς δεῖ χρῆσθαι τούτοις ἑκάστῳ, παρὰ Μωσέως λαβόντες Ἕλληνες, ὠφελήθησαν. Τύπου δὲ ἕνεκεν, ἑνὸς ἢ καὶ δευτέρου ὑπομνησθήσομαι παραδείγματος στρατηγικοῦ. Μωσῆς, τὸν λαὸν ἐξαγαγών, ὑποπτεύσας ἐπιδιώξειν τοὺς Αἰγυπτίους, τῷ ὀλίγῳ καὶ συντόμῳ ἀπολιπὼν ὁδὸν, ὅτι τῷ ἐρήμῳ ἐπέστρεπτο· καὶ νύκτωρ τὰ πολλὰ τῇ πορείᾳ ἐνέχετο. ἑτέρα γὰρ ἦν οἰκονομία καθ' ἣν ἐπαιδεύοντο Ἑβραῖοι, δι' ἐρημίας πολλῆς καὶ χρόνου μακροῦ, εἷς μόνον ὃ πιστεύειν τὸν θεὸν εἶναι, δι' ὑπομονῆς ἐθιζόμενοι σώφρονος. Ὃ γ' οὖν στρατήγημα τῆς Μωσέως διδασκαλίας περὶ τῶν κινδύνων δεῖν τὰ χρήσιμα σκοπεῖν, καὶ ἅττως ἐπιβαλεῖν. ἀμελὲς γέγονεν οὐδέν· καὶ ὑποπτεύσαν· ἐπεδίωξαν γὰρ οἱ Αἰγύπτιοι ἐφ' ἵπποις καὶ ἁρμασιν· ἀλλ' ἀπώλοντο πάντων, βαγείσης τῆς θαλάσσης, καὶ σὺν ἵπποις καὶ ἁρμασιν αὖθις καταχλυσάσης, ὡς μηδὲ λείψανον αὐτῶν ἀπολιφθῆναι. μετὰ δὲ ταῦτα στύλος πυρὸς ἐπόμενος· ὡδήγει γὰρ ἔμπροσθεν αὐτῶν· ἦγε νύκτωρ τοὺς Ἑβραίους δι' ἀβάτου. ἐν πόνοις καὶ ὁδοιπορίαις, εἴς τε ἀνδρείαν, εἴς τε καρτερίαν γυμνάζων, καὶ συμβιβάζων αὐτούς· ἵνα καὶ χρησιμεύσωσι τοῖς τοῦ θεοῦ μετὰ τὴν πεῖραν

A & bonam cognitionem cum veritate obsignet, finem ad pietatem Deique cultum referens: sic enim virtute vtentibus prudentia est quæ ordinat: diuina autem, sapientia: humana vero, politica, seu regendarum ciuitatum scientia. Omnia autem, scientia regnandi. Rex itaque is est qui imperat ex legibus, qui est præditus scientia imperandi volentibus, cuiusmodi est Dominus, qui eos qui in ipsum & per ipsum credunt admittit. *Omnia enim tradidit Deus,* Philip. 2.
B *& omnia Christo subiecit, regi nostro, vt in nomine Iesu omne genu flectatur, cœlestium, terrestrium & infernorum, & omnis lingua confiteatur, quod Dominus Iesus Christus, in gloriã Dei Patris.* Strategema autem, seu ratio ducẽdi exercitus, tribus continetur speciebus, cautione, audacia, & quæ ex vtrisque mixta est. Vnaquæque autem earum componitur ex tribus, aut per orationem, aut per facta, aut per vtrunque simul. Hæc autem omnia licebit efficere, vel persuadendo, vel cogendo, vel iniuriam faciendo in iis vlciscendis quibus expedit, vel faciendo id quod iustum est, vel mentiendo, vel vera dicendo, vel etiam simul vtendo aliquibus eorum eodem tempore. Hæc autem omnia, & quomodo oporteat vti
C vnoquoque eorum, cum Græci accepissent à Mose, non paruam accepere vtilitatem. Verbi autem gratia vnius aut alterius imperatorii exempli meminero. Moses cum populum eduxisset, suspicatus fore vt persequerentur Ægyptii, breui & compendiosa via relicta, conuersus est in solitudinem, & maxima ex parte iter noctu faciebat. Alia enim erat œconomia qua docebantur Hebræi, per multam solitudinem & longum tempus credere vnum solum Deum esse, per moderatam assuefacti tolerantiam. Mosis ergo docet stra-
D tegema, oportere ante pericula prouidere ea quæ sunt vtilia, & sic aggredi. Et certe euenit id quod suspicatus est. In equis enim & curribus persecuti sunt Ægyptii: sed cito perierunt, cum mare disruptum esset, & ipsos cum equis & curribus obruisset, adeo vt eorum nullæ remanserint reliquiæ. Post hæc autem sequens columna ignis (eos enim præcedebat) duxit Hebræos per regionem inaccessam, laboribus & itineribus ad robur & fortitudinem eos exercens ac inducens, vt postquam eorum quę videbãtur grauia periculũ fecissent,

quam bona esset appareret regio, ad quam eos ex via inuia transmittebat. Iam vero hostes quoque qui prius regionem insidebant, in fugam versos occidit, cum eos ex solitudine & via aspera (talis enim est virtus imperatoria) inuasisset. Hoc enim erat peritiæ & ducendi exercitus scientiæ, hostium regionem occupasse. Hoc cum animàduertisset Miltiades imperator exercitus Athenienſium, qui ea quæ in Marathone fuit pugna vicit Persas, hoc modo est imitatus: Noctu duxit Athenienses, per loca inuia iter faciens, & eos qui ipsum obseruabant barbaros decipiens. Hippias enim qui defecerat ab Athenienſibus, barbaros in Atticam induxerat, & opportuna quæ præoccupauerat loca seruabat, propterea quod erat peritus regionis. Ac difficile quidem erat latere Hippiam: vnde merito Miltiades & locis inuiis & nocte vsus, aggressus Persas quibus præerat Datis, in certamine cum iis quorum ipse dux erat, superior euasit, & rem bene ac feliciter gessit. Quinetiam Thrasybulo, qui exules ex Phyla reducebat, & latere volebat, dux fit columna, & Thrasybulo noctu per loca non trita ingredienti, cum nec luceret Luna, hybernúmque cœlum esset & caliginosum, videbatur ignis præcedens, qui cum eos citra vllam deduxisset offensionem, prope Munychiã defecit, vbi nũc est ara τῆς φωσφόρου, id est Luciferæ. Vel ex hoc ergo fiunt nostra Græcis credibilia, nempe quod facere potest Deus omnipotens vt columna ignis Hebræos noctu præcedat, quæ etiam dux fit eorum itineris. Porrò autem dicitur etiam in quodam responso:

Exhilarãs Bacchus Thebanis esse columna.

Ex ea quæ est apud Hebræos historia. Quinetiam Euripides dicit in Antiopa:

Bubulcum hic in cubilibus.
Hedera comantem, ornamen Euÿ Dei.

Significat autem columna, Dei non posse effingi imaginem. Illuminata autem columna, præter hoc quod significat non posse effingi imaginem, Dei quoque stabilitatem significat ac firmitatem, & immutabilem eius lucem, quæque non potest figurari. Prius itaque quam accurate perfectéque tenerentur imaginum habitus, veteres columnas erigentes, eas colebant tãquam statuas. Atque idcirco sic scribit qui fecit Phoronidem:

A τῶν δοκούντων δηναῖν φαυῆ, εἰς ἣν ἐξ αὐοδίας προέπεμπεν αὐτούς. Καὶ μὴν καὶ τοὺς πολεμίους, τοὺς τ' χώρας προκαθεζομένους, ἐπιπεσόμενος ἀπέκτεινεν, ἐξ ἐρήμου καὶ τραχείας ὁδοῦ· τοιαύτη γὰρ ἡ ἀρετὴ τοῦ στρατηγικοῦ· ἐπιθέμενος αὐτοῖς. ἐμπειρίας γὰρ καὶ στρατηγίας ἔργον ἦν, τὸ τὴν χώραν τῶν πολεμίων λαβεῖν. τοῦτο σοφιδῶν Μιλτιάδης, ὁ τῶν Ἀθηναίων στρατηγὸς, ὁ τῇ ἐν Μαραθῶνι μάχῃ νικήσας τοὺς Πέρσας, ἐμιμήσατο τόνδε τὸν τρόπον. ἦγαγε τοὺς Ἀθηναίους νύκτωρ δι' αὐοδίας βαθείας, καὶ πλανήσας τοὺς τηρεῶντας αὐτὸν τῶν βαρβάρων· ὁ γὰρ Ἱππίας, ὁ τῶν Ἀθηναίων ἀποστὰς, ἐπήγαγε τοὺς βαρβάρους εἰς τ' Ἀττικήν· καὶ τοὺς ὑπερκειμένους τ' τόπων προκαταλαβόμενος ἐφύλαττεν, διὰ τὸ τ' χώρας ἔχειν τ' ἐμπειρίαν. ἔργον μὲν οὖν ἦν τὸν Ἱππίαν λαθεῖν· ὅθεν εἰκότως ὁ Μιλτιάδης συγχρησάμενος αὐοδίᾳ τε, καὶ νυκτὶ ὑπερθέμενος τοῖς Πέρσαις, ὧν Δάτις ἡγεῖτο, τὰ κατ' τὸν ἀγῶνα, μετ' ἐκείνων ὧν αὐτὸς ἡγεῖτο, κατώρθωσεν. δηλοῖ καὶ Θρασυβούλῳ τοὺς ἐκπεσόντας ἀπὸ Φυλῆς καταγαγόντι καὶ βουλομένῳ λαθεῖν, σῦλος ὁδηγὸς γίνεται διὰ τ' ἀτειβῶν ἰόντι, καὶ ὃν Θρασυβούλῳ νύκτωρ, ἀσελήνου καὶ δυσχειμέρου τοῦ καταστήματος γεγονότος, πῦρ ἐωρᾶτο προηγούμενον ὅπερ αὐτοῖς ἀπταίστως προπέμψαν, καὶ τ' Μουνυχίαν ἐξέλιπεν· ἔνθα νῦν ὁ τ' Φωσφόρου βωμός ἐστι· πιστὰ δ' ἐστὶν τὰ ἡμέτερα καὶ ἐντεῦθεν μυθεῦται τοῖς Ἕλλησιν· ὅτι ἄρα δυνατὸν τῷ παντοκράτορι θεῷ, προηγεῖσθαι ποιῆσαι τοῖς Ἑβραίοις νύκτωρ σῦλον πυρὸς τ' καθηγησάμενον αὐτοῖς τῆς ὁδοῦ. λέγεται δὲ καὶ ἐν χρησμῷ τινι.

Στύλος Θηβαίοισι Διώνυσος πολυγηθὴς,

ἐκ τ' πρ' Ἑβραίοις ἱστορίας. Ἀλλὰ καὶ Εὐριπίδης ἐν Ἀντιόπῃ φησὶν,

---ἔνδον δὲ θαλάμοις βουκόλον
Κομῶντα κισσῷ, σῦλον Εὐίου θεοῦ.

Σημαίνει δὲ ὁ σῦλος, τὸ ἀνέφικτον τοῦ θεοῦ· ὁ δὲ πεφωτισμένος σῦλος, πρὸς τοῖς τὸ ἀνεικόνιστον σημαίνει, δηλοῖ τὸ ἐτὸν καὶ μόνιμον τοῦ θεοῦ, καὶ τὸ ἀπερίτρεπτον αὐτοῦ φῶς, ἀφημάτιστον. πρὶν γ' οὕτω ἀκριβωθῆναι τὰς τῶν ἀγαλμάτων ἕξεις, εἰκόνας ἱστάντες οἱ παλαιοὶ, ἔστηον τούτους ὡς ἀφιδρύματα τοῦ θεοῦ. γράφει γ' οὕτω ὁ τὴν Φορωνίδα ποιήσας.

Καλλι-

Καλλιθόη κλῆδοῦχος Ολυμπιάδος βασι- A
λείης,
Ηρης Αργείης, ἣ τέμμασι καὶ θυσθοισι
Πρώτη ἐκόσμησεν ναὸν κίονα μακρὸν ἀ-
νάσσης.

Ἀλλὰ καὶ ὁ τὴν Εὐρωπίαν ποιήσας, ἱστορῶ ὃ
ἐν Δελφοῖς ἄγαλμα Απόλλωνος κίονα εἶ), ἀφ' ἧς
ὧδε·

Ὄφρα θεῷ δεκάτην τε καὶ ἀκροθινιὰ τε κρεμά-
σαιμι.
Σταθμῷ ἐν ζαθέων, καὶ κίονος ὑψη-
λοῖο.

Απόλλων μὲν τοι, μυστικῶς καὶ τέρψιν τῶν B
πολλῶν νοούμενος, ὁ εἷς ὄντι Θεός. Ἀλλ' οὖν
ὅ πῦρ ἐκεῖνο ὅ ἐοικὼς φύλῳ, καὶ πῦρ ὃ δι'
ἀδάτου, σύμβολόν ἐστι φωτὸς ἁγίου, ὃ ἀφα-
νῶντος ἐν γῆς, καὶ διατεῖνοντος αὖθις εἰς
οὐρανὸν ἀφ' οὗ ξύλου, δι' ὃ καὶ ὃ βλέπειν
ἡμῖν νοητῶς δεδώρηται. Πλάτων δὲ ὁ φιλό-
σοφος, ἐν τῷ Μωσέως τὰ περὶ τὸν νομο-
θεσίαν ὠφεληθεὶς, ἐπετίμησε μὲν τῇ Μίνωος
καὶ Λυκούργου πολιτείᾳ, πρὸς ἀνδρείαν μό-
νων ἀποβλεπομένῃ· ἐπῄνεσε δὲ, ὡς σε-
μνοτέραν, τὸν ἓν τί λέγουσαν, καὶ πρὸς
δόγμα ἓν νεύουσαν αἰεί· καὶ γὰρ ἰσχύϊ, καὶ σε- C
μνότητι, καὶ φρονήσει πρέπειν μᾶλλον φι-
λοσοφίᾳ ἡμᾶς λέγει, πρὸς ὃ ἀξίωμα τῆς
θείας ἀμεταμελήτως χρωμένους γνώμῃ τῇ
αὐτῇ, καὶ πρὸς τὸν αὐτόν. Αρα οὖν τὰ κατ' τὸν
νόμον ἑρμηνεύει, πρὸς ἕνα Θεὸν ἀφορῶν καὶ
δικαιοπραγεῖν ἐντελόμενος. τῶν δὲ πολιτικῶν
δύο εἴδη λέγει· ὃ μὲν, νομικὸν· ὃ δὲ, πολι-
τικὸν, ὁμωνύμως ὠνομασμένον· καὶ πολιτικὸν
μὲν, ὡσεὶ αὐτίπαλον τὸν δημιουργὸν, ἐν τῷ
ὁμωνύμῳ βιβλίῳ· τοὺς τε εἰς αὐτὸν ἀφορῶντας
καὶ βιοῦντας ἐνεργῶς καὶ δικαίως σὺν καὶ τῇ D
θεωρίᾳ, καὶ αὐτοὺς πολιτικοὺς ὀνομάζει· ὃ δὲ
ἐπ' ἴσης τῷ νομικῷ κεκλημένων πολιτικὸν, εἴς
τε κοσμικὴν μεγαλόνοιαν διαιρῶν, εἴς τε ἰδιω-
τικὴν σύνταξιν, ἣν κοσμιότητα καὶ ἁρμονίαν
καὶ σωφροσύνην ὠνόμασεν, ὅτ' ἂν ἄρχοντες
μὲν, πρέπωσι τοῖς ἀρχομένοις, πειθόμενοι
δὲ οἱ ἀρχόμενοι τοῖς ἄρχουσι γίγνωνται· ὅπερ
ἡ κατὰ Μωσέα πραγματεία, ἀφ' ἁπλοῦς
ἔχει λόγου. ἐπὶ μὲν νομικὸν, πρὸς γενέ-
σεως εἶ)· ὃ πολιτικὸν δὲ, πρὸς φιλίας καὶ
ὁμονοίας, ὁ Πλάτων ὠφεληθεὶς, τοῖς μὲν νό-
μοις τὸν φιλόσοφον τὸν ἐν τῇ Ἐπινομίδι συνεπάζευ-

Callithoe clauem reginæ gestat Olympi,
A qua Iunonis, serto pulchraque corolla,
Argiuæ quondam primum exornata co-
lumna est.

Quinetiam qui fecit Europiam significat eam quæ est in Delphis Apollinis imaginem, esse columnam, per hæc:

Vt decimâmque Deo primos fructúsque
dicemus,
Sedibus ex sacrosanctis celsasq; columnas.

Apollo quidem certe, qui mystice ex priuatione multorum intelligitur, est vnus Deus. Quinetiam ignis ille qui colũnæ erat similis, & ignis qui ingrediebatur per loca inuia, & ad quæ non patebat aditus, est symbolum ac signum sanctę lucis quæ transit per terram, & in cœlum rursus recurrit per lignum, per quam etiam datum est nobis videre per intelligentiam. Plato autem philosophus, à Mose in legibus ferendis adiutus, reprehendit quidem Minois & Lycurgi Reip. administrandæ rationem, vt quæ ad solam animi magnitudinem respicerent & fortitudinem: laudauit autem vt honestiorem & magis venerandam, eam quæ vnum quid dicit, & semper ad vnum dirigitur decretum. Nam & robore & honestate & prudentia dicit nos decere magis philosophari, si ad cœli dignitatem respicientes, immutabiliter & citra vllam pœnitentiam, eadem sententia, & de iisdem vtamur. An non interpretatur ea quæ in lege dicuntur, vt ad vnum Deum respiciamus, & ea quæ iusta sunt agamus, præcipiens? Politici autem dicit esse duas species, vnam quidem, legitimum, alteram vero, politicum, æquiuoce nominatum. Et politicum quidem proprie significat opificem in libro eiusdem nominis: & eos qui ad ipsum respiciunt, & recte operantur & iuste viuunt cum contemplatione, ipsos quoque nominat politicos. Quod autem politicum vocatum est, æque ac legitimum, & in mundanam diuidit mentis magnitudinem, & in priuatum ordinem, quem moderationem & concinnitatem vocauit, & temperantiam, quando magistratus quidem conuenientes fuerint iis quibus imperant, ij autem quibus imperatur, paruerint magistratibus. Quod quidem vt fiat, Mosis opus magno studio contendit. Præterea legitimum quidẽ ad generationem, politicum autem ad amicitiam & concordiam pertinere, dicit adiutus Plato: & legibus quidem eum qui est in Epinomide philosophum coniunxit,

qui nouit tranſitus omnis generationis quæ fit per errãtia. Philoſophum autem alium Timæum, qui eſt & Aſtronomiæ peritus, & illorum motuum, & eam quę eſt inter ſe conſenſionem & ſocietatem contemplatur, coniungit libris De Republica. Deinde, finis enim eſt, vt exiſtimo, & Politici, & eius qui ex lege viuit, contemplatio. Neceſſe eſt ergo ciuitatem recte adminiſtrare: optimum eſt autẽ philoſophari. Qui enim ſapit, omnia ſua ad cognitionem viuet referens, vitam quidem ſuam bonis factis dirigens, quæ autem ſunt contraria deſpiciens, & quæ ad veritatem conferunt diſciplinas perſequens. Lex autem eſt, non ea quæ lege decernuntur, nam nec ſunt ea quæ videntur, viſus, neque quæuis opinio: non enim ea quoque quæ eſt mala, ſed lex eſt opinio bona: bona eſt autem quæ eſt vera. Bona eſt autem, quę id quod eſt inuenit, & id aſſequitur. *Qui eſt autẽ, miſit me*, inquit Moſes. Cui conſequenter, bonæ ſcilicet opinioni, quidam dixerũt legem eſſe rectam rationem, quæ iubet quidem ea quæ ſunt facienda, prohibet autem quæ non ſunt facienda. Vnde merito dictum eſt, Legem datam eſſe per Moſen, vt quæ ſit regula iuſtorum & iniuſtorum: & eum propter νομὸν, id eſt, ritum, dixerimus, qui à Deo per Moſen eſt traditus. Habet itaque eam quæ eſt ad Deum deductionem. Dicit autem Paulus quoque: *Lex propter præuaricationes eſt poſita, donec veniret ſemen cui promiſſum eſt.* Deinde veluti ſenſum explicans ac proſequens, infert: Priuſquã autẽ veniret fides, ſub lege cuſtodiebamur, concluſi timore, ex peccatis ſcilicet, in eam fidem quæ erat reuelanda: quare Lex pędagogus noſter fuit in Chriſtum, vt ex fide iuſtificemur. Eſt autem legis ferendæ peritus, qui id quod conuenit, vnicuique animæ parti, & eius factis tribuit. Moſes autem, vt ſemel dicam, erat lex animata, quę ratione bona ſeu verbo bono gubernabatur. Subminiſtrauit itaque bonam Reipub. adminiſtrandæ rationem. Ea autem eſt bona educatio hominum in ſocietate. Iam vero facultatem tractauit iudiciariam, quæ eſt ſcientia peccata propter id quod eſt iuſtum, corrigens. Eiuſdem autem cum ea ordinis, eſt puniens facultas, quæ tenet ſcientiam moderandarum caſtigationum. Cum ſit autem caſtigatio, eſt animæ correctio. Verſatur autem, vt ſemel dicam, tota Moſis inſtitutio, & in docendis iis qui poſſunt eſſe boni & honeſti,

Exod. 3.

Galat. 3.

A τὸν τῆ διέξοδον πάσης γενέσεως τῆ διὰ τῆ πλανωμένων, εἰδότα. Φιλόσοφον δὲ φησὶν τὸν Τίμαιον, ὄντα Ἀστρονομικὸν καὶ θεωρητικὸν τῆ ἐκείνων φορᾶς, συμπαθείας τε, καὶ κοινωνίας τῆς πρὸς ἄλληλα, ἐπομένους τῆ πολιτείᾳ συνάπτοντα· ἔπειτα· τέλος γὰρ, οἶμαι, τῆ τε πολιτικῆ, τῆ τε κατὰ νόμον βιοῦντος ἡ θεωρία· ἀναγκαῖον γοῦν ὃ πολιτεύεσθαι ὀρθῶς· ἄριστον δὲ ὃ φιλοσοφεῖν. ὁ γὰρ νοῦν ἔχων, πρέπει τὰ αὐτῆ εἰς γνῶσιν συντείνοντα, βιώσεσθαι, κατευθύνας μὲν τὸν βίον ἔργοις ἀγαθοῖς, ἀπέχόμενος δὲ τῶν ἐναντίων, τῶν τε περὶ ἀλήθειαν συλλαμβανόμενα μαθήμασιν. νόμος δέ ἐστιν, ὃ τὰ νομιζόμενα· οὐδὲ γὰρ τὰ ὁρώμενα, ὄψεις· οὐδὲ δόξα πᾶσα· ὃ γὰρ καὶ ἡ πονηρά· ἀλλὰ νόμος ἐστὶ χρηστὴ δόξα· χρηστὴ δὲ ἡ ἀληθής· ἀληθὴς δὲ, ἡ ὃ ὂν ἀνεύρισκουσα, καὶ τούτου τυγχάνουσα· ὁ ὢν δὲ, ἐξαπέσταλκέν με, φησὶν ὁ Μωσῆς. ἦ τινες, ἀκολούθως δηλονότι τῆ χρηστῆ δόξῃ, λόγον ὀρθὸν τὸν νόμον ἔφασαν· παιδαγωγικὸν μὲν, ὧν ποιητέον· ἀπαγορευτικὸν δὲ, ὧν μὴ ποιητέον. ὅθεν ὁ νόμος εἰκότως εἰρῆσθαι λέγεται Μωσέως δεδόσθαι, καινῶν τυγχάνων δικαίων τε καὶ ἀδίκων. καὶ τοῦτον κυρίως θεσμὸν αὖ εἰποιμεν, τὸν διὰ Θεοῦ διὰ Μωσέως παραδεδομένον. ἔχει γοῦν τὸ ἀναγωγὸν εἰς ὃ θεῖον. λέγει γὰρ καὶ ὁ Παῦλος· Ὁ νόμος τῶν παραβάσεων χάριν ἐτέθη, ἄχρις οὗ ἔλθῃ ὃ σπέρμα. ᾧ ἐπήγγελται. εἶπε οἱονεὶ ἐπεξηγούμενος τὴν διάνοιαν, ὅτι φέρει· Πρὸ δὲ τοῦ ἐλθεῖν τὴν πίστιν, ὑπὸ νόμον ἐφρουρούμεθα, συγκεκλεισμένοι φόβῳ, δηλαδὴ ἁμαρτιῶν, εἰς τὸ μέλλουσαν πίστιν ἀποκαλυφθήσεσθαι. ὥστε ὁ νόμος παιδαγωγὸς ἡμῶν ἐγένετο εἰς Χριστὸν, ἵνα ἐκ πίστεως δικαιωθῶμεν. ὁ νομοθετικὸς δέ ἐστιν, ὁ ὃ πρέπον ἑκάστῳ μέρει τῆς ψυχῆς, καὶ τοῖς τούτων ἔργοις ἀπονέμων· Μωσῆς δὲ, συνελόντι εἰπεῖν, νόμος ἔμψυχος ἦν, τῷ χρηστῷ λόγῳ κυβερνώμενος. πολιτείαν γοῦν διεκόσμησεν ἀγαθὴν· ἡ δέ ἐστι, σοφῶν ἀνθρώπων καλὴ κατὰ κοινωνίαν· αὐτίκα τὴν δικαστικὴν μετεχειρίζετο, ὅπερ ἦν ἀρίστη ὀρθωτικὴ τῶν ἁμαρτημάτων, ἕνεκεν τοῦ δικαίου. σύστοιχος δὲ αὐτῆ, ἡ κολαστική, τοῦ κατὰ τοὺς κολάσεως μέτρου ὅπερ ἐστὶ νουθετική τις οὖσα. κόλασις δὲ οὖσα, ὀρθώσεις ἐστὶ ψυχῆς. ἔστι δὲ, ὡς ἔπος εἰπεῖν, τῷ Μωσεῖ ἡ πᾶσα ἀγωγὴ, παιδευτικὴ μὲν, τῶν οἰκείων γνησίως καλῶν καὶ ἀγαθῶν αἱρετῶν·

θηρευτικὴ ἦ, τ ὁμοίων τούτοις· ἥτις αὖ εἴη στρατηγικὴ· ἡ δὲ χρησικὴ, τοῖς θηρευθεῖσι λόγῳ χρ Ἕκτον, σοφία εἴη αὖ νομοθετικὴ· κτᾶσθαί τε γὰρ καὶ χρῆσθαι τούτοις ἴδιον, βασιλικωτάτης ὄσης. μόνον γοῦν τ σοφὸν οἱ φιλόσοφοι βασιλέα, νομοθέτην, στρατηγὸν, δίκαιον, ὅσιον, θεοφιλῆ κηρύττουσιν. εἰ δὲ ταῦτα ἐν τ Μωσέᾳ θεωρήσομεν, ὡς ἐξ αὐτῶν δείκνυται τῶν γραφῶν, οὐ μάλα πεπεισμένως ἀγορεύοιμεν σοφὸν ὄντα τὸν Μωσέα. καθάπερ οὖν τ ποιμενικὴν τ κατὰ τῶν προφητῶν παρέλαβον· ὅτου γὰρ ὁ ἀγαθὸς ποιμὴν τ ψυχὴν τίθησιν ὑπὲρ τῶν προβάτων· ὅτου γε καὶ τ νομοθετικὴν, τὴν ἀνθρώπων ἀρετὴν κατασκευάζειν ἐσόμενον, ὃ ἀνθρώπινον καὶ δυνάμει ἀγαθὸν αἰρεῖσθαι ποιοῦσαν, δικαστικὴν ἕξιν καὶ κηδεμονικὴν τ ἀνθρώπων ἀγέλης. εἰ δὲ ἡ ποίμνη ἡ ἀλληγορουμένη τοῦ Κυρίου, σαφὴς ἡ ἀγέλη ἡ τῶν ἀνθρώπων ἐστὶν, ὁ αὐτὸς ἔσται ποιμήν τε καὶ νομοθέτης ἀγαθὸς, μιᾶς τ ἀγέλης, τῶν αὐτῷ ἑπομένων προβάτων, ὁ εἷς κηδεμών, ὁ δὲ ἀπολωλὸς ζητῶν τε καὶ εὑρίσκων, νόμῳ καὶ λόγῳ· εἴ τε ὁ νόμος πνευματικὸς, καὶ ὅτι τ εὐδαιμονίαν ἄγων· ὁ γὰρ πνεύματι ἁγίῳ χρώμενος, πνευματικὸς· σαφὴς ἦ ὁ ὢν ὄντι νομοθέτης· ὃς ἅ μόνον ἐπαγγέλεται τὰ ἀγαθά τε καὶ καλά, ἀλλὰ καὶ ἐπίσταται. τούτου καὶ ὁ νόμος, τοῦ τ ἐπιστήμην ἔχοντος ὃ σωτήριον τοῦ ἐπιτάγματος· μᾶλλον ἦ ἐπιστήμης τοῦ ἐπιτάγματα ὁ νόμος· δυνάμεις γὰρ καὶ σοφία, ὁ λόγος τ Θεοῦ. νόμων τε αὖ ἐξηγητὴς σαφὴς αὐτὸς, δι' ὃ ὁ νόμος ἐδόθη· ὁ πρῶτος ἐξηγητὴς τ θείων προσταγμάτων· ὁ τὸν κόλπον τ πατρὸς ἐξηγούμενος, υἱὸς μονογενής. ἔπειτα οἱ μὲν πειθόμενοι τῷ νόμῳ, ὅ τε γνῶσιν ἔχειν ὑπολαμβάνουσιν αὐτὸ, ὅτ' ἀπιστεῖν, ὅτ' ἀγνοεῖν δυνάμει τὴν ἀλήθειαν· οἱ δὲ ἀπιστοῦντες. ἡκιστά τε ἐν τοῖς ἔργοις εἰ βεβουλημένοι, εἴπερ τινες ἀληθοῖ, καὶ ὅτοι ἀγνοεῖν ὁμολογοῦνται τ ἀλήθειαν. τίς οὖν ἡ ἀπιστία τῶν Ἑλλήνων; μὴ πη βούλεσθε πείθεσθαι τῇ ἀληθείᾳ, φασκουσῃ θεόθεν εἶναι Μωσέως δεδόσθαι τὸν νόμον; ὁπότε γε καὶ αὐτοὶ ἐν τ τοῦδε σοφίαν ὑμῶν Μωσῆ, τόν τε Μίνω τοῦδε Διὸς δι' ἐνιαυτοῦ ἔτους λαμβάνειν τοὺς νόμους ἱστοροῦσι, φοιτῶντα εἰς τὸ τοῦ Διὸς ἄντρον. τόν τε αὖ Λυκοῦργον τὰ νομοθετικὰ, εἰς Δελφοὺς τοῦ τὸν Ἀπόλλωνα σπουδῇ ἀπιόντα, παιδεύεσθαι γράφουσι Πλάτων τε καὶ Αἴσχυλος καὶ Ἔφορος· Χαμαιλέων τε ὁ Ἡρακλεώτης ἐν ᾧ τοῦδε μέρει,

A & in iis venandis qui sunt ei similes: quæ quidem fuerit ars imperatoria. Qui autem versatur in recte vtendo iis quæ ratione ac verbo capta fuerint, ea fuerit legum ferendarum sapientia. Eius enim, vt quæ sit maxime regia, est proprium & acquirere & vti. Solum itaque sapientem Philosophi, regem, legislatorem, imperatorem, iustum, sanctum, Deo amicum prædicant. Si hæc autem in Mose inuenerimus, vt ex ipsis ostenditur scripturis, recte persuasi dixerimus, sapientem reuera esse Mosen. Quemadmodum ergo pastoralem artem ouium curam gerere dicimus: *ita enim pastor bonus animam ponit pro ouibus*: ita etiam legum ferendarum artem dicemus, virtutem hominum comparare, humanum bonum pro viribus excitantem, vt quæ gregis hominum curam gerat & prouidentiam. Quod si grex qui à Domino dicitur allegorice, nihil est aliud quam grex hominum, idem erit bonus pastor & legislator. Vnius gregis, nempe earum quæ ipsum audiunt ouium, vnus est curator, nempe is qui perditam & quærit & inuenit, lege & ratione: siquidem lex est spiritalis, & quæ ad ipsam ducit beatitudinem. Quæ enim spiritu sancto facta est, est spiritalis. Is autem est reuera legislator, qui non solum bona & honesta profitetur, sed scit etiam. Huius lex quoque est, qui scientiam habet iussum salutare: vel potius, lex est iussus scientiæ. Potentia enim & sapientia est ratio seu verbum Dei. Et hic ipse rursus est legum expositor, per quem lex data est, qui est primus expositor diuinorum præceptorum, qui sinum patris explicat ac exponit, filius vnigenit9. Deinde qui legi quidem parent, quod habeant aliquam eius cognitionem, neque possunt non credere, nec ignorare veritatem. Qui autem non credunt, & in factis & operibus minime esse volunt, ij quoque si vlli alij se veritatem ignorare fatentur. Quænam est ergo Græcorum incredulitas? num nolle credere veritati, quę dicit Legem per Mosen datam esse diuinitus? cum ipsi ex iis quæ apud se scripta sunt Mosen honorent, & Minoëm referant ad Iouis antrum venientem, nouem annorum spacio Leges à Ioue accepisse: & Lycurgum scribant assidue Delphos euntem ad Apollinem, leges ab eo didicisse: & Plato & Ephorus, & Chamęleo Heracleotes in opere de ebrietate,

Ioan. 10.

Luc 15.

& Aristoteles de Republica Locrorum, Zaleucum Locrum leges à Minerua accepisse, literarum monimentis mandarunt. Qui autem Græcorum leges, vt maxime fide dignæ videantur pro viribus efferentes, ad deos referunt, ad Mosaïcæ prophetiæ similitudinem, sunt ingrati, vt qui non fateantur veritatem & exemplar, archetypum eorum quæ à se narrantur. Nemo ergo propter supplicia insectetur legem, vt non bonam & honestam. Non enim qui aufert morbum corporis, beneficio afficere videbitur, qui autem ab iniustitia animam conatur liberare, non maiorem videbitur curam gerere, quo est anima corpore præstantior. Sed pro sanitate quidem corporis, & secari & vri, & medicamenta potare sustinemus, & qui hæc adhibet, & seruator vocatur & medicus, & nec ei inuidet, nec male vult ægrotus, & vt artis dictat ratio partes quoque aliquas rescindit, ne sanæ partes vna cum eis intereant, nec tamen quis medici artem criminis arguerit. Animæ autem gratia, non similiter tolerabimus aut exilia, aut mulctas, aut vincula, si modo quis ex iniustitia sit restituendus in iustitiam? Lex enim eorum qui ei parent curam gentes, ad pietatem in Deum instituit, & dictat ea quæ sunt facienda, & propulsat vnumquodque peccatum, pœnas imponens iis quæ sunt mediocria. Cum autem viderit aliquem ita se habere, vt videatur immedicabilis, vtpote qui ad extremam prouehatur iniustitiam: tunc aliorum iam curam gerens, ne ab ipso corrumpantur, tanquam aliquam partem à toto corpore resecans, sic eum qui est huiusmodi, occidit saluberrime. *Iudicati autem à Domino*, inquit Apostolus, *castigamur, ne cum mundo condemnemur.* Prædixit enim Propheta: *Castigans castigauit me Dominus, morti autem non tradidit me.* Vt enim te suam doceret iniustitiam, castigauit te, inquit, & tentauit, & fame & siti te afflixit in deserto. Vt cognoscerentur omnes iustificationes & iudicia eius in corde tuo, quæcunque ego tibi præcipio hodie, & scias in corde tuo quod vt si quis homo castigabit filium suum, ita castigabit te Dominus Deus noster. Quod autem exemplũ corrigat, iam malus, inquit, videns malum puniri, ipse vehementer castigatur.

1. Cor. 11.

Psal. 117.

A καὶ Ἀριστοτέλης ἐν τῇ Λοκρῶν πολιτείᾳ, Ζάλευκον τὸν Λοκρὸν φῶσὶ τῆς Ἀθηνᾶς τοὺς νόμους λαμβάνειν ἀπομνημονεύοντες· οἱ δὲ, ὃ ἀξιόπιστον τῆς παρ' Ἕλλησι νομοθεσίας, ὡς οἷόν τε ἀληθῆς, ἐπαίροντες εἰς τὸ θεῖον, καὶ εἰκόνα τῆς κατὰ Μωσέα προφητείας, ἀγνώμονες, οὐκ ἀληθῆ ὁμολογοῦντες τῷ τε ὄντι καὶ τὸ ἀρχέτυπον τῶν παρὰ σοφίαν ἱστορουμένων. Μὴ τοίνυν καταιτιάσθω τις νόμου δι' ἡμερότητας, ὡς ἐπὶ καλῷ κἀγαθῷ· ὁ γὰρ τὸν νοῦν τοῦ σώματος νόσον ἀπάγων, εὐεργέτης δόξει· ψυχῆς δὲ ἀδικίας ὁ πειρώμενος ἀπαλλάττειν, οὐ μᾶλλον ἂν εἴη κηδεμών, ὅσῳπερ ψυχὴ σώματος τιμιώτερον. Ἀλλ' ἆρα τοῦ μὲν τοῦ σώματος ὑγείας ἕνεκα, καὶ τομαῖς, καὶ καύσεις, καὶ φαρμακοποσίαις ὑφιστάμεθα· καὶ ὁ ταῦτα παρασκευάζων, σωτήρ τε καὶ ἰατρὸς καλεῖται· ὁ φθόνος δὲ οὐδενί, οὐδὲ δυσμένεια τῷ πάσχοντι, ὡς δ' ἂν ὁ τῆς τέχνης ὑπαγορεύοι λόγος, καὶ μέρη τινὰ ἀποτεμνων, ὡς μὴ τὰ ὑγιαίνοντα συναπόλωμεν· καὶ οὐκ ἂν τις πονηρείας αἰτιάσαιτο τὸν ἰατρὸν τῆς τέχνης· τῆς δὲ ψυχῆς ἕνεκα, οὐχ ὁμοίως ὑποστησόμεθα, εἴτε φεύγειν, εἴτε σκήπτρῳ ζημίας, εἴτε δεσμά, εἰ μήτις μόνον ἐξ ἀδικίας ποτὲ δικαιοσύνην κατάγοι; ὁ γὰρ νόμος, κηδόμενος τοῦ ὑπηκόου, πρὸς μὲν τὸ θεοσεβεῖν παιδεύει, καὶ ὑπαγορεύει τὰ ποιητέα· εἴργει τε ἕκαστον τοῦ ἁμαρτημάτος, δίκας ἐπιτιθεὶς τοῖς μετρίοις αὐτῶν· ὅτε δὲ τινα οὕτως ἔχοντα κατίδῃ ὡς ἀνίατον δοκεῖν, εἰς ἔσχατον ἀδικίας ἐλαυνόντα, τότε ἤδη τὸ μεῖζον κηδόμενος, ὅπως μὴ διαφθείρωσι πρὸς αὐτοῦ, ὡσπερ μέρος τι τοῦ παντὸς σώματος ἀποτεμών, ἕτερον τοιοῦτον ὑγιέσατο ἀποκτίννυσι. Κεκινδυνευμένοι γὰρ ὑπὸ τοῦ Κυρίου, φησὶν ὁ Ἀπόστολος, παιδευόμεθα, ἵνα μὴ σὺν τῷ κόσμῳ κατακριθῶμεν. προεφήτευσε γὰρ ὁ προφήτης, Παιδεύων ἐπαίδευσέν με ὁ Κύριος· τῷ δὲ θανάτῳ οὐ παρέδωκέν με· ἕνεκα γὰρ τοῦ διδάξαί σε τὸ δικαιοσύνην αὐτοῦ, ἐπαίδευσέν σε, φησι, καὶ ἐπείρασέν σε, καὶ ἐλιμαγχόνησέν σε, καὶ ἐδίψησέν σε ἐν γῇ ἐρήμῳ· ἵνα γνωσθῇ πάντα τὰ δικαιώματα καὶ τὰ κρίματα αὐτοῦ ἐν τῇ καρδίᾳ σου, ὅσα ἐγὼ ἐντέλλομαί σοι σήμερον· καὶ γνώσῃ ἐν τῇ καρδίᾳ σου, ὅτι ὡς εἴ τις παιδεύσει ἄνθρωπος τὸν υἱὸν αὐτοῦ, οὕτω παιδεύσει σε Κύριος ὁ Θεός σου. ὅτι δὲ ὑπόδειγμα προφανίζει, αὐτίκα φησὶ, Παῦρος ἰδὼν ἡμωρεῦμενον πονηρὸν, κρατεῖται αὐτὸς παιδεύ-

ἐπεὶ γλυκὰ Σοφίας, φόβος Κυρίου. μέγιστον δὲ καὶ τελεώτατον ἀγαθόν, ὅτ' ἄν τινα ἐκ τῆς κακῶς πράξεως, εἰς ἀρετὴν καὶ διόρθωσιν μεταγάγῃ διωκτική τις· ὅπερ ὁ νόμος ἐργάζεται. ὥστε κἂν ὅτ' ἂν ἀνηκέστῳ τινὶ κακῷ περιπέσῃ τις, ὑπό τε ἀδικίας καὶ πλεονεξίας καταληφθεὶς, διώκεται· ἂν ὁ ἀποκτιννύμενος· διώκτης γὰρ ὁ νόμος, τοῖς μὲν, δικαίους ἐξ ἀδίκων ποιῶν δυνάμενος, ὡς μόνον ἐπαΐειν ἐθελήσωσιν αὐτοῦ· τοῖς δ', ἀπαλλάττων τῶν παρόντων κακῶν· τοῖς γὰρ σωφρόνως καὶ δικαίως βιοῦν ἐλευθερίους, ἀθανατίζειν ἐπάγεται. Τὸ δὲ γνῶναι νόμον, διανοίας ἐστὶν ἀγαθῆς, καὶ πάλιν, Ἄνδρες κακοί, οὐ νοοῦσι νόμον· οἱ δὲ ζητοῦντες τὸν Κύριον, συνήσουσιν ἐν παντὶ ἀγαθῷ. δεῖ δὴ τὴν διοικοῦσαν πρόνοιαν κυρίαν τε εἶναι καὶ ἀγαθήν· ἀμφοῖν γὰρ ἡ δύναμις οἰκονομεῖ σωτηρίαν· ἡ μὲν, κολάσει σωφρονίζουσα, ὡς κυρία· ἡ δὲ, δι' εὐποιΐας χρηστευομένη, ὡς εὐεργέτις. ἔξεστι δὲ μὴ εἶναι ἀπιθείας υἱὸν, ἀλλὰ μεταβαίνειν ἐκ τοῦ σκότους εἰς ζωήν, καὶ παθητὸν τῇ σοφίᾳ τὸν ἀκόλουθον, νόμιμον εἶναι Θεοῦ, δοῦλον μὲν τὸ πρῶτον, ἔπειτα δὲ πιστὸν θεράποντα, φοβούμενον Κύριον τὸν Θεόν. εἰ δέ τις ἐπιμαθὴς εἴη, τοῖς ὑοῖς ἐγκαταλέγεται· ἐπεὶ δὲ ἀγάπη καλύπτει πλῆθος ἁμαρτιῶν, μακαρίας ἐλπίδος τελειούσης, αὐξηθέντα ἐν ἀγάπῃ ἐκδέχεσθαι τὸν ἐγκαταταγέντα τῇ ἐκλεκτῇ υἱοθεσίᾳ, τῇ φίλῃ κεκλημένῃ τοῦ Θεοῦ, ᾄδοντα ἤδη τὸν ὕμνον καὶ λέγοντα, Γενέσθω μοι Κύριος εἰς Θεόν. Τὸν νόμου δὲ τὴν οἰκονομίαν ὡς πρὸς τοὺς Ἰουδαίους πρεσκοπῆς διδήλωκεν ὁ Ἀπόστολος, γράφων ὧδέ πως· εἰ δὲ σὺ Ἰουδαῖος ἐπονομάζῃ, καὶ ἐπαναπαύῃ νόμῳ, καὶ καυχᾶσαι ἐν Θεῷ, καὶ γινώσκεις τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, καὶ δοκιμάζεις τὰ διαφέροντα κατηχούμενος ἐκ τοῦ νόμου, πέποιθάς τε σεαυτὸν ὁδηγὸν εἶναι τυφλῶν, φῶς τῶν ἐν σκότει, παιδευτὴν ἀφρόνων, διδάσκαλον νηπίων, ἔχοντα τὴν μόρφωσιν τῆς γνώσεως καὶ ἀληθείας ἐν τῷ νόμῳ· ταῦτα γὰρ δυνατὰ τὸν νόμον ὁμολογῆται· καὶν οἱ τὸν νόμον μὴ πολιτευόμενοι, ὡς ἐν νόμῳ ἀλαζονευόμενοι βιοῦντες· Μακάριος δὲ αἰνὴρ ὃς εὗρεν σοφίαν καὶ ἄνθρωπος ὃς εἶδεν φρόνησιν· ἐκ δὲ τοῦ στόματος αὐτῆς, τῆς σοφίας δηλονότι, δικαιοσύνη ἐκπορεύεται· νόμον τε καὶ ἔλεον ὅτι γλώσσης φορεῖ. ἑνὸς γὰρ Κυρίου ἐνέργεια, ὅς ἐστι δύναμις καὶ σοφία τοῦ Θεοῦ,

A Nam generatio sapientiæ est timor Domini. Est autem maximum & perfectissimum bonum, quando à male faciendo & à re male gerenda, ad virtutem & bonam actionem possit quis aliquem traducere: quod quidem lex facit. Quare etiam quando in immedicabile aliquod malum ceciderit, ab iniustitia & auaritia obsessus aliquis, beneficio afficietur si interficiatur. Lex est enim benefica, quæ alios quidem potest iustos ex iniustis facere, si modo velint audire; alios vero liberat à malis præsentibus. Eos enim qui temperate & iuste viuere elegerint, immortales satagit reddere.

B Nosse autem legem est bonæ mentis. Et rursus: Viri mali legem non intelligunt: qui autem quærunt Dominum, intelligent in omni bono. Oportet autem eam quę administrat prouidentiam, esse & dominam & bonam. Vtriusque enim vis procurat salutem: illa quidem supplicio castigans vt domina, hæc vero per beneficentiam commodans. vt benefica. Licet autem non esse filium incredulitatis, sed transire à tenebris ad vitam, & aure sapientiæ accommodata, esse Dei legitimum, seruum quidem primum, deinde fidelem famulum, timentem Dominum Deum. Quod si

C quis ascenderit, refertur in numerum filiorum. Postquam autem charitas operuerit multitudinem peccatorum, beatæ spei perfectione, licet eum tunc auctum charitate suscipere, relatum in electam filiorum adoptionem quæ Dei vocata est amica, iam votum canentem & dicentem. Sit mihi Dominus in Deum. Legis autem beneficentiam, per eum locum in quo agit cum Iudæis, declarauit Apostolus sic scribens: *Si tu autem Iudæus cognominaris, & in lege requiescis, & in Deo gloriaris, & cognoscis voluntatem Dei, & probas utiliora instructus per legem, & confidis teipsum esse ducem cæcorum, lumen eorum qui sunt in tenebris, eruditorem insipientium, magistrum infantium, habentem formam scientiæ & veritatis in lege.* Hæc Rom. 2.

D enim posse legem certum est, & extra controuersiam, etiam si ij qui vitam ex lege non instituunt, se tanquam in lege glorientur viuere. *Beatus est autem vir qui inuenit sapientiam, & mortalis qui vidit prudentiam.* Ex ore autem ipsius, sapientiæ scilicet, iustitia egreditur, legem autem & misericordiam fert in lingua. Vnius enim est Domini operatio, qui est Dei virtus & sapientia, Prou.

Lex & Euangelium: & quem timorem genuit lex, is est misericors ad
Prou. 3. salutem. *Eleemosyna autem, fides, & veritas ne te deserant, alliga autem eas collo tuo.* Similiter autem ac Paulus, Prophetia exprobrat populo, quod legem non intelligat. Contritio & afflictio in viis ipsorum, & viam pacis non cognouerunt. Non est timor Dei ante oculos ipsorum. Dicentes se esse sapientes, stulti facti sunt. Scimus autem quod lex bona sit, si quis ea legitime vtatur.
1 Tim. 1. *Qui autem volunt esse legis doctores, non intelligunt*, inquit Apostolus, *nec quæ dicunt, nec de quibus affirmant.* Finis autem præcepti est charitas, ex corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta. At Mosaïca quidem philosophia quadripartito diuiditur, & in partem historicam, & eam quæ proprie vocatur legitima, quæ quidem fuerint propriæ morum tractationis: tertiam autem eam quæ pertinet ad sacrificia, quod quidem est naturæ contemplationis: & postremo quartam speciem theologicam, quæ est superna contemplatio, quam dicit Plato esse reuera magnorum mysteriorum. Hanc autem speciem vocat Aristoteles μετὰ τὰ φυσικὰ, hoc est, post naturalia. Et quæ est quidem ex Platonis sententia dialectica seu ars differendi, vt dicit in Politico, est quædam scientia inuentrix eorum quæ sunt significationis. A viro autem bono & moderato est acquirenda, non vt aliquid dicat vel faciat eorum quæ dicuntur aut fiunt apud homines (vt faciunt qui nunc sunt Dialectici, qui versantur in rebus Sophisticis) sed vt possint quidem dicere & facere ea quæ Deo grata sunt, idque vniuersùm pro viribus. Cum sit autem vera dialectica, philosophia permixta veritate, res considerans, facultatésque & potestates examinans, transcendit ad præstantissimam omnium essentiam, & audet etiam vltra progredi ad Deum vniuersorum, non rerum mortalium peritiam, sed diuinarum cœlestiúmque scientiam profitens, quam consequitur, etiam in rebus humanis, qui in oratione & rebus agendis versatur, proprius vsus. Merito ergo scriptura quoque tales nos esse volens dialecticos, sic hortatur: Efficiamini autem probi trapezitæ, alia quidem reprobantes, quod autem bonum est tenentes. Hæc enim reuera dialectica, est prudẽtia prędita vi diuidendi ea quæ præcipiuntur intelligentia,

A ὁ τε νόμος, τό τε Εὐαγγέλιον· καὶ ὃν ἐλύπησε φόβον ὁ νόμος, ἐλεήμων ἐστὶ εἰς σωτηρίαν. Ἐλεημοσύνη δὲ, καὶ πίστις, καὶ ἀλήθεια, μὴ σε καταλιπέτωσαν· ἄφαπτα δὲ αὐτὰ περὶ σῷ τραχήλῳ. ὁμοίως δὲ τῷ Παύλῳ ἡ προφητεία ἀγνοεῖσθαι τὸν λαὸν, ὡς μὴ συνιέναι τὸν νόμον· Σωτηρίαν καὶ ἀναίπτωσίαν ἐν ταῖς ὁδοῖς αὐτῶν, καὶ ὁδὸν εἰρήνης οὐκ ἔγνωσαν· οὐκ ἔστι φόβος Θεοῦ, ἀπέναντι τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν. Φάσκοντες εἶναι σοφοὶ, ἐμωράνθησαν. οἴδαμεν δὲ ὅτι καλὸς ὁ νόμος, ἐάν τις αὐτῷ νο-
B μίμως χρήσηται· οἱ δὲ θέλοντες εἶναι νομοδιδάσκαλοι, οὐ νοοῦσι, φησὶν ὁ Ἀπόστολος, ὅτε λέγουσιν, ὅτε περὶ τίνων διαβεβαιοῦνται. Τὸ δὲ τέλος τῆς παραγγελίας, ἀγάπη ἐκ καθαρᾶς καρδίας καὶ συνειδήσεως ἀγαθῆς, καὶ πίστεως ἀνυποκρίτου. Ἡ μὲν οὖν καθ' Μωσέα φιλοσοφία, τετραχῇ τέμνεται, εἴς τε τὸ ἱστορικὸν, καὶ τὸ κυρίως λεγόμενον νομοθετικὸν· ἄφ' ἧς εἴη τῆς ἠθικῆς πραγματείας ἕδρα· τὸ τρίτον δὲ, εἰς τὸ ἱερουργικὸν, ὃ ἔστιν ἤδη τῆς φυσικῆς θεωρίας· καὶ τέταρτον ὅτι πᾶσι, τὸ θεολογικὸν εἶδος, ἡ ἐποπτεία· ἣν φησιν ὁ Πλάτων τῶν μεγάλων
C ὄντως εἶναι μυστηρίων· Ἀριστοτέλης δὲ τὸ εἶδος τοῦτο, Μετὰ τὰ φυσικὰ καλεῖ. καὶ ἡ μὲν κατὰ Πλάτωνα Διαλεκτικὴ, ὡς φησιν ἐν τῷ Πολιτικῷ, τῆς τῶν ὄντων δηλώσεως εὑρετική τίς ἐστιν ἐπιστήμη· κτητὴ δὲ αὕτη τῷ σώφρονι, οὐχ ἕνεκα τοῦ λέγειν τι ἢ πράττειν τι τῶν παρὰ τοῖς ἀνθρώποις, ὥσπερ οἱ νῦν Διαλεκτικοὶ, περὶ τὰ Σοφιστικὰ ἀσχολούμενοι, ποιοῦσιν· ἀλλὰ τῷ Θεῷ κεχαρισμένα μὲν λέγειν δυνάσθαι, κεχαρισμένα δὲ πράττειν, ὅ πως εἰς δύναμιν. μικτὴ δὲ φιλοσοφία ὅσα τῇ ἀληθείᾳ ἡ ἀληθὴς Διαλεκτικὴ, ὑπισχνουμένη τὰ
D πράγματα, ἐκ τῶν δυνάμεις, καὶ τὰς ἐξουσίας δοκιμάζουσα, ὑπεξαναβαίνει περὶ τὸ πάντων κρατίστην οὐσίαν. τολμᾷ τε ἐπέκεινα ἐπὶ τὸν τῶν ὅλων Θεόν· οὐκ ἐμπειρίαν τῶν ἀνθρωπίνων, ἀλλ' ὑπισχνεῖται τῶν θείων καὶ ἀθανάτων ἐπαγγελλομένη· ἣ συνέπεται καὶ ἡ περὶ τὸ ἀνθρώπινον, περί τε τοὺς λόγους καὶ τὰς πράξεις οἰκεία χρῆσις· εἰκότως ἄρα καὶ ἡ γραφὴ τοιούτους ἡμᾶς διαλεκτικοὺς ἔτως ἐθέλουσα γενέσθαι παραινεῖ· Γίνεσθε δὲ δόκιμοι τραπεζῖται· τὰ μὲν, ἀποδοκιμάζοντες, τὸ δὲ καλὸν κατέχοντες· αὕτη γὰρ τοῦ ὄντι ἡ Διαλεκτικὴ φέρουσα ἐστὶ περὶ τὰ νοητὰ διαιρετική,

ἑκάστου τῶν ὄντων ἀμίκτως τε καὶ εἰλικρινῶς τῷ ὑποκειμένῳ δηκτική· ἡ δὲ δύναμις περὶ τὰ τῶν πραγμάτων γένη διαιρετική, μέχρι τῶν ἰδικωτάτων καταβαίνουσα, παρεχομένη ἕκαστον τῶν ὄντων καθορᾶν, οἷόν ἐστι, φαίνεσθαι. ὁδῷ καὶ μόνῃ αὕτη ἐπὶ τὴν ἀληθῆ σοφίαν παράγωγή· ἔστις ἐστὶ δύναμις θεία τῶν ὄντων ὡς ὄντων γνωστική, ὃ τέλειον ἔχουσα, πάντος πάθους ἀπηλλαγμένη· ὁμοῦ αὐτῷ τῷ Σωτῆρος, τῷ καθαγάντος ἡμῶν τὸ θεῖον λόγῳ δι' ὀφθαλμοῦ τῆς ψυχῆς, τὴν ὑπὸ χυθεῖσαν σκότου Φαύλης αἱρετροφῆς ἄγνοιαν ἀφανίσαντος, καὶ ὃ βέλτιστον ἀποδεδωκότος, ὅθεν μὲν γινώσκομεν, τὸν μόνον Θεόν, τὸν δὲ καὶ ἄνδρα. οὗτός ἐστιν ὁ τῶν ὄντων δείξας ὅπως τε γνωστέον ἑαυτούς· οὗτος ὁ τῶν ὅλων τὸν πατέρα ἀνακαλύπτων ᾧ ἂν βούληται, καὶ ὡς οἷόν τε τὸν ἀνθρωπίνην φύσιν χωρῆσαι νοῦν· οὐδεὶς γὰρ ἔγνω τὸν υἱόν, εἰ μὴ ὁ πατήρ. οὐδὲ τὸν πατέρα, εἰ μὴ ὁ υἱός, καὶ ᾧ ἂν ὁ υἱὸς ἀποκαλύψῃ. εἰκότως ἄρα ὁ Ἀπόστολος, τὴν ἀποκάλυψίν φησιν ἐγνωκέναι τὸ μυστήριον, καθὼς προέγραψα ἐν ὀλίγῳ, πρὸς ὃ δύνασθε ἀναγινώσκοντες νοῆσαι τὴν σύνεσίν μου ἐν τῷ μυστηρίῳ τοῦ Χριστοῦ. πρὸς ὃ δύνασθε, εἶπεν· ἐπεὶ ἤδη ἴσως γάλα μόνον εἰληφότας, οὐδέπω δὲ καὶ βρῶμα, αὐτίκα οὐχ ἁπλῶς γάλα. τετραχῶς δὲ ἡμῖν ἐκληπτέον τοῦ νόμου τὴν βούλησιν· ἢ ὡς σημεῖον ἐμφαίνουσαν, ἢ ὡς ἐπιτελοῦσα κατορθοῦσαν εἰς πολιτείαν ὀρθήν, ἢ προαπτίζουσαν ὡς προφητείαν. εὐαρίθμου δὲ δεῖ οἶμαι ὄντι τὰ τοιαῦτα διακρίναι τε καὶ λέγειν· οὐ γὰρ δὴ μία Μύκωνος ἡ πᾶσα πρὸς νόησιν γραφή, ἣ φασιν οἱ παροιμιαζόμενοι· διαλεκτικώτερον δέ, ὡς ἔνι μάλιστα, προστέον αὐτῇ, τὴν ἀκολουθίαν τῆς θείας διδασκαλίας θηρωμένοις. ὅθεν παγκάλως ὁ παρὰ τῷ Πλάτωνι Αἰγύπτιος ἱερεὺς, Ω Σόλων, Σόλων, εἶπεν· Ἕλληνες ὑμεῖς, ἀεὶ παῖδες ἐστε· οὐδὲ ἓν παρὰ ὑμῖν γέρων Ἕλλην ἔστιν οὐδείς. γέροντας, οἶμαι, εἶπών, τοὺς τὰ πρεσβύτερα, τουτέστι τὰ ἡμέτερα, εἰδότας· ὡς ἔμπαλιν νέους, τοὺς τὰ νεώτερα καὶ παρὰ Ἑλλήνων ὑπειληφότας, τὰ νῦν καὶ πρώην γεγονότα, ὡς παλαιὰ δὲ καὶ ἀρχαῖα, ἱστορουμένους. ἐπήγαγον οὖν· μάθημα χρόνῳ πολιόν, καὶ βαρβαρικόν τινα τρόπον

& pure ac syncere citraque omnem mixtionem ostendendi subiectum eorum quæ sunt: aut facultas quæ versatur in rerum generibus diuidendis, descendens vsque ad ea quæ sunt maxime specialia, præbens vnumquodque eorum quæ sunt, intuendum quale sit. Quocirca ea sola veluti manu ducit ad veram sapientiam, quæ quidem est diuina potestas, quæ ea quæ sunt, vt quæ sunt cognoscit, habens id quod est perfectum, libera ab omni animi perturbatione, non sine seruatore, qui à nostræ animę videndi potestate, à mala conuersatione infusam caliginosam ignorationem diuino verbo amouit, & reddidit id quod est optimum ac præstantissimum, vt rectè cognoscamus hominémque Deúmque. Is est qui reuera ostendit quomodo nos ipsos cognoscere oporteat, qui vniuersorum patrem cui vult reuelat, & facit vt intelligat quoad fieri potest vt humana natura comprehendat. *Nemo enim nouit filium nisi pater, neque patrẽ nisi filius, & cui filius reuelauerit.* Merito ergo Apostolus dicit, per reuelationem se nosse mysterium, quemadmodũ prius scripsi in breui, vt possitis legentes intelligere intelligentiam meam in mysterio Christi. Vt possitis, dixit, quoniam sciebat aliquos lac solum accepisse, nondum autem cibum, & nec lac quidem solummodo. Tribus autem modis Dei voluntas est nobis accipienda: vel vt signum aperiens, vel vt præceptum confirmans ad rectam institutionem, vel prædicens, vt prophetia. Sat autem scio esse virorum, ea quæ sunt huiusmodi discernere ac dicere. Non enim vna Myconis vniuersa ad intelligendum scriptura, vt dicunt qui vtuntur prouerbiis: Est autem quam maxime fieri potest dialecticè ad eam accedendum, consequentiam diuinę doctrinæ venantibus. Vnde pulcherrime Sacerdos, apud Platonem, Ægyptius, O Solon, Solon, inquit, Vos Græci semper estis pueri, nullam penitus in animis per veterem auditionem antiquam habentes opinionem: ex Græcis autem nullus est senex. Senes, vt arbitror, dicens, qui antiquiora, hoc est, nostra, nouerant, vt rursus iuuenes, qui recentiora, & quę exercebantur à Græcis, quæ heri & nuper facta fuerant, vt vetera & antiqua referebant. Subiũxit itaque: Nec disciplina vlla cana tẽpore, more quodã barbarico

Ioan. 1.

Ephes. 3.

non ficta & plane pura nobis vtentibus metaphora. Qui sunt ergo viri reuera bona mente præditi & cordati, absque vllo artificio accedunt ad totum figmentum interpretationis. De Græcis autem dicit, eorum opinionem parum quid differre à fabulis. Non sunt enim pueriles audiendæ fabulæ, sed nec ij qui pueris fabulæ facti sunt. Pueros autem dixit ipsas quidem certe fabulas, vtpote quod parum videant qui se apud Græcos existimant sapientes: per canam disciplinam, tacite significans antiquissimam quæ est apud Barbaros, veritatem. Cui verbo opposuit illud, Puer fabula, arguens fabulosam recentium tractationem, vt quæ puerorum instar, nihil habeat antiquius: vtrunque communiter, & fabulas eorum, & orationes esse pueriles ostendens. Diuine ergo potestas illa quæ Hermæ loquitur in reuelatione: Visiones, inquit, & reuelationes propter eos qui sunt duplici corde, qui disputant in cordibus suis, sint ea nec ne. Similiter autem ex redundanti quoque doctrinæ copia validas efficiunt demõstrationes, confirmántque ac fundant rationes demonstratiuas, quatenus eorum tanquam inuenum mentes pendent sublimes in aëre. Lucerna ergo est præceptum bonum, vt vult Scriptura. Lex autem est lumen vitæ. Vias enim vitæ arguit disciplina. Lex regina est omnium mortaliũ & immortalium, inquit Pindarus. Ego autem per hæc eum qui legem tulit intelligo, & Hesiodum illud dictum esse accipio de Deo vniuersorum, etiamsi ex coniectura à Poëta dictum est, non autem ex comprehensione:

Humano generi lex námque est à Ioue lata
Pisces atque feræ volucrésque per aëra nantes
Sese vt consumant: nam ius nescire putantur.
Ast hominum generi ius, res pulcherrima, cessit.

Siue ergo naturalem legem quæ est vna cum generatione, siue eam dicat quæ rursus data est, sed à Deo, & naturæ & disciplinæ vna est lex, vt etiam Plato in Politico dicit vnum legislatorem: in Legibus autem, vnum ea quæ ad Musicam pertinent intellecturum, per hęc docẽs vnam esse rationem & Deum vnũ. Moses autem videtur Dominum appellare, διαθήκην, hoc est, pactum seu testamẽtum. Ecce ego, dicens, pactum meum tecum.

A ἁπλάστῳ καὶ ὄντι δύκρινῆ χρωμένων ἡμῖν τῇ μεταφορᾷ. ἀτεχνῶς ἄρα οἱ δύγνώμονες ὅλῳ τῷ πλάσματι τῷ τῆς ἑρμηνείας προσίασιν. ὅτι δὲ τῶν Ἑλλήνων φησί, τὸ οἴησιν αὐτῶν βραχύ τι διαφέρειν μύθων· οὐ γὰρ μύθων παιδικῶν ἐξακουστέον, οὐδὲ μὴν τῶν τοῖς παισὶ γηρωμένων μύθων· παῖδας δὲ εἴρηκεν αὐτοὺς γε τοὺς μύθους· ὡς δὴ μικρὸν ὑστερῶντῶν τῶν πρὸ Ἕλληνα οἰησισόφων· ἀνιστόμενος τὸ μάθημα τὸ πολιόν, τὸ τοῦδε βαρβάροις προσηνεστάτῳ ἀληθείᾳ. ᾧ ῥήματι πέφηκε δ,
B Γῆς μῦθος· τὸ μυθικὸν τῶν νεωτέρων ὑπερβολῆς διελέγχων, ὡς, δίκην παίδων, μηδὲν πρεσβύτερον ἐχούσης· ἀμφω κοινῶς, τοὺς μύθους αὐτῶν καὶ τοὺς λόγους, παιδικοὺς εἶ παιζειν. θείως οὖν ἡ δύναμις ἡ τῶν Ἑρμᾶ καὶ ἀποκάλυψιν καλοῦσα, Τὰ ὁράματα, φησι, καὶ τὰ ἀποκαλύμματα· ἀμφοτέρους διψύχους, τοὺς ἀμφιλογιζομένους ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν, εἰ ἆρα ὄντα ταῦτα, ἢ οὐκ ἔστιν. ὁμοίως δὲ καὶ ἐκ τῆς πολυμαθοῦς περιουσίας ἀποδείξεις ἰσχυροποιοῦσι καὶ βεβαιοῦσι καὶ θεμελιοῦσι τοὺς λόγους τοὺς ἀποδεικτικούς, ὅσον ἐπὶ
C αἰ αὐτῶν ὡς νέων φρένες μετέωροι. Λαμπὴρ μὲν ἄρα ἐστὶν ἀγαθὴ, καὶ τοῦτο γραφεῖον· νόμος δέ, φῶς ὁδοῦ· ὁδοὶ γὰρ βιότου ἐλέγχει παιδεία· νόμος ὁ πάντων βασιλεὺς, θνητῶν τε καὶ ἀθανάτων, λέγει Πίνδαρος. ἐγὼ δὲ τὸν θέμενον τὸν νόμον διὰ τούτων ἐξακούω· καὶ τό γε Ἡσιόδειον ὅτι τὸ πάντων τελεσθὲν θεῷ λογιοῦμαι, εἰ καὶ στοχαστικῶς εἴρηται τῷ ποιητῇ, ἀλλ' οὐ καταληπτικῶς·

Τόνδε γὰρ ἀνθρώποισι νόμον διέταξε Κρονίων·
Ἰχθύσι γὰρ καὶ θηρσὶ, καὶ οἰωνοῖς πετεηνοῖς,
Ἐσθέμεν ἀλλήλους· ἐπεὶ οὐ δίκη ἐστὶ μετ' αὐτοῖς.
D Ἀνθρώποισι δ' ἔδωκε δίκην, ἣ πολλὸν ἀρίστη.

Εἴτ' οὖν τὸν ἅμα τῇ γενέσει φύσει νόμον, εἴτε καὶ τὸν αὖθις δοθέντα, πλὴν ὁμοῦ θεοῦ, ὅ τε τῆς φύσεως, ὅ τε τῆς μαθήσεως νόμος εἷς· ὡς καὶ Πλάτων ἐν τῷ πολιτικῷ ἕνα τὸν νομοθέτην φησίν· ἐν δὲ τοῖς νόμοις, ἕνα τὸν συνήσοντα τῶν μουσικῶν. Ἀφ' οὗτων διδάσκων τὸν λόγον εἶ ἕνα, καὶ τὸν Θεὸν ἕνα. Μωσῆς δὲ φαίνεται τὸν Κύριον διαθήκην καλῶν· Ἰδοὺ ἐγὼ, λέγων, ἡ διαθήκη μου μετ' σοῦ·

ἐπεὶ καὶ πρότερον εἶπεν, διαθήκην μὴ ζητεῖν αὐτὴν ἐν γραφῇ· ἔστι γὰρ διαθήκη, ἣν ὁ αἴτιος τοῦ παντὸς Θεὸς τίθεται· Θεὸς δὲ, παρὰ τὴν θέσιν εἴρηται καὶ τάξιν, τὴν διακόσμησιν. ἐν δὲ τῷ Πέτρου κηρύγματι εὕροις ἂν νόμον καὶ λόγον τὸν Κύριον προσαγορευόμενον. ἀλλ' ὁ μὲν κατὰ τὴν ἀληθῆ φιλοσοφίαν γνωστικῶν ὑπομνημάτων πρῶτος ἡμῖν Στρωματεὺς ἐνταῦθα περιγεγράφθω.

A Nam prius quoque dixit pactum ipsum non esse quærendum in scriptura. Est enim pactum quod Deus statuit, qui est author vniuersi. Deus autem Græce θεὸς dictus, παρὰ τὴν θέσιν, hoc est, ex positione, ordine & administratione. In Petri autem prædicatione inueneris Dominum vocari Legem & Rationem. Sed hic qui ex vera quidem sumitur philosophia, cognitionis monimentorum primus liber Stromateus hic terminetur.

ΚΛΗΜΕΝΤΟΣ ΤΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΩΣ ΣΤΡΩΜΑΤΕΩΝ,

ΒΙΒΛΙΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ.

CLEMENTIS ALEXANDRINI STROMATVM,

LIBER SECVNDVS.

DEINCEPS autem fuerit tractandum, quoniam barbaræ philosophiæ fures Scriptura Græcos esse dixit, quemadmodum hoc paucis ostendatur. Non solum enim ex iis quæ à nobis narrantur, ea quæ sunt admirabilia & præter fidem imitantes, scripsisse ostendemus, sed etiam principalia dogmata surripientes, eáque adulterantes, cum nostræ sint, vt demonstrauimus, scripturæ antiquiores, conuincemus nempe & in decretis de fide, & de sapientia, & spe, & charitate, & de pœnitentia, & continentia, quinetiam de Dei timore: examen certe virtutum veritatis. Et quæcunque postulabit huius in quo versamur loci commentatio, comprehendentur, & quod maxime occultum barbaræ Philosophiæ symbolicum hoc & ænigmaticum genus sunt æmulati, qui actione & exercitatione priscam sunt sectati philosophiam, quod quidem genus est vltissimum, atque adeo maxime necessarium cognitionis veritatis.

A ΕΞΗΣ δ' ἂν εἴη διαλαβεῖν, ἐπεὶ κλέπτας τῆς βαρβαρόου φιλοσοφίας Ελλήνας εἶναι προσεῖπεν ἡ γραφὴ, ὅπως τοῦτο δι' ὀλίγων δειχθήσεται. οὐ γὰρ μόνον τὰ παράδοξα τῶν παρ' ἡμῖν ἱστορουμένων ἀπομιμουμένους ἀναγράφειν αὐτοὺς παραστήσομεν· πρὸς δὲ τὰ κυριώτατα τῶν δογμάτων σκευωρουμένους καὶ παραχαράσσοντας, προγενεστέρων οὐσῶν τῶν παρ' ἡμῖν γραφῶν, ὡς ἀπεδείξαμεν, διελέγξομεν ἔν τε τοῖς περὶ πίστεως περί τε σοφίας, γνώσεώς τε καὶ ἐπι-
B στήμης, ἐλπίδος τε καὶ ἀγάπης, περί τε μετανοίας καὶ ἐγκρατείας, καὶ δὴ καὶ φόβου Θεοῦ σμῆνος ἀτεχνῶς τῶν ἀληθείας ἀρετῶν. ὅσα τε ἀπαιτήσει ἡ κατὰ τὸν τόπον τὸν προκείμενον ὑποσημείωσις, περιληφθήσεται, καὶ ὡς τὰ μάλιστα τὸ ἐπικεκρυμμένον τῆς βαρβαρόου φιλοσοφίας, τὸ συμβολικὸν τοῦτο καὶ αἰνιγματῶδες εἶδος, ἐζήλωσαν οἱ πραγματικῶς τὰ τῶν ἀρχαίων φιλοσοφήσαντες, χρησιμώτατον, μᾶλλον δὲ ἀναγκαιότατον τῇ γνώσει τῆς ἀληθείας ὑπάρχον.

Ἐπὶ τούτοις, ἀκόλουθον οἶμαι, ἐφ' ὧν κα- A
τατέχουσιν ἡμᾶς Ἕλληνες, ἀπολογήσασθαι,
ὀλίγας συγχωρηθείσας γραφάς, εἴ πως
ῥᾴδιον καὶ ὁ Ἰουδαῖος ἐπαίων, ὀπισθέναι
δυνηθείη ἐξ ὧν ὀπίστευσεν, εἰς ὃν οὐκ ὀπί-
στευσεν. Ἀποδέξεται δὲ εἰκότως τοὺς γνησίους
τῶν φιλοσόφων ἔλεγχος ἀγαπητικὸς τοῦ βίου
τε αὐτῶν, καὶ τῆς εὑρέσεως τῶν καινῶν δογ-
μάτων, οὐκ ἀμυνομένων ἡμῖν τοῖς κατη-
γόροις, πολλοῦ γε καὶ δεῖ, τοῖς εὐλογεῖν με-
μαθηκόσι τοὺς καταρωμένους, κἂν βλασφη-
μίας κενὰς καταφέρωσιν ἡμῶν λόγους, ἀλλ'
εἰς ὀπισθοφυλακὴν τὴν ἐκείνων αὐτῶν. Εἴ πως B
ἐπαγρευθείη τι σοφοὶ δι' ἐλέγχου βαρ-
βάρου σωφρονιζόντες, ὡς δύνασθαι ὀφθῆναι
δυνηθῶσι, ὁποῖα ἆρα εἴη τὰ μαθήματα,
ἐφ' ἃ τέλλονται τὰς ἀποδημίας, τὰς ἀφανοῦς.
ὧν μοι γὰρ δὴ κλέους, καὶ δὴ καὶ ταῦ-
τα ἀποδεικτέα, ὡς αἱρετέας αὐτοῖς τῆς φι-
λαυτίας· ἃ δὲ αὐτοὶ διζησάμενοι, ἑαυτοὺς
ἐξευρηκέναι φρυάττονται, τούτων ὁ ἔλεγχος.
κατεπακολούθημα δ' καὶ ὡσεὶ τῆς ἐγκυκλίου
καλουμένης παιδείας, εἰς ὅσα ἀχρηστος. ὡσεί
τε Ἀστρολογικῆς καὶ Μαθηματικῆς καὶ Μαγ- C
κῆς, γοητείας τε, ὀπιδραμητέον. αὐχοῦσι
γὰρ δὴ καὶ ὀπὶ τούτοις οἱ Παναέλληνες, ὡς
μεγίστας ὀπιστήμας. Ὃς δ' ἐλέγχῃ μετὰ
παῤῥησίας, εἰρηνοποιός. ἔφαμεν δὲ πολ-
λάκις ἤδη μή τε μεμελετηκέναι, μήτε
μέλειν ὀπιτηδεύειν Ἑλληνίζειν· ἱκανὸν γὰρ
δὴ τοῦτο, ἀποδημαγωγεῖν τῆς ἀληθείας τοὺς
πολλούς· ὃ δὲ τῷ ὄντι φιλοσόφημα, οὐκ
ἐν τῇ γλώσσῃ, ἀλλ' ἐν τῇ γνώμῃ
ἐνήσει τοῖς ἐπαΐουσι. δεῖ δ' οἶμαι τὸν ἀλη-
θείας κηδόμενον, οὐκ ἐξ ὀπιβουλῆς καὶ
φροντίδος τῇ φράσει συνηθῆναι· πειρᾶ-
σθαι δὲ ὀνομάζειν μόνον ὡς δύναται, ὃ D
βούλεται· τοῖς γὰρ τῶν λέξεων ἐγκειμένοις
καὶ ὡσεὶ ταύτας ἀσχολουμένοις, ἀφανί-
ζεται τὰ πράγματα. γεωργοῦ μοι δοκῶ
εἶδος, ὃ ἐν ἀκάνθαις φυόμενον ῥόδον, ἀ-
βλαβῶς λαβεῖν. καὶ τεχνίτου, τὸν ἐν ὀ-
στρέου σαρκὶ καταπεφυγμένον μαργαρίτην
ἐξευρεῖν. φασὶ δὲ καὶ τὰς ὄρνιθας ἡδί-
στην ἔχειν τῇ σαρκὶ ποιότητα, ὅτε, οὐκ
ἀφθόνου ἐφῆς τροφῆς παρατεθείσης αὐταῖς, ἀλλὰ
σκαλεύουσαι τοῖς ποσὶν, συλλέγονται μετὰ πό-
νου τὰς ἐφάς. εἴ τις οὖν τὸ ὁμοίου θεωρητικὸς,

Post hæc existimo esse consequens iis
respondere quæ dicunt Græci dum in
nos inuehuntur, paucas adducendo scri-
pturas, si forte contingat, vt Iudæus
quoque paulatim hæc audiens, ex iis
quæ credidit, possit conuerti ad eum
quem non credidit. Præclaros autem
egregiosque philosophos merito exci-
piet, à charitate profecta, eorum vitæ &
inuentionis nouarum dogmatum repre-
hensio, non vlciscentibus quidem nobis
inimicos (multum quidem abest, cum
etiam eis bene precari ac benedicere di-
dicerimus qui nos execrantur, etiam si
in nos maledictis inuehantur) sed vt illi
conuertantur, si forte erubuerint qui
omni sunt ex parte sapientes, per barba-
ram correcti reprehensionem, vt possint
tãdem perspicere, cuiusmodi sint disci-
plinæ, quarum gratia peregrinando
trãsmarinas obeunt regiones. Quorum
enim sunt fures, ea quoque sunt demon-
stranda, vt nimium eis sui amorem de-
trahamus, & maiorem quam par sit de se
persuasionem: quæ autem ipsi quæren-
tes, gloriantur se inuenisse, ea sunt re-
prehendenda. Consequẽs autem est, vt
disciplinarum qui vocatur orbis, osten-
damus quam sit inutilis, & de Astrolo-
gia, Mathematica, Magica, & arte præ-
stringendi oculos, quæ dicitur γοητεία,
cursim est à nobis tractandum. De iis
enim tanquam maximis scientiis, om-
nes Græci se iactant, & sibi placent. Qui
autem libere & audacter reprehendit,
est pacificus. Sæpe autem diximus, ne-
que nos vt Græci essemus exercuisse,
neque in eo studium ponere. Hoc enim
sufficit ad multos populari quadam per-
suasione à veritate abducendos. Quæ
vere est autem philosophia, non in lin-
gua, sed in mente, iuuabit eos qui au-
dierint. Oportet autem, vt opinor, eum
qui curam gerit veritatis, non insidiose
captóque consilio ac cura adhibita di-
ctionem componere, sed conari tantum
id quod vult quomodo potest exponere.
Eos enim qui hærent dictionibus, & in
eis sunt occupati, res ipsæ effugiunt.
Atque agricolæ quidem est proprium,
rosam quæ in spinis nascitur citra no-
xam carpere: similiter & artificis, eam
quæ in ostrei carne infossa est margaritã
inuenire. Aiunt autem gallinas quoque
carnem habere suauissimam, quando eis
non copiosus appositus fuerit cibus, sed
ipsæ pedibus fodientes, cum labore ali-
mentũ colligunt. Si quis ergo eius quod
est simile contẽplãdi potestate præditus,

cupit in multis probabilibus iisque Græcis, id quod verum est persequi, tanquam sub laruis verum vultum studiose perscrutatus, venabitur. Dicit enim quę Hermæ in visione apparuit potestas: Quod tibi contingit reuelari, reuelabitur. Propter tuam autem ne efferaris sapientiam, dicunt Prouerbia. In omnibus autem viis cognosce ipsam, vt recto tramite dirigat vias tuas, pes autem tuus ne offendat. Vult enim per hæc ostendere, oportere opera esse verbo conuenientia. Iam vero ostendit nos oportere ex omni doctrina eligendo habere id quod est vtile. Sunt autē viæ sapientiæ variæ, vt recto tramite incedamus ad viam veritatis. Via autē est fides. Pes autem tuus non offendat, ait de aliquibus qui videbantur aduersari vni eique diuinæ quæ prouidet administrationi. Vnde subiungit: Ne sis sapiens apud teipsum, per impias rationes, quæ seditionem agitant aduersus Dei œconomiam ac dispensationē. Time autem Deum, qui solus est potens: cui est consequens, Deo nihil aduersari. Et alioqui aperte quoque docet inductio, quod Dei timor, est mali declinatio. Dicit enim: *Et declina ab omni malo. Hæc est disciplina Domini. Quem enim diligit Dominus, castigat, efficiēs quidē vt doleat, ad hoc vt intelligat, restituens autem ad pacem & incorruptionē.* Barbara itaque quam nos persequimur philosophia, reuera est perfecta & vera. Dicit itaque in Sapientia: *Ipse mihi dedit non falsam eorum quæ sunt cognitionem, vt cognoscam mundi constitutionem*, & ea quæ deinceps sequuntur, vsque ad illud. Et vires radicum. In his omnibus naturalem comprehendit contemplationem, quæ est omnium quæ facta sunt in mundo sensili. Deinceps autē tacite quoque de iis significat quæ comprehenduntur intelligentia, per ea quæ subiungit: Et quæcunque sunt occulta & aperta, cognoui. Quæ est enim omnium artifex, me docuit Sapientia. Paucis habes quid nostra profiteatur Sapientia. Horum autē disciplina quę cum recta vitę institutione fuerit exercita, per omnium artificem sapientiam, erigit ad eum qui est dux & princeps vniuersi, quę est res apprehēsu & venatu difficilis, quæ semper recedit, & procul abest ab eo qui persequitur. Ipse autem cum procul sit, incedit quam proxime, res certe ineffabilis, *Deus appropinquās ego*, inquit Dominus, *procul quidē essētia*. quomodo enim quod est genitum, appropinquârit ingenito.

Hebr 1.2

Eccles. 1. 2. & 15.

Hier. 23.

ἐν πολλοῖς τοῖς πιθανοῖς τε καὶ Ἑλληνικοῖς ὁ ἀληθὴς ζηλωτὴς ἀνακαλυπτόμενος πορεύεται, καθάπερ ὑπὸ τοῖς μαρμαρυκείοις τὸ πρόσωπον ὁ ἀγνώτων, πολυπραγμονήσας, θηράσεται. Φησὶ γὰρ ἐν τῷ ὁράματι τῷ Ἑρμᾷ ἡ δύναμις, ἡ φανεῖσα· Ὃ ἐὰν ἀποδέχηταί σοι ἀποκαλυφθῆναι, ἀποκαλυφθήσεται. Ἐπὶ δὲ σῇ Σοφίᾳ μὴ ἐπαίρου, αἱ Παροιμίαι λέγουσιν· ἐν πάσαις δὲ ὁδοῖς γνώριζε αὐτήν· ἵνα ὀρθοτομῇ σου ὁδούς σου, ὁ δὲ ποὺς σου, ὁ μὴ προσκόψῃ. Βούλεται μὲν γὰρ διὰ τούτων δεῖξαι, ἀκόλουθα δεῖν γενέσθαι τῷ λόγῳ τὰ ἔργα· ἤδη δ' ἐμφαίνει, χρῆναι τὸ ἐξ ἁπάσης παιδείας χρήσιμον ἐκλεγομένους ἡμᾶς ἔχειν· αἱ δὴ ὁδοὶ Σοφίας ποικίλαι, ὀρθοτομεῖν ὅτι τὴν ὁδὸν τῆς ἀληθείας· ὁδὸς δέ, ἡ πίστις· Ὁ δὲ ποὺς σου μὴ προσκοπτέτω, λέγει πρός τινων ἀνθρωποδόξως δοκούντων τῇ μιᾷ καὶ θείᾳ τῇ προνοητικῇ διοικήσει. ὅθεν ἐπάγει· Μὴ ἴσθι φρόνιμος παρὰ σεαυτῷ, ἀλλὰ τοῖς ἀθέοις λογισμοῖς, τοῖς ἀντιστασιώδεσι τῇ οἰκονομίᾳ τοῦ Θεοῦ· φόβου δὲ τὸν μόνον δυνατὸν Θεόν· ᾧ ἕπεται μηδὲν ἀντικεῖσθαι τῷ Θεῷ. δῆλος τε ἡ ἐπαγωγὴ διδάσκει σοφούς, ἐπὶ ὁ θεῖος φόβος ἔκκλισίς ἐστι κακοῦ. φησὶ γάρ· Καὶ ἔκκλινον ἀπὸ παντὸς κακοῦ· αὕτη παιδεία Σοφίας· ὃν γὰρ ἀγαπᾷ Κύριος, παιδεύει· ἀλγεῖν μὲν ποιῶν, εἰς σωτηρίαν· ἀποκαθιστὰς δὲ, εἰς εἰρήνην καὶ ἀφθαρσίαν. Ἡ μὲν οὖν βαρβαρος φιλοσοφία, ἣν μεθέπομεν ἡμεῖς, τελεία ὡς ὄντι καὶ ἀληθής. Φησὶ γοῦν ἐν τῇ Σοφίᾳ· Αὐτός γάρ μοι δέδωκεν τῶν ὄντων γνῶσιν ἀψευδῆ, εἰδέναι σύστασιν κόσμου, καὶ τὰς ἐξῆς, ἕως, καὶ δυνάμεις ῥιζῶν. ἐν τούτοις ἅπασι τὴν φυσικὴν ἐμπεριείληφε θεωρίαν, τήν τε αἰσθητὸν κόσμον ἀπάντων τῶν γεγονότων. ἐξῆς δὲ καὶ τὰς νοητὰς αἰνίττεται, δι' ὧν ἐπάγει· Ὅσα τε ἐστὶ κρυπτὰ καὶ ἐμφανῆ, ἔγνων. Ἡ γὰρ πάντων τεχνίτις ἐδίδαξέ με, Σοφία. ἔχεις ἐν βραχεῖ τὸ ἐπάγγελμα τῆς καθ' ἡμᾶς φιλοσοφίας. ἀνάγκη δὲ ἡ τούτων μάθησις μετ' ὀρθῆς πολιτείας ἀσκηθεῖσα, περὶ τῆς πάντων τεχνίτιδος σοφίας, ὅτι τὸν ἡγεμόνα τοῦ παντὸς, δυσάλωτόν τι χρῆμα καὶ δυσθήρατον, ἐξελαχιστοῦν ἀεὶ καὶ πόρρω ἀφιστάμενον τοῦ διώκοντος. ὁ δὲ αὐτὸς, μακρὰν ὤν, ἐγγυτάτω βέβηκεν, θαῦμα ἄῤῥητον· Θεὸς ἐγγίζων ἐγώ, φησὶ Κύριος· πόρρω μὲν, κατ' οὐσίαν· πῶς γὰρ ἂν σωσεγγίσαι ποτὲ τὸ γνωστὸν ἀγνώστῳ; ἐγγυτάτω

ἐγγυτάτω δὲ δυνάμει, ἡ τὰ πάντα ἐγκεκόλπισεν. Εἰ ποιήσῃ τις κρύφα, φησί, μι, καὶ οὐκ ἐπόψομαι αὐτόν; καὶ δὴ πάρεστιν ἀεὶ τῇ τε ἐποπτικῇ, τῇ τε ἐνεργετικῇ, τῇ τε παιδευτικῇ ἀπορμῇ ἡμῶν δυνάμει, δυνάμις τοῦ Θεοῦ. ὅθεν ὁ Μωσῆς, ὅτε ποτε αὐθεφάνην σοφίαν γνωσθήσεσθαι τοῦ Θεὸν πεπεισμένος, Ἐμφάνισόν μοι σεαυτόν, φησί· καὶ εἰς τὸν γνόφον, ὅπου ἦν φωνὴ τοῦ Θεοῦ, εἰσελθεῖν βιάζεται· τουτέστιν, εἰς τὰς ἀδύτους καὶ ἀειδεῖς περὶ τοῦ ὄντος ἐννοίας· οὐ γὰρ ἐν γνόφῳ ἡ τόπῳ ὁ Θεὸς, ἀλλ' ὑπεραίρων καὶ τόπου καὶ χρόνου, καὶ τὴν τῶν γενητῶν ἰδιότητος. ὅλῳ δὲ οὐ μέρει καταλαμβάνεται ποτε· ὅτε περιέχων, ὅτε περιεχόμενος· οὐ κατ' ὁρισμόν τινα, ἢ κατ' ἀποτομήν. Ποῖον γὰρ οἶκον οἰκοδομήσετέ μοι; λέγει Κύριος· ἀλλ' οὐδὲ ἑαυτῷ ᾠκοδόμησεν, ἀχώρητος ὤν· καὶ ὁ θεῖος λόγος αὐτὸ λέγει, ὅλῳ δὲ ὅτῳ περιέχει. ἐπαναπαύεται γοῦν τερπόμενος τῇ δημιουργίᾳ. δῆλον οὖν ἡμῖν ἐστι κεκρύφθαι τὴν ἀλήθειαν· εἰ καὶ ἐξ ἑνὸς παραδείγματος ἤδη δέδεικται, μικρὸν δὲ ὕστερον, καὶ διὰ πλειόνων ἐπιδειχθήσεται. πῶς δὲ οὐχὶ ἀποδοχῆς ἄξιοι, οἵ τε μαθεῖν ἐθέλοντες, οἵ τε δυνάμενοι, κατὰ τὸν Σολομῶντα, γνῶναι σοφίαν καὶ παιδείαν, νοῆσαί τε λόγους φρονήσεως, δέξασθαί τε τροφὰς λόγων, νοῆσαί τε δικαιοσύνην ἀληθῆ· ὡς ἔστιν καὶ ἑτέρας τὴν μὴ κατ' ἀλήθειαν διδασκομένης παρὰ τὸν νόμον τὸν Ἑλληνικὸν καὶ τοὺς ἀλλοτρίους φιλοσόφων. Καὶ κρίματα, φησίν, εὐθύνειν, ἤτοι τὰ δικαστικὰ, ἀλλὰ τὸ κριτήριον τὸ ἐν ἡμῖν, ὑγιὲς καὶ ἀπλανὲς ἔχειν δεῖ μόνον· ἵνα δῶ ἀκάκοις πανουργίαν, παιδὶ δὲ νέῳ αἴσθησίν τε καὶ βούλησιν. τοῦδε γὰρ ἀκούσας σοφὸς ὁ κατακούειν τοῦ εὐβουλίαις πεπεισμένος, σοφώτερος ἔσται κατὰ τὴν γνῶσιν· ὁ δὲ νοήμων, κυβέρνησιν κτήσεται· νοήσει τε παραβολὴν καὶ σκοτεινὸν λόγον, ῥήσεις τε σοφῶν καὶ αἰνίγματα· ἤτοι γὰρ κενοδόξοις οἱ ἔμπνοοι ἐκ Θεοῦ λόγοις παραφέρουσιν· ἢ οἱ παρὰ τούτων ἐμπορεύόμενοι. οὐδὲ μὴν πάγας, αἷς οἱ πολλοὶ τῶν σοφιστῶν τοὺς νέους ἐμπλέκουσι, παρὸς οὐδὲν ἀληθὲς φολάζοντες. Ἀλλ' οἱ μὴν ὅσιον Πνεῦμα κεκτημένοι, ἐρευνῶσι τὰ βάθη τοῦ Θεοῦ, τουτέστι, τὰς παρὰ τὰς προφητείας ἐπικρύφιως ἐπῳδοὶ γινόμενοι. τῶν δὲ ἁγίων μεταδιδόναι τοῖς κυσὶν ἀπαγορεύεται, ἕως ἂν μένῃ θηρία. οὐ γάρ ποτε ἐκμιαναῖ παρέσται φθονεροῖς καὶ τεταραγμένοις, ἀπίστοις τε ἔτι ἤθεσιν,

Proxime autem est potestate, qua sinu suo omnia complectitur. Si clanculum quis fecerit, inquit, & non videbo eum? Atqui & videnti, & benefaciente, & docente quæ nos tangit potestate, semper adest Dei potentia. Vnde Moses cum persuasum haberet Deum nunquam humana cognitum iri sapientia, *Ostende te mihi*, inquit: & in caliginem, vbi erat Dei vox, ingredi cogitur, hoc est ad arcanas & informes de eo quod est notiones. Non est enim in caligine Deus aut in loco, sed supra locum, & tempus, & proprietatem eorum quæ facta sunt: quare nunquam est in parte, nec vt continens, nec vt contentus, aut per circumscriptionem, aut per sectionem. *Quam enim domum ædificabitis mihi? inquit Dominus.* Sed nec sibi ædificauit cum capi non possit. Et quamuis cœlum dicatur eius sedes, nec sic quidem continetur, sed requiescit delectatus opificio. Clarum est ergo occultatum nobis esse veritatem, & si id iam vno exemplo ostensum est, id quoque paulo post monstrabitur pluribus. Quomodo autem non sunt merito excipiendi, qui & discere volunt, & ex sententia Solomonis possunt nosse sapientiam & disciplinam, & intelligere rationes prudentiæ, & suscipere strophas orationum, & veram intelligere iustitiam? quasi sit & alia, quæ non ex veritate doceatur à Græcis legibus & aliis philosophis. *Et iudicia*, inquit, *dirigere*, non iudicialia, sed quod est in nobis iudicium sanum & ab errore alienum oportere nos habere significat: Vt det simplicibus astutiam, puero autem nuper nato sensum & beneuolentiam. Hæc enim cum audierit sapiens qui persuasum habet obedire præceptis, erit per cognitionem sapientior. Qui est autem intelligens, acquiret gubernationem, & intelliget parabolam & obscurum sermonem, & sapientum dicta & ænigmata. Non enim adulterinas proferunt rationes, qui sunt à Deo inspirati, nec ij qui ab eis mercantur: sed nec laqueos quibus multi Sophistę adolescentes implicant, nulli rei quæ vera sit vacantes. Sed qui spiritum sanctum possident, profunda Dei scrutantur, hoc est, ea assequuntur quæ latent in prophetis. Sanctis autem canes impertire vetatur, donec bestiæ manserint. Non oportet enim inuidiosis & perturbatis, & adhuc infidelibus & impudentibus moribus,

Exod. 33.

Esa. 66.

Prou. 1.

ad latrandum aduersus inquisitionem, vnquam temperare diuinum & purum
Prou. 5. fluentum aquæ viuæ. *Ne effundantur*, inquit, *aquæ extra fontem tuum, in tuas autẽ plateas transeant aquæ tuæ.* Non enim hęc multi percipiunt qui in ea incidunt. Sed nec cum didicerint cognoscunt, licet sibi videantur, vt ait egregius Heraclitus. An non is quoque tibi videtur eos
Abac. 2. qui non credunt vituperare? *Iustus autẽ*
Esa. 6. *meus ex fide viuet*, dixit Propheta. Dicit autem alius quoq; propheta: *Nisi credideritis, non intelligetis.* Quomodo enim admirabilem & supernaturalem eorum contemplationem capere potuerit anima, si intus in eis dicendis depugnet incredulitas? Fides autem quam Græci calumniantur, existimantes inanem & barbaram, est voluntaria anticipatio, pietatis assensio, rerum quæ sperantur substantia, argumentum earum quæ non videntur, vt est sententia diuini Apostoli. Per eam enim maxime testi-
Hebr. 11. monium acceperunt antiquiores. *Sine fide autem impossibile est Deo placere.* Alij autem, rei non apparentis vnientem assensionem tradiderunt esse fidem: sicut certe demonstrationem, rei quæ ignoratur manifestam assentionem. Si itaque voluntaria electio est alicuius appetens, versatur tunc appetitio in cogitatione. Quoniam autem actionis principium est electio voluntaria, inuenitur fides esse principium actionis, fundamentum prudentis electionis, aliquo ei prius per fidem ostendente demonstrationem. Volentem autem sequi id quod est vtile, est principium prudentiæ. Magnum itaque momentum ad cognitionem affert, quæ diuelli non potest voluntaria electio. Iam fidei meditatio fit scientia, quæ stabili ac firmo innixa est fundamento. Scientiam itaque definiunt Philosophi, habitum qui transmoueri non potest à ratione. Est ne ergo aliquis alius eiusmodi verus status pietatis ac Dei cultus, cuius sola est magistra ratio? Non ego quidem arbitror: cæterum Theophastus dicit, sensum esse fidei principium. Ab eo enim porriguntur principia ad eam quæ est in nobis rationem & cogitationem. Qui diuinis ergo credidit Scripturis, firmum habens iudicium cui contradici nequit, demonstrationem eius qui Scripturas dedit vocem accipit. Non vtique fit ergo fides mu-
Ioan. 20. nita per demonstrationem. *Beati itaque qui non viderunt & crediderunt.*

A εἰς ὑλακὴν ζητήσεως ἀναιδέσι, τῷ θείου καὶ καθαροῦ πάμματος τὸ ζῶντος ὕδατος. Μὴ δὴ ἐκφερηχείτω σοι ὕδατα ἔξω πηγῆς σου· εἰς δὲ σὰς πλατείας, ἀφορβυλάσθω τὰ ὕδατα· Οὐ γὰρ φρονέουσι ταῦτα πολλοὶ, ὁπόσοι εἰκῆ συρέουσιν· οὐδὲ μαθόντες γινώσκουσιν· ἑαυτοῖσι δὲ δοκέουσι, κατὰ τὸν γλυκᾶν Ἡράκλειτον. Ἆρ' οὐ δοκεῖ σοι καὶ σὲ τὸν μὴ πιστεύοντας ψέγειν; Ὁ δὲ δίκαιός μου, ἐκ πίστεως ζήσεται, ὁ προφήτης εἴρηκεν. λέγει δὲ καὶ ἄλλος προφήτης· Ἐὰν μὴ πιστεύσητε, οὐδὲ μὴ συνῆτε. πῶς γὰρ τοῦτον ἐκφυᾶ θεωρίαν χωρήσας ποτ' ἂν B ψυχὴ, δυσμαχούσης ἔνδον τῆς περὶ τὰ μαθήσιν ἀπιστίας; πίστις γάρ, ὡς ἀλλόφυλοι κενὸν καὶ βάρβαρον νομίζοντες Ἕλληνες, προλήψις ἑκούσιός ἐστι, ὑποστάσεως συγκατάθεσις, ἐλπιζομένων ὑπόστασις, πραγμάτων ἔλεγχος οὐ βλεπομένων, κατὰ τὸν θεῖον Ἀπόστολον· ταύτῃ γὰρ μάλιστα ἐμαρτυρήθησαν οἱ πρεσβύτεροι. χωρὶς δὲ πίστεως, ἀδύνατόν ἐστιν εὐαρεστῆσαι Θεῷ. ἄλλοι δ' ἀφανοῦς πράγματος ἕνωσιν συγκατάθεσιν ἀπέδωκαν εἶναι τὴν πίστιν· ὡσπερ ἀμέλει τὴν ἀπόδειξιν, ἀγνοουμένου πράγματος φανερὰν C συγκατάθεσιν. Εἰ μὲν οὖν αἵρεσίς ἐστιν ὀρεκτική τινος ἕξις, ἡ ὄρεξις νῦν διανοητική· ἐπεὶ δὲ πράξεως ἀρχὴ ἡ προαίρεσις, πίστις ἀναίσθητος ἀρχὴ τῆς πράξεως, θεμέλιος ἐμφρονος προαιρέσεως, προαποδεικνύοντός τινος αὐτῇ διὰ τῆς πίστεως τὴν ἀπόδειξιν. ἐθελοντὴν δὲ σωτέον τὸν συμφέροντα, σωτέον ἀρχὴ μεγάλην ὁδὸν εἰς γνῶσιν βοπὴν, ἀπειράστως πρόχειρος προαίρεσις. αὐτίκα ἡ μελέτη τῆς πίστεως, ἐπιστήμη γίνεται, θεμελίῳ βεβαίῳ ἐπερειδομένη. τὴν μὲν ὑπὸ τῶν ἐπιστημῶν ἀναζητουμένην φιλοσόφων παῖδες, ἕξιν ἀμεταπτωτον ὑπὸ D λόγου. ἔστιν οὖν ἄλλη τις τοιαύτη κατάστασις ἀληθὴς θεοσεβείας αὐτῆς, ἧς μόνος διδάσκαλος ὁ λόγος; οὐκ ἔγωγε οἶμαι. Θεόφραστος δὲ, τὴν αἴσθησιν ἀρχὴν εἶναι πίστεως φησιν· ἀπὸ γὰρ ταύτης αἱ ἀρχαὶ πρὸς τὸν λόγον τὸν ἐν ἡμῖν, καὶ τὴν διάνοιαν, ἐκτείνονται. ὁ πιστεύσας οὖν τοῖς γραφαῖς ταῖς θείαις, τὴν κρίσιν βεβαίαν ἔχων ἀπόδειξιν ἀναντίρρητον, τὴν τῶν γραφῶν δεδωρημένου φωνὴν λαμβάνει Θεοῦ. οὐκέτ' οὖν πίστις γίνεται δι' ἀποδείξεως ἀγνοουμένη. Μακάριοι τοίνυν οἱ μὴ ἰδόντες καὶ πιστεύσαντες.

αἱ γοῦν τῶν Σειρήνων ὑπερτελεῖς, δυνάμιν ὑπὲρ ἀνθρωπον ἐνδεικνύμεναι, ἐξεπλητον τοὺς ἐντυγχάνοντας, ποιοῦσι τὰ τῶν λεγομένων παραδέχεσθαι, μόλις τινὰς ἀκόντας ὑπεισερχόμεναι· ἐνταῦθα φυσικὴν ἡγοῦνται τὴν πίστιν οἱ ἀμφὶ τὸν Βασιλείδην· καθὸ καὶ ὅτι τῆς ἐκλογῆς τὰ ποιοῦσιν αὐτὴν, τὰ μαθήματα ἀναποδείκτως βεβαιουσθαι καταλήψει νοητικῇ. οἱ δὲ ἀπὸ Οὐαλεντίνου, τὴν μὲν πίστιν τοῖς ἁπλοῖς ἐπουράνιον ἡμῖν, αὐτοῖς δὲ τὴν γνῶσιν, τοῖς φύσει φωτιζομένοις, καὶ τὴν ἀφαιρέσεως πλεονεξίαν σπέρματος, ὑπερβολὴν βάλλονται, μακρῷ δὴ κεχωρισμένην πίστεως, ἣν δὴ πνευματικὴν τὴν ψυχικοῦ λέγοντες. ἔτι φασὶν οἱ ἀπὸ Βασιλείδου, πίστιν ἅμα καὶ ἐκλογὴν οἰκείαν εἶναι, καθ' ἕκαστον ἀφέσημα· κατ' ἐπακολούθημα δ' αὖ τῆς ἐκλογῆς τῆς ὑπερκοσμίου, τὴν κοσμικὴν ἁπάσης φύσεως συνέπεσθαι πίστιν· καταλλήλου τε εἶναι τῇ ἑκάστου ἐλπίδι, καὶ τῆς πίστεως τὴν δωρεάν. οὐκέτ' οὖν προαιρέσεως κατόρθωμα ἡ πίστις, εἰ φύσεως πλεονέκτημα. οὐδὲ ἀμοιβῆς δικαίας τεύξεται αἰτίος ὤν, ὁ μὴ πιστεύσας· καὶ οὐκ αἴτιος ὁ πιστεύσας· πᾶσα δὲ ἡ τῆς πίστεως καὶ ἀπιστίας ἰδιότης καὶ ἀφορισμὸς, οὔτ' ἐπαίνῳ, οὔτε μέμῳ ὑπόκεισθαι μοι, ὀρθῶς λογιζομένοις, προηγουμένως ἔχουσα τὸν ἐκ τοῦ τὰ πάντα δυνατοῦ φυσικὴν ἀνάγκην γινομένων· νενευσαμένων δὲ ἡμῶν, ἀψύχων δίκην, φυσικῆς ἐνεργείας, τὸ τοιοῦτον προέλκει, ὁρμήτε, εἰ προηγουμένην ἔχουσα. καὶ οὐκ ἔτι ἔγωγε ἔμψυχον ζῷον τοῦτο, οὗ ὁ ὁρμητικὸν ἀνάγκη λέγειν ὑπὸ τῆς ἔξωθεν αἰτίας κινούμενον. ποῦ γὰρ ἔστιν ἡ τοῦ ποτὲ ἀπίστου μετάνοια, δι' ἣν ἄφεσις ἁμαρτιῶν; ὥστε οὐδὲ βάπτισμα ἔτι λογικόν· οὐδὲ μακαρία σφραγίς· οὐδὲ ὁ υἱὸς, οὐδὲ ὁ πατήρ· ἀλλ' ἄθεος, οἶμαι, ἡ τῶν φύσεων αὐτοῖς διείσπεται διανομὴ, τὸν θεμέλιον τῆς σωτηρίας, τὸ ἑκούσιον πίστιν, οὐκ ἔχουσα. ἡμεῖς δὲ οἱ τὸ αἱρετὸν καὶ φυκτὸν δεδόσθαι τοῖς ἀνθρώποις αὐτεξουσίως παρὰ τοῦ Κυρίου ἀφ' τῶν γραφῶν παραλαμβάνοντες, ἀμεταπτώτῳ κριτηρίῳ τῇ πίστει ἐπαναπαυώμεθα, ὃ πνεῦμα προθύμων ἐνδεικνύμενοι, ὅτι εἰλόμεθα τὸ ζῆν, καὶ τῷ Θεῷ διὰ τοῦ ἐκείνου φωνῆς πεπιστεύκαμεν· καὶ ὁ ᾧ λόγῳ πιστεύσας, οἶδεν ὃ πρᾶγμα ἀληθές.

A Ac Sirenum quidem cantus efficaces, vim plusquam humanam ostendentes, eos qui in eos inciderant, obstupefaciebant, vt ea quæ dicebantur exciperent, propemodum inuitos inducentes. Hic fidem esse naturalem existimant Basilidis sectatores, quatenus eam etiam in electione collocant, vt quæ intelligente comprehensione, disciplinas inueniat citra demonstrationem. Valentiniani autem cum nobis quidem simplicibus fidem tribuerint, sibi qui natura salui fiunt, volunt esse cognitionem ab excellentis abundantia seminis, dicentes eam

B esse longe magis à fide separatam, quam spiritale ab animali. Præterea dicunt Basilidei, fidem simul & electionem esse propriam in vnoquoque spacio: rursus autem ex consequentia supermundanæ electionis, consequi mundanam totius naturæ fidem, & pro modo spei vniuscuiusque conueniens quoque esse donum fidei. Voluntariæ ergo ac liberæ electionis non est fides vtique officium, si est naturæ prærogatiua: neque iustam consequetur retributionem, nec qui non credidit quia eius culpa id non euenit, nec is qui credidit, qui causa non

C fuit. Omnis autem fidei & incredulitatis proprietas & differentia, nec laudi, nec vituperationi fuerit obnoxia, recta considerantibus, cum habeat præcedentem naturalem necessitatem, quæ orta est ab eo qui potest omnia. Quod si nos, tanquam inanima, naturalibus operationibus veluti funibus trahamur, superuacaneum est inuoluntarium, & appetitio quæ ea præcedit. Nec ergo illud vtique animal quale sit intelligo, cuius vim appetendi, quæ ab externa causa mouetur, sortita est necessitas. Vbi autem est eius qui fuit aliquando incredulus pœnitentia per

D quam remissio peccatorum? Quare nec amplius baptismus rationi consentaneus, nec beatum signaculum, nec filius, nec pater, sed est eis impia, vt existimo, naturarum distributio, quæ fundamentum salutis non habet fidem voluntariam. Nos autem qui libera & absoluta potestate eligere & vitare à Domino datum esse hominibus, à Scripturis accepimus, iudicio quod transmoueri & excidere non potest, fidei acquiescamus, alacrem & promptum ostendendo spiritum, quoniam vitam elegimus, & Deo per vocem illius credidimus, & qui verbo credidit, nouit rem esse veram.

Verbũ enim est veritas. Qui autem non credidit dicenti, Deo non credidit. *Fide intelligamus aptata esse secula verbo Dei, vt ex inuisibilibus visibilia fierent*, inquit Apostolus. Fide maiorem hostiam Abel quam Cain obtulit, per quam testimonium est consecutus quod esset iustus, testimonium perhibente .muneribus eius Deo, & per illam defunctus adhuc loquitur, & quæ deinceps sequuntur, vsque ad illud, quam temporalis peccati habere iucunditatem. Hos ergo cum etiam ante legem fides iustificasset constituit hæredes diuinæ promissionis. Quid ergo adhuc fidei ex nostra historia recẽsens adduco testimonia? Deficiet enim me tempus enarrantẽ de Gedeon, Barac, Sampson, Iephtę, Dauid, Samuel & Prophetis, & quæ sequuntur. Cum autem sint quatuor in quibus verum cõsistit, sensus, intelligentia, scientia, opinio, natura quidem prima est mens seu intelligentia: nobis autem & ad nos relatus, sensus. Ex sensu autem & intelligentia consistit scientiæ essentia. Intelligentiæ autem & sensus commune est id quod est euidens. Sed sensus quidem est basis scientiæ. Fides autẽ progressa per sensilia, relinquit opinionem: contendit autẽ ad ea quæ sunt à falso aliena, & permanet in veritate. Si quis autem dicat scientiam demonstrare cum ratione, audiat, etiam esse principia quæ demõstrari nequeunt: neque enim cognosci possunt arte nec prudentia. Hæc enim versatur in iis quæ cõtingit se aliter habere: illa autem est efficiens & propemodum contẽplans. Fide ergo sola existimant se consequi principium vniuersorum. Quæuis enim scientia doceri potest. Quod autẽ doceri potest, docetur ex eo quod prius cognoscitur. Nõ prius autẽ cognoscebatur à Græcis principiũ vniuersorũ. Neque ergo à Thalete qui aquam sciebat primam causam, neque ab aliis qui deinceps consecuti sunt Physicis. Primus enim Anaxagoras mẽtem rebus adhibuit. Sed nec ille dignitatem seruauit efficientem, nescio quas amentes describens reuolutiones, cum mentis ab agendo cessatione & amentia. Quocirca verbum quoque dicit: Ne dixeritis vobis magistrum super terram. Quæ est enim scientia, est habitus demonstratiuus: Fides autem, gratia, quæ ex iis quæ demonstrari nequeunt, deducit ad id quod est simplex, generale, & vniuersum, quod neque est cum materia, neque materia, neque sub materia.

Hebr. 11

A ῥήμα γὰρ ὁ λόγος· ὁ δὲ ἀπιστήσας τῷ λέγοντι, ἠπίστησε τῷ Θεῷ. Πίστει νοοῦμεν κατηρτίσθαι τοὺς αἰῶνας ῥήματι Θεοῦ, εἰς τὸ μὴ ἐκ φαινομένων τὸ βλεπόμενον γεγονέναι, φησὶν ὁ Ἀπόστολος· πίστει πλείονα θυσίαν Ἄβελ τοῦ Καϊν προσήνεγκε· δι' ἧς ἐμαρτυρήθη εἶναι δίκαιος, μαρτυροῦντος ἐπὶ τοῖς δώροις αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ· καὶ δι' αὐτῆς ἀποθανών, ἔτι λαλεῖ, καὶ τὰ ἑξῆς, ἕως, οὗ προσαγαγὼν ἔχῃ ἁμαρτίας ἀπόλαυσιν. Οὗτοι μὲν οὖν καὶ πρὸ νόμου ἡ πίστις δικαιώσασα, κληρονόμους κατέστησε τῆς

B θείας ἐπαγγελίας. Τί οὖν ἔτι τὰ τῆς πίστεως ἐκ τῆς παρ' ἡμῖν ἱστορίας ἀναλεγόμενος, παραπέμψομαι μαρτύρια; ἐπιλείψει γάρ με διηγούμενον ὁ χρόνος, περὶ Γεδεών, Βαράκ, Σαμψών, Ἰεφθάε, Δαβίδ τε καὶ Σαμουὴλ, καὶ τῶν προφητῶν, καὶ τὰ τούτοις ἑπόμενα. τεσσάρων ὄντων ἐν οἷς τὸ ἡγεμονικὸν αἴσθησις, νοῦς, ἐπιστήμη, ὑπόληψις· φύσει μὲν, πρῶτος ὁ νοῦς· ἡμῖν δὲ καὶ πρὸς ἡμᾶς, ἡ αἴσθησις· ἐκ μὲν αἰσθήσεως καὶ τοῦ νοῦ, ἡ τῆς ἐπιστήμης συνίσταται

C οὐσία· κοινὸν δὲ νοῦ τε καὶ αἰσθήσεως, τὸ ἐναργές. Ἀλλ' ἡ μὲν αἴσθησις, ἐπιβάθρα τῆς ἐπιστήμης· ἡ πίστις δὲ, περὶ τὰ αἰσθητὰ ὁδεύσασα, ἀπολείπει τὴν ὑπόληψιν· πρὸς δὲ τὰ ἀψευδῆ σπεύδει, καὶ εἰς τὴν ἀλήθειαν καταλήγει. εἰ δέ τις λέγοι τὴν ἐπιστήμην ἀποδεικτικὴν εἶναι μὴ λόγου, ἀκουσάτω ὅτι καὶ αἱ τέχναι ἀποδεικτοί· ὥστε γὰρ τέχνη, ὥστε μὴν φρονήσει γνῶσαί. εἰ μὴν γάρ, περὶ τὰ ἐνδεχόμενά ἐστιν ἄλλως ἔχειν· εἰ δὲ, ποιητική, μονονουχὶ δὲ καὶ θεωρητική. πίστει οὖν ἐφικέσθαι μόνῃ οἴονται τῆς τῶν ὅλων ἀρχῆς. πᾶσα γὰρ ἐπιστήμη, διδακτή ἐστι· τὸ δὲ διδακτὸν, ἐκ προγινωσκομένου. οὐ προεγινώσκετο δὲ ἡ τῶν

D ὅλων ἀρχὴ τοῖς Ἕλλησιν· ὅτ' οὖν Θαλῆς, ὕδωρ ἐπισαμένῳ τὴν προτέραν αἰτίαν, οὔτε τοῖς ἄλλοις τοῖς φυσικοῖς τοῖς ἑξῆς· ἐπεὶ καὶ Ἀναξαγόρας πρῶτος, ἐπέσχε τὸν νοῦν τοῖς πράγμασιν· ἀλλ' οὐδὲ οὗτος ἐτήρησε τὴν ἀξίαν τὴν ποιητικὴν, δίνους τινὰς ἀνοήτους ἀναζωγραφῶν, σὺν τῇ τοῦ νοῦ ἀπραξίᾳ τε καὶ ἀνοίᾳ. ὅθεν καί φησιν ὁ λόγος, Μὴ εἴπητε ἑαυτοῖς διδάσκαλον ἐπὶ τῆς γῆς· ἡ μὲν γὰρ ἐπιστήμη, ἕξις ἀποδεικτική· ἡ πίστις δὲ, χάρις ἐξ ἀναποδείκτων, εἰς τὸ καθόλου ἀναβιβάζουσα τὸ ἁπλοῦν, ὃ ὥστε σοφὸν ὕλη ἐστὶν, ὥστε ὕλη, ὥστε ὑπὸ ὕλης.

οἱ δὲ ἄπιστοι, ὡς ἔοικεν, ἐξ οὐρανοῦ καὶ τοῦ ἀοράτου πάντα ἕλκουσιν εἰς γῆν, ταῖς χερσὶν ἀπτῶς πέτρας καὶ δρῦς περιλαμβάνοντες, κατὰ τὸν Πλάτωνα· τὰ γὰρ τοιοῦτων ἐφαπτόμενοι πάντων, διχυρίζονται τοῦτ' εἶναι μόνον, ὅπερ ἔχει περιοχὴν καὶ ἁφὴν τινα· ταυτὸν σῶμα καὶ οὐσίαν ὁριζόμενοι. πρὸς αὐτοὺς ἀμφισβητοῦντες, μάλα εὐλαβῶς αἴωθεν ἐξ ἀοράτου πόθεν ἀμύνονται νοητά ἄπτα καὶ ἀσώματα εἴδη, βιαζόμενοι τῷ ἀληθινῷ οὐσίαν εἶναι. Ἰδοὺ δή, φασὶ καινά, ὁ Λόγος φησὶν, ἃ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδεν, οὐδὲ οὖς ἤκουσεν, οὐδὲ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου ἀνέβη· καινῷ ὀφθαλμῷ, καινῇ ἀκοῇ, καινῇ καρδίᾳ, ἴσα ὁρατὰ καὶ ἀκουστὰ, καταληπτὰ δηλονότι τῇ τῆς πίστεως καὶ συνέσεως, πνευματικῶς λεγόντων, ἀκουόντων, πραττόντων τοῦ τοῦ Κυρίου μαθηταί. ἔστι γὰρ δόκιμον νόμισμα, καὶ δηλονότι κίβδηλον, ὅπερ οὐδὲν ἧττον ἀπατᾷ τοὺς ἰδιώτας, ἢ μᾶλλον τοὺς ἀργυραμοιβούς. οἱ ἴσασι μαθόντες τό τε παράσημον καὶ χαραγμένον, καὶ τὸ δόκιμον χωρίζειν καὶ διακρίνειν. ὥστε ὁ ἀργυραμοιβὸς τὴν ἰδιώτην, τὸ νόμισμα τοῦτο μόνον ὅτι κίβδηλόν ἐστι, φησί· τὸ δὲ πῶς, μόνος ὁ τῆς τραπέζης γνώμων, καὶ ὁ ὅτι τοῦτο ἀληθεύων, μανθάνει. Ἀριστοτέλης δὲ τὸ ἑπόμενον τῇ ἐπιστήμῃ κρῖμα, ὡς ἀληθές, τόδε τί πίστιν εἶναι φησι. κυριώτερον οὖν τὸ ἐπιστήμης ἡ πίστις, καὶ ἔστιν αὐτῆς κριτήριον. ὑποκρίνεται δὲ τὴν πίστιν ἡ εἰκασία, ἀσθενὴς οὖσα ὑπόληψις· καθάπερ ὁ κόλαξ τὸν φίλον, καὶ ὁ λύκος τὸν κύνα. ὅτι δὲ ὁρᾷ ὁ τέκτων, ὅτι μαθών τινα, τεχνίτης γέγονε· καὶ ὁ κυβερνήτης, παιδευθεὶς τὴν τέχνην, κυβερνᾶν δυνήσεται, οὐκ ἀπρεπεῖν λογιζόμενος τὸ βούλεσθαι καλὸν γενέσθαι καὶ ἀγαθὸν, ἀνάγκη δὲ ἅμα πειθόμενον μαθεῖν. τὸ δὲ πείθεσθαι τῷ λόγῳ, ὃν διδάσκαλον ὑπηγορεύσαμεν, αὐτῷ ἐκείνῳ πιστεῦσαί ἐστι, κατ' οὐδὲν ἀπιθανοῦντα. πῶς γὰρ οἷόν τε ἀπιστῆσαί τῷ Θεῷ; πίστις τοίνυν ἡ γνῶσις· γνῶσις δὲ ἡ πίστις, θείᾳ τινὶ ἀκολουθίᾳ τε καὶ ἀντακολουθίᾳ γινεται. Ναὶ μὴν καὶ ὁ Ἐπίκουρος ὁ μάλιστα τῆς ἀληθείας προτιμήσας τῇ ἡδονῇ προλῆψιν εἶναι δόξαιρίας τὴν πίστιν ὑπολαμβάνει· προλῆψιν δὲ ἀποδίδωσιν, ὑπολαμβάνων ὅτι τὸ ἐναργὲς, καὶ ὅτι τῇ ἐναργείᾳ τὸ προτεταγμένον ὑπόνοιαν· μὴ δυνάμενος γὰρ μηδένα μήτε ζητῆσαι, μήτε ἀπορῆσαι, μηδὲ μὴν δοξάσαι,

A Increduli autem, vt videtur, ex cœlo, & ex eo quod aspectari non potest, omnia trahunt in terram, manibus reuera petras & quercus apprehendentes, vt ait Plato. Omnia enim quæ sunt eiusmodi attingentes, hoc solum esse affirmant, quod habet applicationem & contractum eiusmodi, idem definientes corpus & essentiam. Aduersus eos ab alto decertantes, ex eo quod non est aspectabile, alicunde eos piè admodum vlciscuntur, incorporeas quasdam & quæ intelligentia percipiuntur, formas, vrgentes veram esse essentiam. *Ecce fa-* Esa. 43.
cio noua, ait Verbum, *quæ oculus non vi-* 1. Cor. 2.
B *dit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascenderunt.* Nouo oculo, noua aure, nouo corde, quæcunque videri & audiri possunt, sunt per fidem & intelligentiam comprehendenda, spiritaliter dicentibus, audientibus, agentibus Domini discipulis. Est enim probus nummus, & alius adulterius, qui nihilo secius rudes decipit & ignaros, sed non argentarios, qui sciunt cum didicerint separare & discernere probum à reprobo, eoque qui est malæ notæ. Sic argentarius rudi & ignaro solum dicit nummum esse adulterinum. Quomodo au-
C tem, solus scit argentarij familiaris, & qui in eo est exercitatus. Aristoteles autem, idquod consequitur scientiam, iudicium, quo verum esse hoc aut illud iudicamus, dicit esse fidem. Est ergo fides scientia præstantior, & eius iudex. Fidem autem imitatur coniectura, quæ est imbecilla opinio, sicut adulator amicum, & lupus canem. Quoniam autem videt faber, quod, qui aliqua didicit, fit artifex, & gubernator doctus artem, gubernare poterit, non satis esse reputans velle fieri bonum & honestum: necesse est eum qui paret, discere: parere autem Ver-
D bo, quem magistrum esse diximus, est illi credere, in nullare repugnando, aut contradicendo. Quomodo enim fieri potest vt aduersus Deum aliquid sciamus? Est ergo fidelis cognitio. Potest autem cognosci fides diuina quadam, consecutione & mutua consequentia. Iam vero Epicurus quoque, qui veritati maxime prætulit voluptatem, cogitationis anticipationem existimat esse fidem. Anticipationem autem definit, applicationem ad aliquid euidens & ad euidentem rei intelligentiam: neminem autem posse nec quærere, nec dubitare, neque vero opinari,

sed neque probare aut arguere, absque anticipatione. Quomodo autem si non habeat quis anticipationem eius quod desiderat, didicerit id de quo quærit? Qui autem didicit anticipationem, iam facit comprehensionem. Si autem is qui discit, non discit absque anticipatione, quæ possit ea quæ dicuntur suscipere, ipse quidem habet aures præditas facultate audiendæ veritatis. Beatus est autem qui dicit in aures audientium, sicut certè beatus quoque est is qui est obedientię. Audire autem est intelligere. Si ergo fides nihil est aliud quam anticipatio cogitationis circa ea quæ dicuntur, & hoc dictum est obedientia, & intelligentia persuasio, sine fide autem non discet aliquis, quoniam nec sine anticipatione. Verum ergo omnino ostenditur quod à Propheta dictum est, *Nisi credideritis, non intelligetis*. Esa. 6. Hoc eloquium Heraclitus quoque Ephesius circumlocutione quadam est interpretatus: Nisi speret, id quod est insperatum non inueniet, cum sit & inscrutabile, & nullus ad id pateat aditus. Sed Plato quoque Philosophus, in Legibus, eum qui beatus & felix est futurus, dicit oportere esse ab initio participem veritatis, vt cũ sit verus, plurimo ita viuat tempore: is fidelis enim. Infidelis autem est, cui voluntarium placet falsum. Cui autem inluntarium, cùm sit amens, non est animal. Neutrum ergo est expetendum. Ingratus enim est quisquis est infidelis & ignarus. Nunquid autem in Euthydemo occulte hanc esse dicis regalem sapientiam? In Politico quidem certe his verbis: Quare veri Regis regalis est sapientia, & qui eam possederit, siue princeps siue priuatus fuerit, omnino ex hac quidem arte βασιλικὸς, id est, regalis, seu regnandi peritus, recte appellabitur. Iam qui in Christum crediderunt, Christi id est, vncti, & sunt, & dicuntur: sicut ij qui sunt reuera regales, Regi curæ sunt. Sicut enim sapientes sunt sapientia sapientes, & qui sunt iusti, iure iusti sunt: ita etiam sunt à Christo Rege reges, & qui Christi sunt, sunt Christiani. Deinde inferius aperte subiungit: Quod rectum est autem fuerit legitimum, & lex cùm sit natura, est recta ratio, & non in scriptis, neque in aliis. Et hospes Eleates virum regalem & politicum, legem animatam pronunciat. Talis autem est qui legem quidem implet, facit autem voluntatem patris, aperte in excelso aliquo ligno inscriptus, diuinæ vir-

A ἀλλ' οὐδὲ ἐλέγξαι χωρὶς προλήψεως. πῶς δ' ἄν, μὴ ἔχων τὴν πρόληψιν ἧς ἐφίεται, μάθοι περὶ ἧς ζητεῖ; Ὁ μαθὼν δὲ, ἤδη κατάληψιν ποιῆται πρόληψιν. Εἰ δὲ ὁ μανθάνων οὐκ ἄνευ προλήψεως μανθάνει τῆς τῶν λεγομένων παραδεκτικῆς, αὐτὸς μὲν ὦτα ἔχει τὰ ἀκουστικὰ τῆς ἀληθείας· Μακάριος γὰρ ὁ λέγων εἰς ὦτα ἀκουόντων· ὡσαύτως ἀμέλει μακάριος καὶ αὐτὸς, ὁ τῆς ὑπακοῆς. Τὸ δὲ κατακοῦσαι, σύνεσίς ἐστιν. Εἰ τοίνυν ἡ πίστις οὐδὲν ἄλλο ἢ πρόληψίς ἐστι δόξης περὶ τῶν λεγόμενα, καὶ τοῦτο ὑπακοή τε εἴρηται, συνέσεώς τε πειθώ, οὐ μὴν μαθήσεταί τις ἄνευ πίστεως· ἐπεὶ μηδὲ ἄνευ προλήψεως. ἀληθὴς δ' οὕτω ὂν πάντως, μᾶλλον ἀποδείκνυται τὸ ὑπὸ τοῦ προφήτου εἰρημένον· Ἐὰν μὴ πιστεύσητε, οὐδὲ μὴ συνῆτε. τοῦτο γὰρ Ἡράκλειτος ὁ Ἐφέσιος τὸ λόγιον παραφράσας, εἴρηκεν· Ἐὰν μὴ ἔλπηται, ἀνέλπιστον οὐκ ἐξερεύνητον ἐὸν καὶ ἄπορον. ἀλλὰ καὶ Πλάτων ὁ φιλόσοφος ἐν τοῖς Νόμοις, τὸν μέλλοντα μακάριόν τε καὶ εὐδαίμονα ἡμεῖν, τ' ἀληθείας ἐξ ἀρχῆς αὐτὸν εἶναι

B μέτοχον χρῆναί φησιν, ἵν' ὡς πλεῖστον χρόνον ἀληθὴς ὢν ἄριστος ᾖ· πιστὸς γάρ. ὁ δὲ ἄπιστος, ᾧ φίλον ψεῦδος ἑκούσιον· ὅτῳ δὲ ἀκούσιον, ἄνους ὤν, οὐ ζῷον· οὐδὲ ἕτερον οὖν ζηλωτόν· ἄφιλος γὰρ πᾶς, ὅ γε ἄπιστος καὶ ἄμαθής· καὶ μή τι τούτῳ σοφίαν βασιλικὴν ἐν Εὐθυδήμῳ ὑπεκκρυμμένως λέγῃ. ἐν μὲν γὰρ τῷ Πολιτικῷ πρὸς λέξιν φησίν· Ὥστε ἡ τῆς ἀληθινοῦ βασιλέως ὑπεξάμα, βασιλική· καὶ ὁ ταύτην κεκτημένος, ἐάν τε ἄρχων, ἐάν τε ἰδιώτης ὢν τυγχάνῃ, πάντως καλά γε τὸ τέχνῳ αὐτὸν βασιλικὸς ὀρθῶς προσαγορευθήσεται.

C αὐτίκα οἱ εἰς τὸν Χριστὸν πεπιστευκότες, χρηστοί τέ εἰσι καὶ λέγονται, ὡς οἱ τῷ ὄντι βασιλικοὶ, βασιλεῖ μεμηνμένοι. ὡς γὰρ οἱ σοφοὶ, σοφίᾳ εἰσὶ σοφοὶ· καὶ οἱ νόμιμοι, νόμῳ νόμιμοι· ὕτως οἱ Χριστῷ βασιλῇ, βασιλῆς· καὶ οἱ Χριστοῦ, Χριστιανοί. εἶτ' ὑποδὰς, ὑπιφέρῃ σαφῶς· Τὸ μὲν ὀρθὸν αὖ εἰ νόμιμον, καὶ νόμος φύσει ὢν ὁ λόγος ὁ ὀρθὸς, καὶ οὐκ ἐν γράμμασιν, οὐδὲ ἑτέροις. ὅτε Ἐλεάτης ξένος, τ' βασιλικὸν καὶ πολιτικὸν ἄνδρα, νόμον ἔμψυχον ἀποφαίνεται. Τοιοῦτος γὰρ ὁ πληρῶν μὲν τ' νόμον, ποιῶν δ' θέλημα τ' πατρὸς· ἀναγεγραμμένος γὰρ ἐπὶτηρεῖ ὑπὸ ξύλου τινὸς ὑψηλοῦ, παράδειγμα θείας

τῆς τοῖς δεομένοις δυναμένοις ἐκκείμενος. ἴσασι δὲ Ἕλληνες τὰς τῶν ἐν Λακεδαίμονι Ἐφόρων σκυτάλας, νόμῳ ὅτι ξύλων ἀναγεγραμμένας· ὁ δὲ ἐμὸς νόμος, ὡς προείρηται, βασιλικός τε ἔστι καὶ ἔμψυχος· καὶ ὁ λόγος ὁ ὀρθός· νόμος ὁ πάντων βασιλεὺς, θνητῶν τε καὶ ἀθανάτων, ὡς ὁ Βοιώτιος ᾄδει Πίνδαρος. Σπεύσιππος γὰρ ἐν τῷ πρὸς Κλεοφῶντα προτρεπτῷ, τὰ ὅμοια τῷ Πλάτωνι ἔοικε δηλοῦν τούτου γεγράφθαι· Εἰ γὰρ ἡ βασιλεία ἀγαθόν, ὅ τε σοφὸς μόνος βασιλεὺς, καὶ ἄρχων· ὁ νόμος, λόγος ὢν ὀρθὸς, ἀγαθός· ἃ καὶ ἔστιν. Τούτοις ἀκόλουθα οἱ Στωϊκοὶ φιλόσοφοι δογματίζουσιν, βασιλείαν, ἱερωσύνην, προφητείαν, νομοθετικήν, πλοῦτον, κάλλος ἀληθινὸν, εὐδοξίαν, ἐλευθερίαν, μόνῳ προσάπτοντες τῷ σοφῷ· ὁδὶ, δυσεύρετος πάνυ σφόδρα καὶ πρὸς αὐτῶν ὁμολογῆται· πάντα εἶναι τὰ προφερόμενα φαίνεται παρὰ Μωσέως τοῦ μεγάλου, ὅτι τοῖς Ἕλλησι δι' ἀποδόσεως δόγματα. πάντα μὲν οὖν τὸν σοφὸν ὑπάρχειν διὰ τούτων διδάσκει, Καὶ διότι ἠλέησέν με ὁ Θεὸς, ἔστί μοι πάντα. θεοφιλῆ δὲ αὐτὸν μηνύει, λέγων, Θεὸς Ἀβραάμ, Θεὸς Ἰσαὰκ, Θεὸς Ἰακώβ. ὁ μὲν γὰρ, φίλος ἀδήλως κεκλημένος δείκνυται· ὁ δ', Ὁρῶν τὸν Θεὸν, μετονομασμένος δείκνυται· τόν τε Ἰσαὰκ, ὡς καθοσιωμένον ἱερεῖον ἀλληγορήσας, ἐξελέξατο ἑαυτῷ, τύπον ἐσόμενον ἡμῖν οἰκονομίας σωτηρίου. ᾠδή τε Ἕλλησιν ᾄδεται ὁ Μίνως ἐννέωρος βασιλεὺς, ὁμιλητὴς Διός· ἀκηκοότων αὐτῶν ὅπως ποτὲ μετὰ Μωσέως διελέγετο ὁ Θεὸς, ὡς εἴ τις λαλήσαι πρὸς τὸν ἑαυτοῦ φίλον. ἦν δὴ οὖν ὁ μὲν Μωσῆς, σοφὸς, βασιλεὺς, νομοθέτης· ὁ Σωτὴρ δὲ ἡμῶν, ὑπερβαλλόντως πᾶσαν ἀνθρωπίνην φύσιν· καλὸς μὲν, ὡς ἀγαπᾶσθαι μόνος πρὸς ἡμῶν, τὸ καλὸν τὸ δηλητήριον ὑποπτεύοντων· ἦν γὰρ τὸ φῶς τὸ δηλητήριον. βασιλεὺς ὢν καὶ ὑπὸ παίδων ἀπείρων ἔτι, καὶ ὑπὸ Ἰουδαίων ἀπίστων καὶ ἀγνοούντων ἀναγορευόμενος, καὶ πρὸς αὐτῶν προφητῶν ἀνακηρυττόμενος δείκνυται. πλοῦτος δ' εἰς τοσοῦτον, ὡς πᾶσαν τὴν γῆν καὶ τὸ ὑπὸ γῆν καὶ ὑπ' αὐτὴν χρυσίον, ὑπερφαίνειν σοφὸν καὶ δόξῃ πάσῃ διδόμενα αὐτῷ πρὸς τὸ ἀνθηκειμένου. τί δεῖ λέγειν, ὡς μόνος ὁ ἀρχιερεὺς, ὁ μόνος ἐπιστήμων τῆς τοῦ Θεοῦ θεραπείας; βασιλεὺς εἰρήνης, Μελχισεδὲκ, ὁ πάντων ἱκανώτατος ἀφηγεῖσθαι τῶν ἀνθρώπων γένους. νομοθέτης δὲ,

tutis exemplar expositus iis qui possunt perspicere. Sciunt autem Græci, Ephororum Lacedæmoniorum scytalas fuisse lege in lignis inscriptas. Lex autem mea, vt prius dictum est, est & regia & animata, & recta ratio. Lex, quæ est Rex omnium mortalium & immortalium, vt canit Pindarus Bœotius. Speusippus autem in primo aduersus Cleophontem, videtur dicere similia Platoni, sic scribens: Si enim regnum res bona est, & sapiens solus est Rex & Princeps: lex cùm sit recta ratio, bona fuerit. Quæ quidem ita se habent. His conuenientia statuunt philosophi Stoïci, qui regnum, sacerdotium, Prophetiam, legis ferendæ scientiam, diuitias, veram pulchritudinem, nobilitatem, libertatem, soli sapienti tribuunt. Fatentur autem ipsi quoque cum inueniri difficiliter. Videntur ergo omnia quæ prius dicta sunt dogmata, à magno Mose Græcis esse tradita. Et omnia quidem esse sapientis per hæc docet: Et quoniam misertus est mei Deus, mihi sunt omnia. Eum autem Deo esse amicum significat, dicens: *Deus Abraham, Deus Isaac, Deus Iacob.* Ipse autem inuenitur aperte vocatus amicus. Qui autem videt Deum, nomen mutasse ostenditur, & Isaac tanquam victimam consecratam allegorice sibi delegit, typum futuram salutaris œconomiæ. Et à Græcis celebratur Rex Minos, qui nouem annis familiariter cum Ioue est versatus, cùm audiuissent quemadmodum Deus cum Mose loquebatur, vt si quis cum suo amico loqueretur. Erat autem Moses quidem sapiens, rex, legislator. Seruator autem noster humanam omnem naturam superat. Pulcher quidem, vt à nobis solus ametur, qui veram desideramus pulchritudinem: erat enim lux vera. Rex autem & à pueris imperitis, & à non credentibus Iudæis & ignorantibus vocatus, & ab ipsis Prophetis prædicatus ostenditur. Adeò autem diues, vt omnem terram, & quod super terram, & sub terra est, aurum, quæ ei cum omni gloria ab aduersario dabantur, despexerit. Quid attinet dicere, quod sit solus Pontifex, qui solus Dei cultus tenet scientiam? Rex pacis Melchisedech, qui solus est vel omnium aptissimus vt præsit humano generi. Legislator autem,

Exod. 23.

vt qui dat legem in ore Prophetarum quæ sunt agenda, & quæ non, apertissime præcipiens & docens. Quis autem eo nobilior, cuius solus pater est Deus? Age vero ostendamus Platonem quoq; eisdem suffragari dogmatibus. Sapientem in Phædro quidem dixit esse diuitem, dicens: O dilecte Pan, & quicunque alij dij hîc adestis, date mihi vt sim pulcher in iis quæ sunt intus, extrinsecus autem quæcunque habeo sint mihi amica iis quæ sunt intus: sapientem autem diuitem existimem. Hospes autem Athenienſis eos reprehendens qui existimabant illos esse diuites qui multas possident pecunias, sic dicit: Vt autem valde sint diuites & boni, nequit fieri, iidem quidem quos diuites vulgus numerat. Dicit autem eos qui in paucis hominum maximi precij possessiones possident, quas etiam malus aliquis possidet. Fidelis est totus mundus pecuniarum, ait Solomon: infidelis autem, ne obolus quidem. Multo ergo magis Scripturæ credendum est, quæ dicit fore vt celerius camelus per foramen acus transeat, quàm vt diues philosophetur. Contra autem pauperes beatos censet, quemadmodum Plato intellexit, dicens: Paupertas autem est existimanda, non facultates diminuere, sed augere insatiabilitatem. Non est enim paupertas, pecuniæ paucitas, sed insatiabilitas: quæ si recesserit, qui bonus est diues quoque fuerit. Et in Alcibiade, rem quidem seruilem dicit vitium, virtutem verò rem liberalem. Tollite, inquit, à vobis iugum graue, & sumite leue, ait Scriptura, quemadmodum vocant etiam Poëtæ iugum seruile. Et illud, Venundati estis peccatis vestris, iis quæ prius dicta sunt conuenit. *Omnis ergo qui facit, peccatum, seruus est: qui est autem seruus, non manet in domo in æternum.* Si autem filius vos liberauerit, liberi eritis, & veritas liberabit vos. Pulchrum autem esse sapientem, sic dicit hospes Athenienſis. Quod si quis affirmet iustos, etsi sint deformes corpore, quatenus quidem sunt mores iustissimi, ea ratione esse pulchros: propemodum nullus sic dicens videri possit male dicere. *Et species eius deficiebat præter omnes filios hominum*, prædixit Prophetia. Plato autem sapientem dixit Regem in Politico, vt prius iam dictum est.

Matt. 19.

Marc. 16

Ioan. 8.

Esa. 53.

ὡς αὖ διδοὺς τὸν νόμον ἐν τῷ στόματι τῶν προφητῶν· τά τε πρακτέα καὶ μή, σαφέστατα ἀποκελεύμενός τε καὶ διδάσκων. Τίς δ' αὖ τούτου εὐγενέστερος, οὐ μόνος πατὴρ ὁ Θεός; Φέρε δὴ καὶ Πλάτωνα τοῖς αὐτοῖς ὑποβαλώμεθα δόγμασιν συμψηφιούμενοι. πλούσιον γὰρ τὸν σοφὸν εἰρηκεν ἐν τῷ Φαίδρῳ· Ὦ φίλε Παῦ, λέγων, καὶ ὅσοι ἄλλοι τῇδε θεοί. δοίητέ μοι καλῷ γενέσθαι τὰ ἔνδοθεν· ἐξωθεν δὲ ὅσα ἔχω, τοῖς ἐντὸς εἶναι μοι φίλα· πλούσιον δὲ νομίζοιμι, τὸν σοφόν. καταμεμφόμενος δὲ ὁ Ἀθηναῖος ξένος, τοὺς οἰομένους πλουσίους εἶναι τοὺς πολλὰ κεκτημένους χρήματα, ὧδε λέγει. Πλουσίους δ' αὖ σφόδρα εἶναι καλοῦσι, ἀδύνατον· οὐ γε δὴ πλουσίους οἱ πολλοὶ καλέσουσι· λέγουσι δὲ τοὺς κεκτημένους, ὀλίγοις τ' ἀνθρώποις, πλείστου νομίσματος ἀξία κτήματα· ἃ ἂν κακός τις κέκτηται. Τῶν πισσοῦ ὅλως ὁ κόσμος τὸν χρημάτων, ὁ Σολομὼν λέγει. Οὐ δὲ ἀπίστου, οὐδὲ ὀβολός. Πιστέον οὖν πολλῷ μᾶλλον τῇ γραφῇ, λεγούσῃ, θᾶττον κάμηλον διὰ τρυπήματος βελόνης διελεύσεσθαι, ἢ πλούσιον φιλοσοφῆσαι· μακαρίζει δ' ἔμπαλιν τοὺς πένητας, ὡς συνῆκεν Πλάτων, λέγων· Πενίαν δὲ ἡγητέον, ἃ δ' τὴν οὐσίαν ἐλαττοῦν ποιεῖν, ἀλλὰ δι' τὸν ἀπλησίαν πλείω· ἃ γὰρ πενία ποτὲ ἡ ὀλιγοχρηματία, ἀλλ' ἡ ἀπληστία· ἧς φεύγοντας ὁ ἀγαθὸς ὢν, καὶ πλούσιός γ' ἂν εἴη. Ἐν τε τῷ Ἀλκιβιάδῃ, δουλοπρεπῆ μὲν τὴν κακίαν προσαγορεύει, ἐλευθεροπρεπῆ δὲ τὴν ἀρετήν. Ἄρατε, φησιν, ἀφ' ὑμῶν τὸν βαρὺν ζυγὸν, καὶ λάβετε τὸν κοῦφον, ἡ γραφὴ φησί· καθάπερ καὶ οἱ ποιηταὶ δούλιον καλοῦσι ζυγόν. καὶ ὅ, Ἐπράθητε τοῖς ἁμαρτίαις ὑμῶν, τοῖς προφημένοις σύμφησι. Πᾶς μὲν οὖν ὁ ποιῶν τὴν ἁμαρτίαν, δοῦλός ἐστιν· ὁ δὲ δοῦλος, οὐ μένει ἐν τῇ οἰκίᾳ εἰς τὸν αἰῶνα. ἐὰν ὁ υἱὸς ὑμᾶς ἐλευθερώσῃ, ἐλεύθεροι ἔσεσθε, καὶ ἡ ἀλήθεια ἐλευθερώσει ὑμᾶς. καλὸν δ' αὖ εἶναι τὸν σοφὸν, ὁ Ἀθηναῖος ξένος φησὶ λέγει. ὡς εἴ τις διϊσχυρίζοιτο εἶναι τοὺς δικαίους, μὴ καὶ τυγχάνουσιν ὄντες αἰσχροὶ τὰ σώματα· καίτοι γε τὸ δικαιότατον ἦθος, τοιούτῳ μὴ καλοὺς εἶναι χαλεπὸν οὐδεὶς ἂν λέγων οὕτω, πλημμελῶς δόξειεν λέγειν. Καὶ τὸ εἶδος αὐτοῦ ἐκλιπὸν πάντας τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων ἐστὶ, εἰ προφητεία προσημαίνει. Πλάτων δὲ βασιλέα τὸν σοφὸν εἰρηκεν ἐν τῷ Πολιτικῷ· καὶ προέκειτο εἰ λέξις.

τούτων δὴ ὑποδεδειγμένων, ἀναδράμωμεν αὖ- A
θις ὅθεν τὸν περὶ τῆς πίστεως λόγον. Καὶ μὴν
μὴ πάσης ἀποδείξεως ὁ Πλάτων, ὅτι πίστεως
χρεία πανταχοῦ, ὧδέ πως παείσηται, ἀξυ-
μφώνων ἅμα τῇ εἰρήνῃ. Πιστὸς μὲν γὰρ ἡ ὑγιὴς
ἐν φάσεσιν οὐκ ἄν που γένοιτο, μᾶλλον ξυμπά-
σης ἀρετῆς· μαχητικοὶ δὲ ἢ ἐθέλοντες ἀπο-
θνήσκειν ἐν πολέμῳ τῶν μισθοφόρων εἰσὶ πάμ-
πολλοι· ὧν πλῆστοι γίνονται θρασεῖς καὶ ἄδικοι,
ὑβρισταί τε καὶ ἄφρονες, ἐκτὸς δή τινων μι-
κρὰ ὀλίγων. εἰ δὴ ταῦτα ὀρθῶς λέγεται, πᾶς
νομοθέτης, ὃς καὶ σμικρὸν ὄφελος, πρὸς τὴν B
μεγίστην ἀρετὴν ἀποβλέπων, μάλιστα φανήσε-
ται τοὺς νόμους. αὕτη δέ ἐστι πιστότης· ἧς ἢ
πάντα καιρὸν χρήζομεν, ἔν τε εἰρήνῃ καὶ πολ-
τὶ πολέμῳ, καὶ τῷ ἄλλῳ συμπάντι βίῳ·
συλλαβοῦσα γὰρ ἔοικε τὰς ἀρχὰς περιέχειν· ὃ
δὲ ἄριστον, ἆρ' ὁ πόλεμος, ἢ τὸ φάσις· ἀ-
πόλυτον γὰρ ὃ δηλοῖ τούτων. εἰρήνη δὲ
πρὸς ἀλλήλους ἅμα καὶ φιλοφροσύνη, ὃ
κράτιστον. ἐν δὴ τούτων καταφαίνεται μεγίστη
μὲν ἀρχή, ὃ εἰρήνην ἔχειν, κατὰ Πλάτωνα·
μεγίστη δὲ ἀρετῶν μήτηρ, ἡ πίστις. εἰκότως οὖν
εἴρηται παρὰ τῷ Σολομῶντι, Σοφία ἐν στό-
ματι πιστῶν· ἐπεὶ καὶ Ξενοκράτης ἐν τῷ περὶ C
φρονήσεως, τὴν Σοφίαν ὑπειλημμένην τῶν πρώ-
των αἰτίων καὶ τῆς νοητῆς οὐσίας εἶναί φησι· τὴν
φρόνησιν ἡμερώμενος διττήν· τὴν μὲν, πρακ-
τικήν, τὴν δὲ, θεωρητικήν. ἐν δὴ Σοφίαν
ὑπαρχὴν αἰνιττόμενον. διόπερ ἡ μὲν Σοφία,
φρόνησις· ἡ μὲν πᾶσα φρόνησις, σοφία. δέ-
δεκται δὲ τῆς τῶν ὅλων ἀρχῆς ὑπειλημμένην πίστιν,
ἀλλ' οὐκ ἀπόδειξιν εἶναι. καὶ γὰρ ἄτοπον τοὺς
μὲν Πυθαγόρου τοῦ Σαμίου ζηλωτὰς, τῶν
ζητουμένων τὰς ἀποδείξεις παραιτουμένους,
ὅ, Αὐτὸς ἔφα, πίστιν ἠνείσθαι, καὶ ταύτην ἀξι- D
οῦσθαι μόνην τῇ φωνῇ πρὸς τὴν βεβαίωσιν
ὧν ἀκηκόασι· τοὺς δὲ τῆς ἀληθείας φιλοθεά-
μονας, ἀπιστεῖν ὑπειληφότας ἀξιοπίστῳ δι-
δασκάλῳ τῷ μόνῳ Σωτῆρι Θεῷ, βασάνους
τῶν λεγομένων ἀπαιτεῖν παρ' αὐτοῦ· ὁ δὲ, Ο
ἔχων ὦτα ἀκούειν, ἀκουέτω, λέγει. καὶ τίς
οὗτος; Επίχαρμος εἰπάτω· Νοεῖ ὁρᾷ, νοεῖς ἀ-
κούεις· τἆλλα δ' ἅμαξα, κωφὰ & τυφλά. ἀπίστους
εἶναι φησὶ τινας ὑπειληφὼς Ηράκλειτος φησιν· Ακού-
σαι οὐκ ὑπισάμενοι, σιγᾶν εἰπεῖν· ὠφεληθεὶς
δηπουθεν παρὰ Σολομῶντος, Ἐὰν ἀγαπήσῃς
ἀκοῦσαι, σοφὸς ἔσῃ. καὶ ἐὰν κλίνῃς σοῦ τὸ οὖς σου,

His autem demonſtratis reuertamur ad ſuſceptam de fide orationem. Iam vero Plato quoque omni oſtendit demonſtratione, quod vbique fide opus ſit, celebrans ſimul pacem. Fidelis enim & ſyncerus in ſeditionibus nunquam fuerit abſque omni virtute. Pugnaces autem & in bello mori volunt permulti mercenarij, quorum pleríque fere omnes ſunt audaces & iniuſti, inſolentes, & prudentiæ expertes, paucis admodum exceptis. Si hæc autem recte dicuntur, quiuis legiſlator, qui eſt alicuius momẽti ad maximã virtutem maxime reſpiciens, feret leges. Ea eſt autem fidelitas, qua in omni tempore opus habemus, & in pace, & in bello, & in alia vniuerſa denique vita: videtur enim alias ſimul cõprehenſas continere. Quod optimum eſt autem, non eſt bellum, nec ſeditio: iis enim opus habere deprecandum fuerit. Pax autem inter ſe inuicem & beneuolentia, res eſt longe optima. Ex his quidem conſtat, maxime eſſe optandum pacem habere, ex Platonis ſententia: maxima autem mater virtutum eſt fides. Merito ergo dictum eſt apud Solomonem: Sapientia eſt in ore fidelium. Nam Xenocrates quoque in libro de prudentia, ſapientiam dicit eſſe ſcientiam primarum cauſarum, & eſſentiæ quæ percipitur intelligẽtia: exiſtimans eſſe duplicem prudentiam, vnam quidem quæ verſatur in agendo, alteram quæ in contemplando, quam quidem eſſe dicit humanam ſapientiam. Quocirca ſapientia quidem eſt prudentia, ſed non quæuis prudentia eſt ſapientia. Oſtenſum eſt autem, principij vniuerſorum eſſe eam quæ fide habetur ſcientiam, non autem demõſtrationem. Abſurdum enim fuerit, Pythagoræ quidẽ Samij ſectatores, negantes eorum quæ quærebantur demõſtrationes, illud, Ipſe dixit, fidem facere arbitrati, & ad ea quæ audierunt confirmanda, hanc vocem ſatis eſſe ducere: eos autem qui contemplandæ veritatis tenentur deſiderio, fide digno magiſtro ſoli Seruatori Deo fidem non habere, ſed velle eorum quæ dicuntur probationes ab eo exigere. Ille autem, Qui habet aures ad audiendum, audiat dicit. Et quis is? Dicat Epicharmus: Mens videt, mens audit: alia autem ſunt ſurda & cœca. Aliquos incredulos arguens Heraclitus, dicit: Audire neſcientes, nec dicere. Adiutus vtique à Solomone dicente: ſi dilexeris audire, ſuſcipies: & ſi inclinaueris aurem tuam,

Esa. 38. Rom. 10.

eris sapiens. *Domine quis credidit auditui nostro?* inquit Esaias. *Fides enim est ex auditu: auditus autem per Verbum Dei*, inquit Apostolus. Quomodo ergo inuocabunt, in quem non crediderunt? Quomodo autem credent ei, quem non audierunt? Quomodo autem audient sine prędicante? Quomodo autem prædicabunt, nisi missi fuerint? quemadmodum scriptum est: Quàm specioſi pedes euangelizantium bona. Vides quomodo per auditum, & prędicationem Apostolorum, fidem ad Verbum Domini & filium Dei attollit? Nondum intelligimus demonstrationem esse verbum Domini. Quemadmodum ergo phæræ lusus: non solum dependet ab eo qui mittit ex arte spæram, sed ei etiam eo opus est qui illam numerose excipiat, vt ex sphæræ legibus peragatur ludi exercitatio: ita etiam doctrina fide fit digna, quando fides eorum qui audiunt, quæ est ars, vt semel dicam, naturalis, confert ad disciplinam. Adiuuat itaque terra quoque fertilis ad seminum deiectionem. Neque enim optimæ doctrinæ est aliqua vtilitas, nisi adsit eius qui discit susceptio: neque prophetiæ, nisi adsit obedientia eorum qui audiunt. Aridæ enim festucæ, quæ sunt paratæ ad suscipiendam vrendi facultatem, facilius accenduntur: & lapis qui vulgo iactatur, ferrum trahit propter cognationem, & lacrima succini attrahit festucas, & electrum mouet paleas. Eis autem parent quæ trahuntur, qui dici non potest tracta spiritu, non vt principales causæ, sed vt aduuantes. Cum sit ergo duplex vitij genus, vnum quidem, quod cum fraude & clanculum, alterum autem quod cum vi fert & trahit, diuinum Verbum clamauit omnes simul vocans, eos quidem vel maxime cognoscens qui non erant parituri: & tamen quoniam est in nostra potestate parere & non parere, vt nulli possint causari prætextum ignorantiæ, iustam fecit vocationem, quod autem præstare possunt vniuscuiusque vires, exigit. Nonnullis enim simul adest & velle posse, vt iis qui per exercitationem eo peruenerint & purgati sint. Alij autem etsi nondum possunt, iam tamen habent velle. Est autem velle quidem, munus animæ: agere autem, non sine corpore: neque vero solus finis res dimetitur, sed eæ etiam vniuscuiusque electione diiudicantur: si facile elegit,

A

B

G

D

σοφὸς ἔσῃ. Κύριε, τίς ἐπίστευσε τῇ ἀκοῇ ἡμῶν; Ησαΐας φησίν. Η μὲν γὰρ πίστις, ἐξ ἀκοῆς· ἡ δὲ ἀκοὴ, διὰ ῥήματος Θεοῦ, φησὶν ὁ Απόστολος. πῶς οὖν ἐπικαλέσονται, εἰς ὃν οὐκ ἐπίστευσαν; πῶς δὲ πιστεύσουσιν, ὃ οὐκ ἤκουσαν; πῶς δὲ ἀκούσουσι, χωρὶς κηρύσσοντος; πῶς δὲ κηρύξουσιν, ἐὰν μὴ ἀποσταλῶσι; καθὼς γέγραπται. Ως ὡραῖοι οἱ πόδες τῶν εὐαγγελιζομένων τὰ ἀγαθά; Ορᾷς πῶς αἰτίαν τῆς πίστεως δι' ἀκοῆς, καὶ τοῦ τῶν Αποστόλων κηρύγματος, ὅτι τὸ ῥῆμα Κυρίου, καὶ τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ. οὐδέπω σαφῶς ἐπιδέχεται ἀπόδειξιν εἶναι τὸ ῥῆμα Κυρίου. ὥσπερ οὖν ὁ σφαιρίζων, οὐκ ἐκ τοῦ κτίσαντος τέχνην πέμποντος τὴν σφαῖραν ἤρτηται μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῦ βυθμοῦ ἀποδεχομένου ταύτην, ἵνα δι' κτίσαντος νόμους τοῖς σφαιριστικοῖς τὸ γυμνάσιον ἐκτελῆται· οὕτω καὶ τὴν διδασκαλίαν ἀξιόπιστον εἶναι συμβέβηκεν, ὅτε αἱ πίστις τῶν ἀκροωμένων, τέχνη τις, ὡς εἰπεῖν, ἐπαρχοῦσα φυσικὴ, πρὸς μάθησιν συλλαμβάνῃ. συνεργεῖ οὖν καὶ ἡ γόνιμος ἐπαρχοῦσα, πρὸς τὴν τῶν σπερμάτων καταβολήν· ὅτε γὰρ ἡ ἀρίστης παιδεύσεως ὄφελός τι, αὐθις τῆς τοῦ μανθάνοντος προσδοκῆς· ὅτε μὲν προφητείας ὄνησις, τῆς τῶν ἀκουόντων ὑπειθείας μὴ παρούσης. καὶ γὰρ τὰ κάρφη τὰ ξηρὰ, ἕτοιμα ὄντα καταδέχεσθαι τὴν δυνάμιν τὴν καυστικήν, ῥᾴον ἐξάπτεται. καὶ ὁ λίθος ὁ θρυλλουμένη, ἕλκει τὸν σίδηρον διὰ συγγένειαν· ὥσπερ καὶ τὸ δάκρυον τὸ σούχιον ἁπτόμενον τὰ κάρφη, καὶ τὸ ἤλεκτρον τὰς ἀχυρμιὰς ἀφανίζ· πείθεται ὑλικὰ τὰ ἐλκόμενα, ἀρρήτῳ ἐλκόμενα πνεύματι, οὐχ ὡς αἴτια, ἀλλ' ὡς συναίτια. διπλοῦ ὄντος τοῦ τῆς κακίας εἴδους· τὸ μὲν, μετὰ ἀπάτης καὶ τὸ λανθάνειν· τὸ δὲ, μετὰ βίας ἄγοντος καὶ φέροντος· ὁ θεῖος λόγος κέκραγε, πᾶσιν συλλήβδην κελεύων· εἰδὼς μὲν μάλιστα τοὺς μὴ πειθησομένους· ὅμως δ' οὖν, ὅτι ἐφ' ἡμῖν τὸ πείθεσθαί τε καὶ μὴ, ὡς μὴ ἔχειν ἄγνοιαν προφασίσασθαί τινας, δικαίαν τὴν κλῆσιν πεποίηκε, τὸ κατὰ δύναμιν ἑκάστου ἀπαιτεῖ. τοῖς μὲν γὰρ, ὁμοῦ καὶ θέλειν καὶ τὸ δύνασθαι πάρεστιν· οἷς σὺν ἀσκήσει ἠνέχθησαν τοῦτο, καθαρμένοις· οἱ δὲ, εἰ καὶ μήπω δύνανται, τὸ βούλεσθαι ἤδη ἔχουσιν. ἔργον μὲν τὸ βούλεσθαι, ψυχῆς· τὸ πράττειν δὲ, οὐκ αὐθις σώματος· οὐδὲ μὴν τέλος πρὸς μόνα τὰ πράγματα, ἀλλὰ καὶ τὴν ἑκάστου κρίνει προαίρεσιν, εἰ ῥᾳδίως εἵλετο,

εἰ ἐφ' οἷς ἥμαρτεν, μετενόησεν, εἰ συνῆσεν ἐ- A
λαβεν ἐφ' οἷς ἔπλημμεν, καὶ μετέγνω, ὅπερ ἐστί,
μετὰ ταῦτα ἔγνω· βεβαία γὰρ γνῶσις, μετάνοια· γνῶσις δέ, ἡ πρώτη ἀναμάρτησία. πίστεως οὖν καὶ ἡ μετάνοια κατόρθωμα. ἐὰν γὰρ μὴ πιστεύσῃ ἁμάρτημα εἶναι ᾧ προσκατείχετο, οὐδὲ μεταθήσεται· κἂν μὴ πιστεύσῃ, κόλασιν μὲν ἐπιρρῖπτεσθαι τῷ πλημμελοῦντι, σωτηρίαν δὲ τοῖς κατὰ τὰς ἐντολὰς βιοῦσι, μὴ οὕτως μεταβαλλέσθαι. ἤδη δὲ καὶ ἡ ἐλπὶς, ἐκ πίστεως συνέστηκεν. Ὁρίζονται γοῦν οἱ ἀπὸ Βασιλείδου τὴν πίστιν, ψυχῆς συγκατάθεσιν προς τι τῶν μὴ κινούντων αἴσθησιν, διὰ τὸ B
μὴ πρᾶγμα. ἐλπὶς δὲ, προσδοκία κτήσεως ἀγαθοῦ. πίστιν δὲ ἀνάγκη τὴν προσδοκίαν εἶναι· πιστὸς δὲ, ὁ ἀποδεδειγμένος τηρητικὸς τῶν ἐγχειρισθέντων· ἐγχειρίζονται δὲ ἡμῖν οἱ περὶ Θεοῦ λόγοι· καὶ οἱ θεῖοι λόγοι αἱ ἐντολαί, συν τῇ κατὰ πρᾶξιν τῶν προσταγμάτων· ἔστιν ἄρα ὁ δοῦλος ὁ πιστὸς, ὁ προς τὸν Κυρίου ἐπαινούμενος. ἐπὰν δὲ εἴπῃ, Πιστὸς ὁ Θεὸς, ᾧ ἀποφαινομένῳ πιστεύειν ἄξιον, μιμοῦ. ἀποφαίνεται δὲ ὁ λόγος αὐτὸν, καὶ αὐτὸς ἂν εἴη πιστὸς ὁ Θεός. πῶς οὖν, εἰ τὸ πιστεύειν ὑπολαμβάνειν ἐστὶ, βέβαια τὰ πρ' αὐτῶν οἱ φιλόσοφοι νομίζουσιν; ἡ γάρ ἐστιν ὑπόληψις, C
ἢ ἑκούσιος προαποδείξεως συγκατάθεσις, ἀλλὰ συγκατάθεσις ἰσχυρῷ τινι. τίς δ' ἂν εἴη δυνατώτερος Θεοῦ; ἡ δὲ ἀπιστία, ὑπόληψις τοῦ ἀντικειμένου ἀσθενὴς ἀποφατική· καθάπερ ἡ δυσπιστία, ἕξις δυσαποδέκτος πίστεως. καὶ ἡ μὲν πίστις, ὑπόληψις ἑκούσιος, καὶ προλήψις βουλομένου προκαταλήψεως· προσδοκία δὲ, δόξα μέλλοντος· ἡ δὲ τῶν ἄλλων προσδοκία, δόξα ἀδήλου· πεποίθησις δὲ, βεβαία πίστις τινός. διὸ πιστεύομεν, ᾧ δὴ πεποιθότες ὥρμεν εἰς δόξαν θείαν καὶ σωτηρίαν. πεποίθαμεν δὲ τῷ μόνῳ Θεῷ· ὃν γινώσκομεν ὅτι οὐ παραβήσεται τὰ καλῶς ἡμῖν ἐπηγγελμένα, καὶ διὰ ταῦτα δεδημιουργημένα καὶ δεδωρημένα ὑπ' αὐτοῦ ἡμῖν εὐνοϊκῶς. εὔνοια δέ ἐστι, βούλησις ἀγαθῶν ἑτέρῳ, ἕνεκεν αὐτοῦ ἐκείνου· ὁ μὲν γάρ ἐστιν ἐνδεής· εἰς ἡμᾶς δὲ ἡ εὐεργεσία, καὶ ἡ παρὰ τοῦ Κυρίου εὐμένεια καλουμένη, εὔνοια θεία οὖσα, καὶ εὔνοια πρὸς τὸ εὐποιῆσαι οὖσα. Εἰ δὲ τῷ Ἀβραὰμ πιστεύσαντι ἐλογίσθη εἰς

si peccatorum suorum ductus est pœnitentia, si propter ea in quibus lapsus est eum remordet conscientiâ, & errorem recognouit, quod est, postea cognouit. Est enim tarda cognitio pœnitẽtia. Cognitio autem, est prima à peccato cessatio. Fidei ergo officium quoque & opus est pœnitentia. Nisi enim crediderit esse peccatum quo prius tenebatur, non dimouebitur: & nisi crediderit, ei quidẽ qui delinquit, impendere suppliciũ: paratã autem esse salutem ei qui ex præceptis viuit, ne sic quidẽ mutabitur. Iam autem spes quoque consistit ex fide. Definiũt itaque fidem sectatores Basilidis, animę assensionem alicui eorũ quæ sensum non mouent, propterea quod non adsunt. Spes autem est bona acquirendi expectatio. Fidelem autẽ necesse est esse expectationẽ. Fidelis autem est, qui citra trãsgressionem ea seruat quæ sunt ei tradita. Nobis autem traduntur quæ de Deo dicuntur, & verba diuina, nempe mãdata, cum executione præceptorũ. Hic est seruus fidelis qui laudatur à Domino. Cum autẽ dixerit, Fidelis Deus, cuinam pronuncianti par sit credere significat: iis autem declaratur Verbum eius, & is fuerit Deus fidelis. Quomodo ergo, si credere est opinari aut existimare, quę ab ipsis dicũtur Philosophi firma esse existimant? Nõ est enim opinio aut existimatio, ea quę est volũtaria demonstrationis præcedẽtis assensio, sed alicui valido ac potenti assensio. Quis autem Deo fuerit potentior? Infidelitas autem, est, eius quod oppositũ, imbecilla enunciatiua opinio seu existimatio: quemadmodum credendi difficultas quę dicitur δυσπιστία, est habitus qui fidem difficiliter admittit. Et fides quidem est voluntaria existimatio, & anticipatio prudẽtis præcomprehensionis. Expectatio autem est opinio futuri. Aliorum autem expectatio, est incerti opinio. Fiducia autem est firma de aliquo apprehensio. Quare ei credimus in quo fiduciam habuimus in gloriam diuinam & salutem. In solo autem Deo fiduciam habuimus, quem scimus non transgressurum ea quæ sunt pulchre nobis promissa, & ideo creata, & ab ipso beneuole nobis data. Est autem beneuolentia, bene velle alteri illius ipsius gratia. Ille enim nullius indiget. In nos autem desinit beneficentia, & quæ est à Domino benignitas, cum sit diuina beneuolentia, & beneuolentia ad hoc vt bene faciat. Si autem Abrahæ qui credidit reputãdum est ad

iustitiam: semen autem Abrahæ sumus nos, per auditum quoque nobis est credendum, Israëlitæ enim sumus nos, qui non per signa, sed
Esa. 54. per auditum credimus. *Propterea lauare sterilis quæ non paris, erumpe & clama, inquit, quæ non parturis, quoniam multi sunt filij deserta magis quam eius quæ habet virum. Vixisti in circuitu populi, benedicti sunt filij tui in tabernaculis patrum tuorum.* Si autem eædem mansiones à Prophetia & nobis & rursus Patriarchis annunciantur: ostenditur vnum esse Deum vtriusque testamenti. Subiungit itaque manifestius: Hæreditasti testamentum Israël, dicens ei quæ est ex gentibus vocationi, quæ erat aliquando sterilis huius viri, qui est verbum, quæ prius fue-
Rom. 1. rat deserta à sponso. *Iustus autem ex fide viuet*, quæ in testamento & præceptis, quoniam hæc duo, nomine & tempore, ætate & profectu, data œconomicè, cum potestate quidem vnum sint, illud quidem nouum, hoc vero vetus, per filium ab vno Deo suppeditantur. Qua ratione dicit etiam Apostolus in Epistola ad Romanos, Iustitia enim Dei in ipso reuelatur ex fide in fidem vnam, quæ ex Prophetia perficitur in Euangelio per vnum & eundem domi-
1. Rom. 1 num docens salutem. *Hoc*, inquit, *præceptum commodo tibi, fili Timothee, secundum præcedentes in te prophetias, vt milites in illis bonam militiam, habens fidem & bonam conscientiam, quam quidam repellentes, circa fidem naufragium fecerant, quoniam quæ à Deo venit conscientiam p lluerunt infidelitate.* Non est ergo amplius fides merito temere reprehendenda, vt & facilis & vulgaris, & quæ fit quorumlibet. Si humanum enim esset studium, vt existimabant Græci, etiam extinctum esset. Sin autem augetur, non est vbi non est. Dico ergo fidem, siue fundata sit à charitate, siue etiam à timore, vt dicunt accusatores, esse diuinum aliquid, vt quæ neque ab alia mundana amicitia diuellatur, neque à timore præsente dissoluatur. Charitas enim, ea, quæ illi cum fide intercedit amicitia, facit fideles. Fides autem est basis ac stabilimentum charitatis, viciſſim inducens beneficentiam, quando etiam legis pædagogus timor, propterea quod creditur, timor quoque esse creditur.

A δικαιοσύνῃ· σπέρμα δὲ Ἀβραάμ, ἡμεῖς, δι' ἀκοῆς καὶ ἡμῖν πιστευτέον, Ἰσραηλῖται γὰρ ἡμεῖς, οἱ μὴ δι' σημείων, δι' ἀκοῆς ὁ πειθεῖς. διὸ τοῦτο, Εὐφράνθητι στεῖρα, ἡ οὐ τίκτουσα· ῥῆξον καὶ βόησον, φησιν, ἡ οὐκ ὠδίνουσα· ὅτι πολλὰ τὰ τέκνα τῆς ἐρήμου μᾶλλον, ἢ τῆς ἐχούσης τὸν ἄνδρα· εἰδώσας εἰς ὃ πρόφασμα τοῦ λαοῦ, εὐλογηθήσονται τὰ τέκνα σου εἰς τὰς σκηνὰς τῶν πατέρων. εἰ δὲ αἱ αὐταὶ μοναὶ ὑπὸ τοῦ προφητείας ἡμῖν τε αὖ καὶ τοῖς πατριάρχαις καταγγέλονται, εἷς ἀμφοῖν τῶν διαθηκῶν δείκνυται ὁ Θεός. ὑπιφέρει γοῦν Σαφέστερον, Κληρονόμησας τὴν διαθήκην τοῦ Ἰσραήλ, τῇ ἐξ ἐθνῶν κλήσει, λέγων, B τῇ στείρᾳ ποτὲ τούτου τοῦ ἀνδρὸς, ὃς ἐστιν ὁ λόγος, τῇ ἐρήμῳ πρότερον τοῦ νυμφίου. Ὁ δὲ δίκαιος, ἐκ πίστεως ζήσεται, τῆς κατὰ τὴν διαθήκην καὶ τὰς ἐντολάς· ἅπερ δύο αὐτὰ, ὀνόματι καὶ χρόνῳ καθ' ἡλικίαν καὶ προκοπὴν οἰκονομικῶς δεδομένα, δυνάμει μία ὄντα· ἡ μὲν, παλαιά· ἡ δὲ, καινή, διὰ υἱοῦ πρὸς ἑνὸς Θεοῦ χορηγουμένη. ἣν δὲ ὁ Ἀπόστολος ἐν τῇ πρὸς Ῥωμαίους Ἐπιστολῇ λέγει. Δικαιοσύνη γὰρ Θεοῦ ἐν αὐτῷ ἀποκαλύπτεται ἐκ πίστεως εἰς πίστιν C τὴν ἐκ προφητείας εἰς Εὐαγγέλιον τετελεσμένον, διὰ ἑνὸς τοῦ αὐτοῦ Κυρίου διδάσκων σωτηρίαν. Ταύτην, ἔφη, παραθήκην μού σοι τὴν παιδαγελίαν, τέκνον Τιμόθεε, κατὰ τὰς προαγούσας ἐπὶ σὲ προφητείας· ἵνα στρατεύῃ ἐν αὐταῖς τὴν καλὴν στρατείαν, ἔχων πίστιν καὶ ἀγαθὴν συνείδησιν· ἣν τινες ἀπωσάμενοι, περὶ τὴν πίστιν ἐναυάγησαν· ὅτι τὴν θεόθεν ἦκουσαν συνείδησιν, ἀπιστίᾳ κατεμίαναν. οὐκ οὖν ἔτ' εἰκότως περίεργον τὴν πίστιν ἀβασκητέον, ὡς εὔκολόν τε καὶ πανάδημον, καὶ πρὸς ἔτι τῶν τυχόντων. εἰ γὰρ ἀνθρώπινον ἦν τὸ ἐπιτήδευμα, ὡς Ἕλληνες ὑπέλαβον, καὶ ἀπέσβη· Εἰ δ' αὖ ἔστι, οὐκ ἔστιν ἔνθα οὐκ ἔστιν. Φημὶ τοίνυν τὴν πίστιν, εἴτε ὑπὸ ἀγάπης θεμελιωθῇ, εἴτε καὶ ὑπὸ φόβου, ἣ φασιν οἱ κατήγοροι, θεῖόν τι εἶναι· μήτε ὑπὸ ἄλλης φιλίας κοσμικῆς βεβαιουμένην, μήτε ὑπὸ φόβου παρόντος βεβαιουμένην. ἡ μὲν γὰρ ἀγάπη, τῇ πρὸς τὴν πίστιν φιλίᾳ, τοὺς πιστοὺς ποιεῖ· ἡ δὲ πίστις, ἔδρασμα ἀγάπης, αὐτὴ παροῦσα τὴν εὐποιΐαν· ὅτε καὶ τὸ νόμου παιδαγωγὸς φόβος, ἀφ' ὧν πιστεύεται, καὶ φόβος εἶναι πιστεύεται.

εἰ

Εἰ γὰρ ἐν τῷ ἐνεργῶν ὃ εἰ δείκνυται· ὁ δὲ μέλλων καὶ ἀπειλῶν, οὐχὶ δὲ ἐνεργῶν, καὶ πρὸν πιστεύεται, καὶ ὃ εἰ πιστευόμενος, οὐκ αὐτὸς τῆς πίστεως γνωστικὸς, ὅτε πρὸς αὐτῆς ἀξιόπιστος εἶναι δοκιμασθείς. θεία τοίνυν ἡ τοσαύτη μεταβολὴ, ἐξ ἀπιστίας πιστόν τι γνόμενον, καὶ τῇ ἐλπίδι καὶ τῷ φόβῳ πιστεύσαν. καὶ δὴ καὶ ἡ προκοπὴ πρὸς ἐπιείκειαν γνῶσις, ἡ πίστις ἡμῖν ἀναφαίνεται· μᾶλλον ὧν φόβος τε καὶ ἐλπὶς καὶ μετάνοια· σὺν τε ἐγκρατείᾳ καὶ ὑπομονῇ προκόπτουσαν, ἀγουσιν ἡμᾶς ὅτι τε ἀγάπην, ὅτι τε γνῶσιν. Εἰκότως οὖν ὁ Ἀπόστολος Βαρνάβας, Ἀφ' ὧν, φησιν, ἔλαβον μέρος, ἐσπούδασα καθ' ὀλίγον ὑμῖν πέμψαι· ἵνα μετὰ τῆς πίστεως ὑμῶν τελείαν ἔχητε καὶ τὴν γνῶσιν. Τῆς μὲν οὖν πίστεως ἡμῶν εἰσιν οἱ συλλήπτορες, φόβος καὶ ὑπομονή· τὰ δὲ συμμαχοῦντα ἡμῖν, μακροθυμία καὶ ἐγκράτεια. Τούτων οὖν, φησι, τὰ πρὸς τὸν Κύριον, μενόντων ἀγνῶς, σὺν ὑφαίνονται αὐτῇς σοφία, σύνεσις, ἐπιστήμη, γνῶσις. στοιχείων γοῦν τῆς γνώσεως τῶν προφερομένων ἐρεῖν, στοιχειωδεστέρων εἰ συμβέβηκε τὴν πίστιν, ἅτινος ἀναλαβεῖν τὰ γνωστικὰ ὑπάρχουσιν, ὡς τὸ ζῆν τὸν κόσμον τόνδε βιοῦντι, πρὸς ὃ ζῆν ὃ ἀναπνεῖν. ὡς δ' αὖ τῶν τεττάρων στοιχείων οὐκ ἔστι ζῆν, δηλ' αὖ τῆς πίστεως γνῶσιν ἐπακολουθῆσαι. αὕτη τοίνυν κρηπὶς ἀληθείας. οἱ δὲ τὸν φόβου κατηγοροῦντες, καταλέχουσι τὸν νόμου. Εἰ δὲ τὸν νόμου, δῆλόν που ὡς καὶ τὸν δεδωκότος τὸν νόμον Θεοῦ. τοῖα γὰρ τοῦτα ἐξ ἀνάγκης ὑφέρπειν πρὸς ὃ ὑπομενόμενον, ὁ δρᾶν, ἡ δρᾶσις, ὃ δρασσόμενον. Εἰ γοῦν καθ' ὑπόθεσιν ἐξέλοιεν τὸν νόμον, ἀνάγκη δήπου ἕκαστον, ὡς ἄγεται ὑπὸ ἐπιθυμίας, ἡδονῇ χαριζόμενον, ἀμελῆ μὲν τοῦ καλῶς ἔχοντος, ὑπερφρονῆ δὲ τοῦ θείου, ἀσεβῆ δὲ ἅμα καὶ ἀδικεῖν ἀδεῶς, ἀποστρεπόμενα τῆς ἀληθείας. Ναί, φασιν, ἄλογος ἔκκλισις ὁ φόβος ἐστί, καὶ πάθος. τί σὺ λέγῃς; καὶ πῶς ἂν σοι ἔτι σώζοιτο τοῦτ' ὁ ὅρος, ἀφ' λόγου δοθείσης μοι τῆς ἐντολῆς· ἐντολὴ δὲ παραγορεύει τὸν φόβον, ἐπιτρέπουσα ἀφ' παιδείαν τὸν ὅτως ὑπιδεχόμενον νουθετεῖσθαι. ὑ τοίνυν ἄλογος ὁ φόβος· λογικὸς μὲν οὖν· πῶς γὰρ ὄ; ἀκούων, Οὐ φονεύσῃς Οὐ μοιχεύσῃς, Οὐ κλέψῃς, Οὐ ψευδομαρτυρήσῃς.

A Si enim in operando, quod is sit ostenditur. Qui autem facturus est & minatur, non autem operans & præsens creditur, non ipse fidem procreat, qui esse fide dignus est ab ipsa probatus. Diuina ergo est tanta mutatio, vt qui ex infidelitate fidelis factus fuerit, spei quoque credat & timori. At prima quidem ad salutem inclinatio nobis fides apparet, post quam timor & spes & pœnitentia, cum continentia & tolerantia proficientes, nos ducunt ad charitatem & ad cognitionem. Merito ergo Barnabas Apostolus, Ex qua parte, inquit, studui paulatim ad vos mittere, B vt cum fide vestra perfectam etiam habeatis cognitionem. Fidei ergo nostræ coadiutores sunt timor & tolerantia: quæ autem nobis opem ferunt, sunt longanimitas & continentia. His ergo, inquit, in iis quæ ad Dominum pertinent, caste manentibus, vna cum eis lætantur sapientia, intelligentia, scientia, cognitio. Cum itaque prius dictæ virtutes sint elementa cognitionis, euenit vt fides sit magis elementaris, quæ ei qui est cognoscendi potestate præditus, est æque necessaria, ac ei qui in hoc mundo viuit, ad viuendum respiratio. Vt autem absque C quatuor elementis non possumus viuere; ita nec absque fide possumus assequi cognitionem. Hæc est ergo basis veritatis. Qui timorem autem accusant, legem insectantur. Quod si legem, clarum est quod illum quoque qui legem dedit. Hæc enim tria necesse est consistant in subiecto: is qui administrat, administratio, & id quod administratur. Si ergo legem ex hypothesi abstulerint, necesse est vtique vt vnusquisque qui ducitur à cupiditate, voluptati obsequens, id quidem quod recte honestéque se habet, negligat, Deum autem despiciat, absque metu autem si- D mul sit impius & iniustus, vt qui à veritate exiluerit. At certe, inquiunt, timor est à ratione aliena declinatio, & animi perturbatio. Quid tu dicis? & quomodo tibi amplius seruari possit hæc definitio, cum præceptum mihi per rationem seu verbum datum sit? Præceptum autem timorem pronunciat per disciplinam, cum qui id suscipit, parans vt corrigatur. Non est ergo timor à ratione alienus: est itaque rationi consentaneus. Quidni enim? cum adhortetur, Non occides, non mœchaberis, non furaberis, non falsum dices testimonium,

Sed si nomina astute excogitãt, εὐλάβειαν, id est, cautionem, vocent legis timorem philosophi, quæ est consentanea rationi declinatio. Hos Critolaus Phaselites non inepte vocauit ὀνοματομάχους, id est, qui depugnant de nominibus. Pulchrum ergo, atque adeo pulcherrimum, iis qui nos accusant præceptum apparuit, excogitata mutatione nominis. Cautio ergo esse rationi consentanea ostenditur, cum sit eius quod lædit declinatio, ex qua exoritur eorum quæ præcesserunt peccatorum pœnitentia. Principium enim sapientiæ est timor Domini. Intellectus autem bonus omnibus facientibus eum. Sapientiam vocat effectionem, quæ est timor Domini, deducens ad sapientiam. Si autem lex affert timorem, principium sapientiæ est legis cognitio, & non est sapiens absque lege. Insipientes ergo sunt qui legem recusant, cui est consequens vt ipsi reputentur ἄθεοι seu impij. Disciplina autem est principium sapientiæ. Sapientiam autem & disciplinam impij nihil pendent, ait Scriptura. Videamus autem quænam esse timenda lex annunciet. Si ea quidem quæ sunt media inter virtutem & vitium, vt paupertatem & morbum, & ignominiam, & ignobilitatem, & quæ sunt his similia: hæc quidem etiam quæ sunt in ciuitate leges proponentes laudantur, & Peripateticis, qui tria bonorum genera introducunt, & eorum contraria mala esse reputant, ea conuenit opinio. Nobis autem data lex, ea quæ vere mala sunt iubet fugere, adulterium, petulantiam, puerorum amorem, ignorantiam, iniustitiam, morbum, animæ mortem: non eam quæ soluit animam à corpore, sed eam quæ animam dissoluit à veritate. Hæc sunt enim grauia & vere timenda vitia, & quæ ex eis proficiscuntur operationes. Verumenimvero iniuste pennatis tendi ratia dicunt diuina responsa. Ipsi enim dum sunt sanguinum participes, mala sibi instar thesauri recondunt. Quomodo ergo à nonnullis hæresibus lex adhuc mala dicitur? vociferantibus dicere Apostolũ: Per legem enim cognitio peccati. Quibus dicimus: Lex peccatum non fecit, sed ostendit. Cum enim ea quæ sunt facienda iusserit, reprehendit ea quæ non facienda. Boni autem est, id quod salutare quidem est docere, quod exitiale autem ostendere: & illo quidem vti consulere, hoc vero iubere fugere.

Psal. 110.

A Ἀλλ' εἰ Φοβίζονται τὰ ὀνόματα, εὐλάβειαν καλεῖσθωσαν οἱ φιλόσοφοι τὸν τοῦ νόμου φόβον, εὔλογον οὖσαν ἔκκλισιν. ὀνοματομάχους τούτους οὐκ ἀπὸ τύπου ὁ Φασηλίτης σκαλὸς Κριτόλαος. αἰσχία μὲν οὖν ἦδη καὶ καλλίστη πέφηνε τοῖς ἐγκαλοῦσιν ἡμῖν ἡ ἐντολή, ὀνόματος ἀλλαγῇ νοηθεῖσα. ἡ οὖν εὐλάβεια, λογικὴ δείκνυται τοῦ βλάπτοντος ἔκκλισις οὖσα. ἐξ ἧς ἡ μετάνοια τῶν προημαρτημένων φύεται. Ἀρχὴ γὰρ Φοβίας, φόβος Κυρίου· σύνεσις δὲ, ἀγαθὴ πᾶσι τοῖς ποιοῦσιν αὐτόν. B τὸν σοφίαν λέγει ποιῆσαι, ἤτοι ἔστι φόβος Θεοῦ, ὁδοποιῶν εἰς Φοβίαν. εἰ δὲ ὁ νόμος φόβου ἐμποιητικὸς, ἀρχὴ Φοβίας γνῶσις νόμου· καὶ οὐκ ἔστιν ἄνευ νόμου Φρόνιμος. ἄσοφοι τοίνυν οἱ παραιτούμενοι τὸν νόμον· ᾧ ἕπεται ἄθεοις αὐτοὺς λογίζεσθαι. παιδεία δὲ, ἀρχὴ Φοβίας. Σοφίαν δὲ καὶ παιδείαν ἀσεβὴς ἐξουθενήσουσιν, λέγει ἡ γραφή. τίνα δὲ τὰ φοβερὰ ὁ νόμος καθαιρήσῃ, θεασώμεθα. Εἰ μὲν τὰ μεταξὺ ἀρετῆς καὶ κακίας, οἷ πενίαν καὶ νόσον, καὶ ἀδοξίαν καὶ δυσγένειαν, καὶ ὅσα παραπλήσια· τοῦτα μὲν καὶ οἱ ἔξω πόC λιν νόμοι προτείνοντες, ἐπαινοῦνται· καὶ τοῖς ἐκ Περιπάτου τεία χώρα τῶν ἀγαθῶν εἰσηγουμένοις, καὶ τὰ τούτων ἐναντία λογιζομένοις εἶναι κακά, ἁρμόνιος ἥδε ἡ δόξα. ἡμῖν δὲ ὁ δοθεὶς νόμος τὰ τῷ ὄντι κακὰ ἀποφεύγειν προστάττει, μοιχείαν, ἀσέλγειαν, παιδεραστίαν, ἄγνοιαν, ἀδικίαν, νόσον, ψυχῆς θάνατον· οὐ τὸν ἀφαιροῦντα ψυχὴν ἀπὸ σώματος, ἀλλὰ τὸν ἀφαιροῦντα ψυχὴν ἀπὸ ἀληθείας· δεῖ γὰρ καὶ φοβερὰ τῷ ὄντι κακίαν αὐτὴν, καὶ τὰ ἀπὸ τούτων ἐνέργειαν. οὐ μὴν D ἀδίκως ἐκτείνεσθαι δίκτυα πτερωτοῖς λέγουσιν οἱ χρησμοὶ οἱ θεῖοι· αὐτοὶ γὰρ αἱμάτων μετέχοντες, θησαυρίζουσιν ἑαυτοῖς κακά. πῶς οὖν ἔτι οὐκ ἀγαθὸς ὁ νόμος πρός τινων αἱρέσεων λέγεται, ὑπαινισσομένων τὸν Ἀπόστολον λέγοντα, Διὰ γὰρ νόμου γνῶσις ἁμαρτίας; πρὸς οὓς φαμὲν, Ὁ νόμος οὐκ ἐποίησεν, ἀλλ' ἔδειξεν τὴν ἁμαρτίαν. προστάξας γὰρ ἃ ποιητέον, ἤλεγξε τὰ μὴ ποιητέα. ἀγαθὸν δὲ, τὸ μὲν σωτήριον ἐκδιδάξαι, τὸ δὲ ὀλεθριον ὑποδεῖξαι· καὶ τῷ μὲν, χρῆσθαι συμβουλεῦσαι· τῷ δὲ, ἀποφυγεῖν κελεῦσαι.

ἤδη καὶ ὁ Ἀπόστολος, ὃν δ' οὐκ οἴδασι, γνῶσιν εἶπεν ἁμαρτίας διὰ νόμου πεφανερῶσθαι, οὐχὶ λαβόντας εἴληφέναι. πῶς δ' ἂν ἀγαθὸς ὁ παιδαγωγὸς νόμος, ὁ παιδαγωγὸς εἰς Χριστὸν δοθείς, ἵνα δι' ἐπιτιμήσεως διὰ φόβου παιδευτικῶς κατευθυνόμενοι πρὸς τὴν διὰ Χριστοῦ τελείωσιν; Οὐ βούλομαι, φησιν, τὸν θάνατον τοῦ ἁμαρτωλοῦ, ὡς τὴν μετάνοιαν αὐτοῦ. μετάνοιαν δὲ ἐπιτελῶν ποιεῖ, καλυτικὴν μὲν τῶν μὴ ποιητέων, ἐπαγγελτικὴν δὲ τῶν κατορθουμένων. θάνατον δέ, οἶμαι, τὴν ἄγνοιαν λέγει· καὶ ὁ ἐγγὺς Κυρίου, πλήρης μαστίγων· ὁ σωφρονίζων δηλονότι τῇ γνώσει, κινδύνων, φόβων, ἀνιῶν, θλίψεων, διὰ τὸν πόθον τῆς ἀληθείας ἀπολαύει· υἱὸς γὰρ πεπαιδευμένος, σοφὸς ἀπέβη· καὶ διεσώθη ἀπὸ καύματος, υἱὸς νοήμων. υἱὸς δὲ νοήμων, δέξεται ἐντολάς· καὶ Βαρνάβας ὁ Ἀπόστολος, Οὐαὶ οἱ συνετοὶ παρ' ἑαυτοῖς, καὶ ἐνώπιον αὐτῶν ἐπιτήμονες, προσῆλθε, ἐπήγαγεν· Πνευματικοὶ γενώμεθα, ναὸς τέλειος τῷ Θεῷ· ἐφ' ὅσον ἐστὶν ἐφ' ἡμῖν, μελετῶμεν τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ, καὶ φυλάσσειν ἀγωνιζώμεθα τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ· ἵνα ἐν τοῖς δικαιώμασιν αὐτοῦ εὐφρανθῶμεν. ὅθεν, Ἀρχὴ σοφίας, φόβος Θεοῦ, θείως λέλεκται. οἱ περὶ τὸν Βασιλείδην, τοῦτο ἐξηγούμενοι ῥητόν, αὐτὸν φασιν ἀκηκόντα, ἐπακούσαντα τῷ φάσκοντος πνεύματος, ἐκπλαγῆναι τῷ τε ἀκούσματι καὶ τῷ θεάματι, παρ' ἐλπίδας εὐηγγελισμένον καὶ τὴν ἔκπληξιν αὐτοῦ, φόβον κληθῆναι, ἀρχὴν γνόντων σοφίας φυλακρινητικῆς τε καὶ διακριτικῆς, καὶ τελειωτικῆς, καὶ ἀποκαταστατικῆς· οὐ γὰρ μόνον τὸν κόσμον, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐκλογὴν διακρίνας, ὁ ὕστατι πᾶσι προπέμπει. ἔοικε δὲ καὶ Οὐαλεντῖνος ἔν τινι ἐπιστολῇ τοιαῦτά τινα ἐν νῷ λαβών· αὐτοῦ γὰρ γράφει τοῖς λέξεσι· Καὶ ὡς τοιοῦτος ἔπτοησε τοῦ πλάσματος ἐκεῖνος τοῖς ἀγγέλοις, ὅτε μείζονα ἐφθέγξατο τῆς πλάσεως, διὰ τὸν ἀοράτως ἐν αὐτῷ σπέρμα δεδωκότα τῆς ἄνωθεν οὐσίας καὶ προφητεύοντα· ὅτω καὶ ἐν ταῖς γενεαῖς τῶν κοσμικῶν ἀνθρώπων, φόβοι τὰ ἔργα τῶν ἀνθρώπων τοῖς ποιοῦσιν ἐγένετο, οἷς ἀνδριάντες καὶ εἰκόνες· καὶ πάντων αἱ χεῖρες ἀνύουσιν εἰς ὄνομα Θεοῦ· εἰς γὰρ ὄνομα ἀνθρώπου πλασθεὶς Ἀδάμ, φόβον παρέσχεν τοῦ ὄντος ἀνθρώπου,

A Iam Apostolus, quem non intelligunt, dixit peccati cognitionem per legem esse manifestatam, non autem accepisse substantiam. Quomodo autem non est bona lex, quæ erudit ac castigat, & quæ data est pædagogus ad Christum, vt dũ per timorem castigationis ratione dirigimur, ad eam quæ est per Christum perfectionem conuertamur? Nolo, in- Ezec. 18.
quit, mortem peccatoris, sed eius pœnitentiam. Pœnitentiam autem efficit præceptum, quod ea quidem prohibet, quæ non sunt facienda, benefacta autem
B profitetur. Mortem autem, vt arbitror, dicit ignorantiam. Et qui est prope Dominum, est plenus flagellis. Qui cognitioni scilicet appropinquat, periculis, timoribus, molestiis, afflictionibus vtitur, propter desiderium veritatis. Filius enim castigatus euasit sapiens, & seruatus est ab æstu filius intelligens. Filius autem intelligens suscipiet præcepta. Et Barnabas Apostolus: Væ qui sunt intelligentes apud seipsos, & coram se scientes. Et paulo post subiunxit: Efficiamur spiritales, templum Deo perfectum, quatenus est in nobis, Dei timorem meditemur, & eius præcepta seruare contendamus, vt lætemur in eius iu-
C stificationibus. Vnde sapientiæ principium timor Dei diuinè dictus. Hic Basilidis sectatores hoc dictum exponentes, dicunt ipsum Principem, cum exaudiisset dictionem spiritus qui ministrabatur, propter auditionem & spectaculum fuisse obstupefactum, cum ei præter spem annunciatum esset Euangelium, & eius obstupefactionem appellatam esse timorem, qui fuit principium sapientiæ genera diiudicantis, & discernentis, & perficientis, & restituẽtis. Cum enim non solum mundum, sed etiam electionem discreuisset, eum po-
D stremo amandat. Videtur autem Valentinus quoque in quadam epistola talia quædam mente apprehẽdisse. His enim verbis scribit: Et sic ex illo figmẽto terrore affectus fuit author Angelorum, quando maiora elocutus est quàm quæ conuenirent effictioni, propter eum qui in ipso inaspectabiliter dederat semen supernæ essentię, & illibere loquebatur. Ita etiam in mundanorum hominum generationibus, timores fuerunt opera hominum iis qui ea faciebant: quemadmodum statuę & imagines, & omnium manus efficiũt in nomine Dei. In nomine enim hominis formatus Adam, timorem prębuit eius qui prius erat hominis, Rom. 3.

vt qui ipse esset in ipso cõstitutus, & obstupuerũt, & opus cito aboleuerunt. Sed cum sit vnum principium, vt ostendetur paulo post, canoras quasdam nugas & figmenta videbuntur isti homines effingere. Quoniã autem à lege à Prophetis prius erudiri ac castigari vtile esse Deo visum est, principium sapiẽtię dictus est timor Domini, qui à Domino per Mosen
Prou. 1. datus est iis qui non obediũt, & qui sunt duri corde. Quos enim non expugnat ratio, eos mansuefacit metus. Quod quidẽ cum ab alto præuidisset Verbũ quod erudit ac castigat, vtroque modo apte ac conuenienter expurgans, ad pietatem B concinnauit instrumentum. Est igitur obstupefactio, timor ex insueta visione seu phantasia, vel propter inexpectatam visionem, tãquam nuncium. Timor autem est insignis admiratio, tanquam ob id quod vel factũ est, vel est. Nõ animaduertunt itaque se affectionibus ac perturbationibus feciſſe obnoxium, maximum, & qui ab eis celebratur Deum, per obstupefactionem, & ante obstupefactionem versatum esse in ignoratione, si quidem ignoratio fuit ante obstupefactionem. Si autem obstupefactio, & timor fuit Dei sapientiæ principium, videndum est, ne & ante Dei sapientiam C & totius mundi creationem, quinetiam restitutionem & ipsam electionem causa quę præcessit, fuerit ignoratio. Vtrum ergo rerum bonarum aut malarum est ignoratio? Sed si rerum quidem bonarũ aliquid cessat obstupefactione, eis, & minister cessat, & prædicatio, & baptisma: sin autem malarum, quomodo aut malũ causa rerum optimarum? Si enim non prior fuisset ignoratio, non descendisset minister. Sed nec obstupefactio cœpisset principem, vt ipsi dicunt: neque sapientiæ principium cœpisset ex timore ad electionem & mundana diiudicãda. Si autem metus eius qui prius erat hominis, fecit sui figmẽti insidiatores Angelos, vtpote quod inaspectabile supernæ substantiæ semen collocaretur intus in opificio, aut ex inani opinione, quod quidẽ est incredibile, æmulatione perciti sunt in Angelos, propter opificium, cuius tanquam fili j alicuius crediti sunt esse authores, adeo vt nulla non in eos cadat ignorantia: aut moti sunt cum tenerentur præscientia. Sed non insidiati essent, per id quod aggressi sunt, ei quod præsciuerunt, neque ob suum opus obstupefacti essent, cum ex præscientia semẽ supernum intellexissent.

ὡς δὴ αὐτὸ ἐν αὐτῷ καθεστῶτος, καὶ κατεπλάγησαν, καὶ ταχὺ τὸ ἔργον ἀφανίσαν. μιᾶς δ' ἔσης ἀρχῆς, ὡς δηλωθήσεται ὕστερον, περιέσματα καὶ μυθεύσματα ἀμπλάσαντες οἵδε οἱ ἄνδρες φανήσονται· ὅπερ δὲ ἐν νόμου καὶ προφητῶν προπαιδεύεσθαι ἡμᾶς Κυρίου, ᾧ Θεῷ συμφέρειν ἔδοξεν, ἀρχὴ σοφίας φόβος εἰρηκέναι Κυρίου, παρὰ Κυρίου ἡμᾶς Μωσέως δοθεὶς τοῖς ἀπειθοῦσι καὶ σκληροκαρδίοις. οὐδὲ γὰρ ἄχρι αἰῶνος λόγος, πλαστεύειν τοὺς φόβους. ὁ καὶ προῳδὼν αἴνιξεν ὁ παιδεύων Λόγος, ἑκατέρῳ τῶν ἔργων ἐκκαθαίρων οἰκείως εἰς θεοσέβειαν ἁρμόσαν ὄργανον. ἔστι μὲν οὖν ἡ μὲν ἔκπληξις, φόβος ἐκ φαντασίας ἀσυνήθους· ἡ ἐπ' ἀπροσδοκήτῳ φαντασία, οἷόν τε καὶ ἀγγελίας· φόβος δέ, ὡς γέγονέ, ἡ ὄψις· ἐκ θαυμασιότης ἐπιφαλλουσα. ὑποψιασθεὶς τοίνυν ἐμπαθῆ ποιήσασθαι δι' ἐκπλήξεως, τὸν μέγιστον ἐκ προῳδῶν ὑμνούμενον Θεὸν, καὶ πρό γε τῆς ἐκπλήξεως, ἐν ἀγνοίᾳ γεγόμενον· εἰ δὲ ἄγνοια προηκολούθησε ἐκπλήξεως· εἰ δ' ἡ ἔκπληξις, καὶ ὁ φόβος ἀρχὴ σοφίας, φόβος τοῦ Θεοῦ γεγένηται, κινδυνεύει τῆς τε σοφίας τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς κοσμοποιίας ἁπάσης, ἀλλὰ καὶ τῆς ἀποκαταστάσεως αὐτῆς τῆς τε ἐκλογῆς ἄγνοια προκαταρχὴν αἰτιώδης. πότερον οὖν τῶν καλῶν ἡ φαύλων ἡ ἄγνοια; ἀλλ' εἰ μὲν τῶν καλῶν τι παύεται ἐκπλήξει, καὶ προέλκει ὁ διάκονος αὐτοῖς, καὶ τὸ κήρυγμα, καὶ τὸ βάπτισμα. εἰ δὲ τῶν φαύλων, πῶς τῶν κρειττόνων αἴτιον τὸ κακόν; εἰ μὴ γὰρ προϋπῆρχεν ἄγνοια, οὐκ ἂν ὁ διάκονος κατῆλθεν· οὐδ' ἂν ἔκπληξις εἶλε τὸν ἄρχοντα, ὡς αὐτοὶ λέγουσιν· οὐδ' ἂν ἀρχὴν σοφίας ἐκ τοῦ φόβου ἔλαβεν εἰς τὴν φυλοκρίνησιν τῆς τε ἐκλογῆς, τῶν τε κοσμικῶν. εἰ δὲ ὁ φόβος τοῦ προόντος ἀνθρώπου ὑποβάλλοις τὸ ἑτερογενὲς πλάσματος πεποίηκε τοὺς ἀγγέλους, ὡς ἐνιδρυμένου τῷ δημιουργήματι ἀοράτου τοῦ σπέρματος τῆς ἄνωθεν οὐσίας, ἢ ὑπολήψει κενῇ πρεσβήλωσεν, ὅπερ ἀπίθανον, ἀγγέλους δημιουργίας ἧς ὑπεψεύσησαν, οἷς τέκνου ἴνδις αὐθέντας γενέσθαι, ἄγνοιαν πᾶσαν κατεγνωσμένους· ἢ προγνώσει ἐπεχόμενοι κεκινήκασι. ἀλλ' οὐκ ἂν ἐπεβούλευσαν δι' ὃ ἐπεχείρησαν, ὧν προέγνωσαν· οὐδ' ἂν κατεπλάγησαν τὸ ἔργον τὸ αὐτῶν οὐ προγνώσεως τὸ ἄνωθεν σπέρμα γενομένους·

διὰ τὸ τελευταῖον γνώσῃ πεποιθότες ἐτόλμησαν· ὃ καὶ αὐτὸ ἀδύνατον· μαθόντες τὸ διαφέρον τὸ ἐν πληρώματι ἀνθρώπῳ ἐπιβουλεύειν, ἔτι καὶ τὸ κατ' εἰκόνα, ἐν ᾧ καὶ ἀρχέτυπον, καὶ ὃ σὺν τῇ γνώσῃ τῇ λοιπῇ ἄφθαρτον, παρέλαβον. Τούτοις τε οὖν αὐτοῖς καὶ ἑτέροις τισὶ, μάλιστα δὲ τοῖς ἀπὸ Μαρκίωνος, ἐκβοᾷ οὐκ ἐπαΐουσιν ἡ γραφή· Ὁ δέ μου ἀκούων, ἀναπαύσεται ἐπ' εἰρήνης πεποιθώς, καὶ ἡσυχάσει ἀφόβως ἀπὸ παντὸς κακοῦ. τί οὖν τοῦτον τὸν νόμον βούλονται; κακὸν μὲν οὖν, οὐ φήσουσι· δίκαιον δὲ, διαφέλλοντες τὸ ἀγαθὸν τοῦ δικαίου. ὁ δὲ Κύριος, φοβεῖσθαι τὸ κακὸν παραγγέλλων, οὐ κακῷ τὸ κακὸν ἀπαλλάττει, τῷ δὲ ἐναντίῳ τὸ ἐναντίον καθαιρεῖ. ἀγαθῷ δὲ κακὸν ἐναντίον, ὡς δίκαιον ἀδίκῳ. Εἰ τοίνυν κακῷ ἀρχὴ ἀφοβίας εἴρηκεν, ἵνα ὁ τοῦ Κυρίου φόβος ἐργάζηται, ἀγαθὸν ὁ φόβος· καὶ ὁ ἐκ τοῦ νόμου φόβος, οὐ μόνον δίκαιος, ἀλλὰ καὶ ἀγαθὸς, κακίαν ἀναιρῶν· φόβῳ δὲ ἀφοβίαν εἰσάγων, οὐ πάθῃ ἀπάθειαν, παιδεία δὲ μετριοπάθειαν ἐμποιεῖ. ἐπὰν οὖν ἀκούσωμεν, Τίμα τὸν Κύριον, καὶ ἰσχύσῃς· πλὴν δὲ αὖθις μὴ φοβοῦ ἄλλον· τὸ φοβεῖσθαι ἁμαρτάνειν, ἕπεσθαι τοῖς ὑπὸ Θεοῦ δοθείσαις ἐντολαῖς, ὑμῖν ἐστὶν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ ἐκδεχόμενα. δίος δέ ἐστι φόβος θείου. ἀλλ' εἰ καὶ πάθος ὁ φόβος, ὡς βούλονταί τινες, ὅτι φόβος ἐστὶ πάθος, οὐχ ὁ πᾶς φόβος πάθος· ἡ γοῦν δυσδαιμονία, πάθος, φόβος δαιμόνων ὅσα, ἐκπαθῶν τε καὶ ἐμπαθῶν. ἔμπαλιν οὖν ὁ τοῦ ἀπαθοῦς Θεοῦ φόβος, ἀπαθής· φοβεῖται γάρ τις ὑπὲρ τὸν Θεὸν, ἀλλὰ τὸ ἀποπεσεῖν τοῦ Θεοῦ. ὁ δὲ τοῦτο δεδιὼς τὸ τοῖς κακοῖς περιπεσεῖν, φοβεῖται καὶ δέδιεν τὰ κακά. ὁ δεδιὼς δὲ τὸ πάθημα, ἄφθαρτον ἑαυτὸν καὶ ἀπαθῆ εἶναι βούλεται. Σοφὸς φοβηθεὶς, ἐξέκλινεν ἀπὸ κακοῦ· ὁ δὲ ἄφρων, μίγνυται πεποιθώς, ἡ γραφή λέγει· αἴθις τε, Ἐν φόβῳ Κυρίου ἐλπὶς ἰσχύος, φησίν. δύναμις γοῦν ὁ τοιοῦτος φόβος ὅτι τε τιμὴ μετανοίας, ὅτι τε τιμὴ ἐλπίδος· ἐλπὶς δὲ, προσδοκία ἀγαθῶν, ἢ ἄντικρυς ἀγαθοῦ βεβαία ἐλπίς. ἀμύει καὶ ἡ ἐμπροθεσία λαμβάνεται εἰς εὐέλπιδα, ἵνα ὅτι τιμὴν ἀγάπην χειραγωγῶν μεμαθήκαμεν. ἀγάπη δὲ, ὁμοιότης αὐτῶν εἴη, τῷ κατὰ τὸν λόγον καὶ τὸν βίον καὶ τὸν τρόπον· ἵνα, συνελόντι φάναι, κοινωνία βίου.

aut poſtremo freti cognitione auſi eſſent, quod ipſum quoque non poteſt fieri, cum didiciſſent id quod eſt in impletione, homini inſidiari. Præterea & id quod eſt ad imaginem, in quo eſt etiam exemplar, & id quod cum reliqua cognitione eſt ab interitu alienum, aſſumpſerunt. His ergo ipſis, & aliquibus aliis, maxime autem Marcioniſtis, non audientibus clamat Scriptura: Qui autem me audit, requieſcet in pace confidēs, & ſine metu ceſſabit ab omni malo. Quid ergo hi legem eſſe volunt? Malam quidem non inquient, ſed iuſtam, bonum à iuſto diſcernentes. Dominus autem iubens timere malum, non malum malo liberat, ſed diſſoluit contrarium contrario. Bono autem malum eſt contrarium, vt iuſtum iniuſto. Si ergo malorum dixit principium metus vacuitatem, quam facit Domini timor: timor bonum eſt, & qui eſt ex lege metus, non ſolum eſt iuſtus, ſed etiam bonus, vt qui auferat vitium, Metu autem inducit metus vacuitatem, non animi perturbatione perturbationum vacuitatem: diſciplina autem ingenerat affectionum moderationem. Cum itaque audierimus, Honora Dominum, & eris fortis: præter ipſum autem ne time alium: vbi timere peccare, ſequi autem quæ à Deo data ſunt præcepta, Dei honorem accepimus. Δέος autem eſt Dei metus. Sed etſi timor eſt affectio, vt volunt aliqui timorem eſſe affectionem, non eſt quiuis metus affectio. Superſtitio quidem, quæ vocatur δεισιδαιμονία, eſt affectio, vt quæ ſit dæmonum metus, qui affectionibus ſuſque deque feruntur & agitantur. Rurſus autem Dei impatibilis metus eſt impatibilis. Timet enim quis non Deum, ſed à Deo excidere. Qui autem hoc veretur, nempe ne in mala incidat, mala timet & veretur. Qui autem timet ne cadat, eſſe ſe ab interitu alienum vult & impatibilem. Sapiens timens declinauit à malo: inſipiens autem confidens aggreditur, ait Scriptura. Et rurſus: In timore Domini eſt, inquit, ſpes fortitudinis. Deducit ergo talis metus & ad pœnitentiam & ad ſpem. Spes autem eſt expectatio bonorum, vel abſentis boni bona ſperatio. Certus caſus quoque vel ad bonam ſpem aſſumitur, quem ad charitatem deducere didicimus. Charitas autem fuerit conſenſio eorum quæ ſunt in ratione & vita & moribus: aut vt paucis dicam, vitæ ſocietas,

Prou. 14

vel amicitiæ & beneuolentiæ extenſio, cum recta ratione ad vſum amicorum ac familiarium qui ἑταῖροι vocantur (dicitur autem ἑταῖρος, quaſi ἕτερος ἐγώ, id eſt, ego alter) qua etiam eos fratres appellamus, qui ſunt eodem verbo regenerati. Adhæret autem charitati & hoſpitalitas, quæ eſt artificium amicitiæ circa vſum hoſpitum. Hoſpites autem ſunt, quorum ſunt externa quæ ſunt mundana. Mundanos enim eos qui in terram ſperant, & concupiſcentias carnales intelligimus: Nolite conformari, inquit Apoſtolus, huic ſeculo, ſed transformemini renouatione mentis, ad hoc vt vos probetis quę ſit voluntas Dei bona, bene placens, & perfecta. Verſabitur ergo hoſpitalitas in eo quod eſt vtile hoſpitibus. Hoſpites autē ſunt qui etiam dicuntur ξένοι. ξένοι autem ſunt amici. Amici autem ſunt fratres. Frater amice, inquit Homerus, & humanitas, per quam fit bona affectio, quæ eſt amicus vſus hominum, & bona affectio, quæ eſt quoddam amicitiæ artificium circa amicorū vel neceſſariorum dilectiones, comitantur charitatem. Si autem reuera homo qui eſt in nobis, eſt ſpiritalis, humanitas eſt fraternitas iis, qui ſunt eiuſdem ſpiritus participes. Affectio autem rurſus eſt conſeruatio beneuolentiæ vel dilectionis. Dilectio autem eſt perfecta & abſoluta demonſtratio: & diligi, quod eſt ἀγαπᾶσθαι, eſt placere moribus ducique & abduci. In idem autem ducuntur, per conſenſionem quæ eſt ſcientia communium bonorum. Cōſenſio enim, quę ὁμογνωμοσύνη, eſt conſenſus animorum. *Et non ficta*, inquit, *charitas ſit nobis, & odio habentes malum, adhæreamus bono & fraternitati*, & quæ ſequuntur vſque ad illud: *Si poſſibile eſt, quantum in vobis eſt, cum omnibus hominibus pacem habentes.* Deinde: *Ne vincaris*, inquit, *à malo, ſed vince in bono malum.* Et idem Apoſtolus fatetur ſe Iudæis ferre teſtimonium, quod zelum Dei habeant, ſed non ſecundum ſcientiam. *Ignorātes enim Dei iuſtitiam, & propriam quærentes ſtatuere, Dei iuſtitiæ non fuere ſubiecti.* Non enim Dei voluntatem cognouerunt & fecerunt, ſed quod ipſi exiſtimauerunt, hoc etiam legem velle putarunt. Neque legi tanquam prophetanti crediderunt, ſed ſermoni ſolummodo & timori, non autem affectioni & fide crediderunt. Finis enim legis eſt Chriſtus ad iuſtitiam, qui eſt à lege prædictus, omni credenti.

Rom. 12.

Ibidem.

Rom. 10

ἡ ἐκτένεια φιλίας καὶ φιλοστοργίας μετὰ λόγου ὀρθοῦ, πρὸς χρῆσιν ἑταίρων. ὁ δὲ ἑταῖρος, ἕτερος ἐγώ. ἢ καὶ ἀδελφοὺς τοὺς τῷ αὐτῷ λόγῳ ἀναγεννηθέντας προσαγορεύομεν. Προσκειται δὲ τῇ ἀγάπῃ ἡ τε φιλοξενία, φιλοτεχνία τις οὖσα περὶ χρῆσιν ξένων· ξενοι δὲ, ὧν ξένα τὰ κοσμικά. κοσμικοὺς γὰρ, τοὺς εἰς γῆν ἐλπίζοντας καὶ τὰς σαρκικὰς ἐπιθυμίας, ἐκλαμβάνομεν. Μὴ συσχηματίζεσθε, φησὶν ὁ Ἀπόστολος, τῷ αἰῶνι τούτῳ, ἀλλὰ μεταμορφοῦσθε τῇ ἀνακαινώσει τοῦ νοὸς, εἰς τὸ δοκιμάζειν ὑμᾶς τί τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ τὸ ἀγαθὸν, καὶ εὐάρεστον καὶ τέλειον. διαρρήδην τοίνυν ἡ φιλοξενία περὶ τὸ ὠφέλιμον τοῖς ξένοις· ξένοι δὲ, οἱ ἐπίξενοι. ἐπίξενοι δὲ, οἱ φίλοι· φίλοι δὲ, οἱ ἀδελφοί· φίλε κασίγνητε, φησὶν Ὅμηρος· ἥτε φιλανθρωπία, δι' ἣν καὶ ἡ φιλοστοργία, φιλικὴ χρῆσις αὐθρώπων καταρχοῦσα· ἥ τε φιλοστοργία, φιλοτεχνία τις οὖσα περὶ τέρψιν φίλων ἢ οἰκείων, συμπαραμπτῶσιν ἀγάπῃ. εἰ δὲ τῷ ὄντι αὐθρωπος ὁ ἐν ἡμῖν ἐστιν ὁ πνευματικὸς, φιλαδελφία ἡ φιλανθρωπία, τοῖς τοῦ αὐτοῦ πνεύματος κεκοινωνηκόσιν. τέρψις δὲ αὖ, τήρησις ἐστιν εὐνοίας ἢ ἀγαπήσεως· ἀγάπησις δὲ, ἀπόδειξις πρωτελὴς· καὶ τὸ ἀγαπᾶσθαι, ἀρέσκεσθαι τῷ ἤθει, ἀγόμενόν τε καὶ ἀπαγόμενον. ἄγονται δὲ εἰς ταυτότητα διʼ ὁμόνοιαν, ὑπεκθέμενοι ἕκαστον κοινὰ ἀγαθῶν. καὶ γὰρ ἡ ὁμογνωμοσύνη, συμφωνία γνωμῶν. καὶ Ἡ ἀγάπη, φησὶν, ἀνυπόκριτος ἔστω ἡμῖν αὐτῖς· καὶ ἀποστυγοῦντες τὸ πονηρὸν, κολλώμενοι τῷ ἀγαθῷ, τῇ φιλαδελφίᾳ τε, καὶ τὰ ἑξῆς, ἕως, εἰ δυνατὸν, τὸ ἐξ ὑμῶν, μετὰ πάντων αὐθρώπων εἰρηνεύοντες. ἔπειτα, Μὴ νικῶ, λέγε, ὑπὸ τοῦ κακοῦ· ἀλλὰ νίκα ἐν τῷ ἀγαθῷ τὸ κακόν. Ἰουδαίοις τε ὁ αὐτὸς Ἀπόστολος μαρτυρῶν ὁμολογεῖ, ὅτι ζῆλον Θεοῦ ἔχουσιν, ἀλλ' οὐ κατ' ἐπίγνωσιν· ἀγνοοῦντες γὰρ τὴν τοῦ Θεοῦ δικαιοσύνην, καὶ τὴν ἰδίαν ζητοῦντες στῆσαι, τῇ δικαιοσύνῃ τοῦ Θεοῦ οὐχ ὑπετάγησαν· οὐ γὰρ τὸ βούλημα τοῦ νόμου ἔγνωσαν τε καὶ ἐποίησαν· ἀλλ' ὑπέλαβον αὐτοῖ, τοῦτο καὶ βούλεσθαι τὸν νόμον φήθησαν· οὕτω ὡς προφητεύοντι τῷ νόμῳ ἐπίστευσαν, λέγω δὲ φιλῶ καὶ φόβῳ, ἀλλ' οὐ δικαιοσύνῃ καὶ πίστει ἐπλήσθησαν· τέλος γὰρ νόμου Χριστὸς, εἰς δικαιοσύνην, παντὶ τῷ πιστεύοντι.

ὅθεν εἴρηται τοῦτοις παρὰ Μωσέως· Ἐγὼ παραζηλώσω ὑμᾶς ἐπ' οὐκ ἔθνει, ἐπ' ἔθνει ἀσυνέτῳ παροργιῶ ὑμᾶς, τοῦ εἰς ὑπακοὴν δηλονότι διεγεῖραι ἡμᾶς. καὶ διὰ Ἡσαΐου, Εὑρέθην, λέγει, τοῖς ἐμὲ μὴ ζητοῦσιν· ἐμφανὴς ἐγενόμην τοῖς ἐμὲ μὴ ἐπερωτῶσι. περὶ τῆς τοῦ Κυρίου παρουσίας δηλαδή. μᾶλλον δὲ καὶ τοῦ Ἰσραὴλ ὀκνηρὰ καὶ περιφρονητικὰ οἰκείως λέγεται νῦν, Ἐξεπέτασα τὰς χεῖράς μου ὅλην τὴν ἡμέραν, ὅτι λαὸν ἀπειθοῦντα καὶ ἀντιλέγοντα. Οὐκοῦν τὴν αἰτίαν τῆς ἐξ ἐθνῶν κλήσεως, σαφῶς περὶ τοῦ προφήτου ἀπειθείαν τοῦ λαοῦ καὶ ἀντιλογίαν εἰρηκότος; εἶθ' ἡ ἀγαθότης καὶ ὅτι τούτοις δείκνυται τοῦ Θεοῦ. Φησὶ γοῦν ὁ Ἀπόστολος. Ἀλλὰ τοῦ αὐτῶν παραπτώματι ἡ σωτηρία τοῖς ἔθνεσιν, εἰς τὸ παραζηλῶσαι αὐτοὺς καὶ μετανοῆσαι βουληθῶσι. ὁ ποιμὴν δέ, ἁπλῶς ὅτι τῶν κεκοιμημένων φησὶν ἡ λέξιν, δικαίους οἷόν τινας οὐ ἔθνεσι καὶ οὐ Ἰουδαίοις, ὃ μόνον περὶ τῆς τοῦ Κυρίου παρουσίας, ἀλλὰ καὶ περὶ νόμου, καὶ τῆς πρὸς Θεὸν εὐαρεστήσεως, ὡς Ἄβελ, ὡς Νῶε, ὡς εἴ τις ἕτερος δίκαιος. Φησὶ γοῦν τοὺς Ἀποστόλους καὶ διδασκάλους, τοὺς κηρύξαντας τὸ ὄνομα τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, καὶ κοιμηθέντας, τῇ δυνάμει καὶ τῇ πίστει κηρύξαι τοῖς προκεκοιμημένοις. εἶτα ὑπιφέρει· Καὶ αὐτοὶ ἔδωκαν αὐτοῖς τὸ σφραγίδα τοῦ κηρύγματος. κατέβησαν οὖν μετ' αὐτῶν εἰς τὸ ὕδωρ, καὶ πάλιν ἀνέβησαν. ἀλλ' ὅτοι ζῶντες κατέβησαν, καὶ πάλιν ζῶντες ἀνέβησαν· ἀλλ' οἱ προκεκοιμημένοι, νεκροὶ κατέβησαν, ζῶντες δὲ ἀνέβησαν. Διὰ τούτων οὖν ἐζωοποιήθησαν καὶ ἐπέγνωσαν τὸ ὄνομα τοῦ υἱοῦ Θεοῦ. Διὰ τοῦτο καὶ συνανέβησαν μετ' αὐτῶν, καὶ συνήρμοσαν εἰς τὴν οἰκοδομὴν τοῦ πύργου, καὶ ἀλατόμητοι συνῳκοδομήθησαν· οὐ δικαιοσύνῃ ὁμοιμήθησαν, καὶ οὐ μεγάλῃ ἀγνείᾳ· μόνην δὲ τὴν σφραγῖδα ταύτην οὐκ ἔχον. ὅτ' δὴ γὰρ ἔθνη τὰ μὴ νόμον ἔχοντα, φύσει τὰ τοῦ νόμου ποιοῦσιν, ὅτοι νόμον μὴ ἔχοντες, ἑαυτοῖς εἰσι νόμος, καὶ τὸν Ἀπόστολον. ὡς μὴν οὖν αἱ τοιαῦται ἀκολουθοῦσιν ἀρεταὶ ἀλλήλαις, τί χρὴ λέγειν, ὑπιδεδειγμένου ἤδη. ὡς πίστις μὴν ὅτι μετανοίᾳ ἐλπίζεται, δῆλον ὅτι πίστει· καὶ ἡ ἐν τούτοις ὑπομονή τε καὶ ἄσκησις, ἅμα μαθήσει συμπεραίνονται εἰς ἀγάπην· ἡ δὲ, τῇ γνώσει τελειοῦται. σκοπεῖν δὲ ἐξ αὐτάρκης προσημειωτέον, ὡς μόνον θεῖον. Φρονεῖν φύσει λέγει.

A Vnde eis dictum est à Mose: *Ego aemulatione vos prouocabo in non gente, in populo stulto vos ad iram irritabo*, qui fuit scilicet paratus ad obediendum. Et per Esaiam: *Inuentus sum*, inquit, *iis qui me non quærunt: manifestus fui iis qui me non interrogant*: ante Domini aduentum scilicet, post quem Israëli quoque illa quæ prædicta sunt, conuenienter dicuntur: Expandi manus meas toto die ad populum inobedientem & contradicentem. Vides causam vocationis gentium aperte à Propheta dictam esse, populi inobedientiam & contradictionem? Deinde, in his quoque Dei ostenditur bonitas. Deut. 32. Esa. 56.

B Dicit enim Apostolus: *Sed eorum delicto salus gentibus*, ad hoc vt eos æmulatione prouocarent, & vt vellent ipsi duci pœnitentia. Pastor autem cum solummodo de iis qui dormiissent posuisset dictionem, nouit quosdam iustos in gentibus & in Iudæis, non solum ante aduentum Domini, sed etiam ante legem, ex eo quod Deo grati acceptique fuerint, vt Abel, vt Noe, vt si quis alius iustus. Dicit ergo Apostolos & doctores filij Dei, etiam cum dormiissent, potestate & fide prædicasse iis qui prius dormierant. Deinde subiungit: Et ipsi dederunt ipsis signaculum prædicationis. Descenderunt ergo cum ipsis in aquam, & rursus ascenderunt. Sed hi viuentes descenderunt, & rursus viuentes ascenderunt: illi autem qui prius dormierant, mortui descenderunt, viui autem ascenderunt. Per hos ergo viuificati sunt, & agnouerunt nomen filij Dei, & ideo vna quoque cum illis ascenderunt, & eos compegerunt in turris ædificationem, & qui in lapides cædi non poterant, coædificati sunt. Rom. 11.

C In iustitia dormierunt, & in magna puritate. Solum autem hoc signaculum non habebant. *Quando enim gentes legem non habentes, naturæ quæ sunt legis faciunt, ij legem non habentes sibiipsi sunt lex*, vt ait Apostolus. Quod itaque virtutes se inuicem consequuntur, quid opus est dicere, cum iam ostenderimus, quod fides quidem sperat propter pœnitentiam, pietas autem propter fidem, & quæ in iis est perseuerantia & exercitatio, vna cum disciplina terminatur in charitate, illa vero perficitur cognitione. Illud autem necessario adnotandum est, quod solus Deus est intelligendus natura esse sapiens. Rom. 2.

D

Quare ſapientia quoque Dei virtus, quæ docuit veritatem, hic quoque aſſumpta eſt perfectio cognitionis. Amat autem & diligit veritatem philoſophus, eo quod ſit verus ac germanus famulus, iam propter charitatem exiſtimatus amicus. Eius autem eſt principium, res admirari, vt dicit Plato in Theæteto. Et Matthias adhortans in Traditionibus, Admirare præſẽtia: eum eſſe primum gradum ſtatuens vlterioris cognitionis. Qua ratione etiam ſcriptũ eſt in Euangelio ſecundum Hebræos: Qui admiratus fuerit, regnabit, & qui regnauit, requieſcet. Fieri ergo non poteſt vt philoſophetur qui eſt rudis & ignarus: porro autem non poteſt fieri vt philoſophetur is qui ſapientiæ notionem non ceperit, cum philoſophia ſit eius quod vere eſt appetitio, & earum quæ ad id tendunt diſciplinarum. Et quamuis in recte agendo ſe aliqui exercuerint, vt ſciatur tamen quomodo ſit vtendum, & faciendum eſt & laborandum, quatenus Deo quoque aſſimilatur aliquis, Deo inquam Seruatori, colens Deum Seruatorem per Verbum Pontificem, per quem videntur quæ in veritate ſunt honeſta & iuſta. Pietas eſt actio quæ Deum ſequitur. Hæc ergo tria noſter ſibi vindicat Philoſophus: primum quidem contemplationem: ſecundo autem præceptorum executionem, tertio vero, bonorum virorum conſtitutionem. Quæ quidem cum conuenerint, efficiunt virum cognoſcendi poteſtate præditum. Quodcunque autem defecerit ex iſtis, claudicat cognitio. Vnde diuine dixit Scriptura: *Et dixit Dominus ad Moſen dicens: Loquere filiis Iſraël, & dices illis, Ego Dominus Deus veſter. Secundum ſtudia terræ Ægypti in qua habitaſtis in ea, non facietis, & ſecundum ſtudia terræ Chanaam, in quam vos ego illuc introduco, non facietis, & in eorum legitimis non incedetis. Iudicia mea facietis, & præcepta mea ſeruabitis. Ambulate in eis. Ego Dominus Deus veſter, & ſeruabitis omnia præcepta mea, & facietis ea. Qui fecerit ea homo, viuet in eis. Ego Dominus Deus veſter.* An autem mundi, & deceptionis, an animi perturbationum & vitiorum ſit ſignum ac ſymbolum Ægyptus & terra Chanaam, nũc quidem eſt prætermittendum. Quęnam autem ſint exercenda vt diuina & non mundana, nobis oſtendit ſapientia. Cum autem dicit: Qui fecerit homo, viuet in eis: & ipſorum Hebræorum correctionem,

Leuit. 18

A δεῖ γὰρ ἡ σοφία δύναμις Θεοῦ, ἡ διδάξασα τ' ἀλήθειαν· καὶ τοῦτ' ἔστιν εἰληφθαι ἡ τελείωσις τῆς γνώσεως· φιλεῖ δὲ καὶ ἀγαπᾶ τ' ἀλήθειαν ὁ φιλόσοφος, ὡς τῷ ὄντι γνήσιος, διὰ ἀγάπην ἤδη φίλος νομισθείς. Ταύτης δὲ ἀρχὴ, τὸ θαυμάσαι τὰ πράγματα, ὡς Πλάτων ἐν Θεαιτήτῳ λέγει· καὶ Ματθίας ἐν ταῖς Παραδόσεσι παραινῶν, Θαύμασον τὰ παρόντα· βαθμὸν τοῦτον πρῶτον τῆς ἐπέκεινα γνώσεως ἱστορεῖ θέμενος. ἢ καὶ τοι καθ' Ἑβραίους Εὐαγγελίῳ, Ὁ θαυμάσας, βασιλεύσει, φέρεται· καὶ ὁ βασιλεύσας, ἀναπαήσεται. ἀδύνατον οὖν τ' ἀμαθῆ, ἕως ἂν μὴ μάθῃ ἀμαθής, φιλοσοφῆσαι· τὸν γὰρ μὴ ἔννοιαν σοφίας εἰληφότα, φιλοσοφίας ὕσης ὀρέξεως τοῦ ὄντος ὄντος, καὶ τ' εἰς τοῦτο συντεινόντων μαθημάτων· καὶ τοι πρὸς καλῶς ἤθεσιν ἐξησκημένον· ἀλλὰ δεῖ πρᾶξαι ὡς χρηστέον, καὶ ποιητέον, καὶ συνεκπονητέον· καθὸ καὶ ὁμοιοῦται τῷ Θεῷ· Θεῷ λέγω τῷ Σωτῆρι· θεραπεύων τὸν τ' ὅλων Θεὸν διὰ τοῦ ἀρχιερέως Λόγου, δι' οὗ καθορᾶται τὰ κατ' ἀλήθειαν καλὰ καὶ δίκαια. δυσεβὲς δ' ἐστὶ παρεξιέναι ἐπιμελῶς καὶ ἀκόλουθος Θεῷ. πειρᾶ τοίνυν τούτων αἰτέχεται ὁ ἡμέδαπὸς φιλόσοφος· θεωρίαν μὲν, τ' ἀκροάσεως· δεύτερον δὲ, τῆς τ' ἐντολῶν ἐπιτελέσεως· τρίτον, ἀνδρῶν ἀγαθῶν κατασκευῆς. αἱ δὴ συνελθόντα, τὸν γνωστικὸν ἐπιτελῆ. ὃ τι δ' ἂν ἀνδεὲς τούτων, χωλεύει τὰ τῆς γνώσεως. ὅθεν θείως ἡ γραφὴ φησι. Καὶ εἶπεν Κύριος πρὸς Μωσῆν, λέγων· Λάλησον τοῖς υἱοῖς Ισραὴλ, καὶ ἐρεῖς πρὸς αὐτούς· Ἐγὼ Κύριος ὁ Θεὸς ὑμῶν. κατὰ τὰ ἐπιτηδεύματα γῆς Αἰγύπτου, ἐν ᾗ κατῳκήσατε ἐν αὐτῇ, οὐ ποιήσετε· καὶ κατὰ ἐπιτηδεύματα γῆς Χαναάν, εἰς ἣν ἐγὼ εἰσάγω ὑμᾶς ἐκεῖ, οὐ ποιήσετε· καὶ ἐν τοῖς νομίμοις αὐτῶν οὐ πορεύσεσθε· τὰ κρίματά μου ποιήσετε, καὶ τὰ προστάγματά μου φυλάξεσθε· πορεύεσθε ἐν αὐτοῖς· ἐγὼ Κύριος ὁ Θεὸς ὑμῶν· καὶ φυλάξεσθε πάντα τὰ προστάγματά μου, καὶ ποιήσετε αὐτά. ὁ ποιήσας αὐτὰ ἄνθρωπος, ζήσεται ἐν αὐτοῖς. ἐγὼ Κύριος ὁ Θεὸς ὑμῶν. Εἴτ' οὖν κόσμου καὶ ἀπάτης, εἴτε παθῶν καὶ κακίας σύμβολον Αἴγυπτος καὶ ἡ Χαναανῖτις γῆ, νῦν μὲν ἀφεκτέον· ὁποῖα δὲ ἐπιτηδευτέον ὡς θεῖα καὶ οὐ κοσμικὰ, δείκνυσιν ἡμῖν ὁ λόγος· ὅταν δὲ εἴπῃ, Ὁ ποιήσας ἄνθρωπος, ζήσεται ἐν αὐτοῖς, τὸ τε Ἑβραίων αὐτῶν ἐπανορθώσων,

B

C

D

πλὴ τε τ̃ πέλας ἡμ̃ῶν αὐτ̃ῶν οἰκειώσκησίν τε καὶ πρόοψιν, ζωὴν λέγω αὐτ̃ῶν τε καὶ ἡμ̃ῶν. οἱ γὰρ νεκροὶ τοῖς παραπτώμασι, συζωοποιοῦνται Χριστῷ, διὰ τ̃ ἡμετέρας διαθήκης. πολλαχοῦ δὲ ἐπαναλαμβάνουσα ἡ γραφή, Ὅ, Ἐγὼ Κύριος ὁ Θεός ὑμ̃ῶν, δυσωπεῖ μὲν διὰ τ̃ αἰδοῦς τελειότατα, ἐπεὶ δὲ διδάσκουσα τὰ τοῦ θελήματος δεδωκότι Θεῷ· ὑπομιμνήσκει δὲ πρέπον ζητεῖν τ̃ Θεὸν, καὶ ὡς οἷόν τε γινώσκειν ὑπογράφει· ἤτις δὴ εἴη θεωρία μεγίστη, ἡ ἐποπτικὴ, ἡ περὶ ὄντι βεβαίῳ, ἡ ἀμεταπτώτως λόγῳ γινομένη· αὕτη αὐτὴ εἴη μόνη ἡ τ̃ Σοφίας γνῶσις, ἧς οὐδέποτε χωρίζεται ἡ δικαιοπραγία. Ἀλλ' ἡ μὲν τ̃ οἰησισόφων, εἴτε αἱρέσεις εἶεν βάρβαροι, εἴτε οἱ παρ' Ἕλλησι φιλόσοφοι, γνῶσις φυσιοῖ κατὰ τ̃ Ἀπόστολον· πιστὴ δὲ ἡ γνῶσις, ἥτις δὴ εἴη βεβαιωμένη ἀπόδειξις τ̃ῶν κατὰ τ̃ ἀληθῆ φιλοσοφίαν παραδεδομένων. Φήσαμεν δ' αὐτὴν αὐτὴν λόγον εἶναι τοῖς ἀμφισβητουμένοις, ἐκ τ̃ῶν ὁμολογουμένων ἐκπορίζοντα τὴν πίστιν. πίστεως δ' ὄντος διττ̃ῆς, τ̃ῆς μὲν, βεβαιωμονικ̃ῆς, τὸ δὲ, δοξαστικ̃ῆς, οὐδὲν κωλύει ἀπόδειξιν ὀνομάζειν διττὴν· τὴν μὲν, βεβαιωμονικήν· τὸ δὲ, δοξαστικήν· ἐπεὶ καὶ ἡ γνῶσις καὶ ἡ προγνῶσις, διττὴ λέγεται· ἡ μὲν, ἀπηκριβωμένη ἔχουσα τὴν ἑαυτ̃ῆς φύσιν· ἡ δὲ, ἐλλιπ̃ῆ. καὶ μή τι ἡ παρ' ἡμ̃ῖν ἀπόδειξις, μόνη δὴ εἴη ἀληθ̃ής· ἆρα ἐκ θείων χρησαμένη γραφ̃ῶν τ̃ῶν ἱερ̃ῶν γραμμάτων, καὶ τ̃ῆς θεοδιδάκτου Σοφίας, καθὰ τὸν Ἀπόστολον. μάθησις γοῦν καὶ τὸ πείθεσθαι τ̃αῖς ἐντολαῖς· τὸ δ' ὅτι πιστεύειν τ̃ῷ Θεῷ. καὶ ἡ πίστις δύναμίς τις τ̃ῦ Θεοῦ, ἰσχὺς ὅσα τ̃ῆς ἀληθείας. αὐτίκα δέ φησιν, Ἐὰν ἔχητε πίστιν ὡς κόκκον σινάπεως, μεταστήσετε ὄρος· καὶ, πάλιν, Κατὰ τὴν πίστιν σου, γενηθήτω σοι· καὶ ὁ μὲν, θεραπεύεται, προσαλαβὼν τ̃ῇ πίστει τὴν ἴασιν· ὁ δὲ, νεκρὸς ἀνίσταται, διὰ τὸν τ̃ὸ πιστεύσαντος ὅτι αἰρήσεται, ἰσχύι. ἡ δὲ δοξαστικὴ ἀπόδειξις, αὐθεφτικὴ τέ ἐστι, καὶ ἐκ τ̃ῶν ῥητορικ̃ῶν γινομένη ὑπαγωγ̃ῶν, ἢ καὶ διαλεκτικ̃ῶν συλλογισμ̃ῶν. ἡ γὰρ ἀνωτάτω ἀπόδειξις, ὡς ἠξιώμεθα, βεβαιωμονικὴν πίστιν ἐπιθεῖσα, διὰ τ̃ῆς τ̃ῶν γραφ̃ῶν παραθέσεώς τε καὶ διηγήσεως τ̃αῖς τ̃ῶν μαθημάτων ὀρεγομένων ψυχαῖς· ἥτις δὴ εἴη γνῶσις. Εἰ γὰρ τὰ παραλαμβανόμενα πρὸς τὸ ζητούμενον ἀληθῆ λαμβάνεται, ὡς δὴ θεῖα ὄντα καὶ προφητικὰ,

& proximorum noſtrorum & noſtram exercitationem & profectum, ipſorum vitam dicit & noſtram. Qui enim ſunt mortui delictis, conuiuificantur Chriſto per noſtrum teſtamentum. Sæpe autem repetens Scriptura illud, Ego Dominus Deus veſter, pudore afficiendo pulcherrime hortatur, docens ſequi Deum, qui dedit præcepta. Admonet autem ſenſim Deũ quærere, & quo ad eius fieri poteſt, conari cognoſcere: quænam fuerit maxima contẽplatio, quæ eſt reuera ſciẽtia ſupernæ ſpeculationis, immutabilis verbo facta, à qua nunquam ſeparatur iuſta operatio. Sed eorũ quidẽ qui ſe ſapiẽtes exiſtimãt, ſiue ſint barbaræ hæreſes, ſiue Græcorum philoſophi: inflat ſcientia, Matt. 9. ex ſententia Apoſtoli. Fidelis eſt autem cognitio, quæ fuerit ex ſcientia demonſtratio eorum quæ traduntur in vera Philoſophia. Dixerimus autem eam eſſe rationem quæ iis de quibus dubitatur, ex iis quæ ſunt certa & extra controuerſiam, fidem facit. Cum ſit autem duplex fides, vna quidem quæ eſt ex ſcientia, altera vero quæ ex opinione; nihil obſtat quo minus duplex nominetur quoque demonſtratio: vna ex ſcientia, ex opinione altera: quandoquidem cognitio quoque, & præcognitio duplex dicitur: vna quidem quæ accuratam & exactam habet ſuam naturam, altera vero quæ mancam. Nunquid autem ea ſola quæ eſt apud nos vera fuerit demonſtratio, vt quę ex diuinis ſuppeditetur Scripturis, quæ ſunt ſacræ literæ, & ex ea quæ à Deo docetur ſapientia, vt ait Apoſtolus? Diſciplina ergo, & parere præceptis, quod eſt Deo credere, & fides Dei potentia, quæ eſt vis veritatis. Statim autem dixit: *Si habeatis fidem vt granum ſinapis, montem transferetis.* 1. Cor. 8. Marc. 4. Luc. 17. Et rurſus: *Secundum fidem tuam fiat tibi.* Et vnus quidem curatur, ſuſcepta per fidem curatione: mortuus autem reſurgit per vim eius qui crediderat quod eſſet reſurrecturus. Quæ eſt autem ex opinione demonſtratio, eſt & humana, & fit ex argumentis rhetoricis, vel etiam dialecticis ſyllogiſmis. Suprema enim demonſtratio, quam ex ſcientia eſſe demonſtrauimus, fidem inſerit per allationem & appertionem ſcripturarum, animis eorum qui diſcere cupiunt, quæ quidem fuerit cognitio. Si enim quæ aſſumuntur ad id quod quæritur, vera ſumuntur, vt quæ ſunt diuina & prophetica:

clarum est vtique quod quæ etiam eis infertur conclusio, vera inferetur, & recte nobis demonstratio fuerit cognitio. Cum itaque diuini & cœlestis nutrimenti monimentum in vrna aurea consecrare iubebatur, *Gomor*, inquit, *erat decima trium mensura*. In nobis enim ipsis tres mensuræ tria significant iudicia: sensus quidem sensilium: eorum autem quæ dicuntur nominum, & verborum, ratio: eorum autem quæ percipiuntur intelligentia, mens. Qui est ergo cognoscendi potestate præditus, abstinebit quidem à peccatis quæ fiunt & sermone, & cogitatione, & sensu & opere, cum audierit, quemadmodum Qui videt ad concupiscendum, mœchatus est: & animo perceperit, quod Beati sunt qui sunt mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt: illud quoque sciens, quod Non quæ intrant per os, coinquinant hominem, sed illa quæ per os exeunt hominem coinquinant. Ex corde enim exeunt cogitationes. Hæc est, vt existimo, quæ ex Deo est vera & iusta mensura, quæ metitur ea quæ veniunt in dimensionem, ea quæ hominem continet decas, quam in summa tres prius dictæ significarunt mensuræ. Fuerit autem corpus & anima, & quinque sensus, & vocis edendæ potestas, visque seminaria, & cogitandi seu spiritalis facultas, aut quocunque alio nomine vis vocas. Oportet autem, vt vno verbo dicam, alia omnia transcendentes, in mente sistere: sicut certe in mundo quoque, cum nouem partes transilierimus: primam quidem quæ est per quatuor elementa quæ in vno loco ponuntur propter mutationem, deinde septem errantes, & nonam inerrantem, venire ad perfectum numerum qui est super deos, nempe decimam partem, & vt semel dicam, ad Dei cognitionem, post creaturam desiderando effectorem. Propterea offerebantur Deo decimæ Oephi, & hostiarum, & Paschæ dies festus incipiebat à decima, quæ est cuiusvis perturbationis & cuiusvis sensibilis transitus. Fide ergo consistit is qui est cognoscendi potestate præditus. Qui se autem existimat sapientem, ea quæ sunt veritatis non attingit, infirmis & instabilibus vtens impulsionibus. Iure ergo scriptum est: Egressus est autem Cain à facie Dei, & habitauit in terra Naid, contra Edem. Interpretatio autem Naid, est fluctus: Edem autem, delitiæ.

Exod. 17.
Matth. 5.
Matt. 15.

A δῆλόν που ὡς καὶ ὁ συμπέρασμα ὃ ὑπὸφ-
ἐρόμενον αὐτοῖς ἀκολούθως, ἀληθὴς ἐπενεχθή-
σεται· καὶ εἰη αὖ ὀρθῶς ἡμῖν ἀπόδειξις ἡ γνώ-
σις. ἰωίκα γοῦν τῆς θρανίου καὶ θείας τροφῆς
ὃ μνημόσυνον ἐν στάμνῳ χρυσῷ καθιερού-
σθαι προστάττετο, ὁ Γόμορ, φησί, ὁ δέκα-
τον τῶν τριῶν μέτρον ἐστί· ἐν ἡμῖν γὰρ αἰσθή-
σεις, τρία μέτρα, τρία κριτήρια μηνύεται· αἴ-
σθησις μὲν, αἰσθητῶν· λεγομένων ὀνομάτων δὲ
ῥημάτων, ὁ λόγος· νοητῶν δὲ, νοῦς· ὁ τοίνυν γνω-
στικὸς, ἀφέξεται μὲν τῶν κατὰ λόγον, καὶ τῶν κατὰ
διάνοιαν, καὶ τῶν κατ' αἴσθησιν καὶ ἐνέργειαν
B ἁμαρτημάτων· ἀκηκοὼς ὅπως Ὁ ἰδὼν πρὸς
ἐπιθυμίαν, ἐμοίχευσεν· λαβών τε ἐν νῷ ὡς
Μακάριοι οἱ καθαροὶ τῇ καρδίᾳ, ὅτι αὐτοὶ τὸν
Θεὸν ὄψονται· καὶ εἰδὼς ὅτι Οὐ τὰ
εἰσερχόμενα εἰς τὸ στόμα, κοινοῖ τὸν ἄνθρωπον·
ἀλλὰ τὰ ἐξερχόμενα διὰ τοῦ στόματος, ἐκεῖ-
να κοινοῖ τὸν ἄνθρωπον· ἐκ γὰρ τῆς καρδίας
ἐξέρχονται διαλογισμοί. τοῦτ', οἶμαι, ὁ κατὰ
Θεὸν ἀληθινὸν καὶ δίκαιον μέτρον, ᾧ μετρῆται
τὰ μετρούμενα, ἡ τὸν ἄνθρωπον περιέχουσα
δεκάς· ὡς ὅτι κεφαλαίων τὰ προτεθρυμμένα
τρία ἐδήλωσεν μέτρα. εἴη δ' ἂν σωμά τε
C καὶ ψυχή, αἵ τε πέντε αἰσθήσεις, καὶ ὁ φω-
νητικὸν ἢ σπερματικὸν, καὶ ὁ διανοητικὸν
ἢ πνευματικὸν, ἢ ὅπως ἢ βούλῃ καλῶν. χρὴ
δὲ, ὡς ἑπὸς εἰπεῖν, τὰ πάντων ὑπερβαι-
νοντας ὅτι τὸν νοῦν ἱστάναι, ὡσπερ ἀμέλει
καὶ τὸν κόσμον τὰς ἐννέα μοίρας ὑπερπηδή-
σαντας· πρώτην μὲν, τὴν διὰ τῶν τεσσά-
ρων στοιχείων ἐν μιᾷ χώρᾳ διαμενόντων, διὰ
τὴν ἰσονομίαν· ἑπειτα δὲ, τὰς ἑπτὰ τὰς πλα-
νωμένας· τὴν τε ἀπλανῆ, ἐννάτην, ὅτι
τὸν τέλειον ἀριθμὸν τὸν ὑπὲρ θεοὺς τῶν ἀστέ-
των δεκάτην μοῖραν, ὅτι τὴν γνῶσιν
D ἀφικνεῖσθαι τοῦ Θεοῦ, σπουδάσαι φαμὲν, μετὰ
τὴν κτίσιν τὸν ποιητὴν διαποθοῦντα. διὰ
τοῦτο αἱ δεκάται, τοῦ τε Οἴφι τῶν τε ἱερείων,
τοῦ θεῷ, προσκομίζοντο· καὶ ἡ τοῦ πάσχα
ἑορτὴ, ἀπὸ δεκάτης ἤρχετο, πάντος πάθους
καὶ παντὸς αἰσθητοῦ διάβασις ὅσα. πεπληρω-
μένῳ τῇ πίστει ὁ γνωστικὸς· ὁ δ' οἰησίσοφος, ἐκ
τῶν τῆς ἀληθείας ὑπ' ἀπάτης, ἀσάτοις καὶ ἀΐ-
δρύτοις ὁρμαῖς κεχρημένος. εἰκότως οὖν γέγρα-
πται· Ἐξῆλθεν δὲ Καὶν ἀπὸ προσώπου τοῦ Θεοῦ,
καὶ ᾤκησεν ἐν γῇ Ναὴλ, κατέναντι Ἐδέμ. ἑρ-
μηνεύεται δὲ ἡ μὲ Ναὴλ, σάλος· ἡ δὲ Ἐδέμ,

τρυφή· πίστις ὃ ἡ γνῶσις ἡ εἰρήνη, ἡ τρυφή· ἧς ὁ μὴ ἀκούσας, ἐκβεβλήσεται· ὁ δ' οἰησίσοφος, τὴν ἀρχὴν οὐδὲ ἐπαΐειν βούλεται τῶν θείων ἐθέλων. ἀλλ', οἷμαι ἀθυμαθὴς, ἀφωνιάσας, εἰς σάλον κυμαινόμενον ἐκὼν μεθίσταται, εἰς τὰ γενητὰ τε καὶ γεννητὰ καταβαίνων, ἐκ τοῦ ἀγενήτου γνώσεως, ἀεί ποτε ἀεὶ ἄλλα δοξάζων. Οἷς δὲ μὴ ὑπάρχει κυβέρνησις, πίπτουσιν ὥσπερ φύλλα· ὁ λογισμός, ἡ δὲ ἡγεμονικὴ, ἀπλανὲς μένον, καὶ καθηγούμενον τῆς ψυχῆς, κυβερνήτης αὐτῆς εἴρηται· ὄντως γὰρ ἀτρέπτως, πρὸς τὸ ἄτρεπτον ἡ προσαγωγή. Ἕστως Ἀβραὰμ, ἐτὶ ὢν ἀπέναντι Κυρίου, καὶ ἐγγίσας, εἶπεν· Καὶ τῷ Μωσεῖ λέγεται· Σὺ δὲ αὐτοῦ στῆθι μετ' ἐμοῦ. οἱ γὰρ ἀμφὶ τὸν Σίμωνα, τῷ ἑστῶτι, ὃν σέβουσιν, ἐξομοιοῦσθαι ἕπονται βούλονται. ἡ πίστις οὖν, ἥ τε γνῶσις τῆς ἀληθείας, ἀεὶ κατὰ τὰ αὐτὰ καὶ ὡσαύτως ἔχειν κατασκευάζουσι τὴν ὑπολαμβάνουσαν αὐτὰς ψυχήν. Συγχύσεις γὰρ φεύδη, μεταβάσεις, ἐκπτώσεις, καὶ ἀποστάσεις· ὥσπερ τῇ γνωστικῇ ἠρεμία, καὶ ἀναπαύσει, καὶ εἰρήνῃ. καθάπερ οὖν τὴν φιλοσοφίαν ὁ τύφος καὶ ἡ οἴησις διαβέβληκεν, ὅτως καὶ τὴν γνῶσιν ἡ ψευδὴς γνῶσις, ἥ τε ὁμωνύμως καλουμένη· περὶ ἧς ὁ Ἀπόστολος γράφων, Ὦ Τιμόθεέ, φησιν, τὴν παραθήκην φύλαξον, ἐκτρεπόμενος τὰς βεβήλους κενοφωνίας καὶ ἀντιθέσεις τῆς ψευδωνύμου γνώσεως· ἣν τινες ἐπαγγειλάμενοι, περὶ τὴν πίστιν ἠστόχησαν. ὑπὸ ταύτης ἐλεγχόμενοι τὴν φωνὴν οἱ ἀπὸ τῶν αἱρέσεων, τὰς πρὸς Τιμόθεον ἀθετοῦσιν Ἐπιστολάς· φέρε οὖν, εἰ ὁ Κύριος ἀλήθεια, καὶ Σοφία, καὶ δύναμις Θεοῦ, ὥσπερ οὖν ἐστι, δείξειν ὅτι καὶ ὄντι γνωστικὸς ὁ τῷ τὸν ἐγνωκὼς, καὶ τὸν πατέρα τὸν αὐτοῦ δι' αὐτοῦ· συναίδεται γὰρ τῷ λέγοντος· Χεῖλη δικαίων ἐπίσταται ὑψηλά. τῆς δὲ πίστεως, καθάπερ τοῦ χρόνου, διττῶν ὄντων, εὑρήσομεν αὖ δύο τὰς συνοικούσας ἀμφω. τῷ μὲν γὰρ χρόνου τὸ μὲν προῳχημότι, ἡ μνήμη· τὸ δὲ μέλλοντι, ἐλπὶς ἐστι. πιστεύομεν δὲ τὰ προῳχημότα γεγονέναι καὶ τὰ μέλλοντα ἔσεσθαι. ἀγαπῶμέν τε αὖ ὅτως ἔχειν τὰ παρῳχημότα, πίστει πεπεισμένοι· τὰ μέλλοντα, ἐλπίδι ἀπεκδεχόμενοι. διὰ πάντων γὰρ ἡ ἀγάπη τῷ γνωστικῷ πεφοίτηκεν, ἕνα Θεὸν εἰδότι· καὶ ἰδοὺ πάντα ὅσα δεδημιούργηκε, λίαν καλά. οἶδέν τε καὶ θαυμάζει. θεοσέβεια γὰρ πρόσθησι μῆκος βίου· καὶ φόβος Κυρίου, προσέθησιν ἡμέρας. ὡς οὖν αἱ ἡμέραι μέρος βίου ἐστὶ κατ' ἐπανάβασιν,

A Fides autem & cognitio & pax sunt delitiæ, quam qui non audiit, eiicitur. Qui se autem existimat sapientem, ne omnino quidem diuina vult audire præcepta, sed tanquam qui per se didicerit, effrænatus fertur in salum fluctuans, descendens ad mortalia, & ea quæ sunt generabilia, à cognitione ingeniti, aliàs alia opinans. Quibus autem non inest gubernatio, ij cadunt sicut folia. Ratio & quæ est pars principalis animæ, quæque eam ducit ac regit, dicta est eius gubernator. Est enim reuera immutabiliter ad id quod est immutabile

B deductio. Sic Abraham stabat rectus ex aduerso Domini, & appropinquans dixit. Et dicitur Mosi, tu autem sta hic mecum. Simonis autem sectatores, stanti quem colunt, volunt assimilari moribus. Fides ergo & cognitio veritatis efficiunt, vt quæ eas acceperit anima, eodem modo & semper similiter se habeat. Cum falso autem cognatione coniuncta sunt transitio, declinatio & defectio, sicut vi cognoscendi tranquillitas, quies & pax. Quemadmodum ergo infectatur philosophiam arrogantia & glorioſa de se persuasio: ita etiam cognitionem falsa cognitio, & quæ ap-

C pellatur æquiuoce. De qua scribens Apostolus, O *Timothee*, inquit, *depositum custodi, deuitans prophanas vocum nouitates & oppositiones falsi nominis scientiæ, quam quidem promittentes circa fidem exciderunt.* Cum ab hac voce conuincantur hæretici, epistolas ad Timotheum abrogant. Age ergo, si Dominus est veritas, & sapientia, & Dei virtus, sicut est: ostendatur quod reuera is est cognoscendi potestate præditus, qui eum cognouit, & per ipsum, eius patrem. Sentit enim vna eum qui dicit: *Labia iustorum sciunt excelsa.* Cum autem fides, sicut etiam tempus, sit duplex, inueniemus

D duas quæ simul habitant virtutes. Tempori enim quod est præteritum, est memoria: ei autem quod futurum est, spes. Credimus enim fuisse præterita, & fore ea quæ futura sunt. Et rursus diligimus, sic se præterita habere fide persuasi, futura spe expectantes. Ei enim qui est cognoscendi potestate præditus, omnia persuasit dilectio, vt qui vnum Deum sciuerit. Et ecce omnia quæcunque est architectatus, erant valde bona, & nouit & admiratur. Pietas autem adiicit vitæ longitudinem, & timor Domini adiicit dies. Quemadmodum ergo dies sunt pars vitæ quæ pergit ascendere,

1. Tim. 6.

Prou. 15

ita etiam timor est principium dilectionis, qui fit per incrementum fides, deinde dilectio. Sed non sicut feram & timeo & odi, ita etiam patrem vereor quem timeo & amo. Rursus timens ne castiger, meipsum diligo, timorem eligens. Qui timet offendere patrem, seipsum diligit. Beatus ergo qui inuenitur fidelis, dilectione & timore contemperatus. Fides autem est virtus ad salutem, & potentia ad vitam æternam. Rursus, Prophetia est præcognitio: cognitio autem, est prophetiæ intelligentia. Veluti cognitio illorum quę illis prius fuere cognita, à Domino, qui omnia prius manifestat. Cognitio ergo eorum quæ prædicta sunt, triplicem ostendit euentum: aut eum qui fuit olim, aut eum qui iam est præsens, aut eum qui est futurus. Deinde extrema quidem sub fidem cadunt, vel eorum quæ sunt perfecta, vel eorum quæ sperantur. Ad confirmanda autem ambo extrema, affert persuasionem præsens operatio. Si enim cum vna sit prophetia, eius quidem vna pars perficitur, altera vero pars est impleta, hinc fit credibile & id quod speratur, & verum quod præteriit. Prius enim erat præsens, deinde nobis præteriit, adeo vt sit etiam fides præteritorum, præteriti comprehensio, & spes quidem futura, comprehensio rei futuræ. Assensiones autem, non solum Platonici, sed etiam Stoïci, dicunt esse in nostra potestate. Omnis ergo opinio, & iudicium, & existimatio, & disciplina, quibus viuimus, & semper sumus cum humano genere, est assensio. Ea autem nihil fuerit aliud quam fides. Et incredulitas seu infidelitas, quæ est fidei interemptio aut destructio, ostendit posse esse assensionem aut fidem: Eius enim quæ esse non potuerit, non fuerit priuatio. Et si quis verum consideret, inueniet, hominem quidem male audire ex eo quod falso assentiatur: multa autem habere quæ eum moueant & incitent ad veri fidem. Quæ ergo Ecclesiam continet, vt Pastor inquit, virtus, est fides, per quam seruantur electi Dei: ea autem se viriliter ac fortiter gerens, est continentia. Eas autem consequitur simplicitas, scientia, innocentia, honestas, dilectio. Hæc autem sunt filiæ fidei. Et rursus, Præcedit quidem fides, timor autem ædificat, perficit autem dilectio. Dicit itaque timendum esse Dominum ad ædificationem,

A ὅπω γὰ ὁ φόβος τῆς ἀγάπης δεχή, χ' πρ: ερεύξησιν πίστις γινόμενος, εἶτα ἀγάπη. ἀλλ' ὐχ ὡς φοβοῦμαι ὃ θηείον, χ' μισῶ, διπλοῦ τυγχάνοντος τῦ φόβου· ὡς δὲ καὶ τ' πατέρα δέδια, ὃν φοβοῦμαι ἅμα χ' ἀγαπῶ. πάλιν φοβούμενος μὴ κολασθῶ, ἑμαυτὸν ἀγαπῶ, αἱρούμενος τὸν φόβον. ὁ φοβούμενος προσκόψαι τῷ πατρὶ, ἀγαπᾷ ἑαυτόν. μακάριος οὖν ὃς πιστὸς γίνεται ἐ φόβῳ κεκραμένος· πίστις δὲ, ἰσχὺς εἰς σωτηρίαν, ἐ δύναμις οἰς ζωὴ αἰώνιον. πάλιν ἡ προφητεία, προγνωσίς ἐστιν· ἡ δὲ γνῶσις, προφητείας νόησις. οἵᾳ γνῶσις τῶν ἐκείνοις προγεγνωσμένων, ἐπὶ τὸ προφαίνοντος τὰ πρῶτα Κυρίου. ἡ τοίνυν γνῶσις τ' προπαρῳχθέντων, πεπίστωται δείκνυται τῷ ἔβασιν, ἡ γεγονέναι πάλαι, ἢ ἐνεστηκέναι ἤδη, ἡ ἔσεσθαι μέλλουσαν. εἰδ' αἱ μὴ ἀκρότητες ἐπιπεπλώκασι πίστει, ἡ τελεσθέντων, ἡ ἐλπιζομένων· πείθω δὲ πρᾶγμα, ἡ ἐνεστηκυῖα ἐνέργεια, πρὸς τ' βεβαίωσιν ἀμφοῖν τοῖν ἄκροιν. εἰ γὰ μιᾶς ὄσης τ' προφητείας, ὃ μὲν, ἤδη τελεῖται· ὃ δὲ, πεπλήρωται, πιστὸν ἐντεῦθεν χ' ὃ ἐλπιζόμενον, καὶ ὃ πρόκειται ἀληθές. προέστεργε γὰ ἐνεστὼς ἰὼν· εἶτα ἡμῖν παρῆκεν, ὡς εἶ καὶ τ' τῶν παρῳχημένων πίστιν, καταλῆψιν παρῳχημένου· καὶ τὴν μὲν ἐσομένην ἐλπίδα, καταλῆψιν ἐσομένου προάγματος· ταῖς δὲ συγκαταθέσεσι ὐ μόνον οἱ ἀπὸ Πλάτωνος, ἀλλὰ χ' οἱ ἀπὸ τ Στοᾶς, ἐφ' ἡμῖν εἶ λέγουσιν. πᾶσα οὖν δόξα, χ' κρίσις, χ' ὑπόληψις, χ' μάθησις, οἷς ζῶμεν χ' συνέσμεν αἰεὶ, τῷ ἦν τ' ἀνθρώπων συγκαθέσις ἐστὶν· ἡ δ', οὐδὲν ἄλλο ἢ πίστις εἴη ἄν· ἡ τε ἀπιστία, ἀποστάσασα ἕξαι τ πίστεως, δυνατὴν δείκνυσι τ' συγκαθέσιν τε ἐ πίστιν· ἀνυπαρξία γὰ, στέρησις οὐκ ἀπολείπει. κἂν τις ἁλῶται σκοπῶν, εὑρήσει τ' ἀνθρώπων φύσει ἐμβεβλημένον μὲν πρὸς τὸ τῦ ψεύδους συγκαθέσιν· ἕτοιμα δὲ ἀφορμὰς πρὸς πίστιν ἁλῶται. ἡ τοίνυν σωζουσα τὸν Ἐκκλησίαν, ὡς φησιν ὁ ποιμήν, ἀρετὴ, ἡ πίστις ἐστὶ, δι' ἧς σώζονται οἱ ἐκλεκτοὶ τ Θεοῦ· ἡ δὲ ἀνδριζομένη, ἐγκράτεια. ἕπεται δ' αὐτῇς, ἁπλότης, ἀκακία, σεμνότης, ἀγάπη. πᾶσαι δ' αἵδε, πίστεώς εἰσι θυγατέρες. καὶ πάλιν, προηγῆται μὲν, πίστις· φόβος δὲ, οἰκοδομεῖ· τελοῖ δὲ ἡ ἀγάπη. Φοβητέον οὖν τ' Κύριον, λέγει, εἰς οἰκοδομὴν, ἀλλ'

ἀλλ' ὁ τὸν διάβολον εἰς καταστροφήν. ἔμπαλιν δὲ τὰ μὲν ἔργα τοῦ Κυρίου, τουτέστι τὰς ἐντολάς, ἀγαπητέον καὶ ποιητέον· τὰ δὲ ἔργα τοῦ διαβόλου, φοβητέον καὶ οὐ ποιητέον· ὁ μὲν γὰρ τοῦ Θεοῦ φόβος, παιδεύει, καὶ εἰς ἀγάπην ἐπανορθίζει· ὁ δὲ τοῦ διαβόλου ἔργων, μῖσος ἔχει συνοίκειον. ὁ δὲ αὐτὸς καὶ τὴν μετάνοιαν σύνεσιν εἶναί φησι μεγάλην· μετανοοῦσι γὰρ ἐφ' οἷς ἔδρασεν, οὐκ ἔτι ποιεῖ ἢ λέγει. βασανίζων γὰρ ἐφ' οἷς ἥμαρτεν τὸν ἑαυτοῦ ψυχικόν, ἀγαθοεργεῖ. ἄφεσις οὖν ἁμαρτιῶν, μετανοίας διαφέρει· ἀμφω δὲ δείκνυσι τὰ ἐφ' ἡμῖν. τὸν οὖν εἰληφότα τὴν ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν, οὐκ ἔτι ἁμαρτάνειν χρή· ὅτι γὰρ τῇ πρώτῃ καὶ μόνῃ μετανοίᾳ τῶν ἁμαρτιῶν, αὕτη αὐτῷ εἴη τῶν προημαρτημένων καὶ τὴν ἐθνικὴν καὶ πρώτον βίον, τὸν ἐν ἀγνοίᾳ λέγω. αὐτίκα τοῖς κλητοῖς προσκειμένη μετάνοια, ἡ καθαίρουσα τὸν τόπον τῆς ψυχῆς ἀπὸ τῆς πλημμελημάτων, ἵνα ἡ πίστις βεβαιωθῇ. καρδιογνώστης δὲ ὢν ὁ Κύριος, καὶ τὰ μέλλοντα προγινώσκων, τό τε ἐμβαλλόμενον τοῦ ἀνθρώπου, καὶ ὃ παλίμβολον καὶ πανοῦργον τοῦ διαβόλου, πόθεν ἄρχηθεν προῆδεν· ὡς, ζηλώσας ὅτι τῇ ἀφέσει τῶν ἁμαρτιῶν τὸν ἄνθρωπον, προεφρίψατό τινας αἰτίας τῶν ἁμαρτημάτων τοῖς δούλοις τοῦ Θεοῦ· φρονίμως πονηρεύόμενος, ὅπως δὴ καὶ αὐτοὶ συνεκπέσοιεν αὐτῷ. ἔδωκεν οὖν ἄλλῳ ὅτι τοῖς καὶ τὴν πίστιν προπίπτουσί τινι πλημμελήματι, πολυέλεος ὢν μετανοίαν δευτέραν· ἵνα εἴ τις ὑπὸ πειρασθείη μὴ τὸν κλῆσιν, βιασθεὶς δὲ καὶ καταστραφείς, μίαν ἔτι μετάνοιαν ἀμετανόητον λάβῃ. ἐκτοίως γὰρ ἁμαρτανόντων ἡμῶν μὴ ὃ λαβὼν τὴν ὁπίγνωσιν τῆς ἀληθείας, οὐκ ἔτι περὶ ἁμαρτιῶν ἀπολείπεται θυσία, φοβερὰ δέ τις ἐκδοχὴ κρίσεως, καὶ πυρὸς ζῆλος, ἐσθίειν μέλλοντος τοὺς ὑπεναντίους. αἱ δὲ συνεχεῖς καὶ ἐπάλληλοι ὅτι τοῖς ἁμαρτήμασι μετάνοιαι, οὐδὲν τῶν καθάπαξ μὴ πεπιστευκότων διαφέρουσιν, ἢ μόνῳ τῷ συναισθέσθαι ὅτι ἁμαρτάνουσι· καὶ οὐκ οἶδ' ὁπότερον αὐτῶν χεῖρον, εἰ ὃ εἰδότα ἁμαρτάνειν, ἢ μετανοήσαντα ἐφ' οἷς ἥμαρτεν, πλημμελεῖν αὖθις· τῷ ἐλέγχεσθαι γὰρ ἑκατέρωθεν ἡ ἁμαρτία φαίνεται· ἡ μέν, ὅτι τῇ προαιρέσει κατεγινώσκεται πρὸς τὸ ἔργατον τῆς ἀνομίας· ἡ δέ, ὃ προαιρούμενον προεγινώσκοντος, ὡς φανὲν ἐπιχειροῦντος.

A sed non diabolum ad euerſionem. Contra autem opera quidem Domini, hoc eſt, præcepta eſſe diligenda & facienda, opera autem diaboli eſſe timenda, & non facienda. Timor enim Dei erudit ac caſtigat, & in dilectionem reſtituit: timor autem operum diaboli, habet etiam odium cohabitans: Idem autem dicit etiam pœnitentiam eſſe magnam intelligentiam. Qui enim eorum quæ fecit, ducitur pœnitentia, non amplius facit vel dicit. Propter ea autem quæ peccauit torquens animam, bona facit. Remiſſio ergo peccatorum differt à pœnitentia: ambo autem ea oſtendit in noſtra poteſtate. Eum ergo qui accepit

B remiſſionem peccatorum, non oportet amplius peccare, nempe in prima & ſola peccatorum pœnitentia: ea autem fuerit eorum quæ prius fuerunt in gentili & prima vita: ea inquam, quæ fuit in ignorantia. Iam iis qui vocati ſunt, proponitur pœnitentia, expurgans locum animæ à peccatis, vt fides fundetur. Cum autem ſit Dominus cognitor cordium & futura præſciat, facilem hominis mutationem, & ad reuertendum propenſionem, & diaboli calliditatem ab alto vidit à principio, qui

C homini inuidens propter remiſſionem peccatorum, aliquas peccatorum cauſas ſeruis Dei ſuggeret, aſtute hoc moliens, vt ipſi quoque cum eo cadant. Dedit ergo cum ſit multæ miſericordiæ, iis etiam qui fide in aliquod peccatum incidunt, ſecundam pœnitentiam, quam, ſi quis tentatus fuerit poſt vocationem, coactus & callide circumuentus, vnam adhuc non pœnitendam acceperit pœnitentiam. *Voluntarie enim peccantibus nobis, poſtquam acceperimus agnitionē veritatis, non amplius relinquitur pro peccatis hoſtia, terribilis autem quædam expectatio iudicij, & zelus ignis qui eſt deuoraturus aduerſarios.* Continuæ autem & ſe viciſſim excipientes propter peccata pœnitentiæ, nihil differunt ab iis quī omnino non crediderunt, præterquam in eo ſolo quod ſe peccare ſenſerunt: neque ſcio vtrum ſit deterius, prudentemne ac ſcientem peccare, an cum pro iis quæ peccauit pœnitentia ductus fuerit, rurſus peccare. Eo enim quod vtrinque arguatur, peccatum apparet: illud quidem condemnatum, propterea quod factum ſit ab operatio iniquitatis, hoc vero, ab eo qui præſcit id quod eſt faciendum, aggrediente vt malum.

Heb. 10.

D

Et ille quidem iræ fortasse & voluptati obsequitur, non ignorans quibus gratificetur: hic autem qui cum ductus sit pœnitentia propterea quod sit gratificatus, deinde rursus recurrerit ad voluptatem: ei coniungitur qui ab initio peccat voluntariè. Cuius enim ductus est aliquis pœnitentia, hoc rursus faciens, quod à se condemnatum facit, hoc sua sponte peragit. Ille ergo ex gentibus & priore illa vita ad fidem incitatus, remissionem peccatorum semel est consecutus: hic autem qui etiam postea peccauit, deinde pœnitentia ducitur, etiam si veniam assequatur debet erubescere, vt qui non amplius lauetur in remissionem peccatorum. Oportet enim non solum idola relinquere quæ prius pro diis habebat, sed etiam facta prioris vitæ, eum qui non est ex sanguinibus neque ex voluntate carnis, sed in spiritu regeneratur, quod quidem fuerit, non in idem reuolutum peccatum, duci pœnitentia. Est enim rursus meditatio peccatorum aptitudo ex defectu exercitationis. Apparet ergo, sed non est pœnitentia, sæpe petere veniam de iis quæ sæpe peccamus. *Iustitia autem munit vias à reprehensione alienas.* Et rursus: *Viri innocentis iustitia diriget viam suam.* Quinetiam sicut pater miseretur filiorum suorum, misertus est Dominus timentium eum, scribit Dauid. *Qui seminant ergo in lacrimis, in exultatione metent*, de iis loquens qui confitentur in pœnitentia. *Beati enim omnes qui timent Dominum.* Vides enim quę est in Euangelio similem beatitudinem. *Ne timeas*, inquit, *quando diues fuerit homo, & quando multiplicata fuerit gloria domus eius. Quoniam dum ipse moritur, non sumet omnia, neque descendet cum eo gloria eius. Ego autem in misericordia tua introibo in domum tuam, adorabo ad templum sanctum tuum in timore tuo. Domine deduc me in iustitia tua.* Atque est quidem timorem incutiens, mentis ad aliquid vel ab aliquo impulsio. Affectio autem seu perturbatio est nimia impulsio, vel quæ plus quàm par sit extendit mensuras rationis: vel impulsio quæ effertur, & non paret rationi. Præter naturam ergo animæ motus, ex ea quæ est rationi inobedientia, sunt perturbationes seu animi affectiones. Defectio autem & recessus & inobedientia sunt in nostra potestate,

Prou. 13.

Psal. 102

Psal 125.

Psal. 113.

Psal. 48.

καὶ ὁ μὲν, θυμῷ χαρίζεται ἴσως καὶ ἡδονῇ, οὐκ ἀγνοῶν τίσι χαρίζεται· ὁ δὲ ἐφ' οἷς ἐχαρίσατο μετανοῶν, εἶτα παλινδρομῶν αὖθις εἰς ἡδονὴν, συνάπτει τῷ πρώτῳ ἑκουσίως ἁμαρτάνοντι· ἐφ' ᾧ γὰρ τις μετενόησεν, αὖθις τοῦτο ποιῶν, ὃ καταγινώσκει, τοῦτο ἑκὼν ἐπιτελεῖ. Ὁ μὲν οὖν ἐξ ἐθνῶν καὶ τῆς προβεβιωτικῆς ἐκείνης ἐπὶ τὴν πίστιν ὁρμήσας, ἅπαξ ἔτυχεν ἀφέσεως ἁμαρτιῶν· ὁ δὲ καὶ μεταβαπτα ἁμαρτήσας, εἶτα μετανοῶν, κἂν συγγνώμης τύχῃ, αἰδεῖσθαι ὀφείλει, μηκέτι λουόμενος εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν. δεῖ γὰρ οὐ τὰ εἴδωλα μόνον καταλιπεῖν, ἃ πρότερον ἐθεράπευεν, ἀλλὰ καὶ τὰ ἔργα τοῦ προτέρου βίου, τὸν οὐκ ἐξ αἱμάτων, οὐδὲ ἐκ θελήματος σαρκὸς, ἐκ πνεύματι δὲ ἀναγεννώμενον· ὅσῳ ἐστὶν αὖ, τὸ μὴ εἰς ταὐτὸν ἀνενεχθέντα πλημμέλημα, μετανοῆσαι· μηδέτι γὰρ ἐμπαλιν ἁμαρτιῶν, τὸ πολλάκις μετανοεῖν, καὶ ἐπιτηδειότης εἰς ὑπερφίαν ἐξ ἀνασκησίας. διάκρισις τοίνυν μετανοίας, οὐ μετανοία, τὸ πολλάκις αἰτεῖσθαι συγγνώμην, ἐφ' οἷς πλημμελοῦμεν πολλάκις· Δικαιοσύνη δὲ ἀμώμους ὁρθοτομεῖ ὁδοὺς, κεκραγὼς ἡ γραφή· καὶ πάλιν αὖ, Ἡ τοῦ ἀκάκου δικαιοσύνη, κατορθώσει τὴν ὁδὸν αὐτοῦ. Ναὶ μὴν, Καθὼς οἰκτείρει πατὴρ υἱοὺς, ᾠκτείρησεν Κύριος τοὺς φοβουμένους αὐτὸν, ὁ Δαβὶδ γράφει· Οἱ σπείροντες οὖν ἐν δάκρυσιν, ἐν ἀγαλλιάσει θερισθήσονται. τῶν ἐν μετανοίᾳ ἐξομολογουμένων· Μακάριοι γὰρ πάντες οἱ φοβούμενοι τὸν Κύριον. ὁρᾷς τὸν ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ ἐμφερῆ μακαρισμόν; Μὴ φοβοῦ, φησιν, ὅταν πλουτήσῃ ἄνθρωπος, καὶ ὅταν πληθυνθῇ ἡ δόξα τοῦ οἴκου αὐτοῦ· ὅτι οὐκ ἐν τῷ ἀποθνήσκειν αὐτὸν λήψεται τὰ πάντα, οὐδὲ συγκαταβήσεται αὐτῷ ἡ δόξα αὐτοῦ· ἐγὼ δὲ ἐν τῷ ἐλέει σου εἰσελεύσομαι εἰς τὸν οἶκόν σου· προσκυνήσω πρὸς ναὸν ἅγιόν σε ἐν φόβῳ σε. Κύριε ὁδήγησόν με ἐν τῇ δικαιοσύνῃ σε. ὁρμὴ μὲν οὖν φοβερὰ φαντασίας ἐπί τι ἢ ἀπό του· πάθος δὲ, πλεονάζουσα ὁρμὴ, ἢ ὑποστέλλουσα τὰ ὑπὲρ τὸν λόγον μέτρα, ἢ ὁρμὴ ἀπειθὴς λόγῳ. ἔστιν δὲ φύσει οὖν κίνησις ψυχῆς παρὰ τὸν λόγον ἀπείθεια, τὰ πάθη. ἡ δὲ ἀπόστασις, καὶ ἔκστασις, καὶ ἀπείθεια, ἐφ' ἡμῖν,

ὥσπερ καὶ ἐπ' ἡμῖν· διὸ καὶ τὰ ἑκούσια κρίνεται. αὐτίκα καθ' ἓν ἕκαστον τῶν παθῶν, εἴ τις ἐπεξίοι, ἀλόγους ὀρέξεις δύο εὕροι ἂν αὐτά· τὸ μὲν ἀκούσιον, οὐ κρίνεται. διττὸν δὲ τοῦτο· τὸ μὲν, γινόμενον μετ' ἀγνοίας· τὸ δὲ, ἀνάγκῃ· ἐπεὶ πῶς ἂν καὶ δικάσαις περὶ τῶν κατὰ τοὺς ἀκουσίους ἔρωτας ἁμαρτάνειν λεγομένων; ἢ γὰρ αὐτὸν τις ἠγνόησεν, ὡς Κλεομένης καὶ Ἀθάμας, οἱ μανέντες· ἢ ὃ πρᾶγμα ὃ πράσσει· ὡς Αἰσχύλος, τὰ μυστήρια ὅτι σκηνῆς ἐξέφηνεν, ἐν Ἀρείῳ πάγῳ κριθεὶς, οὕτως ἀφείθη, ὅτι δείξας αὐτὸν μὴ μεμυημένον· ἢ ὥσπερ πράττεται ἀγνοήσας τις, ὡσπερ ὁ τὸν αὐτάδελφον ἀφεὶς, καὶ ἀποκτείνας οἰκεῖον ἀντὶ τοῦ πολεμίου· ἢ ὃ ἐν τίνι πράττεται, καθάπερ ὁ τῆς ἐσφαιρωμένης λόγχης γυμναζόμενος καὶ ἀποκτείνας ἑαυτὸ, τοῦ δόρατος ἀποβαλόντος τὸ σφαῖρον· διὸ δὴ καὶ ὅπως; ὡς ὁ ἐν ταδίῳ ἀποκτείνας τὸν ἀνταγωνιστήν· οὐ γὰρ θανάτου, ἀλλὰ νίκης χάριν ἠγωνίζετο· ἢ ὃ ἕνεκα πράττεται, οἷον ὁ ἰατρὸς δέδωκεν ἀνάδοτον ὑγιεινὸν, καὶ ἀπέκτεινεν· ὁ δὲ οὐ τούτου χάριν δέδωκεν, ἀλλὰ τὸ σῶσαι. ὀφείλει μὲν οὖν ὁ νόμος τότε καὶ τὸν ἀκουσίως φονεύσαντα, ὡς τὸν ἀκουσίως γονορρυῆ, ἀλλ' οὐ καθ' ἴσον τῷ ἑκουσίως. καί τοι κἀκεῖνος ὡς ὅτι ἑκουσίῳ κολασθήσεται, εἴ τις μεταγάγοι· ὃ πάθος ὅτι τῷ ἀληθὲς· τῷ ὄντι γὰρ κολαστέος ὁ ἀκρατὴς τοῦ γενίμου λόγου· ὃ ἂν αὐτὸ, πάθος ἐστὶ ψυχῆς ἄλογον, ἐξοὺς ἀδολεσχίας ἰόν· πιστὸς δὲ ἥρηται πνοὴ κρύπτειν πράγματα. τὰ προαιρετικὰ δίκην κρίνεται. Κύριος γὰρ ἐτάζει καρδίας καὶ νεφρούς· καὶ ὁ ἐμβλέψας πρὸς ἐπιθυμίαν, κρίνεται. διὸ δὴ Μὴ δὲ ἐπιθυμήσῃς, λέγει, καὶ Ὁ λαὸς οὗτος τοῖς χείλεσί με τιμᾷ, φησὶν· ἡ δὲ καρδία αὐτῶν, πόρρω ἐστὶν ἀπ' ἐμοῦ. Εἰς αὐτὸν γὰρ ἀφορᾷ τὸν νοῦν ὁ Θεός· ἐπεὶ καὶ τὸν Λὼτ γυναῖκα ἐπιστραφεῖσαν μόνον ἑκουσίως ἐπὶ τὸν κακίαν τὸν κοσμικὴν, καταλιπεῖν ἀνάλωτον, ὡς λίθον δείξας ἀλατίνου, καὶ στήσας, εἰς ὃ μὴ προέσω χωρεῖν, οὐ μορφὴν γὰρ ἀπρόσκοπον εἰκόνα, ἀρτύσας ἂν γεύσαι τὸν πνευματικῶς δυνάμενον διορᾶν. Τὸ δ' ἑκούσιον, ἢ ὃ καθ' ὄρεξίν ἐστιν, ἢ ὃ κατ' προαίρεσιν, ἢ ὃ κατ' διάνοιαν. αὐτίκα προσέχειται τοῖς ταῦτα ἀλλήλοις, ἁμάρτημα, ἀτύχημα, ἀδίκημα.

sicut etiã est in nostra potestate, obedientia. Quocirca iudicantur etiam quæ sunt voluntaria. Iam si quis persequatur vnãquanque animi perturbationem, eas à ratione alienas inuenerit. Non iudicatur ergo, id quod est inuoluntarium. Id autem est duplex, vnum quidem quod fit ex ignoratione, alterũ vero, necessitate. Nã quomodo iudicaueris de iis qui dicuntur peccare modis inuolũtariis? Aut enim qui seipsum ignorauit, vt Cleomenes & Athamas qui erãt correpti furore: aut rem quam facit, vt Æschylus qui in scena effat9 mysteria in Areopago dicta causa fuit absolutus, cum ostendisset se non esse mysteriis initiatum: aut ignorãs id quod agitur, vt qui emisit aduersariũ, & domesticum occidit pro inimico: aut id in quo agitur, vt qui præpilatis exercetur lãceis, & aliquẽ interfecit, cum pilam lancea emisit: aut ignorans quemadmodum esset faciẽdum, vt qui in stadio occidit aduersarium, non enim vt occideret, sed vt vinceret certabatur: aut id cuius gratia agitur, quemadmodũ dedit Medicus salubre antidotum, & occidit. Is autẽ non ea de causa dedit, sed vt eum seruaret. Ac puniebat quidem tũc quoque lex eũm qui non spõte interfecit, vt eum qui non sponte laborabat profluuio seminis: sed non æque atque eum qui sponte. Quãquam ille quoque punietur tãquam propter volũtariũ, si quis animi perturbationem traduxerit ad veritatẽ. Reuera enim est puniendus is qui est verbi genitalis incõtinens, quod ipsum quoque est animi affectio aliena à ratione, quæ prope accedit ad futilem loquacitatem. Fidelis autem eligit res celare spiritu. Quæ sponte ergo & ex electione suscipiuntur, puniuntur. Dominus enim scrutatur corda & renes, & iudicatur is, qui respexit ad concupiscẽtiam. Quare etiam dicit, *Ne concupiscas. Et hic populus*, inquit, *honorat me labiis: cor autem ipsorum procul est à me.* Deus enim respicit ad animum. Nam vxorem quoque Loth quæ sua sponte solum erat conuersa ad mundanum vitium, reliquit insensilem, efficiens eam vt petram salis, & statuens, nẽ vlterius progrederetur, non stultam & quæ nihil efficeret imaginem, sed quæ condire & confirmare posset eum qui potest perspicere spiritaliter. Voluntariũ autẽ est, vel quod est ex apetitione, vel quod ex instituto ac electione, vel quod ex cogitatione. Iam vero hæc quodãmodo inter se prope sita sũt, peccatũ, infortunium, scelus seu iniuste factum:

Exod. 20
Marc. 10
Genes. 19

Et est peccatum quidem, verbi gratia, luxuriose & intemperanter viuere. Infortunium autem, amicum tanquam inimicum inscienter occidere. Scelus autem est, sepulchrorum effossio, aut sacrilegium. Peccare autem constat ex eo quod nesciat quis iudicare, quidnam facere oporteat: sicut certe in fossam quoque incidit aliquis, vel quod ignorauerit, vel quod transilire non potuerit propter imbecillitatem corporis. Sed in nostra quidem certe est potestate, & ad nostram deduci disciplinam, & parere præceptis, quoniam nisi voluerimus esse participes, iræ & voluptati nos ipsos dedentes, peccabimus, vel potius iniuria nostram afficiemus animam. Laius enim ille dicit in tragœdia:

Nihil me eorum quæ mones latet quidē,
Natura, sed me cum sciam, rapit tamen.

Hoc est, se tradidisse animi perturbationi. Medea quoque ipsa similiter clamat in scena:

Factura quænam sim satis scio mala:
At ira maior consilii vires domat.

Sed nec tacet Aiax, sed sibi manus illaturus vociferatur:

Res ergo mentem est nulla quæ sic liberi
Mordet viri, ac iniqua iniusta infamia.
Affectus ipse sic sum ego, quem nunc rapit
Condensa labes, ex profundo commouet
Stimulus furoris concitum peracribus.

Atque hos quidem ira, alios vero innumerabilis cupiditas deducit in tragœdiam, Phædram, Anthiam, Eriphylem,

Quæ sibi dilecti precio sum acceperat aurum.

Comicum enim Thrasonidem alia scena: Puellula, inquit, vilis me sibi seruum fecit. Infortunium autem, est peccatum mentis præter rationem. Peccatum autem est voluntaria iniustitia. Iniustitia autem est vitium voluntarium. Est ergo peccatum quidem meum voluntarium. Et ideo dicit: *Peccatum vobis non dominabitur. Non enim estis sub lege, sed sub gratia*, dicens iis qui iam crediderant. *Quoniam eius nos liuore sanati sumus.* Infortunium autem est alterius in me actio inuoluntaria. Iniustitia autem inuenitur solum voluntaria siue fit mea, siue alterius. Has autem peccatorum differentias significat Psalmographus, *Beatos* dicens *quorum Deus deleuit iniquitates*,

Rom. 6.

Esa 53.

1. Pet. 2.

Psal. 31.

καὶ ἔστιν ἁμάρτημα μὲν, φέρε εἰπεῖν, τὸ πρὸς φητικῶς καὶ ἀσελγῶς βιοῦν· ἀτύχημα δὲ, τὸν φίλον, ὡς πολέμιον, ἀπ' ἀγνοίας βαλεῖν· ἀδίκημα δὲ, ἡ τυμβωρυχία, ἢ ἡ ἱεροσυλία· τὸ δὲ ἁμαρτάνειν, ἐκ τοῦ ἀγνοεῖν κρίνειν ὅ τι χρὴ ποιεῖν, συνίσταται· ἢ τοῦ ἀδυνατεῖν ποιεῖν· ὡς ὅταν ἁμάξῃ τὸ βόθρον τις πεπτώκῃ, ἤτοι ἀγνοήσας, ἢ ἀδυνατήσας ὑπερβῆναι διὰ ἀσθένειαν σώματος. ἀλλ' ἐφ' ἡμῖν γε ἡ τε πρὸς τὴν παιδείαν ἡμῶν προκοπὴ, ἥ τε πρὸς τὰς ἐντολὰς ὑπακοή. ὧν εἰ μὴ μετέχειν βουληθείημεν, θυμῷ τε καὶ ἐπιθυμίᾳ ἐκδότους σφᾶς αὐτοὺς ἐπιδόντες, ἁμαρτησόμεθα, μᾶλλον δὲ ἀδικήσομεν τὴν ἑαυτῶν ψυχήν. ὁ μὲν γὰρ Λάϊος ἐκεῖνος, κατὰ τὴν τραγῳδίαν φησίν·

Λέληθεν οὐδὲν τῶνδε μ', ὧν σὺ νουθετεῖς·
Γνώμην δ' ἔχοντά μ', ἡ φύσις βιάζεται
Τοιᾶσδ' ὀργὴν γενέσθαι τῷ πάθει. ἡ Μήδεια δέ,
Ἐμοὶ δοκεῖ, καὶ αὐτὴ ὁμοίως ὑπὸ τῆς σκληρᾶς βοᾷ·
Καὶ μανθάνω μὲν οἷα δράσουσ' μᾶλλον κακά,
Θυμὸς δ' ὑπερίσχυσε τῶν ἐμῶν βουλευμάτων.

ἀλλ' οὐδὲ Αἴας σιωπᾷ· μᾶλλον δ' ἑαυτὸν ἀποσφάξῃ, κέκραγεν· Οὐδέν οὖν ἐστι τοσοῦτον, ἐλευθέρου ψυχὴν δάκνον ὅσον, ὡς ἀνδρὸς ἀτιμία. οὕτως πέπονθα, καὶ με συμφορᾶ ἔσα·

Βαθεῖα κηλὶς, ἐκ βυθῶν ἀναστρέφει,
Λύσσης πικροῖς κέντροισιν ἠρεθισμένων.

τούτοις μὲν οὖν ὁ θυμός· μυρίους δ' ἄλλους ἡ ἐπιθυμία τραγῳδεῖ, τὴν Φαῖδραν, τὴν Ἀνθίαν, τὴν Ἐριφύλην·

Ἣ χρυσὸν φίλου ἀνδρὸς ἐδέξατο λιπαρέντα.

τὸν γὰρ κωμικὸν ἐκεῖνον Θρασωνίδην ἄλλη σκηνὴ, παιδισκαρίον μέ, φησιν, ὀλίγης καταδεδούλωκεν. ἀτύχημα δὲ, οὖν τοῦ ἀλλοῦ ὄντος ἁμαρτία. εἰ δὲ ἁμαρτία, ἑκούσιος ἀδικία· ἀδικία δὲ, ἑκούσιος κακία. ἔστιν οὖν ἡ μὲν ἁμαρτία, ἐμὸν ἑκούσιον. διὸ καὶ φησιν· ἁμαρτία γὰρ ὑμῶν οὐ κυριεύσει· οὐ γάρ ἐστε ὑπὸ νόμον, ἀλλ' ὑπὸ χάριν· τοῖς ἤδη πεπιστευκόσι λέγων· ὅτι τῷ μώλωπι αὐτοῦ ἡμεῖς ἰάθημεν. ἀτυχία δέ ὄντιν, ἄλλου εἰς ἐμὲ πρᾶξις ἀκούσιος· εἰ δὲ ἀδικία, μόνη διείσπεται ἑκούσιος, εἴτε ἐμὴ, εἴτε ἄλλου. ταύτας δ' αἰνίσσεται τῶν ἁμαρτιῶν τὰς ἀφαφορέας, ὁ ψαλμῳδός· μακαρίους λέγων, ὧν ὁ Θεὸς τὰς μὲν, ἀπήλειψεν ἀφορμὰς·

τὰς δὲ, ἐπεκάλυψεν ἁμαρτίας· οὐκ ἐλογίσατό τε τὰς ἄλλας, καὶ ἀφῆκε τὰς λοιπάς. γέγραπται γὰρ, Μακάριοι ὧν ἀφέθησαν αἱ ἀνομίαι, καὶ ὧν ἐπεκαλύφθησαν αἱ ἁμαρτίαι· Μακάριος ἀνὴρ, ᾧ οὐ μὴ λογίσηται Κύριος ἁμαρτίαν, οὐδὲ ἔστιν ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ δόλος· οὗτος ὁ μακαρισμὸς ἐγένετο ἐπὶ τοὺς ἐκλελεγμένους ἀπὸ τοῦ Θεοῦ, διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν. καλύπτει μὲν γὰρ ἀγάπη πλῆθος ἁμαρτιῶν· ἀπαλείφει δὲ, ὁ τὴν μετάνοιαν μᾶλλον τοῦ ἁμαρτωλοῦ ἢ τὸν θάνατον αἱρούμενος. οὐ λογίζονται δὲ, ὅσαι μὴ κατὰ προαίρεσιν συνίστανται· Ὁ γὰρ ἐπιθυμήσας, ἤδη μεμοίχευκέ φησιν. ἀφίησί τε τὰς ἁμαρτίας, ὁ φωτίζων λόγος. Καὶ ἐν ᾧ καιρῷ ἐκείνῳ, φησὶν ὁ Κύριος, ζητήσουσιν τὴν ἀδικίαν Ἰσραὴλ, καὶ οὐχ ὑπάρξει· καὶ τὰς ἁμαρτίας Ἰούδα, καὶ οὐ μὴ εὑρεθῶσιν· ὅτι τίς ὥσπερ ἐγώ; καὶ τίς ἀντιστήσεται κατὰ πρόσωπόν μου; ὁρᾷς ἕνα Θεὸν καταγγελλόμενον ἀγαθὸν, τὸν κατ' ἀξίαν ἀπονεμητικόν τε καὶ ἀφετικὸν ἁμαρτημάτων. φαίνεται δὲ καὶ Ἰωάννης ἐν τῇ μείζονι ἐπιστολῇ, τὰς διαφορὰς τῶν ἁμαρτιῶν ἐκδιδάσκων ἐν τούτοις· Ἐὰν τίς ἴδη τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ ἁμαρτάνοντα ἁμαρτίαν μὴ πρὸς θάνατον, αἰτήσει καὶ δώσει αὐτῷ ζωὴν τοῖς ἁμαρτάνουσι μὴ πρὸς θάνατον εἶπεν. ἔστι γὰρ ἁμαρτία πρὸς θάνατον. Οὐ περὶ ἐκείνης λέγω, ἵνα ἐρωτήσῃ τις. πᾶσα ἀδικία, ἁμαρτία ἐστί· καὶ ἔστιν ἁμαρτία, μὴ πρὸς θάνατον. ἀλλὰ καὶ Δαβὶδ, καὶ πρὸ Δαβὶδ ὁ Μωσῆς, τὸν τριῶν δόγματος τὴν γνῶσιν ἐμφαίνουσιν διὰ τούτων· Μακάριος ἀνὴρ ὃς οὐκ ἐπορεύθη ἐν βουλῇ ἀσεβῶν· καθὼς οἱ ἰχθύες πορεύονται ἐν σκότει εἰς τὰ βάθη· οἱ γὰρ λεπίδα μὴ ἔχοντες, ὧν ἀπαγορεύει Μωσῆς ἐφάπτεσθαι, κάτω τῆς θαλάσσης νέμονται. Οὐδὲ ἐν ὁδῷ ἁμαρτωλῶν ἔστη· καθὼς οἱ δοκοῦντες φοβεῖσθαι τὸν Κύριον, ἁμαρτάνουσιν ὡς ὁ χοῖρος· πεινῶν γὰρ κραυγάζει· πληρωθεὶς δὲ, τὸν δεσπότην οὐ γνωρίζει· Οὐδὲ ἐπὶ καθέδραν λοιμῶν ἐκάθισεν· καθὼς τὰ πτηνὰ εἰς ἁρπαγὴν ἕτοιμα. παρῄνεσε δὲ Μωσῆς, οὐ φάγεσθαι χοῖρον, οὐδὲ ἀετὸν, οὐδὲ ὀξύπτερον, οὔτε κόρακα οὐδὲ πάντ' ἰχθῦν, ὃς οὐκ ἔχει λεπίδα ἐν αὐτῷ· ταῦτα μὲν ὁ Βαρνάβας· ἀκήκοα δ' ἔγωγε τοφοῦ τὰ τοιαῦτα ἀνδρὸς, βουλὴν μὲν ἀσεβῶν, τὰ ἔθνη λέγοντος· ὁδὸν δὲ ἁμαρτωλῶν, τὴν Ἰουδαϊκὴν ὑπόληψιν· καὶ καθέδραν λοιμῶν, τὰς αἱρέσεις ἐκλαμβάνοντος. ἕτερος δὲ κυριώτερον ἔλεγεν, τὸν μὲν πρῶτον μακαρισμὸν τετάχθαι ἐπὶ τῶν μὴ κατακολουθησάντων ταῖς γνώμαις ταῖς πονηραῖς,

A *texit autem peccata*, & alia non imputauit, & dimisit reliqua. Scriptum est enim: *Beatus cui non imputauerit Dominus peccatum, nec est in spiritu eius dolus. Hæc beatitudo facta est super electos à Deo per Iesum Christum dominum nostrum. Operit enim charitas multitudinem peccatorum. Delet autem is, qui magis vult pœnitentiam quam mortem peccatoris.* Non imputantur autem quæ non constant ex instituto & libera electione. *Qui enim concupiuit, iam*, inquit, *mœchatus est.* Et remittit peccata Verbum illuminans. *Et in tempore illo*, inquit Dominus, *quærent iniustitiam Israel, & non erit: & peccata Iudæ, & non inuenientur. Quoniam quis sicut ego, & quis stabit contra faciem meam?* Vides vnum Deum annunciari bonum, qui retribuit pro meritis, & peccata remittit. Videtur autem Ioannes quoque in maiore epistola, in his peccatorum docere differentias. *Si quis viderit fratrem suum peccantem peccatum non ad mortem, petet, & dabit ei vitam.* Peccantibus non ad mortem, inquit. Est enim peccatum ad mortem. Non de illo dico vt roget quis. Omnis iniustitia est peccatum. Et est peccatum non ad mortem. Sed & Dauid, & ante Dauid Moses, per hæc, trium dogmatum ostendunt cognitionem. *Beatus vir qui non ambulauit in via impiorum*, sicut pisces ambulant in tenebris in profundo. Qui enim squamas non habent, quos prohibet Moses tangere, pascuntur in profundo maris. *Nec in via peccatorum stetit*, sicut ij qui cum Dominum videantur timere, peccant, vt porcus. Esuriens enim clamat; repletus autem non agnoscit Dominum. Neque sedit super cathedram pestilentiæ, sicut volucres paratæ ad rapinam. Suasit autem Moses non vesci porco, nec aquila, nec accipitre, neque coruo, neque quouis pisce qui non habet squamas. Hæc quidem Barnabas. Audiui autem ego virum in his rebus doctum, dicentem esse consilium impiorum significare gentes: viam autem peccatorum, Iudaïcam opinionem, & pestilentiæ cathedram, hæreses accipientem. Alius autem dicebat magis proprie, positam quidem esse primam beatitudinem, in iis qui non sunt sceleratas secuti sententias,

1. Pet. 4. Ezec. 18. Hier. 30. Num. 1. 1. Ioan. 1. Psalm. 1.

quæ à Deo defecerunt. Secundam autem, eorum qui in lata via manent, vel eorum qui nutriti sunt in lege, vel etiam eorum qui ex gentibus non sunt ducti pœnitentia. Cathedra autem pœnitentiæ & theatra fuerint & iudicia, vbi magis sequuntur improbas & exitiales potestates, & operum eorum societatem. Sed in lege Domini volũtas eius. Petrus in prædicatione legẽ & verbum appellauit Dominum. Videtur autem aliter quoque legislator docere tres modos quibus accipitur peccatũ. Eorum quidem quæ in sermone fiunt, per pisces mutos: est enim reuera vbi silentium est sermone præstantius: est etiam silentij munus expers periculi. Eorum autem quæ sunt in facto, per aues rapaces & carniuoras. Porcus cœno & stercore delectatur, & oportet ne conscientiam quidem habere pollutam. Merito ergo dicit Propheta: Non sic, inquit, impij, sed tanquam puluis quem proiicit ventus à facie terræ. Propterea non resurgent impij in iudicio, qui iam sunt condemnati: quoniam qui non credit, iam iudicatus est. Neque peccatores in consilio iustorum, qui iam sunt damnati ad hoc, vt non vniantur iis qui citra vllum lapsum vixerunt. Quoniam nouit Dominus viam iustorum, & via peccatorum peribit. Rursus Dominus aperte ostendit in nostra esse potestate delicta & peccata, ponens modos curationis animi morbis conuenientes, volens nos
Ezec. 34. à Pastoribus corrigi per Ezechielem: accusans, opinor, eorum aliquos, quod præcepta non seruauerint. Quod imbecillum fuit non confirmastis, & quæ deinceps consequuntur, vsque ad illud; Et non erat qui requireret, nec auerteret.
Luca. 15. *Magnum est enim gaudium apud patrem, vno peccatore seruato*, inquit Dominus. Ea ratione magis est laudandus Abraham, qui ambulauit sicut locutus est ei Dominus. Cum hinc haurisset quidam ex Græcorum sapientibus, illud dictum protulit, Deum sequere. Pij autem, inquit Esaias, ea quæ sunt sapientia consultarunt. Consilium autem est quæstio quomodo in præsentibus rebus recte transegerimus. Εὐβουλία autem, id est, bona consultatio, est prudentia in consiliis. Quid vero, an non Deus quoque post Cain datam veniam, consequenter non multo post introducit Enoch, qui ductus fuerat pœnitenta, significans solere pœnitentiam generare veniam?

A Τῶν ἀποστατησάντων τ Θεοῦ· τὸν δεύτερον δέ, ὅτι τ τῇ βυρυχώρῳ καὶ πλατείᾳ ὁδῷ οὐκ ἐμμενόντων, ἢ τ ἐν νόμῳ τραφέντων, ἢ καὶ τῶν ἐξ ἐθνῶν μετανοησάντων. καθέδρα δὲ λοιμῶν, καὶ τὰ θέατρα καὶ τὰ δικαστήρια εἴη ἄν. ὅθεν καὶ μᾶλλον ἡ ἐξακολούθησις τ πονηρῶν καὶ τῶν λυμαντικῶν ἐξουσίας, καὶ ἡ κτ τὰ ἔργα αὐτῶν κοινωνία. Ἀλλ' ἡ ἐν τῷ νόμῳ Κυρίου τὸ θέλημα αὐτοῦ· ὁ Πέτρος ἐν τῷ κηρύγματι, νόμον καὶ Λόγον τ Κυρίου προσεῖπεν. δοκεῖ δ' ἐμοὶ τρισσῶς ἀποδοχὴν ἁμαρτίας ἔχειν διδάσκειν ὁ νομοθέτης· τῶν μὲν ἐν λόγῳ, ἀφ' ὧν τῶν ἰχθύων τ αἰσώδων· ἔστι γὰρ ὅτε ὄντι, ἢ σιγὴ λόγου ἀμείνων· ἔστι γὰρ σιγῆς, ἀκίνδυνον ὠφέλειν. τῶν δ' ἐν ἔργῳ, ἀφ' τ ἁρπακτικῶν καὶ σαρκοβόρων ὀρνέων· χοίρος βορβόρῳ ἥδεται καὶ κόπρῳ· καὶ χρὴ μηδὲ τ συνειδήσιν ἔχειν μεμολυσμένην. εἰκότως οὖν φησιν ὁ προφήτης, Οὐχ οὕτως, φησίν, οἱ ἀσεβεῖς, ἀλλ' ἢ ὡσεὶ χοῦς ὃν ἐκρίπτει ὁ ἄνεμος ἀπὸ προσώπου τ γῆς. ἀφ' τοῦτο οὐκ ἀναστήσονται ἀσεβεῖς ἐν κρίσει. οἱ ἤδη κατακεκριμένοι· ἐπεὶ ὁ μὴ πιστεύων, ἤδη κέκριται· Οὐδὲ οἱ ἁμαρτωλοὶ ἐν βουλῇ δικαίων· οἱ ἤδη
C κατεγνωσμένοι, εἰς τὸ μὴ ἐνωφελῆσαι τοῖς ἀπταίστως βεβιωκόσιν. Ὅτι γινώσκει Κύριος ὁδὸν δικαίων, καὶ ὁδὸς ἀσεβῶν ἀπολεῖται· πάλιν ὁ Κύριος δείκνυσιν αὐτάρκεις ἐφ' ἡμῖν καὶ τὰ παραπτώματα καὶ τὰ πλημμελήματα, ἔθνους ἀναισθησίας καταλλήλους τοῖς πάθεσιν ἱστορήμενος, ποιεῖ τῶν ποιμένων ἐπανορθοῦσθαι βουλόμενος ἡμᾶς ἀφ' Ἰεζεκιήλ· αἰτιάμενος αὐτῶν οἷμαί τινας, ἐφ' οἷς οὐκ ἐτήρησάν τὰς ἐντολάς· Τὸ ἀσθενὲς οὐκ ἐνισχύσατε, καὶ τὰ ἑξῆς, ἕως, καὶ οὐκ ἦν ὁ ἐπιζητῶν οὐδὲ ἀποστρέφων. Μεγάλη γὰρ χαρὰ παρὰ τῷ πατρὶ ἑνὸς ἁμαρτωλοῦ σῳζόντος, ὁ Κύριός φησι. Διὸ τῇ πλέον
D ἐπαινετὸς ὁ Ἀβραάμ, ὅτι ἐπορεύθη καθάπερ ἐλάλησεν αὐτῷ ὁ Κύριος. ὑπετύφη· ἀρυσάμενός τις τῶν παρ' Ἕλλησι σοφῶν, τὸ Ἑπου Θεῷ, ἀπεφθέγξατο. Οἱ δὲ βουλαὶ φησιν Ἡσαΐας, συνετὰ ἐβουλεύσαντο. Βουλὴ δέ ἐστι, ζήτησις περὶ τοῦ πῶς ἂν ἐν τοῖς παροῦσι πράγμασιν ὀρθῶς διεξαγάγοιμεν. Εὐβουλία δὲ, φρόνησις περὶ τὰ βουλεύματα. Τί δέ; οὐχὶ καὶ ὁ Θεὸς μετὰ τὴν ὑπὲρ τοῦ Καὶν συγγνώμην ἀκολούθως οὐ πολλῷ ὕστερον τὸν μετανοήσαντα Ἐνὼχ εἰσάγει, δηλῶν ὅτι συγγνώμην μετανοίας πέφυκεν ἄγειν

λὶ συγγνώμη ὃ ἐ κτ' ἄφεσιν, ἀλλὰ κτ' ἴασιν A σωτίσαται· ὃ δ' αὖθ' ὑδ καὶν τῇ κτ' τὸν Ααρὼν τὸ λαοῦ μοχποιία. ἐντεῦθέν τις τῶν παρ' Ελλησι σοφῶν, Συγγνώμη διμφείας κρέσσον, ἀπεφθέγξατο· ὥσπερ ἀμβλεῖ καὶ ὃ Εγλυα, ὧδε δὲ δ' ἄπα· ἀπὸ τ' Σολομῶντος φωνῆς λεγούσης, Υἱὲ, ἐὰν ἐγγυήσῃ σὸν φίλον, ὧδε δώσεις σὴν χεῖρα ἐχθρῷ· παγὶς γὰρ ἀνδρὶ ἰσχυρῷ, τὰ ἴδια χείλη· καὶ ἁλίσκεται ῥήμασιν ἰδίου στόματος. μυστικώτερον δὲ ἤδη ὃ Γνῶθι σαυτὸν ἐκεῖθεν εἴληπται, Εἶδες τ' ἀδελφόν σε, εἶδες τὸν Θεόν σε. Ταύτῃ που Αγαπήσεις Κύριον τὸν Θεόν σε ἐξ ὅλης καρδίας, καὶ τ' πλησίον σε ὡς σεαυτόν· ἐν ταύταις λέγῃ τ' ἐντολαῖς ὅλον τ' νόμον καὶ τοὺς προφήτας κρεμᾶσθαί τε καὶ ἐξηρτῆσθαι. συμφιλοῦνται κἀκεῖνα· Ταῦτα λελάληκα ὑμῖν, ἵνα ἡ χαρὰ ἡ ἐμὴ πληρωθῇ· αὕτη δέ ἐστιν ἡ ἐντολὴ ἡ ἐμὴ, ἵνα ἀγαπᾶτε ἀλλήλους, καθὼς ἠγάπησα ὑμᾶς· Ελεήμων γὰρ & οἰκτίρμων ὁ Κύριος, καὶ Χρηστὸς Κύριος τοῖς σύμπασι. Προέφερεν ὃ ὃ Γνῶθι σαυτὸν, προλέγων ὁ Μωσῆς λέγῃ πολλάκις, Πρόσεχε σεαυτῷ. Ελεημοσύναις οὖν καὶ πίστεσιν ἀποκαθαίρονται ἁμαρτίαι· & ὃ φόβῳ Κυρίου, ἐκκλίνῃ πᾶς ἀπὸ κακοῦ. Φόβος γὰρ Κυρίου, παιδεία καὶ σοφία. ἐνταῦθα πάλιν ἐπιφύονται οἱ κατήγοροι, χαρὰν καὶ λύπην πάθη ψυχῆς λέγοντες· τὸ μὲν γὰρ χαρὰν, εὔλογον εἶναι φασὶν ἀποδιδόναι· καὶ ὃ ἀγαλλεται, χαίρειν ὅτι καλῶς· ὃ δ' ἔλεος, λύπην ὅτι ἀναξίως κακοπαθοῦντι. Εφασαν δ' ἂν εἶναι ψυχῆς καὶ πάθη τὰ τοιαῦτα. ἡμεῖς δὲ, ὡς ἔοικεν, οὐ παυόμεθα τὰ τοιαῦτα, σαρκικῶς νοοῦντες τὰς γραφὰς, καὶ ἀπὸ τ' ἡμετέρων παθῶν ἀναγόμενοι, ὃ βούλημα & ἀπαθοῦς Θεοῦ, ὁμοίως τοῖς ἡμεδαποῖς κινήμασιν ἀπεκδεχόμενοι. ὡς δ' ἡμεῖς ἀκοῦσαι δυνατοὶ, ὅτως ἔχει ὅτι & πρωτοκρίτους ὑπολαμβάνοντες, ἀθέως πλανώμεθα. & γὰρ ὡς ἔχει ὃ ἦν, ὅτως οἱόντε ἐσμὲν λέγεσθαι· ἀλλ' ὡς οἷόν τε ἐστὶν ἐπαίειν ἡμᾶς σαρκὶ πεπεδημένους, ὅτως ἡμῖν ἐλάλησαν οἱ προφῆται, συμπροσφερόμενον σαφηνείας τῇ τ' ἀνθρώπων ἀσθενείᾳ & Κυρίου. ἐπεὶ τοίνυν βούλημά ἐστι & Θεοῦ σώζεσθαι τ' τ' ἐντολαῖς πειθόμενον, τόν τε ἐκ τ' ἁμαρτημάτων μετανοοῦντα· χαίρομεν δὲ ἡμεῖς ὅτι τῇ σωτηρίᾳ ἡμῶν· ὃ χρηστὸν ἡμῶν ἐξιδιοποιήσατο ὁ διὰ τ' προφητῶν λαλήσας Κύριος. καθάπερ ἐν τῷ ΕΥαγγελίῳ, φιλανθρώπως λέγων, Επείνασα, καὶ ἐδώκατέ μοι φαγεῖν·

Consistit autem venia non ex remissione, sed ex medicatione. Hoc ipsum etiam fit apud Aaron in fabricatione vituli. Hinc quidam ex Græcorum sapientibus dixit: Venia est melior supplicio. Sicut certe illud quoque: Spondе, noxa præsto est, ex voce Salomonis dicentis: *Fili, si pro amico tuo fideiusseris, trades manum inimico. Laqueus enim viro validus labia propria, & capitur verbis oris proprij.* Prou. 6. Paulo autem iam magis mystice illinc sumptum est illud, Nosce teipsum. *Vidisti fratrem tuum, vidisti Deum tuum.* Matt. 22. & Gal. 5. Hac vtique ratione *diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & proximum tuum sicut teipsum.* In his dicit præceptis totam legem & Prophetas pendere. His illa quoque concinunt: *Hæc locutus sum vobis, vt gaudium meum impleretur. Hoc autem est præceptum meum, vt vos inuicem diligatis, sicut dilexi vos*: Ioan. 15. est enim misericors & miserator Dominus Christus vniuersis. Apertius autem, Nosce teipsum, præcipiens Moses, sæpe dicit: *Attende tibi ipsi.* Eleemosynis ergo & fide expurgantur peccata; timore autem Domini quilibet à malo declinat. Timor autem Domini est disciplina & sapientia. Hîc rursus exoriuntur accusatores, gaudium & tristitiam dicentes esse animi perturbationes. Gaudium enim definiunt elationem rationi consentaneam: & exultare, propter ea quæ sunt bona lætari: misericordiam autem, tristitiam propter eum qui indigne mala patitur: animæ autem esse mutationes & motus ea quæ sunt eiusmodi. Nos autem, vt videtur, hæc non cessamus carnaliter intelligere, & ex nostris animi affectionibus deducere scripturas, & Dei impatibilis voluntatem nostris motionibus similem accipere. Vt nos autem audire possumus, ita in omnipotente habere existimantes, impie aberramus: sed vt nos audire poteramus qui carne eramus illigati, ita nobis sunt locuti Prophetæ, Domino se salubriter accommodante ac demittente ad hominum imbecillitatem. Quoniam igitur est Dei voluntas vt seruetur is, qui paret præceptis, & suorum peccatorum ducitur pœnitentia, gaudemus autem propter nostram salutem: id quod nobis adfert lætitiam, sibi vt proprium attribuit Dominus qui locutus est per Prophetas, quemadmodum humane dicens in Euangelio: *Esurijui, & dedistis mihi manducare*: Matt. 25.

sitiui, & dediſtis mihi bibere: quod enim vni
horum minimorum feciſtis, mihi feciſtis.
Quemadmodum ergo nutritur, qui non nutritur, propterea quod ſit nutritus is quem velit: ita non mutatus gauiſus eſt propterea quod gaudio affectus ſit is qui pœnitentia ductus eſt, vt volebat. Qui autem affatim miſeretur Deus cum ſit bonus, & præcepta dans per legem & Prophetas, & iam propinquius per filij aduentum ſeruans & miſerans eos quos eſt miſeratus: & proprie miſeretur maior minoris. Et homo quidem non erit homine maior: quatenus eſt homo, eſt autem Deus homine maior in omnibus. Si ergo qui eſt maior, miſeretur minoris, ſolus Deus noſtri miſerebitur. Homo enim fit à iuſtitia libenter communicans, & ea impertit quæ à Deo accepit, & propter naturalem beneuolentiam & habitudinem, & propter præcepta quibus paret. Deus autem nullam habet in nos naturalem habitudinem ſeu relationem, vt volunt hæreſium conditores: nec ſi faciat ex iis quæ non ſunt: nec ſi fabricetur ex materia quandoquidem illud quidē no omnino quidem eſt, hæc vero eſt à Deo diuerſa in omnibus, niſi quis ipſam eius eſſe partem, & eſſe nos eiuſdem cum Deo eſſentiæ auſit dicere. Neſcio autem quomodo quis qui Deum nouit, æquo hoc audire animo poſſit, reſpiciens ad noſtram vitam in quot verſemur malis. Sic enim fuerit, quod nefas eſt dicere, Deus peccans in ſingulis partibus, ſiquidem partes ſunt totius partes, & totum complent. Sin autem non complent, ne partes quidem fuerint. Verumenimverò cum natura Deus ſit diues miſericordia, noſtri propter ſuam bonitatem curam gerit, qui nec ſumus eius partes, nec filij natura. Et eſt hoc quidem certe maximum Dei in nos bonitatis indicium, quod cum ſic in ipſum nos geramus, & natura ſimus omnino alieni, noſtri tamen curam gerat. Ac naturalis quidem eſt animantibus in ſuos fœtus affectio, & quæ ex conſuetudine oritur amicitia, iis qui ſunt eiuſdem ſententiæ. Eſt autem in nos copioſa Dei miſericordia, qui nihil ad eum attinemus, vel eſſentia inquam noſtra, vel natura, vel propria noſtrę eſſentiæ facultate, ſed eo tantum quod ſimus opus eius voluntatis. Atque adeo eum qui ſua ſponte cum exercitatione & doctrina cognitionem accepit veritatis, vocat ad adoptionem, quæ eſt maximus omnium profectus,

A ἐδίψησα, καὶ ἐδώκατέ μοι πιεῖν· ὃ γὰρ ἑνὶ τούτων τῶν ἐλαχίστων πεποιήκατε, ἐμοὶ πεποιήκατε. ὥσπερ οὖν τρέφεται μὴ τρεφόμενος, ἀφ' ὃ τετράφται ὅπως βούλεται· οὕτως ἐχάρη μὴ παθὼν, ἀφ' ὃ ἐν χαρᾷ γεγονέναι τὸν μετανενοηκότα ὡς ἐβούλετο. ἐπεὶ ὃ πλουσίως ἐλεᾷ ἀγαθὸς ὢν ὁ Θεὸς, διά τε ἐντολὰς δίδους, ἀφ' νόμου, ἀφ' προφητῶν, καὶ προσεχέστερον ἤδη ἀφ' τῆς τοῦ ἰοῦ παρουσίας, σώζων καὶ ἐλεῶν ὡς εἴρηται τοὺς ἠλεημένους· κυρίως τε ἐλεᾷ ὁ κρείττων, τὸν ἐλάττω· καὶ κρείττων μᾶλλον ἀνθρώπου ἀνθρωπος οὐκ ἂν εἴη, καθὸ ἄνθρωπος πέφυκεν. κρείττων ὃ ὁ Θεὸς τοῦ ἀνθρώπου κατὰ πάντα· εἰ τοίνυν ὁ κρείττων τοῦ ἥττονος ἐλεᾷ, μόνος ἡμᾶς ὁ Θεὸς ἐλεήσει· κοινωνικὸς μὲν γὰρ ἄνθρωπος ἐστὶ δικαιοσύνης γάρ, καὶ μεταδίδωσιν ὧν ἔλαβεν παρὰ τοῦ Θεοῦ, ἀφ' τε φυσικὴν εὔνοιαν καὶ χρῆσιν, ἀφ' τε τὰς ἐντολὰς αἷς πείθεται. ὁ Θεὸς δὲ οὐδεμίαν ἔχει πρὸς ἡμᾶς φυσικὴν χρῆσιν, ὡς οἱ τῶν αἱρέσεων κτίσται θέλουσιν· ὅτ' εἰ ὄκ μὴ ὄντων ποιεῖ, ὅτ' εἰ ἐξ ὕλης δημιουργεῖ· ἐπεὶ ὃ μὲν, ὅλως οὐ· ἡ δὲ, κατὰ πάντα ἑτέρα τυγχάνει τοῦ Θεοῦ· εἰ μή τις
C μέρος αὐτοῦ & ὁμοουσίους ἡμᾶς τῷ Θεῷ τολμήσει λέγειν· καὶ οὐκ οἶδ' ὅπως ἀνέξεταί τις ἐπαίων τοῦτο Θεὸν ἐγνωκὼς, ἀπιδὼν εἰς τὸν βίον τὸν ἡμέτερον, ἐν οἷσις φυρόμεθα κακοῖς. εἰ γὰρ αὐθέτως, ὃ μηδ' εἰπεῖν θέμις, μεμιγμένως ἁμαρτάνων ὁ Θεός· εἴ γε τὰ μέρη τοῦ ὅλου μέρη καὶ συμπληρωτικὰ τοῦ ὅλου· εἰ δὲ μὴ συμπληρωτικὰ, οὐδὲ μέρη εἴη ἄν. ἀλλὰ γὰρ φύσει πλούσιος ὢν ὁ Θεὸς, ἐν ἐλέῳ, ἀφ' τὸ αὐτοῦ ἀγαθότητα, κήδεται ἡμῶν, μήτε μείων ὄντων αὐτοῦ, μήτε φύσει τέκνων. καὶ δὴ ἡ μεγίστη τῆς τοῦ Θεοῦ ἀγαθότητος ἔνδειξις
D αὕτη τυγχάνει· ὅτι ὄντων ἐχόντων ἡμῶν πρὸς αὐτὸν, καὶ φύσει ἀπηλλοτριωμένων παντελῶς, ὅμως κήδεται. φυσικὴ μὲν γὰρ ἡ τὰ εἰς τέκνα φιλοσοργία τοῖς ζῴοις, ἡ τε ἐκ συνηθείας τοῖς ὁμογνώμοσι φιλία· Θεοῦ δὲ ὁ ἔλεος εἰς ἡμᾶς πλουσίως, τοὺς κατὰ μηδὲν αὐτῷ προσήκοντας, ἡ οὐσία ἡμῶν λέγω, ἢ φύσις, ἢ δυνάμει τῇ οἰκείᾳ τῆς οὐσίας ἡμῶν· μόνῳ δὲ τῷ ἔργον εἶναι τοῦ θελήματος αὐτοῦ· καὶ διὰ τὸ ἐκθύτα μὲν ἀσκήσεως καὶ διδασκαλίας πρὸς γνῶσιν τῆς ἀληθείας ἐπιτηδειωθέν, εἰς ὑποδοχὴν καλῆς, πρὸ μείζονα πασῶν προκοπὴν

παρανομίαι δὲ ἄνδρα ἀγορεύουσι· σειραῖς A
δὲ τῶν ἑαυτοῦ ἁμαρτιῶν ἕκαστος σφίγγεται, καὶ
ἔστιν ὁ Θεὸς ἀναίτιος· καὶ τῷ ὄντι μακάριος
ἀνὴρ, ὃς καταπτήσσει πάντα δι' εὐλάβειαν.
ὡς οὖν ἡ ἐπιστήμη ἐπιστητική ἐστιν ἕξις, ἀφ'
ἧς τὸ ἐπίστασθαι συμβαίνει· γίνεται δὲ ἡ κα-
τάληψις αὐτῇ ἀμετάπτωτος ὑπὸ λόγου· οὕ-
τω καὶ ἡ ἄγνοια φαντασία ἐστὶν εἰκουσα,
μεταπτωτικὴ ὑπὸ λόγου· τὸ δὲ μεταπίπτον,
ὡς καὶ τὸ συνασκούμενον, ἐκ λόγου, ἐφ'
ἡμῖν. παράκειται δὲ τῇ ἐπιστήμῃ ἥ τ' ἐμπει-
ρία καὶ ἡ εἴδησις, σύνεσίς τε καὶ νόησις καὶ
γνῶσις. καὶ ἡ μὲν εἴδησις, ἐπιστήμη τῶν καθ' B
ὅλου κατ' εἶδος εἴη ἄν· ἡ δὲ ἐμπειρία, ἐπι-
στήμη περιληπτική· ὥστε καὶ οἷόν ἐστιν ἕκαστον
πολυπραγμονεῖν. νόησις δὲ, ἐπιστήμη νοητοῦ·
καὶ σύνεσις, ἐπιστήμη συμβλητοῦ, ἡ σύμ-
βλησις ἀμετάπτωτος, ἡ συμβλητικὴ δύνα-
μις· ὧν φρόνησίς ἐστι καὶ ἐπιστήμη, καὶ ἑνὸς
καὶ ἑκάστου, καὶ πάντων τῶν εἰς ἕνα λόγον·
γνῶσις δὲ, ἐπιστήμη τοῦ ὄντος αὐτοῦ, ἡ ἐπιστή-
μη σύμφωνος τοῖς γινομένοις· ἀλήθειά τε ἐπι-
στήμη ἀληθοῦς· ἡ δὲ ἕξις τῆς ἀληθείας, ἐπι-
στήμη ἀληθῶν. ἡ δὲ ἐπιστήμη διὰ τοῦ λόγου
συνίσταται, καὶ ἀμετάπτωτός ἐστιν ἄλλῳ λό- C
γῳ· ἐνταῦθα τὴν γνῶσιν πολυπραγμονεῖ. ἃ
δὲ μὴ ποιοῦμεν, ἤτοι διὰ τὸ μὴ δύνασθαι
οὐ ποιοῦμεν, ἢ διὰ τὸ μὴ βούλεσθαι, ἢ δι'
ἀμφότερα. οὐχ ἱπτάμεθα μὲν οὖν, ἐπεὶ
οὔτε δυνάμεθα, οὔτε βουλόμεθα· οὐ νηχό-
μεθα δὲ, φέρε εἰπεῖν, ἄρτι, ἐπεὶ δυνά-
μεθα μὲν, οὐ βουλόμεθα δέ· οὐκ ἐσμὲν δὲ ὡς
ὁ Κύριος, ἐπεὶ βουλόμεθα μὲν, οὐ δυνάμε-
θα δέ· Οὐδεὶς γὰρ μαθητὴς ὑπὲρ τὸν δι-
δάσκαλον· ἀρκετὸν δὲ ἐὰν γενώμεθα ὡς ὁ
διδάσκαλος, οὐ κατ' οὐσίαν· ἀδύνατον γὰρ D
ἶσον εἶναι πρὸς τὴν ὕπαρξιν τὸ θέσει τῷ
φύσει· τὸ δὲ ἀϊδίους γεγονέναι, καὶ τὴν τῶν
ὄντων θεωρίαν ἐγνωκέναι, καὶ υἱοὺς προση-
γορεῦσθαι, καὶ τὸν πατέρα ἀπὸ τῶν οἰκείων
καθορᾶν μόνον. προηγεῖται τοίνυν πάντων
τὸ βούλεσθαι. αἱ γὰρ λογικαὶ δυνάμεις,
τοῦ βούλεσθαι διάκονοι πεφύκασι· Θέλε,
φησὶ, καὶ δυνήσῃ· τοῦ γνωστικοῦ δὲ, καὶ ἡ
βούλησις καὶ ἡ κρίσις, καὶ ἡ ἄσκησις ἡ αὐ-
τή. Εἰ γὰρ αἱ αὐταὶ προθέσεις τὰ αὐτὰ
καὶ τὰ δόγματα καὶ αἱ κρίσεις· ἵνα δὴ ὦσιν
αὐτῷ καὶ οἱ λόγοι, καὶ ὁ βίος, καὶ ὁ τρόπος

loquuntur autem virum iniquitates: suorum autem peccatorũ catenis vnusquisque astringitur, nec eorum causa Deo est adscribẽda. *Et reuera beatus est vir, qui omnia veretur propter pietatem.* Quemadmodum ergo sciẽtia est habitus qui facit sistere, à quo scire euenit: fit autem ei cõprehẽsio quæ dimoueri non potest à ratione: ita etiã ignoratio est phantasia seu visio cedens, quæ dimoueri potest à ratione. Quod autẽ dimouetur, vt id quod cõstituitur ac cõfirmatur à ratione, est in nostra potestate. Scientiæ autem est adiuncta, & experientia, & quæ Græce dicitur εἴδησις, & quæ σύνεσις, & intelligentia, & cognitio. Et erit quidẽ εἴδησις, vniuersorum sciẽtia per speciem. Experientia autem, scientia cõprehendens. Adeo vt etiam diligenter perscrutetur quale sit vnumquodque. Intelligentia autem est scientia eius quod mente intelligitur. Et σύνεσις est scientia eius quod est cõparabile, aut cõparatio quæ dimoueri non potest, aut cõparatiua facultas eorũ quorũ est prudẽtia & sciẽtia, & vniuscuiusque, & omnium quæ in vnam conferuntur rationem. Cognitio autem est eius ipsius quod est scientia, aut sciẽtia quæ iis quæ fiunt cõgruit. Veritas autem, veri scientia. Habitus autem veritatis, est scientia verorũ. Sciẽtia autem cõsistit per rationem, & alia ratione dimoueri nõ potest, & hic de cognitione diligenter inquirit. Quæ autem non facimus, ea aut non facimus propterea quod non possimus, aut propterea quod nolimus, aut propter vtrũque. Non volamus itaque, quoniam nec possumus, nec volumus. Non natamus autem modo, verbi gratia, quoniam possumus quidem, sed non volumus. Nõ sumus autem sicut Dominus, quoniam volumus quidem, sed nõ possumus. Nullus est enim discipulus super magistrũ. Satis est autẽ si facti fuerimus sicut Dominus, non essentia: fieri enim nõ potest vt id quod est adoptione, sit essentia æquale ei quod est natura, sed quod facti simus sempiterni, & contẽplationẽ eorum quæ sunt cognouerimus, & filij appellati simus, & patrem ex iis quę sunt ei coniuncta solum videamus. Velle ergo omnia antecedit: rationales enim facultates sunt eius quod est velle, ministræ. Velis, inquit, & poteris. Eius autem qui est cognoscendi potestate præditus, & voluntas, & iudicium, & exercitatio est eadem. Si sunt enim eædem propositiones, eadem sunt & dogmata & iudicia, vt ei sint & verba, & vita, & mores

Prou. 5.

instituto obsequentes. Cor autem rectum exquirit cognitiones, & illas exaudit. Deus docuit me sapientiam, & noui sanctorum cognitionem. Clarum est ergo omnes quoque alias virtutes quæ scriptæ sunt apud Mosem, præbuisse Græcis principium totius loci moralis: magni, inquam, animi virtutem, & temperantiam, & prudentiam, & iustitiam, fortitudinem & tolerantiam, & honestatem, & continentiam, & quæ eas superat religionem. Sed de pietate quidem est cuilibet manifestum, quod supremam & antiquissimã causam docet colere & honorare. Eadem quoque lex exhibet iustitiam: docens etiam prudẽtiam per abstinentiam à simulachris sensilibus, & ad vniuersorum effectorem & patrem euocationem. Ex qua quidem, tanquam ex fonte aliquo, sententia, augetur omnis intelligentia. Sacrificia enim iniquorum, sunt Domino abominatio: vota eorum autem qui recta via incedunt, sunt ei accepta. Deo enim magis est accepta iustitia quam sacrificium. Talia sunt etiam ea quæ sunt apud

Esa 1. Esaiam: *Quid mihi multitudo sacrificiorum vestrorum, & vniuersa victimarum mactatio?* & cætera quæ sequuntur. Solue omne vinculum iniquitatis: hoc enim sacrificium est Deo acceptum, Cor contritum & quærens eum qui

Prou. 10 formauit. *Trutinæ dolosæ abominatio coram Domino: statera autem iusta est Domino accepta.* Hinc suadet Pythagoras, stateram non transilire. Dolosa autem iustitia dicta est, professio hæreseon. Et lingua quidem iniustorum peribit, os autem iustorum distillat sapientiam. Sed enim sapientes & prudentes, stultos appellant. Longum autem fuerit de his virtutibus testimonia adducere, cum vniuersa eas celebret scriptura. Quoniam autem magni quidem animi virtutem definiunt, scientiam eorum quæ sunt grauia & non grauia, & eorum quæ sunt intermedia: temperantiam autem, habitum, qui eligendo & vitando seruat iudicia prudentiæ: adiungitur magni quidem & excelsi animi, virtuti, & tolerantia, quam appellant fortitudinem, scientiam eorum quæ sunt sustinenda & quæ non? & celsitudo mentis, scientia eorum quæ accidunt, ea transcendens. Quinetiam temperantię, cautio, quę est declinatio cum ratione. Custodia autem præceptorum, cum sit innoxia eorum obseruatio, est securitatis vitę accusatio.

A ἀκήλυδοι τῇ ὑγιαίᾳ. Καρδία δὲ βλθεῖα ἐκζητεῖ γνώσεις, καὶ ἐκείνων ἐπαΐει. ὁ Θεὸς δεδίδαχέν με Σοφίαν, καὶ γνῶσιν ἁγίων ἔγνωκα. προφανεῖς μὲν οὖν καὶ πᾶσαι ἄλλαι ἀρεταὶ, αἱ παρὰ τῷ Μωσεῖ διαγεγραμμέναι, ἀρχὴν Ἕλλησι πάντος τοῦ ἠθικοῦ τόπου παραδόμεναι. ἀνδρείαν λέγω, καὶ σοφροσύνην, καὶ φρόνησιν, καὶ δικαιοσύνην· καρτερίαν τε, καὶ ὑπομονήν· καὶ τὴν σεμνότητα, καὶ ἐγκράτειαν· τὴν τε ὑπὲρ τούτοις εὐσέβειαν. ἀλλ' ἡ μὲν εὐσέβεια, πάντη που δῆλον ὃ αἰωνιώτατον καὶ πρεσβύτατον αἴτιον σέβειν καὶ τιμᾶν διδάσκουσα. καὶ δικαιοσύνην δὲ αὖθις ὁ νόμος παίζησι, παραδιδοὺς τήν τε φρόνησιν ἀφὰ τῆς τῶν αἰσθητῶν εἰδώλων ἀποχῆς, καὶ τῆς πρὸς τὸν ποιητὴν καὶ πατέρα τῶν ὅλων προσηλώσεως. ἀφ' ἧς δόξης, οἷ πηγῆς, πᾶσα συνέσεις αὔξεται. Θυσίαι γὰρ ἀνόμων, βδέλυγμα Κυρίῳ· ὁδοὶ δὲ κατευθυνόντων, δεκταὶ πρ' αὐτῷ· ἐπεὶ δικτὴ παρὰ Θεῷ δικαιοσύνη μᾶλλον, ἢ θυσία. Ἰσαΐου τὰ παρὰ Ησαΐᾳ· Τί μοι πλῆθος τῶν θυσιῶν ὑμῶν, λέγει Κύριος; καὶ πᾶσα ἡ προφητεία· λύε πᾶσα συνδέσμον ἀδικίας· αὕτη γὰρ θυσία Θεῷ δεκτὴ, καρδία συντετριμμένη καὶ ζητοῦσα τὸν πεπλακότα. Ζυγὰ δόλια, βδέλυγμα ἔναντι Θεοῦ· σταθμιον δὲ δίκαιον, δεκτὸν αὐτῷ. ἐντεῦθεν ζυγὸν μὴ ὑπερβαίνειν, Πυθαγόρας παραινεῖ. δικαιοσύνη δὲ δόλια εἴρηται, ἡ τῶν αἱρέσεων ἐπαγγελία· καὶ, Γλῶσσα μὲν ἀδίκων ἐξολεῖται, στόμα δὲ δικαίων ἀποστάζει σοφίαν. ἀλλὰ γὰρ τοὺς σοφοὺς καὶ φρονίμους, φαύλους καλοῦσιν. μακρὸν δ' ἂν εἴη περὶ τῶν ἀρετῶν τούτων μαρτυρίας παρατίθεσθαι, ἁπάσης D ταύτας ἐξυμνούσης τῆς γραφῆς· ἐπεὶ δ' οὖν τὴν μὲν ἀνδρείαν ὁρίζονται, ὑπομένειν δύνασθαι καὶ οὐ δεινὰ καὶ τῶν μεταξύ· τὴν δὲ σοφροσύνην, ἕξιν εἶναι, αἱρετὴ καὶ φυγὴ σώζουσαν τὰ τῆς φρονήσεως κρίματα· παράκειται τῇ μὲν ἀνδρείᾳ ἡ τε ὑπομονὴ, ἣν καρτερίαν καλοῦσιν, ὑπομένειν ἐμμενετέων καὶ οὐκ ἐμμενετέων· ἥ τε μεγαλοψυχία, ὑπερτιμῶσα τῶν συμβαινόντων ὑπερεχουσα· ἀλλὰ καὶ τῇ σοφροσύνῃ, ἡ εὐλάβεια, ἐκκλισις ἅπερ σημαίνω λόγῳ. Φυλακὴ δὲ τῶν ἐντολῶν, τήρησις οὖσα αὐτῶν ἀβλαβὴς, παραπόησις ἐστιν ἀσφαλείας βίου.

καὶ οὐκ ἔστιν αὖθ' ἀνδρείας καρτερικὸν εἶ- A Nec potest esse quis tolerans absque
ναι· οὐδὲ μὴν αὖθ' σωφροσύνης ἐγκρατῆ. αὐ- magni animi virtute, neque continens
τακολουθοῦσι δὲ ἀλλήλαις αἱ ἀρεταί. καὶ παρ' absque temperantia. Se autem inuicem
ᾧ αἱ τῶν ἀρετῶν ἀκολουθίαι, παρ' ἐκείνῳ consequuntur virtutes: & apud quem
καὶ ἡ σωτηρία, τήρησις οὖσα τοῦ εὖ ἔχοντος. sunt virtutum consequentiæ, apud eum
εἰκότως ἔτι δεῖ τούτων διαλαβόντες τῶν ἀ- est etiam salus, quæ est eius quod recte
ρετῶν, περὶ πασῶν ἂν εἰπεῖμεν ἐσκεμμένοι, ὅτι habet conseruatio. Iure ergo si de his
ὁ μίαν ἔχων ἀρετὴν γνωστικῶς, πάσας ἔχει virtutibus adhuc tractauerimus, de om-
διὰ τὴν ἀντακολουθίαν. αὐτίκα ἡ ἐγκράτεια, nibus considerauerimus: quoniam qui
διάθεσίς ἐστιν ἀυπέρβατος τῶν κατὰ τὸν ὀρθὸν habet vnam cognoscendo virtutem,
λόγον φαινέντων. ἐγκρατεύεται δὲ ὁ κατέχων omnes per mutuam habet consequen-
τὰς παρὰ τὸν ὀρθὸν λόγον ὁρμάς· ἢ ὁ κατέ- tiam. Iam continentia est affectio, quæ
χων αὐτὸν, ὥστε μὴ ὁρμᾶν παρὰ τὸν ὀρθὸν B non transilierit ea quæ visa fuerint ex
λόγον. σωφροσύνη δὲ αὐτὴ, οὐκ αὖθ' αὑδρείας· recta ratione. Cõtinens autem est is qui
ὅπερ δὲ ἐστολὴν γῆς, ἐπομένη τῷ διατε- continet eas appetitiones quæ sunt præ-
ταγμένῳ Θεῷ, φρονήσεώς τε καὶ ἡ μιμητικὴ τῆς ter rectam rationem, vel qui seipsum
θείας διαθέσεως δικαιοσύνη· καθ' ἣν ἐγκρα- continet, ne appetione efferatur præ-
τευόμενοι, καθαροὶ πρὸς εὐσέβειαν καὶ τὴν ter rectam rationem. Temperantia au-
ἐπομένην ἀκολουθίαν τῷ Θεῷ πρᾶξιν σελ- tem ipsa non est sine magni animi virtu-
λόμεθα, ὁμοιούμενοι τῷ κυρίῳ κατὰ τὸ δυ- te, quandoquidem ex præceptis oritur,
ατὸν ἡμῖν, ἐπικήδεις τὴν φύσιν ἐπ' ἀρ- sequens Deum qui ordinauit, & pru-
χαίοις. τοῦτο δέ ἐστι δίκαιον καὶ ὅσιον μετὰ dentia, & quæ diuinum statum imitatur
φρονήσεως γενέσθαι. ἀνενδεὲς μὲν γὰρ τὸ iustitia, per quam cum simus continen-
θεῖον καὶ ἀπαθές· ὅθεν οὐδὲ ἐγκρατὲς κυ- tes, mundi ad pietatem ac religionem,
ρίως· οὐ γὰρ ἐνυπόπτως πάθη ποτὲ, ἵνα & quæ Deum consequenter sequitur,
καὶ κρατήσῃ τοῦδε· ἡ δὲ ἡμετέρα φύσις, actionem tendimus, assimilati Domino,
ἐμπαθὴς οὖσα, ἐγκρατείας δεῖται· δι' ἧς quoad eius fieri potest à nobis caducis &
πρὸς τὸ ὀλιγοδεὲς σπουδασθεῖσα, σπουδα- morti obnoxiis. Id autem est, iustum &
ζέειν πειράται κατὰ διάθεσιν τὴν θείαν sanctum fieri cum prudẽtia. Deus enim
φύσιν· ὁ γὰρ πάνυ δᾶιος, ὀλιγοδεὴς, ἀθανά- nullius rei indiget, & perturbationibus
του καὶ ἀνητῆς φύσεως μεθόριος· ὁ μὲν ἀγα- C non est obnoxius: vnde nec est propriè
θὸς, διά τε τὸ σῶμα, διά τε τὴν γέ- continens. In eum enim nulla vnquam
σιν αὐτῶν ἔχων· ὀλίγων δὲ διὰ τὴν λογι- cadit affectio aut perturbatio, vt eam su-
κὴν ἐγκράτειαν δεῖσθαι διδιδαγμένος. ἐπεὶ peret. Nostra autem natura, quæ est ob-
τίνα λόγον ἔχει τὸ ἀπειπεῖν τὸν νόμον ἀν- noxia affectionibus & animi perturba-
δρὶ γυναικὸς ἀμπεχόνην ἀναλαμβάνειν; ἢ tionibus, opus habet continentia, per
οὐχὶ ἀνδρίζεσθαι ἡμᾶς βούλεται, μήτε quam dum exercetur, vt paucis indi-
κατὰ τὸ σῶμα καὶ τὰ ἔργα, μήτε κατὰ geat, conatur habitu ad diuinam na-
τὴν διάνοιαν καὶ τὸν λόγον ἐκθηλυνομέ- turam accedere. Vir enim bonus paucis
νους; ἡρρενῶσθαι γὰρ τὸν ἀληθείᾳ φιλοπο- indiget, vt qui sit in confinio naturæ
νοῦντα, ἔν τε ὑπομονῇσι, ἔν τε καρτερίαις, mortalis & immortalis, egens quidem &
καὶ τῷ βίῳ, καὶ τῷ ἔργῳ, καὶ τῷ λόγῳ, propter corpus, & propter ipsam gene-
καὶ τῇ ἀσκήσει νύκτωρ τε καὶ μεθ' ἡμέ- rationem: paucis autem egere doctus,
ραν· καὶ εἴ που μαρτυρίου δι' αἵματος χωρεῖν propter susceptam ratione continen-
τοὺς ἐπικαλαιοῦσι χρεία, βούλεται. πάλιν tiam. Quamnam enim habet rationem, Deut. 22.
Εἴ τις, φησι, νεωστὶ ἀνῳκοδόμησε οἰκίαν, οὐκ D quod lex viro prohibet, ne vestem in-
ἐφθη εἰσοικίσασθαι· ἢ ἀμπελῶνα νεόφυτον ἐρ- duat muliebrem? An non nos vult esse
γασάμενος, μηδέπω τὸν καρπὸν μετείληφεν· viros, & nec corpore, nec factis, nec
mente, nec verbis effœminari? Vult
enim eum esse masculum qui veritati
dat operam in ferendis laboribus &
perpessionibus, in vita & moribus, & in
sermone & exercitatione, noctu & in-
terdiu, & sicubi testimonio seu marty-
rio opus sit, quod procedat per sangui-
nem. Rursus, si quis, inquit, domum à Deut. 24.
se nuper ædificatam nondum habita-
uit, aut vitem nuper plantatam opera-
tus, fructus nondum fuit particeps;

aut ſibi deſpõſæ virgini nondum nupſit, eos vult humana lex eſſe immunes à militia, & prudenter, vt decuit Imperatorem: ne dum auellimur à cupiditatibus, ignauo & deiecto animo demus operam militiæ: ſunt enim liberi ab appetitionibus, qui citra vllam excuſationem quæuis grauia pericula adeunt: humane autem quoniam incertos bellorum caſus reputans, iniquũ eſſe duxit, vt hic quidem ſuis non frueretur laboribus, alter autem citra vllum laborem ea perciperet quę ſunt eorum qui laborarunt. Videtur autem lex quoque indicare animi magnitudinem, ſtatuens oportere eum qui plantauit fructum percipere, & eum qui ædificauit habitare, & eũ qui puellam ambiit, vxorẽ ducere. Iis enim qui ſe exercuerunt ſpes non reddit irritas ex ratione cognitionis: nam & mortui & viuẽtis boni viri ſpes non perit. *Ego eos qui me diligunt, amo*, inquit ſapientia, *qui autem me quærunt, inueniunt pacem*. Et ea quæ ſequuntur. Quid vero, an non mulieres Madianitarum ſua pulchritudine bellantes Hebræos à temperantia per incontinẽtiam deduxerunt ad impietatẽ? Meretriciis enim illecebris à graui & honeſta exercitatione ad meretricias voluptates forma ineſcantes, ad ſacrificia idolorum, & ad externas mulieres veluti quodam furore percitos deduxerunt. A mulieribus autem ſimul victi & voluptate, à Deo quidem defecerunt & à lege: & propemodum vniuerſus populus in hoſtium manus venit ac poteſtatem, muliebri ſtratagemate, donec ipſos in periculum adductos exemit timor admonens. Iam vero ij qui reliqui erant, magno & lubenter pericula adeunte animo, pro pietate ac religione certamen ſuſcipientes, euaſerunt hoſtibus ſuperiores. Sapientiæ ergo principium eſt religio. Intelligentia autem eſt rerum ſanctarum cura & prouidentia. Noſſe autem legem eſt bonæ mentis. Qui ergo exiſtimarunt legem efficere timorem in quem cadit perturbatio, nec ſunt intelligentes, nec legem reuera perceperunt. Timor enim Domini viuificat. Qui autem errat, affligetur in laboribus quos non conſiderat nec reputat cognitio. Myſtice profecto Barnabas; Deus qui eſt vniuerſi mundi Dominus, inquit, det etiam nobis ſapientiam & intelligentiam, ſcientiam, cognitionem iuſtificationum eius, tolerantiam. Efficiamini ergo à Deo docti,

Num. 25.

A

B

C

D

ἢ πρθένον ἐγγυησάμθνος, οὐδέπω ἔγημθ· τούτοις ἀφεῖσθαι τῆς στρατείας, ὁ φιλάνθρωπος κελεύει νόμος· στρατηγικῶς μὲν, ὡς μὴ θελαπώμθνοι πρὸς τὰς ἐπιθυμίας, ἀπροθύμοι τῷ πολέμῳ ἐξυπηρετῶμθν· ἐλεύθεροι γὰρ τῶν ὁρμῶν οἱ ἀπροφάσιστοι τοῖς δθνοις ἐπαποδύόμθνοι· φιλανθρώπως δὲ, ὑπὲρ τὰ καλὰ τοῖς πολέμοις ἄθλα, ἄδικον εἶναι λογισάμθνος, τὸν μὲν, μὴ ἐναθεῖν τῶν αὐτῷ πόνων, ἕτερον δὲ τὰ τῶν καμόντων ἀπαλαιπώρως λαβεῖν. Ἔοικεν δὲ ὁ νόμος καὶ τὸν τῆς ψυχῆς ἐμφαίνειν μέγεθος, δεῖν νομοθετῶν τὸν φυτεύσαντα καρποῦσθαι, καὶ τὸν οἰκοδομησάμθνον οἰκεῖν, καὶ τὸν μνώμενον γαμεῖν· οὐ γὰρ ἀτελῆ τοῖς ἐλπίδας τοῖς ἀσκήσασι κατὰ τὸν λόγον τὸν γνωστικὸν καταισχύνει· τελευτήσαντος γὰρ καὶ ζῶντος ἀνδρὸς ἀγαθοῦ, οὐκ ἀπόλλυται ἐλπίς. Ἐγώ, φησι, τοὺς ἐμὲ φιλοῦντας ἀγαπῶ, ἡ Σοφία λέγει· οἱ δὲ ἐμὲ ζητοῦντες, εὑρήσουσιν εἰρήνην, καὶ τὰ ἑξῆς. τί δέ; οὐχὶ αἱ Μαδιανιτῶν γυναῖκες τῷ κάλλει τῷ σφῶν πολεμοῦσαι τοὺς Ἑβραίους ἐκ Θεοῦ φθορὰν δι' ἀκρασίαν εἰς ἀθεότητα ἐκύκλησαν; παρεισεισάμθναι γὰρ τοὺς ἐκ τῆς σεμνῆς ἀσκήσεως εἰς ἡδονὰς ἑταιρικὰς καὶ τῷ κάλλει δελεάσασαι, ὅτε τε τὰς τῶν εἰδώλων θυσίας, ὅτε τε τὰς ἀλλοδαπὰς ἐξέμηναν γυναῖκας· γυναικῶν δὲ ἅμα καὶ ἡδονῆς ἡττηθέντες, ἀπέστημεν μὲν τοῦ Θεοῦ, ἀπέστημεν δὲ καὶ τοῦ νόμου· καὶ μικροῦ δεῖν ὁ πᾶς λεὼς ἐκουσίως τοῖς πολεμίοις γυναικείῳ στρατηγήματι ἐνέπεσεν, ἕως αὐτοὺς κινδυνεύοντας ἀνεκαλέσατο κουφοτέρας φόβος. αὐτίκα οἱ σωθέντες φιλοκινδύνως τὸν ὑπὲρ εὐσεβείας ἀγῶνα ἀράμθνοι, κύριοι κατέστημεν τῶν πολεμίων. Ἀρχὴ οὖν Σοφίας, θεοσέβεια· σύνεσις δὲ, ἀγίων στοχάζεσθαι· ὃ δὲ γνῶναι νόμον, ἀμφοῖν ἐστὶν ἀγαθῶν. οἱ τοίνυν ἐμπαθοῦς φόβου σωτηρικὸν τὸν νόμον ἐκπολαβόντες, ὅτε ἀγαθοὶ συνιέναι, ὅτε εὐσεβήσαμεν τῷ ὄντι τὸν νόμον. Φόβος γὰρ Κυρίου, ζωὴν ποιεῖ. ὁ δὲ πλανώμθνος, ὀδυνηθήσεται ἐν πόνοις, οἷς οὐκ ἐπισκέπτεται γνῶσις. ἀμφοῖν μυστικῶς ὁ Βαρνάβας, Ὁ δὲ Θεὸς ὁ τοῦ παντὸς κόσμου κύριος, φησὶ, δῴη ὑμῖν Σοφίαν καὶ σύνεσιν, ἐπιστήμην, γνῶσιν τῶν δικαιωμάτων αὐτοῦ, ὑπομονήν. γίνεσθε οὖν θεοδίδακτοι,

ἀσκη-

ἐκζητοῦντες τί ζητεῖ ὁ Κύριος ἀφ' ὑμῶν· ἵνα εὕρητε ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως τοὺς τούτων ἐπιβούλους. ἀγάπης τέκνα καὶ εἰρήνης γνησικῶς προσηγόρευσεν. περὶ τε τῆς μεταδόσεως, καὶ κοινωνίας, πολλῶν ὄντων, ἀποχρῆ μόνον τοῦτο εἰπεῖν, ὅτι νόμος ἀπαγορεύει ἀδελφῷ δανείζειν· ἀδελφὸν ὀνομάζων, οὐ μόνον τὸν ἐκ τῶν αὐτῶν φυέντα γονέων, ἀλλὰ καὶ ὃς ἂν ὁμόφυλος ᾖ, ὁμογνώμονά τε καὶ τοῦ αὐτοῦ λόγου κεκοινωνηκώς· οὐ δίκαιον, ἐκλέγειν τόκους ἐπὶ χρήμασιν, μὴ αὐχμηραῖς χερσὶ καὶ γνώμῃς ἡδείζεσθαι τοῖς δεομένοις· θεὸς γὰρ ὁ κτίσης τοιαῦτα χάεπτος, ἤδη δ' ὁ μεγαλόδωρος, καὶ τόκοις ἀξιολόγοις λαμβάνει, τὰ ὑμνώπατα τοῦ ἐν ἀνθρώποις, ἡμερότητα, χρηστότητα, μεγαλοψυχίαν, εὐφημίαν, εὐκλέειαν. ἆρ' οὐ δοκεῖ σοι φιλανθρωπίας εἶναι τὸ προστέλλεσθαι τοῦτο, ὡς περ κἀκεῖνο, Μισθὸν πένητος αὐτῇ ἡμέρᾳ ἀποδιδόναι; δυνατῶς δεῖν διδάσκει ἐκτίνειν τὸν ὀφειλόμενον τοῖς ὑπηρεσίαις μισθόν· προσκαλύεται γάρ, οἶμαι, ἡ προθυμία τοῦ πένητος ἀπροφάσιστος, πρὸς τὸ ἔργον. ἐπὶ φησὶ· Δανείσῃς μὴ ἀπαιτήσῃ χρεώστου οἰκίαν, ἐνέχυρον μὴ βίας ληψόμενος· ἀλλ' ὁ μὲν, ἔξω προφερέτω ἐνέχυρα· ὁ δὲ, ἔχων, μὴ αἰσχυνέσθω. ἔν τε τῷ ἀμήτῳ τὰ ἀποπίπτοντα τῶν δραγμάτων αἱρεῖσθαι κωλύει τοὺς κτήτορας· καθάπερ καὶ τῷ θερισμῷ ὑπολείπεσθαί τι προστάττει ἄτμητον. ἀφ' οὗτον δὴ μάλα πως μὲν κτήτορας εἰς κοινωνίαν, καὶ μεγαλοφροσύνῃ συναγωγοὺς ἐκ τοῦ προϊέναι τι τῶν ἰδίων τοῖς δεομένοις· τοῖς πένησι δὲ ἀφορμὴν ποιεῖσθαι ἔφασαν. Ὁρᾷς ὅπως ἡ νομοθεσία τὸ τοῦ θεοῦ δικαιοσύνῃ ἅμα καὶ ἀγαθότητα καταγγέλλει, τοῦ πᾶσιν ἀφθόνως χορηγοῦντος τοὺς ἔργας. ἔν τε αὐτῇ τρυγῇ δὲ ἐπέτειναν πάλιν τὰ καταλειφθέντα δρεπομένοις, καὶ δὲ τοὺς ἀποπίπτουσας ῥώγας συλλέγειν κεκώλυκεν· τὰ δ' αὐτὰ δὲ τοῖς ἐλαίας συλλέγουσι προβάσκει. καὶ μὴν καὶ τὰς δεκάτας τῶν καρπῶν δὲ τῶν θρεμμάτων, εὐσεβεῖν τε εἰς τὸ θεῖον, καὶ μὴ πρὸς τὸ φιλοκερδεῖς, μεταδιδόναι τε φιλανθρωπίας καὶ τοῖς πλησίον, ἐδίδαξεν. ἐκ τούτων γὰρ οἶμαι τῶν ἀπαρχῶν, καὶ οἱ ἱερεῖς διετρέφοντο. ἤδη οὖν συνιέμεν, εἰς εὐσέβειαν, καὶ εἰς κοινωνίαν, καὶ εἰς δικαιοσύνην, καὶ εἰς φιλανθρωπίαν παιδευομένους ἡμᾶς πρὸς τὸ νόμου. εἰ γὰρ ὀγδόῳ μὲν τοῦ ἑβδόμου ἔτους ἀργεῖν αἴρεσθαι τὴν χώραν προστάττει; τοῖς πένησι δὲ ἀδεῶς τοῖς κατὰ θεὸν φυεῖσι καρποῖς χρῆσθαι ἐκέλευεν, τὸ

requirentes quid à vobis quærat Dominus, vt inueniatis in die iudicij horum insidiatores. Dilectionis & pacis filios appellauit ex cognitione. De largitione autem & communicatione cum multa dici possunt, sufficit hoc dicere, quod lex prohibet fratri fœnerari: fratrem nominans non eum solum qui ex iisdem natus patentibus, sed etiam qui fuerit eiusdem tribus, eiusdémque sententiæ, & eiusdem verbi particeps: non æquum censens vt ex pecuniis vsuras legamus, sed laxis manibus & animis gratificemur egentibus. Deus enim est talis doni conditor. Iam vero qui lubenter largitur, satis magnas accipit vsuras, ea quæ sunt apud homines procioſissima, nempe manſuetudinem, benignitatem, magnificentiam, bonam famam, laudémque & gloriam. An non hoc tibi videtur esse præceptum humanitatis, ſicut illud, Mercedem pauperis ipso die reddere, docet oportere sine mora exsoluere mercedem ministris. Remittitur enim, vt opinor, ad id quod sequitur faciendum pauperis alacritas, si desit alimentum. Præterea fenerator, inquit, ne ingrediatur domum debitoris, vi pignus accepturus, sed ille quidem iubeat extra proferre: qui vero habet, ne recuſet. Et in messe ea quæ à manipulis excidunt tollere prohibet possessores, ſicut etiam in metendo iubet aliquid infectum relinquere, per hoc possessores valde exercens ad communicationem & magnificentiam, ex eo quod ex propriis aliquid dimittant egentibus, pauperibus autem præbens materiam sibi quærendi victus. Vides quomodo lex Dei simul annunciat iuſtitiam & bonitatem, qui omnibus alimenta abunde suppeditat: & in ipsis vindemiis regredi vt carpant ea quæ sunt relicta, & vuas quæ excidunt colligere prohibet. Eadem etiam præcipit iis qui colligunt oleas. Iam vero decimæ quoque fructuum & pecorum, docebant & pios esse in Deum, & non esse lucro omnino deditos, & proximos humanitatis efficere participes. Ex his enim, vt puto, & primitiis alebantur sacerdotes. Iam ergo intelligimus nos per legem eruditi ad pietatem & communicationem, & ad iuſtitiam & humanitatem. An non enim septimo quoque anno iubet agrum relinqui ociosum? pauperes autē iis qui diuinitus producti fuerint fructibus secure frui præcepit,

A

Deut. 23.

B

C

Leuit. 19.

D

grum colente natura volentibus. Quomodo ergo non est bona lex, & magistra iustitiæ? Et rursus quinquagesimo anno iubet eadem facere quæ septimo: præterea reddens vnicuique proprium, si cui casu aliquo ablatus esset fundus: & eorum cupiditatem qui possidere desiderant, dimenso vtendi fruendi tempore circumscribens: & eos qui propter longam paupertatem pœnas dederunt, nolens perpetuo puniri. Eleemosynæ autem & fides custodiæ regiæ. Benedictio autem in caput eius qui elargitur, & qui misereturmendicorũ beabitur, quoniam charitatem ostendit in sibi similem, propter eam quam habet charitatem in opificem humani generis. Habent autem ea quæ prius dicta sunt alias, quoque magis naturales expositiones, de quiete & receptione hæreditatis, sed non dicta sunt in præsentia. Multis autem modis intelligitur charitas, per mansuetudinem, per benignitatem, per tolerantiam, per inuidiæ & æmulationis vacuitatem, per odij remotionem, per iniuriæ obliuionem. Est eiusmodi in omnibus vt diuidi & discerni non possit, sua lubenter communicans. Rursus *si videris*, inquit, *iumentum necessariorum aut amicorum, aut eorum quos cognoscis hominum, errans in solitudine, abduc ipsum & redde, & si procul abfuerit dominus, postquam seruaueris cum tuis donec redierit, redde.* Naturalem docet societatem, nempe vt inuentum existimemus depositum, & ne simus memores iniuriæ ab inimico acceptæ. Præceptum Domini, quod est reuera fons vitæ, facit declinare à laqueo mortis Quid vero, an non iubet diligere aduenas, non solum vt amicos & cognatos, sed etiam vt nos ipsos & animo & corpore? Iam vero gentes quoque honorauit, & nec in eos qui male fecerunt infenso est animo. Aperte itaque dicit, non abominaberis Ægyptium, quoniam fuisti aduena in terra Ægypti: vel gentilem, vel quemuis etiam mundanum vocans Ægyptium: & hostes, etiamsi muris immineant, conantes vrbem capere, nondum hostes vult existimari, priusquam missis ad eos legatis ad pacem prouocauerint. Quinetiam ne cum captiua quidem vult libidinosam esse consuetudinem. *Sed cum ei*, inquit, *permiseris triginta diebus vt vult lugere, cum eius postea vestes mutaueris, tanquam cum vxore legitime cum ea cõgredere.*

Leuit. 25

Deut. 24 28.

Leuit. 19

Deut. 21

φύσεως τοῖς βουλομένοις γεωργοῦσιν; πῶς οὖν [ὁ] χρηστὸς ὁ νόμος, καὶ δικαιοσύνης διδάσκαλος, πάλιν τε αὖ τῷ πεντηκοστῷ ἔτει τὰ αὐτὰ ὑπιτελεῖν κελεύει, ἃ καὶ τῷ ἑβδόμῳ· ἀποδιδοὺς ἑκάστῳ ὃ ἴδιον, εἴ τις ἐν τῷ μεταξὺ χρόνῳ τινὰ στέρησιν ἀφῃρέθη χωρίου· πρός τε ὑπομονὴν τῶν κακῶν παθημάτων ἀποτείνων χεῖρα μεμετρημένῃ καρπώσεως, τοῖς τε πενίᾳ μακρᾷ ἐπισχέθεσι δίκαιον μὴ ἀπὸ βίου κολάζεσθαι ἐλεῖ. Ἐλεημοσύνῃ γὰρ καὶ πίστις, φυλακὴ βασιλικὴ· εὐλογία δὲ εἰς κεφαλὴν τοῦ μεταδιδόντος· καὶ ὁ ἐλεῶν σῴζεται, μανθανέτω ὅτι τὸν ἀγάπην ἐνδείκνυται εἰς ὃ ὅμοιον, ἀπὸ τὴν ἀγάπην τὴν πρὸς τὸν δημιουργὸν τοῦ τῶν ἀνθρώπων γένους. ἔχει μὲν οὖν καὶ ἄλλας ἐνδόσεις τὰ προφημένα, φυσικωτέρας, πρός τε ἀναπαύσεως, καὶ τῆς ἀπολήψεως τῆς κληρονομίας. ἀλλ' οὐκ ἐν τῷ παρόντι λελεκται. ἀγάπη δὲ πολλαχῶς νοεῖται, ἀπὸ πραότητος, ἀπὸ χρηστότητος, δι' ἐπιεικείας, δι' ἀφθονίας καὶ ἀζηλίας, δι' ἀμισίας, δι' ἀμνησικακίας· ἀμέσεις δ' ἐστὶν ἐν πᾶσιν, ἀδιάκριτος, κοινωνική. πάλιν, Ἐὰν ἴδῃς, φησί, τὰ οἰκεῖα ἢ φίλων, ἢ καθόλου ὧν γνωρίζεις αὐθεντῶν, ἐν ἐρημίᾳ πλανωμένου ἐπιεικῶς, ἀπαγαγὼν ἀπόδος. κἂν οὖν τύχῃ μανεὶς ἀφέσεως ὁ δεσπότης, μὴ σαυτῷ ἀφαιροῦ φυλάξας, ἄχρις αὖ κομίσηται, ἀπόδος. φυσικὴν κοινωνίαν διδάσκει, ὃ ῥῆμα τῷ διδαχθέντι λογίζεσθαι, μηδὲ μνησικακεῖν τῷ ἐχθρῷ. πρόσταγμα Κυρίου, πηγὴ ζωῆς ὡς ἀληθῶς, ποιεῖ ἐκκλίνειν ἐκ παγίδος θανάτου. τί δέ; οὐχὶ τοὺς ἐπηλύδας ἀγαπᾶν κελεύει, οὐ μόνον ὡς φίλους καὶ συγγενεῖς, ἀλλ' ὡς ἑαυτούς, καὶ τὰ τε σῶμα καὶ ψυχήν; ναὶ μὴν καὶ τὰ ἔθνη πρόμηκεν, καὶ τοῖς γε κακῶς πεποιηκόσιν οὐ μισοπονηρεῖ. ἀδίκως γ' οὖν φησιν, Οὐ βδελύξῃ Αἰγύπτιον. ὅτι πάροικος ἐγένου καὶ Αἰγυπτίαν· ἢ τοι τὸ ἔθνικὸν, ἢ καὶ πάντα τὸν κοσμὸν Αἰγύπτιον προσηπών. τούς τε πολεμίους, κἂν ἤδη τοῖς τείχεσιν ἐφεστῶτες ὦσιν, ἐλεῖν τὴν πόλιν πειρώμενοι, μέχρι νομίζεσθαι πολεμίους, ἄχρις οὗ αὐτοὺς ὑπακηρυκευσάμενοι προσκαλέσωνται πρὸς εἰρήνην. Ναὶ μὴν καὶ τὴν αἰχμάλωτον πρὸς ὕβριν ὁμιλεῖν κελεύει· ἀλλὰ ταῖς τῶν ἐχθρῶν ὑπηρέτριας φησὶ, πενθήσας, ὡς βούλεται, μεταμφιάσας ἕσθεσι, ὡς γαμετῇ νόμῳ συνέρχου.

A

B

C

D

ὥστε γὰρ ἐφ' ὕβρει τὰς συνουσίας, οὐδὲ μισθῷ ἀφ' A Non erit enim amplius libidinosa consuetudo. Sed nec mercenariam, tanquam meretricis, sed propter solam liberorum procreationem vult esse consuetudinem. Vides vna cum continentia humanitatem? Domino amanti captiuam, non permittit explere voluptatem, sed præstituto spacio resecat cupiditatem: & præterea tondet etiam captiuæ pilos, vt probrosum auersetur amorem. Si enim ei suadet ratio vt vxorem ducat, eam retinebit etiam si turpis euaserit. Deinde si quis expleta cupiditate, noluerit amplius cum captiua habere consuetudinem: neque eam ei licere vendere constituit, sed neque amplius habere ancillam, verum vult esse liberam, & liberari à seruitute, ne si alia fuerit ingressa mulier, ei graue aliquid & intolerabile accidat ex zelotypia. Quid vero, inimicorum quoque inmenta onere pressa alleuare & erigere præcipit, eminus nos docet Dominus, non amplecti exultationem in malis: neque inimicorum insultare miseriis, eisque lætari, vt in his exercitatos pro inimicis quoque doceat orare. Neque enim inuidere, & propter proximi bona dolore affici conuenit, neque propter mala proximi, gaudij vsuram percipere. *Quod si alicuius*, inquit, *inimici* Exod. 23
errans iumentum inueneris, contentionis interno relicto incendio, ipsum abduc & redde. Iniuriæ enim & obliuionem consequitur vera vitæ probitas, & eam, inimicitiarum dissolutio. Hic perfecte & integre deducimur ad concordiam, ea vero nos veluti manu deducit ad beatitudinem. Et si aliquem ex moribus inimicum existimaueris: eum autem vel à cupiditate, vel ira citra rationem decipi deprehenderis, conuerte ad vitæ probitatem. Iamne videtur humana lex & benigna, quæ est Pædagogus ad Christum? & Deus idem bonus cum iustitia, ab initio vsque ad finem vnoquoque genere apte vsus ad salutem? Miseremini, inquit Dominus, vt misericordiam consequamini: remittite vt remittatur vobis: vt facitis, ita fiet vobis: vt datis, ita dabitur vobis: vt iudicatis, ita iudicabimini: vt benigni estis, ita vobiscum agetur benigne. *Qua mensura mensi fueritis, re-* Marc. 4.
metietur vobis. Præterea eis qui victui seruiunt, infamiam omnino irrogari prohibet: & iis qui propter debita redacti sunt in seruitutem, septimo anno dat omnino inducias.

μιαθαρσίαν, ὡς ἑταίρας, ἀλλ' ἢ ἀφ' μόνῳ τῶν τέκνων γλύσιν, γίνεσθαι τὰς ὁμιλίας ἀξιοῖ. ὁρᾷς φιλανθρωπίαν μετ' ἐγκρατείας; ᾧ ἐρῶντι κυρίῳ τὸ αἰχμαλώτου γενόντι, οὐκ ἐπιτρέπει ἀπολαύειν τῆς ἡδονῆς· μακρόθεν δὲ τὸν ἐπιθυμίαν ἀφαιρήσεται μεμετρημένῳ, καὶ περιστέλλει ἀποκείρας τὸ αἰχμαλώτου καὶ τὰς τρίχας, ἵνα τὸν ἐφύβριστον διωκτήσῃ ἔρωτα· εἰ γὰρ λογισμὸς μὲν ἀπείθῃ γήμαι, καὶ γλυκάνῃς αἰχμᾶς αἰτήσεται. ἔπειτα ἐάν τις, τῆς ἐπιθυμίας καταπαύσας γλυκάνας, μηκέτι κοινωνῆσαι τῇ αἰχμαλώτῳ καταξιώσῃ, μηδὲ πιπρασκέσθαι ταύτην ἐξεῖναι ἀφαιρήσεται, οὐδὲ μηδὲ ἔτι παιδίσκην ἔχειν· ἐλευθέραν δὲ εἶναι, καὶ τὸ οἰκετείας ἀπαλλάττεσθαι βούλεται, ὡς μὴ, γυναικὸς ἑτέρας ἐπεισελθούσης, πάθη τι τῶν κτησαμένων ζηλοτυπίαν ἀνήκεστον. τί δὲ καὶ ἐχθρῶν ὑποζύγια ἀγθοφορούντα συναπορρύζειν, καὶ συνεγείρειν προστάσσει; πόρρωθεν διδάσκων ἡμᾶς ὁ Κύριος ἐπιχαιρεκακίαν μὴ ἀσπάζεσθαι, μηδὲ ἐφήδεσθαι τοῖς ἐχθροῖς· ἵνα τούτοις ἐγκυμονήσαντες, ὑπὲρ τῶν ἐχθρῶν προσεύχεσθαι διδάξῃ. ὥστε γὰρ φθονεῖν καὶ ἐπὶ τοῖς τῶν πέλας ἀγαθοῖς λυπεῖσθαι προσῆκεν· οὐδὲ μὴν ἐπὶ τοῖς τῶν πλησίον κακοῖς ἡδονὴν καρποῦσθαι. Κἂν πλανώμενον μέν τοί, φησιν, ἐχθροῦ ὑποζύγιον ὄψῃ, τὰ δὲ ἀφορᾶς ἀφαιρῶν ὑποκαύματα, ἀπαγαγὼν ἀπόδος· τῇ γὰρ ἀμνησίᾳ ἕπεται ἡ καλοκἀγαθία· καὶ ταύτῃ, ἡ τῆς ἔχθρας ἀφάλυσις. ἐντεῦθεν εἰς ὁμόνοιαν καταρτιζόμεθα. εἰ δὲ, εἰς εὐδαιμονίαν ἀφαγωγεῖ. κἂν τὸν ἐξ ἔθους ἐχθρὸν ὑπολάβῃς· παραλογιζόμενον γὰρ τοῦτον ἀλόγως, ἤτοι ἐπιθυμίᾳ ἢ καὶ θυμῷ καταλάβῃς, ἐπίστρεψον αὐτὸν εἰς καλοκἀγαθίαν· ἤδη καταφαίνεται φιλάνθρωπος καὶ χρηστὸς ὁ νόμος ὁ εἰς Χριστὸν παιδαγωγῶν· θεός τε ὁ αὐτὸς ἀγαθὸς μετὰ δικαιοσύνης, ἀπ' ἀρχῆς εἰς τέλος ἑκάστῳ γένει προσφυὴς εἰς σωτηρίαν κεχρημένος. Ἐλεᾶτέ, φησιν ὁ Κύριος, ἵνα ἐλεηθῆτε· ἀφίετε, ἵνα ἀφεθῇ ὑμῖν· ὡς ποιεῖτε, οὕτως ποιηθήσεται ὑμῖν· ὡς δίδοτε, οὕτως δοθήσεται ὑμῖν· ὡς κρίνετε, οὕτως κριθήσεσθε· ὡς χρηστεύεσθε, οὕτως χρηστευθήσεται ὑμῖν· ᾧ μέτρῳ μετρεῖτε, ἀντιμετρηθήσεται ὑμῖν· ἔτι τοὺς ἐφ' ᾗ δουλεύοντας ἀπολύεσθαι κωλύει. τοῖς τε ἐκ δανείων καταδουλωθεῖσιν, ἐκεχειρίαν τῆς ἐξ ἑπτὰ ἐτῶν δίδωσιν ἀνωτάτω ἑβδόμῳ.

Quinetiam prohibet ſupplices dare ad ſupplicium. Eſt ergo veriſſimum illud eloquium: *Sicut probatur aurum & argentum in fornace, ita Dominus eligit corda hominum. Et vir quidem miſericors eſt longanimus, & in quolibet qui eſt ſollicitus, ineſt ſapientia. In virum enim intelligentem cadit ſollicitudo: & qui eſt ſollicitus ac curam gerit, vitam quæret: & qui Deum quærit, inueniet cognitionem cum iuſtitia.* Qui eum autem recte quæſiuerunt, pacem inuenerunt. Mihi autem videtur etiam Pythagoras ſuam in animantes rationis expertes manſuetudinem à lege accepiſſe. Ecce enim iis quæ in ouium & caprarum gregibus boumque armentis naſcuntur, protinus vti interdixit, ne prætextu quidem ſacrificiorum patrum & matrum gratia, hominem ad manſuetudinem vel ex infimis à brutis animantibus educens. Concede, inquit, matri fœtum vel ſeptem primis diebus. Si enim nihil fit ſine cauſa, & enixis animantibus lac redundat ad fœtus nutriendos: qui à diſpenſatione factis fœtum auellit, naturam afficit contumelia: Erubeſcant ergo Græci, & ſi quis eſt alius, legem inſectari, ſi ea quidem vel in beſtias benigna ſit: illi autem etiam hominum fœtus exponunt, quanquam longe ante & prophetice eorum feritatem lex per hoc præceptum exſcinderet. Si enim fœtus beſtiarum à matre ſeparari prohibet ante lactis effuſionem: multo magis in hominibus, crudele & immani menti præparat remedium, vt & ſi naturam, diſciplinam certe non negligant. Hœdis enim & agnis eis impleri permiſſum eſt. Et aliqua quidem fortaſſe fuerit excuſatio ei qui fœtum à matre ſeparat: infantis autem expoſitionis quænam cauſa fuerit? Ab initio enim oportebat ne vxorem quidem ducere, ei, qui non cupiebat procreare liberos, potius quam per voluptatis intemperantiam, filij fieri homicidam. Rurſus autem benigna lex prohibet eodem die fœtum & matrem ſacrificare. Hinc etiam Romani, ſi qua mulier prægnans fuerit damnata capitis, non prius permittunt vt ſupplicium ſubeat quam pepererit. Aperte, itaque quæcunque vterum gerunt animalia, ea lex non prius mactari permittit, quam pepererint, eminus retardans hominum ad iniuriam faciendam propenſionem.

Deut 14.

Ἀλλὰ καὶ ἱκέτας ἐκδιδόναι εἰς πόλεμον κωλύει. πάντως οὖν μᾶλλον δηλῆς ὁ λόγιον ἐκεῖνος, Ὡσεὶ δοκιμάζεται χρυσὸς, καὶ ἄργυρος εἰς κάμινον, οὕτως ἐκλέγεται καρδίας ἀνθρώπων Κύριος· καὶ ὁ μὲν ἐλεήμων ἀνὴρ μακροθυμεῖ· ἐν πάντι τε μεγέθει ἔνεστι σοφία· ἐμπεσεῖται γὰρ μέγεθος ἀνδρὶ νοήμονι· φροντιστής τε ὢν ζωὴν ζητήσει· καὶ ὁ ζητῶν τὸν θεὸν, εὑρήσει γνῶσιν μετὰ δικαιοσύνης· οἱ δ' ὀρθῶς ζητήσαντες αὐτὸν, εἰρήνην εὗρον. ἐμοὶ δ' δοκεῖ, καὶ Πυθαγόρας, τὸ ἥμερον τὸ περὶ τὰ ἄλογα ζῶα, παρὰ τοῦ νόμου εἰληφέναι. αὐτίκα γὰρ γινομένοις κατά τε τὰς ποίμνας, κατά τε τὰ αἰπόλια καὶ βουκόλια, τῆς παρὰ χρῆμα ἀπολαύσεως, μηδὲ ὑπὲρ προφάσεως θυσιῶν, διηγόρευσεν, ἐν γενέσεσι ὅτι τε ἔνεκα, καὶ μητέρων, εἰς ἡμερότητα τὸν ἀνθρώπων κατέχειν ἀπὸ τῶν ἀλόγων ζώων ἀφαιρέσεως. Χάρισαι γοῦν, φησι, τῇ μητρὶ τὸ ἔκγονον, κἂν ἑπτὰ ταῖς πρώταις ἡμέραις· εἰ γὰρ μηδὲν ἀνωφελῶς γίνεται, γάλα τε ἐπομβρεῖται ταῖς τεττιγίαις εἰς ἀφαίρεσιν τῶν ἐκγόνων, ἀποσῶν τῆς τε γαλακτοδοσίας τὴν τε φύσιν. δυσωπεῖσθωσαν οὖν Ἕλληνες, καὶ εἴ τις ἕτερός ἐστι τοῦ νόμου καταγέλως. Εἰ ὁ μὲν, τῶν ἐπ' ἀλόγων ζώων χρησεύεται. οἱ δ', καὶ τὰ τῶν ἀνθρώπων ἐκτιθέασιν ἔκγονα· καὶ τοι μακρόθεν, καὶ προφητικῶς ἀνακόπτοντος αὐτῶν τὴν ἀγριότητα τοῦ νόμου ἀφ' ὧν προῄρηνται ὠμότητος. εἰ γὰρ τὰ ἔκγονα ἀφαιροῦνται τὰ τεκοῦσης πρὸ τῆς γαλακτοχυσίας ἀπαγορεύει, πολὺ πλέον ἐπ' ἀνθρώπων τὸ ἀμείλικτον καὶ ἀπιθάνευτον προθεραπεύει νόμιμον. ἵν' εἰ μὴ τῆς φύσεως, μαθήσεως γ' οὖν μὴ καταφρονῶσιν. ἐείφων μὲν γὰρ ἐξ ἀρνῶν ἐμφορεῖσθαι ὑπετέρπαται· καὶ τις ἴσως ἀπολογία τῷ ἀφαιροῦντι τὰ τεκοῦσης τὸ ἔκγονον· ἡ δὲ τῶν παιδίων ἔκθεσις, τίνα τὴν αἰτίαν ἔχει; ἐγκλῆ γὰρ μηδὲ τὴν ἀρχὴν γῆμαι τῷ μηδὲ παιδοποιεῖσθαι γλιχομένῳ, ἢ δι' ἡδονῆς ἀκρασίαν, παιδοκτόνον γενομένῳ· πάλιν αὖ ὁ χρηστὸς νόμος ἀπαγορεύει ἡμέρᾳ τῇ αὐτῇ συνοικεσθῆναι ἔκγονον τῇ μητρὶ· ἐντεῦθεν τοῖς Ῥωμαίοις εἰ καί τις ἔγκυος καταδικασθείη τὸ ὅτι θανάτου, ἢ πρότερον ἐάσαι τοῦ ἐκφέρειν τὸ βλαστοφόρον, πρὶν ἢ ἐκτεκεῖν· αὐτίκα γὰρ ὅσα τῶν ζώων κυοφορεῖ, ὁ νόμος ἐᾷ ἐκτρέπει, ἀλλ' εἰς ἀποτεκεῖν ὑφίησιν ἑαυτῷ μακρόθεν ἐπέχων τὸ ὀλίγωρον τὸ εἰς ἀνθρώπων ἀδικημάτων.

ὄντως ἀγρὶ καὶ τῶν ἀλόγων ζώων τὸ ὄπιεικὲς ἀπέτεινεν· ἵνα ἐν τοῖς ἀνομοίοις ἀσκήσαντες, πολλῇ τινὶ περιουσίᾳ φιλανθρωπίας ἐν τοῖς ὁμοίοις χρησώμεθα· οἱ δὲ καὶ περιλακτίζοντες τὰς γαστέρας πρὸ τῆς ἀποτέξεως ζώων ἁπαλῶν, ἵνα δὴ γάλακτι ἀνακεκραμένῳ σάρκα θοινάζωνται, τάφον τῶν κυοφορουμένων, τὴν εἰς ἡμέραν κτίσθεισαν μήτραν πεποιήκασι. Διαῤῥήδην τοῦ νομοθέτου κελεύοντος, Οὐδὲ ἐψήσῃς ἀρνα ἐν γάλακτι μητρὸς αὐτοῦ· μὴ γὰρ γένοιτο ἡ τοῦ ζῶντος τροφὴ πόνημα τοῦ ἀναιρεθέντος ζώου φησὶν ἡ Γραφή. μηδὲ ὃ τῆς ζωῆς αἴτιον, συνεργὸν τῇ τοῦ σώματος καταπαλώσῃ γένοιτο. ὁ δὲ αὐτὸς νόμος διαρρήδην βοῶν ἀλοῶντα μὴ φιμοῦν· δεῖ γὰρ καὶ τὸν ἐργάτην τροφῆς ἀξιοῦσθαι. ἀπαγορεύει τε ἐν ταυτῷ καταζυγωσίαν ποιεῖσθαι ἄρρενι γῆς βοῦν καὶ ὄνον· τάχα μὲν καὶ τοῦτο τὰ ζῶα ἀνοικείου ζυγὸν ἄγειν, οὐδὲν ἔχοντας αἰτιάσασθαι, ἢ ὅτι ὃ ἀλλογενές. ὅσῳ δ' ἐστὶν αἰσχρὸν· μήτε κακίᾳ, μήτε ἀπὸ κακίας ὁρμώμενον. ἐμοὶ δ' δοκεῖ καὶ μυστήριόν τι ἡ ἀλληγορία, μὴ δεῖν βοῦς καθαρῷ καὶ ἀκαθάρτῳ, πιστῷ τε καὶ ἀπίστῳ τῆς τοῦ λόγου μεταδιδόναι γεωργίας· βοῦς μὲν γὰρ ἐστι καθαρόν, ὁ δὲ ὄνος ἀκάθαρτον λελογισται. διαφυλάσσων δὲ τῇ φιλανθρωπίᾳ ὁ χρηστὸς λόγος, μηδὲ ὅσα τῆς ἡμέρου ὕλης ἐστί, δενδροτομεῖν ταῦτα προσηκόντως διδάσκει· μηδὲ μὴν χείρειν ὅτι λύμη σάκχου πρὸς τὸν θερισμόν· ἀλλὰ μηδὲ σπουδαίως καρπὸν ἥμερον διαφθείρειν, μήτε τὸν γῆς, μήτε τὸν τῆς ψυχῆς· οὐδὲ γὰρ τὴν τῶν πολεμίων χώραν τέμνειν ἐᾷ· ναὶ μὴν καὶ γεωργικοὶ πρὸς τοῦ νόμου καὶ ταῦτα ὠφέλησαν· κελεύει γὰρ τὰ νεόφυτα τῶν δένδρων ὅτι τρισὶν ἔτεσι τιθηνεῖσθαι, τάς τε περιττὰς ὅτιφύσεις ἀποτέμνοντας, ὑπὲρ τοῦ μὴ βαρυνόμενα πιέζεσθαι, καὶ ὑπὲρ τοῦ μὴ κατακερματιζομένης τῆς τροφῆς δι' ἔνδειαν ἐξασθενεῖν· ἀρουν τε καὶ περισκάπτειν, ὡς μηδὲν πρόβλημα κωλύειν τὴν αὔξησιν. τόν τε καρπὸν ὁκνεῖν δρέπεσθαι ἀτελῆ ἐξ ἀτελῶν, ἀλλὰ μὴ τρισὶν ἔτεσι τετάρτῳ, καθιερώσαντα τὴν ἀπαρχὴν τῷ θεῷ μὴ ὃ τελειωθῆναι ὃ δένδρον.

A Ita vel vsque ad bruta animantia extendit benignitatem, vt cum eam in iis quæ sunt diuersi generis exercuerimus, longe maiori humanitate vtamur in iis quæ sunt eiusdem generis. Qui autem in aliquorum animantium ventres ante partum calces impingunt, vt contemperata lacte carne vescantur, matricem quæ est creata ad generationem, faciunt sepulchrum fœtus qui gestatur in vtero, cum lex aperte iubeat: Sed neque coques agnum in lacte matris suæ. Non fiat Deut. 14.
enim, inquit, id quod est viuentis nutrimentum, interempti animalis condimentum: neque quod est vitæ causa, opem ferat ad consumptionem corB poris. Eadem autem lex edicit, ne alligetur os boui trituranti. Oportet enim operarium dignum censere nutrimento. Et prohibet simul in aratro coniungere bouem & asinum: fortasse quidem etiam coniectans, quam nulla sit inter eas animantes conuenientia: simul autem significans, nullum oportere ex diuersis gentibus iniuria afficere neque iugo subiungere, si nullius alterius rei eos possimus insimulare, quam quod sint diuersi generis: quod quidem culpa caret, nec fit vitio, nec ex vitio
C proficiscitur. Mihi autem videtur quoque significare allegoria, verbi culturam non esse ex æquo communicandam mundo & immundo, fideli & infideli: quoniam bos quidem est mundus, in immundis autem reputatus est asinus. Redundanti autem quadam humanitate bona lex vtens, nec quæ sunt domesticæ mitisque materiæ arbores docet esse exscindendas neque segetem ante messem tondendam ad perniciem: sed neque fructum mitem omnino interimendum, neque terræ neque animæ. Neque enim agros hostium permittit exscindere. Iam vero qui sunt etiam studiosi agriculturæ, in his quoque
D possunt vtilitatem à lege accipere. Iu- Leuit. 19.
bet enim arbores nuper plantatas, tribus annis ordine sequentibus fouere & alere, superfluas quæ adnascuntur exscindendo propagines, ne nimis grauatæ opprimantur, & ne alimento minutatim diuiso imbecillæ fiant propter inopiam, arareque & circumfodere, vt nihil prope germinans ac pullulans prohibeat incrementum: & fructum non sinit imperfectum colligi ex imperfectis, sed post triennium, cum quarto anno Deo consecrarit primitias, postquam arbor perfecta fuerit.

Fuerit autem hæc agriculturæ figura, modus doctrinæ, docens oportere exscindere peccatorum propagines, & quæ vna cum genitali fructu pullulant inanes herbas cogitationis, donec perficiatur, & firmum fiat germen fidei. Quarto enim anno, quoniam tempore quoque opus est ei qui stabiliter per catechesin instituitur, quaternio virtutum Deo consecratur, cum tertia iam sola coniungatur cum quarta Domini hypostasi. Sacrificium autem laudis super holocausta. Hic enim, inquit, dat tibi vires faciendi virtutem. Sin autem res tibi illuminatæ fuerint: cum vires ceperis, & acquisieris, fac tibi in cognitione virtutem. Per hæc enim ostendit & bona & dona à Deo suppeditari, & oportere nos, cum ministri facti simus diuinæ gratiæ, seminare Dei beneficia, & eos qui appropinquant, bonos & honestos reddere. Vt quam maxime quidem temperans, continentes: qui est autem magni & excelsi animi, fortes, & sapiens intelligentes, & iustus, iustos efficiat. Hic est qui ad imaginem & similitudinem est cognoscendi potestate præditus, qui Deum imitatur quoad eius fieri potest, nihil prætermittens eorum quæ faciunt ad eam quæ contingere potest similitudinem, continens, sustinens, iuste viuens, imperans animi perturbationibus, ea quæ habet impertiens, pro viribus benefaciens & verbo & opere. Hic est, inquit, maximus in regno, qui fecerit & docuerit, Deum imitans, eo quod gratificetur consimiliter. Sunt enim communiter vtilia Dei bona. Quicunque autem superbia aliquid agere aggressus fuerit, Deum, inquit, irritat. Est enim arrogantia animæ vitium, cuius & aliorum vitiorum iubet duci pœnitentia, ex concinnitate & mala conuenientia concinnando vitam ad meliorem mutationem, per hæc tria, os, cor, manus. Symbolum autem signumque hæc fuerint: actionis quidem, manus: cor autem, consilij: & os, sermonis. Recte ergo dictum est de pœnitentibus illud eloquium: *Deum elegisti hodie vt esset Deus tuus, & Dominus elegit te hodie, vt esses eius populus.* Eum enim qui studium adhibet, vt medeatur ei qui est famulus, Deus suum facit familiarem: & si vnus fuerit numero, æque ac populus est honoratus. Cum enim sit pars populi, eum adimplet, in eum ex quo erat restitutus.

Matt 5.

A εἰη δ' αὖ ἕξις ὁ τῆς γεωργίας τύπος, διδασκαλίας ἔτος· διδάσκων δεῖν τὰς συμφυόσας τῶν ἁμαρτιῶν βλαστήμας, καὶ τὰς συναναθαλλούσας ὦ γονίμῳ καρπῷ ματαίας τῆς ἐννοίας πόας, ἐς' αὖ τελεωθῇ, καὶ βέβαιον γένηται ὁ ἔρνος τῆς πίστεως. ὦ τε γὰρ τετάρτῳ ἔτει, ἐπεὶ καὶ χρόνου χρεία ὦ κατηχουμένῳ βεβαίως, ἡ τετρὰς τῶν ἀρετῶν καθιερούται ὦ θεῷ τῆς τρίτης ἤδη μόνης συναπτούσης, τῇ τοῦ Κυρίου τετάρτῃ ὑπόστασιν. θυσία δ' αἰνέσεως, ὑπὲρ ὁλοκαυτώματα· δοῦναί γάρ σοί, φησι, δίδωσιν ἰσχὺν ποιῆσαι δυνάμιν. ἐὰν δὲ φωτισθῇ σοι τὰ πράγματα, λαβὼν ἐν κτησάμενος ἰσχύν, ἐν γνώσει παῖε δυνάμιν. ἐμφαίνει γὰρ ἀφ' τούτων τά τε ἀγαθὰ, τάς τε δωρεὰς παρὰ τοῦ θεοῦ χορηγεῖσθαι· καὶ δεῖν ἡμᾶς διακόνους γνησίους τῆς θείας χάριτος, σπείρειν τὰς τοῦ θεοῦ εὐποιΐας, καὶ τοὺς πλησιάζοντας καταστάζειν καλοὺς τε καὶ ἀγαθούς· ἵνα ὡς ὅτι μάλιστα ὁ μὲν σώφρων τοὺς ἐγκρατεῖς, ὁ δὲ ἀνδρεῖος τοὺς γενναίους, συνετούς τε ὁ φρόνιμος, καὶ δίκαιος τοὺς δικαίους ἐκτελῇ. ἔστος ἔστιν ὁ κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν B ὁ γνωστικὸς, ὁ μιμούμενος τὸν θεὸν καθόσον οἷόντε· μηδὲν παραλιπὼν τῶν εἰς τὴν ἐνδεχομένην ὁμοίωσιν ἐγκρατευόμενος, ὑποφέρων, δικαίως βιοὺς, βασιλεύων τῶν παθῶν, μεταδιδοὺς ὧν ἔχει, ὡς οἷός τέ ἐστιν εὐεργετῶν καὶ λόγῳ καὶ ἔργῳ. ἔστι μέγιστος, φησιν, ἐν τῇ βασιλείᾳ, ὃς ἂν ποιῇ καὶ διδάσκῃ, μιμούμενος τὸν θεὸν τῷ παραπλήσια χαρίζεσθαι· κοινωφελεῖς γὰρ αἱ τοῦ θεοῦ δωρεαί. Ος δ' ἂν ἐγχειρῇ τι πράσσειν μὴ ὑπαρφανίας, τὸν θεὸν παροξύνει, φησίν· μεγαλονοία γὰρ ψυχῆς ἐστι κακία· ἀφ' ἧς καὶ τῶν ἄλλων κακιῶν μετάνοιαν C κελεύει, ἁρμοζομένους τὸν βίον ἐκ διαφορᾶς πρὸς τὴν ἀμείνω μεταβολὴν, ἀφ' τριῶν τούτων, στόματος, καρδίας, χειρῶν. σύμβολον δ' ἂν εἴη τούτων, πράξεως μὲν, αἱ χεῖρες· βουλῆς δ', ἡ καρδία· καὶ λόγου, στόμα. καλῶς οὖν ὅτι τῶν μετανοούντων εἴρηται ὁ λόγος ἐκεῖνος· Τὸν θεὸν εἵλου σήμερον, εἶναί σε θεόν· καὶ Κύριος εἵλετό σε σήμερον, γενέσθαι λαὸν αὐτοῦ· τὸν γὰρ ἀπεύδοντα θεραπεύειν, ὃ ἐστιν, οἰκέτην ὄντα, ἐξοικειοῦται ὁ θεός. κἂν εἷς ᾖ τὸν ἀριθμὸν, ἐπ' ἴσης ὦ λαῷ τετίμηται· μέρος γὰρ ὢν τοῦ λαοῦ, συμπληρωτὴς αὐτοῦ γίνεται. ἀποκαταστὰς δὲ ὃ ἦν.

καλεῖται δὲ ὅλη μέρους τὸ πᾶν. αὕτη δὲ ἡ A
εὐγλωσία, ἐν τῷ ἐλέσθαι καὶ συνασκῆσαι τὰ
καλλίστα ἀναδείκνυται· ἐπεὶ τί τὸν Ἀδὰμ
ὠφέλησεν ἡ τοιαύτη αὐτοῦ εὐγλωσία; πατὴρ δὲ
αὐτῷ θνητὸς οὐδείς· αὐτὸς γὰρ ἀνθρώπων
τῶν ἐν γενέσει πατὴρ, τὰ μὲν αἰσχρὰ, ὅσα
προθύμως εἵλετο, ἑπόμενος τῇ γυναικί· τῶν
δὲ δηθέντων καὶ καλῶν ἠμέλησεν· ἐφ' οἷς θνητὸν
ἀθανάτου βίον, ἀλλ' οὐκ εἰς τέλος, ἀμοι-
πταλλάξατο. Ναὲ δὲ ὁ μὴ οὕτω γενόμενος ὡς
ὁ Ἀδὰμ, ἐπισκοπῇ θείᾳ διασώζεται· φέρων
γὰρ αὐτὸν ἀνέθηκε τῷ θεῷ. τόν τε Ἀβραὰμ B
ἐν τρισὶ παιδοποιησάμενον γυναιξὶν, ἃ δι'
ἡδονῆς ἀπέλαυσιν, ἀλλ' ἐλπίδι γε, οἶμαι, τοῦ
πληθύναι τὸ γένος ἐν ἀρχῇ, εἷς μόνος διε-
δέξεται κληρονόμος τῶν πατρῴων ἀγαθῶν· οἱ
δὲ λοιποὶ, διῳκίσθησαν τῆς συγγενείας· ἐκ τε
αὐτοῦ διδύμων γενομένων, ὁ νεώτερος κλη-
ρονομεῖ, εὐάρεστος τῷ πατρὶ γενόμενος, καὶ
τὰς δύο λαμβάνει· δουλεύει δὲ ὁ πρεσβύτερος
αὐτῷ· ἀγαθὸν γὰρ μέγιστον τῷ φαύλῳ, τὸ
μὴ αὐτεξούσιον. ἡ δὲ οἰκονομία αὕτη, καὶ προ-
φητικὴ καὶ τυπική. ὅτι δὲ τοῦ σοφοῦ πάντα C
ἐστι, σαφῶς μανύει λέγων, Διότι ἠλέησέν
με ὁ θεὸς, ἔστι μοι πάντα· ἑνὸς γὰρ δεῖν ὀρέ-
γεσθαι διδάσκει, δι' οὗ τὰ πάντα γέγονεν, καὶ
τοῖς ἀξίοις τὰ ἐπηγγελμένα νέμεται· κλη-
ρονόμον οὖν τὸν σπουδαῖον γενόμενον τῆς βασι-
λείας, συμπολίτην ἀπὸ τῆς θείας Σοφίας
ἀναγράφει, καὶ τῶν πάλαι δικαίων τῶν τε τὸν
νόμον καὶ πρὸ νόμου νομίμως βεβιωκότων,
ὧν αἱ πρόξεις νόμοι γεγόνασιν εἰς ἡμᾶς.
πάλιν τε αὖ βασιλέα τὸν σοφὸν διδάσκων,
τοῖς μὴ ὁμοφύλοις ποιεῖ λέγοντας αὐτῷ, Βασι-
λεὺς παρὰ θεοῦ σὺ ἐν ἡμῖν εἶ· ἐθελουσίῳ D
γνώμῃ τῶν ἀρχομένων διὰ ζῆλον ἀρετῆς ὑπα-
κουόντων τῷ σπουδαίῳ. Πλάτων δὲ ὁ φιλόσο-
φος, εὐδαιμονίας τέλος τιθέμενος, ὁμοίωσιν
θεῷ φησιν αὐτὴν εἶναι κατὰ τὸ δυνατόν· εἴτε
καὶ συνδρομήν πως τῷ δόγματι τοῦ νόμου.
αἱ γὰρ μεγάλαι φύσεις καὶ γυμναὶ παθῶν,
δύσκολόν πως ἔχει τὴν ἀλήθειαν, ὡς φησιν
ὁ Πυθαγόρειος Φίλων, τὰ Μωσέως ἐξηγούμε-
νος· εἴτε καὶ παρά τινων τῶν λογίων ἀναδιδα-
χθεὶς, ἅτε μαθήσεως ἀεὶ δεόμενος. φησὶ γὰρ ὁ
νόμος, Ὀπίσω κυρίου τοῦ θεοῦ ὑμῶν πορεύεσθε·
καὶ τὰς ἐντολάς μου φυλάξετε. τὴν μὲν γὰρ
ἕξιν οἱονεί τινα ὁ νόμος ἀκολουθίαν ὀνομάζει·

Vocatur autem ex parte quoque to- A
tum. Ipsa autem nobilitas ostenditur
in eo, quod quæ sunt pulcherrima ho-
nestissimaque eligat ac exerceat. Quid
enim Adæ profuit talis eius nobilitas,
& quod eius nullus esset pater morta-
lis? Ipse enim pater hominum, qui
sunt in generatione, turpia quidem
prompto & alacri animo delegit, vxo-
rem sequens: vera autem & honesta
neglexit. Quo factum est vt vitam im-
mortalem mortali commutaret, sed
non in perpetuum. Noë autem qui
non sic factus est vt Adam, cura ac
prouidentia diuina conseruatur: se e- B
nim Deo obtulit ac dedicauit. Et A-
brahæ qui ex tribus vxoribus liberos
susceperat, non vt frueretur voluptate,
sed quod speraret, vt puto, in princi-
pio genus multiplicare, vnus solus
hæres succedit bonis paternis, alij au-
tem diuisi sunt à cognatione. Et cum
ex eo nati essent gemini, est hæres iu-
nior qui patri complacuit, & vota su-
scipit: ei autem seruit is qui erat æta-
te maior. Malo enim bonum est ma-
ximum, id quod non est in sua pote-
state. Hæc autem œconomia est & C
Prophetica & typica. Quod autem
sunt omnia sapientis, aperte indicat
dicens: *Quoniam Deus mei misertus est,* Genes. 33.
sunt mihi omnia. Vnum enim oportere
docet expetere, per quem facta sunt
omnia, & iis qui digni sunt promissa
tribuit. Eum ergo qui bonus fuerit,
regni hæredem & ciuem, per diuinam
describit sapientiam, & eorum qui
olim fuere iusti, qui & in lege, & an-
te legem iuste vixere, quorum actio-
nes sunt nobis pro legibus. Et sapien-
tem rursus docens esse Regem, eos
qui sunt diuersi generis facit ei dicen-
tes: Rex à Deo tu es in nobis, iis qui
ab eo reguntur, propter zelum virtutis D
viro bono sua sponte parentibus. Plato
autem Philosophus finem ponens beati-
tudinis, dicit eam esse Deo assimilatio-
nẽ, quoad eius fieri potest. Siue cum le-
gis decreto quodammodo concurrens:
magnę enim naturæ & liberæ ab animi
perturbationibus, nescio quomodo fe-
rũtur ad scopũ veritatis, vt dicit Philo
Pythagoreus, Mosis res gestas describẽs,
siue etiam doctus ab aliquibus, quę tunc
erant, diuinis eloquiis, vt qui doctrinæ
siti semper teneretur. Dicit enim lex:
Post Dominum Deum vestrũ ambulate,
& mandata mea seruate. Assimilatio-
nem enim lex nominat consecutionem

Talis autem conſectatio, quoad eius fieri poteſt, aſſimilat. *Eſtote*, inquit Dominus, *miſericordes, ſicut pater veſter cæleſtis miſericors eſt.* Hinc Stoïci quoque, naturæ conſequenter viuere, finẽ eſſe ſtatuerunt, elegãter Dei nomine tranſmutato in naturam: quoniam natura & ad plantas, & ad ea quæ ſeminãtur, & ad arbores & lapides extenditur. Aperte ergo dictũ eſt: Viri mali legem non intelligunt: qui autem legem diligunt, ſibi muri propugnaculum muniunt. *Aſtutorum enim ſapientia agnoſcet vias ſuas. Ignorantia autẽ ſapientiũ erit in errore. Super quem enim reſpiciã, niſi ſuper mitem & manſuetum & tremẽtem verba mea?* ait Prophetia. Docemur autem eſſe triplex genus amicitiæ: & eorum primum quidem eſt, idq; optimum ac præſtantiſſimum, id quod eſt ex virtute: valida enim eſt, quæ eſt ex ratione dilectio. Secundum autem ac mediũ, ex remuneratione: eſt autem hoc genus aptum ad ſocietatem ac communicationem, lubenter impertiens, & vitę cõducibile. Communis enim eſt quæ ex gratia amicitia. Vltimum autem ac tertium, nos quidem dicimus id quod eſt ex cõſuetudine: illi vero, id quod ex voluptate verti ac mutari poteſt. Ac mihi quidẽ pulcherrime Hippodamus Pythagoreus videtur deſcribere amicitias. Vna quidẽ eſt inquit ex ſcientia deorum: altera vero ex hominum ſuppeditatione: tertia vero, ex voluptate animãtium. Eſt ergo vna quidem Philoſophi amicitia, altera vero hominis, tertia autem animalis. Reuera enim Dei eſt imago homo benefaciens: qua in re ipſe etiam beneficio afficitur, ſicut gubernator ſimul ſeruat & ſeruatur. Et ideo cum quis petens fuerit conſecutus non dicit dãti, Recte dediſti, ſed, Recte accepiſti. Ita accepit quidem qui dat, dat autem qui accipit. Iuſti autem miſerentur. Benigni autẽ erunt habitatores terrę: innocentes autem relinquentur in ea: qui autem iniquè ſe gerunt, exterminabuntur ab ea. Ac mihi videtur Homerus fidelem prędiuinans, dixiſſe: Da amico. Inimico autem ferẽdum eſt auxilium, ne maneat inimicus. Auxilio enim vincitur quidem beneuolentia, diſſoluuntur vero inimicitię. Sed ſi proponatur quidem promptitudo & animi alacritas, quatenus habet, eſt accepta, non quatenus nõ habet. *Non enim vt aliȳs remiſſio, vobis autem afflictio, ſed ex æqualitate in præſenti tẽpore*, & quæ ſequũtur. *Diſperſit, dedit pauperibus, iuſtitia eius manet in ſæculum ſæculi*, ait Scriptura.

Luc. 6.

Eſai. 66.

2 Cor. 8.

Pſal. 111.

A λι᾽ ὃ τοιαύτη ἀκολουθία, καθ᾽ ὁμοίωσιν ἕξομοιοῖ. Γίνεσθε, φησιν ὁ Κύριος, ἐλεήμονες καὶ οἰκτίρμονες, ὡς ὁ πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος οἰκτίρμων ἐστίν. ἐντεῦθεν καὶ οἱ Στωϊκοὶ τὸ ἀκολούθως τῇ φύσει ζῆν, τέλος εἶναι ἐδογμάτισαν, τὸν θεὸν εἰς φύσιν μετονομάσαντες βιῶσαι ῥᾳδίως. ὅπερ ἡ φύσις καὶ εἰς φυτὰ, καὶ εἰς ἀσπαρτὰ, καὶ εἰς δένδρα, καὶ εἰς λίθους διατείνει· σαφῶς τοίνυν εἴρηται· Ἀνδρες κακοὶ οὐ νοοῦσι νόμον· οἱ δὲ ἀγαπῶντες νόμον, πεφυλάξονται ἑαυτοῖς τεῖχος· Σοφία γὰρ πανοῦργον, ὑπιγνώσεται τὰς ὁδοὺς αὐτῆς· B δίκαια δὲ ἀφρόνων, οὐ πλανᾷ· Ἐπὶ τίνα γὰρ ὑπιβλέψω, ἀλλ᾽ ἢ ὑπὶ τὸν πρᾶον καὶ ἡσύχιον, καὶ τρέμοντά μου τοὺς λόγους; ἡ προφητεία λέγει. τριττὰ δὲ εἴδη φιλίας διδασκόμεθα· καὶ τούτων, τὸ μὲν πρῶτον καὶ ἄριστον, τὸ κατ᾽ ἀρετήν· πέφυκε γὰρ εἰκὸς λόγου ἀγάπη. τὸ δὲ δεύτερον καὶ μέσον, κατ᾽ ἀμοιβήν· κοινωνικὸν δὲ τοῦτο, καὶ μεταδοτικὸν, καὶ βιωφελές. κοινὴ γὰρ ἡ ἐκ χάριτος φιλία. τὸ δὲ ἔσχατον καὶ τρίτον, ἡμεῖς μὲν τὸ ἐκ συνηθείας φαμέν· οἱ δὲ, τὸ καθ᾽ ἡδονὴν πρεπτὸν, καὶ μεταβλητόν. καί μοι δοκεῖ παγκάλως Ἱππόδαμος ὁ Πυθαγόρειος γράφειν τὰς φιλίας· Α μὲν, ἐξ ὑπιστάμας θεῶν· ἄλλη, ἐκ προχαρᾶς ἀνθρώπων· ἃ δὲ, ἐξ ἀδονᾶς ζώων. ὄντως ἡ μὲν τίς ἐστι, φιλοσόφου φιλία· ἡ δὲ, ἀνθρώπου· ἡ δὲ, ζώου. ὁ γὰρ ὄντως εἰκὼν θεοῦ ἄνθρωπος εὐεργετικὸς· ἐν ᾧ καὶ αὐτὸς εὐεργετεῖται· ὥσπερ γὰρ ὁ κυβερνήτης, ἅμα σῴζει καὶ σῴζεται. Διὰ τοῦτο ὅτ᾽ ἂν τις αἰτῶν τύχῃ, ἃ φησι τῷ διδόντι, Καλῶς ἔδωκας, ἀλλὰ, Καλῶς εἴληφας. ὅτω λαμβάνει μὲν ὁ διδοὺς δίδωσι δὲ ὁ λαμβάνων. Δίκαιοι δὲ οἰκτειρῶσι, καὶ ἵλεοὶ σοι· χρηστοὶ δὲ, ἔσονται οἰκήτορες γῆς· ἄκακοι δὲ, ἐκπολειφθήσονται ἐπ᾽ αὐτῆς. οἱ δὲ παρανομοῦντες, ἐξολοθρευθήσονται ἀπ᾽ αὐτῆς. καί μοι δοκεῖ τὸν πιστὸν προμαντευόμενος Ὅμηρος εἰρηκέναι, Δὸς φίλῳ· ἐχθρῷ δὲ ὑπεκουρητέον, ἵνα μὴ μείνῃ ἐχθρός. ὑπεκουρία μὲν σωδεῖται, λύεται δὲ ἔχθρα. ἀλλ᾽ εἰ μὲν προθυμία προέκειτο, καθὸ ἔσχεν εὐπροσδεκτος, ἀκαθὸ οὐκ ἔχει· ἀκαὶ γὰρ ἵνα δῷοις δώσει, ἡμῖν δὲ ἀλείψει· ἀλλ᾽ ἐξ ἰσότητος ἐν τῷ νῦν καιρῷ· καὶ τὰ ἐξῆς, Ἐσκόρπισεν, ἔδωκεν τοῖς πένησιν. ἡ δικαιοσύνη αὐτοῦ μένει εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ γραφὴ λέγει·

Ὃ γὰρ κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν, ὡς ἔμπροσθεν εἰρήκαμεν, οὐ σῶμα μιμεῖται· οὐ γὰρ θέμις θνητὸν ἀθανάτῳ ἐξομοιοῦσθαι· ἀλλ' ἡ κατὰ νοῦν καὶ λογισμόν. φησὶ δὲ πρὸς ὃ διαφέρειν, καὶ πρὸς ὃ ἀρχὴν ὁμοιότητος, ὁσιότητα ὁ Κύριος ἐνεφανίζετο. οὐ γὰρ αἱ τῶν σωμάτων ποιότητες, ἀλλὰ ψυχαὶ ἀνδρῶν κρίσει καὶ ὀρθοῦνται βουλαῖς γὰρ ἀνδρῶν ὁσίων, αἱ πόλεις οἰκοῦνται· καὶ ὁ οἶκος ἡ γε μάλα καρτερία καὶ αὐτὴ εἰς τὴν θείαν ἐξομοίωσιν διάξειεν, δι' ἀπαθείας ἀπαθῆ καρπουμένη. ἐν τῷ γοῦν λέοντας τὸν Δανιὴλ ὁ Βαβυλωνίων βασιλεὺς εἰσήγαγε, καὶ αὐτὸν ἀλλοῖον ὁ ἀνθρώπων βασιλεὺς, ὁ τῶν ὅλων Κύριος. τοιοῦτον ἐπίστασθαι τὸν γνωστικὸν, ἀγνωσίας ὑλογνώμονα περιαιρούμενος ὡς ὁ ἁγιάζων Ἰωβ, ὡς Ἰωνᾶς εὐξάμενος καὶ ἐπακουσθείς· καὶ ἡ πίστις αὐτοῦ ἀποκατάστασις Νινευϊτῶν γενομένη. καὶ μὴ λεόντων καταφάγῃ, ἡμερώσῃ τὰ θηρία· καὶ εἰς πῦρ ἐμβληθῇ, ὁροσιάσῃ, ἀλλ' οὐκ ἐκπυρωθήσεται· μάρτυρος νύκτωρ, μάρτυρος καὶ ἡμέρας· ἐν λόγῳ, ἐν βίῳ, ἐν ὅλῳ μάρτυρος. συνοδίτης δὲ τοῦ Κυρίου ὀφείσεται τε καὶ συνέσεται καὶ ὃ πνεῦμα ἁγιάσει· καθαρὸς μὲν τῷ σαρκὶ, καθαρὸς δὲ τῷ καρδίαν λελογισμένος τὸν λόγον. ὁ νόμος τοῦτο, φησὶν, ἐσαύρωται, καὶ κύριος τοῦ κόσμου. σὺ τὸν σαυρὸν τοῦ σωτῆρος περιφέρων, ἕπεσθαι Κυρίῳ μετὰ ἴχνους, ὡς θεὸς, ἅγιος ἁγίων γνώμονος. πᾶσαν τοίνυν ἀρετὴν μεμνημένος ὁ ἅγιος νόμος, ἀλείφει μάλιστα τὸν ἄνθρωπον ὅτι τοῦ ἐγκρατείαν πρὸς ὅλον ἀρετῶν κατασκευάζων τούτων καὶ δι' ὠφελείας ἡμᾶς εἰς τὸν περὶ ποιῶν τῆς ἐγκρατείας, ἀπὸ τῆς τῶν ζώων χρήσεως, ἀπαγορεύων μεταλαμβάνειν τῶν ὀσὰ φύσει πίονα, καθάπερ δὲ τῶν σαρκῶν ἡδύ, δύσκριτον τυγχάνον· τοιοῦτον ἡ τοιαύτη χρῆσις χορηγεῖται· λέγεται γοῦν τινὰ τῶν φιλοσόφων ἐτυμολογοῦντα τὸν ὦν, θεὸν εἰπεῖν φάσκειν, ὡς εἰς θυσίαν καὶ σφαγὴν μόνον ἁρμόττον

A Quod enim est ad imaginem & similitudinem, sicut etiam prius diximus, non ex corpore significatur (nefas enim est, mortale assimilari immortali) sed mente ac ratione: qua & eam quæ est in benefaciendo, & eam quæ in imperando, obsignat Dominus similitudinem. Non enim principatus corporum qualitatibus, sed iudicio mentis recte geruntur. Sanctorum enim virorum consiliis ciuitates recte administrantur, & recte domus. Porrò autem animi fortitudo ipsa quoque reducitur ad diuinam similitudinem, vt quæ impatibilitate fruatur per tolerantiam, si cui audita adhuc in auribus resonant ea quæ narrantur de

B Anania, quorum vnus quoque fuit Daniel Propheta, diuina fide plenus. Babylonem habitabat Daniel, sicut Lot quidem Sodoma, Chaldæorum autem terram Abraham, qui paulo post fuit Dei amicus. In antrum feris plenum adduxit Danielem rex Babyloniorum: ipsum autem educit illæsum, qui Rex est vniuersorum, qui fidelis Dominus. Hanc possidebit tolerantiam is qui est cognoscendi potestate præditus, quatenus est eiusmodi. Si tentatur, benedicet, vt generosi animi Iob; si deuoretur à cete, vt Ionas precabitur,

C & fides eum restituet prædicentem Nineuitis: & si inclusus fuerit cum leonibus, feras mansuefaciet: & si in ignem fuerit iniectus, ore recreabitur, non igne exutetur. Noctu erit testis, interdiu testis, in sermone, in vita, in moribus erit testis. Cum Domino cohabitans, eoque familiariter vtens, in spiritu permanet; mundus quidem carne, mundus autem corde, sanctificatus sermone. *Mundus*, inquit, *ei crucifixus est, & ipse mundo.* Is crucem *Domini circumferens, Domini sequitur vestigia, tanquam Deus effectas sanctus*

Galat. 6.

D *sanctorum.* Omnis ergo virtutis cum meminerit lex diuina, hominem maximè exercet ad continentiam, eam statuens fundamentum virtutum: atque adeo nos præerudit ad continentiam acquirendam, ex vsu animantium, iis vesci prohibens quæ sunt natura pinguia, quemadmodum genus suum, quod carnis habet plurimum. Delicatis enim ac luxuriosis suppeditatur talis vsus. Dicitur itaque quidam Philosophus suis efferens etymologiam, qui ὢν dicitur, ὦν dixisse quasi θύειν, vt qui ad θύειν, hoc est, ad sacrificandum & mactandum aptus esset solummodo.

Datam enim esse huic animali ad nihil aliud animam, quam vt carnes luxuriarent. Et similiter nostras cupiditates reprimens, prohibuit illis vesci piscibus, qui nec pinnas habent nec squamas. Carnium enim bonitate & pinguedine hi aliis piscibus antecellunt. Hinc existimo mysteria quoque nõ solum prohibere aliqua tangere animalia, sed etiam nonnullas eorum quæ sacrificantur eximere ab vsu partes, propter eas quas Mystæ sciunt causas. Si est itaque venter continendus, & ea quæ sunt sub ventre, clarum est quod iam olim à Domino accepimus, per legem exscindere debere nos cupiditatem. Id autem perfectè fiet, si cupiditatis fomitem, voluptatem inquam, non fictè damnauerimus. Dicunt eius hanc esse notionem, lenem & blandum motum cum aliquo sensu. Ei seruientem Menelaum post Troiam captam dicunt, cum impetu ferretur ad occidendam Helenam, vt quæ tot & tantorum fuisset causa malorum, id tamen non potuisse efficere, victum pulchritudine, per quam in mentem venit recordatio pristinæ voluptatis. Vnde ludificantes Tragici, cum probro ac dedecore in eum exclamant:

At tu papillam contuens gladium abijcis
Et proditrici figis osculum cani.

Et rursus:

Hebescit ensis ergo pulchritudine.

Ego vero Antistheni assentior qui dicit: Ego Venerem si acciperem, iaculis confoderem: quod multas nostras pulchras ac bonas vxores corruperit: & naturæ vitium dicit Cupidinem, à quo cum vincuntur miseri, morbum Deum appellant. Per hæc enim ostenditur vinci imperitiores, propter ignorationem voluptatis, quæ non est admittenda, etsi Dea dicatur, hoc est, etsi diuinitus data sit ad vsum liberorum procreationis. Et Xenophon voluptatem aperte vitium dicens, inquit: O misera, quid vero tu bonum nosti, aut quid sit honestum consideras, quæ ne eorum quidem quæ sunt iucunda expectas cupiditatem? priusquam esurias quidem comedens: priusquam autem sitias, bibens: & vt iucunde quidem vescaris, obsoniorum conditores excogitas: vt autem suauiter bibas, sumptuosa vina comparas, & æstate circumcursans niuem quæris. Vt autem iucunde dormias, non solum molles lectos, sed etiam quæ lectis supponantur fulchra paras.

A δεδόσθαι γὰρ τοῦδε τοῦ ζώου ψυχὴν τοῦτο ἕνεκα, ἢ ἵνα τὰς σάρκας σφύζηται. τῶν τε ἰχθύων ὁμοίως ἀπηγόρευσε μεταλαμβάνειν, τῶν λοιπῶν ἡμῖν τὰς ἐπιθυμίας, ἐκείνων οἷς μήτε πτερύγια, μήτε λεπίδες εἰσίν· εὐσαρκία γὰρ καὶ ποιότητι τῶν ἄλλων ἰχθύων ἕτοι διαφέρουσιν. ἐντεῦθεν οἶμαι, καὶ τὰς τελετάς, οὐ μόνων τινῶν ζώων ἀπαγορεύειν ἅπτεσθαι· ἀλλ' ἔστιν ἃ καὶ τῶν καθυομένων ἐξαιρεῖται τῆς χρήσεως μέρη, δι' αἰτίας ἃς ἴσασιν οἱ μύσται. Εἰ δὴ γαστρὸς καὶ τῶν ὑπὸ γαστέρα κρατητέον, δῆλον ὡς ἀνωθεν προφυλάξαντο τοῦτό τε Κυρίου διά τε νόμου τὴν ἐπιθυμίαν ἐκκόπτειν. γένοιτο δ' ἂν τελείως τοῦτο, εἰ τὴν ὑπερκυμάτου τῆς ἡδονῆς λέγω, αὐτοκρίτως καταγνοίημεν. Φασὶ δὲ αὐτῆς εἶναι τὴν ἔννοιαν, κίνησιν λείαν καὶ προσηνῆ μετά τινος αἰσθήσεως. Ταύτῃ δουλεύοντα τὸν Μενέλεων, μετὰ τὴν Ἰλίου ἅλωσιν φασιν ὁρμήσαντα τὸν Ἑλένην ἀνελεῖν, ὡς κακῶν τοσούτων αἰτίαν γενομένην, ἐμοῦ δὲ καταφύσαν προῖξαι, ἡττηθέντα τῷ κάλλει, δι' ὃ ὅτι τὴν ἀνάμνησιν τῆς ἡδονῆς ἀφίκετο. ὅθεν ὑποσκώπτοντες οἱ τραγῳδοποιοὶ, ἐνειδιστικῶς ἐπεβόησαν αὐτῷ,

B Σὺ δή, ὦν ἐστίδες μαζὸν, ἐκβαλὼν ξίφος,
Φίλημ' ἐδέξω, προδότην αἰκάλλων κύνα.

καὶ πάλιν,

Ἆρ' εἰς τὸ κάλλος ἐκκεκώφωται ξίφη.

Ἐγὼ δ' ἀποδέχομαι τὸν Ἀντισθένη, Τῷ Ἀφροδίτῃ, λέγοντα, Κἂν καταξύσαιμι, εἰ λάβοιμι· ὅτι πολλὰς ἡμῶν καλὰς καὶ ἀγαθὰς γυναῖκας διέφθειρεν. τὸν τε ἔρωτα κακίαν φησὶ φύσεως· ἧς ἥπιοι ὄντες οἱ κακοδαίμονες, θεὸν τὸ νόσον καλοῦσιν· δείκνυται γὰρ διὰ τούτων ἥττασθαι τοὺς ἀμαθεστέρους, δι' ἄγνοιαν ἡδονῆς, ἣν οὐ χρὴ προσίεσθαι, κἂν θεὸς λέγηται, τουτέστι, κἂν θεόθεν ὅτι τὸ παιδοποιίας χρείαν δεδομένη τυγχάνῃ. καὶ ὁ Ξενοφῶν αὐτὴν κακίαν λέγων τὸν ἡδονὸν φησιν· Ὦ πλῆμον! τί δὲ σὺ ἀγαθὸν οἶσθα, ἢ τί καλὸν σκοπεῖς; ἥτις οὐδὲ τῶν ἡδέων ἐπιθυμίαν ἀναμένεις· πρὶν μὲν πεινεῖν, ἐσθίουσα· πρὶν δὲ διψῆν, πίνουσα· καὶ ἵνα μὲν ἡδέως φάγῃς, ὀψοποιοὺς μηχανωμένη· ἵνα δὲ ἡδέως πίνῃς, οἴνους πολυτελεῖς παρασκευάζῃ· καὶ τὸν θέρους χιόνα ζητεῖς· ἵνα δὲ καθαχθῇς ἡδέως, οὐ μόνον τὰς κλίνας μαλθακὰς, ἀλλὰ καὶ τὰ ὑποβλήματα τῶν κλινῶν παρασκευάζῃ.

σθεν, ὡς ἔλεγεν Ἀρίστων, περὶ ὅλου τοῦ τετρά- A
χορδου, ἡδονὴν, λύπην, φόβον, ἐπιθυμίαν,
πολλῆς δεῖ τῆς ἀσκήσεως καὶ μάχης.

Οὗτοι γὰρ, ὅτοι, καὶ μεγάλων ἔσω
Χωρεῦσι, καὶ κινοῦσιν αἰθέρων κέαρ.

Καὶ γὰρ τοὺς σπουδαίους διαμφίβολον εἰς τοὺς θυμοὺς, ἵνα ἡδονὴν κηρίνους ποιεῖ, κατὰ Πλάτωνα· ὅτι ἑκάστη ἡδονὴ τε καὶ λύπη παρακολουθεῖ τῷ σώματι ψυχικὸν, τοῦ μὲν ἀφορίζοντος, καὶ ἀποστρεφομένου ἑαυτὸν τῶν παθῶν· Ὁ ἀπολέσας γὰρ τὴν ψυχὴν τὴν ἑαυτοῦ, φησὶν ὁ Κύριος, σώσει αὐτήν· ἤτοι ῥᾳθυμοτέρως ἔχων πρὸς τὴν σωτῆρος αὐτοῦ ἔφοδον, ὡς αὐτὸς ἔχων ἡμῖν πεποίηκεν· ἢ ἀπολέσας αὐτὴν, ἐκ τῆς πρὸς τὸν σύνηθη βίον κοινωνίας. ἐὰν γὰρ ἀπολύσῃ καὶ ἀποστήσῃ καὶ ἀφορίσῃ· τοῦτο γὰρ ὁ σταυρὸς σημαίνει· τὴν ψυχὴν ἐθελήσῃς τῆς ἐν τούτῳ τῷ ζῆν τερψεώς τε καὶ ἡδονῆς, ἕξεις αὐτὴν ἐν τῇ ἐλπίδι τῇ προσδοκωμένῃ, εὑρημένην καὶ ἀναπεπαυμένην. Εἰς τοῦτο δ' ἂν τὴν μελέτη θανάτου, εἰ μόνοις τοῖς κατὰ φύσιν μεμετρημένοις ὀρέξεσι, μηδὲν ὑπερβαίνουσαν τὴν κατὰ φύσιν, τοῦτ' ἔστι τὸ μᾶλλον ἢ παρὰ φύσιν, ἔνθα τὸ ἁμαρτητικὸν φύεται, ἀρκεῖσθαι βουλείμεθα. ἐνδύσασθαι οὖν δεῖ τὴν πανοπλίαν τοῦ θεοῦ πρὸς τὸ δύνασθαι ἡμᾶς στῆναι πρὸς τὰς μεθοδείας τοῦ διαβόλου· ἐπεὶ τὰ ὅπλα τῆς στρατείας ἡμῶν οὐ σαρκικὰ, ἀλλὰ δυνατὰ τῷ θεῷ· πρὸς καθαίρεσιν ὀχυρωμάτων, λογισμοὺς καθαιροῦντες, καὶ πᾶν ὕψωμα ἐπαιρόμενον κατὰ τῆς γνώσεως τοῦ θεοῦ· καὶ αἰχμαλωτίζοντες πᾶν νόημα εἰς ὑπακοὴν τοῦ Χριστοῦ, ὁ θεῖος φησιν Ἀπόστολος· ἀνδρὸς δὴ χρεία, ὅστις θαυμαστῶς καὶ ἀσυγχύτως τοῖς πράγμασι χρήσεται ἀφ' ὧν τὰ πάθη ὁρμῶνται· οἷ πλούτῳ, καὶ πενίᾳ, καὶ δόξῃ, καὶ ἀδοξίᾳ, ὑγίᾳ καὶ νόσῳ, ζωῇ καὶ θανάτῳ, πόνῳ καὶ ἡδονῇ· ἵνα γὰρ ἀδιαφόρως τοῖς διαφόροις χρήσωμεθα, πολλῆς ἡμῖν δεῖ διαφορᾶς, ἅτε προκεκακωμένοις ἀσθενείᾳ πολλῇ, καὶ προδιατροφῇ κακῆς ἀγωγῆς τε καὶ ἕξεως, μετ' ἀμαθίας προπολελακόσιν· ὁ μὲν οὖν ἁπλοῦς λόγος τῆς κατ' ἡμᾶς φιλοσοφίας, τὰ πάθη πρώτας διαπερείσματα τῆς ψυχῆς φησιν εἶναι, τῆς μαλθακῆς καὶ εἰκούσης, καὶ οἷ διαποσφραγίσματα τῆς πνευματικῆς δυνάμεως, πρὸς ἃς ἡ πάλη ἡμῖν.

Vnde, vt dicebat Aristo, ad totum tetrachordon, voluptatem, inquam, & dolorem, metum & cupiditatem, exercitatione magna & pugna opus est.

Hi namque ad intima vsque penetrant viscera,
Fluctúsque in animo concitant mortalium.

Eos enim qui magni & excelsi animi existimantur, voluptas facit cereos, ex sententia Platonis: quoniam vnaquæque voluptas, vnusquisque dolor corpori affigit animam, eius qui non se separat ab animi perturbationibus, easque cruci affigit. *Qui perdiderit animã suam,* Matt. 16. inquit Dominus, *seruabit ipsam*: aut eam tradens, lubenter adeundo pro Domino pericula, aut eam perdens, ex ea quæ est ei cum hac vita consuetudine. Si enim soluere, abducere, & segregare (id enim crux significat) animam volueris ab ea quæ est in hac vita voluptate & delectatione, habebis eam, in ea quæ exspectatur spe inuentam & conquiescentem. Hoc enim fuerit meditatio mortis, si solis iis quæ sunt secundum naturam dimensæ appetitionibus, & quæ ea quæ sunt secundum naturam nihil excedant, declinando ad id quod exsuperat, vel quod est præter naturam, in quo peccandi enascitur potestas, contenti esse velimus. Oportet ergo nos Dei induere armaturam, ad hoc vt possimus resistere insidiis diaboli: quoniam arma militiæ nostræ non sunt carnalia, sed Deo potentia, ad destructionem munitionum, cogitationes destruentes, & omnem altitudinem se extollentem aduersus Dei cognitionem, & captiuantes omnem intellectum ad obediendum fidei, ait diuinus Apostolus. Viro vtique opus est qui admirabiliter & inconfuse iis rebus sit vsurus, à quibus proficiscuntur animi perturbationes, quemadmodum diuitiis & paupertate, gloria & ignominia, sanitate & morbo, vita & morte, labore & voluptate. Vt enim indifferenter vtamur differentibus, magna nobis opus est differentia, vt qui multa imbecillitate prius male affecti simus, & in mala educatione, & institutione prius versati cum ignoratione. Simplex ergo ratio nostræ philosophiæ, dicit omnes animi perturbationes & vitia, esse impressiones mollis & cedentis animæ, & veluti obsignationes potestatum spiritualiũ, aduersus quas nobis est collu-ctatio,

Maleficarum enim, vt puto, poteſtatum eſt opus, proprij habitus aliquid conari, ſigillatim operari, vt nos qui eas abrenunciauimus, in certamine ſuperent, & ſuos efficiant. Eſt ergo iure conſequens, vt aliqui quidem in lucta proſternantur. Quicunque autem certamen magis athletice aggrediuntur, omni contentione decertantes, ad coronam vſque perueniunt: prædictæ autem poteſtates in multo ſudore & cruore tunc deficiunt, victores admirantes. Eorum enim quæ mouentur, alia quidem ex appetitione mouentur & viſione, ſicut animalia: alia autem per tranſlationem, ſicut inanimata: ex inanimis autem plantas quoque dicunt moueri tranſeundo ad augmentum, ſi quis eis eſſe plantas inanimas conceſſerit. Et habitum quidem lapides, naturam vero plantæ & appetitionem & viſionem, & ea rurſus quæ prius dicta ſunt, bruta quoque participant: Ratiocinandi autem poteſtas, quæ eſt propria humanæ animæ, non debet ſimiliter impelli atque animantia ratione carentia, ſed viſa quæ impellunt diſcernere, & non ab eis abduci. Hæ ergo de quibus diximus poteſtates, pulchritudines & glorias, & adulteria & voluptates, & tales eiuſmodi ineſcantes viſiones, iis quæ facile ſeduci poſſunt, animabus protendunt, quemadmodum qui pecora abigunt, eis frondes porrigunt. Deinde cum eos aſtu circumuenerint, qui non poſſunt veram voluptatem à falſa diſcernere, fluxámque ac caducam iniuriæque obnoxiam à ſancta pulchritudine, ducunt redactos in ſeruitutem. Vnaquæque autem deceptio aſſidue premens animam, in ea imprimit viſionem: & imprudens inſciensque anima perturbationes ac vitij circumfert imaginem, cum cauſa oriatur ex ineſcatione & noſtra aſſenſione. Baſilidis autem ſectatores vitia & animi perturbationes conſueuerunt vocare προσθήματα, id eſt, appendices: & ea eſſe quoſdam in eſſentia ſpiritus appenſos animæ ratione præditæ, per quandam conturbationem & confuſionem principalem: & alias rurſus ſpirituum adulterinas & diuerſi generis naturas iis adnaſci, vtpote lupi, ſimiæ, leonis, vrſi: quorum proprietates quæ viſione in anima apprehenduntur, animæ cupiditates animantibus dicunt aſſimilare. Quarum enim ferunt proprietates, earum opera factáque imitantur.

A ἔργον γὰρ οἶμαι τῶν κακούργων δυνάμεσιν ἐνεργεῖν τι τῆς ἰδίας ἕξεως πρὸ ἑκάστα πειρᾶσθαι, εἰς τὸ καταγωνίσασθαι, καὶ ἀξιοδιοποίησασθαι τοὺς ἀπειπαμένους αὐτάς. ἕπεται δ' εἰκότως, τοὺς μὲν, καταπαλαίεσθαι· ὅσοι δὲ ἀθλητικώτερον τὸν ἀγῶνα μεταχειρίζονται, πάμμεγαν ἀγωνισάμενοι, καὶ μέχρι τοῦ στεφάνου χωρήσασαι αἱ προσφημιζόμεναι δυνάμεις ἐν πολλῷ τῷ λύθρῳ, τότε δὴ ἀπαυδῶσι, θαυμάζουσαι τοὺς νικηφόρους. τῶν γὰρ κινουμένων τὰ μὲν, κατ' ὁρμὴν καὶ φαντασίαν κινεῖται, ὡς τὰ ζῶα. τὰ δὲ, κατὰ μετάθεσιν, ὡς τὰ ἄψυχα. κινεῖσθαι δὲ καὶ τὰ ἄψυχα τὰ φυτὰ μεταβατικῶς φασιν εἰς αὔξησιν, εἴ τις αὐτοῖς ἄψυχα εἶδος συγχωρήσῃ τὰ φυτά. ἕξεως μὲν οὖν οἱ λίθοι, φύσεως δὲ τὰ φυτὰ, ὁρμῆς τε καὶ φαντασίας, τῶν τε εὖ δυεῖν τῶν προσφημιζομένων, καὶ ἄλογα μετέχει ζῶα. ἡ λογικὴ δὲ δύναμις, ἰδία ἔστι τῆς ἀνθρωπείας ψυχῆς, οὐκ ὡσαύτως τοῖς ἀλόγοις ζώοις ὁρμᾶν ὀφείλει, ἀλλὰ καὶ διακρίνειν ταῖς φαντασίαις, καὶ μὴ σύναποφέρεσθαι αὐταῖς. αἱ τοίνυν δυνάμεις, περὶ ὧν εἰρήκαμεν, κάλλη, καὶ δόξας, καὶ μοιχείας, καὶ ἡδονάς, καὶ τοιαύτας τινὰς φαντασίας δελεαστικὰς προτείνουσι ταῖς εὐεπιφόροις ψυχαῖς, καθάπερ οἱ ἀπελαύνοντες τὰ θρέμματα, θαλλοὺς προσφέντες. εἶτα καταφιλοσοφισάμεναι τοὺς μὴ διακρίνειν δυνηθέντας τῷ δοκεῖν ἀπὸ ψεύδους ἡδονῆς, καὶ ὃ ὀπτικὸν τε καὶ ἐφύβριστον ἀπὸ τοῦ καλοῦ κάλλους, ἀγόμενοι δουλωσάμεναι. ἐκ δὲ ἀπάτης συνεχῶς ἀναφερόμενη τῇ ψυχῇ, τὴν φαντασίαν ἐν αὐτῇ τυποῦται. καὶ δὴ τὴν εἰκόνα ἐλθοῦσα περιφέρουσα τοῦ πάθους ἡ ψυχὴ τῆς ἀπάτης, ἀπό τε τοῦ δελέατος, καὶ τῆς ἐμοῦ συγκαταθέσεως γινομένης. οἱ δ' ἀμφὶ τὸν Βασιλείδην, προσαρτήματα τὰ πάθη καλεῖν εἰώθασιν· πνεύματά τινα ταῦτα κατ' οὐσίαν ὑπαρχὴν προσηρτημένα τῇ λογικῇ ψυχῇ, κατά τινα ταραχὴν καὶ σύγχυσιν ἐξοχικήν· ἄλλας τε αὖ πνευμάτων νόθους, καὶ ἑτερογλώσσους φύσεις προσπεφυκέναι ταύταις, οἷ λύκου, πιθήκου, λέοντος, τράγου. ὧν τὰ ἰδιώματα περὶ τὴν ψυχὴν φαντάζομαι, ταῖς ὀπτασίαις τῆς ψυχῆς τοῖς ζώοις ἐμφερῶς ἐοικόσιν λέγεσιν. ὧν γὰρ ἰδιώματα φέρουσι, τούτων τὰ ἔργα μιμοῦνται·

καὶ οὐ μόνον τοῖς ὁρμαῖς καὶ φαντασίαις τῶν ἀλόγων ζώων τοῦ σοικειοῦται, ἀλλὰ καὶ φυτῶν κινήματα καὶ κάλλη ζηλοῖ. Διό δὲ καὶ φυτῶν ἰδιώματα τοῦ σπαρτημένα φέρει. ἔχει δὲ καὶ ἕξεως ἰδιώματα, οἷς ἀδάμαντος σκληρίαν. ἀλλὰ μὴν πρὸς δὲ δόγμα τοῦτο, διαλεξόμεθα ὕστερον, ὁπηνίκα περὶ ψυχῆς διαλαμβάνομεν· νῦν δὲ τοῦτο μόνον προσημειωτέον, ὡς δουρείου τινὸς ἵππου, καὶ τὸν ποιητικὸν μῦθον, εἰκόνα σώζει ὁ καὶ Βασιλείδου ἀνθρωπος, ἐν ἑνὶ σώματι τοσούτων πνευμάτων διαφόρων τρατὸν ἐγκεκλεισμένος. αὐτὸς γοῦν ὁ τοῦ Βασιλείδου υἱὸς Ἰσίδωρος, ἐν τῷ περὶ τοῦ συμφυοῦς ψυχῆς, σεαυτὸν ἐλέγχων δόγματος, οἷς ἑαυτῷ κατηγορῶν, γράφει καὶ λέγει· Εἰ γάρ τινι πείσμα δῶς, ὅτι μή ἐστιν ἡ ψυχὴ μονομερής, τῇ δὲ τῶν περιφερῶν βίᾳ τὰ τῶν κρεῖττόνων πάθη, περιφασιν οὐ τὴν τυχόσαν ἕξουσιν οἱ μαθηταὶ τῶν ἀνθρώπων, λέγειν, Ἐβιάσθην, ἀπηνέχθην, ἄκων ἔφρασα, μὴ βουλόμενος ἐπράγησα· τῆς γὰρ κακῆς ἐπιθυμίας αὐτὸς ἡγησάμενος, καὶ ὁ μαχεσάμενος τοῖς τῶν περιφερῶν βίαις· δεῖ δὲ τὸν λογιστικὸν κρείττονας γενομένους, τῆς ἐλάττονος ἐν ἡμῖν κτίσεως φανῆναι κρατοῦντας. δύο γὰρ δὴ ψυχὰς ὑποτίθεται καὶ ἔστι ἐν ἡμῖν, καθάπερ οἱ Πυθαγόρειοι, περὶ ὧν ὕστερον ἐπισκεψόμεθα. ἀλλὰ καὶ Οὐαλεντῖνος, περός τινας ἐπιστέλλων, αὐτοῖς λέξεσι γράφει περὶ τῶν περιφερῶν· Εἷς δέ ἐστιν ἀγαθός· οὗ πίστις ἡ διὰ τοῦ υἱοῦ φανέρωσις· καὶ δι' αὐτοῦ μόνου δυνατὸν δὴ ἡ καρδία καθαρὰ γενέσθαι, πάντος πονηροῦ πνεύματος ἐξωθουμένου τῆς καρδίας· πολλὰ γὰρ ἐνοικοῦντα αὐτῇ πνεύματα, οὐκ ἐᾷ καθαρεύειν· ἕκαστον δὲ αὐτῶν, τὰ ἴδια ἐπιτελεῖ ἔργα, πολλαχοῦ συνεπιζόντων ἐπιθυμίαις οὐ προσηκούσαις. καί μοι δοκεῖ ὅμοιόν τι πάσχειν καὶ ἡ καρδία· καὶ γὰρ ἐκεῖνο κατατιτρᾶται τε καὶ ὀρύττεται, καὶ πολλάκις κόπρου πίμπλαται, ἀνθρώπων ἀσελγῶς ἐμμενόντων, καὶ μηδεμίαν προνοίαν ποιουμένων τοῦ χωρίου, καθάπερ ἀλλοτρίου καθεστῶτος. τὸν ἔμπροσθεν τρόπον καὶ ἡ καρδία, μέχρι μὴ προνοίας τύχῃ, ἀκάθαρτος οὖσα, πολλῶν οὖσα δαιμόνων οἰκητήριον· ἐπειδὰν δὲ ἐπισκέψηται αὐτὴν ὁ μόνος ἀγαθὸς πατήρ, ἡγίασται, καὶ φωτὶ λαμπρύνεται·

A Et non solum cum rationis expertium animantium appetitionibus & visionibus coniunctionem ineunt & familiaritatem, sed etiam plantarum æmulantur motus & pulchritudines, propterea quod plantarum quoque adiunctas habeant proprietates: habere autem etiam habitus proprietates, vtpote duritiem Adamantis. Sed aduersus hoc dogma quidem posteà differemus, quando de anima tractabimus: nunc autem hoc solum adnotandum est, quod Durij equi, vt est in poëticis fabulis, imaginem seruat homo ex sententia Basilidis, vt qui in vno corpore B tot diuersorum spirituum exercitum habet inclusum. Ipse itaque filius Basilidis Isidorus, in libro De adnata anima, cum dogma animaduertisset, scribit his verbis, veluti seipsum accusans: Si enim alicui persuaseris, non esse animam vnius partis, vi autem appendicum fieri ea quæ sunt deteriorum vitia ac perturbationes, non leuem prætextum habebunt homines scelerati, dicendi, Coactus sum, abductus sum, coactus feci, non volens operatus sum: cum ipse dux fuerit malorum cupiditatis, & cum appendicum violentia non depugnarit. Oportet autem cùm parte ratiocinatiua facti fi- C mus superiores, minorem quæ est in nobis creaturam videri superare. Is enim duas quoque in nobis ponit animas, sicut Pythagorei, quas postea considerabimus. Quinetiam Valentinus scribens ad aliquos, his verbis scribit de appendicibus: Est autem vnus bonus, cuius fiducia est ea quæ fit per filium manifestatio, & per eum solum potest cor fieri mundum, ejecto ex corde omni maligno spiritu. Multi enim in eo habitantes spiritus, id mundum esse non sinunt. Vnusquisque autem eo- D rum propria efficit opera, sæpe non conuenientibus insultans cupiditatibus. Ac mihi quidem videtur cor non esse absimile diuersorio: illud enim perforatur & effoditur, & stercore sæpe repletur, cum homines se petulanter gerant, & locum nihil omnino curent, vt qui sit alienus. Eodem modo cor quoque: cum, quamdiu nulla eius cura geritur, sit immundum & multorum dæmonum habitaculum: postquam autem id inuiserit qui solus est bonus pater, sanctificatum est, & luce resplendet:

& sic qui tali corde est præditus, beatur, quoniam Deum videbit. Quænam est ergo causa, quod non ab initio talis animæ cura ac prouidentia geratur, dicant nobis. Aut enim non est digna. Et quomodo sicut ex pœnitentia accedit ad eam prouidentia, vel natura, vt ipse vult, seruatur? & necesse est eam cum ab initio eius cura geratur propter cognationem, immundis spiritibus nullum dare aditum, nisi ei vis afferatur, & imbecilla probetur. Si enim dederit, cum ea pœnitentia ducta sit, eligere quæ sunt meliora: ille inuitus dicet, id quod decernit quæ est apud nos veritas, ex obediente mutatione, non autem ex natura, esse salutem. Quemadmodum enim exhalationes, quæ & è terra & ex lacunis ac voraginibus oriuntur, conflantur in caliginem & nimbosam vertiginem: ita etiam carnalium cupiditatum vapores malam animæ inurunt habitudinem, voluptatis spectra animæ representantes, & ante eam effundentes. Intelligenti itaque luci tenebras effundunt, attrahente anima vapores qui oriuntur ex cupiditate & perpetuitate voluptatum, condensante vitiorum vertigines. Aurum è terra non tollitur gleba, sed coacta percolatur: deinde cum munda fuerit, aurum vocatur, vt quæ sit terra munda-

Matt. 7. ta. *Petite enim, & dabitur vobis*, iis qui ex seipsis possunt ea quæ sunt optima eligere, dicitur. Quomodo autem nos diaboli operationes, & spiritus immundos in peccatoris animam seminare dicamus, non mihi pluribus verbis opus est si adduxero testem Barnabam Apostolicum (erat autem is ex septuaginta, & Pauli adiutor) his verbis sic dicentem: Antequam nos Deo crederemus, erat nostrum cordis habitaculum interitui obnoxium & imbecillum, vere templum manu ædificatum: quia erat quidem plenum cultu idolorum, & erat domus dæmonum, quod faceret quæcunque Deo sunt contraria. Operationes ergo dæmonibus conuenientes dicit peccatores efficere: non autem ait ipsos spiritus habitare in anima infidelis. Et ideo subiungit: Attendite vt templum Domini gloriose ædificetur. Discite vos accepisse remissionem peccatorum, & postquam sperauimus in illud nomen, efficiamur rursus noui creati ab initio.

Α δ' ὅτω μακαρίζεται ὁ ἔχων τ τοιαύτην καρδίαν, ὅτι ὀψεται τὸν Θεόν. τίς οὖν ἡ αἰτία ἢ μὴ προνοεῖσθαι ἐξ ἀρχῆς τ τοιαύτην ψυχήν· εἰ πάντως ἡμῖν. ἤτοι γὰρ οὐκ ἔστιν ἀξία· καὶ πῶς ὡσπερ ἐκ μετανοίας ἡ προνοια προσῆσιν αὐτῇ; ἢ φύσις φυλαττομένη, ὡς αὐτὸς βούλεται, τυγχάνει· καὶ ἀνάγκη ταύτην, ἐξ ἀρχῆς δι' συγγένειαν προνοουμένην, μηδεμίαν παρεισδύσιν τοῖς ἀκαθάρτοις παρέχειν πνεύμασιν, ἐκτὸς εἰ μὴ βιασθείη, καὶ ἀσθενὴς ἐλεγχθείη. ἐαν γὰρ δῶ μετανοήσασαν αὐτὴν Β ἐλέσθαι τὰ χρείττω, τοῦτ' ἐκόντος ἄκων ἐρεῖ, ὅπερ ἡ παρ' ἡμῖν ἀλήθεια δογματίζει· ἐκ μεταβολῆς πειθωνίου, ἀλλ' οὐκ ἐκ φύσεως, τ σωτηρίαν. ὥσπερ γὰρ αἱ ἀναθυμιάσεις, αἵ τε γῆθεν αἵ τε ἀπὸ τελμάτων, εἰς ὁμίχλας συνίστανται καὶ νεφελώδεις συστροφάς· οὕτως αἱ τῶν σαρκικῶν ἐπιθυμιῶν ἀναδόσεις κακεξίαν προστρίβονται ψυχῇ, καθυπνοῦσαι τὰ εἴδωλα τ ἡδονῆς ἐπιπροσθεν τ ψυχῆς. ἐπισκοτοῦσι γοῦν τῷ φωτὶ τῷ νοερῷ, ἐπισωρευόμεναι τ ψυχῆς τὰς ἐκ τ ἐπιθυμίας ἀναδόσεις, καὶ παχυνούσης τὰς συστροφὰς τ παθῶν, συνελεγχείας C ἡδονῶν. χρυσὸς δὲ ἀπὸ γῆς, οὐκ αἴρεται βῶλος, ἀλλ' ἀφεψόμενος διυλίζεται· ἔπειτα καθαρὸς γενόμενος, χρυσὸς ἀκούει, γῆ κεκαθαρμένη. Αἰτεῖσθε γάρ, καὶ δοθήσεται ὑμῖν, τοῖς ἐξ ἑαυτῶν ἐλέσθαι τὰ κάλλιστα δυναμένοις λέγεται. ὅπως δ' ἡμεῖς τ Διαβόλου τὰς ἐνεργείας καὶ τὰ πνεύματα τὰ ἀκάθαρτα εἰς τ τῶν ἀμαρτωλῶν ψυχὴν ἐπιπορεύειν φαμέν, οὐ μοι δεῖ πλείονων λόγων, παραθεμένῳ μάρτυρα τὸν Ἀποστολικὸν Βαρνάβαν· ὁ δὲ, τῶν ἑβδομήκοντα ἑνὸς, καὶ συνεργὸς τ Παύλου· καὶ λέξιν ὧδέ πως λέγοντα· Πρὸ τ ἡμᾶς πιστεῦσαι τῷ Θεῷ, ἦν ἡμῶν τὸ οἰκητήριον τῆς καρδίας φθαρτὸν καὶ ἀσθενές, ἀληθῶς οἰκοδομητὸς ναὸς ἁφὴ χερός· ὅτι ἦν πλήρης μὲν εἰδωλολατρείας, καὶ ἦν οἶκος δαιμόνων, ἁφὴ τὸ ποιεῖν ὅσα ἦν ἐναντία τῷ Θεῷ. Τὰς ἐνεργείας οὖν τὰς τοῖς δαιμονίοις καταλλήλους, ἐπιτελεῖν φησι τοὺς ἁμαρτωλούς· οὐχὶ δὲ αὐτὰ τὰ πνεύματα ἐν τῇ τ ἀπίστου κατοικεῖν ψυχῇ λέγει. Ἁφὴ τοῦτο καὶ ἐπιφέρει. Προσέχετε ἵνα ὁ ναὸς τ Κυρίου ἐνδόξως οἰκοδομηθῇ πως· μαθόντες λαβόντες τὴν ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν. καὶ ἐλπίσαντες ἐπὶ τὸ ὄνομα, γεγόναμεν καινοὶ, πάλιν ἐξ ἀρχῆς κτιζόμενοι.

οὐ γὰρ οἱ δαίμονες ἡμῶν ἀπελαυνόνται, ἀλλ' αἱ ἁμαρτίαι, φησὶν, ἀφίενται, ἃς ὁμοίως ἐκείνοις ἐπιτελοῦμεν πρὶν ἢ πιστεῦσαι. εἰκότως οὖν ἀντέθηκε τὰ ἐπιφερόμενα. δεῖ γὰρ τὸν καθοικητήριον ἡμῶν ἀληθῶς ὁ Θεὸς· κατοικεῖ δὲ ἐν ἡμῖν πως ὁ λόγος αὐτοῦ τῆς πίστεως, ἡ κλῆσις αὐτοῦ τῆς ἐπαγγελίας, ἡ σοφία τῶν δικαιωμάτων, αἱ ἐντολαὶ τῆς διδαχῆς. οἶδα ἐγώ αἱρέσεώ τινι ἐντυχών· καὶ ὁ ταύτης προϊσάμενος, δεῖ τῆς χρήσεως ἔφασκεν τῆς ἡδονῆς ἡδονῇ μάχεσθαι· ἀντομαλοῦ πρὸς ἡδονὴν δεῖ προσποιητοῦ μάχης ὁ γυναῖος ἦν Γνωστικός. ἔφασκε γὰρ δὴ αὐτὸν καὶ Γνωστικὸν εἶ· ἐπεὶ οὐδὲν μέγα ἔλεγλε τὸ ἀπέχεσθαι ἡδονῆς μὴ πεπειραμένον, ἐν αὐτῇ δὲ γυμνάζεσθαι, μὴ κρατεῖσθαι· ὅθεν γυμνάζεσθαι δι' αὐτῆς ἐν αὐτῇ. ἐλεύθανεν δὲ ἑαυτὸν καταφιζόμενος ὁ ἄθλιος, τῇ φιληδόνῳ τέχνῃ. ταύτῃ δῆλον οὖν τῇ δόξῃ καὶ Αἰσίππος ὁ Κυρηναῖος προσέβαλεν, τῷ τὸν ἀληθῆ αὐχοῦντος σοφιστήν. ὀνειδιζόμενος οὖν ὅτι τῷ συνεχῶς ὁμιλεῖν τῇ ἑταίρᾳ τῇ Κορινθίᾳ· Ἔχω γὰρ, ἔλεγλε, Λαΐδα, καὶ οὐκ ἔχομαι ὑπ' αὐτῆς. τοιοῦτοι δὲ καὶ οἱ φάσκοντες ἑαυτοὺς Νικολαΐτῃ ἕπεσθαι, ἀπομνημόνευμά τι τανδρὸς φέροντες ἐκ παραδόσεως, ὃ δεῖν παθαίρεσθαι τῇ σαρκί. ἀλλ' ὁ μὲν γυναῖος κολούειν δὴν ἐδήλου τάς τε ἡδονάς, τάς τε ἐπιθυμίας· καὶ τῇ ἀσκήσει ταύτῃ καταμαραίνειν τὰς τῆς σαρκὸς ὁρμάς τε καὶ ἐπιθέσεις. οἱ δὲ, εἰς ἡδονὴν τραγῳδίαν ἐκχυθέντες, οἷς ἐφυβρίζοντες τὸ σῶμα τῇ, καθυβρίζουσιν· οὐκ εἰδότες ὅτι τὸ μὲν, ῥακοῦται, φύσει ῥυσὸν ὄν· ἡ δὲ ψυχὴ δὲ αὐτοῦ, ἐν βορβόρῳ κακίας καταρρύπτεται, δόγμα ἡδονῆς αὐτῆς, οὐχὶ δὲ ἀνδρὸς Ἀποστολικοῦ μεταδιωκόντων. τίνι γὰρ ἔτι Σαρδαναπάλου διαφέρουσιν; οὗ τὸν βίον δηλοῖ τὸ ἐπίγραμμα.

Ταῦτ' ἔχω ὅσ' ἔφαγον, καὶ ἐφύβρισα, καὶ μετ' ἔρωτος
Τέρπν' ἔπαθον· τὰ δὲ πολλὰ καὶ ὄλβια κεῖνα, λέλειπται.
Καὶ γὰρ ἐγὼ σποδός εἰμι, Νίνου μεγάλης βασιλεύσας.

καθόλου γὰρ οὐκ ἀναγκαῖον τὸ τῆς ἡδονῆς πάθος, ἐπακολούθημα δὲ χρείας τοιαύτης φυσικῆς, πείνη, δίψη, ῥίγη, γάμῳ. εἰ γοῦν ταύτης δίχα πιεῖν οἷόν τε ἦν, ἢ ἔδεσθαι, ἢ ἐνδύσασθαι, ἢ γήμασθαι, οὐκ ἂν ἐπεθύμησεν τούτων ὁ γνήσιος γνωστικός, ἀλλ' ἐκείνων μόνων ἂν ἐπεθύμησεν, ἃ ἀναγκαῖα ἐστιν πρὸς τὸ ζῆν. ἐπεὶ καὶ τὸ ἐσθίειν ἡδονῆς ἕνεκα ἐπιτίμιον ἐστίν· καὶ τὸ ἐνδύεσθαι δὲ κόσμου χάριν ἁμαρτία· καὶ τὸ γαμεῖν δὲ ἐπιθυμίας ἕνεκα πορνεία. ἀλλ' ὁ μὲν γνωστικὸς ἐν τούτοις ἀναμάρτητος, ὡς ἐν ἀναγκαίοις μόνοις ἐνεργῶν· ὁ δὲ ἄλλος ἁμαρτάνει, ἐν περιττοῖς καὶ ἀναγκαίοις ἐνεργῶν. ἐπεὶ καὶ ἡ ἐγκράτεια ἀρετή ἐστιν, ἐπιθυμίας ἀναίρεσις· ἡ δὲ ἀκρασία κακία, ἐπιθυμίας ἐπίτασις. ἐπιθυμία δὲ ἐστὶν ὄρεξις ἀλόγιστος, ἐπὶ τὸ ἡδὺ φερομένη. ἡδονὴ δὲ ἐστὶν ἐπιθυμητοῦ ἐπίκτησις, ἢ ἀνάπαυσις ἐπιθυμίας. ἐπιθυμία δὲ ἐστὶν ὄρεξις ἀλόγιστος, ἐπὶ τὸ ἡδὺ φερομένη. ἡδονὴ δὲ ἐστὶν ἐπιθυμητοῦ ἐπίκτησις, ἢ ἀνάπαυσις ἐπιθυμίας. ἐπιθυμία δὲ ἐστὶν ὄρεξις ἀλόγιστος, ἐπὶ τὸ ἡδὺ φερομένη. ἡδονὴ δὲ ἐστὶν ἐπιθυμητοῦ ἐπίκτησις, ἢ ἀνάπαυσις ἐπιθυμίας.

A Non enim dæmones à nobis expelluntur, sed peccata, inquit, remittuntur, quæ similiter atque illi faciebamus priusquam crederemus. Merito ergo contra opposuit ea quæ subiunguntur: Quare in nostro habitaculo vere Deus inhabitat: in nobis est quodammodo Verbum eius fidei, vocatio eius promissionis, sapientia iustificationum, mandata doctrinæ. Scio me in quandam incidisse hæresim: qui autem ei præerat, dicebat se per vsum voluptatis pugnare cum voluptate, per simulatam pugnam ad voluptatē transfugiens præclarus hic B Gnosticus. Se enim dicebat esse Gnosticum, id est, cognoscendi potestate præditum: dicebat enim, non esse magnum abstinere à voluptate qui eam nō esset expertus, sed eum qui in ea versatus esset non vinci. Vnde propter eam dicebat se in ea exerceri. Seipsum autē miser imprudens decipiebat arte voluptuaria. In eandem ergo, vt patet, venit sententiam Aristippus quoque Cyrenæus, in quam sophista qui se iactat tenere veritatem. Cum itaque probro ei daretur, quod cum meretrice Corinthia assidue versaretur: Habeo, inquiebat, Laïdem, sed ab ipsa non habeor. Tales C autem sunt etiam qui dicunt se sequi Nicolaum, adducentes eius viri aliquid literarum monumentis mandatum, sed ab eis detortum, nempe oportere carne vti. Sed ille quidem vir præclarus significabat oportere voluptates arcere & cupiditates, & hac exercitatione marcidas flaccidasque reddere carnis appetitiones & insultus. Qui autem instar hircorum sunt effusi in voluptatem, veluti corpus contumelia afficientes, suaui fruuntur delectatione, nescientes quod id quidem, cum sit natura fluxum, sentum, squallidum pannosumque redditur: ipsorum autem infossa est anima in cœno vitij, vt qui decretum ipsius voluptatis, non autem viri Apostolici sequantur. Quid hi enim differunt à Sardanapalo? cuius vitam significat epigrāma: D

Hæc habeo quæ edi, quæque exsaturata libido
Hausit, at illa iacent multa & præclara relicta.
Námque & ego cinis ecce, Nini Rex maximus olim.

Non est omnino necessaria affectio voluptatis, sed accessio quædam & consequentia quædā naturalium necessitatū, famis, sitis, frigoris, matrimonij. Si itaq; fieri posset vt absque ea vel biberetur,

vel alimentum susciperetur, vel liberi procrearentur, non posset ostendi alius eius vsus. Neque enim operatio, neque affectio, sed neque aliqua pars nostri est voluptas, sed vicarij ministerij gratia in vitam accessit, quemadmodum dicunt accessisse sales nutrimenti concoquendi causa. Ea autem effrænata, & domus administrationem vi sibi vsurpans, primam generat cupiditatem, quæ est desiderium, & appetitus à ratione alienus, eius qui est ei gratificatus. Ea Epicuro persuasit vt philosophi finem poneret voluptatem. Diuinam itaque rem is esse statuit, firmam ac stabilem bonam carnis constitutionem, & quod ea ita sit futura spem certam. Quid enim est aliud delitiæ, quam libidinosa luxuritio, superuacanea redundantia eorum qui sunt dissoluti ad suauem sensum delectationis? significanter scribit Diogenes in quadam tragœdia:

Effœminatis queis mere ac fœtentibus
Cor alligatum est vsque & vsq; luxibus.
Qui nec laboris diligunt tantillulum.

& quæ deinceps sequuntur: quæ turpiter quidem dicta sunt, sed pro meritis eorum qui sunt dediti voluptati. Diuinitus itaque mihi videtur lex voluisse vt metus impenderet necessario, vt cautione & attentione hoc sibi pararet, & conseruaret philosophus, vt esset minime sollicitus, à lapsu alienus, & peccato non affinis, in omnibus permanens. Pax enim & libertas non aliter accedit, quam per perpetuam & indefatigabilem aduersus animi nostri motus repugnantiam. Sunt enim hi aduersarij crassi & Olympici, & vespis, vt vno verbo dicam, acriores: & maxime voluptas, quæ non solum interdiu, sed etiam noctu in ipsis insomniis, nos cum præstigiis inescando, insidiatur & mordet. Quomodo ergo possunt adhuc Græci iure legem insectari, cum ipsi quoque voluptatem doceant seruire metui? Socrates itaque iubet ea cauere quæ persuadent vt non esurientes comedant, & bibant non sitientes: & pulchros aspectus & oscula, vt quę scorpiis & araneis grauius venenum naturaliter emittat. Antisthenes autem vult potius insanire, quam voluptate affici. Et Crates Thebanus:

Hæc vincas rectis exultãs moribus, atque
Te auro haud addicens, cupidis nec amoribus vnquam
Seruam: nec seruatores sunt amplius vlli.

ἢ παιδοποιΐαν, ἐδεήθη αὐτὴ οἰκέτιδος ἑτέρας χρείας ταύτης. ὅτε γὰρ ἐνέργεια, ὅτε αἴσθησις, οὐδὲ μέρος ἢ ἡμέτερον ἡδονή· ἀλλ' ὑπουργίας ἕνεκα παρῆλθεν εἰς τὸν βίον, ὡς-περ τινὲς ἄλας φασὶ, τῆς εὐπεψίας τῆς τροφῆς χάριν. ἡ δὲ, ἀφωσιάσασα καὶ τὴν οἰκου καταχειρισάσα, πρώτιστον ἐπιθυμίαν γεννᾷ, ἔφεσιν καὶ ὄρεξιν ἄσμενον ἄλογον τοῦ κεχρεισμένου αὐτῇ· καὶ τὸν Ἐπίκουρον τέλος εἶναι τοῦ φιλοσόφου ἐπέπεισε θεσθαι τὴν ἡδονήν. θεάζει γοῦν σαρκὸς εὐσταθὲς κατάστημα, καὶ τὸ τοιοῦτον τούτης πιστὸν ἔλπισμα. τί γὰρ ἕτερον ἡ τρυφή, ἢ φιλήδονος λιχνεία, καὶ πλεονασμὸς περίεργος, περὶς ἡδυπάθειαν ἀνθρώπων; ἐμφατικῶς ὁ Διογένης ἔν τινι τραγῳδίᾳ γράφει·

Οἱ τῆς αἰσχίστου καὶ διεσπαρμένης
Τρυφῆς ὑφ' ἡδοναῖσιν ἀρθέντες κέαρ,
Γοργὴν ἐθέλοντες τόδε βαρύ——

καὶ τὰ ὑπὲρ τούτοις, ὅσα αἰσχρῶς μὲν εἴρηται, ἐπαξίως δὲ τῶν φιλητόνων. δι' ὃ μοι δοκεῖ θείως ὁ νόμος ἀναγκαίως τὴν φόβον ἐπρῶτον, ἵν' εὐλαβείᾳ καὶ προσοχῇ τὸ ἀμεριμνίαν ὁ φιλόσοφος κτήσηται τε καὶ τηρήσῃ, ἀπρόσπτωτός τε καὶ ἁμαρτήτως ἐν πᾶσι διαμένῃ. ἡ γὰρ ἄλλως εἰρήνη καὶ ἐλευθερία παρεγίνεται, ἢ διὰ τῆς ἀπαύστου καὶ ἀπαυδήτου προς τὰς τῶν παθῶν ἡμῶν ἀντιμαχήσεως. ὅτοι γὰρ οἱ ἀγωνισταὶ παχεῖς καὶ Ὀλυμπικοὶ, σφηκῶν, ὡς εἰπεῖν, εἰσὶ δριμύτεροι, καὶ μάλιστα ἡ ἡδονὴ, ἣ μόνον μεθ' ἡμέραν ἀλλὰ καὶ νύκτωρ ἐν αὐτοῖς τοῖς ἐνυπνίοις μὴ γοητείας δολερῶς ὑποβουλεύουσα καὶ δάκνουσα. πῶς οὖν ἔτι δίκαιοι καταιτιᾶσθαι τὸν νόμου Ἕλληνες, φόβῳ καὶ αὐτοὶ τὴν ἡδονὴν δουλεύειν διδάσκοντες; ὁ γοῦν Σωκράτης, φυλάττεσθαι κελεύει τὰ ἀναπείθοντα μὴ πεινῶντας ἐσθίειν, καὶ μὴ διψῶντας πίνειν· καὶ τὰ βλέμματα καὶ τὰ φιλήματα τῶν καλῶν, ὡς χαλεπώτερον σκορπίων καὶ φαλάγγων ἰὸν ἐνιέναι πεφυκότα. καὶ Ἀντισθένης δὲ μανίαν μᾶλλον ἢ ἡδονὴν αἱρεῖται. ὁ τε Θηβαῖος Κράτης,

Τὸν δὲ φησὶ κρατεῖ ψυχῆς ἥτις ἀγαλλομένη,
Οὔτ' ἐπὶ χρυσίων δουλευμένη, οὔτ' ἐπ' ἐρώτων
Τηξιπόθων· οὐδ' ἔτι σὺν ἐμπορεῖ εἶσι φίλυδε.

καὶ ὅλον ἐπιλέγῃ·

Ἡδονῇ μὲν ἁπαντοδώδῃ ἀδούλωτοι καὶ ἀνάσσωσι,
Ἀθάνατον βασιλείην ἐλευθερίαν τ' ἀγαπῶσιν.

Οὗτος οὖν ἄλλοις ἐνυβριστικῶς γράφῃ, τῆς εἰς τὰ ἀφροδίσια ἀκαθέκτου ὁρμῆς κατάπλασμα εἶναι λιμόν· εἰ δὲ μή, βρόχον. Ζήνωνι δὲ τῷ Στωϊκῷ τινὶ διδασκαλίδῃ μαρτυροῦσι, καὶ τοι ἀφανιζόμενοι, οἱ κωμικοὶ, ὧδέ πως·

Φιλοσοφίαν κενὴν μὲν οὖσ' φιλοσοφῇ·
Πλείην διδάσκῃ, καὶ μαθητὰς λαμβάνῃ.
Εἷς ἄρτος, ὄψον ἰσχάς, ἔπιπιεν ὕδωρ.

Πάντες δὴ ὅτι οὐκ αἰσχύνονται σαφῶς ὁμολογεῖν τινὰ ἐκ τῆς βλαβερείας ὠφέλειαν· ἡ δὲ ἀληθὴς καὶ ἐξ ἄλογος σοφία, οὐ λόγοις ψιλοῖς καὶ θεσπίσμασι πεποιθυῖα, ἀλλὰ σκεπαστηρίοις ἀτρώτοις καὶ μυστηρίοις δραστικοῖς, ταῖς θείαις ἐνθέοις συγγυμνασία τε καὶ συνασκήσει μεγεθυσα, δυνάμει θείᾳ καὶ τὸ ἐμπνεόμενον μέρος αὐτῆς ἀπὸ τοῦ λόγου λαμβάνῃ. ἤδη γοῦν καὶ τὸν ποιητικὸν Διὸς τὴν αἰγίδα γράφουσι

Δεινὸν· ἰὼ πέρι μὲν πάντη φόβος ἐστεφάνωται·
Ἐν δ' ἔρις, ἐν δ' ἀλκή, ἐν δὲ κρυόεσσα ἰωκή·
Ἐν δέ τε Γοργείη κεφαλὴ δεινοῖο πελώρου,
Δεινή τε σμερδνή τε, Διὸς τέρας αἰγιόχοιο.

Τοῖς δὲ ὁ Σοφὸς ὀρθῶς δυναμένοις, οὐκ οἶδα εἴ τι φίλτερον φανήσεται τῆς τε σεμνότητος τοῦ νόμου, καὶ τῆς φυλακῆς αὐτοῦ βλαβερείας. ἀλλὰ γὰρ ὅταν ὑπερτονον ᾄδῃ λέγηται, ὡσαὶ καὶ ὁ Κύριος ὅτι τινας, ἵνα μή τινες τῶν ζηλωτῶν αὐτὸν, ἐκτονον καὶ ἀπόχορδον ᾄσωσιν, οὕτως ἀκούω, οὐχ ὡς ὑπέρτονον, ἀλλὰ τοῖς μὴ βουλομένοις ἀναλαβεῖν τὸν θεῖον ζυγὸν, τούτοις ὑπέρτονον. τοῖς γὰρ ἀτόνοις καὶ ἀσθενικοῖς, τὸ μέτριον ὑπέρτονον δοκεῖ· καὶ τοῖς ἀδίκοις ἀφροδίκαιον, τὸ ἐπιεικὲς ἅπαν. ὅσοις γὰρ ἅμα τὸ φιλικῶς πρὸς ἁμαρτίας ἔχειν ἡ συγγνώμη παρέσυρται, ὅτι τινὰ ἀληθῆ ἀπηύχαν ὑπολαμβάνουσιν· καὶ τινὰ αὐστηρίαν, ἀπανθρωπίαν· καὶ ἀπλῶς, τὸν μὴ συναμαρτάνοντα, μηδὲ συγκαταπάσχοντα. ὃ γοῦν ἡ τραγῳδία ὅτι τοῦ ᾅδου γράφῃ.

A Et totum colligit veluti in epilogum:

Mancipat at quem non turpis tangitque voluptas,
Regnum immortale, & libertas huic quoque amatur.

Hic autem alibi recte admodum scribit, rerum venerearum effrænati desiderij cataplasma esse famem: sin minus autem, laqueum. Zenonis autem Stoïci quænam esset doctrina, testantur Comici, licet ei detrahentes, hoc modo:

Sapientiam iste Zeno quam vanã docet!
Quippe esurire qui suos tantum docet,
Panis sit vnus, caricaque, & aquã bibas.

B Hi omnes vtique non erubescunt aperte confiteri eam quæ ex cautione accipitur vtilitatem. Quæ est autem vera & non expers rationis, sapientia, non solis verbis confidens & decretis, sed tegumentis inuulnerabilibus & mysteriis efficacibus, & in diuinis præceptis meditans & se exercens, vim diuinam per eam quæ ex ipsa inspiratur partem, à verbo seu ratione accipit. Iam vero Poëtici quoque Iouis depingunt ægidem:

Terribilem, Timor immensus quam cingit & ambit.
Lis quoque ineſt, & Vis vrgens, & frigidus Horror,
C *Gorgoneumque caput, monstrum olim quod fuit ingens.*
Terribile, horrendum, ostentum Iouis ægida habentis.

Iis autem, qui id quod est salutare recte possunt perspicere, nescio an quid videbitur amabilius honestate ac grauitate legis, & eius filia cautione ac religione? Verum enimvero quando aliquis nimis intensum, & quod iustum tonum excedat, dicatur canere, sicut etiam Dominus in aliquos, ne aliqui ex iis qui eum æmulantur ac sequuntur, aliquid canant quod à tono fidium que concẽtu discrepet: sic sumo, non vt quod sit per se nimis intensum, & quod iustum tonum
D excedat, sed quod sit eiusmodi iis qui diuinum nolunt iugum tollere. Iis enim qui sunt remissi & imbecilli, id quod est moderatum, videtur nimis intensum, & tonum excedere: & iniustis quod est æquum, videtur esse summum ius: quoscunque enim propterea quod peccati amore tenentur, subit indulgentia, ij veritatem existimant esse molestiam, & seueritatem sæuitiam: & eum qui non simul peccat & vna deorsum trahitur, immisericordem. Recte ergo sic scribit de Plutone tragœdia:

Venturus ad quẽ Dæmonem tu sis rogas? A
Qui haud nouit æquum, sed neque vllam gratiam:
Sed ius seruorum respicit, nec amplius.

Etsi enim nondum potestis facere quæ à lege imperantur, attamen considerantes esse nobis proposita pulcherrima exemplaria libertatis, amorem in ipsa nutrire & augere possumus, & ea ratione promptiori & alacriori animo iuuabimur, alia quidem prouocantes, alia vero imitantes. & alia reuerentes. Neque enim veteres illos qui ex lege vixerunt,

Annosa aut quercus genuit prærupta ve petra,

sed eo quod sincere ac germane vellent philosophari, totos seipsos Deo obtulerunt ac dedicarunt, & in fidei rationem relati sunt. Pulchre de Indis dicebat Zeno, se vnum malle Indum videre qui torreatur, quam omnes de laboris perpessione discere probationes. Nobis autem sunt quotidie redundantes Martyrum fontes, qui nostris spectantur oculis, qui torrentur, torquentur & capite truncantur. Eos omnes legis metus, qui væluti pædagogus ad Christum deduxit, exercuit, vt pietatẽ vel per sanguinem ostenderent. Deus stetit in synagoga deorum, in medio autem deos diiudicat. Quosnam? Eos qui sunt voluptate superiores, qui vincunt animi motus ac perturbationes, qui sciunt vnumquodque eorum quæ faciunt, eos qui sunt Gnostici, id est, cognoscendi potestate præditi, qui mun-
Psal. 83. do sunt maiores. Et rursus: *Ego dixi dij estis, & filij altissimi omnes.* Quibusnam dicit Dominus? Iis qui, quoad eius fieri potest, mortalia omnia repudiant. Et dicit Apostolus: Vos autem non amplius estis in carne, sed in spiritu. Et rursus di-
Rom. 8. cit: In carne cum simus, non secundum carnem militamus. Caro enim & sanguis regnum Dei non possunt possidere, neque corruptio possidet incorruptionem. Ecce tanquam homines moriemini, nos arguens dixit spiritus. Oportet ergo nos exercere ad ea cauenda quæ sunt obnoxia vitiis; fugiendo, vt ij qui vere sunt philosophi, eos cibos qui incitant ad libidinem, & eam quæ est in cubili dissolutam remissionem & delectationem: & ita agendo, vt ea quæ in voluptate explenda fruendisque delitiis accidunt, sint aliis magnum præmium, nobis autem non itidem.

Πρὸς δ' οὖ ἤξεις δαίμονα, ὡς ἔφατο·
Ος οὔτε ζώπειχές, ὅτε τιὼ χάειν
Ηδει· μόνον δ' ἔτερπε τιὼ ἁπλῶς δίκην.

καὶ γὰρ εἰ μηδέπω ποιῆν τὰ μὴ πρεπόμενα ὑπὸ τῦ νόμου οἷοί τέ ἐσμεν, ἀλλά τοι συνορῶντες ὡς ὑποδείγματα ἡμῖν ἔκειται καλλίστα ἐν αὐτῷ, τρέφειν καὶ αὐξειν τὸν ἔρωτα τῆς ἐλευθερίας δυνάμεθα· καὶ τῇδε ὠφελοίμεθ' ἂν κἀ δυνάμιν προθυμότερον· τὰ μὲν, προκαλοίμενοι· τὰ δὲ, μιμούμενοι· τὰ δὲ, καὶ
B δυσωπούμενοι. οὔτε γὰρ οἱ παλαιοὶ δίκαιοι κἀ νόμον βιώσαντες,

Ἀπὸ δρυὸς ἦσθε παλαιφάτου, οὐδ' ἀπὸ πέτρης,

τῷ γοῦν βουληθῶμεν γνησίως φιλοσοφεῖν, ὅλους αὐτοὺς φέροντες, ἀνέθεσθε τῷ Θεῷ καὶ εἰς πίστιν ἐλογίσθησθε. καλῶς ὁ Ζήνων ὅτε τῶν Ινδῶν ἔλεγε, ἕνα Ινδὸν παρεσκώμμενον ἐθέλειν ἰδεῖν, ἢ πάσας τὰς περὶ πόνου ἀποδείξεις μαθεῖν. ἡμῖν δὲ ἄφθονοι μαρτύρων πηγαὶ ἐκάστης ἡμέρας, ἐν ὀφθαλμοῖς ἡμῶν θεωρούμεναι, παρεσκωμμένων, διὰ σκινδαλ-
C λυομένων, ταῖς κεφαλαῖς ἀποτεμνομένων. τούτους πάντας ὁ παῖδ τῦ νόμου φόβος εἰς Χριστὸν παιδαγωγήσας, σπουδάσαι δι' βλαβῶν καὶ δι' αἱμάτων ἐνδείκνυσθαι. Ο Θεὸς ἔστη ἐν συναγωγῇ Θεῶν· ἐν μέσῳ δὲ θεοὺς διακρινῖ. τίνας τούτους; τοὺς ἡδονῆς κρείττονας· τοὺς τῶν παθῶν διαφέροντας· τοὺς ἕκαστον ὧν προσόντων ὑπερασμένους· τοὺς Γνωστικούς, τοὺς τῦ κόσμου μείζονας. καὶ πάλιν· Ἐγὼ εἶπα, θεοί ἐστε καὶ υἱοὶ ὑψίστου πάντες· τίσι λέγει ὁ Κύριος; τοῖς παιδευομένοις, ὡς οἱόντε, πᾶν τὸ ἀνθρώπινον. καὶ
D ὁ Απόστολος λέγει· Υμεῖς γὰρ οὐκ ἔστε ἐν σαρκὶ, ἀλλ' ἐν πνεύματι. καὶ πάλιν λέγει· Ἐν σαρκὶ ὄντες, οὐ κατὰ σάρκα στρατευόμεθα· σὰρξ γὰρ καὶ αἷμα, βασιλείαν Θεοῦ κληρονομῆσαι οὐ δύνανται· οὐδὲ ἡ φθορὰ τὴν ἀφθαρσίαν κληρονομεῖ. ἰδοὺ δὲ, ὡς ἄνθρωποι ἀποθνήσκετε, διελέγχων ἡμᾶς τὸ πνεῦμα εἴρηκεν. χρὴ τοίνυν συναισθῆναι αὐτοὺς εἰς βλάβας τῶν ὑποπιπτόντων τοῖς πάθεσι, φυλαττόντας κἀ τοὺς ὄντως φιλοσόφους τὰ παρηγγελμένα τῶν βρωμάτων. καὶ τιὼ ποτῷ τιὼ κοίτῃ ἐκλυτον ἀνέσιν, καὶ τιὼ τρυφῶ, καὶ τὰ εἰς τρυφὼ πάθη ἄλλοις εἰ ἄλλον βαρύ· ἡμῖν ὃ οὐκ ἔστ'

δῶρον γὰρ τῆς Θεοῦ σωφροσύνη ὃ μέγιστον· αὐτὸς γὰρ εἴρηκεν, Οὐ μή σε ἀνῶ· οὐδ' οὐ μή σε ἀγκαλίπω· ἄξιον κρίνας ἀληθῆ τιμῆ γνησίαν αἵρεσιν. οὕτω τοίνυν ἡμᾶς εὐλαβῶς σωφρονεῖν πειρωμένους ὑποδέξεται ὁ χρηστὸς τοῦ Κυρίου ζυγὸς ἐκ πίστεως εἰς πίστιν, ἑνὸς ἡνιόχου τὴν σωφροσύνην ἐλαυνόντος ἕκαστον ἡμῶν εἰς σωτηρίαν, ὅπως ὁ σωφρονῶν τῆς εὐδαιμονίας ἀπολαύσηται καρπός. γίνεται δὲ ἡ ἄσκησις, κατὰ τὸν Κῶον Ἱπποκράτην, οὐ μόνον τοῦ σώματος, ἀλλὰ καὶ τῆς ψυχῆς ὑγίεια, ἀοκνία πόνων, ἀκρισία τροφῆς. Ἐπίκουρος δὲ, ἐν τῷ μὴ πεινῆν, μηδὲ διψῆν, μήτε ῥιγοῦν, τὴν εὐδαιμονίαν τιθέμενος, τὴν ἰσόθεον ἐπεφώνησε φωνὴν, ἀσεβῶς εἰπών, ἐν τούτοις καὶν Διὶ πατρὶ μάχεσθαι· ὡς ὑῶν σκατοφάγων, καὶ βοῶν τῶν λογικῶν καὶ φιλοσόφων, τὴν μακαρίαν νίκην δογματίζων· τῶν γὰρ ἀπὸ τῆς ἡδονῆς ἀρχομένων, οἵ τε Κυρηναϊκοὶ εἶναι καὶ τὸν Ἐπίκουρον· τούτοις γὰρ τέλος εἶναι λέγειν ἀφαρρήδην τὸ ἡδέως ζῆν· τέλειον δὲ ἀγαθὸν μόνον τὴν ἡδονήν· ὁ γὲ Ἐπίκουρος, καὶ τὴν τῆς ἀλγηδόνος ἀποξαίρεσιν ἡδονὴν εἶναι λέγει· αἱρετὸν δὲ εἶναι φησιν, ὃ πρῶτον ἀφ' ἑαυτοῦ ἐφ' ἑαυτὸ βαδίσαται· πάντως δηλονότι ἐν κινήσει ὑπάρχον. Δεινόμαχος δὲ καὶ Καλλιφῶν, τέλος εἶναι ἔφασαν, πᾶν ὃ καθ' αὐτὸν ποιοῦν ἕνεκα τοῦ ἀπολαύειν ἡδονῆς, καὶ τυγχάνειν· ὁ τε Ἱερώνυμος ὁ περιπατητικὸς, τέλος μὲν εἶναι, τὸ ἀοχλήτως ζῆν· τελικὸν δὲ ἀγαθὸν μόνον, τὴν εὐδαιμονίαν. καὶ Διόδωρος ὁμοίως ἀπὸ τῆς αὐτῆς αἱρέσεως ὁρμώμενος, τέλος ἀποφαίνεται τὸ ἀοχλήτως καὶ καλῶς ζῆν. Ἐπίκουρος μὲν οὖν καὶ οἱ Κυρηναϊκοὶ, τὸ πρῶτον οἰκεῖον φασιν ἡδονὴν εἶναι. ἕνεκα γὰρ ἡδονῆς προελθόντα, φασιν, ἡ ἀρετὴ, ἡδονὴν ἀπεργάσατο. κατὰ δὲ τοὺς περὶ Καλλιφῶντα, ἕνεκα μὲν τῆς ἡδονῆς, προσῆλθεν ἡ ἀρετή· χρόνῳ δὲ ὕστερον, ὃ περὶ αὐτὴν κάλλος καταδέδοκα, ἰσότιμον ἑαυτὴν τῇ ἀρχῇ, τουτέστι τῇ ἡδονῇ, παρέσχεν. οἱ γὲ περὶ τὸν Ἀριστοτέλη, τέλος ἀποδιδόασιν εἶναι, τὸ ζῆν κατ' ἀρετήν· ὅτε δὲ τὴν εὐδαιμονίαν, ὅτε τὸ τέλος, πῶς τοῦ τὴν ἀρετὴν ἔχοντι προσῆναι· βασανιζόμενον γὰρ, καὶ τύχαις ἀβλήτοις περιπίπτοντα τὸν σοφὸν, καὶ ὀλίγα ταῦτα ἐκ τοῦ ζῆν ἀσμένως ἐθέλοντα ἀφορμᾶν, μὴ εἶναι μήτε μακάριον, μήτ' εὐδαίμονα.

A Est enim donum Dei maximum temperantia, Ipse enim dixit, Non te dimitto nec te derelinquo, vt qui te dignum iudicauerim propter veram ac germanam electionem. Sic ergo nos pie ac cauteaccedere conantes, excipiet benignum ac suaue iugum Domini, à fide in fidem, vno auriga, per profectum, vnumquemque nostrum vehente ad salutem, vt accedat is quem par est, fructus beatitudinis. Fit autē exercitatio, ex sententia Coi Hippocratis, non solum corporis sanitas, sed etiam animæ, impigra laborum susceptio, & non nimia nutrimenti exsaturatio. Epicurus autem, non in esuriendo, nec sitiendo, nec frigendo, ponēs beatitudinem, vocem illam Deo parem exclamauit, impie dicens, se pro his vel cum Ioue patre esse pugnaturum, tanquam porcorum stercoribus vescentium, & non oratione præditorum ac Philosophorum, beatam decernēs victoriam. Ex iis enim qui voluptati parent, constat esse Cyrenaïcos & Epicurum. Eos enim aperte dicere, finem esse iucunde viuere. Perfectum autem bonum solum esse voluptatem. Epicurus autem doloris quoque amotionem dicit esse voluptatem: eligendum autem & expetendum esse dicit, id quod primū à seipso trahit ad seipsum, quod videlicet est omnino in motu. Dinomachus autem & Callipho dixerunt esse finem, quicquid in se est facere, consequendæ & fruendæ voluptati. Et Hieronymus Peripateticus, finem quidem esse viuere sine molestia ac perturbatione: extremum autem seu ad finem spectans bonum, esse felicitatem. Et Diodorus, qui similiter fuit ex eadem hæresi, finem esse pronunciat, citra vllam molestiam & honeste viuere. Atque Epicurus quidem & Cyrenaïci, id quod est primum naturæ proprium & conueniens, dicunt esse voluptatem. Voluptatis enim causa accedens, inquiunt, virtus, peperit voluptatem. Ex Calliphontis autem sententia, voluptatis quidem causa accessit virtus, procedente autem tempore cum suam vidisset pulchritudinem, effecit vt principio, hoc est, voluptati, esset honore æqualis. Aristotelei autem finem esse tradunt, viuere ex virtute. Sed nec felicitatem nec finem adesse cuilibet qui habeat virtutem. Sapientem enim qui vexatur, & in varios casus præter voluntatem incidit, & ideo vult lubenter è vita effugere, nec esse beatum nec felicem.

Virtuti autem tempore quoque aliquo opus est: non enim accedit vno die: quæ etiam in perfecto constet: quandoquidem non est vnquam, vt aiunt, puer beatus, perfectum autem tempus fuerit vita hominis. Cõpleri itaque beatitudinem ex triplici genere bonorum! Neque ergo pauper, nec inglorius, sed nec valetudinarius, sed nec si quis fuerit seruus, est beatus ex eorum sententia. Rursus autem Zeno quidem Stoïcus finem esse putat ex virtute viuere. Cleanthes autem naturæ conuenienter viuere, atque in bene ratiocinando: quod in iis quæ sunt secundum naturam eligendis situm esse statuit. Et antipater eius familiaris, in iis quidem quæ sunt secundum naturam assiduè & absque vlla prolapsione deligendis, iis autem quæ sunt præter naturam reiiciendis, positum esse existimat. Et rursus Archidemus sic finem esse exponebat: in iis quæ sunt secundum naturam maxima & præcipua deligendis, non posse transilire. Præter hos autem Panetius, conuenienter viuere appetitionibus quæ datæ sunt nobis à natura. Postremo autem Posidonius, viuere contemplando vniuersorum veritatem & ordinem, & se, quoad eius fieri potest, ita instituere, vt nulla in re ducatur à parte animæ quæ caret ratione. Quidam autem ex recentioribus Stoïcis finem esse tradiderunt, viuere consequenter constitutioni hominis. Quid tibi Aristonem recenseam? is finem dicebat esse ἀδιαφορείαν, id est, indifferentiam: indifferens autem plane relinquit indifferens: aut ea quæ ab Herillo dicuntur in medium adducam? Ex scientia viuere ponit Herillus finem. Ex Academia enim recentiores volunt nonnulli finem tradere, firmam ac stabilem à visis abstinentiam. Quinetiam Lycus Peripateticus veram animæ lętitiam dicebat esse finem, quemadmodum Leucimus eam quæ ex honestis proficiscitur. Critolaus autem qui ipse quoque fuit Peripateticus, dicebat esse perfectionem viæ rectè fluentis secundum naturam, quæ completur ex tribus generibus, à maioribus per manus traditam significans perfectionem. Neque vero nobis his contentis quiescendum est, sed quam maxime contendendum est, vt ea quoq; quę à Physicis de re proposita decernuntur adducamus. Anaxagoram enim Clazomenium aiunt dixisse, contemplationem esse vitæ finem, & eam quæ ex ea procedit libertatem.

A δεῖ γάρ καὶ χρόνου τινὸς τῇ ἀρετῇ· οὐ γὰρ ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ παραγίνεται, ἢ καὶ ἐν τελείῳ συνίσταται· ἐπεὶ μή ἐστιν, ὡς φασι, παῖς μάκαρ ποτέ· τέλειος δ' ἂν εἴη χρόνος, ὁ ἀνθρώπινος βίος. συμπληροῦσθαι τοίνυν τὴν εὐδαιμονίαν ἐκ τῆς τριχῇ τῶν ἀγαθῶν. ὥστ' οὔτε ὁ πένης, οὔθ' ὁ ἄδοξος, ἀλλ' οὐδ' ὁ νοσῶδης, ἀλλ' οὐδ' εἰ οἰκέτης ἢ τις κατ' αὐτούς. πάλιν δ' αὖ Ζήνων μὲν ὁ Στωϊκός, τέλος ἡγεῖται, τὸ κατ' ἀρετὴν ζῆν. Κλεάνθης δὲ τὸ ὁμολογουμένως τῇ φύσῃ ζῆν ἐν τῷ B βιολογίᾳ· ὁ ἐν τῇ τῶν κατὰ φύσιν ἐκλογῇ κεῖσθαι διελάμβανεν· ὁ τε Ἀντίπατρος ὁ τούτου γνώριμος, τὸ τέλος κεῖσθαι ἐν τῷ διὰ πασῶν καὶ ἀπροσκόπτως ἐκλέγεσθαι μὲν τὰ κατὰ φύσιν, ἀπεκλέγεσθαι δὲ τὰ παρὰ φύσιν ὑπολαμβάνῃ. Ἀρχέδημός τε αὖ ὕστερον ἐξηγεῖτο εἶναι τὸ τέλος, ἐκλεγόμενος τὰ κατὰ φύσιν μέγιστα καὶ κυριώτατα, ἐφ' οἷόντε ὄντα ὑπερβαίνειν. πρὸς τούτοις ἔτι Παναίτιος τὸ ζῆν κατὰ τὰς δεδομένας ἡμῖν ἐκ φύσεως ἀφορμάς, τέλος ἀπεφήνατο. ὅτι δὲ πᾶσί τε ὁ Ποσειδώνιος τὸ ζῆν, θεωροῦντα τὴν τῶν ὅλων ἀλήθειαν καὶ τάξιν, C καὶ συγκαθοσιοῦντα αὐτὸν κατὰ δύναμιν, κατὰ μηδὲν ἀφέλκοντα τὸ ἀλόγου μέρος τῆς ψυχῆς. τινὲς δὲ τῶν νεωτέρων Στωϊκῶν οὕτως ἀπέδοσαν τέλος εἶναι, τὸ ζῆν ἀκολούθως τῇ τοῦ ἀνθρώπου κατασκευῇ· τί δή σοι Ἀρίστωνα καταλέξωμι; τέλος ἐστὶ τὴν ἀδιαφορίαν ἔφη· ὃ γὰρ ἀδιαφορεῖν ἁπλῶς ἀδιάφορον ἀπολείπει· ἢ τὰ Ἡρίλλου εἰς μέσον παράγωμι; τὸ κατ' ἐπιστήμην ζῆν, τέλος εἶναί τίθησιν Ἥριλλος. τινὲς γὰρ ἐν τῇ ἀκαδημίας νεωτέροις ἀξιοῦσί τινες τέλος ἀποδιδόναι τὴν ἀσφαλῆ περὶ τὰς φαντασίας ἀποχήν. Ναὶ μὴν Λύκος ὁ περιπατητικός, τὴν ἀληθινὴν χαρὰν τῆς ψυχῆς τέλος D ἔλεγεν εἶναι, ὡς Λεύκιμος τὴν ἐκ τῶν καλῶν. Κριτόλαος δέ, ὁ καὶ αὐτὸς περιπατητικός, τελειότητα ἔλεγε καὶ φύσιν βιοῦντος βίου· τὴν ἐκ τῶν τριῶν γενῶν συμπληρουμένην περιγενικὴν τελειότητα μείζονα. ἐκείνοις δὴ τοῖς ἀρκουμένοις καταπαυστέον, φιλοτιμητέον δέ, ὡς ἔνι μάλιστα, καὶ τὰ παρὰ τῶν φυσικῶν δογματιζόμενα περὶ ἕκαστα παραιτεῖσθαι παραθέσθαι. Ἀναξαγόραν μὲν γὰρ τὸν Κλαζομένιον τὴν θεωρίαν φασὶ τοῦ βίου τέλος εἶναι, καὶ τὴν ἀπὸ ταύτης ἐλευθερίαν λέγουσιν·

Ηεράκλειτον τε τὸν Εφέσιον τὴν αἵρεσιν. Πυθαγόραν δὲ ὁ Ποντικὸς Ηρακλείδης ἱστορεῖ τὴν ἐπιστήμην τῆς τελειότητος τῶν ἀρετῶν τῆς ψυχῆς εὐδαιμονίαν εἶναι παραδεδωκέναι· ἀλλὰ καὶ οἱ Ἀβδηρῖται, τέλος ὑπάρχειν διδάσκουσι. Δημόκριτος μὲν ἐν τῷ περὶ τέλους, τὴν εὐθυμίαν, ἣν καὶ εὐεστὼ προσηγόρευσεν· καὶ πολλάκις ἐπιλέγει· Τέρψις γὰρ καὶ ἀτερπίη, οὖρος τῶν προκοπτόντων. Ἑκαταῖος δὲ, αὐτάρκειαν· καὶ δὴ Ἀπολλόδοτος ὁ Κυζικηνὸς, τὴν ψυχαγωγίαν. καθάπερ Ναυσιφάνης τὴν κατάπληξιν· ταύτην γὰρ ἔφη ὑπὸ Δημοκρίτου ἀθαμβίαν λέγεσθαι. ἔτι πρὸς τούτοις Διότιμος τὴν παντελείαν τῶν ἀγαθῶν, ἣν εὐεστὼ προσαγορεύεσθαι, τέλος ἀπέφηνεν. πάλιν Ἀντισθένης μὲν, τὴν ἀτυφίαν· οἱ δὲ Ἀννικέρειοι καλούμενοι, ἐκ τῆς Κυρηναϊκῆς διαδοχῆς, τὸ μὲν ὅλου βίου τέλος οὐδὲν ὡρισμένον ἔταξαν· ἑκάστης δὲ πράξεως ἴδιόν ὑπάρχειν τέλος, τὴν ἐκ τῆς πράξεως περιγινομένην ἡδονήν· ἥτοι οἱ Κυρηναϊκοὶ τὸν ὅρον τῆς ἡδονῆς Επικούρου, τουτέστι τὴν τῆς ἀλγηδόνος ὑπεξαίρεσιν, ἀθετοῦσιν· νεκρὰν καθίστασιν ἀποκαλοῦντες· χαίρειν γὰρ ἡμᾶς μὴ μόνον διὰ ἡδονὰς, ἀλλὰ καὶ διὰ ὁμιλίας, καὶ διὰ φιλοτιμίας. ὁ δὲ Επικουρος, πᾶσαν χαρὰν τῆς ψυχῆς εἶναι διὰ προπαθούσης τῆς σαρκὸς γενέσθαι. ὅ τε Μητρόδωρος ἐν τῷ περὶ τοῦ Μείζονα εἶναι τὴν παρ' ἡμᾶς αἰτίαν πρὸς εὐδαιμονίαν τὴν ἐκ τῶν πραγμάτων· Ἀγαθὸν, φησι, ψυχῆς τί ἄλλο, ἢ ὁ σαρκὸς βέβαιός καὶ κατάστημα, καὶ ὁ περὶ ταύτης πιστὸν ἔλπισμα; ναὶ μὴν Πλάτων ὁ φιλόσοφος διττὸν εἶναι τὸ τέλος φησὶν, τὸ μὲν, μετεκτὸν τε καὶ πρῶτον ἐν αὐτοῖς ὑπάρχον τοῖς εἴδεσιν· ὃ δὴ καὶ ἀγαθὸν προσονομάζει· τὸ δὲ, μετέχον ἐκείνου, καὶ τὴν ἀπ' αὐτοῦ δεχόμενον ὁμοιότητα· ὃ πρὸς ἀνθρώπους φέρει, τοὺς μεταποιουμένους ἀρετῆς τε καὶ τῆς ἀληθοῦς φιλοσοφίας. διὸ καὶ Κλεάνθης ἐν τῷ δευτέρῳ περὶ ἡδονῆς, τὸν Σωκράτην φησὶ πανταχοῦ διδάσκειν, ὡς ὁ αὐτὸς δίκαιός τε καὶ εὐδαίμων ἀνήρ· καὶ τῷ πρώτῳ διελόντι τὸ δίκαιον ἀπὸ τοῦ συμφέροντος καταρᾶσθαι, ὡς ἀσεβές τι πρᾶγμα δεδρακότι· ἀσεβὲς γὰρ ὄντι, οἷ τὸ συμφέρον ἀπὸ τοῦ δικαίου καὶ τοῦ νόμου χωρίζοντες. αὐτὸς γὰρ ὁ Πλάτων τὴν εὐδαιμονίαν, τὸ εὖ τε δαίμονα ἔχειν· δαίμονα δὲ λέγεσθαι, τὸ τῆς ψυχῆς ἡμῶν ἡγεμονικόν·

A Heraclitum autem Ephesium αἵρεσιν. Pythagoram autem refert Heraclides Ponticus, scientiam perfectionis virtutum animæ, tradidisse esse beatitudinem. Quinetiam Abderitani docent esse finem. Democritus quidem in libro de Fine, animi tranquillitatem, quam etiam appellauit εὐεστὼ: & sæpe exclamat, Delectatio & eius priuatio sunt eorum terminus qui ad summum vigorem peruenerunt. Hecatæus autem sufficientiam. Quietiam Apollodotus Cyzicenus animi delectationem, quemadmodum Nausiphanes admirationem vel

B obstupefactionem. Eam enim dicit à Democrito vocari ἀθαμβίαν. Præter hos autem Diotinus, absolutam omnium bonorum perfectionem, quam dicit appellari εὐεστὼ, finem pronunciauit. Rursus Antisthenes quidem, factus vacuitatem. Qui autem vocantur Annicerei ex successione Cyrenaica, nullum totius vitæ finem terminatum statuerunt: vniuscuiusque autem actionis proprium esse finem, nempe eam quæ ex actione efficitur voluptatem. Hi Cyrenaici, Epicuri voluptatis terminum, hoc est, doloris ablationem, infirmant & abrogant: eam constitutionem mortui appellantes: non solum enim nos gaudio affici

C propter voluptates, sed etiam propter consuetudines & honores. Epicurus autem existimat, omnem effici lætitiam ex carne primo affecta. Metrodorus autem in opere quod inscribitur, Maiorem esse causam ad felicitatem eam quæ est ex nobis, ea quæ ex rebus oritur: Animæ, inquit, bonum quid est aliud, quam firma, stabilis ac bona carnis constitutio, & spes fide digna quod ea sic futura sit? At vero Plato Philosophus, finem dicit esse duplicem. Vnum quidem, id quod est participabile & primum in ipsis formis, quod quidem nominat Bonum.

D Alterum autem id quod est illius particeps, & quæ ab eo proficiscitur accipit similitudinem, quod quidem est in hominibus qui virtutem & veram, philosophiam sibi vendicant. Quare Cleanthes quoque in secundo de voluptate, dicit Socratem vbique docere, eundem esse virum iustum & beatum: eumque execrari qui primus diuisit iustum ab vtili, vt qui rem fecerit impiã. Reuera enim sunt impij, qui vtile à iusto quod est ex lege separant. Ipse autem Plato dicit beatitudinem, quę est εὐδαιμονία, esse, bene habere Dęmonem. Dici autem Dæmonem, principalem animę nostræ par-

Beatitudinem autem, esse perfectissimum bonum & pleniſſimum. Aliquando autem vocat vitam ſibi conſentientem & conuenientem, & nonnumquam id quod eſt ex virtute perfectiſſimum. Id autem ponit in ſcientia boni: & in ea quæ eſt cum Deo ſimilitudine ſimilitudinem pronuncians eſſe iuſtum & ſanctum cum prudentia. An non ſic quidam ex noſtris, ad imaginem quidem ſtatim in ortu accepiſſe hominem, ad ſimilitudinem autem per perfectionem poſtea eſſe accepturum, intelligunt? Iam vero docens Plato hanc ſimilitudinem viro bono futuram eſſe cum humilitate, illud vtique interpretatur:

Lucæ 14 & 18. *Omnis qui ſeipſum humiliat, exaltabitur.*

Dicit itaque in Legibus: Deus quidem certe, vt vetus eſt oratio, tenens principium & medium & finem vniuerſorum, recta pergit, ſecundum naturam circumiens. Eum autem ſemper conſequitur iuſtitia, vltrix eorum qui à lege diuina deficiunt. Vides quomodo ipſe quoque legi diuinæ inducit religionem. Subiungit itaque: Cui qui beatus quidem eſt futurus, adhærens, ſequitur humilis & moderatus. Deinde cum his ea quæ ſunt conſequentia coniunxiſſet, & timore adhibito admonuiſſet, ſubiungit: Quænam eſt ergo actio Deo amica & conſentiens: Vna, & quæ vna ratione nititur antiqua, nempe quod ſimili quod quidem eſt moderatum, ſimile fuerit amicum: quæ ſunt autem immoderata, neque ſibi inuicem, neque moderatis. Hac iraque ratione noſter temperans, eſt Deo amicus, eſt enim ſimilis: qui non eſt autem temperans, diſſimilis & diuerſus. Hoc autem vetus decretum eſſe dicens, eam quæ à lege ad ipſum peruenit doctrinam tacite ſignificauit. Et in Theætero, cum mala circa mortalem naturam & hunc locum neceſſario vagari dediſſet, ſubiungit: Quare oportet tentare hinc illuc fugere quam celerrime. Fuga autem eſt, Dei quoad eius fieri poteſt aſſimilatio: aſſimilatio autem, iuſtum & ſanctum fieri cum prudentia. Et Speuſippus Platonis ex ſorore filius: dicit beatitudinem eſſe perfectum habitum in iis quæ ſunt ſecundum naturam: aut habitum bonorum, quam conſtitutionem omnes quidem homines appetere: coniectare autem bonos moleſtiæ & conturbationis vacuitatem. Virtutes autem felicitatem effecerint.

A τὸν δὲ εὐδαιμονίαν, ὃ τελεώτατον ἀγαθὸν & πληρέστατον λέγει. ὅτε δὲ βίον ὁμολογούμενον καὶ σύμφωνον αὐτῷ ἀποκαλεῖ· καὶ ἔστιν ὅτε ὃ κατ' ἀρετὴν τελεώτατον· τοῦτο δὲ ἐν ἐπιστήμῃ τοῦ ἀγαθοῦ τίθεται, καὶ ἐν ὁμοιώσει τῇ πρὸς τὸν Θεόν· ὁμοίωσιν ἀποφαινόμενος δίκαιον καὶ ὅσιον μετὰ φρονήσεως εἶναι. εἰ γὰρ οὐχ ὥσπερ τινὲς τῶν ἡμετέρων, ὃ μὲν κατ' εἰκόνα, εὐθέως μετὰ τὴν γένεσιν εἰληφέναι τὸν ἄνθρωπον· ὃ καθ' ὁμοίωσιν δὲ, ὕστερον μετὰ τὴν τελείωσιν μέλλειν ἀπολαμβάνειν ὑπολήψονται. οὐτέκα ὁ Πλάτων τὴν ὁμοίωσιν ταύτην μετὰ B ταπεινοφροσύνης ἔσεσθαι τῷ ἀρίστῳ διδάσκων, ὑφηνό που ἑρμηνεύει, Πᾶς ὁ ταπεινῶν ἑαυτὸν, ὑψωθήσεται· λέγει δὲν ἐν τοῖς νόμοις· Ὁ μὲν δὴ Θεὸς, ὥσπερ καὶ ὁ παλαιὸς λόγος, ἀρχήν τε, καὶ μέσα, καὶ τελευτὴν τῶν πάντων ἔχων, εὐθεῖαν περαίνει κατὰ φύσιν περιπορεύμενος· τῷ δὲ ἀεὶ ξυνέπεται δίκη, τῶν ἀπολειπομένων τοῦ θείου νόμου τιμωρός. ὁρᾷς ὅπως καὶ αὐτὸς εὐλάβεσθαι προσάγει τῷ θείῳ νόμῳ. ὑπιφέρει γοῦν· Ἧς ὁ μὲν εὐδαιμονήσειν μέλλων ἐχόμενος, ξυνέπεται ταπεινὸς καὶ κεκοσμημένος. εἶτα τούτοις τὰ ἀκόλουθα C συνάπτας, καὶ τῷ φόβῳ νουθετήσας, ὑπιφέρει· Τίς οὖν δὴ πρᾶξις φίλη καὶ ἀκόλουθος Θεῷ; μία καὶ ἕνα λόγον ἔχουσα ἀρχαῖον· ὅτι τῷ μὲν ὁμοίῳ τὸ ὅμοιον, ὅτι μετρίῳ, φίλον αἰεὶ εἶη· τὰ δὲ ἄμετρα, οὔτε ἀλλήλοις, οὔτε τοῖς ἐμμέτροις. τὸν οὖν τῷ Θεῷ πρόφιλῆ γενησόμενον, εἰς δυνατὸν ὅτι μάλιστα καὶ αὐτὸν τοιοῦτον ἀναγκαῖον γίνεσθαι. καὶ κατὰ τοῦτον δὴ τὸν λόγον, ὁ μὲν σώφων ἡμῶν Θεῷ φίλος· ὅμοιος γάρ· ὁ δὲ μὴ σώφρων, ἀνόμοιός τε καὶ ἀλλόφορος. τοῦτο ἀρχαῖον εἶναι φήσας ὁ δόγ- D μα, τὴν ἐκ τοῦ νόμου εἰς αὐτὸν ἥκουσαν διδασκαλίαν αἰνίξατο· κἀν τῷ Θεαιτήτῳ τὰ κακὰ ἀμφὶ τὴν θνητὴν φύσιν καὶ τόνδε τὸν τόπον περιπολεῖν ἐξ ἀνάγκης δοὺς, ὑπιφέρει· Διὸ δὴ πειρᾶσθαι χρὴ ἐνθένδε ἐκεῖσε φεύγειν ὅτι τάχιστα· φυγὴ δὲ, ὁμοίωσις Θεῷ κατὰ τὸ δυνατόν· ὁμοίωσις δὲ, δίκαιον καὶ ὅσιον μετὰ φρονήσεως γενέσθαι. Σπεύσιππός τε ὁ Πλάτωνος ἀδελφιδοῦς, τὴν εὐδαιμονίαν φησὶν ἕξιν εἶναι τελείαν, ἐν τοῖς κατὰ φύσιν ἔχουσιν ἢ ἕξιν ἀγαθῶν· ἧς δὴ καταστάσεως ἁπάντων μὲν ἀνθρώποις ὄρεξιν ἐγγίνεσθαι· τυγχάνειν δ' οὐκ ἀγαθοὺς τὴν ἀοχλησίας. εἶναι δὲ αὐτὴν τὴν ἀρετὴν τὴν εὐδαιμονίας ἀφηγησικήν.

Ξενοκράτης τε ὁ Χαλκηδόνιος, τὴν εὐδαιμονίαν ἀποδίδωσι, κτῆσιν τῆς οἰκείας ἀρετῆς, καὶ τῆς ὑπηρετικῆς αὐτῇ δυνάμεως. εἶτα ὡς μὲν ἐν ᾧ ἔστι, φαίνεται λέγων τὴν ψυχήν· ὡς δὲ ὑφ' ὧν, τὰς ἀρετάς· ὡς δὲ ἐξ ὧν, ὡς μερῶν, τὰς καλὰς πράξεις, καὶ τὰς εὐπραγίας ἕξεις τε καὶ διαθέσεις, καὶ κινήσεις, καὶ σχέσεις· ὡς τούτων οὐκ ἄνευ τὰ σωματικὰ καὶ τὰ ἐκτός. ὁ γὰρ Ξενοκράτους γνώριμος Πολέμων, φαίνεται τὴν εὐδαιμονίαν αὐτάρκειαν εἶναι βουλόμενος ἀγαθῶν πάντων, ἢ τῶν πλείστων καὶ μεγίστων. δογματίζει γοῦν χωρὶς μὲν ἀρετῆς μηδέποτε αὐ εὐδαιμονίαν ὑπάρχειν· δίχα δὲ καὶ τῶν σωματικῶν καὶ τῶν ἐκτός, τὴν ἀρετὴν αὐτάρκη πρὸς εὐδαιμονίαν εἶναι. καὶ τὰ μὲν, ὧδε ἐχέτω· αἱ δὲ αὐτιρρήσεις αἱ πρὸς τὰς εἰρημένας δόξας, κατὰ καιρὸν τεθήσονται· ἡμῖν δὲ αὐτοῖς εἰς τέλος ἀπελεύτητον ἀφικέσθαι προσήκει, πειθομένοις τοῖς ἐντολαῖς, τουτέστι τῷ θεῷ, καὶ κατ' αὐτὰς βιώσασιν ἀνεπιλήπτως καὶ ἀνεπιτιμήτως, μετὰ τῆς τοῦ θείου θελήματος γνώσεως· ἥ τε πρὸς τὸν ὀρθὸν λόγον ὡς οἷόν τε ὁμοίωσις, τέλος ὄντι, καὶ εἰς τὴν τελείαν υἱοθεσίαν διὰ τοῦ υἱοῦ ἀποκατάστασις, δοξάζουσα ἀεὶ τὸν πατέρα διὰ τοῦ μεγάλου ἀρχιερέως, τοῦ ἀδελφοὺς καὶ συγκληρονόμους καταξιώσαντος ἡμᾶς εἰπεῖν. καὶ ὁ μὲν Ἀπόστολος συντόμως τὸ τέλος ἐν τῇ πρὸς Ρωμαίους ἐπιστολῇ διαγράφων λέγει· Νυνὶ δὲ ἐλευθερωθέντες ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας, δουλωθέντες δὲ τῷ Θεῷ, ἔχετε τὸν καρπὸν ὑμῶν εἰς ἁγιασμόν· τὸ δὲ τέλος, ζωὴν αἰώνιον. διττὴν δὲ εἰδὼς τὴν ἐλπίδα, τὴν μὲν, προσδοκωμένην. τὴν δὲ, ἀπειλημμένην· ἤδη τέλος διδάσκει, τὴν τῆς ἐλπίδος ἀποκατάστασιν. Ἡ γὰρ ὑπομονή, φησι, δοκιμήν· τὴν δὲ δοκιμὴ, ἐλπίδα· ἡ δὲ ἐλπὶς, οὐ καταισχύνει· ὅτι ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ ἐκκέχυται ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν διὰ Πνεύματος ἁγίου τοῦ δοθέντος ἡμῖν. διὰ τοῦτο ἀγάπην καὶ εἰς τὴν ἐλπίδα ἀποκατάστασιν, διὰ ἀναπαυσιν ἀναλαχὸν λέγει ἀποκεῖσθαι ἡμῖν. τὰ ὅμοια καὶ παρὰ τοῖς Ἰεζεκιὴλ εὕροις ἄν, ὅτως ἔχοντα· Ἡ ψυχὴ ἁμαρτήσασα, αὐτὴ ἀποθανεῖται· καὶ αὖθις ὁ δὲ ἀνὴρ ὃς ἂν γένηται δίκαιος καὶ ποιήσῃ κρίμα καὶ δικαιοσύνην, ὅτι τὰ ὄρη οὐκ ἔφαγεν, καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ οὐκ ἦρεν ὅτι τὰ εἴδωλα οἴκου Ισραὴλ, καὶ τὴν γυναῖκα τοῦ πλησίον οὐκ ἐμίανεν, καὶ πρὸς γυναῖκα ἐν καιρῷ ἀκαθαρσίας αὐτῆς οὐ προσῆλθεν· ὃς δὲ ἐφύλαξεν τὸν

A Xenocrates vero Chalcedonensis definit beatitudinem, propriæ virtutis possessionem, & eius quæ inseruit facultatis: deinde vt in quo quidem sit, videtur dicere animam: vt autem à quibus, virtutes: vt ex quibus tanquam partibus, bonas actiones, & honestos habitus, & affectiones, & motus, & habitudines: vt pote quod non sine his sint ea quæ sunt corporis & externa. Xenocratis enim familiaris Polemo, videtur velle beatitudinem esse sufficientiam omnium bonorum, vel plurimorum & maximorum. Decernit itaque, sine
B virtute quidem non futuram vnquam beatitudinem, absque bonis autem corporis & externis, virtutem esse sufficientem ad beatitudinem. Et hæc quidem sic habeant. Quæ autem dicuntur aduersus eas quæ dictæ sunt sententias, dicentur suo tempore. Nobis autem est proposito peruenire ad finem minime finiendum, mandata, hoc est Deum, sequentibus, & ex eis, sine reprehensione & scienter, per diuinæ voluntatis cognitionem viuentibus. Recte autem rationi seu verbo, quoad eius
C fieri potest, assimilatio, est finis, & in perfectam adoptionem per filium restitutio, Patrem semper glorificans per magnum Pontificem, qui nos fratres & cohæredes dignatus est appellare. Et Apostolus quidem breuiter finem describens in epistola ad Romanos, dicit: *Nunc vero liberati à peccatis, Deo autem seruientes, habetis fructum vestrum in sanctificationem: finem autem, vitam æternam.* Cum autem spem nouisset duplicem, vnam quidem quæ expectatur, alteram vero quæ minis intenditur, iam finem docet fidei restitutionem. *Patientia*
D *enim*, inquit, *probationem: probatio vero spem: spes autem non confundit, quoniam charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum, qui datus est nobis.* Propter quam charitatem est etiam in spem restitutio, quam requiem dicit alibi nobis esse repositam. Similia etiam inueniasapud Ezechielem, quæ sic habent: *Anima peccans ipsa morietur.* Et: *Vir qui fuerit iustus: & fecerit iudicium, & iustitiam, supra montes non comedit, & suos oculos non sustulit ad idola domus Israel, & vxorem proximi sui nõ polluit, & ad vxorem in tempore immunditiei suæ non accessit* (non vult enim semen

Rom. 6.

Rom. 5.

Ezech. 18.

hominis probro ac vituperio affici) *& virum*, inquit, *non male afficiet, pignus debitoris reddet, raptum non rapiet: panem suum dabit esurienti, & plura habendi cupiditatem non sumet, ab iniquitate auertet manum suam, verum faciet iudicium inter virum & proximum, in iustificationibus meis ambulabit, & iustificationes meas custodiet. Ad faciendam veritatem est iustus, vita viuet, dicit* Esa. 55. *Adonai Dominus.* Et Esaias, eum quidem qui credidit, ad vitæ honestatem: eum autem qui est cognoscendi potestate præditus, ad scientiam adhortans: ostendens non esse eandem hominis & Dei virtutem, sic inquit: Quærite Dominum, & in inueniendo ipsum inuocate. Quando autem vobis appropinquauerit, relinquat impius vias suas, & conuertatur ad Dominum, & misericordiam consequetur, vsque ad, Cogitata vestra à cogitatione mea. Nos ergo ex præclari Apostoli sententia, ex fide spem iustitiæ expectamus. *In* Gal. 6. *Christo enim neque circumcisio aliquid valet neque præputium, sed fides quæ per dilectionem operatur.* Cupimus autem vnumquemque vestrum eandem ostendere sollicitudinem ad expletionem spei, vsque ad illud, *Secundum ordinem* Heb. 7. *Melchisedec factus Pontifex in æternum.* Paulo quoque similia dicit Sapientia, quæ est omni virtute plena. Qui autem me audit, habitabit in spe confidens. Spei enim restitutio, spes dicta est æquiuoce: propterea huic dictioni, Habitauit, pulcherrime adiecit, Confidens: ostendens eum qui est huiusmodi, requieuisse, recepta ea spe quam sperabat. Quare etiam subiungit: Et quiescet secure ab omni malo. Aperte autem dicit Apostolus in priori ad Cap. 11. Corinthios: *Imitatores mei estote, sicut & ego Christi*: vt illud efficiatur, Si vos mei, ego autem Christi, vos ergo estis Christi imitatores, Christus vero Dei. Deo ergo assimilari, vt quoad eius fieri potest, fiat quis iustus & sanctus cum prudentia, statuit esse scopum fidei: finem autem, eam quæ fit propter fidem promissi restitutionem. Ex his ergo fontes eorum qui de fine decreuerunt, quos prius diximus, scaturiunt. Sed de his quidem satis est. Quoniam autem voluptas & cupiditas videtur cadere in matrimonium, de his quoque tractandum est.

A τ̃ ἀνθρώπου σπορὰν εἰ βούλεται. Καὶ ἀνδρα, φησί, μὴ κακώσῃ· ἐνεχύρασμα ὀφείλοντος ἀποδώσει· ἁρπαγμα δὲ μὴ ἁρπάσῃ· τ̃ ἄρτον αὐτοῦ πεινῶντι δώσει· καὶ πλεονασμὸν οὐ λήψεται. ἐξ ἀδικίας ἀποστρέψει τ̃ χεῖρα αὐτοῦ· κρῖμα ἀληθινὸν ποιήσει ἀνὰ μέσον ἀνδρὸς καὶ τ̃ πλησίον. ἐν τοῖς δικαιώμασί μου πορεύσεται, καὶ τὰ δικαιώματά μου ἐφύλαξε, τ̃ ποιῆσαι ἀλήθειαν δίκαιός ἐστι, ζωῇ ζήσεται, λέγει Ἀδωναὶ Κύριος. ὁ τε Ἡσαΐας τ̃ μὲν πιστεύσαντα, εἰς σεμνότητα βίου τὸν γνωστικὸν ὄντα, εἰς B ὑπόδειξιν παιδαγωγῶν, μὴ τ̃ αὐτὸν εἶναι ἀρετῆς καὶ Θεοῦ παιδείας, ὧδέ φησι· Ζητήσατε τ̃ Κύριον, καὶ ἐν ᾧ θορύβῳ αὐτὸν ὑπακούσατε· ἵνα δ' ἂν ἐγγίζῃ ὑμῖν, ἀπολειπέτω ὁ ἀσεβὴς τὰς ὁδοὺς αὐτοῦ, καὶ ἀνὴρ ἄνομος τὰς ὁδοὺς αὐτοῦ· καὶ ὑπογραφήτω πρὸς Κύριον, καὶ ἐλεηθήσεται, ἕως, καὶ τὰ διανοήματα ὑμῶν ἀπὸ τ̃ διανοίας μου. ἡμεῖς οὖν καὶ τὸν γνησίως Ἀπόστολον οὐκ πίστεως ἐλπίδα δικαιοσύνης ἀπεκδεχόμεθα· ἐν γὰρ Χριστῷ, ὅτε περιτομή τι ἰσχύει, ὅτε ἀκροβυστία, ἀλλὰ πίστις δι' ἀγάπης ἐνεργουμένη. Ἐπιθυμοῦμεν δὲ C ἕκαστον ὑμῶν τ̃ αὐτὸ ἐνδείκνυσθαι σπουδὴν πρὸς τὴν πληροφορίαν τῆς ἐλπίδος, ἕως, κατ' τ̃ τάξιν Μελχισεδὲκ ἀρχιερεὺς γενόμενος εἰς τὸν αἰῶνα. τὰ ὅμοια τῷ Παύλῳ ἡ πανάρετος Σοφία λέγει· Ὁ δὲ ἐμοῦ ἀκούων, κατασκηνώσει ἐπ' ἐλπίδι πεποιθώς· ἡ γὰρ τῆς ἐλπίδος ἀποκατάστασις, ὡμωνύμως ἐλπὶς εἴρηται· ἀφ' τοῦ κατασκηνώσει τῇ λέξει παγκάλως προσέθηκε τὸ Πεποιθώς· δίκαιος τὸν βίον ἀναπεπαῦσθαι, ἀπολαβόντα ὃ ἤλπιζεν ἐλπίδα· διὸ καὶ ἐπιφέρει, Καὶ ἡσυχάσει ἀφόβως ἀπὸ παντὸς κακοῦ. διὸ τοίνυν καὶ ὁ Ἀπόστολος ἐν τῇ προτέρᾳ τῶν πρὸς Κορινθίους, ἀφορμὴν λαβὼν φησί· Μιμηταί μου γίνεσθε, καθὼς κἀγὼ Χριστοῦ· ἵνα γένησθε ἐκεῖνοι ὑμεῖς ἐμοῦ, ἐγὼ δὲ Χριστοῦ, ὑμεῖς οὕτω μιμηταὶ Χριστοῦ γίνεσθε, Χριστὸς ὁ Θεοῦ. τὴν ἐξομοίωσιν οὖν τῷ Θεῷ, εἰς ὅσον οἷόν τε ἐστὶν δίκαιον καὶ ὅσιον μετὰ φρονήσεως γενέσθαι, σκοπὸν τ̃ πίστεως ὑποτίθεται· τέλος δὲ, τ̃ ὑπὲρ τῆς πίστεως τ̃ ἐπαγγελίας ἀποκατάστασιν. ἐκ τούτων οὖν αἱ πηγαὶ τ̃ περὶ τέλους δογματισμάτων, ἃς προφθάσαμεν, βλύζουσιν. Ἀλλὰ τούτων μὲν ἄλις. ἐπεὶ ὁ ἡδονὴ καὶ ὑπιθυμία ὑποπίπτειν γάμῳ δοκεῖ, καὶ περὶ τούτου διαληπτέον.

γάμος

γάμος μὲν οὖν ἐστι συνοδος ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς ἡ πρώτη κατὰ νόμον, ἐπὶ γνησίων τέκνων σπορᾷ. ὁ γοῦν Κωμικὸς Μένανδρος, --- Παίδων, φησί, σπόρῳ τῶν γνησίων Δίδωμί σοί γε τὴν ἐμαυτῆς θυγατέρα. ζητῶμεν δὲ εἰ γαμητέον· ὅπερ τῶν καλῶν πρός τι πως ἔχειν ὠνομασμένων ἐστίν. τίνι γὰρ γαμητέον· ὅπερ καὶ πῶς ἔχοντι καὶ τίνα, καὶ πῶς ἔχουσαν· οὔτε γὰρ παντὶ γαμητέον, οὔτε παντότε· ἀλλὰ καὶ χρόνος ἐστὶν, ἐν ᾧ καθήκει· καὶ πρόσωπον, ᾧ πρόσηκε· καὶ ἡλικία, μέχρι τινος. οὔτε οὖν παντὶ γαμητέον παντός, οὔτε παντότε, ἀλλ' οὐδὲ παντελῶς καὶ ἀπλῶς· ἀλλὰ τῷ πῶς ἔχοντι, καὶ οἱῳδήποτε, καὶ ὁπότε δεῖ, καὶ χάριν παίδων, καὶ τὴν τοιαύτην ὁμοίαν, καὶ μὴ βίᾳ ἢ ἀνάγκῃ στέργουσαν τὸν ἀγαπῶντα ἄνδρα. ὅθεν ὁ Αβραάμ φησιν, ἐπὶ τῆς γυναικὸς σκηπτόμενος ὡς ἀδελφῆς, Αδελφή μοι ἐστὶν ἐκ πατρός, ἀλλ' οὐκ ἐκ μητρός· ἐγένετο δέ μοι καὶ εἰς γυναῖκα· ταῖς ὁμομητρίοις μὴ δεῖν ἄγεσθαι πρὸς γάμον διδάσκων. ὑπομνήσω δ' ἐν βραχεῖ τὴν ἱστορίαν. Πλάτων μὲν οὖν ἐν τοῖς ἐκτὸς ἀγαθοῖς τάττει τὸν γάμον· ὑποσπείρας τινὰ ἀθανασίαν τῷ γένει ἡμῶν, καὶ οἱονεὶ λαμπάδα τινὰ παισὶ παίδων μεταλαμπαδεύσας. Δημόκριτος δὲ γάμον καὶ παιδοποιΐαν παραιτεῖται, διὰ τὰς πολλὰς ἐξ αὐτῶν ἀπορίας τε καὶ ἀφορμὰς ἀπὸ τῶν ἀναγκαιοτέρων. συγκαταθέτεται δὲ αὐτῷ καὶ Ἐπίκουρος, καὶ ὅσοι ἐν ἡδονῇ καὶ ἀοχλησίᾳ, ἔτι δὲ καὶ ἀλυπίᾳ τἀγαθὸν τίθενται. ἔτι κατὰ μὲν τοὺς ἀπὸ τῆς Στοᾶς, ἀδιάφορον ὁ τε γάμος ἢ τε παιδοποΐα· καθὰ δὲ τοὺς ἐκ τῆς Περιπάτου, ἀγαθόν. συλλήβδην οὗτοι μέχρι γλώττης ἀγαγόντες τὰ δόγματα, ἡδοναῖς ἐδουλώθησαν· οἱ μὲν, παλλακίσιν· οἱ δὲ, ἑταίραις, μειρακίοις τε οἱ πλείστοι κεχρημένοι. ἐν σοφὴ δὲ ἐκείνη τετρακτὺς, ἐν τῷ κήπῳ μετὰ τῆς ἑταίρας, ἔρρησις ἐκύδαινον τῷ ἡδονῷ. ὅθεν οὐκ ἂν οὖν ἐκφύγοιεν τὸν βουζύγιον ἔρωτα, ὅσοι μὴ δοκιμάζοντες σοφίᾳ συμφέρειν τινὰ, ἑτέροις ταῦτα παραινοῦντα ποιεῖν· ἐν αὖ τύμπαλιν. τοῦτο βραχέως ἐν γραφῇ δεδήλωκεν, Εἰρηνίᾳ, Ο μισεῖς, ἄλλῳ οὐ ποιήσῃς. πλὴν οἱ γάμον δοκιμάζοντες, Ἡ φύσις ἡμᾶς ἐποίησέν, φασιν, εὐθέτους πρὸς γάμον·

A Est ergo matrimonium, prima legitima viri & mulieris coniunctio, ad liberorum procreationem. Menander itaque Comicus: Ad seminandos liberos tibi, inquit, meam trado filiam. Quærimus autem an sit vxor ducenda. Quod quidem est ex iis quę secundum aliquid dicuntur. Est enim alicui ducenda vxor: quod est ac si dicas, aliquo modo se habenti, & aliqua vxor ducenda, & quæ quo modo se habeat. Neque enim est vxor ducenda cuilibet, neque semper: sed tempus quoque est, in quo conuenit: & persona cui conuenit: & ætas ad certum vsque terminum. Neque ergo est B cuilibet vxor quælibet ducenda, neque semper: sed neque omnino & impudenter ac temere, sed ei qui aliquo modo se habet, & qualis, & quando oportet, & liberorum gratia, & ea quæ est in omnibus similis, & non vi aut necessitate virum amantem diligit. Vnde dicit Abraham, de vxore, sororem esse simulans: *Mihi soror est ex patre, sed nõ ex matre, fuit autem mihi quoque in vxorem:* docens eas Genes. 20. quę ex eadem matre natæ sunt, non esse ducendas vxores. Paucis autem hanc persequemur historiam. Plato ergo matrimonium collocat in bonis externis, adstruens nostri generis immortalitatem, & C quandam perpetuitatem qua posteritas posteritati lampadem quasi viciſſim in manus tradit. Democritus autem repudiat matrimonium, & procreationem liberorum, propter multas quæ ex ipsis oriuntur molestias, & quod abstrahant ab iis quæ sunt magis necessaria. Ei autem Epicurus quoque assentitur, & quicunque in voluptate molestiæque & doloris vacuitate bonum collocant. Præterea ex Stoïcorum quidem sententia est indifferens, & matrimonium & liberorum susceptio: ex Peripateticorum vero, bonum. Vt semel autem dicam, illi lingua tenus sua de- D ducentes dogmata, voluptatibus seruierunt, alij quidem pellicibus, alij vero meretricibus, plurimi autem vtentes adolescentulis. Sapiens autem ille quaternio, in horto cum meretrice, factis voluptatem colebat. Non ergo eam quæ est de boue iungendo effugerint execrationem, qui cum sibi aliqua non conferre iudicent, alios ea hortentur facere, vel contra. Hoc breuiter scriptura significauit, dicens: *Quod odio habes, alij ne feceris.* Matt. 7. Cæterum qui matrimonium approbant, Nos, inquiunt, fecit natura aptos ad matrimonium,

vt liquet ex compositione corporum masculorum & fœminarum: & frequenter illud acclamant, *Crescite & multiplicamini.* Et si autem hæc quoque ita se habeant, ipsis tamen turpe videtur, quod homo quem deus est architectatus, sit animantibus brutis intemperãtior, quæ cum multis & imprudenter non congrediuntur, sed cum vno, & quod eiusdem generis, cuiusmodi sunt columbæ & palumbes, & genus turturum, & quæ sunt his similia. Præterea, inquiunt, qui caret liberis, est ea perfectione defectus quæ est secũdum naturam, vt qui suum successorem in suum locum non substituerit. Perfectus enim est qui ex seipso fecit similem: vel potius quando illum idem feciſſe viderit, hoc est, quando in eandem peruenerit naturam filius, cuius est qui eum genuit. Est ergo omnino vxor ducenda, & patriæ causa & liberorum successionis, & mundi, quantum est in nobis, perfectionis. Nam alicuius etiam matrimonij miserentur poëtæ, quod est semiperfectum & caret liberis: beatum autem ducunt id quod floret & germinat vndiquaque. Morbi autem corporis maxime indicant necessarium esse matrimonium. Vxoris enim cura, & assidua eius perseuerantia, videtur, aliorum necessariorum & amicorum tantum superare tolerantiam, quanto ea mutua doloris consensione & misericordia antecellit, & vult omnium maxime lubenter adesse & præsentia sua succurrere. Et reuera ex scripturæ sententia est necessaria adiutrix. Menander itaque Comicus cum matrimonium esset insectatus, alia etiam vtilia opponens, respondet ei qui dixerat:

Affectus in rem sum male:
Nam tu sinistre, nec bene, hanc quidem capis.

Deinde subiungit:

Grauia fuerunt & molesta quæ tibi.
Vides in ipso, sed bona haud contra vides.

& quæ deinceps sequuntur. Fert autem opem quoque matrimonium iis qui ætate processerunt, vt quod exhibeat vxorem curam gerentem, & alat qui ex ea susceptí sunt liberos, vt in senectute parentes suos nutriant,

Nam liberi sunt fama defuncto viro,
Et ex profundo retia, vt suber trahunt,
Fila seruantes lino. Ex tragici Sophoclis sententia. Non permittunt autem Legislatores maximos magistratus gerere iis qui vxorem non duxerint. Iam vero Lacorum Legislator,

Genes. 2.

ὡς δῆλον ἐκ τῆς ἑρμηνείας καταστάσεως, τῶν τε ἀρρένων καὶ τῶν θηλειῶν· καὶ ὁ Αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε, συνεχῶς ἐπιβοᾶται. εἰ δὲ καὶ ταῦτ' ἔστως ἔχει, ἀλλ' αἰσχρόν γε αὐτοῖς δοκεῖ ὃ καὶ τῶν ἀλόγων ζώων τὸν ὑπὸ Θεοῦ δημιουργηθέντα ἄνθρωπον ἀκρατέστερον εἶναι· ἃ τὴν ἐπιμιξίαν οὐ ποιεῖται πρὸς πολλὰ καὶ ἀναίδην, ἀλλὰ πρὸς ἓν καὶ ὁμόφυλον· οἷαι αἱ πελειάδες, καὶ αἱ φάσσαι, καὶ ὁ τρυγόνων γένος, καὶ ὅσα τούτοις ἐστὶν ὁμοφυῆ πλήσια. ἔτι φασὶν, Ὁ ἄτεκνος, τὴν κατὰ φύσιν τελειότητος ἀπολείπεται, ἅτε μὴ ἀντικαταστήσας τῇ χώρᾳ τὸν οἰκεῖον διάδοχον· τέλειος γάρ, ὁ πεποιηκὼς ἐξ αὑτοῦ τὸ ὅμοιον· μᾶλλον δ', ἐπειδὴ κἀκεῖνον ὃ αὐτὸ πεποιηκέναι βούλεται· τουτέστιν· ὅταν εἰς τὸ αὐτὸ καταστήσῃ φύσιν ὁ τεκνωθεὶς τῷ τεκνώσαντι. γαμητέον οὖν πάντως, καὶ τὸ παιδοποιεῖσθαι ἕνεκα, καὶ τῆς τῶν παίδων διαδοχῆς, καὶ τῆς τοῦ κόσμου, ὅ ὅσον ἐφ' ἡμῖν, συντελεσθήσεως· ἐπεὶ καὶ γάμοντινὰ οἰκτείρουσιν οἱ ποιηταὶ ἡμιτελῆ καὶ ἀπαιδα· μακαρίζουσι δὲ τὸ ἀμφιθαλῆ. αἱ δὲ σωματικαὶ νόσοι μάλιστα τὸν γάμον ἀναγκαῖον δηλοῦσι· διὰ γὰρ τῆς γυναικὸς ἐπιμέλεια, καὶ τὸ παραμονῆς ἡ ἐπιτήδεια, ταῖς ἐκ τῶν ἄλλων οἰκείων καὶ φίλων ἔοικεν ὑπερπίπτειν πρεσβυτέρησ, ὅσῳ τῇ συμπαθείᾳ διαφέρει καὶ προθυμεῖν μάλιστα πάντων προαιρεῖται· καὶ τῷ ὄντι διὰ τοῦτο γραφικὸν ἀναγκαῖα βοηθός. ὁ γοῦν κωμικὸς Μένανδρος, καταδραμὼν τὸν γάμου, ἀλλὰ καὶ τὰ χρήσιμα αὐτοῦ θεὶς, ἀποκρίνεται τῷ εἰπόντι,

——πρὸς ὃ προαιρεῖ ἔχω κακῶς.
Ἐπαιτερῶς γὰρ αὖθ' λαμβάνεις.
Εἶτ' ἐπιφέρει·
Τὰ δυσχερῆ τε καὶ τὰ λυπήσαντά σε
Θεὸς σὺν αὐτῷ· τὰ δ' ἀγαθὰ σὺκ ἐπιβλέπεις,

καὶ τὰ ἑξῆς. βοηθεῖ δ' ὁ γάμος καὶ ἐπὶ τῶν προβεβηκότων τῷ χρόνῳ, παιδὸς τὸν γαμετὸν ἐπιμελουμένου, καὶ τοὺς ἐκ ταύτης παῖδας προβοσκοὺς ἐκτρέφων. παῖδες δ' ἀνδρὶ,

Κατ' ἄρα ὄντι κηδόνες γεγάασι·

Φελλοὶ δ' ὡς ἄρσιν δίκτυον τὸ σὺν βυθῷ, καὶ κλωστῆρα σώζοντες λίνῳ, κατὰ τὸν τραγικὸν Σοφοκλέα. οἵ τε νομοθέται σὺκ ἐπιτρέπουσι τὰς μεγίστας ἀρχὰς τοῖς μὴ γαμήσασι μετεῖναι. αὐτίκα ὁ τῶν Λακώνων νομοθέτης,

οὐκ ἀγαμίου μόνον ζημίωμον ἔστησεν, ἀλλὰ A non solum pœnam imposuit ei qui
μονογαμίου καὶ ὀψιγαμίου, καὶ μονοζωΐτη- vxorem non duxisset, sed etiam ei
σίας· ὁ δὲ γλυκὺς Πλάτων, καὶ τροφὴν γυ- qui vnam tantum, & ei qui duxis-
ναικὸς ἀποτίνειν εἰς τὸ δημόσιον κελεύει τὸν μὴ set serius, & ei qui solus viueret.
γήμαντα, καὶ τὰς καθηκούσας δαπάνας ἀπο- Præclarus autem Plato iubet vxoris
διδόναι τοῖς ἄρχουσιν· εἰ γὰρ μὴ γήμαντες οὐ quoque alimentum publico pendere
παιδοποιήσονται, τὸ ὅσον ἐφ' ἑαυτοῖς, ἀνδρῶν ærario, eum qui vxorem non duxis-
ἀσθενῆ ποιήσουσι, καὶ καταλύσουσι τάς τε πό- set, & sumptus quos oportet dare
λεις καὶ τὸν κόσμον τὸν ἐκ τούτων. τὸ δὲ τοιοῦ- magistratibus. Si enim ductis vxori-
τον ἀσεβές, θείαν γένεσιν καταλυόντων. ἤδη bus liberos non susceperint, quod
γὰρ ἀνανδρον καὶ ἀσθενές, τὸ μὴ γυναικὸς καὶ in eis quidem situm est, hominum ra-
τέκνων φεύγειν συμβίωσιν· εἰ γὰρ ἡ ἀποβολὴ ritatem inuehent, & ciuitates disso-
κακόν ἐστι, τούτου παντὸς ἡ κτῆσις ἀγαθόν. B luent, & qui ex eis constat ornatum. Est
ἔχει δ' οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν λοιπῶν. ἀλλὰ μὴν autem hoc impium & eorum qui diui-
τῶν τέκνων ἀποβολή, τῶν αἰωπάτω κακῶν nitus institutam soluunt generationem.
ἐστι φασί. ἡ οὖν τῶν τέκνων κτῆσις, ἀγαθόν. Iam vero est ignaui & imbecilli ani-
εἰ δὲ τοῦτο, καὶ ὁ γάμος. mi, fugere coniunctionem vitæ &
consuetudinem cum vxore & liberis.
Cuius enim est amissio malum, eius
omnino possessio bonum est: ita au-
tem se habet etiam in reliquis. At-
qui liberorum amissio, inquiunt, est ex
supremis malis: filiorum ergo possessio,
bonum est: quod si ita est, etiam ma-
trimonium.

Namque absque patre liberos nemo tulit.
Nec absque matre filij conceptio.

Πατέρα δὲ γάμος ποιεῖ, ὡς μητέρα ἀνήρ. Patrem autem nuptiæ efficiunt, vt vir
ἀγαθὸν οὖν μεγίστην καὶ Ὅμηρος τίθεται, ἀνδρά τε καὶ matrem. Maximum itaque votum sta-
οἶκον, ἀλλ' οὐχ ἁπλῶς, τὴν ὁμοφροσύνης δὲ τῆς ἑκατέρων. C tuit Homerus, virum & familiam, sed
ὁ μὲν γὰρ τῶν ἄλλων γάμος, ἐφ' ἡδυπαθείᾳ ὁμονοεῖ· ὁ δὲ non absolute, verum cum bona consen-
τῶν φιλοσοφούντων, ὅτι τὸν κατὰ λόγον ὁμόνοιαν ἄγει, ὁ μὴ τὸ εἶδος, ἀλλὰ τὸ ἦθος sione & concordia. Nam aliorum qui-
ἐπιτρέπων ταῖς γυναιξὶ κοσμεῖσθαι, μηδ' ὡς ἐρωμένοις χρῆσθαι ταῖς γαμεταῖς παρα- dem matrimonium in voluptate cõsen-
σκεύασον τοῖς ἀνδράσι, σκοπὸν πεποιημένοις τὸν τῶν σωμάτων ὕβριν· ἀλλ' εἰς βοήθειαν tit & delectatione: eorum autem qui
πάντος τοῦ βίου καὶ τὸν ἀρίστην σωφροσύνῃ philosophantur matrimonium, deducit
παιδοποιεῖσθαι τὸν γάμον. πυρῶν γὰρ οἶμαι καὶ κριθῶν τε αὖ κατὰ τοὺς οἰκείους καιροὺς D ad eum qui est in verbo consensum,
καταβαλλομένων σπερμάτων, ἡμιώτερός ἐστιν quod non formam, sed mores permittit
ὁ σπειρόμενος ἄνθρωπος, ᾧ πάντα φύεται· ornare mulieribus: præcipitque maritis
καὶ ἐκεῖνά γε καὶ νήφοντες καταβάλλουσι τὰ σπέρματα οἱ γεωργοί. πᾶν οὖν, εἴ τι ῥυπαρὸν ne vtantur vxoribus tanquam iis quæ
καὶ μεμολυσμένον ἐπιτήδευμα, ἀφαγνιστέον τοῦ γάμου, ὡς μὴ ὀνειδισθείημεν τὸν τῶν amantur mulieribus, vnum sibi propo-
ἀλόγων ζώων συνόδου, τῆς ἀνθρωπίνης συ- nentes scopum, vt corpori probrum af-
ζυγίας συναύδουσαν τῇ φύσει μᾶλλον, καὶ τὸν ferant, sed ad totius vitæ auxilium, &
ὁμολογούμενον θορυβοῦσιν. τὰ γοῦν ἔνια αὐτῶν, optimam temperantiam, matrimonium
ᾧ κελεύεται χαίρῳ, βύθιος ἀπαλλάττεται, καταλιπόντα τὸν δημιουργὸν τῇ ἐργασίᾳ· vsurpent. Frumenti enim & hordei, vt
τοῖς τραγῳδοποιοῖς δὲ ἡ Πολυξένη, arbitror, feminibus, quæ cõuenientibus
deiiciuntur temporibus, præstantior est
ac preciosior homo qui seminatur, cui
omnia à natura producuntur. Atque illa
quidem semina agricolæ sobrij deii-
ciunt. Si quod sit ergo sordidum & spur-
cum studiũ, id est à matrimonio expur-
gandum, ne nobis probro dari possit,
quod brutorum animantium congres-
sus, magis naturæ conueniat quam hu-
mana coniunctio in ipso colore veneris.
Nonnulla certe eorum quo tempore
iubentur statim recedunt, relinquen-
tia administrationi opificium. A tra-
gicis autem scriptum est, Polyxenam,

etsi interficeretur, moriendo tamen magnam adhibuisse diligentiam vt honeste caderet. Illa tegens mares quæ haud licuit cernere. Fuit autem illi quoque calamitas matrimonium. Succumbere itaque & cedere vitiis & animi perturbationibus, est extrema seruitus: sicut ea certe vincere, sola est libertas. Diuina itaque scriptura, eos qui præcepta transilierunt, dicit esse venundatos alienigenis, hoc est, peccatis, quæ naturæ non conueniunt, donec conuersi agant pœnitentiam. Conseruandum est ergo matrimonium, tanquam sacra aliqua statua, mundum ab iis quæ polluunt, vtpote qui à somnio quidem expergiscamur cum Domino, eamus autem dormitum cum gratiarum actione, & oremus,

Cum somno indulges, lux & cum fulseris alma,

tota nostra vita Dominum testantes: pietatem quidem ac religionem anima possidentes, temperantiam autem etiam vsque ad corpus deducentes. Deo enim reuera gratum est, à lingua ad opera traducere moderationem. Ad impudentiam autem via est turpis sermo: & vtriusque finis est turpium rerum perpetratio. Quod autem consulit scriptura vxorem ducere, & nec à coniugio vnquam permittit discedere, legem aperte constituit: Non dimittes vxorem, præterquam propter fornicationem. Adulterium autem existimat coniungi matrimonio, viuo altero ex separatis. A suspicione autem & criminatione alienam ostendit vxorem, eo quod non ornetur ac comatur plus quam fit decorum, assidue attendens precibus & orationibus: quodque multos domus exitus custodiat: à sui autem aspectu, quoad eius fieri potest, excludat eos qui ad eam non attinent, ducatque domus custodiam intempestiuis nugis conducibiliorem. Qui autem dimissam accipit vxorem mœchatur, inquit: si quis enim dimiserit vxorem, mœchatur ipsam, hoc est, cogit eam mœchari.

Mar. 10. Non solum autem qui dimisit, est eius causa, sed etiam qui eam suscepit, præbens mulieri peccandi occasionem: si enim non suscipiat, reuertetur ad

Luc. 16. virum. Quid vero lex? Vt reprimat ad vitia propensionem, iubet de medio tolli eam quæ adulterata, & adulterij fuerit conuicta: sin autem fuerit vxor Sacerdotis, iubet eam igni tra-

A καὶ τοι ἀποσφαττομένη ἀναγέγραπται, ἀλλὰ καὶ ἀνόσιον, ὅμως πολλῷ πρόνοιαν πεποιῆσθαι τοῦ δημόσιος πρεσεῖν. Κρύπτουσι δὲ κρύπτειν ὅμματ' ἀρρένων ἐχρεών. ὧδε δὲ καὶ εἰνὴ γάμος ἡ συμφορά. Ὑποπεσεῖν οὖν καὶ παραχωρῆσαι τοῖς πάθεσιν, ἐσχάτη δουλεία· ὥσπερ ἀμφὶ δὲ κρατεῖν τούτων, ἐλευθερία μόνη· ἡ γοῦν θεία γραφὴ τοὺς παραβαίνοντας τὰς ἐντολὰς πεπρᾶσθαι λέγει τοῖς ἀλλογενέσι, τουτέστιν, ἁμαρτίαις ἀνοικείαις τῇ φύσει, ἄχρις ἂν ὑπερέλθοντες μετανοήσωσι. καθαρὸν οὖν τὸν γάμον, ὥσπερ τι ἱερὸν ἄγαλμα, τῶν μιαινόντων φυλακτέον· ἀνεγειρομένοις μὲν ἐκ τοῦ ὕπνου μετὰ Κυρίου, ἀπιοῦσι δὲ εἰς ὕπνον μετ' εὐχαριστίας, καὶ εὐχομένοις,

B Ἡ μὲν ὅτ' εὐνάζῃ, καὶ ὅτ' αὖ φάος ἱερὸν ἔλθῃ·

μαρτυρόμενοι τὸν Κύριον πρὸ ὅλου ἡμῶν τοῦ βίου· τὸ μὲν θεοσεβὲς τῇ ψυχῇ κεκτημένοι· τὸ σῶφρον δὲ μέχρι καὶ τοῦ σώματος ἀγόντες· θεοφιλὲς γὰρ τῷ ὄντι, ἀπὸ τῆς γλώττης ὑπὸ τὰ ἔργα τὸ κόσμιον μεταφέρειν· ὁδὸς δὲ ἐπ' ἀκαθαρσίαν, ἡ αἰσχρολογία. καὶ τέλος ἀμφοῖν, ἡ αἰσχρολογία. ὅτι δὲ γαμεῖν ἡ γραφὴ συμβουλεύει, ἐνδὲ ἀφίστασθαι ποτε τῆς συζυγίας ὑπιτρέπει, νῦν ἡμῖν νομοθετεῖ. Οὐκ ἀπολύσῃς γυναῖκα, πλὴν C εἰ μὴ ὅτι λόγῳ πορνείας· μοιχείαν δὲ ἡγᾶται, τὸ ὑπιγήμαι ζώντος θατέρου τῶν κεχωρισμένων. ὑποπτον δὲ εἰς μεμπτολὴν δείκνυσι γυναῖκα, τὸ μὴ καλλωπίζεσθαι, μηδὲ μᾶλλον κοσμεῖσθαι πέρα τοῦ πρέποντος, εὐχαῖς καὶ δεήσεσι προσανέχουσαν ἐκείναις· τὰς μὲν ἐξόδους τῆς οἰκίας φυλαττομένῳ τὰς πολλὰς, ἀποκλείουσαν δ' ὡς οἷόν τε αὐτὴν τῆς πρὸς τοὺς οὐ D προσήκοντας προσόψεως· προὐργιαίτερον τιθεμένῳ τῆς ἀκαίρου φλυαρίας, τὴν εὐκοσμίαν. Ὁ δὲ ἀπολελυμένῳ λαμβάνων γυναῖκα, μοιχᾶται, φησιν· ἐὰν γάρ τις ἀπολύσῃ γυναῖκα, μοιχᾶται αὐτὴν, τουτέστιν, ἀναγκάζει μοιχευθῆναι. οὐ μόνον δὲ ὁ ἀπολύσας, αἴτιος τοῦτο, ἀλλὰ καὶ ὁ προσδεξάμενος αὐτήν· ἀφορμὴν παρέχων τῇ ἁμαρτησάσῃ τῷ γυναικί· εἰ γὰρ μὴ δέχοιτο, ἀνακάμψει πρὸς τὸν ἄνδρα. τί οὖν ὁ νόμος; πρὸς ἀνάσχεσιν δυσπαθείας τῶν παθῶν, ἀναιρεῖ προστάττει τὴν μοιχευθεῖσαν, καὶ ὅτι τοῦτο ἐλεγχθεῖσαν· ἐὰν δ' ἱέρεια ᾖ, πυρὶ παραδίδοσθαι προστάτ-

τει. λιθοβολεῖται δὲ καὶ ὁ μοιχός· ἀλλ' οὐκ ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ, ἵνα μηδὲ ὁ θάνατος αὐτοῖς κοινὸς ᾖ. οὐ δὴ μάχεται τῷ Εὐαγγελίῳ ὁ νόμος· συνᾴδει δὲ αὐτῷ· πῶς γὰρ οὐχὶ, ἑνὸς ὄντος ἀμφοῖν χορηγοῦ τοῦ Κυρίου; ἡ γὰρ τοι πορνεύσασα, ζῇ μὲν τῇ ἁμαρτίᾳ, ἀπέθανεν δὲ ταῖς ἐντολαῖς· ἡ δὲ μετανοήσασα, οἷα ἀναγεννηθεῖσα κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν τοῦ βίου, παλιγγενεσίαν ἔχει ζωῆς· τεθνηκυίας μὲν τῆς πόρνης τῆς παλαιᾶς, εἰς βίον δὲ παρελθούσης αὖθις τῆς κατὰ τὴν μετάνοιαν γεννηθείσης. μαρτυρεῖ τοῖς εἰρημένοις διὰ Ἰεζεκιὴλ τὸ πνεῦμα, λέγον. Οὐ βούλομαι τὸν θάνατον τοῦ ἁμαρτωλοῦ· ὡς τὸ ἐπιστρέψαι. αὐτίκα λιθόλευστοι γίνονται, ὡς ἂν διὰ σκληροκαρδίαν ἀποθανόντες τῷ νόμῳ, ᾧ μὴ ἐπείσθησαν· τῇ δὲ ἱερείᾳ ἐπιτείνεται τὰ τῆς κολάσεως, ὅτι ᾧ πλεῖον ἐδόθη, οὗτος καὶ πλεῖον ἀπαιτηθήσεται. περιγεγράφθω καὶ ὁ δεύτερος ἡμῖν ἐνθάδε Στρωματεὺς, διὰ τὸ μῆκός τε καὶ πλῆθος κεφαλαίων.

A di. Obruitur autem adulter quoque lapidibus, sed non in eodem loco, ne mors quidem sit eis communis. Neque vero lex cum Euangelio pugnat, sed ei consentit: quidni enim cum sit vtriusque vnus suppeditator Dominus? Quæ enim est fornicata, viuit quidem peccato, sed mortua est mandatis: quæ autem ducta est pœnitentia, vt quæ sit regenerata per vitæ conuersionem, habet vitæ regenerationem, mortua quidem vetere fornicatrice, in vitam autem rursus ingressa ea quæ genita est per pœnitentiam. Iis quæ dicta sunt fert spiritus te-
B stimonium, dicens per Ezechielem: *Nolo mortem peccatoris, sed vt conuertatur.* Ezec. 18.
Iam vero obruuntur lapidibus, vt qui propter duritiẽ cordis sint legi mortui, cui non paruerunt. Sacerdotis autem vxori augetur supplicium, quia cui plus datum est, plus ab eo exigetur. Terminetur hic quoque secunda quæ στρωματεὺς dicitur disputatio, propter prolixitatem capitum & multitudinem.

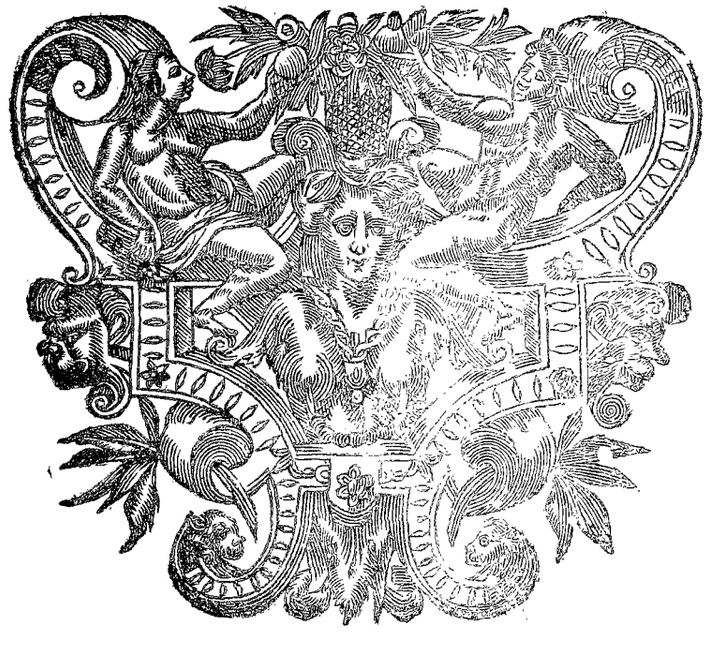

ΚΛΗΜΕΝΤΟΣ ΤΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΩΣ ΣΤΡΩΜΑΤΕΩΝ,

ΒΙΒΛΙΟΝ ΤΡΙΤΟΝ.

CLEMENTIS ALEXANDRINI STROMATVM.

LIBER TERTIVS.

AC Valentiniani quidem, qui ab alto ex diuinis productionibus deduxere coniugationes, acceptum habēt matrimonium: Basilidis autem sectatores, cum interrogassent, inquiunt, Apostoli, num sit melius vxorem non ducere, Matt.19 dicunt respondisse Dominum: *Non omnes capiunt verbum hoc.* Sunt enim eunuchi alij quidem ab ortu, alij vero à necessitate. Hoc dictum autem sic interpretantur: Quidam ex quo nati sunt, naturaliter fœminam aduersantur, qui quidem hac naturali vtentes temperatura, recte faciunt si vxorem non ducant. Hi, inquiunt, eunuchi sunt ex quo nati sunt. Qui autem à necessitate, ij sunt theatrici exercitatores, qui vt sibi bonam famam & gloriam attrahant, se continent. Qui autem excisi sunt impellente aliqua necessitate, eunuchi facti sunt per necessitatem. Qui itaque eunuchi fiunt per necessitatem, non fiunt eunuchi per verbū seu rationem. Qui autem regni cœlestis gratia seipsos castrarunt, propter ea, inquiunt, quæ matrimonio eueniunt, cogitationem hanc suscipiunt, in necessariis rebus comparandis veriti negocia.

A Οἱ μὲν οὖν ἀμφὶ τὸν Οὐαλεντῖνον, ἄνωθεν ἐκ τῶν θείων περιβόλων τὰς συζυγίας καταγαγόντες, εὐαρεστοῦνται γάμῳ· οἱ δὲ ἀπὸ Βασιλίδου, ποθομένων φασὶ τῶν Ἀποστόλων μή ποτε ἄμεινόν ἐστι τὸ μὴ γαμεῖν, ἀποκρίνασθαι λέγουσι τὸν Κύριον, Οὐ πάντες χωροῦσι τὸν λόγον τοῦτον· εἰσὶ γὰρ εὐνοῦχοι, οἱ μὲν, ἐκ γενετῆς· οἱ δὲ, ἐξ ἀνάγκης. ἐξηγοῦνται δὲ τὸ ῥητὸν ὧδέ πως· φυσικήν τινες ἔχουσι πρὸς γυναῖκα ἀποστροφὴν ἐκ γενετῆς· οἵ τινες, τῇ φυσικῇ ταύτῃ συγκράσει χρώμενοι, καλῶς ποιοῦσι μὴ γαμοῦντες. B οὗτοί, φασίν, εἰσιν οἱ ἐκ γενετῆς εὐνοῦχοι· οἱ δὲ ἐξ ἀνάγκης, ἐκεῖνοι οἱ θεατρικοὶ ἀσκηταί· οἵ τινες διὰ τὴν ἀνθολκὴν τῆς εὐδοξίας, κρατοῦσιν ἑαυτῶν· οἱ δὲ ἐκτετμημένοι κατὰ συμφορὰν, εὐνοῦχοι γεγόνασι κατὰ ἀνάγκην. οἱ τοίνυν κατὰ ἀνάγκην, οὐ κατὰ λόγον εὐνοῦχοι γίνονται· οἱ δὲ ἕνεκα τῆς αἰωνίου βασιλείας εὐνουχίσαντες ἑαυτοὺς, διὰ τὰ ἐκ τοῦ γάμου φασὶ σωμβαίνοντα, τὸν ἐπιλογισμὸν τοῦτον λαμβάνουσιν, τὴν περὶ τὸν πορισμὸν τῶν ἐπιτηδείων ἀσχολίαν δεδιότες·

καὶ δ, Ἀμεινον γαμῆσαι ἢ πυρωθῆναι, μὴ εἰς πῦρ ἐμβάλῃς τὴν ψυχήν σου, λέγειν τὸν Ἀπόστολον, νυκτὸς καὶ ἡμέρας ἀντέχων καὶ φοβούμενος μὴ τῆς ἐγκρατείας ἀποπέσῃς· πρὸς γὰρ τὸ ἀντέχειν πλουσίαν ψυχὴν, μερίζεται τῆς ἐλπίδος. Ἀντέχου τοίνυν, φησὶ κατὰ λέξιν ὁ Ἰσίδωρος ἐν τοῖς ἠθικοῖς, μαχίμης γυναικός· ἵνα μὴ ἀποσπασθῇς τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ· τό τε πῦρ ἀποσπερματίσας εὐσυνειδήτως, προσοίσῃ. ὅταν δὲ ἡ εὐχαριστία σου, φησὶν, εἰς αἴτησιν ἐκπέσῃ, καὶ στῇς τοῦ λοιπὸν ὀρθῶσαι, ἀλλὰ μὴ σφαλῆναι, γάμησον. Ἀλλὰ νέος τίς ἐστιν ἢ πένης ἢ κατωφερὴς, καὶ ὁ θελῶν γῆμαι κατὰ τὸν λόγον· οὗτος ὁ ἀδελφὸς μὴ χωριζέσθω· λεγέτω ὅτι Εἰσελήλυθα ἐγὼ εἰς τὰ ἅγια· οὐδὲν δυνάμῃ παθεῖν· ἐὰν δὲ ὑποψίαν ἔχῃ, εἰπάτω, Ἀδελφὲ, ἐπίθες μοι τὴν χεῖρα, ἵνα μὴ ἁμάρτω· καὶ λήψεται βοήθειαν καὶ νοητὴν καὶ αἰσθητήν· θελησάτω μόνον ἁμαρτῆσαι τὸ καλὸν, καὶ ἐπιτεύξεται. σύνοιδα δὲ τῷ μὲν στόματι λέγοντι, Οὐ θέλω ἁμαρτῆσαι· ἡ δὲ διάνοια ἔγκειται ὅτι τὸ ἁμαρτάνειν. ὁ τοιοῦτος διὰ φόβον δὲ ποιεῖ ὁ θέλει, ἵνα μὴ ἡ κόλασις αὐτῷ ἐλλογιάσῃ· τὸ δὲ αὐθεφοπότης, ἔχει τινὰ ἀναγκαῖα καὶ φυσικὰ μόνα· ἔχει τὸ χειμάλλεσθαι ἀναγκαῖον καὶ φυσικόν· φυσικὸν δὲ τὸ τῶν ἀφροδισίων, οὐκ ἀναγκαῖον δέ. Ταύτας προτίθεμαι τὰς φωνὰς εἰς ἔλεγχον τῶν μὴ βιούντων ὀρθῶς Βασιλιδιανῶν, ὡς ἤτοι ἐχόντων ἐξουσίαν καὶ τὸ ἁμαρτεῖν διὰ τὸ τελεώτατα, ἢ πάντως γε ἐκλεκτοσωμάτων φύσει κἂν νεῦσι ἁμάρτωσι, διὰ τὸ ἔμφυτον σκληρόν· ἐπεὶ μηδὲ ταῦτα αὐτοῖς προσήκειν συγχωροῦσιν οἱ πατέρες τῶν δογμάτων. μὴ τοίνυν ὑποδυόμενοι τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ, καὶ τῶν ἐν ἔθνεσιν ἀκρατεστάτων ἀκολαστότερον βιοῦντες, βλασφημίαν τοῦ ὀνόματι προσγράφεσθων· οἱ γὰρ τοιοῦτοι, ψευδαπόστολοι, ἐργάται δόλιοι, ἕως, ὧν τὸ τέλος ἔσται κατὰ τὰ ἔργα αὐτῶν. ἐγκράτεια τοίνυν, σώματος ὑποστολή, κατὰ τὸν πρὸς Θεὸν ὁμολογίαν. οὐ μόνον γὰρ περὶ τὰ ἀφροδίσια, ἀλλὰ καὶ περὶ τὰ ἄλλα, ἃ ἐπιθυμεῖ ἡ ψυχὴ κακῶς, οὐκ ἀρκουμένη τοῖς ἀναγκαίοις, ἡ ἐγκράτεια διαστρέφεται. ἔστι δὲ καὶ περὶ τὸν γλαδιατῆρα, καὶ περὶ τὸν κτῆσιν, καὶ περὶ τὸν χρῆσιν, καὶ περὶ τὴν ἐπιθυμίαν ἐγκράτεια. ὁ διδάσκων δὲ αὐτὴν σωφρονεῖν μόνον,

A Et illud: *Melius est nubere quam vri*, aiunt dicere Apostolum: ne animam tuam in ignem iniicias, noctu & interdiu resistens, & timens ne à continentia excidas. Nam cum in resistendo occupata fuerit anima à spe est diuisa. Apprehende ergo, inquit his verbis Isidorus in Moralibus, robustam mulierem, ne à Dei gratia auellaris, & cum ignem in semine excreueris, cum bona ores conscientia. Quando autem, inquit, tua gratiarum actio inciderit in petitionem, & destiteris deinceps non recte agere, sed non errare, duc vxorem. Sin est aliquis iuuenis, vel pauper, velad venerem procliui, & non vult verbo seu rationi conuenienter vxorem ducere, is à fratre ne separetur: dicat, ingressus in sancta, nihil possum pati. Sed si habeat suspicionem, dicat, Frater impone mihi manum, vt non peccem: & accipiet auxilium tam quod mente potest percipi, quam sensile. Velit tantum quod bonum est petere, & assequetur. Nonnunquam autem ore quidem dicimus, nolumus peccare: cogitatio autem nostra defixa est in peccato. Qui est eiusmodi, propter metum quod vult non facit, ne ei imponatur supplicium. Humanitas autem habet quædam necessaria & solum naturalia. Quod indumentis egeat, habet & necessarium & naturale: est autem res venerea naturalis, sed non necessaria. Has voces adduxi ad reprehendendum Basilidianos qui non recte viuunt, vt qui vel peccandi potestatem habeant propter perfectionem, vel omnino quidem natura salui futuri sint, etsi peccent, propter innatam electionem; quoniam nec hæc quidem eis facere concedunt eorum dogmatis primi parentes. Ne ergo Christi nomen suscipientes, & iis qui sunt in gentibus intemperantissimi incontinentius viuentes, nomini maledictum inurant. Qui enim sunt eiusmodi, pseudapostoli, operarij dolosi, vsque ad illud, Quorum finis erit secũdum opera eorum. Est ergo continentia, corporis dispicientia conuenienter pactis cum Deo initis: non solum enim in rebus venereis, sed etiam in aliis quæ anima perperam concupiscit, non contenta necessariis, versatur continenti. Est autem & in lingua, & in acquirendo, & in vtendo, & in cõcupiscendo continentia. Non docet autem ea solummodo esse temperantes,

1. Cor. 7.

1. Cor. 11.

siquidem præbet nobis temperantiam, vt quæ sit diuina potestas & gratia. Dicendum est ergo, quidnam nostris videatur, de eo quod est propositum. Nos quidem castitatem, eos quibus hoc à Deo datum est, beatos dicimus: monogamiam autem, & quæ consistit in vno solum matrimonio, honestatem admiramur, dicentes tamen oportere aliorum misereri, & alterum alterius onera portare, ne quis cùm recte stare videatur, ipse quoque cadat. De secundis autem nuptiis: Si vraris, inquit Apostolus, iungere matrimonio. Qui autem à Carpocrate descendunt & Epiphane, censent oportere vxores esse communes, à quibus contra nomen Christi, maximum emanauit probrum. Hic autem Epiphanes, cuius etiam scripta feruntur, filius erat Carpocratis, & matris Alexandriæ nomine, ex patre quidem Alexandrinus, ex matre vero Cephaleneus. Vixit autem solum septendecim annis, & Samæ, quæ est vrbs Cephaleniæ, vt Deus est honore affectus. Quo in loco templum ex ingentibus lapidibus, altaria, delubra, museum, ædificatum est & consecratum, & cum est noua Luna, conuenientes Cephalenei, tempore quo natus & in Deos relatus est Epiphanes, sacrificant libantque & conuiuantur, & hymnos canunt. A patre autem didicit & orbem disciplinarum, & Platonis philosophiam. Fuit autem author & princeps monadicæ cognitionis. A quo etiam profluxit hæresis eorum qui nunc sunt Carpocratianorum. Is ergo dicit in libro de iustitia, iustitiam Dei esse quandam cum æqualitate communionem. Æquale quidem certe cœlum vndiquaque extensum, totam terram continet in orbem. Et nox ex æquo stellas omnes ostendit, & diei authorem & lucis patrem, Solem, Deus ex alto æqualem effudit omnibus qui possunt aspicere. Illi autem omnes communiter respiciunt, quoniam non discernit diuitem vel pauperem vel populi principem, insipientes & sapientes, fœminas & masculos, liberos, seruos. Sed neque secus facit in brutis. Cum autem omnibus animantibus æque ipsum communem effuderit, bonis & malis firmam ac solidam efficit iustitiam, cum nemo possit plus habere, neque auferre à proximo, vt ipse illius lucem habeat duplicatam. Sol facit omnibus animantibus communia exoriri nutrimenta, cõmuni iustitia ex æquo data omnibus:

ἤγε πρέπει σωφροσύνῃ ἡμῖν, δυνάμις ἔστι καὶ θεία χάρις. τίνα οὖν τοῖς ἡμετέροις δοκεῖ περὶ τοῦ προκειμένου, λεκτέον. ἡμεῖς μὲν γοῦν μίαν μὲν, καὶ οἷς τοῦτο δεδώρηται ὑπὸ Θεοῦ, μακαρίζομεν· μονογαμίαν δὲ καὶ τὴν περὶ τὸν ἕνα γάμον σεμνότητα θαυμάζομεν· συμπάσχειν δὲ δεῖν λέγοντες, καὶ ἀλλήλων τὰ βάρη βαστάζειν· μή ποτέ τις δοκῶν καλῶς ἑστάναι, καὶ αὐτὸς πέσῃ· περὶ δὲ τοῦ δευτέρου γάμου, Εἰ πυροῦσθαι, φησὶν ὁ Ἀπόστολος, γαμεῖν· οἱ δὲ ἀπὸ Καρποκράτους καὶ Ἐπιφάνους αἱμαχθέντες, κοινὰς εἶναι τὰς γυναῖκας ἀξιοῦσιν· ἐξ ὧν ἡ μεγίστη κατὰ τοῦ ὀνόματος ἐρρύη βλασφημία. Ἐπιφάνης δέ, ὃν καὶ τὰ συγγράμματα κομίζεται, υἱὸς μὲν Καρποκράτους, καὶ μητρὸς Ἀλεξανδρίας τὸ μὲν πατρὸς παῖς, Ἀλεξανδρεύς· ἀπὸ δὲ μητρὸς, Κεφαλλήνιος· ἔζησε δὲ τὰ πάντα ἔτη ἑπτακαίδεκα, καὶ Θεὸς ἐν Σάμῃ τῆς Κεφαλληνίας τετίμηται· ἔνθα αὐτῷ ἱερὸν ῥυτοῖς λίθοις, βωμοὶ, τεμένη, μουσεῖον ᾠκοδόμηταί τε καὶ καθιέρωται· καὶ συνιόντες εἰς τὸ ἱερὸν οἱ Κεφαλλῆνες κατὰ νουμηνίαν, γενέθλιον ἀποτελοῦσιν θύοντες Ἐπιφανεῖ· σπένδουσί τε καὶ βακχεύονται, καὶ ὕμνοι λέγονται. ἐπαιδεύθη μὲν οὖν παρὰ τοῦ πατρὸς τήν τε ἐγκύκλιον παιδείαν, καὶ τὰ Πλάτωνος· καθηγήσατο δὲ τῆς μοναδικῆς γνώσεως· ἀφ' οὗ καὶ ἡ τῶν Καρποκρατιανῶν αἵρεσις. λέγει τοίνυν ἐν τῷ περὶ δικαιοσύνης, τὴν δικαιοσύνην τοῦ Θεοῦ κοινωνίαν τινὰ εἶναι μετ' ἰσότητος. ἴσος γέ τοι πανταχόθεν ἐκτέταται οὐρανὸς, κύκλῳ τὴν γῆν περιέχει πᾶσαν. καὶ νὺξ ἐκ τοῦ ἴσου ἐπιδείκνυται τοῖς ἀστέρας· τίς τε τῆς ἡμέρας αἴτιον, καὶ πατέρα τοῦ φωτὸς Ἥλιον ὁ Θεὸς ἐξέχεεν ἄνωθεν ἴσον ὑπὸ γῆς ἅπασι τοῖς βλέπειν δυναμένοις· οἱ δὲ κοινῇ πάντες βλέπουσιν· ἐπεὶ μὴ διακρίνει πλούσιον, ἢ πένητα, ἢ δήμου ἄρχοντα· ἄφρονάς τε, καὶ τοὺς φρονοῦντας· ἀπαλοὺς, ἀρρένας· ἐλευθέρους, δούλους· ἀλλ' οὐδὲ τῶν ἀλόγων τοῦδέ τοῦτο ποιεῖται πέρι· πᾶσι δὲ ἐπ' ἴσης τοῖς ζῴοις κοινὸν αὐτὸν ἀνέχειν ἄνωθεν, ἀγαθοῖς τε καὶ φαύλοις, δικαιοσύνῃ ἐμπεδοῖ, μηδενὸς δυναμένου πλέον ἔχειν, μηδὲ ἁρπάζειν τὸν πλησίον, ἵν' αὐτὸς ὁ κἀκείνου φῶς διπλασιάσας ἔχῃ. Ἥλιος κοινὰς τροφὰς ζῴοις ἅπασιν ἀπετέλεσε· δικαιοσύνης τε τῆς κοινῆς ἅπασιν ἐπ' ἴσης δόσεως

καὶ εἰς τὰ τοιαῦτα βοῶν γένος ὁμοίως γάρ ὡς αἱ βόες· καὶ συῶν, ὡς οἱ σύες· καὶ προβάτων, ὡς τὰ πρόβατα, καὶ τὰ λοιπὰ πάντα· δικαιοσύνη γὰρ ἐν αὐτοῖς ἀναφαίνεται ἡ κοινότης· ἔπειτα καὶ κοινότητα πάντα ὁμοίως καὶ γένος σπείρεται· τροφὴ τε κοινὴ χαμαὶ νεμομένοις αὐτοῖς, πᾶσι τοῖς κτήνεσι, καὶ πᾶσιν ἐπ' ἴσης, τοῦδενὶ νόμῳ κρατουμένοις· τῇ δὲ παρὰ τοῦ διδόντος κελεύσματος χορηγίᾳ συμφώνως ἅπασι δικαιοσύνη παρέδοσα. Ἀλλ' οὐδὲ τὰ τῆς γενέσεως νόμον ἔχει γεγραμμένον· μετεγράφη γὰρ ἄν· σπείρουσι γὰρ καὶ γεννῶσιν ἐπ' ἴσης, κοινωνίαν τοῦ δικαιοσύνης ἔμφυτον ἔχοντες, κοινῇ πᾶσιν ἐπ' ἴσης. ὀφθαλμὸν εἰς ὃ βλέπειν ὁ ποιητής τε καὶ πατὴρ πάντων δικαιοσύνη νομοθετήσας τῇ παρ' αὐτοῦ παρέσχεν, οὐ διακρίνας θήλειαν ἄρρενος, οὐ λογικὸν ἀλόγου, καὶ καθάπαξ οὐδενὸς οὐδέν· ἰσότητι δὲ καὶ κοινότητι μείσας τὸ βλέπειν ὁμοίως ἑνὶ κελεύματι πᾶσι κεχάρισται. οἱ νόμοι δέ, φησιν, ἀνθρώπων ἀμαθίαν κολάζειν μὴ δυνάμενοι, παρανομεῖν ἐδίδαξαν· ἡ γὰρ ἰδιότης τῶν νόμων τὴν κοινωνίαν τοῦ θείου νόμου κατέτεμεν καὶ παρέτρωσε· μὴ συνιεὶς δὲ ὁ Ἀποστόλου ῥητὸν, λέγοντος, Διὰ νόμου τὴν ἁμαρτίαν ἔγνων· τό τ' ἐμὸν καὶ τὸ σὸν φησι διὰ τὸν νόμον παρεισελθεῖν· μηκέτι εἰς κοινότητα· κοινὰ τε γὰρ καρπουμένων, μήτε γῆ, μήτε κτήματα, ἀλλὰ μηδὲ γάμων· κοινὴ γὰρ ἅπασιν ἐποίησε τὰς ἀμπέλους, αἳ μὴ στρουθὸν μήτε κλέπτειν ἀπαρνοῦνται· καὶ τὸν σῖτον ὕτας, καὶ τοῖς ἄλλοις καρποῖς. Ἐν ᾧ κοινωνία παραβαινομηθεῖσα, καὶ τὰ τῆς ἰσότητος, ἐγέννησε θρεμμάτων καὶ καρπῶν κλέπτειν. κοινὴν τοίνυν ὁ Θεὸς ἅπαντα ἀνθρώπῳ ποιήσας, καὶ ὃ θῆλυ τῷ ἄρρενι κοινὴν συναγαγών, καὶ πάντα ὁμοίως τὰ ζῷα κολλήσας, τὴν δικαιοσύνην ἀνέφηνεν, κοινωνίαν μετ' ἰσότητος. οἱ δὲ γεγονότες οὕτω, τὴν συναίρουσαν κοινωνίαν, τὴν γένεσιν αὐτῶν ἀπηρνήσαντο· καὶ φησιν, εἰ μίαν ἀγάγοιτο ἔχοντα, δυναμένων κοινωνεῖν ἁπάντων, ὡς καὶ ἀπέφηνε τὰ λοιπὰ τῶν ζώων. Ταῦτα εἰπὼν καὶ λέξιν, πάλιν ὁμοίως αὐταῖς ταῖς λέξεσιν ὑπιφέρει· Τὴν γὰρ ἐπιθυμίαν σύντονον καὶ σφοδροτέραν ἐνεποίησε τοῖς ἄρρεσιν εἰς τὴν τῶν γενῶν παραμονήν· ὥν οὔτε νόμος, οὔτε ἔθος, οὔτε ἄλλο τι τῶν ὄντων ἀφανίσαι δύναται. Θεοῦ γάρ ἐστι δόγμα. καὶ πῶς ἔτι ἔστιν ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς ἐξεταστέον λόγοις, διὰ τίκρις καὶ τὸν νόμον

A

B

C

D

& ad ea quæ sunt eiusmodi similiter sic genus boum, vt boues, & suum, vt sues, & ouium, vt oues, & reliqua omnia. Iustitia enim in iis apparet communitas. Deinde per communitatem omnia similiter seminantur in genere, & commune nutrimentum apertum est humi pascentibus iumentis omnibus, & omnibus ex æquo, vt quod nulla lege teneatur: eius autem qui donat iubentis suppeditatione, conuenienter iustéque adsit omnibus. Sed neque habent scriptam legem generationis, esset enim abolita: ex æquo autem seminant & generant, habentia innatam à iustitia communionem: ex æquo communiter omnibus oculum ad videndum, creator & pater omnium, sua iustitia legem ferens præbuit, non discernens fœminam à masculo, non id quod est rationis particeps ab experte rationis: & vt semel dicam, nullum à nullo, æqualitate autem & communitate visum similiter diuidens, vno iussu omnibus est largitus. Leges autem, inquit, hominum, cum ignorationem castigare non possent, contra leges facere docuerunt: legum enim proprietas dissecuit diuinæ legis communionem, & arrodit, non intelligens dictum Apostoli dicentis: Per legem peccatum cognoui. Et meum & tuum dicit subiisse per leges, vt quę non amplius communiter fruantur (sunt enim communia) neque terra, neque possessionibus, sed neque matrimonio. Fecit enim vites communiter omnibus, quæ neque passerem, neque furem abnegant, & frumentum similiter, & alios fructus. Violata autem communio & æqualitas, genuit furem pecorum & fructuum. Cum ergo Deus communiter omnia fecisset homini, & fœminam cum masculo communiter coniunxisset, & omnia similiter animantia conglutinasset, pronunciauit iustitiam, communionem cum æqualitate. Qui autem sic nati sunt, communionem, quæ eorum conciliat generationem, abnegauerunt. Et dicit, si vnam ducens habeat, cum omnium possint esse participes, sicut reliqua fecit animantia. Hæc cum his verbis dixisset, subiungit rursus his verbis: Intensam enim & vehementiorem ingenerauit masculis cupiditatem ad generis perpetuitatem, quam nec lex, nec mos, nec aliquid aliud potest abolere: est enim Dei decretum. Et quomodo amplius hic in nostra examinetur oratione, cum legem

Rom. 7.

& Euangelium per hæc aperte destruat? Illa enim dicit: Non mœchaberis. Hoc autem dicit, Quicunque respicit ad concupiscentiam, iam mœchatus est. Illud enim, Non concupisces, quod à Lege dicitur, ostendit vnum esse Deum, qui prædicatur per Legem & Prophetas & Euangelium. Dicit enim, Non concupisces vxorem proximi tui. Proximus autem non est Iudæus Iudæo: frater enim est, & eundem habet spiritum: restat ergo vt propinquum dicat eum qui est alterius gentis. Quomodo autem non propinquus, qui potest spiritus esse particeps? Non solum enim Hebræorum, sed etiam gentium pater est Abraham. Si autem quæ est adulterata, & qui in eam fornicatus est, capite punitur: clarum est vtique præceptum quod dicit, Non concupisces vxorem propinqui tui, loqui de Gentibus: vt cum quis ex lege & ab vxore proximi & à sorore abstinuerit, aperte audiat à Domino, Ego autem dico non concupisces. Additio autem huius particulæ, Ego, maiorem præcepti vim ostendit. Quod autem cum Deo bellum gerat Carpocrates & Epiphanes in eo qui vulgo iactatur libro de Iustitia, patet ex eo quod subiungit his verbis: Hinc vt qui ridiculum dixerit, legislatoris hoc verbum audiendum est, Non concupisces: & vt magis ridicule diceret, Res, inquit, proximi tui. Ipse enim qui dedit cupiditatem, vt quæ contineat generationem, iubet eam auferre, cum à nullo eam auferat animali. Illud autem, Vxorem proximi tui, communionem cogens ad proprietatem, dixit adhuc magis ridicule. Et hæc quidem dogmata constituunt egregij Carpocratiani. Hos dicunt & aliquos alios similium malorum æmulatores, ad cœnas conuenientes (neque enim dixerim agapen eorum congressionem) viros simul & mulieres, postquam satietate venerem excitante exsatiati fuerint, lumine amoto, quod eorum fornicatoriam hanc iustitiam pudore afficiebat, auersa lucerna coire quomodo velint, & cum quibus velint: meditatos autem in eiusmodi agape communionem, interdiu iam, à quibus velint mulieribus exigere Carpocrateæ (diuinæ enim nefas est dicere) legis obedientiam. Has leges, vt sentio, ferre oportuit Carpocratem, canum & suum & hircorum libidinibus. Mihi autem videtur, Platonem quoque male intellexisse in Republica,

Deut. 5.

καὶ τὸ Εὐαγγέλιον ἀφ' τούτων καθαιρῶν; ὁ μὲν γὰρ φησιν, Οὐ μοιχεύσῃς· τὸ δέ, Πᾶς ὁ προσβλέπων καὶ ἐπιθυμίαν, ἤδη ἐμοίχευσεν, λέγει· τὸ γὰρ Οὐκ ἐπιθυμήσῃς, πρὸς τὸν νόμου λεγόμενον, τὸν ἕνα δείκνυσι Θεὸν, ἀφ' Νόμου καὶ Προφητῶν καὶ Εὐαγγελίου κηρυσσόμενον· λέγει γὰρ, ὑκ ἐπιθυμήσῃς τὸ πλησίον. ὁ πλησίον δὲ, οὐχ ὁ Ἰουδαῖος τοῦ Ἰουδαίου· ἀδελφὸς γὰρ, καὶ ταὐτότητα τοῦ πνεύματος· λείπεται δὴ πλησίον τὸν ἀλλοεθνῆ λέγειν. πῶς γὰρ ὁ πλησίον, ὁ οἷός τε κοινωνῆσαι τοῦ πνεύματος; ὁ γὰρ μόνων Ἑβραίων, ἀλλὰ καὶ ἐθνῶν πατὴρ Ἀβραάμ. εἰ δὲ ἡ μοιχευθεῖσα, καὶ ὁ εἰς αὐτὴν πορνεύσας θανάτῳ κολάζεται, δῆλον ὅπου τὸ ἐντολικὸν τὸ λέγουσι, Οὐκ ἐπιθυμήσῃς τὴν γυναῖκα τοῦ πλησίον, περὶ τῶν ἐθνῶν ἀφορμᾶται· ἵνα τις τὸν νόμον καὶ τὸν τοῦ πλησίον καὶ τὸν ἀδελφῆς ἀποκόμενος, αὐτίκρις ἀκούσῃ παρὰ τοῦ Κυρίου· Ἐγὼ δὲ λέγω, Οὐκ ἐπιθυμήσῃς. τὸ δὲ Ἐγὼ μείζω περιθήκην, περισχεδὸν δείκνυσι τὸ ἀβελτὲς τῆς ἐπιχειρήσεως. καὶ ὅτι θεομαχεῖ ὁ τε Καρποκράτης, ὅτ' Ἐπιφάνης, ἐν αὐτῷ τῷ πολυθρυλλήτῳ βιβλίῳ, τῷ περὶ δικαιοσύνης, λέγων, ὧδέ πως ἐπιφέρει τῇ λέξει· Ἔνθεν ὡς γελοῖον εἰρηκότος τοῦ νομοθέτου, ῥῆμα τοῦτο ἀκουστέον, Οὐκ ἐπιθυμήσῃς, πρὸς τὸ γελοιότερον εἰπεῖν τὸν τοῦ πλησίον· αὐτὸς γὰρ ὁ τὴν ἐπιθυμίαν δοὺς, ὡς συνέχουσαν τὰ τῆς γενέσεως, ταύτην ἀφαιρεῖσθαι κελεύει, μηδενὸς αὐτὴν ἀφαιροῦντος ζώου, τὸ δὲ, τῆς τοῦ πλησίον γυναικὸς ἰδιότητα τὴν κοινωνίαν ἀναγκάζων, ἐπὶ γελοιότερον εἶπεν. καὶ ταῦτα μὲν οἱ γνησιοι Καρποκρατιανοὶ δογματίζουσι. Τούτους φασὶ, καὶ τινας ἄλλους ζηλωτὰς τῶν ὁμοίων κακῶν, εἰς τὰ δεῖπνα ἀθροιζομένους. οὐ γὰρ ἀγάπην εἴποιμ' ἂν ἔγωγε τὴν συνέλευσιν αὐτῶν· ἄνδρας ὁμοῦ καὶ γυναῖκας, μὴ δὲ τὸ κρεαδίαν ἐν πλησμονῇ τῇ κυρίᾳ φασὶ, τὸ καθαρσίων αὐτῶν τὴν πορνικὴν ταύτην δικαιοσύνην, σκοτοδῖνι ποιησαμένους φῶς τῇ τῆς λύχνου περιθέσει, μίγνυσθαι, ὅπως ἐθέλουσιν, οἷς βούλονται· μελετήσαντας δὲ ἐν τοιαύτῃ ἀγάπῃ τὴν κοινωνίαν, ἤδη ἡμέραν πρὸ ὧν ἂν ἐθελήσωσι γυναικὸς ἅπτεσθαι τοῦ τοῦ Καρποκράτους· οὐ γὰρ θέμις εἰπεῖν θεῖον· νόμου ἀκολουθεῖν. τοιαῦτα δὲ, οἶμαι, τοὺς κυνὸς καὶ συὸς καὶ τράγων λατρείας νομοθετεῖν τὸν Καρποκράτην ἔδει. δοκεῖ δέ μοι καὶ τὸ Πλάτωνος παραπεπονθέναι ἐν τῇ Πολιτείᾳ,

φαμὲν κοινὰς εἶ) τὰς γυναῖκας πάντων· καὶ- A dicentem, oportere esse communes
νὰς μὲν, τὰς πρὸ τοῦ γάμου, τῶν αἰτεῖσθαι μέλ- omnium vxores: vt qui diceret eas qui-
λόντων, καθάπερ καὶ τὸ θέατρον κοινὸν τῶν θεω- dem quæ nondum nupserant, esse com-
μένων, φάσκοντος· τὴν προκαταλαβόντος δὲ munes eorum qui essent petituri, quem-
ἑκάστην ἑκάστου εἶ), καὶ οὐκ ἐπὶ κοινῷ τῶν γα- admodum theatrum quoque est com-
μουμένων. Ξάνθος δὲ ἐν τοῖς ἐπιγραφο- mune spectatorum: esse autem vnam-
μένοις Μαγικοῖς, Μίγνυσθαι δέ, φησιν, οἱ quamque vniuscuiusque qui præoccu-
μάγοι μητράσι καὶ θυγατράσι· καὶ ἀδελφαῖς passet, & non amplius communem esse
μίγνυσθαι θεμιτὸν εἶ)· κοινάς τε εἶ) τὰς γυ- eam quæ nupsisset. Xanthus autem in
ναῖκας, οὐ βίᾳ καὶ λάθρᾳ, ἀλλὰ συναινούν- iis quæ inscribuntur Magica: Coëunt
των ἀμφοτέρων, ὅταν θέλῃ γῆμαι ὁ ἕτερος autem, inquit, Magi cum matribus &
τὴν τοῦ ἑτέρου. ὅτι τούτων οἴμαι καὶ τῶν ὁμοίων filiabus: & fas esse aiũt coire cum soro-
αἱρέσεων προφητικῶς Ἰούδας ἐν τῇ ἐπιστολῇ B ribus, & communes esse vxores, non vi
εἰρηκέναι· Ὁμοίως μὲν καὶ οὗτοι ἐνυπνιαζόμε- & clam, sed vtrisque consentientibus,
νοι· οὐ γὰρ ὑπὸρ, τῇ ἀληθείᾳ ἐπιβάλλουσιν· cum velit alter ducere vxorem alterius.
ἕως, καὶ τὸ στόμα αὐτῶν λαλεῖ ὑπερόγκα. De his & similibus hæresibus, existimo
ἤδη γοῦν εἰ καὶ αὐτός τε ὁ Πλάτων καὶ οἱ Πυθα- Iudam Prophetice dixisse in epistola:
γόρειοι, καθάπερ οὖν ὕστερον καὶ οἱ ἀπὸ Μαρ- Similiter quidem hi quoque somniãtes
κίωνος, κακὴν τὴν γένεσιν ὑπειλήφεσαν, (non enim reuera ad veritatem se appli-
πολλοῦ γε ἔδει κοινὰς αὐτὸν ὑποτίθεσθαι τὰς cant) vsque ad illud, Et os eorum lo-
γυναῖκας. Ἀλλ' οἱ μὲν ἀπὸ Μαρκίωνος φύ- quitur superba. Iam vero si & ipse Plato
σιν κακὴν ἔκ τε ὕλης κακῆς, καὶ οὐ δικαίου & Pythagorei, sicut etiam posteà Mar-
γενομένην δημιουργοῦ· ᾧ δὴ λόγῳ μὴ βουλό- cionistæ, malum existimarunt esse ge-
μενοι τὸν κόσμον τοῦ ὑπὸ τοῦ δημιουργοῦ γενο- nerationem, longe abfuit vt communes
μένου συμπληροῦν, ἀπέχεσθαι γάμου βού- C ipse poneret vxores. Sed Marcionistæ
λονται· ἀντιπαιτούμενοι τῇ ποιητῇ τῆς σφῶν, quidem dicunt malam esse naturam, ex
καὶ ἀπειθοῦντες πρὸς τὸν κεκλικότα ἀγαθόν, mala materia, & à iusto factam opifice
ἀλλ' ὃ τὸν, ὡς φασι, Θεὸν ἐν μέρει ὕβρει· ac creatore. Qua quidem ratione no-
ὅθεν οὐδὲν ἴδιον καταλιπεῖν ἐκείνῳ βουλόμε- lentes implere mundum qui factus est
νοι, ὑπὸ τῇ προαιρέσει γίνονται ἐκείνοις. τῇ à creatore, volunt abstinere à nuptiis,
δὲ πρὸς τὸν πεποιηκότα ἔχθρᾳ, μὴ βουλόμε- resistentes suo creatori, & contenden-
νοι χρῆσθαι τοῖς ὑπ' αὐτοῦ κτισθεῖσιν. Ἀλλ' tes ad bonum qui vocauit: sed non ad
ἔστί γε, ἀσεβοῦς θεομαχίας τοὺς κατὰ φύσιν ἐκ- eum qui, vt dicunt, Deus est alio mo-
στάντες λογισμοῦ, τὴν μακροθυμίας καὶ χρηστό- do. Vnde cum nihil hic velint relin-
τητος τοῦ Θεοῦ καταφρονοῦντες, εἰ καὶ μὴ quere proprium, non sunt ex electio-
γαμεῖν ἐθέλουσιν, ἀλλὰ βρώσεως χρῶνται τοῖς ne & ex instituto continentes, sed pro-
κτίσμασι, καὶ τὸν ἀέρα τοῦ δημιουργοῦ ἀναπνέ- D pter odium conceptum aduersum eum
ουσιν· αὐτοῦ τε ὄντες ἔργα, καὶ ἐν τοῖς αὐτοῦ qui creauit, nolentes iis vti quæ ab
καταμένοντες· πρός τε ξένην, ὡς φασι, ipso sunt creata. Sed hi quidem qui
γνῶσιν διαβιβάζονται, καὶ ὃν τοῦτο χάριν propter impium quod cum Deo ge-
ἐγνωκέναι τοῦ Κυρίου τοῦ κόσμου ὀφείλοντες, runt bellum, emoti sunt ab iis cogi-
καθὸ ἐκείνου διηκούσθησαν. Ἀλλὰ πρὸς μὲν tationibus quæ sunt secundum naturam,
τούτους ὁπότ' ἂν τὸν περὶ ἀρχῶν ἀφαλαμ- Dei longanimitatem contemnentes &
βανώμεθα λόγον, ἀκριβέστατα διαλεξόμεθα· benignitatem, etsi nolunt vxorem du-
οἱ φιλόσοφοι δὲ ὧν ἐμνημονεύσαμεν, παρ' ὧν τὴν cere, cibis tamen vtuntur creatis, &
γένεσιν κακὴν εἶ) ἀσεβῶς ἐκμαθόντες οἱ ἀπὸ aërem respirant creatoris, vt qui &
Μαρκίωνος, καθάπερ ἰδίῳ δόγματι φρυάτ- eius sint opera, & in iis quæ sunt eius
τονται, ὃ φύσει κακὴν βάλλονται τοῦτον εἶ), permaneant, & nouam quandam &
alienam, vt aiunt, annunciant cogni-
tionem, etiam si hoc nomine mundi
Domino deberent agere gratias, quod
hic acceperint Euangelium. Sed ad-
uersus eos quidem cum de principiis
tractabimus, accuratissime differemus.
Philosophi autem quorum mentionem
fecimus, à quibus cum malam esse ge-
nerationem impie didicissent Marcio-
nistæ, tanquam suo dogmate glorian-
tur, non eam volunt esse naturam malam,

ſed anima quæ id quod verum eſt tradidit. Animam enim quæ eſt diuina, in hunc mundum deducunt tanquam in locum ſupplicij. Oportet autem animas in corpus immiſſas expiari ex eorum ſententia. Non conuenit autem amplius hoc dogma Marcioniſtis, ſed iis qui cenſent in corpora intrudi, & iis alligari, & quaſi ex vaſe in vas aliud transfundi animas. Aduerſus quos fuerit aliud dicendi tempus, quando de anima tractabimus. Videtur itaque Heraclitus, maledictis inſequi generationem. Quoniam autem, inquit, nati volunt viuere, & mortes habere, vel potius quieſcere, filios quoque relinquunt vt mortes fiant. Clarum eſt autem cum eo conuenire Empedoclem quoque dicentem:

Defleui & luxi, inſolitum cernens miſer orbem.

Et amplius:

Mortua nam ex vinis fecit, ſpecies commutans.

Et rurſus:

Hei mihi quam infelix hominum genus atque miſellum,
Litibus ex quantis prognati & planctibus eſtis.

Dicit autem Sibylla quoque:

Mortales homines, caro qui tantum, & nihil eſtis.

Similiter atque poëta qui ſcribit:

Haud homine infelix tellus mage quicquam alit alma.

Quinetiam Theognis malam oſtendit eſſe generationem, dicens, hoc modo:

Optima non naſci res eſt mortalibus ægris,
Nec nitidi Solis luce micante frui,
Extĕplo aut natũ portas inuadere Ditis,
Tellure & multa condita membra tegi.

His autem conſequentia ſcribit quoque Euripides poëta Tragicus:

Nam nos decebat conuenire publice, &
Deflere natũ, quod toꝛ ingreditur mala,
Aſt mortuum, cuique iam quies data eſt:
Efferre letis gratulationibus.

Et rurſus:

Quis nouit an viuere quidem ſiet mori,
Siet mori autem viuere?

Idem quod hi, videtur Herodotus quoque inducere dicentem Solonem: O Croeſe, quiuis homo nihil eſt aliud quam calamitas. Iam vero de Cleobide & Bitone fabula nihil aliud vult manifeſte quam vituperare generationem, laudare autem mortem.

A ἀλλὰ τῇ ψυχῇ τῇ ὄ ἀληθὲς ἀφαδδυσῃ· καταγεσι γὰ ἐκ τοῦ τὸν ψυχικὸν, θείαν ὄσαν, καθάπερ εἰς κολαστήριον τὸν κόσμον· ἀπαναθαίρεσθαι δὲ τὰς ἐνσωματουμένας ψυχὰς προσήκει κατ' αὐτούς. κάστιν ὄ δόγμα τοῦτο οὐ τοῖς ἀπὸ Μαρκίωνος ἐπὶ, τοῖς δὲ ἐνσωματοῦσθαι καὶ μετενδεῖσθαι καὶ μεταγγίζεσθαι τὰς ψυχὰς ἀξιοῦσιν, οἰκεῖον· πρὸς οὓς ἀμὸς ἀὖ εἴη καιρὸς λέγειν, ὁπηνίκα αὖ περὶ ψυχῆς ἀφαλαμβανώμεθα. Ἡράκλητος γοῦν κακίζων φάσκοντας τοῦ ῥύεσιν, ἐπειδὴ, φησι, ῥυόμενοι ζῶειν ἐθέλουσι, μόρους τ' ἔχειν· μᾶλλον δὲ ἀναπαύεσθαι· καὶ παῖδας καταλείποντι μόρους ῥυέσθαι. δῆλος ὢ αὖτῳ συμφερόμενος καὶ Ἐμπεδοκλῆς, λέγων·

Κλαυσά τε καὶ κάκωσα, ἰδὼν ἀσυνήθεα χῶρον.

καὶ ἔτι,

Ἐκ μὲν γὰ ζωῶν ἐπίφ νεκρὰ, εἴδεα ἀμείβων.

καὶ πάλιν,

Ὦ πόποι, ἦ δὴ ἐν ἀνητῷ γένος· ὦ δυσαναλβον

Οἷων ἐξ εἰδὼν, ἔκ τε σοναχῶν ἐγένεσθε.

C λέγει δὲ καὶ ἡ Σίβυλλα,

Ἀνθρωποι θνητοὶ καὶ σάρκινοι, οὐδὲν ἐόντες· ὁμοίως τῷ γράφοντι ποιητῇ,

Οὐδὲν ἀνιδνότερον γαῖα τρέφει ἀνθρώπου.

Ναὶ μὴν καὶ Θεόγνις τὸ γένεσιν δείκνυσι κακὴν, ὧδέ πως λέγων·

Πάντων μὴ φῶς ἠελίοιο νοῆσαι ἄρίστον,

Μηδ' ἐσορᾶν αὐγὰς ὀξέος ἠελίου·

Φῶτα δ', ὅπως ὤκιστα πύλας Ἀίδαο περήσας,

Καὶ κεῖσθαι πολλὴν γῆν ἐπαμησάμενον.

ἀκόλουθα δ' αὐτοῖς, καὶ ὁ τῆς τραγῳδίας ποιητὴς Εὐριπίδης γράφει·

D Ἐδει γὰ ἡμᾶς, σύλλογον ποιουμένους,

Τὸν φῶτα θρηνεῖν, εἰς ὅσ' ἔρχεται κακά·

Τὸν δ' αὖ θανόντα καὶ πόνων πεπαυμένον,

Χαίροντας εὐφημοῦντας ἐκπέμπειν δόμων.

καὶ αὖθις τὰ ὅμοια οὕτως ἐρεῖ·

Τίς δ' οἶδεν εἰ τὸ ζῆν μὲν, ἔστι κατθανεῖν·

Τὸ κατθανεῖν δὲ τὸ ζῆν;

Ταὐτὸν δὴ τούτοις φαίνεται καὶ Ἡρόδοτος ποιῶν λέγοντα τὸν Σόλωνα. Ὦ Κροῖσε, πᾶς ἄνθρωπος ὅστις συμφορή· καὶ ὁ μῦθος ὢ αὖτῳ σαφὴς ὁ περὶ τοῦ Κλεόβιδος καὶ Βίτωνος ὡς οὐδὲν τι βούλεται, ἀλλ' ἢ ψέγειν μὲν τὸ γένεσιν, τὸν θάνατον δὲ ἐπαινεῖν.

Οἷα

Οἷηπερ φύλλων γενεή, τοίη, δὲ καὶ ἀνδρῶν. Ὁμηρος λέγει. Πλάτων δὲ ἐν Κρατύλῳ, Ὀρφεῖ τὸν λόγον ἀναπθῆναι, τὸν περὶ τῆς κολάζεσθαι τὴν ψυχὴν ἐν τῷ σώματι· λέγει δὲ ὧδε· Καὶ γὰρ σῆμά τινές φασιν αὐτὸ εἶναι τῆς ψυχῆς· ὡς θαπτομένης ἐν τῷ νῦν παρόντι· καὶ δίκαιον τοῦτο σημαίνειν, ἀφ' οὗ σημαίνει ἡ ψυχή· καὶ γὰρ οὕτω σῆμα ὀρθῶς καλεῖσθαι. δοκεῖσι μέν τοι μάλιστα θέσθαι οἱ ἀμφὶ Ὀρφέα τοῦτο τὸ ὄνομα, ὡς δίκην διδύουσι, ὧν δὴ ἕνεκα δίδωσιν. ἄξιον δὲ καὶ τῆς Φιλολάου λέξεως μνημονεῦσαι· λέγει γὰρ ὁ Πυθαγόρειος ὧδε· Μαρτυροῦσι δὲ καὶ οἱ παλαιοὶ θεολόγοι τε καὶ μάντεις, ὡς ἁλῷ τινας ἁμαρτίας, ἄψυχα τῷ σώματι συνέζευκται, καθάπερ ἐν σώματι τούτῳ τεθάφθαι. ἀλλὰ καὶ Πίνδαρος περὶ τῶν ἐν Ἐλευσῖνι μυστηρίων λέγων, ὑπονοεῖ· Ὀλβιος, ὅστις ἰδὼν κεῖνα κοινὰ εἰς Ἀΐδαν· οἶδεν μὲν βίου τελευτάν, οἶδεν δὲ Διὸς δοτὸν ἄρχαν. Πλάτων τε ἀκολούθως ἐν Φαίδωνι οὐκ ἂν γράφοι ὧδέ πως· Καὶ οἱ ταῖς τελεταῖς ἡμῖν ὕστερον καταστήσαντες, οὐκ ἄφαυλοί τις, ἔοικε, μὴ πάλαι τε εἰκῇ. τί δὲ ὅτι αὖ λέγει, Ἕως ἂν τὸ σῶμα ἔχωμεν, καὶ συμπεφυρμένη ἡμῖν ἡ ψυχὴ ᾖ μὴ τοιούτου κακοῦ, οὐ μήποτε κτησώμεθα κεῖνο ἱκανῶς οὗ ἐπιθυμοῦμεν; οὐχὶ αἰτίαν τῶν μεγίστων κακῶν τὴν γένεσιν αἰνίσσεται; καὶ ἐν τῷ Φαίδωνι ἐπιμαρτύρει· Κινδυνεύουσι γάρ, ὅσοι τυγχάνουσιν ὀρθῶς ἁπτόμενοι φιλοσοφίας, λεληθέναι τοὺς ἄλλους, ὅτι οὐδὲν ἄλλο αὐτοὶ ἐπιτηδεύουσιν, ἢ ἀποθνήσκειν τε καὶ τεθνάναι. καὶ πάλιν, Οὐκοῦν ἐν τούτῳ ἡ τοῦ φιλοσόφου ψυχὴ μάλιστα ἀτιμάζει τὸ σῶμα, καὶ φεύγει ἀπ' αὐτοῦ· ζητεῖ δὲ αὐτὴ καθ' αὑτὴν γίνεσθαι. καὶ μὴν τί σεμνάδει ὁ θεῖος Ἀπόστολος, λέγοντι· Ταλαίπωρος ἐγὼ ἄνθρωπος, τίς με ῥύσεται ἐκ τοῦ σώματος τοῦ θανάτου τούτου; εἰ μὴ τὴν ὁμοφρονοῦσαν τοῖς κακίαν ὑποστυρμῶσαν, σῶμα θανάτου ἐπικῶς λέγει. τὴν τε συνουσίαν, γενέσεως οὖσαν ἀρχήν, καὶ πρὸ τοῦ Μαρκίωνος ἀποστρεφόμενος φαίνεται ἐν ὀγδόῳ τῆς πολιτείας ὁ Πλάτων ἐπαινῶν γὰρ τὸν γῆρας, ὑπερφέρει. ὅτι; Εὖ ἴσθι ὅτι ἐμοιγε ὅσον αἱ ἄλλαι αἱ περὶ τὸ σῶμα ἡδοναὶ ἀπομαραίνονται, τοσοῦτον αὔξονται αἱ περὶ τοὺς λόγους ἐπιθυμίαι τε καὶ ἡδοναί. τῆς τε τοῦ ἀφροδισίου χρήσεως ἐκμανθεὶς, Εὐφήμει, ἄνθρωπε· ἀσμενέστατα μέν τοι αὐτὸ ἀπέφυγον, ὡσπερ λυττῶντά τινα, καὶ ἄγριον δεσπότην ἀποφυγών.

A *Et qualis folij, est hominum generatio talis.* ait Homerus. Plato autem in Cratylo, Orpheo tribuit id quod dicitur, quod anima puniatur in corpore. Etenim nonnulli ipsum dicunt esse monumentum animæ, vt quæ impræsentia sit sepulta: & quoniam significat quæ significat anima, ideo recte appellari σῆμα. Videtur quidem certe Orpheus hoc nomen maxime imposuisse, vt quæ eorum propter quæ luit, luat pœnas. Operæ præcium est autem meminisse etiam eorum quę dicit Philolaus. Sic enim dicit hic Pythagoreus: Testantur autem veteres quoque Theologi & vates, ad
B luenda supplicia animam coniunctam esse corpori, & in eo tanquam in aliquo monumento esse sepultam. Quinetiam Pindarus de iis quæ sunt in Eleusine mysteriis loquens, infert: Beatus, qui cum illa sub terra viderit communia, nouit quidem vitæ finem, nouit autem datum Iouis imperium. Et Plato consequenter in Phædone non veretur hoc modo scribere: Porro autem hi qui nobis hæc constituerunt mysteria, non aliquid aliud, &c. vsque ad, Et cum diis habitatione. Quid vero cum dicit: Donec corpus habuerimus, & confusa nostra fuerit
C anima cum eiusmodi malo, illud quod desideramus, nunquam satis possederimus? an non significat generationem esse causam maximorum malorum? Iam vero in Phædone quoque testatur: Euenit enim vt qui recte philosophantur, non animaduertantur ab aliis in nullam rem aliam suum studium conferre, quam vt emoriantur & sint mortui. Et rursus: Ergo hic quoque philosophi anima corpus maxime vilipendit, & ab eo fugit, ipsa autem secum seorsim esse quærit. Nunquid autem consentit cum diuino Apostolo, qui di-
D cit: *Infelix ego homo, quis me liberabit à corpore mortis huius?* nisi forte eorum consensionem qui detrahuntur in vitium, corpus mortis dicit tropicè. Atque coïtum quoque, qui est principium generationis, vel ante Marcionem videtur Plato auersari in primo de Republica: infert enim laudans senectutem: Velim scias quod quo magis flaccescunt aliæ voluptates, eo magis studiorum ac doctrinæ cupiditates crescunt & voluptates. Et cum rei venereæ iniecta esset mentio: Bona verba quæso, inquit: ego vero lubenter isthinc tanquam ab insano aliquo, & agresti domino effugi. Rom. 7.

Rursus in Phædone, vituperans generationem dicit: Quæ ergo de his in arcanis dicitur, hæc est oratio, quod nos homines sumus in custodia aliqua. Qui autem visi fuerint in vita sancte agenda excelluisse, ij sunt qui ab iis quidem quę sunt in terra locis, tanquam à carceribus, liberantur & soluuntur: ad puram autem sursum veniunt habitationem. Sed tamen quamuis ita se habeat, rectè se gerentem administrationem sentit & prouidentiam, & dicit: Non oportet autem seipsum soluere & effugere. Et vt paucis dicam, non dedit Marcioni occasionem vt malam existimaret materiam, cum ipse piè de mundo hæc dixerit: Ab eo enim qui construxit, habet omnia bona: à priori autem habitu, quæcunque in cœlo fiunt mala & iniusta, ea & ipsum ex illo habet, & efficit in animantibus. Adhuc autem subiungit manifestius. Eorum autem ei causa est corporea temperatura, quæ coalita est cum ea quæ olim fuit natura, quoniam magnæ confusionis & perturbationis erat particeps, priusquam veniret in eum qui nunc est mundum. Nihilominus autem in legibus quoque deflet humanum genus, sic dicens: Dij miserti hominum generis, quod fuerat natum laboriosum, vt à laboribus conquiescerent, dierum festorum constituerunt eis vicissitudines. Et in Epinomide sic quoque persequitur causas cur sint miserti, & sic dicit: Ab initio ipsum esse genitum, est graue cuilibet animanti: primũ quidem quod eorum constitutionis sint participes qui in vtero gestantur: deinde ipsum nasci, & præterea nutriri & erudiri, per innumerabiles labores vniuersa fiunt, vt omnes dicimus. Qui vero, non Heraclitus generationem quoque dicit esse mortem? Pythagoras autem similiter atque Socrates in Gorgia, cum dicit, Mors est quæcunque experrecti videmus: quæcunque autem dormientes, somnus. Sed de his quidem satis. Quando autem tractabimus de principiis, tunc & has repugnantias quas & tacite significant philosophi, & suis dogmatibus decernunt Marcionistæ, considerabimus. Cæterum satis delucidè ostensas esse existimo, externorum alienorúmque dogmatum occasiones, Marcionẽ ingrate & indocte accepisse à Platone. Nobis autẽ procedat sermo de cõtinentia. Dicebamus autem Græcos, cũ haberent suspectã in vtẽdo difficultatẽ, in filiorum generationẽ multa dixisse:

A πάλιν δ' ὲν τῷ Φαίδωνι τὴν γένεσιν κακίζων, γράφει· Ὁ μὲν οὖν ἐν ἀπορρήτοις λεγόμενος περὶ αὐτῶν λόγος, ὡς ἔν τινι φρουρᾷ ἐσμεν οἱ ἄνθρωποι. καὶ αὖτις, οἱ δ' ἂν δόξωσι διαφερόντως περὶ ὅσιον βιῶναι, οὗτοί εἰσιν, οἱ τῶνδε μὲν τῶν τόπων ἐν τῇ γῇ ἐλευθερούμενοί τε καὶ ἀπαλλαττόμενοι, ὥσπερ δεσμωτηρίων, ἄνω δ' εἰς τὴν καθαρὰν οἴκησιν ἀφικνούμενοι. Ἀλλ' ὅμως ὅπως ἔχων, ἀγαθὴν τῆς διοικήσεως καλῶς ἐχούσης, καὶ φησιν, Οὐ δεῖ δὴ ἑαυτὸν ἐκ ταύτης λύειν, οὐδὲ ἀποδιδράσκειν· καὶ, συνελόντι εἰπεῖν, κακὴν λογίζεσθαι τὴν ὕλην ἀφορμὴν ὁ πρέσβυς Μαρκίωνι, θύσεσθαι αὐτὸς εἰπὼν περὶ τοῦ κόσμου τάδε· Παρὰ μὲν γὰρ τοῦ συνθέντος πάντα τὰ καλὰ κέκτηται. πόθεν δ' ἂν τῆς ἐμπεσούσης ἕξεως, ὅσα χαλεπὰ καὶ ἄδικα ἐν ἀνθρώποις γίνεται, ταῦτα ἔχει ἐκείνης αὐτός τε ἔχῃ, καὶ τοῖς ζῴοις ἐναφορμίζοι. ἔτι δ' σαφέστερον ὑπιφέρει. Τούτων δ' αὖπαλ ὁ δημιουργὸς τῆς συγκράσεως, αἴτιον, ὃ τῆς πάλαι ποτὲ φύσεως συνῆν, ὅτι πολλῆς ἐν μετέσχον ἀταξίας, πρὶν εἰς τὸν νῦν κόσμον ἀφικέσθαι. ἐοίκει δ' ἦπον καὶ τοῖς νόμοις ἐλεεῖν ὅ τε ἀνθρώπων γένος, λέγων ὧδε· Θεοὶ δ' οἰκτείραντες ὅ τε ἀνθρώπων ὀπίπονον πεφυκὸς γένος, ἀναπαύλας τε αὐτοῖς τῶν πόνων ἐπάξαντο, ταῖς τῶν ἑορτῶν ἀμοιβαῖς. ἐν τε τῇ Ἐπινομίδι, καὶ τὰς αἰτίας ὅ οἴκτου δίδωσι, καὶ πάλιν λέγει· Ὡς ἐξ ἀρχῆς ὁ γενέσθαι χαλεπὸν ἅπασιν ζῴοις· πρῶτον μὲν, ὃ μεταλαγχάνειν τῆς κυοφορίας ἕξεως· ἔπειτ' αὖ ὃ γίνεσθαι, καὶ ἔτι τρέφεσθαι, καὶ παιδεύεσθαι, διὰ πόνων μυρίων γίγνεται ξύμπασιν, ὡς φαμὲν ἅπαντες. τί δέ; οὐχὶ καὶ Ἡράκλειτος θάνατον τὴν γένεσιν καλεῖ; Πυθαγόρας δ' ὁμοίως τῷ τὰ ἐν Γοργίᾳ Σωκράτει ἐμφερῶς, ἐν οἷς φησι, Θάνατός ἐστιν, ὁπόσα ἐγρηγορότες ὁρέομεν· ὁπόσα δ' εὕδοντες, ὕπνος. ἀλλὰ περὶ τούτων μὲν ἄλλοτε. Ἐπειδὴ δ' περὶ τῶν ἀρχῶν διαλαμβάνομεν, τότε καὶ τὰς ἐναντιότητας ταύτας, ἃς οἵ τε φιλόσοφοι αἰνίσσονται, οἵ τε περὶ Μαρκίωνα δογματίζουσιν, ἐπισκεψόμεθα. πλὴν ὅτι μὴ ἀσαφῶς δεδεῖχθαι ἡμῖν νομίζω, τὰς ἀφορμὰς τῶν ξένων δογμάτων τὸν Μαρκίωνα παρὰ Πλάτωνος ἀχαρίστως τε καὶ ἀμαθῶς εἰληφέναι. ὁ δὲ περὶ ἐγκρατείας ἡμῖν παρεβαινέτω λόγος. ἐφάσκομεν δὲ τοὺς δυσχερείᾳ ὑφορωμένους Ἕλληνας, πολλὰ εἰς τὴν γένεσιν τῶν παίδων ἀποφθέγξασθαι·

B

C

D

ἀθέως ὑ ὑπδεξαμθύους ταῦτα τοὺς περὶ Μαρκίωνα, ἀχθεσθῆν τῷ δημιουργῷ. λέγι γὸ ἡ τραγωδία.

Τὸ μὴ φυῆναι κρεῖττον, ἢ φῶσαι βροτούς.
Ἔπειτα παῖδας σὺν πικραῖς ὠγκάδοι
Τίκτω· τεκοῦσα δ', ὤμοι μοι, ἄφρονας τέκω,
Στένω ματαίως, εἰσορῶσα μὴ κακούς,
Χρηστοὺς δ' ἀπολύσω· ὤμοι ὑ σῶσομένους,
Τήκω τάλαιναν καρδίαν ἐρρωδία.
Τί τοῦτο δὴ τὸ χρηστόν; οὐκ ἀρκεῖ μίαν
Ψυχὴν ἀπολύσι, κἄπειτ' ὐδὲ ἔχι πόνους;

καὶ ἑξῆς ὁμοίως.

Ἐμοὶ φύοιτο καὶ πάλαι δοκεῖν
Παῖδας φυτεύσι ὔποτ' ἀνθρώπους ἐχεῖν,
Πόνους ὁρῶντας εἰς ὅσους φυτεύομεν.

ἐν δὲ τοῖς αὖθις λεγομένοις, καὶ τὴν αἰτίαν τῶν κακῶν σαφῶς ὑπὸ τὰς ἀρχὰς ἐπφέρι, λέγων ὧδε.

Ὁ δυστυχεῖν φύς; ἢ κακῶς πεπραγέναι
Ἀνθρώπος ἐγένου, καὶ ὁ δυστυχὴς βίος
Ἐκεῖθεν ἔλαβες, ὅθεν ἅπασιν ἤρξατο
Τρέφειν, ὅτ' αἰθὴρ ἐσπίδοις θνητοῖς πνοάς.
Μὴ δῆτα τἀ θνητὰ θνητὸς ὢν ἀγνωμόνει.

πάλιν δ' αὖ τὰ ὅμοια τούτοις ὧδε ἀποδίδωσι.

Θνητῶν δ' ὄλβιος οὐδεὶς ὐδ' εὐδαίμων·
Ὅτῳ γὰρ ἔφυ τις ἄλυπος.

καὶ εἶτ' αὖθις·

Φεῦ φεῦ βροτείων πημάτων ὅσαι τύχαι,
Ὅσαι θ' μορφαί· πέρας δ' οὐκ εἴποις ἂν.

καὶ ἑξῆς ὁμοίως

——τῶν γὰρ ἐν βροτοῖς
Οὐκ ἔστιν οὐδεὶς ἅλις τέλους εὐδαιμονῶν.

Ταύτῃ δῆτα φασὶ δὲ τοὺς Πυθαγορείους ἀπέχεσθαι ἀφροδισίων. ἐμοὶ δὲ ἔμπαλιν δοκοῦσι γαμεῖν μὲν παιδοποιΐας ἕνεκα· τῆς δ' ἐξ ἀφροδισίων ἡδονῆς ἐθέλειν κρατεῖν μετὰ τὴν παιδοποιΐαν. ταύτῃ μυστικῶς ἀπαγορεύουσι κυάμου χρῆσθαι· οὐχ ὅτι πνευματοποιόν, δύσπεπτον, καὶ τοὺς ὀνείρους ταραττόμενους ποιεῖ δ' ὅσφρησιν. οὐδὲ μὴν ὅτι αὐτοφυοῦς κεφαλῆς ἀπείκασται κύαμος, κατὰ δ' ἐπύλλιον ἐκεῖνο,

Ἰσόν τοι κυάμου τρώγειν, κεφαλάς τε τοκήων.

μᾶλλον δὲ ὅτι κύαμοι ἐαθέντες ἀτόκους ἐργάζονται τὰς γυναῖκας. Θεόφραστος γοῦν ἐν τῇ πέμπτῃ τῶν φυσικῶν αἰτιῶν, τὰ κελύφη τῶν κυάμων, περὶ τὰς ῥίζας τῶν νεοφύτων δένδρων περιτιθέμενα, ξηραίνειν τὰ φυόμενα ἱστορεῖ·

A cum ea autem impiè excepissent Marcionistæ, eos fuisse ingratos increpuerem. Dicit enim tragœdia:

Non nasci præstat homines quam nasci.
Dein filios acerbis cum doloribus
Enitor, ast enixa, si stolidi sient,
Afflictor, intuendo quod seruo malos;
Bonosque perdo. Si bonos seruo, tamen
Mihi miserum cor timore liquitur.
Quid hic boni ergo est? vnicam an non sufficit
Effundere animã, nisi crucieris amplius.

B Et adhuc similiter:

Vetus stat mihi persuasio,
Plantare filios nunquam hominem oportuit,
Dum cernit ad quot gignimus natos mala.

In his autem quæ deinceps sequuntur, malorum quoque causam euidenter reducit ad principia, sic dicens:

O miser natus malisque obnoxius
Editus homo es, vitæ tuaque miseriam
Hinc inchoasti: cœpit æther omnibus
Spiramẽ vnde alens tradere mortalibus.
Mortalis ergo natus, haud sis immemor.

C Rursus autem his similia sic tradit:

Mortalium omnium beatus non fuit
Quisquam, molestiâ & nemo carens fuit.

Et deinde rursus:

Heu quanta quotque hominibus eueniunt mala,
Et varia, quorum terminus nullus datur.

Et adhuc similiter:

Nemo beatus semper est mortalium.

Hac itaque ratione dicunt etiam Pythagoreos abstinere à rebus venereis. Mihi autem contra videntur vxores quidem ducere vt liberos suscipiant, velle autem à venerea voluptate se continere D post susceptos liberos. Hac ratione mysticè vti fabis prohibent, non quod sit legumen flatum excitans, & concoctu difficile, & somnos efficiat turbulentos, neque quod hominis capiti sit similis, vt vult ille versiculus,

Idem est namque fabam atque caput corrodere patris.

sed potius quod fabæ, si comedantur, steriles efficiant mulieres. Theophrastus quidem certe in libro de Causis naturalibus, fabarum siliquas, si ponantur ad radices arborum quæ nuper sunt plantatæ, refert plantas exsiccare.

Quinetiam gallinæ domesticæ quæ eas assidue comedunt, efficiuntur steriles. Ex iis autem qui ab hæresi aguntur, Marcionis quidem Pontici fecimus mentionem, propter hoc quod cum rerum creatore omnium susceperit certamen, vt qui mundanarum rerum vsum recusset. Ei autem continentiæ causa est, si modo est ea dicenda continentia, ipse creator, cui se aduersari existimans, Gigas iste cum Deo pugnans, est inuitus continens, in creaturam & Dei opus inuehens. Qui si vsurpent vocem Domini, qui dicit Philippo, *Sine mortuos sepelire mortuos suos, tu autem sequere me*: At illud considerent, quod simile carnis figmentum fert quoque Philippus, non habens cadauer infectum. Quomódo ergo cum carnem haberet, non habuit mortuum? Quoniam surrexit ex monimento Domini, quod vitia morte affecit, vixit autem Christo. Meminimus autem nefariæ quoque ex Carpocratis sententia mulierum communionis. Cum autem de dicto Nicolai loqueremur, illud prætermisimus. Cum formosam, inquiunt, haberet vxorem, & post Seruatoris assumptionem ei fuisset ab Apostolis exprobrata zelotypia, in medium adducta muliere, permisit cui vellet eam nubere. Aiunt enim hanc actionem illi voci consentaneam, quæ dicit, quod carne vti oporteat: eiusque factum & dictum absolute & inconsiderate sequentes, qui eius hæresim persequuntur impudenter effuséque fornicantur. Ego autem audio Nicolaum quidem nulla vnquam alia, quam ea quæ ei nupserat, vxore vsum esse, & ex illius liberis filias quidem consenuisse virgines, filium autem permansisse incorruptum. Quæ cum ita se habeant, viti erat depulsio atque expurgatio, in medium Apostolorum circumactio vxoris, cuius dicebatur laborare zelotypia: & continentia à voluptatibus quæ magno studio parantur, docebat illud, Vti carne, hoc est, exercere carnem. Neque enim, vt existimo, volebant conuenienter Domini præcepto, duobus Dominis seruire, voluptati & Deo, Dicunt itaque Matthiam quoque sic docuisse: Cum carne quidem pugnare, & ea vti, nihil ei impudicum largiendo ad voluptatem, augere autem animam per fidem & cognitionem. Sunt autem qui etiam publicam venerem pronunciant mysticam communionem

Matt. 8.

Matth. 6.

καὶ αἱ κατοικίδιαι δὲ ὄρνιθες, συνεχῶς τοῦτο ποιούμεναι, ἄτοκοι γίνονται. τῶν δ' ἀφ' αἱρέσεως ἀγομένων, Μαρκίωνος μὲν τοῦ Ποντικοῦ ἐπεμνήσθημεν, διὰ ἀντίταξιν τὴν πρὸς τὸν δημιουργὸν, τὴν χρῆσιν τῶν κοσμικῶν ἀποδεδοκιμασμένου. γίνεται δ' αὐτῷ τῆς ἐγκρατείας αἴτιος, εἴ γε τοῦτο ἐγκράτειαν ῥητέον, ἄκων ὁ δημιουργός· πρὸς ὃν ὁ γιγαντόμαχος οὗτος γίγας ἀθεσάνας οἰόμενος, ἄκων ὢν ἐστὶν ἐγκρατὴς, καταστέγων, καὶ τῆς κτίσεως, καὶ τοῦ πλάσματος· καὶ συγχρήσονται τῇ τοῦ Κυρίου φωνῇ, λέγοντος πρὸς Φίλιππον, Ἄφες τοὺς νεκροὺς θάψαι τοὺς ἑαυτῶν νεκρούς· σὺ δὲ ἀκολούθει μοι· ἀλλ' ἐκεῖνοι σκοπείτωσαν, ὡς τὴν ὁμοίαν τῆς σαρκὸς πλάσιν ἡ Φίλιππος φέρει, νεκρὸν οὐκ ἔχων πεπαυμένον. πῶς οὖν σαρκίον ἔχων, νεκρὸν οὐκ εἶχεν; ὅτι ἐξανέστη τοῦ μνήματος, τοῦ Κυρίου. τὰ πάθη νεκρώσαντος, ζήσαντος δὲ Χριστῷ. ἐπεμνήσθημεν δ' καὶ τῆς τοῦ Καρποκράτους ἀθέσμου γυναικῶν κοινωνίας. περί τε Νικολάου ῥήσεως ἀναληφθέντες, ἐκεῖνο παρελείπομεν· ὡραίαν, φησὶ, γυναῖκα ἔχων οὗτος, μετὰ τὴν ἀνάληψιν τοῦ Σωτῆρος, πρὸς τῶν Ἀποστόλων ὀνειδισθεὶς ζηλοτυπίαν, εἰς μέσον ἀγαγὼν τὴν γυναῖκα, γῆμαι τῷ βουλομένῳ ἐπέτρεψεν· ἀκόλουθον γὰρ εἶναι φασι τὴν πρᾶξιν ταύτην ἐκείνῃ τῇ φωνῇ, τῇ, ὅτι πρὸς χρῆσασθαι τῇ σαρκὶ δεῖ. καὶ δὴ καταχολουθήσαντες ὁ γλυκέως, τῷ τε εἰρημένῳ ἁπλῶς καὶ ἀβασανίστως, ἐκπορνεύουσιν ἀναιδῶς οἱ τὴν αἵρεσιν αὐτὸ μετιόντες. πιθανόν μοι δ' ἔγωγε τὸν Νικόλαον μηδεμίᾳ ἑτέρᾳ πρὸ ἢ ἐγνῶ, κεχρῆσθαι γυναικὶ· τῶν τ' ἐκείνου τέκνων θηλείας μὲν, καταγηράσας, παρθένους, ἄφθορον δὲ μεμενηκέναι τὸν υἱόν. ὧν ὄντως ἐχόντων, ἀποβολὴ παθῶν ἦν, εἰς μέσον τῶν Ἀποστόλων ἡ τῆς ζηλοτυπουμένης ἐκκύκλησις γυναικός· καὶ ἡ ἐγκράτεια τῶν σαρκικῶν ἡδονῶν, ὃ πρὸς χρῆσθαι τῇ σαρκὶ ἐδίδασκεν. ὁ γὰρ, οἶμαι, ἐβούλοντο τοῦ τὴν τοῦ Σωτῆρος ἀποκτεῖναι, δυσὶ κυρίοις δουλεύειν, ἡδονῇ καὶ θεῷ. λέγουσι γοῦν καὶ τὸν Ματθίαν ὄντως διδάξαι. σαρκὶ μὲν μάχεσθαι καὶ πρὸς χρῆσθαι, μηδὲν αὐτῇ πρὸς ἡδονὴν ἀκόλαστον ἐνδιδόντα· ψυχὴν δ' αὔξειν διὰ πίστεως καὶ γνώσεως. εἰσὶ δ' οἱ τὴν παράνομον Ἀφροδίτης κοινωνίαν μυστικὴν ἀναφθέγγονται, ἐνυβρίζοντες, καὶ ᾧ ὀνόματι

λέγεται γὰρ ⸂τὸ⸃ ποιεῖν τι κακὸν ἐργάζεσθαι· ὡσπερ αὖ καὶ τὸ ἀγαθόν τι, ὁμωνύμως ἐργάζεσθαι. ὁμοίως δὲ καὶ ἡ κοινωνία. ἀγαθὸν μὲν καὶ ἐν μεταδόσει χρημάτων, καὶ ἐσθῆτος καὶ τροφῆς· οἱ δὲ καὶ τὴν ὁποίαν δήποτ' οὖν ἀφροδισίων συνουσίαν, κοινωνίαν ἀσεβῶς κεκλήκασιν· φασί γ' ἔμοιγέ τινα αὐτῶν, ἡμετέραν παρθένον, εὐειδίαν τινὰ οὖσαν, προσελθόντα φάναι, Γέγραπται, Παντὶ τῷ αἰτοῦντί σε δίδου· τὴν δὲ σεμνῶς πάνυ ἀποκρίνασθαι, μὴ συνιέναι τὸν τοῦ ἀδελφοῦ ἀσέλγειαν. Ἀλλὰ σὺ μὲν γάμου τῆς μητρὸς ἐμνήσθης. ὦ τῆς ἀθεότητος! καὶ τῶν τοῦ Κυρίου φωνῶν ἐξαφανίζονται οἱ τῆς ἀσελγείας κοινωνοὶ, οἱ τῆς λαγνείας ἀδελφοὶ, οὐκ ἄδος δὲ φιλοσοφίας μόνον, ἀλλὰ καὶ παντὸς τοῦ βίου· οἱ τὴν ἀλήθειαν, μᾶλλον δὲ καταπάντων, ὡς οἷόντε αὐτοῖς. οἵγε πεισαθλιοι τῷ τε σαρκίνῳ, καὶ τῷ συνουσιαστικῷ κοινωνίαν ἱερᾶν φαντάσει, καὶ ταύτην οἴονται εἰς τὴν βασιλείαν αὐτοῖς ἀνάγειν τοῦ θεοῦ. εἰς τὰ χαμαιτυπεῖα μὴν οὗτος ἡ διάδεσις ἄγει κοινωνία· καὶ δὴ συμμέτοχοι εἶεν αὐτοῖς οἱ σῦες καὶ οἱ τράγοι· εἶεν δ' ἂν ἐν τῷ μείζοσι παρ' αὐτοῖς ἐλπίσιν, οἱ προεστῶσι τῶν τέγους πόρναι, αἰσχύνην εἰσδεχόμενοι τοὺς βουλομένους ἀπάντας. Ὑμεῖς δὲ οὐχ οὕτως ἐμάθετε τὸν Χριστὸν εἴγε αὐτὸν ἠκούσατε, καὶ ἐν αὐτῷ ἐδιδάχθητε, καθώς ἐστιν ἀλήθεια ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, ἀποθέσθαι ὑμᾶς τὸν κατὰ τὴν προτέραν ἀναστροφὴν, τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον, τὸν φθειρόμενον κατὰ τὰς ἐπιθυμίας τῆς ἀπάτης· ἀνανεοῦσθαι δὲ τῷ πνεύματι τοῦ νοὸς ὑμῶν, καὶ ἐνδύσασθαι τὸν καινὸν ἄνθρωπον τὸν κατὰ θεὸν κτισθέντα, ἐν δικαιοσύνῃ καὶ ὁσιότητι τῆς ἀληθείας, κατὰ τὴν ὁμοίωσιν τοῦ θεοῦ. Γίνεσθε οὖν μιμηταὶ τοῦ θεοῦ, ὡς τέκνα ἀγαπητά· καὶ περιπατεῖτε ἐν ἀγάπῃ, καθὼς καὶ ὁ Χριστὸς ἠγάπησεν ὑμᾶς, καὶ παρέδωκεν ἑαυτὸν ὑπὲρ ἡμῶν προσφορὰν καὶ θυσίαν τῷ θεῷ εἰς ὀσμὴν εὐωδίας. Πορνεία δὲ καὶ πᾶσα ἀκαθαρσία ἢ πλεονεξία, μηδὲ ὀνομαζέσθω ἐν ὑμῖν, καθὼς πρέπει ἁγίοις· καὶ αἰσχρότης καὶ μωρολογία· καὶ γὰρ ἀπὸ τῆς φωνῆς ἀγνοῦν μελετῶν διδάσκων ὁ Ἀπόστολος, γράφει· Τοῦτο γὰρ ἴστε γινώσκοντες, ὅτι πᾶς πόρνος, καὶ τὰ ἑξῆς, ἕως, μᾶλλον δὲ καὶ ἐλέγχετε. ἐρρύη δὲ αὐτοῖς τὸ δόγμα ἐκ τινος ἀποκρύφου. καὶ δὴ καὶ ἐπιθήσομεν τὴν λέξιν τῆς τούτων ἀσελγείας μητέρα·

A Dicitur enim facere aliquid mali operari: ſicut etiam aliquid boni facere, æquiuocè operari. Similiter autem communio quoque; bonum quidem eſt in communicatione pecuniæ, nutrimenti, & veſtitus: illi autem quamlibet rei venereæ coniunctionem, impie vocauerunt communionem. Dicunt itaque ex ijs quendam, cum ad noſtram virginam vultu formoſam acceſſiſſet, dixiſſe: Scriptum eſt, Da omni à te petenti: illam autem honeſtè admodum reſpondiſſe, vt quæ non intelligeret hominis petulantiam. At tu matrem conueni de matrimonio. O impietatem! etiam voces Domini ementiuntur iſti intemperantiæ communicatores, fratreſque libidinis, non ſolum probrum philoſophiæ, ſed etiam totius vitæ, qui veritatem, quantum in eis ſitum eſt, adulterant ac corrumpunt, vel potius defodiunt, qui omnium hominum infeliciſſimi, carnis & coïtus coniunctionem, eſſe pronunciant ſacram communionem, & eam exiſtimant deducere ad regnum Dei. In fornices quidem & proſtibula deducit hæc communio & eius cum eis participes fuerint ſues & hirci. In maiori autem ſpe apud eos fuerint, quæ præſunt lupanari meretrices, impudenter quoſlibet qui volunt admittentes. *Vos autem non ſic Chriſtum didiciſtis, ſiquidem ipſum audiiſtis, & in eo docti eſtis, quemadmodum eſt veritas in Chriſto Ieſu, vt deponatis quæ ſunt ſecundum veterem conuerſationem, veterem hominem, qui corrumpitur ſecundum deſideria deceptionis.* Renouamini autem ſpiritu mentis veſtræ, & induatis nouum hominem qui creatus eſt ſecundum Deum in iuſtitia & ſanctitate veritatis, ad Dei ſimilitudinem. *Efficimini ergo Dei imitatores, vt filij dilecti, & ambulate in dilectione, ſicut Chriſtus quoque dilexit nos: & tradidit ſeipſum pro nobis oblationem & hoſtiam Deo in odorem ſuauitatis. Fornicatio autem, & omnis immunditia, vel auaritia, ne nominetur quidem in vobis, ſicut decet ſanctos, & turpitudo & ſtultiloquium.* Et enim docens Apoſtolus, meditari vel ex voce eſſe caſtos, ſcribit: Hoc enim ſcitote quod omnis fornicator, & cætera, vſque ad illud: Magis autem arguite. Effluxit autem eis dogma ex quodam arcano. Atque adeo afferam dictionem, matrem eorum intemperantiæ:

Ephes. 4

Ibid. 32

& siue ipsi huius libri scriptionis fuere autores, vide arrogantiam, siquidem de Deo mentiuntur propter intemperantiam: siue cum in alios incidissent, morbo præclari huius dogmatis laborarunt, ij peruerse audiuere. Ita autem se habet dictio. Vnum erant omnia: postquam autem eius vnitati visum est non esse solam, exiit ab eo inspiratio, & cum ea coniunctionem iniit & communionem, & fecit dilectum. Exhinc autem egressa est ab ipso inspiratio, cum qua cum consuetudinem habuisset & coniunctionem, fecit potestates, quæ nec possunt videri nec audiri, vsque ad illud. Vnamquamque in nomine proprio. Si enim hi quoque, sicut Valentiniani, spiritales posuissent communiones, suscepisset forte aliquis eorum opinionem. Carnalis autem probri communionem ad sanctam extollere prophetiam, est eius qui desperat salutem. Talia autem statuunt Prodici quoque asseclæ, qui seipsos falso nomine vocant Gnosticos: seipsos quidem dicentes esse natura filios primi Dei. Nobilitate autem & libertate abutentes, viuunt vt volunt. Volunt autem libidinose, se nulla re teneri arbitrati, vt domini sabbati, & qui sint quouis genere superiores, filij regales. Regi autem, inquiunt, lex scripta non est. Primum quidem, quod non faciant omnia quæ volunt: multa enim eos prohibebunt, etsi cupiant & conentur. Quinetiam quæ faciunt, non faciunt vt reges, sed vt mastigiæ: clanculum enim committunt adulteria, timentes ne ne deprehendantur, & vitantes ne deprehendantur, & vitantes ne condemnentur, & metuentes ne supplicio afficiantur. Quomodo autem res est libera, intemperantia & turpis sermo?

Rom. 6. *Omnis enim qui peccat, est seruus*, inquit Apostolus. Sed quomodo vitam ex Deo instituit, qui seipsum præbuit deditium cuius concupiscentiæ? cum dixe-

Exod. 20 rit Dominus: *Ego autem dico, Ne concupiscas.* Vult autem quis sua sponte peccare, & fert decretum vt adulteria committat, voluptatibusque & delitiis se expleat, & aliorum violet matrimonia? Cũ aliorum autem qui inuiti peccant misereamur, si in externum mundum venerint, qui in alieno non fuerint fideles, eis fides non habebitur. Afficit autem hospes aliquis ciues contumelia, & eis iniuriam facit: non autẽ vt peregrinus, vtens necessariis, viuit, ciues non offendens,

καὶ εἴ τε αὐτοὶ τῆς βίβλου συγγραφεῖς, ὅρα τὴν ἀπόνοιαν, εἰ καὶ θεοῦ ἁμαρτάνουσι δι' ἀκρασίαν· εἴτε ἄλλοις ἐντυχόντες, τὸ καλὸν τοῦτο εὐσεβῶς δόγμα, διεστραμμένως ἀκηκόασιν. ἔστι δὲ ὧδε τὰ τῆς λέξεως. Ἓν ἦν τὰ πάντα· ἐπεὶ δὲ ἔδοξεν αὐτοῦ τῇ ἑνότητι μὴ εἶναι μόνη, ἐξῆλθεν ἀπ' αὐτοῦ ἐπίπνοια, καὶ ἐκοινώνησεν αὐτῇ, καὶ ἐποίησεν τὸν ἀγαπητόν· ἐκ δὲ τούτου ἐξῆλθεν ἀπ' αὐτοῦ ἐπίπνοια· ἣ κοινωνήσας ἐποίησεν δυνάμεις, μήτε ὁραθῆναι δυναμένας, ἕως, ἐπ' ὀνόματος ἰδίου ἑκάστην. Εἰ γὰρ καὶ οὗτοι, καθάπερ οἱ ἀπὸ Οὐαλεντίνου, πνευματικὰς ἐπίθεντο κοινωνίας, ἴσως τις αὐτῶν τὴν ὑπόληψιν ἐπεδέξατο. Σαρκικὴν δὲ ὕβρεως κοινωνίαν εἰς προφητείαν ἁγίαν μὴ ἄγαν, ἀπεγνωκότος ὅτι τὴν σωτηρίαν. Τοιαῦτα δὲ οἱ ἀπὸ Γεμίνου, ψευδωνύμως Γνωστικοὺς σφᾶς αὐτοὺς ἀναγορεύοντες, δογματίζουσιν· υἱοὺς μὲν φύσει τοῦ πρώτου θεοῦ λέγοντες αὐτούς· καταχρώμενοι δὲ τῇ ἐλευθερίᾳ, καὶ τῇ ἀληθείᾳ, ζῶσιν ὡς βούλονται. βούλονται δὲ φιληδόνως· κρατηθῆναι ὑπ' οὐδενὸς νενομικότες, ὡς αὐθέντου τοῦ σαββάτου, καὶ ὑπεράνω ὄντες πεφυκότες, βασίλειοι παῖδες· βασιλεῖ δέ φασι νόμος ἄγραφος. πρῶτον μὲν ὅτι ὰ ποιοῦσιν ἃ βούλονται πρᾶττε· πολλὰ γὰρ αὐτοὺς κωλύσει καὶ ἐπιθυμοῦντας, καὶ πειρωμένους· καὶ ἃ ποιοῦσι δέ, οὐχ ὡς βασιλεῖς, ἀλλ' ὡς μαστιγίαι ποιοῦσι· λάθρα γὰρ μοιχεύουσιν, καὶ ἀλλοίας διδύσκουσι, καὶ τὸ κατηγορεῖσθαι ἐκκλίνοντες, καὶ φοβούμενοι κολασθῆναι. πῶς δὲ ἐλεύθερον ἡ ἀκρασία, καὶ ἡ αἰσχρολογία; Πᾶς γάρ, φησιν, ὁ ἁμαρτάνων, δοῦλός ἐστιν, ὁ Ἀπόστολος λέγει· ἀλλὰ πῶς τις θεὸν πολιτεύεται, ὁ πάσῃ ἐπιθυμίᾳ ἔνδοτον ἑαυτὸν παρέχων, τοῦ Κυρίου φήσαντος, Ἐγὼ δὲ λέγω, Μὴ ἐπιθυμήσῃς; ἑκὼν δέ τις ἁμαρτάνειν βούλεται, καὶ δόγμα τίθησι τὸ μοιχεύειν, καὶ καταδυπαθεῖν, καὶ λυμαίνεσθαι τὰς ἀλλοτρίας γάμους; ὅπου γε καὶ τοὺς ἀκόντας ἁμαρτάνοντας ἐλεοῦμεν, κἂν εἰς ξένον τὸν κόσμον ἀφιγμένοι ὦσι, πιστὸν οὐ παρ' ἀλλοτρίῳ μὴ γινόμενοι, τὸ ἀληθὲς οὐχ ἕξουσιν. ὑβρίζει δέ τις ξένος πολίτας, καὶ πάντες ἀδικεῖ· οὐχὶ δὲ ὡς παρεπίδημος τοῖς ἀναγκαίοις χρώμενος, ἀπροσκόπτως τοῖς πολίταις διαβιοῖ;

πῶς ὃ κ τοῖς ὑπὸ τ ἐθνῶν μεμισημένοις, διὰ δ μὴ ποιεῖν τὰ ὑπὸ τ νόμων διηγορευμένα, τουτέστι τοῖς ἀδίκοις, & ἀκρατέσι, κ πλεονέκταις, κ μοιχοῖς τὰ αὐτὰ ποιοῦσιν, θεὸν ἐγνωκέναι μόνον λέγουσιν; ἐχρῆν γὰρ αὐτοὺς, καὶ ἐν τοῖς ἀλλοτρίοις πρόσωσι, καλῶς βιοῦν, ἵνα δὴ ὦ ὄντι βασιλικὴν ἀνδρείαν. ἤδη ὃ κ τοῖς ἀνθρωπίνοις νομοθέταις, κ ὦ θείῳ νόμῳ ἀπεχθάνονται, παρανόμως βιοῦν ἐπιτηρηκότες. ὁ γ' οὖν ἐκκεντήσας τ πόρνον, ἀλαζονεύεσθαι πρὸς θεὸν δείκνυται ἐν τοῖς Ἀριθμοῖς. Καὶ ἐὰν εἴπωμεν, φησὶν ὁ Ἰωάννης ἐν τῇ ἐπιστολῇ, ὅτι κοινωνίαν ἔχομεν μετ' αὐτοῦ, τουτέστι μετὰ τ θεοῦ, κ ἐν τῷ σκότει περιπατῶμεν, ψευδόμεθα, κ οὐ ποιοῦμεν τ ἀλήθειαν· ἐὰν δὲ ἐν τῷ φωτὶ περιπατῶμεν, ὡς αὐτὸς ἐν τῷ φωτί, κοινωνίαν ἔχομεν μετ' αὐτοῦ, & τὸ αἷμα Ἰησοῦ τ υἱ αὐτοῦ καθαρίζει ἡμᾶς ἀπὸ τ ἁμαρτίας. πόθεν οὖν κρείττους εἰσὶ τῷ κοσμικῷ, οἱ τοιαῦτα ποιοῦντες, κ τοῖς χείροσι τ κοσμικῶν ὁμοιοι; ὅμοιοι γὰρ οἶμαι τὰς φύσεις, οἱ κ τὰς πράξεις ὅμοιοι· ὧν δὲ ὑπερφέρειν χρὴ τ δυνάμειαν ἀξιοῦσι, τούτων κ τοῖς ἤθεσιν ὑπερέχειν ὀφείλουσιν, ὅπως τὸν εἰς τ φυλακὴν συγκλεισμὸν διαφύγωσιν. οὕτως γὰρ, ὡς ὁ Κύριος ἔφη, Ἐὰν μὴ περισσεύσῃ ἡ δικαιοσύνη ὑμῶν πλεῖον τ Γραμματέων & Φαρισαίων, οὐκ εἰσελεύσεσθε εἰς τ βασιλείαν τ θεοῦ. πρὸς δὲ τ τ βρωμάτων ἐγκρατείας δείκνυται ἐν τῷ Δανιήλ· σπουδάσαντι δ' εἰπεῖν, πρὸς ὑπακοὴν ὁ Δαβὶδ ψάλλων λέγει, Ἐν τίνι κατορθώσει νεώτερος τ ὁδὸν αὐτοῦ; καὶ πρόσταγμα ἀκούει, Ἐν τῷ φυλάσσεσθαι τὸν λόγον σου ἐν ὅλῃ καρδίᾳ. ὅ τε Ἱερεμίας φησί, Τάδε λέγει Κύριος· Κατὰ τὰς ὁδοὺς τ ἐθνῶν μὴ πορεύεσθε· σὺ τετόλμηκεν ἄλλοι τινὲς κινηθέντες, μικροὶ & ἀπίθανοι, τ ἀνθρωπον, καὶ τὰ μὲν μέγεις ὀμφαλοῦ, θειοτέρας τέχνης ὑπὸ διαφόρων δυνάμεων πλασθῆναι λέγουσι εἶναι· τὰ ἔνερθε δέ, τ ἥβης· & δὴ χαίειν ὀρέγεσθαι συνουσίας· λέληθε δὲ αὐτοὺς, ὅτι καὶ τὰ αἰσχύτερα μέρη τῆς ἕξεως ἐπίσταται καὶ λαγνεύει τισίν· ἐναντιοῦται δὲ, καὶ τῷ Χριστῷ, πρὸς τοὺς Φαρισαίους εἰρηκότι, τὸν αὐτὸν θεὸν, & τὸν ἐκτὸς ἡμῶν, καὶ τὸν ἔσω ἄνθρωπον, πεποιηκέναι. ἀλλὰ καὶ ἡ ὄρεξις, & τοῦ σώματός ἐστι, καὶ διὰ τὸ σῶμα γίνεται. οἱ δὲ τινες, οὓς καὶ Ἀντιτάκτας καλοῦμεν, λέγουσιν, ἕτερόν ἐστι θεὸς ὁ τῶν ὅλων, πατὴρ ἡμῶν ὄντι φύσει·

A Quomodo autem cum eadem faciant, quæ qui odio habentur gentibus, propterea quod non faciant ea quæ edicta sunt legibus, nempe iniqui, & continentes, & auari, & adulteri, dicunt se solos Deum nosse? Oporteret enim eos etiam, cum in alienis adsunt, recte viuere, vt reuera regiam virtutem ostenderent. Iam vero & humanitatis legislatoribus, & diuinæ legi odio habentur, cum inique & præter leges viuere instituerint. Is certe qui scortatorem confodit, à Deo pius esse ostenditur in Numeris. *Et si dixerimus*, inquit Ioannes Num. 25.

B in epistola, *quod societatem habemus cum eo, nempe Deo, & in tenebris ambulamus, mentimur, & veritatem non facimus. Si autem in luce ambulamus, sicut & ipse est in luce, societatem habemus eum ipso, & sanguis Iesu filij eius emundat nos à peccato.* Quomodo ergo sunt hi huius mundi seu seculi hominibus meliores, qui vel pessimis huius mundi sunt similes? sunt enim, vt arbitror, similes natura, qui sunt factis similes. Quibus autem se esse censent nobilitate superiores, eos debent etiam superare moribus, vt vi-

C tent ne includantur in carcere. *Reuera enim*, vt dixit Dominus, *nisi abundauerit iustitia vestra plusquam Scribarum & Pharisæorum, non intrabitis in regnum Dei.* De abstinentia autem à cibis ostenditur à Daniele. Vt semel Dan. 1.
autem dicam, de obedientia dicit psallens Dauid: *In quo diriget iunior viam suam?* Et statim audit? *In custodiendo sermones tuos in toto corde.* Et Psal. 118.
dicit Hieremias: *Hæc autem dicit Dominus: Per vias gentium ne ambulaueritis.* Hinc moti aliqui alij, pusilli Hier. 10.
& nullius precij, dicunt formatum fuisse hominem à diuersis potestati-

D bus:: & quæ sunt quidem vsque ad vmbilicum, esse artis diuinioris: quæ autem subter, minoris. Qua de causa coïtum quoque appetere. Non animaduertunt autem, quod superiores quoquè partes nutrimentum appetunt, & quibusdam libidinantur. Aduersantur autem Christo quoq; qui dixit Pharisæis, eundem Deum & internum nostrum & externum fecisse hominem. Quinetiam appetitio non est corporis, etsi fiat per corpus. Quidam alij, quos etiam vocamus Antitactas, hoc est, aduersarios & repugnantes, dicunt quod Deus quidè, pater vniuersorum, noster est natura,

& omnia quæcunque fecit bona sunt: A
vnus autem quispiam ex iis qui ab ipso
facti sunt, seminauit zizania, malorum
naturam generans: quibus etiam nos
omnes implicauit, nos efficiés patri ad-
uersarios. Quare nos etiam ipsi huic ad-
uersamur ad patrem vlciscendum, con-
trasecundi voluntatem facientes. Quo-
niam ergo hic dixit: Non mœchaberis:
nos, inquiunt, mœchamur, vt eius man-
datum dissoluamus. Quibus respon-
demus quoque, quod pseudoprophetas,
& eos qui veritatem simulant, ex oper-
ibus cognosci accepimus: si male au-
diunt autem & vituperantur vestra B
opera, quomodo adhuc dicetis vos ve-
ritatem tenere? Aut enim nullum est
malum, & non est vtique dignus re-
prehensione is quem vos insimulatis, vt
qui Deo sit aduersatus, neque fuit ali-
cuius mali effector: vna enim cum ma-
lo arbor quoque interimitur: aut si est
malum ac consistit, dicant nobis quid
dicant esse ea quæ data sunt præcepta,
de iustitia, de continentia, de toleran-
tia, de patientia, & iis quæ sunt hu-
iusmodi, bona an mala: & si fuerit qui-
dem malum præceptum, quod plurima
prohibet facere turpia, aduersus
seipsum legem feret vitium, vt seipsum C
dissoluat, quod quidem non potest fie-
ri: sin autem bonum, cum bonis ad-
uersentur præceptis, bono aduersari,
& mala facere confitentur. Iam vero
ipse quoque Seruator, cui soli censent
esse parendum, odio habere, & male-
Matt. 5. dictis insequi prohibuit: *Et cum aduer-*
Luc. 12. *sario*, inquit, *vadens eius amicus conare*
discedere. Aut ergo Christi quoque ne-
gabunt suasionem, aduersantes aduer-
sario: aut si sint amici, non eum con-
tra afficient iniuria. Quid vero, an
nescitis viri egregij (loquor enim tan-
quam præsentibus) quod cum præ-
ceptis quæ se recte habent pugnantes, D
Matt. 5. propriæ saluti resistitis? Non enim ea
quæ sunt vtiliter edicta, sed vos ipsos
euertitis. Et Dominus, luceant quidem,
inquit, bona vestra opera: vos autem li-
bidines & intemperantias vestras mani-
festas redditis. Et alioqui si vultis legi-
slatoris præcepta dissoluere, quanam de
causa, illud quidem, Non mœchaberis:
& hoc, Stuprum puero non inferes,
& quæcunque ad continentiam confe-
runt, dissoluere conamini, propter ve-
stram intemperantiam: non dissoluitis
autem quæ ab ipso fit hyemem, vt
media adhuc hyeme æstatem faciatis:

καὶ πάνθ' ὅσα πεποίηκεν, ἀγαθά ἐστιν· εἷς δέ
τις τῶν ἀπ' αὐτοῦ γενομένων, ἐπέσπειρεν τὰ
ζιζάνια, τὴν τῶν κακῶν φύσιν γεννήσας· οἷς δὴ
καὶ πάντας ἡμᾶς περιέβαλε δυσπαθεῖς ἡμᾶς τῷ
πατρὶ· διὸ δὴ καὶ αὐτοὶ ἀντιπαρατιθέμεθα τούτῳ, εἰς
ἐκδικίαν τοῦ πάθους, ἀντιπροφαινοντες τῷ βου-
λήματι τῷ δευτέρου. ἐπεὶ οὖν οὖν Οὐ μοι-
χεύσεις εἴρηκεν, ἡμεῖς, φασι, μοιχευόμεθα, ἵνα
καταλύσωμεν τῆς ἐντολῆς αὐτοῦ. φαμὲν δ' αὖ
καὶ πρὸς τούτους, ὅτι τοὺς ψευδοπροφήτας,
καὶ τοὺς ὅσοι τὴν ἀλήθειαν ὑποκρίνονται, ἐξ ἔρ-
γων γινώσκεσθαι παρειλήφαμεν. εἰ βλασφήμεν-
ται δὲ ὑμῶν ἔργα, πῶς ἔτι τῆς ἀληθείας ἀν-
τέχεσθαι ἡμᾶς ἐρεῖτε; ἢ γὰρ οὐδέν ἐστι κα-
κόν, καὶ οὐκ ἔστι μέμψεως ἄξιος, ὃν αἰτιᾶσθε
ὡς ἀντιτεταγμένον τῷ Θεῷ· οὐδὲ κακοῦ τινος
γέγονε ποιητικός· συναναιρεῖται γὰρ τῷ κακῷ
καὶ τὸ δένδρον· ἢ εἰ ἔστι τὸ πονηρὸν ὑπαρξέι,
εἰπάτωσαν ἡμῖν τί λέγουσιν εἶναι τὰ δοθείσας
ἐντολάς, περὶ δικαιοσύνης, περὶ ἐγκρατείας,
περὶ ὑπομονῆς, περὶ ἀνεξικακίας καὶ τῶν
τούτοις ὁμοίων; φαῦλα, ἢ ἀγαθά; καὶ εἰ μὲν
φαῦλα εἴη, τὰ πλεῖστα ἀπαγορεύουσα ποιεῖν
τῶν αἰσχρῶν ἡ ἐντολή, καθ' ἑαυτῆς νομοθετή-
σει ἡ κακία ὅτι καταλύσει τὴν ἰδίαν· ὅπερ ἀδύ-
νατον· εἰς δὲ ἀγαθά, ἀντιπαρατιθέμενοι ταῖς ἀγα-
θαῖς ἐντολαῖς ἀγαθῷ δυσπάσεσθαι, καὶ τὰ
κακὰ πράσσειν ὁμολογοῦσιν. ἤδη δέ γε ὁ Σω-
τὴρ αὐτὸς, ᾧ πείθεσθαι ἀξιοῦσιν μόνῳ, τὸ
μισεῖν καὶ τὸ λοιδορεῖν κεκώλυκεν· γὰρ Μετὰ τοῦ
ἀντιδίκου βαδίζων, φίλος αὐτῷ πειράθητι
ἀπαλλαγῆναι, φησιν. ἢ τοίνυν γε τὸ Χειρὸς
πάσχειν ἀρνήσονται, ἀντιπαρατιθέμενοι τῷ ἀν-
τιτεταγμένῳ· εἰ φίλοι γινόμενοι, τούτῳ οὐκ
ἀντιδικήσουσιν. τί δαί; οὐκ ἴστε, ὦ γυνάδαι,
ὡς πρὸς παρόντας γὰρ εἴποιμ' ἄν· ὅτι τῆς κα-
λῶς ἐχούσης ἐντολῆς μαχόμενοι, τῇ ἰδίᾳ
ἀπόλεσθε σωτηρίᾳ; ὑ γὰρ τὰ βλαβερὰ πεπα-
χεσιμως, ἀλλ' ἑαυτοῖς καπηρέφετε. καὶ ὁ
μὲν Κύριος, Τὰ ἀγαθὰ ὑμῶν ἔργα λαμ-
ψάτω ἔφη· ὑμεῖς δ', τὰς ἀσελγείας ὑμῶν ἐκ-
φανεῖς ποιεῖτε. ἄλλως τε εἰ τὰς ἐντολὰς κα-
ταλύειν τοῦ νομοθέτου θέλετε, τί δή ποτε, ὦ μὲν
Οὐ μοιχεύσεις, καὶ Οὐ παιδοφθορήσεις, καὶ
ὅσα εἰς ἐγκράτειαν συμβάλλεται, καταλύειν
ὑπάρχειτε δι' ἀκρασίαν τὸ σφῶν· ὑ καταλύε-
τε δὲ χειμῶνα τὸν ἀπ' αὐτοῦ γινόμενον, ἵνα
θέρος ποιήσητε μεσοιῶντος ἔτι τοῦ χειμῶνος·

οὐδὲ γῆν πλωτὴν, βατὴν δὲ θάλασσαν ἐργάζεσθε, καθάπερ οἱ τὰς ἱστορίας συνταξάμενοι, τὸν βάρβαρον ἐθελῆσαι Ξέρξην. τί δὲ οὐχὶ πάσαις ταῖς ἐντολαῖς ἀντιπάσχεσθε; Εἰπόντος γάρ, Αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε, ὑμᾶς τοῖς ἀντιταγμένοις ἐγκλῶ μηδὲ ὅλως συνουσίᾳ χρῆσθαι. καὶ εἰπόντος, Ἔδωκα ὑμῖν πάντα εἰς βρῶσιν, καὶ ἀπόλαυσιν, ὑμᾶς ἐγκλῶ μηδενὸς ἀπολαύειν. Ἀλλὰ μὴν Ὀφθαλμὸν ἀντὶ ὀφθαλμοῦ λέγοντος, ὑμᾶς ἐγκλῶ μὴ ἀποδιδόναι ἀντίταξιν ἀντιτάξει· καὶ τὸν κλέπτοντα κελεύσαντος τετραπλοῦν ἀποδιδόναι, ὑμᾶς ἐγκλῶ καὶ προσθιδόναι τῷ κλέπτῃ· ὁμοίως τε αὖ καὶ τῇ, Ἀγαπήσεις τὸν Κύριον, ἐντολῇ ἀντιτασσομένους, ἔδει ὅτε τὸν ὅλων θεὸν ἀγαπῆσαι. καὶ πάλιν εἰπόντος, Οὐ ποιήσεις γλυπτὸν, οὐδὲ χωνευτὸν, ὑμᾶς ἀκόλουθον ἦν καὶ τὰ γλυπτὰ προσκυνεῖν. πῶς οὖν οὐκ ἀσεβεῖτε, ἀντιτασσόμενοι μοὶ, ὡς φατὲ, τῷ δημιουργῷ· τὰ δ' ὅμοια ταῖς πόρναις, καὶ τοῖς μοιχοῖς ἐζηλωκότες; πῶς δ' οὐκ αἰσθάνεσθε μείζονα ποιοῦντες, οὐ ὡς ἀσθενῆ νομίζετε; εἶεν, ὃ βούλεται, τοῦτο γίνεται, ἀλλ' οὐχὶ ἐκεῖνο ὅπερ ἠθέλησεν ὁ ἀγαθός. ἔμπαλιν γὰρ ἀσθενὴς δείκνυται πως ὑμῶν αὐτῶν ὁ ὑμέτερος, ὡς φατὲ, πατήρ. ἀναλέγονται δὲ καὶ ὅτι ἐκ ψευδῶν προφητικῶν προσκοπῶν, λέξεις ἀποσπασάμενοι, καὶ συγκατθέντες κακῶς, κατ' ἀλληγορίαν εἰρημένας, ἐξ εὐθείας λαβόντες. γεγράφθαι γάρ φησιν. Ἀντέστησαν θεῷ, καὶ ἐσώθησαν. οἱ δὲ τῷ μὲν ἀναιδεῖ θεῷ προσιθέασι· λέγονται δὲ ὡς βουλῷ προσηκέλευσε τὸν λόγον τοῦτο. καὶ σωτηρίαν σφίσι λογίζονται τὸ ἀνθίστασθαι τῷ δημιουργῷ. ὧν μὲν οὖν ἀναιδεῖ θεῷ ἡ γέγραπται. Εἰ δὲ καὶ ὅτῳ ἔχοι, τὸν κεκλημένον διάβολον, ὦ ἀνόητοι, ἐξακούσατε ἀναιδῆ, ἢ ὡς διαβάλλοντα τὸν ἀδελφὸν, ἢ ὡς κατήγορον τῶν ἁμαρτανόντων, ἢ ὡς ἀποστάτην. ὁ γοῦν λαὸς ἐφ' ᾧ εἴρηται ἡ προφητεία, παιδευόμενοι ἐφ' οἷς ἥμαρτον βαρέως φέροντες, καὶ γένοντες, διεγόγγυζον τὴν εἰρημένην λέξιν· ὅτι τὰ μὲν ἄλλα ἔθνη, προσανομοιοῦνται ἡλαύνεσθαι. αὐτοὶ δὲ μόνοι πρὸ ἑκάστου κολάζονται· ὡς καὶ Ἱερεμίαν εἰρηκέναι, Διὰ τί ὁδὸς ἀσεβῶν εὐοδοῦται; ὅμοιον τούτῳ τὸ προφερόμενον Μαλαχίᾳ τὸ προφητευόμενον, Ἀντέστησαν θεῷ, καὶ ἐσώθησαν· χρηματιζόμενοι δὲ οἱ προφῆται, ἃ μόνον τινὰ ἀκούειν λέγουσι παρὰ τοῦ θεοῦ,

neque terram nauigabilem, mare autem ita vt pedibus obiri possit, facitis vt qui historias composuerunt, barbarum Xercem dicunt voluisse facere. Cur vero non omnibus præceptis repugnatis? Nam cum ille dicat, Crescite & multiplicamini, oporteret vos qui aduersamini, nullo modo vti coïtu. & cum dixit, Dedi vobis omnia ad vescendum & fruendum, vos nullo frui oportuit. Quinetiam eo dicente, Oculum pro oculo, non oportuit vos decertationem contraria reprehendere decertatione. Et cum furem iusserit reddere quadruplum, oportuit vos furi aliquid etiam addere. Rursus vero similiter, cum præcepto, Diliges Deum tuum ex toto corde tuo, repugnetis, oportuit nec vniuersorũ quidem Deum diligere. Et rursus cum dixerit, Non facies sculptile neque fusile, consequens erat vt etiam sculptilia adoraretis. Quomodo ergo non impie facitis, qui Creatori quidem, vt dicitis, resistitis, quæ sunt autem meretricibus & adulteris similia sectamini? Quomodo autem non sentitis vos eum maiorem facere, quem vt imbecillem existimatis, si quidem id fit quod vult, non autem illud quod voluit bonus? contra enim ostenditur quodam modo à vobis ipsis, imbecillem esse vestrum patrem, vt dicitis. Recensent etiam ex quibusdam locis Prophetricis decerptas dictiones, & male consarcinatas, quæ allegoricè, dicta sunt tanquã recto ductu & citra figuram dicta sumentes. Dicunt enim scriptum esse, *Deo restiterunt, & salui facti sunt.* Illi autem & Deo impudenti hoc tribuunt, & hoc eloquium tanquam consilium præceptum accipiunt: & hoc suæ saluti adscribunt, quod creatori resistant: At impudenti quidem Deo non scriptum est. Si autem sic quoque habeat, eum qui vocatus est diabolus intelligite impudentem: vel vt qui accusét peccatores, vel vt qui defecerit, & sit apostata. Populus ergo, de quo hoc dictum est, cum castigantur propter sua peccata, ægrè ferentes & gementes, his verbis quæ dicta sunt murmurabant, quod aliæ quidem gentes cum iniquè se gerant non puniantur, ipsi autem in singulis vexentur, adeo vt Hieremias quoque dixerit: *Cur via impiorum prosperatur?* quod simile est ei quod dictum est apud Malachiam, *Deo restiterunt, & salui facti sunt.* Nam qui dicũtur Prophetę, nõ dicũt solũ se aliqua à Deo audire,

Malac. 3.

Hier. 12.

sed & ipsi etiam ostenduntur annuncia- A re per ἀδυποφορεὰν, ea quæ vulgo iactantur à populo, tanquam quæstiones quasdam quæ fiunt ab hominibus afferentes, ex quibus est etiam dictum propositum. Nunquid autem ad hos verba sua dirigens, scribit Apostolus in Epistola ad Romanos: *Et non sicut blasphemamur,* Rom. 3. *& sicut dicunt aliqui nos dicere, Faciamus mala, vt eueniant bona, quorum iusta est damnatio?* Ij sunt qui in legendo tono vocis peruertunt scripturas ad proprias voluptates, & aliquorum accentuum & punctorum transpositione, quæ moderatè & vtiliter præcepta sunt, ad suas B trahunt delitias. Qui irritatis Deum sermonibus vestris, inquit Malachias, & dicitis, in quonam eum irritauimus? Malac 2. Dum vos dicitis, *Quicumq; facit malum, bonus est coram Domino, & ipse in eis complacuit, & vbi est Deus iustitiæ?* Ne ergo hunc locum vngue amplius fodicantes, plurium absurdarum hæresium meminerimus: nec rursus dum in singulis aduersus vnamquamque dicere necesse habemus, propterea pudore afficiamur, & nimis prolixos hos faciamus commentarios, age in duo diuidentes omnes hæreses, eis respondeamus. Aut enim docent indifferenter viuere: aut C modum tonumque excedentes, per impietatem & odium profitentur continentiam. Prius autem tractandum est de prima parte. Si omnem vitam licet eligere, eam scilicet etiam, licet, quæ est cum continentia: & si quæuis vita nullo est periculo obnoxia, electo, cum virtute & temperantia, multo minus. Ei enim qui est Dominus Sabbati data potestate, si vitæ intemperanter actæ nulla est reddenda ratio, multo magis qui vitam moderatè & temperatè instituit, nulli erit rationi reddendæ obnoxius. Omnia enim licent, sed non omnia expediunt, ait Apostolus. D 1. Cor. 10 Quod si omnia licent, videlicet moderatum quoque esse & temperantem. Quemadmodum ergo is est laudandus, qui libertate vsus est ad viuendum ex virtute: ita multo magis qui dedit nobis liberam & nostri iuris potestatem, & concessit nobis viuere vt vellemus, est venerandus & adorandus, vt qui non permiserit vt nostra electio & vitatio seruiret necessario. Si est autem vterque æquè securus, & qui incontinentiam & qui continentiam elegerit, non est tamen ex æquo honestum & decorum,

ἀλλὰ καὶ αὐδὶ ἀφανίζοντες δείκνυσθαι χρὴ αὐθυποφορεὰς τὰ πρὸς τὸ λαῶ θρυλούμενα· ὡς ζητήματά τινα ὑπὸ ἀνθρώπων ἀναφέροντες· ἔξ ὧν καὶ τὸ προκείμενον τυγχάνον. καὶ μετὰ τούτους ὁ Ἀπόστολος ἐν τῇ πρὸς Ρωμαίους ἐπιστολῇ ἀποτεινόμενος γράφει, Καὶ μὴ καθὼς βλασφημούμεθα, καὶ καθώς φασί τινες ἡμᾶς λέγειν, ὅτι, Ποιήσωμεν τὰ κακά, ἵνα ἔλθῃ τὰ ἀγαθά· ὧν τὸ κρῖμα, ἔνδικόν ἐστιν. Ἔστι εἰσὶν οἱ κατὰ ἀνάγνωσιν, φωνῆς τόνῳ ἀφαιρέφοντες τὰς γραφὰς πρὸς τὰς ἰδίας ἡδονάς· καὶ πίνων προσῳδιῶν, καὶ στιγμῶν μεταθέσει, τὰ πρόσφορα τε καὶ συμφέροντα βιαζόμενοι πρὸς ἡδυπαθείας τὰς ἑαυτῶν. Οἱ παροξύνοντες τὸν θεὸν τοῖς λόγοις ὑμῶν, ὁ Μαλαχίας φησί. καὶ Εἴπατε, Ἐν τίνι παρωξύναμεν αὐτόν; ἐν ᾧ λέγει ὑμᾶς, Πᾶς ὁ ποιῶν πονηρὸν, ἀγαθὸς ἐνώπιον Κυρίου. καὶ ἐν αὐδοῖς ἠυδόκησεν· καὶ ποῦ ἐστιν ὁ θεὸς τῆς δικαιοσύνης; ἵν' οὖν μὴ ὑπερπλεῖον ὀνυχίζοντες τὸν τόπον, πλόνων αἱρέσεων ὑπεμνήμεθα· μηδ' αὖ καθ' ἑκάστην αὐτῶν λέγειν πρὸς ἑκάστην ἀναλαμβάνοντες, αἰσχυνώμεθά τε ἐπ' αὐδοῖς, καὶ ὑπερμήκυστον τὰ ὑπομνήματα ποιήσωμεν· φέρε εἰς δύο διελόντες πρόγματα ἅπασας τὰς αἱρέσεις, ἀποκρινώμεθα αὐδοῖς. Ἢ γάρ τοι ἀδιαφόρως ζῆν διδάσκουσιν, ἢ ὑπερβάλλον ἀμουσαγεγκράτειαν μετὰ δυσσεβείας, καὶ φιλαπεθημοσύνης καταγγέλλουσι. πρότερον δὲ περὶ τοῦ πρώτου μαθητέον τμήματος. εἰ πάντα ἔξεστιν ἐλέσθαι βίον, δῆλον ὅτι καὶ τὸν μετ' ἐγκρατείας· καὶ εἰ πᾶς βίος ἀκίνδυνος ὑπόκειται, δῆλον ὅτι μὴ ἀρετῆς, καὶ σωφροσύνης πολὺ μᾶλλον ἀκίνδυνος· δοθείσης γὰρ ἐξουσίας τῷ κυρίῳ τοῦ σαββάτου εἶναι ἀνυπεύθυνος βιώσαι, ἀνυπεύθυνον ἔδει, πολλῷ μᾶλλον ὁ κατὰ πολιτευσάμενος, οὐκ ἀνυπεύθυνος ἔσται. Πάντα μὲν γὰρ ἔξεστιν, ἀλλ' οὐ πάντα συμφέρει, φησὶν ὁ Ἀπόστολος, εἰ δὲ καὶ πάντα ἔξεστι, δῆλον ὅτι καὶ τὸ σωφρονεῖν. ὡς γὰρ οὗτος ὁ τῇ ἐξουσίᾳ εἰς τὸ κατ' ἀρετὴν βιῶσαι συγχρησάμενος, ἐπαινετὸς οὕτω πολὺ μᾶλλον ὁ τὴν ἐξουσίαν ἡμῖν δεδωκὼς ἐλευθέραν καὶ κυρίαν, καὶ συγχωρήσας ἡμῖν βιοῦν ὡς βουλόμεθα, σεμνὸς καὶ προσκυνητός· μὴ ἐάσας δουλεύειν ἡμᾶς τῇ ἀνάγκῃ τῶν αἱρέσεων καὶ τῶν φυγῶν. εἰ γὰρ ὁ ἀδεὴς ἑκάτερος ἔχει, ὅ τε ἀκρασίαν, ὅ τε ἐγκράτειαν ἑλόμενος, ἀλλὰ τὸ σεμνὸν, οὐχ ὁμοίως

ὁ μὲν γὰρ εἰς ἡδονὰς ἐξοκείλας, σώματι χα- A
ρίζεται· ὁ δὲ σώφρων, τὴν κυρίαν τοῦ σώματος
ψυχὴν ἐλευθεροῖ τῶν παθῶν. κἂν ἐπ' ἐλευ-
θερίᾳ κεκλῆσθαι λέγωσιν ἡμᾶς, μόνον μὴ τὴν
ἐλευθερίαν εἰς ἀφορμὴν τῇ σαρκὶ προέχωμεν,
κατὰ τὸν Ἀπόστολον· Εἰ δὲ ἐπιθυμίᾳ χρειτέον,
καὶ τὸν ἐπονείδιστον βίον ἀδιάφορον ἡγητέον,
ὡς αὐτοὶ λέγουσιν, ἤτοι πάντα ταῖς ἐπιθυμίαις
πιστέον· καὶ εἰ τοῦτο, τὰ ἀσελγέστατα καὶ αἰσχι-
στα ποιητέον ἀπόντα, ἑπομένους τοῖς ἀναπει-
θουσιν ἡμᾶς· εἰ δὲ τῶν ἐπιθυμιῶν τινας ἀκκλι-
νομεν, καὶ οὐκ ἔτι ἀδιαφόρως βιωτέον, οὐδὲ
ἀναίδην δουλευτέον τοῖς ἀτιμοτάτοις μέρεσιν B
ἡμῶν, γαστρὶ καὶ αἰδοίοις, δι' ἐπιθυμίαν κο-
λακευόντων τὸν ἡμέτερον νεκρόν. τρέφεται γὰρ
καὶ ζωοποιεῖται διακονουμένη εἰς ἀπόλαυσιν
ἐπιθυμία, καθάπερ ἔμπαλιν κολουομένη μα-
ραίνεται. πῶς δέ ἐστι δυνατὸν, ἡττηθέντα τῶν
τοῦ σώματος ἡδονῶν, ἔχοντα κυρίῳ,
ἢ γνῶσιν ἔχειν θεοῦ; πάσης γὰρ ἡδονῆς ἐπιθυ-
μία κατάρχει. ἐπιθυμία γὰρ λύπη τις καὶ φθο-
νὴς, δι' ἔνδειαν ὀρεγομένη τινός. ὥστ' οὐκ ἄλλο
τί μοι δοκοῦσιν οἱ τοῦτον ἐπομνημονεύοντες τὸν
λόγον, ἀλλ' ἢ ὃ λεγόμενον δὴ τοῦτο,

--- πρὸς τ' ἀίσχεσιν ἄγχι παθεῖν. C

ἐπαισχυντον ἑαυτοῖς αἱρούμενοι κακὸν, νῦν καὶ
εἰς ὕστερον. εἰ μὲν οὖν πάντα ἐξῆν, καὶ μη-
δὲν ἦν δέος ἀποτυχεῖν τῆς ἐλπίδος ἀφ' ἁπλῆς
πονηρᾶς, ἴσως ἦν δή τις αὐτοῖς πρόφα-
σις, τοῦ βιοῦν κακῶς τε καὶ ἐλεεινῶς· ἐπεὶ δ'
βίος τις ἡμῖν μακάριος δι' ἐντολῶν ἐπιδέδεικ-
ται· ᾧ χρὴ πάντας ἑπομένους, μὴ παρακού-
οντας τῶν εἰρημένων τινός, μηδὲ ὀλιγω-
ροῦντας τῶν εἰρημένων τινῶν, κἂν ἐλάχιστον ᾖ,
ἕπεσθαι ἢ αὐτὸ ὁ λόγος ἡγῆται· εἰ σφαλείημεν
αὐτοῦ, ἀθανάτῳ κακῷ περιπεσεῖν ἀνάγκη· D
καταλαμβανόμεθα δὲ τῇ θείᾳ γραφῇ, δι' ἧς
ὁδεύσουσιν οἱ πεπιστευκότες, ἐξομοιοῦσθαι καὶ
δυνάμει τῷ κυρίῳ, οὐκ ἀδιαφόρως βιω-
τέον· ἀλλὰ καθαρευτέον εἰς δύναμιν τῶν
ἡδονῶν, καὶ τῶν ἐπιθυμιῶν, ἐπιμελητέον τε
τῆς ψυχῆς, ἢ πρὸς μόνῳ τῷ θείῳ διατε-
λεστέον. καθαρὸς γὰρ ὢν καὶ πάσης κακίας
ἀπηλλαγμένος ὁ νοῦς, δεκτικός πως γίνεται
τῆς τοῦ θεοῦ δυνάμεως ἀνίσταται δὲ
ἐν αὐτῷ τῆς θείας εἰκόνος· καὶ πᾶς ὁ ἔχων
τὴν ἐλπίδα ταύτην ἐπὶ τῷ κυρίῳ, ἁγνί-
ζει φησὶν, ἑαυτὸν, καθὼς ἐκεῖνος ἁγνός ἐστιν.

Qui enim impegit in voluptates, gratificatur corpori: temperans autem, animã corporis dominam liberat à vitiis. Et si dicant nos vocatos fuisse in libertatem: solummodo ne præbeamus libertatem, in occasionem carni, ex sententia Apo- Galat. 5.
stoli. Si autem cupiditati est obsequendum, & quæ probrosa est & turpis vita tanquam indifferens est eligẽda, vt ipsi dicunt, aut cupiditatibus est omnino parendum: & si hoc ita est, facienda sunt quæ uis impudicissima & maxime nefaria, eos sequendo qui nobis persuadent: aut sunt aliquæ declinandæ cupiditates, & non est amplius viuendum indifferẽter neque est impudenter seruiendum vilissimis & abiectissimis nostris partibus, ventri & pudẽdis, cupiditatũ causa nostro blandiẽtibus cadaueri. Nutritur enim & viuificatur cupiditas, dum ei vt optatis fruatur inseruitur: quemadmodum rursus si impediatur & interturbetur, flaccessit. Quomodo autem fieri potest, vt qui victus est à voluptatibus, Domino assimiletur, aut Dei habeat cognitionem? Omnis enim voluptatis principium est cupiditas: cupiditas autem est molestia, & solicitudo, quæ propter egestatem aliquid appetit. Quare nihil aliud mihi videntur, qui hanc vitæ rationem susci piunt, quam quod dicitur,

Vltra ignominiam sentire dolores.

vt qui malum quod sibi attrahunt, nunc & in posterum eligant. Si ergo omnia licerent, nec timendum esset, ne à spe excideremus propter malas actiones, esset fortasse eis aliquis prætextus, cur male viuerent & miserabiliter. Quoniam autem vita quędam beata nobis ostensa est per præcepta, quam oportet omnes sequentes, nec aliquid eorum quæ dicta sunt perperam intelligentes, nec eorum quæ conuenit, aliquid, etsi sit vel minimum, contemnentes, sequi quò verbum ducit: quia si ab eo exciderimus, in malũ immortale incidamus necesse est: si diuinã autem scripturam secuti fuerimus, per quam ingrediuntur qui crediderũt, vt Domino, quoad eius fieri potest, assimilentur, non est viuendũ indifferenter, sed pro viribus mundos esse oportet à voluptatibus & cupiditatibus, curaque est gerenda animæ. Mens enim quæ est munda & ab omni vitio libera, est quodammodo apta ad potestatem Dei suscipiendam, cum diuina in ea assurgat imago: & quicunque habet hanc spem in 1. Ioan. 3.
Domino, se ipsum inquit mundum castúmque facit quatenus ille est castus.

Vt ij autem accipiant Dei cognitionem qui adhuc ducuntur à vitiis, minime poteſt fieri: ergo nec vt finem aſſequantur, qui nullam habent Dei cognitionem. Et eum quidem qui hunc finem non aſſequitur, accuſare videtur Dei ignoratio: vt Deus autem ignoretur, efficit vitæ inſtitutio. Omnino enim fieri non potest vt quis ſimul ſit & ſcientia prędituſ, & blandiri corpori non erubeſcat. Neque enim poteſt vnquam conuenire, quod voluptas ſit bonum, cum eo, quod bonum ſit ſolum pulchrum & honeſtũ: veletiam cum eo, quod ſolus ſit pulcher Dominus, & ſolus bonus Deus, & ſolus amabilis. *In Chriſto autem circunciſi eſtis, circunciſione non manu facta, in expoliatione corporis carnis, in circũciſione Chriſti.* Si ergo cum Chriſto conſurrexiſtis, quæ ſurſum ſunt quærite, quæ ſurſum ſunt ſapite, non quæ ſunt ſuper terram. Mortui enim eſtis, & vita veſtra abſconſa eſt cum Chriſto in Deo: non autem ea quã exercent, fornicatio. Morificate ergo membra quæ ſunt ſuper terram, fornicationem, immunditiam, paſſionem, deſiderium, propter quæ venit ira. Deponant ergo ipſi quoque iram, indignationem, vitium, maledictum, turpem ſermonem ex ore ſuo, exuentes veterem hominem cum concupiſcentiis, & induentes nouum qui renouatur in agnitionem, ad imaginem eius qui creauit ipſum. Vitæ enim inſtitutio aperte eos arguit qui mandata nouêre: qualis enim ſermo, talis eſt vita. Arbor autem cognoſcitur ex fructibus, non ex floribus & foliis ac ramis. Cognitio ergo eſt ex fructu & vitæ inſtitutione, non ex verbo & flore. Non enim ſolum verbum dicimus eſſe cognitionem, ſed aliquam diuinam ſcientiam, & lucem illam quæ innata fuerit in anima ex præceptorum obedientia, facit omnia manifeſta quæ ſunt in generatione, & hominem inſtruit vt ſeipſum cognoſcat, & docet hominem, vt ad Deum ſuas cognitiones dirigat. Quod enim oculus eſt in corpore, hoc eſt in mente cognitio. Neque dicant libertatem eam quæ eſt ſub voluptate ſeruitutem, ſicut ij qui bilem dicunt dulcem. Nos enim didicimus libertatem, qua Dominus noſter nos liberat, ſoluens à voluptatibus & à cupiditatibus, & aliis vitiis animíque perturbationibus. 1 Ioan. 2. *Qui dicit, Noui Dominum, & mandata eius non ſeruat, mendax eſt, & in eo veritas non eſt*, ait Ioannes.

Coloſſ. 2.

Ibid. 3.

A θεοῦ δὲ γνῶσιν λαβεῖν τοῖς ἔτι ὑπὸ τῶν παθῶν ἀγομένοις, ἀδύνατον ἤκιστα οὐδὲ τὸ ἐλπίδος τυχεῖν, μηδεμίαν τοῦ θεοῦ γνῶσιν πεποιημένοις· καὶ τοῦ μὴ ἐπιτυγχάνοντος τοῦδε τοῦ τέλους, ἡ τοῦ θεοῦ ἄγνοια κατηγορεῖν ἔοικε· τὸ δὲ ἀγνοεῖν τὸν θεὸν, ἡ τοῦ βίου πολιτεία παρίστησιν. πρωτόπαροι γὰρ ἀδύνατον ἅμα τε καὶ βαπτισμένοι εἶναι, καὶ τὸ τοῦ σώματος κηλαχεῖαν ἐπαισχύνεσθαι· οὐδὲ γὰρ συνάδειν ποτὲ δύναται τὸ ἀγαθὸν εἶναι τῇ ἡδονῇ, ἢ μόνον, εἶναι τὸ καλὸν ἀγαθῷ, ἢ καὶ μόνον καλὸν τὸν Κύριον, καὶ μόνον ἀγαθὸν τὸν θεὸν, καὶ μόνον ἐραστόν. Ἐν Χριστῷ γὰρ περιετμήθητε περιτομῇ ἀχειροποιήτῳ, ἐν τῇ ἀπεκδύσει τοῦ σώματος τῆς σαρκὸς, ἐν τῇ περιτομῇ τοῦ Χριστοῦ. Εἰ οὖν συνηγέρθητε τῷ Χριστῷ, τὰ ἄνω ζητεῖτε, τὰ ἄνω φρονεῖτε, μὴ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς· ἀπεθάνετε γὰρ, καὶ ἡ ζωὴ ὑμῶν κέκρυπται σὺν τῷ Χριστῷ ἐν τῷ θεῷ· ἀλλ' ἢ πορνεία, ἵνα ἀποκτείνωμεν. νεκρώσατε οὖν τὰ μέλη τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, πορνείαν, ἀκαθαρσίαν, πάθος, ἐπιθυμίαν, δι' ἃ ἔρχεται ἡ ὀργὴ τοῦ θεοῦ. ἀποθέσθωσαν οὖν καὶ αὐτοὶ, ὀργὴν, θυμὸν, κακίαν, βλασφημίαν, αἰσχρολογίαν ἐκ τοῦ στόματος αὐτῶν· ἀπεκδυσάμενοι B τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον σὺν τῇ ἐπιθυμίαις, καὶ ἐνδυσάμενοι τὸν νέον τὸν ἀνακαινούμενον εἰς ἐπίγνωσιν κατ' εἰκόνα τοῦ κτίσαντος αὐτόν. Τὰ γὰρ τῆς πολιτείας, ἐλέγχει σαφῶς τοὺς ἐγνωκότας τὰς ἐντολὰς· ἐπεὶ οἷος ὁ λόγος, τοῖος ὁ βίος· ἀπὸ δὲ τῶν καρπῶν τὸ δένδρον, οὐκ ἀπὸ τῶν φύλλων καὶ πετάλων, γνωρίζεται. Ἡ γνῶσις οὖν ἐκ τοῦ καρποῦ, καὶ τῆς πολιτείας, οὐκ ἐκ τοῦ λόγου, καὶ τοῦ ἄνθους. οὐ γὰρ λόγον φιλὸν εἶναι τὴν γνῶσιν φαμὲν, ἀλλά τινα ἐπιστήμην θείαν· καὶ φῶς ἐκεῖνο τὸ ἐν τῇ ψυχῇ ἐγγινόμενον ἐκ τῆς κατὰ τὰς ἐντολὰς ὑπακοῆς, τὰ πάντα καταδηλοῖ ποιοῦν, τά τε ἐν ὑγιείᾳ, C αὐτόν τε τὸν ἄνθρωπον, ἑαυτόν τε γινώσκειν παρασκευάζον, καὶ τοῦ θεοῦ ἐπίστασθαι διδάσκον. ὡς γὰρ ὀφθαλμὸς ἐν σώματι, τοῦτο ἐν τῇ νοῇ ἡ γνῶσις. μηδὲ λεγέτωσαν ἐλευθερίαν τὴν ἀπὸ ἡδονῆς δουλείαν, καθάπερ οἱ τὴν χολὴν γλυκεῖαν· ἡμεῖς γὰρ ἐλευθερίαν μεμαθήκαμεν, ἣν ὁ Κύριος ἡμᾶς ἐλευθεροῖ μόνος, ἀπολύων τῶν ἡδονῶν τε, καὶ τῶν ἐπιθυμιῶν, καὶ τῶν ἄλλων παθῶν. Ὁ λέγων, Ἔγνωκα τὸν Κύριον, καὶ τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ μὴ τηρῶν, ψεύστης ἐστὶ, καὶ ἐν τούτῳ ἡ ἀλήθεια οὐκ ἔστιν, Ἰωάννης λέγει. D

Τοῖς

τοῖς δὲ εὐφήμοις δι' ἐγκρατείας ἀσεβοῦσιν, εἴς τε τὸν κτίσιν καὶ τὸν ἅγιον δημιουργὸν τὸν παντοκράτορα μόνον θεὸν, καὶ διδάσκουσι μὴ δεῖν γαμεῖσθαι γάμον, καὶ παιδοποιΐαν μηδὲ εἰσάγειν τῷ κόσμῳ δυστυχοῦντας ἑτέρους, μηδὲ ὑπηρετεῖν τῷ θανάτῳ τροφὴν· ἐκεῖνα λεκτέον· πρῶτον μὲν, ὃ τοῦ Ἀποστόλου Ἰωάννου, Καὶ νῦν Ἀντίχριστοι πολλοὶ γεγόνασιν· ὅθεν ἐγινώσκομεν ὅτι ἐσχάτη ὥρα ἐστίν. ἐξ ἡμῶν ἐξῆλθον, ἀλλ' οὐκ ἦσαν ἐξ ἡμῶν· εἰ γὰρ ἦσαν ἐξ ἡμῶν, μεμενήκεισαν ἂν μετ' ἡμῶν. ἔπειτα καὶ ἀναστρέπτεον αὐτοῖς, τὰ ὑπ' αὐτῶν φερόμενα ἀναλύοντας, ὧδέ πως· τῇ Σαλώμῃ ὁ Κύριος πυθομένῃ, μέχρι πότε θάνατος ἰσχύσῃ· ὑπ, ὡς κακοῦ τοῦ βίου ὄντος καὶ τῆς κτίσεως πονηρᾶς, Μέχρις ἂν, εἶπεν, ὑμεῖς αἱ γυναῖκες τίκτετε· ἀλλ' ὡς τὴν ἀκολουθίαν τὴν φυσικὴν διδάσκων· γένεσις γὰρ πρώτως ἕπεται, καὶ φθορά. τεύχει μὲν οὖν καὶ πάσης ἀκαθαρσίας ἡμᾶς ὁ νόμος ἀπάγειν παρήνεσε· καὶ τοῦτό ἐστιν αὐτοῦ τέλος, ἐκ τῆς ἀδικίας ἡμᾶς εἰς δικαιοσύνην ἀπάγειν· γάμους τε αἰσχρῶν σώφρονας, καὶ παιδοποιΐας καὶ πολιτείας. ὁ δὲ Κύριος, ὃ καταλύειν τὸν νόμον ἀφικνεῖται, ἀλλὰ πληρῶσαι· πληρῶσαι δὲ οὐχ ὡς ἐνδεεῖ, ἀλλὰ τῷ ἐκ νόμου προφητείας, ἐπιτελεῖς γενέσθαι ἐπὶ τῇ αὐτοῦ παρουσίᾳ· ἐπεὶ τά τε τῆς ὀρθῆς πολιτείας, καὶ τοῖς δικαίως βεβιωκόσι πρὸ τοῦ νόμου ἀφ' οὗ ἐκηρύχθητε. οἱ τοίνυν πολλοὶ, τὴν ἐγκρατείαν οὐκ εἰδότες, σώμασι πολιτεύονται, ἀλλ' οὐ πνεύματι. γῆ δὲ καὶ σὰρξ ὁ σῶμα μοῦ πνεύματος. αὐτίκα μοιχείαν ἐκ ἐνθυμήσεως κρίνει ὁ Κύριος· τί γάρ; οὐκ ἔστι καὶ γάμῳ ἐγκρατῶς χρῆσθαι, καὶ μὴ πειρᾶσθαι ἀναλύειν ὃ συνέζευξεν ὁ θεός; τοιαῦτα γὰρ διδάσκουσιν οἱ τῆς συζυγίας μεριταί· δι' οὓς καὶ τὸ ὄνομα βλασφημεῖται. μιαροὶ δὲ εἰσὶ τῇ συνουσίᾳ λέγοντες ὅτι, οἱ τῷ σώματι, καὶ αὐτοὶ οὐκ οὐσίας εἰληφότες, πῶς οὐκ ἂν εἶεν μιαροί. τοῦ δὲ ἁγιαθέντος ἅγιον εἶναι καὶ τὸ σπέρμα. ἡγιάσθαι μὲν οὖν ἡμῖν ὀφείλει ὃ μόνον τὸ πνεῦμα, ἀλλὰ καὶ ὁ τρόπος, καὶ ὁ βίος, καὶ τὸ σῶμα. ἐπεὶ, τίνι λόγῳ ὁ Ἀπόστολος Παῦλος ἡγιάσθαι λέγει τὴν γυναῖκα ὑπὸ τοῦ ἀνδρός; ἢ τὸν ἄνδρα ὑπὸ τῆς γυναικός; τί δέ ἐστιν ὅπερ ὁ Κύριος εἶπεν πρὸς τοὺς περὶ τὸ ἀποστάσιον πυνθανομένους,

A iis autem qui ſpecioſis quibuſdam verbis, per continentiam, ſunt impij & in creaturam & ſanctum opificem, qui eſt ſolus Deus omnipotens: & dicunt non eſſe admittendum matrimonium & liberorum procreationem, nec in mundum eſſe inducendos alios infelices futuros, nec ſuppeditandum eſſe morti nutrimentum, illa ſunt dicenda. Primum quidem illud Ioannis: *Et nunc Antichriſti multi facti ſunt, vnde ſcimus quod nouiſſima hora eſt.* Ex nobis exierunt, ſed non erant ex nobis. Nonne ſi fuiſſent ex nobis, permanſiſſent vtique nobiſcum? Deinde ſunt etiam euertenda & diſſoluenda quæ ab eis aſſeruntur, hoc modo. Salomæ interroganti, quouſque vigebit mors, non quaſi vita eſſet mala, & mala creatura, Dominus, quoadusque, inquit, vos mulieres paritis, ſed quaſi naturalem docens conſequentiam. Ortum enim omnino ſequitur interitus. Vult ergo lex quidem vos à delitiis omnique probro & dedecore educere. Et hic eſt eius finis, ab iniuſtitia ad iuſtitiam deducere, honeſta ac moderata eligendo matrimonia, & liberorum procreationem, bonámque vitæ inſtitutionem. Dominus autem non venit ad ſoluendam legem, ſed ad implendam: ad implendam autem, non vt cui aliquid deeſſet, ſed quod perfectæ fuerint legis prophetiæ in eius aduentu. Nam recta vitæ inſtitutio, iis etiam qui iuſtè vixerunt, ante legem per verbum prædicabatur. Vulgus ergo hominum quod non nouit continentiam, corpore vitam degit, ſed non ſpiritu: ſine ſpiritu autem corpus eſt terra & cinis. Iam adulterium iudicat Dominus ex cogitatione. Quid enim, an non licet etiam continente vti matrimonio, & non conari diſſoluere quod coniunxit Dominus? Talia enim docent coniugij diuiſores, propter quod nomen probris ac maledictis appetitur inter gẽtes. Sceleratum autem dicẽtes iſti eſſe coïtum, qui ipſi quoq; vt conſiſterẽt, ex coïtu accepere, quomodo non fuerint ſcelerati? Eorum autem qui ſunt ſanctificati, ſanctum quoque, vt puto, ſemen eſt. Ac nobis quidem debet eſſe ſanctificatus, non ſolum ſpiritus, ſed & mores, & vita, & corpus. Nam quanam ratione dicit Paulus Apoſtolus eſſe ſanctificatã mulierem à viro, aut virum à muliere? Quid eſt autem quod Dominus quoque dixit iis qui interrogabant de diuortio,

1. Ioan. 2

1. Cor. 7.

an liceat vxorem dimittere, cum Moſes id permiſerit? *Ad duritiam cordis veſtri*, inquit, *Moſes hæc ſcripſit.* Vos
Matt.19. autem non legiſtis quod protoplaſto Deus dixit, *Eritis duo in carne vna.*
Marc.10 *Quare qui dimittit vxorem, præterquam*
Luc. 20. *fornicationis cauſa, facit eam mœchari. Sed poſt reſurrectionem*, inquit, *nec vxores ducunt, nec nubunt.* Etenim de ventre & cibis dictum eſt. *Eſca ventri, & venter eſcis.* Deum autem & illum &
1. Cor. 5. has deſtruet; hos impetens, qui inſtar caprorum & hircorum ſibi viuendum eſſe cenſent, ne ſecure ac ſine terrore comeſſent & coïrent. Si reſurrectionem itaque acceperunt, vt ipſi dicunt, & ideo matrimonium infirmant & abrogant: nec comedant, nec bibant. Ocioſum enim eſſe, ceſſareque ventrem & cibos dicit Apoſtolus in reſurrectione. Quomodo ergo eſuriunt, & ſitiunt, & carnis patiuntur affectiones, & alia quæ non patietur, qui per Chriſtum accepit perfectam, quæ ſperatur, reſurrectionem? Quinetiam ij qui colunt idola, à cibis & venere abſtinent. Non eſt autem, inquit, regnum Dei cibus &
Rom.14. potus. Certe Magis quoque curæ eſt, qui Angelos colunt & dæmones, ſimul à vino & animatis & rebus abſtinere venereis. Quemadmodum autem humilitas eſt manſuetudo, non autem afflictio corporis: ita etiam continentia eſt animæ virtus, quæ non eſt in manifeſto, ſed in occulto. Sunt autem etiam qui matrimonium aperte dicunt fornicationem, & decernunt id traditum eſſe à diabolo. Dicunt autem glorioſi iſti iactatores ſe imitari Dominum, qui neque vxorem duxit, neque in mundo aliquid poſſedit, ſe magis quam alij Euangelium intellexiſſe gloriantes. Eis autem dicit Scriptura: Deus ſuperbis reſiſtit, humilibus autem dat gratiam. Deinde neſciunt cauſam cur Dominus vxorem non duxerit. Primum quidem propriam ſponſam habuit Eccleſiam: deinde vero nec homo erat communis, vt opus haberet etiam adiutore aliquo ſecundum carnem: neque erat ei neceſſe procreare filios qui manet in æternum, & natus eſt ſolus Dei filius. Hic ipſe autem Dominus dicit: *Quod*
Matt.19. *Deus coniunxit, homo ne ſeparet.* Et rur-
Marc.10. ſus: *Sicut autem erat in diebus Noë, erant*
Matt.24. *nubentes, & nuptui dantes, ædificantes & plantantes, & ſicut erat in diebus Loth,*

A Εἰ ἔξεσιν ἀπολῦσαι γυναῖκα, Μωσέως ἐπιτρέψαντος; Πρὸς τὴν σκληροκαρδίαν ὑμῶν, φησὶν, ὁ Μωσῆς ταῦτα ἔγραψεν. ὑμεῖς δὲ, οὐκ ἀνέγνωτε ὅτι ὁ θεὸς εἶπεν, Ἐσονται οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν· ὥστε ὁ ἀπολιὼν τὴν γυναῖκα χωρὶς λόγου πορνείας, ποιεῖ αὐτὴν μοιχευθῆναι. Ἀλλὰ μὴν τὴν ἀνάστασιν, φησὶν, ὅτε γαμοῦσιν, ὅτε γαμίζονται· καὶ γὰρ περὶ τῆς κοιλίας, καὶ τῆς βρωμάτων εἴρηται· Τὰ βρώματα τῇ κοιλίᾳ, καὶ ἡ κοιλία τοῖς βρώμασιν· ὁ δὲ θεὸς, καὶ ταύτην καὶ ταῦτα καταργήσει· τούτους ὑπὲρ
B ραπίζων τοὺς λίκνῳ κάσσειν καὶ πάγων ζῆν οἰομένους· ἵνα μὴ ἀδεῶς ἐσθίωσιν, καὶ ὀχεύωσιν. εἰ γὰρ οὖν τὴν ἀνάστασιν ἀπειλήφασιν, ὡς αὐτοὶ λέγουσι, καὶ διὰ τοῦτο ἀθετοῦσι τὸν γάμον· μηδὲ ἐσθιέτωσαν, μηδὲ πινέτωσαν· καταργεῖσθαι γὰρ ἔφη τὴν κοιλίαν, καὶ τὰ βρώματα ὁ Ἀπόστολος ἐν τῇ ἀναστάσει. πῶς οὖν καὶ πεινάσει, καὶ διψήσει, καὶ τὰ σάρκα πάθεσι, καὶ τἄλλα ὅσα ὁ διὰ Χριστοῦ τελείαν τὴν προσδοκωμένην ἀνάστασιν λαβὼν, ὑπομένει; ἀλλ' οἱ καὶ τὰ εἰδώλια σεβόμενοι, βρωμάτων τε ἅμα καὶ ἀφροδισίων ἀπέχονται. Οὐκ ἔστι δὲ ἡ βασιλεία θεοῦ βρῶσις καὶ
C πόσις, φησίν. ἀμέλει διὰ φρονήσεώς ἐστι καὶ τῆς μέθης, οἴνου τε ὁμοῦ καὶ ἐμψύχων, καὶ ἀφροδισίων ἀπέχεσθαι, λατρεύουσιν ἀγγέλοις καὶ δαίμοσιν. ὡς ὁ ἡ ταπεινοφροσύνη προφάσεως ἐστὶν, ἀλλ' οὐ κακουχία σώματος· οὕτω δὲ ἡ ἐγκράτεια, ψυχῆς ἀρετή, ἡ οὐκ ἐν φανερῷ ἀλλ' ἐν ἀποκρύφῳ. εἰσὶν θ' οἱ πορνείαν ἀντίκρις τὸν γάμον λέγουσι, καὶ ὑπὸ τοῦ διαβόλου ταύτην παραδίδοσθαι δογματίζουσι· μιμεῖσθαι γὰρ αὐτοὺς οἱ μεγαλαυχοῦντες τὸν Κύριον, μήτε γήμαντα, μήτε τι ἐν τῷ κόσμῳ κτησάμενον· μᾶλλον παρὰ τοὺς λόγους νενοηκέναι τὸ Εὐαγγέλιον
D καυχῶνται. λέγει γὰρ αὐτοῖς ἡ γραφή. Ὑπερηφάνοις ὁ θεὸς ἀντιτάσσεται, ταπεινοῖς δὲ δίδωσι χάριν. εἶτ' οὐκ ἴσασι τὴν αἰτίαν τοῦ μὴ γῆμαι τὸν Κύριον, πρῶτον μὲν, τὴν ἰδίαν νύμφην εἶχεν, τὴν ἐκκλησίαν· ἔπειτα δὲ, οὐδὲ ἀνθρωπος ἦν κοινὸς, ἵνα καὶ βοηθοῦ χρῄζοι σαρκὶ δεηθῇ· οὐδὲ τεκνοποιήσασθαι ἦν αὐτῷ ἀναγκαῖον ἀϊδίως μένοντι, καὶ μόνῳ ὑπὸ θεοῦ γεγονότι. αὐτὸς δὲ ἦν ὁ Κύριος λέγων, Ὃ ὁ θεὸς συνέζευξεν, ἄνθρωπος μὴ χωριζέτω. καὶ πάλιν, Ὡσπερ δὲ ἦν ἐν ταῖς ἡμέραις Νῶε, ἦσαν γαμοῦντες, γαμίζοντες, οἰκοδομοῦντες, φυτεύοντες· καὶ ὡς ἦν ἐν ταῖς ἡμέραις Λὼτ,

ὅτως ἔσαι ἡ παρουσία τ̃ ὑἱοῦ τ̃ ἀνθρώπου. καὶ ὅτι μὲν πρὸς τὰ ἔθνη λέγ. ὅτι φέρ. Ἆρα ἐλθὼν ὁ ὑἱὸς τ̃ ἀνθρώπου, εὑρήσ τ̃ πίστιν ὅτι τ̃ γῆς; καὶ πάλιν, Οὐαὶ τ̃ ἐν γαστρὶ ἐχούσαις καὶ τ̃ θηλαζούσαις ἐν ἐκείναις τ̃ ἡμέραις. καὶ τοι καὶ τ̃ ἄλλα μορεῖται. Ἀλλ' τ̃το οὐδὲ τοὺς κτισθέντας ὥρισεν, οὓς ὁ πατὴρ ἔθετο ἐν τῇ ἰδίᾳ ἐξουσίᾳ, ἵνα διαμείνῃ καὶ τ̃ γενεὰς ὁ κόσμος. Τὸ δὲ, Οὐ πάντες χωροῦσι τ̃ λόγον τ̃τον· εἰσὶ γὰρ εὐνοῦχοι, οἵτινες ἐγεννήθησαν ὅτως· καὶ εἰσὶν εὐνοῦχοι, οἵτινες εὐνουχίσθησαν ὑπὸ τ̃ ἀνθρώπων· καὶ εἰσὶν εὐνοῦχοι, οἵτινες εὐνούχισαν ἑαυτοὺς διὰ τ̃ βασιλείαν τ̃ν οὐρανῶν· ὁ δυνάμενος χωρεῖν, χωρείτω. Οὐκ ἴσασιν ὅτι μὴ τ̃ τ̃ ἀποστασίου ῥῆσιν, πυθομένων τινῶν, ὅτι ἐὰν ὅτως ᾖ ἡ αἰτία τ̃ γυναικὸς, ἀ συμφέρ τῷ ἀνθρώπῳ γαμῆσαι· τότε ὁ Κύριος ἔφη, Οὐ πάντες χωροῦσι τὸν λόγον τ̃τον, ἀλλ' οἷς δέδοται· τ̃το γὰρ οἱ πυθανόμενοι μαθεῖν ἠβουλήθησαν, εἰ συγχωρεῖ, καταγνωσθείσης ὅτι πορνείᾳ γυναικὸς, καὶ ἐκβληθείσης, ἑτέραν γῆμαι. Φασὶ δὲ, καὶ ἀθλητὰς οὐκ ὀλίγους ἀφροδισίων ἀπέχεσθαι, δι' ἄσκησιν σωματικὴν ἐγκρατευομένους, καθάπ τ̃ Κροτωνιάτ̃ν Ἄστυλον, καὶ Κείσωνα τ̃ν Ἰμεραῖον. καὶ Ἀμοιβεὺς ὁ κιθαρῳδὸς, νεόγαμος ὤν, ἀπέσχετο τ̃ νύμφης· ὅ τε Κυρηναῖος Ἀριστοτέλης, Λαΐδα ἐρασθεὶς τ̃ Κορινθίᾳ μόνος. ὁμωμοκὼς οὖν τῇ ἑταίρᾳ, ἣ μέλλων ἀπάξειν αὐτὸν εἰς τ̃ πατρίδα, εἰ συμπροθέξειν αὐτῷ τινα τῶν τοὺς ἀνταγωνιστὰς, ὅπ διεπροθέξατο, χρείαν τοῦ τελεσθ̃ τὸν ὅρκον, γραψάμενος αὐτ̃ς ὡς ὅτι μάλιστα ὁμοιοτάτην εἰκόνα, ἀνέθηκεν εἰς Κυρήνην, ὡς ἱστορεῖ Ἴστρος ἐν τῷ περὶ ἰδιότητος ἄθλων. ὡς δ' ἡ ἀνδρία ἐνάρετον, εἰ μὴ δι' ἀγάπην γένοιτο τ̃ πρὸς τὸν θεόν. αὐτίκα περὶ τ̃ βδελυσσομένου τὸν γάμον, Παῦλος ὁ μακάριος λέγ· Ἐν ὑστέροις καιροῖς ἀποστήσονταί τινες τ̃ πίστεως, προσέχοντες πνεύμασι πλάνοις, καὶ διδασκαλίαις δαιμονίων· κωλυόντων γαμεῖν, ἀπέχεσθαι βρωμάτων. καὶ πάλιν λέγ· Μηδεὶς ὑμᾶς καταβραβευέτω ἐν ἐθελοθρησκείᾳ ταπεινοφροσύνης, καὶ ἀφειδίᾳ σώματος. ὁ δὲ αὐτὸς κἀκεῖνα γράφει, Δέδεσαι γυναικί. μὴ ζήτει λύσιν· λέλυσαι ἀπὸ γυναικός; μὴ ζήτει γυναῖκα. καὶ πάλιν· Ἕκαστος δὲ τ̃ ἑαυτ̃ γυναῖκα ἐχέτω, ἵνα μὴ πειράζῃ ὑμᾶς ὁ Σατανᾶς. τί δέ; οὐχὶ καὶ οἱ παλαιοὶ δίκαιοι εὐχαριστίας τῆς κτίσεως μετελάμβανον;

ita erit aduentus filij hominis. Et quod hoc non dicit ad gentes, ostendit, cum subiungit: *Num cum venerit filius hominis, inueniet fidem in terra?* Et rursus: *Væ prægnantibus & lactantibus in illis diebus.* Quanquam hæc quoque dicuntur allegoricè. Propterea nec tempora præfiniit, quæ pater posuit in sua potestate: vt permaneret mundus per generationes. Illud autem, *Non omnes capiunt verbum hoc: sunt enim eunuchi qui sic nati sunt: & sunt eunuchi qui castrati sunt ab hominibus: & sunt eunuchi qui seipsos castrarunt propter regnum cælorum. Qui potest capere, capiat:* nesciunt quod postquam de diuortio esset locutus, cum quidam rogassent, *Si sic sit causa vxoris, non expedit homini vxorem ducere: tunc dixit Dominus: Non omnes capiunt verbum hoc, sed quibus datum est.* Hoc autem qui rogabant volebant ex eo scire, an vxore damnata & ejecta propter fornicationem, concedat aliam ducere. Aiunt autem athletas quoque non paucos abstinere à venere, propter exercitationem corporis continentes: quemadmodum Crotoniatem Astylum, & Crisonem Imeræum. Quinetiam Amœbeus citharœdus, cum recenter vxorem duxisset, à sponsa abstinuit: & Cyrenæus Aristoteles amantem Laïdem solus despexit. Cum meretrici itaque iurasset se eam esse in patriam abducturum, si ei aduersus decertantes aduersarios in aliquibus opem tulisset, postquam id perfecit, lepide à se scriptum iusiurandum exequens, eius quam simillimam Cyrenæ statuit imaginem, vt scribit Ister in libro de Proprietate certaminum. Quare nec castitas est bonum & ex virtute, nisi fiat propter dilectionem in Deum. Iam de iis qui matrimonium abhorrent dicit beatus Paulus: *In nouissimis diebus deficient quidam à fide, attendentes spiritibus erroris, & doctrinis dæmoniorum, prohibentium nubere, abstinere à cibis.* Et rursus dicit: *Nemo vos seducat volens in humilitate & religione & parsimonia corporis.* Idem autem illa quoque scribit: *Alligatus es vxori, ne quæras solutionem. Solutus es ab vxore, ne quæras vxorem.* Et rursus: *Vnusquisque autem suam vxorem habeat, ne tentet vos Satanas.* Quid vero, non etiam iusti veteres creaturam cum gratiarum actione participabant?

Luc. 18
Luc. 21.
Matt. 19.
1. Tim. 4.
Coloss. 2.
1. Cor. 7.

Aliqui autem etiam liberos ſuſcepe-
runt, cum continenter verſati eſſent
in matrimonio. Et Heliæ quidem cor-
ui alimentum afferebant, & panes &
carnes. Quinetiam Samuel Propheta,
armum, quem ex iis quæ comedebat
reliquerat, allatum, dedit edendum
Sauli. Hi autem qui ſe eos dicunt vi-
tæ inſtitutis excellere, cum illorum
actionibus ne poterunt quidem con-
Rom. 14. ferri. *Qui itaque non comedit, comeden-*
tem ne ſpernat. Qui autem comedit, eum
qui non comedit non iudicet: Deus enim
ipſum accepit. Quinetiam Dominus de
Matt. 11. ſeipſo dicens: *Venit*, inquit, *Ioannes,*
nec comedens nec bibens, & dicunt, de-
monium habet: venit filius hominis come-
dens & bibens, & dicunt, ecce homo vo-
rax & vini potor, amicus publicanorum
& peccator. An etiam reprobant Apo-
Phil. 4. ſtolos? Petrus enim & Philippus filios
procrearunt: Philippus autem filias
quoque ſuas viris tradidit. Et Paulus
quidem certe non veretur in quadam
epiſtola ſuam appellare coniugem,
quam non circumferebat, quod non
magno ei eſſet opus miniſterio. Dicit
itaque in quadam epiſtola: Non habe-
mus poteſtatem ſororem mulierem cir-
cunducendi ſicut & reliqui Apoſtoli?
Sed hi quidem vt erat conſentaneum,
miniſterio quod diuelli non poterat,
prædicationi ſcilicet attendentes, non
vt vxores, ſed vt ſorores circumduce-
bant mulieres, quæ vna miniſtraturæ
eſſent apud mulieres, quæ domos cu-
ſtodiebant: per quas etiam in gynæ-
ceum, abſque vlla reprehenſione ma-
lave ſuſpicione, ingredi poſſet doctri-
na Domini. Scimus etiam quæcunque
de fœminis diaconis in altera ad Ti-
motheum præſtantiſſimus docet, Pau-
Rom. 14. lus. Atqui hic ipſe exclamauit: Non
eſt regnum Dei eſca & potus: neque
vero abſtinentia à vino & carnibus,
ſed iuſtitia, & pax, & gaudium in ſpi-
ritu ſancto. Quis eorum ouilla pelle
indutus, & zona pellicea accinctus,
circuit vt Helias? vel ſubligaculum
tantum habens lineum, vt Hiere-
mias? Ioannis autem vitæ inſtitu-
tum cognitione præditum, quis imi-
tabitur? Sed ſic quoque viuentes gra-
tias creatori agebant beati Prophetæ.
Carpocratis autem iuſtitia, & eorum
qui æquè atque ipſe impudicam & in-
temperatem proſequuntur communio-
Luc. nem, hoc modo diſſoluitur. Simul enim
ac dixerit, A te petenti des: ſubiungit,

A οἱ γὰρ καὶ ἐπαιδοποιήσαντο, γήμαντες ἐγκρα-
τῶς, καὶ παῤ μὲν Ἠλίᾳ οἱ κόρακες ἔφερον ἐφ-
θὼ ἄρτους, καὶ κρέα. καὶ Σαμουὴλ γὰρ ὁ προ-
φήτης, ὃν καταλελοίπει κωλεὸν ἐξ ὧν ἤσθιε,
φέρων ἔδωκε παῦλ Σαοὺλ φαγεῖν. οἱ γὰρ καὶ τού-
τοις ὑπερφέρειν λέγοντες πολιτείᾳ καὶ βίῳ,
οὐδὲ συγκριθῆναι τοῖς ἐκείνων πράξεσι
δυνήσονται. ὁ μὲν ἐσθίων τὸν ἐσθίοντα
μὴ ἐξουδενείτω· ὁ δὲ ἐσθίων, τὸν μὴ ἐσθίον-
τα μὴ κρινέτω· ὁ θεὸς γὰρ αὐτὸν προσελά-
βετο. ἀλλὰ καὶ ὁ Κύριος περὶ ἑαυτοῦ λέγων,
Ἦλθεν, φησιν, Ἰωάννης μήτε ἐσθίων, μήτε
B πίνων· καὶ λέγουσι, δαιμόνιον ἔχει. ἦλθεν ὁ υἱὸς
τοῦ ἀνθρώπου ἐσθίων καὶ πίνων· καὶ λέγουσιν,
Ἰδοὺ ἄνθρωπος φάγος καὶ οἰνοπότης, φίλος
τελωνῶν, καὶ ἁμαρτωλός. ἢ καὶ τοὺς Ἀποστό-
λους ἀποδοκιμάζουσι; Πέτρος μὲν γὰρ καὶ
Φίλιππος, ἐπαιδοποιήσαντο· Φίλιππος δὲ καὶ
τὰς θυγατέρας ἀνδράσιν ἐξέδωκεν. καὶ ὁ γε
Παῦλος οὐκ ἐγκεῖ ἔν τινι ἐπιστολῇ τινὰ αὐτοῦ
περιφερόμενον σύζυγον, ἣν ἐπεκόμιζεν,
ἀλλ' ὃ τῆς ὑπηρεσίας ἐξαλές. λέγει οὖν ἔν
τινι ἐπιστολῇ, Οὐκ ἔχομεν ἐξουσίαν ἀδελ-
φὴν γυναῖκα περιάγειν, ὡς καὶ οἱ λοιποὶ
C Ἀπόστολοι; οὗτοι μὲν, οἰκείως τῇ ἀγωνίᾳ,
ἀπερισπάστως παῦ κηρύγματι προσεχόντες,
οὐχ ὡς γαμετὰς, ἀλλ' ὡς ἀδελφὰς περιῆ-
γον τὰς γυναῖκας συνδιακόνους ἐπιμελῶς
πρὸς τὰς οἰκουρούς γυναῖκας, δι' ὧν καὶ εἰς
τὸν γυναικωνῖτιν ἀδιαβλήτως παρεισδύετο
ἡ τοῦ Κυρίου διδασκαλία. ἴσμεν γὰρ καὶ περὶ
διακόνων γυναικῶν ἐν τῇ ἑτέρᾳ πρὸς
Τιμόθεον ἐπιστολῇ ὁ γνήσιος διατάτ-
των Παῦλος. ἀλλὰ μὴν ὁ αὐτὸς οὗτος κέ-
κραγεν, ὡς οὐκ ἔστιν ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ
D βρῶσις καὶ πόσις· οὐδὲ μὴν ἀποχὴ οἴνου,
καὶ κρεῶν· ἀλλὰ δικαιοσύνη, καὶ εἰρήνη, καὶ
χαρὰ ἐν πνεύματι ἁγίῳ. τίς οὖν, μη-
λωτὴν, καὶ ζώνην δερματίνην ἔχων, περι-
ἐρχεται ὡς Ἠλίας; τίς δὲ σάκκον περιβεβλημέ-
νος καὶ ἀνυπόδητος, ὡς Ἡσαΐας; ἢ
περίζωμα μόνον λινοῦν, ὡς Ἱερεμίας; Ἰωάννου
δὲ τὴν ἔνστασιν τὴν γνωστικὴν τοῦ βίου, τίς μιμήσε-
ται; ἀλλὰ καὶ ὄντως βιοῶντες, μυηθέντες ἐν Κυρίῳ,
οἱ μακάριοι προφῆται. ἡ δὲ Καρποκράτους δικαιο-
σύνη, καὶ τὸ ἐπ' ἴσης αὐτῷ τὸ ἀκόλαστον μετιόν-
των κοινωνίαν, ὧδέ πως καταλύεται. ἅμα
γὰρ ᾧ φησί, Τῷ αἰτοῦντί σε δός· ἐπιφέρει,

Καὶ τὸν θέλοντα δανείσασθαι, μὴ ἀποστραφῇς· A & eum qui velit mutuo accipere ne auerseris: hanc docens communionem, non autem illam incestam & impudicam coniunctionem. Quomodo autem fuerit is qui petit & accipit, & is qui mutuatur, si nullus sit qui habeat & det mutuo? Quid vero quando dicit Dominus: *Esuriui, & me pauistis: sitiui, & potum mihi dedistis: hospes eram, & me collegistis: nudus, & me vestiistis?* Deinde subiungit: *quatenus fecistis vni horum minimorum, mihi fecistis: nunquid easdem quoque tulit leges in veteri Testamento? Qui dat mendico, fœneratur Deo. &: Ne abstinueris à benefaciendo egeno*, inquit. Et rursus: *Eleemosynæ & fides ne te deficiant*, inquit. *Paupertas autem virum humiliat, ditant autem manus virorum.* Subiungit autem: *Qui pecuniam suam non dedit ad vsuram, sit acceptus.* & *Precium redemptionis animæ propriæ inducantur diuitiæ.* An non aperte indicat, quod sicut mundus componitur ex contrariis, nempe ex calido & frigido, humido & sicco, ita etiam ex iis qui dant, & ex iis qui accipiunt? Et rursus cum dixit: *Si vis perfectus esse, vende quæ habes, & da pauperibus*, refellit eum qui gloriatur quod omnia à iuuentute præcepta seruauerit. Non enim impleuerat illud, *Diliges proximum tuum sicut teipsum.* Tunc autem vt qui à Domino perficeretur, docebatur communicare & impertiri per charitatem. Honestè ergo non prohibuit esse diuitem, sed esse diuitem iniustè & inexplebiliter. Possessio enim quæ cum iniquitate acceleratur, minor redditur. Sunt enim qui seminantes multiplicant, & qui colligentes minus habent. De quibus scriptum est: *Dispersit, dedit pauperibus, iustitia eius manet in seculum seculi.* Qui enim seminat & plura colligit, is est qui per terrenam & temporalem communicationem ac distributionem, cœlestia acquirit & æterna. Est autem aliis qui incassum nemini impertit, & thesauros in terra colligit, vbi ærugo & tinea destruunt. De quo scriptum est: *Qui colligit mercedes, colligit in saccum perforatum.* Huius agrum Dominus in Euangelio dicit fuisse fertilem. Deinde cum vellet fructus reponere, & esset maiora horrea & apothecas sibi ædificaturus, sibi dixisse per prosopopœiam, *Habes bona multa reposita tibi in multos annos, ede, bibe, lætare: Stulte ergo,*

Τοῦτο δανείσασθαι, μὴ ἀποστραφῇς· Τούτῳ διδάσκων τὴν κοινωνίαν, οὐχὶ τὴν λείαν. πῶς δὲ ὁ αἰτῶν καὶ λαμβάνων καὶ δανιζόμενος, ἀπὸ μηδενὸς ὑπαρχοντος τοῦ ἔχοντος, & διδοντος, καὶ δανείζοντος; τί δ' ὅτ' αὖ ὁ Κύριος φῇ, Ἐπείνασα, καὶ ἐχορτάσατέ με· ἐδίψασα καὶ ἐποτίσατέ με· ξένος ἤμην, & συνηγάγετέ με· γυμνός, καὶ περιεβάλετέ με, εἶτα ὑπιφέρῃ. Ἐφ' ὅσον ἐποιήσατε ἑνὶ τούτων τῶν ἐλαχίστων, ἐμοὶ ἐποιήσατε. οὐχὶ τὰ αὐτὰ καὶ ἐν τῇ παλαιᾷ διαθήκῃ νομοθετεῖ; Ὁ διδοὺς τῷ χῷ, δανείζει τῷ θῷ καὶ, Μὴ ἀποχὴ δὲ ποιεῖν ἀγαθὸν, φησίν. καὶ πάλιν, Ἐλεημοσύναι καὶ πίστις μὴ σε λιπέτωσάν σου, εἶπεν. Πενία, δέ, ἀνδρα ταπεινοῖ· χεῖρες δὲ ἀνδρῶν, πλουτίζουσιν. ὑπιφέρῃ δὲ, ἤδη δὲ αὖ, ὃς οὐκ ἔδωκεν ὑπὲρ τόκου τὸ ἀργύριον αὐτοῦ, ἀπόδεκτος γένεται· καὶ Λύτρον ψυχῆς ἀνδρὸς, ὁ ἴδιος πλοῦτος κρίνεται. οὐχὶ διδασκαλεῖ αἰτίκως; ὡς ὧν ἐξ ἐναντίων ὁ κόσμος σύκειται, ὡσπερ ἐκ θερμοῦ καὶ [ψυχροῦ,] ξηροῦ τε & ὑγροῦ, ὅτω καὶ τῶν διδόντων, καὶ τῶν λαμβανόντων· πάλιν τε αὖ, ὅτ' αὖ εἶπε, Εἰ θέλεις τέλειος γενέσθαι, πωλήσας τὰ ὑπαρχοντα, δὸς τοῖς πένησι, ἐλέγχει τὸν καυχώμενον ὅτι τὰς πάσας τὰς ἐντολὰς ἐκ νεότητος τετηρηκέναι· οὐδὲ πεπλήρωκε δῆλον, Ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς ἑαυτόν. τότε δὲ ὑπὸ τοῦ κυρίου σωτηλεύμενος, ἐδιδάσκετο δι' ἀγάπην μεταδιδόναι. καλῶς οὖν πλουτεῖν οὐ κεκώλυκεν, ἀλλὰ μὴ ὁ ἀδίκως, καὶ ἁπλήστως πλουτεῖν· Κτῆσις γὰρ ὑπαπτευομένη μὴ δικαίας, ἐλάττων γίνεται. Εἰσὶ γὰρ οἱ σπείροντες, πλείονα ποιοῦσι· καὶ οἱ συνάγοντες ἐλαττοῦνται· περὶ ὧν γέγραπται, Ἐσκόρπισεν, ἔδωκε τοῖς πένησιν· ἡ δικαιοσύνη αὐτοῦ μένει εἰς τὸν αἰῶνα· ὁ μὲν γὰρ σπείρων, καὶ πλείονα συνάγων, ὅτός ἐστιν ὁ ἀπὸ τῆς ὑπογείου, καὶ περισκαφοῦς μεταδόσεως, τὰ ἐπίγεια κτώμενος καὶ τὰ αἰώνια· ἕτερος δὲ, ὁ μηδενὶ μεταδιδοὺς κενῶς, καὶ θησαυρίζων ὅπου σὴς καὶ βρῶσις ἀφανίζει· περὶ ὃ γέγραπται, Συνάγων τοὺς μισθοὺς, συνήγαγε εἰς δεσμὸν τετρυπημένον. Τούτου τὸν χῶρον ἐκφορῆσαι λέγει ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ ὁ Κύριος· ἔπειτα τοὺς καρποὺς ἀποθέσθαι βουληθέντα οἰκοδομησόμενον ἀποθήκας μείζονας, καὶ τὸν περσωποποιίαν εἰπεῖν πρὸς ἑαυτὸν, Ἔχεις ἀγαθὰ πολλὰ ἀποκείμενά σοι εἰς ἔτη πολλά· φαγε, πίε, εὐφραίνου· Ἄφρον οὖν

inquit, *hac nocte animam tuam à te repetunt: quæ ergo parasti, cuius erunt?* Humana ergo continentia, ea inquam quæ est ex sententia Philosophorum Græcorum, profitetur pugnare cum cupiditate, & in factis ei non inseruire. Quæ est autem ex nostra sententia continentia, non concupiscere: non vt quis concupiscens se fortiter gerat, sed vt etiam à concupiscendo se contineat. Non potest autem ea aliter accipi continentia, nisi gratia Dei. Et ideo dixit: Petite, & dabitur vobis. Hanc gratiam Moses quoque accepit, qui indigo corpore erat indutus, vt quadraginta diebus neque esuriret neque sitiret. Quemadmodum autem melius est sanum esse, quam ægrotantem differere de sanitate; ita lucem esse, quam loqui de luce: & quæ est ex veritate continentia, ea quæ docetur à Philosophis. Non enim vbi est lux, illic tenebræ. Vbi autem sola insidet cupiditas, etiamsi quiescat ab ea quæ per corpus fit operatione, at memoria quidem certe cum eo quod non est præsens congreditur. In summa autem & generaliter nobis procedat oratio de matrimonio, nutrimento, & aliis, vt nihil faciamus ex cupiditate, velimus autem ea sola quæ sunt necessaria. Non sumus enim filij cupiditatis, sed voluntatis: & eum qui vxorem duxit pro liberorum procreatione, exercere oportet continentiam, vt ne suam quidē concupiscat vxorem, quam debet diligere, honesta & moderata voluntate operam dans liberis. Non enim carnis curam gerere ad concupiscentias didicimus, honeste autem tanquam in die Christo, & dominica lucida vitæ institutione ac conuersatione ambulantes, non in comessationibus & ebrietatibus, non in cubilibus & impudicitijs, non in litibus & contentionibus. Verumenimvero non oportet considerare continentiam in vno solum genere, nempe in rebus venereis, sed etiam in quibuscunque aliis quæ luxuriosa concupiscit anima, non contenta necessariis, sed sollicita de delitiis. Continentia est pecuniam despicere, voluptatem, possessionem, spectaculum magno & excelso animo contemnere, os continere, ratione quæ sunt mala vincere. Iam vero angeli quoque quidam cum fuissent incontinentes, victi cupiditate, huc è cœlo descenderunt. Valentinus autem in epistola ad Agathopodem:

Matt. 7. Luc. 11.

A ἔφη· ταύτῃ γὰρ τῇ νυκτὶ τὴν ψυχήν σου ἀπαιτοῦσιν ἀπὸ σοῦ· ἃ οὖν ἡτοίμασας, τίνι ἔσται; ἡ μὲν οὖν ἀνδρεία ἐγκράτεια, ἡ πρὸς τοὺς φιλοσόφους, λέγω τοὺς Ἑλλήνων, ὁμολογεῖται τῇ ἐπιθυμίᾳ μάχεσθαι· τὸ μὴ ἐξυπηρετεῖν αὐτῇ εἰς τὰ ἔργα, ἐπαγγέλλεται. ἡ καθ' ἡμᾶς δέ, τὸ μὴ ἐπιθυμεῖν, οὐχ ἵνα τις ἐπιθυμῶν κρατηθῇ, ἀλλ' ὅπως καὶ τοῦ ἐπιθυμεῖν ἐγκρατεύηται. λαβεῖν δὲ ἄλλως οὐκ ἔστι τὴν ἐγκράτειαν ταύτην, ἢ χάριτι τοῦ θεοῦ. διὸ καὶ τοῦτο εἶπεν· Αἰτεῖτε, καὶ δοθήσεται ὑμῖν. ταύτην ἔλαβεν τὴν χάριν καὶ ὁ Μωσῆς, ὁ ἐνδεὴς σῶμα περικείμενος, ἵνα τεσσαρακοντα

B ἡμέρας μήτε πεινάσῃ, μήτε διψήσῃ, ὡς ὑγιαίνῃ, ἄμεινον δὲ νοσοῦντα περὶ ὑγιείας διαλέγεσθαι· ἢ τὸ εἶ φῶς, τοῦ περὶ φωτὸς λαλεῖν, καὶ ἡ κατ' ἀλήθειαν ἐγκράτεια, τῆς ἀπὸ τῶν φιλοσόφων διδασκομένης. οὐ γὰρ ὅπου φῶς, ἐκεῖ σκότος· ἔνθα δέ ἐστιν ἐπιθυμία ἐγκαθεζομένη, μόνη τυγχάνουσα, κἂν τῇ ἐνεργείᾳ ἡσυχάζῃ τῇ διὰ τοῦ σώματος, τῇ μνήμῃ συνουσιάζει πρὸς ὃ μὴ παρόν. καθόλου δὲ ἡμῖν περιείπω ὁ λόγος περί τε γάμου, περί τε τροφῆς, καὶ τῶν ἄλλων, μηδὲν

C κατ' ἐπιθυμίαν ποιεῖν, θέλειν δὲ μόνα ἐκεῖνα τὰ ἀναγκαῖα. οὐ γὰρ ἐσμεν ἐπιθυμίας τέκνα, ἀλλὰ θελήματος· καὶ τὸν ὑπὲρ παιδοποιΐας γήμαντα, ἐγκράτειαν ἀσκεῖν χρή, ὡς μηδὲ ἐπιθυμεῖν τῆς γυναικὸς τῆς ἑαυτοῦ, ἣν ἀγαπᾶν ὀφείλει, σωφρόνως καὶ σώφρονι παιδοποιούμενος θελήματι. οὐ γὰρ τῆς σαρκὸς προνοίαν ποιεῖσθαι εἰς ἐπιθυμίας ἐμάθομεν· διηρμένως δὲ ὡς ἐν ἡμέρᾳ περιπατοῦντες τῷ Χριστῷ, καὶ τῇ κυριακῇ τῇ φωτεινῇ ἀγωγῇ προσπαίοντες, μὴ κώμοις καὶ μέθαις, μὴ κοίταις καὶ

D ἀσελγείαις, μὴ ἔρισι καὶ ζήλοις. ἀλλὰ γὰρ οὐ μόνον περί τι ἓν εἶδος τῆς ἐγκρατείας σώφρονα προσήκει, λυτέον τὰ ἀφροδίσια· ἀλλὰ γὰρ καὶ περὶ τὰ ἄλλα ὅσα ἀπαλαλῶσα ἐπιθυμεῖ ἡ ψυχὴ ἡμῶν οὐκ ἀρκουμένη τοῖς ἀναγκαίοις, περιεργαζομένη δὲ τὴν χλιδήν. ἐγκράτειά ἐστιν ἀργυρίου καταφρονεῖν, τρυφῆς, κτήσεως, δόξης καταμεγαλοφρονεῖν· σώματος κρατεῖν, κινεῖσθαι λογισμῷ τῶν πόνων. ἤδη δέ τινες καὶ ἀγγέλων, ἀκρατεῖς γενόμενοι, ἐπιθυμίᾳ ἁλόντες, ἐνθένδε δεῦρο καταπεπτώκασιν. Οὐαλεντῖνος δέ, ἐν τῇ πρὸς Ἀγαθόποδα ἐπιστολῇ,

Παντα, φησὶν, ὑπομένας, ἐγκρατὴς ὢν, θεότητα Ἰησοῦς εἰργάζετο· ἤσθιεν γὰρ καὶ ἔπινεν ἰδίως, οὐκ ἀποδιδοὺς τὰ βρώματα. Τοσαύτη γὰρ αὐτῷ ἐγκρατείας δύναμις, ὥστε καὶ μὴ φθορὰν τῷ σώματι ὑπ' αὐτοῦ ἐπεὶ τὸ φθείρεσθαι αὐτὸς οὐκ εἶχεν. Ἡμεῖς μὲν οὖν, διὰ ἀγάπην τὴν πρὸς τὸν Κύριον, καὶ δι' αὐτὸ τὸ καλὸν, ἐγκράτειαν ἀσπαζόμεθα, τὸν νεὼν τοῦ πνεύματος ἁγιάζοντες· καλὸν γὰρ δι' τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν βουλεύεσθαι ἑαυτὸν πάσης ἐπιθυμίας, καὶ καθαρίζειν τὴν συνείδησιν ἀπὸ νεκρῶν ἔργων, εἰς τὸ λατρεύειν θεῷ ζῶντι. οἱ δὲ διὰ τὸ μῖσος τὸ πρὸς τὴν σάρκα, τῆς κατὰ γάμον συναλλαγῆς, καὶ τῆς τῶν καθηκόντων βρωμάτων μεταλήψεως, ἀχρείστως ἀπαλλάττεσθαι πολιτεύονται, ἀμαθεῖς τε καὶ ἄθεοι, ἀλόγως ἐγκρατευόμενοι, καθάπερ τὰ πλεῖστα τῶν ἀνθρώπων ἐθνῶν. Βραχμᾶναι γοῦν, ὅτε ἔμψυχον ἐσθίουσιν, ὅτε οἶνον πίνουσιν· ἀλλ' οἱ μὲν αὐτῶν, καθ' ἑκάστην ἡμέραν, ὡς ἡμεῖς, τὴν τροφὴν προσίενται· ἔνιοι δ' αὐτῶν, διὰ πέμπτων ἡμερῶν, ὡς φησιν Ἀλέξανδρος ὁ Πολυΐστωρ ἐν τοῖς Ἰνδικοῖς· καταφρονοῦσι γὰρ θανάτου, καὶ πρὸ ὁδοῦ ἡγοῦνται τὸ ζῆν· πείθονται γὰρ εἰς παλιγγενεσίαν· οἱ δὲ σέβουσιν Ἡρακλέα καὶ Πᾶνα. οἱ καλούμενοι δὲ σεμνοὶ τῶν Ἰνδῶν, γυμνοὶ διατελοῦσι τὸν πάντα βίον· ἔστι τὴν ἡσυχίαν ἀσκοῦσι, καὶ τοῖς τῶν μελλόντων προλέγουσι, καὶ σέβουσί τινα πυραμίδα, ὑφ' ἣν ὀστᾶ τινὸς θεοῦ νομίζουσιν ἀποκεῖσθαι. ὅτε δὲ οἱ Γυμνοσοφισταὶ, ἃ θ' οἱ λεγόμενοι σεμνοὶ, γυναιξὶ χρῶνται· παρὰ φύσιν γὰρ τοῦτο καὶ παράνομον δοκοῦσι. δι' ἣν αἰτίαν σφᾶς αὐτοὺς ἁγνοὺς τηροῦσι· προλεγόντων δὲ τῶν σεμνῶν. δοκοῦσι δὲ παρατηρεῖν τὰ θεῖα, καὶ διὰ τῆς τούτων σημειώσεως τῶν μελλόντων προμαντεύεσθαί τινα. ἐπεὶ δὲ οἱ τὴν ἀδιαφορίαν εἰσάγοντες, βιαζόμενοί τινας ὀλίγας γραφὰς, συνηγορεῖν αὐτῶν τῇ ἡδυπαθείᾳ οἴονται· ἀτὰρ δὴ κἀκείνων· Ἁμαρτία γὰρ ὑμῶν οὐ κυριεύσει· οὐ γάρ ἐστε ὑπὸ νόμον, ἀλλ' ὑπὸ χάριν· καὶ τινας ἄλλας τοιαύτας, ὧν ὅπως τοιούτοις μεμνῆσθαι οὐκ ἄλογον· ὃ γὰρ ὑποκλάζω ναυῒ πειρατικῇ· Φέρε δὴ διὰ βραχέων διακόψωμεν αὐτῶν τὴν ἐπιχείρησιν. αὐτὸς γὰρ ὁ γνήσιος Ἀπόστολος, τῇ προφθορᾷ λέξει ὑποφέρων ἀπολύσασθαι τὸ ἔγκλημα·

A Cum omnia, inquit, sustinuisset, erat continens, diuinitatem operabatur Iesus: edebat & bibebat peculiari modo, non reddens cibos: tanta ei inerat vis continentiæ, vt etiam nutrimentum in eo non interierit, quoniam ipse non habuit interitum. Nos ergo propter dilectionem in Dominum, & propter ipsum honestum, amplectimur continentiam, templum spiritus sanctificantes. Honestum enim est, propter regnum cœlorum seipsum castrare ab omni cupiditate, & emundare conscientiam à mortuis operibus, ad seruiendum Deo viuenti. Qui autem propter odium aduersus carnem susceptum,
B à coniugali coniunctione, & eorum qui conueniunt ciborum participatione, liberari desiderant, indocti sunt & impij, & absque ratione continentes, sicut aliæ gentes plurimæ. Brachmanes quidem certe neque animatum comedunt, neque vinum bibunt: sed aliqui quidem ex iis, quotidie sicut nos cibum capiunt: nonnulli autem ex iis tertio quoque die, vt ait Alexander Polyhistor in lib. de rebus Indicis: mortem autem contemnunt, & viuere nihili faciunt: credunt enim esse regene-
C rationem: aliqui autem colunt Herculem & Panem. Qui autem ex Indis vocantur σεμνοὶ, hoc est, honesti ac venerandi, nudi totam vitam trangunt: ij veritatem exercent, & futura prædicunt, & colunt quandam pyramidem, sub qua existimant alicuius Dei ossa reposita. Neque vero Gymnosophystæ, nec qui dicuntur σεμνοὶ, id est, venerandi, vtuntur mulieribus, hoc enim præter naturam & iniquum esse existimant: qua de causa seipsos castos conseruant. Virgines autem sunt etiam mulieres quæ dicuntur σεμναὶ, hoc est, venerandæ. Videntur autem obseruare
D cælestia, & per eorum significationem quædam futura prædicere. Quoniam autem qui introducunt indifferentiam, paucas quasdam scripturas detorquentes, titillanti suæ voluptati ea suffragari existimant: quinetiam illã quoque, Peccatum enim vestri non dominabitur: nõ estis enim sub lege, sed sub gratia: & aliquas alias huiusmodi, quarũ propter hęc non est rationi consentaneum vt faciam mentionem: non enim nauem instruo piraticam: age paucis eorum argumentum perfringamus. Ipse enim egregius Apostolus cum prędictę dictioni subiũgit, intentati criminis afferet solutionẽ,

Rom. 6. *Quid ergo? peccabimus, quia non sumus sub lege, sed sub gratia? Absit.* adeo diuine & prophetice euestigio dissoluit artem voluptatis sophisticam. Non intelligunt ergo, vt videtur, quod omnes nos oportet manifestari ante tribunal Christi, vt referat vnusquisque
2. Cor. 3. per corpus ea quæ fecit, siue bonum, siue malum: vt quæ per corpus fecit aliquis, recipiat. Quare si qua est in Christo noua creatura, ea non est amplius peccatis dedita. Vetera præterie-
2. Cor. 6. runt. *Vitam antiquam exuimus: ecce enim noua facta sunt, castitas ex fornicatione, & continentia ex incontinentia, iustitia ex iniustitia. Quæ est enim participatio iustitiæ & iniustitiæ? aut quæ luci cum tenebris societas? quæ est autem consentio Christo cum Belial? quæ pars est fideli*
1. Cor. 7. *cum infideli! quæ est autem consensio templo Dei cum idolis?* Has ergo habentes promissiones, mundemus nos ipsos ab omni inquinamento carnis & spiritus, perficientes sanctitatem in timore Dei. Qui autem Dei creaturæ resistunt per speciosam illam continentiam, illa quoque dicunt, quæ ad Salomen dicta sunt, quorum prius meminimus: habentur autem, vt existimo, in Euangelio secundum Ægyptos. Aiunt enim ipsum dixisse Seruatorem: Veni ad dissoluendum opera fœminæ: fœminæ quidem, cupiditatis: opera autem generationem & interitum. Quid ergo si dixerint, Soluta est hæc administratio? Non dixerint: manet enim mundus in eadem œconomia. Sed non falsum dixit Dominus. Reuera enim opera dissoluit cupiditatis, auaritiam, contentionem, gloriæ cupiditatem, mulierum insanum amorem, pædicatum, ingluuiem, luxum & profusionem, & quæ sunt his similia. Horum autem ortus, est animæ interitus: siquidem delictis mortui efficimur. Ea vero fœmina est intemperantia. Ortum autem & interitum, qui est in creatura, principaliter fieri necesse est, vsque ad perfectam, & omni ex parte absolutam distinctionem, & electionis restitutionem, per quam, quæ etiam sunt mundo permixtæ & confusæ substantiæ, proprietati suæ restituuntur. Vnde merito cum de consummatione verbum significasset, ait Salome: Quousque morientur homines? Hominem autem vocat scriptura dupliciter: & eum qui apparet, & animam: & eum rursus qui seruatur, & eum qui non

Τί οὖν; ἁμαρτήσωμεν, ὅτι οὐκ ἐσμὲν ὑπὸ νόμον, ἀλλ' ὑπὸ χάριν; μὴ γένοιτο. ὕτως ἀθέως καὶ θεοφθόρως καλύψαι τὸ δόλιον τῆς σοφιστικῆς τὸ ἡδονῆς τέχνημα. ὃ συνίεισιν οὖν, ὡς ἔοικεν, ὅτι τοὺς πάντας ἡμᾶς φανερωθῆναι δεῖ ἔμπροσθεν τοῦ βήματος τοῦ Χριστοῦ, ἵνα κομίσηται ἕκαστος διὰ τοῦ σώματος πρὸς ἃ ἔπραξεν, εἴτε ἀγαθὸν, εἴτε κακόν, ἵνα ἃ διὰ τοῦ σώματος ἔπραξέν τις, ἀπολάβῃ· ὥστε εἴ τις ἐν Χριστῷ καινὴ κτίσις, οὐκ ἔτι ἁμαρτητική· τὰ ἀρχαῖα παρῆλθεν· ἀπεδυσάμεθα τὸν βίον τὸν παλαιόν· ἰδοὺ γὰρ γέγονε καινά, ἁγνεία ἐκ πορνείας, καὶ ἐγκράτεια ἐξ ἀκρασίας· δικαιοσύνη, ἐξ ἀδικίας. τίς γὰρ μετοχὴ δικαιοσύνῃ καὶ ἀνομίᾳ; ἢ τίς κοινωνία φωτὶ πρὸς σκότος; τίς δὲ συμφώνησις Χριστοῦ πρὸς Βελίαρ; τίς μερὶς πιστῷ μετ' ἀπίστου; τίς δὲ συγκατάθεσις ναῷ θεοῦ, μετ' εἰδώλων; ταύτας οὖν ἔχοντες τὰς ἐπαγγελίας, καθαρίσωμεν ἑαυτοὺς ἀπὸ παντὸς μολυσμοῦ σαρκὸς καὶ πνεύματος, ἐπιτελοῦντες ἁγιωσύνην ἐν φόβῳ θεοῦ. οἱ δὲ ἀντιπαλαίοντες τῇ κτίσει τοῦ θεοῦ διὰ τῆς δυσφήμου ἐγκρατείας, καὶ ἐκεῖνα λέγουσι τὰ πρὸς Σαλώμην εἰρημένα, ὧν πρότερον ἐμνήσθημεν· φέρεται δὲ οἵμῃ ἐν τῷ κατ' Αἰγυπτίους εὐαγγελίῳ. φασὶ γάρ, ὅτι αὐτὸς εἶπεν Σωτήρ, Ἦλθον καταλύσαι τὰ ἔργα τῆς θηλείας· θηλείας μέν, τῆς ἐπιθυμίας· ἔργα δὲ, γένεσιν καὶ φθοράν. τί οὖν αὖ εἴποιεν; κατελύθη ἡ διοίκησις αὕτη; οὐκ ἂν φήσαιεν· μένει γὰρ ὅτι τῆς αὐτῆς οἰκονομίας ὁ κόσμος· ἀλλ' οὐκ ἐψεύσατο ὁ Κύριος· τῷ ὄντι γάρ, τὰ τῆς ἐπιθυμίας κατέλυσεν ἔργα, φιλαργυρίαν, φιλονεικίαν, φιλοδοξίαν, γυναικομανίαν, παιδεραστίαν, ὀψοφαγίαν, ἀσωτίαν, καὶ τούτοις ὅμοια. τούτων δὲ ἡ γένεσις, φθορὰ τῆς ψυχῆς, εἴγε νεκροὶ τοῖς παραπτώμασι γινόμεθα· καὶ αὕτη ἡ θήλεια, ἀκρασία λέγω. γένεσιν δὲ καὶ φθοράν, τὴν ἐν κτίσει προηγουμένως γίνεσθαι ἀνάγκη, μέχρι τελειώσεως διακρίσεως. καὶ ἀποκαταστάσεως ἐκλογῆς, δι' ἣν καὶ αἱ τῷ κόσμῳ συμπεφυρμέναι οὐσίαι, τῇ οἰκειότητι προσνέμονται. ὅθεν εἰκότως περὶ συντελείας μυνύσαντος τοῦ λόγου, ἡ Σαλώμη φησί· Μέχρι τίνος οἱ ἄνθρωποι ἀποθανοῦνται; ἄνθρωπον δὲ καλεῖ ἡ γραφὴ διχῶς· τόν τε φαινόμενον, καὶ τὴν ψυχήν. πάλιν τε αὖ, τὸν σῳζόμενον, καὶ τὸν μή.

καὶ θανάτου ψυχῆς ἡ ἁμαρτία λέγεται. διὸ καὶ προσεκτετηρημένως ἀποκρίνεται ὁ Κύριος, Μέχρις οὗ τίκτωσιν αἱ γυναῖκες, τουτέστι, μέχρις οὗ αἱ ἐπιθυμίαι ἐνεργῶσι. Διόπερ τὸ ὥσπερ δι' ἑνὸς ἀνθρώπου ἡ ἁμαρτία εἰς τὸν κόσμον εἰσῆλθεν, καὶ διὰ τῆς ἁμαρτίας ὁ θάνατος εἰς πάντας ἀνθρώπους διῆλθεν, ἐφ' ᾧ πάντες ἥμαρτον· καὶ ἐβασίλευσεν ὁ θάνατος ἀπὸ Ἀδὰμ μέχρι Μωσέως, φησὶν ὁ Ἀπόστολος· φυσικῇ μὲν οὖν ἀνάγκῃ θείας οἰκονομίας, γενέσει θανάτου ἕπεται. καὶ συνῳδῷ ψυχῆς καὶ σώματος, ἡ τούτων διάλυσις ἀκολουθεῖ. Εἰ δὲ ἕνεκεν μαθήσεως, καὶ ἐπιγνώσεως, ἡ γένεσις, ἀποκαταστάσεως δὲ ἡ διάλυσις· ὡς δὲ αἰτία θανάτου διὰ τὸ τίκτειν ἡ γυνὴ νομίζεται, οὕτω καὶ ζωῆς διὰ τοῦτο αὐτὴ αἰτίαν λελόγισται ἡμέρα. αὐτίκα ἡ προκαταρξασα τῆς παραβάσεως, ζωὴ προσηγορεύθη, διὰ τὴν τῆς διαδοχῆς αἰτίαν, τῶν τε γενομένων· τῶν τε ἁμαρτανόντων γίνεται, ὁμοίως δικαίων ὡς καὶ ἀδίκων, ἑκάστου ἡμῶν ἑαυτὸν δικαιοῦντος, ἢ ἐμπαλιν ἀπειθῆ καθιστάντος ὁπωσοῦν. Οὐκ ἠθέλησα ἔγωγε μυσάττεσθαι τὸ ἐν σαρκὶ ζωὴν τὴν Ἀποστόλου, ὁπηνίκα καὶ φησί· Ἀλλ' ἐν πάσῃ παῤῥησίᾳ, ὡς πάντοτε, καὶ νῦν μεγαλυνθήσεται Χριστὸς ἐν τῷ σώματί μου, εἴτε διὰ ζωῆς, εἴτε διὰ θανάτου· ἐμοὶ γὰρ τὸ ζῆν, Χριστός· καὶ τὸ ἀποθανεῖν κέρδος. εἰ δὲ τὸ ζῆν ἐν σαρκί, καὶ τοῦτό μοι καρποῦ ἔργου· τί αἱρήσομαι, οὐ γνωρίζω· συνέχομαί τε ἐκ τῶν δύο, τὴν ἐπιθυμίαν ἔχων εἰς τὸ ἀναλῦσαι, καὶ σὺν Χριστῷ εἶναι· πολλῷ γὰρ κρεῖττον· τὸ δὲ ἐπιμένειν τῇ σαρκί, ἀναγκαιότερον δι' ὑμᾶς· ἐνδείκνυται γάρ, οἶμαι, διὰ τούτων σαφῶς, τῆς μὲν ἐξόδου τοῦ σώματος, τὴν πρὸς θεὸν ἀγάπην, τελείωσιν εἶναι· τῆς δὲ ἐν σαρκὶ παρουσίας, τὴν ἀναγκαίαν διὰ τοὺς σωθῆναι δεομένους ὑπομονήν. τί δὲ; οὐχὶ καὶ τὰ ἑξῆς τῶν πρὸς Σαλωμὼν εἰρημένων, ὑπιφέρουσιν, οἱ πάντα μᾶλλον ἢ τὰς τῆς ἀληθείας ἀναγκαίως στοιχήσαντες κανόνι; Φαμένης γὰρ αὐτῆς, Καλῶς οὖν ἐποίησα μὴ τεκοῦσα· ὡς δ' ἐνδεοῦς τῆς γενέσεως προσλαμβανομένης· ἀμείβεται λέγων ὁ Κύριος, Πάσῃ φάγε βοτάνῃ· τὴν δὲ πικρίαν ἔχουσαν, μὴ φάγῃς· σημαίνει γὰρ καὶ διὰ τούτων, ἐφ' ἡμῖν εἶναι, καὶ οὐκ ἐξ ἀνάγκης, τὴν κώλυσιν εἶναι τῆς

A Mors autem animæ dicitur peccatum. Quare cautè & considerate respondet Dominus: Quoadusque pepererint mulieres, hoc est, quandiu operabuntur cupiditates. Et ideo quemadmodum per vnum hominem peccatum ingressum est in mundum, per peccatum quoque mors ad omnes homines peruasit, quatenus omnes peccauerunt, *Et regnauit mors ab Adam vsque ad Mosen*, inquit Apostolus: naturali autem diuinæ œconomiæ necessitate, mors sequitur generationem: & corporis & animæ coniunctionem consequitur eorum dissolutio. Si est autem propter B doctrinam & agnitionem generatio, restitutionis autem est dissolutio. Quo modo autem existimatur mulier causa mortis, propterea quod pariat: ita etiam dicetur dux vitæ propter eandem causam. Iam quæ prior inchoauit transgressionem vita est appellata, propter causam successionis: & eorum qui generantur, tam iustorum, quam iniustorum, mater est, vnoquoque nostrum seipsum iustificante. vel contra inobedientem seipsum constituente. Vnde non ego quidem arbitror Apostolum abhorrere vitam quæ est in carne, cum dicit: *Sed in omni* Philip. 1. *fiducia, vt semper, nunc quoque Christus* C *magnificabitur in corpore meo, siue per vitam, siue per mortem. Mihi enim viuere Christus, & mori lucrum. Si autem viuere in carne, & hoc quoque mihi fructus operis, quid eligam nescio, & coarctor ex duobus, cupiens resolui, & esse cum Christo: multo enim melius*: manere autem in carne, est magis necessarium propter vos. Per hæc enim, vt puto, apertè ostendit, exitus quidem corporis perfectionem, esse in Deum dilectionem: eius autem præsentiæ in carne, ex grato animo profectam tolerantiam, propter eos qui D opus habent vt salui fiant. Quid vero? non etiam ea quæ deinceps sequuntur, ex iis quæ dicta sunt ad Salomen, subiungunt, ij, qui quiduis potius quam quæ est ex veritate Euangelicam regulam sunt secuti? Cum ea enim dixisset, Recte ergo feci quæ non peperi: vtpote quod non vt oportet assumeretur generatio, excipit Dominus, dicens: Omni herba vescere, ea autem quæ habet amaritudinem ne vescaris. Per hæc enim significat, esse in nostra potestate, & non esse necessariam ex prohibitione præcepti,

vel continentiam, vel etiam matrimonium. Nam vero quod matrimonium creationi aliquid affert auxilij, præterea explicans. Nemo ergo peccatum existimet matrimonium quod est ex ratione seu per verbum, nisi existimat esse amaram filiorum educationem: multis enim contra, carere liberis videtur esse molestissimum. Neque amara videatur alicui liberorum precreatio, à diuinis abstrahens, propter ea quæ ad vsum necessaria geruntur negocia. Hic autem non facile ferens vitam solitariam, desiderat matrimonium: quando quidē id quod cordi est, cum temperantia est innoxium: & habet vnusquisque nostrum potestatem eligendi an velit gignere filios. Cōsidero autem, quemadmodum aliqui quidē qui pretextu matrimonij difficultatum ab eo abstinerunt, non conuenienter sanctæ cognitioni, ad inhumanitatem & odium hominum defluxerunt, & perit apud ipsos charitas. Aliqui autem qui legis concessioni acquiescentes sunt alligati, & titillāti sensuum voluptate perfusi, fuerunt, vt ait Propheta, assimilati iumentis. Quinam sunt autem illi duo & tres, qui congregantur in nomine Domini, in quorū medio est Dominus? an non virum & mulierem & filium tres dicit, quoniam mulier cum viro per Deum coniungitur? Sed si accinctus quis esse velit & expeditus, non volens procreare liberos, propter eam quæ est in procreandis liberis molestiam & occupationem, moneat, inquit Apostolus, cœlebs vt ego. Velle enim dicere Dominum exponunt, cum pluribus quidē esse creatorem, effectorem Deum generationis: cum vno autem, nempe electo, Seruatorem, qui est alterius scilicet Dei, qui bonus est, filius. Hoc autem non ita habet: sed est quidem etiam cum iis qui honestè ac moderatè in matrimonio versati sunt, & liberos susceperunt, Deus per filium: est autem etiam cum eo qui rationi seu verbo conuenienter fuit continēs idem Deus similiter. Fuerint autem aliter quoque tres quidem, ira, cupiditas, & ratio: caro autem & anima & spiritus alia ratione. Forte autem & vocationem & electionem secundā, & tertium genus quod in primo honore collocatur, tacite significat trias quæ prius dicta est: cum quibus est quæ omnia considerat Dei potestas, absquæ diuisione cadens in diuisionē. Qui ergo animæ quæ sunt secundum naturam ita vt oportet vtitur operationibus,

Matt. 18.

1 Cor. 7.

ἤτοι τὴν ἐγκράτειαν, ἢ καὶ τὸν γάμον· καὶ ὅτι ὁ γάμος συνεργάζεταί τι τῇ κτίσει, παρασημαίνεται. μή ποτ' οὖν ἀμφιτημῶ τις ἡγείσθω τὸν γάμον τὸν κτῖ λόγον. Εἰ μὴ πικρὰν ὑπολαμβάνῃ παιδοτροφίαν· πολλοῖς γὰρ ἐμπαλιν ἀτεκνία λυπηρότατον· μήτ' αὖ πικρὰ ἡ παιδοποιία φαίνηταί τινι, μεταδιατιθέσθω τὴν θείων λόγων καὶ τὰς χερσὶν ἀσχολίας. μὴ φέρων δὲ εὐκόλως τὸν μονήρη βίον, ἐπιθυμεῖ τοῦ γάμου· ἐπεὶ ὃ ἀνάρεστον μὴ σωφρονοῦντος ἀδελφοῦ, καὶ κύριος ἕκαστος ἡμῶν τυγχάνῃ τῆς περὶ τέκνων γονῆς αἱρέσεως. συνορᾷ δ' ὅπως τῇ παρασκευῇ τοῦ γάμου οἱ μὲν ἀπιχημοῦντες τούτου, μὴ κτῖ τὸν ἀγῶνα γνῶσιν εἰς μισανθρωπίαν ἐκρρύησαν, καὶ ὁ τῆς ἀγάπης οἴχεται πρὸ αὐτοῖς· οἱ δ', ἐναχθέντες καὶ ἡδυπαθήσαντες τῇ τοῦ νόμου συναναφορᾷ, ὡς φησιν ὁ Προφήτης, παρωμοιώθησαν τοῖς κτήνεσιν. τίνες δὲ οἱ δύο καὶ τρεῖς ἐπάρχουσιν, οἱ ὀνόματι Χριστοῦ συναγόμενοι, πρὸ οἷς μέσος ἐστὶν ὁ Κύριος; ἢ οὐχὶ ἄνδρα καὶ γυναῖκα, καὶ τέκνον τοὺς τρεῖς λέγει; ὅτι ἀνδρὶ γυνὴ διὰ θεοῦ ἁρμόζεται. ἀλλὰ κἂν εὔζωνός τις εἶ θέλῃ, οὐχ αἱρούμενος τὴν παιδοποιΐαν διὰ τὴν ἐν παιδοποιΐᾳ ἀσχολίαν. Μενέτω, φησὶν ὁ Ἀπόστολος, ἄγαμος, ὡς κἀγώ. βούλεσθαι γὰρ λέγειν τὸν Κύριον ἐξηγοῦνται· μετὰ μὲν τῶν πλειόνων, τὸν δημιουργὸν εἶναι τὸν γενεσιουργὸν Θεόν· μετὰ δὲ τοῦ ἑνός, τοῦ ἐκλεκτοῦ, τὸν σωτῆρα, ἄλλου δηλονότι θεοῦ τοῦ ἀγαθοῦ υἱὸν πεφυκότα. ὁ δέ, οὐχ ὕστερος ἐκεῖνος· ἀλλ' ἔστι μὲν καὶ μετὰ τῶν σωφρόνως γαμάντων καὶ τεκνοποιησαμένων ὁ θεὸς δι' υἱοῦ· ἔστι δὲ καὶ μετὰ τοῦ ἐγκρατευσαμένου λογικῶς ὁ αὐτὸς ὡσαύτως θεός. Εἶεν δ' ἂν καὶ ἄλλως, οἱ μὲν τρεῖς, θυμός τε καὶ ἐπιθυμία καὶ λογισμός· σὰρξ δὲ καὶ ψυχὴ καὶ πνεῦμα, κατ' ἄλλον λόγον. τάχα δὲ καὶ τὴν κλῆσιν τὴν τε ἐκλογὴν, δευτέραν, καὶ τελείαν, ὃ εἰς τὴν σωφρονοῦσαν τιμὴν καταπαυόμενον γένος, αἰνίσσεται ἡ παρεμπεσοῦσα τριάς. μεθ' ὧν ἡ πανεπίσκοπος τοῦ Θεοῦ δύναμις ἀμερὴς μένει. ὁ δὲ τῶν κατὰ φύσιν ἐνεργείας τῆς ψυχῆς ἐν δέοντι χρώμενος,

ἐπιθυμεῖ μὲν τῶν κατ' ἀλλήλων· μισεῖ δὲ τὰ A
βλαπτοντα, καθὼς αἱ ἐντολαὶ παραγγέλλουσιν· εὐλογήσας γάρ, φησι, τὸν εὐλογοῦντα, καὶ καταράσῃ τὸν καταρώμενον. ὅτ' ἂν δὲ καὶ τούτων ὑπεραναβὰς τῷ θυμῷ, καὶ τῆς ἐπιθυμίας ἔργῳ ἀγαπήσῃ τὸν κτίσαντα διὰ τὸν πάντων θεὸν τε καὶ ποιητὴν γνωστικῶς βιώσεται, ἕξιν ἐγκρατείας ἄπονον παραπεποιημένος, καὶ τῷ παρὰ τὸν σωτῆρα ὁμοίωσιν, ἑνώσας τῇ γνώσει, πίστει, ἀγάπῃ, εἷς ὢν ἤδη τῷ κρίσει, καὶ πνευματικὸς ὄντως, ἀποδιδοὺς τῷ κύριον τὸν θυμὸν καὶ τὴν ἐπιθυμίαν διαλογισμοὺς πάντη πάντως, ὁ κατ' εἰκόνα ἐντελούμενος τοῦ Κυρίου παρὰ αὐτοῦ τοῦ τεχνίτου ἀνθρωπος τέλειος, ἄξιος ἤδη τοῦ ἀδελφὸς παρὰ τοῦ Κυρίου ὀνομάζεσθαι· φίλος ἅμα οὗτος καὶ υἱός ἐστιν. ὥστε οἱ δύο καὶ οἱ τρεῖς ἐπὶ τὰ αὐτὰ συνάγονται, τὸν γνωστικὸν ἄνθρωπον. Εἰη δ' ἂν καὶ ἡ ὁμόνοια τῶν πολλῶν ἀπὸ τῶν τριῶν ἀριθμουμένη, μεθ' ὧν ὁ Κύριος, ἡ μία ἐκκλησία, ὁ εἷς ἄνθρωπος, ὃ γένος ὃ ἕν. ἢ μή τι μὴ τοῦ ἑνὸς τοῦ Ἰουδαίου ὁ Κύριος νομοθετῶν ἦν· προφητεύων ἤδη, καὶ τὸ Ἱερεμίαν ἀποστέλλων εἰς Βαβυλῶνα, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐξ ἐθνῶν διὰ τῆς προφητείας C
καλῶν, συνάγει λαοὺς τοὺς δύο· τρίτος ἦν ἐκ τῶν δυεῖν κτιζόμενος εἰς, εἷς καινὸν ἄνθρωπον· ᾧ δὴ ἐμπεδεπατεῖ τε καὶ καθοικεῖ ἐν αὐτῇ τῇ ἐκκλησίᾳ. νόμος τε ὁμοῦ καὶ προφῆται, συνᾴδει καὶ παῖς Εὐαγγελίῳ, ἐν ὀνόματι Χριστοῦ εἰς μίαν συνάγοντα γνῶσιν. ἐκεῖνοι οἱ διὰ μῖσος μὴ γαμοῦντες, ἢ δι' ἐπιθυμίαν ἀδιαφόρως τῇ σαρκὶ καταχρώμενοι, οὐκ ἐν ἀριθμῷ τῶν σῳζομένων ἐκείνων, μεθ' ὧν ὁ Κύριος. Τούτων ὧδε ἐπιδεδειγμένων, φέρε ὁπόσαι τούτοις τοῖς καὶ τὰς αἱρέσεις σοφιζαῖς ἐναντιοῦνται γραφαί, ἤδη προσβαλώμεθα· τὸν κανόνα τῆς καὶ λόγου τεθυμωμένης ἐγκρατείας, μιμούμενοι. ἐκάστη δὲ τῶν αἱρέσεων τοῦ οἰκείως ἐπισταμένου γραφῶν, ὁ συνιὼν, ἐπιλεξάμενος καὶ κρίνων, χρήσεται πρὸς κατάλυσιν τῶν παρὰ τὰς ἐντολὰς δογματιζόντων· δῶσει μὲν οὖν ὁ νόμος, ὡς προῃρήκαμεν, ὃ οὐκ ἐπιθυμήσῃς τῆς τοῦ πλησίον, τῆς τοῦ Κυρίου προσηκούσης καὶ τοῦ νέου παρηκόντος φωνῆς, προσπαραφώνησεν, ἅτε αὐτῆς ἀντιπροσώπως λεγούσης· Ἠκούσατε τοῦ νόμου παραγγέλλοντος, Οὐ μοιχεύσῃς·

desiderat quidem ea quæ sunt conuenientia, odio autem habet ea quæ lædunt, sicut iubent mandata. Benedices enim, inquit, benedicenti, & maledices maledicenti. Quando autem hæc transiliens, iram scilicet & cupiditatem, creaturam reuera amauerit, propter eum qui est Deus & effector omnium, is ex recta viuet cognitione, minime laborioso continentiæ habitu acquisito per eam quæ est seruatori assimilationem, vnita cognitione, fide, dilectione: vt qui finis iudicio vnus sit, & vere spiritalis, quæ ex ira & cupiditate procedunt cogitationes omnino B
non admittens, qui ad Domini imaginem ab ipso artifice efficitur homo perfectus, dignus iam qui frater à Domino nominetur, is simul est amicus & filius. Sic ergo duo & tres in eodem congregantur, nempe in homine cognitione prædito. Fuerit autem multorum quoque concordia ex tribus numerata, cum quibus est Dominus, vna Ecclesia, vnus homo, genus vnum. An non cum vno quidem Iudæo erat Dominus legem ferens. Iam autem prophetans, & Hieremiam mittens Babylonem, quinetiam eos qui erant ex gentibus vocans per prophetiam, congregauit duos populos. Tertius autem est vnus, qui ex duobus creatur in nouum hominem, quo inambulat & inhabitat in ipsa Ecclesia. Et lex simul & Prophetæ, vna cum Euangelio, in nomine Christi congregantur in vnam cognitionem. Qui ergo propter odium vxorem non ducunt, vel propter concupiscentiam carne indifferenter abutuntur, non sunt in numero illorum qui seruantur, cum quibus est Dominus. His sic ostensis, age quæcunque scripturæ aduersantur iis Sophistis qui sunt ex hæresibus, iam adducamus, declarantes regulam con- D
tinentiæ quæ rationi seu verbo conuenienter obseruatur. Vnaquæque autem hæresis scripturam habet quæ sibi conuenienter affertur. Quam qui intelligit, oportune eligens, vtetur ad eos confutandos qui præter præcepta decreta constituunt. Atque vt ab alto rem repetamus, lex quidem sicut prius diximus, illud, *Non concupisces vxorem proximi tui*, prius exclamauit ante propinquam & cohærentem Domini vocem, quæ dicit ex sua ipsius persona: *Audiuistis legem præcipientem, Non mœchaberis.* Matt. 5.

Ego autem dico, non concupisces. Quod enim vellet lex viros vti moderate vxoribus, & propter solam liberorum susceptionem, ex eo clarum est, quod prohibet quidem eum qui non habet vxorem, statim cum captiua habere consuetudinem. Quod si semel desiderauerit, ei cum tonsa fuerit capillos, permittere vt lugeat triginta diebus. Si autem ne sic quidem emaresçat cupiditas, tunc liberis operam dare, cum quæ dominatur impulsio, probata sit præfinito tempore consentanea rationi appetitio. Vnde nullum ex veteribus ex scriptura ostenderis, qui cum prægnante rem habuerit, sed postquam gestauit vterum, & postquam editum fœtum à lacte depulit, rursus à viris cognitas fuisse vxores. Iam hunc scopum & institutum inuenies seruantem Mosis patrem, cum triennium post Aaronem editum intermisisset, genuisse Mosem. Et rursus Leuitica tribus seruans hanc naturæ legem à Deo traditam, aliis numero minor ingressa est in terram promissam. Non enim facile multiplicatur genus, cum viri quidem seminant qui legitimum ineunt matrimonium, expectant autem non solum vteri gestationem, sed etiam à lacte depulsionem. Vnde merito Moses quoque Iudæos paulatim prouehens ad continentiam, cum tribus diebus deinceps consequentibus à venerea voluptate abstinuissent, iussit audire verba Dei. *Nos ergo Dei templa sumus*, sicut dixit Propheta: *Inhabitabo in eis, & inambulabo, & ero eorum Deus, & ipsi erunt meus populus:* si ex præceptis vitam instituamus, siue vnusquisque nostrum, siue tota simul Ecclesia. *Quare egredimini è medio ipsorum, & separamini, Dicit Dominus, & immundum ne tangatis, & ego vos suscipiam, & ero vobis in patrem, & vos eritis mihi in filios & filias, dicit Dominus omnipotens.* Non ab iis qui vxores duxerunt, vt aiunt, sed à gentibus quæ adhuc viuebant in fornicatione, præterea autem à prius quoque dictis hæresibus, vt immundis & impiis, prophetice nos iubet separari. Vnde etiam Paulus quoque verba dirigens ad eos, qui erant iis qui dicti sunt similes: *Has ergo promissiones habetes*, inquit, *dilecti: mundemus corda nostra ab omni inquinamento carnis & spiritus, perficientes sanctitatem in timore Dei.*

Leuit. 16.
2. Cor. 6.
Esai. 52.
2. Cor. 7.

A ἐγὼ δὲ λέγω, Οὐκ ἐπιθυμήσεις· ὅτι γὰρ φρένωσιν ἐβούλετο τὴν γαμετὴν χεῖρας τοῖς ἀνδράσιν ὁ νόμος, καὶ ὅτι μόνην παιδοποιΐαν, δῆλον ἐκ τοῦ κωλύειν μιᾷ τῇ ἀκμαλώτῳ ὡσαύτως χεῖρα ἐπιμίγνυσθαι τὸν ἄγαμον· ἐπιθυμήσαντος δὲ ἅπαξ, τριάκοντα πενθεῖν ἐπιτρέπειν ἡμέρας, κειρα-
μένῃ, καὶ τὰς τρίχας· εἰ δὲ μηδ' ὕτως μαραίνοιτο ἡ ἐπιθυμία, τότε παιδοποιΐας, δεδοκιμασμένης τὴν ὁρμὴν τῆς κυοφορούσης καὶ τὴν προαίρεσιν τοῦ
B γένους, εἰς ὄρεξιν βάλλειν. ὅθεν καὶ δείξας ἐγκύμονι πλησιάσαντα τῶν προσθυτέρων τινά, καὶ τὴν γραφὴν· ἀλλ' ὕστερον μετά τε τὴν κυοφορίαν, μετά τε τὸν τεχθέντος γαλακτοτροφίαν, βύσεις αὖ πάλιν πρὸς τὸν ἀνδρῶν γινωσκομένας ταῖς γυναιξί. αὐτίκα τοῦτον δηλοῖ τὸν σκοπὸν, καὶ τὸν τοῦ Μωσέως πατέρα φυλάσσοντα, τριετίαν διαλιπόντα μετὰ τὸν Ἀαρὼν ἀποκύησιν, γεννήσαντα τὸν Μωσέα. ἡ τε αὖ Λευιτικὴ φυλὴ, τοῦτον φυλάσσουσα τὸν φύσεως νόμον ὑπὸ θεοῦ, ἐλαττόνων τὸν
ἀριθμὸν πρὸς τὰς ἄλλας εἰς τὸν προκατηγγελμένην εἰσῆλθε γῆν· ῥᾳδίως αὐξανόμενος εἰς πολυπληθίαν, ἀπειρόντων μιᾷ τῶν ἀνδρῶν τὸν καὶ τοῖς νόμοις γάμον διαδεδεγμένων. ἀναμενόντων δὲ, οὐ τὴν κυοφορίαν μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν
C γαλακτοτροφίαν. ὅθεν εἰκότως ὁ Μωσῆς κατ' ὀλίγος εἰς ἐγκράτειαν προβιβάζων τοὺς Ἰουδαίους, τριῶν ἡμερῶν καθ' ἑξῆς ἀπεχομένους ἀφροδισίου ἡδονῆς, προσέταξεν ἐπακούειν τῶν θείων λόγων. Λίμεις οὖν ναοὶ τοῦ θεοῦ ἐσμεν, καθὼς εἶπεν ὁ προφήτης, ὅτι, Ἐνοικήσω ἐν αὐτοῖς, καὶ ἐμπεριπατήσω· καὶ ἔσομαι αὐτῶν θεὸς, καὶ αὐτοὶ ἔσονταί μου λαός· ἐὰν καὶ τὰς ἀποταγὰς πολιτευώμεθα, εἴτε ὁ καθ' ἕκαστον ἡμῶν, εἴτε καὶ ἀθρόα ἡ ἐκκλησία. Διὸ Ἐξέλθετε ἐκ μέσου αὐτῶν καὶ ἀφορίσθητε, λέγει Κύριος· καὶ ἀκα-
D θάρτου μὴ ἅπτεσθε· κἀγὼ εἰσδέξομαι ὑμᾶς, καὶ ἔσομαι ὑμῖν εἰς πατέρα· καὶ ὑμεῖς ἔσεσθέ μοι εἰς υἱοὺς καὶ θυγατέρας, λέγει Κύριος παντοκράτωρ. ὁ τῶν γαμικῶν, ὡς φασιν, ἀλλὰ τῶν ἐθνῶν τῶν ἐν πορνείᾳ βιούντων ἔτι. πρὸς ὃ καὶ τὸν προφημένων αἱρέσεων ἀφορισθῆναι, ὡς ἀκαθάρτων καὶ ἀθέων, κελεύει προφητικῶς ἡμᾶς. ὅθεν καὶ ὁ Παῦλος πρὸς τοὺς ὁμοίους ἀποτεινόμενος, τοῖς εἰρημένοις· Ταύτας οὖν ἔχετε τὰς ἐπαγγελίας, φησὶν, ἀγαπητοί· καθαρίσωμεν ἑαυτῶν τὰς καρδίας ἀπὸ παντὸς μολυσμοῦ σαρκὸς καὶ πνεύματος, ἐπιτελοῦντες ἁγιωσύνην ἐν φόβῳ Θεοῦ.

Ζηλῶ

Ζηλῶ γὰρ ὑμᾶς Θεοῦ ζήλῳ· ἡρμοσάμην γὰρ ὑμᾶς ἑνὶ ἀνδρὶ, παρθένον ἁγνὴν παραστῆσαι τῷ Χριστῷ. Ἐκκλησία δὲ ἀγάμου γαμετῆς, τὸν νυμφίον κεκτημένη· ἀλλ' ὁ καθ' ἕκαστον ἡμῶν, ἐὰν αὐ βούληται καὶ τὸν νόμου γαμεῖν, τὸ πρέπον λέγω γάμον, ἔχει τὴν ἐξουσίαν. Φοβοῦμαι δὲ μήπως, ὡς ὁ ὄφις ἐξηπάτησεν Εὔαν ἐν τῇ πανουργίᾳ, φθαρῇ τὰ νοήματα ὑμῶν ἀπὸ τῆς ἁπλότητος τῆς εἰς τὸν Χριστόν· σφόδρα βιαίως καὶ διδασκαλικῶς εἴρηκεν ὁ Ἀπόστολος. διὸ καὶ ὁ θαυμάσιος Πέτρος φησὶν, Ἀγαπητοὶ, παρακαλῶ ὡς παροίκους καὶ παρεπιδήμους ἀπέχεσθαι τῶν σαρκικῶν ἐπιθυμιῶν, αἵτινες στρατεύονται κατὰ τῆς ψυχῆς· τὴν ἀναστροφὴν ὑμῶν καλὴν ἔχοντες ἐν τοῖς ἔθνεσιν· ὅτι ὅτως ἐστὶ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, ἀγαθοποιοῦντας, φιμοῦν τὴν τῶν ἀφρόνων ἀνθρώπων ἐργασίαν, ὡς ἐλεύθεροι, καὶ μὴ ὡς ἐπικάλυμμα ἔχοντες τῆς κακίας τὴν ἐλευθερίαν, ἀλλ' ὡς δοῦλοι Θεοῦ· ὁμοίως δὲ καὶ ὁ Παῦλος ἐν τῇ πρὸς Ρωμαίους Ἐπιστολῇ γράφει, Οἵτινες ἀπεθάνομεν τῇ ἁμαρτίᾳ, πῶς ἔτι ζήσομεν ἐν αὐτῇ; ὅτι ὁ παλαιὸς ἡμῶν ἄνθρωπος συνεσταυρώθη, ἵνα καταργηθῇ τὸ σῶμα τῆς ἁμαρτίας, ἕως, μηδὲ παριστάνετε τὰ μέλη ὑμῶν, ὅπλα ἀδικίας τῇ ἁμαρτίᾳ· καὶ δὴ ἐνταῦθα γινόμενος, δοκῶ μοι μὴ παραλείψειν ἀεπισημείωτον, ὅτι τὸν αὐτὸν Θεὸν διὰ νόμου καὶ προφητῶν καὶ Εὐαγγελίου ὁ Ἀπόστολος κηρύσσει· Τὸ γὰρ Οὐκ ἐπιθυμήσεις, ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ γεγραμμένον, τῷ νόμῳ προσέθηκεν ἐν τῇ πρὸς Ρωμαίους Ἐπιστολῇ· ἵνα εἰδὼς τὸν διὰ νόμου καὶ προφητῶν κηρύξαντα, καὶ τὸν δι' αὐτοῦ βεβαιωθέντα πατέρα. Φησὶ γάρ, Τί ἐροῦμεν, ὁ νόμος ἁμαρτία; μὴ γένοιτο· ἀλλὰ τὴν ἁμαρτίαν οὐκ ἔγνων, εἰ μὴ διὰ νόμου· τοῦ τε γὰρ ἐπιθυμίαν οὐκ ἤδειν, εἰ μὴ ὁ νόμος ἔλεγεν, Οὐκ ἐπιθυμήσεις. κἂν οἱ ἀντιπαρατιθέμενοι τῶν ἑτεροδόξων, προσαπατεινόμενον τὸν Παῦλον τῇ κτίσει, εἰρηκέναι παραλάβωσι τὰ ἑξῆς· Οἶδα γὰρ ὅτι οὐκ οἰκεῖ ἐν ἐμοὶ, τουτέστιν ἐν τῇ σαρκί μου, ἀγαθόν· ἀλλ' ἀναγινωσκόντων τὰ προφερόμενα καὶ τὰ ἐπιφερόμενα· προφέρει γάρ, Αλλ' ἡ οἰκοῦσα ἐν ἐμοὶ ἁμαρτία. διὸ καὶ ἀκόλουθον καὶ εἰπεῖν, ὅτι οὐκ οἰκεῖ ἐν τῇ σαρκί μου ἀγαθόν. ἐπαναλήψομαι πάλιν· Εἰ δὲ ὃ θέλω, τοῦτο ἐγὼ ποιῶ, οὐκ ἔτι ἐγὼ κατεργάζομαι αὐτὸ, ἀλλ' ἡ οἰκοῦσα ἐν ἐμοὶ ἁμαρτία· ἤτις, αὐτῷ στρατευομένη τῷ νόμῳ τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ νοός μου, φησὶν,

A *Zelo enim vos Zelo Dei: despondi enim vos vni viro, virginem castam exhibere Christo.* 2. Cor. 11. Ecclesia autem alij non iungitur matrimonio, sponsum possidens. Sed vnusquisque nostrum habet, si velit, potestatem ducendi legitimam vxorem, in primis, inquam, nuptiis. Vereor autem ne sicut serpens seduxit Euam in astutia, corrumpantur sensus vestri à simplicitate quæ in Christo, pie admodum & doctoris instar dixit Apostolus. Quocirca admirabilis quoque Petrus, *Charissimi*, inquit, *obsecro* 1. Pet. 2. *vos tanquam aduenas & peregrinos, abstinete vos à carnalibus desideriis, quæ militant aduersus animam, conuersationem vestram inter gentes habentes bonam: quoniam sic est voluntas Dei, vt bene facientes obmutescere faciatis imprudentium hominũ ignorantiam, quasi liberi, & non quasi velamen habentes malitiæ libertatem, sed vt serui Dei.* Similiter etiam scribit Paulus Rom. 6. in epistola ad Romanos: *Qui mortui sumus peccato, quomodo adhuc viuemus in ipso? Quoniam vetus homo noster simul est crucifixus, vt destruatur corpus peccati,* vsque ad illud: *Neque exhibere membra vestra arma iniustitiæ peccato.* Atque adeo cum in hunc locum deuenerim, videor mihi non esse prætermissurus quin notem, quod eundem Deum per legem & Prophetas & Euangelium prædicet Apostolus. Illud enim, Non concupisces, quod scriptum est in Euangelio, legi attribuit in Epistola ad Romanos, sciens esse vnum eum qui Rom. 7. prædicauit per legem & Prophetas, & patrem, qui per ipsum est annunciatus. Dicit enim, Quid dicemus? Lex estne peccatum? Absit. Sed peccatum non cognoui nisi per legem. Concupiscentiam enim non cognouissem, nisi lex diceret, Non concupisces. Etiamsi ij qui sunt diuersæ sententiæ, repugnantes, existiment Paulum verba sua dirigentem aduersus Creatorem, dixisse ea quæ deinceps sequuntur: Noui enim quod non habitat in me, hoc est, in carne mea, bonum. Sed legant ea quæ prius dicta sunt, & ea quæ consequuntur. Prius enim dixit, Sed inhabitans in me peccatum: propter quod consentaneum erat dicere illud: Non habitat in carne mea bonum. Consequens subiunxit: Si autem quod nolo hoc ego facio, non vtique ego id operor, sed quod inhabitat in me peccatum: quod repugnans, inquit, legi Dei & legi mentis meæ,

captiuat me in lege peccati quæ est in membris meis. Miser ego homo quis me liberabit de corpore mortis huius? Et rursus (nunquam enim quouis modo iuuando defatigatur) non veretur veluti concludere: Lex enim spiritus liberauit me à lege peccati & mortis: quoniam per filium Deus condemnauit peccatum in carne, vt iustificatio legis impleatur in nobis, qui non secundum carnem ambulamus, sed secundum spiritum. Præter hæc adhuc declarans ea quæ prius dicta sunt, exclamat: Corpus quidem mortuum propter peccatum: significans id non esse templum, sed animæ sepulchrum. Quando enim sanctificatum fuerit Deo, spiritus eius qui suscitauit Iesum à mortuis, habitat in nobis. Qui viuificabit etiam mortalia vestra corpora, per eius spiritum qui habitat in vobis. Rursus itaque voluptarios increpans, illa adiicit: Prudentia enim carnis, mors: quoniam qui ex carne viuunt, ea quæ sunt carnis cogitant: & prudentia carnis est cum Deo gerere inimicitias: legi enim Dei non subiicitur, Qui autem sunt in carne, non vt quidam decernunt Deo placere non possunt, sed vt prius diximus. Deinde vt eos distinguat, dicit ecclesiæ: Vos autem non estis in carne, sed in spiritu, si quidem spiritus Dei habitat in vobis. Si quis autem spiritum Christi non habet, is non est eius. Si autem Christus in vobis, corpus quidem est mortuum per peccatum, spiritus autem vivus per iustitiam. Debitores itaque sumus fratres, non carni, vt secundum carnem viuamus. Si enim secundum carnem viuitis, estis morituri: si vero spiritu facta carnis mortificaueritis, viuetis. Quicunque enim spiritu Dei aguntur, ij sunt filij Dei. Et aduersus nobilitatem & aduersus libertatem, quæ execrabiliter ab iis qui sunt diuersæ sententiæ introducitur, qui propter libidinem & intemperantiam gloriantur, subiungit dicens: Non enim accepistis spiritum seruitutis rursus in timorem, sed accepistis spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus abba pater, hoc est, ad hoc accepimus, vt cognoscamus eum quem oramus, qui est vere pater, qui eorum quæ sunt solus est pater, qui ad salutem erudit & castigat vt pater, & timorem minatur. Quod autem ex consensu ad tempus orationi vacat coniugium,

Rom. 8.

1. Cor. 7.

A ἀιχμαλωτίζῃ με ἐν τῷ νόμῳ τῆ ἁμαρτίας, τῷ ὄντι ἐν τοῖς μέλεσί μου. Ταλαίπωρος ἐγὼ ἄνθρωπος· τίς με ῥύσεται ἐκ τοῦ σώματος τοῦ θανάτου τούτου; πάλιν τε αὖ, κάμνῃ γὰρ δι' ὅπως ἂν οὖν ὠφελῶν· οὐκ ὀκνῇ ἀπολέγειν. Ὁ γὰρ νόμος τοῦ πνεύματος, ἠλευθέρωσέν με ἀπὸ τοῦ νόμου τῆς ἁμαρτίας καὶ τοῦ θανάτου· ἐπεὶ ἄλλῃ τ' ἔφη ὁ Θεὸς κατέκρινεν τὴν ἁμαρτίαν ἐν τῇ σαρκί, ἵνα τὸ δικαίωμα τοῦ νόμου πληρωθῇ ἐν ἡμῖν, τοῖς μὴ κατὰ σάρκα περιπατοῦσιν, ἀλλὰ κατὰ πνεῦμα. πρὸς τούτοις ἐπιβεβαιοῖ τὰ προειρημένα, βοᾷ· Τὸ μὲν σῶμα νεκρὸν δι' ἁμαρτίαν δηλονότι, ὡς ὅτι μὴ ναός, τάφος δ' ἐστὶν ἔτι τῆς ψυχῆς· ἐπεὶ καὶ ἀναστᾶσα τῷ Θεῷ, Τὸ πνεῦμα, ἐποίησε, τοῦ ἐγείραντος ἐκ νεκρῶν Ἰησοῦν οἰκεῖ ἐν ὑμῖν· ὃς ζωοποιήσει καὶ τὰ θνητὰ σώματα ὑμῶν, διὰ τοῦ ἐνοικοῦντος αὐτοῦ πνεύματος ἐν ὑμῖν. αὖθις οὖν τοῖς φιλησύνοις ἐπιπλήττων, ἐκφαίνει προσέτι· Τὸ γὰρ φρόνημα τῆ σαρκὸς, θάνατος· ὅτι οἱ κατὰ σάρκα ζῶντες, τὰ τῆς σαρκὸς φρονοῦσιν καὶ τὸ φρόνημα τῆς σαρκὸς, ἔχθρα εἰς Θεόν· τῷ γὰρ νόμῳ τοῦ Θεοῦ οὐχ ὑποτάσσεται. οἱ δὲ ἐν σαρκὶ ὄντες, οὐχ, ὥς τινες δογματίζουσι, Θεῷ ἀρέσαι δύνανται, ἀλλ' ὡς προεφήκαμεν. εἶτα πρὸς αὐτιδιαστολὴν τούτων, τῇ Ἐκκλησίᾳ φησίν· Ὑμεῖς δὲ οὐκ ἐστὲ ἐν σαρκὶ, ἀλλ' ἐν πνεύματι· εἴπερ πνεῦμα Θεοῦ οἰκεῖ ἐν ὑμῖν. Εἰ δέ τις πνεῦμα Χριστοῦ οὐκ ἔχει, οὗτος οὐκ ἔστιν αὐτοῦ. εἰ δὲ Χριστὸς ἐν ὑμῖν, τὸ μὲν σῶμα νεκρὸν δι' ἁμαρτίαν· τὸ δὲ πνεῦμα, ζωὴ, διὰ δικαιοσύνην. ἄρα οὖν ἀδελφοὶ ὀφειλέται ἐσμὲν, οὐ τῇ σαρκὶ, τοῦ κατὰ σάρκα ζῆν. Εἰ γὰρ κατὰ σάρκα ζῆτε, μέλλετε ἀποθνήσκειν· εἰ δὲ πνεύματι τὰς πράξεις τοῦ σώματος θανατοῦτε, ζήσεσθε· ὅσοι γὰρ πνεύματι Θεοῦ ἄγονται, οὗτοί εἰσιν υἱοὶ Θεοῦ. καὶ πρὸς τὴν ἀυθάδειαν δὲ καὶ πρὸς τὴν ἐλευθερίαν τὴν ἀκαταπύστως ὑπὸ τῶν ἑτεροδόξων εἰσαγομένην, ἐπ' ἀσελγείᾳ καυχωμένων. Ἐπιφέρει λέγων· Οὐ γὰρ ἐλάβετε πνεῦμα δουλείας πάλιν εἰς φόβον· ἀλλὰ ἐλάβετε πνεῦμα υἱοθεσίας, ἐν ᾧ κράζομεν, Ἀββᾶ ὁ πατήρ· τοῦτέστιν, εἰς τοῦτο ἐλάβομεν, ἵνα γινώσκωμεν τοῦτον ᾧ προσευχόμεθα, τὸν τῷ ὄντι πατέρα, τὸν τῶν ὄντων μόνον πατέρα, τὸν εἰς σωτηρίαν παιδεύοντα ὡς πατέρα, καὶ τὸν φόβον ἀπειλῶν· ἢ ὅτι οὐ συμφώνως πρὸς καιρὸν σχολάζουσα τῇ προσευχῇ συζυγία,

B

C

D

ἐγκρατείας ἐστὶ διδασκαλία· προσέθηκε γὰρ, A
ὃ μὲν Ἐκ συμφώνου, ἵνα μή τις λύσῃ
τὸν γάμον. Πρὸς καιρὸν δὲ, ὡς μὴ τῷ αὐτῷ-
κνον ὑπτιάζων τὴν ἐγκράτειαν ὁ γήμας,
ὀλιγωρήσῃ ποτὲ εἰς ἁμαρτίαν· φειδοῖ μὲν τῆς
ἑαυτοῦ συζυγίας, ὑπεθυμίᾳ δὲ ἀλλοτρίᾳ πε-
ριπεσών. ᾧ λόγῳ καὶ τὸν ἀφημονοῦν ἑαυτὸν ὑπὸ
τῇ παρθενοσοφίᾳ ὑπολαμβάνοντα, καλῶς
εἰς γάμον ἐκδώσῃν τῷ δυνατέρᾳ ἔλεγεν. Εἰ
προθυμίᾳ τε ἐκείνου, τῆς τε ἑαυτὸν εὐνουχί-
σαντος. τῆς τε εὖ γάμῳ ἐπὶ παιδοποιίαν συ-
ζεύξαντος, ἀνένδοτος πρὸς τὸ ἧττον ἁμαρ-
τὴν ὀφείλῃ. εἰ μὲν γὰρ ὑπτιάσαι οἷόστε ἔσαι τὸν B
βίον, μείζονα ἀξίαν ἐν Θεῷ αὐτὸς ἑαυτῷ πε-
ριποιήσαι, καθαρῶς ἅμα καὶ λελογισμένως
ἐγκρατευσάμενος· εἰ δὲ ὑφῆκας ὧν εἵλετο
κανόνα, εἰς μείζονα δόξαν, ἔπειτα ἀποπέσῃ
πρὸς τὸν ἐλπίδα· ἔχει γὰρ ὥσπερ ἡ εὐνου-
χία, ὅτω καὶ ὁ γάμος ἰδίας λῃτουργίας καὶ
ἁρμονίας, τῆς Κυρίῳ ἁρμοζούσας· τέκνων
λέγω κήδεσθαι, καὶ γυναικός· πρόφασις γὰρ,
ὡς ἔοικεν, τοῦ γάμον τελείῳ, ἡ τὸ συζυ-
γίας οἰκειότης γὰρ, τὸ πρόνοιαν πάντων ἀναδε-
δυμένῳ τὸν οἶκον τὸ κοινόν· αὐτίκα φησὶν, C
ὑποσκόπους δὴ καθίσαι, τοὺς ἐν τῷ ἰδίου οἴ-
κου καὶ τῆς Ἐκκλησίας ἅπασης προῖσασθαι
μελετήσαντας. Ἕκαστος οὖν ἐν ᾧ ἐκλήθη ἔρ-
γῳ τὸ διακονίαν ἐκτελείτω, ἵνα ἐλθόντος
ἐν Χριστῷ λάβητε, τὸν οἰκεῖον τὸ διακονίας ἀπο-
λαμβάνων μισθόν. πάλιν τε αὖ περὶ τοῦ νό-
μου διαλεγόμενος, ἀλληγορίᾳ χρώμενος·
Ἡ γὰρ ὑπανδρος γυνὴ, φησι, τῷ ζῶντι ἀν-
δρὶ δέδεται νόμῳ, καὶ τὰ ἑξῆς. αὖθις τε ἡ
γυνὴ δέδεται ἐφ' ὅσον ζῇ χρόνον ὁ ἀνὴρ αὐτῆς·
ἐὰν δὲ ἀποθάνῃ, ἐλεύθερα ἐστὶν γαμηθῆναι,
μόνον ἐν Κυρίῳ· μακαρία δέ ἐστιν, ἐὰν οὕ- D
τως μείνῃ, κατὰ τὴν ἐμὴν γνώμην. Ἀλλ' ὑπὲρ
μὲν τὸ πρώτερος πρόκριτος, Ἐθανατώθητε,
φησι, τῷ νόμῳ, διὰ τῷ γάμου· εἰς τὸ γενέσθαι
ὑμᾶς ἑτέρῳ, τῷ ἐκ νεκρῶν ἐγερθέντι, νύμφιον
καὶ Ἐκκλησίαν ἁγνὴν εἶναι δεῖ, τὸ τε ἔνδον συ-
νοικοῦν τὸ ἐναντίον τῇ ἀληθείᾳ, τὸ τε ἔξωθεν περι-
εργαζόντων, τουτέστι, τὰς αἱρέσεις μετιόντων, καὶ
πορνεύειν ἀπὸ τοῦ ἑνὸς ἀνδρὸς διὰ πειθόντων τοῦ πάν-
τοκράτορος Θεοῦ· ἵνα μὴ ὡς ὁ ὄφις ἐξαπάτησεν
Εὔαν τὸν λεγομένην ζωὴν, καὶ ἡμεῖς ὑπὸ τοῦ κατὰ
αἱρέσεις λύκου πανουργίας, παραβαίνωμεν τὰς ἐντο-
λάς. Διὸ δευτέραν ὑπέθηκε, μονογαμίαν ἔφησιν.

doctrina est continentiæ. Adiecit enim illud quidem, Ex consensu, ne quis dissolueret matrimonium. Ad tempus autem, ne ex necessitate exercens continentiam is qui vxorem duxerit, aliquãdo labatur in peccatũ, vt qui in id incidat vt suo quidem coniugio parcat, alienum autem concupiscat. Qua ratione eum etiam qui se turpiter & indecore gerere existimat, quod virginem alat, recte eam dicit esse nuptum daturum. Propositum autem vniuscuiusque, tam eius qui seipsum castrauit, hoc est, qui castitatem delegit, & qui rursus propter liberorum procreationem seipsum coniunxit matrimonio, debet perseuerare, non cedens & acquiescens ei quod est minus ac inferius. Si enim vitæ suæ aliquid incremẽti poterit adhibere, ipse sibi in Deo maiorem acquiret dignitatẽ, vt qui pure simul & considerate fuerit continẽs. Si autem eam quam elegit regulã superauerit, in maiorem deinde ad spẽ gloriã recidet. Habet enim sicut castitas, ita etiam matrimoniũ propria munera & ministeria, quæ ad Dominum pertinent, filiorum, inquam, curam gerere & vxoris. Quod enim honeste causatur is qui est in matrimonio perfectus, est coniugij necessitudo, vt qui omnium curam ac prouidentiam in domo communi ostenderit. Iam Episcopos, inquit, oportet constitui, qui ex domo propria toti quoque ecclesiæ præesse sint meditati. Vnusquisque ergo in quo vocatus est opere ministerium peragat, vt liber in Christo fiat. Et rursus de lege differens, vtens allegoria: Nam quæ sub viro est mulier, viuente viro alligata est legi, & quæ sequuntur. Et rursus: Mulier est alligata, quandiu viuit vir eius: sin autem mortuus fuerit, libera est vt nubat, modo in Domino. Beata est autem si sic permanserit, mea quidem sententia. Sed in priore quidem particula: Mortificati estis, inquit, legi, non matrimonio, vt efficiamini vos alteri, qui excitatus est ex mortuis, sponsa & ecclesia, quam castam esse oportet, & ab iis quæ sunt intus cogitationibus, quæ sunt contrariæ veritati, & ab iis qui tentant extrinsecus, hoc est, ab iis qui sectantur hæreses, & persuadent vobis fornicari ab vno viro, nempe omnipotenti Deo: ne sicut serpens decepit Euam, quæ vita dicitur, nos quoque inducti à callidis hæresium illecebris, transgrediamur mandata. Secunda autem particula statuit monogamiam.

Rom. 7.

1. Tim. 3.

Non enim, vt quidam existimarunt, mulieris cum viro alligationem, carnis cum interitu cõnexionem, significari putandum est. Impiorum enim hominum qui matrimonij inuentionem diabolo aperte tribuunt, reprehẽdit, & in periculum venit Legislator ne incessatur maledictis. Tatianum arbitror Syrum talia audere dogmata tradere. His verbis quidẽ certe scribit in libro De perfectione secundum Seruatorem: Cõsensum quidem coniungit orationi: communio autem seu coniunctio, interitus soluit interpellationem. Admodũ certe circumspecte arcet per cõcessionem. Nã cum rursus permisit simul conuenire propter Satanam & intemperãtiam, pronunciauit eum qui est pariturus, seruiturum duobus Dominis: per consensum quidem, Deo: per dissensionem autem, intemperantiæ & fornicationi & diabolo. Hæc autem dicit, Apostolum exponens. Sophistice autem eludit veritatem, per verum falsum confirmans, intemperantiam enim & fornicationem, diabolica vitia & affectiones nos quoque confitemur. In moderato autem matrimonio intercedit consensio, & ad precationem continenter deducens, & ad procreandos liberos cum honestate concilians. Cognitio quidẽ certe à scriptura dictũ est tẽpus liberorum procreationis, cum dixit: Cognouit autem Adam Euã vxorem suam, & concepit, & peperit filium, & nominauit nomẽ eius Seth: suscitauit enim mihi Deus aliud semen pro Abel, Vides quemnam maledictis incessant, qui honestam ac moderatam incessunt seminationem, & diabolo attribuũt generationem. Non enim Deum absolute dixit, qui articuli præmissione, nempe ὁ θεός dicens, significauit eum qui est omnipotens. Quod ab Apostolo autem subiungitur: Et rursus, simul conuenire propter Satanam, illud prius rescindit, ne vnquam ad alias declinent cupiditates. Non enim perfecte repellit naturæ appetitiones, qui à verecundia fit ad tempus consensus, per quem rursus inducit coniugationem matrimonij, non ad intemperantiam & fornicationem & opus diaboli, sed ne subiugetur intemperantiæ, fornicationi & diabolo. Separat autem veterem quoque hominem & nouum Tatianus, sed non vt nos dicimus. Veterem quidem virum, legem: nouum autem, Euangelium. Assentimur ei nos quoque, sed non eo modo quo vult ille, dissoluẽs legem vt alterius Dei.

A ἡ γὰρ, ὡς τινες ἐξηγήσαντο, δέσιν γυναικὸς πρὸς ἄνδρα, τὴν σαρκὸς πρὸς τὴν φθορὰν σύμπλοκήν, μιμνύεσθαι νοητέον· τὴν γὰρ ἀνοσίαις δαιμόνων πρὸς τὸν γάμου διαίρεσιν ἀθέων αἱρέσεων ἐπίνοιαν κατηγορῆσ, καὶ κινδυνεύει βλασφημεῖσθαι ὁ νομοθέτης. Τατιανὸν οἶμαι τὸν Σύρον τὰ τοιαῦτα τολμᾶν δογματίζειν. γράφει γοῦν ἐν τῷ Περὶ τοῦ κατὰ τὸν σωτῆρα καταρτισμοῦ· Συμφωνίαν μὲν ὧν ἁρμόζει προσευχῇ· κοινωνία δ', φθορᾶς λύσι τὴν ἔντευξιν. πάνυ γοῦν δυσωπητικῶς διὰ τῆς συγχωρήσεως εἴρηκε· πάλιν γὰρ ὅτι ταὐτὸ συγχωρήσας γνώσεται, διὰ τὸν Σατανᾶν καὶ τὴν ἀκρασίαν, τὸν πειρασμόν, δυσὶ κυρίοις μόνοις δουλεύειν ἀπεφήνατο. Διὰ μὲν συμφωνίας, Θεῷ· διὰ δὲ τὴν ἀσυμφωνίας, ἀκρασίᾳ καὶ πορνείᾳ & διαβόλῳ. Ταῦτα δέ φησι, τὸν Ἀπόστολον ἐξηγούμενος, σοφίζεται δὲ τὸ ἀληθὲς, δι' ἀληθοῦς ψεύδους καταστρέφων. ἀκρασίαν μὲν γὰρ καὶ πορνείαν, διαβολικὰ εἴ πάθη, καὶ ἡμεῖς ὁμολογοῦμεν· γάμου δὲ τὴν σώφρονος μεσιτεύει συμφωνία, ὅτι τε τὸν βίον ἐγκρατῶς ἄγουσα, ὅτι τε τὸ παιδοποιίαν μὴ συμφύτου νυμφεύουσα. γνῶσις γοῦν καὶ ὁ τῆς παιδοποιίας καιρὸς πρὸς τῆς γραφῆς εἴρηται, ἐπειδὴ φῇ, Ἔγνω δὲ Ἀδὰμ ΕΥΑν τὴν γυναῖκα αὐτοῦ· καὶ συλλαβοῦσα, ἔτεκεν υἱόν· καὶ ἐπωνόμασεν τὸ ὄνομα αὐτοῦ Σήθ· ἐξανέστησεν γάρ μοι ὁ Θεὸς σπέρμα ἕτερον ἀντὶ Ἄβελ. ὁρᾷς εἰς τίνα βλασφημοῦσιν οἱ μυσαττόμενοι τὴν σώφρονα σπορὰν, καὶ ᾧ διαβόλῳ προσάπτεσθαι λέγουσιν· οὐ γὰρ Θεὸν ἁπλῶς προσεῖπεν ὁ τῇ τοῦ ἄρθρου προστάξει τὸν παντοκράτορα δηλώσας. ἡ δὲ διαφορὰ τοῦ Ἀποστόλου, Καὶ πάλιν διαστατὸ γίνεσθε, B διὰ τὸν Σατανᾶν, ὄκνῳ προσφυακόσῃ, μὴ εἰς ἐπιθυμίας ἑτέρας ἐκτραπήναί ποτε· οὐ γὰρ ἀποχρώντως τέλειον τὰς τῆς φύσεως ὀρέξεις δυσωποῦσα, ἡ προσκαιρος συμφωνία· διὰ τοῦ εἰσάγει πάλιν τὸ συζυγίαν τοῦ γάμου, οὐκ εἰς ἀκρασίαν καὶ πορνείαν καὶ τὸ διαβόλου ἔργον, ἀλλ' ὅπως μὴ ὑποπέσῃ ἀκρασίᾳ καὶ πορνείᾳ καὶ διαβόλῳ. χωρίζει δὲ καὶ τὸν παλαιὸν ἄνδρα καὶ τὸν καινὸν ὁ Τατιανός· ἀλλ' οὐχ ὡς ἡμεῖς φαμέν· παλαιὸν μὲν ἄνδρα, τὸν νόμον. καινὸν δὲ, τὸ ΕΥαγγέλιον. συμφωνοῦμεν αὐτῷ καὶ αὐτοῖ λέγοντες, πλὴν οὐχ ἧ βούλεται ὄκνος, καταλύων τὸν νόμον ὡς ἄλλου Θεοῦ·

ἀλλ' ὁ αὐτὸς ἀνὴρ καὶ Κύριος, παλαιὰ καινίζων, ἢ πολυγαμίαν ἐπὶ συγχωρεῖ· τότε γὰρ ἀπῄτει ὁ Θεὸς, ὅτε αὐξάνεσθαι καὶ πληθύνειν ἐχρῆν· μονογαμίαν δὲ εἰσάγει, διὰ παιδοποιΐαν, καὶ τὴν τοῦ οἴκου κηδεμονίαν, εἰς ἣν βοηθὸς ἐδόθη ἡ γυνή· καὶ εἴ τινι ὁ Ἀπόστολος δι' ἀκρασίαν καὶ πύρωσιν, κατὰ συγγνώμην δευτέρου μεταδίδωσι γάμου· ἐπεὶ καὶ οὗτος οὐκ ἀμάρτυρός μοι κατὰ διαθήκην· ἢ γὰρ κεκώλυται τοῖς τοῦ νόμου· ἢ πληροῖ δὲ τὸ κατ' ὀπτασιν τελειότητα· δόξαν ἣ αὐτῷ θεάνιον ἐποιεῖ, μείνας ἐφ' ἑαυτοῦ, καὶ τὴν διαλυθεῖσαν θανάτῳ συζυγίαν ἀχράντου φυλάσσων, καὶ τῇ οἰκονομίᾳ πειθόμενος βαρέως, καθ' ὃν ἀποδείκνυσιν τῆς τοῦ Κυρίου λειτουργίας. οὐδὲ μὴν τὸν ἀπὸ τῆς κατὰ συζυγίαν κοίτης, ὁμοίως ὡς πάλαι, βαπτίζεσθαι καὶ νῦν ἐπιτάττει ἡ θεία διὰ Κυρίου προνοια. οὐ γὰρ ἐπὶ παιδοποιΐας ἀφίησι τοὺς πιστεύοντας διὰ ἑνὸς βαπτίσματος εἰς ὃ πρωτελὲς τῆς ὁμιλίας ἀπολούσας ὁ Κύριος, εἰ καὶ τὰ πολλὰ Μωσέως, διὰ ἑνὸς πεπλασμένων βαπτίσματος. διόπερ οὖν ὁ νόμος τὴν ἀναγέννησιν ἡμῖν προφητεύων, διὰ ἀρχικῆς γενέσεως, ὅτι τῇ γεννητικῇ τοῦ σπέρματος προσφέρει τὸ βάπτισμα. ὁ βδελυσσόμενος ἀνθρώπου γένεσιν· ὃ γὰρ φαίνεται γεννητὸς ἄνθρωπος, τοῦτο δύναται ἡ τοῦ σπέρματος καταβολή. οὐκοῦν αἱ πολλαὶ συνουσίαι γόνιμοι, ἀλλ' ἡ τῆς μήτρας παραδοχὴ τὴν γένεσιν ὁμολογεῖ, ἐν τῷ τῆς φύσεως ἐργαστηρίῳ διαπλαττομένου τοῦ σπέρματος εἰς ἔμβρυον. πῶς γὰρ ὁ μὲν γάμος παλαιὸς μόνον καὶ νόμου εὕρημα, ἀλλοῖος δὲ ὁ κατὰ τὸν Κύριον γάμος, τοῦ αὐτοῦ Θεοῦ παρ' ἡμῖν τηρουμένου; ἃ γὰρ αὖ ὁ συνέζευξεν ὁ Θεὸς, διαλύσειέν ποτε ἄνθρωπος δικαίως· πολὺ δὲ πλέον ἅπερ ὁ πατὴρ προσέταξεν, τηρήσει ταῦτα καὶ ὁ υἱός. εἰ δὲ ὁ αὐτὸς νομοθέτης ἅμα καὶ εὐαγγελιστής, οὐ μάχεταί ποτε ἑαυτῷ. ζῇ γὰρ ὁ νόμος πνευματικὸς ὤν, καὶ γνωστικῶς νοούμενος. ἡμεῖς δὲ ἐθανατώθημεν τῷ νόμῳ διὰ τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ, εἰς ὃ γενέσθαι ἡμᾶς ἑτέρῳ τῷ ἐκ νεκρῶν ἐγερθέντι, ἵνα ὦμεν τοῦ νόμου προφητευθέντι· ἵνα καρποφορήσωμεν τῷ Θεῷ. διὸ ὁ μὲν νόμος ἅγιος, καὶ ἡ ἐντολὴ ἁγία καὶ δικαία καὶ ἀγαθή. ἐθανατώθημεν οὖν τῷ νόμῳ, τουτέστι τῇ διὰ τοῦ νόμου δηλουμένῃ ἁμαρτίᾳ· ἵνα δείκνυσιν,

A Sed idem vir & Dominus vetera renouans, non amplius concedit polygamiam. Tunc enim id exigebat Deus, quando oportebat augeri & multiplicari. Monogamiam autem introducit propter liberorum procreationem, & domus curam gerendam, ad quam data est mulier adiutrix, & si cui Apostolus propter intemperantiam & vstionem, ex venia secundum concedit matrimonium: nam hic quoque non peccat quidem ex testamento: non est enim à lege prohibitus: non implet autem summam illam vitæ perfectionem quæ agitur ex Euangelio. Gloriam autem sibi acquirit cælestem, qui apud se manserit, eam quæ est morte dissoluta impollutam seruans coniunctionem, & grato ac lubente animo paret œconomiæ, per quam effectum est vt diuelli non possit à Domini ministerio. Sed nec eum qui ex coniugali surgit cubili, similiter vt olim, tingi nunc quoque iubet diuina per Dominum prouidentia; non enim necessario à liberorum abducit procreatione, qui credentes per vnum baptismum, ad consuetudinem omni ex parte perfectam abluit Dominus, qui etiam multa Mosis baptismata per vnum comprehendit baptismum. Olim itaque lex, per carnalem generationem, nostram prædicens regenerationem, propter generantem seminis facultatem adhibebat baptismum, non abhorrens hominis generationem. Quod enim apparet homo generatus, hoc potest seminis deiectio. Non sunt ergo multi coïtus genitales, sed matricis susceptio profitetur generationem, in naturæ officina semine formato in fœtum. Quomodo autem vetus quidem est solum matrimonium & legis inuentum, alienum autem est quod est ex Domino matrimonium, cum idem Deus seruetur à nobis? Non enim quod Deus coniunxit, homo iure dissoluerit. Multo autem magis quæ iussit Pater, seruabit quoque filius. Si autem idem simul est & legislator & Euangelista, nunquam ipse secum pugnat. Viuit enim lex cum sit spiritalis, & intelligatur ex cognitione. Nos autem mortui sumus legi per corpus Christi, vt gigneremur alteri qui resurrexit ex mortuis, qui prædictus fuit à lege, vt Deo fructificaremus. Quare lex quidem est sancta, & mandatum sanctum & iustum & bonum. Mortui ergo sumus legi, hoc est peccato quod à lege significatur: quod ostendit,

Rom. 7.

non autem generat lex, per iussionem eorum quæ sunt facienda, & prohibitionem eorum quæ non facienda: reprehendens subiectum peccatum vt appareat peccatum. Si autem peccatum est matrimonium quod est ex lege, nescio quomodo quis dicet se Deum nosse, dicens Dei iussum esse peccatum. Quod si lex sancta est, sanctum est matrimonium. Mysterium ergo hoc ad Christum & ecclesiam ducit Apostolus: Ioan. 3. *Quemadmodum quod ex carne generatur, caro est: ita quod ex spiritu, spiritus*, non solum in pariendo, sed etiam in discendo. Iam sancti sunt filij Deo gratæ oblectationes verborum Dominicorum, quæ desponderunt animam. Sunt ergo separata fornicatio & matrimonium, quoniam à Deo longe abest Rom. 7. diabolus. *Et vos ergo mortui estis legi per corpus Christi, vt vos gigneremini alteri, qui surrexit à mortuis.* Simul autem proxime exauditur, si fuerimus obedientes: quando quidem etiam ex veritate legis, eidem Domino obedimus qui præcipit eminus. Nunquid autem de eiusmodi hominibus merito aperte dicit 1. Tim. 4. spiritus? *In posterioribus temporibus deficient quidã à fide, attendentes spiritibus erroris, & doctrinis dæmoniorum, in hypocrisi falsiloquorum, cauteriatam habentium conscientiam, & prohibentium nubere, abstinere à cibis quos Deus creauit ad participationem cum gratiarum actione, fidelibus, & qui agnouerunt veritatẽ, quod omnis creatura Dei bona est, & nihil est reiiciendum quod sumitur cum gratiarum actione. Sanctificatur enim per verbum Dei & orationẽ.* Necessario ergo non est prohibendum iungi matrimonio, neque carnibus vesci, aut vinum bibere. Scriptum est enim: Rom. 14. *Bonum est carnem non comedere nec* 1. Cor. 7. *vinum bibere, si quis comedat per offendiculum.* Et: *Bonum est manere sicut ego.* Sed & qui vtitur, cum gratiarum actione, & qui rursus non vtitur, ipse quoque cum gratiarum actione, & cum moderata ac temperanti viuat perceptione, rationi conuenienter. Et vt in summa dicam, omnes Apostoli epistolæ, quæ moderationem docent & continentiam, cum & de matrimonio, & de liberorum procreatione, & de domus administratione innumerabilia præcepta contineant, nusquam honestum moderatúmque matrimonium prohibuerunt aut abrogarunt, sed legis cum Euãgelio seruantes cõuenientiam, vtrumque admittunt: & eum, qui Deo agẽdo gratias,

A οὐ γὰρ γεννᾷ ὁ νόμος, ἀλλὰ τῆς προστάξεως τῶν ποιητέων, καὶ ἀπαγορεύσεως τῶν μὴ ποιητέων, ἐλέγχων τὸ ὑποκειμένων ἁμάρτημα, ἵνα φανῇ ἁμάρτημα. Εἰ δὲ ἁμάρτημα ὁ γάμος ὁ κατὰ νόμον, οὐκ οἶδα πῶς τις ἐρεῖ Θεὸν ἐγνωκέναι, λέγων τὸ πρόσταγμα τοῦ Θεοῦ ἁμάρτημα εἶναι. ἁγίου δὲ ὄντος τοῦ νόμου, ἅγιος ὁ γάμος. Τὸ μυστήριον τοίνυν τοῦτο εἰς τὸν Χριστὸν καὶ τὴν Ἐκκλησίαν ἄγει ὁ Ἀπόστολος. καθάπερ τὸ γεννώμενον ἐκ τῆς σαρκὸς σάρξ ἐστιν, οὕτω τὸ ἐκ πνεύματος πνεῦμα, οὐ μόνον κατὰ τὴν ἀποκύησιν, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν μάθησιν. αὐτίκα ἅγια τὰ τέκνα· αἱ εὐαρεστήσεις τοῦ Θεοῦ τῶν κυριακῶν λόγων, νυμφευσάντων τὴν ψυχήν. πορνεία γοῦν καὶ γάμος κεχώρισται· ἐπεὶ μακρὰν ἀφέστηκε τοῦ Θεοῦ ὁ διάβολος. καὶ ὑμεῖς οὖν ἐθανατώθητε τῷ νόμῳ, διὰ τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸ γενέσθαι ὑμᾶς ἑτέρῳ, τῷ ἐκ νεκρῶν ἐγερθέντι. συνεξακούεται γὰρ προσηχῶς, ὑπηκόους γινομένους· ἐπεὶ καὶ κατὰ τὴν ἀλήθειαν τοῦ νόμου, τῷ αὐτῷ Κυρίῳ ὑπακούομεν, πόρρωθεν προσκαλουμένῳ. καὶ μή τι ὅτι τῶν τοιούτων εἰκότως τὸ πνεῦμα φάσκει, ὅτι ἐν ὑστέροις καιροῖς ἀποστήσονταί τινες τῆς πίστεως, προσέχοντες πνεύμασι πλάνοις, καὶ διδασκαλίαις δαιμονίων ἐν ὑποκρίσει ψευδολόγων, κεκαυτηριασμένων τὴν συνείδησιν, καὶ κωλυόντων γαμεῖν, ἀπέχεσθαι βρωμάτων, ἃ ὁ Θεὸς ἔκτισεν εἰς μετάληψιν μετ' εὐχαριστίας τοῖς πιστοῖς, καὶ ἐπεγνωκόσι τὴν ἀλήθειαν, ὅτι πᾶν κτίσμα Θεοῦ καλόν, καὶ οὐδὲν ἀπόβλητον μετ' εὐχαριστίας λαμβανόμενον. ἁγιάζεται γὰρ διὰ λόγου Θεοῦ καὶ ἐντεύξεως. ἐπαναγκες μὲν οὖν, ὃ κωλυτέον γαμεῖν, οὐδὲ μὴν κρεωφαγεῖν, οὐ οἰνοποτεῖν· γεγράπται γάρ· Καλὸν τὸ μὴ φαγεῖν κρέα, μηδὲ πιεῖν οἶνον, ἐὰν διὰ προσκόμματος ἐσθίῃ· καὶ Καλὸν μένειν, ὡς κἀγώ· ἀλλ' ὅ τε χρώμενος, μετ' εὐχαριστίας, ὅ τε οὐ μὴ χρώμενος, καὶ αὐτὸς μετ' εὐχαριστίας, μετά τε ἐγκρατοῦς ἀπολαύσεως, βιῶτω κατὰ λόγον. καθόλου πᾶσαι αἱ ἐπιστολαὶ τοῦ Ἀποστόλου σωφροσύνην καὶ ἐγκράτειαν διδάσκουσαι, περί τε γάμων, περί τε παιδοποιίας, περί τε οἰκου διοικήσεως, μυρίας ὅσας ἐντολὰς περιέχουσαι, οὐδαμοῦ γάμων ἠθέτησε τὸ σύμφυτον· ἀλλὰ τὴν ἀκολουθίαν σώζουσι τοῦ νόμου πρὸς τὸ Εὐαγγέλιον, ἀποδέχονται ἑκάτερον, τήν τε εὐχαριστίαν τῷ Θεῷ,

γάμῳ κεχρημένον σωφρόνως, τόν τε διὰ γυναικὸς
ὡς ὁ Κύριος βούλεται συμβιοῦντα, καθὼς ἐπι-
λήθη ἕκαστος ἐλόμενος ἀπταίστως καὶ τελείως. καὶ
Ἦν ἡ γῆ Ιακὼβ ἐπαινουμένη παρὰ πᾶσαν
γῆν, φησὶν ὁ προφήτης, ὃ σκεῦος τοῦ
πνεύματος αὐτὸς δοξάζων. καταιτιᾶται δὲ τὴν
γενέσεως, φθαρτὸν καὶ ἀπολλυμένον λέγων. Ὃ
βιάζεταί τις, ὅτι τεκνοποιίας λέγων εἰρηκέναι
τὸν Σωτῆρα, Ἐπὶ γῆς μὴ θησαυρίζητε, ὅπου
σὴς καὶ βρῶσις ἀφανίζει· καὶ τὰ τοῦ προφήτου
προσῳδατηθέντα τούτοις οὐκ αἰσχύνεται. Πάν-
τες ὑμεῖς ὡς ἱμάτιον παλαιωθήσεσθε, καὶ σὴς
βρώσεται ὑμᾶς. Ἀλλ' οὐδὲ ἡμεῖς ἀντιλέγομεν
τῇ γραφῇ, ὅτι φθαρτὰ ἡμῖν τὰ σώματα, καὶ
φύσει ῥευστά. Τάχα δ' ἂν, καὶ οἷς διελέγετο,
ὡς ἁμαρτωλοῖς, προφητεύει φθορᾶν· ὁ Σω-
τὴρ δὲ ὁ περὶ τεκνοποιίας εἴρηκεν, ἀλλ' εἰς
μεταδοσιν κοινωνίας προτρέπων τοὺς κεκτη-
μένους τὰ τοῦ πλούτου περιουσίαν, ἐπιτιμᾷ δὲ
τοῖς δεομένοις μὴ βουλομένοις. διό φησιν, Ερ-
γάζεσθε μὴ τὴν ἀπολλυμένην βρῶσιν, ἀλλὰ
τὴν μένουσαν εἰς ζωὴν αἰώνιον. ὁμοίως γὰρ κἀ-
κεῖνο νομίζουσι τὸ ῥητόν, Οἱ υἱοὶ τοῦ αἰῶνος
τούτου; ὃ περὶ νεκρῶν ἀναστάσεως, ὅτε γα-
μοῦσιν ἢ γαμίζονται. Ἀλλὰ τὸ ἐρώτημα τοῦ-
το καὶ τοὺς πυνθανομένους αὐτοὺς ἐὰν αἰσχυντη-
σταί τις, οὐκ ἀποδοκιμάζοντα τὸν γάμον δι-
δάσκοντα τὸν Κύριον, θεραπεύοντα δὲ τὴν τῆς
σαρκικῆς ἐπιθυμίας περισσοκαίαν. Ὃ δέ,
Οἱ υἱοὶ τοῦ αἰῶνος τούτου, οὐ περὶ ἀντιδιαστο-
λῆς τοῦ μέλλοντος αἰῶνος ἁπλῶς εἴρηκεν, ἀλλ' ἐπ'
ἴσης τοῖς, οἱ ἐν τούτῳ γινόμενοι τῷ αἰῶνι, διὰ
τὴν γένεσιν υἱοὶ ὄντες, γεννῶσι καὶ γεννῶνται· ἐπεὶ
μὴ ἄνευ γενέσεώς τις τόνδε τὸν βίον παρελεύσε-
ται· ἀλλ' ἥδε ἡ γένεσις, τὴν ὁμοίαν ἐπιδεχομέ-
νη φθοράν, οὐκ ἐπὶ ἀναμένει τὸν ἅπαξ τῆδε
τοῦ βίου κεχωρισμένον. εἷς μὲν οὖν ὁ πατὴρ
ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς· ἀλλὰ καὶ ἀπάντων
πατὴρ καὶ δημιουργὸς αὐτός. Μὴ καλέσητε
οὖν ὑμῖν ἐπὶ τῆς γῆς πατέρα, φησίν· οὗ,
μὴ αἴτιον ἡγήσησθε τὸν σπείραντα ὑμᾶς τοῦ
καὶ σαρκὸς τῆς οὐσίας ὑμῶν, ἀλλὰ συ-
ναίτιον γενέσεως, μᾶλλον δὲ ἀφάνταστον γε-
νέσεως. ὅτως οὖν ἐπιστραφέντας ἡμᾶς, αὖθις
ὡς τὰ παιδία γενέσθαι βούλεται, τοὺς ὄντως πα-
τέρα ἐπιγνόντας, δι' ὕδατος ἀναγεννηθέντας,
ἄλλης ταύτης ὕσης ἐν τῇ κτίσει σπορᾶς. ναί
φησιν, Ο ἄγαμος, μεριμνᾷ τὰ τοῦ Κυρίου·

moderate vtitur matrimonio: & eum qui, vt vult Dominus, viuit in castitate, quemadmodum vocatus est vnusquisque inoffense & perfecte eligens. Et erat terra Iacob laudata supra omnem terram, inquit Propheta, ipse vas spiritus gloria afficiens. Insectatur autem aliquis generationem, in eam dicens interitum cadere eamque perire: & vim affert ac detorquet aliquis, dicens de filiorum procreatione dixisse seruatorem: Non oportere in terra thesauros recondere, vbi tinea & ærugo demolitur: nec erubescit his addere ea quæ dicit Propheta: *Omnes vos sicut vestimentum veterascetis, & tinea vos exedet.* Sed neque nos contradicimus scripturæ, in nostra corpora cadere interitum, eaque esse fluxa. Fortasse autem iis cum quibus disseruit, vtpote peccatoribus, prædicit interitum. Seruator autem non dixit de liberorum procreatione, sed ad impertiendum ac communicandum eos adhortans, qui solum opibus abundare, egentibus autem nolunt opem ferre. Quamobrem dicit: *Operamini non cibum qui perit, sed eum qui manet in vitam æternam.* Similiter autem afferunt etiam illud dictum de resurrectione mortuorum: *Filij illius seculi nec nubunt nec nubuntur.* Sed hanc interrogationem & eos qui interrogant, si quis ruminauerit, inueniet Dominum non reprobare matrimonium, sed remedium afferre expectationi carnalis cupiditatis in resurrectione. Illud autem. Filij huius seculi, non dixit ad distinctionem alicuius alius seculi, sed perinde ac si diceret: Qui in hoc nati sunt seculo, cum propter generationem sint filij, & gignunt & gignuntur: quoniam non absque generatione hanc quis vitam prætergredietur. Sed hæc generatio similem suscipiens interitum, non amplius expectat eum qui ab hac vita est separatus. Vnus est ergo pater noster qui est in cœlis. Sed is ipse quoque pater est omnium per creationem. *Ne vocaueritis ergo*, inquit, *vobis patrem super terram.* Quasi diceret: Ne existimetis eum qui carnali vos seuit satu, authorem & causam vestræ essentiæ, sed adiuuantem causam generationis, vel ministrum potius. Sic ergo nos rursus conuersos vult effici vt pueros, eum qui vere pater est agnoscentes, vt qui simus regenerati peraquam, cum hæc sit alia satio in creatione. *At*, inquit, *qui est cœlebs curat quæ sunt Domini*:

Marc. 6. Luc. 12.

Ioan. 6.

Matt. 22. Luc. 20.

Matt. 23.

1. Cor. 7.

qui autem dixit vxorem, quomodo placebit vxori. Quid vero, an non licet etiam eis qui secundum Deum placent vxori, Deo gratias agere? An non permittitur etiam ei qui vxorem duxit, vna cum coniugio, etiam esse sollicitum de iis quæ sunt Domini? Sed quemadmodum quæ non nupsit sollicita est de iis quæ sunt Domini, vt sit sancta corpore & spiritu: ita etiam quæ nupsit, & de iis quæ sunt mariti, & de iis quæ sunt Domini, & in Domino sollicita, vt sit sancta & corpore & spiritu. Ambæ enim sunt sanctæ in Domino: hæc quidem vt vxor, illa vero vt virgo. Ad eos autem pudore afficiendos & reprimendos qui sunt procliues ad secundas nuptias, apte Apostolus alto quodam
1. Cor. 6. tono eloquitur. Inquit enim, *ecce, omne peccatum est extra corpus: qui autem fornicatur, in proprium corpus peccat.* Si quis autem matrimonium audet dicere fornicationem, rursus legem & Dominum infectans, maledictis impetit. Quemadmodum enim auaritia & plura habendi cupiditas dicitur fornicatio, vt quæ aduersetur sufficientiæ: & vt idololatria est ex vno in multos Dei attributio: ita fornicatio est ab vno matrimonio ac plura prolaptio. Tribus enim modis, vt diximus fornicatio & adulterium sumitur apud Apostolum. De his dicit
Titum. 5. Propheta: *Peccatis vestris venundati estis.* Et rursus: *Pollutus es in terra aliena:* coniunctionem sceleratam existimans, quæ cum alieno corpore facta est, & non cum eo quod datur in coniugio ad liberorum procreationem. Vnde etiam Apostolus: *Volo,*
1. Tim. 3. inquit, *iuniores nubere, filios procreare,*
1. Tim. 2. *domui praesse, nullam dare occasionem*
Matt. 12. *aduersario maledicti gratia.* Iam enim quidam diuerterunt post Satanam. Quin & vnius quoque vxoris virum vtique admittit, seu sit presbyter, seu diaconus, seu laicus, vtens matrimonio citra reprehensionem. Seruabitur autem per filiorum procreationem. Et rursus Seruator dicens Iudæos generationem prauam & adulteram, docet eos legem non cognouisse, vt lex vult: sed seniorum traditionem, & hominum præcepta sequentes, adulterare legem, non vt quæ data sit vir & dominus eorum virginitatis. Fortasse autem eos quoque nouit alienis mancipatos cupiditatibus, propter quas assidue quoque seruientes peccatis, vendebantur alienigenis.

A ὁ δὲ γαμήσας, πῶς ἀρέσῃ τῇ γυναικί. τί δέ; οὐκ ἔξεστι καὶ τῇ γυναικὶ, τὰ Θεοῦ ἀρέσκουσαν, συνχαρίζειν τῷ Θεῷ; ἀλλὰ δὲ ἐφῆται καὶ τῷ γεγαμηκότι, σὺν καὶ τῇ συζυγίᾳ, μεριμνᾶν τὰ τοῦ Κυρίου; ἀλλὰ καθαρὸν ἡ ἄγαμος μεριμνᾷ τὰ τοῦ Κυρίου, ἵνα ᾖ ἁγία καὶ τῷ σώματι καὶ τῷ πνεύματι· ὅτω καὶ ἡ γεγαμηκυῖα, τὰ τοῦ ἀνδρὸς καὶ τὰ τοῦ Κυρίου μεριμνᾷ ὁ Κυρίῳ, ἵνα ᾖ ἁγία καὶ τῷ σώματι καὶ τῷ πνεύματι· ἄμφω γὰρ ἁγίαι ὁ Κυρίῳ, ἡ μὲν, ὡς γυνή· ἡ δὲ, ὡς παρθένος. πρὸς
B ἐντροπὴν δὲ καὶ αἰσχύνην τῶν ὑπερφόρων εἰς τὸν δεύτερον γάμον, ἁρμονίως ὁ Ἀπόστολος ὑψηλοτόνου φθέγγεται, καὶ αὐτίκα φησὶ, Πᾶν ἁμάρτημα, ἐκτὸς τοῦ σώματός ἐστιν· ὁ δὲ πορνεύων, εἰς τὸ ἴδιον σῶμα ἁμαρτάνει. εἰ δέ τις πορνείαν τὸν γάμον τολμᾷ τις λέγειν, πάλιν ὅτι τὸν νόμον καὶ τὸν Κύριον διαπτύων βλασφημεῖ. ὡς γὰρ ἡ πλεονεξία πορνεία λέγεται, τῇ αὐταρκείᾳ ἐναντιουμένη· καὶ ὡς εἰδωλολατρεία ἐκ τοῦ ἑνὸς εἰς τοὺς πολλοὺς ἀπονέμησίς ἐστι Θεοῦ· ὅτως ἡ πορνεία, ἐκ τοῦ ἑνὸς γάμου, εἰς τοὺς πολλούς ἐστιν ἐκπτῶσις· τειχῶς γὰρ, ὡς
C εἰρήκαμεν, ἥ τε πορνεία ἥ τε μοιχεία παρὰ τῷ Ἀποστόλῳ λαμβάνεται. ὅτι τούτων ὁ προφήτης φησί· Τὰς ἁμαρτίας ὑμῶν ἐπορεύθητε. καὶ πάλιν, Κατεμιάνθης ἐν γῇ ἀλλοτρίᾳ· τὴν τε κοινωνίαν μισεῖν ὑμᾶς κελεύων τοῦ ἀλλοτρίῳ σώματι συμπλακείσθαι, καὶ μὴ παρὰ τὴν συζυγίαν εἰς παιδοποιΐαν διδόναι. ὅθεν καὶ ὁ Ἀπόστολος, Βούλομαι οὖν, φησι, νεωτέρας γαμεῖν, τεκνογονεῖν, οἰκοδεσποτεῖν, μηδεμίαν ἀφορμὴν διδόναι τῷ ἀντικειμένῳ λοιδορίας χάριν· ἤδη γάρ τινες ἐξετράπησαν ὀπίσω τοῦ Σατανᾶ. Ναὶ μὴν καὶ τὸν τῆς μιᾶς γυναικὸς ἄνδρα πάνυ ἀποδέχεται, κἂν πρεσβύτερος ᾖ, κἂν διάκονος, κἂν λαϊκὸς, ἀνεπιλήπτως γάμῳ χρώμενος· σῴζεται δὲ διὰ τῆς τεκνογονίας. πάλιν τε αὖ ὁ Σωτὴρ τοὺς
D Ἰουδαίους, γένεσιν εἰπὼν πονηρὰν καὶ μοιχαλίδα, διδάσκει μὴ ἐγνωκότας νόμον ὡς ὁ νόμος βούλεται· παραδόσει δὲ τῇ τῶν πρεσβυτέρων, καὶ ἐντάλμασιν ἀνθρώπων κατηκολουθηκότας, μοιχεύειν τὸν νόμον, οὐχ ὡς ἀνδρὸς καὶ Κυρίου τῆς παρθενίας αὐτῶν δεδομένου, τάχα δὲ καὶ ἐπιθυμίαις δεδουλωμένους ἀλλοκότοις, οἷσιν αὐτοῖς· δι' ἃς καὶ συνεχῶς ἐδουλεύοντο ταῖς ἁμαρτίαις, ὑπεραφίσκοντο τοῖς ἀλλοφύλοις·

ἐπεὶ τοίνυν γε τοῖς Ιουδαίοις, οὐκ ἦσαν ἀποδεδεγμέναι γυναῖκες κοιναί, ἀλλὰ καὶ ἡ μοιχεία ἀπηγόρευτο. ὁ δὲ εἰπών, Γυναῖκα ἔγημα, καὶ διὰ δυνάμεως ἐλθεῖν εἰς τὸ δεῖπνον τὸ θεῖον, ὑπόδειγμα ἦν εἰς ἔλεγχον τῶν ἀφ' ἡδονὰς ἀφισαμένων τῆς θείας ἐντολῆς· ἐπεὶ τούτῳ γε τῷ λόγῳ, οὔτε οἱ πρὸ τῆς προνοίας δίκαιοι, οὔθ' οἱ μὴ τὴν παρουσίαν γεγαμηκότες, καὶν Απόστολοι ὦσι, σωθήσονται. καὶν σκῆνος προσκομίσωσιν αὖθις, ὡς καὶ ὁ προφήτης φησὶν, Επαλαιώθην ἐν πᾶσι τοῖς ἐχθροῖς μου· ἐχθροὺς τὰς ἁμαρτίας ἀκουέτωσαν· μία δέ τις ἁμαρτία, οὐχ ὁ γάμος, ἀλλ' ἡ πορνεία· ἐπεὶ καὶ τὴν γήρεσιν εἰπάτωσαν ἁμαρτίαν, καὶ τὴν τῆς γηρέστεως κτίσιν. τοιούτοις ὅπλοις καὶ ὁ τῆς δοκήσεως ἄρχων Ιούλιος Κασσιανός. ἐν γοῦν τῷ περὶ ἐγκρατείας, ἢ περὶ σωφροσύνης, κατ' ἐξοχὴν φησίν· Καὶ μηδεὶς λεγέτω, ὅτι ὅπου τοιαῦτα μόρια ἔχομεν, ὡς τὸ μὲν θήλεια ὄντως ἐκματτόμενον, τὸν δ' ἄρρενα ὄντως· τὸ μὲν, πρὸς ὃ δέχεται· τὸν δ', πρὸς ὃ σπείρει, συγκεχωρῆσθαι τῆς ὁμιλίας πρὸς Θεοῦ. εἰ γὰρ ἐπὶ Θεοῦ, εἰς ὃν ἀναφέρομεν, ἡ τοιαύτη διαφορὰ, οὐκ ἂν ἐμακάρισεν τοὺς εὐνούχους· ἀλλ' ἂν ὁ προφήτης εἰρήκει, μὴ εὗρε ξύλον ἄκαρπον αὐτοῦ· μεταλαβὼν ἀπὸ τοῦ δένδρου, ὅτι τὸν κατὰ προαίρεσιν ἀνδρεῖον ἑαυτὸν τῆς τοιαύτης ἐννοίας ἐνυβρίζοντα. καὶ ἔτι ἐπαγωνιζόμενος τῇ ἀληθεῖ δόξῃ, ὑπιφέρει· Πῶς δὲ οὐκ ἂν καὶ εὐλόγως τις αἰτιῷτο τὸν Σωτῆρα, εἰ μετέπλασεν ἡμᾶς καὶ τῆς πλαίνης ἀπήλλαξεν, καὶ τὴν κοινωνίας τῶν μελῶν καὶ ἀφαιρέσεως καὶ αἰδοίων; τὰ πρὸς ἁπλόστια δὲ Τατιανῷ κατὰ τοῦτο δογματίζων. ὁ δ' ἐκ τῆς ΟΥαλεντίνου ἀναφοίτησε σχολῆς. Περὶ τούτου τοι ὁ Κασσιανός φησι, πυνθανομένης τὸν Σαλώμης, πότε γνωσθήσεσθαι τὰ περὶ ὧν ἤρετο, ἔφη ὁ Κύριος, Οταν τὸ τῆς αἰσχύνης ἔνδυμα πατήσητε, καὶ ὅταν γένηται τὰ δύο ἕν, καὶ τὸ ἄρρεν μετὰ τῆς θηλείας, οὔτε ἄρρεν, οὔτε θῆλυ. πρῶτον μὲν οὖν, ἐν τοῖς πρὸ ἡμῶν τετάρτοις ΕΥαγγελίοις οὐκ ἔχομεν τὸ ῥητὸν, ἀλλ' ἐν τῷ καθ' Αἰγυπτίους. ἔπειτα ἄγνοιά μοι δοκεῖ, ὅτι θυμὸν μὲν, ἄρρενα ὁρμὴν· θήλειαν δ', τὴν ὀπιθυμίαν αἰνίττεται· οἷς ἐνεργήσασι, μετανοοῦσα ἕπεται καὶ αἰσχύνη. ὅταν οὖν μήτε τις θυμῷ, μήτ' ὀπιθυμίᾳ χαριζόμενος, ἃ δὴ καὶ ἐξ ἔθους καὶ ἐκ φαύλης κακῆς αὐξήσαντα ὑπισκιάζῃ καὶ ἐγκαλύπτῃ τὸν λογισμόν.

A Nam apud Iudæos non erant admissæ communes mulieres: quinetiam prohibitum erat adulterium. Qui autem dicit, Vxorem duxi, non possum venire ad diuinã cœnam, est quidem exemplum ad eos arguendos, qui propter voluptates abstinent à diuino mandato: nam hac ratione nec qui iusti fuere ante aduentum, nec qui post aduentum vxores duxerũt, seruabũtur, etiam si sint Apostoli. Quod si illud attulerint, quod Propheta quoque dicit: *I nueteraui inter omnes inimicos meos*, per inimicos peccata intelligant. Vnum quoddam autem est peccatum non matrimonium, sed fornicatio. Aut B si hoc non, generationem quoque dicant peccatum, & ad creatorem generationis. Talibus argumentis vtitur quoque Iulius Cassianus, qui fuit princeps visionis seu phantasiæ. In opere certe de Continentia, vel de Castitate, his verbis dicit: Nec dicat aliquis quod quoniam tales habemus partes, vt aliter figurata fœmina, aliter vero masculus: illa quidem ad susciendum, hic vero ad seminandum, concessam esse à Deo consuetudinem. Si enim à Deo, ad quem tendimus, esset hæc constitutio, non beatos dixisset esse eunuchos, neque Propheta dixisset eos non esse arborem infrugiferam: transferens ab arbore ad hominem C qui sua sponte & ex instituto se castrat tali cogitatione. Et pro impia opinione adhuc decertans, subiungit: Quomodo autem non iure quis reprehenderit Seruatorem, si nos transformauit, & ab errore liberauit, & à coniunctione partium & additamentorum & pudendorum? in hoc eadem decernens cum Tatiano: hic autem prodiit ex schola Valentini. Propterea dicit Cassianus: Cum interrogaret Salome, quando cognoscentur ea de quibus interrogabat, ait Dominus: Quando pudoris indumentum conculcaueritis, & quando duo facta fuerint vnum, & masculum cum fœmina, nec masculum nec fœmininum. Primum quidem in nobis traditis quatuor Euangeliis, non habemus hoc dictum, sed in eo quod est secundum Ægyptios. Deinde mihi videtur ignorare, iram quidem masculam appetitionem, fœminam vero significare cupiditatem: quæ cum operata fuerint, pœnitentia & pudor consequitur. Cum quis ergo neque iræ neque cupiditati obsequens, quæ quidem & ex consuetudine & ex malæ auctæ educatione, obumbrant & contegunt rationem,

Luc. 14.

sed quæ ex iis proficiscitur exuens caliginem, & pudore affectus ex pœnitentia spiritum & animam vnierit in obedientia rationis: tunc, vt ait Paulus, non inest in nobis nec masculus nec fœmina. Recedens enim anima ab ea figura, qua discernitur masculus & fœmina, traducitur ad vnionem, cum neutrum sit. Existimat autem hic vir præclarus plus quam par sit Platonice, animam quæ est ab initio diuina, cupiditate effœminatam, huc venire ad generationem & interitum. Iam vero vel inuitum cogit Paulum dicere, generationem ex errore
2 Cor. 11 conflare, cum dicit: *Vereor autem ne sicut serpens Euã decepit, corrupti sint sensus vestri à simplicitate quæ est in Christo.* Sed certum est Dominum quoque veniſſe ad ea quæ aberrauerant. Aberrauerant autem non ab alto repetita origine, in ea quæ hic est generatione: est enim generatio creatura omnipotentis, qui nunquam ex melioribus ad deteriora deduxerit animam: sed ad eos qui sensibus seu cogitationibus aberrauerant, ad nos inquam venit Seruator: quæ quidem ex nostra in præceptis inobedientia corrupta sunt, dum nimis auide voluptatem persequeremur, cum vtique protoplastus noster tempus præueniſſet, & non in tempore matrimonij gratiam appetiiſſet, & aberraſſet: quoniam quicumque aspicit mulierem ad concupiscendum eam, iam mœchatus est eam in corde suo, vt qui voluntatis tempus non expectauerit. Is ipse ergo erat Dominus, qui tunc quoq; damnabat cupiditatẽ quæ præuenit matrimoniũ. Cum ergo dixit Apostolus,
Ephes. 4. *Induite nouũ hominẽ qui secundum Deũ creatur*, nobis dicit, qui ab omnipotentis voluntate efficti sumus sicut sumus efficti. Veterem autem dixit, non respiciens ad generationem & regenerationem, sed ad vitam quæ est in inobedientia, & obedientia. Pelliceas autem tunicas existimat Cassianus esse corpora: de quibus posteà & eum, & qui idem cum eo sentiunt aberraſſe ostendemus, cum de ortu hominis, iis consequenter quæ prius dicenda sunt, aggrediemur expositionem. Quoniam, inquit, qui à terrenis reguntur & generant & generantur: nostra autem habitatio est in cælo, ex quo etiam Saluatorem expectamus. Recte ergo nos hæc quoque dicta esse scimus, quoniam vt hospites & aduenæ peregrinantes debemus vitam instituere:

A ἀλλ' ἀποδυσάμενος τὸν ἐκ τούτων ἀχλύν, ἐκ μετανοίας καθαιρωθεὶς τὸ πνεῦμα καὶ ψυχὴν ἑνώσῃ τῷ τοῦ λόγου ὑπακοῇ· τότε, ὡς ὁ Παῦλός φησιν, οὐκ ἔνι ἐν ὑμῖν οὐκ ἄρρεν, οὐ θῆλυ· ἀποσᾶσα γὰρ τῦδε τοῦ σχήματος ᾧ διακρίνεται τὸ ἄρρεν καὶ τὸ θῆλυ, ψυχή, μεταπίπτει εἰς ἕνωσιν, οὔτ' ἔτερον ὄσα. ἡγεῖται δὲ ὁ γνησιώτερος τῶν πλατωνικώτερον, θείαν οὖσαν τὴν ψυχὴν αὐτῶν, ὑπὸ θυμίας θηλυνθεῖσαν δεῦρο ἥκειν εἰς γένεσιν καὶ φθοράν. αὐτίκα βιάζεται, τὸν Παῦλον ἐκ τῆς ἀπάτης τὴν γένεσιν συνιστάναι λέγειν, ἀφ' ὧν τούτων· Φοβοῦμαι δὲ μή, ὡς ὁ ὄφις Εὔαν ἐξηπάτησεν, φθαρῇ τὰ νοήματα ὑμῶν ἀπὸ τῆς ἁπλότητος τῆς εἰς τὸν Χριστόν. ἀλλὰ καὶ ὁ Κύριος ὑπὲρ τὰ πεπλανημένα ὁμολογούμενος ἦλθε· πεπλανημένα δὲ οὐκ ἀνῆκεν εἰς τὸ δεῦρο γένεσιν· κτίσις γὰρ ἡ γένεσις καὶ κτίσις οὐ πονηρεύεται. ὃς οὐκ ἀνῆκε ποτε ἐξ ἀμείνονων εἰς τὰ χείρω καταγαγεῖν ψυχάς· ἀλλ' εἰς τοὺς πεπλανημένους τὰ νοήματα, εἰς ἡμᾶς, ὁ Σωτὴρ ἀφίκετο· ἃ δὴ οὐκ ἐκ τοῦ τῆς ἀληθείας παραδείγματος ἐφθάρη, φιλανδρουμένων ἡμῶν· πάλαι που τοῦ γαμβρίου ἡμῶν τὸν καιρὸν τοῦ πλάσαντος, καὶ πρὸ ὥρας τῆς τοῦ γάμου γαμίτης ὀρεχθέντος καὶ ἁρμοστοῦντος· ὅτι Πᾶς ὁ βλέπων γυναῖκα πρὸς τὸ ἐπιθυμῆσαι, ἤδη ἐμοίχευσεν αὐτὴν, οὐκ ἀναμείνας τὸν καιρὸν τοῦ θελήματος. ὁ αὐτὸς οὖν ὢν ὁ Κύριος, καὶ τότε κρίνων τὸν προλαβόντα τὸν γάμον ἐπιθυμίαν· ὅταν οὖν ὁ Ἀπόστολος εἴπῃ, Ἐνδύσασθε τὸν καινὸν ἄνθρωπον, τὸν κατὰ Θεὸν κτιζόμενον, ἡμῖν λέγει, τοῖς πεπλασμένοις ἀπὸ τῆς τοῦ προλαβόντος βουλήσεως ὡς πεπλάσμεθα· παλαιὸν δὲ, τὸ πρὸς ἡδονὴν καὶ ἀπαλγησίαν B φησιν, ἀλλὰ πρὸς τὸν βίον τὸν τε ἐν ἡδονῇ, τόν τε ἐν ὑπακοῇ. χιτῶνας δὲ δερματίνους ἡγεῖται ὁ Κασσιανὸς τὰ σώματα, περὶ ὧν ἕτερον καὶ τοῦτον καὶ τοὺς ὁμοίως αὐτῷ δογματίζοντας, πεπλανημένους ἀποδείξομεν, ὅταν περὶ τῆς ἀνθρώπου γενέσεως τὸν ἑξῆς λόγον ἑπομένως τοῖς προειρημένοις διομένοις, μεταχειρίζωμεθα. ἐπεὶ, φησὶν, οἱ ἀπὸ τῶν γηΐνων βασιλεύομενοι, καὶ γεννῶσι καὶ γεννῶνται· ἡμῶν δὲ τὸ πολίτευμα, ἐν οὐρανῷ, ἐξ οὗ καὶ Σωτῆρα ἀπεκδεχόμεθα. καλῶς οὖν εἰρῆσθαι καὶ ταῦτα ἴσμεν ἡμεῖς· ἐπεὶ ὡς ξένοι καὶ παρεπιδημοῦντες πολιτεύεσθαι ὀφείλομεν·

οἱ γαμοῦντες, ὡς μὴ γαμοῦντες· οἱ κτώμενοι, ὡς μὴ κτώμενοι· οἱ παιδοποιοῦντες, ὡς θνητοὺς γεννῶντες, ὡς καταλείποντες τὰ κτήματα, ὡς καὶ δίχα γυναικὸς βιωσόμενοι, ἐὰν δέῃ· ὃ προσπαθῶς τῇ κτήσει χρώμενοι, μεθ' ὑγρείας δὲ ἀπάσης, καὶ μεγαλοφρονοῦντες. αὐδῆς τε, ὅταν φῇ· Καλὸν ἀνθρώπῳ, γυναικὸς μὴ ἅπτεσθαι· διὰ δὲ τὰς πορνείας ἕκαστος τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα ἐχέτω· οὗ ἐπεξηγούμενος πάλιν λέγει, Ἵνα μὴ πειράσῃ ὑμᾶς ὁ Σατανᾶς. ὃ γὰρ τοῖς ἐγκρατῶς χρωμένοις τῷ γάμῳ ὅτι παιδοποιΐας μόνης, διὰ τὴν ἀκρασίαν, φησίν, ἀλλὰ τοῖς καὶ πέρα παιδοποιΐας προσεπιθυμοῦσιν· ὡς μὴ πολὺ ὑπενεύσας ὁ διὰ φθονίας, σκυθρωπὴν τὴν ὄρεξιν εἰς ἀλλοτρίας ἡδονάς. τάχα δὲ ὅτι τοῖς δικαίως βιοῦσιν αὐθίσασθαι διὰ ζῆλον καὶ ἀντιφιλονεικεῖ. ὑπάγεται τούτοις τῷ ἑαυτοῦ τάγματι βουλόμενος, ἀφορμὰς δὲ ἐγκρατείας ὑπομόνου παρέχειν τούτοις βέλεται. εἰκότως οὖν φησι, Κρεῖττον γαμεῖν, ἢ πυροῦσθαι· ὅπως ὁ ἀνὴρ ἀποδιδῷ τὴν γυναικὶ τὸ ὀφειλόμενον, καὶ ἡ γυνὴ τῷ ἀνδρί· καὶ μὴ ἀποστερῶσιν ἀλλήλους τῆς διὰ τὸ θεῖον εἰς γένεσιν δοθείσης βοηθείας. Ὃς δ' ἂν μὴ μισήσῃ, φασί, πατέρα, ἢ μητέρα, ἢ γυναῖκα, ἢ τέκνα, ἐμὸς οὐ μαθητὴς ἔσται. οὐ δὴ γένος μισεῖν παρακελεύεται· Τίμα γάρ, φησι, πατέρα καὶ μητέρα, ἵνα σοι γένηται· ἀλλά, μὴ ἀπάγου, φησίν, ἀλόγοις ὁρμαῖς, μηδὲ μιμοῦ τοῖς πολιτικοῖς ἔθεσι συναπόλου· οἰκίας μὲν γάρ, οὐ γένους συνίσταται· πόλις δέ, ἐξ οἰκιῶν· καθὼς καὶ ὁ Παῦλος τοὺς περὶ γάμων ἀσχολουμένους, κόσμῳ ἀρέσκειν ἔφη. πάλιν ὁ Κύριός φησιν, Ὁ γήμας, μὴ ἐκβαλλέτω· καὶ ὁ μὴ γαμήσας, μὴ γαμείτω· ὁ γὰρ προθέσεως σύνοχίας ὁμολογήσας μὴ γῆμαι, ἀγάμους διαμενέτω. ἀμφοτέροις γοῦν ὁ αὐτὸς, Κύριος διὰ τοῦ προφήτου Ἡσαΐου τοῖς καλλιήλοις δίδωσιν ἐπαγγελίας, ὧδέ πως λέγων· Μὴ λεγέτω ὁ εὐνοῦχος, ὅτι ξύλον εἰμὶ ξηρόν. Τάδε λέγει ὁ Κύριος τοῖς εὐνούχοις· Ἐὰν φυλάξητε τὰ σάββατά μου, καὶ ποιήσητε πάντα ὅσα ἐντέλλομαι, δώσω ὑμῖν τόπον κρείττονα ὑμῶν καὶ θυγατέρων· ὃ γὰρ μόνον ἡ εὐνοχία δικαιοῖ, ὧδέ μὲν τὸ εὐνοῦχον σάββατον, ἐὰν μὴ ποιήσῃ τὰς ἐντολάς. τοῖς γαμήσασι δ' ὑπαφέρει, φησίν· Οἱ ἐκλεκτοί μου οὐ πονέσουσιν εἰς κενόν, οὐδὲ τεκνοποιήσουσιν εἰς καταράν, ὅτι σπέρμα εὐλογημένον ἐστὶ τοῦ Κυρίου.

qui vxorem habent, vt non habentes: qui possident, vt non possidentes. Qui liberos procreant, vt mortales gignentes, vt relicturi possessiones, vt etiam sine vxore victuri, si opus sit: non cum affectione possessione vtentes, sed cum gratiarum actione, & magna quædam ac præclara animo agitantes. Et rursus cum dicit: *Bonum est homini vxorem non tangere, sed propter fornicationes vnusquisq; suam vxorem habeat*: id veluti exponens rursus dicit: *Ne vos tentet Satanas*. Non enim iis qui continenter vtuntur matrimonio propter solam liberorum procreationem, dicit, Propter intemperantiam: sed iis qui etiam finem liberorum procreationis cupiunt transilire: ne cum nimium annuerit noster aduersarius, excitet appetitionem ad alienas voluptates. Fortasse autem quoniam iis qui iuste viuunt resistit propter æmulationem, & aduersus eos contendit, volens eos ad suos ordines traducere, per laboriosam continentiam eis vult præbere occasionem. Merito ego dicit, *Melius est matrimonio iungi quam vri*, vt vir reddat debitum vxori, & vxor viro, & ne frustrentur inuicem hoc diuino ad generationem dato auxilio. *Qui autem*, inquiunt, *non oderit patrem, vel matrem, vel vxorem, vel filios, non potest meus esse discipulus*. Non iubet odisse genus: *Honora enim*, inquit, *patrem & matrem, vt tibi bene sit*: sed ne abducaris, inquit, ab ea ratione alienis appetitionibus: sed neque cum ciuilibus moribus coniungaris. Domus enim constat ex genere, ciuitates autem ex domibus: quemadmodum Paulus quoque eos qui occupantur in matrimonio, mundo dixit placere. Rursus dicit Dominus: *Qui vxorem duxit, ne expellat: & qui non duxit, ne ducat*. Qui ex proposito castitatis, professus est vxorem non ducere, maneat cœlebs. Vtriusque ergo idem Dominus per prophetam Esaiam conuenientes dat promissiones, sic dicens: *Ne dicat Eunuchus, sum lignum aridum*. Hæc autem dicit Dominus eunuchis: *Si custodieritis sabbata mea, & feceritis quæcunque pricipio, dabo vobis locum meliorem filiis & filiabus*. Non sola enim iustificat castitas, sed nec sabbarum eunuchi, nisi fecerit mandata. Infert autem iis qui vxorem duxerunt, & dicit: Electi mei non laborabunt in vanum, neque procreabunt filios in execrationem, quia semen est benedictum à Domino.

1. Cor. 7.

Luc. 14.

Exod. 20

1. Cor. 7.

Esa. 56.

Ei autem qui verbo seu rationi conuenienter filios procreauit & educauit & erudiuit in Domino, sicut etiam ei qui genuit per veram catechesim & institutionem, merces quædam est proposita, sicut etiam electo semini. Alij autem execrationem accipiunt liberorum procreationem, & non intelligunt aduersus illos ipsos dicere scripturam. Qui enim sunt reuera electe Domini, non dogmata decernunt, nec filios progignunt qui sunt ad execrationem, vt hæreses. Eunuchus ergo non qui per vim excisas habet partes, sed nec qui cœlebs est, dictus est, sed qui non gignit veritatem. Lignum hic prius erat aridum: si autem verbo obedierit, & sabbata custodierit per abstinentiam à peccatis, & fecerit mandata, erit honorabilior iis qui absque recta vitæ institutione solo verbo erudiuntur. *Filioli, modicum adhuc sum vobiscum*, inquit magister. Quare Paulus quoque scribens ad Galatas, dicit: *Filioli mei, quos iterum parturio, donec formetur in vobis Christus.* Rursus ad Corinthios scribens, *Si enim decies mille pædagogos*, inquit, *habeatis in Christo, sed non multos patres. In Christo enim per Euangelium ego vos genui.* Propterea non ingredietur eunuchus in ecclesiam Dei, qui est sterilis, & non fert fructum, nec vitæ institutione, nec sermone. Sed qui se quidem castrarunt ab omni peccato propter regnum cœlorum, ij sunt beati qui à mundo ieiunant. *Execranda autem dies in qua natus sum, & non sit optanda*, inquit Hieremias: non absolute execrandam dicens generationem, sed populi peccata ægreferens & inobedientiam. Subiungit itaque: *Cur enim natus sum vt viderem labores & dolores, & in perpetuo probro fuerunt dies mei?* Iam omnes qui prædicabant veritatem, propter eorum qui audiebant inobedientiam, quærebantur ad pœnam, & veniebant in periculum. *Cur enim non fuit vterus matris meæ sepulchrum, ne viderem afflictionem Iacob, & laborem generis Israël*, ait Esdras Propheta. *Nullus est à sorde mundus*, ait Iob, *nec si sit quidem vna dies vita eius.* Dicant ergo nobis, vbi fornicatus est infans natus? vel quomodo sub Adæ cecidit execrationem, qui nihil est operatus? Restat ergo eis, vt videtur, consequenter, vt dicant malam esse generationem, nõ solum eam quę est corporis.

1. Ioan. 13

Galat. 4.

Hier. 20.

Iob. 25.

A πῶ γὰρ κατὰ λόγον τεκνοποιησαμένῳ καὶ ἀναθρεψαμένῳ, καὶ παιδεύσαντι ἐν Κυρίῳ, κατὰπερ καὶ ὁ θεὸς τὸ ἀληθοῦς κατηχήσεως χωνήσαντι, κεῖται τις μισθὸς, ὥσπερ καὶ ὁ ἐκλεκτῷ σπέρματι. ἄλλοι δὲ, καταράσαν τὸ παιδοποιΐαν ἐκδέχονται, καὶ ὁ σωιῆσι καθ' αὐτὰν ἐκείνων λέγουσαν τὸ γραφεῖν. οἱ γὰρ ὄντι τοῦ Κυρίου ἐκλεκτοὶ, οὐ δογματίζουσιν, οὐδὲ τεκνοποιοῦσιν τὰ εἰς κατάραν, ὥσπερ αἱ αἱρέσεις. Εὐνοῦχος οὖν, οὐχ ὁ κατειναγκασμένος τὰ μόρια, οὐδὲ μόνῳ ὁ ἄγαμος, εἴρηται, ἀλλ' ὁ ἄγονος ἀληθείας. Ξύλον ἦν ξηρὸν πρότερον· ὑπακούσας δὲ τοῦ λόγου, καὶ φυλάξας τὰ σάββατα κατὰ ἀποχὴν ἁμαρτημάτων, καὶ ποιήσας τὰς ἐντολὰς, ἐντιμότερος ἔσται τῷ λαῷ πολιτείας ὀρθῆς λόγῳ μόνῳ παιδευομένων. Τεκνία, φησὶν, ὀλίγον ἔτι μεθ' ὑμῶν εἰμι, ὁ διδάσκαλος. καὶ Παῦλος Γαλάταις ἐπιστέλλων, φησί· Τεκνία μου, οὓς πάλιν ὠδίνω, ἄχρις οὗ μορφωθῇ Χριστὸς ἐν ὑμῖν. πάλιν τε αὖ Κορινθίοις γράφων· Εἰ γὰρ μυρίους παιδαγωγοὺς ἔχητε ἐν Χριστῷ, λέγει, ἀλλ' οὐ πολλοὺς πατέρας· ἐν γὰρ Χριστῷ διὰ τοῦ Εὐαγγελίου ἐγὼ ὑμᾶς ἐγέννησα. Διὰ τοῦτο, Οὐκ εἰσελεύσεται B εὐνοῦχος εἰς Ἐκκλησίαν Θεοῦ, ὁ ἄγονος καὶ ἄκαρπος, οὐ πολιτείᾳ οὐ λόγῳ· ἀλλ' οἱ μὲν εὐνουχίσαντες ἑαυτοὺς ἀπὸ πάσης ἁμαρτίας διὰ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, μακάριοί εἰσιν, οἱ δὲ κόσμου νηστεύοντες. Ὑπὲρ καταράτου δὲ ἡ ἡμέρα ἐν ᾗ ἐτέχθη· καὶ μὴ ἔστω Πανυκτία, ὁ Ἱερεμίας φησὶν· οὐ τὴν γένεσιν ἁπλῶς ὑπερκατάρατον λέγων, ἀλλ' ἀποδυσπετῶν ὑπὲ τοῖς ἁμαρτήμασι τοῦ λαοῦ καὶ τῇ ἀπειθείᾳ· ὑπὲρ φέρων· Διὰ τί γὰρ ἐγενήθην, τοῦ βλέπειν κόπους καὶ πόνους; καὶ διετέλεσαν ἐν αἰσχύνῃ αἱ ἡμέραι μου; αὐτίκα πολῖται οἱ κηρύσσοντες τὴν ἀλήθειαν, διὰ τὴν ἀπείθειαν τῶν ἀκουόντων, ἐδιώκοντό τε καὶ ἐκινδύνευον. Διὰ τί γὰρ οὐκ ἐγένετο ἡ μήτρα τῆς μητρός μου τάφος, ἵνα μὴ ἴδω τὸν πόνον τοῦ Ἰακὼβ, καὶ τὸν κόπον τοῦ λαοῦ Ἰσραὴλ, Ἔσδρας ὁ προφήτης λέγει· Οὐδεὶς καθαρὸς ἀπὸ ῥύπου, Ἰὼβ φησιν, οὐδ' εἰ μία ἡμέρα ἡ ζωὴ αὐτοῦ. λεγέτωσαν ἡμῖν, πῶς ἐπορνεύσεν τὸ γενηθὲν παιδίον; ἢ πῶς ὑπὸ τὴν τοῦ Ἀδὰμ κατεπέπωκεν ἀρὰν τὸ μηδὲν ἐνεργῆσαν; ἀπολείπεται οὖν αὐτοῖς, ὡς ἔοικεν, ἀκολούθως λέγειν τὴν γένεσιν εἶναι κακήν· οὐ τὴν τοῦ σώματος μόνην, ἀλλὰ

C

D

ἀλλὰ ⸌ τ̃ τ̃ ψυχῆς, δι' ἣν ⸌ ὁ σῶμα. καὶ ὅτου ὁ Δαβὶδ εἶπη, Ἐν ἁμαρτίαις ⸌συνελήφθην, καὶ ⸌ ἐν ἀνομίαις ⸌κιλασισέν με ⸌ μήτηρ μου· λέγ⸌ μὲν ⸌ προφητικῶς μητέρα τ̃ Εὕαν· ἀλλὰ ζώντων Εὔα μήτηρ ⸌γένετο· ⸌ εἰ ⸌ ἐν ἁμαρτίαις συνελήφθη, ἀλλ' οὐκ αὐτὸς ⸌ ἐν ἁμαρτία, οὐδὲ μὲν ἁμαρτία αὐτός. εἰ δὲ ⸌ πᾶς ὁ ἐπιστρέφων ⸌ξ ἁμαρτίας ἐπὶ τ̃ πίστιν, ἀπὸ τ̃ συνηθείας τῆς ἁμαρτωλοῦ οἷ μηδὲς ἐπὶ τὸν ζωὸν ἐπιστρέφ⸌, μαρτυρήσ⸌ μοι εἷς τ̃ δώδεκα προφητῶν φήσας, Εἶδῶ πρωτότοκα ⸌σφ' ἀσεβείας καρπὸν κοιλίας μου, ⸌σφ' ἁμαρτίας ψυχῆς μου· ὁ ⸌γεβαλλ⸌ τ̃ εἰπόντα, Αὐξάνεσθε ⸌ πληθύνεσθε. ἀλλὰ ταῖς προφάσεις ⸌ν ⸌γένεσεως ἑρμαῖς, καθ' ἃς Θεὸν ὁ μ⸌νώσκομεν, ἀσεβείας λέγ⸌. εἰ δέ τις κ τοῦτο λέγ⸌ κακὴν τ̃ ⸌γένεσιν, καὶ κατ' ⸌κεῖνο εἰπάτω ἀγαθὴν, καθὸ ⸌ν αὐτῷ τ̃ ἀλήθειαν μ⸌νώσκομεν· Ἐκνίψασθε δικαίως, καὶ μὴ ἁμαρτάνετε· ἀγνωσίαν ⸌γὰρ Θεοῦ τίνες ἔχουσι, δηλαδὴ οἱ ἁμαρτάνοντες· ὅπερ ⸌ παλαι ἡμῖν ὁ ⸌σὰρξ αἷμα ⸌ σὰρξ, ἀλλὰ ⸌σὰρξ τὰ πνευματικά. δυνατοὶ δὲ ⸌κπειράσαι οἱ κοσμοκράτορες τ̃ σκότους· ⸌ξ οὗ τοῦτο αἰ συγγνώμη. ⸌ξ οὗ τοῦτο ⸌ Παῦλος, Αὐτό μου τὸ σῶμα ⸌ποπτίζω ⸌ δουλαγωγῶ, φησιν· ὅτι πᾶς ὁ ἀγωνιζόμενος, πάντα ἐγκρατεύεται· αὐτὶ τοῦ, εἰς πάντα ἐγκρατεύεται· ὁ πάντων ἀπεχόμενος, ἀλλ' οἷς ἔκρινεν ἐγκρατῶς χρώμενος· ⸌κεῖνοι, μὲν, ἵνα φθαρτὸν στέφανον λάβωσιν· ἡμεῖς δὲ, ἵνα ἄφθαρτον· νικῶντες ⸌ν τῇ πάλῃ· ⸌γὼ δὲ ἀκμητὶ στεφανούμενοι. ἤδη τινες ⸌ν τῆς παρθένου τ̃ χήραν εἰς ἐγκράτειαν προτείνοισι, καταμεγαλοφρονήσασαν ἧς πεπείραται ἡδονῆς· εἰ δὲ ἡ ⸌γένεσις κακὸν, ⸌ν κακῷ λεγόντων οἱ βλάσφημοι τὸν ⸌γενέσεως μετειληφότα Κύριον, ⸌ν κακῷ τινὰ ⸌γεννήσασθαι παρθένον. οἵ μοι τῶν κακῶν! βλασφημοῦσι τὸ βούλημα τοῦ Θεοῦ, καὶ τὸ μυστήριον τῆς κτίσεως τὸν ⸌γένεσιν ἀμφιβάλλοντες. ⸌ξ οὗπερ ἡ δόκησις Κασσιανῷ· ⸌ξ οὗ καὶ Μαρκίωνι· ναὶ μὲν καὶ Οὐαλεντίνῳ τὸ σῶμα τὸ ψυχικόν· ὅτι, φασὶν, ὁ ἄνθρωπος παρωμοιώθη τοῖς κτήνεσιν, εἰς συνδυασμὸν ἀφικνούμενος· ἀλλ' ὅτου ἐπιβαίνειν ἡλοτείᾳ κεῖτη ὀργήσας ὡς ἀληθῶς θηλύνῃ, τότε τῷ ὄντι ὁ ζοῦστος ⸌κθηλυσται, Ἵπποι θηλυμανεῖς ⸌γενήθημεν, ἕκαστος ἐπὶ τὴν γυναῖκα τοῦ πλησίον ⸌κρεμιζέν.

A sed etiam quæ est animæ, propter quam etiam corpus. Et quando dixit Dauid, *In peccatis conceptus sum, & in* Psal. 50
iniquitatibus concepit me mater mea: dicit Prophetice quidem matrem Euam, sed Eua fuit mater viuentium: & si in peccatis fuit conceptus, sed non ipse in peccato, neque vero ipse peccatum. Si autem quicunque etiam à peccato ad finem conuertitur, à peccatoris consuetudine tanquam à matre conuertitur ad vitam, feret mihi testimonium vnus ex duodecim prophetis, qui dixit: *Videam primogenita pro impie-*
B *tate fructum ventris mei, pro peccatis animæ meæ.* Non accusat eum qui dixit, Crescite & multiplicamini: sed primas impulsiones & motus ex generatione, per quos Deum non cognoscimus, dicit impietates. Si quis autem ea ratione dicit malam generationem, illa etiam ratione dicat bonam, quatenus in ipso veritatem cognoscimus. Abluamini iuste, & ne peccetis. Ignorationem enim Dei quidam habent, videlicet qui peccant. *Quoniam nobis est colluctatio non aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus spiritalia.* Possunt autem tentare principes tenebrarum huius mun-
C di, & ideo datur venia. Et ideo Paulus quoque: *Corpus meum*, inquit, *castigo, &* 1 Cor. 9.
in seruitutem redigo. Quoniam qui certat, in omnibus abstinet, hoc est, est omnia continens, non ab omnibus abstinens, sed continenter vtens iis quæ vtenda iudicauit: illi quidem vt corruptibilem coronam accipiant: nos autem vt incorruptibilem, in luctæ vincentes, non autem sine puluere coronam accipientes. Iam nonnulli quoque præferunt viduam virgini incontinenti, vt quæ, quam experta est voluptatem, magno & excelso animo contempserit. Si autem malum est ge-
D neratio, in malo dicant fuisse Dominum qui fuit particeps generationis, in malo virginem quæ genuit. Hei mihi quot & quanta mala Dei voluntatem maledictis incessunt, & mysterium creationis, dum inuehuntur in generationem. Et ideo visio seu phantasia Cassiano, ideo etiam Marcioni & Valentino quoque corpus animale: quoniam homo inquiunt, assimilatus est iumentis, veniens ad coïtum. Sed quando aliena inire cubilia, vera insania percit⸌, voluerit, tunc reuera qui talis est efferatur. *Equi iuuenes fœminas furentes facti sunt, vnusquisque hinniebat ad vxorem proximi sui.*

Etsi cum ex brutis animantibus insidiosi consilij rationem cepisset serpens, & persuasisset, dicat Adam assensum esse cum Eua coniunctioni, nempe quod hac natura alias vsi non essent Protoplasti, vt nonnulli existimant: rursus maledictis incessitur creatio, vt quæ rationis expertium animantium natura homines fecerit imbeciliores, quas consecuti sunt qui à Deo primi formati fuere. Sin autem natura quidem eos sicut bruta deduxit ad filiorum procreationem: moti autem sunt citius quam oportuit, fraude inducti cum adhuc essent iuuenes, iustum quidem est Dei iudicium in eos qui non expectarunt voluntatem: sancta est autem generatio, per quam mundus cõsistit, per quam essentiæ, per quam naturę, per quam Angeli, per quam potestates, per quam animæ, per quam præcepta, per quam lex, per quam Euangelium, per quam Dei
Esa. 40. cognitio. *Et omnis caro fœnum, & omnis gloria eius quasi flos fœni: & fœnum quidem exsiccatur, flos autem decidit, sed verbum Domini manet, quod unxit animam & uniit spiritui.* Quomodo autem quæ est in Ecclesia apud nos œconomia accepisset finem absque corpore, cum etiam ipse qui est caput ecclesiæ, in carne quidem informis & specie carens transiit, docens nos respicere ad id quod est diuinæ causæ informe & incorporeum? Arbor enim vitæ, inquit Propheta, est in bono desiderio, docens bona & munda desideria quæ sunt in Domino viuenti. Iam vero volunt viri cum vxore in matrimonio consuetudinem, quæ dicta est cognitio, esse peccatum: eam enim significari ex esu ligni boni & mali, per significationem huius vocabuli Cognouit, significantem mandati transgressionem. Si autem hoc ita est, veritatis quoque cognitio, est esus ligni vitæ. Potest ergo honestum ac moderatum matrimonium illius quoque ligni esse particeps. Nobis autem prius dictum est, quod licet bene & male vti matrimonio. Et hoc est lignum cognitionis, si non transgrediamur leges matrimonij. Quid vero, num Seruator noster, sicut animam, ita etiam corpus curauit ab affectionibus? Neque vero si esset caro inimica animæ, inimicam aduersus ipsam munisset, per sanitatem instruens. Hoc autem dico, fratres, quod caro & sanguis regnum Dei non possunt possidere, neque corruptio possidet incorruptionem.

A καὶ ἀπὸ τῶν ἀλόγων ζώων τὸν ὑποπτεύσαντα τῆς συμβουλίας ὁ ὄφις εἰλικρινῶς, καὶ πεισθεὶς τῇ κοινωνίᾳ τῆς Εὔας συγκαθῆσθαι τὸν Ἀδάμ, λέγῃ, ὡς αὐ μὴ φύσῃ ζῴοις τισὶ κεχρημένων τῶν πρωτοπλάστων, ὡς ἀξιοδοί τινες· εἰ κτίσις πάλιν βλασφημεῖται, ἀσθενεστέρους τοὺς ἀνθρώπους τῆς τῶν ἀλόγων φύσεως πεποιηκέναι, οἷς κατηκολούθησαν οἱ πρωτόπλαστοι τοῦ Θεοῦ. Εἰ δὲ ἡ μὲν φύσις ἦλθε αὐτοῖς, ὡς καὶ τὰ ἄλογα, πρὸς παιδοποιΐαν· ἐκινήθησαν δὲ θᾶττον ἢ πρέπον ἦν, ἔτι νέοι πεφυκότες, ἀπάτῃ πεισθέντες· δικαία μὲν ἡ κρίσις τοῦ Θεοῦ, ὅτι τοῖς οὐκ ἀναμείναντας τὸ βούλημα· ἁγία δὲ ἡ γένεσις, δι' ἣν ὁ κόσμος συνέστηκεν, δι' ἣν αἱ οὐσίαι, δι' ἣν αἱ φύσεις, δι' ἣν ἄγγελοι, δι' ἣν δυνάμεις, δι' ἣν ψυχαί, δι' ἣν σύνοδοι, δι' ἣν νόμος, δι' ἣν τὸ εὐαγγέλιον, δι' ἣν ἡ γνῶσις τοῦ Θεοῦ, καὶ πᾶσα σὰρξ χόρτος, καὶ πᾶσα δόξα ἀνθρώπου ὡς ἄνθος χόρτου. καὶ ὁ μὲν χόρτος ξηραίνεται, τὸ δὲ ἄνθος καταπίπτει· ἀλλὰ τὸ ῥῆμα τοῦ Κυρίου μένει, τὸ χρῖσαν τὴν ψυχὴν καὶ ἐνδύσαν τὸ πνεῦμα. πῶς δ' αὖθις τοῦ σώματος ἡ χρῖσις τῆς Ἐκκλησίαν καθ' ἡμᾶς οἰκονομία τέλος ἐλάμβανεν; ὅπου γε καὶ αὐτὸς ἡ κεφαλὴ τῆς Ἐκκλησίας, ἐν σαρκὶ μὲν ἀπλῆς διελήλυθεν καὶ ἄμορφος, εἰς τὸ ἀφιδεῖν καὶ ἀσώματον τὴν θείας αἰτίας ἀποβλέπειν ἡμᾶς διδάσκων. Δένδρον γὰρ ζωῆς, φησὶν ὁ προφήτης, ἐν ἐπιθυμίᾳ ἀγαθῇ γλυκύ. διδάσκων ἐπιθυμίας ἀξίους καὶ καθαρὰς ἔχειν ἐν τῷ ζωντὶ Κυρίῳ. ἤδη δὲ ἐθέλουσι τὴν αὐδρὸς καὶ γάμον πρὸς γυναῖκα ὁμιλίαν, γνῶσιν εἰρημένην, ἁμαρτίαν εἶναι· τοῦτο γὰρ ἀπὸ τῆς βρώσεως μηνύεσθαι τοῦ ξύλου τοῦ καλοῦ καὶ πονηροῦ, ἀφ' οὗ τὴν Εὔαν σημαίνειν προλαβοῦσαν ἀπολῆς διδάσκουσιν. εἰ δὲ τοῦτο, καὶ ἡ τῆς ἀληθείας γνῶσις, βρῶσίς ἐστι τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς· ἔστιν οὖν καὶ ἐκεῖνον τὸν ξύλου μεταλαβεῖν τὸν σώφρονα γάμον. προείρηται ὑμῖν ὡς καλῶς καὶ κακῶς ἔστι χρῆσαι τῷ γάμῳ· καὶ τοῦτ' ἔστι τὸ ξύλον τῆς γνώσεως, ἐὰν μὴ παρανομῶμεν τὸν γάμον. τί δέ; ἰᾶται ὁ Σωτὴρ, ὥσπερ τὴν ψυχὴν, οὕτω καὶ τὸ σῶμα ἀπὸ τῶν παθῶν; ἢ οὔ; δοκεῖ, εἰ ἐμφρὰξ ἦν τῆς ψυχῆς, ἐπιτείχιζεν αὐτῇ τὴν ἐμφρᾶξιν· ὑγιείας δὲ ὑποκειμένης. τοῦτο δέ φημι ἀδελφοί, ὅτι, Σὰρξ καὶ αἷμα βασιλείαν Θεοῦ κληρονομῆσαι οὐ δύναται· οὐδὲ ἡ φθορὰ τὴν ἀφθαρσίαν κληρονομεῖ·

ἡ γὰρ ἁμαρτία, φθορὰ οὖσα, οὐ δυνατὰι κοινωνίαν ἔχειν μετὰ τῆς ἀφθαρσίας, ἥτις ἐστὶ δικαιοσύνη. Οὕτως ἀνόητοί, φησίν, ἐστε; ἐναρξάμενοι πνεύματι, νῦν σαρκὶ ἐπιτελεῖσθε; τῷ δικαιοσύνῳ τείνειν καὶ τῷ ἁρμονίαν τοῦ σωτηρίου, σεμνὸν οὖσαν καὶ βεβαίαν, οἱ μὲν ἐπέτειναν, ὡς ἐπεδείξαμεν, βλασφήμως ἐνδεχόμενοι μετὰ πάσης ἀθεότητος τὴν εὐχαριστίαν, ἐξὸν ἐλέσθαι τὴν σύνοψιν μετ' εὐσεβείας· συχαίρουσι μὲν ὅτι τῇ δοθείσῃ χάριτι, οὐ μισοῦσι δὲ τὴν κτίσιν, οὐδὲ ἐξουθενοῦσι τοὺς γεγαμηκότας· κτίσις γὰρ ὁ κόσμος, κτισὴ καὶ ἡ συνουσία· ἀμφω δὲ συχαιρετωσάν ἐν οἷς ἐτάχθησαν· εἰ γινώσκοιεν καὶ ἐφ' οἷς ἐτάχθησαν οἱ δὲ, ἀφιππασάμενοι, ἐξύβεισαν, ἵπποι θηλυμανεῖς τὰ ὄντα ἠλόηνται, καὶ ὅτι ταῖς τῶν πλησίον χρεμετίζουσιν· αὐλοί τε ἀκαθαρτοῦντες ἐχόμενοι, καὶ τοῖς πλησίον ἀναπείθοντες φιλανδρίᾳ· ἀηδίως ἐπαίοντες ἐκείνων τῶν γραφῶν, Τὸν σὸν κλῆρον βάλε σὺ ἡμῖν· κοινὸν δὲ βαλάντιον κτησώμεθα πάντες, καὶ βαστάσιον ἓν γενηθήτω ἡμῖν. Περὶ τούτους ὁ αὐτὸς προφήτης, συμβουλεύων ἡμῖν, λέγει· Μὴ πορευθῇς ἐν ὁδῷ μετ' αὐτῶν· ἔκκλινον τὸν πόδα σου ἐκ τῶν τρίβων αὐτῶν· οὐ γὰρ ἀδίκως ἐκτείνεται δίκτυα πτερωτοῖς· αὐτοὶ γὰρ αἵματι μετέχοντες, θησαυρίζουσιν ἑαυτοῖς κακά· τουτέστι, τῆς ἀκαθαρσίας αἱμαπουλοῦντες, καὶ τοῖς πλησίον τὰ ὅμοια ἐνδιδάσκοντες, πολεμισταί, πλῆκται ταῖς ὀφρυσὶν αὐτῶν, κατὰ τὸν προφήτην, αἱ κέρκοι Ἑλλήνων καλοῦσιν. εἶεν δὴ αὖ οὓς αἰνίσσεται ἡ προφητεία, καταφερεῖς, ἀκρατεῖς, οἱ ταῖς, ὀφρυσὶν αὐτῶν πολεμισταί, σκότους καὶ ὀργῆς τέκνα· μιαιφόνοι, αἵματι τε αὐτῶν μεμολυσμένοι, καὶ τῶν πλησίον ἀνδροφόνοι. ἐκκαθάρατε τὴν παλαιὰν ζύμην. ἵνα ἦτε νέον φύραμα, ὁ Ἀπόστολος ἡμῖν ἐμβοᾷ. καὶ πάλιν, ἀφαλλόμενον ὅτι τοιούτοις μὴ συνανακιγνυσθαι· Ἐάν τις ἀδελφὸς ὀνομαζόμενος ἢ πόρνος, ἢ πλεονέκτης, ἢ εἰδωλολάτρης, ἢ λοίδορος, ἢ μέθυσος, ἢ ἅρπαξ, τῷ τοιούτῳ μηδὲ συνεσθίειν. Ἐγὼ γὰρ διὰ νόμου νόμῳ ἀπέθανον, λέγει· ἵνα Θεῷ ζήσω, Χριστῷ συνεσταύρωμαι· ζῶ δὲ οὐκ ἔτι ἐγὼ, ὡς ἔζων τοῖς ἐπιθυμίαις· ζῇ δὲ ἐν ἐμοὶ Χριστὸς, διὰ δὲ τὴν ἐκλογὴν ὑπακοῆς ἁγνῶς καὶ μακαρίως.

A Peccatum enim cum ſit corruptio, non poteſt habere ſocietatem cum incorruptione, quæ eſt iuſtitia. Adeo ſtulti, inquit, eſtis, cum ſpiritu cœperitis, nunc carne conſummamini. Iuſtitiam ergo & ſalutaris harmoniam, quæ eſt veneranda firmaque ac ſtabilis, alij quidem, vt oſtendimus, nimium intenderunt, blaſphemè ac maledicè cum quauis impietate ſuſcipientes continentiam, cum liceret ex ſana regula caſtitatem eligere cum pietate, gratias quidem agendo propter datam gratiam, non habendo autem odio creaturam, neque eos aſpernando qui iuncti ſunt matrimonio. Eſt B enim creatus mundus, creata eſt etiam caſtitas. Ambo autem agant gratias in iis, in quibus ſunt collocati, ſi modo ea quoque norunt in quibus ſunt collocati. Alij autem effrænati ſe petulanter & inſolenter geſſerunt, reuera effecti equi in fœminas inſanientes, & ad proximorum ſuorum vxores hinnientes, vt qui & ipſi contineri non poſſint, & proximis ſuis perſuadeant vt dent operam voluptati, infeliciter illas audientes ſcripturas: Quæ tibi obtigit partem pone nobiſcum, crumenam autem vnam poſſideamus communem, & vnum fiat nobis marſupium Propter eos idem Pro- C pheta dicit nobis conſulens: *Ne ambula-* Prou. 1. *ueris in via cum ipſis, declina pedem tuum à ſemitis eorum. Non enim iniuſte tenduntur retia pennatis.* Ipſi enim cum ſint ſanguinum participes, theſauros malorum ſibi recondunt, hoc eſt, ſibi vendicantes immunditiam, & proximos ſimilia docentes, bellatores, percuſſores caudis ſuis, vt ait Propheta, quas quidem Græci κέρκους appellant. Fuerint autem ij quos ſignificat prophetia, ad malum procliues, intemperantes, qui ſunt caudis ſuis pugnaces, tenebrarum iræque filij, manus ſibi afferentes, & D homicidæ propinquorum: Expurgate ergo vetus fermentum, vt ſitis noua conſperſio, nobis exclamat Apoſtolus. Et rurſus propter quoſdam eiuſmodi 2. Cor. 5. homines indignans, præcipit ne conuerſari quidem, ſi quis frater nominetur vel fornicator, vel auarus, vel idololatra, vel maledicus, vel ebrioſus, vel raptor, cum eo qui eſt talis ne vna quidem comedere. *Ego enim per legem* Galat. 2. *legi mortuus ſum*, inquit, *vt Deo viuam, cum Chriſto ſum cruxifixus: viuo autem non amplius ego, vt viuebam per cupiditates, viuit autem in me Chriſtus caſte & beate per obedientiam præceptorum.*

Quare tunc quidem in carne viuebam carnaliter: quod autem nunc viuo in carne, in fide viuo filij Dei. *In viam gentium ne abieritis, & ne ingrediamini in vrbem Samaritanorum*, à contraria vitæ institutione nos dehortans dicit Dominus quoniam iniquorum virorum mala est conuersatio. *Et hæ sunt viæ omnium qui ea quæ sunt iniqua efficiunt.* *Væ homini illi*, inquit Dominus, *bonum esset ei si non natus esset*, quam vt vnum ex electis meis scandalizaret. Melius esset vt ei mola circumponeretur, & in mari demergeretur, quam vt vnum ex meis peruerteret. Nomen enim Dei blasphematur propter ipsos. Vnde præclare Apostolus: *Scripsi*, inquit, *vobis in epistola, non conuersari cum fornicatoribus*, vsque ad illud, *corpus autem non fornicationi, sed Domino, & Dominus corpori.* Et quod matrimonium non dicat fornicationem, ostendit eo quod subiungit: An nescitis quod qui adhæret meretrici, vnum est corpus? aut meretricem quis dicet virginem priusquam nubat? Et ne fraudetis, inquit, vos inuicem, nisi ex consensu ad tempus. Per dictionem, Fraudetis, ostendens matrimonij debitum esse liberorum procreationem: quod quidem in iis quæ præcedunt ostendit, dicens: Mulieri vir debitum reddat: similiter autem mulier quoque viro: post quam exolutionem, in domo custodienda, & in ea quæ est in Christo fide, adiutrix. Et adhuc apertius dicens. Iis qui sunt iuncti matrimonio, præcipio, inquit, non ego, sed Dominus, vxorem à viro non separari. Sin autem separata fuerit, maneat innupta, vel viro reconcilietur. Et virum vxorem non dimittere. Reliquis autem dico ego, non Dominus. Si quis autem frater, vsque ad illud, nunc autem sancta est. Quid autem ad hæc dicunt qui in legem inuehuntur, & in matrimonium, vt quod sit solum à lege concessum, non autem etiam in nouo Testamento? Quid ad has leges latas possunt dicere, qui sationem abhorrent & generationem, cum Episcopum quoque qui domui recte præsit, Ecclesiæ ducem constituat? Domum autem dominicam vnius mulieris constituit coniugium. Omnia ergo dicit esse munda mundis. Pollutis autem & infidelibus nihil est mundum, sed polluta est eorum & mens & conscientia. De ea autem voluptate quæ est præter regulã: *Ne erretis*, inquit,

Matt. 10. Matt. 18. Marc. 9. 1. Cor. 6. Titum. 1.

ὥστε τότε μὲν ἔζων ἐν σαρκὶ, σαρκικῶς· ὁ δὲ νῦν ζῶ ἐν σαρκὶ, ἐν πίστει ζῶ τῇ τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ. Εἰς ὁδὸν ἐθνῶν μὴ ἀπέλθητε, καὶ εἰς πόλιν Σαμαρειτῶν μὴ εἰσέλθητε· τῆς ἑαυτῶν πολιτείας ἀποτρέπων ἡμᾶς, ὁ Κύριος λέγει· ἐπεὶ Η καταστροφὴ ἀνδρῶν παρανόμων κακή· καὶ αὗται εἰσιν αἱ ὁδοὶ πάντων τῶν συντελούντων τὰ ἀνόμια. Οὐαὶ τῷ ἀνθρώπῳ ἐκείνῳ, φησὶν ὁ Κύριος· καλὸν ἦν αὐτῷ εἰ μὴ ἐγεννήθη, ἢ ἕνα τῶν ἐκλεκτῶν μου σκανδαλίσαι· κρεῖττον ἦν αὐτῷ περιτεθῆναι μύλον καὶ καταποντισθῆναι εἰς θάλασσαν, ἢ ἕνα τῶν ἐκλεκτῶν μου διαστρέψαι· τὸ γὰρ ὄνομα τοῦ Θεοῦ βλασφημεῖται δι' αὐτούς. ὅθεν γνησίως ὁ Απόστολος, Ἔγραψα ὑμῖν, φησιν ἐν τῇ ἐπιστολῇ, μὴ συναναμίγνυσθαι πόρνοις, ἕως, Τὸ δὲ σῶμα, οὐ τῇ πορνείᾳ, ἀλλὰ τῷ Κυρίῳ, καὶ ὁ Κύριος τῷ σώματι· καὶ ὅτι οὐ τὸν γάμου πορνείαν λέγει, ἐπιφέρει, Η οὐκ οἴδατε ὅτι ὁ κολλώμενος τῇ πόρνῃ, ἓν σῶμά ἐστιν; οὐ πόρνην τὶς ἐρᾷ τὴν παρθένον, πρὶν ἢ γῆμαι; Καὶ μὴ ἀποστερεῖτε, φησιν, ἀλλήλους· εἰ μὴ ἐκ συμφώνου πρὸς καιρόν· δηλοῖ τὸ Αποστερεῖτε λέξεως, τὸ ὀφείλημα τοῦ γάμου τὴν παιδοποιίαν ἐμφαίνων· ὅπερ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν ἐδήλωσεν, εἰπών, Τῇ γυναικὶ ὁ ἀνὴρ τὴν ὀφειλὴν ἀποδιδότω· ὁμοίως δὲ καὶ ἡ γυνὴ τῷ ἀνδρί. μᾶλλον δὲ ἔκτισεν τὴν οἰκειότητα καὶ τὸ ἐν Χριστῷ πίστιν βοηθός· καὶ ἐπὶ τοῖς φθάσασιν, εἰπών, Τοῖς γεγαμηκόσι παραγγέλλω, οὐκ ἐγὼ, ἀλλ' ὁ Κύριος, Γυναῖκα ἀπὸ ἀνδρὸς μὴ χωρισθῆναι· ἐὰν δὲ καὶ χωρισθῇ, μενέτω ἄγαμος, ἢ τῷ ἀνδρὶ καταλλαγήτω· καὶ ἄνδρα γυναῖκα μὴ ἀφιέναι. Τοῖς δὲ λοιποῖς λέγω, ἐγὼ, οὐχ ὁ Κύριος· εἴ τις ἀδελφός· ἕως, νῦν δὲ ἁγία ἐστί. τί δὲ λέγουσι πρὸς ταῦτα οἱ τοῦ νόμου καταστρέφοντες καὶ τὸν γάμου, ὡς κατὰ νόμον συγκεχωρημένον, μονονοῦ δὲ καὶ κατὰ τὴν διαθήκην τὴν καινήν; τί πρὸς ταῦτας εἰπεῖν ἔχουσι τὰς νομοθεσίας οἱ τὴν ἀπορρᾶν καὶ τὴν γλῶσσαν μυσταπόμποι. ἐπεὶ καὶ τὸν Επίσκοπον τοῦ οἴκου καλῶς προϊσάμενον, νομοθετεῖ τῆς Εκκλησίας ἀφηγεῖσθαι· οἶκον δὲ κυριακὸν μιᾶς γυναικὸς σωφρονοῦσι συζυγία. Πάντα οὖν καθαρὰ τοῖς καθαροῖς, λέγει· τοῖς δὲ μεμιασμένοις καὶ ἀπίστοις, οὐδὲν καθαρόν· ἀλλὰ μεμίανται αὐτῶν καὶ ὁ νοῦς, καὶ ἡ συνείδησις. ὅτι δὲ πολλὴ τὴν ἡμῶν ἡδονῆς, Μὴ πλανᾶσθε, φησιν,

οὔτε πόρνοι, οὔτε εἰδωλολάτραι, οὔτε μοιχοὶ, οὔτε A
μαλακοὶ, οὔτε ἀρσενοκοῖται, οὔτε πλεονέκται,
οὔτε κλέπται· οὐ μέθυσοι, οὐ λοίδοροι, οὐχ ἁρ-
παγες βασιλείαν Θεοῦ οὐ κληρονομήσουσιν· καὶ
ἡμεῖς μὲν ἀπελουσάμεθα, οἱ ἐν τούτοις γενό-
μενοι· οἱ δὲ εἰς ταύτην ἀπολούοντες τὴν ἀσέλ-
γειαν, ἐκ σωφροσύνης εἰς πορνείαν βαπτίζου-
σι, ταῖς ἡδοναῖς καὶ τοῖς πάθεσι χαρίζεσθαι
δογματίζοντες. ἀκρατεῖς ἐκ σωφρόνων εἶναι
διδάσκοντες, καὶ τὴν ἐλπίδα τὴν σφῶν, ταῖς
τῶν μορίων ἀναισχυντίαις προσανέχοντες· ἀ-
ποκηρύκτους εἶναι τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' B
οὐκ ἐγγράφους τοὺς φοιτητὰς παρασκευάζον-
τες· ψευδωνύμου γνώσεως προσηγορίᾳ, τὴν
εἰς τὸ ἐξώτερον σκότος ὁδοιπορίαν ἐπανῃρημέ-
νοι. τὸ λοιπὸν, ἀδελφοὶ, ὅσα ἀληθῆ, ὅσα σε-
μνὰ, ὅσα δίκαια, ὅσα ἁγνὰ, ὅσα προσφι-
λῆ, ὅσα εὔφημα· εἴ τις ἀρετὴ, καὶ εἴ τις
ἔπαινος, Ταῦτα λογίζεσθε, ὅσα καὶ ἐμάθετε·
ἃ καὶ παρελάβετε καὶ ἠκούσατε καὶ ἴδετε ἐν
ἐμοὶ, ταῦτα πράσσετε· καὶ ὁ Θεὸς τῆς εἰρήνης
ἔσται μεθ' ὑμῶν. καὶ ὁ Πέτρος ἐν τῇ Επιστολῇ
τὰ ὅμοια λέγει· ὥστε τὴν πίστιν ὑμῶν καὶ ἐλπίδα
εἶναι εἰς Θεόν· τὰς ψυχὰς ὑμῶν ἡγνικότες ἐν τῇ C
ὑπακοῇ τῆς ἀληθείας, ὡς τέκνα ὑπακοῆς·
μὴ συσχηματιζόμενοι ταῖς πρότερον ἐν τῇ
ἀγνοίᾳ ὑμῶν ἐπιθυμίαις· ἀλλὰ κατὰ τὸν καλέ-
σαντα ὑμᾶς ἅγιον, καὶ αὐτοὶ ἅγιοι ἐν πάσῃ
ἀναστροφῇ γενήθητε· διότι γέγραπται· Αγιοι
ἔσεσθε· διότι ἐγὼ ἅγιος. ἀλλὰ γὰρ πέρα τοῦ
δέοντος ἡ πρὸς τοὺς ψευδωνύμους τῆς γνώσεως
ὑποκριτὰς ἀναγκαία γενομένη ἀντιλογία, εἰς
μακρὸν ἀπήγαγεν ἡμᾶς, καὶ ἐξέτεινε τὸν λό-
γον. ὅθεν καὶ ὁ τρίτος ἡμῖν τῶν κατὰ τὴν ἀληθῆ
φιλοσοφίαν γνωστικῶν ὑπομνημάτων Στρωμα-
τεὺς, τοῦτο ἔχει τὸ πέρας.

D

nec fornicatores, nec idolatræ, nec adulteri, nec molles, nec masculorum concubitores, neque auari, neque fures, neque ebriosi, neque maledici, nec raptores, regnum Dei possidebunt. Et nos quidem abluti sumus qui in his eramus. Qui autem in hanc tingunt intemperantiam, ex temperantia in fornicationem baptizant, voluptatibus & vitiis esse indulgendum decernentes, incontinentes ex moderatis esse docentes, & spem suam membrorum suorum impudentiæ attribuentes, vt à regno Dei abdicentur, non autem vt inscribantur qui ad eos ventitant efficientes, falso nominatæ cognitionis appellatione, eam quæ ad exteriores ducit tenebras viam ingredientes. Quod reliquum est, fratres, quæcumque vera, quæcumque honesta, quæcumque iusta, quæcumque casta, quæcumque bonæ famæ: si qua virtus, & si qua laus, ea considerate quæ & didicistis, quæ etiam accepistis & audiistis & vidistis in me, ea facite, & Deus pacis erit vobiscum. Et Petrus similia dicit in Epistola: *Vt fides vestra & spes sit in Deum, cum animas vestras castas effeceritis in obedientia veritatis: quasi filij obedientiæ, non configurati prioribus desideriis quæ fuerunt in ignorantia, sed secundum eum qui vocauit vos sanctum, & ipsi sancti sitis in omni conuersatione. Quoniam scriptum est, sancti eritis, quoniam ego sanctus sum.* Sed enim quæ aduersus eos qui cognitionem falso nomine simulant, necessario suscepta est à nobis disputatio, nos longius quam par sit abduxit, & orationem effecit prolixiorem. Vnde tertius quoque liber Stromateus, eorum quæ sunt de vera philosophia monimentorum, hunc finem habeat.

1. Cor. 6.

1. Pet. 1.

ΚΛΗΜΕΝΤΟΣ ΤΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΩΣ ΣΤΡΩΜΑΤΕΩΝ, ΒΙΒΛΙΟΝ ΤΕΤΑΡΤΟΝ.

CLEMENTIS ALEXANDRINI STROMATVM, LIBER QVARTVS.

CONSEQVENS autem deinceps esse existimo, vt de martyrio tractemus, & quisnam sit perfectus. Quibus comprehendentur ea quæ consequuntur, prout exigunt illa quæ sunt dicenda: & quod æque sit philosophandum & seruo & libero, siue sit vir sexu siue fœmina. Et cum quæ deinceps sequuntur, & de fide & de inquirendo absoluerimus, genus symbolicum adducemus, vt cum concluserimus orationem quæ ad mores pertinet, summatim ostendamus vtilitatem quæ allata est Græcis à barbara philosophia. Quam quidem postquam oculis subiecero, & aduersus Græcos & aduersus Iudæos tradetur compendiosa scripturarum expositio, & quæcumque in libris præcedentibus, cum in procemij ingressu vno Commentario stauissemus perficere, rerum autem multitudini necessario seruierimus, non licuit comprehendere. Post hæc à nobis, quoad eius fieri potest, rerum propositarum impleta declaratione,

A

ΑΚΟΛΟΥΘΟΝ δ' αὖ, οἶμαι, τοῖς τε μαρτυρίου διαλαβεῖν, καὶ τίς ὁ τέλειος· εἰς ἐμπεριλημφθήσεται καὶ τὰ ἀπαίτησιν τῶν λεχθησομένων τὰ προτεθέντα, καὶ ὡς ὁμοίως τε φιλοσοφητέον, δούλῳ τε καὶ ἐλευθέρῳ, κἂν ἀνὴρ ἢ γυνὴ ὁ χρὼς τυγχάνῃ· καὶ τε ἑξῆς, περί τε πίστεως καὶ περὶ τοῦ ζητεῖν περιγραπτέον πληρώσαντες, ὃ συμβολικὸν εἶδος προσθησόμεθα· ἵν' ὡς ἐν ὑποθέσει, τὸν ἠθικὸν συμπεραναλαβόντες λόγον, κεφαλαιωδῶς προδιδάξωμεν τὸ εἰς Ἕλληνας ἐκ τῆς βαρβάρου φιλοσοφίας διαλαβεῖν ὠφέλιμον. μεθ' ὃ ὑποτύπωσιν, ἥ τε πρὸς τοὺς Ἕλληνας, καὶ ἡ πρὸς τοὺς Ἰουδαίους κατ' ὑποτομὴν τῆς γραφῆς ἔκθεσις προδιδάσεται, καὶ ὅσα ἐν τοῖς περὶ τούτων γράμμασι τῷ τοῦ προκειμένου εἰσβολῇ ἐν ἑνὶ προθεμένους τελειώσῃ ὑποτυπώματι, ὃ πλήθει τῶν προκειμένων ἀναλογίαν δουλεύσασι, πρέπειν ὤφθη. ὅπερ τούτοις ὕστερον, πληρωθείσης ὡς ἔνι μάλιστα τῆς τῶν προκειμένων ἡμῖν ὑποτυπώσεως,

B

τὰ περὶ ἀρχῶν φυσιολογηθέντα τοῖς τε Ελ- A
λησι, τοῖς τε ἄλλοις βαρβάροις, ὅσαι ἦκον
εἰς ἡμᾶς αἱ δόξαι, ἐξισορητέον, καὶ πρὸς
τὰ κυριώτατα τῶν τοῖς φιλοσόφοις ἐπινενο-
μένων ἐγχρητέον. οἷς ἑπόμενον ἂν εἴη,
μετὰ ταῦτ' ἐπιδραμεῖν τῆς θεολογίας, τὰ περὶ
προφητείας παραδεδομένα ἀσκεῖσθαι· ὡς
καὶ τὰς γραφάς, αἷς πεπιστεύκαμεν, κυ-
ρίας οὔσας ἐξ αὐθεντείας παντοκρατορικῆς
ἐπιδείξαντας, προϊέναι δι' αὐτῶν εἱρμῷ δύ-
ναθαι, καὶ ἀπάσας ἀνατεῖλαι τὰς αἱρέσεις,
ἕνα δηλωσαι Θεὸν, καὶ Κύριον παντοκρά-
τορα, τὸν διὰ νόμου καὶ προφητῶν, πρὸς B
δὲ καὶ τοῦ μακαρίου Εὐαγγελίου γνησίως κε-
κηρυγμένον. πολλαὶ δὲ ἡμᾶς αἱ πρὸς τοὺς ἑ-
τεροδόξοις ἀντιῤῥήσεις ἀναδέχονται, πειρωμέ-
νους τὰ τε ὑπ' αὐτῶν προκομιζόμενα ἐγ-
γράφως διαλύεσθαι, πείθειν τε αὐτοὺς καὶ
ἀνατρέπειν, δι' αὐτῶν ἐλέγχοντας τῶν γραφῶν.
τελεωτέρας οὖν τῆς προθέσεως ἡμῖν ἀπάν-
σης, ἐν οἷς ἐστὶ θεῖον τὸ πνεῦμα ὑπομνήμασι, πρὸς τὴν κατεπείγουσαν ἐξυπη-
ρετούμενοι χρείαν· πολλὴ γὰρ ἡ τῶν προλεγο-
μένων ὀφείλεσθαι τῆς ἀληθείας ἀνάγκη. τότε
δὴ τὴν κατ' ὄντα γνωστικὴν φυσιολογίαν μέτει- C
μι, τὰ μικρὰ πρὸ τῶν μεγάλων μυηθέν-
τες μυστηρίων· ὡς μηδὲν ἐμποδὼν τῇ θείᾳ
ὄντως ἱερουργίᾳ γίνεσθαι, προκεκαθαρ-
μένων καὶ προδιατετυπωμένων τῶν προϊ-
σορηθέντων καὶ προπαραδεδομένων δεόντων. Ἐ-
γενῶ κατὰ τὸν τῆς ἀληθείας κανόνα γνωστικῆς
παραδόσεως φυσιολογία, μᾶλλον δὲ ἐπι-
σκοπεία, ἐκ τῆς περὶ κοσμογονίας ἤρτηται λό-
γου· ἐνθένδε ἀναβαίνουσα ἐπὶ τὸ θεολογι-
κὸν εἶδος. ὅθεν εἰκότως τὴν ἀρχὴν τῆς
παραδόσεως, ἀπὸ τῆς προφητευθείσης ποιη- D
σόμεθα γενέσεως, ἐν μέρει καὶ τὰ τῶν ἑτε-
ροδόξων παραλήψομαι, καὶ ὡς οἷόν τε ἡμῖν
διαλύεσθαι πειρώμενοι. ἀλλὰ γὰρ ὁ μὲν
γεγράψεται, ἐὰν Θεὸς γε ἐθέλῃ, καὶ ὅπως
δεῖ ἐμπονεῖν· νυνὶ δὲ ὅτι τὸ προκείμενον με-
πτέον, καὶ τὸν ἠθικὸν ἀποπληρωτέον λόγον.
ἔστω δὲ ὑμῖν τὰ ὑπομνήματα, ὡς πολλάκις εἴπομεν, πρὸς τοὺς παιδιὰν ἀπείρως ἐν-
τυγχάνοντας, ποικίλα, ὡς αὐτὸ που τοὔνομά
φησι, διεγερτικά, ἀπ' ἄλλου εἰς ἄλλο συνε-
χῆ μετιόντα, καὶ ἕτερον μὲν τι κατ' εἰρμὸν τῶν
λόγων μιμοῦντα, ἐνδεκνύμενα δ' ἄλλο τι.

quæ de naturalibus principiis & à Græcis & ab aliis barbaris, prout ad nos peruenerunt opiniones, tradita sunt, oportet recensere & aduersus præcipua eorum quæ sunt excogitata à philosophis argumentari. Quibus fuerit consequens, vt postquam Theologiam cursim percurrerimus, ea quæ in prophetiis tradita sunt, tractemus: vt cum etiam Scripturas quibus credidimus, validas ac ratas esse omnipotenti authoritate ostenderimus, serie possimus per ipsas progredi, & hinc omnibus hæresibus vnum Deum ostendere, & Dominum omnipotentem, qui per legem & prophetas & beatum etiam Euangelium fuit syncere ac germane prædicatus. Multa autem sequuntur dicenda aduersus eos qui sunt diuersæ opinionis, cum eonamur ea dissoluere, quæ in scriptis ab ipsis afferuntur, & vel inuitis persuadere, per ipsas conuincendo scripturas. Perfecto itaque nobis vniuerso proposito, iis quibus voluerit spiritus commentariis ad vsum instatem adiuti (quædam enim ante veritatem omnino præfari necesse est) tunc reuera gnosticam, id est, homini cognoscendi potestate prædito conuenientem, naturæ aggredimur contemplationem, paruis ante magna initiati mysteria, vt veræ diuinæ sacrorum interpretationi nihil sit impedimento, prius expurgatis atque informatis iis quæ oportet ante sciri & tradi. Quæ est ergo ex veritatis regula gnosticæ traditionis naturæ contemplatio, vel potius superna quædam speculatio, dependet ex ea oratione quæ traditur de ortu mundi, hinc ad formam ascendens theologicam, seu quæ in diuinitatis consistit contemplatione. Vnde ab eo ortu qui prophetice est literis mandatus, nempe à Genesi, in parte principium ducemus traditionis, & quæ ab iis, qui diuersa sentiunt, dicuntur adducentes, & quoad eius à nobis fieri poterit, dissoluentes. Sed hoc quidem mox scribetur, si Deus velit, & quemadmodum inspirauerit. Nunc autem aggrediendum est id quod est propositum, & absoluenda est ea quæ ad mores pertinet oratio. Sint autem nostra, vt sæpe diximus, Commentaria, propter eos qui impudenter ac imperite ad ea legenda sunt accessuri, varia, & vt ipsum nomen indicat, contexta, ab vno ad aliud continens transeuntia, & per verborum quidem seriem ac contextum aliud significantia, aliud vero indicãtia,

Qui enim aurum, inquit Heraclitus, quærunt, multum terræ fodiunt, & parum inueniunt: qui autem id quod vere aurei generis cognatum est, scrutantur, multum in pauco inuenient: inueniet enim Scriptura vnum qui sit eam intellecturus. Iuuant ergo & ad reuocandum in memoriam, & ad veritatem aperte declarandam, ei qui potest quærere cum ratione, Stromata Commentariorum. Oportet autem nos quoque adlaborare, & his alia adinuenire, quoniam iis qui ea via eunt quam nesciunt, sufficit rectam solummodo indicare, posteà autem est ingrediendum, & reliquum viæ inueniendum. Quemadmodum dicunt, seruo aliquando scisscitanti, quidnam agendo placiturus esset domino, respondisse Pythiam, inuenies si quæsieris. Et est quidem reuera, vt videtur, difficile, pulchrum & honestum quod latet inuenire, quoniam sudor ante virtutem est positus:

--- via longa est atque acclivis ad ipsam,
Arduanámque prius, sed cum ad fastigia ventum,
Fit facilis, quæ difficilis valde ante cluerat.

Matt. 7. & 11.

Est enim reuera acta & angusta via Domini, & regnum Dei est violentorum. Vnde quære, inquit, & inuenies, tenens viam vere regiam, & non prætercurrens. Est ergo in exiguo quidem spacio multa genitalis copia seminum eorum dogmatum quæ comprehenduntur in hoc opere, tanquam ager omnibus herbis plenus, ait Scriptura. Vnde etiam propriam habent inscriptionem Stromata Commentariorum, reuera multum similem illi veteri floridæ oblationi, de qua scribit Sophocles:

Ouisque vellus, vitiumque illic erat
Libamen, vnaque optime recondita.
Eratque fructus, & quidem haud modi vnius.
Et pingue oliuum, defuit nec flaua apis
Molimen, olim quod sibi ex cera struit.

Iam Stromata nostra, vt inquit agricola Timoclis Comici, ficus, oleum, caricas, mel reddunt, tanquam ex agro feraciſſimo, propter quam feracitatem subiungit:

Tu quidem irresionem, non agrum cultum refers.

Consuerant enim acclamare Athenienses

A χρυσὸν γὰρ οἱ διζήμενοί, φησιν Ἡράκλειτος, γῆν πολλὴν ὀρύσσουσι, καὶ ὀλίγον εὑρίσκουσιν ὀλίγον. οἱ δὲ τοῦ χρυσοῦ ὄντως γένους ὃ συγγενὲς μεταλαβόντες, εὑρήσουσι δὲ πολὺ ἐν ὀλίγῳ· εὑρήσει γὰρ τὸν σοφισόμενον ἕνα ἡ γραφή. συλλαμβάνουσι μὲν οὖν πρός τε ἀνάμνησιν, πρός τε ἔμφασιν ἀληθείας, τῷ οἵῳτε ζητεῖν μετὰ λόγου, οἱ τῶν ὑπομνημάτων Στρωματεῖς. δεῖ δὲ καὶ ὑμᾶς τούτοις προσεκπονῆσαι καὶ προσευρεῖσθαι ἕτερα· ἐπεὶ καὶ τοῖς ὁδὸν ἀποδοῦσιν, ὡς ὁδὸν ἴασιν, ἀρκεῖ τὸν φέρουσαν ὑπομνῆσαι μόνον. βαδιστέον δὲ ὃ μετὰ τοῦτο ἤδη, καὶ τὸν λοιπὸν ἑαυτοῖς ἐξευρητέον· ὡσπερ φασὶ καὶ δούλῳ τινὶ χρωμένῳ ποτέ, τί ἂν ποιῶν τὸν δεσπότην ἀρέσαιτο, εἰπεῖν τὸν Πυθίαν, Εὑρήσεις ἐὰν ζητήσῃς. χαλεπὸν οὖν τῷ ὄντι, ὡς ἔοικεν, λανθάνον καλὸν ἐξευρεῖν· ἐπεὶ τῆς ἀρετῆς ἱδρὼς προκεῖται,

--- μακρὸς γὰρ ὄρθιος οἶμος ἐς αὐτόν,
Καὶ τραχὺς ὁ πρῶτον· ἐπὴν δ' εἰς ἄκρον ἵκηται,
Ῥηϊδίη δ' ἤπειτα πέλει, χαλεπὴ περ ἐοῦσα.

Est enim reuera acta & angusta via C Domini, & regnum Dei est violentorum. Vnde quære, inquit, & inuenies, tenens viam vere regiam, & non prætercurrens. Est ergo in exiguo quidem spacio multa genitalis copia seminum eorum dogmatum quæ comprehenduntur in hoc opere, tanquam ager omnibus herbis plenus, ait Scriptura. Vnde etiam propriam habent inscriptionem Stromata Commentariorum, reuera multum similem illi veteri floridæ oblationi, de qua scribit Sophocles:

γενὴ γὰρ τῷ ὄντι καὶ παθλιμμένη ἡ ὁδὸς Κυρίου· καὶ βιαστῶν ἐστιν ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ. ὅθεν Ζήτει, φησὶ, καὶ εὑρήσεις, τῆς βασιλικῆς ὄντως ἐχόμενος ὁδοῦ, καὶ μὴ παρεκτρέχων. εἰκότως οὖν πολὺ τὸ γόνιμον ἐν ὀλίγῳ σπερμικῶς ἐμπεριεχομένων τῇδε τῇ γραμματείᾳ δομικῶς, ὡσπερ τὸ παμβότανον τοῦ ἀγροῦ, φησὶν ἡ γραφή. ἣ καὶ τὴν ὑπογραφὴν κυρίαν ἔχουσιν οἱ τῶν ὑπομνημάτων Στρωματεῖς, ἀτεχνῶς τῇ παλαιᾷ ἐκείνῃ ἀπανθισμένῃ σοφοφορίᾳ, περὶ ἧς ὁ Σοφοκλῆς γράφει.

Ἦν μὲν γὰρ οἷός μαλλὸς, ἐν ᾧ κἀμπέλων
Σπονδή τε καὶ ῥὰξ οὐ τεθησαυρισμένη·
Ἐνῆν δ' συμμιγὴς ὅλαις παγκαρπία,
Λίπός τ' ἐλαίου, καὶ τὸ ποικιλώπατον
Ξανθῆς μελίσσης κηρόπλαστον ὄργανον.

D

αὐτίκα οἱ Στρωματεῖς ἡμῶν, τὸν γεωργὸν Τιμοκλέους τοῦ Κωμικοῦ, σύκα, ἔλαιον, ἰχάδας, μέλι προσοδεύουσι, καθάπερ ἐκ παμφόρου χωρίου. διὸ καὶ βυκαρπίαν ὀνομάζει·

Σὺ μὲν Εἰρεσιώνην, οὐ γεωργίδην λέγεις·

ὀνομάζουσι γὰρ Εἰρεσιώνην Ἀθηναῖοι·

Εἰρεσιώνη, σύκα φέρῃ καὶ πίονας ἄρτους,
Καὶ μέλι ἐν κοτύλῃ, καὶ ἔλαιον ἀναφήσασθαι,

χρὴ δίνεω πολλάκις, ὡς ἐν τοῖς πλοκάμοις, ἀμφιστοῦντας καὶ ἀναρριπτοῦντας τὴν πολυμιγίαν ἀσπερμίαν, τὸν σπόρον ἐκλέγειν. οἱ πολλοὶ δὲ, τῇ τῶν χειμώνων καταστάσῃ ὁμοίαν ἔχουσι τὴν ἀμάθειαν, ἀνέδρασόν τε καὶ ἀλόγιστον. πολλὰ ἀπιστία δέδρακεν ἀγαθὰ, πίστις κακά· ὅ τε Ἐπίχαρμος, Μέμνασο ἀπιστεῖν, φησὶν· ἀρθρα ταῦτα τῶν φρενῶν. αὐτίκα ὁ μὴ ἀπιστεῖν τῇ ἀληθείᾳ, θάνατον φέρει, ὡς ὁ πιστεύειν, ζωήν· ἔμπαλιν δὲ, ὁ πιστεύειν τῷ ψεύδει, ἀπιστεῖν δὲ τῇ ἀληθείᾳ, εἰς ἀπώλειαν ὑποσύρει. ὁ αὐτὸς λόγος ὅτι τε ἐγκρατείας καὶ ἀκρασίας. ἐγκρατεύεσθαι μὲν γὰρ ἀγαθουργίας, κακίας ἔργον· ἀπέχεσθαι δὲ ἀδικίας, σωτηρίας ἀρχή. ἢ μοι δοκεῖ ὁ σάββατον δι' ἀποδοχῆς καλῆς ἐγκράτειαν αἰνίσσεσθαι, καὶ τί ποτ' ἐστὶν, ᾧ ἀμφέρει ἀνειδέστατος, οὗτός τε ὢν οἱ τοῦ Θεοῦ ἄγγελοι σοφώτεροι; Ἠλάττωσας αὐτὸν, φησὶ, βραχύ τι παρ' ἀγγέλους· ὃ γὰρ ὅτι τοῦ Κυρίου σημαίνοντος τὸν γραφέα· καὶ τοι κἀκεῖνος σῶμα ἔφερεν· ὅτι δὲ τοῦ τελείου καὶ γνωστικοῦ τοῦ χρόνου, καὶ τοῦ ἐνδύματι ἐλαττουμένου παρὰ τοὺς ἀγγέλους. ἐκεῖνο ἄλλό τι σοφίαν παρὰ τὸν ὑπερήμερον λέγω· ἐπεὶ μὴ ἀμφέρει ζωὴ ζωῆς· κοινὸν γὰρ τῇ φύσει τῇ ἀνθρωπίνῃ, τοῦτεστι τῷ ἀνθρώπῳ, τοῦτο ἀθανασίας καταξιωμένῳ, τὸ ζῆν, ἕξιν θεωρίας τε καὶ ἐγκρατείας, θατέρου ἀμφέροντος. ἢ μοι δοκεῖ καὶ Πυθαγόρας σοφὸν μόνον εἶναι τὸν Θεὸν λέγων μόνον. Ἐπεὶ καὶ ὁ Ἀπόστολος ἐν τῇ πρὸς Ῥωμαίους Ἐπιστολῇ, γράφει· Εἰς ὑπακοὴν πίστεως, εἰς πάντα τὰ ἔθνη, γνωρισθέντος μόνῳ σοφῷ Θεῷ διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ἑαυτὸν δ', διὰ φιλίαν τὴν πρὸς τὸν Θεὸν, φιλόσοφον. διελέγετο γοῦν Μωσεῖ, φησὶν, ὁ Θεὸς, ὡς φίλος φίλῳ. ὁ μὲν οὖν ἀληθὴς τῷ Θεῷ σοφὸς, αὐτίκα τὴν ἀλήθειαν γνωρίζει· ὁ γνωστικὸς δὲ, ἀληθείας ἕξει. Ἰθι, φησὶ, πρὸς τὸν μύρμηκα, ὦ ὀκνηρέ, καὶ μάθε τὸν γνοῦ μαθητὴς, ὁ Σολομὼν λέγει· εἰ γὰρ ἑκάστου τῆς οἰκείας φύσεως ἔργον ἐστὶν, ἢ βοὸς ὁμοίως καὶ ἵππου καὶ κυνὸς, τί ἂν φήσαιμεν τοῦ ἀνθρώπου ὂν ἔργον ἴδιον; ἔοικεν δ' οἶμαι κενταύρῳ Θετταλικῷ πλάσματι, ἐκ λογικοῦ καὶ ἀλόγου συγκείμενος,

A *Fert ficus pingues, & panes Ireſsione,*
Mella quoque in catino, atque oleum quo
te vngere poſsis.

Sæpe ergo oportet tanquam ex varie contextis capillis, multa eaque confusa semina excutiendo ac iaciendo, frumẽtum legere. Multi autem habẽt affectionem non absimilem constitutioni hyemis, instabilem & inconsiderabilem. Multa incredulitas fecit bona, fides mala. Et Epicharmus: Ne crede, sunt hi mentis nerui. Iam non credere quidem veritati affert mortem, sicut credere vitam. Contra autem, mendacio credere, B nõ credere autem veritati, trahit in exitium. Eadem est ratio de continentia & incontinentia. Se continere quidem est bonum opus, malum autem opum non continere: ab iniustitia autem abstinere est principium salutis. Ac mihi quidem videtur Sabbatum per abstinentiam à malis significare continẽtiam. Et quidnam est in quo differt homo à bestiis, & eo rursus Dei angeli sapientiores? *Minuisti eum*, inquit, *paulo minus ab Angelis.* Pſal. 8. De Domino enim non accipiunt Scripturam, quanquam ille quoque carnem ferebat, sed de eo qui est perfectus & C gnosticus, seu cognoscendi potestate præditus, qui & tempore & indumento diminutus est ab Angelis. Sapientiam ergo nihil aliud dico quam scientiam, quoniam vita non differt à vita. Naturæ enim humanæ, hoc est, homini, cum eo quod dignum habitum est immortalitate, commune est viuere, secundum habitum contemplationis & continentiæ, cum sit alterum præstantius. Quo respectu mihi quidẽ certe videtur Pythagoras solum Deum sapientem esse dicere. Nam Apostolus quoque scribit in epistola ad Romanos: *Ad obedientiam fidei in* Rom 16. *omnes gentes, cogniti soli sapienti Deo per Iesum Christum* Propter eam autem quæ D illi cum Deo intercedebat amicitiam, vocabat se philosophum. Loquebatur Exod. 33. itaque cum Mose, inquit Deus, vt amicus cum amico. Itaque verum, quod Deo est manifestum, generat veritatem: Gnosticus autem, amat veritatem. *Vade,* Prou. 6. inquit, *ad formicam ô piger, & apis efficere discipulus*, ait Salomon. Si enim vniuscuiusque propriæ naturæ vnum est munus, & bouis similiter & equi & canis, quodnam dicemus esse proprium munus hominis? Videtur autem vt opinor, esse similis centauro, figmento Thessalico, vt sit compositus ex parte rationis participe, & expertę rationis,

anima & corpore. Sed corpus quidem & terram operatur, & tendit ad terram: anima autem ad Deum extollitur: quæ quidem per verã erudita philosophiam, contendit ad suos qui supra sunt cognatos, auersa à corporis cupiditatibus, & prætereà à labore & metu: quanquam bonum esse & tolerantiam & metum ostendimus. Si enim per legem est agnitio peccati, vt dicunt qui legem insectãtur, & vsque ad legem peccatum fuit in mundo, sed sine lege mortuum est peccatum nos eis cõtra occinamus: Si enim timoris causam peccatum abstuleris, abstulisti etiam timorem: multo autẽ magis suppliciũ, cum id abfuerit cui innatum est vt cõcupiscat. Iusto enim, Scriptura inquit, lex non est posita. Pulchre ergo Heraclitus: Iustitiæ, inquit, nomen non nouissent, si hæc non essent. Socrates autem dicit: Legem nõ fuisse factam propter bonos. Sed neque hoc cognouerunt accusatores, quomodo dicit Apostolus: quod qui propinquum suum diligit, malũ non operatur. Illud enim, Non occides, non mœchaberis, non furtum facies, & si quod sit aliud præceptũ, in hoc solo sermone in vnam veluti summã redigitur, Diliges proximum tuum sicut teipsum. Hac vtique ratione, diliges, inquit, dominũ Deum tuum, ex toto corde tuo, & diliges proximum tuum sicut teipsum: siquidem qui proximum diligit, malum non agit: & omne præceptum in hoc veluti in compendium redigitur, in diligendo proximum. Quæ autem præcepta efficiunt vt metus impendeat, ea dilectionem pariunt, non odium. Vitium ergo non est lex, quę timorem procreat: quare lex est sancta, & reuera spiritalis ex sententia Apostoli. Oportet autem, vt est consentaneum, cum & corporis naturam, & animę essentiam diligenter inquisierimus, vtriusque finem comprehendere, & non mortem malum esse putare. Quãdo enim serui eratis peccati, inquit Apostolus, liberi fuistis iustitiæ: quem ergo fructum tunc habuistis ex iis propter quę nũc erubescitis? Finis enim illorũ est mors. Nunc autem liberati à peccato, Deo autem serui effecti, habetis fructũ vestrum in sanctificationem: finem autem vitam æternam. Stipẽdium enim peccati mors est, Gratia autẽ Dei, vita æterna in Christo Iesu Domino nostro. Res itaq; eo videtur esse deducta, vt ostensum sit, mortem quidem esse eam corpore animæ coniunctionem,

Rom. 3.
Rom. 5.
2. Tim. 1.
Rom. 13.
Matt. 22.
Rom. 7.
Rom. 6.

ψυχῆς & σώματος· ἀλλὰ τὸ μὲν σῶμα, γῆ τε ἐργάζεται, καὶ σπεύδει εἰς γῆν· τείνει δὲ ἡ ψυχὴ πρὸς τὸν Θεόν· ἡ γὰρ διὰ φιλοσοφίας τῆς ἀληθοῦς παιδευομένη, πρὸς τοὺς ἄνω σπεύδει συγγενεῖς, ἀποστραφεῖσα τὰς τοῦ σώματος ἐπιθυμίας. πρός τε ταύτας, πόνου τε καὶ φόβου· καί τοι πρὸς ἀγαθοῦ καὶ τὴν ἐπομονὴν καὶ τὸν φόβον ἐδείξαμεν. εἰ γὰρ διὰ νόμου ἐπίγνωσις ἁμαρτίας, ὡς οἱ κατέχοντες τὸν νόμον φασί, καὶ ἄχρι νόμου ἁμαρτία ἦν ἐν κόσμῳ· μέχρι, Οὐκ ἐπιθυμήσεις, ἁμαρτία νεκρά, αἰτιάσθαι αὐτῆς· ὅταν γὰρ ἀφέλῃς τὸ αἴτιον τοῦ φόβου τὴν ἁμαρτίαν, ἀφεῖλες τὸν φόβον· πολὺ δὲ μᾶλλον ἐπὶ κόλασιν, ὅταν ἀπῇ τὸ πεφυκὸς ἐπιθυμεῖν. Δικαίῳ γὰρ οὐ κεῖται νόμος, ἡ γραφή φησιν. καλῶς οὖν Ἡράκλειτος, Δίκης ὄνομα, φησίν, οὐκ ἂν ἠδεσθημεν, εἰ ταῦτα μὴ ἦν· Σωκράτης δέ, νόμον ἕνεκα ἀγαθῶν οὐκ ἂν γενέσθαι. ἀλλ' οὐδὲ τοῦτο ἔγνωσαν οἱ κατήγοροι, ὡς ὁ Ἀπόστολός φησιν, ὅτι ὁ ἀγαπῶν τὸν πλησίον, κακὸν οὐκ ἐργάζεται· τὸ γὰρ Οὐ φονεύσεις, Οὐ μοιχεύσεις, Οὐ κλέψεις, καὶ εἴ τις ἑτέρα ἐντολή, ἐν τούτῳ μόνῳ ἀνακεφαλαιοῦται τῷ λόγῳ, τῷ Ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτόν. Τούτῃ που, Ἀγαπήσεις Κύριον τὸν Θεόν σου, φησίν, ἐξ ὅλης καρδίας σου· καὶ ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου, ὡς σεαυτόν. εἰ δὴ ὁ τὸν πλησίον ἀγαπῶν, κακὸν οὐκ ἐργάζεται, καὶ πᾶσα ἐντολὴ ἐν τούτῳ ἀνακεφαλαιοῦται, τῷ, ἀγαπᾶν τὸν πλησίον. αἱ δὲ τὸν φόβον ἐμποιοῦσαι ἐντολαί, ἀγάπην, οὐ μῖσος καταβυάζουσιν. οὕτω πάλιν τοῦ φόβου γυμναστικὸς ὁ νόμος. ὥστε ὁ νόμος ἅγιος καὶ τῷ ἐντὶ πνευματικός ἐστι, καὶ τὸν Ἀπόστολον. δεῖ δή, ὡς ἔοικε, τιμᾶν γε τοῦ σώματος φύσιν, καὶ τὸ τῆς ψυχῆς οὐσίαν πολυπραγμονήσαντας, ἑκατέρου τέλος καταλαβέσθαι, καὶ μὴ τὸν θάνατον ἡγεῖσθαι κακόν. Ὅτε γὰρ δοῦλοι ἦτε τῆς ἁμαρτίας, φησὶν ὁ Ἀπόστολος, ἐλεύθεροι ἦτε τῇ δικαιοσύνῃ. τίνα οὖν καρπὸν εἴχετε τότε, ἐφ' οἷς νῦν ἐπαισχύνεσθε; τὸ γὰρ τέλος ἐκείνων, θάνατος· νυνὶ δὲ, ἐλευθερωθέντες ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας, δουλωθέντες δὲ τῷ Θεῷ, ἔχετε τὸν καρπὸν ὑμῶν εἰς ἁγιασμόν· τὸ δὲ τέλος, ζωὴν αἰώνιον. τὰ γὰρ ὀψώνια τῆς ἁμαρτίας, θάνατος· τὸ δὲ χάρισμα τοῦ Θεοῦ, ζωὴ αἰώνιος ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν. κινδυνεύει τοίνυν δεδεῖχθαι θάνατος μὲν εἶναι ἡ ἐν σώματι κοινωνία τῆς ψυχῆς,

ἁμαρτητικῆς οὔσης· ζωὴ δὲ, ὁ χωρισμὸς τῆς ἁμαρτίας. πολλοὶ δὲ οἱ ἐν ποσὶ χάραγες καὶ τάφροι τῆς ἐπιθυμίας· τά τε ὀργῆς καὶ θυμοῦ βάραθρα· ἃ διαπηδᾶν ἀνάγκη, καὶ πᾶσαν ἀποφεύγειν τὴν τῶν ἐπιβουλῶν μηχανὴν διανοιῶν. τὸν μηκέτι δι' ἐσόπτρου τὴν γνῶσιν τοῦ Θεοῦ καταλαμβάνον.

Ἡμισυ γάρ τ' ἀρετῆς ἀποαίνυται εὐρύοπα Ζεύς

Ἀνέρος, εὖτ' ἂν μιν κὴν δούλιον ἦμαρ ἕλῃσι. Δούλοις δὲ, τοὺς ἔτι ἁμαρτίαν καὶ τοῖς ἁμαρτίαις πεπραμένους, τοὺς φιληδόνους καὶ φιλοσωμάτους οἶδεν ἡ γραφὴ· καὶ θηρία μᾶλλον ἢ ἀνθρώπους, τοὺς παρομοιωθέντας τοῖς κτήνεσι, θηλυμανεῖς ἵππους, ἐπὶ τὰς τῶν πλησίον γειτονίζοντας· ὄνος ὑβριστής, ὁ ἀκόλαστος· λύκος ἅρπαξ, ὁ πλεονεκτικός· καὶ ὄφις, ὁ ἀπατεών. Ὁ τοίνυν τοῦ σώματος ἀπὸ τῆς ψυχῆς χωρισμὸς, ὁ πρὸ ὅλου τοῦ βίου μελετώμενος, τῷ φιλοσόφῳ προθυμίαν καταβυθίζει γνωστικὴν, ἀκόλως διάκεισθαι φέρειν τὸν τῆς φύσεως θάνατον, ἀφάλειαν ὄντα τῶν πρὸς τὸ σῶμα τῆς ψυχῆς δεσμῶν. Ἐμοὶ γὰρ κόσμος ἐσταύρωται, κἀγὼ τῷ κόσμῳ, λέγει· βιῶ δὲ ἤδη, ἐν σαρκὶ ὤν, ὡς ἐν οὐρανῷ πολιτευόμενος. ὅθεν εἰκότως κελεύομενος ὁ γνωστικὸς ὑπακούει ῥᾳδίως, καὶ τῷ δεομένῳ αἰτοῦντι φέρων προσδίδωσι, καὶ τὰ πάθη προαποδυόμενος τοῦ σαρκίου ταῦτα, οὐχ ὑβρίζων τὸν πειράζοντα, παιδεύων δ' οἶμαι καὶ ἐλέγχων,

Ἐξ οἵης ἁλμῆς, καὶ οἵου μήκεος ὅλβου,

ὡς φησιν Ἐμπεδοκλῆς, ὧδε λιπὼν μετ' ἀνθρώποις ἀναστρέφεται. οὗτος ὡς ἀληθῶς μάρτυρος, αὐτῷ μὲν, ὃ ἔστι πιστῷ γνησίῳ προσὸν τῷ Θεῷ· τῷ πειράζοντι δὲ, μάτην ἐζηλωκέναι τὸν δι' ἀγάπης πιστόν· τῷ δ' ἀδυνάτῳ Κυρίῳ, τὴν ἔνθεον προσοῦσαν τῇ διδασκαλίᾳ πειθώ, ἧς ὀλιγωρήσεται θανάτου φόβῳ· καὶ μὴν καὶ τῷ κηρύγματος τὴν ἀλήθειαν συμβεβαιοῖ ἔργῳ, δυνατὸν ἔστι δεικνὺς τὸν προσὸν ἐν αὐτοῖς Θεόν. θαυμάσας αὖ τ' ἀγάπην αὐτοῦ, ἣν ἐναργῶς διδάσκει, βεβαίως ἐνούμενος πρὸς τὸ συγγενὲς, ἃ μὴν ἀλλὰ καὶ τῷ ἁγίῳ αἵματι τοὺς ἀπίστους δυσωπῶν. ἔστι δὴν φόβῳ, ὃ ἀρνεῖται Χριστὸν ἀρνεῖται τὸ εὐαγγέλιον ἀπαρνεῖται, ἵνα δὴ φόβῳ μάρτυς γένηται. ἃ μὴν οὐδὲ ἐλπίδι δωρεῶν ἡτοιμασμένων προσόψεται τὴν πίστιν. ἀγάπῃ δ'

quæ est dedita peccato: vitam autem à peccato separationem. Multi autem nos impediunt valli & fossæ cupiditatis, iræque & excandescentiæ voragines, quans transilire necesse est, & omnem insidiarum effugere molitionem, eum qui non est amplius per speculum visurus Dei cognitionem.

Altitonasque viro virtutis Iuppiter aufert
Dimidium, quem alij misere seruire necesse est:

Seruos autem eos qui sunt sub peccato, & qui peccatis sunt venundati, qui voluptati & libidinis sunt dediti, & tenentur amore corporis, vocare solet scriptura: & bestias potius quam homines eos qui sunt assimilati iumentis, equos in fœminas insanientes, ad proximorum vxores hinnientes. Hier. 5. Est asinus libidinosus, is qui est intemperans: efferatus lupus, auarus: & serpens, is qui est impostor & fraudulentus. Corporis ergo ab anima separatio, quam toto vitæ tempore meditatur philosophus, quandam cognitione præditam parit animi alacritatem, vt possit facile ferre mortem naturæ, quæ est solutio vinculorum animæ à corpore. Galat. 6. Mihi enim crucifixus est mundus, & ego mundo, inquit. Viuo autem iam cum sim in carne, vt si in cœlo versarer. Vnde merito qui Gnosticus vocatur facile exaudit, & ei qui corporeum quid petit donat offerens, & huius carunculæ affectiones prius exuens, tentatorem non iniuria afficiens, sed simul docens & arguens,

Ex quantis opibus quam magno & lapsus honore,

vt ait Empedocles, hic deinceps versetur cũ mortalibus. Is vero ferret testimonium, sibi quidẽ, quod sit in Deum syncerus & germanus fidelis: tentatori autem, quod frustra sit æmulatione percitus in eum, qui est fidelis per dilectionẽ: Domino autem, quod à Deo sit inspirata doctrinę persuasio, à qua non deficiet metu mortis: quinetiam facto confirmat veritatem prædicationis: potẽtem eum esse ostendens ad quem contendit. Miretis autem eius dilectionẽ, quam docet euidẽter, ei quod est cognatum & vnius generis grato animo vnicus, quinetiam precioso sanguine infideles pudore afficiens. Is ergo metu propter præceptum declinat Christum negare, vt metu fiat testis. Sed neque propter spem donorũ paratorum fidem vendens: sed propter

suam in Dominum dilectionem, lubentissime ab hac vita liberabitur, habens fortasse gratiam, & ei qui causam præbuit vt hinc exiret, & ei qui molitus est insidias: quia ita honestam accepit occasionem, quam ipse non præbuit, seipsum ostendendi quisnam sit, illi quidem per tolerantiam, Domino vero per charitatem, per quam ostendebatur Domino, qui etiam antequam nascatur, nouit institutum & liberam animi voluntatem eius qui testimonium exhibiturus est. Bono itaque animo venit ad amicum Dominum, pro quo & corpus atque etiam animam, vt indices expectabant, tradidit, & à Seruatore nostro, ô frater dilecte, vt dicam poëtice, compellatur. Iam consummationem vocamus martyrium, quod non vitæ finem homo acceperit, vt reliqui, sed quod perfectum opus ostenderit charitatis. Porrò autem Græci quoque veteres laudant finem eorum qui mortui sunt in bello, non quidem mortem suadentes violentam, sed quod qui in bello vitam finit, mortem non timens recessit, amputatus à corpore, cum nec prius animo laborasset, nec emollitus esset, cuiusmodi solent in morbis accidere hominibus: recedunt enim effœminati & viuere cupientes, & ideo neque puram emittunt animam, sed quæ, veluti notas plumbeas, secum effert cupiditates, nisi fuerint eorum aliqui docti & ex virtute circumspecti. Sunt etiam qui moriuntur in bello cum cupiditatibus, quod perinde est ac si morbo contabuerint. Si itaque quæ est apud Deum confessio, est testimonium: quæcunque enim anima se pure & syncere gessit cum agnitione Dei, & quæ præceptis paruit; & vita & sermone est testis, quomodocumque liberetur à corpore, fidem, tanquam sanguinem, per totam vitam, & etiam in exitu profundens. Iam dicit Dominus in Euangelio: Qui reliquerit patrem vel matrem vel fratres, & quæ deinceps sequuntur, propter Euangelium & nomen meum, is est beatus: non quodvis significans testimonium, sed quod est ex cognitione, vt qui ex regula Euangelij vitam egerit propter dilectionem in Dominum. Cognitionem enim significat perceptio nominis & intelligẽtia Euangelij, sed non nudam ac simplicem appellationem, relinquere quidem genus mundanum, relinquere autem facultates & omnem possessionem,

Mar. 10.

A ἀσμενέστατα τῆδε τῆ βίου ἀπολυθήσεται. χαρίν ἴσως καὶ τῷ τὴν αἰτίαν παραχομένῳ τῆς ἐνθένδε ἐξόδου, καὶ τῷ τὸ ἐπιβουλεύσαντι τεχνασαμένῳ ἐγνωκώς, παρέφασιν δίλογον λαβεῖν, ἵνα οὗτος αὐτὸς, πρόφασιν ἑαυτὸν ἐπιδείξαι ὅς ἐστι, ᾧ μὲν, δι' ὑπομονῆς· δι' ἀγάπης δὲ Κυρίῳ, δι' ἧς ἐνεδείκνυτο ὁ Κυρίῳ καὶ παρὰ τὴν γενέσεως τὴν παραίρεσιν ἑκούσιον μαρτυρήσοντος εἰδότι. ἐθαρσήσας οὖν πρὸς φίλον τὸν Κύριον, ὑφ' ὃν καὶ τὸ σῶμα ἐκὼν ἐπιδέδωκεν· πρὸς ὃν δὲ καὶ τὴν ψυχήν, ὡς οἱ δικασταὶ παραδεδώκασιν, ἔρχεται, φίλε καταγνῶντι ποιητικῶς τι ἀκούσας πρὸς δὲ Σωτῆρος ἡμῶν, ἀφ' ἧς δὲ βίᾳ ὁμοιότητα. αὐτίκα τελείωσιν δὲ μαρτύριον καλοῦμεν, οὐχ ὅτι τέλος τὸν βίον ὁ ἀνθρωπος ἔλαβεν, ὡς οἱ λοιποὶ, ἀλλ' ὅτι τέλειον ἔργον ἀγάπης ἐνεδείξατο· καὶ οἱ παλαιοὶ δὲ τῶν πρὸ Ἑλλήνων, τῶν ἐν πολέμῳ ἀποθανόντων τὴν τελευτὴν ἐπαινοῦσιν· οὐ βιαίως ἀποθνήσκειν συμβουλεύοντες, ἀλλ' ὅτι ὁ ἐν πολέμου τελευτῶν, ἀδεὴς δὲ θανάτου ἀπήλλακται, ἀποτμηθεὶς δὲ σώματος, καὶ ὁ περιαιρεθεὶς τὴν ψυχὴν, οὐδὲ καταμαλακισθεὶς, οἷα πρὸς τὰς νόσους πάσχουσιν οἱ ἄνθρωποι· ἀπαλλάττονται γὰρ θηλυκευόμενοι εἰμὶ ἐμμένοντες δὲ ζῆν. ἀφ' ὧν ταῦτα οὐδὲ καθαρὰν ἀπολύουσιν τὴν ψυχὴν, ἀλλ' ὥσπερ μολυβδίδας τὰς ἐπιθυμίας αὐτῆς φερομένην, εἰ μὴ τινες τούτων ἔλλογιμοι καὶ ἀρετὴν μετήσασιν. εἰσὶ δὲ καὶ οἱ ἐν πολέμῳ μετ' ἐπιθυμιῶν ἀποθνήσκοντες· οὐδὲν ὅτοι διαφέροντες, εἰ καὶ νόσῳ κατεμαραίνοντο. εἰ τοίνυν ἡ πρὸς Θεὸν ὁμολογία μαρτυρία ἐστὶ, πᾶσα ἡ καθαρῶς πολιτευσαμένη ψυχὴ μετ' ἐπιγνώσεως τοῦ Θεοῦ, καὶ τοῖς ἐντολαῖς ἐπακηκοῦα, μάρτυς ἐστὶ καὶ βίῳ καὶ λόγῳ, ὁπόθεν ποτὲ τοῦ σώματος ἀπαλλάττηται· οἷ αἷμα τὴν πίστιν διὰ τὸν βίον ἀπέντα, πρὸς δὲ καὶ τὴν ἔξοδον προχέουσα. αὐτίκα ὁ Κύριος ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ φησὶν, Ος δὲ καταλείψῃ πατέρα, ἢ μητέρα, ἢ ἀδελφοὺς, καὶ τὰ ἑξῆς, ἕνεκεν τοῦ Εὐαγγελίου καὶ τοῦ ὀνόματός μου, μακάριος ἔσται· ὃ τὴν ἁπλῆν ἐμφαίνων μαρτυρίαν, ἀλλὰ τὴν γνωστικὴν, ὡς κατὰ τὸν κανόνα τοῦ Εὐαγγελίου πολιτευσάμενος, ἀφ' ἧς πρὸς τὸν Κύριον ἀγάπης· γνῶσιν δὲ σημαίνει ἡ τοῦ ὀνόματος εἴδησις καὶ ἡ τοῦ Εὐαγγελίου νόησις, ἀλλ' οὐ ψιλὴν τὴν προσηγορίαν· ἀπολιπεῖν μὲν γένος τὸ κοσμικὸν, ἀπολιπεῖν δὲ οὐσίαν καὶ κτῆσιν πᾶσαν,

B

C

D

ἀφ'

διὰ τὸ ἀπαθῶς βιοῦν. μήτηρ γ' οὖν ἡ πατρὶς καὶ τροφὸς ἐκλογικῶς· πατέρες δέ, οἱ νόμοι οἱ πολιτικοί. ἃ δὴ ὑποφορητέον εὐχαρίστως, τὸν μεγαλόφρονι ἀνδρὶ, ἕνεκεν τοῦ φίλον γενέσθαι τῷ θεῷ, καὶ τυχεῖν τῆς δεξιᾶς μερῶν τοῦ ἁγιάσματος· καθάπερ καὶ οἱ Ἀπόστολοι πεποιήκασιν. εἶτα Ἡράκλειτος μὲν φησιν, Ἀρηϊφάτους θεοὶ τιμῶσι, καὶ ἀνθρωποι· καὶ Πλάτων ἐν τῷ πέμπτῳ τῆς πολιτείας γράφει. τῶν δὲ δὴ ἀποθανόντων ὅτι στρατείας, ὃς ἂν εὐδοκιμήσας τελευτήσῃ, ἆρ' οὐ πρῶτον μὲν φήσομεν τοῦτον χρυσοῦν γένος εἶναι, πάντων γε μάλιστα. ὁ δὲ χρυσοῦς γένος θεοῖς θεῶν ἐστι, τῶν κατ' οὐρανὸν καὶ τὴν ἀπλανῆ σφαῖραν· οἱ μάλιστα τὴν ἡγεμονίαν ἔχουσι, τῆς κατ' ἀνθρώπους προνοίας. τινὲς δὲ τῶν αἱρετικῶν, τὸ Κυρίου καταγνόντες, ἀσεβῶς ἅμα καὶ δειλῶς φιλοζωοῦσι· μαρτυρίαν λέγοντες ἀληθῆ εἶναι, τὴν τοῦ ὄντως ὄντος γνῶσιν θεοῦ· ὅπερ καὶ ἡμεῖς ὁμολογοῦμεν. φονέα δὲ εἶναι αὐτὸν ἑαυτοῦ, καὶ αὐθέντην, τὸν διὰ θανάτου ὁμολογήσαντα. καὶ ἄλλα τοιαῦτα δειλίας σοφίσματα, εἰς μέσον κομίζουσι. πρὸς οὓς εἰρήσεται ὁπότ' ἂν καιρὸς ἀπαιτῇ. διαφέρομαι γὰρ ἡμῖν πρὸς ἀρχάς. λέγομεν δὲ καὶ ἡμεῖς τοὺς ὑποπηδήσαντας τῷ θανάτῳ· εἰσὶ γάρ τινες οὐχ ἡμέτεροι, μόνου τοῦ ὀνόματος κοινωνοί, οἱ δὴ αὐτοὺς παραδιδόντες προθύμως, τῇ πρὸς τὸν δημιουργὸν ἀπεχθείᾳ οἱ ἄθλιοι θανατῶντες. τούτους ἐξάγειν ἑαυτοὺς ἀμαρτύρως λέγομεν, κἂν δημοσίᾳ κολάζωνται. οἱ γὰρ τὸν χαρακτῆρα σώζουσι τοῦ μαρτυρίου τοῦ πιστοῦ, ὄντως θεὸν μὴ γνωρισάντες· θανάτῳ δὲ ἑαυτοὺς ἐκδιδόασι κενῷ, καθάπερ καὶ οἱ τῶν Ἰνδῶν γυμνοσοφισταὶ ματαίῳ πυρί. ἐπεὶ σὺ οἱ ψευδώνυμοι ὅτι τὸ σῶμα διαβάλλουσι, μαθέτωσαν ὅτι καὶ ἡ τοῦ σώματος εὐαρμοσία συμβάλλεται τῇ διανοίᾳ πρὸς τὴν εὐφυΐαν. διὸ καὶ ἐν τῷ τρίτῳ τῆς πολιτείας ὁ Πλάτων εἶπεν, ὃν μάλιστα ἐπιβοῶσι μάρτυρα τῷ γένεσιν κακίζοντα, ἐπιμελεῖσθαι σώματος δεῖν, ψυχῆς ἕνεκα ἁρμονίας, δι' οὗ βιοῦν τέ ἐστι, καὶ ὀρθῶς βιοῦν, καταγγέλλοντα τῆς ἀληθείας τὸ κήρυγμα· διὰ γὰρ τοῦ ζῆν, καὶ τῆς ὑγιείας ὀρθούντες, ἐκμανθάνομεν τὴν γνῶσιν.

propterea quod viuat citra vllam ad eã affectionem. Dicitur quidem certe patria mater & nutrix allegoricè, patres autem leges ciuiles: quæ quidem grato animo sunt contemnenda viro iusto, qui est magni excelsique animi, vt Deo fiat amicus, & consequatur dexteras partes sanctificationis, sicut etiam fecerunt Apostoli. Deinde dicit quidem Heraclitus: Marte cæsos dij honorant & homines. Et scribit Plato in quinto de Republica: Eorum autem qui in bello mortui fuerint, qui præclare se gerens obierit, an non primum quidem dicemus eum esse aurei generis? Omnium maxime. Aureum autem genus per deos est ex iis qui sunt in cœlo & in sphæra inerrante, qui maxime principatum obtinent humanæ prouidentiæ. Quidam autem ex hæreticis, cum male Dominum intellexerint, impie simul & timide vitæ tenentur cupiditate, dicentes, verum esse testimonium, eius qui vere est Deus cognitionem: quod quidem nos quoque fatemur. Eum autem esse sui occisorem & sibi mortem conscisceere, qui per mortem fuerit confessus, & alia eiusmodi sophismata callidáque commẽta timiditatis in medium afferunt. Aduersus quos dicetur cum tempus postulauerit: diffident enim à nobis in principiis. Dicimus autem nos quoque, eos qui de industria mortem quærunt (sunt enim quidam non nostri, sed tantum nominis participes, qui quidem seipsos magno studio contendunt tradere, propter odium in Creatorem miseri mortem cupientes) eos, inquam, dicimus seipsos è vita exigere absque vllo martyrio ac testificatione, etsi publicè puniantur. Fidelis enim testimonij non seruant characterem, qui eum qui vere Deus est, non cognouere. Vanæ autem morti seipsos tradunt, sicut se temere in ignem coniiciunt Indorum Gymnosophistę. Quoniam autem isti qui falsum sibi nomen sumpserunt, in corpus inuehuntur, discant quod bona corporis compages, & recta compositio, animo confert ad ingenij solertiam. Quare in tertio de Republica Plato, quem maxime citant testem, vt qui vituperet generationem, dixit oportere curam gerere corporis proter harmoniam animæ, per quod licet & viuere, & recte viuere ei qui annunciat prædicationem veritatis. Per vitam enim & sanitatem ingredientes, ediscimus cognitionem.

Cui vero omnino non licet in altum progredi abſque eo quod ſit in neceſſariis, & per ea facere omnia quæ tendunt ad cognitionem, ei recte viuere quomodo non eſt eligendum? In viuendo ergo, bene viuitur, & hoc in ipſo vita efficitur, & ad æternitatis habitum tranſmittitur, qui per corpus ad bene viuendum ſe exercuit. Admiratione quoque digni ſunt Stoïci qui dicunt, animam nihil affici à corpore, neque ad vitium à morbo, neque ad virtutem à ſanitate, ſed vtraque hæc dicunt eſſe indifferentia. Quanquam Iob. 1. Iob quoque propter inſignem continentiam & fidem eximiam, vt qui pauper quidem ex diuite, ex illuſtri abjectus, ex pulchro deformis, ex ſano morbidus factus ſit, eſt nobis præclarum exemplar propoſitus, pudore afficiens eum qui tentauerat, benedicens ei qui formauerat, ſecunda ita ferens vt prima, recte docens fortuitis omnibus, eum qui eſt cognitione præditus recte poſſe vti. Ac quod ea quidem quæ à veteribus recte & ex virtute ſunt geſta, ad noſtras bonas actiones quædam quaſi imagines propoſitæ, ſunt, Phil. 1. oſtendens Apoſtolus: *Vt mea*, inquit, *vincula fuerint in Chriſto manifeſta in omni prætorio & reliquis, & plures fratres in Domino, confiſi meis vinculis, auderent abundãtius abſque metu loqui verbum Dei*: quandoquidem martyria quoque ſunt exemplaria conuerſionis, glorioſe ſanctificata. *Quæcunque enim*, inquit, Rom. 15. *ſcripta ſunt, ad noſtram doctrinam ſcripta ſunt, vt per patientiam & conſolationem ſcripturarum, ſpem habeamus conſolationis.* Videtur autem ſi adſit dolor, anima quodammodo ab ipſo declinare, & magnifacere à præſenti liberari moleſtia. Illo certe tempore quieſcit etiam à diſciplinis, quando aliæ quoque contemptæ ſunt virtutes. Non autem vtique dicimus ipſam pati virtutem: nam nec ægrotat virtus. Qui eſt autem vtriuſque particeps & virtutis & morbi, ab eo quod vrget premitur: & ſi non fuerit magni & excelſi animi qui nondum continentiæ habitum acquiſiuit, loco pellitur, & inſtar fugæ inuenitur non tolerare. Eadem eſt autem etiam ratio de paupertate. Nam ipſa quoque à neceſſariis, contemplatione inquam, & pura peccati amotione, ceſſare cogit animam, vt quæ verſandi in acquirendo neceſſitatem afferat ei qui non ſe totum Deo dedicauerit.

A ᾧ δὲ οὐδὲ ὃ τυχὸν προσελθεῖν ἔστιν εἰς ὕψος αὐτοῦ ἐν τοῖς ἀναγκαίοις εἴη), καὶ δι' αὐτῶν πάντα ποιοῦντα τὰ πρὸς τὴν γνῶσιν συντείνοντα, ὃ δὴ ζῆν οὕτω πῶς οὐχ αἱρετέον; ἐν γὰρ τῷ ζῆν, ὃ δὴ ζῶ καλῶς) καὶ εἰς ἕξιν ἀϊδιότητος παραπέμπει), ὁ δι' ἀσκήσεως μελετήσας βίωσιν. θαυμάζειν δὲ ἄξιον καὶ τοὺς Στωϊκούς, οἵτινές φασι, μηδὲν τὴν ψυχὴν ὑπὸ τοῦ σώματος παθητὴν εἶναι, μήτε πρὸς κακίαν ὑπὸ τῆς νόσου, μήτε πρὸς ἀρετὴν ὑπὸ τῆς ὑγείας· ἀλλ' ἀμφότερα ταῦτα λέγουσιν ἀδιάφορα εἶναι). καὶ τοι καὶ Ἰὼβ, ἐγκρατείας ὑπερβολῇ, καὶ πίστεως

B ὑπεροχῇ, πένης μὲν ὢν πλουσίου, ἄτιμος δὲ ἐξ ἐνδόξου, αἰσχρὸς δὲ ὢν καλοῦ, καὶ νοσερὸς ἐξ ὑγιοῦς γεγονώς, ἡμῖν τε ἔστι παράδειγμα ἀγαθὸν διαγεγραμμένος· δυσωπῶν τε πειράσαντα, ὑβρίζοντα τὸν πλάσαντα· φέρων δὴ τὰ δεύτερα, ὡς καὶ τὰ πρότερα· διδάσκων δὲ μᾶλλον τοὺς πειρατικοὺς ἅπασιν οἵοντε εἶναι) καλῶς χρῆσθαι τῇ γνωστικῇ. καὶ ὅτι γε εἰκόνες τὰ παλαιὰ κατορθώματα, εἰς τὰ ἡμέτερα ἐπανορθώματα ἔχει), ἐμφαίνων ὁ Ἀπόστολος, ὥστε τοὺς δεσμούς μου, φησι, φανερούς ἐν Χριστῷ γενέσθαι ἐν ὅλῳ τῷ πραιτωρίῳ καὶ τοῖς λοιποῖς πᾶσι, καὶ τοὺς πλείονας

C τῶν ἀδελφῶν ἐν Κυρίῳ πεποιθότας, τοῖς δεσμοῖς μου περισσοτέρως τολμᾶν ἀφόβως τὸν λόγον τοῦ θεοῦ λαλεῖν· ἐπεὶ καὶ τὰ μαρτύρια, ὅπερ φησὶν ὅτι τὰ πράγματα, ἐνδόξως ἡγιασμένα. Ὅσα γὰρ * ἡ γραφὴ λέγει, εἰς τὴν ἡμετέραν διδασκαλίαν ἐγράφη· ἵνα διὰ τῆς ὑπομονῆς, καὶ τῆς παρακλήσεως τῶν γραφῶν, τὴν ἐλπίδα ἔχωμεν τῆς παρακλήσεως. ἔοικε δέ πως, προύσης ὀδύνης, ἡ ψυχὴ νοσῶν ἀπ' αὐτῆς, καὶ τιμιον ἡγεῖσθαι τὴν ἀπαλλαγὴν τῆς προύσης ὀδυνης. ἀμελήσαι

D ἐκεῖνο καιρόν, καὶ μαθημάτων ῥαθυμεῖ, ὁπηνίκα καὶ αἱ ἄλλαι ἀπημελήθησαν ἀρεταί. καὶ ὅ δή που τὴν ἀρετὴν αὐτὴν πάσχειν φαμέν· οὐδὲ γὰρ νοσεῖ ἡ ἀρετή· ὁ δὲ ἀμφοῖν μεταχειρίζων, ἀρετῆς καὶ νόσου, ὑπὸ τοῦ κατεπείγοντος θλίβεσθαι· κἂν μὴ καταμεγαλοφρονῶν τύχῃ, ἢ μηδέπω τὴν ἕξιν τῆς ἐγκρατείας ἐπεποιημένος, ἐξίσασαι· ἴσον τε βιάζεσθαι τὸν φεύγειν, ὅ μὴ δύναται. ὁ δὲ αὐτὸς λόγος, καὶ περὶ πενίας· ἐπεὶ καὶ αὐτὴ τῶν αἰσχρῶν, τῆς θεωρίας λέγω καὶ τῶν καθαρᾶς διαμαρτησίας, ἀπασχολεῖν βιάζεται τὸν ψυχὴν, καὶ τοὺς ποιεισμοὺς ἀφανίζουσα, τὸν μὴ ὅλον ἑαυτὸν δι' ἀγάπης αἰτεθέντα τῷ Θεῷ,

ὡς πάλιν ἔμπαλιν ἡ τε ὑγίεια καὶ ἡ τῶν ἐπιτηδείων ἀφθονία, ἐλευθέραν, καὶ αὐτεξούσιον φυλάττει τὴν ψυχήν, ἐν οἷς χρὴ αὐτοῖς πρᾶσι γινώσκουσαν. Θλίψιν γάρ, φησὶν ὁ Ἀπόστολος, τῇ σαρκὶ ἕξουσιν οἱ τοιοῦτοι· ἐγὼ δὲ ὑμῶν φείδομαι. θέλω γὰρ ὑμᾶς ἀμερίμνους εἶναι τοὺς τὸ εὔσχημον καὶ εὐπάρεδρον τῷ Κυρίῳ ἀπερισπάστως τούτων οὖν ἀντεκτέον· οὐ δι' αὐτά, ἀλλὰ διὰ τὸ σῶμα. ἡ δὲ τοῦ σώματος ἐπιμέλεια, διὰ τὴν ψυχήν ἐστιν, ἐφ' ἣν ἡ ἀναφορά. ἐν ταύτῃ γὰρ μαθεῖν ἀνάγκη τὴν γνωστικῶς πολιτευόμενον τὰ πρεπόντα· ἐπεὶ τό γε μὴ εἶναι τὴν ἡδονὴν ἀγαθὸν, ὡμολόγηται, ἐκ τοῦ κακὰς εἶναί τινας ἡδονάς. Οὕτω δὲ λόγῳ ἀναφαίνεται τὸ ἀγαθὸν κακόν, καὶ τὸ κακὸν ἀγαθόν. ἔπειτα δέ, εἰ ἁπλᾶς μὲν αἱρούμεθα τὰς ἡδονὰς, τινὰς δὲ φεύγομεν, ἡ πᾶσα ἡδονὴ ἀγαθόν· ὁμοίως δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἀλγηδόνων ὁ αὐτὸς λόγος· ἐν τοῖς μὲν, ἀνεχόμεθα· τοῖς δὲ, φεύγομεν· ἡ δὲ αἵρεσις καὶ φυγὴ, κατ' ἐπιτήμιον γίνεται· ὥστε τὸ ἐπιτήμιον εἶναι τὸ ἀγαθὸν, διὰ τὴν ἡδονὴν, δι' ἣν ἐστιν ὅτε καὶ τὰς ποιὰς ἡδονὰς αἱρησόμεθα. αὐτίκα ὁ μάρτυς ἡδονὴν τὴν δι' ἐλπίδος μέλλουσης ἀγηδόνος αἱρεῖται. εἰ δὲ καὶ μὴ δίψαν ἡ ἀγηδόνα ποιεῖται, καὶ τὴν τοῦ δὲ ἡδονὴν, ποιητικὴν τὴν ἡδονῆς ἡ ἀγηδὼν ἡ προϋπάρξασα γίνεται. ἀγαθὸν δὲ ποιητικὸν τὸ κακὸν οὐκ ἂν γένοιτο. ἕτερον οὖν κακόν. ὁ μὲν οὖν Σιμωνίδης, καθάπερ καὶ Ἀριστοτέλης, ὑγιαίνειν μὲν ἄριστον ἀνδρὶ γράφει· δεύτερον δ', εὐφυᾶ καὶ καλὸν γενέσθαι· τρίτον δὲ, πλουτεῖν ἀδόλως· καὶ ὁ Μεγαρεὺς Θέογνις,

Χρὴ πενίαν φεύγοντα, καὶ εἰς βαθυκήτεα πόντου
Ῥιπτεῖν, καὶ πετρέων Κύρνε κατ' ἠλιβάτων.

ἔμπαλιν δὲ Ἀντιφάνης ὁ κωμικὸς, --- ὁ Πλοῦτος, φησι, πλέον θατέρου βλέποντας παραλαβὼν, τυφλοὺς ποιεῖ. αὐτίκα καὶ τῶν ποιητῶν τυφλὸν οὐκ ἀγαθὸν κηρύττεται.

Καί οἱ γείνατο κοῦρον, ὃς οὐκ ἀγαθὸν ἔμμορε εἶδος,

φησὶν ὁ Χαλκιδεὺς Εὐφορίων·

Κακὸν οὖν ἐπὶ τῷ παῖδα μὴ εἰς ἀνανδρίαν
Ὁ πλοῦτος ἀνθέψῃ ποιῶν, αἴ τ' ἄγαν τρυφαί,

ὡς τῷ Ἀλεξάνδρῳ ὁ Εὐριπίδης πεποίηκεν. εἴρηται γάρ, Ἡ πενία σοφίαν λαχεῖν, διὰ

A Sicut rursus sanitas & rerum necessariarum copia, liberam custodit animam, vt quæ nullum habeat impedimentum, & sciat recte vti rebus præsentibus. *Tribulationem enim carnis habent*, inquit Apostolus, *qui sunt huiusmodi. Ego autem vobis parco: volo enim vos esse non solicitos ad hoc vt decorè & honestè domino indulsse assideatis.* Hæc sunt ergo retinenda non propter se, sed propter corpus: habetur autem cura corporis propter animam, ad quam fit relatio. Necesse est enim eum, qui vitam instituit ex cognitione, in ea discere ea quæ conuenit: nam bonum quidem non esse voluptatem, patet ex eo quod malæ sint quædam voluptates. Hac ratione videtur bonum esse malum, & malum bonum. Præterea autem si aliquas quidem expetimus voluptates, aliquas vero fugimus, non est quæuis voluptas malum. Similiter autem eadem quoque est ratio in doloribus: quorum alios quidem toleramus, alios vero fugimus. Fit autem lectio & fuga ex scientia, adeo vt bonum sit scientia, non voluptas, propter quam, voluptatem quoque aliquam nonnunquam eligimus. Iam Martyr, id est, testis, eam quæ propter spem capitur voluptatem, eligit atque expetit per præsentem dolorem. Si autem in siti quidem dolor intelligitur, in potu autem voluptas: dolor qui præcessit erit efficiens voluptatis: boni autem malum non erit efficiens: neutrum ergo est malum. Ac Simonides quidem, sicut etiam Aristoteles, scribit, homini quidem esse optimum, sanum esse: secundum autem, ad bonum & honestum natura & ingenio esse aptum: tertium autem, absque dolo & fraude esse diuitem. Et Theognis Megarensis:

Pauperiem vt fugias piscosi & in æquora ponti,
Cyrne, & te aërijs deijcito ex scopulis.

Contra autem Antiphanes Comicus: Plutus, inquit, id est, diuitiæ, cum plus aliis videntes acceperit aliquos, cæcos facit. Iam à Poëtis prædicatur ab ortu esse cæcus.

Natum illi genuit qui solum non videt vnquam,

ait Euphorion Chalcidensis:

Nil peius opibus fortitudinem docet
Homines miselios, nimiáque luxuries comes,

dixit in Alexãdro Euripides. dictũ certe est, paupertati obtigit sapientia propter

cognationem: amor autem pecuniæ non solum Spartam, sed etiam quamuis vrbem cœperit. Non est ergo hic solum nummus, album argentum vel aurum, sed etiam virtus mortalibus, vt ait Sophocles. Seruator autem noster ille sanctus, & in spiritualibus & in sensilibus collocauit paupertatem & diuitias, & quæ sunt his similia. Cum enim
Matth. 5 dixit: *Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam*, aperte nos docet, in omni casu quærere martyrem, qui si fuerit pauper propter iustitiam, testatur esse bonum quam dilexit iustitiam. Et si esuriat & sitiat propter iustitiam, iustitiam assequi testatur esse optimum. Similiter autem qui flet quoque & luget propter iustitiam, testatur optimam legem esse pulchram & honestam. Quemadmodum ergo eos qui persecutionem patiuntur, ita etiam qui esuriunt & sitiunt propter iustitiam, beatos dicit, qui syncerum ac germanum suscipit desiderium, quod ne fames quidem potuit perfringere. Et si ipsam sitiant iustitiam, beati. Beati sunt autem pauperes quoque, siue spiritu siue facultatibus, propter iustitiam videlicet. Num ergo non absolute pauperes, sed eos qui propter iustitiam voluerint fieri pauperes, eos beatos esse dicit, qui eos qui hic sunt honores contempserunt vt bonum acquirerent? Similiter autem eos quoque qui pulchris moribus & corpore fuere propter castitatem, claros que & illustres qui propter iustitiam prouecti sunt ad filiorum adoptionem,
Ioan. 1. & *ideo acceperunt potestatem vt filij Dei fierent*, & super serpentes & scorpios ambularent, & in dæmones & in aduersarij copias dominatum obtinerent. Et vt in summa dicam, Dominica exercitatio grate ac lubenter animam abducit à corpore, si quidem ipsa quo-
Matt. 10. que seipsam transferendo auellit. *Qui*
Marc. 8. *enim amat animam suam, perdet illam:*
Luc. 9. *& qui perdidit, inueniet ipsam*, si mo-
Ioan. 12. do nostram fragilitatem applicemus ad Dei incorruptionem. Dei autem voluntas, est Dei agnitio, quæ est communicatio incorruptionis. Qui ergo per pœnitentiæ rationem peccatricem agnoscit animam, perdet ipsam à peccato à quo est auulsa: perditam autem inueniet per obedientiam, vt quæ fidei quidem vixerit, mortua autem sit peccato. Hoc est ergo inuenire animam, nosse seipsum. Eam autem quæ fit ad diuina conuersionem,

A ὁ συγγενές· ἀ φιλοχρηματία δέ, ὑ Σπάρτην μόνον, ἀλλὰ κ πᾶσαν πόλιν ἔλοι ἄν. ἔχων μόνον τοῦτο νόμισμα λευκὸς ἄργυρος ἢ χρυσός ἐστιν, ἀλλὰ καὶ ἡ ἀρετὴ βροτοῖς, ὡς φησιν ὁ Σοφοκλῆς. ὁ Σωτὴρ ἡμῶν ὁ ἅγιος, καὶ ὅτι τῶν πνευματικῶν, καὶ ὅτι τῶν αἰσθητῶν, τὴν πενίαν κ τ πλοῦτον, κ τὰ τούτοις ὅμοια, ἔταξεν· εἰπὼν γάρ, Μακάριοι οἱ δεδιωγμένοι ἕνεκεν δικαιοσύνης, σαφῶς ἡμᾶς διδάσκει σπάσηται πάσῃ τ μαρτυρεῖν· ὃς ἐὰν πτωχὸς ᾖ διὰ δικαιοσύνην, μαρτυρεῖ δικαιοσύνῃ ἀγαθὸν εἶναι ὃ ἠγάπησεν· κἂν πεινῇ, κἂν διψῇ διὰ δικαιοσύνην, μαρτυρεῖ δικαιοσύνῃ ὃ ἄριστον τυγχάνειν· ὁμοίως δὲ καὶ ὁ κλαίων καὶ ὁ πενθῶν διὰ δικαιοσύνην, μαρτυρεῖ τῷ βέλτιστον νόμον εἶναι καλόν. ὡς οὖν τοὺς δεδιωγμένους, οὕτω δὲ καὶ τοὺς πεινῶντας, καὶ τοὺς διψῶντας διὰ δικαιοσύνην, μακαρίους λέγει, ὁ τὸν γνήσιον ἀποδεχόμενος πόθον, ὃν οὐδὲ λιμὸς διακόψαι ἴσχυσεν. κἂν τὴν δικαιοσύνην αὐτὴν πεινῶσι, μακάριοι. μακάριοι δὲ καὶ οἱ πτωχοὶ, εἴτε πνεύματι, εἴτε εὐπορίᾳ, διὰ δικαιοσύνην δηλονότι. μή τι οὖν οὐχ ἁπλῶς τοὺς πένητας, ἀλλὰ τοὺς ἐθελήσαντας διὰ δικαιοσύνην πτωχοὺς γενέσθαι, τούτους μακαρίζει, τοὺς καταμεγαλοφρονήσαντας τῶν ἐνταῦθα ἁμῶν εἰς εὐπορίαν τἀγαθοῦ. ὁμοίως ὃ καὶ τοὺς καλοὺς τὸ ἦθος καὶ τὸ σῶμα δι' ἁγνείαν γενομένους, τούς τε βλεφαρίδας, καὶ εὐδόξους τοὺς διὰ δικαιοσύνην εἰς υἱοθεσίαν ἐληλακότας, καὶ διατοῦτο εἰληφότας ἐξουσίαν τέκνα θεοῦ γενέσθαι, καὶ ἐπάνω ὄφεων, καὶ σκορπίων εὐπατεῖν, κυριεύειν τε καὶ δαιμόνων, καὶ τῆς τοῦ ἀντικειμένου στρατιᾶς. καὶ ὅλως ἡ κυριακὴ ἄσκησις ἀπάγει τὴν ψυχὴν τοῦ σώματος εὐχερείστως· εἴγε καὶ αὐτὴ αὑτὴν κτ μεταθεῖναι ἐπαναιρεῖ. Ὁ γὰρ ἐρῶν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ, ἀπολέσει αὐτήν· καὶ ὁ ἀπολέσας, εὑρήσει αὐτήν· ἵν μόνον τὸ ἐπίκηρον ἡμῶν ἐπισάλπωμεν τῇ τοῦ θεοῦ ἀφθαρσίᾳ· θέλημα γὰρ τοῦ θεοῦ, ἐπίγνωσις τ θεοῦ· ἥτις ἐστὶ κοινωνία ἀφθαρσίας· ὁ δὲ νῦν ἐπιγνώσεων κτ τῆς μετανοίας λόγον ἁμαρτωλὸν τὴν ψυχὴν, ἀπολέσει αὐτὴν τῆς ἁμαρτίας, ἧς ἀπέπασεν· ἀπολέσας γὰ, εὑρήσει κτ τὴν ἀναζήσασαν μὲν τῇ πίστει, ἀποθανοῦσαν δὲ τῇ ἁμαρτίᾳ. τοῦτ' οὖν ἐστὶ τὸ εὑρεῖν τὴν ψυχὴν, τὸ γνῶναι ἑαυτόν. τὴν δὲ μεταστροφὴν τ ἐπὶ τὰ θεῖα,

B

C

D

οἱ μὲν Στωϊκοὶ ἐκ μεταβολῆς φασι γίνεσθαι, μεταβαλούσης τῆς ψυχῆς εἰς σοφίαν. Πλάτων δέ, τῆς ψυχῆς ὅπῃ τὰ ἀμείνω παιδαγωγίαν λαβούσης, καὶ μεταστροφίαν ἐκ νυκτερινῆς τινος ἡμέρας. αὐτίκα βούλοιτο ἂν παιδαγωγίαν τοιαύτην συγχωρῆσαι, καὶ οἱ φιλόσοφοι, εἴ τις τοῦ φαίνειν αὐτὸν ὅπως * τηρήσειεν αὐτῷ, ὡς μηκέτι ἀπολελεῖφθαι αὐτῷ μηδὲ ἐλπίδα τῆς πράξεως· ὁ δὲ ἐκβιασάμενος δικαίως ἀρνεῖσθαι τὸν ἠγαπημένον, διελέγχειν μοι δοκεῖ τὸν φίλον τοῦ Θεοῦ, καὶ τὸν μή. ἐνταῦθα δὲ σύγκρισις ἔτι ἀπολείπεται τί αἱρεῖται τις, καὶ μᾶλλον ἕλοιτο, ἀπειλὴν ἀνθρωπίνην, ἢ τὴν ἀγάπην τοῦ θεοῦ· καὶ πῶς ἡ τῶν καλῶν πράξεων ἀποχή, μείωσίς τε καὶ σβέσις τῶν καλῶν δείκνυται, καθαιρουμένης τῆς ἐνεργείας αὐτῶν, διὰ τῆς ἀπραξίας· καὶ τοῦτ' ἔστι, Γώλησον σὺ τὰ ὑπάρχοντα, καὶ δὸς πτωχοῖς, καὶ δεῦρο ἀκολούθει μοι· τουτέστιν, τοῖς ἐκ τοῦ Κυρίου λεγομένοις ἔπου. ὑπάρχοντα δέ φασί τινες αὐτῶν εἶναι τὰ ἐν τῇ ψυχῇ ἀλλότρια· καὶ πῶς τοῖς πτωχοῖς ταῦτα διανέμεται, οὐκ ἔχουσιν εἰπεῖν· ἀλλ' ὁ θεὸς γὰρ πᾶσι πᾶσι μερίζει κατ' ἀξίαν, δικαίας οὔσης τῆς οἰκονομίας. καταφρονήσας οὖν, φησι, τῶν ὑπαρχόντων, ἃ ὁ θεὸς μερίζει διὰ τῆς σῆς μεγαλοψυχίας, ἕπου τοῖς ὑπ' ἐμοῦ λεγομένοις, οὐ μόνον πρὸς τὴν τοῦ πνεύματος ἀφορμὴν, οὐκ ἀποχῇ καλῶν μόνον δικαιωθείς, πρὸς ᾧ, καὶ τῇ κυριακῇ τελειωθεὶς βαπτίσματι. αὐτίκα τὸν καυχώμενον τελείως τὰ ἐκ τοῦ νόμου πράγματα πεπληρωκέναι διήλεγχε, μὴ τὸν πλησίον ἀγαπήσαντα· ἐνέργειαν δὲ ἀγάπη ἐπαγγέλλεται, ἡ κινοῦσα τοῦ σωτῆρος κατ' ἐπιβάσιν γνωστικήν. δεῖν δὲ οἶμαι, μήτε διὰ φόβον κολάσεως, μήτε διά τινα ἐπαγγελίαν δόσεως, δι' αὐτὸ δὲ τὸ ἀγαθὸν, προσελθόντας τῷ σωτηρίῳ λόγῳ. οἱ μισθωτοὶ ἐκ δεξιᾶς ἵστανται τοῦ ἀγιάσματος. οἱ δὲ διὰ τὴν τῶν φθαρτῶν δόσεως οἰόμενοι αὐτίκα ἀλλάσσεσθαι τὰ τῆς ἀφθαρσίας, ἐν τῇ τῶν δύο ἀδελφῶν παραβολῇ μίσθιοι κέκληνται· καὶ μή τί γε ἐνταῦθα ὃ καθ' ὁμοίωσιν καὶ εἰκόνα ἀνακύπτει· ἵν' οἱ μὲν, κατὰ τὴν πρὸς τὸν Σωτῆρα ὁμοίωσιν συμπολιτεύωνται· οἱ δὲ, ἐξ ὑπονύμφων ἱσάμενοι, κατὰ τὸ τούτων εἰκόνα.

A Stoïci quidem dicunt factam esse ex mutatione, mutata anima in sapientiam. Plato autem, si animæ ad meliora circumactionem acceperit, quæ etiam accepit conuersionem ex nocturno quodam die. Iam etiam viro bono permittunt philosophi, vt liceat animam iusta de causa educere, si quis ab agendo adeo fuerit remotus, vt nulla ei spes amplius reliqua sit actionis. Iudex autem qui vim infert vt negaretur dilectus, videtur probare quisnam Deo amicus sit, & quis non. Hic autem ne comparatio quidem relinquitur, quid quisnam magis elegerit, minasne hominum, an Dei dilectionem. Et abstinentia à malis actionibus, inuenitur quodammodo diminutio & extinctio malorum, dum eorum tollitur operatio per cessationem ab agendo. Et hoc est, *Vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & veni & sequere me*, hoc est, sequere ea quæ dicuntur à Domino. Et cum Græcè sit ὑπάρχοντα, quod & ea quæ sunt, & facultates quas habemus significat, nonnulli dicunt eum dixisse ea quæ sunt aliena in anima: & quomodo ea distribuantur pauperibus minime possunt dicere. Sed enim Deus omnia omnibus distribuit pro meritis; cum iusta sit dispensatio & œconomia. Facultatibus ergo, inquit, contemptus, quas Deus distribuit propter tuam magnificentiam, sequere ea quæ à me dicuntur, contende ad ascensum spiritus, non solum iustificatus per abstinentiam à malis, sed etiam Dominica consummatus beneficentia. Iam vero eum qui gloriabatur se legis præcepta perfecte adimplesse, refellit vt qui non dilexisset proximum. Beneficentiam autem profitetur charitas, quę dominatur Sabbato per ascensum cognitionis. Existimo autem oportere, neque propter metum supplicij, neque propter aliquam doni promissionem, sed propter ipsum bonum accedere ad verbum salutare. Qui autem tales sunt, stant à dextris sanctuarij. Qui autem pro donatione eorum in quæ cadit corruptio & interitus, existimant se vicissim accepturos incorruptionem, in duorum fratrum parabola vocati sunt mercenarij. Et nunquid hic quoque illud, ad similitudinem & imaginem reducitur? vt illi quidem ex ea quę est cum Seruatore similitudine, simul cum ea versentur. Qui autem stant à sinistris, ad imaginem

Matt. 19.

Marc. 10

* Ita. τηρήσειεν.

Tria ergo sunt, cum à veritate ambobus sit vna subiecta radix, non sit autem æqualis electio, vel potius non sit æqualis quæ est ex electione differentia. Differt autem, vt existimo, elegisse ex imitatione, ab eo quod elegit ex cognitione, vt id quod est ignitum, & id quod illuminarum. Lumen ergo eius quæ est ex scriptura similitudinis, est Israël? alius autem
Luc. 16. imago. Quid autem sibi vult Lazari parabola Domino, ostendens similitudinem diuitis & pauperis? Quid vero,
Matt. 8. *Nemo potest duobus dominis seruire, Deo & Mammonæ*, cum pecuniæ amorem sic vocasset Dominus? Iam qui suarum possessionum amore tenebantur, ad cœnam vocati non veniunt? non quod vocarentur, sed quod possiderent cum affectione.
Luc. 9. *Vulpes itaque foueas habent.* Eos qui in effodiendis & infodiendis versantur diuitiis, homines prauos & plane terræ filios, vulpes appellauit. Similiter etiam de He-
Matt. 13 rode. *Abite, dicite huic vulpi: Ecce dæmonia eijcio, & ægros curo hodie & cras, & tertio consummor.* Volucres enim cœli, eos qui cœlo ab iis auibus sunt distincti, qui reuera sunt mundi, qui ad cœlestis verbi cognitionem euolare possunt, vocauit. Non solum enim diuitiarum: gloriæ, & matrimonij, sed etiam paupertatis, ei qui non fert,
Luc. 13. innumerabiles sunt sollicitudines. At-
Luc. 8. que has quidem curas significauit in parabola seminis quadripartiti, dicens, semen verbi quod cecidit in spinas & sepes fuisse ab eis suffocatum, & fructum ne quiuisse producere. Discere ergo necesse est quomodo vnoquoque eorum quæ accidunt vtendum sit, vt per bonam vitam ex cognitione agendam, ad habitum vitæ æternæ exer-
Psal. 36. ceamur. *Vidi enim*, inquit, *impium qui superexaltabatur & efferebatur super cedros Libani, & transij*, inquit scriptura, *& ecce non erat: & quæsiui ipsum, & non est inuentus locus eius. Custodi innocentiam, & vide rectitudinem, quoniam sunt reliquiæ homini pacifico.* Talis autem fuerit qui non simulate credit ex toto corde, & to-
Esai. 29. to est animo tranquillus. *Alius*
Marc. 7. *enim populus me labijs honorat, cor vero eius longe abest à Domino: ore suo*
Psal. 77. *benedicunt, corde vero suo execrantur.*
Psal. 38. *Dilexerunt eum in ore suo, & lingua sua mentiti sunt ei. Cor autem eorum non erat rectum cum ipso, ne-*

A τελια τίνων ὄντων ἀπὸ τῆς ἀληθείας, μιᾶς ῥίζης ἀμφοῖν ὑποκειμένης· αἱρέσεως μὲν οὐκ ἴσης, μᾶλλον δὲ τῆς κατ' αὐτὸ αἱρεῖσθαι διαφορᾶς οὐκ ἴσης. Διαφέρει δ' οἶμαι τὸ κατὰ μίμησιν ἐλέσθαι, τοῦ κατὰ γνῶσιν ἐλομένου, ὡς τὸ πεπυρωμένον καὶ τὸ πεφωτισμένον. Φῶς οὖν τῆς κατὰ τὴν γραφὴν ὁμοιότητος ὁ Ἰσραὴλ· ἡ δὲ εἰκὼν, εἰκών. Τί δ' βούλεται ἡ τοῦ Λαζάρου παραβολὴ τῷ Κυρίῳ, πλουσίου καὶ πένητος ἐπινοίαν διδοῦσα; τί δὲ, Οὐδεὶς δύναται δυσὶ δουλεύειν κυρίοις, Θεῷ καὶ μαμωνᾷ; πῶς φιλαργυρίαν ὅτως ὀνομάσματος τοῦ Κυρίου. αὐτίκα εἰς τὴν κλῆσιν τοῦ δείπνου οἱ φιλοκτήμονες κληθέντες, οὐκ ἀπέδυτῶσιν· ἀλλ' ὅτι οὐ κεκλῆσθαι, ἀλλὰ μὴ οὐ παρεσκευῶς κεκτῆσθαι. αἱ ἀλώπεκες ἀρα φωλεοὺς ἔχουσι. τοὺς ἀμφὶ τὸν μεταλλευόμενον, καὶ γεωρυχούμενον διατείνοντας πλοῦτον κακοήθεις ἀνθρώπους καὶ γηΐνους, ἀλώπεκας προσεῖπεν. ὡσαύτως καὶ ὅτι τοῦ Ἡρῴδου, Πορεύεσθε, εἴπατε τῇ ἀλώπεκι ταύτῃ, Ἰδοὺ ἐκβάλλω δαιμόνια, καὶ ἰάσεις ἀποτελῶ σήμερον, καὶ αὔριον, καὶ τῇ τρίτῃ τελειοῦμαι· πετεινὰ γὰρ ὑψινοῦ, τοὺς ὑψηλῷ τῶν ἀνω ὀρέων διακεκριμένους, καθαροὺς δ' ὄντι, τοὺς εἰς τὸν τοῦ ὑψηλοῦ λόγου γνῶσιν πεπλικοὺς προσεῖπεν· ὑ γὰρ δι' μόνον πλοῦτου καὶ δόξης καὶ γάμου, ἀλλὰ δ πενίας, δ μὴ φέρειν μυρίαι φροντίδες· καὶ μὴν ταύτας ἐν τῇ παραβολῇ τοῦ τετραμεροῦς σπόρου ἡνίξατο τὰς μερίμνας, τὸ σπέρμα τοῦ λόγου φήσας τὸ εἰς ἀκάνθας καὶ φραγμοὺς πεσὸν, συμπνιγῆναι ὑπ' αὐτῶν, καὶ μὴ καρποφορῆσαι δυνηθῆναι. μαθεῖν οὖν ἀνάγκη ὅπως ἑκάστῳ τῶν προσπιπτόντων χρηστέον, ὡς δ' ὐζωΐας γνωστικῆς εἰς ἕξιν αἰδίου σωτηρίου ζωῆς. εἶδον γὰρ, φησι, τὸν ἀσεβῆ ὑπερυψούμενον καὶ ἐπαιρόμενον ὡς τὰς κέδρους τοῦ Λιβάνου, καὶ παρῆλθον, λέγει ἡ γραφὴ, καὶ ἰδοὺ οὐκ ἦν· καὶ ἐζήτησα αὐτὸν, καὶ οὐχ εὑρέθη ὁ τόπος αὐτοῦ. Φύλαξαι ἀκακίαν, καὶ ἴδε εὐθύτητα· ὅτι ἔστιν ἐγκατάλειμμα ἀνθρώπῳ εἰρηνικῷ. Ἔστι δ' ὃν εἶπε, ὁ ἁπλοπρεπῶς ἐξ ὅλης καρδίας πιστεύων, καὶ πάσῃ τῇ ψυχῇ γαληνιῶν· ὁ γὰρ λαὸς ὁ ἕτερος, τοῖς χείλεσι τιμᾷ, ἡ δὲ καρδία αὐτοῦ, πόρρω ἀπέστηκεν ἀπὸ Κυρίου. τῷ στόματι αὐτῶν εὐλογοῦσι, τῇ δὲ καρδίᾳ αὐτῶν καταρῶνται· ἠγάπησάν αὐτὸν ἐν τῷ στόματι αὐτῶν, καὶ τῇ γλώσσῃ αὐτῶν ἐψεύσαντο αὐτῷ. ἡ δὲ καρδία αὐτῶν οὐκ εὐθεῖα μετ' αὐτοῦ,

οὐδὲ ὀπισωθήσομαι ἐν τῇ διαθήκῃ αὐτοῦ, διὰ- A
τοῦτο ἄλαλα γενηθήτω πρόσωπα τὰ χείλη τὰ
δόλια· καὶ [ἐξολοθρεύσαι Κύριος πρόσωπα τὰ
χείλη τὰ δόλια] γλώσσαν μεγαλορήμονα,
τοὺς εἰπόντας, Τὴν γλῶσσαν ἡμῶν μεγα-
λυνοῦμεν, τὰ χείλη ἡμῶν παρ' ἡμῖν ἐστι. τίς
ἡμῶν Κύριός ἐστιν; Ἀπὸ θλάψεως τῶν πτω-
χῶν, καὶ τοῦ στεναγμοῦ τῶν πενήτων, νῦν ἀναστή-
σομαι, λέγει Κύριος· θήσομαι ἐν σωτηρίῳ,
παρρησιάσομαι ἐν αὐτῷ. Ταπεινοφρονούντων
γάρ ἐστιν ὁ Χριστὸς, οὐκ ἐπαιρομένων ὅτι ὁ
ποίμνιον αὐτοῦ. Μὴ θησαυρίζετε τοίνυν ὑμῖν
θησαυροὺς ὅτι τῆς γῆς, ὅπου σὴς καὶ βρῶσις B
ἀφανίζει, καὶ κλέπται διορύσσουσι, καὶ κλέπτου-
σι. Τάχα μὲν τοὺς φιλοκτήμονας ὀνειδίζων λέγει
ὁ Κύριος· τάχα δὲ καὶ τοὺς ἁπλῶς μεριμνητὰς
τε καὶ φροντιστάς· ἤδη γὰρ καὶ νόσοι, καὶ οἱ φαῦλοι λογισμοὶ,
διορύσσουσι τὸν λογισμὸν, καὶ τὸν ὅλον ἄνθρω-
πον· ὁ δὲ τῷ ὄντι θησαυρὸς ἡμῶν, ἔνθα ἡ συγ-
γένεια τοῦ νοῦ, ἐπεὶ δὲ κοινωνικὸν τὸ δικαιοσύνην
παραδίδωσιν. ἐμφαίνων δεῖν ἀποδιδόναι τῇ συ-
νηθείᾳ τῆς παλαιᾶς διαιτροφῆς, τὰ ὑπ' αὐ-
τῆς ἡμῖν περικτηθέντα, καὶ ὅτι τὸν θεὸν αἰτησό-
μεθα, ἔλεον αἰτούμενοι. ὃς ὅστις ἐστὶ τῷ ὄντι βαλ- C
λάντιον μὴ παλαιούμενον, ἐφόδιον ζωῆς αἰω-
νίου, θησαυρὸς ἀνέκλειπτος ἐν οὐρανῷ, ὅτι
Ἐλεῶν ἐλεήσω ὃν ἂν ἐλεῶ, φησὶ Κύριος. λέ-
γουσι γὰρ ταῦτα καὶ τοῖς θέλουσι διὰ τὸ δικαιο-
σύνῃ πλουτεῖσθαι· ἀκηκόασι γὰρ διὰ τοῦ εὐ-
αγγελίου, ὅτι πλατεῖα καὶ εὐρύχωρος ὁδὸς ἀπάγει
εἰς τὸ ἀπόλλυσθαι, καὶ πολλοὶ οἱ διερχόμενοι δι'
αὐτῆς. ὃ περὶ ἄλλου τινός, ἀλλὰ περὶ ἀσωτίας
καὶ φιλογυναικίας, φιλοδοξίας, φιλαρχίας, καὶ
τῶν ὁμοίων διαφθειρόντων παθῶν. Ἀφεὶς γάρ,
ὅτως ἔφη, ὅτι τῇ νυκτὶ ταύτῃ ἀπαιτοῦσί σε D
τὴν ψυχήν· ἃ δὲ ἡτοίμασας αὐτῇ, τίνι μένει; Luc 12.
καὶ τὰ μὲν τοῦ εὐαγγελίου ὧδε ἔχει τὴν λέξιν. Φυ-
λάσσεσθε τοίνυν ἀπὸ πάσης πλεονεξίας· ὅτι
οὐκ ἐν τῷ περισσεύειν τινὶ τὰ ὑπάρχοντα,
ἐστὶν ἡ ζωὴ αὐτοῦ. τί γὰρ ὠφελεῖται ἄνθρωπος,
ἐὰν τὸν κόσμον ὅλον κερδήσῃ, τὴν δὲ ψυχὴν αὐτοῦ
ζημιωθῇ, ἢ τί δώσει ἄνθρωπος ἀντάλλαγμα
τῆς ψυχῆς αὐτοῦ; διὰ τοῦτο λέγει· Μὴ μερι-
μνᾶτε τῇ ψυχῇ ὑμῶν τί φάγητε· μηδὲ τῷ σώμα
τί περιβάλητε· ἡ μὲν ψυχὴ πλείων ἐστὶ τροφῆς,
καὶ τὸ σῶμα τοῦ ἐνδύματος· καὶ πάλιν· Οἶδεν γὰρ
ὁ πατὴρ ὑμῶν, ὅτι χρῄζετε τούτων ἁπάντων·

que fideles fuerunt in teſtamento ſuo. Et ideo muta fiant labia doloſa, & perdat Dominus labia doloſa omnia, linguam magniloquam, eos qui dixerunt, linguam noſtram magnificabimus, Labia noſtra à nobis ſunt, quis eſt noſter Dominus? Ab afflictione inopum, & eiulatu pauperum nunc exurgam, dicit Dominus, ponam in ſalutari, libere agam Pſal. 11.
cum ipſo. Eſt enim Chriſtus eorum qui humiliter ſe gerunt, non eorum qui eriguntur in gregem ſuum. *Ne* Marc. 6.
theſaurizate ergo vobis theſauros in terra, vbi tinea & aerugo demolitur, & fures effodiunt & ſuffurantur: fortaſſe quidem eos inſectans, qui tenentur amore poſſeſſionum, id dicit Dominus. Fortaſſe autem eos etiam qui ſunt abſolute ſolliciti & curis affecti. Iam vero eos quoque qui tenentur amore corporis. Amores enim & morbi, & malæ cogitationes, rationem & totum hominem perfodiunt. Eſt autem reuera noſter theſaurus, vbi eſt mentis cognatio: quandoquidem communicantem ac diſtribuentem vim tradit iuſtitiæ, indicans oportere reddere conſuetudini veteris conuerſationis, ea quæ ab ipſa ſunt nobis acquiſita, & ad Deum recurrere, petentes miſericordiam. Is eſt reuera crumena quæ non veteraſcit, viaticum vitæ æternæ, theſaurus in cœlo non deficiens. *Quoniam miſerens* Exod. 33.
miſerebor cuius miſerebor, ait Dominus. Rom. 9.
Dicunt autem hæc ijs quoque qui volunt eſſe pauperes propter iuſtitiam. Audierunt enim per mandatum, latam & ſpacioſam eſſe viam quæ ducit ad interitum, & multi qui per eam tranſeunt. De nullo alio loquitur, quam de luxu, & amore mulierum, gloriæ cupiditate & ambitione, & ſimilibus animi vitiis & perturbationibus. *Stulte enim*, inquit, *hac nocte enimam* Luc 12.
tuam repetunt: quæ autem ei paraſti, cuius erunt? Et mandatum quidem his verbis & hoc modo ſe habet. *Cauete ergo ab omni auaritia & plura habẽdi cupiditate, quoniã non in eo quod alicui abũdent facultates, vita eius. Quid enim prodeſt hominẽ ſi totum mundum lucretur, animæ autem ſuæ detrimentum faciat? aut quod dabit homo precium pro anima ſua?* Et ideo dicit: *Ne ſolliciti ſitis animæ veſtræ quid comedatis, neque corpori quid induamini.* *Anima* Matt. 7.
enim eſt plus quam cibus, & corpus quam indumentum. Et rurſus: *Scit enim pater veſter quod his omnibus opus habetis.*

Quærite autem primum regnum cælorum & iustitiam, ea enim magna sunt: parua autem & quæ ad victum pertinent, ea adijcientur vobis. An non aperte nos iubet persequi vitam quæ ex cognitione instituitur, & verbo & facto hortatur quærere veritatem? Diuitem ergo non ex donatione, sed ex instituto ac voluntate docet Christus, animam instituens. Zachæum ergo, alij autem dicunt Matthiam, publicanorum principem, cum audijsset Dominum dignatum fuisse, esse apud ipsum, dixisse,
Luc. 19. *Domine dimidium bonorum meorum do eleemosynam, & si alicuius aliquid habui per calumniam, reddo quadruplum.* De quo etiam dixit Seruator: *Filius hominis cũ venisset hodie inuenit quod perierat.* Et rursus cum vidisset in gazophylacium iecisse quidem diuitem conuenienter suis facultatibus, viduam autem duos nummos, dixit viduam iecisse plus
Luc. 21. quam omnes. Ille enim ex abundantia, hæc vero ex egestate contulit. Quoniam autem omnia reduxit ad animæ institutionem: *Beati*, inquit, *mi-*
Matt. 5. *tes, quoniam ipsi possidebunt terram.* Mites autem sunt, qui infidam quæ est in anima pugnam sedauerunt, iræ & cupiditatis, & eorum quæ sub eas cadunt. Mites autem laudat eos qui tales sunt sponte & ex animi instituto, non autem eos qui ex necessitate. Sunt enim apud Dominum complures mercedes & mansiones, ex vitæ eorum proportione. *Qui enim*, inquit, *pro-*
Matt. 10. *phetam in nomine prophetæ susceperit, mercedem prophetæ accipiet: & qui iustum in nomine iusti, mercedem iusti accipiet: & qui susceperit vnum ex paruis his discipulis, non amittet mercedem.* Et rursus, virtutis pro meritis differentias, & præclaras remunerationes, per horas numero non æquales. Præterea autem & per vnicuique operariorum æqualiter redditam mercedem, hoc est salutem, quam significat denarius, æquum ius significauit, respectum eorum qui operati sunt horis inter se minime conue-
Matt. 20. nientibus. Operabuntur ergo conuenienter mansionibus quæ proportione respondent iis quibus dignati sunt præmiis ineffabilis œconomiæ & muneris adiutores. Qui autem, inquit Plato, visi fuerint insigniter euocati ad hoc vt sancte viuant, ij sunt qui ab iis quæ sunt in terra, tanquam à carceribus, liberantur & soluuntur, sursum autem ad supernam veniunt habitationem.

A ζητεῖτε ὑ πρῶτον τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν καὶ τὴν δικαιοσύνην. ταῦτα γὰρ μεγάλα· τὰ δὲ μικρὰ καὶ πρὸς τὸν βίον, ταῦτα προστεθήσεται ὑμῖν. ἆρ' οὐκ αὐτίκρυς τὸν γνωστικὸν μεθέπειν ἡμᾶς προκελεύεται βίον; ἔργῳ τε καὶ λόγῳ ζητεῖν τὴν ἀλήθειαν προτρέπει. πλούσιον τοίνυν οὐ τὴν δόσιν, ἀλλὰ τὴν προαίρεσιν λογίζεται ὁ παιδεύων τὴν ψυχὴν Χριστός. Ζακχαῖον τοίνυν, οἱ ὑ Ματθίαν φασὶν, ἀρχιτελώνην, ἀκηκοότα τοῦ Κυρίου καταξιώσαντος πρὸς αὐτὸν ἐλθεῖν, Ἰδοὺ τὰ ἡμίσιά
B μου δίδωμι ἐλεημοσύνην, φάναι, Κύριε· καὶ εἴ τινός τι ἐσυκοφάντησα, τετραπλοῦν ἀποδίδωμι, ἐφ' ᾧ καὶ ὁ Σωτὴρ εἶπεν, Ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐλθὼν σήμερον, ὃ ἀπολωλὸς εὗρεν. πάλιν τε αὖ θεασάμενος, εἰς τὸ γαζοφυλάκιον, τὸν μὲν πλούσιον ἀναλόγως τῇ κτήσει βεβληκότα· τὴν δὲ χήραν χαλκοῦς δύο, πλεῖον ἔφη τὴν χήραν βεβληκέναι πάντων· ὁ μὲν γὰρ, ἀπὸ περισσεύματος· ἡ δὲ, ὁκ τῆς ὑστερήσεως συνεισήνεγκεν. ἐπὶ δὲ πᾶσι τοῖς τὴν παίδευσιν τῆς ψυχῆς ἀνήγαγεν, Μακάριοι, οἱ πραεῖς· ὅτι αὐτοὶ κληρονομήσουσι τὴν γῆν. πραεῖς δέ εἰσιν, οἱ τὴν ἀπιστίαν μάχιμον τὴν ἐν τῇ ψυχῇ καταπεπαυκότες,
C θυμοῦ καὶ ἐπιθυμίας, καὶ τῶν τούτοις ὑποβεβληκότων εἰδῶν. πραεῖς δὲ τοῖς κτῆσεσιν, οἱ κατ' ἀνάγκην ἐπαινεῖ. Εἰσὶ γὰρ παρὰ Κυρίῳ καὶ μισθοὶ, καὶ μοναὶ πλείονες· καὶ ἀναλογίαν βίων. Ὃς γὰρ ἂν δέξηται, φησι, προφήτην εἰς ὄνομα προφήτου, μισθὸν προφήτου λήψεται· καὶ ὃς ἂν δέξηται δίκαιον, εἰς ὄνομα δικαίου, μισθὸν δικαίου λήψεται· καὶ ὃς ἂν δέξηται ἕνα τῶν μαθητῶν τούτων τῶν μικρῶν, μισθὸν ὁκ ἀπολέσῃ. πάλιν τε αὖ, τὰς κατ' ἀξίαν διαφορὰς τῆς ἀρετῆς. δύσμιξεις ἀμοι-
D βὰς δηλῶν τῶν ὡρῶν τῶν ἀνομοίων τὸν ἀριθμόν· πρὸς ὃ, καὶ ἑκάστῳ τὸ ἐργατῶν ἀποδόμενος ἴσον μισθόν. τουτέστι τὴν σωτηρίαν, ἣν ὃ δίκαιον αἰνίσσεται, ὃ ἐπ' ἴσης δίκαιον μεμίσθωκεν ἅπασι τοῖς καταλλήλοις ὥραις ἐργασαμένοις. ἐργάσιον μὲν οὖν καὶ τὰς μονὰς τὰς ἀναλόγους, ὧν καταξιώθησαν χαρᾶν, συνεργεῖς τῆς ἀῤῥήτου οἰκονομίας, καὶ λειτουργίας. Οἱ ὑ δὴ αὖ δόξαν διαφερόντως πρὸς τὸ ὁσίως βιῶναι προσκεκλῆσθαι, φησὶν ὁ Πλάτων, οὗτοί εἰσιν οἱ τῶνδε μὲν τῶν ἐν τῇ γῇ ἐλευθερούμενοί τε καὶ ἀπαλλαττόμενοι, ὡσπερ δεσμωτηρίων, ἄνω ὑ εἰς καθαρὸν οἴκησιν ἀφικνούμενοι.

ἀφ' σαφεστέρων τε αὖ, ὃ αὐτὸ ὧδέ πως λέ- A γει· Τούτων ὃ αὐτῶν οἱ ἐν φιλοσοφίᾳ ἱκανῶς καθηραμένοι, ἀΰλου τε σωμάτων ζῶσι τὸ παράπαν εἰς τὸν ἅπαντα χρόνον· καί τοι σχήματά τινα περιτίθησι, τοῖς μὲν ἀέρινα αὐτῶν· τοῖς δὲ, καὶ πύρινα. ἔτι ὑπερφέρῃ, καὶ εἰς οἰκήσεις ἔτι τούτων καλλίους ἀφικνοῦνται· ἃς οὐδὲ ῥᾴδιον δηλῶσαι, οὐδὲ ὁ χρόνος ἱκανὸς ἐν ᾧ παρόντι· ὅθεν εἰκότως, Μακάριοι οἱ πενθοῦντες· ὅτι αὐτοὶ παρακληθήσονται· οἱ γὰρ μετανοήσαντες ἐφ' οἷς κακῶς πεπραγέναι- B σιν, εἰς τὴν κλῆσιν πρέσονται· τοῦτο γάρ ἐστι ὃ παρακληθῶσι. τῶν μετανοούντων δ', δύο εἰσὶ δύο· ὁ μὲν κοινότερος, φόβος ὅτι τοῖς πεπραγμένοις. ὁ δὲ ἰδιαίτερος, ἡ δυσωπία ἡ πρὸς ἑαυτὸν τῆς ψυχῆς ἐν συνειδήσεως· εἴτ' οὖν ἐνταῦθα, εἴτε καὶ ἀλλαχῇ· ἐπεὶ μηδεὶς τόπος ἄχρηστος εὐποιΐας θεοῦ. πάλιν φησίν. Μακάριοι οἱ ἐλεήμονες. ὅτι αὐτοὶ ἐλεηθήσονται. ὁ δ' ἔλεος, οὐχ ἥ τινες τῶν φιλοσόφων ἀπεφήναντο, λύπη ἐπ' ἀλλοτρίαις συμφοραῖς· μᾶλλον δ' ἀγαθόν τί ἐστι, ὡς οἱ προφῆται λέγουσιν· Ἔλεον γάρ, φησι, θέλω, καὶ οὐ θυσίαν. ἐλεήμονας δὴ εἰ C βούλεται, οὐ μόνον τοὺς ἔλεον ποιοῦντας, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐθέλοντας ἐλεεῖν κἂν μὴ δυνῶνται· οἷς κἀν προαίρεσιν ὁ ἐνεργεῖν πρέσιν· ἐνίοτε γὰρ βουλόμεθα δι' ἀργυρίου δόσεως ἢ ἀφ' ὁρμητικῆς εὐουδῆς ἔλεον ποιῆσαι, ὡς δεομένῳ ἐπαρκέσαι ἢ νοσοῦντι ὑπουργῆσαι, ἢ ἐν πειρασμῷ γινομένῳ παρασπῆναι· καὶ οὐχ οἷοί τε ἐσμεν, ἤτοι ἀφ' πενίας, ἢ νόσου, ἢ γήρως· φυσικὴ γὰρ νόσος καὶ τοῦτο· ἐξυπηρετῆσαι τῇ προαιρέσει, ἐφ' ὧν ὁρμώμεθα, μὴ δυνηθέντες ὅτι τέλος ἀγαγεῖν ὃ βεβουλήμεθα. τῆς αὐ- D τῆς ἡμῖν μετέχουσι τοῖς δυνηθεῖσιν οἱ βεβουλημένοι· ὧν ἡ προαίρεσις ἴσοι, κἂν πλεονεκτῶσιν ἕτεροι τῇ περιουσίᾳ. ἐπεὶ δὲ τῶν ἀπαγόντων εἰς τὴν τελείωσιν τῆς σωτηρίας ὁδοὶ δύο εἰσιν, ἔργα καὶ γνῶσις, μακαρίους εἶπεν τοὺς καθαροὺς τὴν καρδίαν· ὅτι αὐτοὶ τὸν θεὸν ὄψονται. κἂν τῷ ὄντι ὃ ἀληθὴς σκοπῶμεν, ἡ γνῶσις τὸ ἡγεμονικὸν τῆς ψυχῆς, καθαρόν ἐστι, καὶ ἐνέργεια ἐστιν ἀγαθή. ἀγαθὰ γ' οὖν, τὰ μὲν, αὐτὰ καθ' ἑαυτά· τὰ δ', μετέχοντα τῶν ἀγαθῶν, ὡς τὰς καλὰς πράξεις φαμέν. ἄϋλα δὲ τῶν μεταξύ, ἃ δὴ ὕλης ἐπέχει τάξιν,

Et rursus apertius idem dicit: Ex iis autē ipsis, qui in philosophia satis sūt expurgati, & sine corporibus omnino viuunt in vniuersum tempus. Quanquā figuras quasdā illis adiicit, aliis quidē ex ipsis, aëreas, aliis vero etiam igneas. Subiungit prętera: Et veniunt in habitationes adhuc his pulchriores, quæ nec sunt explicatu faciles, nec tempus ad id sufficit in præsentia. Vnde merito dicit: Beati qui lugent, quoniam ipsi consolationem accipiēt. Qui enim male acte vitæ ducti sunt pœnitentia, aderūt ad vocationem. Hoc enim sibi vult παρακληθῶσι, quod & consolationē accipere significat, & aduocatum esse. Duo autē sunt modi eius qui ducitur pœnitentia: vnus quidē cōmunior, timor propter ea quę facta sunt: alter autem magis proprius, animę apud seipsam verecundia ex conscientia. Siue ergo hic, siue etiam alibi: quoniā nullus locus vacat Dei misericordia. Rursus dicit: Beati misericordes, quoniā ipsi misericordiam consequētur. Misericordia autem non est, vt quidam existimarunt philosophi, molestia propter alienas calamitates, sed est potius bonum quid, vt dicunt propheræ. Misericordiā, inquit, volo, & non sacrificium. Misericordes autem esse vult, non solum qui faciunt misericordiam, sed etiā qui misereri volunt, etsi nō possint, quibus adest vt spōte & libera voluntate operentur. Nonnunquam enim volumus, vel dando pecuniam, vel corpoream adhibendo operam, facere misericordiā, vtpote egenti opem ferre, vel ęgrotāti inseruire, vel ei adesse qui est in aliqua calamitate, nec possumus vel propter paupertatem, vel morbum, vel senectutem (nam ea quoq; morbus est naturalis) exequi institutum: cum ea quæ cupimus, & ad quæ interno animi motu ferimur, non possimus efficere. Eundem autem honorem consequentur i, qui voluerunt, cum iis qui potuerunt, quorum est voluntas æqualis, etsi alij superent facultatibus. Quoniam autem eorum quæ ad salutis ducunt perfectionem duæ vię inueniūtur, opera & cognitio, beatos dixit eos qui sunt mundi corde, quoniam ipsi Deum videbūt. Et si reuera verum cōsideremus, cognitio est principalis animæ partis purgatio, & est bona operatio. Ac bona quidē sunt, alia quidem ipsa per se: alia autem, vt quæ in bonorum veniunt participationem, sicut bonas dicimus actiones. Absque iis autem quę intercedunt, quæ quidem obtinent locum materiæ,

neque bonæ, neque malæ conſtant actiones, vtpote, verbi gratia, vita & ſanitate, & aliis quæ vel ſunt neceſſaria, vel circumſiſtentia. Corporeis ergo cupiditatibus & ſanctis cogitationibus vult eſſe mundos eos qui veniunt ad Dei agnitionem, quandò animæ facultas principalis, nihil habet adulterinum quod ſe ei obiiciat, & eam impediat. Quando ergo verſatus & immoratus fuerit in contemplatione, cum Deo puram habens conſuetudinem, qui eſt ex cognitione ſanctæ qualitatis particeps, propinquius accedit ad habitum impatibilis identitatis: vt non habeat amplius ſcientiam, & poſſideat cognitionem, ſed ſit ſcientia & cognitio. Beati ergo pacifici, qui legem mentis noſtræ ſententiæ repugnantem, iræ minas, & cupiditatis eſcas, & alias affectiones quæ rationem oppugnant, manſuefecerunt, quietaſque reddiderunt, qui cum ſcientia bonorum præditi operum & veræ rationis vixerint reſtituentur in amiciorem & gratiorem filiorum adoptionem. Erit autem perfecta pacificatio, quæ in quocunque caſu pacificum illud ſeruat: immutabilem, ſanctamque & honeſtam dicens adminiſtrationem, poſita in rerum diuinarum & humanarum ſcientia, per quam eas quæ ſunt in mundo repugnantias, creationis pulcherrimam exiſtimat harmoniam ac concordiam. Pacificant autem eos quoque qui hic oppugnantur ab expeditionibus peccati, eos docentes vt ad fidem pacemque tranſeant. Totius autem virtutis ſumma eſt, vt exiſtimo, Dominus, docens oportere ex cognitione, propter charitatem in Deum, nos mortem contemnere. Beati, inquit, qui perſecutionem patiuntur propter iuſtitiam, quoniam ipſi filij Dei vocabuntur: vel, vt nonnulli ex ijs qui Euangelia tranſponunt, Beati, inquit, quos perſequitur iuſtitia, quoniam ipſi erunt perfecti, &; Beati qui perſecutionem patiuntur propter me, quoniam locum habebunt ad quem non perueniet perſecutio: &, Beati eritis, quando vos homines odio habuerint, quando exterminauerint, quando nomen veſtrum vt ſceleratum expunxerint, propter filium hominis: ſi eos videlicet qui nos perſequuntur non abominemur, & ſuſtineamus quæ ab eis infliguntur ſupplicia, nequaquam eos odio habentes, cogitantes nos eſſe tentatos tardius quam expectauimus.

A ἤθ' αἱ ἀγαθαὶ, ἤθ' αἱ κακαὶ συνίσανται πρά-
ξεις. οἷ ζωῆς λέγω καὶ ὑγιείας· τῶν τε ἀνῶν
τῶν ἀναγκαίων ἢ παρεισπιπτόν· καθαρεὶς οὖν
χρὴ τὰς σωματικὰς ἐπιθυμίας, καὶ τοὺς ἁγίους
ἀλογισμοὺς, τοὺς εἰς ἐπίγνωσιν τοῦ θεοῦ
ἀφικνουμένους εἰ βούλεται, ὅτ' ἂν μηδὲν ἔχῃ
νόθον ἐπιπαρεσθοῦν τῇ δυνάμει ἑαυτῷ ὃ ἡγε-
μονικόν. ὅτ' ἂν τοίνυν ἐνδιατρίψῃ τῇ θεωρίᾳ,
τῷ θείῳ καθαρὰς ὁμιλῶν ὁ γνωστικὸς μετέ-
χων τῆς ἁγίας ποιότητος, παρατυχέστερον ἐν
ἕξει γίνεται ταυτότητος ἀπαθοῦς, ὡς μηκέτι
ἐπιστήμων ἔχῃ καὶ γνῶσιν κεκτῆσθαι· ἐπιστή-
μων δὲ εἰ καὶ γνῶσιν. Μακάριοι τοίνυν οἱ
εἰρηνοποιοί· τὸν ἀντιστρατηγοῦντα νόμον τῷ
φρονήματι τοῦ νοὸς ἡμῶν, τῷ θυμοῦ τὰς ἀπει-
λὰς, καὶ τῆς ἐπιθυμίας τὰ δελέατα· πάντα
ταῦτα πάθη ὅσα πολεμεῖ τὸν λογισμὸν, τιθασ-
σεύσαντες καὶ ἐξημερώσαντες· οἱ μετ' ἐπι-
στήμης ἔργων τε ἀγαθῶν καὶ λόγου δήθους κα-
ταβιώσαντες, εἰς υἱοθεσίαν ἀποκαταστᾶ-
σονται τοῦ παρεθέντος. Εἴη δ' ἂν ἡ τε-
λεία εἰρηνοποίησις, ἡ ὑπὲρ πάντα τὰ συμ-
βαίνοντα ἀτρεπτον φυλάσσουσα ὃ εἰρηνικὸν
ἁγίαν τε καὶ καλὴν τὴν διοίκησιν λέγουσα,
ἐν ἐπιστήμῃ θείων, καὶ ἀνθρωπίνων πραγ-
μάτων καθεστῶσα, δι' ἧς τὰς ἐν τῷ κόσμῳ
ἀναπότητας, ἁρμονίαν κτίσεως καλλίστην νο-
μίζεται. εἰρηνοποιοῦσι δὲ καὶ τοὺς ἐνταῦθα
πολεμουμένους τοῖς τῆς ἁμαρτίας στρατηγή-
μασι, μεταδιδάσκοντες ὅτι τὴν πίστιν καὶ
τὴν εἰρήνην μετέχειν. κεφάλαιον δ' οἶμαι πάσης ἀρετῆς Κύριος παιδεύων ἡμᾶς, ὃ δεῖν
γνωστικώτερον δι' ἀγάπην τὴν πρὸς τὸν θεὸν, θα-
νάτου καταφρονεῖν· Μακάριοί, φησιν, οἱ δε-
διωγμένοι ἕνεκεν δικαιοσύνης· ὅτι αὐτῶν ἐστὶ
θεοῦ κληθήσονται. ἢ, ὡς τινες τῶν μεταθέν-
των τὰ εὐαγγέλια, Μακάριοί, φησιν, οἱ δε-
διωγμένοι ὑπὸ τῆς δικαιοσύνης· ὅτι αὐτοὶ
ἔσονται τέλειοι· καὶ μακάριοι οἱ δεδιωγμένοι
ἕνεκα ἐμοῦ· ὅτι ἕξουσι τόπον ὅπου οὐ διωχθή-
σονται. καὶ μακάριοί ἐστε ὅτ' ἂν οἱ ἄνθρω-
ποι μισήσωσιν ὑμᾶς, ὅτ' ἂν ἀφορίσωσιν,
ὅτ' ἂν ἐκβάλωσι τὸ ὄνομα ὑμῶν ὡς πονη-
ρὸν, ἕνεκα τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου· ἐὰν
μὴ βδελυσσώμεθα δηλονότι τοὺς διώκον-
τας, καὶ ὑπομένωμεν τὰς πρὸ αὐτῶν
ὑμφείας, μὴ μισοῦντες αὐτοὺς, βεβαίως ἢ
προσδοκήσαμεν πεπειρᾶσθαι βραδυτέρως·

ἀλλὰ κἀκεῖνο γινώσκοντες, τοὺς φάσιν εἶναι μάρ- A
τυρίου, τὸν ὁντιν' οὖν πειρασμόν. Εἶτα ὁ μὲν
ψευσάμενος, καὶ ἑαυτὸν ἄπιστον δείξας, καὶ
μεταβὰς εἰς τὸν τοῦ διαβόλου στρατεύμα, ἐν
τίνι, οἰόμεθα, ὄντι κακῷ; ψεύδεται τοίνυν τὸν
Κύριον, μᾶλλον δὲ τὸν ἑαυτοῦ διέψευσται ἐλπί-
δα, ὃς δ' ἂν πιστεύσῃ τῷ θεῷ· δ' ἂν πιστεύσῃ δέ,
ὃς μὴ ποιῶν ἃ ἐνετείλατο. τί δέ; οὐχ ἑαυτὸν ἀρνεῖ-
ται ὁ ἀρνούμενος τὸν Κύριον; οὐ γὰρ ἀφαιρεῖται
τῆς κυρίας τὸν δεσπότην, ὅτῳ κατὰ τρόπον
αὐτὸν τῆς πρὸς ἐκεῖνον οἰκειότητος. ὁ τοίνυν
ἀρνούμενος τὸν Σωτῆρα, ἀρνεῖται τὸν ζωήν. B
ὅτι ζωὴ ἐστὶν ὁ Σωτήρ. ὀλιγοπίστους τούτους δὲ λέ-
γει, ἀλλὰ ἀπίστους καὶ ὑποκριτάς· ὃ μὲν ὄνο-
μα ὑπογεγραμμένους, ὃ δὴ εἶναι πιστούς ἀρ-
νουμένους. πιστὸς δὲ εἴρηται, καὶ δοῦλος, καὶ φί-
λος. ὥστε εἴ τις ἑαυτὸν ἀγαπᾷ, ἀγαπᾷ τὸν Κύ-
ριον, καὶ ὁμολογεῖ τὸν Σωτῆρα, ἵνα σώσῃ τὴν
ψυχήν. καὶ τοι καὶ ὑποφαυλίσῃ τὸν πλη-
σίον δι' ἀγάπην· πλησίον δὲ ἡμῶν τὸν Σωτῆρα
ὑπολάβῃς. Θεὸς γὰρ ἐγγίζων, ὁ σῴζων,
τοῖς δὲ σῳζομένοις ἐλεύθη· θάνατον ἑλόμε-
νος, ἀφὲ ζωήν, καὶ σεαυτοῦ μᾶλλον ἢ ἐκεί- C
νου ἕνεκεν παθών. καὶ μή τι ἀφ' ὑμῶν ἀδελ-
φὸς εἴρηται· ὁ δι' ἀγάπην τὴν πρὸς τὸν θεὸν
παθών, ἀφὲ τὴν ἰδίαν ἔπαθε σωτηρίαν· ὁ
τε αὖ ἀφὲ τὴν ἰδίαν ἀποθνήσκων σωτηρίαν,
ἀφὲ τὴν ἀγάπην ὑπομένῃ τοῦ Κυρίου. καὶ
γὰρ αὐτὸς ζωὴ ὤν, δι' ὃν ἔπαθεν, παθεῖν
ἠθέλησεν, ἵνα τοῦ πάθους ζήσωμεν αὐτοῦ· Τί
με λέγετε Κύριε Κύριε, φησί, καὶ οὐ ποιεῖτε
ἃ λέγω; ὁ μὲν γὰρ τοῖς χείλεσιν ἀγαπῶν λαός,
τῇ δὲ καρδίᾳ μακρὰν ἔχων ἀπὸ τοῦ Κυρίου,
ἀλλοῖός ἐστιν, ἀλλῷ πεπεισμένος· καὶ οὕτω ἑκὼν
ἑαυτὸν πέπρακεν· ὅσοι δὲ ταῖς ἐντολαῖς τοῦ σωτῆ-
ρος ὑπιτελοῦσιν, καθ' ἑκάστην πρᾶξιν μάρτυ- D
ρουσι· ποιοῦντες μὲν ὃ θέλει, ἀκολούθως δὲ ὀνο-
μάζοντες τὸν Κύριον, καὶ δι' ἔργου μαρτυροῦν-
τες ᾧ πεπίστευται εἶναι, ᾧ τὴν σάρκα συν-
θυμίαις, καὶ τοῖς παθήμασι σταυρώσαντες. Εἰ ζῶ-
μεν πνεύματι, πνεύματι καὶ στοιχῶμεν, λέγει. Ὁ
σπείρων εἰς τὴν σάρκα, ἑαυτῷ, ἐκ τῆς σαρκὸς θε-
ίσῃ φθορήν· ὁ δὲ σπείρων εἰς τὸ πνεῦμα,
ἐκ τοῦ πνεύματος θείσῃ ζωὴν αἰώνιον. τοῖς
δὲ ἀθλίοις τῶν ἀνθρώπων θάνατος εἶναι ὁ
βιαιότατος, ἡ δι' αἵματος μαρτυρία τοῦ Κυ-
ρίου δοκεῖ· οὐκ εἰδόσι, τῆς ὄντως οὔσης ζωῆς
ἀρχὴν εἶναι τὸν τοιοῦτον τοῦ θανάτου τρόπον.

Sed illud quoque scientes, martyrij occasionem esse quamuis tentationem. Deinde, qui mentitus quidem est, & seipsum ostendit infidelem, & ad diaboli transfugit exercitum, in quanto eum malo versari credimus? Mentitur itaque Domino, vel potius spei suæ mentitur, eamque frustratur, qui Deo non credit. Non credit autem, qui non facit ea quæ mandauerat. Quid vero, an non seipsum negat, qui negat Dominium? Domino enim non aufert dominium, qui se ea quæ cum illo intercedit priuat necessitudine. Qui negat ergo Seruatorem negat vitam, quoniam lux erat vita. Eos quidem non dicit esse modicæ fidei, sed infideles & hypocritas, qui nominis quidem suscipiunt inscriptionem, fideles autem sese abnegant. Fidelis autem dictus est & seruus & amicus. Quare si quis seipsum diligit, diligit Dominum, & confitetur salutem, vt suam seruet animam. Atqui si vel pro proximo moriaris propter charitatem, existimes Seruatorem nostrum esse propinquum: (Deus enim appropinquans, dictus est is qui seruat, eius respectu qui seruatur) mortem eligens propter vitam, & propter teipsum potius, quam propter illum patiens. Et nunquid propterea dictus est frater, qui passus propter suam in Deum dilectionem, passus propter propriam salutem, & qui rursus moritur propter propriam salutem, sustinet propter dilectionem Domini? Et enim ipse cum esset vita, propter nos pati voluit, vt eius passione viueremus. Quid mihi dicitis, inquit, Domine Domine, & non facitis quę dico? Qui enim labiis diligit populus, cor autem longe habet à Domino, est alius alio persuasus, & ei se sua sponte vendidit. Quicunque autem Seruatoris mandata exequuntur, in vnaquaque actione sunt martyres, id est testes, facientes quidem quod vult, consequenter autem nominantes Dominum, & reipsa testantes cui credunt esse; cui carnem suam cum concupiscentiis & passionibus suis cruci affixerunt. Si spiritu viuimus, inquit, spiritu ambulemus. Qui seminat in suam carnem, ex carne metet corruptionem. Qui autem seminat in spiritum, ex spiritu metet vitam æternam. Miseris autem hominibus, quod prębetur per sanguinem de Domino testimonium, videtur esse mors violentissima, nescientibus hanc mortis ianuam, esse veræ vitæ principium.

Et nec honores poſt mortem eorum qui ſancte vixerunt, nec ſupplicia eorum qui iniuſte & libidinoſe ſe geſſerunt, volunt intelligere: non ex noſtris ſolum dico ſcripturis, hæc enim omnia ferè mandata ſignificant, ſed nec ſuorum ſcriptis volunt aures præbere. Scribit enim Theano Pythagorica: Eſſet enim reuera malis vita epulum, qui poſtquam omnia commiſerunt ſcelera, deinde moriuntur, & ſi non eſſet anima immortalis, mors eſſet lucrum. Et Plato in Phædone: Si eſſet enim mors à toto liberatio, & quæ deinceps ſequuntur. Non eſt ergo cogitandum ex ſententia Telephi apud Æſchylum, ſimplicem ac vnicam viam ferre ad inferos: ſunt enim viæ multæ, & multa quæ abducunt peccata. Errabundos hos, vt eſt veriſimile, infideles comice ludificans Ariſtophanes: Agite, inquit, obſcuræ vitæ homines, generationi filiorum ſimiles, imbecilli, ceræ figmenta, genus inſtar vmbræ, euanidi, inuolucres, vnius tantum diei vitam habentes. Et Epicharmus: Ipſa, inquit, hominum vita ſunt vtres inflati. Nobis autem dixit Matt. 26. Seruator: Spiritus promptus, caro infirma, quoniam prudentia carnis eſt Deo Rom. 8. inimica, vt exponit Apoſtolus: Legi enim Dei non ſubiicitur, neque enim poteſt. Qui autem in carne ſunt, Deo placere non poſſunt. Et id amplius explicans ſub iungit, ne quis ingrato animo, vt Marcion, eſſe malam accipiat creaturam. Si autem Chriſtus eſt in nobis, corpus quidem mortuum eſt propter peccatum, ſpiritus autem viuit propter iuſtitiam. Et rurſus: Si enim ſecundum carnem viuitis, eſtis morituri. Cõſidero enim quod non ſunt condignæ paſſiones huius mundi ad gloriam quæ reuelanda eſt in nobis, ſiquidem compatimur, vt conglorificemur, vt cohæredes Chriſti. Scimus autem quod diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum, iis qui vocati ſunt ſecundum propoſitum. Quoniam quos præſciuit, eos & prædeſtinauit conformes imagini filij Dei, vt ſit ipſe primogenitus in multis fratribus. Quos autem prædeſtinauit, eos & vocauit. Quos autem vocauit, eos & iuſtificauit. Quos autem iuſtificauit, eos & glorificauit. Vides per dilectionem doceri martyrium. Quod ſi velis martyr eſſe, & teſtimonium ferre propter bonorũ remunerationem, rurſus audies: Spe enim ſalui facti ſumus. Spes autem quæ videtur, non eſt ſpes.

A καὶ ὅτε τὰς τιμὰς τὰς μὴ θανάτου τῶν ὁσίως βεβιωκότων, ὅτε τὰς κολάσεις τῶν ἀδίκως καὶ ἀσελγῶς πεπολιτευμένων συνιέναι βούλονται, οὐκ ἐκ τῶν ἡμετέρων μόνον λέγω γραφῶν. σχεδὸν γὰρ πᾶσαι αἱ ἐντολαὶ ταῦτα μιμοῦνται, ἀλλ' οὐδὲ τῶν οἰκείων ἐθέλουσιν ὑπακούσαι λόγων. Θεανὼ γὰρ ἡ Πυθαγορικὴ, γράφει. Ἦν γὰρ ὄντι τοῖς κακοῖς βιωφελὴς ὁ βίος, πονηρευσαμένοις, ἔπειτα τελευτῶσιν, εἰ μὴ ἦν ἀθάνατος ἡ ψυχὴ, ἔρμαιον ὁ θάνατος. ἢ Πλάτων ἐν Φαίδωνι· Εἰ μὲν γὰρ λύσις ὁ θάνατος τοῦ πάντος ἀπαλλαγὴ, καὶ τὰ ἑξῆς. οὐκ ἔστιν οὖν κατὰ B τὸν Αἰσχύλου Τήλεφον νοεῖν ἁπλοῦν οἶμον εἰς ἅιδου φέρειν· ὁδοὶ γὰρ πολλαὶ, καὶ ἀπάγουσαι ἁμαρτίας. πολυπλανεῖς τούτους, ὡς ἔοικε, τοὺς ἀπίστους δραματοποιοὺς Ἀριστοφάνης· Ἄγετέ, φησιν, ἄνδρες ἀμαυρόβιοι, φύλλων γλυκὺ φυτόσμιοι, Ὀλιγοδραναῖες, πλάσματα κηροῦ, σκιοφυῆ φῦλ', ἀμενηνοὶ, Ἀπίονες, ἐφημέριοι. C Ὁ δὲ Ἐπίχαρμος, Αὕτα φύσις ἀνθρώπων, ἀσκοὶ πεφυσημένοι. ἡμῖν δὲ, ὁ Σωτὴρ εἴρηκεν, Τὸ πνεῦμα, προθυμον· τὸ δὲ σὰρξ, ἀσθενὴς δηλονότι· Τὸ φρόνημα τῆς σαρκὸς, ἔχθρα εἰς θεὸν, ὁ Ἀπόστολος ἐξηγεῖται· Τῷ γὰρ νόμῳ τοῦ θεοῦ οὐχ ὑποτάσσεται· οὐδὲ γὰρ δύναται· οἱ δὲ ἐν σαρκὶ ὄντες, θεῷ ἀρέσαι οὐ δύνανται. καὶ ἐπεκδιηγούμενος, ὅτι φέρει· ἵνα μὴ ὡς Μαρκίων ἀγνοίᾳ ἀκούσῃ τις τὴν δημιουργίαν κακίαν· Εἰ δὲ Χριστὸς ἐν ὑμῖν, τὸ μὲν σῶμα, νεκρὸν δι' ἁμαρτίαν· τὸ δὲ πνεῦμα, ζωὴ διὰ δικαιοσύνην. πάλιν τε αὖ· Εἰ γὰρ κατὰ σάρκα ζῆτε, μέλλετε ἀποθνήσκειν· λογίζομαι γὰρ, ὅτι οὐκ ἄξια τὰ παθήματα τοῦ νῦν καιροῦ, πρὸς τὴν μέλλουσαν δόξαν ἀποκαλυφθῆναι εἰς ἡμᾶς· εἴπερ συμπάσχομεν, ἵνα καὶ συνδοξασθῶμεν, ὡς συγκληρονόμοι Χριστοῦ. οἴδαμεν D δὲ, ὅτι τοῖς ἀγαπῶσι τὸν Θεὸν, πάντα συνεργεῖ εἰς τὸ ἀγαθὸν, τοῖς κατὰ πρόθεσιν κλητοῖς οὖσι. ὅτι οὓς προέγνω, καὶ προώρισεν συμμόρφους τῆς εἰκόνος τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, εἰς τὸ εἶναι αὐτὸν πρωτότοκον ἐν πολλοῖς ἀδελφοῖς· οὓς δὲ προώρισεν, τούτους καὶ ἐκάλεσεν· οὓς δὲ ἐκάλεσεν, τούτους καὶ ἐδικαίωσεν· οὓς δὲ ἐδικαίωσε, τούτους καὶ ἐδόξασεν. Ὁρᾷς δι' ἀγάπης διδασκομένην μαρτυρίαν. κἂν δι' ἀμοιβὴν ἀγαθῶν ἐθελήσῃς μαρτυρῆσαι, ἀκούσῃ πάλιν· Τῇ γὰρ ἐλπίδι ἐσώθημεν· ἐλπὶς δὲ βλεπομένη, οὐκ ἔστιν ἐλπίς· ὃ γὰρ

ὁ γὰρ βλέπει τις, τί καὶ ἐλπίζει; εἰ δὲ ὃ οὐ A
βλέπομεν, ἐλπίζομεν, δι' ὑπομονῆς ἀπεκδεχόμεθα. Ἀλλ' εἰ καὶ πάσχομεν δι' δικαιοσύνην, μακάριοι, φησὶν ὁ Πέτρος. τὸν δὲ φόβον αὐτῶν μὴ φοβηθῆτε, μηδὲ ταραχθῆτε· Κύριον δὲ τὸν Χριστὸν ἁγιάσατε ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν· ἕτοιμοι δὲ ἀεὶ πρὸς ἀπολογίαν παντὶ τῷ αἰτοῦντι ὑμᾶς λόγον περὶ τῆς ἐν ὑμῖν ἐλπίδος. Ἀλλὰ μετὰ πραΰτητος καὶ φόβου, συνείδησιν ἔχοντες ἀγαθήν· ἵνα ἐν ᾧ καταλαλεῖσθε, καταισχυνθῶσιν οἱ ἐπηρεάζοντες τὴν καλὴν ἀναστροφὴν ὑμῶν ἐν Χριστῷ. B
κρεῖττον γὰρ ἀγαθοποιοῦντας, εἰ θέλοι τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, πάσχειν, ἢ κακοποιοῦντας· κἄν τις ἐρεσχελῶν λέγῃ, Καὶ πῶς οἷόντε ὄντι τῷ σαρκὶ τῷ ἀσθενεῖ πρὸς τὰς δυνάμεις, καὶ τὰ πνεύματα τῶν ἐξουσιῶν αἴσθεσθαι; ἀλλ' ἐκεῖνο γνωρίζέτω, ὅτι τῷ παντοκράτορι, καὶ τῷ Κυρίῳ θαρροῦντες, ἀντιπολιτευόμεθα ταῖς ἀρχαῖς τοῦ σκότους, καὶ τῷ θανάτῳ. Ἔτι σε λαλοῦντος, φησὶν, ἐρεῖ, Ἰδοὺ πάρειμι. ὅρα τὸν ἀήττητον βοηθόν, τὸν ἐνθαρσύνοντα ἡμῶν. Μὴ ξενίζεσθε τοίνυν, ὁ Πέτρος λέγει, τῇ ἐν ὑμῖν πυρώσει, πρὸς πειρασμὸν ὑμῖν γινομένῃ. ὡς ξένου ὑμῖν συμβαίνοντος· ἀλλὰ καθὸ κοινω- C
νεῖτε τοῖς τοῦ Χριστοῦ παθήμασι, χαίρετε, ἵνα καὶ ἐν τῇ ἀποκαλύψει τῆς δόξης αὐτοῦ χαρῆτε ἀγαλλιώμενοι, εἰ ὀνειδίζεσθε ἐν ὀνόματι Χριστοῦ μακάριοι, ὅτι τὸ τῆς δόξης καὶ τὸ τοῦ Θεοῦ πνεῦμα ἐφ' ὑμᾶς ἀναπαύεται. καθάπερ γέγραπται, ὅτι Ἕνεκέν σου θανατούμεθα ὅλην τὴν ἡμέραν, ἐλογίσθημεν ὡς πρόβατα σφαγῆς. Ἀλλ' ἐν τούτοις πᾶσιν ὑπερνικῶμεν, διὰ τὸν ἀγαπήσαντας ἡμᾶς.

Ἀλλ' ἐκπυθέσθαι τ' ἐμῆς χρῄζεις φρενὸς,
Οὔτ' ἂν κλύοις, ὅτε κρατὸς ἐξ ἄκρου D
Δρυοὺς καθεὶς πρίονας εἰς ἄκρους πόδας,
Πύθοι' ἄν, ἀλλ' εἰ δεσμὰ πάντα προβάλοις

ἀφόβως ἀνδριζομένη πρὸς τὴν τραγῳδίαν λέγουσα. ἣ τε Ἀντιγόνη τὸν Κρεοντείου καταφρονοῦσα κηρύγματος, θαρσοῦσα φησιν,

Οὐ γάρ τί μοι Ζεὺς ἦν ὁ κηρύσσων τάδε·
Θεὸς δὲ ἡμῖν κηρύσσει, καὶ πιστέον αὐτῷ· Καρδίᾳ γὰρ πιστεύεται εἰς δικαιοσύνην· στόματι δὲ ὁμολογεῖται εἰς σωτηρίαν. λέγει γοῦν ἡ γραφή· Πᾶς ὁ πιστεύων ἐπ' αὐτῷ οὐ καταισχυνθήσεται εἰκότως οὖν Σιμωνίδης γράφει.

Quod enim videt quis, quid sperat? Si autem quod non videmus speramus, per patientiam expectamus. Sed etsi patimur propter iustitiam, inquit Petrus, beati. Timorem autem eorum ne timueritis, neque conturbemini. Dominum autem Christum sanctificate in cordibus vestris. Parati autem semper ad satisfactionem omni poscenti vos rationem de ea quæ in vobis est spe, sed cum modestia & timore, conscientiam habentes bonam, vt in quo detrahunt vobis, confundantur, qui calumniantur vestram bonam in Christo conuersationem. Melius est enim benefacientes, si voluntas Dei velit, pati, quam malefacientes. Et si quis altercans dicat, Et quomodo fieri potest, vt caro imbecilla resistat potestatibus & spiritibus dominationum? Illud sciat, quod omnipotenti & Domino fretus, in eoque habentes fiduciam, aduersamur potestatibus tenebrarum & morti. Adhuc te loquente, inquit, dicet, Ecce adsum. Vides adiutorem inuictum, qui nos defendit. Ne vobis noua & aliena, inquit Petrus, videatur quæ ad tentationem vobis fit per ignem probatio, sed quatenus communicatis Christi passionibus, gaudete, vt etiam in reuelatione eius gloria gaudeatis, exultantes si in nomine Christi probris afficimini: beati, quod gloriæ & Dei spiritus super vos requiescit, sicut scriptum est, Propter te mortificamur tota die: reputati sumus vt oues occisionis. Sed in his omnibus superamus propter eum qui nos dilexit.

1. Pet. 3.

Isai. 58.

1. Pet. 1.

Rom. 8.

Psal. 43.

Ex mente sed mea quæ vis resciscere,
Non audies, nec si cremes: serras graues
Nec capite summo si ad pedes imos liges,
Nec si trecentis vincias me vinculis.

vt dicit in Tragœdia fœmina se gerens viriliter. Et Antigone Creontis edictum despiciens dicit audacter,

Non hæc Deorum quippe rex edixerat.

Sed Deus nobis edicit & prædicat, eique est parendum. Corde enim creditur ad iustitiam, ore autem fit confessio ad salutem. Dicit itaque scriptura: Omnis qui credit in eum, pudore non afficietur. Merito ergo scribit Simonides:

Fertur virtus habitare in rupibus aditu difficilibus, nunc autem eam celerem castum locum tenere, & quæ nec aspici possit omnium mortalium ciliis, sed ab eo demum quem sudor mordens animum intus penetrauerit, & processerit ad summam animi magnitudinem. Et Pindarus: Iuuenum autem curæ quæ versantur cum laboribus, gloriam inueniunt. Tempore autem resplendent facta in æthere illustrata. Hunc sensum secutus Æschylus, dicit:

Qui subit laboribus,
Laboris huic propago crescit gloria.

Maiori enim fato maiores partes obtingunt, ex sententia Heracliti.

Quis seruus est, qui non timet mortem, precor?

Non enim dedit nobis Deus spiritum seruitutis rursus in timorem, sed virtutis & dilectionis & sobrietatis. Ne ergo testimonium Domini afficias dedecore, nec te pudeat mei qui sum eius
2. Tim. 1. vinctus, scribit ad Timotheum. Erit autem huiusmodi qui bono adhæret, ex sententia Apostoli, odio habens malum, habens charitatem non fictam. Qui enim alterum diligit, legem impleuit. Si est autem Deus spei, is cuius testes sumus, sicut est, spem nostram confitemur, ad spem contendentes, & quod est bonitatis maximum, impleti, inquit, omni cognitione. Indorum Philosophi dicunt Alexandro Macedonum: Traduces quidem corpora de loco, animas autem nostras non coges facere quæ nolumus. Ignis est hominibus maximus cruciatus, eum nos contemnimus. Hinc Heraclitus vnam gloriam omnibus præposuit: profitetur autem se vulgo cedere, vt se expleant tanquam pecora.

Multi labores gratia sunt corporis:
Hoc tecta propter & domos inuenimus.
Effodere argentum, seminare autem solum.
Aliaque, queis nos nomen imposuimus.

Vulgo ergo inanis hic labor videtur expetendus. Nobis autem, inquit Apostolus: Hoc autem scimus, quod vetus noster homo simul est crucifixus, vt aboleatur corpus peccati, vt non amplius seruiamus peccato. An non illa quo-
Rom. 6. que aperte subiungit Apostolus, opprobrium fidei ostendens apud multos?

Εἰ τις λόγος, τὸν ἀρετὸν ναίειν δυσβάτοις ὄπι πέτραις· νῦν δέ μιν θοαὶ χῶρον ἁγνὸν ἀμφίπειν· οὐδὲ πάντων βλεφάρεσι θνατῶν ἔσοπτος, ᾧ μὴ δακέθυμος ἱδρὼς ἔνδοθεν μόλῃ ἵκηται ἐς ἄκρον ἀνδρείας. καὶ ὁ Πίνδαρος· Νέων δὲ μέριμναι, σὺν πόνοις ἑλισσόμεναι, δόξαν ἀείσηρον λάμπει ὑπ' ἀέρι θερόεντι ἔργα μετ' αἰθέρα λαμπευθέντα. Ταύτης τῆς ἐννοίας καὶ Αἰσχύλος ὁπλαβόλημος, φησί·

—— τῷ πονοῦντι δ' οὐ θεῶν
Ὀφείλεται τέκμωρ τ' πόνου κλέος.

Μόρσιμοι δὲ μείζονες, μείζονας μοίρας λαγχάνουσι, καθ' Ἡράκλειτον.

Τίς δ' ἐστὶ δοῦλος, ᾧ θανεῖν ἀφεκτὸς ὤν; Οὐ γὰρ ἔδωκεν ἡμῖν ὁ Θεὸς πνεῦμα δουλείας πάλιν εἰς φόβον, ἀλλὰ δυνάμεως, καὶ ἀγάπης, καὶ σωφρονισμοῦ. Μὴ οὖν ἐπαισχυνθῇς τὸ μαρτύριον τοῦ Κυρίου ἡμῶν, μηδὲ ἐμὲ τὸν δέσμιον αὐτοῦ, ᾧ Τιμοθέῳ γράφει· εἴη δ' ἂν ὁ τοιοῦτος ὁ κολλώμενος ᾧ ἀγαθῷ, καὶ τὸν Ἀπόστολον, ἀποφυγὼν δὲ πονηρὸν, ἀγάπην ἔχων ἀνυπόκριτον· ὁ γὰρ ἀγαπῶν τὸν ἕτερον, νόμον πεπλήρωκεν. Εἰ δὲ ὁ Θεὸς τῆς ἐλπίδος ἔστιν ᾧ μαρτυροῦμεν. ὡσπερ οὖν ἐστι, τοῦτο ἐλπίδα ἡμῶν ὁμολογοῦμεν, εἰς τὴν ἐλπίδα σπεύδοντες. ἃ δὲ μέγιστον τῆς ἀγαθωσύνης, πεπληρωμένοι, φησὶ, πάσης τῆς γνώσεως. Ἰνδῶν οἱ φιλόσοφοι Ἀλεξάνδρῳ λέγουσι τῷ Μακεδόνι, Σώματα μὲν μεταξῆς οὐ τόπου εἰς τόπον· ψυχὰς δ' ἡμετέρας, οὐκ ἀναγκάσῃς ποιεῖν. ἃ μὴ βουλόμεθα. πῦρ ἀνθρώποις μέγιστον κολαστήριον· τοῦτον ἡμεῖς καταφρονοῦμεν. καὶ πάντεθεν Ἡράκλειτος ἐν αὐτοῖς πάντων κλέος ἤρειπε· τοῖς δὲ πολλοῖς, ὡσεὶ χωρεῖν ὁμολογεῖ κεκορημένοις ὡσεὶ κτήνεσι.

Τοῦ σώματος γὰρ ἕνεκ' οἱ πολλοὶ πόνοι·
Τοῦδ' εἵνεκ' οἶκον μεγαυχῆ ξυρήκαμεν,
Λευκόν τ' ὀρύττειν ἄργυρον, σπείρειν τε γῆν.

Τά τ' ἄλλ' ὅσ' ἡμεῖς ἐνόμισι γινώσκομεν. τοῖς μὲν οὖν πολλοῖς, ἡ ματαιοπονία αὕτη ἀρετή· ἡμῖν δὲ ὁ Ἀπόστολός φησι· Τοῦτο δὲ γινώσκομεν, ὅτι ὁ παλαιὸς ἄνθρωπος ἡμῶν συνεσταύρωται, ἵνα καταργηθῇ τὸ σῶμα τῆς ἁμαρτίας, τοῦ μηκέτι δουλεύειν ἡμᾶς τῇ ἁμαρτίᾳ, ἆρ' οὐκ ἐμφανῶς κἀκεῖνα ὑπαφέρει ὁ Ἀπόστολος, δεικνὺς τὸν καταμυκτηρισμὸν τῆς πίστεως παρὰ τοῖς πολλοῖς;

Δοκῶ γὰρ, ὁ θεὸς ἡμᾶς τοὺς Ἀποστόλους ἐσχάτους ἀπέδειξεν ὡς ἐπιθανατίους· ὅτι θέατρον ἐγενήθημεν τῷ κόσμῳ, καὶ ἀγγέλοις, καὶ ἀνθρώποις. ἄχρι τῆς ἄρτι ὥρας καὶ πεινῶμεν, καὶ διψῶμεν, καὶ γυμνητεύομεν, καὶ κολαφιζόμεθα καὶ ἀστατοῦμεν, καὶ κοπιῶμεν, ἐργαζόμενοι ταῖς ἰδίαις χερσί· λοιδορούμενοι, εὐλογοῦμεν· διωκόμενοι, ἀνεχόμεθα· δυσφημούμενοι, παρακαλοῦμεν· ὡς περικαθάρματα τοῦ κόσμου ἐγενήθημεν τοιαῦτα καὶ τὰ τοῦ Πλάτωνος ἐν Πολιτείᾳ· Κἂν στρεβλῶται ὁ δίκαιος, καὶ ἐξορύττηται τοὺ ὀφθαλμοὺ, ὅτι B εὐδαίμων ἔσται. οὕτω ὅτι τῇ ψυχῇ τὸ τέλος ἕξις ποτὲ ὁ γνωστικὸς κείμενον, ἀλλ' ἐπ' ἄκρῳ τῷ εὐδαιμονεῖν ἀεὶ καὶ τῷ μακαρίῳ εἶναι, βασιλικῷ τε φίλῳ τοῦ θεοῦ καὶ ἀτιμία εἰς οὐδὲν βάλλῃ τοῦτον, φυγῇ τε καὶ δημεύσει, καὶ ὅτι παῖσι θανάτῳ, οὐκ ἀποστερηθήσεταί ποτε τῆς ἐλευθερίας ἡ κυριωτάτης πρὸς τὸν θεὸν ἀγάπης, ἣ πάντα φέρει, καὶ πάντα ὑπομένει· καλῶς πάντα τῷ θείᾳ δοκεῖν πρόνοιαν πέπεισται ἡ ἀγάπη. Παρακαλῶ οὖν ὑμᾶς· μιμηταί μου γίνεσθε, φησιν. ὁ μὲν οὖν πρῶτος βαθμὸς τοῦ σώματος, ἡ μετὰ φόβου διδασκαλία, δι' οὗ ἀπεχόμεθα τῆς ἀδικίας· δεύτερος δέ, ἡ ἐλπὶς, δι' οὗ ἐφιέμεθα τῶν βελτίστων· τελοῖ δὲ ἡ ἀγάπη, ὡς πρέπον ἐστὶ γνωστικῶς ἤδη παιδεύουσα. Ἕλληνες γάρ, οὐκ οἶδ' ὅπως, ἀνάγκῃ δεδωκότες ἀγνῶτα τὰ συμβαίνοντα, ἄκοντες πείθεσθαι ὁμολογοῦσιν. ὁ γοῦν Εὐριπίδης λέγει·

Ἃ γὰρ λέγω γυνὴ, ταῦτά μου δέξαι νοήσασα.
Ἐμοὶ μὲν οὐδεὶς ὅστις οὐ πόνει βροτῶν.
Θάπτει τε τέκνα * καὶ ἕτερα σπείρει τέκνα,
Αὐτός τε θνήσκει· καὶ τάδε' ἀξίως βροτοί.

Εἶτα ὑπιφέρει. --- Ταῦτα δεῖ D
Στέγειν, ἃ πᾶσι δεῖ κατ' φύσιν δεῖ δ' ἐκ περῶν
Οὐ δεινὸν οὐδὲν τοῖς μὴ ἀλγοῦσιν βροτοῖς.

προσκειται δὲ τοῖς εἰς τελείωσιν σπεύδουσιν ἡ γνῶσις ἡ λογικὴ· ἧς θεμέλιος ἡ ἁγία τελεία· πίστις, ἐλπὶς, ἀγάπη· μείζων δὲ τούτων, ἡ ἀγάπη· ἀμέλει Πάντα ἔξεστιν, ἀλλ' οὐ πάντα συμφέρει· πάντα ἔξεστιν, ἀλλ' οὐ πάντα οἰκοδομεῖ, φησιν ὁ Ἀπόστολος. καὶ Μηδεὶς τὸ ἑαυτοῦ ζητείτω μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸ τοῦ ἑτέρου, ὡς ποιεῖν ὁμοῦ, καὶ διδάσκειν δύνασθαι, οἰκοδομοῦντα καὶ ἐποικοδομοῦντα. ἔστι γὰρ τοῦ Κυρίου ἡ γῆ καὶ τὸ πλήρωμα αὐτῆς,

A Puto enim quod Deus nos Apostolos nouissimos ostendit tanquam morti destinatos. *Quia spectaculum facti sumus* 1. Cor. 4. *mundo, & angelis, & hominibus.* Vsque in hanc horam & esurimus, & sitimus, & nudi sumus, & colaphis cædimur, & instabiles sumus, & laboramus operantes manibus nostris, maledicimur & benedicimus, persecutionem patimur, & sustinemus. Tanquam purgamenta huius mundi facti sumus. Talia sunt ea etiam quæ dicit Plato in Republica, etiamsi torqueatur iustus, etiamsi effodiatur oculis, eum futurum esse beatum. Is ergo qui est cognitione præditus, nunquam finem habebit positum in anima, sed in eo quod sit semper felix & beatus, & regius Dei amicus: & licet quis ei inurat ignominiam, eumque & exilio & publicatione facultatum, & postremò morte afficiat, nunquam auelletur à libertate, & præcipua in Deum charitate. Omnia sustinet, & omnia suffert charitas, quod ei sit persuasum diuinam prouidentiam omnia recte administrare. 1 Cor. 13. *Rogo ergo vos*, inquit, *imitatores mei* 1. Cor. 4. *estote.* Primus ergo gradus corporis, est doctrina cum timore, per quam C abstinemus ab iniuria: secundus autem est spes, per quam desideramus quæ sunt optima: perficit autem, vt est consentaneum, charitas quæ iam docet per viam cognitionis. Gentiles enim, nescio quomodo, cum necessitati quæ caret ratione, ea quæ eueniant tribuerint, inuiti se parere confitentur. Dicit certe Euripides:

Quæ dico, mulier mente percipias volo,
Qui non laboret nullus est mortalium.
Sepelire natos, seminare hinc alteros,
Mox ipsum obire, luctus hic mortalium est.

Deinde subiungit,

Oportet hæc natura quæ vult perpeti.

Et,

Quicquid necesse est, non graue est mortalibus.

Iis autem qui tendunt ad perfectionem est proposita cognitio rationalis, cuius fundamentum est sancta Trinitas, fides, spes, charitas, maior autem horum charitas. Omnia quidem certe licent, sed nõ omnia expediunt. *Omnia licent, sed non* 1. Cor. 10. *omnia ædificant*, inquit Apostolus, &: *Nemo quærat quod est suum solũmodo, sed etiã quod alterius, vt possit simul & facere & docere, ædificans & superædificans.* Quod enim Domini sit terra, & plenitudo eius,

certum est & extra controuersiam. Sed A infirmi sustinetur conscientia. Conscientiam autem dico, non suam, sed alterius. Cur enim libertas mea iudicatur ab alia conscientia? Si ego gratia participo, cur vituperor propter id propter quod gratias ago? Siue ergo comeditis, siue bibitis, siue aliquid facitis, omnia ad gloriam Dei facite. In carne enim ambulantes, non secundum carnem militamus. Arma enim militiæ nostræ non sunt carnalia, sed potentia Deo ad destructionem munimentorum, cogitatione destruentes, & omnem altitudinem se extollentem B aduersus cognitionem Domini. His armis munitus is qui est cognitione præditus, ô Domine, inquit, da casum & afflictionem, & accipe ostensionem, accedat hoc graue & formidabile. Pericula ego despicio propter meam in te dilectionem:

Nam sola virtus, rebus in mortalibus,
Nunquam laboris præmium accipit foris,
Vt quæ laboris ipsa præmium est sui.

Induite ergo, sicut electi Dei, sancti & dilecti, viscera misericordiarum, benignitatem, humilitatem, mansuetudinem, lenitatem. Super omnia autem hæc, charitatem, quæ est vinculum C perfectionis, & pax Christi regnet in cordibus vestris, in qua etiam vocati estis in vno corpore: & grati estote, qui adhuc estis in corpore, sicut veteres iusti, percipientes animæ tranquillitatem & vacuitatem perturbationis. Nam non solum Æsopij & Macedones & Lacones dum torquentur fortiter tolerant, vt ait Eratosthenes in iis quæ scribit de bonis & malis, sed Zeno quoque Eleates dum cogeretur arcanum aliquid enunciare, restitit tormentis, nihil confitens, qui etiam postremo linguam erodens, eam expuit D in tyrannum, quem alij quidem Nearchum, alij vero Demylum appellant. Similiter autem facit etiam Theodotus Pyrhagoreus, & Paulus Lacydis familiaris, vt dicit Timotheus Pergamenus in libro de Magnitudine animi philosophorum, & Achaicus in Moralibus. Quineriam Posthumus Romanus captus à Peucetione, non modo nihil ex iis quæ erant occulta aperuit, sed cum etiam manum in ignem ranquam in æs, immisisset, constitit vultu firmo & planè immutabili. Taceo Anaxarchum exclamantem, Tunde Anaxarchi capsam,

ὁμολογήσῃ, ἀλλ' ἡ συνείδησις τῦ ἀδενοῦντος ὑποφέρεται. συνείδησιν δὲ λέγω, οὐχὶ τὴ ἑαυτῦ, ἀλλὰ τὴ τῦ ἑτέρου. ἵνα τί γὰρ ἡ ἐλευθερία μου κρίνεται ὑπὸ ἄλλης συνειδήσεως; εἰ ἐγὼ χάριτι μετέχω, τί βλασφημοῦμαι ὑπὲρ ὧ ἐγὼ εὐχαριστῶ; Εἴτε οὖν ἐσθίετε, εἴτε πίνετε, εἴτε τι ποιεῖτε, πάντα εἰς δόξαν θεοῦ ποιεῖτε· οὐ σαρκὶ γὰρ στρατευόμενοι, οὐ κατὰ σάρκα στρατευόμεθα· τὰ γὰρ ὅπλα τῆς στρατείας ἡμῶν οὐ σαρκικὰ, ἀλλὰ δυνατὰ τῷ θεῷ πρὸς καθαίρεσιν ὀχυρωμάτων· λογισμοὺς καθαιροῦντες, καὶ πᾶν ὕψωμα ἐπαιρόμενον κατὰ τῆς γνώσεως τῦ Κυρίου. Τούτοις ὁ γνωστικὸς τοῖς ὅπλοις κοσμούμενος, Ω Κύριε, φησὶ, δὸς πεῖσαι, καὶ λάβε ἐπίδειξιν· ἵστω δὲ δεινὸν τοῦτο· κινδύνων ὑπερφρονῶ, διὰ τὸ πρὸς σὲ ἀγαπᾶν.

Οὐθ' ὕβρεις ἀρετὴν τὴν ἐν ἀνθρώποις μόνην,
Οὐκ ἐν θυραίων ταπεινὴν λαμβάνει·
Αὐτὴ γ' ἑαυτῇ ἆθλα τῶν πόνων φέρει.

Ἐνδύσασθε οὖν, ὡς ἐκλεκτοὶ τῦ θεοῦ, ἅγιοι καὶ ἠγαπημένοι, σπλάγχνα οἰκτιρμῶν, χρηστότητα, ταπεινοφροσύνην, πραότητα, μακροθυμίαν· ἐπὶ πᾶσι δὲ τούτοις, τὴν ἀγάπην· ὅ ἐστι σύνδεσμος τῆς τελειότητος· καὶ ἡ εἰρήνη τῦ Χριστοῦ, βραβευέτω ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν, εἰς ἣν καὶ ἐκλήθητε ἐν ἑνὶ σώματι· καὶ Εὐχάριστοι γίνεσθε, οἱ ἐν σώματι ἔτι ὄντες· καθάπερ οἱ παλαιοὶ δίκαιοι, ἀπαθῆ μὲν ψυχῆς, καὶ ἀπραγμοσύνην κεκτημένοι· ἐπὶ δὲ μόνον Αἰσώπιοι καὶ Μακεδόνες, καὶ Λάκωνες στρεβλούμενοι ἐκαρτέρησαν, ὡς φησιν Ἐρατοσθένης ἐν τοῖς περὶ ἀγαθῶν καὶ κακῶν· ἀλλὰ καὶ Σήνων ὁ Ἐλεάτης, ἀναγκαζόμενος κατειπεῖν τι τῶν ἀπορρήτων, ἀντέσχεν πρὸς τοὺς βασάνους, ὀδὸν ἐξομολογούμενος ὃς μετὰ τελευτὴν, τὴν γλῶσσαν ἐκτρώγων, προσέπτυσε τῷ τυράννῳ· ὃν οἱ μὲν, Νέαρχον· οἱ δὲ, Δήμυλον προσαγορεύουσιν. ὁμοίως δὲ καὶ Θεόδοτος ὁ Πυθαγορικὸς ἐποίησεν, καὶ Παῦλος ὁ Λακύδου γνώριμος, ὡς φησι Τιμόθεος ὁ Περγαμηνὸς ἐν τῷ περὶ τὴν τῶν φιλοσόφων ἀνδρείας, Ἀχαϊκὸς ἐν τοῖς ἠθικοῖς. ἀλλὰ καὶ Πόσθουμος ὁ Ρωμαῖος, ληφθεὶς ὑπὸ Πευκετίωνος, οὐχ ὅπως τι τῶν κεκρυμμένων ἐξεκάλυψεν, ἀλλὰ καὶ τὴν χεῖρα ὅτε τὸ πυρὸς δεὶς καθάπερ εἰς χαλκὸν κατέθηκεν, ἀτρέπτῳ πάνυ τῷ προσώπῳ. Τὰ γὰρ Ἀναξάρχου σιωπῶ, Πίσαι, ἐκκοπήσεται, τὸν Ἀναξάρχου θύλακον·

Ἀνάξαρχον γὰρ ὑπ' οὐκ ἀλήθειας ὀπτηνίᾳ τοῖς τῦ τυράννου ξύροις σιδηροῖς ἐξύετο. ὅτ' οὖν ἡ τῆς εὐδαιμονίας ἐλπὶς, οὐδ' ἡ πρὸς τὸν Θεὸν ἀγάπη, δυσφορητὶ πρὸς τὰ συμπίπτοντα, μένει δ' ἐλευθέρα, κἂν θηρίοις τοῖς ἀγριωτάτοις, κἂν ᾧ παμφάγῳ πυρὶ συσπείσῃ πυρὶ, κἂν καταστείνηται βασάνοις τυραννικαῖς. Τῆς θείας ἀπαρτισθείσης φιλίας, ἀδούλωτος αὐτῷ περιπολεῖ, ὃ σῶμα παραδοῦσα τοῖς τοῦτο μόνον ἔχεσθαι δυναμένοις. λέγεται γοῦν ἔθνος βαρβάρων, οὐκ ἄγευστον φιλοσοφίας· προσβύτην αἱρεῖσθαι πρὸς Ζάμολξιν ἥρωα κατ' ἔτος. ὁ δὲ Ζάμολξις ἦν τῶν Πυθαγόρου γνωρίμων. ἀποφαίνεται οὖν ὁ δοκιμώτατος κριθεὶς, ἀνισωμένων τῶν φιλοσοφησάντων μὲν, οὐχ αἱρεθέντων δὲ, ὡς ἀποδεδοκιμασμένων θεράπαινος λατρείας. μεστὴ μὲν οὖν πᾶσα ἡ ἐκκλησία τῶν μελετησάντων τὸν ζωπυρὸν θάνατον εἰς Χριστὸν πρὸ ὅλου τοῦ βίου, καθάπερ ἀνδρῶν, οὕτω δὴ καὶ γυναικῶν σωφρόνων. ἔξεστι γὰρ τῷ καθ' ἡμᾶς πολιτευομένῳ, καὶ ἄνευ γραμμάτων φιλοσοφεῖν, κἂν βάρβαρος ᾖ, κἂν Ἕλλην, κἂν δοῦλος, κἂν γέρων, κἂν παιδίον, κἂν γυνή. κοινὴ γὰρ ἁπάντων τῶν ἀνθρώπων, τῶν γε ἑλομένων, ἡ σωφροσύνη. ὁμολογήσαι δ' ἡμῖν τὴν αὐτὴν φύσιν κεκτῆσθαι ἕκαστον, τὴν αὐτὴν καὶ ἴσχειν ἀρετήν. οὐκ ἄρα τοίνυν πρὸς τὴν ἀνθρωπότητα φύσιν ἔχει ἡ γυνὴ, ἄρα δὲ ὁ ἀνὴρ φαίνεται, ἀλλ' ἡ τὴν αὐτὴν· ὥστε καὶ τὴν ἀρετήν. Εἰ δὲ ἀνδρὸς ἀρετὴ σωφροσύνη δήπουθεν, καὶ δικαιοσύνη, καὶ ὅσαι ταύταις ἀκόλουθοι νομίζονται ἀνδρὶ μόνῳ σπουδαρέτῳ εἶναι πρέπει, γυναικὶ δ' ἀκολάστῳ καὶ ἀδίκῳ. ἀλλὰ ἀπρεπὲς τοῦτο, καὶ λέγειν. Σωφρονητέον οὖν ὁπωσοῦν μελητέον καὶ δικαιοσύνης, καὶ τῆς ἄλλης ἀρετῆς ἁπάσης, ὁμοίως μὲν γυναικὶ, ὁμοίως δὲ ἀνδρὶ, ἐλευθέρῳ τε καὶ δούλῳ. ὅπερ μίαν, καὶ τὴν αὐτὴν ἀρετὴν εἶναι τῆς αὐτῆς φύσεως συμβέβηκεν. Ὃ μὲν τοίνυν τὴν αὐτὴν εἶναι φύσιν τὸ θῆλυ πρὸς τὸ ἄρρεν, καθὸ θῆλύ ἐστιν ἢ φαμὲν· πάντως γάρ τινα, καὶ διαφορὰν ἐπάρχειν πρέπει ἑκατέρῳ τούτων, δι' ἣν τὸ μὲν, θῆλυ αὐτῶν· τὸ δὲ, ἄρρεν γέγονεν· ὃ γ' οὖν κυοφορεῖν, καὶ τὸ τίκτειν, τῇ γυναικὶ πρέπειν φαμὲν, καθὸ θῆλυ τυγχάνει, ἢ καθὸ ἀνθρωπος

A Anaxarchum enim non tundis, cùm pistillis ferreis tunderetur à tyranno. Neque ergo spes felicitatis, neque in Deum charitas, ægre fert ea quæ accidunt, manet autem libera, etiamsi in bestias incidat immanissimas, & in ignem voracissimum: & licet tyrannicis conficiatur tormentis, à diuina pendens amicitia, minimè redacta in seruitutem, superas obit regiones corpore iis tradito qui id solum possunt tenere. Dicitur autem gens barbara non aliena à gustu philosophiæ, quotannis eligere legatum ad Zamolxin B Heroëm: erat autem Zamolxis vnus ex familiaribus Pythagoræ. Mactatur ergo is qui fuerit iudicatus probatissimus: iis qui sunt philosophati quidem, sed non electi, mœrentibus, vt qui sint repulsi à beato ministerio. Plena est ergo tota Ecclesia iis qui per omnem vitam sunt meditati mortem, quæ excitat ad Christum, sicut virorum, ita etiam mulierum temperantium. Licet ei qui ex more nostro vitam instituit, etiam absque literis philosophari, seu sit Barbarus, seu Græcus, seu seruus, seu senex, seu puellus, seu mulier. Est enim tempe- C rantia communis omnium hominum, qui eam suo arbitrio delegerint. Est autem apud nos extra controuersiam, eandem naturam in vnoquoque genere, eandem etiam habere virtutem. Non aliam ergo habet naturam mulier, quod attinet ad humanitatem, aliam vero videtur vir habere, sed eandem: quare etiam virtutem. Si autem viri vtique virtus est temperantia & iustitia, & quæcunque eas consequi existimantur: soli viro conuenit esse virtute præditum, intemperantem autem & iniustam mulierem. Atqui turpe est hoc vel dicere. Temperantiæ ergo & iustitiæ, & cuiusuis alterius D virtutis, similiter quidem virum & mulierem, liberum & seruum, curam oportet gerere, quoniam accidit vt sit vna & eadem virtus eiusdem naturæ. Atque, quod sit quidem eadem natura fœminæ quæ viri, quatenus est fœmina, non dicimus. Omnino enim conuenit vtrique eorum esse aliquam differentiam, per quam vnum quidem eorum fœmineum, alterum vero factum est masculinum. Vterum ergo gestare & parere, fœminæ adesse dicimus, quatenus est fœmina, non quatenus est homo,

Si autem viri & fœminæ nulla esset differentia, vtrunque eorum eadem ageret & pateretur. Quatenus ergo est idem, eo quod sit eadem anima, veniet ad eandem virtutem: quatenus autem diuersum per proprietatem corporis, ad vtero gestandos fœtus, & 1.Cor.11. seruandam domum. Volo enim, inquit Apostolus, vos scire, quod cuiusuis viri caput est Christus, caput autem mulieris vir. Non est enim vir ex muliere, sed mulier ex viro. Sed neque mulier est separata à viro, neque vir separatus à muliere in Domino. Sicut enim virum esse temperantem & vincere voluptates oportere dicimus: ita etiam censemus mulierem esse oportere temperantem, & in pugna aduersus voluptates exercitatam. Dico autem, spiritu ambulate, & desiderium carnis non feceritis, præceptum consulit Apostolicum. Caro enim concupiscit aduersus spiritum, Spiritus autem aduersus carnem. Hæc ergo opponuntur, non vt malum bono, sed vt quæ pugnant vtiliter. Subiungit itaque: Vt non quæ volueritis ea faciatis. Manifesta autem sunt opera carnis, quæ sunt, fornicatio, immunditia, impudicitia, idolorum cultus, veneficia, inimiciæ, contentiones, æmulationes, iræ, rixæ, dissentiones, sectæ, inuidiæ, ebrietates, comessationes, & his similia, quæ prædico vobis, sicut & prædixi, quod qui talia agunt regnum Dei non possidebunt. Fructus autem spiritus est charitas, gaudium, pax, patientia, benignitas, continentia, bonitas, fides, mansuetudo. Carnem, vt existimo, peccatores, sicut spiritum iustos dixit. Iam vero assumenda est fortitudo & magni animi virtus, pro animi fiducia & pro tolerantia, vt ei qui pulsat maxillam porrigatur alia, & ei qui aufert pallium, cedatur etiam tunica, iram coërcendo fortiter. Non enim tanquam Amazones aliquas ad bellicam virtutem exercemus fœminas, cùm etiam homines velimus esse pacificos. Audio autem mulieres quoque Sauromatidas, non minus belligerari quam viros: & alias Sacides, quæ à tergo sagittant, simulantes fugere, æquè atque viri. Scio etiam fœminas Iberiæ propinquas, & factis & laboribus virilibus vtentes, etiamsi vterum gestent & iam parturiant, nihil de iis quæ sunt agenda remittere,

A Εἰ δὲ μηδὲν ἦν τὸ διαφέρον ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς, τὰ αὐτὰ ἂν ἐπράττετον αὐτῶν ἕδρα τε καὶ ἔπαθεν. ἦ μὲν οὖν ταὐτὸν ἐστι καθὸ ψυχή, ταύτῃ ὅπῃ τὴν αὐτὴν ἀφίξεται ἀρετήν· ἦ δὲ διαφορὰν, καὶ τὴν τοῦ σώματος ἰδιότητα, ὅπῃ τὰς κυήσεις, καὶ τὴν οἰκουρίαν. Θέλω γὰρ ὑμᾶς, φησὶν ὁ Ἀπόστολος, εἰδέναι, ὅτι παντὸς ἀνδρὸς ἡ κεφαλὴ ὁ Χριστός. κεφαλὴ δὲ γυναικὸς, ὁ ἀνήρ· ἡ γὰρ ἐστιν ἐκ γυναικὸς ἀνὴρ, ἀλλὰ γυνὴ ἐξ ἀνδρός. πάλιν ὅτε γυνὴ χωρὶς ἀνδρὸς, οὔτε ἀνὴρ χωρὶς γυναικὸς ἐν Κυρίῳ. ὡς γὰρ σώφρονα τὸν ἄνδρα, καὶ τὴν ἡδονὰς κρείττονα δεῖν εἶναι φαμὲν, ὅτω καὶ τὴν γυναῖκα σώφρονά τε ὁμοίως ἀξιοῦμεν εἶναι, καὶ πρὸς τὰς ἡδονὰς B διαμάχεσθαι μεμελετηκυῖαν λέγω δέ. Πνεύματι περιπατεῖτε, καὶ ἐπιθυμίαν σαρκὸς οὐ μὴ τελέσητε, ἡ ἀποστολικὴ συμβουλεύει ἐντολή· ἡ γὰρ σὰρξ, ἐπιθυμεῖ κατὰ τοῦ πνεύματος· τὸ δὲ πνεῦμα, κατὰ τῆς σαρκός. Ταῦτα οὖν ἀντίκεισθαι οὐχ ὡς κακὸν ἀγαθῷ, ἀλλ' ὡς συμφερόντως μαχόμενα. ἐπιφέρει γοῦν, ἵνα μὴ ἃ ἂν θέλητε, ταῦτα ποιῆτε. Φανερὰ δέ ἐστι τὰ ἔργα τῆς σαρκὸς, ἅτινά ἐστι, πορνεία, ἀκαθαρσία, ἀσέλγεια, εἰδωλολατρεία. φαρμακεῖαι, ἔχθραι, ἔριδες, ζῆλοι, θυμοὶ ἐριθεῖαι, διχοστασίαι, αἱρέσεις, φθόνοι, μέθαι, κῶμοι, καὶ τὰ ὅμοια τούτοις· ἃ προλέγω ὑμῖν, καθὼς καὶ προεῖπον, ὅτι οἱ τὰ τοιαῦτα πράσσοντες, βασιλείαν Θεοῦ οὐ κληρονομήσουσι. ὁ δὲ καρπὸς τοῦ πνεύματός ἐστιν, ἀγάπη, χαρὰ, εἰρήνη, μακροθυμία, χρηστότης, ἐγκράτεια, ἀγαθωσύνη, πίστις, πραότης σάρκα, οἶμαι, τοὺς ἁμαρτωλοὺς, ὡς πνεῦμα τοὺς δικαίους εἴρηκεν. Ἀναμὲν δὴ τῆς ἀνδρείας πρὸς τὸ θαρσεῖν καὶ ὑπομονητικὸν προσληπτέον, ὡς τῷ τύπτοντι τὴν σιαγόνα προσκατεινεῖν τὴν ἑτέραν, καὶ τῷ τὸ C ἱμάτιον αἴροντι, καὶ τὸν χιτῶνος προσχωρεῖν, θυμοῦ κρατοῦντας ἐρρωμένως. οὐ γὰρ τινας Ἀμαζόνας τὰ πολεμικὰ ἀνδρείας ἀσκοῦμεν τὰς γυναῖκας· ὅπου γε καὶ τοὺς ἄνδρας εἰρηνικοὺς εἶναι βουλόμεθα. ἀκηκόειν δ' ἔγωγε καὶ Σαυρομάτιδας γυναῖκας πολέμου χρωμένας ἀνδράσιν οὐκ ἐλάττους· καὶ Σακίδας ἄλλας, αἳ τοξεύουσιν εἰς τοὐπίσω, φεύγειν προσποιούμεναι, τοῖς ἀνδράσιν ἐπ' ἴσης. οἶδα καὶ τὰς πλησίον τῆς Ἰβηρίας γυναῖκας ἔργῳ καὶ πόνῳ χρωμένας ἀνδρικῷ· κἂν πρὸς τὸ ἀποκύειν ὠδίνωσι, οὐδὲν αἰτιάσας τὴν πρακτέων

ἀλλ' ἐν αὐτῇ πολλάκις τῇ ἀμίλλῃ τῶν πόνων, ἡ γυνὴ ἀποκυήσασα, τὸ βρέφος ἀνελομένη, οἴκαδε φέρει. ἤδη γ' οὖν αἱ γυναῖκες σχεδὸν ἔλαττον τῶν ἀρρένων, καὶ οἰκουροῦσι, καὶ θηρεύουσι, καὶ τὰς ποίμνας φυλάττουσι.

Κρῆσσα κύων ἐλάφοιο κατ' ἴχνιον ἔδραμε θηρῶς.

φιλοσοφητέον οὖν καὶ ταῖς γυναιξὶν, ἐμφερῶς τοῖς ἀνδράσι, κἂν βελτίους οἱ ἄρρενες, τὰ πρῶτα ἐν πᾶσι φερόμενοι τυγχάνωσιν, ἐκτὸς εἰ μὴ καταμαλακισθεῖεν. ἀναγκαῖον οὖν σύμπασι τῶν ἀνθρώπων γίνει παιδεία τε καὶ ἀρετή. Εἰ γε ὅπῃ τιν' εὐδαιμονίαν εὐοδοῖεν. καὶ πῶς ὀρθῶς Εὐριπίδης ποικίλως γράφει; ποτὲ μέν, Πᾶσα γὰρ ἀνδρὸς κακίων ἄλοχος, κἂν ὁ κρείσσων γήμῃ τιν' εὐδοκιμοῦσαν· ποτὲ δ', Πᾶσα γὰρ δούλη ἐστὶν ἀνδρὸς ἡ σώφρων γυνή. εἰ δὲ μὴ σώφρων, αἰσία τ' ἐξοιδοῦσα φρονεῖ.

——ἐμοὶ γὰρ κρεῖσσον καὶ ἄρρεν,
Ἢ θῆλυ ὁμοφρονέοντε νεήμασιν, οἶκον ἔχητον
Ἀνὴρ ἠδὲ γυνή.---

κεφαλὴ τοίνυν τὸ ἡγεμονικόν. εἰ δὲ Κύριος κεφαλὴ τῆς ἀνδρός· κεφαλὴ δὲ γυναικὸς ὁ ἀνήρ. Κύριος ὁ ἀνὴρ τῆς γυναικὸς, εἰκὼν καὶ δόξα θεοῦ ὑπάρχων. διὸ καὶ ἐν τῇ πρὸς Ἐφεσίους γράφει· Ὑποτασσόμενοι ἀλλήλοις ἐν φόβῳ θεοῦ· αἱ γυναῖκες, τοῖς ἰδίοις ἀνδράσιν, ὡς τῷ Κυρίῳ· ὅτι ὁ ἀνήρ ἐστι κεφαλὴ τῆς γυναικὸς, ὡς καὶ ὁ Χριστὸς κεφαλὴ τῆς ἐκκλησίας· αὐτὸς ὁ Σωτὴρ τοῦ σώματος· ἀλλ' ὡς ἡ ἐκκλησία ὑποτάσσεται τῷ Χριστῷ, οὕτως καὶ αἱ γυναῖκες τοῖς ἰδίοις ἀνδράσιν ἐν παντί. Οἱ ἄνδρες ἀγαπᾶτε τὰς γυναῖκας, καθὼς καὶ ὁ Χριστὸς ἠγάπησε τὴν ἐκκλησίαν· οὕτω καὶ οἱ ἄνδρες ὀφείλουσιν ἀγαπᾶν τὰς ἑαυτῶν γυναῖκας, ὡς τὰ ἑαυτῶν σώματα· ὁ ἀγαπῶν τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα, ἑαυτὸν ἀγαπᾷ· οὐδεὶς γάρ ποτε τὴν ἑαυτοῦ σάρκα ἐμίσησεν. καὶ τῇ πρὸς Κολοσσαεῖς, Αἱ γυναῖκες, φησὶν, ὑποτάσσεσθε τοῖς ἀνδράσιν, ὡς ἀνήκει ἐν Κυρίῳ. Οἱ ἄνδρες, ἀγαπᾶτε τὰς γυναῖκας. καὶ μὴ πικραίνεσθε πρὸς αὐτάς. Τὰ τέκνα, ὑπακούετε τοῖς γονεῦσι κατὰ πάντα· τοῦτο γὰρ εὐάρεστόν ἐστι Κυρίῳ. Οἱ πατέρες, μὴ ἐρεθίζετε τὰ τέκνα ὑμῶν, ἵνα μὴ ἀθυμῶσιν. Οἱ δοῦλοι, ὑπακούετε κατὰ πάντα τοῖς κατὰ σάρκα κυρίοις, μὴ ἐν ὀφθαλμοδουλείαις, ὡς ἀνθρωπάρεσκοι· ἀλλ' ἐν ἁπλότητι καρδίας, φοβούμενοι τὸν Κύριον· καὶ πᾶν ὃ ἐὰν ποιῆτε, ἐκ ψυχῆς ἐργάζεσθε,

sed sæpe in ipsa laborum contentione, mulier quæ peperit, infantem sublatum domum portat. Iam ergo mulieres, non minus quam masculi, & domum custodiunt, venantur, & greges pascunt,

Acriter & cerui vestigia Cressa secuta est.

Est ergo philosophandum mulieribus similiter ac viris, etiam si præstantiores masculi primas in omnibus partes ferant, nisi euaserint molles & effœminati. Vniuerso ergo hominum generi necessaria est disciplina & virtus, si quidem tendant ad felicitatem. Quomodo autem non temere scribit Euripides nunc hoc, nunc illud? Aliquando quidem, Est quæuis viro coniux deterior, etiamsi optimus ducat probatissimam. Aliquando autem: Quæuis pudica mulier est viri serua. Quæ autem non est pudica, eum qui vna versatur superat amentia.

---- nil melius nil est præstantius vsquam,
Concordes quam cum in tecto versantur eodem
Vir simul & mulier.---

Caput ergo est id quod est principale, & quod principatum obtinet. Si est autem Dominus viri caput mulieris autem vir, vir est Dominus vxoris, vt qui sit imago & gloria Dei. Quocirca dicit etiam in epistola ad Ephesios, subjecti inuicem in timore Dei. Mulieres suis viris subjectæ sint, sicut Domino, quoniam vir est caput mulieris, vt etiam Christus caput Ecclesiæ, ipse Seruator corporis: sed sicut Ecclesia subjecta est Christo, ita etiam mulieres propriis viris in omnibus. Viri diligite vxores vestras, sicut Christus dilexit Ecclesiam. Ita etiam viri debent diligere suas vxores, vt sua corpora. Qui suam vxorem diligit, seipsum diligit. Nemo enim carnem suam vnquam odio habuit. Iam vero in epistola quoque ad Colossenses inquit: Mulieres subditæ estote viris, sicut oportet, in Domino. Viri diligite vxores, & nolite esse amari in illas. Filij obedite parentibus per omnia, hoc enim beneplacitum est in Domino. Patres nolite ad indignationem prouocare filios vestros, vt non pusillo animo fiant. Serui obedite per omnia dominis carnalibus, non ad oculum seruientes, tanquam hominibus placentes, sed in simplicitate cordis, timentes Dominum. Et quodcunque facitis, ex animo operamini,

Ephes. 5.

Colos. 3.

ficut Domino, seruientes, & non hominibus, scientes quod à Domino accipietis retributionem hæreditatis. Domino enim Christo seruitis. Qui enim iniuriam facit, recipiet id quod inique gessit: & non est personarum acceptio apud Deum. Domini, quod iustum est & æquum, seruis præstate, scientes quod & vos Dominum habetis in cœlo, vbi non est Græcus nec Iudæus, circuncisio & præputium, nec Barbarus, nec Scytha, nec seruus, nec liber, sed omnia & in omnibus Christus. Cœlestis autem Ecclesiæ imago est terrestris. Quocirca precamur etiam in terra fieri voluntatem Dei sicut in cœlo, induentes viscera miserationis, benignitatem, humilitatem, mansuetudinem, lenitatem, sustinentes nos inuicem, & condonantes nobis inuicem, si quis aduersus aliquem habeat de quo queratur, sicut Christus condonauit nobis, ita & nos. Super hæc autem omnia charitas, quod est vinculum perfectionis, & pax Christi regat in cordibus vestris, ad quam etiam vocati estis in vno corpore. Et grati estote. Nihil enim vetat quo minus sæpe eadem adducatur scriptura, vt pudeat Marcionem, si qua forte ratione persuasus mutetur, sciens oportere fidelem esse gratum in opificem qui nos vocauit, & nobis Euangelium annunciauit in corpore. Ex his ergo nobis est aperta quæ est ex fide vnitas, & ostensum est quis sit perfectus. Quare vel inuitis aliquibus & valde resistentibus, etiamsi à marito vel à Domino impendeant supplicia, philosophabitur seruus & mulier. Quinetiam liber quoque, etiamsi tyrannus ei mortem minitetur, etiamsi ducatur ad iudicia, & trahatur ad vltima suplicia, & de facultatibus ac fortunis suis omnibus veniat in periculum, nullo modo abstinebit à pietate & vero Dei cultu, neque vnquam ab eo dissentiet: mulier quidem quæ cum malo marito habitat, filius autem si malum habeat patrem, vel improbum dominum seruus, forti ac generoso animo virtutem persequentes. Sed vt viro pulchrum & honestum, & pro virtute, & pro libertate, & pro seipso mori, ita etiam mulieri. Non est enim hoc proprium masculorum naturæ, sed bonorum. Et senex ergo & iuuenis, & mulier & seruus,

Coloss. 4.

Coloss. 3.

ὡς τῷ Κυρίῳ δουλεύοντες, καὶ οὐκ ἀνθρώποις. εἰδότες ὅτι ἀπὸ Κυρίου ἀπολήψεσθε τὴν ἀνταπόδοσιν τῆς κληρονομίας· τῷ γὰρ Κυρίῳ Χριστῷ δουλεύετε· ὁ γὰρ ἀδικῶν κομίσεται ὃ ἠδίκησεν· καὶ οὐκ ἔστι προσωπολημψία. Οἱ κύριοι, τὸ δίκαιον καὶ τὴν ἰσότητα τοῖς δούλοις παρέχετε· εἰδότες ὅτι καὶ ὑμεῖς ἔχετε Κύριον ἐν οὐρανῷ, ὅπου οὐκ ἔνι Ἕλλην καὶ Ἰουδαῖος, περιτομὴ καὶ ἀκροβυστία, βάρβαρος, Σκύθης, δοῦλος, ἐλεύθερος· ἀλλὰ πάντα καὶ ἐν πᾶσι Χριστός. εἰκὼν δὲ τῆς οὐρανίου ἐκκλησίας, ἡ ἐπίγειος· ὅθεν δεόμεθα καὶ ἐπὶ γῆς γενέσθαι τὸ θέλημα τοῦ θεοῦ ὡς ἐν οὐρανῷ· Ἐνδυσάμενοι σπλάγχνα οἰκτιρμοῦ, χρηστότητα, ταπεινοφροσύνην, πραότητα, μακροθυμίαν· ἀνεχόμενοι ἀλλήλων, καὶ χαριζόμενοι ἑαυτοῖς, ἐάν τις πρός τινα ἔχῃ μομφήν· καθὼς καὶ ὁ Χριστὸς ἐχαρίσατο ἡμῖν, οὕτως καὶ ἡμεῖς. ἐπὶ πᾶσι δὲ τούτοις ἡ ἀγάπη, ὅ ἐστι σύνδεσμος τῆς τελειότητος· καὶ ἡ εἰρήνη τοῦ Χριστοῦ βραβευέτω ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν, εἰς ἣν καὶ ἐκλήθητε ἐν ἑνὶ σώματι· καὶ εὐχάριστοι γίνεσθε. οὐδὲν γὰρ κωλύει πολλάκις τὴν αὐτὴν γραφὴν παρατίθεσθαι γράφων, εἰς αἰσχύνην Μαρκίωνος, ἐάν πως μεταβάληται πεισθείς· ΕΥχάριστον δεῖν μαθὼν τὸν πιστὸν τῷ δημιουργῷ θεῷ, τῷ καλέσαντι ἡμᾶς διαγγελισαμένῳ ἐν σώματι. Σαφῆ ἡμῖν ἐκ τούτων ἡ ἐκ πίστεως ἑνότης. καὶ τί. ὁ τέλειος, δέδεικται· ὥστε καὶ ἀκόντων τινῶν καὶ τὰ πλεῖστα ἐναντιουμένων, κἂν κολάσεις ἐπιτρέπωσι τοῖς τοῦ ἀνδρὸς τοῦ δεσπότου, φιλοσοφήσει ὅ τε οἰκέτης, ἥ τε γυνή. καὶ μᾶλλον ἐλεύθερος, κἂν * τυραννοῦντος θανάτου ἀπειλῆται τούτῳ, κἂν ἐπὶ δικαστήρια ἄγηται, καὶ εἰς κινδύνους ἐκάστοτε περιέλκηται, περί τε τῆς κτήσεως ἁπάσης κινδυνεύσῃ, οὐκ ἀφέξεται τῆς θεοσεβείας ἤ πως τι οἶδεν· οὐδὲ ἀπαυδήσει ποτέ, ἡ μὲν γυνὴ, φαύλῳ συνοικοῦσα ἀνδρί· ὁ δὲ υἱός, ἐὰν φαῦλον ἔχῃ πατέρα, ἢ πονηρὸν δεσπότην ὁ οἰκέτης· τῆς ἀρετῆς ἐχόμενοι γενναίως· ἀλλ' ὡς ἀνδρὶ ἀποθνήσκειν καλὸν ὑπέρ τε ἀρετῆς, ὑπέρ τε ἐλευθερείας, ὑπέρ τε ἑαυτοῦ, ὡς αὐτῶς καὶ γυναικί. οὐ γὰρ τῶν ἀρρένων φύσεως τοῦτο ἴδιον, ἀλλὰ τῶν ἀγαθῶν. πιστὸς οὖν καὶ ὁ πρεσβύτης, καὶ ὁ νέος, καὶ ὁ οἰκέτης,

* Al. οὐκ

ὑπακούων ταῖς ἐντολαῖς, βιώσεταί τε, καὶ ἐὰν δέῃ, τεθνήξεται. ὅθεν αὖ εἴη ἂν διὰ θανάτου ζωοποιηθῆναι. ἴσμεν γὰρ δὴ καὶ παῖδας, καὶ γυναῖκας, καὶ οἰκέτας πολλάκις, ἀκόντων πατέρων καὶ δεσποτῶν καὶ ἀνδρῶν, βελτίστους γεγονέναι. ἤκιστα ἔλαττον προθυμεῖσθαι χρὴ τοὺς μέλοντας θεοσεβῶς ζῆσαι, ἐπειδήπερ ἔστιν αὐτοῖς τινες ἀνέχουσιν. ἀλλὰ πολὺ πλέον οἰκεῖον προσήκειν σπεύδειν τε καὶ ἀγωνίζεσθαι διαφερόντως, ὅπως μὴ ἡττηθέντες, ἀποπέσωσι τῶν ἀρίστων, καὶ ἀναγκαιοτάτων βουλευμάτων. ὁ γὰρ οἶμαι σύγκρισιν ὑπιδέχεσθαι, πότερον ἄμεινον, θεασώτῳ γενέσθαι τῷ παντοκράτορος, ἢ ὃ τῶν δαιμόνων ἐλέσθαι σκότος. τὰ μὲν γὰρ ἄλλων ἕνεκα προπόμενα ἡμῖν, ἐκάστοτε προέξεμεν αὖ, εἰς ἐκείνους ἀποβλέπειν πειρώμενοι, ὧν ἕνεκα γίνεσθαι δοκεῖ· μεῖζον ἡγούμενον τοῦτο, ὃ ἐν ἐκείνοις κεχαρισμένον· ἃ δὲ αὐτῶν μᾶλλον ἢ ἄνευ ἑτέρων, ταῦτα δὴ ἡμῖν γένοιτο μετὰ τῆς ἴσης σπουδῆς, ἐάν τε ἀρέσκειν ποι δοκῇ, ἐάν τε καὶ μή. εἰ δὲ τῶν ἀδιαφόρων ἔνια τοιαύτην εἴληχε τιμήν, ὥστε καὶ ἀκόντων τινῶν αἱρετὰ εἶναι δοκεῖν, πολὺ γε πλέον τὴν ἀρετὴν προσήκειν ἀγωνίζεσθαι νομιστέον· μὴ εἰς ἄλλό τι ἀφορῶντας, ἀλλ' εἰς αὐτὸ τὸ καλῶς πεπρᾶχθαι δυνάμενον, ἐάν τε ἑτέροις δοκῇ ἢ μή, καλῶς ἔχει καὶ Ἐπίκουρος Μενοικεῖ γράφων· Μήτε νέος τις ὤν, μελλέτω φιλοσοφεῖν, μήτε γέρων ὑπάρχων, κοπιάτω φιλοσοφῶν· ὥρα γὰρ ἀνωφελὴς ἔστιν, ὥρα πάρεστι πρὸς ὃ τὴν ψυχὴν ὑγιαίνειν. ὁ δὲ λέγων, μή πω τοῦ φιλοσοφεῖν ὑπάρχειν ὥραν, ἢ παρεληλυθέναι τὴν ὥραν, ὅμοιός ἐστι τῷ λέγοντι, πρὸς εὐδαιμονίαν ἢ μήπω παρεῖναι τὴν ὥραν, ἢ μηκέτ' εἶναι τὴν ὥραν. ὥστε φιλοσοφητέον, καὶ νεωτέρῳ, καὶ γέροντι· τὸν μὲν, ὅπως γηράσκων νεάζῃ τοῖς ἀγαθοῖς, διὰ τὴν χάριν τῶν γεγενημένων· τὸν δ', ὅπως νέος ἅμα, καὶ παλαιὸς ᾖ, διὰ τὴν ἀφοβίαν τῶν μελλόντων. περὶ δὲ τοῦ μαρτυρίου διαῤῥήδην ὁ Κύριος εἴρηκεν· καὶ τὰ διαφόρως γεγραμμένα συντάξομεν· Λέγω δὲ ὑμῖν, Πᾶς ὅς ἐὰν ὁμολογήσῃ ἐν ἐμοὶ ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ὁμολογήσει ἐν αὐτῷ ἔμπροσθεν τῶν ἀγγέλων τοῦ θεοῦ· τὸν δ' ἀρνησάμενόν με ἐνώπιον τῶν ἀνθρώπων, ἀπαρνήσομαι αὐτὸν ἔμπροσθεν τῶν ἀγγέλων·

A mandatis obediens fideliter viuet, & si opus fuerit morietur, quod quidem fuerit per mortem viuificari. Scimus quidem certe & filios & mulieres & seruos sæpe inuitis parentibus & maritis, & dominis euasisse optimos. Non minus ergo prompto & alacri animo eos esse oportet, qui pie vitam sunt acturi, cum visi fuerint aliqui eos arcere? sed multo magis conuenit contendere & egregie decertare, ne victi excidant ab optimis & maxime necessariis consiliis. Neque enim existimo vllam admittere comparationem, B vtrum sit melius adscribi in consortium omnipotentis, an dæmonum tenebras eligere. Quæ enim à nobis aguntur propter alios, ea semper agemus, ad illos conantes respicere propter quos videntur fieri, mensuram esse ducentes id quod est illis gratum. Quæ autem propter nosipsos potius quam propter alios aguntur, æquali studio à nobis fient, siue videantur aliquibus placere, siue non videantur. Quod si nonnulla ex iis quæ sunt indifferentia, tantum honorem sunt assecuta, vt etiam aliquibus C inuitis videantur esse expetenda ac eligenda, multo magis existimandum est esse pro virtute decertandum, non vt aliud aliquid respiciamus, quam id quod recte honestéque geri potest, siue id aliquibus aliis videatur, siue non. Pulchre Ergo Epicurus quoque dicit, scribens ad Menœceum: Nec si sit aliquis iuuenis, differat philosophari: neque si sit senex, defatigetur philosophando: nam nec est aliquis immaturus, neque nimis proiectæ & exhaustæ ætatis, ad adipiscendam animi sanitatem. Qui autem dicit nondum esse vel præteriisse tempus philosophandi, similis est ei qui D dicit ad beatitudinem vel nondum adesse tempus, vel tempus præteriisse. Quare & iuniori philosophandum est & seni: huic quidem vt senescens iuueneſcat bonis, per gratiam eorum quę facta fuerint: illi autem, vt sit simul iuuenis & senex, per futurorum metus vacuitatem. De martyrio autē, seu testimonio, aperte dixit Dominus (ea autem simul coniungemus quę diuersis in locis scripta sunt.) *Dico autem vobis, quicunq; in me confessus fuerit coram hominibus, filius etiam hominis confitebitur in eo coram Angelis Dei. Qui autem me negauerit coram hominibus, negabo ipsum coram Angelis.* Matt. 10. Marc. 8.

Quem enim mei vel meorum verborum puduerit in hac generatione adultera & peccatrice, filium quoque hominis eius pudebit, quando venerit in gloriam patris sui cum Angelis suis. *Quicunque ergo in me confessus fuerit coram hominibus, ego quoque in eo confitebor coram patre meo qui est in cœlis. Cum autem induxerint vos in synagogas & ad magistratus & potestates, ne prius solliciti sitis quomodo respondeatis, aut quid loquamini. Spiritus enim sanctus docebit vos in ipsa hora quid loquamini.* Hunc locum exponens Heracleon, cuius in schola Valentini fuit maxima existimatio, his verbis dicit confessionem quidem vnam esse fide & vitæ institutione, alteram vero voce. Atque quæ fit quidem voce confessio, fit etiam apud potestates, quam solam, inquit, multi non recte confessionem esse existimant. Possunt autem hac confessione vti etiam hypocritæ: sed nec hæc oratio inuenietur dicta esse vniuerse ac generaliter. Non enim omnes qui salui fiunt, ea confessione quæ voce fit vsi sunt, & excessere. Ex quibus est Matthæus, Philippus, Thomas, Leuis, & alij multi & est quæ voce fit confessio, non vniuersa ac generalis sed singularis. Vniuersam autem ac generalem nunc dicit eam quæ fit factis & operibus, ei quæ est in ipsum fidei congruentibus. Hanc autem confessionem sequitur etiam singularis quæ fit apud potestates, si opus fuerit, & ratio impulerit. Nam is voce quoque recte confitebitur, cum affectione prius recte fuerit confessus. Pulchrè autem de iis qui confitentur quidem, in me, dixit: de iis autem qui negant, adiecit illud, me: Nam ij etsi ipsum voce confessi fuerint, ipsum negant, actione minime confitentes. Ij autem soli in ipso confitentur, qui in ea quæ est in ipsum confessione & actione viuunt, vtpote quod & ipse iis implicetur quæ confitetur, & ab iis teneatur. Quocirca nunquam potest seipsum negare. Eum autem negant qui non sunt in ipso. Non enim dixit, Qui negauerit in me, sed me. Nullus enim vnquam qui est in ipso, ipsum negat. Illud autem, coram hominibus, & iis qui salui fiunt, & etiam gentilibus similiter, apud alios quidem vitæ institutione, apud alios vero etiam voce. Quamobrem nunquam possunt ipsi negare: eum autem negant qui non sunt in ipso

Matt. 10. Luc. 12.

A ἐς γὰ αὖ ἐπαιχυνθῇ με ἡ τοὺς ἐμοὺς λόγους ἐν τῇ μοιχαλίδι ταύτῃ τῇ μοιχαλίδι, καὶ ἁμαρτωλῷ, καὶ ὁ υἱὸς τ ἀνθρώπου ἐπαιχυνθήσε) αὐτὸν, ὅτ' αὖ ἔλθῃ ἐν τῇ δόξῃ τ πατρὸς αὐτ, μ τῶν ἀγγέλων αὐτ. πᾶς οὖν ὅστις ἐὰν ὁμολογήσῃ ἐν ἐμοὶ ἔμπροσθεν τ ἀνθρώπων, ὁμολογήσω κἀγὼ ἐν αὐτῷ ἔμπροσθεν τ πατρός μου τ ἐν οὐρανοῖς. ὅτ' αὖ ὑ φέρωσιν ὑμᾶς εἰς τὰς συναγωγὰς, καὶ τὰς ἀρχὰς, ἢ τὰς ἐξουσίας, μὴ προμεριμνᾶτε πῶς ἀπολογηθῆτε, ἢ τί εἴπητε· τ γὰ ἅγιον πνῦμα διδάξῃ ὑμᾶς ἐν αὐτῇ τῇ ὥρᾳ τί δεῖ εἰπεῖν. Τοῦτον ἐξηγούμενος τὸν τόπον Ηρακλέων, ὁ τ Οὐαλεντίνου σχολῆς δοκιμώτατος, τ μὲν λέξιν φησὶν, Ομολογίαν εἶ), τ μὲν, ἐν τῇ πίστ, ἢ πολιτείᾳ· τὴν δ', ἐν φωνῇ. εἰ μὲν οὖν ἐν φωνῇ ὁμολογία, ἐν ὅτι τῶν ἐξουσιῶν γίνεται· εἰ δ μόνῳ, φησὶν, ὁμολογίαν ἡγοῦνται εἶ) οἱ πολλοὶ· οὐχ ὑγιῶς διώκονται δὲ ταύτην τ ὁμολογίαν ἢ οἱ ὑποκρινόμενοι ὁμολογεῖν. ἀλλ' οὐδ' εὑρεθήσεται ἐκ τ λόγου καθολικῶς εἰρημένος· οὐ γὰ πάντες οἱ σῳζόμενοι ὁμολογήσουσι τ ἀφ' τ φωνῆς ὁμολογίαν, ἢ ἐξῆλθον· ἐξ ὧν Ματθαῖος, Φίλιππος, Θωμᾶς, Λεβὶς, καὶ ἄλλοι πολλοί. ἢ ἔστιν ἡ ἀφ' τ φωνῆς ὁμολογία οὐ καθολικὴ, ἀλλὰ μερικὴ. Καθολικὴ μ, ὡς νῦν λέγω, τ ἐν ἔργοις ἢ πράξεσι καθηκόντως εἰς αὐτὸν πίστεως. ἕπεται δὲ ταύτῃ τῇ ὁμολογίᾳ, καὶ ἡ μερικὴ ἡ ὅτι τῶν ἐξουσιῶν, ἐάν δέῃ, καὶ ὁ λόγος * αἴρῃ· ὁμολογήσῃ γὰ καλῶς, ὅτι μὲν τῶν ὁμολογουμένων, Εν ἐμοὶ, εἶπεν· ὅτι δὲ τ ἀρνουμένων, Ο ἐμὲ προσθήκεν. ἕτοι γὰ, καὶν τῇ φωνῇ ὁμολογήσωσιν αὐτὸν, ἀρνοῦνται αὐτὸν, τῇ πράξει μὴ ὁμολογοῦντες· μόνοι δ' ἐν αὐτῷ ὁμολογοῦσιν, οἱ ἐν τῇ κατ' αὐτὸν ὁμολογίᾳ, καὶ πράξει βιοῦντες· ἐν οἷς καὶ αὐτὸς ὁμολογεῖ, ἐνειλημμένος αὐτοῖς, καὶ ἐχόμενος ὑπὸ τούτων. ὅθεν ἀρνήσασθαι ἑαυτὸν, οὐδέποτε δύναται. ἀρνοῦνται δὲ αὐτὸν, οἱ μὴ ὄντες ἐν αὐτῷ· ἢ γὰ εἶπεν, Ος ἀρνήσηται ἐν ἐμοὶ, ἀλλ' ἐμέ· οὐδεὶς γὰ ποτε ὢν ἐν αὐτῷ, ἀρνεῖται αὐτόν. Τὸ δ' ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, καὶ τῶν σῳζομένων, καὶ τῶν ἐθνικῶν δ' ὁμοίως, πρὸς οἷς μέν, καὶ τῇ πολιτείᾳ· πρὸς οἷς δ', καὶ τῇ φωνῇ. ὅθεν ἀρνήσασθαι αὐτὸν οὐδέποτε δύανται· ἀρνοῦνται δὲ αὐτὸν, οἱ μὴ ὄντες ἐν αὐτῷ.

* ἰσ. αἰῇ.

Ταῦτα μὲν ὁ Ἡρακλέων· καὶ τὰ μὲν ἄλλα φαί- A
νεται ὁμοδοξεῖν ἡμῖν καὶ τὴν θεωρίαν ταύ-
την· ἐκεῖνο δὲ οὐκ ἐπέσχεν, ὅτι Εἰ καὶ μὴ
πράξει τινές, καὶ διὰ βίου ὁμολογήσωσι τὸν Χρι-
στὸν ἐνώπιον τῶν ἀνθρώπων, ὅ μέν τοι καὶ
φωνῇ ὁμολογεῖν ἐν δικαστηρίοις, καὶ μέχρι
θανάτου βασανιζομένοις μὴ ἀρνεῖσθαι, ἀπὸ
προθέσεως πεπιστευκέναι φαίνονται· προθέσις
δὲ ὁμολογουμένη, καὶ μάλιστα ἡ μηδὲ θανά-
τῳ τρεπομένη, ὑφ' ἕνα πάντων τῶν παθῶν, ἃ
δὴ καὶ τῆς σωματικῆς ἐπιθυμίας ἐξυνάτο,
ἀποκοπὴν ποιεῖται· ἔστι γάρ, ὡς ἔπος εἰπεῖν, B
ὅτι τέλει τοῦ βίου ἀνθρώπου καὶ τῇ πράξει
μετάνοια, καὶ ἀληθὴς εἰς Χριστὸν ὁμολογία,
ἐπιμαρτυρουμένη τῆς φωνῆς. εἰ γὰρ τὸ πνεῦμα τοῦ
πατρὸς ἐν ἡμῖν μαρτυρεῖ, πῶς ἔτι ὑποκρινό-
μεθα, οἷς φωνὴ μόνη μαρτυρεῖν εἴρηκεν; δοθήσεται
δὲ τισιν, ἐὰν συμφέρῃ, ἀπολογήσασθαι, ἵνα
διά τε τὴν μαρτυρίας, διά τε τὴν ὁμολογίας ὠφε-
λῶνται οἱ πρῶτοι· ἰαμβοποιούμενοι μὲν οἱ κατ'
ἐκκλησίαν, θαυμάζοντες ἢ καὶ εἰς πίστιν ὑπα-
γόμενοι, οἱ ἐξ ἐθνῶν τὴν σωτηρίαν πολυπρα-
γμονήσαντες· οἱ λοιποὶ δέ, ὑπὸ ἐκπλήξεως
κατεχόμενοι. ὥστε ὃ ὁμολογεῖν, οὐ πρωτὸς C
δεῖ· ἐφ' ἡμῖν γὰρ ἀπολογεῖσθαι δέ, οὐκ οὐ
πρωτός· ὁ γὰρ καὶ τοῦτο ἐφ' ἡμῖν. ὁ δὲ ὑπομεί-
νας εἰς τέλος, οὗτος σωθήσεται· ἐπεὶ τίς οὐκ
ἂν τῶν δι' ὀργυιῶν, βασιλεύειν ἢ θεῷ, ἀλλ'
ἢ δουλεύειν ἕλοιτο; Θεὸν οὖν ὁμολογοῦσί τινες
εἰδέναι, κατὰ τὸν Ἀπόστολον· τοῖς δὲ ἔργοις ἀρ-
νοῦνται· βδελυκτοὶ ὄντες καὶ ἀπειθεῖς, καὶ πρὸς
πᾶν ἔργον ἀγαθὸν ἀδόκιμοι· οἱ δέ, κἂν τοῦτο μό-
νον ὁμολογήσωσιν, ἕν τι κατορθώσαντο ὅτι
τέλει ἔργον ἀγαθόν. ἔοικεν οὖν ὁ μαρτύριον
ἀποκάθαρσις εἶναι ἁμαρτιῶν μετὰ δόξης. αὐτίκα
ὁ ποιμὴν φησιν, Ἐκφύγεσθε τὴν ἐνέργειαν D
τοῦ ἀγγέλου τοῦ πονηροῦ, ἐὰν ἡ καρδία ὑμῶν γένη-
ται καθαρὰ καὶ ἄμωμος. ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ
Κύριος, Ἐξῃτήσατο ὑμᾶς ὁ Σατανᾶς, λέγει,
σινιάσαι· ἐγὼ δὲ παρῃτησάμην. μόνος τοί-
νυν ὁ Κύριος ὑπὲρ τὴν τῶν βουλευόντων
αὐτῷ ἀνθρώπων, καὶ τὴν τῶν ἀπίστων ἀπο-
κάθαρσιν, ἔπιεν τὸ ποτήριον· οὗ μιμούμενοι
οἱ Ἀπόστολοι, ὡς δοῦλοι τοῦ ὄντος γνωστικοί, καὶ τέ-
λειοι, ὑπὲρ τῶν ἐκκλησιῶν, ἃς ἔπηξαν, ἔπαθον. ὅτως οὖν καὶ οἱ κατ' ἴχνος ὁ Ἀποστο-
λικὸν πορευόμενοι γνωστικοί, διαμάρτητοί γε εἰς
ὀφείλοιεν, καὶ δι' ἀγάπην τοῦ πρὸς τὸν Κύριον,

Hæc quidem Heracleon: & in aliis quidem videtur nobiscum sentire in hac parte. Illud autem non aduertit, quod etsi non actione aliqua & vita confessi sunt Christum coram hominibus, eo tamen quod voce confiteantur in iudiciis, & vsque ad mortem cruciati non negent, ex affectione credidisse cernuntur. Confitens autem affectio, & maxime quæ ne morte quidem mutatur, omnia vitia quæ gignebantur per cupiditatem corporis omnino rescindit. Est enim, vt semel dicam, repente accumulata per actionem pœnitentia, & vera in Christum confessio, voce testificante. Si autem spiritus patris in nobis testificatur, quomodo sumus adhuc hypocritæ, quos dixit sola voce testari? Dabitur autem aliquibus si expediat respondere ac defendere, vt & per testimonium & confessionem omnes iuuentur, dum confirmantur quidem qui sunt in Ecclesia, admirantur autem & ad finem deducuntur, qui ex gentibus salutem curiose quæsierint, reliqui autem stupore afficiuntur. Quamobrem oportet omnino confiteri, id enim situm est in nostra potestate: respondere autem & defendere, non omnino. Non est enim hoc quoque situm in nostra potestate. *Qui autem sustinuerit in finem, is saluus erit.* Nam quis ex iis qui sapiunt, non potius elegerit in Deo regnare, quam seruire? *Deum ergo confitentur quidam nosse*, vt dicit Apostolus, *factis autem negant, cum sint abominandi, increduli, & ad omne opus bonum reprobi.* Illi autem etsi hoc solum confessi fuerint, aliquod bonum effecerint in fine. Videtur ergo Martyrium esse expurgatio peccatorum cum gloria. Iam vero dicit pastor: Effugietis operationem feræ agrestis, si cor vestrum fuerit mundum & ab omni reprehensione alienum. Quinetiam ipse Dominus, *Expetiuit*, inquit, *vos Satanas vt cribraret, ego autem rogaui.* Solus ergo Dominus propter eorum qui ei insidiabantur hominum, & infidelium expurgationem, bibit calicem. Quem imitantes Apostoli, vt qui reuera essent cognitione præditi & perfecti, pro Ecclesiis quas fundarunt passi sunt. Sic ergo ij qui sunt cognitione præditi, vestigiis insistentes Apostolicis, debent ita se gerere, vt in eos non cadat peccatum, & propter dilectionem in Dominum,

Matt. 24.

Titum. 1.

Luc. 22.

diligant etiam proximum, vt si casus aliquis pro Ecclesia euocet, citra offensionem patientes afflictiones, bibant calicem. Quicunque autem factis quidem in vita, verbis autem in iudicio ferunt testimonium, & spem expectantes, & timorem reformidantes, ij sunt meliores iis qui ore solum confitentur salutem. Quod si quis etiam transierit ad charitatem, is reuera est beatus & germanus testis, vt qui sit perfecte confessus, & præceptis & Deo, per Dominum: quem diligens, significauit esse fratrem cum totum seipsum tradiderit, propter Deum, tanquam depositum, grate & amanter reddens hominem qui exigitur. Cum autem rursus dixerit, *Quando vos persecuti fuerint in hac ciuitate, fugite in aliam:* non suadet fugere, tanquam malum sit pati persecutionem: nec vt mortem extimescentes, iubet nos eam fuga declinare. Vult autem nos nullí esse authores, neque alicuius mali causa adiutores, nec nobis ipsis, nec ei qui persequitur, nec ei qui interimit. Denunciat enim quodammodo vt caueat. Qui autem non obedit, est audax & temerarius, & inconsulte se in manifesta pericula coniiciens. Si autem qui hominem Dei interimit, in Deum peccat, is quoque eius cædis reus tenetur qui se offert iudicio. Talis autem erit qui non vitat persecutionem, capiendum se præbens per audaciam. Is est, qui quantum in se est, adiuuat improbitatem eius qui persequitur. Quod si etiam irritet, plane causa est, vt qui prouocet feram. Similiter etiam si præbeat aliquam pugnæ causam, vel damni, vel iudicij, vel inimicitiarum, is occasionem peperit persecutionis. Et ideo iussi sumus nihil retinere ex iis quæ ad hanc vitam pertinent: sed ei qui tollit pallium, præterea etiam dare tunicam: nõ solum vt permaneamus obnoxij nullis animi perturbationibus, sed ne ea vendicantes, eos qui in iudicio contendunt, in nos reddamus efferatos, & per nos eos commoueamus vt nomen maledictis appetant. At inquiunt: Si Deus vestri curam gerit, cur patimini persecutionem, & morte afficimini? an ipse vos eis tradit? Nos autem non sic existimamus, velle Dominum vt in casus incidamus, sed prophetice prædixisse ea quæ essent euentura: fore scilicet vt propter nomen eius pateremur persecutionem,

A ἀγαπᾷν καὶ τὸ πλησίον· ἵν' εἰ καλοίη τις εἰς ἐκκλησίας, ἀσπαζόμενοι τὰς θλίψεις ἀπομένοντες, ὃ ποτήριον πίωσιν· ὅσοι δὲ ἔργῳ μὲν τὸν βίον· λόγῳ δέ, ἐν δικαστηρίῳ μαρτυροῦσι, καὶ ἐλπίδα ἐκδεχόμενοι, καὶ φόβον ὑποφωλοῦντες, βελτίους ἔτοι τοῦ στόματι μόνον ὁμολογούντων τὴν σωτηρίαν. ἀλλ' εἰ καὶ ἐπιβαίη τις ὅτι τὴν ἀγάπην, ᾧ ὄντι μακάριος ὄντως καὶ γνήσιος μάρτυς, τελείως ὁμολογήσας, καὶ τοῖς ἐντολαῖς, καὶ τῷ Θεῷ διὰ τοῦ Κυρίου· ὃν ἀγαπήσας, ἀδελφὸν ἐγνώρισεν, ὅλον ἑαυτὸν ἀποδοὺς διὰ τὸν θεόν, οἷ μὲν ἀπο-

B καταθήκην ἀγωνιῶντος, καὶ ἀγαπητικῶς ἀποδιδοὺς τὸν ἀπαιτούμενον ἀδελφόν. ἐπεὶ δ' ἔμπαλιν εἶπε, Ὅταν διώκωσιν ὑμᾶς ἐν τῇ πόλει ταύτῃ, φεύγετε εἰς τὴν ἄλλην· οὐχ ὡς κακὸν τὸ διώκεσθαι παραινεῖ φεύγειν, οὐδ' ὡς θάνατον φοβουμένους, διὰ φυγῆς ἐκκλίνειν παρεσκεύακεν, βούλεται δὲ ἡμᾶς μηδενὶ αἰτίους μηδὲ συναιτίους κακοῦ τινος γίνεσθαι, σφίσιν τε αὐτοῖς, παρ' ὃ δὲ, καὶ ᾧ διώκοντι καὶ ᾧ διωκομένῳ. ἔστιν γάρ τινα παρεισαγγέλλειν ἑαυτὸν παρέχεσθαι· ὃ δὴ πανοῦργον, τολμηρὸς, καὶ ῥιψοκίνδυνος. εἰ δὲ ὁ διαιρῶν ἄνθρωπον Θεοῦ,

C εἰς θεὸν ἁμαρτάνει, καὶ τὸ ἀνθυπεύθυνος αὐτὸν ἔνοχος καθίσταται, ὁ ἑαυτὸν παρασάγων τῷ δικαστηρίῳ· ἔστι δ' ἂν εἴη ὁ μὴ παρεισαγόμενος τὸν διωγμὸν, ἀλώσιμον διὰ θράσος παρέχων ἑαυτόν· ἔστι δὲ, ὃ ὅσον ἐφ' ἑαυτῷ, ὁ συμπεραίνων τὴν τῶν διώκοντες πονηρίαν· εἰ δὲ καὶ παρεπιθέσει, τέλεον αἴτιος, ἐκκαλούμενος τὸ θηρίον. ὡς δ' αὖτως, καὶ αἰτίαν μάχης παράσχῃ τινὰ, ἢ ζημίας, ἢ δίκης, ἢ ἔχθρας, ἀφορμὴν ἐγγίνεσθαι διωγμοῦ. διὰ τοῦτ' οὖν μηδενὸς αὐτέχεσθαι τῶν ἐν τῷ βίῳ, παρεστάκαμεν

D ἡμῖν, ἀλλὰ καὶ τῷ αἴροντι τὸ ἱμάτιον, καὶ τὸν χιτῶνα παρεσδιδόναι· οὐχ ἵνα ἀπαθεῖς διαμένωμεν μόνον, ἀλλ' ὡς μὴ ἀντιποιούμενοι, τοῖς ὑποδικαζομένοις ἐφ' ἑαυτοὺς ἀγελαίνωμεν, καὶ δι' ἡμᾶς ὅτι τὸ τοῦ ὀνόματος διαπαντὸς βλασφημῶσι. ναὶ φασιν, Εἰ κήδεται ὑμῶν ὁ Θεὸς, τί δήποτε διώκεσθε καὶ φονεύεσθε; ἢ αὐτὸς ὑμᾶς εἰς τοῦτο ἐκδίδωσιν; ἡμεῖς δ' οὐχ ὅτως ὑπολαμβάνομεν τοῖς παρεσκηῆς παρεπιθέσειν ἡμᾶς τὸν Κύριον βουληθῆναι, ἀλλὰ προφητικῶς τὰ συμβήσεσθαι μέλοντα παραιρηκέναι, ὡς διὰ τὸ ὄνομα αὐτοῦ διωχθησόμεθα, φονευθη-

φονευθησόμεθα, ἀνασκινδυλευθησόμεθα· ὥσ- A vt occideremur, & vt suspenderemur.
οὐ διώκεσθαι ἠθέλησεν ἡμᾶς, ἀλλ' ἃ πεισό- Quamobrem noluit nos pati persecu-
μεθα προεμήνυσεν, ἀφ' ἧς τὴν συμβήσε- tionem, sed ea quæ passuri sumus prius
σθαι προαγορεύσεως, εἰς καρτερίαν γυμ- significauit, per eam quod sint euen-
νήσας, ἣν τὴν κληρονομίαν ἐπηγγείλατο, καὶ tura prædictionem, exercens ad tole-
τοι οὐ μόνοι, ἀλλὰ μετὰ πολλῶν κολαζόμεθα. rantiam, cui promisit hæreditatem.
ἀλλ' ἀναίνοι, φασὶ, κακοῦργοι τυγχάνοντες, Quamquam non soli, sed cum multis
δικαίως ἐπέχουσι τὴν ζημίαν· ἄκοντες supplicio afficimur. At illi, inquiunt,
ἑαυτῶν μαρτυροῦσιν ἡμῖν τὴν δικαιοσύνην, τοῖς cum sint malefici, iure luunt pœnas:
ἀφ' δικαιοσύνης ἀδίκως κολαζομένοις· ἀλλ' ergo vel inuiti nobis iustitiam suo testi-
οὐδὲ τὸ ἄδικον τοῦ δικαστοῦ τῆς προνοίας ἀ- monio tribuunt, qui iniuste propter iu-
πωθεῖται· δεῖ γὰρ Κύριον εἶναι τὸν κριτὴν τῆς stitiam punimur. Sed neque iniuria iu-
ἑαυτοῦ γνώμης· μὴ νωθρασταζόμενον ἀψύχων B dicis attingit Dei prouidentiam. Opor-
δίκην ὀργάνων, ἀφορμαῖς ἴσως μόνον τοῖς tet enim iudicem in sua potestate habe-
τῆς ἔξωθεν αἰτίας λαμβάνουσι. δοκιμάζεται re sui animi sententiam, non qui instar
γοῦν ὁ ᾧ κρίνει καθάπερ καὶ ἡμεῖς, κατά τε τὴν eorum, qui destituuntur anima, quo-
τοῦ αἱρετοῦ ἐκλογὴν, καθ' ἃ τε τὴν ὑπομονήν. dammodo trahatur neruis, vt qui ab ex-
κἂν μὴ ἀδικῶμεν, ἀλλ' ὡς ἀ- terna fortasse solum causa capiat occa-
δικοῦσιν ἡμῖν ὁ δικαστὴς ἐφορᾷ· οὐ γὰρ οἶδεν τὰ siones. Examinatur ergo & probatur
καθ' ἡμᾶς, οὐδὲ θέλει μαθεῖν· προλήψει δὲ ipse sicut nos, in eo quod iudicat, & per
σφαπάγεται κενῇ. ἀφ' καὶ κρίνεται. διώκουσι eorum quæ sunt eligenda, electionem,
τοίνυν ἡμᾶς, οὐκ ἀδίκους εἶναι καταλαβόντες, & per patientiam. Quamuis autem non
ἀλλ' αὐτῷ μόνῳ τῷ Χριστιανοὺς εἶναι τὸν βίον faciamus iniuriam, tanquam tamen in-
ἀδικεῖν ὑπολαμβάνοντες, αὐτούς τε ὅτω πο- iuriam facientes, nos intuetur Iudex.
λιτευομένους, καὶ τοὺς ἄλλους τὸν ὅμοιον αἱρε- Neque enim nostra nouit, neque vult
σθαι βίον προτρεπομένους. ἀφ' οἷς δὲ ὁ βοη- scire: quodam autem inani præoccupa-
θεῖσθε διωκόμενοι· φασί. τί γὰρ καὶ ἀδικούμεθα, tus abripitur præiudicio, secundum
ὡς πρὸς ἡμᾶς αὐτούς, θανάτῳ ἀπο- quod etiam iudicatur. Nos ergo perse-
λυόμενοι πρὸς τὸν Κύριον, καὶ καθάπερ ἡ- quuntur, non vt qui nos esse iniustos de-
λικίας μεταβολὴν, οὕτω δὲ καὶ βίου ἀλ- prehẽderint, sed quod nos vitę humanę
λαγὴν ὑπομένοντες; εἰ δὲ δὴ φθονοῦμεν, C iniuriam facere existiment, eo quod si-
χάριν εἰσόμεθα τοῖς τὴν ἀφορμὴν τῆς ταχείας ἀποδημίας παρεχομένοις, εἰ δι' ἀ- mus Christiani, & ipsos inquam qui sic
γάπην μαρτυροῦμεν. εἰ δὲ μή, φαῦλοί vitam instituimus, & alios quos adhor-
τινες αἴδρες εἶναι τοῖς πολλοῖς ἐδοκοῦμεν tamur vt vitam degant similem. Cur au-
ἡμεῖς. εἰ ἠδέσθη δὲ καὶ αὐτοὶ τὴν ἀλή- D tem, inquiunt, cum vos persequuntur,
θειαν, πάντες μὲν ἂν ἐπεπήδων τῇ ὁδῷ· nihil vobis affertur auxilij? Quid enim,
ἐκλογὴ δὲ οὐκ ἂν ἦν. ἀλλὰ γὰρ ἡ ἡμετέρα πίστις, quod ad nos quidem attinet, nobis fit
φῶς οὖσα τοῦ κόσμου, ἐλέγχει τὴν ἀπιστίαν. iniuriæ, cum morte dissoluamur ituri
Ἐμὲ μὲν γὰρ Ἄνυτός τε καὶ Μέλιτος ἀποκτείνειεν μέν τ' ἄν, ad Dominum, & veluti ætatis, ita &
βλάψειεν δ' ἂν οὐδ' ὁπωστί τι σέθεν· οὐ γὰρ vitæ sustinentes mutationem? Si au-
οἶμαι θεμιτὸν εἶναι, τὸ ἄμεινον πρὸς τοῦ tem sapiamus, iis gratias habebimus
χείρονος βλάπτεσθαι. ὥστε θαῤῥοῶντα ἡμᾶς qui nobis præbuerint occasionem ce-
ἕκαστον λέγειν· Κύριός ἐμοὶ βοηθός· leris migrationis, si testimonium fera-
οὐ φοβηθήσομαί τί ποιήσῃ μοι ἄνθρωπος· mus propter dilectionem. Si non, ma-
Δικαίων γὰρ ψυχαί, ἐν χειρὶ Θεοῦ· li homines nos multis esse visi essemus. Si ipsi autem quoque nouissent
καὶ οὐ μὴ ἅψηται αὐτῶν βάσανος· Βασι- veritatem, omnes quidem in viam in-
siliissent, non fuisset autem electio. Sed
enim nostra fides, cum sit lux mundi,
arguit infidelitatem. Nam me Anytus
quidem & Melitus interficient, nullo
autem modo me lædet quispiam. Ne-
que enim fas esse existimo, vt id quod
est melius, lædatur ab eo quod est de-
terius. Ideo vnusquisque ex nobis se-
cure dicit & confidenter: *Dominus mi-* Psal. 117.
hi adiutor, non timebo quid faciat mihi ho-
mo. Iustorum enim animæ in manu Dei
sunt, & non tanget eas tormentum. Basi- Sap. 3.

lides autem in viceſimo tertio Exegeticon, de iis qui martyrio puniuntur, his verbis hæc dicit: Dico enim, quicunque incidunt in eas quæ dicuntur afflictiones, ſiue cum imprudentes peccauerint in aliis lapſi, ad hoc bonum deducuntur, benignitate eius qui adducit, cum reuera alia ex aliis crimina intententur, ne patiantur ob ea quæ mala eſſe certum eſt & extra omnem controuerſiam, neque maledictis appetiti vt adulter, vel occiſor, ſed oc̃cuſati quod ſint Chriſtiani: quod quidem eos conſolabitur, vt ne videantur quidem pati. Et ſi quis, qui omnino non peccauerit, acceſſerit ad patiendum, quod quidem eſt rarum, tamen ne is quidem aliquid patietur ex paratis à poteſtate inſidiis, ſed patietur vt paſſus eſt infans, qui videbatur nihil peccaſſe. Deinde paulo inferius ſubiungitur: Sicut ergo infans qui prius non peccauit, aut actu quidem in ſe nihil peccauit, ſed quod habeat id quod peccauit, poſtquam coniectus fuerit ad patiendum, afficitur beneficia, vt qui lucretur multa quæ ſunt difficilia: ita etiam, ſi perfectus quoque qui actu nihil peccauerit, patiatur, & paſſus fuerit, paſſus eſt ſimiliter atque infans; in ſe quidem habens peccandi poteſtatem, & tamen non accepta occaſione ad peccandum non peccauit: quare non eſt ipſi imputandum, quod non peccauerit. Quemadmodum enim qui vult adulterium admittere, eſt adulter, etiamſi non conſequatur effectus, & qui vult cædem facere, eſt homicida, etiamſi non poſſit occidere: ita etiam cum quem dico non peccaſſe, ſi videro patientem, etiamſi nihil mali fecerit, malum dicam, eo quod velit peccare. Quiduis enim dicam potius, quam malum id quod prouidet. Deinde inferius, aperte quoque de Domino dicit tanquam de homine: Sin autem his omnibus prætermiſſis acceſſeris ad hoc vt me pudore confundas, adducens certas perſonas, verbi cauſa: Hic ergo peccauit, hic enim eſt paſſus ſi permittas quidem dicam, Non peccauit quidem, ſed erat ſimilis infanti qui patiebatur. Sed ſi vehementius vrgeas, dicam, quẽcũque hominem nominaueris, eum eſſe hominem, iuſtum autem Deum. Nullus enim eſt mundus, vt dixit quiſpiam, à ſorde. Sed Baſilidis fundamentum dicit, animam quę prius peccauerat in alia vita, hic pati ſupplicium: electam quidem,

A λείδης δὲ ἐν τῷ εἰκοστῷ τρίτῳ τῶν ἐξηγητικῶν, περὶ τῶν κὴ τὸ μαρτύριον κολαζομένων, αὐτῶις λέξεσι τάδε φησί· Φημὶ γὰρ ὅ, ὁπόσοι ἐπιπίπτουσι ταῖς λεγομέναις θλίψεσιν, ἤτοι ἡμαρτηκότες ἐν ἄλλοις λανθάνοντες πλημμελήμασιν, εἰς τοῦτο ἀγόνται τὸ ἀγαθὸν, χρηστότητι τοῦ προάγοντος· ἄλλα ἐξ ἄλλων ὄντως ἐγκαλούμενοι, ἵνα μὴ ὡς κατάδικοι ὑπὸ κακοῖς ἀμολογουμένοις πάθωσι· μηδὲ λοιδορούμενοι ὡς ὁ μοιχὸς ἢ ὁ φονεύς, ἀλλ' ὅτι Χριστιανοὶ πεφύκοτες· ὅπερ αὐτοῖς παρηγορήσει μηδὲ πάσχειν δοκεῖν· καὶν μὴ ἡμαρτηκὼς ᾖ ὅλως τις ὅτι τοῦ παθεῖν χάριν, σπάνιον μὲν, ἀλλ' οὐδὲ ἕν· κατ' ὑποβουλὴν δυνάμεώς τι πείσεται, ἀλλὰ πείσεται ὡς ἔπαθε καὶ τὸ νήπιον τὸ δοκοῦν μὴ ἡμαρτηκέναι. εἶτ' ὀλίγας, πάλιν ὑποφέρει· Ὡς οὖν τὸ νήπιον μὴ προημαρτηκὸς, ἢ ἐνεργῶς μὲν μὴ ἡμαρτηκὸς οὐδὲν ἐν ἑαυτῷ, ᾧ δὲ τὸ ἁμαρτῆσαι ἔχον, ἐπὰν ὑπολληφθῇ τοῦ παθεῖν, διερεθιστέον τε, πολλὰ κερδαῖνον δύσκολα· οὕτωσὶ δὴ, καὶν τέλειος μηδὲν ἡμαρτηκὼς ἔργῳ τύχῃ, πάσχῃ δὲ καὶ πάθῃ, ταὐτὸ ἔπαθεν ἐμφερὴς τῷ νηπίῳ· ἔχων μὲν ἐν ἑαυτῷ τὸ ἁμαρτητικὸν, ἀφορμὴν δὲ προὸς τὸ ἡμαρτηκέναι μὴ λαβών, οὐχ ἡμάρτανεν. ὥστ' οὐχ αὑτῷ τὸ μὴ ἁμαρτῆσαι λογιστέον. ὡς γὰρ ὁ μοιχεύσαι θέλων μοιχός ἐστι, καὶν τοῦ μοιχεύσαι μὴ ὑπατύχῃ· καὶ ὁ πιεῖν φόνον θέλων, ἀνδροφόνος ἐστὶ, καὶν μὴ δυνήται φονεῦσαι· οὕτωσὶ δὲ καὶ τὸν ἀναμάρτητον οὐ λέγω, ἐὰν ἴδω πάσχοντα, καὶν μηδὲν ᾖ κακὸν πεποιηκὼς, κακὸν ἐρῶ τῷ θέλειν ἁμαρτάνειν. πολὺ γὰρ ἐρῶ μᾶλλον, ἢ κακὸν τὸ προνοοῦν ἐρῶ. εἶθ' ὑποδὰς, καὶ περὶ τοῦ Κυρίου φέρεται, ὡς περὶ ἀνθρώπου λέγει· Εἰ μέντοι παραλιπὼν τούτους ἅπαντας τοὺς λόγους, ἔλθῃς ὅπως ὀνειδίσῃς με, ἄγων προσώπων τινῶν, εἰ τύχοι, λέγων, Ὁ δεῖνα οὗτος ἥμαρτεν· ἔπαθεν γὰρ ὁ δεῖνα· ἐὰν μέντοι ὑπείπῃς ἐρῶ· οὐχ ἥμαρτεν μὲν, ὅμοιος δὲ ἦν τῷ πάσχοντι νηπίῳ· εἰ μέντοι σφοδρότερον ἐπιβιάσαιο τὸν λόγον, ἐρῶ, ἄνθρωπον, ἐντεῦθεν αὖ ὀνομάσῃς, ἄνθρωπον εἶναι, δίκαιον δὲ τὸν Θεόν. καθαρὸς γὰρ οὐδεὶς, ὥστερ εἴπέ τις, ἀπὸ ῥύπου. ἀλλὰ τῶν Βασιλείδη ἡ ὑπόθεσις προημαρτηκέναι μέν φησι τινὰ ψυχὴν ἐν ἑτέρῳ βίῳ, τινὰ πάλασιν ὑπομένειν ἐνταῦθα· τὴν μὲν ἐκλεκτὴν,

βτιμως δια μαρτυρίου· τω ἄλλω ὅ, καθαρθμιλω οἰκεία κολάσει. καὶ πῶς τοῦτο ἀληθὲς, ἐφ' ἡμῖν κειμένου τοῦ ὁμολογῆσαι καὶ κολασθῆναι, ἢ μή; λύεται γὰρ βτι τοῦ ἀρνησομένου, ἵνα τῆ Βασιλείδου προνοια. ἐρῶ τοίνυν αὐτὸν βτι τοῦ κρατηθέντος ὁμολογητοῦ, πότερον μαρτυρήσει καὶ κολασθήσεται τῆ προνοίαι, ἢ οὔ. ἀκουσθήσεται γὰρ, ὁ κολασθήσεται. εἰ δὲ καὶ τὸ αὐτεξούσιος καὶ τοῦ μὴ δεῖν κολασθῆναι τοῦτον φήσει τὴν ἀπώλειαν τῶν ἀρνησομένων οὐ προνοίας, ἄκων προσμαρτυρήσει. πῶς δὲ ἔτι μισθὸς ὁ ἐνδοξότατος ἐν οὐρανῷ ἀπόκειται τῷ μαρτυρήσαντι διὰ ὃ μαρτυρῆσαι, εἰ δὲ τὸ ἀμαρτητικὸν οὐκ εἴασεν ἡ προνοια βτι ὃ ἁμαρτεῖν ἐλθεῖν, ἄδικος γὰρ κατ' ἄμφω· καὶ τὸν διὰ δικαιοσυνίαν εἰς κόλασιν ἐλεήμονα, μὴ ῥυομένη· καὶ τὸν ἀδικεῖν ἐθελήσαντα, ῥυσαμένη· τῷ μὲν, ποιήσαντος δι' ὧν ἐβουλήθη· τῆς δὲ, κωλυσάσης ὃ ἔργον, καὶ μὴ δικαίως προειπόντος τὸν ἁμαρτητικόν. πῶς δὲ οὐκ ἄθεος, θεὸν μὲν τὸν διάβολον· δῶρον ὃ ἁμαρτητικὸν βουλήσας εἰπεῖν τοῦ Κυρίου; πειράζων γὰρ ἡμᾶς ὁ διάβολος, εἰδὼς μὲν ὃ ἐσμεν, οὐκ εἰδὼς δὲ εἰ ὑπομενοῦμεν, ἀλλὰ ἀποστῆσαι τῆς πίστεως ἡμᾶς βουλόμενος, καὶ ὑπ' ἀγαθῆς ἑαυτῷ πειράζῃ· ὅπερ καὶ μόνον ἐπιτέτραπται αὐτῷ, διά τε ὃ ἡμᾶς ἐξ ἑαυτῶν σώζεσθαι δεῖν ἀφορμὰς παρὰ τῆς ἐντολῆς εἰληφότας, διά τε τὸν καθαρισμὸν τοῦ πειράσαντος καὶ ἀποτυχόντος, διά τε τὴν ἰσχυροποίησιν τῶν κατὰ τὴν Ἐκκλησίαν, διά τε τὴν συνείδησιν τῶν θαυμασάντων τὴν ὑπομονήν. εἰ δὲ ὃ μαρτύριον ἀντάποδοσις διὰ κολάσεως, καὶ ἡ πίστις καὶ ἡ διδασκαλία, δι' ἃς ὃ μαρτύριον. συνεργοὶ ἄρα αὗται κολάσεως, ἧς τίς ἂν ἄλλη μείζων ἀπόφασις γένοιτο. ἀλλὰ περὶ μὲν τὰ δόγματα ἐκεῖνα, εἰ μετενσωματοῦται ἡ ψυχὴ, καὶ περὶ τοῦ διαβόλου, κατὰ τοὺς οἰκείους λεχθήσεται καιρούς· νυνὶ δὲ τοῖς εἰρημένοις καὶ ταῦτα προσθῶμεν. ποῦ ἔτι ἡ πίστις, κατὰ ἀντάποδοσιν τῶν προμαρτυρησάντων τὸ μαρτύριον γενόμενον; ποῦ δὲ ἡ ἀγάπη ἡ πρὸς τὸν Θεὸν, διὰ τὴν ἀλήθειαν διωκομένη καὶ ὑπομένουσα· ποῦ δὲ ἔπαινος ὁμολογήσαντος, ἢ ψόγος ἀρνησαμένου; εἰς τί ὄφελος ἔτι χρησίμη ἡ πολιτεία ἡ ὀρθὴ, ὃ νεκρῶσαι τὰς ἐπιθυμίας, καὶ μηδὲν τῶν κτισμάτων μισεῖν;

A vt puniatur honorifice per martyriũ, aliã autem, quod ſuo purgetur ſupplicio. Quomodo autem hoc verum eſt, cum in noſtra poteſtate ſitum ſit cõfiteri & puniri, aut non? In eo enim qui eſt negaturus, ſoluitur ea quæ eſt ex Baſilidis ſentẽtia prouidẽtia. Rogabo ergo eũ de eo qui tenetur cõfeſſore, vtrũ feret teſtimonium, & punietur ex prouidẽtia, an non; Nã ſi neget, nõ punietur: ſin autẽ & exitus, & quod nõ oporteat eũ puniri, dicet eſſe interitũ eorum qui ſunt negaturi, ex prouidentia, inuitus feret teſtimonium. Quomodo autẽ adhuc in cœlis reponetur glorioſiſſima merces ei qui teſtimoniũ tulerit, propterea quod fuerit teſtis? Si in autẽ eum qui erat peccãdi poteſtate præditus, non ſiuit prouidẽtia venire ad peccandum, in vtroq; eſt iniuſta, & quod eũ non liberet qui propter iuſtitiam trahitur ad ſuppliciũ, & quod eũ qui volebat iniuriam facere, liberauerit, cum ille quidem fecerit propterea quod voluit, hęc vero opus prohibuerit, & nõ iure ei faueat qui eſt peccandi poteſtate prędi-
B tus. Quomodo autẽ non eſt vere impius & à Deo alienus, qui diabolũ quidem in Deos referat, hominem autem peccandi poteſtate prædituũ, auſus eſt dicere Do-
C minum? Cum enim nos tẽtat diabolus, ſciẽs quidem quod ſumus, neſciẽs autẽ an tolerabimus, ſed nos volens à fide excutere, ad ſe etiam conatur adducere, quod quidẽ eſt ei ſolũ permiſsũ, & propterea quod nos, quod ex nobis ipſis ſaluos eſſe oporteat, occaſiones ex præceptis acceperimus: & propter eius probrũ ac ignominiam qui tentauit, & non eſt aſſecutus: & propter eorum cõfirmationem qui ſunt in eccleſia, & propter eorũ conſcientiam qui ſunt admirati tolerantiam. Si autem martyrium eſt retributio per ſuppliciũ: & fides quoque & doctrina, per quas eſt martyrium. Sunt ergo hę
D quoq; adiutrices ſupplicij, quo quidnã aliud poſſit eſſe abſurdius? Sed ad illa quidẽ dogmata, an à corporibus in corpora migret anima & de diabolo, dicetur ſuo tempore. Nunc autem iis quæ dicta ſunt, hæc quoque adiiciamus. Vbi eſt adhuc fides, ſi pro luendis pœnis eorum quæ prius peccata ſunt ſubeatur martyrium? Vbi eſt autem charitas in Deum, quæ propter veritatem perſecutionem patitur & ſuſtinet? Vbi eſt autẽ laus eius qui confeſſus eſt, aut vituperatio eius qui abnegauit? Ad quid autem eſt adhuc vtilis recta vitæ inſtitutio, morte afficere cupiditates, & nullam odiſſe creaturam?

Si autem vt ipse dicit Basilides, vnam partem ex Dei quæ dicunt voluntate, existimamus omnia diligere, quod omnia rationem ac proportionem conseruent ad vniuersum: alteram autem, nihil concupiscere, & terram nihil odisse, voluntate Dei erunt etiam suplicia, quod quidem impium est cogitare. Neque enim Dominus passus est voluntate Patris: nec qui patiuntur persecutionem, eam Dei voluntate patiuntur. Nam ex duobus alterum, aut bonum quid & honestum erit persecutio propter Dei voluntatem, aut erunt insontes qui eos afficiunt & affligunt. Sed nihil fit sine voluntate Domini vniuersorum. Restat itaque, vt breuiter dicamus, ea quæ sunt huiusmodi, euenire Deo non prohibente. Hoc enim solum seruat & prouidentiam, & Dei bonitatem, Non est ergo existimandum, eum operando exercere afflictiones, absit enim, vt hoc vel cogitemus, sed non prohibere eos qui eas exercent, persuasum habere conuenit, & ad bonum vti audacibus cœptis aduersariorum. *Destruã*, inquit, *murum, & erit in conculcationem*, cum eiusmodi ars erudiens sit ipsa prouidentia: in aliis quidem propter sua vniuscuiusque peccata: in Domino autem & Apostolis, propter nostra. Iam vero diuinus Apostolus: *Hæc enim est*, inquit, *Dei voluntas, sanctificatio vestra, vt vos abstineatis à fornicatione, & sciat vnusquisque vestrum vas suum possidere in sanctificatione & honore, non in affectione cupiditatis, sicut gentes quæ non norunt Dominum: & non exuperet, & per auaritiam circumscribat in negocio fratrem suum, quoniam vindex est Dominus horum omnium, sicut etiam vobis prædiximus, & testificati sumus. Non enim vocauit nos Deus propter immunditiam, sed in sanctificatione. Itaq; qui spernit, non hominem spernit, sed Deum, qui dedit nobis spiritum suum sanctum.* Propter hanc ergo sanctificationem nostram, non prohibitus fuit pati Dominus. Si quis autem ex eis respondens, dicat puniri quidem martyrem, propter peccata quæ sunt admissa ante hanc in corpus migrationem: fructum autem rursus esse percepturum vitæ quæ hic acta fuerit: sic enim constitutam esse administrationem: eum rogabimus an remuneratio fiat ex prouidentia. Nam si quidem nõ fuerit diuinę administrationis, petit consilium & dispẽsatio expiationis, & eis suum excidit argumentum, & fundamentum eorum opinionis.

Esa. 2.

1. Thess. 5.

Εἰ ὖ, ὡς αὖτος φησιν ὁ Βασιλείδης, ἓν μέρος ἐκ τ̃ λεγομένου θελήματος τ̃ Θεο̃ ὑπειλήφαμεν, τ̀ ἠγαπηκέναι ἅπαντα, ὅτι λόγον ἀποσώζουσι πρὸς τ̀ πᾶν ἅπαντα· ἕτερον δέ, τ̀ μηδενὸς ἐπιθυμεῖν· καὶ τρίτον, μισεῖν μηδὲ ἓν, θελήματι τ̃ Θεο̃ κ̀ κολάσεις ἔσονται· ὅπερ ἀσεβὲς ἐνοήσ. ὅτε γὰρ ὁ Κύριος θελήματι ἔπαθεν τ̃ πατ̃ός, ὥθ' οἱ διωκόμενοι βουλήσει τ̃ Θεο̃ διώκονται· ἐπεὶ δυσὶ θάτερον, ἢ καλόν τι ἔσται διωγμός, ἀφ' τ̃ βούλησιν τ̃ Θεο̃, ἢ ἀθῶοι οἱ ἀφανιζόντες κ̀ θλίβοντες. ἀλλὰ μὴν οὐδὲν αὐθ θελήματος τ̃ Κυρίου τ̃ ὅλων. λείπεται δὴ σωτόμως φάναι τὰ τοιαῦτα συμβαίνειν μὴ κωλύσαντος τ̃ Θεο̃· τοῦτο γὰρ μόνον σώζει κ̀ τ̃ προνοίαν, κ̀ τ̀ ἀγαθότητα τ̃ Θεο̃. ὑ ὃ ἐνεργῆν τοίνυν αὐτὸν τὰς θλίψεις οἰέσθαι χρή· μὴ γὰρ εἴη τοῦτο ἐνοῆσ. ἀλλὰ μὴ κωλύειν τοὺς ἐνεργοῦντας πεπεῖσθαι προσῆκεν· καταχρῆσθαί τε εἰς καλὸν τοῖς τ̃ ἁμαρτιῶν τολμήμασιν. καθελὼ γοῦν φησι, τ̀ τοῖχον, κ̀ ἔσῃ εἰς κατάπατημα, παιδευτικῆς τέχνης τῆς τοιᾶσδε αὐτ̃ ὕσης προνοίας· ὅτι μὲν τ̃ ἀλλων. ἀφ' ἑαυτ̃ οἰκείας ἑκάστου ἁμαρτίας· ὅτι δὲ τ̃ Κυρίου κ̀ τ̃ Ἀποστόλων, ἀφ' ἡμ̃ν. αὐτίκα ὁ θεῖος Ἀπόστολος· Τοῦτο γάρ ἐστι τ̀ θέλημα τ̃ Θεο̃, φησιν, ὁ ἁγιασμὸς ὑμ̃ν, ἀπέχεσθαι ὑμᾶς ἀπὸ τ̃ πορνείας, εἰδέναι ἕκαστον ὑμ̃ν τ̀ ἑαυτ̃ σκεῦος κτᾶσθαι ἐν ἁγιασμῷ κ̀ τιμῇ, μὴ ἐν πάθει ἐπιθυμίας, καθάπερ κ̀ τὰ ἔθνη τὰ μὴ εἰδότα τὸν Κύριον· τ̀ μὴ ὑπερβαίνειν κ̀ πλεονεκτεῖν ἐν τ̃ πράγματι τ̃ ἀδελφοῦ αὐτο̃, ἀφ' ἑκάστης ὁ Κύριος περὶ πάντων τούτων, καθὼς κ̀ προείπαμεν ὑμῖν κ̀ διεμαρτυράμεθα. ὑ γὰρ ἐκάλεσεν ἡμᾶς ὁ Θεὸς ἐπὶ ἀκαθαρσίᾳ, ἀλλ' ἐν ἁγιασμῷ. τοιγαροῦν ὁ ἀθετ̃ν, οὐκ ἄνθρωπον ἀθετεῖ, ἀλλὰ τ̀ Θεόν, τὸν κ̀ δόντα τ̀ πνεῦμα αὐτ̃ τ̀ ἅγιον εἰς ἡμᾶς. ἀφ' τοῦτον οὖν τ̀ ἁγιασμὸν ἡμ̃ν, οὐκ ἐκωλύθη παθεῖν ὁ Κύριος. εἰ τοίνυν ἀπολογούμενός τις αὐτ̃ν, λέγοι κολάζεσθαι μὲν τ̀ μ̃ρτυρα ἀφ' ὧν πρὸ τῆσδε τ̃ ἐνσωματώσεως ἁμαρτίας, τὸν καρπὸν δὲ τῆς κατὰ τόνδε τὸν βίον πολιτείας αὖθις ἀπολήψεσθαι· οὕτω γὰρ ἀφωρίσθαι τιν̀ διάκρισιν· πολυπραγμονοῦμεν αὐτ̃, εἰ οὐ προνοίας γίνεται ἡ ἀνταπόδοσις. εἰ μὲν γὰρ μὴ εἴη τ̃ θείας διοικήσεως, οἴσεται ἡ οἰκονομία τ̃ καθαρσίων, κ̀ πεπαύσεται ἡ ἐπανόδος αὐτ̃ν·

Εἰ δὲ ὐκ προνοίας τὰ καθάρσια, ὐκ προνοίας ϗ αἱ κολάσεις. ἡ πρόνοια δέ, εἰ ϗ ἀπὸ τοῦ ἀρχοντος, ὡς φασὶ, κινεῖσθαι ἄρχεται, ἀλλ' ἐκκατακράτου τοῖς οὐσίαις συνὼ ϗ τῇ τῶν ὑσιῶν γενέσει πρὸς τὸ τῶν ὅλων Θεοῦ. ὧν ὄντως ἐχόντων, ἀνάγκη ὁμολογεῖν αὐτοὺς ἢ τὴν κόλασιν μὴ εἶ) ἄδικον, ϗ δικαιοπραγεῖσθαι οἱ καταδικάζοντες ϗ διώκοντες τοὺς μάρτυρας· ἢ ὐκ θελήματος ἐνεργεῖ τοῦ Θεοῦ ϗ τοὺς διωγμούς. ὐκ ἔτι ἄρα ὁ πόνος ϗ ὁ φόβος, ὡς αὐτοὶ λέγουσιν, ὑπισυμβαίνει τοῖς πράγμασιν ὡς ὁ ἰὸς τῷ σιδήρῳ, ἀλλ' ὐκ βουλήσεως ἰδίας προσέρχεται τῇ ψυχῇ. ϗ περὶ μὲν τούτων, πολὺς ὁ λόγος ὅσον ὐ ὑστέρῳ σκοπεῖν ἀποκείσεται ϗ καιρὸν διαλαμβάνοισιν· Οὐαλεντῖνος δὲ, ἔν τινι ὁμιλίᾳ, ϗ λέξιν γράφει· Ἀπ' ἀρχῆς ἀθάνατοί ἐστε. ϗ τέκνα ζωῆς ἐστε αἰωνίας· ϗ τὸν θάνατον ἠθέλετε μερίσασθαι εἰς ἑαυτούς, ἵνα διαφθείσητε αὐτὸν ϗ ἀναιρήσητε, ϗ ἀποθάνῃ ὁ θάνατος ἐν ὑμῖν ϗ δι' ὑμῶν. ὅταν γὰρ τὸ μὲν κόσμιον λύητε, ὑμεῖς δὲ μὴ καταλυθῆτε, κυριεύετε τῆς κτίσεως ϗ τῆς φθορᾶς ἁπάσης. φύσις γὰρ ὁρίζομένου γένους ὑποπίπτει ϗ αὐτὸς, ὁμοίως τῷ Βασιλείδῃ· ἡμῖν δὲ ἄνωθεν δεῦρο τοῦτο δὴ τὸ διάφορον γένος, ὅτι τὸν τοῦ θανάτου καθαίρεσιν ἥκειν· θανάτου δὲ γένεσιν, ἔργον εἶ) τοῦ κτίσαντος τὸν κόσμον. διὸ ϗ τῷ γράφοντι ἐκείνῳ, ὅτως ὐκδέχεται, Οὐδεὶς ὄψεται τὸ πρόσωπον τοῦ Θεοῦ, ϗ ζήσεται· ὡς θανάτου αἰτίου. περὶ τούτου τοῦ Θεοῦ ὐκοῦν αἰνίττεται, γράφων αὐτοῖς λέξεσιν, Ὁπόσον ἐλάττων ἡ εἰκὼν τοῦ ζῶντος προσώπου, τοσοῦτον ἥττων ὁ κόσμος, τοῦ ζῶντος αἰῶνος. τίς οὖν αἰτία τῆς εἰκόνος; μεγαλωσύνη τοῦ προσώπου, προεμηνύου τῷ ζωγράφῳ τὸν τύπον, ἵνα ὀνομασθῇ δι' ὀνόματος αὐτοῦ· ὁ γὰρ αὐθεντικῶς διαμορφὴ, ἀλλὰ τὸ ὄνομα ἐπληρώσατο τὸ ὑστερῆσαν ἐν πλάσει. συνεργεῖ δὲ ϗ τὸ τοῦ Θεοῦ ἀόρατον εἰς πίστιν τοῦ πεπλασμένου· τὸν μὲν γὰρ δημιουργὸν, ὡς Θεὸν ϗ πατέρα κληθέντα, εἰκόνα τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ, ϗ προφήτην προσεῖπεν· ζωγράφον δὲ τὴν σοφίαν, ἧς τὸ πλάσμα ἡ εἰκὼν, εἰς δόξαν τοῦ ἀοράτου· ἐπεὶ ὅσα ὐκ συζυγίας προέρχεται, πληρώματά ἐστιν· ὅσα ὃ ἀπὸ ἑνὸς, εἰκόνες. ἐπεὶ ὃ φαινόμενον αὐτοῦ οὐκ ἔστιν, ἡ ὐκ μεσότητος ψυχὴ ἔρχεται, τὸ ἀμφιέσιν. ϗ τοῦτ' ἔστι τὸ ἐμφύσημα τοῦ ἀμφιέσντος πνεύματος,

A Si autem à prouidentia sunt expiationes, sunt punitiones quoque ex prouidentia. Prouidentia autem etsi à principe, vt ita dicam, moueri incipit, immixta tamen est & insita in substantiis, cum generatione substantiarum à Deo vniuersorum. Quæ cum ita habeant, necesse est vt ipsi fateantur, vel non esse iniustam punitionem, & recte iustéque se gerunt qui condemnant & persequuntur martyres: aut ex Dei volũtate exerceri persecutiones. Non vtique ergo labor & metus rebus accidit, vt ipsi dicunt, tanquam rubigo ferro, sed B ex propria voluntate accedit ad animam. Sed de his quidem multa reseruantur dicenda, quod ad eorum, quæ quidem postea fiet, attinet considerationem, eam suo tempore tractantibus. Valentinus autem in quadam homilia scribit his verbis: Ab initio estis immortales, & filij estis vitæ æternæ, & mortem voluistis inter vos ipsos dispertiri, vt eam consumeretis, & mors in vobis moreretur, & per vos. Quando enim mundum quidem soluitis, vos autẽ non dissoluimini, estis domini creaturæ, & cuiusuis interitus. Genus enim quod natura seruatur, ponit ipse quoq; similiter C atq; Basilides: ad nos autẽ de super huc venire hoc diuersum genus, ad mortem de medio tollendam: mortis autem generationem, esse opus eius qui creauit mundum. Quamobrẽ sic etiam accipit illam scripturam, *Nemo videbit faciem* Genes. 33 *Dei, & viuet*, vt qui sit autor & causa mortis. De hoc Deo ita tacite innuit, scribens his verbis: Quo est minor imago viua facie, eo est minor mundus, viuo æone. Quænam est ergo causa imaginis? Faciei majestas, quæ pictori exhibuit figuram, vt per eius nomen honoraretur. Non enim ex se & sua authoritate fuit forma inuenta, sed implerant nomen quod in creatione erat imperfectum. Adiuuat autem quod Dei quoque D est inaspectabile, ad fidem eius quod effictum est. Creatorem enim, vt qui Deus & pater si vocatus, veri Dei imaginem & Prophetam appellauit: pictorem autem, sapientiam, cuius figmentum est imago, ad gloriam eius qui est inaspectabilis. Nam quæcunque procedunt ex cõiugatione, ea sunt pleromata, id est, implementa: quæcũque autem ab vno, imagines. Quoniã autẽ non est eius id quod eius apparet: quę est ex dimidio anima venit, nempe id quod est differẽs, & hoc est, insufflatio differẽtis spiritus,

& in summa illi quod inspiratur in animam, imaginem spiritus. Et vt in summa dicam, quæ dicuntur de creatore qui factus est ad imaginem, ea in imagine sensili in generatione dicunt fuisse prædicta de generatione hominis. Quinetiam ad seipsos quoque transferunt similitudinem, eius qui differt spiritus interiectionem Creatori fuisse ignotam tradentes. Cum ergo de eo, quod vnus Deus sit, qui prædicatur per legem & Prophetas & Euangelium, tractabimus, aduersus hoc quoque disseremus: est enim locus principalis. Nunc illi quo vrgemur, est occurrendum. Si ad dissoluendam mortem venit genus differens, Christus mortem non aboleuit, nisi ipse quoque dicatur eiusdem cum eis essentiæ: si autem in hoc eam aboleuit, vt genus non attingeret differens, non isti mortem abolent qui sunt æmuli Creatoris, qui eius quæ est ex dimidio animæ, suæ inspirant imagini, vitam supernam, conuenienter ei quod à se susceptum est dogmati, etiamsi hoc dicant euenire per matrem. Sed etsi dicant vna cum Christo aduersus mortem belligerari: occultum confiteantur decretum, quod audeant Creatoris diuinam insectari potentiam, corrigentes eius creaturam, tanquam potentioris, quam ipse non potuit liberare ab interitu. Fuerit autem Dominus quoque Deo creatore melior ac præstantior. Nunquam enim filius cum matre contenderit, idque inter Deos. Quod autem hic sit pater filij, Creator vniuersorum, Dominus omnipotens, ad illam distulimus contemplationem, in qua aduersus hæreses disserere promisimus, ostendentes eum esse solum qui est ab ipso prædicatus. Sed nobis quidem

Philip. 1. scribens Apostolus ad tolerantiam afflictionum: *Et hoc*, inquit, *ex Deo, quod vobis donatum est pro Christo, vt non solum in ipsum credatis, sed etiam pro eo patiamini, idem habentes certamen, quale vidistis in me, & nunc auditis in me.* Si qua est ergo consolatio in Christo, si quod solatium charitatis, si qua societas spiritus, si qua viscera & miserationes, implete meum gaudium, vt idem sentiatis, eandem habentes charitatem, vnanimes, idem sentientes. Si autem immolatur super sacrificio & ministerio fidei gaudens & congratulans,

A καὶ καθ' ὅλου ὃ ἐμπνεῖται τῇ ψυχῇ τῇ εἰκόνι τοῦ πνεύματος· καὶ καθόλου τὰ ἐπὶ τοῦ δημιουργοῦ λεγόμενα τοῦ κατ' εἰκόνα γενομένου, ταῦτ' ἐν εἰκόνος αἰσθητῆς μοίρᾳ ἐν τῇ γενέσει περὶ τὴν ἀνθρωπογονίαν προπεφητεύσας λέγουσι. Ἐς δὴ μετάγουσι τὴν ὁμοιότητα καὶ ἐφ' ἑαυτούς, ἄγνωστον τῷ δημιουργῷ τὴν τοῦ διαφέροντος ἐπένθεσιν πνεύματος γεγενῆσθαι παραδιδόντες. ὅταν μὲν οὖν περὶ τοῦ ἕνα εἶναι τὸν Θεὸν, τὸν διὰ νόμου καὶ Προφητῶν καὶ ΕΥαγγελίου κηρυσσόμενον, διαλαμβάνωμεν, καὶ πρὸς τοῦτο διαλεξώμεθα,

B ἀρχικὸς γὰρ ὁ λόγος· πρὸς δὲ τὸ κατεπεῖγον ἀπαντητέον. εἰ ἐπὶ τὸ καταλῦσαι θάνατον ἀφικνεῖται τὸ διαφέρον γένος, οὐχ ὁ Χριστὸς τὴν θάνατον κατήργησεν, εἰ μὴ καὶ αὐτὸς αὐτοῖς ὁμορύσιος λεχθείη· εἰ δ' εἰς τοῦτο κατήργησεν ὡς μὴ τοῦ διαφέροντος ἅπτεσθαι γένους, οὐχ οὗτοι τὸν θάνατον καταργοῦσιν οἱ ἀντίμιμοι τοῦ δημιουργοῦ, οἱ τῆς ἐκ μεσότητος ψυχῆς τῇ σφετέρᾳ εἰκόνι ἐμφυσῶντες τὴν ζωὴν τὴν ἄνωθεν κατὰ τὴν τοῦ δόγματος αἵρεσιν· κἂν διὰ τῆς μητρὸς τοῦτο συμβαίνειν λέγωσιν. Ἀλλὰ κἂν εἰ σὺν Χριστῷ καταστρατεύεσθαι τοῦ θανάτου λέγοιεν,

C ὁμολογοῦντων τὸ δόγμα τὸ κεκρυμμένον, ὡς τῆς θείας τοῦ δημιουργοῦ κατατρέχειν τολμῶσι δυνάμεως, τὴν κτίσιν τὴν αὐτοῦ, ὡς κρείττους ἐπανορθούμενοι, πειρώμενοι σώζειν τὴν ψυχικὴν εἰκόνα, ἣν αὐτὸς ῥύσασθαι τῆς φθορᾶς οὐ κατίσχυσεν. εἴη δ' ἂν ὁ Κύριος, ἀμείνων τοῦ δημιουργοῦ Θεοῦ· οὐ γὰρ ἄν ποτε ὁ υἱὸς τῷ πατρὶ διαφιλονεικοίη, καὶ ταῦτα ἐν θεοῖς. ὅτι δὲ ἐστὶν ἐστὶν ὁ τοῦ υἱοῦ πατὴρ, ὁ δημιουργὸς τῶν συμπάντων, ὁ παντοκράτωρ Κύριος, εἰς ἐκείνων ἀνεβαλλόμεθα τὴν σκέψιν, καθ' ἣν πρὸς τὰς αἱρέσεις ὑπεσχήμεθα διαλέξασθαι· τοῦτον εἶναι μόνον δεικνύντες τὴν ὑπ' αὐτοῦ κεκηρυγμένον. Ἀλλ' ἡμῖν

D γε ὁ Ἀπόστολος εἰς τὴν τῶν θλίψεων ὑπομονὴν γράφων, καὶ τοῦτό, φησιν, ἀπὸ Θεοῦ, ὅτι ὑμῖν ἐχαρίσθη τὸ ὑπὲρ Χριστοῦ, οὐ μόνον τὸ εἰς αὐτὸν πιστεύειν, ἀλλὰ καὶ τὸ ὑπὲρ αὐτοῦ πάσχειν· τὸν αὐτὸν ἀγῶνα ἔχοντες, οἷον ἴδετε ἐν ἐμοὶ, καὶ νῦν ἀκούετε ἐν ἐμοί. εἴ τις οὖν παράκλησις ἐν Χριστῷ, εἴ τι παραμύθιον ἀγάπης, εἴ τις κοινωνία πνεύματος, εἴ τινα σπλάγχνα καὶ οἰκτιρμοὶ, πληρώσατέ μου τὴν χαρὰν· ἵνα τὸ αὐτὸ φρονῆτε, τὴν αὐτὴν ἀγάπην ἔχοντες, σύμψυχοι, τὸ ἓν φρονοῦντες. εἰ δὲ σπένδεται ἐπὶ τῇ θυσίᾳ καὶ τῇ λειτουργίᾳ τῆς πίστεως χαίρων καὶ συγχαίρων,

πρὸς οὓς ὁ λόγος τοῦ Ἀποστόλου, τοὺς Φιλιπ- A
πησίους σύμμετόχους τῆς χάριτος καλῶν, πῶς
αὐτοὺς συμψύχους καὶ ψυχικοὺς λέγῃ; ὁμοίως
καὶ περὶ Τιμοθέου καὶ ἑαυτοῦ γράφων· Οὐδέ-
να γὰρ ἔχω, φησί, ἰσόψυχον, ὅστις γνησίως
τὰ περὶ ὑμῶν μεριμνήσῃ· οἱ πολῖται γὰρ τὰ
ἑαυτῶν ζητοῦσιν, οὐ τὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ· μὴ τοί-
νυν ψυχικοὺς οἱ ἀνείδους μέρῃ λεγόντων ἡμᾶς
οἱ παράφρονες, ἀλλὰ καὶ οἱ Φρύγες· ἤδη
γὰρ καὶ οὗτοι τοὺς τῇ νέᾳ προφητείᾳ μὴ προ-
σέχοντας, ψυχικοὺς καλοῦσιν· πρὸς οὓς ἐν τοῖς
περὶ προφητείας διαλεξόμεθα. ἀγάπην οὖν B
ἀσκῶν τὸν τέλειον χρή· καίτοιγε ὅτι τοιαύτην
φιλίαν παιδεύει, δι' ἀγάπην ἐκτελουμένην τοῖς
ἐντολαῖς. Ὃ δὲ ἀγαπᾷν τοὺς ἐχθρούς, οὐκ ἀ-
γαπᾷν τὸ κακὸν λέγει, οὐδὲ ἀσέβειαν, ἢ μοι-
χείαν, ἢ κλοπήν· ἀλλὰ τὸν κλέπτην καὶ τὸν
ἀσεβῆ, καὶ τὸν μοιχόν, ἃ καθὸ ἁμαρτάνει καὶ τῇ
πρὸς ἐνεργείᾳ μολυνῇ τιμᾷ αὐθεφόπου προ-
σηγορίαν· καθ' ὃ δὲ ἄνθρωπός ἐστι, καὶ ἔρ-
γον Θεοῦ· ἁμαρτάνειν τὸ ἁμαρτάνειν ἐνεργείᾳ κεῖ-
ται, οὐκ οὐσίᾳ· διὸ οὐδὲ ἔργον Θεοῦ. ἐχθροὶ
δὲ οἱ ἁμαρτάνοντες εἴρηνται Θεοῦ· οἱ ἐχθροὶ
δὴ τῶν ἐντολῶν, ὡς μηδὲ ὑπακηκόασι, C
γνώμῃσι ὥσπερ φίλοι οἱ ὑπακηκοότες· οἱ
μὲν, διὰ τὴν οἰκείωσιν· οἱ δὲ, διὰ τὴν ἀ-
παλλοτρίωσιν τὴν ἐκ προαιρέσεως προσα-
γορευθέντος· οὐδὲν γὰρ ἡ ἔχθρα οὐδ' ἡ ἁμαρτία,
ἄνευ τοῦ ἐχθροῦ καὶ τοῦ ἁμαρτάνοντος· καὶ ὃ
μηδενὸς ἐπιθυμεῖν, οὐχ ὡς ἀλλοτρίου τῶν
ἐπιθυμητῶν ὄντων, πόθον μὴ ἔχειν διδάσκῃ.
καθάπερ ὑπέλαβόν τινες τὸν κτίστην ἄλλον
εἶναι παρὰ τὸν πρῶτον Θεὸν δογματίζον-
τες. οὐδ' ὡς ἐβδελυγμένης καὶ κακῆς οὔσης
τῆς γενέσεως· ἄθεοι γὰρ αἱ δόξαι αὗται· ἀ-
λλότρια δὲ ἡμεῖς φαμὲν τὰ τοῦ κόσμου, οὐχ D
ὡς ἄτοπα, οὐδ' ὡς οὐχὶ τοῦ Θεοῦ τοῦ πάν-
των Κυρίου· ἀλλ' ὅτι μὴ καταμένομεν
ἐν αὐτοῖς τὸν πάντα αἰῶνα· κτήσει ὄντα ἀλ-
λότρια καὶ τῶν κτησαμένων ὑπάρχον-
τα· χρήσει δὲ ἑκάστου ἡμῶν ἴδια, δι' οὓς καὶ
ἐγένετο· πλὴν ἐφ' ὅσον γε αὐτοῖς ἀναγκαῖον
συμπράξαι. καὶ φυσικὴν τοίνυν ὄρεξιν χρη-
στέον τοῖς κεκωλυμένοις καλῶς, πάσῃ ὑπε-
ρέκπτωσιν καὶ συμπάθειαν παραιτουμένους. ὅση
καὶ χρηστότης, Ἀγαπᾶτε τοὺς ἐχθροὺς ὑμῶν,
λέγει· εὐλογεῖτε τοὺς καταρωμένους ὑμᾶς. καὶ
προσεύχεσθε ὑπὲρ τῶν ἐπηρεαζόντων ὑμῖν,

eos ad quos loquitur Apostolus, Philippenses vocans gratiæ consortes & socios, quomodo ipsos dicit vnanimes & animales? Similiter etiam de Timotheo quoque scribens & seipso: *Neminem, enim*, inquit; *habeo tam vnanimem, qui germane de vobis futurus sit solicitus. Omnes enim quæ sua sunt, quærunt, non quæ Iesu Christi.* Ne ij ergo qui prius dicti sunt probri loco nos animales dicant. Quinetiam Phryges: iam enim ij quoque illos qui nouam non attendunt Prophetiam, animales appellant; aduersus quos differemus, cum agemus de Prophetia. Eum ergo qui est perfectus, oportet exercere charitatem, & hinc ad diuinam tendere amicitiam, per charitatem exequendo mandata. Diligere autem inimicos, non dicit malum amare, neque impietatem, vel adulterium, vel furtum, sed furem, & impium, & adulterum, non quatenus peccat, & aliqua actione inquinat hominis appellationem, sed quatenus est homo, & opus Dei. Peccare certe inter actiones ponitur, non inter substantias, quamobrem nec Dei est opus. Dei autem inimici dicti sunt peccatores, qui sunt inimici mandatorum quibus non obediunt, sicut amici qui audiunt: hi quidem propter coniunctionem, illi vero propter alienationem, ex libero animi arbitrio profectam, appellati. Nihil enim sunt inimicitiæ neque peccatum, absque inimico & peccatore: & nihil concupiscere, non tanquam sint aliena quæ sunt desiderabilia, docet nos affici desiderio, vt existimarunt qui Creatorem, alium esse à primo Deo discernunt: neque tanquam sit execranda & mala generatio: eæ enim sunt impiæ opiniones. Quæ autem sunt mundi, aliena dicimus, non vt quæ sint, absurda, nec vt quæ non sint Dei Domini vniuersorum, sed quoniam per totum seculum non in eis permanemus vt quæ possessione sint aliena, & successorum: vsu vero sint vniuscuiusque nostrum propria propter quos etiam facta sunt: sed tamen eatenus, quatenus vna cum eis esse nobis necesse est. Igitur conuenienter naturali appetitioni, recte vtendum est iis quæ sunt prohibita, cauendo ne quouis modo nimium dilabamur, & supra modum in ea afficiamur. Porrò autem quãra est etiam benignitas? *Diligite*, inquit, *inimicos vestros. Benedicite iis qui vos execrantur, & orate pro eis, qui vos afficiunt contumeliis,*

Philip. 2

Luc. 6. Mat. 6. 5.

& similia. Quibus adiicit: *Vt sitis similes patris vestri qui est in cælis*, significans eam quæ Deum refert assimilationem. Rursus autem inquit: *Sis cito beneuolus aduersario tuo, donec es in via cum ipso.* Aduersarius autem non est corpus, vt quidam volunt, sed diabolus, & qui ei assimilantur, qui vna nobiscum in via ingreditur, per homines qui eius facta imitantur in hac vita terrena. Fieri ergo non potest, vt non patiantur inimicissima, qui se Christi quidem esse confitentur, in diaboli autem versantur operibus. Scriptum est enim: *Ne forte te tradat Iudici, Iudex autem ministro imperij diaboli.* Persuasum enim habeo, quod neque mors, quam afferunt ij qui persequuntur, neque vita quæ hic agitur, neque Angeli qui defecerunt, neque principatus (Satanæ autem principatus est vita quam elegit: tales enim sunt, qui sunt ex eo principatus, & potestates tenebrarum) neque præsentia in quibus sumus tempore huius vitæ, vt spes quidem militis, lucrum vero mercatoris: neque altitudo, neque profunditas, neque aliqua alia creatura, per propriam homini operationem resistit fidei eius qui suo eligit arbitrio. Creatura autem dicitur vniuoce operatio, vt quæ sit nostrum opus. Talis ergo operatio non poterit nos separare à charitate Dei, quæ est in Christo Iesu Domino nostro. Habes summam martyris cognitione præditi. Scimus autem quod omnes habemus cognitionem communem quæ est in communibus, & quod vnus sit Deus. Scribebat enim ad fideles, vnde infert: Sed non est in omnibus cognitio, quæ traditur in paucis. Sunt autem qui dicunt eam, quæ est de iis quæ simulachris immolata sunt, cognitionem non ferre in omnibus, ne forte potestas nostra fiat offendiculum infirmis: perit enim infirmus tua cognitione. Quod si dicant, oportere emere quicquid venditur in macello, per interrogationem subiungentes illud, Nihil interrogantes æque ac interrogantes, ridiculam afferunt interpretationem. Dicit enim Apostolus: Omnia alia ex macello emite, nihil interrogantes, conuenienter exceptioni eorum quæ ostenduntur in generali omnium Apostolorum epistola, quæ, quod ita visum sit spiritui sancto, scripta quidem est in Actis Apostolorum: lata autem fuit ad fideles per ipsum Paulum qui ministrabat.

Matt. 5. Rom. 6. 1. Cor. 8. Act. 15.

καὶ τὰ ὅμοια· οἷς προσέθηκεν, Ἵνα γένησθε υἱοὶ τοῦ πατρὸς ὑμῶν, τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς· τὴν ὁμοίωσιν τὴν πρὸς Θεὸν αἰνιττόμενος. πάλιν δ' αὖ φησιν, Ἴσθι εὔνοος τῷ ἀντιδίκῳ σου ταχύ, ἕως ὅτου εἶ ἐν τῇ ὁδῷ μετ' αὐτοῦ. ἀντίδικος μέν, οὐ τὸ σῶμα, ὡς τινες βούλονται, ἀλλ' ὁ διάβολος καὶ οἱ τούτῳ ὁμοιούμενοι, ὁ σκανδαλίζων ἡμῶν δι' ἀνθρώπων τὴν ζηλωτῶν τὰ ἔργα αὐτοῦ ἐν τῷ βιωτικῷ τῷδε βίῳ. οὐκ οἷόν τε οὖν μὴ παθεῖν τὰ ἔχθιστα, τοὺς ὁμολογουμένως μὲν ἑαυτοὺς εἶναι ἐν τοῖς τοῦ Χριστοῦ, ἐν δὲ τοῖς τοῦ διαβόλου καταγινομένους ἔργοις· γέγραπται γάρ, Μή ποτε παραδῷ σε ὁ κριτὴς τῷ ὑπηρέτῃ, καὶ ἀρχῆς τοῦ διαβόλου. Πέπεισμαι γὰρ ὅτι οὔτε θάνατος, ὁ κατ' ἐπιφορὰν τῶν διωκόντων· οὔτε ζωή, ἡ κατὰ τὸν βίον τοῦτον· οὔτε ἄγγελοι, οἱ ἀποστάται· οὔτε ἀρχαί. Ἀρχὴ δὲ τοῦ Σατανᾶ ὁ βίος οὗ εἵλετο· τοιοῦτοι γὰρ οἱ κατ' αὐτὸν ἀρχαί τε καὶ ἐξουσίαι τοῦ σκότους· οὔτε τὰ ἐνεστῶτα, ἐν οἷς ἐσμεν κατὰ τὸν τοῦ βίου χρόνον, ὡς τῷ μὲν στρατιώτου ἡ ἐλπὶς, τῷ ἐμπόρου δὲ ὁ κέρδος· οὔτε ὕψωμα, οὔτε βάθος, οὔτε τις κτίσις ἑτέρα, κατ' ἐνέργειαν τὴν οἰκείαν ἀνθρώπῳ, ἀντιπροσάγειν τῇ πίστει τῇ προαιρουμένου. κτίσις δὲ συνωνύμως καὶ ἐνέργεια λέγεται, ἔργον ἡμέτερον ὅσα· ἢ τοιάδε ἐνέργεια, ἣ δυνήσεται ἡμᾶς χωρίσαι ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ, τῆς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν. Ἔχεις συνκεφαλαίωσιν γνώσεως μαρτυρίας. οἴδαμεν δὲ ὅτι πάντες γνῶσιν ἔχομεν τὴν κοινὴν ἐν τοῖς κοινοῖς, καὶ τὸν ὅτι εἷς Θεός· τοῖς πίστις γὰρ ἐπέστελλεν· ὅθεν ἐπιφέρει, Ἀλλ' οὐκ ἐν πᾶσιν ἡ γνῶσις, ἐν ὀλίγοις παραδιδομένη. εἰσὶ δὲ οἱ φασὶ τὴν περὶ τῶν εἰδωλοθύτων γνῶσιν οὐκ ἐν πᾶσι φέρειν· μήπως ἡ ἐξουσία ἡμῶν τοῦ σκάνδαλον τοῖς ἀσθενέσι γένηται· ἀπόλλυται γὰρ ὁ ἀσθενῶν τῇ σῇ γνώσει. κἂν φάσκωσι, Πᾶν τὸ ἐν μακέλλῳ πωλούμενον, ἀνερωτᾶν δεῖ, καὶ πᾶσιν ἐπάγοντες, τὸ, Μηδὲν ἀνακρίνοντες, ἐπ' ἴσης τῷ ἀνακρίνοντες, γελοίαν ἐξήγησιν παραθήσονται· ὁ γὰρ Ἀπόστολος, Πάντα, φησὶ, τὰ ἄλλα ὠνεῖσθε ἐκ μακέλλου, μηδὲν ἀνακρίνοντες, καθ' ὑπεξαίρεσιν τῶν δηλουμένων καὶ τῆς ἐπιστολῆς τῆς Καθολικῆς τῶν Ἀποστόλων ἀπάντων, σὺν τῇ βούλησι τοῦ ἁγίου Πνεύματος, τῇ γεγραμμένῃ μὲν ἐν τῇ Πράξεσι τῶν Ἀποστόλων, διακομισθείσῃ δὲ εἰς τοὺς πιστοὺς δι' αὐτοῦ διακονοῦντος τοῦ Παύλου·

ἐμιώυσθαι γὰρ ἐπάναγκες, ἀπέχεσθαι δεῖν εἰδωλοθύτων, καὶ αἵματος, καὶ πνικτῶν, καὶ πορνείας· ἐξ ὧν διατηρουμένους ἑαυτοὺς, εὖ πράξειν. ἕτερον οὖν ἐστὶ τὸ εἰρημένον πρὸς τοῦ Ἀποστόλου· Μὴ οὐκ ἔχομεν ἐξουσίαν φαγεῖν καὶ πιεῖν; μὴ οὐκ ἔχομεν ἐξουσίαν ἀδελφὴν γυναῖκα περιάγειν, ὡς καὶ οἱ λοιποὶ Ἀπόστολοι, καὶ οἱ ἀδελφοὶ τοῦ Κυρίου καὶ Κηφᾶς; ἀλλ' οὐκ ἐχρησάμεθα τῇ ἐξουσίᾳ ταύτῃ, φησὶν, ἀλλὰ πάντα στέγομεν, ἵνα μὴ ἐγκοπὴν δῶμεν τῷ Εὐαγγελίῳ τοῦ Χριστοῦ· ἤτοι φορτία περιάγοντες, δέον εὐλύτους εἰς πάντας εἶναι· ἢ ὑπόδειγμα τοῖς θέλουσιν ἐγκρατεύεσθαι γινόμενοι, μὴ οἰκοδομούμενοι εἰς τὸ ἀνδρῶν τὰ παραλειφθέντα ἐσθίειν, καὶ ὡς ἔτυχεν ὁμιλεῖν τῇ γυναικί· μάλιστα γε τοῖς τηλικούτοις οἰκονομίαν πεπεισμένοις, ὑπόδειγμα τοῖς μαθηταῖς ἄριστον σκηνῆς πρέπει. ἐλεύθερος γὰρ ὢν οὐκ πάντων, πᾶσιν ἐμαυτὸν ἐδούλωσα, φησὶν, ἵνα τοὺς πάντας κερδήσω· καὶ πᾶς δὲ ὁ ἀγωνιζόμενος, πάντα ἐγκρατεύεται· ἀλλὰ τοῦ Κυρίου ἡ γῆ, καὶ τὸ πλήρωμα αὐτῆς. διὰ τοῦτο συνειδήσιν οὖν ἀφεκτέον, ὧν ἀφεκτέον. συνειδήσιν δὲ λέγω, οὐχὶ τὴν ἐμήν· γνωστικὴ γάρ· ἀλλὰ τὴν τοῦ ἑτέρου, ἵνα μὴ κακῶς οἰκοδομηθῇ ἁμαθία, μιμούμενος ὁ μὴ γινώσκων, καταφρονητὴς αὐτὴ μεγαλόφρονος γινόμενος· ἵνατί γὰρ ἡ ἐλευθερία μου κρίνεται ὑπὸ ἄλλης συνειδήσεως; εἰ ἐγὼ χάριτι μετέχω, τί βλασφημοῦμαι ὑπὲρ οὗ ἐγὼ εὐχαριστῶ; Πάντα οὖν ὅσα ποιεῖτε, εἰς δόξαν Θεοῦ ποιεῖτε· ὅσα ὑπὸ τὸν κανόνα τῆς πίστεως ποιεῖν ὑπετέταπται. Καρδίᾳ μὲν πιστεύεται εἰς δικαιοσύνην, στόματι δὲ ὁμολογεῖται εἰς σωτηρίαν. λέγει γοῦν ἡ γραφὴ, Πᾶς ὁ πιστεύων ἐπ' αὐτῷ, οὐ καταισχυνθήσεται· τουτέστι, τὸ ῥῆμα τῆς πίστεως ὃ κηρύσσομεν. ὅτι ἐὰν ὁμολογήσῃς τὸ ῥῆμα ἐν τῷ στόματί σου ὅτι Κύριος Ἰησοῦς, καὶ πιστεύσῃς ἐν τῇ καρδίᾳ σου ὅτι ὁ Θεὸς ἤγειρεν αὐτὸν ἐκ νεκρῶν, σωθήσῃ. διὸ τελείαν δικαιοσύνην ὑπογράφει, ἔργῳ τε καὶ θεωρίᾳ πεπληρωμένην. εὐλογητέον οὖν τοὺς διώκοντας· Εὐλογεῖτε, καὶ μὴ καταρᾶσθε· ἡ γὰρ καύχησις ἡμῶν, αὕτη ἐστὶ, τὸ μαρτύριον τῆς συνειδήσεως ἡμῶν, ὅτι ἐν ἁγιότητι καὶ εἰλικρινείᾳ Θεοῦ ἐγνωμεν· δι' ὀλίγης ταύτης ἐπιφάσεως, τὸ τῆς ἀγάπης ἔργον ἐνδεικνύμενοι, ὅτι οὐκ ἐν σοφίᾳ σαρκικῇ.

Significarunt enim oportere necessario abstinere ab immolatis, & sanguine, & suffocatis, & fornicatione, à quibus se conseruantes, recte esse facturos. Aliud ergo est quod dictum est ab Apostolo: *Nunquid non habemus potestatem comedendi & bibendi? Nunquid non habemus potestatem sororem mulierem circumducendi, vt etiam reliqui Apostoli, & fratres Domini, & Cephas? sed non vsi sumus*, inquit, *hac potestate, sed omnia sustinemus, ne demus offensionem Euangelio Christi, aut onera circumferentes, cum oporteat esse expeditos ad omnia, aut effecti exemplum iis qui volunt continentes esse, vt qui non ita instructi simus, vt quæ nobis apponuntur non libenter comedamus, & temere cum muliere habeamus consuetudinem.* Maxime autem eos quibus est credita tanta dispensatio, conuenit esse purum & nulla labe pollutum exemplar discentibus. *Nam cum liber*, inquit, *essem ex omnibus, omnium me seruum feci, vt omnes lucrifacerem.* Omnis autem qui in certamine contendit, est continens in omnibus. Sed Domini est terra & plenitudo eius. Propter conscientiam ergo abstinendum est ab iis, à quibus est abstinendum: conscientiam autem dico, non suam, est enim cognitione prædita, sed alterius, ne male ædificetur per ignorationem, imitando id quod non cognoscit, & pro magni & excelsi animi viro fiat contemptor. Cur enim mea libertas iudicatur ab alia conscientia? Si ego cum gratia participo, cur maledictis appetor pro eo pro quo gratias ago? *Omnia ergo quæ facitis, in gloriam Dei facite*, quæ scilicet à regula fidei permissum est facere. *Corde quidem creditur ad iustitiam, ore autem fit confessio ad salutem.* Dicit itaque Scriptura: *Quisquis credit in ipsum, pudore non afficietur.* Hoc est verbum fidei quod prædicamus: quod si confessus fueris verbum in ore tuo, quod Dominus Iesus, & credideris in corde tuo, quod Deus eum suscitauit à mortuis, saluus eris. Euidenter perfectam describit iustitiam, & opere impletam & contemplatione. Benedicere ergo oportet iis qui persequuntur. Benedicite, & nolite execrari. Gloriatio enim nostra hæc est, testimonium conscientię nostrę, quod in sanctitate & sinceritate Deum cognouimus: per hanc paruam occasionem, opus ostendentes charitatis, quod non in sapiẽtia carnali,

A 1. Cor. 9.

B

C

D 2. Cor. 13. Rom. 10.

sed in gratia Dei conuersati sumus A in mundo. Hæc Apostolus quidem de cognitione. Communem autem fidei doctrinam, dixit odorem co-
2 Cor. 2. gnitionis, in secunda epistola ad Corinthios. Nam in hodiernum vsque diem, idem velum multis in lec-
2. Cor. 3. tione veteris Testamenti manet, vt quod non sit apertum per conuersionem ad Dominum. Propterea ostendit etiam resurrectionem, iis qui possunt perspicere eam quæ est adhuc in carne, vitæ serpentis super ventrem. Vnde etiam eos qui sunt eiusmodi, vocauit fœtus viperarum, B libidinosos, ac voluptarios, ventrique & peni seruientes, & propter mundanas cupiditates, sua inuicem
1. Ioan. 2. capita abscindentes. *Filioli, ne diligamus sermone, nec lingua*, ait Ioannes, perfectos esse docens, sed opere & veritate. In hoc cognoscemus, quod ex veritate sumus. Si autem Deus est charitas, charitas quoque est pietas ac Dei cultus, timor non est in charitate. sed perfecta charitas foras
1. Tim. 4 eiicit timorem. *Hæc est charitas Dei, vt eius præcepta seruemus.* Et rursus, ei qui cupit fieri cognitione præditus, scriptum est: *Sed sis forma fidelium, in sermone: in conuersatione, in charitate, in fide & castitate.* Fidei enim, vt arbitror, perfectio, distinguitur à communi fide. Porrò autem diuinus quoque Apostolus per hæc tradit regulam eius qui est præditus cognitione, sic scribens: *Ego enim didici in iis in qui-*
Philip. 4 *bus sum, esse contentus. Scio & esse humilis, scio & abundare. Vbique & in omnibus sum institutus, & satiari, & esurire, & abundare, & penuriam pati. Omnia possum in eo qui mihi dat vires.* Iam vero cum aliis quoque differens, vt eos arguat & admoneat, non veretur dicere. *Recor-*
Heb. 10. *demini autem priorum dierum, in quibus illuminati magnum certamen sustinuistis passionum, partim quidem opprobriis & afflictionibus facti spectaculum, partim autem socij ita conuersantium effecti. Nam & vincula mea commiserati estis, & rapinam bonorum vestrorum cum gaudio suscepistis; cognoscentes vos habere meliores & manentes facultates. Nolite itaque amittere confidentiam vestram, quæ magnam habet remunerationem: opus enim habetis patientia, vt cum Dei voluntatem feceritis, reportetis promissionem. Adhuc enim parumper: qui venit veniet, & non tardabit.*

Ἀλλ' ἐν χάριτι Θεοῦ διεσταφήμεθα ἐν τῷ κόσμῳ. Ταῦτα μὲν περὶ τῆς γνώσεως ὁ Ἀπόστολος· τὴν δὲ κοινὴν διδασκαλίαν τῆς πίστεως, ὀσμὴν γνώσεως εἴρηκεν, ἐν τῇ δευτέρᾳ πρὸς Κορινθίους. ἄχρι γὰρ τῆς σήμερον ἡμέρας, ὁ αὐτὸ κάλυμμα τοῖς πολλοῖς ἐπὶ τῇ ἀναγνώσει τῆς παλαιᾶς διαθήκης μένει, μὴ ἀνακαλυπτόμενον ὅτι ἐν Χριστῷ καταργεῖται· ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸν Κύριον ἐπιστροφήν. διὰ τοῦτο καὶ ἀνάστασιν ἔδειξε, τοῖς διορᾶν δυναμένοις, τὴν ἔτι ἐν σαρκὶ τοῦ βίου ἕρπουσαν ἐπὶ χοϊλίαν· ἔνθεν καὶ γεννήματα ἐχιδνῶν τοὺς τοιούτους ἐκάλεσεν, τοὺς φιληδόνους, τοὺς γαστρὶ καὶ αἰδοίοις δουλεύοντας, καὶ τὰς ἀλλήλων διὰ τὰς κοσμικὰς ἐπιθυμίας ἀποτεμνοντας κεφαλάς. Τεκνία, μὴ ἀγαπῶμεν λόγῳ, μηδὲ γλώσσῃ, Ἰωάννης λέγει, τελείους εἶναι διδάσκων· ἀλλ' ἐν ἔργῳ καὶ ἀληθείᾳ· ἐν τούτῳ γνωσόμεθα ὅτι ἐκ τῆς ἀληθείας ἐσμέν. εἰ ὁ ἀγάπη ὁ Θεός, ἀγάπη καὶ ἡ θεοσέβεια, φόβος οὐκ ἔστιν ἐν τῇ ἀγάπῃ· ἀλλ' ἡ τελεία ἀγάπη ἔξω βάλλει τὸν φόβον. αὕτη ἐστὶν ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ, ἵνα τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ τηρῶμεν. πάλιν τε αὖ τῷ γνωστικῷ πορρωτέω ποθοῦντι γενέσθαι, γέγραπται, Ἀλλὰ τύπος γίνου τῶν πιστῶν, ἐν λόγῳ, ἐν ἀναστροφῇ, ἐν ἀγάπῃ, ἐν πίστει, ἐν ἁγνείᾳ. πίστεως γάρ, οἶμαι, τελειότης περὶ τὴν κοινὴν διαφέρεται πίστιν. καὶ δὴ γνωστικοῦ κανόνα ὁ θεῖος Ἀπόστολος διὰ τοσῶνδε παιδεύσειν, τάδε μὲν γράφων· Ἐγὼ γὰρ ἔμαθον, ἐν οἷς εἰμι, αὐτάρκης εἶναι· οἶδα καὶ ταπεινοῦσθαι, οἶδα καὶ περισσεύειν· ἐν παντὶ καὶ ἐν πᾶσι μεμύημαι, καὶ χορτάζεσθαι καὶ πεινᾶν, καὶ περισσεύειν καὶ ὑστερεῖσθαι· πάντα ἰσχύω, ἐν τῷ ἐνδυναμοῦντί με. τάδε δὲ καὶ πρὸς ἐνθύμησιν ἡμῖν διαλεγόμενος, ὧδε ὅπως λέγει· Ἀναμιμνήσκεσθε δὲ τὰς πρότερον ἡμέρας, ἐν αἷς φωτισθέντες, πολλὴν ἄθλησιν ὑπεμείνατε παθημάτων· τοῦτο μὲν ὀνείδεσμοῖς τε καὶ θλίψεσι θεατιζόμενοι· τοῦτο δέ, κοινωνοὶ τῶν οὕτως διαστρεφομένων γενηθέντες. καὶ γὰρ τοῖς δεσμοῖς μου συνεπαθήσατε, καὶ τὴν ἁρπαγὴν τῶν ὑπαρχόντων ὑμῶν μετὰ χαρᾶς προσεδέξασθε· γινώσκοντες ἔχειν ἑαυτοῖς κρείττονα ὕπαρξιν καὶ μένουσαν. μὴ ἀποβάλητε οὖν τὴν παῤῥησίαν ὑμῶν, ἥτις ἔχει μεγάλην μισθαποδοσίαν. ὑπομονῆς γὰρ ἔχετε χρείαν· ἵνα τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ ποιήσαντες, κομίσησθε τὴν ἐπαγγελίαν· ἔτι γὰρ μικρὸν ὅσον ὅσον, ὁ ἐρχόμενος ἥξει καὶ οὐ χρονιεῖ.

Ο δὲ δίκαιός μου, ἐκ πίστεως ζήσεται. καὶ ἐὰν ὑποστείληται, οὐκ εὐδοκεῖ ἡ ψυχή μου ἐν αὐτῷ. ἡμεῖς δὲ οὐκ ἐσμὲν ὑποστολῆς εἰς ἀπώλειαν, ἀλλὰ πίστεως εἰς περιποίησιν ψυχῆς. Εἶτά σοι σμῆνος ὑποδειγμάτων θείων παρίστησιν. Η γὰρ οὐ πίστει, φησὶ, δι' ὑπομονῆς κατώρθωσαν, οἱ ἐμπαιγμῶν καὶ μαστίγων πεῖραν λαβόντες· ἔτι δὲ δεσμῶν καὶ φυλακῆς· ἐλιθάσθησαν, ἐπειράσθησαν, ἐν φόνῳ μαχαίρας ἀπέθανον· περιῆλθον ἐν μηλωταῖς, ἐν αἰγείοις δέρμασιν· ὑστερούμενοι, θλιβόμενοι, καλοχούμενοι· ὧν οὐκ ἦν ἄξιος ὁ κόσμος· ἐν ἐρημίαις πλανώμενοι, καὶ ὄρεσι, καὶ σπηλαίοις, καὶ τῇ ὀπαῖς τῆς γῆς. καὶ πάντες μαρτυρηθέντες διὰ τῆς πίστεως, οὐκ ἐκομίσαντο τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ Θεοῦ. ἀπολείπει νοεῖν τὸ κατὰ παρασιώπησιν εἰρημένον, μόνοι. ἐπιφέρει γοῦν, Περὶ ἡμῶν κρεῖττόν τι προειδομένου τοῦ Θεοῦ· ἀγαθὸς γὰρ ἦν ἵνα μὴ χωρὶς ἡμῶν τελειωθῶσι. τοιγαροῦν καὶ ἡμεῖς, τοσοῦτον ἔχοντες περικείμενον ἡμῖν νέφος ἅγιον καὶ διειδὲς μαρτύρων, ὄγκον ἀποθέμενοι πάντα, καὶ τὴν εὐπερίστατον ἁμαρτίαν, δι' ὑπομονῆς τρέχωμεν τὸν προκείμενον ἡμῖν ἀγῶνα· ἀφορῶντες εἰς τὸν τῆς πίστεως ἀρχηγὸν καὶ τελειωτὴν Ιησοῦν. ὅτι μὲν οὖν μίαν σωτηρίαν λέγει ἐν Χριστῷ τῶν δικαίων καὶ ἡμῶν, σαφῶς μὲν εἴρηκεν πρότερον· οὐδὲν δὲ ἧττον καὶ περὶ Μωσέως λέγων ἐπιφέρει· Μείζονα πλοῦτον ἡγησάμενος τῶν Αἰγύπτου θησαυρῶν, τὸν ὀνειδισμὸν τοῦ Χριστοῦ· ἀπέβλεπε γὰρ εἰς τὴν μισθαποδοσίαν· πίστει κατέλιπεν Αἴγυπτον, μὴ φοβηθεὶς τὴν θυμὸν τοῦ βασιλέως· τὸν γὰρ ἀόρατον, ὡς ὁρῶν, ἐκαρτέρησεν. ἡθεία σοφία περὶ τῶν μαρτύρων λέγει· Εδοξαν ἐν ὀφθαλμοῖς ἀφρόνων τεθνᾶναι, καὶ ἐλογίσθη κάκωσις ἡ ἔξοδος αὐτῶν· καὶ ἡ ἀφ' ἡμῶν πορεία, σύντριμμα. οἱ δέ, εἰσιν ἐν εἰρήνῃ· καὶ γὰρ ἐν ὄψει ἀνθρώπων ἐὰν κολασθῶσιν, ἡ ἐλπὶς αὐτῶν ἀθανασίας πλήρης. εἶτα ἐπάγει, κάθαρσιν ἔνδοξον τὸ μαρτύριον διδάσκουσα, Καὶ ὀλίγα παιδευθέντες, μεγάλα εὐεργετηθήσονται. ὅτι ὁ Θεὸς ἐπείρασεν αὐτοὺς· τουτέστιν, εἰς δοκίμιον καὶ δυσωθίαν τοῦ πειράζοντος, εἴασεν αὐτοὺς περασθῆναι· καὶ εὗρεν αὐτοὺς ἀξίους ἑαυτοῦ, υἱοὺς κληθῆναι δηλονότι. ὡς χρυσὸν ἐν χωνευτηρίῳ ἐδοκίμασεν αὐτοὺς, καὶ ὡς ὁλοκάρπωμα θυσίας προσεδέξατο αὐτοὺς· καὶ ἐν καιρῷ ἐπισκοπῆς αὐτῶν ἀνδράμψουσι, καὶ ὡς σπινθῆρες ἐν καλάμῃ διαδραμοῦνται·

A Iustus autem meus ex fide viuet. Quod si subtraxerit se, non placebit animæ meæ. Nos autem non sumus subtractionis ad perditionem, sed fidei ad acquisitionem animæ. Deinde adducit tibi examen exemplorum diuinorum. *An non*, inquit, *fide se recte gesserunt, qui ludibria & flagella, & vincula, præterea & carcerem experti sunt? Lapidati fuerunt, tentati sunt, in cæde gladij mortui sunt, circuierunt in ouinis & caprinis pellibus, egentes, afflicti, vexati, quibus dignus non erat mundus: in solitudinibus errantes, & montibus, & speluncis, & foraminibus terræ. Et hi omnes testimonio fidei probati, non acceperunt promissionem.* Restat intelligendum quod per παρασιώπησιν, id est, reticentiam dictum est, soli. Subiungit itaque: *Cum de nobis melius aliquid Deus præuidisset, bonus enim erat, vt non sine nobis consummarentur.* Itaque cum & nos circa nos habeamus tantam nubem sanctam & pellucidam testium, deponentes omne pondus, & nos facile circunstans peccatum per parientiam curramus ad nobis propositum certamen, respicientes ad fidei, autorem & consummatorem Iesum. Et quod vnam quidem dicit salutem in Christo, & iustorum, & nostram, prius quidem dixit apertè: nihilo tamen seciùs de Mose quoque dicens, subiungit: Maiores existimans diuitias quam thesauros Ægypti, Christi improperium: respiciebat enim remunerationem. Fide reliquit Ægyptum, non veritus iram Regis. Inuisibilem enim tanquam qui videret, sustinuit. Diuina sapientia dicit de Martyribus: Visi sunt in oculis insipientium mori, & reputata est vexatio eorum exitus, & à nobis discessus, contritio: illi vero sunt in pace. Etenim si in oculis hominum suppliciis affecti fuerint, spes eorum plena est immortalitatis. Deinde subiungit, gloriosam expurgationem docens esse martyrium: Et in paucis castigati, magnis afficientur beneficiis. quoniam Deus tentauit eos, hoc est, ad eorum probationem, & vt pudore afficiatur tentator, siuit eos tentari. Et inuenit eos se dignos, vt scilicet vocentur filij. Tanquam aurum in fornace probauit eos, & tanquam solidam sacrificij oblationem excepit eos, & in tempore inspectionis eorum fulgebunt & tanquam scintillæ in stipula percurrent.

Hebr. 11.

Sap. 3.

Iudicabunt gentes, & dominabuntur populis, & Rex eorum erit Dominus in sæcula. Porrò autem Clemens quoque Apostolus in Epistola ad Corinthios, ipse quoque nobis quandam formam eius qui est præditus cognitione describens: dicit: Quis enim apud vos versatus, omni virtute perfectam, firmámque ac stabilem fidem vestram non probauit? temperantemque ac moderatam vestram in Christo pietatem non est admiratus: & magnificos quod ad hospitalitatẽ vestros mores non prædicauit? & perfectam firmámque ac stabilem cognitionem non beatam esse censuit? nam citra personarum acceptionem omnia fecistis, & in Dei legitimis ambulastis. Deinde apertiùs: Fixis ergo oculis eos intueamur, qui magnificæ eius gloriæ perfecte seruierunt. Accipiamus Enoch, qui in obedientia iustus inuentus fuit translatus: & Noë, qui cum credidisset, fuit seruatus. Et Abraham, qui propter fidem & hospitalitatem Dei amicus, pater autem Isaac est appellatus. Propter hospitalitatem veramque religionem, Loth fuit seruatus ex Sodomis. Propter fidem & hospitalitatem seruata est Raab meretrix. Propter patientiam & fidem, in pellibus caprinis & ouinis, & ex camelorũ pilis contextis vestibus ambularunt, prædicantes regnum Christi. Dicimus autem Eliam & Elisæum, Ezechielem & Ioannem, prophetas. Qui enim Dei amicus propter fidem liberam, vocatus est Abraham, non fuit gloria elatus, sed magna

Genes. 18 vtens modestia dixit: *Ego autem sum terra*

Iob. 1. *& cinis.* Et de Iob sic scriptum est: *Iob autem erat iustus, reprehensioni non obnoxius, Deum rite colens, abstinens ab omni malo.* Is qui sua patientia superauit tentatorem, & simul fuit testis, & à Deo accepit testimonium, humilita-

Iob 25. tem amplectitur, & dicit: *Nullus est mundus à sorde, ne si sit quidem vnius diei vita eius.* Moses fidelis seruus in tota domo eius, dixit ad eum qui ex rubo dabat

Exod. 3. responsa: *Quis ego sum, quod me mittis? Ego autem sum & voce tenui, & lingua tardiori, vt Domini vocem ministrem per lin-*

Iacob. 3. *guam humanam.* Et rursus: *Ego autem sum vapor ex olla. Deus enim superbis resistit, humilibus autẽ dat gratiã.* Iam vero Dauid quoque, de quo testimonium ferẽs dicit Dominus: *Inueni hominem secundum cor meũ, Dauid Iesse filium, in oleo sancto vnxi eum:* sed ipse quoque dicit ad Deum,

κρινοῦσιν ἔθνη, καὶ κατακυριεύσουσι λαῶν, καὶ βασιλεύσει αὐτῶν Κύριος εἰς τοὺς αἰῶνας. καὶ μὴν ἐν τῇ πρὸς Κορινθίους Ἐπιστολῇ ὁ Ἀπόστολος Κλήμης καὶ αὐτὸς ἡμῖν τύπον τινὰ τοῦ γνωστικοῦ ὑπογράφων λέγει· Τίς γὰρ παρεπιδημήσας πρὸς ὑμᾶς, τὸ πανάρετον καὶ βεβαίαν πίστιν ὑμῶν οὐκ ἐδοκίμασεν; τὸ τε σώφρονα καὶ ἐπιεικῆ ἐν Χριστῷ εὐσέβειαν οὐκ ἐθαύμασεν; καὶ τὸ μεγαλοπρεπὲς τῆς φιλοξενίας ὑμῶν ἦθος οὐκ ἐκήρυξεν; καὶ τὴν τελείαν καὶ ἀσφαλῆ γνῶσιν οὐκ ἐμακάρισεν; ἀπροσωπολήπτως γὰρ πάντα ἐποιεῖτε, καὶ ἐν τοῖς νομίμοις τοῦ Θεοῦ ἐπορεύεσθε· καὶ τοῖς ἐξῆς. εἶτ' ἐμφανέστερον. Ἀτενίσωμεν οὖν εἰς τοὺς τελείως λειτουργήσαντας αὐτοῦ τῇ μεγαλοπρεπεῖ δόξῃ· λάβωμεν Ἐνώχ, ὃς ἐν ὑπακοῇ δίκαιος εὑρεθεὶς, μετετέθη· καὶ Νῶε, ὃς πιστεύσας διεσώθη· καὶ Ἀβραάμ, ὃς διὰ πίστιν καὶ φιλοξενίαν φίλος Θεοῦ, πατὴρ δὲ τοῦ Ἰσαὰκ προσηγορεύθη. διὰ φιλοξενίαν καὶ εὐσέβειαν, Λὼτ ἐσώθη ἐκ Σοδόμων. διὰ πίστιν καὶ φιλοξενίαν, ἐσώθη Ῥαὰβ, ἡ πόρνη· δι' ὑποταγὴν καὶ πίστιν, ἐν διδάσκοντες ἀγγέλους καὶ μιλωτὰς, καὶ τειχῶν καμηλείων πλέγμασιν περιεπάτησαν, κηρύσσοντες τὴν βασιλείαν τοῦ Χριστοῦ. λέγομεν δὲ Ἠλίαν καὶ Ἐλισσαῖον, Ἰεζεκιήλ τε καὶ Ἰωάννην, τοὺς προφήτας. ὁ γὰρ τοι φίλος Θεοῦ διὰ πίστιν ἐλευθέραν κληθεὶς Ἀβραάμ, οὐκ ἐπάρθη τῇ δόξῃ· μετεωροπαθῶν δὲ ἔλεγεν, Ἐγὼ δέ εἰμι γῆ καὶ σποδός· πρός τε τὸν Ἰώβ, ὅτων γέγραπται· Ἰὼβ δὲ ἦν ἄμεμπτος καὶ δίκαιος, ἀληθινὸς καὶ θεοσεβὴς, ἀπεχόμενος ἀπὸ παντὸς κακοῦ. ὃς ὁ νικήσας διὰ ὑπομονῆς τὸν πειράσαντα, καὶ μαρτυρήσας ἅμα καὶ μαρτυρηθεὶς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ· ὃς ταπεινοφρονῶν ἀντέχεται, καὶ λέγει, Οὐδεὶς καθαρὸς ἀπὸ ῥύπου, οὐδὲ εἰ μιᾶς ἡμέρας ἡ ζωὴ αὐτοῦ. Μωσῆς ὁ πιστὸς θεράπων ἐν ὅλῳ τῷ οἴκῳ αὐτοῦ, πρὸς τὸν χρηματίζοντα ἐκ τῆς βάτου, εἶπεν, Τίς εἰμι ἐγὼ, ὅτι με πέμπεις; ἐγὼ δέ εἰμι ἰσχνόφωνος καὶ βραδύγλωσσος φωνῶ Κυρίου διὰ γλώσσης δυσερμήνευτος διακονῆσαι. καὶ πάλιν, Ἐγὼ δέ εἰμι ἀτμὶς ἀπὸ χύτρας. Θεὸς γὰρ ὑπερηφάνοις ἀντιτάσσεται, ταπεινοῖς δὲ δίδωσι χάριν. ναὶ μὴν καὶ Δαβὶδ, ἐφ' ᾧ μαρτυρεῖ ὁ Κύριος λέγει, Εὗρον ἄνδρα κατὰ τὴν καρδίαν μου· Δαβὶδ, τὸν τοῦ Ἰεσσαί, ἐν ἐλαίῳ ἁγίῳ ἔχρισα αὐτόν· ἀλλὰ καὶ αὐτὸς λέγει πρὸς τὸν Θεόν·

Ἐλέησόν

Ελέησόν με ὁ Θεὸς κ τὸ μέγα ἔλεός σου. καὶ κ τὸ πλῆθος τ οἰκτιρμῶν σου ἔξάλειψον τὸ ἀνόμημά μου· ἔτι πλεῖόν με ἀπὸ τ ἀνομίας μου νίψον, καὶ ἀπὸ τ ἁμαρτίας μου καθάρισόν με· ὅτι τ ἀνομίαν μου ἐγὼ γινώσκω, καὶ ἡ ἁμαρτία μου, ἐνώπιόν μου ἐστὶ διαπαντός. ἔπειτα τῷ μὴ κατακρύπτουσαν νόμῳ ἀντιτόμως ἁμαρτίαν, γνωσικῶς μετειλοπαθῶν ὑποφέρει· Σοὶ μόνῳ ἥμαρτον, καὶ τὸ πονηρὸν ἐνώπιόν σου ἐποίησα. λέγει γάρ που ἡ γραφή· Πνεῦμα Κυρίου, λύχνος, ἐρευνῶν τὰ ταμεῖα τ γαστρός. καὶ ὅσῳ τις δικαιοσυναγῶν γνωσικώτερος ᾖ, τοσουτοτέρων τοῦτο τὸ πνεῦμα τὸ φωτεινὸν. ὅτως εἰγγίζει τοῖς δικαίοις ὁ Κύριος, καὶ οὐδὲν λέληθεν αὐτὸν τ ἐννοιῶν κ τ διαλογισμῶν ὧν ποιούμεθα· τὸν Κύριον Ἰησοῦν λέγω, τ τῷ παντοκρατορικῷ θελήματι ὑπήκοον τῆς καρδίας ἡμῶν· ὃ δ' αἷμα ὑπὲρ ἡμῶν ἡγιάσθη. σπουδαιοποιῶμεν οὖν τοὺς προηγουμένους ἡμῶν, καὶ αἰδεσιμῶμεν τοὺς πρεσβυτέρους· ἡμερώσωμεν τοὺς νέους, παιδεύσωμεν τ παιδείαν τ Θεοῦ. μακάριος γὰρ ὃς ἂν διδάσκῃ κ ποιῇ τὰ τ Κυρίου κατ' ἀξίαν· μεγαλόφρονος ἡ ἐννοίας ἐστὶν, καὶ θεωρητικῆς τ ἀληθείας· ταῖς γυναιξὶν ἡμῶν ὅπως τὸ ἀγαθὸν διορθωσώμεθα· τὸ ἀξιαγάπητον ἦθος τ ἁγνείας, φησὶν, ἐνδείξασθωσαν· τὸ ἀκέραιον τῆς προαιρέσεως αὐτῶν βούλημα ἀποδείξάτωσαν· τὸ ἡδὺ τῆς γλώσσης αὐτῶν, μᾶλλον τῆς σιγῆς φανερὸν ποιησάτωσαν· τὴν ἀγάπην αὐτῶν μὴ κ προσκλίσεις, ἀλλὰ πᾶσι τοῖς φοβουμένοις τὸν Θεὸν ὁσίως, ἴσην προσφερέτωσαν. τὰ τέκνα ἡμῶν τ ἐν Χριστῷ παιδείας μεταλαβέτωσαν, μαθέτωσαν τί ταπεινοφροσύνη παρὰ Θεῷ ἰσχύει, τί ἀγάπη ἁγνὴ παρὰ Θεῷ δύναται, πῶς ὁ φόβος τοῦ Κυρίου καλὸς κ μέγας, σώζων πάντας τοὺς ἐν αὐτῷ ὁσίως διαγαγόντας ἐν καθαρᾷ καρδίᾳ· ἐρευνητὴς γὰρ ἐννοιῶν καὶ ἐνθυμήσεων. ὃ ἡ πνοὴ αὐτοῦ ἐν ἡμῖν ἐστι, καὶ ὅταν θέλῃ, αἴρει αὐτό. ταῦτα δὲ πάντα βεβαιοῖ ἡ ἐν Χριστῷ πίστις. Δεῦτε τέκνα, ὁ Κύριος λέγει· ἀκούσατέ μου· φόβον Κυρίου διδάξω ὑμᾶς. τίς ἐστιν, ἄνθρωπος ὁ θέλων ζωὴν, ἀγαπῶν ἡμέρας ἰδεῖν ἀγαθάς; εἶτα ἑβδομάδος κ ὀγδοάδος μυστήριον γνωσικὸν ὑποφέρει· Παῦσον τ γλῶσσάν σου ἀπὸ κακοῦ, κ χείλη σου τοῦ μὴ λαλῆσαι δόλον· ἔκκλινον ἀπὸ κακοῦ, κ ποίησον ἀγαθόν· ζήτησον εἰρήνην, καὶ δίωξον αὐτήν.

A *Miserere mei Deus, secundum magnam misericordiam tuam. Et secundum multitudinem miserationum tuarum dele iniquitatem meam. Amplius lauà me ab iniquitate mea & à peccato meo munda me. Quoniam iniquitatem meam ego cognosco, & peccatum meum in conspectu meo est semper.* Deinde tacite significans peccatum quod legi non subiicitur, scite suam ostendens modestiam, subiungit: Tibi soli peccaui, & malum coram te feci. Dicit enim alicubi scriptura: Spiritus Domini lucerna, scrutans ventris penetralia. Et quo quis se iuste gerens euadit maiori cognitione præditus, eo est ei propinquior spiritus lucidus. Sic iustis appropinquat Dominus, & nihil eum latet ex nostris cogitationibus, & quas facimus animo dissertationibus. Dominum Iesum dico, qui omnipotenti sua voluntate corda nostra intuetur, cuius sanguis fuit pro nobis sanctificatus. Obseruemus ergo eos qui nobis præsunt, & reuereamur seniores, honoremus iuuenes, Dei doceamus disciplinam. Beatus enim qui docuerit & fecerit quæ sunt Domini, pro dignitate: est autem præclare magnificæque notionis, & contemplantis veritatis. Vxores nostras ad id quod bonum est corrigamus: amabiles, inquit, mores castitatis ostendant: puram & sinceram suæ mansuetudinis demonstrent voluntatem: linguæ suæ moderationem, silentio efficiant manifestam: charitatem suam non per prouocationes, sed omnibus qui timent Dominum, sancte prebeant æqualem. Filij nostri sint disciplinæ Domini participes, discant quid valeat apud Deum humilitas, quid possit casta apud Deum dilectio, quomodo timor Domini bonus & magnus, seruans omnes qui in ipso sancte versantur in puro corde. Est enim scrutator cogitationum, & mentis consiliorum, cuius spiritus est in nobis, & cum voluerit, eum aufert. Hæc autem omnia confirmat fides quæ est in Christo. *Adeste filij, audite me, ait Dominus, timorem Domini docebo vos.* Quis est homo qui vult vitam, diligit dies videre bonos? Deinde hebdomadis & ogdoadis, septenarij, inquam, & octonarij numeri subiungit mysterium quod inducit cognitionem. Cohibe linguam tuam à malo, & labia tua ne loquantur dolum. Declina à malo, & fac bonum: quære pacem, & persequere eam.

Psal. 50.

Psal. 33.

Per hæc enim significat cognitionem, cum abstinentia à malis, & cum operatione bonorum, docens perfici & opere & sermone. *Oculi Domini super iustos, & aures eius ad preces eorum. Vultus autem Domini super facientes mala, vt perdat de terra memoriam eorum. Clamauit autem Dominus, & exaudiit, & ex omnibus afflictionibus liberauit eum.* Nam multa quidem flagella peccatorum: sperantes autem in Domino misericordia circundabit. A multitudine misericordiæ contineri dicit eum qui germane & sincere sperat: quoniam scriptum est in epistola ad Corinthios: Per Iesum Christum insipiens & obscurata mens nostra in lucē pullulat. Per eum voluit Dominus nos immortalem gustare cognitionem. Vnde etiam euidentius ostendens proprietatem cognitionis, subiunxit: Cum hæc ergo sint manifesta, vel procumbentes in profundum diuinæ cognitionis, debemus omnia rite & ordine facere, quæ nos iussit Dominus peragere, ordinatis temporibus. Sapiens ergo suam ostendat sapientiam, non verbis solum, sed in bonis operibus. Humilis ferat testimonium, non sibi, sed in eo quod ipse testimonium accipiat ab alio. Qui est carne castus, non insolescat, sciens esse alium qui ei suppeditat continentiam. Videte fratres, quo maiori cognitione digni sumus habiti, eo maius subimus periculum. Venerabilis ergo & casta institutio nostræ benignitatis, ex sententia Clementis, quærit id quod est communiter vtile, siue testimonium præbeat, siue doceat opere & sermone; eoque duplici, non scripto, & scripto. Hæc est charitas, diligere Deum & proximum: ea extollit in altitudinem quæ non potest explicari. Charitas operit multitudinem peccatorum: charitas omnia sustinet, in omnibus est patiens: charitas nos Deo conglutinat, omnia facit in concordia. In charitate consummati sunt omnes electi Dei? absque charitate nihil est gratum Deo: eius perfectionis non est, inquit, explicatio. Quis est idoneus vt in ipsa inueniatur, nisi quos ipse Deus dignos esse censuerit? Iam vero Apostolus Paulus, *Si corpus meum*, inquit, *tradidero, charitatem autem non habeam, sum æs resonans, & cymbalum tinniens.* Si non ex affectione electa, inquit, per charitatem cognitione præditam, tulero testimonium, propter metum autem forte, & eam quæ expectatur mercedē,

Psal. 31.

1. Cor. 13

γνῶσιν γὰρ σημαίνει διὰ τούτων, μετά τε ἀποχῆς κακῶν, μετά τε ἐνεργείας ἀγαθῶν, ἔργῳ τε καὶ λόγῳ τελειοῦσθαι διδάσκων. Ὀφθαλμοὶ Κυρίου ἐπὶ δικαίους, καὶ ὦτα αὐτοῦ εἰς δέησιν αὐτῶν· πρόσωπον δὲ Κυρίου ἐπὶ ποιοῦντας κακά, τοῦ ἐξολοθρεῦσαι ἐκ γῆς τὸ μνημόσυνον αὐτῶν. ἐκέκραξεν δὲ ὁ Κύριος καὶ εἰσήκουσε, καὶ ἐκ πασῶν τῶν θλίψεων ἐρρύσατο αὐτόν. πολλαὶ μὲν γὰρ μάστιγες τῶν ἁμαρτωλῶν· τὸν δὲ ἐλπίζοντα ἐπὶ Κύριον, ἔλεος κυκλώσει. πλῆθος ἐλέους περιέχειν τὸν ἐλπίζοντα γνησίως λέγει· ὅτι, ὁ ἐν τῇ πρὸς Κορινθίους ἐπιστολῇ γεγραπται, διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἡ ἀσύνετος καὶ ἐσκοτισμένη διάνοια ἡμῶν ἀναθάλλει εἰς τὸ φῶς. διὰ τούτου ἠθέλησεν ὁ δεσπότης τὸ ἀθανάτου γνώσεως ἡμᾶς γεύσασθαι, ῥητότερον καὶ τὸ τῆς γνώσεως ἰδίωμα ἐμφαίνων ἐπήγαγε. προδήλων οὖν ὄντων ἡμῖν τούτων, καὶ ἐγκεκυφότες εἰς τὰ βάθη τῆς θείας γνώσεως, πάντα τάξει ποιεῖν ὀφείλομεν, ὅσα ὁ δεσπότης ἐπιτελεῖν ἐκέλευσεν, τοῖς καιροῖς τεταγμένοις. ὁ σοφὸς οὖν ἐνδεικνύσθω τὴν σοφίαν αὐτοῦ, μὴ λόγοις μόνον, ἀλλ' ἐν ἔργοις ἀγαθοῖς· ὁ ταπεινόφρων μαρτυρείτω, μὴ ἑαυτῷ, ἀλλ' ἐν ᾧ ὑφ' ἑτέρου αὐτὸν μαρτυρεῖσθαι· ὁ ἁγνὸς τῇ σαρκὶ, μὴ ἀλαζονευέσθω, γινώσκων ὅτι ἕτερός ἐστιν ὁ ἐπιχορηγῶν αὐτῷ τὴν ἐγκράτειαν. ὁρᾶτε ἀδελφοί· ὅσῳ πλείονος κατηξιώθημεν γνώσεως, τοσούτῳ προσκείμεθα μᾶλλον κινδύνῳ. ἡ σεμνὴ οὖν τῆς φιλανθρωπίας ἡμῶν καὶ ἁγνὴ ἀγωγὴ, καὶ τὸν Κλήμεντα, ὃ κοινωφελὲς ζητεῖ, εἴτε μαρτυρῇ, εἴτε καὶ παιδεύῃ ἔργῳ τε καὶ λόγῳ· διτῷ δὲ τούτῳ, ἀγραφῷ τε καὶ ἐγγράφῳ. αὕτη ἐστὶν ἡ ἀγάπη, ὃ ἀγαπᾶν τὸν Θεὸν καὶ τὸν πλησίον· αὕτη εἰς ὃ ἀνεκδιήγητον ὕψος ἀνάγει· ἀγάπη, καλύπτει πλῆθος ἁμαρτιῶν· ἀγάπη, πάντα ἀνέχεται, πάντα μακροθυμεῖ· ἀγάπη κολλᾷ ἡμᾶς τῷ Θεῷ· πάντα ποιεῖ ἐν ὁμονοίᾳ· ἐν τῇ ἀγάπῃ ἐτελειώθησαν πάντες οἱ ἐκλεκτοὶ τοῦ Θεοῦ· δίχα ἀγάπης, οὐδὲν εὐάρεστον τῷ Θεῷ· τῆς τελειότητος αὐτῆς οὐκ ἔστιν ἐξήγησις, φησί. τίς ἱκανὸς ἐν αὐτῇ εὑρεθῆναι, εἰ μὴ οὓς ἂν αὐτὸς καταξιώσῃ ὁ Θεός; αὐτίκα ὁ Ἀπόστολος Παῦλος, Ἐὰν τὸ σῶμά μου διδῶ, φησιν, ἀγάπην δὲ μὴ ἔχω, χαλκὸς εἰμὶ ἠχῶν, καὶ κύμβαλον ἀλαλάζον· ἵνα μὴ οὖν ἐκ δεδιότος ἐκλεκτὸς, διὰ ἀγάπης γνωστικῆς μαρτυρήσω, λέγει, φόβῳ δὲ, εἴ ποτε οὖν καὶ μισθὸν προσδοκωμένῳ,

ὑπικροτῶν τὰ χείλη εἰς μαρτυρίαν Κυρίου, ὁ- A labra mouens ad testimonium, fuero
μολογήσω Κυρίου, κοινός εἰμι ἀνθρωπος, ἠ-
χῶν τὸν Κύριον, ὁ γινώσκων. ἔστι γὰρ καὶ ὁ λαὸς ὁ
τοῖς χείλεσιν ἀγαπῶν· ἔστι καὶ ἄλλος παραδιδοὺς
τὸ σῶμα, ἵνα καυθήσεται. Κἂν ψωμίσω πάν-
τα τὰ ἐμαυτοῦ ὑπάρχοντα μου, φησιν, ὁ κύριος τὸν τῆς
κοινωνίας τῆς ἀγαπητικῆς λόγον, ἀλλὰ κατὰ τὸν
ἀνταποδόσεως, ἢ παρὰ τοῦ ὠφελουμένου ἀν-
θρώπου, ἢ παρὰ τοῦ ἐπηγγελμένου Κυρίου·
Κἂν ἔχω πᾶσαν τὴν πίστιν ὥστε ὄρη μεθιστάναι καὶ
τὰ ἀποσκοτοῦντα ἀποβάλλω πάθη· μὴ δὲ ἀγά-
πην ἔχω πιστὸν τῷ Κυρίῳ, οὐθέν εἰμι, ὡς παρὰς B abiiciam, non fuero autem fidelis Do-
σύγκρισιν τοῦ γνωστικῶς μαρτυρουμένου εἰς πλῆ-
θος, καὶ ὃ μηδὲν διαφέρον λογιζόμενος. αἱ γε-
νεαὶ αἱ πᾶσαι ἀπὸ Ἀδὰμ, ἕως τῆσδε τῆς ἡμέ-
ρας, παρῆλθον· ἀλλ' οἱ ἐν ἀγάπῃ τελειωθέντες
κατὰ τὴν τοῦ Θεοῦ χάριν, ἔχουσι χώραν ὁσίων· οἱ
φανερωθήσονται ἐν τῇ ἐπισκοπῇ τῆς βασιλείας
τοῦ Χριστοῦ. ἡ ἀγάπη, ἁμαρτάνειν οὐκ ἐᾷ· ἐὰν
δὲ καὶ παρεισπέσῃ ἄκων τοιαύτη τινὶ παρασταθῇ
τοῖς παρεμπιπτούσης δι' αἰτίαν ἐπιθυμίας, μιμησάμε-
νος τὸν Δαβὶδ, ψαλεῖ· Ἐξομολογήσομαί σοι
Κυρίῳ, καὶ προσάξει αὐτῷ κέρας μόσχου νέου, φέ-
ροντα κέρατα καὶ ὁπλάς· ἰδέτωσαν πτωχοὶ καὶ C
εὐφρανθήτωσαν. λέγει γάρ· Θῦσον τῷ Θεῷ θυ-
σίαν αἰνέσεως, καὶ ἀπόδος τῷ Κυρίῳ τὰς εὐχάς
σου, καὶ ἐπικάλεσαί με ἐν ἡμέρᾳ θλίψεώς σου·
καὶ ἐξελοῦμαί σε, καὶ δοξάσεις με· Θυσία γὰρ τῷ
Θεῷ πνεῦμα συντετριμμένον. ἀγάπη τοίνυν
καὶ ὁ Θεὸς εἴρηται, ἀγαθὸς ὤν. ἃ ἡ ἀγάπη τοῦ
πλησίον κακὸν οὐκ ἐργάζεται, μήτε ἀδικοῦ-
σα μήτε ἀνταδικοῦσά ποτε· ἀγαθοποιοῦσα δὲ
πρὸς πάντα ἁπλῶς κατ' εἰκόνα Θεοῦ.
πλήρωμα οὖν νόμου ἡ ἀγάπη, καθάπερ ὁ
Χριστός, τουτέστιν ἡ παρουσία τοῦ ἀγαπῶντος
ἡμᾶς Κυρίου, καὶ ἡ εἰς Χριστὸν ἀγαπητικὴ D
ἡμῶν διδασκαλία τε καὶ πολιτεία. ἀγάπη
γάρ, ὃ μὴ μοιχεῦσαι, καὶ ὃ μὴ ἐπιθυμῆ-
σαι τῆς τοῦ πλησίον, τελοῦται, φόβῳ πρό-
τερον κεκωλυμένου. ὃ αὐτὸ γάρ ἔργον διαφορὰν ἴσχει· εἰ διὰ φόβον γινόμενον, ἢ δι'
ἀγάπην τελεσθέν, καὶ ἤτοι διὰ πίστεως,
εἰ καὶ γνωστικῶς ἐνεργούμενον. εἰκότως γάρ
καὶ τὰ τούτων διαφορὰ, τῷ μὲν γνωστικῷ
ἡτοίμασται, ἃ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδεν,
οὐδὲ οὖς ἤκουσεν, οὐδὲ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώ-
που ἀνέβη· τῷ δὲ ἁπλῶς πεπιστευκότι
μαρτυρῆ ἑκατονταπλασίονα ὧν ἀπολέλοιπεν.

confessus Dominum, sum homo communis, Dominum resonans, non cognoscens. Est enim & populus qui diligit labiis: est etiam alius qui tradit corpus vt comburatur. Et si distribuero omnes facultates meas ad alendos pauperes, inquit, non ex ratione communicationis quæ proficiscitur à charitate, sed ratione remunerationis, quæ vel ab ipso qui beneficio afficitur, vel à Domino qui promisit, expectatur: & si habeam omnem fidem, vt montes transferam, & vitia que tenebras offundunt abiiciam, non fuero autem fidelis Domino propter charitatem, nihil sum, vt qui si conferat cum eo qui ex cognitione in vulgus fert testimonium, nihil reputer egregium. Omnes autem generationes ab Adam in hodiernum vsque diem præterierunt: sed qui per Dei gratiam consummati sunt in charitate, habent locum piorum, qui manifestabuntur in visitatione regni Christi. Charitas non sinit peccare. Quod si etiam inuitus in aliquam talem casum inciderit per suggestiones aduersarij, Dauid imitatus psallet: *Confitebor Domino, & placebit ipsi super vitulum nouellum cornua producentem & vngulas. Videant pauperes, & lætentur.* Dicit enim: *Sacrifica Deo sacrificium laudis, & redde Domino vota tua, & inuoca me in die afflictionis tuæ, & liberabo te, & glorificabis me. Sacrificium enim Deo spiritus contritus.* Charitas ergo etiam Deus dicitur cum sit bonus: cuius charitas proximo malum non operatur, neque iniuriam faciens, nec referens: omnibus autem, vt semel dicam, bene faciens, ad Dei imaginem. *Plenitudo ergo legis est charitas*: sicut Christus, hoc est, præsentia Domini qui nos diligit, & quæ est nostra ex Christo doctrina charitatis, & vitæ institutio. Charitas ergo perficit non mœchandi præceptum, & præceptum vxorem proximi non concupiscendi, quod prius metu fuerat prohibitum. Idem ergo factum refert, an factum sit per metum, an perfectum per charitatem, & an per fidem, an etiam ex cognitione exerceatur. Merito ergo conuenienter eorum differētiæ, ei quidem qui est præditus cognitione, parata sunt quæ nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascenderunt. Ei autem qui nude & solummodo credidit, concedit suo testimonio centum partibus plura, quam ea essent quæ reliquit.

Pſal. 68.

Pſal. 80.

Pſal. 50.

Ioan. 4. Rom 13.

Quam promiſſionem contingit cadere in hominum intelligentiam. Hoc in loco mihi venit in mentem cuiuſdam, qui ſe dicebat eſſe gnoſticum, id eſt, cognitione præditum. Exponens enim illud, Ego autem dico, qui aſpexit mulierem ad concupiſcentiam, iam mœchatus eſt, non cenſebat nudam iudicare cupiditatem, ſed ſi per cupiditatem, quod ex ea fit opus procedens vltra cupiditatem, in ipſa peragatur. Aut enim in ſomnis ſimul viſione vtitur, aut etiam corpore. Atque qui hiſtorias quidem conſcripſere, iuſti Boechoridis tale referunt iudicium. Adoleſcens captus amore meretricis, perſuadet certa quadam mercede B conſtituta, vt poſtridie puella ad eum veniat: cum eum autem in ſomnis præueniſſet cupiditas, præter ſpem expleta libidine, puellam quam amabat ad ſe venientem, vt conſtitutum fuerat, arcet aditu. Illa autem cum id quod euenerat didiciſſet, exigebat mercedem, dicens ſe ea ratione amatoris expleſſe cupiditatem. Venerunt ergo ad iudicem. Is iuſſo adoleſcente crumenam in qua erat merces, in ſole extendere, iuſſit meretricem vmbram apprehendere: lepide imperans, vt ſimulachrum mercedis redderet pro ſimulachro com- C plexus. Atque ſomniat quidem aliquis viſioni aſſentiente anima. Vere autem ſomniat, qui aſpicit ad concupiſcentiam non ſolum vt ille dicebat gnoſticus, ſi ſimulatque viderit, cum muliere conſuetudinem animo comprehendat, hoc enim iam eſt cupiditatis opus vt cupiditatis: ſed ſi corporis reſpexerit pulchritudinem, ait verbum, & ei ex libidine ac cupiditate caro pulchra viſa fuerit, cum carnaliter & propenſo animo ad peccandum viderit, propter ea quod eam ſit admiratus, condemnatur. Contra autem, qui per caſtam aſpicit dilectionem, non carnem, ſed animam pulchram eſſe exiſtimat, corpus, D mea quidem ſententia, admirans tanquam ſtatuam, per quam pulchritudinem ipſe quoque ſeipſum tranſmittit ad artificem, & id quod eſt vere pulchrum, ſanctum ſignum, lucidum iuſtitiæ characterem oſtendens Angelis qui præſunt aſcenſui. vnctionem dico bene compoſitæ & quæ Deo placet mentis, qualitatem affectionis inditam animæ quæ geſtit & exultat propter inhabitationem ſancti Spiritus. Hanc gloriam quæ in Moſis facie refulſerat, non poterat populus intueri,

A ἰῶ ἐπαγγελίαν εἰς σύνεσιν ἀνθρώπων πίπτειν συμβέβηκεν. ὡς ἐμοὶ γοῦν, ἀνεμπνεύστῳ τινὸς φάσκοντος ἑαυτὸν γνωστικόν. ὑπονοοῦντος γὰρ ὅ, Ἐγὼ δὲ λέγω, Ὁ ἐμβλέψας τῇ γυναικὶ πρὸς ἐπιθυμίαν, ἤδη μεμοίχευκεν, ὑ φιλῶ τὴν ἐπιθυμίαν ἠξίου κρίνεσθαι, ἀλλ' ἐὰν τῇ ἐπιθυμίᾳ ὃ κατ' αὐτὴν ἔργον περαιτέρω τῆς ἐπιθυμίας χωρῶν, ἐν ἑαυτῇ συντελῆται· ἢ γὰρ ὄναρ τῇ φαντασίᾳ συγκαταχρῆται ἤδη καὶ τῷ σώματι λέγουσιν οὖν οἱ τὰς ἱστορίας συνταξάμενοι Βοηχορείδου τοῦ δικαίου κρίσιν τοιάνδε. ἐρᾷν ἑταίρας νεανίας, πείθῃ μισθῷ ἡ- B νί ὡρισμένῳ τινὶ παῖδα ἀφικέσθαι τῇ ὑστεραίᾳ πρὸς αὐτόν. προσλαβούσης ὄναρ τῆς ἐπιθυμίας τὸν παῖδα, παρ' ἐλπίδα κορεσθεὶς, ἡσυχάζοντι τῷ ἐρωμένῳ κατὰ τὸ τεταγμένον, εἴργῃ τῆς εἰσόδου· οἱ δέ, συνμαθοῦσα ὁ γεγονὼς, ἀπῄτει τὸν μισθόν, καὶ τῇδέ πως αὐτὴ τῷ ἐπιθυμίαν τῶν ἐραστῶν πεπληρωκέναι λέγουσα. ἦκον οὖν ἐπὶ τὸν κριτήν. ὁ βαλάντιον ἔστι τοῦ μισθώματος τὸν νεανίσκον προτείνειν κελεύσας, ὁ ἡλίῳ δὲ, τὴν ἑταίραν λαβέσθαι προσέταξεν τῆς σκιᾶς· ὁμοίντος εἴδωλον μισθώματος C ἀποδιδόναι κελεύσας, εἰδώλου συμπλοκῆς. ὀνειρώττει μὲν οὖν τις συγκαθαπτόμενος τῇ φαντασίᾳ τῆς ψυχῆς· ὑπαρ δὲ ὀνειρώττει, ὁ πρὸς ἐπιθυμίαν βλέπων, ὑ μόνον ὡς ἐνύπνιος ἔλεγεν ὁ δῆθεν γνωστικὸς, ἐὰν ἅμα τῇ ὄψει τ γυναικὸς συλλάβῃ κατ' ἔννοιαν τ ὁμιλίαν· τοῦτο γὰρ ἤδη ἔργόν ἐστιν ἐπιθυμίας, ὡς ἐπιθυμίας· ἀλλ' ἐὰν εἰς κάλλος σώματος βλέψῃ τις, ὁ λόγος φησὶ, καὶ αὐτῷ ἡ ὄρεξις εἰ) κατ' ἐπιθυμίαν δόξῃ καλὴ, σφικνῶς ἰδὼν καὶ ἁμαρτητικῶς, δι' οὗ τεθαύμακεν, κρίνεται· ἔμπαλιν γὰρ ὁ δι' ἀγάπην τὴν ἀγνὴν προσβλέπων ὁ κάλ- D λος, οὐ τὴν σάρκα ἠγάπα, ἀλλὰ τὴν ψυχὴν καλὴν, ὃ σῶμα εἶμαι, ὡς ἀνδριάντα θαυμάσας, δι' οὗ κάλλους ἐπὶ τὸν τεχνίτην καὶ ὄντως καλὸν αὐτὸς αὑτὸν προπέμπει· σύμβολον ἅγιον τὸν χαρακτῆρα τῆς δικαιοσύνης τὸν φωτεινὸν ἐπιδεικνύμενος τοῖς ἐφεστῶσι τῇ ἀνόδῳ ἀγγέλοις, ὃ χρῖσμα τῆς εὐαρεστήσεως λέγω, τὴν ποιότητα τῆς διαθέσεως τ ἐπικειμένην τῇ ψυχῇ κατ' ἐπιχώρησιν ἁγίου πνεύματος μεγαυχουμένη. ταύτην τ δόξαν τὴν ἐκλάμψασαν ἐπὶ τοῦ προσώπου Μωσέως ὁ λαὸς οὐκ ἠδύνατο ἰδεῖν προσβλέπειν·

διὸ καὶ κάλυμμα ἐλάμβανε τῆς δόξης πρὸς τοὺς σαρκικῶς θεωμένους. τοῖς μὲν γὰρ ἐπαγομένοις τινὰ τῶν κοσμικῶν κατέχουσιν, οἱ δὲ τέλος ἀπαιτοῦντες τοῖς σφετέροις βαρουμένοις πάθεσι· τὸν δὲ γυμνὸν μὲν τῶν ὑποτεθόντων τὰ τέλη, πλήρη δὲ γνώσεως, καὶ τὰ ἐξ ἔργων δικαιοσύνης, συνευχόμενοι προπέμπουσι τὸν ἄνδρα, σὺν καὶ τῷ ἔργῳ μακαρίσαντες· καὶ ὁ φύλλον αὐτοῦ οὐκ ἀπορρύήσεται, τοῦ ζωτικοῦ ξύλου, ὃ κατὰ τοὺς διεξόδους τῶν ὑδάτων τεθραμμένου. καρποφορεῖς δὲ ὁ δίκαιος ἀπεικάζεται δένδροις, οὐ μόνον τοῖς κατὰ τὸν νόμον μεταρσίων θυσίαν· ἴσασι δὲ καὶ ταῖς τῶν θυσιῶν προσαγωγαῖς πρὸς τὰ νόμιμα, οἱ τῶν ἱερείων μεμυσκόποι. ὄρεξιν οὖν ἐπιθυμίας διακρίνουσιν οἱ περὶ ταῦτα δεινοί· καὶ τὴν μὲν, ὅτι ἡδοναῖς καὶ ἀκολασίᾳ παίζουσιν, ἄλογον ἴσασι· τὴν δ' ὄρεξιν, ὅτι τοῖς κατὰ φύσιν αἱρετοῖς, λογικὴν ὑπάρχουσαν κίνησιν. ταύτης τοι τῆς τελειότητος ἔξεστιν ἐπ' ἴσης μὲν ἀνδρὶ, ἐπ' ἴσης δὲ καὶ γυναικὶ μεταλαβεῖν. αὐτίκα γοῦν ὁ Μωσῆς μόνος ἀκούσας παρὰ τοῦ Θεοῦ, Λελάληκα πρὸς σὲ ἅπαξ καὶ δὶς λέγων· Εὑώρακα τὸν λαὸν τοῦτον, καὶ ἰδοὺ ὅτι σκληροτράχηλος· ἔασόν με ἐξολοθρεῦσαι αὐτοὺς, καὶ ἐξαλείψω τὸ ὄνομα αὐτῶν ὑποκάτωθεν τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ποιήσω σε εἰς ἔθνος μέγα καὶ θαυμαστὸν, καὶ πολὺ μᾶλλον ἢ τοῦτο· ἀποκρίνεται δεόμενος, μὴ ὃ ἑαυτῷ σκοπῶν, ἀλλὰ τὴν κοινὴν σωτηρίαν· Μηδαμῶς κύριε· ἄφες τὴν ἁμαρτίαν τοῦ λαοῦ τούτου, ἢ καὶ μὲ ἐξάλειψον ἐκ βίβλου ζώντων. ὅση τελειότης τοῦ συναποθανεῖν ἑτοίμως τῷ λαῷ, ἢ σώζεσθαι μόνος; ἀλλὰ καὶ Ἰουδὶθ, ἡ ἐν γυναιξὶ τελεωθεῖσα, ἐν συγκλεισμῷ τῆς πόλεως γενομένης, δεηθεῖσα τῶν πρεσβυτέρων, εἰς μὲν τὴν παρεμβολὴν τῶν ἀλλοφύλων ἔρχεται, τῷ πόθῳ τοῦ καταφρονῆσαι κινδύνου ὑπὲρ τῆς πατρίδος, ἑαυτὴν ἐπιδοῦσα τοῖς πολεμίοις ἐν πίστει Θεοῦ. λαμβάνει δ' ἐπίκλησα τῆς πίστεως, ἀριστεύσασα γυνὴ καὶ τοῦ πολεμίου τὴν πίστεως, κυρία τὴν Ὀλοφέρνου γενομένη κεφαλῆς. πάλιν τε αὖ ἡ τελεία καὶ πίστιν Ἐσθὴρ, ῥυομένη τὸν Ἰσραὴλ τυραννικῆς ἐξουσίας καὶ τὸ τοῦ Σατράπου ὠμότητος. μόνη γυνὴ νηστείαις πεθλιμμέναις πρὸς μυρίας ὁπλισαμένας αἰτετάξατο δυνάμεις, τυραννικὸν λύσα πίστεως δυάλυουσα δόγμα· καὶ δὴ τὸν μὲν ἐπιθαύτενσεν, ἀνέσχλεν δὲ τὸν Ἀμάν,

A & ideo gloriæ velamen assumebat apud eos qui intuebantur carnaliter. Eos enim qui aliqua inducunt ex rebus mundanis, ij qui detinent vectigal exigunt ab iis qui suis grauantur vitiis & animi perturbationibus: eum autem qui nudus quidem est ab iis in quæ cadit vectigal, est autem plenus cognitione & ea quæ est ex operibus iustitia, simul precantes virum transmittunt, eum cum opere beatum pronunciantes. Et eius folium non defluet, ligni, inquam, vitalis quod est nutritum secus decursus aquarum. B Comparatur autem iustus arboribus frugiferis, non iis solis quæ sublime feruntur sacrificiis. Erant autem in sacrificiorum quoque oblationibus, penes legem qui hostiarum vitia considerabant. Appetitionem itaque discernunt à cupiditate, qui sunt in his rebus cognoscendis pulchre exercitati: & hanc quidem voluptati tribuunt & intemperantiæ, appetitionem autem esse statuunt in iis quæ sunt secundum naturam, vt qui sit motus qui est ex ratione. Huius perfectionis potest & vir & mulier æque esse particeps. Iam vero non solus C Moses qui audiuit à Deo, *Locutus sum ad te semel & bis, dicens: Vidi populum hunc, & ecce est dura ceruice, sine me eos perdere, & delebo nomen eorum sub cælo, & faciam te in gentem magnam & admirabilem, & longe magis quam hanc*: respondet rogans, non non id quod suum erat spectans, sed communem salutem: *Nequaquam Domine, remitte peccatum huic populo, aut dele me etiam de libro viuentium*: quanta fuit eius perfectio, qui maluerit vna mori cum populo, quam solus esse saluus? Sed etiam Iudith quæ consummata fuit in mulieribus, cum esset vrbs circumsessa, precata seniores, ingreditur quidem in castra alienigenarum, omne periculum contemnens pro patria, seipsam tradens hostibus in fide Dei: præmia autem fidei mox accipit, cum mulier in hostem fidei se præclare gesserit, & potita sit capite Holophernis. Et rursus perfecta illa in fide Esther, Israëlem à tyrannica potestate liberans, & à crudelitate Satrapæ, sola mulier afflicta ieiuniis, restitit armatis copiis innumerabilibus, tyrannicum per fidem soluens decretum. Et tyrannum quidem mitigauit: Aman vero repressit, D Exod. 32.

& Israëlem perfecta ad Deum oratione illæsum conseruauit. Taceo enim Susannam & Mosis sororem, quod hæc quidem vna duxit exercitum cum Propheta, princeps omnium mulierum quæ apud Hebræos erant insignes sapientia: illa vero per summam honestatem, vel ad mortem vsque procedens, cum ab intemperantibus condemnaretur amatoribus, perstitit firma & constans testis pudicitiæ. Dion certe Philosophus refert quandam mulierem Lysidicam, propter insignem pudorem, se lauasse cum ipsa tunica: Philoteram autem, cum esset ingressura solium, paulatim contraxisse tunicam, quantum quæ nuda erant tegebantur ab aqua: deinde rursus paulatim ascendentem induisse. An non enim tormenta quoque tulit fortiter Leæna Attica, quæ cum esset conscia insidiarum quæ ab Armodio & Aristogitone parabantur in Hipparchum, nihil omnino est elocuta etsi valde cruciaretur? Aiunt autem Argolicas quoque, Telesilla poëtria duce, Spartanos qui magna erant virtute in rebus bellicis, cum primum se eis ostendissent, fugasse, & effecisse vt illæ mortem nihil extimescerent. De filiabus quoque Danai dicit similia is qui fecit Danaidem:

Túmque cito Danaï sumpserunt arma puellæ,
In ripis pulchro labentis flumine Nili.

& quæ sequuntur.

Canunt autem reliqui Poëtæ velocitatem Atalante in venatione, & egregiam Anticleæ amicitiam, & Alcestidis in maritum amorem, & Macæriæ & Hyacinthidum magnum & excelsum animum. Quid vero? non Theano Pythagorica eo processit philosophiæ, vt ei qui ipsam curiose aspexerat, & dixerat, Pulcher cubitus, responderit, At non Publicus. Eiusdem grauitatis fertur illud quoque dictum: Rogata enim quoto die mulier post congressum cum viro, in sacrum Cereris venire possit, A proprio quidem, statim subiunxit, Nunquam ab alieno. Quinetiam Themisto quoque Zoili filia Lampsacena, vxor Leontei Lampsaceni, dabat operam philosophiæ Epicureæ, sicut Mya Theanûs filia, Pythagorea,, & Arignote, quæ scripsit res gestas Dionysij. Filiæ autem Diodori, cui fuit cognomen Saturnus,

καὶ τὸν Ἰσραὴλ τῇ τελείᾳ πρὸς τὸν Θεὸν δεήσει ἀπαθῆ διεφύλαξεν. σιωπῶ γὰρ Σουσάνναν καὶ τὴν Μωσέως ἀδελφήν, ὡς ἡ μὲν, συνεστρατήγησεν τῷ προφήτῃ, πασῶν ἐξαρχοῦσα τὴν κατ' Ἐφραίοις δοκίμων γυναικῶν. ἡ δὲ, σεμνότητος ὑπερβολὴν καὶ μέχρι θανάτου χωροῦσα, πρὸς τῶν ἀκολάστων ἐρασῶν καταγνωσθεῖσα, μάρτυς ἀληθείας ἔμεινεν ἀρρεπής. καὶ μὴν Δίων ὁ φιλόσοφος Λυσιδίκην τινὰ γυναῖκα ἱστορεῖ δι' ὑπερβολὴν αἰδοῦς, αὐτῷ χιτῶνι λούεσθαι· Φιλωτέραν δὲ, ὁπότε μέλλοι εἰσιέναι τὸ πύελον, ἡσυχῇ ἐπισπᾶσθαι τὸν χιτῶνα, καθόσον τὰ γυμνὰ τὸ ὕδωρ ἔσκεπεν· εἶτα κατ' ὀλίγον αὖθις ἀναδύσασθαι. οἶδα γὰρ οὐχὶ καὶ βασάνους ὑπέσχεν ἀνδρείως Λέαινα ἡ Ἀττική, συνειδυῖα αὐτῇ τοῖς ἀμφὶ τὸν Ἁρμόδιον καὶ Ἀριστογείτονα τὰ κατ' Ἵππαρχον ἐπιβουλάς; οὐδ' ὅπως μὲν ἔπαθεν, ἐξήνεγκεν, καίπερ σφοδρῶς τρεπομένη. φασὶ δὲ καὶ τὰς Ἀργολικὰς, ἡγουμένης αὐταῖς Τελεσίλλης τῆς ποιητρίας, Σπαρτιάτας τοὺς δόκιμους τὰ πολέμια, φανείσας μόνον τρέψασθαι, καὶ ἐκείνας τὸ ἀδεὲς τοῦ θανάτου ἀποιήσασθαι. τὰ ὅμοια λέγει καὶ ὁ τὰς Δαναΐδας πεποιηκὼς, ὅτι τῶν Δαναοῦ θυγατέρων, ὧδε·

Καὶ τότ' ἄρ' ὡπλίζοντο θοὰς Δαναοῖο θυγατρες,
Πρόσθεν εὐρρεῖος ποταμοῦ Νείλοιο ἀνακτος·

καὶ τὰ ἑξῆς.

ᾄδουσι δὲ οἱ λοιποὶ τῶν ποιητῶν, τήν τε Ἀταλάντης ἐν θήρᾳ ὠκύτητα, καὶ τὴν Ἀντικλείας φιλοστοργίαν, καὶ τὴν Ἀλκήστιδος φιλανδρίαν, καὶ τήν τε Μακαρείας καὶ τῶν Ὑακινθίδων, μεγαλοψυχίαν. τί δαί; οὐχὶ Θεανὼ μὲν ἡ Πυθαγορεικὴ, εἰς τοσοῦτον ἦκεν, φιλοσοφίας, ὡς πρὸς τὸν περιεργως ἀποδύντα καὶ εἰπόντα, Καλὸς ὁ πῆχυς, Ἀλλ' ὁ δημόσιος, ἀποκρίνασθαι. τὸ αὐτῆς φέρεται σεμνότητος καὶ ἐκεῖνο τὸ ἀπόφθεγμα. ἐρωτηθεῖσα γάρ, Ποσαίη γυνὴ ἀπὸ ἀνδρὸς εἰς τὸ θεσμοφόριον κάτεισιν; Ἀπὸ μὲν τοῦ ἰδίου, καὶ παραχρῆμα, ἔφη· ἀπὸ δὲ τοῦ ἀλλοτρίου, οὐδεπώποτε. ναὶ μὴν καὶ Θεμιστὼ ἡ Ζωίλου ἡ Λαμψακηνὴ, ἡ Λεοντέως γυνὴ τοῦ Λαμψακηνοῦ, τὰ Ἐπικούρεια ἐφιλοσόφει, καθάπερ Μύια ἡ Θεανοῖς θυγάτηρ τὰ Πυθαγόρεια· καὶ Ἀριγνώτη δὲ τὰ περὶ Διονυσίου γραφαμένη· αἱ γὰρ Διοδώρου τοῦ Κρόνου ἐπικληθέντος θυγατέρες

πᾶσαι διαλεκτικαὶ γεγόνασιν, ὡς φησι Φίλων ὁ διαλεκτικὸς ἐν τῷ Μενεξένῳ· ὧν τὰ ὀνόματα τοιάδε πέφανται τάδε· Μενεξένη, Ἀργεία, Θεόγνις, Ἀρτεμισία, Πανθάκλεα· μέμνημαι καὶ Κυνικῆς τινος· Ἱππαρχία ἦν ὄνομα τῇ Μαρωνῖτις, ἡ Κράτητος γυνή· ἐφ' ᾗ καὶ τὰ γυναικόμεια ἐν τῇ ποικίλῃ ἐτέλεστο. Ἀρήτη δὲ ἡ Αἰσίππου Κυρηναϊκὴ, τὸν Μητροδίδακτον ὀνομασθέντα ἐπαίδευσεν Αἰσίππον. παρὰ Πλάτωνί τε ἐφιλοσόφουν Λασθένεια ἡ Ἀρκαδία, καὶ Ἀξιοθέα ἡ Φλιασία· Ἀσπασίας δὲ τῆς Μιλησίας, περὶ ἧς καὶ οἱ κωμικοὶ πολλὰ δή κατασκώπτουσιν, Σωκράτης μὲν ἀπέλαυσεν εἰς φιλοσοφίαν, Περικλῆς δὲ εἰς ῥητορικήν. παραπέμπομαι τοίνυν τὰς ἄλλας διὰ τὸ μῆκος τοῦ λόγου· μήτε τὰς ποιητρίας καταλέγων. Κορίννας καὶ Τελέσιλλαν, Μυίας τε καὶ Σαπφώ· εἰ δὲ τὰς ζωγράφους, καθάπερ Εἰρήνην τὴν Κρατίνου θυγατέρα, καὶ Ἀναξανδραν τὴν Νεάλκους, ὡς φησι Δίδυμος ἐν Συμποσιακοῖς. ἡ δὲ Κλεοβούλου θυγάτηρ, τοῦ σοφοῦ, καὶ Λινδίων μοναρχοῦντος, τῶν ξένων τῶν παρόντων οὐκ ᾐδεῖτο ἀπονίπτειν τοὺς πόδας· ἐπεὶ καὶ ἡ τοῦ Ἀβραὰμ γυνὴ Σάρρα ἡ μακαρία, αὐτὴ τοῖς ἐξηρυθριάσι προσκλίνασα τοῖς ἀγγέλοις· καὶ βασιλικὴ κόρη παρὰ τοῖς Ἑβραίοις τὰ πρόβατα ἔνεμον· ὅθεν καὶ ἡ παρ' Ὁμήρῳ Ναυσικάα ὅτι τοῖς πλυνοῖς ἦλθε. ἔλοιτ' ἂν οὖν ἡ σώφρων, πρῶτον μὲν, πείθειν τὸν ἄνδρα κοινωνὸν αὐτῇ γίνεσθαι τῶν πρὸς εὐδαιμονίαν φερόντων· εἰ δ' ἀδυνάτως ἔχοι, μόνη σπευδέτω ἐπ' ἀρετήν· πολλὰ μὲν τῷ ἀνδρὶ πειθομένῃ, ὡς μηδὲν ἄνευ τοῦ ἐκείνου πρᾶξαί ποτε, πλεῖστα ὅσα εἰς ἀρετήν τε καὶ σωτηρίαν διαφέρειν νομίζεται· ἀλλά γε, εἰ κρίτις εἴργοι τὴν τοιαύτης διαθέσεως αὐτοκρίτως ὁρμῶσθαι, ἤτοι γυναῖκα ἢ καὶ θεράπαιναν, οὐκ ἄλλο τι φαίνεται τοιοῦτος ἀνὴρ ὁ τοιοῦτος, ἢ δικαιοσύνης μὲν καὶ σωφροσύνης ἀπάγειν πεφυκὼς, ἄδικον δὲ ἅμα καὶ ἀκόλαστον παιδαγωγεῖν βεβουλημένος τὸν οἶκον τὸν ἑαυτοῦ. οὐκ ἔστι τε οὖν ὅστις ἀνὴρ ἢ γυναῖκα σὺν ὁτῳοῦν ἡμῶν γνώμονι γνοίη, μὴ μαθὼν μήτε μελέτην τε καὶ ἄσκησιν προσχημένους· τὸ δὲ ἀρετὴν οὐκ ἐπ' ἀμφοῖν τοῖν εἰδοῖν φαμὲν, ἢ πολλῶν μᾶλλον ἐφ' ἡμῖν. τὰ μὲν οὖν ἄλλα εἴργειν δύναταί τις πολεμῶν· ὃ δ' ἐφ' ἡμῖν, ἀδαμῶς, οὐδὲ ἂν μάλιστα σπείσαιτο. θεόθεν γὰρ ὃ δέδοται, καὶ οὐκ ἀποπίπτον ἄλλῳ τινί.

fuerunt omnes dialecticæ, vt ait Philo dialecticus in Menexeno, quarum hæc feruntur esse nomina, Menexene, Argia, Theognis, Artemisia, Pantaclea. Memini autem etiam Cynicæ cuiusdam. Hipparchia autem vocabatur Maronitis, vxor Cratetis, propter quam in Poëcile quoque celebrata fuere Cynogamia. Arete autem Aristippi Cyrenaïca, erudiit Aristippum qui Μητροδίδακτος, id est, à matre doctus, fuit cognominatus. Apud Platonem etiam philosophabantur Lasthenia Arcadia, & Axiothea Phliasia. Aspasia autem Milesia, de qua multa quoque conscribunt Comici, vsus quidem est Socrates, ad philosophiam: Pericles autem ad rhetoricam. Prætermitto alias, ne sit prolixior oratio, neque recensens poëtrias, Corinnam & Telesillam, Myiam & Sappho, aut pictrices, vt Irenem Cratini filiam, & Anaxandram Nealcis, vt dicit Didymus in Symposiacis. Cleobuli autem sapientis & Lindiorum monarchę filiam, non pudebat lauare pedes paternorum hospitum. Nam Abrahæ quoque vxor beata Sarra, parauit ipsa Angelis panes subcinericios: & puellæ regiæ pascebant oues apud Hebræos. Vnde etiam quæ est apud Homerum Nausicaa, ad labra iuerat. Velit ergo pudica mulier, primum quidem si fieri possit marito persuadere, vt sit ei socius eorum quæ ferunt ad beatitudinem: si id autem non possit efficere, sola contendat ad virtutem, marito quidem parens in omnibus, vt inuito illo nihil vnquam faciat, præter ea quæ censentur pertinere ad virtutem & salutem. Sed & si quis aut vxorem, aut etiam ancillam quæ ad tale institutum sine simulatione fertur, ab eo arceat, nihil aliud videtur is tunc facere quam à iustitia quidem & temperantia statuisse abducere: iniustam autem simul & intemperantem voluisse domum suam efficere. Fieri ergo non potest, vt vel vir, vel mulier sit in vlla re doctus, qui non fuerit vsus disciplina, meditationéque & exercitatione. Virtutem autem non in aliis, sed vel ex nobis maxime sitam esse dicimus. Itaque alia quidem potest quis arcere bellum gerens, quod autem in nostra situm est potestate, nequaquam, nec si maxime quidem institerit. Est enim donum datum diuinitus, & quod non alij cuipiam subiicitur.

Vnde intemperantia quidem non alterius videri queat malum, quam eius qui se gerit intemperanter. Temperantia autem rursus eius bonum qui potest sibi temperare. Mulierem autem quę cum honestate amat, describit Euripides, sic monens :

--- Bonisque verbis prosequi
Videri oportet quod maritus dixerit.
--- laboret serio,
Vt quæ marito grata sint, pronunciet.

Et his rursus vtique similia :

--- dulce coniugem, mali
Si euenerit quid, cum viro tristarier,
Doloris vt sit gaudiique particeps.

Sic morum mansuetudinem ostendens, & beneuolentiam esse vel in calamitatibus.

Deinde subiungit :

Ast ego tibi valenti peßime, partem ferã,
Particeps dicar malorum.

Item,

--- nihil mihi
Nunc est amari. quippe cum caris decet
Beari amicis. hoc amicitia est enim.

Sanctificatur itaque etiam quod per Verbum perficitur matrimonium, si coniugium se Deo submittat, & cum vero corde administretur in fidei certitudine, sanctificatorum corda à mala conscientia, & ablutorum corpus aqua munda, & habentium confessionem fidei. Fidelis enim est qui promisit. Oportet autem felix matrimonium, neque vnquam diuitiis, nec pulchritudine conferi, sed virtute.

---- nulli quidem (ait tragœdia)
Iungit marito pulchritudo coniugem.

Multis autem virtus profuit. Quæuis enim bona mulier, quæ viro adhæret, scit esse temperans. Deinde veluti dans admonitiones, ait :

Hoc adest primum, maritus nempe si turpis siet,
Pulchrum oportet iudicare, si qua mente prædita est.
Mens enim non visus, illud optime diiudicat.

& quæ consequuntur. Valde autem proprie dicit scriptura, Mulierem daram esse à Deo adiutricem. Clarum est ergo, quod vnicuique ex iis quę à marito eueniunt molestiis, ratione cum persuasione mederi apud se constituet. Sin autem non obediat, tunc iam conabitur, quoad eius fieri potest, ab humana natura, vitam nulli peccato affinem transigere:

A ὅθεν ἀκολασία μὲν οὐκ ἄλλου τινὸς ἂν δοξάζοιτο εἶναι κακὸν, ἢ τοῦ ἀκολαστεύοντος· σωφροσύνη δὲ ἀγαθὸν αὖ, τοῦ δυναμένου. φίλανδρον μὲν σεμνότητος ἕνεκα γυναῖκα Εὐριπίδης, ὧδέ πως·

——βούλοιτ' ἂν
Δ', ὅτ' αὖ τι λέξῃ, χρὴ δοκεῖν, κἂν μὴ λέγῃ.
——κἀκπονῇ,
Ἀνὴρ ξυνόντι τερπνὸς εἶναι μᾶλλον λέγῃ.

καὶ αὖθις τοῖς τοιούτοις τὰ ὅμοια.

B ---ἡδὺ δή, τῷ κακὸν
Πρᾴξῃ τι, συσκυθρωπάζειν ποσῇ ἄλογον,
Ἐν κοινῷ λύπης τε ἡδονῆς τ' ἔχειν μέρος·

τότε τερπνὸν καὶ φιλόστοργον ὧδέ πως ἐπιδείκνυσιν καὶ ταῖς συμφοραῖς, ὑπιφέρει·

Σοὶ δ' ἔγωγε τῇ νοσοῦντι συννοσοῦσ' ἀνέξομαι,
Καὶ κακῶν τῶν σῶν συνοίσω.

καὶ

---σοὶ δέ ἐστί μοι
Πικρόν· μὴ γὰρ τῶν φίλων δύτυχεῖν τι χρή.
Τί γὰρ δὴ τὸ φίλον ἄλλο, πλὴν τόδε;

C ἀναλάζεσθαι γοῦν τὸν γάμον χρὴ λόγον τελοῦμενος, ἐὰν ἡ συζυγία ἐπιτρέπῃ τῷ Θεῷ καὶ δρθοκῆται μὴ ἀληθινῆς καρδίας ἐν πληροφορίᾳ πίστεως, ἡγιασμένων ταῖς καρδίας ἀπὸ συνειδήσεως πονηρᾶς, καὶ λελουμένων τὸ σῶμα καθαρῷ ὕδατι τὸν ἐχόντων τὴν ὁμολογίαν τῆς ἐλπίδος· πιστὸς γὰρ ὁ ἐπαγγειλάμενος· χρὴ δὲ τὸν εὐδαίμονα γάμον, ὅτε πλούτῳ ποτὲ, ὅτε κάλλει κρίνεσθαι, ἀλλ' ἀρετῇ.

---οὐδεμίαν, φησὶν ἡ τραγῳδία,
Ὠνησε κάλλος εἰς πόσιν ξυνάορον.

ἀρετὴ δὲ ὤνησε πολλάς. πᾶσα γὰρ ἀγαθὴ γυνὴ, ἥτις ἀνδρὶ συνετέτηκε, σωφροσύνῃ ὑπισχνεῖται. εἶτα οἷς ὠδαινέσιν ἐπιδίδοσα, φησί.

D Πρῶτα μὲν γε τοῦθ' ὑπάρχει, κἂν ἄμορφος ᾖ πόσις,
Χρὴ δοκεῖν εὔμορφον εἶναι, τῇ γε νοῦν κεκτημένῃ.

Οὐ γὰρ ὀφθαλμὸς ὃ κρίνει ἐστὶν, ἀλλὰ νοῦς. καὶ πάλιν ὅτι τοῦτο. πρῶτον γὰρ κυρίως ἡ γραφὴ βοηθὸν εἶπεν τὴν γυναῖκα δεδόσθαι τῷ ἀνδρὶ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ. δῆλον οὖν, οἶμαι, ὡς ἕκαστον τῶν λυπηρῶν τοῦ ἀνδρὸς κατὰ τὴν οἰκειότητα, λόγῳ θεραπεύειν μὲν πειθοῖς παραιρήσει. εἰ δὲ μὴ ὑπακούοι, τότε ἤδη πειράσεται, καθόσον οἷόν τέ ἐστιν ἀνθρωπίνῃ φύσει, ἀναμάρτητον διεξάγειν βίον·

εἰτε ἀποθνήσκειν δεῖ μετὰ τοῦ λόγου, εἰτε ζῆν· συλλήπτορα καὶ κοινωνὸν τῆς τοιαύτης πράξεως τὸν Θεὸν εἶναι νομίζουσα, τὸν παρόντι καὶ συνεργάτην καὶ Σωτῆρα, εἰς τε τὸ παρὸν, εἰς τε τὸ μέλλον· στρατηγόν τε καὶ ἡγεμόνα πάσης πράξεως ἐκάστου πεποιημένη· σωφροσύνην μὲν καὶ δικαιοσύνην ἔργον ἡγουμένη, τὸ θεοφιλὲς δὲ ποιουμένη τέλος. χαριέντως γοῦν ἐν τῇ πρὸς Τίτον Ἐπιστολῇ ὁ Ἀπόστολος, δεῖν εἶναί φησι τὰς πρεσβύτιδας, ἐν καταστήματι ἱεροπρεπεῖ, μὴ διαβόλους, μὴ οἴνῳ πολλῷ δεδουλωμένας· ἵνα σωφρονίζωσι τὰς νέας φιλάνδρους εἶναι, φιλοτέκνους, σώφρονας, ἁγνάς, οἰκουργούς, ἀγαθάς, ὑποτασσομένας τοῖς ἰδίοις ἀνδράσιν· ἵνα μὴ ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ βλασφημῆται· μᾶλλον δέ, φησιν, εἰρήνην διώκετε μετὰ πάντων καὶ τὸν ἁγιασμόν· οὗ χωρὶς οὐδεὶς ὄψεται τὸν Κύριον· ἐπισκοποῦντες μή τις πόρνος ἢ βέβηλος, ὡς Ἡσαῦ, ὃς ἀντὶ βρώσεως μιᾶς ἀπέδοτο τὰ πρωτοτόκια· καὶ μή τις ῥίζα πικρίας, ἄνω φύουσα, ἐνοχλῇ, καὶ δι' αὐτῆς μιανθῶσιν οἱ πολλοί. εἶτ' οἷς κολοφῶνα ἐπιθεὶς τοῦ περὶ γάμου ζητήματι, ἐπιφέρει· Τίμιος ὁ γάμος ἐν πᾶσι, καὶ ἡ κοίτη ἀμίαντος· πόρνους δὲ καὶ μοιχοὺς κρίνει ὁ Θεός. ἑνὸς δὴ σκοποῦ καὶ ἑνὸς δὴ τέλους ἀνδρὶ καὶ γυναικὶ δεδειγμένου, τὸν τέλειον ὁ Πέτρος ἐν τῇ ἐπιστολῇ φησι, Ὀλίγον ἄρτι, εἰ δέον, λυπηθέντες ἐν ποικίλοις πειρασμοῖς, ἵνα τὸ δοκίμιον τῆς πίστεως ὑμῶν πολὺ τιμιώτερον χρυσίου τοῦ ἀπολλυμένου, καὶ διὰ πυρὸς δεδοκιμασμένου, εὑρεθῇ εἰς ἔπαινον καὶ δόξαν ἐν ἀποκαλύψει Ἰησοῦ Χριστοῦ· ὃν οὐκ εἰδότες ἀγαπᾶτε, εἰς ὃν ἄρτι μὴ ὁρῶντες, πιστεύοντες δὲ, ἀγαλλιᾶσθε χαρᾷ ἀνεκλαλήτῳ καὶ δεδοξασμένῃ· κομιζόμενοι τὸ τέλος τῆς πίστεως, σωτηρίαν ψυχῶν. διὸ καὶ Παῦλος καυχᾶται διὰ Χριστὸν γεγονέναι ἐν κόποις περισσοτέρως, ἐν πληγαῖς ὑπερβαλλόντως, ἐν θανάτοις πολλάκις. οὕτω δὲ τέλειον εὐρίσκω πολλαχῶς ἀναμβδυόμενον, κατὰ τὸν ἑκάστῃ κατορθοῦντα ἀρετῇ. τετέλεσται γοῦν τις καὶ ὡς εὐλαβὴς καὶ ὡς ὑπομονητικός, καὶ ὡς ἐγκρατὴς, καὶ ὡς ἐργάτης, καὶ ὡς μάρτυς, καὶ ὡς γνωστικός. πάντα δὲ ὁμοῦ τέλος, οὐκ οἶδ' εἴ τις ἀνθρώπων, ἔτι ἄνθρωπος ὤν· πλὴν μόνον ὁ δι' ἡμᾶς ἄνθρωπον ὑποδυσάμενος· καὶ τοι κατὰ νόμον φιλόν.

A seu cum Verbo mori oporteat seu viuere, talis actionis adiutorem & socium Deum esse existimans, qui reuera & adest, & est Seruator, & in præsentia & in futuro, illúmque ducem & principem cuiusuis actionis constituens, temperantiam quidem & iustitiam suum esse munus existimans, religionem autem & in Deum pietatem & amorem, finem suum esse statuens. Eleganter itaque Apostolus in epistola ad Titum dicit, anus debere esse in habitu sancto, non calumniatrices, non vino multo seruientes, vt erudiant adolescentes, vt sint virorum suorum amantes & filios suos diligant prudentes, castæ & sobriæ; domus curam habentes, benignæ, subditæ viris suis: ne verbum Dei blasphemetur. Potius autem, inquit, pacem persequimini cum omnibus, & sanctificationem, sine quo nemo videbit Dominum: attendentes, ne quis fornicator aut prophanus, vt Esau, qui pro cibo vno vendidit ius primogenituræ, ne qua radix amaritudinis sursum nascens molestiam afferat, & per eam inquinentur multi. Deinde veluti colophonem imponens quæstioni de matrimonio; subiungit: *Honorabile connubium in omnibus, & torus immaculatus. Fornicatores autem & adulteros indicabit Deus.* Cum vnus vtique scopus & vnus finis, & viro & mulieri sit ostensus, de eo qui est perfectus dicit Petrus in Epistola: *Modicum nunc, si oportet, tristitia affecti in variis tentationibus, vt probatio vestræ fidei multo pretiosior auro quod perit, & per ignem est probatum, inueniatur, in laudem & gloriam, in reuelatione Iesu Christi, quem cum non videritis, diligitis: in quem nunc cum non videatis, credatis autem, exultatis lætitia inenarrabili & glorificata, reportantes finem fidei, salutem animarum.* Quamobrem Paulus quoque gloriatur se propter Christum fuisse in laboribus abundantius, in plagis supra modum, in mortibus frequenter. Hic inuenio perfectum multis modis accipi, provt is est qui in vnaquaque virtute se recte gerit. Perficitur itaque & consummatur aliquis, & vt pius ac religiosus, & vt tolerans, & vt continens, & vt operarius, & vt martyr, & vt cognitione præditus. In omnibus autem simul perfectus, nescio an vllus sit qui est adhuc homo, nisi solum is qui propter nos induit hominem. quanquam ex nuda lege.

B

C

D

Tit. 2.

Hebr. 12.

Hebr. 13.

Ibidem.

1. Pet. 1.

1. Cor. 11

Quis ergo erit perfectus? qui profitetur abstinentiam à malis. Ea autem est via ad Euangelium, & ad bene faciendum. Sed legis quidem ex cognitione perfectio, est assumptio Euangelij, vt fiat is qui est ex lege perfectus. Ita enim prædixit is qui est ex lege Moses, esse audiendum, vt accipiamus ex Apostoli sententia, Christum legis plenitudinem. In Euangelio autem iam proficit is qui est cognitione præditus, non solum vtens lege tanquam gradu, sed eam percipiens & mente intelligens, vt tradidit Apostolis, qui dedit testamenta Dominus. Quod si etiam recte vitam instituerit, sicut certe fieri non potest vt in bene operando difficultatem consequatur cognitio, & præterea rectissime confessus, martyr seu testis fiat, maximam vt inter homines dignitatem meritúmque accipiens, ne sic quidem eo perueniet, vt vocetur in carne perfectus; quoniam hanc appellationem præoccupauit vitæ finis, cum, qui est testis ex cognitione, iam eo peruenerit, vt perfectum opus ostenderet & proprie produceret, sanguine per charitatem ex cognitione profectam benigne donato emittens spiritum: beatus autem hinc fuerit & iure perfectus vocetur, vt sublimitas potestatis sit Dei, & non ex nobis, vt dicit Apostolus. Solum conseruemus liberum eligendi arbitrium & charitatem: in quolibet afflicti, sed non redacti in angustias: egentes, sed non oppressi egestate: persecutionem patientes, sed non derelicti: deiecti, sed non perditi. Oportet enim eos qui ex sententia Apostoli contendunt ad consummationem, nullam in nulla re dare offensionem, sed in re qualibet commendare seipsos non hominibus, sed Deo. Sit autem accessio & additamentum, parere etiam hominibus: etenim his etiam parere est consentaneum, propter ea quæ insectantur maledicta. *Commendatio autem in tolerantia multa, in afflictionibus, necessitatibus, in angustiis, in plagis, in carceribus, in seditionibus, in laboribus, in vigiliis, in ieiuniis, in castitate, in cognitione, in patientia, in benignitate, in sancto Spiritu, in charitate non ficta, in verbo veritatis, in virtute Dei, vt simus templa Dei emundata ab omni inquinamẽto carnis & spiritus. Et ego*, inquit, *vos accipiam, & ero vobis in patrem, & vos eritis mihi in filios & filias*, ait Dominus omnipotens.

2. Cor. 4.
2. Cor. 10
1. Cor. 6.

A τίς οὖν εἴη τέλφος; ὃς ἀποχὴ κακῶν ἐπαγγέλλεται· ὁδὸς δέ ἐστιν αὕτη, ὅτι τε ὁ Εὐαγγέλιον, ὅτι τε τ̃ ποίειν. ἀλλὰ νομικοῦ μὲν τελείωσις γνωστική, Εὐαγγελίου προσθήκη, ἵνα γένηται ὁ τ̃ νόμον τέλφος· ὅτω γὰρ προεθέσπισεν ὁ χ̃ς νόμον Μωσῆς, ἀκουστὰ δεῖν, ἵνα ἀκριβῶμεν χ̃ν τὸν Ἀπόστολον πλήρωμα νόμου τ̃ Χριστόν. ὁ δὲ Εὐαγγελίῳ δὲ ἤδη προκόπτει ὁ γνωστικὸς, ὁ βαθμῷ χρησάμενος τῷ νόμῳ μόνον, σπουδὴν δὲ αὐτὸν καὶ νοήσας ὡς παρέδοκε τοῖς Ἀποστόλοις, ὁ τὰς διαθήκας δεδωκὼς Κύριος. εἰ δὲ καὶ πολιτεύσαιτο ὀρθῶς· B ὥσπερ οὖν ἀδύνατον, δυσεργείᾳ γνῶσιν ἐπακολουθεῖν· μάρτυς τε ὅτι τοῖσδε ὀρθόταται ὁμολογήσας δι' ἀγάπην γένοιτο, πλείονα τ̃ ἀξίαν ὡς ἐν ἀνθρώποις λαμβάνων· ἵνα μὴ ὅτως φθάσῃ τέλφος ἐν σαρκὶ κληθεὶς· ἐπεὶ τῷ προσημαίνειν τοῦτο προείληφεν ἡ συμπεράτωσις τ̃ βίου, φθάσαντος ἤδη τ̃ γνωστικ̃ μάρτυρος τ̃ τέλφον ἔργον ἐνδείξασθαι καὶ προθεῖναι κενοῖς δι' ἀγάπης γνωστικῆς δεχθεισάντος αἵματος, προπεμπομένου τὸ πνεῦμα. μακάριος δ' ἔνθεν αὖ εἴη, τέλφός τε ὢν δίκῃ κηρυχθείη· ἵνα ἡ ὑπεροχὴ τῆς δυνάμεως ᾖ τ̃ Θεοῦ, καὶ μὴ ἐξ ἡμῶν, ὡς φησιν ὁ Ἀπόστολος· μόνον τὸ προαιρετικὸν καὶ τ̃ ἀγάπην σώζωμεν· ἐν πᾶσι θλιβόμενοι, ἀλλ' οὐ στενοχωρούμενοι· ἀπορούμενοι, ἀλλ' οὐκ ἐξαπορούμενοι. διωκόμενοι, ἀλλ' οὐκ ἐγκαταλειπόμενοι· καταβαλλόμενοι, ἀλλ' οὐκ ἀπολλύμενοι· χρὴ γὰρ τοὺς σπεύδοντας εἰς συντέλειαν, κατὰ τὸν αὐτὸν Ἀπόστολον, μηδεμίαν ἐν μηδενὶ διδόναι προσκοπὴν, ἀλλ' ἐν πᾶσι συνιστάνειν ἑαυτοὺς, οὐκ ἀνθρώποις, ἀλλὰ τ̃ Θεῷ. ἔστω δὲ καταπακολούθημα πείθεσθαι καὶ C τοῖς ἀνθρώποις· καὶ γὰρ τούτοις εὔλογον διὰ τὰς ἐπηρεαζούσας βλασφημίας. ἡ δὲ διατύπωσις ἐν ὑπομονῇ πολλῇ, ἐν θλίψεσιν, ἐν ἀνάγκαις, ἐν στενοχωρίαις, ἐν πληγαῖς, ἐν φυλακαῖς, ἐν ἀκαταστασίαις, ἐν κόποις, ἐν ἀγρυπνίαις, ἐν νηστείαις, ἐν ἁγνότητι, ἐν γνώσει, ἐν μακροθυμίᾳ, ἐν χρηστότητι, ἐν πνεύματι ἁγίῳ, ἐν ἀγάπῃ ἀνυποκρίτῳ, ἐν λόγῳ ἀληθείας, ἐν δυνάμει Θεοῦ· ἵνα ὦμεν ναοὶ Θεοῦ, καθαριζόντες ἀπὸ παντὸς μολυσμοῦ σαρκὸς καὶ πνεύματος· καί, φησιν, εἰσδέξομαι ὑμᾶς, καὶ ἔσομαι ὑμῖν εἰς πατέρα· καὶ ὑμεῖς ἔσεσθέ μοι εἰς υἱοὺς καὶ θυγατέρας, λέγει Κύριος παντοκράτωρ.

βπιτελοῦμθ οὖν, φησιν, ἀγνοσιούλω ἐν φό-
βῳ Θεοῦ. εἰ γὰρ ἡ λύπην ὁ φόβος γθνᾳ, χαί-
ρω, λέγω, οὐχ ὅτι ἐλυπήθητε, ἀλλ' ὅτι με-
παθεῖς ἐστε εἰς μετθνοιαν· ἐλυπήθητε γὰρ κ̄τ̄ Θεὸν
ἵνα ἐν μηδενὶ ζημιωθῆτε ἐξ ἡμῶν· ἡ γὰρ κ̄τ̄
Θεὸν λύπη, μετθνοιαν εἰς σωτηρίαν ἀμεταμ-
θήτον ἐργάζεται· ἡ δὲ τοῦ κόσμου λύπη, θά-
νατον κατεργάζεται. ἰδοὺ γὰρ αὐτὸ τοῦτο τὸ κ̄τ̄
Θεὸν λυπηθῆναι ὑμᾶς, πόσην κατειργάσατο
ὑμῖν σπουδήν; ἀλλὰ ἀπολογίαν, ἀλλὰ ἀ-
γανάκτησιν, ἀλλὰ φόβον, ἀλλὰ ἐπιπόθησιν,
ἀλλὰ ζῆλον, ἀλλὰ ἐκδίκησιν. ἐν παντὶ συ- B
νεστήσατε ἑαυτοὺς ἁγνοὺς εἶναι τῷ πράγματι.
Ταῦτα γνωστικῆς ἀσκήσεως γυμνάσματα.
ἐπεὶ δὲ ὁ παντοκράτωρ Θεὸς αὐτὸς ἔδωκεν,
τοὺς μὲν, Ἀποστόλους· τοὺς δ', προφήτας· τοὺς
δὲ διδασκάλους, πρὸς τὸν καταρτισμὸν τῶν ἁγίων, εἰς ἔργον
διακονίας, εἰς οἰκοδομὴν τοῦ σώματος τοῦ Χρι-
στοῦ, μέχρι καταντήσωμεν πάντες εἰς τὴν ἑνό-
τητα τῆς πίστεως καὶ τῆς ἐπιγνώσεως, τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ
εἰς ἄνδρα τέλειον, εἰς μέτρον ἡλικίας τοῦ πλη-
ρώματος τοῦ Χριστοῦ, σπευστέον ἀπαντᾶσθαι
γνωστικῶς καὶ τελειοῦσθαι, ὡς ὅτι μάλιστα ἔτι ἐν C
σαρκὶ καταμένοντας, ἐκ τῆς τελείας ἐνότητος
ὁμοφροσύνης μετασπουδάζοντας συναθροιζεῖν τῷ
θελήματι τοῦ Θεοῦ εἰς τὴν ἀποκατάστασιν τῆς τῷ
ὄντι τελείας εὐγενείας τε καὶ συγγενείας εἰς τὸ
πλήρωμα τοῦ Χριστοῦ τὸ ἐκ καταρτισμοῦ τε-
λείως ἀπηρτισμένον. ἤδη σαφῶς μάθωμεν ὅπη καὶ
ὅπως καὶ ὁπότε ὁ θεῖος Ἀπόστολος τὸν τέλειον λέ-
γει, καὶ ὡς τελείων ἐμφαίνει διαφοράς. πάλιν
τε αὖ· ἑκάστῳ δίδοται ἡ φανέρωσις τοῦ πνεύ-
ματος πρὸς τὸ συμφέρον· ᾧ μὲν γὰρ δίδοται
διὰ τοῦ πνεύματος λόγος σοφίας· ἄλλῳ δὲ
λόγος γνώσεως κ̄τ̄ τὸ αὐτὸ πνεῦμα· ἑτέρῳ
πίστις ἐν τῷ αὐτῷ πνεύματι· ἄλλῳ δὲ χα- D
ρίσματα ἰαμάτων ἐν τῷ αὐτῷ πνεύματι·
ἄλλῳ δὲ ἐνεργήματα δυνάμεων· ἄλλῳ προ-
φητεία· ἄλλῳ διάκρισις πνευμάτων· ἑτέρῳ γέ-
νη γλωσσῶν· ἄλλῳ δὲ ἑρμηνεία γλωσσῶν·
πάντα δὲ ταῦτα ἐνεργεῖ τὸ ἓν καὶ τὸ αὐτὸ
πνεῦμα, διαιροῦν ἰδίᾳ ἑκάστῳ καθὼς βούλε-
ται. ὧν ὄντως ἐχόντων, οἱ μὲν προφῆται,
ἐν προφητείᾳ τελοῦσι· οἱ δίκαιοι δὲ, ἐν δι-
καιοσύνῃ· καὶ οἱ μάρτυρες, ἐν ὁμολογίᾳ· ἀγῶσι
δὲ ἐν κηρύγματι, οὐκ ἀμέτοχοι μὲν τῶν κοι-
νῶν ἀγαθῶν, καλῶς δὲ, ἐν οἷς ἐτάχθησαν·

A *Perficiamus ergo*, inquit, *sanctitatem in timore Dei.* Nam etsi tristitiam timor generat, gaudeo, inquam, non quod tristitia affecti estis, sed quod facile propensi estis ad pœnitentiam. Tristitia enim affecti estis secundum Deum, vt in nullo detrimentum à nobis accipiatis. Nam quæ est secundum Deum tristitia, pœnitentiam ad salutem operatur non pœnitendam. Tristitia autem mundi, mortem operatur. Etenim quod ipsum quod tristitia affecti estis secundum Deum, quantum in vobis operatur studium, sed defensionem, sed indignationem, sed timorem, sed desiderium, sed æmulationem, sed vindictam. In omni exhibuistis vos castos negotio. Hæc sunt exercitationis quæ ex cognitione proficiscitur præexercitamenta. *Quoniam autem Deus ipse omnipotens* Ephes. 4.
dedit alios quidem Apostolos, alios vero Prophetas, alios autem Euangelistas, alios autem pastores & doctores ad perfectionem sanctorum, ad opus ministerij, ad ædificationem corporis Christi, donec occurramus omnes in vnitatem fidei & agnitionis Dei filij in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi: studendum vt viri euadamus, ex cognitione, & quam maxime perfici adhuc in carne manentes ex perfecta hic concordia & consensione, meditantes cum Dei voluntate concurrere, ad restitutionem eius quæ vere est perfecta nobilitatis & cognationis, in plenitudinem Christi quæ ex perfectione perfecta est absolute. Iam cernimus, quanam ratione & quomodo & quando perfectum dicit diuinus Apostolus, & vt perfectorum ostendit differentias. Et rursus: *Vnicuique datur manifestatio spiritus ad vtilitatem, alij quidem datur per spiritum sermo sapientiæ, alij quidem sermo* 1. Cor. 12.
scientiæ secundum eundem spiritum, alteri fides in eodem spiritu, alij autem gratiæ sanitatum in eodem spiritu, alij vero operationes virtutum, alij prophetia, alij discretio spirituum, alij genera linguarum, alij autem interpretatio linguarum. Omnia autem hæc operatur vnus & idem spiritus, diuidens seorsum vnicuique prout vult. Quæ cum ita se habeant, Prophetæ quidem perfecti sunt in prophetia, iusti autem in iustitia, & martyres in confessione. Alij autem in prædicatione, non expertes quidem virtutum communium, sed recte se gerentes in iis in quibus sunt ordinati.

Quis enim ſanæ mentis dixerit, Prophetam non eſſe iuſtum? Quid enim, non iuſti quoque ſicut Abraham prophetarunt?

Bellica namque Deus dedit huic vt munera obiret,
Illi vt ſaltaret, cithara cantuque ſonaret,

ait Homerus. Sed vnuſquiſque habet proprium donum à Deo; hic quidem ſic, ille vero ſic: Apoſtoli autem fuere pleni in omnibus. Inuenies itaque, ſi volueris, ex eorum rebus geſtis & ſcriptis, eorum cognitionem, vitam, prædicationem, iuſtitiam, caſtitatem, prophetiam. Sciendum eſt autem quod etſi Paulus ſi tempore recentior, vt qui ſtatim floruerit poſt Domini aſſumptionem: eius tamen ſcriptura dependet ex veteri teſtamento, illinc & ſpirans & loquens. Quæ eſt enim in Chriſtum fides, & Euangelij cognitio, eſt expoſitio, & legis adimpletio. Et ideo
Eſa. 7. dictum eſt Hebræis: *Niſi crediderit is, non intelligetis*: hoc eſt, niſi ei crediderit qui per legem eſt prædictus, & à legis oraculo eſt ſignificatus, non intelligetis vetus teſtamentum, quod ipſe per propriam expoſuit præſentiam: quocirca intelligens & perſpicax quoque eſt hic, qui eſt cognitione præditus. Eſt autem eius opus non à malis abſtinentia: ea eſt enim baſis maximi profectus: ſed nec aliquid boni facere, vel propter me-
Pſal. 136. tum. Scriptum eſt enim: *Quo fugiam, & vbi abſcondar à facie tua? Si aſcendero in cœlum, tu illic es: ſi abiero ad extrema maris, illic eſt dextera tua: ſi deſcendero in abyſſos, illic ſpiritus tuus.* Sed neque propter ſpem promiſſi ho-
Apoc. 22. noris: dictum eſt enim, *Ecce Dominus,*
1. Cor. 3. *& merces eius à facie eius, vt reddat vniquique ſecundum opera ſua, quæ oculus non vidit, & auris non audiuit, & in cor hominis non aſcenderunt, quæ præparauit Deus iis qui ipſum diligunt.* Sola autem quæ propter charitatem fit beneficentia, propter ipſum honeſtum eſt expetenda ei qui eſt cognitione præditus. Iam vero ex perſona Dei, Domino dictum eſt: *Pete à me,*
Pſal. 2. *& dabo tibi gentes hereditatem tuam.* Petitio maxime regia, quæ docet hominum ſalutem peti ſine mercede, vt nos ſimus heredes & poſſideamus Dominum. Contra enim alicuius vſus gratia, nempe vt hoc fiat, vel illud non fiat,

A ἐπεὶ τίς ἂν βλάσφημον εἴποι τὸν προφήτην οὐ δίκαιον; τί γάρ; οὐχὶ καὶ οἱ δίκαιοι ὥσπερ Ἀβραὰμ προεφήτευσαν;

Ἄλλῳ μὲν γὰρ ἔδωκε θεὸς πολεμήια ἔργα,
Ἄλλῳ δ' ὀρχηστήν, ἑτέρῳ κίθαριν καὶ ἀοιδόν,

Ὅμηρος λέγει. Ἀλλ' ἕκαστος ἴδιον ἔχει χάρισμα ἀπὸ θεοῦ· ὁ μέν, οὕτως· ὁ δέ, οὕτως· οἱ ἀπόστολοι δὲ, ἐν πᾶσι πεπληρωμένοι. βύρσης γοῦν, ἐὰν θελήσῃς, ἐκ τῶν πράξεων καὶ τῆς συγγραμμένης αὐτῶν, τὴν γνῶσιν, τὸν βίον, τὸ κήρυγμα, τὴν δικαιοσύνην, τὴν ἁγνείαν, τὴν προφητείαν. ἰστέον μέν τοι, ὅτι εἰ καὶ ὁ Παῦλος τοῖς χρόνοις νεάζει, βύθιος μετὰ τὴν τοῦ Κυρίου ἀνάληψιν ἀκμάσας. Ἀλλ' ὅμως ἡ γραφὴ αὐτῷ ἐκ τῆς παλαιᾶς ἥρτηται διαθήκης, ἐκεῖθεν πνέουσα καὶ λαλοῦσα· ἡ γὰρ εἰς Χριστὸν πίστις, καὶ ἡ τοῦ Εὐαγγελίου γνῶσις, ἐξήγησίς ἐστι καὶ τοῦ νόμου πλήρωσις. καὶ διὰ τοῦτο εἴρηται τοῖς Ἑβραίοις, Ἐὰν μὴ πιστεύσητε, οὐ μὴ συνῆτε· τουτέστιν, ἐὰν μὴ πιστεύσητε τῷ διὰ νόμου προφητευθέντι, καὶ ὑπὸ νόμου προτυπωθέντι, οὐ συνήσετε τὴν διαθήκην τὴν παλαιὰν, ἣν αὐτὸς τῇ B ἰδίαν ἐξηγήσατο παρουσίαν· ὁ δὴ συνιὼν καὶ διερευνητής, οὗτός ἐστιν ὁ γνωστικός. ἔργον δὲ αὐτοῦ, οὐχ ἡ ἀποχὴ τῶν κακῶν· ἀπαθὲς γὰρ αὕτη προκοπῆς μεγίστης. οὐδὲ μὴν ποιῇ τι ἀγαθὸν, ἤτοι διὰ φόβον· γέγραπται γὰρ, Ποῦ φύγω καὶ ποῦ κρυβήσομαι ἀπὸ προσώπου σου; ἐὰν ἀναβῶ εἰς τὸν οὐρανὸν, σὺ ἐκεῖ εἶ· ἐὰν ἀπέλθω εἰς τὰ ἔσχατα τῆς θαλάσσης, ἐκεῖ ἡ δεξιά σου· ἐὰν καταβῶ εἰς ἀβύσσους, ἐκεῖ τὸ πνεῦμά σου· ἀλλ' οὐδὲ δι' ἐλπίδα μισθοῦ ἐπαγγελίας· εἴρηται γὰρ, Ἰδοὺ Κύριος, καὶ ὁ μισθὸς αὐτοῦ, C ἀπὸ προσώπου αὐτοῦ, ἀποδοῦναι ἑκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ· ἃ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδεν, ἃ οὖς οὐκ ἤκουσεν, καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη, ἃ ἡτοίμασεν ὁ θεὸς τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν· μόνη δὴ ἡ δι' ἀγάπην ὑποῖα, ἢ δι' αὐτὸ τὸ καλὸν αἱρετὴ τῷ γνωστικῷ. αὐτίκα ἐκ προσώπου τοῦ θεοῦ τῷ Κυρίῳ λελεκται, Αἴτησαι παρ' ἐμοῦ, καὶ δώσω σοι ἔθνη τὴν κληρονομίαν σου· αἴτημα τὸ βασιλικώτατον, διδάσκον αἰτεῖσθαι τὴν τῶν ἀνθρώπων σωτηρίαν ἀμισθί· ἵνα δὴ ἡμεῖς κληρονομήσωμεν καὶ κτησώμεθα τὸν Κύριον. ἐμπαλιν γὰρ, χρείας τινὸς ἕνεκεν, ἵνα μοι τόδε γένηται, καὶ τόδε μὴ γένηται,

τῆς

τῆς ἐπιστήμης ἐφίεσθαι τῆς περὶ τὸν Θεόν, οὐκ ἴδιον γνωστικοῦ· ἀπόχρη δ' αὐτῷ αἰτία τῆς θεωρίας ἡ γνῶσις αὐτή. Ἑλμήσας γάρ ἐστιν, Οὐ μὰ τὸ σώζεσθαι βούλεσθαι, τὴν γνῶσιν αἱρήσεται ὁ δι' αὐτὴν τὴν θείαν ἐπιστήμην μεθέπων τὴν γνῶσιν· τὸ μὲν γὰρ νοεῖν, οὐκ συναισθήσεως, εἰς τὸ ἀεὶ νοεῖν ἐκτείνεται· τὸ δὲ ἀεὶ νοεῖν, οὐσία τοῦ γινώσκοντος, καὶ ἀνάκρασιν ἀδιάστατον ἠρεμούσην, καὶ ἀΐδιος θεωρία, ζῶσα ἑστώσης μονῆς. Εἰ γοῦν τις κατ' ὑπόθεσιν προθείη τῷ γνωστικῷ, πότερον ἑλέσθαι βούλοιτο, τὴν γνῶσιν τοῦ Θεοῦ, ἢ τὴν σωτηρίαν τὴν αἰώνιον. Εἰη δ' ἂν ταῦτα κεχωρισμένα, πρώτως μᾶλλον ἐν ταὐτότητι ὄντα· οὐδὲ καθαπαξ διστάσας, ἕλοιτ' ἂν τὴν γνῶσιν τοῦ Θεοῦ· δι' αὐτὴν αἱρετὴν κρίνας εἶναι τὴν ἐπαναβεβηκυῖαν τῆς πίστεως δι' ἀγάπην εἰς γνῶσιν ἰδιότητα. αὕτη τοίνυν ἡ τελεία ἀγαθοποιία τοῦ τελείου, ὅτ' ἂν μὴ μᾶλλόν τι χαίρωσιν τῶν εἰς αὐτὸν συντεινόντων γίνηται· κρίναντος δ' ὅτι καλὸν τὸ ἀγαθὸν ποιεῖν, σπουδαίως ἡ ἐνέργεια φερομένη ἐν πᾶσι τελείᾳ ἀγαθύνεται· οὐκ ἐφ' ὧν μὲν, ἐφ' ὧν δ' οὔ, ἀλλ' ἐν ἕξει δυσποιίας καταξᾶσα, μήτε μᾶλλον δόξαν ἔχειν, ἢ, ὡς φασιν οἱ φιλόσοφοι, τὴν εὔκλειαν· μήτε μᾶλλον μισθόν, εἴτε παρὰ ἀνθρώπων, εἴτε ἐκ Θεοῦ κατ' εἰκόνα, καὶ καθ' ὁμοίωσιν τοῦ κυρίου τὸν βίον ἐκτελοίη. κἂν πως ἀγαθοεργοῦντι αὐτῷ ἐναντίον τι ἀπαντήσῃ, ὡς ἀγαθὸν τὴν ἀντιμισθίαν ἀμνησικάκως προήσεται, ὅτι δικαίους καὶ ἀδίκους δίκαιος καὶ ἀγαθὸς νομοθετεῖ. τοιούτοις τισὶν ὁ Κύριος λέγει, Γίνεσθε ὡς ὁ πατὴρ ὑμῶν τέλειος. Οὕτω τέθνηκεν ἡ σὰρξ· ζῇ δὲ αὐτὸς μόνος, ἀφιερώσας τὸν τάφον εἰς ναὸν ἅγιον κυρίῳ, τὴν παλαιὰν ἁμαρτητικὴν ψυχὴν ἐπιστρέψας πρὸς Θεόν. οὐκ ἐγκρατὴς ἔτι ἔτι, ἀλλ' ἐν ἕξει γέγονεν ἀπαθείας· χῆμα θεῖον ἐπενδύσασθαι φιλοῦντων, Ἐὰν ποιήσῃς, φησὶν, ἐλεημοσύνην, μηδεὶς γινωσκέτω· καὶ ἐὰν νηστεύσῃς, ἄλειψαι ἵνα ὁ Θεὸς μόνος γνώσῃ, αὐθεφάτων δὲ οὐδὲ εἷς. ἀλλ' οὐδὲ αὐτὸς ὁ ἐλεῶν, ὅτι ἐλεεῖν γινώσκειν ὀφείλει· ἔσται γάρ ὅτε μὴ οἰκτίρμων, ἄλλοτε δέ ὅ. ἐπὰν ᾖ ἐν ἕξει ποιήσῃ τὸ εὐεργετικόν, Φύσιν ἀγαθοῦ μιμήσεται· ἡ δὲ ἄσκησις, καὶ φύσις ἔσται, καὶ συνάσκησις.

eam quæ circa Deū versatur desiderare scientiam, non est proprium eius qui est cognitione præditus: causa autem contemplationis ei sufficit, ipsa cognitio. Ausim enim dicere, non eo quod velit saluus esse, eliget cognitionem, qui persequitur cognitionem propter ipsam diuinam scientiam. Intelligētia enim cōtinua exercitatione, fit perpetua intelligentia. Semper autem intelligere, essentia est eius qui cognitione est præditus, per temperationem quandam nullis interuallis interruptam instituta, & perpetua contemplatio manet viua subsistātia. Si quis ergo per hypothesin ei qui est cognitione prędituſ proposuerit, vtrum malit, Dei cognitionem, an salutē æternam; sint autem ea separata, cum sint omnino eadem; nihil penitus dubitans elegerit Dei cognitionem, propter se iudicans esse expetendam eam quæ fidem transcendit per charitatem ad cognitionem, proprietatem. Hæc est ergo prima eius qui est perfectus beneficētia, quādo non fit propter aliquem vlum eorum quæ ad se pertinent. Cum autem iudicauerit pulchrum esse & honestum id quod bonum est facere, vehementer incitata operatio in omnibus reipsa bene se gerit, non in aliquo quidem recte, in aliquo vero non, sed in benefaciēdi habitu constituta, neque præterea propter gloriam, aut vt philosophi dicunt εὔκλειαν, id est, famam illustrem: neque propter mercedē aut ab hominibus, aut à Deo, ad imaginem & similitudinem Domini vitam peregerit. Et si aliqua ratione ei bonum operanti aliquid contrarium occurrerit, talionem parisque pari relationem vt bonam, citra vllam acceptę iniurię recordationē, proiiciet, vt qui erga iustos & iniustos existat iustus & bonus. Eis qui sunt eiusmodi dicit Dominus: *Estote sicut pater vester perfectus.* Ei caro est mortua, viuit autem ipse solus, vt qui sepulchrum in sanctum templū Domino consecrauerit, veterē peccatis obnoxiā animam ad Deum cōuertens. Is non est amplius continens, sed ad habitū peruenit, vt sic dicā, impatibilitatis, vt diuinā figuram induat expectās. *Si eleemosynā*, inquit, *feceris, nemo sciat: & si ieiunaueris, vngere, vt Deus solus cognoscat.* Nullus autē homo, sed neq; ipse qui miseretur, debet scire se misereri: sic enim erit aliquādo quidē misericors, aliquādo vero nō. Cū autē ex habitu fecerit id quod est beneficum, naturam boni imitabitur. Affectio autem & natura erit & exercitatio.

Matt. 5.

Matt. 6.

Non oportet autem elatos transmoueri, sed ingredientes peruenire quo oportet. Hoc est enim trahi à patre, dignum effici vt gratiæ virtutem à Deo accipiat, & currat citra impedimentum: & si electum odio habeant aliqui, is nouit eorum insciti am, miseretque eum quòd in tanta animus eorum ignorantia versetur. Merito ego ipsa diligit cognitio, & eos qui ignorant docet & erudit omnem Dei omniparentis honorare creaturam. Quod si Deum didicit diligere, non habebit virtutem vt ea vel vigilando possit amitti, vel in somniis, vel vlla visione: quoniam nec à seipso vnquam excedit habitus, ab eo quod est esse habitum, excidens. Siue ergo cognitio dicatur esse habitus siue affectio, eo quod nunquam subeant diuersæ notiones, principalis pars animæ manens non alterabilis, non assumit aliquam visorum diuersitatem, quæ ex diurnis motibus fiunt simulachra somnians. Propterea certe Dominus quoque præcipit vigilare, vt nec nostra quidem in somnis vnquam moueatur anima, animi perturbationibus, sed nocturnam quoque vitæ institutionem, tanquam quæ interdiu operetur, duram & immaculatam imperat custodire. Hæc est enim quæ fit, quoad eius fieri potest, Dei assimilatio, mentem conseruare in ea habitudine ac relatione quæ sit in iis quæ sunt eadem: hæc est autem mentis habitudo, tanquam mentis. Varia autem affectio, fit per eam quæ est erga res materiales affectionem. Qua quidem ratione mihi videntur noctem vocasse ὄφρύνιον, quoniam anima tunc cessans à sensibus, conuertitur ad seipsam, & est magis prudentiæ particeps. Propterea ergo sacra quoque mysteria maxime noctu fiunt, significantia eam quæ noctu fit, animæ à corpore contractionem. Ne dormiamus igitur vt reliqui, sed vigilemus & sobrij simus. Qui enim dormiunt, noctu dormiunt: & qui inebriantur, noctu inebriantur: nos autem cum simus diei, sobrij simus, induentes loricam fidei & charitatis, & galeam, spem salutis. Quæcunque autem dicunt de somno, eadem etiam oportet exaudire de morte: vtrũque enim significat abscessum animæ, mors quidem magis, somnus vero minus: quod quidem potest etiam accipi ab Heraclito. Homo in * lætitia tangit lucem sibi mortuus, extinctus:

1 Thes. 5.

* forte, nocte.

A οὐ δεῖ δὲ ἀρθέντας μεταθεῖναι, ἀλλὰ βαδίζοντας ἀφικέσθαι οἷ δεῖ. τοῦτο γάρ ἐστι ὃ ἑλκυσθῆναι ὑπὸ τοῦ πατρός, ἀφὶ πάσης τῆς φενῆς διελθόντας ὁδοῦ, ὃ ἄξιον ἡμᾶς τῆ δυνάμιν τῆς χάριτος λαβεῖν παρὰ τοῦ Θεοῦ λαβεῖν, ἀκωλύτως διαδραμεῖν· κἂν μισῶσι τὸν ἐκλεκτόν τινες, οἶδεν οὗτος τὴν ἄγνοιαν αὐτῶν, οἰκτείρων τῆς ἀμαθίας τῆς αὐτῶν. εἰκότως οὖν ἡ γνῶσις αὕτη ἀγαπᾷ, καὶ τοὺς ἀγνοοῦντας διδάσκει τε καὶ παιδεύει τὴν πᾶσαν κτίσιν τοῦ παντοκράτορος Θεοῦ τιμᾶν. εἰ γε ἀγαπᾶν μεμάθηκε τὸν Θεόν, οὐκ ἐξῇ τινὶ ἀρετὴν ἀπόλλυσθαι ποτε ἐν ὕπνοις, ἢ ἐν ὕπαρ, οὐδὲ κατὰ φαντασίαν τινά· ἐπεὶ μηδ' ἐξίσταταί ποθ' ἑαυτῆς ἡ ἕξις, ἀποπεσοῦσα τοῦ ἕξις εἶναι. εἴτ' οὖν ἕξις ἡ γνῶσις, εἴτε διάθεσις B δεῖ λέγειν· τῷ γὰρ μὴ πεφυσιῶσθαι ποτὲ ἐννοίας διαφέρειν, ἀναλλοίωτον ὂν ἡγεμονικὸν μέρος, ἢ παρεμβαίνει τινὰ ἑτεροίωσιν φαντασιῶν, ἃς ἐκ τῶν μεθημερινῶν κινήσεων ἀνάγκη γενέσθαι ὀνειρώττειν. διατοῦτό τοι καὶ ὁ Κύριος ἐγρηγορέναι παραγγέλλει, ὥστε μηδὲ ὕπαρ ἡμᾶς παραίνεσθαί ποτε τὸν ψυχικὸν C ἀλλὰ καὶ τῆς νυκτὸς τὸν πολιτείαν, ὡς ἐν ἡμέρᾳ ἐνεργουμένην, καθαρὰν καὶ ἀκηλίδωτον διαφυλάττειν παρασκευάζει. αὕτη γὰρ ἡ κατ' ἐνάμιν ἐξομοίωσις πρὸς Θεόν, ὃ φυλάττειν τὸν νοῦν ἐν τῇ κατὰ τὰ αὐτὰ ἕξει· αὕτη δὲ νοῦ ἕξις, ὡς νοῦ· ἡ δὲ ποικίλη διάθεσις, γίνεται τῇ πρὸς τὰ ὑλικὰ παρασκευῇ. ἧ μοι δοκοῦσιν Ὀφρύνιον κεκλῆκέναι τὴν νύκτα· ὅπῃ τοιαύτη ἡ ψυχὴ πεπαυμένη τῶν αἰσθήσεων, συννεύει πρὸς αὐτὴν, καὶ μᾶλλον μετέχει τῆς φρονήσεως. διατοῦτ' οὖν καὶ αἱ τελεταὶ γίνονται νυκτὸς μάλιστα. σημαίνουσαι τὴν ἐν νυκτὶ τῆς ψυχῆς συστολὴν ἀπὸ D σώματος. ἀρ' οὖν μὴ καθεύδωμεν, ὡς οἱ λοιποί· ἀλλὰ γρηγορῶμεν καὶ νήφωμεν· οἱ γὰρ καθεύδοντες, νυκτὸς καθεύδουσι· καὶ οἱ μεθυσκόμενοι, νυκτὸς μεθύουσιν. ἡμεῖς δὲ, ἡμέρας ὄντες, νήφωμεν· ἐνδυσάμενοι θώρακα πίστεως καὶ ἀγάπης, καὶ περικεφαλαίαν ἐλπίδα σωτηρίου. ὅσα δ' αὖ περὶ ὕπνου λέγουσι, τὰ αὐτὰ χρὴ καὶ περὶ θανάτου ἐξακούειν, ἑκάτερος γὰρ δηλοῖ τὴν ἀπόστασιν τῆς ψυχῆς, ὁ μὲν, μᾶλλον· ὁ δ', ἧττον· ὅθεν ἐστὶ καὶ παρὰ Ἡρακλείτου λαβεῖν· Ἀνθρωπος ἐν * νυκτὶ φάος ἅπτεται ἑαυτῷ ἀποθανών, ἀποσβεσθείς·

* ἐν τῇ νυκτὶ ἡμῶν.

ζῶν δὲ, ἅπτεται τεθνεῶτος ὕδωρ ἀποσεσοβηθεὶς ὄψις· ἐγρηγορὼς, ἅπτεται ὕδοντος. Μακάριοι γὰρ οἱ εἰδότες τὸν Κύριον, καὶ τὸν Ἀπόστολον· ὅτι ὥρα ἡμᾶς ἤδη ἐξ ὕπνου ἐγερθῆναι· νυνὶ γὰρ ἐγγύτερον ἡμῶν ἡ σωτηρία, ἢ ὅτε ἐπιστεύσαμεν· ἡ νὺξ προέκοψεν, ἡ δὲ ἡμέρα ἤγγικεν. ἀποθώμεθα οὖν τὰ ἔργα τῆς σκότους· ἐνδυσώμεθα δὲ τὰ ὅπλα τῆς φωτός. ἡμέραν δὲ τὸν υἱὸν ἀλληγορεῖ, καὶ φῶς· ταῖς τε αὖ παραγγελίαις, ὅπλα φωτὸς, μεταφορικῶς. Ταύτῃ τοι λελουμένοις φασὶ δεῖν ἐπὶ ταῖς ἱερουργίαις καὶ ταῖς εὐχαῖς ἰέναι, καθαροῖς καὶ λαμπροῖς. καὶ τοῦτο μὲν συμβόλου χάριν γίνεσθαι, τὸ ἔξωθεν κεκοσμῆσθαί τε καὶ ἡγιάσθαι· ἁγνεία δέ ἐστι, φρονεῖν ὅσια. καὶ δὴ καὶ ἡ εἰκὼν τοῦ βαπτίσματος εἴη αὖ, καὶ ἣν ἐκ Μωσέως ὧδε δεδομένη τοῖς ποιηταῖς, ὧδέ πως·

Ἡ δ' ὑδρηναμένη, καθαρὰ χροὶ εἵματ' ἔχουσα·
Ἡ Πηνελόπη, ἐπὶ τηλε βύσσῳ ἔρχεται·
Τηλέμαχος θ',
Χεῖρας νιψάμενος πολιῆς ἁλός, βύσσετ' Ἀθήνη.

ἔθος τοῦτο Ἰουδαίων, ὡς καὶ ὁ πολλάκις ὅτι κοίτῃ βαπτίζεσθαι. οὐ γ' οὕτω κἀκεῖνο εἰρηται, Ἰαθι μὴ λουτρῷ, ἀλλὰ νόῳ καθαρός. ἁγνεία γὰρ οἴμαι τελεία, ἡ τοῦ νοῦ, καὶ τῶν ἔργων, καὶ τῶν ἀφανισμάτων, πρὸς δὲ, καὶ τῶν λόγων εἰλικρίνεια, καὶ τελευταία, ἡ καὶ τὰ ὑπνια ἀναμάρτητα. ἱκανὴ δὲ, οἶμαι, ἀνθρώπῳ κάθαρσις, μετάνοια ἀκριβὴς καὶ βεβαία· εἰ γε κατεγνωκότες ἑαυτῶν ὅτι τοῖς πρόσθεν πραττομένοις προσέχομεν, προϊέμενοι εἰς τὸ πρόσθεν μεταξὺ νοήσαντες, καὶ τὸν νοῦν ἐξαναδύσαντες τῶν τε κατ' αἴσθησιν τερπόντων, καὶ τῶν πρόσθεν πλημμεληθέντων. Εἰ γ' οὕτω τὸν ὁμολογεῖν χρὴ, καὶ ἀπὸ τῆς στάσεως τὸν ὁμολογῶ αὐτῆς λαμβάνειν· ὅτι ἵστησιν ἡμῶν ἐν τοῖς πράγμασι τὸν ψυχὴν, ἄλλοτε ἄλλως πρότερον φερομένην· ὡσαύτως καὶ τὴν πίστιν ἐτυμολογητέον, τὴν περὶ ὃν στάσιν τῆς ψυχῆς ἡμῶν. εἰμεῖς δ' τὸν ἀεὶ, καὶ ἐν πᾶσι δίκαιον πολυδόκιμον μαθεῖν· ὃς μήτε τὴν ἐκ τοῦ νόμου δεδιὼς κόλασιν, μήτε τὸν τῶν σεμνούντων, καὶ ἐπεξιόντων τοῖς πλημμεληθεῖσι μισοπονηρίαν βλεπούμενος, μήτε τὴν ἐξ αὐτῶν τῶν ἀδικουμένων κίνδυνον ὑφορώμενος, μένει δίκαιος·

A viuus autem tangit mortuum, dormiens extinctus oculos. Vigilans tangit dormientem: Beati enim qui viderunt Dominum, ex ſententia Apoſtoli. Quoniam tempus eſt iam nos ex ſomno ſurgere: nunc enim eſt propius noſtra ſalus, quam quando credidimus. Nox præceſſit, dies appropinquauit. Deponamus ergo opera tenebrarum, & induamur arma lucis. Diem autem allegorice dicit filium & lucem, & rurſus præcepta arma lucis metaphoricè. Hac ratione dicunt oportere nos ablutos, ad ſacrificia & preces ire mundos & ſplendidos, & hoc quidem fieri ſymboli B ſignive gratia, eſſe ſcilicet extrinſecus ornatum & emundatum. Emundatio autem eſt, ea quæ ſunt ſancta animo agitare & ſentire. Quinetiam imago quoque fuerit baptiſmatis: quæ etiam à Moſe Poëtis tradita fuit hoc modo:

Cum hauſit aquam, mundus geſtans in corpore veſtes,
Penelope ad preces venit,
Telemachuſque
Ablutis manibus pelago, edit vota Minervæ.

Hic erat mos Iudæorum, vt etiam ſæpe in lecto tingerentur. Bene ergo illud quoque dictum eſt: Non lauacro mun- C dus eſto, ſed animo. Eſt enim perfecta, vt ſentio, mundities, quæ eſt mentis & operum & cogitationum, & præterea ſermonis quoque ſinceritas, & vltima peccati in ſomniis vacuitas. Eſt autem ſufficiens, vt ego quidem opinor, homini purgatio, perfecta firmáque ac ſtabilis pœnitentia, ſi cum de præcedentibus nos damnauerimus actionibus, anterius procedamus, poſteà intelligentes, & mentem immerſam ſuſtollentes, tam ab iis quæ per ſenſum delectant, quam prioribus delictis. Si itaq; ſcientiæ quæ ducitur ὁμολογίαν, danda eſt etymologia, ex ſtatione & quiete, quæ dicitur στάσις, eius ſumenda eſt explicatio, D quoniam noſtram in rebus ſiſtit mentem, quæ prius aliàs aliter ferebatur. Similiter fidei quoque, πίστεως inquam, danda eſt etymologia, animæ noſtræ περὶ τὸ ὃν στάσις, id eſt, circa id quod eſt ſtatio & quies. Nos autem eum qui ſemper & in omnibus eſt iuſtus ſcire cupimus, qui nec timens ſupplicia quæ à lege ſtatuuntur, nec eorũ cum quibus verſatur, & qui peccata perſequuntur, odium vitans in improbos, nec quod ex ipſis ſceleribus & flagitiis impendet periculum reformidans, iuſtus permanet,

Qui enim propter hæc abstinet à faciendo aliquid ex iis quæ sunt iniusta, non est sua sponte, sed metu bonus. Atque Epicurus quidem ait eum qui est ex eius sententia sapiens, velle propter aliquod lucrum facere iniuriam. Nō possit enim sibi persuadere fore vt lateat. Quare si sciuerit fore vt lateat, faciet iniuriam, vt est eius sententia. Et hęc quidem sunt tenebricosa dogmata. Si autem ab iniuria faciēda abstinuerit propter spem remunerationis à Deo consequēdæ ob ea quæ iustè fecerit, ne sic quidem sua spōte est bonus. Sicut enim illum metus, sic hunc quoque merces iustum facit, vel potius efficit vt videatur iustus. Eam autem spem quę est post mortem non solum sciunt qui barbaram persequuntur philosophiam, bonis quidem bonā, malis autem contrariam, sed etiam Pythagorei: nam illi quòque spem in fine denunciabant iis qui philosophabantur: cū etiam Socrates dicat in Phædone, bonas animas hinc cum bona spe excedere: & rursus malos vituperans, ei opponit: viuunt enim cum mala spe, dicens. Ei videtur etiam consentire Heraclitus, in iis quæ dicit differens de hominibus: Hominēs mortuos manent quę non sperāt, nec expectāt. Diuine ergo Paulus aperte scribit ad Romanos: *Afflictio patientiā operatur, patientia vero probationem, probatio autem spem, spes vero pudore non afficit.* Propter spem enim futuram est patientia: spes autem est etiam æquiuoce spei redditio & restitutio, quæ etiam pudore non afficit, vt quæ propriis & contumeliis nō amplius afficiatur. Qui autem nudæ vocationi, quatenus vocatus est, obedit, is neque propter timorem, neque propter voluptates, tendit ad cognitionem. Non enim cōsiderat an aliquod vtile lucrum vel dilectatio aliqua extrinsecus consequatur, sed tractus à dilectione eius qui vere est amatoris, & ad id quod fieri oportet adductus, pius est Dei cultor. Vnde nec si per hypothesin à Deo acceperit potestatem faciendi ea quæ sunt prohibita, citra vllam pœnam: neque si propterea beatorum bona accepturum eum esse ei promissum fuerit: sed nec si persuasum habuerit fore, vt Deum lateant ea quæ gerit (quod quidem fieri non potest) in animum vnquam esse inducturum, vt aliquid agat præter rectam rationem, cum id quod vere est honestum, & ex seipso eligendum, & ea ratione expetendum amandúmque, semel elegerit.

Rom. 5.

1. Cor 4.

A ὁ γὰρ διὰ ταῦτα τὸ φοβεῖσθαι τι τῶν ἀδικούντων ἀπεχόμενος, ὑπ' ἐκόντος χρηστός, φόβῳ ὁ ἀγαθός. καὶ ὅτε Ἐπίκουρος ἀδικεῖν ὅτι κέρδος τινὶ βούλεσθαί φησι τὸν κατ' αὐτὸν σοφόν. πίστιν γὰρ λαβεῖν τοῦ τὸ λαθεῖν ὑ δυνάσθαι. ὥστε εἰ ὑποσχόμενον λήψεται, ἀδικήσει κατ' αὐτόν. καὶ ταῦτα μὲν τὰ σκοτεινὰ δόγματα. Εἰ δὲ καὶ ἐλπίδι τῆς ὑπὸ δικαίοις τοῦδε τοῦ Θεοῦ ἀμοιβῆς ἀφέξεταί τις τοῦ ἀδικεῖν, ὑδ' ὅτως ἐκὼν χρηστεύσεται· ὡς γὰρ ἐκεῖνον ὁ φόβος, ὅτω τοῦτον ὁ μισθὸς δικαιοῖ, μᾶλλον δὲ δίκαιον εἶ δοκεῖν δείκνυσι. τὴν δὲ ἐλπίδα τὴν μετὰ θάνατον, ὑ μόνον οἱ τὴν βαρβαρον σοφίαν μετιόντες ἴσασι· τοῖς μὲν ἀγαθοῖς, καλήν. τοῖς δὲ φαύλοις, ἔμπαλιν· ἀλλὰ καὶ οἱ Πυθαγόρειοι· τέλος γὰρ κἀκεῖνοι τὴν ἐλπίδα, ὑποφερόμενον τοῖς φιλοσοφοῦσιν· ὅπου γε καὶ ὁ Σωκράτης ἐν Φαίδωνι μετ' ἀγαθῆς ἐλπίδος φησὶ τὰς καλὰς ψυχὰς ἐνθένδε ἀπιέναι· καὶ πάλιν τοὺς πονηροὺς κακίζων, ἀντίθησι· Ζῶσι γὰρ μετὰ κακῆς ἐλπίδος, λέγων. σωφάδην τούτῳ καὶ ὁ Ἡράκλειτος φαίνεται, δι' ὧν φησι τοῖς ἀνθρώποις ἀμφιλεγόμενος· Ἀνθρώπους μένει ἀποθανόντας ἃ οὐκ ἔλπονται, οὐδὲ δοκέουσιν. θείως οὖν ὁ Παῦλος Ῥωμαίοις ἀντικρὺς ὑπισχνεῖται, Ἡ θλῖψις, ὑπομονὴν κατεργάζεται· ἡ δὲ ὑπομονὴ, δοκιμήν· ἡ δὲ δοκιμὴ, ἐλπίδα· ἡ δὲ ἐλπὶς, οὐ καταισχύνει. τὴν ἐλπίδα μὲν γὰρ τὴν μέλλουσαν, ἡ ὑπομονή· ἐλπὶς δὲ ὁμωνύμως, καὶ ἡ τῆς ἐλπίδος ἀπόδοσίς τε καὶ ἀποκατάστασις· ἣ καὶ οὐ καταισχύνει, μὴ ἐνοχλουμένη ἔτι. ὁ δὲ φιλῆ κλητὸς καὶ κεκλημένος, ὑπακούων, οὔτε διὰ φόβον, οὔτε διὰ ἡδονὰς ὅτι τοῦ γνῶσιν ἵεται· οὐ γὰρ περισκέπτεται εἴ τι λυσιτελὲς ἔξωθεν ἕψεται κέρδος ἢ ἀπόλαυσις αὐτῷ· ἀγάπῃ δὲ τοῦ ὄντως ὄντος ἑαυτοῦ ἐλκόμενος, καὶ πρὸς τὸ δίον ἀγόμενος, θεοσεβεῖ. ὅθεν οὐδ' εἰ καθ' ὑπόθεσιν ἐξουσίαν λάβοι παρὰ τοῦ Θεοῦ πράξαι τὰ ἀπηγορευμένα, ἀμείρητός τε ὤν· οὐδ' εἰ καὶ μάθοι τὰ μακάρων ἀγαθὰ λήψεσθαι ὅτι τοῖσδε ἐπαγγελίαν πρασλάβοι· ἀλλ' εἰ καὶ λήσεσθαι τὸν Θεὸν ἐφ' οἷς πράξῃ πείσειεν· ὅσον ἀδύνατον· πρᾶξαί τι παρὰ τὸν λόγον τὸν ὀρθὸν ἑλήσεσθαι ποτ' ἄν, ὃ ὄντως καλὸν καὶ αἱρετὸν ἐξ ἑαυτοῦ, ᾧ ταύτῃ ἀγαπητὸν εἶ ἅπαξ ἐλόμενος.

B

C

D

γὰρ ἐν γαστρὸς βορᾷ τὸ χρηστὸν εἶναι διειλήφαμεν. ἀκήκοεν δ' ἐκεῖνος, ὡς βρῶμα ἡμᾶς οὐ παριστᾷ, οὐδὲ μὴν γάμος, ἀλλ' οὐδὲ ἀπουσία γάμου ἐν ἀγνοίᾳ, ἀλλὰ τὸ κατ' ἀρετὴν ἔργον τὸ γνωστικόν· ἐπεὶ καὶ ὁ κύων τὸ ζῷον τὸ ἄλογον, ἐγκρατὲς λεγέσθω, τὸν ἐπαιωρούμενον τῇ βακτηρίαν δεδιὸς, καὶ ἀφιστᾶσθαι τοῦ ὄψου ἀπειλούμενον. τῷ τοιούτων δὴ ἴσθι ὅτι περιῃρεθεῖσα ἡ ὑποθέσεως ἡ περιπεπλεγμένη, καὶ ὁ φόβος περιγραφεὶς ὁ ἐπηπειλημένος, καὶ χωρισθεὶς ὁ κίνδυνος ὁ ἐπηρτημένος τῷ προθέσει ἐλέγχῃ· οὐ γὰρ αὐτῇ τῇ φύσει τοῦ πράγματος οἰκειοῦται, ὡς τῷ ὄντι γνωστικῶς καταλαβέσθαι, καλὰ μὲν εἶναι πάντα ἔσα εἰς χρῆσιν ἡμῖν σκοπεῖ· ὡς γάμον, φέρε εἰπεῖν, καὶ παιδοποιΐαν, μετὰ σωφροσύνης προβληθέντα· καλὸν δ' εἶναι ἄμεινον, τῷ πρὸς τὸ θεῖον ὁμοίωσιν ἀπαθῆ καὶ ἀπαρέτον γενέσθαι. τοῖς δὲ ἔξωθεν εὐχρήστοις ἢ δυσχρήστοις προσαγομένοις, τῷ μὲν, ἀπέχονται· τῷ δ' οὔ· ἀλλὰ καὶ ὧν ἀφίσανται μισοπόνηροι, τοῦτο φαίνονται τῷ κτίσαντι, καὶ τὸν δημιουργὸν διαβάλλοντες· καὶ τὰ δοκεῖν πιστῶς αἱρετέον τῷ κρίσιν ἔχοντι ἀμώμητον· τὸ δὲ, Οὐκ ἐπιθυμήσεις, οὔτε ἀνάγκης τῆς ἐκ φόβου δεῖται, τῆς βιαζομένης ἀπέχεσθαι τῶν ἡδέων· οὔτε μισθοῦ, τοῦ δι' ἀπαγγελίας ἀναπείθοντος ἀπέχεσθαι τῆς ὁρμῆς· οὔτε τῷ ὑπακοῇ διὰ τὴν ἐντολὴν, διὰ δὲ τὴν ἐπαγγελίαν αἱρεῖται, οἱ διὰ τῆς ἐπαγγελίας ὑπακούοντες τῷ Θεῷ, δεδεμένοι ἡδονῆς ἥρπμένοι. οὐδὲ μὴν ἡ τῶν ἀθετῶν ἀποστροφὴ, τῷ πρὸς τὰ νοητὰ οἰκείωσιν ἀκολούθως ποιοῖν ἂν· ἔμπαλιν δὲ ἡ πρὸς τὰ νοητὰ οἰκείωσις, κατὰ φύσιν προαγωγὴ τῶν γνωστικῶν ἀπὸ τῶν ἀθετῶν γίνεται, κατ' ἐκλογὴν τῶν καλῶν τὰγαθὸν ἐλομένῳ γνωστικῶς θαυμάζοντι μὲν τὴν γένεσιν, καὶ ἁγιάζοντι τὸν ποιητὴν, ἁγιάζοντι δὲ τῷ πρὸς τὸ θεῖον ὁμοίωσιν. ἀπὰρ ἐγὼ ἐμὲ λύσομαι τῆς ἐπιθυμίας, φήσαι, διὰ τὴν πρὸς σὲ οἰκείωσιν, Κύριε. καλὴ γὰρ ἡ κτισθεῖσα μὲν οἰκονομία, καὶ πάντα δι' οἰκεῖται, οὐδὲν διαπτώς γίνεται· ἐν τοῖς σοῖς εἶναί με δεῖ, παντοκράτωρ καὶ ἐνταῦθα ὤν, πρὸς σὲ εἰμὶ· ἀδεὴς δὲ εἶναι θέλω, ἵνα προσεγγίζειν δυνηθῶ,

A Non enim in esca ventris bonum esse situm accepimus. Audiuit autem ille quod cibus nos non commendabit, neque matrimonium, sed neque abstinentia à matrimonio in ignoratione: sed opus ex virtute quod fit per cognitionem. Nam canis quoque qui est animal expers rationis, si dicatur esse continens, dum eum timet qui tollit baculũ, & ideo à cibo abstinet. Horũ ergo scias quod ablata quæ facta est promissio, & circumscriptus is cuius minæ intentatæ sunt metus, & separatum quod impendet periculum, arguit propositum. Non B enim ipsi rei naturæ se proprie coniungunt & accommodant, vt reuera comprehendant per cognitionem, esse quidem bona omnia quæ creata sunt ad vsum nostrum: vt matrimonium, verbi gratia, & liberorum procreationem, si adsumpta sint cum temperantia: bonum autem esse melius, per eam quæ est Deo assimilationem, euadere impatibilem & virtute præditum: sed ex iis quę extrinsecus adducuntur bonis vel malis, ab aliis quidem abstinent, ab aliis vero minime. Quinetiam ea à quibus abstinent abhorrentes, creaturam & opificem cernuntur accusare: & licet ipsa specie versentur fideliter, habent tamen impium C iudicium. Illud autem, Non concupisces, neque necessitate eget quæ est ex timore, quæ cogit abstinere à suauibus: neque mercede, quæ per promissionem persuadet reprimere appetitiones. Neque obedientiam propter mandatum, sed propter promissionem eligunt, qui Deo propter promissa obediunt, à voluptate inescati. Sed neque auersatio à rebus sensilibus, effecerit consequenter coniunctionem cum iis quæ percipiuntur intelligentia. Contra autem, ea quæ fit cum iis quæ intelligentia percipiuntur coniunctio, ei qui est cognitione præditus, secundum naturam deduci- D tur à rebus sensilibus, vt qui per eorum quæ sunt pulchra electionem, bonum scienter elegerit, & admiretur quidem generationem & sanctificet Creatorem: sanctificet autẽ & eam quę fit Deo assimilationem. Sed ego me liberabo, dixerit, à cupiditate, ô Domine, vt mihi tecum intercedat coniunctio: pulchra enim est quæ vtique creata est dispensatio, & omnia recte administrantur, & nihil fit sine causa. In tuis me esse oportet, ô Omnipotens, & licet hic fuero, sum apud te. Volo autem expers esse metus, vt ad te possim appropinquare,

meditans vt tua paucis contenta sit electio, quæ iusta est, eorum quæ sunt bona ex similibus. Mystice admodum & sanctissime nos docens Apostolus, eam quæ vere grata est electionem, non quod alia tanquam mala reprobet, sed quod bonis censeat esse meliora, significauit dicens: *Quare & qui matrimonio iungit virginem suam, bene facit, & qui non iungit, melius facit, ad id quod honestum est, & facultatem præbet indiuulse Domino assidendi.* Scimus autem ea quæ difficulter quidem parari possunt, non esse necessaria: quæ autem sunt necessaria, paratu facilia benignitate Dei esse facta. Quamobrem bene dicit Democritus, naturam & doctrinam rem esse persimilem. Causam autem breuiter reddidimus. Doctrina enim hominem concinnat & componit: concinnans autem ac componens, naturam ei tribuit: neque interest an fuerit natura effectus talis, an tempore & disciplina transformatus. Vtrumque autem præbuit Dominus, illud quidem per creationem, hoc vero per recreationem & renouationem quæ fit ex testamento. Quod autem conducit ei quod est magis principale, id est magis eligendum: est autem omnium maxime principale, mens: sic ergo videntur reuera honesta esse iucundissima, & ex se præbere eum quem desiderãt fructum, nempe animæ tranquilitatem. *Qui autem me audit*, inquit, *requiescet in pace confidens, & sine metu conquiescet ab omni malo. Confide in toto corde tuo & mente tua in Deo.* Hoc modo fieri potest, vt qui est cognitione præditus, iam deus euaserit. *Ego dixi, dij estis, & filij altissimi.* Dicit autem Empedocles quoque, sapientum animas deos fieri, hoc modo scribens:

1. Cor. 7.

Prou. 1. Psal. 8. Ioan. 10.

Postremo vates, & qui hymnos carmine cantant,
Et medicique ducésque viris mortalibus adsunt.
Hinc existunt Dÿ, sunt quorum maximè honores.

Atque homo quidem qui est in genere, fingitur ex idea spiritus qui est congenitus. Neque enim informis & figuræ expers creatur in officina naturæ, vbi hominis generatio mysticè perficitur, cum sit communis & ars & essentia. Homo autem hic quispiam, seu homo singularis, characterem suscipiet ex forma animæ insita eorum quæ elegerit.

A ὀλίγοις καὶ ἀρκεῖσθαι, μᾶλλον τὸ σὺν ἐκλογῇ τῇ δικαίᾳ τῶν καλῶν ἀπὸ τῶν ὁμοίων. μυστικώτατα καὶ σοφώτατα ὁ Ἀπόστολος, διδάσκων ἡμᾶς τὸν ἀληθῶς αἱρετὸν ἐκλογὴν, ὃ καὶ ἀπεκλογὴν τῶν ἑτέρων ὡς φαύλων, ἀλλ' ὡς καλῶν καλλίονα ποιεῖσθαι· μεμήνυκεν εἰπών· Ὥστε καὶ ὁ γαμίζων τὸν παρθένον αὐτοῦ, καλῶς ποιεῖ· καὶ ὁ μὴ γαμίζων, κρεῖσσον ποιεῖ, πρὸς τὸ εὔχρηστον, καὶ εὐπρόσεδρον τῷ Κυρίῳ ἀφελεστάτως. ἴσμεν δὲ τὰ μὲν δυσπόριστα, οὐκ ἀναγκαῖα· τὰ δὲ ἀναγκαῖα, εὐπόριστα γεγενῆσθαι φιλαγαθῶς παρὰ τοῦ Θεοῦ. διόπερ ὁ Δημόκριτος οὐ λέγει, ὡς ἡ φύσις τε καὶ διδαχὴ παραπλήσιόν ἐστι· καὶ τὸν αἴτιον συντόμως προσαποδεδώκαμεν. καὶ γὰρ ἡ διδαχὴ μεταρυθμίζει τὸν ἄνθρωπον· μεταρυθμίσασα δὲ, φυσιοποιεῖ· καὶ διαφέρειν οὐδὲν, ἢ φύσει πεπλασθῆναι τοιόνδε, ἢ χρόνῳ καὶ μαθήσει μεταπεπλασθῆναι. ἀμφω δὲ ὁ Κύριος παρέσχηται· τὸ μὲν, διὰ τὴν δημιουργίαν· τὸ δὲ, κατὰ τὴν διὰ τῆς Διαθήκης ἀνάκτισίν τε καὶ ἀνανέωσιν· τὸ δὲ συμφέρον τῷ κυριωτέρῳ, τοῦτο αἱρετώτερον· κυριώτατον δὲ πάντων, ἡ Διάνοια. οὕτω τοίνυν τῷ ὄντι καλὰ φαίνεσθαι ἥδιστα, πρὸς αὐτῷ τῷ προείσεσθαι ὃν ποθεῖ καρπὸν, τὴν τῆς ψυχῆς εὐσταθίαν. Ὁ δὲ ἐμοῦ ἀκούων, φησὶν, ἀναπαύσεται ἐπ' εἰρήνῃ πεποιθὼς, καὶ ἡσυχάσει ἀφόβως ἀπὸ παντὸς κακοῦ. ἴσθι πεποιθὼς σὺ ὅλῃ καρδίᾳ σου καὶ τῇ Διανοίᾳ σου ἐπὶ τὸν Θεόν. Τοῦτο δυνατὸν τῷ ἔμπροσθεν τὸν γνωστικὸν ἤδη γενέσθαι θεόν. Ἐγὼ εἶπα, θεοί ἐστε καὶ υἱοὶ ὑψίστου. φησὶ δὲ καὶ ὁ Ἐμπεδοκλῆς, τῶν σοφῶν τὰς ψυχὰς θεοὺς γίνεσθαι, ὧδέ πως γράφων·

B

C

D

Εἰς δὲ τέλος, μάντεις τε καὶ ὑμνοπόλοι καὶ ἰητροί,
Καὶ πρόμοι ἀνθρώποισιν ἐπιχθονίοισι πέλονται·
Ἔνθεν ἀναβλάστουσι θεοὶ τιμῇσι φέριστοι.

Ὁ μὲν οὖν ἄνθρωπος ἁπλῶς ἐστὶ κατ' ἰδέαν πλάσεται τοῦ συμφυοῦς πνεύματος· οὐδὲ γὰρ ἀείδεος, οὐδ' ἀσχημάτιστος ἐν τοῖς τῆς φύσεως ἐργαστηρίοις δημιουργεῖται· ἔνθα μυστικῶς ἀνθρώπου συντελεῖται γένεσις, κοινὴ ὕλης, καὶ τῆς τέχνης, καὶ τῆς οὐσίας· ὁδὲ τις ἄνθρωπος, καὶ τύποσιν τῷ ἐγκειμένῳ τῇ ψυχῇ, ὧν μὲν αἱρήσηται, χαρακτηρίζεται,

ἢ καὶ τὸν Ἀδὰμ τέλειον μὲν, ὡς πρὸς τὴν πλάσιν, γεγονέναι φαμέν. οὐδὲν γὰρ τῶν χαρακτηριζόντων τὴν ἀνθρώπου ἰδέαν τε καὶ μορφὴν, ὑπεδέησεν αὐτῷ· ὁ δὲ ἐν τῷ γίνεσθαι τὴν τελείωσιν ἐλάμβανεν, καὶ δι' ὑπακοῆς ἐδικαιοῦτο. τοῦτο μὲν ἀπωθούμενον, ὃ ἐπ' αὐτῷ κείμενον. αἰτία δὲ ἑλομένου, καὶ ἔτι μᾶλλον ὃ κωλυθὲν ἑλομένου· ὁ Θεὸς ἀναίτιος. διττὴ γὰρ ἡ γένεσις· ἡ μὲν, τῶν γινομένων· ἡ δὲ, τῶν γινομένων. καὶ ἡ μὲν τοῦ ἀνθρώπου ἀνδρεία, ἐμπαθοῦς ὄντος, φασὶ, κατὰ τὴν οὐσίαν, ἄφοβον καὶ ἀπάθητον τὸν μετέχοντα αὐτῆς ποιεῖ, καὶ ἔστι δορυφόρος τοῦ νοῦ ὁ θυμὸς ὢν ὑποτονικὴ, καὶ καρτερία, καὶ τοῖς ὁμοίοις· ὑπὸ δὲ τὴν ἐπιθυμίαν τάττεται, καὶ ἡ σωφροσύνη, καὶ ἡ εὐπειθὴς φύσις· Θεὸς δὲ, ἀπαθὴς, ἄθυμός τε καὶ ἀνεπιθύμητος· καὶ ὑπὸ ταύτην ἄφοβος ἡ τὰ δεινὰ ἐκκλίνει· οὐδὲ μὴν σώφρων, ἢ τῶν ἐπιθυμιῶν ἀρχή· ὅτε γὰρ ἂν πεισθείσῃ τινὶ δεινῷ ἡ τοῦ Θεοῦ φύσις· ὅτε φοβηθεὶς ὁ Θεὸς δειλίαν· ὡσαύτως οὐδὲ ἐπιθυμήσῃ, ἵνα καὶ ἕξιν ἐπιθυμίας· μυστικῶς οὖν ἐφ' ἡμῶν καὶ τὸ Πυθαγόρειον ἐλέγετο, ἕνα γενέσθαι, καὶ τὸν ἄνθρωπον δεῖν· ἐπεὶ καὶ αὐτὸς ὁ ἀρχιερεὺς εἷς, ἑνὸς ὄντος τοῦ Θεοῦ κατὰ τὴν ἀμετάπτωτον τοῦ ἀεὶ εἶναι τὰ ἀγαθὰ ἕξιν. αὐτίκα ὁ Σωτὴρ διὰ τῆς ἐπιθυμίας σώζεται, καὶ τὸν θυμὸν, τιμωρείας ὄντα ἐπιθυμίαν· καθόλου γὰρ ὃ παθητικὸν πρὸς τὴν ἐπιθυμίαν. εἷς δὲ τὴν ἀπάθειαν θούμενος ἄνθρωπος ἀρχέτυπος, μοναδικὸς γίνεται. καθάπερ οὖν οἱ ἐν θαλάττῃ ἀπὸ ἀγκύρας πονούμενοι, ἕλκουσι μὲν τὴν ἄγκυραν. οὐκ ἐκείνην δὲ ἕπονται, ἀλλ' ἑαυτοὺς ἐπὶ τὴν ἄγκυραν· οὕτως οἱ διὰ τὸν γνωστικὸν βίον ἐπιτεινόμενοι τὸν Θεὸν, ἑαυτοὺς ἕλκουσιν προσαγόμενοι πρὸς τὸν Θεὸν, Θεὸν γὰρ ὁ θεραπεύων, ἑαυτὸν θεραπεύει. ἐν οὖν τῷ θεωρητικῷ βίῳ ἑαυτοῦ τις ἐπιμελεῖται, θρησκεύων τὸν Θεὸν, καὶ διὰ τῆς ἰδίας εἰλικρινοῦς καθάρσεως ἐποπτεύει τὸν Θεὸν, ἅγιον ἁγίως. ἡ γὰρ σωφροσύνη ἐν τοῖς ἁγίοις νομιθεῖσα, ἑαυτὴν ἐπισκοποῦσα, καὶ θεωροῦσα ἀδιαλείπτως, ὁμοιοῦται κατὰ δύναμιν Θεῷ

A Qua ratione Adam quoque dicimus fuisse perfectum, quod attinet ad formationem: nihil enim ei defuit ex iis quæ homini formę & speciei characterem tribuunt. Ille autem dum fieret, accepit perfectionem, & iustificatus est per obedientiam. Hoc erat quod in virum crescebat, nempe id quod in eius potestate erat situm, seu, liberum arbitrium. Quod autem elegerit, atque adeo id quod erat vetitum elegerit, non est culpa in Deum conferenda. Duplex enim est generatio, vna quidem eorum quæ gignuntur, altera vero eorum quæ B fiunt: & hominis quidem magni & fortis animi virtus, cum sit, vt aiunt, sua essentia perturbationibus ac motibus animi obnoxius, reddit metus expertem & insuperabilem eum qui est eius particeps, estque ira mentis satelles in patientia, & tolerantia, & ijs quæ sunt similia. Sub cupiditate autem collocatur etiam temperantia, & salutaris prudentia. Deus autem est impatibilis, iræque expers & cupiditatis, & non eatenus est metus expers, quatenus declinat quæ sunt molesta & grauia. Sed neque est temperans qua imperat cupiditatibus: neque enim in graue aliquid aut molestum Dei natura inciderit. Neque fugit Deus timorem, sicut nec concupiscet, vt etiam imperet cupiditati. Mystice ergo apud nos quoque dictum est illud Pythagoreum, Oportere hominem C quoque fieri vnum. Nam ipse quoque Pontifex est vnus, cum sit vnus Deus per immutabilem huius habitum, quod bona scilicet semper currant. Iam vero Seruator per cupiditatem vna etiam sustulit iram, quæ est vindictæ cupiditas. In summa enim, patibilitas est in quouis genere cupiditatis. Qui autem ad impatibilitatem deductus homo, Deus efficitur citra vllum inquinamentum, fit D vnicus. Quomodo ergo qui in mari ab anchora stabiliuntur, trahunt quidem anchoram, non illam autem attrahunt, sed seipsos ad anchoram: ita qui per vitam quæ proficiscitur à cognitione, Deum attrahunt, imprudentes & non aduertentes, seipsos ad Deum adducũt, Qui enim Deum colit, seipsum colit. In vita ergo quæ versatur in contemplatione, sui quis curam gerit, dum Deum veneratur, & per suam synceram purgationem Deum sanctum sancte contẽplatur. Quę enim assistit temperãtia, seipsam assidue cõsiderans & contẽplans, Deo, quoad eius fieri potest, assimilatur.

Iam vero id est in nostra potestate, cuius ex æquo sumus domini, cum eo quod ei aduersatur, vt philosophari, vel non: & credere, aut non credere. Per hoc ergo quod sumus æque participes vtriusque eorum quæ inter se aduersantur, inuenitur fieri posse id quod est in nostra potestate. Quinetiam præcepta eiusmodi à nobis possunt fieri & non fieri, quæ consentaneum est vt consequatur laus & vituperatio: & qui rursus puniuntur propter ea quæ ab ipsis admissa sunt peccata, propter ipsa sola puniuntur. Præterierunt enim ea quæ facta sunt, neque fieri potest vt sit vnquam infectum quod factum est. Dimittuntur ergo quæ facta sunt ante fidem, non vt non facta sint, sed tanquã non facta sint. Sed ne omnia quidem, dicit Basilides, sed sola dimitti involuntaria, & quæ fiunt per ignorationem, perinde ac si homo aliquis, non Deus, tam magnum præberet donum. Huic dicit Scriptura: *Existimasti ô impie, quod ero tui similis?* Sed etsi punimur propter voluntaria, non vt non facta fuerint cum facta sint, sed quod facta sint, punimur. Punitio autem non iuuat eum qui peccauit ad hoc vt non fecerit, sed ad hoc vt non peccet amplius, neque vllus alius incidat in similia. Hic ergo bonus Deus castigat propter has tres causas: primum quidem, vt is qui castigatur, seipso melior euadat: deinde, vt ij qui possunt salui fieri per exempla præparentur admoniti: & tertio, ne is qui iniuria afficitur, contemptui habeatur, & aptus sit ad iniuriã accipiendam. Sunt autem duo quoque modi correctionis: vnus quidem, docendo: alter vero, corrigendo, quem etiam castigantem diximus. Sciendum est autem eos qui post lauacrum in peccata incidunt, eos esse qui castigantur. Quæ enim prius facta sunt, dimissa sunt: quæ autem postea fiunt, expurgantur. De incredulis dictum est, eos esse reputatos tanquam puluerem quem proijcit ventus à facie terræ, & guttam quæ à cado excidit. Beatus est qui habet scientiæ disciplinam, & neque ad damna ciuium, neque ad iniustas impellitur actiones, sed immortalis naturæ senij expertem intuetur ornatum, quãnam ratione, & quo pacto, quoue modo constiterit. Iis autem qui sunt eiusmodi, nunquam turpium factorum insidet meditatio. Merito ergo Plato quoque eum qui ideas contemplatur,

Psal. 49.

Psal. 1.
Esai. 40.

A αὐτίκα δ' ἐφ' ἡμῖν ὄντων, ὅτῳ ἐπ' ἴσης αὐτῷ τε κύριοί ἐσμεν, καὶ τῷ ἀντικειμένου αὐτῷ, ὡς δ' φιλοσοφεῖν, ἢ μή. καὶ δ πιστεύειν, ἢ ἀπιστεῖν. Διὰ γ' οὖν δ ἑκατέρου τῶν ἀντικειμένων ἐπ' ἴσης ἔξ) ἡμᾶς κυρίους, δυνατὸν θεώρεισθαι δ' ἐφ' ἡμῖν. καὶ δὴ αἱ ἐντολαὶ οἷαίτε γένεσθαι, καὶ μὴ γένεσθαι ὑφ' ἡμῶν. οἷς δικαίως ἕπεται ἔπαινός τε καὶ ψόγος· οὐτ' αὖ κολαζόμενοι ἔνεκεν τῶν γενομένων αὐτοῖς ἁμαρτημάτων, ἐπ' αὐτοῖς μόνοις κολάζονται· παρῆλθε γὰρ τὰ γενόμενα, οὐδὲ ἀγένητον γένοιτ' ἄν ποτε δ γενόμενον. ἀφίενται γ' οὖν παρὰ τοῦ κυρίου αἱ πρὸ τῆς πίστεως, οὐχ ἵνα μὴ ὦσι γενόμεναι, ἀλλ' ὡς μὴ γενόμεναι. πλὼ οὐδὲ πάσας ὁ Βασιλείδης φησὶ, μόνας δὲ τὰς ἀκουσίους, καὶ τὴν ἄγνοιαν ἀφίεσθαι· καθάπερ ἀνθρώπου τινός, ἀλλ' ὁ Θεὸς, τὴν τοσαύτην παρεχομένου δωρεάν. τοῦτῳ φησὶν ἡ γραφή. Ὑπέλαβες ἄρα με ὅτι ἔσομαί σοι ὅμοιος. ἀλλ' εἰ δὲ ὑπὸ τῶν ἑκουσίων κολαζόμεθα, οὐχ' ἵνα μὴ γένωνται γενόμεναι, ἀλλ' ὅτι ἐγένοντο, τιμωρούμεθα. κόλασις γ' τὸν ἁμαρτήσαντα οὐκ ὠφελεῖ εἰς δ μὴ πεποιηκέναι, ἀλλ' εἰς δ μηκέτι ἁμαρτάνειν, μηδὲ μέλλειν ἄλλον τινὰ τοῖς ὁμοίοις παραπαίειν. ἐνταῦθα δὴ ὁ ἀγαθὸς Θεός, διὰ τρεῖς ταύτας παιδεύει αἰτίας. πρῶτον μέν, ἵν' αὐτὸς ἀμείνων αὐτῷ γένηται ὁ παιδευόμενος· εἰσέπειτα, ὅπως οἱ δι' ὑποδειγμάτων σωθῆναι δυνάμενοι, προαναχρόνται νουθετούμενοι· καὶ τρίτον, ὡς μὴ ὁ ἀδικούμενος εὐκαταφρόνητος ἢ καὶ ἐπιτήδειος ἀδικεῖσθαι. δύο γὰρ εἴδη τῆς ἐπανορθώσεως· ὁ μέν, διδασκαλικός· ὁ δὲ, κολαστικός, ὃν καὶ παιδευτικὸν εἰρήκαμεν· ἴσον μέν τοι, τοὺς μὴ

B

C

D δ λοιδῶν τοῖς ἁμαρτήμασι παραπίπτοντας, τούτους ἔξ) τοὺς παιδευομένους τὰ μὲν γὰρ προενεργηθέντα, ἀφείθη. τὰ ὑπομενόμενα, ἐκκαθαίρεται· περὶ τῶν ἀπίστων εἴρηται, λελογίσθαι τούτους ὡς χοῦν, ὃν ἐκρίπτει ὁ ἄνεμος ἀπὸ προσώπου τῆς γῆς, καὶ σταγόνα τοῦ ἀπὸ κάδου. ὅλως ὅστις τῆς ἰσοτιμίας ἔχει μάθησιν, μήτε πολιτῶν ὑπομνησμονῆν, μετ' εἰς ἀδίκους παράξεις ὁρμῶν, ἀλλ' ἀθανάτου καθαρᾶν φύσεως κόσμον ἀγήρω, πῆ τε συνέστη, καὶ ὅπῃ, ὅπως. τοῖς δὲ τοιούτοις, οὐδέ ποτ' αἰσχρῶν ἔργων μελέτημα παροίζει· εἰκότως οὖν καὶ Πλάτων τὸν τῶν ἰδεῶν θεωρητικὸν,

Θεὸν ἐν ἀνθρώποις ζήσεσθαι φησι. νοῦς δὲ, A
χώρα ἰδεῶν· νοῦς δὲ, ὁ Θεός. τὸν μὲν ἀόρατον
Θεοῦ θεωρητικὸν, Θεὸν ἐν ἀνθρώποις ζῶν-
τα εἴρηκεν. καὶ ἐν τῷ Σοφιστῇ δὲ, τὸν Ε-
λεάτην ξένον, διαλεκτικὸν ὄντα, ὁ Σω-
κράτης Θεὸν ὠνόμασεν. οἵους τοὺς Θεοὺς
ξείνοισιν ἐοικότας ἀλλοδαποῖσιν, ἐπιφοι-
τῶντας τοῖς ἄστεσιν. ὅτ' αὐ γὰρ ψυχὴ γε-
νέσεως ὑπερξαναβᾶσα, καθ' ἑαυτὴν γε
ἢ καὶ ὁμιλῇ τοῖς εἴδεσιν. οἷός ἐστιν ὁ ἐν τῷ
Θεαιτήτῳ κορυφαῖος· οἷ ἄγελος ἤδη γενό-
μενος, σὺν Χριστῷ τε ἔσται, θεωρητικὸς ἀεὶ
ὁ βούλημα τοῦ Θεοῦ σκοπῶν ὅς ὄντι, Οἷος B
πεπυκνωμένος, τοὶ δ' ὡς σκιαὶ αἰωρεῖσιν· νε-
κροὶ γὰρ τοὺς ἑαυτῶν θάπτουσι νεκρούς. ὅθεν
Ἱερεμίας λέγει, Πλήρωσον αὐτὴν νεκρῶν γε-
νῶν, οὓς ἔπαισεν ἡ ὀργή μου. ὁ μὲν οὖν Θεὸς,
ἀναπόδεικτος ὤν, οὐκ ἔστιν ἐπιστημονικός· ὁ δὲ
υἱὸς, Σοφία τε ἐστὶ καὶ ἐπιστήμη, καὶ ἀλήθεια,
καὶ ὅσα ἀνάλογα τούτῳ συνίενη. καὶ δὴ καὶ ἀπό-
δειξιν ἔχει, καὶ διέξοδον· πᾶσαι δὲ αἱ δυνάμεις
πνεύματος, συλλήβδην μὲν ἓν τι σῶμα
γενόμεναι, συντελοῦσιν εἰς τὸ αὐτό, τὸν υἱόν·
ἀπρέμφατος δὲ ἐστὶ τῆς περὶ ἑκάστης αὐτῶν C
τῶν δυνάμεων ἐννοίας. καὶ δὴ ὁ γένεται ἀτε-
χνῶς ἓν ὡς ἕν, οὐδὲ πολλὰ ὡς μέρη ὁ υἱός,
ἀλλ' ὡς πᾶν τὸ ἕν. ἔνθεν καὶ πᾶν τὸ κύκλος
γὰρ ὁ αὐτὸς πασῶν τῶν δυνάμεων εἰς ἓν
εἱλουμένων καὶ ἑνουμένων. διὰ τοῦτο Ἄλφα,
καὶ Ω ὁ λόγος εἴρηται· ἓν μόνου, τὸ τέλος ἀρ-
χὴ γίνεται, εἰς τελευτὰ πάλιν ὅπερ τὸν αὖθις
ἀρχόν, ὀλίγου διάστασιν λαβών. διὸ δὴ
καὶ τὸ εἰς αὐτὸν καὶ τὸ δι' αὐτοῦ πιστεῦσαι, μο-
νοειδὲς ἐστὶ γνῶσθαι, ἀπλατοῦς ἑνούμε-
νον ἐν αὐτῷ· τὸ δὲ ἀπιστῆσαι, διῃρῆσθαι D
ἐστὶ καὶ διαστῆναι, καὶ μερισθῆναι. διὰ-
τοῦτο πάσῃ λέγει Κύριος· Πᾶς υἱὸς ἀλλο-
γενὴς, ἀπερίτμητος καρδίᾳ, καὶ ἀπερίτ-
μητός ἐστι σαρκί· τουτέστιν, ἀκάθαρτος σώ-
ματί τε καὶ πνεύματι. οὐκ εἰσελεύσεται
εἰς τὰ ἅγια ἀπὸ τῶν ἀλλογενῶν ἐν μέσῳ
οἴκου Ισραὴλ· ἀλλ' ἢ οἱ Λευῖται. ἀλλογενεῖς
δὲ εἴρηκεν, οὐς μὴ πιστεύσαι βουληθέντας,
ἀλλ' ἀπιστεῖν ἐθέλοντας. μόνοι τοίνυν οἱ κα-
θαρῶς βιοῶντες, ἱερεῖς ὄντως τοῦ Θεοῦ. διὰ-
τοῦτο πασῶν περιτεμνομένων τῶν φυλῶν,
ἀγνώτεραι ἐλογίσθησαν αἱ εἰς ἀρχιερεῖς
τε καὶ βασιλεῖς, καὶ προφήτας χειρουρ-

dicit victurum esse Deum inter homines: mens autem est locus idearum, mentis vero est Deus. Eum qui Deum in quem non cadit aspectus, contemplatur, dixit Deum viuentem inter homines. Porro autem in Sophista quoque Eleatem hospitem qui erat dialecticus, Socrates Deum nominauit, quales sunt dij externis hospitibus similes, qui in vrbes ventitant. Quando enim anima quæ transcendit generationem, per se fuerit, & cum formis seu ideis versatur, qualis est qui est dux chori in Theæteto, is factus tanquam angelus, erit cum Christo, vt qui versetur in contemplatione, semper Dei voluntatem considerans: reuera hic solus prudens, isti volitant velut vmbræ. Mortui enim sepeliunt mortuos suos. Vnde dicit Hieremias: *Implebo ipsam mortuis* Matt. 8.
terra genitis quos percussit ira mea. Atque Deus quidem cum demonstrari nequeat, non efficit scientiam: filius autem est & sapientia, & scientia, & veritas, & quæcunque cum his vllam habent cognationem. Quinetiam habet demonstrationem, & vim ratiocinandi. Omnes autem spiritus potestates, cum simul vna res facta fuerint, ad idem conferunt, nempe ad filium. Est autem infinitus vnaquaque suarum potestatũ notione. Quanquam non fit vere vnum, vt vnum, neque multa vt partes filius, sed vt omnia vnum, vnde etiam omnia. Est enim idem circulus omnium potestatũ, quæ in vnum circum voluuntur & vniũtur. Et ideo Verbum dictum est Alpha & Omega, cuius solius finis fit principium, & rursus definit in id quod est desuper principium, nusquam distantiam accipiens & dimensionem. Quamobrẽ & in ipsum & per ipsum credere, est vnicum fieri, scilicet in ipso indiuulse vnitum: non credere autem, est dubitare, spacioque interualla disjungi & diuidi. Propterea hæc dicit Dominus: Omnis filius alienigena, est incircuncisus corde, & incircuncisus carne, hoc est immundus & corpore & spiritu. *Non ingredietur in san-* Ezec. 44
cta ex alienigenis in medio domus Israël, præterquam Leuitæ. Alienigenas autem dixit eos qui noluerunt credere, sed volunt esse increduli. Soli ergo ij qui puram agunt vitam, vere sunt Dei sacerdotes. Ea de causa cum omnes tribus circunciderentur, reputatæ sunt sanctiores quæ vngebantur in Pontifices, & Reges, & Prophetas

Vnde eis præcipit ne tangere quidem mortuos, nec ingredi ad obeuntes, non quod sit sceleratum corpus, sed quod peccatum & inobedientia sit carnalis, & in corpore versetur, sitque mortua, & ideo abominanda. Ad solum ergo patrem & matrem filiúmque & filiam mortuam permissum est ingredi sacerdoti, quoniam hi soli sunt cognati carnis & seminis, à quibus proximum & continentem causam ingressus in vitam accepit quoque sacerdos. Mundantur autem hi quoque septem diebus, per quot dies perficitur generatio: septimo enim quies celebratur, octauo autem offert propitiationem, vt scriptum est in Ezechiele, per quam propitiationem potest accipi promissio. Perfecta est autem, vt existimo, purgatio ac emundatio, quæ per legem & Prophetas est propitia fides in Euangelium, & quæ est per omnem obedientiam puritas, cum rerum quoque mundanarum depositione, vsque ad gratam tabernaculi redditionem à iucundo vsu animæ. Siue ergo fuerit tempus quod per septem quæ enumerantur periodos, in summam redit quietem: siue septem cœli, quos quidem per ascensum numerant: siue etiam inerrans regio, quæ appropinquat mundo qui percipitur intelligentia, dicatur octaua: dicit tamen oportere eum qui est præditus cognitione, ex generatione emergere & ex peccato. Septem itaque diebus sacrificantur hostiæ pro peccatis. Cautio enim mutationis adhuc tangit septimum ambitum. Iob autem iustus: *ipse*, inquit, *nudus sum egressus ex vtero matris meæ, & nudus illuc reuertar*: non nudus à possessionibus, hoc enim est & paruum & commune, sed vt iustus recedit nudus à vitio & peccato, & ab informi simulachro, quod eos consequitur qui iniuste vixerunt. Hoc enim fuit quod dictum est: *Nisi conuersi effecti fueritis vt pueli, mundi quidem carne, sancti vero anima*, per abstinentiam à malis operibus: ostendens quod nos tales esse vult, quales etiam genuit ex matrice aquæ. Generatio enim excipiens generationem, vult immortales reddere per profectum: impiorum autem lucerna extinguetur. Porro autem castitatem in corpore & anima, quam is persequitur qui est cognitione præditus, sapientissimus Moses pulchre

Iob. 1.

Matt. 18.

A ὅθεν μηδὲ ἅπτεσθαι νεκρῶν αὐτοῖς κελεύει, μηδ' ἐπεισιέναι καταιχομένοις· οὐχ' ὡς μιαροῦ τοῦ σώματος ὄντος, ἀλλ' ὡς τῆς ἁμαρτίας καὶ ἀπειθείας σαρκικῆς τε οὔσης, καὶ σωματικοῦ, καὶ νεκρᾶς, καὶ ἀφανοῦς βδελυκτῆς. μόνῳ οὖν πατρὶ καὶ μητρὶ, ἥ τε καὶ γυναικὶ, τελευτήσαντι ὑπιτέρασπλαι ἐπεισιέναι τὸν ἱερέα· ὅτι συγγενεῖς ὅτοι σαρκὸς, καὶ σπέρματος μόνοι· πρὸ ὧν τὸ παρεσχὴ αἰτίαν τῆς εἰς τὸν βίον πρόοδου, καὶ ὁ ἱερεὺς εἴληφεν. καθαρίζονται δὲ καὶ ὅτοι ἡμέραις ἑπτὰ, δι' ὅσων ἡ γένεσις τελεοῦται· τῇ ἑβδόμῃ γὰρ, ἡ ἀνάπαυσις ἀρησκυεῖ). τῇ δὲ ὀγδόῃ ἱλασμὸν παρεσφέρει, ὡς ἂν ἐκ Ἰεζεκιὴλ γέγραπται· καθ' ὃν ἱλασμὸν τὸ λαβεῖν ὅτι τὴν ἐπαγγελίαν. τέλειος δ' οἶμαι καθαρισμὸς, ἡ ἀπὸ νόμου, καὶ παρεφθεῖσα εἰς τὸ Εὐαγγέλιον πίστις ἴλεως, καὶ ἡ δι' ὅλων πάσης ἀγνεία, σὺν καὶ τῇ ἀποθέσει τῶν χειροποιήτων εἰς τὸν ἐκ τῆς ἀπολαύσεως τῆς ψυχῆς βιάσιον, τῶν σκηνώσεων ἀπόδοσιν. Εἴτ' οὖν ὁ χρόνος εἴη ὁ ἀπὸ τῶν ἑπτὰ περιόδων τῶν ἀριθμουμένων εἰς τὴν ἀκροτάτην ἀνάπαυσιν ἀποκαθιστᾶς. Εἴτε ἑπτὰ οὐρανοὶ, οὓς τινες ἀριθμοῦσι κατ' ἐπανάβασιν. εἴτε καὶ ἡ ἀπλανὴς χώρα ἡ πλησιάζουσα τῷ νοητῷ κόσμῳ, ὀγδοὰς λέγοιτο, πλὴν ἐξαναδύσεως γενέσεώς τε καὶ ἁμαρτίας χρῆναι λέγειν τὸν γνωστικόν. ὅτι γοῦν ταῖς ἑπτὰ ἡμέραις τὰ ἱερεῖα ὑπὲρ ἁμαρτιῶν θύεται· ἔστι γὰρ ἕκτης βλάβεια· καὶ τῆς ἑβδόμης ἀπαθείας περιφορᾶς. Ἰὼβ γοῦν ὁ δίκαιος, αὐτός φησι, Γυμνὸς ἐξῆλθον ἐκ κοιλίας μητρός μου, γυμνὸς καὶ ἀπελεύσομαι ἐκεῖ· ὃ κτημάτων γυμνός· τοῦτο μὲν γὰρ μικρόν τε καὶ κοινόν· ἀλλ' ὡς δίκαιος, γυμνὸς ἅπεισι κακίας τε καὶ ἁμαρτίας, καὶ τοῦ ἑπομένου τοῖς ἀδίκως βιώσασιν εἰδώλου· τοῦτο γὰρ ἐστὶ τὸ εἰρημένον, Ἐὰν μὴ στραφέντες γένησθε ὡς τὰ παιδία· καθαροὶ μὲν τὸ σῶμα, ἅγιοι δὲ τὴν ψυχὴν, κατὰ ἀποχὴν κακῶν ἔργων, δηλοῦντες ὅτι τοιούτους ἡμᾶς ὁ θεὸς βούλεται, οἵους καὶ γεγέννηκεν ἐκ μήτρας ὕδατος· γένεσις γὰρ γένεσιν παραδεχομένη, κατὰ παρεκτροπὴν ἀπαθανατίζειν βούλεται· Ταῦτ δὲ ἀσεβῶν ὁ λύχνος σβεσθήσεται. καὶ μὲν τὴν κατὰ τὴν ψυχὴν ἁγνείαν, ἣν μέτεισιν ὁ γνωστικὸς, ὁ πολύσοφος Μωσῆς εὐφρεπῶς

τῇ ἐπαναλήψει χρησάμενος, ἐμήνυσεν, ὃ ἀφθορίαν τοῦ τε σώματος καὶ τῆς ψυχῆς ἀπογράφων ὅτι τῆς Ρεβέκκας ὧδέ πως· ἡ δὲ, παρθένος ἦν καλή· ἀνὴρ οὐκ ἔγνω αὐτήν. Ρεβέκκα δὲ ἑρμηνεύεται Θεοῦ δόξα· Θεοῦ δὲ δόξα, ἀφθαρσία. αὕτη ἡ τῷ ὄντι δικαιοσύνη, μὴ πλεονεκτεῖν θατέρου, ὅλον δὲ εἶναι ἡγιασμένον νεὼν τοῦ κυρίου. δικαιοσύνη οὖν ἐστιν εἰρήνη βίου καὶ διάθεσις, ἐφ' ἣν ὁ Κύριος ἀπέλυε, λέγων, Ἀπελθε εἰς εἰρήνην· Σαλὴμ γὰρ ἑρμηνεύεται εἰρήνη· ἧς ὁ Σωτὴρ ἡμῶν ἀναγράφεται βασιλεύς, ὃν φησι Μωσῆς Μελχισεδὲκ, βασιλεὺς Σαλήμ, ὁ ἱερεὺς τοῦ Θεοῦ τοῦ ὑψίστου, ὁ τὸν οἶνον καὶ τὸν ἄρτον τῷ ἡγιασμένῳ διδοὺς θεσπίῳ, εἰς τύπον εὐχαριστίας. καὶ δὴ ἑρμηνεύεται ὁ Μελχισεδὲκ, βασιλεὺς δίκαιος. συνωνυμία δέ ἐστι δικαιοσύνης καὶ εἰρήνης. Βασιλείδης* ἀποστάτας, δικαιοσύνῃ δὲ καὶ τῷ θυγατέρα αὐτῆς τὴν εἰρήνην, ὑπολαμβάνει ἐν ὁδοῖς μένειν ἀναπεταμένας. μετιτέον δὴ ἀπὸ τῶν φυσικωτέρων ὅτι τὰ τοιαῦτα ἠθικά. ὁ γὰρ τοιοῦτος ἐκείνων λόγος, μὴ τῷ ἐν χερσὶ τοιαῦτα μυσταγωγεῖ, Ὁρᾷν ὁρῶντας, καὶ δίδωσιν ὄργια. κἂν πύθῃ, τάδε ὄργια εἴτιν εἰδέαι ἔχεταί σοι· ἄκουσον πάλιν,

Ἄρρητ' ἀβακχεύτοισιν εἰδέναι βεβηοῖς.

κἂν πολυπραγμονῇ τις ὁποῖα εἴη, αὖθις ἄκουσάτω,

Οὐ θέμις ἀκοῦσαί σ' ἔστι· ἄξι' εἰδέναι·
Ἀσέβεια ἀσκοῦντ', ὀργὴ ἐχθαίρει Θεοῦ.

Ὁ Θεὸς δὲ ἀνάρχως, ἀρχὴ τῶν ὅλων πάντελής, ἀρχῆς ποιητικός. ἢ μᾶλλον οὖν ἐστιν οὐσία, ἀρχὴ τοῦ ποιητικοῦ τόπου· καθόσον δ' ἐστὶν ἀγαθὸν, τοῦ ἠθικοῦ· ἢ δ' αὖ ἐστὶ νοῦς, τοῦ λογικοῦ, καὶ κριτικοῦ τόπου· ὅθεν καὶ διδάσκαλος μόνος, ὁ μόνος ὑψίστου ἀγνοῦ παῖς, ὁ παιδεύων τὸν ἄνθρωπον. οὕτως ἀλόγως οἱ καταιτιώμενοι τῆς πλάσεως, καὶ κακίζοντες τὸ σῶμα. οὐ σκοποῦντες τὴν κατασκευὴν τοῦ ἀνθρώπου ὀρθὴν πρὸς τὴν ὕψωσιν θεαν χορηγεῖν, καὶ τὴν τῶν αἰσθήσεων ὀργανοποιΐαν πρὸς γνῶσιν συντελοῦσαν, τά τε μέλη καὶ μέρη πρὸς τὸ καλὸν, οὐ πρὸς ἡδονὴν βλέπειν. ὅθεν ἐπιδεκτικὸν γίνεται τῆς ὑμνωτάτης τῷ Θεῷ ψυχῆς τὸ οἰκητήριον τοῦτο·

A epanalepsi seu repetitione vsus, significauit, corporis & animæ incorruptionẽ describens in Rebecca hoc modo: Virgo autem erat pulchra, vir non cognouit ipsam. Rebecca autem exponitur Dei gloria: Dei autem gloria est incorruptio. Hæc est quæ vere est iustitia nolle rei alterius plus quam par sit habere, sed totum esse templum Domini sanctificatum. Iustitia ergo est pax vitæ & stabilitas ac tranquillitas, ad quam Dominus ablegauit dicens, Abi in pacem. Salem enim pax exponitur, cuius noster Seruator Rex describitur, quem dicit
B Moses, Melchisedech Rex Salem, Sacerdos Dei altissimi, qui vinum & panẽ sanctificatum dedit nutrimentum, in typum Eucharistiæ. Quinetiam Melchisedech exponitur Rex iustus. Vniuoca autem sunt iustitia & pax. Basilides autem qui defecit, iustitiam, & eius filiam pacem, existimat manere collocatas in octaua. Transeundum est autem à naturalioribus ad moralia, quæ sunt apertiora. Quæ enim de illis sunt dicenda, sequentur post eam quæ est in manibus tractationem. Vere ergo Seruator noster nos mysteriis initiat, conuenienter iis quæ dicit tragœdia.

C *Videns videntes, ipsa donat orgia.*

Quod si roges,

Cuiusmodi sint ista quæ dico orgia,

rursus audies:

Arcana: non bacchantibus scire haud licet.

Quod si quis rursus curiosè scrutetur cuiusmodi ea sint, rursus audiat:

Te scire non fas, digna sint scitu licet.
Qui est impius, sunt huic Dei infesta Orgia.

Deus autẽ expers principij, perfectum & omni ex parte absolutum vniuersorũ principium, principij efficiens: & quatenus quidem est essentia, est principium loci efficientis: quatenus autem est bo-
D num, moralis: quatenus autem rursus est mens, ratiocinantis loci & iudicantis. Vnde etiam solus est magister, qui est solus altissimi casti patris, qui erudit hominem. Non ergo recte faciunt, qui creaturam insectantur, & corpus vituperant, non considerantes corporis constitutionem rectam factam esse ad cœlũ contemplandum: & instrumentorum sensuum effectionem tendere ad cognitionem, & membra & partes apte esse compositas ad honestum, non ad voluptatem. Vnde susciput hoc habitaculum animam Deo preciosissimam,

& ſpiritu ſancto dignum cenſetur per animæ & corporis ſanctificationem, vt quod perfectione Seruatoris perficiatur. Quinetiam mutua trium virtutum conſequentia inuenitur in homine cognitione prædito, qui moraliter, naturaliter, & logicè circa Deum verſatur. Sapientia enim eſt ſcientia rerum diuinarum & humanarum. Iuſtitia autem eſt concentus partium animæ. Sanctitas autem eſt Dei cultus. Si quis autem dicat ſe accuſare carnem, & propter ipſam generationem, adducens Eſaiam
Eſaï. 40. qui dicit: *Omnis caro fœnum, & omnis gloria hominis tanquam flos fœni. Exſiccatum eſt fœnum, & flos cecidit, verbum autem Domini manet in æternum*: audiat ſpiritum per Hieremiam interpretantem id quod quæritur: *Et diſperſi ipſos tanquam paleas quæ à vento agitatæ volant in ſolitudinem. Hæc eſt ſors & pars veſtræ incrudelitatis, dicit Dominus. Sicut oblitus es mei, & ſperaſti in falſis, ego quoque reuelabo poſteriora tua ſuper faciem tuam, & videbitur ignominia tua, adulterium tuum, & hinnitus tuus, & quæ deinceps conſequuntur.* Hic eſt enim flos fœni, & ſecundum carnem ambulare, & carnales eſſe ex Apoſtoli ſententia, eos qui ſunt in peccatis. Præſtatiorem quidem hominis partem eſſe animam, eſt extra contsouerſiam, corpus autem deteriorem. Sed neque anima bonum eſt natura, neque rurſus malum natura corpus. Neque vero quod non eſt bonum hoc eſt protinus malum: ſunt enim quædam quæ medium locum obtinent, & in mediis ſunt præpoſita & reiecta. Oportebat ergo hominis compoſitionem, quæ eſt in ſenſilibus, conſiſtere ex diuerſis, ſed non ex contrariis, corpore & anima. Semper ergo bonæ actiones, vt meliores, attribuuntur ei quod eſt præſtantius, nempe ſpiritui principali, voluptariæ autem & peccantes, ei quod eſt deterius, nempe peccanti ſpiritui. Iam vero ſapientis anima, & eius qui eſt cognitione præditus, vt quæ in corpore peregrinetur, eo ſeuere & auſtere vtitur, non in ipſum nimiam affectionem oſtendens aut indulgentiam, vt quæ ſit cueſtigio relictura tabernaculum, ſi excedendi & migrandi tempus eam vocauerit. Aduena, inquit, ſum in terra, & peregrinus ſum ego vobiſcum. Et hinc externam mundi electionem Baſilides eam dicit accepiſſe, vt quæ ſit natura ſupra mundana.

καὶ πνεύματος ἁγίου χτ τὸν τῆς ψυχῆς τε καὶ σώματος ἁγιασμὸν καταξιοῦσθαι, τῷ τῷ σωτῆρος καθαρτικῷ τελουμένων. καὶ δὴ ἡ ἀκολουθία τῶν τελείων ἀρετῶν περὶ τὸν ἀληθῆ διείκεται τὸν γνωστικὸν, ἠθικῶς τε καὶ φυσικῶς, καὶ λογικῶς περὶ θεὸν πραγματευόμενον. Σοφία μὲν γάρ, ἐπιστήμη θείων, καὶ τῶν ἀνθρωπίνων· δικαιοσύνη δ', συμφωνία τῶν τῆς ψυχῆς μερῶν· ὁσιότης δὲ, θεραπεία τοῦ Θεοῦ. εἰ δέ τις ἀφαλλεσθαι τὴν σάρκα, καὶ δι' αὐτῆς τὴν γένεσιν φάσκοι, ἀκουσάτω Ησαΐου λέγοντα, Πᾶσα σὰρξ χόρτος, καὶ πᾶσα δόξα ἀνθρώπου ὡς ἄνθος χόρτου· ἐξηράνθη ὁ χόρτος, καὶ τὸ ἄνθος ἐξέπεσεν· τὸ δὲ ῥῆμα Κυρίου μένει εἰς τὸν αἰῶνα· ἀκουσάτω ἑρμηνεύοντος τὸ ζητούμενον ἀπὸ Ιερεμίου τοῦ πνεύματος, Καὶ διασπερῶ αὐτοὺς ὡς φρύγανα πετώμενα ὑπὸ ἀνέμου εἰς ἔρημον· ἔστι ὁ κλῆρος, καὶ μερὶς τῆς ἀπειθείας ὑμᾶς, λέγει Κύριος· ὡς ἐπελάθου μου, καὶ ἤλπισας ὅτι ψεύδεσι· κἀγὼ ἀποκαλύψω τὰ ὀπίσω σου ὅτι κατὰ πρόσωπόν σου. καὶ ὀφθήσεται ἡ ἀτιμία σου, μοιχεία σου, καὶ χρεμετισμός σου, καὶ τὰ ἑξῆς. τοῦτο γὰρ τὸ ἄνθος τοῦ χόρτου, καὶ τὸ κατὰ σάρκα περιπατεῖν, καὶ σαρκικοὺς εἶναι τοὺς ἀπόστολον, τοὺς ἐν ἁμαρτίαις ὄντας. κρεῖττον μὲν τὸ ἀνθρώπου ὁμολογῆται ἡ ψυχὴ, ἧττον δὲ τὸ σῶμα. ἀλλ' ὅτε ἀγαθὸν ἡ ψυχὴ φύσει, οὔτε αὖ κακὸν φύσει τὸ σῶμα. οὐδὲ μὴν, ὃ μή ἐστιν ἀγαθὸν, τοῦτο εὐθέως κακόν. εἰσὶ γάρ οὖν καὶ μεσότητές τινες, καὶ προηγμένα, καὶ ἀποπροηγμένα ἐν τοῖς μέσοις. ἔχρην δὴ οὖν τὴν σύνθεσιν τοῦ ἀνθρώπου ἐν αἰσθητοῖς γενομένην, ἐκ διαφόρων συνεστάναι, ἀλλ' οὐκ ἐξ ἐναντίων, σώματός τε καὶ ψυχῆς. ἀεὶ τοίνυν αἱ ἀγαθαὶ πράξεις, ὡς ἀμείνους, τῷ κρείττονι τῷ πνεύματι κυρίῳ προσάπτονται· αἱ δὲ φιλήδονοι, καὶ ἀμαρτητικὴ, τῷ ἥττονι τῷ ἁμαρτητικῷ προσήκουσι. διὸπερ ἡ τοῦ σοφοῦ τε καὶ γνωστικοῦ ψυχὴ, οἷον ὀπτανομένη τῷ σώματι, σεμνῶς αὐτῷ ἐπιμελητικῶς προσφέρεται, οὐ προσπαθῶς, ὅσον οὐδέπω· ἐὰν ὁ καιρὸς τῆς ἀποδημίας καλῇ, ἀπολείπουσα τὸ σκηνῶος, παροικίς, φησὶν, ἐν τῇ γῇ, καὶ παρεπίδημος ἐγώ εἰμι μεθ' ὑμῶν. ἐντεῦθεν ξένην τὴν ἐκλογὴν τοῦ κόσμου ὁ Βασιλείδης εἰληφέναι λέγει, ὡς αὐτὴ ὑπερκόσμιον φύσει οὖσαν.

Ὅλ'

Ὁ δ' οὐχ οὕτως ἔχει. ἑνὸς γὰρ τὰ πάντα Θεοῦ· καὶ οὐκ ἄν τις εἴη φύσει τοῦ κόσμου ξένος· μιᾶς μὲν τῆς οὐσίας οὔσης, ἑνὸς δὲ τοῦ Θεοῦ. ἀλλ' ὁ ἐκλεκτὸς ὡς ξένος πολιτεύεται, κτησάμενος μὲν καὶ ἀποκτήσας εἰδὼς πάντα. ὅσα δὲ τριττὰ εἶναι ἀγαθὰ οἱ Περιπατητικοὶ θέλουσι, χρῆται αὐτοῖς· ἀλλὰ καὶ τῷ σώματι, ὡς τις μακρὰν στελλόμενος ἀποδημίαν, πανδοχείοις καὶ καλύβαις πρὸς ὁδὸν οἰκήσεσιν. ὑπιμελούμενος μὲν οὖν καὶ κοσμικῶν, τὸν τόπον ἔνθα καταλύει· ἀπολιπὼν δὲ πολὺ οἴκησιν καὶ κτῆσιν, καθάπερ καὶ τὴν χρῆσιν, ἀπροσδεῶς, προθύμως δὲ ἀπαίροντι τῷ βίου σπευπόμενος, ὑδαμοῦ ὀπίσω κατ' οὐδεμίαν ἀφορμὴν ὑπιστρεφόμενος. ὑπεξελήσας μὲν ὑπὸ τῆς παροικίας, εὐλογῶν δὲ ὑπὸ τῆς ἐξόδου, πολὺ μᾶλλον ἀσπαζόμενος πολὺ ὑπὲρ οὐρανῷ. οἴδαμεν γὰρ ὅτι ἐὰν ἡ ἐπίγειος ἡμῶν οἰκία τοῦ σκήνους καταλυθῇ, οἰκοδομὴν ἐκ Θεοῦ ἔχομεν οἰκίαν ἀχειροποίητον αἰώνιον ἐν τοῖς οὐρανοῖς. καὶ γὰρ ἐν τούτῳ στενάζομεν, τὸ οἰκητήριον ἡμῶν τὸ ἐξ οὐρανοῦ ἐπενδύσασθαι ἐπιποθοῦντες· εἴγε καὶ ἐνδυσάμενοι, οὐ γυμνοὶ εὑρεθησόμεθα· διὰ πίστεως γὰρ περιπατοῦμεν, οὐ διὰ εἴδους, ὡς ὁ Ἀπόστολός φησιν. εὐδοκοῦμεν δὲ μᾶλλον ἐκδημῆσαι ἐκ τοῦ σώματος, καὶ ἐνδημῆσαι πρὸς τὸν Θεόν. ἐν συγκρίσει δὲ τὸ μᾶλλον· ἡ δὲ σύγκρισις, ὅτι περὶ καθ' ὁμοίωσιν ἐστοιχούντων· ὡς ὁ ἀνδρικώτερος, ἀνδρείων ἀνδρικώτερος, δειλῶν δὲ ἀνδρειότατος. ὅθεν ἐπήγαγε, Διὸ φιλοτιμούμεθα, εἴτε ἐκδημοῦντες, εἴτε ἐνδημοῦντες, εὐάρεστοι εἶναι αὐτῷ, τῷ ἑνὶ δηλονότι Θεῷ, οὗ τὰ πάντα ἔργον τε καὶ κτίσις, ὅ τε κόσμος καὶ τὰ ὑπερκόσμια. ἀγαμαι τὸν Ἐπίχαρμον, σαφῶς λέγοντα· Εὐσεβὴς νῷ πεφυκὼς, οὐ πάθοις γ' οὐδὲν κακὸν καταθανών· δύω δ' πνεύματα ἀμφιέννυσι κατ' οὐρανὸν καὶ τὸν μελοποιὸν ᾄδοντα· Ψυχαὶ μὲν ἀσεβῶν ὑπουρανίοι γαίᾳ πωτῶνται ἐν ἀλγεσι φονίοις, ὑπὸ ζεύγλαις ἀφύκτοις κακῶν· εὐσεβῶν δὲ ὑπουρανίοι ναίουσι μελπαῖς, μάκαρσι μέγαν ἀείδουσ' ἐν ὕμνοις. οὐκοῦν οὐρανόθεν καταπέμπεται δοῦλος ὑπὲρ τὰ ἥπια ψυχή· ὁ Θεὸς γὰρ ὑπὲρ τὰ ἀμείνω πάντα ἐργάζεται· ἀλλ' ἡ τὸν Χριστὸν ἑλομένη βίον ἐκ Θεοῦ καὶ δικαιοσύνης, γῆς οὐρανὸς ἀντηλλάξατο· εἰκότως οὖν γνώσεως ὑπέβολος ὁ Ἰὼβ γεγόμενος,

A Hoc autem non ita se habet: vnius enim Dei sunt omnia. Neque erit aliquis natura mundi hospes, cum sit vna quidem essentia, vnus autem Deus. Sed electus vitam agit tanquam hospes, sciens omnia quæ sunt acquirenda, & quæ reiicienda: quæcunque autem bona triplicia esse volunt Peripatetici, eis vtitur: quinetiam corpore, sicut aliquis qui procul peregre proficiscitur, diuersoriis & habitaculis quæ ei in via occurrunt: curam quidem gerens etiam rerum mundanarum & loci in quo diuersatur: habitationem autem & possessionem, sicut B etiam vsum, relinquens, nulla motus perturbatione: prompto & alacri animo eum sequens qui è vita abducit: nulla occasione se vnquam retro conuertens, de incolatu quidem agens gratias, benedicens autem propter exitum, cœlestem amplectens mansionem. *Scimus enim quod si terrena nostra habitatio tabernaculi dissoluta fuerit, ædificium à Deo habemus, domum non manu factam æternam in cœlis.* 2. Cor. 5. Etenim in hoc ingemiscimus, habitaculum nostrum quod est ex cœlo superindui cupientes, siquidem etiam induti non nudi C inueniemur. Per fidem enim ambulamus, non per speciem, vt ait Apostolus: magis autem volumus peregrinari à corpore, & apud Deum versari. Magis autem est in comparatione: comparatio autem est in iis quæ cadunt in similitudinem, vt fortior fortibus fortior, timidorum autem fortissimus. Vnde subiunxit: Quamobrem contendimus, siue peregrinantes, siue apud eum versantes, ei placere, vni scilicet Deo, cuius omnia sunt opus & creatura, & mundus, & supermundana. Admiror Epicharmum qui aperte dicit: Si fueris mente pius, D nihil mali patieris mortuus. Superius manet in cœlo spiritus. Et Pœëtam Lyricum canentem: Impiorum autem animæ sub cœlo volant in cruentis doloribus, sub malorum iugis ineuitabilibus: piorum autem, in cœlis habitant, cantibus beatorum principem canentes in hymnis. Non ergo huc de cœlis anima ad ea quæ sunt deteriora demittitur: Deus enim facit omnia ad ea quæ sunt meliora, sed ea quæ vitam elegit optimam ex Deo & iustitia, cœlum terra commutat. Merito ergo Iob qui peruenit ad cognitionem,

Iob. 42. *Nunc*, inquit, *scio omnia potes, nihil est autem quod tu non possis. Quis enim annunciat mihi quæ non noueram, magna & admirabilia quæ nesciebam?* Ego autem meipsum vilipendi, existimans meipsum esse terram & cinerem. Nam qui est in ignoratione, est peccato obnoxius, & terra & cinis: qui consistit autem in cognitione, Deo quantum potest assimilatus, iam est spiritalis, & ideo electus. Quod autem amentes & inobedientes terram vocet scriptura, planum faciet Hieremias propheta de
Hier. 22. Ioachim & eius fratribus, dicens: *Terra, terra, terra, audi verbum Domini, scribe virum hunc, hominem abdicatum.*
Isai. 1. Alius autem rursus Propheta dicit, *Audi cœlum, & ausculta terra*: auditum appellans intelligentiam, & cœlum animam eius qui est præditus cognitione, qui cœli & rerum diuinarum suscepit contemplationem, & ea ratione factus est Israëlita. Contra enim eum qui elegerat insciriam & cordis duritiem, terram dixit. Et illud, *Ausculta*, dixit ab auribus quæ sunt instrumenta auditus, carnalia attribuens iis qui rebus attendunt sensilibus. Hi sunt de quibus dicit Mi-
Mich. 3. chæas Propheta: *Audite populi verbum Domini, qui cohabitatis simul cum*
Genes. 18 *doloribus.* Et Abraham: *Nequaquam,*
Ioan. 3. *Dixit Dominus qui iudicat terram. Nam qui non credidit, conuenienter salutari voci iam iudicatus est.* Scriptum est autem in libris quoque Regum iudicium & sententia Domini quæ sic habet: iustos exaudit Deus, impios autem non seruat, eo quod ipsi nolint nosse Deum. Absurda enim non faciet omnipotens. Quid ad hanc vocem adhuc dicunt hæreses, cum omnipotentem bonum Deum prædicet scriptura, & vitij & iniustitiæ minime esse authorem? siquidem ignorantia quidem propterea oritur quod non cognoscat, Deus autem nihil
Esai. 45. facit absurdum. *Hic est enim*, inquit, *Deus noster, & non est præter eum qui*
Rom. 9. *seruet. Non est enim apud Deum iniustitia*, ex sententia Apostoli. Aperte autem adhuc Propheta Dei consilium, & cognitionis profectum per hæc docet: Et nunc Israël, quid Do-
Deut. 10. minus Deus tuus à te petit, nisi vt timeas Dominum Deum tuum, & ambules in omnibus viis eius? Vt & eum diligas, & illi soli seruias petitur à te, qui habes potestatem eligendæ salutis.

A Νῦν οἶδα, εἶπεν, ὅτι πάντα δύνασαι· ἀδυνατεῖ δέ σε οὐθέν. τίς γάρ ἀπαγγέλλει μοι ἃ οὐκ ἤδειν, μεγάλα καὶ θαυμαστά, ἃ οὐκ ἠπιστάμην; ἐγὼ δὲ ἐφαύλισα ἐμαυτὸν εἰς γῆν καὶ σποδόν. ὁ γὰρ ἐν ἀγνοίᾳ ὤν, ἁμαρτωλός τέ ἐστι, καὶ γῆ καὶ σποδός· ὁ δὲ ἐν γνώσει καθεστώς, ἐξομοιούμενος Θεῷ, εἰς ὅσον δύναται, ἤδη πνευματικός, καὶ διὰ τοῦτο ἐκλεκτός. ὅτι δὲ τοὺς ἀνοήτους καὶ ἀπειθεῖς, γῆν καλεῖ ἡ γραφή, σαφὲς ποιῶν Ἱερεμίας ὁ προφήτης τὸν Ἰωακεὶμ, καὶ τοὺς
B ἀδελφοὺς αὐτοῦ λέγων, Γῆ, γῆ, ἄκουε λόγον Κυρίου· γράψον τὸν ἄνδρα τοῦτον, ἀκήρυκτον ἀνέκφορον. φησὶ δὲ αὖ προφήτης φησίν, Ἄκουε οὐρανέ, καὶ ἐνωτίζου γῆ· τὸ σωθέσιν, ἀντὶ εἰπών· καὶ οὐρανόν, τὴν τοῦ γνωστικοῦ ψυχήν, τὴν τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῶν θείων θείαν ἐπόπτριαν μύου· καὶ τοῦτο Ἰσραηλίτην γεγονέναι· ἔμπαλιν γὰρ αὐτὸν ἐλέγχων τὴν ἀμαθίαν καὶ τὴν σκληροκαρδίαν, γῆν εἴρηκεν, καὶ ὃ ἐνωτίζου, ἀπὸ τῶν ὀργάνων τῆς ἀκοῆς τῶν ὠτων προσηγόρευσεν· τὰ σαρκικὰ τοῖς προσανέχουσι τοῖς αἰσθητοῖς ἀπονείμας. ὅτοί εἰσι περὶ ὧν
C Μιχαίας ὁ προφήτης λέγει, Ἀκούσατε λαοὶ λόγον Κυρίου, οἱ συνοικοῦντες ὁδύνας. καὶ ὁ Ἀβραάμ· μηδαμῶς εἶπεν Κύριος ὁ κρίνων τὴν γῆν. ἐπεὶ ὁ ἀπιστήσας τῷ σωτηρίου φωνῇ ἤδη κέκριται· γέγραπται δὲ καὶ ταῖς Βασιλείαις ἡ κρίσις, καὶ ἡ ἀπόφασις τοῦ Κυρίου ὧδε ἔχουσα, Δικαίους εἰσακούει ὁ Θεός· ἀσεβεῖς δὲ οὐ σώζει. οὐδὲ δὲ μὴ βούλεσθαι εἰδέναι ἀθῳοῖ τὸν Θεόν. ἄτοπα γὰρ οὐ συντελέσει ὁ παντοκράτωρ. τί πρὸς ταῦτα ἔτι φθέγγονται τῇ φωνῇ αἱ αἱρέσεις, ἀγαθὸν Θεὸν τὸν παντοκράτορα κηρυττούσης τῆς γραφῆς, καὶ
D αἴτιον κακίας τε καὶ ἀδικίας. εἴγε ἡ μὲν ἄγνοια, διὰ τὸ μὴ γινώσκειν, φύεται· ὁ Θεὸς δὲ, οὐδὲν ἄτοπον ποιεῖ· Οὗτος γάρ ἐστι, φησὶν, ὁ Θεὸς ἡμῶν, καὶ οὐκ ἔστι πλὴν αὐτοῦ σώζων. Οὐδὲ γὰρ ἔστι ἀδικία παρὰ τῷ Θεῷ καὶ τῷ Ἀπόστολον. σαφῶς δὲ ἔτι ὁ προφήτης τὴν βουλὴν τοῦ Θεοῦ, καὶ τὴν προκοπὴν τὴν γνωστικὴν διὰ τούτων διδάσκει· Καὶ νῦν Ἰσραὴλ τί Κύριος ὁ Θεός σου αἰτεῖται παρὰ σοῦ, ἀλλ' ἢ φοβεῖσθαι Κύριον τὸν Θεόν σου, καὶ πορεύεσθαι ἐν πάσαις ταῖς ὁδοῖς αὐτοῦ, καὶ ἀγαπᾶν αὐτόν, καὶ λατρεύειν αὐτῷ μόνῳ· αἰτεῖται παρὰ σοῦ, τοῦ τὴν ἐξουσίαν ἔχοντος ἐλέσθαι τὴν σωτηρίαν.

τί τοίνυν οἱ Πυθαγόρειοι βουλόμενοι, μετὰ φωνῆς εὔχεσθαι κελεύουσιν; ἐμοὶ δοκεῖ, οὐχ ὅτι τὸ θεῖον ᾤοντο μὴ δύνασθαι τῶν ἡσυχῇ φθεγγομένων ἐπαίειν, ἀλλ' ὅτι δικαίας ἐβούλοντο εἶναι τὰς εὐχάς, ἃς οὐκ ἄν τις αἰδεσθείη ποιεῖσθαι, πολλῶν συνειδότων. ἡμεῖς δὲ, περὶ μὲν τῆς εὐχῆς κατὰ καιρὸν προϊόντος τοῦ λόγου διαλημψόμεθα· τὰ δὲ ἔργα κεκραγότα ἔχειν ὀφείλομεν, ὡς ἐν ἡμέρᾳ περιπατοῦντες. λαμψάτω γὰρ σου τὰ ἔργα· καὶ ἰδοὺ ἄνθρωπος καὶ τὰ ἔργα αὐτοῦ πρὸ προσώπου αὐτοῦ. Ἰδοὺ γὰρ ὁ Θεὸς καὶ τὰ ἔργα αὐτοῦ. Θεὸν χρὴ μιμεῖσθαι, εἰς ὅσον δύναμις τῷ γνωστικῷ. ἐμοὶ δὲ καὶ οἱ ποιηταὶ τοὺς ἐκλεκτοὺς παρὰ σφίσι θεοειδέας προσαγορεύειν δοκοῦσι, καὶ δίους, καὶ ἀντιθέους, καὶ Διὶ μῆτιν ἀταλάντους, καὶ θεοῖς ἐναλίγκια μήδε ἔχοντας, καὶ θεοεικέλους, τὸ κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν περιτρώγοντες. ὁ μὲν οὖν Εὐριπίδης, χρύσεαι δή μοι πτέρυγες περὶ νώτῳ, φησὶ, καὶ τὰ Σειρήνων ἐρόεντα πέδιλα ἁρμόζεται· βάσομαί τ' ἐς αἰθέρα πολὺν ἀερθεὶς, Ζηνὶ προσμίξων. ἐγὼ δὲ ἂν εὐξαίμην τὸ πνεῦμα τοῦ Χριστοῦ πτερῶσαί με εἰς τὴν Ἱερουσαλὴμ τὴν ἐμήν· λέγουσι γὰρ καὶ οἱ Στωϊκοὶ, τὸν μὲν οὐρανὸν κυρίως πόλιν· τὰ δὲ ἐπὶ γῆς ἐνταῦθα οὐκ ἔτι πόλεις. λέγεσθαι μὲν γὰρ, οὐκ εἶναι δέ. σπουδαῖον γὰρ ἡ πόλις, καὶ ὁ δῆμος ἀστεῖόν τι σύστημα καὶ πλῆθος ἀνθρώπων ὑπὸ νόμου διοικούμενον, καθάπερ ἡ ἐκκλησία ὑπὸ λόγου, ἀπολιόρκητος ἀτυράννητος πόλις ἐπὶ γῆς. θέλημα θεῖον ἐπὶ γῆς, ὡς ἐν οὐρανῷ. εἰκόνας τῆσδε τῆς πόλεως καὶ οἱ ποιηταὶ κτίζουσι γράφοντες· αἱ γὰρ Ὑπερβόριοι καὶ Ἀριμάσπιοι πόλεις, καὶ τὰ Ἠλύσια πεδία, δικαίων πολιτεύματα· ἴσμεν δὲ καὶ τὴν Πλάτωνος πόλιν, παράδειγμα ἐν οὐρανῷ κειμένην.

A Quid ergo sibi volunt Pythagorei, cum iubent cum voce præcari; non quod, vt mihi quidem videtur, existimarent Deum non posse exaudire eos qui tacite loquuntur, sed quod iustas vellent esse preces, quas non vereretur quis fundere multis eas scientibus. Nos autem de precatione quidem, paulo post suo tempore tractabimus. Debemus autem habere opera clamantia, tanquam in die ambulantes. Luceant enim opera tua. Ecce homo, & opera eius ante faciem eius. Ecce enim Deus, & opera eius. Deum oportet B imitari, quoad eius fieri potest eum qui est cognitione præditus. Mihi autem videntur poëtæ quoque electos appellare θεοειδέας id est, Deiformes, & δίους, id est, dios, & ἀντιθέους, hoc est, Deo æquales, & διὶ μῆτιν ἀταλάντους. hoc est consilio Ioui pares, & θεοῖς ἐναλίγκια μήδε ἔχοντας, hoc est, quorum similis prudentia diuis; & θεοεικέλους, id est Deo similes, & illud, Ad imaginem & similitudinem quasi arrodentes. Euripides itaque, In meo, inquit, tergo sunt pennæ aureæ, & aptantur grata Sirenum talaria, Iboque in immensum sublatus æthera, Iouem conuenturus. Ego autem Christi spiritum orauerim, C vt me in meam sustollat Hierusalem, Dicunt enim Stoici quoque, cœlum quidem propriè esse ciuitatem, quæ autem sunt hic in terra, non esse ciuitates: dici enim, sed non esse. Res enim bona est ciuitas, & populus, honestus aliquis cœtus, & multitudo hominum quæ regitur lege, sicut verbo Ecclesia, ciuitas quę non potest circumsideri, nec opprimi tyrannide. In terra diuina voluntas, in terra sicut in cœlo. Huius autem ciuitatis imagines poëtæ quoque condunt, scribentes: Hyperboreæ enim & Arimaspię ciuitates, & campi Elysij, sunt Respublicæ iustorum. Scimus autem Platonis D quoque Rempublicam esse positam in cœlo vt exemplar.

ΚΛΗΜΕΝΤΟΣ ΤΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΩΣ ΣΤΡΩΜΑΤΕΩΝ,

ΒΙΒΛΙΟΝ ΠΕΜΠΤΟΝ.

CLEMENTIS ALEXANDRINI STROMATVM,

LIBER QVINTVS.

DE eo quidem qui est cognitione præditus, hæc quodãmodo cursim sumus persecuti: iam autem pergamus ad ea quæ deinceps consequuntur. Atque fides quidem rursus est consideranda: sunt enim qui ita distinguant, vt fidem quidem nostrã esse de filio, cognitionem autẽ esse de spiritu dicant Non animaduerterunt autem quod vere quidem credere oportet filio, & quod filius, & quod venerit, & quomodo, & propter quid, & de passione. Nosse autẽ necesse est quis sit filius Dei. Iam vero neque est cognitio sine fide, neque fides sine cognitione. Sed neque pater est sine filio: simul enim cum eo quod est pater, est filij pater. Filius autem verus est de patre magister. Et vt credat quis filio, oportet nosse patrem, ad quem refertur etiam filius. Et rursus, vt patrem prius cognoscamus, oportet credere filio, quoniam docet Dei filius. Ex fide enim ad cognitionẽ per filium pater. Cognitio autem filij & patris, quæ est cognoscendi regula, quæ vere sit regula cognitionis, est aggressio & tractatio veritatis per veritatem. Nos ergo sumus qui sumus fideles in eo quod nõ creditur, & qui sumus cognitione præditi, in eo quod non cognoscitur:

A ΠΕΡΙ μὲν τοῦ γνωστικοῦ, τοσαῦτα, ὡς ἐν ἐπιδρομῇ· χωρῶμεν δὲ ἤδη ἐπὶ τὰ ἑξῆς. καὶ δὴ τὴν πίστιν αὖθις διαθρητέον. Εἰσὶ γὰρ οἱ τὴν [μὲν] πίστιν ἡμῶν περὶ τοῦ υἱοῦ· τὴν δὲ γνῶσιν, περὶ τοῦ πνεύματος εἶναι διαστέλλοντες. λέληθεν δὲ αὐτοὺς, ὅτι πιστεῦσαι μὲν ἀληθῶς τῷ υἱῷ δεῖ, ὅτι τε υἱὸς, καὶ ὅτι ἦλθεν, καὶ πῶς, καὶ διὰ τί, καὶ περὶ τοῦ πάθους· γνῶναι δὲ ἀνάγκη, τίς ἐστιν ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ. ἤδη δὲ, οὔτε ἡ γνῶσις B ἄνευ πίστεως, οὔθ' ἡ πίστις ἄνευ γνώσεως. οὐ μὴν οὐδὲ ὁ πατὴρ ἄνευ υἱοῦ· ἅμα γὰρ τῷ πατὴρ, υἱοῦ πατήρ· υἱὸς δὲ, περὶ πατρὸς ἀληθὴς διδάσκαλος. καὶ ἵνα τις πιστεύσῃ τῷ υἱῷ, γνῶναι δεῖ τὸν πατέρα, πρὸς ὃν καὶ ὁ υἱός. αὖθις τε, ἵνα τὸν πατέρα προγνῶμεν. πιστεῦσαι δεῖ τῷ υἱῷ, ὅτι ὁ τοῦ Θεοῦ υἱὸς διδάσκει· ἐκ πίστεως γὰρ εἰς γνῶσιν διὰ υἱοῦ πατήρ· γνῶσις δὲ υἱοῦ καὶ πατρὸς, ἡ κατὰ τὸν κανόνα τὴν γνωστικὸν, τὸν τῷ ὄντι γνωστικὸν, ἐπιβολὴ καὶ διάληψίς ἐστιν ἀληθείας διὰ τῆς ἀληθείας. ἡμεῖς ἄρα ἐσμὲν οἱ ἐν τῷ ἀπιστουμένῳ πιστοὶ, καὶ οἱ ἐν τῷ ἀγνώστῳ γνωστικοί·

τουτέστιν, ἐν τῷ πᾶσιν ἀγνοουμένῳ καὶ ἀπι- A hoc est, in eo quod ignoratur ab
στουμένῳ· ὀλίγοις δὲ πιστευομένῳ τε καὶ γινω- omnibus & non creditur: cognitione
σκομένῳ γνωστικοί. γνωστικοὶ δέ, ὁ λόγῳ ἔρ- autem præditi, in eo quod à paucis
γα ἀπογραφόμενοι, ἀλλ' αὐτῇ τῇ θεωρίᾳ. creditur, & cognoscitur. Cognitione
Μακάριος ὁ λέγων Εἰς ὦτα ἀκουόντων· vero præditi, non oratione opera de-
πίστις δέ, ὦτα ψυχῆς· καὶ τοῦτον αἰνίσσεται scribentes, sed ipsa contemplatione.
τὸν πίστιν ὁ Κύριος, λέγων, Ὁ ἔχων ὦτα Beatus qui dicit in aures audientium.
ἀκουέτω, ἀκουέτω· ἵνα δὴ πιστεύσας σωθῇ ἃ λέγ- Fides autem, sunt aures animæ. Hanc
ὡς λέγ. Ἀλλά τι καὶ Ὅμηρος ὁ ποιητῶν πρε- autem fidem tacite innuit Dominus,
σβύτατος, ὅτι τὸ ἀκούειν τῷ ἀκούειν, dicens: *Qui habet aures audiendi, au-* Luc. 8.
ἰδικῶς αὐτὸ γνῶσιν χρησάμενος, --- μάλιστα *diat, vt cum crediderit, intelligat ea quæ*
δ' ὅτ' ἔκλυον αὐδὴν, γράφῃ· Τὸ γὰρ ὅλον, B *dicit, vt dicit.* Cæterum Homerus quo-
ἡ σωφρία καὶ ἡ συμφωνία τῆς ἀμφοῖν que poëtarum antiquissimus, pro eo
πίστεως, εἰς ἓν πέρας καταλήγει τὴν quod est sentire, verbo audiendi, hoc-
σωτηρίαν· μάρτυς ἡμῖν νημερτὴς ὁ Ἀπόστο- est, specie pro genere vsus, scribit:
λος, λέγων· Ἐπιποθῶ γὰρ ἰδεῖν ὑμᾶς, Cum audiebant maxime & ipsi. In
ἵνα τι μεταδῶ χάρισμα ὑμῖν πνευματικὸν summa enim, concentus & consensio
εἰς τὸ στηριχθῆναι ὑμᾶς· τοῦτο δέ ἐστι, συμ- fidei amborum, in vno fine versatur,
παρακληθῆναι ἐν ὑμῖν διὰ τῆς ἐν ἀλλή- nempe salute. Verus autem nobis te-
λοις πίστεως ὑμῶν τε καὶ ἐμοῦ. καὶ πάλιν stis est Apostolus, dicens: *Desidero enim* Rom. 5.
ὑποβάς, ἐπάγῃ· Δικαιοσύνη δὲ Θεοῦ ἐν *videre vos, vt aliquod vobis donum impar-*
αὐτῷ ἀποκαλύπτεται ἐκ πίστεως εἰς πίστιν. *tiar spiritale, vt vos confirmemini. Hoc*
Φαίνεται οὖν ὁ Ἀπόστολος διπλῆν καταγγέλ- *autem est, vt simul consolatione in vo-*
λων πίστιν. μᾶλλον δὲ μίαν, αὔξησιν, καὶ τε- C *bis accipiatis per eam quæ est inter nos*
λείωσιν ὑποδεχομένην· ἡ μὲν γὰρ κοινὴ πί- *inuicem fidem, vestram & meam.* Et
στις, καθάπερ θεμέλιος ὑποκειται. Τοῖς γ' οὖν rursus paulo inferius subiungit: *Iu-*
θεραπευθῆναι ποθοῦσιν, ὁ Κύριος πιστῶς κι- *stitia autem Dei in ipso reuelatur ex fide*
νουμένοις, ἐπέλεγε· Ἡ πίστις σου σέσωκέν σε· ἡ *in fidem.* Videtur ergo Apostolus du-
δὲ ἐξαρέτως ἐποικοδομουμένη, σωτελεσθῆναι plicem fidem annunciare, vel potius
τῷ πιστῷ, καὶ σωαιωνίζεται αὖ τῇ ἐκ vnam, quæ augmentum suscipit &
μαθήσεως προσγινομένῃ, καὶ τὸ λόγου τὰς ἐν- perfectionem. Nam communis qui-
τολὰς ὑποτελεῖν· οἱοῖοι ἦσαν οἱ Ἀπόστολοι, dem fides subiicitur tanquam fun-
ἐφ' οἷς τὴν πίστιν ὄρη μεταπίπτειν, καὶ δέν- damentum. Iis quidem certe qui cu-
δρα μεταφυτεύειν δυνάσθαι εἴρηται· ὅθεν piebant curari, vt qui fideliter mo-
αἰσθόμενοι τὸ μεγαλεῖον τῆς δυνάμεως, uerentur, dicebat: Fides tua te sal-
ἠξίουν προστεθῆναι αὐτοῖς πίστιν τὴν ὡς κόκ- uum fecit. Quæ autem eximie super-
κον σινάπεως ὑποδάκνουσαν ὠφελίμως τὴν D ædificatur, fideli consummatur, &
ψυχὴν, καὶ ἐν αὐτῇ αὔξουσαν μεγαλω- rursus perficitur per eam quæ accedit
σύνῃ, ὡς ἐπαναπαύεσθαι αὐτῇ τοὺς περὶ τῶν ex doctrina & ratione peragendi man-
μεταρσίων λόγους. Εἰ γὰρ φύσει τις τὸν data, quales erant Apostoli, de qui-
Θεὸν ὑπίσταται, ὡς Βασιλείδης οἴεται, τὴν bus dictum est, fidem montes trans-
νόησιν τὴν ἐξαίρετον πίστιν ἅμα καὶ βασι- mouere & arbores transplantare. Vn-
λείαν, καὶ καλῶν κτίσιν ὑσίας ἀξίαν τοῦ de cum sensissent magnitudinem po-
ποιήσαντος, πλησίον ὑπαρχὴν αὐτὴν ἑρ- testatis, rogabant vt adderetur eis fi-
μηνεύων οὐσίαν, ἀλλ' οὐκ ὑπερουσίαν, καὶ des, quæ vt granum sinapis morde-
φύσιν, καὶ ὑπόστασιν κτίσεως ἀνυφάντου ret vtiliter animam, & in ipsa ad-
κάλλος ἀδρέπτου· ἡνὶ δὲ ψυχῆς αὐτεξου- eo crescerent, vt in ipsa requiescerent de rebus sublimibus rationes. Si quis enim Deum scit natura, vt existimat Basilides, intelligentiam eximiam fidem simul & regnum vocans, & creaturam essentia dignam, prope eum qui fecit ipsam esse interpretans essentiam, sed non potestatem: & naturam, & substantiam, & creaturæ quæ superari non potest indefinitam pulchritudinem, non autem animæ libero arbitrio vtentis rationalem assensionem dicit fidem.

Sunt ergo superuacanea præcepta tam in veteri quam in nouo Testamento, cum natura saluus fiat aliquis, vt vult Valentinus, & sit natura fidelis & electus, vt putat Basilides: fieri autem poterat, vt absque aduentu Seruatoris aliquo tandem tempore posset natura resplendescere. Sin autem necessarium dixerint aduentum Domini, euanescunt eis naturæ proprietates: cum doctrina & purgatione & bonorum operum effectione, non autem natura, seruetur electio. Abraham itaque qui per auditum credidit voci quæ sub quercu, quæ erat in Mambre, est pollicita: Do tibi terram hanc & semini tuo, electus ne erat, an non? Sed si non erat quidem, quomodo statim credidit tanquam naturaliter? sin autem erat electus, solutum est eorum fundamentum, cum inueniatur atque etiam salua fiat electio ante aduentum Domini: *Reputatum est enim ei ad iustitiam.* Si quis enim ausit dicere, sequens Marcionem, Creatorem seruare eum qui in ipsum credidit etiam ante aduentum Domini, cum propria eius salute seruetur etiam electio: plus quam par sit ab eo commendabitur boni potestas, vt quæ sero, & post eum, qui ab eis iactatur, Creatorem, ipsa quoque salutem dare aggrediatur, vel doctrina, vel eius etiam imitatione. Sed etiam si ita se habens, det salutem bonus, ex eorum sententia: neque suos, neque cum eius voluntate qui fecit creaturam aggreditur dare salutem, sed vi, vel dolo. Et quomodo erit vtique bonus qui sic facit, & est posterior? Si autem differt locus & mansio omnipotentis, remota est à mansione boni: at eius qui dat salutem voluntas non est remota à bono, vt quæ prior cœperit. Ex iis ergo quæ diximus, infideles esse amentes ostenditur. 2. Tim. 2. *Semitæ enim eorum sunt peruersæ, & nesciunt pacem*, inquit Propheta. Stultas autem & ineruditas quæstiones vitare diuinitus suasit Paulus, quoniam generant pugnas: & clamat Æschylus,

Ne in iis labores temere quæ nihil iuuant.

Nam eam quidem quæ vna cum fide conuenit quæstionem, quæ supra fundamentum fidei superædificat, splendidamac magnificã veritatis cognitionẽ,

προέλκοισι τοίνυν αἱ ἀπόλαι, αἵ τε πρὸ τῆς παλαιᾶς, αἵ τε πρὸ τῆς νέας διαθήκης, φύσει σωζομένου, ὡς Οὐαλεντῖνος βούλεται, πιστὸς καὶ φύσει πιστὸς, καὶ ἐκλεκτὸς ὤν, ὡς Βασιλείδης νομίζει. ἐνῆν δ' αὐτὸν καὶ δίχα τῆς τοῦ Σωτῆρος παρουσίας χρόνῳ ποτὲ ἀναλάμψαι δυνάσθαι τὴν φύσιν. εἰ δὲ ἀναγκαίαν τὴν ἐπιδημίαν τοῦ κυρίου φήσαιεν, οἴχεται ἀπόντος τὰ τῆς φύσεως ἰδιώματα, μαθήσει καὶ καθάρσει, καὶ τῇ τῶν ἔργων εὐποιΐᾳ, ἀλλ' οὐ φύσει σῳζομένης ἡ ἐκλογῆς. ὁ γοῦν Ἀβραὰμ, δι' ἀκοῆς πιστεύσας τῇ φωνῇ, τῇ ὑπὸ τὴν δρῦν τὴν ἐν Μαμβρῇ ἐπαγγειλαμένῃ· Σοὶ δίδωμι τὴν γῆν ταύτην καὶ τῷ σπέρματί σου· ἦτοι ἐκλεκτὸς ἦν, ἢ οὔ. ἀλλ' εἰ μὴ ἦν, πῶς οὕτως ἐπίστευσεν οἷον φυσικῶς; εἰ δ' ἦν ἐκλεκτὸς, λέλυται αὐτοῦ ἡ ὑπόθεσις, ἀνευρισκομένης καὶ πρὸ τῆς τοῦ κυρίου παρουσίας ἐκλογῆς, καὶ δὴ καὶ σῳζομένης· ἐλεγχθήσεται γὰρ αὖπαλιν εἰς ἀδιαφοσύνην. ἐὰν γάρ τις ἐθελήσας λέγῃ, Μαρκίωνι ἑπόμενος, τὸν δημιουργὸν σώζειν τὸν εἰς αὐτὸν πεπιστευκότα, καὶ πρὸ τῆς τοῦ κυρίου παρουσίας, ἐκλογῆς καὶ δὴ καὶ σῳζομένης τὴν ἰδίαν αὐτοῦ σωτηρίαν, προβαλεῖται αὐτοῦ ἡ τοῦ ἀγαθοῦ δύναμις, ὀφείλουσα μὴ τὸν ὑπ' αὐτὸν ἀφηνιάσαντα δημιουργὸν ὑπεραλλομένη σώζειν, καὶ αὐτὴ ἤτοι μαθήσει ἢ καὶ μιμήσει τοῦτον. ἀλλὰ καὶ οὕτως ἔχων σώζει κατ' ἀλήθειαν ὁ ἀγαθὸς, οὔτε τοὺς ἰδίους, οὔτε μετὰ τῆς γνώμης τοῦ πεποιηκότος τὸν κτίσιν, ὑπερχόμενος τὸν σωτηρίαν, βίᾳ δὲ ἢ δόλῳ. καὶ πῶς ἔτι ἀγαθὸς ὁ οὕτως, καὶ ὕστερος; εἰ δ' ὁ τόπος διαφέρει, καὶ ἡ μονὴ τοῦ παντοκράτορος, λείπεται ἀπὸ τῆς τοῦ ἀγαθοῦ θεοῦ μονῆς. ἀλλ' ἡ τοῦ σώζοντος βούλησις οὐκ ἀπολείπεται τοῦ ἀγαθοῦ, πάντα παρηκατάρξασα. ἀνόητοι ἄρα οἱ ἄπιστοι ἐκ τῶν προδιωρισμένων ἡμῖν δείκνυνται. Αἱ γὰρ τρίβοι αὐτῶν διεγραμμέναι, καὶ οὐκ ἴσασιν εἰρήνην, φησὶν ὁ προφήτης. Τὰς δὲ μωρὰς καὶ ἀπαιδεύτους ζητήσεις παραιτεῖσθαι ὁ θεσπέσιος παρήνεσε Παῦλος, ὅτι γεννῶσι μάχας. ὁ τε Αἰσχύλος κέκραγε,

Τὰ μηδὲν ὠφελοῦντα μὴ πόνει μάτην.

τὴν μὲν γὰρ μετὰ τῆς πίστεως συνιοῦσαν ζήτησιν, ἐποικοδομοῦσαν τῷ θεμελίῳ τῆς πίστεως τὴν μεγαλοπρεπῆ τῆς ἀληθείας γνῶσιν,

ἀρίστην ἴσμεν. ἴσμεν δὴ ὡς αὖτε τὰ φα- A
νερὰ ζητεῖται, οὔ, εἰ ἡμέρα ἐστίν, ἡμέρας ὄσης· οὔτε τὰ ἄδηλα καὶ οὐδέποτε γυμνούμενα φανερά, ὡς ὅ, εἰ ἄρτιοί εἰσιν οἱ ἀστέρες, περιττοί· ἀλλ' οὐδὲ τὰ ἀντιστρέφοντα· ἀντιστρέφει δ' ἃ καὶ τοῖς τὸν ἐναντίον χρείζουσι λόγον, ἐπ' ἴσης ἐστὶν εἰπεῖν, ὡς ὅ, εἰ ζῶον ὃ κύει γαστρός, ἡ ὃ ζῶον. τέταρτός ἐστι τρόπος, ὅτ' ἐκ θατέρου τούτων μέρους ἀναντίρρητον, καὶ ἄλυτον ἐπιφέρηται. εἰ τοίνυν ἡ τοῦ ζητεῖν αἰτία κατὰ πάντας τοὺς τρόπους ἀναιρεῖται, πίστις ἐμ- B
πεδοῦται· φερετέον γὰρ αὖ τοῖς ἀναντίρρητον ἐπιφέρουσι, ὃ ὁ Θεός ἐστιν ὁ λέγων, καὶ ὅτι ἑνὸς ἑκάστου ὧν ἐπιζητῶ, παιδιᾶς ἕνεκα γράφως. τίς οὖν ἐπὶ ἄθεος ἀπιστεῖν Θεῷ, ἢ τὰς ἀποδείξεις ὡς πολλοῦ δεήσοντα ἀπαιτεῖν τοῦ Θεοῦ; πάλιν τῶν ζητημάτων τὰ μὲν, αἰσθήσεως δεῖται, οἷς, ἐὰν ζητῇ τις εἰ τὸ πῦρ θερμὸν, ἢ ἡ χιὼν λευκή· τινὰ δὲ, νουθεσίας καὶ ἐπιπλήξεως, ὡς φησιν Ἀριστοτέλης, ὡς τὸ ἐρώτημα ἐκεῖνο, εἰ χρὴ γονεῖς τιμᾶν. ἔστιν δὲ ἃ καὶ κολάσεως ἄξια· οἷον ἐστὶ τὸ αἰτεῖν ἀποδείξεις εἰ C
προνοιά ἐστι. προνοίας τοίνυν ὄσης, μὴ χρὴ προνοίαν γεγενέναι πᾶσαν τὴν τε προφητείαν, καὶ τὴν περὶ τὸν Σωτῆρα οἰκονομίαν, ἡγεῖσθαι δύσιον· καὶ ἴσως οὐδὲ χρὴ τὰ τοιαῦτα πειρᾶσθαι ἀποδεικνύναι, φανερᾶς οὔσης τῆς θείας προνοίας ἔκ τε τῆς ὄψεως τῶν ὁρωμένων πάντων τεχνικῶν, καὶ σοφῶν ποιημάτων· καὶ τῶν μὲν, τάξει νομιζομένων· τῶν δὲ, τάξει φανερουμένων· ὁ δὴ μεταδοὺς ἡμῖν τοῦ εἶναί τε καὶ ζῆν, μεταδέδωκεν καὶ τοῦ λόγου, λογικῶς τε ἅμα καὶ D
τοῦ ζῆν ἐθέλων ἡμᾶς· ὁ γὰρ τοῦ παντὸς τῶν ὅλων λόγος, οὐχ οὗτός ἐστιν ὁ προφορικὸς, σοφία δὲ καὶ χρηστότης φανερωτάτη τοῦ Θεοῦ, δυνάμις τε αὖ παγκρατὴς, καὶ πρὸ ὄντι θεία· οὐδὲ τοῖς μὴ ὁμολογοῦσιν ἀκατανόητος, θέλημα παντοκρατορικόν. ἐπεὶ δὲ οἱ μὲν, ἄπιστοι· οἱ δὲ, ἐριστικοὶ, οὐ πάντες· τυγχάνουσι τῆς τελειότητος τοῦ ἀγαθοῦ. οὔτε γὰρ οἷόν τε προαιρέσεως τυχεῖν οἴοντε· οὐ μὴν οὐδὲ ὃ πάντα ὅπῃ τῇ γνώμῃ τῇ ἡμετέρᾳ κεῖται· οὔ, ὃ ἀποβησόμενον. χάριτι γὰρ σῳζόμεθα· οὐκ ἔργων μέν τοι τῶν καλῶν ἕνεκα·

optimam esse scimus. Scimus autem quod neque ea vtique quæruntur quæ sunt manifesta, vt, exempli causa, an sit dies, cum sit dies. Neque ea quę sunt incerta, & nunquam futura sunt manifesta, vt illud, sint ne stellæ pares an impares. Sed neque ea quæ conuertuntur: quæ etiam iis qui aduersantur in differēdo, ex æquo dici possunt, vt illud, an sit animal quod est in vtero, an non animal. Quartus modus est, quando ex alterutra horum parte producitur argumentum, contra quod dici, & quod solui non potest. Si ergo quærendi causa omnibus modis de medio tollitur, fides firmatur ac stabilitur. Eis ergo illud producimus, contra quod dici nō potest, quod Deus est qui dicit, & de vnoquoque eorū de quibus quęro tradit inscriptis. Quis est ergo adeo impius & à Deo alienus, vt Deo non credat, & probationes à Deo postulet tanquam ab hominibus? Rursus ex quæstionibus, aliæ quidem sensu indigent, vt si quis quęrat an ignis sit calidus, aut nix alba. Aliquæ vero admonitione & increpatione, vt ait Aristoteles: vt illa interrogatio, an oporteat honorare parentes. Sunt etiam quędam dignæ quæ puniantur, cuiusmodi est, quærere probationes, an sit prouidētia. Cum sit ergo prouidentia, non ex prouidentia factam fuisse & prophetiā, & eam quæ in Seruatorem facta est œconomiam diuinámque dispensationē, putare est nefarium. Et fortasse ne conari quidem oportet hæc probare, cum sit manifesta diuina prouidentia, ex aspectu omnium quæ videntur affectorū, quę arte constāt & sapiētia, quorum alia vero ordine manifestātur. Qui nos autem essentia & vita impertiit, dedit etiam rationem, nos simul conuenienter rationi volens & bene viuere. Verbum enim patris vniuersorum, non est hoc quod profertur, sed sapientia, & Dei bonitas manifestissima: & rursus omnipotens potestas & vere diuina quę non est eiusmodi vt intelligentia comprehendi non possit vel ab iis qui non confitentur, voluntas quæ omnia continet sua omnipotentia. Quoniam autem partim quidē sunt infideles, partim vero contentiosi, non omnes assequuntur boni perfectionē. Nam neque fieri potest, vt sine libero animi nostri arbitrio & instituto consequamur, neque vniuersum est positum in nostra voluntate, quale sit quod est euenturum: gratia enim seruamur, sed non absque bonis operibus:

ſed oportet quidem cum natura apti ſimus ad bonum, ad id aliquod adhibere ſtudium. Oportet autem mentem quoque habere ſanam, & quæ nulla retardetur pœnitentia à boni venatione, ad quod quidem maxime diuina opus habemus gratia, rectaque doctrina, caſtáque & munda animi affectione, & patris ad ipſum attractione. Terreno enim corpori illigati, ſenſilia quidem per corpus apprehendimus: quæ intelligentia autem percipiuntur, per ipſam vim rationis. Si quis autem expectauerit fore vt omnia ſenſiliter comprehendat, longe à veritate excidit. Spiritaliter quidem certe ſcribit Apoſtolus de Dei cognitione: *Videmus enim nunc tanquam per ſpeculum, tunc autem facie ad faciem. Paucis enim datum eſt ſpectaculum veritatis.* Dicit itaque Plato quoque in Epinomide: Non dico fieri poſſe vt omnes homines ſint beati & felices, præterquam pauci. Donec vixero, hoc ſic definiam. Bona autem ſpes eſt fore, vt poſtquam exceſſero omnia conſequar. Eadem ſibi volunt quæ dicuntur apud Moſem: *Nemo videbit faciem meam, & viuet.* Clarum eſt enim neminem vnquam vitæ tempore poſſe Deum euidenter comprehendere. *Qui ſunt autem mundi corde, Deum videbunt*, poſtquam ad extremam peruenerint perfectionem. Cum enim ad ea quæ ſunt comprehendenda imbecillis eſſet anima, & diuino magiſtro egeremus, deorſum mittitur Seruator, boni poſſeſſionis & doctor & ſuppeditator, arcanum magnæ prouidentiæ, ſanctúmque ſignum & indicium. *Vbi eſt ergo ſcriba? vbi inquiſitor huius ſæculi? non infatuauit*, inquit, *Deus ſtultitiam huius mundi?* Et rurſus: *Perdam ſapientiam ſapientum, & intelligentiam intelligentium reprobabo*, horum ſcilicet qui ſibi videntur ſapientes, & ſunt contentioſi. Pulcherrime itaque dicit Hieremias: *Hæc dicit Dominus: State in viis, & interrogate ſemitas æternas, quænã ſit via bona, & in ea ambulate, & inuenietis expiationem animabus veſtris.* Interrogate, inquit, & audite ab iis qui norũt, citra contentionẽ & decertationẽ. Cum didicerimus autẽ viam veritatis, recta ingrediamur, minime nos retro conuertẽtes, donec cõſecuti ſimus id quod deſideratur. Merito ergo rex quidẽ Romanorũ. (Numa erat ei nomẽ) cũ eſſet Pythagoreus, primus ex omnibus hominibus poſuit templũ Fidei & Pacis.

2. Cor. 13.

Ex. 33. 20.

Matt. 5.

1. Cor. 1.

Hier. 6.

A Ἀλλὰ δεῖ μὲν πεφυκότας πρὸς τὸ ἀγαθὸν, σπουδήν τινα προσποιήσασθαι πρὸς αὐτὸ· δεῖ δὲ καὶ τὴν γνώμην ὑγιῆ κεκτῆσθαι, τὴν ἀμετανόητον πρὸς τὴν θήραν τοῦ καλοῦ· πρὸς ὃν μάλιστα τῆς θείας χρήζομεν χάριτος, διδασκαλίας τε ὀρθῆς, καὶ ἀπαθείας ἁγνῆς, καὶ τῆς τοῦ παιδὸς πρὸς αὐτὸν ὁλκῆς· ἐνδεδεμένοι γὰρ τῷ γεώδει σώματι, τῶν μὲν αἰσθητῶν διὰ σώματος ἀντιλαμβανόμεθα, τῶν δὲ νοητῶν, δι' αὐτῆς τῆς λογικῆς, ἐφαπτόμεθα δυνάμεως. ἐὰν δέ τις οἰηθῇτῶς τὰ πάντα καταλήψεσθαι προσδοκήσῃ, πόρρωθεν τῆς ἀληθείας πεσεῖται· πνευματικῶς γὰρ ὢν ὁ Ἀπόστολος ὅτι τὴν γνῶσιν τοῦ Θεοῦ γράφει, Βλέπομεν γάρ νῦν, φησὶ, δι' ἐσόπτρου· τότε δὲ, πρόσωπον πρὸς πρόσωπον. ὀλίγοις γὰρ τῆς ἀληθείας θέα δέδοται. λέγει γοῦν καὶ Πλάτων ἐν τῇ Ἐπινομίδι· Οὐ φημι δυνατὸν εἶναι πᾶσιν ἀνθρώποις μακαρίοις τε καὶ εὐδαίμοσι γίνεσθαι, πλὴν ὀλίγων· μέχρι μὲν ἂν ζῶμεν, τοῦτο δρᾳτέον· καλὴ δὲ ἐλπὶς τελευτήσαντι, τυχεῖν ἀπρήκτων. τὰ ἴσα τούτοις βούλεται καὶ ὁ Μωσῆς· Οὐδεὶς ὄψεταί μου τὸ πρόσωπον, καὶ ζήσεται· δῆλον γὰρ, μηδένα ποτὲ δυνάσθαι πρὸς τὴν τῆς ζωῆς B χορηγὸν τὸν Θεὸν ἀναργῶς καταλαβέσθαι· Οἱ καθαροὶ τῇ καρδίᾳ, τὸν Θεὸν ὄψονται, ἐπὴν εἰς τὴν ἐσχάτην ἀφίκωνται τελείωσιν. ἐπεὶ γὰρ ἀσθενὴς πρὸς κατάληψιν τῶν ὄντων ἡ ψυχὴ, θείου διδασκάλου ἐδεήθημεν· καταπέμπεται ὁ Σωτὴρ, τῆς ἀγαθοῦ κτήσεως διδάσκαλός τε καὶ χορηγὸς, ὃ ἀπόῤῥητον τῆς μεγάλης προνοίας ἄγιον γνώρισμα. ποῦ τοίνυν γραμματεὺς, ποῦ συζητητὴς τοῦ αἰῶνος τούτου; οὐχὶ ἐμώρανεν ὁ Θεὸς τὴν σοφίαν τοῦ κόσμου τούτου; φησὶ· καὶ πάλιν· Ἀπολῶ τὴν σοφίαν τῶν σοφῶν, καὶ τὴν συνέσιν τῶν συνετῶν ἀθετήσω· τῶν δοκησισόφων καὶ ἐριστικῶν τούτων δηλονότι. παγκάλως γοῦν Ἱερεμίας φησὶ· Τάδε λέγει Κύριος· Στῆτε ὅτι ταῖς ὁδοῖς, καὶ ἐρωτήσατε τείβους αἰωνίας, ποία ἐστὶν ἡ ὁδὸς ἡ ἀγαθὴ, καὶ βαδίζετε ἐν αὐτῇ, καὶ εὑρήσετε ἁγνισμὸν ταῖς ψυχαῖς ὑμῶν. Ἐρωτήσατε, φησὶ, καὶ πύθεσθε παρὰ τῶν εἰδότων ἀφιλονείκως καὶ ἀδηλείτως. μαθόντες γὰρ τῆς ἀληθείας τὴν ὁδὸν, ἀληθείαν βαδίζομεν ἀμεταστρεπτὶ, ἄχρις ἂν τυγχάνωμεν τοῦ ποθουμένου. εἰκότως ἄρα ὁ μὲν βασιλεὺς Ῥωμαίων· Νουμᾶς ὄνομα αὐτῷ· Πυθαγόρειος ὢν, πρῶτος ἀνθρώπων ἁπάντων Πίστεως καὶ Εἰρήνης ἱερὸν ἱδρύσατο.

C

D

τῷ δ' Αβραὰμ πιστεύσαντι, δικαιοσύνη ἐλογίσθη. οὗτος, τὴν μετάρσιον τῶν κατ' ἀέρα συμβαινόντων, καὶ τὴν μετέωρον τῶν κατ' οὐρανὸν κινουμένων φιλοσοφίαν μετιὼν, Αβραὰμ ἐκαλεῖτο· ὁ μεθερμηνεύεται, πατὴρ μετέωρος· ὕστερον δέ, ἀναβλέψας εἰς τὸν οὐρανὸν, εἴτε τὸν ἐν τῷ πνεύματι ἰδὼν, ὡς ἐξηγοῦνταί τινες εἴτε ἄγγελον ἔνδοξον, εἴτε καὶ ἄλλως ὑπεροχὴ Θεοῦ κρείττονα τῆς ποιήσεως, καὶ πάσης τῆς ἐν αὐτῇ τάξεως, προσλαμβάνει τὸ ἄλφα, τὴν γνῶσιν τοῦ ἑνὸς καὶ μόνου Θεοῦ, καὶ λέγεται Αβραάμ. ἀντὶ φυσιολόγου, σοφὸς καὶ φιλόθεος γεγόνως. ἑρμηνεύεται μὲν γὰρ πατὴρ ἐκλεκτὸς, ἦχος· ἦχεῖ μὲν γὰρ ὁ γεγονὼς λόγος· πατὴρ δὲ τούτου, ὁ νοῦς· ἐξειλεγμένος δέ, ὁ τοῦ σπουδαίου νοῦς. καὶ μοι σφόδρα ἐπαινεῖν ἔπεισι τὸν Ἀκραγαντῖνον ποιητὴν, ἐξυμνοῦντα τὴν πίστιν, ὧδέπως.

Ω φίλοι, οἶδα μὲν οὖν, ἔτ' ἀληθείη πρόσφορα μύθοις,
Οἷς ἐγὼ ἐξερέω· μάλα δ' ἀργαλέη γε τέτυκται
Ἀνδρά, καὶ δύσζηλος ἐπὶ φρένα, πίστιος ὁρμή.

Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Ἀπόστολος προσκαλεῖ, ἵνα ἡ πίστις ἡμῶν μὴ ᾖ ἐν σοφίᾳ ἀνθρώπων τῶν πεῖθειν ἐπαγγελλομένων, ἀλλ' ἐν δυνάμει Θεοῦ, τῇ μόνῃ καὶ αὐτῇ τῶν ἀποδείξεων, διὰ φιλῆς τὴν πίστεως σώζειν δυναμένῃ. Δοκεόντων γὰρ ὁ δοκιμώτατος γινώσκει φυλάσσειν· καὶ μέν τοι καὶ δίκη καταλήψεται ψευδῶν τέκτονας καὶ μαρτύρων, ὁ Ἐφέσιος φησίν. οἶδεν γὰρ καὶ οὗτος, ὅτι τῆς βαρβάρου φιλοσοφίας μαθὼν, τὴν διὰ πυρὸς κάθαρσιν τῶν κακῶς βεβιωκότων, ἣν ὕστερον ἐκπύρωσιν ἐκάλεσαν οἱ Στωϊκοί· καθ' ὃν καὶ τὸν ἰδίως ποιὸν αἰσθήσεσθαι δογματίζουσι· τοῦτ' ἐκεῖνο, τὴν διάσασιν, προσιέμενος. ὁ δὲ Πλάτων τὴν γῆν χρόνοις τισὶ διὰ πυρὸς καθαίρεσθαι καὶ ὕδατος, ὧδέ πως φησί. Πολλαὶ μὲν πολλὰ φθορὰι γεγόνασιν ἀνθρώπων, καὶ ἔσονται πυρὶ μὲν καὶ ὕδατι μέγισται· μυρίοις δὲ καὶ ἄλλοις ἕτεραι βραχύτεραι· καὶ μετ' ὀλίγα ἐπιφέρει· Τὸ δ' ἀληθές, ἔστι μὲν περὶ γῆν ἐπὶ κατ' οὐρανὸν ἰόντων παράλλαξις, καὶ διὰ μακρῶν χρόνων γινομένη τῶν ἐπὶ γῆς πυρὶ πολλῷ φθορά. ἔπειτα περὶ τῶν καθακλυσμοῦ ἐπιλέγ-

A Abrahæ autem qui credidit reputata fuit iustitia. Is cum sublimem eorum quæ in aëre eueniunt, & excelsam eorum quæ in cœlo mouentur persequeretur philosophiam, vocabatur Abram, quod exponitur Pater sublimis. Posteà autem cum in cœlum suspexisset, siue viso in spiritu filio, vt quidam exponunt, siue glorioso angelo, siue etiam alias cognito Deo, creatura præstantiore, & quolibet qui est in ipsa ordine, assumit alpha, nempe cognitionem vnius & solius Dei, & dicitur Abraam, vt qui pro naturæ indagatore, sapiens, piusque in Deum, & eius amicus factus

B esset. Exponitur enim pater electus, sonitus. Verbum enim voce prolatum sonat. Huius autem pater, est mens: eius autem qui est virtute præditus, est mens electa. Mihi autem lubet Agraganti-num poëtam laudare, qui fidem laudibus sic celebrat:

Dilecti, scio quod verum sermonibus insit
Quos dico, res difficilis sed & ardua valde,
Atque egre mentem fidei subit impetus ipsam.

Propterea hortatur quoque Apostolus, vt fides nostra non sit in sapientia ho-

C minum, qui profitentur persuadere, sed in Dei virtute, quæ sola & absque demonstrationibus, per solam fidem potest dare salutem. Eorum enim qui sunt probati, probatissimus nouit seruare. Quinetiam falsorum quoque architectos & testes comprehendet iustitia, inquit Ephesius. Nam hic quoque nouit, vt qui ex barbara didicerit philosophia, eam quæ fit per ignem expurgationem eorum qui male vixerunt, quam ἐκπύρωσιν, hoc est, exustionem seu inflammationem postea vocarunt Stoïci: qua ratione eum etiam,

D qui est proprie certa præditus qualitate, statuunt futurum vt resurgat, eo ipso tuentes resurrectionem. Plato autem terram quibusdam temporibus dicit per ignem & aquam expurgari, hoc modo: Multi sæpe fuerunt hominum interitus, & erunt igne quidem & aqua maximi: quinetiam aliis quoque innumerabilibus alij breuiores. Et paulo post subiungit: Reuera autem est eorum quæ terram & cœlum obeunt immutatio, & qui post longa temporum interualla, eorum quæ sunt in terra multo igne fit interitus. Deinde subiungit de diluuio-

Quando autem rursus dij terram aquis expurgantes inundunt, qui sunt quidem in montibus bubulci & pastores, conseruantur: qui autem sunt in iis quæ sunt apud nos vrbibus, in mare feruntur à fluuiis. Ostendimus autem in primo Stromate, Græcorum philosophos dici fures, qui à Mose & Prophetis præcipua dogmata non grate acceperunt. Quibus illud quoque adiecimus, quod angeli illi quibus superna sors obtigerat, delapsi ad voluptates, enunciarunt arcana mulieribus, & quæcunque ad eorum venerunt cognitionem, cùm alij celarent angeli, vel potius reseruarent in aduentum Domini. Illinc profluxit doctrina prouidentiæ, & sublimium rerum reuelatio. Cum autem prophetia iam Græcis esset tradita, tractatio de dogmatibus suscepta est à philosophis, alicubi quidem vera vt qui scopum tangerent, alicubi vero falsa, cum quod allegoria occultaretur prophetica minime intelligerent, quod etiam paucis propositum est adnotare, ea quæ vrgent persequentibus. Fidem ergo non ociosam & solam, sed cum inquisitione ostendere oportere dicimus. Non hoc enim dico, non oportere omnino quærere: *Quære enim*, inquit, *& inuenies.*

Luc. 11.

Quod autem quæritur.
Capi potest, quod negligitur vero, effugit.

vt ait Sophocles. Similia autem dicit etiam Menander Comicus.

——*quicquid quæritur,*
Egere cura maximi viri autumant.

sed perspectiuam quidem animę facultatem ad inuentionem oportet dirigere, & quæ impedimentum afferunt expurgare: & rursus contentionem, inuidiam, & ipsam litem pessime perdendam abiicere. Pulcherrime enim scribit Timon Phliasius:

Pernities hominum resonans lis venit inane,
Cui soror & socia est faciens contentio cædes,
Cunctas res alias quæ circumuoluitur: at dein
Cernicem obfirmant, hominem ad spes trudit inanes.

Deinde paulo inferius subiungit:

Quis pugnaturos lite hos cemmisit acerba?

Οτ' αὖ ἡ' αὖ θεοὶ χλῶ ὕδασι καθαίροντες, A
κατακλύζουσιν, οἱ μὲν, ὃν τοῖς ὄρεσι βουκόλοι
& νομεῖς· οἱ δ' ὃν τοῖς παρ' ἡμῖν πόλεσιν, εἰς τὴν θάλασσαν ὑπὸ τῶν ποταμῶν φέρονται. προεῖπαμεν δ' ὃν τῷ πρώτῳ Στρωματεῖ, κλέπτας λέγεσθαι τοὺς τῶν Ἑλλήνων φιλοσόφους τοῦτο, Μωσέως καὶ τῶν προφητῶν τὰ κυριώτατα τῶν δογμάτων οὐκ ἀκριβῶς εἰληφότας. οἷς δὴ κἀκεῖνα προσαθήσομεν, ὡς οἱ ἄγγελοι ἐκεῖνοι οἱ τὸν ἄνω κλῆρον εἰληχότες. καὶ ληθόμενοι εἰς ἡδονὰς, ἐξεῖπον τὰ ἀπόρρητα ταῖς γυναιξὶν, ὅσα τε εἰς γνῶσιν αὐτῶν ἀφῖκτο, κρυπτόντων τῶν ἀνὼ ἀγγέλων, μᾶλλον δ' τηρούντων εἰς τὴν τοῦ B
Κυρίου πρόοσιαν. ἐκεῖθεν ἡ τῆς προγνώσεως διδασκαλία ἐρρύη, καὶ ἡ τῶν μετεώρων ἀποκάλυψις. τῆς προφητείας δ' ἠθνειὸς τοῖς τῶν Ἑλλήνων ἀφανθείσης, ἡ δογματικὴ πραγματεία τοῖς φιλοσόφοις, τῇ μὲν ἀληθὴς, τῷ δ' σχὸν διαλλομένοις· τῇ δ' πεπλανημένη, ὃ ὑπεκκρυμμένου τῆς προφητικῆς ἀληθείας μὴ συνιέντων, γέγονεν· ὃ καὶ προσημήνασθαι προκειται διὰ βραχέων, ὑπιδραμοῦσι τὰ κατεπείγοντα. τὴν πίστιν τοίνυν οὐκ ἀργὸν καὶ μόνην, ἀλλὰ σὺν ζητήσει δεῖν προφαίνειν φαμὲν, ἃ γὰρ τοῦτο λέγω, μηδ' ὅλως ζητεῖν· Ζήτει γὰρ, καὶ C
εὑρήσεις, λέγει.

—— ὃ δ' ζητούμενον
λωτὸν· ἐκφεύγει δ' τὰμελούμενον·

κατὰ τὸν Σοφοκλέα· τὰ δ' ὅμοια καὶ Μένανδρος ὁ Κωμικὸς λέγει.

—— πρᾶγμα τὰ ζητούμενα
Δεῖσθαι μεείμενης φασὶν οἱ σοφώτατοι.

ἀλλὰ δεῖ μὲν διορατικὸν τῆς ψυχῆς ἀποτείνειν πρὸς τὴν εὕρεσιν χρὴ, καὶ τὰ ἐμποδὼν διακαθαίρειν· φιλονεικίαν τε αὖ καὶ φθόνον, καὶ τὴν ἔριν αὐτῶν, τὴν κάκιστα δὲ ἀνθρώπων ὀλουμένων, ἀπορρίψαι τέλεον. παγκάλως γὰρ ὁ Φλιάσιος D
Τίμων γράφει.

Φοιτᾷ δ' βρτολοιγὸς ἔρις κενεὸν λεληκυῖα,
Νείκης ἀνδροφόνοιο κασιγνήτη καὶ ἑταίρη·
Ἣ τάλλα μὲν πρῶτα κυλίνδεται· αὐτὰρ ἔπειτα,
Ες τε βροτοὺς σπείρῃσι χαρὴν, & ἐς ἐλπίδα βάλλῃ.
ἔπειτα δ' λίγον ὑπαδεῖ, ὑπιφέρει·
Τίς γὰρ τούσδ' ὁλοὴ ἔριδι ξυνέηκε μάχεσθαι;

Ηχοῖς στυφόμος ὄχλος· ὁ γὰρ, σιγῶσι χο- A
λωθεὶς,
Νοῦσον ἐπ' ἀνέρας ὦρσε κακὴν, ὀλέκοντο
ὅ πολλοί·

Concurrens cum Echo turba indignata, silentes
Vlta viros morbum immisit, multique cadebant.

περὶ ψευδαποφάσκοντος λόγου καὶ κεραπίνου, καὶ ἀφαλεληθότος τε αὖ καὶ κροκοδιλίνου, φορίτου τε ἔτι καὶ ἐπικεκαλυμμένου, φέρε τε ἀμφιβολιῶν καὶ σοφισμάτων· θεὸν γὰρ ἄρα ζητεῖν περὶ Θεοῦ, οὐ μὴ εἰς ἔλεγχον, ἀλλὰ εἰς εὕρεσιν τείνῃ, σωτήριόν ἐστι· γέγραπται γὰρ ἐν τῷ Δαβὶδ, Φάγονται πένητες καὶ ἐμπλησθήσονται, καὶ αἰνέσουσι Κύριον, οἱ ἐκζητοῦντες αὐτόν· ζήσεται ἡ καρδία αὐτῶν εἰς τὸν αἰῶνα, τὸν αἰῶνος. οἱ γὰρ ζητοῦντες κατὰ τὴν ζήτησιν τὴν ἀληθῆ, αἰνοῦντες Κύριον, ἐμπλησθήσονται τῆς δόσεως τῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ, τοῦτέστι, τῆς γνώσεως· καὶ ζήσεται ἡ ψυχὴ αὐτῶν. καρδία γὰρ ἡ ψυχὴ ἀλληγορεῖται, ἡ τὸ ζῶον χορηγήσασα· ὅτι δι' ὑοῦ ὁ πατὴρ γνωρίζεται· οὐδὲ μὴν πᾶσιν ἀναγκαῖον τοῖς λέγουσί τε καὶ γράφουσιν ἔκδοτα τὰ ὦτα παρέχειν καλῶς· ἐπεὶ καὶ αἱ κύλικες πολλῶν λαμβανόμεναι τῶν ὤτων, καταρυπωθεῖσαι, ἀποβάλλουσι μὴν τὰ ὦτα· ὡς δὲ τούτοις ἀποπίπτουσαι, καταγνυνται καὶ αὗται. τὸν αὐτὸν γὰρ τρόπον καὶ οἱ τῆς πολλῆς φλυαρίας καταρυπώσαντες τὴν ἀγνὴν τῆς πίστεως ἀκοὴν, τέλος ἤδη σκληρυνόμενοι πρὸς τὴν μάθησιν, ἀχρεῖοί τε γίγνονται, καὶ εἰς γῆν ἀποπίπτουσιν. οὕτω εἰκῇ τοῖς παισὶν οὐ προσκελευόμεθα, τῶν ὤτων λαμβανομένους φιλεῖν τοὺς προσήκοντας· τοῦτο δήπου αἰνιττόμενοι, δι' ἀκοῆς ἐγγίνεσθαι τῆς ἀγάπης τὴν παράθησιν· ἀγάπη γὰρ ὁ Θεὸς, ὁ τοῖς ἀγαπῶσι γνωστός. ὡς πιστὸς ὁ Θεὸς, ὁ τοῖς πιστοῖς παραδιδόμενος διὰ τῆς μαθήσεως. καὶ χρὴ ἐξοικειοῦσθαι ἡμᾶς αὐτῷ, δι' ἀγάπης τῆς θείας· ἵνα δὴ τὸ ὅμοιον τῷ ὁμοίῳ θεωρῶμεν, καθαιρούντες τὸν λόγον τῆς μαθήσεως ἀδόλως καὶ καθαρῶς, λέγω τὴν πειθομένων ἡμῖν παίδων. καὶ τοῦτο ἦν ὁ αἰνίζατο ὅστις ἦρα ἦν ἐκεῖνος ὁ ἐπιγράψας τῇ εἰσόδῳ τοῦ ἐν Ἐπιδαύρῳ νεῶ.

De oratione falsa negante, & ceratine & latente, & crocodilino, & sorite præterea, & de ea quam detectam vocant, & de ambiguitatibus & sophismatibus. De Deo ergo quærere, si non ad litem, sed ad inuentionem tendat, est salutare. Scriptum est enim in Dauid: Comedent pauperes, & implebuntur, & laudabunt Dominum qui quærunt ipsum, viuet cor ipsorum in sæculum sæculi. Qui enim quærunt vera inquisitione, laudantes Dominum, implebuntur dono quod à Deo proficiscitur, hoc est, cognitione, & viuet anima eorum. Anima enim per allegoriam dicitur cor, quæ vitam suppeditauit, quoniam pater per filium cognoscitur. Sed nec omnibus qui impudenter & temere dicunt & scribunt, oportet aures præbere. Nam calices quoque qui à multis corripiuntur auribus, hoc est ansis, aures quidem amittunt, præterea autem etiam ipsi excidentes confringuntur. Eodem modo ij quoque qui multis nugis fidei castam incestarint auditionem, ad veritatem iam tandem obsurdescentes, & inutiles fiunt, & in terram decidunt. Non ergo temere pueris præcipimus, vt apprehensis auribus amicos osculentur, hoc vtique tacite significantes, ingenerari per auditum sensum dilectionis. Deus autem est dilectio, qui cognosci potest ab iis qui diligunt, sicut Deus est fidelis qui fidelibus traditur per disciplinam, & oportet nos ei effici coniunctos ac familiares per diuinam dilectionem, vt simili contemplemur simile, pure & citra fraudem verbum audientes veritatis, instar puerorum qui nobis obediunt. Hoc autem erat quod tacite significabat, quicunque is fuerit qui inscripsit in aditu templi in Epidauro:

Ἁγνὸν χρὴ νηοῖο θυώδεος ἐντὸς ἰόντα
Ἐμμενέμεν.

Esse decet castum, sancti qui limina templi
Ingreditur.--

ἁγνεία δ' ἐστὶ, φρονεῖν ὅσια. κἂν μὴ γένησθε ὡς παιδία ταῦτα, οὐκ εἰσελεύσεσθε, φησὶν, εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. ἐνταῦθα γὰρ ὁ νεὼς τοῦ Θεοῦ, πεισὶν ἡδρασμένος θεμελίοις, πίστει, ἐλπίδι, ἀγάπῃ, φαίνεται.

Castitas autem est, sancta cogitare. *Quod si non facti*, inquit, *fueritis vt hi pueri, non intrabitis in regnũ cælorum.* Hic enim Dei templum tribus cernitur fundatum fundamentis, fide, spe, charitate. Matt. 18.

Atque de fide quidem satis testimonium adduximus earum quæ sunt apud Græcos scripturarum. Ne autem sit nostra prolixior progressio, si de spe & charitate plurima conemur colligere, sufficiet hæc sola dicere, quod Socrates in Critone, qui ipsi vitæ honestam & vitam & mortem proponit, aliquam spem alterius vitæ se post mortem habere existimat. Etenim in Phædro quoque dicens ipsam animam cum per se fuerit, solam posse veræ sapientiæ, & quæ vires humanas superat, esse participem, quando ipsam qui hinc sumitur amor in cœlum sustulerit, per philosophicam charitatem ad spei finem peruenientem, dicit accipere precium alterius vitæ æternæ. In conuiuio autem dicit, omnibus quidem esse immixtum naturalem amorem generandi simile, & hominibus quidem solum homines, viro autem bono similem: hoc autem non potest vir bonus efficere, qui non perfectas habeat virtutes, per quas sit eruditurus iuuenes qui ad eum ventitant: & vt dicit in Theæteto, generabit, & homines efficiet. Alios enim procreare quidem corpore, alios vero anima. Nam apud barbaros quoque philosophos, per auditum instituere & illuminare, dicitur regenerare. *Et ego genui vos in Christo Iesu*, dicit alicubi præclarus Apostolus. Empedocles autem in principiis connumerat etiam amicitiam, intelligens quandam charitatem quæ cogit ac conciliat.

Galat. 4.

Quam mente aspicias, oculis nec cernere cures.

Quientiam Parmenides in suo poëmate de spe tacite significans, hæc dicit:

Attamen & quæ absunt, cum iis quæ sunt mente videto
Firma. namque quod est ab eo nunquam resecabit,
Vndique nec toto quod dispersum fuit orbe,
Nec quod consistit.

Nam is qui sperat, sicut etiam qui credit, mente videt ea quæ perspiciuntur intelligentia, & ea quæ sunt futura. Si ergo dicimus aliquid esse iustum, dicimus autem etiam esse pulchrum & honestum: quinetiam veritatem aliquid esse dicimus: ex his autem nihil oculis vnquam vidimus,

ὡς δὲ μὴ ὑπομνήσιον παρέξιωμεν, καὶ ὡς τῆς ἐλπίδος καὶ τῆς ἀγάπης πλείστα φιλοτιμούμενοι συναγαγεῖν, ἀποχρῆ μόνα ταῦτα εἰπεῖν, ὡς ἐν τῷ Κείτωνι ὁ Σωκρατης, ὡς τὸ ζῆν δὲ οὐ ζῆν καὶ τεθνάναι πλημμύρας, ἐλπίδα τινὰ ἑτέρου βίου μετὰ τὴν τελευτὴν ἔχειν οἴεται. καὶ γάρ, ἐν τῷ Φαίδρῳ αὐτὴν καθ' αὑτὴν γυμνὴν τὴν ψυχὴν λέγων μόνην δυνατὸν τῆς ἀληθινῆς σοφίας τὸ κρεῖττον τῆς αὐθεφπίνης δυνάμεως μεταλαβεῖν, ὅταν αὐτὴν ὁ ἐνθένδε ἔρως εἰς οὐρανὸν ὑπεραίρῃ, ἀμοιβὴν τῆς φιλοσόφου ἀγάπης εἰς ὃ τῆς ἐλπίδος τέλος ἀφικνουμένην, φησὶν ἄλλου βίου αἰδίου ἀρχὴν λαμβάνειν. ἐν δὲ τῷ Συμποσίῳ πᾶσι μὲν ἔρωτα φυσικὸν ἐγγεγενῆσθαι λέγει τῆς τοῦ ὁμοίου γενέσεως· καὶ τοῖς μὲν ἀνθρώποις, ἀνθρώπων μόνον· τῷ δ' ἀγαθῷ, τὸ παραπλήσιον. ἀδύνατον δ' ἐστὶ τοῦτο ποιῆσαι τὸν ἀγαθὸν, μὴ ἔχοντα τελείας τὰς ἀρετὰς, καθ' ἃς παιδεύσει τοὺς προσιόντας νέους· καὶ, ὡς ἐν Θεαιτήτῳ φησὶ, γεννήσει, καὶ ἀνθρώπους ἀποτελέσει· κυεῖν γὰρ τοὺς μὲν, κατὰ σῶμα· τοὺς δὲ, κατὰ ψυχὴν ἐπεὶ καὶ παρὰ τοῖς βαρβάροις φιλοσόφοις, ὃ κατηχῆσαι τε καὶ φωτίσαι, ἀναγεννῆσαι λέγεται· καὶ Ἐγὼ ὑμᾶς ἐγέννησα ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, ὁ καλὸς που λέγει Ἀπόστολος. ὁ δ' Ἐμπεδοκλῆς, ἐν ταῖς ἀρχαῖς καὶ φιλότητα συγκαταριθμεῖται, συγκριτικόν τινα ἀγάπην νοῶν.

Galat. 4.

Ἣν οὐ νόῳ δέρκευ, μὴ δ' ὄμμασιν ἦσο τεθηπώς.

Ἀλλὰ καὶ Παρμενίδης ἐν τῷ αὐτοῦ ποιήματι, ὡς τῆς ἐλπίδος αἰνιττόμενος, τὰ τοιαῦτα λέγει·

Λεῦσσε δ' ὅμως ἀπεόντα νόῳ παρεόντα βεβαίως·
Οὐ γὰρ ἀπορραίσει τὸ ἐὸν τοῦ ἐόντος ἔχεσθαι·
Ἠύτε σκιδνάμενον πάντῃ πάντως κατὰ κόσμον,
Οὔτε συνιστάμενον ---

ἐπεὶ καὶ ὁ ἐλπίζων, καθάπερ ὁ πιστεύων, τῷ νῷ ὁρᾷ τὰ ὄντα καὶ τὰ μέλλοντα. Εἰ τοίνυν φαμέν τι εἶναι δίκαιον, φαμὲν δὲ καὶ καλόν· ἀλλὰ καὶ ἀληθές τε λέγομεν. Οὐδέν δὲ πώποτε τῶν τοιούτων τοῖς ὀφθαλμοῖς εἴδομεν, ἀλλ'

ἀλλ' ἢ μόνῳ τῷ νῷ. ὁ δὲ Λόγος τοῦ Θεοῦ, Ἐγώ, φησιν, εἰμὶ ἡ ἀλήθεια. νῷ ἄρα θεωρητὸς ὁ Λόγος. Τοὺς δὲ ἀληθινοὺς, ἔφη, φιλοσόφους τίνας λέγεις; Τοὺς τῆς ἀληθείας, ὡς ἐγώ, φιλοθεάμονας. ἐν δὲ τῷ Φαίδρῳ περὶ ἀληθείας ὡς ἰδέας λέγων ὁ Πλάτων δηλοῖ. ἡ δὲ ἰδέα, ἐννόημα τοῦ Θεοῦ· ὅπερ οἱ βάρβαροι λόγον εἰρήκασι τοῦ Θεοῦ· ἔχει δὲ τὰ τῆς λέξεως ὧδε· Τολμητέον γὰρ οὖν τό γε ἀληθὲς εἰπεῖν, ἄλλως τε καὶ περὶ ἀληθείας λέγοντα· ἡ γὰρ ἀχρώματός τε καὶ ἀσχημάτιστος καὶ ἀναφὴς οὐσία ὄντως οὖσα ψυχῆς, κυβερνήτῃ μόνῳ θεῷ θεατή. προελθὼν δὲ ὁ λόγος, δημιουργίας αἴτιος, ἔπειτα καὶ ἑαυτὸν γλιχᾶ, ὅταν ὁ λόγος σὰρξ γένηται, ἵνα καὶ θεαθῇ. ὁ τοίνυν δίκαιος ζητήσει εὕρεσιν ἀγαπητικήν· εἰς ὃν ἀσεύδων, εὐτυχῆ. Τῷ κρούοντι γάρ, φησιν, ἀνοιγήσεται· αἰτεῖτε, καὶ δοθήσεται ὑμῖν· οἱ γὰρ ἁρπάζοντες τὴν βασιλείαν βιάζονται, οὐ τοῖς ἐριστικοῖς λόγοις, ἀνδρελεγχίᾳ δὲ ὀρθοῦ βίου ἀδιαλείπτοις τε ὁδοῖς ἐκκαθαίρεσθαι εἰρῆσθαι, καὶ ὅτι τοῖς προτέροις ἁμαρτήμασιν ἀπηλοφότες κηλίδας.

Τὸν μὲν τοι κακότητα καὶ ἀλγεδόν' ἔστιν ἑλέσθαι.

καὶ,

Τῷ δ' εὖ πονοῦντι καὶ θεὸς συλλαμβάνει. Οὐ γὰρ ἐν μέσοισι κεῖται δῶρα δυσμάχητα μοῦσαν τῷπιτυχόντι φέρειν. διὰ γοῦν τῆς ἀγνοίας ὁπτέον, ὃ προτέρου ἐστὶ μάθημα τοῦ κατὰ λόγον βαδίζοντι. ἀγνοήσας τις, ἐζήτησεν· καὶ ζητήσας, ἐμαθήτευσε τὸν διδάσκαλον· εὑρὼν τε, ἐπίστευσεν· καὶ πιστεύσας, ἤλπισεν· ἀγαπήσας τε ἐντεῦθεν ἐξομοιοῦται τῷ ἠγαπημένῳ. τοῦτ' ἔστιν ἀσεύδων ὁ φθάσας ἠγάπησε. τοιαύτην γοῦν μέθοδον Σωκράτης ἐπιδείκνυσιν Ἀλκιβιάδῃ, ὧδε πυθομένῳ· Οὐκ ἂν οἶμαι ἄλλως εἰδέναι με περὶ τῶν δικαίων; Ναί, εἰ γε εὕροις. Ἀλλ' οὐκ ἂν εὕροιμι; Καὶ μάλα γε, εἰ ζητήσαις. Εἶτα ζητῆσαι οὐκ ἂν οἴει με; Ἐγωγε εἰ οἰηθείης γε μὴ εἰδέναι. Τοιαύτη τοι καὶ αἱ τῶν φρονίμων παρθένων λαμπάδες, αἱ νύκτωρ ἀνημμέναι ἐν πολλῷ τῷ τῆς ἀγνοίας σκότει· ὧν νύκτα ἠνίξατο ἡ γραφή· Φέρουσαι ψυχαί, καθαρεῖαι ὡς παρθένοι, στεφανοῦσαι σφᾶς αὐτὰς ἐν ἀγνοίᾳ καθιστῶσαι κοσμικῇ, ὃ φῶς ἀνάπτουσι, καὶ τὸν νοῦν ἐγείρουσι, καὶ φωτίζουσι τὸ σκότος καὶ τὴν ἄγνοιαν ἐξελαύνουσι,

A sed ſola mente. Verbum autem Dei, *Ego ſum*, inquit, *veritas*; eſt ergo verbum Ioan. 17. mente cõſiderandum. Veros autem, inquit, philoſophos quoſnam dicis? Eos, dixi ego, qui ſunt ſtudioſi contemplandæ veritatis. In Phædro autem Plato veritatem declarauit eſſe ideam. Idea autem eſt Dei intelligentia, ſeu quod à mente diuina intelligitur, quod quidem Barbari dixerunt λόγον θεοῦ, id eſt, Dei verbum ſeu rationem. Ipſa autem verba ſic habent: Audendum enim eſt verum dicere, maximè cum dicatur de veritate. Quæ enim eſt coloris & figuræ

B expers, & non tactilis, & quæ verè eſt animæ eſſentia, à ſolo gubernatore Deo poteſt aſpici. Verbum autem quod pro- Ioan. 1. greditur opificij cauſa eſt & creationis. Deinde etiam ſeipſum generat quando verbum caro factum fuerit, vt etiam cadat ſub aſpectum. Iuſtus ergo quæret inuẽtionem quæ oritur ex charitate, ad quam contendens, efficitur fortunatus. *Pulſanti enim*, inquit, *aperietur. Petite &* Luc. 11. *dabitur vobis.* Qui enim regnum rapiunt, Matt. 11. ſunt violenti, non contentioſis orationibus, ſed rectæ vitæ aſſiduitate: & orationibus quæ fiunt ſine intermiſſione, dicti ſunt vim afferre, vt qui ex priorib⁹ pec-

C catis contractas abſtulerint maculas.

Turmatim vitium certè vel prendere poſſis.

Et,

Deuſque duris fert opem laboribus.

Non enim expugnatu difficilia Muſarum dona, in medio ſita, ſunt à quolibet auferenda. Ignorationis itaque animaduerſio eſt prima diſciplina ei qui verbo ſeu rationi conuenienter ambulat. Cùm ignoraſſet quiſpiam, quæſiuit: & cum quæſiiſſet, inuenit magiſtrum: & cum inueniſſet credidit: & cũ credidiſſet, ſperauit: & cũ hinc dilexiſſet, dilecto ſimilis efficitur, hoc eſſe ſtudens quod prius

D dilexit. Talem fere viam & rationẽ Socrates indicat Alcibiadi, ſic rogãti: Non aliter exiſtimas me de iis quæ ſunt iuſta cognoſcere? Certè, ſi quidem inueneris. Sed nõ putas me poſſe inuenire? & maxime quidẽ, ſi quæſieris. Deinde exiſtimas me nõ poſſe quærere? Ego quidem exiſtimo, ſi putaris te non noſſe. Hac ratione ſunt etiam prudentium virginum lãpades, quę noctu ſunt accenſæ in dẽſis tenebris caſtitatis, quas eſſe noctẽ tacite ſignificauit ſcriptura. Prudentes animæ mũdæ vt virgines, cum intelligãt ſe eſſe ſitas in mundana inſcitia, lumen accendunt, & mentem excitant, tenebras illuminant, & ignorationem expellunt,

& quærunt veritatem, & expectant aduentum præceptoris. Fieri ergo non poteſt, inquam ego, vt ſit vulgus philoſophum.

Thyrſigeri multi, pauci ſunt re quoque Bacchi,

Matt. 20 Ex Platonis ſententia. *Multi enim ſunt vocati, pauci vero electi. Et non eſt in omnibus*, inquit Apoſtolus, *cognitio. Orate autem vt liberemur à prauis & peruerſis hominibus. Non eſt enim omnium fides.* Quinetiam Cleanthis quoque Stoïci philoſophi Poëtica, hoc modo ſcribit ſimilia:

2. Theſ. 3

Ne ſpectes famam, dum vis ſophos eſſe repente,
Terreat amentis nec te ſententia vulgi.
Iudicium ſapiens & iuſtum non habet vllum
Vulgus, & in paucis vix hoc reperire licebit.

Magis autem ſententiosè & breuiter Comicus,

Pulchra in tumultu iudicare non decet.

Audierunt enim, vt exiſtimo, pulchram illam quæ nobis dicit Sapientiam: In medio inſipientum, obſerua occaſionem. In medio autem cogitantium, verſare perpetuo. Et rurſus: Sapientes occultabunt ſapientiam. Pignus enim veritatis exigit vulgus probationem, non contenti nuda quæ ex fide ſalute.

In prauis, ſed qui vincunt, non credere tutum eſt,
Præcipiat noſtra tibi ſic perſuaſio muſa.
Diſſecto noſcas intra tua viſcera verbo.

Prauis enim, inquit Empedocles, hoc eſt familiare, velle quæ ſunt vera vincere ex eò quod non credant. Quod autem noſtra ſint probabilia, & digna quæ credantur, cognoſcent Græci ſi verbum magis examinetur, per ea quæ conſequuntur. Simili enim edocemur ſimile. Dicit enim Salomon:

Prou. 8. *Reſponde ſtulto ſecundùm ſtultitiam ſuam.* Quocirca iis quoque qui petunt eam quæ eſt apud ipſos ſapientiam, ea ſunt exhibenda quæ eis conueniunt & ſunt familiaria, vt facillimè per propria veniant, quod eſt conſentaneum, ad

1. Cor. 8. fidem veritatis. *Omnibus enim omnia factus ſum*, inquit, *vt omnes lucrifacerem,*

καὶ ζητῶσι τ' ἀλήθειαν, ἢ δ' διδασκάλου τὴν ἐπιφάνειαν ἀναμένουσι. Φιλόσοφον μὲν οὖν, ἐγὼ δ' ἐγώ, πλῆθος ἀδύνατον γένεσθαι.

Πολλοὶ μὲν νάρθηκοφόροι, βάκχοι δέ τε παῦροι·

κατὰ τὸν Πλάτωνα. Πολλοὶ μὲν κλητοί, ὀλίγοι δὲ ἐκλεκτοί· καὶ Οὐκ ἐν πᾶσι, φησὶν ὁ Ἀπόστολος, ἡ γνῶσις· προσευχέσθε δὲ ἵνα ῥυσθῶμεν ἀπὸ τῶν ἀτόπων καὶ πονηρῶν ἀνθρώπων· οὐ γὰρ πάντων ἡ πίστις· καὶ ἡ Κλεάνθους δὲ τοῦ Στωϊκοῦ φιλοσόφου ποιητικὴ, ὧδέ πως τὰ ὅμοια γράφει·

Μὴ πρὸς δόξαν ὅρα, ἐθέλων σοφὸς αἶψα γένεσθαι·
Μηδὲ φόβος πολλῶν ἀκριτον καὶ ἀναιδέα δόξαν.
Οὐ γὰρ πλῆθος ἔχει σώφρονι κρίσιν οὔτε δικαίαν,
Οὔτε καλήν· ὀλίγοις δὲ πάρ' ἀνδράσι τοῦτο κεύθεται.

γνωμικώτερον δὲ ὁ κωμικὸς εἰπὼν βραχύ·

Αἰσχρὸν δὲ κρίνειν τὰ καλὰ τῷ πολλῷ φόβῳ.

ἀκηκόασι γὰρ οἶμαι τ' καλῆς ἐκείνης λεγούσης ἡμῖν Σοφίας· Εἰς μέσον ἀσωπήτων, σωτήριον καιρόν· εἰς μέσον δὲ διανοουμένων, ἐνδελέχιζε. καὶ πάλιν· Σοφοὶ κρύψουσιν αἴθεσιν. ἐπέχουσι γὰρ τῆς ἀληθείας τὴν ἀπόδειξιν ἀπαιτοῦσιν οἱ πολλοὶ, οὐκ ἀρκούμενοι ψιλῇ τῇ τῆς πίστεως σωτηρίᾳ.

Ἀλλὰ κακοῖς μὲν κάρτα πέλει κρατέουσιν ἀπιστεῖν·
Ὡς δὲ σὺ μετέρης κέλεται πιστώματα μούσης,
Γνῶθι διατμηθέντος ἐνὶ σωλάγχνοισι λόγου.

Τοῖς μὲν γὰρ κακοῖς τοῦτο συμβαίνει, φησὶν ὁ Ἐμπεδοκλῆς, τὸ ἐθέλειν κρατεῖν τῶν ἀληθῶν διὰ τὸ ἀπιστεῖν. ὅτι δὲ ἔστι τὰ ἡμέτερα ἔνδοξα καὶ πιστεύεσθαι ἄξια, γνώσονται Ἕλληνες ἐὰν λόγου μᾶλλον ἐξεταζομένου, διὰ τῶν ἑπομένων· ᾧ γὰρ ὁμοίῳ τὸ ὅμοιον ἐκδιδασκόμεθα· ὅτι, ἀποκρίνεται, φησὶν ὁ Σαλομών, τῷ μωρῷ κατὰ τὴν μωρίαν αὐτοῦ. διὸ καὶ τοῖς τῆς Σοφίας αἰτοῦσι τὴν παρ' αὐτῆς, ὀρεκτέον τὰ οἰκεῖα, ὡς ἂν ῥᾷστα διὰ τῶν ἰδίων εἰς πίστιν ἀληθείας εἰκότως ἀφίκοιντο· Τοῖς γὰρ πᾶσι πάντα ἐγὼ γέγονα, λέγει· ἵνα τοὺς πάντας κερδήσω·

ἐπεὶ καὶ τὸ θεῖας χάριτος ὁ ὑετὸς ὅτι δικαίους καὶ
ἀδίκους καταπέμπει). ἢ Ἰουδαίων μόνον ἐστὶν ὁ
Θεὸς, οὐχὶ καὶ ἐθνῶν; ναὶ καὶ ἐθνῶν· εἴπερ εἷς ὁ
Θεὸς, ὁ γνησίως κεκραγὼς Ἀπόστολος. Ἀλλ' ἐπεὶ
μήτε τῷ ἀγαθῷ δικαίως, μήτε τῇ γνώσει εἰς σω-
τηρίαν πιστεύειν θέλουσιν, ἡμεῖς αὐτοὶ τὰ ἐκείνων
ἴδια ἡγούμενοι, ὅτι πάντα τοῦ Θεοῦ, καὶ μάλιστα
ὅσα τὰ καλὰ πρὸς ἡμᾶς ὥρμηται τοῖς Ἕλ-
λησιν, ἐγχειρῶμεν αὐτοῖς, ὡς ἀκουσόμενα πεφυκό-
σι· τὸ γὰρ σωφρονεῖν, ἢ τὸ δίκαιον, ὁ πολὺς
ὄχλος, οὐκ ἐκ τῆς ἀληθείας, ἀλλ' ἐξ
ὧν αὐτὴ πάσχει, δοκιμάζει. ἥδεται δ' οὐχ ἕτε-
ρος μᾶλλον, ἢ τοῖς ὁμοίοις αὐτοῦ· ὅσον γὰρ τυ-
φλὸν ἔτι καὶ κωφὸν, καὶ ξυμφυὲς ἔχον, οὐδὲ φι-
λοθεάμονος ψυχῆς ἔμφυτον ἀθαμβῆ τε καὶ ὀξυδερ-
κῆ· ἣν ὁ Σωτὴρ ἐπιδημῶν μόνος· ὥσπερ ἐν τε-
λεταῖς ἀμύητον, ἢ ἐν χορείαις ἄμουσον, ὕπω
καθαρὸν, οὐδὲ ἄξιον ἁγνῆς ἀληθείας, ἐκμε-
λές τε καὶ ἄτακτον καὶ ὑλικὸν ἔτι, ἔξω θείου
χοροῦ ἵστασθαι δεῖ· πνευματικοῖς τε γὰρ
πνευματικὰ συγκρίνομεν· Διὸ τοῦτό τοι
τῆς ἐπικρύψεως τὸν τρόπον, θεῖον ὄντα ὡς
ἀληθῶς καὶ ἀναγκαιότατον ἡμῖν, ἐν τῷ ἀ-
δύτῳ τῆς ἀληθείας ἀποκείμενον, ἱερὸν ἀτε-
χνῶς λόγον, Αἰγύπτιοι μὲν διὰ τῶν πρὸ
αὐλαίας ἀδύτων καλουμένων, Ἑβραῖοι δὲ
διὰ τοῦ καταπετάσματος ἠνίξαντο μόνοις
δὲ ἔξεστιν ὑπεραίρειν αὐτῶν τοῖς ἱερωμένοις,
τουτέστι, τοῖς ἀνακειμένοις τῷ Θεῷ, τοῖς
ἀπεστερημένοις τὰς τῶν παθῶν ἐπιθυμίας,
διὰ τὸν τόπον μόνον τὸ θεῖον ἀγαπῶν· ἅ κα-
θαρῷ γὰρ καθαρῷ ἐφάπτεσθαι, οὐ θεμι-
τὸν εἶναι σωιεδέχει καὶ Πλάτωνι. ἐντεῦ-
θεν αἱ προφητεῖαι, οἵ τε χρησμοὶ λέγον-
ται δι' αἰνιγμάτων, καὶ αἱ τελεταὶ τοῖς ἐντυγ-
χάνουσιν ἀναίδην δείκνυνται, ἀλλὰ μετά
τινων καθαρμῶν καὶ προρρήσεων. Ἀμοῦσα
γὰρ οὐ φιλοκερδὴς κώμη τότ' ἦν, οὐδ' ἐργάτις·
οὐδ' ἐπέρναντο γλυκεῖαι μελίφθογγοι ποτὲ
Τερψιχόρας ἀργυρωθεῖσαι πρόσωπα μαλ-
θακόφωνοι ἀοιδαί. αὐτίκα οἱ πρὸ Αἰγυπτίοις
παιδεύσαντες, πρῶτον μὲν πάντων τὴν
Αἰγυπτίων γραμμάτων μέθοδον ἐκμαν-
θάνουσι, τὴν ἐπιστολογραφικὴν καλουμέ-
νην· δεύτερον δὲ, τὴν ἱερατικὴν, ᾗ χρῶν-
ται οἱ ἱερογραμματεῖς· ὑστάτην δὲ ἡ τελευ-
ταίαν, τὴν ἱερογλυφικήν· ἧς ἡ μὲν ἔστι διὰ τῶν
πρώτων στοιχείων κυριολογική· ἡ δ', συμβολική·

A Nam imber quoque diuinæ gratiæ, su-
per iustos & iniustos demittitur. *Num* Rom. 3.
*Iudæorum solum est Deus, non etiam gen-
tium? Certè etiam gentium, si quidem unus
est Deus* egregius clamauit Apostolus.
Sed quoniam nec bono iustè nec cogni-
tione ad salutem volunt credere, nos ipsi
ea quę sunt illorũ propria existimantes,
quoniam Dei sunt omnia, maximè vero
quia quę sunt pulchra & honesta à nobis
ad Græcos peruenerũt, ea aggrediamur
prout ipsi apti sunt ad audiendum. Sa-
pientiam enim vel iustitiam non ex ve-
ritate, sed ex iis quibus delectatur ma-
B xima pars vulgi metitur. Delectatur au-
tem non magis aliis, quam iis quæ sunt
ei similia. Quicquid enim est adhuc sur-
dum & cæcum, & nec habet intelligen-
tiam, neque animę contemplandi cupi-
dæ interritum & perspicacem aspectum
quem solus præbet Seruator, sicut in
mysteriis prophanũ, vel in choreis mu-
sicæ imperitum, nondum mundum, nec
casta veritate dignum, inconcinnumque
& inordinatum & adhuc materialem,
stare oportet extra chorũ diuinum. Spi-
ritalibus enim spiritalia comparamus.
Propterea certè per modum occultatio- 1. Cor. 2.
nis qui est verè diuinus, & maximè no-
bis necessarius, in adyto veritatis repo-
C situm verbum reuera sacrum, Ægyptij
quidem per ea quæ apud ipsos vocantur
adyta, Hebræi autem per velum signifi-
carunt: quę adire solis licebat, qui erant
ex ipsis consecrati, hoc est Deo dedica-
ti, quibus erãt circumcisæ vitiorum cu-
piditates, per suam in solum Deũ chari-
tatem. Non mundo enim mundum tan-
gere Platoni quoque videbatur esse ne-
farium. Hinc prophetiæ & respõsa dan-
tur per ænigmata. Nec ostenduntur my-
steria iis qui temere & impudenter ac-
cedunt, sed cum quibusdam expiationi-
bus & prædictionibus. Musa enim non
D erat tum quæstuosa, neque operaria, ne-
que dulcia vendebantur mellisona, à
Terpsichore vultu argentata, mollia car-
mina. Iam vero qui docentur ab Ægy-
ptiis, primum quidem docent Ægy-
ptiarum literarũ viam ac rationem quæ
vocatur ἐπιστολικὴ, hoc est, apta ad scri-
bendas epistolas: secundo autem Sa-
cerdotalem, qua vtuntur ἱερατικοῖς γράμμασιν id
est, qui de rebus sacris scribunt: vlti-
mam autem ἱερογλυφικὴν id est, sacram
quæ insculpitur scripturam; cuius vna
quidem est per prima elementa κυριολο-
γικὴ, id est, propriè loquens, altera vero
symbolica, id est, per signa significans.

Symbolicæ autem vna quidem propriè A loquitur per imitationem, alia vero scribitur veluti tropice, alia vero contra sumitur allegorice per quædam ænigmata. Qui solem itaq; volunt scribere, faciunt circulum: lunam autem, figuram lunæ cornuum formam præ se ferentem, conuenienter ei formę quæ proprie dicitur. Tropice autem, per conuenientiam traducentes & transferentes, & alia quidē immutātes, alia vero multis modis trāsfigurantes, imprimunt. Regum itaque laudes fabulis Theologicis mandantes, anaglyphicis describunt. Tertij autem generis quod fit per ænigmata, hoc sit B indicium. Alia quidem astra propter obliquam cōuersionem, assimilabant corporibus serpētum: Solem vero, scarabei, quoniam cum rotundam ex bubulo stercore effinxit figuram eam vultu aduerso conuoluit. Aiunt autem hoc quoq; animal, sex quidem mensibus sub terra, alteram vero partem anni vitā degere super terram, & semen in globum emittere, & gignere, & nō nasci fœminam scarabeum. Omnes ergo, vt semel dicam, qui de rebus diuinis tractarunt, tam barbari quam Græci, rerum quidem principia occultauerunt: veritatem autam ænigmatibus, signisq; ac symbolis, & allegoriis rursus & metaphoris, & quibusdā talibus tropis modisque tradiderunt, cuiusmodi sunt etiam apud Græcos oracula: Et Apollo quidem Pythius dicitur λοξίας, id est, obliquus. Quinetiam Apophthegmata eorum qui apud Græcos vocantur sapiētes, paucis dictionibus rem maiorem significāt: cuiusmodi certe est illud, Parce tempori: aut quoniam vita est breuis, & non est hoc tempus temere consumendum: aut contra parcendum priuatis sumptibus, vt, etsi, inquit, multos annos vixeris, non desint tibi necessaria. Similiter etiam illud, Nosce teipsum, multa indicat: & quod sis mortalis, & quod homo natus es, & quod si fiat collatio aliorū quæ sunt in vita præstantissima & excellētissima, nullam esse tui putes habendā rationem, si dicas te gloria insignem vel diuitem: vel contra, quod cum sis diues & gloria insignis, nō de solis cōmodis quibus alios superas, te iactare oporteat, & ad quid natus sis, inquit, cognosce, & cuius sis imago, & quænam sit tua essētia, & quod opificiū, & quęnam cum Deo cōiunctio & affinitas, & quæ sunt his similia. Dicit autem per Esaiam quoque Prophetam spiritus: *Dabo tibi thesauros tenebrosos, occultos.* Esa. 45.

τὰ μὲν συμβολικῆς ἡ μὲν, κυκλολογῆται καὶ μίμησιν· ἡ δὲ, ὡσανεὶ τροπικῶς γράφεται· ἡ δὲ, αὐτοχρὴς ἀλληγορῆται κατά τινας αἰνιγμούς. Ἡλιον γοῦν γράψαι βουλόμενοι, κύκλον ποιοῦσι· Σελήνην δὲ, σχῆμα μηνοειδὲς, καὶ ὃ κυκλολογούμενον εἶδος· τροπικῶς δὲ, κατ' οἰκειότητα μεταλαμβάντες καὶ μεταπηδῶντες· τὰ δὲ, ἀλλαττόντες· τὰ δὲ, πολλαχῶς μεταχηματίζοντες, χαράττουσιν. Τοὺς γοῦν τῶν βασιλέων ἐπαίνους θεολογουμένοις μύθοις παραδιδόντες, ἀναγλύφοισι δηλοῦσι τὸν ἀναγλύφων· τὸ δὲ τρίτον γένος αἰνιγμούς, τοῦτο εἴδους, δῆγμα ἔστω τόδε. τὰ μὲν γὰρ τῶν ἄλλων ἄστρων, διὰ τὴν πορείαν τὴν λοξὴν, ὄφεων σώμασιν ἀπεικάζον· τὸν δὲ Ἥλιον, τὰ τῆς καθάρσεως· ὅτι κυκλοτερὲς ἐκ τῆς βοείας ὄνθου σχῆμα πλασάμενος, ἀνὴρ προσώπως κυλίνδει. Φασὶ δὲ καὶ ἑξάμηνον μὲν ὑπὸ γῆς· θάτερον δὲ τὸ ἔτους τμῆμα, τὸ ζῶον τοῦτο ὑπὸ γῆς διαπαῦσθαι· σπερμαίνειν τε εἰς τὸ σφαίρωμα, καὶ γλυφᾶν· καὶ θῆλυ κάνθαρον μὴ γίνεσθαι. πολῖται οὖν, ὡς ἔπος εἰπεῖν, οἱ θεολογήσαντες, βάρβαροί τε C & Ἕλληνες, τὰ μὲν ἀρχὰς τῶν πραγμάτων ἀπεκρύψαντο· τὴν δὲ ἀλήθειαν αἰνίγμασι καὶ συμβόλοις, ἀλληγορίαις τε αὖ καὶ μεταφοραῖς, καὶ τοιούτοισι τισὶ τρόποις παραδεδώκασιν· οἷόπερ καὶ παρ' Ἕλλησι τὰ μαντεῖα· καὶ ὅτι Ἀπόλλων ὁ Πύθιος, λοξίας λέγεται. ναὶ μὴν καὶ τῶν παρ' Ἕλλησι σοφῶν καλουμένων τὰ ἀποφθέγματα ὀλίγοις λέξεσι μείζονος πράγματος δήλωσιν ἐμφαίνει· οἷ ἀμφὶ τὸ, Χρόνου φείδου· ἢ τοι ἐπεὶ ὁ βίος βραχὺς, καὶ οὐ δεῖ τὸν χρόνον τοῦτον εἰς μάτην καταπαλλᾶσαι· ἢ κατ' ὀλιγωρίαν, φείσασθαι τῶν ἰδιωτικῶν· ἵνα κἂν πολλὰ ἔτη D ζήσῃς, φησὶ, μὴ ὑπολείπῃ σοι τὰ ὑπιτήδεια. ὡς αὖτως καὶ τὸ Γνῶθι σαυτὸν, πολλὰ ὑποδείκνυται· ὅτι θνητὸς εἶ, καὶ ὅτι ἀνθρωπος ἐγένου· καὶ ἤδη πρὸς τὰς ὑμᾶς τοῦ βίου ὑπερογκὰς καὶ σύγκρισιν, ὅτι οὐδενὸς λόγου ὑπάρχεις, ἔνδοξον λέγων ἢ πλούσιον· ἢ τοὐναντίον, ὅτι πλούσιος ὢν καὶ ἔνδοξος, ἀφ' ἑαυτοῦ μόνῳ σημαίνῃ πλεονεκτήματι· καὶ εἰς τὸ γένεσιν γνῶθι, φησὶ, τίνος εἰκὼν ὑπάρχεις· τίς τε σοι ἡ οὐσία, καὶ τίς ἡ δημιουργία, καὶ ἡ πρὸς τὸ θεῖον οἰκείωσις τίς, καὶ τὰ τούτοις ὅμοια. λέγει δὲ καὶ διὰ Ἡσαΐου τοῦ προφήτου τὸ πνεῦμα, Δώσω σοι θησαυροὺς σκοτεινοὺς, ἀποκρύφους.

θησαυροὶ δὲ τ̃ Θεοῦ ἐ πλοῦτος ἀνεκλιπὴς, ἢ δυσθηρατός ὅτι σοφία. ἀλλὰ καὶ οἱ τ̃δε τούτων τ̃ν προφητ̃ν τ̃ θεολογίαν δεδιδαγμένοι ποιηταὶ, δι' ὑπονοίας πολλὰ φιλοσοφοῦσι· τὸν Ορφέα λέγω, τ̃ Λίνον, τ̃ Μουσαῖον, τὸν Ὁμηρον καὶ Ησίοδον, καὶ τοὺς τούτῳ σοφούς. τ̃δε παίσμα δὲ αὐτοῖς πρὸς τοὺς πολλοὺς, ἡ ποιητικὴ ψυχαγωγία, ὄνειροί τε καὶ συμβολα, ἀφανέστερα πάντα τοῖς ἀνθρώποις· οὐ φθόνῳ· ἀ γὰρ θεμις ἐμπαθῆ νοῆσαι τὸν Θεόν· ἀλλ' ὅπως εἰς τ̃ τ̃ν αἰνιγμάτων ἔννοιαν ἡ ζήτησις προσδύουσα, ὅτι τ̃ εὕρεσιν τῆς ἀληθείας διαφέρει. Ταύτῃ τοι Σοφοκλῆς ὁ τ̃ς τραγῳδίας ποιητὴς, φησί που·

Καὶ τὸν Θεὸν τοιοῦτον ἐξεπίσταμαι·
Σοφοῖς μὲν αἰνικτ̃ρα θεσπέσιον ἀεί,
Σκαιοῖς δ' ἄφαυλον, καὶ βραχὺ διδάσκαλον.

Τὸ φαῦλον ὅτι τ̃ ἁπλοῦ φάσκων. αὐτίκα γοῦν πᾶσι γραφ̃ τ̃ καθ' ἡμᾶς, οἱ τοῖς ψαλμοῖς γέγραπται, ὡς ἐν παραβολῇ εἰρημένης. Ακούσατε λαός μου τ̃ νόμου μου· κλίνατε τὸ οὖς ὑμῶν εἰς τὰ ῥήματα τ̃ στόματός μου· ἀνοίξω ἐν παραβολαῖς τὸ στόμα μου, φθέγξομαι προβλήματα ἀπ' ἀρχ̃ς. καὶ ὁ γνήσιος Απόστολος, τὰ ὅμοια ὡδέ πως λέγει· Σοφίαν δ' λαλοῦμεν ἐν τοῖς τελείοις· σοφίαν δ' τ̃ αἰῶνος τούτου, οὐδὲ τ̃ ἀρχόντων τ̃ αἰῶνος τούτου, τ̃ν καταργουμένων· ἀλλὰ λαλοῦμεν θεοῦ σοφίαν ἐν μυστηρίῳ τ̃ ἀποκεκρυμμένην, ἣν προώρισεν ὁ Θεὸς πρὸ τ̃ν αἰώνων εἰς δόξαν ἡμ̃ν, ἣν οὐδεὶς τ̃ ἀρχόντων τ̃ αἰῶνος τούτου ἔγνωκεν· εἰ γὰρ ἔγνωσαν, οὐκ ἂν τ̃ Κύριον τ̃ δόξης ἐσταύρωσαν. οἱ φιλόσοφοι δὲ οὐκ ἐπραγμάτευσαν σπουδὴν τ̃ προῦσίαν τ̃ Κυρίου. ἀπόκειται τοίνυν τ̃ οἴησιν τ̃ν ἐν Ιουδαίοις σοφ̃ν ὅτι περαπτίζειν τ̃ Απόστολον· δηλ̃ δ' ὅτι φέρει. Αλλὰ καθ ρύασθαι καθὼς γέγραπται, φησὶν, ἃ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδεν, οὐδὲ οὐκ ἤκουσεν, καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη· ἃ ἡτοίμασεν ὁ Θεὸς τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν. ἡμ̃ν γὰρ ἀπεκάλυψεν ὁ Θεὸς, διὰ τ̃ πνεύματος· τὸ γὰρ πνεῦμα πάντα ἐρευνᾷ, καὶ τὰ βάθη τ̃ Θεοῦ. πνευματικὸν γὰρ καὶ γνωστικὸν οἶδεν τ̃ τ̃ ἁγίου Γνεύματος μαθητὴν, τ̃ν οὐ Θεοῦ χορηγούμενον, ὅ ὅστι νοῦς Χριστοῦ. Ψυχικὸς δὲ ἄνθρωπος ὁ δηλ̃ τὰ τ̃ πνεύματος· μωρία γὰρ αὐτῷ ἐστιν. αὐτίκα ὁ Απόστολος πρὸς ἀνθρωπολύπους γνωστικὴς τελειότητος, τ̃ καινὴν πίστιν, πῆ μὲν θεμέλιον λέγει· πῆ δ', γάλα·

A Dei autem thesauri, & quæ non deficiunt diuitiæ, est quæ est venatu difficilis sapientia. Quinetiam Poëtæ qui à Prophetis didicere Theologiam, per arcana sensa multa philosophantur, Orpheus inquam, Linus, Musæus, Homerus & Hesiodus, & qui ea sunt ratione sapientes. Velum autem eis apud vulgus est Poëtica delectatio, somniáque & symbola, quæ sunt omnia hominibus obscuriora, non propter inuidiam, nefas enim est Deum intelligere patibilem sed vt ænigmatum notionem subiens inquisitio, ad B inueniendam recurrat veritatem. Ea ratione dicit vtique Sophocles Poëta tragicus:

Deum ipse credam semper esse eimodi,
Oracula vt sapientibus det abdita,
Malum scelestis, multa qui paucis docet.

Malum ponens pro simplici. Aperte itaque de tota nostra Scriptura in Psalmis scriptum est, vt quæ dicta sit in parabola: *Audite populus meus legem* Psal. 77. *meam, inclinate aurem vestram in verba oris mei. Aperiam in parabolis os meum, loquar propositiones ab initio.* Præclarus C quoque Apostolus sic dicit quodammodo similia: *Loquimur autem sapien-* 1. Cor. 2. *tiam inter perfectos. Sapientiam autem non huius sæculi, neque principum huius mundi qui destruuntur: sed loquimur Dei sapientiam in mysterio absconditam, quam præfinijt Deus ante sæcula in gloriam nostram, quam nullus ex principibus huius sæculi cognouit. Si enim cognouissent, Dominum gloriæ non crucifixissent.* Philosophi autem non laborarunt, vt aduentum Domini afficerent ignominia. Restat ergo vt pugnet & inuehatur Apostolus in vanam persuasionem eorum qui erant sapientes apud Iudæos. Et ideo subiungit: *Sed prædicamus,* inquit, *vt scriptum est, quæ oculus non vidit, & auris* D *non audiuit, & in cor hominis non ascenderunt, quæ præparauit Deus ijs qui ipsum diligunt. Nobis enim reuelauit Deus per spiritum. Spiritus enim omnia scrutatur, etiam profunda Dei.* Spiritalem enim & cognitione præditum nouit sancti Spiritus discipulum qui à Deo suppeditatur, qui est Christi intelligentia: animalis autem homo non suscipit ea quæ sunt spiritus: est enim ei stultitia. Iam vero Apostolus ad distinctionem 1. Cor. 3. perfectionis quæ exibit ex cognitione, communem fidem alicubi quidem dicit fundamentum, alicubi vero lac,

scribens hoc modo: *Fratres, non potui loqui vobis tanquam spiritalibus, sed tanquam carnalibus: tanquam infantibus in Christo lac vobis potum dedi, non cibum; nondum enim poteratis, sed neque adhuc nunc potestis, adhuc enim carnales estis. Vbi enim inter vos est æmulatio & contentio, nónne carnales estis, & secundum hominem ambulatis? quæ quidem eliguntur & sponte suscipiuntur ab hominibus peccatoribus. Qui autem abeis abstinuerunt, quæ sunt diuina cogitant, & cognitionis cibi sunt participes. Secundùm gratiam*, inquit, *mihi datam, vt sapiens architectus posui fundamentum. Alius autem superædificat aurum, & argentum, & lapides pretiosos.* Hæc sunt ædificia cognitionis, quæ ponuntur super fundamentum fidei quæ est in Christo Iesu. Stipula autem sunt quæ offeruntur & dedicantur ab hæresibus, & ligna & fœnum. Quale autem sit vniuscuiusque opus, ignis probabit. Cognitionis ædificium in epistola quoque ad Romanos tacitè significans, inquit,

Rom. 1. *Desidero enim videre vos, vt aliquod vobis donum impertiar spiritale, vt vos confirmemini.* Non poterant apertè literis scribi eiusmodi dona. Iam vero à Barbara philosophia admodum occultè dependent symbola Pythagorica. Suadet itaque Samius, domi non habere hirundinem hoc est, loquacem, & susurronem, & effrænatæ linguæ hominem, qui non potest continere nec capere ea quæ illi fuerint communicata. *Hirundo enim & turtur, passeres agni, nouerunt tempora suorum ingressuum*, inquit scriptura: nec oportet vnquam simul habitare cum nugis. Iam verò turtur murmurans, querelæ ingratam ostendens maledicentiam, ædibus merito expellitur,

Hier. 8.

Edatis varios mihi ne hinc illinque susurros.

Hirundo autem cum tacitè innuat fabulam Pandionis, deprecanda sunt & expianda quæ propter illam vulgo iactantur accidisse: ex quibus Tereum alia quidem esse passum, alia vero etiam feciisse accepimus. Persequitur autem cicadas quoque musicas, vnde merito expellitur qui verbum persequitur, *per eam quæ Olympum despicit sceptriferam Iunonem, est mihi in lingua fideli promptuarium*; ait Poëtica. & Æschylus:

Mihi quoque in lingua clauis est custodiens.

γράφων τὸν τρόπον τοῦτον· Ἀδελφοί, οὐκ ἠδυνήθην λαλῆσαι ὑμῖν ὡς πνευματικοῖς, ἀλλ' ὡς σαρκικοῖς, ὡς νηπίοις ἐν Χριστῷ· γάλα ὑμᾶς ἐπότισα, οὐ βρῶμα· οὔπω γὰρ ἐδυνάσθε· ἀλλ' οὐδὲ ἔτι νῦν δύνασθε· ἔτι γὰρ σαρκικοί ἐστε· ὅπου γὰρ ἐν ὑμῖν ζῆλος καὶ ἔρις, οὐχὶ σαρκικοί ἐστε, καὶ κατὰ ἄνθρωπον περιπατεῖτε; τὰ αἱρετὰ τοῖς ἁμαρτωλοῖς τῶν ἀνθρώπων· οἱ δὲ τούτων ἀπεχόμενοι, τὰ θεῖα φρονοῦσι, καὶ βρώματος γνωσικοῦ μεταλαμβάνουσι. κατὰ τὴν χάριν, φησί, τὴν δοθεῖσάν μοι, ὡς σοφὸς ἀρχιτέκτων, θεμέλιον τέθεικα· ἄλλος δὲ ἐποικοδομεῖ χρυσίον καὶ ἀργύριον, λίθους τιμίους. Ταῦτα γνωσικὰ ἐποικοδομήματα τῇ κηρυκῇ τῆς πίστεως τῆς εἰς Ἰησοῦν Χριστόν· καλάμη δὲ, τὰ τῶν αἱρέσεων ἐπιτηδεύματα, καὶ ξύλα καὶ χόρτος. ὁποῖον δὲ ἑκάστου τὸ ἔργον, τὸ πῦρ δοκιμάσει. τὴν γνωσικὴν οἰκοδομὴν, καὶ τῇ πρὸς Ῥωμαίους Ἐπιστολῇ αἰνισσόμενος φησίν· Ἐπιποθῶ γὰρ ἰδεῖν ὑμᾶς, ἵνα τι μεταδῶ χάρισμα ὑμῖν πνευματικὸν, εἰς τὸ στηριχθῆναι ὑμᾶς. ἐπικεκαλυμμένως δὲ οὐχ οἷόν τε ἦν τὰ τοιαῦτα τῶν χαρισμάτων ἐπιτελεῖν. αὐτίκα τῆς βαρβάρου φιλοσοφίας πολλὰ σφόδρα ἐπικεκρυμμένως ἤρτηται τὰ Πυθαγόρεια σύμβολα. κωλύει γοῦν ὁ Σάμιος, χελιδόνα, ἐν οἰκίᾳ μὴ ἔχειν, τουτέστι, λάλον καὶ ψιθυρὸν, καὶ προσγλωσσον ἄνθρωπον, μὴ δυνάμενον ἔχειν ὧν αὐ μεταλάχῃ, μηδὲ δέχεσθαι· χελιδὼν γὰρ καὶ τρυγὼν, ἀλλόκοτα φρυάσια, ἔγνωσται καιροὺς εἰσόδων αὐτῶν, φησὶν ἡ γραφή· τὴν δὲ χελιδόνα ποτὲ φλυαρίαν στωμυλεῖν. καὶ μὴν τρύζουσα ἡ τρυγὼν, μέμψεως καταλαλιὰν ἀχάριστον ἐμφαίνουσα, εἰκότως ἐξοικίζεται·

Ὡς μή μοι τρύζητε πρηνέες ἄλλοθεν ἄλλος.

Ἰὸ χελιδὼν δὲ, ἡ τὸν μῦθον αἰνίττεται τοῦ Πανδίονος, ἀφοσιοῦσθαι ἄξιον τὰ ἐπ' ἐκείνῃ φρυλλούμενα πάθη· ἐξ ὧν τὸν Τηρέα τὰ μὲν, παθεῖν· τὰ δὲ, ἐργάσασθαι πρὸς ἀδελφαμόν. λώιον δὲ ἀρᾷδα καὶ τέττιγας τοὺς μουσικοὺς· ὅθεν ἀποπεμφθῆναι δίκαιος ὁ διώκτης τοῦ λόγου. καὶ τὸν Ὄλυμπον καταδερκομένην σκηπτοῦχον Ἥρην· ἔστί μοι πιστὸν ταμίευμα ἐν τῇ γλώσσῃ, ἡ ποιητικὴ φησίν. ὁ τε Αἰσχύλος

Ἀλλ' ἔστι καμοὶ κλὴς ἐπὶ γλώσσῃ φύλαξ.

πάλιν ὁ Πυθαγόρας, Τῆς χύτρας ἐξῃρημένης ἀπὸ τοῦ πυρός, τὸν ἐν τῇ σποδῷ τύπον μὴ ἀπολιπεῖν, ἀλλὰ συγχῶν καταστρέφειν· ἢ ἐφέστιον αἰασάμενος ἐξ εὐνῆς τὰ στρώματα. ἐν γὰρ τῷ τύπον ἀφανίζειν μόνον δεῖν ἠνίττετο, ἀλλὰ μηδὲ ὀργῆς ἴχνος ἀπολιπεῖν. ἐπ' αὐτῇ γ' αἰασάμενος παύσηται, καθίσασθαι αὐτήν, καὶ πᾶσαν ἀπαλείφειν μνησικακίαν. Ἥλιος δ' ὑμῖν τῇ ὀργῇ, φησὶν ἡ γραφή, μὴ ἐπιδυέτω· καὶ ὁ εἰπών, Οὐκ ἐπιθυμήσεις, πᾶσαν ἀφεῖλεν μνησικακίαν· θυμὸς γὰρ εὑρίσκεται, ὁρμὴ ἐπιθυμίας ἡμέρου ψυχῆς, κατ' ἐξοχὴν ἀμυντικὴ ἐφετικὸς δίκης. τῷ ὁμοίῳ δ' ὅπως ἂν καὶ τὴν κοίτην σαλεύεσθαι παραινῇ· ὡς μήτε ἀνθρωπικοῦ τινος, μηδὲ μιᾶς ὕπνου μήθ' ἡμέρας, ἀλλὰ μηδὲ τῆς ἐν νυκτὶ ἡδονῆς ἐπιμεμνῆσθαι ἔτι. ἴσχα δ' ἐγὼ καὶ φαντασίαν τὴν ζοφερὰν συγχεῖν τῷ τῆς ἀληθείας φωτὶ δεῖν ἠνίσσετο· Ὀρθρίζεσθε δὲ μὴ ἀμυδρύνητε, ὁ Δαβὶδ λέγει· μὴ συγκαταπίεσθαι τῇ φαντασίᾳ, μηδὲ ὃ ἔργον ἐστὶν ἄγειν κωλῦσαι τὸν ὀργὸν χεῖνας διδάσκων. πάλιν Ἐπὶ γῆς μὴ πλεῖν, Πυθαγορείόν ἐστι σύμβολον· δηλοῖ δὲ τὰ τέλη καὶ τὰ ἔμπορα τῶν μαθημάτων, ταραχώδη καὶ ἄστατα ὄντα, παραιτεῖσθαι δεῖν. Διὰ τοῦτό τοι ὁ λόγος φησὶ τελώνας λέγει δυσκόλως σωθήσεσθαι. πάλιν δ' αὖ, Δακτύλιον μὴ φορεῖν, μηδὲ εἰκόνας θεῶν ἐν σφραγῖσιν ἐγχαράσσειν Θεσσαλὸς ὁ Πυθαγόρας· ὥσπερ Μωσῆς πρὸ πολλῶν Ἑλληνίδων ἐνομοθέτησεν, μηδὲν δεῖν γλυπτὸν, ἢ χωνευτὸν, ἢ πλαστὸν, ἢ γραπτὸν ἄγαλμά τε καὶ ἀπεικόνισμα ποιεῖσθαι· ὡς μὴ τοῖς αἰσθητοῖς προσέχωμεν, ὅτι δὲ τὰ νοητὰ μετίωμεν· ἐξυτελίζει γὰρ τιμὴ τὸ θείου σεμνότητα ἡ ἐν ἑτοίμῳ τῆς ὄψεως συνήθεια· καὶ τιμᾶν νοητὴν οὐσίαν δι' ὕλης σεβάζεσθαι, ἀτιμάζειν ἐστὶν αὐτὴν δι' αἰσθήσεως. διὸ καὶ τῶν Αἰγυπτίων ἱερέων οἱ σοφώτατοι, ὃ τῆς Ἀθηνᾶς ἕδος ὑπαίθριον ἀφώρισαν, ὡς Ἑβραῖοι τὸν νεὼν ἄνευ ἀγάλματος εἰσάμενοι. εἰσὶ δὲ, οἳ τὸν Θεὸν σέβοντες, οὐρανοῦ μίμημα ποιησάμενοι, περιέχον τὰ ἄστρα, προσκυνοῦσιν. καὶ μὴν λεγούσης τῆς γραφῆς, Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν ἡμετέραν. ἄξιον ἡγησάμην καὶ τὸν Εὐρύσου τοῦ Πυθαγορείου παραλαβεῖν φωνὴν, ὅτινος ἐχόμενα· ὃς ἐν ᾧ Περὶ τύχης, τὸν δημιουργὸν φήσας αὐτῷ χρώμενον παραδείγματι, ποιῆσαι τὸν ἄνθρωπον, ἐπήγαγεν·

A Rursus Pythagoras, olla ab igne sublata, præcipit non relinquere figuram in cinere, sed eam confundere: & qui surgunt è cubili, conturbare stragula. Tacite enim significabat non solum esse delendum fastum & superbiam, sed ne iræ quidem esse relinquendum vestigiũ. Cum autem ebullire cessauerit, eam esse componendam, & omnem esse delendam iniuriæ memoriam. Sol autem vobis ne occidat super iracũdiam vestram, inquit Scriptura. Et qui dixit, Non concupisces, sustulit omnem acceptæ iniuriæ recordationem. Ira enim inuenitur impulsio cupiditatis mansuetæ animæ, vltionem citra rationem supra modum desiderans. Similiter etiam suadetur vt cubile quoq; conturbetur, vt nec alicuius somni nec insomnij interdiu, sed nec alicuius quę fuit in nocte voluptatis meminerimus. Forte autem caliginosam quoq; phantasiã, significabat opportere luce veritatis confundere. *Irascimini, & nolite peccare* inquit Dauid: non assentiri viso, neque factum inducere iram cõfirmando, oportere docens. Rursus, super terram non esse nauigãdum, est symbolum Pythagoricum. Significat autem, vectigalia, & similes conductiones, quæ sunt turbulentæ & instabiles, esse recusandas: propterea dicit Verbũ, Publicanos difficiliter salutem assecuturos. Rursus autem non esse gestandos annulos, neque Deorum imagines esse iis insculpendas, præcipit Pythagoras: sicut Moses multis ante sæculis aperte legem sanxit, nullam oportere sculptilem vel fusilem vel fictam vel pictam imaginem simulachrumve facere, vt sensilia minimè attenderemus, sed ad ea transiremus quę percipiuntur intelligentia. Vt Dei enim maiestas vilis & contempta reddatur, efficit quæ est in promptu videndi consuetudo: & quæ intelligentia percipitur essentiam colere per materiam, est eam per sensum vilipendere. Quocirca Ægyptiorum quoque Sacerdotum sapientissimi, Mineruæ ędem sub dio esse constituerunt, vt Hebræi qui templum posuerunt absque simulachro. Sunt autem qui Deum colentes, facta cœli effigie quæ astra continet, eum adorant, cum nostra quidem certè dicat scriptura, *Faciamus hominem ad imaginem & similitudinẽ nostram*. Operæprecium autem existimo Euryси quoque Pythagorei vocem adducere, quę sic habet: nam cum in opere de fortuna dixisset, opificem seipso exemplari vtentem fecisse hominẽ, subiũxit:

Ephes. 5.

Psal. 4.

Exod. 20

genes. 1.

Corpus autem est reliquis simile, vt quod factum fuerit ex eadem materia: à præstantissimo autem effectum est artifice; qui ipsum est fabricatus, seipso vsus archetypo. Et in summa, Pythagoras, & qui sunt ex eo cognominati, vna etiam cum Platone, maxime ex aliis philosophis, vsi sunt legislatore, vt coniici potest ex ipsis dogmatibus: & cum per recte coniectantem famam diuinationis, non absque instinctu diuino concurrissent cum quibusdam vocibus propheticis, & veritatem per partes & species tractassent, non obscuris appellationibus, nec extra rerum declarationem ingredientibus, honorarunt, cum accepissent manifestationem coniunctionis quæ intercedit cum veritate. Vnde Græca quidem philosophia est similis illuminationi, quæ fit ex scirpo, quem homines accendunt, lucem artificiosè à sole suffurati. Verbo autem prædicato, vniuersa illa sancta lux eluxit. Deinde furtum quidem noctu vtile est in ædibus, interdiu autem illustratur ignis, & vniuersa nox illuminatur tanto sole lucis quæ percipitur intelligentia. Iam verò eorum quæ à Mose dicta sunt de iustitia, compendium fecit Pythagoras, dicens stateram non esse transiliendam: hoc est, non prætergrediendam esse æqualitatem quæ versatur in distributionibus, honorando iustitiam.

---amicis scilicet
Iungens amicos, oppida oppidis, manus
In prælio, est ius ipsa quippè æqualitas.
Semperque pugnat amplius simul & minus
Offensionum causa quæ primaria est.

vt habet venustas Poëtica:

Matth. 11 Propterea Dominus: *Tollite*, inquit, *iugum meum, quoniam benignum est & leue:* & iis qui de primatu contendunt familiaribus, cum simplicitate præcipit æqualitatem, dicens oportere eos fieri puellos. Similiter etiam Apostolus scribit: *Nullum esse in Christo seruum, vel liberum, vel Græcum, vel Iudæum.* Noua est enim creatura quæ est in Christo, contentione & auaritia vacua, & iusta æqualitas. Stat enim inuidia extra chorum diuinum, & æmulatio, & tristitia. Qua ratione mystæ quoque prohibent vesci corde, docentes non oportere animum mordere &

Galat. 6.

Τὸ δὲ σκεῦος τοῖς λοιποῖς ὅμοιον· οἷα γεγονὸς ἐκ τῆς αὐτῆς ὕλης, ὑπὸ τεχνίτα δὲ εἰργασμένου λόγῳ· ὃς ἐτεχνίτευσεν αὐτὸν ἀρχετύπῳ χρώμενος ἑαυτῷ. Ἐν ὅλως ὁ Πυθαγόρας καὶ οἱ ἀπ' αὐτοῦ, σὺν δὲ Πλάτωνι, μάλιστα τῶν ἄλλων φιλοσόφων σφόδρα τῷ νομοθέτῃ ὡμίλησθον. ὡς ἔστιν ἐξ αὐτῶν συμβαλέσθαι τῷ δόγματι. καὶ κατά τινα μαντείας εὔστοχον φήμην, οὐκ ἀθεεὶ συνδραμόντες ἔν τισι προφητικαῖς φωναῖς, τὴν ἀλήθειαν κατὰ μέρη καὶ εἴδη διαλαβόντες, προσηγορίαις οὐκ ἀφεγγέσιν, οὐδὲ ἔξωθεν τῆς τοῦ πράγματος δηλώσεως πορρωμέναις, ἐτίμησαν, τῆς περὶ τὴν ἀλήθειαν οἰκειότητος ἔμφασιν εἰληφότες. ὅθεν δὴ καὶ ἡ Ἑλληνικὴ φιλοσοφία τῇ ἐκ τῆς θρυαλλίδος ἔοικε λαμπηδόνι· ἣν ἀνάποθεν ἀνθρωποι κλέψαντες ἐκ τοῦ Ἡλίου, κλέπτοντες ἐντέχνως τὸ φῶς. κηρυχθέντος δὲ τοῦ λόγου, πᾶν ἐκλύει τὸ ἄγνοιαν ἐξέλαμψε φῶς. εἶτα κατὰ μὲν τὰς οἰκίας νύκτωρ χρησιμεύει τὸ κλέμμα· ἡμέρας δὲ καταυγάζεται τὸ πῦρ, καὶ πᾶσα ἡ νὺξ ἐκφωτίζεται τῷ τοσούτῳ τοῦ νοητοῦ φωτὸς Ἡλίου. αὐτίκα ὀπτομένῳ τὴν περὶ δικαιοσύνης εἰρημένων Μωσεῖ, ὁ Πυθαγόρας πεποίηται λέγων, Ζυγὸν μὴ ὑπερβαίνειν, τουτέστι, μὴ πλεονεκτεῖν τὸ περὶς τὰς ἀριθμοὺς ἴσον, τιμῶντας τὴν δικαιοσύνην.

——καὶ φίλοις ἀεὶ φίλοις,
Πόλει τε πόλεσι, συμμάχοις τε συμμάχοις
Σωθῆ· τὸ γὰρ ἴσον, νόμιμον ἀνθρώποις ἔφυ·
Τῷ πλέονι δ' αἰεὶ πολέμιον καθίσταται
Τοὔλασσον, ἐχθρὰς δ' ἡμέρας καταρχέτω.

καὶ τὴν ποιητικὴν χάριν. Διὰ τοῦτο ὁ Κύριος· Ἄρατε τὸν ζυγόν μου, φησίν· ὅτι χρηστός ἐστι καὶ ἀβαρής. καὶ τοῖς περὶ πρωτείων φιλονικοῦσι γνωρίμοις μετὰ ἁπλότητος τὴν ἰσότητα προτρέπων, λέγων, ὡς τὰ παιδία ἀνάγκη γίνεσθαι δεῖν. ὡς αὖτως καὶ ὁ Ἀπόστολος μηδένα εἶναι ἐν Χριστῷ δοῦλον ἢ ἐλεύθερον γράφει, ἢ Ἕλληνα ἢ Ἰουδαῖον· καινὴ γὰρ ἡ κτίσις ἡ ἐν Χριστῷ, ἀφιλόνικος καὶ ἀπλεονέκτητος, καὶ ἰσότης δικαία. φθόνος γὰρ ἔξω θείου χοροῦ ἵσταται, καὶ ζῆλος, καὶ λύπη, ἣ καὶ οἱ μύσται καρδίαν ἐσθίειν ἀπαγορεύουσι· μὴ χρῆσθαί ποτε διδάσκοντες ῥαθυμίᾳ καὶ

ὀδύναις ἐπὶ τοῖς ἀβουλήτως συμβαίνουσι, A
δακνεῖν καὶ κατεσθιεῖν τὴν ψυχήν. ἄθλιος
γοῦν ἐκεῖνος, ὅν φησι καὶ Ὅμηρος πλανώ-
μενον μόνον, ὃν θυμὸν κατέδειν. πάλιν αὖ δύο
ὁδοὺς ὑποτιθεμένου τοῦ Εὐαγγελίου καὶ τῶν
Ἀποστόλων, ὁμοίως τοῖς προφήταις ἅπασι·
καὶ τὴν μὲν καλοῦντων στενὴν καὶ τεθλιμ-
μένην, τὴν κατὰ τὰς ἐντολὰς καὶ ἀπαγορεύσεις
περιεσταλμένην· τὴν δὲ ἐναντίαν τὴν εἰς ἀπώ-
λειαν φέρουσαν, πλατεῖαν καὶ εὐρύχωρον,
ἀκώλυτον ἡδοναῖς τε καὶ θυμῷ· καὶ φασκόν-
των, Μακάριος ἀνὴρ, ὃς οὐκ ἐπορεύθη ἐν B
βουλῇ ἀσεβῶν, καὶ ἐν ὁδῷ ἁμαρτωλῶν οὐκ
ἔστη· ὅ τι τοῦ Χίου Προδίκου, ἐπί τε τῆς ἀρε-
τῆς καὶ τῆς κακίας μῦθος πρόεισιν. καὶ Πυθα-
γόρας οὐκ ἐκεῖ ἀπαγορεύειν, τὰς λεωφόρους
ὁδοὺς βαδίζειν, προστάττων μὴ δεῖν ταῖς τῶν
πολλῶν ἕπεσθαι γνώμαις, ἀκρίτοις καὶ ἀνο-
μολογουμέναις οὔσαις. Ἀριστόκριτος δ' ἐν τῇ
πρώτῃ τῶν πρὸς Ἡρακλεόδωρον ἀντιδοξου-
μένων, μεμνηταί τινος ἐπιστολῆς, οὕτως ἐχού-
σης· Βασιλεὺς Σκυθῶν Ἀτοίας Βυζαντίων δή-
μῳ· Μὴ βλάπτετε προσόδους ἐμὰς, ἵνα μὴ
ἐμαὶ ἵπποι ὑμέτερον ὕδωρ πίωσι. συμβολι- C
κῶς γὰρ ὁ βάρβαρος τὸν μέλλοντα πόλεμον αὐ-
τοῖς ἐπάγεσθαι παρεδήλωσεν. ὁμοίως καὶ Εὐφο-
ρίων ὁ ποιητὴς τὸν Νέστορα παράγει λέγοντα·

Οἱ δ' οὔπω Σιμόεντος Ἀχαιΐδας ἄρσα-
μεν ἵππους.

Διὰ τοῦτό τοι καὶ Αἰγύπτιοι πρὸ τῶν ἱερῶν
τὰς σφίγγας ἱδρύονται, ὡς αἰνιγματώδους τοῦ
περὶ Θεοῦ λόγου καὶ ἀσαφοῦς ὄντος. τάχα δὲ
καὶ ὅτι φιλεῖν τε δεῖ καὶ φοβεῖσθαι τὸ θεῖον· ἀ-
γαπᾶν μὲν, ὡς προσηνὲς καὶ εὐμενὲς τοῖς ὁ-
σίοις· δεδιέναι δὲ, ὡς ἀπαραιτήτως δίκαιον
τοῖς ἀνοσίοις. θηρίου γὰρ ὁμοῦ καὶ ἀνθρώπου ἡ D
σφίγξ αἰνίσσεται τὴν εἰκόνα. μακρὸν δ' ἂν εἴη
πάντα ἐπεξιέναι τὰ προφητικὰ καὶ τὰ νομι-
κὰ, τὰ δι' αἰνιγμάτων εἰρημένα ἐπιλεγομέ-
νους. σχεδὸν γὰρ ἡ πᾶσα ὧδέ πως θεσπίζε-
ται γραφή. ἀπόχρη δ', οἶμαι, τῷ γε νοῦν
κεκτημένῳ, εἰς ἔνδειξιν τοῦ προκειμένου,
ὀλίγα τινὰ ἐκτεθέντα παραδείγματα. αὐτί-
κα ὁμολογεῖ τὴν ἐπίκρυψιν ἡ περὶ τὸν νεὼν
τὸν παλαιὸν τῶν ἑπτὰ περιβόλων πρός τι
ἀναφορὰ, παρ' Ἑβραίοις ἱστορουμένη· ἥ τε
κατὰ τὸν ποδήρη διασκευὴ, διὰ ποικί-
λων τῶν πρὸς τὰ φαινόμενα συμβόλων,

exedere socordia & dolore, propter
ea quæ præter consilium & opinio-
nem eueniunt. Miser ergo ille est,
quem Homerus quoque dicit solum
errantem, suum animum exedere.
Rursus vero cum duas vias ponat
Euangelium, & Apostoli, atque om- Matth. 7
nes Prophetæ: & vnam quidem vo-
cent arctam & angustam, quæ con-
tracta sit in præceptis & prohibitio-
nibus, alteram vero contrariam, la-
tam & spaciosam, & cui nihil obsi-
stit: & dicant: Beatus vir qui non Psal. 1.
ambulauit in consilio impiorum, &
in via peccatorum non stetit: hinc
& Prodici Chij proficiscitur fabula
de virtute & vitio: & Pythagoras
iubens ingredi via regia, non vere-
tur prohibere sequi vulgi sententiam
quæ caret iudicio, & non est sine
controuersia. Aristocritus autem in
primo libro eorum quæ sentit con-
tra Heracleodorum, meminit cuius-
dam epistolæ quæ sic habet: Rex
Scytharum Atœas populo Byzanti-
no: Nolite afferre detrimentum meis
vectigalibus, ne mei equi aquam ve-
stram bibant. Symbolicè enim bel-
lum quod eis erat illaturus significa-
uit barbarus. Similiter Euphorion
quoque Poëta inducit dicentem Ne-
storem:

Mouimus à fluuio nondum Simoente caballos.

Et ideo Ægyptij ante templa ponunt
Sphingas, quia doctrina quæ de Deo,
ænigmatica est & obscura. Forte au-
tem quod Deum oporteat amare &
timere: amare quidem, vt sanctis be-
nignum & propitium: timere autem,
vt qui sit impiis iustus inexorabiliter.
Feræ enim simul & hominis imagi-
nem Sphinx significat. Longum au-
tem fuerit omnia persequi prophetica
& legalia, ea afferendo quæ dicta sunt
per ænigmata: ferè enim vniuersa hoc
modo oracula sua effert diuina scrip-
tura. Ei autem qui est sanæ mentis,
ad ostendendum id quod est propos-
itum, sufficiunt, vt existimo, pauca quæ-
dam exempla exposita. Ita exempli
gratia ostendit occultationem hanc,
quæ in veteri templo narratur septem
ambituum quæ ad aliquid spectabat
apud Hebræos relatio, & qui erat
in talari per varia symbola apparatus,
quæ referuntur ad ea quæ apparent,

significans compositionem quæ à cœlo ad terram vsque pertingit. Et operimentum & velum hyacintho & purpura & cocco & byssо erat variatum. Significabat autem, quod natura elementorum obtinet Dei reuelationem. Exod. 25 & 26. Purpura enim est ex aqua, & byssus ex terra: & hyacinthus similis est aëri, cum sit ater & obscurus, sicut coccus igni. In medio autem operimenti & veli, quo licebat ingredi Sacerdotibus, erat situm thuribulum, symbolum terræ quæ est sita in hoc mundo medio, ex qua oriuntur exhalationes. Ille quoque locus medius, qui est intra velum, in quem soli permissum erat Pontifici ingredi statis diebus, & exterius atrium quod patebat omnibus Hebræis, quod dicunt esse medium cœli & terræ. Alij autem dicunt esse symbolum mundi qui intelligentia percipitur, & sensilis. Operculum ergo quo arcebatur populi infidelitas, expansum erat ante quinque columnas, arcens Ioan. 6. eos qui erant in ambitu. Ea ratione valde mysticè franguntur quinque panes à Seruatore, & multiplicantur eorum qui audiunt multitudini. Multi enim solis attendunt sensilibus, vt quæ sola sint. Vide autem circumspiciens, inquit Plato, ne quis exaudiat ex iis qui non sunt mysteriis initiati. Sunt autem ij qui nihil aliud esse putant, nisi id quod possint manibus tenaciter apprehendere: actiones autem, & generationes, & quicquid non est aspectabile, non admittentes in ordinem substantiæ. Tales enim sunt qui attendunt solum sensuum quinarium. Auditus autem, & quæ sunt eius generis, adire non possunt Dei intelligentiam. Hinc facies patris dictus est filius, sensuum quinario effectus, carnem gestans verbum, qui & index paternæ pro- Galat. 5. prietatis. *Si autem spiritu viuimus, spi-* 2. Cor. 5. *ritu & ambulemus. Per fidem ambulamus, non per speciem*, egregius ait Apostolus. Igitur intra operimentum abditum fuit Sacerdotale ministerium, & eos qui in ipso laborant, longe arcet ab iis qui sunt extrinsecus. Rursus velum adyti ad sancta sanctorum, quatuor illic columnæ declarant sanctum quaternionem veterum testamẽtorum. Quinetiam mysticum illud nomen tetragrammatum, quod iis solis imponebatur qui poterant ingredi adytum: dicitur autem Iehoua, quod exponitur, qui est, & qui est futurus.

A τ ἀπ' ὑφανοῦ μέχρι γῆς ἁψιορυθμὴν σύνθηκεν· τὸ τε κάλυμμα καὶ παράπετασμα, ὑακίνθῳ καὶ πορφύρᾳ, κόκκῳ τε καὶ βύσσῳ πεποίκιλτο· ἠνίττετο δ' ἄρα, ὡς ἡ τῶν στοιχείων φύσις ἐπέχει τὴν ἀποκάλυψιν τοῦ Θεοῦ· ἔξ ὕδατος μὲν γὰρ ἡ πορφύρα· βύσσος ὅ, ἐκ γῆς· ὑακίνθος τε ὁμοίωται ἀέρι, ζοφώδης ὢν ὡσαύτως ὁ κόκκος τῷ πυρί. μεσοῦν δὲ τοῦ καλύμματος καὶ τοῦ παραπετάσματος, ἔνθα τοῖς ἱερεῦσιν ἔξω εἰσιέναι, θυμιατήριόν τε ἔκειτο, σύμβολον δὲ ἐν μέσῳ τῷ κόσμῳ τῆς δεικνυμένης γῆς· ἐξ ἧς αἱ ἀναθυμιάσεις. μέσος δὲ καὶ B ὁ τόπος ἐκφυὴς τοῦ τε ἐντὸς τοῦ καταπετάσματος, ἔνθα μόνῳ τῷ ἀρχιερεῖ ἐπιτετραπτο ῥηταῖς εἰσιέναι ἡμέραις, καὶ τῆς ἔξωθεν ἀδιακωλύτου ἀυλαίας τῆς πᾶσιν ἀνθρώποις ἐβραίοις, ὃ μεσαίτατον οὐρανοῦ φασι καὶ γῆς· ἄλλοι δὲ κόσμου τοῦ νοητοῦ καὶ τοῦ αἰσθητοῦ λέγουσιν εἶναι σύμβολον. ὃ μὲν οὖν κάλυμμα, κάλυμμα λαϊκῆς ἀπιστίας, ὀπισθοδομεῖτο τὰ πέντε τετράγυο κίονων, εἱργον τοὺς ἐν τῷ περιβόλῳ. Ταύτῃ τοι μυστικώτατα πέντε ἄρτοι πρὸς τῶν Σωτῆρος κατακλῶνται καὶ πληθύνονται τῷ ὄχλῳ τῶν ἀκροωμένων. πολλοὶ γὰρ ὁ τοῖς αἰσθητοῖς ὡς μόνοις οὖσι προσανέχων. C Ἄθρει δὴ περισκοπῶν, φησὶν ὁ Πλάτων, μή τις τῶν ἀμυήτων ἐπακούσῃ. εἰσὶ δὲ ὅτοι οἱ ἄλλο οὐδὲν οἰόμενοι εἶναι, ἢ οὗ μὴ ἀφορίζεσθαι τῶν χερῶν λαβέσθαι δύνανται· προαίρεσις δὲ καὶ γλυπτὸς καὶ πᾶν ὃ ἀόρατον οὐκ ἀποδεχόμενοι, ὡς ἐν οὐσίας μέρει· τοιοῦτοι γὰρ οἱ τῇ πενταδι τῶν αἰσθήσεων προσανέχοντες μόνῃ. Ἄβατον δὲ ἀνθρώποις καὶ τοῖς ὁμογλυφεῖσιν ἡ νόησις τοῦ Θεοῦ. ἐντεῦθεν προσωπον εἴρηται τοῦ πατρὸς ὁ υἱός, αἰσθήσεων πενταδι, σαρκοφορῶν D γλυπτὸς ὁ λόγος ὁ τοῦ πατρῴου μιμητὴς ἰδιώματος. Εἰ δὲ ζῶμεν πνεύματι, πνεύματι καὶ στοιχῶμεν. Διὰ πίστεως περιπατοῦμεν, οὐ διὰ εἴδους, ὁ καλὸς Ἀπόστολος λέγει. ἔνδον μὲν οὖν τοῦ καλύμματος ἱερατικὴ κέκρυπται διακονία, καὶ θύειν ἐν αὐτῇ πονουμένοις πολὺ τὸ ἔξω εἰρηται. πάλιν δὲ τὸ παράπετασμα τῆς εἰς τὰ ἅγια τῶν ἁγίων προδυκίονες τέτταρες ἀνθεῖ, ἁγίας μιμοῦμα τετράδος διαθηκῶν παλαιῶν. ἀπαρ καὶ τὸ τετράγραμμον ὄνομα τὸ μυστικόν, ὃ περιέκειτο οἷς μόνοις τὸ ἄδυτον βάσιμον ἦν· λέγεται δὲ Ιαου, ὃ μεθερμηνεύεται ὁ ὢν καὶ ὁ ἐσόμενος.

καὶ μὴν καθ' Ἕλληνας Θεὸς τὸ ὄνομα, τετράδα τοῦ ἐγκυκλίου γραμμάτων. εἰς δὲ τὸν νοητὸν κόσμον μόνος ὁ Κύριος ἡγούμενος, εἴσεισι τῶν παθῶν εἰς τὸ τοῦ ἀῤῥήτου γνῶσιν περιφερόμενος, ὑπὲρ πᾶν ὄνομα ὀνομαζόμενον, ὃ φωνῇ γνωρίζεται. καὶ μὴν καὶ ἡ τε λυχνία ἐν τοῖς νοητοῖς ἔκειτο τοῦ θυμιατηρίου· δι' ἧς αἱ τῶν ἑπτὰ φωσφόρων κινήσεις δεδήλωνται, νοητοὺς ἅμα περιπολήσεις ποιουμένων. τρεῖς γὰρ ἑκατέρωθεν τῆς λυχνίας ἐμπεφύκασι κλάδοι, καὶ ἐπ' αὐτοῖς οἱ λύχνοι· ἐπεὶ καὶ ὁ Ἥλιος, ὥσπερ ἡ λυχνία, μέσος τῶν ἀστέρων πλανήτων τεταγμένος, τοῖς τε ὑπὲρ αὐτὸν, τοῖς τε ὑπ' αὐτὸν, καθά τινα θείαν μουσικὴν ἐπιδίδωσι τοῦ φωτός. ἔχει δέ τι καὶ ἄλλο αἴνιγμα ἡ λυχνία ἡ χρυσῆ, τοῦ σημείου τοῦ Χριστοῦ, οὐ τῷ σχήματι μόνῳ, ἀλλὰ καὶ τῷ φωτεμβολῆν πολυτρόπως καὶ πολυμερῶς τοῖς εἰς αὐτὸν πιστεύουσιν, ἐλπίζουσί τε καὶ βλέπουσιν ἀπὸ τῆς τῶν προφητικῶν ἀκροάσεως. φασὶ δ' εἶναι ἑπτὰ ὀφθαλμοὺς Κυρίου τὰ ἑπτὰ πνεύματα, ἐπαναπαυόμενα τῇ ῥάβδῳ τῇ αὐξούσῃ ἐκ τῆς ῥίζης Ἰεσσαί. πρὸς δὲ τοῖς βορείοις τοῦ θυμιατηρίου, τράπεζα εἶχε τὴν θέσιν· ἐφ' ἧς ἡ πρόθεσις τῶν ἄρτων· ὅτι τροφιμώτατα τῶν πνευμάτων τὰ βόρεια. εἶεν δ' ἂν μοναί τινες εἰς ἓν σῶμα καὶ σύνοδον μίαν συμπνεουσῶν Ἐκκλησιῶν· ἃ τε ὑπὸ τῆς ἁγίας κιβωτοῦ ἰσορρύμια, μιμούμενα τὰ τοῦ νοητοῦ κόσμου, τοῦ ἀποκεκρυμμένου καὶ ἀποκεκλεισμένου τοῖς πολλοῖς. καὶ μὴν καὶ αἱ χρυσαῖ ἐκεῖναι ἀγάλματα· ἑξαπτέρυγον ἑκάτερον αὐτῶν· εἴτε αἱ δύο ἄρκτοι, ὡς βούλονταί τινες, ἐμφαίνει· εἴτε, ὅπερ μᾶλλον, τὰ δύο ἡμισφαίρια· ἐθέλει δὲ τὸ ὄνομα τῶν Χερουβὶμ, δηλοῦν ἐπίγνωσιν πολλήν. ἀλλὰ δώδεκα πτέρυγας ἀμφω ἔχει, καὶ περὶ τὸν ζωδιακὸν κύκλον, καὶ τὸν καθ' αὐτὸν φερομένου χρόνου, τὸν αἰσθητὸν κόσμον δηλοῖ. περὶ τούτων οἶμαι καὶ ἡ τραγῳδία φυσιολογοῦσα φησίν· ἀκάμας τε χρόνος περὶ γ' ἀενάῳ ῥύματι πλήρη φοιτᾷ, πίπτων αὐτὸς ἑαυτόν· δίδυμοί τ' ἄρκτοι τοῖς ὠκυπλάνοις πτερύγων ῥιπαῖς τὸν Ἀτλαίτειον πρέσβιν πόλον. Ἄτλας δέ, ὁ μὴ πάσχων πόλος, δοκεῖται μὲν εἶναι καὶ ἡ ἀπλανὴς σφαῖρα· βέλτιον δὲ ἴσως αἰῶνα ἀκίνητον νοεῖσθαι. ἄμεινον δ' ἡγοῦμαι τὸν κιβωτὸν, ἐκ τοῦ Ἑβραϊκοῦ ὀνόματος Θηβωθὰ καλουμένην, ἄλλο τι σημαίνειν. ἑρμηνεύεται μὲν ἐν αὐτῇ ἑνὶς πάντων τόπων.

A Quinetiam apud Græcos nomen Θεὸς, id est, Deus, literarum continet quaternionem. Cum autem in mundo qui percipitur intelligentia solus fuisset Dominus, ingreditur perpessiones, subiens cognitionem eius quod est ineffabile, exuperans omne nomen quod voce cognoscitur. Iam vero candelabrum quoque erat situm in australibus partibus thuribuli, per quod declarati sunt motus septem luminarium quæ australes faciunt conuersiones. Ex vtraque enim parte candelabri tres inserti sunt rami, & in ipsis lucernæ, quoniam Sol quo-
B que tanquam candelabrum collocatus in medio aliarum errantium, & iis qui sunt super ipsum, & iis qui sunt sub ipso, diuina quadam musica lucem indit. Habet autem aliud quoque ænigma, aureum candelabrum, signi Christi, non figura sola, sed eo etiam quod lucem immittit multifariam multisque modis in eos qui in ipsum credunt, sperant, & respiciunt, per ministerium corum quæ sunt primo creata. Dicunt autem esse septem oculos Domini, septem spiritus, requiescentes in virga quæ floret ex radice Iesse. Ad Borea- Esa. 18.
C les autem partes thuribuli, sita erat mensa super quam panum erat propositio, quoniam ex spiritibus maximè nutriunt Boreales. Erunt autem quædam mansiones Ecclesiarum quæ conspirant in vnum corpus & vnum cœtum. Quæ autem de sancta arca narrantur, significant mundum qui percipitur intelligentia, qui est occultus & vulgo occlusus. Porro autem aureæ illæ imagines, vtraque sex habens alas, aut duas vrsas, vt quidam volunt, significant, aut, quod magis quadrat, duo hemisphæria. Vult autem nomen Cherubim significare multam cognitionem. Sed habent ambo duodecim alas, & per cir-
D culum Zodiacum, & tempus quod in ipso fertur, significant mundum sensilem. De his, vt existimo, dicit etiam tragœdia loquens naturaliter: *Et indefessum tempus perenni fluento plenum circuit, ipsum seipsum pariens. Et gemina vrsæ perniciter errantibus alarum motionibus Atlanticum seruant polum.* Atlas autem qui non patitur, potest quidem esse polus, & inerrans sphæra: melius est autem fortasse intelligi æuum immobile. Melius autem existimo arcam quę ex Hebraïco nomine appellatur Thebota, aliquid aliud significare. Exponitur autem vnum pro vno ex omnibus locis.

An ergo ogdoas, id est, octonarius, & mundus qui percipitur intelligentia, an etiam qui omnia comprehendit, estque figuræ expers, & non cadit sub aspectum, Deus sit, in præsentia differatur. Cæterum significat quietem, quæ est cũ spiritibus glorificantibus, quos significat Cherubim. Nunquam enim qui ne sculptile quidem fabricari suasit simulachrum, ipse sanctorum effinxisset imaginem. Neque est omnino compositum & sensile aliquod in cœlo animal, quod ita se habeat. Est autem facies quidem symbolum animæ præditæ ratione. Alæ autem sunt ministeria & operationes sublimes, dexterarum simul & siniſtrarum potestatum. Vox autem est gratæ mentis gloria, in contemplatione, quæ non potest cessare. Sufficit mysticam interpretationem huc vsque procedere. Pontificis autem vestis talaris est signum mundi sensilis. Septem quidem errantium, quinque gemmæ, & duo carbunculi, propter Saturnum & Lunam. Ille enim est meridionalis quidem, & humidus, & terrestris, & grauis: hæc vero aëria: vnde à nonnullis dicta est ἀρτεμις quasi ἀειρομις, hoc est, secans aërem: est autem aër obscurus. Eos autem qui conferunt ad eorum quę hic sunt generationem, eos inquam, qui præsunt stellis errantibus, diuina prouidentia & in pectore & in humeris merito describit fuisse positos, per quos actio effectrix generationis est primus septenarius. Pectus autem est habitaculum cordis & animæ. Erunt autem aliàs quoque gemmæ varij modi salutis: aliæ quidem in supereminentibus, aliæ vero in inferioribus partibus positæ cuiusvis corporis quod salutem assequitur. Trecenta autem sexaginta sex tintinabula quæ pendent à veste talari, est tempus annuum: annus inquam, Domini acceptus, prædicans & resonans maximum aduentum Seruatoris. Quinetiam pileus aureus qui est extensus, significat regalem Domini potestatem: siquidem caput Ecclesiæ est Seruator. Signum certe principalis imperij, est pileus capiti impositus: & alioqui audiuimus, Et Christi caput est Deus, & pater Domini nostri Iesu Christi. Iam vero pectorale quidem constat, & ex Superhumerali, quod est symbolum operis, & ex Rationali: hoc autem significat rationem, & est imago cœli, quod ratione seu verbo factum est, & subiicitur omnium capiti Christo,

1. Cor. 11.

A εἴτ' οὖν ὀγδοὰς καὶ ὁ νοητὸς κόσμος· εἴτε ὁ πρὸ πάντων πρώτων πρόεκτικὸς, ἀσχημάτιστός τε καὶ ἀόρατος δηλοῦται Θεὸς, τὰ νῦν ὑπερκείσθω λέγειν· πλὴν ἀνάπαυσιν μὲν αὐτὸ τὴν μετὰ τῶν δοξολόγων πνευμάτων, ἃ αἰνίσσεται Χερουβίμ· οὐ γὰρ ἄν ποτε ὁ μηδὲ γλυπτὸν εἴδωλον δημιουργῆν προαινέσας, αὐτὸς ἀπεικόνιζεν τῶν ἁγίων ἄγαλμα· ὅλη δ' ἐστὶ τὸ ἀρχὲν ὑπερουράνιόν τι καὶ ἀόρατον ζῷον ἐν οὐρανῷ ὥσπερ ἔχον· σύμβολον δ' ἐστὶ λογικῆς μὲν τὸ πρόσωπον ψυχῆς· πτέρυγες δὲ, λειτουργίαι τε καὶ ἐνέργειαι αἱ μετάρσιοι δεξιῶν τε ἅμα

B καὶ λαιῶν δυνάμεων· ἡ φωνὴ δὲ, δόξα βιχάεισα, ἐν ἀκαταπαύστῳ θεωρίᾳ. Ἀπόχρη μέχρι τῶνδε προχωρῆσαι τὴν μυστικὴν ἑρμηνείαν· τὸ δὲ ἀρχιερέως ὁ ποδήρης, κόσμου ἐστὶν αἰσθητὸν σύμβολον· τῶν μὲν ἐκ τῆς πλανητῶν, οἱ πέντε λίθοι καὶ οἱ δύο ἀνθρακες, Κρόνου τε τὸν καὶ τὴν Σελήνην· ὁ μὲν γὰρ, μεσημβρινὸς καὶ ὑγρὸς, καὶ χεώδης καὶ βαρύς· ἡ δὲ, ἀερώδης· διὸ Ἄρτεμις πρὸς ἄνων εἴρηται, ἀεροτόμος τις οὖσα· ζοφερὸς δὲ ὁ ἀήρ. συνεργοῦντας δὲ εἰς

C γένεσιν τῶν τῇδε, τοὺς ἐφεστῶτας τοῖς πλανήταις ἀστράσι τὴν θείαν πρόνοιαν, ὅτι τε τὸ στῆθος καὶ τῶν ὤμων εἰκότως ἱδρύσθαι διαγράφει· δι' ὧν ἡ πρᾶξις ἡ ὑπογραφεσιουργὸς, ἡ ἑβδομὰς ἡ πρώτη· στῆθος δ' οἰκητήριον καρδίας τε καὶ ψυχῆς. Εἶεν δ' ἂν καὶ ἄλλως λίθοι, ποικίλοι σωτηρίας τρόποι· οἱ μὲν, ἐν τοῖς ὑπερεπάνω τοῖς· οἱ δ' ἐν τοῖς ὑποκειμένοις ἱδρυμένοι πρὸς τὸ σῶζόμενον σώματος. οἵ τε τελευταῖοι ἐξάκοντα κώδωνες οἱ ἁπτόμενοι τοῦ ποδήρους, χρόνος ἐστὶν ἐνιαύσιος, ἐνιαυτὸς Κυρίου δεκτὸς, κηρύσσων καὶ

D κατηχῶν τὴν μελλησιν τοῦ Σωτῆρος ὑπεφάνειαν. Ἀλλὰ καὶ ὁ πίλος ὁ χρυσοῦς, ὁ διατεταμένος, τὴν ἐξουσίαν μιμεῖται τὴν βασιλικὴν τοῦ Κυρίου· εἴγε ἡ κεφαλὴ τῆς Ἐκκλησίας ὁ Σωτήρ. σημεῖον γοῦν ἡγεμονικωτάτης ἀρχῆς ὁ πίλος ὁ ὑπὲρ αὐτοῦ· ἄλλως τε ἀκηκόαμεν, ὡς εἴρηται, καὶ τοῦ Χριστοῦ κεφαλὴ ὁ Θεὸς, καὶ πατὴρ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. καὶ μὴν ὁ μὲν ποδηρὴς, ἔκ τε Ἐπωμίδος, ἥ ἐστιν ἕρμου σύμβολον· ἔκ τε τοῦ Λογίου· τὸν λόγον τοῦτο αἰνίσσεται), ᾧ συνέσχηκεν, καὶ ἔστιν ἀρχανθρώπου εἰκών, τοῦ λόγῳ γνωμένου, τοῦ ὑποκειμένου τῇ κεφαλῇ τῶν πάντων τοῦ Χριστοῦ,

χῦ

κῆ τὰ αὐτὰ καὶ ὡσαύτως κινούμενα. οἱ οὖν ἀπὸ τῆς ἑπωμίδος σμαράγδου φωτεινοὶ λίθοι, Ἥλιον καὶ Σελήνην μιμούμενοι, τὰς συνεργοὺς τῆς φύσεως. Χεὶρ δὲ οἶμαι ὦμος ἀρχή. οἱ δὲ ὅτι τὰ ἐπὶ τέτταρα τεταγμένοι δώδεκα, τὸν ζῳοφόρον ἀφαγράφουσιν ἡμῖν κύκλον, κατὰ τέτταρας τὰς ἔτους ἕξεις. ἄλλως τε ἐχέτω τῇ κεφαλῇ τῇ Κυριακῇ, νόμον μὲν καὶ Προφήτας ὑποκεῖσθαι, δι' ὧν οἱ δίκαιοι μαρτύρονται καθ' ἑκατέρας τὰς διαθήκας. Προφήτας γὰρ ἅμα καὶ δικαίους εἰπόντες τοὺς Ἀποστόλους λέγοντες, ὀρθῶς ἂν εἴποιμεν, ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ ἐνεργοῦντος διὰ πάντων ἁγίου Πνεύματος. Ὡσπερ δὲ ὁ Κύριος ὑπερέχων τοῦ κόσμου πάντος, μᾶλλον δὲ ἐπέκεινα τοῦ νοητοῦ, οὕτως καὶ ὃ ἐν τῷ πετάλῳ ἐγγεγραμμένον ὄνομα, ὑπερέχων πάσης ἀρχῆς καὶ ἐξουσίας εἶναι ἀξίωται· ἐγγεγραμμένον δέ, διά τε τὰς ἐντολὰς τὰς ἐγγράφους, διά τε τὴν αἰσθητὴν παρουσίαν. ὄνομα δὲ εἴρηται Θεοῦ· ἐπεὶ, ὡς βλέπει τὸν πατέρα τὴν ἀγαθότητα ὁ υἱός· ἐνεργὸς ὁ Θεὸς Σωτὴρ κεκλημένος, ἢ τῶν ὅλων ἀρχή· ἥτις ἀπεικόνισμα μὲν ἐκ τοῦ Θεοῦ τοῦ ἀοράτου φαίνεται καὶ πρὸ αἰώνων· τετύπωκε δὲ τὰ μεθ' ἑαυτὴν ἅπαντα γενόμενα. καὶ μὴν ὃ λέγομεν τὴν προφητείαν τὴν ἐκβοώσαν τε λόγῳ καὶ κηρύσσουσαν, καὶ τὴν κρίσιν τὴν ἐσομένην δηλοῖ· ἐπεὶ ὁ αὐτός ἐστι λόγος ὁ προφητεύων κρίνων τε ἅμα καὶ διακρίνων ἕκαστα. Φασὶ δὲ καὶ ὃ ἔνδυμα τὸν ποδήρη, τὴν τῆς σαρκὸς προφητευθεῖσαν οἰκονομίαν· δι' ἣν προσεληλύθει εἰς κόσμον ὤφθη. Ταύτην τοι ἀποδὺς τὸν ἡγιασμένον χιτῶνα ὁ ἀρχιερεύς· κόσμος δὲ καὶ ἡ ἐν κόσμῳ κτίσις ἡγίασται πρὸς τὸ καλὸν συγκαταθεμένου τὰ γινόμενα· λούεται, καὶ τὸν ἄλλον ἐνδύεται ἅγιον ἁγίου ὡς εἰπεῖν χιτῶνα, τὸν σωφρονοῦντα εἰς τὰ ἄδυτα αὐτοῦ· ἐμοὶ δοκεῖν ἐμφαίνων τὸν Λευίτην καὶ γνωστικόν, ὡς δὴ τῶν ἄλλων ἱερέων ἄρχοντα· ὕδατι ἀπολελουμένων ἐκείνων καὶ πίστιν ἐνδεδυμένων μόνῃ, καὶ τὴν ἰδίαν ἐκδεχομένων μονήν, αὐτὸν διακρίναντα τὰ νοητὰ τῶν αἰσθητῶν, κατ' ἐπιμαρτύρασιν τῶν ἄλλων ἱερέων ἀπεύδοντα ὅτι τὴν τοῦ νοητοῦ δόξαν, τῶν τῇδε ἀπολούεσθαι· οὐκ ἔτι ὕδατι ὡς πρότερον ἐκαθαίρετο, εἰς Λευιτικὴν ἐπανιόντος φυλήν· ἀλλ'

vt quod similiter & eodē modo mouetur. Lucidæ vero smaragdi gemmæ quæ sunt in superhumerali, significant Solem & Lunam, qui sunt adiutores naturæ. Manus autem, vt opinor, principium est humerus. Duodecim autem illæ quæ sunt in quatuor ordinibus locatæ super pectus describunt nobis circulum zodiacum, cōuenienter quatuor anni conuersionibus. Et alioqui oportebat capiti Dominico, legem quidem subijci & Prophetas, propterea quod iusti significantur in vtrisque testamentis. Prophetas enim simul & iustos dicentes esse Apostolos, recte dixerimus, cum vnus & idem sanctus Spiritus operetur per omnes. Quomodo autem Dominus est supra mundum vniuersum, atque adeo vltra mundum qui percipitur intelligentia: ita etiam nomen quod inscriptum est in lamina, dignū fuit habitum quod esset super omnem principatum & potestatē. Inscriptum est autem & propter præcepta mandata literis, & propter sensibilem præsentiam. Dictum est autem nomen Dei, quoniam sicut filius aspicit bonitatem Patris, operatur Deus Seruator vocatus, qui est vniuersorum principium, quod ex Deo quidem qui non cadit sub aspectum, imago effectum est primum, & ante secula. Figurauit autem omnia quæ post se facta sunt. Iam vero rationale, Prophetiam quę per verbum clamat & prædicat, & futurum iudicium significat. Nam idem est verbū quod simul prædicit, & iudicat, & singūla discernit. Aiunt autem indumentum, vestem inquam talarem, prædicere carnis susceptæ dispensationē, per quam in mundo visus est propinquius. Ea certe ratione sanctificatā exuens Pontifex tunicam (mundus autem, & quæ est in mundo creatura, sanctificata est ab eo, qui quæ facta sunt bona simul composuit) lauatur, & induitur aliam sanctam sancti, vt ita dicam, tunicam, quæ vna cum eo ingreditur in adyta, ostendens, vt mihi videtur, Leuitam, & cognitione præditum, vtpote aliorum Sacerdotum principem, (cum illi quidem aqua sint abluti, & sola fide induti, & propriam expectent mansionem) postquam ea quæ percipiuntur intelligentia discreuit à sensilibus, superatis alijs Sacerdotibus, contendentem ad peruadendum id quod percipitur intelligentia, ab iis quæ hic sunt elui, non amplius aqua emundatum, vt prius, cum in tribus Leuiticæ referretur ordinem. Sed

cum iam verbo cognitionis toto quidem corde sit mundus, valde autem se recte gesserit, & vitæ institutionem in extremis à Sacerdote datam in maius auxerit, reuera & verbo & vita sanctificatus, indutus exultatione gloriæ, spiritalis illius & perfecti viri arcana accepta hereditate, quam oculus non vidit, & auris non audiuit, & in cor hominis non ascendit, effectus filius & amicus, facie iam ad faciem impletur contemplatione quæ non potest satiari. Sed nihil melius fuerit quam ipsum audire Verbum, quod per scripturam, maiorem affert intelligentiam. Sic enim dicit: Et exuet vestem lineam, quam induerat cum ingrederetur in sancta, & eam illic deponet, & lauabit corpus suum aqua in loco sancto, & induet vestem suam. Aliter autem, vt opinor, Dominus exuit & induit, descendens ad sensum: aliter autem qui per ipsum credidit exuit & induit, vt etiam significauit Apostolus, vestem sanctificatam. Hinc ad imaginem Domini eligebantur Pontifices qui erant probatissimi ex tribu sanctificata: & qui ad regnum, & qui ad Prophetiam erant electi, vngebantur. Vnde etiam Ægyptij non quibuslibet ea quæ erant apud ipsos committebant mysteria: neque rerum diuinarum cognitionem deferebant ad profanos: sed ad eos solos qui erant ad regnum peruenturi, & ex Sacerdotibus iis qui iudicati fuerant probatissimi, & educatione, & doctrina, & genere. Ergo quod attinet ad occultationem, sunt Hebraïcis similia Ægyptiorũ ænigmata. Ex Ægyptiis alij quidem in nauigio, alij vero crocodilo Solem ostendunt. Significant autem quod Sol per aërem dulcem & humidum ingrediens, gignit tempus, quod ænigmatice significat crocodilus per quandam aliam Sacerdotalem historiam. Porro autem Diospoli quoque, quæ est vrbs Ægypti, in æde sacra quæ vocatur Pylon, expressus est puellus, signum generationis: senex vero, interitus: & rursus Dei symbolum, accipiter, vt piscis symbolum odij. Et in alio rursus significato, crocodilus est signum impudentiæ. Videtur ergo vniuersum hoc symbolum simul positum hoc significare; O qui nascimini & interitis, Deus odio habet impudentiam. Et aures & oculos fabricantes ex materia preciosa, consecrant, Diis in templis dedicãtes, hoc vtique tacitè significantes, quod Deus omnia videt & audit.

A ἤδη τῷ γνωστικῷ λόγῳ καθαρὸς μὲν τὴν καρδίαν πᾶσαν, κατορθώσας δὲ μάλα καὶ τὴν πολιτείαν ἐπ' ἄκρων ᾤδε τὸ ἱερέως ὑπὲρ μεῖζον αὐξήσας, ἀτεχνῶς ἡγιασμένος καὶ λόγῳ καὶ βίῳ, ἐπενδυσάμενος τὸ γνώρισμα τῆς δόξης, τὸ πνευματικὸν ἐκείνου καὶ τελείου ἀνδρὸς τὴν ἀπόῤῥητον κληρονομίαν ἀπολαβών, ἣν ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδεν, καὶ οὖς οὐκ ἤκουσεν, καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη· ἱλὼς καὶ φίλος γινόμενος, πρόσωπον ἤδη πρὸς πρόσωπον ἐμπίπλαται τῆς ἀνορέκτου θεωρίας. ὅθεν

B δὲ οἱ αὐτὸν ἐπακολουθήσαι τῷ λόγῳ, πλείονα τὴν νοῦν ἀφῆ τῆς γραφῆς ἐνδιδόντος. λέγει γὰρ ὧδε· Καὶ ἐκδύσεται τὸν στολὸν τὸν λινοῦν, ὃν ἐνεδύκει εἰσπορευόμενος εἰς τὰ ἅγια· καὶ ἀποθήσῃ αὐτὸν ἐκεῖ, καὶ λούσεται τὸ σῶμα αὐτοῦ ὕδατι ἐν τόπῳ ἁγίῳ, καὶ ἐνδύσεται τὸν στολὸν αὐτοῦ. ἄλλως δ' οἶμαι ὁ Κύριος ἀποδύεταί τε καὶ ἐνδύεται, καλῶν εἰς αἴσθησιν· ἄλλως ὁ δι' αὐτοῦ πιστεύσας, ἀποδύεταί τε καὶ ἐπενδύεται, ὡς καὶ ὁ Ἀπόστολος ἐμήνυσεν, τὸν ἡγιασμένον στολόν. ἐντεῦθεν κατ' εἰκόνα τοῦ Κυρίου, ἀρχιερεῖς ἀπὸ τῆς ἁγιαθείσης ἠρωῶντο φυλῆς οἱ

C δοκιμώτατοι, καὶ οἱ εἰς βασιλείαν καὶ οἱ εἰς προφητείαν ἐκλεκτοὶ, ἐχρίοντο. ὅθεν καὶ Αἰγύπτιοι τοῖς ἐπιτυχοῦσι τὰ θεῖα σοφίαν ἀπετίθεντο μυστήρια, οὐδὲ μὴν βεβήλοις τὴν θείων εἴδησιν ἐξέφερον, ἀλλ' ἢ μόνοις γε τοῖς μέλλουσιν ἐπὶ βασιλείαν προϊέναι· καὶ τῶν ἱερέων τοῖς κριθεῖσιν εἶναι δοκιμωτάτοις ἀπό τε τῆς ἕξεως, καὶ τῆς παιδείας, καὶ τοῦ γένους. ὁμοία γοῦν τοῖς Ἑβραϊκοῖς, κατά γε τὴν ἀπόκρυψιν, καὶ τὰ τῶν Αἰγυπτίων αἰνίγματα. Αἰγυπτίων οἱ μὲν, ἐπὶ πλοίου· οἱ δὲ, ἐπὶ κροκοδείλου τὸν Ἥλιον δηλοῦσι. σημαίνουσι δὲ ὅτι ὁ Ἥλιος διὰ ἀέρος γλυ-

D κεροῦ καὶ ὑγροῦ τὴν πορείαν ποιούμενος, γίνεται τὸν χρόνον· ὃν αἰνίττεται ὁ κροκόδιλος, δηλόν τινα δηλῶν ἱερατικὴν ἱστορίαν. ναὸς μὲν ἐν Διοσπόλει τῆς Αἰγύπτου, ἐπὶ δὲ ἱεροῦ καλουμένου πυλῶνος, ἀνατέτυπται παιδίον μέν, γενέσεως σύμβολον· φθορᾶς δέ, ὁ ἱέραξ. Θεοῦ τε αὖ ὁ ἱέραξ· ὡς ὁ ἰχθὺς, μίσους· καὶ αὖθις πάλιν σημαινόμενον, ὁ κροκόδιλος, ἀναισθησίας. φαίνεται τοίνυν στοιχειούμενον ὃ πολλῶν σύμβολον, δηλωτικὸν εἶναι τῶνδε· ὦ γινόμενοι καὶ ἀπογινόμενοι, Θεὸς μισεῖ ἀναίδειαν. πάντα ὅσα καὶ τοῖς ὀφθαλμοῖς οἱ δημιουργοῦντες ἐξ ὕλης τιμίας, καθιερῶσαι, τοῖς θεοῖς ἀναπεφάντες εἰς τοὺς νεώς· τοῦτο δήπου αἰνιττόμενοι, ὡς πάντα Θεὸς ὁρᾷ καὶ ἀκούει.

πρὸς τοῖσδε, ἀλκῆς μὲν καὶ ῥώμης σύμβολον αὐτοῖς ὁ λέων· ὥσπερ ἀμέλει γῆς τε αὐτῆς, καὶ γεωργίας, καὶ τροφῆς, ὁ βοῦς· ἀνδρείας τε καὶ προμηθείας, ὁ ἵππος· ἀλκῆς τε αὖ μετὰ σεμνότητος, ἡ σφίγξ· ὃ μὲν σῶμα πάσης λέοντος, ὃ πρόσωπον δὲ ἀνθρώπου ἔχουσα. ὁμοίως τε τοῦτοις σοφίσαι καὶ μνήμῃ, καὶ κράτος, καὶ τέχνῃ ὁ ἀνθρωπος αἰνιττόμενος, τοῖς ἱεροῖς πρὸς αὐτῶν ἐγλύφεται. ἤδη δὲ καὶ ταῖς καλουμέναις πρ' αὐτοῖς κωμασίαις, τῶν θεῶν χρυσᾶ ἀγάλματα· δύο μὲν κύνας, ἕνα δὲ ἱέρακα, καὶ ἶβιν μίαν περιφέρουσι, καὶ καλοῦσι τὰ τέσσαρα τῶν ἀγαλμάτων εἴδωλα, τέσσαρα γράμματα. εἰσὶ γοῦν οἱ μὲν κύνες, σύμβολα τῶν δυσὶν ἡμισφαιρίων, οἷς περιπολεύουσι καὶ φυλακεύουσιν· ὁ δὲ ἱέραξ, ἡλίου· πυρώδης γὰρ καὶ ἀναιρετικός· αὐτίκα καὶ λοιμικὰς νόσους Ἡλίῳ αἰτιῶνται· ἡ δὲ ἶβις, Σελήνης τὰ μὲν σκιερὰ τῶν μελάνι· τὰ δὲ φωτεινά, τῷ λευκῷ τῶν πτίλων εἰκάζοντων. εἰσὶν οἳ τοὺς μὲν ὀπτικοὺς πρὸς τῶν κυνῶν μιμεῖσθαι βούλονται, οἱ δὲ προφυλάττουσι καὶ πυλωροῦσι τὴν ὅτι νότου καὶ ἄρκτου πρόοδον τοῦ Ἡλίου. τὸν δ' ἰσημερινόν, ὑψηλὸν ὄντα καὶ προκεκαυμένον, ὁ ἱέραξ δηλοῖ, καθάπερ ἡ ἶβις τὸν λοξόν· ἀριθμοῦ γὰρ εὑρέσεως καὶ μέτρου μάλιστα τῶν ζώων ἡ ἶβις ἀρχὴν παρέχεσθαι τοῖς Αἰγυπτίοις δοκεῖ, ὡς τῶν κύκλων ὁ λοξός. ἀλλὰ γὰρ οὐ μόνον Αἰγυπτίων οἱ λογικώτατοι, πρὸς δὲ, καὶ τῶν ἄλλων βαρβάρων, ὅσοι φιλοσοφίας ὠρέχθησαν, τὸ συμβολικὸν εἶδος ἐζήλωσαν. φασὶ γοῦν καὶ Ἰδανθύραν τῶν Σκυθῶν βασιλέα, ὡς ἱστορεῖ Φερεκύδης ὁ Σύριος, Δαρείῳ διαβαίνοντι τὸν Ἴστρον, πόλεμον ἀπειλοῦντα, πέμψαι σύμβολον αὐτῷ τῶν γραμμῶν, μυῶν, βατράχων, ὄρνιθα, ἰὸν, ἄροτρον. ἀπορίας δὲ ὄσης οἵας εἰκὸς, ὅτι τούτοις, Ὀροντοπάγας μὲν ὁ χιλίαρχος ἔλεγεν, παραδώσειν αὐτοὺς τῷ ἄρχοντι· τεκμαιρόμενος ἀπὸ μὲν τοῦ μυὸς, τὰς οἰκήσεις· ἀπὸ δὲ τοῦ βατράχου, τὰ ὕδατα· τὸν ἀέρα τε ἀπὸ τ' ὄρνιθος· καὶ ἀπὸ τοῦ ὀϊστοῦ, τὰ ὅπλα· ἀπὸ δὲ τοῦ ἀρότρου, τὴν χώραν. Ξιφόδρης δ' ἔμπαλιν ἡρμήνευσεν· ἔφασκε γὰρ, ἐὰν μὴ ὡς ὄρνιθες ἀναπτησώμεθα, ἢ ὡς μύες κατὰ τῆς γῆς, ἢ ὡς οἱ βάτραχοι καθ' ὕδατος δύωμεν, οὐκ ἂν φύγοιμεν τὰ ἐκείνων βέλη· τῆς γὰρ χώρας οὐκ ἐσμὲν κύριοι.

A His accedit, quod roboris quidem & fortitudinis signum est eis leo: sicut certè & ipsius terræ, & agriculturæ, & alimenti, est bos, magnique animi virtutis & libertatis, equus: roboris autem rursus cum ingenij solertia, sphinx, quæ totum quidem corpus habet leonis, faciem autem hominis. His quoque similiter, ingenij solertiam & mentem & vires potentiamque & artem homo significans, ab eis in sacris insculpitur. Iam vero in iis quoque quæ ab ipsis vocantur deorum κωμασίαι, aureas imagines, duos quidem canes, vnum autem accipitrem, & ibin vnam circumferunt: & B quatuor imaginum simulachra, vocant quatuor literas. Atque duo quidem canes, sunt symbola duorum hemisphæriorum, vt quæ circumeant & custodiant: accipiter vero, Solis: est enim igneus, & qui vim habet interimendi. Pestilentes itaque morbos Soli attribuunt. Ibis autem, Lunæ, nam vmbrosa cum nigro, lucida cum albo, plumarum contendebant. Sunt autem qui volunt quidem tropicos significari à canibus, qui custodiunt, & instar ianitorum obseruant, accessum Solis ad Austrum & Septentrionem: æquinoctialem autem, qui est altus & perustus, significat accipiter, sicut ibis obliquum seu signiferum. Numeri enim inuentionis & mensuræ, maximè ex animalibus, ibis videtur principium præbuisse Ægyptiis, sicut ex circulis obliquus. Sed enim non solum qui ex Ægyptiis vi ratiocinandi plurimum valuere, sed ex aliis quoque barbaris ij qui erant dediti studio philosophiæ, symbolicum genus sunt consectati. Aiunt quidem certè Idanthuram quoque Scytharum regem, vt refert Pherecydes Syrius, Dario qui Istrum traiecerat, bellum minantem, D symbolum misisse pro literis, murem, ranam, auem, iaculum, aratrum. Cum autem de his, vt erat consentaneum, exorta esset dubitatio, Orontopagas quidem tribunus militum, dicebat eos tradituros imperium, coniectans ex mure quidem, habitationes: ex rana autem, aquas: ex aue vero, aërem: ex iaculo autem, arma: ex aratro vero, regionem. Xiphodres autem contra est interpretatus. Dicebat enim: Nisi tanquam aues euolauerimus, aut tanquam mures terram, vel tanqnam ranæ aquam subierimus, illorum tela non effugiemus: non sumus enim domini regionis.

Anacharsin quoque Scytham dicit dormientem, siniſtra quidem continuiſſe pudenda, os autem dextera, ſignificantem oportere quidem vtrumque, ſed maius eſſe, linguam cohibere, quam voluptatem. Et quid opus eſt vt in barbaris referendis immorer, cum liceat oſtendere ipſos Græcos valde eſſe vſos occultatione? Androcydes certè Pythagoricus literas quæ vocantur Epheſiæ, vulgo autem valde ſunt celebres, dicit locum tenere ſymbolorum. Significare autem ἄσκιον quidem tenebras, eas enim non habere vmbras: κατάσκιον autem, lucem, quoniam illuſtrat vmbram; λίξ autem priſca appellatione eſt terra, & τετρὰς, hoc eſt, quaternio, annus, propter horas; δαμναμενεὺς autem Sol qui domat, & ἀῖσα, vox vera. Significat autem ſymbolum, rerum diuinarum eum eſſe ornatum, qui eſt tenebrarum, ſi conferatur cum luce, & Sol cum anno & terra cum omnis generis naturæ generatione. Quinetiam Dionyſius Thrax Grammaticus, in libro de declaratione ſymboli de rotulis, dicit ad verbum: *Significant autem non per verba ſolum, ſed etiam per ſymbola, nonnulli actiones: per verba quidem, ſicut ſe habent quæ dicuntur præcepta Delphica: Nihil nimis: & Noſce teipſum,* & quæ ſunt his ſimilia: per ſymbola autem, vt & rota quæ vertitur in deorum templis quæ tracta eſt ab Ægyptiis, & rami qui dantur iis qui adorant. Dicit enim Orpheus Thracius:

Ramorum eſt queis ſunt hominum terreſtria curæ,
Non vno ſtant fata loco in mente, omnia circum
Voluuntur, nec fas vna eſt conſiſtere parte,
Sed quam cœperunt curſus partem omnia ſeruant.

Rami autem, aut ſunt ſymbolum primi nutrimenti, aut vt ſciat vulgus fructus quidem omnino germinare & augeri, longiſſimo tempore permanentes: ſe autem accepiſſe exiguum vitæ tempus, ea de cauſa volunt dari ramos. Fortaſſe autem etiam vt ſciant, quod ſicut ij rurſus vruntur, ita illos quoque hanc vitam cito eſſe relicturos, & ignis opus futuros.

A Ἀνάχαρσίν τε τὸν Σκύθην φησὶ ἐκ αὐτὸν κοιμώμενον κατέχειν, τῇ μὲν λαιᾷ, τὰ αἰδοῖα· τῇ δὲ δεξιᾷ δὲ, τὸ στόμα· ἀναγκαῖον, δεῖν μὲν ἀμφοῖν, μεῖζον δὲ εἶναι γλώττης κρατεῖν ἢ ἡδονῆς. καὶ τί μοι δεῖ τοὺς βαρβάρους ἐπιφέρειν, ἐξὸν αὐτοῖς τοῖς Ἕλλησιν σφόδρα τῇ ἀποκρύψει κεχρημένοις ἐπιδεῖξαι; Ἀνδροκύδης γοῦν ὁ Πυθαγορικὸς τὰ Ἐφέσια καλούμενα γράμματα, ἐν πολλοῖς δὲ πολυθρύλητα ὄντα, συμβόλων ἔχειν φησὶ τάξιν· σημαίνειν δὲ Ἄσκιον μὲν τὸ σκότος, μὴ γὰρ ἔχειν τοῦτο σκιάν· φῶς δὲ, Κατάσκιον, ἐπεὶ καταυγάζει τὴν σκιάν· Λίξ τέ ἐστιν ἡ γῆ, κατ' ἀρχαίαν ἐπωνυμίαν· καὶ Τετρὰς, ὁ ἐνιαυτὸς, διὰ τὰς ὥρας· Δαμναμενεὺς δὲ, ὁ ἥλιος, ὁ δαμάζων· τὰ Αἶσά τε, ἡ Ἀληθὴς φωνή. σημαίνειν δὲ ἄρα τὸ σύμβολον, ὡς κεκοσμῆσθαι τὰ θεῖα· οἷς, σκότος πρὸς φῶς· καὶ ἥλιος πρὸς ἐνιαυτὸν, καὶ γῆ πρὸς πανγένειαν φύσεως γένεσιν. Ἀλλὰ καὶ Διονύσιος ὁ Θρᾷξ ὁ γραμματικὸς, ἐν τῷ περὶ τῆς ἐμφάσεως τῶν περὶ τῶν ἐγχώριων συμβόλων, φησὶ καὶ λέξιν· Ἐσήμαινον γοῦν οὐ διὰ λέξεως μόνον, ἀλλὰ καὶ διὰ συμβόλων ἔνιοι διὰ πράξεως· διὰ λέξεως μὲν, ὡς ἔχει τὰ λεγόμενα Δελφικὰ παραγγέλματα, Τὸ Μηδὲν ἄγαν, καὶ Τὸ Γνῶθι σαυτὸν, καὶ τὰ τούτοις ὅμοια· διὰ δὲ συμβόλων, ὡς ὅ τε ἔχων ὁ τροφόμενος ἐν τοῖς τῶν θεῶν τεμένεσιν, εἰλικισμένος παρὰ Αἰγυπτίων, καὶ ὁ τῶν θαλλῶν τῶν διδομένων τοῖς προσκυνοῦσι. φησὶ γὰρ Ὀρφεὺς ὁ Θρᾴκιος·

Θαλλῶν δ' ὅσα βροτοῖσιν ὑπὸ χθονὸς ἔργα μέμηλεν.
Οὐδὲν ἔχει μίαν αἶσαν ὑπὸ φρεσὶν, ἀλλὰ κυκλῆται
Πάντα πέλει· στῆναι δὲ καθ' ἓν μέρος οὐ θέμις ἐστίν.
Αλλ' ἔχει, ὡς ἤρξαντο, δρόμου μέρος ἶσον ἕπεσθαι.

οἱ θαλλοὶ ἤτοι τῆς προφήτης τροφῆς σύμβολον παράχουσιν, ἢ ὅπως ὑπισχνῶνται οἱ πολλοὶ τοῖς μὲν καρποὺς διὰ ὅλου θάλλειν καὶ αὔξεσθαι διαμένοντας ὑπισχνοῦσιν· σφᾶς δ' αὐτοὺς ὀλίγον εἰληχέναι τὸν τῆς ζωῆς χρόνον· τοῦτον χάριν δίδοσθαι τοῖς θαλλοῖς βούλονται· ἴσως δὲ καὶ ἵνα ὑπισχνῶνται ὅτι ὡς οὗτοι αὖ καίονται, ὕτως καὶ τοὺς εἰς τοῦτον τὸν βίον ταχέως ἐκλιπεῖν, καὶ πυρὸς ἔργον γενέσθαι.

χρησιμώτατον ἀρα ὃ τῆς συμβολικῆς ἑρμηνείας εἶδος εἰς πολλά, καὶ πρὸς τὸ ὀρθῶ θεολογίαν συνεργοῦν, καὶ πρὸς εὐσέβειαν, καὶ πρὸς ἐπίδειξιν συνέσεως, καὶ πρὸς βραχυλογίας ἄσκησιν, καὶ σοφίας ἔνδειξιν· σοφοῦ γάρ, ὃ χρῆσθαι τῇ συμβολικῇ φράσει δεξιῶς, φησὶν ὁ γραμματικὸς Δίδυμος, καὶ ὃ γνωρίσαι ὃ λέγεται ταύτης δηλούμενον. ναὶ μὴν ἡ στοιχειωτικὴ τῶν παίδων διδασκαλία, πλὴν τῶν τεττάρων στοιχείων οὐδὲν ἐμπεριλαμβάνει ἑρμηνείαν· Βέδυ μὲν γὰρ τοὺς Φρύγας τὸ ὕδωρ φησὶ καλεῖν· καθὰ καὶ Ὀρφεύς·

Καὶ Βέδυ Νυμφάων καθαλείβεται ἀγλαὸν ὕδωρ.

Ἀλλὰ καὶ ὁ Θύτης Δίων ὁμοίως φαίνεται γράφων· Καὶ Βέδυ λαβὼν, καὶ χέρσῳ καταχέας, καὶ ὅπως τὸ ἱεροσκοπεῖν πρέπου. ἔμπαλιν δὲ ὁ Κωμικὸς Φιλύδεος, Βέδυ τὸν ἀέρα, βιόδωρον ὄντα, δηλοῦν τούτων μυσάσης·

Ἑλκειν τὸ Βέδυ σωτήριον εὐσυνόμην·
Ὅσῳ μείζονός ἐστιν ὑγιείας μέρος·
Τὸ τὸν ἀέρ' ἕλκειν καθαρὸν, οὐ τεθολωμένον.

συνομολογεῖ τῇ τοιᾶσδε δόξῃ καὶ ὁ Κυζικηνὸς Νεάνθης, γράφων τοὺς Μακεδόνων ἱερεῖς ἐν ταῖς κατευχαῖς, Βέδυ καλεῖν ἵλεων αὐτοῖς τε καὶ τοῖς τέκνοις· ὅπερ ἑρμηνεύουσιν ἀέρα. Ζάψ δὲ, ὃ πῦρ οἱ μὲν, ὡδὲ τὲ ζέσιν, ἀμαθῶς ἐδέξαντο· καλεῖται δ' ὅταν ἡ θάλασσα, ὡς Εὐφορίων ἐν τοῖς πρὸς Θεωρίδην ἀντιγραφαῖς·

Ζάψ δὲ ποτὶ σπιλάδεσσι νεὸν ὀλέτειρα κακοῦργος.

Διονύσιός τε ὁ Ἰαμβος ὁμοίως.

Πόντου μαινομένοιο σείσεινε ἁλυκὴ Ζάψ.

ὁμοίως δὲ Κρατῖνος ὁ νεώτερος Κωμικός·

Καρίδας τ' ἠ Ζάψ ἐκφέρει κ' ἰχθύδια.

καὶ Σιμμίας ὁ Ῥόδιος·

Ἀμασιγήτων καὶ Τελχίνων ἔφυ ἡ ἁλυκὴ Σάψ.

χθὼν δὲ ἡ γῆ, εἰς μέγεθος κεχυμένη. καὶ πλῆκτρον οἱ μὲν, τὸν πόλον· οἱ δὲ, τὸν ἀέρα τὸν πάντα πλήσαντα καὶ κινοῦντα εἰς φύσιν τε καὶ αὔξησιν, ἢ τὸν πάντων πληρωτικόν. οὐκ ἀνέγνωσαν δ' οὗτοι Κλεάνθη τὸν φιλόσοφον, ὃς αὐτίκρυς πλῆκτρον τὸν ἥλιον καλεῖ· ἐν γὰρ τοῖς ἀνατολικοῖς ἐρείδων τὰς αὐγὰς,

A Genus ergo symbolicæ interpretationis est ad multa vtilissimum, vt quod & ad rectam conferat Theologiam, & pietatem, & ad iudicandam ingenij solertiam, & breuitatis exercitationem, & ad ostendendam sapientiam. Sapientis enim esse vti dictione symbolica, appositè dicit Didymus Grammaticus, & declarare id quod per eam significatur. Iam puerorum quoque doctrina quæ versatur in elementis, complectitur interpretationem quatuor elementorum. Dicit enim Phrygas aquam vocare Bedy, sicut etiam Orpheus:

B

Nympharumque Bedy promanat limpida lympha.

Quinetiam Dion Thytes, id est, sacrificator, videtur scribere similiter: Et acceptum Bedy effunde manibus, & conuerte ad aruspicinam. Contra autem Comicus Philydeus, Bedy, aërem, qui vitam suppeditat, per hæc intelligit:

Haurire possim vt Bedy salutiferum precor.
Quod sanitatis pars cluit potissima.
Vt aërem, inquam, haud noxium & purum traham.

C Huic opinioni consentit etiam Neanthes Cyzicenus, scribens sacerdotes Macedonum in precibus inuocare Bedy, vt sit eis propitius & filiis; quod quidem interpretatur, aërem. Zaps autem alij quidem indocte pro igne existimarunt poni, à nomine ζέσις, quod significat ebullitionem. Sic autem vocatur mare, vt Euphorion in iis quæ scripsit ad Theoridan:

Impulit ad scopulos & perdit naufraga quem Zaps.

Dionysius dictus Iambus similiter,

Et Zaps insano nunc vrget in æquore salsa,

Similiter autem Cratinus iunior Co-

D micus:

Producit & squillas Zaps & minutulos Pisces.

Et Simmias Rhodius:

Ex Amasignetis nata & Telchinibus est Zaps
Salsa.

χθὼν autem est terra, quæ est effusa in magnitudinem. Et πλῆκτρον id est, plectrum, alij quidem polum, alij vero aërem, qui omnia pulsat & mouet ad naturam & augmentum, aut qui omnia implet. Non legerunt autem isti Cleanthem philosophum, qui Solem aperte vocat πλῆκτρον. In oriente enim iubar fulciens,

mundum veluti pulsans, in concinnum aptumque cursum lucem deducit. Ex Sole autem reliqua quoque astra significat. Sphinx autem non est intelligentia vniuersorum, & ex Poëtæ Arati sententia, mundi conuersio: sed forte fuerit quidam spiritalis tenor, qui peruadit mundum & continet. Melius autem fuerit accipere æthera, qui omnia continet & constringit, sicut etiam dicit Empedocles:

Principium Solis tibi nunc age carmine dicam,
Atque orta vnde sient quæ à nobis cuncta videntur:
Tellus, atque mare exundans, atque humidus aër:
Titan, atque æther qui cuncta astringit in orbem.

Apollodorus autem Coreyræus dicit hos versus fuisse prolatos à Brancho vate, Milesios expiante à fame. Ille enim multitudinem ramis lauri aspergens, hymnum dicendo præiuit hoc modo:

Cantetis pueri heus Hecaergan atque Hecaergum.

Ita autem acclamauit populus, vt diceret, Bedy, Zaps, Chthon, Plectrum, Sphinx, Cnachzbi, Chthyptes, Phlegmos, Drops. Meminit autem historiæ Callimachus quoque in Iambis. Cnachzbi autem per deriuationem est morbus, ex eo quod est κναίειν, id est, angere & dolore afficere, & διαφέρειν, quod est differre ac dispergere, & θύλαι quod est fulmine comburere. Thespis autem Tragicus per hæc dicit aliquid aliud significari, scribens hoc modo: Ecce tibi libo Cnachzbi candidum, quod ex albis expressi altoribus. Ecce cum tibi Chthyptem caseum, rubro melle miscuerim, Pan bicorniger in tuis sanctis id pono altaribus. Ecce tibi Bromij candens fulgur libo. Significat autem, vt existimo, primum lacteum nutrimentum quod est ex xxiiij elementis animæ, post quod cibus iam est lac concretum. Postremum autem sanguis, vitis illius verbi, candens significat vinum, nempe perficientem lætitiam, educationis. Drops autem est verbum efficax, quod ex prima catechesi, hoc est, quæ per auditum fit institutione, ad viri incrementum, in mensuram ætatis, hominem accendit & illuminat. Fertur etiam tertia puerilis in hunc modum descriptio, μύρπηκες, σφίγξ, κλώψ, ζωχθονδόν. Significat autem, vt opinor, per elementorum &

A οἷ πλάνητων τὸν κόσμον, εἰς τὸ ἁρμόνιον πορείαν ὁ φῶς ἄγῃ· ὁκ δὲ τοῦ Ηλίου σημαίνῃ καὶ τὰ λοιπὰ ἄστρα. σφὶγξ δὲ, οὐχ ἡ τῶν ὅλων στρώσεις, καὶ ἡ τοῦ κόσμου τις ποιητὴ ἀρμονίαν φερομένη. Ἀλλά τις μοι ὁ διήκων πνευματικὸς τόνος καὶ στρέφων τὸν κόσμον εἴη μοι· ἄμεινον δὲ ὁκδέχεσθαι τὸν αἰθέρα πάντα στρέφοντα καὶ σφίγγοντα· καθὰ καὶ ὁ Εμπεδοκλῆς φησίν·

Εἰ δ' ἄγε τοι νεῦ ἐγὼ λέξω θεοῦς Ηλιον ἄρχιν,
Ἐξ ὧν δὴ ἐφύοντο τὰ νῦν ἐσορώμενα πάντα,
B Γαῖά τε καὶ πόντος πολυκύμων, ἠὲ δ' ὑγρὸς ἀὴρ,
Τιτὰν, ἠὲ δ' αἰθὴρ, σφίγγων περὶ κύκλον ἅπαντα.

Ἀπολλόδωρος δ' ὁ Κερκυραῖος τοὺς στίχους τοὺς δὲ ἀπὸ Βράγχου μάφωνηθῆναι τοῦ μάντεως λέγῃ, Μιλησίους καθαίροντος ἀπὸ λοιμοῦ. ὁ μὲν γὰρ ὑπερβάλλων τὸ πλῆθος δάφνης κλάδοις περικατήρχετο τοῦ ὕμνου ὧδέ πως·

Μέλπετε, ὦ παῖδες, ἑκάεργον καὶ ἑκαέργην·

C ἐπέφαλλεν δὲ, ὡς εἰπεῖν, ὁ λαός· Βέδυ, Ζάψ, Χθών, Πλῆκτρον, Σφὶγξ, Κναξζὶ, Χθύπτης, Φλεγμός, Δρώψ. Μέμνηται τῆς ἱστορίας καὶ Καλλίμαχος ἐν Ἰάμβοις. Κναξζὶ δὲ τὸ παραγωγὸν ἡ νόσος, παρὰ τὸ κναίειν καὶ διαφέρειν· θύλαί τε, τὸ κεραυνῷ φλέξαι. Θέσπις μὲν τοι ὁ Τραγικὸς ταῦτα τούτων ἄλλό τι σημαίνεσθαί φησιν, ὧδέ πως γράφων· ἴδε σοι ἀπένδω Κναξζὶ λευκὸν ἀπὸ θηλαμόνων θλίψας κηκίδα· ἴδε σοι Χθύπτην τυρὸν μίξας ἐρυθρῷ μέλιτι, καὶ τῶν

D σῶν Γαὶ δίκερως τίθημαι βωμοῖς ἁγίοις· ἴδε σοι Βρόμιου αἴθοπα φλογμὸν λείβω. αἰνίσσεσθαι οἶμαι, τὸ ὁκ τῶν τεσσάρων καὶ εἴκοσι στοιχείων ψυχῆς γαλακτώδη περιττὸν τροφήν. μοῦν μὲν ἤδη πεπηγὸς γάλα τὸ βράσμα· τελευταῖον δὲ αἷμα ἀμπέλου τοῦ λόγου, τὸν αἴθοπα οἶνον, τὸ τελεσθὲν τῆς ἀγωγῆς εὐφροσύνῃ διδάσκῃ. δρώψ δὲ ὁ λόγος ὁ δραστήριος, ὁ ὁκ κατηχήσεως τὸ περιττὸς εἰς αὔξησιν ἀνδρὸς, εἰς μέτρον ἡλικίας, ὁκφλέγων καὶ ὁκφωτίζων τὸ ἀληθινόν. ἀλλὰ καὶ τρίτος ὑπογραμμὸς φέρεται παιδικός. μύρπηκες, σφὶγξ, κλώψ, ζωχθονδόν. σημαίνῃ δ' οἶμαι διὰ τῆς τῶν στοιχείων καὶ

τῦ κόσμου διοικήσεως, τὴν ὁδὸν ἡμῖν δεῖν ὅπη τὴν A
τῶν τελειοτέρων γίνεσθαι γνῶσιν, βίᾳ καὶ πόνῳ ἀθανάτῳ τῆς αἰωνίου σωτηρίας· μόρ-
ψαι μὲν γὰρ, ὃ καταλαβεῖν· τὸν δὲ τοῦ κόσμου
ἁρμονίαν, εἰ σφίγξ· ζωχθηδόνα δὲ, τὴν χαλε-
πότητα μιμούμενοι· καὶ κλῶπα τὴν λανθάνουσαν Κυ-
ρίου γνῶσιν ἅμα καὶ ἡμέραν δηλοῖ. τί δ'; οὐ-
χὶ καὶ Ἐπιγένης ἐν τῷ περὶ τῆς Ὀρφέως ποιή-
σεως, τὰ ἰδιάζοντα παρ' Ὀρφεῖ ἐκτιθέμενος,
φησί· νευρίσι καμπυλόχρωσι, τοῖς ἀρότροις
μιμουμένας· σήμασι δὲ, τοῖς αὐλαξι· μίτον δὲ,
τὸ σπέρμα ἀλληγορεῖσθαι· καὶ δάκρυα Διός, τὴν
ὄμβρον δηλοῦν· μοίρας τε αὖ, τὰ μέρη τῆς B
Σελήνης, τεσσαρακάδα καὶ πεντεκαιδεκάτην καὶ
νουμηνίαν· διὸ καὶ λευκοπόλους αὐτοὺς καλεῖν τὸν
Ὀρφέα, φωτὸς ὄντας μέρη. πάλιν, ἄνθινον μὲν,
τὸ ἔαρ, διὰ τὴν φύσιν· ἠρεμίδα δὲ, τὴν νύκτα,
διὰ τὴν ἀνάπαυσιν· καὶ γεγενέαν, τὴν Σελήνην,
διὰ τὸ ἐν αὐτῇ πρέπον. Ἀφροδίτην τε, τὸν
καιρὸν καθ' ὃν δεῖ σπείρειν, λέγεσθαι παρὰ τὴν
θεολόγον. τοιαῦτα καὶ οἱ Πυθαγόρειοι ἠνίσσοντο·
Φερσεφόνης μὲν κύνας, τοὺς πλανήτας· Κρό-
νου δὲ δάκρυον, τὸν θάλασσαν αἰνιττόμενοι. C
καὶ μυρία ὅσα μυρίοις ὑπεμίμνησκον ἂν τοῦτό τε
φιλοσόφων, τοῦτό τε ποιητῶν αἰνιγματωδῶς
εἰρημένα· ὅπου γε καὶ ὅλαι βίβλοι ὑποκεκρυμμένην τὴν τῆς συγγραφέως βούλησιν ὑπο-
δείκνυνται· ὡς καὶ ὁ Ἡρακλείτου περὶ φύ-
σεως· ὃς καὶ διὰ αὐτὸ τοῦτο, σκοτεινὸς προσηγό-
ρευται. ὁμοία τούτῳ τῇ βίβλῳ καὶ ἡ Φερεκύ-
δους θεολογία τοῦ Συρίου. Εὐφορίων γὰρ ὁ
ποιητὴς, καὶ τὰ Καλλιμάχου Αἴτια, καὶ ἡ Λυ-
κόφρονος Ἀλεξάνδρα, καὶ τὰ τούτοις παρα-
πλήσια, γυμνάσιον εἰς ἐξήγησιν γραμματι-
κῶν ἔγκειται ἅπασιν. σκοπῶ ἀπεικὸς καὶ τὸν
βάρβαρον φιλοσοφίαν, περὶ ἧς ἡμῖν προ-
κειται λέγειν, ὑποκεκρυμμένως, καὶ διὰ συμ-
βόλων προφητεύειν ἔνεστιν, ὡς ἀποδέδεικται.
τοιαῦτα γοῦν ὁ Μωσῆς παραινεῖ· τὰ κοινὰ δὴ
ταῦτα, ὑ φάσκειν χοίρου, ὅτε ὀξύπλευρον, ὅτε
ἀετὸν, ὅτε κόρακα. ὁ μὲν γὰρ χοῖρος, φιλήδο-
νον καὶ ἀκάθαρτον ὑποδυομένην ἔφην, καὶ ἀφρο-
δισίων λίχνον καὶ μεμολυσμένῃ ἀκολασίαν μι-
μούμενον, ἀεὶ κυησιῶσθαι, ὑλικήν τε καὶ ἐν βορβό-
ρῳ κειμένῃ, εἰς σφαγὴν καὶ ἀπώλειαν πιαι-
νομένην. ἔμπαλιν ὑποτρέπει διηλεῖν ὁ μακρυχώμενον ἐσθίειν· μιμούμενον, φησὶν ὁ Βαρνάβας,
κολλᾶσθαι δεῖν μετὰ τῶν φοβουμένων τὸν Κύριον,

mundi administrationem, oportere nos
progredi ad perfectiorum cognitionem,
vi & labore æterna superata salute: μόρ-
ψαι enim significat comprehendere.
Sphinx autem mundi compagem. ζω-
χθηδόνα autem difficultatem; & κλῶπα latentem Domini cognitionem simul &
diem significat. Quid vero, an non
Epigenes quoque in libro de Poësi
Orphei ea quæ apud Orpheum sunt
eius propria exponens, dicit κερκίσι καμ-
πυλόχρωσι, id est radiis incurui corporis,
aratra significari? σήμασιν autem, hoc est,
staminibus, sulcos: μίτον autem, hoc est
filum, dici allegorice semen, & Iouis
lachrymas significare pluuiam: μοίρας
autem, hoc est Parcas, rursus partes Lu- Genes. 5.
næ, tricesimam, quintamdecimam, &
nouam Lunam. Quocirca dicit etiam
Orpheum eas vocare λευκοπόλους, id est,
candidatas: vt quæ sint partes lucis.
Rursus ἄνθινον quidem, id est floridum,
ver significare propter naturam. No-
ctem autem ἠρεμίδα, propter quietem, &
Lunam γεγενέαν, propter eam quæ est in
ipsa faciem. Et ἀφροδίτην, id est Vene-
rem, apud Theologum dici tempus
quo seminare oporteat. Huiusmodi
etiam ænigmatibus vtebantur Pythago-
rei: Proserpinæ quidem canes, stellas
errantes: Saturni autem lachrymam:
mare dicentes allegorice. Et innumera-
bilia inueniemus tam apud Philoso-
phos, quam apud Poëtas dicta ænigma-
tice; cum etiam toti libri indicent ab-
ditam scriptoris voluntatem: cuiusmo-
di est liber Heracliti de Natura, qui
etiam propterea appellatus est σκοτεινὸς,
id est, obscurus ac tenebricosus. Huic
libro est similis Pherecydis quoque Sy-
ri Theologia. Euphorion enim Poëta,
& Callimachi Causæ, & Lycophronis
Alexandra, & quæ sunt his similia,
sunt instar gymnasij proposita ad expli-
candum omnibus Grammaticis. Talia D
ergo Moses quoque præcipit, vt hæc
communia: Non vesci porco, neque
aquila, neque accipitre, neque coruo.
Nam porcus quidem, quod est animal
voluptati deditum & immundum, ci-
borum cupiditatem, & salacem in re
venerea libidinem, & inquinatam si-
gnificat intemperantiam, materialem-
que & in luto iacentem, & quæ ad cæ-
dem pinguescit & interitum. Rursus
autem permittit vesci iis, quæ ha-
bent fissam vngulam & quæ ruminant,
significans, inquit Barnabas, oportere
adhærere iis qui timent Dominum,

& in corde meditantûr eam quam acceperunt verbi distinctionem, iisque qui loquuntur, & seruant Domini iustificationes: iis qui sciunt quod meditatio est opus lætitiæ, & qui verbum Domini ruminant. Quid vero est quod fissas & duplices habet vngulas? Quod iustus & in hoc mundo ambulat, & sanctum expectat sæculum. Deinde subiungit: Videte quam pulchrè legem Moses tulerit. Sed vndenam illis in mentem venit vt hæc cogitarent? Nos iure præcepta intelligentes, loquimur vt Deus voluit, propterea aures nostras & corda circumcîdit, vt hæc intelligamus. Quando certè dixit, Non vesceris aquila, accipitre, & miluo, & coruo. Non adhærebis, inquit, neque assimilaberis his hominibus, qui labore & sudore nesciunt sibi parare victum, sed in rapina viuunt & iniquitate. Aquila enim rapinam, accipiter autem iniustitiam, & coruus auaritiam, & plura habendi cupiditatem
Psal.17. significat. Scriptum est autem: *Cum viro innocente eris innocens, & cum electo electus eris, & cum peruerso peruerteris.* Sanctis ergo conuenit adhærere, quoniam ij qui eis adhærent sanctificabuntur. Hinc scribit Theognis:

Te bona namque boni, si vnà versêre, docebunt:
Praui sed periment quod fuit ingenium.

Exod.15. Et rursus quando dicit in Cantico: *Glorioſe enim magnificatus est, equum & ascensorem deiecit in mare*: multiplex, & belluinum & quod appetitionis impetu fertur vitium, vnà cum auriga qui ascenderat, & habenas laxarat voluptatibus, in mare proiecit, in mundi dejiciens tumultus & perturbationes. Ita etiam Plato in libro de Anima, & aurigam, & equum qui defecerat, partem expertem rationis quæ bipertito diuiditur, nempe in iram & cupiditatem, dicit cadere. Qua ratione Phaëthontem quoque propter incontinentiam fabula è curru excidisse significat. Ita etiam
Genes.37 se habet de Ioseph. Cum ei adolescenti fratres inuidissent, vt qui amplius aliquid præuideret in cognitione, eum varia exuerunt tunica, & acceptum in lacum proiecerût (lacus autem inanis non habuit aquam) vt qui variam viri boni cognitionem, ex diligenti studio comparatam amandassent, & valere iussissêt: aut nuda quæ est ex lege fide vtentes,

A καὶ μὴ τῶν μαγειρώντων ὁ ἔλαβον ἁβρόσαλμα ῥήματος ἐν τῇ καρδίᾳ, μὴ τῶν λαλούντων δικαιώματα Κυρίου καὶ τηρούντων, μὴ τῶν εἰδότων ὅτι ἐν μελέτῃ ἐστὶν ἔργον ἀφροσύνης, καὶ ἀναμηρυκωμένων τὸν λόγον Κυρίου. τί δὲ ὄνυχλοιῶ; ὅτι ὁ δίκαιος καὶ ἐν τούτῳ τῷ κόσμῳ περιπατεῖ, καὶ τὸν ἅγιον αἰῶνα ἐκδέχεται. Εἶτα ἐπιφέρει· Βλέπετε πῶς εὐνομοθέτησεν ὁ Μωσῆς καλῶς. Ἀλλὰ πόθεν ἐκείνοις ταῦτα νοῆσαι ἢ συνιέναι; ἡμεῖς δικαίως νοήσαντες ταῖς ἐντολαῖς λαλοῦμεν, ὡς ἠθέλησε Κύριος· διὰ τοῦτο περιέτεμε τὰς ἀκοὰς ἡμῶν
B καὶ τὰς καρδίας, ἵνα συνιῶμεν ταῦτα. ναὶ μὴν ὅτ' αὖ λέγει, Οὐ φάγῃ τὸν ἀετὸν, τὸν ὀξύπτερον, καὶ τὸν ἱκτῖνον, καὶ τὸν ἰέρακα, οὐ κολληθήσῃ, φησὶν, οὐδὲ ὁμοιωθήσῃ τοῖς ἀνθρώποις τούτοις, οἳ οὐκ ἴσασι διὰ πόνου καὶ ἱδρῶτος ποιεῖσθαι ἑαυτοῖς τὴν τροφὴν, ἀλλ' ἐν ἁρπαγῇ καὶ ἀνομίᾳ βιοῦσιν· ἀετὸς μὲν γὰρ, ἁρπαγή· ὀξύπτερος δὲ, ἀδικίαν, καὶ πλεονεξίαν ὁ ἱέραξ μιμεῖται. γέγραπται δέ. Μετὰ ἀνδρὸς ἀθῴου, ἀθῷος ἔσῃ· καὶ μετὰ ἐκλεκτοῦ, ἐκλεκτὸς ἔσῃ· καὶ μετὰ στρεβλοῦ, διαστρέψεις. κολλᾶσθαι οὖν τοῖς ἁγίοις παρῄνεσε, ὅτι οἱ κολλώμενοι αὐτοῖς ἁγιασθήσονται. ἐντεῦθεν ὁ Θέογνις γράφει·

C Εὐθλῶν μὲν γὰρ ἀπ' ἐσθλὰ μαθήσεαι· ἢν δὲ κακοῖσι
Συμμιγῇς, ἀπολεῖς καὶ τὸν ἐόντα νόον.

Ὅταν τε αὖ ἐν τῇ ᾠδῇ λέγῃ· Ἐνδόξως γὰρ δεδόξασται· ἵππον καὶ ἀναβάτην ἔρριψεν εἰς θάλασσαν· ὃ πολυσκελὲς καὶ κτηνῶδες καὶ ὁρμητικὸν πάθος τὴν ἐπιθυμίαν, συνῳδὰ καὶ τῷ ἐπιβεβηκότι λυμαίνεσθαι, τὰς ἰδίας τῆς ἡδονῆς ἐπιδεδωκότι, ἔρριψεν εἰς θάλασσαν, εἰς τὰς
D κοσμικὰς ἀταξίας ἐπιβαλών. ὅτως γὰρ καὶ Πλάτων ἐν τῷ περὶ ψυχῆς, τόν τε ἡνίοχον καὶ τὸν ἀποσατήσαντα ἵππον, τὸ ἄλογον μέρος, ὃ δὴ ὀργὰ τέμνεται, εἰς θυμὸν καὶ ἐπιθυμίαν, καταπίπτειν φησίν. ἢ καὶ τὸν Φαέθοντα διὰ ἀκρασίαν τῶν πώλων ἐκπεσεῖν ὁ μῦθος αἰνίττεται. ναὶ μὴν καὶ ἐπὶ τοῦ Ἰωσήφ· νέον τόπον ζηλώσαντες οἱ ἀδελφοὶ, πλοῦτόν τι προορώμενον κατὰ τὴν γνῶσιν, ἐξέδυσαν τὸν χιτῶνα τὸν ποικίλον· καὶ λαβόντες, ἔρριψαν εἰς λάκκον· ὁ δὲ λάκκος, κενὸς, ὕδωρ οὐκ εἶχε· τὸν ἐκ φιλομαθίας δὲ ἀσυνδήτῳ ποικίλῃ γνῶσιν ἀποσπερχίσαντες. ἢ, φιλῇ τῇ κατὰ νόμον πίστει κεχρημένοι,

ἔρριψαν εἰς λάκκον τ ὕδατος κενόν, εἰς Αἴγυ- A
πτον ἀπεμπολήσαντες, τ θείου λόγου ἔρημον·
κενὸς ὁ βαπτήσμης ὁ λάκκος· ἐν ᾧ ῥιφεὶς, καὶ τ
γνῶσιν ἀποδυσάμενος, ὅμοιος τοῖς ἀδελφοῖς ἐ-
δόκει γυμνὸς γνώσεως, ὁ δι' ἀλήθειαν σοφός·
κατ' ἀμφότερα σημαινόμενον εἰη ἂν ἐπιθυμία
ποικίλον ἔνδυμα, εἰς ἀχρεῖς ἀπέχουσα βά-
ραθρον. Ἐαν δέ τις ἀνοίξῃ λάκκον, ἢ λατομή-
σῃ, φησὶ, καὶ μὴ καλύψῃ αὐτὸν, ἐμπέσῃ δ'
εἰς μόχος ἢ ὄνος, ὁ κύριος τ λάκκου ἀπο-
τίσει ἀργύριον, & δώσει τῷ πλησίον· ὃ δ' τε-
θνηκὸς, αὐτῷ ἔσται. σαφῶς μοι τὴν προφη- B
τείαν ἐκείνην ἔπαγε· Ἔγνω βοῦς τὸν κτησάμε-
νον, καὶ ὄνος τ φάτνην τ κυρίου αὐτ· Ἰσρα-
ὴλ δέ με οὐ συνῆκεν· ἵνα οὖν μή τις τού-
των ἐμπεσὼν εἰς τ ὑπὸ σοῦ διδασκομένων
γνῶσιν, ἀκρατὴς γλώμενος τ ἀληθείας, πα-
ρακούσῃ τε καὶ ἀπόσπεσῃ, ἀσφαλὴς, φησὶ,
πρὸς τ χρῆσιν τ λόγου γίνου· καὶ πρὸς μὲν
τοὺς ἀλόγως προσιόντας, ἀπόκλεισον τ ζῶσαν
ἐν βάθει πηγήν· ποτὸν δὲ ὄρεγε τοῖς ἀληθείας
διψήσουσιν. ὑπικρυπτόμενος δ' οὖν πρὸς τοὺς
οὐχ οἵους τε ὄντας προσδέξασθαι τὸ βάθος τ C
γνώσεως, καταχάλυπτε τὸν λάκκον· ὁ Κύριος
οὖν τ λάκκου, ὁ γνωστικὸς, αὐτὸς ζημιω-
θήσεται, φησὶ, τ αἰτίαν ὑπέχων τ σκανδα-
λισθέντος, ἤτοι καταποθέντος τῷ μεγέθει τ
λόγου, μικρολόγου ἔτι ὄντος· ἢ μετακινήσας
τὸν ἐργάτην ὑπὲρ τὴν θεωρίαν, καὶ ἀποσπάσας
ἀφ' ἁπλῆς προφάσεως τ ἀδελφείου πίστεως. Ἀρ-
γύριον δὲ δώσει, τῷ παντοκρατορικῷ βουλή-
ματι ὑπέχων λόγον & δύνας. οὕτω μὲν οὖν
ὁ τύπος νόμου καὶ προφητῶν, ὁ μέχρις Ἰωάν-
νου· ὁ δὲ, καὶ τοι φθεγξάμενος, ὡς
ἂν μηκέτι προφητεύων, ἀλλὰ δηκνύων ἤδη
παρόντα τὸν ἐξ ἀρχῆς καταγγελλόμενον συμ- D
βολικῶς, ὅμως, Οὐκ εἰμὶ, φησὶν, ἄξιος
τὸν ἱμάντα τ ὑποδήματος λῦσαι Κυρίου·
μὴ γὰρ ἄξιος εἰμὶ ὁμολογῆσαι τὴν τοσαύτην
βασιλείαν δυνάμιν· χρῆναι γὰρ τοὺς κατα-
ξιουμένους, ἀπολύειν τ σώματος καὶ τῶν
τούτου ἁμαρτημάτων τὴν ψυχὴν, ὥσπερ τ
δεσμοὺς τὸν πόδα. Τάχα δὲ & τὴν τελευταίαν
τ Σωτῆρος εἰς ἡμᾶς ἐνέργειαν, τ προσεχῆ
λέγω, τὴν διὰ τ παρουσίας ὑπικρυπτομένην
τῷ τ προφητείας αἰνίγματι, ὁ διὰ τ αὐτο-
ψίας τὸν θεασάμενον δείξας, τ εἰς φανερὸν
προῆλθεν ἐδήλου μᾶλλον παρουσίαν,

proiecerunt in lacum aqua vacuum, vt qui vendidissent in Ægyptum diuino verbo desertam. Vacuus autem scientia lacus, in quem proiectus, cum exuisset cognitionem, videbatur similis fratribus, id est, nudus cognitione qui delituerat sapiens. Alio autem significato fuerit cupiditas varium indumentum, quæ in vastum barathrum est proiecta. Si quis autem, inquit, lacum aperuerit, vel ædificauerit, & ipsum non texerit, vitulus autem vel asinus in eum inciderit, lacus dominus soluet pecuniam, & dabit proximo, quod autem fuerit mortuum, eius erit. Hic mihi illam subiunge prophetiam: *Cognouit bos possessorem* Esa. 1.
suum, & asinus præsepe Domini sui, Israel autem me non intellexit. Ne quis ergo ex iis, cum inciderit in eam quæ à te docetur cognitionem, nec possit continere veritatem, non obediat & excidat, sis cautus in vsu verbi: & apud eos quidem qui accedunt citra rationem, occlude fontem qui viuit in profundo, potum autem præbe iis qui sitierint veritatem. Apud eos ergo qui non possunt accipere profunditatem cognitionis, tege lacum. Dominus ergo lacus, ipse inquam qui est cognitione præditus, mulctabitur, inquit, vt in quem culpa conferatur, quòd is fuerit offensus & deuoratus verbi magnitudine, cum tantas opes verbi minimè caperet, aut quod eum qui operabatur traduxerit ad contemplationem, & à rudi & illaborata fide abduxerit per occasionem. Pecuniam autem dabit vo- Matt. 20
luntati omnipotenti, sui facti reddens rationem. Hic est ergo typus & figura legis & prophetarum, quæ fuit vsque ad Ioannem. Ille autem etiamsi sit locutus apertius, vt qui non amplius vt Propheta prædiceret, sed iam præsentem ostenderet, qui ab initio symbolicè annunciabatur, Non sum tamen, inquit, Ioan. 1
dignus qui soluam corrigiam eius calcei. Fatetur enim se non esse dignum qui tantam baptizet potestatem. Oportet enim eos qui mundos faciunt, animam exoluere à corpore & eius peccatis, tanquam pedem à vinculo. Fortasse autem postremam quoque Seruatoris in nos operationem, proximam inquam, quæ Prophetiæ ænigmate occultabatur per præsentiam, is qui per ipsum ostendit aspectum cum qui prædicebatur, ipsam quæ procul in apertum veniebat significando præsentiam,

reuera soluit finem eloquiorum carnis dispensationis, detecta notione symbolorum. Et quæ à Romanis fiunt in testamentis, locum obtinuerunt: nempe libræ illæ, & asses, propter iustitiam, & mancipationes, & aurium contrectationes: illi quidem, vt iustè quidem fiant: hæc autem, ad honoris diuisionem: tertium verò vt qui incidisset, cum ei onus imponeretur, stans audiret, & teneret locum intercessoris. Sed, vt videtur, nimio quodam demonstrandi studio, plus quam par sit, sum progressus. Vita enim me deficiat, si adducam eorum multitudinem qui symbolicè philosophantur. Memoriæ ergo causa, & breuitatis, & quod se extendant ad veritatem, talia barbaricæ Philosophiæ sunt scripta. Eorum enim qui sæpè ad eos accedunt, & dederunt sui experientiam, & in fide, & in vita vniuersa, solum esse volunt eam quæ verè est Philosophiam, & veram Theologiam. Iam vero nos quoque volunt opus habere aliquo interprete & duce: sic enim fore vt maius in eam studium conferatur, & minimè decipiantur cum accipiant ab iis qui norunt, & prodesse iis qui se sunt digni, existimarunt. Et alioqui omnia quæ ostenduntur per aliquod velamentum, maiorem & præclariorem ostendunt veritatem, sicut fructus qui in aqua pellucent, & formæ quæ per tegumenta concedunt aliquam sui euidentiam. Aliquid enim addunt splendori, præterquam, quod quæ sunt manifesta, vno modo intelligantur. Cum ergo liceat pluribus modis accipere, sicut certè accipimus in iis quæ dicta sunt cum occultatione, ea cum ita habeant, fallitur quidem indoctus & imperitus, comprehendit autem qui est cognitione præditus. Iam ergo nec quibuslibet volunt omnia exponi temere, nec communicari bona sapientiæ, iis qui ne in somnis quidem sunt anima expurgati (neque enim fas est quibuslibet obuiis ea expetere quæ parata fuere cum tot certaminibus) neque profanis verbis narrare mysteria. Aiunt certè Hipparchum Pythagoreum accusatum quod apertè scripsisset decreta Pythagoræ, expulsum fuisse è schola, & ob id ipsum, tanquam mortuo, impositam columnam fuisse. Quocirca etiam in barbara philosophia vocant mortuos, eos qui exciderunt à dogmatibus,

Ἄντως ἔλυσε ὁ πέρας τ λογίων τ οἰκονομίας, ἀνακαλύψας τὴν ἔννοιαν τ συμβόλων. καὶ τὰ μὲν Ρωμαίοις ὅτι τ διαθηκῶν γινόμενα ταξιν εἴληχε, τὰ δὲ δικαιοσυνίου ἕνεκα ζυγὰ καὶ ἀσσάρια, καρπισμοί τε, καὶ αἱ τ ὤτων ὑπερφυσεις. τὰ μὲν γὰρ, ἵνα δικαίως γίνηται· τὰ δὲ, εἰς τ τῆς τιμῆς μερισμόν· ὁ δ' ὅπως ὁ διατυχὼν, ὡς βαρους τινὸς αὐτῷ ἐπιτιθεμένου, ἑστὼς ἀκούσῃ, καὶ τάξιν μεσίτου λάβῃ. ἀλλ', ὡς ἔοικεν, ἔλαθον ὑπὸ φιλοτιμίας ἀποδεικτικῆς, περαιτέρω τ δέοντος παρεκβάς. ὑπολείπει γάρ με ὁ βίος ὁ πλῆθος τ συμβολικῶς φιλοσοφούντων διατιθέμενον. μνήμης τε οὖν ἕνεκεν καὶ συντομίας, καὶ τ πρὸς τὴν ἀλήθειαν διατείνεσθαι, τοιαῦταί τινες αἱ τῆς βαρβάρου φιλοσοφίας γραφαί. τ γὰρ πολλάκις αὐταῖς πλησιαζόντων, καὶ δοκιμασίαν δεδωκότων καθ' ἑαυτὸν τὴν πίστιν, κατά τε τὸν βίον ἀπόντα, μόνον ἐθέλουσιν ὑπάρχειν τὴν ὄντως οὖσαν φιλοσοφίαν καὶ τ ἀληθῆ θεολογίαν. ναὶ μὴν ἐζητῆσθαί τινος καὶ καθηγητοῦ χρείαν ἔχειν ἡμᾶς βούλονται· ὅτως γὰρ καὶ ἀσφαλέστερον μᾶλλον, καὶ ἀνεξαπάτητοι ἔσεσθαι, τοῖς δὲ τ εἰδότων παραλαμβάνοντας, καὶ ὠφελήσειν τοὺς ἀξίους αὐτῶν, διεγράμμεθον. ἄλλως τε καὶ πολλὰ ὅσα ἀφ' ἑνὸς τοῦ διακαλύμματος ὑποφαίνεται, μείζονά τε καὶ σεμνοτέραν δείκνυσι τ ἀλήθειαν καθάπερ τὰ μὲν ὠῖα, διαφαίνοντα τ ὑδατος· αἱ μορφαὶ δ', διὰ τ διακαλυμμάτων, σαφεμφάσεις ἑνὰς αὐταῖς προσχαιζομένων. ἐλεγκτικὴ γὰρ αἱ παρεισαγωγαὶ πρὸς ταῦ καὶ τὰ φανερὰ μονοτρόπως κατάφασις. σωεκδοχὰς τοίνυν πλείονας ἔξον εἰ λαμβάνειν, ὡσπερ οὖν λαμβάνομεν, οὐ τ μετ' ὀπτικρύψεως εἰρημένων. ὧν ὄντων ἐχόντων, σφάλλεται μὲν ὁ ἄπειρος καὶ ἀμαθής· καταλαμβάνει δ' ὁ γνωστικός. ἤδη γοῦν τισὶ τοῖς τυχοῦσιν ἠθέλομεν αἰσχύνην ἀκεῖσθαι πολύτα· τοῖς δὲ κοινοποιεῖσθαι τὰ σοφίας ἀγαθὰ, τοῖς μηδ' ὀναρ τ ψυχὴν κεκαθαρμένοις· ἅ γὰρ θέμις ὀρέγειν τοῖς ἀπόντως τὰ μὴ τοσούτων ἀγώνων προειρημένα· ἅδε μὴν βεβήλοις τὰ ἅγια λόγου μυστήρια διηγεῖσθαι. φασὶ γοῦν Ἵππαρχον τὸν Πυθαγόρειον, ἀγράφως ἔχοντα γράφασθαι τὰ τ Πυθαγόρου σοφίας, ἐξωσθῆναι τ διατριβῆς, καὶ στήλην ἐπ' αὐτῷ γενέσθαι οἷα νεκρῷ. διὸ καὶ ἐν τῇ βαρβάρῳ φιλοσοφίᾳ νεκροὺς καλεῖσθαι τοὺς ἐκπεσόντας τ δογμάτων,

καὶ καθυποτάξαντας τὸν νοῦν τοῖς πάθεσι τοῖς A & mentem subiecerunt animæ perturbationibus. *Quæ est enim participatio iustitiæ & iniustitiæ?* vt ait diuinus Apostolus: *aut quæ societas luci cum tenebris? Quæ autem est conuentio Christo cum Belial? aut quæ pars est fideli cum infideli?* Olympiorum enim & mortuorum sunt separati honores. Quocirca egredimini è medio ipsorum, & separemini, dicit Dominus, & immundum ne tangatis, & ego suscipiam vos, & ero vobis in patrem, & vos eritis mihi in filios & filias. Non soli autem Pythagorei & Plato multa occultabant, sed etiam Epicurei dicunt quædam esse apud se arcana, & non permittere omnibus vt ea scripta legant. Quinetiam Stoici dicunt à Zenone primo quædam fuisse conscripta, quæ non facilè permittunt legere discipulis, quorum non prius fuerit factum ab ipsis periculum, an germane & sincere philosophentur. Aristotelei quoque dicunt, ex suis scriptis alia quidem esse ἐσωτερικὰ, id est, interna: alia vero communia & ἐξωτερικὰ, hoc est, externa. Quinetiam ij qui fecere mysteria, cum essent philosophi, sua dogmata obscurauerunt fabulis, vt non essent manifesta omnibus: deinde illi quidem humanas celantes opiniones, arcebant indoctos ne ad eas adirent: eorum autem quæ vere sunt, sanctam & beatam contemplationem, non multo magis celari conferebat. Sed neque ea quæ sunt barbaræ philosophiæ, neque fabulæ Pythagoricæ, neque quæ apud Platonem in Republica ab Armenio, & in Gorgia ab Æaco & Rhadamanto, & in Phædone fabula Tartari, & in Protagora Promethei & Epimethei, & præterea fabula belli gesti inter Atlantinos & Athenienses in Atlantico, non sunt in omnibus exponendæ allegorice, sed quæcunque vniuersam ac generalem significant sententiam. Atque hæc certe inueniemus significari per symbola sub velo allegoriæ. Quinetiam Pythagoræ consuetudo, & quæ cum familiaribus erat duplex coniunctio, vocans quosdam ἀκουσματικοὺς, id est, Auscultatores, quosdam vero Mathematicos, qui sincere ac germane attingebant Philosophiam, significabat aliud quidem dictum fuisse, aliud vero fuisse à multis occultatum. Fortassis autem illud quoque duplex orationis genus Peripateticorum,

2. Cor. 6.

ψυχικοῖς. τίς γὰρ μετοχὴ δικαιοσύνῃ καὶ ἀνομίᾳ, ἢ τίς κοινωνία φωτὶ πρὸς σκότος; τίς δὲ συμφώνησις Χριστῷ πρὸς Βελίαλ; ἢ τίς μερὶς πιστῷ μετὰ ἀπίστου; δίχα γὰρ Ὀλυμπίων καὶ φθιμένων τιμαί. διὸ καί, Ἐξέρχεσθε ἐκ μέσου αὐτῶν καὶ ἀφορίσθητε, λέγει Κύριος· καὶ ἀκαθάρτου μὴ ἅπτεσθε· κἀγὼ εἰσδέξομαι ὑμᾶς, καὶ ἔσομαι ὑμῖν εἰς πατέρα· καὶ ὑμεῖς ἔσεσθέ μοι εἰς υἱοὺς καὶ θυγατέρας. ὃ μόνοι ἀρα οἱ Πυθαγόρειοι καὶ Πλάτων τὰ πολλὰ ἐπε- B κρύπτοντο, ἀλλὰ καὶ οἱ Ἐπικούρειοί φασί τινα καὶ παρ' αὐτοῖς ἀπόρρητα εἶναι, καὶ μὴ πᾶσιν ἐπιτρέπειν ἐντυγχάνειν τούτοις τοῖς γράμμασιν. ἀλλὰ καὶ οἱ Στωϊκοὶ λέγουσι Ζήνωνα τῶν πρώτων γεγράφθαί τινα, ἃ μὴ ῥᾳδίως ἐπιτρέπουσι τοῖς μαθηταῖς ἀναγινώσκειν, μὴ οὐχὶ πεῖραν δεδωκόσι πρότερον, εἰ γνησίως φιλοσοφοῖεν. λέγουσι δὲ καὶ οἱ Ἀριστοτέλους, τὰ μὲν, ἐσωτερικὰ εἶναι τῶν συγγραμμάτων αὐτῶν· τὰ δὲ, κοινά τε καὶ ἐξωτερικά. ἀλλὰ καὶ οἱ τὰ μυστήρια θέμενοι, φιλόσοφοι ὄντες, τὰ αὐτῶν δόγματα τοῖς μύθοις κατέχωσαν, ὥς- C τε μὴ εἶναι ἅπασι δῆλα· εἶθ' οἱ μὲν, ἀνθρωπίνας καταχρύψαντες δόξας, τοὺς ἀμαθεῖς ἐκώλυσαν ἐντυγχάνειν. πλὴν δὲ τῶν ὄντως ὄντων ἁγίαν καὶ μακαρίαν θεωρίαν, ὁ πρῶτος μᾶλλον ἐπικεκρύφθαι συνέφερεν; πλὴν οὐδὲ τὰ τῆς βαρβάρου φιλοσοφίας, οὔθ' οἱ μῦθοι οἱ Πυθαγόρειοι, ἀλλ' οὐδ' οἱ παρὰ Πλάτωνι, ἐν Πολιτείᾳ, πρὸς τὸν Ἀρμενίου, καὶ ἐν Γοργίᾳ Αἰάκου καὶ Ῥαδαμάνθυος, καὶ ἐν Φαίδωνι ὁ τοῦ Ταρτάρου, καὶ ἐν Πρωταγόρᾳ ὁ Προμηθέως καὶ Ἐπιμηθέως· πρός τε τούτοις ὁ τοῦ πολέμου τῶν Ἀτλαντινῶν καὶ τῶν Ἀθηναίων ἐν τῷ Ἀτλαντικῷ, οὐχ ἁπλῶς καὶ πάντα τὰ ὀνόμα- D τα ἀλληγορητέον, ἀλλ' ὅσα τὴν διάνοιαν τὴν καθόλου σημαντικά· καὶ δὴ ταῦτα ἐξευρήσομεν αἰνίγμασι συμβόλων ὑπὸ παραλύμματι τῇ ἀληθείᾳ μεμυούμενα. καὶ μὴν καὶ τὴν Πυθαγόρου συνουσίαν, καὶ ἡ πρὸς τοὺς ὁμιλητὰς διττὴ κοινωνία, ἀκουσματικοὺς τοὺς πολλοὺς, καὶ τινας Μαθηματικοὺς ἑτέρως καλουσα, τοὺς γνησίους αἰθαπομένους τὴν φιλοσοφίας· ἀλλὰ τὸ μὲν, φάσθαι· τὸ δὲ, κεκρυμμένον εἶναι, πρὸς τοὺς πολλοὺς ἠνίαστο. ἴσως δὲ καὶ τὸ διττὸν ἐκεῖνο εἶδος τῶν ἐκ τῆς Περιπάτου,

nempe & quod opinabile, & quod δοξαστικὸν, id est, scientiam constituens vocatur, non multum abest quin diuidat opinionem ac famam à vera gloria quæ dicitur εὐκλεια, & à veritate.

Mortale à seclo flores decerpere honorum,
Te minimè subiget, pia posis quo mage fari.

Musæ certe Ionicæ dicunt dilucide vulgus quidem hominum, & eos ex populis qui sibi videntur sapientes, sequi poëtas, & vti legibus, vt qui sciant multos esse malos: eos autem qui sunt optimi, gloriam persequi: eligunt enim, inquit, optimi omnium contraria, perennem gloriam mortalium. Multi autem se explent & exsaturant, tanquam pecora, ventre & pudendis, & rebus ex iis, quæ sunt in nobis, turpissimis, metientes beatitudinem. Magnus quoque ille Parmenides Eleates, introducit duarum viarum doctrinam, sic scribens:

Vna quidem veri est, bene quam cor credere constans
Posit, opinio sed nimiũ leuis altera vulgi,
Cui non certa fides, nec inest persuasio vera.

Ephes. 3. Merito ergo dicit diuinus Apostolus: *Per reuelationem notum mihi factum est sacramentum, sicut prius scripsi paucis, prout potestis legentes intelligere prudentiam meam in mysterio Christi, quod aliis generationibus non est agnitum filijs hominum, sicut nunc reuelatum est sanctis eius Apostolis & Prophetis.* Est enim aliqua quoque perfectorum doctrina, de qua dicit scribens ad Coloss. 1. Colossenses: Non cessamus pro vobis orare & petere, vt impleamini agnitione voluntatis eius, in omni sapientia & intellectu spirituali, vt ambuletis digne Deo, per omnia placentes, in omni opere bono fructificantes, & crescentes in cognitione Dei, omni virtute confirmati, secundum potentiam gloriæ eius. Et rursus: Secundum dispensationem Dei quæ data est mihi, inquit, in vobis, vt impleam verbum Dei, mysterium quod fuit absconditum à seculis & à generationibus, quod nunc manifestatum est sanctis eius, quibus voluit Deus notum facere, quæ sint diuitiæ gloriæ mysterij huius in gentibus. Quocirca alia quidem sunt mysteria quæ fuerunt absconsa vsque ad Apostolos, & tradita sunt ab ipsis vt à Domino acceperunt:

A Τὸ μὲν τοῖς λόγοις ἔνδοξόν τε καὶ δοξαστικὸν καλούμενον, οὐκ ἀπήλλακται, ἀφαιρῆ δόξαν ἀπό τε εὐκλείας καὶ ἀληθείας.

Μὴ δέ σέ γ' εὐδόξοιο βιήσεται αἰθέρα δ᾽ αμῆς,

Πρὸς θνητῶν ἀνελέσθαι, ἐφ' ᾧτ' ἐσίης πλέον εἰπεῖν.

αἱ γοῦν Ἰάδες μοῦσαι ἀφαῤῥήδην λέγουσι, τοὺς μὲν πολλοὺς καὶ δοκησισόφους δήμων ἀοιδοῖσιν ἕπεσθαι, καὶ νόμοισι χρέεσθαι, εἰδότας ὅτι πολλοὶ κακοὶ, ὀλίγοι δ᾽ ἀγαθοί· τοὺς ἀρίστους δὲ τὸ κλέος μεταδιώκειν· αἱροῦνται γάρ, φησὶν, ἀναπία πάντων οἱ ἄριστοι, κλέος ἀέννααον θνητῶν· οἱ δὲ πολλοὶ κεκόρωνται ὕπως κτήνεα, γαστρὶ καὶ αἰδοίοις καὶ τοῖς αἰσχίστοις τῶν ἐν ἡμῖν, μετρήσαντες τὴν εὐδαιμονίαν· ὁ τ' Ελεάτης Παρμενίδης ὁ μέγας, δισσὰν εἰσηγήσατο διδασκαλίαν ὁδῶν, ὧδέ πως γράφων·

Η μὲν, ἀληθείης, εὐπειθέος ἀτρεμὲς ἦτορ·

Η δὲ, βροτῶν δόξας, τοῖς οὐκ ἔνι πίστις ἀληθής.

Εἰκότως ἄρα ὁ θεσπέσιος Ἀπόστολος, Κατὰ ἀποκάλυψιν, φησὶν, ἐγνωρίσθη μοι τὸ μυστήριον, καθὼς προέγραψα ἐν ὀλίγῳ· πρὸς ὃ δυνάμενοι ἀναγινώσκοντες νοῆσαι τὴν συνεσίν μου ἐν τῷ μυστηρίῳ τοῦ Χριστοῦ, ὃ ἑτέραις γενεαῖς οὐκ ἐγνωρίσθη τοῖς υἱοῖς τῶν ἀνθρώπων, ὡς νῦν ἀπεκαλύφθη τοῖς ἁγίοις Ἀποστόλοις αὐτοῦ καὶ προφήταις. ἔστι γάρ τις καὶ τελείων μάθησις· περὶ ἧς πρὸς τοὺς Κολασσαεῖς γράφων φησὶν, Οὐ παυόμεθα ὑπὲρ ὑμῶν προσευχόμενοι καὶ αἰτούμενοι, ἵνα πληρωθῆτε τὴν ἐπίγνωσιν τοῦ θελήματος αὐτοῦ, ἐν πάσῃ σοφίᾳ καὶ συνέσει πνευματικῇ περιπατῆσαι, ἀξίως τοῦ Κυρίου, εἰς πᾶσαν ἀρέσκειαν· παντὶ ἔργῳ ἀγαθῷ καρποφορούντες καὶ αὐξανόμενοι τῇ ἐπιγνώσει τοῦ Θεοῦ, ἐν πάσῃ δυνάμει ἐνδυναμούμενοι, κατὰ τὸ κράτος τῆς δόξης αὐτοῦ. καὶ πάλιν· Κατὰ τὴν οἰκονομίαν τοῦ Θεοῦ τὴν δοθεῖσάν μοι, φησὶν, εἰς ὑμᾶς πληρῶσαι τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, τὸ μυστήριον τὸ ἀποκεκρυμμένον ἀπὸ τῶν αἰώνων καὶ ἀπὸ τῶν γενεῶν, τὸ νῦν ἐφανερώθη τοῖς ἁγίοις αὐτοῦ· οἷς ἠθέλησεν ὁ Θεὸς γνωρίσαι, τί τὸ πλοῦτος τῆς δόξης τοῦ μυστηρίου τούτου ἐν τοῖς ἔθνεσιν. ὥστε δῆλα μὲν τὰ μυστήρια τὰ ἀποκεκρυμμένα ἄχρι τῶν Ἀποστόλων, καὶ ἐφ' αὐτῶν παραδοθέντα ὡς ἀπὸ τοῦ Κυρίου παρειλήφασιν·

ἀπο-

ἀποκεκρυμμένα ἦ ἐν τῇ παλαιᾷ διαθήκῃ, ἃ νῦν ἐφανερώθη τοῖς ἁγίοις. ἄλλο ἦ ὅ πλοῦτος τῆς δόξης τ̃ μυστηρίου τ̃ ἐν τοῖς ἔθνεσιν, ὅ ἐστιν ἡ πίστις καὶ ἡ ἐλπὶς, ἡ εἰς Χριστὸν, ὃν ἀλλαχῇ θεμέλιον εἴρηκεν. καὶ πάλιν, οἷς φιλοτιμούμενος ἐμφῆναι τ̃ γνῶσιν, ὧδέ πως γράφει. Νουθετοῦντες πάντα ἄνθρωπον ἐν πάσῃ σοφίᾳ, ἵνα παραστήσωμεν πάντα ἄνθρωπον τέλειον ἐν Χριστῷ· ἐγὼ μὲν οὐ πάντα ἀνθρωπον τέλειον ἐν Χριστῷ, ἀλλὰ πάντα ἄνθρωπον λέγει, ὡς εἰπεῖν, ὅλον τ̃ ἄνθρωπον, οἷς σώματι & ψυχῇ ἡγιασμένον· ἐπεὶ ὅτι ἦ πάντων ἡ γνῶσις, διαῤῥήδην ὑπιφέρει· Συμβιβαζόντες ἐν ἀγάπῃ, καὶ εἰς πᾶν πλοῦτος τῆς πληροφορίας τ̃ συνέσεως, εἰς ἐπίγνωσιν τ̃ μυστηρίου τ̃ Θεοῦ ἐν Χριστῷ, ἐν ᾧ εἰσι πάντες οἱ θησαυροὶ τ̃ σοφίας, καὶ τ̃ γνώσεως ἀπόκρυφοι. τῇ προσευχῇ προσκαρτερεῖτε, γρηγορεῦντες ἐν αὐτῇ σὺν εὐχαριστίᾳ· ἡ εὐχαριστία ἦ οὐκ ἐπὶ ψυχῆς μόνον καὶ τ̃ πνευματικῶν ἀγαθῶν. ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τ̃ σώματος γίνεται, καὶ τ̃ τ̃ σώματος ἀγαθῶν. & ἔτι σαφέστερον ἐκκαλύπτει ὃ μὴ πάντων εἶναι τ̃ γνῶσιν, ὑπολέγων· Προσευχόμενοι ἅμα καὶ περὶ ἡμῶν, ἵνα ὁ Θεὸς ἀνοίξῃ ἡμῖν θύραν τ̃ λαλῆσαι τὸ μυστήριον τ̃ Χριστοῦ· δι' ὃ καὶ δέδεμαι· ἵνα φανερώσω αὐτὸ ὡς δεῖ με λαλῆσαι. ἤδη γὰρ τινα ἀγράφως παραδιδόμενα αὐτοῖς τοῖς Ἑβραίοις. Καὶ γὰρ ὀφείλοντες εἶναι διδάσκαλοι, διὰ τὸν χρόνον, φησὶν, ὡς ἂν ἐγκεφάσαντες τῇ διαθήκῃ τῇ παλαιᾷ, πάλιν χρείαν ἔχετε τ̃ διδάσκειν ὑμᾶς, τίνα τὰ στοιχεῖα τ̃ ἀρχῆς τ̃ λογίων τ̃ Θεοῦ· καὶ γεγόνατε χρείαν ἔχοντες γάλακτος, καὶ ὐ στερεᾶς τροφῆς· πᾶς γὰρ ὁ μετέχων γάλακτος, ἄπειρος λόγου δικαιοσύνης· νήπιος γάρ ἐστι, τὰ πρῶτα μαθήματα πεπιστευμένος· τελείων δέ ἐστιν, ἡ στερεὰ τροφὴ, τῶν διὰ τὸ ἕξιν τὰ αἰσθητήρια γεγυμνασμένα ἐχόντων πρὸς διάκρισιν καλοῦ τε καὶ κακοῦ. διὸ ἀφέντες τὸν τῆς ἀρχῆς τ̃ Χριστοῦ λόγον, ἐπὶ τὸ τελειότητα φερώμεθα. ἀλλὰ καὶ Βαρνάβας, ὁ καὶ αὐτὸς συνκηρύξας τῷ Ἀποστόλῳ κατ' ἐπαγγελίαν τῶν ἐθνῶν τὸν λόγον, Ἁπλούστερον, φησὶν, ὑμῖν γράφω, ἵνα συνίητε. Εἶθ' ὑποβάς, ἤδη σαφέστερον γνωστικῆς παραδόσεως ἴχνος παραθέμενος λέγει· Τί λέγει ὁ ἄλλος προφήτης Μωσῆς αὐτοῖς; Ἰδοὺ τάδε λέγει Κύριος ὁ Θεὸς, Εἰσέλθετε εἰς τὴν γῆν τὴν ἀγαθὴν, ἣν ὤμοσε Κύριος ὁ Θεὸς, ὁ Θεὸς Ἀβραὰμ, καὶ Ἰσαὰκ, & Ἰακώβ·

A absconsa autem in veteri testamento, quæ nunc manifestata sunt sanctis. Aliud vero est quod est diuitiæ gloriæ mysterij, quod est in gentibus, quod est fides & spes in Christum, quem alibi dixit fundamentum. Et rursus veluti cupiens manifestare cognitionem, sic scribit: Admonentes omnem hominem in omni sapientia, vt exhibeamus omnem hominem perfectum in Christo. Non omnem hominem absolute, quoniam nullus esset infidelis: sed nec omnem qui credit, perfectum in Christo: sed omnem dicit hominem, perinde ac si diceret; totum hominem, vtpote sanctificatum corpore & anima. Quod enim non sit omnium cognitio, subiungit aperte: *Constructi in charitate, & in omnes diuitias certitudinis intelligentiæ, in agnitionem mysterij Dei in Christo, in quo sunt omnes thesauri sapientiæ & scientiæ absconditi. Orationi instate, vigilantes in ea cum gratiarum actione*: gratiarum autem actio, non solum fit in animo & bonis spiritalibus, sed etiam in corpore & bonis corporis. Adhuc quoque apertius ostendit, cognitionem non esse omnium, subiungens: *Orantes simul & pro nobis, vt Deus aperiat nobis ostium ad loquendum mysterium Christi, propter quod etiam vinctus sum, vt manifestem ipsum ita vt oportet me loqui.* Iam enim erant quæ tradebantur Hebræis sine scriptis. *Etenim cum debueritis*, inquit, *esse doctores, propter tempus, vt qui in testamento veteri consenueritis, rursus opus habeatis vt vos doceam quænam sint elementa initij eloquiorum Dei, & facti estis quibus lacte sit opus, non solido cibo. Omnis enim qui lactis est particeps, est imperitus sermonis iustitiæ, est enim paruulus, vt cui sint primæ creditæ disciplinæ. Perfectorum autem est solidus cibus, qui propter habitum habent sensus exercitatos ad discretionem boni ac mali. Quocirca, dimittentes initij Christi sermonem, ad perfectionem feramur.* Quinetiam Barnabas, qui ipse quoque prædicauit verbum vna cum Apostolo: *Simplicius*, inquit, *vobis scribo, vt intelligatis.* Deinde paulo inferius, iam adducens manifestius vestigium traditionis quæ est ex cognitione, dicit: *Quid eis dicit alius Propheta Moses? Ecce hæc dicit Dominus Deus: Intrate in terram bonam, quam iurauit Dominus Deus, Deus Abrahæ, & Isaac, & Iacob,*

Coloss. 4

Hebr. 5.

Ibidem 6

& possidete eam terram fluentem lacte & A
melle. Quid dicat cognitio, discite: *Sperate*, inquit, *in eum qui in carne est vobis manifestandus Iesus Christus.* Homo enim est terra patiens: ex facie enim terræ fuit Adæ formatio. Quid ergo dicit in terram bonam fluentem lacte & melle? benedictus Dominus noster, ô fratres, qui sapientiam & intelligentiam posuit in nobis occultorum suorum. Dicit enim Propheta, Parabolam Domini quis intelliget, nisi sapiens & sciens, & diligens Dominum suum? Paucorum est hæc capere. Non enim inuidens, inquit, præcepit Dominus
B in aliquo Euangelio: Mysterium meum mihi, & filiis domus meæ, in tuto & extra sollicitudinem statuens electionem, vt cum ea acceperit quæ sunt coniuncta & conuenientia iis quæ elegerit, sit zelo superior. Qui enim non habet boni cognitionem, est malus, quoniam vnus est bonus, pater: patrem autem ignorare, est mors: vt nosse, vita æterna, per participationem potestatis, in quam non cadit interitus: & non interire quidem, est esse participem diuinitatis: interitum autem affert recessus à Dei cognitione.
Esai. 45. C Rursus Propheta: *Et dabo tibi thesauros absconditos, obscuros, inuisibiles, vt cognoscant quod ego Dominus Deus.* His conuenienter Dauid quoque psallit:
Psal. 50. *Ecce enim veritatem dilexisti, incerta & occulta sapientiæ tuæ manifestasti mihi. Dies diei eructat verbum*, vt aperte scriptum est, *& nox nocti annunciat scientiam*, quæ est abdita mysticè. *Et non sunt loquelæ neque sermones, quorum non audiantur voces eorum:* Deo qui dixit,
Num. 24 *Faciet quis clanculum, & non videbo ipsum?* Propterea disciplina dicta est illuminatio, vt quæ manifestauerit ea quæ erant occulta, cum magister solum aperuerit arcæ operculũ, contra quam Poëtæ dicunt Iouem bonorum quidem dolium obturasse, malorũ autẽ aperuisse.
Rom. 15. *Scio quod veniens ad vos*, inquit Apostolus, *veniam in plenitudine benedictionis Christi.* Spiritale donum, & traditionem quæ est ex cognitione, iis præsentibus præsens cupit impertire (neque enim ea poterant significari per epistolam) plenitudinem Christi vocans per reuelationem mysterij, quod æternis temporibus fuerat tacitum, nunc autem fuit manifestatũ per scripturas Propheticas, secundum mandatum æterni Dei, ad obedientiã fidei in omnes gẽtes cogniti:

καὶ καλαχληρονομήσατε αὐτὴν γῆν ῥέουσαν γάλα καὶ μέλι. τί λέγει ἡ γνῶσις, μάθετε· ἐλπίσατε, φησίν, ὅτι τὸν ἐν σαρκὶ μέλλοντα φανερωθῆναι ὑμῖν Ἰησοῦν· ἄνθρωπος γὰρ γῆ ὑπάρχουσα· ἀπὸ προσώπου γὰρ γῆς ἡ πλάσις τοῦ Ἀδὰμ ἐγένετο. Τί οὖν λέγεις τὴν γῆν τὴν ἀγαθὴν τὴν ῥέουσαν γάλακτι καὶ μέλι; εὐλογητὸς Κύριος ἡμῶν ἀδελφοί, σοφίαν καὶ νοῦν θέμενος ἐν ἡμῖν τὰ κρυφία αὐτοῦ· λέγει γὰρ ὁ προφήτης· Παραβολὴν Κυρίου τίς νοήσει, εἰ μὴ σοφὸς καὶ συνετὸς καὶ ἀγαπῶν τὸν Κύριον αὐτοῦ; ὅτι ὀλίγων ἐστὶ ταῦτα χωρῆσαι. ὁ γὰρ φθονῶν, φησί, προφασίζεται ὁ Κύριος ἐν τινι εὐαγγελίῳ· Μυστήριον ἐμὸν ἐμοὶ καὶ τοῖς υἱοῖς τοῦ οἴκου μου· ἐν ᾧ ἀσφαλεῖ, καὶ ἀμεριμνῶν τὸ ὅλον ποιούμενος, ἵνα τὰ οἰκεῖα ὧν εἵλετο λαβοῦσα, ἀμείνονα ζήλου χάριτος. ὁ μὲν γὰρ μὴ ἔχων γνῶσιν ἀγαθοῦ, πονηρός ἐστιν, ὅτι εἷς ἀγαθός, ὁ πατήρ· τὸ δὲ ἀγνοεῖν τὸν πατέρα, θάνατός ἐστιν, ὡς τὸ γνῶναι, ζωὴ αἰώνιος, διὰ μετουσίαν τοῦ ἀφθάρτου δυνάμεως. καὶ τὸ μὲν μὴ φθείρεσθαι, θειότητος μετέχειν ἐστί· φθορὰν δέ, ἡ ἀπὸ τῆς τοῦ Θεοῦ γνώσεως ἀπόστασις παρέχει. πάλιν ὁ προφήτης, Καὶ δώσω σοι θησαυροὺς ἀποκρύφους, σκοτεινούς, ἀοράτους· ἵνα γνῶσιν ὅτι ἐγώ Κύριος ὁ Θεός· τὰ ἑοικότα τούτοις καὶ ὁ Δαυὶδ ψάλλει. Ἰδοὺ γὰρ, ἀλήθειαν ἠγάπησας τὰ ἄδηλα καὶ τὰ κρύφια τῆς σοφίας σου ἐδήλωσάς μοι. ἡ μὲν γὰρ τῇ ἡμέρᾳ ἐρεύγεται ῥῆμα, ὃ γεγραμμένον ἀπήκριβες· καὶ νὺξ νυκτὶ ἀναγγέλλει γνῶσιν, τὸ ἀπηκριβωμένον μυστικῶς· καὶ οὐκ εἰσὶ λόγοι οὐδὲ λαλιαί, ὧν οὐκ ἀκούονται αἱ φωναὶ αὐτῶν· ᾧ θεῷ ᾧ φήσαντι, Ποιήσει τις κρύφα, καὶ οὐχὶ ἐπόψομαι αὐτόν; Ἀλλὰ τοῦτο φωτισμός ἐστι μαθητεία κέκληται, ἡ τὰ κεκρυμμένα φανερώσασα, ἀποκαλύψαντος μόνου τοῦ διδασκάλου τὸ πῶμα τοῦ κύτους· ἐμπαλιν ἢ οἱ ποιηταὶ τὸν Δία φασὶ, τὸν μὲν τοῦ ἀγαθῶν πίθον ἐπιλαθέσθαι, ἀνοῖξαι δὲ τὸν τῶν φαύλων. οἶδα ὅτι Ἐρχόμενος φησὶ πρὸς ὑμᾶς ὁ Ἀπόστολος, ἐν πληρώματι εὐλογίας Χριστοῦ ἐλεύσομαι· τὸ πνευματικὸν χάρισμα καὶ τὴν γνωστικὴν παράδοσιν, ἣν μεταδοῦναι αὐτοῖς παρὼν παρέσται ποθεῖ· ἐπιστολῆς οἷός τε ἦν ταῦτα μηνύεσθαι. πλήρωμα Χριστοῦ καλέσας καὶ ἀποκάλυψιν μυστηρίου χρόνοις αἰωνίοις σεσιγημένου, φανερωθέντος δὲ νῦν διά τε γραφῶν προφητικῶν, κατ' ἐπιταγὴν τοῦ αἰωνίου Θεοῦ εἰς ὑπακοὴν πίστεως εἰς πάντα τὰ ἔθνη γνωρισθέντος,

τουτέστι, τοῖς ἐξ ἐθνῶν πιστεύουσιν ὅτι ἔστιν. ὀλίγοις δὲ ἐκ τούτων· καὶ ὅ, τίνα οὖν τά ἐστι τὰ ἐν μυστηρίῳ, δείκνυσιν. εἰκότως οἶμαι καὶ Πλάτων ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς περὶ Θεοῦ διαλαμβάνων, Φραστέον δή σοι, φησί, δι' αἰνιγμάτων, ἵν', ἐάν τι δέλτος ἢ πόντου ἢ γῆς ἐν τροχαῖς πάθῃ, ὁ ἀναγνοὺς μὴ γνῷ· ὁ γὰρ τῶν ὅλων Θεός, ὁ ὑπὲρ πᾶσαν φωνὴν καὶ πολὺ νόημα καὶ πᾶσαν ἔννοιαν, οὐκ ἂν ποτε γραφῇ παραδοθείη, ἄῤῥητος ὢν δυνάμει τῇ αὐτοῦ· ὅπερ καὶ αὐτὸ δεδήλωκε Πλάτων λέγων· Πρὸς ταῦτ' οὖν σκοπῶν, βύλαβού μή ποτέ σοι μεταμελήσῃ τὴν νῦν ἀναξίως ἐκπεσόντων· μεγίστη γὰρ φυλακὴ τὸ μὴ γράφειν, ἀλλ' ἐκμανθάνειν· οὐ γάρ ἐστιν, ὅπη ἔστι τὰ γραφέντα μὴ οὐκ ἐκπεσεῖν. ἀδελφὰ τούτοις ὁ ἅγιος Ἀπόστολος Παῦλος λέγει· τὴν προφητικὴν καὶ τὴν ὄντως ἀρχαίαν σώζων ἐπικρυψιν, ἀφ' ἧς τὰ καλὰ τοῖς Ἕλλησιν ἐῤῥύη δόγματα· Σοφίαν δὲ λαλοῦμεν ἐν τοῖς τελείοις· Σοφίαν δὲ τοῦ αἰῶνος τούτου, οὐδὲ τῶν ἀρχόντων τοῦ αἰῶνος τούτου, τῶν καταργουμένων· ἀλλὰ λαλοῦμεν Θεοῦ Σοφίαν ἐν μυστηρίῳ τὴν ἀποκεκρυμμένην. ἔπειτα ὑποβὰς, ὁ βλαβὲς τῆς εἰς τοὺς πολλοὺς τῶν λόγων ἐκφοιτήσεως, ὧδέ πως διδάσκει· κἀγὼ ἀδελφοὶ οὐκ ἠδυνήθην ὑμῖν λαλῆσαι ὡς πνευματικοῖς, ἀλλ' ὡς σαρκίνοις, ὡς νηπίοις ἐν Χριστῷ· γάλα ὑμᾶς ἐπότισα, οὐ βρῶμα· οὔπω γὰρ ἐδύνασθε· ἀλλ' οὐδὲ ἔτι νῦν δύνασθε. ἔτι γὰρ ἐστε σαρκικοί. Εἰ τοίνυν ὅ μὲν γάλα, τῶν νηπίων· ὁ βρῶμα ἦν, τῶν τελείων ἡ σοφὴ τοῦ Ἀποστόλου ἔρηται· γάλα μὲν ἡ κατήχησις, οἱονεὶ πρώτη ψυχῆς τροφὴ, νοηθήσεται· βρῶμα δὲ, ἡ ἐποπτικὴ θεωρία· σάρκες αὖπαι καὶ αἷμα τοῦ λόγου, τουτέστι, καταλήψις τῆς θείας δυνάμεως καὶ οὐσίας. Γεύσασθε καὶ ἴδετε ὅτι Χριστὸς ὁ Κύριος, φησίν· ὅπως γὰρ ἑαυτὸν μεταδίδωσι τοῖς πνευματικώτερον τῆς τοιαύτης μεταλαμβάνουσι βρώσεως· ὅτε δὴ ἡ ψυχὴ αὐτὴ ἑαυτῇ ἤδη τρέφῃ κατὰ τὸν φιλαλήθη Πλάτωνα· βρῶσις γὰρ καὶ πόσις τοῦ θείου λόγου, ἡ γνῶσις ἐστὶ τῆς θείας οὐσίας. διὸ καὶ φησιν ἐν δευτέρῳ πολιτείας ὁ Πλάτων, θυσαμένοις, οὐ χοῖρον, ἀλλά τι μέγα καὶ ἄπορον θῦμα, ὅτου χρῆναι ζητεῖν περὶ Θεοῦ. ὁ δὲ Ἀπόστολος, Καὶ τὸ πάσχα ἡμῶν ἐτύθη, γράφει, Χριστός·

hoc est in eos qui ex gentibus eum esse credebant. Paucis autem ex his ostenditur quænam sint ea quæ sunt in mysterio. Merito ergo Plato quoque de Deo tractans in Epistolis, Dicendum est, inquit, tibi per ænigmata, vt si tabulæ vel in mari, vel in terra aliquid acciderit, qui legit non intelligat. Deus enim vniuersorum, qui omnem vocem, omnem cognitionem, & omnem superat notionem ac intelligentiam, nunquam mandari poterit literis, cum sit potestate sua eiusmodi, vt verbis non possit exprimi: quod ipsum quoque Plato significauit, dicens: Hæc ergo considerans, caue ne te aliquando pœniteat eorum quæ nunc indigne exciderunt. Maxima autem cautio est, non scribere, sed discere. Non potest enim, non potest fieri, vt quæ scripta sunt non excidant. His germana dicit sanctus quoque Apostolus Paulus, Propheticam & vere antiquam conseruans occultationem, à qua quæ apud Græcos fuerunt pulchra profluxere dogmata. *Sapientiam autem loquimur inter perfectos: sapientiam dico non huius seculi, neque principum huius seculi qui destruuntur: sed loquimur Dei sapientiam in mysterio absconditam.* Deinde paulo inferius cautionem ne sermones in vulgus exeant, docet hoc modo: *Et ego fratres, non potui loqui vobis tanquam spiritualibus, sed tanquam carnalibus: tanquam infantibus in Christo lac vobis potum dedi, non cibum: nondum enim poteratis, sed neque nunc potestis, adhuc enim carnales estis.* Si ergo lac quidem est infantium, cibus autem, perfectorum nutrimentum, dictus est ab Apostolo: lac quidem intelligetur catechesis, veluti primum nutrimentum animæ: cibus autem, suspiciens contemplatio, quæ sunt ipsæ carnes & sanguis verbi, h. e. comprehensio diuinæ potentiæ & essentiæ. *Gustate & videte*, inquit, *quod Christus est Dominus.* Sic enim seipsum impertit iis qui sunt talis cibi spiritualis participes, quando anima ipsa seipsam nutrit ex sententia Platonis, qui vbique veritatis studiosus est. Cibus enim & potus verbi diuini, est cognitio diuinæ essentiæ. Quamobrē Plato quoque dicit in secundo de Repub. Cum sacrificauerimus, non porcum, sed magnum aliquod & comparatu difficile sacrificium, ita demum oportere de Deo quærere. Apostolus autem: *Et pascha*, inquit, *nostrū immolatus est Christus,*

A
B
C
D

1. Cor. 2.
1. Cor. 3.
1. Cor. 5.

reuera rarum & inexplicabile sacrificium, filius Dei qui pro nobis sanctificatur. Sacrificium autem Deo acceptum, est corporis & eius affectionum ac vitiorum separatio: is est verus reuera Dei cultus. Num autem propterea merito dicta est à Socrate philosophia mortis meditatio? qui enim neque visum adducit in cogitando, neque aliquem trahit ex aliis sensibus, sed ipsa pura mente se rebus applicat, is veram persequitur philosophiam. Hoc sibi vult etiam Pythagoræ quinque annorum silentium, quod præcipit discipulis, vt scilicet auersi à rebus sensilibus, nuda mente Deum contemplarentur. Hæc ergo à Mose accepta sunt philosophati Græcorum præstantissimi. Præcipit enim vt holocausta, cum ea excoriauerint, membratim diuidant, quoniam cognoscentem animam cum nuda fuerit à pelle materiali, absque nugis corporis & omnibus vitiis, quæ sibi vendicant inanes & falsæ opiniones, carnalibus exutam cupiditatibus, luci consecrari necesse est. Plurimi autem homines, id quod est mortale tanquam cochleæ induentes, & circa suas ipsarum libidines & intemperantias, non secus ac histrices, instar globi circumacti, de beato Deo, & in quem non cadit interitus, talia qualia de se opinantur. Non animaduertunt autem, etsi sint nobis propinqui, Deum dedisse nobis innumerabilia, quorum ipse non est particeps: generationem quidem, cum ipse sit ingenitus: nutrimentum autem, cum ipse eo non egeat: & augmentum, cum sit in æqualitate: senectutis & mortis potestatem, cum ipse sit senij & mortis expers: quocirca & manus, & pedes, & os, & oculos, & ingressus, & egressus, & iras, & minas, nemo aliquo modo existimet dici Dei affectiones apud Hebræos. Sanctius est autem & magis pium, quædam ex his nominibus dici allegorice, quæ quidem procedente tempore suo loco aperiemus. Ex omnibus medicamentis est maxime salutaris sapientia, Callimachus scribit in Epigrammatibus. Alius autem ex alio sapiens, & olim & nunc, inquit Bacchylides in Pæanibus: neque enim obscurorum versuum fores facile est inuenire. Pulchre itaque Isocrates in Panathenaico, cum prius posuisset, Quosnam ergo voco sapientes? subiungit:

A ἄποεθν ὡς ἀληθῶς θῦμα, ὑὸς Θεοῦ ὑπὲρ ἡμῶν ἁγιαζόμενος. θυσία ὃ ἡ τῷ Θεῷ δεκτὴ, σώματός τε καὶ τῶν τούτου παθῶν ἀμετανοήτου χωρισμός. ἡ ἀληθὴς τῷ ὄντι θεοσέβεια αὕτη. καὶ μὴ τι εἰκῆτως μελέτη θανάτου λέγεται τῷ Σωκράτει ἡ φιλοσοφία; ὁ γὰρ μήτε τινὶ ὄψιν προσαπτόμενος ἐν τῷ διανοεῖσθαι, μήτε τινὰ τῶν ἄλλων αἰσθήσεων ἐφελκόμενος, ἀλλ' αὐτῷ καθαρῷ τῷ νῷ τῶν πραγμάτων ἐντυγχάνων, τὴν ἀληθῆ φιλοσοφίαν μέτεισιν. τοῦτο αὖτα βούλεται καὶ B ὁ Πυθαγόρα ἡ τῆς πενταετίας σιωπὴ, ἵνα τοῖς γνωρίμοις παρέχῃ· ὡς δὴ ἀποτραφέντες τῶν αἰσθητῶν, ψιλῷ τῷ νῷ τὸ θεῖον ἐποπτεύοιεν. τοιαῦτα Μωσέως διαῤῥήτα φιλοσοφήσαντες οἱ τῶν Ἑλλήνων ἄκροι. παραινεῖ γὰρ τὰ ὁλοκαυτώματα δείραντας, εἰς μέλη διαιρεῖσθαι· ἵνα γυμνὴν τὴν ὑλικῆς δορᾶς ἡμφιεσμένην τὴν γνωστικὴν ψυχὴν, λύσῃ τὴν σωματικῆς φλυαρίας καὶ τῶν παθῶν πάντων, ὅσα παρεισποιοῦσιν αἱ κεναὶ καὶ ψευδεῖς ὑπολήψεις, ἀποδυσαμένην τὰς σαρκικὰς ἐπιθυμίας, τῷ φωτὶ καθιερωθῆναι ἀνάγκη. οἱ δὲ πλείστοι τῶν αὐθεφήτων, C ὃ θνητὸν ἐνδυόμενοι, καθάπερ οἱ κοχλίαι, καὶ περὶ τὰς αὐτῶν ἀκρασίας ὥσπερ οἱ ἐχῖνοι σφαιρηδὸν εἰλούμενοι, περὶ τὸ μακαρίου, καὶ ἀφθάρτου Θεοῦ τοιαῦτα οἷα καὶ περὶ αὐτῶν δοξάζουσι. λέληθε δ' αὐτοὺς, καίπερ πλησίον ἡμῶν τυγχάνοντα, ὡς μυρία ὅσα δεδώρηται ἡμῖν ὁ Θεὸς, ὧν αὐτὸς ἀμέτοχος· γένεσιν μὲν, ἀγένητος ὤν· τροφὴν δὲ, ἀπροσδεὴς ὤν· καὶ αὔξησιν, ἐν ἰσότητι ὤν· σύγκρασίαν τε καὶ ἀθανασίαν, ἀθανάτου τε καὶ ἀγήρω ὑπάρχων. διὸ καὶ χεῖρας, καὶ πόδας, καὶ στόμα, καὶ ὀφθαλμοὺς, καὶ εἴσοδους, καὶ ἐξόδους, καὶ ὀργὰς, D καὶ ἀπειλὰς, μὴ πάθη Θεοῦ τις ὑπολάβῃ παρὰ Ἑβραίοις λέγεσθαι· μυθικώτερον δέ τινα ἐκ τούτων τῶν ὀνομάτων ὁσιώτερον· ἃ δὴ καὶ προϊόντος τοῦ λόγου, κατὰ τὸν οἰκεῖον καιρὸν διασαφήσομεν. ἡ πανακὴς πάντων φαρμάκων σοφία, Καλλίμαχος ἐν τοῖς Ἐπιγράμμασι γράφει· ἕτερος δὲ ἐξ ἑτέρου σοφὸς, τό τε πάλαι, τό τε νυν, φησὶ Βακχυλίδης ἐν τοῖς Παιᾶσιν· οὐδὲ γὰρ ῥᾴδιον ἀῤῥήτων ἐπέων πύλας ἐξευρεῖν. καλῶς ἄρα Ἰσοκράτης ἐν τῷ Παναθηναϊκῷ, Τίνας οὖν καλῶ πεπαιδευμένους; προσθεὶς, ὑπιφέρει,

Πρῶτον μὲν, τοὺς καλῶς χρωμένους τοῖς πρόσφορα τοῖς κατὰ τὴν ἡμέραν ἑκάστην προσπίπτουσι, καὶ τὴν δόξαν ἐπιτυχῆ τῶν καιρῶν ἔχοντας, καὶ δυναμένην ὡς ἐπιπολὺ στοχάζεσθαι τοῦ συμφέροντος. ἔπειτα, τοὺς πρεπόντως, καὶ δικαίως ὁμιλοῦντας ἀεὶ τοῖς πλησιάζουσι, καὶ τὰς μὲν τῶν ἀλλων ἀνδρείας καὶ βαρύτητας δυσκόλως, καὶ ῥᾳδίως φέροντας, σφᾶς δ' αὐτοὺς ὡς δυνατὸν ἐλαφροτάτους, καὶ μετριωτάτους τοῖς ξυνοῦσι παρέχοντας· ἔτι δὲ τοὺς τῶν μὲν ἡδονῶν κρατοῦντας, τῶν δ' συμφορῶν μὴ λίαν ἡττωμένους, ἀλλ' ἀνδρωδῶς ἐν αὐταῖς ἀναστρεφομένους, καὶ τῆς φύσεως ἀξίως ἧς μετέχοντες τυγχάνομεν. τέταρτον, ὅπερ μέγιστόν ἐστι, τοὺς μὴ διαφθειρομένους ὑπὸ τῶν εὐτραφειῶν, μηδ' ἐξισταμένους αὐτῶν μηδὲ ὑβριστὰς γινομένους, ἀλλ' ἐπιμένοντας τῇ τάξει τῶν ἐν φρονοῦντων. εἶτα ἐπιφέρει τὸν κολοφῶνα τοῦ λόγου. Τοὺς δὲ μὴ μόνον πρὸς ἓν τούτων, ἀλλὰ πρὸς ἅπαντα ταῦτα τὴν ἕξιν τῆς ψυχῆς εὐαρμοστον ἔχοντας, τούτους φημὶ καὶ φρονίμους εἶ καὶ τελείους ἄνδρας, καὶ πάσας ἔχειν τὰς ἀρετάς. ἑρᾷς πῶς τὸν γνωστικὸν βίον καὶ Ἕλληνες, καίτοι μὴ εἰδότες ὡς ἐπῖσασθαι χρή, ὑμνῳδοῦσι; τίς δ' ἐστὶν ἡ γνῶσις, σχεδὸν ὄναρ ἴσασιν. Εἰ τοίνυν λογικὸν ἡμῖν βρῶμα ἡ γνῶσις εἶ συμπεφώνηται, μακάριοι τῷ ὄντι καὶ τῷ γραφῷ, οἱ πεινῶντες καὶ διψῶντες τὴν ἀλήθειαν· ὅτι πλησθήσονται ζωῆς αἰδίου. πάνυ θαυμαστῶς ὁ ἐπὶ τῆς σκηνῆς φιλόσοφος Εὐριπίδης τοῖς προφρημένοις ἡμῖν συμφωνῶν ἔοικεν εἶναι, πατέρα καὶ υἱὸν ἅμα, οὐκ οἶδ' ὅπως, αἰνιττόμενος· Σοὶ τῶν πάντων μεδέοντι χοὰς πέλανόν τε φέρων Ζεύ, εἴτ' Ἀΐδης ὀνομαζόμενος τέρψῃ· σὺ δέ μοι θυσίαν ἄπορον παγκαρπίας δέξαι, πλήρη, πανσυτίαν. ὁλοκάρπωμα γὰρ ὄντως ἡμῶν ἄπορον θῦμα ὁ Χριστός. καὶ ὅτι τὸν Σωτῆρα αὐτὸν οὐκ εἰδὼς λέγει, σαφὲς ποιήσει ἐπάγων· Σὺ γὰρ ἐν τε θεοῖς τοῖς οὐρανίδαις σκῆπτρον ὁ Διὸς μεταχειρίζων, χθονίων δ' Ἀΐδη μετέχεις ἀρχῆς. ἔπειτα δριμύτερον λέγει, Πέμψον μὲν φῶς ψυχὰς ἀνέρων τοῖς βουλομένοις ἄθλους προσμαθεῖν πόθεν ἔβλαστον· ἵν' ῥίζα κακῶν, τίνα δὴ μακάρων ἐκπειρασαμένοις εὑρεῖν μόχθων ἀνάπαυλαν.

A Primum quidem eos, qui recte vtuntur iis rebus quæ quotidie accidunt, & quorum facilè opportunitates temporum assequitur opinio, & magna ex parte coniectat id quod est vtile: deinde eos qui honestè & iustè semper versantur cum eis quorum vtuntur consuetudine, & quæ ab aliis quidem afferuntur molestias & indignitates tolerant & facile ferunt, seipsos autem quam fieri potest minime graues & quã moderatissimos exhibent iis qui eis vtũtur: præterea autem eos, qui voluptatibus quidem imperant, & sunt eis superiores: non vincuntur autem à rebus aduersis, sed in eis se strenue gerunt, & pro dignitate naturæ cuius sunt participes. Quartum, quod quidem est maximum, eos quos non corrumpunt res secundæ, nec ab eis ad immoderationem traducuntur & insolentiam, sed permanent in ordine eorum qui sunt modesti & recte sapiunt. Deinde colophonem addit orationi: Eos autem qui non solum ad vnum ex his, sed ad hæc omnia habent animæ habitum bene compositum, eos dico esse & prudentes & perfectos viros, & omnes habere virtutes. Vides quomodo vitam quę ex cognitione agitur, Græci quoque (etsi nesciant quomodo scire oporteat) diuinis laudibus celebrent: quænam sit autem cognitio, ne in somnis quidem norunt. Si ergo inter nos conuenit, cognitionem esse cibum rationalem, reuera sunt beati, qui conuenienter diuinæ scripturæ esuriunt & sitiunt veritatem, quoniam implebuntur alimento æterno. Valde autem admirabiliter scenicus Philosophus Euripides, iis quæ dicta sunt consentit in his, patrem & filium simul nescio quomodo tacite significans: Tibi omnium regi libamen & molam offerens, Iupiter, siue mauis Dis vocari: Tu autem mihi sacrificium rarum omnis fructuum oblationis accipe, plenum, profusum. Perfecta enim & omni ex parte absoluta oblatio, & rarum pro nobis Christus est sacrificium. Et quod Seruatorem ipsum nescius dicat, planum faciet, subiungens: Tu enim in cœlestibus sceptrum Iouis tractans, terrestrium autem ô Dis es imperij particeps. Deinde dicit apertè: Mitte quidem lucem, animas virorum scire volentium certamina vndenam germinauerint: Quænam radix malorum, & quemnam ex beatis, cum exposuerint, inuenire possit quies laborum.

Non abs re ergo in myſterijs quoque quæ fiunt apud Græcos, primum locum tenent expiationes & luſtrationes, ſicut etiam apud Barbaros lauacrum. Poſt hæc autem ſunt parua myſteria, quæ habent aliquod fundamentum doctrinæ & præparationis futurorum. In magnis autem de vniuerſis non reſtat amplius diſcere, ſed contemplari & mente comprehendere & naturam & res ipſas. Accipiemus autem expiandi quidem & expurgandi modum, confeſſione, contemplandi autem reſolutione, procedentes ad primam intelligentiam per reſolutionem, ex iis quæ ſunt ei ſubiecta ducentes initium, auferentes quidem à corpore qualitates naturales, circuncidentes autem eam quæ eſt in profundum dimenſionem: deinde eam quæ eſt in latitudinem, poſt hæc eam quæ in longitudinem. Quod enim reſtat ſignum, eſt vnitas, quæ, vt ita dicam, habet poſituram. Cuius ſi tollamus poſituram, intelligitur vnitas. Si ergo ablatis omnibus quæ adſunt corporibus, & iis quæ dicuntur incorporea, nos ipſos abiecerimus ad Chriſti magnitudinem: & deinde in vaſtitatem eius immenſitatémque ſanctitate proceſſerimus, ad intelligentiam omnipotentis vtcumque perueniemus. non quod eſt, ſed quod non eſt cognoſcentes. Figura autem & motus, vel ſtatus, vel ſedes, vel locus, vel dextera, vel ſiniſtra, de patre vniuerſorum ne ſunt quidem cogitanda. Atqui hæc quoque ſcripta ſunt, ſed quid velit ſignificare vnumquodque eorum, oſtendetur ſuo loco. Non eſt ergo prima cauſa in loco, ſed ſupra locum & tempus & nomen & intelligentiam. Propterea Moſes quoque dicit: *oſtende mihi teipſum*, euidentiſſime innuens Deum non poſſe doceri, nec verbis exprimi ab hominibus, ſed ſola ea quæ ab ipſo proficiſcitur poſſe poteſtate cognoſci. Inquiſitio enim eſt informis, & quæ non cadit ſub aſpectum: gratia autem cognitionis, eſt ab ipſo per filium. Apertiſſime autem Salomon nobis feret teſtimonium, dicens hoc modo: *Prudentia hominis non eſt in me, Deus autem dat mihi ſapientiam, ſcio autem ſancta.* Iam vero diuinam prouidentiam allegorice Moſes nominauit lignum vitæ quod plantatum fuit in Paradiſo: qui quidem Paradiſus poteſt etiam eſſe mundus, in quo orta ſunt omnia quę proceſſere ex creatione.

Exod. 33.

Prou. 3.

A οὐκ ἀπεικότως ἄρα καὶ τῶν μυστηρίων τῶν παρ' Ἕλλησιν, ἀρχὴ μὲν τὰ καθάρσια, καθαίρουσι γὰρ καὶ τοῖς βαρβάροις ὁ λουτρόν· μεταξὺ δέ ἐστι τὰ μικρὰ μυστήρια, διδασκαλίας τινὰ ὑποθέσιν ἔχοντα καὶ προπαιδείας τῶν μυουμένων· τὰ δὲ μεγάλα, περὶ τῶν συμπάντων, οὐ μαθήσεως ἔτι ὑπολείπεται, ἐποπτείᾳ δὲ, καὶ νοήσει τοῦ τε φύσει καὶ τὰ πράγματα. λάβοιμεν δ' ἂν τὸν μὲν καθαρτικὸν τρόπον, ὁμολογίᾳ· τὸν δὲ ἐποπτικὸν, ἀναλύσει, ἐπὶ τὸ πρώτιστον νόησιν προχειρίζοντες δι' ἀναλύσεως, ἐκ τῶν B ὑποκειμένων αὐτῷ τὸ ἀρχικὸν ποιούμενοι, ἀφελόντες μὲν τὸ σώματος τὰς φυσικὰς ποιότητας, περιελόντες δὲ τὸ εἰς τὸ βάθος διάστασιν· εἶτα, τὸ εἰς τὸ πλάτος· καὶ ἔπι τούτοις, τὸ εἰς τὸ μῆκος· τὸ γὰρ ὑπολειφθὲν ἐστι σημεῖον μονάς, ὡς εἰπεῖν, θέσιν ἔχουσα· ἧς ἐὰν περιέλωμεν τὴν θέσιν, νοεῖται μονάς. εἰ τοίνυν ἀφελόντες πάντα ὅσα πρόσεστι τοῖς σώμασι, καὶ τοῖς λεγομένοις ἀσωμάτοις, ἀπορρίψωμεν ἑαυτοὺς εἰς τὸ μέγεθος τοῦ Χριστοῦ· κἀκεῖθεν εἰς τὸ ἀχρὲς ἀληθοῦς C περαίνωμεν, τῇ νοήσει τοῦ παντοκράτορος ἁμηχάνῳ προσαρμόσωμεν, οὐχ ὅ ἐστιν, ὃ δ' ἐστὶν γνωρίσοντες· σχῆμα δὲ καὶ κίνησιν, ἢ στάσιν, ἢ θρόνον, ἢ τόπον, ἢ δεξιὰ, ἢ ἀριστερά, τοῦ τῶν ὅλων πατρὸς οὐδὲ ὅλως ἐννοητέον, καί τοι καὶ ταῦτα γεγραπται· ἀλλ' ὁ βούλεται δηλοῦν αὐτῶν ἕκαστον, ἐν τῷ οἰκείῳ ὑποδηλωθήσεται τόπῳ. ἔκκειται δὲ τόπῳ ὁ πρῶτον αἴτιον, ἀλλ' ὑπερέχει, καὶ τόπου, καὶ χρόνου, καὶ ὀνόματος, καὶ νοήσεως. διατοῦτο, φησὶν ὁ Μωσῆς φησιν, Ἐμφάνισόν μοι σαυτὸν, σαφέστατα αἰνιττόμενος, μὴ εἶναι διδακτὸν τοῖς ἀνθρώποις, μηδὲ ῥητὸν τὸν Θεὸν, D ἀλλ' ἢ μόνῃ τῇ παρ' αὐτοῦ δυνάμει γνωστόν· ἡ μὲν γὰρ ζήτησις, ἀειδὴς καὶ ἀόρατος· ἐστὶ γάρις ἡ τῆς γνώσεως, παρ' αὐτοῦ διὰ τοῦ υἱοῦ. σαφέστατα δὲ ὁ Σολομὼν μαρτυρήσει ἡμῖν ὧδέ πως λέγων. Φρόνησις ἀνθρώπου οὐκ ἔστιν ἐν ἐμοὶ, Θεὸς δὲ δίδωσί μοι σοφίαν· ἁγνὰ δὲ ὅπισα μαι. αὐτίκα τὴν φρόνησιν θείαν ἀλληγορῶν ὁ Μωσῆς, ξύλον ζωῆς ὠνόμασεν, ἐν τῷ παραδείσῳ πεφυτευμένον· ὃς δὴ παράδεισος, καὶ κόσμος εἶναι δύναται, ἐν ᾧ πέφυκε τὰ ἐκ δημιουργίας ἅπαντα·

ἐν τούτῳ καὶ ὁ λόγος ἐώθησέ τε καὶ σὰρξ ἐφορμησε σὰρξ γενόμενος, καὶ τοὺς γευσαμένους τῆς χρηστότητος αὐτοῦ ἐζωοποίησεν· ἐπεὶ μηδὲ δύνασθαι τοῦ ξύλου εἰς γνῶσιν ἡμῖν ἀφῖκται· ἀκρεμάσθη γὰρ ὁ ζωὴ ἡμῶν εἰς πίστιν ἡμῶν. καὶ ὅμως Σαλομὼν πάλιν φησίν· Δένδρον ἀθανασίας ἐστὶ τοῖς ἀντεχομένοις αὐτῆς. Διατοῦτο λέγει, Ἰδοὺ δέδωμι σοὶ πρόσωπον σὺ τὸ ζωὴν καὶ τὸ θάνατον, τὸ ἀγαπᾶν Κύριον τὸν Θεόν, καὶ πορεύεσθαι ἐν ταῖς ὁδοῖς αὐτοῦ, καὶ τῆς φωνῆς αὐτοῦ ἀκούειν, καὶ πιστεύειν τῇ ζωῇ· ἐὰν δὲ μὴ φυλάξητε τὰ δικαιώματα, καὶ τὰ κρίματα, ἃ δέδωκα ὑμῖν, ἀπωλείᾳ ἀπολεῖσθε· τοῦτο γὰρ ἡ ζωὴ καὶ ἡ μακρότης τῶν ἡμερῶν σου, τὸ ἀγαπᾶν Κύριον τὸν Θεόν σου. πάλιν ὁ Ἀβραάμ, ἐλθὼν εἰς τὸν τόπον, ὃν εἶπεν αὐτῷ ὁ Θεός, τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ, ἀναβλέψας, ὁρᾷ τὸν τόπον μακρόθεν· πρώτη μὲν γὰρ, ἡ δι' ὄψεως τῶν καλῶν ἡμέρα· δευτέρα δὲ, ἡ ψυχῆς ἔρεξις ἐπιθυμία· τῇ τρίτῃ δὲ, ὀφθαλμοῖς τὰ πνευματικὰ θεωρεῖν, διοιγέντων τῶν τῆς διανοίας ὀμμάτων, πρὸς τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ Ἀναστάντος διδασκάλου. εἶεν δὴ δὲ καὶ αἱ τρεῖς ἡμέραι τὸ σφραγίδος μυστήριον, δι' ἧς ὁ ὢν ὄντι πιστεύεται Θεός. μακρόθεν οὖν ἀκολούθως ὁρᾷ τὸν τόπον· δυσάλωτος γὰρ ἡ χώρα τοῦ Θεοῦ· ὃν χώραν ἰδεῶν ὁ Πλάτων κέκληκεν, ὡσπερ Μωσέως λαβόντα τόπον τὸν εἰς αὐτὸν, ὡς τῶν ἀπάντων, καὶ τῶν ὅλων περιεκτικόν. ἀτὰρ εἰκότως πόρρωθεν ὁρᾶται τοῦ Ἀβραάμ, διὰ τὸ ἐν γενέσει εἶναι· καὶ δι' ἀγγέλου προσεχῶς μυσταγωγεῖται. ἐντεῦθεν ὁ Ἀπόστολος, Βλέπομεν νῦν ὡς δι' ἐσόπτρου, φησὶ· τότε δὲ πρόσωπον πρὸς πρόσωπον· καθ' μόνας ἐκείνας τὰς ἀκραιφνεῖς, καὶ ἀσωμάτους τῆς διανοίας ἐπιβολάς. δυνατὸν δὲ καὶ τοῦ διαλέγεσθαι καὶ καταμαντεύεσθαι τοῦ Θεοῦ, ἐάν τις ἐπιχειρῇ διὰ πασῶν τῶν αἰσθήσεων διὰ τοῦ λόγου ἐπ' αὐτὸ, ὃ ἔστιν ἕκαστον, ὁρμᾷν, καὶ μὴ ἀποστατεῖν τῶν ὄντων πρὶν ἐπιβαίνων ἐπὶ τὰ ὑπερκείμενα αὐτῷ, ὃ ἔστιν ἀγαθὸν, αὐτῇ νοήσει λάβῃ, ἐπ' αὐτῷ γινόμενος τοῦ τοῦ νοητοῦ τέλει, κατὰ Πλάτωνα. πάλιν ὁ Μωσῆς οὐκ ἐπιτρέπων βωμοὺς, καὶ τελεῖν πολλαχοῦ καθασκευάζεσθαι· ἕνα δὲ οἶδε νεὼν ἱδρυσάμενος τοῦ Θεοῦ μονογενῆ τε κόσμον, ὡς φησιν ὁ Βασιλείδης, καὶ τὸν ἕνα, ὡς οὐκ ἐπὶ τῆς Βασιλείδῃ δοκεῖ, κατηγγείλε Θεόν. ὅτι

A In eo & verbum floruit & fructum tulit, caro factum, & eos qui eius benignitatem gustarant viuificauit, quoniam nec absque ligno nobis venit in cognitionem. *Suspensa enim est vita nostra ad fidem nostram.* Porro autem Solomon quoque rursus dicit: *Arbor est immortalitatis ijs qui ipsam apprehendunt.* Et ideo dicit: *Ecce do ante faciem tuam vitam & mortem, diligere Dominum Deum, & ambulare in viis eius, & audire vocem eius, & credere vitæ. Sin autem transgressi fueritis iustificationes & iudicia quæ dedi vobis, perditione perdemini. Hoc enim est vita & longitudo dierum tuorum, diligere Dominum Deum tuum.* Rursus Abraham cum veniſſet in locum quem dixit ei Deus, tertio die suspiciens videt locum eminus. Nam primus quidem dies est qui fit per aspectum rerum pulcharum & honestarum: secundus est optimæ animæ desiderium: tertio vero mens perspicit spiritalia, apertis oculis à magistro, qui die tertio resurrexit. Erunt autem tres quoque dies mysterium signaculi, per quod, is qui vere est Deus, creditur. Eminus ergo consequenter videt locum, est enim Dei regio captu difficilis, quem appellauit Plato χώραν ἰδεῶν, hoc est, idearum regionem, seu campum ac receptaculum, cum à Mose eum accepisset esse locum, vt qui omnia & vniuersa contineat. Merito autem eminus videtur ab Abraham, propterea quod sit in generatione, & per Angelum continenter ac proxime mysteriis initiatur. Hinc Apostolus: *Videmus nunc*, inquit, *tanquam per speculum, tunc autem facie ad faciem*, per solas illas puras & incorporeas mentis applicationes. Fieri autem potest vt quis in differendo de Deo, diuinet, si aggrediatur per rationem absque omnibus sensibus, contendere ad id quod est vnumquodque, & ab iis quæ sunt non prius discedere, quam transcendens ea quæ id supereminent, id quod est bonum, ipsa apprehenderit intelligentia, versans in ipso fine eius quod potest apprehendi intelligentia, ex Platonis sententia. Rursus Moses non permittens aras & delubra multis in locis construi, vno Dei templo extructo, & vnigenitum esse mundum, vt ait Basilides, & vnum, quod non videtur Basilidi, Deum annunciauit: & quoniam

Gen. 22.

Sap. 15. Eccles. 15 Deut. 30

1. Cor. 13

eum qui comprehendi non potest loco, non comprehendit Moses qui est præditus cognitione, in templo nullum posuit colendum simulachrum, Deum sub aspectum non cadere, & circumscribi non posse significans, ad Dei autem notitiam Hebræos vtcumque adducens, per honorem eius quod est in templo nominis. Quinetiam verbum prohibens & fanorum constructiones, & omnia sacrificia, omnipotentem non esse in aliquo tacite significat, per ea quæ dicit: *Quam domum ædificabitis mihi, inquit Dominus? Cœlum mihi est sedes,* & quæ deinceps consequuntur. Et de sacrificiis similiter: *Sanguinem taurorum, & adipem agnorum nolo,* & quæ post hæc per Prophetam prohibet spiritus Domini. Pulcherrime igitur his quoque Euripides adstipulatur, scribens:

Esai.66.

Psal.50.

Quænam domus sit, fabri facta quæ manu,
Qua contineri possit immensus Deus?

Et de sacrificijs similiter,

Non his egebit, si modo est verus Deus.
——nugæ quæ poëticæ meræ.

Deus enim non fecit mundum, quod ei opus esset, & honores scilicet ab hominibus, & ab aliis diis & dæmonibus, inquit Plato, perciperet, veluti quoddam vectigal accipiens à generatione: à nobis quidem fumos, à diis autem & dæmonibus propria eorum munera ac ministeria. Appositissime ergo & efficacissime ad docendum Paulus in Actis Apostolorum, *Deus*, inquit, *qui fecit mundum, & omnia quæ in eo sunt, is cum sit Dominus cœli & terræ, non in manufactis templis habitat, neque ab humanis manibus colitur aliquo indigens, cum ipse det omnibus spiritum & vitam & omnia.* Dicit autem Zeno quoque author sectæ Stoïcæ, in libro de Republica, neque oportere templa facere, nec simulacra: nihil enim quod sit compositum esse diis dignum. Nec veritus est hæc verbis scribere. Neque opus erit fana ædificare, fanum enim non magni precij, neque res sancta est existimanda. Nullum autem magni precij & sanctum, est ædificatorum opus & illiberalium opificum. Merito ergo Plato quoque, sciens mundũ esse Dei templũ, ciuib. ostendit vnum locũ ciuitatis, vbi eis essent reponenda simulachra. Priuatim autem prohibuit vt nemo haberet Deorum simulacra. Nemo ergo alius, inquit, diis sacra cõsecret. Nam aurum quidem & argentum, & in aliis ciuitatibus priuatim,

Act.17

A ὁ θελαμβάνῃ τόπῳ τὸ ἀθείλητον ὁ γνωστικὸς Μωσῆς, ἄφιδρυμα θεῶν ἀνέθηκεν εἰς τὸν νεὼν, σεβάσμιον ἄρρητον καὶ ἀθέιγκτον δηλῶν εἶ τὸν Θεόν, περσάγων ὁ ἀμηχέπη εἰς ἔννοιαν τοῦ Θεοῦ τοὺς Ἑβραίους ἀφ' τ τιμῆς τοῦ ἐν τὸν νεὼν ὀνόματος. Ἀλλά γ' οὖν κωλύων ὁ λόγος καὶ τὰς τῶν ἱερῶν κατασκευὰς καὶ τὰς θυσίας ἁπάσας, ὃ μὴ ἔν τινι εἶ τὸν πανυπερέχοντα αἰνίσσεται, δι' ὧν φησί· Ποῖον οἶκον οἰκοδομήσετέ μοι; λέγει Κύριος. ὁ θρόνος μοι θρόνος, ἡ τὰ ἑξῆς. περί τε τῶν θυσιῶν ὁμοίως· Αἷμα ταύρων καὶ στέαρ ἀρνῶν B ὃ βούλομαι· καὶ ὅσα ὅτι τούτοις ἀφ' ὧν περιφήνου ὃ πνεῦμα ὃ ἅγιον ἀπαγορεύει. παγκάλλως τοίνυν καὶ ὁ Εὐριπίδης συνᾴδει τούτοις γράφων·

Ποῖος δ' ἂν οἶκος τεκτόνων πλασθεὶς ὕπο,
Δέμας θ' ἱερὸν περιβάλλοι τοίχων πολυχαΐς;

καὶ ὅτι τῶν θυσιῶν ὡσαύτως λέγει·

Οὐ δεῖται γὰρ ὁ Θεός, εἴπερ ἐς' ὀρθῶς Θεός,
——ἀοιδῶν οἵδε δύσφημοι λόγοι.

Οὐ γὰρ χρείας ἕνεκεν ὁ Θεὸς πεποίηκε τὸν κόσμον, ἵνα ἡμᾶς περὶς τε ἀνθρώπων, καὶ περὶς θεῶν τὸν μὴ ὄντων καὶ δαιμόνων, φησὶν ὁ Πλάτων, καρποῖτο, οἷ C περίσσοδόν τινα ἀπὸ τῆς γενέσεως ἀναύμενος, παρὰ μὲν ἡμῶν, καπνούς· παρὰ δὲ θεῶν καὶ δαιμόνων, τὰς οἰκείας λειτουργίας. διδασκαλικώτατα δὲ καὶ ὁ Παῦλος ἐν ταῖς Πράξεσι τὸν Ἀποστόλων, Ὁ Θεὸς ὁ ποιήσας τὸν κόσμον, φησί, καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτῷ, οὗτος οὐρανοῦ καὶ γῆς Κύριος ὑπάρχων, οὐκ ἐν χειροποιήτοις ναοῖς κατοικεῖ· οὐδὲ ὑπὸ χειρῶν ἀνθρωπίνων θεραπεύεται, περιδεόμενός τινος, αὐτὸς διδοὺς πᾶσι πνοὴν καὶ ζωὴν, καὶ τὰ πάντα. λέγει δὲ καὶ Ζήνων, ὁ τῆς Στωϊκῆς κτίσεως αἱρέσεως, ἐν τῷ τῆς πολιτείας D βιβλίῳ, μήτε ναοὺς δεῖν ποιεῖν, μήτε ἀγάλματα· μηδὲν γὰρ εἶ τῶν θεῶν ἄξιον κατασκεύασμα· καὶ γράφων δὲ δεδιέναι αὐτοῖς λέξεσι τάδε· Ἱερά τε οἰκοδομεῖν οὐδὲν δεήσει· ἱερὸν γὰρ μὴ πολλοῦ ἄξιον, καὶ ἅγιον οὐδὲν χρὴ νομίζειν. οὐδὲν δὲ πολλοῦ ἄξιον, καὶ ἅγιον, οἰκοδόμων ἔργον καὶ βαναύσων. εἰκότως οὖν καὶ Πλάτων, νεὼν τοῦ Θεοῦ τὸν κόσμον εἰδώς, τοῖς πολίταις ἐναπέδειξε χωρίον τῆς πόλεως, ἵνα ἔμψυχον ἀσκεῖσθαι αὐτοῖς τὰ εἴδωλα. ἰδίᾳ ὁ ἀπεῖπεν μηδενὶ κεκτῆσθαι θεῶν ἀγάλματα. Μηδεὶς οὖν ἕτερος, φησὶν, ἱερὰ καθιερούτω θεοῖς· χρυσὸς μὲν γὰρ καὶ ἄργυρος, ἐν πόλεσιν ἰδίᾳ,

καὶ ἐν ἱεροῖς ἐστιν ἐπίφθονον κτῆμα· ἐλέφας A
δὲ, ἀπολελοιπότος ψυχὴν σώματος, οὐκ ἀνα-
γὲς ἀνάθημα· σίδηρος ἢ καὶ χαλκὸς, πολέ-
μων ὄργανα· ξύλου δὲ μονόξυλον, ὅ, τι ἂν θέλῃ
τις, ἀναθέτω· ὡς αὔτως καὶ λίθου πρὸς τὰ
κοινὰ ἱερά. εἰκότως οὖν ἐν τῇ μεγάλῃ ἐπι-
στολῇ, Ῥητὸν γάρ, φησιν, οὐδαμῶς ἐστιν ὡς τὰ
θεῖα μαθήματα· ἀλλὰ πολλῆς ξυνουσίας γι-
νομένης περὶ ὃ πρᾶγμα αὐτὸ, καὶ τῆς συ-
ζήνου ἐξαίφνης οἷον ἀπὸ πυρὸς πεδήσαντος ἐξα-
φθὲν φῶς ἐν τῇ ψυχῇ γνώμιον, αὐτὸ ἑαυτὸ
ἤδη τρέφει. ἆρ' οὐχ ὅμοια ταῦτα τοῖς ὑπὸ B
Σοφονίου λεχθεῖσι τοῦ προφήτου; Καὶ ἀνέ-
λαβέ με πνεῦμα, καὶ ἀνέστησέ με εἰς πέ-
μπτον οὐρανὸν, καὶ ἐθεώρουν ἀγγέλους κα-
λουμένους Κυρίους· καὶ τὰ διαδήματα αὐτῶν
ἐπικείμενον ἐν πνεύματι ἁγίῳ, ἕκ τινος ἑκά-
στου αὐτῶν ὁ θρόνος ἑπταπλασίων φωτὸς
ἡλίου ἀνατέλλοντος· οἰκοῦντας ἐν ναοῖς σωτη-
ρίας, καὶ ὑμνοῦντας Θεὸν ἄῤῥητον ὕψιστον. τὸν
γὰρ πατέρα καὶ ποιητὴν τοῦδε τοῦ παντὸς
εὑρεῖν τε ἔργον, καὶ εὑρόντα εἰς πάντας ἐξει-
πεῖν ἀδύνατον. Ῥητὸν γὰρ ἁδαμῶς ἐστιν ὡς
τἄλλα μαθήματα, ὁ Φιλαλήθης λέγει Πλά- C
των. ἀκήκοε γὰρ δὴ μάλα ὡς ὁ σοφώτατος
Μωσῆς εἰς τὸ ὄρος ἀναβὰς, διὰ τοῦ ἁγίου
θεωρίας, διὰ τοῦ κρυφίου τῶν νοητῶν ἀνα-
γκαίως διαστέλλεται, μὴ τὸν πάντα λαὸν
συναναβαίνειν ἑαυτῷ· καὶ ὅτ' ἂν λέγῃ ἡ γρα-
φὴ, Εἰσῆλθε δὲ Μωσῆς εἰς τὸν γνόφον ἔνθα ἦν
ὁ Θεὸς, τοῦτο δηλοῖ τοῖς συνιέναι δυναμέ-
νοις, ὡς ὁ Θεὸς ἀόρατός ἐστι καὶ ἄῤῥητος·
γνόφος δὲ ὡς ἀληθῶς, ἡ τῶν πολλῶν ἀπιστία
τε καὶ ἄγνοια, τῇ αὐγῇ τῆς ἀληθείας ἐπι-
τεθεῖσα φέρεται. Ὀρφεύς τε αὖ ὁ θεολόγος
ἐντεῦθεν ὠφελημένος, εἰπών, D

Εἷς ἔς' αὐτοτελὴς, ἐνὸς ἔκγονα πάντα τέ-
τυκται·

εἶτα, πέφυκεν· γράφεται γὰρ ἀμφοτέρως· ἐπιφέρει,

--- οὐδέ τις αὐτὸν

Εἰσορόᾳ θνητῶν, αὐτὸς δέ γε πάντας ὁρᾷ-
ται·

Ἀφέστεον γὰρ ἐπιλέγει·

Αὐτὸν δὴ οὐχ ὁρόω· πρὸς γὰρ νέφος ἐστήρι-
κται.

Πᾶσιν γὰρ θνητοῖς θνηταὶ κόραι εἰσὶν ἐν ὄμμασι
Μίκκαι· ἐπεὶ σάρκες τε καὶ ὀστέα ἐμπε-
φύασιν.

& in ſacris, res eſt inuidioſa: ebur au- A
tem corporis quod amiſit animam, eſt
nefarium donarium: ferrum autem &
æs, ſunt inſtrumenta bellorum. Ex li-
gno autem quod ex vno eſt ligno com-
pactum, quodcunque quis voluerit of-
ferat: ſimiliter etiam ex lapide quoque
ad ſacra communia. Merito ergo in
magna epiſtola: Verbis enim, inquit,
nequaquam poteſt explicari vt aliæ di-
ſciplinæ. Sed cum in re ipſa diuturnus
fuerit vſus & longa vitæ conſuetudo,
repente tanquam ex igne qui exiliit lux
accenſa in anima, ipſa ſeipſam iam alit.
An non hæc ſunt ſimilia iis quæ dicta B
ſunt à Propheta Sophonia? Et aſſum-
pſit me ſpiritus, & ſuſtulit in quintum
cœlum, & contemplabar Angelos qui
Domini vocabantur, & diadema eo-
rum impoſitum in ſancto Spiritu, &
erat ſedes vniuſcuiuſque eorum ſeptu-
plo maior luce Solis orientis, habitan-
tes in templis ſalutis, & laudantes
Deum ineffabilem, altiſſimum. Patrem
enim & effectorem huius vniuerſi, & in-
uenire eſt difficile, & cum inueneris, vt
apud omnes eloquaris, nequit fieri. Ver-
bis enim minimè explicari poteſt, vt
aliæ diſciplinæ, veri amicus dicit Plato. C
Recte enim audierat quod ſapientiſſi-
mus Moſes montem adſcendens per
ſanctam contemplationem, ad faſtigium
eorum quæ percipiuntur intelligentia,
neceſſario diſcernens, prohibet ne totus
populus ſecum adſcendat. Et quando
dicit Scriptura: Ingreſſus eſt autem Mo-
ſes in caliginem vbi erat Deus, hoc ſi-
gnificat iis qui poſſunt intelligere,
Deum nec eſſe aſpectabilem, nec verbis
poſſe enunciari. Caligo autem reuera,
nempe multorum incredulitas & igno-
ratio, obijcitur ſplendori veritatis. Et
rurſus Orpheus Theologus cum ex eo
adiutus dixiſſet, D

Vnus perfectus per ſe, ex vno omnia fa-
cta,

aut, *Nata*, nam ſic quoque ſcribitur. ſub-
jungit:

Nullus & ipſum
Mortalis cernit, verum omnes aſpicit
ipſe.

Apertius autem ſubiungit:

Non video hunc, ſolidus poſitus nam nim-
bus in orbem eſt.
Namque pupillæ oculis hominum mortali-
bus inſunt
Parua & mortales: ijs inſunt nam caro
& oſſa.

Iis quæ dicta ſunt feret teſtimonium Apoſtolus dicens: *Noui hominem in Chriſto raptum vſque ad tertium cælum, & illinc in paradiſum, qui audiuit verba arcana quæ non licet homini loqui:* ſic tacite ſignificans, Deum verbis non poſſe explicari: non lege & metu alicuius præcepti, illud, non licet, adijciens, ſed ſancta poteſtate Deum verbis enunciari non poſſe ſignificans. Siquidem ſuper tertium cœlum loqui incipit, vt fas eſt iis qui illic ſunt electas animas initiare ſacris. Scio autem apud Platonem (multa enim exempla quæ ſunt ex barbara philoſophia, nunc mihi ſuggerit ſcriptura, conuenienter primis promiſſis, tempus expectans) multos cœlos intelligi. Cum certe dubitaſſet in Timæo, an oporteat plures mundos, an hunc vnum exiſtimare indifferenter vtitur nominibus, citra vllum diſcrimen nominis, mundum & cœlum appellans. Dictio autem ſic habet: Vtrum ergo rectè diximus vnum cœlum, an multos & infinitos? Rectius fuerit vnum dicere, ſi quidem effectus eſt ad exemplar. Quinetiam in epiſtola Romanorum ad Corinthios ſcriptum eſt: Oceanus infinitus, & qui ſunt poſt ipſum mundi. His ergo conſequenter exclamat diuinus Apoſtolus: *O altitudo diuitiarum & ſapientiæ & cognitionis Dei!* Nunquid ergo hoc erat quod tacite ſignificabat Propheta, iubens ſubcinericios, qui ἐγκρυφίας, id eſt, occulti dicuntur, facere azymos? ſignificans vere ſacrum de ingenito & poteſtatibus eius verbum myſticum oportere celari. Hæc confirmans in epiſtola ad Corinthios aperte dixit Apoſtolus: *Sapientiam autem loquimur inter perfectos. Sapientiam autem non huius ſeculi, neque principum huius mundi qui deſtruuntur, ſed loquimur Dei ſapientiam in myſterio abſconditam.* Et rurſus alibi dicit: *Ad agnitionem myſterij Dei in Chriſto, in quo ſunt omnes theſauri ſapientiæ & ſcientiæ abſconditi.* Hæc obſignat ipſe Seruator noſter ſic dicens: *Vobis datum eſt noſſe myſterium regni cælorum.* Et rurſus Euangelium dicit, Seruatorem noſtrum dixiſſe Apoſtolis ſermonem in myſterio. Dicit enim de eo Prophetia: *Aperiet in parabolis os ſuum, & eructabit quæ ſunt abſcondita à conſtitutione mundi.* Iam vero per parabolam quoque de fermẽto ſignificat Dominus occultationem, dicit enim:

2. Cor. 12

Rom. 11

1. Cor. 2.

Coloſſ 2.

Matt 13.

Pſal. 77.

Α μάρτυρήσ τοῖς εἰρημένοις ὁ Ἀπόστολος. Οἶδα, λέγων, ἄνθρωπον ἐν Χριστῷ ἁρπαγέντα ἕως τρίτου οὐρανοῦ, καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὸν παράδεισον· ὃς ἤκουσεν ἀῤῥήτα ῥήματα, ἃ οὐκ ἐξὸν ἀνθρώπῳ λαλῆσαι· ὃ ἄῤῥητον ὂν Θεοῦ ὕπως αἰνιττόμενος· ἐν νόμῳ καὶ φόβῳ παραγγελίας τινὸς ὃ οὐκ ἐξὸν προσθείς· δυνάμει γὰρ ἁγίᾳ ἀφθέγκτον εἶναι θεῖον μυστήριον· εἴγε χρὴ οὐρανὸν τρίτον ἄρχεσθαι λαλεῖσθαι, ὡς θέμις τοῖς ἐκμυσταγωγεῖν τὰς ἐξελεγμένας ψυχάς. οἶδα γὰρ ἐγὼ τὰ παρὰ Πλάτωνι· τὰ γὰρ ὁπὸ τῆς βαρβάρου φιλοσοφίας παραδείγματα, πολλὰ ὄντα, ὑποτίθεταί μοι νῦν ἡ γραφή, καὶ τὰς πρώτας ὑποσχέσεις τὸν χρόνον ἀναμένουσα· πολλοὺς οὐρανοὺς νοουμένους. ἀπορήσας γοῦν ἐν τῷ Τιμαίῳ εἰ χρὴ πλείονας κόσμους, ἢ τὸν ἕνα νομίζειν, ἀδιαφόρως χρῆται τοῖς ὀνόμασι, κόσμον τε καὶ οὐρανὸν ἀποκαλῶν· τὰ δὲ τῆς λέξεως ὧδε ἔχει· Πότερον οὖν ὀρθῶς ἕνα οὐρανὸν εἰρήκαμεν, ἢ πολλοὺς καὶ ἀπείρους; ἰδοὺ λέγειν ὀρθότερον ἕνα, εἴπερ καὶ ὁ παράδειγμα ἓν ἦν δεδημιουργημένος. Ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ πρὸς Κορινθίους Ρωμαίων ἐπιστολῇ, ὠκεανὸς ἀπέραντος ἀνθρώποις γέγραπται, καὶ οἱ μετ' αὐτὸν κόσμοι. Ἀκολούθως τοίνυν πάλιν ἐπιφθέγγεται, Ὦ βάθος πλούτου, καὶ σοφίας, καὶ γνώσεως θεοῦ! ὁ γνησίως Ἀπόστολος. καὶ μή τι τοῦτ' ἦν ὃ ἠνίστερο ὁ προφήτης, ἐγκρυφίας κελεύων ποιεῖν ἀζύμους· μυούμενον ὅτι τὸν ἱερὸν ὡς δεήτως χρὴ τὸ ἀγέννητον καὶ τῶν δυνάμεων αὐτοῦ μύστην λόγον ἐπικεκρύφθαι δεῖ. βεβαιῶν ταῦτα ἐν τῇ πρὸς Κορινθίους ἐπιστολῇ ὁ Ἀπόστολος, διαφανδὸν εἴρηκεν· Σοφίαν δὲ λαλοῦμεν ἐν τοῖς τελείοις· σοφίαν δὲ τοῦ αἰῶνος τούτου, οὐδὲ τῶν ἀρχόντων τοῦ αἰῶνος τούτου, τῶν καταργουμένων· ἀλλὰ λαλοῦμεν Θεοῦ σοφίαν ἐν μυστηρίῳ, τὴν ἀποκεκρυμμένην. καὶ πάλιν ἀλλαχοῦ λέγει εἰς ἐπίγνωσιν τοῦ μυστηρίου τοῦ Θεοῦ ἐν Χριστῷ, ἐν ᾧ εἰσι πάντες οἱ θησαυροὶ τῆς σοφίας καὶ γνώσεως ἀπόκρυφοι. ἐπισφραγίζεται ταῦτα ὁ σωτὴρ ἡμῶν αὐτὸς, ὧδέ πως λέγων· Ὑμῖν δέδοται γνῶναι τὸ μυστήριον τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν. καὶ πάλιν φησὶ τὸ εὐαγγέλιον ὡς ὁ Σωτὴρ ἡμῶν ἔλεγε τοῖς Ἀποστόλοις τὸν λόγον ἐν μυστηρίῳ· καὶ γὰρ ἡ προφητεία περὶ αὐτοῦ φησίν· Ἀνοίξω ἐν παραβολαῖς τὸ στόμα αὐτοῦ, καὶ ἐξερεύξεται τὰ ἀπὸ καταβολῆς κόσμου κεκρυμμένα. ἤδη γὰρ καὶ ἀπὸ τῆς περὶ τοῦ ζύμου παραβολῆς τοῦ ἀποκρύψαι ὁ Κύριος δηλοῖ. φησὶ γὰρ,

Ομοία ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ζύμῃ· ἣν A *Simile est regnum cœlorum fermento, quod* Matt. 13.
λαβοῦσα γυνὴ, ἐνέκρυψεν εἰς ἀλεύρου σάτα *cum accepisset mulier abscondit in farinæ sa-*
τρία, ἕως ὃ ἐζυμώθη ὅλον. ἤτοι γὰρ ἡ τρι- *tis tribus, donec totum fuit fermentatum.*
μερὴς καθ' ὑπακοὴν σώζεται ψυχὴ ὑπὸ τοῦ Nam aut tripertita per obedientiam salua fit anima, per spiritalem potestatem
ἐγκρυβεῖσαν αὐτῇ ὑπὸ τοῦ πίστιν πνευματικοῦ in eo absconditam per fidem: aut quod
δυνάμιν· ἢ ὅτι ἡ ἰσχὺς τοῦ λόγου ἡ δοθεῖσα vis verbi quæ data est nobis, cum sit &
ἡμῖν, σωτήριος ὅσα καὶ δυνατὴ, πρῶτα τὸν valida & compendiosa, quemlibet qui
παραδεξάμενον ὑπὸ σπὸς ἑαυτῷ κτησάμενον αὐ- eam exceperit & intra se possederit, oc-
τοῦ, ὑπεκεκρυμμένως τε καὶ ἀφανῶς πρὸς culte & latenter ad se trahit, & omnem
ἑαυτὸ ἕλκει, καὶ ὃ πρῶ αὐτοῦ σύστημα εἰς eius coactam multitudinem colligit ad
ἑνότητα σωτηρίᾳ. Σοφώτατα πάνυ μεγαλοπρ vnitatem. Hæc ergo à Solone sapientis-
πῶς Σόλωνι ταῦτα περὶ Θεοῦ. B sime scripta sunt de Deo:

Mensuram haud facile est obscuram nosse sciendi,
Extrema ex rebus quæ omnia sola tenet.

Γνωμοσύνης δ' ἀφανὲς χαλεπώτατόν ἐστι νοῆσαι
Μέτρον· ὃ δὴ πρώτων πείρατα μοῦνον ἔχει.

De Deo enim dicit poëta Agrigentinus:

Illum non oculis nostris apprendere fas est,
Aut manibus, via quæ reuera est maxima, mentes
Vt credant hominum, quæ mox deducere possit.

Ὃ γάρ τοι θεῖον, ὁ Ακραγαντῖνος φησι ποιητὴς,
Οὐκ ἔστιν παλάσσασθαι ὐφθαλμοῖσιν ἐφικτὸν
Ἡμετέροις, ἢ χερσὶ λαβεῖν· ἥπερ τε μεγίστη
Πίστις ἀνθρώποισιν ἀμαξιτὸς εἰς φρένα πίπτει.

Et Ioannes Apostolus: *Deum nemo vidit* Ioan. 1.
vnquam: vnigenitus Deus qui est in sinu patris, ille exposuit. Cum autem id quod
inaspectabile & ineffabile est, Dei si-
num nominasset, hinc quidam eum pro-
fundum vocauerunt, vt qui omnia com-
prehenderit, & veluti sinu complexus
sit, nec possit quis eum assequi, & sit
infinitus. Est quidem certe hæc de Deo
disputatio tractatu difficillima. Quo-
niam enim cuiusuis rei principium est
inuentu longe difficillimum: est certe
omnino primum & antiquissimum prin-
cipium difficillimum ad demonstran-
dum, quod quidem est etiam aliis om-
nibus causa vt fiant & facta sint. Quem-
admodum enim dici potuerit, quod
neque est genus, neque differentia, ne-
que species, neque indiuiduum, neque
numerus, sed neque accidens aliquod,
neque cui aliquid accidit. Neque vero
cum totum recte dixerit quispiam: in
magnitudine enim totum ponitur, &
est pater vniuersorum. Sed neque di-
cendum est esse aliquas eius partes: in
vnum enim non cadit diuisio, & ideo est
etiam infinitum, non quod eiusmodi
mente cogitetur vt peruadi non possit,
sed quatenus nullam distantiam suscipit
ac dimensionem, & finem non habet:
& ideo est figuræ expers, & quod nomi-
nari non potest. Et si aliquando eum
nominemus, non proprie vocantes,
aut vnum, aut bonum, aut mentem,
aut ipsum id quod est, aut patrem, aut
Deum, aut creatorem, aut Dominum.

Καὶ Ιωάννης ὁ Απόστολος· Θεὸν οὐδεὶς ἑώρακε πώ- C
ποτε· ὁ μονογενὴς Θεὸς, ὁ ὢν εἰς τὸν κόλπον τοῦ
πατρὸς, ἐκεῖνος ἐξηγήσατο. Ὃ δὴ ἀόρατον καὶ
ἄῤῥητον, κόλπον ὀνομάσας Θεοῦ, βαθεῖ αὐ-
τὸν κεκλῆκασιν ἐντεῦθέν τινες, ὡς ἂν περιλη-
φότα, καὶ ἐγκολπισάμενον τὰ πάντα, ἀνέφικ-
τόν τε καὶ ἀπέραντον. καὶ μὴν ὁ δυσμεταχει-
ρίστατος περὶ Θεοῦ λόγος, ὅτις ἐστὶν. ἐπεὶ
γὰρ ἀρχὴ παντὸς πραγματος δυσεύρετος,
πάντως που ἡ πρώτη καὶ πρεσβυτάτη ἀρχὴ
δύσοδητος, ἥτις καὶ τοῖς ἄλλοις ἅπασιν αἰτία τοῦ
γνῶναι, καὶ γνωρίσους ἐστί. πῶς γὰρ ἂν εἴη ῥητὸν,
ὃ μήτε γένος ἐστὶ, μήτε διαφορὰ, μήτε εἶ- D
δος, μήτε ἄτομον, μήτε ἀριθμός. Ἀλλὰ μήτε
συμβεβηκός τι, μηδὲ ᾧ συμβέβηκέ τι; οὐκ
ἂν ὅ γε ὅλον εἴποι τις αὐτὸν ὀρθῶς. ὅτι μεγέθη
γὰρ πάσεται ὃ ὅλον, καὶ ἔστι τῶν ὅλων πατήρ.
οὐδὲ μὴν μέρη τινὰ αὐτοῦ λεκτέον· ἀδιαίρε-
τον γὰρ τὸ ἕν. διαιτᾶται δὲ καὶ ἀπειρον. οὐ
γὰρ ὃ διεξιτητὸν νοούμενον, ἀλλὰ γὰρ ὃ
ἀδιάφασον, καὶ μὴ ἔχον πέρας· καὶ τοίνυν
ἀσχημάτιστον, καὶ ἀνωνόμαστον· κἂν ὀνομάζω-
μεν αὐτό ποτε οὐ κυρίως· καλοῦντες ἤτοι
ἕν, ἢ ἀγαθὸν, ἢ νοῦν, ἢ αὐτὸ ὃ ὄν, ἢ
πατέρα, ἢ Θεὸν, ἢ δημιουργὸν, ἢ Κύριον,

non id dicimus tanquam nomen eius præferentes, sed propter eius potestatem pulchris vtimur nominibus, vt in aliis non aberrans, his inniti possit cogitatio. Non enim vnumquodque ex his Deum significat, sed omnia simul omnipotentis indicant potentiam. Quæ enim dicuntur, ex iis quæ ipsis adsunt, aut ex ea quæ est inter se inuicem habitudine ac relatione dicuntur: horum autem nihil potest de Deo accipi. Sed neque scientia accipitur demonstratiua, ea enim ex prioribus constat & ex notioribus: nihil est autem ante ingenitum. Restat vtique vt diuina gratia, & solo quod ab eo proficiscitur verbo, id quod est ignotum intelligamus, quomodo Lucas quoque in Actis Apostolorum, Paulum dicere commemorat:

Act. 17. *Viri Athenienses, per omnia tanquam superstitiosiores vos video: præteriens enim & contemplans quæ colitis simulachra vestra, inueni etiam aram in qua scriptum erat,* IGNOTO DEO. *Quem ergo ignorantes colitis, eum ego vobis annuncio.*

Quicquid ergo cadit sub nomen, est genitum, velint an non. Siue ergo Pater ipse ad se trahit quemlibet qui purè vixerit & processerit ad notionem beatæ naturæ, & in quam non cadit interitus: siue liberum quod est in nobis arbitrium, veniens ad boni cognitionem, septa transilit, vt dicitur in gymnasiis: non tamen absque eximia gratia erigitur & exurgit anima, & extollitur supra ea quæ supereminent; quicquid graue est deponens, & reddens ei quod est cognatum. Dicit autem Plato quoque in Menone, virtutem esse datam diuinitus, vt hæc eius verba ostendunt: Ex hac ergo consideratione, ô Menon, videtur nobis virtus diuina sorte accedere quibus accedit. An non tibi videtur eum qui ad omnes venit cognoscendi habitum, diuinam sortem tacite significasse? Apertius autem subiungit: Sin autem nos nunc in hac tota recte quæsiuimus disputatione, virtus nec fuerit natura, nec eiusmodi vt doceri possit, sed diuina sorte accedet, non absque mente, iis ad quos accesserit. Ergo diuinitus data sapientia, quæ est virtus Patris, adhortatur quidem nostrum liberum arbitrium, accipit autem fidem, curamque & attentionem remuneratur electionis suprema communicatione. Porro autem ipsum quoque tibi adducam Platonem, aperte volentem vt credatur Dei filiis.

A οὐχ ὡς ὄνομα αὐτὸ προφερόμενοι λέγομεν· ἀπὸ δὲ ἀποδείξεως ὀνόμασι καλοῖς προσχρώμεθα, ἵν' ἔχῃ ἡ διάνοια, μὴ περὶ ἄλλα πλανωμένη, ἐπερείδεσθαι τούτοις. οὐ γὰρ ὃ καθ' ἕκαστον μήνυτικόν ἐστι Θεοῦ, ἀλλὰ ἀθρόως ἅπαντα ἐνδεικτικά ἐστι παντοκράτορος δυνάμεως. τὰ γὰρ λεγόμενα, ἢ ἐκ τῶν προϋντων αὐτοῖς ῥητά ἐστιν, ἢ ἐκ τῆς πρὸς ἄλληλα σχέσεως· οὐδὲν δὲ τούτων λαβεῖν οἷόντε περὶ τοῦ Θεοῦ. ἀλλ' οὐδὲ ἐπιστήμη λαμβάνεται τῇ ἀποδεικτικῇ· αὕτη γὰρ ἐκ προτέρων, καὶ γνωριμωτέρων συνίσταται· ὧν δὲ ἀγνώστου οὐδὲν προϋπάρχει. λείπεται δὴ θεία χάρις, καὶ μόνῳ τῷ περὶ αὐτοῦ λόγῳ τὸ ἄγνωστον νοεῖν. καθὸ καὶ ὁ Λουκᾶς ἐν ταῖς Πράξεσι τῶν Ἀποστόλων ἀπομνημονεύει τὸν Παῦλον λέγοντα· Ἄνδρες Ἀθηναῖοι, κατὰ πάντα ὡς δεισιδαιμονεστέρους ὑμᾶς θεωρῶ· διερχόμενος γὰρ καὶ ἀναθεωρῶν τὰ σεβάσματα ὑμῶν, εὗρον καὶ βωμὸν ἐν ᾧ ἐπεγέγραπτο, ΑΓΝΩΣΤΩι ΘΕΩι. ὃν οὖν ἀγνοοῦντες εὐσεβεῖτε, τοῦτον ἐγὼ καταγγέλλω ὑμῖν. πᾶν τοίνυν ὃ κατὰ ὄνομα πίπτει, γένητόν ἐστιν, εἴτε βούλωνται, εἴτε μή. Εἴτ' οὖν ὁ πατὴρ αὐτὸς ἕλκει πρὸς αὐτὸν πάντα τὰ καθαρῶς βεβιωκότα, καὶ εἰς ἔννοιαν τῆς μακαρίας, καὶ ἀφθάρτου φύσεως κεχωρηκότα· εἴτε τὸ ἐν ἡμῖν αὐτεξούσιον, εἰς γνῶσιν ἀφικόμενον παραθοῦ, σπερτᾷ τε καὶ πηδᾷ ὑπὲρ τὰ ἐσπαρμένα, ἃ φασιν οἱ γυμναταί, πλεῖόν οὐ χάριτος δεῖται τῆς ἐξαιρέτου πρεσβύτατα τε καὶ ἁγίστατα καὶ ἄνω τῶν ὑπερκειμένων αἴρεται ἡ ψυχή, πᾶν ὃ βέλτιον ἀποτιθεμένη, καὶ ἀποδιδοῦσα τῷ συγγενεῖ. λέγει δὲ καὶ ὁ Πλάτων ἐν τῷ Μένωνι, θεόσδοτον τινὰ ἀρετήν, ὡς δηλοῦσιν αἱ λέξεις αἵδε· Ἐκ μὲν τοίνυν τούτου τοῦ λογισμοῦ, ὦ Μένων, θεία ἡμῖν φαίνεται μοίρα παραγινομένη ἡ ἀρετή, οἷς παραγίνεται. ἆρ' ὃ δοκεῖ σοι τινὰ εἰς πάντας ἥκουσαν γνωστικὴν ἕξιν, θείαν μοῖραν ἡνίχθαι; Καφέρεται δὲ ὑπιφέρει· Εἰ δὲ νῦν ἡμεῖς ἐν παντὶ τῷ λόγῳ τούτῳ καλῶς ἐζητήσαμεν, ἀρετὴ ἂν εἴη ὅτε φύσει, ὅτε διδακτόν, ἀλλὰ θεία μοίρα παραγιγνόμενον, ὅτε μετὰ νοῦ, οἷς ἂν παραγίγνηται. θεόσδοτος τοίνυν ἡ σοφία, δυνάμεις ὅσα τῇ παιδὸς, παρεπέμπει μὲν ἡμῶν τὸ αὐτεξούσιον, ἀποδέχεται δὲ τινὰ πίστιν, καὶ ἀμείβεται τινὰ ὑπόσασιν τῆς ἐκλογῆς ἄκρα κοινωνία. καὶ δὴ αὐτὸν Πλάτωνα παράξομεν, αὐτάκρις ἤδη Θεοῦ παισὶ πιστεύειν ἀξιοῦντα.

περὶ

περὶ γὰρ Θεῶν ἀοράτων τε καὶ γνωτῶν ποιησάμενος τὸν λόγον ἐν τῷ Τιμαίῳ· Περὶ δὲ τῶν ἄλλων δαιμόνων εἰπεῖν, καὶ γνῶναι τὴν γένεσιν, φησί, μεῖζον ἢ καθ' ἡμᾶς· πιστευτέον δὲ τοῖς εἰρηκόσιν ἔμπροσθεν, ἐκγόνοις μὲν Θεῶν οὖσιν, ὡς ἔφασαν· σαφῶς δέ πως τοὺς ἑαυτῶν προγόνους εἰδόσιν. ἀδύνατον οὖν Θεῶν παισὶν ἀπιστεῖν, καίτοι ἄνευ εἰκότων καὶ ἀναγκαίων ἀποδείξεων λέγουσιν· οὐκ οἶμαι δυνατὸν σαφέστερον ὑπὸ Ἑλλήνων προμαρτυρήσεσθαι τὸν Σωτῆρα ἡμῶν· καὶ τοὺς εἰς προφητείαν κεχρισμένους, τοὺς μὲν, παῖδας Θεοῦ ἀναγορευομένους· τὸν δὲ Κύριον, ὑὸν ὄντα γνήσιον, ἀληθεῖς εἶναι προ τῶν θείων μαρτύρας· διὸ καὶ δεῖν πιστεύειν αὐτοῖς, ἐνθέοις ὄσι, προσέθηκε· κἂν τραγικώτερον εἴπῃ τις μὴ πιστεύειν·

Οὐ γὰρ τιμᾷ Ζεὺς ὧ κηρύξας τάδε·
Ἀλλ' ἴστω αὐτὸν τὸν Θεὸν διὰ τοῦ υἱοῦ ταῖς γραφαῖς κηρύξαντα. πιστὸς δὲ ὁ τὰ οἰκεῖα καταγγέλλων· ἐπεὶ, Μηδείς, φησιν ὁ Κύριος, τὸν πατέρα ἔγνω, εἰ μὴ ὁ υἱός, καὶ ᾧ ἂν ὁ υἱὸς ἀποκαλύψῃ. πιστευτέον ἄρα τοῦτο, καὶ τῷ Πλάτωνα, κἂν μὴ μετ' εἰκότων καὶ ἀναγκαίων ἀποδείξεων, διά τε τῆς παλαιᾶς, διά τε νέας διαθήκης κηρύσσηται ἢ λέγηται· Ἐὰν γὰρ μὴ πιστεύσητέ, φησιν ὁ Κύριος, ἀποθανεῖσθε ἐν ταῖς ἁμαρτίαις ὑμῶν· ἐμπαλιν δὲ, Ὁ πιστεύων ἔχει ζωὴν αἰώνιον. Μακάριοι ἄρα πάντες οἱ πεποιθότες ἐπ' αὐτῷ· πλεῖόν ἐστι τῆς πίστεως τὸ πεποιθέναι· ὅτι μὲν γὰρ ἐπίσταταί τις ὅτι ὁ υἱός ἐστι τοῦ Θεοῦ ὁ διδάσκαλος ἡμῶν, πέποιθεν ἀληθῆ εἶναι τὴν διδασκαλίαν αὐτοῦ. ὡς ἂν ἡ μάθησις κατ' Ἐμπεδοκλέα —— ταῖς φρεσὶ αὐξῇ· οὕτως ἡ εἰς τὸν Κύριον πεποίθησις αὔξει τὴν πίστιν. τὴν αὐτὴν γοῦν φασὶν εἶναι, φιλοσοφίαν μὲν ψέγειν, πίστεως δὲ κατατρέχειν· ἀδικίαν τε ἐπαινεῖν, καὶ τὸν κατ' ἐπιθυμίαν βίον εὐδαιμονίζειν. ἤδη δὲ ἡ πίστις, εἰ καὶ ἑκούσιος τῆς ψυχῆς συγκατάθεσις, ἀλλὰ ἐργάτις ἀγαθῶν, καὶ δικαιοπραγίας θεμέλιος. κἂν ὁ Ἀριστοτέλης τεχνολογῇ, τὸ μὲν ποιεῖν, καὶ ὅτι τῶν ἀλόγων ζώων κρατεῖσθαι, καὶ ὅτι ἀψύχων, διδάσκων· τὸ δὲ πράττειν, ἀνθρώπων εἶναι μόνων· εὐθυνέτω τοὺς λέγοντας ποιητὴν τὸν τῶν ὅλων Θεόν· τὸ δὲ πρακτὸν, ἢ ὡς ἀγαθὸν ἢ ὡς ἀναγκαῖον φησί. τὸ τοίνυν ἀδικεῖν, ἀγαθὸν οὐκ ἔστιν. οὐδεὶς γάρ, εἰ μὴ διά τι ἕτερον ἀδικεῖ·

Nam cum de diis qui ſub aſpectum non cadunt & ſunt geniti, verba feciſſet in Timæo, de aliis dicere dæmonibus, & eorum ortum ſcire, dicit noſtras vires ſuperare: credendum autem eſſe iis qui prius dixerunt, qui à diis quidem, vt dixerunt, genus duxêre, aperte autem ſuos parentes cognouêre. Fieri ergo non poteſt, vt Deorum filiis fides non habeatur, etiamſi abſque probabilibus & neceſſariis dicant demõſtrationibus. Non arbitror à Græcis poſſe manifeſtius ferri teſtimonium, Seruatorem noſtrum, & eos qui vncti ſunt in Prophetiam, hos quidem Dei filios eſſe appellatos: Dominum autem, cum ſit verus & germanus filius, veros eſſe teſtes rerum diuinarum. Et ideo adiecit, oportere eis credere, cum ſint inſpirati diuinitus, etiamſi quis paulo magis tragice dixerit non credendum:

Nam Iupiter non fuerat, hæc qui dixerat.

ſed ſciat ipſum Deum per filium prædicaſſe ſcripturas. Fide dignus autem eſt is qui ſua annunciat: quoniam, Nemo, inquit Dominus, nouit patrem nisi filius, & cui filius reuelauerit. Eſt ergo hoc credẽdum ex Platonis quoque ſententia, etiamſi abſque probabilibus & neceſſariis demonſtrationibus, per vetus & per nouum Teſtamentum prædicetur & dicatur. *Si enim non credideritis,* inquit Dominus, *in peccatis veſtris moriemini.* Contra autem: *qui credit, habet vitam æternam. Beati ergo ſunt omnes qui confidunt in ipſo:* fiduciam autem habere, eſt quid fide amplius. Quando enim ſciuerit quiſpiam magiſtrum noſtrum eſſe Dei filium concepit fiduciam quod eius doctrina ſit vera. Quomodo autem doctrina, ex ſententia Empedoclis, auget præcordia, ita in Dominum fiducia auget fidem. Atque eorundem eſſe dicimus, philoſophiam quidem vituperare, fidem autem inſectari, & laudare iniuſtitiam, & beatam vitam eſſe ducere quæ agitur ex cupiditate & libidine. Iam vero fides, etſi eſt voluntaria animæ aſſenſio, eſt tamen bonorum operatrix, & iuſtæ fundamentum actionis. Quod ſi artificioſè diſputet Ariſtotcles, facere quidem docens poni & in beſtiis & in inanimis, agere autem eſſe hominum tantum, eos corrigat qui dicunt Deum eſſe factorem vniuerſorum. Quod autem agitur, eſt vel bonum, inquit, vel neceſſarium: iniuriam ergo facere non eſt bonum: nemo enim facit iniuriam niſi propter aliquid aliud.

Ioan. 8.

Ioan. 3.
Pſal. 2.

Ex iis autem quæ ſunt neceſſaria, nihil eſt voluntarium: iniuriam autem facere eſt voluntarium: quare nec eſt neceſſarium. Boni autem à malis maxime differunt, inſtitutis, & electionibus, & bonis deſideriis. Quæuis enim animæ nequitia ſit cum intemperantia, & qui agit per affectionem, per intemperantiam agit & nequitiam. Mihi itaque ſuccurrit in ſingulis admirari diuinam illam vocem: *Amen amen dico vobis, qui non ingreditur per oſtium in ouile, ſed aliunde aſcendens, ille eſt fur & latro: qui autem ingreditur per oſtium, eſt paſtor ouium, eique ianitor aperit.* Deinde rem proſequens dicit Dominus: *Ego ſum oſtium ouium.* Oportet ergo eos qui per Chriſtum didicerunt veritatem, fieri ſaluos, etiamſi fuerint Græcam philoſophati philoſophiam. Nunc enim aperte eſt oſtenſum, quod aliis generationibus notum non euaſerat, nunc hominum filiis eſt reuelatum. Nam Dei quidem manifeſtatio erat vnius omnipotentis, apud omnes qui recte ſapiunt omnino naturalis, & æternum ex diuina prouidentia beneficium apprehenderunt plurimi, qui non plane omnem exuerunt pudorem aduerſus veritatem. Atque vt ſummatim quidem dicam, Xenocrates Carthaginienſis non ſpem omnem abiicit, quinetiam in rationis expertibus animantibus ſit Dei notitia. Democritus autem, etſi nolit, confitebitur per dogmatum conſequentiam: fecit enim eaſdem imagines in homines incurrentes, & in animantes rationis expertes, ex diuina eſſentia. Longe certe abeſt vt ſit homo expers diuinæ notionis, quem etiam ſcriptum eſt participem fuiſſe inſpirationis in generatione, vt qui fuerit purioris eſſentiæ particeps quam alia animantia. Hinc Pythagoras dicit mentem diuina ſorte venire ad homines, ſicut fatentur Plato & Ariſtoteles: ſed nos quidem dicimus Spiritum ſanctum inſpirari ei qui credidit. Platonici autem mentem quidem, ſortis diuinæ in anima effluxionem eſſe: animam autem in corpore conſtituunt. Aperte enim dictum eſt per Ioël, qui erat vnus ex duodecim Prophetis: *Et erit poſt hæc, effundam de ſpiritu meo ſuper omnem carnem, & filij veſtri & filiæ veſtræ prophetabunt.* Sed non vt pars Dei, eſt ſpititus in vnoquoque noſtrûm. Sed quomodo fiat hæc diuiſio,

Ioan. 10.

Ioël. 2.

A τ᾽ ἢ αἰαλγήων ὀὸδὲν ἑκούσιον· ὃ δὲ νῦν ἀδικεῖν, ἑκούσιον· ὥστε ὀὸδὲ αἰαγκῆον. τῶν ἢ φαύλων οἱ σπουδαῖοι μάλισα τ᾽ τε αἱρέσεσι, & τ᾽ ἀσελείας ὑπερθυμίας διαφέρεσι. πᾶσα γὰρ μοχθηρία ψυχῆς, μ᾽ ἀκρασίας ἔσιν· καὶ ὁ διὰ πάθος πραάτων, δι᾽ ἀκρασίαν πρᾶτ᾽ ἢ, ἢ μοχθηρίαν. ἔπεισιν οὖν μοι πρὸ ἑκασα θαυμάζειν τ᾽ θείαν ἐκείνην φωνὴν, Ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, Ὁ μὴ εἰσερχόμενος διὰ τῆς θύρας εἰς τὴν αὐλὴν τ᾽ προβάτων, ἀλλὰ ἀναβαίνων ἀλαχόθεν, ἐκεῖνος κλέπτης ἔσι καὶ ληςής· ὁ ἢ εἰσερχόμενος διὰ τῆς θύρας, ποιμήν ἔσι τ᾽ προβάτων· τούτῳ ὁ θυρωρὸς ἀνοίγει. Εἶτα ἐπεζευγμένος ὁ Κύριος, λέγει· Ἐγώ εἰμι ἡ θύρα τῶν προβάτων. δεῖ οὖν διὰ Χριςοῦ τ᾽ ἀλήθειαν μεμαθηκότας σώζεσθαι, καὶν φιλοσοφήσαντες τ᾽ Ἑλληνικὴν φιλοσοφίαν τύχωσι· νυνὶ γὰρ ἐδείχθη ἐναργῶς, ὃ ἑτέραις γενεαῖς οὐκ ἐγνωρίσθη, τοῖς ἡμῖν τ᾽ ἀνθρώποις νῦν ἀπεκαλύφθη· Θεοῦ μὲν γὰρ ἔμφασις, ἑνὸς ἰῶ τ᾽ παντοκράτορος, ὡσὰν πᾶσι τοῖς δὲ φρονοῦσι πάντοτε φυσικὴ καὶ τ᾽ ἀϊδίου χάριτ᾽ τ᾽ θείαν προνοίαν εὐεργεσίας ἀπολαμβάνοντο οἱ πλείσοι, οἱ ἢ μὴ τέλεον ἀπηρυθριακότες πρὸς τ᾽ ἀλήθειαν. καθόλου γ᾽ οὖν τὴν περὶ τ᾽ Θείου ἔννοιαν Ξενοκράτης ὁ Καρχηδόνιος οὐκ ἀπελπίζει, ἢ ἐν τοῖς ἀλόγοις ζώοις· Δημόκριτος ἢ, καὶν μὴ θέλῃ, ὁμολογήσει διὰ τὴν ἀκολουθίαν τῶν δογμάτων· τὰ γὰρ αὐτὰ πεποίηκεν εἴδωλα τοῖς ἀνθρώποις προσπίπτοντα, & τοῖς ἀλόγοις ζώοις ἀπὸ τῆς θείας ὑσίας· πολλοῦ γε δεῖ ἀμοιρεῖν ἂν θείας ἐννοίας τὸν ἄνθρωπον· ὃς γε καὶ τ᾽ ἐμφυσήματος ἐν τῇ ψυχῇ μεταλαχεῖν ἀναγέγραπται, καθαρωτέρας ὑσίας πρὸς τὰ ἄλλα ζῶα μεταχών. ἐντεῦθεν οἱ ἀμφὶ τὸν Πυθαγόραν, θείαν μοῖραν τὸν νοῦν εἰς ἀνθρώπους ἥκειν φασὶ, καθάπερ Πλάτων, καὶ Ἀριστοτέλης ὁμολογοῦσιν. ἀλλ᾽ ἡμεῖς μέν, ὃ πεπιςευκότι προσπνεῖσθαι τὸ ἅγιον πνεῦμα φαμέν· οἱ ἢ ἀμφὶ τὸν Πλάτωνα, νοερὸν μέν ἐν ψυχῇ θείας μοίρας ἀπόῤῥοιαν ὑπάρχοντα· ψυχὴν δὲ ἐν σώματι κατοικίζουσιν· διαφανδὸν γὰρ διὰ Ἰωὴλ ἑνὸς τῶν δώδεκα προφητῶν εἴρηται· Καὶ ἔσαι μετὰ ταῦτα, ἐκχεῶ ἀπὸ τ᾽ πνεύματός μου ἐπὶ πᾶσαν σάρκα· καὶ οἱ υἱοὶ ὑμῶν καὶ αἱ θυγατέρες ὑμῶν προφητεύσουσιν. ἀλλ᾽ ὐχ ὡς μέρος Θεοῦ ἐν ἑκάσῳ ἡμῶν τὸ πνεῦμα· ὁπῶς δὲ ἡ διαίρεσις αὕτη,

καὶ ὅ τί ποτέ ἐστι τὸ ἅγιον πνεῦμα, ἐν τοῖς περὶ προφητείας καὶ τοῖς περὶ ψυχῆς ἐπιδεδήλωται ἡμῖν. Ἀλλὰ τὰ μὲν τῆς γνώσεως βάθη κρύπτειν ἀπιστίη ἀγαθή, καθ' Ἡράκλειτον· ἀπιστίη γὰρ ἀλαφυγαύχει μὴ γινώσκειν. Τὸ δ' ἑξῆς ἀποδοτέον, καὶ τοῦτ' ἐκ τοῦ βαρβάρου φιλοσοφίας Ἑλληνικὸν κλοπὴν, σαφέστερον ἤδη προδεικτέον. Φασὶ γὰρ σῶμα εἶναι τὸν Θεὸν οἱ Στωϊκοὶ, καὶ πνεῦμα κατ' οὐσίαν, ὡσαύτως ἀμέλει καὶ τὸν ψυχήν. πάντα ταῦτα αὐτόθεν εὑρήσεις ἐν ταῖς γραφαῖς. μὴ γάρ μοι τὰς ἀληθείας αὐτῶν ἐννοήσῃς τὸ νῦν, ὡς ἡ γνωστικὴ παραδίδωσιν ἀλήθεια, εἰ μή τι δηλοῦσι, καθάπερ οἱ σοφοὶ παλαισταὶ ἄλλο μιν νόησιν. Ἀλλ' οἱ μὲν, δηλοῦν φασὶ πάσης τῆς οὐσίας τὸν Θεὸν φασιν· ἡμεῖς δ', ποιητικὸν μόνον αὐτὸν καλοῦμεν, καὶ λόγῳ ποιητήν. προήγαγεν δ' αὐτοὺς ὃ ἐν τῇ Σοφίᾳ εἰρημένον. Διῆκεν δὲ καὶ χωρεῖ διὰ πάντων, διὰ τὴν καθαρότητα· ἐπεὶ μὴ σεσωπηκέναι λέγεσθαι ταῦτα ὅτι τῆς σοφίας τὸ προφητικόν τοῦ Θεοῦ. ναὶ φασιν· ἀλλὰ ὕλην ὑποτίθενται οἱ φιλόσοφοι ἐν τοῖς ἀρχαῖς· οἵ τε Στωϊκοὶ, καὶ Πλάτων, καὶ Πυθαγόρας, ἀλλὰ καὶ Ἀριστοτέλης ὁ περιπατητικός· ἀρχὴ δὲ μίαν ἀρχήν. ἴσασιν οὖν τὴν καλουμένην ὕλην ἄποιον καὶ ἀσχημάτιστον λεγομένην περὶ αὐτῶν, καὶ θαρραλεώτερον ἤδη μὴ ὂν περὶ τοῦ Πλάτωνος εἰρῆσθαι. καὶ μή τι μυστικώτερον μίαν τὴν ὄντως οὖσαν ἀρχὴν εἰδώς, ἐν τῷ Τιμαίῳ αὐτοῖς φησι λέξεσιν· Νῦν δ' οὖν ὅ περὶ ἁπάντων ὧδε ἐχέτω· Τὸ μὲν περὶ πάντων, εἴτε ἀρχὴν, εἴτε ἀρχὰς, εἴτε πῇ δοκεῖ τούτων περὶ, ὃ νῦν οὐ ῥητέον, δι' ἃ μὲν ὧδέ, διὰ δὲ ὃ χαλεπὸν εἰκὸς τὸν παρόντα ἔμπροσθεν τῆς διεξόδου δηλῶσαι τὰ δοκοῦντα. ἄλλως τε ἡ λέξις ἡ προφητικὴ ἐκείνη, Ἡ δὲ γῆ ἦν ἀόρατος καὶ ἀκατασκεύαστος, ἀφορμὰς ἀδρὰς ὑλικῆς οὐσίας παρέσχηται. ναὶ μὴν Ἐπικούρῳ μὲν ἡ τῶν ἀτόμων παρείσδυσις, οὐ παρακολουθήσαντι τῷ ῥητῷ, γέγονεν ἐντεῦθεν, Ματαιότης ματαιοτήτων, καὶ τὰ πάντα ματαιότης. Ἀριστοτέλει δὲ μέχρι σελήνης ἐπῆλθε κατάληψιν τῆς προνοίας, ἐκ τοῦδε τοῦ Ψαλμοῦ· Κύριε ἐν τῷ οὐρανῷ τὸ ἔλεός σου, καὶ ἡ ἀλήθειά σου ἕως τῶν νεφελῶν. οὐδέπω γὰρ ἀποκεκάλυπτο ἡ τῶν προφητικῶν δηλώσεις μυστηρίων, περὶ τῆς τοῦ Κυρίου παρουσίας.

A & quidnam sit Spiritus sanctus, ostendetur à nobis in libris de Prophetia, & in libris de Anima. Sed ad celandas quidem cognitionis profunditates, bona est incredulitas ex sententia Heraclíti: non cognosci enim, suum habet refugium ad incredulitatem. Quod autem deinceps consequitur est tradendum: & Græcorum furtum ex barbara sumptum philosophia iam est clarius ostendendum. Aiunt Stoïci Deum esse corpus & spiritum essentia, sicut certe etiam animam. Hæc omnia aperte inuenies in scripturis. Ne mihi enim in
B præsentia earum allegorias animo cogitaueris, vt quæ ex cognitione habetur tradit veritas, num aliquid aliud indicent, sicut sapientes luctatores aliud eas ostendere significant. Sed illi quidem dicunt Deum vniuersam peruadere essentiam: nos autem eum solum dicimus effectorem, & verbo effectorem. Induxit autem eos quod dictum est in sapientia: Transit autem & Sap. 7.
peruadit omnia propter puritatem: quoniam non intellexerunt hæc dici de sapientia quæ fuit primo à Deo creata. Ita, inquiunt, sed materiam ponunt philosophi, & Stoïci, & Pythagoras, quinetiam Aristoteles Peripateticus, non autem vnum principium.
C Sciant ergo eam quæ vocatur materiam. quæ ab ipsis dicitur expers qualitatis & figuræ, audacius quoque à Platone dictam esse, id quod non est. An non autem vel in primis mystice, cum sciret esse vnum quod vere est principium, in Timæo dicit his verbis? Nunc autem sic nostra se habeat oratio. De vniuersorum quidem siue principio, siue principiis, siue quomodocunque de his videatur, nunc non est dicendum, non propter aliquid aliud,
D quam quod sit difficile præsenti modo tractationis ea quę videantur declarare. Et alioqui dictio illa prophetica: *Terra* Genes. 1.
autem erat inaspectabilis & incomposita, præbuit eis occasionem materialis tradendæ substantiæ. Iam vero Epicuro vt existimaret temere ferri omnia, hinc in mentem venit, quod hoc dictum non intellexisset: *Vanitas vanitatum, & om-* Eccles. 1.
nia vanitas. Aristoteli autem venit in mentem vsque ad lunam deducere prouidentiam, ex hoc Psalmo: *Domine in* Psal. 35.
cælo misericordia tua, & veritas tua vsque ad nubes: nondum enim reuelata fuerat propheticorum mysteriorum declaratio vsque ad aduentum Domini.

Et rurſus, ſupplicia poſt mortem, & pœnas quæ igne luuntur, à barbara philoſophia, & vniuerſa muſa Poëtica, & Græca etiam ſurripuit philoſophia. Plato certe in vltimo de Republica, ſic ait ad verbum: Hic viri agreſtes aſpectu ignito cum aſtitiſſent, ſermonem intelligentes, alios quidem ſeorſum aſſumptos ducebant. Aridæum autem & alios cum colligaſſent manuſque & pedes & caput prehendiſſent, atque ab eis pellem detraxiſſent, extra viam non longe trahentes, aſphalathis lacerabant. Viri enim illi igniti ei volunt ſignificare angelos, qui aſſumptos iniuſtos puniunt. *Qui facit*, inquit, *angelos ſuos ſpiritus, & miniſtros ſuos ignem ardentem.* His autem eſt conſequens, animam eſſe immortalem. Quod enim punitur vel caſtigatur, cum ſit ſenſu præditum, viuit, etiam ſi dicatur pati. Quid vero? non nouit Plato & fluuios ignis, & terræ altitudinem eam quæ à barbaris gehenna vocatur, tartarum nominans prophetice, Cocytumque & Acherontem, & Pyriphlegethontem, & quædam huiuſmodi, quæ ad caſtigationem diſciplinamque inducunt, loca ſuppliciorum? Paruorum autem, conuenienter ſcripturæ, & minimorum angelos Deum videntes, quinetiam noſtrî curationem & viſitationem quæ ad nos venit per angelos qui nobis præſunt, indicans, non veretur ſcribere, poſtquam omnes animæ vitam elegiſſent, ita vt ſortitæ erant, ordine accedere ad Lacheſim: illam autem eum quem vnuſquiſque elegit dæmonem, cum eo mittere vitæ cuſtodem, & vt adimpleat ea quæ elegerit. Fortaſſe autem Socrati quoque dæmonium tale quid ſignificabat. Iam vero genitum eſſe mundum, cum id à Moſe accepiſſent, docuerunt philoſophi. Quinetiam Plato quoque dixit apertè: Vtrum fuit nullum habens ortus principium, an ortus eſt? Ortus eſt, vt qui cœperit ab aliquo principio. Nam & cum ſit aſpectabilis, eſt tractabilis: & cum ſit tractabilis, eſt corporeus. Et rurſus quando dixit: Atque effectorem quidem & patrem huius vniuerſi inuenire eſt difficile, non ſolum mundum oſtendit eſſe genitum, ſed etiam ex ſeipſo ſignificat eſſe genitum, tanquam filium: patrem autem eius eſſe vocatum, vt qui ex ſolo ſit genitus, & ex eo qui non eſſet conſtiterit.

Ψαλ. 103.

Τάς τε αὖ μὴ θάνατον κολάσεις, καὶ τὰ διὰ πυρὸς τιμωρίαν, ἀπὸ τῆς βαρβάρου φιλοσοφίας, ἥτε ποιητικὴ πᾶσα Μοῦσα, ἀλλὰ καὶ ἡ Ἑλληνικὴ φιλοσοφία ὑφείλετο. Πλάτων γοῦν ἐν ᾧ τελευταίῳ τῆς Πολιτείας, αὐτοῖς φησι τοῖς λέξεσιν· Ἐνταῦθα δὴ ἄνδρες ἄγριοι διάπυροι ἰδεῖν, παρεστῶτες, καὶ καταμαθάνοντες ὃ φάσμα, τοὺς μὲν ἄλλους παραλαβόντες ἦγον· τὸν δ' Ἀρίδαιον καὶ τοὺς ἄλλους, συμποδίσαντες χεῖράς τε καὶ πόδας καὶ κεφαλήν, καταβαλόντες καὶ σπαράξαντες, εἷλκον παρὰ τὴν ὁδὸν ἐκτὸς ἐπ' ἀσπαλάθων κναπτόντες· οἱ μὲν δὴ ἄνδρες οἱ διάπυροι, ἀγγέλους αὐτῷ βούλονται δηλοῦν, οἳ παραλαβόντες τοὺς ἀδίκους κολάζουσιν· Ὁ ποιῶν, φησι, τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ πνεύματα, καὶ τοὺς λῃτουργοὺς αὐτοῦ πῦρ φλέγον. ἔπειτα δ' τούτοις, τὴν ψυχὴν εἶναι ἀθάνατον. Τὸ δὲ κολαζόμενον καὶ παιδευόμενον, ἐν αἰσθήσει εἶναι, ζῆν, καὶ πάσχειν λέγεται. τί δή; οὐκ οἶδεν ὁ Πλάτων, καὶ πυρὸς ποταμοὺς, καὶ τῆς γῆς τὸ βάθος, τὰ παρὰ τοῖς βαρβάροις γέενναν καὶ λουμένην Τάρταρον προφητικῶς ὀνομάζων· Κωκυτόν τε καὶ Ἀχέροντα, καὶ Πυριφλεγέθοντα, καὶ τοιαῦτά τινα εἰς τὴν παίδευσιν ὠφελούντα προτείνων κολαστήρια; τὸν μικρὸν δ' καὶ τὰ γραφῶν, καὶ ἐλαχίστων τοὺς ἀγγέλους τοὺς ὁρῶντας τὸν Θεὸν, παρὸ δ', καὶ τὰ εἰς ἡμᾶς δι' ἀγγέλων τὰ ἐφεστώτων ἡγουσθαι βίου ἐπισκοπὴν ἐμφαίνων, οὐκ ὀκνεῖ γράφειν· Ἐπειδὴ πᾶσαι αἱ ψυχαὶ τοὺς βίους ἠρῆσθαι, ὡσπερ ἔλαχον, ἐν τάξει, παρεῖναι παρὰ τὴν Λάχεσιν· ἑκείνῃ δὲ ἑκάστῳ, ὃν εἵλετο δαίμονα, τοῦτον φύλακα συμπέμπειν τοῦ βίου, καὶ ἀποπληρωτὴν τῶν αἱρεθέντων. Τάχα δὲ καὶ τῷ Σωκράτει ὁ δαιμόνιον τοιοῦτό τι ἠνίσσετο. ναὶ μὴν, γενητὸν εἶναι τὸν κόσμον, ἐκ Μωσέως παραλαβόντες, ἐδογμάτισαν οἱ φιλόσοφοι. καὶ ὅτι Πλάτων αὐτόπτης εἴρηκε, Πότερον ὡς ἀρχὴν ἔχων γένεσιν ὁδοιπόρει, ἢ γέγονεν ἀπ' ἀρχῆς τινος ἀρξάμενος; ὁρατὸς τε γάρ ἐστιν, ἁπτὸς ὄντι· ἀπτὸς τε ὤν, καὶ σῶμα ἔχει. αὖθις τε, ὑπὸτ' αὖ εἶπε. Τὸν μὲν οὖν ποιητὴν, καὶ πατέρα τοῦδε τοῦ παντὸς εὑρεῖν τε ἔργον· οὐ μόνον γενητὸν τε ἔδειξε τὸν κόσμον, ἀλλὰ καὶ ἐξ αὐτοῦ γεγονέναι σημαίνει, καθάπερ υἱόν· πατέρα δὲ αὐτοῦ κεκλῆσθαι, ὡς ἂν ὑπὸ μόνου γενομένου καὶ οὐ μὴ ὄντος ὑποστάντος.

γητὸν δὲ καὶ οἱ Στωϊκοὶ πάντα τὸν κόσμον. τόν τε ὑπὸ τῆς βαρβάρου φιλοσοφίας θρυλλούμενον διάβολον, τὸν τῶν δαιμόνων ἀρχέγονον, κακοεργὸν εἶ) ψυχὴν, ἐν τῷ δεκάτῳ τῶν Νόμων ὁ Πλάτων λέγει ταῖσδε τοῖς λέξεσιν· Ψυχὴν διοικοῦσαν τοῖς πανταχῇ κινουμένοις, μῶν ἄν τὸν οὐρανὸν ἀναγκαῖον εἶναι φαίημεν; τί μήν; μίαν ἢ πλείους; πλείους ἐγὼ ὑπὲρ ὑμῶν ἀποκρινοῦμαι. δυοῖν που ἐλάττοιν μηδὲν πιθώμεθα, τῆς τε εὐεργέτιδος, καὶ τῆς τἀναντία δυναμένης ἐξεργάσασθαι. ὁμοίως δὲ καὶ τῷ Φαίδρῳ ταῦτα γράφει· Εἰσὶ μὲν δὴ καὶ ἄλλα κακά· ἀλλά τις δαίμων ἐμιξε τοῖς πλείστοις ἐν τῷ παρόντι ἡδονήν. ἀλλὰ καὶ τῷ δεκάτῳ τῶν Νόμων, αὖτις ἀκριβῶς ὁ Ἀποστολικὸν δείκνυσιν ἐκεῖνο· Οὐκ ἔστιν ἡμῖν ἡ πάλη πρὸς αἷμα καὶ σάρκα, ἀλλὰ πρὸς τὰς ἀρχὰς, πρὸς τὰς ἐξουσίας, πρὸς τὰ πνευματικὰ τῆς ἐν οὐρανοῖς· ὧδέ πως γράφων. Ἐπειδὴ γὰρ συνεχωρήσαμεν αὐτοῖς ἡμῖν εἶ) μὲν οὐρανὸν, πολλῶν μεστὸν ἀγαθῶν· εἶ) δὲ καὶ τῶν ἐναντίων, πλείονων δὲ τῶν μή· μάχη [δὴ] φαμὲν ἀθάνατος εἶναι τοιαύτη, καὶ φυλακῆς θαυμαστῆς δεομένη. κόσμον τε αὖθις, τὸν μὲν νοητὸν οἶδεν ἡ βαρβάρος φιλοσοφία· τὸν δὲ, αἰσθητόν· τὸν μὲν, ἀρχέτυπον, τὸν δὲ εἰκόνα τοῦ καλουμένου παραδείγματος· καὶ τὸν μὲν, ἀπένειμεν μονάδι, ὡς αὐ νοητόν· τὸν δὲ αἰσθητὸν, ἑξάδι· γάμος γὰρ παρὰ τοῖς Πυθαγορείοις, ὡς αὐ γόνιμος ἀριθμὸς, ἡ ἑξὰς καλεῖται· καὶ ἐν μὲν τῇ μονάδι συνίστησιν οὐρανὸν ἀόρατον, καὶ γῆν ἀΐδη, καὶ φῶς νοητόν. Ἐν ἀρχῇ γάρ φησιν, ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν· ἡ δὲ γῆ ἦν ἀόρατος. Εἶτ' ἐπιφέρει· Καὶ εἶπεν ὁ Θεὸς, Γενηθήτω φῶς· καὶ ἐγένετο φῶς· ἐν δὲ τῇ κοσμογονίᾳ τῇ αἰσθητῇ, στερεὸν οὐρανὸν δημιουργεῖ· ὃ δ' ἐστὶ στερεὸν, αἰσθητόν· γῆν τε ὁρατὴν, καὶ φῶς βλεπόμενον. ἆρ' οὐ δοκεῖ σοι ἐντεῦθεν ὁ Πλάτων, ζώων ἰδέας ἐν τῷ νοητῷ ἀπολείπειν κόσμῳ, καὶ τὰ εἴδη τὰ αἰσθητὰ, καὶ τὰ γῆν δημιουργεῖν τὰ νοητά; εἰκότως ἄρα ἐκ γῆς μὲν τὸ σῶμα πεπλάσθαι λέγει ὁ Μωσῆς, ὃ γηΐνου φησὶν ὁ Πλάτων σκήνους· ψυχὴν δὲ τὴν λογικὴν ἄνωθεν ἐμπνευσθῆναι ὑπὸ τοῦ Θεοῦ εἰς πρόσωπον. ἐνταῦθα γὰρ ὃ ἡγεμονικὸν ἱδρύσθαι λέγουσι,

A Genitum autem mundum ponunt etiam Stoïci & qui in barbara philosophia est frequens, diabolum principem inquam dæmonum, maleficam esse animam dicit Plato in libro de Legibus decimo, his verbis: Animam quæ ea administrat quæ vndique mouentur, nonne & cœlum administrare necesse est dicere? Quid vero, vnam an plures? Plures ego pro vobis respondebo. Non minus vtique quam duos effeciſſe posuerimus, nempe eam quæ est benefica, & eam quæ potest efficere contraria. Similiter autem hæc quoque scribit in Phædro: B Atque sunt quidem alia quoque mala. Sed dæmon quidem aliquis plurimis in præsentiam admiscuit vel voluptatem. Quinetiam in decimo de Legibus, aperte ostendit illud Apostolicum, *Non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus principatus, aduersus potestates, aduersus spiritalia eorum quæ sunt in cælis*, scribens hoc modo. Quoniam enim eis cõcessimus, nobis quidem esse cœlum multis bonis plenum, esse autem etiam contrariis, pluribus autem qui non sunt eiusmodi, est, inquimus, pugna eiusmodi immortalis, & quæ magna C cautione indiget. Et rursus vnum quidem mundum nouit barbara philosophia qui percipitur intelligentia, alterum vero sensilem: illum quidem archetypum, hunc vero imaginem eius qui exemplar dicitur: & illum quidem attribuit vnitati, vt qui percipiatur intelligentia: hunc vero, nempe sensilem, senario. Cõiugium enim apud Pythagoreos vocatur senarius, vt qui sit genitalis numerus. Et in vnitate quidem constituit cœlum non aspectabile, & terram sanctam, & lucem quæ percipitur intelligentia. In principio enim, inquit, fecit Deus cœlum & terram: terra autem erat inuisibilis. Deinde subiungit: Et dixit Deus, Fiat lux, & facta est lux. In ortu autem mundi sensilis cœlum fabricat D solidum (quod est autem solidum, est sensile) & terram aspectabilem, & lucem quæ videtur. Nonne videtur autem hinc tibi Plato, animantium ideas relinquere in mundo qui percipitur intelligentia, & formas sensiles, & quæ intelligentia percipiuntur fabricare genera? Merito ergo ex terra quidem corpus dicit formari Moses, quod dicit terrenum Plato tabernaculum: animam autem ratione præditam desuper inspiratã fuisse in faciem. Hic enim dicunt esse collocatam principalem animæ facultatem,

Ephes. 6.

ingressum animæ in protoplastum, per accessionem sensuum, interpretantes, & ideo factum esse hominem ad imaginem & similitudinem. Dei enim imago est ratio diuina & regia, homo impatibilis : imago autem imaginis, mens humana. Si sub alio autem nomine velis hanc intelligere assimilationem, inuenies apud Mosem diuinam quæ nominatur consequentiam. Dicit enim: Post Dominum Deum vestrum ambulate, & eius præcepta custodite. Sunt autem, vt opinor; Dei assectatores, & cultores, omnes qui sunt virtute præditi. Hinc Stoïci dixerunt esse finem philosophiæ, secundum naturam viuere: Plato autem Deo assimilari, vt ostendimus in secundo Stromate: & Zeno Stoïcus qui id accepit à Platone. Is autem Plato ex barbara id sumens philosophia, dicit omnes bonos esse inter se amicos. Dicit enim Socrates in Phædro, non esse ordinatum, vt malum sit malo amicum, neque vt bonum bono non amicum. Quod quidem satis quoque probauit in Lysia: inter iniustitiam & improbitatem nunquam seruari potuisse amicitiam. Et hospes Atheniensis similiter dicit, actionem esse charam & Deo consequentem, & quæ habet vnam antiquamque rationem, quando simile quidem simili, quod est moderatum, sit simile : immoderata autem, nec moderatis nec immoderatis amica. Deus autem erit nobis rerum omnium mensura. Deinde rursus subjungit inferius: Quiuis enim bonus, est bono similis. Ea autem ratione & qui est Deo similis, omni bono est amicus, & Deo. Quandoquidem huc perueni, illius quoque in mentem mihi venit. Dicit enim in fine Timæi, oportere id quod intelligit assimilare se ei quod intelligentia apprehenditur, conuenienter antiquæ naturæ. Cum autem assimilauerit, habere finem vitæ optimæ, quæ à pijs proposita est homini, & in tempus præsens & in futurum. Illa enim eandem vim habent quam hæc. Non cessabit qui quærit donec inuenerit: cum autem inuenerit admirabitur, admirans autem regnabit, regnans autem requiescet. Quid vero, non illa quoque Thaletis quæ ex his sumpta sunt, in secula seculorum Deum gloria affici, & cordis cognitorem à nobis dici aperte interpretatur? Rogatus enim Thales quid sit Deus:

A τὴν ἀφ' ἧς τῶν αἰσθητηρίων ἐπεισόδιον τῆς ψυχῆς ὅτι δ' ἀνθρωποπλάστου εἴσοδον ἑρμηνεύοντες· διὸ καὶ κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν τὸν ἄνθρωπον γεγονέναι. Εἰκὼν μὲν γὰρ Θεοῦ, λόγος θεῖος καὶ βασιλικός, ἄνθρωπος ἀπαθής· εἰκὼν δ' εἰκόνος, ἀνθρώπινος νοῦς· ἑτέρῳ δ' εἰ βούλῃ ταὐτὸν ἀλλαχοῦ ὀνόματι τὴν ἐξομοίωσιν, εὕρεσις αὖ πάλιν τὴν παρὰ Μωσεῖ τὴν ἀκολουθίαν ὀνομαζομένην θείαν· φησὶ γάρ· Ὀπίσω Κυρίου τοῦ Θεοῦ ὑμῶν πορεύεσθε, καὶ τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ φυλάξατε. ἀκόλουθοι δὲ οἱ σοφοὶ καὶ θεραπευταὶ Θεοῦ, πάντες οἱ ἀγαθοί. ἐντεῦθεν οἱ μὲν Στωϊκοὶ, τὸ τέλος τῆς Φιλοσοφίας, τὸ ἀκολούθως τῇ φύσῃ ζῆν, εἰρήκασι· Πλάτων δ', ὁμοίωσιν Θεῷ, ὡς ἐν ᾧ δευτέρῳ παρεπόμενον Στρωματεῖ· Ζήνων δ' ὁ Στωϊκὸς, ταὐτὰ Πλάτωνος λαβών, ὁ δ', ἀπὸ τῆς βαρβάρου φιλοσοφίας, τοὺς ἀγαθοὺς πάντας ἀλλήλων εἶναι φίλους λέγει. Φησὶ γὰρ ἐν τῷ Φαίδρῳ Σωκράτης, ὡς οὐκ εὐμοῖρα κακὸν κακῷ φίλον εἶναι, οὐδ' ἀγαθὸν ἀγαθῷ μὴ φίλον· ὅπερ καὶ τῷ Λυσίᾳ ἀπέδειξεν ἱκανῶς, ὡς ἐν ἀδικίᾳ καὶ πονηρίᾳ οὐκ ἂν ποτε γένοιτο φιλία. καὶ ὁ Ἀθηναῖος ξένος ὁμοίως φησὶ πρέπειν φίλον εἶναι φίλῳ καὶ ἀκόλουθον Θεῷ, καὶ ἕνα λόγον ἔχουσαν ἀρχαῖον. ὅτ' οὖν ὃ μὲν ὅμοιον ᾧ ὁμοίῳ, μετείη ὄντι, φίλον ἦ· τὰ δ' ἄμετρα, οὔτε τοῖς ἀμέτροις, οὔτε τοῖς ἐμμέτροις. ὁ δὲ Θεὸς ἡμῖν πάντων χρημάτων μέτρον ἂν εἴη. εἶτα ὑποβάς, ἐπάγει πάλιν. Πᾶς γὰρ δὴ ἀγαθὸς, ἀγαθῷ ὅμοιος· καθάπερ δὲ καὶ Θεῷ ἐοικώς, ἀγαθῷ τε παντὶ φίλος ὑπάρχει καὶ Θεῷ. ἐνταῦθα γοῦν, καὶ εἰς ἐμὲ ἀφικνεῖται. ὅτι τέλει γὰρ τῷ Τιμαίου λέγει. τῷ καταμουσουμένῳ δὲ καταμουσοῦν ἐξομοιοῦσθαι δεῖν, καὶ τὴν ἀρχαίαν φύσιν· ὁμοιώσαντα δὲ, τέλος ἔχειν τὸ προτεθέντος ἀνθρώπῳ ὑπὸ Θεῶν ἀρίστου βίου, τοῦ τε τὸν παρόντα καὶ τὸν ἐπειτα χρόνον· ἴσον γὰρ τούτοις ἐκεῖνα δύναται. Οὐ παύσεται ὁ ζητῶν, ἕως ἂν εὕρῃ· εὑρὼν δὲ, θαμβηθήσεται· θαμβηθεὶς δὲ, βασιλεύσει· βασιλεύσας δὲ, ἐπαναπαύσεται. Τί δ'; οὐχὶ κἀκεῖνα τοῦ Θάλητος ἐκ τῶνδε ἦρται, ὅ, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων δοξάζεσθαι τὸν Θεὸν; καὶ τὸν καρδιογνώστην λέγεσθαι παρ' ἡμῶν αὐτίκρυς ἑρμηνεύειν. ἐρωτηθεὶς γέ τοι ὁ Θάλης, τί ἐστι θεῖον;

Ὃ μήτε ἀρχὴν, ἔφη, μήτε τέλος ἔχον. πυθομένου δὲ ἑτέρου, εἰ λανθάνῃ ὅ θεῖον ποιῶν τι ἄνθρωπος; & Πᾶς, εἶπεν, ὅς γε οὐδὲ φρονοῦμενος; καὶ μὴν μόνον ὃ καλὸν ἀγαθὸν οἶδεν ἡ βαρβαρος φιλοσοφία, καὶ τὴν ἀρετὴν αὐτάρκη πρὸς εὐδαιμονίαν· ὁπηνίκα καὶ εἶπε· Ἰδοὺ, δέδωκα πρὸ ὀφθαλμῶν σου τὸ ἀγαθὸν καὶ τὸ κακὸν, τὸν θάνατον καὶ τὸν ζωὴν· ἔκλεξαι τὸν ζωήν. τὸ μὲν γὰρ ἀγαθὸν, ζωὴν καλεῖ· καὶ καλὸν τὸν τούτου ἐκλογήν· κακὸν δὲ, τὸν τῆς ἀναιρέσιν. ἀγαθοῦ δὲ καὶ ζωῆς, ἓν τέλος, τὸ φιλόθεον γενέσθαι. αὕτη γὰρ ἡ ζωή σου καὶ τὸ πολυήμερον, ἀγαπᾶν τὸ πρὸς ἀλήθειαν. Σαφέστερον δὲ ἐκεῖνα ἔχει. ὁ γὰρ Σωτὴρ ἀγαπᾶν προσδιαλείλας τὸν Θεὸν, καὶ τὸν πλησίον, ἐν ταύταις φησὶ ταῖς δυσὶν ἐντολαῖς ὅλον τὸν νόμον καὶ τοὺς προφήτας κρέμασθαι. Ταῦτα θρυλλοῦσιν οἱ Στωϊκοὶ τὰ δόγματα· καὶ πρὸς τούτων ὁ Σωκράτης ἐν Φαίδρῳ εὐχόμενος· ὦ Πὰν τε καὶ ἄλλοι θεοὶ, δοίητέ μοι τοῦθεν εἶναι καλῷ. ἐν δὲ τῷ Θεαιτήτῳ σαφῶς φησίν· Ὁ γὰρ καλῶς λέγων, καλὸς τε κἀγαθός. κἀν τῷ Πρωταγόρᾳ, καλλίονι Ἀλκιβιάδου ἐντυχεῖν ὁμολογεῖ τοῖς ἑταίροις Πρωταγόρου· εἴγε τὸ σοφώτατον κάλλιστόν ἐστιν· τιμὴ γὰρ ἀρετὴν τὸ κάλλος τῆς ψυχῆς ἔφη εἶναι· καὶ ἐν τῷ ἑαυτὸν, τὴν κακίαν αἶσχος ψυχῆς. Ἀντίπατρος μὲν οὖν ὁ Στωϊκὸς τελείαν συγγεγράφθαι βίβλον πρὸς τῷ Ὅτι καὶ Πλάτωνα μόνον τὸ καλὸν ἀγαθὸν, ἀποδείκνυσιν ὅτι καὶ κατ' αὐτὸν αὐτάρκης ἡ ἀρετὴ πρὸς εὐδαιμονίαν· καὶ ἄλλα πλείω προσδιατίθεται δόγματα, σύμφωνα τοῖς Στωϊκοῖς. Ἀριστοβούλῳ δὲ τῷ κατὰ Πτολεμαῖον γεγονότι τὸν Φιλάδελφον, οὗ μέμνηται ὁ συνταξάμενος τὴν τῶν Μακκαβαϊκῶν ἐπιτομὴν, βίβλια γεγονέναι ἱκανὰ, δι' ὧν ἀποδείκνυσι τὴν περιπατητικὴν φιλοσοφίαν, ἔκ τε τοῦ κατὰ Μωσέα νόμου, καὶ τῶν ἄλλων ἠρτῆσθαι προφητῶν. καὶ τὰ μὲν τῆδε ἐχέτω· ἀδελφοὺς δὲ εἶναι ἡμᾶς, ὡς μὲν τοῦ ἑνὸς Θεοῦ, καὶ ἑνὸς διδασκάλου, φαίνεταί που καὶ Πλάτων καλῶν, ὧδέ πως· Ἐστὲ μὲν γὰρ πάντως οἱ ἐν τῇ πόλει ἀδελφοὶ, ὡς φήσομεν πρὸς αὐτοὺς μυθολογοῦντες. ἀλλ' ὁ Θεὸς πλάττων, ὅσοι μὲν ὑμῶν ἱκανοὶ ἀρχὴν, χρυσὸν ἐν τῇ γενέσει συνέμιξεν αὐτοῖς. διὸ τιμιώτατοί εἰσιν· ὅσοι δὲ ἐπίκουροι, ἄργυρον·

A Id, inquit, quod neque habet principium nec finem. Cum autem rogasset alius an Deum lateat homo aliquid agens: Et quomodo inquit, qui ne cogitans quidem? Porro solum esse bonum id quod est honestum, nouit barbara philosophia, & virtutem sufficere ad felicitatem, cum dixit: *Ecce dedi ante oculos tuos bonum & malum, vitam & mortem, elige vitam.* Nam quod bonum est vitam appellat, & honestum eius electionem: malum autem electionem contrarij. Boni autem & vitæ vnus est finis, esse pium ac religiosum. Deut. 20.
B Hæc est enim vita tua & dierum longitudo, id diligere quod pertinet ad veritatem. Illa autem manifestiora sunt. Seruator enim cum Deum diligere iussisset & proximum, dicit ab his duobus mandatis totam legem pendêre & Prophetas. Hæc dogmata vulgo iactant Stoïci, & ante eos in Phædro precans Socrates: O Pan & dij alij, date mihi vt intus sim pulcher & honestus. In Theæteto autem aperte dicit: Qui enim pulchre dicit & honeste, is pulcher est, bonusque & honestus. Et in Protagora fatetur Protagoræ familiaribus, se eum conueniisse qui esset pul- Matt 22.
C chrior Alcibiade. si quidem est pulcherrimum id quod est sapientissimum. Dicebat enim virtutem esse animæ pulchritudinem, contra autem, vitium animæ turpitudinem. Atque Antipater quidem Stoicus tribus quos scripsit libris, quod ex sententia Platonis, solum honestum est bonum, probat etiam, quod ex eius sententia sit sufficiens virtus ad beatitudinem: & complura alia adducit dogmata, quæ conueniunt cum Stoïcis. Ab Aristobulo autem qui fuit tempore Ptolemæi Philadelphi, cuius meminit is qui composuit
D Epitomem rerum gestarum à Macchabæis, multos fuisse libros conscriptos quibus probat, philosophiam Peripateticam ex lege Mosaïca, & aliis dependisse Prophetis. Et hæc quidem ita se habeant. Fratres autem esse nos tanquam vnius Dei & vnius magistri, videtur vtique Plato quoque testari, hoc modo: Nam estis quidem omnino, qui estis in ciuitate, fratres, vt iis dicemus narrantes fabulas. Sed Deus dum fingeret quicunque ex vobis erant apti ad imperandum, aurum eis commiscuit in generatione, & ideo sunt præstantissimi & maximi precij: quicunque autem erant auxiliatores, argentum:

ferrum autem & æs, agricolis & aliis opificibus. Vnde dicit, fuisse necesse vt amplecterentur & amarent, ij quidem ea propter quæ est cognitio; illi autem ea propter quæ est gloria. Fortasse autem diuinat electam hanc naturam quæ desiderat cognitionem: nisi forte tres aliquas ponens naturas, describit tres formas reipublicæ, vt quidam existimarunt: & Iudæorum quidem, argenteam: Græcorum autem, tertiam: Christianorum autem, quibus aurum regale est admixtum, nempe sanctus Spiritus. Et vitam Christianam ostendens, his verbis scribit in Theæteto: Dicamus vero de iis qui sunt summi & præcipui. Quid enim dixerit quispiam de iis qui male versantur in philosophia? ij autem nec viam norunt in forum, nec vbi sit prætorium, aut curia, aut aliquis alius communis conuentus ciuitatis. Leges autem & scripta decreta, neque vident neque audiunt. Sodalium autem studia & congressiones, & quæ cum tibicinis fiunt comessationes, ne in somnis quidem eis venit in mentem exercere. Bene autem an male factum quid sit in ciuitate, aut quodnam sit malum quod factum est à maioribus, magis eos latuit quam qui maris dicuntur choës: & hæc nesciunt quidem se nescire, sed reuera iacet quidem humi eius corpus, & cum populo versatur: ipse autem, vt ait Pindarus, & terram & cœlum superuolat, astrorum motus quærens, & vniuersam naturam omni ex parte indagans. Rursus ipsi dicto Domini, *Sermo vester sit, ita ita, & non non*, illud est assimilandum: Sed mihi & falsum concedere, & verum de medio tollere, non est fas. Et iurandi prohibitioni congruit hæc dictio quæ est in decimo de Legibus: Laus autem & iusiurandum absit de re qualibet. Et in summa, Pythagoras, & Socrates, & Plato, dicentes se audire vocem Dei, considerantes vniuersorum constructionem quæ à Deo accuratè & perfectè facta est, & ab eo perpetuo continetur, audiuerunt Mosem dicentem, Dixit, & facta sunt, qui ostendit, verbum Dei esse opus. Et cum de informatione agunt hominis quæ facta ex puluere, terrenum quidem esse corpus philosophi sigillatim pronunciant: Homerus autem non veretur ponere loco execrationis:

Omnes in terram sed vos redeatis & vndam.

Matth. 5.

σίδηρον δὲ καὶ χαλκὸν, τοῖς γεωργοῖς, καὶ τοῖς ἄλλοις δημιουργοῖς. ὅθεν ἀνάγκη φησὶ γεγονέναι, ἀσπάζεσθαί τε καὶ φιλεῖν, τούτους μὲν τοῦτα ἐφ' οἷς γνῶσις· ἐκείνους δὲ, ἐφ' οἷς δόξα· ἴσως τὴν ἐκλεκτὴν ταύτην φύσιν γνώσεως ἐφιεμένην μυστεύει· εἰ μή τι τρεῖς τινας ὑποτιθέμενος φύσεις, τρεῖς πολιτείας, ὡς ὑπέλαβόν τινες, διαγράφει· καὶ Ἰουδαίων μὲν, ἀργυρᾶν· Ἑλλήνων δὲ, τὴν τρίτην· Χριστιανῶν δὲ, οἷς χρυσὸς ὁ βασιλικὸς ἐγκαταμέμικται, τὸ ἅγιον πνεῦμα. τόν τε Χριστιανὸν βίον ἐμφαίνων, καὶ λέξιν γράφει ἐν τῷ Θεαιτήτῳ· Λέγωμεν δὴ περὶ τῶν κορυφαίων. τί γὰρ ἂν τις τοιός γε φαύλως διαπείροντας ἐν φιλοσοφίᾳ λέγοι; ὅπου δέ που, οὐδὲ εἰς ἀγορὰν ἴσασι τὴν ὁδὸν, οὔτε ὅπου δικαστήριον ἢ βουλευτήριον, ἢ τι κοινὸν ἄλλο τῆς πόλεως συνέδριον· νόμους δὲ καὶ ψηφίσματα γεγραμμένα, ὅτε ὁρῶσιν, ὅτε ἀκούουσιν. συνουσίας ἑταιρειῶν καὶ συνόδους, καὶ οἱ συναὐλητρίσι κῶμοι, οὐδὲ ὄναρ ποτὲ ἦλθον παρατῆξαι ἀνθρώπων. ὁπόθεν δὲ ἢ κακῶς τι γέγονεν ἐν πόλει, ἢ τί τῳ κακὸν ἔστι γεγονὸς ἐκ προγόνων, μᾶλλον ἀνθρώπους λέληθεν, ἢ οἱ τῆς θαλάσσης λεγόμενοι χόες. καὶ ταῦτ' ἴσθ' ὅτι οὐκ οἶδεν οἶδεν, ἀλλὰ τῷ ὄντι τὸ σῶμα κεῖται αὐτοῦ καὶ ὁπηδημεῖ· αὐτὸς δὲ πέταται, καὶ Πίνδαρον, τάς τε γᾶς ὑπένερθεν, ἀστρονομοῦντα, καὶ πᾶσαν πανταχῆ φύσιν ἐρευνώμενος. πάλιν αὖ τῷ τοῦ Κυρίου ῥητῷ, Ἔστω ὑμῶν τὸ ναὶ, ναὶ· καὶ τὸ οὒ, οὔ, ἐκεῖνο ἀπεικαστέον. Ἀλλά μοι ψευδός τε συγχωρῆσαι, καὶ ἀληθὲς ἀφανίσαι, βέβαιόν ἐστιν· τῇ τε περὶ τοῦ ὀμόσαι ἀπαγορεύσει συνᾴδει ἥδε ἡ ἐν τῷ δεκάτῳ τῶν Νόμων λέξις· Ἔπαινος δὲ ὅρκου τε περὶ παντὸς ἀπέστω. καὶ τὸ συνόλον, Πυθαγόρας, καὶ Σωκράτης, καὶ Πλάτων, λέγοντες ἀκούειν φωνῆς Θεοῦ, τὴν κατασκευὴν τῶν ὅλων θεωρήσαντες ἀκριβῶς ὑπὸ Θεοῦ γεγενῆσθαι, καὶ συνεχομένην ἀβασταλείτως· ἀκηκόασι δὲ τοῦ Μωσέως λέγοντος, Εἶπε, καὶ ἐγένετο· τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, ἔργον εἶναι διαγράφοντος· ὅτι τε τῆς τοῦ ἀνθρώπου ὅλης χοῦς ἀφαπλάσεως ἐστὶν ὕλη, γήϊνον μὲν οἱ φιλόσοφοι πᾶν ἑκάστου τὸ σῶμα ἀναγορεύουσιν· Ὅμηρος δὲ, οὐκ ἀκριῆ ἐν κατάρας μέρει θέσθαι τὸ,

Ἀλλ' ὑμεῖς μὲν πάντες, ὕδωρ καὶ γαῖαν ἐλθοιτε·

καθάπερ Ησαΐας, καὶ καταπατήσατε αὐτοὺς, λέγων, ὡς πηλόν. Καλλίμαχος δὲ ἀφανῶς γράφει, Ἦν κεῖνος ἀνιαυτὸς, ᾧ ποτε πᾶσιν,
Καὶ τόσα θαλάσσῃ καὶ ὅ τι τετράποσιν, ὅσσα
Ἐφθέγξεθ' ὡς ὁ πηλὸς ὁ Προμηθικός.
πάλιν τε αὖ ὁ αὐτὸς,
---Εἰσ', ἔφη, ὁ Προμηθεὺς
Ἔπλασε, καὶ πηλοῦ μὴ 'ξ ἑτέρου γένηνας.
Ησίοδός τε ὑπὲρ τῆς Πανδώρας λέγει·
Ἡφαιστον δ' κέλεσσε περικλυτὸν, ὅττι τάχιστα
Γαῖαν ὕδατι φύρειν, καὶ μὲν ἀνθρώπου θέμεν αὐδὴν
Καὶ σθένος——
πῦρ μὲν οὖν τεχνικὸν ὁδῷ βαδίζον εἰς γένεσιν, τὴν φύσιν εἰρίζονται οἱ Στωϊκοί. πῦρ δὲ καὶ φῶς ἀλληγορεῖται ὁ Θεὸς καὶ ὁ λόγος αὐτοῦ παρὰ τὴν γραφήν. Τί δ'; οὐχὶ καὶ Ομηρος παραφράζων τὸν χωρισμὸν τοῦ ὕδατος ἀπὸ τῆς γῆς, καὶ τὴν ἀποκάλυψιν τὴν ἐμφανῆ τῆς ξηρᾶς, ὑπὲρ τῆς Τηθύος, καὶ τοῦ Ωκεανοῦ λέγει;
Ηδη γὰρ δηρὸν χρόνον ἀλλήλων ἀπέχονται
Εὐνῆς καὶ φιλότητος·
πάλιν, ὃ δυνατὸν ἐν πᾶσι παραπλοισι καὶ οἱ παρ' Ελλησι λογιώτατοι τῶν Θεῶν· ὁ μὲν Επίχαρμος· Πυθαγόρειος δὲ ὢν λέγων·
Οὐδὲν ἔχει φεύγει θεῖον, τό τοι γινώσκειν σε δεῖ·
Αὐτὸς ἐσσὶ ἀμῶν ἐπόπτης· ἀδυνατεῖ γὰρ οὐδὲν Θεός.
ὁ μελοποιὸς δέ, Θεῷ δὲ δυνατὸν ἐκ μελαίνας νυκτὸς ἀμίαντον ὧρσαι φάος, κελαινεφεῖ δὲ σκότει καλύψαι καθαρὸν ἀμέρας σέλας· ὁ μόνος ἡμέρας ἐνεστώσης νύκτα ποιῆσαι δυνάμενος, φησὶν, ὅστις Θεός ἐστιν. ἔν τε τοῖς Φαινομένοις ὑπογραφομένοις Αρατος·
Ἐκ Διὸς ἀρξώμεσθα, εἰπών· τὸν οὐδέ ποτ' ἄνδρες ἐῶμεν
Ἄρρητον· μεσταὶ δὲ Διὸς πᾶσαι μὲν ἀγυιαί,
Πᾶσαι δ' ἀνθρώπων ἀγορά· μεστὴ δὲ θάλασσα,
Καὶ λιμένες· πάντῃ δὲ Διὸς κεχρήμεθα πάντες·
εἶτ' ὑπιφέρει,
Τοῦ γὰρ καὶ γένος ἐσμέν----
ᾗ δημιουργία·
——ὁ δ' ἵππιος ἀνθρώποισιν
Δεξιὰ σημαίνει, λαοὺς δ' ὑπὲρ ἔργα ἐγείρει·
Αὐτὸς γὰρ πάντα σήματ' ἐν οὐρανῷ ἐστήριξεν,
Ἄστρα διακρίνας· ἐξέτλατο δ' εἰς ἐνιαυτὸν

sicut Esaias, dicens: & conculcate ipsos tanquam lutum. Callimachus autem scribit dilucide:

Eratque tempus cum volucrium sæcla,
Et quadrupes, & quicquid occulit pontus,
Vocem efferebat, & lutum Prometheum.

Et rursus idem:

Si te ipse Prometheus
Finxit, & ex alio non dedit esse luto.

Et Hesiodus dicit de Pandora:

Vulcanum insignem iussit mox puluere lympham
Miscere, vnaque hominisque illi præbere loquelam
Et mentem. ----

Ignem ergo artificiosum, via euntem in generationem, naturam definiunt Stoïci. Ignis autem & lux allegoricè dicitur Deus, & verbum eius à scriptura. Quid vero, non Homerus quoque describens paraphrastice aquæ à terra separationem, & manifestam aridæ detectionem, dicit de Tethide & Oceano?

Tempore nam longo cessant inire cubile
Illius hæc.

Rursus Deo potentiam in omnibus tribuunt, etiam qui apud Græcos sunt eruditissimi. Epicharmus quidem, (erat autem Pythagoreus,) dicens:

Nil Deum potest latere. Scire te hoc quidem decet.
Ille noster est inspector: cuncta nam potest Deus.

Vates autem Lyricus: Potest autem Deus ex nigra nocte lucem emittere intemeratam: atris autem tenebris tegere purum diei iubar. Qui solus, inquit, potest, cum est dies, noctem facere, is est Deus. Et Aratus in iis quæ inscribuntur Phænomena:

A Ioue principium, assiduis quem laudibus omnes
Concelebrant homines, fora sunt Iouis omnia plena,
Compita cum pagis, omnes & cum æquore portus,
Vtimur & cunctis Ioue nos ex partibus omnes.

Deinde infert:

Nam genus illius sumus (nempe creatione) *isque & numine dexter*
Dextera significat, pigrasque ad munia gentes
Excitat, in cœlis namque ipse hæc signa locauit,
Astra & distinguens, claris annumque coronans

Stellis; queis homini certissima signa da- A
rentur
Horarum, vt stabili procedant omnia
cursu.
Atque illum semper primum extremum-
que precantur.
Salue mire Pater, qui ingentia commoda
præbes.

Quinetiam ante eum Homerus in clypeo quem fabricatus est Vulcanus, mundi creationem scribens ex Mosis sententia:

Terras atque mare, & cælum fabricatus
in illo est,
Signaque quæ cælum mira ratione coro- B
nant.

Qui enim & poëtarum versibus, & iis quæ soluta scripta sunt oratione, canitur Iupiter, in Deum refert cogitationem. Iam vero, vt semel dicam, Democritus scribit paucos esse sub luce homines, qui huc manus extendũt, quem nunc aërem Græci vocamus. Dicitur omnia Iupiter, isque omnia nouit, & donat, & aufert, & est is Rex omnium. Magis autem mystice Pindarus Bœotius, vt qui esset Pythagoreus, Vnum virorum, dicens, vnum Deorum est genus, ex vna autem matre spiramus ambo, materiam intelligens, & vnũ eius opificem quem ἀρίστοτέχναν vocat, id est, præclarum ac optimum artificem, qui etiam pro meritis progressionẽ præbuit ad diuinitatem. Taceo enim Platonem, is aperte in epistola ad Erastum, & Coriscum videtur nescio quomodo patrem & filium ostendere ex scripturis Hebraïcis, cum ita eos hortatur: Iurantes, studio adhibito à Musis non alieno, & studij sorore disciplina, Deum ipsum omnium rerum causam, & ducis & causæ patrem Dominum iuretis, quem si recte philosophati fueritis, intelligetis. Et ea quę est in Timeo concio, patrem vocat opificem, sic dicens: Dei Deorum quorum ego sum pater & opifex operum. Quare quando etiam dicit: Circa omnium Regem sunt omnia, & illius causa omnia: illum quoque omnium causam cum appellat, secundum autem circa secunda, & tertium circa tertia, non aliter ego intelligo, quam sanctam significari trinitatem. Nam tertium quidem esse sanctum spiritum, filium autem secundum, per quem facta sunt omnia ex voluntate patris. Idem autem in decimo libro de Republica meminit Heri Armeni, genere Pamphyli, qui est Zoroaster. Ipse quidem certe Zoroaster hæc scribit:

Ἀστέρας· οἵ κε μάλιστα τετυγμένα σημαίνοιεν
Ἀνδράσιν ὡρέων, ὅφρ' ἔμπεδα πάντα φύηται.
Καί μιν ἀεὶ προφέρων τε καὶ ὕστατον ἱλάσκου·
Χαῖρε πάτερ μέγα θαῦμα, μέγ' ἀνθέποισιν ὄνειαρ.

καὶ περὶ τούτου δὲ Ὁμηρος ὅτι τῆς ἡφαιστοτεύκτου ἀσπίδος κοσμοποιΐαν καὶ Μωσέα.

Ἐν μὲν γαῖαν ἔτευξ', ἐν δ' οὐρανὸν ἠδὲ θάλασσαν, φησίν.

Ἐν δέ τε πόντον ἅπαντα, τάτ' ὠκεανὸς ἐστεφάνωται.

ὁ γὰρ Δημόκριτος τῶν ποιημάτων καὶ καταλογάδην συγγραμμάτων ἀδόκιμος Ζεύς, τὴν ἔννοιαν ὅτι τὸν Θεὸν ἀναφέρει· ἤδη δέ, ὡς εἰπεῖν, ὑπ' αὐγὰς ὁ Δημόκριτος εἴ τινας ὀλίγους γράφει τῶν ἀνθρώπων, οἳ δὴ ἀνατείνοντες τὰς χεῖρας ἐνταῦθα ὃν νῦν ἠέρα καλοῦμεν οἱ Ἕλληνες· πάντα Ζεὺς μυθεῖται, καὶ πάνθ' ὁρᾷ οἶδε, καὶ διδοῖ, καὶ ἀφαιρεῖται· καὶ βασιλεὺς ἅπασι τῶν πάντων. μυστικώτερον δὲ ὁ μὲν Βοιώτιος Πίνδαρος, ἅτε Πυθαγόρειος ὤν· Ἓν ἀνδρῶν, ἓν θεῶν γένος· ἐκ μιᾶς δ' ἀμφοτέρων πνέομεν μητρός· τὴν ὕλης παράδοσιν ἐνδεικνύμενος· ἕνα τε τούτων δημιουργὸν, ὃν ἀριστοτέχναν πατέρα λέγει, τήν τε εἰς θεοπρεπῆ καὶ ἀξίαν εἰς θειότητα προκοπὴν προεκτεινόμενον. σιωπῶ γὰρ Πλάτωνα. ἀπορρήτως γοῦν ἐν τῇ πρὸς Ἔραστον καὶ Κορίσκον ἐπιστολῇ φαίνεται πατέρα καὶ υἱὸν, οὐκ οἶδ' ὅπως, ἐκ τῶν Ἑβραϊκῶν γραφῶν ἐμφαίνων, παραπλησίως σπουδῆς τε λέξιν ἐπομνύοντας ἀσπουδῆ τε ἅμα μὴ ἀμύσαι, καὶ σπουδῆς ἀδελφὴν παιδείαν, τὴν πάντων Θεὸν αἴτιον, καὶ τὸν ἡγεμόνος καὶ αἰτίου πατέρα Κύριον ἐπομνύοντας· ἐὰν ὀρθῶς φιλοσοφήσητε, εἴσεσθε· ἤτε ἐν Τιμαίῳ δημιουργεία πατέρα καλεῖ τὸν δημιουργὸν λέγουσα ὧδέ πως· Θεοὶ θεῶν, ὧν ἐγὼ πατὴρ, δημιουργός τε ἔργων. ὥστε καὶ ἑπὰν εἴπῃ, Περὶ τὸν πάντων βασιλέα πάντα ἐστὶ, καὶ ἐκείνου ἕνεκεν τὰ πάντα· καὶ ἐκεῖνο αἴτιον ἁπάντων καλῶν· δεύτερον δὲ, περὶ τὰ δεύτερα· καὶ τρίτον, περὶ τὰ τρίτα· οὐκ ἄλλως ἐγωγε ἐξακούω, ἢ τὴν ἁγίαν τριάδα μηνύεσθαι· τρίτον μὲν γὰρ εἶναι, τὸ ἅγιον πνεῦμα· τὸν μὲν γ', δεύτερον, δι' οὗ πάντα ἐγένετο καὶ βούλησιν τοῦ πατρός. ὁ δ' αὐτὸς ἐν τῷ δεκάτῳ τῆς πολιτείας, Ἠρὸς τοῦ Ἀρμενίου, τὸ γένος Παμφύλου, μέμνηται· ὃς ἦν Ζωροάστρης· ἀνὴρ γ' οὖν ὁ Ζωροάστρης γράφει

Τάδε συνέγραψε Ζοροάστρης ὁ Ἀρμενίου, Ἕ A Hæc conscripsit Zoroaster Armenij filius, genere Pamphylus, in bello mortuus cum essem, apud inferos à Diis didici. Hunc Zoroastrem, cum duodecimo die post mortem in rogo fuisset positus, Plato dicit reuixisse. Ac fortasse quidem resurrectionem, fortasse autem & illa tacite significat, nempe quod per duodecim signa animæ viam capessunt ad assumptionem. Ipse autem ad generationem quoque dicit eundem esse descensum. Ea ratione existimandum est Herculis quoque fuisse duodecim certamina, post quæ à toto mundo liberationem consequitur anima. Admitto etiam Empedoclem, qui admodum naturaliter vniuersorum meminit instaurationis, quod scilicet aliquando futura sit mutatio in ignis essentiam. Heraclitus Ephesius est manifestissime in hac sententia, cum vnum quidem mundum censuisset esse æternum, alterum vero nouisset interire, eum scilicet qui consistit per variam & multiplicem exornationem: vt qui nõ sit alius ab illo qui aliquo modo se habet. Cæterum quod æternum quidem noucrat mundum, qui ex vniuersa essentia est æterne qualis, planum facit, sic dicens: Mundum eundem vniuersorum neque Deorum vllus fecit, nec hominum: sed fuit semper, & est, & erit ignis semper viuens, mensuras accendens, & extinguens mensuras. Quod autem eum & ortum esse, & in eum cadere interitum putaret; significant ea quæ subjunguntur: Ignis conuersiones, primum mare: maris autem dimidium quidem terra, dimidium vero fulgur. Virtute enim ac potestate dicit, ab administrante omnia verbo & Deo, ignem, per aërem conuerti in humidũ, quod est veluti semen dispositionis mũdi: quod vocat mare. Ex eo autẽ rursus gignitur terra & cœlũ, & quæ in eis continentur. Quomodo autẽ rursus in pristinũ statum redeat & ignescat, his aperte ostẽdit: Mare diffunditur, & mensionem accipit eadẽ ratione quæ prius erat antequã mare fieret. Similiter eadem quoque de aliis elemẽtis. Ei consimilia tradiderũt, etiam Stoicorum doctissimi, tractantes & de conflagratione, & mundi administratione, & de mundo qui est æterne qualis, & de homine, & de animarum nostrarum permansione. Rursus autem Plato quoque in septimo de Republica, eum qui est hic diem, nocturnum appellauit, propter mundi principes, vt sentio, harum tenebrarum.

ἀδὴς γενόμενος, ἐδάην παρὰ θεῶν. τὸν δὴ Ζοροάστρην τοῦτον ὁ Πλάτων δωδεκαταῖον ὄντα τῇ πυρᾷ κείμενον ἀναβιῶναι λέγει· τάχα μὲν οὖν τινὰ φάσασιν, τάχα δὲ καὶ αἰνίσσεται, ὡς ἀπὸ τῶν δώδεκα ζῳδίων ἡ ὁδὸς τοῖς ψυχαῖς γίνεται εἰς τὴν ἀνάληψιν· αὐτὸς γοῦν καὶ εἰς τὴν γένεσιν φησι τὴν αὐτὴν γίγνεσθαι καθοδον· ταύτην οὖν ὑποληπτέον καὶ τὰ τοῦ Ἡρακλέους ἆθλα γενέσθαι δώδεκα· μεθ' ἃ τῆς ἀπαλλαγῆς πρῶτος τοῦ κόσμου τοῦδε τυγχάνει ἡ ψυχή. B
Ὑπαποδέχομαι καὶ τὸν Ἐμπεδοκλέα, ὃς φυσικῶς ὅτως τῆς τῶν πάντων ἀναλήψεως μέμνηται, ὡς ἐσομένης ποτὲ εἰς τὴν τοῦ πυρὸς οὐσίαν μεταβολῆς. Ἡράκλειτος Ἡρακλείτου ὁ Ἐφέσιος ταύτης ἐστὶ τῆς δόξης· τὸν μὲν γὰρ κόσμον, ἀΐδιον εἶναι δοκιμάσας· τὸν δὲ γε, φθαρήσεσθαι, τὸν κατὰ τὴν διακόσμησιν εἰδώς· οὐκ ἕτερον ὄντα ἐκείνου πως ἔχοντος. Ἀλλ' ὅτι μὲν ἀΐδιον τὸν ἐξ ἁπάσης τῆς οὐσίας ἀϊδίως ποιὸν κόσμον ἤδη, φανερὸν ποιεῖ λέγων ὅτως· Κόσμον τὸν αὐτὸν ἁπάντων, οὔτε τις Θεῶν, οὔτε ἀνθρώπων ἐποίησεν· ἀλλ' ἦν ἀεὶ καὶ ἔστιν, καὶ ἔσται πῦρ ἀείζωον ἁπτόμενον μέτρα, καὶ ἀποσβεννύμενον μέτρα. ὅτι δὲ καὶ γενητὸν, καὶ φθαρτὸν αὖθις εἶναι ἐδογμάτιζεν, μανύει τὰ ἐπιφερόμενα· Πυρὸς τροπαὶ, πρῶτον θάλασσα· θαλάσσης δὲ τὸ μὲν ἥμισυ, γῆ· τὸ δὲ ἥμισυ, πρηστήρ. δυνάμει γὰρ λέγει· ὅτι πῦρ ὑπὸ τοῦ διοικοῦντος λόγου, καὶ Θεοῦ πάντα σύμπαντα δι' ἀέρος πρέπεται εἰς ὑγρὸν, ὃ ὡς σπέρμα τῆς διακοσμήσεως· ὃ καλεῖ θάλασσαν· ἐκ δὲ τούτου αὖθις γίνεται γῆ καὶ οὐρανὸς, καὶ τὰ ἐμπεριεχόμενα· ὅπως δὲ πάλιν ἀναλαμβάνει, καὶ ἐκπυροῦται, σαφῶς διὰ τούτων δηλοῖ· Θάλασσα διαχέεται, καὶ μετρέεται εἰς τὸν αὐτὸν λόγον ὁκοῖος πρόσθεν ἦν ἢ γῆ γενέσθαι. ὁμοίως καὶ περὶ τῶν ἄλλων στοιχείων τὰ αὐτά. παραπλήσια τούτῳ, καὶ οἱ ἐλλογιμώτατοι τῶν Στωϊκῶν δογματίζουσι, περί τε ἐκπυρώσεως διαλαμβάνοντες, καὶ κόσμου διοικήσεως, καὶ τῆς ἰδίως ποιοῦ κόσμου τε καὶ ἀνθρώπου, καὶ τῆς τῶν ἡμετέρων ψυχῶν ἐκδημίας. πάλιν τε αὖ ὁ Πλάτων ἐν μὲν τῷ ἑβδόμῳ τῆς πολιτείας, τὴν ἐκεῖθεν ἡμέραν, νυκτερινὴν κέκληκεν, διὰ τοὺς κοσμοκράτορας οἶμαι τοῦ σκότους τούτου·

Somnum autem & mortem, animæ de- A
scensum in corpus, eo modo quo Hera-
elitus. Nunquid autem de Seruatore
hoc prędixit spiritus, dicens per Dauid?
Ego dormiui & soporatus sum, excitatus
sum, quoniam Dominus me suscipiet. Non
solam enim Christi resurrectionem, ex
somno excitationem, sed etiam Domi-
ni in carnem descensum, somnum vo-
cat allegorice. Iam vero idem Seruator
præcipit, Vigilate: perinde ac si diceret,
Meditemini viuere, & tentetis separare
animam à corpore. Diem quoque Do-
minicum, in decimo de Republica Pla-
to his diuinat. Postquam autem iis qui B
fuerint in prato septem dies transierint,
surgentes hinc oportet octauo proficisci, & quarto die venire. Atque per pratum quidem oportet intelligere sphæram inerrantem, vtpote locum mitem, placidum & benignum, piorumque & sanctorum locum. Septem autem dies, vnumquemque motum septem errantium, & omnem operandi artem quæ tendit ad finem quietis. Iter autem quod fit post errantes, deducit ad cœlum, hoc est, octauum motum & diem. Quarto autem die dicit abire animas. significans iter quod fit per quatuor elementa. Quinetiam septimum diem C
esse sacrum, non solum sciunt Hebræi, verum etiam Græci per quem vniuersus mundus circum agitur eorum quæ viua gignuntur, & omnium quæ producuntur à natura. Hesiodus quidem sic de eo dicit:

Primum luna noua, & quarta est & septi-
ma sacra,

Et rursus:

Septimo erit rursus lux vel clarissima Solis.

Homerus autem:

Sacra dies vero post hæc tum septima ve-
nit. Et:
Septima sacra fuit. Et rursus:
Septenusque dies fuit, in quo cuncta per- D
acta. Et rursus:
Lucéque septena ex ripis Acherontis abi-
mus.

Quinetiam Callimachus quoque Poëta scribit,

Omnia septenaque die perfecta fuere.

Et rursus:

Septimus inque bonis, natalis septimus illi
est. Et:
Septimus in primis, perfectus septimus
extat. Et:
Sidereo in cœlo septem perfecta fuere
Orbibus, omnia quæ apparent voluensibus
annis.

A ὕπνον ἢ καὶ θάνατον, πῶ εἰς σῶμα κάθοδον τῆς ψυχῆς, κ' Ἡρακλείτῳ· καὶ μή τι τοῦτο ὅτι ὁ Σωτῆρος προεθέσπισε τὸ πνεῦμα, λέγον διὰ τοῦ Δαβὶδ λέγον, Ἐγὼ ἐκοιμήθην καὶ ὕπνωσα· ἐξηγέρθην, ὅτι Κύριος ἀντιλήψεταί μου. οὐ γὰρ πῶ ἀνάστασιν μόνον τοῦ Χριστοῦ ἐξ ὕπνου ἔγερσιν, ἀλλὰ καὶ τὴν εἰς σάρκα κάθοδον τοῦ Κυρίου, ὕπνον ἀλληγορεῖ. αὐτίκα ὁ αὐτὸς σωτὴρ παρήγγελκε, Γρηγορεῖτε· οἷ, μελετᾶτε ζῆν, καὶ χωρίζειν τὴν ψυχὴν τοῦ σώματος πειρᾶσθε. πῶ τε κυριακὴν ἡμέραν ἐν ᾧ δεκάτῳ τῆς πολιτείας ὁ Πλάτων διὰ τούτων καταμαντεύεται· Ἐπειδὴ δὲ τοῖς ἐν τῷ λειμῶνι B
ἑκάστοις ἑπτὰ ἡμέραι γένοιντο, ἀναστάντας ἐντεῦθεν δεῖ τῇ ὀγδόῃ πορεύεσθαι, καὶ ἀφικνεῖσθαι τετραταίους. λειμῶνα μὲν οὖν ἀκτυφλέον, τὸν ἀπλανῆ σφαῖραν, ὡς ἥμερον χωρίον, καὶ πρόσηνές, καὶ τῶν ὁσίων χῶρον· ἑπτὰ δὲ ἡμέρας, ἑκάστην κίνησιν τῶν ἑπτὰ, καὶ πᾶσαν τὴν ἐργασιμὸν τέχνην εἰς τέλος ἀναπαύσεως ἀπευθύνοντα. ἢ δὲ μετὰ τοὺς πλανωμένους πορεία, ὅπερ τὸ θερινὸν ἄγει, τούτεστι τὴν ὀγδόην κίνησίν τε καὶ ἡμέραν. τετραταίους δὲ τὰς ψυχὰς ἀπιέναι λέγει· δηλοῖ τὴν διὰ τῶν τεσσάρων στοιχείων πορείαν. ἀλλὰ καὶ τὴν ἑβδόμην ἱερὰν οὐ μόνον οἱ Ἕλληνες, ἀλλὰ καὶ οἱ Ἑλλήνων ἴσασι· καθ' ὃν ὁ πᾶς κόσμος κινεῖται τῶν ζωογονουμένων, καὶ φυομένων ἀπάντων. Ἡσίοδος μὲν ὅπως περὶ αὐτῆς λέγει·

Πρῶτον ἑνὴ τετράς τε καὶ ἑβδόμη ἱερὸν ἦμαρ.

καὶ πάλιν·

Ἑβδομάτῃ δ' αὖθις λαμπρὸν φάος ἠελίοιο.

Ὅμηρος δέ·

Ἑβδομάτῃ δ' ἦπειτα κατήλυθεν ἱερὸν ἦμαρ·

καὶ, Ἑβδόμη δὲ ἱερή. καὶ πάλιν,

Ἑβδόμου ἦμαρ ἔην, καὶ τὸ τετέλεστο πάντα.

καὶ αὖθις,

Ἑβδομάτῃ δ' ἦοι λίπομεν ῥόον ἐξ Ἀχέροντος.

ναὶ μὴν καὶ Καλλίμαχος ὁ ποιητὴς γράφει,

Ἑβδομάτῃ δ' ἦοι καὶ οἱ τετύχηντο ἅπαντα.

καὶ πάλιν,

Ἑβδόμη εἰν ἀγαθοῖσι, καὶ ἑβδόμη ἐστὶ γενέθλη.

καὶ,

Ἑβδόμη ἐν πρώτοισι, καὶ ἑβδόμη ἐστὶ τελείη.

καὶ,

Ἑπτὰ δὲ πάντα τέτυκτο ἐν ἐτεῷ ἀστερόεντι
Ἐν κύκλοισι φαεινὸν ὑπιτελλομένοις ἐνιαυτοῖς.

ἀλλὰ

Ἀλλὰ καὶ αἱ Σόλωνος ἐλεγεῖαι σφόδρα τὸν ἑβδομάδα ἐκθειάζουσιν. τί δ'; οὐχὶ παραπλήσια τῇ λεγούσῃ γραφῇ, Ἀρωμὲν ἀφ' ἡμῶν τὸν δίκαιον, ὅτι δύσχρηστος ἡμῖν ἐστιν, ὁ Πλάτων μονονουχὶ προφητεύων τὴν σωτήριον οἰκονομίαν, ἐν τῷ δευτέρῳ τῆς Πολιτείας ὧδέ φησιν· Οὕτω δὲ δεδεκαίωμενος ὁ δίκαιος, μαστιγωθήσεται, στρεβλώσεται, δεθήσεται· ἐκκοπήσεται τὼ ὀφθαλμώ· τελευτῶν, πάντα κακὰ παθών, ἀνασκινδυλευθήσεται. ὁ τε Σωκρατικὸς Ἀντισθένης, παραφράζων τὴν προφητικὴν ἐκείνην φωνήν, Τίνι με ὡμοιώσατε; λέγει Κύριος· οὐδενὶ ἐοικέναι φησί· δι' ὃν γὰρ αὐτὸν οὐδεὶς ἐκμαθὼν ἐξεικόνισε δυναταί· τὰ δ' ὅμοια ὁ Ξενοφῶν ὁ Ἀθηναῖος κατὰ λέξιν λέγει· Ὁ γοῦν πάντα σείων καὶ ἀτρεμίζων, ὡς μὲν μέγας τις καὶ δυνατός, φανερός· ὁποῖος δ' ἐστὶ μορφήν, ἄφαντος· οὐδὲ μὴν ὁ παμφανὴς δοκῶν εἶναι ἥλιος, οὐδ' ἔστιν ἐοικὼς ὁρᾶν αὐτὸν ἀνθρώποις· ἀλλ' ὥσπερ τοὺς ἀναιδῶς αὐτὸν θεασαμένους, τὴν ὄψιν ἀφαιρεῖται.

Τίς γὰρ σαρξ δύναται τὸν ἐπουράνιον καὶ ἀληθῆ
Ὀφθαλμοῖσιν ἰδὼν θεὸν ἄμβροτον, ὃς πόλον οἰκεῖ;
Ἀλλ' ὑπ' ἀκτίνων καθ' ἑαυτὸν ἠελίοιο
Ἀνθρωποι σῆναι δυνατοί, θνητοὶ γεγαῶτες,

προεφήτευσεν ἡ Σίβυλλα. διὸ γοῦν καὶ Ξενοφάνης ὁ Κολοφώνιος, διδάσκων ὅτι εἷς καὶ ἀσώματος ὁ Θεός, ὑπιφέρει·

Εἷς θεὸς ἔν τε θεοῖσι καὶ ἀνθρώποισι μέγιστος.

Οὔ τι δέμας θνητοῖσιν ὁμοίιος, οὐδὲ νόημα.

καὶ πάλιν,

Ἀλλὰ βροτοὶ δοκέουσι θεοὺς γενέσθαι·
Τὼ σφετέρην δ' ἐσθῆτα ἔχειν, φωνήν τε, δέμας τε.

καὶ πάλιν,

Ἀλλ' εἰ τοι χεῖρας εἶχον βόες, ἠὲ λέοντες,
Ἢ γράψαι χείρεσσι, καὶ ἔργα τελεῖν ἅπερ ἀνδρες
Ἵπποι μὲν θ' ἵπποισι, βόες δέ τε βουσὶν ὁμοῖοι,
Καί κε θεῶν ἰδέας ἔγραφον, καὶ σώματ' ἐποίουν
Τοιαῦθ' οἷόνπερ καὐτοὶ δέμας εἶχον ὁμοῖον.

A Quinetiam Solonis elegiæ ſeptenarium numerum valde celebrant. Quid vero, an non ſimiliter ſcripturæ quæ dicit, Tollamus iuſtum à nobis, quoniam eſt nobis inutilis, Plato propemodum prophetice prædicens ſalutarem diſpenſationem, ſic dicit inſecundo de Republica? Qui autem ſic eſt affectus iuſtus, flagris cædetur, torquebitur, vincietur, ei oculi effodientur, & poſtremo omnia mala perpeſſus, ſuſpendetur. Et Antiſthenes Socraticus vocem illam propheticam circumlocutione exprimens quæ dicit, Cui me aſſimilauiſtis, dicit B Dominus: ait, eum nulli eſſe ſimilem, quoniam nemo poteſt eum diſcere ex ſimilitudine & imagine. Xenophon quoque Athenienſis ſimilia dicit his verbis: Qui ergo omnia concutit & facit quieſcere, manifeſtus quidem eſt, vt qui ſit magnus & potens: quali autem ſit forma præditus non apparet. Neque vero Sol qui videtur luce illuſtrare omnia, ipſe quoque videtur permittere vt videatur: ſed ſi quis eum impudenter fuerit contemplatus, is priuatur oculis.

Quæ caro namque oculis cœleſtem cernere poſsit
Verum immortalemque Deum, cui in vertice cæli
Eſt ſedes? Solis radios nec cernere fixis
Luminibus poterit quiſquam mortalis ab ortu,

C vt prædixit Sibylla.

Recte ergo Xenophanes quoque Colophonius docens vnum eſſe Deum, & incorporeum, ſubjungit:

Maximus in genere eſt diuûm atque hominum Deus vnus.
Qui nec corpore nec mente eſt mortalibus vllis
Aſsimilis.

Et rurſus:

D *Atqui homines credunt Diuos generarier ipſos.*
Tum veſtem his, vocem, corpus, ſunt qualia eorum.

Et rurſus:

Quod ſi forte boui detur manus atque leoni
Pingere queis poſſent, hominumque operarier artes,
Depingenda ab eis eſſet ſi forma Deorum,
Tales hi formas facerent, & corpora eorum
Talia, quale ſibi corpus natura dediſſet.

Rursus igitur audiamus Lyricum Bachylidem de diuina natura dicentem: Sunt hi quidem à morbis valde indomiti, & nulli crimini affines, hominibus nulla in re similes: Et Cleanthem Stoïcum, qui in quodam poëmate de Deo hæc scribit:

Si quale sit bonum rogas, ex me audies:
Quod ordinatum est, religiosumque, ac pium,
Iustum, sui potens, decorum ac vtile:
Quod est seuerum, semper vtile ac graue:
Expers metus, doloris, & molestiæ,
Iuuans, placens, pulchre sibi consentiens.
Clarum nec insolens, modestum ac impotens.
Semper futurum, quodque nemo vnquam exprimat.

Idem autem tacite reprehendens vulgi idololatriam, subjungit:

Seruilis est qui opinionem respicit,
Vt quid per illam consecuturus boni.

Non est ergo de Deo sentiendum cõuenienter vulgi opinioni.

Nam clanculum haud existimo,
Viri sceleste more, dissimilem sui
In hoc cubile se tuum demittere,

ait Amphion Antiopæ. Sophocles autem directe dicit ac dilucide:

Congressus est cum eius parente Iupiter,
Non aureus forma, aut amictus cygneis
Plumis, puellam olim velut Pleuroniam
Concipere fecit, verum homo planissime.

Deinde eadem persequens, hęc quoque subjunxit:

Celerque sponsæ postibus sese intulit Adulter.

Et deinde narrat apertius incontinentiam Iouis de quo narrantur hæ fabulæ:

Is nec cibum tetigit, aqua nec se abluit,
Sed sauciato corde lecto se intulit.
Noctemque totam se voluptati dedit.

Atque hæc quidem mittantur theatrorum ignorãtiæ. Aperte autem dicit Heraclitus: Eius quod oportet rationẽ homines semper minime intelligunt, & priusquam audierint, & cum primum audierint. Lyricus autem Melanippides canens dicit: *Audi me ô pater miraculum mortalium, qui regis animam semper viuentem.* Magnus autem Parmenides,

A ἀκούσωμεν οὖν πάλιν Βακχυλίδου τοῦ μυθοποιοῦ περὶ τῆς θείου λέγοντος· Οἱ μὲν, ἀδάμητες ἀεὶ καὶ λίαν νοῦσων εἰσὶ, καὶ ἀνήμοτοι, οὐδὲν ἀνθρώποις ἴκελοι· Κλεάνθους τε τοῦ Στωϊκοῦ, ἔν τινι ποιήματι περὶ τοῦ Θεοῦ ταῦτά γε γράφοντος.

Ταγαθὸν ἐρωτᾷς μ' οἷ ἔστ'; ἄκουε δή.
Τέτυμμένον, δίκαιον, ὅσιον, εὐσεβές·
Κεκτημένῳ ἑαυτῷ, χρήσιμον, καλὸν, σέβας·
Αὐτηρὸν, αὐθέκαστον, αἰεὶ συμφέρον·
Ἄφοβον, ἄλυπον, λιτοτελές, αἰνόδωρον·
Ὠφέλιμον, εὐάρεστον, ὁμολογούμενον·
Εὐκλεές, ἄτυφον, ἐπιμελές, σεμνὸν, σοφρόνων.
Χρηνιζόμενον, ἀμίμητον, αἰεὶ θαμινόν.
ὃ γ' αὐτὸς κτὶ τὸ σιωπώμενον, τιμὴ τῶν πολλῶν θαυμάλλων εἰδωλολατρείαν, ὑπιφέρῃ·

Ἀνελεύθερος πᾶς ὅστις εἰς δόξαν βλέπει,
Ὡς δὴ πρὸς ἐκείνης τευξόμενος καλοῦ τινος.

ὅκοιον ἐπὶ κτὶ τιμὴ τῶν πολλῶν δόξαν περὶ τοῦ Θεοῦ ὑπολαμπέον.

---- οὐδὲ γὰρ λάθρα δοκῶ,
Φωτὸς καπαίρου χρῆμα τ' ἐκμιμούμενον,
Σοὶ τιὼδ' ἐς εὐνὴν, ὡσπερ αὐθέφτον, μολεῖν.

Ἀμφίων λέγῃ τῇ Ἀντιόπῃ. ὁ Σοφοκλῆς δ' εὐρυθμίνως γράφῃ·

Τιὼ τῦδε γάρ τοι Ζεὺς ἔγημε μητέρα,
Οὐ χρυσόμορφος, ἀλλ' ἐπημφιεσμένος
Πτῆλον κύκνου, ὡς κόρῃ Πλευρωνίᾳ
Ὑπημβρύωσεν· ἀλλ' ὁλοχερὴς αὐὴρ.

Εἶτ' αὖ ἐπελθὼν καὶ δὴ ἐπήγαγε·

Ταχὺς δὲ βαθμοῖς νυμφικοῖς ἐπεχάλα
Ὁ μοιχός. ἐφ' οἷς ἔτι φανερώτερον τιὼ ἀκρασίαν τοῦ μυθοποιουμένου Διὸς ὧδέ πως ἐκδιηγῆται·

Ὁ δ', ὅτε δαιτὸς ὧδε χέρνιβος θίγων,
Πρὸς λέκτρον ἦλθ', καρδίαν ὠδαγμένος·
Ὅλιον δ' ἐκείνῳ βύρσινον ἐνῆπτετο.

ταῦτα μὲν οὖν παρείσθω τοῖς τῶν ἀκόντων ἀνοίαις· δύτικρυς δὲ ὁ μὲν Ἡράκλειτος, τοῦ λόγου τοῦ ὄντος αἰεὶ, φησὶν, ἀξυνέτοι γίνονται ἄνθρωποι, καὶ πρόσθεν ἢ ἀκοῦσαι, καὶ ἀκούσαντες τὸ πρῶτον. ὁ μελανιππίδης δὲ Μελανιππίδης ἄδων, φησίν· Κλῦθί μοι, ὦ πάτερ, θαῦμα βροτῶν, τὰς ἀειζώου ψυχὰς μεδέων. Παρμενίδης δὲ ὁ μέγας

ὡς φησιν ἐν Σοφιστῇ Πλάτων, ὧδέ πως περὶ τοῦ Θεοῦ γράφει·

Πολλὰ μάλ', ὡς ἀγένητον ἐόν, καὶ ἀνώλεθρόν ἐστιν,
Οὖλον μουνογενές τε, καὶ ἀτρεμὲς, ἠδ' ἀγένητον.

ἀλλὰ καὶ ὁ Ἡσίοδος·

Αὐτὸς γὰρ πάντων, φησὶ, βασιλεὺς καὶ κοίρανός ἐστιν
Ἀθανάτων· σεο δ' οὔ τις ἐρήρισται κράτος ἄλλος.

ναὶ μὴν καὶ ἡ τραγῳδία, ἀπὸ τῶν εἰδώλων ἀποσπῶσα, εἰς τὸν οὐρανὸν ἀναβλέπειν διδάσκει· ὁ μὲν Σοφοκλῆς, ὥς φησιν Ἑκαταῖος ὁ τὰς ἱστορίας συνταξάμενος, ἐν τῷ κατ' Ἀβραμον καὶ τοὺς Αἰγυπτίους, ἄντικρυς ἐπὶ τῆς σκηνῆς ἐκβοᾷ.

Εἷς ταῖς ἀληθείαισιν εἷς ἐστιν Θεός·
Ὃς οὐρανόν τ' ἔτευξε καὶ γαῖαν μακρὴν,
Πόντου τε χαροπὸν οἶδμα, κἀνέμων βίαν.
Θνητοὶ δὲ πολλὸν καρδίαν πλανώμενοι,
Ἱδρυσάμεσθα πημ[illegible] παραψυχὴν,
Θεῶν ἀγάλματ' ἐκ λίθων ἢ χαλκέων,
Ἢ χρυσοτεύκτων, ἢ ἐλεφαντίνων τύπους·
Θυσίας τε τούτοις καὶ καλὰς πανηγύρεις
Στέφοντες, οὕτως εὐσεβεῖν νομίζομεν.

Εὐριπίδης δὲ, ἐπὶ τῆς αὐτῆς σκηνῆς τραγῳδῶν,

Ὁρᾷς, φησι, τὸν ὑψοῦ τόνδ' ἄπειρον αἰθέρα,
Καὶ γῆν πέριξ ἔχοντ' ὑγραῖς ἐν ἀγκάλαις;
Τοῦτον νόμιζε Ζῆνα, τόνδ' ἡγοῦ Θεόν.

ἐν δὲ τῷ Πειρίθῳ δράματι ὁ αὐτὸς καὶ τάδε τραγῳδεῖ· Σὲ τὸν αὐτοφυῆ, τὸν ἐν αἰθερίῳ ὄμβρῳ πάντων φύσιν ἐμπλέξαντα· ὃν πέρι μὲν φῶς, περὶ δ' ὀρφναία νὺξ, αἰολόχρως ἄκριτός τε ἄστρων ὄχλος ἐνδελεχῶς ἀμφιχορεύει. ἐνταῦθα γὰρ τὸν μὲν αὐτοφυῆ, τὸν δημιουργὸν νοῦν εἴρηκεν· τὰ δ' ἑξῆς, ἐπὶ τοῦ κόσμου τάσσεται, ἐν ᾧ καὶ ἐναντιότητες φωτός τε καὶ σκότους· ὅ τε Εὐφορίων, ὅ τε Αἰσχύλος, ἐπὶ τοῦ Θεοῦ σεμνῶς σφόδρα φησίν·

Ζεύς ἐστιν αἰθὴρ, Ζεὺς δὲ γῆ, Ζεὺς δ' οὐρανός·
Ζεύς τοι τὰ πάντα, χ' ὥτι τῶνδ' ὑπέρτερον.

οἶδα ἐγὼ καὶ Πλάτωνα προσμαρτυροῦντα Ἡρακλείτῳ γράφοντι· Ἐν τὸ σοφὸν,

A vt Plato dicit in Sophista, de Deo hoc modo scribit:

Est is & ingenitus, nec in illum mors cadit vlla.
Vnigena est totusque & semper, firmus, & ortus
Expers.

Et Hesiodus:

Cunctorum quæ morte carent rex es dominusque.
De imperio poterit nec quis contendere tecum.

B Iam vero tragœdia quoque abducens à simulachris, docet in cœlum suspicere. Sophocles quidem, vt ait Hecatæus qui composuit historias, vbi agit de Abrahamo & de Ægyptiis, in scena aperte exclamat:

Vnus profecto & vnicus tantum Deus,
Qui cœlum & amplum condidit terræ sinum,
Et saua ponti terga, vimque flaminum.
At nos homulli, corde cæco deuij,
Misera malorum inuenimus solatia,
Diuûm figuras, saxeas aut æreas,
Nisi aureas malimus aut eburneas.
C *His immolamus, his vouemus & dies*
Sacros: & hoc est quod pium esse dicimus.

Euripides autem tragice canens in eadem scena:

Vides profundum hunc finis ignarum aëra,
Liquidis salum omne qui tenet complexibus.
Puta Iouem hunc, eumque credito Deum.

In dramate autem quod inscribitur Pirithus, hæc quoque canit tragice: *Te qui per te ortus es, qui in imbre æthæreo omnium naturam implicasti, circum quem lux quidem & furua nox, variorumque colorum, & quæ discerni non potest astrorum multitudo assiduè ducit choreas.* Hic enim eum qui per se est ortus, mentem dixit opificem. Quæ autem deinceps consequuntur, pro mundo ponuntur, in quo est repugnantia lucis & tenebrarum. Et Euphorion & Æschylus de Deo dicit grauissime:

Aetherque, terraque est, polusque Iupiter:
Cœlumque & omnia Iupiter, & si quid supra.

Scio ego Platonē quoq; Heraclito adstipulari: qui scribit: Vnū quod est sapiēs,

ſolum dici non vult, & vult nomen Iouis. Et rurſus: Lex eſt & conſilium vni parêre. Quod ſi velis illud dictum ad ſenſum deducere anagogicum, Qui habet aures audiendi, audiat: id inuenies ſic declarari ab Epheſio: Qui non intelligentes audierunt, ſunt ſurdis ſimiles. Vulgo dicitur, eos abeſſe præſentes. Sed vnum quoque principium ex Græcis audire deſideras? Timæus Locrus in opere de Natura his verbis mihi feret teſtimonium: Vnum principium omnium eſt ingenitum. ſi enim eſſet genitum, non eſſet vtique amplius principium, ſed illud ex quo genitum, eſſet principium. Ex illo enim vera profluxit opinio, nempe: Audi, inquit, Iſrael, Dominus Deus tuus vnus eſt & ei ſoli ſeruies.

Omnibus en patet is, claruſque & apertus, inerrans.

Vt ait Sibylla. Iam vero videtur Homerus quoque dicere patrem & filium, per aptam, vt videtur, horum diuinationem:

Certe cum ſolus ſis vim tibi ſi afferat Vtis,
Haud ratione queat fugier morbus Iouis vlla,
Namque Iouem agiferum nihilum curare Cyclopes
Suerunt.

Et ante eum Orpheus loquens de eo quod eſt propoſitum, dixit:

Nate Iouis magni, pater & Iouis agiferentis.

Xenocrates autem Chalcedonius, vnum quidem vocans ſupremum Iouem, alterum vero vltimum, patrem exprimit & filium. Et quod eſt admirabile & præter opinionem, videtur Homerus quoque Deum cognoſcere, qui inducit Deos obnoxios humanis affectionibus, quem ne ſic quidem reueretur Epicurus. Sic certe dicit:

Inſequeris cur me pedibus pernicibus, ipſe
Mortalis Pelide immortalem, an tibi notus
Non ego ſum Deus?

Deum enim à mortali non poſſe capi, nec pedibus, nec manibus, nec oculis, nec denique toto corpore comprehendi, ſignificauit. *Cuinam aſſimilaſtis Dominum, aut cuinam ſimilitudini ipſum aſſimilaſtis?* inquit Scriptura. *Num faber fecit imaginem, aut aurifex fuſo auro eam inaurauit?* & Eſa. 40.

μοιῶν λέγεσθαι οὐκ ἐθέλῃ, καὶ ἐθέλῃ Ζηνὸς ὄνομα. καὶ πάλιν, Νόμος καὶ βουλὴ πείθεσθαι ἑνός. καὶ ὃ ῥητὸν ἐκφυγὼν διαλαγὴν ἐθέλῃς, Ὁ ἔχων ὦτα ἀκούειν, ἀκουέτω, βύεσθαι αὐ ὧδέ πως ἐμφαινόμενον παρὰ τῷ Ἐφεσίου· Ἀξύνετοι ἀκούσαντες, κωφοῖς ἐοίκασι· φάτις αὐτοῖσιν μάρτυρας παρεόντας ἀπιέναι. Ἀλλ' αὐτήκοος καὶ μίαν ἀρχὴν καὶ παρ' Ἑλλήνων ἀκούσαι ποθῇς; Τίμαιος ὁ Λοκρὸς ἐν τῷ φυσικῷ συγγράμματι κατὰ λέξιν ὧδέ μοι μαρτυρήσει· Μία ἀρχὰ πάντων ἐστὶν ἀγένητος· εἰ γὰρ ἐγένετο οὐκέτι ἂν ἔτι ἀρχά, ἀλλ' ἐκείνα ἐξ ἃς ἡ ἀρχὰ ἐγένετο. ἔρρυη γὰρ ἐκεῖθεν δόξα ἡ ἀληθής· Ἄκουε, φησίν, Ἰσραήλ· Κύριος ὁ Θεός σου, εἷς ἐστιν· καὶ αὐτῷ μόνῳ λατρεύσῃς.

Οὗτος ἰδοὺ πάντεσσι σαφὴς ἀπλάνητος ἀοιδή,

ὡς φησιν ἡ Σίβυλλα. ἤδη δὲ καὶ Ὅμηρος φαίνεται πατέρα καὶ υἱὸν λέγων τούτων, ὡς ἔτυχεν μαντείας δύσχρου, λέγων·

Εἰ μὲν δὴ Οὔτις σε βιάζεται οἷ ἐόντα,
Νοῦσον ἀ ὕπως ἐστὶ Διὸς μεγάλου ἀλέασθαι·
Οὐ γὰρ Κύκλωπες Διὸς αἰγιόχου ἀλέγουσιν.

καὶ περὶ τούτου Ὀρφεύς, ἐν τῷ προκειμένου φερόμενος εἴρηκεν·

Υἱὲ Διὸς μεγάλοιο, πάτερ Διὸς αἰγιόχοιο.

Ξενοκράτης δὲ ὁ Χαλκηδόνιος, τὸν μὲν, ὕπατον Δία, τὸν δὲ, νέατον καλῶν, ἔμφασιν παρὲξ ἀπολείπει καὶ υἱόν. καὶ ὁ Ὁμηρος δοξάζων; Ὁμηρος γινώσκει φαίνεται τὸ θεῖον, ὁ ἀνθρωποπαθεῖς εἰσάγων τοὺς Θεούς· ὃν οὐδ' οὕτως αἰδέσθη Ἐπίκουρος. φησὶ γοῦν·

Τίπτέ με, Πηλέος υἱέ, ποσὶν ταχέεσσι διώκεις,
Αὐτὸς θνητὸς ἐών, θεὸν ἄμβροτον; οὐδέ νυ πώ με
Ἔγνως ὡς Θεός εἰμι---

οὐχ ἁλωτὸν γὰρ εἶναι θνητῷ, οὐδὲ καταληπτὸν τὸ θεῖον, οὔτε ποσὶν, οὔτε χερσὶν, οὔτε ὀφθαλμοῖς, οὐδὲ ὅλως τῷ σώματι, δεδήλωκεν. Τίνι ὡμοιώσατε Κύριον; ἢ τίνι ὁμοιώματι ὡμοιώσατε αὐτόν; φησὶν ἡ γραφή. μὴ εἰκόνα ἐποίησε τέκτων; ἢ χρυσοχόος, χωνεύσας χρυσίον, περιεχρύσωσεν αὐτόν; καὶ

τὰ ἐπὶ τούτοις. ὅ τε Κωμικὸς Ἐπίχαρμος σαφῶς περὶ τοῦ λόγου, ἐν τῇ Πολιτείᾳ λέγει ὧδέ πως·

Ο βίος ἀνθρώποις λογισμοῦ καὶ ἀριθμοῦ δεῖται πάνυ·

καὶ,

Ζῶμεν δ' ἀριθμῷ καὶ λογισμῷ·
Ταῦτα γὰρ σώζει βροτούς.

Εἶτα διαῤῥήδην ἐπιφέρει,

Ο λόγος ἀνθρώπους κυβερνᾷ, κατὰ τρόπον σώζει.

Εἶτα,

Εἰ ἔστιν ἀνθρώπῳ λογισμὸς, ἐστὶ καὶ θεῖος λόγος,
Ο λόγος ἀνθρώπῳ πέφυκεν περὶ βίου καὶ τὰς τροφάς·
Ο δέ γε τὰς τέχνας ἅπασι συνέπεται θεῖος λόγος,
Εκδιδάσκων αὐτὸς αὐτοὺς ὅ τι ποιεῖν δεῖ συμφέρον.
Οὐ γὰρ ἄνθρωπος τέχναν εὗρ· ὁ δὲ Θεὸς ταύτην φέρει.
Ο δέ γε τἀνθρώπου λόγος πέφυκ' ἀπὸ τοῦ θείου λόγου.

καὶ μὴν διὰ τοῦ Ησαΐου τοῦ πνεύματος κεκραγότος, Τί μοι πλῆθος τῶν θυσιῶν; λέγει Κύριος· πλήρης εἰμὶ ὁλοκαυτωμάτων κριῶν, καὶ στέαρ ἀρνῶν καὶ αἷμα ταύρων οὐ βούλομαι· καὶ μετ' ὀλίγα ἐπάγοντος, Λούσασθε, καθαροὶ γένεσθε· ἀφέλετε πονηρίας ἀπὸ τῶν ψυχῶν ὑμῶν· καὶ τὰ ἐπὶ τούτοις· Μένανδρος ὁ Κωμικὸς αὐταῖς γράφει ταῖς λέξεσιν·

Εἴ τις δὲ θυσίαν προσφέρων, ὦ Πάμφιλε,
Ταύρων τὶ πλῆθος ἢ ῥίφων, ἢ νὴ Δία
Ετέρων τοιούτων· ἢ κατασκευάσματα,
Χρυσᾶς ποιήσας χλαμύδας, ἤτοι πορφυρᾶς·
Η δι' ἐλέφαντος ἢ σμαράγδου ζώδια,
Εὔνουν νομίζει τὸν Θεὸν καθεστάναι,
Πεπλάνητ' ἐκεῖνος, καὶ φρένας κούφας ἔχει·
Δεῖ γὰρ τὸν ἄνδρα χρήσιμον πεφυκέναι,
Μὴ παρθένους φθείροντα καὶ μοιχώμενον,
Κλέπτοντα καὶ σφάττοντα χρημάτων χάριν·
Μηδὲ βελόνης ἔναμμ' ἐπιθυμῇς, Πάμφιλε.
Ο γὰρ Θεὸς βλέπει σε, πλησίον παρών.

A quæ sequuntur. Et Comicus Epicharmus de verbo sic aperte dicit in Republica:

Scilicet numero & ratione vita stat mortalium.

Et,

Rationis vsu per numerosque viuimus.
Nos ista seruant.

Deinde subjungit aperte:

Ratio gubernat mortales, hosque conseruat simul.

B Deinde,

Et ratiocinatio cessit & ratio mortalibus.
Sola dirigit mortales ratio, nutrit atque alit.
Artium omnium est inuentrix atque erit ratio à Dijs
Semper. hæc docet quid vsus omnibus facto siet.
Non enim mortalis artem inuenit vllus, at Deus.
Namque ratio nostra nata est ex Deorum scilicet.

C Iam vero cum spiritus clamauerit per Esaiam: Quid mihi multitudinem sacrificiorum? inquit Dominus. Plenus sum holocaustis arietum: adipem agnorum & sanguinem taurorum nolo. Et paulo post subjungat: *Lauamini, mundi estote, auferte iniquitates ab animabus vestris.* & quæ deinceps consequuntur. Menander Comicus scribit iisdem verbis:

Offerre si quis postulet se victimam,
Tauros vel hœdos, Pamphile, aut eimodi
Aliud quid: aut ex arte quod factum siet,
D *Aurata nempe pallia, aut ex purpura,*
Animalia adde eburnea, aut smaragdina;
Placare & istis posse numen autumat;
Næ falsus animi est, ac sinistra mens ei.
Nam vir necesse est sit probus præ cæteris;
Nec virginem defloret ille aut fæminam.
Vitetque cædem ac furta, gratia lucri.
Acum nec ipsam, Pamphile, attingas velim.
Namque aspicit propinquus hæc semper Deus.

Deus appropinquans, inquit, ego A sum, & non Deus procul. Aut quid faciet homo in occultis, & non videbo ipsum? inquit per Hieremiam. Et rursus Menander scripturam illam circumloquendo proferens: *Sacrificate sacrificium iustitiæ & sperate in Domino*, sic scribit:

——neue acum carissime,
Alterius unquam concupiscas. nam Deo
Facta haud iniqua, sed quæ iusta sunt placent.
Sinit labore promouere rem suam:
Terram colentem noctesque & interdiu.
Iustus Deo autem rem vide ut faciat sacram, B
Sed corde mundo splendidus, non pallio.
Quod si tonantem audiueris Deum, mane
Si bene tibi sis domine conscius: Deus
Nam te videt præsens prope.

Adhuc te loquente, inquit scriptura, dicam: Ecce adsum. Diphilus rursus Comicus quædam huiusmodi differit de iudicio:

Tunc arbitraris mortuos, Nicerate
Qui se omnibus dedere vitæ gaudiis,
Fugisse numen, & latere postea?
Est iustus oculus, cuncta qui solus vi- C
det.
Hinc inferorum ponimus duplicem locum:
Hunc destinamus impijs, illum pijs,
Vterque quamuis conditus terra latet.
Tu si lubet furare, quidlibet rape.
Errare nolunt: audacem inferi adsunt:
Deum, supremum regem & autorem omnium.
Cuius nec horridum ipse nomen dixerim.
Qui sæpe vitam protrahit nocentibus.
Quod si quis illum, cum scelesta perpetrat,
Latere credit, quotquot occidunt dies,
Ne totus errat, quod vel euentus docet. D
Quasi ociosa cum Dei cessat manus,
Caueto quisquis esse non credis Deum.
Est, est profecto, si quis interim scelus
Patrat scelestus, ponat in lucro moram,
Namque ille tandem maximam pœnam dabit.

Conuenit autem his quoque tragœdia:

Erit profecto seculi tempus noui,
Quando ignis effundet refertas copias
Auratus æther, flamma ambedet quæ rapax
Terrena cuncta, cunctaque uret perfurens.

Θεὸς ἐγγιζῶν ἐγώ, φησι· καὶ οὐχὶ Θεὸς πόρρωθεν. ἢ ποιήσῃ τι ἀπόκρυφος ἐν κρυφαίοις, κἀγὼ οὐχὶ ὄψομαι αὐτόν; Φησὶ Ἱερεμίου φησίν. καὶ πάλιν ὁ Μένανδρος, ὡδί πως ἀφανίζων τὴν γραφὴν ἐκείνην, Θύσατε θυσίαν δικαιοσύνης, καὶ ἐλπίσατε ὅτι Κύριον, ὧδε πως γράφει·

—— μηδὲ βελόνης, ὦ φίλτατε
Ἐπιθυμήσῃς ποτ' ἀλλοτρίας· ὁ γὰρ Θεὸς,
Ἔργοις δικαίοις ἥδεται, καὶ οὐκ ἀδίκοις·
Πονοῦντα σὴ ἐᾷ τὸν ἴδιον ὑφῶσαν βίον,
Τὴν γῆν ἀρόωντα νύκτα καὶ τὴν ἡμέραν.
Θεῷ δ' ὃν θύε δικαίῳ τέλειος, δίκαιος ὤν,
Μὴ λαμπρὸς ὢν τὴν χλαμύδιον ὡς τὴν καρδίαν.
Βροντῆς ἐὰν ἀκούσῃς, μὴ φύγῃς, μὴ σεσοφισμένος
Αὐτὸς ἑαυτῷ δίκασον· ὁ γὰρ Θεὸς
Βλέπει σε, πλησίον πάρων——

Ἐπὶ σου λαλοῦντος, φησὶν ἡ γραφή, ἔρχομαι, Ἰδοὺ πάρειμι. Δίφιλος πάλιν ὁ Κωμικὸς τοιαῦτά τινα περὶ τῆς κρίσεως διαλέγεται·

Οἴει σὺ τοὺς θανόντας, ὦ Νικήρατε,
Τρυφῆς ἁπάσης μεταλαβόντας ἐν βίῳ,
Πεφυγμένα θεῖον, ὡς λελησθέντας;
Ἔστιν Δίκης ὀφθαλμὸς, ὃς τὰ πάντ' ὁρᾷ.
Καὶ γὰρ καθ' ᾅδου δύο τρίβους νομίζομεν·
Μίαν, δικαίων· ἑτέραν δ' ἀσεβῶν εἰς
Ὄρος. καὶ εἰ τοὺς δύο καλύπτει ἡ γῆ,
Φύσει δ' ἅπαντι χρόνῳ· Ἁρπάζ' ἀπελθών,
Κλέπτ', ἀποστέρει, κύκα. μηδὲν πλανηθῇς·
Ἔστιν ᾅδου κρίσις· ὡσαύτως ποιήσῃ
Θεὸς ὁ πάντων δεσπότης, ὃ τοῦτο μὰ
Φοβερώτερόν ἐστιν, ἢ δ' αὐ ὀνομάσαιμ' ἐγώ·
Ὃς τοῖς ἀμυήτοισι τοῖς βίον μῆκος δίδωσιν.

Εἴ τις δὲ ἀνήτῳ οἴεται τὴν φήμην
Καλήν τι πεφάσθαι, τοῖς Θεοῖς λελησθέναι,
Δοκεῖ πονηρά, καὶ δοκῶν ἁλίσκεται.
Ὅτ' αὖ χρόνῳ ἄγουσα τυγχάνῃ Δίκη.
Ὁρᾷ δ' ὅσοι δοκεῖτε οὐκ εἶναι Θεόν.
Ἔστιν γὰρ, ἔστιν· εἰ δέ τις πεφύκῃ κακῶς,
Κακῶς πεφυκὼς, τὸν χρόνον κερδαινάτω·
Χρόνῳ γὰρ ἔστ' ὕστερον δώσει δίκην.

συνᾴδει τούτοις ἡ παλαιὰ λέξις τῆδε.

Ἔσται γὰρ ἔσται καινὸς αἰώνιος χρόνος,
Ὅτ' ἀν πυρὸς γέμοντα θησαυρὸν χάσῃ
Χρύσωπος αἰθὴρ, ἡ δὲ βοσκηθεῖσα φλὸξ
Ἅπαντα τἀπίγεια καὶ μετάρσια
Φλέξει μανῆσα——

καὶ μετ' ὀλίγα αὖθις ἐπιφέρει·

---- ἐπὰν δ' ἐκλίπῃ τὸ πᾶν,
Φροῦδος μὲν ἔσται κυμ^τχ ἅπας βυθὸς,
Γῆ δ' ἑδράνων ἔρημος. οὐδὲ γὰρ τ' ἔτι
Πτερωτὰ φῦλα βλαστήσει πυρουμένη·
Κἄπειτα σώσει πάντ' ἃ πρόσθ' ἀπώλεσεν.

Τὰ ὅμοια τούτοις κἀν τοῖς Ορφικοῖς εὑρήσομεν ὧδέ πως γεγραμμένα·

Πάντας γὰρ κρύψας, καὖθις φάος ἐς πολυγηθὲς
Ἐξ ἱερᾶς κραδίης ἀνενέγκατο, μέρμερα ῥέζων.

ἢν δὲ ὁσίως καὶ δικαίως διαβιώσωμεν, μακάριοι μὲν ἐνταῦθ, μακαριώτεροι δὲ μετὰ τὴν ἐνθένδε ἀπαλλαγὴν, οὐ χρόνῳ τινὶ τὴν εὐδαιμονίαν ἔχοντες, ἀλλὰ ἐν αἰῶνι ἀναπαύεσθαι δυνάμενοι,

Ἀθανάτοις ἄλλοισιν ὁμέστιοι, ἔν τε τραπέζαις
Ἐόντες ἀνδρείων ἀχαιῶν ἀπόκληροι ἀπηρεῖς,

ἢ φιλόσοφος Εμπεδοκλέους λέγει ποιητική. οὐχ οὕτως τις μέγας ἔσται καὶ κατ' Ἕλληνας, ὡς ὑπερέχειν τὴν δίκην· οὐδὲ σμικρὸς, ὡς λαθεῖν· ὁ δὲ αὐτὸς Ορφεὺς καὶ ταῦτα λέγει·

Εἰς δὲ λόγον θεῖον βλέψας, τούτῳ προσέδρευε,
Εὐθύνων κραδίης νοερὸν κύτος· εὖ δ' ἐπίβαινε
Ἀτραπιτοῦ, μοῦνον δ' ἐσόρα κόσμοιο ἄνακτα
Ἀθάνατον.

αὖθίς τε περὶ τοῦ Θεοῦ, ἀόρατον αὐτὸν λέγων, μόνῳ γνωσθῆναι ἑνί τινί φησι, τὸ γένος Χαλδαίῳ· εἴτε τὸν Ἀβραὰμ λέγων τοῦτον, εἴτε καὶ τὸν υἱὸν τὸν αὐτοῦ· διὰ τούτων·

Εἰ μὴ μουνογενής τις ἀπορρὼξ φύλου ἄνωθεν
Χαλδαίων· ἴδρις γὰρ ἔην ἄστροιο πορείης,
Καὶ σφαίρης κίνημ' ἀμφὶ χθόνα ὡς περιτέλλει,
Κυκλοτερὴς, ἐν ἴσῳ τε κατὰ σφέτερον κνώδακα.
Πνεύματι δ' ἡνιοχεῖ περί τ' ἠέρα καὶ περὶ χεῦμα.

Εἶτα οὗτος παραφράζων τὸ, Ὁ οὐρανός μοι θρόνος· ἡ δὲ γῆ, ὑποπόδιον τῶν ποδῶν μου, ἐπιφέρει·

Αὐτὸς δ' αὖ μέγαν αὖθις ἐπ' οὐρανὸν ἐστήρικται

A Et rursus subjungit paulo post:

---- cuncta vbi defecerunt,
Totum profundum tunc peribit fluctuum.
Tellus manebit sed relicta, non enim
Pennata genera gignet igne torrida:
Seruabit at dein cuncta quæ amisit prius.

His similia inuenimus etiam in Orphicis scripta hoc modo:

Nam quos celarat, iucunda ad lumina cunctos,
Rursus sollicitus sacro de corde remisit.

B Quod si sancte & iuste vixerimus beati hic quidem, sed post excessum è vita beatiores, non qui aliquo tempore felices futuri simus, sed in æuum quieturi,

Vna cum superis habitantes: mensa in eadem
Qua fortes Danai, communi & sorte fruentes,

ait philosophica Empedoclis poëtica. Non erit aliquis adeo magnus, vel ex Græcorum sententia, vt superet iustitiam: neque adeo paruus, vt lateat. C Idem autem Orpheus hæc quoque dicit:

At verbum aspiciens diuinum, totus in illo
Persiste, atque tuæ præcordia corrige mentis,
Ingrediens recta, & solum cæli aspice regem
Immortalem.

Et rursus de Deo dicens, eum non cadere sub aspectum, ait eum fuisse cognitum vni soli genere Chaldæo, siue eum dicens Abrahamum, siue eius filium, his verbis:

D *Vnus præterquam, cui deriuatur origo*
Chaldæûm ex genere, is noscebat sidera cæli,
Illorumque vias, & quî moueatur in orbem
Sphæra, & tellurem circum vertatur in axe:
Spiritus & regat hanc & in aëre & æquore fusus.

Deinde illud subjungit: Cælum mihi est sedes, terra autem scabellum pedum meorum:

Ipse autem in magno constans & firmus olympo est.

Aureus huic thronus est, pedibus subiectaque terra,
Oceani ad fines illi protenditur ingens
Dextera, montanas atque intus concutit illi
Ira bases, motus nec possunt ferre valentes.
Ipse est in cœlis, & terram amplectitur omnem.
Principium solus mediumque est atque supremum.
Non aliter fas est te dicere, membra tremiscunt
Cogito dum summum:

& quæ deinceps sequuntur. Per hæc enim significauit omnia illa prophetica: *Si aperueris cœlum, tremor ex te apprehendet montes, & liquescent sicut à facie ignis liquescit cera.* Et per Esaiam: *Quis mensus est cœlum palmo, & terram pugillo?* Rursus quando dixit:

Aetheris atque erebi, ponti terræque tyrannus,
Terribili tonitru quassas vasta atria cœli.
Dæmones & quem horrent, timet & quem turba Deorum,
Cui parent Parcæ, quamuis nil mitiget illas.
Exitij expers Matripater, voluuntur ab ira
Cuius cuncta: moues ventos qui, atque omnia nymbis
Contegis, atque secas latum æthera fulmine. In astris
Perpetuus tuus est ordo, præcepta sequendo.
Candentique tuæ sedi permulta laborans
Adstant Angelicus populus, queis maxima cura
Mandata est hominum. Producit ver tibi flores
Purpureos veniens. A te quoque tristis hyems est,
Nubibus aduentans gelidis, quas diuidit vuis.

Deinde subjungit, aperte Deum appellans omnipotentem:

Exitij expertem, immortalem: dicere solum
Quem possunt, quibus est innatum morte carere.
Maxime diuorum fato comitatus adesto.

A Χρυσέῳ εἰνὶ θρόνῳ, γαίη δ' ὑπὸ ποσσὶ βέβηκεν.
Χεῖρα δὲ δεξιτερὴν περὶ τέρμασιν Ὠκεανοῖο
Εκτέτακεν· ὀρέων δὲ τρέμει βάσις ἔνδοθι θυμοῦ,
Οὐδὲ φέρειν δύναται κρατερὸν μένος. ἔστι δὲ πάντῃ
Αὐτὸς ἐπουράνιος, καὶ ἐπὶ χθονὶ πάντα τελευτᾷ.
Αρχὴν αὐτὸς ἔχων καὶ μέσσατον ἠδὲ τελευτήν.
Αλλως οὐθεμιτόν σε λέγειν· τρομέω δέ τε γυῖα
B Εννοῶ ἐξ ὑπάτου κραίνει· καὶ τὰ ἐπὶ τούτοις.
Διὰ γὰρ τούτων δεδήλωκε πάντα ἐκεῖνα τὰ προφητικά, Εὰν ἀνοίξῃς τὸν οὐρανὸν, τρόμος λήψεται ἀπὸ σοῦ ὄρη, καὶ τακήσεται, ὡς ἀπὸ προσώπου πυρὸς τήκεται κηρός. καὶ διὰ Ησαΐου, Τίς ἐμέτρησεν τὸν οὐρανὸν σπιθαμῇ, καὶ πᾶσαν τὴν γὴν δρακί; πάλιν ὅταν εἴπῃ·
Αἰθέρος ἠδ' ἀΐδου, πόντου γαίης τε τύραννος·
Βρονταῖς δὲ σείεις βριαρὸν δόμον οὐλύμποιο.
Δαίμονες ὃν φρίσσουσι, θεῶν δὲ δέδοικεν ὅμιλος·
C Ὦ μοῖραι πείθονται, ἀμείλικτοί περ ἐοῦσαι·
Αφθιτε μητροπάτωρ, οὗ θυμῷ πάντα δονεῖται.
Ος κινεῖς ἀνέμους; νεφέλῃσι δὲ πάντα καλύπτεις.
Πρηστῆρσι σχίζων πλατὺν αἰθέρα· σὴ μὲν ἐν ἄστροις
Τάξις, ἀναλλάκτοισιν ἐφημοσύναισι τρέχουσα·
Σῷ δὲ θρόνῳ πυρόεντι παρεστᾶσιν πολύμοχθοι
D Αγγελοι· οἷσι μέμηλε, βροτοῖς ὡς πάντα τελεῖται·
Σὸν μὲν ἔαρ λάμπει νέον ἄνθεσι πορφυρέοισιν·
Σὸς χειμὼν ψυχραῖσιν ἐπερχόμενος νεφέλαισιν,
Ας ποτὲ βακχευτὰς βρομίους διένειμεν ὀπώρας.
Εἶτα ἐπιφέρει, ῥητῶς παντοκράτορα ὀνομάζων τὸν Θεόν.
Αφθιτον ἀθάνατον, ῥητὸν μόνον ἀθανάτοισιν.
Ελθὲ μέγιστε θεῶν πάντων, κρατερῇ σὺν ἀνάγκῃ,

Φεικτὸς, ἀήτητος, μέγας, ἄφθιτος, ἐν A
στέφει αἰθήρ.

Διὰ μὲν τῆς Μητρὸς πάτωρ, ὃ μόνον τὸ ὂν μὴ ὄντων γένεσιν ἐμήνυσε, δέδωκε δὲ ἀφορμὰς τοῖς τὰς παρεμβολὰς εἰσάγουσι, ταῦτα καὶ σύζυγον νοῆσαι τὸν Θεόν· παραφράζει δὲ ἐκείνας τὰς προφητικὰς γραφάς· τήν τε Διὰ Ἡσαΐου, Ἐγὼ στερεῶν βροντῶ καὶ κτίζων πνεῦμα· ὃν αἱ χεῖρες τὸν στερεὸν ἐθεμελίωσαν· καὶ τὴν διὰ Μωσέως, Ἴδετε ἴδετε ὅτι ἐγώ εἰμι, καὶ οὐκ ἔστι Θεὸς ἕτερος πλὴν ἐμοῦ· ἐγὼ ἀποκτενῶ, καὶ ζῆν ποιήσω· πατάξω, κἀγὼ B
ἰάσομαι. καὶ οὐκ ἔστιν ὃς ἐξελεῖται ἐκ τῶν χειρῶν μου.

Αὐτὸς δ' ἐξ ἀγαθοῖο κακὸν θνητοῖσι φυτεύει,
Καὶ πόλεμον κρυόεντα, καὶ ἄλγεα δακρυόεντα,

καὶ τὸν Ὀρφέα. Τοιαῦτα δὲ ὁ Πάριος Ἀρχίλοχος λέγει· Ὦ Ζεῦ, σὸν μὲν βασιλεὺς κράτος. σὺ δ' ἔργα ἐπ' ἀθανάτοις ὁρᾷς λεωργά καὶ ἀ θέμις. πάλιν ἡμῖν ἀείδει ὁ Θρᾴκιος Ὀρφεύς,

Χεῖρα δ' ὀξιτέρην ὑπὸ τέρματος Ὠκεανοῖο
Πάντοθεν ἐκτέτακεν, γαίη δ' ὑπὸ πᾶσι C
βέβηκεν,

Ταῦτα ἐμφανῶς ἐκ τῆς εἰλήφαμεν, Ὁ Κύριος σώσει πόλεις κατοικουμένας· καὶ τὴν οἰκουμένην ὅλην καταλήψεται τῇ χειρὶ ὡς νεοττιάν, ὁ Κύριος ὁ ποιήσας τὴν γῆν ἐν ἰσχύι τῇ αὐτοῦ, ὡς φησιν Ἱερεμίας· καὶ διορθώσας τὴν οἰκουμένην ἐν τῇ σοφίᾳ αὐτοῦ. ἔτι μὴν καὶ τοῖς δὲ Φωκυλίδης, τοὺς Ἀγγέλους δαίμονας καλῶν, τοὺς μὲν, εἶναι ἀγαθοὺς αὐτῶν, τοὺς δὲ, φαύλους, ἐκ τούτων παιδεύσειν· ἐπεὶ καὶ ἡμεῖς ἀποστάτας εἶναι παραδεδώκαμεν.

Ἀλλ' ἆρα δαίμονές εἰσιν ἐπ' ἀνδράσιν ἄλλοτε ἄλλοι· D

Οἱ μὲν, ἐπερχομένου κακὸν αἰεί σε κωλύσασθαι.

καλῶς οὖν καὶ Φιλήμων ὁ Κωμικὸς τὴν εἰδωλολατρείαν σκώπτει διὰ τούτων·

Οὐκ ἔστιν ἡμῖν σώφρων τύχη Θεός·
Οὐκ ἔστιν, ἀλλὰ τοὐτόματον, ὃ δεῖ
Ὡς ἔτυχ' ἑκάστῳ, προσαγορεύεται Τύχη.

Σοφοκλῆς δὲ ὁ τραγῳδοποιός·

Οὐδὲ θεοῖσι, λέγει, αὐθαίρετα πάντα πέλονται
Νόσφι Διός· κεῖνος γὰρ ἔχει τέλος, ἠδὲ καὶ ἴσχει.

Magnus, & expers interitus, qui est ab æthere cinctus.

Ac per illud quidem Matripater, non solum significauit generationem, sed etiam dedit occasionem iis qui introducunt productionem, vt Dei quoque coniugem excogitarent. Paraphrastice autem scripturas illas exponit propheticas, nempe & eam quæ dicitur per Esaiam: Ego solidans tonitru, & creans spiritum, cuius manus exercitum cœli fundauerunt: & eam quæ per Mosen, *Videte, videte quod ego sum, & non est alius Deus præter me. Ego occidam, & ego viuere faciam: percutiam, & medebor, non est qui de manibus meis eripiat.*

Ipse malumque bonumque infert mortalibus, atque
Aerumnas tristes, deinde & lacrimabile bellum,

ex Orphei sententia. Talia etiam Archilochus Parius: *O Iupiter, tuum quidem est imperium cœli: tu autem opera in cœlis vides improba & iusta.* Canat rursus nobis Orpheus Thracius.

Oceani ad fines expansa est & manus illi
Vndique dextera, sub pedibus subiectaque terra est,

Hæc illinc aperte sumpta sunt, nempe, Dominus seruabit ciuitates quæ habitantur: & totum orbem terræ manu comprehendet tanquam nidum: Dominus qui fecit terram in fortitudine sua, vt ait Hieremias, & erexit orbem terræ in sua sapientia. Præterea autem Phocylides angelos vocant dæmones, alios quidem ex his esse bonos, alios vero esse malos his ostendit. Nam nos quoque accepimus aliquos qui defecerunt.

Dæmonibus non vna viris natura nocendi est:
Sunt etenim longe venientia qui mala pellunt.

Recte vero Philemon quoque Comicus, Simulachrorum cultum per hæc exscindit:

Fortuna non est vlla quam dicunt Dea,
Non est, sed vnicuique si quid contigit
Casuque fit, fortuna nobis dicitur.

Sophocles autem Tragicus:

Ipsis non veniunt certe Dijs omnia sponte,
Excepto Ioue: principium nam & finis in illo est.

Et Orpheus:

Regnum vnum est, dæmon vnus, qui lumine complet
Cælum. facta in eo sunt, in quo & cuncta mouentur,
Ignis, aqua & tellus:

&quæ deinceps consequuntur.

Et Pindarus Lyricus veluti quodam Bacchico furore corripitur, & aperte dixit: Quid sit Deus, nempe quod vniuersum. Cum autem dixerit: Exiguam sapientiam sperat homo habere ab homine: Deorum autem consilia mortali mente scrutari est difficile, mortali autem natus est ex matre: ex illo deduxit sententiam, nempe: Quis nouit mentem Domini? aut quis eius fuit consiliarius? Quinetiam Hesiodus cum ita scribit his consonat:

Non vates inter terrestres vllus habetur,
Qui Iouis ægiferi possit cognoscere mentem.

Merito ergo Solon Athenienſis, qui ipse quoque secutus est Hesiodum, scribit:

Omnibus atque viris mens est obscura Deorum.

Rursus cum Moses prædixerit mulierem in labore & dolore esse parituram, propter præuaricationem, scribit quidam poëta non ignobilis:

—— nunquam noctuque diuque
A tristi ærumna cessabunt atque labore,
Horum Dÿque graues mittent in pectora curas.

Propterea Homerus, cum dixit:

Ex auro verum trutinas pater ipse mouebat.

Deum iustum significat. Menander autem Comicus Deum bonum significans, dicit:

Adest viro cuilibet dæmon bonus,
Vt primum quisque nascitur, vitæ sacer
Præses regendæ: quippe dæmonem malum
Esse haud fatebor, qui boni ladat viri
Vitam.

Deinde subjungit, & bonum in omnibus Deum, aut omnem Deum dicit esse bonum, aut quod potius dicendum est, Deum esse bonum in omnibus. Rursus Gen. 1. Æschylus Tragicus, Dei exponens potentiam, non veretur ipsum appellare etiam altissimum, in hisce:

Mortalibus seiungito à rebus Deum,
Similemque nobis esse ne credas cane.

A ὅ, τε Ορφεύς,

Εν κρᾶτος, εἰς δαίμων γένετο μέγας οὐρανὸν ἄθων·

Εν δὲ τὰ πάντα τέτυκται· ἐν ᾧ ταῦτα πάντα κυκλεῖται·

Πῦρ καὶ ὕδωρ καὶ γαῖα——

καὶ τὰ ὅτι τούτοις.

Πίνδαρός τε ὁ μελοποιὸς οἷ ἐκβακχεύεται, αὐτίκα εἰπών, Τί Θεός; ὅ τι ὂν πᾶν· ἔ πάλιν, Θεὸς ὁ πάντας τεύχων βροτούς. ἐπὰν δὲ εἴπῃ, ὅτι ἔλπεται σοφίαν ὀλίγαν τιν αὐτὸν ἔχειν ἀνδρὸς ἔχειν· ξυνέων βουλεύματα ἐρευνᾶσαι βροτέᾳ φρενὶ δύσκολον· θνατᾶς δ' ἀπὸ μητρὸς ἔφυ· ἐκεῖθεν ἔσπασε τὸ δίφυιον. Τίς ἔγνω νοῦν Κυρίου; ἢ τίς σύμβουλος αὐτῷ ἐγένετο; ἀλλὰ καὶ Ησίοδος δ' ὧν γράφει, συνᾴδει τοῖς προφήταις·

Μαίτις δ' οὐδείς ἐστιν ὑπιθνητῶν ἀνθρώπων,

Οσσις κεν εἰδείη Ζηνὸς νόον αἰγιόχοιο.

εἰκότως ἄρα Σόλων ὁ Αθηναῖος ἐν τῇ ἐγκωμίᾳ, ᾗ αὐτὸς καταμιμούμενος Ησίοδον, γράφει.

Παῖτη δ' ἀθανάτων ἀφανὴς νόος ἀνθρώποισι.

C πάλιν τε ὁ Μωσέως εἰς μόχθους καὶ πόνους ἀγομένους τὴν προφάσεως, τέξει τὴν γυναῖκα προφητεύσαντος, ποιητής τις οὐκ ἄσημος γράφει·

——οὐδέ ποτ' ἦμαρ

Παύσονται καμάτου καὶ ἰζύος, οὐδέ τι νύκτωρ

Γινόμενοι· χαλεπὰς δὲ θεοὶ δώσουσι μερίμνας.

ἔτι Ομηρος μὲν εἰπών,

Αὐτὸς δὲ χρύσεια πατὴρ ἐτίταινε τάλαντα. δίκαιον τὸν Θεὸν μηνύει. Μένανδρος δὲ ὁ Κωμικὸς, ἀγαθὸν ἑρμηνεύων τὸν Θεόν, φησιν·

D Απαντι δαίμων ἀνδρὶ συμπαρίσταται

Εὐθὺς γενομένῳ, μυσταγωγὸς τοῦ βίου

Αγαθός· κακὸν γὰρ δαίμονα οὐ νομιστέον

Εἶναι, βίον βλάπτοντα χρηστόν.

Εἶτα ὑπιφέρει, Απαντα ἀγαθὸν εἶναι τὸν Θεόν· ἤτοι πάντα Θεὸν ἀγαθὸν λέγων· εἰ, ὅσῳ καὶ μᾶλλον, ὁ πᾶσι τοῖς Θεὸν ἀγαθόν. πάλιν ὁ Αἰσχύλος μὲν ὁ τραγῳδοποιὸς, τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ προφητεύσας, οὐκ ὀκνεῖ καὶ ὕψιστον αὐτὸν προσαγορεύειν, λέγει τούτων·

Χώρει ζητῶν τὸν Θεὸν, καὶ μὴ δόκει

Ομοῖον αὐτῷ σῶμα καθεσταναι.

Οὐκ οἶσθα σ' αὐτὸν· ποτὲ μὲν ὡς πῦρ A
φαίνεται
Ἀπλανὴς ὁρμή, ποτὲ δ' ὕδωρ. ποτὲ δὲ
γνόφος·
Καὶ θηρσὶν αὐτὸς γίνεται παρεμφερής,
Ἀνέμῳ, νεφέλῃ τε, καὶ ταπῇ, βροντῇ,
βροχῇ.
Ὑπηρετεῖ δ' αὐτῷ θάλασσα καὶ πέτραι,
Καὶ πᾶσα πηγὴ, καὶ ὕδατος συρίγματα.
Τρέμει δ' ὄρη καὶ γαῖα καὶ πελώριος
Βυθὸς θαλάσσης, καὶ ὀρέων ὕψος μέγα,
Ἐπὰν ἐπιβλέψῃ χαρακτὸν ὄμμα δεσπότου
Παντός· δυνατὴ γὰρ δόξα ὑψίστου Θεοῦ. B

ἆρ' ἂν δοκεῖ σοι ἐκφανῶς παραφράζειν ὅ, Ἀπὸ προσώπου Κυρίου τρέμει ἡ γῆ; ὅτι τούτοις ὁ μαντικώτατος Ἀπόλλων, μάρτυρα τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ, λέγειν ἀναγκάζεται περὶ τῆς Ἀθηνᾶς, αἰνίττεται ὅτι τὴν Ἑλλάδα ἐρᾶτευον Μῆδοι, ὡς ἐδῄου τε καὶ ἱκέτευε τὸν Δία περὶ τῆς Ἀττικῆς. ἔχει γοῦν ὧδε ὁ χρησμός·

Οὐ δυνάται Παλλὰς Δί' ὀλύμπιον ἐξιλάσασθαι,
Λισσομένη πολλοῖσι λόγοις καὶ μήτιδι πυκνῇ·
Πολλοῖς δ' ἀθανάτων νοεροὺς μαλερῷ πυρὶ δώσῃ, C
Οἵ που νηῶ ἱδρῶτι ῥεόμβοιοι ἑστήκασιν,
Δείματι παλλόμβοιοι ---

καὶ τὰ ὅτι τούτοις. Θεαρίδας δὲ ἐν τῷ περὶ φύσεως γράφει, Μία δ' ἀρχὴ τῶν ὄντων ἀρχὴ μία· ὄντως ἀληθινὰ, μία· κενὴ γὰρ ἐν ἀρχῇ τὸ ὄφιν ἓν καὶ μόνον.

Οὐδὲ τις ἔσθ' ἕτερος χωρὶς μεγάλου βασιλῆος,

Ὀρφεὺς λέγει. ᾧ πειθόμενος ὁ Κωμικὸς Δίφιλος, γνωμικώτατα τὸν ὅτι πάντων φησὶ πατέρα· τοῦτον θεῷ τέλειος τίμα μόνον, D

Ἀγαθῶν τοιούτων εὑρετὴν καὶ κτίστορα.

Εἰκότως οἶμαι καὶ Πλάτων ἐθίζει τὰς βελτίους φύσεις ἀφικνεῖσθαι πρὸς τὸ μάθημα, ὃ ἐν τῷ πρόσθεν ἔφαμεν εἶναι μέγιστον, ἰδεῖν τε τἀγαθὸν, καὶ ἀναβῆναι ἐκείνῃ τῇ ἀνάβασιν· τοῦτο δὲ, ὡς ἔοικεν ὅταν ὀφθαλμοῦ μὲν περιστροφὴ, ἀλλὰ ψυχῆς περιαγωγὴ, ἐκ νυκτερινῆς τινος ἡμέρας εἰς ἀληθινὴν τοῦ ὄντος οὐσίαν ἐπανόδου. τὴν δὴ φιλοσοφίαν ἀληθῆ φήσομεν εἶναι· καὶ τοὺς ταύτης μεταλαγχάνοντας, τοῦ χρυσοῦ γένους κρίνομεν. ἐστὲ μὲν δὴ πάντες ἀδελφοὶ, λέγων·

Non nosces ipsum. nunc enim instar ignis est,
Tangique prohibet: nunc tenebræ, nunc aqua est.
Quin & feris subinde fit simillimus,
Ventoque nebulaque, pluuiæ atque tonitrui.
Inseruit illi pontus & vastæ petræ;
Omnisque fons, & vnda si quæ est vspiã,
Tremuntque montes, terraque, & vasti maris
Ingens profundum, & montium cacumina,
Cum cuncta domini lumen horrendum aspicit.
Nam gloria Dei nil potest non maximi.

An non tibi videtur explicare paraphrastice illud: *A facie Domini tremit terra?* Huc accedit quod Apollo diuinandi peritissimus, Dei gloriæ ferens testimonium, cogitur dicere de Minerua, quando Medi bellum gerebant aduersus Græciam, rogasse & Ioui supplicasse pro Attica. Sic autem habet oraculum:

Casta Iouem haud potis est summum placare Minerua,
Permultis verbis prudenti & pectore supplex.
Igni at multa dabit vehementi templa Deorum,
Quæ sudore hic stant nunc promanantia multo,
Et concussa metu:

& quæ sequuntur.

Thearides autem scribit in libro de Natura: Vnum est autem eorum quæ sunt principium verum, vnum. Illud enim est in principio vnum & solum.

Sed non est alius quisquam magno sine rege,

inquit Orpheus. Cui credens Comicus Diphilus sententiosissime, Eum, inquit, qui est pater omnium, solum honora perpetuo,

Qui tot bonorum inuentor est & conditor,

Merito ergo Plato quoque assuefacit optima ingenia, vt veniant ad disciplinam, quam prius diximus esse maximam, & vt videant bonum, & illa ascendant ascensione. Hoc autem, vt videtur, non erit testæ conuersio, sed animę circumactio à nocturno quodam die, ad verum eius quod vere est reditum, quem quidem dicemus esse philosophiam: eosque qui sunt eius participes, aurei generis esse iudicat, dicens, Estis quidem omnes fratres:

quinam autem ſunt aurei generis, accuratiſſime & omnino iudicent. Patrem ergo & vniuerſorum effectorem naturaliter & citra doctrinã omnia ex omnibus apprehẽdunt, inanima quidem, quæ naturalem quãdam habent conſenſionem & conuenientiam cum animali: ex animatis autem, alia quidẽ iam immortalia quę per diem operantur. Ex iis autẽ quę ſunt adhuc mortalia, alia quidem in metu, & quæ per matrem adhuc vehũtur in vtero · alia autem quæ libera & quæ eſt in eorũ poteſtate vtũtur ratiocinatione, vt ex hominibus omnes Gręci & barbari. Nullum autem vſquam genus, neque agricolarum, neque paſtorũ, neque eorum qui verſantur in ciuitatibus, poteſt viuere, niſi eius quod eſt præſtantius ac melius, fide pręoccupatum præuentumque fuerit. Quamobrem vniuerſa quidẽ gens Orientalium, & vniuerſa quæ pertinet ad Occidentem, Septentrionem & Auſtrum, vnam habet & eandem anticipatam notionẽ de eo qui conſtituit principatum: ſi quidem quę ſunt vniuerſæ & maxime generales eius operationes, omnes ex æquo peruaſerunt. Longe autẽ magis qui apud Græcos fuere curioſi philoſophi, à barbara perſuaſi philoſophia, ei qui non cadit ſub aſpectũ, & eſt ſolus, & potentiſſimus, & artifex maximus, & eorum quæ ſunt pulcherrima author præcipuus, dedêre prouidẽtiam: quanquam quæ ſunt his conſequentia, niſi à nobis inſtituti fuerint, neſciãt: ſed neque quomodo natura ſit inſitum vt Deus mẽte cogitetur, ſed ſolum, vt iam ſæpe diximus, det eius veram repræſentationẽ. Merito ergo Apoſtolus: *An Iudæorum*, inquit, *ſolum eſt Deus, non etiam Græcorum?* non ſolum dicens propheticè, eos qui ex Græcis credunt Græcos, Deum eſſe cognituros, ſed illud quoque ſignificans, quod poteſtate quidem fuerit Dominus & Deus omnium, & reuera omnipotens: cognitione autem non omnium. Neque enim id quod eſt, neque quomodo Dominus & pater & creator, neque aliam veritatis norunt œconomiam ac diſpenſationem, niſi ab ipſa didicerint. Similiter etiam prophetica habent eandem vim cũ dicto Apoſtolico. Nam Eſaias quidem dicit: *Si autem dicitis, In Domino Deo noſtro cõfidimus, nũc miſceamini cum Domino meo rege Aſſyriorum.* Et ſubjungit: *Et nunc non ſine Domino aſcendimus in hanc regionem vt in eam bellaremus.* Ionas autem ipſe quoque propheta, idẽ tacite ſignificat, cũ dicit:

Rom. 3.

Eſa. 36.

Ionæ 2.

A οἱ δὲ τῦ χρυσοῦ γένους κρίνειν ἀκριβέστατα καὶ πρώτη. τῦ παντὸς ἄρα καὶ ποιητῦ τῶν συμπρώτων ἐμφύτως καὶ ἀδιδάκτως ἀντιλαμβάνεται πάντα τοῖς πάντων· τὰ μὲν ἄψυχα, συμπαθοῦντα τῇ ζωῇ· τῶν δὲ ἐμψύχων, τὰ μὲν ἤδη ἀθάνατα, καθ' ἡμέραν ἐργαζόμενα. τῶν δὲ ἔτι θνητῶν, τὰ μὲν, ἐν φόβῳ καὶ ἀφ' ἧς μήτρας αὐτῶν ἔτι κατὰ γαστρὸς ἐχόμενα· τὰ δὲ, αὐτεξουσίῳ λογισμῷ. καὶ τῶν ἀνθρώπων πάντες Ἕλληνές τε καὶ βάρβαροι. γένος δὲ οὐδὲν οὐδαμοῦ τῶν γεωργούντων, οὔτε νομάδων, ἀλλ' οὔτε τῶν πολιτικῶν δύναται ζῆν, μὴ προκατειλημμένον τῇ τῦ κρείττονος πίστει. ἀφ' πᾶν μὲν ἔθνος ἑῴων, πᾶν δὲ ἑσπερίων ἀνθρώπων, ἢ βορρᾶν τε καὶ τὰ πρὸς τῷ νότῳ πάντα, μίαν ἔχει καὶ τὴν αὐτὴν προλῆψιν περὶ τῦ καταρξαμένου τῆς ἡγεμονίας· εἴγε καὶ τὰ καθολικώτατα τῶν ἐνεργειῶν αὐτῦ ἅπαντες ἐπ' ἴσης πάντα. πολὺ δὲ πλέον οἱ παρ' Ἕλλησι πολιτευόμενοι φιλόσοφοι, ἐκ τῆς βαρβάρου ὁρμώμενοι φιλοσοφίας, ἀοράτῳ καὶ μόνῳ, καὶ δυνατωτάτῳ καὶ τεχνικωτάτῳ, καὶ τῶν καλλίστων αἰτιωτάτῳ τὴν πρόνοιαν ἔδοσαν. τὰ ἀκόλουθα τούτοις, εἰ μὴ κατηχηθεῖεν πρὸς ἡμῶν, οὐκ ἂν ἐπῃσάμενοι, ἀλλ' οὐδ' αὐτὸν ὅπως νοῆσαι πέφυκε τὸν Θεόν, μόνον δ', ὡς ἤδη πολλάκις εἰρήκαμεν, κατ' ἀλήθειαν. εἰκότως οὖν ὁ Ἀπόστολος, Ἡ Ἰουδαίων μόνων, φησὶν, ὁ Θεός; οὐχὶ καὶ Ἑλλήνων; οὐ μόνον προφητικῶς λέγων καὶ τοὺς ἐξ Ἑλλήνων πιστεύοντας Ἕλληνας εἰσεσθαι τὸν Θεὸν, ἀλλὰ καὶκεῖνο μηνύων, ὡς δυνάμει μὲν ὁ Κύριος καὶ Θεὸς πάντων ἂν εἴη καὶ τῶν ὄντι πρωτοκράτωρ. κατ' δὲ τὴν γνῶσιν, οὐ πάντων Θεός· οὔτε γὰρ ὅ ἐστιν, οὔθ' ὅπως Κύριος καὶ πατὴρ καὶ ποιητὴς, οὐδὲ τὴν ἄλλην ἴσασιν οἰκονομίαν τῆς ἀληθείας, μὴ οὐ παρ' αὐτῆς διδαχθέντες. ὡσαύτως καὶ τὰ προφητικὰ τὴν αὐτὴν ἔχει τῷ Ἀποστολικῷ λόγῳ δύναμιν. Ησαΐας μὲν γὰρ φησιν· Εἰ δὲ λέγετε, Ἐπὶ Κύριον τὸν Θεὸν ἡμῶν πεποιθαμὲν νῦν μίξητε τῷ Κυρίῳ μου βασιλεῖ τῶν Ασσυρίων. καὶ ὑπιφέρει, Καὶ νῦν μὴ ἄνευ Κυρίου ἀνέβημεν ὑπὸ τὴν χώραν ταύτην τοῦ πολεμῆσαι αὐτήν; Ιωνᾶς δὲ, ὁ καὶ αὐτὸς προφήτης, τὸ αὐτὸ αἰνίσσεται, δι' ὧν φησιν·

Καὶ

Καὶ εἰσῆλθεν πρὸς αὐτὸν ὁ προφήτης, καὶ εἶπεν αὐτῷ, Τί σὺ ῥέγχεις; ἀνάστηθι, ἐπικάλεσαι τὸν Θεόν σου, ὅπως διασώσῃ ἡμᾶς, καὶ μὴ ἀπολώμεθα. Ὃ μὲν γὰρ, ὁ Θεός σου, ὡς καὶ ἐπίγνωσιν εἰδότι εἶπεν· Ὃ δὲ, ὅπως διασώσῃ ἡμᾶς ὁ Θεὸς, τὴν σωτηρίαθησιν τοῖς εἰς τὸν πανοικτίρμονα ἐπιδημόντων τοῦ νοῦν ἐνδηλωσιν, τοῖς μηδέπω πεπιστευκόσιν. καὶ πάλιν ὁ αὐτός· Καὶ εἶπεν πρὸς αὐτούς· Δοῦλος Κυρίου ἐγώ εἰμι, καὶ Κύριον τὸν Θεὸν τὸν οὐρανοῦ ἐγὼ φοβοῦμαι. αὖθις τε ὁ αὐτὸς, Καὶ εἶπαν, Μηδαμῶς κύριε, μὴ ἀπολώμεθα ἕνεκεν τῆς ψυχῆς τοῦ ἀνθρώπου τούτου. Μαλαχίας τοίνυν ὁ προφήτης αὐτίκα ἐμφανῶς τὸν Θεὸν λέγοντα· Θυσίαν οὐ προσδέξομαι ἐκ τῶν χειρῶν ὑμῶν· ἀπὸ γὰρ ἀνατολῆς ἡλίου ἕως δυσμῶν, τὸ ὄνομά μου δεδόξασται ἐν τοῖς ἔθνεσι, καὶ ἐν παντὶ τόπῳ θυσία μοι προσφέρεται. καὶ πάλιν· Διότι βασιλεὺς μέγας ἐγώ εἰμι· λέγει Κύριος παντοκράτωρ· καὶ τὸ ὄνομά μου ἐπιφανὲς ἐν τοῖς ἔθνεσιν. ποῖον ὄνομα; ἐν μὲν τοῖς πεπιστευκόσιν, ὁ υἱὸς, πατέρα μιμούμενον· ἐν δὲ τοῖς Ἕλλησι, τὸ Θεὸς ποιητής. τὸ τε αὐτεξούσιον ὁ Πλάτων ἐνδείκνυται διὰ τῶνδε· Ἀρετὴ δὲ ἀδέσποτον· ᾧ τιμῶν καὶ ἀτιμάζων, πλέον καὶ ἔλαττον ἕκαστος αὐτῆς μεθέξει. αἰτία ἑλομένου· Θεὸς ἀναίτιος· καθὼς γὰρ ὁ Θεὸς οὐ ποτε αἴτιος. Ὦ Τρῶες ἀρηίφιλοι· ὁ Λυκιὸς φησὶ· Ζεὺς ὑμμέδων, ὃς ἄπαντα δέρκεται, οὐκ αἴτιος θνητοῖς μεγάλων ἀλγέων· ἀλλ' ἐν μέσῳ κεῖται κιχὴν πᾶσιν ἀνθρώποισι δίκῃ οἰσιν, ἀγαθὰ, δυνομίας ἀκόλουθον, ἐς πυθμῆς Θέμιδος, ὀλβίων παῖδες ὤνιν δύεντες σύνοικον. Πίνδαρος δὲ αὖπαλιν ἐς Σωτῆρα Δία συνοικοῦντα Θέμιδι εἰσάγει, βασιλέα, Σωτῆρα, δίκαιον, ἑρμιονιόων ὧδέ πως· Γρᾶτα μὲν εὔβουλον Θέμιν θεανίαν, χρυσέαισιν ἵπποισιν Ὥρεσφι πάγον Μοῖρα ποτὶ κλίμακα σεμνὰν ἄγον Ὀλύμπου λιτὰν δόμον καθοδον, Σωτῆρος ἀρχαίαν ἄλοχον Διὸς ἔμμεναι. αἱ δὲ τὰς χρυσαμπύκας ἀγλαοκάρπους τίκτεν ἀγαθὰς Ὥρας. ὁ τοίνυν μὴ πειθόμενος τῇ ἀληθείᾳ, διδασκαλίᾳ δ' ἀνθρωπίνῃ τετυφωμένος, δυσδαίμων ἄθλιός τε, καὶ κατὰ τὸν Εὐριπίδην, ὃς ταῦτα λεύσσων, Θεὸν οὐχὶ νοεῖ, μετεωρολόγων δὲ ἐκὰς ἔρριψεν σκολιὰς ἀπάτας, ὧν ἀτειρὲς γλῶσσα εἰκοβολεῖ περὶ τῶν ἀφανῶν, οὐδὲν γνώμης μετέχουσα. ἀφικόμενος οὖν ὅτι τὴν ἀληθῆ μάθησιν ὁ βουλόμενος, ἀκουέτω Παρμενίδου τοῦ Ἐλεάτου ὑποτιθεμένου,

A *Et acceſsit ad ipſum is qui gloriam gubernabat, & dixit ei: Cur tu ſtertis? Surge, inuoca Dominum Deum tuum, ſeruet nos & non pereamus.* Nam illud quidē, Deus tuus, dicens ei qui norat per agnitionem, hoc autem, vt ſeruet nos Deus, ſignificauit conſenſionem gentium quæ applicarat mentem ad omnipotentem, & nondum crediderant. Et rurſus idem: *Et dixit ad ipſos, Seruus Domini ego ſum, & Dominum Deum cæli ego timeo.* Et rurſus idem: *Et dixerunt, Nequaquā Domine, ne pereamus propter animam hominis huius.* Malachias autem propheta aperte oſtendit Deum

B dicentem: *Sacrificium nō accipiam ex manibus veſtris, quoniā ab ortu ſolis vſque ad occaſum, nomē meum glorificatū eſt in gentibus, & in omni loco mihi offertur ſacrificiū.* Et rurſus: *Quoniam Rex magnus ego ſum, ait Dominus omnipotens, & nomen meum clarum eſt in gētibus.* Cuiuſmodi nomen? In iis quidem qui crediderunt, filius patrem ſignificans: in Græcis autem, Deus creator. Liberum autem arbitrium Plato his oſtendit: Virtus autem non paret alterius dominio, quam prout vnuſquiſque vel honorauerit vel deſpexerit, erit eius particeps. Culpa eius qui elegit: Deus ſine culpa eſt. Deus enim nunquam eſt cauſa malorū. O Troiani bellicoſi, inquit Lyricus, Iupiter regnator ſuperūm qui omnia aſpicit, non eſt mortalibus cauſa malorum, ſed omnibus hominibus in medio eſt propoſitum, vt apprehendant iuſtitiam caſtam & ſanctam Eunomiæ comitem & prudentis Themidis. Beatorum ô pueri qui nunc inueniſtis ſociam vna habitantem. Pindarus autem aperte inducit Iouem Seruatorem vna habitātem cum Themide, Regem, Seruatorem, iuſtum, hoc modo: Primum quidem, bono conſilio præditam Themin cœleſtem, aureis equis, propter Oceani rupem Parcæ ad venerabiles Olympi ſcalas, in viam duxere ſplendidam, vt eſſet vetus Iouis Seruatoris coniunx. Ea vero, auro ornatas, & præclarum fructum ferentes, peperit bonas Horas. Qui ergo non credit veritati, humana autem eſt doctrina inflatus miſerque eſt & infelix, & qui, vt ait Euripides, hæc videns, Deum mente non cogitat, de ſublimibus autē rebus diſputationis procul tortuoſas iacit fallacias, quas indomita temere iaculatur lingua de iis quæ non videntur, nullius certe particeps ſententiæ. Accedens igitur ad veram qui vult diſciplinam, audiat Parmenidem Eleaten promittentem,

Aethereamque scies naturam & in aethere cuncta
Signa, & sacrati clarissima lumina Solis,
Quæ res obscura est valde: vnde & nata fuere.
Et lunæ disces errantia signa rotundæ,
Naturamque scies, cœlum & quod circuit orbem.
Vnde sit, vtque illud maior vis omnia cogens
Vinxit, vt astrorum fines teneat.

Et Metrodorum, qui, etsi fuerit Epicureus, hæc diuine dixit: Memento Menestrate, quoniam es mortalis, & vitam accepisti terminatam, anima ascendere, donec seculum, & rerum videris infinitatem, tam quæ futuræ sunt quam quæ fuerunt: quando cum beato choro, ex Platonis sententia, felicem visionem spectaculumque contemplabimur: nos quidem cum Ioue sequentes, alij autem cum diis aliis, & beatissima, si fas est dicere, mysteria peragemus ac celebrabimus, ipsi quidem integri & nulli malorum perpessioni obnoxij, quæ in posteriori tempore nos manserunt: integra autem & quieta visa aspicientes & contemplantes in luce pura, puri & nequaquam hoc obsignati quod nunc corpus circumferentes nominamus, eo instar ostrei alligati. Pythagorei autem cœlum appellant ἀντίχθονα, id est, terram ex aduerso sitam. In qua terra, inquit per Hieremiam, collocabo te in filios, & dabo tibi terram electam hęreditatem Dei omnipotentis, cuius qui fuerint heredes, erunt reges terræ. Qualia cum mihi affluant innumerabilia alia adijcienda, vt sit dicendi modus, finem imponam orationi, ne id nobis quoque eueniat quod dicit Agatho Tragicus.

Qui cæteras res vt potissimas habent,
Et negligenter quod potissimum est agunt.

Cum ergo aperte, vt arbitror, ostensum sit, quomodo quod fures à Domino dicti fuerint Græci, sit intelligendum, lubens prætermitto dogmata philosophorum. Nam si eorum quoque verba persequeremur, mox commentariorum innumerabilem colligeremus multitudinem, ostendentes omnem quæ est apud Græcos sapientiam, esse à barbara sumptam philosophia. Quam contemplationem nihilo secius

Εἴση δ' αἰθερίαν τε φύσιν, τά τ' ἐν αἰθέρι πάντα
Σήματα, καὶ καθαρᾶς εὐαγέος ἠελίοιο
Λαμπάδος ἔργ' ἀΐδηλα, καὶ ὁππόθεν ἐξεγένοντο·
Εργα τε κύκλωπος πεύσῃ περίφοιτα σελήνης,
Καὶ φύσιν· εἰδήσεις δὲ καὶ οὐρανὸν ἀμφὶς ἔχοντα·
Ενθεν ἔφυ τε, καὶ ὥς μιν ἄγουσ' ἐπέδησεν ἀνάγκη
Πείρατ' ἔχειν ἄστρων---

Μητροδώρου τε, καί τοι Επικουρείου γενομένου, ἐνθέως ταῦτά γε εἰρηκότος· Μέμνησο Μενέστρατε, διότι θνητὸς φύς, καὶ λαβὼν βίον ὡρισμένον, ἀναβὰς τῇ ψυχῇ, ἕως ἐπὶ τὸν αἰῶνα καὶ τὴν ἀπειρίαν τῶν πραγμάτων, κατεῖδες καὶ τὰ ἐσόμενα πρό τ' ἐόντα· ὅτε σὺν εὐδαίμονι χορῷ, κατὰ τὸν Πλάτωνα, μακαρίαν ὄψιν τε καὶ θέαν ἐποπτεύσομεν, ἑπόμενοι μετὰ μὲν Διὸς ἡμεῖς, ἄλλοι δὲ μετ' ἄλλων θεῶν, τελετὴν, ἣ θέμις λέγειν, μακαριωτάτην τελούμενοι· ἣν ὀργιάσομεν, ὁλόκληροι μὲν αὐτοὶ καὶ ἀπαθεῖς κακῶν, ὅσα ἡμᾶς ἐν ὑστέρῳ χρόνῳ ὑπέμεινεν· ὁλόκληρα δὲ καὶ ἀτρεμῆ φάσματα μυούμενοί τε καὶ ἐποπτεύοντες ἐν αὐγῇ καθαρᾷ, καθαροὶ καὶ ἀσήμαντοι τούτου, ὃ νῦν σῶμα περιφέροντες ὀνομάζομεν, ὀστέου τρόπον δεδεσμευμένοι. οἱ δὲ Πυθαγόρειοι τὸν οὐρανὸν τὸν ἀντίχθονα καλοῦσιν· ἐφ' ἧς γῆς δι' Ιερεμίου, Τάξω σε εἰς τέκνα, καὶ δώσω σοι γῆν ἐκλεκτὴν κληρονομίαν Θεοῦ παντοκράτορος· ἣν οἱ κληρονομήσαντες, βασιλεύσουσι γῆς. καὶ μυρία ἐπὶ μυρίοις ἐπιῤῥεῖ μοι παρατίθεσθαι· συμμετρίας δ' οὖν ἕνεκα καταπαυστέον ἤδη τὸν λόγον· ὅπως μὴ τὸ τοῦ τραγῳδοποιοῦ Αγάθωνος πάθωμεν καὶ αὐτοί.

Τὸ μὲν πρόσεργον, ἔργον ὡς, ἡγούμενοι·
Τὸ δ' ἔργον, ὡς πρόσεργον ἐκπονούμενοι·

δεδειγμένου τοίνυν σαφῶς, ὡς οἶμαι, ὅπως κλέπτας εἰρῆσθαι πρὸς τοῦ Κυρίου τοὺς Ελληνας ἐξακουστέον, ἑκὼν παραλείπω τὰ τῶν φιλοσόφων δόγματα. εἰ γὰρ καὶ τὰς λέξεις ἐπίοιμεν αὐτῶν, οὐκ ἂν φθάνοιμεν πλῆθος ὅσον ὑπομνημάτων συνερανίζοντες, ἐκ τῆς βαρβάρου φιλοσοφίας πᾶσαν φερομένην τὴν παρ' Ελλησιν ἐνδεικνύμενοι σοφίαν. ἧς θεωρίας οὐδὲν ἧττον αὖθις ἐφαψόμεθα κατὰ τὸ

ἀναγκαῖον, ὁπηνίκα ἂν τὰς περὶ ἀρχῶν δόξας τὰς παρ' Ελλησι φερομένας, ἀναλεγώμεθα. πλὴν καὶ τοῦτο ἡμῖν ἐκ τῶν εἰρημένων ἡμῖν, ἡσυχῇ παρισταται σκοπεῖν, ὃν τρόπον ταῖς Ελληνικαῖς, τῷ οἵῳ τε ὄντι διανήχεσθαι τὰ ἐν αὐτοῖς κύματα, ἐντευκτέον βίβλοις.

Ολβιος, ὡς ἔοικεν, ἀρά ἐστιν,

κατὰ τὸν Εμπεδοκλέα, ὃς θείων πραπίδων ἐκτήσατο πλοῦτον·

Δειλὸς δ', ᾧ σκοτόεσσα θεῶν πέρι δόξα μέμηλεν.

Γνῶσιν καὶ ἀγνωσίαν ὅρους εὐδαιμονίας κακοδαιμονίας τε θείως ἐδήλωσεν. Χρὴ γὰρ εὖ μάλα πολλῶν ἵστορας φιλοσόφους ἄνδρας εἶναι, κατ' Ηράκλειτον, καὶ τῷ ὄντι ἀνάγκη.

Πολλὰ πλανηθῆναι, διζήμενον ἔμμεναι ἐσθλόν.

ἤδη μὲν οὖν δῆλον ἡμῖν ἐκ τῶν προειρημένων, ὡς ἀΐδιος ἡ τοῦ Θεοῦ εὐποιΐα τυγχάνει, καὶ εἰς πάντας ὀξ ἀρχῆς ἀναρχου ἴση ἀτεχνῶς ἡ φυσικὴ δικαιοσύνη, κατ' ἀξίαν ἑκάστου γένους γενομένη, οὐκ ἀρξαμένη ποτέ· οὐ γὰρ ἀρχὴν τοῦ Κύριος καὶ ἀγαθὸς εἶναι εἴληφεν ὁ Θεός, ὢν ἀεὶ ὅ ἐστιν· οὐδὲ μὴν παύσεταί ποτε ἀγαθοποιῶν, κἂν εἰς τέλος ἀγάγῃ ἕκαστα. μεταλαμβάνει δὲ τῆς εὐποιΐας ἕκαστος ἡμῶν πρὸς ὃ βούλεται· ἐπεὶ τὴν διαφορὰν τῆς ἐκλογῆς, ἀξία γενομένη ψυχῆς αἱρεσίς τε καὶ συνάσκησις, πεποίηκεν. ὧδε μὲν οὖν καὶ ὁ πέμπτος ἡμῖν τῶν κατὰ τὴν ἀληθῆ φιλοσοφίαν γνωστικῶν ὑπομνημάτων Στρωματεὺς περαιούσθω.

A necessario attingemus, quando colligemus opiniones Græcorum quæ feruntur de principiis. Sed hoc quoque nobis ex iis quæ dicta sunt licet tacite considerare, quemadmodum sint eligendi libri Græcorum, ei qui scit tranare eorum fluctus.

Diuinæ mentis possedit qui bona, felix.

vt videtur ex sententia Empedoclis.

Sed miser est, tenebrosa Deûm cui opinio curæ.

Cognitionem & ignorationem, felicitatis & infelicitatis esse fines diuine si-
B gnificauit. Oportet enim multarum rerum esse gnaros viros philosophos, ex Heracliti sententia, & reuera necesse est.

Qui quærit bonus esse, vt multum deuius erret.

Ex iis ergo quæ prius dicta sunt iam est nobis perspicuum, esse æternam Dei beneficentiam, & vere æqualem naturalem iustitiam, à principij experte principio, pro vniuscuiusque generis dignitate, ad omnes processisse, quæ vnquam cœpit. Neque enim huius quod
C est esse Dominum & bonum, principium accepit Deus, qui est semper id quod est. Sed neque cessabit vnquam benefacere, etiamsi singula ad finem perduxerit. Est autem vnusquisque nostrûm beneficentiæ particeps ad id quod vult. Differentiam enim fecit electionis, anima quæ euasit digna, voluntariumque institutum & exercitatio. Sic ergo quintus quoque liber Commentariorum eorum quæ in philosophia verá possunt cognosci ac debent, qui nominatur Stromateus, finiatur.

ΚΛΗΜΕΝΤΟΣ ΤΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΩΣ ΣΤΡΩΜΑΤΕΩΝ

ΒΙΒΛΙΟΝ ΕΚΤΟΝ.

CLEMENTIS ALEXANDRINI STROMATVM

LIBER SEXTVS.

HIc autem ſextus ſimul & ſeptimus Liber, Commẽtariorum veræ philoſophiæ cognitionem informantium, qui dicitur Stromateus, cum moralem rationem quę in his traditur, quam maximè fieri potuerit, deſcripſerit, & oſtenderit quonam ſit vitæ inſtituto is qui eſt cognitione præditus, pergit vt philoſophis oſtendat, eũ minimè eſſe impium & à Dei religione alienum, vt exiſtimauerũt, ſolum autem verè piũ, & qui in Deo colendo ritè verſatur: eius qui eſt cognitione præditus, religionis modũ ſummatim exponens, quod attinet ad eam quæ admonet & in memoriã reuocat ſcripturã citra periculũ imprimendã. Operari enim cibũ qui in ęuũ permanet, nos iuſſit Dominus. Et alicubi dicit Propheta: *beatus qui ſeminat ſuper omnẽ aquã, quã cõculcat vitulus & aſinus*: nẽpe qui ex lege & gentib. in vnã fidẽ cõgregatur populus: *qui autẽ eſt imbecillus, olera comedit*, vt ait pręclarus Apoſtolus. Prius autẽ pędagogus, qui à nobis diuiditur in trib. libr. oſtẽdit educationẽ & inſtitutionẽ quæ datur à pueritia, hoc eſt, quę ex catecheſi, ſeu ex auditione tradita doctrina, fide ſimul augetur, vitæ informationẽ, & iis qui in numerũ virorũ adſcribũtur, pręparat animã virtute pręditã, ad ſcientiã quæ cognitionẽ præbet ac-

Ioan. 6.
Eſa. 32.
Rom. 14.

A ΟΔΕ δὴ ἕκτος ὁμοῦ καὶ ὁ ἕβδομος ἡμῖν τῶν κατὰ τὴν ἀληθῆ φιλοσοφίαν γνωστικῶν ὑπομνημάτων Στρωματεὺς, διαγράψας, ὡς ἔνι μάλιστα, τὸν ἠθικὸν λόγον ἐν τούτοις περαιούμενον, καὶ παραστήσας ὅστις ἂν εἴη κατὰ τὸν βίον ὁ γνωστικὸς, πρόεισι δείξων τοῖς φιλοσόφοις οὐδαμῶς ὡς ἄθεον τοῦτον, ὡς ὑπειλήφασι, μόνον δὲ τῷ ὄντι θεοσεβῆ τὸν τρόπον τῆς θρησκείας τοῦ γνωστικοῦ, κεφαλαιωδῶς ἐκτιθέμενος, ὅσα τε εἰς γραφὴν ὑπομνηστικὴν ἀκινδύνως ἐγχαράξαι.

B ἐργάζεσθαι γὰρ τὴν βρῶσιν τὴν εἰς αἰῶνα παραμένουσαν ὁ Κύριος ἐνετείλατο. καί που ὁ προφήτης λέγει, Μακάριος ὁ σπείρων ἐπὶ πᾶν ὕδωρ, οὗ μόσχος καὶ ὄνος πατεῖ· ὁ ἐκ νόμου καὶ ἐξ ἐθνῶν εἰς τὴν μίαν πίστιν συναγόμενος λαός. Ὁ δὲ ἀσθενῶν, λάχανα ἐσθίει, κατὰ τὸν γενναῖον Ἀπόστολον. φθάσας δὲ ὁ παιδαγωγὸς ἡμῖν ἐν τρισὶ διαιρούμενος βίβλοις, τὴν ἐκ παίδων ἀγωγήν τε καὶ τροφὴν παρέστησε, τουτέστιν ἐκ κατηχήσεως συναύξουσαν τῇ πίστει πολιτείαν, καὶ προπαρασκευάζουσαν τοῖς εἰς ἄνδρας ἐγγραφομένοις ἐναρέτον τὴν ψυχὴν, εἰς ἐπιστήμης γνωστικῆς παραδοχήν.

διαρχῶς οὖν τῶν Ἑλλήνων μαθόντων ἐκ τῶν λεχθησομένων ἀφ' ἡμῶν δὲ ἡμῖν, ὡς ἀνοσίως τὸν θεοφιλῆ διώκοντες ἀσεβοῦσιν αὐτοί, τότε ἤδη παρῄοντων τῶν ὑπομνημάτων καὶ τὸν τῶν Στρωματέων χαρακτῆρα, ἐπιλυτέον τά τε ὑπὸ Ἑλλήνων τά τε ὑπὸ βαρβάρων προβαλλόμενα ἡμῖν περὶ τῆς τοῦ Κυρίου παρουσίας. ἐν μὲν οὖν τοῖς λήμμασι τὰ μὲν ἤθη ποικίλως μεμόρωται, καὶ ταῖς ἀνθρωπείοις ἡ τῶν ἀκροδρύων φυτεία, οὐ καθ' εἶδος ἕκαστον κεχωρισμένη τῶν ἀλλοφύλων· εἰ καὶ λήμμασί τινες, ἢ ἐλικῶνας, καὶ κηρία, καὶ πέπλους, συναγαγαὶς φιλομαθῶς ποικίλως ἐξυφήσαιμι, συνεγράψατο· τοῖς δ' ὡς ἔτυχεν ὑπὸ μνήμης ἐλθοῦσι, καὶ μήτε τῇ τάξει μήτε τῇ φράσει διακεκαθαρμένοις, διεσπαρμένοις δὲ ὑπομνήσεσι, κρᾶμά ἐστι τῶν Στρωματέων ἡμῖν ὑποτύπωσις, λημμάτων δίκην πεποίκιλται. καὶ δὴ ὧδε ἔχοντες ἐμοί τε ὑπομνήματα εἶεν ἂν ζώπυρα, τά τε εἰς γνῶσιν ὑπομνήσεως, εἴ πως περιτύχοι τοῖσδε, πρὸς ὃ συμφέρον καὶ ὠφέλιμον μετ' ἰσχνοῦ ἡ ζήτησις γένηται. ἡ γὰρ μόνον τῶν σιτίων, τὸν πόνον, πολὺ δὲ πλέον ἢ τῆς γνώσεως ἠξιῶσθαι δίκαιον, τοῖς ἀφ' ἁγνῆς καὶ τεθλιμμένης τῆς κυριακῆς ὄντως ὁδοῦ, εἰς τὸν αἰῶνα καὶ μακαρίαν ἀποπεμπομένοις σωτηρίαν· ἡ γνῶσις δὲ ἡμῶν καὶ ὁ ἀπόστολος ὁ πνευματικός, αὐτὸς ἡμῶν ὁ Σωτὴρ ὑπάρχει· εἰς ὃν καταφυτευόμεθα, μεταστάντες καὶ μεταμορφωθέντες εἰς τὸν γλυκὺν ἀγαθόν, ἐκ βίου τοῦ παλαιοῦ. ἡ μεταβολὴ δὲ τῆς φυτείας, εἰς εὐκαρπίαν συμβάλλεται. φῶς οὖν ὁ Κύριος καὶ γνῶσις ἡ ἀληθής· εἰς ὃν μετετέθημεν. λέγεται δὲ καὶ ἄλλως διττὴ ἡ γνῶσις· ἡ μέν, κοινῶς, ἡ ἐν πᾶσιν ἀνθρώποις ὁμοίως συνεσίς τε καὶ ἀντίληψις, καθ' ὃ γνωρίζειν ἕκαστον τὰ ὑποκείμενα, πᾶσι δήμιος ἐμφαίνουσα· ἧς ἡ μόνον αἱ λογικαί, ἀλλ' ἴσως καὶ αἱ ἄλογοι μετέχουσιν. ἣν οὐκ ἂν ποτε ἔγωγε γνῶσιν τε ὀνομάσαιμι, καὶ τὸ δι' ἀμαθητείαν ἀντιλαμβάνεσθαι πεφυκέναι· ἡ δὲ ἀφαιρέτως ὀνομαζομένη γνῶσις, ἀπὸ τῆς γνώμης καὶ τοῦ λόγου χαρακτηρίζεται. καθ' ἣν μόναι αἱ λογικαὶ δυνάμεις γνώσεως γνήσιονται, αἱ τοῖς νοητοῖς καὶ ψιλῷ τῷ τῆς ψυχῆς ἐνέργειαν εἰλικρινῶς ἐπακολουθοῦσαι. χρηστὸς μὲν, φησὶν ὁ Δαβὶδ, ὁ οἰκτίρμων, τῶν ἀποπλανωμένων τῇ πλάνῃ· καὶ κυβερνᾷ ἐκ μεταδόσεως τοῦ λόγου τῆς ἀληθείας,

A cipiẽdam. Cùm ergo ex iis quę per hæc à nobis dicenda sunt, Græci euidenter didicerint, quòd cùm cum qui est pius & verus Dei cultor nefariè persequantur, ipsi se impiè gerant: tunc iam procedentibus conuenienter Stromatum stylo & agendi ratione Commentariis, soluendæ sunt quæ & à Græcis & à barbaris in nos mouentur dubitationes de aduentu Domini. Atque in prato quidem qui variè florent flores, & in horto arborum plantatio, non est separata per vnamquamque speciem eorum quæ sunt alterius generis, etiamsi quidam, eruditis variè decerptis collectaneis, B prata & Heliconas, & fauos, & peplos, conscripserint: sed iis quę provt occasio se obtulit mihi venerunt in mentem, & neque ordine neque dictione sunt expurgata, sed de industria dispersa sunt, permixtim nobis instar prati variata est Stromatum descriptio. Quæ cùm ita se habeant, & mihi erunt ad me excitandum Commentarij, & ei qui est aptus ad cognitionẽ, si forte in ea inciderit, eius quod est vtile ac conducibile cum sudore fiet inquisitio. Non solùm enim cibum, sed multo magis etiam cognitionem labor præcedat æquum est, iis qui C per arctam & angustã verè viam Dominicam, ad æternam & beatam transmittuntur salutem. Nostra autem cognitio, & hortus spiritalis, est ipse noster Seruator, in quem implantamur, transpositi & transformati in terram bonam ex vita veteri. Mutatio autem plantationis confert ad fertilitatem & bonitatem fructuum. Lux est autem Dominus & vera cognitio, in quem sumus transpositi. Dicitur autem alioqui duplex etiam cognitio: vna quidem communiter, quæ est in omnibus hominibus: similiter intelligentia & apprehensio, quæ ex cognitione singulorum quæ subiecta sunt, D publice elucet. quam non solùm habent potestates quæ sunt ratione prędita, sed etiam quæ ea carent: quam ego nunquam nominauerim cognitionem, vt cui sit à natura ingeneratum vt cognoscat per sensus. Quæ autem excellenter & præcipuè nominatur cognitio, ex mẽte & ratione formam accipit & characterem, per quam solæ potestates rationis participes fiunt cognitiones, quæ iis quæ apprehenduntur intelligentia, per nudam animę operationem purè ac sincerè applicãtur. *Bonus est vir*, inquit Dauid, *qui miseretur eorum qui errore pereunt, & commodat impertiendo verbum veritatis,*

non temerè & vt contigit, sed si pensa- A
bit sermones suos in iudicio, profunda
supputatione ac ratiocinatione: is dis-
persit, dedit pauperibus. Priusquàm
autem aggrediamur id quod est propo-
situm, fini quinti Libri Stromatum sunt
instar proœmij reddẽda ea quę desunt.
Quoniam enim ostendimus, symboli-
cum genus esse antiquum, eo autem
esse vsos non solum prophetas qui sunt
apud nos, sed etiam ex priscis Græcis
permultos, & non paucos ex aliis bar-
baris qui sunt inter gentes, oportebat
eorum quoque qui initiantur persequi
mysteria. Hæc autem declarare distuli
in eum locum, quo ea quæ à Græcis di- B
cta sunt de principiis persequentes, con-
futabimus: nam huius quoque contem-
plationis ostendemus fore mysteria.
Cùm autem ostenderimus Græcarum
cogitationum eum qui non apparet sen-
sum, ex veritate quæ nobis fuit tradita
per scripturas, fuisse illustratum, in quo
significato furtum veritatis ad ipsos
peruenisse postea, si non sit graue dictu,
demõstrauimus: agè ipsos Græcos furti
in seipsos admissi testes adducamus. Qui
enim quæ sunt eorum propria tam eui-
denter à se inuicem suffurantur, se qui-
dem fures esse confirmãt: vel inuiti au- C
tem ostenduntur à nobis acceptam vsur-
passe veritatem, & eis qui erant sui ge-
neris clanculum tradidisse. Si enim ne
à seipsis quidem abstinent, à nostris vix
abstinebunt. Ac tacebo quidem eorum
dogmata in philosophia, cùm scriptis
fateantur ij qui in sectas distribuuntur,
ne ingrati animi criminis conuincerentur
se decreta præcipua accepisse à So-
crate. Cùm autem vsus fuero paucis te-
stimoniis eorum qui sermonibus cele-
brantur, & in magna existimatione ha-
bentur apud Græcos, & eorum furandi
genus in diuersis temporibus abunde
conuicero, conuertar ad ea quæ dein- D
ceps sequuntur. Nam cùm feciſſet Or-
pheus,

Deterius peiusque aliud quàm fœmina nil est,

Homerus apertè dicit:

Deterius grauiusque aliud quàm fœmina nil est.

Et cum scripsisset Musæus,

Vi longe melior, longe præstantior est ars,

dicit Homerus:

Mente vna qui ligna secat non robore vincit.

Et rursus cùm feciſſet Musæus,

οὐχ ὡς ἔτυχεν· ἀλλὰ γὰρ οἰκονομήσας τοὺς λόγους
αὐτοῦ ὁ κρίσας, ὑπολογισμῷ βαθεῖ. οὗτος ἐσώρ-
πισεν, ἔδωκε τοῖς πένησι. πρὸ δὲ τοῦ εἰς τὸ προ-
κείμενον ἐξήγησιν, ὁ προοιμίου εἶδός προ-
καταδοτέον ᾧ πέρατι τοῦ πέμπτου Στρωματέως
τὰ ἐνδέοντα. ἐπεὶ γὰρ προεθέμεθα τὸ συμβο-
λικὸν εἶδος ἀρχαῖον εἶναι, καὶ τοῦτο οὐ
μόνον τοὺς προφήτας τοὺς παρ' ἡμῖν, ἀλλὰ καὶ
τῶν Ἑλλήνων τοὺς παλαιοὺς τοὺς πλείονας, καὶ τῶν
ἄλλων τῶν κατὰ τὰ ἔθνη βαρβάρων οὐκ ὀλίγους,
ἐχρῆν δὲ καὶ τὰ μυστήρια ἐπελθεῖν τῶν τελουμέ-
νων· ταῦτα μὲν ἐν ἄλλῳ τόπῳ διαφθήσομαι, ὑ-
πισχνούμενος αὖ τὰ νῦν ἐν ἀρχῇ τοῖς Ἕλλησιν εἰρημέ-
να ὑπόντας διελέγχομεν· τῆς δὲ καὶ ἐσταλμένης θεω-
ρίας ὑποδείξομεν καὶ τὰ μυστήρια. προθησόμε-
θα δὲ τὴν ἔμφασιν τῆς Ἑλληνικῆς διανοίας ἐκ τῆς
διὰ τῶν γραφῶν εἰς ἡμᾶς δεδομένης ἀληθείας
θεωρηθεῖσαν, καθ' ὃ σημαινόμενον δύνασθαι
εἰς αὐτοὺς τὴν κλοπὴν τῆς ἀληθείας ἐκδεχόμενοι,
εἰ μὴ ἐπαχθὲς εἰπεῖν, ἀποδείξομεν. φέρε μάρ-
τυρας τῆς κλοπῆς αὐτοὺς καθ' ἑαυτῶν προθησό-
μεθα τοὺς Ἕλληνας. οἱ γὰρ τὰ οἰκεῖα ὥσπερ ἀλλή-
λων ἁρπάζοντες, βεβαιοῦσι μὲν τὸ κλέπται εἶναι, σφετερίζεσθαι δ' ὅμως
καὶ ἄκοντες τὴν παρ' ἡμῶν ἀλήθειαν εἰς τοὺς ὁμο-
φύλους λάθρα ἀφαδείκνυνται. εἰ γὰρ μηδὲ
ἑαυτῶν, φολὴν γ' ἂν τῶν ἡμετέρων ἀφέξονται.
καὶ τὰ μὲν κατὰ φιλοσοφίαν σιωπήσομεν δόγμα-
τα, αὐτῶν ὁμολογουμένων ἐγγράφως τοὺς τὰς
αἱρέσεις διανεμομένων, ὡς μὴ ἀχάριστοι ἐλεγ-
χθεῖεν, παρὰ Σωκράτους εἰληφέναι τὰ κυ-
ριώτατα τῶν δογμάτων. ὀλίγοις δὲ τῶν καθ-
υμνημένων καὶ παρὰ τοῖς Ἕλλησιν ἀδοκίμων
ἀνδρῶν χρησάμενος μάρτυσιν, ὃ κλεπτι-
κὸν διελέγξας εἶδος αὐτῶν, ἐν διαφόροις
τοῖς χρόνοις καταχρώμενος, ὅτι τὰ ἑξῆς πρέ-
ψομεν.

Ὀρφέως τοίνυν ποιήσαντος,

Ὡς οὐ κάκτερον ἐστὶ καὶ ῥῖγιον ἄλλο γυναι-
κὸς,

Ὅμηρος αὖτις λέγει,

Ὡς οὐκ ἀρίστερον ἐστὶ καὶ κάκτερον ἄλλο γυναι-
κός.

γράψαντος τε Μουσαίου,

Ὡς αἰεὶ τέχνη μὲν ἀμείνων ἰσχύος ἐστίν,

Ὅμηρος λέγει,

Μήτι τοι δρυτόμος πελέκεως ἀρείων βίηφι·

πάλιν τοῦ Μουσαίου ποιήσαντος.

Ως δ' αὔτως καὶ φύλλα φύει ζείδωρος ἄρουρα· A
Αλλα μὲν ἐν μαγίῃσιν ἀποφθίνει, ἄλλα δὲ φύει·
Ως δὴ καὶ ἀνθρώπου γενεὴ καὶ φύλλον ἑλίσσει·
Ομηρος μεταγράφει·
Φύλλα τὰ μὲν τ' ἄνεμος χαμάδις χέει, ἄλλα δὲ θ' ὕλη
Τηλεθόωσα φύει, ἔαρος δ' ἐπιγίνεται ὥρη·
Ως ἀνδρῶν γενεὴ, ἡ μὲν, φύει, ἡ δ' ἀπολήγει.
πάλιν δ' αὖ Ομήρου εἰπόντος, B
Οὐχ ὁσίη κταμένοισιν ἐπ' ἀνδράσιν εὐχετάασθαι,
Αρχίλοχός τε καὶ Κρατῖνος γράφουσιν, ὁ μὲν,
Οὐ γὰρ ἐσθλὰ κατθανοῦσι κερτομεῖν ἐπ' ἀνδράσι·
Κρατῖνος δὲ ἐν τοῖς Λάκωσι,
Φοβερὸν ἀνθρώποις τόδ' αὖ, κταμένοις ἐπ' αἰζηοῖσιν καυχᾶσθαι μέγα.
αὖθίς τε ὁ Αρχίλοχος, τὸ Ομηρικὸν ἐκεῖνο μεταφέρων,
Αασάμην, οὐδ' αὐτὸς ἀναίνομαι, ἀντί νυ πολλῶν· C
ὧδέ πως γράφει.
---Ημβλακον, καί που τιν' ἄλλον ἥδ' ἄτη κιχήσατο.
καθάπερ ἀμαγεῖ κἀκεῖνο τὸ ἔπος,
Ξυνὸς ἐνυάλιος, καί τε κτανέοντα κατέκτα·
μεταποιῶν αὐτὸς, ὧδέ πως ἐξηνέγκεν·
—— ἔρξω·
Ετήτυμον γὰρ ξυνὸς ἀνθρώποις ἄρης.
ἔτι κἀκεῖνο μεταφράζων,
Νίκης ἀνθρώποισι θεῶν ἐκπείρατα κεῖται.
Διὰ τοῦδε τοῦ ἰάμβου, δῆλός ἐστι καὶ νέους θαρρῦναι· D
νίκης δ' ἐν θεοῖσι πείρατα.
πάλιν Ομήρου εἰπόντος,
--ἀνιπτόποδες χαμαιεῦναι.
ΕΥριπίδης ἐν Ερεχθεῖ γράφει,
--εὕδουσ' ἐν ἀστρώτῳ πέδῳ,
Πηγαῖσι δ' οὐχ ὑγραίνουσι πόδας·
Αρχιλόχου τε ὁμοίως εἰρηκότος,
Αλλ' ἄλλος ἄλλῳ καρδίην ἰαίνεται,
παρὰ τὸ Ομηρικὸν,
Αλλος γὰρ ἀλλοῖσιν ἀνὴρ ἐπιτέρπεται ἔργοις·
ΕΥριπίδης ἐν τῷ Οἰνεῖ φησιν·

In lucem atque vides almam folia edere terram,
Atque perire alia in ramis, ac rursus oriri
Altera, sic hominum seclum generatio voluit,
transcribit Homerus:
Ventus fundit humi folia altera, syluaque rursus
Altera producit viridantia tempore verno:
Nascitur humanum sic seclum, sicque recedit.
Et rursus cùm dixisset Homerus:
De fato functis minimè se extollere fas est,
scribunt Archilochus & Cratinus: ille quidem,
Non enim decet defunctos prosequi conuicijs.
Cratinus autem in Laconibus:
Terribile est hominibus de mortuis hominibus se valde iactare.

Et rursus Archilochus illud transferens Homericum,

Sum lasus, nec ego pro multis ferre recuso,

hoc modo scribit:
Erraui, & aliquem vtique alium deprehendit calamitas,
Sicut certè illum quoque versum,
Communis perimit Mars & qui occiderat ante,
ipse transmutans sic protulit:
----faciam quidem:
Nam Mars pater communis est mortalibus.
Præterea illud quoque transferens,
Omnis in arbitrio victoria posta Deorum est.

Per hunc Iambum iuuenibus etiam apertè addit animum:

Victoria ast sita est Deûm in arbitrio.
Rursus cùm dixisset Homerus,
Illotis plantis in humo duraque cubantes,
Scribit Euripides in Erechtheo,
-- in solo haud strato cubant,
Pedesque nullis fontibus lauant suos.
Et cùm similiter dixisset Archilochus,
Cor alius alio semper oblectat suum,
conuenienter illi Homerico,
De factis aliis alius nam gaudia sumit,
dicit Euripides in Oeneo:

Namque alius aliis plus tenetur moribus.
Audiui autem Æschylum quidem dicentem:

Est qui beatus, is maneat domi decet.
Rem qui gerit malè, ille idem faciat quoque.

Euripide similiter in scena clamante:

Felix beatus si quis & domi manet.

Cum sic dicat etiam Menander in Comœdia:

Domi manere oportet, & esse liberum,
Aut non beatum illum esse verè dicier.

Rursus cùm Theognis dicat,

Qui exulat, est illi non vllus fidus amicus,

fecit Euripides:

Procul fugit quiuis amicus pauperem,

Locus corruptus.

Et cum dixisset Epicharmus: *O filia, hei mihi, cum quanam fortuna me facis habitare,* & subjungat, *Nunc is alteram maritus sumit adolescentulam, Altera autem quærit alium,* scribit Euripides:

Coniungere iuueni est profecto turpe anum.
Namque hic adire gestit ad iuuenculam,
Sed machinatur ipsa egens illi malum.

Præterea cùm Euripides quidem dixisset in Medea:

Etenim mali munus viri haud est vtile,

Sophocles in Aiace flagellifero, dicit illud Iambicum:

Dona hostium non dona sunt, nec proderunt.

Cùm autem feciſſet Solon,

Nascitur ex nimijs opibus petulantia multa,

eodem modo scribit Theognis:

Nascitur ex nimiis opibus, petulantia prauis.

Vnde etiam Thucydides in historiis: *Solent autem,* inquit, *permulti hominum quibus maximè res secundæ aliquantisper euenerunt, fieri insolentes.* Philistus quoque similiter eadem imitatur, sic dicens: *Multa autem quæ conuenienter rationi feliciter succedunt hominibus, sunt & ad famam & ad rerum aduersarum cautionem tutiora. Quibus enim præter spem & expectationem res secundæ accidunt, solent euadere insolentes.* Rursus cùm feciſſet Euripides,

Ex patre nati matreque itidem qui colunt
Vitam seueram, filij sunt optimi:

scribit Critias: *Incipio autẽ ab ortu hominis quemadmodũ fuerit corpore præstantißimus & fortißimus. si is qui plãtat exerceatur & strenuè comedat, & corpus vexet laboribus:*

A Ἀλλ' ἄλλος ἄλλοις μᾶλλον ἥδεται ἔθποις,
ἀκήκοα δὲ Αἰσχύλου μὲν λέγοντος,

Οἶκοι μένειν χρὴ τὸν καλῶς δύδαίμονα.
Καὶ τὸν κακῶς πράσσοντα, χὠ τῦτον μένειν,

Εὐριπίδου γ' ἃ τἀ ὅμοια ὑπὸ τ' σκηνῆς βοῶντος,

Μακάριος ὅστις δύτυχῶν, οἶκοι μένῃ·

Ἀλλὰ καὶ Μενάνδρου ὧδέ πως κωμῳδοῦντος,

Οἴκοι μένειν χρὴ καὶ μένειν ἐλεύθερον·

Ἢ μηκέτ' εἶναι τὸν καλῶς δύδαίμονα.

πάλιν Θεόγνιδος μὲν λέγοντος,

Οὐκ ἔστιν φεύγοντι φίλος ϗ πιστὸς ἑταῖρος·

Εὐριπίδης πεποίηκεν,

B Πένητα φεύγει πᾶς τις ἐκ ποδῶν φίλος.

Ἐπιχάρμου τε εἰπόντος, ὦ θύγατερ αἵ αἵ τύχας· σὺ μοι οἰκίζων με ὡς σεσαποληπέρα· καὶ ἐπάγοντος, ὁ μὲν γὰρ ἄλλῳ δῆτα λαμβάνει νεανίδα· ἄλλον δ' ἄλλη μαστεύει πνά. Εὐριπίδης γράφει,

κακὸν γυναῖκα πρὸς νέον ζεῦξαι γαμεῖν·

Ὁ μὲν γὰρ, ἄλλης λέκτρον ἱμείρει λαβεῖν·

Ἡ δ', ὑφ' ἧς τάδ' ἔσται, βουλεύει κακά.

ἐπὶ Εὐριπίδου μὲν ἐν τῇ Μηδείᾳ εἰπόντος,

Κακὸν γὰρ ἀνδρὸς δῶρ' ὄνησιν οὐκ ἔχει,

Σοφοκλῆς ἐν τῷ Αἴαντι τῷ μαστιγοφόρῳ,

C ὀρθῶς φησι τὸ ἰαμβεῖον,

Ἐχθρῶν δ' ἄδωρα δῶρα, κοὐκ ὀνήσιμα.

Σόλωνος δὲ ποιήσαντος,

Τίκτει γὰρ κόρος ὕβριν, ὅτ' ἂν πολὺς ὄλβος ἕπηται·

μὴ πικρὸς ὁ Θέογνις γράφει,

Τίκτει τοι κόρος ὕβριν, ὅτ' ἂν κακῷ ὄλβος ἕπηται.

ὅθεν καὶ ὁ Θουκυδίδης ἐν τοῖς ἱστορίαις, Εἰώθασιν δὲ οἱ πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων, φησίν, οἷς ἂν μάλιστα κατ' ἐλαχίστου ἀπροσδόκητος εὐπραγία ἔλθῃ, εἰς ὕβριν τρέπεσθαι. ϗ Φίλιστος ὁμοίως τὰ αὐτὰ μιμεῖται, ὧδε λέγων· Τὰ δὲ πολλὰ κατὰ λόγον τοῖς ἀνθρώποις εὐτυχοῦντα, ἀσφαλέστερα μὲν δοξαι καὶ κακοπραγίαν· εἰώθασι γὰρ μάλιστα οἱ μὲν δοξαι ἀπροσδοκήτως δὲ πράσσοντες, εἰς ὕβριν τρέπεσθαι. πάλιν Εὐριπίδου ποιήσαντος,

Ἐκ γὰρ παθὼν καὶ μηδὲν ὀνήσας πονουμένων

Σκληρὰς ἀμαίμακας, οἱ γόνοι βελτίονες.

Κρητίας γράφει· Ἀρχομαι δέ τοι ἀπὸ γενετῆς ἀνθρώπου. πῶς ἂν βέλτιστος τὸ σῶμα γένοιτο καὶ ἰσχυρότατος· εἰ ὁ φυτεύων γυμνάζοιτο, καὶ ἐσθίοι ἐρρωμένως, καὶ ταλαιπωρίᾳ τὸ σῶμα·

καὶ ἡ μήτηρ τοῦ παιδίου τοῦ μελλόντος ἔσεσθαι, ἰσχύοι τὸ σῶμα καὶ γυμνάζοιτο. αὖθίς τε Ὁμήρου ἐπὶ τῆς ἡφαιστοτεύκτου ἀσπίδος εἰπόντος,

Ἐν μὲν γαῖαν ἔτευξ', ἐν δ' οὐρανὸν, ἐν δὲ θάλασσαν·
Ἐν δ' ἐτίθει ποταμοῖο μέγα σθένος Ὠκεανοῖο·

Φερεκύδης ὁ Σύριος λέγει. Ζὰς ποιεῖ φαρὸς μέγα τε καὶ καλὸν· καὶ ἐν αὐτῷ ποικίλλει γῆν καὶ ὠγῆνον, καὶ τὰ ὠγήνου δώματα. Ὁμήρου τε εἰπόντος.

Αἰδὼς, ἥτ' ἄνδρα μέγα σίνεται ἠδ' ὀνίνησιν·

ΕΥριπίδης ἐν Ερεχθεῖ γράφει·

Αἰδοῦς καὶ αὐτὸς δυσκρίτως ἔχω πέρι·
Καὶ δεῖ γὰρ αὐτῆς, κἄστιν οὐ κακὸν μέγα.

λάβοις δ' ἂν ἐκ παραλλήλου τῆς κλοπῆς τὰ χωρία κἀκ τῶν συνακμασάντων καὶ ἀνταγωνισαμένων σφίσι, τὰ τοιαῦτα· ΕΥριπίδου μὲν ἐκ τοῦ Ορέστου,

Ὦ φίλον ὕπνου θέλγητρον, ἐπίκουρον νόσου·

Σοφοκλέους ἐκ τῆς Εριφύλης,

Ἀπελθ' ἐκείνης ὕπνον ἰητρὸν νόσου.

καὶ ΕΥριπίδου μὲν ἐξ Αντιγόνης,

Ὀνόματι μεμπτὸν τὸ νόθον ἡ φύσις δοίη·

Σοφοκλέους δὲ ἐξ Αλευάδων·

Ἅπαν τὸ χρηστὸν τὴν ἴσην ἔχει φύσιν.

πάλιν ΕΥριπίδου μὲν ἐν Κτιμένῳ·

Τῷ γὰρ πονοῦντι καὶ Θεὸς συλλαμβάνει.

Σοφοκλέους δὲ ἐν Μίνῳ·

Οὐκ ἔστι τοῖς μὴ δρῶσι σύμμαχος τύχη.

ναὶ μὴν ΕΥριπίδου μὲν ἐξ Αλεξάνδρου,

Χρόνος δὲ δείξει· ᾧ τεκμηρίῳ μαθὼν,
Ἢ χρηστὸν ὄντα γνώσομαί σε, ἢ κακόν.

Σοφοκλέους δὲ ἐξ Ιππόνου·

Πρὸς ταῦτα κρύπτε μηδέν. ὡς ὁ πάνθ' ὁρῶν
Καὶ πάντ' ἀκούων, πάντ' ἀναπτύσσει χρόνος.

ἀλλὰ κἀκεῖνα ὁμοίως ἐπιδράμωμεν. ΕΥμήλου γὰρ ποιήσαντος,

Μνημοσύνης καὶ Ζηνὸς ὀλυμπίου ἐννέα κοῦραι,

Σόλων τῆς ἐλεγείας ὧδε ἄρχεται,

Μνημοσύνης τὰ Ζηνὸς ὀλυμπίου ἀγλαὰ τέκνα.

πάλιν αὖ τὸ Ὁμηρικὸν παραφράζων ΕΥριπίδης,

A *materque futuri infantis & sit robusto corpore & se exerceat.* Rursus cùm Homerus dixisset de clypeo quem fabricatus erat Vulcanus:

Tellurem mareque & cœlum fabricatus in illo est,
Oceani magnam & vim fluminis indidit illi,

dicit Pherecydes Syrus, *Zas facit magnum pulchrumque pallium, & variè in eo describit terram & Ogenum & domos Ogeni.* Et cùm dixisset Homerus,

B *Qui pudor ipse hominem multum læditque iuuatque,*

Euripides scribit in Erechtheo:

Quid de pudore dixero ægre iudicem.
Egemus illo, nec nimis magnum est malum.

Ex mutua autem comparatione furtiua loca sumpseris, & ex iis qui simul floruerunt, & in iisdem inter se concertarunt. Ex Euripide quidem in Oreste:

Somni illecebra grata, quæ morbum leuas.

Et Sophocle ex Eriphyle:

Abi ad soporem, qui malo huic medebitur.

C Et Euripide ex Antigone:

Nothum dedit probrosum natura nomine.

Sophocles autem ex Aleuadibus:

Quicquid bonum est, naturam habet talem quoque.

Rursus Euripides quidem in Ctimeno:

Etenim labori commodat manum Deus.

Sophocles autem in Minoe:

Qui nil agunt, ijs non fortuna fert opem.

Quinetiam Euripides quidem ex Alexandro:

Ostendet autem tempus, ex quonam indice,
D *Te vel probum vel improbum cognouerim.*

Sophocles autem ex Hippono:

Nihilque celes, quippe cuncta quod videt
Auditque cuncta, tempus illud explicat.

Sed illa quoque similiter persequamur. Nam cum Eumelus fecerit:

Mnemosyne atque Ioue est soboles prognata nouena,

Solon sic incipit elegiam:

Natæ ex Mnemosyne & Ioue, qui est regnator Olympi.

Rursus Euripides illud Homericum paraphrasticè circumloquens,

Quisnam hominum es, tibi quænam est patria, quique parentes?

His Iambis vtitur in Ægeo:

Dicemus ecqua te relicta patria
Paßim vagari vt hospitem? quænam tua
Terra est? tuum quemnam asseris dici patrem?

Quid verò, nonne cum dixisset Theognis,

Potetur nimium si vnum, est res mala: sed si
Vtatur bene quis, res bona, non mala fit,

scribit Panyasis:

---- bona res est munere Diuûm
Vinum quod modicum, immodicum at res peßima vinum.

Quinetiam cum dicat Hesiodus,

Nam tibi pro igne malum reddam quod recreet omnes,

facit Euripides: *ignis in locum Longe profecto peruicacius malum, Producta mulier.*

Ad hæc cum dicit Homerus:

Perdendus venter nulla ratione repleri
Quit, mala plurima qui miseris mortalibus affert,

scribit Euripides:

Nam cuncta egestas vincit, & venter malus,
Ex quo profecto cuncta profluunt mala.

Præterea scribente Callia Comico, Insanientibus aiunt oportere omnes insanire: similiter Menander in Comœdia quæ inscribitur Πωλούμενοι,

Adesse semper non decet prudentiam.
Etiam euenire aliqua oportet.

Et cum dixisset Antimachus Teius:

Ex donis hominum generi mala plurima fiunt;

Fecit Augias:

Namque hominum mentes cum factis munera fallunt.

Cum autem dixisset Hesiodus,

Namque homini melior fuerit possessio nulla,
Coniux quam bona, nil scelerata at peius habetur,

dixit Simonides:

Vxore nil vir poßidet melius bona,
Nec quid scelesta peius euenit viro.

A Τίς πόθεν εἷς ἀνδρῶν; πόθι τοι πτόλις, ἠδὲ τοκῆες;

Τοῖς δὲ χρῆται τοῖς Ιαμβίοις ἐν τῷ Αἰγεῖ·

Ποίαν σε φῶμεν γαῖαν ἐκλελοιπότα,
Πολυξενοῦσθαι; γῆ δὲ τίς, πάτρας θ' ὅρος;
Τίς ἔσθ' ὁ φύσας; τοῦ κεκήρυξαι πατρός;

τί δ'; οὐ Θεόγνιδος εἰπόντος,

Οἶνος πινόμενος πουλὺς, κακός· ἢν δέ τις αὐτῷ
Χρῆται ἐπισταμένως, οὐ κακὸν, ἀλλ' ἀγαθόν·

B Πανύασις γράφει,

Ὡς οἶνος θνητοῖσι θεῶν πάρα δῶρον ἄριστον,
Πινόμενος κατὰ μέτρον· ὑπερμέτρος δὲ, χερείων.

Ἀλλὰ καὶ Ἡσιόδου λέγοντος,

Σοὶ δ' ἐγὼ ἀντὶ πυρὸς δώσω κακὸν, ᾧ κεν ἅπαντες Τέρπωνται·

ΕΥριπίδης ποιεῖ, Αντὶ πυρὸς δὲ γὰρ ἄλλο πῦρ μεῖζον καὶ δυσμαχώτερον βλάστον γυναῖκες. πρὸς τούτοις, Ομήρου λέγοντος.

Γαστέρα δ' οὔπως ἐστὶν ἀποπλῆσαι μεμαυῖαν,

C Οὐλομένην, ἣ πολλὰ κάκ' ἀνθρώποισι δίδωσιν·

ΕΥριπίδης ποιεῖ,

Νικᾷ δὲ χρεία μὲν κακῶς τ' ὀλουμένη
Γαστὴρ, ἀφ' ἧς δὴ πάντα γίγνεται κακά.

ἔτι Καλλίᾳ τῷ Κωμικῷ γράφοντι, Μετὰ μαινομένων φασὶ χρῆναι μαίνεσθαι πάντας· ὁμοίως Μένανδρος ἐν Πωλουμένοις παρισάζεται λέγων·

Οὐ πανταχοῦ τὸ φρόνιμον ἁρμόττει παρόν.
Καὶ συμβῆναι δ' ἔνια δεῖ.

Αντιμάχου τε τοῦ Τηΐου εἰπόντος,

D Ἐκ γὰρ δώρων πολλὰ κάκ' ἀνθρώποισι πέλονται·

Αὐγίας ἐποίησεν,

Δῶρα γὰρ ἀνθρώπων νόον ἤπαφεν, ἠδὲ καὶ ἔργα,

Ἡσιόδου δὲ εἰπόντος,

Οὐ μὲν γάρ τι γυναικὸς ἀνὴρ λήϊζετ' ἄμεινον
Τῆς ἀγαθῆς· τῆς δ' αὖτε κακῆς, οὐ ῥίγιον ἄλλο·

Σιμωνίδης εἶπεν,

Γυναικὸς οὐδὲν χρῆμ' ἀνὴρ λήϊζεται
Ἐσθλῆς ἄμεινον, οὐδὲ ῥίγιον κακῆς.

πάλιν Επιχάρμου εἰπόντος, ὡς πολλῷ ζήσων χρόνον, χὼς ὀλίγον, ὅπως δύνασαι. Εὐριπίδης γράφει,

Τί δήποτ' ὄλβῳ μὴ βαρὺς βεβηκότες,
Οὐ ζῶμεν ὡς ἥδιστα, μὴ λυπούμενοι;

ὁμοίως δὲ Κωμικὸς Διφίλου εἰπόντος, Εὐμεταβόλος ἐστὶν αἰεὶ θεοπτων βίος. Ποσείδιππος,

Οὐδεὶς ἀλύπως τὸν βίον διήγαγεν,
Ανθρωπος ὤν. ὑφ' ἡμέραν δὲ τέλειος πάλιν
Εμεινεν οὐ τυχών---

καὶ καλῶς σοί, φησὶν ὁ Πλάτων γράφων περὶ ἀνθρώπου εὐμεταβόλου ζώου. αὖθις Εὐριπίδου εἰπόντος, ὦ πολύμοχθος βιοτὰ θνητοῖς· ὡς ὅπου πλουτεῖ σφαλερὰ κεῖσαι· καὶ τὰ μὲν αὔξεις, τὰ δ', ἀποφθινύθεις· καὶ οὐκ ἔστιν ὅρος κείμενος, οὐδὲ εἷς, ὁπόταν χρὴ τελέσαι θνητοῖς, πλὴν ὅταν ἔλθῃ χρυσέᾳ δόξαν θανάτου πεμφθεῖσα τελευτή· Δίφιλος γράφει,

Οὐκ ἔστι βίοτος, ὅστις οὐ κέκτηται κακά,
Λύπας, μερίμνας, ἁρπαγάς, τρέβλας, νόσους.
Τούτων ὁ θάνατος καθάπερ ἰατρὸς φανείς,
Ανέπαυσε τοὺς ἔχοντας, ἀπαυσάμενος ὕπνῳ.

Επὶ τῷ Εὐριπίδου εἰπόντος. Πολλαὶ μορφαὶ Τῶν δαιμονίων· πολλὰ δ' ἀέλπτως κραίνουσι θεοί· ὁ τραγικὸς ὁμοίως Θεοδέκτης γράφει, Τὸ μὴ βεβαίους ταῖς βροτῶν ἐλπὶς τύχας. Βακχυλίδου τε εἰρηκότος. Παρ' οἷσι δὲ θνητῶν τὸν ἄπονον χρόνον ζῆν δαίμονι δῶκε, παρέντας ὃν καιρὸν πολιοκρόταφον γῆρας ἐπιβαλεῖν, πρὶν ἐκνίσσαι δυᾷ; Μοσχίων ὁ Κωμικὸς γράφει·

Κρίνω δ' ἀπάντων ὄντι μακαριώτατον,
Ος ἅβρ' ἕως τέλειος ζῇ ὁμαλὸν ἤσκησεν βίον.

Λέγεις δ' αὖ καὶ Θεόγνιδος εἰπόντος,

Οὔτοι χρήσιμόν ἐστι νέᾳ γυνὴ ἀνδρὶ γέροντι·
Οὐ γὰρ πηδαλίῳ πείθεται ὡς ἄκατος·

Αριστοφάνη τὸν Κωμικὸν γράφοντα,

Αἰσχρὸν νέᾳ γυναικὶ, πρεσβύτης ἀνήρ.

Ανακρέοντος δὲ ποιήσαντος,

Ερωτα γὰρ τὸν ἁβρὸν
Μέλπομαι βρύοντα μίτραις
Πολυανθέμοις ἀείδων·
Ο δὲ καὶ θεῶν δυνάστης·
Ο δὲ καὶ βροτοὺς δαμάζει·

Εὐριπίδης γράφει,

Ερως γὰρ ἀνδρὰς οὐ μόνους ἐπῴχεται,
Οὐδ' αὖ γυναῖκας· ἀλλὰ καὶ θεῶν αἴσῃ
Ψυχὰς ταράσσει, κἀπὶ πόντον ἔρχεται.

A Rursus cum dixisset Epicharmus: *vt diu victurus a vita mente, nec tamen diu*; scribit Euripides:

Quin cum nihil sit opibus incertum magis,
Fugamus vsquam quicquid est molestiæ?

Similiter cum dixisset Comicus Diphilus, *Mutatur vsque vita nostra, nec manet*, ait Posidippus,

Expers molestiæ acta nemini fuit
Vita, beatus nec finem vsque ad vltimum
Permansit.

B Et alioqui id dicit Plato, scribens de homine qui est animal mutabile. Rursus cum dixisset Euripides: *O miseranda, Hominum vita, Quam tibi cuncta, In præcipiti Stanti: modo namque Surgis in altum, Nunc deuergis, Nec tibi certus Terminus vsquam est, Vbi sistat homo, Nisi cum venit, Iouis arbitrio, Frigida mœsti Finis lethi*; scribit Diphilus,

Nusquam vlla vita est, omnibus carens malis,
Curis, molestijs, ægrimonijs suis,
Quæ cuncta, medici adinstar, vna funditus
Mars tollit, vt sapore nos tetigit suo.

C Præterea cum dixisset Euripides, *Multæ facies Sunt fortunæ, Multaque præter Spes eueniunt*; Tragicus similiter Theodectes scribit *Fluxas vagasque res agi mortalium*. Et cum dixisset Bacchylides, *Apud quos autem mortalium, Dæmoni visum est, vt toto tempore vitam agant mediocrem, & in tempore ad canam perueniant senectam, priusquam incidant infortunia?* scribit Moschion Comicus:

Vere beatus ille præter cæteros,
Cui vita semper fluxit æquali modo.

Inuenias & cum dixisset Theognis,

D *Non iuuenis vetulo coniux est apta marito,*
Quæ cymba vt claui haud audiet imperio:

Aristophanem Comicum scribentem,

Non fœminæ iuueni maritus conuenit
Senex.

Cum autem fecisset Anacreon,

Cupidinem tenellum,
Vittis cano reuinctum.
Tyrannus hic Deorum est,
Hominesque subdit vnus,

scribit Euripides:

Cupido solos quippe non domat viros,
Et fœminarum sæcla, sed cælum petit,
Diuosque turbat, & profunda Nerei.

Sed ne noſtra longius procedat oratio, dum hoc agimus vt oſtendamus, quàm ſint Græci procliues ad furtum, & in orationibus, & in dogmatibus, age adducamus Hippiam Sophiſtam Eleum qui apertè nobiſcum facit, & id ipſum tractabat, quod ad conſiderandum eſt nobis propoſitum. Sic autem dicit: Ex his fortaſſe dicta ſunt alia quidem ab Orpheo, alia verò à Muſæo breuiter, alia alibi: alia autem ab Heſiodo, alia verò ab Homero, alia verò ab aliis poëtis, alia verò in iis quę ſcripta ſunt ſoluta oratione, alia quidem à Græcis, alia verò à barbaris. Ego autem cùm ex his omnibus ea quæ ſunt maxima & eiuſdem generis compoſuero, hanc nouam & multiformem conficiam orationem. Vt autem nec philoſophiam nec hiſtoriam, nec ipſam dicendi facultatem eſſe immunem ab hac reprehenſione oſtendam, conſentaneum eſt vt ex his quoque pauca adducamus. Nam cum diceret Alcmæon Crotoniata, Inimicum facilius eſt cauere quàm amicum; in Antigone Sophocles fecit,

---- *quippe quod*
Peruerſo amico eſt vlcus vſquam turpius?

Xenophon autem dixit: Non aliter inimicos læſerit quiſpiam, quàm ſi videatur eſſe amicus. Quinetiam cùm in Telepho dixiſſet Euripides,

Gracine vero ſeruiemus barbaris?

Thraſymachus in oratione pro Lariſſęis dicit: Archelao ſeruiemus, cùm ſimus Græci, barbaro? Cùm autem feciſſet Orpheus,

Lympha animæ eſt, ſed mors eſt commutatio lymphis:
Ex lympha tellus, lympha ex tellure creatur.
Ex illo autem anima eſt, integrum quæ aëra mutat,

Heraclitus, ex his, ea quæ ab ipſo dicta ſunt componens, ſcribit: Animabus mors eſt, aquam fieri: aquæ autem mors eſt, fieri terram: ex terra autem fit aqua, ex aqua vero anima. Iam verò cùm Athamas Pythagoricus dixiſſet: Sic oriebatur vniuerſi principium, & ſunt radices quatuor, ignis, aqua, aër, terra: ex his enim gignuntur ea quæ gignuntur; Agrigentinus fecit Empedocles,

Cunctarum rerum radices quattuor audi:
Ignem primùm & aquam & terram,
deinde æthera ſummum.
Ex his præterita, & præſentia, ſuntque futura,

A Ἀλλ' ἵνα μὴ ὁπλότερον προέλθῃ ὁ λόγος, φιλονῑμουμένων ἡμῶν ὃ εὐεπίφορον εἰς κλοπὴν τῶν Ἑλλήνων καὶ τοὺς λόγους καὶ τὰ δόγματα ὑποδδηλώσει, φέρε αὐτικρὺς μάρτυρα ποιῶμεθα ἡμῖν Ἱππίαν τὸν Σοφιστὴν τὸν Ἠλεῖον, ὃς τὰ αὐτὰ ἡμῖν περὶ ὧν προκείμενά μοι σπέρματος ἔχειν λόγου, παραιτησώμεθα ὧδέ πως λέγοντα· Τούτων ἴσως εἴρηται τὰ μὲν, Ὀρφεῖ· τὰ δὲ, Μουσαίῳ καταβεβραχύ, ἄλλῳ ἄλλαχοῦ· τὰ δὲ, Ἡσιόδῳ· τὰ δὲ Ὁμήρῳ· τὰ δὲ, τοῖς ἄλλοις τῶν ποιητῶν. Τὰ δὲ, ἐν συγγράμμασι· τὰ μὲν, Ἕλλησι· τὰ δὲ, βαρβάροις. ἐγὼ δὲ, ἐκ πάντων τούτων τὰ μέγιστα καὶ ὁμόφυλα συνθεὶς, τοῦτον καινὸν καὶ πολυειδῆ τὸν λόγον ποιήσομαι. ὡς δὲ μὴ ἀμοίρων πλέω τε φιλοσοφίαν πλέω τε ἱστορίαν, ἀλλὰ μηδὲ τῆς ῥητορικῆς, ἣ ὁμοίως ἅπασι προείδωμεν, καὶ τούτων ὀλίγα προσθεῖναι λόγου. Ἀλκμαίωνος γὰρ τοῦ Κροτωνιάτου λέγοντος, Ἐχθρὸν μᾶλλον ῥᾷον φυλάξασθαι, ἢ φίλον· ὁ μὲν Σοφοκλῆς ἐποίησεν ἐν τῇ Ἀντιγόνῃ.

—— τί γὰρ

Γίνοιτ' ἂν ἕλκος μεῖζον, ἢ φίλος κακός;

Ξενοφῶν δὲ εἴρηκεν· Οὐκ ἂν ἐχθροὺς ἄλλως πως βλάψειέ τις ἄν τις, ἢ φίλος δοκῶν εἶναι. Ἢ μὴν ὁ Τηλέφῳ εἰπόντος Εὐριπίδου,

C Ἕλληνες ὄντες βαρβάροις δουλεύσομεν;

Θρασύμαχος ὁ τῶν Λαρισαίων, λέγει· Ἀρχελάῳ δουλεύσομεν, Ἕλληνες ὄντες, βαρβάρῳ; Ὀρφέως δὲ ποιήσαντος,

Ἐστιν ὕδωρ ψυχῇ, θάνατος δ' ὑδάτεσσιν ἀμοιβή·
Ἐκ δ' ὕδατος γαῖα, ἐκ δὲ γαίης πάλιν ὕδωρ·
Ἐκ τοῦ δὲ ψυχή, ὅλον αἰθέρα δὴ ἀάσυσα.

Ἡράκλειτος ὁ τούτων σωφιστὴς τοὺς λόγους, ὧδέ πως γράφει, Ψυχῇσι θάνατος, ὕδωρ γενέσθαι· ὕδατι δὲ θάνατος, γῆ γενέσθαι· ἐκ γῆς δὲ ὕδωρ γίνεται· ἐξ ὕδατος δὲ ψυχή· καὶ μὴν Ἀθάμαντος τοῦ Πυθαγορείου εἰπόντος, Ὧδε γενάτο πάντος ἀρχά· καὶ ῥιζώματα τέτταρα τυγχάνουσι, πῦρ, ὕδωρ, ἀήρ, γῆ· ἐκ τούτων γὰρ αἱ γενέσεις τῶν γινομένων· ὁ Ἀκραγαντῖνος ἐποίησεν Ἐμπεδοκλῆς·

Τέσσαρα τῶν πάντων ῥιζώματα, πρῶτον ἄκουε·
Πῦρ, καὶ ὕδωρ, καὶ γαῖα, καὶ ἠὴρ αἰθέρος ἄπλετον ὕψος·
Ἐκ γὰρ τῶν, ὅσα τ' ἦν, ὅσα τ' ἔστιν, ὅσα τ' ἔσσεται,

καὶ

καὶ Πλάτωνος μὲν λέγοντος, Διατοῦτο καὶ Θεοὶ τῶν ἀνθρώπων ὀπισήμονες, οὓς ἂν μᾶλλον πλείστου ποιῶνται, θᾶττον ἀπαλλάττοισι τοῦ ζῆν· Μένανδρος πεποίηκεν,

Οὓς οἱ θεοὶ φιλοῦσιν, ἀποθνήσκει νέος.

Εὐριπίδου δέ, ἐν μὲν τῷ Οἰνομάῳ γράφοντος,

Τεκμαιρόμεθα τοῖς παροῦσι τἀφανῆ·

ἐν δὲ τῷ Φοίνικι,

--- τἀφανῆ τεκμηρίοισιν εἰκότως ἁλίσκεσθαι.

Ὑπερίδης λέγει, Ἀσαφὲς ἐστὶν ἀφανῆ, ἀνάγκη τοὺς διδάσκοντας τεκμηρίοις καὶ τοῖς εἰκόσι ζητεῖν. Ἰσοκράτης τε αὖ εἰπόντος, Δεῖ δὲ τὰ μέλλοντα τοῖς παρῳχημένοις τεκμαίρεσθαι· Ἀνδοκίδης οὐκ ὀκνεῖ λέγειν, Χρὴ γὰρ τεκμηρίοις χρῆσθαι τοῖς πρότερον γεγονόσι περὶ τῶν μελλόντων ἔσεσθαι. Ἔτι Θεόγνιδος ποιήσαντος,

Χρυσοῦ κιβδήλιον καὶ ἀργύρου ἄχετος ἀτη
Κύρνε, καὶ ὀξυρεῖν ῥᾴδιον ἀνδρὶ σοφῷ·
Εἰ δὲ φίλου νόος ἀνδρὸς ἐνὶ στήθεσι λέληθε,
Γλωσσὴς ἐὼν, δόλιον δ' ἐν φρεσὶν ἦτορ ἔχῃ·
Τοῦτο θεὸς κιβδηλότατον ποίησε βροτοῖσιν,
Καὶ γνῶναι πολλῶν τοῦτ' αἰνότερον,

Εὐριπίδης μὲν γράφει,

Ὦ Ζεῦ, τί δὴ χρυσοῦ μὲν, ὃς κίβδηλος ἰών,
Τεκμήρι' ἀνθρώποισιν ὤπασας σαφῆ·
Ἀνδρὸν δ' ὅτῳ χρὴ τὸν κακὸν διῖδέναι
Οὐδεὶς χαρακτὴρ ἐμπέφυκε σώματι;

Ὑπερίδης δὲ καὶ αὐτὸς λέγει, Χαρακτὴρ οὐδεὶς ἔστιν ἐπὶ τῷ προσώπου τῆς διανοίας τοῖς ἀνθρώποις. πάλιν Στασίνου ποιήσαντος,

Νήπιος, ὃς πατέρα κτείνων, παῖδας καταλείπει·

Ξενοφῶν λέγει, Ὁμοίως γάρ μοι νῦν φαίνομαι πεποιηκέναι, ὡς εἴ τις πατέρα ἀποκτείνας, τοὺς παῖδων αὐτῶν φείσαιτο. Σοφοκλέους τε ἐν Ἀντιγόνῃ ποιήσαντος,

Μήτηρ τ' ἐν ᾅδου καὶ πατὴρ τετευχότων,
Οὐκ ἔστ' ἀδελφὸς ὅστις ἀναβλάστοι ποτέ.

Ἡρόδοτος λέγει, Μήτηρ δὲ καὶ πατὴρ οὐκ ἔτ' ὄντων, ἀδελφὸν ἄλλον οὐκ ἔξω. πρὸς τούτοις Θεοπόμπου ποιήσαντος, Δὶς παῖδες οἱ γέροντες ὀρθῷ τῷ λόγῳ· καὶ πρὸ γε τούτου, Σοφοκλέους ἐν τῷ Πηλεῖ,

Γερονταγωγῶ κἀναπαιδεύω πάλιν
Πηλέα τὸν Αἰάκειον οἰκουρὸς μόνη·
Πάλιν γὰρ αὖθις παῖς ὁ γηραιὸς πατὴρ·

Et cùm diceret Plato, Propterea Dij quoque qui norunt homines, quos plurimi faciunt, eos à vita celerius liberant; Menander fecit,

Dij quos amabunt, citius è vita auferent.

Cùm autem in Oenomao scriberet Euripides

Obscura rebus scimus è præsentibus.

In Phœnice autem,

Obscura certis indicijs discimus.

dicit Hyperides, Quæ autem sunt obscura, necesse est eos qui docent inuestigare signis, & iis quæ sunt probabilia. Et cùm rursus dixisset Isocrates, Coniectãda autem sunt futura ex iis quæ prius facta sunt; Andocides non veretur dicere, Oportet enim iis quæ prius facta sunt, vti tanquam signis futurorum. Præterea cùm fecisset Theognis,

Argentum reprobum atque aurum falsamue monetam,
Non ægrè sapiens vir reperire queat.
Mentem autem chari num pectore fallat amici
Callidus, atque iutus corda dolosa tegat.
Hoc reprobum mage nil dij dant mortalibus ægris,
Nec cuiquã facile est hoc reperire tamen.

Euripides,

O Iupiter cur scire nos auri quidem
Voluisti aperta signa, si quod haud probum est.
At quo malus vir à bono distinguitur,
Non vlla toto est indicina corpore.

Hyperides autem ipse quoque dicit; Nullus character animi est in vultu hominibus. Rursus cum fecisset Stasinus,

Stultus qui natos occiso patre relinquit,

dicit Xenophon: Mihi enim videor similiter nunc fecisse, atque si quis patre occiso, eius filiis pepercerit. Et cùm Sophocles fecisset in Antigone,

Nam cui pater materque non superstites,
Qui fratrem ab illis alterum expectauerit?

dicit Herodotus: Nam cùm mater & pater non sint amplius, fratrem non habebo. Ad hæc cùm dixisset Theopompus, Bis pueri senes recta ratione, & ante eum Sophocles in Peleo.

Natum Aeaci nunc sola seruo in ædibus,
Senemque curo, nutrio, & formo quasi.
Bis quippe puer est, vulgo vt inquiunt, senex,

dicit orator Antipho: Senis enim educatio, est similis educationi pueri. Quinetiam Philosophus quoque Plato: Senex ergo, vt videtur, bis fuerit puer. Porrò autem cùm dicat Thucydides, Et soli Marathonitæ periculum adiisse: dixit Demosthenes, Per eos qui Marathone periculum adierunt. Sed nec illa omittam, quòd cùm Cratinus dixisset in Pœtine: Apparatum quidem fortasse cognoscitis; dicit Orator Andocides; Apparatum quidem, ô Iudices, vehemensque animi studium & contentionẽ aduersariorum meorum omnes propemodum scitis. Similiter etiam Nicias in oratione de Deposito, aduersus Lysiam: Apparatum quidem aduersariorum, & animi studium & contentionem videtis Iudices. Et post eum dicit Æschines: Apparatum quidem ô viri Athenienses, & veluti instructam aciem videtis. Rursus cùm dixisset Demosthenes: Quantum quidam, ô Athenienses, fuerit in hac causa studium, & quàm sollicita postulatio ac prehensatio, existimo vos omnes propemodum sensisse. Et Philinus similiter: Quantum quidem fuerit, ô Iudices, studium, & qualis veluti aciei instructio & adornatio in hac causa dicenda, neminem vestrûm ignorare existimo. Rursus cùm dixisset Isocrates, Perinde ac si esset pecuniæ cognatus, non illius; Lysias dicit in Orphicis, At manifeste apparuit, eum non esse cognatum corporum sed pecuniæ. Nam cùm Homerus quoque fecisset,

Si quidem euitato hoc bello mortisq; periclo,
Essemus senij expertes mortisque futuri,
Non inter primos vellem hancce capessere pugnam.
Prælia sed nec ego te nũc præclara iuberem
Indugredi. verùm, innumeras nam sæua pararint
Mortis fata vias, quæ impendent posse caueri
Nec datur, insignis nobis age fama paretur
Pugna, aut ex nobis alij ingens gloria detur.

scribit Theopompus: Nam si cùm præsens quidem vitassemus periculum, liceret reliquum tempus securè transigere, non esset mirandum si vitæ essemus cupidi. Nunc autem vitæ nostræ tot fatalia imminent pericula, vt mortem in prælio appetere, videatur esse magis optandũ. Quid verò, an non cùm Chilo quoque Sophista dictum illud enũciasset, Spondε, noxa præstò est; Epicharmus eandẽ sententiam alio nomine protulit, dicens:

Αντιφῶν ὁ ῥήτωρ λέγει· Γηρῶς φία γὰρ πρεσβύτου παιδεία. ἀλλὰ καὶ ὁ φιλόσοφος Πλάτων, Ἆρ', ὡς ἔοικεν, ὁ γέρων δὶς παῖς γίνεται; καὶ μὴν Θουκυδίδου λέγοντος, Μαραθωνῖται μόνοι προεκινδύνευσαν· Δημοσθένης εἶπεν, Μὰ τοὺς ὑπὲρ Μαραθῶνι προκινδυνεύσαντας, οὓς ἐκεῖνα πᾶσα πόλις ἐπῄνεσε. Κρατίνου δὲ Ποιτίνῃ εἰπόντος· Τὼ μὲν παρασκευὼ ἴσως γινώσκετε· Ἀνδοκίδης ὁ ῥήτωρ λέγει, Τὼ μὲν παρασκευὼ, ὦ ἄνδρες δικασταί, καὶ τὼ προθυμίαν τ' ἐμοῦ καὶ τῶν ἐχθρῶν ἐμοῦ σχεδόν τι πάντες ἴστε. ὁμοίως καὶ Νικίας ἐν τῇ πρὸς Λυσίαν ὑπὲρ παρακαταθήκης· Τὼ μὲν παρασκευὼ, καὶ τὼ προθυμίαν τῶν ἀντιδίκων ὁρᾶτε, ὦ ἄνδρες δικασταί, φησίν. καὶ μὴν τῶν Αἰσχίνης λέγει, Τὼ μὲν παρασκευὼ ὁρᾶτε, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, καὶ τὴν τάξιν. πάλιν Δημοσθένους εἰπόντος, Οσην μὲν, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, σπουδὴν περὶ τουτονὶ τὸν ἀγῶνα καὶ παρασκευὴν γεγενῆσθαι, σχεδὸν οἶμαι πάντας ὑμᾶς εἰδέναι· Φιλῖνός τε ὁμοίως· Οσην μὲν, ὦ ἄνδρες δικασταί, σπουδὴν καὶ τάξιν γεγενῆσθαι περὶ τὸν ἀγῶνα τουτονί, ὥστ' ἕνα ἕκαστον ὑμῶν ἀγνοεῖν οὐδένα. Ισοκράτους πάλιν εἰρηκότος, Ὡς περὶ χρημάτων, ἀλλ' οὐκ ἐκείνου συγγενοῦς οὔσης· Λυσίας δὲ τοῖς Ορφικοῖς λέγει, Καὶ φανερὸς γέγονεν, οὐ τῶν σωμάτων συγγενὴς ὤν, ἀλλὰ τῶν χρημάτων. ἐπεὶ καὶ Ομήρου ποιήσαντος,

Ω πέπον· εἰ μὲν γὰρ πόλεμον περὶ τόνδε φυγόντες
Αἰεὶ δὴ μετέοιμεν ἀγήρω τ' ἀθανάτω τε
Ἔσεσθ', οὔ τέ κεν αὐτὸς ἐνὶ πρώτοισι μαχοίμην,
Οὔτε κέ σε στέλλοιμι μάχην εἰς κυδιάνειραν.
Νῦν δ' ἔμπης γὰρ κῆρες ἐφεστᾶσιν θανάτοιο
Μυρίαι, ἃς οὐκ ἔστι φυγεῖν βροτὸν οὐδ' ὑπαλύξαι·

Ισωθῶ· εἰκὲ τὰ αὖτις ἀρέξομαι, ἢ τις ἡμῖν Θεόπομπος γράφει, Εἰ μὲν γὰρ ἐῶν, τὸν παρόντα κίνδυνον ἀφυγόντας, ἀδεῶς ἀφ' ἡμῶν τὸν ὑπόλοιπον χρόνον, οὐκ ἂν ἐῶ θαυμαστὸν φιλοψυχεῖν· νυνὶ δὲ τοσαῦται κῆρες τὸν βίον περιπεφύκασιν, ὥστε τὸν ἐν ταῖς μάχαις θάνατον αἱρετώτερον εἶ δοκεῖν. τί δέ; οὐχὶ καὶ Χίλωνος τοῦ σοφιστοῦ ἀποφθεγξαμένου, Ἐγγύα, πάρα δ' ἄτα. Επίχαρμος τὸν αὐτὸν γνώμην ἑτέρῳ ὀνόματι προσενέγκατο, εἰπών,

Εζημία ἀζημίας θυγάτηρ, ἐζημία ὄ ζαμίας. Ἀλλὰ καὶ τὸ ἰατρὸν Ἱπποκράτης. Ἐπιβλέπειν οὖν δεῖ καὶ ὥρᾳ καὶ χώρᾳ, καὶ ἡλικίαις καὶ νούσοις, γράφοντος. Εὐριπίδης δὲ ἐξαμέτρῳ τηρήσας φησίν,

——οἵοις δ' ἰατρεύειν καλῶς,
Πρὸς ταῖς νόσοις τῶν οἰκούντων πόλιν,
Τόν τε χρόνον ἰδόντας, ταῖς νόσοις σχοπεῖν χρεών.

Ὁμήρου πάλιν ποιήσαντος,

Μοῖραν δ' οὔ τινά φημι πεφυγμένον ἔμμεναι ἀνδρῶν

ὁ τε Ἀρχῖνος λέγει, Πᾶσι μὲν ἀνθρώποις ὀφείλεται ἀποθανεῖν, ἢ πρότερον, ἢ εἰς ὕστερον· ὁ τε Δημοσθένης, Πᾶσι μὲν γὰρ ἀνθρώποις τέλος τοῦ βίου θάνατος, κἂν ἐν οἰκίσκῳ τις αὐτὸν καθείρξας τηρῇ. Ἡρόδοτος τε αὖ ἐν ᾧ περὶ Γλαύκου τοῦ Σπαρτιάτου λόγῳ, Φάσμητος τὸ Πυθίαν εἰπεῖν, τό, τε ῥηθὲν αὐτῷ θεοῦ καὶ ὃ ποιήσαντα, ἴσον γνώεσθαι· Αἰσχύλος ἔφη, Δοκοῦσι γὰρ ἴσον ἔμοιγε δρᾶν ὃ νοεῖν· καὶ περὶ τούτου ὁ Ἐλεάτης Παρμενίδης,

——τὸ γὰρ αὐτὸ νοεῖν ἐστίν τε καὶ εἶναι.

Οὐκ ἀγνοεῖ καὶ Πλάτωνος εἰπόντος, Ἡμεῖς δὲ τοῦτο δείξομεν ἴσως οὐκ ἀτόπως, ὅτι ἀρχὴ μὲν ἔρωτος, ὄψεως. μείων δὲ τὸ πάθος ἐλπὶς, τρέφει δὲ μνήμη, τηρεῖ δὲ συνήθεια· Φιλήμων ὁ κωμικὸς γράφει,

Ὁρῶσι πρώτιστον εἶτ' ἐθαυμάσθη.
Εἶτ' ἐπεθεώρησεν, εἶτ' ἐς ἐλπίδ' ἐνέπεσεν·
Οὕτω γίνεται ἐκ τούτων ἔρως. ἀλλὰ καὶ Δημοσθένους εἰπόντος, Πᾶσι γὰρ ἡμῖν ὁ θάνατος ὀφείλεται, καὶ τὰ ἑξῆς· ὁ Φανοκλῆς ἐν Ἐρωσὶν ἢ Καλοῖς γράφει,

Ἀλλὰ θ' μοιρείων νῆμ' ἄλυτον, ὅδε πᾶς ὅστις
Ἐκφυγέειν, ὁπόσοι γῆν ὑπιφερβόμεθα.

Θέογνις δ' ἂν καὶ Πλάτωνος· Παντὸς γὰρ φυτοῦ ἡ πρώτη βλάστη καλῶς ὁρμηθεῖσα, πρὸς ἀρετὴν τῆς ἑαυτοῦ φύσεως κυριωτάτην τέλος ὑπιθεῖναι δύναται πρόσφορον· τὸν ἱστορικὸν γράφοντα, Ἀλλὰ καὶ τῷ ἀγρίῳ φυτῷ ἔθ' ἓν ἡμερωθῆναι πέφυκεν, ὅτ' ἂν παραλλάξωσιν τὸ νεώτερον ἡλικίαν· καὶ ἐκεῖνο δὲ Ἐμπεδοκλέους,

Ἤδη γάρ ποτ' ἐγὼ γενόμην κοῦρός τε κόρη τε,
Θάμνος τ' οἰωνός τε, καὶ ἐν ἁλὶ ἔλλοπος ἰχθύς.

Εὐριπίδης δὲ Χρυσίππῳ μεταγράφει, Θνήσκει δ' οὐδὲν τῶν γιγνομένων. Διακρινόμενον δ' ἄλλο πρὸς ἄλλο, μορφὴν ἑτέραν ἐπιδέξει,

Sponsio est noxæ filia, sponsio verò mulctæ. Quinetiam cum medicus scripsisset Hippocrates, Respicere oportet & tempus, & regionem, & ætatem, & morbos, dicit Euripides in hexametro,

qui volunt mederier
Vt vnaquæque poscit vrbs & incola,
Hos terram oportet nosse, sic morbo manus
Demum admouere.

Rursus cum dixerit Homerus,

Dico nulli homini mortem vitare licere;

dicit Archinus, deberi quidem mortem omnibus hominibus, aut prius aut posterius. Et Demosthenes: Nam omnibus quidem hominibus vitæ finis est mors, etiamsi quis seipsum seruet inclusum in cauea. Et cùm dixisset Herodotus, vbi agebat de Glauco Spartano, Pythiam dixisse, In Deo perinde esse dicere, ac facere, dixit Aristophanes,

Agere atque facere sunt idem,

& ante etiam cum Plato dixisset, Nos autem hoc fortè ostendemus non absurdè, quòd visus quidem est amoris principium: affectionem autem spes minuit. alit verò memoria, conseruat autem consuetudo, scribit Philemon Comicus:

Primo videmus, tum subit mirarier,
Deinde contemplamur, & dein spes venit.
Ita fit amor ex his.

Quinetiam cùm dixisset Demosthenes: Mors enim debetur omnibus, & quæ deinde consequuntur; scribit Phanocles in libro qui inscribitur Amores seu Pulchri,

Parcarum nemo pensa effugit, haud pote quisquam hoc
Quotquot terra sinu diuite mater alit.

Porrò autem inuenies quoque quòd cùm Plato dixisset, Cuiusuis enim plantæ primum quod rectè ortum est germen, ad suæ naturæ virtutem est præcipuum vt appositum finem imponat, Historicum scribere: Quinetiam nulli plantæ agresti est à natura insitum vt mansuescat, vbi teneriorem ætatem præterierit. Et illud Empedoclis,

Ipse ego namque fui puer olim, deinde puella,
Arbustum, & volucris, mutus quoque in æquore piscis,

Euripides transcribit in Chrysippo:

Nihil ex illis, Quæ nascuntur, Moritur: verum Variat forma, Monstratque nouam.

Et cùm Plato in libris de Republica dixisset mulieres esse communes, Euripides scribit in Protesilao:

Communis ipse fœminarum sit thorus.

Quinetiam cùm scriberet Euripides,

Quod namque satis est temperanti sufficit.

Epicurus dicit apertè, Sufficientia res est omnium ditissima. Et rursus cùm scribat Aristophanes,

Stabili fruere sorte, sis iustus modo.
Vives beatè expers & tumultus & metus;

dicit Epicurus: Iustitiæ fructus maximus est, vacuitas perturbationis. Atque furti quidem Græcorum, quod attinet ad sententiam, species cum sint eiusmodi, sufficiant ad exemplum euidens ei qui potest perspicere. Iam verò quod non sententias solum & dictiones suffurati & paraphrasticè enunciauerint, satis planum est, & ostendetur. quin & furta commisisse integra arguentur. Nam cum quæ erant aliorum, tota omnino surripuissent, enunciarunt tanquam propria: vt Eugamon Cyrenæus, ex Musæo librum integrum de Thesprotis, & Pisander Camireus Pisini Lindij Heracleam, & Panyasis Halicarnasseus à Cleophylo Samio Oechaliæ captiuitatem. Homerum quoque inuenias magnum illum Poëtam, illos versus.

Atque vt vir nutrit ramum viridantis oliuæ,

& quæ deinceps consequuntur, ad verbum transtulisse ex Orpheo de extincto Baccho. Et quæ ab Orpheo in Theogonia facta sunt de Saturno,

Atque is obliquus crassa cervice iacebat,
Vt quem cuncta domans iam somnus cæperat,

ea Homerus transtulit ad Cyclopem. Hesiodus autem facit de Melampode:

Facta autem à superis quæ sunt audire libenter
Par hominesque: prauique atque boni clarissima sunt hæc
Signa.

& quæ deinceps consequuntur, quæ ad verbum accepit à Musæo poëta. Aristophanes autem in primis Thesmophoriazusis versus trãstulit ex Comœdia Cratini, cui nomen Empipramenei, id est, Exusti. Plato autem Comicus & Aristophanes in Dædalo, sua sibi inuicẽ surripiunt. Cocalũ autẽ qui aptè factus fuerat à Poëta Aristophane Comicus Philemon, cùm eũ paululũ immutasset, egit in Comœdia quę Ὑποβολιμαῖος inscribitur,

A Πλάτωνός τε ἐν Πολιτείᾳ εἰπόντος, κοινὰς εἶ) τὰς γυναῖκας, Εὐριπίδης ἐν Πρωτεσιλάῳ γράφῃ,

Κοινὸν γὰρ εἶν' ἄρα τὠμὸν γυναικεῖον λέχος.

Ἀλλ' Εὐριπίδου γράφοντος,

Ἐπεὶ τὰγ' ἀρκοῦντα ἰκνεῖται τοῖς γε σώφροσιν.

Ἐπίκουρος δ' ὀρθῶς φησι, Πλουσιώτατον αὐτάρκεια πάντων. οὕτως τε Αἰσχύλου γράφοντος,

Βέβαιον ἕξῃς τὸν βίον δίκαιος ὤν,

Χωρὶς τε θορύβου καὶ φόβου ζήσῃς καλῶς·

B ὁ Ἐπίκουρος λέγει, Δικαιοσύνης καρπὸς μέγιστος, ἀταραξία. αἷ μὲν οὖν ἰδέαι τῆς κατ' Ἀθήναιον Ἑλληνικῆς κλοπῆς, εἰς ὑπόδειγμα ἀναγκαῖαι ὧν δύνανται δυνατῶν, τοιαῦται ἔσαι, ἄλλις ἔστωσαν· ἤδη δὲ καὶ τὰς Ἀθηναίας μόνον καὶ λέξεις ὠφελήμενοι καὶ ὠνομαφορήσαντες ἐφωράθησαν, ὡς δηλωθήσεται· ἀλλὰ γὰρ καὶ τὰ φωρία αὐτῶν ὁλόκληρα ἔχοντες διελεγχθήσονται· αὐθεντικῶς γὰρ τὰ ἑτέρων ὠφελήμενοι, ὡς ἴδια ἐξωνόησαν, καθάπερ Εὔγαμων ὁ Κυρηναῖος ἐκ Μουσαίου τὸ περὶ Θεσπρωτῶν βιβλίον ὁλόκληρον, καὶ Πίσανδρος Καμιρεὺς Πισίνου τοῦ Λινδίου τὴν Ἡράκλειαν Πανύασίς τε ὁ Ἁλικαρνασσεὺς ὠνήσατο Κλεοφύλου τοῦ C Σαμίου τὴν Οἰχαλίας ἅλωσιν. Ὄψεις δ' αὖ καὶ Ὁμήρου τὸν μέγαν ποιητήν, ἐκεῖνα τὰ ἔπη,

Οἷον δ' ὅτε φύλλα ἔρνος αἰπὺ ἐεισθηλήσῃ ἐλαίης,

καὶ τὰ ἑξῆς, κατὰ λέξιν μετενηνεγμένα παρ' Ὀρφέως ἐκ τοῦ Διονύσου ἀφανισμοῦ. ἔν τε τῇ Θεογονίᾳ ὅτι τοῦ Κρόνου Ὀρφεῖ πεποίηται.

Κεῖτ' ἀποδοχμώσας παχὺν αὐχένα, καὶδὲ μιν ὕπνος

Ἥιρει πανδαμάτωρ ---

Ταῦτα δ' Ὁμήρου ὅτι τοῦ Κύκλωπος μετέθηκεν· Ἡσίοδός τε ὅτι τοῦ Μελάμποδος ποιεῖ,

Ἡδὺ δ' ἄρ' ὃ πυθέσθαι ὅσα θνητῶν ἔδμεν D ἀθανάτοισι· δηλοῖ τε καὶ ἐδηλοῖ τέκμωρ ἀναργές,

καὶ τὰ ἑξῆς· τοῦ Μουσαίου λαβὼν τοῦ ποιητοῦ κατὰ λέξιν. Αἰσχύλος δ' ὁ κωμικὸς ἐν ταῖς τραγῳδίαις Θεσμοφοριαζούσαις τὰ ἐκ τοῦ Κρατίνου Ἐμπεπραμένων μετενέγκειν ἔπη Πλάτων δ' ὁ κωμικὸς, καὶ Αἰσχύλος ἐν τῷ Δαιδάλῳ, τὰ δηλωθησόμενα ὑφαιρούμενοι· τὸν μὲν τοι Κώμηλον, τὸν ποιητὴν ἅπαντες τῶν Αἰσχύλου, ποιεῖ Φιλήμων ὁ κωμικὸς, ὑπαλλάξας ἐν Ὑποβολιμαίῳ ἐκωμῴδησεν.

τὰ ὑ Ησιόδου μετηλλαξαν εἰς πεζὸν λόγον καὶ ὡς ἴδια ἐξηνέγκαν Εὔμηλος τε καὶ Ακουσίλαος οἱ ἱστοριογράφοι. Μελησαγόρου γὰρ ἔκλεψεν Γοργίας ὁ Λεοντῖνος, καὶ Εὔδημος ὁ Νάξιος, οἱ ἱστορικοί· καὶ ὅτι τούτοις ὁ Γεροννήσιος Βίων, ὃς καὶ τὰ Κάδμου τοῦ παλαιοῦ μετεγράψε κεφαλαιούμενος. Αμφίλοχός τε καὶ Αριστοκλῆς, καὶ Λεανδρίος, καὶ Αναξιμένης, καὶ Ελλανικὸς, καὶ Εκαταῖος, καὶ Ανδροτίων, καὶ Φιλόχορος· Διευχίδας τε ὁ Μεγαρικὸς, τὴν ἀρχὴν τοῦ λόγου ἐκ τῆς Ελλανικοῦ Δευκαλιωνίας μετέβαλεν· σιωπῶ δὲ Ηράκλειτον τὸν Εφέσιον, ὃς πολλὰ Ορφέως τὰ πλείστα εἴληφεν. τοὺς δὲ Πυθαγόρου δὲ καὶ τὴν ψυχὴν ἀθάνατον εἰς Πλάτων ἔσπασεν· οἱ δὲ, παρ' Αἰγυπτίων. πολλοί τε τῶν ἀπὸ Πλάτωνος, συγγραφὰς πεποίηνται, καθ' ἃς ἀποδείκνυσι, τοῖς τε Στωϊκοῖς, ὡς ἐν ἀρχῇ εἰρήκαμεν, τόν τε Αριστοτέλη, τὰ πλείστα καὶ κυριώτατα τῶν δογμάτων τοὺς Πλάτωνος εἰληφέναι. ἀλλὰ καὶ Επίκουρος τοὺς Δημοκρίτου τὰ μεγιστουμένα ἐσκιωρημένα δόγματα· ταῦτα μὲν οὖν ταῦτα· ὑπολείψει γάρ με ὁ βίος, εἰ καθ' ἕκαστον ἐπεξιέναι αἰρήσομαι, τὴν Ελληνικὴν διελέγχων φίλαυτον κλοπήν· καὶ ὡς σφετερίζονται τὴν εὕρεσιν τῶν παρ' ἀλλοῖς καλλίστων δογμάτων· ἃ παρ' ἡμῶν εἰλήφασιν. ἤδη δὲ καὶ μόνον ὑφαιρούμενοι τὰ δόγματα τοὺς τῶν βαρβάρων διελέγχουσι, ἀλλὰ καὶ μεγάλα ἐπομιμούμενοι τὰ παρ' ἡμῖν, οἷον ἐκ τῆς θείας δυνάμεως ἀφ' ἧς ἁγίως βεβιωκότων εἰς τὴν ἡμετέραν ἐπιστροφὴν τοὺς δόξης ἱερουμένους, Ελληνικὴν μυθολογίαν τερατευόμενοι. καὶ δὴ πευσόμεθα παρ' αὐτῶν, ἆρα ἀληθῆ ταῦτα εἰς ἀληθείαν, ἢ ψευδῆ. ἀλλὰ ψευδῆ μὲν οὐκ ἂν φήσαιεν· ἑαυτοὺς γὰρ οὐ καταψηφίσαιντο ἑαυτῶν, ἥκιστα ἐκόντες τὴν μεγίστην βλάβην τὸ ψευδῆ συγγράφειν· ἀληθῆ δ' εἰς ἐξ ἀνάγκης ὁμολογήσαιεν. καὶ πῶς ἔτι ἄπιστα φανεῖται τὰ ὑπὸ Μωσέως καὶ τῶν ἄλλων προφητῶν τερατείως ἐπιδεδειγμένα; πάντων γὰρ ἀνθρώπων ὁ παντοκράτωρ κηδόμενος Θεὸς, τοῖς μὲν ἐπολαῖς, τοῖς δὲ ἀπειλαῖς, ἔστι δ' οὓς σημείοις τερατίοις, οὓς δὲ ἠπίοις ἐπαγγελίαις ἐπιστρέφει πρὸς σωτηρίαν. πλὴν ἀλλ' οἱ Ελλῆνες αὐχμοῦ ποτε τὴν Ελλάδα πολυχρονίου φθείροντος, καὶ ἐπεχούσης ἀγονίας καρπῶν, οἱ καταλιφθέντες, φασὶ, λιμῷ ἱκέται προσγενόμενοι εἰς Δελφοὺς, ἤροντο τὴν Πυθίαν, πῶς ἂν ἀπαλλαγεῖεν τοῦ δεινοῦ. μίαν δὲ αὐτοῖς ἔχρησεν ἀρωγὴν τῆς συμφορᾶς,

A id est, Suppositus. Hesiodi autem carmina cùm in solutam transmutassent orationem, ediderunt tanquam sua, Eumelus & Acusilaus historiographi. à Melesagora autẽ est suffuratus Gorgias Leontinus & Eudemus Naxius historici, & præterea Bion Proconnesius, qui etiam veteris Cadmi res gestas transcripsit, easque in compendium redegit. & Amphilochus & Aristocles, & Leandrius, & Anaximenes, & Hellanicus, & Hecatæus, & Androtion, & Philochorus, Dieuchidas autem Megaricus, orationis principium ex Hellanici Deucalionia traduxit. Taceo Heraclitum Ephesium, qui plurima ab Orpheo accepit. B A Pythagora autem immortalem esse animam traxit Plato: illi verò ab Ægyptiis. Multi quoque Platonici scripta literis mandauere, quibus ostendunt, vt in principio diximus, & Stoicos, & Aristotelem plurima & præcipua dogmata sumpsisse à Platone. Quinetiam Epicurus à Democrito præcipua surripuit decreta. Atque hæc quidem ita se habeãt: vita enim me deficiet si velim sigillatim persequi Græcorum furta quæ à nimio sui amore profecta, & quemadmodum pulcherrimorum quæ sunt apud ipsos C decretorum sibi vendicant inuentionem, quam à nobis acceperunt. Iam verò non solùm conuincuntur à barbaris dogmata surripere sua, sed & imitari quæ apud nos diuina virtute ab iis qui sanctè vixerunt dum nostri curam gerunt, fiebant admirabiliter & præter opinionem, eaque tanquam Græcas fabulas prodigiosè narrantes. Atque eos quidem rogabimus, veráne ea quæ scribunt esse dicant, an falsa. Sed falsa quidem non dicent, non enim seipsos sua quidem spõte maximè damnabunt stultitiæ, quòd falsa scribant, sed vera esse confitebuntur. Et quomodo eis adhuc D videntur incredibilia, quæ per Mosen & alios Prophetas facta sunt miracula? Omnium enim hominum curã gerens Deus omnipotens, alios quidem præceptis, alios verò minis, & nonnullos quidem signis prodigiosis, aliquos verò benignis conuertit ad salutem promissis. Verum enimuero cùm diuturna siccitas Græciam aliquando affligeret, & fructuum esset maxima sterilitas, qui remanserant, inquiunt, propter famem Delphos supplices venientes, rogarunt Pythiam, quomodo liberarentur à tam graui calamitate. Ea respondit, calamitatis vnum esse remedium,

si vterentur precibus Æaci. Eis ergo morem gerens Æacus, cùm in Græcum montem ascendisset, mundis in cœlum extensis manibus cõmunem Deum inuocans precatus est, vt afflictæ misereretur Græciæ. Simulac autem cœpit precari, felix statim tonitru insonuit, & totus aër circumcirca fuit obductus nubibus. Vehementes autem & continui imbres erumpentes, totam impleuere regionem. Hinc efficitur abundans & copiosa fructuum feracitas, qũi Æaci, tanquam agriculturæ, fuere impetrati precibus Et inuocauit, inquit, Samuel Dominum, & dedit Dominus voces & pluuiam in die messis. Vides vnum esse Deum qui per subiectas potestates pluit super iustos & iniustos? Plena est autem nostra Scriptura Dei exaudientis, & vnamquamque efficientis petitionem, per iustorum orationes. Rursus narrant Græci, quòd cùm Etesię venti aliquando deficerent, Aristęus in Ceo sacrificarit Ioui Isthmio: maxima enim erat calamitas: qui cum ardore omnia conflagrarent, & venti non spirarent qui solebant fructus refrigerare, eos facilè reuocauit. Delphi autem, cum Xerxes bello inuasisset Græciam, dixissetque autem Pythia,

Placate ô Delphi ventos, iam fata fauebũt,

altari posito, & facto ventis sacrificio, eos habuere adiutores. Nam cùm circa Sepiadem promontorium spirassent vehementer, Persicę classis vniuersum apparatum contriuere. Empedocles quoque Agrigentinus κωλυσανέμας, id est, venti prohibitor, fuit cognominatus. Dicitur certè quòd cum ex monte Agrigenti grauis quidam aliquando spiraret ventus, qui non solùm morbos importabat incolis, sed eorum etiam vxoribus sterilitatis erat causa, fecisse vt is cessaret. Quocirca ipse quoque scribit in versibus:

Indefessorum ventorum flamina tolles,
Qui spirando hominum perdentes arua fatigant,

Et rursus:

Cúmque voles, eadem tu rursus flamina pones.

Dicebatque aliquos quidẽ se sequi qui opus habebãt diuinationibus, alios verò qui grauibus morbis diu cruciati fuerãt. Atque iustos quidem & curationes & signa & miracula efficere, ex nostris credidere scripturis. Si enim aliquæ virtutes seu potestates mouent ventos, & imbres distribuunt, audiãt Psalmographũ:

A εἰ χρήσαιντο τῇ Αἰακοῦ βοηθείᾳ. πειθεὶς οὖν αὐτοῖς Αἰακὸς, ἀνελθὼν ὅτι τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος, τὰς καθαρὰς χεῖρας ἐκτείνας εἰς οὐρανὸν, κοινὸν ἀποκαλέσας τὸν Θεὸν, ἠύξατο οἰκτεῖραι αὐτὸν τεταραγμένην τὴν Ἑλλάδα. ἅμα δὲ βοῇ μεγάλῃ, βροντὴ ἐξαίσιος ἐκτύπει, καὶ πᾶς ὁ πέριξ ἀὴρ ἐνεφοῦτο. λάβροι δὲ καὶ συνεχεῖς ὄμβροι καταῤῥαγέντες, ὅλην ἐπλήρωσαν τὴν χώραν. ἐντεῦθεν ἄφθονος καὶ πλουσία τελεσφορεῖται βοηθεῖσα τοῖς Αἰακοῦ γεωργηθεῖσα βοηθοῖς. καὶ ἐπεκαλέσατο, φησι, Σαμουὴλ τὸν Κύριον· καὶ
B ἔδωκε Κύριος φωνὰς, καὶ ὑετὸν ἐν ἡμέρᾳ θερισμοῦ. ὁρᾷς ὅτι ὁ βρέχων ὅτι δικαίοις καὶ ἀδίκοις ἆρά τοι ὑποτεταγμένων δυνάμεων, εἷς ἐστι Θεὸς; πλήρης δὲ ἡ γραφὴ πᾶσα ἡ καθ' ἡμᾶς καὶ τὰς τῶν δικαίων βοηθὰς, ἐπακούοντός τε καὶ ἐπιτελοῦντος τοῦ Θεοῦ ἑκάστου τῶν αἰτημάτων. πάλιν ἱστοροῦσιν Ἕλληνες, συλλιπόντων ποτὲ τοὺς ἐτησίων ἀνέμων, Ἀριστᾶον ἐν Κέῳ θῦσαι Διὶ Ἰσθμίῳ· πολλὴ γὰρ ἦν φθορὰ, φλεγμῶν ἁπάντων πυρωθέντων, καὶ δὴ καὶ τῶν καρπῶν ἀψύχειν εἰωθότων ἀνέμων μὴ πνεόντων, ῥᾳδίως αὖθις ἀνεκαλέσατο. Δελφοὶ δὲ, Ξέρξου
C ὅτι τὴν Ἑλλάδα στρατεύσαντος, μαντευσαμένης τῆς Πυθίας,

Ὦ Δελφοὶ λίσεσθ' ἀνέμους, καὶ λαῶν ἔσται, βωμὸν καὶ θυσίαν ποιήσαντες τοῖς ἀνέμοις, ἀρωγοὺς αὖθις ἕξον· πνεύσαντες γὰρ ἐρρωμένως, τοῖς τῶν Σηπιάδα ἄκραν συνέτειψαν πᾶσαν τὴν παρασκευὴν τοῦ Περσικοῦ στόλου. Ἐμπεδοκλῆς τε ὁ Ἀκραγαντῖνος κωλυσανέμας ἐπεκλήθη. λέγεται οὖν ἀπὸ τοῦ Ἀκράγαντος ὄρους, πνέοντός ποτε ἀνέμου βαρὺ καὶ νοσῶδες τοῖς ἐγχωρίοις, ἀλλὰ καὶ τὴν γυναῖξιν αὐτῶν ἀγονίας αἴτιον γινομένου, παῦσαι τὸν ἄνεμον· ὃς καὶ
D αὐτὸς ἐν τοῖς ἔπεσι γράφει·

Παῦσαι δ' ἀκαμάτων ἀνέμων μένος, οἵτ' ἐπὶ γαῖαν
Ὀρνύμενοι, θνητοῖσι καταφθινύθουσιν ἀρούρας·

καὶ πάλιν,

Εὖτ' ἐθέλῃσθα, παλίντιτα πνεύματα θήσεις.
Παρακολουθεῖν τε αὐτῷ ἔλεγον, τοὺς μὲν, μυσοπώνων κεχρημένους. τοῖς δ', ὅτι νοσοῦσι σθένει δὲ χαλεποῖσι πεπληγμένους. δύνηται γ' οὖν ἰάσεις τε καὶ σημεῖα καὶ τέρατα ἐπιτελεῖν τοῖς δικαίοις ἐκ τῶν ἡμετέρων πεπιστεύκασι γραφῶν· εἰ γὰρ καὶ δυνάμεις μίαν τὰς τε ἀνέμους κινοῦσι, καὶ τοὺς ὄμβρους διανέμουσιν· ἀλλ' ἀκουσάτω ὁ ψαλμῳδὸς,

Ὡς ἀγαπητὰ τὰ σκηνώματά σου, Κύριε τῶν A Quam dilecta tabernacula tua Domine
δυνάμεων. Οὗτός ἐστιν ὁ τῶν δυνάμεων καὶ τῶν virtutum! Is est virtutum & principa-
ἀρχῶν, καὶ τῶν ἐξουσιῶν Κύριος, περὶ οὗ ὁ Μω- tuum & potestatum Dominus, de quo
σῆς λέγει· ἵνα αὐτῷ στενώμεν. Καὶ περιτμήσθε dicit Moses: vt cum eo simus, & circun-
τὴν σκληροκαρδίαν ὑμῶν, καὶ τὸν τράχηλον ὑμῶν cidite durum cor vestrum, & ceruicem
οὐ σκληρώσητε ἔτι· ὁ γὰρ Κύριος τῶν Κυρίων καὶ vestram non amplius indurabitis. Do-
Θεὸς τῶν Θεῶν, ὁ Θεὸς ὁ μέγας καὶ ἰσχυρὸς, καὶ minus enim Dominorum & Deus Deo-
τὰ ὀπίσω τούτοις. Ὅν τε Ἡσαΐας, Ἄρατε εἰς ὕψος rum, Deus magnus & fortis, & quæ de-
τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑμῶν, λέγει· καὶ ἴδετε τίς κατέδη- inceps consequuntur. Et Isaias: Tol-
ξε ταῦτα πάντα· λέγουσι δ' οὖν τινες λοιμούς lite, inquit, in altum oculos vestros,
τε καὶ χαλάζας, καὶ θυέλλας, καὶ τὰ τοιαῦτα πλήσια, & videte quis hæc omnia fecerit. Por-
οὐκ ἀπὸ τῆς ἀταξίας τῆς ὑλικῆς μόνης, ἀλλὰ καὶ B rò autem dicunt aliqui pestilentias, &
κατά τινα δαιμόνων ἢ καὶ ἀγγέλων οὐκ ἀγαθῶν grandines, & procellas, & quæ sunt
ὀργὴν, φιλεῖν γίνεσθαι. αὐτίκα φασὶ τοὺς ἐν his similia, non ex sola perturbatione
Κλεωναῖς μάγους φυλάττοντας τὰ μετέωρα, materiali, sed etiam ex aliqua dæmo-
χαλαζοβολήσαι μηνύοντων νεφῶν, τὴν ἀγλὺν τε num, aut angelorum non bonorum
ᾠδαῖς καὶ θυμασι, τῆς ὀργῆς τὴν ἀπειλὴν ἀμέλξ ira, fieri solere. Iam verò aiunt ma-
καὶ εἴ ποτε ἀποία ζώου καταλείοι, τὸ σφέ- gos qui sunt Cleonis, obseruantes su-
τερον αἱμάξαντες δάκτυλον, ἀρκοῦσι τῷ blimia nubium quæ erant grandines
θύματι. Ἥ τε Μαντινικὴ Διοτίμα, θυσαμένοις eiaculaturæ, canticis & sacrificiis iram
Ἀθηναίοις περὶ τὸν λοιμὸν, δέκα ἔτη ἀναβολὴν depellere. Quod si fortè eis qnando-
ἐποιήσατο τὴν νόσον· καθάπερ καὶ ὁ Κρητὸς Επι- que defuerit animal, suo cruentato di-
μενίδου αἱ θυσίαι αὐτοῖς Ἀθηναίοις, Περσι- gito sacrificant. Mantinica quoque
κὸν πόλεμον εἰς τὸ ἴσον ἀνεβάλοντο χρόνον. Ἀφ- Diotima, Athenien sibus qui sacrifica-
C uerant ante pestilentiam, effecit vt
φέρειν δ' οὐδὲν νομίζουσιν, ἐάν γ' οὖν θεοὺς, εἴτε morbus differretur decem annis. Si-
καὶ ἀγγέλους τὰς ψυχὰς τούτας λέγωμεν. αὐτί- cut etiam Epimenidis Cretensis sacri-
κα οἱ ἐμπειροι τοῦ λόγου, καὶ τὰς ἱδρύσεις ἐν πολ- ficia, ipsis Athenien sibus in tantum
λοῖς τῶν ἱερῶν, καὶ σχεδὸν πάσας τὰς θήκας τῶν καταχθονίων ἱδρύσασθαι· δαίμονας μὲν τὰς τούτων tempus Persicum bellum distulerunt.
ψυχὰς καλοῦντες, ἀρκεῖσθαι ἂν τοὺς ἀν- Existimant autem nihil referre an has
θρώπων διδάσκοντες, ὡς ἂν ἐξουσίαν λαβοῦσας animas Deos an Angelos dicamus. Iam
ἀφ' καθαρότητα τοῦ βίου, τῇ θείᾳ προνοίᾳ, εἰς τὸ verò qui sunt eorum doctrinæ periti,
ἀνθρώπων λειτουργίαν, τὸν πρέποντα τόπον ἐπιτελεῖν in multis templis tanquam Deorum
τόπον. ἠπίσαντο γὰρ ψυχάς τινας κρατουμένας φύ- statuas, omnes ferè mortuorum locu-
σει τῷ σώματι, ἀλλὰ περὶ μὲν τούτων ἐν τῷ περὶ los posuere, dæmones quidem vocan-
ἀγγέλων λόγῳ, προϊούσης τῆς γραφῆς, καὶ καιρὸν D tes eorum animas, eas autem coli ab
ἀφαλεξόμεθα. Δημόκριτος γοῦν οὐκ ἂν τὸ τὰ μεταρ- hominibus docentes, vt quæ diuina
σίων παρατηρήσεως πολλὰ προλέγων, Σοφία prouidentia propter vitę puritatem po-
ἐπωνομάσθη. Ὑποδεξαμένου γοῦν αὐτὸν φι- testatem acceperint, vt ad hominum
λοφρόνως Δαμάσου τὸν ἀδελφὸν, τεκμηράμενος ministerium locum qui est circa ter-
ἔκ τινων ἀστέρων, πολὺ ἐσόμενον προεῖπεν ram obirent. Sciebant enim aliquas
ὄμβρον. οἱ μὲν οὖν πεισθέντες αὐτῷ συνεῖλον animas ex natura corpore teneri. Sed
τοὺς καρπούς· καὶ γὰρ ἦρα θέρους, ἐν τοῖς ἄλωσιν de his cùm agetur de Angelis, mox suo
ἔτι ἦσαν· οἱ δ' ἄλλοι πάντα ἀπώλεσαν, ἀδο- tempore differemus. Democritus au-
κήτου καὶ πολλοῦ καταῤῥήξαντος ὄμβρου. πῶς tem quod ex cœli & sublimium rerum
δ' ἔτι ἀπιστήσουσιν Ἕλληνες τῇ θείᾳ ἐπιφανείᾳ obseruatione multa prædiceret, cogno-
περὶ τὸ ὄρος τὸ Σινᾶ· ὁπηνίκα πῦρ μὲν ἐφλέγετο, men Sapientiæ inuenit. Cùm itaque
μηδὲν καταναλίσκον τῶν φυομένων καὶ τὸ ὄρος. eum benignè accepisset frater Dama-
sus, facta è quibusdam stellis coniectu-
ra, futuram multam pluuiam prædixit.
Atque illi quidem ei credentes, fru-
ctus collegerunt: nam cùm esset æstas
adhuc, erant in areis, alij autem om-
nia amisérunt, cùm maxima & inopi-
nata ingruisset pluuia. Quomodo autem
sunt Græci adhuc non credituri appa-
ruisse Deum in monte Sina, quo tem-
pore ardebat quidem ignis nihil consu-
mens ex iis quæ nascebantur in monte:

& tubarum ferebatur ſonitus, qui abſque vllis inſpirabatur inſtrumentis? Ille enim Dei in montem deſcenſus, diuinæ poteſtatis eſt aduentus, quæ peruadit omnem mundum, prædicatque lucem, ad quam aditus non datur. Talis enim eſt ſcripturæ conueniens allegoria. Cæterùm viſus eſt ignis, vt dicit Ariſtobulus, cùm totus populus, qui erat non minus quàm cētum myriadum, præter pueros & ætate minores, circa montem eſſet congregatus: eſſet autem montis ambitus non minor quàm quinque dierum. Per totum ergo locum viſionis, eis omnibus in orbem vtpote caſtrametantibus, viſus eſt ignis ardens circumcirca. Quo fit vt deſcenſus minimè fuerit loco terminatus; Deus enim eſt vbique. Dicunt autem ij quoque qui conſcripſerunt hiſtorias, in Britannia inſula eſſe quandā ſpeluncam monti ſubiectam, in faſtigio autem hiatum: cùm autem ventus in ſpeluncam incidit, & in foſſæ ſinu alliditur, audiri ſonum cymbalorum quæ numerosè pulſantur. Sæpe autem cùm in ſyluis quoque mouentur folia, per repentinum & denſum ſpiritus impetum, editur ſonus auium cantui ſimilis. Cæterum ij qui compoſuere Perſica, in locis quę in Magorū regione ſunt eminentiora, referunt tres mōtes in longiſſimo campo ordine ſitos: eos autem qui locum tranſmittūt, cùm ad primum quidem mōtem peruenerint, confuſam audire vocem, non ſecus quam ſi millia hominū aliquot clamorem ederēt in acie. ad medium autē vbi eſt peruentum, maiorem ſimul & euidentiorem ſtrepitum percipere. tandem autem audire in fine canentes pęana, perinde ac ſi viciſſent. Cuiuſuis autem ſoni cauſa eſt, vt exiſtimo, & locorum leuitas & concauitas. Reiectus itaque qui ingreſſus eſt ſpiritus, in eundem locum procedens, ſonat vehemētius. Et hæc quidem ita ſe habent. Deus autem omnipotens, etſi nihil ſit ei ſubiectum, poteſt vocem & viſionem auditu ingenerare, ſuam indicans maieſtatem, præter ea quæ natura ſeſe conſequuntur, ad conuertēdam eam quæ nondum credit animam, & accipiendum id quod datur præceptum. Cùm autem eſſet nubes & mons altus, quomodo non poterat diuerſus exaudiri ſonitus, dum per operātem cauſam moueretur ſpiritus? Quamobrem dicit etiam Propheta: *Vocem verborū vos audÿſtis, & ſimilitudinē non vidiſtis.* Vides quēadmodū vox Dominica,

Deut. 5.

A σαλπίγγων τε ἦχος ἐφέρετο, ἀὐδὴ ὀργάνων ἐμπνεόμενος. ἐκείνη γὰρ ἡ λεγομένη κατάβασις ὅτι ὄρος Θεοῦ, ὑπίβασίς ἐστι θείας δυνάμεως, ὅτι πάντα τὸν κόσμον διηκούσης, καὶ κηρυττούσης ὃ φῶς ὃ ἀπρόσιτον. τοιαύτη γὰρ ἡ τῆ γραφῆ ἀλληγορία. πλὴν ἐωράθη ὃ πῦρ, ὡς φησιν Ἀριστόβουλος, πάντος δὲ πλήθους μυριάδων ὀκτὼ ἔλαττον ἑκατὸν, χωρὶς τῶν ἀφηλίκων συγκλυζόντων κύκλῳ τὸ ὄρος, ὄχ ἧττον ἡμερῶν πέντε τῆς περιόδου τυγχανούσης περὶ τὸ ὄρος. καὶ πάντα τοίνυν τόπον τὸν ὁράσεως, πᾶσιν αὐτοῖς κυκλόθεν, ὡς ἂν στρατοπεδευκόσι, τὸ πῦρ φλεγόμενον ἐθεωρεῖτο, ὥστε τὴν κατάβασιν μὴ τοπικὴν γεγονέναι· πάντη γὰρ ὁ Θεός ἐστι. λέγουσι δὲ καὶ οἱ τὰς ἱστορίας συγγραξάμενοι, ἀμφὶ τὴν Βρεττανικὴν νῆσον, αὐλῶνά τινα ὑποκεῖσθαι ὄρους· ὑπὸ δὲ τῆς κορυφῆς χάσμα. ἐμπίπτοντος δὲ τοῦ ἀνέμου εἰς τὸ αὐλῶνα, καὶ περιηχουμένου τοῖς κόλποις τῆς ὀρύγματος, κυμβάλων εὐρύθμως κρουομένων ἦχον ἐξακούεσθαι· πολλάκις δὲ καὶ αἱ τὰς ὕλας, κινουμένων τῶν φύλλων ἀθρόᾳ πνεύματος περιβολῇ, ὀρνίθων ᾠδῇ παραπλήσιος περαίνεσθαι ἠχή. ἀλλὰ οἱ τὰ Περσικὰ συγγραξάμενοι, ἐν τοῖς ὑποκειμένοις τόποις τῶν τῶν Μάγων χώρων, B τρία κεῖσθαι ὄρη ἐφεξῆς ἱστοροῦσιν ἐν πεδίῳ μακρῷ· τοὺς δὲ διοδεύοντας τὸν τόπον, τὸ μὲν πρῶτον γνομένους ὄρος, φωνῆς ἐξακούειν συγκλύδου, οἵᾳ βοώντων ὄχλων τινῶν μυριάδων, καθάπερ ἐν παρατάξει· τὸ μέσον δὲ ἤδη, πλείονος ὁμοῦ καὶ σαφεστέρου αἰσθάνεσθαι θορύβου· ὅτι τέλει δὲ, παιωνιζόντων ἀκριβῶς ὡς νενικηκότων. αἰτία δὲ εἶναι πάσης ἠχοῦς, ἥτε λεπτότης τῶν τόπων, καὶ ἡ αἰσθησις. ἀποβαλλόμενον γὰρ ὧν ὃ εἰσφοιτῆσαν πνεῦμα πάλιν εἰς αὐτὸ τὸ χωρίον βιαιότερον ἦχεῖ. καὶ ταῦτα μὲν τοιαῦτα· θεῷ δὲ τῷ παντοκράτορι, καὶ μηδενὸς ὄντος ὑποκειμένου, φωνὴν καὶ φαντασίαν ἐγγενῆσαι ἀκοῇ δυνατόν, ἐνδηλουμένῳ τὴν ἑαυτοῦ μεγαλοπρέπειαν πρὸς τὰ εἰωθότα φυσικὴν ἔχειν τὴν ἀκολουθίαν, εἰς ὑπερφυᾶ τῆς μηδέπω πιστευούσης ψυχῆς, καὶ παραδεχομένης δεδομένης ἐντολῆς. νεφέλης δὲ οὔσης καὶ ὄρους ὑψηλοῦ, πῶς δυνατὸν διαφέρειν ἦχον ἐξακούεσθαι, πνεύματος κινουμένου διὰ τῆς ἐνεργούσης αἰτίας; διὸ καὶ φησιν ὁ προφήτης· Φωνὴν ῥημάτων ὑμεῖς ἠκούετε, καὶ ὁμοίωμα οὐκ εἴδετε. ὁρᾷς ὅπως ἡ κυριακὴ φωνὴ λόγος ἀσχημάτιστος.

ἡ τῦ λόγου δύναμις, ῥῆμα Κυρίου φω- A
τεινὸν, ἀλήθεια ὑφανόθεν ἀνοθεν ὅτι τῶν
σωναγωγῶν σκηνοπηγίας ἀφιγμένη, ἀφ'
φωτεινῆς τῆς ὑπερεχεῖς ἀφικονίας σκήνη·
θύρομεν δ' αὖ καὶ ἄλλο μάρτυριον εἰς βε-
βαίωσιν τῦ τὰ κάλλιστα τῶν δογμάτων τοῖς
ἀρίστοις τῶν φιλοσόφων παρ' ἡμῶν σφετερι-
σαμένοις, ὡσεὶ ἀφυχεῖν τῶν καὶ παρὰ τῶν
ἄλλων βαρβάρων ἀπηνθισθαι, τι εἰς ἑκάστην
αἵρεσιν συντεινόντων τινὰ, μάλιστα ὃ Αἰγυ-
πτίων τὰ τε ἄλλα, καὶ τὸ περὶ τ μετενσωμά-
τωσιν τῆς ψυχῆς δόγμα. μετάσι γὰρ οἰκείαν B
τινὰ φιλοσοφίαν Αἰγύπτιοι. αὐτίκα τῦτο ἐμ-
φανῆ μάλιστα ἡ ἱερογραπτὴς αὐτῶν θρησκεία·
πρῶτος μὲν γὰρ προέρχεται ὁ ᾠδὸς, ἔν τι
τῶν τῆς μυσικῆς ὑποφερόμενος συμβόλων.
τῦτον φασι δύο βίβλους αἰφληφέναι δεῖν ἐκ
τῶν Ἑρμοῦ· ὧν θατέρου μὲν, ὑμνους πρὸς
θεῶν· ἐκλογισμὸν δ' βασιλικοῦ βίου δ
δευτέρου· μετ' δ' τὸν ᾠδὸν, ὁ ὡροσκόπος,
ὡρολόγιόν τε μετ' χεῖρα καὶ φοίνικα ἀσρο-
λογίας ἔχων σύμβολα, πρόσισιν. τῦτον
τὰ ἀσρολογούμενα τῶν Ἑρμοῦ βιβλίων, τέ- C
σσαρα ὄντα τὸν ἀριθμὸν, ἀεὶ ἀφ' σόμα-
τος ἔχειν χρή· ὧν τὸ μὲν ὅση τοῖς ἀφ' κό-
σμου τῶν ἀπλανῶν φαινομένων ἄσρων· ὃ δ' περὶ
τῶν σεληνῶν καὶ φωτισμῶν ἡλίου καὶ
σελήνης· τὸ δὲ λοιπὸν, περὶ τῶν ἀνατολῶν.
ἑξῆς δὲ ὁ ἱερογραμματεὺς προέρχεται, ἔχων
πρὸ ὅτι τῆς κεφαλῆς, βιβλίον τε ἐν χερ-
σὶ καὶ κανόνα, ἐν ᾧ τό τε γραφικὸν μέλαν,
καὶ ῥοῦνος ᾗ γράφουσι· τοῦτον τά τε ἱερογλυ-
φικὰ καλούμενα, περί τε τῆς κοσμογρα-
φίας, καὶ γεωγραφίας, τῆς τάξεως τῦ ἡλίου
καὶ τῆς σελήνης, καὶ περὶ τῶν ἐ πλανωμέ-
νων· χωρογραφίαν τε τῆς Αἰγύπτου, καὶ τῆς D
τῦ Νείλου διαγραφῆς· περί τε τῆς κατα-
γραφῆς σκευῆς τῶν ἱερῶν, καὶ τῶν ἀφιερω-
μένων αὐτοῖς χωρίων· περί τε μέτρων καὶ τῶν
ἐν τοῖς ἱεροῖς χρησίμων, εἰδέναι χρή. ἔπειτα
ὁ στολιστὴς τοῖς προφημένοις ἕπεται, ἔχων τόν
τε τῆς δικαιοσύνης πῆχυν, καὶ τὸ σπονδεῖον.
εἶτ' τὰ παιδευτικὰ πρῶτα καὶ μακροσφαι-
στικὰ καλούμενα· δέκα δέ ὅση τὰ εἰς τιμὴν
ἀνήκοντα τῶν παρ' αὐτοῖς θεῶν, καὶ τὴν
Αἰγυπτίαν διάθεσιν περιέχοντα· οἷ περὶ θυμάτων, ἀπαρχῶν, ὕμνων, εὐχῶν,
πομπῶν, ἑορτῶν, καὶ τῶν τούτοις ὁμοίων.

Verbum expers figuræ, Verbi virtus. Verbum Domini lucidum, veritas quæ de cœlo desuper ad congregationẽ venit Ecclesiæ, per manifestum ac consequens operabatur ministerium. Sed & aliud quoque inueniemus testimonium ad confirmandum, quòd, cùm præstantissimi Philosophi pulcherrima ex iis quæ sunt apud nos dogmata sibi vendicauerint, iis se veluti iactent & glorientur: nempe quòd ex aliis quoque barbaris quædam decerpserint quæ ad vnamquãque conferunt sectam, maximè autem ex Ægyptiis, cùm alia, tum dogma de migratione animæ in corpora. Suam enim quandam ac peculiarem exercent Ægyptij Philosophiã. Hoc autem maximè ostendunt sacrę eorum ceremoniæ. Primus enim procedit cãtor, vnum aliquod afferẽs ex symbolis musicæ. Eum dicũt oportere accipere duos libros ex libris Mercurij: ex quibus vnus quidem continet hymnos deorum, alter verò rationes vitę regiæ. Post cantorem verò procedit horoscopus, qui in manu habet horologium & palmam, symbola Astrologiæ & signa. Eum libros Mercurij qui tractant de Astrologia, qui quidem sunt quatuor numero, oportet semper habere in ore. Ex quibus vnus quidem est de ordine inerrantium quæ videntur astrorum, alius verò de coitu & illuminatione Solis & Lunę, reliqui de eorum ortu. Deinceps autem ἱερογραμματεύς, id est, scriba sacrorum, pennas habens in capite, & librum in manibus ac regulam, in qua est & atramentum ad scribendum, & iuncus quo scribunt, progreditur. Hunc oportet scire & ea quæ vocantur hieroglyphica, & mundi descriptionem, & geographiam, & ordinem Solis & Lunæ, & quinque errantium, Ægyptique chorographiam & Nili descriptionem, & descriptionem instrumẽtorum ornamentorumque sacrorum, & locorum eis consecratorum, mẽsuraſque, & ea quę sunt in sacris vtilia. Deinde post eos qui prius dicti sunt sequitur qui dicitur στολιστὴς, id est, ornator qui iustitiæ cũbitũ, & ad libandũ habet calicem. Is scit omnia quæ vocãtur παιδευτικὰ, id est, ad disciplinã & institutionẽ pertinẽtia, & μακροσφαιστικὰ, hoc est, quæ ad ritum mactãdorum spectant vitulorum. Sunt autem decẽ quę pertinent ad honorem eorũ qui sunt apud eos Deorum, & Ægyptiam cõtinent religionẽ: nẽpè sacrificia, primitię, hymni, preces, põpæ, dies festi, & quæ sunt his similia.

Post omnes exit Propheta, qui apertè in sinu gestat hydriam: quem sequuntur qui emissos panes portant. Is, vt qui sit sacrorum præfectus, ediscit libros decē qui vocantur Sacerdotales: continent autem de legibus, & Diis, & vniuersa Sacerdotum disciplina: Propheta enim apud Ægyptios præest etiam distributioni vectigalium. Sunt ergo quadraginta duo libri Mercurij valde necessarij, ex quibus triginta quidem & sex, qui continent omnem Ægyptiorum philosophiam, ediscunt ij qui ante dicti sunt: reliquos autem sex παστοφόροι, id est, qui gestant pallium, vt qui pertineant ad medicinam, nempe de constructione corporis, & de morbis, & de instrumentis, & medicamentis, & de oculis, & postremò de mulieribus. Et res quidem Ægyptiorum, vt paucis dicam, sunt eiusmodi. Indorum autem philosophia fuit ipsa quoque valde celebrata. Alexāder quidem certè Macedo, cùm Indorum decem cepisset Gymnosophistas qui videbantur esse optimi & præstantissimi, sermonisque breuitate cæteris antecellere, quæstiones eis proposuit, eum qui non apte responderet se esse de medio sublaturum minatus. Et cùm ex iis quidem maiorem natu respondere iussisset, is quidem primus examinatus, vtros existimet esse plures, viuosne an mortuos: viuos dixit, non esse enim mortuos. Secundus autem, terrane an mare maiores aleret belluas: terra, inquit, nam eius quoque pars est mare. Tertius autem, quodnam sit animātium callidissimum, quod hucusque non fuit cognitum: Homo, inquit. Quartus autem rogatus, quanam ratione moti, Sabba, qui erat eorum princeps, impulissent ad defectionem: respondit, volentes eum vel honestè viuere, vel malè mori. Quintus autem rogatus, vtrum existimaret fuisse priorem, diem an noctem: vno die, inquit. Dubiarum enim quæstionum dubias etiam responsiones esse, necesse est. Sextus autem rogatus, quanam ratione fieri posset vt quis maximè diligeretur: si cùm sit, inquit, potentissimus, non fuerit terribilis. Septimus autem rogatus, quomodo ex hominibus fieret Deus aliquis: si ea, inquit, fecerit quæ fieri non potest vt homo faciat. Octauus autem interrogatus, quid sit fortius, vita an mors: vita, inquit, quæ tam multa mala ferat. Nonus autem examinatus, quousque bene sit homini viuere:

A ὅτι πᾶσι ἦ ὁ προφήτης ἔξισι, προφαὴς δ' ὑδρεῖον ἐγκεκολπισμένος· ᾧ ἕπονται οἱ τὴν ἐκπεμψιν τῶν ἄρτων βαστάζοντες, ὅσ', ὡς αὖ προφάτης τ' ἱερῶν, τὰ ἱερατικὰ καλούμενα ἰ βιβλία ἐκμανθάνῃ. προέχῃ ἦ θεοί τε νόμων καὶ θεῶν, καὶ τ' ὅλης παιδείας τ' ἱερέων· ὁ γάρ τοι προφήτης παρὰ τοῖς Αἰγυπτίοις, καὶ τῆς διανομῆς τ' προσόδων ἐπιστάτης ἐστίν. δύο μὲν οὖν καὶ τεσσαράκοντα αἱ πάνυ ἀναγκαῖαι τῷ Ἑρμῇ γεγόνασι βίβλοι· ὧν τὰς μὲν λς', τὴν πᾶσαν Αἰγυπτίων προέχουσας φιλοσοφίαν, οἱ προφητευόμενοι ἐκμανθάνουσι· τὰς ἦ λοιπὰς ἓξ, οἱ παστοφόροι, ἰατικὰς ὄσας, περί τε τῆς τοῦ σώματος κατασκευῆς, καὶ περὶ νόσων, καὶ περὶ ὀργάνων, καὶ φαρμάκων, καὶ περὶ ὀφθαλμῶν, καὶ ὅ τελευταῖον περὶ τῶν γυναικείων. καὶ τὰ μὲν Αἰγυπτίων, ὡς ἐν βραχεῖ φάναι, τοσαῦτα· Ἰνδῶν ἦ ἡ φιλοσοφία καὶ αὐτὴ ἀοιδίμου πάνυ. Ἀλέξανδρος γοῦν ὁ Μακεδών, δέκα μὲν Ἰνδῶν Γυμνοσοφιστὰς, τοὺς δοκοῦντας ἀρίστους εἶ) καὶ βραχυλογωτάτους, προβλήματα αὐτοῖς προὔθηκε, τ' μὴ ἀποκρινόμενον δυσχερῶς, αἱρεῖν ἀπειλήσας, ἵνα τὸν πρεσβύτερον αὐτῶν ἀποκρίνῃ κελεύσας. ὁ μὲν οὖν πρῶτος ἐξεταθεὶς, πότερον οἴεται τοὺς ζῶντας εἶ) πλείονας, ἢ τοὺς τεθνεῶτας· τοὺς ζῶντας ἔφη· ἃ γὰρ εἶ) τοὺς τεθνεῶτας. ὁ δεύτερος ἦ, πότερον τ' γῆν ἢ τὸν θάλασσαν μείζονα θηρία τρέφειν· τὸν γῆν ἔφη· ταύτης γὰρ μέρος εἶ) τὸν θάλασσαν. ὁ ἦ τρίτος, ποῖόν ἐστι τῶν ζώων πανουργότατον, ὃ μέχρι νῦν οὐκ ἐγνώσθη· εἶπεν, ἄνθρωπος. ὁ ἦ τέταρτος, ἀνακρινόμενος τίνι λογισμῷ τὸν Σαββᾶν ἀπέστησαν, ἀρχοντα αὐτῶν ὄντα· ἀπεκρίνατο, καλῶς ζῆν βουλόμενοι αὐτόν, ἢ κακῶς ἀποθανεῖν. ὁ ἦ πέμπτος, ἐρωτηθεὶς πότερον οἴεται τὴν ἡμέραν πρότερον ἢ τὴν νύκτα γεγονέναι· εἶπεν, ἡμέρα μία· τῶν γὰρ ἀπόρων ἐρωτήσεων δύσκολα καὶ τὰς ἀποκρίσεις ἀπόρους εἶ). ὁ δὲ ἕκτος, ἀπορηθεὶς πῶς ἄν τις φιλητὴν μάλιστα, Ἂν κρείττων ὢν, ἔφη, μὴ φοβερὸς εἴη. ὁ δὲ ἕβδομος, ἐρωτηθεὶς πῶς ἂν τις ἐξ ἀνθρώπων γένοιτο Θεός, Εἰ ποιήσειεν, εἶπεν, ἃ ποιῆσαι ἄνθρωπον μὴ δυνατόν ἐστιν. ὁ δὲ ὄγδοος, ἐρωτηθεὶς τί ἰσχυρότερον, ζωὴ ἢ θάνατος, Ζωή, ἔφη, τοσαῦτα κακὰ φέρουσα. ὁ δὲ ἔνατος, ἐξεταθεὶς μέχρι τίνος ἀνθρώπῳ καλῶς ἔχῃ ζῆν,

Μέχρι δ', ἔφη, μὴ νομίζῃ ὃ τεθνάναι τ' ζῆν ἄμεινον. κελεύσαντος δὲ τ' Ἀλεξάνδρου καὶ τὸν δέκατον εἰπεῖν τι· δικαστὴς γὰρ ἦν· Ἕτερος, ἔφη, ἑτέρου χεῖρον εἶπεν· τῷ γ' Ἀλεξάνδρου φήσαντος, Οὐκοῦν καὶ σὺ πρῶτος ἀποθανῇ διαῦτα κρίνων. Καὶ πῶς, εἶπεν, βασιλεῦ, ἀληθὴς ἂν εἴης, φήσας πρῶτον ἀποκτενῶ τ' πρῶτον ἀποκριναμένων κακίστα; καὶ ὡς μὲν κλέπται πάσης γραφῆς Ἕλληνες εἰρῶνται, ἱκανῶς, οἶμαι, ἀφ' πλείονων δέδηλ) τεκμηρίων· ὅτι γ' δὲ κατ' ἐπίγνωσιν ἴσασι τὸν Θεόν, ἀλλ' κ' πρόφασιν, Ἑλλήνων οἱ δοκιμώτατοι, Πέτρος ἐν τ' κηρύγματι λέγει· Γινώσκετε οὖν ὅτι εἷς Θεός ἐστιν, ὃς ἀρχὴ πάντων ἐποίησεν, καὶ τέλος ἐξουσίαν ἔχων· καὶ ὁ ἀόρατος, ὃς τὰ πάντα ὁρᾷ· ἀχώρητος, ὃς τὰ πάντα χωρεῖ· ἀπερίδεής, ὧ τὰ πάντα ἐπιδέεται, καὶ δι' οὗ ἐστιν· ἀκατάληπτος, ἀίδιος, ἄφθαρτος· ἀπρόσδεης, ὃς τὰ πάντα ἐποίησεν λόγῳ δυνάμεως αὐτοῦ, τ' γνωστικῆς γραφῆς, τουτέστι, τ' υἱοῦ. Εἶτα ἐπιφέρει· Τοῦτον τ' Θεὸν σέβεσθε, μὴ κ' τοὺς Ἕλληνας· ὡς δηλονότι τὸν αὐτὸν ἡμῖν σεβόντων Θεὸν καὶ τ' πρὸ Ἑλλήνων δοκίμων, ἀλλ' ὃ κατ' ἐπίγνωσιν πρωτελῆ τ' δι' υἱοῦ παιδεύσαντι μεμαθηκότων. Μὴ τοίνυν, φησί, σέβεσθε, οὐκ εἶπεν, Θεὸν οὖν οἱ Ἕλληνες, ἀλλ', μὴ κ' τοὺς Ἕλληνας· τ' ἔθνος τ' τ' σεβήσεως ἀναλλάξαντα τ' Θεοῦ, οὐκ δὲ μὴν καταγέλων. τί οὖν ἐστι τὸ, μὴ κ' τοῖς Ἕλλησιν, αὖθις μετασαφῶν Πέτρος ἐπιφέρων· ὅτι ἀγνοίᾳ φερόμενοι, κ' μὴ ἐπιγνόντες τ' Θεὸν ὡς ἡμεῖς κ' τ' γνῶσιν τ' τελείαν, ὡς ἔδωκεν αὐτοῖς ἐξουσίας εἰς χρῆσιν, μορφώσαντες ξύλα κ' λίθους, χαλκὸν κ' σίδηρον, χρυσὸν κ' ἄργυρον, τ' ὕλης αὐτῶν κ' χρήσεως, τὰ δοῦλα τ' ἐπ' ἀφέξεως αἰσθησάμενα, σέβονται· καὶ ἃ δέδωκεν αὐτοῖς εἰς βρῶσιν ὁ Θεὸς, πετεινὰ τ' ἀέρος, καὶ τῆς θαλάσσης τὰ νηκτὰ, καὶ τῆς γῆς τὰ ἑρπετὰ, καὶ τὰ θηρία σὺν κτήνεσι τετραπόδοις τῆ ἀγρῷ, γαλᾶς τε καὶ μῦς, αἰλούρους τε καὶ κύνας, καὶ πιθήκους· καὶ τὰ ἴδια βρώματα βορτοῖς θύματα θύουσιν· καὶ νεκρὰ νεκροῖς προσφέροντες ὡς θεοῖς, ἀγνοοῦσι τ' θεῷ, ἀφ' τούτων ἀρνούμενοι αὐτὸν εἶ). Ὅτι γε ὡς τ' αὐτὸν Θεὸν ἡμῖν τε αὐτῶν τ' Ἑλλήνων ἐγνωκόταν φέρεται, πλὴν οὐχ ὁμοίως, ἐποίσει πάλιν, ὧδέ πως· Μηδὲ κ' Ἰουδαῖοι σέβεσθε, κ' γὰρ ἐκεῖνοι μόνον οἴονται τ' Θεὸν γινώσκειν, οὐκ ἐπίστανται, λατρεύοντες ἀγγέλοις καὶ ἀρχαγγέλοις.

quousque, inquit, non existimet melius esse mori quàm viuere. Cùm autem insisset Alexander, vt decimus quoque diceret aliquid, erat enim Iudex, alius, inquit, alio dixit deterius. Cùm autem dixisset Alexander: ergo tu quoque morieris primus, qui hæc iudicas. Et quomodo, inquit, ô Rex, verax fueris, qui dixisti te primum eum esse interfecturum qui pessimè respondisset? Et quòd omnis generis scriptorum Græci dicti sunt fures, satis, vt opinor, pluribus ostensum est indiciis. Quòd autem Deum norunt, non per agnitionem, sed per qualemcunque eius manifestationem, Græcorum præstantissimi, dicit Petrus in prædicatione: Cognoscite ergo vnum esse Deum qui fecit omnium principium, & finis habet potestatem, & qui non cadit sub aspectum, qui omnia videt: qui cum capi non possit, omnia capit, nullius indigens, cuius indigent omnia, & per quem sunt omnia, qui comprehendi non potest, æternus, ab interitu alienus, non factus: qui omnia fecit verbo virtutis suæ, scripturæ, inquam, cognoscentis, hoc est, filij. Deinde subjungit: Hunc Deum colite, non vt Græci, vtpote quòd eundem quem nos, colunt Deum qui sunt viri probi apud Græcos, sed non perfecta & absoluta cognitione, vt qui à filio datam non didicerint traditionem. Non ergo dixit, Ne colatis Deum quem Græci, sed ne colatis vt Græci: diuini cultus mutans modum, non autem alium annuncians. Quid autem sit; Non colatis vt Græci, ipse Petrus explanabit, subjungens: Quoniam dum feruntur ignorantia, & Deum nesciunt vt nos perfecta cognitione, cùm, potestate quam dedit eis ad vsum formassent ligna & lapides, æs & ferrum, aurum & argentum, ex ipsorum materia & vsu, & quæ substantiæ serua sunt excitassent, ea colunt: & quæ eis dedit Deus in cibum, volucres aëris, & maris natatilia & terræ serpentes, & feras, cum quadrupedibus agri pecoribus mustelasque & mures, feles & canes & simias: & proprios cibos hominib. sacrificant: & mortua mortuis offerentes tanquam diis, in Deum sunt ingrati, per hæc ipsum esse negantes. Et quod ita se habeat, vtpote quod nosipsi & Græci eundem Deum nouerimus, sed non similiter, sic rursus inferet hoc modo: Neq; colite vt Iudæi: etenim illi soli se Deum nosse putantes, nesciunt se adorare angelos & archãge-

los, mensem & Lunam: & nisi Luna apparuerit, non agunt sabbatum quod dicitur primum, neque agunt neomeniam, neque azyma, neque festum, neque magnum diem. Deinde eius quod quæritur infert colophonem: Quare vos quoque sanctè & iustè quæ vobis tradimus discentes, seruate, nouiter Deum per Christum colentes. Inuenimus enim in Scripturis, sicut dicit Dominus: Ecce facio vobis testamentum nouum, non vt feci patribus vestris in monte Choreb. Nouum dedit nobis testamentum: quæ enim sunt Iudæorum & Græcorum, sunt vetera. Nos autem qui nouè ipsum tertio genere colimus, sumus Christiani. Apertè enim, vt arbitror, ostendit vnum & solum Deum, à Græcis quidem gentiliter. à Iudæis autem Iudaïcè, noue autem à nobis cognosci & spiritaliter. Præterea autem ostendit, quòd idem Deus suppeditauit vtrunque testamentum, qui etiam Græcis dedit Græcam philosophiam, per quam omnipotens à Græcis gloria afficitur. Id autem nunc quoque est manifestum. Ex Græca quidem certè disciplina, & ex Regali, in vnum genus populi cui salus datur, congregantur qui fidem admittunt, non tempore diuisis tribus populis, ne quis triplices existimet naturas, sed diuersis eruditi testamentis, cùm sint vnius Domini, vnius Domini verbo. Quod enim quemadmodum Iudæos Deus saluos esse voluit, dans eis Prophetas, ita etiam Græcorum spectatissimos propriæ suæ linguæ Prophetas excitatos, provt poterant capere Dei beneficentiam, à vulgo secreuit, præter Petri prædicationem, declarabit Paulus Apostolus dicens: Libros quoque Græcos sumite, agnoscite Sibyllam quomodo vnum Deum significet, & ea quæ sunt futura: & Hydaspen sumite & legite, & inuenietis Dei filium multò clarius & apertius esse scriptum, & quemadmodum aduersus Christum multi Reges instruent aciem, qui eum habent odio, & eos qui nomen eius gestant, & eius fideles, & eius tolerantiam & aduentum. Deinde vno verbo nos interrogat: Totus autem mundus, & quæ sunt in mundo, cuius sunt, nonne Dei? Propterea dicit Petrus, dominum dixisse Apostolis: Si quis ergo velit ex Israël duci pœnitentia, & propter nomen meum credere in Deum,

A μηνὶ καὶ σελήνῃ, καὶ ἐὰν μὴ σελήνη φανῇ, σάββατον οὐκ ἄγουσι τὸ λεγόμενον πρῶτον· οὐδὲ νεομηνίαν ἄγουσιν, οὔτε ἄζυμα, οὔτε ἑορτὴν, οὔτε μεγάλην ἡμέραν. εἶτα τὸν κολοφῶνα τοῦ ζητουμένου προσεπιφέρει· Ὥστε καὶ ὑμεῖς, ὁσίως καὶ δικαίως μανθάνοντες, ἃ παραδίδομεν ὑμῖν, φυλάσσεσθε, καινῶς τὸν Θεὸν διὰ τοῦ Χριστοῦ σεβόμενοι· εὑρομεν γὰρ ἐν ταῖς γραφαῖς, καθὼς ὁ Κύριος λέγει· Ἰδοὺ διατίθεμαι ὑμῖν καινὴν διαθήκην· οὐχ ὡς διεθέμην τοῖς πατράσιν ὑμῶν ἐν ὄρει Χωρήβ· νέαν ἡμῖν διέθετο· τὰ γὰρ Ἑλλήνων καὶ Ἰουδαίων, παλαιά· ἡμεῖς δὲ, οἱ

B καινῶς αὐτὸν τρίτῳ γένει σεβόμενοι, Χριστιανοί. Σαφῶς γὰρ, οἶμαι, ἐδήλωσεν τὸν ἕνα καὶ μόνον Θεὸν, ὑπὸ μὲν Ἑλλήνων, ἐθνικῶς· ὑπὸ δὲ Ἰουδαίων Ἰουδαϊκῶς· καινῶς δὲ ὑφ' ἡμῶν καὶ πνευματικῶς γινωσκόμενον. πρὸς δὲ καὶ ὅτι ὁ αὐτὸς Θεὸς ἀμφοῖν ταῖν διαθήκαιν χορηγὸς, ὁ καὶ τῆς Ἑλληνικῆς φιλοσοφίας δωτὴρ τοῖς Ἕλλησιν, δι' ἧς ὁ παντοκράτωρ παρ' Ἕλλησι δοξάζεται, παρέστησεν· δῆλον δὲ κἀνθένδε. ἐκ γ' οὖν τῆς Ἑλληνικῆς παιδείας, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς νομικῆς, εἰς τὸ ἓν γένος τοῦ σωζομένου συνάγονται λαοῦ οἱ τὴν πίστιν προσιέμενοι, οὐ χρόνῳ

C διαιρουμένων τῶν τριῶν λαῶν, ἵνα τις φύσεις ὑπολάβοι τριττάς· διαφόροις δὲ παιδευομένων διαθήκαις, τοῦ ἑνὸς Κυρίου, ὄντων ἑνὸς Κυρίου, ῥήματι· ἐπεὶ ὅτι, καθάπερ Ἰουδαίους σώζεσθαι ἐβούλετο ὁ Θεὸς, τοὺς προφήτας διδοὺς, οὕτως καὶ Ἑλλήνων τοὺς δοκιμωτάτους, οἰκείους αὐτῶν τῇ διαλέκτῳ προφήτας ἀναστήσας, ὡς οἷοί τε ἦσαν δέχεσθαι τὴν παρὰ θεοῦ εὐεργεσίαν, τῶν χυδαίων ἀνθρώπων διέκρινεν· δηλώσει πρὸς τῷ Πέτρου κηρύγματι, ὁ Ἀπόστολος λίγων Παῦλος. λάβετε καὶ τὰς Ἑλληνικὰς βίβλους· ἐπίγνωτε Σίβυλλαν, ὡς

D δηλοῖ ἕνα Θεὸν καὶ τὰ μέλλοντα ἔσεσθαι· καὶ τὴν Ὑστάσπην λαβόντες, ἀνάγνωτε· καὶ εὑρήσετε πολλῷ τηλαυγέστερον, καὶ σαφέστερον γεγραμμένον τὴν υἱὸν τοῦ Θεοῦ, καὶ καθὼς παράταξιν ποιήσουσι τῷ Χριστῷ πολλοὶ βασιλεῖς, μισοῦντες αὐτὸν, καὶ τοὺς φοροῦντας τὸ ὄνομα αὐτοῦ, καὶ τοὺς πιστοὺς αὐτοῦ, καὶ τὴν ὑπομονὴν, καὶ τὴν παρουσίαν αὐτοῦ. εἶτα ἑνὶ λόγῳ πυνθάνεται ἡμῶν· Ὅλος δὲ ὁ κόσμος καὶ τὰ ἐν τῷ κόσμῳ, τίνος, οὐχὶ τοῦ θεοῦ; διὰ τοῦτό φησιν ὁ Πέτρος εἰρηκέναι τὸν Κύριον τοῖς Ἀποστόλοις· Ἐὰν μὲν οὖν τις θελήσῃ τοῦ Ἰσραὴλ μετανοῆσαι, διὰ τοῦ ὀνόματός μου πιστεύειν ἐπὶ τὸν Θεὸν,

ἀφεθήσονται

ἀφεθήσονται αὐτῷ αἱ ἁμαρτίαι μετὰ δώδεκα A
ἔτη. ἐξέλθατε εἰς τὸν κόσμον, μή τις εἴπῃ,
Οὐκ ἠκούσαμεν. ἀλλ' ὡς καιρὸν ἦκει τὸ
κήρυγμα νῦν, ὅτως καιρὸν ἔδοθη νόμος μὲν
καὶ προφῆται βαρβάροις, φιλοσοφία δ' Ἕλλη-
σι, τὰς ἀκοὰς ἐθίζουσα πρὸς τὸ κήρυγμα. λέγει
γοῦν Κύριος ὁ ῥυσάμενος Ισραὴλ, Καιρῷ δεκ-
τῷ ἐπήκουσά σου, καὶ ἐν ἡμέρᾳ σωτηρίας ἐβοήθη-
σά σοι. ἔδωκά σε εἰς διαθήκην ἐθνῶν τοῦ κα-
τασκηνῶσαι τὴν γῆν, καὶ κληρονομῆσαι κλη-
ρονομίαν ἐρήμου. λέγοντα τοῖς ἐν δεσμοῖς,
Ἐξέλθατε· καὶ τοῖς ἐν τῷ σκότει, ἀνακαλυφθῆ- B
ναι. εἰ γὰρ δέσμιοι μὲν Ἰουδαῖοι, ἐφ' ὧν καὶ ὁ
Κύριος Ἐξέλθατε εἶπεν ἐκ τῶν δεσμῶν, οἱ θέ-
λοντες· τοὺς ἑκουσίως δεδεμένους, καὶ τὰ δυ-
σβάστακτα φορτία, φησὶν, ἀπὸ τῆς αὐ-
θεντικῆς προσταγῆς ἐπωμαδεμένους λέ-
γων· δῆλον ὡς οἱ ἐν σκότει ὄντες αὐτοί εἰσιν, οἱ ἐν τῇ
εἰδωλολατρείᾳ κατορωρυγμένον ἔχοντες τὸ ἡγε-
μονικόν. τοῖς μὲν γὰρ κατὰ νόμον δικαίοις ἔλιπεν ἡ
πίστις. διὸ καὶ τούτοις ἰώμενος ὁ Κύριος, ἔλεγε,
Ἡ πίστις σου σέσωκέν σε· τοῖς δὲ κατὰ φιλοσοφίαν δι-
καίοις, οὐχ ἡ πίστις μόνον ἡ εἰς τὸν Κύριον, ἀλλὰ C
καὶ ἡ ἀποχὴ τῆς εἰδωλολατρείας ἔδει. αὐτίκα
ἀποκαλυφθείσης τῆς ἀληθείας, καὶ αὐτοὶ ὅτι
τοῖς πεπραγμένοις μεταμέλονται. διὸ
ὁ Κύριος κηρύσσεται καὶ τοῖς ἐν ᾅδου.
φησὶ γοῦν ἡ γραφή· Λέγει ὁ ᾅδης τῇ ἀπω-
λείᾳ· Εἶδος μὲν αὐτοῦ οὐκ εἴδομεν, φωνὴν δὲ
αὐτοῦ ἠκούσαμεν. οὐχ ὁ τόπος δήπου φωνὴν
λαβὼν, εἶπεν τὰ προφρονηθέντα, ἀλλ' οἱ ἐν
ᾅδου κατακείμενοι, καὶ εἰς ἀπώλειαν ἑαυτοὺς
ἐκδεδωκότες, καθάπερ ἐκ πλοίου εἰς θάλασσαν ἐκεῖ
ἐκπορρίψαντες. αὐτοὶ τοίνυν
εἰσὶν οἱ ἐπακούσαντες τῆς θείας δυνάμεώς τε
καὶ φωνῆς· ἐπεὶ τίς ἂν εὔφρονῶν, ἐν μιᾷ κα- D
ταδίκῃ, καὶ τοὺς τῶν δικαίων, καὶ τοὺς τῶν ἁμαρ-
τωλῶν ἐνόλεθρον εἰς ψυχάς, ἀδικίαν τῆς
προνοίας κατάχεων; τί δ' οὐχὶ δηλοῦσιν εὐαγ-
γελίσθαι τὸν Κύριον τοῖς τε ἀπολωλόσιν ἐν
τῷ κατακλυσμῷ, μᾶλλον δὲ πεπεδημένοις,
καὶ τοῖς ἐν Φυλακῇ τε καὶ φρουρᾷ συνεχο-
μένοις; δέδηκται δὲ καὶ τῷ δευτέρῳ Στρω-
ματεῖ, τοῖς Ἀποστόλοις, ἀκολούθως τῷ Κυ-
ρίῳ, καὶ τοὺς ἐν ᾅδου εὐηγελισμένους ἐκεῖσε
γὰρ οἶμαι, ὡς ἐνταῦθα, οὕτως ἂν κἀ-
κεῖσε, τοὺς ἀρίστους τῶν μαθητῶν μιμητὰς γενέ-
σθαι τοῦ διδασκάλου, ἵν' ὁμοῦ, τοὺς μὲν Ἑβραίων

remittuntur ei peccata post duodecim annos. Egredimini in mundum, ne quis dicat, Non audiuimus. Sed vt in tempore nunc venit prædicatio, ita in tempore data quidem est lex & Prophetæ barbaris: philosophia autem Græcis, aures assuefaciens ad prædicationem. *Dicit itaque Dominus qui salutem fecit Israël: Tempore accepto exaudiui te, & in die salutis tibi dedi auxilium: dedi te in testamentum gentium, vt inhabitares terram, & possideres hæreditatem, dicens ijs qui sunt in vinculis: Egredimini. & vt reuelentur ijs qui sunt in tenebris.* Si enim vincti quidem sunt Iudæi, quibus etiam dixit Dominus, *Egredimini ex vinculis qui vultis*, dicens eos qui sua sponte sunt vincti, & qui onera, inquit, toleratu difficilia in se per humanam susceperunt impositionem, clarum est quòd qui sunt in tenebris, ij sunt qui habent principalem animæ partem defossam in cultu simulachrorum. Nam iis quidem qui erant iusti ex lege, fides deerat. Et ideo cùm eos curaret Dominus dicebat: *Fides tua te salutem fecit*. Iis autem qui erant iusti ex philosophia, non solum opus erat fide in Dominum, sed etiam vt discederent à cultu simulachrorum. Iam verò reuelata eis veritate, ipsi quoque pœnitentia ducti sunt propter ea quæ fecerant. Quamobrem prædicauit Dominus iis quoque qui erant apud inferos. Dicit quidem certè Scriptura: *Dicit infernus perditioni*. Eius quidem speciem non vidimus, eius autem vocem audiuimus. Non locus vtique voce accepta, dicit ea quæ prius dicta sunt, sed ij qui sunt collocati apud inferos, & seipsos tradiderunt ad exitium, tanquam ex naue aliqua se sua sponte in mare proijcientes. Ipsi ergo sunt qui diuinam audierunt virtutem & vocem. Nam quis sanæ mentis, & iustorum & peccatorum animas esse existimauerit in vna condemnatione, iniustitiæ maculam inurens prouidentiæ? Quid verò, an non significant Dominum annunciasse Euangelium, & iis qui perierant in diluuio, vel potius vincti fuerant, & iis qui in præsidio continebantur & custodia? Ostensum est autem in secundo quoque Stromate, Apostolos adinstar Domini, iis quoque qui erant apud inferos annunciasse Euangelium. Oportebat enim, vt existimo, sicut hic, ita illic quoque, optimos ac præstantissimos discipulos esse magistri imitatores, vt vnus quidem, eos qui erant ex Hebræis,

Iob 18.

Esai. 49.

alij verò gentes ad conuersionem deducerent, hoc est, eos qui in iustitia quæ est ex lege & ex philosophia vixerant quidem sed non perfectè, verum cum errore & prolapsione vitam transegerant. Hoc enim diuinum decebat consilium & prouidentiam, vt qui in iustitia maiorem habuere dignitatem & merita, & præ cæteris egregie vixerunt, & eorum quæ peccarunt ducti sunt pœnitentia, etiamsi sint in alio loco, cùm extra controuersiam sint in eorum numero qui sunt Dei omnipotentis, salui fierent per propriam vniuscuiusque cognitionem. Operatur autem, vt existimo, Seruator, quandoquidem eius est opus seruare & saluum facere: quod quidem certè fecit, vt qui eos qui in ipsum voluerint credere, per prædicationem, vbicunque essent, traxerit ad salutem. Si ergo Dominus nulla alia de causa descendit ad inferos, quàm vt annunciaret Euangelium, sicut descendit: aut descendit vt annunciaret omnibus, aut solis Hebræis. Atque si omnibus quidem salui erunt omnes qui crediderint, etiamsi sint ex gentibus, cum iam illic confessi fuerint. Sunt enim salutares, & quæ erudiũt, Dei castigationes, adducentes ad conuersionem, & potius pœnitentiam eligentes quàm mortem: idque cùm possint animę purius perspicere, quę sunt liberæ à corporibus, etiamsi obscurẽtur vitiis & perturbationibus, eò quòd non se amplius eis opponat & impediat caruncula. Sin autem Iudæis solùm annunciauit Euangelium, quibus defuit ea quę est per Seruatorem ἀgnitio & fides, clarum est vtique quòd cùm apud Deũ nullus sit personarum respectus, Apostoli quoque, sicut hic ita etiã illic, annunciarunt Euangelium iis qui ex gentibus erant apti ad conuersionem. Et rectè dictum est à Pastore: Descenderunt ergo eorum in aquam, sed hi quidẽ descenderunt viuentes, & viuentes ascẽderunt: illi autem qui prius dormierant, mortui descenderunt, viui autem ascenderunt. Iam verò dicit etiam Euangelium, multa quæ dormierant surrexisse corpora vt quæ videlicet translata essent ad meliorem locum. Fuit ergo generalis quidã motus & translatio per Seruatoris dispensationẽ. Iustus ergo nõ differt à iusto, quatenus est iustus, siue is fuerit ex lege, siue Græcus: non enim Iudæorum solùm, sed etiã omnium hominum est Deus Dominus, propinquius autẽ pater corũ qui cognouerũt. Si enim honestè viuere, est etiã legitimè viuere:

A οἱ δὲ, τὰ ἔθνη εἰς ἐπιστροφὴν ἀγάγωσι. τοῦτέστιν, τοὺς ἐν δικαιοσύνῃ, τῇ κατὰ νόμον & κατὰ φιλοσοφίαν, βεβιωκότας μὲν, οὐ τελείως δ', ἀλλ' ἁμαρτητικῶς διαπεραναμένους τὸν βίον. τοῦτο γὰρ ἔπρεπεν τῇ θείᾳ οἰκονομίᾳ, τοὺς ἀξίαν μᾶλλον ἐσχηκότας ἐν δικαιοσύνῃ, καὶ πεπολυτελῶς βεβιωκότας, ὅτι τε τοῖς πλημμεληθεῖσι μετεμεμενηκότας, κἂν ἐν ἄλλῳ τόπῳ τύχωσιν, ἐξομολογουμένως ἐν τοῖς τοῦ Θεοῦ ὄντας τοῦ παντοκράτορος, κατὰ τὴν οἰκείαν ἑκάστου γνῶσιν σωθῆναι. ἐνεργεῖ
B δὲ οἶμαι, καὶ ὁ Σωτὴρ, ἐπεὶ ὃ σώζειν ἔργον αὐτοῦ. ὅτῳ οὖν κατὰ πεποίηκεν, τοὺς εἰς αὐτὸν πιστεύσαι βεβουλημένους διὰ τοῦ κηρύγματος, ὁπόποτ' ἔτυχον γεγονότες, ἑλκύσας εἰς σωτηρίαν. εἰ γοῦν ὁ Κύριος δι' οὗτον ἕτερον εἰς ᾅδου κατῆλθεν, ἢ διὰ τὸ εὐαγγελίσασθαι, ὥσπερ κατῆλθεν, ἤτοι πᾶσιν εὐαγγελίσασθαι ἢ μόνοις Ἑβραίοις. εἰ μὲν οὖν πᾶσιν, σωθήσονται πάντες οἱ πιστεύσαντες, κἂν ἐξ ἐθνῶν ὄντες τύχωσιν, ἐξομολογησάμενοι ἤδη ἐκεῖ·
ἐπεὶ σωτήριοι, καὶ παιδευτικὴ αἱ κολάσεις τοῦ Θεοῦ, εἰς ἐπιστροφὴν ἄγουσαι, καὶ τὴν με-
C τάνοιαν τοῦ ἁμαρτωλοῦ μᾶλλον, ἢ τὸν θάνατον αἱρούμεναι· καὶ ταῦτα καθαρώτερον ὁρᾶν δυναμένων τῶν σωμάτων ἀπηλλαγμένων ψυχῶν, κἂν πάθεσιν ὑποκυπτούσας, διὰ τὸ μηκέτι ὑπερεθεῖσθαι σαρκίῳ. εἰ δὲ Ἰουδαίοις μόνοις εὐηγγελίσατο, οἷς ἔλειπεν ἡ διὰ τοῦ σωτῆρος ἐπίγνωσίς τε καὶ πίστις, δῆλόν που ὡς ἄρα ἀπροσωπολήπτου ὄντος τοῦ Θεοῦ, καὶ οἱ Ἀπόστολοι, καθάπερ ἐνταῦθα ὅπως κἀκεῖ, τοὺς ἐξ ἐθνῶν ὑποτιθείσι εἰς ἐπιστροφὴν εὐηγγελίσαντο. καὶ καλῶς εἴρηται τῶν Ποιμένι·
Κατέβησαν οὖν αὐτῶν εἰς τὸ ὕδωρ· ἀλλ'
D ὅτι μὲν, ζῶντες κατέβησαν, καὶ ζῶντες ἀνέβησαν· ἐκεῖνοι δ', οἱ προκεκοιμημένοι, νεκροὶ κατέβησαν, ζῶντες δ' ἀνέβησαν. ναὶ μὴν καὶ σώματά φησι τὸ εὐαγγέλιον πολλὰ τῶν κεκοιμημένων ἀνεστάναι· εἰς ἀμείνω δῆλον ὅτι μετατεθημένων τάξιν. γέγονεν ἄρα τις καθολικὴ κίνησις, καὶ μετάθεσις καὶ τοῦ οἰκονομίαν τοῦ Σωτῆρος. δίκαιος τοίνυν δικαίου, καθὸ δίκαιός ἐστιν, οὐ διαφέρει· ἐάν τε νομικὸς ᾖ, ἐάν τε Ἕλλην. οὐ γὰρ Ἰουδαίων μόνων, πάντων δ' ἀνθρώπων ὁ Θεὸς Κύριος, προσηκέστερον δὲ τῶν ἐγνωκότων πατήρ. εἰ γὰρ τὸ καλῶς βιοῦν, καὶ νομίμως ἐστὶ βιοῦν·

καὶ ὁ βιὸς λόγῳ βιοῦν, καὶ νόμον ἐστὶ βιοῦν. ὀρθῶς ἂ βεβιωκότες οἱ πρὸ νόμου, εἰς πίστιν ἐλογίσθησαν, καὶ δίκαιοι εἶναι ἐκρίθησαν· δῆλόν που καὶ τοὺς ἐντὸς νόμου γνωμθέντας, διὰ τὴν τοῦ φωνῆς ἰδιότητα ὀρθῶς βεβιωκέναι, εἰ καὶ ἐν ᾅδου ἔτυχον ὄντες, καὶ ἐν φρουρᾷ, ἐπακούσαντας τοῦ Κυρίου φωνῆς, εἴτε τῆς αὐθεντικῆς, εἴτε καὶ τῆς διὰ τῶν Ἀποστόλων ἐνεργούσης, ἢ τάχος, ἐπιστραφῶσί τε καὶ πιστεῦσαι· μεμνήμεθα γὰρ ὅτι δυνάμις τοῦ θεοῦ ἐστιν ὁ Κύριος. καὶ οὐκ ἦν ποτε ἀσθενήσαι δυνάμις. ὅτων οἶμαι δεικνυσθαι, ἀγαθὸν μὲν, τὸν Θεόν· δυνατὸν δέ, τὸν Κύριον· σώζειν μετὰ δικαιοσύνης καὶ ἰσότητος τὴν πρὸς τοὺς ἐπιστρέφοντας, εἴτε ἐνταῦθα, εἴτε καὶ ἀλλαχοῦ. οὐ γὰρ ἐνταῦθα μόνον ἡ δυνάμις ἡ ἐνεργητικὴ φθάνει, πανταχοῦ δέ ἐστι, καὶ ἀεὶ ἐργάζεται. αὐτίκα ἐν τῷ Πέτρου κηρύγματι ὁ Κύριος φησι πρὸς τοὺς μαθητὰς μετὰ τὴν ἀνάστασιν, Ἐξελεξάμην ὑμᾶς δώδεκα μαθητάς, κρίνας ἀξίους ἐμοῦ· οὓς ὁ Κύριος ἠθέλησεν, καὶ Ἀποστόλους πιστοὺς ἡγησάμενος εἶναι, πέμπων ἐπὶ τὸν κόσμον διαγελίζεσθαι τινες καὶ τὴν οἰκουμένην ἀνθρώπους, γνώσεσθαι ὅτι εἷς Θεός ἐστιν· διὰ τῆς τοῦ Χριστοῦ πίστεως ἐμῆς δηλωθῆναι τὰ μαθήματα· ὅπως οἱ ἀκούσαντες καὶ πιστεύσαντες, σωθῶσιν· οἱ δὲ μὴ πιστεύσαντες, ἀκούσαντες, μαρτυρήσωσιν, οὐκ ἔχοντες ἀπολογίαν εἰπεῖν. Οὐκ ἠκούσαμεν. τί οὖν; οὐχὶ καὶ ἐν ᾅδου ἡ αὐτὴ γέγονεν οἰκονομία; ἵνα κἀκεῖ πᾶσαι αἱ ψυχαί, ἀκούσασαι τοῦ κηρύγματος, ἢ τὴν μετάνοιαν ἐνδείξωνται, ἢ τὴν κόλασιν δικαίαν εἶναι, δι' ὧν οὐκ ἐπίστευσαν, ὁμολογήσωσιν; ἦ δ' ἂν πλεονεξίας ἦν τῆς τυχούσης ἔργον, τοὺς προεξελθόντας τῆς παρουσίας τοῦ Κυρίου, μὴ εὐαγγελισμένους, μηδὲ ἐξ αὐτῶν τὴν αἰτίαν παραλαμβάνοντας, καὶ ὃ πιστεῦσαι ἢ μή, ἤτοι τῆς σωτηρίας, ἢ τῆς κολάσεως μεταλαχεῖν. ἃ γάρ που θέμις, τοὺς μὴν ἀκρίτως καταδεδικάσθαι· μόνοις δὲ τοῖς μετὰ τὴν παρουσίαν, τῆς θείας ἀπολελαυκέναι δικαιοσύνης. πάσαις δ' ἀνωθεν ταῖς ψυχαῖς εἴρηται ταῖς λογικαῖς, Ὅσα ἐν ἀγνοίᾳ τις ὑμῶν ἐποίησεν, μὴ εἰδὼς σαφῶς τὸν Θεόν, ἐὰν ἐπιγνοὺς μετάνοιαν, πάντα αὐτῷ ἀφεθήσεται τὰ ἁμαρτήματα. Ἰδοὺ γάρ, φησι, τέθεικα πρὸ προσώπου ὑμῶν τὸν θάνατον, καὶ τὴν ζωήν· ἐκλέξασθαι τὴν ζωήν. πρὸς σύγκρισιν ἐκλογῆς τεθεῖσθαι λέγων ὁ Θεὸς, ἃ πεποιηκέναι ἀμφω.

& vitam agere rationi consentaneam, est viuere ex lege: qui autem rectè vixerunt ante legem, in fidem sunt reputati, & iusti sunt iudicati: clarum est quòd ij etiam qui cùm extra legem essent, rectè vixerunt per vocis proprietatem, etiamsi in inferis essent & in custodia, exaudita voce Domini, vel ipsa per se, vel etiam quæ operabatur per Apostolos, mox conuersi fuerint & crediderint. Meminimus Dominum esse Dei virtutem, & fieri non posse vt virtus vnquam fuerit imbecilla. Sic existimo ostendi, bonum quidem esse Deum: potentem verò Dominum salutem dare cum iustitia & æqualitate in eos qui conuertuntur, siue hic, siue etiam alibi. Non huc enim solùm peruenit virtus operatrix, sed est vbique, & semper operatur. Iam verò in Petri prædicatione dicit Dominus ad discipulos post resurrectionem: Elegi vos duodecim discipulos, iudicans esse me dignos, quos voluit Dominus, & fideles ratus esse Apostolos, mittens in mundum ad annunciandum Euangelium hominibus qui sunt in orbe terrarum, vt cognoscant vnum esse Deum per meam Christi fidem futura significantes, vt qui audierint & crediderint, salui fiant. Qui autem non crediderint, cùm audiuerint, ferant testimonium, vt qui non possint se excusare dicendo, non audiuimus. Quid ergo, non etiam apud inferos fuit eadem œconomia ac dispensatio, vt illic quoque omnes animæ audita prædicatione, aut ostendant pœnitentiam, aut propterea quòd non crediderunt, iustum fateantur esse supplicium? Esset autem non leuis iniquitatis, eos qui ante aduentum Domini excessissent, cùm nec eis fuisset annunciatum Euangelium, nec in credendo, vel non credendo vlla posset in eos culpa conferri, vel salutem assequi, vel puniri. Neque enim fas est illos quidem indicta causa fuisse condemnatos: solis autem eis, qui fuerunt post eius aduentum, frui diuina licuisse iustitia. Omnibus autem animis ratione præditis desuper dictum est: Quæcunque vestrum fecit aliquis in ignoratione, Deum apertè non cognoscens, si ea agnoscens ductus fuerit pœnitentia, ei omnia peccata remittentur. *Ecce enim*, inquit, *posui ante faciem vestram mortem & vitam, vt eligatis vitam*: ad comparationem electionis dicens Deus se posuisse, non ambo feciisse. Deut. 30.

Isai. 1. Et in alia dicit scriptura: *Si me audieritis & volueritis, bona terræ comedetis: sin autem me non audieritis, neque volueritis, gladius comedet vos: os enim Domini hæc locutum est.* Rursus autem apertè Dauid, vel potius Dominus ex persona sancti: est autem is vnus, à mundo condito: quicunque diuersis temporibus per fi-
Psal. 15. dem fuit & erit saluus. *Lætatum est cor meum, & exultauit lingua mea.* Præterea autem caro quoque mea in spe habitabit, inquit. Quoniam non derelinques animam meam in inferno, neque dabis sanctum tuum videre corruptionem. Notas fecisti mihi vias vitæ. Implebis me lætitia cum vultu tuo. Quemadmodum ergo preciosus est populus Domino, ita populus sanctus omnis est cum Iudæo, etiam is qui ex gentibus conuer-
Isai. 11. titur, qui prædicabatur proselytus. Meritò ergo dicit scriptura bouem & vrsam simul futuros. Nam bos quidem dictus est Iudæus, ex animali quod à lege sub iugo iudicatum est mundum, quandoquidem bos & fissam habet vngulam, & ruminat. Gentilis autem significatur per vrsam, quæ est animal immundum & agreste. Parit autem hoc animal carnem informem, quam lingua sola effingit ad similitudinem animalis. Ver-
Esai. 43. bo enim formatur ad hoc, vt ex vita ferina mansuescat, qui conuertitur ex gentibus: mansuefactus autem ipse quoque vt bos sanctificatur. Iam verò dicit Propheta: *Sirenes mihi benedicent & filiæ passerum, & omnes bestiæ agri.* Ab immundis animantibus bestiæ agri cognoscuntur, hoc est, mundi: quoniam eos qui in fidem sunt agrestes, & vita sordidi, nec ea quæ est ex lege iustitia purgati, appellat feras. Mutati autem ex eo quod sunt feræ, per fidem dominicam fiunt homines Dei, ex eo quòd velint mutari, primùm ad hoc quòd fiant proficientes. Alios enim adhortatur
Sap. 6. Dominus, aliis verò qui iam sunt aggressi, & manum præbet & trahit. Non enim personam respicit & reueretur qui est omnium dominus: neque curabit magnitudinem, quoniam ipse fecit magnum & paruum, & similiter omnibus prouidet & omnium curam ge-
Psal. 9. rit. Dauid quoque dicit: *Sin autem infixæ sunt etiam gentes in interitu quem fecerunt. In hoc laqueo quem absconderunt comprehensus est pes eorum. Sed fuit Dominus refugium pauperi, adiutor in opportunitate & in afflictione.*

A καὶ ἐν ἑτέρᾳ γραφῇ, λέγει, Ἐὰν ἀκούσητέ μου καὶ θελήσητε, τὰ ἀγαθὰ τῆς γῆς φάγεσθε· ἐὰν δὲ μὴ ἀκούσητέ μου, μηδὲ θελήσητε, μάχαιρα ὑμᾶς κατέδεται· ὃ γὰρ στόμα Κυρίου ἐλάλησεν ταῦτα. πάλιν ὁ ἀπίκρυς ὁ Δαβὶδ, μᾶλλον ὁ Κύριος ἐκ προσώπου τοῦ ὁσίου· ἔστι δὲ οὗτος ἐκ καταβολῆς κόσμου· πᾶς ὁ διαφόρως χρόνοις διὰ πίστεως σωθεὶς τε καὶ σωθησόμενος. Ηὐφράνθη μου ἡ καρδία, καὶ ἠγαλλιάσατο ἡ γλῶσσά μου. ἔτι γὰρ καὶ ἡ σάρξ μου κατασκηνώσει ἐπ' ἐλπίδι, φησίν· ὅτι οὐκ ἐγκαταλείψεις τὴν ψυχήν μου εἰς ᾅδου, οὐδὲ δώσεις τὸν ὅσιόν σου ἰδεῖν διαφθοράν. ἐγνώρισάς μοι ὁδοὺς ζωῆς· πληρώσεις με εὐφροσύνης μετὰ τοῦ προσώπου σου. ὥσπερ οὖν τίμιος ὁ λαὸς τῷ Κυρίῳ, οὕτως ὁ λαὸς ἅγιος ἅπας ἐστὶν, σὺν τῷ Ἰουδαίῳ, καὶ ὁ ἐξ ἐθνῶν ἐπιστρέφων· ὃς ὁ πρόσηλυτος προσεφητεύετο. εἰκότως ἅμα βοῒ φησι, καὶ ἄρκτον ἐπιφωνεῖ ἔσεσθαι ἡ γραφή· βοῒς μὲν γὰρ εἴρηται, ὁ Ἰουδαῖος, ἐκ τοῦ κατὰ νόμον ὑπὸ ζυγὸν καθαρὸς κριθέντος ζῴου· ἔπειτα καὶ διχηλεῖ, καὶ μηρυκᾶται ὁ βοῦς· ὁ ἐθνικὸς δὲ, ἀπὸ τῆς ἄρκτου ἐμφαίνεται ἀκαθάρτου, καὶ ἀγρίου θηρίου· τίκτει δὲ ὃ ζῶον σάρκα ἀτύπωτον, ἣν σχηματίζει εἰς τὸν τῆς θηρίου ὁμοιότητα τῇ γλώττῃ μόνον· λέγω γὰρ τυποῦσθαι εἰς ὃ ἡμερωθῆναι ἐκ τοῦ θηριώδους βίου, ὁ ἐξ ἐθνῶν ἐπιστρέφων· πιθανευθεὶς τε ἤδη καὶ αὐτὸς ὡς βοῦς ἀγνίζεται. αὐτίκα φησὶν ὁ προφήτης· Σειρῆνες εὐλογήσουσίν με καὶ θυγατέρες στρουθῶν, καὶ τὰ θηρία πεδία τοῦ ἀγροῦ. τὰ ἀκαθάρτων ζώων τὰ θηρία τοῦ ἀγροῦ γινώσκεται, τουτέστι τοῦ κόσμου· ἐπεὶ τοὺς εἰς πίστιν ἀγρίους καὶ ῥυπαροὺς τὸν βίον, μηδὲ τῇ κατὰ νόμον δικαιοσύνῃ κεκαθαρμένους, θηρία προσαγορεύει. μεταβαλόντες μέν τοι ἐκ τοῦ εἰς θηρία, ἀπὸ τῆς κυριακῆς πίστεως, αὐθέκτοι γίνονται ἀπὸ τοῦ ἕλκειν, ἐκ τοῦ θελῆσαι μεταβάλλεσθαι, εἰς ὃ ἡμᾶς προσκόπτοντες. τοὺς μὲν γὰρ, παιδεύει ὁ Κύριος· τοῖς δὲ ἤδη ἐγχρήσασι, καὶ χεῖρα ὀρέγει καὶ ἀνέλκει· ὃ γὰρ ἐπισκέπτεται προσώπου ὁ πάντων δεσπότης· οὐδὲ ἐπιβαπτίσεται μέγεθος, ὅτι μικρὸν καὶ μέγαν αὐτὸς ἐποίησεν, ὁμοίως τε προνοεῖ πάντων· καὶ ὁ Δαβὶδ φησίν· Εἰ δὲ καὶ ἐνεπάγησαν ἔθνη ἐν διαφθορᾷ, ᾗ ἐποίησαν, ἐν παγίδι ταύτῃ ᾗ ἔκρυψαν, συνελήφθη ὁ πούς αὐτῶν· ἀλλὰ ἐβοήθει Κύριος καταφυγὴ τῷ πένητι, βοηθὸς ἐν εὐκαιρίᾳ καὶ ἐν θλίψει·

εὐκαίρως ἄρα εὐηγγελίσθησαν οἱ ἐν θλίψει
ὄντες. καὶ Δαυὶδ τοῦτο φησίν· Ἀναγείλατε ἐν τοῖς
ἔθνεσι τὰ ἐπιτηδεύματα αὐτοῦ, ἵνα μὴ ἀδίκως κριθῶσιν. εἰ οὖν τοὺς ἐν σαρκὶ Δαυὶδ τοῦτο
εὐηγγελίσατο, ἵνα μὴ καταδικασθῶσιν ἀδίκως, πῶς οὐ καὶ τοὺς προεξελευθερώσας τῆς παρουσίας αὐτοῦ, Δαυὶδ πολὺ αὐτοῦ εὐηγγελίσατο αἰτίαν; Δίκαιος γὰρ ὁ Κύριος, καὶ δικαιοσύνην ἠγάπησεν· εὐθύτητα εἶδεν ὁ πρόσωπον
αὐτοῦ. ὁ δὲ ἀγαπῶν ἀδικίαν, μισεῖ τὴν ἑαυτοῦ
ψυχήν· εἰ γὰρ οὐκ ἐν τῷ κατακλυσμῷ ἀπώλετο πᾶσα ἁμαρτωλὸς σὰρξ, εἰς παιδείαν
ἐλθοῦσης αὐτοῖς τῆς κολάσεως, πρῶτον μὲν
ὅ θέλημα τοῦ Θεοῦ, παιδευτικὸν καὶ ἐνεργητικὸν τυγχάνον, σώζειν τοὺς ἐπιστρέφοντας,
πιστευτέον. ἔπειτα ὃ καὶ ὁ λεπτομερέστερον, ἡ
ψυχή, οὐκ ἄποτε πρὸ τοῦ παχυμερεστέρου
ὕδατος, παθεῖν τι δύνον. Δαυὶδ λεπτότητα, καὶ
ἁπλότητα μὴ κεκαπυλῶσθαι ἢ καὶ ἀσώματος
προσαγορεύεται. ὁ δὲ αὖ παχυμερὲς ἐκ τῆς
ἁμαρτίας πεπαχυμένος τύχῃ, τοῦτο ἀπειθεῖται σὺν τῷ σαρκικῷ πνεύματι, τοῦ κατὰ τῆς ψυχῆς ἐπιθυμοῦντι. ἤδη γὰρ τὸ κοινότητα προσβυόντων ὁ κορυφαῖος Οὐαλεντῖνος, ἐν τῇ πρὸς
φίλων ὁμιλίᾳ, καὶ λέξιν γράφει· Πολλὰ τῶν
γεγραμμένων ἐν ταῖς δημοσίοις βίβλοις, εὑρίσκεται γεγραμμένα ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ·
τὰ γὰρ κενὰ ταῦτα ἐστὶ τὰ ἀπὸ καρδίας ῥήματα· νόμος ὁ γεγραμμένος ἐν καρδίᾳ, ὅτος ἐστὶν ὁ
λαὸς ὁ τοῦ ἠγαπημένου, ὁ φιλούμενος, καὶ φιλῶν αὐτόν. δημοσίας γὰρ βίβλους, εἴτε τὰς
Ἰουδαϊκὰς λέγει γραφάς, εἴτε τὰς τῶν φιλοσόφων· κοινοποιεῖ τῷ ἀληθεῖ. Ἰσίδωρός τε, ὁ
Βασιλείδου υἱὸς ἅμα καὶ μαθητὴς, ἐν τῷ πρώτῳ τοῦ προφήτου Παρχὼρ ἐξηγητικῶν, καὶ αὐτὸς
καὶ λέξιν γράφει· Φασὶ δέ οἱ Ἀττικοὶ μεμνῆσθαί
τινα Σωκράτει, παρεπομένου δαίμονος αὐτῷ· καὶ
Ἀριστοτέλης δαίμοσι κεχρῆσθαι πάντας ἀνθρώπους λέγει, συνωμῶσθαι αὐτοῖς πρὸς τὸ χεῖρον
τὸ ἐνσωματώσεως. προφητικὸν τοῦτο μάθημα
λαβών, καὶ καταβὰς εἰς τὰ ἑαυτοῦ βιβλία· μὴ
ὁμολογήσας ὅθεν ὑφείλετο τὸν λόγον τοῦτον. καὶ πάλιν ἐν τῷ δευτέρῳ τῆς αὐτῆς συντάξεως, ὧδέ πως
γράφει· Καὶ μή τις οἰέσθω, ὃ φαμὲν ἴδιον εἶναι τῶν
ἐκλεκτῶν, τοῦτο προῃρῆσθαί τινα ὑπὸ
ἄλλων φιλοσόφων· ἔστι γὰρ οὐδὲν εὕρημα τῶν
προφητῶν σφετεισάμενοι, προσέθηκαν ᾧ μὴ
ὑπῆρχόν τι κατ' αὐτοὺς σοφῷ. οὐδὲ τὸν ᾧ αὐτῷ·

A Opportunè ergo annunciatum est Euangelium iis qui sunt in afflictione. Et ideo dicit: *Annunciate in gentibus studia eius, ne iniustè iudicentur.* Si ergo iis qui erant in carne, propterea annunciauit Euangelium, ne iniustè condemnentur: quomodo non iis etiam qui excesserunt ante eius aduentum, propter eandem annunciauit causam? Iustus enim Dominus, & iustitiam dilexit, rectitudinem vidit vultus eius. *Qui autem diligit iniustitiam, odit habet animam suam.* Si ergo in diluuio periit omnis caro peccatrix, castigatione eis redeunte in disciplinam, primùm quidem voluntatem Dei, quæ erudiendi & operandi vim habet, credendum est dare salutem iis qui conuertuntur. Deinde etiam anima quæ est res longè subtilior, minimè potuerit affici ab aqua quæ est crassior, vt quæ propter subtilitatem & simplicitatem minimè superetur, quæ etiam appellatur incorporea. Quòd autem per se crassum, à peccato fuerit incrassatum, hoc vnà cum spiritu carnali abijcitur, qui concupiscit aduersus animam. Iam verò eorum quoque qui communionem inducunt & commendant, princeps Valentinus, in ea quæ est De amicis homilia, scribit ad verbum: Multa ex iis quæ scripta sunt in libris publicis, inueniuntur scripta in Dei Ecclesia. Hæc enim sunt inania quæ à corde proficiscuntur verba. Lex quæ scripta est in corde, ea est populus dilecti, qui diligitur, & ipsum diligit. Libros autem communes, siue Iudaïcas, siue philosophorum dicit scripturas, communem facit veritatem. Isidorus quoque Basilidis simul filius & discipulus, in primo libro expositionum Prophetæ Parchor, ipse quoque scribit ad verbum: Dicunt autem Attici quædam fuisse significata Socrati, dæmone eum consequente. Dicit etiam Aristoteles, omnes homines vti dæmonibus, qui eos sequuntur eo tempore quo migrant in corpus, quam cum à prophetis accepisset doctrinam, & in suos retulisset libros, non tamen vnde accepisset eam confitetur. Et rursus in secundo eiusdem operis sic scribit: Nec existimet aliquis, quod dicimus esse proprium electorum, hoc fuisse prædictũ ab aliquibus Philosophis. Non est enim hoc eorum inuentum, sed cùm sumpsissent à Prophetis, id tribuerunt ei qui est sapiens ex eorum sententia. Et rursus in eodem:

Psal. 10.

Mihi enim videtur, vt ij qui sibi philoso-
phiam vindicant, discant quid sit quer-
cus alata, & varium quod in ea est pal-
lium; quæcumque Pherecydes allego-
ricè dixit in Theologia, è Chami pro-
phetia desumpta. Fundamentum autem,
vt olim adnotauimus, non dicimus eam
quæ in vnaquaque hæresi suscipitur vitę
institutionem, sed id quod verè est phi-
losophia, verè artificiosam sapientiam,
quæ præbet experientiam eorum quæ
sunt in vita. Sapientiam autem, solidam
rerum diuinarum & humanarum cogni-
tionem, firmam quandam & stabilem,
& quæ non potest excidere comprehen-
sionem, & quæ comprehendit ea quæ
sunt, & præterita, & futura: quam nos
docuit per suam præsentiam & per Pro-
phetas Dominus, estque eiusmodi vt
non possit excidere, vt quæ à Verbo sit
tradita. Ideo quoque omnino vetus est
voluntate, vt quæ sit cognita per filium:
& partim quidem est æterna, partim au-
tem tempori vtilis: & partim quidem
vna est & eadem, partim autem multæ &
indifferentes: & partim quidem est abs-
que vllo motu patibili, partim autem
cum patibili appetitione: & partim qui-
dem perfecta, partim verò indigens.
Hanc ergo sapientiam concupiscit phi-
losophia, animæ & verbi rectitudinis, &
vitæ puritatis, quæ est beneuolè affecta
in sapientiam, & omnia facit vt eam
consequatur. Philosophi autem apud nos
quidem dicuntur qui amant sapientiam,
quæ est omnium opifex & magistra, hoc
est, filij Dei cognitionem. Apud Græ-
cos autem dicuntur Philosophi, qui dis-
putationes de virtute suscipiunt. Est au-
tem Philosophia, quæ in vnaquaque hę-
resi (de iis loquor quæ sunt in Philoso-
phia) reprehendi non possunt decreta,
cum vita congruēte in vnam coacta ele-
ctionem, quæ ipsa quoque à barbara di-
uinitùs data surrepta gratia, Græca or-
nata sunt eloquentia. Nam alia quidem
sunt suffurati, alia verò malè audierunt.
In aliis autem, aliqua quidem dixerunt
commoti, sed ea nō reddidere perfecta:
aliqua autem humana coniectura & ra-
tiocinatione, in quibus etiam labuntur.
Arbitrantur autem se isti quidē assequi
veritatem perfectè, vt nos autem ipsos
comprehendimus, aliqua ex parte: nihil
certè amplius norunt quàm hunc mun-
dum. Quanquam quemadmodum Geo-
metria in mensuris, magnitudinibus, &
figuris, per eam quę fit in planis descrip-
tionem, & pictura totum locum opticū,

A Καὶ γὰρ μοι δοκεῖ τοὺς περιαυτολήπτους φιλο-
σοφεῖν, ἵνα μάθωσι τί ἐστιν ἡ ἐπωφελὴς δρῦς
καὶ ὃ ἐπ' αὐτῇ πεποικιλμένον φᾶρος· πρῶτα
ὅσα Φερεκύδης ἀλληγορήσας ἐθεολόγησεν, λα-
βὼν ἀπὸ τῆς τοῦ Χὰμ προφητείας τὴν ἐπω-
φελῆ σιν. ὡς πάλαι προεσημειωσάμεθα· ὑπὲρ τὴν
ἑκάστην αἵρεσιν ἀγωγὴν φαμέν, ἀλλ' ὅπερ ἐστὶν
ὄντως
ἐστὶ φιλοσοφία, ὀρθῶς σοφίαν τεχνικὴν τὴν
ἐμπειρίαν παρέχουσαν τῶν περὶ τὸν βίον·
τὴν δὲ σοφίαν, ἔμπεδον γνῶσιν, θείων τε καὶ
ἀνθρωπίνων πραγμάτων κατάληψίν τινα βε-
B βαίαν ὕστερον καὶ ἀμεταπτωτον σωζομένην, τά
τε ὄντα, καὶ τὰ παρῳχημένα, καὶ τὰ μελλόντα·
ἣν ἐδίδαξεν ἡμᾶς διά τε τῆς παρουσίας,
διά τε τῶν προφητῶν ὁ Κύριος. καὶ ἔστιν
ἀμεταπτωτος ἐπὶ λόγου παίδευσις· βού-
λησις καὶ πρώτως ἀληθὴς ἐπ' ἀρχῇ βουλήσει,
ὡς διὰ τοῦ υἱοῦ ἐγνωσμένη, καὶ ἡ μὲν, αἰώ-
νιός ἐστιν ἡ τοῦ, χρόνῳ λειτελὴς· καὶ ἡ μὲν,
μία καὶ ἡ αὐτή· αἱ δὲ, πολλαὶ καὶ διάφορα·
καὶ ἡ μὲν, ἀπαθοῦς τινος κινήσεως·
ἡ δὲ, μετὰ παθητικῆς ὀρέξεως· καὶ ἡ μὲν, τέ-
λειος· ἡ δὲ, ἐνδεής. Ταύτης οὖν τῆς σοφίας
C ἐπιθυμεῖ ἡ φιλοσοφία, τῆς ψυχῆς, καὶ τῆς
ὀρθότητος τοῦ λόγου, καὶ τῆς τοῦ βίου καθαρό-
τητος, ἀγαπητικῶς καὶ φιλητικῶς διατεθεῖσα
πρὸς τὴν σοφίαν, καὶ πάντα ποιοῦσα
ἕνεκα τοῦ τυχεῖν αὐτῆς. Φιλόσοφοι δὲ λέγονται
παρ' ἡμῖν μὲν, οἱ σοφίας ἐρῶντες, τῆς πάν-
των δημιουργοῦ, καὶ διδασκάλου, τουτέστι
γνώσεως τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ· παρ' Ἕλλησι δέ, οἱ
τῶν περὶ ἀρετῆς λόγων ἀντιλαμβανόμενοι.
εἰσὶ δ' αὖ φιλοσοφία, τὰ περὶ ἑκάστην τῶν
αἱρέσεων, τὴν δὲ φιλοσοφίαν λέγω, διάφο-
ρα δόγματα μετὰ τοῦ ὁμολογουμένου βίου
D εἰς μίαν ἀθροισθέντα ἐκλογήν. ἃ καὶ αὐτὰ
ἐκ τῆς βαρβάρου κλαπέντα θεοδωρήτου χά-
ριτος, Ἑλληνικῷ κεκόσμηται λόγῳ· τὰ μὲν
γὰρ κλέμματα· ὧν δὲ, καὶ παρήκουσαν, οἱ δὲ
τοῖς ἄλλοις, ἃ μὲν κινούμενοι εἰρήκασιν, ἀλλ'
οὐ τελείως ἐξειργάσαντο· τὰ δὲ, διανοη-
τικῷ στοχασμῷ τε καὶ ὑπολογισμῷ, ἐν οἷς
καὶ σφάλλονται. ὑπολαμβάνειν δ' οἴονται
τῇ ἀληθείᾳ, οὗτοι μὲν, τελείως· ὡς δὴ
ἡμεῖς αὐτοὶ καταλαμβανόμεθα, μερικῶς.
πλέον γ' οὖν τοῦ κόσμου τούτου οὐκ ἴσα-
σιν οὐδέν. καὶ μέντοι ὡς ἡ γεωμετρία περὶ μέ-
τρα καὶ μεγέθη καὶ σχήματα περιγράφειν,

Ἀφ' ἧς ἐν τοῖς ὑπαπέδοις καλογραφῆς· ἥτε ζωγραφία, τὸν ὀπτικὸν ὅλον τόπον ὑπὸ τῶν σκιαγραφουμένων φαίνεσθαι ποιοῦσα. Ταύτης ὁ ψευδογραφεῖ τὸν ὄψιν τοῖς κατὰ προσβολὴν τῶν ὀπτικῶν γραμμῶν σημείοις χρωμένη μὴ ὃ τεχνικόν. ὑπεύθυνον ὑπόφασις, καὶ ὑποθέσις, καὶ φάσις σώζονται. καὶ τὰ μὲν, δοκεῖ προσύχειν, τὰ δ', ἐφάνη· τὰ δ', ἄλλως πως φαντάζεσθαι, ἐν τῷ ὁμαλῷ καὶ λείῳ· οὕτω δὴ καὶ οἱ φιλόσοφοι, ζωγραφίας δίκην ἀπομιμούμενοι τὴν ἀλήθειαν· φιλαυτία δ', πάντων ἁμαρτημάτων αἰτία ἐκάστοτε. Διόπερ οὐ χρὴ, τὴν ἐξ ἀνθρώπων δόξαν αἱρούμενον, φίλαυτον εἶναι, ἀλλὰ τὸν Θεὸν ἀγαπῶντα, τῷ ὄντι ὅσιον μὴ φρονήσεως γίνεσθαι. Εἰ γὰρ οὕτω τις τοῖς μερικοῖς ὡς τοῖς καθολικοῖς χρώμενος τύχοι, καὶ ὃ δοῦλον ὡς Κύριον, καὶ ἡγεμονεύοντα, σφάλλεται τῆς ἀληθείας, ὃ σωιεὶς, ὃ τῷ Δαβὶδ κατ' ἐξομολόγησιν εἰρημένον. Γῆν σποδὸν ὡσεὶ ἄρτον ἔφαγον. ἡ φιλαυτία δὲ καὶ ἡ οἴησις, ἀπάτη γῆ ἐστι καὶ πλάνη. Εἰ δὲ τοῦτο, ἐκ μαθήσεως ἡ γνῶσις καὶ ἡ ἐπιστήμη. μαθήσεως δὲ ὄντος, ζητεῖν ἀνάγκη τὸν διδάσκαλον. Κλεάνθης μὲν γὰρ, Ζήνωνα ἐπιγράφεται· καὶ Θεόφραστος Ἀριστοτέλη, Μητρόδωρός τε Ἐπίκουρον, καὶ Πλάτων Σωκράτη· ἀλλὰ καὶν ἐπὶ Πυθαγόραν ἔλθω, καὶ Φερεκύδην, καὶ Θάλητα, καὶ τοὺς πρώτους σοφοὺς, ἵσταμαι, τὸν τούτων διδάσκαλον ζητῶν· κἂν Αἰγυπτίους εἴπῃς, κἂν Ἰνδούς, κἂν Βαβυλωνίους, κἂν τοὺς μάγους αὐτοὺς, οὐ παύσομαι τὸν τούτων διδάσκαλον ἀπαιτῶν· ἀνάγω δέ σε καὶ ἐπὶ τὸ πρῶτον γένος ἀνθρώπων· κἀκεῖθεν ἄρχομαι ζητεῖν τίς ὁ διδάσκαλος; ἀνθρώπων μὲν, οὐδείς· οὐδέπω γὰρ μεμαθήκεσαν· ἀλλ' οὐδὲ ἀγγέλων τις· οὐδὲ γὰρ ὡς μιμοῦνται οἱ ἄγγελοι, καὶ ὁ ἄγγελοι, ὅτως ἀκούουσιν ἄνθρωποι· οὐδ' ὡς ἡμῖν τὰ ὦτα, ὅτως ἐκείνοις ἡ γλῶττα· οὐδ' ὡς ὄργανά τις ἁφὴ φωνῆς ἀγγέλοις, χεῖλη λέγω, καὶ τὰ τούτοις προσηκόντα, καὶ φάρυγγα, καὶ ἀρτηρίαν, καὶ πνεύμονα, καὶ πνεῦμα, καὶ πλησμονὴν ἀέρος· πολλοῦ γε δεῖ τὸν Θεὸν ἐμβοᾶν ἀπροσίτῳ ἁγιότητι, καὶ ἀρχαγγέλων αὐτὸν κεχωρισμένον. ἤδη δὲ καὶ τοῖς ἀγγέλοις μεμαθηκέναι παρειλήφαμεν τὴν ἀλήθειαν, καὶ τοῖς ὑπὸ τούτων ἀρχομένοις· ἡμῖν τοίνυν, ἐπεξανιοῦσιν ἡμᾶς, καὶ τὸν τούτων διδάσκαλον ποθητόν.

quem vocãt perſpectiuum, videtur aſſumere in iis quæ adumbrantur. Hæc autẽ falsò deſcribit viſum, artificiosè vtens ſignis quæ fiunt per applicationem linearum viſus. Hinc conſeruantur ὑπάρσεις, id eſt, eminentes viſiones, & hypotheſes, hoc eſt, viſiones inferiores, & φάσεις, hoc eſt viſa. Et videntur quidem alia eminere, alia verò ſubſidere: aliqua verò, aliquo alio modo viſione apprehendi in loco læui & æquabili. Ita autem Philoſophi quoque inſtar picturæ imitantur veritatem. φιλαυτία autem, hoc eſt nimius amor ſui, eſt ſemper quibuſlibet cauſa peccatorũm omnium. Quocirca non oportet eligendo & expetendo gloriam ab hominibus, eſſe nimium ſui amantem, ſed Deum diligendo eſſe ſanctum cum prudentia. Si quis ergo vtatur quidem ſingularibus, tanquam vniuerſis ac generalibus, & id quod ſeruit habeat pro eo quod dominatur, à veritate excidit, non intelligens id quod à Dauide dictum eſt per confeſſionem: *Terram ſeu cinerem tãquam panem manducabam.* Nimius autem ſui amor, & vana opinio ac perſuaſio, eſt ei terra, & error. Quod ſi ita eſt, ex diſciplina cognitio & ſcientia: ſi eſt autem diſciplina, neceſſe eſt quærere magiſtrum. Nam Cleanthes quidem ſibi magiſtrum adſcribit Zenonem, & Theophraſtus Ariſtotelem, & Metrodorus Epicurum, & Plato Socratem. Sed etſi venero ad Pythagoram, & Pherecydem, & Thaletem, & primos ſapientes, conſiſto eorum quærens magiſtrum. Et ſeu dixeris Ægyptios, ſeu Indos, ſeu Babylonios, ſeu Magos ipſos, non ceſſabo eorum doctorem requirere. Porrò autem te quoque deduco ad primum ortum hominum, & illinc incipio quærere quis fuerit magiſter: nullus quidem ex hominibus, nondum enim didicerant. Sed nec aliquis ex Angelis: neque enim quomodo ſignificant Angeli quatenus Angeli, ita audiunt homines. Neque enim quomodo ſunt nobis aures, ita eſt illis lingua: neque inſtrumenta vocis quis dederit Angelis, labra, inquam, & quæ propter ea ſita ſunt, & guttur, & arteriam, & viſcera & ſpiritum, & aërem qui pulſatur. Multum autem abeſt, vt Deus inſonet ſanctitate quæ adiri non poteſt, qui ipſe quoque ſeparatus eſt ab Archangelis. Iam verò Angelos quoque accepimus didiciſſe veritatem, & qui eis præſunt principatus: ortum enim habuere. Reſtat ergo vt nos quoque aſcendentes, eorum deſideremus doctorem.

Pſal. 101.

Quoniam autem vnum est ingenitum, nempe Deus omnipotens, vnum est etiam prægenitum, per quod omnia facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Vnus enim est reuera Deus, qui fecit principium vniuersorum, significans primogenitum filium, vt scribit Petrus, præclarè intelligens illud: *In principio fecit Deus cœlum & terram.* Is autem dictus est Sapientia ab omnibus Prophetis. Is est magister omnium quæ orta sunt, Dei consiliarius qui præsciuit omnia. Is autem ab alto, à prima mundi constitutione, multifariam multisque modis & docuit & perficit. Vnde merito dictum est: *Ne dixeritis vobis magistrum super terram.* Vides vndenam ansas acceperit vera philosophia, etiam si lex sit imago & vmbra veritatis. Sed Græcorum nimius amor sui, quosdam homines prædicat doctores. Quomodo ergo ad Deum creatorem omnis recurrit cognatio, ita etiam ad Dominum eorum quæ bona sunt & honesta doctrina, & quæ iustificat, & quæ ad hoc deducit & fert opem. Si qui autem ex aliqua effectione semina veritatis quomodocunque accepta non enutrierunt, sed terræ sterili & aridæ mandantes, ea herbis suffocarunt agrestibus, quomodo Pharisæi à lege declinarunt, doctrinas humanas inducentes, non est eorum causa magister, sed qui perperam audire voluerunt. Qui autem ex eis crediderunt & Domini aduentui & scripturarum perspicuitati, ij versantur in cognitione legis: sicut etiam philosophi, per doctrinam Domini perducuntur ad agnitionem veræ philosophiæ. Eloquia enim Domini eloquia casta, argentum ignitum, probatum terræ, purgatum septuplum: aut quòd vt argentum sæpe purgatum probatur iustus, Domini nummus effectus, & qui regalem accepit characterem: aut quoniam Solomon quoque dicit linguam iusti esse argentum ignitum: probatam autem & sapientem doctrinam, esse laudabilem & admittendam significans, quando sæpe terra fuerit expurgata, hoc est, quando anima cognitione prædita, fuerit multis modis sanctificata, per abstinentiam à terrenis inflammationibus. Sanctificatur autem corpus quoque in quo habitat, cum vt proprium dedicatur in sancti templi puritatem & sinceritatem. Quæ

Psal. 11.

A ἐπεὶ δὲ ἓν μὲν τὸ ἀγένητον, ὁ παντοκράτωρ Θεός· ἓν δὲ καὶ τὸ προγεννηθὲν, δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο, καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἕν. εἷς γὰρ ὢν ὄντι ἐστὶν ὁ Θεὸς, ὃς ἀρχὴν τῶν ἁπάντων ἐποίησεν, μηνύων τὸν πρωτόγονον υἱὸν, ὁ Πέτρος γράφει συνεὶς ἀκριβῶς τὸ, Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν· Σοφία δὲ οὗτ' εἴρηται πρὸς ἁπάντων τῶν προφητῶν· οὗτός ἐστιν ὁ τῶν γενητῶν ἁπάντων διδάσκαλος, ὁ σύμβουλος τοῦ Θεοῦ, τοῦ τὰ πάντα προεγνωκότος. ὁ δὲ, ἄνωθεν ἐκ πρώτης καταβολῆς κόσμου πολυτρόπως, καὶ πολυμερῶς πεπαίδευκέ τε καὶ τελειοῖ. ὅθεν εἰκότως εἴρη-
B ται, Μὴ εἴπητε ἑαυτοῖς διδάσκαλον ἐπὶ τῆς γῆς. ὁρᾷς ὁπόθεν ἔχει τὰς λαβὰς ἡ φιλοσοφία ἡ ἀληθής. κἂν ὁ νόμος εἰκὼν καὶ σκιὰ τῆς ἀληθείας τυγχάνῃ· σκιὰ γὰρ ὁ νόμος τῆς ἀληθείας· ἀλλ' ἡ φιλαυτία τῶν Ἑλλήνων, διδασκάλους τινὰς ἀνθρώπους ἀνακηρύττει. ὡς οὖν ἐπὶ τὸν ποιητὴν τὸν Θεὸν πᾶσα ἀνατρέχει πατριὰ, οὕτως καὶ ἐπὶ τὸν Κύριον ἡ τῶν καλῶν διδασκαλία, καὶ ἡ δικαιοῦσα, καὶ εἰς τοῦτο χειραγωγοῦσά τε καὶ συλλαμβάνουσα. εἰ δ' ἔκ τινος ποιήσεως τὰ τῆς ἀληθείας, ὅτῳ δέ ποτε τρόπῳ λαβόντες σπέρματα, οὐκ ἐξέθρεψάν τινες· γῇ δὲ ἀγόνῳ
C καὶ ἀνομβρίᾳ παραδεδωκότες, ἀγρίαις συνεπνίξαντο βοτάναις· καθάπερ οἱ Φαρισαῖοι ἐξετράπησαν τοῦ νόμου, ἀνθρωπίνας παρεισάγοντες διδασκαλίας· τούτων οὐχ ὁ διδάσκαλος αἴτιος, ἀλλ' οἱ παρακούειν προῃρημένοι· οἱ πεισθέντες δὲ αὐτῶν τῇ τε τοῦ Κυρίου παρουσίᾳ, καὶ τῇ τῶν γραφῶν σαφηνείᾳ, ἐν ἐπιγνώσει γίνονται τοῦ νόμου· καθάπερ καὶ οἱ ἀπὸ φιλοσοφίας, διὰ τῆς τοῦ Κυρίου διδασκαλίας ἐν ἐπιγνώσει τῆς ἀληθοῦς φιλοσοφίας καθίστανται· τὰ λόγια γὰρ Κυρίου, λόγια ἁγνὰ, ἀργύριον πεπυρωμένον, δοκίμιον
D τῇ γῇ, κεκαθαρισμένον ἑπτάπλασίως. ἤτοι ὡς ἄργυρος πολλάκις ἀποκαθαρθεὶς, εἰς δοκίμιον καθίσταται ὁ δίκαιος, νόμισμα Κυρίου γενόμενος, καὶ χάραγμα βασιλικὸν ἀναδεξάμενος· ἢ ἐπεὶ καὶ Σαλομὼν λέγει, γλῶσσαν δικαίου ἄργυρον πεπυρωμένον· τὴν δεδοκιμασμένην καὶ καὶ σοφὴν διδασκαλίαν, ἐπαινετὴν καὶ ἀποδεκτὴν τυγχάνειν μηνύων· ὅτ' ἂν ἐκκεκαθαρμένη πλουσίως τυγχάνῃ τῇ γῇ, τουτέστιν, ὅτ' ἂν πολυτρόπως ἡ γνωστικὴ ψυχὴ ἁγιάζηται, κατὰ τὴν ἀποχὴν τῶν γεωδῶν πυρώσεων· ἁγνίζεται δὲ καὶ τὸ σῶμα ἐν ᾧ οἰκεῖ, ἐξιδιοποιούμενον εἰς εἰλικρίνειαν ἁγίου νεώ· ὁ δὲ

ἐν τῷ σώματι καθαρισμὸς τῆς ψυχῆς πρῶ- A
τος, ὅπερ ἐστὶν, ἡ ἀποχὴ τῶν κακῶν· ὃν τίνες
τελείωσιν ἡγοῦνται· καὶ ἔστιν ἁπλῶς τῆ κοινῆ
πίστει, Ἰουδαίου τε καὶ Ἕλληνος, ἡ τελείωσις
αὕτη· τῆ δὲ γνωστικῆ μὴ τοῖς ἄλλοις νομιζο-
μένοις τελείωσιν, ἡ δικαιοσύνη, εἰς ἐνέργειαν
ἀποιήσας προβαίνει. καὶ ὅπερ δὴ ἡ ἐπίτασις τῆς
δικαιοσύνης εἰς ἀγαθοποίαν ἐπιδέδωκεν,
τούτῳ ἡ τελείωσις ἐν ἀμεταβόλῳ ἕξει εὐποιίας
κατ' ὁμοίωσιν τοῦ Θεοῦ. Διδαμένη· οἱ μὲν γὰρ
σπέρμα Ἀβραάμ, δοῦλοι ἐστὶ τοῦ Θεοῦ, ὅτοί
εἰσιν οἱ κλητοί· υἱοὶ δὲ Ἰακὼβ, οἱ ἐκλεκτοὶ B
αὐτοῦ, οἱ τὴν κακίας πλεονεξίαν τοῖς ἐνέργ-
ειαν. εἰ τοίνυν αὐτόν τε τὸν Χριστὸν Σοφίαν φαμέν,
καὶ τοῖς ἐνέργειαν αὐτοῦ, τοῖς διὰ τῶν προφη-
τῶν, δι' ἧς ἔστι τοῖς γνωστικοῖς παράδοσιν ἐκ-
μαθάνειν, ὡς αὐτὸς ἐν τῇ παρουσίᾳ τοῖς
ἁγίοις ἐδίδαξεν Ἀποστόλους· Σοφία δ' ἐστὶν ἡ
γνῶσις, ἐπιστήμη ὅσα καὶ κατάληψις τῶν ὄν-
των τε καὶ ἐσομένων, καὶ παρωχημένων, βε-
βαία καὶ ἀσφαλὴς, ὡς αὐτοῖς παραδοθεῖσα τοῦ υἱοῦ τοῦ
Θεοῦ παραδοθεῖσα καὶ ἀποκαλυφθεῖσα. καὶ δὴ
καὶ εἰ ἔστι τέλος τῆς σοφοῦ ἡ θεωρία, ὀρέγεται
μὲν, ἡ μὲν ἔτι φιλοσόφων, τῆς θείας ἐπιστήμης· C
οὐδέπω δὲ τυγχάνει, ἐὰν μὴ μαθητὴς παραλά-
βῃ, σοφιωθεῖσαν αὐτοῖς τοῖς προφητικοῖς
φωνοῖς, δι' ἧς τά τ' ὄντα, τά τ' ἐσόμενα, προ-
τ' ὄντα, ὅπως ἔχει τε καὶ ἔσχεν καὶ ἕξει, παρα-
λαμβάνει· ἡ γνῶσις δὲ αὕτη, ἡ καὶ Διδαχὰς
εἰς ὀλίγους ἐκ τῶν Ἀποστόλων ἀγράφως παρα-
δοθεῖσα, κατελήλυθεν· ἐντεῦθεν δὴ ἀναγκαῖον
ἐν τε σοφίαν συνασκηθῆναι χρὴ εἰς ἕξιν
θεωρίας αἰδίου καὶ ἀναλλοίωτον· ἐπεὶ καὶ Παῦλος
ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς, οὐ φιλοσοφίαν διαβάλλων
φαίνεται. τὸν δὲ τῆς γνωστικοῦ μεταλαμβάνοντα
ὕψους, οὐκ ἐπὶ παλινδρομεῖν ἀξιοῖ ἐπὶ τοῖς D
Ἑλληνικοῖς φιλοσοφίαν, στοιχεῖα τοῦ κόσμου
ταύτην ἀλληγορῶν, στοιχειώτικήν τινα οὖσαν,
καὶ προπαιδείαν τῆς ἀληθείας. διὸ καὶ τοῖς
Ἑβραίοις γράφων, τοῖς ἐπιστρεφομένοις εἰς
νόμον ἐκ πίστεως, Ἡ πάλιν, φησὶ, χρείαν ἔχε-
τε τοῦ διδάσκειν ὑμᾶς, τινα τὰ στοιχεῖα τῆς ἀρ-
χῆς τῶν λογίων τοῦ Θεοῦ, καὶ γεγόνατε χρείαν
ἔχοντες γάλακτος, καὶ οὐ στερεᾶς τροφῆς, ὡσαύτως
ἄρα καὶ τοῖς ἐξ Ἑλλήνων ἐπιστρέφουσι Κο-
λοσσαεῦσι· Βλέπετε μή τις ὑμᾶς ἔσται ὁ συ-
λαγωγῶν διὰ τῆς φιλοσοφίας καὶ κενῆς ἀπά-
της κατὰ τὴν παράδοσιν τῶν ἀνθρώπων,

est autem in corpore primæ animæ prima purgatio, ea est abstinentia à malis, quam quidam existimant perfectionem ac consummationem, eaque est, vt semel dicam, perfectio communis Iudæi fidelis & Græci. Eius autem qui est cognitione præditus, post eam quæ aliis lege decernitur perfectionem, ad operationem beneficentiæ iustitia procedit: & cui iustitiæ augmentum creuit ad beneficentiam, ei perfectio permanet in immutabili habitu beneficentiæ ad Dei similitudinem. Nam qui sunt quidem semen Abrahæ & serui Dei, ij sunt vocati. Filij autem Iacob, eius electi, qui supplantauerunt vitij operationem. Si ergo & ipsum Christum dicimus sapientiam, & eius operationem, eam quæ fit per Prophetas, per quam edisci potest traditio quæ est ex cognitione, vt ipse per præsentiam sanctos docuit Apostolos: sapientia fuerit cognitio, vt quæ sit scientia & comprehensio eorum quæ sunt, & futura sunt, & præterita, stabilis & firma, vt quæ à filio Dei sit tradita & reuelata. Atque si est quidem sapientis finis, contemplatio, ea quidem contemplatio quæ est adhuc philosophorum, diuinam appetit scientiam: nondum autem assequitur, nisi per disciplinam acceperit vocem propheticam sibi declaratam, per quam accipit quomodo se habent, habuerunt, & habitura sunt, quæ sunt, quæ futura sunt, & prius fuerunt. Cognitio autem ipsa est, quæ per successionem ad paucos ex Apostolis absque scriptis tradita peruenit. Hinc ergo cognitio seu sapientia exerceatur oportet ad contemplationis habitum æternum, & in quem non cadit alteratio. Nam Paulus quoque in Epistolis non videtur reprehendere philosophiam: sed eum qui est particeps altitudinis cognitionis, non vult amplius recurrere ad Græcam philosophiam, eam allegoricè vocans mundi elementa, vt quæ elementa quodammodo doceat, & sit veluti disciplina præcedens veritatem. Quocirca ad Hebræos quoque scribens qui à fide ad legem reflectebantur: *An rursus*, inquit, *opus habetis vt vos doceam quænam sint elementa initij eloquiorum Dei? & opus vobis esse cœpit lacte, & non solido cibo?* Similiter autem ad Colossenses quoque qui conuertuntur ex Græcis: *Videte ne quis vos deprædetur per philosophiam & inanem deceptionem, secundum traditionem hominum,*

Hebr. 5.

Coloss. 2

ſecundum elementa huius mundi, & non ſecundum Chriſtum, ſignificans elementalem doctrinam, reuerti ad philoſophiam. Quòd ſi quis dicat, per hominum intelligentiam fuiſſe inuentam à Græcis philoſophiam: atqui inuenio ſcripturas dicentes, intelligentiam eſſe à Deo miſſam. Pſalmographus quidem certè maximum eſſe donum exiſtimat intelligentiam, & petit dicens: Seruus tuus ego ſum, fac vt ſim intelligens. Nunquid autem multiplicem petens cognitionem, ſcribit Dauid, bonitatem & diſciplinam & cognitionem doce me, quoniam mandatis tuis credidi. Teſtamenta eſſe principalia & maximę authoritatis, eſt extra controuerſiam, & dari præſtantioribus. Dicit quidem certè rurſum Pſalmus de Deo: *Nulli genti*
Pſal. 147 *ſic fecit, & iudicia ſua non manifeſtauit eis.* Illud autem, Non ſic fecit, feciſſe quidem ſignificat, ſed non ſic. Illud ergo, Sic, poſitum eſt, vt fiat comparatio cum noſtra excellentia. Poterat autem vtique Propheta dicere abſolutè, Non fecit, abſque additamento huius, Sic.
Act. 10. Quinetiam Petrus quoque in Actis: *In veritate comprehendo*, inquit, *quòd Dominus non eſt acceptor perſonarum, ſed in omni gente quæ timet ipſum & operatur iuſtitiam, eſt ei acceptus.* Non tempore ergo perfectum eſt vt Deus perſonas non reſpiceret, ſed id fuit ab æterno. Neque verò cœpit vnquam eius beneficentia: ſed neque circumſcribitur locis, vel vllis hominibus. Neque enim
Pſal. 117. ſingularis eius beneficentia. *Aperite mihi*, inquit, *portas iuſtitiæ, in ipſas ingreſſus, confitebor Domino.* Hæc eſt porta Domini. Iuſti tranſibunt, per eam. Prophetæ autem dictum exponens Barnabas, infert: Cùm multæ portæ ſint apertæ, quæ eſt iuſtitia, ea eſt
Pſal. 28. in Chriſto, in quam beati ſunt omnes qui ſunt ingreſſi. Eidem ſententiæ adhæret illud quoque Propheticum, Dominus ſuper aquas multas, vtpote quòd non ſolùm teſtamenta diuerſa, ſed etiam diuerſi modi doctrinæ ſunt ij, qui inter Græcos adducunt ad iuſtitiam, & qui inter barbaros. Iam verò apertè quoque pſallit Dauid, veritati ferens
Ibid. 9. teſtimonium: *Auertantur peccatores in infernum, omnes gentes quæ obliuiſcuntur Dei:* obliuiſcuntur ſcilicet eius cuius prius meminerant: & quem cognoſcebant priuſquam obliuiſcerentur, eum iubent valere & amandant. Erat ergo quædam obſcura Dei cognitio etiam apud gẽtes.

A κῦ τὰ στοιχεῖα τ κόσμου τούτου, καὶ οὐ κῦ Χριστόν· δελεάζων αὖθις εἰς φιλοσοφίαν ἀναδραμεῖν, τ τοιχῳώδη διδασκαλίαν. κἂν λέγῃ τις κῦ σωέσιν ἀνθρώπων φιλοσοφίαν εὑρῆσθαι παρὰ Ἑλλήνων, ἀλλὰ ταῖς γραφαῖς βεβαιώσω τ σωέσιν ἀποπεμπόν εἰς λεγούσας. ὁ γ οὖν Ψαλμῳδὸς μεγίστην ἡγεῖται δωρεὰν τ σωέσιν, καὶ αἰτεῖ λέγων· Δοῦλός σός εἰμι ἐγώ· σωέτισόν με. καὶ μή τι ὁ πολύπειρον τῆς γνώσεως αἰτούμενος ὁ Δαβὶδ γράφει· Χρηστότητα καὶ παιδείαν, καὶ γνῶσιν δίδαξόν με· ὅτι ταῖς ἐντολαῖς σε ἐπίστευσα. κυρίας εἶ ταῖς διαθήκας ὁμολογῶν, καὶ τοῖς τιμιωτέροις δίδαξ. λέγει γ οὖν ὁ ψαλμὸς πάλιν ὅτι τ Θεοῦ· Οὐκ ἐποίησεν ὕτως παντὶ ἔθνει, καὶ τὰ κρίματα αὐτ οὐκ ἐδήλωσεν αὐτοῖς. τὸ δέ· Οὐκ ἐποίησεν ὕτως, πεποιηκέναι μὲν δηλοῖ, ἀλλ' οὐχ ὕτως. ἐν συγκρίσει γὰρ οὖν τ Οὕτως πρὸς τὴν ὑπερβολὴν τὴν καθ' ἡμᾶς νενομθέτει. ἔξεστιν δ' ἴσως τ προφήτην εἰπεῖν ἁπλῶς τ Οὐκ ἐποίησεν, ἀλλὰ τῆς προθήκης τ Οὕτως. καὶ μὲν καὶ ὁ Πέτρος ἐν τ Πράξεσιν. Ἐπ' ἀληθείας καταλαμβάνομαι, φησίν, ὅτι προσωπολήπτης οὐκ ἔστιν ὁ Θεός· ἀλλ' ἐν παντὶ ἔθνει ὁ φοβούμενος αὐτὸν καὶ ἐργαζόμενος δικαιοσύνην, δεκτὸς αὐτῷ ἐστιν. ὁ γοῦν πάνυ τὸν ἀπροσωπόληπτον τ Θεοῦ, ἀλλ' ἐξ αἰῶνος· οὐδὲ μὲν ἤρξατό ποτε ἡ εὐεργεσία αὐτ, ἀλλ' οὐδὲ περιορίζεται τόποις ἢ ἀνθρώποις τισίν· οὐδὲ γὰρ μερικὴ ἡ εὐποιΐα αὐτ. Ἀνοίξατέ μοι πύλας δικαιοσύνης, φησίν· ἐν αὐταῖς εἰσελθὼν, ἐξομολογήσομαι Κυρίῳ· αὕτη ἡ πύλη τ Κυρίου· δίκαιοι εἰσελεύσονται ἐν αὐτῇ· ἐξηγούμενος δὲ τὸ ῥητὸν τ προφήτου Βαρνάβας, ἐπιφέρει· Πολλῶν πυλῶν ἀνεῳγμένων, ἡ δικαιοσύνη, αὕτη ἐστὶν ἡ ἐν Χριστῷ· Εὐ ἦ μακάριοι πάντες οἱ εἰσελθόντες. τῆς αὐτῆς ἔχεται ἐννοίας κἀκεῖνο τὸ προφητικὸν, Κύριος ὅτι ὑδάτων πολλῶν· ὃ τ ἀληθινῶν τ ἀψευδῶν μόνων, ἀλλὰ καὶ τ τὴν διδασκαλίας ἐθνῶν, τ τε ἐν Ἕλλησιν εἰς δικαιοσύνην ἀγόντων, τ τε ἐν βαρβάροις. ἀφανῶς γὰρ ἤδη καὶ ὁ Δαβὶδ μαρτυρᾶν τῇ ἀληθείᾳ, ψάλλει. Ἀποστραφήτωσαν οἱ ἁμαρτωλοὶ εἰς τὸν ᾅδην, πάντα τὰ ἔθνη τὰ ἐπιλανθανόμενα τ Θεοῦ. ἐπιλανθάνονται γὰρ δηλονότι ὃ πρότερον ἐμέμαθητο· καὶ οὐ πρὶν ἦ ἐπιγνῶσθαι ἐγένοσθον, τοῦτον προσαπέπονται· ἐκ γὰρ εἰδήσεως τῆς ἀμφοῖν τ Θεοῦ ἐ πρὸς τοὺς ἔθνεσι,

καὶ ταῦτα μὲν τῇδε ἐχέτω. πολυμαθῆ δ' εἶ δεῖ τὸν γνωστικόν· καὶ ἐπειδὴ Ἕλληνες φασι, Πρωταγόρου προκαταρξαντος, πρῶτα λόγου ἀντικεῖσθαι πρεσβεύεσθαι, καὶ πρὸς τοιούτους τοὺς λόγους ἁρμόζει λέγεσθαι. λέγει γάρ ἡ γραφή· Ὁ τὰ πολλὰ λέγων, καὶ ἀκουσεται. προβαλοιμι δ' Κυρίου τίς νοήσει, εἰ μὴ σοφὸς, καὶ ἐπιστήμων, καὶ ἀγαπῶν τὸν Κύριον αὐτοῦ; ἔστω οὖν πιστὸς ὁ τοιοῦτος. ἔστω δυνατὸς γνῶσιν ἐξηγεῖσθαι· ἦτω σοφὸς ἐν λογισμῷ λόγων, ἦτω χειρὸς ἐν ἔργοις, ἦτω ἁγνός. τοσούτῳ γὰρ μᾶλλον ταπεινοφρονεῖν ὀφείλει, ὅσῳ δοκεῖ μᾶλλον μείζων εἶναι· ὁ Κλήμης ἐν τῇ πρὸς Κορινθίους φησί· τοιοῦτος, οἵοις τε ἐκείνῳ πείθεσθαι τῷ προστάγματι· καὶ οὓς μὲν ἐκ πυρὸς ἁρπάζετε, συγκρινομένους ἐλεεῖτε. ἀμέλει δ' ὀρθὸν ἕνεκεν τοῦ κλάδου γεγονέναι λόγος· ἀλλὰ καὶ πεπλεγμένα τὰ κλήματα συγκέλλομεν ἐν αὐτῷ, καὶ ἀκάνθας κόπτομεν τῶν συμπεφυκυιῶν τοῖς ἀμπέλοις, αἷς οὐ ῥᾴδιόν ἐστι προσελθεῖν. ταῦτα δὲ πάντα τὸν αὐξησιν ἔχει ὅτι δεῖ κλάδους. πάλιν, ἀνθρωπος προκεκομμένως γέγονεν εἰς ἐπίγνωσιν Θεοῦ· ἀλλὰ καὶ γεωμετρεῖ, καὶ γεωργεῖ, καὶ φιλοσοφεῖ· ὧν δὲ μὲν ὅτι δεῖ ζῆν· δὲ δὲ, ὅτι δεῖ μελετᾶν τὰ ἀποδεικτικά, γεγόναμεν. καὶ μὲν οἱ λέγοντες τὴν φιλοσοφίαν ἐκ τοῦ διαβόλου ὁρμᾶσθαι, κἀκεῖνο ἐπιστησάτωσαν, ὅτι φησὶν ἡ γραφὴ μεταχηματίζεσθαι τὸν διάβολον εἰς ἄγγελον φωτός· τί ποιήσουσι; δῆλον ὅτι προφητεύσουσι. εἰ γὰρ ὡς ἄγγελος φωτὸς προφητεύῃ, ἀληθῆ ἄρα ἐρεῖ, εἰ ἀγγελικὰ καὶ φωτεινὰ προφητεύσῃ, καὶ ὠφέλιμα, τότε ὅτε καὶ μεταχηματίζεται καθ' ὁμοιότητα ἐνεργείας, κἂν ἄλλος ᾖ τῷ ὑποκειμένου τῆς ἀποστασίας· ἐπεὶ πῶς ἂν ἀπατήσειέ τινα, μὴ διὰ τῶν ἀληθῶν ὑπαγόμενος τὸν φιλομαθῆ εἰς οἰκειότητα, καὶ ὕστερον εἰς ψεύδος ὑποσύρων; ἄλλως τε καὶ ὀπισάμενος τὴν ἀλήθειαν εὑρεθήσεται· καὶ εἰ μὴ καταληπτικῶς, ἀλλ' οὖν ὡς ἂν μὴ ἄπειρός γε αὐτῆς. οὐ τοίνυν ψευδὴς ἡ φιλοσοφία, κἂν ὁ κλέπτης, ᾖ ὁ ψεύστης τῷ μεταχηματισμὸν ἐνεργείας τὰ ἀληθῆ λέγῃ. οὐδὲ μὲν διὰ τὸν λέγοντα, προκαταγνωστέον ἀμαθῶς καὶ τῶν λεγομένων· ὅσῳ δὲ ὅτι τῶν προφητεύειν νῦν δὴ λεγομένων προσηκόντων· ἀλλὰ τὰ λεγόμενα σκοπητέον εἰ τῆς ἀληθείας ἔχεται.

A Et hæc quidem ita se habeant. Oportet autem eum qui est cognitione præditus, multa didicisse. Et quoniam dicunt Græci, præeunte Protagora, inuentam fuisse disputandi rationem, qua omni argumento aliud opponeretur, dici conuenit etiam aliquid aduersus tales orationes. Dicit enim scriptura: Qui multa dicit, vicissimquoque audiet. Parabolam autem Domini quis intelliget, nisi sapiens & sciens, & qui diligit Dominum suum? Sit ergo qui talis est, fidelis: sit eiusmodi vt possit explicare cognitionem, sit sapiens in verbis discernendis, sit in factis admirabilis, sit castus B & mundus. Eo enim debet esse magis humilis, quò videtur esse maior, dicit Clemens in epistola ad Corinthios. Talis vt qui possit illi parere præcepto: & aliquos quidem ex igne rapite, miseremini autem eorum qui discernuntur. Falx quidem certe facta est vt rami amputentur, sed implexos quoque palmites ea distinguimus, & spinas quæ vitibus cohærescunt exscindimus, ad quas non potest facile accedi. Hæc autem omnia referuntur ad putandas vites. Rursus homo factus est principaliter ad Dei cognitionem: sed & est Geometra, C & agricola, & philosophatur. Ex quibus vnum quidem factum est ad viuendum, alterum verò ad bene viuendum, tertium ad ea meditanda quæ sunt demonstratiua. Porrò autem illi qui dicunt philosophiam esse profectam à diabolo, illud quoque sciant, quòd scriptura dicit, diabolum transfigurari in Angelum lucis. Quid agentem? Prophetantem scilicet. Si autem prophetat vt Angelus lucis, vera dicit scilicet. Si angelica & lucida prophetat, tunc etiam prophetat vtilia, quando transfiguratur ad similitudinem operationis, etiam si sit alius; quatenus est subiectum defe- D ctionis. Nam quomodo deceperit quempiam, si non studiosum per vera adducat ad coniunctionem & familiaritatem, & ita postea ad mendacium attrahat? & alioqui inuenietur scire veritatem, etsi non ita vt comprehendat, ita tamen vt non sit eius ignarus. Non est ergo falsa philosophia, etiamsi qui est fur & mendax, per transfigurationem operationis vera dicat. Neque verò propter eum qui dicit, sunt imperitè ea prius damnanda quæ dicuntur (quod in iis quoque qui nunc prophetare dicuntur est obseruandum) sed sunt consideranda quæ dicũtur, an veritati cohęreãt.

Iam verò si vniuersa quoque ac generali oratione, quæcunque sunt necessaria & vitæ vtilia, diuinitus ad nos venire dicamus, minimè errabimus: vel potius si dicamus, ipsam quoque philosophiam Græcis veluti proprium datam esse testamentum, vt quæ sit fundamentum Christianæ philosophiæ, etiamsi qui ex Græcis philosophantur, ad veritatem sua sponte obsurdescant, barbarorum contemnentes vocem, aut etiam reformidantes mortis periculum quod impendet fideli legibus ciuilibus. Quomodo autem in barbara philosophia, ita etiam in Græca seminata sunt zizania, ab ipso vero agricola zizaniorum: vnde etiam & quæ sunt apud nos, exortæ sunt hæreses pariter cum bono tritico & genitali: Et qui Epicuri impietatem, & voluptatem, & quæcunque alia præter rectam rationem fata sunt, ex præscripto Græcæ tradunt sapientiæ, diuinitus datæ agriculturæ sunt fructus adulterini. Hanc dicit Apostolus sapientiam huius sæculi, quæ est scilicet voluptaria, & nimio tenetur sui amore, vt quæ doceat quæ sunt huius mundi, & quæ sunt circa ipsum solum, & consequenter, quod ad præfecturam attinet, est subiecta iis qui hic sunt principibus. Quamobrem singularis hæc philosophia quodam modo tradit elementa eius quæ verè perfecta est scientiæ, quæ versatur circa ea quæ percipiuntur intelligentia, & his adhuc magis spiritalia, quæ oculus non vidit, & auris non audiuit, nec in cor hominis ascenderunt, prius quàm quod de iis est verbum, magister noster, nobis aperiat sancta sanctorum, & his præterea sanctiora per ascensum reuelet iis qui germanè syncereque & non adulterinè sunt hæredes Dominicæ adoptionis. Iam enim audemus dicere (hic enim est fides cognitionis) eum omnia scire, & firma comprehensione comprehẽdere ea etiam quæ sunt nobis dubia & inexplicabilia, qui verè est cognitione præditus: cuiusmodi fuit Iacobus, Petrus, Ioannes, Paulus, & reliqui Apostoli. Est enim prophetia cognitione plena, vt quę data sit à Domino, & rursus per Dominum declarata Apostolis. Nunquid autem cognitio est proprietas animę ratione prędităe, quę ad hoc exercetur, vt per cognitionem inscribatur ad immortalitatẽ? Sunt enim ambæ animę potestates, cognitio inquam & appetitio seu impulsio. Inuenitur autem appetitio motus quidam, qui assensionẽ sequitur.

1. Cor. 2.

1. Cor. 3.

A εἰδὴ δὲ καὶ καθολικῷ λόγῳ πάντα ἀναγκαῖα καὶ λυσιτελῆ τῷ βίῳ θεόθεν ἥκειν εἰς ἡμᾶς λέγοντες, οὐκ ἂν ἁμάρτοιμεν· τὴν γὲ φιλοσοφίαν, καὶ μᾶλλον Ἕλλησιν οἷς ἀληθικὴν οἰκείαν αὐτῶν δεδόσθαι, ὑποδάφιον ὅσαν τῆς κατὰ Χριστὸν φιλοσοφοιῦντες τὰ Ἑλλήνων ἐθνικωφῶσι τὴν ἀλήθειαν, ἐξυτελίζοντες τὴν φωνὴν βαρβάρων, ἢ καὶ ἐφορώμενοι τὸν ἐπηρτημένον τῷ πιστῷ καὶ τοῖς πολιτικοῖς νόμοις τοῦ θανάτου κίνδυνον. ὡσπερ γὲ ἐν τῇ βαρβάρῳ φιλοσοφίᾳ, οὕτως καὶ ἐν τῇ Ἑλληνικῇ ἐπεσπάρη τὰ ζιζάνια, τοῦς τοῦ τῶν ζιζανίων οἰκείου γεωργοῦ. ὅθεν αἱρέσεις παρ' ἡμῖν συνανεφύησαν τῷ γνησίῳ πυρῷ· οἵτε τοῦ Ἐπικούρου ἀθεότητα καὶ τὴν ἡδονὴν, καὶ ὅσα ἄλλα παρὰ τὸν ὀρθὸν λόγον ἐπέπασται, τῇ Ἑλληνικῇ φιλοσοφίᾳ κηρύσσοντες, νόθοι τῆς θεόθεν δωρηθείσης γεωργίας Ἕλλησιν ὑποκάρχοισι καρποί. Τοιαύτην σοφίαν τοῦ αἰῶνος τούτου τὴν φιλήδονον καὶ φίλαυτον ὁ Ἀπόστολος λέγει, ὡς μὲν τὰ τοῦ κόσμου τοῦδε καὶ περὶ αὐτὸν μόνον διδάσκουσαν, ὑποκειμένων τε ἀκριβῶς καὶ περιστάσεων τοῖς τῇδε ἄρχουσι· διὸ καὶ στοιχειώδης τίς ἐστιν ἡ μερικὴ αὕτη φιλοσοφία, τῆς τελείας ὄντως ὑπερημένης ἐπέκεινα κόσμου περὶ τὰ νοητὰ, καὶ ἔτι τούτων τὰ πνευματικώτερα διαγρεφομένης, ἃ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδεν, καὶ οὖς οὐκ ἤκουσεν, οὐδὲ ἐπὶ καρδίαν ἀνέβη ἀνθρώπων, πρὶν ἢ ἀφασαφῆσαι περὶ τούτων λόγον ἡμῖν τὸν διδάσκαλον, ἅγια ἁγίων, καὶ ἐπὶ τούτων κατ' ἐπαναβάσιν τὰ ἁγιώτερα Ἀποκαλύψαντος τοῖς γνησίως & μὴ νόθως τῆς κυριακῆς υἱοθεσίας κληρονόμοις. αὐτίκα γὰρ θαλμῶμεν φάναι· ἐν τούτῳ γὰρ ἡ πίστις ἡ γνωστικὴ, πάντων ὑπερημένη ἐστὶ, καὶ πάντων περιληπτικὸν, βεβαίᾳ καταλήψει κεχρημένον, καὶ ὅτι τῶν ἡμῖν ἀπόρων καὶ τῷ ὄντι γνωστῶν, οἷος ἦν Ἰάκωβος, Πέτρος, Ἰωάννης, Παῦλος, καὶ οἱ λοιποὶ Ἀπόστολοι· γνώσεως γὰρ πλήρης προφητεία ὡς μὲν παρὰ Κυρίου δοθεῖσα, καὶ ἀφὸ Κυρίου πάλιν τοῖς Ἀποστόλοις σαφωνισθεῖσα, καὶ μή τι ἡ γνῶσις ἰδίωμα ψυχῆς τυγχάνει λογικῆς, εἰς τοῦτο ἀσκουμένης, ἵνα ἀφὸ τῆς γνώσεως εἰς ἀθανασίαν ὑπαγαφῇ; ἀμφὼ γὰρ δυνάμεις τῆς ψυχῆς, γνῶσίς τε καὶ ὁρμή. βούλεται δ' ἡ ὁρμὴ μετά τινα συγκατάθεσιν κίνησις οὖσα· ὁ γὰρ

ὁ γὰρ ὁρμήσας εἴς τινα πρᾶξιν, πρό- A
τερον τὴν γνῶσιν τῆς πράξεως λαμβάνει· δεύτερον ὄ, τὴν ὁρμήν. ἔτι καὶ πρὸ τῶνδε κατανοήσωμεν· ὅτι γὰρ τὸ μαθεῖν τῆς πράξεως πρεσβύτερόν ἐστιν· φύσει γὰρ ὁ ποιῶν τοῦτο ὃ πρᾶξαι βούλεται, μανθάνει πρότερον· καὶ ἡ μὲν γνῶσις, ἐκ τοῦ μαθεῖν· ὁ πρᾶξαι δὲ, ἐκ τοῦ ὁρμῆσαι· καὶ τοῦ μανθάνειν ἡ γνῶσις· ἕπεται ὃ τῇ ὀρεκτικῇ ὁρμῇ· μεθ' ἣν ἡ πρᾶξις· ἀρχὴ καὶ δημιουργὸς πάσης λογικῆς πράξεως, ἡ γνῶσις εἶη ἄν. ὥστ' ἂν εἰκότως B
τούτῳ μόνῃ χαρακτηρίζεται ἡ τῆς λογικῆς ἰδιότης ψυχῆς· τῷ ὄντι γὰρ ἡ μὲν ὁρμή, καθάπερ γνῶσις, ἔστιν ὅτι τῶν ὄντων κινουμένη· γνῶσις δὲ αὐτὸ τοῦτο, ἧς ἔστι τῆς ψυχῆς τῶν ὄντων, ἤτοι τινός, ἢ ἁπάντων, τελειωθεῖσα τῶν συμπάντων. καί τοί φασί τινες τὸν σοφὸν ἀνεξαπάτητον πεπεῖσθαι εἴ τινα ἀκατάληπτα, ὡς καὶ περὶ τούτων ἔχειν τινὰ κατάληψιν καταλαμβάνοντος, ὅτι ἀκατάληπτα ἔστι τὰ ἀκατάληπτα. ὅπερ ἔστι κοινὸν καὶ τῶν ὀλίγων προορᾶσθαι δυναμένων. βεβαίοι γὰρ ὁ τοιοῦτος εἶναί τινα C
ἀκατάληπτα· ὁ γνωστικὸς δὲ ἐκεῖνος, περὶ οὗ λέγω, τὰ δοκοῦντα ἀκατάληπτα εἶ τοῖς ἄλλοις, αὐτὸς καταλαμβάνῃ· πιστεύσας ὅτι οὐδὲν ἀκατάληπτον τῷ υἱῷ τοῦ θεοῦ· ὅθεν οὐδὲ ἀδίδακτον· ὁ γὰρ δι' ἀγάπην τὴν πρὸς ἡμᾶς παθών, οὐδὲν ἂν ὑπερεῖλατο εἰς διδασκαλίαν τῆς γνώσεως. γίνεται οὖν αὕτη ἡ πίστις ἀπόδειξις βεβαία. ἕπεται τοῖς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ παραδοθεῖσιν ἀλήθεια ἕπεται. εἰ δὲ καὶ πολυπειρίαν πολεῖ τις, οἶδεν τὰ ἀρχαῖα, καὶ τὰ μέλλοντα εἰκάζει· ὑπίσατα τροφὰς λό- D
γων καὶ λύσεις αἰνιγμάτων, σημεῖα καὶ τέρατα προγινώσκει, καὶ ἐκβάσεις καιρῶν, καὶ χρόνων ὁ τῆς Σοφίας μαθητής. τοιοῦτος γὰρ ὁ γνωστικὸς, ὡς μόνοις τοῖς ἀμφὶ τὸν μονωθὲν τοῦ σώματος ἀνομοίοις πάθεσι περιπίπτειν, οἷς πείνῃ, διψᾷ, καὶ τοῖς ὁμοίοις. ἀλλ' ὅτι μὲν τοῦ Σωτῆρος ὃ σῶμα ἀπαντεῖν ὡς σῶμα τοῖς ἀναγκαίας ὑπηρεσίας εἰς ἀφανισμὸν, γέλως ἂν εἴη· ἔφαγεν γὰρ οὐ ἀφ' ὃ σῶμα, δυνάμει συνεχόμενον ἁγίᾳ· ἀλλ' ὡς μὴ τοὺς συνόντας ἄλλως περὶ αὐτοῦ φρονεῖν ὑπεισέλθοι·

Qui enim ad aliquam impellitur actionem, ante actionem assumit cognitionem, deinde autem appetitionem seu impulsionem. Præterea hoc quoque consideremus. Quoniam enim discere est antiquius quàm agere (nam naturaliter qui agit, id quod vult agere, prius discit:) & cognitio quidem est ex eo quod didicerit: egisse autem ex eo quòd appetierit, seu incitatus sit: & ex eo quod discatur, est cognitio: scientiam autem sequitur appetitio, post quam actio: omnis actionis quæ ratione suscipitur principium & opifex fuerit cognitio. Quare rursus meritò ex ea sola formam & characterem suscipit proprietas animæ rationæ præditæ: reuera enim appetitio quidem, sicut etiam cognitio, mouetur in iis quæ sunt. Cognitio autem ex eo ipso, est quędam animæ consummata contemplatio eorum quæ sunt, aut alicuius, aut aliquorum, aut omnium simul. Quanquam dicunt aliqui sapientem hominem persuasum habere, esse quædam quæ comprehendi nequeant, adeò vt de iis aliquam comprehendat comprehensionem, nempe quod comprehendi nequeant quæ sunt incomprehensibilia, quod quidem est commune, & eorum qui parum possunt prospicere. Nam qui est eiusmodi, confirmat esse aliqua quæ comprehendi nequeunt. Ille autem cognitione præditus, de quo loquor, ipse ea comprehendit quæ videntur ab aliis non posse comprehendi, vt qui credat Dei filio nihil esse incomprehensibile, vnde nec esse eiusmodi vt doceri non possit. Qui enim propter suam in nos charitatem passus est, eum nihil quod faciat ad doctrinam cognitionis omisisse æquum est. Fit ergo ipsa fides, firma & stabilis constansque demonstratio, quoniam ea quæ à Deo sunt tradita, sequitur veritas. Quòd si quis etiam desiderat multarum rerum experientiam, nouit antiqua, & coniectat futura: scit strophas orationum, & solutiones ænigmatum Præscit signa & prodigia, & temporum euentus discipulus sapientiæ. Talis.n. est is qui est cognitione præditus, vt in eum cæ solę cadant affectiones quę oriuntur vt corpus maneat, nempe fames sitis, & similia. Sed in Seruatore quidem corpus, vt corpus, necessaria postulare ministeria vt permaneat, fuerit ridiculum. Comedebat.n. non propter corpus quod sancta virtute continebatur: sed ne eis qui vnà cum versabantur, in mentem veniret de eo aliter sentire,

ſicut certè poſtea quidam exiſtimarunt eum apparuiſſe viſione & phantaſmate. Ipſe autem, vt ſemel dicam, paſſionis erat expers, vt quem nullus ſubiret motus affectionis, neque voluptas, nec dolor. Apoſtoli autem cùm iram & metum & cupiditatẽ, per Dominicam doctrinam, ex vberiori quadam cognitione ſuperaſſent, ne ea quidem quæ vidẽtur bona ex iis quæ paſſionem inferunt motionibus, vtpote confidentiam, ęmulationem, gaudium, cupiditatem ſuſceperunt, vt qui propter firmum quendam & ſtabilem ſtatum mentis, nihil penitus mutarentur, ſed in exercitationis habitu ſemper manentes alieni ab alteratione, poſt Domini quidem certè reſurrectionem. Nam etſi ea quæ prius dicta ſunt, ſi cum ratione fiant, aliquis bona eſſe accipiat: at in perfecto quidem certè minimè ſunt admittenda, qui neque habet cõfidentiam: neque enim verſatur in rebus grauibus & moleſtis, cùm ex iis quæ ſunt in vita, nihil graue moleſtumve exiſtimet, neque poteſt eum aliquid abducere à Dei charitate: neque tranquillitate animi opus habet (neque enim in dolorem incidit animive angorem) cùm perſuaſum habeat omnia rectè fieri: neque iraſcitur, neque eſt enim quod eum ad iram moueat, cùm ſemper Deũ diligat, & ad hoc ſolum totus ſit conuerſus, & ideo ex Dei creaturis nullam habet odio. Sed neque æmulatur, nihil enim ei deeſt ad aſſimilationem, quo ſit bonus & honeſtus. Sed neque amat aliquem communi hac amicitia, ſed creatorem diligit per creaturas. Neque ergo in cupiditatem aliquam incidit, aut appetitionem, neque inanima indiget aliquo ex aliis, cùm iam per charitatem verſetur cum dilecto, cui quidem iam eſt familiariter coniunctus per electionem, & per habitum qui procedit ab exercitatione, ei appropinquat continentius, & eſt beatus propter bonorum abundantiam. Quamobrem his de cauſis maxima vi contendit aſſimilari Domino ipſo vt nullas admittat paſſiones: eſt enim verbum ſeu ratio Dei intelligẽs, per quam mẽtis imago & aſſimilatio in ſolo homine cernitur: quo reſpectu etiã Deiformis & Deo ſimilis fit per animam vir bonus, & rurſus Deus eſt hominis formę ſimilis. Forma. n. vniuſcuiuſque eſt mẽs, ex qua ſuſcipimus proprietatẽ. Quo fit vt qui peccant in hominẽ, ſint impij & execrãdi. Eſt enim nugatoriũ dicere, eũ qui eſt cognitione prędituſ & perfectus, non oportere eximere iram & confidentiam,

A ὥσπερ ἀμέλει ὕστερον δοκήσει τινὲς αὐτὸν πεφανερῶσθαι ἐπελθόν· αὐτὸς δὲ ἀπαθὴς πλῶς ἀπαθὴς ἦν, εἰς ὃν οὐδὲν πρᾶγμα δύεται κίνημα παθητικὸν, οὔτε ἡδονὴ, οὔτε λύπη· οἱ δὲ Ἀπόστολοι, ὀργῆς καὶ φόβου, καὶ ἐπιθυμίας ἀφ' ἧς τῆς κυριακῆς διδασκαλίας γνωστικώτερον κρατήσαντες, καὶ τὰ δοκοῦντα ἀγαθὰ τῶν παθητῶν κινημάτων, οἷ θάρσος, ζῆλον, χαρὰν, ἐπιθυμίαν, οὐδὲ αὐτὰ ἐνδέξαντο ἐμπόδια τινὶ τῆς ἀφθονίας κατασκόπῳ, μηδὲ καθοπλοῦ μεταβαλλόμενοι· ἀλλ'

B ἐν ἕξει ἀσκήσεως ἀεὶ μένοντες ἀναλλοίωτοι, μετά γε τὴν τοῦ Κυρίου ἀνάστασιν. κἂν γὰρ μὴ λόγου γινόμενα τὰ προειρημένα ἀγαθὰ τις ὑπολάβῃ, ἀλλ' οὖν γε ὑπὸ τοῦ τελείου οὐ παραδεκτέον. ὃς οὔτε θαρσεῖν ἔοικε· οὐδὲ γὰρ ἐν δεινοῖς γίνεται, μηδὲν δεινὸν ἡγούμενος τῶν ἐν τῷ βίῳ· οὐδὲ ἀποστῆσαί τι καὶ τοῦτον αὐτὸν τῆς πρὸς τὸν Θεὸν ἀγάπης δυνατόν. οὐδὲ θυμίας χρεία ἐστίν· οὔτε γὰρ εἰς λύπην ἐμπίπτει, πάντα καλῶς γίνεσθαι πεπεισμένος· οὐδὲ μισῶ δυνατόν· οὐδὲ γάρ ἐστιν ὅ τι συστήσει αὐτὸν πρὸς θυμόν,

C ἀγαπῶντα ἀεὶ τὸν Θεὸν, καὶ πρὸς τοῦτο μόνῳ ὅλον πεπραμμένον, καὶ ἀφωσιῶσθαι μηδὲν τῶν κτισμάτων τοῦ Θεοῦ μεμισηκότα. ἀλλ' οὐδὲ ζηλοῖ· οὐδὲ γὰρ ἐνδεῖ τι αὐτῷ πρὸς ἐξομοίωσιν τοῦ καλῷ καὶ ἀγαθῷ εἶναι. οὐδὲ ἄρα φιλεῖ τινα τῶν κοινῶν τούτων φιλίαν, ἀλλ' ἀγαπᾷ τὸν κτίστην ἀφ' ὧν κτισμάτων. οὔτ' οὖν ἐπιθυμίᾳ καὶ ὀρέξει τινὶ προσπίπτει· οὔτε ἐνδεὴς ἐστὶ, κατά γε τὴν ψυχὴν, τῶν ἄλλων τινός. σωὼν ἤδη δι' ἀγάπης τοῦ ἑρμηνεῦ· ᾧ δὴ ᾠκείωται κατὰ τὴν αἵρεσιν, καὶ τῇ ἕξει ἀσκήσεως ἕξει,

D τούτῳ προσεχέστερον συνεγγίζων· καὶ μακάριος ὢν ἀφ' ὧν τῶν ἀγαθῶν περιουσίας. ὥστε, ἕνεκά γε τούτων, ἐξομοιοῦσθαι βιάζεται τοῦ διδασκάλου εἰς ἀπάθειαν· νοερὸς γὰρ ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ, καθ' ὃν ὁ τοῦ νοῦ εἰκονισμὸς ὁρᾶται μόνῳ τοῦ ἀνθρώπῳ· ἢ καὶ θεοειδὴς, καὶ θεοείκελος ὁ ἀγαθὸς ἀνὴρ κατὰ ψυχήν· ὁ τε αὖ Θεὸς ἀνθρωποειδής· ὃ γὰρ εἶδος ἑκάστου, ὁ νοῦς, ᾧ χαρακτηριζόμεθα. πρὸ ὃ καὶ οἱ εἰς αἰθρωπον ἀμαρτάνοντες, ἀνόσιοί τε καὶ ἀσεβεῖς· λῆρος γὰρ καὶ τὸ φάσκειν τὸν γνωστικὸν καὶ τέλειον μὴ δεῖν ἀφαιρεῖν θυμοῦ καὶ θάρσους·

ὡς μὴ καὶ ἄνευ τούτων κατεξαναστησομένου τῶν περιστάσεων, οὐδὲ ὑποπτήσσοντος τὰ δεινά. Ἀλλ' εἰ καὶ τὴν ἐπιθυμίαν ἀφελοίμεθα ἄνευ, ὡς πάντως ὑπὸ τῶν λυπηρῶν συγχυθησομένου, καὶ ἀφανῆ τὸν κάκιστα ἀπαλλάξαντος τοῦτε ζῆν, εἰ μὴ μετείη ἀπ' αὐτῶν, ἢ πᾶσιν ἔδοξεν, οὐκ ἂν τῶν ὁμοίων τοῖς καλοῖς καγαθοῖς ἔφεσιν λάβοι. Εἰ γ' οἷόν τε ἡ πᾶσα οἰκείωσις ἡ πρὸς τὰ καλὰ, μετ' ὀλίγων γίνεται, πῶς ἀπαθὴς μένει, φησὶν, ὁ τῶν καλῶν ἐρεγόμενος; Ἀλλ' οὐκ ἴσασιν, ὡς ἔοικεν, οὗτοι τὸ θεῖον τῆς ἀγάπης· οὐ γάρ ἐστιν ἔτι ὄρεξις τοῦ ἀγαπῶντος ἡ ἀγάπη· φερνικὴ δὲ οἰκείωσις, εἰς τὴν ἑνότητα τῆς πίστεως ἀποκαθεστηκυῖα τὸν γνωστικὸν, χρόνου καὶ τόπου μὴ προσδεόμενον. ὁ δὴ ἐν οἷς ἔσται δι' ἀγάπης ἤδη γεγόνηται, τὴν ἐλπίδα προφανῶς ἀφεὶς τῆς γνώσεως, οὐδὲ ὀρέγεταί τινος, ἔχων, ὡς οἷόν τε, αὐτὸ ὃ ὀρεκτόν· εἰκότως τοίνυν ἐν τῇ μιᾷ ἕξει μένει τῇ ἀμεταβόλῳ, γνωστικῶς ἀγαπῶν· οὐδὲ ἄρα ζηλώσει ἐξομοιωθῆναι τοῖς καλοῖς εἶναι δι' ἀγάπης ἔχων τὸ κάλλος. Θάρσους τε καὶ ἐπιθυμίας τῆς ἔτι τούτῳ χρεία, τὴν ἐκ τῆς ἀγάπης οἰκείωσιν πρὸς τὸν ἀπαθῆ Θεὸν ἀπειληφότι, καὶ διὰ τῆς ἀγάπης ἑαυτὸν εἰς τοὺς φίλους ἐγγεγραφότι; Ἐξευρετέον ἄρα τὸν γνωστικὸν ἡμῖν καὶ τέλειον, ἀπὸ παντὸς ψυχικοῦ πάθους· εἰ μὲν γὰρ γνῶσις, συναίσησιν· εἰ συναίσησις δὲ, ἕξιν ἡ διάθεσιν· εἰ κατάστασις δὲ ἡ τοιάδε, ἀπάθειαν ἐργάζεται, οὐ μετριοπάθειαν· ἀπάθειαν δὲ καρποῦται παντελὴς τῆς ἐπιθυμίας ἀκτημοσύνη. Ἀλλ' οὐδὲ ἐκείνων τῶν θρυλουμένων [ἀλλ'] ἀγαθῶν, τουτέστι, τῶν προσκειμένων τοῖς πάθεσιν παθητικῶν ἀγαθῶν, μεταλαμβάνει ὁ γνωστικός· οἷς διαφερόντως λέγω· ἤ τις προσκείται τῇ ἡδονῇ καὶ κατηφείᾳ· αὐτὴ γὰρ τῇ λύπῃ παρέζευκται ἡ βλαβερία. ἐκπέφευγεν γὰρ τὸν φόβον. Ἀλλ' οὐδὲ θυμοῦ· προσκέκρουκε τῷ ὀργῷ οὐδὲ τέτακται. κἂν λέγωσί τινες μηκέτ' εἶναι ταῦτα κακὰ, ἀλλ' ἤδη ἀγαθά· ἀδύνατον γάρ, τὸν ἅπαξ τελειωθέντα δι' ἀγάπης,

A vtpote quod absque his neque sit aduersus ea quæ ingruerint excitandus, neque quæ sunt grauia toleraturus. Sed si etiam cupiditatem ab eo abstulerimus, fore vt ab omnibus rebus molestis & asperis conturbetur & obruatur, & ideo è vita pessimè excedat; si non sit eius particeps: aut, vt quibusdam videtur, non eum capiat earum rerum desiderium, quarum capit viros bonos & honestos. Si ergo omnis conjunctio & conciliatio quæ cum iis quæ sunt bona & honesta initur, fit cum appetitione: quomodo potest esse sine passionibus is qui ea quæ sunt honesta B expetit? Sed hi, vt videtur, nesciunt diuinitatem charitatis. Non est enim vtique charitas eius qui diligit appetitio, sed est beneuola & firma conjunctio, in vnitatem fidei restituens eum qui est cognitione præditus, loco & tempore minimè indigentem. Qui autem per charitatem iam fuerit in iis in quibus est futurus, vt qui spem præceperit per cognitionem, nihil expetit, vt qui, quoad eius fieri potest, habeat quod est expetendum. Meritò ergo manet in vno immutabili habitu, diligens ex cognitione. Neque ergo ve- C hementi ardebit studio vt assimiletur bonis, cùm habeat per charitatem id quod est bonum & honestum. Confidentia autem & cupiditate quid ei adhuc est opus, qui cum Deo nullis passionibus obnoxio, coniunctionem & familiaritatem acceperit per charitatem, & per eam se in eius amicorum numerum adscripserit? Is ergo qui cognitione præditus & perfectus, eximendus est à quauis animæ affectione ac perturbatione. Cognitio enim efficit exercitationem: exercitatio autem habitum vel affectionem. Eiusmodi autem constitutio effi- D cit alienum passionibus habitum, non autem animi motuum moderationem. Fruitur autem tali habitu perfecta & absoluta amputatio cupiditatis. Sed nec eorum quæ vulgò iactantur bonorum, hoc est, patibilium bonorum quæ adjunguntur animi perturbationibus, est particeps is qui est cognitione præditus: vt exempli causa, lætitiæ, quæ adjuncta est voluptati: & mœstitiæ, ipsa enim adjuncta est dolori: & cautionis, subiicitur enim metui. Sed nec excandescentiæ, collocata est enim propter irã; etiamsi quidam dicãt, ea iam non esse amplius mala sed bona. Fieri. n. non potest, vt qui iam semel est consummatus per charitatem,

& inexplebilem contemplationis delectationem æternè & insatiabiliter percipit, eaque fruitur, paruis & humilibus quibusdam & abiectis delectetur. Quæ enim iusta ei amplius restat causa cur ad bona mundana reuertatur, qui eam acceperit lucem ad quam non patet aditus? Etsi nondum tempore & loco, at illa quidem certè cognitione præditа charitate, propter quam sequitur hæreditas, perfectaque & absoluta restitutio: per opera confirmante eo qui reddit mercedem, quod qui elegit per cognitionem, prius per charitatem accepit is qui est cognitione præditus. An non enim peregrinans ad Dominum propter suam in eum charitatem, etiamsi in terra cernatur eius tabernaculum, seipsum quidem à vita non educit? non est enim ei permissum, sed animam abducit à motibus & affectionibus (est enim hoc ei concessum) & rursus viuit postquam morte affecit cupiditates suas, & corpore non amplius vtitur, sed solum ei permittit vti necessariis, ne ei præbeat causam dissolutionis. Quomodo ergo est ei amplius opus fortitudine, qui in malis non versetur, vt qui ne sit quidem præsens, sed totus sit cum eo quem diligit? Quis verò est etiam vsus temperantiæ, cum ea non egeat? Tales enim habere cupiditates, vt temperantia opus sit ad eas continendas ac coërcendas, nondum est mundi, sed eius qui adhuc mouetur animi perturbationibus. Fortitudo autem assumitur propter metum & timiditatem. Non est enim vtique decorum, vt Dei amicus, quem Deus prædestinauit ante mundi constitutionem, vt referatur in summam filiorum adoptionem, voluptatibus subiiciatur vel timoribus, & occupetur in comprimendis animi perturbationibus. Audacter enim dixerim, quemadmodum est prædestinatus per ea quæ aget, & id quod consequetur: ita ipse quoque cum prædestinauerit, propter eum quem cognouit, habet quem dilexit: nec futurum ei est coniectu difficile, sicut multi viuunt coniectantes, sed per fidem cognitione præditam, accepit id quod est incertum & obscurum aliis, & propter charitatem, iam est ei præsens id quod est futurum. Credidit enim, & propter prophetiam, & propter præsentiam, Deo qui non mentitur, & habet id quod credidit, & obtinet promissionem: veritas autem est qui promisit,

A καὶ τὴν ἀπλήρωτον τῆς θεωρίας ὑφ' ἡμῶν ἀϊδίως καὶ ἀκορέστως ἐστιώμενον, ὅτι τοῖς μικροῖς, καὶ χαμαιζήλοις ὑπιτέρπεσθαι· τίς γὰρ ὑπολείπεται ἔτι τούτῳ λόγος αἰτίας ὅτι τὰ κοσμικὰ παλινδρομεῖν ἀγαθά, τῷ ὃ ἀπρόσιτον ἀπειληφότι φῶς; κἂν μηδέπω κατὰ τὸν χρόνον καὶ τὸν τόπον, ἀλλ' ἐκείνῃ γε τῇ γνωστικῇ ἀγάπῃ, δι' ἣν καὶ ἡ κληρονομία, καὶ ἡ πρωτέλεια ἕπεται ἀποκατάστασις, βεβαιοῦντος δι' ἔργων τὸ μισθαποδότου, ὃ ἀφ' τοῦ ἐλέσθαι γνωστικῶς,

B ἀφ' τῆς ἀγάπης φθάσας προσείληφεν ὁ γνωστικός· ἢ γὰρ οὐχὶ ἀποδημῶν πρὸς τὸν Κύριον δι' ἀγάπην τὴν πρὸς αὐτόν, κἂν ὃ σκῆνος αὐτοῦ ὅπῃ γῆς θεωρῆται, ἑαυτὸν μὴν οὐκ ἐξάγει τοῦ βίου; οὐ γὰρ ὑπιτέτραπται αὐτῷ· ἐξήγαγε δὲ τὴν ψυχὴν τῶν παθῶν· συγκεχώρηται γὰρ αὐτῷ· ζῇ τε αὖ νεκρώσας τὰς ἐπιθυμίας, καὶ οὐκ ἔτι συζεῦται τῷ σώματι· μόνον δὲ αὐτῷ ὑπιτέτραπται χρῆσθαι τοῖς ἀναγκαίοις, ἵνα μὴ τὴν αἰτίαν τῆς διαλύσεως παρέχῃ. πῶς οὖν ἔτι τούτῳ τῆς ἀνδρείας χρεία; μὴ γε-

C νομένῳ γὰρ δεινοῖς, τῷ γε μὴ παθόντι, ὅλῳ δὲ ἤδη σπουδάσαντι τῷ ἐρασθῆναι. τίς δὲ καὶ σωφροσύνης ἀνάγκη, μὴ χρῄζοντι αὐτῆς; ὃ γὰρ ἔχειν τοιαύτας ἐπιθυμίας, ὡς σωφροσύνης δεῖσθαι πρὸς τὴν τούτων ἐγκράτειαν, οὐδέπω καθαροῦ, ἀλλ' ἐμπαθοῦς. ἀνδρεία τε διὰ φόβον καὶ δειλίαν παραλαμβάνεται· οὐ γὰρ δή πρέπον ἔτι, τὸν φίλον τοῦ Θεοῦ, ὃν προώρισεν ὁ Θεὸς πρὸ καταβολῆς κόσμου εἰς τὴν ἄκραν ἐγκαταλεγῆναι υἱοθεσίαν, ἡδοναῖς ἢ φόβοις ὑποπίπτειν, καὶ περὶ τὴν καταστολὴν ἀπασχολεῖσθαι τῶν παθῶν. τολμήσας γὰρ φήσαιμ' ἄν, καθάπερ προορισμένος κεῖται δι' ὧν προέξει, καὶ οὗ τεύξεται, οὕτως καὶ αὐτὸς προοίσας ἔχει δι' ὧν ἔγνω, ὃν ἠγάπησεν, οὐκ ἔχων δυσεκβίαστον τὸ μέλλον, καθάπερ οἱ πολλοὶ συγχεόμενοι βιοῦσιν· ἀπειληφὼς δὲ διὰ πίστεως γνωστικῆς, ὃ τοῖς ἄλλοις ἄδηλον. κεῖται αὐτῷ δι' ἀγάπην ἐνεστὼς ἤδη τὸ μέλλον· πεπίστευκε γὰρ διά τε τῆς προφητείας, διά τε τῆς παρουσίας, τῷ μὴ ψευδομένῳ θεῷ· καὶ ὃ πεπίστευκεν, ἔχει καὶ κρατεῖ τῆς ἐπαγγελίας· ἀλήθεια δὲ ὁ ἐπαγγειλάμενος.

καὶ ὁ τέλος τῆς ἐπαγγελίας διὰ τῆς ἀξιο- A
πιστίας τοῦ ἐπαγγειλαμένου κατ' ἐπιστήμην
βεβαίως ἀπείληφεν· ὁ δὲ τὴν ἐν οἷς ἔστι κα-
τάσασιν βεβαίαν τῶν μελλόντων κατάληψιν εἰ-
δὼς, δι' ἀγάπης τὴν συναπαντὰν τοῦ μέλλοντι.
διόπερ οὐδὲ εὔξεσθαι τυχεῖν τῶν τῆδε, ὁ πεύ-
ξεσθαι πεπεισμένος τῶν ὄντως ἀγαθῶν· ἔχε-
σθαι δὲ ἀεὶ τῆς ἐπιβόλου, καὶ κατορθωτι-
κῆς πίστεως· καὶ πρὸς τοῖσδε παμπόλλους
ὡς ὅτι μάλιστα ὁμοίους αὐτῷ γενέσθαι εὔξε-
ται, εἰς δόξαν τοῦ Θεοῦ, ἢ κατ' ἐπί-
γνωσιν τελειοῦται· σωτήριος γάρ τις ὁ τοῦ B
σωτῆρι ἐξομοιούμενος· εἰς ὃν ἀνθρωπίνη
φύσει χωρῆσαι θέμις, ἀπροσκό-
πτως τὰ κατὰ τὰς ἐντολὰς κατορθῶν. τὸ
δ' ἔστι θρησκεύειν ὃ θεῖον λόγος τῆς ὄντως
δικαιοσύνης ἔργων τε καὶ γνώσεως. τοῦτον
φωνῶ κατὰ τὴν εὐχὴν οὐκ ἀναμένει Κύ-
ριος· Αἴτησαι, λέγων, καὶ ποίησον· ἐννοή-
θητι, καὶ δώσω· καθόλου γὰρ ἐν τῷ γενετο-
μένῳ ὃ ἀγένητον ἀδυνάτου λαβεῖν πῆξιν
καὶ σύστασιν· ἐν ῥοπῇ δὲ τῇ συνεχεῖ, καὶ
διὰ τοῦτο ἀστάτου τοῦ ἡγεμονικοῦ γινομέ-
νου, ἡ ἐκτικὴ δυνάμις οὐ σώζεται· ὁ γὰρ C
ἐκ τῶν ἔξωθεν ἐπιφοιτώντων καὶ πρόσ-
θοντων ἀεὶ μεταβάλλεσθαι, πῶς ἂν ποτε
ἐν ἕξει καὶ διαθέσει, καὶ συλλήβδην ἐν
ἐπιστήμης κατοχῇ γένοιτ' ἄν; καί τοι καὶ οἱ
φιλόσοφοι τὰς ἀρετὰς ἕξεις, καὶ διαθέσεις,
καὶ ἐπιστήμας οἴονται. ὡς ὅ γε οὐ συγχωρῶ
τοῖς ἀνθρώποις, ἀλλ' ἐπιμικτός ἐστιν ἡ
γνῶσις· καὶ πρόσοχῆς μὲν δεῖται κατὰ τὰς
ἀρχὰς ἡ μάθησις αὐτῆς, ἐπιμελείας
τε καὶ αὐξήσεως· ἔπειτα ὅ ἐκ τῆς ἀδιαλείπτου μελέτης εἰς ἕξιν ἔρχεται· οὕτως ἐν
ἕξει τελειωθεῖσα τῇ μυστικῇ, ἀμεταπτώτου D
δι' ἀγάπην μένει. οὐ γὰρ μόνον ὃ πρῶ-
τον αἴτιον, καὶ ὃ ἐξ' αὐτοῦ γεγονὸς αἴτιον
κατείληφεν, καὶ περὶ τούτων ἐμπέ-
δως ἔχει, μονίμως μονίμους, καὶ ἀμεταπτώτους, καὶ ἀκινήτους λόγους κεκτημένος·
ἀλλὰ καὶ περὶ ἀγαθῶν, καὶ περὶ κακῶν,
περί τε γενέσεως ἁπάσης, καὶ συλλήβδην
εἰπεῖν, περὶ ὧν ἐλάλησεν ὁ Κύριος,
ἀκριβεστάτην ἐκ καταβολῆς κόσμου εἰς τέ-
λος ἀλήθειαν πρὸς αὐτῆς ἔχει τῆς ἀλη-
θείας μαθών, οὐκ εἴ που τι φανείη πιθα-
νὸν ἢ κατὰ λόγον Ἑλληνικὸν ἀναγκαῖον,

& finem promiſſionis, propterea quod fide dignus ſit is qui promiſit, firmiter ac ſtabiliter accepit per ſcientiam. Is autem qui per eum in quo eſt ſtatum, nouit firmam ac ſtabilem futurorum comprehenſionem, futuro occurrit per charitatem. Ideoque nec optabit quidem conſequi ea quæ hîc ſunt, cui perſuaſum eſt fore vt conſequatur ea quæ vere bona ſunt, ſed ſemper optabit rectam & recte ſe gerentem tenere fidem: & prȩterea quamplurimos fieri ſibi ſimiles ad Dei gloriam, quæ perficitur & conſummatur per cognitionem. Eſt enim ſalutaris, qui Seruatori aſſimilatur, quatenus humanæ naturæ fas eſt ad eius peruenire imaginem, in exequendis præceptis, ea minimè tranſgrediendo, recte ſe gerens. Hoc autem eſt Deum colere, per eam quæ verè eſt iuſtitiam factorum & cognitionis. Huius vocem in precatione non expectat Dominus, Pete, inquiens, & faciam: animo cogita, & dabo. In ſumma enim, in eo quod vertitur ac mutatur, fieri non poteſt vt id quod eſt immutabile, concreſcat & concilietur. Atque idcirco in continua mutatione, & ideo inſtabili, cum verſatur facultas animæ principalis, non conſeruatur vis habitus: quomodo enim qui ab iis quæ extrinſecus ingrediuntur & incurrunt ſemper mutatur, habitum & affectionem tenere, & vt ſemel dicam, ſcientiam poſſidere potuerit? Quanquam philoſophi quoque virtutes, habitus & affectiones & ſcientias exiſtimant. Quo modo aut non ſimul generatur cum hominibus, ſed eſt mixta ſcientia: & vt diſcatur quidem, in principio opus eſt attentione educationeque & incremento, deinde ex aſſidua, & quæ non intermittitur, meditatione, peruenit ad habitum: ita etiam perfecta & conſummata in habitu myſtico, propter charitatem manet talis vt non poſſit excidere. Non ſolum enim primam, & eam quæ ab ea eſt genita cauſam comprehendit, & in his eſt firmus ac ſtabilis; ſtabiliter ſtabiles & quæ excidere & dimoueri nequeunt, rationes poſſidens: quinetiam de bonis & malis, & vniuerſo rerum ortu ac generatione, & vt ſemel dicam, de iis quæ locutus eſt Dominus, accuratiſſimam & exactiſſimam à mundi conſtitutione ad finem vſque veritatem, ab ipſa veritate didicit: non ſi quid viſum fuerit probabile, aut ex Græca oratione neceſſarium,

ipsi veritati præponens. Quæ autem A à Domino dicta sunt, pro apertis & manifestis sumet, etiamsi aliis obscura fuerint: ita de omnibus accepit cognitionem. Quæ sunt autem apud nos oracula, & de iis quæ sunt, vt sunt, respondent: & de futuris, vt erunt: & de iis quæ facta sunt, vt fuerunt. In iis solis quæ scientiam constituunt, cum sit scientia præditus, se præclarè geret, & de bono tractandam suscipiet orationem, iis quæ intelligentia percipiuntur semper adhærens: ab illis supernis archetypis exemplaribus, suam rerum humana- B rum describens administrationem quomodo qui nauigant, nauem ad astrum dirigunt: ad omnem bonam actionem semper præstò & paratus, omnia grauia & molesta solitus despicere: quando aliquid sustinere oportuerit, nihil temerarium, neque quod sibi & Reipublicæ non conueniat, vnquam peragens, prouidus ac prospiciens, & qui minime flectitur voluptatibus tam iis quæ verè sunt, quàm iis quæ noctu accidunt. Tenui enim diætæ, quæ vt paucis sit contentus efficit, assuefactus, est temperans, & moderatus cum grauitate & honestate, paucis ad vitam C necessariis indigens, nihil quęrens quod sit superuacaneum: sed nec hęc vt principalia, sed ex vitæ consuetudine vt peregrinationi carnis necessaria, quantum necesse est admittens: præcipua enim est ei cognitio. Per consequentiam ergo iis quoque attendit quæ exercent ad cognitionem, sumens ex vnaquaque disciplina id quod confert ad veritatem. Ex Musica ergo, persequens proportionem quæ est in iis quæ sunt coniuncta & composita: in Arithmetica autem, adnotans augmenta & decrementa numerorum, & eas quæ sunt inter se inuicem relationes, & quod D plurima cadunt in proportionem numerorum: & Geometricam ipsam substantiam in seipsa contemplans & assuefaciens, aliquod continuum intelligentia percipit spatium, & immutabilem essentiam, quæ est alia à corporibus. Et rursus ab Astronomia à terra eleuatus, vna cum cœlo mente in altum extolletur, & simul cum astrorum conuersione circumagetur, semper considerans diuina, & eam quæ est inter se inuicem consensionem & conuenientiam, à quibus adductus Abraham ascendit ad cognitionem eius qui creauerat.

περὶ αὐτῆς ἡγούμενος τῆς ἀληθείας· τὰ δὲ Εἰρημένα ὑπὸ Κυρίου, σαφῆ καὶ περίδηλα ἔχει λαβεῖν, κἂν τοῖς ἄλλοις ἡ ὑπακρυμμένα· ἤδη περὶ πάντων ἀπείληφε τὴν γνῶσιν· τὰ λόγια δὲ τὰ παρ' ἡμῖν, διαπίζει περί τε τῶν ὄντων, ὡς ἔστι· περί τε τῶν μελλόντων, ὡς ἔσται· περί τε τῶν γεγονότων, ὡς ἐγένετο. ἐν τοῖς ὑπομνηματικοῖς μόνοις, ὧν ὑπεσήμηνα, κεφαιρεύσῃ, καὶ τὸν περὶ ἀγαθοῦ λόγον προσθήσῃ, τοῖς νοητοῖς περιπειρόμενος ἀεί, ἀπ' ἐκείνων ἄνωθεν τῶν ἀρχετύπων τὴν περὶ τὰ ἀνθρώπεια αὐτῶν διοίκησιν ἀπογραφόμενος, καθάπερ οἱ πλοιζόμενοι, καὶ πρὸς ὃ ἄστρον τὴν ναῦν κατευθύνοντες· πρὸς πᾶσαν καθήκουσαν πρᾶξιν ἑτοίμως ἔχειν προπεπυασμένος, πάντα τὰ ὀχληρὰ καὶ δεινὰ εἰθισμένος ὑποφέρειν, ὅτ' ἂν ὑπομεῖναι δέῃ, μηδὲν προπετὲς, μηδὲν ἀσύμφωνον, μήτε αὐτῷ, μήτε τοῖς κοινοῖς ποτε ὑπιτελῶν. προφερπικὸς ὢν καὶ ἀκαμπὴς ἡδοναῖς, ταῖς τε ὑπαρ, ταῖς τε δι' ὀνείρων. διαίτῃ γὰρ λιτῇ καὶ αὐταρκείᾳ σεμνυθησόμενος, σφοδρικὸς, βύσταλος, μὴ συμπότης ὑπάρχῃ, ὀλίγων τῶν ἀναγκαίων πρὸς ὃ δεῖται δεόμενος· μηδὲν περιττὸν προσγινόμενος· ἀλλὰ μηδὲ ταῦτα ὡς προηγούμενα, ἀλλ' ὅσα τῆς κατὰ τὸν βίον κοινωνίας, ὡς ἀναγκαῖα τῇ τῆς σαρκὸς ὑπαδημίᾳ, εἰς ὅσον ἀνάγκη, προσιέμενος· προηγουμένη γὰρ αὐτῷ ἡ γνῶσις. κατ' ἐπακολούθημα δ' οὖν, καὶ τοῖς εἰς γνῶσιν γυμνάζουσιν αὐτὸν προσμάκειται, παρ' ἑκάστου μαθήματος ὃ προσφορὸν τῇ ἀληθείᾳ λαμβάνων. τῆς μὲν οὖν μουσικῆς τὰ ἐν τοῖς ἡρμοσμένοις ἀναλογίαν διώκων· ἐν ᾧ τῇ ἀριθμητικῇ τὰς αὐξήσεις καὶ μειώσεις τῶν ἀριθμῶν παρασημειούμενος, καὶ τὰς πρὸς ἀλλήλους σχέσεις, καὶ ὡς τὰ πλείονα ἀναλογίαι τινὶ ἐλάττονι ὑποπέπτωκεν· τὴν γεωμετρικὴν οὐσίαν αὐτὴν ἐφ' ἑαυτῆς θεωρῶν, καὶ ἐπιζόμενος, συνεχές τι διάστημα νοεῖ, καὶ οὐσίαν ἀμετάβλητον, ἑτέραν τῶνδε τῶν σωμάτων οὐσίαν· ἔκ τε αὖ τῆς ἀστρονομίας, γῆθεν ἀπωρυόμενός τε τῷ νῷ συνυφωθήσεται οὐρανῷ, καὶ τῇ περιφορᾷ συμπεριπολήσει· ἱστορῶν ἀεὶ τὰ θεῖα, καὶ τὴν πρὸς ἄλληλα συμφωνίαν· ἀφ' ὧν ὁρμώμενος Ἀβραὰμ εἰς τὴν τοῦ κτίσαντος ἐπανέβη γνῶσιν.

ἀλλὰ καὶ τῇ διαλεκτικῇ προσχρήσεται ὁ γνωστικὸς, τὸ εἰς εἴδη τὰ γένη συλλεγόμενος διαίρεσιν, καὶ τὰ τῶν ὄντων προσήσει διακρίσιν, μέχρις αὐτὰ τῶν πρώτων καὶ ἁπλῶν ἐφάψηται. οἱ πολλοὶ δὲ καθάπερ οἱ παῖδες τὰ μορμολύκια, ὕτως δεδίασι τὴν Ἑλληνικὴν φιλοσοφίαν, φοβούμενοι μὴ ἀπαγάγῃ αὐτούς. εἰ δὲ τοιαύτη παρ' αὐτοῖς ἐστὶν ἡ πίστις· ἐρῶ γὰρ αὖ γνῶσιν εἶπον· ἵνα λυθῇ πιθανολογία· λυθήτω διὰ τούτοις μάλιστα, ὁμολογησάτωσαν ἔχειν τὴν ἀλήθειαν· ἀκίνητος γάρ, φησιν, ἡ ἀλήθεια· ψευδοδοξία δὲ, καταλύεται. αὐτίκα πορφύραν ἐξ αὐτοψίας θεασάμενος ἄλλης πορφύρας συλλεγόμεθα. ὥστ' εἴ τις ὁμολογεῖ καρδίαν μὴ ἔχειν διηρθρωμένην, τράπεζαν οὐκ ἔχει τῶν τὰ ἀργυρομισθῶν, οὐδὲ μὴν τὸ κριτήριον τὸν λόγον. καὶ πῶς ἔτι τραπεζίτης ἔσται, δοκιμάσαι μὴ δυνάμενος καὶ διακρῖναι τὸ ἀκίβδηλον νόμισμα τοῦ παραχαράγματος; κέκραγεν ὁ Δαβὶδ, ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα οὐ σαλευθήσεται δίκαιος. ὥστ' οὖν ἀπατηλῷ λόγῳ, οὐδὲ μὴν πεπλασμένῃ ἡδονῇ. ὅθεν οὐδὲ τῆς οἰκείας κληρονομίας σαλευθήσεται ἀπὸ ἀκοῆς ἄρα πονηρᾶς οὐ φοβηθήσεται· οὔτ' οὖν διαβολῆς κενῆς, οὐδὲ μὴν ψευδοδοξίας τῆς περὶ αὐτόν· ἀλλ' οὐδὲ ὑπὸ πανούργους δεδείξεται λόγους, ὁ διαγινώσκων τούτους δυνάμενος, ἢ πρός τε τὸ ἐρωτᾶν ὀρθῶς καὶ ἀποκρίνασθαι· οἷς θρίγκος γάρ ἐστι διαλεκτικὴ, ὡς μὴ καταπατεῖσθαι πρὸς τῶν Σοφιστῶν τὴν ἀλήθειαν. ἐπαινουμένους γὰρ χρὴ ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ ἁγίου τὸν Κύριον καὶ τὸν προφήτην, εὐφραίνεσθαι τὴν καρδίαν, ζητοῦντας τὸν Κύριον. Ζητήσατε οὖν αὐτὸν καὶ κραταιώθητε· ζητήσατε τὸ πρόσωπον αὐτοῦ διαπαντὸς πάντοτε. πολυμερῶς γὰρ καὶ πολυτρόπως λαλήσας, οὐκ ἁπλῶς γνωσθῆναι. οὐκοῦν ὡς ἀρεταῖς ταύταις συλλεγόμενος ἡμῖν ὁ γνωστικὸς, πολυμαθὴς ἔσται· ἀλλὰ συνεργοῖς τισι καὶ τῷ διαστέλλειν τά τε κοινὰ καὶ τὰ ἴδια, προσήσεται τὴν ἀλήθειαν· εἰ γὰρ πάσης πλάνης, καὶ ψευδοδοξίας αἴτιον, τὸ μὴ δύασθαι διακρίνειν, πῇ τε ἀλλήλοις τὰ ὄντα κοινωνεῖ, καὶ πῇ διενήνοχεν· εἰ ὃ μὴ τὰ διωρισμένα τις τὸν λόγον ἐφοδεύοι, λήσεται συλλέας τά τε κοινὰ καὶ τὰ ἴδια· τοῦτο δὲ γνωσθήσου, εἰς αὐοδίαν καὶ πλάνην ἐμπίπτειν ἀναγκαῖον. ἡ διαφορὰ δὲ τῶν τε ὀνομάτων καὶ τῶν πραγμάτων,

A Quin etiam Dialectica vtetur is qui est cognitione præditus, eligens diuisionem generum in species: & adducet eorum quæ sunt distinctionem, donec attigerit prima & simplicia. Multi autem, non secus ac pueri laruas, timent Græcam philosophiam, dum verentur ne eos abducat. Sed si talis est apud eos fides, non dixerim enim cognitionem, vt probabilitate orationis per eos dissoluantur, fateantur se non esse habituros veritatem: veritas enim, vt aiunt, est insuperabilis, dissoluitur autem falsa opinio. Iam enim eligimus

B purpuram per comparationem alterius purpuræ. Quare si quis fatetur se non habere cor rectè informatum & explicatum, is non habet mensam argentariorum, sed neque rationem quæ habet vim iudicandi. Et quemadmodum erit adhuc trapezita, qui non potest probare & discernere probum nummum à falso & adulterino? Clamauit autem Dauid: *In æternum non commouebitur iustus*. Neque ergo fallaci oratione, neque falsa voluptate: vnde neque mouebitur à sua hæreditate. Ab auditione ergo mala non timebit. Neque ergo ab inani calumnia, sed nec à falsa opinione quæ eum circumstat:

C sed neque astutas & callidas pertimescet orationes, qui eas potest discernere ad interrogandum & recte respondendum: est enim Dialectica, veluti vallus quidam, ne veritas conculcetur à Sophistis. Oportet enim eos qui laudantur in sancto nomine Domini, vt vult Propheta, lætari corde quærentes Dominum. Quærite ergo eum, & confirmemini: quærite faciem eius perpetuò modis omnibus. Nam cum multifariam & multis modis sit locutus, non absolutè cognoscitur. Non

D his ergo tanquam virtutibus vtens, is qui est cognitione præditus, habebit disciplinarum multarum cognitionem, sed vtens tanquam adiutricibus in communibus & propriis discernendis admittet ad veritatem. Est enim omnis erroris & omnis falsæ opinionis causa, non posse discernere quânam ratione inter se conueniant ea quæ sunt, & quânam ratione differant. Sin autem non persequatur quis orationem, quatenus ea sunt diuisa, non animaduertet se confundere communia & propria. Hoc autem si fiat, necesse est vt via amittatur, & incidatur in errores. Nominum autem & rerum distinctio,

in ipsis quoque scripturis magnam lucem affert animis. Necesse est enim exaudire & dictiones plura significantes, & plures quando quid vnum significant: vnde etiam fit, vt recte respondeatur. Vitandus est autem multus eius & planè inutilis abusus, qui consumitur in iis in quibus non oportet, dum is qui est cognitione præditus, vtitur disciplinis tanquam præ exercitationibus, quæ adiuuantium causarum instar habeant, & ad accuratam veritatis traditionem, quatenus id potest assequi, nec ab eo potest diuelli, & ad propulsandas artificiosas rationes quæ improbè moliuntur exscindere veritatem. Non relinquet ergo ea quæ promouent ad eas quæ sunt in orbe disciplinas, & Græcam philosophiam: quanquam non principali ratione, sed ea quæ est necessaria, & secunda, & quæ deriuatur ex circumstantiis. Quibus enim improbè & malitiosè vtũtur ij qui suam operam ponunt in hæresibus, iis rectè vtetur is qui est cognitione præditus. Cum sit ergo singularis veritas quæ in Græca apparet philosophia, quæ vere quidem est veritas, quomodo Sol illuminans colores, & album & nigrum, ostendit qualis sit vnusquisque eorum, sic ipsa quoque refellit omnem sermonis probabilitatem. Meritò ergo à Græcis quoque acclamatum est: Principium magnæ virtutis regina veritas. Quemadmodum ergo in Astronomia habemus exemplum Abraham, ita etiam in Arithmetica eũndem Abraham. Cùm enim audiisset abductum fuisse Loth captiuum, trecentis vernaculis suis numeratis, hostes aggressus vincit maximum eorum numerum. Dicunt ergo Dominici quidem signi typum quod ad figuram attinet, esse elementum, quod significat trecentos: ἰῶτα autem & ἦτα significare nomen salutare. Significari ergo eos esse Abrahæ domesticos & ei coniunctos, quod ad salutem attinet, qui ad signum & nomen Domini confugerunt, & superasse eos qui ipsos abducebant in captiuitatem, & plurimas gentes infideles quæ eos sequebantur. Iam verò numerus quidem trecentenarius est ternarius in centenario. Decimus autem citra vllam controuersiam est vndiquaque perfectus. Octo autem qui est primus cubus, est æqualitas in omnibus dimensionibus, longitudinis, latitudinis, & altitudinis.

A καὶ ταῖς γραφαῖς αὐταῖς μέγα φῶς ἐντίκτει ταῖς ψυχαῖς· ἀναγκαῖον γὰρ ἐπακούειν τῶν τε πλείονα σημαινουσῶν λέξεων, καὶ τῶν πλεόνων, ὅτ' αὖ ἓν τι σημαίνωσιν. ὅθεν καὶ τὸ ὀρθῶς ἀποκρίνεσθαι παρεγίνεται. τὸν πολλὸν δὲ ἀχρηστίαν πρακτέον, ἀπασχολοῦσαν περὶ τὰ μηδὲν προσήκοντα· οἱονεὶ ὑπὸ σοφιστικοῖς προγυμνάσμασιν, εἴς τε τὸν ἀκριβῆ παράδοσιν τῆς ἀληθείας, ὅσον ἐφικτόν,
B καὶ ἀπόδειξιν, συλλογισμοὺς τοῖς μαθήμασι τῷ γνωστικῷ, καὶ εἰς προφυλακὴν τῶν κακοτεχνούντων λόγων προὸς ἔκκρισιν τῆς ἀληθείας. οὐκ ἀπολοῦσιν τοίνυν τῶν προκοπτόντων περὶ τὰς μαθήσεις τὰς ἐγκυκλίους, καὶ τὴν Ἑλληνικὴν φιλοσοφίαν· ἀλλ' οὐ κατὰ τὸν προηγούμενον λόγον, τὸν δὲ ἀναγκαῖον, καὶ δεύτερον, καὶ παρεπόμενον· οἷς γὰρ δὴ πανούργως χρήσονται οἱ κατὰ τὰς αἱρέσεις πονούμενοι, τούτοις ὁ γνωστικὸς εἰς ἃ καλαχρήσεται. μερικῶς οὖν τυγχάνουσης τῆς κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν φιλοσοφίαν ἐμφαινομένης ἀληθείας, ἡ τοῦ ὄντος ἀλήθεια, ὥσπερ ἥλιος ὑπολάμψας τὰ χρώματα, καὶ τὸ λευκὸν, καὶ τὸ μέλαν, ὁποῖον ἕκαστον αὐτῶν, δηλοδείκνυσιν. οὕτως δὲ καὶ αὐτὴ πᾶσαν ἐλέγχει σοφιστικὴν πιθανολογίαν. εἰκότως ἄρα προσαναπεφώνηται καὶ τοῖς Ἕλλησιν, Ἀρχὰ μεγάλης ἀρετῆς ἀναγκαία ἀλήθεια. καθάπερ οὖν ὑπὲρ τῆς ἀστρονομίας ἔχομεν ὑπόδειγμα τὸν Ἀβραάμ, οὕτως ὑπὲρ τῆς ἀριθμητικῆς τὸν αὐτὸν Ἀβραάμ. ἀκούσας γὰρ ὅτι αἰχμάλωτος ἐλήφθη ὁ Λὼτ, τοὺς ἰδίους οἰκογενεῖς τριακοσιοστούς, καὶ ἐπεξελθὼν, πάμπολλον ἀριθμὸν τῶν πολεμίων κρείττων. φασὶν οὖν τὴν μὲν κυριακοῦ σημείου τύπον, κατὰ
D τὸ σχῆμα τὸ τριακοσιοστὸν στοιχεῖον· τὸ δὲ ἰῶτα καὶ τὸ ἦτα, τὸ ὄνομα σημαίνειν τὸ σωτήριον. μυεῖσθαι τοίνυν, τοὺς Ἀβραὰμ οἰκείους τὴν κατὰ τὸ σωτήριον· τοὺς τῷ σημείῳ, καὶ τῷ ὀνόματι προσαναπεφυγότας, Κυρίου λεγομένου τῶν αἰχμαλωτιζόντων, καὶ τῶν τούτοις ἀκολουθούντων πάμπολλων ἀπίστων ἐθνῶν. ἤδη δὲ ὁ μὲν τριακόσια ἀριθμὸς, τριάς ἐστιν ἐν ἑκατοντάδι· ἡ δεκὰς δὲ ὁμολογεῖται πρωτέλειος τυγχάνειν. ὁ δὲ ὀκτὼ κύβος ὁ πρῶτος, ἡ ἰσότης ἐν ἁπάσαις ταῖς διαστάσεσι, μήκους, πλάτους, βάθους

αὗτε ἡμέραι τῶν ἀνθρώπων ἔσονται, φησὶν, ἑκατὸν εἴκοσιν ἔτη. ἔστι δὲ ὁ ἀριθμὸς ἀπὸ μονάδος κατὰ συνθεσιν πεντεκαιδέκατος· σελήνη δὲ πεντεκαιδεκάτη, πλησιφανὴς γίνεται. ἔστι καὶ ἄλλως ὁ ἑκατὸν εἴκοσι, τρίγωνος ἀριθμὸς, καὶ συνέστηκεν ἐξ ἰσότητος μιᾶς τοῦ ξθ'· ὧν ἡ κατὰ μέρος σύνθεσις, τετραγώνους γεννᾷ· α' γ' ε' ζ' θ' ια' ιγ' ιε'. ἐξ ἀνισότητος, τοῦ νς' ἑπτὰ τῶν ἀπὸ δυάδος ἀρτίων, οἱ γεννῶσι τοὺς ἑτερομήκεις, β' δ' ς' η' ι' ιβ' ιδ'· κατ' ἄλλο πάλιν σημαινόμενον συνέστηκεν ὁ ἑκατὸν κ' ἀριθμὸς ἐκ τεσσάρων· ἑνὸς μὲν τριγώνου, τοῦ πεντεκαιδεκάτου· ἑτέρου δὲ τετραγώνου, τοῦ κε'· τρίτου δὲ τετραγώνου, τοῦ λε'· τετάρτου δὲ ἑξαγώνου, τοῦ με'. κατὰ γὰρ τὸν αὐτὸν ἀναλογίαν ὁ ε' παρείληπται καθ' ἕκαστον εἶδος. τῶν μὲν γὰρ τριγώνων, ἀπὸ μονάδος· ε' ὄν, ὁ ιε'· τῶν δὲ τετραγώνων, ὁ κε'· ἔτι τῶν ἑξῆς ἀναλόγως. ναὶ μὴν ὁ κε' ἀριθμὸς, ε' ἀπὸ μονάδος ὤν, τῆς Λευιτικῆς φυλῆς εἰς σύμβολον λέγεται· ὁ δὲ λε', καὶ αὐτὸς ἔχεται τοῦ ἐκ τῶν διπλασίων διαγράμματος ἀριθμητικοῦ, καὶ γεωμετρικοῦ, καὶ ἁρμονικοῦ, τοῦ ς' η' θ' ιβ'. ὧν ἡ σύνθεσις γεννᾷ τὸν λε'. ἐν ταύταις ταῖς ἡμέραις Ἰουδαῖοι διαπλάσεσθαι τὰ ἐπτάμηνα λέγουσιν· ὁ δὲ με', τοῦ ἐκ τῶν τριπλασίων διαγράμματος, τοῦ ς' θ' ιδ' ιη'· ὧν ἡ σύνθεσις γεννᾷ τὸν με'· καὶ ἐν ταύταις ὁμοίως ταῖς ἡμέραις, τὰ ἐννάμηνα διαπλάσεσθαι φασι. τοῦτο μὲν οὖν ὅ εἶδος τοῦ ἀριθμητικοῦ ὑποδείγματος· γεωμετρίας δὲ ἔστω μάρτυρίον ἡ καταστενάζομένη σκηνὴ, καὶ τεκταινομένη κιβωτός· ἀναλογίας τοὶ λογικώταται, θείαις ἐπινοίαις καταστενάζόμεναι, κατὰ συνέσεως δόσιν, ἐκ τῶν αἰσθητῶν εἰς τὰ νοητὰ, μᾶλλον δὲ ἐκ τῶνδε εἰς τὰ ἅγια, καὶ τῶν ἁγίων τὰ ἅγια, μεταγούσης ἡμᾶς. τὰ μὲν γὰρ τετράγωνα ξύλα, τὸ τετράγωνον σχῆμα πρώτη βεβηκέναι ὀρθὰς γωνίας ἐπιτελοῦσι, τὸ ἀσφαλὲς δηλοῖ· καὶ μῆκος μὲν, τριακόσιοι πήχεις τοῦ κατασκευάσματος· πλάτος δὲ, ν'· βάθος δὲ, λ'. καὶ εἰς πῆχυν αὐτῶν συντελεῖται, ἐκ τῆς πλατείας βάσεως ἀποξυνομένου πυραμίδος ἔφορον ἡ κιβωτός· τῶν διὰ πυρὸς καθαιρομένων, καὶ δοκιμαζομένων σύμβολον

A Dies hominum, inquit, erunt centum & viginti anni. Est autem numerus ab vnitate per compositionem quintus decimus. Luna autem quintadecima est plena. Est autem alias quoque centum viginti numerus triangulus, & constat ex paritate numeri lxiv. Quorum quæ fit per partem compositio, gignit quadratos, j. iij. v. vij. ix. xj. xiij. xv. Ex imparitate autem numeri lvj. nempe septem paribus à binario, qui generant eos qui sunt altera parte longiores, ij. iv. vj. viij. x. xij. xiv. In alia rursus significatione constat cxx. numerus ex quatuor, vno quidem triangulo, nempe xv. altero vero quadrato, B nempe xxv. tertio autem pentagono, nempe xxxv. quarto autem hexagono, nempe xlv. Eadem enim proportione sumptum est v. in vnaquaque specie. Triangulorum enim ab vnitate v. quidem est xv. Quadratorum verò xxv. & eorum qui deinceps sequuntur, per proportionem. Iam verò numerus xxv. qui est v. ab vnitate dicitur esse symbolum tribus Leuiticæ. Numerus autem xxxv. ipse quoque habetur ex ea quæ fit ex duplis descriptione, Arithmetica, C Geometrica, & Harmonica: nempe sextus, octauus, ix. xij. quorum compositio generat numerum xxv. In his diebus dicunt Iudæi formari fœtus septem mensium. Numerus autem quadragesimus quintus, constat ex descriptione quæ fit ex triplis, nempe sextus, nonus, xij. xviij. quorum compositio procreat xlv. Et in his similiter diebus dicunt formari fœtus nouem mensium. Et est hoc quidem forma exempli Arithmetici. Geometriæ autem testimonium sit tabernaculum quod constructur, & arca quæ fabricatur, quæ quibusdam proportionibus, quæ cum summa ratione procedunt, diuinis D constructur inuentionibus, per donum intelligentiæ, quæ à sensilibus ad ea quæ percipiuntur intelligentia, vel potius ab iis ad sancta, & sancta sanctorum nos traducit. Ligna enim quadrata, significant quadratam figuram quoquo versus peruasisse, securitatem & stabilitatem efficientem rectis angulis. Et ædificij quidem longitudo erat trecentorum cubitorum, latitudo verò quinquaginta, altitudo autem triginta: & supernè in cubitum, qui ex lata base acuitur instar pyramidis, definit arca, eorum qui per ignem purgantur & probantur symbolum.

Hæc Geometrica præbetur proportio ad ſanctas illas tranſmittendum manſiones, quarum differentias ſubiectorum numerorum oſtendunt differentiæ. Qui autem inferuntur numeri, ſunt ſecupli, vt trecenta ad quinquaginta: & decupli, vt trecenta ſunt decupla ad xxx. & ὑπεδίμοιροι, hoc eſt, ſuperbipartientes: L. enim ſunt ad xxx. ſuperbipartientia. Sunt autem qui trecentos cubitos dicunt eſſe ſymbolum ſigni Domini. Quinquaginta autem, ſpei & remiſſionis quæ datur in Pentecoſte. Et triginta, aut, vt eſt in nonnullis, duodecim, dicunt ſignificare prædicationem, quoniam triceſimo quidem anno prædicauit Dominus: duodecim autem fuerunt Apoſtoli. Et in cubitum conſummatum fuiſſe ædificium, iuſti profectu deſinente in monadem, & in vnitatem fidei. Menſa autem in templo erat ſex cubitorum, & eius pedes quatuor erant circiter vnius cubiti & dimidij. Colligunt ergo omnes cubitos duodecim, conuenienter duodecim menſium conuerſioni quæ fit per circulum anni, quibus terra omnia producit & perficit, cum quatuor temporibus anni inita conſuetudine. Terræ autem, vt arbitror, imaginem menſa ſignificat, quæ quatuor fulcitur pedibus, æſtate, autumno, vere, hyeme, per quos annus ingreditur. Quocirca dicit etiam menſam habere vndulas inflexas ac tortiles, aut quod temporum conuerſionibus omnia circumagantur, aut fortaſſe ſignificauit terram quam circumfluit Oceanus. Præterea exemplum Muſicæ ſimul pſallens & prophetans ponatur Dauid, Deum concinne & numeroſe laudans. Doricæ autem harmoniæ maxime conuenit genus ἐναρμόνιον, id eſt, concinnum, & Phrygiæ βαρύτονον, quod eſt vehemens aut acutum, vt ait Ariſtoxenus. Barbari itaque Pſalterij harmonia, modorum oſtendens honeſtatem & grauitatem, cùm ſit antiquiſſima, maximè fuit exemplum Terpandro ad Doricam harmoniam, Iouem laudanti hoc modo: Iupiter omnium principium, dux omnium, hoc hymnorum principium ad te mitto Iupiter. Potuerit autem à pſalmographo allegoricè accipi cithara, in primo quidem ſignificato, Dominus: in ſecundo autem ij qui proximè ac continenter pulſant animas, canticum præeunte Domino. Populus quoque qui fit ſaluus, dici potuerit cithara per Dei inſpirationem.

A ἡ γεωμετρικὴ αὕτη παρέχεται ἀναλογία εἰς ἀποστολὴν τῶν ἁγίων ἐκείνων μονῶν ὧν αἱ διαφοραὶ, αἱ διαφοραὶ τῶν ἀριθμῶν τῶν ὑποτεταγμένων μηνύουσιν. οἱ δὲ ἐμφερόμενοι λόγοι εἰσὶν ἑξαπλάσιοι, ὡς τὰ τριακόσια τῶν ν'. καὶ δεκαπλάσιοι, ὡς τῶν λ' δεκαπλάσια, τὰ τριακόσια· καὶ ὑπεδίμοιροι· τὰ γὰρ ν', τῶν λ' ὑπεδίμοιρα. εἰσὶ δ' οἱ τοὺς τριακοσίους πήχεις σύμβολον τοῦ κυριακοῦ σημείου λέγουσι· τοὺς ν' δὲ, τῆς ἐλπίδος, καὶ τῆς ἀφέσεως τῆς κατὰ τὸν πεντηκοστόν· καὶ τοὺς λ', ἢ ὡς ἔνιοι, δώδεκα, ὃ
B κήρυγμα δηλοῖν ἱστοροῦσιν· ὅτι τριακοστῷ μὲν ἐκήρυξεν ὁ Κύριος ἔτει· ιβ' δὲ ἦσαν οἱ Ἀπόστολοι· καὶ εἰς πῆχυν συντελεῖσθαι τὸ κατασκεύασμα, εἰς μονάδα τελειώσης τῆς τοῦ δικαίου προκοπῆς, καὶ εἰς τὸν ἑνότητα τῆς πίστεως· ἡ δὲ τράπεζα ἦν ἐν τῷ ναῷ, πηχῶν ἐξαχοῦ ἓξ· καὶ πόδες οἱ τέσσαρες, ἀνὰ πῆχυν ἕνα ἥμισυ· συνάγουσιν οὖν τοὺς πάντας πήχεις δώδεκα, συμφώνως τῷ κατ' τὸν ἐνιαύσιον κύκλον ἑλίγματι τῶν ιβ', καθ' οὓς τὰ πάντα φύεταί τε καὶ τελεσφορεῖ ἡ γῆ, ταῖς τέσσαρσιν ὥραις οἰκειουμένη. γῆς δ' οἶμαι εἰκόνα ἡ
C τράπεζα δηλοῖ· τέσσαρσιν ὑποφερομένη ποσί, θέρει, μετοπώρῳ, ἔαρι, χειμῶνι· δι' ὧν ὁ ἐνιαυτὸς ὅ ἔρπει. δηλοῖ καὶ κυματία τρεπτὰ φησιν ἔχειν τὴν τράπεζαν, ἔτοι ἤτοι τὴν περιόδους καιρῶν κυκλεῖσθαι τὰ πάντα, ἢ καὶ πέλαγος τὴν ὠκεανὸν περιῤῥεομένην ἐδήλου μᾶλλον. ἔτι τῆς μουσικῆς τὸ ἁδόμενον ψάλλων ὁμοῦ, καὶ προφητεύων ἐκείνῳ Δαβὶδ, ὑμνῶν τὸν Θεὸν ἐμμελῶς. προσοικεῖ δὲ δὴ μάλα ὁ ἐναρμόνιον γένος τῇ δυνάμει ἁρμονίᾳ, καὶ τῇ φρυγιστὶ ὁ βαρύτονον, ὡς φησιν Ἀριστόξενος. ἡ τοίνυν ἁρμονία τοῦ βαρβάρου
D ψαλτηρίου, ὁ σεμνὸν ἐμφαίνουσα τὸ μέλους ἀρχαιοπρεπὲς τυγχάνουσα, ἐπόδειγμα Τερπάνδρῳ μάλιστα γίνεται πρὸς ἁρμονίαν τὴν Δώριον ὑμνοῦντι τὸν Δία, ὧδέ πως· Ζεῦ πάντων ἀρχά, πάντων ἡγήτωρ· Ζεῦ σοὶ πέμπω τοῦτόν ὑμνων ἀρχόν. εἰπὸν δ' ἂν τὸν ψαλμῳδὸν κιθάραν ἀλληγορούμενον, κατὰ μὲν τὸ πρῶτον σημαινόμενον, ὁ Κύριος· κατὰ δὲ τὸ δεύτερον οἱ παρεπομένως κρούοντες τὰς ψυχὰς ὑπὸ μουσηγέτην τὸν Κύριον. κἂν ὁ σωζόμενος λέγηται λαὸς κιθάρα, κατ' ἐπίπνοιαν τοῦ λόγου,

καὶ κατ' ἐπίγνωσιν τοῦ Θεοῦ δοξάζων μουσικῶς ἐξακούεται, κρουόμενος εἰς πίστιν τοῦ λόγου· λαθοῖς δ' ἂν καὶ ἄλλως μουσικὴν συμφωνίαν τὴν ἐκκλησιαστικὴν· νόμου καὶ προφητῶν ὁμοῦ, καὶ ἀποστόλων σὺν καὶ τοῦ εὐαγγελίου· τὴν τε ἐπιβεβηκυῖαν τὴν καθ' ἕκαστον προφήτην κατὰ μεταπηδήσεις τῶν προσώπων συνῳδίαν. ἀλλ', ὡς ἔοικεν, οἱ πλεῖστοι τῶν ὄνομα ἐπιγεγραμμένων, καθάπερ οἱ τοῦ Ὀδυσσέως ἑταῖροι, ἀγρίκως μετίασι τὸν λόγον, οὐ κατὰ Σειρῆνας, ἀλλὰ τὸν ῥυθμὸν καὶ τὸ μέλος παρερχόμενοι, ἀμαθίᾳ βύσαντες τὰ ὦτα· ἐπεὶ καθάπερ ἴασιν οὐ δυνησόμενοι, ἅπαξ ἐπισχόντες τοῖς ἀκοαῖς Ἑλληνικοῖς μαθήμασι, μεταδιώκειν τοῦ νόστου τυχεῖν. τοῦ δὲ ἀποδιζομένου τὸ χρήσιμον εἰς ὠφέλειαν τῶν Κατηχουμένων, καὶ μάλιστα Ἑλλήνων ὄντων· τοῦ κυρίου ἡ γῆ καὶ τὸ πλήρωμα αὐτῆς· οὐκ ἀφεκτέον τῆς φιλομαθίας, ἀλόγων δίκην ζώων· πλεῖστα δ', ὡς ἔνι μάλιστα, βοηθήματα τοῖς ἐπαΐουσιν ἐρευνητέον. πλὴν οὐδαμῶς τούτοις ἐμβατευτέον· ἀλλ' ἢ εἰς μόνον τὸ ἀπ' αὐτῶν χρήσιμον· ὡς λαβόντας τοῦτο κτησαμένους, ἀπεῖναι οἴκαδε δυνάσθαι ὅτι τὴν ἀληθῆ φιλοσοφίαν, πεῖσμα τῇ ψυχῇ βέβαιον τὴν ἐκ πάντων ἀσφάλειαν πεποιησόμενον. ἀπέον ἄρα μουσικῆς, εἰς κατακόσμησιν ἤθους καὶ κατασκολιόν. ἀμέλει καὶ ἡμεῖς ποτὲ ψάλλοντες ἀλλήλοις συμπίνομεν, κατεπᾴδοντες ἡμῶν τὸ ἐπιθυμητικόν, καὶ τὸν Θεὸν δοξάζοντες ἐπὶ τῇ ἀφθόνῳ τῶν αἰθερίων ἀπολαύσεων δωρεᾷ, τῶν τε εἰς τὴν τοῦ σώματος, τῶν τε εἰς τὴν τῆς ψυχῆς αὔξησιν ἐφοδίων ἀϊδίως ἐπιχορηγηθέντων. ἐπεὶ καὶ μουσικὴ ἀποστυφέα, ἡ κατακλῶσα τὰς ψυχάς, καὶ εἰς ποικιλίαν ἐμβάλλουσα, τοτὲ μὲν θρηνώδη, τοτὲ δὲ ἀπόλαστον καὶ ἡδυπαθῆ, τοτὲ δὲ ἐκβακχευομένην καὶ μανικήν. ὁ αὐτὸς λόγος, καὶ περὶ ἀστρονομίας· αὕτη γὰρ μετὰ τῆς τῶν μεταρσίων ἰσοεικείας, καὶ τε σχήματος τοῦ παντὸς, καὶ φορᾶς οὐρανοῦ, τῆς τῶν ἄστρων κινήσεως, πλησιαίτερον τῇ κτίζούσῃ δυνάμει παρασάγουσα τὸν ψυχὸν, διαθήτως ἔχειν διδάσκει ὥρων ἐτῶν, ἀέρων μεταβολῆς, ἐπιπλοῦν ἄστρων· ἔτι καὶ ναυτιλία, καὶ γεωργία τῆς ἀπὸ ταύτης χρείας πεπλήρωται, καθάπερ τῆς γεωμετρίας, ἀρχιτεκτονική τε καὶ οἰκοδομική.

Et qui per Dei cognitionem muſicè glorificat, exauditur, verbo pulſans ad fidem. Aliter quoque acceperis muſicam conſonantiam, nempe Eccleſiaſticam, legis & Prophetarum ſimul & Apoſtolorum, vna cum Euangelio, & concentum qui in vnoquoque Propheta eſt poſitus, dum ab vna perſona ad aliam tranſilitur. Sed plurimi, vt videtur, ex iis qui nomine ſunt inſcripti, non ſecus ac ſocij Vlyſſis, ruſticè aggrediuntur doctrinam: non Sirenes, ſed numeros & modos prætereuntes, obſtruentes ora propter inſcitiam, quoniam ſciunt, ſi Græcis diſciplinis aurem ſemel præbuerint, futurum vt nunquam poſſint reuerti poſtea. Ei autem qui decerpit id quod eſt conducibile ad vſum Catechumenorum, & maximè eorum qui ſunt Græci, Domini autem eſt terra & plenitudo eius, non eſt abſtinendum à ſtudio doctrinæ, inſtar brutorum animantium. Sunt autem plurima iis qui audiunt, quoad eius fieri poteſt, ſuppeditanda auxilia. Sed nequaquam eſt in his immorandum, præterquam ad id quod ex iis accipi poteſt commodi, vt cùm id acceptum poſſederimus, poſſimus domum reuerti ad veram philoſophiam, quæ eſt firmum animæ refugium quod ab omnibus præbet ſecuritatem. Eſt ergo attingenda Muſica ad mores ornandos & componendos. Certè etiam in conuiuio nobis inuicem pſallendo propinamus, noſtram incantantes cupiditatem, & Deum glorificantes propter copioſam donationem eorum quibus vtuntur & fruuntur homines, & quòd perpetuò ſuppeditata fuerint nutrimenta ad augmentum corporis & animæ. Eſt autem ſuperuacanea reſpuenda Muſica, quæ frangit animos & variè afficit, vt quæ ſit aliquando quidem lugubris, aliquando verò impudica & incitans ad libidinem, aliquando autem limphata & inſana. Eadem ratio eſt etiam de Aſtronomia: ea enim cum rerum ſublimium cognitione, de figura vniuerſi, & cæli conuerſione, & aſtrorum motione, ad creantem virtutem propius adducens animam, docet nos facilè ſentire tempora anniuerſaria, mutationem aëris, ortuſque & occaſus ſyderum. Nam ars quoque nauigandi & agricultura, referta eſt vſu qui ex ea redundat: ſicut Geometria, Architectura, & ars ædificandi.

Efficit autem hæc quoque disciplina A vt anima maximè assequatur, & verum perspiciat, & falsum arguat, certasque assensiones inueniat & proportiones, adeò vt venetur simile in dissimilibus: inducitque nos vt inueniamus longitudinem absque latitudine, & superficiem quæ caret altitudine, & signum quod nullas habet partes, & à sensilibus nos traducit ad ea quæ percipiuntur intelligentia. Philosophiam ergo adiuuant disciplinæ, & ipsa philosophia ad tractandum de veritate. Ecce enim chlamys primùm fuit vellus, deinde carptum fuit, & subtegmen stamenque factum est, deinde fuit contextum. Oportet ergo animam prius esse præparatam, & variè elaboratam, si sit constituenda optima & præstantissima. Nam veritatis alia quidem est pars quæ versatur in cognitione, alia verò in actione: profluxit autem à contemplatione. Magna autem exercitatione opus est & experientia. Quinetiam contemplationis, alia quidem pars est vt aduersus proximos, alia verò vt aduersus seipsum. Quamobrem sic quoque eruditionem oportet esse comparatam, vt vtrisque conueniat. Ei ergo qui sufficienter didicerit illa, quæ continent ea quæ deducunt ad cognitionem, licet deinceps manere quietum, actiones dirigendo ad contemplationem. Cùm autem propter proximorum vtilitatem, alij quidem se conferant ad scribendum, alij verò ad Verbum tradendum se comparent, cùm alia doctrina est vtilis, tum scripturarum Domini lectio est necessaria ad eorum quæ dicuntur demonstrationem, & maximè si ij qui audiunt accedunt ex Græcorum doctrina. Quandam talem Ecclesiam describit Dauid: *Astitit regina à dextris tuis in vestitu deaurato, circundata varietate*: Græcis, inquam, & superfluis aureis fimbriis circundata & variata. *Veritas autem per Dominum, Consilium enim tuum*, inquit, *quis nouit, si non tu dederis sapientiam, & miseris sanctum tuum spiritum ab altissimis, & ita correctæ fuerint viæ eorum qui sunt in terra, & didicerunt homines ea quæ tibi placent, & salui fuerint sapientia.* Nam qui est cognitione præditus, per scripturam nouit antiqua, & conijcit futura: scit strophas orationum, & ænigmatum solutiones, præscit signa & prodigia, & euentus temporum, vt prius diximus.

Psal. 44.

Sap. 9.

Sap 8.

ἡ διδασκαλευτικὴ δή, ὡς ἔνι μάλιστα, τῷ ψυχῷ καὶ τοῦτο παρασκευάζει τὸ μάθημα, τῷ τε ἀληθοῦς θεωρητικῷ, καὶ τῷ ψεύδους διελεγκτικήν, ὁμολογιῶν τε καὶ ἀπολογιῶν εὑρετικῷ, ὥστε ἐν τοῖς ἀνομοίοις τὸ ὅμοιον θηρᾶν· ἐπάγει τε ἡμᾶς ὅτι τὸ εὑρεῖν ἁπλατὲς μῆκος, καὶ ἀφάνειαν ἀβαθῆ, καὶ σημεῖον ἀμερές· καὶ ὅτι τὰ νοητὰ μεταπίθησιν ἀπὸ τῶν αἰσθητῶν. σωφεργὰ τοίνυν φιλοσοφίας τὰ μαθήματα, καὶ αὐτὴ ἡ φιλοσοφία εἰς τὸ περὶ ἀληθείας ἀφικέσθαι. αὐτίκα ἡ χλαμὺς πόκος ἦν τὸ πρῶτον· εἶτα ἐξαίθη, κρόκη τε ἐγένετο, καὶ στήμων· καὶ τότε ὑφάνθη. πρὸ παρασκευαθῆναι τοίνυν τὴν ψυχὴν καὶ ποικίλως ἐργασθῆναι χρή, εἰ μέλλοι ἀρίστη κατασκευάζεσθαι· ἐπεὶ δ' ἀληθείας τὸ μὲν ὅτι γνωστικόν, τὸ δ', ποιητικόν, ἐρρύηκεν δὲ ἀπὸ τοῦ θεωρητικοῦ. δεῖται δὲ ἀσκήσεως καὶ συγγυμνασίας πολλῆς καὶ ἐμπειρίας. ἀλλὰ καὶ τοῦ θεωρητικοῦ τὸ μὲν τί ἐστι πρὸς τοὺς πέλας, τὸ δὲ, ὡς πρὸς αὐτόν. δίχα καὶ τὴν παιδείαν οὕτως χρὴ σπουδασθῆναι, ὥστε ἀμφοτέρωις ὠφελεῖσθαι. ἔνεστι μὲν οὖν αὐτάρκως τὰ συνεκτικὰ τῶν πρὸς γνῶσιν φερόντων ἐκμαθόντα, ἐφ' ἡσυχίας τοῦ λοιποῦ μένειν ἀναπεπαυμένον, κατευθύνοντα τὰς πρᾶξις πρὸς τὴν θεωρίαν. ἀφ' ἧς τὴν τῶν πέλας ὠφέλειαν, τῶν μὲν, ὅτι τὸ γράφειν ἑρμηνέων· τῶν δὲ, ὅτι τὸ παραδιδόναι τελουμένων τὸν λόγον· ἤτε ἄλλη παιδεία χρήσιμος, ἤτε τῶν γραφῶν τῶν κυριακῶν ἀνάγνωσις εἰς ἀπόδειξιν τῶν λεγομένων ἀναγκαία, καὶ μάλιστα, ἐὰν ἀπὸ τῆς Ἑλληνικῆς ἀνάγωνται παιδείας οἱ ἐπαΐοντες. Παρέστη ἡ βασίλισσα ἐκ δεξιῶν σου ἐν ἱματισμῷ ἁφαχρύσῳ περιβεβλημένη πεποικιλμένῃ· καὶ τοῖς Ἑλληνικοῖς καὶ περιττοῖς· ἐν χρυσωτοῖς χρυσοῖς περιβεβλημένη πεποικιλμένη· ἡ ἀλήθεια δὲ ἀφ' τοῦ Κυρίου. Βουλὴν γάρ που, φησί, τίς ἔγνω; εἰ μὴ σὺ δέδωκας σοφίαν, καὶ ἐπέμψας τὸ ἅγιόν σου πνεῦμά ἀπὸ ὑψίστων· καὶ οὕτως διωρθώθησαν αἱ τρίβοι τῶν ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ τὰ ἀρεστά σου ἐδιδάχθησαν οἱ ἄνθρωποι, καὶ τῇ σοφίᾳ ἐσώθησαν. ὁ γνωστικὸς γὰρ οἶδεν κατὰ τὴν γραφὴν τὰ ἀρχαῖα, καὶ τὰ μέλλοντα εἰκάζει· ἐπίσταται τροφὰς λόγων καὶ λύσεις αἰνιγμάτων· σημεῖα καὶ τέρατα προγινώσκει, καὶ ἐκβάσεις καιρῶν καὶ χρόνων, ὡς προειρήκαμεν.

ἐφ' ἃς

ἐρᾷς τὴν τῶν μαθημάτων πηγὴν, οὐκ ἀπὸ Σοφίας ὁρμωμένην; τοῖς δὲ ἀποκρύπτουσι, Τί γὰρ ὄφελος εἰδέναι τὰς αἰτίας ἅς, πῶς κινήται ὁ Ἥλιος, φέρε εἰπεῖν, καὶ τὰ λοιπὰ ἄστρα, ἢ τὰ Γεωμετρικὰ θεωρήματα ἐπισκέψασθαι, ἢ τὰ Διαλεκτικὰ, καὶ ἀπ' ἄλλων ἑκάστου μαθήματος; πρὸς γὰρ καθηκόντων ἀπόδοσιν τούτων μηδὲν ὠφελεῖν, εἴ τε ἀληθεστάτην σώσειεν τὴν Ἑλληνικὴν φιλοσοφίαν· μὴ γὰρ εἴη διδακτὸν τὸ ἀληθείας· ἀκουστέον· πρῶτον μέν, ἐπὶ τῶν πρὸς τὰ μέγιστα τῶν ὄντων παραίρεσιν ἁμαρτόντων τοῦ νοῦ. οἱ γὰρ φυλάσσοντες, φασὶν, ὁσίως τὰ ὅσια, ὁσιωθήσονται· καὶ οἱ διδαχθέντες αὐτὰ, εὑρήσουσιν ἀπόλογον· ὁ γνωστικὸς γὰρ μόνος εὐλόγως πάντα ὁσίως πράξει τὰ πρακτέα, ὡς μεμάθηκε κατὰ τὴν τοῦ Κυρίου διδασκαλίαν, δι' ἀληθῶν παραλαβών· πάλιν τε αὖ ἀκούσῃ ἔξεσιν· Ἐν γὰρ χειρὶ αὐτοῦ, τουτέστι τῇ δυνάμει τοῦ Σοφίᾳ, καὶ ἡμεῖς καὶ οἱ λόγοι ἡμῶν, πᾶσά τε φρόνησις, καὶ ἐργατεία ἐπιστήμης· διὸν γὰρ ἀγαπᾷ ὁ Θεὸς, εἰ μὴ τὴν Σοφίᾳ συνοικοῦντα. ἔπειτα δὲ οὐκ ἀνέγνωσαν ὃ πρὸς τὸν Σαλομῶντος εἰρημένον. πρὸς γὰρ νεὼς κατασκευὴν ἀφηγεῖται, αὐτίκα φησὶν· Τεχνίτης δὲ Σοφία κατεσκεύασεν· ἡ δὲ σὴ πάτερ διακυβερνᾷ προνοία. καὶ πῶς οὐκ ἄλογον, τεκτονικῆς καὶ ναυπηγικῆς χεῖρον νομίζειν φιλοσοφίαν; τάχα που καὶ ὁ Κύριος ὁ πλῆθος ὄχλου τὸ ἐπὶ τὸ πόας κατακλιθέντων κατ' αὐτίκρυς τῆς Τιβεριάδος τοῖς ἰχθύσι τοῖς δυσὶ, καὶ τοῖς πέντε τοῖς κριθίνοις διέθρεψεν ἄρτοις· αἰνιττόμενος τὴν παιδείαν Ἑλλήνων τε καὶ Ἰουδαίων πρὸ τῆς θείας πυρὸς τῆς κατὰ τὸν νόμον γεωργουμένης ἔφης. προπετέστερα γὰρ εἰς ὦφελον θέσις τοῦ πυρὸς μᾶλλον ἢ κριθῆ· τὴν δὲ αὖ τὸν κλύδωνα τῆς ἐθνικῆς γινωμένην τε καὶ φερομένην φιλοσοφίαν Ἑλληνικὴν, οἱ ἰχθύες ἐμήνυον, εἰς ὄφελος φῶς ὀκτενῆ τοῖς ἐπὶ χαμαὶ κειμένοις δεδομένοι, αὐξήσαντες μὲν οὐκ ἐπὶ καθαρσίῳ τῶν ἄρτων τὰ κλάσματα, τῆς δὲ τοῦ Κυρίου μεταλαβόντες εὐλογίας, τὸν ἀναστασιν τοῦ φθόγγου, ἀπὸ τῆς τοῦ λόγου δυνάμεως, ἐπνεύσθησαν. ἀλλ' εἰ καὶ περίεργος εἶ, ἐκλαβὲ θάτερον τῶν ἰχθύων τὸν ἐγκύκλιον, τὸν λοιπὸν δὲ αὐτῷ ἐκείνῳ τὴν ἐπαναστᾶσαν μυθικὴν φιλοσοφίαν· αἳ δῆτα συνομάλουσι λόγου τοῦ κυριακοῦ. Χορὸς δ' ἀοιδῶν ἰχθύων ἐπῴρθειν, ἡ Μούσα ἡ τραγικὴ εἴρηκέν που·

A Vides fontem disciplinarum manare à sapientia. Iis autem qui obiiciunt. Quid enim iuuat nosse causas (exempli causa) quomodo Sol moueatur, & reliqua astra: aut Geometrica speculatum esse theoremata, aut Dialectica, & vnamquamque ex aliis disciplinis? ad ea enim quæ oportet tradenda eas nihil conferre, & humanam esse intelligentiam Græcam philosophiam, minimè enim doceri à veritate: illa sunt dicenda, primùm quidem, quòd in iis quæ sunt maxima fallantur, nempe in mentis & intelligentiæ voluntaria electione. Qui enim sancta, inquit, sanctè seruant, sanctificabuntur, & qui ea didicerunt, inuenient responsionem. Qui enim est cognitione præditus, meritò omnia sanctè faciet quæ sunt facienda, vt didicit per doctrinam Domini, etiamsi acceperit per homines. Et rursus licet audire: In manu enim eius, hoc est, virtute & sapientia, & nos, & verba nostra, & omnis prudentia, & operum sapientia. Nihil enim diligit Deus, nisi eum qui cohabitat cum sapientia. Præterea autem non legerunt quod dictum est à Solomone. Nam cùm de templi constructione tractasset, apertè dicit: Artifex autem construxit sapientia, tua autem pater gubernat prouidentia, Et quomodo non est à ratione alienum, arte fabrili & arte ædificandarum nauium deteriorem existimare philosophiam? Fortasse autem Dominus quoque illam, eorum qui in herba decubuerunt multitudinem ex aduerso Tiberiadis, piscibus duobus, & hordeaceis quinque aluit panibus, tacitè significans, priorem Iudæorum & Græcorum eruditionem, quæ præcedit diuinum frumentum nutrimenti quod per legem colitur. Est enim hordeum frumento citius tempore æstatis. Quæ autem per vndas gentiles gignitur & fertur Græcam philosophiam pisces significabant, ad profusam vitæ conuersationem dari iis qui humi iacebant, qui non ita quidem dabant augmentum sicut fragmenta panum: sed cùm benedictionis Domini facti essent participes, habuerunt inspiratam diuinitatis resurrectionem per Verbi potentiam. Sed si es magis curiosus, puta vnum ex piscibus eam quæ est in orbe disciplinam, reliquum vero significare ipsam quæ transcendit philosophiam, quæ scilicet cum ipsius Domini verbo comparantur. Mutorum autem piscium chorus affluxerit, dixit alicubi Musa tragica.

B

C

D

Sap. 7.

Ibidem.

Me quoque oportet minui, augeri autem solum iam deinceps Verbum Domini, in quo lex finitur, dixit Propheta Ioannes. Iam mihi intellige mysterium veritatis, veniam tribuens si ad id pertractandum vereor progredi vlterius, hoc solum prædicans: Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Dictus certè est lapis angularis, in quo omnis ædificatio coagmentata augetur in sanctum Dei templum, vt ait diuinus Apostolus. Taceo in præsentia parabolam quæ est in Euangelio, dicentem:

Ioan. 1. Ephes. 1.

Matt. 13. *Simile est regnum cœlorum homini qui sagenam iecit in mare, & ex multitudine captorum piscium meliores eligit.* Iam verò quatuor quoque virtutes apertè, quæ est apud nos sapientia, sic prædicat, vt earum quoque fontes Græcis dati sint ab Hebræis. Ex his autem sciri potest, & si quis diligit iustitiam, quod labores eius sunt virtutes. Temperantia enim & prudentia docet iustitiam, & magni excelsique animi virtutem, quibus nihil est in vita hominibus vtilius. Postremò illud quoque illos scire oportebat, quòd natura quidem apti nati sumus ad virtutem, sed non quod eam habeamus ab ortu, sed simus apti ad eam acquirendam. Qua ratione soluitur ea dubitatio, quæ ab Hæreticis aduersus nos mouetur: Vtrum perfectus formatus sit Adam, an imperfectus? sed si imperfectus quidem, quomodo perfecti Dei imperfectum est opus, & maximè homo? sin autem perfectus, quomodo transgreditur præcepta? Audient enim etiam à nobis, quod perfectus quidem non fuit factus in constitutione, sed aptus ad suscipiendam virtutem, multum enim refert, factum esse aptum ad eam acquirendam. Vult autem nos ex nobis ipsis saluos fieri. Hæc est ergo natura animæ, à seipsa impelli, & incitari: deinde cùm simus ratione præditi, ratione autem constet philosophia, habemus quandam cum ipsa cognationem. Aptitudo autem, est quidem motus ad virtutem, non autem virtus. Atque omnes quidem, vt dixi, apti sunt natura ad acquirendam virtutem: sed alius quidem magis, alius verò minus accedit ad disciplinam & exercitationem. Quocirca alij quidem vsque ad perfectam peruenere virtutem, alij verò vsque ad aliquam: neglecti autem rursus aliqui, etiamsi alioqui bonum haberent ingenium, auersi sunt in contrarium.

καμὲ δὴ βαπτίζω, αὔξειν ὃ μόνον ἤδη λοιπὸν τὸν τελειωτὴν λόγον, εἰς ὃν τερματοῦται ὁ νόμος, ὁ προφήτης εἴρηκεν Ἰωάννης. σιωπᾶν ἤδη μοι τὸ μυστήριον τῆς ἀληθείας, συνιεὶς μὲν ἀπονέμων εἰ περαιτέρω προβαίνειν τῆς ἐξεργασίας ὀκνῶ τοῦτο μόνον διακηρύσσων, Πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἕν· ἀμωμὴτ λίθος ἀκρογωνιαῖος εἴρηται· ἐν ᾧ πᾶσα οἰκοδομὴ συναρμολογουμένη αὔξει εἰς ναὸν ἅγιον Θεοῦ, κατὰ τὸν θεῖον Ἀπόστολον. σιωπῶ τὰ νῦν τὸ ἐν ᾧ Εὐαγγελίῳ παραβολὴν λέγουσαν· Ὁμοία ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἀνθρώπῳ, βαλόντι εἰς θάλασσαν βεβληκυῖαν, καὶ τῷ πλήθους τῶν ἐμπεσόντων ἰχθύων, τοὺς σκληροὺς τῶν ἀμεινόνων ποιουμένῳ. ἤδη δὲ ἃς τέσσαρες ἀρεταὶ αἱ παρ' ἡμῖν Σοφία ὧδέ πως διακηρύσσει, ὥστε ἐκ τούτων τὰς πηγὰς τοῖς Ἕλλησιν παρὰ Ἑβραίων δεδόσθαι. μαθὼν δ' ὁ τυχὼν ἔξεστιν. καὶ εἰ δικαιοσύνην ἀγαπᾷς, οἱ πόνοι ταύτης εἰσὶν ἀρεταί. Σωφροσύνη γὰρ ἡ φρόνησις, σκολιδασκὴ δικαιοσύνην καὶ ἀνδρείαν· ὧν χρησιμώτερον οὐδέν ἐστιν ἐν βίῳ ἀνθρώποις. ὅτι πᾶσιν εἰδέναι ἀνάγκη ταῦτα ἔχειν· ὅτι φύσει μὲν ὑπάρχομεν γεγονότες πρὸς ἀρετήν· ἀ μὲν ὥστε ἔχειν αὐτὴν οὐκ ἐγγύς, ἀλλὰ πρὸς ὃ κτησάμενοι ὑπάρχομεν. ᾧ λόγῳ λύεται τὸ πρὸς τὴν αἱρετικὴν ἀπορούμενον ἡμῖν, πότερον τέλειος ἐπλάσθη ὁ Ἀδάμ, ἢ ἀτελής. ἀλλ' εἰ μὲν ἀτελής, πῶς τελείου Θεοῦ ἀτελὲς τὸ ἔργον, καὶ μάλιστα ἄνθρωπος; εἰ δὲ τέλειος, πῶς παραβαίνει τὰς ἐντολάς; ἀκούσονται γὰρ καὶ παρ' ἡμῶν ὅτι τέλειος μὲν τῇ κατασκευῇ οὐκ ἐγένετο, πρὸς δὲ τὸ ἀναδέξασθαι τὴν ἀρετὴν ὑπάρχει. διαφέρει γὰρ δή που ὑπὲρ τὴν ἀρετὴν γεγενέναι ὑπάρχοντα πρὸς τὴν κτῆσιν αὐτῆς· ἡμᾶς δὲ ἐξ ἡμῶν αὐτῶν βούλεται σώζεσθαι. αὕτη οὖν φύσις ψυχῆς, ἐξ ἑαυτῆς ὁρμᾶν· εἶτα λογικοὶ ὄντες, λογικῆς οὔσης τῆς φιλοσοφίας, συγγενές τι ἔχομεν πρὸς αὐτήν. ἡ δὲ ὑπαρξις, φορᾷ μέν ἐστι πρὸς ἀρετήν, ἀρετὴ δ' οὔ. πάντες μὲν οὖν, ὡς ἔφην, πρὸς ἀρετῆς κτῆσιν πεφύκασιν· ἀλλ' ὁ μὲν, μᾶλλον· ὁ δ', ἧττον πρόσφορος τῇ τε μαθήσει τῇ τε ἀσκήσει. διὸ καὶ οἱ μὲν, ἐξήρκεσαν μέχρι τῆς τελείας ἀρετῆς· οἱ δὲ, μέχρι τινὸς ἔφθασαν· ἀμελητότερον δ' αὖ τινες, καὶ εἰ ἄλλως ἦσαν εὐφυεῖς, εἰς τοὐναντίον ἀπερράπησαν.

πολὺ δὲ μᾶλλον ἡ μεγέθει πασῶν μαθήσεων ἀκριβεστάτη ἐπιστήμη ἀφαιρεῦσα γνῶσις, χαλεπωτάτη κτήσασθαι, καὶ ἐν πολλῷ καμάτῳ περιγίνεται. ἀλλ' ὡς ἔοικεν, οὐκ ἔγνωσαν μυστήρια Θεοῦ· ὅτι ὁ Θεὸς ἔκτισεν τὸν ἄνθρωπον διὰ ἀφθαρσίαν, καὶ εἰκόνα τῆς ἰδίας ἰδιότητος ἐποίησεν αὐτόν· καθ' ἣν ἰδιότητα τὸ πάντα εἰδότος ὁ γνωστικὸς καὶ δίκαιος καὶ ὅσιος μετὰ φρονήσεως εἰς μέτρον ἡλικίας τελείας ἀφικνεῖσθαι σπεύδει. ὅτι δὲ οὐ μόνον αἱ πράξεις καὶ αἱ ἔννοιαι, ἀλλὰ καὶ οἱ λόγοι καθαρεύουσι τοῦ γνωστικοῦ· Εδοκίμασας τὴν καρδίαν μου, ἐπεσκέψω νυκτός, φησίν· ἐπύρωσάς με, καὶ οὐχ εὑρέθη ἐν ἐμοὶ ἀδικία· ὅπως μὴ λαλήσῃ τὸ στόμα μου τὰ ἔργα τῶν ἀνθρώπων· καὶ τί λέγω τὰ ἔργα τῶν ἀνθρώπων, αὐτὴν τὴν ἁμαρτίαν γνωρίζει, οὐ προσδεῖσθαι ὅτι μετανοῆσαι· κοινὸν γὰρ τοῦτο καὶ τῶν ἄλλων πιστῶν· ἀλλ' ὃ ἔστιν ἁμαρτία· οὐδὲ γὰρ τὸ δέ τινος καταγνῶσαι, ἀλλ' ἁπλῶς πάσης τὴν ἁμαρτίας· οὐδὲ ὃ ἐποίησέ τις κακῶς, ἀλλὰ ὃ μὴ ποιητέον συνεῖσηνεν. ὅθεν καὶ ἡ μετάνοια δικαία· εἰ μὴ, κενὴ, ὅτι τῶν πεπλημμεληκέναι· ἡ δὲ, τὴν φύσιν τῆς ἁμαρτίας καταμαθοῦσα, ἀφίσασθαι τοῦ ἁμαρτάνειν αὐτὴν πείθει, ὡς ἕπεται τὸ μὴ ἁμαρτάνειν. μὴ τοίνυν λεγόντων ὡς ὁ ἀδικῶν καὶ ἁμαρτάνων κατ' ἐνέργειαν δαιμόνων πλημμελεῖ· ἐπεὶ καὶ ἀθῶος ἦν οὗτος. τὰ δὲ αὐτὰ τοῖς δαιμονίοις κατὰ τὸ ἁμαρτάνειν αἰεύμενος, ἀνέδρατος καὶ κόλφος καὶ εὐμετάβολος εἰς ἐπιθυμίας, ὡς δαίμων, γίνεται ἄνθρωπος δαιμονικός. αὐτίκα ὁ μὲν κακὸς φύσει, ἁμαρτητικὸς διὰ κακίαν γενόμενος, φαῦλος κέκτηκεν, ἔχων ἃ ἐκὼν ἔλαβε· ἁμαρτητικὸς δὲ ὤν, καὶ κατὰ πρᾶξιν ἁμαρτάνει· ἐμπαλιν δὲ, ὁ σπουδαῖος κατορθοῖ. διὸ οὐ μόνον τὰς ἀρετὰς, ἀλλὰ καὶ τὰς πράξεις τὰς καλὰς ἀγαθὰ καλοῦμεν. τῶν δὲ ἀγαθῶν ἴσμεν, τὰ μὲν, αὐτὰ δι' αὐτὰ αἱρετὰ, ὡς τὴν γνῶσιν· οὐ γὰρ ἄλλό τι ἐξ αὐτῆς θηράσομεν, ἐπειδὴν πάρῃ, ἢ μόνον τὸ πάρεναι αὐτὴν, καὶ ἐν ἀφαλείᾳ ἡμᾶς εἶναι, καὶ εἰς αὐτὴν καὶ δι' αὐτὴν ἀγωνίζεσθαι· τὰ δὲ, δι' ἕτερα, τὴν πίστιν, καὶ ἀφ' τὴν ἐξ αὐτῆς περιγινομένην φυγὴν τε τῆς κολάσεως, καὶ ὠφέλειαν τὴν ἐκ τῆς ἀνταποδόσεως. φόβος μὲν γὰρ αἴτιος τοῦ μὴ ἁμαρτάνειν τοῖς πολλοῖς·

A Multò autem magis quæ magnitudine & veritate præstat omnibus disciplinis cognitio, est & ad acquirendum difficillima, & multo labore superatur. Sed, vt videtur, Dei non nouêre mysteria, quòd scilicet Deus creauit hominem ob immortalitatem, & fecit eum imaginem suæ proprietatis, per quam proprietatem eius qui nouit omnia, is qui est cognitione præditus, & iustus, & sanctus, cùm prudentia contendit peruenire ad mensuram perfectæ ætatis. Quòd autem non solum actiones & cogitationes, sed etiam verba sint munda ei qui est cognitione præditus: *Probasti cor meum, visitasti me noctu*, inquit, *inflammasti me, & non inuenta est in me iniquitas. Ne loquatur os meum opera hominum.* Et quid dico opera hominum? Ipsum cognoscit peccatum, non id quod est adductum ad pœnitentiam, est enim hoc commune aliorum quoque fidelium, sed quod est peccatum: neque enim hoc quidpiam condemnat, sed vt semel dicam, omne peccatum: neque quod quis male fecit, sed quod non sit faciendum, adducit. Vnde est etiam duplex pœnitentia: vna quidem communis, propterea quod peccauerit: altera vero, cum peccati naturam didicerit, persuadet ab ipso desistere peccato per principalem rationem, cui est consequens vt non peccet. Ne ergo dicant, quòd qui facit iniuriam & peccat, delinquit per dæmonum operationem: sic enim nulli esset culpæ affinis. Cum autem in peccando eadem eligat quæ dæmones, instabilis, & leuis, & mutabilis in cupiditatibus vt dæmon, fit homo dæmoniacus. Iam qui est natura quidem malus, cum propter vitium factus sit peccator, redditus est improbus, id habens quod elegit: contra autem vir bonus se recte gerit. Quocirca non solum, virtutes sed etiam actiones honestas, bona vocamus. Ex bonis autem, scimus alia quidem per se esse eligenda & expetenda, vt cognitionem (nihil enim aliud ex ipsa venamur cùm affuerit, nisi solummodo vt ea adsit, & in perpetua simus contemplatione & ad ipsam & propter ipsam decertemus) alia autem, propter alia, vt fidem, & propter euitationem supplicij quæ ex ea proficiscitur, & vtilitatem quæ capitur ex remuneratione. Timor enim est multis causa ne peccent.

Sap. 3.

Præmissio autem est occasio perse- A quendi obedientiam, per quam salus. Perfectissimum ergo bonum est cognitio, quæ est per se expetenda: per consequentiam autem, bona quoque quæ per eam consequimur. Et supplicium, ei quidem qui punitur, est causa correctionis: iis autem qui possunt eminus perspicere, fit exemplum, per quod cauent ne amplius cadant in similia. Suscipiamus ergo cognitionem, non ea quæ eueniunt cupientes, sed propter hoc ipsum solum, nempe vt cognoscamus, eam amplectentes. Prima enim vtilitas est habi- B tus cognitionis, innoxias præbens voluptates per exultationem, & nunc & in posterum. Exultationem autem dicunt esse lætitiam, quæ est reputatio virtutis ex veritate, per quandam exhilarationem & diffusionem animi. Facta autem quæ participant cognitionem, sunt bonæ & honestæ actiones: nam veræ quidem diuitiæ, est abundantia in iis quæ sunt ex virtute actionibus. Paupertas autem est inopia in moderatis actionibus: possessiones enim, & vsus rerum necessariarum, non habent qualitatem noxiam, sed eam quæ est præter modum quan- C titatem. Quocirca circumscribit cupiditates is qui est cognitione præditus, & in possessione, & in vsu non transiliens terminum eorum quæ sunt necessaria. Hic ergo viuere necessarium existimans ad augendam scientiam & parandam cognitionem, non viuere, sed bene viuere faciet plurimi. Neque filios, neque rursus matrimonium, aut parentes præferens charitati in Deum, & ei quæ est in vita iustitiæ. Vxor autem ei soror post liberorum susceptionem iudicatur, tanquam quæ sit eodem patre nata, tunc solum viri recordans, quando filios aspexerit, vt quæ sit reuera futura soror post carnis depositionem, quæ diuidit & distinguit cognitionem spiritualium, proprietate sexuum. Ipsæ enim per se ex æquo sunt animæ: animæ neutræ, nec masculæ, nec fœminæ, quandoquidem neque vxores ducunt, nec nubunt. Nunquid autem sic in virum transmutatur mulier non effœminata, quæ æquè sit virilis & Gen. 18. perfecta? Hoc ergo fuit Saræ risus, cui pueri ortus fuit annunciatus, non quæ, vt arbitror, Angelo fidem non habuisset, sed quam rursus puderet congressionis, per quam futura erat mater filij.

ἐπαγγελία γ', ἀφορμὴ δ' διώκειν ἀκολουθίαν, δι' ἧς ἡ σωτηρία. τελειότατον ἄρα ἀγαθὸν ἡ γνῶσις δι' αὐτὴν οὖσα αἱρετή· κατ' ἐπακολούθημα γ', καὶ τὰ δι' αὐτὴν ἀκολουθοῦντα καλά. καὶ ἡ κόλασις δὲ μόνῳ κολαζομένῳ διορθώσεως αἰτία· τοῖς δ' ἀπόρρωθεν δυναμένοις, παράδειγμα γίνεται, δι' ὃ σωφρονίζονται τοῖς ὁμοίοις ἀνακόπτοντες. ἀξιώμενα οὖν τὴν γνῶσιν ἀλλ' οὐ τὰ ἀποβαινόντων ἐφιέμενοι, ἀλλ' αὐτὸ ἕνεκα τοῦ γνώσεσθαι ἀσπαζόμενοι· πρώτη γὰρ ὠφέλεια ἡ ἕξις ἡ γνωστική, ἡδονὰς ἀβλαβεῖς παρέχομένη καὶ ἀγαλλιάσεις, καὶ νῦν, καὶ εἰς ὕστερον· τὴν δὲ ἀγαλλίασιν εὐφροσύνην εἶναί φασιν, ἀπολογισμὸν ὅσου τὴν κατὰ τὴν μάθησιν ἀρετῆς, ἀφέ τινες ἐξάστεως καὶ ἀφέχύσεως ψυχικῆς. ἔστι δὲ μετέχοντα τὰ γνώσεως ἔργα, αἱ ἀγαθαὶ καὶ καλαὶ πράξεις εἰσίν· πλοῦτος μὲν γὰρ μάθησις, ὁ ἐν ταῖς κατὰ τὴν ἀρετὴν πράξεσι πλεονασμός· πενία δὲ, ἡ κατὰ τὰς κοσμίας ἐπιθυμίας ἔνδεια. αἱ κτήσεις γὰρ καὶ αἱ χρήσεις τὰ μὲν ἀναγκαῖα, κατὰ τὴν ποιότητα ἔχουσι βλαβερὰν, ἀλλὰ τὰ παρὰ τὸ μέτριον ποσότητα. ἀφ' ὧν ταῖς ἐπιθυμίαις ὁ γνωστικὸς περιγράφει κατά τε τὴν κτῆσιν, καὶ κατά τε τὴν χρῆσιν· οὐχ ὑπερβαίνων τὸν τῶν ἀναγκαίων ὅρον. ὁ ζῆν ἄρα ὁ εὐλαβῆ ἀναγκαῖον ἡγούμενος εἰς ἐπιστήμης αὔξησιν, καὶ τὴν περιποίησιν τῆς γνώσεως, κατὰ ζῆν, ἀλλὰ δὲ δεῖ ζῆν περὶ πλείστου ποιήσεται· μήτε οὖν παῖδας, μήτε δὲ γάμον ἢ τοὺς γονέας, τῆς πρὸς τὸν Θεὸν ἀγάπης καὶ τῆς ἐν βίῳ δικαιοσύνης προτιμῶν. ἀδελφὴ δὲ τούτῳ ἡ γυνὴ μετὰ τὴν παιδοποιΐαν ὡς καὶ ὁμοπατρία κρίνεται· τότε μόνον τῷ ἀνδρὶ ἀναμιμνησκομένη, ὁπηνίκα αὐ τοῖς τέκνοις προσβλέπῃ· ὡς αὐ ἀδελφὴ τῷ ὄντι ἐσομένη καὶ μετὰ τὴν ἀπόθεσιν τῆς σαρκὸς, τῆς διαφωνιζούσης καὶ διαιρούσης τὴν γνῶσιν τῶν πνευματικῶν, τῇ ἰδιότητι τῶν φύσεων· αὐταὶ γὰρ καθ' αὑτὰς ἐπ' ἴσης εἰσὶ ψυχαί. αἱ ψυχαὶ οὐθέτεραι, οὔτε ἄρρενες, οὔτε θήλειαι· ἐπεὶ μήτε γαμοῦσι, μήτε γαμίσκονται· καὶ μή τι οὕτως μεταπίπτει εἰς τὸν ἄνδρα ἡ γυνὴ, ἀθήλειτος ἐπ' ἴσης καὶ ἀνδρικὴ καὶ τελεία γενομένη. τοῦτ' ἰοῦ ἄρα ὁ τῆς Σάρρας, γέλως παιδὸς διαγγέλλεται, γέλως· οὐκ ἀπιστήσασης ὅμως τῷ Ἀγγέλῳ, καταδεδειμένης δὲ ἐκείνης αὖθις τὴν ὁμιλίαν, δι' ἧς ἔμελλεν παιδὸς γενέσθαι μήτηρ.

καὶ μή τι ἔκτοτε ὁ Αβραάμ, ὁπηνίκα ὥδε τοῦ βασιλέως τῆς Αἰγύπτου δι' ὃ τὴν Σάρρας ἐκινδύνευε κάλλος, οἰκείως αὐτὸν ἀδελφὴν προσεῖπεν, ἀλλ' ὅτε ὁμομητείαν οὐδέπω καὶ ὁμοπατρείαν; τοῖς μὲν οὖν ἐξ ἁμαρτιῶν μετανενοηκόσι καὶ μὴ πιστεῶς πεπιστευκόσι, διὰ τῶν δεήσεων παρέχει ὁ Θεὸς τὰ αἰτήματα· τοῖς δ' ἀναμαρτήτως καὶ γνωστικῶς βιοῦσιν, ἐννοουμένοις μόνον δίδωσιν. αὐτίκα τῇ Ἀννῃ ἐννοηθείσῃ μόνον, ὅτι παιδὸς ἐδόθη σύλληψις, ὅτι Σαμουήλ. Αἴτησαι, φησὶν ἡ γραφή, καὶ ποιήσω· ἐννοήθητι, καὶ δώσω. καρδιογνώστην γὰρ τὸν Θεὸν προλήφαμεν, οὐκ ἐκ κινήματος ψυχῆς τεκμαιρόμενον, καθάπερ ἡμεῖς οἱ ἄνθρωποι· ἀλλ' οὐδὲ ἐκ τοῦ ἀποβαίνοντος· γλοιῶδες γὰρ ὅτως νοεῖν. οὐδέ, ὡς ὁ ἀρχιτέκτων γλωμένων τὸ ἔργον ἐπήνεσε, καὶ ὁ Θεὸς ὅτως ποιήσας τὸ φῶς, ἔπειτα ἰδὼν, καλὸν εἶπεν· ὁ δὲ, καὶ πρὶν ἢ ποιῆσαι, οἷ ἔσαι εἰδὼς, τοῦτο ἐπήνεσεν ὃ ἐγλύφετο, δυνάμει ποιοῦντος καλὸν αὐτὸν ἀπ' ἀρχῆς προγνώσεως τὸ ἐσόμενον ἐνεργείᾳ καλόν. αὐτίκα τὸ ἐσόμενον, ἤδη προεῖπεν εἶναι καλόν, τῆς φράσεως ὑπερβατὸν κρυφάσης τὸν ἀλήθειαν. βούλεται τοίνυν ὁ γνωστικὸς καὶ κατὰ τὴν ἔννοιαν πάσην τὸν θεὸν, δι' ἀγάπης οἰκειούμενος τῷ Θεῷ. καὶ τὰ μὲν προτα, ἄφεσιν ἁμαρτιῶν αἰτήσεται· μετὰ δὲ τὸ μηκέτι ἁμαρτάνειν, ὅτι τὸ δύνασθαι ποιεῖν δυνάσθαι, καὶ πάσην τὴν κατὰ τὸν Κύριον δημιουργίαν τε καὶ οἰκονομίαν σπουδάσει· ἵνα δὴ καθαρὸς τὴν καρδίαν γλύμμενος δι' ἐπιγνώσεως τῆς ἀφ' ἑνὸς τοῦ ἑνὸς Θεοῦ, πρόσωπον πρὸς πρόσωπον τὴν μακαρίαν θεὰν μυηθῇ, ἐπακούσας τῆς λεγούσης γραφῆς, Ἀγαθὸν νηστεία μετ' εὐχῆς· νηστείαν δὲ, ἀποχὰς κακῶν μιμουμένοις πάντων ἁπαξαπλῶς, τήν τε κατ' ἐνέργειαν καὶ κατὰ λόγον καὶ κατὰ τὴν διάνοιαν αὐτήν. ὡς ἔοικεν οὖν, ἡ δικαιοσύνη τετράγωνός ἐστι, πάντῃ ἴση καὶ ὁμοία, καὶ λόγῳ, καὶ ἔργῳ, καὶ ἀποχῇ κακῶν, καὶ βιοποιΐᾳ, καὶ τελειότητι γνωστικῇ, οὐδαμῇ οὐδαμῶς χωλεύουσα, ἵνα μὴ ἀδικός τε καὶ ἄθεος φανῇ· ἢ μὲν οὖν τίς ἐστι δίκαιος, πάντως ἐστὶ καὶ πιστός· ἡ δὲ πιστὸς, οὐδέπω καὶ δίκαιος· τὴν κατὰ τελείωσιν δικαιοσύνην λέγω καθ' ἣν ὁ γνωστικὸς δίκαιος λέγεται· αὐτίκα ὁ Αβραὰμ πιστῷ γενομένῳ ἐλογίσθη εἰς δικαιοσύνην, εἰς ὃ μεῖζον, καὶ τελειότερον τῆς πίστεως προβεβηκότι. ὁ γὰρ ἀπεχόμενος μόνον τῆς κακῆς πράξεως δίκαιος;

A Et nunquid ab eo tempore, quo apud regem Ægypti propter Saræ pulchritudinem vocatus est in periculum, eam propriè Abraham appellauit sororem, sed nondũ eadem matre & eodem patre natam? Atque iis quidem qui peccatorum ducti sunt pœnitẽtia, & nõ solidè crediderunt, per preces præbet Deus petitiones. Iis autem qui viuunt citra peccatum & ex cognitione, concedit si vel solũmodo cogitarint. Ecce enim Annæ quæ solummodo cogitauerat de puero, data est Samuelis conceptio: Pete, inquit, scriptura, & faciam: animo cogita, & dabo. Deum enim accepimus cognitorem cordium, non qui coniicit ex motu animæ, B sicut nos homines: sed neque euentu (ridiculum enim esset sic cogitare:) neque vt Architectus laudauit opus factum, sic quoque Deus cum fecisset lucem, deinde eam vidisset, dixit bonã. Ille autẽ priusquam fecisset, sciens qualis esset futura, eam laudauit quæ facta est, vt qui potestate ab alto bonum faceret per principio carẽs propositum, id quod actu futurum erat bonũ: & quod futurũ erat, iam prædixit esse bonum, dictione hyperbato celante veritatem. Orat ergo is qui est cognitione præditus, etiam cogitatione, omni hora per charitatem Deo coniunC ctus, & familiaris effectus. Et primũ quidem petit remissionem peccatorum, postea non amplius peccare: deinde posse benefacere, & omnem quæ facta est per Dominum creationem, & dispensationem intelligere, vt mundo corde effectus per agnitionem quæ est per filium Dei, facie ad faciem in beati spectaculi mysterio initietur, exaudiens scripturam quæ dicit: *Bonũ est iciunium cum oratione.* Tob. 12. Ieiunia autem significant omnem generaliter abstinentiam ab omnibus malis, tam quæ actu fiunt, quam quæ verbis, & ipsa cogitatione. Est ergo, vt videtur, iuD stitia quadrata, omni ex parte æqualis & similis, in verbo, in facto, in abstinentia à malis, in beneficẽtia, in perfectione cognitionis nusquã vllo modo claudicans, ne videatur iniustus & inæqualis. Quatenus ergo est aliquis iustus, est omnino is quoque fidelis: quatenus autẽ est fidelis, nondum est etiam iustus. Iustitiam dico quæ fit per profectũ & cõsummationem, per quam is qui est cognitione præditus, iustus dicitur. Iã verò Abrahę qui factus Gen. 25. fuerat fidelis, reputatũ est ad iustitiam, vt qui processerat ad id quod est fidei maximum & perfectissimũ. Non enim qui abstinet solum à mala actione, est iustus,

nisi præterea fecerit vt & bene faciat, & cognoscat, propter quam causam abstinendum quidem sit ab his, illa verò sint
2.Cor.6. agenda. Per arma iustitiæ dextera & sinistra, dicit Apostolus iustum transmitti ad summam hereditatẽ ab his quidẽ munitũ, illis verò etiã agentem. Non enim solum armaturæ tegumentum, & abstinentia à peccatis, sufficit ad perfectionem, nisi adsumpserit etiã opus iustitiæ, eam quę ad benefaciendum est operationem. Tunc autem ambabus vtens manibus is qui est cognitione præditus, in iustitia reuelatur, iam ex hoc quoque non secus ac Moses, facie animi glorificatus, quam quidem prius diximus corpus quod formam & characterẽ tribuit iustæ animæ. Quomodo enim lanæ quæ indita mãsit tinctura, in reliquas quoque lanas proprietatem transmittit & mutationem: ita etiã in anima trãsit quidẽ labor, manet autem quod est bonũ & honestũ: & quod iucũdum quidẽ est relinquitur, quod turpe autem est abstergitur. Hæ sunt enim qualitates, quę vtrique animę formam & characterẽ tribuũt, ex quibus vna quidem cognoscitur glorificata, altera verò condemnata. Certè sicut Mosi ex iusta operatione, & ex ea quæ continenter ei intercedebat cũ Deo loquẽte consuetudine, vultui insidebat glorificata quædã coloris species: ita etiam iustæ animæ diuina quædam vis bonitatis inhærẽs per inspectionẽ, prophetiam, & administrantem operationem, quasi intelligẽtis illuminationis, perinde atque caloris solaris, imprimit quoddam apertum iustitiæ signaculũ, lucẽ animæ vnitã per charitatem quæ nullo spatio disiungitur, quæ Deum fert & à Deo fertur. Hinc quæ Seruatori Deo fit assimilatio, exoritur ei qui est cognitione præditus, qui quidẽ euasit perfectus, quãtum licet humanæ naturæ, sicut pater, inquit, qui
Matt. 5. est in cœlis. Ipse est qui dixit: *Filioli adhuc parũ sum vobiscũ.*
Ioan.13. Nam Deus quoque, non quatenus est natura bonus ea ratione manet beatus, & ab interitu alienus: neque habẽs negotij aliquid, neque alij exhibẽs, proprie autem bona faciens. Cum vero sit Deus, & pater bonus, & versetur in cõtinua beneficentia, in eadẽ bonitate ita permanet vt nũquam ab ea digrediatur: quis est. ñ. boni vsus quod neque operatur, neq; bono afficit? Qui ergo primum suis moderatus est animi motibus, & vt impatibilis euadat est meditatus, & ercuit ad beneficẽtiam cognitione præditę perfectionis, est hic quidem ęqualis

A ἐὰν μὴ προσεξεργάσηται καὶ ὃ δεῖ ποιῆν καὶ ὃ γινώσκειν· δι' ὧν αἰτίαν, τὰ μὲν, ἀφεκτέον, τὰ δ' ἐνεργητέον. Διὰ γὰρ ὅπλων τὴν δικαιοσύνην τῶν δεξιῶν καὶ ἀριστερῶν φησιν ὁ Ἀπόστολος παραπέμπεσθαι τὸν δίκαιον εἰς κληρονομίαν τὴν ἄνω· ἐποπλισμένον μὲν τῶν, περιεσταλμένον· τοῖς δὲ, ἐνεργοῦντα. Ἡ γὰρ σκέπη μόνη τῆς πονηρίας καὶ ἡ τῆς ἁμαρτίας ἀποχὴ, ἱκανὴ πρὸς τελείωσιν, εἰ μὴ προσλάβοι τὸ ἔργον τῆς δικαιοσύνης, τὴν εἰς εὐποιΐαν ἐνέργειαν. τότε ὁ πρόδηλος ἡμῖν καὶ γνωστικὸς ἐν δικαιοσύνῃ ἀποκαλύπτεται,
B δεδοξασμένος ἤδη καθάπερ, καθάπερ ὁ Μωσῆς, τὸ πρόσωπον τῆς ψυχῆς· ὅπερ ἐν τοῖς προσθεν τὸ σῶμα χαρακτηριστικὴν τῆς δικαίας εἰρήκαμεν ψυχῆς. καθάπερ γὰρ τοῖς ἐρίοις ἡ φύσις τῆς βαφῆς ἐμμείνασα, τὴν ἰδιότητα καὶ παραλλαγὴν πρὸς τὰ λοιπὰ πρόσληψιν ἔσης καὶ τῆς ψυχῆς, ὁ μὲν πόνος παρῆλθεν, μένει δὲ τὸ καλόν· καὶ τὸ μὲν ἡδὺ καταλείπεται, ἀπαμάσσεται δὲ τὸ αἰσχρόν· αὗται γὰρ ἑκατέρας ψυχῆς χαρακτηριστικαὶ ποιότητες, ἀφ' ὧν γνωρίζεται· ἡ μὲν, δεδοξασμένη· ἡ δὲ, κατεγνωσμένη. καὶ μὴν καθάπερ τῷ Μωσεῖ ἐκ τῆς δι-
C καιοπραγίας καὶ τῆς κατὰ συνήθειαν πρὸς τὸν Θεὸν τὸ λαλουμένου αὐτῷ ὁμιλίας, ἐπίχροιά τις ἐπεκάθιζε τῷ προσώπῳ δεδοξασμένη· οὕτως καὶ τῇ δικαίᾳ ψυχῇ θεία τις ἀγαθωσύνης δυνάμις, κατά τε ἐπισκοπὴν, κατά τε τὴν προφητείαν, κατά τε τὴν διοικητικὴν ἐνέργειαν ἐξεμπρεπομένη, οἷόν ἀπαυγάσματος νοεροῦ, καθάπερ ἡλιακῆς ἀκτῖνος, ἐναποσημαίνεταί τι, δικαιοσύνης φανερὰ ἐπιφανῆ, φῶς ἐλλαμπόμενον ψυχῇ δι' ἀγάπης ἀδιαστάτου, θεοφορούσης καὶ θεοφορουμένης. ἐνταῦθα ἡ ὁμοίωσις ἡ πρὸς τὸν Σωτῆρα Θεὸν, ἀνακύπτει ὡς γνωστικῷ, εἰς ὅσον ἀνθρωπίνῃ μέτρον φύσει, γινομένῳ τελείῳ, ὡς
D ὁ πατὴρ, φησιν, ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς. αὐτός ἐστιν ὁ εἰπών, Τεκνία ἔτι μικρὸν μεθ' ὑμῶν εἰμί· ἐπεὶ καὶ ὁ Θεὸς, οὐχ ᾗ φύσει ἀγαθός ἐστι, ταύτῃ μένει μακάριος καὶ ἄφθαρτος, οὔτε πρᾶγμα ἔχων, οὔτε σπέρμα πρέπον, ποιῶν δὲ ἰδίως ἀγαθὰ· Θεὸς ὄντως καὶ πατὴρ ἀγαθὸς, ὧν τε καὶ νομοθέτης ἐν ἀδελφοῖς εὐποιΐας, ἐν ταὐτότητι τῆς ἀγαθωσύνης ἀπαθὴς μένει. τί γὰρ ὄφελος ἀγαθοῦ, μὴ ἐνεργοῦντος μηδὲ ἀγαθύνοντος; ὁ τοίνυν μετειληφὼς τὰ πρῶτα, καὶ εἰς ἀπάθειαν μεταθέσεως, αὐξήσας τε εἰς εὐποιΐαν γνωστικῆς τελειότητος, ἰσάγγελος μὲν ἐνταῦθ'.

φωτεινὸς δὲ ἦδη καὶ ὡς ὁ ἥλιος λάμπων καὶ τῇ A
ἐνεργείᾳ, σπεύδῃ τῇ γνώσει τῇ δικαίᾳ δι' ἀ-
γάπης Θεοῦ ὅπῃ τὴν ἁγίαν μονὴν, καθάπερ οἱ
Ἀπόστολοι· οὐχ ὅτι ἦσαν ἐκλεκτοὶ γεγόμενοι
Ἀπόστολοι κατά τι φύσεως ἐξαίρετον ἰδίωμα·
ἐπεὶ καὶ ὁ Ἰούδας ἐξελέγη σὺν αὐτοῖς. ἀλλ' οἷοί
τε ἦσαν Ἀπόστολοι γενέσθαι ἐκλεγέντες μετὰ
τὴν τῶν τέλη μεθορωμένου. ὁ γοῦν μὴ σὺν αὐ-
τοῖς ἐκλεγεὶς Ματθίας, ἄξιον ἑαυτὸν παρα-
σχόμενος τοῦ γενέσθαι Ἀπόστολον, ἀντικατέστη
Ἰούδα. ἔξεστιν οὖν καὶ νῦν τοῖς κυριακοῖς ἐπι-
τάγμασιν ἐπασκήσασι καὶ ἐπολαῖς, καὶ τὸ Εὐαγγέλιον τελείως B
βιώσασι καὶ γνωστικῶς, εἰς τὸν ἐκλογὴν τῶν
Ἀποστόλων ἐγγράφεσθαι. ἔστι πρεσβύτερος ὄντως
ὁ ὄντι τῆς Ἐκκλησίας, καὶ διάκονος ἀληθὴς
τοῦ Θεοῦ βουλήσεως, ἐὰν ποιῇ καὶ διδάσκῃ τὰ
τοῦ Κυρίου· οὐχ ὑπ' ἀνθρώπων χειροτονού-
μενος, οὐδ' ὅτι πρεσβύτερος, δίκαιος νομιζό-
μενος· ἀλλ' ὅτι δίκαιος, εἰς πρεσβυτερίῳ κα-
ταλεγόμενος· κἂν ἐπὶ γῆς πρωτοκα-
θεδρίας μὴ τιμηθῇ, ἐν τοῖς εἴκοσι καὶ τέσσαρσι
καθεδοῦται θρόνοις, τὸν λαὸν κρίνων, ὡς φησιν
ἐν τῇ Ἀποκαλύψει Ἰωάννης. μία μὲν γὰρ τοῦ
ὄντι ἀληθὴς ἡ σωτήριος, ἀπὸ καταβολῆς C
κόσμου εἰς ἡμᾶς διήκουσα, καὶ διαφόρους γε-
νεὰς τε καὶ χρόνους, διαφόρους εἰ καὶ πῃ δόσιν
ἐπωλήφθησα. ἀκόλουθον γὰρ εἶ μίαν ἀμετά-
θετον σωτηρίας δόσιν, παρ' ἑνὸς Θεοῦ, δι' ἑνὸς
Κυρίου πολυτρόπως ὠφελοῦσαν· δι' ὃν αἰτίαν
τὸ μεσότοιχον αἴρεται τὸ διῃρεῖζον τὸν Ἰουδαῖον τὸν
Ἑλλῆνα θεοῦσιον λαόν. καὶ ὅτων ἀμφω εἰς
τὴν ἑνότητα τῆς πίστεως καταρτῶσιν· καὶ ἡ ἐξ
ἀμφοῖν ἐκλογὴ μία· καὶ τοῖς ἐκλεκτοῖς, φησιν,
ἐκλεκτότεροι οἱ καὶ τὴν τελείαν γνῶσιν καὶ τὴν
Ἐκκλησίας αὐτῆς ἀπηνθισμένοι, καὶ τῇ μεγα-
λοπρεπεστάτῃ δόξῃ τετιμημένοι, κριταί τε καὶ D
διοικηταὶ ἐπ' ἴσης ἔκ τε Ἰουδαίων ἔκ τε Ἑλλή-
νων οἱ τέσσαρες καὶ εἴκοσι, διπλασιασθείσης
τῆς χάριτος· ἐπεὶ καὶ αἱ ἐκτάσεις κατὰ τὴν
Ἐκκλησίαν γεγόνασι, ἐπισκόπων, πρεσβυ-
τέρων, διακόνων, μιμήματα οἶμαι Ἀγγε-
λικῆς δόξης, καὶ ἐκείνης τῆς οἰκονομίας τυγχάνου-
σιν, ὡς ἀναμένειν φασὶν αἱ γραφαὶ τοὺς κατ'
ἴχνος τῶν Ἀποστόλων ἐν τελειώσει δικαιοσύνης
κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον βεβιωκότας. ἐν νεφέλαις
τούτους ἀρθέντας γράφει ὁ Ἀπόστολος, διακο-
νήσειν μὲν τὰ πρῶτα, ἔπειτα ἐγκαταλεγῆναι
τῷ πρεσβυτερίῳ κατὰ μετοχὴν δόξης·

Angelis: iam autem lucidus, & tanquam Sol resplendens per beneficentiam, contendit iusta cognitione per Dei dilectionem, ad sanctam mansionem, sicut Apostoli, non quòd fuerint electi Apostoli ex quadam eximia naturæ proprietate: nam Iudas quoque fuerat cum eis electus, sed poterant fieri Apostoli, electi ab eo qui etiam fines præuidet. Qui itaque non vna cum eis fuit electus Matthias, cùm se præbuisset dignum vt fieret Apostolus, sufficitur in locum Iudæ. Licet ergo nunc eis quoque qui se in Dominicis exercuere mandatis, & perfecte vixere conuenienter Euangelio, ex cognitione quoque adscribi in numerum Apostolorum. Hic est reuera Presbyter Ecclesiæ, & verus diaconus, id est, minister Dei voluntatis, si faciat & doceat quæ sunt Domini, non vt qui ordinetur ab hominibus, neque quod iustus censeatur presbyter, sed quod iustus referatur in presbyteratum. Et licet hîc in terris non fuerit prima sede honoratus, sedebit in quatuor & viginti thronis populum iudicans, vt dicit Ioannes in Apocalypsi. Nam vnum quidem est reuera salutare testamentum, Apoc. 4. quod à constitutione mundi ad nos peruenit per generationes diuersas & tempora, etiamsi datione existimatum fuerit esse diuersum. Consequens enim est esse vnam immutabilem salutis dationem, ab vno Deo per vnum Dominum, quæ multis modis prodest. Propter quam causam tollitur maceria, quæ diuidebat Græcum à Iudæo ad hoc vt esset populus peculiaris: & sic ambo perueniunt ad vnam fidei vnitatem, & ex ambobus vna est electio. Et electis, inquit, sunt magis electi, qui ex perfecta cognitione, & ab Ephes. 4. ipsa Ecclesia sunt decerpti, & magnificentissima gloria honorati, iudices & administratores, ex æquo & ex Iudæis & ex Græcis quatuor & viginti duplicata gloria. Nam hîc quoque in Ecclesia progressiones Episcoporum, Presbyterorum, Diaconorum, sunt, vt arbitror, imitationes gloriæ Angelicæ, & illius œconomiæ ac dispensationis, quam dicunt scripturæ illos expectare, qui insistentes vestigiis Apostolorum, vixerunt in perfectione iustitiæ conuenienter Euangelio. Hos sublatos in nubibus scribit Apostolus, primùm quidem diaconos futuros, deinde cooptãdos esse in presbyteratum per profectum gloriæ:

gloria enim differt à gloria : donec creuerint in virum perfectum. Qui
Psal. 14. Ioan. 1. sunt tales, vt ait beatus Dauid, requiescent in monte sancto Dei, suprema Ecclesia, in qua congregantur Dei philosophi, qui vere sunt Israelitæ, mundi corde, in quibus nullus est dolus, qui non permanserunt in septenario quietis, sed bonorum operum effectione & diuinæ assimilationis, ad octonarij beneficentiæ hereditatem sublati sunt, insatiabilis contemplationis puræ ac sinceræ speculationi attendentes. Sunt autem aliæ quoque, inquit Dominus, oues, quæ
Ioan. 10. non sunt ex hoc ouili, quæ alio ouili & mansione pro proportione fidei sunt dignatæ. Meæ autem oues meam vocem audiunt, ex cognitione mea mandata intelligentes. Hoc autem licet magnificè & pro dignitate meritisque accipere cum operum remuneratione, & mutua consequentia. Quare quando audierimus, Fides tua te saluam fecit, non accipimus eum dicere absolute eos saluos futuros qui quomodocunque crediderint, nisi opera quoque fuerint consecuta. Iam vero Iudæis solis hanc dicebat vocem, qui legem tenebant & vixerant absque reprehensione, quibus sola fides restabat in Dominum. Non ergo fuerit fidelis cum intemperantia, sed etsi à carne exierit, necesse est vt vitia quoque deponat, vt possit ad propriam peruenire mansionem. Plus est autem cognoscere quàm credere: sicut etiam quàm saluum esse, maius est postquam saluus factus est, supremo honore dignum esse habitum. Cùm ergo per multam disciplinamvitia exuerit qui est nobis fidelis, transit ad maximum supplicium quod est melius priori mansione, inferens proprietatem pœnitentiæ eorum peccatorum quæ admisit post baptismum. Cruciatur ergo adhuc amplius, cum vel nondum, vel ne omnino quidem ea assequatur, quorum videt alios esse participes. Præterea autem pudore afficitur ob ea quæ deliquit, quæ quidem sunt fideli maxima supplicia. Bona est enim Dei iustitia, & iusta est eius bonitas. Quòd si fortè cessauerint cruciatus in implendis quas luunt pœnis, & expiandis quæ admissa sunt ab vnoquoque delictis, habent tamen maximum permanentem dolorem, quod cum sint inuenti digni alio ouili, non vnà sint cum iis qui sunt gloria affecti propter iustitiam.

A δόξα γὰρ δόξης διαφέρει· ἄχρις οὗ εἰς τέλειον ἀνδρα αὐξήσωσιν· οἱ τοιοῦτοι, κατὰ τὸν Δαβὶδ, καταπαύσουσιν ἐν ὄρει ἁγίῳ Θεοῦ, τῇ ἀνωτάτῳ Ἐκκλησίᾳ· καθ' ἣν οἱ φιλόσοφοι συναγόμενοι τοῦ Θεοῦ, οἱ τῷ ὄντι Ἰσραηλῖται, οἱ καθαροὶ τὴν καρδίαν, ἐν οἷς δόλος οὐδείς· οἱ μὴ καταμείναντες ἐν ἑβδομάδι ἀναπαύσεως, ἀγαθουργίᾳ δὲ θείας ἐξομοιώσεως εἰς ὀγδοαδικῆς ἐνεργείας κληρονομίαν ἐπαρκύψαντες, ἀκορέστου θεωρίας ἐλλιχρινῆ ἐποπτείαν περισπεύδοντες. ἔστι δὲ καὶ ἄλλα, φησὶν ὁ Κύριος, πρόβατα, ἃ οὐκ ἔστιν ἐκ τῆς αὐλῆς ταύτης· ἄλλης αὐλῆς καὶ μάνδρας ἀναλόγως τῆς πίστεως καταξιούμενα. Τὰ δὲ ἐμὰ πρόβατα, τῆς ἐμῆς ἀκούει φωνῆς, συνιέντα γνωστικῶς τὰς ἐντολάς· ὃ δ' ἔστιν, μεγαλοφρόνως καὶ ἀξιολόγως ἐκδέχεσθαι συνὼ καὶ τὴν τῶν ἔργων ἀνταπόδοσίν τε καὶ ἀνακολουθίαν. ὥστε ὅταν ἀκούσωμεν· Ἡ πίστις σου σέσωκέν σε, οὐχ ἁπλῶς τοὺς ὁπωσοῦν πιστεύσαντας, σῴζησθαι λέγει αὐτὸν ἐκδεχόμεθα, ἐὰν μὴ καὶ τὰ ἔργα ἐπακολουθήσῃ. αὐτίκα Ἰουδαίοις μόνοις ταύτην ἔλεγε τὴν φωνὴν, τοῖς νομικοῖς καὶ ἀνεπιλήπτως βεβιωκόσιν, οἷς μόνον ἡ εἰς τὸν Κύριον ὑπελείπετο πίστις. οὐκ ἂν οὖν μετὰ ἀκρασίας πιστὸς εἴη· ἀλλὰ κἂν ἐξέλθῃ τοῦ σῶματος, ἀποθέσθαι τὰ πάθη ἀνάγκη τοῦτον, ὡς εἰς τὴν μονὴν τὴν οἰκείαν χωρῆσαι δυνησόμενον. πλέον δὲ ὅτι τὸ πιστεῦσαι τοῦ γνῶναι, καθάπερ ἀμείλει τοῦ σῴζεσθαι, τὸ δὲ μὴ τοῦ σῴζεσθαι ἡμᾶς τῆς ἀνωτάτω ἀξιωθῆναι. ἀφ' ὅλης τοίνυν τῆς παιδείας ἀπεκδυσάμενος τὰ πάθη ὁ πιστὸς ἡμῖν μέτεισιν ὅτι τὴν βελτίονα τῆς προτέρας μονῆς μείζονα κόλασιν· ὅτι φερόμενος τὸ ἰδίωμα τῆς μετοικίας, ὧν ἐξήμαρτεν μὴ τὸ βάπτισμα. ἀνιᾶται γοῦν ἔτι μᾶλλον, ἤτοι μηδέπω, εἰ καὶ μηδ' ὅλως τυγχάνων ὧν ἄλλοις ὁρᾷ μετειληφόσι. πρὸς δὲ, καὶ ἐπαισχύνεται τοῖς πλημμεληθεῖσιν αὐτῷ· αἳ δὴ μείζους κολάσεις εἰσὶ ταῖς πίστεσι. ἀγαθὴ γὰρ ἡ τοῦ Θεοῦ δικαιοσύνη, καὶ δικαία ἐστὶν ἡ ἀγαθότης αὐτοῦ. καὶ παύσονται ἄρα που αἱ ὠφελίαι καὶ τοῦ ἀποπλήρωσιν τῆς ἐκτίσεως καὶ τῆς ἐκείσου ἀποκαθάρσεως, μείζονα ἔχουσι προσδαμβούσθαι λύπην, ὅτι τῆς ἄλλης ἄξιοι εὑρεθέντες αὐλῆς, τοῦ ὅτι ταῖς μὲν σωφρονούσαις τοῖς ἀφ' δικαιοσύνης δόξασθεῖσιν. ἀν-

πκα ὁ Σαλομὼν Σοφὸν καλῶν τὸν γνωστικὸν, περὶ τ θαυμαζόντων αὐτ᾽ τὸ ἀξίωμα τῆς μονῆς, τάδε φησίν· Ὀψονται γὰρ τελευτὴν Σοφοῦ, & ὐ νοήσουσι τί ἐβουλεύσατο περὶ αὐτ᾽, καὶ εἰς τί ἠσφαλίσατο αὐτὸν ὁ Κύριος· ὅτι τε τ δόξης ἐφρόντισεν αὐτ᾽, Οὗτος ἦν ὃν ἔσχομέν ποτε εἰς γέλωτα καὶ εἰς παραβολὴν ὀνείδισμου, οἱ ἄφρονες τ βίον αὐτ᾽ ἐλογισάμθα μανίαν, & τ τελευτὴν αὐτ᾽, ἄτιμον· πῶς κατελογίσθη ἐν υἱοῖς Θεου, καὶ ἐν ἁγίοις ὁ κλῆρος αὐτ῀ ἐστιν; ὐ μόνον οὕτω ὁ πιστὸς, ἀλλὰ καὶ ὁ ἐθνικὸς δικαιότατα κρίνε). ὅτε γὰρ ἤδει ὁ Θεὸς, B ἅτε προγνώστης ὤν, μὴ πιστεύσοντα τοῦτον, ὐδὲν ἧττον ὅπως τιμῇ γε καθ᾽ ἑαυτὸν αἰσθήσῃ τελείωσιν, ἔδωκε μὲν φιλοσοφίαν αὐτῷ· ἀλλὰ πρὸ τ πίστεως. ἔδωκεν γὰρ τ Ἡλιον καὶ τ Σελήνην καὶ τὰ ἄστρα εἰς θρησκείαν· ἃ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τοῖς ἔθνεσιν, φησὶν ὁ νόμος· ἵνα μὴ τέλεον ἄθεοι γένωνται, τελέως & διαφθαρῶσιν. οἱ γὰρ, καὶν τούτῳ γένωνται τῇ ἐντολῇ ἀγνώμονες, γλυπτοῖς προσσχήκοτες ἀγάλμασι, καὶν μὴ μετανοήσωσι, κρίνονται· οἱ μὲν, ὅτι δυνηθέντες, οὐκ ἠθέλησαν πιστεῦσαι τῷ Θεῷ· οἱ δὲ, ὅτι καὶ θελήσαντες, οὐκ ἐξεπόνησαν πρὸς γνῶσιν πιστοί. καὶ μὴν καὶκεῖνοι οἱ ἀπὸ τ τῶν ἄστρων σεβήσεως μὴ ἐπαναδραμόντες ὅτι τ τούτων ποιητήν. ὁδὸς γὰρ ἦν αὕτη δοθεῖσα τοῖς ἔθνεσιν, εἰκῆ νομίζειν πρὸς Θεὸν εἶναι τ τῶν ἄστρων θρησκείας· οἱ δὲ μὴ ὅτι τούτοις θελήσαντες ὅτι μείναι τοῖς δοθεῖσιν αὐτοῖς ἄστροις, ἀλλὰ καὶ τούτων ἀποπεσόντες εἰς λίθους καὶ ξύλα, ὡς χοῦς, φησιν, ἐλογίσθησαν, καὶ ὡς σταγὼν ἀπὸ κάδου· πρὸς σωτηρίαν, οἱ ἀπορριπτόμενοι τ σώματος· ὡσπερ οὖν τὸ μὲν ἁπλῶς σῴζειν, τ μέσον ἐστίν· τὸ δὲ ὀρθῶς καὶ δεόντως, κατόρθωμα· ὅτως καὶ πᾶσα πρᾶξις, γνωστικοῦ μὲν κατόρθωμα· τ δὲ ἁπλῶς πιστοῦ, μέση D πρᾶξις λέγοιτ᾽ ἄν, μηδέπω κατὰ λόγον ὅτι τελουμένη, μηδὲ μὲν καθ᾽ ὅτισασιν κατορθουμένη. πρώτως γὰρ ἔμπαλιν τ ἐθνικοῦ, ἁμαρτητική· ὐ γὰρ τὸ ἁπλῶς οὗ πρόκειται, ἀλλὰ τὸ πρός τινα σκοπὸν τὰς πράξεις ποιεῖσθαι καὶ λόγῳ ἐνεργεῖν καθήκειν, αἱ γραφαὶ παιδεύουσιν. καθάπερ οὖν τοῖς ἀπείροις τ λυρίζειν λύρας ὐκ ἀπέον, ὐδὲ μὲν τοῖς ἀπείροις τ αὐλεῖν αὐλὸν· ὅτως ὐδὲ πρᾶγμα ἀπέον, τοῖς μὴ τ γνῶσιν εἰληφόσι, καὶ εἰδόσιν ὅπως αὐτοῖς πρὸς τ βίον ὅλον χρήσεον. τὸν γοῦν τ ἐλευθερίας ἀγῶνα ὐ μόνον ἐν πολέμοις ἀγωνίζονται οἱ πολέμων ἆθλοι, ἀλλὰ καὶ ἐν συμποσίοις, καὶ

A Iam verò Solomon ſapientem vocans eum qui eſt præditus cognitione, hæc dicit de iis qui mirantur dignitatem eius manſionis: *Videbunt enim mortem ſapientis, & non intelligent quid de eo decreuerit, & ad quid eum ſtabilierit Dominus, & dicēt de eius gloria: Is eſt quē aliquando habuimus in deriſum, & in parabolam opprobrij, inſipientes. Vitā eius exiſtimauimus inſaniam, & mortem eius ignominioſam.* Quomodo eſt enumeratus inter filios Dei, & in ſanctis eſt ſors eius? Non ſolùm ergo fidelis, ſed etiam gentilis, iuſtiſſimè iudicatur. Quoniam enim ſciebat Deus, vt qui habeat præſcientiam, eum non eſſe crediturum, nihilo ſecius vt ſuam acciperet perfectionem, ei quidem philoſophiam dedit, ſed ante fidem. Dedit autem ſolem & lunam & aſtra in religionem, quæ Deus fecit gentibus, inquit lex, ne ſi omnino eſſent impij & plane à Deo alieni, omnino etiam interirent. Illi autem etſi in hoc eſſent mandato ingrati, ſculptilibus attenderunt imaginibus: quòd ſi non fuerint ducti pœnitentia, iudicantur. Aliqui quidem quod cum poſſent, noluerunt Deo credere: alij verò, quod etiam cum vellent, non elaborauerunt vt fierent fideles: quinetiam illi quoque, qui à cultu aſtrorum non recurrerunt ad eorum creatorem. Hæc enim via data fuit gentibus, vt per aſtrorum cultum Deum ſuſpicerent: qui autem ne in iis quidem quę eis data ſunt aſtris voluerunt permanere, ſed etiam ab eis ad ligna & lapides procidere, reputati ſunt, inquit, vt puluis terræ, & vt gutta ex cado, ſuperuacanei ad ſalutem, qui eiicinntur à corpore. Quomodo ergo abſolutè quidem ſaluum facere eſt ex iis quę ſunt media, rectè autē & vt decet, perfectum eſt officium: ita etiam omnis actio, eius quidē qui cognitione prędituſ, rectū & perfectū eſt officium: eius autem qui eſt ſolummodo fidelis: media dici poſſit actio, vt quæ ex verbis ſeu ratione nondū efficiatur, neq; recte geratur ex ſcientia. Contra autem cuiuſuis gentilis peccat actio. Non enim abſolutè bene agere, ſed ſcopum quendā ſpectādo actiones producere, & ex verbo ſeu ratione operari oportere oſtendunt ſcripturę. Sicut ergo lyrā pulſandi imperitis, non eſt lyra tāgenda: ita nec ſunt attingēda negotia iis qui nō acceperūt cognitionē & neſciunt quomodo iis vti oporteat per totā vitā. Atque nō ſolū quidē in bellis ſuſcipitur à bellatorib. certamen pro libertate: ſed etiā in cōuiuiis, &

Sap. 5.

Deut. 5.

in cubili, & in iudiciis, ij qui verbo sunt vncti, erubescentes serui fieri voluptatis. Iniusto lucro nunquam virtutem permutauero: Lucrum autem euidenter iniustum, est voluptas & dolor, labor & metus, & vt semel dicam, vitia & motus animæ, quorum id quod est in præsentia iucundum, affert postea molestiam. Quid enim prodest si totum mundum lucreris, inquit, perdas autem animam? Clarum est ergo quod qui bonas non faciunt actiones, nec ea quidem norunt quæ sunt sibi vtilia. Quod si ita est, ne ij quidem Deum precari possunt vt ab eo bona accipiant, cùm quæ sint verè bona ignorent, neque si acceperint, donum senserint, neque pro dignitate eo vsi fuerint quod non norunt, & propter imperitiam recte vtendi iis quæ data sunt, & propter nimiam insciti am, ne quomodo diuinis quidem donis vtendum sit scientes. Insciti a autem est causa ignorationis: atque iactabundæ quidem, sed bene sibi conscia animæ est gloriatio, aduersus eos casus qui eueniunt eloqui. Ideo agat quod volet: nam ex parte mea est bonum: iustumque mecum pugnabit. neque vnquam malè facere deprehendar. Hæc autem bona conscientia, & sanctitatem erga Deum, & iustitiam erga homines conseruat, mundam custodiens animam honestis cogitationibus & verbis castis, & iustis operibus. Sic vim Domini cum acceperit anima, méditatur esse Deus, putans nullum aliud esse malum præterquam ignorationis, & operationis quæ non fit ex recta ratione. Semper autem propter omnia Deo agens gratias, per iustam auditionem & diuinam lectionem, per veram inquisitionem, per sanctam oblationem, per beatam orationem, laudans, canens, benedicens, psallens, à Deo nullo vnquam tempore talis diuiditur anima. Meritò ergo dictum est: Et qui in ipso confidunt, intelligent veritatem, & fideles in dilectione in ipso permanebunt. Vides quænam differat sapientia de iis quæ sunt præditi cognitione. Proportione ergo habita & conueniẽtia, sunt variæ quidem mansiones, pro dignitate & meritis eorum qui crediderunt. Ecce enim Solomon: *Dabitur enim ei*, inquit, *fidei gratia electa, & sors in templo Domini iucundior*. Comparatiuum enim ea quidem ostendit quæ sunt inferiora in templo Dei, quod est vniuersa Ecclesia: relinquit autem superlatiuum quoque cogitãdum, in quo est Dominus.

Matt. 16.

Sap. 3.

A ὅτι κοίτης, καὶ τοῖς δικαστηρίοις, οἱ ἀλφάμενοι τῷ λόγῳ, αἰσχυνόμενοι γλυκάσθαι ἡδονῆς αἰσχυνόμενοι· οὐ μὴν ποτὲ αὐ ἀρετὴν ἀλλάξωμαι αὐτὸ ἀδίκου κέρδους. ἄδικον δὲ αὐτὸ κρίνω κέρδος, ἡδονὴ μὲν λύπη, πόνος τε καὶ φόβος, καὶ συνελόντι εἰπεῖν τὰ πάθη τῆς ψυχῆς ὧν ὁ ἀβουλητὶ καὶ τερπνὸν, αὐταρκὲς εἰς τὸ τυπτόν. Τί γὰρ ὄφελος, ἐὰν τὸν κόσμον κερδήσῃς, φησὶ, τὴν δὲ ψυχήν ἀπολέσῃς; δῆλον οὖν ὡς τοὺς μὴ ἐπιτελοῦντας τὰς καλὰς πράξεις, οὐδὲ γινώσκειν τὰ ὠφέλιμα ἑαυτοῖς. εἰ δὲ τοῦτο, οὐδὲ εὔξασθαι ὀρθῶς οἷοί τε εἶναι παρὰ τοῦ Θεοῦ λαβεῖν τὰ ἀγαθὰ, ἀγνοοῦντες τὰ ὄντως ἀγαθά. μὴ λαβόντες, ἀλαθεύοντο τὴν δωρεὰν, μὴ αὖ εἰ λαβόντες καὶ ἀξίαν τὴν μὴ ἔγνωσαν· ἔτι τε τὴν ἀπειρίας τοῦ χρήσασθαι τοῖς δοθεῖσι καλῶς, ἔτι τε τὴν ἄγαν ἀμαθίας. μηδὲ πῶς χρηστέον τοῖς θείοις δωρεαῖς ἐγνωκότες· ἀμαθία δὲ, ἀγνοίας αἰτία· καὶ μοι δοκῶ, κομπώδους μὲν εἶ ψυχῆς καύχημα, πλὴν εὐσυνειδήτου, ὑπὲρ θαρσοῦσι τοῖς κατ' ἀξίαν συμβαίνουσι, Περὶ τούτου ὅτι χρὴ καὶ παλαμᾶσθαι· ὁ γὰρ θεὸς, μετ' ἐμοῦ· καὶ ὁ δίκαιον σύμμαχον ἕξει· καὶ οὐ μή ποτε ἁλῶ κακὸν πράσσων. αὕτη ἡ εὐσυνειδησία, ὁ ὅσιον τὸ πρὸς τὸν Θεὸν, καὶ τὸ πρὸς τοὺς ἀνθρώπους δίκαιον διασώζει, καθαρὰν τὴν ψυχὴν φυλάττουσα διανοήμασι σεμνοῖς, καὶ λόγοις ἁγνοῖς, καὶ τοῖς δικαίοις ἔργοις· ὅτων δοὺς μὲν λαβοῦσα κυβερνήτην ἡ ψυχὴ, μόνον εἶ Θεὸς· κακὸν μὲν οὐδὲν ἄλλο, πλὴν ἀγνοίας, εἰ νομίζουσα, καὶ τὸ μὴ κατὰ τὸν ὀρθὸν λόγον ἐνεργεῖν· ἀεὶ δ' ἀνθρώπου ὄντος ὅτι πᾶσι τῷ Θεῷ, δι' ἀκοῆς δικαίας καὶ διαγνώσεως θείας, διὰ ζητήσεως μηθοῦς, διὰ προσφορᾶς ἁγίας, δι' εὐχῆς μακαρίας· αἰνοῦσα, ὑμνοῦσα, εὐλογοῦσα, ψάλλουσα, ὁ δοκεῖ ζεπαί ποτε τοῦ Θεοῦ καὶ οὐδένα καιρὸν ἡ τοιάδε ψυχὴ. εἰκότως οὖν εἴρηται, Καὶ οἱ πεποιθότες ἐπ' αὐτῷ, συνήσουσιν ἀληθείαν· καὶ οἱ πιστοὶ ἐν ἀγάπῃ προσμενοῦσιν αὐτῷ· ὁρᾷς οἷα περὶ τῆς γνωστικῆς διαλέγεται ἡ Σοφία. ἀναλόγως δέ καὶ μοναὶ ποικίλαι, κατ' ἀξίαν τῶν πιστευσάντων. αὐτίκα ὁ Σολομών· Δοθήσεται γὰρ αὐτῷ δωρεὰ πίστεως ἡ χάρις ἐκλεκτὴ, καὶ κλῆρος ἐν ναῷ Κυρίου εὐπρεπέστερος. ὃ συγκριτικὸν μὲν δείκνυσι τὰ ὑποβεβηκότα ἐν τῷ ναῷ τοῦ Θεοῦ, ὅς ὅστιν ἡ πᾶσα Ἐκκλησία· ὑπολείπει δὲ ἔννοιαν καὶ τὸ ὑπερθετικὸν, ἔνθα ὁ Κύριος ὅστιν.

Ταύτας ἐκλεκτὰς ὕσας ταῖς τρισὶ μοναῖς οἱ ἐν τῷ ΕΥαγγελίῳ ἀριθμοὶ αἰνίσσονται, ὁ τριάκοντα, καὶ ὁ ξ', καὶ ὁ ἑκατόν. καὶ ἡ μὲν τελεία κληρονομία, τῶν εἰς ἄνδρα τέλειον ἀφικνουμένων, καθ' εἰκόνα τοῦ Κυρίου· ἡ δὲ ὁμοίωσις, οὐχ ὥς τινες, ἡ κατὰ τὸ σχῆμα τὸ ἀνθρώπειον· ἄθεος γὰρ ἥδε ἐφοδεία· οὐδὲ μὲν ἡ καθ' ὁμοίωσις, ἡ τοῦ τοιοῦτον αἴτιον· ἀσεβὴς γὰρ καὶ ἥδε ἡ ἔκδοσις, τὴν αὐτὴν ἀρετὴν εἰς ἀνθρώπου καὶ θεοῦ παντοκράτορος Θεοῦ προσδοκησάντων· Ὑπέλαβες, φησὶν, ἀνόμοιαν, ὅτι ἔσομαί σοι ὅμοιος· ἀλλ' Ἀρκετὸν γὰρ τῷ μαθητῇ ἵνα ὡς ὁ διδάσκαλος, λέγει ὁ διδάσκαλος. καθ' ὁμοίωσιν οὖν τοῦ Θεοῦ ὁ εἰς ὑιοθεσίαν καὶ φιλίαν τοῦ Θεοῦ καταγεὶς, καὶ τὴν συγκληρονομίαν τῶν κυρίων καὶ θείων γέγονε, ἐὰν, καθὼς αὐτὸς ἐδίδαξεν ὁ Κύριος, καὶ τὸ ΕΥαγγέλιον τελιωθῇ. ὁ γνωστικὸς ἆρα τιμᾷ προσιοχέτερον αἰαμάσεται ὁμοιότητα, τὴν διάνοιαν τοῦ διδασκάλου, ἵν' πινα ἐκφανῆς νοῶν, ἐνετείλατό τε ἐν σπουδάλοις τοῖς φρονίμοις καὶ σώφροσι· ταύτην σπουδὴν, ὡς ὁ διδάξας ἐβούλετο, καὶ ὡς τὴν νόησιν αἰσθανόμενον τὴν μεγαλοπρεπῆ, διδάξας μὲν ἀξιολόγως ὅτι τὴν δωμὴν τοῖς ὑφηλοῖς οἰκοδομεῖν δυναμένους· προκαθάρξας δὲ τὰ τῶν λεγομένων ἐνεργείας καὶ τὸ ἐπίδειγμα τῆς πολιτείας· δυνατὰ γὰρ ἐνετείλατο· καὶ δεῖ τὸν ὄντα ἀρχικὸν εἶναι καὶ ἡγεμονικὸν τὸν βασιλικόν τε καὶ Χριστιανόν· ἐπεὶ μὴ τὸν ἔξω μόνων θηρίων καταπολεμεῖν ἐπάγκειλε, ἀλλὰ καὶ τὰ ἐν ἡμῖν ἀγρίων παθῶν. κατ' ἐπίσασιν οὖν, ὡς ἔοικεν, τοῦ κακοῦ καὶ ἀγαθοῦ βίου σώζεται ὁ γνωστικὸς, πλέον τῶν Γραμματέων καὶ Φαρισαίων σπουδὴ τε καὶ ἐνεργῶν. Ἔντεινον καὶ κατεύοδου καὶ βασίλευε, ὁ Δαβὶδ γράφει ἕνεκεν ἀληθείας καὶ πραότητος καὶ δικαιοσύνης, καὶ ὁδηγήσει σε θαυμαστῶς ἡ δεξιά σου· τουτέστιν, ὁ Κύριος. Τίς οὖν σοφὸς καὶ συνήσει ταῦτα· συνετὸς καὶ γνώσεται αὐτά· δίκαι εἰσὶν αἱ ὁδοὶ τοῦ Κυρίου, φησὶν ὁ προφήτης· δῆλον μόνον δυνάμει τὸν γνωστικὸν τὰ ἀπόκρυφα πρὸς τοῦ πνεύματος εἰρημένα, νοῆσαί τε καὶ διαφράσασθαι. καὶ ὁ συνιὼν ἐν τῷ καιρῷ ἐκείνῳ, σιωπήσεται, λέγει ἡ γραφή· δηλονότι πρὸς τοὺς ἀναξίους ἐξενεῖν· ὅτι φησὶν ὁ Κύριος, Ὁ ἔχων ὦτα ἀκούειν, ἀκουέτω· ὁ πολὺν τὸν ἀκούειν καὶ συνιέναι, λέγων. αὐτίκα ὁ Δαβὶδ, Σκοτεινὸν ὕδωρ ἐν νεφέλαις ἀέρων, γράφει·

A Has tres electas mansiones significant numeri qui sunt in Euangelio, triginta, & sexaginta, & centum. Et perfecta quidem hereditas est eorum qui euadunt in virum perfectum ad imaginem Domini. Similitudo autem non est, vt quidam existimant, in figura humana. est enim impia hæc consideratio: sed nec quæ in virtute primæ causę traditur assimilatio, est enim hæc quoque impia traditio eorum, qui expectarunt eandem esse virtutem hominis & Dei omnipotentis: Existimasti, inquit, iniquè quòd ero tibi similis: sufficit enim discipulo si fiat vt magister, inquit magister. Ad Dei ergo B fit similitudinem, qui est in filium adoptatus, & in numerum amicorum cooptatus, ex eo quòd est cohæres dominorum & deorum, si quemadmodum ipse docuit Dominus, per Euangelium fuerit consummatus. Qui est ergo cognitione præditus, magis propinquam & magis cohærentem exprimit similitudinem, nempe magistri mentem, quam cum ille haberet, præcepit & consuluit sapientibus & temperantibus: exprimit, inquam, hanc intelligens vt voluit qui docuit, & magnifico sensu accepto, pro dignitate quidem docens in tectis, eos qui altè volunt ędificari, prius autem in- C cipiens facto exequi ea quę dicuntur cõuenienter exemplo ipsius vitæ. Ea enim præcepit quæ fieri poterant. Et reuera oportet eum qui est regalis & Christianus, principatum posse obtinere & præesse. Neque enim solum constituti sumus, vt dominaremur iis solis quæ sunt foris bestiis, sed etiã agrestibus quę sunt in nobis ipsis animi perturbationibus. Per scientiam ergo, vt videtur, bonæ & malæ vitæ, saluus fit is qui est cognitione præditus, plus intelligens & operans quam Scribę & Pharisæi. *Intende, bene prosperare & regna*, scribit Dauid, propter D veritatem & mansuetudinem & iustitiam, & deducet te mirabiliter dextra tua, hoc est, Dominus. Quis ergo sapiens, & intelliget hæc? intelligens, & cognoscet hæc? quoniam rectæ viæ Domini, inquit Propheta, significans eum solum qui est præditus cognitione, posse ea intelligere quæ abditè dicta sunt à spiritu. Et qui intelligit, in tempore illo silebit, inquit Scriptura, ab enunciando scilicet indignis. Quoniam, inquit Dominus, qui habet aures ad audiendum audiat, dicens non esse quorumuis audire & intelligere. Iam vero Dauid dicit: *Tenebrosa aqua in nubibus aeris.*

Pſal. 49. Ioan. 13.

Pſal. 44.

Pſal. 106.

Pſal. 18.

A fulgore coram ipso nubes transierunt, grando & carbones ignis: abditos esse docens sanctos sermones, & iis quidem qui sunt cognitione præditi, claros & perspicuos, tanquam grandinem innoxiam significat demitti diuinitus: vulgo autem obscuros, tanquam qui ex igne extincti sunt carbones, quos nisi quis accenderit & susciterit, non ardebunt, neque illuminabuntur. Dominus ergo, inquit, dat mihi linguam disciplinæ: vt sciam in tempore; quando oporteat loqui sermonem, non solum in ferendo testimonio, sed etiam in interrogando & respondendo. Et disciplina Domini aperit os meum. Est ergo eius qui est cognitione præditus, scire vti sermone, & quando, & quomodo, & apud quos oportet. Iam vero Apostolus quoque dicens: Secundum elementa mundi, & non secundum Christum: tradit doctrinam quidem Græcam esse instar elementorum, Christi autem doctrinam esse perfectam, sicut iam prius significauimus. Iam vero oleaster inseritur in pinguedinem oleæ: quinetiam nascitur eadem fere specie qua oleæ satiuæ. Nam id quod est insitum, pro terra vtitur arbore in quã inseritur. Omnes autem plãtæ simul iussu diuino germinarunt. Quocirca etiamsi sit oleaster agrestis, eos tamen coronat qui in Olympicis vincunt certaminibus. Et vlmus vitem in altum extollens, eam docet esse fertilem. Videmus autem plus nutrimenti attrahere agrestes arbores, propterea quod non possint concoquere. Quæ sunt ergo agrestia, minus concoquunt quam satiua: & causa cur ea sint agrestia, est priuatio facultatis concoctricis. Plus ergo nutrimenti accipit inserta olea, propterea quod sit plantata in agresti. Assuefit autem veluti concoquere nutrimentum, dum assimilatur pinguedini satiuæ. Sic etiam Philosophus, qui agresti oleæ assimilatur, cum multa habeat nõ concocta, propterea quod & lubenter inquirat, & facile assequatur, & pinguedinem appetat veritatis, si per fidem, diuinam acceperit virtutem, in bonam & mitem insertus cognitionem, tanquam oleaster insitus in sermonem vere pulchrum & misericordem, & quod traditur nutrimentũ concoquit, & fit bona & satiua olea. Insitio enim eas quę erant inutiles facit generosas, & quæ erant steriles, cogit esse fertiles, arte agriculturæ, & scientia quæ est ex cognitione. Aiunt autem insitionem fieri quatuor modis: vno quidem,

Esa. 50.

Coloss 2

Rom. 11.

A ἀπὸ τ πλαυγήσεως ἐνώπιον αὐτ, αἱ νεφέλαι διῆλθον· χάλαζα καὶ ἄνθρακες πυρός· ὑπικεκρυμμένους τοὺς ἁγίους λόγους τῆ διδάσκων, καὶ δὴ τοῖς μὴ γνωστικοῖς διδῷς ἡ πλαυγᾶς, καθάπερ χάλαζαν ἀβλαβῆ, καταπέμπει θεόθεν μιλυός· σκοτεινοὺς δ πολλοὺς, καθάπερ τοὺς ἐκ πυρὸς ἀπεσβεσμένους δ ἄνθρακας· οὓς εἰ μή τις ἀνάψας καὶ ἀναζωπυρήσας, οὐκ ἐκφλεγήσον), οὐδ' ἐμφωτισθήσον). Κύριος δῶν, φησι, δίδωσί μοι γλῶσσαν παιδείας, τ γνῶναι ἐν καιρῷ· ἱκανὸν δ εἰπεῖν λόγον, ὁ κ τ μαρτύριον μόνον, ἀλλὰ καὶ κ τ καθ' ἐρώτησιν κ ἀπόκρισιν· καὶ ἡ παιδεία Κυρίου ἀνοίγει μου τ στόμα. γνωστικοῦ ἄρα κ τ εἰδέναι χρῆναι ὅ λόγῳ, καὶ ὁπότε, ὅ ὅπως, ὅ πρὸς οὓς τινας. ἤδη γ κ ὁ Απόστολος λέγων, κ τὰ στοιχεῖα τ κόσμου, καὶ ὁ κ Χριστόν, τ μὲ διδασκαλίαν τ Ἑλληνικὴν στοιχείωδη παιδίδωσιν εἶ· τελείαν δέ, τ κ Χριστόν, καθάπερ ἤδη πρότερον ἐμηνύσαμεν· αὐτίκα ἡ ἀγελείαλαιος ἐγκεντριζεται εἰς τ πότητα τ ῥιζάς, καὶ δὴ καὶ φύεται ὁμοίως ταῖς ἡμέρως ἐλαίαις· χρῆται γὰρ ὃ ἐμφυτευόμενον ὑπὸ γῆς ὡ δένδρῳ τῷ ὑφ' ᾧ ἐμφυτεύεται· πολύτα δὲ ὁμοῦ τὰ φυτὰ ἐκ κελεύσματος θεῖου βεβλάστηκεν· διὸ κἂν ἀγελείαλαιος ὁ κότινος τυγχάνῃ, ἀλλὰ τοὺς Ολυμπιονίκας τέφει, κ τ ἄμπελον ἡ πλέα εἰς ὕψος αἰάζουσα βύκαρπεῖν διδάσκει· ὁρῶμεν γ ἤδη πλείονα τ ἔρφιν ὑποπωμένα τὰ ἄγρια τῶν δένδρων, διὰ τὸ μὴ δύνασθαι πέπειν. Τὰ οὖν ἄγρια τῶν ἡμέρων ἀπεπέστερα ὑπάρχει· κ τὸ αἴτιον τ ἄγρια εἶναι αὐτά, στέρησις δυνάμεως πεπτικῆς. λαμβάνει τοίνυν ἔρφιν μᾶλλον πλείονα ἡ ἐγκεντισθεῖσα ἐλαία, διὰ τὸ ἀγρία ἐμφύεσθαι· οἷς δὲ ἤδη πέπειν ἐθίζεται τ ἔρφιν, σύνεξομοιουμένη τῇ πότητι τ ἡμέρου· ὡς γ κ ὁ φιλόσοφος, ἀγρία εἰκαζόμενος ἐλαίᾳ, πολὺ τ ἄπεπτον ἔχων, διὰ τὸ εἶ ζητητικὸς κ εὐπαρακολούθητος κ ὁρεκτικὸς τ πότητος τ ἀληθείας· ἐὰν προσλάβῃ τ θείαν διὰ πίστεως δύναμιν, τῇ χρηστῇ κ ἡμέρῳ καταφυτευθεὶς γνώσει, καθάπερ ἡ ἀγελείαλαιος ἐγκεντισθεῖσα τ ὄντως καλῷ κ ἐλεήμονι λόγῳ, πέπειά τε τ παιδαγωγηθέντι ἔρφιν, ὅ καλλιέλαιος γίνεται· ὁ γὰρ τοι ἐγκεντισμὸς τὰς ἀχρείους εὐγλυφὰς ποιεῖ, καὶ τὰς ἀφόρους φορίμους γίνεσθαι βιάζεται, τέχνῃ τῇ γεωργικῇ, καὶ ἐπιστήμῃ τῇ γνωστικῇ. Φασὶ δ' οὖν γίνεσθαι τὸν ἐγκεντισμὸν κ τ ἔρπουσι τέτταρσι· ἕνα μὲν,

καθ'

καθ' ὃν μεταξὺ τ ξύλου ἐ τ φλοιοῦ ἁρμόζῃ δῆ ὁ ἐγκεντριζόμενον· ὡς κατηχουμένους οἱ ἐξ ἐθνῶν ἰδιώτας, οἳ ὑποπλὴς δεχόμενοι τ λόγον. ἑτέρου δέ, ὅταν τ ξύλον χίσαντες, εἰς αὐτὸ ἐμβάλωσι τ ὑγιὲς φυτόν· ὃ συμβαίνῃ ὅπερ τοῖς φιλοσοφησάσιν· διατμηθέντων γὰρ αὐτοῖς τῶν δογμάτων, ἡ ὑπόγνωσις τῆς ἀληθείας ἐγγίνεται· ὡς δὲ καὶ Ἰουδαίοις διοιχθείσης τ παλαιᾶς γραφῆς, τὸ νέον καὶ ὑγιὲς ἐγκεντρίζεται τ ἐλαίας φυτόν. ὁ τρίτος ἡ ἐγκεντρισμός, τ ἀγριελαίων καὶ τ αἱρετικῶν ἅπτεται, τ μὴ βίᾳ εἰς τ ἀληθῆ μεταγομένων. ἀποξύσαντες γὰρ ἑκάτερον ὑποφλοιον ὀξεῖ δρεπάνῳ, μέχρι ἂ τ ὑποκειμένου γυμνώσωσι μόνον, μὴ ἐλκώσωσι δὲ, δεσμοῦσι πρὸς ἄλληλα· τέταρτος δέ ἐστιν ἐγκεντρισμοῦ τρόπος ὁ λεγόμενος ὀφθαλμισμός· περιαιροῦται γὰρ ἀπὸ ὑγιοῦς τελέχους ὀφθαλμὸς, συμπεριγραφομένου αὐτῷ καὶ τ φλοιοῦ κύκλῳ, ὅσον παλαιστιαῖον μῆκος· εἶτα διαποξύεται ὁ τέλεχος κατ' ὀφθαλμόν, ἴσον τῇ περιγραφῇ· ἐ ᾧτινι ὑποτεθῇ περιχρισθέν καὶ περιειλημένον πηλῷ, τηρουμένου δ ὀφθαλμοῦ ἀπαθοῦς καὶ ἀμολύντου. εἶδος τοῦτο γνωστικῆς διδασκαλίας, ἀφ' ἧς τὰ πρόγματα δυναμένης· ἀμέλει καὶ ὑπὸ ἡμέρων δένδρων τοῦτο μάλιστα χρησιμεύει τὸ εἶδος. δύναται δὲ ὁ κατὰ τὸν Ἀποστόλου λεγόμενος ἐγκεντρισμὸς εἰς τὸ καλλιέλαιον γίνεσθαι, τὸν Χριστὸν αὐτὸν, τῆς αὐτομάτου καὶ ἀπίστου φύσεως καταφυτευομένης εἰς Χριστὸν, τουτέστι, τὸ εἰς Χριστὸν πιστεύοντων· ἄμεινον δὲ τὸ ἑκάστου πίστιν ἐν αὐτῇ ἐγκεντρίζεσθαι τῇ ψυχῇ. καὶ γὰρ ὁ ἅγιον Πνεῦμα τοιοῦτόν πως μεταφυτεύεται ἀφωνεμηνύτως, καθὰ τὸ ἑκάστου περιγραφὸν ἀπερίγραφος. περὶ δὲ τῆς γνώσεως ὁ Σολομὼν ἀφηγούμενος, ταῦτα φησί· Λαμπρὰ καὶ ἀμάραντός ἐστιν ἡ Σοφία, καὶ ῥᾳδίως θεωρεῖται ὑπὸ τῶν ἀγαπώντων αὐτὴν· φθάνει τοὺς ἐπιθυμοῦντας προγνωσθῆναι· ὁ ὀρθρίσας ἐπ' αὐτὴν, οὐ κοπιάσει· ὁ γὰρ ἐνθυμηθῆναι περὶ αὐτῆς, φρονήσεως τελειότης· καὶ ὁ ἀγρυπνήσας δι' αὐτὴν, ταχέως ἀμέριμνος ἔσται· ὅτι τοὺς ἀξίους αὐτῆς αὐτὴ περιέρχεται ζητοῦσα· εὐμενῶς γὰρ πάντων ἡγεῖται· καὶ ἐν ταῖς τρίβοις φαντάζεται αὐτοῖς εὐμενῶς· τρίβοι δὲ, ἡ τοῦ βίου διεξαγωγὴ καὶ ἡ κατὰ τὰς Διαθήκας πολυφωνία. αὐτίκα ὑποφέρει,

A quo inter lignum & corticem oportet eum adaptare qui inserit: quo quidem modo Catechismum suscipiunt, qui sunt ex gentibus idiotæ, qui verbum accipiunt in superficie. Altero autem, quando ligno fisso, in ipsum plantam generosam immiserint: quod quidem accidit in iis qui sunt philosophati. Eis enim dissectis dogmatibus, ingeneratur agnitio veritatis: ita autem Iudæis quoque aperta veteri scriptura, noua & generosa planta oleæ inseritur. Tertia autem insitio agrestes tangit & hæreticos, qui vi trahuntur ad veritatem: nam cùm vtrunque surculum falce acuta deraserint, donec medullam quidem nudauerint, sed non vlcerauerint, eas inter se vinciunt. Quartus autem modus insitionis, est, qui dicitur inoculatio: à generoso enim trunco circunciditur oculus, ita vt eum eo in orbem cortex circumscribatur, vnius palmi magnitudine. Deinde æqualiter cum oculo circumscriptus eraditur truncus, & sic immittitur circumligatus, & luto circumlitus, integro seruato & illæso oculo & minimè inquinato. Hoc est genus doctrinæ quæ oritur ex cognitione, quæ res potest perspicere ipsas. Hoc quidem certe genus est maximè vtile in arboribus satiuis. Potest autem quæ ab Apostolo dicitur insitio, in bonam fieri oleam, nempe in ipsum Christum, vt agrestis & infidelis natura implantetur in Christum, hoc est, eorum qui credunt in Christum. Melius est autem vniuscuiusque fidem in ipsa inseri anima. Sanctus enim spiritus per eam quodammodo distributus transplantatur, provt est vniuscuiusque circumscriptio, incircumscripte. De cognitione autem differens Salomon, hæc dicit: *Clara est, & non marcescit sapientia, & facilè cernitur ab ijs qui ipsam diligunt: eos qui cupiunt præuenit vt præcognoscatur.* Qui mane surrexerit ad ipsam, non laborabit: de ipsa enim cogitare, est perfectio prudentiæ. Et qui propter ipsam vigilauerit, cito erit cura vacuus, quoniam eos qui ipsa digni sunt, ipsa quærens circuit. Non est enim omnium cognitio. Et in semitis ab ipsis benenole visione apprehenditur. Semitæ autem sunt vitæ traducendæ ratio, & quæ est ex testamentis multiformis varietas. Mox subjungit:

Sap. 6.

Et in omni cogitatione occurrit ipsis, vt quæ variè consideretur, per omnem scilicet doctrinam. Deinde infert, perficiẽtem adducens charitatem; per rationem syllogisticam, & veras propositiones maxime demonstratiue ac vere sic inferens. Eius enim principiũ, verissimũ est desiderium disciplinæ, hoc est, cognitionis: cura autem disciplinæ, est dilectio: dilectio autem est obseruatio legum eius: attentio autem legum, est incorruptibilitatis confirmatio, incorruptibilitas autẽ facit vt ad Deum prope accedatur. Sapientiæ ergo desiderium attollit ad regnum: docet enim, vt arbitror, veram disciplinam, esse quoddam desiderium cognitionis. Et dilectio quidem est obseruatio mandatorum quæ deducunt ad cognitionem. Obseruatio autẽ ipsorum, est confirmatio præceptorum propter quam incorruptibilitas contingit. Ea autem efficit, vt prope Deum simus. Si ergo dilectio cognitionis facit alienum ab interitu, & eũ qui est regalis prope Deũ extollit: oportet cognitionem quærere vsque ad inuentionem. Est autem inquisitio quidem, incitatio & impulsio ad cõprehendendum, quæ per quædam signa inuenit id quod est subiectum. Inuentio autem est finis & requies inquisitionis quæ peruenit ad cõprehensionem, quod quidem est cognitio: & ipsa propriè inuentio est cognitio, vt quæ sit comprehensio inquisitionis. Signũ autem dicũt esse id quod præcedit, aut quod est vnà, aut quod sequitur, quod quidem est cõprehensio. Eius ergo quæ est de Deo inquisitionis, inuẽtio quidem est doctrina quæ est per filium. Signũ autem quòd sit Seruator noster ille ipse filius Dei. Sunt & quæ eius aduentum præcedũt prophetiæ, quæ ipsum prædicãt: & quę cum eius ortu sensili fuerunt de ipso testimonia: & quæ præcepta post eius assumptionem prædicantur & aperte ostẽduntur, virtutes. Quòd ergo sit apud nos veritas, indicium est, quod ipse docuerit Dei filius. Si enim in omni quæstione hæc generalia inueniuntur, res & persona, quæ verè est veritas, apud nos esse ostẽditur. Nã veritatis quidẽ quę ostenditur persona est filius Dei: res vero, virtus fidei, quæ quodcunque ei aduersatur, & vel ipsum totũ mundũ repugnantem superat. Sed quoniam hoc iam in confesso est confirmatũ esse ęternis factis & sermonibus, satisque apparet dignum esse qui supplicio afficiatur, non contra quem dicatur, quicunque existimat non esse prouidentiam,

A Καὶ ἐν πάσῃ ἐπινοίᾳ ἐπαντᾷ αὐτοῖς, ποικίλως θεωρουμένη. διὰ πάσης δηλονότι παιδείας. εἶτα ἐπιλέγει τὴν τελειοποιὸν ἀγάπην, προσλαμβάνων διὰ λόγου συλλογιστικοῦ καὶ ἀληθῶν ἀποδεικτικωτάτων καὶ σφόδρα ὡδέ πως ἐπάγων ἐπιφοράν. Ἀρχὴ γὰρ αὐτῆς ἐπιθυμητικωτάτη παιδείας ἐπιθυμία, τουτέστι, τῆς γνώσεως. Φροντὶς δὲ παιδείας, ἀγάπη· ἀγάπη δέ, τήρησις νόμων αὐτῆς· φυλακὴ δὲ νόμων, βεβαίωσις ἀφθαρσίας· ἀφθαρσία δέ, ἐγγὺς εἶναι ποιεῖ Θεοῦ. ἐπιθυμία ἄρα σοφίας ἀναγει ἐπὶ βασιλείαν. διδάσκει γὰρ οἶμαι, ὡς ἐμοὶ φαίνεται παιδεία, ἐπιθυμία τίς ἐστι γνώσεως· ἄσκησις δὲ παιδείας, συνίστησι δὲ ἀγάπην γνώσεως· καὶ ἡ μὲν ἀγάπη, τήρησις τῶν εἰς γνῶσιν ἀναγουσῶν ἐντολῶν· ἡ τήρησις δὲ αὐτῶν, βεβαίωσις τῶν ἐντολῶν, δι' ὧν ἡ ἀφθαρσία ἐπισυμβαίνει· ἀφθαρσία δέ, ἐγγὺς εἶναι ποιεῖ Θεοῦ. εἰ ἄρα ἀγάπη τῆς γνώσεως ἄφθαρτον ποιεῖ, καὶ ἐγγὺς Θεοῦ βασιλέως τὸν βασιλικὸν ἀναγει, ζητεῖν ἄρα δεῖ τὴν γνῶσιν εἰς εὕρεσιν. ἔστι δὲ ἡ μὲν ζήτησις, ὁρμὴ ἐπὶ τὸ καταλαβεῖν διά τινων σημείων ἀνιχνεύουσα τὸ ὑποκείμενον· ἡ εὕρεσις δέ, πέρας καὶ ἀνάπαυσις ζητήσεως ἐν καταλήψει γινομένης· ὅπερ ἐστὶν ἡ γνῶσις. καὶ αὕτη κυρίως εὕρεσίς ἐστιν ἡ γνῶσις, κατάληψις ζητήσεως ὑπάρχουσα. σημεῖον δ' εἶναί φασι τὸ προηγούμενον, ἢ σύμπτωμα, ἢ ἑπόμενον. τὸ εἶναι προεῖ Θεοῦ ζητήσεως εὕρεσις μία, ἡ διὰ τοῦ υἱοῦ διδασκαλία· σημεῖον δὲ τοῦ εἶναι τὸν Σωτῆρα ἡμῶν αὐτὸν σωθῆναι τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ, αἱ τε προηγούμεναι τῆς παρουσίας αὐτοῦ προφητεῖαι, τὸν κηρύσσουσαι· αἵ τε συμπαρέσασαι τῇ γενέσει αὐτοῦ τῇ ἀληθινῇ προεῖ αὐτοῦ μαρτυρίαι· προεῖ δὲ τὸ μὴ δύνασθαι κηρυσσόμενα τε καὶ ἐμφανῶς δεικνύμενα δυνάμεις αὐτοῦ. τεκμήριον ἄρα τοῦ πρὸς ἡμῶν εἶναι τοῦτο δηλῶσαι, τὸ αὐτὸν διδάξαι τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ. εἰ γὰρ προεῖ πᾶν ζήτημα καθολικὰ ταῦτα δυείσηται, προσωπόν τε καὶ πρᾶγμα, ἡ ὄντως ἀλήθεια πρὸς ἡμῶν δείκνυται μόνοις· ἐπεὶ προσώπου μὲν ἡ δεικνυμένης ἀληθείας, ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ· τὸ πρᾶγμα δέ, ἡ δύναμις τῆς πίστεως, ἡ καὶ πάντας ἕνα ὄντα ἀναπτουμένου, καὶ αὐτὸν ὅλον ἐνισταμένου τῷ κόσμου, πλεονάζουσα. ἀλλ' ἐπεὶ τοῦτο μὲν ὁμολογεῖται βεβαιωθεῖσαν ἐν αἰωνίοις ἔργοις καὶ λόγοις, καὶ πέφηνεν ἤδη καλόσεως οὐκ ἀπιρρήτως ἄξιος ἅπας ὁ μὴ νομίζων εἶναι προνοίαν,

καὶ ὂν ὄντι ἄθεος· προκειται δὴ ἡμῖν τί ποιοῦντες καὶ πῶς ἵνα τρόπον βιοῦντες, εἰς τὴν ἐπίγνωσιν τοῦ παντοκράτορος Θεοῦ ἀφικοίμεθα, καὶ πῶς τιμῶντες ὃ θέλει, σφίσιν σωτηρίας αἴτιοι γενοίμεθα, οὐ παρὰ τῶν Σοφιστῶν, ἀλλὰ παρ' αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ γινόντες καὶ μαθόντες ὃ ἐστὶν εὐάρεστον αὐτῷ, ὃ δίκαιον καὶ ὅσιον ὁρᾶν ἐγχειροῦμεν. Ὃ σώζεσθαι δὴ ἡμᾶς, εὐάρεστον αὐτῷ· καὶ ἡ σωτηρία δηλοῖ τε εὐπροαιρεσίας ἅμα τε γνώσεως παραγίνεται· ὧν ἀμφοῖν ὁ Κύριος διδάσκαλος. εἴτε οὖν ἐκ Πλάτωνα, ἢ παρὰ τοῦ Θεοῦ, ἢ παρὰ τῶν γεγονότων τοῦ Θεοῦ, ὃ μηδεὶς ἐκμανθάνειν μόνως οἷός τε, εἰκότως παρὰ τῶν θείων λογίων τὰ μαρτύρια ἐκλεξάμενοι, πειρώμεθα αὐχοῦμεν ἐκδιδάσκεσθαι διὰ τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ. προφητευθέντων μὲν τὸ πρῶτον, ἔπειτα δὲ ἐμφανισθέντων. Τὰ συνεργοῦντα δὲ πρὸς τὴν εὕρεσιν τῆς ἀληθείας, οὐδὲ αὐτὰ ἀδόκιμα. ἡ γοῦν φιλοσοφία προνοίαν καταγγέλουσα, καὶ τὸν μὲν εὐδαίμονα βίου τὴν ἀμοιβὴν, τὸν δὲ αὖ κακοδαίμονα τὴν κόλασιν, προεπαιδευτικῶς θεολογεῖ. Τὰ πρὸς ἀκρίβειαν δὲ καὶ τὰ ὑπὸ μέρος, οὐκ ἔτι σώζει· ὅτε γὰρ περὶ τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, ὅτε περὶ τῆς κατὰ τὴν προνοίαν οἰκονομίας, ὁμοίως ἡμῖν διαλαμβάνει. οὐ γὰρ τὸν κατὰ Θεὸν ἔγνω θρησκείαν. διόπερ αἱ κατὰ τὴν βαρβάρου φιλοσοφίαν αἱρέσεις, καὶ Θεὸν λέγουσιν ἕνα, καὶ Χριστὸν ὁμολογοῦσι, κατὰ προλήψιν λέγουσιν, ἀλλ' οὐκ ἀλήθειαν· ἄλλον τε γὰρ Θεὸν προσδοκῶσι, καὶ τὸν Χριστὸν οὐχ ὡς αἱ προφητεῖαι παραδιδόασιν ἐκδέχονται. ἀλλ' οὖν γε τὰ ψευδῆ τῶν δογμάτων αὐτῶν, ἕως ἂν συναντῶντα τῇ κατὰ τὸν βίον ἀληθείᾳ ἀγωγῇ, καθ' ἡμᾶς ἐστιν. αὐτίκα ὁ Παῦλος τὸν Τιμόθεον περιέτεμνε, διὰ τοὺς ἐξ Ἰουδαίων πιστεύοντας· ἵνα μὴ καταλύοντος αὐτοῦ τὰ ἐκ τοῦ νόμου σαρκικώτερον προσειλημμένα, ἀπιστῶσι τῆς πίστεως, οἱ ἐκ νόμου κατηχούμενοι· εἰδὼς ἀκριβῶς ὅτι περιτομὴ μὲν δικαιοῖ· τοῖς πᾶσι γὰρ πάντα γίνεσθαι ὡμολόγει, κατὰ συμπεριφορὰν σώζων τὰ κύρια τῶν δογμάτων, ἵνα πάντας κερδήσῃ. Δανιὴλ δὲ, τὸν μανίακην ἐδάσασιν ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῶν Περσῶν, μὴ ὑπεριδὼν θλίβεσθαι τὸν λεών. ψευδεῖς τοίνυν πως ὄντι, οὐκ οἱ συμπεριφερόμενοι δι' οἰκονομίαν σωτηρίας, οὐδὲ οἱ περί τινα τῶν ἐν μέρει σφαλλόμενοι· ἀλλ' οἱ εἰς τὰ κυριώτατα προπίπτοντες, καὶ ἀθετοῦντες μὲν τὸν Κύριον, ὅσον ἐπ' αὐτοῖς·

A & reuera impium: nobis autem est propositum, quid agendo, & quomodo viuendo perueniamus ad omnipotentis Dei cognitionem, & quemadmodum Deum honorando, efficiamur nobis causa salutis, non à Sophistis, sed ab ipso Deo edocti, eiusque quod ei est gratum, iustum & sanctum, cognitione imbuti, id facere aggredimur. Vt autem simus salui ei est gratum: & salus accedit per bonam operationem & cognitionem, quorum amborum est magister Dominus. Si ergo vel ex Platonis sententia, aut à Deo, aut ab iis qui à diis

B duxere originem, verum solum discipoteſt merito à diuinis eloquiis eligentes testimonia, iactamus nos veritatem discere per filium Dei, quæ fuerunt quidem primum prædicta, deinde declarata. Quæ autem ad veritatem inueniendam adiuuant, ne ipsa quidem sunt reiicienda. Ipsa certè philosophia, quæ annunciat prouidentiam, & beatæ quidem vitæ remunerationem, miseræ autem punitionem, summatim theologiam tractat. Quæ autem accuratè & exactè traduntur, & quæ sigillatim habentur, ea vtique non seruat. Neque enim de filio Dei, neque de ea quæ est

C per prouidentiam œconomia tractat, vt nos: non enim diuinam nouerat religionem. Quamobrem hereses quoque quæ sunt in barbara philosophia, etiamsi vnum Deum dicant, etiamsi Christum celebrent, id in genere dicunt, non ex veritate. Nam & alium Deum adinueniunt, & Christum non accipiunt, sicut tradunt Prophetiæ. Verum enimvero quæ sunt apud eos falsa dogmata, quamdiu aduersantur vitæ quæ agitur ex veritate, sunt contra nos. Ecce enim Paulus Timotheum circuncidit propter eos qui credebant ex Iudæis,

D ne eo dissoluente ea quæ in lege carnalius intellecta erant, à fide deficerent qui ex lege initiati, etsi recte sciret non iustificare circumcisionem. Omnibus enim omnia fieri profitebatur, vt se accommodaret, principalia conseruans interim dogmata, vt omnes lucrifaceret. Daniel autem torquem sub rege gestauit Persarum, non despiciens vexari populum. Mendaces ergo sunt reuera, non ij qui se accõmodant propter negotium salutis: neque qui labuntur in aliquibus ex iis quæ sunt singularia, sed qui concidunt in iis quæ sunt vel maxime principalia, & Dominum quidem, quoad eius fieri ab eis potest, infirmant & abrogant:

auferunt autem veram Domini doctrinam : quia non pro dignitate Dei & Domini scripturas differunt & tradunt. Depositum enim quod Deo redditur, est conuenienter Domini doctrinæ, per eius Apostolorum piam traditionem intelligentia & exercitatio. Quod autem auditis in aurem, abditè scilicet de mysterio (nam quæ sunt eiusmodi, dicuntur in aurem dici allegoricè) super domos, inquit, prædicate : idque fecerunt, cum ea præclare ac magnifice intellexissent, sublimique & excelso dicendi genere tradiderunt, & ex regula veritatis scripturas explanarunt. Neque enim prophetia, neque ipse seruator adeo crasse & generaliter elocutus est diuina mysteria, vt ea facile capi possent à quibuslibet, sed differuit in parabolis. De Domino quidem certe dicunt Apostoli, quòd omnia locutus est in parabolis, & nihil loquebatur eis sine parabola. Si autem omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil : ergo Prophetia quoque & lex per ipsum factæ sunt, & per ipsum dictæ sunt in parabolis. Cæterum, Recta sunt omnia, inquit scriptura, coram iis qui intelligunt, hoc est, iis qui ab ipso declaratam scripturarum expositionem, ex ecclesiastica regula accipientes conseruant. Regula autem ecclesiastica est concentus & consensio legis & Prophetarum, conuenienter testamento quod traditur per Domini aduentum. Atque cognitionem quidem sequitur prudentia, prudentiam autem temperantia. Dicatur enim prudentiam quidem esse diuinam cognitionem, & in iis qui Dij fiunt : temperantiam autem philosophantur esse mortalem, & in hominibus nondum sapientibus. Iam vero si virtus est diuina, etiam ipsius cognitio : temperantia autem est veluti imperfecta prudentia, prudentiam quidem desiderans, laboriosè autem operans, & non contemplans : sicut certe iustitia quæ est humana, vt quid commune, subiicitur sanctitati, quæ diuina est iustitia. Ei enim qui est perfectus, non in ciuilibus contractibus, neque in prohibitione legis, sed ex propria actione & dilectione in Deum est iustitia. Propter multas ergo causas occultant scripturæ sententiam. Primùm quidem, vt diligenter inquiramus, & semper in intelligenda salutari vigilemus doctrina.

Matt. 10.

Marc. 4.

A ἀποστερωῦντες ὁ τ Κυρίου τ δόγμ διδασκαλίαν· οἱ μὴ κατ' ἀξίαν τ Θεοῦ & τ Κυρίου τὰς γραφὰς * λεγομῶτές τε κ παραδιδόντες· παραθήκη γὰρ ἀποδιδομένη Θεῷ, ἡ κ' τ τ Κυρίου διδασκαλίαν, διὰ τ̃ τ Ἀποστόλων αὐτ, τῆς θεοσεβοῦς παραδόσεως συνειδότες τὴν σωμάσκησιν· Ὃ δ ἀκούετε εἰς τὸ οὖς· ὑπερκεκρυμμένως δηλονότι & ἐν μυστηίῳ· τὰ τοιαῦτα γὰρ εἰς τὸ οὖς λέγεσθαι ἀλληγορῆται· ὅτι τ δωμ, φησί, κηρύξατε· μεγαλοφρόνως τε ἐνδοξάμενοι, & ὑψηγόρως παραδιδόντες, κ κ' τὸν τῆς ἀληθείας κανόνα, διασαφοῦντες

B τὰς γραφάς· ὅτε γὰρ ἡ προφητεία, ὅτε ὁ Σωτὴρ αὐτὸς, ἁπλῶς ὅπως ὡς τυχοῦσιν ἐβάλωτα εἰ, τὰ θεῖα μυστήρια ἀπεφθέγξατο, ἀλλ' ἐν παραβολαῖς διελέξατο. λέγουσι γοῦν οἱ Ἀπόστολοι περὶ τ Κυρίου, ὅτι πάντα ἐν παραβολαῖς ἐλάλησεν, κ οὐδὲν ἄνευ παραβολῆς ἐλάλει αὐτοῖς. εἰ δ πάντα δι' αὐτ ἐγένετο, κ χωρὶς αὐτ ἐγένετο οὐδὲ ἕν, κ ἡ προφητεία ἄρα κ ὁ νόμος δι' αὐτ τε ἐγένετο, κ ἐν παραβολαῖς ἐλαλήθη τὰ δι' αὐτ· πάλιν Ἀπέναντι ὀρθὰ ἐνώπιον τ συνιέντων, φησὶν ἡ γραφή· τουτέστι, τ ὅσοι παρ' αὐτ σαφηνισθέντα τ γραφῶν

C ἐξήγησιν κ τὸν ἐκκλησιαστικὸν κανόνα ἐνδεχόμενοι διασώζουσι· κανὼν δὲ ἐκκλησιαστικὸς, ἡ συμφωνία νόμου τε κ προφητ τῇ κ' πρὸ τ Κυρίου παρουσίαν παραδιδομένῃ διαθήκῃ. γνῶσιν μὲν οὖν ἕπεται φρόνησις· σοφροσύνη δὲ, τῇ φρονήσει· ἐπιτάττει γὰρ πρὸ μὲν φρόνησιν παραλαμβάνουσι θείαν, κ ἐν τοῖς θεοποιουμένοις· πρὸ δὲ σοφροσύνῃ ὑπερπρὸ κ ἐν ἀνθρώποις εἶναι φιλοσοφοῦσιν, οὐδέπω σοφοῖς·

D αὐτίκα εἴπερ ἀρετή τε ἐστὶ θεία κ γνῶσις ἑαυτῆς· ἡ δὲ σωφροσύνη δὲ, οἷον ἀτελὴς φρόνησις, ἐφιεμένη μὲν φρονήσεως, ἐργατικὴ δὲ ὑπαπόνως, κ οὐ θεωρητική· καθάπερ ἀμέλει ἡ δικαιοσύνη, αἰνετὴν οὖσα, κοινὸν ὑποβέβηκε τῇ ὁσιότητι, θείαν δικαιοσύνην παραλαμβάνουσαν· τῷ τελείῳ γὰρ οὐκ ἐν συμβολαίοις πολιτικοῖς, οὐδὲ ἐν ἀπαγορεύσει νόμου, ἀλλ' ἐξ ἰδιοπραγίας κ τῆς πρὸς Θεὸν ἀγάπης ἡ δικαιοσύνη· διὰ πολλὰς τοίνυν αἰτίας ὑπικρύπτουσι τ νοῦν αἱ γραφαί· σκοπὸν μέν, ἵνα ζητητικοὶ, ὑπάρχωμεν, κ προσκαρτερῶμεν ἀεὶ τῇ τ σωτηρίων λόγων θύρᾳ·

ἔπειτα, μηδὲ πᾶσι πρέπον ἦν νοῆσαι, ὡς μὴ βλαβείη ἕτερος ἐκδεξάμενος τὰ λεγόμενα ἀπὸ τοῦ ἁγίου Πνεύματος σωτηρίως εἰρημένα. διὸ δὴ τοῖς ἐκλεκτοῖς τῶν ἀνθρώπων, τοῖς τε ἐκ πίστεως εἰς γνῶσιν ἐγκρίτοις τηρούμενα τὰ ἅγια τῶν προφητικῶν μυστήρια, τοῖς παραβολαῖς ἐκκαλύπτεται· παραβολικὸς γὰρ ὁ χαρακτὴρ τῆς γραφῆς· διὸ καὶ ὁ Κύριος, οὐκ ὢν κοσμικός, ὡς κοσμικὸς εἰς ἀνθρώπους ἦλθεν· καὶ γὰρ ἐφόρεσε τὸν πάσῃ ἀρετῇ ἐμβιωτὸν καὶ σωτήριον τοῦ κόσμου ἄνθρωπον ὅτι τὰ νοητὰ καὶ κύρια διὰ τῆς γνώσεως αἰρόμενον ἐκ κόσμου εἰς κόσμον. διὸ καὶ μεταφορικὴ κέχρηται τῇ γραφῇ· τοιοῦτον γάρ ἐστι παραβολή, λόγος ἀπό τινος οὐ κυρίου μέν, ἐμφερεῖς δὲ τῷ κυρίῳ, ὅτι ἀληθὲς καὶ κύριον ἄγων τὸ συνιέντα· ἢ, ὥς τινές φασι, λέξις διὰ ἑτέρων τὰ κυρίως λεγόμενα μετ' ἐναργείας παρεισάγουσα. ἤδη δὲ καὶ ἡ οἰκονομία πᾶσα ἡ περὶ τοῦ Κύριον προφητευθεῖσα, παραβολὴ ὡς ἀληθῶς φαίνεται τοῖς μὴ τὸ ἀληθὲς ἐγνωκόσιν, ὅτ' αὐτὸς τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ, ὃς τὰ πάντα πεποιηκότος, σάρκα αἰληφότα, καὶ ἐν μήτρᾳ παρθένου κυοφορηθέντα· καθὸ γεγένηται ὃ αὐθητὸν αὐτοῦ σαρκίον· ἀκολούθως δὲ, καθὸ γέγονεν, τοῦτο πεπονθότα καὶ ὠδινηκέναι, ὁ μὲν, λέγει οἱ δὲ, ἀκούουσιν, Ἰουδαίοις μὲν σκάνδαλον, Ἕλλησι δὲ μωρίαν, ὡς φησιν ὁ Ἀπόστολος. δηλονοηθεῖσαι δὲ αἱ γραφαὶ, καὶ τοῖς ὦτα ἔχουσιν ἐμφήνασαι τὸ ἀληθὲς αὐτὸ σκῆνος, ὃ πέπονθεν ἡ σάρξ, ὃ αἰείληφεν ὁ Κύριος, δύναμιν Θεοῦ καὶ σοφίαν καταγγέλουσιν. ὅτι πᾶσί τε τὸ παραβολικὸν εἶδος τῆς γραφῆς, ἀρχαιότατον ὄν, ὡς προεῖπαμεν, εἰκότως δὲ καὶ τοῖς προφήταις μάλιστα ἐπλεόνασεν. ἵνα δὴ καὶ τοῖς φιλοσόφοις τοῖς παρ' Ἕλλησι, καὶ τοῖς δὲ καὶ τοῖς ἄλλοις βαρβάροις σοφοῖς ἀγνοηκέναι τὸ ἅγιον ὑποδείξῃ πνεῦμα τὴν ἐσομένην τοῦ Κυρίου παρουσίαν, καὶ τὴν ἐπ' αὐτῷ παραδοθησομένην μυστικὴν διδασκαλίαν· εἰκότως ἄρα κηρύσσουσα ἡ προφητεία τὸν Κύριον, ὡς μὴ παρὰ τὰς τῶν πολλῶν ὑπολήψεις λέγουσα, βλασφημεῖν δοκοίη, ἐμμάτιόν τε τὰ σημαινόμενα φωναῖς τε καὶ ὅτι ἑτέρας ἐννοίας ἄλλην δυναμένας. αὐτίκα οἱ προφῆται πάντες οἱ προθεσπίσαντες τὴν παρουσίαν τοῦ Κυρίου, καὶ σὺν αὐτῷ τὰ ἅγια μυστήρια, ἐδιώχθησαν, ἐφονεύθησαν· καθάπερ καὶ αὐτὸς ὁ Κύριος, διδάσκαλος αὐτοῖς τῶν γραφῶν καὶ οἱ τούτου γνήσιοι,

A Præterea, ne omnibus quidem conueniebat hominibus intelligere, ne fraudi iis esset, si aliter acciperent ea quæ à sancto Spiritu dicta sunt salutariter. Quocirca iis qui sunt electi ex hominibus, & iis qui ex fide cooptati sunt ad cognitionem, quæ seruantur sancta mysteria Prophetiarum, teguntur parabolis. Scripturarum enim stilus est parabolicus. Quocirca Dominus quoque cum non esset mundanus, tanquam mundanus venit ad homines. Portauit enim omnem virtutem, hominemque qui erat in mundo enutritus, ad ea quæ percipiuntur intelligentia, & sunt principalia, à mundo in mundum erat sublaturus. Quocirca scriptura quoque vtitur metaphora. Est enim parabola res eiusmodi: oratio ab aliquo non proprio quidem, sed quod est simile proprio, ad id quod est verum & proprium deducens eum qui intelligit: aut vt dicunt aliqui, dictio quæ per alia, ea quæ propriè dicuntur ostendit cum efficacia. Iam vero vniuersa quoque œconomia quæ prædicta est à Prophetis de Domino, videtur vere parabola iis qui veritatem non norunt: quando filium Dei qui fecit omnia, carnem susceptisse, & in vtero Virginis conceptum esse, quatenus fuit genita sensilis eius caruncula, & consequenter quatenus fuit genita: passam esse & resurrexisse, vnus quidem dicit, alij vero audiunt: Iudæis quidem scandalũ, Græctis autem stultitiam, vt dicit Apostolus. Aperte autem scripturæ & iis qui aures habent verum ostendentes, illud ipsum quod passa est caro quam suscepit Dominus, Dei virtutem & sapientiam annunciant. Postremò parabolicum scripturę genus cum sit, vt ostendimus, antiquissimum, merito apud Prophetas maximè abundauit, vt etiam philosophos, qui erant apud Græcos, & eos qui erant apud alios barbaros sapientes, ostendat sanctus Spiritus ignorasse futurum Domini aduentum, & mysticam quę ab ipso tradenda fuit doctrinam. Merito ergo quæ Dominum prædicat Prophetia, ne præter multorum dicens opiniones aliquibus videretur blasphemare, ea quæ significantur figurauit vocibus, quæ possint etiam ducere ad alias mentis conceptiones. Iam vero Prophetæ omnes qui Domini aduentum, & sancta quæ cum ipso erant, prædixerunt mysteria, persecutionem passi sunt, occisi sunt, sicut ipse quoque Dominus qui eis explanauit scripturas. Eius quoque familiares,

qui verbum prædicauerunt, postquam ipse excessit è vita, vsi sunt parabolis. Vnde etiam Petrus in prædicatione loquens de Apostolis, dicit: Nos autem cum cognouissemus libros quos habuimus Prophetarum, qui partim quidem per parabolas, partim autem per ænigmata, partim vero expressa sua authoritate & ipsis verbis Christum Iesum nominant, inuenimus eius aduentum, & mortem, & crucem, & reliqua omnia supplicia quibus eum affecerunt Iudæi, & resurrectionem, & in cælos assumptionem, priusquam conderentur Hierosolyma sicut scriptum est: Hęc omnia sunt quæ oportebat ipsum pati, & post ipsum ea quæ erunt. Hæc ergo cum agnouissemus, Deo credidimus ex iis quæ de ipso scripta sunt. Et paulo post rursus infert, diuina prouidentia factas esse scripturas, sic referens: Sciebamus enim Deum hęc vere iussisse: & absque scriptura nihil dicimus. Habet autem alias quoque quasdam proprietates sermo Hebræus, sicut etiam vnusquisque ex reliquis, peculiari quodam constans loquendi genere, quod gentis ostendit stilum & figuram. Dialectum itaque definiunt, dictionem quæ gentis stilo ac figura conficitur: sed non illis sermonibus nota est Prophetia. Græcis enim quæ troporum vocantur mutationes, de industria occultant, deductæ ad similitudinem earum quæ sunt apud nos prophetiarum: quanquam ostenditur tropus esse voluntariæ à recto declinationis, quæ fit vel versu vel soluta dictione. Est quidem certe tropus, dictio transcripta à proprio ad non proprium compositionis causa, & propter rectum phraseos vsum quæ est in oratione. Prophetia autem minimè vtitur figuris in dictionibus, propter ornatum orationis. Quia autem non omnium est veritas, multis modis occultat virtutem, iisque solis qui sunt initiati ad cognitionem, qui veritatem quærunt propter charitatem, lucem exoriri facit. Dicitur autem prophetiæ species prouerbium à barbara philosophia: dicitur quoque parabola & deinde ænigma. Quinetiam dicitur sapientia, & vt ab ea diuersum quid disciplina, & rursus sermones prudentiæ, & strophæ verborum, & vera iustitia, & rursus doctrina dirigendi iudicium: & astutia quæ simplicibus accidit ex disciplina & sensus & intelligentia, quæ ei inditur qui est recenter imbutus catechesi.

Prou. 1.

οἱ κηρύξαντες τὸν λόγον, ὡς αὐτὸς, μετ' αὐτὸν
ὃ ζῆν προβάλοντο. ὅθεν καὶ ὁ Πέτρος ἐν τῷ
κηρύγματι φησὶ τῶν Ἀποστόλων λέγων, φησίν·
Ἡμεῖς δὲ, ἀναπτύξαντες τὰς βίβλους, ἃς εἴ-
χομεν τῶν προφητῶν, ἃ μὲν, δι' ὁμοιω-
λῶν· ἃ δὲ, δι' αἰνιγμῶν· ἃ δὲ αὐθεντικῶς καὶ
αὐτολεξεὶ τὸν Χριστὸν Ἰησοῦν ὀνομαζόντων· εὕρο-
μεν ἔν τε παρουσίαν αὐτοῦ, ἔν τε θάνατον, ἔν τε
σταυρὸν, καὶ τὰς λοιπὰς κολάσεις πάσας, ὅσας
ἐποίησαν αὐτῷ οἱ Ἰουδαῖοι· καὶ τὴν ἔγερσιν, καὶ τὴν
εἰς οὐρανοὺς ἀνάληψιν, πρὸ τοῦ Ἱεροσόλυμα
κτισθῆναι, καθὼς ἐγέγραπτο· ταῦτα πάντα
ἃ ἔδει αὐτὸν παθεῖν, ἔν μετ' αὐτὸν ἃ ἔσται. ταῦ-
τα οὖν πιστεύσαντες, πεπιστεύκαμεν ὅτι Θεῷ δηλο-
τι γεγραμμένων εἰς αὐτόν. καὶ μετ' ὀλίγα ἐπι-
φέρει πάλιν, θεία προνοίᾳ τὰς προφητείας
γεγονέναι παιδείας ὧδε· Ἐγνωμεν γὰρ ὅτι ὁ
Θεὸς αὐτὰ προστάξειν ὄντως, καὶ οὐδὲν ἄτερ
γραφῆς λέγομεν. ἔχει δ' οὖν καὶ ἄλλας τινὰς
ἰδιότητας ἡ Ἑβραίων διάλεκτος, καθάπερ
ἑκάστη τῶν λοιπῶν, λόγον τινὰ ἐμφερόμενα,
ἐθνικὸν ἐμφαίνοντα χαρακτῆρα. διάλεκτον
γοῦν ὁρίζονται λέξιν ἐθνικῷ χαρακτῆρι συν-
τελουμένην. ἀλλ' ὅτι γε ἐκείναις ταῖς διαλέ-
κτοις ἡ προφητεία γνώριμος καθίσταται· ταῖς
μὲν γὰρ Ἑλληνικαῖς κατ' ὀπτασίαν αἱ κα-
λούμεναι τῶν τρόπων ἐξαλλαγαὶ τὰς ὑπονοίας
ποιοῦνται, κατ' εἰκόνα τῶν παρ' ἡμῖν προφη-
τικῶν ἀναγράφων πλὴν ἐκείνου τοῦ παραγρα-
πτοῦ καὶ ὃ ὀρθὸν ἐμμέτρῳ ἢ ᾠδικῷ φράσει
γινομένης δείκνυται. ἔστι γοῦν ὁ τρόπος, λέξις
παρηλλαγμένη ἀπὸ τοῦ κυρίου ὅτι ὃ μὴ
κύριον, κατασκευῆς ἕνεκα καὶ φράσεως τῆς ἐν
τῷ λόγῳ σύγχρησίας χάριν. ἡ προφητεία δὲ,
ὅλη ὅλως ἐστὶ περὶ τὰς λέξεις σχηματισμοὺς
ὑποτυποῦται διὰ τὸν κάλλος τῆς φράσεως. τῶν δὲ
μὴ πάντων ἐστὶ τὴν ἀλήθειαν, ὑποκρύπτεται
πολυτρόπως, μόνοις τοῖς εἰς γνῶσιν μεμυημέ-
νοις, τοῖς δι' ἀγάπην ζητοῦσι τὴν ἀλήθειαν, ὃ φῶς
ἀνατέλλουσα. λέγεται δ' οὖν εἶδος τῆς προφη-
τείας ἡ παροιμία, καὶ τῆς βαρβάρου φιλοσο-
φίας· λέγεται τε καὶ παραβολή· τό τε αἴνιγμα
ὅτι τούτοις. δηλοῖ δὲ καὶ σοφία λεγομ· καὶ ὡς
ἕτερον αὐτῆς ἡ παιδεία, λόγοι τε αὖ φρονή-
σεως, καὶ τροφαὶ λόγων, καὶ δικαιοσύνη δήπου,
διδασκαλία τε αὖ τοῦ κατευθύναι κρίμα, καὶ πα-
ρρησία ἀκακίας καὶ τῆς παιδείας προσηγορία,
αἴσθησίς τε καὶ ἔννοια τῷ νεοκατηχήτῳ γινομένῃ.

ὁ τούτων ἀκούσας, φησί, τῷ προφήτῃ, σο-
φὸς, σοφώτερος ἔσται· κυβέρνησιν δὲ ὁ νοήμων
κτήσεται, καὶ νοήσῃ παραβολὴν καὶ σκοτεινὸν
λόγον, ῥήσεις τε σοφῶν καὶ αἰνίγματα. εἰ δὲ ἀπὸ
Ἕλληνος τοῦ Διὸς τοῦ καλουμένου Δευκαλίω-
νος τὰς Ἑλληνικὰς σποράδην κεκλῆσθαι διαλέκ-
τους, ἐκ τῶν χρόνων ὧν φθάσαντες προεφήσα-
μεν, ῥᾴδιον συνιδεῖν ὅσαις γενεαῖς τῶν Ἑβραίων
φωνῆς αἱ παρ' Ἕλλησι μεταγενέστεραι διάλεκτοι
ὑπάρχουσι. προϊούσης δὲ τῆς γραφῆς τοῖς προφη-
τευθεῖσιν ὑπὸ τοῦ προφήτου τρόποις καθ' ἑκάσ-
την προεκθεσιν σημειωσάμενοι, παραθησόμεθα τὴν
γνωστικὴν ἀγωγήν, κατὰ τὸν τῆς ἀληθείας κανόνα
φιλοτέχνως ἐπιδεικνύμενοι· οὐ γὰρ δηλοῖ ἐν τῇ
ὁράσει τοῦ Ἑρμᾶ ἡ δύναμις ἐν τῷ τύπῳ τῆς
Ἐκκλησίας φανεῖσα, ἔδωκεν ὃ βιβλίον εἰς με-
ταγραφὴν, ὁ τοῖς ἐκλεκτοῖς ἀναγνῶναι ἐβού-
λετο· τοῦτο δὲ μετεγράψατο πρὸς γράμμα
φησὶ, μὴ δυνάμενον τὰς συλλαβὰς τελέσαι. ἐ-
δήλου δ' ἄρα τὸ μὲν γραφὲν πρόδηλον εἶ-
ναι πᾶσι, κατὰ τὸ φιλεῖν ἀπάγνωσιν ἐκλαμβάνο-
μένων· καὶ ταύτῃ εἶναι τὴν πίστιν στοιχείων τάξιν
ἔχουσαν· διὸ δὴ καὶ πρὸς τὸ γράμμα ἀνάγ-
νωσις ἀλληγορήσεται· τὴν δὲ ἐμπύρευσιν εἶναι τὴν γνωσ-
τικὴν τῶν γραφῶν, προκοπτούσης ἤδη τῆς πίστεως.
Εἰκάζεται τῇ κατὰ τὰς συλλαβὰς ἀναγνώσει ἐκ-
δεχόμενα. ἀλλὰ καὶ Ἡσαΐας ὁ προφήτης βι-
βλίον καινὸν κελεύεται λαβὼν, ἐγγράψαι τι-
νά, τὴν γνῶσιν τὴν ἁγίαν, δηλοῦντος τοῦ γράφον-
τος τὴν ἐξηγήσεως ὕστερον ἔσεσθαι προφητεύοντος τοῦ
πνεύματος τὸ ἐπὶ καὶ ἐσχάτου τοῦ καιροῦ ἀγρα-
φον τυγχάνουσαν, δηλοῦντος μηδέπω γινώσκε-
σθαι. εἴρητο γὰρ ἀπ' ἀρχῆς μόνοις τοῖς νοοῦσιν.
αὐτίκα διδάξαντος τοῦ Σωτῆρος τοὺς Ἀποστό-
λους, ἡ τοῦ ἐγγράφου ἄγραφος ἤδη καὶ εἰς ἡ-
μᾶς δηλοῦται παράδοσις, καρδίαις καιναῖς καὶ
τὴν ἀνακαίνωσιν τοῦ βιβλίου τῇ δυνάμει
τοῦ Θεοῦ ἐγγεγραμμένην. ταύτῃ οἱ παρ' Ἕλλησι λογιώτατοι τῷ Ἑρμῇ, ὃν δὴ λόγον
εἶναί φασι διὰ τὸ ἑρμηνευτὸν, καθιερῶσθαι τῆς
ῥοιᾶς τὸν καρπόν· πολυχεύδης γὰρ ὁ λόγος.
εἰκότως ἄρα καὶ τὸν Μωσέα παραλαμβανόμε-
νον διπλοῦν εἶδεν Ἰησοῦς ὁ τοῦ Ναυῆ· καὶ τὸν
μὲν, μετ' Ἀγγέλων· τὸν δὲ, ὑπὲρ τὰ ὄρη περι-
εἰς τὰς φάραγγας κηδείας ἀξιούμενον· εἶδεν δὲ
Ἰησοῦς τὸν θεὸν ταύτῃ κάτω, πνεύματι
ἐπαρθείς, σὺν τῷ τοῦ Χαλέβ. ἀλλ' οὐχ ὁμοίως
ἄμφω θεωνται· ἀλλ' ὁ μὲν, ἐς βαθὺ κατέπλευσεν.

A Qui hos, inquit, audiuit Prophetas, sapiens, erit sapientior, gubernationem autem possidebit intelligens, & intelliget parabolam & obscuram orationem, & sapientum dicta & ænigmata. Si autem ab Hellene Iouis filio, qui fuit cognominatus Deucalion, contigit Hellenicas, id est Græcas, appellari linguas, ex temporibus quæ prius diximus, facile perspici potest, quot generationibus sint Hebræa lingua posteriores linguæ quæ sunt apud Græcos. Procedente autem scriptura, cum qui prædicti sunt à Propheta tropos in vnaquaque parte adnotauerimus, adducemus viuendi rationem ex cognitione, per regulam veritatis, quam sedulò & artificiosè ostendemus. An non enim quæ Hermæ quoque in visione apparuit potestas in typo Ecclesiæ, dedit librum legendum quem voluit annunciari electis? Eum autem, inquit, transcripsit ad literam, cum non inueniret quomodo finiret syllabas. Significabat vtique literam esse omnibus claram, si in nuda lectione accipiatur, & hanc esse fidem quæ locum obtinet elementorum. Quocirca quę est ad literam lectio, susci-
B pit etiam allegoriam. Scripturarum autem ex cognitione explicationem, fide iam proficiente assimilari ei quæ fit per syllabas lectioni intelligimus. Quinetiam
C iubetur Esaias propheta, nouo libro accepto in eo scribere quædam: sanctam illam quæ postea futura erat cognitionem, per scripturarum expositionem, propheticè prædicente spiritu, eam quæ illo tempore nondum erat scripta, propterea quod nondum cognosceretur: dictum enim fuerat ab initio iis solis qui intelligunt. Iam verò cum Apostolos docuerit Seruator, scriptæ non scripta iam quoque nobis traditur traditio, quæ nouis cordibus, secundum
D nouum illum librum spiritus inscribitur potentia. Ea ratione qui apud Græcos sunt eruditissimi, Mercurio, quem dicunt esse orationem, consecrant propter vsum vocis atque interpretationem, fructũ mali Punici. Habet enim multas latebras oratio. Meritò ergo Mosen quoque qui assumebatur, duplicem vidit Iesus filius Naue, & vnum quidem cum Angelis, alterum autem supra montes, qui dignus erat cui in conuallibus iusta fierent. Vidit autem Iesus hoc spectaculum inferius, sublatus spiritu, vna cum Chaleb: sed non vident ambo similiter. Verum hic quidem descendit citius,

vt qui multum quod grauabat inferret: ille autem cum descendisset, postea narrauit gloriam quam erat contemplatus, vt qui magis quàm alter posset perspicere, vt qui esset purior, significante, vt arbitror, historia, non omnium esse cognitionem. Nam alij quidem corpus literarum, nempe dictiones & nomina perinde ac corpus Mosis accipiunt: alij vero sententias, & quæ à nominibus significantur peruident, eum qui est cum Angelis Mosen curiose inquirentes. Certe etiam ex iis qui ipsum Dominum inuocabant, multi quidem dicebant, Fili Dauid miserere mei: pauci autem cognoscebant filium Dei, sicut Petrus, quem etiam beatum pronunciauit, quoniam ei caro & sanguis non reuelauit veritatẽ, sed pater eius qui est in cœlis: significans eum qui est cognitione præditus, non per eius carnem quæ fuit gestata in vtero, sed per ipsam paternam potentiam cognoscere filium Omnipotentis. Non solum autem vulgo cum in scripturas incidit, est adeò difficilis acquisitio veritatis: sed ne his quidem quorum est propria scientia, totam simul aceruatim dari contemplationem, docet Mosis historia, donec sicut Hebræi gloriam Mosis, & sancti Israël Angelorum visiones, ita nos quoque obiectum veritatis splendorem aduersis intueri oculis possimus. Nos autem cursim exempli gratia ad declarandam cognitionem, exponamus Decalogum. Et quod sacrificium quidem sit Denarius numerus, superuacaneum est nunc dicere. Sin autem tabulæ scriptæ opus sint Dei, inuenientur naturale ostendere opificium. Per digitum autem Dei intelligitur Dei potentia per quam efficitur creatio cœli & terræ: quorum amborum intelligentur tabulæ esse signa. Nam Dei quidem scriptura & formatio in subiecta tabula, est mundi creatio. Decalogus autem imagine quadam cœlesti, continet Solem & Lunam, astra, nubes, lucem, spiritum, aquam, aërem tenebras, ignẽ: hic est cœli naturalis decalogus. Terræ autem imago continet homines, pecora, reptilia, bestias, & ex aquatilibus pisces & cete: & rursus similiter ex volucribus, & quæ sunt carniuoræ, & quę miti ac mansueto vtuntur cibo: & ex plantis similiter, & quæ sunt fertiles, & quæ steriles. Hic est terræ naturalis decalogus. Porro autem arca quæ hæc continebat, rerum diuinarum & humanarũ erit cognitio & sapientia. Fortasse autẽ fuerint hę duæ tabulæ.

Matt. 15. Ibid. 16.

A πολύ δ βελτίον ἐπαγάλλομος· ὁ δὲ, ὑπακτελθών, ὕστερον τ δόξαν διηγῆτο ὡ ἐθεᾶτο, δηλωθρῆσαι δυνηθεὶς μᾶλλον θατέρου, ἅτε καὶ καθαρώτερος γιόμενος· δηλούσης οἶμαι τῆς ἱστορίας, μὴ πάντων εἰδ τ γνῶσιν ἐπεὶ οἱ μὲ, τὸ σῶμα τ γραφῶν ταῖς λέξεσι καὶ τὰ ὀνόματα, καθάπερ τὸ σῶμα τὸ Μωσέως, περισκοπεῦσιν· οἱ δὲ, ταῖς διανοίαις καὶ τὰ ὑπὸ τ ὀνομάτων δηλούμενα θεωροῦσι, τὸν μετ' Ἀγγέλων Μωσέα πολυπραγμονοῦντες. ἀμέλει καὶ τ ὀπιθουμένων τ Κύριον αὐτὸν, οἱ μὲν πολλοὶ, Υἱὲ Δαβὶδ, ἐλέησόν με, ἔλεγον· ὀλίγοι δ ἦσαν ἐπιγνώσοντες τὸν Θεοῦ, καθάπερ ὁ Πέτρος· ὃν καὶ ἐμακάρισεν, ὅτι αὐτῷ σὰρξ & αἷμα οὐκ ἀπεκάλυψε τ ἀλήθειαν, ἀλλ' ἡ ὁ πατὴρ αὐτοῦ ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς· δηλῶν τὸν γνωστικὸν & θεωρητικὸν τ σωτῆρος αὐτοῦ τῆς κατηχήσεως, ἀλλὰ δι' αὐτῆς τ δυνάμεως τ πατρικῆς, γνωρίζειν τ υἱὸν & παντοκράτορος. οὐ μόνον τοίνυν τοῖς ὁπωστυχοῦσιν ἁπλῶς ὄντως δύσκολος ἡ τ ἀληθείας κτῆσις· ἀλλὰ καὶ ὧν τυγχάνῃ ἡ ὁπωσηµὴν οἰκεία, μηδὲ τούτοις ἀθρόαν δίδοσθαι τὴν θεωρίαν, ἀλλ' ἐν τ Μωσέως ἱστορίᾳ διδάσκει, μέχρις αὖ ἐθισθέντες B ἀτενίζειν, καθάπερ οἱ Ἑβραῖοι, τῇ δόξῃ τῇ Μωσέως, καὶ οἱ ἅγιοι & Ἰσραὴλ τ τ Ἀγγέλων ὀπτασίας, ὅτως καὶ ἡμεῖς τ τ ἀληθείας μὴ μαρυγὰς ἀντιβλέπειν δυνηθῶμεν. ὑπόδειγμα δὴ ἡμῖν καὶ παράσημον ἐγκείσθω εἰς C φανερὰν γνωστικὴν, ἡ δεκάλογος. καὶ ὅτι μὲν ἱερὰ ἡ δεκὰς, περιττόν λέγειν τὰ νῦν· εἰ δὲ αἱ πλάκες αἱ γεγραμμέναι ἔργον Θεοῦ, φυσικὴν ἐμφαίνουσαι δημιουργίαν εὑρεθήσονται· δάκτυλος γὰρ Θεοῦ, δυνάμεις νοηταὶ Θεοῦ. δι' ἧς ἡ κτίσις τελεσθεῖσα οὐρανοῦ καὶ γῆς· ὧν ἀμφοῖν αἱ πλάκες νοηθήσονται σύμβολα· Θεοῦ μὲν γὰρ γραφὴ καὶ εἰδοποιία ὑποκειμένῃ τῇ πλακὶ, D δημιουργία δ κόσμου τυγχάνει. ἡ δεκάλογος οὖν, καὶ μὲν οὐράνιον εἰκόνα, περιέχει Ἥλιον καὶ Σελήνην, ἄστρα, νέφη, φῶς, πνεῦμα, ὕδωρ, ἀέρα, σκότος, πῦρ. αὕτη φυσικὴ δεκάλογος οὐρανῦ· ἡ δὲ τ γῆς εἰκὼν, περιέχει ἀνθρώπους, κτήνη, ἑρπετὰ, θηρία, καὶ τ ἀνέδρων ἰχθύας καὶ κήτη. τ τε αὖ πτηνῶν ὁμοίως τά τε σαρκοβόρα, καὶ τὰ ἡμέρῳ χρώμενα τροφῇ· φυτῶν τε ὡς αὖτως, τά καρποφόρα καὶ ἄκαρπα. αὕτη φυσικὴ δεκάλογος γῆς. καὶ ἡ κιβωτὸς δὲ, ἡ ταῦτα περιέχουσα, ἡ τ θείων τε καὶ ἀνθρωπίνων γνῶσις εἴη ἂν καὶ σοφία. τάχα δ' ἂν εἶεν αἱ δύο πλάκες αὗται,

διαθῶν προφητεία διαθηκῶν. μυεκμηνίσθησαν A Prophetia duorum teſtamentorum. Myſtice autem ſunt renouatæ, cum ſimul
θεῶ, μυστικῶς πλεονα ζώσης ἀγνοίας ἅμα καὶ abundaret ignoratio & peccatum. Du- Gal. 5.
ἁμαρτίας. διαθῶς, ὡς ἔοικεν, γράφονται διπλοῖς pliciter vero, vt videtur, ſcribuntur præ-
πνεύμασιν ἐπιτελεῖ, ᾧ τε ἡγεμονικῷ, καὶ τῷ τε cepta duplicibus ſpiritibus, nempe &
ὑποκειμένῳ· ἐπεὶ ἡ σὰρξ ἐπιθυμεῖ κατὰ τοῦ principali, & eo qui ſubiicitur: quoniam
πνεύματος, καὶ τὸ πνεῦμα κατὰ τῆς σαρκός. ἔστι δὲ καὶ caro concupiſcit aduerſus ſpiritum, &
δεκάς τις περὶ τὸν αὐθρωπον αὐτὸν, τά τε αἰσθη- ſpiritus aduerſus carnem. Eſt autem in
τήρια πέντε καὶ τὸ φωνητικὸν καὶ τὸ σπερματικόν· ipſo quoque homine quidam denarius:
καὶ τοῦτο δὴ ὄγδοον τὸ κατὰ τὴν πλάσιν πνευματικόν· quinque ſenſus, & vocis edendæ facul-
ἔνατον δὲ, τὸ ἡγεμονικὸν τῆς ψυχῆς· καὶ δέκατον, tas, & vis ſeminaria: & hic quoque octa-
τὸ διὰ τῆς πίστεως παραγινόμενον ἁγίου Πνεύ- uus qui fuit in formatione ſpiritus: nona
ματος χαρακτηριστικὸν ἰδίωμα. ἐπὶ τοῖς τού- B eſt facultas animæ quæ tenet principa-
τοις δέκα δοκοῦσιν αἰθρωπείοις μέρεσι παραγίνειν tum, quę etiam dicitur principalis. & de-
ἡ νομοθεσία φαίνεται, τῇ τε ὁράσει καὶ ἀκοῇ, cima eſt ſancti Spiritus quę per fidem ac-
καὶ τῇ ὀσφρήσει, ἁφῇ τε καὶ γεύσει καὶ τοῖς τούτων cedit, formam & characterem tribuens,
ὑποκειμένοις ὀργάνοις, διπλοῖς ὅσα, χερσί τε καὶ proprietas. His accedit, quod decem
ποσίν· αὕτη γὰρ ἡ πλάσις τοῦ αἰθρώπου. ἐπεισ- quibuſdam humanis partibus videtur
κρίνεται ὁ ἡ ψυχὴ, καὶ παρεισκρίνεται τὸ ἡγε- lex imperare, viſui, auditui, odoratui, ta-
μονικὸν, ᾧ διαλογιζόμθα, ὃ κατὰ τὴν τοῦ σπέρ- ctui, guſtui, inſtrumentiſque eorum ad-
ματος καταβολὴν γινώμενον, ὡς συναίρεσθαι miniſtris, quæ ſunt duplicia, nempe ma-
καὶ αὐτῷ τοῦτον τὸν δέκατον ἀριθμὸν, δι' ὧν nibus & pedibus: hæc eſt enim hominis
ἡ πᾶσα ἐνέργεια τοῦ αἰθρώπου ἐπιτελεῖται. formatio. Ingreditur autem anima, &
τῇ τάξει γὰρ εὐθέως γινόμενος ὁ αἰθρωπος, etiam prius ingreditur principalis facul-
ἀπὸ τοῦ παθητικοῦ τὴν ἀρχὴν τοῦ ζῆν tas qua ratiocinamur, quæ non genera-
λαμβάνει. τὸ λογιστικὸν οὖν καὶ ἡγεμονικὸν αἴ- C tur per deiectionem ſeminis, vt etiam
τιον εἶναι φαμὲν τῆς συστάσεως τοῦ ζῴου· ἀλλὰ abſque ea numerus decimus colligatur,
καὶ τοῦτο ὃ ἄλογον μέρος, ἐψυχῶσθαί τε καὶ per quæ vniuerſa actio hominis perfici-
μόριον αὐτῆς εἶναι. αὐτίκα τὴν μὲν ζωτικὴν tur ordine. Nam cùm primum eſt homo
δύναμιν, ἣ ἐμπεριέχεται τὸ θρεπτικόν τε genitus, accipit initium vitæ ab iis quæ
καὶ αὐξητικὸν καὶ καθ' ὅλου κινητικὸν, τὸ πνεῦμα perturbationi ſunt obnoxia: ratiocinan-
εἴληχε τὸ σαρκικὸν, ὀξυκίνητον ὄν, καὶ ποθητὴ di ergo facultatem & eam quæ eſt prin-
ἁφή τε τῶν αἰσθήσεων καὶ τοῦ λοιποῦ σώματος cipalis, dicimus eſſe animali cauſam cõ-
προβαίνοντος τε καὶ πρώτου πάσχοντος ἁφὴ σώ- ſtitutionis: quinetiam partem expertem
ματος· τὴν παραιρετικὴν δὲ τὸ ἡγεμονικὸν ἔχει rationis, & fieri animatam, & eſſe eius
δύναμιν, πρὸς ἣν ἡ ζήτησις καὶ ἡ μάθησις partem. Iam vitalem quidem facultatem, qua nutriendi continetur vis & augendi, & vt in ſumma dicam, mouendi, ſortitus eſt ſpiritus carnalis, qui & motu eſt facillimus, & quoquouerſus per ſenſus & reliquum corpus procedit, & per corpus primum patitur. Principalis autem animæ facultas habet liberam eligendi facultatem, in qua inquiſitio, diſciplina, & cognitio. Verumenimuero D vniuerſa ita ordinata ſunt, vt ad vnam principalem referantur facultatem: & propter illam & viuit homo, & certo modo viuit. Per corporeum itaque ſpiritum homo ſentit, concupiſcit, lætatur, iraſcitur, alitur, augetur: quinetiam per eum actiones aggreditur, cõueniẽter ei quod mẽs cogitarit & conceperit. Cum autem vicerit cupiditates, regnat principalis facultas. Illud ergo, Non concupiſces: non ſeruies, inquit, carnali ſpiritui, ſed ei imperabis, quoniam caro concupiſcit aduerſus ſpiritum & inſurgit, vt ſe turpiter & indecore gerat præter naturam:

ἡ γὰρ σὰρξ ἐπιθυμεῖ κατὰ τοῦ πνεύματος, καὶ εἰς τὸ παρὰ φύσιν ἀτακτεῖν ἐπιμίσγεται·

& ſpiritus aduerſus carnem obtinet imperium, ad hoc vt homo vitam tranſigat ſecundum naturam. Num ergo merito dictus eſt homo factus eſſe ad Dei imaginem, non quod attinet ad figuram conſtructionis, ſed quoniam Deus quidem ratione omnia architectatur: homo autem qui euaſerit cognitione præditus, ratiocinandi facultate bonas & honeſtas peragit actiones. Merito ergo duæ tabulæ, duobus ſpiritibus data præcepta, & ei qui eſt formatus, & ei qui eſt principalis, quæ ante legem tradita fuerant, dictę ſunt ſignificare, & ſenſum motus exprimunt per cogitationem, & manifeſtant per eam quæ eſt ex corpore operationem: eſt enim ex ambobus comprehenſio. Et rurſus, vt ſe habet ſenſus ad ſenſile, ita intelligentia ad id quod ea comprehenditur. Sunt autem duplices quoque actiones, aliæ quidem per mentis agitationem ac conceptionem, aliæ vero per operationem. Et primum quidem præceptum decalogi oſtendit vnum ſolum eſſe Deum omnipotentem, qui populum tranſtulit ex Ægypto per ſolitudinem in terram patriam, vt per diuinas quidem operationes comprehenderent vt poterant eius potentiam: ab eorum autem quæ ſunt genita abſtinerent idololatria, omnem ſpem habentes in Deo qui eſt ex veritate. Secundum autem ſignificat non oportere aſſumere, neque inferre magnam & omni veneratione dignam eius potentiam, quæ quidem eſt nomen (huius enim ſolummodo diſcēdi multi ſunt adhuc capaces) neque tranſferre eius nuncupationem ad res genitas & inanes, quas quidem fecere homines artifices: in quibus is qui eſt nō ponitur. In identitate enim ingenita, qui eſt, eſt ipſe ſolus. Tertium autē ſignificat, mundum à Deo eſſe factum: & dediſſe nobis ſeptimum diem ad quieſcēdum, propter eam quæ eſt in vita afflictionem, & malorum perpeſſionem. Deus enim indefeſſus, nulliſque obnoxius eſt paſſionibus, & qui nullius indiget: quiete autem indigemus nos, qui carnē geſtamus. Septimus ergo dies dicitur quies, abſtinētia à malis, prēparās illum primariū & ex quo cuncta orta ſunt diē, qui eſt vere noſtra quies, qui quidē prima quoque eſt reuera lucis generatio, in qua omnia ſimul & cernūtur & poſſidētur. Ex hoc die prima ſapientia & cognitio nos illuminat: lux enim veritatis, lux vera, vmbræ expers, qui citra diuiſionē diuiditur ſpiritus Domini in eos qui ſunt per fidē ſanctificati,

A καὶ τὸ πνεῦμα κατὰ τὴν σάρκα, εἰς τὸν κατὰ φύσιν τοῦ ἀνθρώπου διεξαγωγὴν ὑπικέτευε. μήτι οὖν εἰκότως καὶ εἰκόνα Θεοῦ γεγονέναι ὁ ἄνθρωπος εἴρηται, διὰ κατὰ τὴν κατασκευὴν τὸ σχῆμα· ἀλλ' ἐπεὶ ὁ μὲν Θεὸς λόγῳ τὰ πάντα δημιουργεῖ· ὁ δὲ ἄνθρωπος, ὁ γνωστικὸς γεγόμενος, τῷ λογικῷ τοῦ καλῶς πεφυκέναι ὑπερτελεῖ. εἰκότως οὖν αἱ δύο πλάκες τοῖς διττοῖς πνεύμασι τοῖς δεδομένοις ἐπιτελοῦσι, τῷ τε πλασθέντι, τῷ τε ἡγεμονικῷ τοῦ πρὸ τοῦ νόμου παραδεδομένας, σημαίνειν εἴρηνται μέντοι, καὶ τὰ τῆς αἰσθήσεως κινήματα κατά τε τὴν διάνοιαν ἀποτυποῦντα καθά τε τὴν ἀπὸ τοῦ σώματος ἐνέργειαν φανερούμενα· ἐξ ἀμφοῖν γὰρ ἡ κατάληψις. πάλιν τε αὖ ὡς αἴσθησις πρὸς τὸ αἰσθητόν, οὕτως νόησις πρὸς τὸ νοητόν. διττὴ δ' ἡ κατ' αὐτὸ πρᾶξις, αἱ μὲν, κατ' ἔννοιαν· αἱ δὲ, καθ' ἐνέργειαν. καὶ ἡ μὲν πρώτη τοῦ δεκαλόγου σύλληψις παίζησιν ὅτι μόνος εἷς ἐστι Θεὸς παντοκράτωρ, ὃς ἐκ τῆς Αἰγύπτου τὸν λαὸν μετήγαγε διὰ τῆς ἐρήμου εἰς τὴν πατρῴαν γῆν· ὅπως καταλαμβάνωσι μὲν διὰ τῶν θείων ἐνεργημάτων, ὡς ἐδύναντο, τὴν δύναμιν αὐτοῦ, ἀφιστῶνται δὲ τῆς τῶν γεγονότων εἰδωλολατρείας, τὴν πᾶσαν ἐλπίδα ὑπὲρ τὸν κατ' B ἀλήθειαν ἔχοντες Θεόν· ὁ δεύτερος δὲ ἐμοὶ δοκεῖ λόγος, μὴ δεῖν λαμβάνειν, μηδὲ ὑπιφέρειν τὸ μεγαλοπρεπὲς κράτος τοῦ Θεοῦ· ὅπερ ἐστὶ τὸ ὄνομα· τοῦτο γὰρ μόνον ἐγχωρεῖ καὶ ἔτι νῦν οἱ πολλοὶ μανθάνειν· μὴ φέρειν τοῦτο τὴν ἐπίκλησιν ὑπὲρ τὰ γεγονότα καὶ ματαία· ἃ δὴ οἱ τεχνῖται τῶν ἀνθρώπων πεποιήκασι, καθ' ὧν ὁ ὢν ἔταξεν· ἐν ταυτότητι γὰρ ἀγεννήτου, ὁ ὢν αὐτὸς μόνος. τρίτος ἐστὶ λόγος, ὁ μεμυῆσθαι γεγενέναι πρὸς τοῦ Θεοῦ τὸν κόσμον, καὶ δεδωκέναι ἀνάπαυσιν ἡμῖν ἑβδόμην ἡμέραν, διὰ τὴν κατὰ τὸν βίον κατάπαθαν· Θεὸς γὰρ ἄκμητός τε καὶ ἀπαθὴς, καὶ ἀπροσδεής· ἀναπαύλης D δ' ἡμεῖς οἱ σαρκοφορούμενοι δεόμεθα. ἡ ἑβδόμη τοίνυν ἡμέρα, ἀνάπαυσις κηρύσσεται, ἀποχὴ κακῶν, ἑτοιμάζουσα τὴν ἐρχόμενον ἡμέραν, τὴν τῷ ὄντι ἀνάπαυσιν ἡμῶν· διὸ δὴ καὶ πρώτην τῷ ὄντι φωτὸς λέγειν, ἐν ᾗ τὰ πρώτα συνεστάθη, καὶ πρώτα κληρονομεῖται. ἐν ταύτης τῆς ἡμέρας ἡ πρώτη σοφία καὶ ἡ γνῶσις ἡμᾶς ἐλλάμπει· ὁ γὰρ φῶς τῆς ἀληθείας, φῶς ἀληθὲς, ἄσκιον, ἀμερῶς μεριζόμενον πνεῦμα Κυρίου εἰς τοὺς διὰ πίστεως ἡγιασμένους,

λαμπῆρος ἐπέχων τάξιν, εἰς τὸ τῶν ὄντων A qui est instar luminaris ad eorum quæ
ἐπίγνωσιν. ἀκολουθοῦντες οὖν αὐτῷ δι' ὅλου sunt agnitionem. Eum ergo per totam se-
τοῦ βίου, ἀπαθεῖς καθιστάμεθα. Τὸ δέ ἐστιν, ἀνα- quentes vitam nullis efficimur passioni-
παύσασθαι. διὸ καὶ Σολομὼν πρὸ οὐρανοῦ bus obnoxij: id autē est quiescere. Quo-
καὶ γῆς καὶ πάντων τῶν ὄντων, τὴν παντο- circa Solomon quoque ante cœlum &
κράτορα γεγονέναι τὴν σοφίαν λέγει· ἧς ἡ μέ- terram, & omnia quæ sunt, omnipotenti
θεξις ἡ κατ' οὐσίαν λέγω, dicit genitam fuisse sapientiā, cuius par-
θείων τε καὶ ἀνθρωπίνων καταληπτικὸν ἐπιστήμο- ticipatio quæ est per virtutem, non dico
να εἶναι διδάσκει. ἐπεὶ οὖν ἡμῖν ὁμολόγοις, ὑπὲρ per essentiam, docet eos qui hîc fuerint
τούτου καὶ τοῦτο ὑπομνητέον· ἐπεὶ περὶ ἑβδο- rerum diuinarum & humanarum habere
μάδος καὶ ὀγδοάδος ὁ λόγος προῆλθε· κιν- scientiam, idq; per modum cōprehensio-
δυνεύει γὰρ ἡ μὲν ὀγδοὰς, ἑβδομὰς εἶναι B nis. Hæc quoque sunt obiter reuocanda
κυρίως· ἑξὰς δέ, ἡ ἑβδομάς, κατά γε τὸ ἐμ- in memoriam, quoniam de septenario &
φανές· καὶ ἡ μὲν, κυρίως ἐστὶ σάββατον, ἐρ- octonario institui cœpit iam sermo. Qui
γάτις δὲ ἡ ἑβδομάς· ἥτε γὰρ κοσμογένεια ἐν est enim octonarius, videtur esse omni-
ἓξ περαιοῦται ἡμέραις· ἥ τε ἀπὸ δυσμῶν ἐπὶ no propriè septenarius: septenarius au-
δυσμὰς κίνησις τοῦ ἡλίου, ἐν ἓξ συντελεῖται tem apertè senarius, & hic quidem pro-
μησί· καθ' ὧν πᾶν μὲν φυλλορροῖ, πᾶν δὲ prie esse Sabbatum. Septenarius autem
βλαστάνει τὰ φυτὰ, καὶ αἱ τῶν σπερμάτων γίνον- operarius, nam & mundi ortus sex fini-
ται τελειώσεις. Φασὶ δὲ καὶ τὸ ἔμβρυον ἀπορ- tur diebus, & motus Solis qui fit à con-
τίζεσθαι πρὸς ἀκρίβειαν μιᾷ τῶν ἑκτῷ, uersionibus ad conuersiones, seu ab vno
τουτέστιν ἑκατὸν ἡμέραις καὶ ὀγδήκοντα πρὸς tropico ad alterum, perficitur sex men-
ταῖς δύο καὶ ἡμίσει, ὡς ἱστορεῖ Πόλυβος μὲν sibus, per quem partim quidem cadunt
ὁ ἰατρὸς ἐν τῷ περὶ ὀκταμήνων, Ἀριστο- folia, partim verò plantæ pullulant, & C
τέλης δὲ ὁ φιλόσοφος ἐν τῷ περὶ φύσεως· seminum fiunt perfectiones. Aiunt fœ-
οἵ τε Πυθαγόρειοι ἐντεῦθεν, οἶμαι, ἀπὸ τῆς tum quoque perfecte absolui mense sex-
τοῦ κόσμου κατὰ τὸν προφήτου γένεσιν, to, hoc est, centum & octoginta duobus
τὸν ἐξ ἀριθμὸν τέλειον νομίζοντες, καὶ μεσευ- diebus & dimidio, vt scribit Polybus
θῆ καλοῦσι τὸν καὶ γάμον. Διὰ τὸ μέ- quidem medicus in libro de Octome-
σον αὐτὸν εἶναι τοῦ δύο, τουτέστι τοῦ δέκα καὶ stribus, Aristoteles autem Philosophus
τοῦ δύο· φαίνεται γὰρ ἴσον ἀμφοῖν ἀπέχειν. in libro de Natura. Et Pythagorei hinc,
ὡς δ' ὁ γάμος ἐξ ἄρρενος καὶ θηλείας γίνεται, vt arbitror, à mundi ortu ex sententia
οὕτως ὁ ἐξ ἐν περισσοῦ μὲν τοῦ τρία, ἄρ- Prophetæ numerum senarium perfectū
ρενος ἀριθμοῦ λεγομένου· ἀρτίου δὲ τοῦ δύο, existimant, & eum appellant μεσευθῆ & D
θήλεος νομιζομένου, γίνεται· δὶς γὰρ τὰ γάμον. Μεσευθῆ quidem, id est, medi rectum,
τρία, γίνεται ὁ ἐξ. Τοσαῦτα πάλιν αἱ γενικώ- quod est medium recti, hoc est, decem &
τατα κινήσεις, καθ' ἃς ἡ πᾶσα γένεσις φέρε- duorum: videtur enim ex æquo abesse
ται, ἄνω, κάτω· εἰς δεξιὰ, εἰς ἀριστερὰ· ab ambobus: γάμος autem est, coniugium:
πρόσω, ὀπίσω. εἰκότως ἄρα τὸν ἑπτὰ ἀριθ- nam vt coniugium generat ex masculo
μὸν ἀμήτορα καὶ ἄγονον λογίζονται, τὸ σάβ- & fœmina, ita sex, ex impari quidem ter-
βατον ἑρμηνεύοντες, ᾗ τὸ τῆς ἀναπαύσεως εἶ- nario, qui dicitur masculus, ex pari au-
δος ἀλληγορεῖσθαι· καθ' ὃ οὔτε γαμοῦσιν, tem, nempe binario, qui fœmina existi-
οὔτε γαμίσκονται ἔτι· οὔτε γὰρ ἐκ μιᾶς ἀριθμοῦ matur, gignitur: bis enim tria fiunt sex.
ἐπὶ μίαν λαμβάνουσι, γίνεται ὁ ἑπτά· οὔτε ἐπί τι- Tot rursus sunt motus maxime genera-
να ληφθεὶς, ἀποτελεῖ τὸν ἐντὸς τοῦ δωδεκάδος les, per quos fertur omnis generatio,
ἑκάτερον. τὸν τε ὀγδοάδα κύβον καλοῦσι, μετὰ sursum, deorsum, dextrorsum, sinistror-
τὸ ἑπτὰ πλανωμένων τὸ ἀπλανῆ συγκαταριθ- sum, antè, ponè. Meritò ergo numerum
μοῦντες σφαῖραν· δι' ὧν ὁ μέγας ἐνιαυτὸς γίνε- septenarium existimant esse sine ma-
tre & sine prole, Sabbatum interpre-
tantes, & speciem quietis dicentes al-
legoricè, in qua nec vxores ducunt,
nec nuptum dantur amplius. Neque
enim ex numero aliquo ad aliquem su-
mentibus fit septenarius, neque ad ali-
quem sumptus, facit alium ex iis qui
sunt intra duodenarium. Octonarium
autem cubum appellabant, cum septem
errantibus inerrantem sphæram connu-
merantes, per quas fit magnus annus,

veluti quædam periodus remunerationis eorum quæ sunt promissa. Ideo cum quartus in montem ascendisset Dominus, fit sextus, & spiritali luce illuminatur, nudata quæ à se proficiscitur virtute, quantum videri poterat ab iis qui electi fuerant vt viderent, per septimam vocem prædicatus filius Dei, vt illi quidem quiescerent, qui de ipso erant persuasi, ipse vero per generationem quam significauit senarius, cum esset insignis octonarius, appareret Deus in caruncula, suam ostendens potentiam: cum haberetur quidem vt homo, celaretur autem quisnam esset. Nam in numerorum quoque ordinem refertur senarius: elementorum autem consequentia id insigne facit quod non scribitur. Hîc in ipsis quidem numeris seruatur ordine vnaquæque vnitas vsque ad septenarium & octonarium. In ordine autem elementorum fit ζῆτα sextum, & η septimum. Surrepto autem nescio quomodo eo quod est insigne ad scribendũ, si sic quidem sequamur, fit septenarius quidẽ sextus, octonarius vero septimus. Quocirca etiã sexto dicitur homo fuisse factus, qui fuit fidelis ei qui est insignis, vt Dominicæ hereditatis quietem protinus acciperet. Tale quid ostẽdit etiam hora sexta salutaris œconomię, qua consummatus fuit homo. Iam verò ipsorum quidem octo, media fiũt septem: septem autem videntur habere sex spatia. Alia est enim illa ratio quando septenarius glorificauerit octonarium, & cœli cœlis enarrant gloriam Dei. Figurę autem eorum sensiles, sunt elementa quæ sunt apud nos vocalia. Sic etiam ipse Dominus dictus est α & ω, principium & finis, per quem omnia facta sunt, & sine ipso factũ est nihil. Non ergo, sicut quidam existimant, quietem Dei facere cessauit Deus. Nam cum sit bonus, si cessarit vnquam benefacere, Deus quoque esse cessabit, quod nefas quidem est dicere. Quieuisse ergo, est ordinasse vt seruaretur citra vllam transgressionem in omne tempus ordo eorum quæ facta sunt, & fecisse, vt vnaquæque creatura cessaret à veteri confusione. Quæ enim diuersis diebus fuerunt creationes, maxima acceptæ sunt consequentia, vtpote quòd omnia quæ facta sunt, quæ simul creata sunt cũ cogitatione, honorem sint habitura ex eo quod antiquius, nec sit futura par eorum æstimatio: neque voce fuisset declaratus vniuscuiusque ortus, si aceruatim & simul omnia fecisse, dicta esset creatio.

A οἷ τελείοδος τῆς τῶ ἐπηγγελμένων ἀνταποδόσεως. ταύτῃ τοι ὁ Κύριος τέταρτος ἀναβας εἰς τὸ ὄρος, ἕκτος γίνε, καὶ φωτὶ τελεμπτῷ πνευματικῷ, τὴν δυναμιν τὴν ἀπ' αὐτῦ παρεγυμνωσας, εἰς ὅσον οἷόν τε ἦν ἰδῆν τοῖς ὑπ' αὐτῦ ἐκλεγῆσι· δι' ἑβδόμης φωνῆς κηρυσσόμενος τὸν φωνῆς υἱὸς τῦ Θεοῦ· ἵνα δὴ, οἱ μὲν, ἀναπαύσωνται, πεισθέντες περὶ αὐτῦ· ὁ δ', ἀφ' ἑνὸς, ἐξ ἑνὸς ἀρχῶν, φανῇ Θεὸς ἐν σαρκὶ, τὴν δυναμιν ἐνδεικνύμενος· ἀριθμούμενος μὲν ὡς ἄνθρωπος, κρυπτόμενός δὲ ὡς ἐν τῇ μὲν γὰρ B τάξει τῶν ἀριθμῶν, συγκαλέιται καὶ ὁ ἕξ· ἡ δὲ τῶν στοιχείων ἀκολουθία, ὑπόσημον γνωρίζει τὸ μὴ γραφόμενον. ἐν ταύτῃ δὲ τοὺς ἀριθμοὺς αὐτοὺς σώζεται τῇ τάξει ἑκάστη μονάς, εἰς ἑβδομάδα τε καὶ ὀγδοάδα· καὶ ὁ τ τῶν στοιχείων ἀριθμὸν, ἕκτον γίνε τὸ ζῆτα· καὶ ἕβδομον, τὸ η'. σκληπίντος δή, οὐκ οἶδ' ὅπως, τὸ ὑπόσημον εἰς τὸν γραφὸν, καὶν ὕστερος ἐπώμβα· ἕκτη μὲν γίνε ἡ ἑβδομάς· ἑβδόμη δὲ ἡ ὀγδοάς· δὸ καὶ ἐν τῇ ἕκτῃ ὁ αὐθεφτος λέγεται πεποιῆσθαι, ὁ δι' ὑπόσημου πιστὸς γενόμενος, ὡς εὐθέως κυριακῆς κληρονομίας ἀπαυσιν λα- C βεῖν. τοιοῦτόν τι καὶ ἕκτη ὥρα τῦ σωτηρίου οἰκονομίας ἐμφαίνει, καθ' ἣν ὁ ἄνθρωπος ἐτελειώθη ὁ αὐθεφτος. καὶ μὲν τὰ μὲν ὀκτὼ αἱ μεσότητες γίνονται ἑπτά· τὰ δ' ἑπτὰ φαίνονται εἰς τὰ διαστήματα ἕξ· ἀνὴρ γὰρ σκῆνος λόγος, ἑπτὰ ἑβδομάς δοξάζει τὴν ὀγδοάδα, καὶ οἱ ἥρανοὶ τοῖς ἥρανοῖς διηγοῦνται δόξαν Θεοῦ. οἱ τύποι αὐθεντικοὶ τύποι, τὰ παρ' ἡμῖν φωνήεντα στοιχεῖα. ὅτως γὰρ αὐτὸς εἴρηκεν ὁ Κύριος ἄλφα καὶ ὦ, ἀρχὴ καὶ τέλος, δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο, καὶ χωρὶς αὐτῦ ἐγένετο οὐδὲ ἕν. ὑ τοίνυν, ὥσπερ τινες ὑπολαμβάνουσι, τὴν ἀνάπαυσιν τῦ Θεῦ πέ- D παυται ποιῶν ὁ Θεός· ἀγαθὸς γὰρ ὢν, εἰ παύσεταί ποτε ἀγαθοεργῶν, καὶ ὁ Θεὸς εἰς παύσεται. ὅπερ οὐδὲ εἰπεῖν θέμις. ἔστι δ' ὧν καταπεπαυκέναι, τὸ τ τάξιν τῶν γεγονότων εἰς πάντα χρόνον ἀπαθῆ καὶ τηρεῖσθαι τετηρῆσθαι, καὶ τὴν παλαιὰς ἀπωλείας ἕκαστον τῶν κτισμάτων καταπεπαυκέναι· αἱ μὲν γὰρ τῶν διαφόρων ἡμερῶν δημιουργίαι, ἀκολουθίαν μείζην προσλήφθαι, ὡς αὐ ὁ θεὸς γνωσθέντων τῶν μελλόντων ἐξόντων ἀπάντων τῶν γενομένων, ἅμα νοήματι κτισθέντων, ἀλλ' ὑπάρ- χοντων ὑμίων· ὑδ' αὐ φωνῇ δεδήλωτο ἡ ἑκάστου γένεσις, ἀθρόως ποιῆσαι λεχθείσης τῦ δημιουργίας.

ἐχρῆν

ἐχρῆν γὰρ ἓν καὶ πρῶτον ὀνομάσαι. Διὰ τοῦτο ἄρα προεφητεύθη πρῶτα· ἐξ ὧν τὰ δεύτερα, πάντων ὁμοῦ ἐκ μιᾶς οὐσίας μιᾷ δυνάμει γεγομένων· ἓν γὰρ εἶναι τὸ βούλημα τοῦ Θεοῦ ἐν μιᾷ ταυτότητι. πῶς δὲ δὴ ἐν χρόνῳ γέγονε κτίσις. συγγενομένου τοῖς οὖσι καὶ τοῦ χρόνου; ἤδη γὰρ καὶ ἐν ἑβδομάδι πᾶς ὁ κόσμος κυκλεῖται τῶν ζωογονουμένων καὶ τῶν φυομένων ἁπάντων. ἑπτὰ μὲν εἰσιν οἱ τιμὴ μεγίστην δυνάμιν ἔχοντες πρωτόγονοι ἀγγέλων ἄρχοντες· ἑπτὰ δὲ καὶ οἱ ἀπὸ τῶν μαθημάτων τοὺς πλανήτας εἶναι φασιν ἀστέρας, τιμὴ πρείττον διοίκησιν ἐπιτελοῦντας· ὑφ' ὧν καὶ συμπάσχειν οἱ Χαλδαῖοι πάντα γίνεσθαι νομίζουσι τὰ πρὸς τὸν θνητὸν βίον· περὶ ὃ καὶ πρὸς τῶν μαθόντων λέγειν τινὰ προαιροῦνται· τῶν δὲ ἀπλανῶν, ἑπτὰ μὲν αἱ πλειάδες· ἑπτάφεγγοι δὲ αἱ ἄρκτοι, καθ' ἃς αἱ γεωργίαι καὶ ναυτιλίαι συμφαίνουσιν· ἡ σελήνη τε δι' ἑπτὰ ἡμερῶν λαμβάνει τὰς μεταχηματισμούς κατὰ μὲν τὴν πρώτην ἑβδομάδα, δίχομος γίνεται· κατὰ δὲ τὴν δευτέραν, πανσέληνος· τρίτην δὲ ἀπὸ τῆς ἀποκρούσεως αὖθις δίχομος· καὶ τετάρτην ἀφανίζεται· ἀλλὰ καὶ αὐτή, καθάπερ Σέλευκος ὁ μαθηματικὸς παραδίδωσιν, ἑπτάκις μεταχηματίζεται. γίνεται γὰρ ἐξ ἀφεγγοῦς μηνοειδής, εἶτα δίχομος, εἶτα ἀμφίκυρτος πανσέληνός τε. καὶ κατ' ἀπόκρισιν πάλιν ἀμφίκυρτος, δίχομός τε ὁμοίως καὶ μηνοειδής.

Ἑπτάτονον φόρμιγξι νέοις κελαδήσομεν ὕμνοις,

ποιητής τις οὐκ ἄσημος γράφει. καὶ τὸν παλαιὸν λύραν ἑπτάφθογγον εἶναι διδάσκων. ἑπτὰ καὶ πρὸς τῷ προσώπῳ τῷ ἡμετέρῳ ἐπίκειται τῶν αἰσθητηρίων τὰ ὄργανα· δύο μὲν, τὰ τῶν ὀφθαλμῶν· δύο δὲ, τὰ τῶν ἀκουστικῶν πόρων· δύο δὲ, τὰ τῶν μυκτήρων· ἕβδομον δὲ, ὁ τοῦ στόματος. Τάς τε τῶν ἡλικιῶν μεταβολὰς καὶ ἑβδομάδα γίνεσθαι, Σόλωνος αἰ ἐλεγεῖαι δηλοῦσιν, ὧδέ πως·

Παῖς μὲν ἀήθεος ἐὼν ἔτι νήπιος ἕρκος ὀδόντων
Φύσας, ἁβρὰλλῃ πρῶτον ἐν ἑπτὰ ἔτεσιν·
Τοὺς δ' ἑτέρους ὅτε δὴ τελέσῃ Θεὸς ἑπτὰ ἐναύτους,
Ἥβης ἀνθαίνῃ σπέρματα γηθομένης.

A Oportebat enim aliquid primum quoque nominasse. Propterea ergo prima propheticè dicta sunt, ex quibus secunda, cum omnia simul potestate facta sint ex vna essentia. Est enim vna, vt opinor, Dei voluntas in vna identitate. Quomodo autem in tempore facta fuerit creatio, si vnà cum iis quæ sunt tempus quoque factum fuerit? Iam vero etiam in septenariis totus mundus circumagitur omnium quæ & viua gignuntur & quæ nascuntur. Septem quidem sunt quorum est maxima potentia, primogeniti Angelorum principes.
B Porro autem Mathematici quoque dicunt esse septem stellas errantes quæ terram administrant, à quibus Chaldæi existimant omnia per consensum quæ ad mortalem vitam pertinent fieri: quo fit vt etiam de futuris quædam promittant dicere. Ex inerrantibus autem septem quidem sunt Pleiades. Vrsæ autem constant ex septem stellis, per quas & agricultura exercetur & nauigatur. Luna vero septimo quoque die mutat figuram. Et in prima quidem hebdomade, est semiplena, in secunda est plena: tertia autem, ab occasu rursus est semiplena: & quarta, non
C apparet. Quinetiam ipsa quoque, sicut tradit Seleucus Mathematicus, septies figuram mutat. Ex obscura enim & non apparente fit cornuta lunula: deinde semiplena. deinde ἀμφίκυρτος, id est concaua ac gibbosa & plena: & rursus occidendo concaua & gibbosa, & similiter semiplena, & cornuta lunula,

Septem nostra tonis pulchros lyra personet hymnos,

scribit quidam Poëta non ignobilis docens veterem lyram habuisse septem sonos. Sunt etiam in nostra facie septem instrumenta sensuum: duo quidem oculorum, duo autem meatuum
D auditus, duo narium, & oris septimum. Ætatum quoque mutationes fieri per septenarium elegiæ Solonis significant hoc modo:

Infans septenos postquam compleuerit annos,
Vallum oris dentes conspicere incipies.

Postquam septem alios Deus huic concesserit annos,
Fit pubes, semenque huic genitale datur.

A

Verùm septem alijs postquam annis creuerit ætas,
Densa seges barbæ contegit orta genas.

Additus est illi cùm septenarius alter,
Vir tum virtutis fortia signa dabit.

Hinc monet adueniens vxorem ducere quintus,
Posteritatis & hunc tum meminisse suæ.

Solers ingenium est, firma & prudentia sexto,
Stulta nec hoc deinceps facta videre iuuat.

B

Septimus accessit cùm septenarius, atque
Octauus, lingua pollet & ingenio.

Nono aliquid possunt, sed iam minuuntur in illo
Vires, queis peragunt fortia facta viri.

Sed decimus cùm alios septem perfecerit annos
Maturam mortem tristia fata dabunt.

C

Rursus in morbis dies criticus, est septimus & quartus decimus, in quibus decertat natura aduersus causas morbi efficientes. Aliáque eiusmodi innumerabilia adducit Hermippus Berytius in libro de septenario. Apertè autem mysticam de septenario & octonario rationem iis qui cognoscunt, tradit beatus Dauid sic psallens: *Anni nostri sicut arena meditabantur. Dies annorum nostrorum in ipsis, septuaginta anni.* Sin autem in potestate, octoginta anni. Id autem fuerit regnare. Vt ergo discamus mundum esse genitum, non in tempore autem facere Deum existimemus, subjunxit Prophetia: Hic est liber generationis, & eorum quæ sunt in ipsis, quando facta sunt, quo die fecit Deus cœlum & terram. Illud enim, Quando facta sunt, enunciationem significat indefinitam & expertem temporis. Hoc autem, Quo die fecit Deus, hoc est, in quo & per quem fecit omnia, & sine quo factum est nihil, significat eam quæ per filium fit operationem, quem dicit Dauid: *Hic est dies quem fecit Dominus,*

Τῇ τριτάτῃ δὲ γένειον ἀεξομένων ἐπιγείων
Λαχνοῦται χροιῆς ἄνθος ἀμειβομένης.
Τῇ δὲ τετάρτῃ πᾶς τις ἐν ἑβδομάδι μέγ' ἄριστος
Ἰσχὺν, ἥν τ' ἄνδρες σήματ' ἔχουσ' ἀρετῆς.
Πέμπτῃ δ' ὥριον ἄνδρα γάμου μεμνημένον εἶναι.
Καὶ παίδων ζητεῖν εἰς ὀπίσω γενεήν.
Τῇ δ' ἕκτῃ περιπάντα καταρτύεται νόος ἀνδρός,
Οὐδ' ἐσιδεῖν ἔθ' ὁμῶς ἔργα μάταια θέλει.
Ἑπτὰ δὲ νοῦν καὶ γλῶσσαν ἐν ἑβδομάσι μέγ' ἄριστος.
Ὀκτὼ δ' ἀμφοτέρων τέσσαρα καὶ δέκ' ἔτη.
Τῇ δ' ἐνάτῃ ἔτι μὲν δύναται, μετριώτερα δ' αὐτοῦ,
Πρὸς μεγάλην ἀρετὴν σῶμά τε καὶ δύναμις.
Τῇ δεκάτῃ δ' ὅτε δὴ τελέσῃ Θεὸς ἕπτ' ἐνιαυτοὺς,
Οὐκ ἂν ἄωρος ἐὼν μοῖραν ἔχοι θανάτου.

πάλιν ἐν τῇ νόσοις κρίσιμος ἡ ἑβδόμη, καὶ ἡ τεσσαρεσκαιδεκάτη· καθ' ἃς ἡ φύσις διαγωνίζεται πρὸς τὰ νοσοποιὰ τῶν αἰτίων. καὶ μυρία τοιαῦτα, ἁγιάζων τὸν ἀριθμὸν, παρατίθεται Ερμιππος ὁ Βηρύτιος, ἐν τῷ περὶ ἑβδομάδος. Σαφῶς δὲ τὸν περὶ ἑβδομάδος τε καὶ ὀγδοάδος μυστικὸν λόγον τοῖς γιγνώσκουσι παραδίδωσιν ὁ μακάριος Δαβὶδ, ὧδέ πως ψάλλων· Τὰ ἔτη ἡμῶν ὡς ἀράχνη ἐμελέτων· αἱ ἡμέραι τῶν ἐτῶν ἡμῶν, ἐν αὐτοῖς ἑβδομήκοντα ἔτη· ἐὰν δὲ ἐν δυναστείαις, ὀγδοήκοντα ἔτη· Εἴη δ' ἡμᾶς βασιλεύειν. ἵνα τοίνυν γενητὸν εἶναι τὸν κόσμον διδαχθῶμεν, μὴ ἐν χρόνῳ δὲ ποιεῖν τὸν Θεὸν ὑπολάβωμεν, ἐπήγαγεν ἡ προφητεία· Αὕτη ἡ βίβλος γενέσεως καὶ τῶν ἐν αὐτοῖς, ὅτε ἐγένετο, ᾗ ἡμέρᾳ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν. Ὃ μὲν γὰρ Ο τε ἐγένετο, ἀόριστον ἐκφορὰν καὶ ἄχρονον μηνύει· Ὃ δὲ, ᾗ ἡμέρᾳ ἐποίησεν ὁ Θεὸς, τουτέστιν, ἐν ᾗ καὶ δι' ἧς τὰ πάντα ἐποίησεν, ἧς καὶ χωρὶς ἐγένετο οὐδὲ ἕν, τὴν δι' υἱοῦ ἐνέργειαν δηλοῖ· ὅν φησιν ὁ Δαβὶδ, Αὕτη ἡ ἡμέρα ἣν ἐποίησεν ὁ Κύριος·

ἀφεγνῶμεν καὶ ἀγαλλιασώμεθα ἐν αὐτῇ, τουτέστι, καὶ τὰ δι' αὐτοῦ γνῶσιν παραδιδόμενα, τὰ θεῖα ἐσίασιν εὐωχηθῶμεν. ἡμέρα γὰρ εἴρηται, ὁ φωτίζων τὰ ἀποκεκρυμμένα λόγος, καὶ δι' ὃ εἰς φῶς, καὶ γένεσιν ἔκαστον τῶν κτισμάτων παρῆλθεν. καὶ ὅλως ἡ δεκάλογος ἀφ' ἑαυτῆς ἰῶτα στοιχεῖον τὸ ὄνομα τὸ μακάριον δηλοῖ, λόγον ὄντα τὸν Ἰησοῦν παριστῶσα. ὁ δὲ πέμπτος ἑξῆς ἐστὶ λόγος, περὶ τιμῆς πατρὸς καὶ μητρός. πατέρα γὰρ τὸν Κύριον τοῦ Θεὸν λέγει σαφῶς. διὸ καὶ τοὺς ἐπιγνόντας αὐτὸν υἱοὺς αἰσθητοὺς καὶ Θεοὺς. Κύριος οὖν καὶ πατήρ, ὁ κτίσης πάντων, μήτηρ δ', οὐχ, ὡς τινες, ἡ οὐσία, ἐξ ἧς γεγεννήμεθα· οὐδ', ὡς ἕτεροι ἐνδεδώκασιν, ἡ ἐκκλησία· ἀλλ' ἡ θεία γνῶσις καὶ ἡ σοφία, ὡς φησι Σολομών, μητέρα δικαίων αἰσθητὴν τὴν σοφίαν, καὶ ἔστι δ' αὐτοῦ αἵρετή. πάντα τε αὖ τὸ καλὸν καὶ σεμνόν, περὶ ὃν Θεοῦ δι' υἱοῦ γινώσκεται ἕπεται τούτῳ ὁ περὶ μοιχείας λόγος. μοιχεία δ' ἐστίν, ἐάν τις καταλιπὼν τὴν ἐκκλησιαστικὴν, καὶ ἀληθῆ γνῶσιν, καὶ τὸν περὶ Θεοῦ ἀφάνειαν, ὅτι τοῦ μὴ προσήκουσάν ἐρχηται ψευδῆ δόξαν ἤτοι θεοποιῶν τι τῶν γενητῶν, ἢ καὶ αἰδώλοποιῶν τι τῶν μὴ ὄντων, εἰς ὑπόφασιν, μᾶλλον δ' ἔκβασιν γνώσεως· ἀλλοτρία δ' ἐστὶ γνώσεως ἡ ψευδὴς δόξα, ὡσπερ ἡ ἀληθὴς, οἰκεία τε καὶ σύζυγος. διόπερ καὶ ὁ γενναῖος Ἀπόστολος, ἣν καὶ τῆς πορνείας εἰδῶν τὴν εἰδωλολατρείαν καλεῖ, ἀκολούθως τῷ προφήτῃ λέγοντι, Ἐμοίχευσεν ὁ ξύλον καὶ τὸν λίθον· τῷ ξύλῳ εἶπεν, ὅτι, Πατήρ μου εἶ σύ· καὶ τῷ λίθῳ, Σὺ ἐγέννησάς με· ἕπεται ὁ περὶ φόνου λόγος ἐπακολουθεῖ. φόνος δ', ἕξαρσίς ἐστι βεβαία. τὸν οὖν ἀληθῆ λόγον περὶ Θεοῦ καὶ τῆς ἀϊδιότητος αὐτοῦ ὁ βουλόμενος ἐξαίρειν, ἵνα τὸ ψεῦδος ἐγκρίνῃ, λέγων ἤτοι ἀπρονόητον εἶναι τὸ πᾶν, ἢ τὸν κόσμον ἀγένητον, ἢ τῷ τῇ ἀληθεῖ διδασκαλίᾳ βεβαίων ἐξωλέστατος. μετὰ δὲ τοῦτον, ὁ περὶ κλοπῆς ἐστὶ λόγος. ὡς οὖν ὁ κλέπτων τὰ ἀλλότρια, μεγάλως ἀδικῶν, εἰκότως περιπίπτει τοῖς ἐπαξίοις κακοῖς· οὕτως ὁ τὰ θεῖα τῶν ἔργων στρεβλιζόμενος ἀφ' τέχνης ἤτοι πλαστικῆς ἢ γραφικῆς, καὶ λέγων ἑαυτὸν ποιητὴν εἶναι τῶν ζώων καὶ φυτῶν· ὁμοίως τε οἱ τὴν ἀληθῆ φιλοσοφίαν ἀπομιμούμενοι, κλέπται εἰσί· κἂν πατὴρ παιδίου, κἂν γεωργός τις ᾖ, ἀφάνους ἐστὶ σπερμάτων καταβολῆς.

A *exultemus & letemur in eo*, hoc est, per eam quæ per ipsum tradita est cognitionem, diuinis fruamur epulis. Dies enim dictum est verbum quod occulta illuminat, & per quod in lucem & ad generationem accessit vnaquæque creatura. Et in summa, decalogus per elementum ἰῶτα significat nomen beatum, Iesum qui est verbum, ostendens. Quintum autem deinceps sequitur præceptum, de honore patris & matris. Deum autem apertè dicit patrem & Dominum: quocirca eos etiam qui ipsum agnouerunt, appellat filios & Deos. Dominus ergo & pater est, qui est Creator omnium: B mater autem non, vt quidam existimant, est substantia ex qua sumus geniti, neque, vt aliqui exposuerunt, Ecclesia, sed diuina cognitio & sapientia, vt dicit Solomon, iustorum matrem appellans sapientiam, & est propter se eligenda. Et rursus, quicquid est bonum & honestum, à Deo per filium cognoscitur. Eam consequitur præceptum de adulterio. Est autem adulterium, si quis relicta ecclesiastica & vera cognitione, & de Deo persuasione, accedat ad falsam quæ non conuenit opinionem, aut in Deos referens aliquid ex iis quæ sunt genita, & alicuius ex iis quæ non sunt C simulachrum aliquod constituens; ad transiliendum cognitionem, vel potius ab ea desiliendum. Ab eo autem qui est cognitione præditus, aliena est falsa opinio, sicut vera est ei coniuncta & familiaris. Quocirca præclarus quoque Apostolus vnam fornicationis speciem vocat idololatriam, consequenter Prophetæ qui dicit: *Mœchatus est cum ligno & lapide. Ligno dixit, Pater meus es tu: & lapidi, tu me genuisti.* Deinde de cæde consequitur præceptum. Est autem cædes firma ac constans ablatio. Veram ergo de Deo & eius æternitate orationem qui D vult auferre, vt falsum inferat, dicens vel vniuersum nulla regi prouidentia, vel mundum esse ingenitum, vel negans aliquid ex iis quæ sunt firma ac stabilia in vera doctrina, is est pernicioſissimus. Hier. 3. Post hanc autem sequitur de furto præceptum. Quemadmodũ ergo qui aliena furatur, cùm magnã faciat iniuriam, in ea quę meretur mala meritò incidit: ita qui diuina opera sibi vẽdicat per fingẽdi vel pingendi artem, & dicens se esse effectorem animantium & plantarũ: & similiter qui veram imitantur philosophiam, sunt fures: siue fuerit quis agricola, siue pater filij, est minister deiectionis seminum.

Deus autem præbens omnium augmentum & perfectionem, adducit ea quæ gignuntur ad id quod eſt ſecundum naturam. Plurimi autem, vnà cum Philoſophis, augmenta & mutationes tribuunt aſtris principaliter, quod in ſe eſt, vniuerſorum patrem priuantes ſua indefeſſa & inexhauſta potentia. Elementa autem & aſtra, hoc eſt, poteſtates quæ adminiſtrant, iuſſa ſunt ea exequi quæ pertinent ad diuinam œconomiam, eaque parent, & aguntur ab iis quæ ſunt eis imperata, quò ea duxerit verbum Domini: quandoquidem diuinæ ineſt potentiæ vt omnia occultè operetur. Qui ergo dixerit ſe aliquid excogitaſſe vel feciſſe ex iis quæ pertinent ad creationem, impij & nefarij incœpti dabit pœnas. Decimum autem eſt de omnibus cupiditatibus. Quemadmodum ergo qui concupiſcit ea quæ non decet, cogitur reddere rationem: eodem modo non permittitur res falſas concupiſcere, neque exiſtimare, ex iis quæ ſunt in generatione, animata quidem per ſe poſſe, inanima autem omnino non poſſe ſalutem dare vel lædere. Et ſi quis dicat antidotum non poſſe mederi, & cicutam interimere, occulte callido decipit ſophiſmate. Nihil enim ex iis operatur abſque eo qui herba & medicamento vtitur, ſicut nec ſecuris abſque eo qui ſcindit, neque ferra abſque eo qui ſecat. Quemadmodum autem per ſe quidem non operantur, habent autem aliquas qualitates naturales, quæ artificis operatione proprium opus efficiunt: ita generali & vniuerſa Dei prouidentia, per ea quæ mouentur propinquius, per ſubmiſſionem tranſmittitur ad ſingularia efficax operatio. Sed vt videtur, Græci Philoſophi Deum non cognoſcunt quem nominant, quoniam Deum nequaquam colunt vt Deum. Quæ enim ipſi philoſophantur, vt ait Empedocles, vt quæ per vulgi linguam temerè tranſierint effuſa ſunt ex ore, cum parum nouerint de toto. Nam vt ars viam excogitat, qua lux quæ à ſole procedit, per vas vitreum aqua plenum igneſcat: ita etiam Philoſophia, cùm ex diuina ſcriptura veluti quandam ignis ſcintillam acceperit, in paucis viſione apprehendit. Certè quemadmodum eundem aërem ſpirant omnia animantia, ſed alia aliter, & ad diuerſum quidpiam: ita etiam plurimi accedunt ad veritatem, vel potius ad id quod de veritate dicitur.

A ὁ Θεὸς ὁ τῶν πάντων αὔξησιν, καὶ τελείωσιν προσφέρων, εἰς ὃ κατὰ φύσιν προσαγὰ τὰ γινόμενα. οἱ πλεῖστοι δέ, σὺν καὶ τοῖς φιλοσόφοις, τὰς αὐξήσεις, καὶ τὰς ἑτερώσεις τοῖς ἄστροις κατὰ προηγούμενον ἀπονέμουσιν, ἀποστεροῦντες ὅσον ἐπ' αὐτοῖς, τὸν ἀκάματον δύναμιν τοῦ πατέρα τῶν ὅλων. τὰ δὲ στοιχεῖα καὶ τὰ ἄστρα, τουτέστιν, αἱ δυνάμεις αἱ διοικητικαὶ, προστάγμασιν ἐκτελεῖν τὰ εἰς οἰκονομίαν ἐπιτήδεια· καὶ αὐταί τε πείθονται, ἄγονταί τε πρὸς τῶν ἐπιτεταγμένων αὐτοῖς, ἢ αὖ ἠγῆται, ὁ ῥῆμα Κυρίου· ἐπεὶ καὶ ἡ θεία δύναμις ἐπικεχρυμμένως πάντα ἐνεργεῖν πέφυκεν. ὁ τοίνυν ἑαυτὸν φάσκων ἐπινενοηκέναι τι ἢ πεποιηκέναι τῶν πρὸς δημιουργίαν συντεινόντων, οὐδὲν ὑφέξει τὸ ἀσεβοῦς βουλήματος. δέκατος δέ ἐστιν ὁ περὶ ἐπιθυμιῶν ἁπασῶν λόγος. καθάπερ οὖν ὁ τῶν μὴ καθηκόντων ἐπιθυμεῖν ὀφείλει, καὶ τὸν αὐτὸν τρόπον οὐκ ἐφεῖται ψευδῶν πραγμάτων ἐπιθυμεῖν, οὐδὲ ὑπολαμβάνειν τῷ ἐν ψεύσει τὰ μὲν ἔμψυχα ἐξ ἑαυτῶν δύνασθαι, τὰ δὲ ἄψυχα, καθάπαξ μὴ δύνασθαι σώζειν ἢ βλάπτειν· κἂν τις λέγῃ τὸν ἀντίδοτον ἰᾶσθαι μὴ δύνασθαι, καὶ τὸ κώνειον φθείρειν, σοφιζόμενος λέληθεν. οὐδὲν γὰρ τούτων ἐνεργεῖ αὐτὸ τὸ τὴν βοτάνην καὶ τὸ φαρμάκῳ χρώμενον. ὡς οὐδ' ἡ ἀξίνη αὐτὸ τὸ κόπτοντος, οὐδὲ ὁ πρίων τοῦ πρίζοντος, ὡς δὲ καθ' ἑαυτὰ μὲν οὐκ ἐνεργεῖ, ἔχει δέ τινας ποιότητας φυσικὰς τῇ τοῦ τεχνίτου ἐνεργείᾳ συντελούσας τὸ οἰκεῖον ἔργον· οὕτω τῇ καθολικῇ τοῦ Θεοῦ προνοίᾳ διὰ τῶν προσεχέστερον κινουμένων, καθ' ὑποβάσιν εἰς τὰ ὑπὸ μέρος διαδίδοται ἡ δραστικὴ ἐνέργεια. ἀλλ' ὡς ἔοικεν, οἱ φιλόσοφοι τῶν Ἑλλήνων, Θεὸν ὀνομάζοντες, οὐ γινώσκουσιν· ἐπεὶ μὴ σέβουσι τὸν Θεὸν, τὸν Θεόν. τὰ φιλοσοφούμενα δὲ παρ' αὐτοῖς, τὸν Ἐμπεδοκλέα, Ὡς διὰ πολλῶν δὴ γλώσσης ἐλθόντα ματαίως ἐκκέχυται στομάτων ὀλίγον τοῦ παντὸς εἰδότων. ὡς γάρ που ὃ ἀπὸ τοῦ ἡλίου φῶς δι' ὑέλου σκεύους πλήρους ὕδατος μεθοδεύει ἡ τέχνη εἰς πῦρ, οὕτω καὶ ἡ φιλοσοφία ἐκ τῆς θείας γραφῆς ὃ ἐμπύρευμα λαβοῦσα, ἐν ὀλίγοις φαντάζεται. ναὶ μὴν ὡς τὸν αὐτὸν ἀέρα ἀναπνεῖ τὰ ζῶα ἅπαντα, ἄλλα δὲ ἄλλως, καὶ εἰς τί διαφόρως· οὕτως δὲ καὶ τὴν ἀλήθειαν μετίασιν οἱ πλείονες, μᾶλλον δὲ, τὸν περὶ ἀληθείας λόγον.

γὰρ περὶ Θεοῦ τι λέγουσιν, ἀλλὰ τὰ ἑαυτῶν A
πάθη ὅτι Θεοῦ ἀναγοντες ἐξηγοῦνται. γέγονε
γὰρ αὐτοῖς ὁ βίος ὃ πιθανὸν ζητοῦσιν, ἀλλ' ὃ ἀληθές·
οὐ μιμήσεως ἡ ἀλήθεια ἀλλὰ διδασκαλίας, ἀλλ' οὐκ
ἀσκήσεως. ἵνα γὰρ δόξωμεν, εἶναι Χριστὸν πι-
στεύομεν, καθάπερ οὐδὲ εἰς τὸν ἥλιον ἕνεκά γε
τοῦ φαίνεσθαι μόνον ἐσμὲν ὅπως προερχόμεθα.
ἀλλ' ἐνταῦθα μὲν τοῦ ἡδέως φαίνεσθαι χάριν, ἐκεῖ δὲ
τοῦ εἶναι καλὸν καὶ ἀγαθὸν ἕνεκα, Χριστιανοὶ εἶναι
βιαζόμεθα· ὅτι μάλιστα βιαστῶν ἐστιν ἡ βασι-
λεία, οὐ ζητήσεως, καὶ μαθήσεως, καὶ σωφρο-
σύνης τελείας ὃ γένεσθαι βασιλέα καρπου-
μένων. ὁ μιμούμενος ἀρα τὴν δόκησιν, δηλοῖ καὶ τὴν B
προληψιν. ὅτι δὲ τις ἔναυσμα λαβὼν τοῦ
πράγματος, ἐξάψῃ τοῦτο ἔνδον ἐν τῇ ψυχῇ
πόθῳ ἐκ μαθήσεως, πάντα ὅτι τοῦτοις κινεῖ πρὸς
τὸ ὑπογράψαι. οὐ γάρ τις μὴ ἀντιλαμβάνεσθαι,
οὐδὲ ποθεῖ αὐτό, οὐδὲ ἀπαιτήσειεν πλὴν ἐξ αὐτοῦ
ὠφέλειαν. ὕστερον οὖν ὁ γνωστικὸς ὅτι τέλους τῶν
κατορθωμάτων μιμεῖται τὸν Κύριον, εἰς ὅσον
ἐφικτὸν ἀνθρώποις, ποιότητά τινα κυριακὴν
λαβών, εἰς ἐξομοίωσιν Θεοῦ· οἱ δὲ μὴ ὑπισχνου-
μένοι τὴν γνῶσιν, οὐδὲ κανονίζειν δυνάσθαι τὴν ἀλή-
θειαν. μεταλαμβάνων οὖν τῆς γνωστικῆς θεωρη- C
μάτων οὐχ οἷόν τε, ἐὰν μὴ τῆς προτέρων δόγ-
ματων κενώσωμεν ἑαυτούς. ἁπλῶς γὰρ οὕτω-
τως ἀλήθεια κοινῶς λέγεται πάντος νοητοῦ τε
καὶ αἰσθητοῦ. αὐτίκα ἔνεστι θεάσασθαι καὶ ζω-
γραφίας ἀλήθειαν παρὰ τὴν δημώδη, καὶ
μουσικῆς σεμνότητα παρὰ τὴν ἀπόλαστον.
καὶ φιλοσοφίας οὖν ἔστιν ἀλήθειά τις, παρὰ
τοὺς ἄλλους φιλοσόφους· καὶ κάλλος ἀληθινόν,
παρὰ τὸ διεφθαρμένον. οὕτω ποτὲ ἔστι ὅτε
μέρους ἀληθείας, καθ' ὧν ἡ ἀλήθεια κατηγο-
ρεῖται, αὐτὴν δὲ τὴν ἀλήθειαν πολυπραγμο-
νητέον, οὐκ ὀνόματα ζητοῦντες μαθεῖν· ὃ
γὰρ περὶ Θεοῦ πρᾶγμα, οὐκ ἔστιν ἓν, ἀλλὰ D
μυρία, διαφέρει δὲ τὸν Θεὸν εἰπεῖν, ἢ τὰ
περὶ Θεοῦ. καθόλου δὲ εἰπεῖν περὶ ἑκάστου
πράγματος, τῆς οὐσίας τὰ συμβεβηκότα
διαιρετέον. καὶ μοι δοκεῖ φαύλως Θεὸν εἶ-
ναι τὸν Κύριον πάντων. ἀτελῶς δὲ λέ-
γω τὸν Κύριον πάντων, οὐδενὸς ὑπολει-
πομένου κατὰ ἐξαίρεσιν. ἐπεὶ τοίνυν δύο
εἰσὶν ἰδέαι τῆς ἀληθείας, τά τε ὀνόμα-
τα καὶ τὰ πράγματα, οἱ μὲν, τὰ ὀνό-
ματα λέγουσιν, οἱ περὶ τὰ κάλλη τῶν λό-
γων διατρίβοντες, οἱ παρ' Ἕλλησι φιλόσοφοι·

Non. n. de Deo dicunt aliquid, ſed ſuas affectiones Deo attribuentes exponunt. Agunt enim vitã, vt qui quærãt id quod eſt probabile, non autem id quod verum. Ex imitatione autẽ non docetur veritas, ſed ex diſciplina. Nõ enim vt videamur, eſſe Chriſtum credimus: quomodo nec ad ſolem, vt in ſole tantũ eſſe videamur, accedimus: ſed hîc quidem, vt caleſcamus, illic autem, vt viri boni & honeſti ſimus, Chriſtiani eſſe vi contendimus. Regnum enim eſt eorum qui ſunt maximè violenti: qui ex inquiſitione, diſciplina & perfecta exercitatione hos percipiunt fructus, quòd Reges fiant. Qui ergo imitatur opinionem, oſtendit etiam anticipatam notionem. Quando autem quiſpiam accepta rei ſcintilla eam intus in anima accẽderit deſiderio & doctrina, omnia mouet poſtea vt cognoſcat. Quod quis enim nõ apprehendit, neque ipſum deſiderat, neque ſuſcipit eã quæ ex ipſo capitur vtilitatem. Poſterius ergo is qui eſt cognitione præditus, propter finem eorum quæ rectè & ex virtute geruntur imitatur Dominum, vt quoad eius fieri poteſt ab hominibus, quandam dominicam accipiat qualitatẽ, ad Dei aſſimilationem: qui autem neſciunt cognitionẽ, nec certa poſſunt regula inquirere veritatem. Fieri ergo nõ poteſt, vt ſimus participes contẽplationum quæ ducũtur ex cognitione, niſi nos exinaniamus prioribus cogitationibus: abſolutè.n. hic dicitur cõmuniter veritas de quolibet quod intelligẽtia percipitur, & de ſenſili. Iam verò facile eſt videre veritatem picturæ diſtinctã à vulgari, & muſicæ honeſtatẽ ſeiunctã ab impudica. Ergo Philoſophię quoq; eſt aliqua veritas ſeparata ab aliis Philoſophis, & vera pulchritudo præter adulterinam. Non eæ ergo quæ ſunt in parte veritates, de quibus prędicatur veritas, ſed ipſa veritas eſt magna cura & ſtudio indaganda, non autem ſola nomina. Quod enim de Deo dicitur, non eſt res vna, ſed innumerabiles. Refert autem an Deum dicas, an quæ ſunt de Deo. In ſumma autem, cùm de vnaquaque re dicitur, à ſubſtãtia diſtinguenda ſunt ea quæ accidunt: ac mihi ſufficit dicere Deum eſſe eum qui eſt Dominus vniuerſorũ: per ſe autem perfectè & abſolutè dico Dominum vniuerſorũ, nullo reliquo quod excipiatur. Quoniam ergo duæ ſunt ideæ ſeu ſpecies veritatis, nempe nomina & res, alij quidem dicunt nomina, qui in ornatu & elegantia verſantur orationis, cuiuſmodi sũt apud Grẽcos Philoſophi:

res autem ſunt apud nos barbaros. Iam verò Dominus non fruſtra voluit vti vili & humili forma corporis, ne quis ſpeciem laudans, & admirans pulchritudinem, abſiſtat ab iis quæ dicuntur: & attendens iis quæ relinquuntur, abducatur ab iis quæ percipit intelligentia. Non eſt ergo verſandum in dictione, ſed in iis quæ ſignificantur. Atque iis quidem quæ apprehendi poſſunt, & non mota ſunt ad cognitionem, verbum minimè creditur. Nam corui quoque voces imitantur humanas, cùm eius rei quam dicunt nullam habeant notitiam. Intelligens autem apprehenſio fidem proximè conſequitur. Ita etiam dixit Homerus, Hominum pater atque Deorum, neſciens quiſnam ſit pater, & quomodo pater. Quemadmodum autem ei qui habet manus, ſumere eſt ſecundum naturam: & ei qui oculos ſanos, lucem videre: ita ei qui fidem acceperit, proprium eſt eſſe participem cognitionis, ſi iacto fundamento, aurum, argentum, lapides precioſos elaborare, & ei ſuperædificare voluerit. Non ergo pollicetur ſe velle eſſe participem, ſed imperare, neque ſe futurum, ſed eſſe regalem, & lucidum, & cognitione præditum. Neque nomine, ſed re ipſa res velle attingere conuenit. Nam cùm ſit bonus Deus, propter principalem & vniuerſæ creaturæ partē, cùm eam vellet eſſe ſaluam, ad reliqua quoque facienda eſt conuerſus, hoc eis primùm præbens beneficium ab initio, vt fierent: eſſe enim melius, eſſe quàm non eſſe, quiuis confitebitur. Deinde prout erat capax vniuſcuiuſque natura, factum eſt & fit vnumquodque ad ipſum quod eſt melius proficiens. Quamobrem non eſt abſurdum, datam quoque eſſe philoſophiam à diuina prouidentia, prius erudientem ad eam quæ eſt per Chriſtum perfectionem, ſi non erubeſcat à barbara cognitione diſcere Philoſophia profectum ad veritatem: ſed ſunt pili quidem numerati, & minimi motus. Philoſophia autem quomodo non eſt in Verbo? Atſi Samſoni quoque data eſt vis in pilis, vt etiam reiectitię artes eorum quæ ſunt in vita, quæ iacent & humi manent poſt exceſſum animæ, cogitari non poſſint abſque diuina poteſtate. Iam verò diuina prouidentia, deſuper ex iis quæ ſunt principalia, tanquam ex capite, peruadit ad omnes. Sicut vnguentum, inquit, quoddeſcendit in barbam Aaron, & in oram veſtimenti eius,

A τὰ πρόβατα ὦ, πρὸ ἡμῶν ὄντι τοῖς βαρβάροις. αὐτίκα ὁ Κύριος ὐ μάτην ἠθέλησεν εὐτελεῖ χρήσασθαι σώματος μορφῇ, ἵνα μή τις ὃ φαῦλον ἐπαινῶν ἢ ὃ κάλλος θαυμάζων, ἀφίσηται τῶν λεγομένων, καὶ τοῖς καταλειπομένοις προσέχων, ἀποτέμνηται τῶν νοητῶν. ὐ τοίνυν ὅτι τῷ λέξιν, ἀλλὰ πρὲ τὰ σημαινόμενα ἀναστρεπτέον. τοῖς μὲν οὖν ἀτιλήπτοις, καὶ μὴ κινηθεῖσι πρὸς γνῶσιν, πιστεύεται ὁ λόγος· ἐπεὶ καὶ αἱ κόρακες ἀνθρωπείας ἀπομιμοῦνται φωνάς, ἔννοιαν ὐκ ἔχοντες ὃ λέγουσι ῥήματος· ἀντίληψις δὲ νοερὰ, πίστεως

B ἔχεται. ὅτως καὶ Ὅμηρος εἶπεν, --- πατὴρ ἀνδρῶν τε Θεῶν τε· μὴ εἰδὼς τὶς ὁ πατὴρ καὶ πῶς ὁ πατήρ. ὡς δὲ τῶ χεῖρας ἔχοντι, ὃ λαβεῖν κὰ φύσιν· καὶ τῶ ὀφθαλμοὺς ὑγιαίνοντας κεκτημένῳ, ὃ φῶς ἰδεῖν· ὅτως τῶ πίστιν εἰληφότι, ὃ γνώσεως μεταλαβεῖν οἰκεῖον πέφυκεν, εἰ προσεξεργάσασθαι καὶ προσοικοδομῆσαι χρυσὸν, ἄργυρον, λίθους τιμίους, τῶ καταβληθέντι θεμελίῳ γλίχοιτο. ὐ τοίνυν ὑπερηφανεῖσθαι βούλεσθαι μεταλαμβάνειν, ἀλλὰ ἄρχεσθαι· οὐδὲ μόνειν, ἀλλ' εἶναι βασιλικόν τε καὶ φωτεινὸν, καὶ γνωστικὸν καθῆκεν. ὐδὲ ὀνόματι,

C ἀλλ' ἔργῳ ἐθέλειν ἅπτεσθαι τῶν πραγμάτων προσῆκεν. ἀγαθὸς γὰρ ὢν ὁ Θεὸς, διὰ τὸ ἡγεμονικὸν τῆς κτίσεως ἅπασης, σώζεσθαι βουλόμενος τοῦτο, ὅτι ὃ ποιεῖν ἐτράπετο καὶ τὰ λοιπά· προϊτίθησι ταύτην ὐεργεσίαν, ὃ γενέσθαι, ἀπ' ἀρχῆς προσφέρων αὐτοῖς· ἄμεινον εἶναι πολλῷ ὃ εἶναι τοῦ μὴ εἶναι, πᾶς ἄν τις ὁμολογήσειεν. ἐπειτα ὡς ἐνεδέχετο φύσεως ἕκαστον ἐλάμβανέ τε καὶ γίνεται, προκόπτον εἰς ὃ αὐτὸ ἄμεινον. ὥστ' ὐκ ἄτοπον καὶ τὴν φιλοσοφίαν ὑπὸ τῆς θείας προνοίας δεδόσθαι, προπαιδεύουσαν εἰς τὸν διὰ

D Χριστοῦ τελείωσιν, ἵν' μὴ ἐπαισχύνηται γνῶσιν βαρβάρῳ μαθητεύουσα φιλοσοφία προκόπτειν εἰς ἀλήθειαν. Ἀλλ' αἱ μὲν τρίχες ἠριθμημέναι, καὶ τὰ εὐτελῆ κινήματα· φιλοσοφία δ', πῶς ὐκ ἐν λόγῳ; καί τοι καὶ τῶ Σαμψὼν ἐν ταῖς θριξὶν ἡ δύναμις ἐδόθη· ἵνα καὶ τὰς ἀπολλυμένας τῶν τὸ τῶ βίῳ τέχνας τὰ κειμένας, καὶ μνημονεύσας μὲν τὴν ἔξοδον τῆς ψυχῆς χαμαὶ, μὴ ἄνθρωπος δυνάμεως ἐννοῆσαι δίδοται. αὐτίκα φησὶν ἡ προφητεία, ἀνωθεν ἐκ τῶν προφητευομένων καθάπερ ἐκ κεφαλῆς εἰς πάντας διήκει, ὡς ὃ μύρον, φησὶ, ὃ καταβαῖνον ὅτι τὸν πώγωνα τοῦ Ἀαρὼν καὶ ὅτι τὸ ὥαν τοῦ ἐνδύματος αὐτοῦ,

τουτέστι, τῦ μεγάλου ἀρχιερέως, δι' ὃ τὰ πάν- A
τα ἐγένετο. καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἕν. Οὐκ
εἰς τὸν τῦ σώματος κόσμον. ἔξωθεν ὑπ τῦ λαοῦ
φιλοσοφία. καθαρφεῖσης οἱ τοίνυν φιλόσοφοι,
οἱ εἰς τ οἰκείαν συναίσθησιν πνεύματι ἀίδι-
ακῷ συναισκηθέντες, ἐπεὶ μὴ μέρος φιλοσο-
φίας, ἀλλὰ τ αὐτελῶς φιλοσοφίαν πολυ-
πραγμοσύνη, φιλαληθῶς τε καὶ ἀτύφως,
πρεσμαρτυρησάντες τῇ ἀληθείᾳ· καὶν πρὸς
τοὺς ἑτερόδοξοις ὅτι τῶν καλῶν εἰρημένων
προκόπτωσιν εἰς σύνεσιν, κ τὴν θείαν δύ-
κησιν τὴν ἄῤῥητον ἀγαθότητα, τὴν ἑκάστοτε
εἰς τὸ ἄμεινον κ τὸ ἐγγενεσῶ προσαγομένην B
τὴν τῶν ὄντων φύσιν· ἐπειδὴ οὐχ Ελλησι μόνον,
ἀλλὰ κ βαρβάροις ὁμιλήσαντες, ὅτι τ πίστιν
ἐκ συναισκήσεως κοινῆς εἰς σύνεσιν ἰδίαν
ἄγονται· προδοξάσθησι δ τὸν θεμέλιον τῆς
ἀληθείας, δυνάμιν προσλαμβάνοντες προϊέ-
ναι ὅτι τὴν ζήτησιν· καὶνθενδε ἀγαπῶσι μὲν
μανθανευσάμενοι, γνώσεως δ ἐπιγνόμενοι,
παύεσθαι εἰς φρονεῖαν. Ταύτη φησὶν ἡ γραφὴ
πνεῦμα αἰσθήσεως δεδόσθαι τοῖς τεχνίταις ὑπ
τῦ Θεοῦ· ὃ δ', οὐδὲν ἀλλ' ἢ φρόνησίς ἐστι,
δύναμις ψυχῆς θεωρητικὴ τῶν ὄντων, καὶ τῦ
ἀκολούθου ὁμοίου τε κ ἀνομοίου, ἀκριβητική τε C
αὖ κ συνθετική, καὶ προακτικὴ κ ἀπαγ-
γελτική, τῶν τε μελλόντων κατασοχαστική. δια-
τείνει δ οὐκ ὅπῃ τὰς τέχνας μόνον, ἀλλὰ καὶ ὅπῃ
τ φιλοσοφίαν αὐτῶν. τί δὴ ποτε οὖν κ ὁ ὄφις
φρόνιμος εἴρηται; ἐπεὶ καὶν τοῖς πονηρεύμασίν ἐστιν
εὑρεῖν ἀκολουθίαν τινά, καὶ διάκρισιν κ σύνθε-
σιν, καὶ στοχασμὸν τῶν μελλόντων, καὶ τὰ πλεῖστα
τ ἀδικημάτων διαλαθάνει, ὅτι προ-
σοικονομοῦνται σφίσιν οἱ κακοὶ, ὅ πάντη τε καὶ
πάντως τὰς ὑποψίας διαφεύγειν. πολυμερὴς
δὲ οὖσα ἡ φρόνησις, δι' ὅλου τεταμένη τῦ κό- D
σμου, διά τε τῶν ἀνθρωπίνων ἁπάντων, καθ'
ἕκαστον αὐτῶν μεταβάλλει τὴν προσηγορίαν·
καὶ ἐπειδὰν μὲν ὑπαλλήλοις προϊοῦσι αἰτίοις,
νόησις καλεῖται· ὅτ' αὖ δὲ ταύτην ἀποδεικ-
τικῷ λόγῳ βεβαιώσηται, γνῶσίς τε καὶ σοφία
καὶ ἐπιστήμη ὀνομάζεται· ὅ δὲ τοῖς εἰς βλά-
βειαν στωτεύουσι γινομένη, καὶ αὖθις θεωρίας
προδοξαμένη τὸν ἀρχικὸν λόγον, κ τὴν
ἐπ αὐτῇ ἐξεργασίας τήρησιν, πίστις λέγεται·
καὶν τοῖς αἰσθητοῖς συγκαταθῇ τό γε δοκεῖν,
ὡς ἐν τούτοις, ἀληθέσιν, δόξα ὀρθή· ἔν τε
αὖ ταῖς μ χειρουργίαις προσέξει, τέχνη·

hoc est, magni Sacerdotis, per quem A
omnia facta sunt, & sine ipso factum est
nihil. Non in mundum corporis. Extrin-
secus autem Philosophia populi, est tan-
quam vestis: Philosophi ergo qui ad pro-
prium sensum sunt spiritali sensu exer-
citati, postquam non partem Philoso-
phiæ, sed eam quæ est per se perfectè &
absolutè philosophia, curiosè indaga-
uerint, & cum quodam amore veritatis,
& citra vllam arrogantiam veritati fe-
rentes testimonium, & ex iis quæ apud
eos qui sunt diuersæ opinionis rectè di-
cta sunt profecerint ad intelligentiam,
per diuinam administrationem & ineffa- B
bilem bonitatem, quæ semper quantum
fieri potest, ad id quod est melius addu-
cit eorum quæ sunt naturam: deinde nõ
solùm cum Græcis, sed etiam cum bar-
baris habuerint consuetudinem, à com-
muni ad suam intelligentiam exercita-
tione ducuntur ad fidem: tanquam fun-
damento autẽ susceptа vi veritatis, assu-
munt etiam vlteriorem progressionem
ad inquirendum: & exhinc eis quidem
gratum est discere, cupientes autem co-
gnitionem, magno studio contendunt
ad salutem. Ea ratione dicit scriptura,
spiritum sensus datum esse à Deo artifi- C
cibus: is autem nihil est aliud quàm pru-
dentia, vis animæ quæ contemplatur ea
quæ sunt, discernitq; & cõparat id quod
est consequens, simile & dissimile, præ-
cipitque & prohibet, & futura coniectat.
Pertinet autem non ad artes solùm, sed
etiam ad ipsam philosophiam. Cur nam
ergo serpens quoque dictus est prudens?
Quoniam in maleficiis quoque potest in-
ueniri consequentia aliqua & discretio,
& compositio, & coniectura futurorum,
& ideo latent plurima scelera, quoniam
mali sibi omni ratione prouident vt pos-
sint vitare supplicia. Cùm sit autem mul-
tiplex prudentia quæ extensa est per to- D
tum mundum, & per omnia humana, in
vnoquoque eorũ mutat appellationem.
Et cùm primis quidem causis se applica-
uerit, appellatur intelligentia: quando
autem eam demonstratiua ratione con-
firmauerit, nominatur cognitio, sapien-
tia, & scientia: quãdo autem versatur in
iis quæ tendunt ad pietatem, & à princi-
pio deductam absque contemplatione
acceperit rationem, per operationis quæ
est in ipsa obseruationem, fides dicitur:
& si in rebus sensilibus id quod videtur
constituerit, tanquam in his verissi-
mum, recta opinio: & in iis rursus quæ
admotis manibus fiunt actionibus, ars.

Cùm autem absque primarum causarum contemplatione, similium obseruatione & traductione, ad aliquid agendum impulsionẽ ceperit, & aliquid constituerit, appellatur experiẽtia: cuius est proprius ille reuera principalis sanctus Spiritus, quem post firmam ac stabilem fidem, postremò per inspectionem assumit is qui credidit. Cùm sensum ergo excellentiorem participarit Philosophia, vt ostensum est ex iis quæ prius dicta sunt, prudentiæ fit particeps. quæ itaque de iis quæ percepta fuerint intelligentia, ratione fit pertractatio, cum electione & assensione, dicitur Dialectica. Quæ ea quidem quæ dicuntur de veritate, confirmat per demonstrationem, eas autem quæ inferuntur dissoluit dubitationes. Qui ergo dicunt Philosophiam non venire huc à Deo, videntur omnino dicere fieri non posse vt Deus videat omnia singularia: neque eum esse causam bonorũ omnium, cùm vnumquodque eorum sit ex singularibus, nihil autem ex iis quæ sunt, omnino constiterit, si Deus nolit: quòd si eo volẽte est à Deo Philosophia, ea est cum talem esse qualis est esse voluerit, propter eos qui non alia ratione abstinerẽt à malis. Deus.n. nouit omnia, non solum ea quæ sunt, sed etiã quæ futura sunt, & vt erit vnumquodque, & eos qui sunt singulares motus præuidens, intuetur omnia, & omnia exaudit, & nudã animã aspiciẽs intrinsecus, vniuscuiusq; etiam ex singularibus æternã habet intelligentiam, & quod fit in theatris, & in partibus vniuscuiusque, inspiciẽdo, circonspiciendo, & conspiciendo, hoc in Deo simul fit & aceruatim. Omnia.n. & singula intuetur vna applicatione, nõ tamen omnia per principale institutũ. Iam enim multa quidẽ ex iisque sunt in vita, per humanã quoque rationẽ ortum accipiunt, cum diuinitus acceperint illuminationẽ. Ecce.n. sanitas, per medicinã, & bona corporis habitudo, per aliptica, id est, vngendi artẽ, & diuitiæ per negotiationem & rei faciendæ artẽ oriuntur, & adsunt, per diuinã quidem prouidentiam, per humanam autem opem & operam. A Deo autem est etiam intelligentia. Atque diuinę quidem voluntati maximè obedit bonorum virorum liberum eligendi arbitrium: quoniam bonorum quidem & malorum hominũ multa sunt commoda communia, fiunt tamen vtilia solis bonis & probis, quorum causa Deus hæc fecit. Ad vsum bonorũ virorum, enata est vis eorũ quę data sunt diuinitus.

A ὅπου δ' αὖ θεωρίας τῶν πρώτων αἰτίων, τηρήσῃ τῶν ὁμοίων καὶ μεταβάσῃ ποιήσῃ τινὰ ὁρμὴν καὶ σύστασιν, ἐμπειρία προσαγορεύεται. ἴδιον δ' ἐστὶν ἐκεῖνο, καὶ τῷ ὄντι κύριον, καὶ ἡγεμονικὸν, ὃ δὴ πᾶσι προσλαμβάνει μὲν πίστιν ἀγίου κατ' ἐπισκοπὴν ὁ πιστεύσας πνεῦμα. διαφορωτέρας ἄρα ἀληθείας φιλοσοφία μεταλαβοῦσα, ὡς ἐκ τῶν προφημένων δεδήλωται, φρονήσεως μετέχει. ἡ γὰρ οὖν περὶ τὰ νοηθέντων λογικὴ διέξοδος, μετ' αἱρέσεως, καὶ συγκαταθέσεως διαλεκτικὴ λέγεται. βεβαιωτικὴ μὲν τὰ περὶ B ἀληθείας λεγομένων δι' ἀποδείξεως, διαλυτικὴ δὲ τῶν ἐπιφερομένων ἀπορειῶν. κινδυνεύουσι τοίνυν οἱ φάσκοντες μὴ θεόθεν φιλοσοφίαν δεῦρο ἥκειν, ἀδύνατον εἶναι λέγειν πάντα τὰ ὄντα μέρους γινώσκειν τὸν Θεὸν, μηδὲ τὸν πάντων εἶναι τῶν καλῶν αἴτιον, καὶ τὸ ὄντι μέρους ἕκαστον αὐτῶν τυγχάνειν. οὐκ αὖ τὸ ἀγχιβαὲς ὑπάρξει τι τῶν ὄντων, ἀβουλήτως ἔχοντος τοῦ Θεοῦ. εἰ μὲν βουλομένου, θεόθεν ἡ φιλοσοφία, τοιαύτην εἶναι βουληθέντος αὐτὴν οἵα ἐστὶν, διὰ τοὺς μὴ ἄλλως ἢ διὰ ταῦτα ἀφεξομένους τῶν κακῶν. ὁ γὰρ τοι Θεὸς πάντα οἶδεν, ἃ μόνον τὰ ὄντα, ἀλλὰ καὶ τὰ ἐσόμενα, καὶ ὡς ἕξαι ἕκαστον. ἅτε τε ὂν ὄντι μέρους κινήσεις προορῶν, πάντ' ἐφορᾷ καὶ πάντ' ἐπακούει, γυμνὴν ἔσωθεν τὸν ψυχὴν βλέπων, καὶ τὴν ὀπτικὴν τὴν ἑκάστου τοῦ κατὰ μέρος ἔχει δι' αἰῶνος. καὶ ὅπερ ὄντι τὸ διάτρητον γίνεται, καὶ ὄντι τῶν ἑκάστου μερῶν, κατὰ τὸ ἐφορᾶσίν τε καὶ περιόρασιν, καὶ σύνοραν, τοῦτο ὄντι τῷ Θεοῦ γίνεται· ἀθρόως τε γὰρ πάντα, καὶ ἕκαστον ἐν μέρει, μιᾷ προσβολῇ προσβλέπει· καὶ πάντα μὲν τοῦ κατὰ τὸν προημμένον ἐπέρασιν. ἤδη γὰρ οὖν πολλὰ τῶν ἐν βίῳ, καὶ διὰ τίνος λογισμοῦ αὐ- D θεντίνου λαμβανόμενα τὰ χρήσιμα, θεόθεν τὰ ἐναυσιν εἰληφότα. αὐτίκα ἡ ὑγιεία διὰ τὴν ἰατρικῆς, καὶ ἡ εὐεξία διὰ τὴν ἀλειπτικῆς, καὶ ὁ πλοῦτος διὰ τὴν χρηματικῆς λαμβανόμενα χρήσιν τε καὶ παρουσίαν. καὶ προνοίαν μὲν τὴν θείαν, καὶ συνεργίαν δὲ τὴν αὐθεντίνου. θεόθεν δὲ καὶ ἡ συνέσις. αὐτίκα τῇ τοῦ Θεοῦ βουλήσει μάλιστα ἡ τῶν ἀγαθῶν αἱρέσεως προαίρεσις ὑπακούει. διόπερ κοινὰ μὲν τὰ ἀγαθῶν μέν ἐστιν καὶ τὰ κακῶν αὐθεντῶν πολλὰ τῶν προτερημάτων. γίνεται δ' ὅμως ὠφέλιμα αὐτὰ ἐπιδοῦναι μόνοις τοῖς ἀγαθοῖς τε καὶ σωφρονοῦσιν, ὧν χάριν Θεὸς· πρὸς γὰρ τὰ ἀγαθῶν χρῆσιν αἱρέσεως, ἡ τῶν θεοδωρήτων δυνάμεως πέφυκεν.

ἀλλὰ ⸂καὶ⸃ αἱ τῶν σπαρέντων αὐθρώπων ἐπίνοιαι, κατ' ἐπίνοιαν θείαν γίγνον⸂ται⸃, ὅταν τι θερμένης πως τῆς ψυχῆς, καὶ ὁμοιοδομοῦσθαι τοῦ θείου θελήματος εἰς τὰς ἀνθρωπίνας ψυχάς, τῶν ⸂ἐν⸃ μέρει θείων λειτουργῶν συλλαμβανομένων εἰς τὰς τοιαύτας διακονίας· κατά τε γὰρ τὰ ἔθνη, καὶ πόλεις νενέμηνται τῶν ἀγγέλων αἱ προστασίαι· τάχα δὲ καὶ τῶν ἐπὶ μέρους, ὧν οἱοις ἀποτεταγμένοι τινές. ὁ γοῦν ποιμὴν, καὶ τῶν καθ' ἕκαστον κήδεται προβάτων. καὶ μάλιστα τούτοις σπουδῇσι προσιέμενος ἡ ἐπισκοπὴ, ὅσοι διαφερόντως τὰς φύσεις τε καὶ δυνατοὶ τὰ πλήθη σὺν ὠφελεῖν ὑπάρχουσιν. ὅτοι δ' εἰσὶν οἱ ἡγεμονικοὶ, καὶ παιδευτικοί· δι' ὧν ἡ ἐνέργεια τῆς προνοίας ἀριδήλως δείκνυται. ὁπηνίκα αὖ ἡ διὰ παιδείας ἢ δι' ἀρχῆς τινος καὶ διοικήσεως θεοῦ ποιεῖν ἐθέλει τοὺς ἀνθρώπους ὁ Θεὸς· ἐθέλει δ' πάντοτε· διὸ συγκινεῖ τοὺς ἐπιτηδείους εἰς τὸ ὠφέλιμον ἐργασίαν τοῖς πρὸς ἀρετὴν τε καὶ εἰρήνην καὶ εἰς εὐποιΐαν συντεινόντων. ὃ δὲ ἐνάρετον πᾶν, ἀπ' ἀρετῆς τε ἔστι, καὶ πρὸς ἀρετὴν ἀναφέρεται. καὶ ἤτοι πρὸς ὃ ἡδέως ἀπουδαίοις δίδοται, ἢ πρὸς ὃ ὄντως χρῆσθαι τοῖς κατὰ φύσιν προτερήμασι· συνεργεῖ γὰρ ἔν τε τοῖς καθ' ὅλου, ἔν τε τοῖς ἐπὶ μέρους. πῶς οὖν οὐκ ἄτοπον τὴν ἀταξίαν καὶ τὴν ἀδικίαν προσνέμοντας τῷ διαβόλῳ, ἐναρέτου προσήκοντος τὴν φιλοσοφίαν, διδάσκαλον ποιεῖν; κινδυνοῦσι γὰρ βλαβερώτερος τοῖς Ἕλλησιν εἰς τοὺς ἀγαθοὺς ἀνδρας γεγονέναι, τῆς θείας προνοίας τε καὶ γνώμης. ἔμπαλιν δ' οἰμαι νόμου ἴδιον καὶ λόγου παντὸς ὀρθοῦ, ὃ προσῆκεν ἑκάστῳ, καὶ ὃ ἐστὶν, καὶ ὃ ἐπιβάλλον ἀποδιδόναι. ὡς γὰρ ἡ λύρα μόνου τοῦ κιθαριστοῦ, καὶ ὁ αὐλὸς τοῦ αὐλητοῦ, οὕτως τὰ προτερήματα τῶν ἀγαθῶν ἀνδρῶν ἐστι κτήματα καθαίρεσις φύσις τοῦ ἀγαθοποιοῦ ἀγαθοποιεῖν· ὡς τοῦ πυρὸς θερμαίνειν, καὶ τοῦ φωτὸς φωτίζειν· κακὸν οὐκ ἂν ποιήσαι ἀγαθὸς, ὡς οὐδὲ τὸ φῶς σκότος, ἢ ψύξει τὸ πῦρ· οὕτως ἔμπαλιν ἡ κακία οὐκ ἂν τι ἐνάρετον ποιήσαι· ἐνέργεια γὰρ αὐτῆς, τὸ κακοποιεῖν, ὡς τοῦ σκότους τὸ συσκιάζειν τὰς ὄψεις· ὃ τοίνυν κακίας ἔργον ἡ φιλοσοφία ἐναρέτους ποιοῦσα, λείπεται δὴ Θεοῦ οὗ μόνον ἀγαθύνειν ἔργον ἐστὶν· καὶ πάντ' ἴσα παρὰ Θεοῦ δίδοται, καλῶς δίδοταί τε καὶ λαμβάνεται. καὶ μὴν ἡ χρῆσις τῆς φιλοσοφίας, οὐκ ἔστιν αὐ κακὸν, ἀλλ' ἡ τοῖς ἀρίστοις τῶν Ἑλλήνων δέδοται· δῆλον καὶ ὅθεν δεδώρηται, παρὰ τοῖς τῆς κατ' ἀξίαν τὰ προσήκοντα ἑκάστοις ἀπονεμούσης δηλονότι προνοίας.

A Quinetiam eorum cogitationes qui sunt virtute præditi, per diuinam fiunt inspirationem, cùm anima aliquo modo afficitur, & diuina voluntas in humanas animas transmittitur dum qui sunt singulares diuini administri, ad talia opem ferunt ministeria. Nam per gentes & ciuitates sunt distributæ Angelorum præfecturæ: fortasse autem etiam ex iis sunt deputati singulis. Pastor itaque & singularum ouium curam gerit: iis tamen maximè prouidendi & visendi tenet eum cura, qui sunt & præclaro ingenio, & populo multum possunt prodesse. Ij autem sunt qui & ad B regendum & docendum sunt apti, per quos prouidentiæ euidentia apertè ostenditur, quando vel per doctrinam, vel per magistratum aliquem, & administrationem vult Deus benefacere hominibus: vult autem semper, & ideo mouet eos qui sunt apti ad ea vtiliter efficienda quæ pertinent ad pacem & virtutem & beneficentiam. Quicquid autem est ex virtute, & à virtute oritur, & refertur ad virtutem: & aut ad hoc datur vt sint boni, aut ad hoc vt ij qui sunt boni, vtantur iis commodis quæ sunt secundum naturam: adiuuat enim & in vniuersis, & in singularibus. C Quomodo ergo non est absurdum, vt qui diabolo insolentiam tribuunt & iniustitiam, eum rei bonæ & quæ est ex virtute, nempe philosophiæ, datorem constituant? Contrà autem existimo legis esse proprium & rectæ rationis, reddere quod vnicuique conuenit, & quod est eius proprium, & quod ad eum pertinet. Nam vt lyra est solius citharœdi, & tibicinis, ita commoda bonorum virorum sunt possessiones: vt eius qui est beneficus, natura est benefacere: vt ignis est calefacere, & lucis illuminare. Malum autem non faciet bonus, vt D neque lux tenebras, aut ignis frigefaciet: ita contrà, vitium non fecerit aliquid quod sit ex virtute. est enim eius operatio malè facere, vt tenebrarum, oculos confundere. Non est ergo vitij opus Philosophia, quæ facit homines virtute præditos: restat itaque vt sit Dei, cuius solum opus est bene facere: & quæcunque à Deo dantur, rectè & dantur & accipiuntur. Porrò autem si vsus Philosophiæ non est malorum, sed datus est Græcorum optimis & præstantissimis, hinc quoque clarum, à quo data sit, à prouidentia scilicet, quę vnicuique distribuit pro meritis ea quæ conueniunt.

Meritò ergo Iudæis quidem lex, Græcis autem data est philosophia vsque ad aduentum: hinc autem est vniuersa ac generalis vocatio, ad peculiarem populum iustitiæ, per eam quæ est ex fide doctrinam, per vnum congregante domino, qui est vnus solus Deus amborum, Græcorum scilicet & barbarorum, vel potius totius humani generis. Philosophiam autem sæpe diximus, id quod per Philosophiam assequitur veritatem etiamsi sit singulare. Iam verò ea etiam quæ bona sunt in artibus, vt in artib. habent principium diuinitus. Vt autem artificiosè aliquid facere continetur in artis contemplationibus, ita prudenter facere locatur sub prudentia: prudentia autem est virtus, & proprium est eius & alia cognoscere, & ea maximè quæ ad ipsam pertinent. Et sapientia quæ est facultas, nihil est aliud quàm scientia diuinorum & humanorum bonorum. Dei autem est terra & eius plenitudo. Bona autem diuinitus venire ad homines docens scriptura dixit; per diuinam virtutem ac potestatem, perueniente distributione ad humanum auxilium. Iam verò sunt tres modi omnis vtilitatis, qua alius impertitur alij: vnus quidem per affectationem, vt pædotriba qui effingit puerum: alius autem per assimilationem, vt qui alterum vt crescat hortatur, eò quòd ipse prior creuerit: & ille quidem adiuuat eum qui discit, hic autem simul prodest ei qui accipit. Tertius autem modus est qui fit iussu, quando pædotriba non amplius informans eum qui discit, nec per se luctam ostendens puero ad imitationem, sed tanquam iam satis exercitato nominatim imperat vt luctetur. Is ergo qui est cognitione præditus, cùm à Deo potestatem iuuandi acceperit, alios quidem iuuat, effingēs affectatione, alios verò adhortans assimilatione, alios verò præceptione docens & erudiens. Certè ipse quoque pari ratione adiutus est à Domino. Sic ergo cognoscitur vtilitas quæ à Deo peruenit ad homines, simul adhortantibus Angelis. Etenim diuina virtus præbet bona per Angelos, siue videantur, siue non videantur. Talis etiam fuit modus in aduentu Domini. Quandoque autem & per hominum cogitationes & ratiocinationes virtus aliquid inspirat, & in mentes vim immittit & sensum perfectiorem, promptitudinis & animi alacritatis vehementiam præbens, & ad quæstiones & ad implenda opera.

A εἰκότως οὖν Ιουδαίοις μὲν νόμος, Ἕλλησι δὲ φιλοσοφία μέχρι τῆς παρουσίας, ἐντεῦθεν δὲ ἡ κλῆσις ἡ καθολικὴ εἰς περιούσιον δικαιοσύνης λαόν, κατὰ τὴν ἐκ πίστεως διδασκαλίαν, συναγόντος δι' ἑνὸς τοῦ Κυρίου, τοῦ μόνου ἑνὸς ἀμφοῖν Θεοῦ Ἑλλήνων τε καὶ βαρβάρων, μᾶλλον δὲ πάντως τοῦ ὅλου ἀνθρώπων γένους. Φιλοσοφίαν πολλάκις εἰρήκαμεν, ὃ καὶ φιλοσοφίαν πίστευκτικὸν τῆς ἀληθείας, κἂν μερικὸν τυγχάνῃ· ἤδη δὲ καὶ τὰ ἐν τέχναις ἀγαθὰ, ὡς ἐν τέχναις θεόθεν ἔχει τὴν ἀρχήν. ὡς γὰρ τεχνικῶς τι ποιεῖν, ἐν τοῖς τῆς τέχνης θεωρήμασι περιέχεται· οὕτω B φρονίμως ὑπὸ τὴν φρόνησιν τέτακται· ἀρετὴ δὲ ἡ φρόνησις, καὶ ἴδιον αὐτῆς γνωρίζειν τά τε θεῖα, καὶ πολὺ μᾶλλον τὰ καθ' ἑαυτήν· ἥ τε σοφία, δύναμις θείων καὶ ἀνθρωπείων ἀγαθῶν. τοῦ Θεοῦ δὲ ἡ γῆ, καὶ τὸ πλήρωμα αὐτῆς· θεόθεν ἥκειν τὰ ἀγαθὰ τοῖς ἀνθρώποις διδάσκουσα, εἴρηκεν ἡ γραφή· δυνάμει θείᾳ καὶ ἰσχύϊ τῆς διαδόσεως καὶ ἐπικούσης εἰς ἀνθρωπίνην βοήθειαν. αὐτίκα τρεῖς εἰσὶ τρόποι πάσης ὠφελείας τε καὶ μεταδόσεως ἄλλῳ πρὸς ἄλλο· ὁ μὲν, καθ' ὃν παιδοτρίβης σχηματίζων τὸν παῖδα· ὁ δὲ, καθ' ὁμοίωσιν, ὡς ὁ προτρεπόμενος ἕτερον εἰς ἐπίδοσιν τῶν προεπιδοῦναι· καὶ ὁ μὲν, συνεργεῖ τῷ μανθάνοντι· ὁ δὲ, συνωφελεῖ τὸν λαμβάνοντα· τρίτος δέ ἐστιν ὁ τρόπος, ὁ κατὰ C πρόσταξιν, ὁπότ' ἂν ὁ παιδοτρίβης μηκέτι διαπλάττων τὸ μανθάνον, μηδὲ ἐπιδεικνὺς δι' ἑαυτοῦ τὸ πάλαισμα εἰς μίμησιν τῷ παιδί, ὡς ἤδη ἐντελεστέρῳ, προσάπτοι ἐξ ὀνόματος τὸ πάλαισμα. ὁ γνωστικὸς τοίνυν, θεόθεν λαβὼν τὸ δυνατὸς ὠφελεῖν, ὀνίνησι τοὺς μὲν, τῇ παρακολουθούσῃ σχηματίζων· τοὺς δὲ, τῇ ἐξομοιούσῃ προτρεπόμενος, τοὺς δὲ, καὶ τῇ προστάξει παιδεύων καὶ διδάσκων· ἀμελεῖ καὶ αὐτὸς τοῖς ἴσοις παρὰ τοῦ Κυρίου ὠφέληται. ὅτως οὖν καὶ ἡ θεόθεν διαπεμπομένη εἰς D ἀνθρώπους ὠφέλεια, γνώσιμος καθίσταται, συμπαρακαλούντων ἀγγέλων· καὶ δι' ἀγγέλων γὰρ ἡ θεία δύναμις παρέχει τὰ ἀγαθὰ· εἴτ' οὖν ὁρωμένων, εἴ τε καὶ μή. τοιοῦτος καὶ ὁ κατὰ πάντα τρόπον ἐπιφανὴς τοῦ Κυρίου τρόπος. ὅτε δὲ καὶ κατὰ τὰς ἐπινοίας τῶν ἀνθρώπων, καὶ τοὺς ἐπιλογισμοὺς ἐμπνεῖ τι καὶ ἡ δύναμις, καὶ ἐπίπνοιαν τοῖς φρεσὶν ἰσχύν τε εἰς σωφρόνησιν ἀκριβεστέραν, πόθος τε εἰς θάρσος προθυμίας ἐπί τε τὰς ζητήσεις ἐπί τε τὰ ἔργα παρέχουσα,

ἐκκεῖται δ' ὅμως καὶ πρὸς μίμησίν τε καὶ ἐξομοίωσιν ἡμῖν θαυμασταὶ τῷ ὄντι καὶ ἄγαν τὰ τῆς ἀρετῆς ὑποδείγματα ἀφ' ὧν ἀναγεγραμμένων πράξεων. καὶ μὴν δὴ καὶ τὸ τῆς πράξεως εἶδος ἐμφανέστατον, ἀφ' τε τῶν ἀφθήκῃ τ' κυριακῶν, ἀφ' τε τ' παρ' Ελλησι νόμων, ἀλλὰ καὶ τῶν κ' τ' φιλοσοφίαν παραγγελμάτων. καὶ, συνελόντι φάναι, πᾶσα ὠφέλεια βιωτική, κ' μὴν τὸν αἰωτάτω λόγον ἀπὸ τ' παντοκράτορος Θεοῦ, τῶ πάντων ἐξηγουμένου παιδός, δι' οὗ ἐπιτελεῖται· ὃς καὶ ἀφ' τοῦτο σωτὴρ πάντων ἀνθρώπων, φησὶν ὁ Ἀπόστολος, μάλιστα δ' πιστῶν· κ' δ' ὃ πρόσεγγες, ἐκ τῶν προσεγγῶν ἐκάστοις, κ' πρὸ τῆ προσεγγεῖ τῷ πρώτῳ αἰτίῳ Κυρίῳ ἐπίταξίν τε καὶ πρόσταξιν. ὁ γνωστικὸς δ' ἡμῖν ἐν τοῖς κυριωτάτοις ἀεί ποτε ἀφατείβει· εἰ δέ που σχολὴ καὶ διέσεως καιρὸς ἀπὸ τ' προηγουμένων, ἀντὶ τῆς ἄλλης ῥαθυμίας, καὶ τ' Ελληνικῆς ἐφάπτεται φιλοσοφίας, οἷ πρωγάλιόν τι ἐπὶ τῷ δείπνῳ παραψώμενος· ἃ τῶν κρειττόνων ἀμελήσας, προσλαβὼν δ' ἐφ' ὅσον πρέπει καὶ ταῦτα, δι' ἃς προεῖπον αἰτίας. οἱ δ', τῶν ὄντι ἀναγκαίων, καὶ πρεσβεῖαν τῆς φιλοσοφίας ὀρεχθέντες, καὶ μόνοις τοῖς ἐριστικοῖς προσομιλήσαντες σοφίσμασι, τῶν ἀναγκαίων, κ' κυριωτάτων ἀπελείφθησαν, οἱ τὰς σκιὰς ἀτεχνῶς τῶν λόγων διώκοντες. καλὸν μὲν οὖν τὸ πάντα ἐπίστασθαι· ὅταν δ' ἀσθενεῖ ἐπεκτείνεσθαι ἡ ψυχὴ πρὸς τὴν πολυμαθῆ ἐμπειρίαν, τὰ προηγούμενα καὶ βελτίω αἱρήσεται μόνα. εἰ γὰρ τῷ ὄντι ἐπιστήμη, ὡς φαμὲν μόνον ἔχειν τὸν γνωστικόν, καταληψίς ἐστι βεβαία ἀφ' λόγων μηθῶν, καὶ βεβαίων ἐπὶ τὴν τῆς αἰτίας γνῶσιν ἀνάγουσα· ὁ δ' ἐπιστήμων τῷ μηθοῦς, πρεῖ ὁ δή ποτ' οὖν, αὐτίκα καὶ τῷ ψεύδους πρεῖ ὁ αὖθ' ἐπιστήμων κατάρχει. καὶ γὰρ οὖν δ' πως ἔχειν μοι φαίνεται ὁ λόγος ἐκεῖνος, εἰ φιλοσοφητέον· αὐτὸ γάρ τι αὐτῷ ἀκολουθεῖ· ἀλλ' εἰ καὶ μὴ φιλοσοφητέον· οὐ γάρ τις καταγνώη τινὸς μὴ τοῦτο πρότερον ἐγνωκώς. φιλοσοφητέον ἄρα. τούτων οὕτως ἐχόντων, τοὺς Ελληνας χρὴ ἀφ' νόμου καὶ προφητῶν ἐκμαθάνειν ἕνα μόνον σέβειν Θεὸν, τὸν ὄντως ὄντα παντοκράτορα· ἔπειτα ἀφ' τῶ Ἀποστόλου διδάσκεσθαι τοῦτο, Ἡμῖν δὲ οὐδὲν εἴδωλον ἐν κόσμῳ· ἐπεὶ μηδὲν ἀπεικόνισμα τῶ Θεοῦ οἷόν τε ἐν γλυπτοῖς εἶ-

A Exponuntur autem nobis quoque nihilo secius ad imitationem & assimilationem, verè admirabilia & sancta virtutis exempla per res gestas quæ scriptæ sunt. Porrò autem genus quoque actionis est manifestissimum & per testamenta Domini, & per leges quæ sunt apud Græcos, quinetiam per ea quæ sunt præcepta in Philosophia. Et vt semel dicam, omnis vtilitas quæ ad vitam pertinet, suprema quidem ratione à Deo omnipotente, qui præest omnibus patre, perficitur per filium, qui etiam propterea est Seruator omnium, inquit Apostolus, maximè autem fidelium. Tim. 4.

B Proximè autem ab iis quæ sunt proxima singulis, per iussum & præceptionem eius qui est propinquus primæ causæ, nempe Domino. Qui est autem apud nos cognitione præditus, semper versatur in iis quæ sunt præcipua. Sed si quando est ei otium, & tempus relaxandi animi ab iis quæ sunt præcipua, loco alterius recreationis, Græcam quoque attingit philosophiam, vt qui sit bellarium ad cœnam illaturus, non vt qui neglexerit ea quæ sunt præstantiora, sed vt qui acceperit quantum decet, idque propter eas quas dixi causas. Qui

C autem in Philosophia appetunt ea quæ non sunt necessaria, sed superuacanea, & solùm contentiosis vacant sophismatibus, discedunt ab iis quæ sunt necessaria & præcipua, rationum vmbras verè persequentes. Ac bonum quidem est scire omnia: cui autem imbecillus est animus ad multarum disciplinarum suscipiendam peritiam, ea sola eliget quæ sunt præcipua & meliora. Nam quæ est reuera scientia, quam dicimus solum habere eum qui est præditus cognitione, est firma ac stabilis comprehensio per constantes ac stabiles rationes deducens ad causæ cognitionem.

D Qui habet autem scientiam eius quod verum est in re aliqua, quæcunque ea sit, in eadem habet etiam eius quod falsum est scientiam. Illud ergo mihi rectè se habere videtur, si sit philosophandũ: hoc ipsum enim consequitur. Sed & si non philosophandum (nemo enim condemnabit aliquem, si non prius hoc nouerit) est ergo philosophandum. Hoc cùm ita se habeant, oportet Græcos discere per legem & Prophetas, colere vnum Deum qui est verè omnipotens. Deinde illud doceri per Apostolũ: *Nobis autem nullum* 1. Cor. 8. *est simulachrum in mundo, quoniam in rebus genitis nihil potest Dei referre imaginẽ.*

Præterea doceri, quòd nec eorum quos colunt ſimulachra ſunt imagines: neque enim figura tale eſt genus animarum, cuiuſmodi fingunt Græci ſtatuas. Non cadunt enim animæ ſub aſpectum, non ſolùm quæ ſunt compotes rationis, ſed etiam animæ aliorum animantium. Corpora autem ipſorum, nunquam fiunt partes ipſarum animarum, ſed inſtrumenta, vt quibus aliæ quidem inſideant, aliarum verò ſint vehicula, aliarum verò alio modo poſſeſſiones. Sed nec fieri poteſt vt inſtrumentorum expreſsè imitentur imagines. Fingat enim Solem, vt videtur, aliquis & Iridis imaginem repræſentet coloribus: poſtquam autem ſimulachra reliquerint, tunc audient ſcripturam:

Matt. 5. *Niſi abundauerit iuſtitia veſtra plus quàm Scribarum & Phariſæorum*, qui iuſtificantur per abſtinentiam à malis, ita vt præterea cum ea quæ eſt in his perfectione, proximum quoque poſſitis diligere & ei benefacere, non eritis regales. Augmentum enim eius quæ eſt ex lege iuſtitiæ, oſtendit eum qui eſt præditus cognitione. Sic cùm fuerit aliquis collocatus in capite quod ſuum regit corpus, cùm peruenerit ad ſummum fidei, ipſam, inquam, cognitionem circa quam ſunt omnes ſenſus, aſſequetur ſimiliter ſummam hæreditatem. Cognitionem autem obtinere principatum, apertè oſtendit Apoſtolus iis qui poſſunt perſpicere, hoc modo ſcribens Græcis illis Co-

1. Cor. 10 rinthiis: *Spem autem habentes augeſcente fide veſtra, fore, vt magnificemur ſecundum regulam noſtram in abundantia, vt in iis quæ ſunt ſupra vos euangelizem.* Non dicens extenſionem prædicationis quæ fuit in loco, quoniam fidem quoque dicit abundaſſe in

Act. 1. Achaia. Fertur autem in Actis quoque Apoſtolorum, Verbum prædicaſſe Athenis: ſed docet cognitionem, quæ eſt perfectio fidei, abundare vltra catecheſin, conuenienter maieſtati doctrinæ Domini, & regulæ eccleſiaſticæ. Quocirca paulò etiam inferius ſubjungit: Si autem ſum imperitus ſermone, ſed non cognitione. Cæterùm qui ex Græcis gloriantur, quòd ab eis comprehenſa fuerit veritas, dicant nobis à quonam gloriantur ſe didiciſſe. A Deo quidem non dixerint: ab hominibus autem confitentur. Et ſi hoc ita eſt, aut à ſeipſis ſerò didicerint, ſicut certè ex ipſis quoque quidam inſolenter gloriantur:

A πρεσπεπιδιδάσκεσθαι ὅ, ὡς οὐδὲ τούτων ἐν σέβασι τὰ ἀγάλματα, εἶεν ἂν αἱ εἰκόνες· οὐ γὰρ πω τοιοῦτον τὸ σχῆμα ὂν τῶν ψυχῶν γένος, οἷα διαπλάττουσιν Ἕλληνες τὰ ξόανα. ψυχαὶ μὲν γάρ, ἀόρατοι, οὐ μόνον αἱ λογικαὶ, ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων ζώων· τὰ δὲ σώματα αὐτῶν, μέρη μὲν αὐτῶν οὐδέ ποτε γίνεται τῶν ψυχῶν· ὄργανα δὲ, ὧν μὲν, ἐνιζήματα· ὧν δὲ, ὀχήματα· ἄλλων δὲ, ἄλλον τρόπον κτήματα. Ἀλλ' οὐδὲ τὰ ὀργάνων τὰς εἰκόνας οἷόν τε ἀπομιμεῖσθαι σαφῶς· ἐπεὶ καὶ τὸν ἥλιόν τις, ὡς ὁρᾷς, πλάσαιτο, καὶ τιὼ ἶριν τοῖς χρώμασιν ἀπεικάζοι· ἐπὰν δὲ ἀπολείπωσι τὰ εἴδωλα, τότε ἀκούσονται τῆς γραφῆς,

B Ἐὰν μὴ πλεονάσῃ ὑμῶν ἡ δικαιοσύνη πλεῖον τῶν γραμματέων, καὶ Φαρισαίων, τῶν κατὰ ἀποχὴ κακῶν δικαιουμένων, σοὶ τῶν μετὰ τῆς σὺν τούτοις τελειώσεως καὶ τὸν πλησίον ἀγαπᾶν, καὶ θεραπεύειν δυνάσθαι, οὐκ ἔσεσθε βασιλικοί. ἡ ὑπόπτασις γὰρ τοῦ κατὰ τὸν νόμον δικαιοσύνης, τὸν γνωστικὸν δείκνυσιν. οὕτως τις κατὰ ὃ ἡγεμονεύει τοῦ οἰκείου σώματος τὸ κεφάλαιον ταγεὶς, ὅτι τιὼ ἀκρότητα τῆς πίστεως χορήσας, τὴν γνῶσιν αὐτιὼ, τελείαν πάντα ἔχει τὰ ἀγαθητέα, ἀκροτάτης ὁμοίως τεύξεται τῆς κληρονομίας. Ὃ δὲ ἡγεμονικὸν τῆς γνώσεως σαφῶς ὁ Ἀπόστολος τοῖς

C διαφθρεῖν δυναμένοις ἐνδείκνυται, τοῖς Ἑλλαδικοῖς ἐκείνοις γράφων Κορινθίοις ὧδέ πως· Ἐλπίδα δὲ ἔχοντες αὐξανομένης τῆς πίστεως ὑμῶν ἐν ὑμῖν μεγαλυνθῆναι κατὰ τὸν κανόνα ἡμῶν εἰς περισσείαν, εἰς τὰ ὑπερέκεινα ὑμῶν εὐαγγελίσασθαι· οὐ τιὼ ἐπέκτασιν τοῦ κηρύγματος τὴν κατὰ τὸν τόπον λέγων· ἐπεὶ καὶ ἐν Ἀχαΐᾳ πεπλεονακέναι τιὼ πίστιν αὐτὸς φησίν· φέρεται δὲ καὶ ταῖς Πράξεσι τῶν Ἀποστόλων, καὶ ἐν ταῖς Ἀθήναις κηρύξας τὸν λόγον. Ἀλλὰ τιὼ γνῶσιν διδάσκει, τελείωσιν οὖσαν τῆς πίστεως, ἐπέκεινα περισσεύειν τῆς κατηχήσεως κατὰ τὸ μεγαλεῖον τῆς τοῦ Κυρίου διδασκαλίας, καὶ τὸν ἐκκλησιαστικὸν κανόνα.

D Φησὶ καὶ ὑποθάς, ὅπι φέρει· Εἰ δὲ καὶ ἰδιώτης τῷ λόγῳ, ἀλλ' οὐ τῇ γνώσει. πλιὼ οἵ γε ὅπι τῷ κατειλῆφθαι τιὼ ἀλήθειαν αὐχοῦντες τῶν Ἑλλήνων, εἰ πάντωσθν ἡμῖν ὧδέ τινος μαθόντες ἀληθεύουσι. τῶδε Θεοῦ μὲν γὰρ οὐκ ἂν φήσαιεν· τῶδε δὲ ἀνθρώπων δὲ, ὁμολογοῦσιν· καὶ εἰ τοῦτο, ἤ τοι γε παρ' ἑαυτῶν, οὐκ ἐκμαθόντες, ὥσπερ ἀμελεῖ καὶ τετυφωμένοι τινὲς αὐτῶν αὐχοῦσιν· ἢ παρ'

ἢ παρ' ἑτέρων τῶν ὁμοίων. ἀλλ' οὐκ ἐχέγγυοι A
διδάσκαλοι περὶ Θεοῦ λέγοντες ἄνθρωποι,
καθὸ ἄνθρωποι· ὁ γὰρ ἀξιόχρεώς γε, ἄν-
θρωπός τε ὤν, καὶ περὶ Θεοῦ ταλαιπὴν λέ-
γει, ὁ ἀσθενὴς καὶ ὀπτικὸς περὶ τοῦ ἀγεννήτου,
καὶ ἀφθάρτου, καὶ τοῦ ἔργου περὶ τοῦ πεποιηκότος.
Εἶθ', ὁ μὴ περὶ αὑτοῦ ταλαιπὴν λέγειν δυνά-
μενος, ἆρ' ὀφείλει μᾶλλον καὶ περὶ Θεοῦ πιστευ-
τέος; ὅσον γὰρ δυνάμει Θεοῦ λείπεται ἄνθρω-
πος, τοσοῦτον καὶ ὁ λόγος αὐτοῦ ἀσθενεῖ, κἂν
μὴ Θεὸν, ἀλλὰ περὶ Θεοῦ λέγῃ καὶ τοῦ θείου
λόγου. ἀσθενὴς γὰρ φύσει ὁ ἀνθρώπειος λό- B
γος, καὶ ἀδύνατος φράσαι Θεόν· ὃ τοὔνομα
λέγω· κοινὸν γὰρ τοῦτο ὀφείλον μόνον ὀνο-
μάζειν, ἀλλὰ καὶ ποιητῶν· οὐδὲ πῶ οὐσίαν.
ἀδύνατον γάρ· ἀλλὰ πῶ δύναμιν καὶ τὰ ἔρ-
γα τοῦ Θεοῦ. καί τοι ὀπτιχραφόμενοι Θεὸν δι-
δάσκαλον, μόγις εἰς ἔννοιαν ἀφικνοῦνται Θεοῦ·
τῆς χάριτος αὐτοῖς συλλαμβανούσης εἰς πο-
σὴν ὀπτίγνωσιν· οἷς θελήματι, θέλημα, καὶ τῷ
ἁγίῳ πνεύματι, τὸ ἅγιον πνεῦμα θεωρεῖν ἐπι-
ζοντες· ὅτι πνεῦμα τὰ βάθη τοῦ Θεοῦ ἐρευνᾷ,
ψυχικὸς δὲ ἄνθρωπος, οὐ δέχεται τὰ τοῦ πνεύ-
ματος. μόνη τοίνυν ἡ παρ' ἡμῖν θεοδίδακτός C
ἐστι σοφία· ἀφ' ἧς αἱ πᾶσαι πηγαὶ τῆς σοφίας
ἤρτηνται, ὅσαι γε τῆς ἀληθείας στοχάζονται.
ἐμέλει ὡς ἂν τοῦ κυρίου ἥκοντος εἰς ἀνθρώπους
τοῦ διδάξαντος ἡμᾶς, μυρίοι σημαίτορες, κα-
ταγγελεῖς, ἑτοιμασταί, πρόδρομοι, ἄνωθεν ἐκ
καταβολῆς κόσμου, δι' ἔργων, καὶ λόγων προ-
μινύοντες, προφητεύοντες ἐλεύσεσθαι, καί
που, καὶ πῶς, καὶ τίνα τὰ σημεῖα. ἐμέλει πόρρω-
θεν προμελετᾶν ὁ νόμος, καὶ προφητεία· ἔπει-
τα δέ, ὁ πρόδρομος δείκνυσι τὸν παρόντα· μεθ'
ὃν οἱ κήρυκες τῆς ὑπαρχούσης τοῦ δυνάμει ἐκ-
διδάσκοντες, μυρίοισιν μόνοις, οὐδὲ τούτοις D
ἅπασιν ἤρεσθαι, ἀλλὰ Πλάτωνι μὲν Σωκρά-
της, καὶ Ξενοκράτει Πλάτων, Ἀριστοτέλης Θεο-
φράστῳ, καὶ Κλεάνθῃ Ζήνων· οἵτινες ἰδίους μόνον
αἱρετίσαντες ἔπεισαν· ὁ δὲ γε τοῦ διδασκάλου ἡμετέ-
ρου λόγος, οὐκ ἔμεινεν ἐν Ἰουδαίᾳ μόνῃ, καθάπερ
ἐν τῇ Ἑλλάδι ἡ φιλοσοφία· ἐκχυθεῖσα δὲ πᾶσαν
τὴν οἰκουμένην, πείθουσα Ἑλλήνων τε ὁμοῦ καὶ βαρ-
βάρων, κατ' ἔθνος καὶ κώμην, καὶ πόλιν πᾶσαν, οἴκους
ὅλους, καὶ ἰδίᾳ ἕκαστον τῶν ἐπακηκοότων, καὶ αὐτῶν τε τῶν
φιλοσόφων οὐκ ὀλίγους ἤδη ὅτι τὴν ἀλήθειαν με-
θήσας. καὶ τὴν μὲν φιλοσοφίαν τὴν Ἑλληνικὴν ἐὰν
ὁ τυχὼν ἄρχων κωλύσῃ, οἴχεται παραχρῆμα·

aut ab aliis similibus. Sed non sunt fide
digni cum de Deo dicunt homines, quatenus homines. Neque enim qui homo
est, potest pro dignitate de Deo vera dicere; imbecillus & morti obnoxius, de
ingenito, & eo in quem non cadit interitus: & opus de eo qui fecit. Deinde
qui non potest de seipso vera dicere, an
non multò magis ne de Deo quidem ei
credendum est? Quantum enim abest
homo à Dei potestate, tam est etiam eius oratio imbecilla, etiamsi non Deum,
sed de Deo dicat, & verbo diuino. Est
enim imbecilla naturâ humana oratio, &
quæ non possit Deum dicere, non dico
nomen, est enim hoc commune non solum Philosophis, sed etiam Poëtis eum
nominare: neque essentiam, neque enim
potest fieri, sed Dei vim & opera. Quanquam qui Deum sibi adscribunt magistrum, vix perueniunt ad Dei notitiam,
opem eis ferente gratia ad quantulamcunque cognitionem, vtpote voluntate
voluntatem, & sancto Spiritu sanctum
Spiritum contemplari assuefacientes,
quoniam spiritus scrutatur Dei profunda. Animalis autem homo non capit ea quæ sunt Spiritus. Sola ergo est à Deo tradita, quæ est apud nos doctrina, à qua dependent omnes fontes sapientiæ, quicunque ad veritatem tanquam ad scopum feruntur. Venientis certè ad homines Domini qui nos erat docturus, innumerabiles fuere significatores, annunciatores, præparatores, præcursores ab alto ex mundi constitutione, per
opera, per verba præsignificantes, prædicentes esse venturum, & quomodo,
& quando, & quænam essent futura signa. Eminus certè lex præmeditatur & prophetia. Deinde præcursor
ostendit præsentem, post quem prædicatores docentes aduentus virtutem significant. Philosophi Græcis solis, neque iis omnibus placuere, sed Platoni
quidem Socrates, & Xenocrati Plato,
Aristoteles Theophrasto, & Cleanthi
Zeno. Qui suos solos persuaserunt assectas. Magistri autem nostri verbum non
mansit in sola Iudæa, sicut Philosophia in Græcia, sed diffusum est per totum orbem terræ, Græcorum simul &
barbarorum gentibus & vicis & totis
vrbibus persuadens, totas domos & seorsum vnumquemque ex iis qui audierunt,
& ex ipsis etiam Philosophis non paucos iam traducens ad veritatem. Et Græcam quidem philosophiam si quiuis magistratus prohibuerit, ea statim perit:

nostram autem doctrinam à prima vsque prædicatione prohibent simul Reges & Tyranni, & singuli Duces & magistratus cum vniuersis satellitibus, & innumerabilibus etiam hominibus, in nos belligerantes, nosque pro viribus exscindere conantes. Illa autem magis etiam floret: non enim emoritur vt doctrina humana, neque flaccescit vt donum imbecillum. Nullum enim Dei donum est imbecillum: manet autem eiusmodi vt prohiberi nequeat, cùm prædictum tamen sit fore, vt ea patiatur persecutionem. Deinde de Poëtica quidem dicit Plato: Res quædam leuis & sacra est Poëta: nec potest versus facere priusquam fuerit Deo afflatus & mente excesserit. Democritus quoque similiter: Poëta autem quæcunque quidem scripserit cum Dei afflatu & sacro spiritu, sunt valde pulchra. Scimus autem qualia dicunt Poëtæ. Omnipotentis autem Dei prophetas, qui instrumenta fuere diuinæ vocis, nemo obstupescet! Eius ergo qui est cognitione præditus veluti statuam effingentes, iam quidem ostendimus, quænam sit eius morum magnitudo & pulchritudo, veluti delineando. Qualis autem sit in contemplatione rerum naturalium postea ostendetur, cùm de ortu mundi tractare cœperimus.

A τὴν δὲ ἡμετέραν διδασκαλίαν ἔκτοτε σὺν καὶ τῇ πρώτῃ καταγγελίᾳ κωλύουσιν ὁμοῦ βασιλεῖς, καὶ τύραννοι, καὶ οἱ κατὰ μέρος ἄρχοντες, καὶ ἡγεμόνες μετὰ τῶν μισθοφόρων ἁπάντων, πρὸς δὲ καὶ τῶν ἀπείρων ἀνθρώπων, καταστρατευόμενοί τε ἡμᾶς, καὶ ὅση δύναμις ἐκκόπτειν πειρώμενοι· ἡ δὲ, καὶ μᾶλλον ἀνθεῖ· οὐ γὰρ ὡς ἀνθρωπίνη ἀποθνήσκει διδασκαλία, οὐδ' ὡς ἀσθενὴς μεταίνεται δωρεά· εὐδεμία γὰρ ἀσθενὴς δωρεὰ θεοῦ· μένει δὲ ἀκώλυτος, διωχθήσεσθαι εἰς τέλος προφητευθεῖσα. Εἶτα περὶ μὲν ποιητικῆς Πλάτων· Κοῦφον γάρ τι χρῆμα καὶ ἱερὸν ποιητὴς, γράφει· καὶ οὐχ οἷός τε ποιεῖν, πρὶν ἂν ἔνθεός τε καὶ ἔκφρων γένηται· καὶ ὁ Δημόκριτος ὁμοίως·

B Ποιητὴς δὲ ἅσσα μὲν ἂν γράφῃ μετ' ἐνθουσιασμοῦ, καὶ ἱεροῦ πνεύματος, καλὰ κάρτα ἐστίν. ἴσμεν δὲ οἷα ποιηταὶ λέγουσιν. Τοὺς δὲ τοῦ παντοκράτορος προφήτας Θεοῦ, οὐκ ἄν τις καταπλαγείη, ὄργανα θείας γενομένους φωνῆς; καθάπερ οὖν ἀνδριάντα ἀποπλασάμενοι τοῦ γνωστικοῦ, ἤδη μὲν ἐπεδείξαμεν ὅς ἐστι, μέγεθός τε καὶ κάλλος ἤθους αὐτοῦ, ὡς ἐν ὑπογραφῇ, δηλώσαντες· ὁποῖος γὰρ, κατὰ τὴν θεωρίαν ἐν τοῖς φυσικοῖς, μεταταῦτα δηλωθήσεται, ἐπὰν περὶ γενέσεως κόσμου διαλαμβάνειν ἀρξώμεθα.

ΚΛΗΜΕΝΤΟΣ ΤΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΩΣ ΣΤΡΩΜΑΤΕΩΝ

ΒΙΒΛΙΟΝ ΕΒΔΟΜΟΝ.

CLEMENTIS ALEXANDRINI STROMATVM

LIBER SEPTIMVS.

ΗΔΗ δὲ καιρὸς ἡμᾶς ἀποδεῖξαι τοῖς Ἕλλησι, μόνον ὄντως εὐσεβῆ τὸν γνωστικὸν· ὡς ἀναμαθόντας τοὺς φιλοσόφους οἷός τέ ἐστιν ὁ ὄντι Χριστιανὸς, τῆς ἑαυτῶν ἀμαθίας καταγνῶναι, εἰκῇ μὲν καὶ ὡς ἔτυχεν διώκοντας τοὐνόμα, μάτην δὲ ἀθέους ἀποκαλοῦντας τὸν τῷ ὄντι Θεὸν ἐγνωκότας. ἀναγκαιότερον δ' οἶμαι πρὸς τοὺς φιλοσόφους χρῆσθαι προσήκει τοῖς λόγοις, ὡς ἐπαΐειν ἐκ τῆς πρὸ αὐτοῖς παιδείας ἤδη γεγυμνασμένους δυνάσθαι, καὶ εἰ μηδέπω ἀξίους ἑαυτοὺς μεταλαβεῖν τῆς τοῦ πιστεύσαι δυνάμεως παρεσκήκασι. τῶν δὲ λέξεων τῶν προφητικῶν ὅπερ τοῦ παρόντος οὐκ ὀπομνηματεύσομεν κατὰ τοὺς ὑπηκόους τόπους ὕστερον τῇ γραφῇ συγχωσόμενοι· τὰ δ' ἐξ αὐτῶν δηλούμενα σημανοῦμεν κεφαλαιωδῶς τὸν χριστιανισμὸν ὑπογράφοντες, ἵνα μὴ διακόπωμεν τὸ συνεχὲς τοῦ λόγου, συμπαραλαμβάνοντες τὰς γραφάς· καὶ ταῦτα, τοῖς μηδέπω σύνιεῖσι τὰς λέξεις αὐτῶν· ἐπὰν δὲ τὰ σημαινόμενα ἐνδειξώμεθα, τότε αὐτοῖς ἐκ παρουσίας πιστεύσασι, καὶ τὰ μυστήρια φανερωθήσεται.

A

B

AM verò tempus est vt Græcis ostendamus, solum esse vere pium ac religiosum, eum qui est cognitione præditus: vt cùm didicerint Philosophi, qualis sit is qui vere est Christianus, suam damnent inscitiam, vt qui temere & nulla ratione nomen persequantur: nullo autem iudicio eos impios, & à Deo alienos vocent, qui norunt eum qui vere est Deus. Apud Philosophos autem euidentioribus oportet vti rationibus, vt ex sua ipsorum doctrina exercitati iam possint intelligere, etiam si seipsos nondum dignos præbuerint, qui sint facultatis credendi participes. Dictionum autem Propheticarum mentionem in præsentia non faciemus, tempore oportuno posteà vsuri scripturis. Quæ autem ab eis significantur indicabimus, Christianismum summatim describentes, ne interrumpamus orationis continuationem, si vnà complectamur scripturas, idque iis qui nondum intelligunt earum dictionem. Postquam autem ostenderimus ea quæ significantur, tunc eis cum iam crediderint, quod amplius est, aperientur scripturæ.

Quod si ea quæ à nobis dicuntur, videã-
tur aliquibus ex vulgo diuersa às cripturis Domini: sciendum est ea illinc & spirare & viuere, cúmque ex eis argumentum habeant, profiteri se sententiam solam eorum quæ dicuntur, non vero ipsas dictiones esse adductura. Nimis enim diligens pertractatio quæ non sit in tempore, merito videri possit esse superuacanea: tum non considerare omnino id quod est principium, nimiæ fuerit socordiæ & egestatis. Verè autem beati sunt qui scrutantur testimonia Domini: toto corde exquirentes ipsum. De Domino autem testimonium ferunt lex & Prophetæ. Est ergo nobis propositum ostendere, eum solum qui est cognitione præditus, esse sanctum, ritéque eum qui est vere Deus colere, prout eius decet maiestatem: eum autem qui sic Deum colit prout eius maiestatem decet, consequitur Dei amor, & in Deum pietas. Quicquid ergo est excellens & superius, existimat esse honorabile pro dignitate: & in rebus quidem sensilibus, esse honorandos magistratus & parentes. & omnem seniorem: in iis autem qui docentur, antiquissimam philosophiam & vetustissimam prophetiam: in his autem quæ intelligentia percipiuntur, id quod est vetustius generatione: tempore & principio carens principiũm, & eorum quæ sunt primitias, filium: à quo discere oportet eam quæ omnia superat causam, nempe patrem vniuersorum, quæ quidem est vetustissima, & omnium beneficentissima, & voce non vtique traditur, sed cultu & silentio cum sancta admiratione est colenda & veneranda: & per quam propriè quidem dicitur à Domino quãtum possunt audire ij qui discunt, intelligitur autem ab iis qui à Domino electi sunt ad cognitionem, qui sunt, vt ait Apostolus, exercitati sensibus. Dei ergo cultus est continua animæ cura ei qui est præditus cognitione, & eius perpetua in Deo occupatio per charitatẽ, quæ nunquam intermittitur. Cultus. n. qui versatur circa res hominum, vnus quidẽ est qui reddit meliores: alius vero, qui in ministerio occupatur: medicina quidẽ corpus, philosophia vero animã reddit meliorẽ. Ac parentib. quidẽ à filiis, magistratib. autẽ ac principib. ab iis qui parent eorũ ditioni, occupata in ministrãdo accedit vtilitas. Similiter autẽ in Ecclesia, eam quidẽ quæ facit meliores, presbyteri seruant in Ecclesia: eam autem quę seruit, diaconi.

A καὶ ἑτεροῖά πισι τῶν πολλῶν καταφαίνηται τὰ ὑφ' ἡμῶν λεγόμενα τῶν κυριακῶν γραφῶν, ἰσέον ὅτι ἐκεῖθεν ἀναπνεῖ τε καὶ ζῇ, καὶ τὰς ἀφορμὰς ἀπ' αὐτῶν ἔχοντα, τὸν νοῦν μόνον, οὐ τὴν λέξιν παρεισᾶν ἐπαγγέλλεται. ἤ τε γὰρ ὅτι πλέον ἐπεξεργασία, μὴ κατὰ καιρὸν γινομένη, περιττὴ δόξει ἂν εἰκότως· τό τε μηδ' ὅλως ἐπισκέψασθαι ὃ κατεπεῖγον, ῥᾳθυμον κομιδῇ καὶ ὀκνηρόν· μακάριοι γὰρ ὡς ἀληθῶς οἱ ἐξερευνῶντες τὰ μαρτύρια Κυρίου· ἐν ὅλῃ καρδίᾳ ἐκζητήσουσιν αὐτόν·
B μαρτυροῦσιν δὲ περὶ Κυρίου ὁ νόμος καὶ προφῆται. προσκείσθω τοίνυν προδιδάξαι ἡμῖν, μόνον τὸν γνωστικὸν ὅσιόν τε καὶ δίκαιον θεοσεβῶς, τὸν τῷ ὄντι Θεὸν θρησκεύοντα· τῷ θεοσεβεῖ δὲ ὃ θεοφιλὲς ἕπεται καὶ φιλούμενον. τίμιον μὲν οὖν ἀπὸν ὃ ὑπερέχον ἡγεῖται κατὰ τὴν ἀξίαν, καὶ τιμητέον, ἐν μὲν τοῖς ἀψύχοις, τοῖς ἄρχουσι, καὶ τοῖς γονεῦσι, καὶ πάντα τὸν πρεσβύτερον· ἐν δὲ τοῖς διδακτοῖς, τὴν ἀρχαιοπάτην φιλοσοφίαν, καὶ τὴν προ-
C φήτειαν· ἐν δὲ τοῖς νοητοῖς, ὃ πρεσβύτερον ἐν γενέσει, τὸ ἄχρονον καὶ ἀνάρχον ἀρχήν τε καὶ ἀπαρχὴν τῶν ὄντων, τὸν υἱόν· περὶ ὃ ἐκμανθάνειν ἐπέκεινα ἀξιον, τὸν πατέρα τῶν ὅλων, ὃ προσεῖναι καὶ πάντων ἐνεργητικώτατον, οὐκ ἐπὶ φωνῇ παραδιδόμενον, σεβάσματι δὲ καὶ σιγῇ μετ' ἐκπλήξεως ἁγίας σεβαστὸν, καὶ σεμνὸν κυριώτατα, λεγόμενον μὲν πρὸς τῶν Κυρίου, ὡς οἷόν τε ἐκ παίδων τοῖς μανθάνουσι, νοούμενον δὲ πρός γε τῶν ἐκλελεγμένων εἰς γνῶσιν παρὰ Κυρίου, τὴν
D τὰ αἰσθητήρια, φησὶν ὁ Ἀπόστολος, συγγεγυμνασμένων. θεραπεία τοίνυν τοῦ Θεοῦ, ἡ συνεχὴς ἐπιμέλεια τῆς ψυχῆς τῶν γνωστικῶν, καὶ ἡ περὶ τὸ θεῖον αὐτοῦ μετ' ἀλλάλειπτον ἀγάπην ἀσχολία· τῆς γὰρ περὶ τοὺς ἀνθρώπους θεραπείας, ἡ μὲν, βελτιωτική· ἡ δὲ, ὑπηρετική. ἰατρικὴ μὲν, σώματος· φιλοσοφία δὲ, ψυχῆς βελτιωτική· γονεῦσι μὲν ἐκ παίδων, καὶ ἡγεμόσιν ἐκ τῶν ὑποτεταγμένων, ὑπηρετικὴ ὠφέλεια προσγίνεται· ὁμοίως δὲ καὶ κατὰ τὴν ἐκκλησίαν, τὸ μὲν βελτιωτικὸν οἱ πρεσβύτεροι σώζουσιν εἰκόνα· τὸ δ' ὑπηρετικὸν δὲ, οἱ διάκονοι.

ταύτας ἀμφω τὰς διακονίας ἄγγελοί τε
A ὑπηρετοῦνται τῷ Θεῷ καὶ τῶν ὑπ' αὐτὸν γενῶν τὴν οἰκονομίαν, καὶ αὐτὸς ὁ γνωστικὸς, Θεῷ μὲν διακονούμενος, ἀνθρώποις δὲ τὸν βελτιωτικὸν ἐνδεικνύμενος τρόπον, ὅπως ἂν καὶ παιδεύειν ἢ τεταγμένος εἰς τὸν τῶν ἀνθρώπων ἐπανόρθωσιν. θεοσεβὴς γὰρ μόνος ὁ καλῶς, καὶ ἀνεπιλήπτως περὶ τὰ ἀνθρώπεια ὑπηρετῶν τῷ Θεῷ. ὥσπερ γὰρ θεραπεία φυτῶν ἄρίστη καθ' ἣν γίνονται οἱ καρποὶ, καὶ συγκομίζονται, ὠφελίμη, καὶ ἐμπειρία γεωργικὴ τὸ ὠφέλιμον τὸ ἐξ αὐτῶν προσ-
B χομένη τοῖς ἀνθρώποις· οὕτως ἡ θεοσέβεια τοῦ γνωστικοῦ, τοῖς καρποῖς τῶν δι' αὐτοῦ πιστευσάντων ἀνθρώπων εἰς ἑαυτὸν ἀναδεχομένη, ἐν ὀλίγῳ πλείονων γινομένων καὶ ταύτῃ σωζομένων, συγκομιδὴν ἄρίστην δι' ἐμπειρίας ἐργάζεται. ἡ δὲ ἡ θεοπρεπεία ἕξις ἐστὶ τὸ πρέπον τῷ Θεῷ σώζουσα, θεοφιλὴς ὁ θεοπρεπὴς μόνος. τοῦτ' δὲ αὖ εἴη, ὁ εἰδὼς τὸ πρέπον, καὶ κατὰ τὸν ὀλίγον, καὶ κατὰ τὸν βίον ὅτῳ βιωτέον ἐστὶν, καὶ δὴ ἐξομοιουμένῳ ἤδη Θεῷ. ταύτῃ ἄρα φιλόθεός τε ὁ σοφὸς. ὡς γὰρ ὁ τιμῶν τὸν πατέρα,
C φιλοπάτωρ· οὕτως ὁ τιμῶν τὸν Θεὸν, φιλόθεος. ἢ καὶ μοι καταφαίνεται τρία εἴδη τῆς γνωστικῆς δυνάμεως ἀποτελέσματα, τὸ γινώσκειν τὰ πράγματα· δεύτερον, τὸ ὁπότε-λεῖ ὅ τι δὴ ὁ λόγος ὑπαγορεύῃ· καὶ τρίτον, τὸ πρὸς ἀδόκητον δύνασθαι θεοπρεπῶς τὰ πρὸς τῇ ἀληθείᾳ ὑποκρυπτόμενα. ὁ τοίνυν Θεὸν πεπεισμένος εἶναι πάντα κράτος, καὶ τὰ θεῖα μυστήρια παρὰ τοῦ μονογενοῦς παιδὸς αὐτοῦ ἐκμαθών, πῶς οὐκ ἄθεος; ἄθεος μὲν γὰρ, ὁ μὴ νομίζων εἶναι Θεόν· δεισιδαί-
D μων δὲ, ὁ δεδιὼς τὰ δαιμόνια, ὁ πάντα θειάζων, καὶ ξύλον, καὶ λίθον, καὶ πνεῦμα, ἀνθρώπου τε λογικῶς βιοῦντα κατα-δεδουλωμένον. πίστις οὖν ἐστὶν εἰδέναι τὸν Θεὸν ἡ σοφία μετὰ τὴν τοῦ Σωτῆρος διδασκαλίαν τῷ πεποίθησιν, τὸ κατὰ μηδένα τρόπον ἄδικα δρᾶν, τοῦτ' εἶναι πρέπον ἡγεῖσθαι τῇ ἐπιγνώσει τοῦ Θεοῦ. ταύτῃ κρεῖττον μὲν ἐν γῇ, ἀνθρωπος ὁ θεοσεβέστατος· κρεῖττον δὲ ἐν οὐρανῷ, ἄγγελος, ὁ πλησιαίτερον κατὰ τόπον, καὶ ἤδη καθαρώτερον τῆς αἰωνίου, καὶ μακαρίας ζωῆς μεταλαγχάνων.

A Ambobus his ministeriis Angeli Deo seruiunt in dispensatione & œconomia rerum terrenarum: & ipse qui est cognitione præditus: qui Deo quidem inseruit, hominibus autem ostendit eam quæ meliores facit contemplationem, quomodocunque ad erudiendum fuerit constitutum, ad hominum correctionem. Ille enim solus est pius ac religiosus, qui pulchre ac citra vllam reprehensionem, in rebus humanis Deo seruit. Sicut quippe plantarum cultura est optima, per quam nascuntur & comportantur fructus, scientia & agriculturæ experientia hominibus vtilitatem afferens: ita
B eius qui est cognitione præditus, pius ac religiosus Dei cultus, eorum hominum fructus qui per ipsum crediderunt in se accipiens, cum plures ad agnitionem veniant, & per ipsam salui fiãt, optimum comportat prouentum per experientiã. Quatenus autem θεοπρέπεια (ita enim vocatur cultus Dei maiestati conueniens) est habitus qui id conseruat quod Deum decet: θεοπρεπὴς, id est, qui conuenienter Dei maiestati Deum colit, solus erit Dei amicus. Is autem erit qui nouit quid deceat & in scientia & in vita, qua sit viuendum ei qui est futurus, & iam
C Deo assimilatur. Ea ergo ratione erit primum Dei amans: Nam vt qui patrem honorat, amat patrem: ita qui Deum honorat, Deum amat. Qua quidem ratione mihi quoque videntur esse tria effecta cognoscendæ potestatis: primo res nosse: secundo, id efficere quod verbum seu ratio dictauerit: tertio, ea quæ occulta fuerant apud veritatem, prout Dei maiestati conuenit, tradere posse. Is ergo cui persuasum fuerit Deum esse omnipotentem, & diuina mysteria didicerit à filio eius vnigenito, quemadmodum fuerit is ἄθεος, id est impius? nam ἄθεος quidem est qui non pu-
D tat esse Deum: δεισιδαίμων autem, hoc est, superstitiosus, qui timet dæmonia: qui omnia in Deorum refert numerum, & lignum, & lapidem, & spiritum, & hominem qui viuit è ratione redactum in seruitutem. Fides ergo est nosse Deum, quæ est prima post fiduciam doctrinæ Seruatoris, nullo modo iniusta facere, idque existimare decere Dei agnitionem. Eo respectu in terra quidem res est præstantissima homo, qui est maxima in Deum pietate. In cœlo autem res est præstantissima, Angelus, qui loco propius & iam purius est æternæ & beatæ vitæ particeps.

Perfectissima autem & sanctissima, & maximè principalis, & quæ maxime imperat, & est maxime Regia, & longe beneficentissima, est natura filij, quæ est soli omnipotenti propinquissima: Hæc est maxima excellentia, quæ omnia ordinat ex voluntate patris, & optimè gubernat vniuersum, indefessa & inexhausta potestate cuncta operans, propterea quòd agit arcanas & abditas respiciens notiones. Nunquam enim à sua excedit specula Dei filius, vt qui non diuidatur, non dissecetur, non transeat à loco ad locum sit autem semper vbique & contineatur nusquam: tota mens, tota lux paterna, totus oculus, qui omnia videt, omnia audit, scit omnia, potestate scrutatur potestates. Ei subiecta est vniuersa militia Angelorum & Deorum: Verbo, inquam, paterno quod sanctam suscepit dispensationem, propter eum qui subiecit. Per quæ sunt etiam omnes eius homines: sed alij quidem per agnitionem, alij verò nondum: & alij quidem vt amici, alij verò vt serui fideles, alij verò vt absolutè serui. Hic est magister, qui mysteriis quidem erudit eum qui est præditus cognitione: & spe bona eum qui est fidelis: & corrigente disciplina per sentientem operationem, eum qui est duro corde: hinc est prouidentia priuatim, publicè, & vbique. Dei autem esse filium. & eum esse Seruatorem & Dominum quem nos dicimus, apertè diuinæ ostendunt Prophetiæ. Hac ratione qui est omnium Græcorum & barbarorum Dominus, persuadet iis qui volunt: neminem enim cogit ab ipso salutem accipere, propterea quòd possit eligere, & omnia à se implere ad spem accipiendam. Hic est qui dat Græcis sapientiam per inferiores Angelos. Sunt enim iussu diuino & antiquo per gentes distributi Angeli. Sed pars Domini est opinio credentium. Aut enim omnium hominum curam non gerit Dominus, idque ei accidit, aut quòd non possit (quod quidem est nefarium, est enim signum imbecillitatis:) aut quòd nolit cùm possit, quæ nõ est boni affectio: non est ergo socors ob delitias, qui propter nos carnem accepit patibilem. Aut curam gerit vniuersorum, quod quidem pertinet etiam ad eũ qui est Dominus vniuersorum. Seruator enim est: non horum quidem seruator, illorum verò non. Pro ea autem quam habet vnusquisque aptitudine, suum diuisit beneficium, & Græcis & barbaris,

A τελειοτάτη δὴ καὶ ἁγιωτάτη, καὶ κυριωτάτη
καὶ ἡγεμονικωτάτη, καὶ βασιλικωτάτη, καὶ εὐερ-
γετικωτάτη ἡ υἱοῦ φύσις, ἡ τῷ μόνῳ παντο-
κράτορι παρεσχεδόν. αὕτη ἡ μεγίστη ὑπερο-
χὴ, ἡ τὰ πάντα διακοσμεῖται κατὰ θέλημα
τοῦ πατρὸς, καὶ ὃ πᾶν ἀρίστα διαιτίζῃ, ἀκα-
μάτῳ, καὶ ἀτρύτῳ δυνάμει πάντα ἐργαζο-
μένη, δι' ὧν ἐνεργεῖ τὰς ἀποκρύφους ἐννοίας
ἐπιβλέπουσα. ὁ γὰρ ἀρίστατος ποτε τοῦ αὐτοῦ
παρεισπῆς ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ· ὁ μεριζόμενος, οὐκ
ἀποτεμνόμενος, ὁ μεταβαίνων οὐκ τόπου εἰς
τόπον, πάντη ὢν ὢν πάντοτε, καὶ μηδαμῆ περιε-
χόμενος, ὅλος νοῦς, ὅλος φῶς πατρῷον, ὅλος
ὀφθαλμὸς πάντα ὁρῶν, πάντα ἀκούων, εἰδὼς
πάντα, δυνάμει τὰς δυνάμεις ἐρευνῶν. τούτῳ
πᾶσα ὑποτέτακται γραπτὰ ἀγγέλων τε καὶ
Θεῶν, τοῦ λόγῳ τοῦ πατρικῷ τὴν ἁγίαν
οἰκονομίαν αἰτιασαμένῳ διὰ τὸν ὑποτά-
ξαντα· δι' ὧν καὶ πάντες αὐτοῦ οἱ ἀδελφοί.
ἀλλ' οἱ μὲν, κατ' ἐπίγνωσιν· οἱ δὲ, οὐδέπω
καὶ οἱ μὲν, ὡς φίλοι· οἱ δὲ, ὡς οἰκέται πιστοί· οἱ
δὲ, ὡς ἁπλῶς οἰκέται· ὁ διδάσκαλος ἔστ ὁ
παιδεύων μυστηρίοις μὲν τὸν γνωστικὸν, ἐλπίσι
δὲ ἀγαθαῖς τὸν πιστὸν, καὶ παιδεία τῇ ἐπανορ-
θωτικῇ δι' αἰσθητικῆς ἐνεργείας τὸν σκληροκάρ-
διον. ἐντεῦθεν ἡ προνοια ἰδία, καὶ δημοσία, καὶ
πανταχοῦ. υἱὸν δὲ εἶναι τοῦ Θεοῦ, καὶ τοῦτον εἶναι τὸν
σωτῆρα καὶ Κύριον ὃν ἡμεῖς φαμὲν, αὐτόθεν
αἱ θεῖαι παρεισῆσι προφητεῖαι. Οὗτος ὁ πάν-
των Κύριος Ἑλλήνων τε καὶ βαρβάρων τοὺς
ἐθέλοντας πείθει· οὐ γὰρ βιάζεται ἐξ αὐτοῦ τὴν σω-
τηρίαν λαβεῖν ἀλλὰ τὸ ἐλέσθαι, καὶ πάντα ἀπο-
πληρώσας τὰ πρὸς αὐτὸν προὸς τὸ λαβέσθαι
τῆς ἐλπίδος δυνάμενον. ὅτος ὅστιν ὁ διδοὺς καὶ
τοῖς Ἕλλησι τὴν φιλοσοφίαν διὰ τῶν ὑποδεεστέρων
ἀγγέλων. εἰσὶ γὰρ συνδιανενεμημένοι προστά-
ξει θεία τε καὶ ἀρχαία, ἄγγελοι κατὰ ἔθνη. ἀλλ'
ἡ μερὶς Κυρίου, ἡ δόξα τῶν πιστευόντων. ἤτοι
γὰρ ὀφθαλμίζει πάντων αὐθεφθων ὁ Κύριος·
καὶ τοῦτο, ἢ τοῦ μὴ δυνασθαι πάθοι ἂν· ὅπερ
οὐ θεμιτόν· ἀσθενείας γὰρ σημεῖον· ἢ τοῦ μὴ βού-
λεσθαι, δυναμένους· οὐκ ἀγαθοῦ δὲ ὁ πάθος·
ὥκουν ὑπὸ πρυφῆς ῥᾳθυμίας, ὁ δι' ἡμᾶς τὸ παθη-
τὸν ἀναλαβὼν σάρκα· ἢ κήδεται τῶν συμπάντων·
ὅπερ καὶ πάσχει, καὶ Κυρίῳ πάντων ἡγουμένῳ·
σωτὴρ γάρ ὅστιν· οὐχὶ τῶν μὲν, τῶν δὲ οὔ. πρὸς
δὴ ὅσον ἐπιτηδειότητος ἕκαστος ἔχειν, τὸ ἑαυτοῦ
διένειμεν βούλεσθαι, Ἕλλησί τε καὶ βαρβάροις,

καὶ τοῖς ἐκ τούτων προσφωτισμένοις μὲν, καὶ A & iis qui ex iis prædestinati quidem fuerant, suo autem tempore sunt vocati, fideles & electi. Neque ergo vnquam aliquibus inuidebit, qui omnes quidem ex æquo vocauit: iis autem qui eximiè crediderunt, honores tribuit eximios. Neque ab alio prohibitus vnquam fuerit, qui est omnium Dominus, & maximè boni & omnipotentis patris voluntati seruiens. Sed neque Dominum impatibilem, qui sine principio est genitus, vnquam tangit inuidia: sed nec res hominũ ita habent, vt eis possit inuidere Dominus. Alius autem est qui inuidet, quem hæc tetigit affectio. Sed nec dici potest Dominum nolle dare salutem humano B generi propter ignorationem, quòd nesciat quomodo sit gerenda cura vniuscuiusque. Ignoratio enim Deum non tangit, qui ante mundi constitutionem fuit patris consiliarius: hęc erat enim sapientia qua Deus delectabatur omnipotens. Dei enim virtus siue potestas est filius, vtpote ante omnia quæ sunt genita, Verbum patris maximè principale, & eius sapientia. Qui & propriè etiam dici poterit magister eorum qui per ipsum sunt formati. Sed neque ab aliqua voluptate abstractus relinquit vnquam hominum curam, qui cum suscepisset carnem quæ C natura genita fuerat patibilis, ad impatibilitatis habitum eam erudiuit. Quomodo autem est Seruator & Dominus, si non est omnium Seruator & Dominus? Sed est quidem seruator eorum qui crediderunt, propterea quod scire voluerint: eorum autem qui non crediderunt est Dominus, si cùm potuerint confiteri, propriam & eis conuenientem acceperint beneficentiam. Omnis autem Domini operatio, relationem habet ad omnipotentem, & est filius paterna quædã, vt ita dicam, operatio. Nunquã ergo seruator habet odio homines, qui etiam propter D suam excellentem benignitatem, & in homines charitatem, nõ despecta carnis humanę imbecillitate, sed ea indutus, ad communem venit hominum salutem: est enim communis fides eorum qui elegerunt: sed neque proprium opus vnquã negliget, quòd soli ex aliis animalibus homini notio & mentis perceptio indita sit à creatione: neq; alia melior & conueniẽtior hominũ administratio Deo erit, quàm quę est ordinata. Semper ergo cõuenit ei quod est secundum naturã melius ac præstantius, vt præsit ei quod est deterius, & eius quod non potest aliquid rectè regere, ei detur administratio.

ὑπὸ τοῦτων προσφωτισμένοις μὲν, καὶ ὃ τὸν οἰκεῖον καιρὸν κεκλημένοις πιστοῖς τε καὶ ἐκλεκτοῖς. οὔτ' οὖν φθονοῖη ποτ' ἂν τισιν ὁ πάντας μὲν ἐπ' ἴσης κεκληκώς, ἐξαιρέτοις δὲ τοῖς ἐξαιρέτως πεπιστευκόσιν ἀπονείμας τιμάς. οὔθ' ὑφ' ἑτέρου κωλυθείη ποτ' ἂν ὁ πάντων Κύριος, καὶ μάλιστα ἐξυπηρετῶν τῷ ἀγαθοῦ καὶ παντοκράτορος θελήματι παῖς. ἀλλ' οὐδὲ ἅπτεται τοῦ Κυρίου ἀπαθοῦς ἀνάρχως γεννηθέντος φθόνος· ὅτε μὲν τὰ ἀνθρώπων ὕτως ἔχει, ὡς φθονηταί τις πρὸς τοῦ Κυρίου· ἄλλος γὰρ ὁ φθονῶν, ὃ καὶ πάθος ἥψατο. καὶ μὲν οὐθ' ὑπὸ ἀγνοίας ἔστιν εἰπεῖν μὴ βούλεσθαι σώζειν τὸν ἀνθρωπότητα τὸν Κύριον, διὰ τὸ μὴ εἰδέναι ὅπως ἑκάστου ἐπιμελητέον. ἄγνοια γὰρ οὐχ ἅπτεται τοῦ Θεοῦ, τοῦ πρὸ καταβολῆς κόσμου συμβούλου γεννηθέντος τοῦ παιδός. αὕτη γὰρ ἦν σοφία ἣ προσέχαιρεν ὁ παντοκράτωρ Θεός· δύναμις γὰρ τοῦ Θεοῦ ὁ υἱός, ἅτε πρὸ πάντων τῶν γεννωμένων ἀρχικώτατος λόγος τοῦ πατρός· καὶ σοφία αὐτοῦ κυρίως ἂν καὶ διδάσκαλος λεχθείη τῶν δι' αὐτοῦ πλασθέντων. οὐδὲ μὲν ὑπό τινος ἡδονῆς προσαπώμενος. καταλείποι ποτ' ἂν τὴν τῶν ἀνθρώπων κηδεμονίαν· ὃς γε καὶ τὴν σάρκα τὴν ἐμπαθῆ φύσει γενομένην ἀπαλλαγὴν εἰς ἕξιν ἀπαθείας ἐπαίδευσεν. πῶς δ' ἂν ἦν σωτὴρ καὶ Κύριος, εἰ μὴ πάντων σωτὴρ καὶ Κύριος; ἀλλὰ τῶν μὲν πεπιστευκότων σωτήρ, διὰ τὸ γνῶναι βεβουλῆσθαι· τῶν δὲ ἀπειθησάντων, Κύριος, ἐξ' ἂν ἐξομολογήσασθαι δυνηθέντες, οἰκείας καὶ καταλλήλου τὴν δι' αὐτοῦ τύχωσιν εὐεργεσίας. πᾶσα δὲ ἡ τοῦ Κυρίου ἐνέργεια, ὅτι τὸν παντοκράτορα τὴν διαφορὰν ἔχει, καὶ ἔστιν, ὡς εἰπεῖν, πατρική τις ἐνέργεια ὁ υἱός. οὐκ ἂν οὖν ποτε ὁ σωτὴρ μισάνθρωπος· ὅς γε διὰ τὴν ὑπερβάλλουσαν φιλανθρωπίαν, σαρκὸς ἀνθρωπίνης ὑπάθειαν οὐχ ὑφίδων, ἀλλ' εὐδυσάμενος, ὅτι τὴν κοινὴν τῶν ἀνθρώπων ἐλήλυθεν σωτηρίαν. κοινὴ γὰρ ἡ πίστις τῶν ἐλομένων. ἀλλ' οὐδὲ τοῦ ἰδίου ποτ' ἂν ἀμελοίη ἔργου, ὃ μόνῳ τῶν ἄλλων ζώων ἀνθρώπῳ ἔννοιαν κατὰ τὴν δημιουργίαν ἐνεσάξατο Θεός. οὐκ ἂν βελτίων τις ἄλλη καὶ ἁρμονιωτέρα διάκρισις ἀνθρώπων εἴη τῷ Θεῷ τῆς τεταγμένης. προσήκει γοῦν ἀεὶ τῷ κρείττονι κατὰ φύσιν, ἡγεῖσθαι τοῦ χείρονος, καὶ τῷ δυναμένου καλῶς τι διοικεῖν ἀποδίδοσθαι τὴν ἐκείνου διάκρισιν.

Est autem id quod verè regit & præest, diuinum Verbum & eius prouidentia, quæ omnia quidem respicit, nullius autem ex iis qui ad eam pertinent despicit curationem. Ij autem qui ad ipsum pertinere, & ei esse conjuncti elegerunt, erunt qui per fidem initiantur. Hic omnium bonorum, voluntate patris omnipotentis, author & causa filius, est primus effector motus, potestas quæ sensu non potest comprehendi. Non enim id quod erat, visus est iis qui non poterant capere propter imbecillitatem carnis. Cùm ergo carnem accepisset sensilem, venit ostensurus hominibus sufficientes esse eorum vires, vt possint obedire mandatis. Cùm sit ergo virtus paterna, facilè superat ea quæ voluerit, ne minimum quidem relinquens, cuius curam non gerat eius administratio. Neque enim totum ab eo vtique rectè esset effectum. Maximæ autem, vt arbitror, potestatis est omnium partium etiam vsque ad minimam, accurata examinatio, peruadens ad primum vniuersorum administratorem, qui ex voluntate patris gubernat omnium salutem, aliis ordinatis qui ad aliòs perfectos respiciunt, donec perueniatur ad magnum pontificem. Ab vno enim desuper principio, quod conuenienter voluntati operatur, dependent prima, secunda, & tertia. Deinde in summo fine eius quod apparet, beati positi sunt Angeli, atque adeo vsque ad nos ipsos, alij sub aliis sunt collocati, qui ex vno & per vnum & seruantur & seruant. Quemadmodum ergo vel minima pars ferri, lapidis magnetis spiritu mouetur per multos annulos ferreos extensa: ita etiam qui sunt virtute præditi, diuino spiritu attracti, cum prima mansione conjunguntur, deinceps autem alij vsque ad postremam. Qui autem sunt mali ex imbecillitate, cùm propter iniustam imbecillitatem in malum habitum inciderint, circumfluũt circumacti animi perturbationibus, humique decidunt vt qui nec teneant nec teneantur. Lex enim hæc ab alto data est, vt qui velit eligat virtutem. Quocirca præcepta quoque quæ & in lege, & ante legem erant, (iusto enim non est lex lata) statuerunt, non iustis data vt qui elegisset quidem, æternam vitam & beatum præmium acciperet: qui autem rursus vitio esset delectatus concessere vt versaretur cum iis quæ elegerat: & rursus vt anima quæ assiduè euadit melior ad acquirendam virtutem,

A ἔστι γὰρ ὃ ὡς ἀληθῶς ἄρχον τε καὶ ἡγεμονεύων, ὁ θεῖος λόγος, καὶ ἡ τούτου πρόνοια, πάντα μὲν ἐφορῶσα, μηδενὸς δὲ τῶν οἰκείων ἑαυτῆς παροραθσα τὴν ἐπιμέλειαν, οὗτοι δ' ἂν εἶεν οἱ ἐλόμενοι οἰκεῖοι εἶναι αὐτῷ, οἱ διὰ πίστεως τελούμενοι. ἔστι δὲ πάντων τῶν ἀγαθῶν, θελήματι τοῦ παντοκράτορος πατρὸς, αἴτιος ὁ υἱὸς καθίσταται, πρωτουργὸς κινήσεως, δύναμις ἀληπτος αἰσθήσει. οὐ γὰρ ὃ ἦν, τοῦτο ὤφθη τοῖς χωρῆσαι μὴ δυναμένοις διὰ τὴν ἀσθένειαν τῆς σαρκός. αἰσθητὴν δὲ λαβὼν σάρκα, ὃ δυνατὸν ἀνθρώποις καὶ τὴν ὑποταγὴν τῶν ὑπολοίπων δείξων ἀφίκετο. δύναμις οὖν πατρικὴ ὑπάρχων, ῥᾳδίως ἐπιλίνεται ὧν αἱρήσεται, οὐδὲ ὃ μικρότατον ἀπολείπων τῆς ἑαυτοῦ διοικήσεως ἀφεώντισεν· οὐδὲ γὰρ ἂν ἔτι ἦν αὐτῷ ὃ ὅλον οὗ εἰργασμένον. δυνάμεως δ' οἵμαι τῆς μεγίστης ἡ πάντων τῶν μερῶν, καὶ μέχρι τοῦ μικροτάτου διαφθάσουσα δι' ἀκριβείας ἔξέτασις, εἰς τὸν πρῶτον διοικητὴν τῶν ὅλων, ἐκ θελήματος πατρὸς κυβερνῶντα τὴν τῶν πάντων σωτηρίαν, ἐφορώντων ἑτέρων ὑφ' ἑτέρους ἡγουμένους τεταγμένων, ἕως ἂν τις ἔλθῃ τὸν μέγαν ἀφίκηται ἀρχιερέα. ἀπὸ μιᾶς γὰρ ἄνωθεν ἀρχῆς τῆς καὶ τὸ θέλημα ἐνεργούσης, ἤρτηται τὰ πρῶτα καὶ δεύτερα, καὶ τρίτα· εἶτα ἐπὶ τέλει τοῦ φαινομένου τὰ ἄκρα, ἡ μακαρία ἀγγελοθεσία· καὶ δὴ μέχρις ἡμῶν αὐτῶν ἄλλοι ὑπ' ἄλλοις, ἐξ ἑνὸς καὶ δι' ἑνὸς σῳζόμενοί τε καὶ σῴζοντες διατετάχαται. ὡς ὅταν συσκιασθῇ, καὶ μικροτάτη σιδήρου μοῖρα, τὰ τῆς Ἡρακλείας λίθου πνεύματι διὰ πολλῶν τῶν σιδηρῶν ἐκτεινομένη δακτυλίων, ἅτε καὶ τὰ ἀγίῳ πνεύματι ἑλκόμενοι, οἱ μὲν ἐκάρετοι, οἰκειοῦνται τῇ πρώτῃ μονῇ, ἐφεξῆς δ' ἄλλοι μέχρι τῆς τελευταίας· οἱ δ' ὑπὸ ἀσθενείας κακοὶ, δι' ἀπλησίαν ἄδικον κακεξίαν περιπεπλωκότες, ἅτε κρατούμενοι, ἅτε κρατούμενοι, πρὸς καταῤῥέουσιν, ἐλιχθέντες τοῖς πάθεσι, καὶ ἀποπίπτουσι χαμαί. νόμος γὰρ ἄνωθεν δέδοται, αἱρεῖσθαι τὸν βουλόμενον ἀρετήν· διὸ καὶ ἐπολαὶ αἱ κατὰ νόμον τε καὶ πρὸ τοῦ νόμου, οὐκ ἐν νόμοις· δικαίῳ γὰρ νόμος οὐ κεῖται· τὸν μὲν ἑλόμενον, ζωὴν αἰδίου καὶ μακάριον γέρας λαμβάνειν ἔταξαν· τὸν δ' αὖ κακίᾳ ἡττηθέντα σωφρονᾶν οἷς εἵλετο συνεχώρησαν· πάλιν τε αὖ, τὸν βελτιούμενον ἑκάστοτε ψυχὴν εἰς ἀρετῆς ἐπίκτησιν,

καὶ δικαιοσύνης αὔξησιν, βελτίονα ἀπολαμ- A & parandam augendamque iustitiã, melioré locum accipiat in vniuerso, vt quæ
βανέσθω τὸν τοῦ παντὸς τόπον τάξιν, καὶ προκοπὴν per vnumquemque profectum extendatur ad habitum impatibilitatis, donec
ἑκάστην ἐπεκτεινομένην εἰς ἕξιν ἀπαθείας, profecerit ad virum perfectum, nẽpe ad
ἄχρις ἂν καταντήσῃ εἰς ἄνδρα τέλειον, τῆς cognitionis simul & hæreditatis excel-
γνώσεώς τε ὁμοῦ καὶ κληρονομίας ὑπερφυῆ. lentiam. Salutares hæ conuersiones, pro
αὗται αἱ σωτήριοι διέξοδοί εἰσι τῆς με- ordine mutationis, diuiduntur, & tem-
ταβολῆς τάξιν ἀπομειζόμεναι, καὶ χρόνοις, καὶ poribus, & locis, & honoribus, & cogni-
τόποις, καὶ τιμαῖς, καὶ γνώσεσι, καὶ κληρονομίαις, tionibus, & hereditatibus, & ministeriis,
καὶ λειτουργίαις καθ' ἑκάστην, ἑκάστης ἕως τῆς ἐπα- vsque transcendentem continuamque
ναβεβηκυίας, καὶ προσεχοῦς τοῦ Κυρίου ἐν αἰ- in æternitate contemplationem Domi-
δίοτητι θεωρίας. ἀγωγὸν γὰρ τὸ ἐρασθὲν πρὸς τὸν ni. Quod est autem amabile, adducit ad
ἑαυτοῦ θεωρίαν, πάντος δὲ ὅλον ἑαυτὸν τῇ τῆς B sui contemplationem quemlibet, qui se
γνώσεως ἀγάπῃ ὑπεβεβληκότος τῇ θεωρίᾳ. totum applicauit ad cognitionem per
διὸ καὶ ταῖς ἐντολὰς αἷς ἔδωκεν, ταῖς τε προτέ- dilectionem cognitionis. Quocirca præ-
ραις ταῖς τε δευτέραις ἐκ μιᾶς ἀρυτόμενος πηγῆς ὁ Κύριος, ὅτε τοῖς πρὸ νόμου ἀνόμοις cepta dedit & priora & posteriora, ex
εἰς ὑποφιδών, ὅτ' αὐτοῖς μὴ ἐπαίοντας τὰ vno fonte hauriens Dominus, nec eos
βαρβάρου φιλοσοφίας ἀφιππάσαι συγχωρή- qui erant ante legem, sine lege esse ni-
σας. τοῖς μὲν γὰρ ἐντολὰς, τοῖς δὲ φιλοσο- hili pendens: nec eos qui non audiebant
φίαν προσαγών, συνέκλεισε τὸν ἀπιστίαν barbaram philosophiam, ferri effrænatos permittens, Nam cùm illis quidem
εἰς τὸν παρουσίαν· ὅτε ἀναπολόγητός ἐστι πᾶς præcepta, his verò præbuisset philoso-
ὁ μὴ πιστεύσας. ἀλλ' γὰρ ἐξ ἑτέρας προκο- phiam, incredulitatem concluſit in ad-
πῆς Ἑλληνικῆς τε καὶ βαρβάρου, ὅτι τὴν διὰ uentum, quo tempore est inexcusabilis
πίστεως τελείωσιν. εἰ δέ τις Ἑλλήνων ὑπο- quisquis non crediderit. Ab alio enim
βὰς τὸ προηγούμενον τῆς φιλοσοφίας τῆς Ἑλλη- C & Græco & barbaro profectu, ad eam
νικῆς, βύθιος ὥρμησεν ὅτι τὸν ἀληθῆ διδα- quæ est per fidem deducit perfectionem.
σκαλίαν, ὑπερεδίσκευσεν ἔστ', κἂν ἰδιώτης ᾖ, Si quis autem ex Græcis, prætermissa
τὸν ὅτι τομὸν τῆς σωτηρίας διὰ πίστεως εἰς quæ præcedit Græcorum doctrina, ve-
τελείωσιν ἐλθόμενος. πάντ' οὖν ὅσα μηδὲν κω- ram protinus inuasit, is etsi planè rudis,
λύειν ἑκούσιον τῷ αἱρέσει, longo superauit interuallo, cùm salutis
συνεργὰ πρὸς ἀρετὴν ἐποίησέν τε καὶ ἔδειξεν, compendium per fidem elegerit ad per-
ὅπως ἀμηχάνῳ, καὶ τοῖς ἀμυδρὰς διορᾶν δυνα- fectionem. Quæcunque ergo nihil impe-
μένοις ὁ τοῦ ὄντι μόνος εἷς παντοκράτωρ diebant quò minus esset homini libe-
ἀγαθὸς ἀναφαίνεται Θεὸς ἐξ αἰῶνος εἰς αἰῶνα rum eligendi arbitrium, effecit vt ea ad
σώζων διὰ γοῦ· κακίας δ' αὖ πάντως virtutem opem ferrent, vt aliqua ratione iis etiam qui possunt obscurè & exiliter despicere, is qui reuera est solus v-
αἰτίος. πρὸς γὰρ τὸν τῶ ὅλου σωτηρίαν D nus omnipotens, bonus appareat Deus,
ὧν τὰ ὅλων Κυρίῳ πάντα ὅτι διατεταγμένα, καὶ à seculo in seculum dans salutem per fi-
καθόλου, καὶ ὅτι μέρους. ἔργον οὖν τὸ δικαιο- lium. Is rursus nulla ratione sui author
σύνης τὸ Σωτῆρος, ὅτι τὸ ἄμεινον αἰεὶ καὶ τὸ & causa mali: ad vniuersi enim salutem,
ἀναδεχόμενον ἕκαστον προάγον. πρὸς γὰρ τὸν ab eo qui est vniuersorum Dominus,
σωτηρίαν τῶ κρείττονος, καὶ ἁρμονίαν ἀναλό- omnia sunt ordinata, & vniuersè & si-
γως τοῖς ἑαυτῶν διοικεῖται καὶ τὰ μικρότερα. gillatim. Est ergo officium iustitiæ salu-
αὐτίκα μεταβάλλει πᾶν τὸ ἀπάρεστον εἰς ἄμεινον, taris vnumquodque semper ad id quod
οἰκείᾳ τὸ μεταβολῆς αἰτίαν τὴν αἵρεσιν τὸ γνώσεως est melius, prout conceditur, deducere: ad salutem enim & permansionem eius
ἔχον· ὧν αὐτεξουσιεῖον ἐκέκτητο ἡ ψυχή. quod est præstantius, conuenienter suo-
παιδεύσεις δὲ αἱ ἀναγκαῖαι, ἀγαθότητι τοῦ ἐφο- rum proportioni morum, administrantur etiam quæ sunt minora. Statim enim
ρῶντος μεγάλου κριτοῦ, διά τε τῶν προσε- quicquid est virtute præditum, mutatur
χόντων ἀγγέλων, διά τε προκρίσεων ποικίλων, in melius, habens propriam causam mutationis, electionem cognitionis, quam
habebat anima in sua potestate. Castigationes autem quæ sunt necessariæ bonitati magni qui intuetur iudicis, & per propinquos Angelos, & per varia præiu-

dicia, & per perfectum & omni ex parte absolutum iudicium, cogunt eos qui doloris sensum paulò amplius exuerunt, duci pœnitentia. Alia autem taceo, Dominum glorificans. Cæterùm dico illas animas cognitione præditas, quæ magnificentia contemplationis, vniuscuiusque sancti ordinis vitæ institutum superant, cùm in illis sanctis in quos beatæ Deorum habitationes definitæ sunt ac distributæ, fuerint reputatæ, & totæ ex totis transportatæ in meliora venerint loca, non in speculis, aut per specula diuinam amplectentes contemplationem, quam maximè autem euidenti & verè puro ac syncero diuinæ contemplationis sempiternæ sempiterno exceptos conuiuio, quo satiari non possunt quæ supra modum amant animæ, & inexplebili fruentes lætitia in secula nunquam terminanda, permanere, honoratas, vt ita dicam, identitate vniuersæ excellentiæ. Hæc est contemplatio quæ comprehendi potest ab iis qui sunt mundo corde. Hæc est ergo operatio eius qui est consummatus in cognitione, cum Deo habere consuetudinem per magnum pontificem, pro viribus Domino assimilatum per omnem in Deum pietatem & religionem, quæ tendit ad hominum salutem per curam exercendæ in nos beneficentiæ: & rursus per sacra ministeria, & per doctrinam, & per bonorum operum effectionem. Iam verò seipsum quoque creat & fabricatur. Quinetiam eos qui ipsum audiunt, exornat is qui est cognitione præditus, Deo qui natura possidet impatibilitatem, id quod ex vsu atque exercitatione eam habet, quoad eius fieri potest, maximè assimilans, idque quia à Domini consuetudine & conuersatione minimè potest auelli. Mansuetudo autem, vt ego quidem opinor, & benignitas, magnificusque & maiestate plenus Dei cultus, sunt regulę assimilationis, quæ oritur ex cognitione. Has ego dico virtutes esse sacrificium Deo gratũ & acceptum, cor à superbia & fastu alienum cum recta scientia, dicente scriptura, esse Dei holocaustum, cùm quicunque ex hominibus assumptus est ad sanctitatem, illuminatur ad eam quæ discerni non potest vnionem. Nã seipsos redigere in captiuitatem, & seipsos interimere, veteri qui per cupiditates corrumpitur, homine interfecto nouoque suscitato à veteri mortis conuersatione, & Euangelium iubet & Apostolus, depositis cũ peccato perturbationibus animi.

* videtur deesse μονὰ, vel aliud verbum.

A καὶ ἀφ' τῆς πίστεως τῆς πρωτελοῦς, τοὺς ὀπὶ πλέον ἀπηλγηκότας ἐκδιάζονται μετημοεῖν. τὰ δ' ἄλλα σιγῶ, δοξάζων τὸν Κύριον. πλὴν ἐκείνας φημὶ τὰς γνωστικὰς ψυχὰς, τῇ μεγαλοπρεπείᾳ τ θειότητος ὑπερβαινούσας ἑκάστης ἁγίας τάξεως τ πολιτείαν, καθ' ἃς αἱ μακάριαι Θεοῦ * διωρισμέναι ἀφικνοῦνται, ἁγίας ἐν ἁγίοις λαγχανθείσας, καὶ μεταχωρισθείσας ὅλας ἐξ ὅλων, εἰς ἀμείνους ἀμεινόνων τόπων τόπους ἀφικομένας, οὐκ ἐν κατόπτροις ἢ δι' κατόπτρων ὀπτικῶν θεωρίαν ἀπαστράπτουσαν τὴν θείαν, ἀλλ' ἐν ἐναργῆ ὡς ἔνι μάλιστα, καὶ ἀκριβῶς εἰλικρινῆ τὴν ἀκήρατον ὑπερφυῶς ἀγαπώσας ψυχὰς ἐστεμμένας θείαν ἀϊδίως ἀΐδιον, διαφθορὰν ἀκήρατον καρπουμένας εἰς τοὺς ἀτελευτήτους αἰῶνας, ταυτότητι τῆς ὑπερβαλλούσης ἀπάσης τετιμημένας ἀξιώσεως. αὕτη τ καθαρὰν τὴν καρδίαν ἡ καταληπτὴ θεωρία. αὕτη τοίνυν ἡ ἐνέργεια τοῦ τελειωθέντος γνωστικοῦ, ὁμοιοῦσθαι τῷ Θεῷ διὰ τοῦ μεγάλου ἀρχιερέως, ἐξομοιούμενον εἰς δύναμιν τῷ Κυρίῳ διὰ πάσης τῆς εἰς τὸν Θεὸν θεραπείας. ἔστι εἰς τὴν τῶν ἀνθρώπων διατείνουσα σωτηρίαν καὶ κηδεμονίαν τῆς εἰς ἡμᾶς ἐνεργεσίας κατά τε αὖ τὴν λειτουργίαν, κατά τε τὴν διδασκαλίαν, κατά τε τὴν δι' ἔργων ἐποιΐαν. καὶ μὴν ἑαυτὸν κτίζει καὶ δημιουργεῖ· ὁμοῖος ὤν, καὶ τοῖς ἐπαΐουσιν αὐτοῦ κοσμεῖ, ἐξομοιούμενος Θεῷ ὁ γνωστικὸς· τῷ φύσει δ' ἀπαθὴς κεκτημένῳ, τὸ ἐξ ἀσκήσεως εἰς ἀπάθειαν σπουδαζόμενον, ὡς ἔνι μάλιστα ἐξομοιοῦν· καὶ ταύτην ἀσφαλῶς ὁμοίωσίν τε καὶ σπουδὴν τοῦ Κυρίου. ἡμερότης δ' οἰκεία καὶ φιλανθρωπία καὶ μεγαλοπρεπὴς θεοσέβεια, γνωστικῆς ἐξομοιώσεως κανόνες. ταύτας φημὶ τὰς ἀρετὰς θυσίαν δικαίαν τῷ ἐπὶ τοῦ Θεῷ τὸν ἄτυφον καρδίας μετ' ὑπερηφάνου ὀρθῆς, ὁλοκάρπωμα τοῦ Θεοῦ λεγούσης τῆς γραφῆς, σκωπτιζομένου εἰς ἕνωσιν ἀδιάκριτον πρὸς τὸν ἀναληφθέντος εἰς ἀγιωσύνην ἀνθρώπου· σφᾶς γὰρ αὐτοὺς αἰχμαλωτίζειν, καὶ ἑαυτοὺς διαιρεῖν, τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον, τὸν κατὰ τὰς ὑπερθυμίας φθειρόμενον, ἀποκτείνοντας, καὶ τὸν καινὸν ἀνιστάντας ἐκ τοῦ θανάτου, τῆς παλαιᾶς διαστροφῆς, τό τε εὐαγγέλιον, ὅ τε Ἀπόστολος, κελεύουσι· τὰ μὲν πάθη ἀποτιθεμένους, ἀναμαρτήτους δὲ γινομένους.

τῦτ' ἐῶ ἄρα ὁ ἡνίατο καὶ ὁ νόμος, τὸν ἀμάρτωλον αἰωρεῖσθαι κελεύων, καὶ μεταπίπτεσθαι ἐκ θανάτου εἰς ζωὴν τὴν ἐκ πίστεως ἀπάθειαν. ὁ μὴ συνιέντες οἱ νομοδιδάσκαλοι, φιλόνεικον ἐκδεξάμενοι τὸν νόμον, ἀφορμὰς τοῖς μάτην ἀμφισβήτησι παρεσκεύασαν· διὰ ἐῶ αἰτίαν, ὃ θύομεν εἰκότως ἀνενδεεῖ τῷ Θεῷ, τῷ τὰ πάντα τοῖς πᾶσι προεμένῳ· τὸν δι' ἡμᾶς ἱερεῖα δοξάζομεν, σφᾶς αὐτοὺς ἱερεύοντες, εἰς τὸ ἀνενδεὲς ἐκ τοῦ ἀνενδεοῦς, καὶ εἰς τὸ ἀπαθὲς ἐκ τοῦ ἀπαθοῦς. μόνῃ γὰρ τῇ ἡμετέρᾳ σωτηρίᾳ ὁ Θεὸς ἥδεται. εἰκότως ἄρα τῷ μὴ νικωμένῳ ἡδοναῖς θυσίαν ἀναφέρομεν, κάτω που τὴν σάρκα μέχρι νεφῶν τῶν παχυτάτων, μακρὰν ὄντα καὶ τούτων, τῆς ἀφ' ἡδονῆς ἀναθυμιάσεως φθανούσης, εἰς οὓς καὶ φθάνει. ὅτ' οὖν ἐνδεὴς, οὐδὲ μέλει φιλήδονον, φιλοκερδές τε ἢ φιλοχρήματον τὸ θεῖον, πλῆρες ὄν, καὶ πάντα παρέχον πᾶσι τῷ χρῄζοντι καὶ ἐνδεεῖ· ὅτε θυσίαις, οὐδὲ μέλει ἀναθήμασιν, ἢ δὴ δόξῃ καὶ τιμῇ καλεῖται τὸ θεῖον, καὶ προσάγεται τοιούτοις τισίν, ἀλλὰ μόνοις τοῖς καλοῖς κἀγαθοῖς ἀνδράσι φαίνεται, οἱ τὸ δίκαιον οὐκ ἂν ποτε προδοῖεν ἢ φόβου ἕνεκεν ἀπειλουμένου, ἢ δώρων ὑποσχέσει μειζόνων. ὅσοι δὲ ἀπαθεστάτην τὴν ἀνθρωπίνην ψυχὴν καὶ ἀδούλωτον πρὸς ἐκλογὴν βίου, δυσχεραίνοντες τοῖς γινομένοις παρὰ τὴν ἀπαραδότου ἀδικίας, ἃ νομίζουσιν εἶναι Θεόν. ἴσοι τύχοις καὶ τιμὴν δόξαν οἱ τὴν τῶν ἡδονῶν ἀκρασίαν, καὶ τὰ ὀξυσίοις λύπαις, καὶ τὰ ἀβουλήτοις τύχαις προεπίστοντες· καὶ πρὸς ταῖς συμφοραῖς ἀπαυδῶντες, ἃ φασιν εἶναι Θεὸν ἢ ὄντα, μὴ εἶναι πανεπίσκοπον. ἄλλοι δέ εἰσιν οἱ πεπεισμένοι προσαιτητοὺς εἶναι θυσίαις, καὶ δώροις τοὺς νομιζομένους Θεοὺς, σεσωφρονισμένους, ὡς εἰπεῖν, αὐτοὺς τῆς ἀκολασίας, καὶ οὐδὲ θέλοντι πιστεύειν μόνον εἶναι τὸν ὄντως Θεὸν, τὸν ἐν ταυτότητι τῆς δικαίας ἀγαθοσύνης ὄντα. εὐσεβὴς ἄρα ὁ γνωστικὸς ὁ πρῶτον ἑαυτῷ ἐπιμελόμενος, ἔπειτα τῷ πλησίον, ἵν' ὡς ἄριστοι γένωνται· καὶ γὰρ ὁ υἱὸς πατρὶ ἀγαθῷ χαρίζεται, ἀποδοὺς ἑαυτὸν καὶ ὅμοιον τῷ πατρὶ παρεχόμενος, καὶ ἄρχοντι ὁ ἀρχόμενος· ὅτι τὸ πιστεύειν τε καὶ πείθεσθαι ἐφ' ἡμῖν· κακῶν δὲ αἰτίαν, καὶ ὕλης αἰ τις ἀσθένειαν ὑποπτεύοι, καὶ τὰς ἀβουλήτους τῆς ἀγνοίας ὁρμάς.

A Hoc erat quod lex quoque tacitè significabat, iubēs peccatorē tolli de medio, & à morte ad vitam traduci, quę est perturbationum vacuitas. Quòd cùm non intelligerent ij qui leges docebāt, legem autem accepissent, quæ contentionum dabat ansas, dederunt occasionem iis qui eam temerè volunt calumniari. Propter quam causam meritò Deo non sacrificamus, qui nullius indiget, & omnia præbuit hominibus: sed eũ glorificamus qui est pro nobis sacrificatus, nos ipsos sacrificantes, ad id quod est nullius indigens, ex eo quod nullius indiget, & ab impatibili ad id quod est impatibile. Deus.n. sola nostra salute delectatur. Meritò ergo ei non offerimus sacrificium, qui non vincitur à voluptatibus, cũ inferius, nec vsq; ad crassissimas perueniat nubes, longè etiã ab iis consistat quæ fit per fumũ exhalatio, si modò perueniat. Nullius ergo indiget Deus, nec capitur voluptate, nec est aut lucri aut pecunię cupidus, cùm abundet, & cuilibet quod ortũ est & indiget, omnia præbeat. Sed nec sacrificiis, neq; donariis, neq; rursus gloria & honore Deus inuocatur, neq; aliis eiusmodi allicitur: sed solis viris bonis & honestis apparet, qui iustũ nunquam prodiderunt vel propter metũ intentatum, vel propter promissa magnifica. Qui autem non perspexere humanæ animæ libertatem, quæ quod ad vitæ attinet electionem, redigi in seruitutẽ non potest, ea quæ ab imperita fiunt iniustitia ægre ferunt, & non esse Deum existimant. Similique his opinione, qui in voluptatum intemperantiam, & vehemẽtes dolores, & in infortunia præter expectationẽ incidunt, aut casum lamẽtantes aliquem, dicunt non esse Deum: vel si sit, non omnia intueri. Alij autem sunt quibus est persuasum, eos qui Dij existimantur, sacrificiis & donis posse placari: assentientes & fauẽtes eorum libidinibus neque volũt credere solũ esse eum qui est verè Deus, qui est in veræ iustitiæ identitate. Pius ergo est ac religiosus is qui est cognitione præditus. Is quippe primo quidem sui curã gerit, deinde proximorũ, vt fiant quã optimi. Etenim filius bono patri gratificatur, si se ipse bonũ præbeat, & patri similem: & principi ac magistratui is qui eius subjungitur imperio. Nã credere quidem & parêre, est in nostra potestate. Malorum autem causam si quis putauerit materiæ imbecillitatem, & incõsideratos ignorationis impetus, & rationis expertes propter insciti ã necessi-

tates; cùm has perinde ac beſtias aliquas per diſciplinam lõgè ſuperauerit qui eſt cognitione præditus diuinũ imitans inſtitutũ, bene facit provirib. hominib. qui voluerint: & ſi quãdo fuerit in magiſtratu cõſtitutus, nõ ſecus ac Moſes, præibit ad ſalutẽ iis in quos obtinebit imperiũ, & mãſuefaciet id quod eſt agreſte & infidele: cũ honore quidẽ eorum qui ſunt optimi ac præſtantiſſimi: ſupplicio autẽ improborũ, quod conueniens rationi eſt ad diſciplinam. Imago. n. valdè diuina & Deo ſimilis, eſt viri iuſti anima, in qua per præceptorũ obedientiam ædificatur & collocatur dux mortaliũ & immortalium omnium, Rex q; & genitor omniũ, bonorum reuera lex & præſcriptum, & verbũ æternũ. qui & priuatim ſingulis, & cõmuniter omnib. eſt vnus Seruator. Hic eſt reuera vnigenitus, & omniũ Regis & omnipotentis patris gloriæ figura, quæ ei qui eſt cognitione præditus imprimit perfectã contemplationem ad ſui imaginẽ, vt ſit iam tertia diuina imago, quæ quoad eius fieri poteſt aſſimilatur cauſæ ſecundæ, eiq; quæ eſt reuera vita; per quã, veram vitã viuimus: veluti nobis deſcribentes eum qui eſt cognitione præditus, qui verſatur in iis quæ ſunt firma ac ſtabilia, & nec mutari poſſunt nec alterari. Sibi ergo & ſuis imperans, firmam ac ſtabilem poſſidens comprehenſionem diuinæ ſciẽtiæ, germanè ac ſyncerè accedit ad veritatem. Eorum enim quæ intelligentia percipiuntur cognitio & comprehenſio, iure dici poteſt firma ac ſtabilis ſcientia: cuius ea quidem pars quæ verſatur in rebus diuinis, hoc habet munus vt cõſideret quę ſit prima cauſa, quid vero ſit per quod facta ſint omnia, & ſine quo factum eſt nihil: & quænam ſint ea quæ ſunt vt penetrantia, quæ autem vt continentia: & quæ ſint conjuncta, quæ verò vt diſiuncta: & quemnam habeat ordinem vnumquodque eorum, & quas vires, & quod miniſterium afferat vnumquodque. Et rurſus in rebus humanis, quid ſit ipſe homo, & quid ſit ei ſecundum & præter naturam, & quemadmodum rurſus agere vel pati oporteat, & quænam ſint eius virtutes, & quænam vitia, & de bonis & malis & mediis: tum quæcunque de magni excelſique animi virtute, de prudentia & temperantia, & de ea quæ eſt ſupra omnes omni ex parte perfecta & abſoluta virtus, iuſtitia, tractari ſolent. Ac prudentia quidem & iuſtitia vtitur ad parandam ſapientiam:

A Ταῖς τε ἀλόγοις δι' ἀμαθίαν αἰάγκης, ὥσπερ ἐάνω καθάπαξ θηείων ἀφ' ἁθήσεως ὁ γνωστικὸς ἠυόμενος, τὴν θείαν προαίρεσιν μιμούμενος, ὧ ποιεῖ τοὺς θέλοντας τῶν ἀνθρώπων ἐπ' ἀρετὴν καὶ δύναμιν· κἂν εἰς ἄγχιστα καταξαίη ποτὲ, καθάπερ ὁ Μωσῆς, ὅτι σωτηρία τῶν ἀρχομένων ἡγήσεται, καὶ ὃ ἄριστον καὶ ἄπιστον ἐξημερώσεται, ἡμῆ μὲν τῶν ἀρίστων, κολάσει δὲ τῶν μοχθηρῶν, τῇ ἐπὶ λόγον εἰς παιδείαν ἐλεγαφομένῃ. μάλιστα γὰρ ἄγαλμα θεῖον, καὶ Θεῷ προσεμφερές, ἀνθρώπου δικαίου ψυχὴ, ἐν ᾗ ἀφ' B τῆς τῶν προσταγμάτων ὑπακοῆς τεμνίζεται, καὶ ἱδρύεται ὁ πάντων ἡγεμὼν θνητῶν τε καὶ ἀθανάτων βασιλεὺς τε καὶ ἡνιήτωρ τῶν καλῶν, νόμος ὢν ὄντως, καὶ θεσμὸς, καὶ λόγος αἰώνιος, ἰδία τε ἑκάστοις καὶ κοινῇ πᾶσιν εἷς ὢν σωτήρ. ὅθ' ὁ τῷ ὄντι μονογενὴς, ὁ τῆς τοῦ παμβασιλέως, καὶ παντοκράτορος παρῆς δόξης χαρακτὴρ, ἐναποσφραγιζόμενος τῷ γνωστικῷ τὴν τελείαν θεωρίαν κατ' εἰκόνα τὴν ἑαυτοῦ, ὡς ἂν εἰ τρίτην ἤδη τὴν θείαν εἰκόνα, τὴν ὅση δύναμις ἐξομοιουμένῳ πρὸς τὸ δύ- C ναμον αἴτιον, πρὸς τὸν ὄντως ζῶντα, δι' ὃν ζῶμεν τὴν ἀληθῆ ζωήν· οἷς ἐπαγγέλλοντες τὸν γνωστικὸν γινόμενον ἡμῖν, ὡσεὶ τὰ βέβαια καὶ παντελῶς ἀναλλοίωτα ἀναιρεθόμενον. ἀρχὴν οὖν ἑαυτοῦ ἔχων τῶν ἑαυτοῦ, βεβαίαν κατάληψιν τῆς θείας ἐπιστήμης κεκτημένος, τῇ ἀληθείᾳ γνησίως προσέσται. εἰ γὰρ τῶν νοητῶν γνῶσις καὶ κατάληψις, βεβαία δεόντως ἂν λέγοιτο ἐπιστήμη, ἧς ὁ μὲν πρὸς τὰ θεῖα ἔργον ἔχει σκοπεῖν, τί μὲν ὁ πρῶτον αἴτιον, τί δὲ δι' ὃ τὰ πάντα ἐγένετο, καὶ χωρὶς οὗ γέ- D νετο οὐδέν· τίνα τε αὖ, τὰ μὲν, ὡς δίκαιον τα, τὰ δὲ, ὡς πρὸς ἔχοντα, ἢ τίνα μὲν συνημμένα, εἶνα δὲ διεζευγμένα· καὶ τίνα τούτων ἕκαστον ἔχει τὴν τάξιν, ἢ εἰς ὃ δύναμιν, ἢ εἰς ὃ λειτουργίαν εἰσφέρεται ἕκαστον· ἔν τε αὖ τοῖς ἀνθρωπίνοις, τί τε αὐτός ἐστιν ὁ ἄνθρωπος, καὶ τί αὐτῷ κατὰ φύσιν ἢ παρὰ φύσιν ἐστίν· πῶς τε αὖ ποιεῖν ἢ πάσχειν προσήκει· τίνες τε ἀρεταὶ τούτου, καὶ κακίαι τίνες· πρός τε ἀγαθῶν, καὶ κακῶν, καὶ τῶν μέσων· ὅσα τε πρὸς ἀνδρείας, καὶ σωφροσύνης, καὶ σοφροσύνης, τὰ τε ὅλα πᾶσι παντελοῦς ἀρετῆς καὶ δικαιοσύνης. ἀλλὰ τῇ μὲν φρονήσει, καὶ δικαιοσύνῃ εἰς τὰ τῆς σοφίας καλοκἀγαθίας κτῆσιν, τῇ δὲ

τῆ δὲ ἀνδρείᾳ, ὄχι ἐν τοῖς τὰ φοβερὰ ὑποφέρειν μόνον, ἀλλὰ καὶ τῆ ἡδονῆς τε καὶ ἐπιθυμίας, λύπης τε αὖ καὶ ὀργῆς, καὶ καθόλου περὶ πόνων ἤτοι ὃ μὴ βίας ἢ μὴ ἀπάτης τινὸς ψυχαγωγεῖν ἡμᾶς ἀντιπάσεται. οὐ γὰρ ὑποφέρειν δεῖ τὰς κακίας καὶ τὰ καλά, ἀλλὰ πείθεσθαι καὶ τὰ φοβερὰ ὑποφέρειν. χρήσιμος οὖν καὶ ἡ ἀγνοιῶν βούλησις κατά τε τὴν ἰατρικήν, καὶ παιδευτικήν, καὶ κολαστικήν· καὶ δι' αὐτῆς ἤδη διορθοῦται εἰς ὠφέλειαν αἱ ἁμαρτίαι. εἴδη δὲ τῆς ἀνδρείας, καρτερία, μεγαλοφροσύνη, μεγαλοψυχία, ἐλευθεριότης, καὶ μεγαλοπρέπεια. καὶ δι' ἣν αἰτίαν ὅτε μέμψεως οὔτε κακοδοξίας τῆς ἐν τοῖς πολλοῖς ἀντιλαμβάνεται ὁ γνωστικὸς, ὅτε δόξαις ὅτε κολακείαις ὑποβέβληται· ἐν τε τῷ ὑποφέρειν πόνους διαπεφανόμενος ἅμα τι τῶν περισκόντων, καὶ ἀνδρείως ὑπομένων τὰ δεινὰ πάντων τὸν δειλὸν νικόμενος, ἀνὴρ ὢν ὅτι ἐν τοῖς ἄλλοις ἀναφαίνεται ἀνθρώποις, σώζων τε αὖ τὸ φρόνιμον, ἐν φρενὸς ἐν ἡσυχότητι τῆς ψυχῆς, ὑποδεκτικὸς τῶν ἐπαγγελλομένων ὡς οἰκείων, καὶ τῆ ἀποστροφῆ τῶν ἀφέσεων ὡς ἀλλοτρίων, ἡνίμενος κόσμιος καὶ εὐκόσμιος, ἐν κόσμῳ δὲ ταῖς ἕξεσι περιφανῶν, καὶ ἡδονῆ ἀδαμῆ πλημμελῶν· πλατὺ μὲν ὡς ὅτι μάλιστα ἐν τῷ μηδενὸς ἐπιθυμεῖν, ἄτε ὀλιγοδεὴς ὢν καὶ ἐν περιουσίᾳ πάντως ἀγαθοῦ διὰ τὴν γνῶσιν τἀγαθοῦ. δικαιοσύνης γὰρ αὐτῆ πρῶτον ἔργον, ὃ μὴ τὸ ὁμοφύλων φιλεῖν διάγειν, καὶ συνῆναι τούτοις ἔν τε γῆ δὲ θαλάσσῃ. ταύτῃ δὲ μεταδοτικὸς ὢν ἀεὶ ἦ κεκτημένος· φιλάνθρωπός τε ὢν, μισοπονηρότατος καὶ τὸ τελείαν ἀποστροφὴν κακουργίας πάσης. μαθὼν ἅρα δεῖ πιστὸν εἶναι ἑαυτῷ καὶ τοῖς πέλας, καὶ τὴν ἐπιταγὴν ὑπακούειν. ὃς γάρ ἐστιν ὁ θεοφιλὴς ἢ Θεοῦ, ὁ ἔχων τὴν ἐπιταγὴς ὑπαγόμενος· ὁ δὴ ἤδη μὴ διὰ τὰς ἐπιταγὰς, διὰ αὐτὸν δὲ τὴν γνῶσιν καθαρὸς τῇ καρδίᾳ, φίλος ἐστὶ ἢ Θεοῦ. ὅτε γὰρ φύσει τὸ ἀγαθὸν γινώμεθα ἔχοντες· ὅτε γινομένοις, ὥσπερ ἄλλα τινὰ τῶν ἐν σώματος μερῶν, φυσικῶς ὑστερογενῆ· ἐπεὶ οὐδ' αὖ διὰ τοῦτ' ἐκούσιον οὐδὲ ἐπαινετόν. οὐδὲ μὴν ἐκ τῶν συμβαινόντων ἐν ὑπομονῇ σωτηρίας, ὃν ἔσχεν ὁ δίκαιος, τελεοῦται ὑπ' ἀρετῆ· ἀεὶ γὰρ ἡ κακία τὸν ἐγγὺς τοῦ ἔσχεν· ὃ μὴν οὐδὲ ἐκ τέχνης τινὸς ἤτοι τῶν ποιητικῶν ἢ τῶν περὶ τὸ σῶμα θεραπευτικῶν, ἡ γνῶσις περιγίνεται. ἀλλ' οὐδ' ἐκ παιδείας τῆς ἐγκυκλίου. ἀγαπητὸν γὰρ εἰ προπαιδεύσαι μόνον τὴν ψυχὴν καὶ διαγυμνῶσαι δυνάμενον.

fortitudine autem, non solùm in ferēdis casibus, sed etiam in eo quod resistat voluptati & cupiditati, doloríq; & iræ: & in summa, cuiuis rei quę nos vel vi vel fraude aliqua illicit. Nō enim vitia & honesta sustinere oportet, sed & persuaderi vt ea sustineamus, quę sunt terribilia. Inuenitur autē dolor quoq; vtilis, & in medicina & ad erudiēdum, & castigādum: & per eum corrigūtur mores ad vtilitatem hominū. Fortitudinis autē species sunt, tolerātia, mentis sublimitas, magnitudo animi, liberalitas, magnificētia. Propter quam causam, nec reprehensionem, nec vulgi malam famā apprehēdit is qui est cognitione prędituS, neque gloriis subijcitur, neque assentationibus: & in sustinendis laboribus siue agit aliquid quod oportet, siue casus omnes magno & forti animo superat, reuera vir videtur inter alios homines. Et rursus conseruans prudentiam, & moderatus ac temperans in quiete animæ, ea quę præcipiuntur excipit tāquam quæ sibi conueniant: ea verò quæ sunt turpia, vt aliena auersatur, & veluti mūdanus & supermūdanus, ornatè & decorè se gerens, & nullo modo delinquens. Maximè quidem diues, ex eo quòd nihil concupiscat, vt qui paucis egeat, & cuiusuis boni magis abundet copiis, propter boni cognitionē. Eius enim iustitiæ est primū munus, amore cōplecti eos qui sunt eiusdem generis, & cum eis agere & versari, & in terra & in cœlo. Ea ratione lubenter quoque impertit & cōmunicat si possideat: & cùm sit comis ac benignus, summo odio habet malos, quoduis maleficium perfectè abhorrens & auersans. Oportet ergo discere esse fidelē & sibi & proximo, & parēre præceptis. Hic est enim Dei seruus qui suæ spōte se subijcit præceptis: qui autē non iam propter præcepta, sed propter ipsam cognitionem est mūdus corde, is est Dei amicus. Neque enim nascimur natura virtute præditi, neque ea postquā sumus nati, vt aliquę alię partes corporis, accedit postea naturaliter. nam sic non esset voluntarium, nec laudabile: sed nec ex eorum quæ quotidie eueniunt vsu accedente & consuetudine sicut sermo, virtus perficitur (vitium enim propemodum hoc modo ingeneratur) sed nec ex arte aliqua, siue ex iis quæ proponunt sibi quæstum, siue ex iis quæ pertinent ad curam corporis, accedit cognitio. Sed nec ex liberalibus disciplinis: bene enim cum eis agitur, si tantùm possunt præparare animam & ei ministrare.

Nam leges ciuiles malas actiones fortè possunt reprimere: sed neque ad persuadendum comparatæ operationes, cùm versentur in superficie, stabilem efficient permansionem veritatis quæ constituit scientiam. Philosophia autem Græca veluti præpurgat & præparat animam ad fidem accipiendam, super quam veritas ædificat cognitionẽ. Hic est verus athleta, qui in magno stadio, nempe pulchro hoc mundo, coronatur, veram assecutus victoriam aduersus omnes animi perturbationes. Nam & agonotheta est omnipotens Deus, & qui brauia seu præmia distribuit est vnigenitus Dei filius: spectatores autẽ sunt angeli & Dij: variumque & ex omni genere pugnæ constans certamen non est aduersus carnẽ & sanguinẽ, sed aduersus spiritales potestates quæ per carnes operantur vehementes vitiorum & affectionum motus. Qui hæc magna superauerit certamina, & imminẽtem veluti prostrauerit tẽtatorẽ, potitus est immortalitate: falli enim non potest Dei sententia in iustissimo iudicio. Ac vocatũ quidem est theatrũ ad certamen, in stadio autem decertãt athletæ: & ex his vtiq; superat qui aliptæ paruerit. Omnibus enim omnia à Deo proposita sunt æqualia, & est ipse alienus à reprehẽsione: misericordiam autem cõsequitur is qui potest, & potẽs est is qui voluerit. Hac ratione mentẽ quoq; accepimus, vt sciamus quod agimus: & illud, Nosce teipsum, hîc est scire propter quid orti simus: orti autem sumus vt eligeremus obedire præceptis ad hoc vt vellemus esse salui. Hæc est Nemesis, per quã Deũ non licet effugere. Est ergo officium hominis, Deo parêre, qui varia annũciauit salutẽ per præcepta. Grati autem animi significatio est cõfessio: benefactor enim prior incipit benefacere. Qui autẽ cum iis quas oportet considerationib. prõpto & alacri animo acceperit mãdata & custodierit, is est fidelis. Qui autẽ pro accepto beneficio pro viribus refert gratias per charitatẽ, is iam est amicus. Vna est autem ab hominibus præcipua gratiæ relatio, ea facere quæ Deo sunt optima. Nam tãquam proprij fœtus, & in aliquo cognati effectus, magister & seruator accipit vtilitates & correctiones hominum ad propriã gratiã & honorẽ: sicut etiam dãna & offensiones quas accipiunt ij qui ipsi crediderunt, tanquam ingrati animi in se admissa crimina propriãque probra & dedecora existimat. Quod enim aliud probrum ac dedecus Deum attigerit?

A οἱ νόμοι γὰρ οἱ πολιτικοὶ, μαθηταὶς ἴσως προάξαι δύνασθαι εἰσὶν. ἀλλ' οὐδὲ οἱ λόγοι οἱ πιστικοὶ, ὑπὸπόλαιοι ὄντες, ὑπεσημασμένην τῆς ἀληθείας ἀμφοτέρως προδείκνυσιν αὐ. Φιλοσοφία δὲ ἡ Ἑλληνικὴ, οἷς προκαθαίρει καὶ προετοιμάζει τὸν ψυχὴν εἰς προδοχὴν πίστεως· ἐφ' ᾗ τὴν γνῶσιν ἐποικοδομεῖ ἡ ἀλήθεια. Ἔστι δ' ὅτι οὗτος ὁ ἀθλητὴς ἀληθῶς, ὁ ὑπὸ τοῦ μεγάλου σταδίου τοῦ καλοῦ κόσμου τὴν ἀληθινὴν νίκην κατὰ πάντων στεφανούμενος τῶν παθῶν. ὅ τε γὰρ ἀγωνοθέτης ὁ παντοκράτωρ Θεός· ὁ τε βραβευτὴς, ὁ μονογενὴς υἱὸς τοῦ B Θεοῦ· θεαταὶ δὲ, ἄγγελοι καὶ Θεοί· καὶ ὁ παγκράτιον ὁ πάμμαχον, ὁ προὸς αἷμα καὶ σάρκα, ἀλλὰ πρὸς ἀρχὰς σαρκὸς ἐνεργούσας πνευματικὰς ἐξουσίας ἐμπαθῶν παθῶν. Τούτων περιγινόμενος τῶν μεγάλων ἀπαγωνισμάτων, καὶ οἷς ἄθλους πνὰς τοῦ περιέχοντος ἐπρτῶτος καταγωνισάμενος, ἐκρέμτηται τῆς ἀθανασίας· ἀπρόσκλητος γὰρ ἡ τοῦ Θεοῦ ψῆφος εἰς ὃ δικαιότατον κρῖμα, κέκληται μὲν ὅτι ὁ ἀγώνισμα ὁ σταδίου· παγκρατιάζουσι δὲ εἰς ὃ σταδίου οἱ ἀθληταί· καὶ δὴ ἐκ τούτων περιγίνεται ὁ πειθόμενος τῷ ἀληθείᾳ νο- C νόμος. πᾶσι γὰρ πάντα ἴσα κεῖται προὸς τοῦ Θεοῦ, καὶ ἔστιν αὐτὸς ἀμερόληπτος. ἐλεᾶται δὲ ὁ δυνάμενος· καὶ ὁ βουληθεὶς, ἐξόν. Ταύτην καὶ τὸν νοῦν εἰληφαμὲν, ἵνα εἰδῶμεν ὃ ποιοῦμεν· καὶ ὃ Γνῶθι σαυτὸν ἐστὶν, εἰδέναι ἐφ' ᾧ γεγόναμεν. γεγόναμεν δὲ εἰ πειθόμενοι τοῖς ἐντολαῖς, εἰ ὃ βουλεσθαι σώζεσθαι ἐλόμεθα. αὕτη που ἡ ἀσφάλεια, καθ' ἣν ὀρθὸν ἔστι διαφαίνειν τὸν Θεόν. Ὃ δὴ θεοσεβὲς ἔργον ὑπείληφα Θεῷ, σωτηρίαν κατηγγελκότι ποικίλων δι' ἐντολῶν· διαρέσεως δὲ, ὁμολογία. ὁ μὲν γὰρ εὐεργέτης, προκαταρχὴ τῆς D εὐποιΐας· ὁ δὲ μὴ τὰ δεόντων λογισμῶν προδεξάμενος προθύμως καὶ φυλάξας τὰς ἐντολὰς, πιστὸς ἐστί· ὁ δὲ καὶ εἰς δύναμιν ἀμειβόμενος δι' ἀγάπης τὴν εὐποιΐαν, ἤδη φίλος. μία δὲ ἀμοιβὴ κυριωτάτη προὸς ἀνθρώπων, τοῦτο δρᾶν ἅπερ ἀρεστὰ τῷ Θεῷ· καθάπερ αὐ ἰδίου γνήματος, καὶ κατά τι συγγενοῦς ἀποτελέσματος, ὁ διδάσκαλος καὶ σωτὴρ αἰσθάνεται τὰς ὠφελείας τε καὶ ἐπανορθώσεις τῶν ἀνθρώπων, εἰς ἰδίαν χάριν τε καὶ ὑμνον· καθάπερ καὶ τὰς εἰς τοὺς πεπιστευκότας αὐτῷ βλάβας, ἰδίας ἀγρυπνίας τε καὶ ἀτιμίας ἡγούμενος. πῶς γὰρ οὐχὶ ἄπορον αὐ ἀτιμία Θεοῦ;

διόπερ ὅλως τοσοῦδε οὐδέ ἐστιν ἀμοιβὴν καὶ ἀ- A
ξίαν χρηείας ἀποδιδόναι πρὸς τὴν παρὰ τοῦ
Κυρίου ὠφέλειαν. ὡς δὲ οἱ τὰ κτήματα κα-
κοῦντες, τοὺς δεσπότας ὑβρίζουσι· καὶ ὡς οἱ τοὺς
στρατιώτας, τὸν τούτων ἡγούμενον· ὕτως ἡ Κυ-
ρίου ἐστὶν ἀνεπιστρεψία, ἡ περὶ τοὺς κεκτωσιω-
μένους αὐτῷ κάκωσις. ὥσπερ γὰρ ὁ ἥλιος
ὁ μόνον τὸν οὐρανὸν καὶ τὸν ὅλον κόσμον φωτίζει,
γῆν τε καὶ θάλασσαν ὑπολάμπων, ἀλλὰ καὶ
διὰ θυρίδων καὶ μικρᾶς ὀπῆς πρὸς τοὺς μυ-
χαιοτάτους οἴκους ἀποστέλλει τὴν αὐγήν· ὕτως ὁ
λόγος πάντη κεχυμένος, καὶ τὰ σμικρότατα τοῦ B
βίου πράξεων ὑπαβλέπει. Ἕλληνες δέ, ὥσ-
περ ἀνθρωπομόρφοις, ὕτως καὶ ἀνθρωποπαθῆς
τοὺς θεοὺς ὑποτίθενται. καὶ καθάπερ τὰς μορ-
φὰς αὐτῶν ὁμοίας ἑαυτοῖς ἕκαστοι ἀφιερώσαν-
το, ὡς φησιν ὁ Ξενοφάνης· Αἰθιοπές τε, μέλανας σιμούς τε· Θρᾷκές τε πυῤῥοὺς καὶ
γλαυκούς· ὕτως καὶ τὰς ψυχὰς ὁμοιοῦσιν, καὶ
τοῖς αὐτοῖς ἀναπλάττουσιν. οὐτικα βάρβαροι,
οἱ μὲν, θηριώδεις καὶ ἀγελίους τὰ ἤθη, ἡμερω-
τέροις δὲ Ἕλλησι, πλὴν ἐμπαθῆς. ἀφ' ὧν λό-
γων, τοῖς μὲν μαθηταῖς, φαύλας ἔχειν τὰς
περὶ Θεοῦ ὑφηνῆσθαι ἀνάγκη· τοῖς δὲ σπουδαίοις, ἀρίστας· καὶ διὰ τοῦτο ὁ τῷ ὄντι βα- C
σιλικὸς τὸν ψυχὴν καὶ γνωστικὸς, σοφὸς καὶ θεοσε-
βὴς, καὶ ἀδεισιδαίμων ὢν, τίμιον, σεμνὸν,
μεγαλοπρεπὲς, εὐποιητικὸν, εὐεργετικὸν,
ἀπάντων ἀρχηγὸν ἀγαθῶν, κακῶν δὲ αἰτίου, μόνον δὲ καὶ τὸν μόνον Θεὸν πεπεισμένος. καὶ
περὶ μὲν τῆς Ἑλληνικῆς δεισιδαιμονίας, ἱκα-
νὰς οἶμαι ἐν τῷ Προτρεπτικῷ ὑπογεγραφο-
μένῳ ἡμῖν λόγῳ, προεσκαμμένου καιροῦ,
τῇ κατεπειγούσῃ συγκαταχεῶσθαι ἱστορίᾳ. D
οὐκοῦν χρὴ αὖθις τὰ ἀρτιδήλως εἰρημένα
μυθολογεῖν· ὅσον δὲ ὑπομνησθῆναι χρὴ τὸν
τόπον ἥκοντας, ὀλίγα ἐκ πολλῶν ἀπο-
χρῆν καὶ τάδε εἰς ἔνδειξιν τοῦ ἀθέους περὶ θε-
ῶν ἔχειν τοὺς τοῖς κακίστοις ἀνθρώποις τὸ θεῖον
ἀπεικάζοντας. ἤτοι γὰρ βλάπτονται ὑπὸ
ἀνθρώπων αὖθις οἱ θεοὶ, καὶ χείρους τῶν
ἀνθρώπων ὑφ' ἡμῶν βλαπτόμενοι δείκνυ-
ται· ἢ εἰ μὴ τοῦτο, πῶς ἐφ' οἷς οὐ βλά-
πτονται, καθάπερ ὀξύχολον χαίρουσιν εἰς
ὀργὴν ἐρεθιζόμενον, ἐκπικραίνονται· ἢ φα-
σὶ πρὸς Ἄρτεμιν δι' Οἰνέα Αἰτωλοῖς ὀρ-
γισθῆναι. πῶς γὰρ οὐκ ἐλογίσατο, Θεὸς
οὖσα, ὡς οὐ καταφρονήσας ὁ Οἰνεὺς,

Quocirca nec possunt omnino referri gratiæ pro dignitate salutis, si conferantur cum vtilitate quæ à Domino proficiscitur. Sicut autem qui vexant possessiones, dominos iniuria afficiunt, & qui milites, eorum imperatorem: ita Domini est contemptio, eorum qui sunt illi dedicati, vexatio. Sicut enim Sol non solùm cœlum, & totum mundum illuminat, super terram & mare resplendens, sed etiam per fenestram & paruum foramen, vel in intima penetralia domorum lucem emittit: ita Verbum vndiquaque effusum, vel minima respicit ex iis quæ in vita geruntur. Græci autem sicut hominibus forma similes, ita iisdem quoque quibus ipsi animi perturbationibus deos ponunt obnoxios, & quemadmodum eorum formas sibi similes singuli describunt, vt ait Xenophanes, Æthiopes quidem nigros & simos, Thraces autem fuluos & cæruleos: ita etiam animos assimilant iis qui eos effingunt, Barbari quidem agrestes & efferatis moribus: Græci autem mansuetiores, sed in quos tamen cadunt motus & perturbationes. Quocirca necesse est quidem vt improbi malas de Deo suscipiant cogitationes, probi autem optimas. Quamobrem qui est animo verè regio & cognitione præditus, is cum & piè Deum colat, & sit alienus à superstitione, persuasum habet eum solum qui est solus Deus, esse honorandum, venerandum, magnificum, beneficentia omnes complectentem, principem & authorem bonorum, malorum autem non esse causam. Atque de Græcorum quidem falsa religione satis, vt arbitror, ostendimus in libro qui dicitur Protrepticos, abundè adhibitis iis quæ eo faciebant historiis. Non sunt ergo repetenda ea quæ apertè dicta sunt. Quod ad notandum autem attinet cùm ad hunc locum peruenerimus, satis est pauca ex multis adducere, ad ostendendum eos esse impios qui Deum pessimis hominibus assimilant. Aut enim eis Dij læduntur ab hominibus, & qui læduntur ab hominibus, ostenduntur esse iis inferiores: aut si non læduntur, quomodo cùm non lædantur, perinde ac iracunda anicula ad iram incitata indignantur? quemadmodum dicunt Dianam propter Oeneum iratam fuisse Ætolis. Quomodo enim cùm Dea esset non cogitauit, non per contemptum, Oeneum,

sed vel quod esset oblitus, vel quasi sacrificasset neglexisse? Bene autem ipsa quoque causam suam defendens apud Mineruam, propterea quòd ei succenseret quòd in templo peperisset, dicit:

——spolia gaudes cum vides,
Erepta cæsis, lacera, semidiruta.
Nec execraris ista. sin me hic conspicis
Peperisse, iurges.

quanquam cætera quoque animalia quæ in templis pariunt, eis nullam faciunt iniuriam. Meritò ergo superstitiosi, cùm tam procliues ad iram pertimescant, omnia quæ eueniunt, existimant esse signa & causas malorum. Si mus aram quæ erat è luto constructa perfoderit, & cùm nihil aliud haberet, lecythum corroserit: si gallus qui alitur, vesperè cecinerit, hoc alicuius signum esse statuentes. Talem quendam ludificatur Menander in Comœdia quæ inscribitur δεισιδαίμων, id est, superstitiosus:

Bonum mihi quid accidat, boni Dei.
Nam dexteri pedis ligans corrigiam
Rupi.

Meritò, ô nugator, erat enim putrida: tu autem es parcus & sordidus, qui nolis nouos emere. Lepidum est illud Antiphontis: Nam cùm quidam malè præsagiret ex eo quòd sus porcellos deuorasset, isque eam vidisset ob sordes eius qui ipsam alebat, fame valde attenuatam: De signo, inquit, lætare, quòd cùm sic esuriret, filios tuos non comederit. Quid mirum, inquit Bion, si mus calathum arroserit, cùm non inueniret quod comederet? hoc enim fuisset mirum, si (vt ludens argutabatur Arcesilaus) murem calathus comedisset. Rectè certè Diogenes quoque admiranti cuidam quod inuenisset pistillum à serpente in gyrum circumdatum: Ne mireris, inquit: esset enim illud mirabilius, si vidisses rectum serpentem esse à pistillo circumdatum. Oportet enim animantia rationis expertia currere, pugnare, parere & mori: quæ cùm illis sint secundum naturam, præter naturam nobis nunquam fuerint:

Et volucres multæ veniunt sub lumina Solis.

Philemon quoque Comicus talia ridet in Comœdia:

Cum conspicantem video, quisnam sternuit,
Aut est locutus forte, vel prodit foras,

ἀλλ' ἤτοι λαθόμυος, ἢ ὡς τετυκὼς ἠμέλησεν; ὧδε καὶ ἡ αὐτὴ διχομυθουμένη πρὸς τὴν Ἀθηναῖ ὅτι τῷ χαλεπαίνειν αὐτῇ τετοκυίᾳ ἐν τῷ ἱερῷ, λέγει·

——σκύλα μὲν βεστοφθόρα
Χαίρεις ὁρῶσ' ἀπὸ νεκρῶν ἐρείπια·
Καὶ μιαρὰ σοι ταῦτ' ἔστιν. εἰ δ' ἐγὼ τέκον,
Δῆνόν τόδ' ἦν;---

καί τοι καὶ τὰ ἄλλα ζῶα ἐν τοῖς ἱεροῖς τίκτοντα οὐδὲν ἀδικεῖ. εἰκότως οἶμαι δεισιδαίμονες περὶ τοὺς θυσιάζοντας γινόμενοι, πάντα σημεῖα ἡγοῦνται εἶναι τὰ συμβαίνοντα, καὶ κακῶν αἴτια. ἐὰν μῦς διορύξῃ βωμὸν ὄντα πήλινον. κἂν, μηδὲν ἄλλο ἔχων, ἀφάγῃ λήκυθον· ἀλεκτρυὼν τρέφόμενος, ἐὰν ἀπὸ ἑσπέρας ᾄσῃ, θαλάμιοι τοῦτο σημεῖον τινός. τοιοῦτόν τινα ἐν τῷ Δεισιδαίμονι ὁ Μένανδρος ἀφικνοῦται·

Ἀγαθόν τί μοι θύοιτο, πολυτίμητοι θεοί.
Ὑποδυόμενος, τὸν ἱμάντα τῆς δεξιᾶς ἐμ-
βάλλω
Διέρρηξα.

εἰκότως, ὦ φλυαρεῖ· ὥσπερ γὰρ ἐκεῖνος οὐ φείδεται, μικρολόγος, οὐκ ἐθέλων καινὰς πρίασθαι. ἐοικέναι δὲ τῷ Ἀντιφῶντος· οἰωνισαμένου τινός, ὅτι κατέφαγε τὰ δελφάκια, θεασάμενος αὐτὸν ὑπὸ λιμοῦ ἀφ' ὑπερβολῆς μικροψυχίαν ἐκ πένητος κατεσκαμμένον, Χαῖρε, εἶπεν, ὅτι τῷ σημείῳ· ὅτι ὅτε πεινάσας, τὰ σὰ οὐκ ἔφαγε τέκνα. τί δὲ καὶ θαυμαστόν, εἰ ὁ μῦς, φησὶν ὁ Βίων, τὸν θύλακον διέτραγε, οὐχ εὑρὼν ὅ τι φάγῃ; τοῦτο γὰρ ἂν θαυμαστόν, εἰ, ὥσπερ Ἀρκεσίλαος παίζων ἐπεχείρει, τὸν μῦν ὁ θύλακος κατέφαγε. εὖ γοῦν καὶ Διογένης πρὸς τὸν θαυμάζοντα ὅτι εὗρεν τὸν ὄφιν ἐν τῷ ἑστῶτι περιελιγμένον, Μὴ θαύμαζε, ἔφη· ἂν γὰρ παραδοξότερον ἦν, εἰ ὑπῆρχεν περὶ ὀρθῷ τῷ ὄφει κατελιγμένον ἑλκόμενον. δεῖ γὰρ καὶ τὰ ἄλογα τῶν ζώων τρέχειν καὶ θεῖν, καὶ μάχεσθαι, καὶ τίκτειν, καὶ ἀποθνήσκειν· ἃ δή, ἐκείνοις ὄντα κατὰ φύσιν, οὐκ ἄν ποτε ἡμῖν γένοιτο παρὰ φύσιν·

Ὄρνιθες δέ τε πολλοὶ ὑπ' αὐγὰς ἠελίοιο
Φοιτῶσιν·

ὁ Κωμικὸς ὁ Φιλήμων καὶ τὰ τοιαῦτα κωμῳδεῖ.

Ὅτ' αὖ ἴδω (φησὶ) παρατεθραμμένα τὴς ἑσπέρας,
Ἢ τὴς ἐλάλησεν, ἢ τὴς ὄζει ὁ παρεστὼς

Σκοποῦντα, πωλῶ τοῦτον εὐθὺς ἐν ἀγορᾷ. A
Αὐτῷ βαδίζει, καὶ λαλεῖ, καὶ πταρνύται
Ἕκαστος ἡμῶν, οὐχὶ τοῖς ἐν τῇ πόλει.
Τὰ πράγμαθ' ὡς πέφυκεν, οὕτως γίνεται.

Εἶτα νήφοντες μὲν, ὑγείαν αἰτοῦνται. ὑπερεμπιπλάμενοι δὲ, καὶ μέθαις ἐγκυλιόμενοι κατὰ τὰς ἑορτὰς, νόσους ἐπισπῶνται. πολλοὶ δὲ καὶ τὰς γραφὰς δεδίασι τὰς ἀνακειμένας. ἀστείως πάνυ ὁ Διογένης ἐπὶ οἰκίᾳ μοχθηροῦ τινος εὑρὼν ἐπιγεγραμμένον, Ὁ Καλλίνικος Ἡρακλῆς ἐνθάδε κατοικεῖ· μηδὲν εἰσίτω κακόν· Καὶ πῶς, ἔφη, ὁ Κύριος εἰσελεύσεται B τῆς οἰκίας; οἱ αὐτοὶ δ' οὗτοι πᾶν ξύλον καὶ πάντα λίθον, ὃ δὴ λεγόμενον, λιπαρὸν προσκυνοῦντες, ἔρια πυῤῥὰ, καὶ ἁλῶν χόνδρους, καὶ δᾷδας, σκίλλαν τε καὶ θεῖον δεδίασι, πρὸς τῶν γοήτων καταγοητευθέντες κατά τινας ἀκαθάρτους καθαρμούς. Θεὸς δὲ, ὁ τῷ ὄντι Θεὸς, ἅγιον μόνος οἶδεν ὃ τοῦ δικαίου ἦθος, ὥσπερ ἐναγὲς ὃ ἄδικον καὶ μοχθηρόν. ὁρᾷν γοῦν ἐστι τὰ * ὦτα ἀπὸ τῶν περικαθαρθέντων, εἰ θαλφθείη, ζωογονούμενα. οὐκ ἂν δὲ τοῦτο ἐγίνετο, εἰ ἀνελάμβανεν τὰ τοῦ περικαθαρθέντος κακά. χαριέντως γοῦν καὶ ὁ Κωμικὸς C Δίφιλος κωμῳδεῖ τοὺς γόητας διὰ τῶνδε,

Προιτίδας ἁγνίζων κούρας, καὶ τὸν πατέρ' αὐτῶν
Προῖτον Ἀβαντιάδην καὶ γραῦν πέμπτην ἐνὶ τοῖσδε,
Δᾳδὶ μιᾷ, σκίλλῃ τε μιᾷ, πόσα σώματα φώτων!
Θείῳ τ' ἀσφάλτῳ τε πολυφλοίσβοιο θαλάσσης,
Ἐξ ἀκαλαῤῥείταο βαθυῤῥόου Ὠκεανοῖο.
Ἀλλὰ μάκαρ ἀὴρ, διὰ τῶν νεφέων διάπεμψον D
Ἀντίκυραν, ἵνα τόνδε κόριν κηφῆνα ποιήσω.

εὖ γὰρ καὶ ὁ Μένανδρος·
Εἰ μὲν τι κακὸν ἀληθὲς εἶχες φιλιάζειν ἀληθὲς φάρμακον, τούτου σ' ἔδει.
Νῦν δ' οὐκ ἔχεις. κενὸν εὕρηκας ὃ φάρμακον,
Πρὸς ὃ κενόν. οἰήθητι δ' ὠφελεῖν τί σε.
Περιμαξάτωσάν σ' αἱ γυναῖκες ἐν κύκλῳ,

Hunc vendo dicto citius, aut muto in foro.
Loquitur sibi ipse sternuítque quilibet.
Res vt futuræ, sponte sic fiunt sua.

Deinde sobrij quidem petunt sanitatem: implentes autem se & in ebrietatibus festis diebus volutantes, morbos sibi attrahunt. Multi autem suspensas quoque timent inscriptiones. Lepidè admodum Diogenes, cùm inuenisset scriptum ante domum cuiusdam improbi, Insignis victoria Hercules hîc habitat; nihil mali ingrediatur. Et quomodo ingredietur, inquit, Dominus ædium? Ij autem ipsi omne lignum, & omnem lapidem pinguem, vt dicitur, adorantes, lanas flauas, & frusta salis, & faces, & scillam, & sulphur timent, incantati à præstigiatoribus per quasdam immundas expiationes. Deus autem qui reuera est Deus, sanctos solus nouit iusti mores, sicut iniustos, impuros, & sceleratos. Videre quidem certè licet oua ab his quæ purgantur si fota fuerint, viuificari: atqui hoc nequaquam fieret, si eius ipsius, quod purgatur, mala participarent. Eleganter certè Comicus quoque Diphilus his ridet præstigiatores,

Prætidas expurgans nempe, ipsarúmque parentem
Præton Abantiaden, & anum quintam super illis,
Scilla vna tædáque vna, quot corpora dixi.
Iungitur & sulphur pariter paritérque bitumen,
Oceaníque frementis & alti iungitur vnda.
At tu aër has per nebulas mihi mitte precanti
Anticyram, vt cimicem hunc fieri faciam mihi fucum.

Recte quoque Menander,

——si verus tibi
Morbus quis esset, pharmaco vero foret
Opus, sed ecce reperisti pharmacum
Inane inani quod tibi fingis malo.
Iam profuturum crede, si te fœminæ

Luſtrent in orbem, fontibus lauent tribus,
Iungántque lentem pariter & multum ſalem.

Bene eſt piatus, conſcius ſibi bene.

Iam verò dicit Tragœdia, Oreſte, quis te perdit morbus? conſcientia ipſa, quoniam ſum mihi conſcius me perpetraſſe grauia. Reuera enim non eſt alia puritas quàm abſtinere à peccatis. Pulchrè ergo dicit etiam Epicharmus: Mundam ſi mentẽ habeas, es mundus toto corpore. Porrò autem animas quoque dicimus oportere prius purgari à malis & improbis dogmatibus per rectam rationem, & tunc ſic conuerti ad commemoranda præcipua capita: nam ante myſteriorum quoque ſeu ſacramentorum traditionem, exhiberi oportere quaſdam expiationes iis qui ſunt initiãdi myſteriis, vtpote cum oporteat impia depoſita opinione ad veram conuerti traditionem. Annon enim rectè & verè nullo loco circumſcribemus eum qui non poteſt circumſcribi, neque in templis manu factis concludimus eum qui omnia continet? Ædificatorum autem & lapicidarum, ſordidæq; & illiberalis artis quodnam fuerit ſanctum opus? Non ſunt iis meliores qui aërem & id quod continet, vel potius totum mundum & vniuerſum, exiſtimarunt eſſe dignum Dei excellentia? Ridiculum enim fuerit, vt ipſi dicũt Philoſophi, hominem qui eſt ludus Deorum; Deum efficere, & ex ludicra arte Deum fieri: quoniam id quod fit, fit idem & ſimile ei ex quo fit, vt quod fit ex ebore eburneum, & quod ex auro aureum. Quæ autem à vilibus & ſordidis hominibus conficiuntur ſimulachra & templa, fiunt ex vana & inutili materia: quare ipſa quoque fuerint vana, inutilia, materialia, & profana, & vt artem perfeceris, ſordes ſemper participant & illiberalitatem. Non ſunt ergo vtique ſacra & diuina artis opera. Quidnam verò poni & collocari poſſit, cùm nihil ſit quod non ſit poſitum & collocatum, quoniam omnia ſunt in loco? Iam verò quod ponitur & collocatur, ponitur & collocatur cùm prius poſitum & collocatum non eſſet. Si ergo Deus ponitur & collocatur ab hominibus, fuit aliquando non poſitus, & non locatus, & nec omnino quidem erat. Id enim erat non locatum & poſitum, quod non erat: quando quidem quicquid non eſt, non ponitur & collocatur: quod autem eſt, poni & collocari non poterit ab eo quod non eſt, ſed nec ab vllo alio.

A Καὶ ῥεμβέτωσαν ἀπὸ κρουνῶν πειῶν
ὕδατι ῥεῖῤῥαίας, ἐμβαλὼν ἅλας, φακούς.

Γᾶς ἁγνός ἐστιν ὁ μηδὲν ἑαυτῷ κακὸν συνιδών.

αὐτίκα ἡ τραγῳδία λέγει, Ὀρέστα, τίς σ' ἀπόλλυσι νόσος; Ἡ συνείδησις· ὅτι συνοίδα δεῦν' εἰργασμένος. τῷ γὰρ ὄντι, ἡ ἁγνεία οὐκ ἄλλη τίς ἐστιν, πλὴν ἡ τῶν ἁμαρτημάτων ἀποχή. καλῶς ἄρα καὶ ὁ Ἐπίχαρμος φησί· Καθαρὸν τὸν νοῦν ἐὰν ἔχῃς, ἅπαν τὸ σῶμα καθαρὸς εἶ. αὐτίκα καὶ τὰς ψυχὰς πρῶτον καθαίρειν χρεών φαμεν ἀπὸ τῶν φαύλων καὶ μοχθηρῶν δογμάτων διὰ τοῦ λόγου τοῦ ὀρθοῦ· καὶ τότε ἤδη ὑπὲρ τῶν προκειμένων κεφαλαίων ὑπόμνησιν πρέπεσθαι· ἐπεὶ καὶ πρὸ τῆς τῶν μυστηρίων παραδόσεως, καθαρμούς τινας προσάγειν τοῖς μυεῖσθαι μέλλουσιν ἀξιοῦσιν· ὡς δέον, τὸ ἄθεον ἀποθεμένους δόξαν, ὑπὲρ τοῦ ἀληθῆ πρέπεσθαι παράδοσιν. ἢ γὰρ οὐ καλῶς καὶ ἀληθῶς οὐκ ἐν τόπῳ τινὶ προσχαράξομεν τὸν ἀπερίληπτον, οὐδὲ ἐν ἱεροῖς καθείργνυμεν χρηστοήθεσι τὸ πάντων περιεκτικόν; τί δὲ αἱ ἐκ οἰκοδόμων, καὶ λιθοξόων, καὶ βαναύσου τέχνης ἄγαλμα εἴη ἔργον; οὐχὶ ἀμείνους τούτων, οἱ τὸν ἀέρα καὶ τὸ περιέχον, μᾶλλον δὲ τὸν ὅλον κόσμον καὶ τὸ σύμπαν, ἄξιον λογισάμενοι τῆς τοῦ Θεοῦ ὑποδοχῆς; γλοιὸν μέν τ' ἂν εἴη, ὡς αὐτοί φασιν οἱ φιλόσοφοι, ἀνθρωπον ὄντα παίγνιον Θεοῦ, Θεὸν ἐργάζεσθαι, καὶ γίγνεσθαι παρὰ τῆς τέχνης τὸν Θεόν· ἐπεὶ τὸ γινόμενον, ταὐτὸν καὶ ὅμοιον τῷ ἐξ οὗ γίγνεται, ὡς τὸ ἐξ ἐλέφαντος ἐλεφάντινον, καὶ τὸ ἐκ χρυσοῦ χρυσοῦν· τὰ δὲ παρὰ τῶν ἀνθρώπων βαναύσων κατασκευάσματα ἀγάλματά τε καὶ ἱερὰ, ἐκ τῆς ὕλης τῆς ἐργῆς γίνεται· ὥστε καὶ αὐτὰ ἂν εἴη ἔργα καὶ ὑλικὰ καὶ βέβηλα· κἂν τὸν τέχνην ἐκτελέσῃς, τῆς βαναυσίας μετείληφεν. οὐκέτ' οὖν ἱερὰ καὶ θεῖα τῆς τέχνης τὰ ἔργα. τί δ' ἂν εἰ ἱδρύοιτο, μηδενὸς ἀνιδρύτου τυγχάνοντος; ἐπεὶ πάντα ἐν τόπῳ. ναὶ μὴν τὸ ἱδρυμένον ὑπό τινος ἱδρύεται, πρότερον ἀνίδρυτον ὄν. εἰ δὴ οὖν ὁ Θεὸς ἱδρύεται πρὸς ἀνθρώπων, ἀνίδρυτός ποτε ἦν, καὶ οὐδὲ ὅλως ἦν. τοῦτο δὲ ἀδύνατον ἦν ἀνίδρυτον, τὸ οὐκ ὄν· ἐπειδήπερ πᾶν τὸ μὴ ὄν, ἱδρύεσθαι· τὸ δ' ὄν, ὑπὸ τοῦ μὴ ὄντος οὐκ ἂν ἱδρυθείη· ἀλλ' ὑπ' ἄλλου·

ὄντως ὂν γάρ ἐστι καὶ αὐτό· λείπεται δὴ ὑφ' ἑαυτοῦ. καὶ πῶς αὐτὸ ἑαυτὸ τι γεννήσῃ; ἢ πῶς αὐτὸ ὃ ὂν ἑαυτὸ εἶναι ἱδρύσῃ; πότερον ἀνίδρυτον ὂν πρότερον, ἱδρυσεν ἑαυτό; ἀλλ' οὐκ ἂν οὐδὲ ὣδ'· ἐπεὶ ὃ μὴ ὄν, ἀνίδρυτον· καὶ τὸ ἱδρύσθαι νομισθέν, πῶς, ὃ φθάσαν εἶναι ὄν, τοῦτ' ἑαυτὸ ὕστερον ποιοίη; οὗ δὲ τὰ ὄντα, πῶς οὗτος τοῦτ' ἂν δέοιτο ἄνους; ἀλλ' εἰ καὶ ἀνθρωποειδὲς ὃ θεῖον, τῷ ἴσων δεήσεται τῷ ἀνθρώπῳ, ἐσθῆτος τε καὶ σκέπης, οἰκίας τε καὶ τῶν ἀκολούθων παθῶν. οἱ ὁμοιοσχήμονες γὰρ καὶ ὁμοιοπαθεῖς, τῆς ἴσης δεήσονται διαίτης. Εἰ δὲ ὃ ἱερὸν διχῶς ἀναλαμβάνεται, ὅ τε Θεὸς αὐτὸς καὶ ὃ εἰς ἀμοιβὴν αὐτοῦ κατασκεύασμα, πῶς οὐ κυρίως τὸν εἰς ἀμοιβὴν τοῦ Θεοῦ κατ' ὑπόνοιαν ἁγίαν γνωσθέντα Ἐκκλησίαν, ἱερὸν αὖ εἴποιμι Θεοῦ, ὃ πολλοῦ ἄξιον, καὶ οὐ βαναύσῳ κατεσκευασμένον τέχνῃ, ἀλλ' οὐδὲ ἀγύρτου χερὶ δεδαιδαλμένον· βουλήσῃ δὲ τοῦ Θεοῦ εἰς νεὼν πεποιημένον. οὐ γὰρ νεὼ τὸν τόπον, ἀλλὰ ὃ ἀγίασμα τῶν ἐκλεκτῶν, Ἐκκλησίαν καλῶ. ἀμείνων ὁ νεὼς οὗτος εἰς ὑποδοχὴν μεγέθους ἀξίας τοῦ Θεοῦ. ὃ γὰρ ἐκεῖ πολλοῦ ἄξιον ζῶον, τῷ τοῦ πρώτου ἀξίῳ, μᾶλλον δὲ οὐδενὸς ἀπαξίᾳ, δι' ὑπερβολὴν ἀναξιότητος καθιέρωται. εἴη δ' ἂν οὗτος ὁ γνωστικὸς ὁ πολλοῦ ἄξιος, ὁ τίμιος τῷ Θεῷ, ἐν ᾧ ὁ Θεὸς ἵδρυται, τουτέστιν, ἡ περὶ τοῦ Θεοῦ γνῶσις καθιέρωται. ἐνταῦθα καὶ ὃ ἀπεικόνισμα εὑρίσκω δὴ ὃ θεῖον καὶ ἅγιον ἄγαλμα, ἐν τῇ δικαίᾳ ψυχῇ, ὅταν μακαρία μὲν αὐτὴ τυγχάνῃ, ἅτε περικεκαθαρμένη, μακάρια δὲ ἀπεργαζομένη ἔργα. ἐνταῦθα καὶ ὃ ἀνίδρυτον, καὶ ὃ ἱδρυμένον· ὃ μὲν, ὅτι τῶν ἤδη γνωστικῶν· ὃ δὲ, ὅτι τῶν οἷόν τε γενέσθαι, καὶν μηδέπω ὦσιν ἄξιοι δυνάμεως θεοῦ. πῶς γὰρ ὃ μέλλον πιστεύειν, πιστὸν ἤδη τῷ Θεῷ, καὶ καθιδρυμένον εἰς ἀμοιβὴν ἄγαλμα ἀναρέτου δυνάμεως Θεῷ. καθάπερ οὖν οὐ περιγράφεται τόπῳ Θεὸς, οὐδὲ ἀπεικονίζεται ποτε ζῴου σχήματι· οὕτως οὐδὲ ὁμοιοπαθὴς οὐδὲ ἐνδεὴς καθάπερ τὰ γενητά, ὡς θυσίαν, δίκην ἐσθῆτος, ἅμα λιμὸν ἐπιθυμεῖν. ὧν ἀναίσθητα πάθος, φθαρτὰ πάντα ἐστί· καὶ τῷ μὴ χρῄζοντι προσαγὴν βορᾶν, μάταιον.

A nam ipsum quoque verè est: restat itaq; vt à seipso. Et quomodo aliquid ipsum seipsum generabit? aut quomodo ipsum quod est, seipsum esse ponet & collocabit? Vtrum cùm prius nõ esset positum & collocatum, prius seipsum posuit & collocauit? Sed ne sic quidem fuisset, quoniam id quod non est, poni & collocari non potest. Et quod existimatum est esse positum & collocatum, quomodo id esse quod prius habuit, hoc seipsum postea fecerit? Cuius autem sunt ea quæ sunt, quomodo hoc aliquo adhuc opus habuerit? Sed & si Deus est homini forma similis, perinde ac homo opus habebit nutrimẽto & tegumẽto & domo, & aliis quæ cõsequenter accidũt. Nam qui eandem habent formam & easdem affectiones, eodem quoque victu egebunt. Si autem sacrum accipitur duobus modis, nẽpe & Deus ipse, & id quod est constructum in eius honorẽ, quomodo non propriè eam quæ in Dei honorẽ per agnitionẽ sancta facta est ecclesiam Dei sacrũ dixerimus, quod est magni precij, & non sordida & illiberali arte constructũ: sed neq; manu præstigiatoris ornatũ, sed voluntate Dei tẽplum effectum? Non enim nũc locum, sed electorum congregationem, appello ecclesiam. Melius est hoc templum ad accipiendam Dei dignitatis magnitudinem. Animal enim quod est magni precij, ei qui est omni precio dignus, imò cuius precio nihil omnino respõdet, consecratum est propter insignem sanctitatẽ. Erit autem magni precij is qui est cognitione præditus, qui est in honore & precio apud Deum, in quo Deus est collocatus, hoc est, de Deo consecrata est cognitio. Hîc diuinam inueniemus effigiẽ & sanctã imaginem in iusta anima, quãdo ea quidẽ fuerit beata, vt quæ est præpurgata, beata autem efficiat opera. Hic est & quod collocari potest, & quod est collocatum: hoc quidem in iis qui iam sunt assecuti cognitionem, illi autem in iis qui possunt fieri, etiamsi nondum sint digni Dei sciẽtiam accipere. Nam quicquid est creditur ũ iam tãquam fidele & Deo positũ in honore simulachrũ, virtute præditũ, Deo est dedicatũ. Quẽadmodum ergo Deus loco non circũscribitur, neq; animalis figuræ vnquã assimilatur: ita nec in eum similes cadũt affectiones, neque alicuius indiget, sicut quæ sunt natiua, vt sacrificium instar aliměti propter famem cõcupiscat. Quæ tangit affectio, in ea omnia cadit interitus, & ei qui nõ nutritur, cibum præbere est stultitia.

Porrò autem Comicus quoque ille Pherecrates lepidè in comœdia quæ inſcribitur Fugitiui, fecit Deos cum hominibus expoſtulantes de ſacris, quòd cum Diis ſacrificarent, primum ſecerneretur id quod eorum dedecori aſſignaretur, cum dicit: Nonne cum femora ad inguen vſque valde circumlinxiſtis, & lumbos ſatis attenuaſtis, ipſam deinceps ſpinam tanquam limatam diſtribuiſtis nobis quaſi canibus? Deinde cum vos veſtri inuicem pudeat, multis modis celatis. Eubulus autem qui eſt ipſe quoque Comicus, hoc modo ipſe quoque ſcribit de ſacrificiis:

Diis quippe caudam conſecratis & femur,
Tanquam ſelectis nempe pediconibus.

Et in comœdia Semele introductum Bacchum facit diſceptantem: Primùm quidem quòd mihi ſacrificant quidam ſanguinem & veſicam, cordis autem ne ſuperficiem quidem. Ego enim neque dulci veſcor victima, nec femoribus. Scripſit autem Menander: Cùm ſummos lumbos, bilem, & quæ comedi non poſſunt oſſa Diis impoſuerint, ipſi conſumunt alia. An non enim à nidore ſacrificiorum vel beſtiis eſt abſtinendum? Sin autem reuera nidor eſt munus deorum qui ſunt apud Græcos, cur non prius quoque coquos in Deos referunt, qui æquali dignantur beatitudine, & non ipſum adorant caminum qui eſt huic venerabili nidori propinquior? Quinetiam Heſiodus dicit Iouem deceptum à Prometheo in diuiſione carnium accepiſſe

Arte mala oſſa bouis nitida pinguedine tecta.
Hinc fit vt oſſa viri ſacras adolere per aras
Aſſueti veteris imitentur originis vſum.

Sed nequaquam dixerint, quæ ex indigentia oritur cupiditate vexatum nutriri Deum. Eum itaque efficient plantæ ſimilem, vt qui nutriatur abſque appetitione: & beſtiis quæ latent in cauernis. Eas quidem certè dicunt aut ab ea quæ eſt in aëre craſſitudine, aut etiam ab ipſa propriꝰ corporis exhalatione nutriri, & citra offenſionem augeri. Atque ſi citra vllam egeſtatem eis Deus nutritur, quid eſt opus nutrimento ei qui non indiget?

A καὶ ὅγε Κωμικὸς ἐκεῖνος Φερεκράτης, ἐν Αὐτομόλοις χαριέντως αὐτοὺς πεποίηκε τοὺς Θεοὺς καταμεμφομένους τοῖς ἀνθρώποις τὴν ἱερῶν, ---ὅτι τοῖσι θεοῖσι Θύετε, φησὶ, ἀπαρχίνετε· Τὸ νομιζόμενον ὑμῖν, αἰσχύνη δ' ἀπειπεῖν. Οὐ τὼ μηρὼ περιλαφύσσοντες κνισδῇ μέχρι βουβώνων, Καὶ τὴν ὀσφὺν κνισδῇ λίαν, λοιπὸν τὸν ἀσύνδυλον ἄξονα Ὡσεὶ ῥινήσαντες, ἀνέμῳ, ὥσπερ τοῖς κυσὶν ἡμῖν; Εἶτ' ἀλλήλους αἰσχυνόμενοι, τὰ λήμασι κρύπτετε πολλοῖς. Εὔβουλος δὲ, ὁ καὶ αὐτὸς Κωμικὸς, ὧδέ πως περὶ τῶν θυσιῶν γράφει·

B Αὐτοῖς δὲ τοῖς θεοῖσι τὴν κέρκον μόνην
Καὶ μηρὸν, ὥσπερ παιδερασταῖς, θύετε.

καὶ πάλαγαγὼν τὸν Διόνυσον ἐν Σεμέλῃ, ἀμφισβητούμενον πεποίηκεν· περὶ τοῦτον μάλιστα, ὅταν ἐμοί τι θύωσί τινες, αἷμα, κύστιν, μὴ καρδίαν μηδὲ ὑπερπόλαιον· ἐγὼ γὰρ οὐκ ἐδίω γλυκείαν οὐδὲ μηρίαν. Μένανδρός τε, τὴν ὀσφὺν ἄκραν πεποίηκεν, τὴν χολὴν, ὀστᾶ τὰ ἄβρωτα, φησὶ, τοῖς θεοῖς ὑπερθέντες, αὐτοὶ τὰ ἄλλα ἀναλίσκουσιν. ἢ γὰρ οὐχ ἡ τῶν ὁλοκαυτωμάτων κνίσσα, καὶ τοῖς θηρίοις ἀφεκτέα; εἰ δὲ τῷ ὄντι ἡ κνίσσα γέρας ἐστὶ θεῶν τῶν πρὸ Ἑλλησιν, οὐκ ἂν φθάνοιεν καὶ τοὺς μαγείρους θεοποιοῦντες, οἳ τῆς ἴσης εὐδαιμονίας ἀξιοῦσιν· καὶ τὸν ἰτμὸν αὐτῶν προσκυνοῦντες, προσεχέστερον γινομένῳ τῇ κνίσῃ τῇ πολυτιμήτῳ; καὶ που Ἡσίοδος κατά τινα μερισμὸν κρεῶν ἀπατηθέντα φησὶ παρὰ τὸν Προμηθέως τὸν Δία, λαβεῖν ὀστέα λευκὰ βοὸς εὐλίπι ὑπὸ τέχνῃ κεκαλυμμένα ἀργέτι δημῷ·

Ἐκ τοῦ νῦ ἀθανάτοισιν ὅτι μέλλει φίλα μηρί
Καίουσ' ὀστέα λευκὰ, γνόντων ὅτι βασμὸν.

ἀλλ' οὐκ εὐθὺ οὐδαμῶς φασι κατὰ τὴν ἐκ τῆς ἐνδείας ὀρεγομένην ἐπιθυμίαν κακουμένου τρέφεσθαι τὸν Θεόν. ὅμοιον οὖν αὐτὸν φυτῷ ποιήσουσιν ἀόρεκτως τρεφόμενον, καὶ τοῖς φωλεύουσι θηρίοις. Φασὶ γοῦν ταῦτα, εἴτε ὑπὸ τῆς κατὰ τὸν ἀέρα παχύτητος, εἴτ' οὖν καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς τοῦ οἰκείου σώματος ἀναθυμιάσεως τρεφόμενα, ἀβλαβῶς αὔξειν. καίτοι εἰ ἀνενδεῶς τρέφεται αὐτοῖς ὁ θεῖον, πῶς ἔτι χρεία τροφῆς τῷ ἀνενδεῖ; εἰ

δὲ ὑμῶν χαίρει, φύσει ἀνενδεὴς ὑπάρχων, οὐκ ἀπεικότως ἡμεῖς δι' εὐχῆς ὑμῶν τὸν Θεὸν· καὶ ταύτην τὴν θυσίαν ἁγίαν καὶ ἁγιωτάτην μετὰ δικαιοσύνης ἀποπεμπόμεθα τῷ δικαιοτάτῳ λόγῳ θεραπεύοντες· δι' οὗ παραλαμβάνομεν τὴν γνῶσιν, δι' οὗτον δοξάζοντες τὰ μεμαθήκαμεν. ἔστι γοῦν ὃ παρ' ἡμῖν θυσιαστήριον ἐνταῦθα ὃ ἐπίγειον, ὃ δὲ ἀθροισμα τῶν τῆς εὐχαῖς ἀνακειμένων, μίαν ὥσπερ ἔχον φωνὴν τὴν κοινὴν καὶ μίαν γνώμην. αἱ δὲ διὰ τῆς ὀσφρήσεως, εἰ καὶ ἕτερόν τι τῆς διὰ σώματος ἔοικε, ἀλλὰ ἀναπνοῆς εἰσι δηλωτικαί. τί οὖν φασι περὶ τοῦ Θεοῦ; πότερον διαπνεῖται, ὡς ὅ τι τῶν δαιμόνων γένος; ἢ ἐμπνεῖται μόνον, ὡς τὰ ἔνυδρα, καὶ τὰ τῶν Βεργιλίων διαστολαί; ἢ περιπνεῖται, καθάπερ τὰ ἔντομα καὶ τὰ διὰ τῶν πτερύγων ὑπιθλίβειν τὴν σύμπνοιαν; ἀλλ' οὐκ αὖ τινι τούτων ἀπεικάσαιμεν, εἴ γε δὴ φρονοῖεν, τὸν Θεόν· ὅσα γὰρ ἀναπνεῖ καὶ τὸ πνεύμονος πρὸς τὸ θώρακα αὐτιδιαστολαί, ῥυμουλκεῖ τὸν ἀέρα. εἶτα, εἰ καλά ἐστιν ἡ ἀρτηρίας, καὶ φλέβας, καὶ νεῦρα, καὶ μόρια τῷ Θεῷ, οὐδὲν διαφέροντα εἰσπνεόντων τῶν. ἡ σύμπνοια δέ, ὅτι τὴν Ἐκκλησίας λέγει κυρίως. καὶ γάρ ἐστιν ἡ θυσία τῆς Ἐκκλησίας, λογικὴ ἀπὸ τῶν ἁγίων ψυχῶν ἀναθυμιώμενος, ἐκκαλυπτομένης ἅμα τῆς θυσίας καὶ τῆς διανοίας ἁπάσης τῷ Θεῷ. ἀλλὰ τὸν μὲν ἀρχαιότατον βωμὸν ἐν Δήλῳ ἁγνὸν εἶναι πεφρυλλήκασι· πρὸς δὲ τοῦτον μόνον καὶ Πυθαγόραν προσελθεῖν φασι, φόνῳ καὶ θανάτῳ μὴ μιανθέντα· βωμὸν γὰρ ἀμόλυντον ἅγιον, τὴν δικαίαν ψυχήν· καὶ τὸ ἀπ' αὐτῆς θυμίαμα, τὴν ὁσίαν διάνοιαν λέγουσιν ἡμῖν ἀπιστοῦσιν; σφαγὰς δ' οἶμαι προφάσει αἱ θυσίαι τοῖς ἀθεφότοις ὑπενόησαν· ἐξὸν γὰρ ἀμώμως, αἰδοῦ τοιαύτης εἰδωλολατρείας. μεταλαμβάνειν χρεὼν τοῦ βεβιωμένου. αἱ μὲν γὰρ κατὰ νόμον θυσίαι, τύπῳ ἔοικε ἡμᾶς θυσιάζεσθαι ἀλληγοροῦσι, καθάπερ ἡ τρυγὼν καὶ ἡ περιστερὰ ὑπὲρ ἁμαρτιῶν προσφερόμεναι, τύπῳ ἀποκαθαρσιν τοῦ ἀλόγου μέρους τῆς ψυχῆς προδεικτικὰ μυστικοῖς τοῦ Θεῷ. εἰ δέ τις τῶν δικαίων οὐκ ὑποφορτίζει τὴν τοῦ χρεὼν βρώσει τὴν ψυχήν, λόγῳ τινὶ θείῳ χρῆται· οὐχ ὡς Πυθαγόρας καὶ οἱ ἀπ' αὐτοῦ τὴν μετένδεσιν ὀνειροπολοῦντες τῆς ψυχῆς. δοκεῖ δὲ Ξενοκράτης ἰδίᾳ πραγματεύόμενος περὶ τῆς ἀπὸ τῶν ζώων τροφῆς, καὶ Πολέμων ἐν τοῖς περὶ τοῦ κατὰ φύσιν βίου σαφῶς λέγει, ὡς ἀσύμφορόν ἐστιν εἰ διὰ τῶν σαρκῶν τροφή,

A Sin autem gaudet honorari, cùm natura nullius indigeat, non abs re nos Deum precibus honoramus, & hoc sacrificium optimum & sanctissimum cum iustitia emittimus, iustissimo verbo eum honorantes, per quem accipimus cognitionem, ea quæ didicimus per eum glorificantes. Est ergo quod est hîc apud nos altare, terrestris congregatio eorum qui sunt dedicati orationibus, qui veluti vnam vocem habent communem & vnam mentem. Quæ per odoratum autem accipiuntur nutrimenta, etsi sint diuiniora iis quæ per corpus, significant

B tamen respirationem. Quid ergo de Deo dicunt, vtrùm perspirat sicut genus dæmonum? an inspirat solùm, vt aquatilia per branchiorum dilatationem? an circumspirat, vt insecta per compressionem incisionis pennarum? Sed nulli ex his, si sapiant, Deum assimilauerint. Quæ autem respirant per pulmonis ad thoracem obiectam dilatationem, ea attrahunt aërem. Deinde si Deo dederint viscera & arterias, & venas, & neruos, & partes inducent eum nihil differentem. Conspiratio autem proprie dicitur in Ecclesia.

C Est enim Ecclesiæ sacrificium, verbum quod à sanctis exhalatur animis, cùm sacrificium simul aperitur & tota mens Deo. Sed antiquissimam quidem aram in Delo sanctam vulgò iactarunt. Ad hanc autem solum dicunt etiam accessisse Pythagoram, cæde & morte minimè inquinatam: aram autem verè sanctam esse iustam animam, & qui ab ea emittitur suffitum sanctam orationem, nobis dicentibus non credent? Esus autem carnium, vt arbitror, prætextu, excogitata sunt hominibus sacrificia: licebat autem alioqui absque tali cultu simulachrorum, ei qui vellet, vesci carnibus. Quæ enim ex lege fiunt sa-

D crificia, allegoricè nostram significant religionem: vt turtur & columba quæ offeruntur pro peccatis, emundationem partis animæ quæ caret ratione, Deo esse acceptam significant. Si quis autem ex iustis esu carnium animam non onerat, satis consentanea vtitur ratione: non qua Pythagoras & eius assecla, somniantes animæ transmigrationem. Videtur autem Xenocrates seorsum tractans de nutrimento ex animalibus, & Polemon in opere de Vita secundum naturam, apertè dicere, esse inutile quod fit per carnes nutrimentum,

iam confectum & assimilatum animis bestiarum. Ea ratione Iudæi quoque maximè abstinent à carne suilla, vtpote quòd hoc animal sit maximè sceleratum & execrandum, quoniam maximè inter alia fructus effodit & corrumpit. Sin autem dicant hominibus data esse animantia: nos quoque id confitemur, sed non omnino ad comedẽdum: sed neque omnia, sed quæcumque non laborant. Quocirca non malè Plato Comicus in Comœdia quæ inscribitur Festa, dicit: Ex quadrupedibus autem nullum deinceps oporteret nos occidere, præter sues: carnes enim habent suauissimas, & nihil ad nos redit ex sue, præterquam setæ & lutum & clamor. Vnde etiam dicebat Æsopus, maximè clamare sues, quia quando trahuntur intelligunt se ad nihil aliud esse vtiles quam ad sacrificium. Quocirca Cleanthes quoque dicebat eos pro sale habere animam, ne carnes putrescerent. Alij ergo eo non vescũtur, vt qui sit inutilis: alij verò, vt qui fructus perimat: & alij eo non vescuntur, quod sit animal procliue ad coïtum. Ea ratione neque hircum lex sacrificat, præterquã propter solam malorum ablegationem, quandoquidẽ voluptas est vitij metropolis. Iam verò hircinarum quoque carnium esum dicũt conferre ad morbum comitialem: dicũt autem & maximũ augmẽtum fieri ex carnibus porcinis. Quocirca iis quidem qui corpus exercent est vtilis, iis autem qui ipsam conãtur augere animam, propter eam quæ ex vsu carnium ingeneratur hebetudinem, non vtique. Fortasse autem ex iis qui sunt præditi cognitione, exercitationis quoq; gratia abstinuerit à carnibus aliquis, & ne caro nimis luxuriet, & nimio impetu feratur ad rem Veneream. Vinũ enim, inquit Androcydes, & carnis ingurgitationes, corpus quidem robustum efficiunt, animam verò debiliorem: est ergo impium & à religione alienum hoc nutrimentum ad perfectã intelligẽtiam. Quocirca Ægyptij quoque in iis quæ eorum ritu fiunt sanctificationibus, non permittunt Sacerdotibus vesci carnibus: & auiculis vtuntur quàm leuissimis: & pisces non tangunt, cùm propter alias quasdam fabulas, tũ maximè quòd eiusmodi cibus carnem reddat humidam. Iam verò animantia quidem terrestria & volucria, eumdem quem nostræ animæ, aërem inspirantia, nutriuntur, vt qui eiusdem generis cum aëre habeãt animã. Pisces autem ne hũc quidem dicũt inspirare aërẽ,

A εἰργασμένη ἤδη καὶ ἐξομοιουμένη ταῖς τῶν ἀλόγων ψυχαῖς. ταύτῃ καὶ μάλιστα Ἰουδαῖοι χοιρείου ἀπέχονται, ὡς αὐτῆς τοῦ χοιρείου τούτου μιαροῦ ὄντος· ἐπεὶ μάλιστα τῶν ἄλλων ζώων καρποὺς ἀπορύσσει καὶ φθείρει. ἐὰν δὲ λέγωσι τοῖς ἀνθρώποις δεδόσθαι τὰ ζῶα, καὶ ἡμεῖς συνομολογοῦμεν· πλὴν οὐ πάντα εἰς βρῶσιν· οὐδὲ μὴν πάντα, ἀλλ' ὅσα ἀεργά. διὸ καλῶς οὐ κακῶς ὁ Κωμικὸς Πλάτων ἐν τῇ Ἑορτῇ τῷ δράματι φησίν· Τῶν γὰρ τετραπόδων οὐδὲν ἀποκτείνειν ἔδει ἡμᾶς ὕστερον, πλὴν ὑός· τὰ γὰρ κρέα ἡδίστ' ἔχουσι, κοὐδὲν

B ἀφ' ὑὸς γίγνεται πλὴν ὑσὶ χαῖται ἡμῖν καὶ πηλός τε καὶ βοή. ὅθεν καὶ ὁ Αἴσωπος ὁ κακῶς ἔφη τοὺς ὗς κεκραγέναι μέγιστον· σκυβάλου γὰρ αὐτοῖς οὐδὲν ἄλλο χρήσιμοις, ὅθ' ἕλκουσιν, ἢ πλὴν εἰς τὴν θυσίαν. διὸ καὶ Κλεάνθης φησὶν αἰτίαν ἄλατον αὐτοὺς ἔχειν τὸν ψυχὸν, ἵνα μὴ σαπῇ τὰ κρέα. οἱ μὲν οὖν, ὡς ἄχρηστον ἐσθίουσιν· οἱ δ', ὡς λυμαντικὸν τῶν καρπῶν· καὶ ἄλλοι, ἀφ' ὃ κατοφερὲς εἰς συνουσίαν ἐστὶ τὸ ζῷον, οὐκ ἐσθίουσιν. ταύτῃ οὖν τὸν τράγον ὁ νόμος θύει, πλὴν ὅτι μόνῃ τῇ Διοπομπίᾳ τῶν κακῶν· ἐπεὶ μὴ ἔστι πολὺς κακίας

C ἡδονή. αὐτίκα καὶ συμβάλλεται τὸν τῶν τραγείων κρεῶν βρῶσιν πρὸς ἐπιληψίαν λέγειν. φασὶ δὲ πλείστην ἀνάδοσιν ἐκ χοιρείων γίνεσθαι κρεῶν· διὸ τοῖς μὲν ἀσκοῦσι τὸ σῶμα, χρησιμεύει· τοῖς δὲ αὐτὸ τὸν ψυχὸν αὔξειν ἐπιχειροῦσι, διὰ τὴν ναθρίαν τὴν ἀπὸ τῆς κρεοφαγίας ἐγγινομένην, οὐκ ἔστι. ταχὺ δ' ἂν τις τῶν γνωστικῶν, καὶ ἀσκήσεως χάριν σαρκοφαγίας ἀπέχοιτο, καὶ τῆς μὲν σφοδρᾶς τοῦ κρέως ἀφεψιάσεως τὴν σάρκα. Οἶνος γάρ, φησιν Ἀνδροκύδης, καὶ σαρκῶν ἐμφορήσεις, σῶμα μὲν ῥωμαλέον ἀπεργάζονται, ψυχὸν δὲ ἀ-

D σθενέστερον. ἄθεσμος οὖν ἡ τοιαύτη ἔφη πρὸς συνέσιν ἀκριβῆ· διὸ καὶ Αἰγύπτιοι ἐν ταῖς κατ' αὐτοὺς ἁγνείαις ἀπηγόρευσι τοῖς ἱερεῦσι σιτεῖσθαι σάρκας, ὀρνιθείοις τε ὡς κουφοτάτοις χρῶνται· καὶ ἰχθύων οὐχ ἅπτονται, καὶ δι' ἄλλους μὲν τινας μύθους, μάλιστα δὲ ὡς πλαδαρὸν τὸν σάρκα τῆς τοιᾶσδε κατασκευαζούσης βρώσεως. ἤδη δέ τινα μὲν χερσαῖα καὶ τὰ πτηνὰ, τὸν αὐτὸν ταῖς ἡμετέραις ψυχαῖς ἀναπνέοντα ἀέρα τρέφεται, συγγενῆ τῷ ἀέρι τὸν ψυχὸν κεκτημένα. ἰχθὺς δὲ ἐμπνεῖν φασι τῶν τὸν ἀέρα,

ἀλλ' ἁγνὸν ὃς ἐγκέκραται τῷ ὕδατι βύθιος
κ τῷ πρώτῳ γένεσιν, καθάπερ καὶ τοῖς
λοιποῖς στοιχείοις· ὃ καὶ δεῖγμα τῆς ὑλικῆς
διαμονῆς. δεῖ τοίνυν θυσίας προσφέρειν τῷ
Θεῷ, μὴ πολυτελῆς, ἀλλὰ θεοφιλῆς· καὶ
τὸ θυμίαμα ἁγνὸν τὸ στώμενον τὸ ἐν τῷ νό-
μῳ, τὸ ἐκ πολλῶν γλωττῶν τε καὶ φωνῶν,
κ τῷ βύβλῳ συγκείμενον, μᾶλλον δὲ τὸ
ἐκ διαφόρων ἐθνῶν τε καὶ φύσεων, τῇ κ
τῶν διαθήκας δόσῃ συναζόμενον εἰς τὴν ἑνό-
τητα τῆς πίστεως, καὶ κ τοὺς ἁγίους στεναζό-
μενον, καθαρῷ μὲν τῷ νῷ, δικαίᾳ δ' καὶ ὁρ-
θῇ τῇ πολιτείᾳ, ἐξ ὁσίων ἔργων βύβλῃς τε δι-
καίας· ἐπεὶ τίς ὧδε μωρός, κ τὴν ποιητι-
κὴν χάριν, καὶ λίαν αὐθαδῶς βύβιος αὐδρῶν,
ὅστις ἐλπίζει θεοὺς, οἵων ἀφρικῶν, καὶ χο-
λῆς πεφυρμένης, ἃ καὶ κυσὶν πεινῶσιν οὐχὶ
βρώσιμα, χαίρειν ἀπάτην, καὶ γέρας λαχεῖν
τόδε, καὶ χάριν τούτων τοῖς δρῶσιν ἐκτίνειν,
κἂν πειρατὰς, κἂν λῃστὰς, κἂν τύραννοι τύ-
χωσιν; φαμὲν δ' ἡμεῖς ἁγιάζειν τὸ πῦρ, οὐ
τὰ κρέα, ἀλλὰ τὰς ἁμαρτωλοὺς ψυχάς· πῦρ
δ' τὸ παμφάγον καὶ βαίαιον, ἀλλὰ τὸ φει-
δίμον λέγοντες, τὸ διϊκνούμενον διὰ ψυχῆς
τῆς διερχομένης τὸ πῦρ. σέβειν δὲ δεῖν ἐγκε-
λευόμεθα κ ἡμᾶν τὸν αὐτὸν, καὶ λόγον σωτῆ-
ρά τε αὐτὸν κ ἡγεμόνα εἰ πειθέντες, καὶ δι'
αὐτοῦ τὸν πατέρα, οὐκ ἐν ἐξαιρέτοις ἡμέραις,
ὥσπερ ἄλλοί τινες, ἀλλὰ συνεχῶς τὸν ὅλον
βίον τοῦτο πράττοντες, κ κτ πάντα τρόπον.
ἀμείνει τὸ γένος τὸ ἐκλεκτὸν, Ἑπτάκις τῆς ἡ-
μέρας ἥνεσά σοί, φησι, καὶ ἑπτάκις δικαιού-
μενον. ὅθεν ὅτε ὡρισμένον τόπον, οὐδὲ ἐξαίρε-
τον ἱερὸν, οὐδὲ μὴν ἑορτάς τινας κ ἡμέρας
ἀποτεταγμένας, ἀλλὰ τὸν πάντα βίον ὁ γνω-
στικὸς ἐν παντὶ τόπῳ, καὶ καθ' ἑαυτὸν μόνος
ὢν τυγχάνῃ, καὶ ὅπου ἂν αὐτῷ ὁμοίως πεπι-
στευκότων ἔχῃ, ἁγιάζει τὸν Θεὸν, τουτέστιν, χάριν
ὁμολογεῖ τῆς γνώσεως τῆς πολιτείας. εἰ δὲ ἡ παρου-
σία τινὸς ἀνδρὸς ἀγαθοῦ, διὰ τὴν εὐσέβειαν κ τὴν
αἰδῶ, ποιεῖ τὸν χρῆστον ἀεί γε μετρίζειν τὸν συντυ-
γχάνοντα, πῶς ἂν μᾶλλον ὁ συμπαρὼν ἀεὶ διὰ τὴν
γνώσεως κ τὸν βίον κ τὴν εὐχαριστίας ἀβραδιαιτήτως
τῷ Θεῷ, ὃν βουλόμενος αὐτὸς παρέχασα κρείτ-
τονα εἶναι εἰς πάντα, καὶ τὰ ἔργα κ τοὺς λόγους κ τὰς
διαθέσεις; τοιοῦτος ὁ πάντη παρῆναι τὸν Θεὸν πεπει-
σμένος, ἀλλ' οὐκ ἐν τόποις μοίνοις ὡρισμένοις καθαχε-
κλεισμένον ὑπολαβών, ἵνα δή χωρὶς αὐτοῦ ποτε

A sed illum qui cum aqua fuit contemperatus statim in primo mundi ortu, sicut etiam cum reliquis elementis, quod etiam est indicium materialis permansionis. Oportet ergo Deo offerre sacrificia, non sumptuosa ac splendida, sed quæ sunt pia & ei accepta, & suffitum illum in lege compositum, qui constat ex multis linguis & vocibus in oratione, vel potius qui ex diuersis gentibus & sexibus per donum testamentorum construitur in vnitatem fidei, & in laudibus congregatur, mente quidem pura, iusta autem & recta vitæ institutione, ex sanctis operibus & iusta
B oratione. Nam quis adeò stultus, vt ait lepor Poëticus, & tam ignaui est animi,

Tam credulus quis est, vt autumet Deos,
Tostáque bile, & ossibus tantum meris,
Quæ fortè rodant nec famelici canes,
Lætarier, sibíque munus poscere hoc.

& iis qui hæc faciunt gratiam reddere, quasi sint piratæ aut latrones, aut tyranni? Nos autem dicimus ignem sanctificare, non carnes, sed animas peccatrices. Ignem dicentes non illum edacem & omnia consumentem & planè sordidum & illiberalem, sed prudentem, qui peruadit animam per
C ignem transeuntem. Iubemur autem colere & honorare eundem, quem & verbum esse & Seruatorem ducem, habemus persuasum, & per ipsum, patrem, non selectis diebus, vt aliqui alij, sed continenter per totam vitam hoc agentes, & modis omnibus. Certè genus electum, per præceptum iustificatum, Septies, inquit, laudem dixi tibi. Vnde nec in definito loco, neque in templo selecto, neque diebus aliquibus festis & præstitutis, sed per totam vitam is qui est præditus cognitione, in omni loco, etiam si per se sit solus, & si
D habuerit aliquos qui similiter crediderunt, Deum honorat, hoc est, agit gratias propter rectæ vitæ cognitionem. Si autem alicuius boni viri præsentia, propter obseruantiam & reuerentiam eius quod est præstantius, eum qui cum versatur semper format & effingit: quomodo is qui cum Deo semper est præsens, per cognitionem, & vitam, & gratiarum actionē, non iure se melior semper euadat in omnibus & factis & verbis & affectionibus? Talis est is cui est persuasum, Deum vbique adesse, non autem certis ac definitis locis esse conclusum: vt cùm se absque eo esse aliquando

existimauerit, noctu & interdiu intemperantiæ se dedat & libidini. Per totam ergo vitam diem festum agentes, vbique & omni ex parte Deum adesse persuasi, laudantes agros colimus, laudantes nauigamus, & in omni alio vitę instituto vt decet ex arte versamur. Propius autem Deo iungitur & familiaris efficitur is qui est cognitione prędituſ, vt qui simul quidem grauitatem & hilaritatem ostendat in omnibus. Grauitatem quidem, propterea quòd ad Deum se conuertat: hilaritatem autem, propterea quòd humana bona reputet quæ dedit nobis Deus. Videtur autem cognitionis excellẽtiam Propheta sic ostẽdere: Benignitatem & disciplinam & cognitionem doce me: augendo amplificans id quod est principale perfectionis. Hic ergo homo qui est verè regalis, hic sacerdos sanctus Dei. quod quidẽ nunc quoque seruatur apud eos qui sunt doctissimi ex barbaris, qui sacerdotale genus prouehũt ad regnum. Hic ergo nequaquam se tradit confusæ turbæ dominæ theatrorum. Quæ autem dicuntur & fiunt & videntur voluptatis illicientis gratia, ne in somnis quidem admittit. Neque has ergo quæ visu percipiuntur voluptates, nec eas quæ in aliis fruendis capiuntur varietates: vt sumptuosos & magnificos suffitus qui odoratum alliciunt, aut condimenta ciborũ, & quæ ex variis vinis sentiuntur delitias gustum inescantes: neque odoriferas ex variis floribus contexuras, quæ per sensum animam effœminant: sed honestum rerum omnium vsum ad Deum semper referens, & cibi, & potus, & vnctionis, vniuersorum datori offert primitias, gratias agens & per donum & vnctionem, & per Verbum ei datum: ad conuiuiales epulas rarò veniens, nisi si quod amicitiam concordiãmque & consensionem profitetur conuiuium, vt veniat ei persuaserit. Est enim ei persuasum, Deum omnia scire & audire, nec vocem solum, sed etiam cogitationem. Nam auditus quoque qui fit in nobis per meatus corporeos, non per vim corpoream, sed per quendam sensum animalem & intelligentiam quæ discernit voces aliquid significantes apprehendit. Non est ergo Deus humana forma prædituſ, vt audiat, neque ei sensibus est opus, vt placuit Stoïcis, maximè auditu & visu: non posse enim vnquam aliter apprehendere. Sed & aëris ad patiendum facilitas, & acerrimus Angelorum consensus, & vis quæ animæ attingit conscientiam,

A οἰηθεὶς εἶ), καὶ νύκτα καὶ μεθ' ἡμέραν ἀκολασταίνῃ πάντα τοίνυν τὸν βίον ἑορτὴν ἄγοντες, πάντῃ πάντοθεν παρεῖναι τὸν Θεὸν πεπεισμένοι, γεωργοῦμεν αἰνοῦντες, πλέομεν ὑμνοῦντες, καὶ τὸν ἄλλον πολιτείαν οὐτέχνως ἀναστρεφόμεθα. προσιέναι δὴ ὁ γνωστικὸς οἰκειοῦται Θεῷ, σεμνὸς ὢν ἅμα καὶ ἱλαρὸς ὢν πᾶσι· σεμνὸς μέν, διὰ τὸ ὅτι ὁ θεῖον ὑπισχνεῖται· ἱλαρὸς δέ, διὰ τὸν ὑπερβολὴν τῆς αὐθεφπείων ἀγαθῶν, ὧν ἔδωκεν ἡμῖν ὁ Θεός. Φαίνεται γὰρ ὃ ἔχον τὸ γνώσεως ὁ προφήτης ὧδε παιδεύας· Χρηστότητα καὶ παιδείαν καὶ γνῶσιν δίδαξόν με· καὶ ἐπαυξάσασιν B αὐξήσας ὁ ἡγεμονικὸν τὸ τελφότητος. διὸ ἄρα ὄντως ὁ βασιλικὸς αὐθεφπος· διὸ ἱερεὺς ὅσιος τοῦ Θεοῦ· ὅπερ ἐπὶ καὶ νῦν παρὰ τοῖς λογιωτάτοις τῶν βαρβάρων σώζεται, τὸ ἱερατικὸν γένος εἰς βασιλείαν προσαγόντων. διὸ οὖν ἁδαμῆ μὲ ἑαυτὸν εἰς ὀχλοκρασίαν τῶν τῶν θεάτρων διαπίπτειν ἐνδίδωσιν. τὰ λεγόμενα γὰρ καὶ προπόμενα τὲ ὁρώμενα ἡδονῆς ἀγαπᾷ χάριν οὐδὲ ὄναρ προσίεται. ὅτ' οὖν ταύτας ταὶ ἡδονὰς τὰς θέας, ὅτε ταὶς δι' ὧν ἀπολαυσμῷ ποικιλίας, οὔ θυμιαμῷ πολυτελφαι τὸν ὄσφρησιν γοητεύουσαν, ἢ βρωμῷ συγκαπύσας καὶ ταὶς ἐξ οἴνων διαφόρων ἀπολαύσας, διλεαζόσας τὴν γεῦσιν· οὐδὲ ταὶς πολυανθεῖς καὶ βώδεις πλοκαὶς, σκιθηλιώσας δι' αἰσθήσεως τὴν ψυχήν· πάντων γὰρ τὰ σεμνὰ ἀπόλαυσιν ὅτι τὸν Θεὸν ἀναγαγὼν ἀεὶ, καὶ τὸ βρώσεως καὶ τῦ πώματος τὲ καὶ χρίσματος, ᾧ δοτῆϊ τῶν ὅλων ἀπαρχὴ, χάριν ὁμολογῶν, καὶ διὰ τὸ δωρεᾶς καὶ τὸ χρήσεως, τὲ διὰ λόγου τοῦ δεδόντος αὐτῷ εὐφρόνως εἰς ταὶς ἑστιάσεις ταὶς συμποτικαὶς ἀπαντῶν, πλὴν εἰ μή τι φιλικὸν καὶ ὁμονοητικὸν, ἐπαγγελλόμενον αὐτῷ τὸ συμπόσιον, ἀφικέσθαι παρεπέμψαι. C πέπεισται γὰρ εἰδέναι πάντα τὸν Θεὸν καὶ ἐπακοῦειν, οὐχ ὅτι τῆς φωνῆς μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸ ἐννοίας· ἐπεὶ καὶ ἡ ἀκοὴ αὐτὴ ἡμῖν διὰ σωματικῶν πόρων ἐνεργουμένη, οὐ διὰ τὸ σωματικῆς δυνάμεως ἔχει τὸν δύπλημμ, ἀλλὰ διά τινος ψυχικῆς αἰσθήσεως, καὶ τὸ διακριτικῆς τῶν σημαινουσῶν τι φωνῶν νοήσεως. ὥστε αὐθεφπόφδης ὁ Θεὸς τῶδ' ἕνεκα, καὶ ἵνα ἀκούσῃ· οὐδὲ αἰσθήσεων αὐτῷ δεῖ, καθάπερ ἤρεσεν τοῖς Στοϊκοῖς, μάλιστα ἀκοῆς καὶ ὄψεως· μὴ γὰρ δυνατὸν εἶναί ποτε ἑτέρως αἰσθάνεσθαι. ἀλλὰ καὶ τὸ πάθους τὸ ἀεργὸς, καὶ ἡ ὀξυτάτη σεισμοῦ αἴσθησις τῶν ἀγγέων, ἥτις τῦ σεισθέντος ἐπαφωμένη τὸ ψυχῆς δυνάμεως, D

δυνάμει

δυνάμει τῇ ἀῤῥήτῳ καὶ ἄνευ τῆς αἰσθητῆς ἀ- A
κοῆς, ἅμα νοήματι πάντα γινώσκῃ· κἂν μή
τι φανῇ τις ἐξικνεῖσθαι πρὸς τὸν Θεὸν λέγῃ,
κἀτω περὶ τὰ ἄῤῥητα κυλινδουμένων. Ἀλλὰ τὰ
νοήματα τῶν ἁγίων τέμνει, οὐ μόνον τὰ ἄῤῥητα,
ἀλλὰ καὶ τὸν ὅλον κόσμον. φθάνει δὲ ἡ θεία δύνα-
μις, καθάπερ φῶς, ὅλῃ διόδῳ τὸ ψυχικόν.
τί δή; οὐχὶ καὶ αἱ προαιρέσεις φθάνουσι πρὸς
τὸν Θεὸν, προϊέσαι τὸ φωνικὸν τὸ ἑαυτῶν; οὐχὶ
δὲ καὶ ἀπὸ τῆς σωφρονίσεως πορθμεύονται; τίνα καὶ
φωνικὰ αἰσθησόμεναι, ὁ κατὰ πρόθεσιν τὸ ἐκλεκ-
τὸν καὶ προ τῆς γενέσεως, καὶ ὃ ἐσόμενον ὡς ἤδη B
ὑπάρχον, ἐγνωκώς; ἢ οὐχὶ πάντη εἰς ὃ βά-
θος τῆς ψυχῆς ἀπάσης ὁ φῶς τῆς δυνάμεως ἐκ-
λάμψει, τὰ ταμεῖα ἐρευνῶντος, ἧ φησιν ἡ γρα-
φή, ὃ λύχνος τῆς δυνάμεως, ὅλος ἀκοὴ καὶ ὅλος
ὀφθαλμός. ἵνα τις τούτοις χρήσηται τοῖς ὀνό-
μασιν, ὁ Θεός. καθ' ὅλου τοίνυν τοῦ μέλλειν σώ-
ζῃ θεοσέβειαν, ἤτε ἐν ὕμνοις, ἤτε ἐν λόγοις,
ἀλλ' οὐδὲ ἐν γραφαῖς ἢ δόγμασιν, ἃ μὴ πρέ-
πουσα περὶ τὸν Θεὸν ὑπόληψις, ἀλλ' εἰς τα-
πεινὰς καὶ ἀχήμονας ἐκτρεπομένη ἐννοίας τε καὶ
ὑπονοίας. ὅθεν ἡ τῶν πολλῶν βλασφημία, δυσφη-
μίας οὐδὲν διαφέρει, διά τε τῆς ἀγνοίας ἀ- C
γνοιαν. ὧν μὲν οὖν αἱ ὀρέξεις εἰσὶ καὶ ἐπιθυμίαι,
καὶ ὅλως εἰπεῖν αἱ ὁρμαί, τούτων εἰσὶ καὶ αἱ εὐ-
χαί. διόπερ οὐδεὶς ἐπιθυμεῖ πόματος, ἀλλὰ
τοῦ πιεῖν τὸ ποτόν· οὐδὲ μὴν κληρονομίας, ἀλλὰ
τοῦ κληρονομῆσαι· ὥστοι γ' οὐδὲ γνώσεως, ἀλλὰ
τοῦ γνῶναι· οὐδὲ γε πολιτείας ὀρθῆς ἀλλὰ τοῦ πολι-
τεύεσθαι. τούτων δὴ αἱ εὐχαί, ὧν καὶ αἰτήσεις· καὶ
τούτων αἱ αἰτήσεις ὧν καὶ ἐπιθυμίαι· ὃ δὲ εὔχεται
καὶ ὀρέγεται, καταλλήλως ἔχειν εἰς ὃ ἔχει τὰ
ἀγαθὰ, καὶ τὰ προκείμενα ἀπολήμματα. τῇ
κτήσει τοίνυν ὁ γνωστικὸς, τὸ εὔχεσθαι καὶ τὸ αἰτεῖσθαι τὰ
ὄντως ἀγαθὰ τὸ περὶ ψυχὴν, ποιεῖται καὶ εὔχε- D
σθαι συνεργῶν ἅμα καὶ αὐτὸς εἰς ἕξιν ἀγαθότητος ἐλ-
θεῖν, ὡς μηκέτι ἔχειν τὰ ἀγαθὰ καθάπερ μαθή-
ματά τινα προκείμενα, εἶτ' δὲ ἀγαθόν. διὸ δὴ
τούτοις μάλιστα πρέπει εὔχεσθαι, τοῖς εἰδόσι τὸ
θεῖον ὡς χρή, καὶ τὸ προσφόρως ἀρετὴν ἔχουσιν
αὐτῷ· οἱ ἴσασι τίνα τὰ ὄντως ἀγαθὰ, καὶ τίνα αἰτη-
τέον, καὶ πότε, καὶ πῶς ἕκαστα. ἐσχάτη γὰρ ἀμαθία,
τοῦ τὰ μὴ θεῶν ὡς θεῶν αἰτεῖσθαι· ἢ τὰ μὴ συμ-
φέροντα αἰτεῖσθαι, φαντασίᾳ ἀγαθῶν κακὰ αἰ-
σθομένους σφίσιν. ὅθεν εἰκότως ἑνὸς ὄντος τοῦ ἀγαθοῦ
θεοῦ, πρὸ αὐτοῦ μόνου τὰ μὲν δοθέντα, τὰ
δὲ προσμεῖναι εὐχόμεθα, ἡμεῖς τε καὶ οἱ ἄγγελοι·

inexplicabili potestate etiã absq. sensili auditione simul cum cogitatione cognoscit omnia. Quod si quis dicat vocẽ quæ inferius circa aërẽ voluitur, ad Deũ non peruenire: at cogitata sanctorũ secãt non solùm aërẽ, sed totũ mundũ. Statim autem vis diuina perinde ac lux, totã perspicit animã. Quid verò, non etiã vota & instituta ad Deũ perueniũt, & suã quasi emittũt vocẽ? an non ea etiam transmittũtur à cõscientia? Quámnam autem vocem expectauerit, qui secũdum propositum suum, electum etiam ante natiuitatem, & id quod futurũ est tãquam quod sit cognouit? An non profundũ cuiusuis animæ eluceſcere facit lux potestatis, cùm penetralia, vt ait scriptura, scrutetur lucerna potestatis? Totus auditus, & totus oculus est, vt his nominibus vtar, Deus. Nullam ergo religionem, nec vllũ Dei cultum seruat, neque in hymnis, neque in sermonibus, sed neque in scripturis aut dogmatibus, quæ non cõuenit de Deo opinio, ad humiles & indecoras deflectẽs notiones & cogitationes: quo fit vt multorũ laudatio nihil differat à maledicto, propter veritatis ignorationem. Atque quorũ quidem sunt appetitiones, cupiditates, & vt semel dicam, animi impulsiones eorum sunt etiam precationes. Quamobrem nemo potum desiderat, sed bibere potum: sed nec hereditatem, verùm esse hæredem: ita neque cognitionem, sed nosse: neque rectam rempublicam, sed rempublicam gerere. Eorũ ergo sunt precationes, quorum petitiones: & eorum sunt petitiones, quorum sunt cupiditates. Precari autem & appetere fiũt inter se inuicem, ad habendum bona & ea quæ adiũcta sunt commoda. Is itaque qui cognitione tãquam possessione quadam est præditus, & petit & precatur ea quæ sunt verè bona, nempe bona animæ, ipse quoque adiuuans vt perueniat ad habitum bonitatis, vt non amplius habeat bona tanquam aliquas adiunctas disciplinas, sit autem bonus. Quocirca eos maximè decet precari qui Deum norunt, vt oportet, & ei rei habent virtutem appositam & cõsentaneam, qui sciũt quænam sint verè bona, & quæ sint petenda, & quando, & quomodo singula. Est autem extrema insciti, ab iis qui nõ sunt dij tanquam à diis petere: aut quæ non sunt vtilia petere, vt illi qui petũt sibi mala quæ visione bona esse apprehendunt. Vnde meritò cùm sit vnus bonus Deus, ab ipso ex bonis alia quidẽ dari, alia verò permanere, precamur nos & angeli,

sed non similiter. Non est enim idem, A
petere vt donum permaneat, aut ab initio vt id accipiamus contendere. Quinetiam auersio & depulsio malorum, est species precationis. Sed ea precatione nunquam est vtendum ad damnum hominum, nisi iustitiæ curam gerens hoc moliatur is qui est cognitione præditus, & dispenset hanc petitionem iis qui mali sensum exuerunt. Est ergo vt audacius dicam, precatio, cum Deo conuersatio & collocutio. Quare licet susurrantes, & nec labra quidem aperientes tacite loquamur, intus clamauimus. Omnem enim intrinsecus para- B
tam collocutionem Deus exaudit perpetuò. Et caput & manus in cœlum extendimus, & pedes excitamus in vltima acclamatione orationis, promptitudine & alacritate spiritus assequentes essentiam quæ apprehenditur intelligentia: & vnà cùm verbo corpus à terra abducere conantes, erectam & eleuatam animam desiderio meliorum cogimus in sancta progredi, magno animo carnis vinculum despicientes. Scimus enim optimè, eum qui est præditus cognitione, totum mundum lubenter transmittere, vt
certè Iudæi Ægyptum, vt apertè ostendat, se Deo quamproximum esse futurum. Quod si nonnulli certas ac definitas horas constituunt precationi, vt verbi causa, tertiam, sextam, nonam: at is qui est cognitione præditus, per totam orat vitam; dum per preces suas cum Deo studet versari. Reliquit autem, vt semel dicam, omnia quæ non sunt vtilia, cùm eò iam peruenerit, vt iam hinc acceperit consummationem eius quod agitur ex charitate. Iam verò triplicem horarum diuisionem, quæ totidem sunt honoratæ precibus, sciunt qui norunt beatam sanctarum mansionum trinitatem. Hîc mihi veniunt in D
mentem quidam qui diuersa sentiunt, nempe qui Prodici hæresin sequuntur, eorumque opinionum, quæ docent non esse orandum. Ne ergo de hac impia sua sapientia, tanquam noua & aliena hæresi se efferant, sciant eam à Philosophis qui dicuntur Cyrenaici se accepisse. Suo autem tempore aduersus impiam execrandorum istorum dicetur cognitionem, ne si huic Commentario insereretur, cœptam interrumperet orationem prolixa de iis disputatio, cùm nos solum ostendamus, verè pium ac religiosum Dei esse cultorem,

ἀλλ' οὐχ ὁμοίως. οὐ γὰρ ἔστι ταὐτὸν αἰτεῖσθαι παραμεῖναι τὴν δόσιν, ἢ τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ λαβεῖν. ἡ δὲ ἀποτροπὴ ἤ τῶν κακῶν, εἶδός ἐυχῆς. ἀλλ' οὐκ ἐπὶ τῇ τῶν ἀνθρώπων βλάβῃ τὴν διάθεσιν συγχεητέον εὐχῇ ποτε· πλὴν εἰ μὴ τὸν ἐπιτροφὴν τῆς δικαιοσύνης πεπλανημένοις, τοῖς δὲ ἀπηλγηκόσιν ὁ γνωστικὸς οἰκονομοίη τὴν αἴτησιν. ἔστιν οὖν, ὡς εἰπεῖν ἐλλιπεστέρως, ὁμιλία πρὸς τὸν Θεὸν ἡ εὐχή· καὶ ψιθυρίζοντες ἄρα, μηδὲ τὰ χείλη ἀνοίγοντες μετὰ σιγῆς προσλαλοῦμεν, ἔνδοθεν κεκράγαμεν· πᾶσαν γὰρ τὴν ἐνδιάθετον ὁμιλίαν ὁ Θεὸς ἀδιαλείπτως ἐπαΐει. τούτῃ τῇ προσπατείνομεν τὴν κεφαλὴν, καὶ τὰς χεῖρας εἰς ὕψος αἴρομεν, καὶ τὰς πόδας ἐπεγείρομεν καὶ τὴν τελευταίαν τῆς εὐχῆς συνεκφώνησιν, ἐπακολουθοῦντες τῇ προθυμίᾳ τὸ πνεύματος εἰς τὴν νοητὴν οὐσίαν· καὶ σὺν αφιζάνῃ τῷ λόγῳ τὸ σῶμα τῆς γῆς πειρώμενοι, μεγάφρονον ποιησάμενοι τὴν ψυχὴν ἐπέρωμιδίῳ τῶν πόθων τῶν κρειττόνων, ὅπου τὰ ἄγια χορῶν βιαζόμενα, τὸν δεσμὸν καταμεγαλοφρονοῦντες τῆς σαρκικῆς. ἴσμεν γὰρ δὴ μάλα, τὸν γνωστικὸν τὴν ὑπόθεσιν πάντος τοῦ κόσμου, ὡσπερ ἀμελῆ τὸν Αἰγύπτου οἱ Ἰουδαῖοι, ἐκουσίως ποιούμενον, ἐνδεικνύμενον ἐναργῶς πάντος μᾶλλον, ὡς ὅτι μάλιστα σύνεγγυς ἔσοιτο τοῦ Θεοῦ. εἰ δέ τινες τὰς ὥρας τακτὰς ἀπονέμουσιν εὐχῇ, ὡς τρίτην φέρε καὶ ἕκτην καὶ ἐνάτην, ἀλλ' ὅσον γε ὁ γνωστικὸς, πρὸς ὅλον εὐχεται τὸν βίον, δι' εὐχῆς συνοῦσαν ἀεὶ τῷ ἀπαθεῖ Θεῷ· καταλέλοιπεν δὲ, συνελόντι εἰπεῖν, πάντα ὅσα μὴ χρησιμεύει νοούμενος ἐκεῖ· ὡς ἂν ἐνθένδε ἤδη τὴν τελείωσιν ἀπειληφὼς, τοῦ τῆς ἀγάπην δρεψαμένου. ἀλλὰ τὰς τῶν ὡρῶν διανομὰς τειχῆ διεσταμένας τὰς ἴσας εὐχὰς τετιμημένας, ἴσασιν οἱ γεωμετροῦντες τὴν μακαρίαν τῶν ἁγίων τριάδα μονάν. ἐνταῦθα νοούμενος, ἀναμιμνήσκω τὸν περὶ τοῦ μὴ δεῖν εὐχεσθαι πρὸς ἕνιον ἑτεροδοξῶν, τουτέστιν τῶν ἀμφὶ τὸν Πρόδικον αἵρεσιν παρεισαγομένων δόγμασι. ἵνα δὲ μηδὲ ὅτι ταύτῃ αὐτῶν τῇ ἀθέῳ Σοφίᾳ ὡς ξένῃ ἐγκαλλωπίσωνται αἱρέσει, μαθέτωσαν παρεγγυᾶσθαι μὲν ὑπὸ τῶν Κυρηναϊκῶν λεγομένων φιλοσόφων, ἀπαρρήτως δὲ ὅμως τεύξεσθαι τοῦ κρείττονος ἡ τῶν ψευδωνύμων τούτων αἱρέσεως γνῶσις, ὡς μὴ νῦν παρεξοδεύουσα τὸ ὑπόμνημα, ὀλίγα ὅσα, ἢ τούτων καταδρομὴ, διακόψῃ τὸν ἐν χερσὶ λόγον, ἀμνημόνευτον ἡμῶν, μόνον ὄντως ὅσιον καὶ θεοσεβῆ,

τὸν τῷ ὄντι κατ' ἐκκλησιαστικὸν κανόνα γνωστικὸν, ᾧ μόνῳ ἡ αἴτησις κατὰ τὸν τοῦ Θεοῦ βούλησιν ἐπηνεγμένη γίνεται καὶ αἰτήσαντι καὶ ἐνθυμηθέντι. ὥσπερ γὰρ πᾶν ὃ βούλεται δύναται ὁ Θεὸς, ὅτως πᾶν ὃ ἂν αἰτήσῃ ὁ γνωστικὸς λαμβάνει. καθόλου γὰρ ὁ Θεὸς οἶδεν τούς τε ἀξίους τῶν ἀγαθῶν, καὶ μή. ὅθεν τὰ προσήκοντα ἑκάστοις δίδωσιν· διὸ πολλάκις μὴ αἰτήσασιν ἀναξίοις, οὐκ ἂν δοίη· δοίη γ' ἂν ἀξίοις δηλονότι καὶ ἀρχομένοις. οὐ μὴν περιττή γε ἡ αἴτησις, καὶ χωρὶς ἀξιώσεως δίδοται τὰ ἀγαθά. αὐτίκα ἥτε εὐχαριστία, ἥτε τῶν πέλας εἰς ἐπιστροφὴν αἴτησις, ἔργον ὄντι τοῦ γνωστικοῦ. ἢ καὶ ὁ Κύριος ηὔχετο· εὐχαριστῶν μὲν ἐν οἷς ἐτελείωσεν τὴν διακονίαν, εὐχόμενος δὲ ὡς πλείστους ὅσους ἐν ἐπιγνώσει γενέσθαι· ἵν' ἐν τοῖς σῳζομένοις διὰ τῆς σωτηρίας καὶ ἐπιγνώσεως ὁ Θεὸς δοξάζηται, καὶ ὁ μόνος ἀγαθὸς καὶ ὁ μόνος σωτὴρ δι' υἱοῦ ἐξ αἰῶνος εἰς αἰῶνα ἐπιγινώσκηται· καί τοι καὶ ἡ πίστις τοῦ λήψεσθαι, εἴδος εὐχῆς εὐαποχειμένης γνωστικῶς. ἀλλ' εἰ ἀφορμὴ τις ὁμιλίας τῆς πρὸς τὸν Θεόν ἐστιν ἡ εὐχή, εὐθέμιτον ἀφορμὴν παραλιπεῖν τῆς προσόδου τῆς πρὸς τὸν Θεόν. ἀμέμπτως συμπλακεῖσα τῇ μακαρίᾳ προνοίᾳ ἡ τοῦ γνωστικοῦ ὁσιότης, καὶ τὴν ἑκούσιον ὁμολογίαν τελείαν τὴν εὐεργεσίαν ἐπιδείκνυσι τοῦ Θεοῦ. οἱονεὶ γὰρ ἀντεπιστροφή τίς ἐστι τῆς προνοίας ἡ τοῦ γνωστικοῦ ὁσιότης, καὶ ἀντίστροφος εὔνοια τοῦ φίλου τοῦ Θεοῦ. ὅτε γὰρ ὁ Θεὸς ἄκων ἀγαθός, ὃν ἔστιν ὁ πῦρ θερμαντικόν· ἑκούσιος δὲ ἡ τῶν ἀγαθῶν μεταδόσις αὖπω, καὶ προσλαμβάνει τὴν αἴτησιν. οὔτε μὴν ἄκων σωθήσεται ὁ σῳζόμενος· οὐ γάρ ἐστιν ἄψυχος· ἀλλὰ πρόθυμος, μᾶλλον ἑκουσίως καὶ προαιρετικῶς ἀπευθὴς πρὸς σωτηρίαν. διὸ καὶ τὰς ἐντολὰς ἔλαβεν ὁ ἄνθρωπος, ὡς αὐ ἐξ αὐτῶν ὁρμητικὸς πρὸς ὁπότερον αὐ καὶ βούλοιτο τῶν τε αἱρετῶν καὶ τῶν φευκτῶν. οὐκοῦν ὁ Θεὸς αἰδίως ἀγαθοποιός· κατὰ προαίρεσιν δὲ εὖ ποιεῖ τοὺς ἐξ αὐτοῦ ἐπιστρέφοντας· οὐ γὰρ ὑπηρετική γέ ἐστιν ἡ εἰς ἡμᾶς θεόθεν ἥκουσα, οἵᾳ ἐν κλέονων εἰς χρείττονας προϊοῦσα, ἡ πρόνοια· κατ' ἔλεον δὲ τῆς ἡμετέρας ἀσθενείας, αἱ παρεπόμεναι τῆς προνοίας ἐνεργοῦνται οἰκονομίαι· καθάπερ καὶ ἡ τῶν ποιμένων εἰς τὰ πρόβατα, καὶ ἡ τοῦ βασιλέως πρὸς τοὺς ἀρχομένους,

qui ex regula ecclesiastica verè est cognitione præditus, cui soli, id quod petit secundum Dei voluntatem tribuitur, & cum petiit, & cum cogitauit. Quemadmodũ enim quicquid vult potest Deus, ita quicquid petierit is qui est cognitione præditus, id accipit. Omnino enim nouit Deus eos qui bonis digni sunt, & qui non. Vnde dat ea quæ singulis conueniunt. Quamobrem indignis, etiamsi sæpe petierint, non dabit: dabit vero iis qui sunt digni. Neque superflua tamen propterea est petitio, etiamsi absque petitione dẽtur bona. Siquidem & gratiarum actio, & petitio eorum quæ pertinẽt ad conuersionem proximorum, est opus eius qui est præditus cognitione: qua quidẽ ratione orauit quoque Dominus, gratias quidem agens propter ministerium, rogans autem vt in cognitione essent quãplurimi, vt in iis qui salui fiũt, per salutem ex agnitione Deus glorificetur, & qui est solus bonus & qui solus Seruator, per filium ex seculo in seculum agnoscatur. Quanquam fides quoque qua quis credit accepturum esse se quod petit, precatio est, quę in animo, vt dignum est cognitione, est reposita. Cęterum si conuersationis cum Deo occasio est precatio, accedendi sane ad Deum nulla est prætermittenda occasio. Eius certè qui est præditus cognitione sanctitas connexa cum beata prouidentia, per spontaneam confessionem, ostendit perfectum Dei beneficium. Est enim veluti quædam mutuò respondẽs prouidentiæ cura, sanctitas eius qui est præditus cognitione, & reciproca amici Dei beneuolentia. Neque enim Deus inuitus est bonus, quomodo ignis est præditus vi calefaciendi. Est ei autẽ volũtaria bonorũ impertitio, etiam si anticipet petitionẽ. Neque verò inuitus saluus erit is qui fit saluus (non est enim inanimus,) sed omnino voluntarie & libero animi arbitrio contendet ad salutem. Quocirca præcepta quoque homo accepit, vt qui ex se moueri & incitari possit ad vtrũ velit ex iis quæ sunt eligenda & fugienda. Non facit ergo Deus bona ex necessitate, sed libera voluntate bene facit iis qui ex se conuertũtur. Non est enim seruilis quæ ad nos venit diuinitus, tanquã à deterioribus ad meliores procedẽs, prouidentia. Ex miseratione autem nostræ imbecillitatis, exercentur quę sunt proximæ ac cõtinentes prouidentiæ dispensationes: sicut etiam pastores ouium curam gerũt, & Rex eorum qui eius parent imperio,

& nos paremus præfectis noſtris, qui eos regunt qui ſunt eis commiſsi, eo ordine qui fuit eis traditus à Deo. Dei ergo ſunt ſerui & cultores, qui liberaliſsimum & maximè regalem cultum exhibent, qui fit per piam ac religioſam mentem & cognitionem. Eſt ergo omnis quoque locus verè ſacer, in quo Dei accipimus notionem & cogitationem, & tempus. Quando autem is cuius eſt bona mens, & bonum animum inſtitutum, & qui eſt gratus, petit per orationem, nonnullam aliqua ex parte ipſe fert opem; lubenter per ea quæ flagitat precibus, accipiens id quod deſiderat. Quando enim noſtram bonam animi propenſionem acceperit is qui eſt dator bonorum, eius conceptionem omnia ſimul bona conſequuntur. Certè per orationem examinatur modus, quomodo ſe habeat ad id quod oportet. Si autem vox & dictio nobis data eſt cauſa intelligentiæ, quomodo non ipſam animam & mentem Deus exaudit, cùm iam certè anima animam, & mens mentem exaudiat? Vnde loquaces Deus linguas non expectat, vt hominum interpretes, ſed cognoſcit omnium, vt ſemel dicam, mentes: & quod nobis vox ſignificat, hoc Deo noſtra loquitur cogitatio, quam etiam ante creationem ſciebat eſſe venturam in mentem. Licet ergo etiam abſque voce emittere orationem, modo quis quicquid eſt intrinſecus ſpiritale, intendat in vocem quæ mente percipitur, per indiuulſam ad Deum conuerſionem. Quoniam autem diei natalis imago eſt Oriens, atque illinc quoque lux augetur, quæ primum illuxit ex tenebris, iiſque qui volutantur in ignoratione exortus eſt dies cognitionis veritatis, quemadmodum ſol oritur, ideo ad ortum matutinum habentur preces. Vnde etiam templorum antiquiſsima reſpiciebant ad Occidentem vt qui vultu ſtant ad ſimulachra conuerſo, doceantur verti ad Orientem. Pſal.140. *Dirigatur oratio mea tanquam incenſum in conſpectu tuo: eleuatio manuum mearum ſacrificium veſpertinum*, aiunt Pſalmi. Sceleratis ergo hominibus oratio, non ſolùm in alios, ſed etiam in ſeipſos eſt perniciosiſsima: Siquidem etiamſi ea quæ fausta & proſpera dicunt poſtquam petierint acceperint, ipſa hæc lædunt eos qui acceperunt, vt qui ſint vſus eorum neſcii. Orant ſiquidem vt ea poſsideant quæ non habent bona, atque quæ videntur bona, non ea quæ ſunt petunt.

A ἢ ἡμῶν αὐτῶν πιθανῶς πρὸς τοὺς ἡγουμένους ἐχόντων, τοὺς τεταγμένους διέποντας καθ' ὧν ἀνεληλύθαμεν τάξιν ὑπὸ Θεοῦ. Θεραπόντες ἄρα καὶ θεραπευταί ἐσμεν, οἱ ἐλευθεριωτάτῳ καὶ βασιλικωτάτῳ θεραπείαν προσφέροντες, τῇ διὰ τῆς θεοσεβοῦς γνώμης τε καὶ γνώσεως. πᾶς οὖν καὶ τόπος ἱερὸς ὢν ὄντι, ἐν ᾧ τὴν διάνοιαν ἔχει Θεοῦ λαμβάνομεν, καὶ χρόνος. ὅταν γὰρ ὁ εὐπροαίρετος ὁμοῦ καὶ εὐχάριστος, δι' εὐχῆς αἰτεῖται, ἀμηχάνῳ σπουδῇ τι προσφέρει τῷ λήψιν, ἀσμένως, δι' ὧν αἰτεῖται, ὃ ποθούμενον λαμβάνων. ἐπεὶ γὰρ ὃν πρὸ ἡμῶν εὐεπίφορον ὁ τῶν B ἀγαθῶν λάβοι δοτήρ, ἀθρόα πάντα τῇ συλλήψει αὐτῆς ἕπεται τὰ ἀγαθά. ἅμα δὲ ἐξετάζεται διὰ τῆς εὐχῆς ὁ τρόπος, πῶς ἔχει πρὸς ὃ προσῆκον. εἰ δὲ ἡ φωνὴ ἡ λέξις τῆς νοήσεως χάριν δέδοται ἡμῖν, πῶς οὐχὶ αὐτῆς τῆς ψυχῆς ἢ τοῦ νοῦ ἐπακούει ὁ Θεός· ὅπου γε ἤδη ψυχὴ ψυχῆς, καὶ νοῦς νοὸς ἐπαΐει; ὅθεν τὰς πολυφώνους γλώσσας οὐκ ἀναμένει ὁ Θεὸς, καθάπερ οἱ παρὰ ἀνθρώπων ἑρμηνῆς· ἀλλ' ἁπάντων γνωρίζει τὰς νοήσεις· καὶ ὅπερ ἡμῖν ἡ φωνὴ σημαίνει, τοῦτο τῷ Θεῷ ἡ ἔννοια ἡμῶν λαλεῖ· διὸ καὶ πρὸ τῆς δημιουργίας C εἰς νόησιν ἤξουσαν ἠπίστατο. ἔξεστιν οὖν μηδὲ φωνῇ τὴν εὐχὴν προπέμπειν, συντείνοντα μόνον ἔνδοθεν ὃ πνευματικὸν πᾶν εἰς φωνὴν τὴν νοητὴν, κατὰ τὴν ἀπρόσκοπον πρὸς τὸν Θεὸν ὑπερφυᾶ. ἐπεὶ δὲ χθεσινοῦ ἡμέρας εἰκὼν ἡ σήμερον ἀνατολή, κἀκεῖθεν ὃ φῶς αὔξεται οὐ σκότος λάμψαν ὃ πρῶτον· ἀλλὰ καὶ τοῖς ἐν ἀγνοίᾳ καλινδουμένοις ἀνέτειλε γνώσεως ἀληθείας ἡμέρα κατὰ λόγον τοῦ ἡλίου· πρὸς τὴν ἑωθινὴν ἀνατολὴν αἱ εὐχαί. ὅθεν καὶ τὰ παλαίπαλα τοῦ ἱεροῦ D πρὸς δύσιν ἔβλεπεν· ἵνα οἱ ἀπροσώπροσωπον τῶν ἀγαλμάτων ἰσάμενοι, πρὸς ἀνατολὴν στρέφεσθαι διδάσκωνται. Κατευθυνθήτω ἡ προσευχή μου ὡς θυμίαμα ἐνώπιόν σου· ἔπαρσις τῶν χειρῶν μου θυσία ἑσπερινή, οἱ ψαλμοὶ λέγουσιν. τοῖς μοχθηροῖς τοίνυν τῶν ἀνθρώπων ἡ εὐχὴ, οὐ μόνον εἰς τοὺς ἄλλους, ἀλλὰ καὶ εἰς σφᾶς αὐτοὺς βλαβερωτάτη. εἰ γοῦν καὶ ἃ φασιν εὐτυχήματα αἰτησάμενοι λάβοιεν, βλάπτει λαβόντας αὐτούς, ἀπιστήμονας τῆς χρήσεως αὐτῶν ὑπαρχόντας. οἱ μὲν γὰρ, ἃ οὐκ ἔχουσιν, εὔχονται κτήσασθαι· καὶ τὰ δοκοῦντα ἀγαθὰ, ἃ τὰ ὄντα, αἰτοῦνται·

ὁ γνωστικὸς δέ, ὧν μὲν κέκτηται, ϖάνυ μονιμώτατος, ὑπομονητικὸς δὲ εἰς ἃ μὴ ὑπάρχει αὐτῷ, καὶ αἰτητικὸς ὧν ἃ λήψεται αἰτήσεται· τὰ δὲ ὄντως ἀγαθὰ τὰ ϖερὶ ψυχὴν, εὔξεται εἶναι τε αὐτῷ καὶ ϖάνυ μένειν. Τοιοῦτος δὲ ὀρέγεταί τινος τῶν ἀϖόντων, ἀκολούθως τοῖς ϖαροῦσιν. ὑγιὴς γὰρ ἐλλείϖης τῶν οἰκείων ἀγαθῶν· ἱκανὸς ὢν ἤδη ἑαυτῷ ἐκ τῆς θείας χορηγίας τε καὶ γνώσεως· ἀλλὰ αὐτάρκης μὲν γνόμενος, ἀνενδεὴς δὲ τῶν ἀλλων· ὃ ϖανυπερφυὲς δὲ βούλημα ἐγνωκὼς, καὶ ἔχων ἅμα καὶ εὐχόμενος, ϖροσοχῇ τῇ ϖανταθεν δυνάμει γνόμενος, ϖνευματικὸς εἰς ἀνυδρίας, διὰ τὸ ἀοριστου ἀγάϖης, ἑνώσεται ϖνεύματι. ὅτως ὁ μεγαλόφρων, ὁ ὃ ϖάντων ὑμιώτατον, ὁ ὃ ϖάντων ἀγαθώτατον κτᾶται τὸ ὑπερφυὲς κεκτημένος, εὐθυκτος μὲν καὶ ϖροσβολῶ τῆς θείας, ἔμμονον δὲ τῷ τῆς θεωρητῆς δυνάμει ἐν τῇ ψυχῇ κεκτημένος, ζωτικῷ τῷ διορατικὴν τῆς ὑπερφυοῦς διαμονῆς. Ζωτικῶς δὲ ὡς ἔνι μάλιστα βιάζεται κτήσασθαι τῷ δυνάμει, ἑκάστης γνόμενος τῶν ἀντιστρατευομένων ταῖς νοῦ καὶ τῇ κατὰ θεοῦ θεωρίᾳ ἀδιαλείπτως ϖροσεδρεύων, τῇ ἐφεκτικῇ δὲ τῶν ἡδέων καὶ τῇ καταρθωτικῇ τῶν ϖρακτέων ἐγκρατὴς γνόμενος ἀσκήσει, ϖρὸς τούτοις ἐμπειρίᾳ ϖολλῇ χρησάμενος, τῇ κατὰ τὰ μάθησίν τε καὶ τὸν βίον, ϖαῤῥησίαν ἔχει, ὃ τὸ ἁϖλῶς ὅτως ἀδιαφόρλωσον δυνάμιν, δυνάμιν δὲ ἁϖλῷ λόγῳ χρωμένῳ, μηδὲν τῶν λεχθῆναι δυναμένων κατὰ τὸν ϖροσήκοντα καιρὸν, ἐφ' ὧν μάλιστα χρὴ, ὑϖικρυϖτομένῳ, μήτε διὰ χάριν, μήτε διὰ φόβον ἀξιολόγως. ὁ γοῦν τὰ ϖερὶ Θεοῦ διαληφῶς, ϖρὸς αὐτῆς τῆς ἀληθείας χορὸν μυστικὸν λόγῳ τῷ ϖροηγεμόνι τὸ μέγεθος τῆς ἀρετῆς, κατ' ἀξίαν αὐτήν τε καὶ τὰ ἀϖ' αὐτῆς ὑϖοδηλουμένην χρῆται μετ' εὐϖρεϖείας συνθέου τῆς ψυχῆς· τοῖς νοητοῖς καὶ ϖνευματικοῖς ὡς ἔνι μάλιστα γνωστικῶς οἰκειούμενος. ὅθεν ἥμερος καὶ ϖρᾶος ἀεὶ, ὑϖοφοητος, εὐαπάντητος, εὐεξίκλητος, εὐγνώμων, εὐσυνείδητος. αὐστηρὸς οὐδεὶς ἡμῖν, αὐστηρὸς οὐκ εἰς τὸ ἀδιάφθορον μόνον, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ ἀπαθὲς αὐτον. ὑδαμῆ γὰρ εὐδόσιμον ὑδὲ ϖῶσιμον ἡδονῇ τε καὶ λύϖῃ τὸ ψυχὼ ϖαθεῖσιν· δικαστὴς, ἐὰν ὁ λόγος καλῇ, ἀκλινὴς γνόμενος, μηδ' ὁτιοῦν τοῖς ϖάθεσι χαριζόμενος, ἀμεταϖάτως ἢ ϖέφυκε τὸ δίκαιον ϖορεύεσθαι βαδίζων· ϖεϖεισμένος τὸ μάλα ϖαγκάλως δίκαια τὰ ϖάντα,

A Qui autem est cognitione præditus, eorũ quæ possidet stabilitatem, ad ea autem quæ euentura sunt aptitudinem, eorum autem quæ est accepturus, petet æternitatem. Quæ autem verè sunt bona quæ versantur in animo, ea vt & sint sibi & permaneant, precatur: neque aliquid ex iis quæ absunt desiderat, contentus præsentibus. Neque enim est propriis bonis defectus, cùm satis iam sibi sit ex diuina gratia & cognitione. Sed cùm suis quidẽ sit cõtentus, aliis autem non egeat, omnipotentẽ autem cognoscat volũtatem, & simul habeat & precetur, maximè autem omnipotẽti adhærescat potẽtiæ, studẽs esse spiritalis, per indefinitam charitatem, est vnitus Spiritui. Sic magni est & excelsi animi, qui id quod est omnium præstãtissimum, quod omnium optimũ, possidet per scientiam, & facilè quidem mouetur & applicatur ad contemplationem: eorum autem quæ cadũt in cõtemplationem, in anima vim habet permanentẽ, hoc est, perspicacẽ scientiæ acrimoniã. Hãc autẽ vt possideat potestatem quàm maxima vi cõtendit: eaq. quę cum mẽte pugnãt in potestate habet sua, & in contẽplatione quidẽ perpetuò residens, & in ea se exercens exercitatione quæ ab B iis quæ sunt iucunda se abstinet, & ea C quæ sunt faciẽda rectè gerit, magna præterea vtens experientia, tam in doctrina quam in iis quæ ad vitã pertinent, habet dicendi libertatem, non vim effrænatæ linguæ, sed vim & facultatem quæ simplici vtitur oratione, nihil eorum quæ conuenienti tempore dici possunt, & de quibus maximè dicendum est pro dignitate, celans neque propter gratiam, neq. propter timorem. Qui ergo ea quæ ad Deum spectant, ab ipso mystico veritatis accepit choro, oratione quæ virtutis ostendit magnitudinem quemadmodũ & dignũ est, quæque ad eum spectãt, demõ- D strãs, cum excelso quodã quem precatio suppeditat animo, vtitur, iisq. quæ mẽte sola cõcipiũtur & spiritu per cognitionẽ quasi copulatur. Quo fit vt sit semper benignus, mãsuetus, aditu facilis, affabilis, patiẽs, gratus, bona præditus cõscientia. Idem est nõ solùm rigidus & austerus ad hoc vt non corrũpatur, sed etiam ad hoc vt non tentetur. Nunquã enim animum, voluptati aut dolori submittit, aut ab eis expugnatur. Iudex, si vocet ratio immobilis, animi motibus nihil penitus largiens immutabiliter quà iustum iubet proficisci ingrediens, persuasum habens omnia pulcherrimè administrari,

quæque virtutem elegerint, ſemper in melius proficere animas, donec ad ipſũ bonum venerint, vt quæ in veſtibulis, vt ſemel dicam, patris, magno põtifici propinquæ euaſerint. Hic ergo tali cognitione præditus, quique eſt fidelis, & cui eſt perſuaſum quæ ſunt in mũdo optimè adminiſtrari, æquo certè fert animo omnia quæ eueniunt. Meritò ergo nihil ex iis quæ ad vitam pertinent, ad vſum neceſſarium requirit: vt cui ſit planè perſuaſum, quòd qui omnia nouit Deus, id quod eſt vtile ſuppeditat bonis etiam nõ petẽtibus. Sicut enim artifici artificioſe, & gẽtili gẽtiliter: ita etiam ei qui eſt cognitione præditus, ex cognitione præbet ſingula. Et qui ex gentibus quidem conuertitur, fidem: qui autem aſcendit ad cognitionem, charitatis petet perfectionem. Qui autẽ ad ſummũ iam peruenit cognitionis gradum, precatur vt cõtemplatio augeatur & permaneat: ſicut qui eſt homo vulgaris, vt ſit perpetuò ſanus. Iam verò petet etiã vt à virtute nũquam excidat, maximè adiuuãs & dãs operam vt perpetuò maneat eiuſmodi, vt nõ poſſit excidere. Nouit etiam aliquos quoq; ex Angelis, propter ſocordiã humi eſſe lapſos, quod nondum perfecte ex illa in vtramq; partem procliuitate, in ſimplicẽ illũ atque vnicũ expediiſſent ſe habitũ. Ei vero qui ex hoc loco, ad ſummum cognitionis gradũ, & extremã viri perfecti ſe exercuit ſublimitatẽ, omnis & locus ſuccurrit & tẽpus, poſtquam ſemel ſine vllo lapſu vitã tranſigere elegit, ſeque in eo firma ſemperq; intenta mentis ſtabilitate cœpit ſubigere. Quibus autem grauis aliquis adhuc relinquitur angulus deorſum vergẽs, vnà quoque detrahitur id quod per fidẽ ſuſtollitur. Ei ergo qui exercitatione profecta ex cognitione parauerit virtutem quæ non poteſt amitti, efficitur naturalis habitus. Et ſicut lapidi grauitas, ita huius ſcientia euadit huiuſmodi vt amitti non poſſit: nec inuito, ſed ſponte, vi rationis & cognitionis atque prouidentiæ, eo deducitur vt non amittatur. Quippe cauendo eo deducitur vt amitti non poſſit. Cognitio autem videtur bonam præbere conſiderationem, docens perſpicere ea quæ poſſunt adiuuare ad hoc vt virtus permaneat. Res eſt ergo maxima Dei cognitio: quocirca ea quoque ita conſeruatur virtus vt amitti nequeat. Qui autem Deum nouit, eſt ſanctus & pius: qui eſt ergo cognitione præditus, eum ſolum eſſe pium & religioſum iam probatum eſt.

A χ εἰς ὃ ἀμεινον ἀεὶ τ προκοπὴν προϊέναι τῆς ἀρετικῆς ζωμένας ψυχάς, ἕως αὖ ἐπ' αὐτὸ ἀφίκωνται τ ἀγαθὸν, ὅπι προθύρεις ὡς εἰπεῖν τ παῖδες προσηχῆς τ μεγάλῳ δεσπότῃ γενόμενοι. ὁ δὴ ἡμῖν ὁ γνωστικὸς ὁ πιστὸς, ὁ πεπεισμένος ἅρτια διοικεῖσθαι τὰ κτ τ κόσμον. ἀμφὶ πᾶσιν διαρκεῖται τοῖς συμβαίνουσιν. διὸ λόγῳ οὖν οὐδὲν ἐπιζητεῖ τῶν κτ τ βίον εἰς τ ἀναλήψεως χρῆσιν, ἅθ' ὁπλοῦν, πεπεισμένος ὡς ὁ τὰ πάντα εἰδὼς Θεὸς, ὅ τι αὖ συμφέρῃ, καὶ δι' αὐτοὺς τοῖς ἀγαθοῖς χορηγᾷ. καθάπερ γὰρ οἷμαι ὦ τεχνικῷ τεχνικῶς, ὦ ἐθνικῷ ἐθνικῶς, ὅτω ὦ γνωστικῷ γνωστικῶς ἕκαστα ἀποδίδοται. καὶ ὁ μὲν ἐξ ἐθνῶν ἐπιστρέφων, τ πίστιν· ὁ δ' εἰς γνῶσιν ἐπαναβαίνων, τ ἀγάπης τὴν τελειότητα αἰτήσεται. κορυφαῖος δ' ἤδη ὁ γνωστικὸς γνῶσιν ἔσχεται αὔξειν τε καὶ παραμένειν, καθάπερ ὁ κοινὸς ἄνθρωπος ὁ σωτηρίας ὑγιαίνειν. ναὶ μὴν μηδὲ ἀποπεσεῖν ποτε τ ἀρετῆς αἰτήσεται, συνεργῶν μάλιστα πρὸς ὃ ἀπλῶτος διαμένεσθαι. οἶδεν γὰρ ὦ τὴν ἀληθῆ ψυχὴν ὑπὸ ῥαθυμίας ὀλιγόπιστος αὖθις χαμαὶ, μηδέπω τέλεον εἰς τ μίαν συνεῖναι ἕξιν ὁκ C τ εἰς τ διπλόην ὑπεναντιότητος ἀνθελίξασα ἑαυτούς. παρ' δὲ ἐνθένδε εἰς γνώσεως ἀκρότητα καὶ ὃ ἐπαναβεβηκὼς ὕψος ἀνθρώπου ἀντέλειος γεγυμνασμένῳ προόδου τὰ κτ χρόνου καὶ τόπων ἅπαντα ἀμεταπτώτως βιοῦν ἐλπιζόμενος, καὶ ἀσκοῦντι διὰ τ γνώμης πάντων μονότονον ἑδραιότητα· ὅσοις δὲ βεβιῶσαί τις ἔτι ὑπολείπεται γωνία κάτω ῥέπουσα, καὶ καταπάτου ὃ διὰ τ πίστεως αἰωρούμενον. παρ' ἅπερ ἀναπόβλητον τ ἀρετὴν ἀσκήσας γνωστικὴ πεποιημένῳ φύσιν ἡ ἕξις· καὶ καθάπερ παρ' λίθῳ ὃ βάρος, οὕτως τῷδε ἡ ἐπιστήμη ἀναπόβλητος, οὐκ ἀκουσίως, ἀλλ' ἑκουσίως, D δυνάμει λογικῇ, καὶ γνωστικῇ, καὶ προνοητικῇ καθίσασα· ὅτι δὲ ὃ μὴ ἀποβλητῶν διὰ βλαβείας ἀναπόβλητον γίνεται· τῆς μὲν βλαβείας, πρὸς ὃ μὴ ἁμαρτάνειν· τῆς δὲ βλαπτείας, πρὸς ὃ ἀναπόβλητον τῆς ἀρετῆς αἰτήσεται. ἡ γνῶσις δὲ ἔοικεν τῷ βλαπτείαν πρέχειν, ἀφορᾶν διδάσκουσα τὰ βοηθεῖν πρὸς τὸν παραμονὴν τῆς ἀρετῆς δυνάμενα. μέγιστον ἄρα ἡ γνῶσις τ Θεοῦ. διὸ καὶ ταύτῃ σώζεται ὃ ἀναπόβλητον τῆς ἀρετῆς. ὁ δὲ ἐγνωκὼς τὸν Θεὸν, ὅσιος ὦ καὶ θεοσεβής. μόνος ἄρα ὁ γνωστικὸς θεοσεβὴς ἡμῖν εἰ δέδεικται·

ἐπὶ χαίρει μὲν ὑπὲρ τοῖς παροῦσιν ἀγαθοῖς, γέγηθεν δὲ ὑπὲρ τοῖς ἐπηγγελμένοις, ὡς ἤδη παροῦσιν. οὐ γὰρ λέληθεν αὐτὸν ὡς αἱ ἀπόντα ἔτι, δι' ὧν ἔγνω φθάσας οἷα ἐστίν. τῇ γνώσει οὖν πεπεισμένος ἃ ὡς ἔστιν ἕκαστον τῶν μελλόντων, κέκτηται τοῦτο. ὃ γὰρ ἐνδεὲς καὶ ὑπολειπόμενον πρὸς τὸ ὑπερβάλλον μετρεῖται. εἰ γοῦν σοφίαν κέκτηται, καὶ θεῖον ἡ σοφία, ὁ αἰεννόητος μετέχων, μὴ ἐνδεὴς εἴη ἄν. ὑπὸ γὰρ ἡ τῆς σοφίας μεταδόσεως κινουμένων καὶ ἰσχόντων ἀλλήλοις, τῆς τε ἐνεργείας ἃ τοῦ μετέχοντος γάρ, οὐδὲ ἀφαιρουμένου τινὸς, οὐδὲ ἐνδεοῦς γινομένου. ἀμείωτος δ' οὖν ἡ ἐνέργεια δι' αὐτῆς τῆς μεταδόσεως δείκνυται. οὕτως οὖν πρῶτα ἔχει τὰ ἀγαθὰ ὁ γνωστικὸς ἡμῶν κατὰ τὴν δύναμιν· οὐδέπω δὲ καὶ κατὰ τὸν ἀριθμόν· ἐπεὶ καὶ ἀμεταθέτως ἔχει, κατὰ τὰς ὀφλημάτων ἀθέσεις παρεκπάς τε καὶ διοικήσεις. οὕτω συλλαμβάνῃ καὶ ὁ Θεὸς, παρεπιτείνων ὑμῖν ἐπισκοπήν. εἰ γὰρ οὐχὶ τῶν ἀγαθῶν ἀνδράσιν χάριν, καὶ εἰς τὴν τούτων κτῆσιν καὶ ὠφέλειαν, μᾶλλον δὲ σωτηρίαν, τὰ πρῶτα γέγονεν; ἤχθω ἀφελοῖτο τούτοις τὰ δι' ἀρετὴν, δι' οὓς τὰ γεγόνατα. δῆλον γὰρ ὡς τὴν φύσιν αὐτῶν τὴν ἀγαθὴν καὶ τὴν παραίρεσιν τῆς ἁγίας ὑμφόλμος τε, καὶ τοῖς δὲ βίου ἐπιτηρητικοῖς, ἰσχὺν παρὰ τὴν λοιπὴν σωτηρίαν ἐμπνεῖ· τοῖς μὲν, παρεκτρέπων μόνον, τοῖς δὲ ἀξίοις γινομένοις ἐξ ἑαυτῶν, καὶ συλλαμβανομένοις· ὑπομνηματικὸν γὰρ ἄπαν τὸ γνωστικῷ τὸ ἀγαθόν· εἴγε δὴ τὸ τέλος ἐστὶν αὐτῷ, ὑπίσασθαι καὶ παρέχειν ὑπισημόνως ἕκαστον. ὡς δὲ ὁ ἰατρὸς ὑγείαν παρέχεται τοῖς συνεργοῦσι πρὸς ὑγείαν, οὕτως καὶ ὁ Θεὸς τὴν ἀΐδιον σωτηρίαν τοῖς συνεργοῦσι πρὸς γνῶσίν τε καὶ εὐπραγίαν· συνὼ δὲ τῷ πεῖσαι, ὄντων ἐφ' ἡμῖν· αἱ παρεπόμεναι αἱ ἐντολαὶ, καὶ ἡ ἐπαγγελία τελεσθεῖσα, καὶ μοι δοκεῖ καλῶς καὶ τοῦτο τοῖς Ἕλλησι λέγεσθαι· ἀθλητής τις οὐκ ἀγεννὴς ἐν τοῖς παλαι, πολλῷ τῷ χρόνῳ τὸ σωμάτιον εἰς μάλα πρὸς ἀνδρείαν ἀσκήσας, εἰς Ὀλύμπια φοιτᾶς, εἰς τὸν Πισαίου Διὸς τὸ ἄγαλμα ἀποβλέψας, Εἰ πρῶτα, εἶπεν, ὦ Ζεῦ δεόντως μοι τὰ πρὸς τὸν ἀγῶνα παρεσκεύασται. ἀπόδος φέρων δικαίως τὴν νίκην ἐμοί. οὕτω γὰρ καὶ τῷ γνωστικῷ ἀνεπιλήπτως καὶ εὐσυνειδήτως τὰ πρὸ ἑαυτοῦ πρῶτα ἐκπεπληρωκότι, εἴς τε τὴν μάθησιν,

A Isque gaudet quidem de bonis præsentibus: lætatur autem propter ea quæ sunt promissa, tãquam iam præsentia. Neque enim eum latent tanquam adhuc absentia, propterea quòd qualia sint iam antè cognouerit. Cognitione ergo persuasus, quale sit vnumquodque ex futuris, hoc possidet. Quod enim est mancum ac defectum, pro cuiusq; ratione metiendum est. Si ergo possidet sapientiam, & est res diuina sapientia: qui est, particeps eius quod non indiget, non erit indigẽs. Non enim sapientiæ cõmunicatio fit dum se inuicem mouent & retinent operatio & B id quod participat: neque dum aliquid aufertur, aut fit alicuius indigens. Ostenditur ergo minui nõ posse operationem per ipsam communicationem. Sic ergo habet omnia bona is qui est cognitione præditus, potestate: sed nondum etiam numero, nam alioqui dimoueri non posset, quod attinet ad diuinos qui debentur profectus & administrationes. Hũc quoque Deus adiuuat, propinquiore honorans curatione. An non enim bonorum virorum gratia, vt & ea possiderẽt, & illis vsui vel potius saluti essent, omnia facta sunt? Non ergo eis auferet ea quę sunt propter virtutem, propter quos sunt quæ C facta sunt. Clarum est enim quòd bonã ipsorum naturam & sanctum institutum honorãs, iis qui bene viuere cõstituerũt, vires inspirat ad reliquam salutem: alios quidem solùm adhortans, aliis verò qui ex se digni euaserũt opẽ ferens. Est enim omne bonum eiusmodi vt adnascatur ei qui est prędito cognitione: si quidem ei est finis scire & facere sciẽter vnũ quodque. Quemadmodum autem medicus præbet sanitatem iis qui ei opem ferunt ad sanitatem: ita etiam Deus æternam salutem iis qui opem illi ferunt, & cum eo cooperantur ad cognitionem, & ad bonas actiones. Cùm autem simul cum eo quod facimus, in nostra sint potestate ea quæ præcepta imperant, perficitur D quoque promissio. Ac mihi videtur illud quoque rectè dici apud Græcos. Athleta quidam non ignobilis nec pusilli animi inter veteres, cùm longo tempore corpusculum exercuisset ad fortitudinem, petens Olympia, cùm Pisani Iouis aspexisset statuam: Si omnia, inquit, ô Iupiter, mihi rectè parata sunt ad certamen, meritò mihi redde victoriam. Sic enim cùm is quoque qui est cognitione præditus, citra reprehensionem & cum bona conscientia, quod ad se attinet, omnia impleuerit, & ad doctrinam,

& ad exercitationem, & ad bonorum operum effectionem, & ad hoc vt Deo sit gratus & acceptus, id omne, salutem deducit ad perfectionē. Hæc ergo à nobis exiguntur quæ sita sunt in nostra potestate, & eorum quæ ad nos pertinēt tam præsentium quàm absentium electio, & desideriū, & possessio, & vsus, & permansio. Quocirca verè puram & immaculatam oportet habere animā, eum qui cum Deo cōuersatur, vt seipsum bonum perfecte efficiat: sin minus, proficiat ad cognitionem, & eam desideret, à vitij autē operibus omnino sit separatus. Quinetiā decet eum omnes preces & probè facere, & cūm probis. Est enim lubricum ac periculosum cum peccatis aliorum communicare. Vnà ergo cùm iis qui recētiùs crediderunt, is qui est cognitione præditus, de iis precabitur de quibus vnà etiā agere cōuenit. Vniuersa autem eius vita, tanquā quidam celebris ac sanctus dies festus est. Atque ei quidē sacrificia, sunt ipsæ preces & laudes, & quæ ante cibum fiūt scripturarū lectiones: psalmi autem & hymni, dum cibus sumitur: antequam autem eatur cubitū, sed & noctu, rursus orationes. Per eas seipsum vnit choro diuino, ex memoria continua, in memorię æternæ positus contemplatione. Quid verò, non aliud quoque sacrificium, nēpe dogmatum & pecuniarum in egenos largitionē, cognoscit? Maxime. Sed nec ea quæ fit ore vtitur verbosa precatione, vt qui quæ petere à Domino oporteat, dicerit. In omni ergo loco orabit, sed nō vt apertè populo appareat. Quin vero & inter ambulādum, & in sermone & quiete & lectione, & iis quæ fiunt ex ratione, omni modo precatur. Quin si in ipsius animæ penetralibus solum cogitauerit, atque inenarrabilibus gemitibus Patrem inuocauerit: ille propè adest eo adhuc loquente. Cùm sint autem tres fines cuiusvis actionis, propter id quidem quod est bonum & vtile omnia operatur: voluptatis autem causa aliquid agere, his relinquit qui vulgarem vitam sequuntur. Longè autem abest vt qui in tali pietate probatur & diiudicatur, sit ad mentiendum propensus & ad iurandum: est enim iusiurandum confessio definitiua cum diuina assumptione. Qui est autem semel fidelis, quomodo seipsum infidelem præbuerit, vt etiam opus habeat iureiurando, & non ita vitam instituat, vt ea sit firmum ac definitum iusiurandum, fidemque ostendat confessionis in constanti stabilique vita & sermone?

A εἰς τε τ̀ σωμάσκησιν, εἰς τε τ̀ εὐπορίαν, καὶ εἰς τ̀ εὐαρέστησιν τ̃ Θεῷ, ὃ πᾶν σύμαρμα ποιεῖ τ̀ τελεότητα τ̃ σωτηρίας. ταῦτ' οὖν ἀπαιτεῖται πρ̀ ἡμῶν τὰ ἐφ' ἡμῖν καὶ τὰ πρ̀ς ἡμᾶς δυνηκόντων παρόντων τε καὶ ἀπόντων, αἵρεσίς τε καὶ πόθος, καὶ κτῆσις, καὶ χρῆσις, καὶ διαμονή. διὸ καὶ ἄχραντον τ̀ ψυχὴν ἔχειν χρὴ καὶ ἀμίαντον εἰλικρινῶς, τὸν ποιησόμενον τ̀ B ὁμιλίαν τῷ Θεῷ, μᾶλλον μὲν, ἀγαθὸν τελέως ἑαυτὸν ἐξεργασάμενον· εἰ δὲ μή, κἂν προκόπτοντα ὅπῃ τ̀ γνῶσιν, καὶ ἐφιέμενον αὐτῆς, πρ̀ ὃ τ̀ κακίας ἔργων τέλεον ἀπεσπασμένον, ἀλλὰ καὶ ταῖς ὁρμαῖς ἀπάσας, ὅπερ ἰκῶς ἅμα καὶ μετ' ὀλίγων ποιεῖσθαι φρόνιμον ἐστίν· σφαλερὸν γὰρ τοῖς ἑτέρων ἁμαρτήμασι συμπιγράφεσθαι. εἰ δὲ τούτων οὕτως ὁ γνωστικὸς καὶ συμβεβύσθαι τοῖς κρείττοσιν πεπιστευκὼς, εἰκὸς ἂν καὶ συμπροσεύξασθαι καθήκει· ἅπας δὲ ὁ βίος αὐτῷ πανήγυρις ἁγία. αὐτίκα θυσίαι μὲν αἱ πρ̀ς, ὁμιλίαι τε καὶ ὕμνοι, καὶ αἱ πρὸ τ̃ ἑστιάσεως εὐτύξεις τ̃ γραφῶν· ψαλμοὶ δὲ καὶ ὕμνοι μετὰ τ̃ ἑστιᾶσιν, πρὸ τε τ̃ κοίτης· ἀλλὰ καὶ νύκτωρ ὁμιλίαι πάλιν. διὰ τούτων ἑαυτὸν ἑνοποιεῖ τῷ θείῳ χορῷ ἐκ τ̃ συνεχοῦς μνήμης, εἰς ἀείμνηστον θεωρίαν ἐστεφανωμένος. τί δ'; ὁ καὶ τ̃ μὴ C χρημάτων θυσίαν, τ̃ κατ' τοὺς δεομένους ὑπόδοσιν καὶ δογμάτων καὶ χρημάτων, γινώσκει; καὶ μάλα. ἀλλὰ τῇ διὰ σώματος εὐχῇ ὁ πολυλόγῳ χρῆται, παῖδα δ' Κυρίου, καὶ ἃ χρὴ αἰτεῖσθαι, μαθών. ἐν παντὶ τοίνυν τόπῳ, ὄχι ἀπόκρυς δὲ, οὐδὲ ἐμφανῶς τοῖς πολλοῖς, εὔξεται· ὁ δ', καὶ περιπατῶν χρώμενος, καὶ ὁμιλίᾳ καὶ ἡσυχίᾳ, καὶ ἀναγνώσει, καὶ τοῖς ἔργοις τοῖς κατ' λόγον, κατὰ πάντα τρόπον εὐχήσεται· καὶ ἐν αὐτῷ δὲ τ̃ μυχίῳ τ̃ ψυχῆς ἐννοηθῆ μόνον, καὶ ἀδιήγητοις στεναγμοῖς ὑπεκαλέσηται τ̀ πατέρα· ὁ δὲ ἐγγὺς καὶ ἐπὶ λαλοῦντος πάρεστιν. τελῶν δ' ὄντων πάσης πρ̀ξεως τελῶν, D διὰ μὲν τ̃ καλὸν καὶ τ̃ συμφέρον πάντα ἐνεργεῖ· ὃ δὲ ὑπέλαβον, διὰ τ̀ δύσοιστον κοινὸν βίον διώκουσιν καταλιμπάνει. πολλοῦ γε δεῖ τὸν ἐν τοιαύτῃ εὐσεβείᾳ ἐξεταζόμενον, πρόχειρον εἶναι τε τ̃ ψεύσασθαι, καὶ τε τ̃ ὀμόσαι. ὅρκος μὲν γάρ ἐστιν ὁμολογία καθαιρετική, μετ' προσαρμήψεως θείας. ὁ δὲ ἅπαξ πιστὸς, πῶς ἂν ἑαυτὸν ἄπιστον ποιήσαι, ὡς καὶ ὅρκου δεῖσθαι, καὶ μὴ ἐμπέδως καὶ καθωσιωμένως ὅρκον εἶναι τούτῳ τ̀ βίῳ; ζῇ τε τ̃ πολιτεύεται, καὶ τ̃ πιστὸν τ̃ ὁμολογίας, ἐν ἀμεταπτώτῳ τ̃ ἑδραίῳ διάκεισι βίῳ τε καὶ λόγῳ·

Εἰ δὲ ἐν τῇ κρίσει τοῦ ἀρᾶσθαι καὶ λαλεῖν τὸ ἀδικεῖν, οὐχὶ δὲ ἐν τῷ παθεῖν κεῖται τὸ ἀδικεῖσθαι, ὅτε φύσεται, ὅτε ὀμεῖται, ὡς ἀδικῶν τὸ θεῖον· τοῦτο φύσει ἀβλαβὲς ὑπάρχειν εἰδώς· ἀλλ' οὐδὲ ἕνεκα τοῦ πλησίον φύσεται ἢ παραβήσεταί τι, ὃν γε ἀγαπᾶν μεμάθηκεν, κἂν μὴ συνήθης τυγχάνῃ. δι' ἑαυτὸν δὲ ἄρ' ἔτι μᾶλλον, οὔτε φύσεται, ὅτε ὀμεῖται, εἴγε ἑκὼν οὐκ ἂν ποτε ἄδικος εἰς ἑαυτὸν εὑρεθείη. ἀλλ' οὐδὲ οἴεται ὀμεῖν μὲν τῆς συγκαταθέσεως μόνον τὸ Ναί, ὀμεῖν δὲ τῆς ἀρνήσεως, τὸ Οὔ παρελήλυθεν εἰπεῖν ὑπέρρημα. ὀμνυσθαι γάρ ἐστι, τὸ ὅρκον, ἢ ὡς μὲν ὅρκον, ἀπὸ διανοίας παρεμφερέως παραστατικῶς. ἀρκεῖ οὖν αὐτῷ, ἤτοι τῇ συγκαταθέσει ἢ τῇ ἀρνήσει παρατεῖναι τὸ μηδαμῶς λέγω, εἰς παράστασιν τοῦ μὴ διαρώντων αὐτῷ τὸ βέβαιον τῆς ἀποκρίσεως. ἔχειν γὰρ οἴμαι χρὴ πρὸς μὲν τοὺς ἔξω, τὸν βίον ἀξιόπιστον, ὡς μηδὲ ὅρκου αἰτεῖσθαι· πρὸς ἑαυτὸν δὲ καὶ τοὺς συνιόντας, εὐγνωμοσύνῃ, ἥτις ἐστὶν ἑκούσιος δικαιοσύνη. αὐτίκα εὔορκος μέν, ὁ μὲν εὐεπίφορος ὀμεῖν τὸ ὀμνύναι ὁ γνωστικός, ὅτε καθήκει ὀμεῖν τὸ ὀμνύναι ἀφικνούμενος, ὅτως μέν τοι ὡς ἔφαμεν. καί τοι τὸ μηδεύειν καὶ τὸ ὅρκον, καὶ συμφωνίας τε καὶ τὸ μηδὲς γίνεσθαι. τὸ δ' ἐφ' ὧν συμβαίνῃ καὶ τὸ κατόρθωσιν τὸ ἐν τοῖς καθήκουσιν. πολὺ οὖν ἐστὶ τοῦ ὅρκου χρεία, τῷ καὶ ἄκρου μηδείας βιοῦντι; ὁ μὲν οὖν μηδὲ ὀμεῖ, πολλοῦ γε δεῖ ὀμεῖν· ὁ δὲ μηδὲν παραβαίνων τε καὶ τὰς συνθήκας, ἥδη ἂν ὀμόσαι πώποτε· ὅπου γε τῆς τε παραβάσεως καὶ τῆς ὀμοτελέστου ἐν τοῖς ἔργοις ἡ κώλυσις, ὥστε ἀμήχανον τὸ ψεύδεσθαι καὶ τὸ ψευδορκεῖν, ἐν ᾧ λέγω, καὶ τὸ ὀμνύναι παρὰ τὸ καθῆκον. ὁ γὰρ δικαίως βιούς, μηδὲν παραβαίνων τῶν καθηκόντων, ἔνθα ἡ κρίσις ἡ τῆς μηδείας ἐξετάζεται, τοῖς ἔργοις εὔορκεῖ. παρέλκει οὖν αὐτῷ τὸ καὶ τὴν γλῶτταν μαρτύριον. πεπεισμένος γὰρ πάντη τὸν Θεὸν εἶναι πανταχοῦ, καὶ αἰδούμενος μὴ ἀληθεύειν, ἀξίου τε αὐτὸν καὶ ψεύδεσθαι γινώσκων, τῇ συνειδήσει τῇ θείᾳ καὶ τῇ ἑαυτοῦ ἀρκεῖται μόνοις· καὶ τούτῳ εὔορκος, ὅτε παρὰ τὰς συνθήκας τι ποιήσας. τούτῳ καὶ ὀμνύειν ὅρκον ἀπαιτηθείς, οὐδὲ ἐξαρνός ποτε γίνεται, ἵνα μὴ ψεύσηται, κἂν σὺν ἀποθνήσκειν τοῖς βασάνοις. πλέον δέ τι καὶ μᾶλλον ὑπατεύει τὸ γνωστικὸν ἀξίωμα, ὁ τοῦ παραδοῦναι τοῦ ἑτέρων διδασκαλίας αἱρέσεων,

A Si autem in iudicio eius qui facit & loquitur, positum est facere iniuriam, non in perpessione eius qui patitur persecutionē, neque mentietur, neq. peierabit, vt qui Deum afficeret iniuria, cùm eum sciat natura esse huiusmodi vt minimè lædi possit. Sed neque propter proximū mentietur, vel aliquid trāsgredietur, quē didicit diligere, etiāsi non sit familiaris. Propter seipsum autem multò minus aut mētietur, aut peierabit, siquidē nunquā sua spōte in seipsum iniustus inuenietur. Sed neque iurat, vt qui in affirmatione quidem Ita vel Est: in negotiatione autē, Non, vsurpare constituerit. Iurare enim B est iusiurādum, vel tanquam iusiurādum, mente conceptum proferre affirmatiue. Sufficit ergo ei vel affirmationi vel negationi addere illud, Verè dico, vt fidem iis faciat, qui respōsi eius non perspiciūt stabilitatem. Oportet enim eum habere, vt ego quidem existimo, apud externos quidem vitā fide dignā, vt ne postuletur quidem ab eo iusiurādum: apud seipsum autem & qui cum eo conuersantur, animi æquitatem, quæ est iustitia voluntaria. Iam verò rectè & verè iurat, licet procliuis ad iurādum est is qui est præditus cognitione, qui raro quidem accedit ad iu- C randum, sed ita vt diximus. Quanquā vt sit verax non iureiurando, fit ex ea quam eum veritate habet consensione. Hoc ergo fit, quatenus quis se rectè gerit vulgo in officiis. Cur nā ergo est opus iureiurādo ei qui ita viuit, vt iam peruenerit ad summum veritatis? Nam qui ne iurat quidem, multū abest vt sit peieraturus: qui autem nihil transgreditur ex iis quæ pacta & conuēta sunt, is nunquā iurauerit: cùm trāsgressionis & perfectæ obseruationis in factis alia sit ei confirmatio: sicut certè mentiri & peierarē, in dicēdo & iurando, est præter officiū. Qui autem iustè viuit, nihil ex iis quæ decet fieri D transiliens, vbi examinatur iudicium veritatis, is factis verè & sanctè iurat. Est ergo eī superfluum linguæ testimonium. Cùm ergo sit ei semper persuasum Deū esse vbique, & erubescat non verum dicere, & falsum dicere cognoscat se esse indignum, diuina & sua ipsius contentus est conscientia: & ideo non mentitur, neque præter pacta conuenta facit aliquid. Ea ratione neque iurat, si fuerit rogatus: neque vnquam negat, ne falsum dicat, etiamsi moriatur in tormentis. Præditi autem cognitione dignitatem, maxime auget & amplificat, qui aliorum docendorum susceepit præfecturam,

vt quì maximi quod eſt in terris boni
diſpenſationem & verbo & facto acceperit, per quam tanquam mediator hominem cum Deo coniungit. Sicut autem qui res terrenas colunt ac venerantur, precantur ſimulachra perinde ac ſi audiant, firma ac ſtabilia ducentes pacta conuenta quę eis fiunt authoribus: ita in animatis imaginibus, ſcilicet hominibus, vera verbi magnificentia à fide digno magiſtro accipitur: & quod in eos confertur beneficium, refertur ad ipſum Dominum, ad cuius imaginem docens is qui reuera eſt homo, fabricat & componit, ad ſalutem renouans, hominem catechumenum. Quomodo enim ferrum Martem Græci appellant, & vinum Bacchum, aliqua relatione: ita is qui eſt præditus cognitione, proximorum vtilitatem propriam ſalutem exiſtimans, meritò dicetur Domini imago animata, non quo ad formæ proprietatem, ſed quo ad ſymbolum ſignúmve poteſtatis, & ſimilitudinem prędicationis. Quicquid habet in mente, id etiam fert in lingua, apud eos qui digni ſunt audire, ex aſſenſione & certa ſententia ſimul dicens & viuens. Vera enim ſimul ſentit & dicit, niſi quando loco medicinę, vt medicus ad ægrotantes, ad eorum qui laborant ſalutem, mentietur, aut falſum dicet, vt aiunt Sophiſtæ. Ecce enim Timotheum præclarus circumcîdit Apoſtolus, cùm vociferaretur & ſcriberet circumciſionem manu factam nihil prodeſſe: ſed ne repentè à lege auellens ad eam quæ eſt ex fide cordis circumciſionem, adhuc reluctantes eos qui audiebant Hebræos, à Synagoga ſeſe cogeret diſtrahere, ſe Iudæis accommodans, factus eſt Iudæus, vt omnes lucrifaceret. Qui ergo propter proximorum ſalutem quibus ſe accommodat, ſe demittit, is nullius ſimulationis omnino cogitur eſſe particeps ob periculum quod imminet iuſtis ab iis qui eis inuident. Propter ſolam autem propinquorum vtilitatem, faciet quædam quę primariò non fierent ab eo, ſi non faceret illorum cauſa. Is enim ſeipſum tradit pro Eccleſia, pro familiaribus quos ipſe in fide genuit, in exemplum iis qui poſſunt ſuſcipere ſummam œconomiam, benigni & pij doctoris, vt oſtendat verborum veritatem ad operationem charitatis in Dominum.

Actor. 6.
Gal 56.

A τ μελίσσου ὑπὲρ γῆς ἀγαθοῦ τ οἰκονομίαν λόγῳ τε κὴ ἔργῳ ἀναδεξάμενος, δι' ἧς πρὸς θεὸν σωτηρίαν τε κὴ κοινωνίαν ἐμμεσιτεύῃ. ὡς γὰρ οἱ τὰ ὑπόλοιπα θρησκεύοντες, τοῖς ἀγάλμασι καθάπερ ἐπαΐουσι προσεύχονται, τὰς βεβαίας ὑπὲρ τούτων ὑθήμενοι συνθήκας· ὕτως ὑπὲρ τ ἐμψύχων ἀγαλμάτων τῶν ἀνθρώπων, ἡ μεγαλορρήπεια τ λόγου ἡ ἀληθὴς πρὸς τὸν ἀξιοπίστου παιδαγωγοῦντα διδασκάλου, κὴ ἡ εἰς τούτους εὐεργεσία εἰς αὐτὸν ἀναφέρεται τὸν Κύριον· οὗ καθ' εἰκόνα παιδεύων ὁ θεὸς ὁ ὄντως ἀνθρωπος δημιουργᾷ κὴ μεταρυθμίζῃ, καινίζων εἰς σωτηρίαν τὸν κατηχούμενον ἄνθρωπον· ὡς γὰρ τ σίδηρον Ἄρεα προσαγορεύουσιν Ἕλληνες, κὴ τ οἶνον Διόνυσον κατά τινα ἀναφοράν· ὕτως ὁ γνωστικὸς, ἰδίαν σωτηρίαν ἡγούμενος τ τ πέλας ὠφέλειαν, ἄγαλμα ἔμψυχον εἰκότως ἂν τ Κυρίου λέγοιτο· ὃ κὴ τ τ μορφῆς ἰδιότητα, ἀλλὰ κὴ τὸ τ δυνάμεως σύμβολον, κὴ κατὰ τὸ τ κηρύξεως ὁμοίωμα. πᾶν γὰρ ὅπερ ἂν ἐν νῷ, τοῦτο κὴ ὑπὲ γλώσσης φέρῃ, πρὸς τοὺς ἐπαΐειν ἀξίους ἐκ τ συγκαταθέσεως κὴ ἀπὸ γνώμης λέγων ἅμα κὴ βιοῖ. μνήμη τε γὰρ φρονῆ ἅμα, κὴ ἀληθεύῃ· πλὴν εἰ μή ποτε ἐν θεραπείας μέρει, καθάπερ ἰατρὸς πρὸς νοσοῦντας ὑπὲρ σωτηρίας τ καμνόντων, ψεύσεται, ἢ ψεῦδος ἐρῇ, κὴ ταῖς Σοφιστικαῖς. αὐτίκα Τιμόθεον ὁ γλυκὺς περιέτεμνε Ἀπόστολος, κεκραγὼς κὴ γράφων, περιτομὴν τ χειροποίητον οὐδὲν ὠφελεῖν· ἀλλ' ἵνα μὴ ἀθρόως ἀποσπῶν τ νόμου πρὸς τ ἐκ πίστεως τ καρδίας περιτομὴν, ἀφιστάνοντας ἔτι τοὺς ἀκροωμένους τ Ἑβραίων ἀποῤῥῆξαι τῆς συναγωγῆς ἀναλκείᾳ, συμπεριφερόμενος Ἰουδαίοις, Ἰουδαῖος ἐγένετο, ἵνα πάντας κερδήσῃ. ὁ τοίνυν μέλει τῆς συμπεριφορᾶς ἀφεὶς τ τ πέλας σωτηρίαν συνεπιλαμβάνων φιλῆς, ἀφεὶς τ τ δι' οὓς συμπεριφέρῃ σωτηρίαν, οὐδεμίας ὑποκρίσεως ἀφεὶ τὸν ἐπιπρεπόμενον τοῖς δικαίοις ἀπὸ τῶν ζηλωτῶν κίνδυνον μετέχων, οὐτ' ὠδαμῶς ἀναλκάζει. ὑπὲρ δὲ τῶν πλησίον ὠφελείᾳ μόνῃ ποιήσῃ τινὰ, ἃ οὐκ ἂν προηρημένως αὐτὸς πράξειε, εἰ μὴ δι' ἐκείνους ποιοῖ· οὕτ' ἑαυτὸν ὑπεκδίδωσιν ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας, ὑπὲρ τῶν γνωρίμων, οὓς αὐτὸς ἐγέννησεν ἐν πίστει, εἰς ὑπόδειγμα τοῖς δεχομένοις τ ἄκραν οἰκονομίαν τ φιλανθρώπου κὴ φιλοθέου παιδευτοῦ δυναμένοις, εἰς ἐπίδειξιν τῆς ἀληθείας τ λόγων, εἰς ἐνέργειαν τῆς ἀγάπης τ πρὸς τ Κύριον·

ἀδούλωτος ἐπὶ τῷ φόβῳ, ἀληθὴς τῷ λόγῳ, καρτερικὸς τῷ πόνῳ, μηδὲ τῷ προφορικῷ λόγῳ ψεύσασθαι θέλων ποτέ· καὶ ἐν τούτῳ τὸ ἀναμάρτητον πρώτως καθορθῶν· ἐπεὶ τὸ ψεῦδος αὐτό, ἅτε μετά τινος δόλου εἰρημένον, οὐκ ἀργός ἐστι λόγος, ἀλλ' εἰς κακίαν συντείνει. πρώτιστον ἄρα μάρτυρι τῇ ἀληθείᾳ μόνος ὁ γνωστικός, καὶ ἔργῳ καὶ λόγῳ. ἀεὶ γὰρ καθορθοῖ τὰ πάσι πρώτως, καὶ τῷ λόγῳ καὶ τῇ προαιρέσει, καὶ τῇ αὐτῇ τῇ ἐννοίᾳ. αὕτη μὲν οὖν, ὡς ἐν ὑποφορᾷ φαίην, ἡ τοῦ Χριστιανοῦ θεοσέβεια. εἰ δὴ καθηκόντως ταῦτα ποιεῖ καὶ λόγον τὸν ὀρθὸν, εὐσεβῶς ποιεῖ καὶ δικαίως. εἰ δὲ ταῦτα ὕπως ἔχει, μόνος ἂν εἴη τῷ ὄντι εὐσεβὴς τε καὶ δίκαιος καὶ θεοσεβὴς, ὁ γνωστικός. οὐκ ἄρα ἄθεος ὁ Χριστιανός. τοῦτο γὰρ ἦν τὸ προκείμενον ὑπενδεῖξαι τοῖς φιλοσόφοις· ὥστε οὐδὲν κακὸν ἢ αἰσχρὸν, ὅ ἐστιν ἄδικον, καὶ μηδένα τρόπον ἐνεργήσει ποτέ. ἀκολούθως εἶναι φαμὲν οὐδὲ εὐσεβῆ, ἀλλ' ἢ μόνος τῷ ὄντι θεοσεβῆ, οὕτως καὶ προσηκόντως τὸν ὄντως ὄντα παντοκράτορα καὶ βασιλέα καὶ παντοκράτορα, κατὰ τὴν ἀληθῆ θεοσέβειαν οὕτως προσκυνούμενος. ἔστιν γὰρ, ὡς ἔπος εἰπεῖν, ἡ γνῶσις τελείωσίς τις ἀνθρώπου, ὡς ἀνθρώπου, ἀφὴ τῆς τῶν θείων ἐπιστήμης συμπληρουμένη, κατά τε τὸν τρόπον καὶ τὸν βίον καὶ τὸν λόγον σύμφωνος καὶ ὁμόλογος ἑαυτῇ τε καὶ τῷ θείῳ λόγῳ. ἀφὴ ταύτης γὰρ τελειοῦται ἡ πίστις, ὡς τελείου τοῦ πιστοῦ ταύτῃ μόνως γινομένου. πίστις μὲν οὖν ἐστὶν ἀφάθετόν τί ἐστιν ἀγαθὸν, καὶ ἀΰλου τοῦ ζητεῖν τὸν Θεὸν ὁμολογοῦσα εἶναι τοῦτον καὶ δοξάζουσα ὡς ὄντα· ὅθεν χρὴ ἀπὸ ταύτης ἀναζωπυρεῖσθαι τῆς πίστεως καὶ αὐξηθέντα ἐν αὐτῇ, χάριτι τοῦ Θεοῦ, πλεῖω τοῦ εἶναι κομίσασθαι, ὡς οἷόν τέ ἐστιν, γνῶσιν. γνῶσιν δὲ σοφίας τῆς κατὰ διδασκαλίαν ἐγγινομένης ἀφαφέρειν φαμέν. ἡ μὲν γὰρ τί ἐστι γνῶσις, τοῦτο πρώτως καὶ σοφία τυγχάνει· ἡ δέ τι σοφία, οὐ πάντως γνῶσις. ἐν μόνῃ γὰρ τῇ τοῦ προφορικοῦ λόγου ὃ τῆς σοφίας ὄνομα φαντάζεται. πλεῖω δὲ τὰ μὴ δεῖσθαι τοῦ εἶναι Θεοῦ, πιστεῦσαι δέ, θεμέλιος γνώσεως. ἀμφω δὲ ὁ Χριστὸς, ὅ τε θεμέλιος, ἡ τε ἐποικοδομή· δι' οὗ καὶ ἡ ἀρχὴ καὶ τὰ τέλη. καὶ τὰ μὲν ἄκρα, οὐ διδάσκεται, ἥτε ἀρχὴ καὶ τὸ τέλος· πίστις λέγω καὶ ἡ ἀγάπη. ἡ γνῶσις ἣ ὑπὸ παραδόσεως ἀφαιδομένη τοῦ εἶναι Θεοῦ,

A Is est eiusmodi vt à timore non redigatur in seruitutem, verus in sermone, tolerans in labore, nec in ea quæ profertur oratione volens vnquam mentiens, & in ea se semper ita gerens vt non peccet: quandoquidem ipsum mendacium, vt quod cum aliquo dolo dictum sit, non est sermo ociosus, sed exercetur ad vitium. Vndique ergo veritati testimonium fert is solus qui est cognitione præditus, & facto, & oratione: semper enim in omnibus omnino se rectè gerit, & in sermone, & in actione, & in ipsa cogitatione. Hæc ergo est, vt obiter dicam, Christiani pietas & religio. Si hæc facit
B vt dicit, & conuenienter rectæ rationi, piè facit & iustè. Si hæc autem ita se habent, solus reuera erit pius, iustus, religiosusque ac verus Dei cultor, is qui est cognitione præditus. Non est ergo Christianus impius (hoc enim fuerat propositum ostendere philosophis) quare nullum malum vel turpe, quod est iniustum, nullo modo vnquam operabitur. Consequenter ergo nec se gerit impiè, sed vel solus piè ac sanctè Deum colit, eum inquam, qui verè est Deus, princeps, &
C Rex omnium, & omnipotens, ex vera religione purè & castè colens. Est enim, vt semel dicam, cognitio, quædam hominis, tanquam hominis, perfectio, quæ completur per rerum diuinarum scientiam; & modo, & vita, & sermone, congruens & consentiens sibi & verbo diuino. Per hanc enim fides perficitur, vtpote cum per eam solummodo fidelis efficiatur perfectus. Est ergo fides aliquod bonum intrinsecus positum, & quæ absque eo quod Deum quærat, Deum esse confitetur, & tãquam qui sit glorificat. Vnde oportet ab hac fide eductum & in ea auctum, gratia Dei, quo ad eius fieri potest, eius accipere cognitionem. Dicimus autem cognitionem differre à sapientia
D quæ est per doctrinam: nam quatenus quidem est aliquid cognitio, omnino est etiam sapientia: quatenus autem est aliquid sapientia, non est omnino cognitio. In sola enim sermonis quis profertur cognitione, nomen sapientię visione apprehenditur. Verum enimuero de Deo nõ dubitare, sed credere, est fundamentum cognitionis. Est autem vtrumque Christus, fundamentum, inquam, & ædificium, per quem est & principium & finis. Et extrema quidem non docentur, nempe principium & finis; fides, inquam, & charitas. Cognitio autem quæ datur ex traditione per Dei gratiam,

veluti quoddam depositum committitur iis qui seipsos doctrina dignos exhibuerint, ex qua eluceſcit charitatis dignitas, ex luce in lucem. Dictum est enim, habenti dabitur. Fidei quidem cognitio: cognitioni autem, charitas: charitati autem, hæreditas. Hoc autem fit quando quis pependerit à Domino per fidem, cognitionem, & charitatem, & vnà cum eo ascenderit, vbi est fidei nostræ & charitatis Deus & custos. Vnde in fine traditur cognitio iis qui ad hoc sunt apti & selecti, eò quòd maiori præparatione opus sit, & præ exercitatione, & ad ea audienda quæ dicuntur, & vitam componendam, & ad considerate progrediendum ad id quod est vltra eam quę est ex lege iustitiam. Ea nos deducit ad finem interminatum & perfectum, prius docens eam quæ nobis est futura, Deo conuenientem cum Diis viuendi rationem, cùm ab omni pœna & supplicio fuerimus liberati, quæ sustinemus ex peccatis ad salutarem disciplinam. Post quam redemptionem, præmium & honores dantur consummatis, cùm cessauerint quidem à purgatione, cessauerint autem etiam ab alio ministerio, etsi sit sanctum, & inter sanctos: deinde eos qui fuerint mundi corde, quod quam proxime domino adhæserint, manet perpetuæ contemplationis restitutio, & Deorum appellantur nomine, qui in iisdem sedibus sunt collocati, in quibus alii Dij qui sunt primi à Seruatore constituti. Est ergo cognitio, velox ad purgationem, & apta ad mutationem facilè susciendam in melius. Vnde etiam facilè traducit ad id quod est animæ cognatum ac diuinum & sanctum, & per cuiusdam proprij luminis mysticos profectus transmittit hominem, donec in supremum quietis locum restituerit eum qui est mundo corde, docens Deum scienter & per comprehensionem contemplari facie ad faciem. Hæc est enim vtique animę cognoscentis perfectio, vt cùm omnem purgationem & ministerium superauerit, sit cum Domino, vbi est proximè ei subiecta. Fides ergo, vt semel dicam, est breuis & compendiosa eorum quæ necessaria sunt, cognitio. Cognitio autem est firma ac stabilis demonstratio eorum quæ assumpta sunt per fidem, quæ per doctrinam Domini super fidem ædificatur, quæ transmittit ad id quod non potest excidere & mutari, & potest comprehendi scientia.

A τοὶς ἀξίοις σφᾶς ἑαυτοὺς τ διδασκαλίας πρε-
χρήμωους, οἷς ωδ καταθήκη ἐγχείζεται·
ἀφ' ἧς ὁ τ ἀγάπης ἄξίωμα ἐκλάμπει, ἐκ
φωτὸς εἰς φῶς. εἴρηται γάρ, Τῷ ἔχοντι ωρο-
τεθήσεται· τῇ μὲν πίστει, ἡ γνῶσις· τῇ δ' γνώ-
σει, ἡ ἀγάπη· τῇ ἀγάπῃ δὲ, ἡ κληρονομία.
γίν δ' τᾶτο, ὁπότ' ἂν τὶς κρεμασθῇ τ Κυρίου,
διά τε πίστεως διά τε γνώσεως διά τε ἀγά-
πης, ἐν σωσαιδῇ αὐτῷ ἔνθα ἔστιν ὁ τ πίστεως
ἡμῶν ἀρχηγὸς καὶ τελειωτὴς Θεὸς καὶ Φρουρός· ὅθεν ὅτι
τελεία ἡ γνῶσις ωδαδίδοται τοῖς εἰς τᾶτο ὑπο-
δεδειγμένοις, καὶ ἐκρίτοις, διά τ πλείονος ωδα-
σκλῆς ἐν ωρογυμνασίας διάθεσι καὶ ωρὸς τ
ἀκούειν τ λεγομένων, ἐν εἰς καταστολὴν βίου,
καὶ εἰς τ ὅτι πλέον τ κτ' νόμον δικαιοσύνης
κατ' ὄπτασιν ωρογεγυμνασμένοις. αὕτη ωρὸς τέ-
λος ἄγει τ ἀτελεύτητον καὶ τέλειον, ωροδιδά-
σκουσα τ ἐσομένων ἡμῖν κτ' Θεὸν μετ' ἀγγέ-
λων διαιτᾶν, ἀπολυθέντων ἡμῶν κολάσεως καὶ τι-
μωρείας ἁπάσης, ἃς ἐκ τῶν ἁμαρτημάτων εἰς
παιδείαν ὑπομένομεν σωτήριον· μεθ' ὧν ἀπο-
λύτρωσιν τ ἔργας ἐν αἱ ἁγίαι τελειωθεῖσιν ἀπο-
δίδονται, πεπαιδευμένοις μὲν τ καθάρσεως, πε-
παιδευμένοις δ' ἐν λειτουργίας τ ἀγίας,
ἢ ἐν ἐν ἁγίοις· ἔπειτα καθαρεῖς τῇ καρδίᾳ γε-
νομένοις κτ' τ ωροσεχές Κυρίᾳ, ωροσμέ-
νοις τῇ θεωρίᾳ τῇ ἀϊδίῳ ἀποκατάστασις· καὶ θεοὶ
τ ωροσηγορίαν κέκλωται οἱ σὺν ἔθνοι τῶν
ἄλλων θεῶν τ ὑπὸ τ Σωτῆρι ωρώτων τε-
ταγμένων ἡγησόμενοι. ταχέα τοίνυν εἰς κάθαρ-
σιν ἡ γνῶσις, ἐν ὑπεπίδεκτος εἰς τ ὅτι τ κρεί-
τον εὐωρόδεκτον μεταβολή. ὅθεν ἐν ῥᾳδίως
εἰς τ συγγενὲς τῆς ψυχῆς θεῖόν τε τ ἄγιον με-
τοικίζει, τ δι' τινος οἰκείου φωτὸς διαβιβάζει
τὰς ωροκοπὰς τὰς μυστικὰς τ ἀνθρώπων, ἄ-
χρις ἂν εἰς τ κορυφαῖον ἀποκαταστήσῃ τ ἀνα-
παύσεως τόπον, τὸν καθαρὸν τῇ καρδίᾳ, ωρό-
σωπον ωρὸς ωρόσωπον ὑπισημονικῶς ἐν καθα-
λητικῶς τ Θεὸν ἐποπτεύειν διδάξασα. ἐν ᾧ
γάρ τοῦ τ γνωστικῆς ψυχῆς ἡ τελείωσις, πάσης
καθάρσεώς τε καὶ λειτουργίας ὑπερβᾶσαν σὺν
τῷ κυρίῳ γίνεσθαι, ὅπου ἔστιν ωροσεχῶς ὑπο-
τεταγμένη. εἰ μὲν οὖν πίστις, σύντομός ἐστιν, ὡς
εἰπεῖν, τ κατεπειγόντων γνῶσις· ἡ γνῶσις δὲ,
ἀπόδειξις τ διὰ πίστεως ωρειλημμένων ἰσχυρὰ
καὶ βέβαιος, διά τ κυριακῆς διδασκαλίας ἐποι-
κοδομουμένη τῇ πίστει, εἰς ὃ ἀμεταθετον καὶ
μεθ' ὑπεμένης ἐν καταληπτὸν ωρόληψιν ωρο-
πέμπουσα.

καὶ

καὶ μοι δοκεῖ πρώτη μὲν εἶναι μεταβολὴ σωτήριος ἡ ἐξ ἐθνῶν εἰς πίστιν, ὡς πρόειπον· δευτέρα δέ, ἡ ἐκ πίστεως εἰς γνῶσιν· ἡ δή, εἰς ἀγάπῃ παραμυθήν, ἐνθένδε ἤδη φίλου φίλῳ τὸ γινωσκόμενον προίσησιν. καὶ τάχα ὁ τοιοῦτος ἐνθένδε ἤδη προλαβὼν ἔχει τὸ ἰσάγγελος εἶναι. μετ' ἐκείνην οὖν τὴν ἐν σαρκὶ τελευταίαν ὑπερβολὴν ἀεὶ τὸ πρόσω τὸ κρεῖττον μεταβάλλων, εἰς τὴν πατρῴαν αὐλὴν, ὅπου τὸν κυριακὸν ὄντως ἀπὸ τῆς ἁγίας ἑβδομάδος ἐπείγεται μονὴν, ἐσόμενος ὡς εἰπεῖν, φῶς ἑστὼς καὶ μένον ἰδίως, πρώτη πρώτως ἀπεκπλον· ὁ πρῶτος τῆς κυριακῆς ἐνεργείας τρόπος τῆς εἰρημένης ἡμῖν κατὰ τὴν θεοσέβειαν ἀμοιβῆς δεῖγμα. πολλῶν ὄντων μαρτυρίων ὄντων, παραθησόμεθα ἓν, κεφαλαιωδῶς πρὸς τὸ προφήτου Δαβὶδ ὧδέ πως εἰρημένον. Τίς ἀναβήσεται εἰς τὸ ὄρος τοῦ Κυρίου; ἢ τίς στήσεται ἐν τόπῳ ἁγίῳ αὐτοῦ; ἀθῷος χερσὶ, καὶ καθαρὸς τῇ καρδίᾳ· ὃς οὐκ ἔλαβεν ὀπτὶ ματαίῳ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ, οὐδὲ ὤμοσεν ὀπτὶ δόλῳ τὸν πλησίον αὐτοῦ· οὗτος λήψεται εὐλογίαν παρὰ Κυρίου, καὶ ἐλεημοσύνην παρὰ Θεοῦ σωτῆρος αὐτοῦ. αὕτη ἡ γενεὰ ζητούντων τὸν Κύριον, ζητούντων τὸ πρόσωπον τοῦ Θεοῦ Ιακώβ. συντόμως οἶμαι τὴν γνωστικὴν ἐμφαίνουσιν ὁ προφήτης· καὶ παραδρομῇ, ὡς ἔοικεν, ἡμῖν Θεὸν εἶναι τὸν σωτῆρα ἀπέδειξεν ὁ Δαβὶδ, πρόσωπον αὐτὸν εἰπὼν τοῦ Θεοῦ Ιακώβ, τὸν εὐαγγελισάμενον καὶ διδάξαντα περὶ τοῦ πνεύματος· διὸ καὶ ὁ Ἀπόστολος χαρακτῆρα τῆς δόξης τοῦ παντὸς τὸν υἱὸν προσεῖπεν, τὸν τὴν ἀλήθειαν περὶ τοῦ Θεοῦ διδάξαντα, καὶ χαρακτηρίσαντα. ὅτι Θεὸς καὶ πατὴρ εἷς καὶ μόνος ὁ παντοκράτωρ, οὗ οὐδεὶς ἔγνω εἰ μὴ ὁ υἱὸς, καὶ ᾧ ἐὰν ὁ υἱὸς ἀποκαλύψῃ. ἕνα δὲ εἶναι τὸν Θεὸν ἀπὸ τῶν ζητούντων τὸ πρόσωπον τοῦ Θεοῦ Ιακὼβ μεμήνυται· ὃν μόνον ὄντα Θεὸν πατέρα ἀγαθὸν χαρακτηρίζει, ὁ σωτὴρ ἡμῶν καὶ Θεός. ἡ γενεὰ δὲ τῶν ζητούντων αὐτὸν, τὸ γένος ἐστὶ τὸ ἐκλεκτὸν, τὸ ζητητικὸν εἰς γνῶσιν. ἀπὸ τούτου καὶ ὁ Ἀπόστολος φησὶν, Οὐδέν ὑμᾶς ὠφελήσω, ἐὰν μὴ ὑμῖν λαλήσω ἢ ἐν Ἀποκαλύψει. ἢ ἐν γνώσει, ἢ ἐν προφητείᾳ, ἢ ἐν διδαχῇ. καί τοι πράττεταί τινα καὶ πρὸς τῶν μὴ γνωστικῶν ὀρθῶς, ἀλλ' οὐ κατὰ λόγον, οἷς ὅτι ἀνδρίας. ἔνιοι γὰρ ἐκ φύσεως θυμοειδεῖς γεγόμενοι.

A Ac mihi quidē videtur ésse prima quædam salutaris mutatio, quæ fit à gentibus ad fidem, vt prius dixi: secunda autem, quæ est à fide in cognitionem. Illa verò desinens in charitate, amicum, id quod cognoscit, ei reddit quod cognoscitur. Et fortasse qui est eiusmodi, iam præoccupauit, vt sit similis Angelis. Post eam ergo postremam quæ est in carne excellentiam, semper prout conuenit mutatus ad id quod est melius, ad paternam aulam, ad verè Dominicam per sanctam hebdomadem contendit mansionem, futurus, vt ita dicam, lumen stans & manens propriè, quod est omni ex B parte & omnino immutabile, qui est primus modus Dominicæ operationis; eius quæ dicta est à nobis remunerationis, conuenienter pietati & veræ religioni. Ex multis autem quæ sunt testimoniis, vnum summatim exemplum adducam, quod sic effertur à Propheta Dauid. Quis ascendet in montem Domini, aut quis stabit in loco sancto eius? innocens manibus, & mundo corde, qui non accepit in vano animam suam, neque iurauit in dolo proximo suo. Hic accipiet benenictionem à Domino, & C misericordiam à Deo Seruatore suo. Hæc est generatio quærentium Dominum, quærentium faciem Dei Iacob. Breuiter, vt arbitror, nobis præditum cognitione significauit Prophe-ta: cursímque & obiter, vt videtur, nobis demonstrauit Dauid, Seruatorem esse Deum, dicens eum esse faciem Dei Iacob, qui annunciauit & docuit de spiritu. Quocirca Apostolus quoque appellauit filium characterem seu typum gloriæ patris, qui veritatem de Deo docuerit, & expressérit quod Deus & pater vnus est & D solus omnipotens, quem nemo nouit nisi filius, & cui filius reuelauerit. Vnum autem esse Deum, per eos qui quærunt faciem Dei Iacob, indicatum est. quem solum esse Deum patrem bonum exprimit Seruator noster & Deus. Generatio autem quærentium eum, est genus electum, quod est vi inquirendi ad cognitionem præditum. Et ideo Apostolus quoque dicit: Nihil vobis prodero, nisi vobis locutus fuero aut in reuelatione, aut in cognitione, aut in Prophetia, aut in doctrina. Quanquam nonnulla quoque rectè fiunt ab iis qui non sunt præditi cognitione: sed non ex ratione, sicut fit in fortudine. Nonnulli enim cum sint natura iracundi,

& deinde id absque ratione aluerint, ad multa citra rationem quodã feruntur impetu, faciúntq; similia iis qui sunt magni & excelsi animi: adeò vt sordidi & illiberales opifices eadẽ nonnunquam rectè gerant, quod attinet ad tolerantiam: sed neq; ex eadẽ causa, ex qua qui est præditus cognitione, neq; idem sibi proponentes, nec si totum corpus tradãt. Charitatẽ enim non habent, vt ait Apostolus, quæ generatur per cognitionem. Quæcunque ergo fit actio à sciente, ea est recta actio: quæcunque autem ab insciente, mala est, etiamsi maxime persistat, & in hoc propositio maneat, quoniam non fit fortis ex consideratione: neq; dirigit actionem ad aliquid vtile ex iis quæ ad virtutem dirigunt, & procedunt à virtute. Eadem autẽ ratio est etiam in aliis virtutibus. Quare etiam iis cõuenienter in Dei cultu & religione. Non ergo in sanctitate solùm talis est is qui est cognitione præditus. Religioni autẽ ac Dei cultui qui fit ex sciẽtia, sunt etiam consequentia præcepta de reliqua eius vitæ institutione. Vitã enim eius qui est cognitione præditus, nũc est nobis propositum describere, non autem adducere dogmatum contemplationem, quam conuenienti tempore postea exponemus, seruato simul ordine. Vniuersa ergo verè & magnificè percepit, vt qui diuinam acceperit doctrinam. Facto igitur ab admiratione rerum creatarum initio, atque eo ipso certum argumentum atque indicium, quod ad percipiendam sit idoneus cognitionem, domo secum adferens, fit alacer & promptus domini discipulus. Simul ac autem de Deo audire cœpit ac de prouidentia, credidit ex iis quæ est admiratus. Hinc impulsus omnibus modis dat operam disciplinæ, omnia agens quibus possit accipere cognitionem eorum quæ desiderat. Desiderium autem per profectum fidei, consistit contemperatum simul cum inquisitione: id autem est fieri dignum tali & tanta contemplatione. Sic Dei gustabit voluntatem is qui est præditus cognitione: non aures enim præbet, sed animum, rebus quæ significantur ab iis quæ dicuntur. Cùm ergo ipsas rerum essentias & res ipsas acceperit per verba, merito animam quoque deducit ad ea quæ oportet, illud, Non mœchaberis, Non occides, propriè accipiens, vt dictum est ei qui est præditus cognitione, non vt ab aliis existimatur. Pergit ergo se exercens contemplatione quæ efficit scientiam,

A εἶτα μὴ δι' αὐτὸν τὸν λόγου τοῦτο θρέψαντες, ἀλόγως ὅτι τὰ πολλὰ ὁρμῶσι, καὶ ὅμοια τοῖς ἀνδρείοις δρῶσιν, ὥστε ἐνίοτε τὰ αὐτὰ κατορθοῦσι βαναύσοις ἐπιτηδεύμασι δικόλως· ἀλλ' οὔτε ἀπὸ τῆς αὐτῆς αἰτίας τῷ γνωστικῷ, ὅτε καὶ ὁ αὐτὸ προθήσονται· οὐδὲ ἀν ὁ σῶμα ἀπόν ὅπως δώσειν. ἀγαπῶ γὰρ ὅν ἔχουσι κατὰ τὸν Ἀπόστολον, τὴν ἀφ' τῆς γνώσεως γινομένην. πᾶσα οὖν ἡ ἀφ' τοῦ ἐπιστήμονος πρᾶξις, εὐπραγία· ἡ δ' ἀφ' τοῦ ἀνεπιστήμονος, κακοπραγία, κἂν ἔνιοι σώζηται· ἐπεὶ μὴ ἐκ λογισμοῦ ἀνδρίζεται, μηδὲ ὅτι τι χρήσιμον τῷ ὅτι ἀρετῶ καὶ ὅτι ἀρετῆς καθαιρούντων τὴν πρᾶξιν κατορθοῦσι. ὁ δ' αὐτὸς λόγος καὶ ὅτι τῶν ἄλλων ἀρετῶν· ὥστε καὶ ὅτι θεοσεβείας αὐτάλογον. οὐ μόνον τοίνυν ὁ διδοὺς ἡμῖν κατὰ τὴν ὁσιότητα ὁ γνωστικός· ἀκόλουθα δὲ τῇ ἐπιστημονικῇ θεοσεβείᾳ καὶ τὰ περὶ τὸν ἄλλον πολιτείαν ἐπαγγέλματα. τὸν βίον γὰρ τοῦ γνωστικοῦ ἀφαιρεῖσθαι ἡμῖν προκείσθω τὰ νῦν, οὐχὶ τὴν τῶν δογμάτων θεωρίαν παραθήσεσθαι, ἣν ὕστερον κατὰ τὸν ἐπιβάλλοντα καιρὸν ἐκθησόμεθα, σώζοντες ἅμα καὶ τὴν ἀκολουθίαν. περὶ μὲν οὖν τῶν ὅλων ἀληθῶς, καὶ μεγαλοπρεπῶς διείληφεν, ὡς ἂν θείαν χρείας διδασκαλίαν. ἔρχόμενος γοῦν ἐκ τοῦ θαυμάζειν τὴν κτίσιν, δεῖγμα τοῦ δύνασθαι λαβεῖν τὴν γνῶσιν κομίζων οἴκοθεν προθύμως μαθητὴς τοῦ Κυρίου γίνεται· εὐθέως δὲ ἀκούσας, Θεόν τε καὶ προνοίαν ἐπίστευσεν ἐξ ὧν ἐθαύμασεν· ἐνθένδε οὖν ὁρμώμενος, ἐκ πάντος τρόπου συνεργεῖ πρὸς τὴν μάθησιν, πάντ' ἐκεῖνα ποιῶν, δι' ὧν λαβεῖν δύνήσεται τὴν γνῶσιν ὧν ποθεῖ· πόθος δὲ ἐστὶ προκοπὴ πίστεως, ἅμα ζητήσει καθαρὰς συνίσταται· ὃ δ' ἐστὶν, ἄξιον γενέσθαι τῆς τοσαύτης, καὶ τηλικαύτης θεωρίας. οὕτως γεύσεται τοῦ θελήματος τοῦ Θεοῦ ὁ γνωστικός. οὐ γὰρ τὰς ἀκοὰς, ἀλλὰ τὴν ψυχὴν παρέξησι τοῖς ὑπὸ τῶν λεγομένων δηλουμένοις πράγμασιν οὐσίας τοίνυν, καὶ τὰ πράγματα αὐτὰ παραλαβὼν ἀφ' τῶν λόγων. εἰκότως καὶ τὴν ψυχὴν ὅπου τὰ δέοντα ἄγει· Οὐ μοιχεύσεις, Μὴ φονεύσεις, ἰδίως ἀναλαμβάνων ὡς εἴρηται τῷ γνωστικῷ, οὐχ ὡς παρὰ τοῖς ἄλλοις ὑπέλαβον. πρόσεισιν οὖν ἐγγυμναζόμενος τῇ ἐπιστημονικῇ θεωρίᾳ εἰς τὸ ἀναγνῶσεσθαι,

τοῖς καθολικώτερον καὶ μεγαλοπρεπέστερον εἰ-
ρημένοις· εἰδὼς δὲ μάλα, ὅτι ὁ διδάσκων ἄν-
θρωπον γνῶσιν, καὶ τὸν προφήτην Κύριός
ἐστιν, διὰ στόματος ἀνθρωπίνου Κύριος ἐνερ-
γῶν· ταύτῃ καὶ σάρκα ἀνείληφεν. Εἰκότως οὖν
οὐδέποτε ὁ ἡδὺ πρὸ τοῦ συμφέροντος αἱρεῖται·
κἂν αὖ προκαλῆται αὐτὸν καταπίνα πεῖσαι-
σιν προκατάληψιν ἐπαγωγὸς ὑπολιζο-
μένη ὡραία γυνή· ἐπεὶ μηδὲ τὸν Ἰωσὴφ τοῦ Αἰ-
γύπτου τῆς οἰκήσεως ἴσχυσεν ἐκ τοῦ δεσπότου γυνή·
ἀπεδύσατο γὰρ αὐτὴ πρὸς βίαν κατεχούσην τὸν
χιτῶνα· γυμνὸς μὲν τῆς ἁμαρτίας γινόμενος, ὃ
κόσμιον καὶ τῷ ἤθει προσαλλόμενος. εἰ γὰρ οἱ τοῦ
δεσπότου ὀφθαλμοὶ οὐχ ἑώρων, τοῦ Αἰγυπτίου
λέγω, τὸν Ἰωσήφ, ἀλλ' εἶγε τοῦ παντοκράτορος
ἐπεσκόπουν. ἡμεῖς μὲν γάρ, τῆς φωνῆς ἀκούο-
μεν, καὶ τὰ σώματα θεωρούμεν· ὁ Θεὸς δέ, ὃ
πρᾶγμα ἀφ' οὗ φέρεται τὸ φωνεῖν καὶ βλέπειν,
ἐξετάζει. ἀκολούθως ἄρα, κἂν νόσος θάνατον καὶ
ἡ τῶν πεπραγμένων γνωστικὴ, καὶ δὴ μάλιστα
ὁ φοβερώτατος θάνατος, ἀπρεπὴς μὲν καὶ τῇ
ψυχῇ πάντα εἰδὼς τὰ τοιαῦτα κτίσεως ἀναγ-
καίως ἔχει, ἀλλὰ καὶ ὕστερον δυνάμει τοῦ Θεοῦ
φάρμακον γίνεται σωτηρίας, διὰ παιδείας
τοῖς ἀπηνέστερον μεταρυθμιζομένοις ἐνεργεπιώ-
τα, πρὸς τὴν ἀγαθὴν ὄντως κατ' ἀξίαν μετε-
ξόμενα προνοίας χρώμενος. Οἶκτον τοῖς κτίσεσι,
ὅπότ' ἂν ἐρᾷ λόγος, εἰς ὅσον ἐρᾷ, καὶ πίστιν
τὸν κτίσαντα βλασφημίας, καὶ τὴν ἀπολαύσεως
Κύριος καθίσατω. οὐ μνησικακεῖ ποτὲ, οὐ
χαλεπαίνει τοῖς, κἂν μίσους ἄξιος τυγχάνῃ
ἐφ' οἷς διαπράττεται. σέβει μὲν γὰρ τὸν ποιη-
τὴν, ἀγαπᾷ δὲ τὸν κοινωνὸν τοῦ βίου, οἰκτείρων
καὶ συμπαθούμενος αὐτῷ διὰ τὴν ἄγνοιαν
αὐτοῦ· καὶ ἥδεται συμπάσχει τοῦ σώματι, τοῦ φύ-
σει παθητῷ συνδεδεμένος· ἀλλ' ὁ προπαθεῖ
καὶ τὸ πάθος γ' οὖν τὰ ἀκουσίως πεισάσης αὐτὰ-
γων ἑαυτὸν ἀπὸ τῶν πόνων ὅτι τὰ οἰκεῖα, ὁ συ-
ναποφέρεται τοῖς ἀλλοτρίοις αὐτῷ· συμπροφέ-
ρεται δὲ τοῖς ἀναγκαίοις αὐτῷ μόνον, εἰς ὅσον ἀ-
ναλγησίας τηρῆται ἡ ψυχή· ὁ γάρ πω ἐν ἐπαλή-
ψει, ἀλλ' οὐδὲ ἐν τῷ δοκεῖν, πιστὸς εἶναι βούλεται·
γνώσει δὲ καὶ ἀληθείᾳ, ὅ ἐστιν ἔργῳ βεβαίῳ, καὶ
λόγῳ, καὶ ἐνεργείᾳ. Οὐκοῦν ὁ μόνον ἐπαινῶν τὰ κα-
λὰ, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς βιάζεται καλὸς, ἐκ τοῦ ἀ-
γαθοῦ πιστὸς δοῦλος μεταβαίνων δι' ἀγάπης εἰς
φίλον, διὰ τὸ τέλειον τῆς ἕξεως, ἐκ μαθήσεως καὶ
μνήθης συνασκήσεως πολλῆς καθαρῶς ἐκτήσατο.

vt paulatim quoq. se exerceat in iis quæ
magis vniuersè & magnificentius dicta
sunt rectè, sciēs, quòd qui docet hominē
scientiam, vt ait Propheta, est Dominus,
per os hominis Dominus operans. Ideo
carnē quoque accepit. Meritò ergo nun-
quam iucundū præfert vtili, nec si casu
alioque inuadat eum meretricióq; more
fortè fortuna prouocet formosa mulier,
quoniam nec Ioseph quidē ab instituto
abducere potuit vxor domini. Ab ea au-
tem exui se patitur, per vim tenente tu-
nicā, vt qui à peccato, quidē fuerit nuda-
tus, honestatis autē & temperantiæ orna-
mentum induerit. Nā etsi oculi domini,
Ægyptij inquam, Ioseph non videbant,
at omnipotentis quidem certè inspicie-
bant. Nā nos vocem quidē audimus, &
corpora contemplamur: Deus autē rem
examinat, à qua fertur vox & aspectus.
His consequenter, si vel morbus, vel ca-
sus aliquis, eum inuaserit qui est prædi-
tus cognitione, atque adeo mors quæ est
omniū maximè terribilis, manet animo
interritus, sciens quæcumque sunt huiusmodi esse naturæ necessitatem: sed sic
quoque Dei virtute ea effici medicamē-
tum salutis, vt quæ per disciplinā eos be-
neficio afficiant qui sunt magis incom-
positi, & à sancta pro meritis verè dispertiantur prouidentia. Vtens autem rebus
creatis, quando & quantū dicet Verbum,
eíque qui creauit agens gratias, vsus carū
fit Dominus. Nunquam acceptæ est me-
mor iniuriæ, nulli indignatur, aut in
quenquam acerbè inuehitur, etiamsi sit
odio dignus propter ea quæ facit: colit
enim creatorē, diligit autē vitæ socium,
eius misertus, & pro eo orans propter
eius ignorantiā. In corpus quoque suum
per consensionē afficitur: cui quidem na-
tura patibili est alligatus. Non tamen vt
primario mouetur ex perturbatione. In
inuoluntariis quidem certè casibus, à
doloribus seipsum deducens ad ea quæ
sunt eius propria, non abducitur ab iis
quæ sunt ab eo aliena: iis autem cedit &
se accommodat quæ sunt ei solùm ne-
cessaria, quatenus illæsa conseruatur
anima. Non enim opinione aut existi-
matione solùm vult videri esse fidelis,
sed cognitione & veritate, hoc est firmo
& stabili facto, & sermone efficaci. Non
solum ergo laudat bona & honesta, sed
ipse etiam cogitur esse bonus & hone-
stus, à bono & fideli seruo factus per
charitatem amicus, propter perfectio-
nem habitus, quam ex vera disciplina
& multa exercitatione purè acquisiuit.

Cum ergo magna vi contendat vt perueniat ad ſummum cognitionis, moribus ornatus, habitu compoſitus, omnia habens commoda eius qui eſt verè cognitione præditus, pulchráſque reſpiciens imagines; multos quidem qui rectè & ex virtute ſe antea geſſerunt, patriarchas, plurimos autem prophetas, & innumerabiles Angelos, & poſtremò Dominum qui nos docuit, & oſtendit fieri poſſe vt ſummam illam vitam aſſequamur: ideo omnia mundi bona quæ ſunt in promptu & ad manum, non diligit, ne humi remaneat, ſed ea quæ ſperantur, vel potius quæ iam ſunt cognita, ſperantur autem vt quæ contingent. Hac ergo ratione labores, & tormenta, & afflictiones ſuſtinet non vt qui ſunt fortes apud Philoſophos, propter ſpem quòd præſentes quidem ſunt ceſſaturi dolores, ſint autem rurſus iucundorum futuri participes, ſed cognitio ei perſuaſionē ingenerauit firmiſſimam, futurum, vt recipiat quæ ſperat. Quocirca non ſolùm quæ hîc ſunt ſupplicia, ſed etiam iucunda contemnit omnia. Aiunt certè beatũ Petrum, cùm vidiſſet vxorem ſuam duci ad mortem, lætátum quidem eſſe quod vocaretur, & quòd domum reuerteretur, cumque eam adhortatus ac conſolatus eſſet, nomine quoque compellaſſe, ac dixiſſe, Heus tu memento Domini. Tale erat beatorum illorum matrimonium, & vſque ad amiciſſima perfecta affectio. Ea ratione Apoſtolus quoquè, qui vxorem ducit, tanquam qui non ducat, inquit, volens matrimonium minimè moueri affectione, & nequaquam diuelli à charitate in Dominum, quam tenere ad Dominum peregrinanti vxori ſuaſit qui verè vir erat. An non eſt ergo eis manifeſta fides ſpei poſt mortem, qui etiam in ipſo tempore tormẽtorum Deo agunt gratias? Firmam & conſtantem, vt opinor, fidem poſſidebant, quam fideles quoque conſequebantur operationes. Eſt ergo in quouis caſu fortis ac valida anima eius qui eſt cognitione præditus, quæ veluti corpus athletæ, & optima eſt habitudine, & maximas habet vires. Eſt enim optimi quidem conſilii in iis quæ ad homides pertinent, quod ſit iuſto faciendum per ſententiam exponens. principia enim cœlitus, & in primis vt diuinitati ſit ſimilis, lenitatem quandam ac moderationem in voluptatibus corporis doloribúſque ſibi comparat. Audacter autem inſurgit aduerſus metus, in Deo habens fiduciam.

A ὡς ἂν οὖν ἐπ' ἄκρον γνώσεως ἥκειν βιαζόμενος, παῤ ἡβὴ κεκοσμημένος, παῤ ἡμάτι κατεσταλμένος, πόλιτα ἔνδια ἔχων ὅσα πλεονεκτήματά ἐστιν τῦ κατ' ἀληθειαν γνωστικοῦ, εἰς τὰς εἰκόνας ἀφορᾶν τὰς καλὰς, πολλοὺς μὲ τοὺς κατωρθωκότας περὶ αὐτὸν πατριάρχας, παμπόλλους δ' προφήτας, ἀπείρους δ' ὅσους ἡμῖν ἀριθμῷ λογιζόμενος ἀγγέλους, καὶ τὸν ὑπὲ πάσι Κύριον, τὸν διδάξαντα καὶ παῤ ἡμᾶς τὰ δυνατὸν εἶ τὸν κορυφαῖον ἔνδιον κτήσασθαι βίον· διὰ τῦτο τὰ παρόντα πόλιτα τῦ κόσμυ καλὰ οὐκ ἀγαπᾷ, ἵνα μὴ καταμείνῃ χαμαί, ἀλλὰ τὰ ἐλπιζόμενα, μᾶλλον δ' τὰ ἐγνωσμένα ἤδη, εἰς κατάληψιν δ' ἐλπιζόμενα. ταύτη ἄρα τοὺς πόνους καὶ τὰς βασάνους, καὶ τὰς θλίψεις, οὐχ ὡς παῤ τοῖς φιλοσόφοις οἱ ἀνδρῆοι, ἐλπίδι τῦ παύσασθαι μὲ τὰ παρόντα ἀλγεινά. αὐθις δ' τῶν ἡδέων μεταφέρειν, ὑπομένῃν· ἀλλ' ἰδίᾳ γνῶσις αὐτῷ πεῖσμα βεβαιότατον ἐνεχείρισεν τῆς τῶν μελλόντων ἐλπίδων ἀπολήψεως. διὸ δ' μόνον τῶν ἐνθάδε κολάσεων, ἀλλὰ καὶ τῶν ἡδέων ἀπάντων καταφρονῆ. φασί γ' οὖν τὸν μακάριον Πέτρον, θεασάμενον τὴν αὐτῦ γυναῖκα ἀγομένην τὸν ὁδὶ θάνατον, ἡδέως μὲ τῆς κλήσεως χάριν, καὶ τῆς εἰς οἶκον ἀναπομπῆς· ὁπιφωνῆσαί δ' οὐ μάλα περιπαθῶς τε καὶ παρακλητικῶς δι' ὀνόματος προσφώνησε, Μεμνήσθω αὐτῆ τῦ Κυρίυ. τοιοῦτος ὢν ὁ τῶν μακαρίων γάμος, ἐκ μέσου τῶν φιλτάτων τελεία ἀπόθεσις. ταύτη καὶ ὁ Ἀπόστολος, Ὁ γαμῶν, φησίν, ὡς μὴ γαμῶν· ἀπερισπάστῳ τὸν γάμον ἀξιῶν εἶ καὶ ἀπερίσπαστον τῆς πρὸς τὸν Κύριον ἀγάπης· ἧς ἔχεσθαι ἀποδημίαν τῦ βίυ πρὸς τὸν Κύριον τῇ γυναικὶ ὁ παῤ ἑνὶ ἀνὴρ παρῄνεσεν. ἆρ' ἐ περόδηλος ὢν ἡ πίστις αὐτοῖς τῆς μὴ θανάτου ἐλπίδος, τοῖς καὶ ἐν αὐταῖς τῶν κολάσεων ταῖς ἀκμαῖς εὐχαριστεῖσθαι τῷ Θεῷ. βεβαίᾳ γὰρ οἶμαι τῇ πίσει ἐνέκειντο, ἣ κατὰ κολουθίαν πίσεως καὶ ἐνέργειαι. ἔστιν οὖν ἐν παύσῃ περιστάσῃ ἐῤῥωμένη τῦ γνωστικοῦ ἡ ψυχὴ, οἷ ἀθλητῦ τὸ σῶμα ἐν ἄκρᾳ εὐεξίᾳ, καὶ ῥώμῃ καθεστηκυῖα. εὔβουλος μὲν γὰρ ὑπάρχει περὶ τὰ ἀνθρώπινα τῷ δικαίῳ τὸ πρακτέον γνωματεύουσα, τὰς ἀρχὰς θεόθεν αἰωθεν, καὶ πρὸς τὴν θείαν ἐξομοίωσιν πραότητα ἡδονῶν καὶ λυπῶν σωματικῶν μεταποιημένη· κατεξανίσασθαι δὲ τῶν φόβων εὐθαρσῶς, καὶ πεποιθὼς τῷ Θεῷ.

ἀτέχνως ὧν ἐπίγειος εἰκὼν θείας δυνάμεως
ἡ γνωστικὴ ψυχή, τελεία ἀρετῇ κεκοσμη-
μένη, ἐκ πόνων ἅμα τούτων φύσεως ἀ-
σκήσεως λόγου συνηυξημένου. τοῦτο δὲ κάλ-
λος τῆς ψυχῆς, νεὼς γίνεται τοῦ ἁγίου πνεύ-
ματος, ὅτ' ἂν ἀβλαβῶς ὁμολογουμένῳ τῷ
εὐαγγελίῳ κατὰ πόντα κτήσηται τὸν βίον.
ὁ τοιοῦτος ἄρα κατεξανίσταται πάντος φόβου,
πάντος δεινοῦ, οὐ μόνον θανάτου, ἀλλὰ καὶ
πενίας, καὶ νόσου, ἀδοξίας τε καὶ τῶν ὅσα
τούτοις συγγενῆ, ἀήττητος ἡδονῇ γλυκάζων,
καὶ τῶν ἀλόγων ἐπιθυμιῶν κύριος. οἶδεν γὰρ
εἰδέναι τὰ ποιητέα, καὶ μὴ ἐγνωκὼς κρί-
νος τά τε τῷ ὄντι δεινὰ, καὶ τὰ μή· ὅθεν
ἐπισημόνως ὑφίσταται ἃ δεῖ καὶ προσήκειν
αὐτῷ ὁ λόγος ἐπαγγέλλει, ἀφαιρῶν ἐπι-
σημόνως τῷ ὄντι τὰ θαρραλέα, τουτέστι τὰ
ἀγαθὰ, ἀπὸ φαινομένων, καὶ τὰ φοβερὰ
ἀπὸ τῶν δοκούντων, οἷ θανάτου, καὶ νόσου,
καὶ πενίας· ἀλλ' ἀφ' δόξης μᾶλλον ἢ ἀληθείας
ἔχεται. ἔστ' ὁ τῷ ὄντι ἀγαθὸς ἀνὴρ, ὁ ἔξω
τῶν παθῶν, κατὰ τὴν ἕξιν ἢ ἀφαίρεσιν τῆς
ἀναρρέτου ψυχῆς ὑπόβας ὅλον τὸν ἐμπα-
θῆ βίον· τούτῳ πάντα ἐξ ἑαυτὸν ἀνήρτη-
ται, πρὸς τὴν τοῦ τέλους κτῆσιν. τὰ μὲν
γὰρ λεγόμενα τυχηρὰ, δεινὰ ταῦτα τῷ
σπουδαίῳ, οὐ φοβερά, ὅτι μὴ κακά· τὰ δὲ
τῷ ὄντι δεινὰ, ἀλλότρια χριστιανοῦ τοῦ
γνωστικοῦ, ἐκ διαμέτρου κεχωρισμένα τοῖς ἀ-
γαθοῖς, ὅπερ κακὰ, καὶ ἀμήχανον ἅμα
τῷ αὐτῷ τὰ ἐναντία κατὰ τὸν αὐτὸν, καὶ
πρὸς τὸν αὐτὸν ἀπαντᾶν χρόνον. ἀμέμφως
ποιῶν ὑποκρινόμενος δὲ δρᾶμα τοῦ βίου, ὃ-
περ αὐτῷ ὁ Θεὸς ἀγωνίσασθαι παρέσχη, τά τε
προακτέα, τά τε ὑποστελλέα γνωρίζει.
μή τι οὖν διὰ δι' ἄγνοιαν τῶν δεινῶν, καὶ μὴ
δεινῶν συνίσταται διὰ δειλία. μόνος ἄρα θαρ-
ραλέος ὁ γνωστικὸς, τά τε ὄντα ἀγαθὰ, καὶ τὰ
ἐσόμενα γνωρίζων· συνεπισάμενος δὲ τούτοις.
ὡσαύτως ἔφην, καὶ τὰ μὴ τῷ ὄντι δεινά· ἐπεὶ
μόνῳ κακῶν ἐμφανὲς οὖσιν εἰδὼς καὶ καθαι-
ρετικῷ τῶν ὄντι τῷ γνῶσιν προσκοπούντων
τοῖς ὅπλοις τοῦ Κυρίου πεφραγμένος, καται-
πολεμεῖ ταύτης. οὐ γὰρ ἐν δι' ἀφροσύνην
τι συνίσταται, καὶ διαβόλου ἐνεργείαν, μᾶλ-
λον δ' συνέργειαν, τοῦτ' εὐθὺς διάβολος ἐν
ἀφροσύνῃ· ὅτι μηδεμία ἐνέργεια φρόνησις·
ἕξις γὰρ ἐν φρόνησις· εὐθεμία δὲ ἐνέργεια ἕξις.

A Reuera ergo terrestris diuinæ virtutis imago est anima cognitione prædita, perfecta virtute exornata ex his omnib. simul, natura, exercitatione, & quæ simul cum eo creuit, ratione. Hæc pulchritudo animæ fit templum sancti Spiritus, quãdo dispositionem Euangelio consentientem per totam vitam habuerit. Qui est eiusmodi, insurgit aduersus omnem metum, omne periculum, & quicquid est formidabile: non solùm mortẽ, sed etiã paupertatem, & morbum & ignominiã, & quęcunque sunt huius generis, vt qui & à voluptate vinci nequeat, & rationis B expertib. dominetur cupiditatibus. Bene enim nouit quę sint agenda & quæ non: vt qui strenuè nouerit quęnam sint reuera grauia ac pertimescenda, & quæ non. Vnde scienter ea sustinet quę oportet, & quæ decere ei dictat ratio; scienter distinguens ea de quibus habenda est fiducia: hoc est, ea quæ sunt bona, ab iis quæ videntur; & terribilia ab iis quæ apparent, morte scilicet, morbo, & paupertate. quę quidem sunt opinionis potius quàm veritatis. Hic est qui reuera est vir bonus, qui per habitum vel dispositionem animæ virtute præditę remotus ab C animi perturbationibus, vniuersam vitam superauit perturbationibus obnoxiam. Huius omnia à seipso dependent ad finem acquirendum. Nam quæ fortunæ dicuntur incommoda, ea viro bono non sunt formidabilia, quoniam non sunt mala. Quæ autem verè sunt grauia, ea sunt à Christiano aliena qui est præditus cognitione, vt pote quæ ex diametro pugnant cum bonis, quoniam ea sunt mala, nec fieri potest vt eidem eodem tempore simul insint contraria. Qui citra vllam ergo reprehensionem agit actum vitæ, quem ei Deus agẽdum præbuerit quæ sunt agenda & quæ sustinẽda cognoscit. An nõ enim ob quæ sunt gra- D uia aut non grauia, ignoratione oritur timiditas? Quare, solus is qui est præditus cognitione, audẽti fidentique est animo vt qui norit bona quæ sunt, & futura sunt: Cum his autẽ, vt dixi, vnà sciens ea quæ non sunt reuera grauia (vt qui sciat solum vitium esse inimicum, & exitium afferre iis qui proficiunt ad cognitionẽ) armis Domini munitus, aduersus id bellum gerit. Non n. si quid ex imprudẽtia, & diaboli operat one vel potius cooperatione consistit, hoc protinus imprudẽtia erit aut diabolus. Quoniã nulla operatio est prudentia: prudentia enim est habitus. Nulla autẽ operatio est habitus

Non ergo neque quæ propter ignorationem consistit actio, iam est ignoratio, sed vitium quidem est propter ignorationem, non tamen ignoratio: neque enim affectus, neque peccata sunt vitia, etsi procedant à vitio. Nullus ergo citra rationem fortis, est cognitione præditus: nam pueros quoque sic dixerit aliquis fortes, qui quæ sunt formidabilia sustinent, propter eorum quæ sunt grauia ignorationem: ignem quidem certè sic tangunt: Sed & feras quæ in hastas incurrũt, cùm sint fortes citra rationem, ratione quis præditas vocauerit. Fortasse autem hi quoque fortes dicent præstigiatores se in gladios rotantes, qui ex quadam experientia propter vilem mercedem malam artem exercent. Qui est autem reuera fortis, cùm propter multorum inuidiam & æmulationem, manifestum videat periculum, quod occurrit confidenter accipit: hac ratione separatus ab aliis qui dicuntur martyres, quòd alij quidem sibiipsis præbeant occasionem, & se nescio quomodo in ipsa pericula iniiciant (si loqui sic fas est, hi verò se ex recta ratione componentes, deinde cùm Deus vocauerit prompto & alacri animo se tradentes, & confirmant vocationem ex eo quod nihil temerè & præcipitanter de se constituerint, & virum præbent examinandum in ea quæ est ex veritate rationali fortitudine. Neque ergo metu maiorum minora tolerant vt reliqui, neque timentes ne vituperentur ab iis qui sunt eiusdem loci & sententiæ, in confessione persistunt vocationis, sed propter suam in Deum charitatem lubentes parent vocationi, nullum alium sibi scopum proponentes, nisi vt Deo placeant, non autem propter præmia laborum. Nam alij quidem propter gloriæ cupiditatem: alij verò quòd vitent aliud grauius supplicium: alij verò propter quasdam lætitias & voluptates post mortem futuras, patiuntur: pueri sane in fide; beati quidem, sed qui nondum sunt viri in ea quæ est erga Deum charitate, sicut is qui est cognitione præditus. Sunt enim, sunt quemadmodum gymnicis certaminibus, ita etiam in Ecclesia, coronæ virorum & puerorum. Charitas autem ipsa propter se est eligenda & expetenda non propter aliquid aliud: Ei ergo qui est cognitione præditus, vnà cum cognitione augetur perfectio fortitudinis, ex vitæ exercitatione, quæ semper meditata est vincere motus animi.

A οὐ τοίνυν οὐδὲ ἡ δι' ἄγνοιαν συνισταμένη πρᾶξις, ἤδη ἄγνοια, ἀλλὰ κακία μέν, δι' ἄγνοιαν, οὐ μὴν ἄγνοια· οὐδὲ γὰρ τὰ πάθη, οὔτε τὰ ἁμαρτήματα, κακίαι, καί τοι ἀπὸ κακίας φερόμενα. οὐδεὶς οὖν ἀλόγως ἀνδρεῖος γνωστικός· ἐπεὶ καὶ τοὺς παῖδας λεγέτω τις ἀνδρείους, ἀγνοίᾳ τῶν δεινῶν ὑφισταμένους τὰ φοβερά· ἅπτονται γοῦν ὅτως καὶ πυρός· καὶ τὰ θηρία τοῖς ὁμόσε τοῖς λόγχαις προβαλόμενα, ἀλόγως ὄντα ἀνδρεῖα, ἀναίρετα λεγόντων· τάχα δ' οὗτοι καὶ τοὺς θαυματοποιοὺς ἀνδρείους φήσουσιν, εἰς τὰς μαχαίρας κυβιστῶντας ἐξ ἐπιτηδείας ἕνεκα, κακοτεχνοῦντας, ὑπὸ λυπρῷ τῷ μισθῷ. ὁ δὲ τῷ ὄντι ἀνδρεῖος, περιφανῆ τὸν κίνδυνον ἀφορᾷ τὸν τῶν πολλῶν ζῆλον ἔχων, εὐθαρσῶς πρὸς τὸ προσὸν ἀναδεχόμενος· ταύτῃ τῶν ἄλλων λεγομένων μαρτύρων χωριζόμενος, ἢ οἱ μὲν, ἀφορμὰς παρέχοντες σφίσιν αὐτοῖς, ὑπερριπτοῦντες αὐτοῖς τοῖς κινδυνοῖς σὺν οἷς· ὅπως; εὐσχημόνως γὰρ δίκαιον· οἱ δὲ, προσκεκλημένοις χρὴ λόγον τὸν ὀρθὸν, ἔπειτα τῷ ὄντι καλέσαντος τοῦ Θεοῦ προθύμως ἑαυτοὺς ὑποδιδόντες, καὶ τὴν κλῆσιν, σὺν τῷ μηδὲν αὐτοῖς προπετὲς συνειληφέναι, βεβαιοῦσιν, καὶ τὸν ἄνδρα ἐν τῇ κατ' ἀλήθειαν λογικῇ ἀνδρείᾳ ὀφείλεται παρέχοντα. οὐτ' οὖν φόβῳ τῶν μειζόνων δεινῶν τὰ ἐλάττω καθάπερ οἱ λοιποὶ ὑπομένοντες, οὔτε διὰ φόβον τὸν ἀπὸ τῶν ὁμοτίμων, καὶ ὁμιλημόνων ὑφορώμενοι, τῇ τῆς κλήσεως ἐμμενοῦσιν ὁμολογίᾳ· ἀλλὰ, διὰ τὸν πρὸς τὸν Θεὸν ἀγάπην, ἑκόντες πείθονται τῇ κλήσει μηδένα ἕτερον σκοπὸν ἐλόμενοι, εἰ μὴ τὸν πρὸς τὸν Θεὸν ἀρέσκειαν, οὐχὶ δὲ διὰ τὰ ἆθλα τῶν πόνων. οἱ μὲν γὰρ, φιλοδοξίαν· οἱ δὲ δυσαβείᾳ κολάσεως ἄλλης δριμυτέρας· οἱ δὲ, διὰ τινας λίδονας καὶ εὐφροσύνας τὰς μετὰ θάνατον ὑπομένοντες, παῖδες ἐν πίστει· μακάριοι μὲν, οὐδέπω δὲ ἄνδρες ἐν ἀγάπῃ τῇ πρὸς τὸν Θεὸν, καθάπερ ὁ γνωστικὸς, γεγονότες. εἰσὶ γὰρ, καθάπερ ἐν τοῖς ἀγῶσι τοῖς γυμνικοῖς, οὕτως δὲ καὶ κατὰ τὴν ἐκκλησίαν, στέφανοι ἀνδρῶν τε καὶ παίδων· εἰ δὲ ἀγάπη αὐτὴ, δι' αὐτὴν αἱρετὴ, οὐ δι' ἄλλό τι. χρὴ οὖν τὸν γνωστικὸν μετὰ γνώσεως εἰς τελειότητα τῆς ἀνδρείας ἐκ τῆς τοῦ βίου συναναστροφῆς αὔξεται, μελετήσαντος ἀεὶ τῶν παθῶν κρατεῖν.

ἄφοβον οὖν, καὶ ἀδεᾶ, καὶ πεποιθότα ὅτι Κύριον ἐν ἀγάπῃ ἀλείφουσα. καὶ γυμνάσασα, καταστεφάζει τὸν ἴδιον ἀθλητὴν, ὥσπερ δικαιοσύνη ὁ βραβευτὴς ἀληθεύειν αὐτῷ τὸν βίου θεῖσα. δικαιοσύνης γὰρ ἐστὶν ὀρθοτομεῖν φάσκειν, Ἔστω ὑμῶν τὸ ναὶ ναὶ, καὶ οὒ οὔ. ὁ δὲ αὐτὸς λόγος, καὶ ὅτι τῆς σωφροσύνης. ὅτε γὰρ μὲν διὰ φιλοτιμίαν, καθάπερ οἱ ἀθληταὶ στεφάνων, καὶ εὐδοξίας χάριν· ὅτε δὲ διὰ φιλοχρηματίαν. ὡς τινες τοιαυτοιοῦνται σωφρονεῖν, πάθει δεινῷ τὸ ἀγαθὸν μεταδιώκοντες· ὁ μὲν οὐδὲ διὰ φιλοσωματίαν, ὑγείας χάριν· ἀλλ' οὐδὲ δι' ἀγροικίαν, ἐγκρατὴς καὶ ἄγευστος ἡδονῶν, οὐδεὶς κατ' ἀλήθειαν σώφρων. ἀμέλει γευσάμενοι μόνοι τῶν ἡδονῶν οἱ τὸν ἐργάτην τείνοντες βίον, αὐτίκα μάλα καταγύουσι τὰς ἀκαμπεῖς τῆς ἐγκρατείας εἰς τὰς ἡδονάς. τοιοῦτοι δὴ καὶ οἱ νόμῳ, καὶ φόβῳ κωλυόμενοι· καιρὸν γὰρ λαβόντες παρακλέπτουσι τὸν νόμον, ἀποδιδράσκοντες τὰ καλά· διὸ δὴ δι' αὐτὴν αἱρετὴ σωφροσύνη, ἧς πάσης τελειουμένης, ἀεί τε παραμένουσα, Κύριον καὶ αὐτεξούσιον τὸν ἄνδρα καταστεφάζει, ὡς εἰς τὸν γνωστικὸν σώφρονα, καὶ ἀπαθῆ ταῖς ἡδοναῖς τε καὶ λύπαις ἀτεγκτον, ὥσπερ φασὶ τὸν ἀδάμαντα πυρί. τούτων οὖν αἰτία, διὰ ἁγιωτάτην καὶ χαριεστάτην πασῶν ἐπιστήμης ἀγάπην. παρὰ γὰρ τὸν τοῦ ἀρίστου, καὶ ἐξοχωτάτου θεραπείαν, ὁ δὴ παρ' ἑνὶ χαρακτηρίζεται, φίλον ὁμοῦ καὶ υἱὸν τὸν γνωστικὸν ἀπεργάζεται, τέλειον ὡς ἀληθῶς ἄνδρα, εἰς μέτρον ἡλικίας αὐξήσοντα. ἀλλὰ καὶ διὰ ὁμοίαν διὰ ταῦτὸ θεώρημα, συγκατάθεσίς ἐστι· τὸ δὲ ταὐτὸν, ἓν ἐστιν· διά τε φιλίαν δι' ὁμοιότητος, περαίνεται, τῆς κοινότητος ἐκ τοῦ ἑνὸς κεκλήσης. ὁ ἄρα γνωστικὸς, τοῦ ἑνὸς ὄντως Θεοῦ ἀγαπητικὸς ὑπάρχων, τέλειος ὄντως ἀνὴρ καὶ φίλος τοῦ Θεοῦ, ὡς υἱὸς καταλεγεὶς τάξεται. ταυτὶ γὰρ ὀνόματα εὐγενείας, καὶ γνώσεως, καὶ τελειότητος κατὰ τὸν τοῦ Θεοῦ ἐποπτείαν· ἣν κορυφαιοτάτην θεωρητὴν διὰ γνωστικὴ ψυχὴ λαμβάνει, καθαρὰ τελέως γενομένη, πρόσωπον, φησὶ, πρὸς πρόσωπον ὀφθῆναι ἀϊδίως καταξιουμένη τὸν παντοκράτορα Θεόν. πνευματικὴ γὰρ ὅλη γενομένη πρὸς ὃ συγγενὲς χωρήσασα ἐν πνευματικῇ τῇ ἐκκλησίᾳ, μένει εἰς τὴν αἰωνίαν τοῦ Θεοῦ. ταῦτα μὲν οὖν ταύτῃ·

A Metu ergo & formidine vacuum, & in Domino confidentem, reddit suum athletam, inungens & exercens charitas: quemadmodum ei tribuit iustitia vt per totam vitam verum dicat. Est enim iustitiæ compendium dicere: erit vestrum, ita, ita, & non, non. Eadem ratio est etiam temperantiæ. Neque enim propter honoris cupiditatem, sicut athletæ propter coronas & gloriam: neque rursus propter pecuniæ cupiditatem, vt nonnulli præ se ferunt temperantiam ac moderationem, graui perturbatione animi bonum persequentes. Sed neque B qui propter rusticitatem est continens, & non gustat voluptates, vllus verè est temperans. Certè cùm voluptates gustauerint qui in faciendo opere vitam terunt, continentiæ inflexam duritiem infringunt ad voluptates. Tales autem sunt ij quoque qui lege & metu prohibentur: nam si acceperint occasionem, furtim legem transgrediuntur, quæ honesta sunt fugientes. Quæ est autem propter seipsam expetenda temperantia, vt quæ per cognitionem perficiatur & semper maneat, dominum & imperatorem efficit hominem, vt sit temperans C is qui est cognitione præditus, & nec afficiatur à voluptatibus, nec liqueſcat doloribus, sicut aiunt, adamantem igne minimè liqueſcere. Horum ergo causa, est sanctissima & totius scientiæ præcipua charitas. Per cultum enim eius qui est optimus & excellentissimus, qui ex vno characterem accipit, amicum simul & filium efficit eum qui est præditus cognitione; perfectum reuera virum, vt qui creuerit in mensuram ætatis. Quinetiam quæ est circa eandem rem concordia ac consensio, est assensio: quod autem idem est, D vnum est. Amicitia autem perficiatur per similitudinem communitatis quæ sita est in vno. Qui est ergo cognitione præditus, cùm diligat eum qui verè est vnus Deus, & sit vir verè perfectus, & Dei amicus, in filij locum cooptatur (hæc enim sunt nomina nobilitatis & cognitionis & perfectionis in mysteriis diuinis) quam summum profectum capit anima cognitione præditi, munda planè effecta, facie, vt ait ille, ad faciem Deum omnipotentem in æternum videre dignata. Tota enim effecta spiritalis, cùm ad id quod est cognatum processerit in Ecclesia spiritali, manet in Dei requie. Atque hæc quidem hactenus.

Cùm autem ita se habeat is qui est cognitione præditus, & quod ad corpus attinet; & quod ad animam, & quod ad propinquos, seu fuerit seruus, seu hostis lege factus, seu qualiscunque æqualis est & similis (non enim conuenienter legi diuinæ despicit fratrem eodem patre & eadem matre natum) eum certè qui affligitur leuat consolationibus, adhortationibus, iis quæ sunt ad vitam necessaria succurrens: dans omnibus egentibus, licet non similiter, verum iustè & pro meritis. Quinetiam ei qui ipsum persequitur & odio habet, si eo indigeat. Parum curans eos qui dicunt, propter metum ei dedisse: si non fecerit propter metum, sed vt ei opem ferret. Qui enim vt inimicis subueniant non parcunt pecuniæ, odióque habent improbos, quomodo non erit in suos maior eorum charitas? Qui talis est, ex hoc progreditur ad perfectè sciendum, & cuinam maximè, & quantum, & quando, & quomodo sit daturus. Quis autem eius viri iurè fuerit inimicus, qui nullam inimicitiarum causam præbet omnino? Et an non sicut dicimus de Deo, Deum nulli aduersari, nec esse alicuius inimicum (est enim creator omnium. & nihil est ex iis quæ consistunt, quod nolit.) dicimus autem ei esse inimicos eos qui non parent, & ex eius præceptis non ambulant, vt qui eius testamentum prosequantur odio. idem etiam in eo qui est præditus cognitione, inueniemus. Ipse enim nulli vnquam vllo modo erit inimicus: nisi quod eius inimici intelligi potuerunt, qui in viam ei contrariam conuertuntur. Et alioqui is qui est in nobis distribuendi habitus, dicitur iustitia: quinetiam habitus discernendi pro meritis aut magis aut minus, in quibus id oportet fieri ex scientia, summæ est species iustitiæ. Ac sunt quidem quædam quæ vulgi more rectè geruntur ab aliquibus, vt continentia à voluptatibus. Quemadmodum inter gentes, ex eo quòd non possit consequi quod videt aliquis, & ex eo quòd timet homines: sunt autem etiam qui propter maiores voluptates abstinet ab iis quæ sunt iucunda in præsentia. Ita ergo etiam in fide, aut propter promissionem, aut propter Dei metum se nonnulli continent. Et est quidem fundamentum cognitionis, talis continentia, & quædã ad id quod est melius deductio, & ad id quod est perfectum incitatio. Initium enim sapiẽtię: inquit, est timor Domini.

A οὕτω δὲ ἔχων ὁ γνωστικὸς πρὸς τὸ σῶμα, καὶ πρὸς τὴν ψυχήν πρὸς τε τοὺς πέλας, κἂν οἰκέτης ᾖ, πολέμιος νόμῳ γεγονὼς, κἂν ὁστισοῦν, ἴσος καὶ ὅμοιος διείσκεται. οὐ γὰρ ἐπιφορᾷ τὸν ἀδελφὸν καὶ τὸν θεῖον νόμον, ὁμοπάτριον ὄντα, καὶ ὁμομήτριον· ἀμελεῖ θλιβόμενον ἐπικουφίζῃ, παραμυθίαις, παρορμήσεσι, ταῖς βιωτικαῖς χρείαις ἐπικουρῶν, διδοὺς τοῖς δεομένοις πᾶσιν, ἀλλ' οὐχ ὁμοίως, δικαίως δὲ καὶ κατὰ τὴν ἀξίαν· πρὸς δὲ, καὶ τὸν κακολογοῦντα, καὶ μισοῦντα, εἰ τούτου δέοιτο·
B ὀλίγα φροντίζων τῶν λεγόντων ἀφ' ὑποψίας αὐτῷ δεδωκέναι, εἰ μὴ ἀφ' ὑποψίας, ἀλλ' ἐπικουρίας ἕνεκα τοῦτο ποιοῖη. οἱ γὰρ πρὸς ἐχθροὺς ἀφιλάργυροι καὶ μισοπόνηροι, πόσῳ μᾶλλον πρὸς τοὺς οἰκείους ἀγαπητικοί; ὁ τοιοῦτος ἐκ τούτου προέρχεται τὸ ἀκριβῶς εἰδέναι, ᾧ ὅτῳ ἂν δεῖ μάλιστα, καὶ ὁπόσον, καὶ ὁπότε, ᾧ ὅπως δοτέον. τίς δ' ἂν καὶ ἐχθρὸς δικαίως γένοιτο ἀνδρὸς οὐδεμίαν ἀδικίας πρόφασιν παρέχοντος αἰτίας ἔχθρας; καὶ μή τι, καθάπερ ἐπὶ τοῦ Θεοῦ, οὐδενὶ μὲν ἀντικεῖσθαι λέγομεν τὸν Θεὸν, οὐδὲ
C ἐχθρὸν εἶναι τινός· πάντων γὰρ κτίστης, καὶ οὐδὲν ὄντι τῶν ὑποστάντων ὃ μὴ θέλει· φαμὲν δ' αὐτῷ ἐχθροὺς εἶναι τοὺς ἀπειθεῖς, καὶ μὴ κατὰ τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ πορευομένους, οἳ τοὺς διαθρύπτοντας αὐτοῦ τὴν διαθήκην· τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ἐπὶ τοῦ γνωστικοῦ βουλόμεθα εἶναι. αὐτὸς μὲν γὰρ οὐδενὶ οὐδέποτε κατ' οὐδένα τρόπον ἐχθρὸς ἂν γένοιτο· ἐχθροὶ δὲ εἶναι νοοῖτο αὐτῷ οἱ τὴν ἐναντίαν ὁδὸν τρεπόμενοι. ἄλλως τε καὶ ἡ ἕξις ἡ περὶ ἡμῖν μεταδοτικὴ δικαιοσύνη λέγεται, ἀλλὰ καὶ ἡ κατ' ἀξίαν διακριτικὴ πρὸς ὃ μᾶλ-
D λον, καὶ ἧττον, ἐφ' ὧν καθήκει κατ' ἐπιστήμην γίνεσθαι, ἀκροτάτης δικαιοσύνης εἶδος τυγχάνει. ἔστι μὲν οὖν ἃ καὶ κατὰ ἰδιωτισμὸν πρός τινων κατορθοῦται, οἷ ἡδονῶν ἐγκράτεια. ὡς γὰρ οὐ τοῖς ἔθνεσιν ἔξεστι τὸ μὴ δύνασθαι τυχεῖν ὧν ὀρέγῃ τις, καὶ οὐ τῷ πρὸς ἀνθρώπων φόβου. εἰσὶ δ' οἳ καὶ διὰ τὰς μείζονας ἡδονὰς ἀπέχονται τῶν ἐν τοῖς παροῦσιν ἡδέων. οὕτως καὶ τῇ πίστει, οἱ δι' ἐπαγγελίαν, οἱ διὰ φόβον Θεοῦ, ἐγκρατεύονταί τινες. ἀλλ' ἔστι μὲν θεμέλιος γνώσεως οἱ τοιαύτη ἐγκράτεια, καὶ προσαγωγή τις ἐπὶ τὸ βέλτιον, καὶ ἐπὶ τὸ τέλειον ὁρμή. Ἀρχὴ γὰρ σοφίας, φησὶ, φόβος Κυρίου.

ὁ τέλφος ὢ, δι' ἀγάπιω πάντα στέγῃ, πάντα
ὑπομένῃ· οὐχ ὡς ἀνθρώπῳ ἀρέσκων, ἀλ-
λὰ Θεῷ. καί τοι καὶ ὁ ἔπαινος ἕπεται αὐτῷ,
κατ' ἐπακολούθημα, οὐκ εἰς τὸ ἑαυτῷ ὠφέ-
λιμον, ἀλλ' εἰς τὸ τῶν ἐπαινούντων μίμησίν
τε καὶ χρῆσιν. λέγεται καὶ κατ' ἄλλο σημαινό-
μενον ἐγκρατής, οὐχ ὁ τῶν παθῶν μόνον κρα-
τῶν, ἀλλὰ καὶ ὁ τῶν ἀγαθῶν ἐγκρατὴς γινό-
μενος, καὶ βεβαίως κτησάμενος τῆς ἐπιστή-
μης τὰ μεγαλεῖα, ἀφ' ὧν καρποφορεῖ τὰς
κατ' ἀρετὴν ἐνεργείας. ταύτην οὐδέποτε,
προϊσάσεως γινομένης, τῆς ἰδίας ἕξεως ὁ γνω-
στικὸς ὑπερέξει. ἐμπεδος γὰρ καὶ ἀμετάβλητος
ἡ τοῦ ἀγαθοῦ ἐπιστημονικὴ κτῆσις, ἐπιστή-
μη θείων καὶ ἀνθρωπείων πραγμάτων ὑπάρ-
χουσα. οὔποτε οὖν ἄγνοια γίνεται ἡ γνῶσις,
οὐδὲ μεταβάλλει τὸ ἀγαθὸν εἰς κακόν· διὸ καὶ
ἐσθίει καὶ πίνει, καὶ γαμεῖ, οὐ προηγουμένως,
ἀλλὰ ἀναγκαίως. τὸ γαμεῖν δέ, ἐὰν ὁ λόγος
ἔρῃ λέγω, καὶ ὡς καθήκει. γινώμενος γὰρ τέ-
λφος, εἰκόνας ἔχει τοὺς Ἀποστόλους, καὶ τῶν
ὄντι ἀνὴρ οὐκ ἐν τῷ μονήρη ἐπιτετελέσθαι δεί-
κνυται βίον, ἀλλ' ἐκφυγὼν ἄνδρας νικᾷ, ὁ γά-
μῳ καὶ παιδοποιΐᾳ, καὶ τῇ τοῦ οἴκου προνοίᾳ,
ἀνωδύνως τε καὶ ἀλυπήτως ἐγγυμνασάμενος
μὴ τῆς τοῦ οἴκου κηδεμονίας, ἀλλιφέντος τῆς
τοῦ Θεοῦ γινώμενος ἀγάπης, καὶ πάσης κατε-
ξανιστάμενος πείρας, τῆς διὰ τέκνων, ἢ γυ-
ναικὸς, οἰκετῶν τε καὶ κτημάτων προσφερο-
μένης· τῷ δὲ ἀοίκῳ τὰ πολλὰ εἰς συμβέβη-
κεν ἀπειράστῳ. μόνου γὰρ οὖν ἑαυτῆς κηδόμενος,
ἥπαξ πρὸς τοῦ ἀπολομένου μὴ κτᾶται τὸν
ἑαυτῆς σωτηρίαν, προτιθέντος δὲ ἐν τῇ κτᾶται τὸν
βίον οἰκονομίᾳ, εἰκόνα ἀτέχνως σώζοντος ὀλί-
γην, τὴν τῆς ἀληθείας προνοίᾳ. ἀλλ' ἡμῖν γε,
ὡς ἔνι μάλιστα, προγυμναστέον ποικίλως τὸν
ψυχὸν, ἵνα εὐεργὲς γένηται πρὸς τὸν τῆς
γνώσεως παραδοχήν. οὐχ ὁρᾶτε πῶς μαλάττε-
ται κηρὸς καὶ καθαίρεται χαλκὸς, ἵνα τὸν ἐπόν-
τα χαρακτῆρα παραδέξηται; αὐτίκα ὡς ὁ θά-
νατος χωρισμὸς ψυχῆς ἀπὸ σώματος, οὕτως ἡ
γνῶσις, οἷς ὁ λογικὸς θάνατος, ἀπὸ τῶν παθῶν
ἐπάγων καὶ χωρίζων τὸν ψυχὸν, καὶ προάγων
εἰς τὸν τῆς εὐποιΐας ζωὸν· ἵνα τότε εἴπῃ μὴ
παῤῥησίας πρὸς τὸν Θεὸν, Ὡς θέλεις ζῶ. ὁ
μὲν γὰρ ἀνθρώποις ἀρέσκειν προαιρούμενος,
Θεῷ ἀρέσαι οὐ δύναται· ἐπεὶ μὴ τὰ συμφέ-
ροντα, ἀλλὰ τὰ τέρποντα αἱροῦνται οἱ πολλοί.

A Qui est autem perfectus, propter charitatem omnia sustinet, omnia sustinet, non vt homini placens, sed Deo. Quanquam eum quoque laus sequitur per consequentiam, non ad suam vtilitatem, sed ad imitationem & vsum eorum qui laudant. Dicitur autem alia quoque significatione continens, non solùm is qui comprimit animi perturbationes, sed etiam is qui bona continuit, & firmiter ac stabiliter acquisiit scientiæ magnitudinem, ex qua producit eas quæ ex virtute fiunt operationes. Ea facit vt si quis casus euenerit, à proprio habitu nun-
B quam excedat is qui est præditus cognitione: est enim solida & immutabilis boni quæ scientiam constituit possessio, vt quæ diuinarum rerum & humanarum sit scientia. Cognitio ergo nunquam fit ignoratio, neque bonum mutatur in malum. Quocirca & comedit, & bibit, & vxorem ducit, non principaliter, sed necessariò. Vxorem autem ducere, dico, si verbum dixerit, & vt conuenit Qui enim fuerit perfectus, exempla habet Apostolos. & reuera vir probatur non in eo quòd vitam elegerit monasticam: οὐκ
C verum ille viros vincit, qui in matrimonio, & liberorum procreatione, & domus cura ac prouidentia, citra voluptatem & dolorem se exercet, & cum in familiæ versetur curatione, indiuulsus tamen est à Dei charitate, insurgítque aduersus omnem tentationem quæ affertur per filios, vxorem & famulos, & possessiones. Ei autem qui domũ non habet, magna ex parte euenit vt non tentetur. Qui ergo sui solum modo curam gerit, vincitur ab eo qui cùm sit inferior quidẽ in iis quæ pertinent ad suam salutẽ, superior autem in iis quæ ad vitæ spectant
D dispensationem, exiguam reuera conseruat imaginem, veritatis prouidentia. Sed nobis quidem quàm fieri potest maximè prius variè exercenda est anima, vt ad suscipiendam cognitionem sit expedita & facilis. Non videtis quomodo mollitur cera & purgatur æs, vt nouum accipiat characterem? Iam verò vt mors est animæ separatio à cotpore, ita cognitio est veluti mors rationalis, abducens & separans animam à motibus & perturbationibus, & deducens ad vitam beneficentiæ & bonarum operationum, vt tunc Deo dicat liberè, viuo sicut vis. Nam cuius est institutum vt placeat hominibus, is Deo placere non potest: quoniam non quæ conferunt, sed quæ delectant multi eligunt;

qui autem Deo placet, bonis hominibus per consequentiam fit gratus & acceptus. Quomodo ergo cibus & potus & Venus ei amplius fuerit delectabilis, cùm etiam sermonem qui aliquam affert voluptatem, motúmque cogitationis & operationem iucundã, habeat suspectam? Nemo enim potest duobus dominis seruire, Deo & Mammonæ: non pecuniam intelligens sic nudè dicit, sed suppeditationem quæ fit à pecunia in varias voluptates. Reuera non potest fieri vt qui Deum cognouit magnificè & verè, eis quæ aduersantur seruiat voluptatibus. Est ergo vnus quidem solus ab omni cupiditate alienus ab initio, benignus & clemẽs Dominus, qui propter nos quoque est homo. Quicunque autẽ studẽt assimilari charactẽri qui ab ipso datus est, vt fiant expertes cupiditatis magna vi contendunt ab exercitatione. Qui. n. concupiuit, & seipsum continuit, instar est viduæ, quæ est rursus virgo per temperantiam. Is tam cognitionis mercedem seruatori & magistro reddidit, quam ipse petiit: nempe abstinentiam à malis, & bonarum actionum operationem, per quas accedit salus. Sicut ergo qui artes didicerũt, per ea quæ sunt docti alimenta acquirunt: ita is qui est cognitione præditus, per ea quæ scit, vitam acquirens, fit saluus: qui enim noluerit perturbationem excindere animæ, seipse occidit. Sed, vt videtur, alimenti quidem defectus est ignorantia animæ: nutrimentum verò, cognitio. Hæ autem sunt præditæ cognitione animæ, quas assimilauit Euangelium virginibus sanctificatis, quæ Dominum expectant. Nam virgines quidem sunt, vt quæ à malis abstinuerint, expectãt autem Dominum propter charitatẽ: sumq; accendunt lumen ad rerũ contemplationem, prudentes virgines, dicentes, ô Domine, iam tandem desideramus te recipere: secundum ea quæ tu mandasti viximus, nihil prætermittentes eorum quæ præcepisti. Quamobrem promissa quoque petimus. Precamur autem quæ sunt vtilia, cum non conueniat à te petere quæ sunt pulcherrima: & accipiemus omnia ad vtilitatẽ etiãsi videãtur esse mala quæ offerentur nobis exercitia, quę quidẽ nobis tua præbet dispensatio ac cura, ad stabilitatẽ exercendã & constantiã. Atq; is quidẽ qui cognitione est præditus, propter insignẽ sanctitatẽ, est paratior, non assequi si petat, quàm assequi si non petat. Precatio quidem est ei vniuersa vita, & cum Deo cõuersatio.

A Ἀρέσκων δὲ τῷ Θεῷ, τοῖς εὐσεβέσι τῶν ἀνθρώπων δι' ἀρετῆς κατ' ἐπακολούθημα γίνεται. πέρπνα τοίνυν τούτῳ πῶς ἔτι ἂν εἴη τὰ κατὰ τὴν βρῶσιν, καὶ πόσιν, καὶ ἀφροδίσιον ἡδονὴν, ὅπου γε καὶ λόγον φέροντά τινα ἡδονὴν καὶ κίνημα διανοίας καὶ ἐνέργημα τερπνὸν ὑφορᾶται. Οὐδεὶς γὰρ δύναται δυσὶ κύριος δουλεύειν, Θεῷ καὶ μαμωνᾷ. ὁ δὲ ἀργύριον λέγων φησὶ φιλεῖν ὅτως ἀλλὰ τὴν ἐκ τοῦ ἀργυρίου εἰς ταῖς ποικίλας ἡδονὰς χορηγίαν· τῷ ὄντι δὲ οὔτε τὸν Θεὸν ἐγνωκότα μεγαλοφρόνως καὶ ἀληθῶς ταῖς
B αἰτουμέναις δουλεύειν ἡδοναῖς. εἷς μὲν οὖν μόνος, ὁ ἀνεπιθύμητος ἐξ ἀρχῆς ὁ Κύριος ὁ φιλάνθρωπος, ὁ καὶ δι' ἡμᾶς ἄνθρωπος· ὅσοι γὰρ ὁμοιοῦσθαι σπουδάζουσι τῷ ὑπ' αὐτοῦ δεδομένῳ χαρακτῆρι, ἀνεπιθύμητοι ἐξ ἀσκήσεως γίνεσθαι βιάζονται. ὁ γὰρ ἐπιθυμήσας, καὶ κατασχὼν ἑαυτὸν, καθάπερ ἡ χήρα διὰ σωφροσύνης αὖθις παρθένος. ἔστι μισθὸς γνώσεως τῷ σώσαντι καὶ διδασκάλῳ, ὃν αὐτὸς ᾔτησεν, τὴν ἀπεχθῆ τῶν κακῶν, καὶ τὴν ἐνέργειαν τῆς βουλήσεως, δι' ὧν ἡ σωτηρία παρεγίνεται. ὥσπερ οὖν οἱ τὰς τέχνας μεμαθηκότες, δι' ὧν ἐπαγ-
C δύνασθαι πορίζονται τὰς ἕξεις, οὕτως ὁ γνωστικὸς, δι' ὧν ἐπίσταται πορίζων τὴν ζωὴν σώζεται. ὁ γὰρ μὴ θελήσας ὃ τῆς ψυχῆς ἐκκόψαι πάθος, ἑαυτὸν ἀπέκτεινεν. ἀλλ' ὡς ἔοικεν ἀτροφία μέν, ἡ ἄγνοια τῆς ψυχῆς· τροφὴ δέ, ἡ γνῶσις. αὗται δέ εἰσιν αἱ γνωστικαὶ ψυχαὶ, ἃς ἀπείκασεν τὸ εὐαγγέλιον ταῖς ἡγιασμέναις παρθένοις, ταῖς προσδεχομέναις τὸν Κύριον. παρθένοι μέν γε, ὡς καθαρὰ ἀπεχόμεναι. προσδεχόμεναι δὲ διὰ τὴν ἀγάπην τοῦ Κύριον· καὶ τὸ οἰκεῖον ἀνάπτουσαι φῶς εἰς τὴν τῶν
D πραγμάτων θεωρίαν, φρόνιμοι ψυχαί· Παρακαλοῦμέν σε ὦ Κύριε, λέγουσαι, ἤδη ποτὲ ἀπολαβεῖν· ἀκολούθως οἷς ἐνετείλω, ἐζήσαμεν, μηδὲν τῶν προηγγελμένων παραβεβηκυῖαι· διὸ καὶ τὰς ἐπαγγελίας αἰτοῦμεν· ζητοῦμεν δὲ τὰ συμφέροντα, οὐχ ὡς καθηκόντως σοῦ αἰτεῖν τὰ κάλλιστα παρὰ σοῦ· καὶ πῶς ὅτι συμφέρῃ δεξόμεθα, κἂν πονηρὰ εἶναι δόξῃ τὰ προσπίπτοντα γυμνάσια, ἃ ἡμῖν προσφέρει δι' οἰκονομίαν, εἰς στερέωσιν βεβαιότητος. ὁ μὲν οὖν γνωστικὸς, δι' ὑπερβολὴν ὁσιότητος αὐτάρκης, μᾶλλον ἐπιτυχεῖν ἕτοιμος, ἢ μὴ αἰτούμενος τυχεῖν. οὐχὶ μὲν οὖν ὁ βίος ἅπας, ἡ ὁμιλία πρὸς Θεὸν·

καὶ καθαρὸς ἢ ἁμαρτημάτων, πάντως δ βού- A
λεται τεύξεται. λέγει γὰρ ὁ Θεὸς τῷ δικαίῳ,
Αἴτησαι, καὶ δώσω σοι · ἐνοήθητι, καὶ ποιήσω.
ἐὰν μὲν οὖν συμφέροντα ᾖ παραχρῆμα λή-
ψεται · ἀσύμφορα δ' οὐδέ ποτε αἰτήσεται · δεῖ
οὐδὲ λήψεται · οὕτως ἔσται ὁ βουλήσεται. κἂν
τις ἡμῖν λέγῃ ὅτι τυγχάνειν ἔνιοι καὶ τῶν ἁ-
μαρτωλῶν τινὰ καὶ ἀπαίτησε, ἀσυνέτως μὲν τοῦτο
λέγει τὴν τοῦ Θεοῦ δικαίαν ἀγαθότητα · δίδο-
ται δὲ, οἷς καὶ ἄλλοις εὐεργετεῖν δυναμένοις.
ὅθεν οὐ διὰ τὸν αἰτήσαντα ἡ δόσις γίνεται, ἀλλ' B
ἡ οἰκονομία τοῦ σώζεσθαι δι' αὐτοῦ μέλλοντα
προορωμένη, δικαίαν πάλιν ποιεῖται τὴν δω-
ρεάν. τοῖς δ' ὅσοι ἄξιοι, τὰ ὄντως ἀγαθὰ καὶ
μὴ αἰτουμένοις δίδοται. ὅτ' οὖν ὧν μήτε κατ'
ἀνάγκην ἢ φόβον ἢ ἐλπίδα δίκαιός τις ἦ,
ἀλλ' ἐκ προαιρέσεως αὐτὴν ἡ ὁδὸς λέγεται
βασιλικὴ, ἣν ὁ βασιλικὸν ὁδεύει γένος · ὀλι-
σθηρὰ δ' αἱ ἄλλαι πρέπεται καὶ κρημνώδης.
Εἰ γοῦν τις ἀφέλοι τὸν φόβον καὶ τὴν ἐλπίδα,
ἆρα οἶδ' εἰ ἔτι ὑποστήσονται αἱ θλίψεις οἱ
γυμνάδαι τῶν παῤῥησιαζομένων φιλοσόφων. ἐπι-
θυμίαι γὰρ καὶ τὰ ἄλλα ἁμαρτήματα, τρίβολοι
καὶ σκόλοπες εἴρηται. ἐργάζεται τοίνυν ὁ γνω- C
στικὸς ἐν τῷ τοῦ Κυρίου ἀμπελῶνι, φυτεύων,
κλαδεύων, ἀρδεύων, θεῖος ὄντως ὑπάρχων
τῶν εἰς πίστιν καταπεφυτευμένων γεωργός. οἱ
μὲν οὖν τὸ κακὸν μὴ προσθέντες, μισθὸν ἀ-
ξιοῦσιν ἐργάτου λαμβάνειν · ὁ δὲ ἀγαθὰ προσ-
θεὶς ἐκ προαιρέσεως γυμνῆς, ἀπαιτεῖ τὸν μι-
σθὸν ὡς ἐργάτης ἀγαθός. ἀμέλει καὶ διπλοῦν
λήψεται, ὧν τε οὐκ ἐπίστευσε, καὶ αὐθ' ὧν ἐνερ-
γέτησεν. ὁ γνωστικὸς οὗτος περιέρχεται ὑπ' οὐ-
δενός · πλὴν εἰ μὴ ὑπερέβη ὁ Θεὸς, καὶ τοῦτο
διὰ τὸν τῶν σωζόντων ὠφέλειαν. ὑπερῴκτειρε-
ται γοῦν πρὸς τὸν πίστιν διὰ τῆς ἀνδρικῆς D
προσκαλούμενος ὑπομονῆς. ἀμέλει καὶ διὰ
τοῦτο οἱ μακάριοι Ἀπόστολοι εἰς πῆξιν, καὶ βε-
βαίωσιν τῶν ἐκκλησιῶν, εἰς πεῖραν καὶ μαρτυ-
ρίου τελειότητος ἠσθήσθη. ἔχων οὖν ὁ γνωστικὸς
ἔναυλον τὸν φωνὸν τὸν λέγουσαν, Ον ἐγὼ πα-
ταίζω, συ ἐλέησον, καὶ τοὺς μισοῦντας αὐτὸν
μετάνοιαν. τὸν γὰρ τῶν κακούργων ἐπὶ τοῖς σα-
δίοις ὑπερτελουμένου ἁμαρτίαν καὶ παίδων ἐστὶ
μὴ παύσασθαι. ὃ γὰρ ἔστιν ὅπως ὑπὸ τῶν αὐτῶν
πολυδρυθείη ποτ' ἂν ὁ γνωστικὸς, ἢ τετρῶσθαι, ἐκ
προαιρέσεως καλὸς καὶ ἀγαθὸς εἰς σωφρονί-
σας, καὶ ταύτῃ ἀπήκτος ἡδοναῖς γυμνούμενος·

Quòd si mundus sit à peccatis, omnino quod vult assequetur. Iusto enim dicit Deus : Pete & dabo tibi, cogita & faciam. Si sunt ergo vtilia, accipiet protinus : inutilia autem nunquam petet, & ideo non accipiet : Ita quod vult erit. Quòd si quis dicat nobis, quosdam etiam peccatores impetrare id quod petant: hoc quidem raro fit, propter iustam Dei bonitatem. Datur autem iis etiam qui possunt alijs benefacere : vnde non fit donatio propter eum qui petiit. sed diuina cura ac dispensatio, quia eum præuidet, qui saluus per ipsum est futurus, rursus iustam facit donationem : ijs autem qui sunt digni, ea etiam quæ verè sunt bona dantur licet non petentibus. Quando ergo non necessitate vel metu vel spe fuerit iustus aliquis, sed ex libero animi instituto, hæc dicitur via regia, quam ingreditur regale genus : sunt autem lubricæ & præcipites aliæ ab ea declinationes. Si quis ergo metum & honorem abstulerit, nescio an toleraturi iam sint afflictiones, præclari isti, & qui tanta in loquendo vtuntur libertate philosophi. Cupiditates ergo & alia peccata dicta sunt tribuli & valli. Operatur ergo is qui est præditus cognitione, in vinea Domini, plantans, putans, irrigans, verè diuinus agricola eorum qui sunt plantati in fide. Et qui malum quidem non fecerunt, æquum censent vt otij mercedem accipiant : qui autem bona fecit ex nudo ac puro animi instituto, exigit mercedem vt bonus operarius. Duplum certè accepturus est, tum ob ea quæ non fecit, tum & ea quæ bene fecit. Talis qui est cognoscendi potestate præditus, à nemine tentatur, nisi Deus permiserit, idque propter eorum qui cum eo versantur vtilitatem. Confirmat certè alios ad fidem per virilem adhortando eos tolerantiam. Et profectò propterea beati Apostoli, ad confirmandas & stabiliendas Ecclesias, ad experientiam & testimonium ducti sunt perfectionis. Cùm ergo habeat is qui est cognitione præditus, vocem hanc assidue in auribus sonantem quæ dicit : Quem ego percussero, tu eius miserere, petit vt ij etiam qui eum habent odio, ducantur pœnitentia. Nam quod de maleficis in stadiis sumitur supplicium, est etiam puerorum non contemplari : non potest enim fieri vt ab iisdem vnquam doceatur vel delectetur is qui est præditus cognitione, qui ex libero animi instituto, vt bonus esset & honestus se exercuit.

Ideóque qui aduersus voluptates, durum semper infractúmque habuit animum, nec in peccata vnquam incidit, alienorũ non castigatur exemplis malorum: multum autem abest vt terrenis voluptatibus & spectaculis delectetur, qui mundanas, etsi sint diuinæ, contempsit promissiones. Non omnis ergo qui dicit, Domine Domine, ingredietur in regnũ Dei, sed qui facit voluntatem Dei. Is autem erit qui est cognitione præditus operarius, qui mundanas quidem vincit cupiditates, licet sit adhuc in carne. De iis autem quæ cognouit futuris, & quæ adhuc sub visum non cadunt, tam certam habet persuasionem, vt ea magis adesse putet, quàm quæ sunt præsentia. Hic est aptus & oportunus operarius, qui iis quidem quæ nouit lætatur; quòd autem in huius vitæ necessitatibus volutetur, animo contrahitur, nondum dignatus efficace eorum quæ nouit participatione. Ac idcirco tanquam aliena vtitur hac vita, quatenus requirit id necessitas. Nouit ipse ieiunij quoque ænigmata horum dierum, quarti, inquam, & sexti. Dicitur autem ille quidem Mercurij, hic verò Veneris. Dicis causa ieiunat in vita, & ab auaritia, & à libidine, ex quibus omnia oriuntur vitia. Fornicationis enim sæpe iam tres supremas ex Apostoli sententia posuimus differentias, libidinem, auaritiam, idololatriam. Ieiunat ergo etiam ex lege à malis actionibus, & ex Euangelij perfectione à malis cogitationibus. Ei adhibentur etiam tentationes, non ad expiationem, sed ad propinquorum, vt diximus, vtilitatem: si laborum facto periculo &. dolorum, eos cõtempserit & ablegarit. Eadem est etiã ratio de voluptate: est enim res maxima, cùm quis eam expertus fuerit, deinde abstinere. Quid enim magnum, si quis se contineat ab iis quæ non nouit? Is vero cùm executus sit præceptum quod est ex Euangelio, facit illum diem Dominicũ, quando malam abiecerit cogitationem, & acceperit eam quæ est ex cognitione, eam quæ est in ipso Domini glorificans resurrectionem. Quinetiam cùm contẽplationis ex scientia acceperit comprehensionem, se Dominum videre existimat, visum suum deducens ad ea quæ cadunt sub aspectum, etsi videatur videre ea quæ non vult videre: castigans videndi facultatem, cùm senserit se voluptare affici ex applicatione visus. Nã hoc solùm vult videre & audire quod ad se pertinet. Iã vero fratrũ animas cõsiderãs,

A ὑποτε ἐπαοπίστων ἀμφιτήμασιν, ἀλλοτείων καλῶν ἐπιδείγμασιν ὁ παιδεύεται· πολλοῦ γε δεῖ τοῖς ὑπογείοις ἡδοναῖς τε καὶ θνητείαις διαρρεῖσθαι τοῦτον, ὃς καὶ τῶν κοσμικῶν, καί τοι θείων ὄντων, ἐπαγγελιῶν καταμεγαλοφρόνησεν. Οὐ πᾶς ἄρα ὁ λέγων Κύριε Κύριε εἰσελεύσεται εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ὁ ποιῶν τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ. οὗτος δ' ἂν εἴη ὁ γνωστικὸς ἐργάτης, ὁ κρατῶν μὲν τῶν κοσμικῶν ἐπιθυμιῶν, ἐν αὐτῇ ἔτι τῇ σαρκὶ ὤν· περὶ ὧν ἔγνω τῶν μελλόντων, καὶ ἔτι ἀοράτων, πεπεισμένος ἀκριβῶς ὡς μᾶλλον ἡγεῖσθαι τὰ ἐν ποι-

B σὶ πρᾶσιν ταῦτα. ἔστ' ἐργάτης βίωτος, χαίρων μὲν ἐφ' οἷς ἔγνω, συστελλόμενος δ' ἐφ' οἷς ἐπισκυλίεται τῇ τοῦ βίου φιλάγκῃ, μηδέπω καταξιούμενος τῆς ὧν ἔγνω ἐνεργούσης μεταλήψεως. ταύτῃ δὴ βίῳ τῷδε ὡς ἀλλοτείῳ, ὅσον ἐν αἰτίᾳ συγχρῆται μοίρᾳ. οἶδεν αὖθις καὶ τῆς νηστείας τὰ αἰνίγματα τῶν ἡμερῶν τούτων, τὴν τετράδος, καὶ τῆς παρασκευῆς λέγω, ὑπονοημίζονται γὰρ, ἡμῶν, Ἑρμοῦ· ἡ δ', Ἀφροδίτης. αὐτίκα νηστεύει περὶ τὸν βίον φιλαργυρείας τε ὁμοῦ, καὶ φιληδονίας· ἐξ ὧν αἱ πᾶσαι συμφύον-

C ται κακίαι· πορνείας γὰρ ἤδη πολλάκις τρεῖς τὰς ἀνωτάτω διαφορὰς προεθέμην περὶ τὸν Ἀπόστολον. φιληδονίαν, φιλαργυρίαν, εἰδωλολατρείαν. νηστεύει τοίνυν καὶ περὶ τὸν νόμον ἀπὸ τῶν προτάξεων τῶν φαύλων, καὶ περὶ τὸν τοῦ εὐαγγελίου τελειότητα, ἀπὸ τῶν ἐνοιῶν τῶν πονηρῶν. Τούτῳ καὶ οἱ πειρασμοὶ προσφέρονται, οὐκ εἰς τὸν ἀποκάθαρσιν, ἀλλ' εἰς τὸ τῶν πέλας ὡς ἐφαμῶν ὠφέλειαν, εἰ πεῖραν λαβὼν πόνων καὶ ὀδυνῶν κατεφρόνησεν, καὶ προπέπωκε. ὁ δ' αὐτὸς καὶ περὶ ἡδονῆς λόγος. μέγιστον γὰρ, ἐν πείρᾳ γιγνόμενον, εἶτα ἀποχέσθαι. τί γὰρ μέγα, εἰ ἃ μὴ

D οἶδέν τις, ἐγκρατεύοιτο; οὗτος ἐντολὴν τὴν κυριακὴν τὸ εὐαγγέλιον διατεθεικὸς, κυριακὴν ἐκείνην τὴν ἡμέραν ποιεῖ, ὅτ' ἂν ἀποβάλῃ φαύλην νόημα καὶ γνωστικὸν προσλάβῃ, τὸν ἐν αὐτῷ τοῦ Κυρίου ἀνάστασιν δοξάζων. ἀλλὰ καὶ ὅτ' ἂν θεωρημονικοῦ θεωρήματος κατάληψιν λάβῃ, τὸν Κύριον ὁρᾶν νομίζῃ, τὰς ὄψεις αὐτοῦ πρὸς τὰ ὁρατὰ χειραγωγῶν, καὶ βλέπειν δοκῇ ἃ μὴ βλέπειν ἐθέλει· κωλύων τὸ ὁρατικὸν, ὅτ' ἂν ἡδυπαθοῦσαν ἑαυτῷ καὶ τὴν προσβολὴν τῆς ὄψεως συναίσθηται· ἐπεὶ τοῦτο μόνον ὁρᾶν βούλεται καὶ ἀκούειν, ὃ προσήκει αὐτῷ. αὐτίκα τῶν ἀδελφῶν τὰς ψυχὰς θεωρῶν,

καὶ τὸ

καὶ τῆς σαρκὸς τὸ κάλλος αὐτὴ βλέπει τῇ ψυχῇ τῇ μόνον τὸ καλὸν αἰδοῖ τὸ σαρκικῆς ἡδονῆς ἀπισχεῖν εἰθισμένῃ, ἀδελφοί εἰσι τῷ ὄντι κατὰ τὴν κτίσιν τὴν ἐκλεγομένην, καὶ κατὰ τὴν ὁμοίωσιν, καὶ κατὰ τῶν ἔργων ὑπόστασιν, τὰ αὐτὰ ποιοῦντες, καὶ νοοῦντες, καὶ λαλοῦντες ἐνέργηματα ἅγια καὶ καλά, ἃ ὁ Κύριος αὐτοῖς ἠθέλησεν ἐκλεκτοὺς ὄντας φρονεῖν· πίστις μὲν γάρ, ἐν ᾧ τὰ αὐτὰ αἱρεῖται γνῶσις δέ, ἐν ᾧ τὰ αὐτὰ μεμαθηκέναι καὶ φρονεῖν, ἐλπὶς δέ, ἐν τῷ τὰ αὐτὰ ποιεῖν. κἂν τις τὸ ἀναγκαῖον τοῦ βίου ὀλίγον τι τῶν ὡρῶν παρὰ τὴν ὀφειλὴν ἀσχοληθῇ, χρεωκοπεῖσθαι οἴεται, ὡς ἀποστόλου ὑπὸ τοῦ πράγματος. Τοιοῦτος οὐδὲ ὄναρ ποτὲ μὴ ἁρμόζον ἐκλεκτῷ βλέπει ἀτεχνῶς. Ξένος γὰρ ὁ πρεπίδημος ἐν τῷ βίῳ πρὸς πάντα ἐστί, ὃς πόλιν οἰκῶν, τὴν τε πόλιν καταφρόνησιν, πρὸ ἀνθρώπων θαυμαζομένων· καὶ καθάπερ ἐν ἐρημίᾳ τῇ πόλει βιοῖ, ἵνα μὴ ὁ τόπος αὐτὸν ἀναγκάζῃ, ἀλλ' ἡ προαίρεσις δίκαιον ὁ γνωστικὸς ᾖ, συνελόντι εἰπεῖν, τὴν ἀποστολικὴν ἐποιήσατο αἵρεσιν πληροῖ, βιοὺς ὀρθῶς, γινώσκων ἀκριβῶς, ὠφελῶν τοὺς δεομένους, τὰ ὄρη μεθιστὰς τὰ πλησίον, καὶ τὰς τῆς ψυχῆς αὐτῶν ἀνωμαλίας ἐκβάλλων. καί τοι ἕκαστος ἡμῶν αὐτὸς τῶν ἀμπελῶν καὶ ἐργάτης. ὁ δὲ καὶ προάσων τὰ ἑαυτοῦ, λανθάνειν βούλεται τοὺς ἀδελφούς, τὸν Κύριον ἅμα καὶ ἑαυτὸν πείθων, ὅτι τε τὰς ἐντολὰς βιοῖ, προκρίνων ταῦτα δὲ ὧν εἰς πεπίστευκεν. Οπου γὰρ ὁ νοῦς τινός, φησιν, ἐκεῖ καὶ ὁ θησαυρὸς αὐτοῦ· αὐτὸς ἑαυτὸν μειονεκτεῖ, πρὸς δὲ μὴ καταφρονεῖν ποτὲ ἐν θλίψει γινόμενον ἀδελφόν, διὰ τὴν ἐν τῇ ἀγάπῃ τελείωσιν, ἐὰν δύνηται μάλιστα ῥᾷον ἑαυτὸν τοῦ ἀδελφοῦ τὴν ἔνδειαν οἴσεται. γνώσεται γὰρ οὗ τὴν ἀλγηδόνα ἐκείνου, ἴδιον ἄλγημα. καὶ ἐκ τῆς ἑαυτοῦ ἐνδείας προσλόγους δι' εὐποιΐαν πάθημά τι δύσκολον, οὐ δυσχεραίνει διὰ τοῦτο, προσαύξει δὲ ἐπὶ μᾶλλον τὴν εὐεργεσίαν. ἔχει γὰρ ἄκρατον πίστιν, τὴν περὶ τῶν πραγμάτων, τὸ εὐαγγέλιον δι' ἔργων καὶ θεωρίας ἐπαινῶν· καὶ δὴ οὐ τὸν ἔπαινον παρὰ ἀνθρώπων, ἀλλὰ παρὰ τοῦ Θεοῦ καρποῦται· ἃ ἐδίδαξεν ὁ Κύριος, ταῦτα ἐπιτελῶν· οὐδὲ περιαιρούμενος ὑπὸ τῆς ἰδίας ἐλπίδος, οὐ γεύεται τῶν ἐν κόσμῳ καλῶν, πλούτων τε ἐνταῦθα καταμεγαλοφρονῶν, οἰκτείρων τοὺς μετὰ θάνατον παιδευομένους διὰ τῆς κολάσεως ἀκουσίως ἐξομολογουμένους,

A carnis quoque pulchritudinem ipsa aspicit anima, quæ solum id quod est honestum consueuit intueri absque voluptate carnali. Fratres autem sunt qui reuera per electam creationem, & morum consensionem, & operum substantiam, eadem faciunt & cogitant & loquuntur opera sancta & honesta, quæ Dominus voluit ipsos, cùm sint electi, sentire. Nam fides est in eo, vt eadem eligant: cognitio autem in eo, quòd eadem didicerint & sentiant: spes autem in eo, quòd eadem faciant. Quòd si propter vitæ necessitatem in se nutriendo con-
B sumat aliquid temporis, fraudari se debito existimat, vt qui à suo auellatur negocio. Hinc fit reuera vt ne somnium quidem videat, quod non electo conueniat. Nam reuera is est totus hospes, & peregrinus in tota vita, qui in ciuitate habitans, contemnit ea quæ in ciuitate sunt & quæ alij mirantur, viuítque in solitudine, vt non locus eum cogat, sed liberum eligendi arbitrium eum iustum ostendat. Talis ergo qui est præditus cognitione, vt semel dicam, Apostolicam adimplet absentiam, rectè viuens, accuratè cognoscens, suos iuuans necessarios, montes propinquorum transmouens, & inæqualitates ipsorum animæ abiiciens. Quanquam vnus-
C quisque nostrum sua vitis est & operarius. Idem autem etiam quæ sunt optima agens vult latere homines, Domino simul & sibi ipsi persuadens se viuere ex præceptis, ea præferens ex eo quòd esse credidit. Vbi enim, inquit, est mens alicuius, illic est etiam eius thesaurus. Ipse seipsum diminuit. Ad hoc nunquam contemnit fratrem qui fuerit in afflictione, propter eam quæ est in charitate perfectionem, si se sciuerit facilius laturum egestatem quàm frater. Existimat certè illius dolorem esse dolorem proprium, & si ex sua præ-
D bens inopia, propter beneficentiam aliquo afficiatur incommodo, id non ægrè fert, sed adhuc magis auget beneficium. Habet enim puram & synceram fidem, eam quæ est de rebus: per opera & contemplationem laudans Euangelium. Et sane non laudem ab hominibus accipit, sed à Deo, peragens ea quæ docuit Dominus. Idem cùm attrahatur à spe propria, non gustat ea quæ sunt in mundo pulchra, omnia quæ hîc sunt magno animo despiciens: sed & eum miseret eorum qui post mortem castigantur, per supplicium inuiti confitentes;

bonam ſemper habens conſcientiam, & ſemper paratus ad exitum, vt peregrinus & hoſpes earum quæ hîc ſunt hæreditatum, memor tantùm propriorum: quæ autem hîc ſunt omnia aliena exiſtimans: non ſolùm Domini mandata admirans, ſed vt ſemel dicam, per ipſam cognitionem particeps diuinæ voluntatis, verè familiaris Domini, & mandatorum electus, vt qui ſit iuſtus: imperandi autem & regnandi poteſtate præditus, vt qui ſit cognitione præditus. Omne præterea aurum, quod eſt ſuper terram, & ſub terra, & regnum quod eſt à finibus ad fines Oceani deſpiciẽs, vt ſolum Domini cultum teneat. Quocirca & comedens, & bibens, & vxorem ducens, ſi dicat Verbum, quinetiam ſomnia aſpiciens, ſancta facit & cogitat; ea ratione ſemper mundus ad orationem. Quinetiam precatur cum Angelis, vt qui iam ſit etiam æqualis Angelis, neque eſt vnquam extra ſanctam cuſtodiã, & licet oret ſolus, habet chorum Angelorum vnà aſſiſtẽtem. Sed & nouit duplicem, & eius qui credidit operationem, & eius quod creditur, pro dignitate excellentiam. Nam iuſtitia quoque eſt duplex, vna quidem propter charitatem, altera verò propter metum. Dictum quidem certè eſt: timor Domini caſtus, permanens in ſeculum ſeculi: qui enim conuertuntur à timore ad fidem & iuſtitiam, permanent in ſeculum. Iam verò abſtinentiam à malis operatur is qui timet. Adhortatur autem benefacere charitas ædificans ſuper voluntarium, vt quis audiat à Domino: Non vos amplius dico ſeruos, ſed amicos. Etiam cum fiducia accedit ad preces. Genus autem ipſum precationis eſt gratiarum actio propter præterita, præſentia, & futura, vt quæ ſint per fidem iam præſentia: Nam cognitionis præcedit acceptio. Quinetiam ſic quoque petit vt viuat vitam in carne definitam, vt cognoſcendi poteſtate præditus, vt expers carnis, & cenſequatur quidem quæ ſunt optima, fugiat autem quæ ſunt deteriora. Petit autem ſubleuationem quoque eorum quæ nos peccauimus, & conuerſionem ad agnitionem, tam acriter ſequens eum qui vocat in exceſſu, quàm ille vocat, vt ita dicam, præcedens, propter bonam conſcientiam feſtinans ad agendas gratias, & vt cùm illic fuerit cum Chriſto, vt qui ſeipſum dignũ præbuerit propter puritatem, per quandam quaſi temperationem, habeat Dei virtutem quæ ſuppeditatur per Chriſtum.

A διαπαντὸς ἑτοίμως ἔχων πρὸς τὴν ἔξοδον, καὶ ἀεὶ ἕτοιμος ὢν, ὡς δὴ παρεπίδημος, καὶ ξένος τῶν τῆδε κληρονομημάτων, μόνων τῶν ἰδίων μεμνημένος· τὰ δὲ ἐνταῦθα πάντα ἀλλότρια ἡγούμενος· οὐ μόνον θαυμάζων τὰς τοῦ Κυρίου ἐντολὰς, ἀλλ', ὡς ἔπος εἰπεῖν, δι' αὐτῆς τῆς γνώσεως μέτοχος ὢν τῆς θείας βουλήσεως, οἰκεῖος ὄντως τοῦ Κυρίου καὶ τῶν ἐντολῶν ἐξειλεγμένος ὡς δίκαιος· ἡγεμονικὸς ὢν καὶ βασιλικὸς, ὡς ὁ γνωστικός. χρυσὸν μὲν πάντα τὸν ὑπὸ γῆς καὶ ἐπὶ γῆς, καὶ βασιλείαν τὴν ἀπὸ περάτων ἐπὶ πέρατα Ὠκεανοῦ ἐποπτεύειν, ὡς

B μόνης τῆς τοῦ Κυρίου ἀντέχεσθαι θεραπείας· βρῶσιν καὶ ἐσθίων, καὶ πίνων, καὶ γαμῶν, ἐὰν ὁ λόγος ἔρῃ, ἀλλὰ καὶ ὀνείρους βλέπων, τὰ ἅγια ποιεῖ καὶ νοεῖ· ταύτῃ καθαρὸς εἰς εὐχὴν πάντοτε. ὁ ὢν, καὶ μετ' ἀγγέλων εὔχεται, ὡς ἂν ἤδη καὶ ἰσάγγελος, οὐδὲ ἔξω ποτὲ τῆς ἁγίας φρουρᾶς γινόμενος, κἂν μόνος εὔχηται, τὸν τῶν ἀγγέλων χορὸν συνιστάμενον ἔχει. διπλοῦν οἶδε καὶ τὸν νοῦν, τοῦ πιστεύοντος ἐνέργειαν· τοῦ δὲ, πιστευομένου, τοῦ κατ' ἀξίαν ὑποχωροῦντος· ἐπεὶ καὶ ἡ δικαιοσύνη, διπλῆ· ἡ μὲν, δι' ἀγάπην· ἡ δὲ,

C διὰ φόβον. εἴρηται γοῦν, Ὁ φόβος τοῦ Κυρίου ἁγνὸς, διαμένων εἰς αἰῶνα αἰῶνος. οἱ γὰρ ἐκ φόβου εἰς πίστιν καὶ δικαιοσύνην ἐπιστρέφοντες, εἰς αἰῶνα διαμένουσιν. αὐτίκα ἀποχὴν κακῶν ἐργάζεται ὁ φοβούμενος· ἀγαθοποιεῖν δὲ προτρέπει, ἐποικοδομοῦσα εἰς ὃ ἐκτύσιον ἡ ἀγάπη, ἵνα τις ἀκούσῃ διὰ τοῦ Κυρίου, Οὐκ ἔτι ὑμᾶς δούλους, ἀλλὰ φίλους λέγω, καὶ πεποιθὼς ἤδη προσῇ ταῖς εὐχαῖς. Ὁ δὲ Εἶδως ἀπὸ τῆς εὐχῆς, Εὐχαριστία, ἐπί τε τοῖς προγεγονόσιν, ἐπί τε τοῖς ἐνεστῶσιν, ἐπί τε τοῖς μέλλουσιν, ὡς ἤδη διὰ τὴν πίστιν παρούσιν.

D τούτου δὲ ἥκειται, ὁ εἰλικρινὴς τοῦ γνῶσιν. καὶ δὴ καὶ αἰτεῖται ὅπως ζῆσαι τὸν ὡρισμένον ἐν τῇ σαρκὶ βίον, ὡς γνωστικὸς, ὡς ἄσαρκος· καὶ τυχεῖν μὲν τῶν ἀρίστων, φυγεῖν δὲ τὰ χείρονα. αἰτεῖται δὲ καὶ ἐπικουφισμὸν τοῦ ὧν ἡμάρτησαμεν ἡμεῖς, καὶ ἐπιστροφὴν εἰς ἐπίγνωσιν· ὅπως ὀξέως ἐπόμενος τῷ καλοῦντι καὶ τὴν ἔξοδον, ὡς ἐκεῖνος καλεῖ προάγων ὡς εἰπεῖν, διὰ τοῦ ἀγαθοῦ συνείδησιν πεύσεται ἐπὶ ὃ εὐαρεστῆσαι· κἀκεῖ σὺν Χριστῷ γενόμενος, ἄξιον ἑαυτὸν παραχὼν διὰ καθαρότητα, κατὰ δύναμιν ἔχῃ τοῦ δυνάμει τοῦ Θεοῦ, τοῦ διὰ τοῦ Χριστοῦ χορηγουμένου.

ὁ γὰρ μετουσίᾳ θερμότητος θερμός, οὐδὲ πυρὸς, φωτεινὸς ἀλλ' εἰ ὅλος φῶς βούλεται. Ἔστ οἶδεν ἀκριβῶς τὸ εἰρημένον, Ἐὰν μὴ μισήσητε τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα, ὡς ἔτι καὶ τὴν ἰδίαν ψυχὴν, καὶ ἐὰν μὴ τὸ σημεῖον βαστάσητε. Ταῖς τε γὰρ σωματικαῖς τὰς σαρκικὰς πολὺ τῆς ἡδονῆς τὸ φίλτρον ἐχούσας μεμίσηκεν, καὶ κατὰ μεγαλοφροσύνην πρὸς τὴν εἰς δημιουργίαν, καὶ ἐφ' ἡμῖν τὰ σαρκὸς οἰκεῖα· ἀλλὰ καὶ τῆς σωματικῆς ψυχῆς κατεξανίστασθαι, σῶμον ἐμβαλὼν ἀφιστάζοντι τῷ ἀλόγῳ πνεύματι· ὅτι ἡ σὰρξ ἐπιθυμεῖ κατὰ τοῦ πνεύματος. Τὸ σημεῖον δὲ βαστάσαι, τὸν θάνατόν ἐστιν ἐπιφέρειν, ἔτι ζῶντα πᾶσιν ἀποταξάμενον· ἐπεὶ μὴ ἴσον ἐστὶν ἀγάπη τὸν σπείραντα τὴν σάρκα, καὶ τὸν τῷ ψυχικῷ εἰς ἐπιστήμην κτίσαντος. Οὕτω δὲ ἕξις γνώμονος ὑποποιητικὴ, θᾶττον δ' λέγειν καλῶς ἐργατική, τὰ μὲν τῶν ἀδελφῶν ἁμαρτήματα μετοίσασα ὁ γνώμων εἰς ἐξομολόγησιν καὶ ἐπιστροφὴν τῶν συγγενῶν, κοινωνεῖ δὲ τῶν ἰδίων ἀγαθῶν ποθούμενος τοῖς φιλτάτοις· αὐτοὶ δὲ ἔστω αὐτῷ οἱ φίλοι. αὔξων οὖν τὰ πρὸ αὐτοῦ καταπήγματα σπέρματα, καθ' ὃν ἐνετείλατο Κύριος γεωργίαν, ἀναμάρτητος μὲν μόνῃ, ἐγκρατὴς δὲ γίνεται. καὶ μετὰ τῶν ὁμοίων ἁρμόζει τοῦ πνεύματι ἐν τοῖς χοροῖς τῶν ἁγίων, καὶν ἐπὶ γῆς ἔτι κατέχηται. Σὺν δὲ ὅλης ἡμέρας νυκτὸς λέγων, καὶ ποιῶν τὰ προστάγματα τοῦ Κυρίου ὑπερφαίνεται, ὁ προφὰς μόνον διαφὰς, καὶ μέσον ἡμέρας, ἀλλὰ καὶ περιπατῶν, καὶ κοιμώμενος, ἀμφιεννύμενός τε καὶ ἀποδυόμενος, καὶ διδάσκει τὸν υἱὸν, ἐὰν υἱὸς ᾖ τῷ γένει, ἀχώριστος ὢν τῆς ἐντολῆς καὶ τῆς ἐλπίδος, Εὐχαριστῶν ἀεὶ τοῦ Θεῷ καθάπερ τὰ ζῷα τὰ δοξολόγα τὰ ἀπὸ Ἡσαΐου ἀλληγορούμενα· ὑπομονητικὸς πρὸς πᾶσιν πειρασμὸν Ὁ Κύριος, φησὶν, ἔδωκεν· ὁ Κύριος ἀφείλετο. τοιοῦτος γὰρ καὶ τῶν ὁ Ἰὼβ, ὃς τῶν ἀφαιρεθέντων τὰ ἐκτὸς σὺν καὶ τῇ τοῦ σώματος ὑγιείᾳ, προσαπέθετο πολὺ τὰ ἀπὸ τῆς πρὸς τὸν Κύριον ἀγάπης. διὸ γὰρ, φησὶ, δίκαιος, ὅσιος, ἀπεχόμενος ἀπὸ πάσης πονηρίας. Ὃ δ' ὅσιον, τὰ πρὸς τὸν Θεὸν δίκαια καὶ τὰ τῶν πάντων οἰκονομίαν μιμούμενος. ὁ δὲ ὑπισάμενος, γνωστικὸς ἐστιν. χρὴ γὰρ μήτε, ἐὰν ἀγαθὰ ᾖ, προσηκέναι τούτοις, ὡς ἀφθόνοις οὖσι· μήτε αὖ, ἐὰν κακὰ, ἀπηχθάνεσθαι αὐτοῖς· ἀλλὰ ἐπάνω ἐστὶν ἀμφοῖν, τὰ μὲν πατοῦντα, τὰ δὲ τοῖς δεομένοις προπέμποντα. ἀσφαλὴς δὲ ἐν συμπεριφορᾷ, ὁ γνωστικὸς μὴ λάθῃ,

A Non enim caloris participatione calidus, neque ignis lucidus, sed vult totus esse lux. Idem accuratè nouit id quod dictum est: Nisi odio habueritis patrem & matrem, & præterea propriam quoque animam, & nisi signum portaueritis. Nam & carnales affectiones, quæ voluptatis maximas habēt illecebras, odit, magnóque despicit animo omnia quæ ad creationem & nutritionē carnis sunt accommodata. Etiam insurgit aduersus animam corpoream, imperium detrectanti spiritui, experti rationis, frænum iniiciens, quoniam caro concupiscit aduersus spiritum. Signum autem portare, B est mortem circumferre, adeo vt viuus adhuc omnibus renunciet? quoniam non est æqualis charitas eius qui seminauit carnem, & eius qui animam creauit ad scientiam. Hic cum ad benefaciendi habitum peruenerit, dicto citius beneficio afficit, orans vt fratrum quidem peccatorum sit particeps ad confessionem & cognatorum conuersionem, ad propria autem bona amicissimis communicanda paratissimus: Ipsi autem sic ei sunt amici. Augens autem quæ apud ipsum deponuntur semina, ea quam mandàuit C Dominus agricultura, manet quidem nulli peccato affinis: fit autem continēs, & degit cum iis qui sunt simili spiritu in choris sanctorum, etiamsi adhuc in terris detineatur. Hic toto die & nocte dicens & faciens iussa Domini, supra modum lætatur, non solum cum mane surgit & meridie, sed etiam cùm deambulat, & dormit, & vestes induit & exuit, & docet filium, si sit genere filius, inseparabilis à mandato & à spe: Deo semper agens gratias, sicut animalia glorificantia, quæ allegoricè dicuntur per Esaiam: Tolerans præterea cuiusuis tentationis, Dominus, inquit, dedit, Do- D minus abstulit. Talis erat Iob quoque, qui propter singularem in Dominum charitatem, omnia sibi externa vnà cum sanitate auferenda, deposuit: erat enim, inquit, iustus, sanctus, abstinens ab omni improbitate. Verbum autem sanctitatis, omnia diuina iura, omnémque administrationē comprehendit. Quæ cum sciret, erat præditus cognitione. Oportet enim neque si sint bona, ei esse nimium deditum: neque rursus si mala, nimium ægre ferre; sed vtrisque esse superiorem, hæc quidem conculcando, illa verò ad egenos transmittendo. In accommodando se autem admodum est cautus is qui præditus cognitione est,

ne fortè non intelligatur, aut pro dispositione habeatur dispensatio. Nunquam meminit eorum, qui in se peccarunt, sed ea remittit: quocirca iustè etiam orat, dicens, Dimitte nobis, nam nos quoque dimittimus. Nam hoc quoque vnum est ex iis quæ vult Deus, nihil concupiscere, nullum habere odio. Vnius enim voluntatis opus omnes homines. Annon autem eum qui est cognitione præditus, perfectum esse volens Seruator noster, sicut patrem cælestem, hoc est seipsum, dicens, Venite filij, audite à me timorem Domini, non vult nos amplius opus habere auxilio quod datur per Angelos, sed à seipso cùm dignus euaserit accipere, & à seipso habere præsidium per obedientiam? Qui talis est, exigit à Domino, non autem petit: & si egeant fratres, non petet ipse qui est cognitione præditus, pecuniæ copias ad eis impertiendũ: sed optabit illis suppeditari ea quibus indigent. Nam sic dat etiam preces ijs qui indigent, is qui est præditus cognitione, & non per preces inscienter simul præbet & simpliciter. Et paupertas quidem sæpe & morbus, talésque tentationes præbentur in admonitionem & correctionem præteritorum, & ad curam futurorum. Qui est eiusmodi, petet vt hi subleuentur; vt qui habeat eximium cognitionis mũnus non in vanam gloriam: verum ob hoc ipsum quod sit cognitione præditus, exercet ipse beneficentiam, vt qui factus sit instrumentum Dei bonitatis. Dicunt autem in traditionibus, Matthiam Apostolum inter cætera dixisse: Si electi vicinus peccauerit, peccauit electus: nam si se ita gessisset vt iubet Verbum seu ratio, eius vitam ita esset reueritus vicinus vt non peccasset. Quid ergo dicemus de eo qui est præditus cognitione? An nescitis, inquit Apostolus, quòd templum Dei estis? Diuinus ergo est is qui est præditus cognitione, & iam sanctus, qui Deo afflat & afflatur. Iam verò ostendens scriptura eum esse alienum à peccato, eos qui offenderunt, vendit alienigenis. Ne aspiciat autem ad concupiscentiam mulierem alienam, dicens, apertè dicit peccatum esse alienum, & præter naturam templi Dei. Templum autem, vnum quidem est magnum, vt Ecclesia: alterum verò paruum, vt homo qui seruat semen Abrahæ. Non concupiscet ergo aliquid aliud, qui habet Deum in se requiescentem. Iam verò relictis omnibus quæ sunt impedimẽto,

A λὶ ἡ συμπαθὴς ἀφθόνως χώρηται. Οὐδὲ ποτε τῶν εἰς αὐτὸν ἁμαρτησάντων μέμνηται, ἀλλὰ ἀφίησι· διὸ καὶ δικαίως αὐχεται, Ἄφες ἡμῖν, λέγων· καὶ γὰρ ἡμεῖς ἀφίεμεν· ἐν γάρ ἐστι καὶ τοῦτο ὧν ὁ Θεὸς βούλεται, μηδενὸς ἐπιθυμεῖν, μηδένα μισεῖν· ἑνὸς γὰρ θελήματος ἔργον, οἱ πάντες ἄνθρωποι· καὶ μή τι τὸν γνωστικὸν τέλειον εἰ βουλόμενος ὁ σωτὴρ ἡμῶν, ὡς τὸν οὐράνιον πατέρα, τουτέστιν ἑαυτὸν, ὁ λέγων, Δεῦτε τέκνα, ἀκούσατέ μου φόβου Κυρίου· ἵν' τῆς δι' ἀγγέλων βοηθείας ἐπιδεῆ ἔτι εἰ βούλεται τοῦτον, παρ' ἑαυτοῦ δὲ ἄξιον γινόμενον λαμβάνειν, καὶ τὸν φρουρὸν ἔχειν παρ' ἑαυτῷ, διὰ τῆς ὑπακοῆς, ὁ τοιοῦτος ἅπαντι μᾶλλον Κυρίου, οὐχὶ ἴσ καὶ αὐτεῖ. καὶ ὅτι τῶν πενομένων ἀδελφῶν, οὐκ αὐτὸς αἰτήσεται ὁ γνωστικὸς, οὐ χρημάτων παρουσίαν εἰς μετάδοσιν, ἐκείνοις δὲ ὧν δεῖ) χορηγίαν εὔξεται γενέσθαι. δίδωσι γὰρ ὄντως καὶ τὸν αἰτοῦντα τοῖς δεομένοις ὁ γνωστικὸς, καὶ τὴν διὰ τῆς αἰτήσεως ἀγνοοῦσαν ἅμα, καὶ ἀτύφως παρέχεται. πενία μὲν οὖν πολλάκις, ἢ νόσος, καὶ τοιαῦται πεῖραι, ὅτι καθαρσίαι παρέχονται καὶ πρὸς διόρθωσιν τῶν προελθόντων, καὶ πρὸς ἐπιμέλειαν τῶν μελλόντων· ὁ τοιοῦτος τὸν ἐπιτυχόντα τούτοις αἰτούμενος, ἅτε τὸ ἀξαίρετον τῆς γνώσεως ἔχων, οὐ διὰ κενοδοξίαν, ἀλλὰ διὰ τὸ εἶ) γνωστικὸν, αὐτὸς ἐργάζεται τὴν εὐποιΐαν, ὄργανον γινόμενος τῆς τοῦ Θεοῦ ἀγαθότητος. λέγουσι γ' ἐν ταῖς παραδόσεσι Ματθίαν τὸν Ἀπόστολον περὶ ἑκάστα εἰρηκέναι, ὅτι ἐὰν ὁ ἐκλεκτὸς γείτων ἁμάρτῃ, ἥμαρτεν ὁ ἐκλεκτός· Εἰ γὰρ οὕτως ἑαυτὸν ἦγε ὡς ὁ λόγον παραγορεύει, κατηξίωτο ἂν αὐτοῦ τὸν βίον καὶ ὁ γείτων εἰς τὸ μὴ ἁμαρτεῖν. τί τοίνυν περὶ αὐτοῦ τοῦ γνωστικοῦ φήσομεν; Η οὐκ οἴδατε, φησὶν ὁ Ἀπόστολος, ὅτι ναὸς ἐστὲ τοῦ Θεοῦ; ἅγιος D ἄρα ὁ γνωστικὸς, καὶ ἤδη ἅγιος, θεοφορῶν καὶ θεοφορούμενος. αὐτίκα τὸ ἁμαρτῆσαν ἀλλότριον παρεισᾶσα ἡ γραφὴ, πρὸ μὲν τοῦ ἀποστάντας τοῖς ἀλλοφύλοις, πιστεύσαι· Μὴ ἐμβλεψάτω δὲ πρὸς ἐπιθυμίαν ἀλλοτρία γυναικὶ, λέγουσα· αὐτίκρυς ἀλλότριον, καὶ παρὰ φύσιν τοῦ ναοῦ τοῦ Θεοῦ τὴν ἁμαρτίαν λέγει. ναὸς δέ ἐστιν, ὁ μὲν, μέγας, ὡς ἡ Ἐκκλησία· ὁ δὲ, μικρὸς, ὡς ὁ ἄνθρωπος ὁ τὸ σπέρμα σῴζων τὸ Ἀβραάμ. οὐκ ἄρα ἐπιθυμήσει τινὸς ἑτέρου, ὁ ἔχων ἀναπαυόμενον τὸν Θεόν. αὐτίκα πάντα τὰ ἐμποδὼν καταλιπών,

καὶ πᾶσαν τὴν περιεστῶσαν αὐτὸν ὕλην ἀφορίσας, τέμνει διὰ τῆς ἐπιστήμης τὸν ἀέρα, καὶ διελθὼν τὰς πνευματικὰς οὐσίας καὶ πᾶσαν ἀρχὴν καὶ ἐξουσίαν, ἅπτεται τῶν θρόνων τῶν ἄνω, ἐπ' ἐκεῖνο μόνον ἐρείδων, ἐφ' ὃ ἔγνω μόνον. μίξας οὖν τῇ τοῦ περιστερᾶς ὄφιν, τελείως ἅμα, καὶ βιοτικῆς ἕξεως βιοῖ, πίστιν ἐλπίδι κεράσας, πρὸς τὸ τῶν μέλλοντος ἀπεκδοχή. αἰσθάνεται γὰρ τῆς δωρεᾶς ἧς ἔλαβεν, ἄξιος γενόμενος τοῦ τυχεῖν, καὶ μεταστὰς ἐκ δουλείας εἰς υἱοθεσίαν, αἰσχύνεται τῇ ἐπιστήμῃ, μήτε μὴ γνοὺς τὸν Θεὸν, μᾶλλον δὲ γνωσθεὶς τε πρὸς αὐτοῦ ἐπὶ τέλει, πρὸς ἀξίαν τῆς χάριτος ἐνδεικνύμενος τὰ ἐνεργήματα. ἕπεται γὰρ τὰ ἔργα τῇ γνώσει, ὡς τῷ σώματι ἡ σκιά. ἐπ' οὐδενὶ οὖν εἰκότως καταμέμφεται τῶν συμβαινόντων, οὐδὲ ἐπαισθάνεται τῶν κατὰ τὴν οἰκονομίαν ἐπὶ τῷ συμφέροντι γινομένων. οὐδὲ αἰδεῖται ἀποθανεῖν, εὐσχημόνως ὢν τῆς ἐξουσίας ὀφθῆναι· πρόδηλος, ὡς ἔπος εἰπεῖν, ἐκ τῆς ψυχῆς ἀποκεκαθαρμένος πάλαι, ὅτε δὲ μᾶλλον ἐπιστάμενος ἄμεινον αὐτῷ μετὰ τὴν ἔξοδον γενέσθαι. ὅθεν οὐδέποτε ὃ ἡδὺ, καὶ τὸ συμφέρον προκρίνει τῆς οἰκονομίας· γυμνάζων ἑαυτὸν διὰ τῶν ἐντολῶν, ἵνα καὶ πρὸς τὸν Κύριον εὐάρεστος ἐν πᾶσι γένηται, καὶ πρὸς τὸν κόσμον ἐπαινετός· ἐπεὶ τὰ πάντα ἑνὸς τοῦ παντοκράτορος Θεοῦ ἴσασιν. Εἰς τὰ ἴδια, φησὶν, ἦλθεν ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ, καὶ οἱ ἴδιοι αὐτὸν οὐκ ἐδέξαντο. διὸ καὶ ἐπὶ τῇ τῶν κοσμικῶν χρήσει, οὐ μόνον εὐχαριστεῖ καὶ θαυμάζει τὴν κτίσιν, ἀλλὰ καὶ χρώμενος ὡς προσῆκεν ἐπαινεῖται· ἐπεὶ τὸ τέλος αὐτῷ διὰ ἐνεργείας γνωστικῆς τῆς κατὰ τὰς ἐντολὰς εἰς θεωρίαν φέρουσα. ἐνθένδε ἤδη διὰ ἐπιστήμης τὰ ἐφόδια τῆς θεωρίας καρπούμενος, μεγαλοφρόνως τε τὴν γνώσεως ἀναδεχόμενος μέγεθος, προσίσιν ὅτι τὴν ἁγίαν τῆς μεταθέσεως ἀμοιβήν. ἀκήκοεν γὰρ τοῦ Ψαλμοῦ λέγοντος, Κυκλώσατε Σιὼν, καὶ περιλάβετε αὐτὴν· διηγήσασθε ἐν τοῖς πύργοις αὐτῆς· αἰνίσσεται γὰρ οἶμαι τοὺς ὑψηλῶς προσδεξαμένους τὸν λόγον, ὑψηλοὺς ὡς πύργους ἔσεσθαι, καὶ βεβαίως ἐν τε τῇ πίστει καὶ τῇ γνώσει ἑστάναι· ἃ ταῦτα μὲν ὡς ἔνι μάλιστα διὰ βραχυτάτων περὶ τῆς γνωστικοῦ τοῖς Ἕλλησι σπερματικῶς εἰρήσθω· ἰστέον δὲ ὅτι ἐὰν ἐν τούτων ὁ πιστὸς ἢ καὶ δεύτερον κατορθώσῃ, ἀλλ' ὅτι γε ἐν πᾶσιν, ἀλλ' οὐδὲ μιᾷ μετ' ἐπιστήμης τὰ ἄκρα, καθάπερ ὁ γνωστικός.

A & despecta tota quæ cum abstrahit materia, cælum secat per scientiam: & spiritalibus transmissis essentiis, & omni principatu & potestate, tangit supremos thronos, ad illud solum tendens, propter quod solum cognoscebat. Serpente ergo iuncto cum columba, simul perfectè viuit & cum bona cõscientia, spem fide commiscens ad expectationem futuri. Sentit enim donum quod accepit, vt qui dignus sit habitus qui consequeretur, & translatus sit à seruitute in filiorum adoptionem, consequenter scien-
B tiæ: vt qui neque non cognouerit Deum, sed potius sit ab ipso cognitus propter finem, & pro gratiæ meritis ostendat operationes: opera enim sequuntur cognitionem non secus ac vmbra corpus. Meritò ergo nihil eum conturbat ex iis quæ accidunt, neque quicquam veretur ex ijs quæ vtilitatis causa à diuino fiunt cõsilio: neque erubescit mori, vt qui bonam habeat conscientiam, vt ostendatur potestatibus, ab omnibus, vt semel dicam, animæ maculis emundatus, & qui sciat post excessum ex hac vita fore, vt secum melius agatur. Vnde iucundum & vtile nunquam dispẽsationi & diuino
C præfert consilio, per mandata seipsum exercens vt euadat Domino gratus, & acceptus in omnibus, & apud mundum laudabilis, quandoquidem dependent omnia ab vno Deo omnipotẽte. In propria, inquit, venit filius Dei, & sui eum non receperunt. Quamobrem etiam in vsu rerum mundanarum, non solùm agit gratias & admiratur creaturam, sed etiam vtens vt oportet laudatur. quoniam ei finis desinit in contemplationẽ per operationem ex cognitione profectam, quæ fit conuenienter mandatis. Hinc iam per scientiam colligens viaticum contemplationis, postquam magnificè accepit magnitudinem contem-
D plationis, procedit ad translationis sanctam remunerationem. Audiuit enim Psalmum dicentem: Circumdate Sion, & comprehendite eam, narrate in turribus eius. Significat enim, vt arbitror, eos qui Verbum altè susceperunt, futuros altos vt turres, & firmiter & stabiliter staturos in fide & cognitione. Et hæc quidem quàm fieri potest breuissimè dicta sint Græcis instar seminis, de eo qui est præditus cognitione. Sciendum est autem, quod si vnum vel alterum ex his fidelis rectè gesserit, non tamen geret omnia, neque cum summa illa scientia cum qua is qui est præditus cognitione,

neque ea perturbationum vacuitate quæ est in eo qui est præditus cognitione: per quam eius qui fidelis est perfectio, per charitatem in virum procedens perfectum ad mẽsuram peruenit ætatis, Deo assimilata: vt quæ verè facta sit æqualis Angelis. Succurrũt multa quidem alia, quæ ex scriptura adduci possunt, testimonia. Satius autem existimamus hanc laudem propter disputationis nimiam prolixitatem, iis relinquere qui volunt laborare, permittentes vt vnà etiam elaborent dogmata, per allegationem scripturarum. Vnius autem breuissimè meminero, ne locum prætermittam non adnotatum. Dicit enim diuinus Apostolus in priore Epistola ad Corinthios. Audet aliquis vestrum habens negociũ cum alio, iudicio contendere apud iniustos & non apud sanctos? An nescitis quòd sancti mundum iudicabunt? & quæ sequuntur. Cùm sit autem locus prolixior, adhibitis Apostoli, quæ maxime ad rem faciunt verbis, quam poterit breuissime fieri, & quasi in transitu ipsum interpretabimur locum, sensúmque Apostolici adducemus dicti, quo describit perfectionem eius qui est præditus cognitione. Non constituit enim eum qui est præditus cognitione, ex hoc solùm quod magis iniuria afficiatur, quàm afficiat: sed & docet eum etiam obliuisci acceptæ iniuriæ, ne permittens quidem malè precari ei qui fecit iniuriam. Scit enim Dominum quoque apertè iussisse orare pro inimicis. Dicere enim eum qui est affectus iniuria iudicio contendere apud iniustos, nihil est aliud quàm velle videri vicem reddere, & velle iniuriam referre, quod quidem est ipsum quoque similiter facere iniuriam. Quod autẽ dicit velle se aliquos apud sanctos iudicio contendere, ostendit eos qui petunt precibus vt iis qui fecerunt iniuriam par pari referatur: & esse quidem prioribus secundos meliores, sed nondũ planè obedientes, nisi iniuriæ perfectè obliuiscentes, ex doctrina Domini precentur etiam pro inimicis. Pulchrum est ergo quòd bonam mentem ex ea quæ est ad fidem pœnitẽtia acceperint. Nam etsi veritas eos videatur habere inimicos qui inuident & æmulantur, ipsa tamen nulli est inimica: nam & Deus facit solẽ suum oriri super iustos & iniustos. Quin etiam ipsum Dominum misit ad iustos & iniustos, & qui contendit Deo assimilari, per maximam iniuriæ acceptæ obliuionem, remittens septuagesies septies,

καὶ δὴ τῆς κτ' τὸν γνωστικὸν ἡμῖν, ὡς εἰπεῖν, ἀπαθείας, καθ' ἣν ἡ τελείωσις τοῦ πιστοῦ δι' ἀγάπης εἰς ἄνδρα τέλειον εἰς μέτρον ἡλικίας προβαίνουσα ἀφικνεῖται, ὁμοιωμένη Θεῷ, ἰσάγγελος ἀληθῶς γιγνομένη. πολλὰ μὲν καὶ ἄλλα ἐκ γραφῆς μαρτυρεῖα ἔστιν προσαπτήσασθαι· ἄμεινον δ' οἶμαι κωφῆσθαι τῷ τοιούτῳ φιλοτιμίαν διὰ τὸ μῆκος τοῦ λόγου, τοῖς πονεῖν ἐθέλουσι καὶ προσέτι πονεῖν τὰ δόγματα κατ' ἐκλογὴν τῶν γραφῶν ὑπηρέτοις ἐῶντες. μιᾶς δ' οὖν διὰ βραχυτάτων ὑπομνησθήσομαι, ὡς μὴ ἀνεπισημείωτον προσαλιπεῖν τὸν τόπον. λέγει γὰρ ἐν τῇ προτέρᾳ τῇ πρὸς Κορινθίους ὑπογραφῇ ὁ θεῖος Ἀπόστολος. Τολμᾷ τις ὑμῶν, πρᾶγμα ἔχων πρὸς τὸν ἕτερον, κρίνεσθαι ὑπὸ τῶν ἀδίκων, καὶ οὐχὶ ὑπὸ τῶν ἁγίων; οὐκ οἴδατε ὅτι οἱ ἅγιοι τὸν κόσμον κρινοῦσι; καὶ τὰ ἑξῆς. μεγίστης δ' οὔσης τῆς ἐκκοπῆς, τοῖς ὑπηκόοις τῶν ἀποστολικῶν συνιχνεύοντες λέξεσι, διὰ βραχυτάτων ὡς ὑπὸ τρόμου οἷ μεταφέρουσι τὴν ῥῆσιν, τὴν διάνοιαν τοῦ ῥητοῦ τοῦ Ἀποστόλου προθησόμεθα, καθ' ὃν τοῦ γνωστικοῦ τὴν τελειότητα ὑπογράφει. οὐ γὰρ ὅτι τοῦ ἀδικεῖσθαι μᾶλλον ἢ ἀδικεῖν ἴσησιν τὸν γνωστικὸν μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀμνησίκακον εἰς διδάσκει, μηδὲ εὔχεσθαι κτ' τοῦ ἀδικήσαντος ὑπερέπων. οἶδεν γὰρ καὶ τὸν Κύριον αἰτίκρις εὔχεσθαι ὑπὲρ τῶν ἐχθρῶν προδιαλέγοντα. ὃ μὲν οὖν ὅτι τῶν ἀδίκων κρίνεσθαι τὸν ἠδικημένον φάσκειν, οὐδὲν ἄλλ' ἢ ἀνταποδοῦναι βούλεσθαι δοκεῖν, καὶ αὐταδικῆσαι δι' ἑτέρου ἐθέλειν· ὅπερ ὁμοίως ἐστὶν ἀδικῆσαι καὶ αὐτόν. ὃ δ' ὅτι τῶν ἁγίων κρίνεσθαι ἐθέλειν τινὰς λέγειν, ἐμφαίνει τοὺς δι' ὀλιγῆς τοῖς ἀδικήσασιν ἀνταποδοθῆναι τὴν πλεονεξίαν αἰτουμένους· καὶ εἰ μὲν τῶν προτέρων τοὺς δευτέρους ἀμείνους, οὐδέπω δ' ἀπειθεῖς, ἵνα μὴ ἀμνησίκακοι τέλεον γινόμενοι, κτ' τὴν τοῦ Κυρίου διδασκαλίαν προστύχωσι καὶ ὑπὲρ τῶν ἐχθρῶν. καλὸν οὖν καὶ φρένας καλὰς ἐκ μετανοίας αὐδεῖ τῆς εἰς τὴν πίστιν μεταλαβεῖν. εἰ γὰρ καὶ ἐχθροὶ ἀλήθια τοῖς προσζηλοιοῦσι κεκτῆσθαι δοκεῖ, ἀλλ' οὔτι γε αὐτὴ διεχθρόεσσά τινι. ὅ τε γὰρ Θεὸς ὑπὲρ δικαίους καὶ ἀδίκους τὸν αὐτὸν ὑπανατέλλει ἥλιον, καὶ τὸν Κύριόν γε αὐτὸν ὑπὲρ δικαίους ἔπεμψεν καὶ ἀδίκους· ὅ τε ἐξομοιοῦσθαι βιαζόμενος Θεῷ, ἀφεὶς τῆς πολλῆς ἀμνησικακίας ἑβδομηκοντάκις ἑπτὰ,

οἷ χ̄ῦ πάντα τὸν βίον καὶ κατ' ὅλον τὸν κοσμικὸν ἀποκάλυψιν, ἑβδομάσιν ἀριθμουμέναις σημαινομένῳ, πάντι τῷ χρηστεύεται, εἰ καί τις τὸν πάντα τοῦτον ἐν σαρκὶ βιοὺς χρόνον, ἀδικεῖ τὸν γνωστικόν. ἀ γὰρ τὸν κτῆσιν μόνῳ ἄλλοις ἐπιτρέπειν ἀξιοῖ τὸν σπουδαῖον τῶν ἠδικηκότων αὐτόν, ἀλλὰ καὶ παρ' ἐκείνων αἰτεῖσθαι τῶν κριτῶν βούλεται τὴν δίκαιον τὴν ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν τοῖς εἰς αὐτὸν πεπλημμεληκόσι· καὶ εἰκότως· εἴγε ὃ ἐκτὸς μόνον καὶ ὃ περὶ σῶμα, κἂν μέχρι θανάτου προβαίνῃ, πλεονεκτοῦσιν οἱ ἀδικεῖν ἐπιχειροῦντες· ὧν οὐδὲν οἰκεῖον τῷ γνωστικῷ πῶς ἡ ἂν καὶ ἀγγέλοις τις κρίνῃ τοὺς ἀποστάτας, αὐτὸς ἀποστάτης ἐκείνης τῆς χ̄ῦ τὸ διαγγέλιον ἀμνησικακίας γεγόμενος; Διὰ τί οὐχὶ μᾶλλον ἀδικεῖσθε; φησί· Διὰ τί οὐχὶ μᾶλλον ἀποστερεῖσθε; ἀλλὰ ὑμεῖς ἀδικεῖτε καὶ ἀποστερεῖτε, οὐχὶ θεοὺς καὶ τούτων δηλονότι τοὺς κατ' ἄγνοιαν πλημμεληκότας, καὶ ἀποστερεῖσθε τῆς τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας τε καὶ ἀγαθότητος, ὅσον ἐφ' ὑμῖν, τοὺς καθ' ὧν εὔχεσθε, καὶ τοὺς ἀδελφούς· οὐ πρὸς χ̄ῦ πίστιν μόνον, ἀλλὰ καὶ πρὸς προσηλύτους λέγων. Εἰ γὰρ καὶ ὁ νῦν διεμβρύων ὕστερον πιστεύσῃ, οὐκ οἴδαμεν οὐδέπω ἡμεῖς. ἐξ ὧν σαφὲς, εἰ καὶ μὴ πάντας ἐστὶ, ἡμῖν γε οὖν δοκεῖν ἔστι ἀδελφούς. ἤδη γὰρ καὶ πάντας ἀνθρώπους, ἑνὸς ὄντας ἔργου Θεοῦ, καὶ μιᾶς εἰκόνα, διὰ μὲν οὐσίαν περιβεβλημένους, καὶ τετολωμένοι τύχαις ἄλλοι ἄλλων μᾶλλον, μόνος ὁ διὰ πίστεως γνωρίζει καὶ διὰ τῶν κτισμάτων τὴν ἐνέργειαν, δι' ἧς αὖθις τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ προσκυνεῖ. Ἢ οὐκ οἴδατε, ὅτι ἄδικοι βασιλείαν Θεοῦ οὐ κληρονομήσουσιν; ἀδικεῖ οὖν ὁ ἀπιθανῶν, εἴτ' οὖν ἔργῳ, εἴτε καὶ λόγῳ, εἴτε καὶ τῇ τοῦ βουλεύεσθαι ἐννοίᾳ· ὧν μετὰ τὴν παιδαγωγίαν τὸ διάγγελιον προσγράφει. καὶ ταῦτα Τίνες ἦτε· τοιοῦτοι δῆλον, ὁποῖοι ἔτι τυγχάνουσιν οἷς οὐδὲ οὐ συγγινώσκετε. Ἀλλὰ ἀπελούσασθε· οὐχ ἁπλῶς ὡς οἱ λοιποὶ, ἀλλὰ μετὰ γνώσεως τὰ πάθη τὰ ψυχικὰ ἀπερρίψασθε. Εἰς τὸ ὁμοιοῦσθαι, ὅσον δυνάμεις, τῇ ἀγαθότητι τῆς τοῦ Θεοῦ προνοίας, διά τε τῆς ἀνεξικακίας, διά τε τῆς ἀμνησικακίας· ὅτι δικαίοις, καὶ ἀδίκοις ὑμεῖς τοῦ λόγου, καὶ τῶν ἔργων, καθάπερ ὁ ἥλιος, ἐπιλάμποντες. εἴτ' οὖν μεγαλονοίᾳ τοῦτο προσποιήσεται ὁ γνωστικὸς, εἴτε μιμήσει τὸ κρείττονος. τρίτη δ' αἰτία ὅ,

A vtpotè per totā vitā & vniuersam mundi conuersionem, quæ hebdomadibus quæ numerantur significatur, est benignus & clemens in quemlibet, etiamsi quis hoc vniuersum in vita viuens tempus, iniuria afficit eum qui est præditus cognitione. Non enim solam possessionem vult virum bonum aliis permittere ex iis qui ipsum affecere iniuria, sed etiam vult iustum ab illis iudicibus petere remissionē peccatorum, iis qui in ipsum peccarunt. Et meritò, siquidem in eo solum quod est externum, & in eo quod pertinet ad corpus, quamuis vsque ad mortem procedatur, detrimento afficiunt ii qui conantur facere iniuriam: ex quibus nihil est quod sit proprium eius qui est præditus cognitione. Quomodo autem Angelos qui defecerunt iudicabit quispiam, qui ipse defecerit ab illa lenitate, & acceptæ iniuriæ obliuione, quam præscribit Euangelium? Cur non ergo potius, inquit, iniuria afficimini? Cur non potius fraudamini? Sed vos iniuriam facitis & fraudatis, eis scilicet qui per ignorantiā peccant, precantes male: & fraudatis Dei clementia & bonitate, quantum est in vobis, eos quibus malè precamini & fratres: dicens non eos solos qui sunt in fide, sed etiam proselytos. An enim is qui nunc est inimicus sit postea credituB rus, nos nōdum scimus. Ex quibus apertè colligitur, etsi non sint omnes, at nobis quidem ipsis videri esse fratres. Iam verò omnes quoque homines qui sunt vnius Dei opus & vna imago, vna circumdati substantia, etiamsi sint alii aliis magis obscurati, solus cognoscit is qui scit etiam per creaturas operationem, per quam rursus Dei adorat voluntatem. An nescitis quòd iniusti regnum Dei non possidebunt? iniuriam ergo facit qui refert iniuriam, seu facto, seu verbo, siue ipsa voluntatis cogitatione, quam post legis pædagogiam circumscribit Euangelium. Et hæc quidem eratis: tales scilicet quales adhuc sunt quiD bus ipsi non ignoscitis. Sed abluti estis: non absolute vt reliqui, sed cùm per cognitionem abiecistis animæ affectiones, vt pro viribus assimilaremini bonitati Dei prouidentiæ, & per tolerantiam, & per acceptæ iniuriæ obliuionē. Super iustos & iniustos, Verbi & operum benignitatis lucem, sicut Sol, emittentes, siue hoc animi magnitudine, hoc sibi vendicabit is qui est præditus cognitione: siue imitatione eius quod est melius. Tertia est autem causa,

Remitte & remittetur tibi, veluti cogente mandato ad ſalutem propter inſignem bonitatem. Sed ſanctificati eſtis: ei enim qui ad hunc venit habitum, ſanctum eſſe conuenit, ita vt in nullam animi cadat perturbationem, ſed perinde ac ſi carne careat, & ſine hac terra ſanctus euaſerit. Quamobrem iuſtificati eſtis, inquit, nomine Domini, facti eſtis, vt ita dicam, ab ipſo, vt iuſti eſſetis ſicut ipſe: & Spiritui ſancto, quo ad eius fieri potuit, commixti & contemperati eſtis. An non enim omnia mihi licent? Sed non in poteſtatem redigar, inquit, vt aliquid faciam vel cogitem, vel loquar præter Euangelium. Eſcæ autem ventri, & venter eſtis, quas Deus deſtruet, hoc eſt, eos qui ſic cogitant & viuunt, tanquam nati ſint vt comedant, non autem comedunt vt viuant quidem per conſequentiam, cognitioni autem attendant principaliter. Et nunquid eos eſſe dicit veluti carnes ſancti corporis? Corpus autem allegoricè dicitur Domini Eccleſia, ſpiritalis & ſanctus chorus, ex quibus ij qui vocantur ſolùm nomine, viuunt autem non ex ratione, ſunt carnes. Hoc autem corpus ſpiritale, hoc eſt ſancta Eccleſia, neque cum fornicatione, neque ab Euangelio defectione, quæ deceat vitam gentilem, vllo modo oportet inire conſuetudinem. Fornicatur enim in Eccleſiam, ſuumque corpus, is qui gentiliter viuit in Eccleſia, ſiue facto, ſiue verbo, ſiue etiam ipſa cogitatione. Qui huic adhæret meretrici, ei inquam quæ eſt præter teſtamẽtum operationi, fit aliud corpus, non ſanctum in carnem vnam, & viſam gentilem, & ſpem aliam: qui autem adhæret Domino in ſpiritu, corpus ſpiritale; diuerſum genus congreſſionis. Filius hic totus, homo ſanctus, impatibilis, cognitione præditus, perfectus, formatus doctrina Domini, vt cùm facto & verbo & ipſo ſpiritu Dòmino adhæſerit, recipiat illam mãſionem quæ debetur ei qui ſic vir euaſit. Sufficit hoc ſpecimen eis qui habent aures. Non eſt enim euoluendum myſterium, ſed tantum eſt oſtendendum, quantum ſufficit ad reuocandum in memoriam ijs qui ſunt participes cognitionis, qui etiam intelligent quemadmodum dictum ſit à Domino: Eſtote vt pater veſter perfecti, perfectè peccata remittentes, & acceptæ iniuriæ obliuiſcentes, & viuentes in habitu impatibilitatis. Sicut enim perfectum dicimus medicum,

A ΑΦΕΣ, καὶ ἀφεθήσεταί σοι· βιαζομένης ὡς ἐφ' τῆς ἐντολῆς εἰς σωτηρίαν, δι' ὑπερβολὴν ἀγαθότητος. Αλλ' ἡγιάσθητε. τῷ γὰρ εἰς τοῦτο ἥκοντι ἕξεως, ἁγίῳ εἶ συμβαίνῃ, μηδενὶ τῶν παθῶν κατ' μηδένα ἔφοδον ἐπιπίπτοντι, ἀλλ' οἷ ἀσάρκῳ ἤδη, καὶ αὐτοῦ τῆσδε τῆς γῆς ἁγίῳ γεγονότι. διόπερ Εδικαιώθητέ, φησι, τῷ ὀνόματι τοῦ Κυρίου· ἐποιήθητε ὡς εἰπεῖν, ὑπ' αὐτοῦ δίκαιοι εἶ ὡς αὐτὸς, & τῷ ἁγίῳ ὡς ἔνι μάλιστα κατ' δυνάμιν ἀνακεράσθητε. Μὴ γὰρ πάντα μοι ἔξεστιν, ἀλλ' οὐκ ἐξουσιασθήσομαι, φησὶ, τοῦδε τοῦ διαγγέλιόν τι ποιῆσαι, ἢ νοῆσαι, ἢ λαλῆσαι· τὰ γὰρ βρώ- B ματα τῇ κοιλίᾳ, καὶ ἡ κοιλία τοῖς βρώμασιν, ἃ ὁ Θεὸς καταργήσει, τουτέστιν τοὺς οὕτω λογιζομένους καὶ βιοῦντας, ὡς ἕνεκα τοῦ ἐσθίειν γινομένους, μὴ δὲ ἕνεκα τοῦ ἐσθίοντας, ἵνα ζῶσι μὴ κατ' τὸν ἀκόλουθον, κατ' δὲ παρηκολουθημένον τῇ γνώσει παρεσκευασμένους. καὶ μή τι οἷ σάρκας εἶ τοῦ ἁγίου σώματος τούτους φησί· σῶμα γὰρ ἀλληγορεῖται ἡ ἐκκλησία Κυρίου, ὁ πνευματικὸς καὶ ἅγιος χορός· ἐξ ὧν οἱ τὸ ὄνομα ὑπακηκληκότες μόνον, βιοῶντες δὲ οὐ κατ' λόγον, σάρκες εἰσί. τὸ γὰρ σῶμα τοῦτο, πνευματικὸν, τουτέστιν, ἡ ἁγία ἐκκλησία, οὐ τῇ πορνείᾳ, οὐδὲ τῇ ἀπὸ τοῦ διαγγελίου ἀποστάσῃ, οὐ C πρὸς τὸν ἐθνικὸν, κατ' οὐδένα ἔφοδον, οὐδ' ὅπως τῆς ὧν οἰκειωτέον. παρεύβη γὰρ εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ τὸ αὐτοῦ σῶμα ὁ ἐθνικῶς ἐν ἐκκλησίᾳ πολιτευόμενος, εἴτ' οὖν ἐν ἔργῳ, εἴτε καὶ ἐν λόγῳ, εἴτε καὶ ἐν αὐτῇ τῇ ἐννοίᾳ· ὁ ταύτῃ κολλώμενος τῇ πόρνῃ, τῇ παρὰ τὴν διαθήκην ἐνεργείᾳ, ἄλλο σῶμα γίνεται, οὐχ ἅγιον εἰς σάρκα μίαν, καὶ βίον ἐθνικὸν, καὶ ἄλλην ἐλπίδα· ὁ δὲ κολλώμενος τῷ Κυρίῳ ἐν πνεύματι, πνευματικὸν σῶμα, τὸ ἀμάθορον τῆς σπουδοῦ γένος, υἱὸς ἓν ἅπας, ἀδελφὸς ἅγιος, ἀπαθὴς, γνωστικὸς, τέλειος, μορφούμενος τῇ τοῦ Κυρίου D διδασκαλίᾳ, ἵνα δὴ, καὶ ἔργῳ, καὶ λόγῳ, καὶ αὐτῷ πνεύματι, παρεσκευὴς γινόμενος τῷ Κυρίῳ, τὸν μονὸν ἐκείνων τὸν ὀφειλομένων τῷ οὕτως ἀπαθοποιοῦντι ἀπολαβεῖν, ἀπόκειται τὸ δεῖγμα τοῖς ὦτα ἔχουσιν. οὐ γὰρ ἐκκυκλεῖν χρὴ τὸ μυστήριον, ἐμφαίνειν δὲ ὅσον εἰς ἀνάμνησιν τοῖς μετεχηκόσι τῆς γνώσεως, οἳ καὶ συνήσουσιν ὅπως εἴρηται παρὰ τοῦ Κυρίου, Γίνεσθε ὡς ὁ πατὴρ ὑμῶν τέλειοι, τελείως ἀφιέντες τὰς ἁμαρτίας, καὶ ἀμνησικακοῦντες, καὶ ἐν τῇ ἕξει τῆς ἀπαθείας καταβιοῦντες. ὡς γὰρ τέλειον φαμὲν ἰατρὸν,

καὶ τέλφον φιλόσοφον, ὅτως οἶμαι καὶ τέλφον γνωστικόν· ἀλλ' οὐδὲν τούτων, καί τοι μέγιστον ὄν, εἰς ὁμοιότητα Θεοῦ προσλαμβάνεται. οὐ γὰρ καθάπερ οἱ Στωϊκοὶ, ἀθέως πάνυ τὴν αὐτὴν ἀρετὴν ἀνθρώπου λέγομεν καὶ Θεοῦ. μή τι οὖν τέλφοι γίνεσθαι ὀφείλομεν ὡς ὁ πατὴρ βούλεται· ἀδύνατον γὰρ καὶ ἀμήχανον, ὡς ὁ Θεός ἐστι, γενέσθαι τινὰ τέλφον· βούλεται δὲ ὁ πατὴρ ζῶντας ἡμᾶς καὶ τῷ τοῦ Εὐαγγελίου ὑπακούοντας, ἀνεπιλήπτως τελείους γίνεσθαι. ἵνα οὖν κατ' ἔλλειψιν λεγομένου τοῦ ῥητοῦ προσυπακούσωμεν ὃ ὀφέον, εἰς ἀναπλήρωσιν τῆς προκοπῆς τοῖς συνιέναι δυναμένοις ἀπολελειμμένον σκάνδαλον, καὶ ὃ θέλημα τοῦ Θεοῦ γνωσόμενοι, καὶ κατ' ἀξίαν τῆς πολιτείας, εὐσεβῶς ἅμα καὶ μεγαλοφρόνως πολιτευσόμεθα· ὅπερ ἀκόλουθόν ἐστι πρὸς τὰ ὑπὸ Ἑλλήνων καὶ Ἰουδαίων ὑποφερόμενα ἡμῖν ἐγκλήματα ἀπολογήσασθαι· συνεπιλαμβάνονται γὰρ ἔνιοι τῶν ἀπείρων ὁμοίως τοῖς προφερομένοις, καὶ αἱ πρὸς τὴν ἀλλήλων διδασκαλίαν αἱρέσεις· διὸ δὴ ἔχοι, προτερον διακαθάραντας τὰ ἐμποδὼν, εὐπρεπῶς ὑπὸ τὰς τῶν ἀπείρων λύσεις, εἰς τὴν ἑξῆς προϊέναι Στρωματέα. πρῶτον μὲν οὖν ἀνὶ τοῦτο προσάγουσιν ἡμῖν λέγοντες, μὴ δεῖν πιστεύειν διὰ τὴν διαφωνίαν τῶν αἱρέσεων. προστίθησι γὰρ ἡ ἀλήθεια, ἄλλων ἄλλα δογματιζόντων. πρὸς οὓς φαμὲν· ὅτι καὶ παρ' ὑμῖν τοῖς Ἰουδαίοις, καὶ παρὰ τοῖς δοκιμωτάτοις τῶν παρ' Ἕλλησι φιλοσόφων, πάμπολλαι γεγόνασιν αἱρέσεις· καὶ οὐδὲν φατὲ δεῖν ἁπλῶς ὅτι φιλοσοφεῖν καὶ Ἰουδαΐζειν, τῆς διαφωνίας ἕνεκα τῆς πρὸς ἀλλήλας τῶν παρ' ὑμῖν αἱρέσεων· ἕπεται δὴ διαστασιάσθαι τὰς αἱρέσεις τῇ ἀληθείᾳ, καθάπερ τῷ πυρῷ τὰ ζιζάνια, πρὸς τοῦ Κυρίου προφητικῶς εἴρηται, καὶ ἀδύνατον μὴ γενέσθαι τὸ προφερόμενον ἔσεσθαι· καὶ τούτου ἡ αἰτία, ὅτι πάντα τῷ καλῷ μῶμος ἕπεται. μή τι οὖν, εἰ καὶ παραβαίη τις συνθήκας, καὶ τὴν ὁμολογίαν παρέλθοι τὴν πρὸς ἡμᾶς, διὰ τὸν ψευσάμενον τὴν ὁμολογίαν, ἀφεξόμεθα τῆς ἀληθείας καὶ ἡμεῖς; ἀλλ' ὡς ἀψευδεῖν χρὴ τὸν ὀφείλοντα, καὶ μηδὲν ὧν ὑπέσχηται ἀκυροῦν, κἂν ἄλλοι τινὲς παραβαίνωσι συνθήκας· ὅτως καὶ ἡμᾶς χρὴ μηδένα τρόπον τὸν Ἐκκλησιαστικὸν παραβαίνειν κανόνα· καὶ μάλιστα τὴν τῶν μεγίστων ὁμολογίαν ἡμεῖς μὴ φυλάξομεν, οἱ δὲ. παραβαίνοιεν. πιστευτέον οὖν τοῖς βεβαίως ἐχομένοις τῆς ἀληθείας.

A & perfectũ philoſophum: ita, vt opinor, perfectè cognitione præditum. Sed nihil ex his, etſi ſit maximum, aſſumitur ad Dei ſimilitudinem: non enim, vt Stoici valde impiè, hominis & Dei eandem eſſe dicimus virtutem. Annon ergo debemus eſſe perfecti, vt vult pater? Nequaquam enim fieri poteſt vt ſit aliquis perfectus vt eſt Deus: vult autem Pater nos ita viuentes vt obediamus Euangelio, perfectos fieri citra reprehẽſionem. Si ergo cum hoc ita ſit dictum vt aliquid ſubintelligatur, id quod deeſt ſubaudie-

B rimus, quod omiſſum eſt vt ſuppleatur ab ijs qui poſſunt intelligere: & voluntatem Dei cognoſcemus, & pro dignitate mandati ſimul piè & magnificè viuemus. Quoniam autem eſt conſequens reſpondere ijs quæ à Græcis & Iudæis nobis obijciuntur: in nonnullis autem dubitationibus ſimiliter atque prædicti nos reprehendunt quæ aliam ſequuntur doctrinam hæreſes, operæ faciemus precium, ſi prius expurgatis ijs quæ ſunt impedimento, parati ad ſoluendas dubitationes, progrediamur ad ſequens Stroma. Primùm ergo hoc aduerſus nos adducunt, dicentes non oportere credere

C propter diſſenſionem hæreſum: retardatur enim ac differtur veritas, dum alij alia conſtituunt dogmata. Quibus reſpondemus, quòd & apud vos Iudæos, & apud eos qui inter Græcos fuere in maxima exiſtimatione Philoſophos, fuere plurimæ hæreſes: neque tamen ideo dubitandum eſſe dicitis quin ſit philoſophandum, aut Iudaïcæ hærendum diſciplinæ, propter eam quæ eſt inter ſe veſtrarum diſſenſionem ſectarum. Præterea autem fore vt in veritate ſeminentur hæreſes, vt in frumento zizania, prophetiçè dictum eſt à Domino: & fieri non poteſt vt non fiat id quod prædictum eſt eſſe futurum. Huius autem cauſa eſt,

D quòd quicquid eſt pulchrum ſequitur reprehenſio. Num ergo ſi quis pacta conuenta non obſeruauerit, & tranſgreſſus fuerit eam quæ fit apud nos confeſſionem; propter eum qui non ſtetit ſuæ profeſſioni, abſtinebimus nos quoque à veritate? Sed vt oportet virum probum minimè eſſe mendacem, & nihil infirmare eorũ quę pollicitus eſt, etiamſi aliqui alij pacta conuenta tranſiliant: ita nos quoque nullo modo cõuenit tranſilire regulã Eccleſiaſticã. Maximéq; eam quæ ſit de rebus maximis profeſſionẽ, nos quidẽ obſeruamus, illi verò trãſiliũt. Eſt ergo credendũ iis qui firmiter adhærent veritati.

Iam verò nobis largè hac defensione licet vti iisque respondere, quòd medici quoq; quorum conuenienter suis sectis diuersæ sunt sententiæ, ex æquo reipsa curant. Num ergo quispiam ægrotans, & qui vt curetur opus habet, non admittit medicum, propter eas quæ sunt in medicina hæreses? Ita quoque qui anima ægrotat, & est plenus simulachrorum vanitate, sanitati sane & ad Deum conuersioni nunquam hæreses prætexat. Certè propter probatos, inquit, sunt hæreses: probatos autem dicit, vel eos qui veniẽtes ad fidem, maiori electione accedunt ad doctrinam Dominicam, tanquã probos argentarios qui nummum Domini adulterinum discernunt ex falsa impressione: aut eos qui in ipsa fide iam probi euaserunt, & in vita & in cognitione. Propterea ergo maiori cura opus est & prouidentia, vt examinetur quo modo sit exactè & perfectè viuendum, & quænam sit vera pietas & rectus Dei cultus. Clarum est enim quòd cùm veritas sit ardua & difficilis, propterea certè fuerunt quæstiones, ex quibus quæ nimio sui amore laborant, & ambitiosæ sunt & gloriæ cupidæ, nascuntur hæreses eorum qui non didicerunt quidem, neque verè acceperunt, sed sibi cognitionis sumpsere persuasionem. Est ergo nobis maiori studio & cura perscrutanda ea quæ verè est veritas, quæ sola circa eũ qui verè est Deus versatur. Laborem autem consequitur dulcis inuentio & memoria. Est ergo labor inueniendi subeandus propter hæreses, sed non est omnino deficiendum. Neque enim si appositus sit fructus, vnus quidem verus & maturus, alius verò factus ex cera quàm maximè similis, propter similitudinem est abstinendum ab vtroque. Simul autem discernendum est comprehendente contemplatione, & principali consideratione, verum ab eo quod apparet. Et quemadmodum si vna quidem sit via regia, & multæ etiam aliæ, ex quibus aliquæ ferunt in præcipitium, aliquæ verò ad fluuium rapidè fluentem, aut ad mare profundum, non dubitauerit quispiam viam ingredi propter dissensionem, sed vtetur via regia & trita & seiuncta à periculo: ita cùm alij alia dicant, de veritate non est discedendum, sed exactiùs & diligentiùs est inquirenda eius exactissima & accuratissima cognitio. Nam cum oleribus hortensibus vnà etiam nascuntur herbæ. Num propterea abstinent agricolæ à cultura hortorum?

A ἤδη δὲ καὶ ὡς ἂν πλάτει χεώμθοις τήδε τῇ ἀπολογίᾳ, ἔνεστι φάναι πρὸς αὐτοὺς, ὅτι καὶ οἱ ἰατροὶ σαυτίας δόξας κεκτημθοι περὶ τὰς οἰκείας αἱρέσεις, ἐπ' ἴσης ἔργῳ θεραπεύουσιν. μή τι οὖν κάμνων τὸ σῶμα, καὶ θεραπείας δεόμθος, ὃ πρόσεται ἰατρὸν, διὰ τὰς ἐν τῇ ἰατρικῇ αἱρέσεις; οὐκ ἄρα οὐδὲ ὁ πλήρη ψυχὴν νοσῶν καὶ εἰδώλων ἔμπλεως, ἕνεκά γε τῆς ὑγιαίνειν, καὶ εἰς Θεὸν ἐπιστρέφειν, πρόφασιν πώποτε τὰς αἱρέσεις. ναὶ μὴν διὰ τοὺς δοκίμους, φησὶν, αἱ αἱρέσεις· δοκίμους ἤτοι τοὺς εἰς πίστιν ἀφικνουμθους λέγει, συλλεκτικώτερον πρόσοντας τῇ κυριακῇ διδασκαλίᾳ· καθάπερ τοὺς δοκίμους τραπεζίτας ὁ κύδηλον νόμισμα τοῦ Κυρίου ἀπὸ τοῦ πονηροῦ χαράγματος διακρίνοντας, διὰ τοὺς ἐν αὐτῇ τῇ πίστει δοκίμους ἤδη γενομθίους κατά τε τὸν βίον, κατά τε τὴν γνῶσιν. διὰ δὴ τοῦτο ἄρα πλέονος ἐπιμθείας, καὶ προμηθείας δεόμθα εἰς τὴν ἐξέτασιν τοῦ πῶς ἀκριβῶς βιωτέον, καὶ τίς ἐστὶν ὄντως οὖσα θεοσέβεια. δῆλον γὰρ ὅτι δυσκόλου, καὶ δυσεργοῦ τῆς ἀληθείας τυγχανούσης, διὰ τοῦτο γεγόνασιν αἱ ζητήσεις. ἀφ' ὧν αἱ φίλαυτοι καὶ φιλόδοξοι αἱρέσεις, μὴ μαθόντων μὲν μηδὲ πεπειρασμένων ἀληθῶς, οἵοσιν ἦ γνώσεως εἰληφότων. διὰ πλείονος τοίνυν φροντίδος ἐρευνητέον τὸν τῷ ὄντι ἀληθῆ, ἵ μόνῃ πρὸς τὸν ὄντως ὄντα Θεὸν καταγίνεται, πόνῳ δὲ ἕπεται γλυκεῖα εὕρεσίς τε καὶ μνήμη. ἐπαποδυτέον ἄρα τῷ πόνῳ τῆς εὑρέσεως διὰ τὰς αἱρέσεις, ἀλλ' οὐ τέλεον ἀποστατέον. οὐδὲ γὰρ ὀπώρας παραχειμένης, τῆς μὲν, ἀληθοῦς καὶ ὡρίμου· τῆς δὲ, σκηπτοῦ, ὡς ὅτι μάλιστα ἐμφερεῖς πεποιημθης διὰ τὸν ὁμοιότητα, ἀμφοῖν ἀφεκτέον· διακριτέον δὲ ὁμοῦ τε τῇ καταλυτικῇ θεωρείᾳ, καὶ τῷ κυριωτάτῳ λογισμῷ τὸ ἀληθὲς ἀπὸ τοῦ φαινομθου. καὶ ὥσπερ ὁδοῦ μιᾶς μὲν τῆς βασιλικῆς τυγχανούσης, πολλῶν δὲ καὶ ἄλλων τῶν μὲν, ὅτι πίνα κρημνὸν, τῶν δὲ, ὅτι ποταμὸν ῥοώδη εἰ θάλασσαν ἀϊχθαῆ φερουσῶν, οὐκ αἴ τις ἐκπήσας διὰ τὸν διαφωνίαν ὁδεύσας, χρήσαιτο δ' ἂν τῇ ἀκινδυνοτάτῃ, καὶ βασιλικῇ, καὶ λεοφόρῳ· οὕτως ἄλλα ἄλλων περὶ ἀληθείας λεγόντων, οὐκ ἀποστατέον, διαμελέστερον δὲ θεατέον τὸν ἀκριβεστάτην περὶ αὐτῆς γνῶσιν· ἐπεὶ καὶ ἐν τοῖς κηπευομθοις λαχανοις συναναφύονται καὶ πόαι. μή τε οὖν ἀπέχονται οἱ γεωργοὶ, τῆς κηπευτικῆς διαμελείας;

ἔχοντες οὖν πολλὰς ἐκ φύσεως ἀφορμὰς πρὸς A Cùm ergo habeamus à natura multa
ὃ ἐξετάζειν τὰ λεγόμενα, καὶ τῆς ἀληθείας τὴν quæ nos incitant, & dant occasionem
ἀκολουθίαν ἐξευρίσκειν ὀφείλομεν. διὸ καὶ εἰ- ad ea quæ dicuntur examinanda, etiam
κότως κρινόμεθα, οἷς δεῖ πείθεσθαι, μὴ συν- veritatis inuenire consequentiam debe-
καταθέμενοι, μὴ διαφέλοντες τὸ μαχό- mus. Quocirca meritò etiam condem-
μενον, καὶ ἀπρεπὲς, καὶ παρὰ φύσιν, καὶ ψεῦ- namur, non assentiẽtes iis quibus opor-
δος, ἀπὸ τε πάλησις καὶ τοῦ ἀκολούθου, καὶ τοῦ tet parêre, non discernentes id quod re-
πρέποντος, καὶ τοῦ κατὰ φύσιν· οἷς ἀφορμῆς κα- pugnat, & indecorum, & præter natu-
ταχρηστέον εἰς ἐπίγνωσιν τῆς ὄντως οὔσης ἀλη- ram est, & falsum, à vero & consenta-
θείας. μεταῖα τοίνυν τοῖς Ἕλλησιν ἡ πρόφασις neo, & decoro, & eo quod est secundum
αὕτη. τοῖς μὲν γὰρ βουλομένοις ἐξέσται καὶ ὃ naturam, Quibus quidem est vtendum,
δύρειν τὴν ἀλήθειαν· τοῖς δὲ αἰτίας ἀλόγους vt quæ incitent & sint occasio agnoscẽ-
προφαλλομένοις, ἀναπολόγητος ἡ κρίσις. πό- B dæ eius quæ verè est veritatis. Græcis
τερον γὰρ αἱροῦσιν, ἢ συγκαταθήνται εἰς ergo est inanis hic prætextus : volenti-
ἀπόδειξιν; οἶμαι πάντας ἂν ὁμολογήσειν, αἴδιον bus enim licebit inuenire veritatem.
τὸν τὰς αἰσθήσεις αἱρεσιώτην. ἀποδείξεως δ' Iis autem qui causas adducunt quæ ca-
οὔσης, ἀνάγκη συγκαταβαίνειν εἰς τὰς ζητή- rent ratione, est iudicium quod nullam
σεις, καὶ δι' αὐτῶν τῶν γραφῶν ἐκμανθάνειν ἀπο- habet excusationem. Vtrum enim tol-
δεικτικῶς, ὅπως μὲν ἀπεσφάλησαν αἱ αἱρέ- lunt an concedunt esse demonstratio-
σεις, ὅπως δ' ἐν αὐτῇ μόνῃ τῇ ἀληθείᾳ, καὶ τῇ ἀρ- nem? Existimo omnes esse concessuros
χαίᾳ Ἐκκλησίᾳ, ἥτις ἐστὶν ἀκριβεστάτη γνῶσις, καὶ præter eos qui sensus quoque tollunt.
ἡ τοῦ ὄντος αἵρεσις· τῶν τε ἀπὸ τῆς ἀλη- Si sit autem demonstratio; necesse est
θείας ἐκπεπτωκότων, οἱ μὲν, σφᾶς αὐτοὺς μό- descendere ad quæstiones, & per ipsas
νους· οἱ δὲ, καὶ τοὺς πέλας ἐξαπατᾶν ἐπιχειροῦ- scripturas discere demonstratiuè, quo-
σιν. οἱ μὲν οὖν δοξόσοφοι καλούμενοι, οἱ τὴν ἀλή- C modo lapsæ sunt hæreses: & cõtra quo-
θειαν δυρηκέναι νομίζοντες, ὄντες ἔχοντες ἀπόδει- modo in sola veritate & antiqua Eccle-
ξιν οὐδεμίαν ἀληθῆ, ἐαυτοὺς δή τοι ἀπάτωσιν sia sit perfectissima cognitio, & ea quæ
ἀναπεπαῦσθαι νομίζοντες· ὧν πλῆθος οὐκ est reuera optima hæresis, id est, elec-
ὀλίγον, τάς τε ζητήσεις ἐκκεκλικότων διὰ τοὺς tio. Ex iis autem qui declinant à veri-
ἐλέγχους, ἀποφυγόντων δὲ καὶ διδασκαλίας tate, alij quidem seipsos solos, alij ve-
διὰ τὴν καταγνωσιν. οἱ δὲ τοὺς πέλας ἐξαπατῶντες, rò propinquos quoque conantur falle-
πανοῦργοι σφόδρα· οἳ καὶ παρακολουθοῦντες re. Atque ij quidem qui appellantur
αὐτοῖς, ὅτι μηδὲν ἐπίστανται, πιθανοῖς ὅμως ἐπιχρήμασι σκοτίζουσι τὴν δοξόσοφοι, hoc est, opinione sua sapientes,
ἀλήθειαν. ἑτέρα δ' οἶμαι τῶν πιθανῶν ἐπιχρη- qui se veritatem inuenisse existimant,
μάτων, καὶ ἑτέρα τῶν ἀληθῶν ἡ φύσις. nullam habentes veram demonstratio-
καὶ ὅτι τῶν αἱρέσεων ἀνάγκη τὴν ὀνομασίαν D nem, ij seipsos decipiunt, acquiescen-
τοῖς ἀντιδιαστολὴν τῆς ἀληθείας λέγεσθαι dum existimantes : quorum non par-
γινώσκομεν· ἀφ' ἧς τινὰ ἀποστάντες ἐπὶ uus est numerus, qui & quæstiones de-
λύμην τῶν αἰθεφπων οἱ σοφισταὶ, τὰς ἐξυ- clinant ne confutentur, & doctrinam
ρημένας σοφίαν αἰθεφπικῆς τέχνας ἐκπορι- vitant ne condemnentur. Qui autem
σάμενοι αὐχοῦσι παιδεύεσθαι, διατριβῆς eos qui accedunt decipiunt, sunt valde
μᾶλλον ἢ Ἐκκλησίας. ἀλλ' οἱ πονεῖν ἕτοι- callidi & astuti, qui etiamsi satis asse-
μοι ὑπὲρ τοῖς καλλίστοις, οὐ πρότερον ἀπο- quantur se nihil scire, probabilibus ta-
στήσονται ζητοῦντες τὴν ἀλήθειαν, πρὶν men argumentis obscurant veritatem.
διὰ τὴν ἀπόδειξιν ἀπ' αὐτῶν λάβωσι τῶν Alia est autem, vt opinor, natura pro-
γραφῶν. ἔστι μὲν οὖν κοιναὶ τῶν διαθέσεων babilium argumentorum, & alia vero-
κριτήρια, καθάπερ τὰ αἰσθητήρια· rum. Et quòd necesse sit nomen hære-
seon ita vsurpari vt veritati opponatur, & ab ea distinguatur, cognoscimus: à qua cùm quædam ad hominum perniciem auulserint Sophistæ, humanis & à se inuentis ea infodientes artibus, gloriantur se præesse diatribæ seu scholæ potius quàm Ecclesiæ. Sed qui in rebus pulcherrimis laborem impendere sunt parati, non desistent prius quærere veritatem, quàm ex ipsis scripturis acceperint demonstrationem. Ac sunt quidẽ communia quędam criteria, sicut sensus:

alia autem, eorum qui consultarunt, & exercuerunt ea quæ vera sunt: nempe quæ vera & falsa, per mentem & ratiocinationem artificiosè distinguunt. Maximum est autem deponere opinionem, consistendo in medio accuratæ perfectęque scientiæ & temerariæ sapientiæ opinionis, & nosse quòd qui æternam sperat quietem, cognoscit etiam eius introitum esse laboriosum & arctum. Et qui semel admisit Euangelium, & salutare, inquit, quando cognouerit, ne ad ea quæ sunt retro conuertatur sicut vxor Loth, neque ad priorem vitam quæ dat operam rebus sensilibus. Sed neque recurrat ad hæreses. In consuetudinem enim nescio quomodo suã pertrahunt, cum eum qui reuera est, non nouerint Deum. Qui enim diligit patrem vel matrem plus quàm me, qui sum verè pater & magister veritatis, qui regenero & recreo, foueóque & alo electam animam, non est me dignus, vt sit, inquit, Dei filius, & Dei discipulus, & simul etiam amicus & cognatus: nemo enim ad ea quæ sunt retro respiciens, & manum suam mittens ad aratrum, est aptus regno Dei. Sed, vt videtur, multis in hodiernum diem videtur Maria esse puerpera propter ortum filij, cùm non sit puerpera. Quidam enim dicunt, eam postquam peperisset, inspectam ab obstetrice, inuentam fuisse virginem. Tales autem sunt nobis scripturæ Dominicæ, veritatem parientes, & manentes virgines cum occultatione mysteriorum. Peperit, & non peperit, inquit Scriptura, vt quæ ex se, non ex coniunctione conceperit. Quamobrem iis qui sunt cognitione præditi, conceperunt scripturæ. Quod quia non intellexere hæreses, quasi quæ non conceperunt eas ablegant. Cùm autem omnes homines idem habeant iudicium, alij quidem Verbum quod dictat sequẽtes, faciunt argumenta: alij autem cùm seipsos dediderint voluptatibus, scripturam torquent ad suas cupiditates. Opus est autem, vt opinor, amatori veritatis robore animi. Necesse enim labi in maximis, eos qui res maximas aggrediuntur, nisi regulam veritatis ab ipsa veritate acceptam tenuerint. Qui autem eò deuenerunt, vt à recta via exciderint, meritò etiam fallũtur in plurimis singularibus, propterea quod non habeant verorum & falsorum iudiciũ planè exercitatum, in iis quæ oportet eligere. Si enim haberent, parerẽt scripturis diuinis.

A τὰ δ' ἄλλα τ῀ βουλησάντων, καὶ ἀσκησάντων τὰ ἀληθῆ τὰ λογισμοῦ καὶ λογισμοῦ τεχνικὰ λόγων ἀληθῶν τε καὶ ψευδῶν. μέγιστον γὰρ καὶ τ῀ οἴησιν ἀποθέσθαι, ἐν μέσῳ καθιστάντας ἀκριβοῦς ἐπιστήμης καὶ περιττοῦς δοξοσοφίας, καὶ γνῶναι ὅτι ὁ τὴν αἰώνιον ἐλπίζων ἀνάπαυσιν, γινώσκει καὶ τ῀ εἴσοδον αὐτῆς ἐπίπονον ὄσην καὶ τεθλιμμένην· ὅ τε ἅπαξ εὐαγγελισθεὶς, καὶ τὸ σωτήριον φησὶν ἐν ᾗ ὥρᾳ ἐπιγνῷ, μὴ ἐπιστρεφέσθω εἰς τὰ ὀπίσω καθάπερ ἡ Λὼτ γυνὴ, μηδὲ εἰς τὸν πρότερον βίον τὸν τοῖς αἰσθητοῖς προσοφέχοντα, μηδὲ μᾶλλον εἰς τὰς αἱρέσεις παλινδρομείτω· ἐθίζουσι γὰρ ἀμηχάνῳ τινὶ τὸν ὄντα μὴ γινώσκουσαν Θεόν. Ὁ γὰρ φιλῶν πατέρα ἢ μητέρα ὑπὲρ ἐμὲ τὸν ὄντως πατέρα καὶ διδάσκαλον τῆς ἀληθείας, τὸν ἀναγεννῶντα, καὶ ἀνακτίζοντα, καὶ πνευματοῦμενον τ῀ ψυχὴ τ῀ ἐξελεγμένῃ, οὐκ ἔστι μου ἄξιος, λέγει, ὥστε εἶναι υἱὸς Θεοῦ, καὶ μαθητὴς Θεοῦ, ὁμοῦ καὶ φίλος καὶ συγγενής· οὐδεὶς γὰρ εἰς τὰ ὀπίσω βλέπων, καὶ ἐπιβάλλων τ῀ χεῖρα αὐτοῦ ἐπ' ἄροτρον, εὔθετος τῇ βασιλείᾳ τ῀ Θεοῦ· ἀλλ' ὡς ἔοικεν τοῖς πολλοῖς, καὶ μέχρι νῦν δοκεῖ ἡ Μαρία μὴ λεχὼ εἶναι διὰ τ῀ παιδίου γέννησιν, οὐκ ἴσασι λεχώ. καὶ γὰρ μετὰ τὸ τεκεῖν αὐτὴν μεμαθήκασιν, φασί τινες πρόδηλον εἰρῆσθαι. τοιαῦται γὰρ ἡμῖν αἱ κυριακαὶ γραφαὶ, τ῀ ἀλήθειαν ἀποκλείουσαι, καὶ μένουσαι παρθένοι μετὰ τῆς ἐπικρύψεως τῶν τῆς ἀληθείας μυστηρίων. τέτοκεν καὶ οὐ τέτοκεν, φησὶν ἡ γραφή. ὡς ἂν ἐξ αὐτῆς, οὐκ ἐκ συνδυασμοῦ συλλαβοῦσα· διόπερ τοῖς γνωστικοῖς κεκήρυκασιν αἱ γραφαί· αἱ δ' αἱρέσεις, οὐκ ἐκμαθοῦσαι ὡς μὴ κεκηρύχασι, παραπέμπουσιν. πολλῶν δὲ ἀνθρώπων τὸν αὐτὸν κρίσιν ἐχόντων, οἱ μὲν ἀκολουθοῦντες τ῀ ἐνδιαθέτῳ λόγῳ, ποιοῦνται τὰς πίστεις, οἱ δ' ἡδοναῖς σφᾶς αὐτοὺς ἐκδεδωκότες, βιάζονται πρὸς τὰς ἐπιθυμίας τὴν γραφήν. δεῖ δ' οἶμαι τ῀ τῆς ἀληθείας ἐρασῇ, ψυχικῆς εὐτονίας· σφάλλεσθαι γὰρ ἀναγκαῖον μέγιστα τοὺς μεγίστοις ἐγχειροῦντας πράγμασιν, ἐὰν μὴ τὸν κανόνα τῆς ἀληθείας παρ' αὐτῆς λαβόντες ἔχωσι τῆς ἀληθείας· οἱ τοιοῦτοί γ', ἅτε ἐκπεσόντες τῆς ὀρθῆς ὁδοῦ, καὶ τοῖς πλείστοις τῶν κατὰ μέρος σφάλλονται· εἰκότως, ἅτε δὲ μὴ ἔχοντ' ἀληθῶν, καὶ ψευδῶν κριτήριον, συγγεγυμνασμένον ἀκριβῶς τὰ δέοντα αἱρεῖσθαι. Εἰ γὰρ ἐκέκτηντο, τοῖς θείοις ἐπείθοντο ἂν γραφαῖς.

καθάπερ

καθάπερ οὖν εἴ τις ἐξ ἀνθρώπου θηρίον γένοιτο, ὡσαπλησίως τοῖς ὑπὸ τῆς Κίρκης φαρμακευθεῖσιν, ὅτως ἄνθρωπος εἰς τὸν Θεὸν καὶ πιστὸς, τῷ κυρίῳ δοκιμάσειν, ἀπολώλεκεν ὁ ἀναλαβὼν τὴν ἐκκλησιαστικὴν παράδοσιν, καὶ ἀποκιρτήσας εἰς δόξας αἱρέσεων ἀνθρωπίνων. ὁ δὲ ἐκ τῆσδε τῆς ἀπάτης παλινδρομήσας, καὶ ὑπακούσας τῇ γραφῇ, καὶ τὸν ἑαυτοῦ βίον διορθώσας τῇ ἀληθείᾳ, οἷς ἐξ ἀνθρώπου Θεὸς ἀποτελεῖται. ἔχομεν γὰρ τὴν ἀρχὴν τῆς διδασκαλίας τὸν Κύριον, διά τε τῶν προφητῶν, διά τε τοῦ Εὐαγγελίου, καὶ διὰ τῶν μακαρίων Ἀποστόλων, πολυτρόπως καὶ πολυμερῶς ἐξ ἀρχῆς εἰς τέλος ἠγουμένων τὴν γνῶσιν. τὴν ἀρχὴν δ' εἴτις ἑτέρου δεῖσθαι ὑπολάβοι, οὐκέτ' ἂν ὄντως ἀρχὴ φυλαχθείη· ὁ μὲν οὖν ἐξ ἑαυτοῦ πιστὸς, τῇ κυριακῇ γραφῇ τε καὶ φωνῇ ἀξιόπιστος εἰκότως ἂν διὰ τοῦ Κυρίου πρὸς τὸ τῶν ἀνθρώπων ὠφέλιμον συνεργουμένη. ἀμέσως πρὸς τὸν τῶν πραγμάτων εὕρεσιν, αὐτῇ χρώμεθα κριτηρίῳ· τὸ κρινόμενον γὰρ πρῶτον, ἐπὶ ἄπιστον ὑπὲρ κρίσεως· ὥστ' ἐπ' ἀρχὴ ὁ κρίσεως δεόμενον. εἰκότως οὖν πίστει πρεσβεύοντες ἀναπόδεικτον τὴν ἀρχὴν ἐκ προοιμίου, καὶ τὰς ἀποδείξεις πρὸς αὐτῆς τῆς ἀρχῆς πρὸς τὴν ἀρχῆς λαβόντες, φωνῇ Κυρίου παιδευόμεθα πρὸς τὴν ὑπόγνωσιν τῆς ἀληθείας. ἃ δὴ ἁπλῶς ἀποφαινομένοις ἀνθρώποις προσερίζομεν, οἷς καὶ αὐτοπροφανεῖς ἐπ' ἴσης ἔξεσιν. εἰ δ' οὐκ ἀρκεῖ μόνον ἁπλῶς εἰπεῖν ὃ δόξαν, ἀλλὰ πιστῶσαι δεῖ ὃ λεχθέν, οὐ τὰς ἐξ ἀνθρώπων ἀναμένομεν μαρτυρίαν, ἀλλὰ τῇ τοῦ Κυρίου φωνῇ πιστούμεθα ὃ ζητούμενον· ἰσχυροτέρα, μᾶλλον δὲ, ἰσχὺς μόνη ἀπόδειξις ὅσα τυγχάνει· καθ' ἣν ὑπισχνούμενοι οἱ μὲν ἀπογεγαλμένοι μόνον τῶν γραφῶν, πιστοί· οἱ δὲ καὶ προσωτέρω χωρήσαντες, ἀκριβεῖς γνώμονες τῆς ἀληθείας ὑπάρχουσιν, οἱ γνωστικοί· ἐπεὶ καὶ ἐν τοῖς κατὰ τὸν βίον ἔχουσί τι πλέον οἱ τεχνῖται τῶν ἰδιωτῶν, καὶ τοῖς κοιναῖς ἐννοίαις ἐκτυποῦσι τὸ βέλτιον. οὕτως οὖν καὶ ἡμεῖς ἀπ' αὐτῶν περὶ αὐτῶν τῶν γραφῶν τελείως ἀποδεικνύντες ἐκ πίστεως πειθόμεθα ἀποδεικτικῶς. καὶ κωλύσουσι προφητικοῖς χρήσασθαι γραφαῖς οἱ τὰς αἱρέσεις μετιόντες· πρῶτον μὲν, ὃ πᾶσιν, ἔπειτα, οὐ τελείαις, οὐδὲ ὡς τὸ σῶμα καὶ τὸ ὕφος τῆς προφητείας ὑπαγορεύει· ἀλλ' ἐκλεγόμενοι τὰ ἀμφιβόλως εἰρημένα, εἰς τὰς ἰδίας μεθέλκουσι δόξας,

A Quemadmodum ergo si quis fiat bestia ex homine, similiter atque ij qui fuerant infecti venenis Circes: ita homo, Dei esse, & Domino fidelis esse, perdidit, qui aduersus Ecclesiasticam recalcitrauit traditionem, & in humanarum hæreseon desiluit opiniones. Qui autem ex errore reuersus obediit scripturis, & vitam suam permisit veritati, Deus quodam modo ex homine efficitur. Principium enim doctrinæ habemus Dominum, qui & per Prophetas, & per Euangelium, & per beatos Apostolos, multifariam multísque modis à
B principio ad finem deducit cognitionis. Principium autem si quis alio opus habere existimauerit, non vtique verè poterit manere principium. Qui est ergo ex seipso fidelis, Dominica scriptura & voce est fide dignus, quæ per Dominum exercetur ad hominum beneficium. Ipsa autem tanquam criterio vtimur ad res inueniendas. Quicquid autem iudicatur, non creditur priusquam fuerit iudicatum, quare nec est principium id quod opus habet iudicio. Meritò ergo cùm fide comprehenderimus principium indemonstrabile ex abundanti, & ab ipso
C principio de principio demonstrationes sumpserimus, voce Domini erudimur ad agnitionem veritatis. Non enim absolutè enunciantibus hominibus fidem habebimus, quibus licet etiam enunciare contrarium. Si autem non satis est solum absolutè dicere quod videtur, sed oportet etiam probare quod dictum est, non expectamus testimonium quod datur ab hominibus, sed voce Domini probamus quod quæritur, quæ est magis fide digna quàm quæuis demonstratio: vel potius quæ est sola demonstratio, per quam scientiam, qui solùm gustauere scripturas, sunt fideles. Qui autem etiam vlterius processerunt, sunt perfe-
D cti gnomones veritatis; ij scilicet qui sunt cognitione præditi: quandoquidem etiam in iis quæ ad vitam pertinent, eos qui sunt rudes, superant artifices, & per communes notiones exprimunt id quod est melius. Sic ergo nos quoque ex ipsis de ipsis scripturis perfectè demonstrantes, ex fide persuademus demonstratiuè. Quanquam sane Propheticis quoque scripturis vti ausi fuerint qui persequuntur hæreses. Primùm quidem non omnibus, deinde non perfectis, neque vt dictat corpus & contextura Prophetiæ. verum eligentes ea quæ dicta sunt ambiguè, traducunt ad proprias opiniones,

paucas voces ſparſim carpentes, neque id conſiderantes quod ex ipſis ſignificatur, ſed ipſa nuda dictione vtentes. Nam in omnibus ferè quæ adducunt locis, ipſos ſola intueri videbis nomina, vt qui mutent ſignificata, neque quemadmodum dicuntur cognoſcant, neque iis quas afferunt allegationibus, ita vt earum natura poſtulat vtantur. Veritas autem non inuenitur in tranſlatione ſignificationum (ſic enim omnem veram euerterent doctrinam) ſed in eo quis conſideret quid Domino & omnipotenti Deo perfectè conueniat, & eum deceat, & in eo vt confirmet vnumquodque ex iis quæ demonſtrantur per ſcripturas, ex ipſis rurſus ſimilibus ſcripturis. Neque ergo volunt conuerti ad veritatem, vt quos pudeat ſui in ſeipſos amoris deponere prærogatiuam: neque ſciunt qua ratione poſſint ſuas ſtabilire opiniones, ſcripturis vim afferentes. Cùm autem ad falſa in vulgus proferendum dogmata proceſſerint, cum omnibus ferè ſcripturis euidenter pugnantes, & ſemper à nobis qui contra eos dicimus confutati, quod reliquum eſt, nunc adhuc quoque pergunt ſe opponere, partim quidem ex Propheticis aliqua non admittendo, partim autem nos, tanquam qui ſimul alterius naturæ, & quæ ſunt illorum propria non poſſimus intelligere calumniando. Nonnunquam autem etiam cùm conuincuntur, ſua negant dogmata, apertè confiteri erubeſcentes quæ ſe ſeorſum ſic docere gloriantur. Id enim in omnibus hæreſibus videre licet, ſi ipſorum dogmatum quis perſequatur nequitias. Nam poſtquam à nobis euerſi fuerint, oſtendentibus ipſos apertè aduerſari ſcripturis, duorum alterum ab iis qui tuentur dogma fieri videbimus: aut enim ſuorum dogmatum conſequentiam, aut ipſam prophetiam, vel potius ſuam ipſorum ſpem deſpiciunt. Semper enim ſibi ſumunt magis id quod eis viſum fuerit eſſe euidentius, quàm quod dictum eſt à Domino per Prophetas, & ab Euangelio, quodque Apoſtolorum teſtimonio comprobatum eſt & confirmatum. Cùm viderent ergo ſibi imminere periculum, nõ de vno dogmate, ſed de conſeruanda hæreſi: non veritatem inuenire (nam cùm ea quæ ſunt in medio poſita & in promptu apud nos legerunt, tanquam vilia ea contempſerunt) ſed quod eſt commune in fide ſuperare contendentes, exceſſerunt à veritate,

A ὀλίγας ἀποφθέγγεσθαι ἀπονηξόμενοι φωνάς· οὐ δὲ σημαινόμενον ἀπ' αὐτῶν σκοποῦντες, ἀλλ' αὐτῇ ψιλῇ ἀποχρώμενοι τῇ λέξει. σχεδὸν γὰρ ἐν πᾶσιν οἷς προσφέρονται ῥητοῖς, βλέποις ἂν αὐτοὺς ὡς τοῖς ὀνόμασι μόνοις προσαμένους, τὰ σημαινόμενα ὑπαλλάττοντας· οὔθ' ὡς λέγονται γινώσκοντες, οὔθ' ὡς ἔχειν πεφύκασι χρώμενοι αἷς καὶ δὴ κεμίζουσιν ἐκλογαῖς. διὸ ἀλήθεια δὲ, οὐκ ἐν τῇ μεταθέσει τὰ σημαινόμενα ἐκείσεται· ὅτω μὴ γὰρ αἱρετέοισι πᾶσιν ἀληθῆ διδασκαλίην· ἀλλ' ἐν τῷ ἁρμοσέφασθαι τὴν τῷ Κυρίῳ καὶ τῷ παντοκράτορι Θεῷ τελείως οἰκεῖόν τε καὶ πρέπον· καὶ ἐν τῷ βεβαιοῦν ἕκαστον τῶν ἀποδεικνυμένων ἐκ τῶν γραφῶν, ἐξ αὐτῶν B πάλιν τῶν ὁμοίων γραφῶν. οὐτ' οὖν ὑπερέφην ὅτι τὴν ἀλήθειαν ἐθέλουσιν, αἰδούμενοι καταθεῖναι τὸ τῆς φιλαυτίας πλεονέκτημα· οὐτ' ἔχουσιν ὅπως ἁρμόσωνται τὰς αὐτῶν δόξας, βιάζοντες τὰς γραφάς· φθάσαντες γὰρ ἐξενεγκεῖν εἰς τοὺς αἱρετικοὺς δόγματα ψευδῆ, σχεδὸν ἁπάσαις ταῖς γραφαῖς ἐναργῶν μαχόμενοι, καὶ ἀεὶ ὑφ' ἡμῶν τῶν αὐτοπλεγῶν αὐτοῖς ἐλεγχόμενοι, τὸ λοιπὸν ἔτι καὶ νῦν ἐπιχειροῦσι, τὰ μὲν, μὴ προσίεσθαι τῶν προφητικῶν· τὰ δὲ, ἡμᾶς αὐτοὺς ὡς ἄλλης γεγονότας φύσεως, C μὴ οἵους τε εἶναι συνιέναι τὰ οἰκεῖα ἐκείνοις ἁμβάλλουσιν· ἐνίοτε γὰρ καὶ τὰ ἑαυτῶν διελεγχόμενοι ξενοποῦσι δόγματα, ἀντικρὺς ὁμολογεῖν αἰδούμενοι ἃ κατ' ἰδίαν αὐχοῦσι διδάσκοντες οὕτως. οὕτω γὰρ ἔστι πάσας ἰδεῖν τὰς αἱρέσεις ὁποίας αὐτῶν τὰς μοχθηρίας τῶν δογμάτων. ἐπειδὴ γὰρ ἀνατέτρωνται πρὸς ἡμῶν, δεικνυόντων αὐτοὺς σαφῶς ἐναντιουμένους ταῖς γραφαῖς, δυοῖν θάτερον ὑπὸ τῶν προεστώτων τὸ δόγματος ὅστις θεάσασθαι νομίζων. ἢ γὰρ τῆς ἀκολουθίας τῶν ὑφετέρων δογμάτων, ἢ τῆς προφητείας αὐτῆς, μᾶλλον ἢ τῆς ἑαυτῶν D ἐλπίδος καταφρονοῦσιν· αἱροῦνται γὰρ ἑκάστοτε τὸ δόξαν αὐτοῖς ἐναργέστερον εἶναι τοῦ πρὸς τοῦ Κυρίου διὰ τῶν προφητῶν εἰρημένου καὶ ὑπὸ τοῦ Εὐαγγελίου, πρὸς ἔτι δὲ καὶ τῶν Ἀποστόλων συμμαρτυρούμενόν τε καὶ βεβαιούμενον. ὁρῶντες οὖν τὸν κίνδυνον αὐτοῖς, οὐ περὶ ἑνὸς δόγματος, ἀλλὰ περὶ τοῦ τὰς αἱρέσεις διατηρεῖν, οὐ τὴν ἀλήθειαν ἐξευρίσκειν· τοῖς μὲν γὰρ ἐν μέσῳ κειμένοις καὶ παρὰ χεῖρας οὖσι παρ' ἡμῖν ὡς οὐτελῶς κατεφρόνησαν· ὑπερβαίνειν δὲ σπουδάσαντες τὸ κοινὸν τῆς πίστεως, ἐξέπεσον τῆς ἀληθείας.

μὴ γὰρ μαθόντες τὰ τῆς γνώσεως τῆς ἐκκλησιαστικῆς μυστήρια, μηδὲ χωρήσαντες τὸ μεγαλεῖον τῆς ἀληθείας, μέχρι τοῦ βάθους τῶν γραμμάτων καταβῆναι ἀπορρυμήσαντες ὀλιγόπιστοι ὄντες, προπεπτώκασι τὰς γραφάς. ὑπὸ δοξοσοφίας οἰηθέντες ἐπηρμένοι, ἐρίζοντες μᾶλλον, ἢ ὡφελοῦσι, δῆλοι γεγονότες, ὡς τοῦ δοκεῖν μᾶλλον, ἢ τοῦ φιλοσοφεῖν προνοούμενοι. αὐτίκα οὐκ ἀναγκαίας ἀρχὰς γραμμάτων καταβαλλόμενοι, δόξαις τε αὐθαιρέτοις κεκινημένοι, εἶτα ἀναγκαίως τέλος ἀκολουθεῖν αὐτοῖς ὑποτιθέμενοι, διαπλακτίζονται διὰ τοὺς ἐλέγχους πρὸς τοὺς τὴν ἀληθῆ φιλοσοφίαν μεταχειριζομένους· καὶ πρῶτα μᾶλλον ὑποπτεύουσι, καὶ πρῶτα φασὶ κάλων κινεῖσι, κἂν ἀσεβεῖν διὰ τὸ ἀπιστεῖν ταῖς γραφαῖς μέλλουσιν, ἢ ὡς μεταπίπτουσι διὰ φιλοτιμίαν τῆς αἱρέσεως, καὶ τῆς πολυθρυλλήτου τῆς ἐκκλησίας αὐτῶν πρωτοκαθεδρίας· δι' ὃ, κἀκείνῳ τῷ συμπτώματι διὰ τῆς ψευδωνύμου ἀγάπης πρωτοκλισίαν ἀναπάζονται. εἰ πρὸς ἡμῖν δὲ τῆς ἀληθείας ὑπάρχουσις, οὐ τῷ ἥδη πιστῶν τοῖς οὕπω πιστοῖς ἀποδείξεσθαι τῷ πίστιν· ἥτις οὐσία, ὡς εἰπεῖν, ἀποδείξεως καθίσταται, ἀλλ', ὡς ἔοικεν, πᾶσα αἵρεσις, ἀρχὴν ὅτι ἀκούοντα οὐκ ἔχει τὸ συμφέρον, μόνον ὃ τοῖς πρὸς ἡδονὴν ἀφεψήται· ἐπεὶ κἂν ἰάθη τις αὐτῶν, εἰ πεισθείη τῇ ἀληθείᾳ μόνον ἠβουλήθη. πειθὴ γὰρ θεραπεία οἰήσεως, καθάπερ καὶ πάντων παθῶν· μάθησίς τε τοῦ αἰτίου, καὶ ὃ πῶς ἂν ἐξαιρεθείη τοῦτο· καὶ τρίτον, ἡ ἄσκησις τῆς ψυχῆς, καὶ ὁ ἐθισμὸς πρὸς τοῖς κριθεῖσιν ὀρθῶς ἔχειν ἀκολουθεῖν δυνάσθαι. ὡς γὰρ ὀφθαλμὸς τεταραγμένος, οὕτως καὶ ἡ ψυχὴ τοῖς παρὰ φύσιν δόλωθεῖσα δόγμασιν, οὐκ οἷά τε ὂν φῶς τῆς ἀληθείας ἰδεῖν ἀκριβῶς, ἀλλὰ καὶ τὰ ἐν ποσὶ προορᾷ. ἐν ὕδατι θολερῷ ὕδατι καὶ ταῖς ἐγχέλεσι ἁλίσκεσθαι φασὶ ἀποτυφλουμένας. καὶ καθάπερ τὰ πονηρὰ παιδία, τὸν παιδαγωγὸν ἀποκλείει, ὅτως ὅτοι ταῖς προφητείαις εἴργουσιν ἑαυτῶν τῆς ἐκκλησίας, ὑφορώμενοι δι' ἔλεγχον καὶ νουθεσίαν. ἀμέλει πάμπολλα συγκατηύρισι ψεύσματα καὶ πλάσματα· ἵνα δὴ ἀλόγως δόξωσι μὴ προσίεσθαι ταῖς γραφαῖς. ταύτῃ οὖν οὐκ ἀσεβεῖς δυσαρεστούμενοι ταῖς θείαις ἐντολαῖς, τουτέστι τῷ ἁγίῳ πνεύματι. ὥσπερ γὰρ αἱ ἀμυγδαλαὶ κεναὶ λέγονται, οὐκ ἐν αἷς μηδέν ἐστιν, ἀλλ' ἐν αἷς ἄχρηστον τὸ ἐνόν·

A Nam cùm Ecclesiasticæ cognitionis non didicerint mysteria, neque veritatis perceperint magnitudinem, vt qui in perscrutando rerum profundo fuerint socordes, & superficie tenus legerint, scripturas valere iusserunt. Inani ergo sapientiæ opinione elati, perpetuò litigant, apertè ostendentes se magis curare vt videantur philosophi, quam vt philosophentur. Iam verò cùm non necessariis rerum nitantur principiis, & humanis moti opinionibus, nihil non vt ad finem suum proueniant molientes, contendunt magis quia se conuinci vident, aduersus eos, qui veram tractant B philosophiam & quiduis potius tolerant, & omnem, vt aiunt, rudentem mouent, etiamsi futuri sint impij, propterea quòd non credant scripturis, quàm à sectæ sibi grato honore traducantur, & à vulgo iactata in eorum Ecclesiis prima sede, propter quam, illum quoque conuiualem, in illa quæ falso nomine appellatur Agape, primum accubitum amplectuntur. Quæ est autem apud nos agnitio veritatis, vt ex iis quę iam sunt credibilia iis qui nondum sunt, fides habeatur, efficit: quæ quidem est essentia, vt ita dicam, demonstrationis. Sed omnis, vt videtur, hæresis ab initio C habet aures quæ non audiunt id quod est vtile, sed solùm patent iis quæ dicuntur ad voluptatem. Nam curatus vtique esset eorum aliquis, si tantùm voluisset parêre veritati. Est autem triplex ratio curandæ opinionis, sicut etiam cuiusuis affectionis: causæ cognitio, & quomodo ea possit auferri, & tertium, animæ exercitatio, & assuefactio vt possit sequi ea quæ rectè iudicata fuerint. Quemadmodum enim oculus turbatus, ita etiam anima conturbata iis dogmatibus quę sunt pręter naturam, non potest veritatis lucem perfectè videre. Quinetiam ea quę sunt ante pedes D ægrè intuetur. Dicunt itaque anguillas quoque excæcatas capi in aqua turbida. Et sicut improbi pueri excludunt Pędagogum, ita etiam hi arcent Prophetias à sua Ecclesia, suspectas eas habentes propter reprehensionem & admonitionem. Quia quàm plurima consarciunt mendacia & figmenta, vt iure videantur non admittere scripturas. Hac ergo ratione non sunt pij, vt qui diuinis prę-ceptis non acquiescant, hoc est, sancto spiritui. Quemadmodum amygdalæ dicuntur inanes, non in quibus nihil ineſt, sed in quibus id quod ineſt est inutile:

ita etiam hæreticos dicimus qui sunt inanes Dei consiliorum & Christi traditionum, qui non aliter amari sunt ac agrestis amygdala, & sunt principes authoréque dogmatum, nisi si quæ propter veri euidentiam deponere & occultare non potuerunt. Quemadmodum ergo in bello non est ordo deserendus quem dedit imperator militi: ita nec deserendus est ordo quem dedit nobis Verbũ, quem accepimus principem ac Ducem cognitionis & vitæ. Vulgus autem ne hoc quidem examinauit, an sit sequendus aliquis, & quisnam hic, & quemadmodum. Quale enim est Verbum, talem quoque vitam esse conuenit fideli, vt possit sequi Deum qui ab initio omnia recta via dirigit. Postquam autem transgressus fuerit Verbum quispiam, & per id, Deum, si imbecillior fuit, propterea quòd aliqua repentina se obtulerit visio, efficiendum est vt sint prompta visa quæ sunt ex ratione. Sin autem more qui prius inualuit, victus fuerit, vt ait scriptura, is qui est ex vulgo, curandum est vt mos conquiescat in eo quod est perfectũ, & omni ex parte absolutum, & vt contrà eum dicat, exercenda est anima. Si autem pugnantia quoque aliqua dogmata videtur attrahere, ea sunt subducenda, & eundum est ad eos qui quieta dogmata efficiunt, & diuinis scripturis eos incantant qui sunt rudes & imperiti, & strepitum pertimescunt, per testamentorum consequentiam eis veritatem explanantes. Sed, vt videtur, magis declinamus ad ea quæ sunt opinabilia, etiamsi sint contraria, quàm ad veritatem: est enim austera grauisq; ac seuera. Atque cùm sint quidem tres animæ affectiones, ignoratio, opinio, scientia: qui in ignoratione quidem versantur, sunt gentes: qui autem in scientia vera Ecclesia: qui verò in opinione, ij qui sectantur hæreses. Nihilo ergo apertiùs videmus affirmantes eos qui sciunt de iis quæ sciunt, quam hos de iis quæ opinantur, quod attinet ad affirmandum absque demonstratione. Se itaque inuicem despiciunt & irrident, fitque vt eadem intelligentia ab aliis quidem in maximo honore habeatur, ab aliis autem damnetur amentiæ. Atque didicimus aliud quidem esse voluptatem, quæ est attribuenda gentibus: aliud autem contentionem quæ in hæresibus præponitur: aliud gaudium, quod, vt proprium, est Ecclesiæ assignandum: aliud autem, lætitiam, quæ danda est ei qui est ex veritate præditus cognitione.

A ὅτως τοὺς αἱρετικοὺς τοὺς κενοὺς τῶν τοῦ Θεοῦ βουλημάτων καὶ τῶν τοῦ Χριστοῦ παραδόσεων τῇ φαυλῇ, πικρίζοντας ὡς ἀληθῶς τὴν ἀμυγδαλιὰν, ἀξαρχόντας δογμάτων, πλὴν ὅσα δι' ἐνέργειαν τῶν ἀληθῶν ἀποθέσθαι καὶ ἀποκρύψαι οὐκ ἴσχυσαν. καθάπερ τοίνυν ἐν πολέμῳ ὁ λιποτάκτειν τὴν τάξιν οὐκ ὀφείλων ὁ στρατηγὸς ἔταξεν τῷ στρατιώτῃ, ὅτως οὐδὲ ἡμῖν ἔδωκεν ὁ λόγος, ὃν ἀρχηγὸν εἰλήφαμεν γνώσεώς τε καὶ βίου, λειποτάκτειν τάξιν. οἱ πολλοὶ δ' οὐδὲ τοῦτο ἐξητάκασιν, εἴ ἐστι τινὶ ἀκολουθητέον, καὶ τίνι τούτῳ, καὶ ὅπως. οἷος γὰρ ὁ λόγος, τοιόσδε καὶ ὁ βίος εἰς τὸν πιστὸν πεφύκει, ὡς ἕπεσθαι δυνάσθαι τῷ Θεῷ ἐξ ἀρχῆς τὰ πρῶτα, δυνατῷ παρεμπίπτοντι. ἐπὰν δὲ παραδρᾷ τις τὸν λόγον καὶ ἐξαπατήσῃ τοῦτον τὸν Θεόν, εἰ μὴ ἀφ' ἑαυτοῦ παρασπεῖν τινα φαντασίαν ἀδύνηται, παρελεγχέσθω τοῖς ταῖς φαντασίαις ταῖς λογικαῖς ποιητέον. εἰ δὲ τῷ ἔθει τῷ παρακατεχηχότι πεπιθεὶς γένοιτο, ἢ φησιν ἡ γραφή, χυδαῖος, ἀποπαυστέον ὁ ἔθος εἰς ὁ πρωτελές, καὶ παρὸ ὁ ἀπλέγκτῳ αὐτῷ τῷ ψυχῷ γυμναστέον. εἰ δὲ καὶ μαχόμενα δόγματα ἐφέλκεσθαί τινας δοκεῖ, ἐπανεξαρετέον ταῦτα καὶ παρὸς τοὺς εἰρηνοποιοὺς τῶν δογμάτων πορευτέον, οἳ κατεπάδουσι ταῖς θείαις γραφαῖς τοὺς ψοφοδεᾶς τῶν ἀπείρων, τὴν ἀλήθειαν διὰ τῆς ἀκολουθίας τῶν διαθηκῶν φωτίζοντες. ἀλλ', ὡς ἔοικεν, ῥέπομεν ὅτι τὰ ἔνδοξα μᾶλλον, κἂν ἐναντία τυγχάνῃ, ἢπερ ὅτι τὴν ἀλήθειαν· αὐχηρὰ γάρ ἐστι καὶ σεμνή. καὶ δὴ τριῶν οὐσῶν διαθέσεων τῆς ψυχῆς, ἀγνοίας, οἰήσεως, ἐπιστήμης, οἱ μὲν ἐν τῇ ἀγνοίᾳ, τὰ ἔθνη· οἱ δὲ ἐν τῇ ἐπιστήμῃ, ἡ Ἐκκλησία ἡ ἀληθής· οἱ δὲ ἐν οἰήσει, οἱ τὰς αἱρέσεις. οὐδὲν γοῦν ἀφέξουσιν ἰδίᾳ ἔστι τοὺς ἐπισταμένους περὶ ὧν ἴσασι διαβεβαιουμένους καὶ περὶ ὧν οἴονται, ὅσον γε ἐπὶ τῷ διαβεβαιοῦσθαι αὐτῶν τῆς ἀποδείξεως. καταφρονοῦσι γοῦν ἀλλήλων καὶ καταγελῶσιν· καὶ συμβαίνει τὸν αὐτὸν νοῦν, περὶ οὗ μὲν ἐπιστάτην εἶναι, περὶ οὗ δὲ παραφρονεῖν ἡλωκέναι. καί τοι μεμαθήκαμεν, ἄλλο μέν τοι ἡδονὴν εἶναι, ἣν ἐν τοῖς ἔθνεσιν ἀπονεμητέον· ἄλλο δέ τι ἔχειν, ἣν ἐν ταῖς αἱρέσεσι παρεκτέον· ἄλλο χαρὰν, ἣν τῇ Ἐκκλησίᾳ προσοικειωθέν· ἄλλο δὲ εὐφροσύνην, ἣν τῆς κατ' ἀλήθειαν ἀποδοτέον γνωστικῷ.

ὡς ὅ, ἐὰν προσῇ τις Ἰσχομάχῳ, γεωργὸν A Quemadmodũ autẽ si quis Ischomacho
αὐτὸν ποιήσῃ· καὶ Λάμπιδι, ναύκληρον· καὶ se dederit instituendum, eum faciet agri-
Χαριδήμῳ, στρατηγὸν· καὶ Σίμωνι, ἱππικὸν· colam: & si Lampidi, nautam: & Chari-
καὶ Πέρδικι, κάπηλον· καὶ Κρωβύλῳ, demo, imperatorem: & Simoni, equitãdi
ὀψοποιόν· καὶ Ἀρχελάῳ, ὀρχηστὴν· καὶ Ὁμή- gnarum: & Perdici, cauponem: & Cro-
ρῳ, ποιητὴν· καὶ Πύῤῥωνι, ἐριστικόν· καὶ Δη- bulo opsoniorũ cõditorem: & Archilao,
μοσθένει, ῥήτορα· καὶ Χρυσίππῳ, διαλεκ- saltatorem: & Homero, Poëtam: & Pyr-
τικὸν· καὶ Ἀριστοτέλει, φυσικὸν· καὶ Πλάτωνι, rhoni, cõtentiosum: & Demostheni, ora-
φιλόσοφον, Γλάτωνι· οὕτως ὁ τῷ κυρίῳ πειθόμενος, torem: & Chrysippo, dialecticum: & Ari-
καὶ τῇ δοθείσῃ δι' αὐτοῦ παρακολουθήσας προφη- stoteli, physicum: & Platoni, philosophũ:
τείᾳ, τελείως ἐκτελεσθήσεται κατ' εἰκόνα τοῦ δι- ita qui paret Domino, & per eum datam
δασκάλου, ἐν σαρκὶ φερομένου Θεός. Ἀποπατοῦσιν ἄρα τοῦδε τοῦ ὕψους, οἱ μὴ ἑπόμε- B sequitur Prophetiam, efficitur ad magi-
νοι Θεῷ, ἐὰν ἡγῶνται· ἡγεῖται ὅ κύριος θεο- stri imaginẽ Deus qui in carne versatur.
πνεύστους γραφάς. μυρίων γοῦν ὄντων κατ' ἀ- Hanc ergo altitudinẽ minimè assequun-
ριθμὸν ἀμαρτάνοντι πάντες, χεδὸν δύο tur, qui non sequuntur Deum eos du-
εἰσὶν ἀρχαὶ πάσης ἁμαρτίας, ἄγνοια, καὶ ἀ- centem: ducit autem per scripturas diui-
σθένεια· ἄμφω ὄντα ἐφ' ἡμῖν, τοῦ μήτε ἐθελόν- nitùs inspiratas. Et cum sint innumera-
των μανθάνειν, μήτε αὖ τῆς ἐπιθυμίας κρα- bilia quæ fiunt ab hominibus, sunt vtiq;
τεῖν. τούτων δὲ, δι' ὧν μὲν ἁμαρτάνουσι, οὐ καλῶς κρίνου- duo cuiusuis peccati principia, ignoratio
σι· δι' ὧν δ', οὐκ ἰσχύουσι τοῖς ὀρθῶς κριθεῖσιν & imbecillitas: est autem vtrumque in
ἄτε γὰρ ἀπατηθείς τις τὴν γνώμην, δυνατὸν μὲν οὐ nostra potestate, cùm nec velimus disce-
πράξειεν, κἂν πάνυ δυνατὸς ᾖ τὰ re, nec cupiditatem continere. Ex his au-
γνωσθέντα ποιεῖν· ὅτε καὶ κρίνῃ ὁ δέον ἰσχύων, C tem, vnum quidem est per quod non rectè iudicant, alterum verò, per quod non
ἀμεμπτον ἑαυτὸν παρέχοιτ' ἂν ἐν τοῖς ἔργοις possunt exequi quæ rectè sunt iudicata.
ἐξασθενῶν. ἀκολούθως τοίνυν δύο τῇ γνώσει καὶ Neque enim si quis fuerit deceptus in
παιδείαν παραδίδονται, προφορεῖ ἑκατέρᾳ sententia, rectè agere poterit, etiam si sit
τῶν ἁμαρτιῶν· τῇ μὲν, δι' γνώσεώς τε καὶ δι' τῆς satis potens vt agat ea quæ fuerint cogni-
ἐκ τῶν γραφῶν μαρτυρείας ἐναργὴς ἀπόδει- ta: neque qui potest id quod oportet iu-
ξις· τῇ δ', δι' κῆ λόγου ἄσκησις, ἐκ πίστεώς dicare, se ab omni reprehensione alie-
τε καὶ φόβου παιδαγωγουμένη. ἀμφω δ' εἰς τὴν num præbebit, si ad res gerendas sit im-
τελείαν ἀγάπην συναύξουσιν. τέλος γὰρ οἰ- potens. Consequenter ergo duæ quoque
μαι τῆς γνωστικοῦ, τὸ μὲν ἁπλῶς, διττόν· ἐφ' ὧν genere disciplinę traduntur vtrique pec-
μὲν, δι' θεωρία ἡ ἐπιστημονική· ἐφ' ὧν δ', δι' cato vtiles: illi quidem, cognitio, & ex
πρᾶξις, εἰ μὴ οὕτω καὶ τοιάδε τοὺς αἱρετικοὺς scripturarum testimonio euidens demon-
καταμαθόντας, ἐκ τῶνδε τῶν ὑπομνημάτων σω- stratio: huic verò, quæ est ex Verbo
φρονισθῶσί τε καὶ ἐπιστρέψαι ὅτι τὸν παντο- exercitatio, quæ à fide & timore tan-
κράτορα Θεόν. εἰ δὲ καθάπερ οἱ κωφοὶ τῶν ὄ- quam Pædagogus dicetur. Crescunt au-
φεων, τὸν καινὸν μὲν λεγόμενον, ἀρχαιότατον tem ambò in perfectam charitatem. Eius
δ', μὴ ἐπαΐοιεν ἀσμάτων, παιδεύειν οὖν πρὸς enim qui est præditus cognitione est hîc
τοῦ Θεοῦ, διὰ τῆς κρίσεως πατρῴας νου- quidem, vt arbitror duplex finis: in ali-
θεσίας ὑπομένοντες, ἕως ἂν καταισχυνθέντες quibus quidem, contemplatio ex scien-
μετανοήσωσιν· ἀλλὰ μὴ εἰς τὴν τελευτὴν φέ- tia: in aliis verò, actio. Ac fieri quidem
ροντες ἑαυτοὺς διὰ τῆς ἀπονοίας ἀπειθείας ἐμ- potuerit vt hi hæretici si quæ in his tra- D
βάλοιεν κρίσιν. γίνονται γὰρ καὶ μεμιγμέναι τινὲς παι- duntur cõmentariis didicerint, corrigan-
δείαι, ἃς καλάσεις ὀνομάζουσιν, εἰς ἃς ἡμῶν οἱ tur, & conuertantur ad Deum omnipo-
πολλοὶ τῶν ἐν ἁμαρτήμασι γεγονότων ἐκ τοῦ tentem: sin autem tanquam surdi serpen-
λαοῦ κυριακοῦ καταλιθαίνοντες πίπτουσιν. tes (quod nouè quidem dicitur, est au-
tem antiquissimum) non exaudiant can-
ticum, à Deo certè castigentur, paternas
admonitiones quæ ante iudicium fiunt
patienter sustinentes, donec pudore affe-
cti ducantur pœnitentia: non autem per
immanẽ inobedientiam seipsos iniiciant
in perfectum iudicium. Fiunt enim
singulares quoque quædam disciplinæ,
quas vocant castigationes, in quas multi
ex nostris qui in delicto fuerunt, ex
populo Dominico dilabentes incidunt.

Verum ſicut à magiſtro vel patre pueri, ita nos caſtigamur à prouidentia. Deus autem non punit (eſt enim punitio, mali redditio) caſtigat autem & communiter & priuatim ad vtilitatem eorum qui puniuntur. Hæc quidem adduxi, partim quod vellem adhortari ſtudioſos ne facilè prolabantur in hæreſes. Partim autem vt ab hac quæ conſiſtit in ſuperficie ſiue inſcitia, ſiue ſtultitia, ſiue mala habitudine, ſiue quocunque alio nomine eam vocare oporteat, deſiſtant, efficere cupiens. Partim quoque, vt eos qui iam ſunt perſuaſi, conarer adducere ad veritatem; eos nempe qui non ſunt omnino immedicabiles; vſus ſum his ſermonibus. Sunt enim qui ne quidem in animum inducunt audire eos qui hortantur ad veritatem. Quinetiam nugari aggrediuntur, verba in veritatem maledica effundentes; ſibi rerum maximarum vindicantes agnitionem, cùm nec didicerint, nec quęſierint, nec laborarint, nec inuenerint conſequentiam. quorum miſereatur potius aliquis, quàm odio habeat, propter talem vitæ eorum rationem. Si quis eſt autem medicabilis, qui tanquam ignem vel ferrum ferre poſſit libertatem veritatis, ſecantem & vrentem falſas opiniones, præbeat aures animæ. Hoc autem fiet, ſi non otium & ſocordiam amplectentes extrudant veritatem, aut gloriam deſiderantes, res nouas magna vi perſequantur. Sunt enim ſocordes, qui, cùm liceat ex ipſis ſcripturis, diuinis ſcripturis conuenientes colligere demonſtrationes, id omnino non faciunt, ſed quod eorum voluptatibus ſuffragatur eligunt. Gloriæ autem tenentur deſiderio, qui ea quæ ex ſua natura conueniunt, ſermonibus diuinitùs inſpiratis, tradita à beatis Apoſtolis & magiſtris, ſua ſponte fallaci ſapientiæ ſimulatione corrumpunt, per alias traditiones, humanis doctrinis reſiſtentes diuinæ traditioni, vt hæreſin conſtituant. Nam inter eos viros qui tanti erant in Eccleſiaſtica cognitione, quid reſtabat dicendum à Marcione, verbi gratia, aut Prodico, & ſimilibus, qui non ſunt ingreſſi recta via? Neque enim eos qui præceſſerunt ſuperare potuerunt ſapientia, vt aliquid adinuenirent iis quę ab illis verè dicta ſunt: ſed bene cum eis actum eſſet, ſi ſcire potuiſſent ea quæ prius ſunt tradita. Is ergo ſolus qui eſt cognitione præditus, cùm in ipſis conſenuerit ſcripturis,

A Ἀλλ' ὡς πρὸς τοῦ διδασκάλου ἢ τοῦ πατρὸς οἱ παῖδες, οὕτως ἡμεῖς πρὸς τῆς προνοίας κολαζόμεθα. Θεὸς δὲ οὐ τιμωρεῖται· ἔστι γὰρ ἡ τιμωρία, κακοῦ ἀπαπόδοσις· κολάζει μέντοι πρὸς τὸ χρήσιμον καὶ κοινῇ καὶ ἰδίᾳ τοὺς κολαζομένους. Ταύτῃ μὲ ἀποτρέψαι βουλόμενος τῆς εἰς τὰς αἱρέσεις ἐμπτώσεως τοὺς φιλομαθοῦντας, προέθεμην· τοὺς δὲ τῆς ὑπολαζούσης, εἴτε ἀμαθίας, εἴτε ἀφελτηρίας, εἴτε κακεξίας, εἴθ' ὅπῃ δήποτε χρὴ καλεῖν αὐτὴν, ἀποπαῦσαι γλιχόμενος, μεταπεῖσαι δὲ καὶ προσαγαγεῖν τῇ ἀληθείᾳ τοὺς γε μὴ πάντᾳπασιν ἀιδίατους ὑπεχειρωσάμην τοῖσδε συνεχρησάμην τοῖς λόγοις. Εἰσὶ γάρ οἱ οὐδὲ B ἀνέχονται τοῦ ἄρχειν ἐπακοῦσαι τῶν πρὸς τὴν ἀλήθειαν προτρεπόντων, καὶ δὴ φλυαρεῖν ὑπιχειροῦσι, βλασφήμους τῆς ἀληθείας καταχέοντες λόγους, σφίσιν αὐτοῖς τὰ μέγιστα τῶν ὄντων, ἐγνωκέναι συγχωροῦντες, οὐ μαθόντες, οὐ ζητήσαντες, οὐ πονέσαντες, οὐχ εὑρόντες τὴν ἀκολουθίαν· οὓς ἐλεήσειεν ἂν τις μισήσειεν τῆς τοιαύτης διαφθορᾶς. Εἰ δέ τις ἰάσιμος τυγχάνοι, φέρειν δυνάμενος ὡς πῦρ ἢ σίδηρον τῆς ἀληθείας τὴν παρρησίαν, ἀποτέμνουσαν, καίουσάν τε τὰς ψευδεῖς δόξας αὐτῶν, ἀνασχέσθω τὰ ὦτα τῆς ψυχῆς. Ἔσται C δὲ τοῦτο, ἐὰν μὴ ῥᾳθυμεῖν ἐπιγόμενοι ἀποδιωθῶνται τὴν ἀλήθειαν, ἢ δόξης ἐρασθέντες, καινοτομεῖν βιάζωνται· ῥᾳθυμοῦσι μὲν γὰρ οἱ, παρὰν τὰς οἰκείας τῆς θείας γραφῆς ἐξ αὐτῶν τῶν γραφῶν πορίζεσθαι ἀποδείξεις, ὃ πάνδεινον καὶ τῇς ἡδοναῖς αὐτῶν συναιρούμενον ἐκλεγόμενοι. δόξης δ' ὑπερθυμοῦσιν, ὅσοι τὰ πρόσφυῆ τοῖς θεοπνεύστοις λόγοις ἀπὸ τῶν μακαρίων Ἀποστόλων τε καὶ διδασκάλων παραδιδόμενα, ἐκόντες εἰς σοφίζονται, δι' ἑτέρων παρεγχειρήσεων ψευδεπιγράφου διδασκα- D λίας ἐκτιθέμενοι θεία παραδόσει, ἐναντία τῇ τοῦ αἱρεσιν συστήσασθαι. τίς γὰρ ὡς ἀληθῶς ἐν τηλικούτοις ἀνδράσιν, καὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν λέγω γνωσιν, ὑπολείποιτο λόγος, Μαρκίωνος, φέρε εἰπεῖν, ἢ Προδίκου, καὶ τῶν ὁμοίων, τοῦ ὀρθοῦ ἢ βαδισάντων ὁδόν; ἢ γὰρ αὐ ὑπερέβαλον σοφίᾳ τοὺς ἔμπροσθεν ἄνδρας, ὡς προσεξευρεῖν τι τοῖς ὑπ' ἐκείνων ἀληθῶς ῥηθεῖσιν· ἀλλ' ἀγαπητὸν ἦν αὐτοῖς, εἰ τὰ παραδεδόμενα μαθεῖν ἠδυνήθησαν. ὁ γνωστικὸς δὲ ἡμῖν μόνος ἐν αὐταῖς καταγηράσας τῇ γραφῇ,

τῷ Ἀποστολικῷ καὶ Ἐκκλησιαστικῷ σώζων ὀρθοτομίαν τῶν δογμάτων, καὶ ὁ Εὐαγγέλιον ὀρθότατα βιοῖ, καὶ ἀποδείξις, ὡς αὐ ὁπιζητήσῃ αἰδοίσιειν ἀναπεμπόμενος ὑπὸ τοῦ Κυρίου, ὑπό τε νόμου καὶ προφητῶν. ὁ βίος γὰρ οἶμαι τοῦ γνωστικοῦ ὁδόν ἀλλό ὅστιν ἢ ἔργα καὶ λόγοι τῇ τοῦ Κυρίου ἀκόλουθοι παραδόσει. Ἀλλ' οὐ πάντων ἡ γνῶσις. Οὐ θέλω γὰρ ὑμᾶς ἀγνοεῖν ἀδελφοί, φησὶν ὁ Ἀπόστολος, ὅτι πάντες ὑπὸ τὴν νεφέλην ἦσαν, καὶ πνευματικοῦ βρώματος τε καὶ πόματος μετέλαβον· καταπλαίζων σαφῶς, μὴ πάντας τοὺς ἀκούοντας τὸν λόγον, κεχωρηκέναι τὸ μέγεθος τῆς γνώσεως ἔργῳ τε καὶ λόγῳ· ὅθεν καὶ ἐπήγαγεν· Ἀλλ' οὐκ ἐν πᾶσιν αὐτοῖς εὐδόκησεν. τίς ἐστί; ὁ εἰπών, Τί με λέγετε Κύριε, καὶ οὐ ποιεῖτε τὸ θέλημα τοῦ πατρός μου; τουτέστι τὴν διδασκαλίαν τοῦ Σωτῆρος, ἥτις ἐστὶ βρῶμα ἡμῖν πνευματικόν, καὶ πόμα δίψαν οὐκ ἐπιτελοῦν, ὕδωρ ζωῆς γνωστικῆς. καὶ φασὶν, ἡ γνῶσις εἴρηται φυσιοῦν. πρὸς οὓς φαμὲν, τάχα μὴ ἡ δοκοῦσα γνῶσις φυσιοῦν λέγεται, ἥτις τετυφῶσθαι τὴν λέξιν ἐρμηνεύειν τολμᾷ. Εἰ δὲ, ὅπερ καὶ μᾶλλον, ὁ μεγαλείως τε καὶ ἀληθῶς φρονεῖν μηνύει ἡ τοῦ Ἀποστόλου φωνὴ, λέλυται μὲν ὃ ἠπορημένον· ἑπόμενοι δ' οὖν ταῖς γραφαῖς, κυρώσωμεν ὃ εἰρημένον. ἡ σοφία, φησὶν ὁ Σολομών, ἐνεφύσησε τὰ ἑαυτῆς τέκνα. οὐ δήπου γὰρ τύφον ἐνεποίησεν ὁ Κύριος ταῖς μεγίσταις καὶ τὴν διδασκαλίαν, ἀλλὰ ὃ ὅτι τῇ ἀληθείᾳ πεποιθέναι, καὶ εἰ μεγαλόφρονα ἐν γνώσει τῇ διὰ τῶν γραφῶν παραδιδομένῃ, ὑπόφορτικὸν τὸν εἰς ἁμαρτίαν ὑποσυρέντων, διδασκαλίζει· ὁ σημαίνει ἡ Ἐνεφύσησε λέξις· μεγαλοφρόνειαν τῆς σοφίας τοῖς καὶ τὸν μαθησιν τέκνοις ἐμφυτεύσασης διδάσκει αὐτικα φησὶν ὁ Ἀπόστολος, καὶ γνώσομαι οὐ τὸν λόγον τῶν πεφυσιωμένων, ἀλλὰ τὴν δύναμιν, εἰ μεγαλοφρόνως, ὅπερ ὅστιν ἀληθῶς· ἀληθείας δὲ μεῖζον οὐδέν· τὰς γραφὰς συνίετε· ἐγνωκὼ γὰρ ἐγὼ δύναμιν τῶν πεφυσιωμένων τέκνων τῆς σοφίας. ὅθεν, εἴσομαι φησὶν εἰ δικαίως ὅτι τῇ γνώσει μέγα φρονεῖτε· Γνωστὸς γὰρ καὶ τοῦ Δαβὶδ ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ ὁ Θεὸς τουτέστι τοῖς κατ' ἐπίγνωσιν Ἰσραηλίταις. Ἰουδαία γὰρ, ἐξομολόγησις ἑρμηνεύεται εἰκότως. ἀφ' εἴρηται πρὸς τὸν Ἀποστόλου· Οὐ μοιχεύσεις, Οὐ κλέψεις· Οὐκ ἐπιθυμήσεις, καὶ εἴτις ἑτέρα ἐντολὴ, ἐν τούτῳ τῷ

A Apostolicam & Ecclesiasticam seruans dogmatum rectitudinẽ, rectissimè viuit conuenienter Euangelio, & demonstrationes ita vt quęrit inuenit: vt qui emittatur à Domino, à lege & à Prophetis. Nam vita, vt opinor, eius qui est prędituscognitione, nihil est aliud quàm facta & verba quæ sequuntur traditionem Domini. Quanquam non est omnium cognitio. Nolo enim vos ignorare fratres, inquit Apostolus, quòd omnes sub nube erant, & spiritalis cibi & potus erant participes, apertè confirmans, non omnes qui Verbum audiunt, facto & verbo cepisse magnitudinem cognitionis. Vnde etiam subiunxit: Sed non in eis omnibus est complacitum. Cuinam? Ei qui dixit: Quid mihi dicitis, Domine, & non facitis voluntatem patris mei, hoc est, doctrinam Seruatoris; quæ nobis cibus spiritalis, & potus qui nescit sitim; aqua vitæ cognitione prædita. Atqui, inquiunt, dicitur inflare cognitio. Quibus respondemus: Fortasse quidem quæ videtur cognitio inflare dicitur, si quis existimet dictionem idem sibi velle quod tumefacere & insolentem reddere: sin autem, quod potius dicendum est, magnificè & verè sentire significat vox Apostoli, solutum quidem est id de quo dubitatur. Sequentes autem scripturas, confirmemus quod dictum est. Sapientia, inquit Salomon, inflauit suos filios. Non enim iis quæ sunt in doctrina singularia, fastum & arrogantiam ingenerauit Dominus, sed in veritate habere fiduciam, & esse magnificum in cognitione quæ traditur per scripturas, efficit contemptorem eorum quæ trahunt ad peccatum: quod significat dictio Inflauit. Quæ docet magnificentiam sapientiæ, quæ implatantur iis qui sunt per doctrinam filiis. Iam verò inquit Apostolus: Et cognoscam non sermonem eorum qui sunt inflati, sed virtutem, an magnificè (quod quidem est verè: veritate autem nihil est maius) scripturas intelligatis. In hoc enim est virtus inflatorum filiorum sapientiæ. Quasi dicat: Sciam an de vestra cognitione iure vos magnificè sentiatis. Notus enim est, vt ait Dauid, in Iudæa Deus, hoc est, Israëlitis qui sunt per cognitionem: Iudęa enim exponitur confessio. Meritò ergo dictum est ab Apostolo illud, Non mœchaberis, Non furaberis, Non concupisces, & si quod est aliud mandatum, hoc

dicto in compendium redigitur, nempe : Diliges proximum tuum sicut teipsum. Non oportet enim vnquam, sicut faciunt qui hæreses sequuntur, adulterare veritatem, neque furari regulam Ecclesiæ, propriæ cupiditati & gloriæ inseruiendo in fraudem propinquorum, quos omnino vt ament veritatem atque amplectantur docere oportet. Apertè ergo dictum est : Annunciate inter gentes studia eius, vt non iudicentur, sed conuertantur qui prius audierint. Quicunque autem linguis suis dolosè agunt, scriptis pœnis puniuntur. Qui impios ergo attingunt sermones, neque verbis diuinis rectè, sed peruersè vtuntur, neque ipsi in regnum cœlorum ingrediuntur, neque eos quos deceperunt sinunt assequi veritatem. Sed nec ipsi introitus clauem habentes, sed falsam quandam, &, vt dicit consuetudo, ἀντικλεῖδα, id est, auersam clauem, per quam, non relaxato velo, vt nos ingredimur per Domini traditionem, sed exciso ostio, & muro Ecclesiæ clàm perfosso. veritatem transgredientes, efficiuntur principes ac duces mysteriorum animæ impiorum. Quòd enim Catholica Ecclesia posteriora sua fecerint conciliabula, non est opus multis probare. Nam Domini quæ fuit in aduentu doctrina, cùm cœpisset ab Augusto, medio tempore Tiberij consummatur : Apostolorum autem eius doctrina, vsque ad Pauli ministerium, Neronis tempore consummatur. Inferius autem circa tempora Adriani Imperatoris fuerunt, qui hæreses excogitarunt, & peruenerunt vsque ad ætatem Antonini natu maioris, sicut Basilides, etiamsi Glauciam sibi adscribat magistrum, vt ipsi gloriantur, qui fuit Petri interpres. Similiter autem Valentinum quoque dicunt audiuisse Theodadem : is autem fuit Pauli familiaris. Marcion enim cùm natus esset eadem qua ipsi ætate, versabatur vt senex cum iunioribus : post quem, Simon Petrum audiit paululum prædicantem. Quæ cùm ita habeant, clarum est ex antiquissima & verissima Ecclesia, has recentiores, & quæ his sunt adhuc inferiores, tempore fuisse innouatas adulterinæ notæ hæreses. Ex iis quæ dicta sunt manifestum esse existimo, vnam esse veram Ecclesiam,

A λόγῳ ἀνακεφαλαιοῦται, ἐν τῷ, Ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς ἑαυτόν. οὐ γὰρ χρή ποτε, καθάπερ οἱ τὰς αἱρέσεις μετιόντες ποιοῦσι, μοιχεύειν τὴν ἀλήθειαν, οὐδὲ μὴν κλέπτειν τὸν κανόνα τῆς Ἐκκλησίας, ταῖς ἰδίαις ἐπιθυμίαις καὶ φιλοδοξίαις χαριζομένους ἐπὶ τῇ τῶν πλησίον ἀπάπῃ, οὓς πάντος μᾶλλον ἀγαπῶντας, τῆς ἀληθείας αὐτῆς ἀντέχεσθαι διδάσκειν προσήκει· εἴρηται γοῦν ἀντίκρυς, Ἀναγγείλατε ἐν τοῖς ἔθνεσι τὰ ἐπιτηδεύματα αὐτοῦ, ἵνα μὴ κριθῶσιν, ἀλλὰ ἐπιστραφῶσιν οἱ προακηκοότες· ὅσοι δὲ

B ταῖς γλώσσαις αὐτῶν δολιοῦσιν, ἔγγραφα ἔχουσι τὰ ἐπιτίμια. οἱ τοίνυν τῶν ἀσεβῶν ἁπτόμενοι λόγων, ἄλλοις τε ἐξαρχόντες, μηδὲ εὖ τοῖς λόγοις τοῖς θείοις ἀλλὰ ἐξημαρτημένως συγχρώμενοι, οὔτε αὐτοὶ εἰσίασιν εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. οὔτε οὓς ἐξηπάτησαν. ἐῶσιν τυγχάνειν τῆς ἀληθείας· ἀλλ' οὐδὲ τὴν κλεῖν ἔχοντες αὐτοὶ τῆς εἰσόδου, ψευδῆ δέ τινα καὶ ὥς φησιν ἡ συνήθεια ἀντικλεῖδα, δι' ἧς οὐ τὴν αὐλαίαν ἀναπετάσαντες, ὥς περ ἡμεῖς διὰ τῆς τοῦ Κυρίου παραδόσεως εἰσιμεν· παράθυρον δὲ ἀνατεμόντες, καὶ διορύξαντες λάθρα τὸ τειχίον τῆς ἐκκλησίας, ὑπερβαί-

C νοντες τὴν ἀλήθειαν, μυσταγωγοὶ τῆς τῶν ἀσεβῶν ψυχῆς καθίστανται. ὅτι γὰρ μεταγενεστέρας τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας τὰς ἀνθρωπίνας συνηλύσεις πεποιήκασιν, οὐ πολλῶν δεῖ λόγων. ἡ μὲν γὰρ τοῦ Κυρίου κατὰ τὴν παρουσίαν διδασκαλία, ἀπὸ Αὐγούστου καὶ Τιβερίου Καίσαρος ἀρξαμένη μεσούντων τῶν Αὐγούστου χρόνων τελειοῦται· ἡ δὲ τῶν Ἀποστόλων αὐτοῦ, μέχρι γε τῆς Παύλου λειτουργίας, ἐπὶ Νέρωνος τελειοῦται· κάτω δὲ, περὶ τοὺς Ἀδριανοῦ τοῦ βασιλέως χρόνους, οἱ τὰς αἱρέσεις ἐπινοήσαντες γεγόνασι, καὶ μέχρι γε τῆς Ἀντωνίνου

D τοῦ πρεσβυτέρου διέτειναν ἡλικίας, καθάπερ ὁ Βασιλείδης, κἂν Γλαυκίαν ἐπιγράφηται διδάσκαλον, ὡς αὐχοῦσιν αὐτοὶ, τὸν Πέτρου ἑρμηνέα. ὡς αὔτως δὲ καὶ Οὐαλεντῖνον Θεοδάδι ἀκηκοέναι φέρουσιν· γνώριμος δ' οὗτος ἐγεγόνει Παύλου. Μαρκίων γὰρ, κατὰ τὴν αὐτὴν αὐτοῖς ἡλικίαν γενόμενος, ὡς πρεσβύτης, νεωτέροις συνεγένετο. μεθ' ὃν Σίμων ἐπ' ὀλίγον, κηρύσσοντος τοῦ Πέτρου ὑπήκουσεν. ὧν οὕτως ἐχόντων, συμφανὲς ἐκ τῆς προγενεστάτης καὶ ἀληθεστάτης ἐκκλησίας, τὰς μεταγενεστέρας ταύτας, καὶ τὰς ἐπιτούτων ὑποβεβηκυίας, τῷ χρόνῳ κεκαινοτομῆσθαι παραχαραχθείσας αἱρέσεις. ἐκ τῶν εἰρημένων ἄρα φανερὸν οἶμαι γεγενῆσθαι, μίαν εἶναι τὴν ἀληθῆ ἐκκλησίαν,

τ᾽ τοῦ ὄντι ἀρχαίαν, εἰς ἣν οἱ κ᾽ τῷ θεῷ τοῖσιν δι- A
καιοι ἐγκαταλέγονται· ἑνὸς γὰρ ὄντος τοῦ Θεοῦ, καὶ
ἑνὸς τοῦ Κυρίου, διὰ τοῦτο καὶ ὃ ἄκρως τίμιον
κ᾽ τὴν μόνωσιν ἐπαινεῖται, μίμημα ὂν ἀρχῆς
τῆς μιᾶς. τῇ γοῦν τοῦ ἑνὸς φύσῃ συγκλεισθῆναι
ἐκκλησία ἡ μία, ἣν εἰς πολλὰς κατατέμνειν βιά-
ζονται αἱρέσεις. κατά τε οὖν ὑπόστασιν, κατά
τε διάνοιαν, κατά τε ἀρχήν, κατά τε ἐξοχήν,
μόνῃ ἂν φαμὲν τὴν ἀρχαίαν καὶ Καθολι-
κὴν ἐκκλησίαν, εἰς ἑνότητα πίστεως μιᾶς τῆς
κ᾽ ἐκ διαθήκης οἰκείας διαθήκας, μᾶλλον δ᾽ κ᾽ τὴν
διαθήκην τὴν μίαν διαφορεῖς τοῖς χρόνοις, B
ἑνὸς τοῦ Θεοῦ τὰ βουλήματι, δι᾽ ἑνὸς τοῦ Κυ-
ρίου σωσάμενον τοὺς ἤδη κατατεταγμένους
οἷς προώρισεν ὁ Θεὸς, δικαίους ἐσομένους πρὸ
καταβολῆς κόσμου ἐγνωκώς. ἀλλὰ καὶ ἡ ἐξο-
χὴ τῆς ἐκκλησίας, καθάπερ ἡ ἀρχὴ τῆς συ-
στάσεως, κ᾽ τὴν μονάδα ἔστιν, πρώτα τὰ
ἄλλα ὑπερβάλλουσα, καὶ μηδὲν ἔχουσα ὅ-
μοιον ἢ ἴσον ἑαυτῇ. ταῦτα μὲν οὖν καὶ εἰς ὕστε-
ρον· τῶν δ᾽ αἱρέσεων αἱ μέν, ἀπὸ ὀνόματος
προσαγορεύονται, ὡς ἡ ἀπὸ Οὐαλεντίνου
καὶ Μαρκίωνος καὶ Βασιλείδου, κἂν τὴν
Ματθίου αὐχῶσι προσάγεσθαι δόξαν· μία C
γὰρ ἡ πάντων γέγονε τῶν Ἀποστόλων ὥσπερ δι-
δασκαλία, οὕτως ἡ καὶ παράδοσις. αἱ δὲ,
ἀπὸ τόπου, ὡς οἱ Περατικοί· αἱ δὲ, ἀπὸ ἔ-
θνους, ὡς ἡ τῶν Φρυγῶν· αἱ δ᾽, ἀπὸ ἐνεργείας,
ὡς ἡ τῶν Ἐγκρατιτῶν· αἱ δ᾽, ἀπὸ δογμάτων
ἰδιαζόντων, ὡς ἡ τῶν Δοκιτῶν καὶ ἡ τῶν Αἱ-
ματιτῶν· αἱ δ᾽, ἀπὸ ὑποθέσεων, καὶ ὧν τετι-
μήκασιν, ὡς Καϊανισταί τε καὶ οἱ Ὀφιανοὶ
προσαγορεύόμενοι· αἱ δὲ, ἀφ᾽ ὧν κακονό-
μως ἐπετήδευσάν τε καὶ ἐτόλμησαν; ὡς τῶν
Σιμωνιδῶν οἱ Ἐντυχιταὶ καλούμενοι. ὅπην D
δὴ τινα ὀλίγῳ ὑποδείξαντες τοῖς φιλοθεά-
μοσι τῆς ἐκκλησίας, ἐκ τοῦ κ᾽ τὰς θυσίας
νόμου, περί τε Ἰουδαίων τῶν χυδαίων, περί
τε τῶν αἱρέσεων μυστικῶς διακρινομένων, ὡς
ἀκαθάρτων ἀπὸ τῆς περὶ καθαρῶν καὶ ἀκα-
θάρτων ζώων θείας ἐκκλησίας, καταπαύσω-
μεν τὸν λόγον. τὰ μὲν γὰρ διχηλοῦντα καὶ μηρυ-
σμὸν ἀναφέροντα, τῶν ἱερείων, καθαρὰ καὶ δεκ-
τὰ τῷ Θεῷ παραδίδωσιν ἡ γραφή, ὡς ἂν εἰς
πατέρα καὶ εἰς υἱὸν διὰ τῆς πίστεως τῶν δικαίων
τὴν πορείαν ποιουμένων· αὕτη γὰρ ἡ τῶν διχηλοῦ-
ντων εὐσταθὴς, τῶν τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ νυκτωρ καὶ
μεθ᾽ ἡμέραν μελετώντων καὶ ἀναπεμπαζομένων

eam quæ verè est antiqua, in cuius catalogum referuntur ij qui sunt iusti secundum propositum. Nam cum vnus sit Deus & vnus Dominus, proptera id etiam quod est summe venerabile, & ex eo quòd sit solum claudatur, vt quod sit imitatio principij quod est vnum. In vnius ergo naturæ sortem cooptatur Ecclesia quæ est vna, quam conantur hæreses in multas discindere. Et substantia ergo & cogitatione & principio & excellentia, solam esse dicimus, antiquam & catholicam Ecclesiam, in vnitatem vnius fidei quæ est ex propriis testamentis, vel potius ex testamento quòd est vnum diuersis temporibus, in quibus Dei voluntate per vnum Dominum congregat eos qui sunt iam ordinati, quos prædestinauit Deus, cùm eos iustos futuros cognouisset ante mundi constitutionem. Cæterùm Ecclesiæ quoque eminentia, sicut principium constructionis, est ex vnitate, omnia alia superans, & nihil habens sibi simile vel æquale. Atque de iis quidem dicetur postea. Ex hæresibus autem, aliæ quidem appellantur ex nomine, vt quæ appellatæ sunt à Valentino & Marcione & Basilide, etiamsi glorientur se Matthiæ opinionem adducere: fuit enim vna omnium Apostolorum sicut doctrina, ita etiam traditio: aliæ autem ex loco, vt Peratici: aliæ autem ex gente, vt Phrygum hæresis: aliæ autem ex operatione, vt Encratitarum: aliæ autem ex propriis dogmatibus, vt Docitarum & Hæmatitarum: alij autem ex positionibus, & iis quæ ipsę honorarunt, vt qui appellantur Caianistæ & Ophiani: aliæ verò ex iis quę nefariè ausæ sunt & perpetrarunt, vt qui ex Simonianis vocantur Entychitæ. Nos autem vbi iis qui in Ecclesia spectandi tenentur desiderio, ex lege de sacrificiis, tum de Iudæis vulgaribus, tum de hęresibus quę mysticè discernuntur, tanquam immundę, ex diuina mundorum & immundorum animalium distinctione, paruum quoddam foramen ostenderimus, finiemus orationem. Quę enim sunt fissis vngulis & ruminant, hostias esse mundas & Deo acceptas tradit scriptura, vtpote quòd iusti per fidem iter ingrediantur ad patrem & filium. Hęc est enim stabilitas eorum quorum fissæ sunt vngulæ, qui Dei eloquia diu noctúque meditantur & ruminant

in animæ receptaculo disciplinarum: quam etiam cognitione præditam exercitationem, mundi animalis ruminationem dicit lex allegoricè. Quæ autem neque vtrunque, neque ex iis habent alterum, secernit vt immunda. Ac quæ ruminant quidem, bifidam autem non habent vngulam, vulgus Iudæorum tacitè significant, qui eloquia quidem Dei habent in ore, fidem autem & basin non habent, quæ transmittit ad patrem per filium, & innititur veritati: Vnde etiam eiusmodi genus animantium satis facilè prolabitur, vt quorum pedes minimè sunt bifidi, neque duplicitati fidei innitun-
B tur. Nemo enim, inquit, cognoscit
Luc 10. patrem nisi filius, & cui filius reuelauerit. Rursus autem illa quoque contrà sunt similiter immunda, quæ bifidas habent vngulas, minimè autem ruminant. Hæc enim indicant hæreticos, qui ingrediuntur quidem in nomine Patris & Filij, accuratam autem eloquiorum declarationem subtiliter exprimere, & in tenues partes comminuere nequeunt, & iustitiæ opera paulò crassius, non autem accuratius & subtilius obeunt, si modò obeunt.
Luc 6. Iis qui sunt tales dicit Dominus: Cur
C mihi dicitis Domine, Domine, & non facitis quæ dico? Sunt autem omnino immundi, qui nec bifidas habent vngulas neque ruminant. Vos autem Me-
Psal. 2. garenses, inquit Theognis, neque tertij, neque quarti, neque duodecimi estis, neque in ratione, nec numero, sed tanquam puluis quem proiicit ventus à facie terræ, & tanquam stilla à cado. His à nobis prætractatis, locóque morali nobis summatim sparsimque descripto, vt sumus polliciti, iisque quæ ad veram excitant cognitionem, hîc & illic insperfis dogmatibus,
D vt à quolibet eorum qui mysteriis non sunt initiati, non facilè possint inueniri sanctæ traditiones, aggrediamur quod sumus polliciti. Sunt autem libri Stromatum vtique similes, non illis elaboratis hortis in quibus sunt arbores & plantæ, in certum ordinem ad delectandos oculos digestæ: sed alicui potius spisso & vmbroso monti, in quo simul sunt plantatæ cupressi & platani, laurus & hedera, mali & oleæ & ficus, ita vt de industria fertilium simul & non fertilium plantæ arborum sint commistæ: cum propter eos qui sunt pulchra & matura surripiunt &

A σὺ παῤ τῆς ψυχῆς τῶν μαθημάτων δοχείῳ· ἵνα καὶ σωφάσκουσιν γνωσικὸν ὑπαρχουσάν καθαρσίου ζώου μηρυκισμὸν ὁ νόμος ἀλληγορεῖ, ὅσα δὲ μήτε ἑκάτερον, μήτε θάτερον τούτων ἔχει, ὡς ἀκάθαρτα ἀφορίζει. αὐτίκα τὰ αἰάγνυπα μηρυκισμόν, μὴ δίχηλωπα δὲ τοὺς Ἰουδαίους αἰνίσσεται τοὺς πολλούς· οἱ τὰ μὲν λόγια τοῦ Θεοῦ αἰεὶ στόμα ἔχουσιν, τῶν δὲ πίστιν καὶ τὴν βάσιν δι' υἱοῦ πρὸς τὸν πατέρα οὐδαμῶς ἔχουσιν ἐπιφθόμενοι τῇ ἀληθείᾳ· ὅθεν καὶ ὀλισθηρὸν τὸ γένος τῶν τοιούτων ῥευμάτων, ὡς αὖ μὴ χιλιανοπόδων ὄντων, μηδὲ τὴν διπλόην τῆς πίστεως ἐπιφερομένων. Οὐδεὶς γάρ, φησί, γινώσκει τὸν πατέρα, εἰ μὴ ὁ υἱός, καὶ ᾧ ἂν ὁ υἱὸς ἀποκαλύψῃ· ἔμπαλίν τε αὖ ἀκάθαρτα ὁμοίως κἀκεῖνα, ὅσα δίχηλεῖ μέν, μηρυκισμὸν δ' οὐκ αἰάγει. Τοῦτο γὰρ τοὺς αἱρετικοὺς ἐνδείκνυται, ὀνόματι μὲν πατρὸς καὶ υἱοῦ ἐπιβεβηκότας· τὴν δὲ τῶν λογίων ἀκριβῆ σαφήνειαν λεπτουργεῖν καὶ καταλεαίνειν ἐξασθενοῦντας, πρὸς δὲ, καὶ τὰ ἔργα τῆς δικαιοσύνης ὀλιγοχρέστερον, οὐχὶ δὲ ἀκριβέστερον μεταχειρίζοντας· εἰ γε καὶ μεταῖεν. Τοιούτοις τισὶν ὁ Κύριος λέγει, Τί με λέγετε Κύριε Κύριε, καὶ οὐ ποιεῖτε ἃ λέγω; ἀκάθαρτοι δὲ πάμπαν, οἱ μὴ δίχηλοῦντες, μηδὲ αἰάγοντες μηρυκισμόν. Ὑμεῖς δ' ὦ Μεγαρεῖς, φησὶν ὁ Θέογνις, οὔτε τρίτοι, οὔτε τέταρτοι· οὔτε δυωδέκατοι, οὔτ' ἐν λόγῳ, οὔτ' ἐν ἀριθμῷ· ἀλλ' ἢ ὡς ὁ χοῦς, ὃν ἐκείπησιν ὁ ἄνεμος ἀπὸ προσώπου τῆς γῆς, καὶ ὡς σταγὼν ἀπὸ κάδου. Τούτων ἡμῖν προδιωμοσμένων, καὶ τῷ ἤθικῷ ἕπου ὡς ἐν κεφαλαίῳ ὑπογραφέντος ἀπορρήδου, ὡς ὑπεσχήμεθα, καὶ διερρίμμενοι τὰ ζώπυρα τῶν τῆς ἀληθοῦς γνώσεως ἐγκαταπεσόντων δόγματα, ὡς μὴ ῥᾴδιον εἴη τῷ προτυχόντι τῶν ἀμυήτων τὴν τῶν ἁγίων παραδόσεων εὕρεσιν. μετιωμεν ὅπῃ τὴν ὑπόσχεσιν. ἐοίκασι δέ πως οἱ Στρωματεῖς οὐ παραδείσοις ὀξυσκιμνώδεσιν, ἐκείνοις τοῖς ἐν φυτείῳ καταπεφυτευμένοις εἰς ἡδονὴν ὄψεως· ὄρει δὲ μᾶλλον συσκίῳ τινὶ καὶ δασεῖ, κυπαρίσσοις καὶ πλατάνοις, δάφνῃ τε καὶ κισσῷ, μηλέαις τε ὁμοῦ καὶ ἐλαίαις, καὶ συκῆς καταπεφυτευμένῳ, ὀξυπτήνδες ἀναμεμιγμένης τῆς φυτείας καρποφόρων τε ὁμοῦ καὶ ἀκάρπων δένδρων, ἵνα τοῖς ὑφαιρεῖσθαι καὶ κλέπτειν

τολμῶντας τὰ ὥρια, ἐθελούσης λανθάνειν τῆς γραφῆς. ἐξ ὧν δὴ μεταμοσχεύσας καὶ μεταφυτεύσας ὁ γεωργὸς, ὡραῖον κατακοσμήσει παράδεισον, καὶ ἄλσος ἐπιτερπές. οὔτ' οὖν τῆς τάξεως οὔτε τῆς φράσεως στοχάζονται οἱ Στρωματεῖς· ὅπου γε ἐπίτηδες καὶ τὴν λέξιν οὐχ Ἕλληνες εἶναι βούλονται, καὶ τὴν τῶν δογμάτων ἐγκατασπορὰν λεληθότως, καὶ οὐ κατὰ τὴν ἀλήθειαν πεποίηνται, φιλοπόνους καὶ εὑρετικοὺς εἶναι τοὺς εἴ τινες τύχοιεν παρασκευάζοντες. πολλὰ γὰρ τὰ δελέατα καὶ ποικίλα, διὰ τὰς τῶν ἰχθύων διαφοράς. καὶ δὴ μετὰ τὸν ἕβδομον τοῦτον ἡμῖν Στρωματέα, τῶν ἑξῆς ἀπ' ἄλλης ἀρχῆς ποιησόμεθα τὸν λόγον.

A suffurantur, latere id velit scriptura. Ex quibus cùm viuiradices sumpserit, & alibi inseruerit agricola, pulchrum hortum efficiet & nemus amœnum. Neque ergo ordinem, neque dictionem spectant libri Stromatum; cum etiam Græci de industria nolint adesse ornatum dictionis, & latenter, non vt rei iubet natura dogmata inserant: hoc agentes vt si eorum scripta legant, sint laboriosi & acres ad inueniendum. Sunt enim multæ & variæ escæ propter multas pis-
B cium differentias. Atque adeo post hunc septimum librum Stromatum, de iis quę deinceps sequuntur, aliud sumamus exordium.

ΚΛΗΜΕΝΤΟΣ ΤΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΩΣ ΣΤΡΩΜΑΤΕΩΝ

ΒΙΒΛΙΟΝ ΟΓΔΟΟΝ.

CLEMENTIS ALEXANDRINI STROMATVM

LIBER OCTAVVS.

SED neque antiquissimi Philosophi ad contendendum ferebantur & ad dubitandum, nedum nos qui amplectimur eam quę verè est philosophiam: quos apertè inuentionis causa ad perscrutandum quærere iubet scriptura. Recentiores autem Græcorum Philosophi, inani laudis cupiditate commoti, refellendo simul & contendendo, ad nugas deducuntur inutiles. Contrà autem bàrbara philosophia, omnem expellens contentionem: Quærite, inquit, & inuenietis: pulsate & aperietur: petite & dabitur vobis. Atque pulsat quidem per inquisitionem, quæ per interrogationem & responsionem instituitur oratio, veritatis fores, per id quod apparet. Aperto autem per scrutationem eo quod est impedimento, ingeneratur contemplatio quæ est ex scientia. Iis qui sic pulsant aperitur, vt opinor, id quod quæritur. Et iis qui sic petunt interrogationes per scripturas, ad quod quidem à Deo contendunt, fit donatio diuinitus datæ cognitionis, comprehendendo per rationalem quæ verè elucet inquisitionem.

A ΑΛΛ' οὐδὲ οἱ παλαίπαποι τῶν φιλοσόφων ὅτι ὃ ἀμφισβητεῖν καὶ ἀπορεῖν ἐφέρεντο· ἤπου γ' ἡμῶν ἡμεῖς, οἱ τῆς ὄντως ἀληθοῦς αἱρετιζόμενοι φιλοσοφίας, οὓς αὐτίκρυς ἡ γραφὴ εὑρέσεως χάριν ὅτι ὃ διερευνᾶσθαι ὃ ζητεῖν παρεγγυᾷ· οἱ μὲν γὰρ νεώτεροι τῶν παρ' Ἕλλησι φιλοσόφων, ὑπὸ φιλοτιμίας κενῆς τε καὶ ἀτελοῦς, ἐλεγκτικῶς ἅμα καὶ ἐριστικῶς, εἰς τὸ ἄχρηστον ἐξάγονται φλυαρίαν· ἔμπαλιν ὁ ἡ βάρβαρος φιλοσοφία, τὸ πᾶσαν ἔριν ἐκβάλλουσα, Ζητεῖτε, εἶπεν, καὶ εὑρήσετε. κρούετε, καὶ ἀνοιγήσεται ὑμῖν· αἰτεῖσθε, καὶ δοθήσεται ὑμῖν. κρούει μὲν οὖν τις τὸ ζήτησιν ὁ περὶ ἑρώτησιν καὶ ἀπόκρισιν λόγος, τὸ θύραν τῆς ἀληθείας τὸ φαινόμενον. διοιχθέντος δὲ τοῦ ἐμποδῶν τὸ τὴν ἔρευναν, ἐπιστημονικὴ ἐγγίνεται θεωρία, τοῖς οὕτως οἶμαι κρουσιν, ἀνοίγεσθαι τὸ ζητούμενον· καὶ τοῖς οὕτως αἰτοῦσιν τὰς πύσεις τὸ τὰς γραφάς, ἐφ' ὃ βαίνουσιν, ὑπὸ τοῦ Θεοῦ γίνεται ἡ δόσις τῆς θεοδωρήτου γνώσεως καταληπτικῶς, ἀφ' τῆς λογικῆς ὄντως ἐκλαμπούσης ζητήσεως.

B

οὐ γὰρ δύρξν μὴ οἷόν τε, μὴ ζητῆσαι δὲ· οὐδὲ A Non enim fieri quidem potest vt inueniat, non autem quærat: neque vt quærat quidem, non autem perscrutetur, & explicet & aperiat per interrogationem, ad euidentiam deducens id quod quæritur: neque vt rursus per accuratum procedens examen, non deinceps accipiat præmium, videlicet scientiam eius quod quæritur. Sed potest quidem inuenire qui quæsierit: quærere autem, si prius existimauerit se nescire. Hinc autem ductus desiderio ad id quod bonum est & honestum inueniendum, benignè quærit, citra contentionem & citra gloriæ cupiditatem, interrogando & respondendo, & ea etiam quæ dicuntur considerando. Oportet enim non solùm eos qui ad diuinas se applicant scripturas, sed eos etiam qui communes sequuntur notiones, ita proponere quæstiones vt in finem aliquem vtilem desinat inuētio. Turbulētos enim homines, & forenses inuentiones alius excipit locus & alia turba: eum autem qui veritatis simul est amator & familiaris, esse pacificum, & in inquisitionibus oportet per demonstrationem quæ fit ex scientia, & sine nimio amore sui, tantum veritatis amantem, accedere ad eam quæ comprehēditur cognitionem. Quænam ergo erit alia melior aut euidentior methodus ad principium talis doctrinæ, quàm vt nomen propositum tam apertè definitione persequatur, vt id assequantur quicunque eadem voce vtuntur? Estne demonstrationis ergo nomen eiusmodi, cuiusmodi est Blityri, vox solùm, nihil significans? Quare igitur neque Philosophus, neque Orator, sed neque Iudex, tanquam nomen nihil significet, profert demonstrationem, neque aliquis ex iis qui iudicio contendunt, ignorat non esse, id quod significatur? Iam verò Philosophi excogitant demonstrationem, vt quæ consistat, alias aliter. De quauis ergo re quæsita si quis rectè tractare velit, non ad aliud principium quod sit certum & extra controuersiam potius deducet orationem, quàm ad id quod quicunque sunt eiusdem gentis & sermonis, ex appellatione fatentur significari. Deinde ab eo progrediendo, necesse est quærere, existat nécne id quod oratione significatur. Dèinde, si esse fuerit ostensum, accuratè quærendum est qualis sit eius natura, & num ordinem datum superet. Si autem non sufficit id solum quod visum est, absolutè dicere de eo quod quæritur:

ζητῆσαι μὴ, οὐχὶ δὲ διερμηνῆσαι· οὐδὲ διερμηνῆσαι μὴ, οὐχὶ δὲ ἀφαιρῆσαι καὶ ἀναπετάσαι δι' ἐρωτήσεως εἰς σαφήνειαν ἄγοντα τὸ ζητούμενον· οὐδ' αὖ ἀφ' πάσης ἐξετάσεως χωρήσαντα, μὴ οὐχὶ λοιπὸν ἔπαθλον λαβεῖν τὴν ἐπιστήμην τοῦ ζητουμένου, ἀλλ' ἔστι μὲν εὑρεῖν τὸν ζητήσαντα· ζητῆσαι δ', εἰ οἰηθείη προτερον μὴ εἰδέναι. πόθῳ δὴ ἐντεῦθεν ἀγόμενος πρὸς τὴν εὕρεσιν τοῦ καλοῦ, εὐγνωμόνως ζητεῖ, ἀφιλονείκως, ἀφιλοδόξως, ἐρωτῶμενος καὶ ἀποκρινόμενος· πρὸς δὲ, καὶ αὐτὰ ἐπισκεπτόμενος τὰ λεγόμενα. ἐχόμενος γὰρ καθήκει, οὐ μόνον τῶν γραφῶν τῶν θείων, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐννοιῶν τῶν κοινῶν τὰς ζητήσεις ποιεῖσθαι, εἴς τι πέρας ὠφέλιμον τῆς εὑρέσεως καταληξούσης. ἐνδέχεται γὰρ ἄλλος τόπος τε καὶ ὄχλος ταῖς παρακόλουθος τῶν ἀνθρώπων, καὶ τὰς ἀγοραίους εὑρήσιλογίας· τὸν δὴ καὶ ἀληθείας ἐραστήν τε ἅμα καὶ γνώριμον, εἰρηνικὸν εἶ καὶ τοῖς ζητήσεσι προσήκειν, δι' ἀποδείξεως ἐπιστημονικῆς ἀφιλαύτως καὶ φιλαληθῶς εἰς γνῶσιν προϊόντα καταληπτικήν. τίς οὖν ἄλλη βελτίων ἢ ἐναργεστέρα μέθοδος, εἰς ἀρχὴν τῆς τοιᾶσδε εἴη ἂν διδασκαλίας, ἢ τὸ προτεθὲν ὄνομα λόγῳ διελθεῖν οὕτω σαφῶς, ὡς πᾶσι τοῖς ὁμοφώνοις; ἆρ' οὖν τοιοῦτόν ἐστιν ὄνομα τῆς ἀποδείξεως, οἷόν ἐστι βλίτυρι, φωνὴ μόνον, οὐδὲν σημαίνουσα; καὶ πῶς οὔθ' ὁ φιλόσοφος, οὔθ' ὁ ῥήτωρ, ἀλλ' οὐδὲ ὁ δικαστὴς, ὡς ἄσημον ὄνομα προφέρεται τὴν ἀπόδειξιν· οὔτε τις τῶν δικαζομένων ἀγνοεῖ τὸ σημαινόμενον ὅτι οὐχ ὑπάρχει; ἀτὰρ καὶ ὑποστάντων ποιέζονται τὴν ἀπόδειξιν οἱ φιλόσοφοι, ἄλλος ἄλλως. πρὸς πάντως τοίνυν τοῦ ζητουμένου εἴ τις ὀρθῶς λαμβανοι, οὐκ ἐφ' ἑτέραν ἀρχὴν ὁμολογουμένην μᾶλλον ἀνάξει τὸν λόγον, ἢ τὸ πᾶσι τοῖς ὁμοεθνέσι τε καὶ ὁμοφώνοις ἐκ τῆς προσηγορίας ὁμολογούμενον σημαίνεσθαι. εἶτα ἐντεῦθεν ὁρμηθέντα ζητεῖν ἀνάγκη, εἰ ὑπάρχει τὸ σημαινόμενον τῷ τόπου ὁ λόγος, εἴ τε καὶ μή· ἐφεξῆς δὲ, εἰ ὑπάρχειν δειχθείη, ζητητέον τοῦτου τὴν φύσιν ἀκριβῶς, ὁποία τίς ἐστιν, καὶ μή ποτε ὑποβαίνει τὴν δοθεῖσαν πρῶτον. εἰ δ' οὐκ ἀρκεῖ τοῦτο μόνον ἁπλῶς εἰπεῖν περὶ τοῦ ζητουμένου τὸ δόξαν·

licet enim ei qui aduersatur, ex æquo cõ- A trarium afferre quod velit: verũ oportet confirmare id quod dictum est. Et si eius quidem referatur iudicium ad id de quo similiter dubitatur, & illius rursus ad alterum de quo dubitatur similiter procedet in infinitum, & non poterit demonstrari. Si autem eius quod est certum & extra cõtrouersiam, referatur fides ad id quod omnes confitentur, illud est constituendum doctrinæ principium. Omne ergo nomẽ propositum, est sumendum ad definitionem quæ est certa & extra controuersiam, & manifesta iis qui sunt par B ticipes eiusdem considerationis, vt pote futurum doctrinæ principium, expositurum autem inuentionem eorum quę quęruntur. Agè ergo ponamus nomen de quo agimus, esse, Sol. Dicunt itaque Stoici eũ esse aliquid accensum ex aquis marinis intellectu præditum. An non est ergo oratio seu definitio, ipso nomine obscurior, quæ alia demõstratione indiget vt constet an sit vera? Melius est ergo dicere cõmuni & aperta oratione, Solem nominari id quod est splẽdidissimũ eorũ quæ cœlum obeunt. Est enim vt opinor, fide dignior, & apertior, & quam omnes C similiter cõfitentur homines, hæc oratio. Similiter autem demonstrationem quoque omnes fatebuntur homines rationi esse consentaneam, quæ iis de quibus dubitatur, ex iis quæ sunt certa & extra controuersiam, facit fidem. Non solùm autem demonstratio & fides & cognitio, sed etiam præscientia seu præcognitio dicitur duobus modis: vna quidem quæ est ex scientia, firma ac stabilis: alia autem solùm ex spe. Ac propriè quidem dicitur demonstratio, quæ fidem ex sciẽtia indit animis eorum qui discunt: altera autem est ex opinione. Sicut etiam homo, vnus quidem verè est homo qui D communem habet prudentiam: alter verò agrestis & belluinus. Sic etiam dixit Comicus: Elegans animal est homo, donec fuerit homo. De boue quoque, equo, & cane eadem est ratio, provt fuerit virtus vel vitium animalis: respicientes enim ad perfectionem generis, venimus ad ea quæ sunt præcipua ex significatis. Exẽpli gratia, medicũ intelligimus, cui nihil deest medicæ facultatis: cognitione autẽ præditum eum, cui nihil deficit cognitionis quę est ex sciẽtia. A syllogismo autem differt indicatio; quatenus id quidẽ quod indicat, vnũ significat, cùm sit vnum: vt, vterum gerere dicimus esse indicium quòd non sit amplius virgo.

ἔξεστι γὰρ καὶ τὸν ἀντικαθιστάμενον ἐπ' ἴσης ἀντιφάναθαι ὃ βούλεται· ἀλλὰ πιστώσαθαι χρὴ ὃ λεχθέν· εἰ μὲν οὖν εἰς ὁμοίως ἀμφισβητούμενον ἀναφέροιτο ἀυτὸ τὸ κρίσις, κἀκείνου πάλιν ὁμοίως εἰς ἀμφισβητούμενον ἕτερον, εἰς ἄπειρον προβήσεται καὶ ἀναπόδεικτον ἔσαι· εἰ δ' εἰς ὁμολογούμενον ἅπασιν τὸ τῶ ὁμολογουμένου πίστις ἀναφέροιτο, ἐκεῖνο τὸν ἀρχὸν τῆς διδασκαλίας ποιητέον· πρῶτον οὖν ὃ προβληθὲν ὄνομα, μεταλαμβάνειν χρὴ εἰς λόγον ὁμολογούμενόν τε καὶ σαφῆ τοῖς κοινωνοῦσι τῆς σκέψεως, ἀρχὸν μὲν τῆς διδασκαλίας ἐσόμενον, ἐξηγησόμενόν τε τὸν τῶν ζητουμένων εὕρεσιν. φέρε οὖν προβεβλήσθω ὁ Ἥλιος ὀνόμα. φασὶν οὖν οἱ Στωϊκοὶ τοῦτ' εἶ) ἀνάμμα νοερὸν ἐκ θαλαττίων ὑδάτων. ἆρ' οὐκ ἀσαφέστερος ὁ λόγος αὐτὸ τοῦ ὀνόματος, ἄλλης ἀποδείξεως δεόμενος εἰ ἀληθὴς ἔστιν; ἄμεινον οὖν εἰπεῖν κοινῷ καὶ σαφεῖ τῷ λόγῳ, Ἥλιον ὀνομάζεσθαι τὸ λαμπρότατον τῶν κατ' οὐρανὸν ἰόντων· πιστότερος γὰρ οἶμαι καὶ σαφέστερος, καὶ πᾶσιν ὁμοίως ὁμολογούμενος ὁ λόγος ἐστί. ὡς αὔτως δὲ καὶ τὸν ἀπόδειξιν πρῶτες ἀνθρωποι ὁμολογήσαιεν εὔλογον εἶ) τοῖς ἀμφισβητουμένοις ἐκ τῶν ὁμολογουμένων ἐκφοίζοντα τὸν πίστιν. οὐ μόνον δὲ ἀπόδειξις καὶ πίστις καὶ γνῶσις, ἀλλὰ καὶ προγνωσις λέγεται διχῶς· ἡ μὲν, ἐπιστημονικὴ τε καὶ βεβαία· ἄλλη δὲ, μόνον ἐλπιστική. κυριώτατα μὲν οὖν ἀπόδειξις λέγεται, ἡ τὸν ἐπιστημονικὸν πίστιν ἐμποιοῦσα ταῖς τῶν μανθανόντων ψυχαῖς· δοξαστικὴ δὲ ἡ ἑτέρα· ὡς καὶ ἄνθρωπος ὁ μὲν, ὄντως ἄνθρωπος, ὁ τὰς κοινὰς φρένας κεκτημένος· ὁ δὲ, ἄγριος καὶ θηριώδης. οὕτω τοι καὶ ὁ Κωμικὸς ἔλεγεν, ὡς χαρίεις ἐστὶν ἄνθρωπος, ἔστ' ἂν ἄνθρωπος ᾖ. καὶ ἐπὶ βοὸς καὶ ἵππου καὶ κυνὸς ὁ αὐτὸς λόγος, πρὸς τὸν ἀρετὴν τῶ ζώου ἢ κακίαν. εἰς γὰρ τὸν τῶ γένους τελειότητα βλέποντες, ὅτι τὰ κυριώτατα τῶν σημαινομένων ἐρχόμεθα. αὐτίκα ἰατρὸν νοοῦμεν, ᾧ μηδὲν τῆς ἰατρικῆς δυνάμεως ἀπόν· γνωστικὸν δὲ, ᾧ μηδὲν λείπει τῆς ἐπιστημονικῆς εἰδήσεως. καὶ διαφέρει ἔνδειξις συλλογισμοῦ, ἡ μὲν ἐνδεικνύμενον, ἑνὸς ἐστὶ δηλωτικὸν, ἓν ὑπάρχον καὶ αὐτό· ὡς τὸ μηκέτι εἶ) παρθένον, ἔνδειξιν εἶ) τὸ κύειν φαμέν·

τὰρ δὲ συλλογισμῷ λαμβανόμενον ἓν ὑπάρχον, ἕπεται πλείονα, ὡς τῷ Πύθωνος προδιδόναι Βυζαντίοις, εἰ οὕτως ἔτυχεν, οὐχ ἓν ἀλλὰ πλείω λαμβάνεται τὰ δηλωτικά· καὶ τὸ μὲν περαίνειν ἐξ ὁμολογουμένων, συλλογίζεσθαί ἐστιν· τὸ δέ γε ἐξ ἀληθῶν τι περαίνειν, ἀποδεικνύειν ἐστίν· ὥστ' εἴ τινα τῆς ἀποδείξεως τὴν οὐσίαν, ἔκ τε τῶν τὰ λαμβανόμενα πρὸς τὰ ζητούμενα ἀληθῆ λαμβάνειν, καὶ τῷ τὸ συμπέρασμα ἀνάγκης ἀκολουθεῖν ὑπάρχειν. εἰ δή τοι μὴ ὑπάρχοι τὸ πρότερον, ἵν' μὴ ἕπηται αὐτῷ τὸ δεύτερον, οὐκ ἀπέδειξεν μέν, συνελογίσατο δέ. τὸ μὲν γὰρ οἰκεῖον ἐπενεγκεῖν συμπέρασμα τοῖς λήμμασιν, συλλογίσασθαι μόνον ἐστίν· τὸ δὲ καὶ τῶν λημμάτων ἕκαστον ὑπάρχειν ἀληθές, οὐ συλλογίσασθαι μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀποδεδειχέναι. περαίνειν δ' ἐστίν, ὡς καὶ ἐκ τοῦ ὀνόματος δῆλον, τὸ ἄγειν ἐπὶ τὸ πέρας, ἔστι δὲ ἑκάστου πέρας ἡ ἐσχάτη λέξις, τὸ ζητούμενον· εἰ δὴ καὶ συμπέρασμα καλεῖται. οὐδεὶς δὲ ἁπλοῦς καὶ πρώτης λέξεως ὀνομάζεται συλλογισμός, κἂν ἀληθὴς ᾖ, ἀλλ' ἔστι τοὐλάχιστον, ὡς τριῶν τοιούτων σωθέντων, δυεῖν μὲν ὡς λημμάτων, ἑνὸς δὲ ὡς συμπεράσματος· ἤτοι γὰρ πάντα ἀποδείξεως δεῖται, ἵν' καὶ τινα ἐξ αὐτῶν ᾖ πιστά· ἀλλ' εἰ μὲν τὸ πρότερον, ἐκάστης ἀποδείξεως ἀπόδειξιν αἰτούμενοι, εἰς ἄπειρον ἐκβησόμεθα, καὶ οὕτως ἀναπαήσεται ἡ ἀπόδειξις· εἰ δὲ τὸ δεύτερον, ἔσται αὐτὰ τὰ ἐξ αὐτῶν πιστά, τῶν ἀποδείξεων ἀρχαὶ γενήσονται. αὐτίκα οἱ φιλόσοφοι ἀναποδείκτους ὁμολογοῦσι τὰς τῶν ὅλων ἀρχάς. ὥστ' εἴπερ ἐστὶν ἀπόδειξις, ἀνάγκη πᾶσα πρότερόν τινα εἶναι τὰ πιστὸν ἐξ ἑαυτοῦ· ὃ δὴ πρῶτον καὶ ἀναπόδεικτον λέγεται. ὅπερ τῶν ἀναποδείκτων ἄρα πίστιν, ἵν' πᾶσα ἀπόδειξις ἀνάγηται. εἶεν δ' ἂν καὶ ἄλλαι τῶν ἀποδείξεων ἀρχαὶ μὴ τῶν ἐκ πίστεως πηγῶν, τὰ πρὸς αἴσθησίν τε καὶ νόησιν ἐναργῶς φαινόμενα. τὰ μὲν γὰρ πρὸς αἴσθησιν συμβάντα, ἔστιν ἁπλᾶ τε καὶ ἄλυτα· τὰ δὲ πρὸς νόησιν, ἁπλᾶ τε καὶ λογικὰ καὶ πρῶτα· τὰ γὰρ ἐξ αὐτῶν γεννώμενα, σύνθετα μέν, οὐδὲν δ' ἧττον ἐναργῆ τε πιστὰ καὶ λογικώτερα τῶν πρώτων. ἀκολούθου γὰρ μᾶλλόν ἐστιν, ὡς ἔφαμεν ἰδίαν λόγου δύναμιν πεφυκέναι ἅπαντες ἔχομεν φύσει.

A Quod autem in syllogismo sumitur, cùm sit vnum, plura consequitur: vt, quòd Pytho proderet Byzantinos, verbi causa, non vnum, sed plura sumuntur quæ id significent. Et concludere quidem ex iis quæ quis confitetur, est ratiocinari seu syllogismum conficere. Ex veris autem aliquid concludere, est demonstrare. Adeò vt sit quædam composita vtilitas demonstrationis: nempe & ex eo quòd quæ sumuntur vera sumat ad ea quæ quæruntur, & ex eo quod inferatur consequens conclusio. Quòd si non sit prius, vel id non consequatur secundum, B non demonstrauit quidem, sed est ratiocinatus, seu effecit syllogismum: assumptis enim propositionibus conuenientem inferre conclusionem, solùm est ratiocinari. Ex assumptis autem propositionibus efficere etiam vnamquamque veram, non solum est ratiocinari, sed etiam demonstrare. Concludere autem, quod est περαίνειν, vt & iam patet ex nomine, est ad finem deducere. Est autem in vnaquaque oratione finis id quod quæritur, quod etiam vocatur conclusio. Nulla autem simplex & prima oratio vocatur syllogismus, etiamsi sit vera, sed est C ad minimum composita ex tribus huiusmodi: duabus quidem, vt quæ sumuntur propositionibus, vna autem, vt conclusione. Aut enim omnia egent demõstratione, aut etiam quædam ex iis sunt credibilia. Sed si prius quidem verum est: vniuscuiusque demonstrationis petentes demonstrationem, procedemus in infinitum, & sic euertetur demonstratio: sin autem secundum, ea ipsa quæ sunt ex se credibilia, erunt principia demonstrationum. Iam verò Philosophi fatentur esse indemonstrabilia principia vniuersorum: quamobrem si est demonstratio, omnino necesse est prius esse aliquid ex se credibile, quod quidem dicitur pri- D mum & indemonstrabile. Ad fidem ergo indemonstrabilem reducitur omnis demonstratio. Erunt autem alia quoque demonstrationum principia post eum fontem qui est ex fide, nempe ea quæ euidenter apparent ex sensu & intelligentia. Nam ea quidem quę ex sensu euenerunt, sunt simplicia, & eiusmodi vt solui nequeant: quæ autem ex intelligentia, simplicia, rationalia & prima. Quæ autem ex his gignuntur, sunt quidem composita, sed nihilo secius euidentia, & credibilia, & primis magis rationalia. Quam ergo propriam orationis facultatem habemus omnes natura insitam,

ea est ex eo quod est consequens, & ex eo quod repugnat. Si qua ergo fuerit eiusmodi inuēta oratio, vt ex iis quæ iam sunt credibilia iis quæ nondum sunt probabilia possit fidem facere, eam ipsam dicemus esse essentiam demonstrationis. Dictum est autē, fidei quoque & demonstrationis genus esse duplex: vnū quidē, quod solam affert persuasionem animis auditorum: alterum verò, quod efficit scientiā. Si quis ergo inceperit ex iis quę sunt euidentia sensu & intelligentia, & deinde cōuenientem intulerit cōclusionem, verè demōstrat: sin autē ex opinalibus solum, sed non primis, hoc est, neq; sensu euidētibus nec intelligētia, si conueniētem quidem inferat cōclusionem, ratiocinabitur quidē, sed non quæ scientiam cōstituat efficiet demonstrationem: sin autem non cōuenientem, ne omnino quidem ratiocinabitur Differt autē demonstratio à resolutione. Vnumquodq; enim ex iis quæ demonstrantur, demonstratur per quædam, quæ demōstrantur, illis quoque prius demonstratis ab aliis, donec recurrerimus ad ea quæ sunt per se credibilia, aut ad ea quæ sunt euidētia sensu & intelligentia, quod quidē nominatur resolutio. Demonstratio autem est, quādo à primis venit id quod quæritur, per omnia quæ sunt intermedia. Oportet ergo virū qui est præditus facultate demonstrādi, veritatis quidē propositionū multam curam gerere, nomina autem non curare, si quis pronunciata, siue propositiones; siue assumptiones malit eas vocare. Similiter autem magna quoque cura est gerenda, quibus suppositis quid concludat: An autem cōcludentem orationē, an syllogisticā quis velit appellare, nō curare. Dico enim eū qui demōstrat, oportere hæc duo obseruare in omnibus, nēpe vt veras quidē assumat propositiones, eis autem consequentē inferat conclusionem, quam quidem nōnulli etiam appellant ὑπφορὰν, hoc est, illationem, id scilicet quod in vnaquaque quæstione infertur propositionibus, de eo quod quæritur. Atque diuersis quidem opus est propositionibus. & quæ ei quod propositum est conueniant. Id quoque quod est ei propositum ad disputationem, cōueniens assumere necesse est: & hanc orationem oportet esse apud omnes certam & extra omnem controuersiam. Si sumantur autem propositiones quæ quæstioni propositæ non conueniant: fieri non potest, vt recte aliquid inueniat, cùm ignoretur tota quæstio proposita,

A ἐὰν οὖν τις εὑρεθῇ λόγος συλλογιστικὸς οἷος ἐκ τῶν ἤδη πιστῶν τοῖς οὔπω πιστοῖς ἐκπορίζεσθαι τὴν πίστιν δυνάμενος, αὐτὸν τοῦτον εἶναι φήσομεν οὐσίαν ἀποδείξεως. εἴρηται δὲ ὡς καὶ ὁ τῆς πίστεως καὶ ὁ τῆς ἀποδείξεως τρόπος, διττός· ὁ μὲν, πείθων μόνον τὰς ψυχὰς τῶν ἀκουόντων· ὁ δὲ, ἐπιστήμην ἀπεργαζόμενον. εἰ μὲν οὖν ἐκ τῶν πρὸς αἴσθησιν καὶ νόησιν σαφῶν ἄρξαιτό τις, κἄπειτα τὸ οἰκεῖον ἐπενέγκοι συμπέρασμα, ὄντως ἀποδείκνυσιν· εἰ δ' ἐξ ἐνδόξων μόνον, οὐ μὴν πρώτων γε, τοιούτων, οὔτε πρὸς αἴσθησιν, οὔτε πρὸς

B νόησιν σαφῶν· εἰ μὲν οἰκεῖον ἐπιφέροι συμπέρασμα, συλλογίσηται μὲν, ἃ μὴν ἐπιστημονικήν γε ποιήσεται τὴν ἀπόδειξιν· εἰ δ' ὄχ οἰκεῖον, οὐδὲ συλλογίσηται τὴν ἀρχήν· διαφέρει δ' ἀναλύσεως ἀπόδειξις· ἕκαστον μὲν γὰρ τῶν ἀποδεικνυμένων, διά τινων ἀποδεικνυμένων ἀποδείκνυται, πρότερον ἀποδεδειγμένων κἀκείνων ὑφ' ἑτέρων, ἄχρις οὗ εἰς τὰ ἐξ ἑαυτῶν πιστὰ ἀναδράμωμεν, ἢ εἰς τὰ πρὸς αἴσθησίν τε καὶ νόησιν σαφῆ· ὅπερ ἀνάλυσις ὀνομάζεται· ἀπόδειξις δέ ἐστιν, ὅταν ἀπὸ τῶν πρώτων τὸ ζητούμενον ἀφικνῆται διὰ πάντων

C τῶν ἐν μέσῳ. χρὴ οὖν τὸν ἀποδεικτικὸν ἄνδρα, τῆς μὲν ἀληθείας ὡς τῶν λημμάτων πολλῷ ποιεῖσθαι πρόνοιαν· τῶν δὲ ὀνομάτων ἀφροντιστεῖν, εἴ τε ἀξιώματα τις ἐθέλοι καλεῖν, εἴ τε προτάσεις, εἴτε λήμματα. ὁμοίως δὲ καὶ τῶν, τίνων ὑποκειμένων τί περαίνεται, πολλῷ ὡς αὕτως πεποιῆσθαι τὴν πρόνοιαν· εἴ τε δὲ περαίνοντα λόγον εἴτε περαντικὸν, εἴτε συλλογιστικὸν, ἐθέλοι τις ὀνομάζειν αὐτὸν, ἥκιστα φροντίζειν. δύο γὰρ ταῦτα ἐν ἅπασι χρεὼν φημὶ τὸν ἀποδεικτικὸν φυλάττειν· τὰ μὲν λήμματα ἀληθῆ

D λαμβάνειν, ἀκόλουθον δ' αὐτοῖς ὑπφέρειν συμπέρασμα. ὅπερ τινὲς καὶ ὑπφορὰν καλοῦσιν, τὸ ὑπφερόμενον τοῖς λήμμασιν περὶ πρώτου τοῦ ζητουμένου καθ' ἕκαστον πρόβλημα. διαφέρειν μὲν δεῖ τῶν λημμάτων, οἰκεῖον δὲ τῷ προβληθέντι, καὶ προβληθὲν αὐτῷ εἰς λόγον μεταλαμβάνειν ἀναγκαῖον· τόν τε λόγον τοῦτον ὁμολογούμενον ἅπασιν εἶναι προσήκει· τῶν δὲ λημμάτων μὴ οἰκείων τῷ προβλήματι λαμβανομένων, οὐκ ἐνδέχεται καλῶς οὐδὲν αὐτῷ ὀρθῶς ἀγνοουμένου ὅλου τοῦ προβλήματος,

ὃ καὶ ζήτημα καλεῖται τῆς φύσεως. ἐν πᾶσιν οὖν τοῖς ζητουμένοις, ἔστι τι προγινωσκόμενον· ὃ πῶς πιστὸν ἐξ ἑαυτοῦ ὄν, ἀναποδείκτως πιστεύεται· ὃ χρὴ ποιεῖσθαι τῆς ζητήσεως αὐτῶν ὁρμητήριον, καὶ τῶν εὑρῆσθαι δοκιμίων κριτήριον. πᾶσα γὰρ ζήτησις, ἐκ προϋπαρχούσης εἰσίσκεται γνώσεως· εἰ δὲ τινὸ γνῶσιν τινὸ προϋπάρξασαν τοῦ ζητουμένου πῶς, ποτὲ μὲν τῆς οὐσίας ψιλῆς, ἀγνοουμένων δὲ τῶν ἔργων αὐτῆς· οἷ λίθων, καὶ πῶς τῶν ζώων, ὧν τὰς ἐνεργείας ἀγνοοῦμεν, διὰ παθῶν, διὰ δυνάμεων. διὰ ἁπλῶς εἰπεῖν ἐν τοῖς ὑπαρχόντων τοῖς οὖσιν· οἵοτε δὲ γινώσκεσθαι μέν τι τούτων τῶν δυνάμεων διὰ παθῶν, διὰ τινὰ τούτων, ὡς τῆς ψυχῆς τὰς ὀρέξεις καὶ τὰ πάθη, ἀγνοεῖσθαι δὲ καὶ ζητεῖσθαι τινὶ οὐσίαν. ἐν πολλοῖς δὲ τῆς νοήσεως αὐτῆς τῆς ἡμετέρας ὑποπιπτούσης ἑαυτῇ, ταῦτα πάντα τινὶ ζήτησιν εἶ τινὶ τῶν οὐσιῶν, ἢ οὕτω μέν ὑπαρχῇ· ἀμφοτέρων γὰρ τῆς τε οὐσίας τῆς τε ἐνεργείας τὰς ὀρέξεις ἐν τῇ διανοίᾳ λαβόντες, οὕτων ὀρεκτὸν τινὶ ζήτησιν ἐρχόμεθα. ἔστιν δὲ ὧν καὶ τὰς ἐνεργείας εἰδότες ἅμα ταῖς οὐσίαις, ἀγνοοῦμεν τὰ παθήματα. ἔστιν οὖν διὰ μεθόδου τῆς εὑρέσεως τοιαύτη. ἀρκτέον γὰρ ἐξ αὐτοῦ τοῦ γνωρίζειν τὰ προβλήματα· πολλάκις γοῦν ἐξαπατᾷ τὸ τῆς λέξεως σχῆμα, καὶ συγχεῖ καὶ ταράττει τὴν διάνοιαν, ὥστε μὴ ῥᾳδίως εἰσίσκειν ἐκ ποίας ἐστὶ διαφορᾶς· οἷ εἰ μὴ ζῶον τὸ κυούμενον· ἔχοντες γὰρ καὶ ζῴου τι νόημα καὶ κυουμένου, ζητοῦμεν, εἰ τῷ κυουμένῳ ζῴῳ ἔστι ὑπάρχει· τοῦτο, τί ἐστιν, εἰ τῇ κυουμένῃ οὐσίᾳ τὸ τε κινεῖσθαι δύνασθαι, καὶ ἔτι τὸ αἰσθάνεσθαι ὑπάρχει. ὥστε ἐνεργειῶν ἐστι καὶ παθῶν διὰ ζήτησις, ὑπὸ προγινωσκομένης οὐσίας. εὐθέως οὖν τὸν προβάλλοντα ἐρώτητέον, τί ποτε καλεῖ ζῶον· μάλιστα γὰρ τοῦτο ποιητέον, ἐπειδὴ εἰς διαφόρους χρήσεις ἠνεγμένον ἴδωμεν ὄνομα· καὶ διερευνητέον, εἴτε ἀμφισβητούμενόν ἐστι τὸ σημαινόμενον ἐκ τῆς προσηγορίας, εἴτ' ὁμολογούμενον ἅπασιν. εἰ γὰρ ζῶον εἴποι καλεῖν, ὅ τι ἂν αὐξάνῃ καὶ τρέφηται; πάλιν αὖ προερωτήσομεν, εἰ καὶ τὰ φυτὰ νομίζοι ζῶα· κἄπειτα φαίτος μὲν οὕτως, ὑποδεικνύειν ἤδη χρὴ τί ὃ κυούμενόν τε καὶ τρεφόμενον.

A quæ etiam quæstio naturæ appellatur. In omnibus ergo quæ quærũtur, est aliquid quod prius quæritur, quod cùm sit omnino ex seipso credibile, creditur absque demonstratione. A quo quidem est procedendum ad eorum inquisitionem, statuẽdúmq; est id eorum quę videntur esse inuẽta arx quasi & criteriũ. Omnis enim quæstio inuenitur ex ea quæ prius consistit cognitione: sciendũ autẽ cognitionẽ esse, de qua prius constiterit ante quamcũque rem quæ quæritur: aliquãdo quidem solũmodo essentiæ, cùm eius ignorentur munera & officia, vt, verbi causa,
B lapidum, & omnium animantium, quorũ ignoramus operationes, aut affectionũ, aut facultatũ, aut, vt semel dicam, eorum quæ insunt in iis quæ sunt. Nonnũquam autem cognosci quidem aliquid ex his facultatibus, vel affectionibus, vel aliqua ex his, vt animæ cupiditates & affectiones: ignorari autem & quæri essentiam. In multis autem cùm ipsa nostra intelligentia sit sibi ipsi subiecta, hæc omnia in quæstione versari, cuínam ex substantiis sic insint. Nam cùm vtrorũque essentiæ scilicet & operationis, notiones cogitatione conceperimus: ita quæstionem ag-
C gredimur. Sunt autẽ etiam aliqua, quorum cùm sciamus operationes simul cum essentiis, ignoramus affectiones. Est ergo inuẽtionis ratio & methodus eiusmodi; incipiendum enim est à cognitione earũ quæ proponuntur quæstionũ: sæpe enim decipit figura dictionis, & confundit ac perturbat cogitationẽ, vt non facilè quis inueniat ex qua sit differentia: vt, exẽpli causa, an non sit animal fœtus qui gestatur in vtero. Nam cùm & animalis & fœtus qui in vtero gestatur aliquam habeamus notionem, quærimus an fœtui qui in vtero gestatur insit esse animal:
D hoc autem est, an substantiæ quæ gestatur in vtero, insit vt tunc possit moueri, & præterea sentire. Quamobrem operationum & affectionum inquisitio est in essentia quæ prius cognoscitur. Statim ergo is qui proponit, prius est interrogandus quidnam vocet animal: hoc enim est maximè faciendum, quando viderimus nomen duci ad diuersos vsus: & perscrutandum est, an de significato dubitetur ex appellatione, an sit apud omnes extra controuersiam. Si enim dixerit se vocare animal, quicquid augetur & alitur: rursus enim rogabimus, an plãtas quoq; existimet animalia: deinde hoc cum concesserit, iam oportet ostendere quid sit quod vtero gestatur & alitur.

Plato enim plantas quoque vocat animalia, vt quæ ſolam tertiam animæ ſpeciem, nempe eam quæ concupiſcit, participent, Ariſtoteles autem cenſet plantas & naturalis & nutrientis animæ eſſe participes, animantia autem non cenſet eſſe vocãda: quod enim alterius animæ, nempe ſentientis, eſt particeps, id ſolum vult vocari animal. Stoici autem naturalem ſeu vegetantem facultatem, non nominant animam. Quòd ſi is qui propoſuit, negauerit plantas eſſe animalia, oſtendemus eum ſecum pugnantia dicere: nam cùm definierit animal ex eo quod alatur & augeatur, & plantam non eſſe animal pronunciarit, nihil aliud viſus eſt dicere, quàm quòd id quod alitur & augetur, eſt & animal & non animal. Dicat ergo quid velit diſcere. Num an augeatur & nutriatur fœtus qui eſt in vtero, aut an ſit particeps ſenſus alicuius, an etiam motus qui eſt ex appetitione. Nam ex ſententia quidem Platonis, planta eſt animata & animal: ex ſententia verò Ariſtotelis, nondum quidem eſt animal: deeſt enim ei vis ſentiendi, ſed iam animata: eſt ergo, vt ipſe vult, animal, eſſentia animata ſentiendi poteſtate prædita. Ex Stoicorum autem ſententia, neque animatum, neque animal eſt planta: eſt enim animal animata eſſentia. Si ergo animal eſt animatum, anima autem eſt natura vi ſentiendi prædita: manifeſtum eſt quòd animatum eſt ſentiendi poteſtate eſſe præditum. Si ergo is qui quæſiuit, viciſſim fuerit interrogatus, an animal quod eſt in vtero adhuc vocet animal, ab eo quòd alatur & augeatur, habet reſponſionem. Sin autem dicat eſſe id quod quærit, vtrum fœtus qui geſtatur in vtero ſit iam ſentiendi vi præditus, an etiam per aliquam appetitionem ſit ſe mouendi poteſtate præditus, ſit iam apertè rei perſcrutatio, non manente amplius deceptione nominis. Si autem non reſpondeat ad id quod fuit viciſſim rogatus, neque velit dicere quídnam intelligat, aut cuínam rei tribuens nomen animalis, fecerit propoſitionem, iubeat autem nos diuidere, poterit cognoſci eum eſſe contentioſum. Si autem cùm ſint duo modi, vnus quidem qui fit per interrogationem & reſponſionem, alter autem perſequendo & explicando latiùs, negauit alterum: audiat nos omnia perſequentes quæ pertinent ad quæſtionem propoſitam: deinde poſtquam perfecerimus, tunc licebit ei viciſſim tractare de vnoquoque.

A Πλάτων γὰρ καὶ τὰ φυτὰ ζῷα καλεῖ, τῷ τρίτου τῆς ψυχῆς εἴδους τὸ ἐπιθυμητικὸν μόνου μετέχοντα. Ἀριστοτέλης δὲ, τῆς φυσικῆς τε καὶ θρεπτικῆς ψυχῆς μετέχειν οἴεται τὰ φυτὰ, ζῷα δ' ἤδη προσαγορεύειν οὐκ ἀξιοῖ. Τὸ γὰρ δὴ τῆς ἑτέρας ψυχῆς τῆς αἰσθητικῆς μετέχον, τοῦτο μόνον ἀξιοῖ καλεῖσθαι ζῷον. ὁ μὲν οἵγε Στωϊκοὶ τὴν φυτικὴν δύναμιν ἤδη ψυχὴν ὀνομάζουσιν. ἀποφήσωτος οὖν τὰ προβαλόντος εἰ ζῷα καὶ τὰ φυτὰ δείξωμεν ἑαυτῷ μαχόμενα λέγων. τῷ γὰρ τρέφεσθαί τε καὶ αὐξάνεσθαι τὸ ζῷον ὁρισάμενος, ἀλλὰ καὶ τὸ φυτὸν οὐκ εἶ ζῷον ἀποφηνάμενος, οὐδὲν ἄλλο ἔοικεν λέγειν, ἢ ὅτι τὸ τρεφόμενόν τε καὶ αὐξανόμενον, καὶ ζῶόν ἐστι καὶ ὁ ζῷον. τί οὖν βούλεται μαθεῖν εἰπάτω· ἀρά γε εἰ αὔξεται καὶ τρέφεται τὸ ἐν γαστρὸς, ἢ εἰ αἰσθήσεως τινὸς, ἢ καὶ τῆς καθ' ὁρμὴν κινήσεως αὐτῇ μέτεστιν· ἐν μὲν γὰρ Πλάτωνα, τὸ φυτὸν ἔμψυχόν τε καὶ ζῷον· κατὰ δὲ Ἀριστοτέλη, ζῷον μὲν οὔπω· λείπει γὰρ αὐτῷ τὸ αἰσθητικόν· ἔμψυχον δὲ ἤδη· ἔστι γοῦν αὐτῷ τὸ ζῷον, οὐσία ἔμψυχος αἰσθητική· ἐν δὲ τοῖς Στωϊκοῖς, οὔτε ἔμψυχον οὔτε ζῷόν ἐστι τὸ φυτόν· ἔμψυχος γὰρ οὐσία τὸ ζῷον. Εἰ τοίνυν ἔμψυχον τὸ ζῷον, ἡ ψυχὴ δὲ φύσις αἰσθητική, δῆλον ὡς αἰσθητικὸν ἤδη τὸ ἔμψυχον. Εἰ μὲν οὖν αἰτερωτηθεὶς ὁ ζητήσας, Εἰ ζῷόν τὸ κατὰ γαστρὸς, ἔτι καλεῖ τὸ ζῷον, ὅτι τὸ τρεφόμενον καὶ αὔξον ἔχει τὴν ἀπόκρισιν· Εἰ δὲ φάσκοι τοῦτ' εἶναι ὃ ζητεῖ, πότερον αἰσθητικὸν ἤδη τὸ κυούμενον, ἢ καὶ καθ' ὁρμὴν τινά ἐστι κινητικὸν ἑαυτοῦ, ἤδη σαφὴς γίνεται ἡ διερεύνησις τοῦ προβλήματος, οὐ μεμυσμένου ἔτι τῆς περὶ ζώωμα ἀπάτης· μὴ ἀποκρινόμενος δὲ πρὸς τὸ αἰτερωτηθὲν, μηδὲ βουλόμενος τί ποτέ ἐστιν εἰπεῖν ὁ νοῦν, ἢ κατά τινος διαφέρων προβλήματος τὸ ζῷον, ὄνομα τὴν πρόθεσιν ἐποιήσατο. κελεύων δ' ἡμᾶς αὐτὸς διελέσθαι, ἐρισικὸς ἀπαρχὴν γνωσεται. Εἰ δὲ δυοῖν ὄντοιν ἀπαρχόντοιν, ἑτέρου μὲν τοῦ κατ' ἐρώτησίν τε καὶ ἀπόκρισιν, ἑτέρου δὲ τοῦ κατὰ διέξοδον, ἤρηται ὁ ἕτερον, ἐπακουσάτω πάντα τὰ εἰς τὸ πρόβλημα διεξιόντων ἡμῶν. Εἶτ' ἐπειδὰν τελεώσωμεν, ἔξεστιν αὐτῷ τότε περὶ ἑνὸς ἑκάστου τὰ μέρει ἀναλαμβάνειν.

Εἰ δὲ ἀφαιρήσεται ὁπιχειρῶν τῷ ἐξέτασιν πυνθανόμενος, δῆλός ἐστιν οὐδὲν ἀκούειν βουλόμενος· ἀλλ' εἰ μὲν ἀποκρίνεσθαι ἕλοιτο, πρώτων πρῶτον ἐρωτητέον αὐτόν, ἐφ' ὅτι φέρει πρᾶγμα τὸ ζῷον ὄνομα· καὶ παιδιᾷ τοῦτο ἀποκείνηται, πάλιν ἐρωτητέον, ὅτι ποτὲ αὐτῷ σημαίνει τὸ κυούμενον, εἰ τὸ ἐν γαστρός· εἰ τὰ ἀφαπλασμένα ἤδη καὶ τὰ ζῷα, καὶ τὸ σπέρμα αὐτὸ καταβεβλημένον, τὸ ἐν γαστρὸς αὐτῷ σημαίνειν βούλεται· εἰ μόνα τὰ διηρθρωμένα τε καὶ ἤδη ἀφαπλασμένα, τὰ ἔμβρυα καλούμενα. ἀποκριναμένου δὲ πρὸς τοῦτο, περαίνειν ἤδη τὸ προκείμενον ἐφεξῆς καὶ διδάσκειν χρή. εἰ δὲ ἡμᾶς λέγειν βούλοιτο αὐτὸς μὴ ἀποκρινάμενος, ἀκουσάτω, Ἐπεὶ σὺ μὴ βούλει λέγειν καθ' ὅτου σημαινομένου λέγεις ὁ προβάλλων· ὅτε γὰρ δὴ ὁ περὶ σημαινομένων ἐγὼ ἐποιούμην τὸν λόγον, ἀλλ' ὑπὲρ αὐτῶν ἤδη τῶν πραγμάτων ἐσκοπούμην· γίνωσκε τοιγοῦν τί ποιήσας, οἷ εἰ καὶ προβάλλεις εἰ ζῷον ὁ κύων. εἰκότως γὰρ δὴ εἰποίμι περὶ κυνός. ἐγὼ γὰρ καὶ περὶ τῆς χερσαίας καὶ τῆς θαλαττίας, καὶ τῆς κατ' οὐρανὸν ἄρας, ἀλλὰ καὶ Διογένους, καὶ τῶν ἄλλων ἐφεξῆς λέγειμι κυνῶν. ὁ γὰρ δὴ μαντευσαίμην, πότερον ὑπὲρ πάντων ἐρωτᾷς, εἰ ἑνός. ὅπερ οὖν ὅταν ὑστέρου ποιήσεις, τότ' ἤδη μαθεῖν περὶ ποίου ζητεῖς, σαφῶς εἰπέ. Εἰ δὲ περὶ ὀνόματα τρέφῃ, τὸ κυούμενον, αὐτὸ δὴ τοῦτο σκόπει, πρῶτα δῆλον ὅτι μήτε ζῷόν ἐστι, μήτε φυτόν, ἀλλ' ὄνομά τε καὶ φωνὴ, καὶ σῶμα, καὶ ὄν, καὶ τί, καὶ πάντα μᾶλλον εἰ ζῷον. καὶ εἰ τοῦτο προβάλλεις, ἔχεις τὴν ἀπόκρισιν. οὐ μὴν οὐδὲ τὸ σημαινόμενον ἐκ τοῦ κυουμένου ὀνόματός ἐστι ζῷον· ἀλλ' ἐκεῖνο μὲν ἀσώματόν τε ἐστι, καὶ λεκτέον καὶ πρᾶγμα καὶ νόημα, καὶ πάντα μᾶλλον εἰ ζῷον. ἄλλη δέ τις εἴη τοῦ ζῴου φύσις· σαφῶς γὰρ ἐδείκνυτο τοῦ πράγματος αὐτοῦ τοῦ ζητουμένου, λέγω δὲ τοῦ ἐμβρύου τῆς φύσεως, ὁποία τίς ἐστιν· ἕτερον ὑπάρχει πρόβλημα τὸ περὶ τῶν σημαινομένων ἐκ τοῦ ζῷον ὀνόματος. λέγω δ' οὕτως, Εἰ τοῦτο λέγεις ζῷον τὸ δυνάμενον αἰσθάνεσθαί τε καὶ κινεῖσθαι κατ' ὁρμήν, ζῷόν ἐστιν οὐχ ἁπλῶς τὸ κινούμενον κατ' ὁρμὴν καὶ αἰσθανόμενον· δύναται γὰρ καὶ καθεύδειν, εἰ μὴ παρόντων τῶν αἰσθητῶν μὴ αἰσθάνεσθαι· τὸ δὲ δυνάμενον ἤτοι ὁρμᾶν,

A Si autem conetur interrogando interrumpere examinationem, planum est eum nihil velle audire. Sed si malit quidem respondere, primùm omnium est rogandus, cuínam rei tribuat nomen animalis. Et vbi hoc responderit, rursus est rogandus, quídnam ei significet fœtus qui gestatur in vtero, an quæ sunt iam formata & animalia, an etiam semen deiectum vult significare id quod est in vtero, an ea quæ iam sunt membris effecta & expressa, quæ appellantur

B ἔμβρυα. Cùm autem ad hoc quoque responderit, oportet deinceps id quod est propositum concludere & docere: si autem ipse non velit dicere non respondens, audiat: Quoniam tu non vis dicere quoniam significato dicas id quod proposuisti, aliter enim ego non de significationibus verba facerem, sed iam de rebus ipsis considerarem, scias te perinde feciſſe, ac si proposuisses an canis sit animal, meritò enim dixissem, de quo cane agis: ego enim & de terrestri, & marino, & de astro cœ-

C lesti, quinetiam de Diogene, & de aliis deinceps loquor canibus: non enim diuinauerim vtrum de omnibus interroges, an de aliquo. Quod ergo postea es facturus, hoc cùm iam didiceris, dic aperte, de quónam quæras. Sin autem in excutiendis nominibus lubens verseris, clarum est quod ipsum nomen fœtus, neque est animal, neque planta, sed nomen, & vox, & corpus, & id quod est, & aliquid, & quiduis potius quàm animal. Et si hoc proposuisti, habes responsionem. Sed neque quod significatur ex nomine

D fœtus, est animal: sed illud quidem est & incorporeum, & dicendum est id esse & rem & cogitatum, & quidquis potius quàm animal: Erit autem quædam alia natura animalis. Apertè enim ostensum est, à re ipsa de qua quæritur, natura, inquam, fœtus qui est in vtero, cuiusmodi ea sit. Alia est quæ proponitur quæstio de significatis huius nominis animal. Dico ergo, si hoc dicis animal quod potest sentire & moueri ex appetitione, est animal non absolutè, id quod ex appetitione & mouetur & sentit: nam potest etiam dormire, aut si non adsint sensilia, non sentire. Quod autem potest vel impelli appetitione,

vel etiam ſentire, eſt à natura datum ſignum quo animal cognoſcitur. Tale quid enim ex his ſignificatur. Primùm quidem, an fœtus qui in vtero geſtatur, ex appetitione non ſentire aut moueri poſſit, quod quidem proponitur conſiderandum: alterum autem, an fœtus qui geſtatur in vtero, aliquando ſentire aut moueri poteſt ex appetitione: in quo ſignificato nullus quærit, cùm ſit euidens. Quæſitum autem fuerat, vtrum fœtus iam ſit animal, an adhuc planta: deinde nomen animalis traductum eſt ad definitionem, vt eſſet manifeſtum. Cum autem ex ſenſu & motu qui proficiſcitur ex appetitione, inueniſſemus ipſum differre à non animali, id rurſus diſtinximus à rebus ei adiunctis, dicentes aliud quidem eſſe id quod poteſtate eſt tale, quod nondum quidem ſentit & mouetur, erit autem aliquando tale: alterum autem, quod actu iam eſt tale. Huius autem eſt aliud quidem quod iam agit, aliud autem, quod agere quidem poteſt, quieſcit autem vel dormit: hoc eſt autem id quod quæritur. Non enim ex eo quòd alatur fœtus, dicendum eſt eſſe animal, quod quidem eſt eorum quæ recedunt ab eſſentia, iis autem quæ alioqui accidunt mentem adhibent. In omnibus autem quæ dicuntur inueniri, poſita eſt demonſtratio, quæ quidem eſt oratio quæ probat aliud ex aliis. Ea autem ex quibus probatur id quod quæritur, oportet eum qui diſcit confiteri & cognoſcere. Horum autem omnium eſt principium, id quod eſt euidens ſenſu & intelligentia. Atque prima quidem demonſtratio conſtat ex his omnibus. Quæ autem ex iis quæ per hanc prius fuere demonſtrata, rurſus aliquid aliud concludit, & quidem non minus credibilis quàm prior: non poteſt tamen prima quoque nominari, quoniam neque ex primis concluditur propoſitionibus. Prima ergo ſpecies differentiæ eorum quæ quæruntur, cùm tres ſint, eſt oſtenſa: dico autem cùm cognoſcatur eſſentia, ignorari aliquam eius actionem vel affectionem. Secunda autem erat differentia earum quæ proponuntur quæſtionum, in qua actiones quidem & affectiones omnes cognoſcimus, ignoramus autem eſſentiam, vt, exempli cauſa, in quánam parte corporis ſita ſit pars animæ principalis. Eadem autem demonſtrationis pertractatio eſt etiam in hac quæſtione. Dicunt aliqui non poſſe eſſe plura principia vnius animalis.

A λὶ καὶ αἰσθάνεσθαι πεφυκὸς, ζῴου γνώρισμα· τοιοῦτον γὰρ τι σημαίνεται ἐκ τούτων. πρῶτον μὲν, εἰ τὸ κυούμενον κατ' ὁρμὴν μὴ αἰσθάνεσθαι λὶ κινεῖσθαι δυνατὸν· ὃ προσκείται σκοπεῖν· ἕτερον δὲ, εἰ τὸ κυούμενον αἰσθάνεσθαί ποτε ἢ κινηθήσεσθαι δυνατὸν κατ' ὁρμήν· καθ' ὃ σημαινόμενον οὐδεὶς ζητεῖ σαφῶς ὄν. ἐζήτητο δὲ, πότερον ζῷόν ἐστιν ἤδη τὸ ἔμβρυον, λὶ φυτὸν ἔτι· κἄπειτα μετελήφθη τὸ ζῴου τοιοῦτον εἰς λόγον, ἵν' ᾖ σαφές. αἰσθήσει δὴ καὶ κινήσει τῇ κατ' ὁρμήν λαβόντες ἀφ' ὧν διαφέρον τὸ μὴ ζῷον, πάλιν τοῦτο διωρισάμεθα τῶν προσκειμένων

B αἰεὶ πραγμάτων, ἕτερον μὲν εἶναι φάμενοι τὸ δυνάμει τοιοῦτον, ὃ μήπω μὲν ἔστιν αἰσθανόμενόν τε καὶ κινούμενον, ἔσται δὲ ποτὲ τοιοῦτον· ἕτερον δὲ, τὸ κατ' ἐνέργειαν ὑπάρχον ἤδη τοιοῦτον· τούτου δὲ τὸ μὲν ἤδη ἐνεργοῦν, τὸ δ' ἐνεργεῖν μὲν δυνάμενον, ἠσυχάζον δὲ λὶ κοιμώμενον. τοῦτο δέ ἐστι τὸ ζητούμενον. οὐ γὰρ ἐκ τοῦ τρέφεσθαι τὸ ἔμβρυον, ζῷον εἶναι λεκτέον, ὃ τῆς οὐσίας ἐστὶν, ἀποχωρούντων τοῦ ζητουμένου, τοῖς δ' ἄλλως συμβεβηκόσιν προσιέντων τὸν νοῦν. κοινὴ δ' ὅτι πᾶσι τοῖς

C δεικνύεσθαι λεγομένοις τέτακται λὶ ἀπόδειξις, ἥτις ἐστὶ λόγος, ἐξ ἑτέρου τι πιστούμενος. ἐξ ὧν δὲ χρὴ πιστοῦσθαι τὸ ζητούμενον, ὁμολογεῖσθαί τε καὶ γινώσκεσθαι δεῖ τῷ μανθάνοντι. ἀρχὴ δὲ τούτων ἁπάντων ἐστὶ τὸ πρῶτον αἰσθήσει τε καὶ νοήσει ἐναργές. λὶ μὲν οὖν πρώτη ἀπόδειξις, ἐκ τούτων ἁπάντων σύγκειται· λὶ δ' ἐκ τῶν ἤδη φανερῶν ἀποδεδεῖχθαι, ἀφ' ἧσδε πάλιν ἑτέρου τι περαίνουσα, πιθανὴ μὲν οὐδὲν ἧττον ἐστὶ τῆς πρώτης, οὐ μὴν καὶ πρώτη ὀνομάζεσθαι δύναται, διότι μηδ' ἐκ πρώτων περαίνεται προτάσεων. τὸ μὲν οὖν πρῶτον εἶδος

D τῆς τῶν ζητουμένων διαφορᾶς, τριῶν ὄντων ἐδείχθη· λέγω δὲ τὸ τῆς οὐσίας γινωσκομένης, ἀγνοεῖσθαί τι τῶν ἔργων ἢ παθῶν αὐτῆς· δεύτερα δ' ἦν διαφορὰ προβλημάτων, ἐφ' οἷς τὰ μὲν ἔργα καὶ πάθη γινώσκομεν ἅπαντες, ἀγνοοῦμεν δὲ τὴν οὐσίαν· οἷ, ἐν τίνι τοῦ σώματος μορίῳ τὸ ἡγεμονικόν ἐστι τῆς ψυχῆς· ἡ δὲ αὐτὴ διαχείρισις τῆς ἀποδείξεως, καὶ ἐπὶ τούτου τοῦ προβλήματος. φασὶν οὖν τινες μὴ ἐγχωρεῖν πλείους ἀρχὰς ἑνὸς ἐνίαι ζῴου. ὁμοῦ

γλυφῆς μὲ οὖν ἀρχαὶ, οὐκ ἐγχωρεῖ πλείους ὑπάρχειν ἑνὸς ζώου· διαφερούσας δ' ἢ τοῖς γλύφεσιν, οὐδὲν ἄτοπον. πρὸς τοὺς Πυρρωνίους εἰπεῖν, φασὶν, ἡ ἐποχὴ, βέβαιον εἶναι μηδέν· δῆλον ἤτοι ἀφ' ἑαυτῆς ἀρξαμένη, πρῶτον ἀκυροῖ ἑαυτήν· ἢ τίνων δίδωσιν ἀληθές τι εἶναι, καὶ ὑπὲρ πάντων ἐφεκτέον· ἢ οὐσίσεται, μηδὲν εἶναι ἀληθὲς λέγουσα· καὶ δῆλον ὅτι ὑπ' αὐτὴ πρότερον ἀληθεύσει. ἤτοι γὰρ αὕτη ἀληθεύει, ἢ οὐκ ἀληθεύει. ἀλλ' εἰ μὲ ἀληθεύει· δίδωσιν ἄκουσα τὶ εἶναι ἀληθές· εἰ δ' μὴ ἀληθεύει, ἀληθῆ ἀπολείπει ἃπερ αἱρεῖσθαι ἐβούλετο. ἐν ᾧ γὰρ ψευδὴς δείκνυται ἡ αἰρουμένη ἐποχὴ, ἐν τούτῳ τὰ αἱρεθέντα ἀληθῆ δείκνυται· ὡς ὁ ὀνείρους ὁ λέγων ψευδεῖς εἶναι πάντας τοὺς ὀνείρους. αὐτὴ γὰρ αἱρετικὴ οὖσα, τῶν ἄλλων γίνεται κωλυτική. καὶ ὅλως εἰ ἔστιν ἀληθὴς, ἀφ' ἑαυτῆς ποιήσεται τὴν ἀρχήν. οὐκ ἄλλης τινὸς οὖσα ἐποχὴ, ἀλλ' ἑαυτῆς πρῶτον· ἔπειτα, εἰ καταλαμβάνεται ὅτι αὐθεφαπός ἐστιν ἢ ὅτι ἐπέχει, δῆλός ἐστι μὴ ἐπέχειν. πῶς δ' ἂν καὶ ἀποκρίνοιτο πρὸς τὸ ἐρωτηθέν; πῶς γὰρ αὐτὸ τοῦτο δῆλός ἐστιν οὐκ ἐπέχων· ναὶ μὴν καὶ ἀποφαίνεται ὅτι ἐπέχει· ὃ καὶ εἰ δεῖ πειθόμενον αὐτοῖς πρὸ πάντων ἐπέχειν, πρὸ αὐτῆς πρότερον τῆς ἐποχῆς ἐφέξομεν, εἴτε πιστέον αὐτῇ, εἴτε καὶ μή. ἔτι εἰ τοῦτο αὖ ἐστὶ τὸ ἀληθὲς τὸ μὴ εἰδέναι τὸ ἀληθές, οὐδὲ τῷ ἀρχῷ ἀληθὲς ἂν πρὸ ἐκείνου δίδοται. εἰ δ' καὶ τοῦτο ἀμφισβητήσιμον ἔρεῖ, τὸ ἀγνοεῖν τἀληθὲς, ἐν αὐτῷ τούτῳ δίδωσιν εἶναι τὸ ἀληθὲς γνώριμον, ἐν ᾧ τινὶ πρὸ αὐτῆς ἐποχῇ φαίνεται μὴ βεβαίως. εἰ δ' αἵρεσίς ἐστι πρόσκλισις δογμάτων, ἢ, ὡς τινες, πρόσκλισις δόγμασι πολλοῖς ἀκολουθίαν πρὸς ἄλληλα καὶ τὰ φαινόμενα προσέχουσα, πρὸς τὸ εὖ ζῆν συντείνουσα· καὶ τὸ μὲ δόγμα, ἐστὶ κατάληψίς τις λογική· κατάληψις δὲ, ἕξις καὶ συγκατάθεσις τῆς διανοίας· οὐ μόνον οἱ ἐφεκτικοὶ, ἀλλὰ καὶ πᾶς δογματικὸς ἔν τισιν ἐπέχειν εἴωθεν, ἤτοι πρὸς γνώμης ἀσθένειαν, ἢ πρὸς πραγμάτων ἀσάφειαν, ἢ πρός τινα τῶν λόγων ἰσοσθένειαν.

A Atque vnius quidem generis principia non possunt esse plura vnius animalis: generibus autem diuersa, non est absurdum. Apud Pyrrhonios, inquiunt, est ἐποχή, hoc est, assensionis sustentatio, quæ vult nihil esse firmum ac stabile. Ea si à seipsa inceperit, clarum est, quod primùm seipsam infirmabit. Aut ergo dat aliquid esse verum, & non est de omnibus sustinenda assensio: aut persistit dicens nihil esse veri, & clarum est quod nec ipsa prius verum dicet. Aut enim ipsa verum dicit, aut non. Sed si verum dicit, concedit vel inuita, esse aliquid veri. Sin autem non verum dicit, vera ea B relinquit quæ volebat tollere de medio. Nam quatenus falsa ostenditur quæ perimit epoche, seu assensionis sustentatio, eatenus vera esse ostenduntur ea quæ perimuntur, quemadmodum somnium quod dicit omnia somnia esse falsa: nam cùm seipsam perimat, confirmat alia. Et in summa, si est vera, ducet à seipsa principium, cùm non sit alicuius alterius sustentatio assensionis, sed primũ suiipsius. Deinde si comprehendit quod sit homo, vel quòd sustinet assensionem, clarum est eum non sustinere assensionem. Quomodo autem respondeat etiam ad rogatum? nam clarum est eum de hoc non C sustinere assensionem. At qui se sustinere assensionem pronunciat. Quod sequendo si oporteat nos de rebus omnibus sustinere assensionem, de ipsa assensionis sustentatione assensionem primùm sustinebimus, sitne ei credendum, an non. Præterea si hoc ipsum verum est, eum verum nescire, neque omnino veri quicquam ab illo datur: si autem de hoc quoque dicet dubitari posse, an verum ignoretur, eo ipso dat verum cognosci posse, quòd suam de ipso assensionis sustentationem videatur non confirmare. D Quòd si hæresis est dogmatum inclinatio, aut, vt quidam dicunt, inclinatio quæ multis dogmatibus præbet consequentiam inter se & ea quæ videntur, tendens ad rectè viuendum: & dogma est quædam quæ fit ratione comprehensio: comprehensio autem est habitus & assensio animi: non solum ephectici, sed etiam quilibet dogmaticus, id est, qui tradit dogmata, in nonnullis solet sustinere assensionem, aut propter mentis imbecillitatem, aut rerum obscuritatem, aut vires æquales rationum.

QVÆSTIONVM principia & fines circa hæc & in his sunt.

ANTE definitiones autem, demonstrationes, & diuisiones, prius ponendum est quot modis dicatur id quod quæritur: & tractanda sunt homonyma, & synonyma sunt aptè & distinctè ponenda in sua significatione. Deinde quærendum est an ex iis quæ considerantur vt relata ad alia, sit id quod proponitur, an per seipsum sumatur. Post hæc, an sit, quid sit, quid ei accidat: aut sic etiam, An sit, quid sit, propter quid sit. Ad hæc autem contemplanda confert singulorum cognitio & vniuersorum, & ea quæ sunt priora, & differentiæ, & earum diuisiones. Atque inductio quidem affert id quod est vniuersum & definitionem: diuisiones autem, species & quid sit, & indiuiduum. Contemplatio autem qua consideratur, quot modis dicatur, affert assumptionem eius quod est proprium: dubitationes autem, eas quæ sunt in ipsis differentias & demonstrationes: & alioqui augent contemplationem ea quæ ipsam consequuntur: ex omnibus autem ostenditur scientia & veritas. Rursus id quod in summam redigitur ex diuisione, appellatur definitio: sumitur enim prior diuisionis & posterior distinctio: prior quidem, quando concessum vel propositũ fuerit: posterior autem, quando demonstratum. Porrò autem per sensum, ex eo quod est singulare, in summã colligitur id quod est vniuersum ac generale: inductionis enim principium est sensus: finis autem, id quod est vniuersum ac generale. Atque inductio quidẽ non ostendit quid sit, sed quòd sit, vel non sit: diuisio autem quòd sit, & distinctio similiter atque diuisio, essẽtiam docet, & quid sit, non autem an sit. Demonstratio autem tria, nempe an sit, & quid sit, & propter quid sit aperit. Sunt autem nonnullæ quoque definitiones quæ causam continent. Quoniam autem scire est, quando causam viderimus: sunt autem causæ quatuor, materia, id quod mouet, forma, finis: erit quadruplex distinctio. Primum ergo sumendum est genus, in quo sunt ea quæ sunt proxima iis quæ sunt suprema: postea propinqua differẽtiæ. Differentiarum autem continuatio quæ scinditur & diuiditur, implet quid sit esse, seu rei essentiam ac definitionẽ.

ΑΙ ΤΩΝ ΖΗΤΗΣΕΩΝ ἐφόδοι καὶ ἀρχαί, περὶ ταῦτα καὶ ἐν τούτοις οὖσαι.

ΠΡΟΤΑΚΤΕΟΝ δὴ καὶ τῶν ὅρων, καὶ τῶν ἀποδείξεων, καὶ διαιρέσεων, ποσαχῶς λέγεται καὶ ζητούμενον· τά τε ὁμώνυμα χρειστέον, καὶ τὰ συνώνυμα διηρισμένως παντέον κατὰ τὰς σημαίσιας. ἔπειτα ζητητέον, εἰ τῶν πρός τί ἐστιν ἀλλήλοις θεωρουμένων ἐστὶν ὁ προκείμενον, ἢ καθ' αὑτὸ λαμβάνεται· ἔπειτα τούτοις, εἰ ἔστι, τί ἐστι, τί αὐτῷ συμβέβηκεν· ἢ καὶ οὕτως, εἰ ἔστι, τί ἐστι, διότι ἐστί. πρὸς δὲ τὴν τούτων θεωρίαν, ἥ τε τῶν καθ' ἕκαστα γνῶσις καὶ ἡ τῶν καθόλου συνυποβάλλει, καὶ τὰ πρότερα, καὶ τὰ ὅτι τὰς διαφορὰς, καὶ αἱ διαιρέσεις αὐτῶν. ἡ μὲν οὖν ἐπαγωγὴ, φέρει τὸ καθ' ὅλου καὶ τὸν ὁρισμόν· αἱ δὲ διαιρέσεις, τὰ εἴδη καὶ τὸ τί ἐστὶ καὶ τὸ ἄτομον· ἡ δὲ θεωρία τὸ ποσαχῶς, τὴν λῆψιν τοῦ οἰκείου· αἱ δὲ ἀπορήσεις, τὰς κατ' αὐτὰς διαφορὰς καὶ τὰς ἀποδείξεις, ἢ ἄλλως τὴν θεωρίαν συναύξουσι, τά τε προπόμενα αὐτῆ. ἐκ πάντων δὲ ἐπιστήμη τε πρίσεται καὶ ἀλήθεια. πάλιν τὸ κεφαλαιωθὲν ἐκ τῆς διαιρέσεως, ὅρος γίνεται· λαμβάνεται γὰρ καὶ πρότερος τῆς διαιρέσεως καὶ ὕστερος ὁ διορισμός· πρότερος μὲν, ὅταν συγχωρηθῇ ἢ προτεθῇ· ὕστερος δὲ, ὅταν ἀποδειχθῇ. καὶ κατὰ τὴν λῆψιν δὲ ἐκ τοῦ καθ' ἕκαστα κεφαλαιοῦται τὸ καθόλου. ἀρχὴ γὰρ τῆς ἐπαγωγῆς, ἡ αἴσθησις· πέρας δὲ, τὸ καθόλου. ἡ μὲν οὖν ἐπαγωγὴ, οὐ τὸ τί ἐστι δείκνυσιν, ἀλλ' ὅτι ἔστιν, ἢ οὐκ ἔστιν· ἡ διαίρεσις δὲ, ὅτι ἔστι παείσησιν. ὁ τε διορισμὸς ὁμοίως τῇ διαιρέσει τὴν οὐσίαν καὶ τὸ τί ἐστι διδάσκει, οὐχὶ δὲ τὸ εἰ ἔστιν· ἡ τε ἀπόδειξις, τὰ τέλα, τότε εἰ ἔστιν, καὶ τὸ τί ἐστιν, καὶ τὸ διότι ἐστιν, σαφηνίζει. εἰσὶ δὲ ἔνιοι καὶ τῆς αἰτίας ἐμφατικοὶ ὅροι. ἐπεὶ δὲ ἐπίσασθαί ἐστιν ὅταν ἴδωμεν τὴν αἰτίαν· αἰτίαι δὲ τέτταρες, ἡ ὕλη, τὸ κινοῦν, τὸ εἶδος, τὸ τέλος· τετραχῶς ἔσται ὁ διορισμός. πλεῖστον οὖν πρῶτον τὸ γένος, ἐν ᾧ ἐστὶ τῶν ἐγγύτατα· μεταξὺ, τὴν τῶν διαφορῶν. ἡ δὲ συνέχεια τῶν διαφορῶν τεμνομένη καὶ ἀποδιαιρουμένη, τὸ τί ἦν εἶναι συμπληροῖ.

οὐκ ἀνάγκη δὲ πάσας λέγειν ἑκάστου τὰς διαφορὰς, ἀλλὰ τὰς εἰδοποιούσας. ἡ γεωμετρικὴ ἀνάλυσις καὶ σύνθεσις, τῇ διαλεκτικῇ διαιρέσει καὶ ὁρισμῷ ἔοικεν· καὶ ἀπὸ μὲν τῆς διαιρέσεως, ὅτι τὰ ἁπλούστερα καὶ ἀρχικώτερα ἀναιρεῖμεν. τὸ γοῦν ζῷον γένος τοῦ ζητουμένου σχήματος διαιροῦμεν εἰς τὰ ὑπάρχοντα αὐτῷ εἴδη· οἷον ὅτι τῶν ἀνθρώπου τὸ ζῷον, γένος ὄν, εἰς τὰ ἐμφαινόμενα εἴδη διαιροῦμεν, τὸ θνητὸν καὶ ἀθάνατον· καὶ οὕτως ἀεὶ τὰ συμβεβηκότα τῇ γένει, εἰς τὰ ἁπλούστερα εἴδη τέμνοντες, ὅτι τὸ μὴ ζητούμενον καὶ μηκέτι τομὴν ἀποδεχόμενον καταλαμβάνομεν. τὸ γὰρ ζῷον εἰς τὸ θνητὸν καὶ ἀθάνατον διελόντες, εἶτα μέν τοι τὸ θνητὸν εἰς τὸ χερσαῖον καὶ ἔνυδρον· καὶ πάλιν τὸ χερσαῖον εἰς τὸ πτηνὸν καὶ πεζόν, καὶ ὅτως τὸ προσεχὲς τοῦ ζητουμένου εἶδος. ὃ καὶ παραλαμβάνομεν τὸ ζητούμενον, διαιροῦντες, ἀφιξόμεθα τέμνοντες ὅτι τὸ ἁπλούστατον εἶδος, ὅπερ ἄλλο μὲν οὐδέν, μόνον δὲ τὸ ζητούμενον παραλαμβάνει. πάλιν γὰρ τὸ πεζὸν εἰς λογικὸν καὶ ἄλογον διαιρούμεθα. κἀπειτα τὰ προσεχῆ τῷ ἐκ τῆς διαιρέσεως λαμβανομένων εἰδῶν τοῦ ἀνθρώπου ἐκλεξάμενοι, καὶ ὑποτιθέντες εἰς ἕνα λόγον, τὸν ὅρον τοῦ ἀνθρώπου ἀποδίδομεν, ὅς ἐστι ζῷον θνητὸν, χερσαῖον, πεζὸν, λογικόν. ὅθεν ὕλης μὲν τάξιν ἐπέχει ἡ διαίρεσις, τοῦ ὅρου, τὴν ἁπλότητα τοῦ ὀνόματος ἀναζητοῦσα· τεχνίτου δὲ καὶ δημιουργοῦ ὁ ὅρος ὑποτιθεὶς καὶ κατασκευάζων, καὶ τὴν γνῶσιν τοῦ ὄντος παρεισάς. οὐ τούτων τῶν πραγμάτων, οὔτε τῶν ἰδεῶν οἱ ὅροι· ἀλλὰ γὰρ τῶν πραγμάτων ὧν ἔχομεν καθολικὰς ἐννοίας, τούτων τῶν ἐννοιῶν τοῖς ἑρμηνευτικοῖς λόγοις εἶναι φαμέν· τούτων γὰρ τῶν ἐννοιῶν, καὶ αἱ διαιρέσεις γίνονται. τῶν δὲ διαιρέσεων, ἡ μὲν τις εἰς εἴδη διαιρεῖ τὸ διαιρούμενον, ὡς γένος· ἡ δέ τις εἰς μέρη, ὡς ὅλον· ἡ δὲ εἰς τὰ συμβεβηκότα. ἡ μὲν οὖν τοῦ ὅλου εἰς τὰ μέρη διαίρεσις, ὡς ὅτι τὸ πλεῖστον κατὰ μέγεθος ὑπονοεῖται· ἡ δὲ εἰς τὰ συμβεβηκότα, οὐδέποτε ὅλη δύναται ἀληφθῆναι· εἴγε καὶ οὐσίαν ἑκάστῳ δεῖ πάντως τῶν ὄντων ὑπάρχειν. ὅθεν ἀδόκιμοι ἀμφω αὗται αἱ διαιρέσεις, μόνη δὲ δοκιμεῖ ἡ τοῦ γένους εἰς εἴδη τομή, ὑφ' ἧς χαρακτηρίζεται ἥτε ταυτότης ἡ τοῦ γένους, ἥτε ἑτερότης ἡ τῶν ἰδικῶν διαφορῶν.

A Non neceſſe eſt autem dicere omnes vniuſcuiuſque differentias, ſed eas quæ formam tribuunt. Geometrica reſolutio & compoſitio diuiſioni Dialecticæ & definitioni ſimilis. Et à diuiſione quidē recurrimus ad ea quæ ſunt ſimpliciora, & magis principalia. Atque genus quidem rei quæ quæritur diuidimus in eas quæ ei inſunt ſpecies: vt exempli cauſa, in homine, animal quod eſt genus, diuidimus in eas quæ in ipſo apparent ſpecies, nempe mortale & immortale. Et ſic ſemper genera quæ videntur eſſe compoſita, ſecantes in ſpecies ſimpliciores, accedimus ad id quod non quæritur, & nō amplius ſuſcipit diuiſionem. Cùm enim animal diuiſerimus in mortale & immortale, deinde verò mortale in terreſtre & aquatile, & rurſus terreſtre in volucre & pedeſtre, & ſic propinquam ei quod quæritur ſpeciem quæ etiam comprehendit id quod quæritur, diuiſerimus, ſecando deueniemus ad ſimpliciſſimam ſpeciem, quæ nihil quidem aliud ſed id ſolum quod quæritur comprehendit. Rurſus enim pedeſtre diuidimus in rationis particeps & expers rationis. Deinde ex iis ſpeciebus quæ ſumuntur ex diuiſione, eligentes ea quæ ſunt magis propinqua homini, cùm ex iis vnā compoſuerimus orationem, efficimus hominis definitionem, quæ eſt animal mortale, terreſtre, pedeſtre, rationis particeps. Quo fit vt materiæ quidem locum obtineat diuiſio, definitioni quærens ſimplicitatem nominis: artificis autem & opificis definitio, quæ componit & conſtruit, & eius quod eſt oſtendit cognitionem. Non harum autem rerum, nec idearum ſunt definitiones, ſed rerum quarum habemus vniuerſas & generales in animo notiones. Harum notionum dicimus eſſe orationes quæ interpretantur: harum enim notionum fiunt etiam diuiſiones. Ex diuiſionibus autem, vna quidē diuidit id quod diuiditur in ſpecies, vt genus: altera autem in partes, vt totum: alia verò in ea quæ accidunt. Atque totius quidem in partes diuiſio, vt plurimùm conſideratur in magnitudine: quæ fit autem in ea quæ accidunt, nunquam poteſt tota accipi, ſiquidem oportet vnicuique etiam omnino ineſſe eorum quæ ſunt eſſentiam. Vnde etiam reprobantur ambæ hæ diuiſiones: ſola autem probatur diuiſio generis in ſpecies, à qua formam characterémque accipit quæ eſt in genere identitas, & diuerſitas quæ eſt in differentiis ſpecialibus.

Species ſemper in aliqua parte conſideratur, non tamen contrà ſi quid eſt pars alicuius, hoc erit etiam ſpecies: manus enim eſt pars quidem hominis, non eſt autem ſpecies. Et genus quidem ineſt in ſpeciebus: animal enim ineſt in homine & boue. Totum autem non ineſt in partibus. Homo enim non ineſt in pedibus. Quocirca ſpecies eſt parte magis principalis. Et quæcunque de genere prædicantur, ea etiam omnia prædicantur de ſpecie. Atque optimum quidem fuerit contemplari genus in duabus ſpeciebus: ſin minus autem, in tribus. Species ergo diuiſæ quidem generalius, characterem accipiunt ex eodem & altero. Deinde verò diuiſæ, per ea quæ generaliter ſignificantur characterem accipiunt. Vnaquæque enim ſpecies aut eſt eſſentia: vt cùm dicimus, ex iis quæ ſunt, alia quidē ſunt corporea, alia verò incorporea: aut quantum, aut quod refertur ad aliquid, aut vbi, aut quando, aut agere, aut pati. Cuiuſcunque ergo rei habet aliquis ſcientiam, eius etiam dabit definitionem: quemadmodum qui non poteſt oratione comprehendere & definire quidlibet, eius rei nunquam habebit ſcientiam. Ex ignoratione autem definitionis, accidit vt multæ dubitationes oriantur & deceptiones. Si enim qui rem nouit, habet in animo eius cognitionem: poteſt autem etiam oratione explicare id quod habet in animo: eius autem quod animo cogitatur explicatio, eſt definitio. neceſſe eſt vt qui rem norit, poſſit eius etiam dare definitionem. Aſſumitur autem in definitionibus etiam differentia, quæ ſigni locum obtinet in definitione. Hominis itaque definitioni adiectum, vi ridendi præditum, facit totum, animal rationis particeps, mortale, terreſtre, pedeſtre, vi ridendi præditum. Quæ enim per differentiam adhibentur definitioni, ſunt ſigna rerum propriarum, ipſarum autem rerum naturam non indicant. Iam verò dicunt differentiam eſſe proprij redditionem, & quatenus differt ab aliis id quod habet differentiam, quod ſoli ineſt, & de re mutuò prædicatur: neceſſe eſt in definitionibus primùm genus aſſumere vt principale, & quod poſſit conſiſtere. Et in longioribus quidem definitionibus, multitudo ſpecierum quæ inueniuntur per decem prædicamenta: in minimis autem, quæ ex propinquis ſpeciebus ſumptæ fuerint principales, rei eſſentiam & naturam ſignificant.

A Τὸ εἶδος ἀεὶ ἔν τινι μέρει θεωρεῖται· ἃ μὲν ἀνάπαλιν, εἴπερ μέρος ἐστί τινος, τοῦτο καὶ εἶδος γενήσεται· ἡ γὰρ χεὶρ, μέρος μὲν ἐστὶ τοῦ ἀνθρώπου, εἶδος δὲ οὐκ ἔστιν. καὶ τὸ μὲν ζῷον, ἐν τοῖς εἴδεσιν ἐνυπάρχει· τὸ γὰρ ζῷον καὶ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ καὶ τῷ βοΐ. τὸ δὲ ὅλον, ἐν τοῖς μέρεσιν οὐκ ἐνυπάρχει· οὐ γὰρ ὁ ἄνθρωπος ἐν τοῖς ποσὶν ὑπάρχει. διὸ κυριώτερον τὸ εἶδος τοῦ μέρους· καὶ ὅσα τοῦ γένους κατηγορεῖται, ταῦτα πάντα καὶ τοῦ εἴδους κατηγορηθήσεται. ἄριστον μὲν οὖν, εἰς δύο θεωρεῖν εἴδη τὸ γένος· εἰ δὲ μή, εἰς τρία, τὰ ὕπερθεν εἴδη, γνησιώτερον μὲν διαφορήματα, χαρακτηρίζεται τε τ' αὐτῷ καὶ θατέρῳ· ἔπειτα δὲ διὰ τῶν γενικῶς σημαινομένων διαφορήματα χαρακτηρίζεται. ἕκαστον γὰρ τῶν εἰδῶν, ἤτοι οὐσία ἐστίν· ὥσπερ ὅταν λέγωμεν, τῶν ὄντων τὰ μέν, σώματά ἐστι, τὰ δὲ ἀσώματα· εἰ ποσόν, ἢ πρός τι, εἰ ποῦ, εἰ πότε, εἰ ποιεῖν, ἢ πάσχειν. πρῶτος οὖν τινος ὅπερ ὁρισμῶν τίς ἐστι, τούτου καὶ τὸν ὅρον ἀποδώσει· ὡς ὅταν μὴ δυνάμενος λόγῳ προελθεῖν καὶ εἰσαθῆναι ὁτιοῦν, τούτου ὁρισμὸν οὐκ ἂν ποτε εἴη· ὅθεν ἡ τῆς τοῦ ὅρου ἀγνοίας, καὶ τὰς πολλὰς ἀμφισβητήσεις γίνεσθαι καὶ τὰς ἀπάτας συμβαίνει. Εἰ B γὰρ ὁ τὸ πρᾶγμα εἰδὼς ἔχει τὴν διάνοιαν τοῦ εἴδους αὐτοῦ, δυνατὸν δὲ καὶ λόγῳ σαφηνίσαι ὁ διανοεῖται, ἡ δὲ τῆς διανοίας ἑρμηνεία ὅρος ἐστίν, ἀναγκαῖον ἐστὶν εἰδότα τὸ πρᾶγμα, δυνατὸν αὐτοῦ καὶ τὸν ὅρον ἀποδιδόναι. προσλαμβάνεται δ' ὅρος καὶ ἡ διαφορά, σημεῖον τάξιν ἐπέχουσα τοῦ ὅρου. τοῦ γοῦν τοῦ ἀνθρώπου ὅρου τὸ γελαστικὸν προστεθὲν, ποιεῖ τὸ ὅλον ζῷον λογικὸν, θνητὸν, χερσαῖον, πεζὸν, γελαστικόν. σημεῖα γάρ ἐστι τὰ τὴν διαφορὰν προσαγορεύοντα τοῦ ὅρου, οἰκείων πραγμάτων· τὴν δὲ φύσιν αὐτῶν τῶν πραγμάτων οὐκ C ἐνδείκνυται. αὐτίκα ἰδίου ἀπόδοσιν φασὶν εἶναι τὴν διαφοράν. καὶ καθὸ τῶν ἄλλων ἀπόντων διαφέρει τὸ ἔχον τὴν διαφοράν, ὃ μόνῳ ὑπάρχει καὶ ἀντικατηγορεῖται τοῦ πράγματος ἐν τοῖς ὅροις, ἀνάγκη τὸ πρῶτον γένος ὡς ἁρμόττον καὶ ἐπιτήδειον δεῖ προλαμβάνειν. ἐν μὲν οὖν τοῖς μακροτέροις ὅροις, τὸ πλῆθος τῶν εἰδῶν τῶν ἐξελισσομένων ἀπὸ τῶν δέκα κατηγοριῶν· ἐν δὲ τοῖς ἐλαχίστοις, τὰ προηγούμενα τῶν πρώτων εἰδῶν ληφθέντα, τὴν οὐσίαν καὶ φύσιν ἀφορμᾶται τοῦ πράγματος.

D ὃ ἐ

ὁ δὲ ἐλάχιστος, ἐκ τριῶν συνέστηκεν, τῶ γένους, καὶ δυσὶ τῶν ἀναλκεστάτων εἰδῶν. γίνεται δ' τοῦτο, διὰ συντομίαν. φαμὲν οὖν, ὅτι ἄνθρωπος ἐστὶ τὸ ζῶον γελαστικόν. τὸ τε ἐξαιρέτως συμβεβηκὸς, τῶ ὁριζομένῳ προσπαραληπτέον, ἢ τινὰ ἰδίαν ἀρετὴν αὐτοῦ, ἢ τὸ ἴδιον ἔργον αὐτοῦ, καὶ τοιοῦτόν τινα ἄλλον. ὁρισμὸς οὖν ὁ ὅρος ὢν τῆς τοῦ πράγματος οὐσίας, παραλαβεῖν μὲν ἀκριβῶς τινὰ φύσιν τοῦ πράγματος ἀδυνατεῖ· διὰ δὲ τῶν κυριωτάτων εἰδῶν τινὰ δήλωσιν τῆς οὐσίας ποιεῖται, ἔχει δὲ ἐν ποιότητι ὁ ὅρος τινὰ οὐσίαν ἔχει. Τὰ ποιητικὰ τῆς ἐποχῆς αἴτια, δύο ἐστὶν τὰ αἰωτάτω· ἓν μὲν, τὸ πολύτροπον καὶ ἄστατον τῆς ἀνθρωπίνης γνώμης· ὅπερ γυμνητικόν ἐστι πέφυκεν τῆς διαφωνίας, ἤτοι τῆς ἀλλήλων πρὸς ἀλλήλους, ἢ τῆς ἑαυτῶν πρὸς ἑαυτούς· δεύτερον δὲ, ἐν τοῖς οὖσι διαφωνία, ἣ καὶ εἰκότως ἐμποιητικὴ καθέστηκε τῆς ἐποχῆς. μήτε γὰρ πάσαις ταῖς φαντασίαις πιστεύειν δυνηθέντες διὰ τὴν μάχην, μήτε πάσαις ἀπιστεῖν, διὰ τὸ καὶ τινὰ λέγουσθαι πάσας ἀπίστους ὑπάρχειν ἐξ ἁπασῶν οὐδὲν συμβαίνει γράφεσθαι πάσαις· μήτε τισὶ μὲν πιστεύειν, τισὶ δὲ ἀπιστεῖν διὰ τὴν ἰσότητα, κατήχθημεν εἰς ἐποχήν. Τούτων δ' αὖ τῶν ἐρχικωτάτων τῆς ἐποχῆς, τὸ μὲν ἀβέβαιον τῆς διανοίας, γυμνητικόν ἐστι διαφωνίας· ἡ δὲ διαφωνία, προσεχὲς αἴτιον τῆς ἐποχῆς· ὅθεν πλήρης μὲν ὁ βίος δικαστηρίων τε καὶ βουλευτηρίων, καὶ καθόλου τῆς περὶ τὰ λεγόμενα ἀγαθὰ καὶ κακὰ αἱρέσεως, ἅπερ ἀπορημένης ἐστὶ διανοίας καὶ πρὸς τὴν τῶν ὑποκειμένων πραγμάτων εἰς ἀδηλότητα μετακλινούσης τεκμήρια πλήρεις αἱ βίβλοι τῶν, καὶ αἱ συντάξεις καὶ αἱ πραγματεῖαι τῶν διαφωνούντων ἐν τοῖς δόγμασι, καὶ πεπεικότων ἑαυτοὺς τινὰ ἐν τοῖς οὖσιν ἀληθῆ γινώσκειν. τρία ἐστὶ περὶ τὴν φωνήν· τά τε ὀνόματα, σύμβολα ὄντα τῶν νοημάτων καθ' ὃ προσημαίνομεν, κατ' ἐπακολούθημα δὲ καὶ τῶν ὑποκειμένων· δεύτερον δὲ, τὰ νοήματα, ὁμοιώματα καὶ ἐκτυπώματα τῶν ὑποκειμένων ὄντα ὅθεν ἅπασι τὰ νοήματα τὰ αὐτά ἐστι, διὰ δὲ τὴν αὐτὴν ἀπὸ τῶν ὑποκειμένων ἅπασιν ἐγίνεσθαι τύπωσιν· ἔτι δὲ καὶ τὰ ὀνόματα, διὰ τὰς διαλέκτους τὰς διαφόρους τρίτον δὲ, τὰ ὑποκείμενα πράγματα, ἀφ' ὧν ἡμῖν τὰ νοήματα ἐντυποῦται.

A Quæ est autem minima, constat ex tribus, ex genere, & duabus speciebus maximè necessariis. Hoc autem fit propter breuitatem. Dicimus ergo: Homo est animal vi ridendi præditum. Tunc assumendum est id quod præcipuè accidit ei quod definitur, aut propria eius virtus, aut proprium eius munus ac officium, aut aliquid aliud eiusmodi. Quare definitio quæ rei exponit essentiam, non potest quidem rei naturam accuratè comprehendere: per præcipuas autem species declarat essentiam.

B Habet autem definitio propemodum essentiam in qualitate. Quæ efficiunt vt sustineatur assensio, causæ sunt duæ supremæ. Vna quidem, mens humana quæ est multiplex & instabilis, cui quidem naturâ est insitum vt generet dissensionem, aut eorum inter se, aut sui ipsorum à seipsis. Secunda autem, ea quæ est in rebus discrepantia, quæ etiam maximè efficit vt sustineatur assensio. Nam cùm neque omnibus visis possimus credere propter repugnantiam, neque omnibus fidem non habere, quòd id quod dicit omnia esse incredibilia, cùm sit ex omnibus, in numerum etiam omnium adscribatur: neque aliquibus quidem credere, aliquibus verò non credere, propter æqualitatem eò deducti

C sumus vt sustineamus assensionem. Harum autem principalium causarum, propter quas assensionem sustinemus, cogitationis quidem instabilitas, generat dissensionem: dissensio autem est propinqua causa propter quam sustinetur assensio. Vnde plena quidem est vita iudiciis & curiis, & in summa, eorum quę dicuntur bona & mala electione. quæ quidem dubiæ mentis & ad oppositarum rerum infirmitatem claudicantis, sunt argumenta. Sunt itaque libris plenæ bibliothecæ, classésque & commen-

D tationes iis qui in dogmatibus inter se dissentiunt, & sibi persuaserunt se in rebus tenere veritatem. In voce tria versantur: nempe & nomina quæ sunt signa eorum quæ animo cogitantur principaliter, per consequentiam autem, etiam subiectorum: secundò autem, cogitata quæ res subiectas referunt & exprimunt. Vnde sunt omnibus eadem cogitata, propterea quòd ex rebus subiectis eadem forma & typus ingeneretur omnibus: non itidem etiam nomina, propter diuersos sermones. Tertium autem, sunt res subiectæ, ex quibus nobis imprimuntur cogitata.

Atq; nomina quidē reducit Grammatica in vingitiquatuor vniuersa ac generalia elementa: oportet enim esse elemēta definita: eorū enim quæ sunt singularia, cùm sint infinita, non est scientia. Est autem propriū scientiæ, vniuersis ac generalibus theorematibus niti & definitis. Vnde singularia reducuntur ad vniuersa ac generalia. Philosophorū autem indagatio versatur & in iis quæ animo cogitantur, & in rebus subiectis. Quoniā autem singularia horū sunt infinita, horum quoque sunt quædam inuenta elementa, ad quæ reducitur quicquid quæritur. & si videatur quidē subire vnū aliquod, vel etiam plura ex elementis, id esse pronūciamus: quod si omnia effugerit, nequaquam esse. Ex iis quæ dicūtur, alia quidē dicuntur absque cōnexione, vt homo, & vt, currit, & quæcūque orationē minimè perficiunt, quæ habet verum vel falsum: alia verò cū connexione. Ex iis autē quæ dicūtur absque cōnexione, alia quidem significāt essentiā, alia autem quale alia verò quantū, alia autem quæ referuntur ad aliquid, alia autē vbi, alia verò quando, alia autē situm esse, alia autem habere, alia verò agere, alia autem pati: quæ etiam dicimus esse elementa eorum quæ sunt: quæ sunt in materia & post principia. Considerari enim possunt hæc ratione. Quæ carent autem materia, sola mente possunt apprehendi per primam applicationem. Ex iis autem quæ collocantur sub decem prædicamenta, alia quidem per se dicuntur, vt nouem prædicamenta: alia autem relata ad aliquid. Et rursus ex iis quæ sunt sub his decem prædicamentis, alia quidē sunt synonyma, quorū & nomen est ambobus commune. Sicut bos & homo, quatenus animal. Sunt enim synonyma quorum amborum nomen est commune, vt animal: & ratio eadem, hoc est, definitio, nempe, essentia animata. Heteronyma autem sunt, quę circa idem subiectum sunt in diuersis nominibus, vt ascensus & descensus: est enim eadem via, siue sursum, siue deorsum. Est autē alia species heteronymorum, vtpote equus, & niger, quæ & nomen & rationem habent, alterum ab altero diuersum, & neque habēt idem subiectum: sunt ea autem dicenda altera, non heteronyma. Polyonyma autem sunt quę eandem quidem habent rationem, nomen autem diuersum, vt ensis, spatha, gladius. Denominatiua autem sunt, quæ ex aliquo altero sunt nominata, vt à fortitudine fortis.

A τὰ μὲν οὖν ὀνόματα, ἡ Γραμματικὴ εἰς τὰ καθολικὰ στοιχεῖα καὶ ἀπλᾶ. ὡρισμένα γὰρ χρὴ εἶναι τὰ στοιχεῖα. τῶν γὰρ καθ' ἕκαστα ἀπείρων ὄντων, μὴ εἶναι ἐπιστήμην· ἴδιον δὲ ἐπιστήμης, καθολικοῖς ἐπερείδεσθαι θεωρήμασι καὶ ὡρισμένοις. ὅθεν τὰ καθ' ἕκαστα, εἰς τὰ καθόλου ἀνάγεται. ἡ δὲ τῶν φιλοσόφων πραγματεία, περί τε τὰ νοήματα καὶ τὰ ὑποκείμενα καταγίνεται. ὅτι δὲ τούτων, τὰ καθ' ἕκαστα, ἄπειρα στοιχεῖα ἔχει καὶ τούτων λέγω, ὑφ' ἃ πᾶν τὸ ζητούμενον ἀνάγεται.

B καὶ εἰ μὲν φαίνοιτο ὑφ' ἓν ἢ ὑποδεδυκὸς τῶν στοιχείων ἓν καὶ πλείω, ἀποφαινόμεθα αὐτὸ εἶναι· εἰ δὲ πάντα διαφύγοι, μηδαμῇ ἔτι. τῶν λεγομένων τὰ μὲν, αὐτὸ συμπλοκῆς λέγεται, ὡς ὁ ἄνθρωπος, καὶ ὡς τὸ πρέχει, καὶ ὅσα λόγον οὐκ ἀποτελεῖ· ὁ δὴ ταληθὲς ἢ τὸ ψεῦδος ἔχει. τῶν δὲ μετὰ συμπλοκῆς λεγομένων, τὰ μὲν, οὐσίαν σημαίνει· τὰ δὲ, ποιόν· τὰ δὲ, ποσόν· τὰ δὲ, πρός τι· τὰ δὲ, ποῦ· τὰ δὲ, πότε· τὰ δὲ, κεῖσθαι· τὰ δὲ, ἔχειν· τὰ δὲ, ποιεῖν· τὰ δὲ, πάσχειν· αἱ δὴ καὶ στοιχεῖα τῶν ὄντων φαιμὲν,

C τῶν ἐν ὕλῃ καὶ μετ' ἀρχάς· ἔστι γὰρ λόγῳ θεωρητὰ ταῦτα· τὰ δὲ ἄυλα νῷ μόνῳ λητπτά ἐστι, κατὰ τὴν πρώτην ἐπιβολήν. τῶν δὲ ὑπὸ τὰς δέκα κατηγορίας ὑποπεσόντων, τὰ μὲν, καθ' αὑτὰ λέγεται, ὡς αἱ σύνεγγυς κατηγορίαι· τὰ δὲ πρός τι. καὶ πάλιν τῶν ὑπὸ ταύτας τὰς δέκα κατηγορίας, τὰ μὲν ἐστι συνώνυμα, ὡς βοῦς καὶ ἄνθρωπος, καθὸ ζῷον· ἔστι γὰρ συνώνυμα, ὧν τό τε ὄνομα ἀμφοῖν κοινόν, ὅ ζῷον, καὶ ὁ λόγος, ὁ αὐτὸς, τουτέστιν ὁ ὅρος, τουτέστιν οὐσία ἔμψυχος· ἑτερώνυμα δὲ, ὅσα περὶ τὸ αὐτὸ ὑποκείμενον ἐν διαφοραῖς ἐστὶν ὀνόμασιν, οἷ ἀνάβασις καὶ κατάβασις· ὁδὸς γὰρ ἡ αὐτὴ, ἥπερ εἰς τὸ ἄνω, καὶ εἰς τὸ κάτω· τὸ δ' ἄλλο εἶδος τῶν ἑτερωνύμων, οἷον ἵππος καὶ μέλας, καὶ ὄνομα καὶ λόγον ἕτερον ἀλλήλων ἔχοντα, μηδὲ τὸ ὑποκειμένου κοινωνοῦντα· ἕτερα δὲ λεκτέον, οὐχ ἑτερώνυμα. πολυώνυμα δὲ, τὰ τὸν μὲν λόγον τὸν αὐτὸν ἔχοντα, ὄνομα δὲ, διαφορὰν· ὡς ἄορ, ξίφος, φάσγανον· παρώνυμα δ' ἐστὶ, τὰ ἀπό τι ἕτερον ὠνομασμένα, ὡς ἀπὸ τῆς ἀνδρείας, ὁ ἀνδρεῖος.

τὰ δ' ὁμώνυμα, τῷ αὐτῷ ὀνόματι χρώμενα, λόγον δὲ οὐ τὸν αὐτὸν ἔχοντα· οἷς ἄνθρωπος, τό τε ζῷον καὶ ὁ γεγραμμένος· τῶν δὲ ὁμωνύμων τὰ μὲν, ἀπὸ τύχης ὁμωνυμεῖ· ὡς Αἴας ὁ Λοκρὸς καὶ ὁ Σαλαμίνιος· τὰ δὲ, ἀπὸ διανοίας· καὶ τούτων τὰ μὲν, κατ' ὁμοιότητα, ὡς ἄνθρωπος τό τε ζῷον καὶ ὁ γεγραμμένος· τὰ δὲ, κατ' ἀναλογίαν, ὡς πόδες Ἰδης, καὶ οἱ ἡμέτεροι πόδες, διὰ τὸ καταντέρω εἶναι· τὰ δὲ, κατ' ἐνέργειαν, ὡς ποιεῖ πλοίου, δι' οὗ τὸ πλοῖον πλεῖ, καὶ ποιεῖ ὁ ἡμέτερος, δι' οὗ κινούμεθα. λέγεται ὁμώνυμα ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ καὶ πρὸς τὸ αὐτό· ὡς ἀπὸ τοῦ ἰατροῦ τὸ βιβλίον καὶ τὸ σμιλίον ἰατρικά, ἀπό τε τοῦ χρωμένου ἰατροῦ, καὶ πρὸς τὸν αὐτὸν λόγον τὸν ἰατρικόν. τῶν αἰτίων, τὰ μὲν, προκαταρκτικά· τὰ δὲ, συνεκτικά· τὰ δὲ, συνεργά· τὰ δὲ, ὧν οὐκ ἄνευ. προκαταρκτικὰ μὲν, ἃ προφανῶς ἀφορμὴν παρέχεται εἰς τὸ γίνεσθαί τι, καθάπερ τὸ κάλλος τοῖς ἀκολάστοις τοῦ ἔρωτος· ὀφθὲν γὰρ αὐτοῖς, τὸν ἐρωτικὸν διάθεσιν ἐμποιεῖ μόνον, οὐ μὴν καταναγκασμένως. συνεκτικὰ δὲ, ἅπερ συνωνύμως καὶ αὐτοτελῆ καλεῖται, ἐπειδήπερ αὐτάρκως δι' αὑτοῦ ποιητικόν ἐστι τοῦ ἀποτελέσματος· ἑξῆς δὲ πρώτα τὰ αἴτια ἐστὶ τοῦ μανθάνοντος δεικτέον· ὁ μὲν πατὴρ, αἴτιόν ἐστι προκαταρκτικὸν τῆς μαθήσεως· ὁ διδάσκαλος δὲ, συνεκτικόν· ἡ δὲ τοῦ μανθάνοντος φύσις, συνεργὸν αἴτιον· ὁ δὲ χρόνος, τῶν ὧν οὐκ ἄνευ, λόγον ἐπέχει. αἴτιον δ' κυρίως λέγεται τὸ προκτικὸν τινὸς ἐνεργητικῶς· ἐπεὶ καὶ τὸν σίδηρον τμητικὸν φαμὲν εἶναι. οὐ μόνον δὲ τῷ τέμνειν, ἀλλὰ καὶ τῷ μὴ τέμνειν. οὕτως οὖν καὶ τὸ προκτικὸν ἀμφω σημαίνει, καὶ τὸ ἤδη ἐνεργοῦν, καὶ τὸ μηδέπω μέν, δυνάμει δὲ κεχρημένον τοῦ ἐνεργῆσαι. οἱ μὲν οὖν, σωμάτων· οἱ δ', ἀσωμάτων φασὶν εἶναι τὰ αἴτια. οἱ δὲ, τὸ μὲν σῶμα κυρίως αἴτιον φασὶ· τὸ δὲ ἀσώματον, καταχρηστικῶς καὶ οἷς αἰτιῶδες. ἄλλοι δ' ἐμπαλιν διαιροῦσι, τὰ μὲν ἀσώματα κυρίως αἴτια λέγοντες, καταχρηστικῶς δὲ τὰ σώματα· οἷς, τὸν τομέα, ἐνέργειαν οὖσαν, ἀσώματον εἶναι, καὶ αἴτιον εἶναι τοῦ τέμνειν, ἐνεργείας οὔσης καὶ ἀσωμάτου, καὶ τοῦ τέμνεσθαι, ὁμοίως τῇ τε μαχαίρᾳ καὶ τῷ τεμνομένῳ, σώμασιν οὖσιν.

A Homonyma autem sunt, quæ vtuntur eodem nomine, non habent autem eandem rationẽ, vt homo, qui est & animal, & homo pictus. Ex homonymis autem, alia quidem habent idem nomen ex fortuna, vt Aiax Locrus, & Aiax Salaminius: alia autem ex cogitatione. Et ex his, alia quidem per similitudinem, vt homo, & qui est animal, & qui pictus: alia autem per proportionem ac conuenientiam, vt pedes Idæ, & nostri pedes, propterea quòd sint inferiùs: alia autem ex operatione, vt pes nauis, per quem nauis nauigat, & pes noster, per quem mouemur. Dicuntur etiam homonyma ab eodem & ad idem, vt à medico liber & scalpellum medica, & à medico qui

B vtitur, & ad rationem medicam. Ex causis, aliæ quidem sunt quæ dicuntur procatarctica, aliæ verò synecticæ, aliæ autem adiuuantes, aliæ sine quibus non. Procatarcticæ, quæ primò dant occasionem ad hoc vt aliquid fiat, quemadmodum pulchritudo dat incontinentibus occasionem amoris: eis enim visa solùm, ingenerat affectionem amatoriam, nec tamen necessario. Synecticæ, quæ etiam per synonymiam seu vniuocè vocantur, per se perfectæ, quandoquidem per se est efficiens effectus.

C Deinceps autem sunt omnes causæ ostendendæ in eo qui discit. Pater quidem est causa procatarctica seu primordialis disciplinæ: magister autem, synectica, id est continens. Eius autem qui discit, ingenium, est causa adiuuans: tempus autem obtinet rationem causarum sine quibus non. Causa autem propriè dicitur id quod agendo est aliquid præbens, seu præbendi potestate præditum: sicut etiam ferrum dicimus esse τμητικὸν, hoc est, secandi potestate præditum, non solùm in secando, sed etiam in non secando. Sic ergo παρεκτικὸν quo-

D que, id est, præbendi potestate præditũ, ambo significat, & id quod iã operatur, & quod nondũ quidẽ operatur, sed vim habet operandi. Porrò autẽ alij quidem dicunt causas esse ex corporibus: alij verò ex incorporeis: alij autẽ dicũt corpus quidem esse propriè causam, incorporeũ autẽ per abusionem & veluti causaliter. Alij autẽ cõuertũt è contrario, res incorporeas quidẽ propriè dicẽtes esse causas: per abusionẽ autẽ corpora: vt, verbi causa, sectionẽ, quæ est operatio, esse incorporeã: & esse causam secãdi, cũ fit operatio & incorporea, & quòd secetur similiter gladio & eo qui secat, quæ sunt cor-

pora. Aliquorũ autẽ cauſa dicitur tribus modis. Vna quidem quæ eſt cauſa, vt ſtatuarius: alia autem, cuius cauſa eſt: vt fiat ſtatua: alia verò cui eſt cauſa, vt materia: æri enim cauſa eſt vt fiat ſtatua. Fieri ergo & ſcindi, quæ ſunt cauſæ cuius ſunt, cùm ſint operationes, ſunt incorporea. Qua ratione, categorematum, vel vt nonnulli dicunt, dictorum (categoremata enim λεκτὰ, hoc eſt dicta, vocant Cleanthes & Archidemus) ſunt cauſæ: vel, quod potius dicendum eſt, aliæ quidem dicentur cauſæ categorematum, vt huius, ſcinditur, cuius caſus eſt ſcindi: aliæ verò, pronunciatorum, vt huius, nauis fit. Cuius rurſus caſus eſt, nauem fieri, Ariſtoteles autem vocat appellationem, nempe eorum quæ ſunt eiuſmodi, domus, templi, vſtionis, ſectionis. Eſt autem extra controuerſiã, caſum eſſe incorporeum, quocircà illud quoque ſophiſma ſic ſoluitur. Quod tu dicis tranſit per os tuum, quod quidem eſt verum: domum autem dicis, domus ergo tranſit per os tuum. Quod quidem falſum eſt. Neque enim domum dicimus quæ eſt corpus, ſed caſum qui eſt incorporeus, quem habet domus. Et ædificatorem dicimus ædificare per eam relationem quæ fit ad id quod futurum eſt. Sic dicimus texi chlamydem, id enim quod facit, ſignificat operationẽ. Non eſt autem alterius quidem, id quod facit, alterius verò, cauſa, ſed eiuſdem & chlamydis & domus. Quatenus enim cauſa eſt vt fiat, ea ratione eſt etiam efficiens vt fiat: eadem autem eſt cauſa & efficiens, & propter quod. Et ſi aliquid quidem eſt cauſa & efficiens, hoc quoque eſt omnino propter quod: ſi quid autem eſt propter quod, non eſt id omnino quoque cauſa. Multa quidem certè concurrunt ad vnum effectum, propter quæ fit finis. Sed non ſunt omnia cauſæ, Filios enim non occidiſſet Medea, niſi fuiſſet irata: neque fuiſſet irata, niſi laboraſſet zelotypia: neque fuiſſet zelotypa, niſi amaſſet: neque amaſſet, niſi Iaſon Colchos nauigaſſet: neque Colchos nauigaſſet, niſi Argo fuiſſet ædificata: neque Argo fuiſſet ædificata, niſi ligna fuiſſent ſciſſa ex Pelio. In his enim omnibus cùm ſit propter quod, non ſunt omnia cauſæ cædis filiorum, ſed ſola Medea. Quamobrem id quod non prohibet, non operatur: quocircà non eſt cauſa id quod nõ prohibet, ſed id quod prohibet: in agendo enim aliquod & operando cauſa intelligitur.

τὸ τινῶν ἔστιν αἴτιον, λέγεται πεζῶς· ὃ μὲν, ὁ ἔστιν αἴτιον, οἷ ὁ ἀνδριαντοποιός· ὃ δ', οὗ ἔστιν αἴτιον, τῷ γίνεσθαι τὸν ἀνδριάντα· ὃ δὲ, ᾧ ἔστιν αἴτιον, ὥσπερ ἡ ὕλη· τοῦ χαλκοῦ γὰρ αἴτιός ἐστι τῷ γίνεσθαι τὸν ἀνδριάντα. Τὸ γίνεσθαι οὖν καὶ τὸ τέμνεσθαι, τὰ οὗ ἔστιν αἴτια, ἐνέργειαι οὖσαι, ἀσώματοί εἰσιν. Εἰς ὃν λόγον κατηγορημάτων, ἢ, ὡς τινες, λεκτῶν· λεκτὰ γὰρ τὰ κατηγορήματα καλοῦσιν Κλεανθης καὶ Αρχέδημος· τὰ αἴτια· ἢ, ὅπερ καὶ μᾶλλον, τὰ μὲν κατηγορημάτων αἴτια λεχθήσεται, οἷ τὸ τέμνεται, οὗ πῶσις τὸ τέμνεσθαι· τὰ δὲ ἀξιωμάτων, ὡς τῷ ναυῖ γίνεσθαι, οὗ πάλιν ἡ πῶσις ἐστί, τὸ ναυῖ γίνεσθαι. Ἀεσσοτέλης δὲ, πραγματείαν, οἷς τῶν τοιούτων, οἰκίας, νεὼς, καύσεως, τμῆσις· ἡ πῶσις δὲ, ἀσώματος εἶναι ὁμολογεῖται· διὸ καὶ τὸ σόφισμα ἐκεῖνο, οὕτως λύεται· Ο λέγεις, διέρχεταί σου διὰ τοῦ στόματος· ὅπερ ἀληθές· οἰκίαν δὲ λέγεις· οἰκία ἄρα διὰ τοῦ στόματός σου διέρχεται· ὅπερ ψεῦδος· οὔτε γὰρ τὴν οἰκίαν λέγομεν σῶμα εἶναι, ἀλλὰ τὴν πῶσιν, ἀσώματον οὖσαν, ἧς οἰκία τυγχάνει. καὶ τὸν οἰκοδόμον οἰκοδομεῖν λέγομεν καὶ τὴν ὅτι ὃ γινόμενον διαφοράν. οὕτως φαμὲν χλαμύδα ὑφαίνεσθαι· ὃ γὰρ ποιοῦν, ἐνεργείας δηλωτικόν ἐστιν. οὐκ ἔστι δὲ ἑτέρου μὲν ὃ ποιοῦν, ἑτέρου δὲ ὃ αἴτιον, ἀλλὰ ταὐτόν, τῆς χλαμύδος, καὶ τῆς οἰκίας· καθ' ὃ γὰρ αἴτιός τῷ γίνεσθαι, καὶ τοῦτο καὶ ποιητικός ἐστι τῷ γίνεσθαι. Ὃ δ' αὖ διὰ ἄρα αἴτιον καὶ ποιητικόν καὶ δι' ὅ. καὶ εἰ μέν τί ἐστιν αἴτιον καὶ ποιητικόν, τοῦτο πάντως ἐστὶ καὶ δι' ὅ· εἰ δέ τι ἐστὶ δι' ὅ, οὐ πάντως τοῦτο καὶ αἴτιον. πολλαὶ γοῦν ἐφ' ἓν ἀποτέλεσμα συντρέχει, δι' ἃ γίνεται τὸ τέλος· ἀλλ' οὐκ ἔστι πάντα αἴτια. οὐ γὰρ ἂν ἐτεκνοκτόνησεν Μήδεια, εἰ μὴ ὠργίσθη· οὐδ' ἂν ὠργίσθη, εἰ μὴ ἐζήλωσεν. οὐδὲ τοῦτο, εἰ μὴ ἠράσθη· οὐδὲ τοῦτο, εἰ μὴ Ιάσων ἔπλευσεν εἰς Κολχούς· οὐδὲ τοῦτο, εἰ μὴ Αργὼ κατεσκευάσθη· οὐδὲ τοῦτο, εἰ μὴ τὰ ξύλα ἐκ τοῦ Πηλείου ἐτμήθη. ἐν τούτοις γὰρ ἅπασι τοῦ δι' ὃ τυγχάνοντος, οὐ πάντα τῆς τεκνοκτονίας αἴτια τυγχάνει, μόνη δὲ ἡ Μήδεια· διὸ τὸ μὴ κωλύον ἀνενέργητόν ἐστιν· διὸ οὐκ ἔστιν αἴτιον τὸ μὴ κωλύον, ἀλλὰ τὸ κωλύον. ἐν γὰρ τῷ ἐνεργεῖν καὶ δρᾶν τι, τὸ αἴτιον νοεῖται,

ἐπὶ δὲ μὴ κωλύον, κεχώρισται τῆ γινομένου· A
τὸ δὲ αἴτιον, πρὸς δὲ γινόμενον. οὐκ ἂν οὖν
εἴη αἴτιον τὸ μὴ κωλύον. Διὰ τοῦτο γοῦν
ἀπιτελεῖται, ὅτι τὸ δυνάμενον κωλύειν, οὐ
πάρεστιν. τετραχῶς δὲ αἴτιον λέγεται, τὸ
ποιοῦν, ὡς ὁ ἀνδριαντοποιός· καὶ ἡ ὕλη, ὡς
ὁ χαλκός· καὶ τὸ εἶδος, ὡς ὁ χαρακτήρ· καὶ
τὸ τέλος, ὡς ἡ τιμὴ τῆ γυμνασιάρχου. τῶν
ὧν οὖν οὗ, λόγον ὁ χαλκὸς ἐπέχει πρὸς
τὸ γενέσθαι τὸν ἀνδριάντα, καὶ ὁμοίως ἐστὶν αἴ-
τιον. πολλῶ γὰρ οὗ χωρὶς οὐκ ἐνδεχόμενον γε-
νέσθαι τὸ ἀποτέλεσμα, καὶ ἀναγκαίως ἐστὶν αἴ- B
τιον· αἴτιον δὲ οὐχ ἁπλῶς· οὐ γάρ ἐστι συνε-
κτικόν, τὸ οὗ μὴ ἄνευ, συνεργὸν δέ· πολλῶ γε
τὸ ἐνεργοῦν, πρόσεστι τὸ ἀποτέλεσμα μετ'
ἐπιτηδειότητος τοῦ πάσχοντος· διαπέφυκε μὲν
γὰρ τὸ αἴτιον· πάσχει δὲ ἕκαστον εἰς ὃ πέφυ-
κέν τι πρὸς ἐκτικῆς τῆς ἐπιτηδειότητος οὔσης,
καὶ τῶν ὧν οὖν ἄνευ λόγον ἐπιφούσης· ἄποφα-
κτον οὖν τὸ αἴτιον, ἄνευ τῆς ἐπιτηδειότητος·
οὐκ ἔστιν δὲ αἰτία, ἀλλὰ συνεργός· ἐπεὶ πολλῶ
αἴτιον, ἐν ταῖ δραῖν νοεῖται· αὐτὴν δὲ οὐκ ἂν
ποιοίη ἡ γῆ· ὥστε οὐδὲ αἰτία ἂν εἴη ἑαυτῆς. C
καταγέλαστον δὲ τὸ λέγειν, μὴ τὸ πῦρ αἴτιον
τῆς καύσεως, ἀλλὰ τὰ ξύλα· μηδὲ τὴν μά-
χαιραν τῆς τομῆς, ἀλλὰ τὴν σάρκα· μηδὲ
τὸν κατὰ παλαισθῆναι τὸν ἀθλητὴν, τὴν
ἰσχνὴν τὸν δυσπάλου, τὴν ἑαυτῶ δὲ ἀσθένειαν.
τὸ συνεκτικὸν αἴτιον, οὐ δεῖται χρόνου· τὸ
γὰρ καυτήριον ἅμα ταῖ κατὰ τῆς σαρκὸς
ἐμφερισθῆναι, τὴν ἀλγηδόνα πρόσεχει. τῶν
προσκαταρκτικῶν, τὰ μὲν, χρόνου δεῖται,
ἄχρις ἂν γένηται τὸ ἀποτέλεσμα· τὰ δὲ, οὐ
δεῖται, ὡς ἡ σῶσις τοῦ κατάγματος. μή
τι οὖν οὐ κατὰ τέρψιν χρόνου ἄχρηστα λέ- D
γεται ταῦτα, ἀλλὰ κατὰ μείωσιν· ὡς καὶ ὁ
ὀξάφνης, μηδὲν ἂν ἔχοις χρόνου γενόμε-
νον. πῶς αἴτιον ὡς αἴτιον, διανοία λαμβὸν
τυγχάνει ὅτι τινος, καὶ πρὸς τι νοεῖται· ἡ-
νὸς μὲν τοι ἀποτελέσματος· καθάπερ ἡ μάχαι-
ρα τοῦ τέμνειν· πρὸς τινι δὲ, καθάπερ
ταῖ ἐπιτηδείως ἐχούσῃ, καθάπερ ὁ πῦρ ταῖ
ξύλῳ· τὸν ἀδάμαντα γὰρ οὐ καύσει. ὃ
αἴτιον, τῶν πρός τι· κατὰ γὰρ τὴν πρὸς
ἕτερον νοεῖται φύσιν· ὥστε δυεῖν ἐπιβάλλο-
μὲν, ἵνα τὸ αἴτιον ὡς αἴτιον νοήσωμεν· ὁ αὐ-
τὸς καὶ περὶ τοῦ δημιουργοῦ καὶ ποιητοῦ λόγος
καὶ πατρός. οὐκ ἔστιν αὐτὸ τι ἑαυτῆ αἴτιον,

Præterea, quod non prohibet, ſeparatum eſt ab eo quod fit, cauſa autem refertur ad id quod fit: non erit ergo cauſa id quod non prohibet. Propterea quidem certè perficitur, quòd non adfit id quod poteſt prohibere. Quatuor autem modis dicitur cauſa: efficiens, vt ſtatuarius: & materia, vt æs: & forma, vt character: & finis, vt honor gymnaſiarchæ. Eorum ergo ſine quibus non, rationem æs tenet, ad hoc vt fiat ſtatua, & eſt ſimiliter cauſa. Nam quicquid eſt ſine quo non contingit fieri effectum, cauſa eſt neceſſariò, cauſa autem non abſolutè, non eſt enim ſynectica ſeu continens cauſa, id ſine quo non, ſed adiuuans. Quicquid autem operatur, effectum reddit cum eius quod patitur aptitudine: nam afficit quidem cauſa, patitur autem vnumquodque prout ei fuerit aliquid à natura inſitum, cùm ſit ea quæ id præbet aptitudo & eorum ſine quibus non, rationem obtineat. Eſt ergo cauſa ineſficax abſque aptitudine: non eſt autem cauſa adiuuans. Omnis enim cauſa conſideratur in agendo. Seipſam autem non fecerit terra: quare nec fuerit cauſa ſui ipſius. Ridiculum eſt autem dicere, non ignem eſſe cauſam vſtionis, ſed ligna: neque gladium ſectionis, ſed carnem: neque quòd victus ſit athleta, vires aduerſarij, ſed ſuam imbecillitatem. Cauſa continens non opus habet tempore: nam cauterium ſimul ac carni fuerit applicatum, præbet dolorem. Ex procatarcticis aliæ quidem tempore opus habent, donec ad finem perductus fuerit effectus: aliæ autem non indigent, vt caſus in fractura. Num ergo hæc non dicuntur expertia temporis per eius priuationem, ſed per diminutionem, vt etiam repentè, quòd nec ipſum quidem factum eſt abſque tempore? Omnis cauſa quæ tanquam cauſa comprehendi poteſt cogitatione, eſt alicuius, & verſatur in aliquo. Alicuius quidem effectus, vt gladius ſecandi: in aliquo autem verſatur, nempe in eo quod eſt aptum & accommodatum, quemadmodum ignis in ligno, non vret enim Adamantem. Cauſa eſt ex iis quæ referuntur ad aliquid: mente enim concipitur per eam quæ eſt ad alterum habitudinem & relationem. Quod fit vt duobus ſibi inuicem applicatis, cauſam vt cauſam intelligamus. Eadem autem eſt ratio opificis, effectoris, & patris. Non eſt aliquid ipſum, ſuiipſius cauſa,

neque eſt aliquis pater ſuus : nam ſic primum, futurum eſſet ſecundum. Cauſa quidem certè agit & afficit : quòd à cauſa factum eſt, patitur & afficitur. Non poteſt autem idem à ſeipſo ſumptum, operari ſimul & affici, neque eſſe filius & pater. Et alioqui id quod eſt cauſa eius quod fit ab ipſa, eſt prius tempore quoad eſſentiam, vt gladius inciſionis. Non poteſt autem idem ſimul & tempore eſſe prius quo ad materiam, quatenus eſt cauſa : & tempore eſſe poſterius, quatenus eſt opus cauſæ. Et differt eſſe ab eo quod eſt factum eſſe. ſic etiam cauſa quidem eius quod fit, pater verò filij. Non contingit enim idem per idem & eſſe ſimul & fieri. Nihil eſt ergo ſui ipſius cauſa. Cauſæ non ſunt altera alterius inuicem, ſed altera alteri. Spleniaca enim quæ prius exiſtit affectio non eſt cauſa febris, ſed vt fiat febris : & quæ præcedit febris, non ſplenis cauſa eſt, ſed vt augeatur affectio. Sic etiam virtutes ſunt ſibi inuicem cauſæ ne ſeparentur, propter mutuam conſequentiam : & qui ſunt in fornice lapides, ſunt ſibi inuicem cauſæ manendi, non ſunt autem inuicem cauſæ. Magiſter quoque & diſcipulus ſunt ſibi inuicem cauſæ proficiendi. Dicuntur autem alteri alterius inter ſe cauſæ, aliquando quidem eorundem, vt mercator & caupo ſunt ſibi inuicem cauſæ vt proficiant : aliquando autem alterius & alterius, quemadmodum enſis & caro : ille quidem carni, vt ſcindatur : caro autem gladio, vt ſcindat oculum pro oculo, & animam pro anima. Qui enim alicui vulnus inflixit lethale, is ei cauſa eſt mortis, aut vt ei mors accidat : qui autem ab ipſo eſt viciſſim lethaliter ſauciatus, cum viciſſim cauſam habuit, non quatenus ei fuit cauſa, ſed per aliud : ipſi enim fit cauſa mortis : non autem mors mortale ipſi vulnus viciſſim intulit, ſed ipſe ſauciatus. Quare ipſe quidem fuit alterius cauſa, aliam autem cauſam habuit. Et qui alij fecit iniuriam, cauſa quidem eſt alterius, nempe eius cui facta eſt iniuria. Lex autem quæ contrà iubet eum ſupplicio affici, non iniuriæ ac maleficij, ſed alteri quidem vindictæ, alteri verò diſciplinæ cauſa eſt. Quamobrem non ſunt ſui inuicem cauſæ vt cauſæ, ſi cauſæ ſunt. Præterea quæritur an multa fiant multæ cauſæ vnius per congreſſum. Coniuncti enim homines cauſa ſunt vt nauis at trahatur.

A οὐδὲ ἑαυτῷ τὶς πατήρ· ἐπεὶ δ' πρῶτον, γενήσεται δεύτερον. τὸ μὲν ποιοῦν αἴτιον, ἐνεργεῖ καὶ ἀφαπτόμενον· δ' ὑπὸ τοῦ αἰτίου γινόμενον, πάσχει καὶ ἀφάπτεται. δ' δυνατὸν δὲ δ αὐτὸ πρὸς ἑαυτὸ λαμβανόμενον, ἐνεργεῖν ἅμα καὶ ἀφάπτεσθαι, οὐδὲ γὰρ εἷς ἂν καὶ πατὴρ· καὶ ἄλλως δ αἴτιον τοῦ ὑπ' αὐτοῦ γινομένου, πρεσβύτερόν ἐστι τῇ οὐσίαν, ὡς ἡ μάχαιρα τῆς τομῆς. οὐ δύναται δ αὐτὸ καὶ δ αὐτὸ καὶ πρεσβύτερόν τῇ ὕλῃ καθὸ αἴτιόν ἐστιν, ἅμα καὶ ὑστερεῖν καὶ ὑστερούμενον, καθὸ τῆς αἰτίας ἐστὶν ἔργον. διαφέρει τε δ εἶναι, τοῦ γενέσθαι. οὕτως καὶ αἴτιον μὲν τοῦ γινομένου, πατὴρ δ' υἱοῦ. οὐκ ἐνδέχεται γὰρ δ αὐτὸ καὶ δ αὐτὸ καὶ εἶναι ἅμα καὶ γίνεσθαι. οὐθέν οὖν ἐστιν ἑαυτοῦ αἴτιον. ἀλλήλων οὖν εἰσὶ τὰ αἴτια, ἀλλήλοις δὲ αἴτια. ἡ μὲν σπληνικὴ διάθεσις προϋπεκειμένη, τοῦ πυρετοῦ αἴτιος, ἀλλὰ τοῦ γενέσθαι τὸν πυρετόν. καὶ ὁ πυρετὸς προϋποκείμενος, οὐ σπληνὸς, ἀλλὰ τοῦ αὐξεσθαι τὴν διάθεσιν. οὕτως καὶ αἱ ἀρεταὶ ἀλλήλαις αἴτιαι, τοῦ μὴ χωρίζεσθαι, διὰ τὴν ἀκολουθίαν· καὶ οἱ ἐπὶ τῆς καμίνου λίθοι, ἀλλήλοις εἰσὶν αἴτιοι τοῦ μένειν κατηρεφὲς, ἀλλήλων δὲ οὐκ B εἰσὶν αἴτιοι· καὶ ὁ διδάσκαλος δὲ καὶ ὁ μανθάνων, ἀλλήλοις εἰσὶν αἴτιοι τοῦ προκόπτειν κατηρεφὲς. λέγεται δ' ἀλλήλοις αἴτια, ποτὲ μὲν, τῶν αὐτῶν ὡς ὁ ἔμπορος καὶ ὁ κάπηλος ἀλλήλοις εἰσὶν αἴτιοι τοῦ κερδαίνειν· ποτὲ δὲ, ἄλλο καὶ ἄλλο, καθάπερ ἡ μάχαιρα καὶ ἡ σάρξ· ἡ μὲν γὰρ τῇ σαρκὶ τοῦ τέμνεσθαι· ἡ σὰρξ δ' τῇ μαχαίρᾳ τοῦ τέμνειν τὸν ὀφθαλμὸν ἀντὶ ὀφθαλμοῦ καὶ ψυχὴν ἀντὶ ψυχῆς· ὁ μὲν γὰρ πλήξας ἴσως θανασίμως, αἴτιός ἐστιν αὐτῷ τοῦ θανάτου, ἡ δ' γίνεσθαι τὸν θάνατον. ἀντιπληγεὶς δ' C ὑπ' αὐτοῦ θανασίμως, ἔσχεν αὐτὸν αἰτιατόν, οὐ καθὸ ἐβλάβετο αὐτῷ αἴτιος, καθ' ἕτερον δέ. αἴτιος μὲν γὰρ αὐτῷ θανάτου γέγονεν, οὐχ ὁ θάνατος δ τούτῳ πάλιν τῷ θανασίμως αὐτεπέθηκεν πληγὴν, ἀλλ' αὐτὸς ὁ πρῶτος· ὥστ' ἄλλου μὲν αὐτὸς γέγονεν αἴτιος, ἄλλον δ ἔσχεν αἴτιον· καὶ ὁ ἀδικήσας, ἄλλου μὲν αἴτιος καθίσταται, τοῦ ἀδικηθέντος· ὁ δ' αἰτιᾶσθαι κελεύων νόμος, οὐκ ἀδικήματος, ἀλλὰ τοῦ μὲν, ἐκδικίας, τοῦ δὲ, παιδείας. ὥστε οὐκ ἀλλήλων τὰ αἴτια ὡς αἴτια, ἃ δέ ἐστιν αἴτια. ἔτι ζητεῖται, εἰ πολλὰ γίνεσθαι ἑνὸς αἴτια, γίνεται πολλά. οἱ γὰρ ἄνθρωποι συνελθόντες, αἴτιοί εἰσι τοῦ καθέλκεσθαι τὴν ναῦν D

ἀλλὰ σὺν τοῖς ἄλλοις· εἰ μή τι καὶ ὃ συναίτιον αἴτιον. ἄλλοι δέ φασιν, εἰ πολλὰ αἴτια, κατ' ἰδίαν ἕκαστον ἑνὸς αἴτιον γίνεται. τῷ γοῦν εὐδαιμονεῖν ἑνὸς ὄντος, αἴτιαι τυγχάνουσιν αἱ ἀρεταί, πολλαὶ οὖσαι· καὶ τὸ θερμαίνεσθαι καὶ τὸ ἀλγεῖν ὁμοίως πολλὰ τὰ αἴτια. μή τι οὖν αἱ πολλαὶ ἀρεταὶ μία ὄντι δυνάμει, καὶ τὰ θερμαίνοντα καὶ τὰ ἀλγοποιοῦντα· καὶ ὁ πλῆθος δὲ τῶν ἀρετῶν, κατὰ γένος ἓν τυγχάνον, ἑνὸς αἴτιον γίνεται τοῦ εὐδαιμονεῖν. τῷ ὄντι δέ, τῶν κατάρτικὰ μὲν αἴτια, ἑνὸς γίνεται πλείονα, κατὰ γένος καὶ κατ' εἶδος· καὶ κατὰ γένος μέν, τοῦ νοσεῖν ὁπωσοῦν, οἷ ψύξις, ἔκλυσις, κόπος, ἀπεψία, μέθη· κατ' εἶδος δ', τοῦ πυρετοῦ. τὰ δ' συνεκτικὰ αἴτια κατὰ γένος μόνον, οὐκ ἔτι δὲ καὶ κατ' εἶδος. τοῦ γὰρ εὐωδιάζεσθαι κατὰ γένος ἑνὸς ὄντος, πολλὰ τὰ αἴτια κατ' εἴδος· οἷ λιβανωτὸς, ῥόδον, κρόκος, στύραξ, σμύρνα, μύρον· ὁ γὰρ ῥόδον οὐκ ἂν οὕτως εὐώδες εἴη ὡς ἡ σμύρνα. ὃ δ' αὖ τῶν ἐναντίων αἴτιον γίνεται. ποτὲ μὲν τοῦ μέγεθος τοῦ αἰτίου καὶ τῆς δυνάμεως, ποτὲ δὲ παρὰ τὴν ὀπτικὴν ἰδιότητα τοῦ πάσχοντος. τοῦδε μὲν τῆς ποιᾶς δυνάμεως, ἡ αὐτὴ χορδή, παρὰ τὴν ὀπτικὴν ἰδιότητα τῶν ἀκουόντων, ὀξὺ ἢ βαρὺ ἀποδίδωσι τὸν φθόγγον· τοῦδε δὲ τὴν ὀπτικὴν ἰδιότητα τῶν πασχόντων, ὃ μέλι γλυκάζει μὲν τοὺς ὑγιαίνοντας, πικράζει δὲ τοὺς πυρέσσοντας· καὶ εἷς καὶ ὁ αὐτὸς οἶνος, τοὺς μὲν, εἰς ὀργὴν, τοὺς δ' εἰς ἀφροσύνην ἄγει· καὶ ὁ αὐτὸς Ἥλιος, τήκει μὲν τὸν κηρὸν, ξηραίνει δὲ τὸν πηλόν. τῶν οὖν αἰτίων, τὰ μὲν ἐστι τοῦδέ τινος· τὰ δ', ἐπιλογισμῷ λαμβανόμενα· τὰ δὲ, ἄδηλα· τὰ δ', ἀπαλογισμῷ. καὶ τῶν ἀδήλων, τὰ μὲν, τοῦδέ κατὰ χρόνον ἄδηλα, κατὰ μὲν ἄλλα καιρὸν ἀποκεκρυμμένα, κατὰ δὲ ἄλλα πάλιν ἔκδηλα βλεπόμενα· τὰ δ', φύσει ἄδηλα, τὰ κατὰ μηδένα καιρὸν τοῦδέ τινος γνώσθαι δυνάμενα, καὶ τῶν μὲν φύσει, τὰ μὲν, καταληπτά· ἄττα οὐκ ἀδήλα τινες ἐκάλουν, ἀφ' σημείων ἀπαλογιστικῶς λαμβανόμενα, καθάπερ ἐν συμμετρίᾳ τῶν λόγῳ θεωρητῶν πόρων· τὰ δὲ, ἀκαταλήπτου, τὰ κατὰ μηδένα τρόπον ὑπὸ καταλήψιν πεσεῖν δυνάμενα· ἃ δὴ καὶ ἄδηλα, ἐν τῇ καθάπαξ λέγεσθαι καὶ τὰ μὲν, τοῦδέ κατάρτικα· τὰ δ', συνεκτικά· τὰ

A sed cum aliis, nisi sit etiam aliqua causa adiuuans, quæ concausa dicitur. Alij autem dicunt, si multæ causæ fiunt, seorsum vna vnius causa, eius quidem quod dicimus esse beatum, quod vnum est, causæ sunt virtutes, quæ sunt multæ: & eius quod est calefieri, & dolere, multæ sunt causæ similiter. Nunquid ergo multæ virtutes sunt vna potestate, & quæ calefaciunt, & dolore afficiunt: & multitudo virtutum quæ est vnum genere, fit causa vnius, nempe eius quod est esse beatum? Reuera autem procatarcticæ quidem causæ sunt vnius plures & genere & specie: & genere B quidem, vt cuiuslibet morbi, exempli gratia, algor, resolutio, labor, mala concoctio, ebrietas: specie autem febris. Continentes autem causæ, genere solùm, non itidem etiam specie. Eius enim quod dicimus bene olere, quod est vnum genere, multæ sunt causæ specie, vtpote thus, rosa, crocus, styrax, myrrha, vnguentum. Rosa enim non erit adeò odorifera, vt myrrha. Idem autem fit causa contrariorum, aliquando autem ob eius quod patitur aptitudinem. Ob certam quidem vim, nempe eadem chorda ob intensionem aut C remissionem, acutum aut grauem edit sonum: ob aptitudinem autem eorum quæ patiuntur, mel quidem sanos dulcedine afficit, amarore autem eos qui febre laborant: & vnum & idem vinum, alios quidem ciet ad iram, alios verò exhilarat: & idem Sol, ceram quidem liquefacit, lutum autem exsiccat. Porrò autem ex causis aliæ quidem sunt apertæ, aliæ vero obscuræ: & aliæ quidem consideratione comprehenduntur, aliæ ratiocinatione. Ex obscuris autem, aliæ quidem sunt obscuræ ad D tempus, vt quæ aliquo quidem tempore abditæ fuerint, aliquando autem rursus apertè videantur: aliæ autem obscuræ natura, quæ nullo tempore possunt esse apertæ. Et ex his quidem quæ sunt natura, aliæ quidem possunt comprehendi, quas quidem vocabant non obscuras, quæ per signa sumuntur reputando ac ratiocinando, quemadmodum symmetria dubiarum orationum quæ cadunt in contemplationem: aliæ autem quæ comprehendi nequeunt, quæ nullo modo possunt cadere sub comprehensionem, quæ etiam omnino dicuntur obscurè. Et aliæ quidem sunt procatarcticæ seu primordiales, aliæ verò syncticæ id est continentes, aliæ

autem concausæ, aliæ verò adiuuantes. Et aliæ quidem, eius quod est secundum naturam, alię verò eius quod est præter naturam. Aliæ autem morbi, & per accidens aliæ quidem affectionum, aliæ vero earum magnitudinis: aliæ autem temporum & occasionum. Atque si tollantur quidem causę primordiales, manet tamen effectus. Continens autem causa est, quæ si adsit, manet effectus: & si tollatur, tollitur. Continentem per synonymiam, appellant, etiam per se perfectam, quandoquidem est sufficienter per se efficiens effectus. Si autem causa per se, perfectam significat operationem, adiuuans causa significat ministerium, & munus quod obit cum alio. Atque si nihil quidem præbetur, ne dicetur quidem adiuuans: sin autem præbetur, eius sit omnino causa cuius etiam præbetur, hoc est, eius quod fit per ipsam. Est ergo causa adiuuans, quæ cum adest fit effectus, apertus quidem apertæ, obscurus autem obscuræ. Porrò autem concausa quoque est ex genere causarum, quemadmodum commilito est miles, & coëphebus est ephebus: atque adiuuans quidem causa, fert opem causæ continenti, ad intensionem eius quod ab ipsa fit. Concausa autem non ita mente concipitur: potest enim esse concausa, etsi non sit aliqua causa continens. Intelligitur enim concausa cum alio, quod nec ipsum per se potest effectum efficere, vt quæ sit causa cum causa. Differt autem adiuuans causa à concausa, quod concausa quidem, ei quod seorsum non efficit, præbeat effectum: adiuuans autem, in eo quod seorsum quidem non efficiat, alteri autem accedens quę seorsum efficit, ei ferat opem ad hoc vt sit effectus vehementissimus. Maxime autem ex primordiali causa factam esse causam adiuuantem, ad vim causæ intendendam adducit.

A δὲ, συναίτια· τὰ δὲ, συνεργά. καὶ τὰ μὲν, τοῦ κατὰ φύσιν· τὰ δὲ, τοῦ παρὰ φύσιν· τὰ δὲ, νόσου· καὶ κατὰ τὸ ὑποβεβηκὸς, τὰ μὲν, παθῶν, τὰ δὲ, τοῦ μεγέθους αὐτῶν· τὰ δὲ, χρόνων καὶ καιρῶν. τῶν μὲν οὖν προκαταρτικῶν αἰρομένων, μένει τὸ ἀποτέλεσμα· συνεκτικὸν δὲ ἐστιν, αἴτιον, οὗ παρόντος, μένει τὸ ἀποτέλεσμα· καὶ αἰρομένου, αἴρεται. τὸ δὲ συνεκτικὸν, συνωνύμως καὶ αὐτοτελὲς καλοῦσιν· ἐπεὶ αὐταρκῶς δι' αὐτοῦ ποιητικόν ἐστι τοῦ ἀποτελέσματος. Εἰ δὲ τὸ αἴτιον αὐτοτελοῦς ἐνεργείας ἐστὶ δηλωτικὸν, τὸ συνεργὸν B ὑπηρεσίαν σημαίνει, καὶ τὴν σὺν ἑτέρῳ λειτουργίαν. Εἰ μὲν οὖν μηδὲν παρέχεται, οὐδὲ συνεργὸν λεχθήσεται· Εἰ δὲ παρέχεται, τούτου πάντως γίνεται αἴτιον, οὗ καὶ παρέχεται, τουτέστιν, τοῦ δι' αὐτοῦ γινομένου. ἔστιν οὖν συνεργὸν, οὗ παρόντος ἐγίνετο τὸ ἀποτέλεσμα· προδήλως μὲν οὖν παρόντος, ἀδήλως δὲ ἀδήλου. καὶ τὸ συναίτιον δὲ ἐκ τοῦ γένους ἐστὶ τῶν αἰτίων, καθάπερ ὁ συστρατιώτης στρατιώτης, καὶ ὁ συνέφηβος ἔφηβος. τὸ μὲν οὖν συνεργὸν αἴτιον τῷ συνεκτικῷ πρὸς τὴν ἐπίτασιν βοηθεῖ τοῦ ὑπ' αὐτοῦ γινο- C μένου· τὸ δὲ συναίτιον, οὐκ ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἐστιν ἐννοίας· δύναται γὰρ συναίτιον ὑπάρχειν, κἂν μὴ συνεκτικὸν αἴτιον ᾖ τι νοεῖται γὰρ σὺν ἑτέρῳ τὸ συναίτιον, οὐδ' αὐτῷ δυναμένῳ κατ' ἰδίαν ποιῆσαι τὸ ἀποτέλεσμα, αἴτιον ὂν σὺν αἰτίῳ. διαφέρει δὲ τοῦ συναιτίου τὸ συνεργὸν, ἐν τῷ, τὸ μὲν συναίτιον, κατ' ἰδίαν μὴ ποιοῦντος τὸ ἀποτέλεσμα παρέχειν· τὸ δὲ συνεργὸν, ἐν τῷ κατ' ἰδίαν μὴ ποιεῖν, ἑτέρῳ δὲ προσερχόμενον τῷ κατ' ἰδίαν ποιοῦντι, συνεργεῖ αὐτῷ πρὸς τὸ σφοδρότατον γίνεσθαι τὸ ἀποτέλεσμα. μάλιστα δὲ, τὸ ἐκ προκαταρτικοῦ συνεργὸν D γεγονέναι τὴν τοῦ αἰτίου διατείνειν δύναμιν παρίστησιν.

ΕΚ ΤΩΝ ΘΕΟΔΟΤΟΥ
ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ
ΚΑΛΟΥΜΕΝΗΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ,

κ) τοις ΟΥαλεντίνου χρόνους ὑποτομή.

ΠΑΤΕΡ, φησὶ, προβάλλομαί σοι εἰς χεῖρας τὸ πνεῦμά μου· ὁ προσέβαλε, φησὶ, Σαρκίον τῷ λόγῳ ἡ σοφία τὸ πνευματικὸν σπέρμα, τοῦτο σολισαίμιος κατῆλθεν ὁ Σωτήρ. ὅθεν ἐν τῷ πάθει τὸ σοφίαν προβάλλεται τῷ πατρὶ, ἵνα αὐτῷ ἀπολάβῃ προβολὴν τὸν παῖδα, καὶ μὴ καταχθῇ ἐκτὸς ὑπὸ τὴν τελείαν δωδεκάδων· οὕτως πεῦ πνευματικὸν σπέρμα τοῖς ἐκλεκτοῖς ἀφ' τῆς προφερμένης φωνῆς προβάλλεται. τὸ ἐκλεκτὸν σπέρμα φαυλῷ καὶ ἀσυνθέτῳ ζωοποιούμενον ὑπὸ τοῦ λόγου, τὸ κόριον ὀφθαλμοῦ, τὸ κύκλον συνάπτεως, καὶ ζύμιον, τὸ δόξαντα καταδιηρθῶσθαι μὴ ἑνοποιοῦσα εἰς πίστιν. οἱ δ' ἀπὸ ΟΥαλεντίνου, πλασθέντος φασὶ τοῦ ψυχικοῦ σώματος, τῇ ἐκλεκτῇ ψυχῇ οὔσῃ ἐν ὕπνῳ ἐντεθῆναι ὑπὸ τοῦ λόγου σπέρμα ἀρρενικόν. ὅπερ ἐστὶν ἀπόῤῥοια τοῦ ἀγγελικοῦ, ἵνα μὴ ὑστέρημα ᾖ. καὶ τοῦτο ἐζύμωσεν τὰ δόξαντα καταδιηρθῶσθαι, ἑνοποιοῦν τὴν ψυχὴν καὶ τὴν Σάρκα, ἃ καὶ ἐν μεσισμῷ ὑπὸ τῆς σοφίας προβληθέντα. ὕπνος ἦν Ἀδάμ, ἡ λήθη τῆς ψυχῆς ἦν σωφρονεῖν, μὴ ἀφανισθῆναι ὥσπερ τὸ πνευματικὸν ὅπερ ἐνέθηκεν τῇ ψυχῇ ὁ σωτήρ. τὸ σπέρμα, ἀπόῤῥοια ἦν τοῦ ἀῤῥένος καὶ ἀγγελικοῦ. ἀφ' οὗ τοῦτο λέγει ὁ σωτήρ, Σῴζου σὺ καὶ ἡ ψυχή σου. ἐλθὼν οὖν ὁ σωτήρ, τὴν ψυχὴν ἐξύπνισεν, ὄξησιν ἢ τὸν ἀσυνθέτου. δυνάμεις γὰρ, οἱ λόγοι τοῦ Κυρίου. ἀφ' οὗτος εἴρηκεν, Λαμπάτω ὁ φῶς ἡμῶν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων. καὶ μετὰ τὸ ἀνάστασιν ἐμφυσᾷ τὸ πνεῦμα τοῖς Ἀποστόλοις, τὸ μὲν χοῦν, καθάπερ τέθραμμεν, ἀπεφύσα καὶ ἐχώρισεν· ὄξησεν δὲ τὸ ἀσυνθέτου καὶ ἐζωοποίησεν. ὁ Κύριος, ἀφ' πολλοῦ πεπεισμένος ἦν, οὐχ ὡς ἄγγελος ὤφθη, ἀλλ' ὡς ἄνθρωπος· καὶ ὅτε ἐν δόξῃ ὤφθη τοῖς Ἀποστόλοις ὅτι τὸ ὄρους, οὐ δι' ἑαυτὸν ἐποίησεν δόξαν ἑαυτοῦ, ἀλλὰ ἀφ' τὴν Ἐκκλησίαν ἵνα τὸ ὄχλος τὸ ἐκλεκτὸν, ἵνα μάθῃ τὸ προφητὸν αὐτοῦ μὴ τὸ τῆς σαρκὸς ἔξοδον. αὐτὸς γὰρ καὶ αὐτὸ φῶς ἐστιν· τὸ ὑπεφανὲν ἐν σαρκὶ, καὶ τὸ ἐκτὸς ὀφθὲν, οὐχ ὑστερεῖν τοῦ αὐτοῦ, ὅθεν διεκέκοσμηται ἡ δόξαν μετέσχηκεν δοῦλος, τόπον ἐκ τόπου ἀμείβον, ὡς τὸν μὲν ὑπολαβεῖν, τὸν δὲ, ἀπολιπεῖν· ἀλλ' ἐστὶ τὸ πρώτη ὄν, καὶ προβολὴ τοῦ πατρὸς, καὶ ἐκτὸς· δυνάμις γὰρ ἐστὶ τοῦ παντὸς. ἄλλως τε ἐγκρίνω καὶ κεῖνον πληρωθῆναι τὸν λόγον τοῦ Σωτῆρος, ὃν εἶπον, Εἰσί τινες τῶν ὧδε ἑστηκότων, οἵ οὐ μὴ γεύσονται θανάτου, ἕως ἂν ἴδωσι τὴν ἐμὴν τοῦ ἀνθρώπου ἐν δόξῃ. εἶδον γὰρ καὶ ἐνόησαν, ὅ τε Πέτρος καὶ Ἰάκωβος καὶ Ἰωάννης· πῶς οὖν τὸν μὲν ὄψιν τὸν φωτεινὸν ἰδόντες, οὐκ ἐξεπλάγησαν· τὴν δὲ φωνὴν ἀκούσαντες, ἔπεσον ὅτι γῆν; ὅτι ὥσπερ τυφλοῦ ἀπιστότερα ὀφθαλμοῦ, καὶ ἡ προβολὴ δόξαν φωνὴ μᾶλλον ἐκπλήσσει. ὁ δὲ Ἰωάννης ὁ βαπτιστὴς, τῆς φωνῆς ἀκούσας, οὐκ ἐφοβήθη, ὡς ἂν πνεύματι ἀκούσας σωπῆς τῆς τοιαύτης φωνῆς· καθὸ δὲ ἄνθρωπός τις ὅστι, μόνον ἀκούσας κατεπλάγη· διὸ καὶ λέγει αὐτοῖς ὁ Σωτήρ· Μηδενὶ εἴπητε ὃ εἴδετε. καὶ τοι σὰρξ Σαρκικοῖς ὀφθαλμοῖς τὸ φῶς ἐωρᾶκεισθαι· σὰρξ γὰρ συγγενὲς καὶ οἰκεῖον ἐκείνῳ τοῦ φωτὸς καὶ τῇδε τῇ Σαρκί· ἀλλ' ὡς ἡ δυνάμις καὶ ἡ βούλησις τοῦ Σωτῆρος ἐνεδυναμωσεν τὸν Σάρκα, εἰς ὃ δύνασθαι· ὥστε καὶ ὁ ἡ ψυχὴ εἶδεν, μετέδωκεν κοινωνοῦσι τῇ

σαρκὶ, συμπεπλέχθαι αὐτῇ. Ὁ δὲ, Μηδενὶ A
εἴπητε, ἵνα μὴ ὅ ἐστιν ὁ Κύριος νοήσαντες,
ἀποχωνται τῇ ἐπιδαψιλεῖ τῶν κυρίῳ ἐκ
χείρας, καὶ ἀτελὴς ἡ οἰκονομία γένηται, ἐκ
ὁ θάνατος ἀποχθῇ τοῦ Κυρίου, ὡς μᾶλλον
πειράζων ὅπερ ἀνέκυπτε. καὶ ἐπὶ μὲν τοῦ
ὁρᾷ φωνὴ, τοῖς ἤδη στωικῶσιν ἐκλεκτοῖς ἐγέ-
νετο· δηλοῖ καὶ ἐθαύμασεν μὴ πιστευομένου ἢ
πιστευομένου· ἡ δὲ ὅπερ τῶν ποταμῶν, τοῖς
μαθηταῖς πιστεύειν· δηλοῖ καὶ ἠμελήθη ἡ φωνὴ
αὐτοῖς τῶν κατεχομένων ὅπερ τῆς τῶν νομοδι-
δασκάλων ἀγωγῆς. Ὃ Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λό-
γος, καὶ ὁ Λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεὸν, ἐκ Θεὸς B
ἦν ὁ Λόγος, οἱ ἀπὸ Οὐαλεντίνου οὕτως
ἐκδέχονται. Ἀρχὴν μὲν γὰρ τὸν μονογενῆ
λέγουσιν, ἣν καὶ Θεὸν προσαγορεύεσθαι,
ὡς καὶ ἐν τοῖς ἑξῆς αὐτίκρις Θεὸν αὐτὸν δη-
λοῖ λέγων, Ὁμογενὴς Θεὸς ὁ ὢν εἰς τὸν κόλ-
πον τοῦ πατρὸς, ἐκεῖνος ἐξηγήσατο. Τὸ δὲ Λό-
γον τε ἐν τῇ ἀρχῇ τῶν τὸν ἐν τῷ μονογενεῖ,
ἐν τῷ νῷ καὶ τῇ ἀληθείᾳ, μιμεῖται Χρι-
στὸν τὸν λόγον καὶ τὸν ζωήν. ὅταν εἰκότως ἢ
αὐτὸν Θεὸν λέγῃ, τὸν ἐν τῷ Θεῷ τῷ νῷ
ὄντα. ὃ γέγονεν ἐν αὐτῷ τῷ λόγῳ, ζωὴ ἦν
ἡ σύζυγος· δηλοῖ καὶ φησὶν ὁ Κύριος, Ἐγώ εἰμι C
ἡ ζωή. ἀγνωστος ὢν ὁ πατὴρ ὤν, ἠθέλησεν
γνωσθῆναι τοῖς αἰῶσι· ἐκ διὰ τῆς ἐνθυμή-
σεως τοῦ ἑαυτοῦ, ὡς δὴ ἑαυτὸν ἐγνωκὼς πνεῦ-
μα γνώσεως, οὖσης ἐν γνώσῃ, προέβαλε
τὸν μονογενῆ. γέγονεν οὖν καὶ ὁ ἀπὸ γνώσεως
τουτέστι τῆς πατρικῆς ἐνθυμήσεως προ-
ελθὼν, γνῶσις, τουτέστιν, ὁ υἱός· ὅτι δι' υἱοῦ
ὁ πατὴρ ἐγνώσθη. Ὃ δὲ τῆς ἀγάπης πνεῦμα,
κέκραται τῷ τῆς γνώσεως, ὡς πατὴρ ὑῷ,
καὶ ἐνθύμησις ἀληθείᾳ· ἀπ' ἀληθείας προ-
ελθὼν, ὡς ἀπὸ ἐνθυμήσεως ἡ γνῶσις. καὶ D
ὁ μὲν μείνας μονογενὴς υἱὸς εἰς τὸν κόλπον τοῦ
πατρὸς, τῇ ἐνθυμήσει δηλοῖ τῆς γνώσεως
ἐξηγεῖται τοῖς αἰῶσιν· ὡς ἂν ᾖ ἐν τῷ κόλ-
πῳ αὐτοῦ προβληθείς. ὁ δὲ ἐν ᾧ ὀφθείς,
οὐκ ἔτι μονογενὴς, ἀλλ' ὡς μονογενὴς πρὸς
τοῦ Ἀποστόλου προσαγορεύεται. Δόξαν ὡς
μονογενοῦς· ὅτι εἷς καὶ ὁ αὐτὸς ὤν, ἐν μὲν τῇ
κτίσει πρωτότοκός ἐστιν Ἰησοῦς· ἐν δὲ πλη-
ρώματι, μονογενής. ὁ δὲ αὐτὸς ἐστι τοιοῦτος
ὢν ἑκάστῳ τόπῳ, οἷος χωρῆσαι δυνάται,
καὶ οὐδέποτε τοῦ μείναντος ὁ καταβὰς με-
μέρισται. Φησὶ γὰρ ὁ Ἀπόστολος· Ὁ γὰρ ἀνα-

βὰς, αὐτός ἐστι καὶ ὁ καταβάς. εἰκόνα δὲ τοῦ
μονογενοῦς τὸν δημιουργὸν λέγουσιν. δηλοῖ καὶ
αὐτὰ τῆς εἰκόνος τὰ ἔργα· ὅθεν καὶ ὁ Κύριος
εἰκόνα τῆς πνευματικῆς ἀναστάσεως ποιήσας
τοῖς νεκροῖς οἷς ἤγειρεν, οὐκ ἀφθάρτοις τῷ
σαρκὶ, ἀλλ' ὡς αὖθις ἀποθανουμένοις ἤγει-
ρεν. ἡμεῖς δὲ, τὸν ἐν ταυτότητι Λόγον Θεὸν
ἐν Θεῷ φαμὲν, ὃς καὶ εἰς τὸν κόλπον τοῦ
πατρὸς εἶναι λέγεται, ἀμέριστος,
εἷς Θεός. Γέγονεν δὲ αὐτὸς ἐγένετο, τῇ τοῦ
προσοχῇ ἐνέργειαν τοῦ ἐν ταυτότητι λόγου,
πάντα πνευματικὰ καὶ νοητὰ καὶ αἰσθητά. Ὃς
τὸν κόλπον τοῦ πατρὸς ἐξήγησατο ὁ Σωτήρ.
καὶ Ἡσαΐας, Καὶ αἱ ταποδώσω τὰ ἔργα αὐτῶν
εἰς τὸν κόλπον αὐτῶν, εἰς τὴν ἔννοιαν αὐ-
τῶν τὴν ἐν τῇ ψυχῇ, ἀφ' ἧς προέτης ἐνερ-
γείαν προτότοκος πάσης κτίσεως. ὁ ὢν ἐν
ταυτότητι μονογενὴς, οὗ χάριν δυνάμει ἀδιά-
στατον ὁ σωτὴρ ἐνεργεῖ· οὗτός ἐστι ὁ φῶς τῆς
Ἐκκλησίας, τῆς προέτερον ἐν σκότῳ καὶ ἐν
ἀγνοίᾳ οὔσης. Καὶ ἡ σκοτία αὐτὸν οὐ κατέ-
λαβεν· οἱ ἀποστατήσαντες καὶ οἱ λοιποὶ τῶν
αἰθεόπων, οὐκ ἔγνωσαν αὐτόν. καὶ ὁ θά-
νατος οὐ κατέσχεν αὐτόν. ἡ πίστις οὐ μία, φη-
σὶ διαφόρους. ὁ γὰρ Σωτὴρ φησί. Γενη-
θήτω σοι κατὰ τὴν πίστιν. ὅθεν εἴρηται τοῖς μὲν
τῆς κλήσεως δυνάμεσι κατὰ προαίρεσιν ἢ
αὐτεξούσιον πλανηθέσθαι· ἀδύνατον δὲ
τοῖς ἐκλεκτοῖς· δηλοῖ φησὶ, καὶ, εἰ δυνατὸν,
τοὺς ἐκλεκτούς μου. πάλιν ὅταν λέγῃ, Ἐ-
ξέλθατε ἐκ τοῦ οἴκου τοῦ πατρός μου, τοῖς κλη-
τοῖς λέγει· πάλιν τοῖς ἐξ ἀποδημίας ἐλ-
θοῦσι καὶ κατεδηδοκόσι τὰ ὑπάρχοντα, ὃ
τὸ σιτευτὸν ἔθυσεν μόσχον, τῷ κλῆσιν λέγει·
καὶ ὅπου ὁ βασιλεὺς εἰς τὸ δεῖπνον τοῦ γά-
μου τοὺς ἐν ταῖς ὁδοῖς κέκληκεν. πότερα μὴ
οὕτω κέκληται ἐπ' ἴσης· βρέχει γὰρ ὅπερ
δικαίους καὶ ἀδίκους, καὶ τὸν ἥλιον ὁπιλάμ-
πει πᾶσιν· ἐκλέγονται δὲ, οἱ μᾶλλον πι-
στεύσαντες· πρὸς οὓς λέγει, Τὸν πατέρα
μου οὐδεὶς ἑώρακεν, εἰ μὴ ὁ υἱός· καὶ, Ὑμεῖς ἐστὲ
τὸ φῶς τοῦ κόσμου· καὶ, Πάτερ ἅγιε, ἁγίασον
αὐτοὺς ἐν τῷ ὀνόματί σου. Ἀλλ' οὐδὲ τὰ
πνευματικὰ καὶ νοερὰ, οὐδὲ οἱ ἀγγελικοὶ
οἱ προτόκτισοι, οὐδὲ μὴν οὐδ' αὐτὸς ἄ-
μορφος καὶ ἀειδὴς καὶ ἀσχημάτιστος καὶ ἀσώ-
ματός ἐστιν, ἀλλὰ καὶ μορφὴν ἔχει ἰδίαν,
καὶ σῶμα ἀνάλογον τῇ ὑποχῇ τῶν πνευ-

ματικῶν ἀπαντων. ὡς δὲ καὶ οἱ προστόκτι-
στοι ἀνάλογον τῆς ὑπεροχῆς τῶν ὑφ' αὐτοῦ
ὁσίων. ὅλως γὰρ τὸ γενητὸν οὐκ ἀνούσιον μ̄,
οὐχ ὅμοιον δὲ μορφὴν καὶ σῶμα ἔχουσι τοῖς
ἐν τῷδε τῷ κόσμῳ σώμασιν. ἄῤῥενά τε
γὰρ καὶ θήλεα τὰ ἐνταῦθ, καὶ διάφορα
πρὸς αὐτά· ἐκεῖ δὲ, ὁ μὲν μονογενὴς καὶ ἰ-
δίως νοερὸς, ἰδέᾳ ἰδίᾳ καὶ οὐσίᾳ ἰδίᾳ κεχρημέ-
νος ἄκρως, εἰλικρινεῖ καὶ ἡγεμονικωτάτῃ, καὶ
προσεχῶς τῆς τοῦ πατρὸς ἀπολαύων δυνά-
μεως· οἱ δὲ προστόκτιστοι, εἰ καὶ ἀριθμῷ
διάφοροι, καὶ ὁ καθ' ἕκαστον περιώρισται καὶ
περιγέγραπται, ἀλλ' ἡ ὁμοιότης τῶν πρα-
γμάτων, ἑνότητα καὶ ἰσότητα καὶ ὁμοιότη-
τα ἐνδείκνυται. οὐ γὰρ τῷδε μὲν πλέον, τῷδε
δὲ ἧττον παρέσχηται τῶν ἑπτά· οὐδ' ὑπο-
λείπεταί τις αὐτοῖς προκοπὴ ἐξ ἀρχῆς, ἀ-
πειληφότων τὸ τέλειον ἅμα τῇ πρώτῃ γενέ-
σει παρὰ τοῦ Θεοῦ διὰ τοῦ υἱοῦ. καὶ ὁ μὲν,
φῶς ἀπρόσιτον εἴρηται, ὡς μονογενὴς καὶ
προστότοκος, ἃ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδε, καὶ
οὖς οὐκ ἤκουσεν, οὐδὲ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώ-
που ἀνέβη, οὐδὲ ἔσταί τις τοιοῦτος, οὐδὲ τῶν
προστοκτίστων, οὔτε ἀνθρώπων. οἱ δὲ δια-
παντὸς τὸ πρόσωπον τοῦ πατρὸς βλέπουσιν·
πρόσωπον δὲ πατρὸς ὁ υἱὸς, δι' οὐ γνωρί-
ζεται ὁ πατήρ. τὸ τοίνυν ὁρῶν καὶ ὁρώμενον,
ἀσχημάτιστον εἶναι οὐ δύναται οὐδὲ ἀσώμα-
τον. ὁρῶσι δὲ ὀφθαλμῷ οὐκ αἰσθητῷ, ἀλλ'
οἵῳ παρέσχεν ὁ πατὴρ, νοερῷ. ὅταν οὖν εἴ-
πῃ ὁ Κύριος, Μὴ καταφρονήσητε ἑνὸς τῶν
μικρῶν τούτων· ἀμὴν λέγω ὑμῖν, Τούτων
οἱ ἄγγελοι τὸ πρόσωπον τοῦ πατρὸς διαπαν-
τὸς βλέπουσιν, οἷτε τὸ προκεντημ^τχ, οἷοι ἔσον-
ται οἱ ἐκλεκτοὶ, τὴν τελείαν ἀπολαβόν-
τες προκοπήν· Μακάριοι δὲ οἱ καθαροὶ τῇ
καρδίᾳ, ὅτι αὐτοὶ τὸν Θεὸν ὄψονται· πρόσω-
πον δὲ τοῦ ἀσχηματίστου, πῶς ἂν εἴη; σώματα
γοῦν ἐπουράνια εὔμορφα καὶ νοερὰ οἶδεν ὁ
Ἀπόστολος. πῶς δ' ἂν καὶ ὀνόματα διά-
φορα αὐτῶν ἐλέγετο, εἰ μὴ σχήμασιν ὦν πε-
ριγεγραμμένα, μορφῇ καὶ σώματι; ἄλλη
δόξα ἐπουρανίων, ἄλλη ἐπιγείων· ἄλλη ἀγ-
γέλων, ἄλλη ἀρχαγγέλων· ὡς πρὸς τὴν σύγκρι-
σιν τῶν τῇδε σωμ^τχ, οἷτε ἄστρων· ἀσώματα καὶ
ἀνείδεα, ὡς πρὸς τὴν σύγκρισιν τοῦ υἱοῦ, σώμα-
τα μεμετρημένα καὶ αἰσθητά. οὕτως καὶ ὁ υἱὸς
πρὸς τὸν πατέρα παραβαλλόμενος· καὶ δύ-

A ναμιν μὲν ἰδίαν ἔχει ἕκαστον τῶν πνευματι-
κῶν, καὶ ἰδίαν οἰκονομίαν· καθὸ δὲ ὁμοῦ τε
ἐγένοντο, καὶ τὸ ἐντελὲς ἀπειλήφασιν οἱ
προστόκτιστοι, κοινὴν τὴν λειτουργίαν καὶ
ἀμέριστον. οἱ προστόκτιστοι οὖν τόν τε υἱὸν ὁ-
ρῶσι καὶ ἑαυτοὺς καὶ τὰ ὑποβεβηκότα, ὥσπερ
καὶ οἱ ἀρχάγγελοι τοὺς προστοκτίστους. ὁ δὲ υἱὸς,
ἀρχὴ τῆς πατρικῆς ὑπαρχεῖ θέας, πρό-
σωπον τοῦ πατρὸς λεγόμενος. καὶ οἱ μὲν ἄγγελοι
νοερὸν πῦρ, καὶ πνεύματα νοερὰ τὴν οὐσίαν
ἀποκεκαθαρμένοι· φῶς δὲ νοερὸν, ἡ μεγίστη
B προκοπὴ ἀπὸ τοῦ νοεροῦ πυρὸς, ἀποκεκα-
θαρμένου τέλεον· εἰς ἃ ἐπιθυμοῦσιν ἄγγελον
παρακύψαι, ὁ Πέτρος φησίν· ὁ δὲ υἱὸς ἔτι
τούτου καθαρώτερος, ἀπρόσιτον· φῶς, καὶ
δύναμις Θεοῦ, καὶ, κατὰ τὸν Ἀπόστολον, τι-
μίῳ καὶ ἀμώμῳ καὶ ἀσπίλῳ αἵματι ἐλυτρώ-
θημεν· οὗ τὰ μὲν ἱμάτια ὡς φῶς ἔλαμψεν,
τὸ πρόσωπον δὲ ὡς ὁ ἥλιος· ᾧ μηδὲ ἀντω-
πῆσαι ἐστὶ ῥᾳδίως. οὗτός ἐστιν ἄρτος ἐπουρά-
νιος. καὶ πνευματικὴ τροφὴ ζωῆς παρεκτικὴ,
κατὰ τὴν βρῶσιν καὶ γνῶσιν· τὸ φῶς τῶν ἀν-
θρώπων, τῆς Ἐκκλησίας δηλονότι. οἱ μὲν
C οὖν τὸν οὐράνιον ἄρτον φαγόντες, ἀπέθανον·
ὁ δὲ τὸν ἀληθινὸν ἄρτον τοῦ πνεύματος ἐσθίων,
οὐ τεθνήξεται. ὁ ζῶν ἄρτος ὁ ὑπὸ τοῦ πα-
τρὸς δοθεὶς, ὁ υἱός ἐστι, τοῖς ἐσθίειν βουλομέ-
νοις· Ὁ δὲ ἄρτος ὃν ἐγὼ δώσω, φησὶν, ἡ
σάρξ μου ἐστίν· ἤτοι ᾧ τρέφεται ἡ σάρξ διὰ
τῆς εὐχαριστίας· ἢ ὅπερ καὶ μᾶλλον, ἡ σάρξ
τὸ σῶμα αὐτοῦ ἐστιν, ὅπερ ἐστὶν ἡ Ἐκκλησία
ἄρτος οὐράνιος, συναγωγὴ εὐλογημένη. τά-
χα δὲ ὡς ἐκ τῆς αὐτῆς οὐσίας τῶν ἐκλεκ-
τῶν κατὰ τὸ ὑποκειμένον γενομένων, καὶ ὡς
D τοῦ αὐτοῦ τέλους τευξομένων, τὰ δαιμόνια
ἀσώματα εἴρηται, οὐχ' ὡς σῶμα μὴ ἔχοντα·
ἔχει γὰρ καὶ σχῆμα· διὸ καὶ συναίσθησιν κο-
λάσεως ἔχει· ἀλλ' ὡς πρὸς σύγκρισιν τῶν σω-
ζομένων σωμ^τχ πνευματικῶν σκιάοντα, ἀ-
σώματα εἴρηται. καὶ οἱ ἄγγελοι σώματά εἰσιν·
ὁρῶνται γοῦν. ἀλλὰ καὶ ἡ ψυχὴ σῶμα. ὁ
γοῦν Ἀπόστολος, Σπείρεται μὲν γὰρ σῶμα
ψυχικὸν, ἐγείρεται δὲ σῶμα πνευματικόν.
πῶς δὲ καὶ αἱ κολαζόμεναι ψυχαὶ συναι-
σθάνονται, μὴ σώματα οὖσαι; Φοβήθητε
γοῦν λέγει, τὸν μετὰ θάνατον δυνάμενον καὶ
ψυχὴν καὶ σῶμα εἰς γέεννα βαλεῖν. τὸ γὰρ
φαινόμενον οὐ πυρὶ καθαίρεται, ἀλλ' εἰς γῆν

ἀναλύεται. ἀντίκρυς δὲ ἀπὸ τοῦ Λαζάρου καὶ τοῦ πλουσίου διὰ τῶν σωματικῶν μελῶν σῶμα εἶναι δείκνυται ἡ ψυχή. ὡς δὲ ἐφορέσαμεν τὴν εἰκόνα τοῦ χοϊκοῦ, φορέσωμεν καὶ τὴν εἰκόνα τοῦ ἐπουρανίου τοῦ πνευματικοῦ, κατὰ προκοπὴν τελειούμενοι. πλὴν πάλιν εἰκόνα λέγει· ὡς εἶναι σώματα πνευματικά. καὶ πάλιν, Αρτι βλέπομεν δι' ἐσόπτρου ἐν αἰνίγματι, τότε δὲ πρόσωπον πρὸς πρόσωπον. αὐτίκα γὰρ ἀρχόμενα γινώσκειν. οὐδὲ πρόσωπον ἰδέα καὶ σχῆμα καὶ σῶμα. σχῆμα μὲν οὖν σχήματι θεωρεῖται, καὶ πρόσωπον προσώπῳ, καὶ ἐπιγινώσκεται τὰ γνωρίσματα τοῖς σχήμασι καὶ ταῖς οὐσίαις. καὶ ἡ περιστερὰ δὲ σῶμα ὤφθη· ἢν οἱ μὲν, τὸ ἅγιον πνεῦμα φασίν· οἱ δὲ ἀπὸ Βασιλείδου, τὸν διάκονον· οἱ δὲ ἀπὸ Ουαλεντίνου, τὸ πνεῦμα τῆς ἐνθυμήσεως τοῦ πατρὸς, τὴν κατέλευσιν πεποιημένον ἐπὶ τὴν τοῦ λόγου σάρκα. ἔστιν Ιησοῦς καὶ ἡ Εκκλησία καὶ ἡ σοφία δι' ὅλων κράσις τῶν σωμάτων δυνατὴ, κατὰ τὰ τοὺς Ουαλεντινιανούς. ἡ γοῦν ἀνθρωπίνη μίξις ἡ κατὰ γάμον, ἐκ δυεῖν μεμιγμένων σπερμάτων, ἑνὸς γένεσιν παιδίου ἀποτελεῖ· καὶ τὸ σῶμα εἰς γῆν ἀναλυθὲν, κέκραται τῇ γῇ, καὶ τὸ ὕδωρ τῷ οἴνῳ· τὰ δὲ κρείττω καὶ διαφορώτερα σώματα, ῥᾳδίαν ἴσχει τὴν κράσιν. πνεῦμα γοῦν πνεύματι μίγνυται. ἐμοὶ δὲ δοκεῖ κατὰ πρᾶθεσιν τοῦτο γενέσθαι, ἀλλ' οὐ κατὰ κράσιν. μή τι οὖν ἡ θεία δύναμις διήκουσα τὴν ψυχὴν, ἁγιάζει αὐτὴν κατὰ τὴν τελευταίαν προκοπήν. ὁ γὰρ Θεὸς πνεῦμα, ὅπου θέλει πνεῖ. ἡ γὰρ δύναμις οὐ κατ' οὐσίαν διήκει, ἀλλὰ κατὰ δύναμιν καὶ ἰσχύν· πρᾶκειται δὲ τὸ πνεῦμα τῷ πνεύματι, ὡς τὸ πνεῦμα τῇ ψυχῇ. ὁ σωτὴρ ὤφθη κατιὼν τοῖς ἀγγέλοις· διὸ καὶ εὐηγγελίσαντο αὐτόν. ἀλλὰ καὶ τῷ Αβραὰμ καὶ τοῖς λοιποῖς δικαίοις τοῖς ἐν τῇ ἀναπαύσει οὖσιν, ἐν τοῖς δεξιοῖς ὤφθη· Ηγαλλιάσατο γὰρ, φησιν, ἵνα ἴδῃ τὴν ἡμέραν τὴν ἐμὴν, τὴν ἐν σαρκὶ παρουσίαν, ὅθεν ἀναστὰς ὁ Κύριος εὐηγγελίσατο τοὺς δικαίους τοὺς ἐν τῇ ἀναπαύσει, καὶ μετέστησεν αὐτοὺς καὶ μετέθηκεν, καὶ πάντες ἐν τῇ σκιᾷ αὐτοῦ ζήσονται. σκιὰ γὰρ τῆς δόξης τοῦ Σωτῆρος τῆς πρὸς τῷ πατρὶ, ἡ παρουσία ἡ ἐνταῦθα. φωτὸς δὲ σκιὰ οὐ σκότος, ἀλλὰ φωτισμός ἐστιν. Καὶ ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο, οὐ κατὰ τὴν παρουσίαν μόνον ἀνθρω-

A πος γενόμενος, ἀλλὰ καὶ ἐν ἀρχῇ ὁ ἐν ταυτότητι λόγος κατὰ περιγραφὴν καὶ οὐ κατ' οὐσίαν γενόμενος, ὁ υἱός. καὶ πάλιν σὰρξ ἐγένετο, διὰ προφητῶν ἐνεργήσας· τέκνον δὲ τοῦ ἐν ταυτότητι λόγου, ὁ Σωτὴρ εἴρηται· διὰ τοῦτο ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος, καὶ ὁ Λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεόν· ὃ γέγονεν ἐν αὐτῷ, ζωή ἐστιν· ζωὴ δὲ ὁ Κύριος. καὶ ὁ Παῦλος, Ενδυσαι τὸν καινὸν ἄνθρωπον, τὸν κατὰ Θεὸν κτισθέντα· οἷα, εἰς αὐτὸν πίστευσον, τὸν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ κατὰ Θεὸν τὴν ἐν Θεῷ λόγον κτισθέντα. δύναται δὲ τὸ Κατὰ Θεὸν κτισθέντα, τὸ εἰς ὃ μέλλει τέλος προκοπῆς φθάνειν ὁ ἄνθρωπος, μηνύειν, ἐπ' ἴσης τῷ, Απεβάλετο εἰς ὃ ἐκτισθητέλος. καὶ ἔτι σαφέστερον καὶ διαρρήδην ἐν ἄλλοις λέγει, Ος ἐστιν εἰκὼν τοῦ Θεοῦ τοῦ ἀοράτου· εἶτα ἐπιφέρει, Πρωτότοκος πάσης κτίσεως. ἀοράτου μὲν γὰρ Θεοῦ εἰκόνα, τὴν λόγον τοῦ λόγου, τοῦ ἐν ταυτότητι· πρωτότοκον δὲ πάσης κτίσεως, γεννηθεὶς ἀπαθῶς, κτίστης καὶ γενεσιαρχης τῆς ὅλης ἐγένετο κτίσεώς τε καὶ οὐσίας. ἐν αὐτῷ

C γὰρ ὁ πατὴρ τὰ πάντα ἐποίησεν. ὅθεν καὶ μορφὴν δούλου λαβεῖν εἴρηται, οὐ μόνον τὴν σάρκα κατὰ τὴν παρουσίαν, ἀλλὰ καὶ τὴν οὐσίαν ἐκ τοῦ ὑποκειμένου· δούλη δὲ ἡ οὐσία, ὡς ἂν παθητὴ, καὶ ὑποκειμένη τῇ δραστηρίῳ καὶ κυριωτάτῃ αἰτίᾳ. τὸ γὰρ Πρὸ ἑωσφόρου ἐγένησά σε, οὕτως ἐξακούομεν ἐπὶ τοῦ προτοκτίστου Θεοῦ λόγου, καὶ πρὸ Ηλίου καὶ Σελήνης, καὶ πρὸ πάσης κτίσεως τὸ ὄνομά σου. τὸ Κατ' εἰκόνα Θεοῦ ἐποίησεν αὐτούς· ἄρσεν καὶ θῆλεν ἐποίησεν αὐτούς· τὴν προ-

D βολὴν τὴν ἀρίστην φασὶν οἱ Ουαλεντινιανοὶ τῆς σοφίας λέγεσθαι, ἀφ' ἧς τὰ μὲν ἀρρενικὰ, ἡ ἐκλογή· τὰ δὲ θηλυκὰ, ἡ κλῆσις· καὶ τὰ μὲν ἀρρενικὰ, ἀγγελικὰ καλοῦσι· τὰ θηλυκὰ δὲ, ἑαυτοὺς, τὸ διαφέρον πνεῦμα· οὕτως καὶ ἐπὶ τοῦ Αδὰμ, τὸ μὲν ἀρρενικὸν, ἔμεινεν αὐτῷ· πᾶν δὲ τὸ θηλυκὸν σπέρμα ἄρα ἀπ' αὐτοῦ ΕΥα γέγονεν· ἀφ' ἧς αἱ θήλειαι, ὡς ἀπ' ἐκείνου οἱ ἄρρενες. τὰ οὖν ἀρρενικὰ, μετὰ τοῦ λόγου συνεστάλη· τὰ θηλυκὰ δὲ ἀπενδρωθέντα, ἑνοῦται τοῖς ἀγγέλοις, καὶ εἰς πλήρωμα χωρεῖ· διὰ τοῦτο ἡ γυνὴ εἰς ἄνδρα μετατίθεσθαι λέγεται, καὶ ἡ ἐνταῦθα Εκκλησία εἰς ἀγγέλους. καὶ ὅταν εἴπῃ ὁ Απόστολος, Επεὶ τί ποιήσουσιν οἱ βα-

πτιζόμενοι ὑπὲρ τῶν νεκρῶν; ὑπὲρ ἡμῶν γὰρ, φησιν, οἱ ἄγγελοι ἐβαπτίσαντο, ὧν ἐσμὲν μέρη. νεκροὶ δὲ ἡμεῖς, οἱ νεκρωθέντες τῇ συστάσει ταύτῃ· ζῶντες δὲ καὶ ἄῤῥενες, οἱ μὴ μεταλαβόντες τῆς συστάσεως ταύτης. εἰ νεκροὶ οὐκ ἐγείρονται, τί καὶ βαπτιζόμεθα; ἐγειρόμεθα οὖν ἡμεῖς, ἰσάγγελοι τοῖς ἄῤῥεσιν ἀποκατασταθέντες, τοῖς μέλεσι τὰ μέλη, εἰς ἕνωσιν. οἱ βαπτιζόμενοι δὲ, φασὶν, ὑπὲρ ἡμῶν τῶν νεκρῶν, οἱ ἄγγελοι εἰσὶν οἱ ὑπὲρ ἡμῶν βαπτιζόμενοι· ἵνα ἔχοντες καὶ ἡμεῖς τὸ ὄνομα μὴ ἐπιχεθῶμεν, κωλυθέντες εἰς τὸ πλήρωμα παρελθεῖν τῷ ὅρῳ καὶ τῷ σταυρῷ. διὸ καὶ ἐν τῇ χειροθεσίᾳ λέγουσιν ἐπὶ τέλους, Εἰς λύτρωσιν ἀγγελικὴν, τούτεστιν, ἣν καὶ ἄγγελοι ἔχουσιν· ἵν' ᾖ βεβαπτισμένος, ὁ τὴν λύτρωσιν κομισάμενος τῷ αὐτοῦ ὀνόματι, ᾧ καὶ ὁ ἄγγελος αὐτοῦ προβεβάπτισται. ἐβαπτίσαντο δὲ ἐν ἀρχῇ οἱ ἄγγελοι ἐν λυτρώσει τοῦ ὀνόματος τοῦ ἐπὶ τὸν Ιησοῦν ἐν τῇ περιστερᾷ κατελθόντος καὶ λυτρωσαμένου αὐτόν. ἐδέησεν δὲ λυτρώσεως καὶ τῷ Ιησοῦ, ἵνα μὴ καταχεθῇ τῇ ἐννοίᾳ ᾗ ἐνετέθη τοῦ ὑστερήματος προσερχόμενος διὰ τῆς σοφίας, ὡς φησὶν ὁ Θεόδοτος· τὸν παράκλητον οἱ ἀπὸ Ουαλεντίνου, τὸν Ιησοῦν λέγουσιν· ὅτι πλήρης τῶν αἰώνων ἐλήλυθεν, ὡς ἀπὸ τοῦ ὅλου προελθών. Χριστὸς γὰρ καταλείψας τὴν προβαλοῦσαν αὐτὸν σοφίαν, εἰσελθὼν εἰς τὸ πλήρωμα ὑπὲρ τῆς ἔξω καταλειφθείσης σοφίας ᾐτήσατο τὴν βοήθειαν· καὶ ἐξ εὐδοκίας τῶν αἰώνων Ιησοῦς προβάλλεται παράκλητος, τῷ παρελθόντι αἰῶνι. ἐν τύπῳ δὲ παρακλήτου ὁ Παῦλος ἀναστάσεως ἀποστολὴ γέγονεν. αὐτίκα μετὰ τὸ πάθος τοῦ Κυρίου, καὶ αὐτὸς ἀπεστάλη κηρύσσειν· διὸ καὶ καθ' ἕτερον ἐκήρυξε τὸν σωτῆρα γενητὸν καὶ παθητὸν, διὰ τοὺς ἀρίστους, ὅτι τοῦτον γνῶναι δυνηθέντες, κατὰ τὸν τόπον τοῦτον δεδίασιν· καὶ κατὰ τὸ πνευματικὸν ἐξ ἁγίου πνεύματος καὶ παρθένου, ὡς οἱ δεξιοὶ ἄγγελοι γινώσκουσιν. ἰδίως γὰρ ἕκαστος γνωρίζει τὸν Κύριον, καὶ οὐχ ὁμοίως πάντες τὸ πρόσωπον τοῦ πατρὸς ὁρῶσιν οἱ ἄγγελοι τούτων τῶν μικρῶν τῶν ἐκλεκτῶν, τῶν ἐσομένων ἐν τῇ αὐτῇ κληρονομίᾳ καὶ

A τελειότητι. τάχα δὲ τὸ πρόσωπον ἐστὶ μὲν καὶ ὁ υἱός· ἐστὶ δὲ καὶ ὅσον καταληπτὸν τοῦ πατρὸς δι' υἱοῦ δεδιδαγμένοι θεωροῦσι· τὸ δὲ λοιπὸν ἄγνωστόν ἐστι τοῦ πατρός. λέγουσιν οἱ Ουαλεντινιανοὶ, ὅτι ὁ κατὰ εἷς τῶν προφητῶν ἔσχεν πνεῦμα ἐξαίρετον εἰς διακονίαν, τοῦτο ἐπὶ πάντας τοὺς τῆς Εκκλησίας ἐξεχύθη· διὸ καὶ τὰ σημεῖα τοῦ πνεύματος, ἰάσεις καὶ προφητεῖαι, διὰ τῆς Εκκλησίας ἐπιτελοῦνται. ἀγνοοῦσι δὲ ὅτι ὁ παράκλητος προσεχῶς ἐνεργῶν νῦν τῇ Εκκλησίᾳ, τῆς αὐτοῦ οὐσίας ἐστὶ καὶ δυνάμεως τῷ

B προσεχῶς ἐνεργήσαντι κατὰ τὴν παλαιὰν διαθήκην. τὸν ἄγγελον ὡρίσαντο οἱ ἀπὸ Ουαλεντίνου, λόγον ἀπαγγελίαν ἔχοντα τοῦ ὄντος. λέγουσι δὲ καὶ τοὺς αἰῶνας ὁμονύμως τῷ λόγῳ λόγους. οἱ Αποστόλοι, φησὶ, μετετέθησαν τοῖς δεκαδύο ζῳδίοις. ὡς γὰρ ὑπ' ἐκείνων ἡ γένεσις διοικεῖται, οὕτως ὑπὸ τῶν Αποστόλων ἡ ἀναγέννησις. ὁρᾶται τὸ ὁρατὸν τοῦ Ιησοῦ· ἡ σοφία καὶ ἡ Εκκλησία ἣν τῶν σπερμάτων τῶν διαφερόντων, ἣν ἐστολίσατο διὰ τοῦ σαρκίου, ὡς φησὶν ὁ Θεόδοτος· τὸ δὲ ἀόρατον ὄνομα, ὅπερ

C ἐστὶν ὁ υἱὸς ὁ μονογενής. ὅθεν ὅταν εἴπῃ, Εγώ εἰμι ἡ θύρα, τοῦτο λέγει, ὅτι μέχρι τοῦ ὅρου οὗ εἰμι ἐγὼ, ἐλεύσεσθε οἱ τοῦ διαφέροντος σπέρματος· ὅταν δὲ καὶ αὐτὸς εἰσέρχηται καὶ τὸ σπέρμα συνεισέρχηται αὐτῷ εἰς τὸ πλήρωμα διὰ τῆς θύρας συναχθὲν καὶ εἰσαχθέν. ὁ ἱερεὺς εἰσιὼν ἐντὸς τοῦ καταπετάσματος τοῦ δευτέρου, τό τε πέταλον ἀπετίθει παρὰ τῷ θυσιαστηρίῳ τοῦ θυμιάματος· αὐτὸς δὲ ἐν σιγῇ τὸ ἐν τῇ καρδίᾳ ἐγκεχαραγμένον ὄνομα ἔχων εἰσῄει· δεικνὺς τὴν ἀπόθεσιν τοῦ

D καθαπερ πετάλου χρυσοῦ καθαροῦ γενομένου καὶ κούφου διὰ τὴν καθαρσιν τοῦ ὥσπερ σώματος, τῆς ψυχῆς ἀπόθεσιν· ἐν ᾧ ἐγκεχάρακτο τὸ γάνομα τῆς θεοσεβείας, δι' οὗ ταῖς ἀρχαῖς καὶ ταῖς ἐξουσίαις ἐγινώσκετο τὸ ὄνομα περικείμενος. ἀποτίθεται δὲ τοῦτο τὸ σῶμα τὸ πέταλον τὸ ἀβαρὲς, γενόμενον ἐντὸς τοῦ καταπετάσματος τοῦ δευτέρου ἐν τῷ νοητῷ κόσμῳ· ὅ ἐστιν δεύτερον ὁλοσχερὲς καταπέτασμα τοῦ παντός.

παρὰ τὸ θυσιαστήριον τοῦ θυμιάματος, παρὰ τοὺς λειτουργοὺς τῶν αἰαφερομένων εὐχῶν ἀγγέλους. γυμνὴ δὲ ἡ ψυχὴ, ἐν δυνάμει τοῦ συνειδότος· οἷς σῶμα τῆς δυνάμεως γενομένη, μεταβαίνειν εἰς τὰ πνευματικὰ, λογικὴ τῷ ὄντι καὶ ἀρχιερατικὴ γενομένη, ὡς ἂν ἔμψυχον μένῃ ὡς εἰπεῖν ὑπὸ τοῦ λόγου προσεχῶς ἤδη, καθάπερ οἱ ἀρχάγγελοι τῶν ἀγγέλων ἀρχιερεῖς γενόμενοι, καὶ τούτων πάλιν, οἱ προτόκτιστοι. ποῦ δὲ ἔτι γραφῆς καὶ μαθήσεως κατόρτωμα τῇ ψυχῇ ἐκείνῃ τῇ καθαρᾷ γενομένῃ, ὅπου καὶ ἀξιοῦται πρόσωπον πρὸς πρόσωπον Θεὸν ὁρᾷν; τὴν γοῦν ἀγγελικὴν διδασκαλίαν ὑπερβᾶσα, καὶ τὸ ὄνομα τὸ διδασκόμενον ἐγγράφως, ἐπὶ τὴν γνῶσιν καὶ κατάληψιν τῶν πραγμάτων ἔρχεται, οὐκ ἔτι νύμφη, ἀλλ' ἤδη λόγος γενόμενος καὶ παρὰ τῷ νυμφίῳ καταλύων μετὰ τῶν προτοκλήτων καὶ προτοκτίστων, φίλων μὲν δι' ἀγάπην, υἱῶν δὲ διὰ τὴν διδασκαλίαν καὶ ὑπακοὴν· ἀδελφῶν δὲ, διὰ τὸ τῆς γενέσεως κοινόν. ὥστε τὸ μὲν τῆς οἰκονομίας ἦν τὸ πέταλον, παρακεῖσθαι καὶ μανθάνειν εἰς γνῶσιν· τὸ δὲ, δυνάμεως, τὸ θεοφόρον γίνεσθαι τὸν ἄνθρωπον προσεχῶς ἐνεργούμενον ὑπὸ τοῦ Κυρίου, καὶ καθάπερ σῶμα αὐτοῦ γινόμενον. τὸ, Θεὸς ἀποδιδοὺς ἐπὶ τρίτην καὶ τετάρτην γενεὰν τοῖς ἀπειθοῦσι, φασὶν οἱ ἀπὸ Βασιλείδου κατὰ τὰς ἐνσωματώσεις· οἱ δὲ ἀπὸ Ουαλεντίνου, τοὺς τρεῖς τόπους δηλοῦσθαι τοὺς ἀριστεροὺς. τετάρτην δὲ γενεὰν, τὰ σπέρματα αὐτῶν. ἔλεον δὲ ποιῶν εἰς χιλιάδας, ἐπὶ τὰ δεξιά. ἡ σιγὴ, φασὶν, μήτηρ οὖσα πάντων τῶν προβληθέντων ὑπὸ τοῦ βάθους, ὃ μὲν οὐκ ἔσχεν εἰπεῖν, περὶ τοῦ ἀῤῥήτου σεσίγηκεν· ὁ δὲ κατέλαβεν, τοῦτο ἀκατάληπτον προσηγόρευσεν. εἶτα ἐκλαθόμενοι τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ, παθεῖν αὐτὸν λέγουσιν ἀθέως. ὃ γὰρ συνεπάθησεν ὁ πατὴρ, στερεὸς ὢν τῇ φύσει, φησὶν ὁ Θεόδοτος· καὶ ἀνένδοτος, ἐνδόσιμον ἑαυτὸν παρασχὼν, ἵνα ἡ σιγὴ τοῦτο καταλάβῃ, πάθος ἐστίν· ἡ γὰρ συμπάθεια, πάθος τινὸς, διὰ πάθος ἑτέρου· ναὶ μὴν καὶ τοῦ πάθους γενομένου, τὸ ὅλον συνεπάθησεν καὶ αὐτοὺς εἰς διόρθωσιν τοῦ πα-

A θόντος. ἀλλὰ καὶ εἰ ὁ καθελθὼν εὐδοκία τοῦ ὅλου ἦν· ἐν αὐτῷ γὰρ πᾶν τὸ πλήρωμα ἦν σωματικῶς· ἔπαθεν δὲ τοῦτο, δηλονότι καὶ τὰ ἐν αὐτῷ σπέρματα συνέπαθεν· δι' ὧν τὸ ὅλον καὶ τὸ πᾶν εὑρίσκεται πάσχον· ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς τοῦ δωδεκάτου αἰῶνος πείσεως τὰ ὅλα παιδευθέντα, ὡς φασὶ, συνεπάθησεν. τότε γὰρ ἐπέγνωσαν ὅτι εἰσὶν χάριτι τοῦ πατρὸς, εἰσὶν ὄνομα ἀνωνόμαστον, μορφὴ καὶ γνῶσις. ὁ δὲ βουληθεὶς αἰὼν, τὸ ὑπὲρ τὴν γνῶσιν λαβεῖν ἐν ἀγνωσίᾳ καὶ ἀμορ-

B φίᾳ ἐγένετο· ὅθεν καὶ κένωμα γνώσεως εἰργάσατο· ὅπερ ἐστὶ σκιὰ τοῦ ὀνόματος· ὅπερ ἐστὶν υἱὸς, μορφὴ τῶν αἰώνων· τοῦτο τὸ κατὰ μέρος ὄνομα τῶν αἰώνων ἀμέλει ἐστὶ τοῦ ὀνόματος. ἐν πληρώματι οὖν ἑνότητος οὔσης, ἕκαστος τῶν αἰώνων ἴδιον ἔχει πλήρωμα, τὴν συζυγίαν. ὅσα οὖν ἐκ συζυγίας, φασὶ, προέρχεται, πληρώματά ἐστιν· ὅσα δὲ ἀπὸ ἑνὸς, εἰκόνες. ὅθεν ὁ Θεόδοτος τὸν Χριστὸν ἐξ ἐννοίας προελθόντα τῆς σοφίας, εἰκόνα τοῦ πληρώματος ἐκάλεσεν. τοῦτο δὲ καταλείψας τὴν μητέρα, ἀνελθὼν εἰς τὸ πλή-

C ρωμα, ἐκρατήθη, ὥσπερ τοῖς ὅλοις, οὕτω δὲ καὶ τῷ παρακλήτῳ. υἱόθετος μὲν τοι γέγονεν ὁ Χριστὸς, ὡς πρὸς τὰ πληρώματα ἐκλεκτὸς γενόμενος, καὶ προτότοκος τῶν ἐνθάδε πραγμάτων. ἔστιν οὖν ὁ λόγος τοῦτο παράκουσμα τοῦ ἡμετέρου ἐκ τοῦ ὑποκειμένου, προτότοκον λέγων τὴν σωτῆρα· καὶ ἔστιν ὡς περεὶ ῥίζα καὶ κεφαλὴ ἡμῶν. ἡ δὲ Εκκλησία, καρποὶ αὐτοῦ Χριστοῦ φασὶ τὸ ἀνοίκειον φυγόντες, συσταλέντος εἰς τὸ πλήρωμα ἐκ τῆς μητρῴας γενομένου

D ἐννοίας. ἡ μήτηρ αὖθις τὸν τῆς οἰκονομίας προηγάγετο ἀρχόντα, εἰς τύπον τοῦ φυγόντος αὐτὴν κατ' ἐπιπόθησεν αὐτοῦ κρείττονος ὑπαρχόντος, ὃς ἦν τύπος τοῦ πατρὸς τῶν ὅλων. διὸ καὶ ἧττον γέγε, ὡς ἂν ἐκ πάθους τῆς ἐπιθυμίας συνεστῶσα. ἐμυσάχθη μὲν τοι ἐνιδοῦτα τὴν ἀποτομίαν αὐτοῦ, ὥς φασιν αὐτοί. ἀλλὰ καὶ εὐώνυμοι δυνάμεις πρῶται προβληθεῖσαι τῶν δεξιῶν ὑπ' αὐτῆς, ὑπὸ τῆς τοῦ φωτὸς παρουσίας οὐ μορφοῦνται· κατελείφθησαν δὲ αἱ ἀριστεραὶ ὑπὸ τοῦ πόπου μορφωθῆναι.

τῆς μητρὸς οὖν μετὰ τοῦ υἱοῦ καὶ τῶν σπερ-
μάτων εἰσελθούσης εἰς τὸ πλήρωμα, τότε ὁ
τόπος τὴν ἐξουσίαν τῆς μητρὸς καὶ τὴν τάξιν
ἀπολήψεται, ἣν νῦν ἔχει ἡ μήτηρ· ὁ Ἰησοῦς
τὸ φῶς ἡμῶν, ὡς λέγει ὁ Ἀπόστολος, ἑαυ-
τὸν κενώσας, τουτέστιν ἐκτὸς τοῦ ὅρου γενό-
μενος, κατὰ Θεόδοτον· ἐπεὶ ἄγγελος ἦν, τοῦ
πληρώματος τοὺς ἀγγέλους τοῦ διαφέροντος
σπέρματος συνεξήγαγεν ἑαυτῷ· καὶ αὐτὸς
μὲν τὴν λύτρωσιν ὡς ἀπὸ πληρώματος προ-
ελθὼν εἶχεν· τοὺς δὲ ἀγγέλους εἰς διόρθωσιν τοῦ
σπέρματος ἤγαγεν· ὡς γὰρ ὑπὲρ μέρους
δέονται καὶ παρακαλοῦσι, καὶ δι' ἡμᾶς κα-
τεχόμενοι σπεύδοντες εἰσελθεῖν, ἄφεσιν ἡμῖν
αἰτοῦνται, ἵνα συνεισέλθωμεν αὐτοῖς· χρε-
δὸν γὰρ ἡμῶν χρείαν ἔχοντες ἵνα εἰσέλθωσιν·
ἐπεὶ ἄνευ ἡμῶν οὐκ ἐπιτρέπεται αὐτοῖς.
διὰ τοῦτο γὰρ οὐδὲ ἡ μήτηρ συνελήλυ-
θεν ἄνευ ἡμῶν, φασίν. εἰκότως ὑπὲρ ἡμῶν
δέονται. ἐν ἑνότητι μὲν τοι γε προεβλήθη-
σαν οἱ ἄγγελοι ἡμῶν φασιν εἰσιόντες, ὡς ἀπὸ
ἑνὸς προελθόντες. ἐπεὶ δὲ ἡμεῖς ἦμεν οἱ
μεμερισμένοι, διὰ τοῦτο ἐβαπτίσατο ὁ Ἰη-
σοῦς, τὸ ἀμέριστον μερισθῆναι, μέχρις ἡ-
μᾶς ἑνώσῃ αὐτοῖς εἰς τὸ πλήρωμα, ἵνα ἡ-
μεῖς οἱ πολλοὶ ἓν γενόμενοι, οἱ πάντες τῷ
ἑνὶ τῷ δι' ἡμᾶς μερισθέντι ἀνακραθῶμεν.
οἱ ἀπὸ Ἀδὰμ ἐξελθόντες, οἱ μὲν δίκαιοι,
διὰ τῶν ἐκτισμένων, τὴν ὁδὸν ποιούμε-
νοι, παρὰ τῷ τόπῳ κατείχοντο, κατὰ τοὺς
Οὐαλεντινιανούς. οἱ δὲ ἕτεροι, ἐν τῷ τοῦ
σκότου ἐκτισμένῳ ἐν τοῖς ἀριστεροῖς ἔχον-
τες συναίσθησιν τοῦ πυρός. ποταμὸς ἐκπο-
ρεύεται πυρὸς ὑποκάτω τοῦ θρόνου τοῦ
τόπου, καὶ ῥεῖ εἰς τὸ κενὸν τοῦ ἐκτισμένου·
ὅ ἐστιν ἡ γέεννα ἀπὸ κτίσεως τοῦ πυρὸς ῥέ-
οντος, μὴ πληρουμένης· καὶ αὐτὸς δὲ ὁ
τόπος πύρινός ἐστι. διὰ τοῦτο φησὶ κατα-
πέτασμα ἔχει, ἵνα μὴ ἐκ τῆς προσόψεως
ἀναλωθῇ τὰ πράγματα. μόνος δὲ ὁ ἀρ-
χάγγελος εἰσέρχεται πρὸς αὐτὸν, οὗ κατ' εἰ-
κόνα καὶ ὁ ἀρχιερεὺς ἅπαξ τοῦ ἐνιαυτοῦ εἰς
τὰ ἅγια τῶν ἁγίων εἰσῄει. ἔνθεν καὶ ὁ Ἰησοῦς
παρακληθεὶς συνεκαθέσθη τῷ τόπῳ, ἵνα
μένῃ τὰ πράγματα καὶ μὴ προαναστῇ αὐτοῦ,
καὶ ἵνα τὸν τόπον ἡμερώσῃ, καὶ τῷ σπερ-

A ματι δίοδον εἰς πλήρωμα παράσχῃ. ἡ μή-
τηρ προβαλοῦσα τὸν Χριστὸν ὁλόκληρον, καὶ
ὑπ' αὐτοῦ καταλειφθεῖσα, τοῦ λοιποῦ οὐκ
ἔτι οὐδὲν προέβαλεν ὁλόκληρον, ἀλλὰ τὰ
δυνατὰ παρ' αὐτῇ παρέσχεν· ὥστε καὶ τοῦ τόπου
καὶ τῶν κλήρων οὖν τὰ ἀγγελικὰ αὐτὴ προ-
βαλλοῦσα, παρ' αὐτῇ κατέχει τῶν ἐκλεκ-
τῶν τῶν ἀγγελικῶν ὑπὸ τοῦ ἄρρενος ἔτι πρό-
τερον προβεβλημένων. τὰ μὲν γὰρ δεξιὰ,
πρὸ τῆς τοῦ φωτὸς αἰτήσεως προηνέχθη ὑ-
πὸ τῆς μητρός· τὰ δὲ σπέρματα τῆς Ἐκκλη-
B σίας, μετὰ τὴν τοῦ φωτὸς αἴτησιν, ὅτε ὑπὸ
τοῦ ἄρρενος τὰ ἀγγελικὰ τῶν σπερμάτων προε-
βάλετο. τὰ διαφέροντα σπέρματα, φησὶ,
μήτε ὡς πάθη· ὧν λυομένων, συνελύθη
ἂν κατὰ τὰ σπέρματα· μήτε ὡς κτίσιν προε-
λήλυθέναι, ἀλλ' ὡς τέκνα. ἀπαρτιζομένης
γὰρ τῆς κτίσεως, συναπηρτίσθη ἂν καὶ τὰ σπέρ-
ματα· διὸ καὶ τὴν οἰκειότητα ἔχει πρὸς τὸ
φῶς, ὃ πρῶτον προήγαγεν, τουτέστι τὸν Ἰη-
σοῦν, ὁ αἰτησάμενος τοὺς αἰῶνας Χριστός· ἐν
ᾧ συνδιυλίσθη κατὰ δύναμιν καὶ τὰ σπέρμα-
τα συνελθόντα αὐτῷ εἰς τῷ πλήρωμα· διότι
C πρὸ καταβολῆς κόσμου, εἰκότως λέγεται ἡ
Ἐκκλησία ἐκλελέχθαι. ἐν ἀρχῇ τοίνυν συ-
νελογίσθημεν, φασὶ, καὶ ἐφανερώθημεν· διὰ
τοῦτο ὁ σωτὴρ λέγει, Λαμψάτω τὸ φῶς ὑ-
μῶν. μηνύων περὶ τοῦ φωτὸς τοῦ φανέντος
καὶ μορφώσαντος· περὶ οὗ ὁ Ἀπόστολος λέ-
γει, Ὁ φωτίζει πάντα ἄνθρωπον ἐρχόμε-
νον εἰς τὸν κόσμον, τὸν τοῦ διαφόρου σπέρ-
ματος· ὅτε γὰρ ἐφωτίσθη ὁ ἄνθρωπος, τότε
εἰς τὸν κόσμον ἦλθεν, τουτέστιν ἑαυτὸν ἐκό-
σμησεν, χωρίσας αὐτοῦ τὰ ἐπισκοτοῦντα καὶ
συναναμεμιγμένα αὐτῷ πάθη καὶ τὸν Ἀ-
D δὰμ ὁ δημιουργὸς ἐννοίᾳ προσχὼν, ἐπὶ τέ-
λει τῆς δημιουργίας αὐτὸν προήγαγεν· ὁ
σταυρὸς, τοῦ ἐν πληρώματι ὅρου σημεῖόν
ἐστιν· χωρίζει γὰρ τοὺς ἀπίστους τῶν ἀπί-
στων, ὡς ἐκεῖνος τὸν κόσμον τοῦ πληρώματος·
διὸ καὶ τὰ σπέρματα ὁ Ἰησοῦς διὰ τοῦ ση-
μείου ἐπὶ τῶν ὤμων βαστάσας εἰσάγει εἰς τὸ
πλήρωμα. ὦμοι γὰρ τοῦ σπέρματος, ὁ Ἰη-
σοῦς λέγεται· κεφαλὴ δὲ, ὁ Χριστός. ὅ-
θεν εἴρηται, Ὃς οὐκ αἴρει τὸν σταυρὸν αὐτοῦ
καὶ ἀκολουθεῖ μοι, οὐκ ἔστι μου ἀδελφός.

ἦρεν οὖν ὃ σῶμα τῦ Ιησῦ, ἐφ' ὁμοίσιον ἰῶ τῆ Ἐκκλησίᾳ. λέγεσιν οὖν ὅτι αἱ δξίαι ἦ- A
δεσθ τὸν Ιησοῦν καὶ τὸν Χεισὸν τὰ ὀνόματα,
καὶ πρὸ τῆς πρόσεσίας· ἀλλὰ ὃ σημεῖον ὃκ
ἦδεσθ φησὶ δῶμεν. καὶ δόντος πᾶσθ τὴν
ἐξοσίαν τῦ πνεύματος, σωαγέσθντος ὃ καὶ
τῦ πληρώματος, ἀκπέμπεται ὁ τῆς βουλῆς
ἄγγελος, καὶ γὰρ κεφαλὴ πᾶν ὅλων μὴ τὸν
πατέρα· πάντα γὰρ ἐν αὐτῷ ἐκτίσθη τὰ
ὁρατὰ καὶ τὰ ἀόρατα, θρόνοι, κυριότητες,
βασιλεῖαι, θεότητες, λειτουργίαι· διὸ καὶ ὁ
Θεὸς αὐτὸν ὑπερύψωσεν, καὶ ἐδωκεν αὐτῷ
ὄνομα ὃ ὑπὲρ πᾶν ὄνομα, ἵνα πᾶν γόνυ B
κάμψῃ, καὶ πᾶσα γλῶσσα ἐξομολογήσε-
ται ὅτι Κύριος τῆς δόξης Ιησοῦς Χεισὸς σω-
τὴρ, δῶρεας αὐτὸς καὶ καταβάς. ὃ δὲ δῶρέ-
ξη τί ἔστιν, εἰ μὴ ὅτι καὶ κατέβη; ὁ κατα-
βὰς αὐτός ἔστιν εἰς τὰ κατώτατα τῆς γῆς, καὶ
ἀναβὰς ὑπεράνω πάντων τῶν οὐρανῶν. ἰδοῦσα ὃ αὐ-
τὸν ἡ σοφία, ὅμοιον τῷ καταλιπόντι αὐτὴν
φωτὶ, ἐγκύεισεν καὶ πρεσύστεραλθε, ἐπηγαλ-
λιάσατο καὶ πρεσεκυήσεν· τοὺς δὲ ἀρρένας
ἀγγέλους τοὺς σὺν αὐτῷ ἐκπεμφθέντας θαυ-
σαμάτη, κατηδίαθη καὶ κάλυμμα ἐπέθετο.
διὰ τούτου τῦ μυστηρίου ὁ Παῦλος κελεύει C
τὰς γυναῖκας φορᾶν ἐξοσίαν ὅτι τῆς κεφα-
λῆς, διὰ τοὺς ἀγγέλους. διὸ οὖν ὁ Σωτὴρ
ὑπέρθη αὐτὴν μόρφωσιν τὴν κατάγνωσιν
καὶ ἴασιν τῶν παθῶν· δείξας ἀπὸ παῦλης ἀ-
γνωνήτου τὰ ἐν πληρώματι καὶ τὰ μέχρι αὐ-
τῆς· ἀποφύσας δὲ τὰ πάθη τῆς πεπονθυίας,
αὐτὴν μὴ ἀπαθῆ κατεσκεύασεν. τὰ πάθη ὃ
Δημιουργὸς ἐφύλαξεν, καὶ οὐχ ὥσπερ τῆς ἔν-
δου διεφθάρθη, ἀλλ' εἰς οὐσίαν ἤγαγεν αὐ-
τὰ τε καὶ τῆς δευτέρας μεταθέσεως. οὕτως διὰ
τῆς τῦ Σωτῆρος ὑπερφυείας ἡ σοφία γί-
νεται, καὶ τὰ ἔξω κτίζεται. Γέγονε γὰρ δὴ D
αὐτῷ γέγονεν, καὶ χωρὶς αὐτῷ γέγονεν οὐδέν.
πρῶτον οὖν ἐξ ἀσωμάτου πάθους καὶ συμ-
βεβηκότος, εἰς ἀσώματον ὅτι τὴν ὕλην
αὐτὰ μετεποίησεν καὶ μετέβαλεν, εἶτ' ἐξ
οὕτως εἰς σώματα καὶ σώματα. ἀληθῶς
γὰρ οὐσίαν ποιῆσαι τὰ πάθη οὐκ εἶχεν· καὶ
τοῖς σώμασι τὴν φύσιν ὑπερτιθέτητα ἐνε-
ποίησεν. πρῶτος μὲν οὖν δημιουργὸς ὁ σω-
τὴρ γίνεται καθολικῶς· ἡ δὲ σοφία, δεύ-
τερα οἰκοδομεῖ οἶκον ἑαυτῇ, καὶ ὑπὸ πρόσω
ὕλους ἐποίησε· καὶ πρῶτον πάντων πρε-
σώπων εἰκόνα τῦ παθὸς Θεὸν, δι' οὗ ἐποί-
ησεν τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, τουτέστι, τὰ οὐ-
ράνια καὶ τὰ ὑπόγαια, τὰ δεξιὰ καὶ τὰ ἀρι-
στερά. εἶτ', ὡς εἰκὼν παθὸς, πατὴρ γῆς, καὶ
πρεσώπῳ πρῶτον τὴν ψυχικὴν Χεισὸν ὁμοῦ
εἰκόνα· ἔπειτα τοὺς ἀρχαγγέλους, αἰώνων εἰ-
κόνας· εἶτα ἀγγέλους, ἀγγέλων, ὃκ τῆς ψυχι-
κῆς καὶ φωτεινῆς οὐσίας, ἰῶ φησιν ὁ πρε-
φητικὸς λόγος, Καὶ πνεῦμα Θεοῦ ἐπεφέ-
ρετο ἐπάνω τῶν ὑδάτων, τὴν τῶν συμπλο-
κὴν τῶν δύο οὐσιῶν τῶν αὐτοῦ πεπεισμένων,
ὃ εἰλικρινὲς ὑπερφέρεθαι εἶπον· ὃ δὲ ἐμ-
βελὲς καὶ ὑλικὸν ὑποφέρεθαι, ὃ θολε-
ρὸν καὶ παχυμερές. ἀσώματον δὲ καὶ τού-
τῶν ὃν ἀρχὴ αἰνίσσεται, ὃ φάσκων ἀόρατον·
οὔτε γὰρ ἀνθρώπῳ τῷ μηδέπω ὄντι ἀόρα-
τος ἰῶ, οὔτε τῷ · · ἐδημιουργεῖτο γάρ.
ἀλλὰ ὃ ἄμορφον καὶ ἀνείδεον καὶ ἀσχημά-
τιστον αὐτῆς, ὧδέ πως ἐξεφώνησεν. Διακρί-
νας ὃ ὁ δημιουργὸς τὰ καθαρὰ ἀπὸ τῶν ἐμ-
βελῶν, ὡς μὴ σύνδρομον τὴν ἑκατέρου φύσιν,
φῶς ἐποίησεν, τουτέστιν ἐφανέρωσεν, καὶ εἰς
φῶς καὶ ἰδέαν πρεσήγαγεν· ἐπεὶ τό γε ἡλια-
κὸν καὶ οὐράνιον φῶς, πολλῷ ὕστερον ἐργά-
ζεται· καὶ ποῖς ὃκ τῶν ὑλικῶν, ὃ μὴ ὃκ
τῆς λύπης, οὐσιώδες, κτίζον πνευματικὰ
τῆς πονηρείας, πρὸς ἃ ἡ πάλη ἡμῖν· διὸ καὶ
λέγει ὁ Απόστολος, Καὶ μὴ λυπεῖτε τὸ πνεῦ-
μα τὸ ἅγιον τῦ Θεοῦ, ἐν ᾧ ἐσφραγίσθη-
τε· ὃ δὲ ὃκ τῦ φόβου, τὰ θηρία· ὃ δὲ ὃκ
τῆς πλήξεως καὶ ἀπορίας, τὰ στοιχεῖα τῦ
κόσμου. ἐν δὲ τοῖς τοῖσι στοιχείοις ὃ πῦρ
ἀναμορφᾶται καὶ ἀτεκμάρτως καὶ ἐμφωλεύῃ, ἡ
ὑπὸ τούτων ἐξαπάτεται, καὶ τούτοις ἐπαπο-
θνήσκῃ, μὴ ἔχον τύπον ἀποβλητὸν ἑαυτῷ
ὡς καὶ τὰ ὑγρὰ στοιχεῖα ἐξ ὧν τὰ συγκρί-
ματα δημιουργεῖται. ἐπεὶ δὲ ὃκ ἐγίνω-
σκεν τὸν δι' αὐτῦ ἐνεργοῦσαν, οἰόμενος ἰ-
δίᾳ δυνάμει δημιουργεῖν, φιλεργὸς ὢν
φύσει, διὰ τῦτο εἶπεν ὁ Απόστολος, Υ-
πετάγη τῇ ματαιότητι τῦ κόσμου οὐχ ἑ-
κών, ἀλλὰ διὰ τὸν ὑποτάξαντα, ἐπ'
ἐλπίδι, ὅτι καὶ αὐτὸς ἐλευθερωθήσεται,
ὅταν συλλεγῇ τὰ σπέρματα τῦ Θεοῦ.

πικμήριον δὲ μάλιστα τῦ ἀκουσίου, Ὃ δύ- A σπερματι. τῦτο καὶ σπερμα τῦ Δαβὸλου
λογεῖν Ὃ σάββαθον καὶ τὴν ἀπὸ τῦ πόνου ὡς ὁμοούσιον ἐκείνῳ, καὶ ὄφις καὶ Δαμ-
ἀναπαυσιν ὑπερεκπίζεσθαι. λαβὼν ωλὴν χοὶν ἀπὸ τῆς γῆς, οὐ τῆς ξηρᾶς, ἀλλὰ τῆς πολυμερῦς καὶ ποικίλης ὕλης μέρος, ψυχικῷ γνώσει καὶ ὑλικῇ ἐτεκτήνατο φύσιν, καὶ τῆς τῶν θείων ὁμοουσίου. ἔστ κατ' εἰκόνα ἀνθρωπος. ὁ δὲ καθ' ὁμοίωσιν τὴν αὐτῦ τὸν δημιουργόν, σκηνός ἐστιν, ὃν εἰς τῦτον ἐνεφύσησέν τε καὶ ἐνέσπειρεν, ὁμοούσιόν τι αὐτῷ δι' ἀγγέλων σὺν αὐτοῖς· καθὸ μὲν ἀόρατός ἐστι καὶ ἀσώματος, τὴν B οὐσίαν αὐτῦ, πολὺ ζωῆς ωροσεῖπεν· μορφὴν δὲ, ψυχὴ ζῶσα ἐγγύς· ὅθεν εἶ καὶ αὐτὸς ἐν ταῖς ωροφητικαῖς γραφαῖς ὁμολογεῖ. ἀνθρωπος γοῦν ἐστιν ὁ ἀνθρωπος, ψυχικὸς ὁ χοϊκῷ, οὐ μέρει μέρος, ἀλλ' ὅλῳ ὅλος σωθείς. ἀρρήτῳ δυνάμει Θεοῦ· ὅταν ὁ τῷ ωνδαλείῳ τῷ τετάρτῳ οὐρανῷ δημιουργεῖται· ἐκεῖ γὰρ χοϊκὴ σὰρξ οὐκ ἀναβαίνει, ἀλλ' ἐν τῇ ψυχῇ θεία οἵᾳ σὰρξ ἡ ὑλική. Τοῦτο σημαίνει, Τοῦτο νῦν ὀστοῦν ἐκ τῶν ὀστῶν μου. τὴν θείαν ψυχὴν αἰνίσσεται τὸν ἐγκεκρυμμένην τῇ σαρκὶ καὶ τερετὴ καὶ δυσανάθη καὶ δυσιατωτέραν. Καὶ σὰρξ ἐκ τῆς σαρκός C μου· τὴν ὑλικὴν ψυχὴν, σῶμα, οὖσαν τῆς θείας ψυχῆς. ὡς τούτων τῶν δύο καὶ ὁ σωτὴρ λέγει, φοβεῖσθαι δεῖν τὸν δυνάμενον τούτων τὴν ψυχὴν καὶ τῦτο Ὃ σῶμα Ὃ ψυχικὸν ἐν γεέννῃ ἀπολέσαι. τῦτο Ὃ σαρκίον ἀνέδειξεν ὁ σωτὴρ εἶπεν, καὶ ὁ Παῦλος νόμον αἰτιστρατευόμενον τῷ νόμῳ τῦ νοός μου· καὶ δῆσαι σῶμα καὶ αἰχμάσαι ὡς ἰσχυρὸν τὰ σκύλα, τῦ ἀντιπολεμοῦντος τῇ οὐρανίῳ ψυχῇ, ὁ σωτὴρ· καὶ ἀπηλλάχθαι αὐτὸν σῶματος ἐν τὴν D ὁδὸν, μὴ τῇ φυλακῇ ωρσιπέσωμεν καὶ τῇ κολάσει· ὁμοίως δὲ καὶ θύραν αὐτῷ, μὴ πρόφοντας καὶ ῥωννύντας τῇ τῶν ἁμαρτημάτων ἐξουσίᾳ, ἀλλ' ἀντεῦθεν νεκρώσαντας ἤδη καὶ ὀφίτηλον ἀποφαίνοντας, ἀποχῇ τῆς πονηρίας· ἵνα ἐν τῇ ἀναλύσει ταύτῃ ἀναφορηθὲν καὶ ἀναπνεῦσαν λάθῃ, ἀλλὰ μὴ καθ' αὑτό τινος ὑποστάσεως λαβόμενον, τὸν ἰσχνὸν ἔχη ωροφήμονα ἐν τῇ ἀναβάσει διεξόδῳ. τῦτο ζιζάνιον ὀνομάζεται συμφυὲς τῇ ψυχῇ τῶν χρηστῶν

ἀνθρωπος. καὶ σπερμα τῦ Δαβὸλου ὡς ὁμοούσιον ἐκείνῳ, καὶ ὄφις καὶ Δαμωλερνισὴς, καὶ λησὴς ὀπισθόμβιος κεφαλὴ βασιλέως. ἔχει δὲ ὁ Ἀδὰμ ἀδήλως αὐτῷ ἐκ τῆς σοφίας ἐνσπαρὲν Ὃ σπερμα Ὃ πνευματικὸν εἰς τὸν ψυχικὸν, Δαμπρεὶς, φησὶ, δι' ἀγγέλων ἐν χρεὶ μεσίτου ὁ δὲ μεσίτης, ἑνὸς ὄντος ἔστιν· ὁ δὲ Θεὸς, εἷς ἐστιν. δι' ἀγγέλων οὖν τῶν ἀρρένων τὰ σπέρματα ἐκωμρετεῖτο τὰ εἰς γλῶσιν ωροβληθέντα ἐκ τῆς σοφίας, καθὸ ἐγχωρῆ γίνεσθαι. ἅτε γὰρ δημιουργὸς, ἀδήλως κινούμενος ἐκ τῆς σοφίας, οἵᾳπερ αὐξανόμενος εἰς· ὁμοίως καὶ οἱ ἄνθρωποι. ωροῦτον οὖν σπέρμα πνευματικὸν Ὃ ἐν τῷ Ἀδὰμ ωροέβαλεν ἡ σοφία, ἵνα ἡ Ὃ ὁσονοῦν ἡ λογικὴ καὶ οὐρανία ψυχὴ μὴ κενὴ, ἀλλὰ μυελοῦ γέμουσα πνευματικοῦ. ἀπὸ δὲ τῦ Ἀδὰμ, τρεῖς φύσεις γεννῶνται. ωρώτη μὲν, ἡ ἄλογος, ἧς ἐν Καΐν· δευτέρα δὲ, ἡ λογικὴ, καὶ ἡ δικαία, ἧς ἐν Ἄβελ· τρίτη δὲ, ἡ πνευματικὴ, ἧς ἐν Σήθ. καὶ ὁ μὲν χοϊκὸς, ἐστὶ κατ' εἰκόνα. ὁ δὲ ψυχικὸς, καθ' ὁμοίωσιν Θεοῦ· ὁ δὲ πνευματικὸς, κατ' ἰδίαν. ἐφ' οἷς τρισὶν αἰῶσι τῶν ἀνθρώπων παίδων τῦ Ἀδὰμ ἐλήφθαι, Αὕτη ἡ βίβλος γενέσεως ἀνθρώπων. ὅτι δὲ πνευματικὸς ὁ Σήθ, οὔτε ποιμένος οὔτε γεωργεῖ, ἀλλὰ παῖδα καρποφορεῖ, ὡς τὰ πνευματικὰ καὶ τῦτον, ὃς ἤλπισεν ὀπικαλεῖσθαι Ὃ ὄνομα Κυρίου, αὐτὸ βλέποντα, οὗ Ὃ πολίτευμα ἐν οὐρανῷ. τῦτον ὁ κόσμος οὐ χωρεῖ. τοῖς τρισὶν ἀσωμάτοις ὀπὶ τῦ Ἀδὰμ; τέταρτον ἐπενδύεται τὸν χοϊκὸν τοὶς δερματίνοις χιτῶνας· οὐτ' ἄρα ἀπὸ τῦ πνεύματος, οὔτ' ἄρα ἀπὸ ἐμφυσήματος ἐσπείρει ὁ Ἀδὰμ· θεία γὰρ ἄμφω· καὶ δι' αὐτῦ μὲν, οὐχ ὑπ' αὐτῦ δὲ ωροβάλλεται ἄμφω· Ὃ δὲ ὑλικὸν αὐτῦ, ἐνεργὸν εἰς σπέρμα καὶ γλῶσιν, ὡς αὖ τῷ σπερματι συγκεκραμένον, καὶ τούτῳ ἐν ζωῇ τῆς ἁρμονίας ἀποζῆναι μὴ δυναμένους. κατὰ τῦτο πατὴρ ἡμῶν ὁ Ἀδὰμ. ὁ ωρῶτος δ' ἄνθρωπος ἐκ γῆς, χοϊκός. Εἰ δὲ καὶ ἐκ ψυχικοῦ ἔσπειρεν ἢ ἐκ πνευματικοῦ καθαροῦ ἢ ὑλικοῦ, πρότερος ἂν ἴσοι καὶ δίκαιοι ἐγένοντο, καὶ ἐν πᾶσιν ἂν ἡ διδαχὴ ἦν.

Διὰ τοῦτο πολλοὶ μὲν οἱ ὑλικοὶ, οὐ πολλοὶ δὲ A
οἱ ψυχικοί· σπάνιοι δὲ οἱ πνευματικοί. Ὃ
μὲν οὖν πνευματικὸν, φύσει σωζόμενον· Ὃ
δὲ ψυχικὸν, αὐτεξούσιον ὂν, ἐπιτηδειότητα
ἔχει πρός τε πίστιν καὶ ἀφθαρσίαν, καὶ πρὸς
ἀπιστίαν καὶ φθορὰν, κατὰ τὴν οἰκείαν αἵρεσιν· Ὃ
δὲ ὑλικὸν, φύσει ἀπόλλυται. ὅταν οὖν τὰ
ψυχικὰ ἐγκεντρισθῇ τῇ καλλιελαίῳ εἰς πί-
στιν καὶ ἀφθαρσίαν, καὶ μετάσχῃ τῆς ποιότη-
τος τῆς ἐλαίας, καὶ ὅταν εἰσέλθῃ τὰ ἔθνη, τότε
οὕτω πᾶς Ισραήλ. Ισραὴλ δὲ ἀλληγορεῖται,
ὁ πνευματικὸς, ὁ ὀψόμενος τὸν Θεὸν, ὁ τοῦ B
πιστοῦ Αβραὰμ υἱὸς γνήσιος. ὁ ἐκ τῆς ἐλευ-
θέρας οὐχ ὁ κατὰ σάρκα, ὁ ἐκ τῆς δούλης
τῆς Αἰγυπτίας. γὰρ οὖν ἐκ τῶν γενῶν τῶν
τριῶν, τοῦ μὲν, μόρφωσις τοῦ πνευματικοῦ,
τοῦ δὲ, μετάθεσις τοῦ ψυχικοῦ, ἐκ δουλείας
εἰς ἐλευθερίαν. μετὰ τὴν τοῦ θανάτου τοίνυν βα-
σιλείαν, μεγάλην μὲν καὶ εὐπρόσωπον τὴν
ἐπαγγελίαν πεποιημένην, οὐδὲν δὲ ἧττον
Διακονίαν θανάτου γεγενημένην, πάσης ἀ-
πειπούσης ἀρχῆς καὶ θεότητος ὁ μέγας ἀγω-
νιστὴς Ιησοῦς Χριστὸς ἐν ἑαυτῷ δυνάμει τὴν
Εκκλησίαν ἀναλαβὼν, Ὃ ἐκλεκτὸν καὶ Ὃ C
κλητὸν, Ὃ μὲν παρὰ τῆς τεκούσης, Ὃ
πνευματικόν· Ὃ δὲ ἐκ τῆς οἰκονομίας, Ὃ
ψυχικὸν, ὃ ἀνέσωσεν καὶ ἀνήνεγκεν ἅπερ
ἀνέλαβεν, καὶ δι' αὐτῶν καὶ τὰ τούτοις ὁμοιοῦ-
σα. εἰ γὰρ ἡ ἀπαρχὴ ἁγία, καὶ Ὃ φύραμα·
εἰ ἡ ῥίζα ἁγία, καὶ οἱ κλάδοι. σπέρμα μὲν
οὖν πρῶτον παρὰ τῆς τεκούσης ἐνεδύσατο,
οὐ χωρισθεὶς ἀλλὰ χωρήσας αὐτὸ δυνάμει
ὁ κατὰ μικρὸν μορφοῦται διὰ γνώσεως· κατὰ δὲ
τὸν τόπον γενόμενος, εὗρεν Ιησοῦν Χριστὸν ἐν-
δύσασθαι τὴν προκεκηρυγμένον, ὃν κατήγ- D
γελλον οἱ προφῆται καὶ ὁ νόμος, ὄντα εἰκόνα
τοῦ Σωτῆρος. ἀλλὰ καὶ οὗτος ὁ ψυχικὸς Χρι-
στὸς, ὃν ἐνεδύσατο, ἀόρατος ἦν. ἔδει δὲ τὸν
εἰς κόσμον ἀφικνούμενον, ἐφ' ᾧτε ὀφθῆναι,
κρατηθῆναι, πολιτεύσασθαι, καὶ αἰσθητοῦ
σώματος ἀντέχεσθαι. σῶμα τοίνυν αὐτῷ, ὑ-
φάναι τῆς ἐκ τῆς ἀφανοῦς ψυχικῆς οὐσίας,
δυνάμει δὲ θείας ἐκ κατασκευῆς εἰς αἰσθη-
τὸν κόσμον ἀφιγμένον. Ὃ οὖν Πνεῦμα ἅγιον
ἐπελεύσεται ἐπὶ σὲ, τὴν τοῦ σώματος τοῦ Κυ-
ρίου λέγει. Δυνάμις δὲ ὑψίστου ἐπισκιά-
σει σοι, τὴν μόρφωσιν δηλοῖ τοῦ Θεοῦ, ἣ ἐνε-
τύπωσεν Ὃ σῶμα ἐν τῇ παρθένῳ. ὅτι μὲν
οὖν αὐτὸς ἕτερος ἦν ᾧ ἀνείληφεν, δῆλον ἐξ
ὧν ὁμολογεῖ, Εγὼ ἡ ζωὴ, ἐγὼ ἡ ἀλήθεια·
Εγὼ καὶ ὁ πατὴρ ἕν ἐσμεν. Ὃ δὲ πνευμα-
τικὸν ὃ ἀνείληφεν, καὶ Ὃ ψυχικὸν, οὕτως ἐμ-
φαίνει· Τὸ δὲ παιδίον ἤυξανεν καὶ προέκο-
πτεν σφόδρα. σοφίας μὲν γὰρ, Ὃ πνευματικὸν
δεῖξαι· μεγέθους δὲ, Ὃ ψυχικόν. Διὰ δὲ τῶν
ἐκρυέντων ἐκ τῆς πλευρᾶς, ἐδήλου τὰς
ἐκρύσεις τῶν παθῶν, ἀπὸ τῶν ἐμπαθῶν ἀ-
παθεῖς γενομένας τὰς οὐσίας σεσῶσθαι. καὶ ὅ-
ταν λέγῃ, Δεῖ τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἀποδο-
κιμασθῆναι, ὑβρισθῆναι, σταυρωθῆναι, ὡς B
περὶ ἀλλοῦ φαίνεται λέγων, δηλονότι τοῦ
ἐμπαθοῦς. Καὶ προάξω ὑμᾶς, λέγει, τῇ
τρίτῃ τῶν ἡμερῶν εἰς τὴν Γαλιλαίαν. αὐτὸς
γὰρ προάγει πάντα, καὶ τὴν ἀφανῶς σωζο-
μένην ψυχὴν ἀναστήσειν ἠνίσσετο καὶ ἀποκα-
ταστήσειν οὗ νῦν προάγει. ἀπέθανεν δὲ, ἀπο-
στάντος τοῦ καταβάντος ἐπ' αὐτῷ ἐπὶ τῷ Ιορ-
δάνῃ πνεύματος, οὐκ ἰδίᾳ γενομένου, ἀλλὰ
συσταλέντος, ἵνα καὶ ἐνεργήσῃ ὁ θάνατος· ἐπεὶ
πῶς τῆς ζωῆς παρούσης ἐν αὐτῷ, ἀπέθανε
Ὃ σῶμα· οὕτω γὰρ ἂν καὶ αὐτοῦ τοῦ Σω- C
τῆρος ὁ θάνατος ἐκράτησεν ἄν. ὅπερ ἄτοπον.
δόλῳ δὲ ὁ θάνατος κατεστρατηγήθη· ἀποθα-
νόντος γὰρ τοῦ σώματος καὶ κρατήσαντος αὐτὸν
τοῦ θανάτου, ἀναστείλας τὴν ἐπελθοῦσαν ἀκ-
τῖνα τῆς δυνάμεως ὁ σωτὴρ, ἀπείλεσε μὲν
τὸν θάνατον· Ὃ δὲ θνητὸν σῶμα ἀποβαλὼν
πάθη ἀνέστησεν. τὰ ψυχικὰ μὲν οὖν οὕτως
ἀνίσταται καὶ ἀνασώζεται· πιστεύσαντα δὲ τὰ
πνευματικὰ ὑπὲρ ἐκεῖνα σώζεται, ἐνδύ-
ματα γάμων, τὰς ψυχὰς λαβόντα. κάθη-
μὲν οὖν ὁ ψυχικὸς Χριστὸς ἐν δεξιᾷ τοῦ
δημιουργοῦ· καθὸ καὶ ὁ Δαβὶδ λέγει, Κάθου D
ἐκ δεξιῶν μου, καὶ τὰ ἑξῆς. κάθηται δὲ
μέχρι συντελείας, ἵνα ἴδωσιν εἰς ὃν ἐξε-
κέντησαν. ἐξεκέντησαν δὲ Ὃ φαινόμενον, ὃ
ἦν σὰρξ τοῦ ψυχικοῦ. Ὀστοῦν γὰρ αὐτοῦ οὐ
συντριβήσεται, φησί· καθάπερ ἐπὶ τοῦ Α-
δὰμ τὴν ψυχὴν ὀστοῦν ἠλληγόρησεν ἡ προ-
φητεία. αὐτὴ γὰρ ἡ ψυχὴ τοῦ Χριστοῦ, πά-
σχοντος τοῦ σώματος, ἑαυτὴν εἰς τὰς χεῖρας
τοῦ πατρὸς παρακατέθετο. Ὃ δ' ἐν τῷ ὀ-
στέῳ πνευματικὸν, οὐκ ἔτι παρακατατίθεται
ἀλλ' αὐτὸς σώζει. ἡ μὲν οὖν τῶν πνευμα-
τικῶν ἀνάπαυσις, ἐν κυριακῇ ἐν ὀγδοά-
δι· ἡ κυριακὴ ὀνομάζεται· παρὰ τῇ μητρὶ

ἔχοντα ταῖς ψυχαῖς τὰ ἐνδύματα, ἄχρι σωτελείας· αἱ δὲ ἀλλότριαι ψυχαί, τοῦ παρὰ τοῦ δημιουργοῦ· πρὸς ἃ τὴν σωτέλειαν ἀναχωροῦσι καὶ αὖται εἰς ἐδδοάδα. εἶτα ὁ δεῖπνον τοῦ γάμου, κοινὸν πάντων τῶν σωζομένων, ἄχρις ἂν ἀπισωθῇ πάντα καὶ ἀγήρατα γένηται. ὃ δὴ ἐντεῦθεν ἀποθέμενα τὰ πνευματικὰ ταῖς ψυχαῖς, ἅμα τῇ μητρὶ κομιζόμενα καὶ αὐταὶ τοῖς νυμφίοις τοῖς ἀϊδίοις ἑαυτῶν, εἰς τὸν νυμφῶνα ἐντὸς τοῦ ὄρου εἰσίασι, καὶ πρὸς τὴν τοῦ πνεύματος ὄψιν ἔρχονται ἀϊδίως νοεραὶ γενόμεναι, εἰς τοὺς νοεροὺς καὶ ἀϊδίους γάμους τῆς συζυγίας. ὁ δὴ τοῦ δείπνου μὲν ἀρχιτρίκλινος, τοῦ γάμου δὲ παράνυμφος, τοῦ νυμφίου δὲ φίλος, ἕως ἐμπεσὼν τοῦ νυμφῶνος, ἀκούων τῆς φωνῆς τοῦ νυμφίου, χαρᾷ χαίρει. τοῦτο αὐτοῦ τὸ πλήρωμα τῆς χαρᾶς καὶ τῆς ἀναπαύσεως. ὁ Σωτὴρ τοῖς Ἀποστόλοις ἐδίδαξεν, τὰ μὲν πρῶτα, τυπικῶς καὶ μυστικῶς· τὰ δὲ ὕστερα, παραβολικῶς καὶ αἰνιγματωδῶς· τὰ δὲ τελεία, σαφῶς καὶ γυμνῶς καὶ μόνας. Ὅτε ἦλθε τὸ τῆς ὥρας, φησὶν ὁ Ἀπόστολος, ὥσπερ ἔξω τοῦ σώματος ἤδη λαλῶν. σάρκα δὲ οὐ λέγει αὐτὸν φησὶν ἐκείνην τὴν ἀνθέντα, τὴν ἀπὸ τῆς νέας γυναικὸς παρθενίαν. καὶ ὅταν ὁ Σωτὴρ πρὸς Σαλώμην λέγῃ, μέλλει τότε εἶναι θάνατον, ἄχρις ἂν αἱ γυναῖκες τέκνωσιν, οὐ τὴν ἡδονὴν κακίζων ἔλεγεν, ἀναίσχυντον οὖσαν ἀπὸ τὴν σωτηρίαν τῶν πιστευόντων· δεῖ γὰρ εἶναι τὴν ἡδονὴν ταύτην, ἄχρις ἂν τὸ σπέρμα προσενεχθῇ ὃ προελελογισμένον· ἀλλὰ πρὸς τῆς νέας γνησίας αἰνίττεται, ἧς τὰ πάθη κτίσις γέγονεν, τῆς γὰρ ταῖς ἀμόρφοις οὐσίαις προβαλλούσης· διὸ καὶ ὁ Κύριος κατῆλθεν, ἵνα μὴ τοῦ πάθους ἡμᾶς ἀποπαύσῃ, ἑαυτὸν δὲ εἰσποιησάμενος. ἄχρι μὲν γὰρ ἦλθε τῆς γνησίας μήτρας τέκνα, ὡς δὲ αἰχμαλῶτος συζυγίας, ἀπελθεῖν καὶ νήπια καὶ ἄφρονα καὶ ἀσθενῆ καὶ ἄμορφα, οἷς σκηνώματα προσενεχθέντα, τῆς γυναικὸς ἦλθε τέκνα· ἐνδὺς δὲ τοῦ Σωτῆρος μορφωθέντες, ἀνδρὸς καὶ νυμφῶνος γεγόναμεν τέκνα. ἡ εἰμαρμένη ὅτι σωόδους πολλοὺς καὶ ἀναντίων δυνάμεων· αὗται δέ εἰσιν ἀόρατοι καὶ ἀφανεῖς, ὑπερπτόμενοι τὸν τῶν ἀέρων φόβον, καὶ διὰ ἐκείνων πο-

λιτευόμενοι. καθὸ γὰρ ἕκαστον αὐτῶν ἔφθακεν τῇ τοῦ κόσμου κινήσει σωματωθέν, τῶν κατ' αὐτὸν τὸν ῥοπὴν γεννωμένων εἴληχεν τὴν ὑπηρεσίαν, ὡς αὐτοῦ τέκνον, διὸ τῶν ἀπλανῶν ζώων καὶ πλανωμένων ἄστρων αἱ ὑπὸ τούτων ἀόρατοι δυνάμεις ἐποχούμεναι, ταμιεύονται ταῖς γενέσεις καὶ προσκοπαῖς· τὰ δὲ ἄστρα, αὐτὰ μὲν οὐδὲν ποιεῖ, δείκνυσι δὲ τὴν ἐνέργειαν τῶν κυρίων δυνάμεων, ὥσπερ καὶ ἡ τῶν ὀρνίθων πτῆσις σημαίνει τι, οὐχὶ ποιεῖ. τὰ τοίνυν δεκαδύο ζῴδια, καὶ οἱ τούτων ὑπάρχοντες ἑπτὰ ἀστέρες, τότε μὲν συνοδεύοντες, ποτὲ δὲ ὑπαπτώντες, αἰματέλλοντες οὗτοι, πρὸς τῶν δυνάμεων κινούμενοι κίνησιν τῆς οὐσίας δηλοῦσιν εἰς γένεσιν τῶν ζώων, καὶ τὴν τῶν εἰσιόντων ὄψιν. ἀλλοφεεῖς δή εἰσιν· καὶ οἱ ἀστέρες, καὶ αἱ δυνάμεις· ἀγαθοποιοί, κακοποιοί· δεξιοί, ἀριστεροί· ὧν κοινὸν ὃ πικτόμενον, ἕκαστον δὲ αὐτῶν γνῶναι τὸν ἴδιον, τῆς δυναστεύοντος τὰ κατὰ φύσιν ἀποτελοῦντος. ὃ μὲν ἀρχή· ὃ δὲ, ὅτι τέλος, ἀπὸ ταύτης τῆς στάσεως καὶ μάχης τῶν δυνάμεων ὁ Κύριος ἡμᾶς ῥύεται, καὶ παρέχει τὴν εἰρήνην ἀπὸ τῆς τῶν δυνάμεων καὶ τῆς τῶν ἀϊδίων παραταξέως, ἵνα οἱ μὲν, ὑπὲρ ἡμῶν, οἱ δὲ, καθ' ἡμῶν παραταξάμενοι. οἱ μὲν γὰρ, γραπτώσαις ἐοίκασι, συμμαχοῦντες ἡμῖν, ὡς αἱ ὑπηρέται Θεοῦ· οἱ δὲ, ληξαῖς· ὁ γὰρ πονηρὸς οὐ παρὰ βασιλέως ἐζώσθη λαοῖν τὴν μάχαιραν, ἐκεῖνος δὲ ἀπονοίας ἀφάσας. ἀλλὰ δὴ τοὺς ἀντικειμένους, οἱ ἀλλὰ τοῦ σώματος, καὶ τῶν ἐκτὸς ὑπερβατένουσι τῆς ψυχῆς, καὶ ἐπεχειρήζουσιν εἰς δουλείαν· οἱ δὲ δεξιοὶ, οὐκ εἰσὶν ἱκανοὶ παραλογιδωῶντες σώζειν καὶ φυλάσσειν ἡμᾶς. οὐ γὰρ εἰσὶ τέλειον πρόνοιαν, ὥσπερ ὁ ἀγαθὸς ποιμήν· ἀλλὰ μισθωτοὶ παραπλήσιος ἕκαστος, τὸν λύκον ὁρῶντι προσιόντα καὶ φεύγοντι, καὶ οὐ προθύμως τὴν ψυχὴν ὑπὲρ τῶν ἰδίων προβάτων ὑπαδιδόναι. πρὸς ἃ δὲ καὶ ὁ αὐθέρπος, ὑπὲρ οὗ ἡ μάχη, ἀθανὲς ὂν ζῶον, ὑπεπίφορόν ὅτι πρὸς τὸ χεῖρον ἐν τοῖς μισοῦσι συλλαμβανόμενον· ὅθεν καὶ πλείω τὰ κακὰ ὑπαρχὴ αὐτῷ. διὰ τοῦτο ὁ Κύριος καταλλαγὴν εἰρηνικὴν ποιήσων τοῖς ἀπ' οὐρανοῦ,

οὐ τοῖς ἀπὸ γῆς, ὥς φησιν ὁ Ἀπόστολος, Εἰρήνη ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ δόξα ἐν ὑψίστοις. Διὰ τοῦτο ἀνέτειλεν ξένος ἀστὴρ καὶ καινὸς, καταλύων τὴν παλαιὰν ἀστροθεσίαν, καινῷ φωτὶ, οὐ κοσμικῷ λαμπόμενος, ὁ καινὰς ὁδοὺς καὶ σωτηρίους τρεπόμενος· αὐτὸς ὁ Κύριος ἀνθρώπων ὁδηγὸς, ὁ κατελθὼν εἰς γῆν, ἵνα μεταθῇ τοὺς εἰς τὸν Χριστὸν πιστεύσαντας ἀπὸ τῆς εἱμαρμένης εἰς τὴν ἐκείνου προνοίαν. ὅτι δέ ἐστι, φασὶν, εἱμαρμένη, τοῖς ἄλλοις τὰ ἀποτελέσματα προλεγόμενα δείκνυσιν· ἐναργὴς δὲ ἀπόδειξις καὶ ἡ τῶν μαθημάτων θεωρία. αὐτικὰ οἱ μάγοι οὐ μόνον εἶδον τὸν ἀστέρα τοῦ Κυρίου, ἀλλὰ καὶ τὸ ἀληθὲς ἔγνωσαν ὅτι βασιλεὺς ἐτέχθη, καὶ ὧν βασιλεὺς· ὅτι θεοσεβῶν· τότε Ἰουδαῖοι μόνοι διαβόητοι ἦσαν ἐπὶ θεοσεβείᾳ. Διὰ τοῦτο γὰρ καὶ ὁ σωτὴρ πρὸς θεοσεβεῖς κατιὼν, ἐπὶ τούτους ἦλθεν πρώτους, τοὺς τότε ἐπὶ θεοσεβείᾳ δόξαν ἀποφερομένους· ὡς οὖν ἡ γέννησις τοῦ Σωτῆρος γενέσεως ἡμᾶς καὶ εἱμαρμένης ἐξέλαβεν, οὕτως καὶ τὸ βάπτισμα αὐτοῦ πυρὸς ἡμᾶς ἐξείλετο, καὶ τὸ πάθος πάθους, ἵνα κατὰ πάντα ἀκολουθήσωμεν αὐτῷ. ὁ γὰρ εἰς Θεὸν βαπτισθεὶς, εἰς Θεὸν ἐχώρησεν, καὶ εἴληφεν ἐξουσίαν ἐπάνω σκορπίων καὶ ὄφεων περιπατεῖν, τῶν δυνάμεων τῶν πονηρῶν. καὶ τοῖς Ἀποστόλοις ἐντέλλεται, Περιϊόντες κηρύσσετε, καὶ τοὺς πιστεύοντας βαπτίζετε εἰς ὄνομα πατρὸς καὶ υἱοῦ καὶ ἁγίου πνεύματος· εἰς οὓς ἀναγεννώμεθα, τῶν λοιπῶν δυνάμεων ἁπασῶν ὑπεράνω γινόμενοι. Ταύτῃ θάνατος καὶ τέλος λέγεται τοῦ παλαιοῦ βίου τὸ βάπτισμα, ἀποτασσομένων ἡμῶν ταῖς πονηραῖς ἀρχαῖς· ζωὴ δὲ κατὰ Χριστὸν, ἧς μόνος αὐτὸς κυριεύει. ἡ δύναμις δὲ τῆς μεταβολῆς τοῦ βαπτισθέντος, οὐ περὶ τὸ σῶμα· ὁ αὐτὸς γὰρ ἀναβαίνει· ἀλλὰ περὶ ψυχήν. αὐτίκα δοῦλος Θεοῦ ἅμα τῷ ἀνελθεῖν τοῦ βαπτίσματος, καὶ πρὸς τῶν ἀκαθάρτων λέγεται πνευματικὸς, καὶ εἰς ὃν πρὸ ὀλίγου ἐνήργουν, τοῦτον ἤδη φρίσσουσιν· μέχρι τοῦ βαπτίσματος οὖν ἡ εἱμαρμένη, φασὶν, ἀληθής· μετὰ δὲ τοῦτο οὐκ ἔτι ἀληθεύουσιν οἱ ἀστρολόγοι. ἔστιν δὲ οὐ τὸ λουτρὸν μόνον τὸ ἐλευθεροῦν, ἀλλὰ καὶ ἡ γνῶσις· τίνες ἦμεν, τί γεγόναμεν· ποῦ ἦμεν, ἢ ποῦ ἐνεβλήθημεν· ποῦ σπεύδομεν, πόθεν λυτρούμεθα· τί γέννησις, τί ἀναγέννησις. ἕως οὖν ἀμόρφωτον, φασὶν, ἔτι τὸ σπέρμα, θηλείας ἐστὶ τέκνον· μορφωθὲν δὲ, μετετέθη εἰς ἄνδρα, καὶ υἱὸς νυμφίου γένος, οὐκ ἔτι ἀσθενὴς καὶ τοῖς κοσμικοῖς ὑποκείμενος ὁρατοῖς τε καὶ ἀοράτοις· ἀλλ' ἀνδρωθεὶς, ἄρρην γένος καρπός. ὃν γεννᾷ ἡ μήτηρ, εἰς θάνατον ἄγεται καὶ εἰς κόσμον· ὃν δὲ ἀναγεννᾷ Χριστὸς, εἰς ζωὴν μετατίθεται εἰς ὀγδοάθα· καὶ ἀποθνήσκουσιν μὲν τῷ κόσμῳ, ζῶσι δὲ τῷ Θεῷ, ἵνα θάνατος θανάτῳ λυθῇ, ἀναστάσει δὲ ἡ φθορά. Διὰ γὰρ πατρὸς καὶ υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος σφραγισθεὶς, ἀνεπίληπτός ἐστι πάσῃ τῇ ἀλλῃ δυνάμει· καὶ διὰ τριῶν ὀνομάτων, πάσης τῆς ἐν φθορᾷ τριάδος ἀπηλλάγη· φορέσας τὴν εἰκόνα τοῦ χοϊκοῦ, τότε φορεῖ τὴν εἰκόνα τοῦ ἐπουρανίου. τοῦ πυρὸς τὸ μὲν σωματικὸν, σωματικὸν ἅπτεται πάντων. τὸ δὲ καθαρὸν καὶ ἀσώματον, ἀσωματικὸν φασὶν ἅπτεσθαι, οἷα δαιμόνων, ἀγγέλων τῆς πονηρίας, αὐτοῦ τοῦ διαβόλου. οὕτως ἐστὶ τὸ ἐπ' οὐρανὸν πῦρ δισσὸν τὴν φύσιν· τὸ μὲν, νοητόν· τὸ δὲ, αἰσθητόν. καὶ τὸ βάπτισμα οὖν διπλοῦν ἀναλόγως. τὸ μὲν, αἰσθητὸν, δι' ὕδατος, τοῦ αἰσθητοῦ πυρὸς σβεστήριον. τὸ δὲ, νοητὸν διὰ πνεύματος, τοῦ νοητοῦ πυρὸς ἀλεξητήριον. καὶ τὸ σωματικὸν πνεῦμα, τοῦ αἰσθητοῦ πυρὸς τροφὴ καὶ ὑπέκκαυμα γένος, ὀλίγον ὄν· πλεῖον δὲ γενόμενον, σβεστήριον πέφυκεν· τὸ δὲ ἄνωθεν δοθὲν ἡμῖν πνεῦμα, ἀσώματον ὄν, οὐ στοιχείων μόνων, ἀλλὰ καὶ δυνάμεων κρατεῖ καὶ ἀρχῶν πονηρῶν. καὶ ὁ αὐτὸς καὶ τὸ ἔλαιον ἁγιάζεται τῇ δυνάμει τοῦ ὀνόματος, οὐ τὰ αὐτὰ ὄντα κατὰ τὸ φαινόμενον οἷα ἐλήφθη, ἀλλὰ δυνάμει εἰς δύναμιν πνευματικὴν μεταβέβληται. οὕτως καὶ τὸ ὕδωρ καὶ τὸ ἐξορκιζόμενον καὶ τὸ βάπτισμα γινόμενον, οὐ μόνον χωρεῖ τὸ χεῖρον, ἀλλὰ καὶ ἁγιασμὸν προσλαμβάνει. ἐπὶ τὸ βάπτισμα χαίροντας ἔρχεσθαι προσῆκεν. ἀλλ' ἐπεὶ πολλάκις συγκαταβαίνει τισὶ καὶ ἀκάθαρτα πνεύματα παρακολουθοῦντα, καὶ τυχόντα μετὰ τοῦ ἀνθρώπου τῆς σφραγίδος, ἀνίατα τοῦ λοιποῦ γένος, ἃ τῇ χάρᾳ συμπλέκεται φόβος, ἵνα τις μόνος καθαρὸς αὐτὸς κατέλθη.

Διὰ

διὰ τοῦτο νηστεῖαι, δεήσεις, εὐχαὶ, χειρῶν γονυκλισίαι, ὅτι ψυχὴ ἐκ κόσμου καὶ ἐκ στόματος λεόντων ἀνασώζεται· διὸ καὶ πειρασμοὶ εὐθέως, ἀγανακτούντων τῶν ἀφ' ὧν ἀφῃρέθη. κἂν τις φέρῃ προειδὼς, τά γε ἔξω σαλεύουσιν. αὐτίκα ὁ Κύριος μετὰ τὸ βάπτισμα σαλεύεται εἰς ἡμέτερον τύπον, καὶ γὰρ πρῶτον μετὰ θηρίων ἐν τῇ ἐρήμῳ· εἶτα κρατήσας τούτων καὶ τοῦ ἄρχοντος αὐτῶν, ὡς ἂν ἤδη βασιλεὺς ἀληθὴς, ὑπ' ἀγγέλων ἤδη διακονεῖται. ὁ γὰρ ἀγγέλων ἐν σαρκὶ κρατήσας, εὐλόγως ὑπ' ἀγγέλων ἤδη δουλεύεται. δεῖ οὖν ὡπλίσθαι τοῖς κυριακοῖς ὅπλοις, ἔχοντας τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχὴν ἄτρωτον, ὅπλοις σβέσαι τὰ βέλη τοῦ διαβόλου δυναμένοις, ὥς φησιν ὁ Ἀπόστολος. ἐπὶ τοῦ προκομισθέντος νομίσματος ὁ Κύριος εἶπεν, οὐ Τίνος τὸ κτῆμα, ἀλλὰ, Τίνος ἡ εἰκὼν καὶ ἡ ἐπιγραφή; Καίσαρος. ἵνα οὖ ἐστιν, ἐκείνῳ δοθῇ. οὕτως καὶ ὁ πιστός· ἐπιγραφὴν μὲν ἔχει διὰ Χριστοῦ τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ· τὸ δὲ πνεῦμα, ὡς εἰκόνα· καὶ τὰ ἄλογα ζῶα διὰ σφραγίδος δείκνυσι τίνος ἐστὶν ἕκαστον, καὶ ἐκ τῆς σφραγίδος ἐκδικεῖται. οὕτως καὶ ἡ ψυχὴ ἡ πιστὴ, τὸ τῆς ἀληθείας λαβοῦσα σφράγισμα, τὰ στίγματα τοῦ Χριστοῦ περιφέρει· οὗτοί εἰσιν τὰ παιδία τὰ ἤδη ἐν τῇ κοίτῃ συναναπαυόμενα, καὶ αἱ παρθένοι αἱ φρόνιμοι, αἷς αἱ λοιπαὶ αἱ μελλοῦσαι οὐ συνεισῆλθον εἰς τὰ ἡτοιμασμένα ἀγαθὰ, εἰς ἃ ἐπιθυμοῦσιν ἄγγελοι παρακύψαι.

ΕΚ ΤΩΝ ΠΡΟΦΗΤΙΚΩΝ ἐκλογαί.

Οἱ ἀμφὶ τὸν Σεδράχ, Μισάκ, Ἀβδεναγὼ, ἐν τῇ καμίνῳ τοῦ πυρὸς ὑμνοῦντες τὸν Θεὸν, λέγουσιν, Εὐλογεῖτε οἱ οὐρανοὶ τὸν Κύριον· ὑμνεῖτε καὶ ὑπερυψοῦτε αὐτὸν εἰς τοὺς αἰῶνας. εἶτα, Εὐλογεῖτε ἄγγελοι τὸν Κύριον· εἶτα, Εὐλογεῖτε καὶ πάντα τὰ ἐπάνω τοῦ οὐρανοῦ τὸν Κύριον. οὕτως ἐπὶ δυνάμεων τάσσουσιν αἱ γραφαὶ καθαρῶν τοὺς οὐρανοὺς καὶ τὰ ὕδατα, ὡς καὶ

A ἐπὶ τῇ γενέσει δηλοῦται. εἰκότως οὖν ποικίλως τῆς δυνάμεως ὀνομαζομένης, ἐπαγει Δανιήλ. Εὐλογείτω πᾶσα δύναμις τὸν Κύριον· εἶτα ἐφεξῆς, Εὐλογεῖτε Ἥλιος καὶ Σελήνη τὸν Κύριον· καὶ, Εὐλογεῖτε τὰ ἄστρα τοῦ οὐρανοῦ τὸν Κύριον· εὐλογεῖτε πάντες οἱ σεβόμενοι Κύριον· τὸν Θεὸν τῶν θεῶν ὑμνεῖτε καὶ ἐξομολογεῖσθε, ὅτι εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας τὸ ἔλεος αὐτοῦ· ἐν τῷ Δανιὴλ γέγραπται, τῶν τριῶν παίδων ἐν τῇ καμίνῳ ὑμνούντων. Εὐλογημένος εἶ ὁ

B βλέπων ἀβύσσους, καθήμενος ἐπὶ Χερουβὶμ, ὁ Δανιὴλ λέγει, ὁμοδόξων τῷ Ἐνὼχ, τῷ εἰρηκότι, Καὶ εἶδον τὰς ὕλας πάσας· ἄβυσσος γὰρ, τὸ ἀπεράτωτον κατὰ τὴν ἰδίαν ὑπόστασιν, περαιούμενον δὲ τῇ δυνάμει τοῦ Θεοῦ. αἱ τοίνυν οὐσίαι ὑλικαὶ, ἀφ' ὧν τὰ ἐπὶ μέρους γένη καὶ τὰ τούτων εἴδη γάρ, ἄβυσσοι εἴρηνται· ἐπεὶ μόνον τὸ ὕδωρ οὐκ ἂν εἶπεν ἄβυσσον. καί τοι καὶ ὕδωρ ἄβυσσος ἡ ὕλη ἀλληγορεῖται. Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, τὰ γήϊνα καὶ τὰ οὐράνια. ὅτι δὲ τοῦτο ἀληθὲς, εἶπεν ὁ Κύριος πρὸς Ὡσηὲ, Βάδιζε, λάβε σεαυτῷ γυναῖκα πορνείας, καὶ τέκνα πορνείας·

C διότι ἐκπορνεύουσα ἐκπορνεύσει ἡ γῆ ἐπὶ ὄπισθεν τοῦ Κυρίου. οὐ γὰρ τὸ στοιχεῖον λέγει, ἀλλὰ τοὺς ἐπὶ τῷ στοιχείῳ, τοὺς γηγενὲς φρόνημα ἔχοντας, ὅτι δὲ ἀρχὴ ὁ υἱὸς, Ὡσηὲ διδάσκει σαφῶς· Καὶ ἔσται, ἐν τῷ τόπῳ οὗ ἐρρέθη αὐτοῖς, Οὐ λαός μου ὑμεῖς, κληθήσονται καὶ αὐτοὶ υἱοὶ Θεοῦ ζῶντος, καὶ συναχθήσονται οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ ἐπιτοαυτὸ, καὶ θήσονται ἑαυτοῖς ἀρχὴν μίαν, καὶ ἀναβήσονται ἐκ τῆς γῆς· ὅτι μεγάλη ἡμέρα τοῦ Ἰσραήλ. ᾧ γὰρ τις πιστεύει, τοῦτον αἱ-

D ρεῖται. πιστεύει δέ τις τῷ υἱῷ, ὅς ἐστιν ἀρχή. διὸ καὶ προσεῖπεν· Τοὺς δὲ υἱοὺς Ἰούδα ἐλεήσω, καὶ σώσω ἐν κυρίῳ θεῷ αὐτῶν. Σωτὴρ δὲ ὁ σώζων, υἱὸς τοῦ Θεοῦ. οὗτος ἀρὰ ἡ ἀρχή. δι' Ὡσηὲ τὸ πνεῦμα, Ἐγὼ δὲ παιδευτὴς ἡμῶν, φησί· σαλπίσατε σάλπιγγι ἐπὶ τοὺς βουνοὺς Κυρίου· ἠχήσατε ἐπὶ τῶν ὑψηλῶν· καὶ μή τι αὐτὸ τὸ βάπτισμα, ἀναγεννήσεως ὑπάρχον σημεῖον, τῆς ὕλης ἐστὶν ἔκβασις, διὰ τῆς τοῦ Σωτῆρος διδασκαλίας μεγάλου καὶ σφοδροῦ ῥεύματος ἀεὶ φερομένου καὶ παραφέροντος ἡμᾶς· ἐξάγων

οὖν τῆς ἀταξίας ἡμᾶς ὁ Κύριος, φωτίζει, εἰς τῷ φῶς ἄγων τὸ ἄσκιον, καὶ οὐκ ἔτι ὑλικόν. τοῦτον τὸν ποταμὸν τῆς ὕλης καὶ τὴν θάλασσαν διέκοψαν καὶ διέστησαν δυνάμει Κυρίου προφῆται δύο· περατουμένης τῆς ὕλης καθ' ἑκάτερον διάστημα ὕδατος, βουλήσει τοῦ Θεοῦ, διυπηρέτουν καθαροὶ στρατηγοὶ ἄμφω, δι' ὧν ἐστιστεύθη τὰ σημεῖα, ἵνα δὴ ὁ δίκαιος ἐκ τῆς ὕλης γένηται, δι' αὐτῆς ὁδεύσας τὰ πρῶτα. θατέρῳ μὲν γε τῶν στρατηγῶν, καὶ τοὔνομα τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἐπεβέβλητο. αὐτίκα δι' ὕδατος καὶ πνεύματος ἡ ἀναγέννησις, καθάπερ καὶ ἡ πᾶσα γένεσις. Πνεῦμα γὰρ Θεοῦ ἐπεφέρετο τῇ ἀβύσσῳ. καὶ διὰ τοῦτο ὁ σωτὴρ ἐβαπτίσατο, μὴ χρήζων αὐτὸς, ἵνα τοῖς ἀναγεννωμένοις τὸ πᾶν ὕδωρ ἁγιάσῃ. ταύτῃ τοι οὐ μόνον τὸ σῶμα, ἀλλὰ καὶ τὴν ψυχὴν καθαιρόμεθα. σημεῖον γοῦν, τοῦ καὶ τὰ ἀόρατα ἡμῶν ἁγιάζεσθαι, τὸ καὶ πνεύματα ἀκάθαρτα συμπεπλεγμένα τῇ ψυχῇ διϋλίζεσθαι ἀπὸ τῆς γενέσεως τῆς καινῆς τε καὶ πνευματικῆς. Ὕδωρ ἐπάνω τοῦ οὐρανοῦ· ἐπεὶ τὸ βάπτισμα γίνεται δι' ὕδατος καὶ πνεύματος, ἀλεξητήριον ὂν πυρὸς τοῦ δισσοῦ, τοῦ τε τῶν ἀοράτων ἁπτομένου, καὶ τοῦ τῶν ὁρατῶν· ἀνάγκη καὶ τοῦ ὕδατος τὸ μέν τι νοητὸν, τὸ δὲ αἰσθητὸν ὑπάρχον, ἀλεξητήριον τῆς διπλόης τοῦ πυρός· καὶ τὸ μὲν ἐπίγειον ὕδωρ, τὸ σῶμα ἀπορρύπτει· τὸ δὲ ἐπουράνιον ὕδωρ, διὰ τὸ εἶναι νοητὸν καὶ ἀόρατον, πνεῦμα ἀλληγορεῖται ἅγιον, τῶν ἀοράτων καθαρτικὸν, οἷον τοῦ πνεύματος ὕδωρ, ὥσπερ ἐκεῖνο τοῦ σώματος, ὁ Θεὸς καὶ τὸν φόβον τῇ ἀγαθότητι συνέμιξεν δι' ἀγαθότητα. τὸ γὰρ συμφέρον ἑκάστῳ, τοῦτο ἤδη παρέχει, ὡς ἰατρὸς ἀῤῥωστοῦντι, ὡς πατὴρ ἀτακτοῦντι τῷ παιδί. ὁ γὰρ φειδόμενος τῆς βακτηρίας αὐτοῦ, μισεῖ τὸν υἱὸν αὐτοῦ. καὶ ὁ Κύριος δὲ, καὶ οἱ Ἀπόστολοι αὐτοῦ, ἐν φόβῳ καὶ πόνοις ἀνεστράφησαν. ὅταν οὖν πιστοῦ σώματος ᾖ, ἢ δι' ἁμάρτημά τι προημαρτημένον ἐπιτιμῶντος τοῦ Κυρίου, ἢ διὰ μέλοντα προφυλαξαμένου, ἢ καὶ κατ' ἐνέργειαν προσβολὴν ἔξωθεν γινομένην, οὐ κωλύσαντος, διά τι χρήσιμον καὶ αὐτῷ καὶ τοῖς πέλας παραδείγματος χάριν. ἤδη δὲ οἱ ἐν σαθρῷ

A οἰκοῦντες σώματι, καθάπερ ἐν πλοίῳ πλέοντες παλαιῷ, οὐκ εἰσὶν ὕπτοι, ἀλλ' ἀεὶ εὔχονται, ἀνατεταμένοι πρὸς τὸν Θεόν. οἱ πρεσβύτεροι σφόδρα ἤχθοντο, εἰ μὴ ὅτι πάσχοιεν κατὰ τὸ σῶμα ἑκάστοτε· ἐφοβοῦντο γὰρ μή πως ἐνταῦθα οὐ κομιζόμενοι τὰ ἐπίχειρα τῶν ἁμαρτημάτων, ἃ πολλὰ τοῖς ἐν σαρκὶ κατ' ἄγνοιαν παρακολουθεῖ, ἀθρόαν ἐκεῖ κομίσονται τὴν δίκην· ὥστε ἐνθάδε θεραπεύεσθαι ἠξίουν. φοβητέον ἄρα οὐχὶ νόσον τὴν ἔξωθεν, ἀλλὰ τὰ ἁμαρτήματα, δι' ἃ ἡ νόσος· καὶ νόσον ψυ-
B χῆς, οὐ σώματος· ὅτι πᾶσα σὰρξ χόρτος· τὰ δὲ σωματικὰ καὶ τὰ ἐκτὸς καλὰ, πρόσκαιρα· τὰ δὲ μὴ βλεπόμενα, αἰώνια. τὰ τῆς γνώσεως, τὰ μὲν, ἤδη μετέχομεν· τὰ δὲ, δι' ὧν ἔχομεν, βεβαίως ἐλπίζομεν· οὔτε γὰρ πᾶν κεκομίσμεθα, οὔτε παντὸς ὑστεροῦμεν· ἀλλ' οἷον ἀῤῥαβῶνα τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν καὶ τοῦ πατρῴου πλούτου προσειλήφαμεν· τὰ δὲ ἐφόδια τῆς κυριακῆς ὁδοῦ, οἱ μακαρισμοὶ τοῦ Κυρίου. Ζητεῖτε γὰρ, εἶπεν, καὶ μεριμνᾶτε τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, καὶ ταῦτα πάντα
C προστεθήσεται ὑμῖν· οἶδεν γὰρ ὁ πατὴρ ὧν χρείαν ἔχετε. οὕτως οὐ μόνον τὰς ἀσχολίας, ἀλλὰ καὶ τὰς φροντίδας περιγράφει. Οὐ γὰρ τῇ ἡλικίᾳ, φησὶν, ἐκ τοῦ φροντίζειν προσθεῖναί τι δύνασθε. ὁ γὰρ Θεὸς οἶδεν σαφῶς, τίνα μὲν ἡμῖν ἔχειν, τίνων δὲ ἀπορεῖν συμφέρει. κενώσαντας οὖν σφᾶς αὐτοὺς τῶν κοσμικῶν φροντίδων, ἀξιοῖ πληροῦσθαι τῆς εἰς Θεόν. ἡμεῖς γὰρ στενάζομεν, ἐπενδύσασθαι ποθοῦντες τὰ ἄφθαρτα, πρὶν ἐκδύσασθαι τὴν φθοράν. ἐπιχεομένης γὰρ τῆς πίστεως, ἀπορεῖ ἡ ἀπιστία.
D ὁμοίως καὶ ἐπὶ γνώσεως καὶ δικαιοσύνης. οὐ χρὴ οὖν μόνον κενῶσαι τὴν ψυχὴν, ἀλλὰ καὶ πληρῶσαι Θεοῦ. οὔτε γὰρ ἔτι κακὸν, ἐπεὶ πέπαυται· οὔτε δὴ ἀγαθὸν, ἐπεὶ μηδέπω εἴληφεν· τὸ δὲ μήτε ἀγαθὸν μήτε κακὸν, οὐδέν ἐστιν. ἐπάνεισι γὰρ εἰς τὸν κεκαθαρμένον οἶκον καὶ κενὸν, ἐὰν μηδὲν τῶν σωτηρίων ἐμβληθῇ, τὸ προενοικῆσαν ἀκάθαρτον πνεῦμα, συμπαραλαμβάνον ἄλλα ἑπτὰ ἀκάθαρτα πνεύματα. διὸ κενώσαντας τῶν κακῶν δεῖ πληρῶσαι τὴν ψυχὴν τοῦ ἀγαθοῦ Θεοῦ ὅπερ ἐστιν.

οἰκητήριον ἐπιλελεγμένον. πληρωθέντων γὰρ τῶν κενῶν, τότε ἡ σφραγὶς ἐπακολουθεῖ, ἵνα φυλάσσηται τῷ Θεῷ τὸ ἅγιον. Πᾶν ῥῆμα ἵσταται ἐπὶ δύο καὶ τριῶν μαρτύρων, ἐπὶ πατρὸς καὶ υἱοῦ καὶ ἁγίου πνεύματος· ἐφ' ὧν μαρτύρων καὶ βοηθῶν αἱ ἐντολαὶ λεγόμεναι, φυλάσσεσθαι ὀφείλουσιν. ἡ νηστεία, ἀποχὴ τροφῆς ἐστι. κατὰ τὸ σημαινόμενον. τροφὴ δὲ, οὐδὲν δικαιοτέρους ἡμᾶς ἢ ἀδικωτέρους ἀπεργάζεται· κατὰ δὲ τὸ μυστικὸν, δηλοῖ ὅτι, ὥσπερ τοῖς καθ' ἕνα ἐκ τροφῆς ἡ ζωή· ἡ δ' ἀτροφία, θανάτου σύμβολον· οὕτως καὶ ἡμᾶς τῶν κοσμικῶν νηστεύειν χρή, ἵνα τῷ κόσμῳ ἀποθάνωμεν, καὶ μετὰ τοῦτο τροφῆς θείας μεταλαβόντες Θεῷ ζήσωμεν, ἄλλως τε κενοῖ τῆς ὕλης τὴν ψυχὴν ἡ νηστεία, καὶ καθαρὰν καὶ κούφην σὺν καὶ τῷ σώματι παρίστησι τοῖς θείοις λόγοις. τροφὴ μὲν οὖν κοσμικὴ, ὁ πρότερος βίος καὶ τὰ ἁμαρτήματα· τροφὴ δὲ θεϊκὴ, πίστις, ἐλπίς, ἀγάπη, ὑπομονὴ, γνῶσις, εἰρήνη, σωφροσύνη. Μακάριοι γὰρ οἱ πεινῶντες καὶ διψῶντες τὴν δικαιοσύνην τοῦ Θεοῦ· οὗτοι γὰρ καὶ ἐμπλησθήσονται. ψυχὴ δὲ, ἀλλ' οὐ σῶμα, τὴν ὄρεξιν ταύτην λαμβάνει. τῆς πίστεως τὴν εὐχὴν ἰσχυροτέραν ἀπέφηνεν ὁ σωτὴρ τοῖς πιστοῖς Ἀποστόλοις ἐπί τινος δαιμονιῶντος, ὃν οὐκ ἴσχυσαν καθαρίσαι, εἰπὼν, τὰ τοιαῦτα εὐχῇ κατορθοῦται· ὁ μὲν πιστεύσας, ἄφεσιν ἁμαρτημάτων ἔλαβεν παρὰ τῶν Κυρίου· ὁ δ' ἐν γνώσει γενόμενος, ἅτε μηκέτι ἁμαρτάνων· παρ' ἑαυτοῦ τὴν ἄφεσιν τῶν λοιπῶν κομίζεται. ὥσπερ αἱ θεραπεῖαι καὶ αἱ προφητεῖαι καὶ τὰ σημεῖα, οὕτως καὶ ἡ γνωστικὴ διδασκαλία δι' ἀνθρώπων ἐνεργουντος τοῦ Θεοῦ ἐπιτελεῖται· ὁ γὰρ Θεὸς δι' ἀνθρώπων τὴν δύναμιν ἐπιδείκνυται. καὶ ὀρθῶς ἡ προφητεία φησίν. Καὶ ἀποστελῶ ἐπ' αὐτοῖς ἄνθρωπον ὃς σώσει αὐτούς. αὐτὸς οὖν ἐκπέμπει, ποτὲ μὲν προφήτας, ποτὲ δὲ Ἀποστόλους, Σωτῆρας τῶν ἀνθρώπων. οὕτως Θεὸς δι' ἀνθρώπων εὐεργετεῖ· οὐχὶ γὰρ τὰ μὲν δύναται, τὰ δὲ ὁ Θεὸς, οὐδὲ ἀσθενεῖ ποτὲ ἐν οὐδενί· ἀλλ' οὐδὲ τὰ μὲν, ἑκόντος, τὰ δὲ, ἄκοντος αὐτοῦ γίνεται· καὶ τὰ μὲν, ὑπ' αὐτοῦ, τὰ δὲ, ὑφ' ἑτέρου· ἀλλὰ καὶ ἡμᾶς ἐγένησε δι' ἀνθρώπων, καὶ ἐπαίδευσε δι' ἀνθρώπων· ὁ Θεὸς ἡμᾶς ἐποίησεν, οὐ προόντας. ἐχρῆν γὰρ καὶ εἰδέναι ἡμᾶς ὅπου ἦμεν εἰ προῆμεν, καὶ πῶς καὶ διὰ τί δεῦρο ἥκομεν· εἰ δ' οὐ προῆμεν, τῆς γενέσεως μόνος αἴτιος ὁ Θεός. ὡς οὖν οὐκ ὄντας ἐποίησεν, οὕτως καὶ γενομένους σώζει τῇ ἰδίᾳ χάριτι, ἐὰν ἄξιοι καὶ ἐπιτήδειοι φανῶμεν, εἰ μὴ παρήσει πρὸς τὸ οἰκεῖον τέλος. τὸ γὰρ ζώντων ἐπὶ καὶ νεκρῶν Κύριος. ὅρα δὲ τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ. οὐ μόνον ἐπ' ἀνθρώπων μὴ ὄντας εἰς τὸ εἶναι παράγων, καὶ τοὺς γενομένους αὔξων καθ' ἡλικίας προκοπήν· ἀλλὰ καὶ τοὺς πιστεύοντας σώζων κατὰ τὸ οἰκεῖον ἑκάστῳ. ἤδη δὲ μεταβαλλει καὶ ὥρας, καὶ καιροὺς, καὶ καρποὺς καὶ στοιχεῖα. οὗτος γὰρ εἷς Θεὸς, ὁ καὶ τὴν ἀρχὴν καὶ τὸ τέλος τῶν γενομένων οἰκείως ἑκάστῳ μετρήσας. ἐκ πίστεως καὶ φόβου προκόψας εἰς γνῶσιν ἄνθρωπος, οἶδεν εἰπεῖν Κύριε Κύριε· ἀλλ' οὐχ ὡς ὁ δοῦλος, ἔμαθεν λέγειν, Πάτερ ἡμῶν· τὸ πνεῦμα τῆς δουλείας τὸ εἰς φόβον ἐλευθερώσας, καὶ δι' ἀγάπης προκόψας εἰς υἱοθεσίαν· αἰδούμενος ἤδη δι' ἀγάπην ὃν ἐφοβεῖτο πρότερον· οὐ γὰρ ἔτι διὰ φόβον ἀπέχεται τῶν ἀφεκτέων, ἀλλὰ δι' ἀγάπην ἔχεται τῶν ἐντολῶν. αὐτὸ, φησὶ, τὸ πνεῦμα μαρτυρεῖ, ὅταν λέγωμεν Ἀββᾶ ὁ πατήρ. ἀγοράζει δὲ ἡμᾶς Κύριος τιμίῳ αἵματι, δεσποτῶν πάλαι τῶν πικρῶν ἀπαλλάσσων ἁμαρτιῶν, δι' ἃς τὰ πνευματικὰ τῆς πονηρίας ἐκυρίευσεν ἡμῶν. ἄγει οὖν εἰς ἐλευθερίαν τὴν τοῦ πατρὸς, συγκληρονόμους υἱοὺς καὶ φίλους. Ἀδελφοί μου γὰρ, φησὶν ὁ Κύριος, καὶ συγκληρονόμοι, οἱ ποιοῦντες τὸ θέλημα τοῦ πατρός μου. Μὴ καλέσητε οὖν ἑαυτοῖς πατέρα ἐπὶ τῆς γῆς. δεσπόται γὰρ ἐπὶ τῆς γῆς· ἐν δὲ οὐρανοῖς ὁ πατὴρ, ἐξ οὗ πᾶσα πατριὰ ἔν τε οὐρανοῖς καὶ ἐπὶ τῆς γῆς. ἀγάπη γὰρ ἑκουσίων ἀρχεῖ· ἀκόντων δὲ ὁ φόβος οὗτος ὁ φαῦλος. ὁ δὲ εἰς ἀγαθὸν παιδαγωγῶν εἰς Χριστὸν ἄγει, καὶ ἔστι σωτήριος. εἰ δή τις νοεῖ Θεὸν, κατ' ἀξίαν μὲν οὐδαμῶς· τίς γὰρ γένοιτο ἀξία Θεοῦ; ἀλλ' ὡς δυνατόν ἐστι, νοείτω μέγα καὶ ἀπερινόητον καὶ κάλλιστον φῶς, ἀπρόσιτον, πᾶσαν δύναμιν ἀγαθὴν, πᾶσαν ἀστείαν ἀρετὴν συγκεκληρωμένον, πάντων

κηδόμενον, φιλοικτίρμον, ἀπαθὲς, ἀγαθὸν, πάντα εἰδὸς, προγινώσκον πάντα, εἰλικρινὲς, γλυκὺ, λαμπρὸν, ἀκήρατον. ἐπεὶ ἐξ ἑαυτῆς κινεῖται ἡ ψυχὴ, ἡ χάρις ἡ τοῦ Θεοῦ, ὃ ἔχει ἡ ψυχὴ, τὴν προθυμίαν, ἀπαιτεῖ παρ' ἑαυτῆς, οἷς ἔρανον εἰς σωτηρίαν. βούλεται γὰρ τῆς ψυχῆς ἴδιον εἶναι τὸ ἀγαθὸν, ὃ δίδωσιν αὐτῇ ὁ Κύριος· οὐ γὰρ ἐστιν ἀναίσθητος, ἵνα φέρηται ὡς σῶμα· τὸ μὲν οὖν ἔχει, τοῦ λαβόντος· τὸ λαβεῖν δὲ, τοῦ θελήσαντος καὶ ὀρεχθέντος· τὸ κρατεῖν δὲ ὃ ἔλαβεν, τοῦ κρατεῖν μελετήσαντος καὶ δυναμένου. διὰ τοῦτο ἐπὶ τῇ ψυχῇ ὁ Θεὸς τὴν αἵρεσιν δέδωκεν, ἵνα αὐτὸς μὲν μηνύσῃ τὸ δέον· ἡ δὲ, ἑλομένη, δέξηται καὶ κατάσχῃ· ὥσπερ διὰ τοῦ σώματος ὁ σωτὴρ ἐλάλει καὶ ἰᾶτο, οὕτως καὶ πρότερον μὲν διὰ τῶν προφητῶν. νῦν δὲ, διὰ τῶν Αποστόλων καὶ τῶν διδασκάλων· ἡ Εκκλησία γὰρ ὑπηρετεῖ τῇ τοῦ Κυρίου ἐνεργείᾳ. ἔνθεν καὶ τότε ἄνθρωπον ἀνέλαβεν, ἵνα δι' αὐτοῦ ὑπηρετήσῃ τῷ θελήματι τοῦ πατρός. καὶ πάντοτε ἄνθρωπον ὁ φιλάνθρωπος ἐνδύεται Θεὸς εἰς τὴν ἀνθρώπων σωτηρίαν, πρότερον μὲν τοὺς προφήτας, νυνὶ δὲ τὴν Εκκλησίαν. τὸ γὰρ ὅμοιον τῷ ὁμοίῳ ἐξυπηρετεῖν κατάλληλον πρὸς τὴν ὁμοίαν σωτηρίαν. ὅτε χοϊκοὶ ἦμεν, Καίταρ δέ ἐστιν ὁ πρόσκαιρος ἄρχων· οὗ καὶ εἰκὼν ἡ χοϊκὴ ὁ παλαιὸς ἄνθρωπος, εἰς ὃν ἐπαλινδρόμησεν. τούτῳ οὖν τὰ χοϊκὰ ἀποδοτέον. ἃ πεφορέκαμεν ἐν τῇ εἰκόνι τοῦ χοϊκοῦ. καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ, τῷ Θεῷ· ἕκαστον γὰρ τῶν παθῶν ὥσπερ γράμμα καὶ χάραγμα ἡμῖν καὶ σημεῖον. ἀλλὸ χάραγμα νῦν ὁ Κύριος ἡμῖν, καὶ ἀλλὰ ὀνόματα καὶ γράμματα ἐνσημαίνεται· πίστιν ἀντὶ ἀπιστίας, καὶ τὰ ἑξῆς. οὕτως ἀπὸ τῶν ὑλικῶν ἐπὶ τὰ πνευματικὰ μεταγόμεθα, φορέσαντες τὴν εἰκόνα τοῦ ἐπουρανίου. ὁ Ἰωάννης φησὶν, ὅστι, Εγὼ μὲν ὑμᾶς ὕδατι βαπτίζω, ἔρχεται δέ μου ὀπίσω ὁ βαπτίζων ὑμᾶς ἐν πνεύματι καὶ πυρί. πυρὶ δὲ οὐδένα ἐβάπτισεν. ἔνιοι δὲ, ὥς φησιν Ηρακλέων, πυρὶ τὰ ὦτα τῶν σφραγιζομένων κατεσημήνατο· οὕτως ἀκούσαντες τὸ Αποστολικόν. τὸ γὰρ πτύον ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ, τοῦ διακαθᾶραι τὴν ἅλω· καὶ συνάξει τὸν σῖτον εἰς τὴν ἐπιθήκην, τὸ δὲ ἄχυρον κα-

A τακαύσει πυρὶ ἀσβέστῳ. πρόσκειται οὖν ᾧ διὰ πυρὸς, τὸ διὰ πνεύματος. ἐπεὶ τὸν σῖτον ἀπὸ τοῦ ἄχυρου διακρίνει, τουτέστιν ἀπὸ τοῦ ὑλικοῦ ἐνδύματος διὰ πνεύματος· καὶ τὸ ἄχυρον χωρίζεται διὰ τοῦ πνεύματος λικμώμενον· οὕτως τὸ πνεῦμα διαχωριστικὴν ἔχει δύναμιν ἐνεργείων ὑλικῶν. ἐπεὶ δὲ τὰ μὲν ἐξ ἀγενήτου καὶ ἀφθάρτου γέγονεν, τὰ σπερματικὰ ζωῆς, ὁ πυρὸς καὶ ἀποτίθεται· τὸ δὲ ὑλικὸν, μέχρι σύνεστι τῷ κρείττονι, μένει ὅταν ἐκείνου χωρισθῇ, ἀπολλύται· ἐν ἑτέρῳ γὰρ εἶχε τὸ εἶναι. τοῦτο γοῦν χωριστικὸν μὲν

B δυνάμει, τὸ πνεῦμα. ἀναλωτικὸν δὲ τὸ πῦρ, πῦρ δὲ τὸ ὑλικὸν νοητέον. ἀλλ' ἐπεὶ μὲν τὸ σωζόμενον, σίτῳ ἔοικεν· τὸ δὲ διαπεφυκὸς τῇ ψυχῇ, τῷ ἀχύρῳ. καὶ τὸ μὲν, ἀσώματον. τὸ δὲ χωριζόμενον, ὑλικόν ἐστιν· ἀντέθηκεν τῷ μὲν ἀσωμάτῳ, τὸ πνεῦμα, λεπτὸν καὶ καθαρὸν σχεδὸν ὑπὲρ νοῦν· τῷ δὲ ὑλικῷ, τὸ πῦρ, οὐ πονηρὸν οὐδὲ κακὸν ὑπάρχον, ἀλλ' ἰσχυρὸν καὶ κακοῦ καθαρτικόν· ἀγαθὴ γὰρ δύναμις τὸ πῦρ νοεῖται καὶ ἰσχυρὰ, φθαρτικὴ τῶν χειρόνων, καὶ σωστικὴ τῶν ἀμεινόνων· διὸ καὶ φρόνιμον λέγεται παρὰ τοῖς προφή-

C ταις τοῦτο τὸ πῦρ. οὕτως γοῦν καὶ ὅταν ὁ Θεὸς λέγηται πῦρ καταναλίσκον, οὐ κακίας, ἀλλὰ δυνάμεως ὄνομα καὶ σύμβολον ἐκλεκτέον. ὡς γὰρ τὸ πῦρ ἰσχυρότατον τῶν στοιχείων καὶ πάντων κρατοῦν, οὕτω καὶ ὁ Θεὸς παντοτοδύναμος καὶ παντοκράτωρ, ὁ δυνάμενος κρατῆσαι, κτίσαι, ποιῆσαι, τρέφειν, αὔξειν, σώζειν, σώματος καὶ ψυχῆς ἐξουσίαν ἔχων. ὡς οὖν τῶν στοιχείων ὑπερέχει τὸ πῦρ, οὕτως θεῶν τε καὶ δυνάμεων καὶ ἀρχῶν ὁ παντοκράτωρ. διπλῆ τε ἡ δύναμις τοῦ πυρὸς,

D ἡ μὲν, πρὸς δημιουργίαν καὶ πέπανσιν καρπῶν. καὶ ζώων γένεσιν καὶ τροφὴν ἐπιτήδειος. ἧς εἰκὼν ὁ ἥλιος. ἡ δὲ, πρὸς ἀνάλωσιν καὶ φθορὰν, ὡς τὸ πῦρ τὸ ἐπίγειον. πῦρ οὖν ὅταν λέγηται ὁ Θεὸς καταναλίσκον, δύναμις ἰσχυρὰ καὶ ἀπροσάντητος, ᾗ μηδὲν ἀδύνατον· ἀλλὰ καὶ τὸ ἀπολέσαι δυνατόν. περὶ τοιαύτης δυνάμεως καὶ ὁ σωτὴρ λέγει, Πῦρ ἦλθον βαλεῖν ἐπὶ τὴν γῆν δηλονότι δύναμιν, τῶν μὲν ἁγίων καθαρτικὴν, τῶν δὲ ὑλικῶν, ὡς μὲν ἐκεῖνοι φασὶν, ἀφανιστικὴν· ὡς δὲ ἡμεῖς ἀν φαίημεν, παιδευτικήν.

ἔχει δὲ καὶ φόβον τὸ πῦρ, καὶ διάχυσιν τὸ φῶς. οὐκ ἔγραφον δὲ οἱ πρεσβύτεροι, μήτε ἀπασχολεῖν βουλόμενοι τὴν διδασκαλικὴν τῆς παραδόσεως φροντίδα τῇ περὶ τὸ γράφειν ἄλλῃ φροντίδι, μηδὲ μὴν τὸν τοῦ προσκέπτεσθαι τὰ λεχθησόμενα καιρὸν καταναλίσκοντες εἰς γραφὴν, τάχα δὲ οὐδὲ τῆς αὐτῆς φύσεως κατόρθωμα, τὸ συντακτικὸν καὶ διδασκαλικὸν εἶδος εἰ πεπεισμένοι, τοῖς εἰς τοῦτο πεφυκόσι συνεχώρουν. τὸ μὲν γὰρ, ἀκωλύτως καὶ μετὰ ῥύμης φέρεται ῥεῦμα τοῦ λέγοντος, καί που τάχα καὶ συναρπάσαι δυνάμενον· τὸ δὲ, ὑπὸ τῶν ἐντυγχανόντων ἑκάστοτε βασανιζόμενον ἀκριβῶς, τῆς ἐξετάσεως τυγχάνον ἄκρας καὶ τῆς ἐπιμελείας ἀξιοῦται· καὶ ἔστιν οἷς εἰπεῖν ἔγγραφος διδασκαλίας βεβαίωσις, καὶ εἰς τοὺς ὀψιγόνους οὕτως διὰ τῆς συντάξεως παραπεμπομένης τῆς φωνῆς. ἡ γὰρ τῶν πρεσβυτέρων παρακαταθήκη, διὰ τῆς γραφῆς λαλοῦσα, ὑπουργῷ χρῆται τῷ γράφοντι πρὸς τὴν παράδοσιν τῶν ἐντευξομένων. καθάπερ οὖν ἡ μαγνῆτις λίθος τὴν ἄλλην ὕλην παραπεμπομένη, μόνον ἐφέλκεται δι' ἐπιτηδειότητα τὸν σίδηρον· οὕτως καὶ τὰ βιβλία, πολλῶν ὄντων τῶν ἐντυγχανόντων, τοὺς οἱούς τε συνιέναι μόνους ἐπισπᾶται. ὁ γὰρ τῆς ἀληθείας λόγος, τοῖς μὲν, μωρία· τοῖς δὲ, σκάνδαλον· ὀλίγος δὲ σοφία· οὕτως καὶ δύναμις εὑρίσκεται Θεοῦ· φθόνος δὲ ἀπείη· γνωστικοῦ. διὰ τοῦτο γὰρ καὶ ζητεῖ, πότερον χεῖρον ἀναξίῳ δοῦναι, ἢ ἀξίῳ μὴ παραδοῦναι καὶ κινδυνεύει ὑπὸ πολλῆς τῆς ἀγάπης, οὐ μόνον πάντι τῷ προσήκοντι, ἀλλ' ἔσθ' ὅτε καὶ ἀναξίῳ λιπαρῶς δεομένῳ κοινωνήσειν· οὐ διὰ τὴν δέησιν· οὐ γὰρ φιλοδοξεῖ· ἀλλὰ διὰ τὴν ἐπιμονὴν τοῦ δεομένου μεγετῶντος εἰς πίστιν διὰ πολλῆς τῆς δεήσεως. εἰσὶ δ' οἳ, λέγοντες εἶναι γνωστικοὶ, τοῖς οἰκείοις φθονοῦσι μᾶλλον ἢ τοῖς ἐκτός. ὡς δὲ ἡ θάλασσα ἀνίεται πᾶσιν, ἀλλ' ὁ μὲν, νήχεται· ὁ δὲ, ἐμπορεύεται· ὁ δὲ, ἀγρεύει τοὺς ἰχθῦς· καὶ ὡς ἡ γῆ κοινὴ, ἀλλ' ὃς μὲν ὁδεύει, ὁ δὲ, ἀροῖ, θηρᾷ δὲ ἕτερος, καί τις ἄλλος μέταλλα ἐρευνᾷ, ὁ δὲ, οἰκοδομεῖ· οὕτως καὶ τῆς γραφῆς ἀναγινωσκομένης, ὁ μὲν, εἰς πίστιν· ὁ δὲ, εἰς ἦθος ὠφελεῖται, ἀπαιρεῖται δὲ ἄλλος λεισιδαιμονίαν, διὰ τῆς ἐπιγνώσεως τῶν πραγμάτων· ὁ δὲ ἀθλητὴς, γνωρίσας τὸ στάδιον τὸ ὀλυμπιακὸν, ἐπαποδύεται τῇ διδασκαλίᾳ καὶ ἀγωνίζεται καὶ νικηφόρος γίνεται, τοὺς ἀντιπάλους τε κατατρέχοντας τῆς γνωστικῆς ὁδοῦ παρακρουσάμενος καὶ καταγωνισάμενος. ἀναγκαία γὰρ ἡ γνῶσις, καὶ πρὸς ψυχῆς γυμνασίαν, καὶ πρὸς σεμνότητα ἤθους, ἀξιεντρεπτοτέρους ποιοῦσα τοὺς πιστοὺς, καὶ τῶν πραγμάτων ἀκριβεῖς θεατάς. ὡς γὰρ οὐκ ἔστι πιστεῦσαι ἄνευ κατηχήσεως, οὕτως οὐδὲ καταλαβέσθαι ἄνευ γνώσεως· τῶν γὰρ εὐχρήστων καὶ ἀναγκαίων εἰς σωτηρίαν, οἷς πατρὸς καὶ υἱοῦ καὶ ἁγίου πνεύματος· ἀλλὰ καὶ τῆς ἡμετέρας ψυχῆς δεῖ πάντως, καὶ τὸν περὶ αὐτῶν λόγον, ὃς ἐστὶ γνωστικὸς, εὔχρηστον ὁμοῦ καὶ ἀναγκαῖον τυγχάνειν. τοῖς δὲ καὶ τὴν προστασίαν ἐπανηρημένοις τοῦ ὠφελεῖν, εὔχρηστος ἡ πολυπειρία πρὸς τὸ μὴ διαλαθεῖν τι τῶν δοκούντων παρ' ἄλλοις ἀναγκαίως καὶ πολυμαθῶς ἐπεγνῶσθαι. φέρει δὲ καὶ ἄλλη συγγυμνασίαν ψυχῆς ζητητικῆς ἡ τῆς ἑτεροδόξου διδασκαλίας ἔκθεσις, καὶ ἀνεξαπάτητον τῆς ἀληθοῦς τηρεῖ τὸν μαθητὴν, περισαλπίζεσθαι πάντοθεν ἤδη προμεμεγετηκότα τοῖς πολεμικοῖς ὀργάνοις. τοῦ γνωστικοῦ νόμου, καθάπερ λέγουσι τὴν Κρήτην ἄγονον εἶναι θηρίων ὀλεθρίων. ὁ βίος καθαρὸς ἀπὸ παντὸς πονηροῦ ἔργου τε καὶ νοήματος καὶ λόγου, οὔτε ἐχθρὸν ἔχοντος τὸ παράπαν, ἀλλὰ καὶ φθόνου καὶ μίσους, καὶ βλασφημίας πάσης καὶ διαβολῆς ἐκτὸς ὄντων. ἐν πολλῷ τῷ βίῳ μακαριστὸς, οὐ διὰ τὸ μακρὸν γενόμενος ζῆν, ᾧ γε καὶ διὰ τὸ ζῆσαι καὶ ὑπῆρξεν ἀξίῳ τοῦ ζῆν ἀεὶ γενέσθαι· οὐδένα λελύπηκεν, ὅτι μὴ τῷ λόγῳ παιδεύων τοὺς εἱλκωμένους τὴν καρδίαν, καθάπερ μέλιτι σωτηρίῳ, γλυκεῖ τε ὄντι καὶ δηκτικῷ. ὥστε παντὸς μᾶλλον ὁ γνωστικὸς τὸ πρέπον ἂν μετὰ τοῦ κατὰ λόγον φυλάσσει. τοῦ γὰρ ἐμπαθοῦς παντὸς περιτμηθέντος καὶ περιαιρεθέντος ἁπάσης τῆς ψυχῆς, ᾧ κρατίστῳ καθαρῷ γενομένῳ καὶ ἠλευθερωμένῳ εἰς υἱοθεσίαν, τοῦ λοιποῦ συνέστιν τε καὶ βιοῖ. Πυθαγόρας ἠξίου, μὴ μόνον λογιώτατον, ἀλλὰ καὶ πρεσβύτατον ἡγεῖσθαι τῶν σοφῶν τὸν θέμενον τὰ ὀνόματα τοῖς πράγ-

μασι. δεῖ τοίνυν καὶ γραφὰς ἀκριβῶς διε- A
ρευνωμένους, ὅπῃ ἐν ὑπολαβαῖς εἰρῆσθαι
αἰνιγματόγλωττα, ἀπὸ τῶν ὀνομάτων θηρωμέ-
νους τὰς δόξας ἃς ὁ ἄγιον πνεῦμα διὰ τῶν
γραμμάτων ἔχον, εἰς τὰς λέξεις, ὡς εἰ-
πεῖν, τοῦ αὐτοῦ ἁρμόττοντα ἐκτυπωσάμε-
νον διδάσκῃ, ἵνα ἡμῖν ἀκριβῶς ἐξεταζόμε-
να ἁρμόσωσι τὰ ὀνόματα πολυσήμως
μὲν εἰρημένα, ὁ δ' ἐγκεκρυμμένον ἐν πολ-
λοῖς τοῖς σκέπεσι φυλαττόμενον καὶ κα-
μανθανόμενον ἐκφαίνηται καὶ ἀνάγλυμμα. ὅ-
τως γὰρ καὶ ὁ μόλιβδος τοῖς τείχεσιν ἐξαι- B
ρεῖ λευκὴν ἐκ μέλανος ὁ ψιμύθιον. οὕτως
καὶ ἡ γνῶσις φέγγος καὶ λαμπρότητα κατα-
χέουσα τῶν γραμμάτων, ἡ τῷ ὄντι θεία
σοφία εἶπ' ἄν, ὁ φῶς ὁ εἰλικρινὲς, ὁ φωτίζον
τοὺς καθαροὺς τῶν ἀνθρώπων ὡς κόρῃ ὀφ-
θαλμοῦ, εἰς ὄψιν καὶ κατάληψιν τῆς ἀλη-
θείας βεβαίαν. ἀναφάλαντοι τοίνυν τῆς ἀρ-
χῆς τὸ φωτὸς ἐκείνου ἐκ τοῦ πάθους τὸ περὶ
αὐτὸ, ὡς ἔνι μάλιστα ἐξομοιοῦσθαι πει-
ρώμενοι, φωτὸς ἔμπλεοι φῶτες ἱεραπλίται
τῷ ὄντι γινόμεθα. φίλοις γὰρ εἶπεν καὶ ἀ-
δελφοῖς, τοῖς ἐθελοῦσι τῆς πρὸς ὃ θεῖον
ἀφομοιώσεως καὶ ὁπλυμίαν καὶ δίωξιν, ἐν
τόποι μὲν καθαροὶ καὶ λαμπροὶ ἐδέξαντο φω-
νὰς καὶ τινας ὄψεις ἀγίων φασμάτων· ἀνθρω-
πος γὰρ ὁ ἀκριβῶς κεκαθαρμένος ἅπας, δι-
δασκαλίας καὶ δυνάμεως θεϊκῆς καταξιωθή-
σεται. οἶδα γὰρ ἐγὼ, ὅτι τὰ τῆς γνώσεως μυστή-
ρια, τοῖς μὲν πολλοῖς χλεύη φέρῃ, καὶ μά-
λιστα μὴ κεκαθυρμένα σοφιστικῇ ἐμπολήᾳ·
τοῖς δὲ ὀλίγοις, καθάπερ φῶς ἐπισεμνυνθὲν
ἐξαίφνης συμποσίῳ τινὶ σωτηρίᾳ, ἐκ-
πλήξῃ τὰ πρόσωπα· ἔπειτα ἐθίσαντες καὶ
σωτηρφέντας καὶ ἐλευθερωσαμένους τῷ λο-
γισμῷ, ὡς ὑφ' ἡδονῆς βυθιζομένους καὶ ἀ- D
γαλλιωμένους τὸν Κύριον. ὡς γὰρ ἡδονὴ τοῦ
τῆς ἀγλυκάδους ἀπαλλαγὴ οὐσίαν ἔχῃ, οὕ-
τως ἡ γνῶσις τῆς ἀγνοίας τοῦ ἐκπαιδεύσαι-
σιν. ὡς γὰρ οἱ μάλιστα καθυδρίται οἴονται
μάλιστα ἐγρηγορέναι, ἐναργεστέροις ἐκπε-
πλῆγμένοι καὶ ἀπροσπαστοις ταῖς ὀναρ φαν-
τασίαις· οὕτως οἱ μάλιστα ἀγνοοῦντες, μά-
λιστα εἰδέναι νομίζουσι. μακάριοι γὰρ οἱ ἐξ
ὕπνου τοῦδε καὶ τῆς ἀνθρωπίνης ἀνεγ-
ρόμενοι, καὶ ἀναβλέψαντες ὁ φῶς τῷ ἡλίῳ
θῆναι. δεῖ τοίνυν ἐπ' ἴσης τῷ βουλομένῳ ὁ
παιδόμενον ἔχειν τὸ μαθητικὸν, καὶ τῷ πόθῳ
τὸ πίστιν ἐξαπαμίζασθαι, γυμνάζειν καὶ με-
λετᾶν ἑκάστοτε πρὸς ἑαυτὸν τὸ τῶν θεωρη-
μάτων δηλῆσαι ἐξετάζοντα. ἐπειδὴ γὰρ ἔχῃ
αὐτῷ δοκῇ, τότε δὴ καὶ εἰς τὰς τῶν πέλας ζη-
τήσεις καθίεναι· ἐπεὶ καὶ οἱ νεοττοὶ πρόσθεν ἀπο-
πειρῶνται τῷ πετάσαι ὅπῃ τῆς καλιᾶς, γυ-
μνάσαντες τὰ πτερά. ἡ γὰρ ἀρετὴ ἡ γνωστι-
κὴ, πρόσχαρὲς καλὸν καὶ πρόσφορον, καὶ ἀβλα-
βὲς, καὶ ἄμυπον, καὶ μακάριον, καὶ πρεσβυ-
σμένον, ἁρίσα μὲν ὁμιλῆν πάντι τῷ θείῳ, ἄ-
ειστα δ' αὐθεφπτοις, θεωρητικὸν ὁμοῦ καὶ
πρακτικὸν ἄγαλμα θεῖον τοῦ αὐθεφπου κα-
τασκευάζουσα, καὶ φιλόκαλον ἀφγαζο-
μένη δι' ἀγάπης· ὃ γὰρ καλὸν, ὡς ἐκῇ σο-
φία θεωρητὸν καὶ νοητὸν, ἐπαθῶ ἐφρόσυνη καὶ
διακριτικὴ ἀφ' πίστεως πρακτόν. ἐν ἀρχῇ
μὲν μετέσχομεν ἀγγελικὴν ἐπιτυχίαν, ὥσπερ
ἐν τόπῳ ἀφθαρσίᾳ καὶ ἀμιάντῳ τῷ σώματι
τοῦ νοῦ καθιερώσαντες. πρὸς ὃ Παῦλος,
λέγοντα διὰ τοῦτο εἰ) ὁ Γενηθήτω φῶς,
λεκτέον· εἰ τοίνυν βούλημος ἤδη τὸν ἐπαφ-
κείμενον Θεὸν, πῶς λέγῃ ἐγὼ Θεὸς, καὶ C
πλὴν ἐμοῦ ἀλλος οὐδείς. εἰκότως ὡς κα-
λοῦσι εἰσὶ βλασφημίαν, φλυαρίας, ἀκο-
λάστων ῥημάτων, λόγῳ κολαζομένων καὶ παι-
δευομένων. ἔφασκεν γὰρ καὶ ἀφ' ἁς πείρας
κολάζεσθαι καὶ τὸν κόσμον ἁς γυναῖκας,
ἐπὰ δυνάμεως τῆς ὑπὲ τούτοις τεταγμέ-
νης, ἡ ἐς τῷ Σαμψὼν δύναμον πρόφχε ταῖς
θριξίν, ἥτις κολάζῃ ἁς ἀφ' ὑσμοῦ τειχῶν
ὑπὲ πορνείαν ὁρμώσας. καθάπερ ἀγαθοῦ ἀ-
πρόῤῥοια ἀγαθύνονται, οὕτως καὶ κακοῦπαι.
καλὴ ἡ κρίσις τοῦ Θεοῦ, ἥτε ἀφ' κρισις ἡ τῶν
πιστῶν ἀπὸ τῶν ἀπίστων ἥ τε πρόκρισις, ἐπὶ
τῷ μὴ μείζονι πρεπεσεῖν κρισῖ, ἥ τε κρί-
σις, παίδευσις οὖσα. ἡ γραφὴ φησὶ τὰ βρέ-
φη τὰ ἐκτεθέντα τιμελούχῳ παραδίδοσθαι
ἀγωγῷ, ὑφ' οὗ παιδεύεσθαί τε ἐς αὐξῆν·
καὶ ἔσονται, φησὶν, ὡς οἱ ἑκατὸν ἐτῶν ἐκ-
τοῦ πιστοί· ὅθεν καὶ Πέτρος ἐν τῇ Α-
ποκαλύψει φησὶ, Καὶ ἀστραπὴ πυρὸς πεσοῦ-
σα ἀπὸ τῶν βρεφῶν ἐκείνων, καὶ πλήσασ-
σα τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν γυναικῶν· ἐπεὶ ὁ

δίκαιος ὡς ἀπὸ θεὸν ἀρχὴ καλάμης ἀκλάμ-
πει, καὶ κρίνῃ ἔθνη. Μετὰ δ' ὀπίσω ὁσιωθήσ. κτ'
αἰῶνα σε κατ' ὄπτησιν ἡμῶν, δοξαζομένου
τοῦ Θεοῦ κατά τε τὴ κληρονομίαν· οὕτω καὶ ὁ
Ζῇ Κύριος, καὶ ὁ Ἀνέστη Κύριος· Λαὸς ὃν
οὐκ ἔγνων, ἐδούλευσέν μοι· κτ' Ἀφθήκην
οὐκ ἔγνων ὑοὶ ἀλλότριοι, τὰ τοῦ θεοῦ ἐζη-
λωκότες. Μεγαλωσύνη ἁγίᾳ σωτηρίας τοῦ βα-
σιλέως αὐτοῦ· βασιλῆς πολίτες λέγονται οἱ
πιστοὶ εἰς βασιλείαν, κτ' κληρονομίαν τε. ἡ
μακροθυμία γλυκύτης ἐστὶν ὑφ' ὃ μέλι·
οὐχ ὅτι ἐστὶ μακροθυμία, ἀλλὰ κτ' τὸν καρ-
πὸν τῆς μακροθυμίας. ἐπεὶ οὖν ὁ ἐγκρατὴς
ἐστὶν ἀπαθὴς, κρατῶν οὐκ ἀπόνως τῶν πα-
θῶν· ὅταν δ' ἕξις γένηται, οὐκ ἔτι ἐγκρατὴς,
ἀλλὰ μιᾷ ἕξει καὶ ἁγίῳ πνεύματι χρώμενος ἅ-
γιος θεοῦ. πνεύματα λέγεται, τὰ πάθη τὰ
ἐν τῇ ψυχῇ, οὐκ ἐξουσίας πνεύματα. ἐπεὶ
ἔξεστιν ἔμπαθὴς ἀνάθεμα λεγεὼν δαιμόνων.
Ἀλλὰ κτ' τὴν προφητείαν. ἡ γὰρ αὐτὴ ψυ-
χὴ, κτ' μεταβολὰς ἕξεως καὶ ἕξεως ποιότη-
τος κακίας ἀναδεχομένη, πνεύματα λέγεται
ἀδελφένα· ὁ λόγος τῆς κτίσεως ἀφίσασθαι
οὐ κελεύει, ἀλλ' ἀπροσπαθῶς ἔχειν θαι
τὴν κτίσιν· ὅτι συμβαίνοντος δέ τινος, μὴ
ἀλλαγκτεῖν, μηδὲ ὅτι θυμεῖν κτίσασθαι·
τῆς δὲ παθῆς προδακτήσεως ἀφίσασθαι κε-
λεύει καὶ πάσης προσπαθείας, ἡ ἐκ προφη-
νοῦς αἱρέσεως ὅτι μόνους τοὺς ἐν Χριστῷ αὐ-
τοὺς ὁ Πέτρος ἐν τῇ Ἀποκαλύψει φησὶν,
τὰ βρέφη ἐξαμβλωθέντα, τῆς ἀμείνονος ἐ-
πιθυμίας πείρας, ταῦτα ἀγγέλῳ τιμελούχῳ
προδιδόσθαι, ἵνα γνώσεως μεταλαβόντα,
τῆς ἀμείνονος τύχῃ μονῆς, παθόντα ἃ αὐ
ἔπαθεν καὶ ἐν σώματι γενόμενα· τὰ δ' ἕτε-
ρα, μόνης τῆς σωτηρίας τεύξεται, ὡς ἠ-
δικημένα ἐλεηθέντα, καὶ μὴ ἑαυτῶ κολά-
σεως, τοῦτο χάριν λαβόντα. Τὸ δὲ γάλα
τῶν γυναικῶν ῥέον ἀπὸ τῶν μαστῶν καὶ πυ-
κνούμενον, φησὶν ὁ Πέτρος ἐν τῇ Ἀποκα-
λύψει γνῶσιν θεῖα λεπτὰ ἐγκοφάγα·
καὶ διατείνοντα εἰς αὐτὰς, κατειδέναι
ἀφ' ἃς ἁμαρτίας γίνεσθαι ταῖς κολάσεις
διδάσκων. ἐν τῷ ἁμαρτιῶν γένεσθαι αὐ-
τὰς, φησὶν, ὡς ἀφ' ἃς ἁμαρτίας ἐπροφάσθη ὁ λαὸς· καὶ ἀφ' τοῦ εἰς Χριστὸν ἀ-
πιστίαν, ὡς φησὶν ὁ Ἀπόστολος, ἐπὶ τῶν
ὄφεων ἐδάκνοντο. ἔλεγε προσδυτικὸς ζῶον
εἰς τὴν κτ' γαστρὸς. εἰσιοῦσαν γὰρ τοῦ ψυχικοῦ
εἰς τὴν μητέρα ἀπὸ τῆς καθάρσεως πύτε-
πομένου εἰς σύλληψιν, καὶ εἰσκεκλεισμένου ἐπὶ
τινος τῶν τῇ γλυφῇ ἐφεστώτων ἀγγέλων, πα-
ρατηρούσοντος τὸν καιρὸν τῆς συλλήψεως,
κινῆσαι προσπεσόντα τὴν γλωσσικὴν κατα-
βληθέντος δὲ τοῦ σπέρματος ὡς εἰπεῖν, ἐξοι-
κειοῦσθαι ὃ ἐν τῷ σπέρματι πνεῦμα, καὶ
οὕτως συλλαμβάνεσθαι τῇ πλάσει. μάρτυ-
ρεῖον ὠνόμασεν πᾶσιν· ὀπτήνιον δὲ διαγε-
λίζονται οἱ ἄγγελοι τὰς τιμίας, οἷς προσφ-
σκείνοισι τῆς συλλήψεως τὰς ψυχάς. καὶ ἐν
τῷ Εὐαγγελίῳ τὸ βρέφος ἐσκίρτησεν ὡς ἔμ-
ψυχον· αἱ τιμίαι ἀφ' τοῦτό εἰσι τιμίαι,
ὡς ἂν μὴ εἰσκενωθείσης τῆς ψυχῆς τοῦ
τοῦ σπέρματος καταβολὴ σωματώσεις εἰς
καταχὴ συλλήψεως καὶ γεννήσεως. Οἱ ὑ-
ρανοὶ διηγοῦνται δόξαν Θεοῦ· οἱ οὐρανοὶ
λέγονται πολλαχῶς, καὶ οἱ κτ' ἀφαίρεμα τὴ
πρώτοδον, καὶ οἱ κτ' Ἀφθήκην τῶν προφητι-
κῶν ἀγγέλων ἐνέργεια παρεσχηκότες· κυριω-
τέραν γὰρ πρόνοιαν ἀγγέλων αἱ Ἀφθῆκαι
ἐνήργησαν ἢ ὅτι Ἀδὰμ, ἢ ὅτι Νῶε, ἢ
ὅτι Ἀβραὰμ, ἢ ὅτι Μωσέως. Ἀφ' γὰρ
τοῦ Κυρίου κινηθέντες προφητικοὶ ἄγγε-
λοι, ὑπήρξαν εἰς τοὺς προεσχηκότας προ-
φήτας ἀγγέλους, ἡγεμόνας δόξαν Θεοῦ τὰς
Ἀφθήκας· ἀλλὰ καὶ τὰ ἔργα τὰ κτ' τῶν
γλῶν γλυμμένα κατ' ἀγγέλων, Ἀφ' τῶν προφη-
τικῶν ἀγγέλων ἐγένοντο εἰς δόξαν Θεοῦ.
καλοῦνται δὲ οὐρανοὶ, κυρίως μὲν, ὁ Κύ-
ριος ἔπειτα ὑπὸ καὶ οἱ προφητικοὶ· μᾶλλον οὖν
καὶ οἱ ἅγιοι προ νόμου ἄνθρωποι, ὡς οἱ πα-
τριάρχαι καὶ Μωσῆς καὶ οἱ προφῆται· εἶτα
καὶ οἱ Ἀπόστολοι. Ποίησιν ὑμῶν χάριν αὐτῷ ἀ-
ναγλυφὴ ὁ στερέωμα. στερέωμα λέγει τὸν Θεὸν,
τὸν ἀπαθῆ καὶ ἀμετάβλητον, ὡς ἐν ἄλλοις
ὁ αὐτὸς Δαβὶδ, Ἀγαπήσω σε Κύριε ἡ ἰσχύς
μου· Κύριος στερέωμά μου, καὶ καταφυγή
μου. τὸ ποίησον οὖν τὸ χάριν αὐτῷ, αὐτὸ ὃ στε-
ρέωμα ἀναγλυφὴ, τουτέστιν, δείκνυσι καὶ φαί-
νεται τὸ ποίησον τῶν ἀγγέλων αὐτοῦ· ἀναγλυφὴ γὰρ
καὶ δείκνυσιν οἷς ἐποίησεν. Ἡμέρα τῇ ἡμέ-
ρᾳ ἐρεύγεται ῥῆμα. ὡς οἱ οὐρανοὶ πολ-

λαχῶς, οὕτως καὶ ἡ ἡμέρα. ῥῆμα γὰρ ὁ Κύριος· καὶ ὁ αὐτὸς δὲ ἡμέρα πολλαχῆ εἴρηται. Καὶ νὺξ νυκτὶ ἀναγγέλλει γνῶσιν. ὁ δράβολος ἤδη ἐλθυσόμενον τὸν Κύριον· εἰ γὰρ Θεὸς αὐτὸς εἶη, οὐκ ἠπίστατο· διὸ καὶ ἐπείραζεν αὐτὸν, ἵνα γνῶ εἰ δυνατός ἐστιν. ἐὰν φησί, καὶ ἀπέσῃ ἀπ' αὐτοῦ εἰς κενεὸν, τουτέστιν, αἰσθήσεται τὴν εὕρεσιν εἰς τὴν ἀνάστασιν. ἤδει γὰρ τὸν εἰς τὸν Κύριον τὸν ἀναστησόμενον. ὁμοίως καὶ οἱ δαίμονες· ἐπεὶ καὶ Σολομῶνα ἐπωφθυσθη εἰς τὸν Κύριον. ἔγνωσαν δὲ μὴ εἰς, ἀμύρτοντος αὐτοῦ. Νὺξ νυκτὶ. πολῖται οἱ δαίμονες ἔγνωσαν ὅτι Κύριος ἐστὶν ὁ ἀναστὰς μὴ ὁ πάθος. ἤδη δὲ καὶ Ενὼχ φησὶν, τοὺς πονηροὺς ἀγγέλους διδάξαι τοὺς ἀνθρώπους ἀστρονομίαν καὶ μαντικὴν, καὶ τὰς ἀδίκους τέχνας. Οὐκ εἰσὶ λαλιαὶ, οὐδὲ λόγοι, ὧν οὐκ ἀκούονται αἱ φωναὶ αὐτῶν· οὔτε τῶν ἡμερῶν, οὔτε τῶν νυκτῶν. εἰς πᾶσαν τὴν γῆν ἐξῆλθεν ὁ φθόγγος αὐτῶν μεθύων ἔχων τὸν λόγον ὅτι μόνους τοὺς ἁγίους, οὐ πονηροὺς τε εἴρηκεν καὶ ἡμέρας. οἱ ἀστέρες, σώματα πνευματικὰ, κεκοινωνηκότα ἀγγέλοις ἐφεστῶσι δρομικοῦ μέρους. οὐκ αἰτία γενέσεως, σημαντικὰ δὲ τῶν γινομένων τε καὶ ἐσομένων καὶ γενομένων, ὅτε τε ξηρῶν ἀέρων, ὅτε τε εὐφορίας καὶ ἀκαρπίας, ὅτε τε λοιμῶν καὶ φλεγμονῆς, ὅτε τε τῶν ἀνθρώπων. οὔτ' οὖν τὰς ἐνεργείας ποιᾷ τὰ ἄστρα, σημαίνει γὰρ τὰ τ' ἐόντα, τά τ' ἐσόμενα, πρό τ' ἐόντα. Καὶ ἐν τῷ ἡλίῳ ἔθετο ὁ σκήνωμα αὐτοῦ ἐν ἡλίῳ ἐπουράνιον ὄντα. πρὸ γὰρ τῆς προόσεως τῆς δευτέρας ὁ λόγος. ἵνα οὖν ἀναγνωσθεὶς ὁ ἐπουράνιος, καὶ ἀκολουθήσαι· Καὶ αὐτὸς, ὡς νυμφίος ἐκπορευόμενος ἐκ παστοῦ αὐτοῦ, ἀγαλλιάσεται ὡς γίγας δραμεῖν ὁδὸν αὐτοῦ· ἀπ' ἄκρου τοῦ οὐρανοῦ ἡ ἔξοδος· καὶ οὐκ ἔστιν ὃς ἀποκρυβήσεται τὸν θερμὸν αὐτοῦ· καὶ τότε, Εν τῷ ἡλίῳ ἔθετο ὁ σκήνωμα αὐτοῦ. ἔνιοι μὲν οὖν φασὶ τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου ἐν τῷ ἡλίῳ αὐτὸν ἀποτεθεῖσθαι, ὡς Ερμοφίλης· σῶμα δὲ λέγουσιν οἱ μὲν, τὸ σκῆνος αὐτοῦ· οἱ δὲ, τὴν τῶν πιστῶν Εκκλησίαν· ὁ Πανταῖνος δὲ ἡμῶν ἔλεγεν, ἀοικείως τὸν προφητικὸν ἐκφέρειν τοὺς λόγους, ὡς ὅτι τὸ πλῆθος, καὶ τῷ ἐνεστῶτι αὐτὸ τοῦ μέλλοντος χρῆσθαι χρόνῳ, καὶ πάλιν τῷ ἐνεστῶτι αὐτὸ τοῦ προφητικοῦ· ὃ καὶ νῦν φαίνεται. τὸ γὰρ Εθετο, καὶ ὅτι τοῦ προφητικοῦ καὶ ὅτι τοῦ ἐσομένου πάσεται· ὅτι μὲν τοῦ ἐσομένου· ὅτι, πληρωθείσης ταύτης τῆς τοῦ προσόψεως καταίσιν προόδου, ὁ Κύριος ἐλεύσεται, καὶ τοὺς δικαίους τοὺς πιστοὺς· οἷς ἐπαναπαύσεται καθάπερ σκηνῇ· ἐν γὰρ σῶμα οἱ πάντες, ἐκ τοῦ αὐτοῦ γένους, τῷ αὐτῷ πίστιν καὶ δικαιοσύνῃ ἐλεύμενοι· εἰς τὴν αὐτὴν ἑνότητα ἀποκαθησόμενος· ἀλλ' οἱ μὲν, ὡς κεφαλή· οἱ δὲ, ὡς ὀφθαλμοί· οἱ δὲ, ὡς ὦτα· οἱ δὲ, ὡς χεῖρες· οἱ δὲ, ὡς σῆθη· οἱ δὲ, ὡς πόδες, ἐν ἡλίῳ τεθήσονται φωτεινοί. Λάμψατε ὡς ὁ ἥλιος. ἢ ἐν ἡλίῳ· ἐπεὶ ἐξηγητικὸς ἄγγελος ἐν ἡλίῳ· εἰς ἀρχὴν γὰρ ἡμερῶν τέτακται, καθάπερ ἡ σελήνη εἰς ὃ ἐξέλθῃ νυκτός. ἡμέραι δὲ, ἄγγελοι σελήνης φησὶ παγήσονται ἐν. ὥσπερ κεφαλὴ σώματος ὄντος ἑνὸς ὁ ἥλιος ἐσόμενοι ποτὲ κατά τινα. ὅτε δὲ καὶ αὐγὴ ἐξέλθοντες ἡμερῶν, ὡς ἐκ τοῦ ὅτι τοῦ ἡλίου, ὅτι ὃ μεῖζον, ἐφ' ᾧ μετῆλθεν τοῦ αὐτοῦ ἐν τῷ αὐτῷ· καὶ πάλιν ἐπαναβησόμενοι καὶ τοῦ κοπὴν ἀφίκηται ὅτι τοῦ τῶν μονάδων· καὶ τὸν προφητικόν ἔθετο. τοὺς τε τοῦ τοκίσεις ἀγγέλους εἰς ὃ μηκέτι καὶ τῶν τοῦ οἰσμένῳ λειτουργεῖν, ἀλλ' ἵνα ἐν ἀναπαύσῃ, καὶ τοῦ μόνῃ τῇ θεωρίᾳ τοῦ Θεοῦ· οἱ δὲ τοῦ τοχέτευσι τούτοις, τοῦ κύφοισιν εἰς ὧν ἐκφνοι ἀπολελοίπασι τάξιν· καὶ οὕτως οἱ ἐπουρανικότες ἀναλέγως. εἰσὶν οὖν καὶ τὸν Απόστολον οἱ ἐν τῇ ἀκρᾳ ἀποκατάσει, τοφοτόκτισοι. θεῖοι δὲ ὧν εἶεν· καὶ τοι δυνάμεις ὄντες οἱ τοφοτόκτισοι ἀφ' ὃ ἀναπαύεται ἐν αὐτοῖς τοῦ Θεοῦ, ὡς καὶ ἐν τοῖς πιστεύουσιν. ἕκαστος γὰρ, καὶ τῷ ἰδίαν τοφοκοπὴν, οἰκείαν ἔχει τῶν τοῦ Θεοῦ γνῶσιν· ἐφ' ᾗ γνώσει ἀναπαύεται ὁ Θεὸς, ἀϊδίων γενομένων ἀφ' ἧς γνώσεως οὐ ἐγνωκότων. ἐν μέσῳ τι ἐν τῷ ἡλίῳ ἔθετο ὃ σκήνωμα αὐτοῦ, οὕτως ἐξακούεται· ἐν τῷ ἡλίῳ ἔθετο, τουτέστιν, ἐν ᾧ Θεῷ ᾧ πλησίον Θεὸς ὡς ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ ἠλὶ ἠλί· αὐτὶ τοῦ, θεέ μου, θεέ μου. καὶ ὁ ἐπερχόμενος πάσης ἐξουσίας καὶ δυνάμεως, καὶ πάντος ὀνόματος ὀνομαζομένου, οἱ τελεσθέντες

εἰσὶν ἐξ ἀνθρώπων, ἄγγελοι, ἀρχάγγελοι, εἰς τὴν προτόκτιστον τῶν ἀγγέλων φύσιν. οἱ γὰρ ἐξ ἀνθρώπων εἰς ἀγγέλους μεταστάντες, χίλια ἔτη μαθητεύονται ὑπὸ τῶν ἀγγέλων, εἰς τελειότητα ἀποκαθιστάμενοι· εἶτα, οἱ μὲν διδάξαντες, μετατίθενται εἰς ἀρχαγγελικὴν ἐξουσίαν· οἱ μαθόντες δὲ, τοὺς ἐξ ἀνθρώπων αὖθις μεθισταμένους εἰς ἀγγέλους μαθητεύουσιν· ἔπειτα οὕτως περιόδοις ῥηταῖς ἀποκαθίστανται τῇ οἰκείᾳ τοῦ σώματος ἀγγελοθεσίᾳ. Ο νόμος τοῦ Θεοῦ ἄμωμος, ἐπιστρέφων ψυχάς. νόμος καὶ λόγος, αὐτὸς ὁ σωτὴρ λέγεται, ὡς Πέτρος ἐν κηρύγματι· καὶ ὁ προφήτης, Εκ γὰρ Σιὼν ἐξελεύσεται νόμος, καὶ λόγος Κυρίου ἐξ Ιερουσαλήμ. Η μαρτυρία Κυρίου πιστὴ, σοφίζουσα νήπια· ἡ διαθήκη Κυρίου ἀληθὴς, σοφίζουσα νηπίους, τοὺς ἀκάκους, τούς τε Αποστόλους, ἔπειτα καὶ ἡμᾶς. ἀλλὰ καὶ ἡ αὐτοῦ τοῦ Κυρίου μαρτυρία καθ' ἣν παθὼν ἀνέστη, ἀληθὴς γενομένη κατὰ τὸ ἔργον αὐτὸ, εἰς βεβαίωσιν πίστεως ἤγαγεν τὴν Εκκλησίαν. Ο φόβος Κυρίου ἁγνὸς διαμένων εἰς αἰῶνα

A αἰῶνος. τοὺς ἐκ φόβου εἰς πίστιν ἐπιστραφέντας καὶ δικαιοσύνην, εἰς αἰῶνα παραμένειν λέγει. τὰ κρίματα Κυρίου ἀληθινά. βέβαια καὶ ἀμετακίνητα, κατ' ἀξίαν ἀπονεμητικὰ, καὶ εἰς τὴν ἑνότητα τῆς πίστεως ἀποκαθιστάντα τοὺς δικαίους. τοῦτο γὰρ σημαίνει τὸ Δεδικαιωμένα ἐπιτοαυτό. αἱ τοιαῦται ἐπιθυμίαι ὑπὲρ χρυσίον καὶ λίθον τίμιον. Καὶ γὰρ ὁ δοῦλός σου φυλάσσει αὐτά· οὐχ ὅτι δοῦλος εἶτε Δαβὶδ, ἀλλὰ πᾶς ὁ λαὸς ὁ σωζόμενος, δοῦλος Θεοῦ δι' ὑπακοὴν ἐντολῆς κεκλημένος. Εκ τῶν κρυφίων μου καθάρισόν με· τῶν ἐννοιῶν τῶν παρὰ τὸν ὀρθὸν λόγον τῶν ἐγκαταλειμμάτων. Ταῦτα γὰρ ἀλλότρια λέγει δικαίου. Εὰν μή μου κατακυριεύσωσι, τότε ἄμωμος ἔσομαι· ἐπ' ἴσης τῷ, ἐὰν μή μου κατακυριεύσωσιν οἱ διώκοντές με ὥσπερ τὸν Κύριον, οὐκ ἔσομαι ἄμωμος. οὐ γὰρ μάρτυς γίνεταί τις ἐὰν μὴ διωχθῇ. οὐδὲ δίκαιος φαίνεται, ἐὰν μὴ ἀδικηθεὶς, μὴ ἀνταδικήσῃ. οὐδὲ μὴν ἀνεξίκακος.

DIODORI SICVLI LOCVS,

EX BIBLIOTHECÆ HISTORICÆ LIBRO I. QVO

& ipſe teſtatur Græcos à barbaris pleraque omnia deſumpſiſſe: citatus ab Euſebio Euangelicæ Præparationis libro decimo pagina 480. Morellianæ Edit. poſt Clementis & Ioſephi teſtimonium, pertinens ad Clementis pag. 306.307. & ſequentes præſentis editionis.

ΕΙΗ δ' ἀν τῶν εἰρημέ-
νων ὑπισχνήσωμα (inquit Euſebius) καὶ ἡ Διοδώρου μαρτυρία, ἣν ἀπὸ τοῦ πρώτου τῆς συναγωγῆς αὐτῷ βιβλιοθήκης παραθήσομαι, ἑξῆς ἔχουσι ταῦτα λέξιν. Τούτων δ' ἡμῖν διωρισμένων, ῥητέον ὅσοι τῶν παρ' Ελλησι δεδοξασμένων ὑπὸ σοφίας καὶ παιδείας, παρέβαλον εἰς Αἴγυπτον οἱ τοῖς ἀρχαίοις χρόνοις, ἵνα τῶν ἐκεῖσε νομίμων καὶ παιδείας μεταλάβωσιν, οἱ γὰρ ἱερεῖς τῶν Αἰγυπτίων ἱερογλυφικῶν τῶν ἐν ταῖς ἱεραῖς βίβλοις, παραδεδόχασι ταῦτα ἑαυτοὺς Ορφέα τε καὶ Μουσαῖον, καὶ Μελάμποδα, καὶ Δαίδαλον· ταῦτα δὲ τούτοις, Ομηρόν τε τὸν ποιητὴν, καὶ Λυκοῦργον τὸν Σπαρτιάτην· ἔτι δὲ Σόλωνα τὸν Αθηναῖον, καὶ Πλάτωνα τὸν φιλόσοφον. ἐλθεῖν δὲ καὶ Πυθαγόραν τὸν Σάμιον, καὶ τὸν μαθηματικὸν Εὔδοξον· ἔτι δὲ Δημόκριτον τὸν Αβδηρίτην, καὶ Οἰνοπίδην τὸν Χῖον. πάντων δὲ τούτων σημεῖα δηλοῦσι, τὰ μὲν, εἰκόνας, τὰ δὲ, τόπων ἢ κατασκευασμάτων ὁμωνύμους παραδόσεις· ἐκ τε τῆς ἐκάστῳ ζηλωθείσης παιδείας ἀποδείξεις φέρουσι, συνιστάντες ἐξ Αἰγύπτου μετενηνοχέναι πάντα δι' ὧν παραδέδωκε τοῖς Ελλησιν ἐθαυμάσθησαν. Ορφέα μὲν γὰρ τὰ μυστικὰ τελετῶν τὰ πλάσαι, καὶ τὰ περὶ τὸν ἅιδην πλάνην ὀργιαζόμενα, καὶ τὰ τούτοις ὅμοια μυθοποιῆσαι, παρ' Αἰγυπτίων ἀπενέγκασθαι. τὸν μὲν γὰρ Οσίριδος τελετὴν, τῇ Διονύσου τὴν αὐτὴν εἶναι. τὴν δὲ τῆς Ισιδος, τῇ τῆς Δήμητρος ὁμοιοπαθῆ νομίζειν, τὸν ὁνομᾶ μόνον ἐναλλαγμένον. τὰς δὲ τῶν ἀσεβῶν ἐν ᾅδου τιμω-

A είας, καὶ τοὺς τῶν βίσεβῶν λιμῶνας καὶ τὰ παρὰ τοῖς πολλοῖς εἰδωλοποιίας, αἰσχροπλασμίας παρεισαγαγεῖν, μιμησάμενον τὰ περὶ τὰς τάφους τὰς κατ' Αἴγυπτον. τὸν μὲν γὰρ ψυχοπομπὸν Ερμῆν, καὶ τὸν παλαιὸν νόμιμον, παρ' Αἰγυπτίοις ἀναγεγράφθαι τὸν Απιδος τὸν σῶμα, μέχρι λιὸς παραμένειν ἐν τῷ εἰκεισμένῳ τῷ τοῦ Κερβέρου παραπομπῷ. τοῦτο δ' Ορφέως τοῦτο καταδείξαντος παρὰ τοῖς Ελλησι, τὸν Ομήρου ἀκολούθως τούτῳ φῆναι καὶ τὸ ποίημα, Ερμῆς δ' ψυχὰς Κυλλήνιος ὀξυαλφὴς ἀνδρῶν ἠρώων· ἔχε δ' ῥάβδον μετὰ χερσίν. εἶτα πάλιν παραδοὺς, ὑπνοδότ. Μελάμποδα δὲ φασι μεB τενεγκεῖν ἐξ Αἰγύπτου τὰ Διονύσου νομιζόμενα τελεσθῆναι παρὰ τοῖς Ελλησι, καὶ τὰ περὶ χορῶν μυθολογούμενα, καὶ τὰ περὶ τὸν Τιτυομαχίας, καὶ τὸ σκώπτειν τὰ περὶ τὰ πάθη τῶν θεῶν ἱστορούμενα. τὸν δὲ Δαίδαλον λέγουσιν ἀπομιμησάμενον τὸν τοῦ λαβυρίνθου πλοκὴν, τὸν ἀφομένου μὲν μέχρι τοῦ νῦν καιροῦ, οἰκοδομηθέντος δὲ, ὡς μὲν τινες φασιν, ὑπὸ Μίνωος· ὡς δὲ ἕνιοι λέγουσιν, ὑπὸ Μαρύου τοῦ βασιλέως, πολλοῖς ἔτεσι πρότερον τοῦ Μίνω βασιλείας· τόν τε ῥυθμὸν τῶν ἀρχαίων καθ' Αἴγυπτον ἀνδριάντων, τὸν αὐτὸν εἶναι τοῖς ὑπὸ ΔαιC δάλου κατασκευασθεῖσι παρὰ τοῖς Ελλησι. τὸ δὲ κάλλιστον πρότυπον ἐν Μέμφει τοῦ Ἡφαίστου Δαίδαλον ἀρχιτεκτονῆσαι, καὶ θαυμασθέντα, τυχεῖν εἰκόνος ξυλίνης καὶ τὸ προφρημένον ἱερόν, ταῖς ἰδίαις χερσὶ δεδημιουργημένης. φασὶ δέ, ἀξιωθέντα μεγάλης δόξης, καὶ πολλὰ προσεξευρόντα, τυχεῖν ἰσοθέων τιμῶν. καὶ γὰρ μίαν τῶν πρὸς τῇ Μέμφει νήσων ἐπὶ καὶ νῦν ἱερὸν εἶναι Δαιδάλου, τιμώμενον ὑπὸ τῶν ἐγχωρίων. τὸν δ' Ομήρου

παρουσίας, ἀλλά τε σημεῖα φέρουσι, καὶ μάλιστα τὴν τῆς Ελένης γενομένην παρὰ Μενελάῳ Τηλεμάχου φαρμακείαν, καὶ λήθην τῶν συμβεβηκότων κακῶν. ὃ γὰρ νηπενθὲς φάρμακον, ὃ λαβεῖν φησιν ὁ ποιητὴς τὴν Ελένην ἐκ τῶν Αἰγυπτίων Θηβῶν παρὰ τῆς Πολυδάμνης, τῆς Θῶνος γυναικὸς, ἀκριβῶς ἐξητακὼς φαίνεται. ἔτι γὰρ καὶ νῦν τὰς ἐν ταύτῃ γυναικὰς χρῆσθαι τῇ προειρημένῃ δυνάμει λέγουσι, καὶ παρὰ μόναις ταῖς Διοσπολίτισιν ἐκ παλαιῶν χρόνων ὀργῆς καὶ λύπης φάρμακον εὑρῆσθαί φασι· τὰς δὲ Θήβας καὶ Διόσπολιν, τὴν αὐτὴν ὑπάρχειν. τήν τε Αφροδίτην ὀνομάζεσθαι παρὰ τοῖς ἐγχωρίοις χρυσῆν, ἐκ παλαιᾶς παραδόσεως· καὶ πεδίον εἶναι καλούμενον Χρυσῆς Αφροδίτης, παρὰ τὴν ὀνομαζομένην Μώ. τά τε περὶ τὸν Δία καὶ τὴν Ηραν μυθολογούμενα περὶ τῆς συνουσίας, καὶ τὴν εἰς Αἰθιοπίαν ἐκδημίαν, ἐκεῖθεν αὐτὸν μετενεγκεῖν. κατ' ἐνιαυτὸν γὰρ παρὰ τοῖς Αἰγυπτίοις τὸν νεὼν, τοῦ Διὸς παραινοῦσθαι τὸν ποταμὸν εἰς τὴν Λιβύην, καὶ μεθ' ἡμέρας τινὰς πάλιν ἐπιστρέφειν, ὡς ἐξ Αἰθιοπίας τοῦ Θεοῦ παρόντος· τήν τε συνουσίαν τῶν θεῶν τούτων, ἐν ταῖς πανηγύρεσι

A τῶν ναῶν ἀνακομιζομένων ἀμφοτέρων εἰς ὄρος ἄνθεσι παντοίοις ὑπὸ τῶν ἱερέων κατεστεμμένον. καὶ Λυκοῦργον δὲ καὶ Σόλωνα, καὶ Πλάτωνα, πολλὰ τῶν ἐξ Αἰγύπτου νομίμων εἰς τὰς ἑαυτῶν κατατάξαι νομοθεσίας. Πυθαγόραν τε τὰ κατὰ τὸν ἱερὸν λόγον καὶ τὰ κατὰ γεωμετρίαν θεωρήματα, καὶ τὰ περὶ τοὺς ἀριθμοὺς, ἔτι δὲ τὴν εἰς πᾶν ζῶον τῆς ψυχῆς μεταβολὴν, μαθεῖν παρ' Αἰγυπτίων. ὑπολαμβάνουσι δὲ καὶ Δημόκριτον παρ' αὐτοῖς ἔτη διατρίψαι πέντε, καὶ πολλὰ διδαχθῆναι τῶν κατ' Αστρολογίαν. τόν τε

B Οἰνοπίδην ὁμοίως συνδιατρίψαντα τοῖς ἱερεῦσι καὶ Αστρολόγοις, μαθεῖν ἄλλά τε καὶ μάλιστα τὸν ἡλιακὸν κύκλον, ὡς λοξὴν μὲν ἔχει τὴν πορείαν, ἐναντίαν δὲ τοῖς ἄλλοις ἄστροις τὴν φορὰν ποιεῖται. παραπλησίως δὲ καὶ τὸν Εὔδοξον ἀστρολογήσαντα παρ' αὐτοῖς, καὶ πολλὰ τῶν χρησίμων εἰς τοὺς Ελλήνας ἐκδόντα, τυχεῖν τῆς ἀξιολόγου δόξης. πάντων δὲ τῶν παλαιῶν ἀγαλματοποιῶν τοὺς μάλιστα διωνομασμένους διατετριφέναι παρ' αὐτοῖς, Τηλεκλέα καὶ Θεόδωρον, τοὺς Ροίκου μὲν υἱοὺς, κατασκευάσαντας δὲ τοῖς Σαμίοις τὸ τοῦ Απόλλωνος τοῦ Πυθίου ξόανον. τοσαῦτα δὲ καὶ Διόδωρος.

ΤΕΛΟΣ.

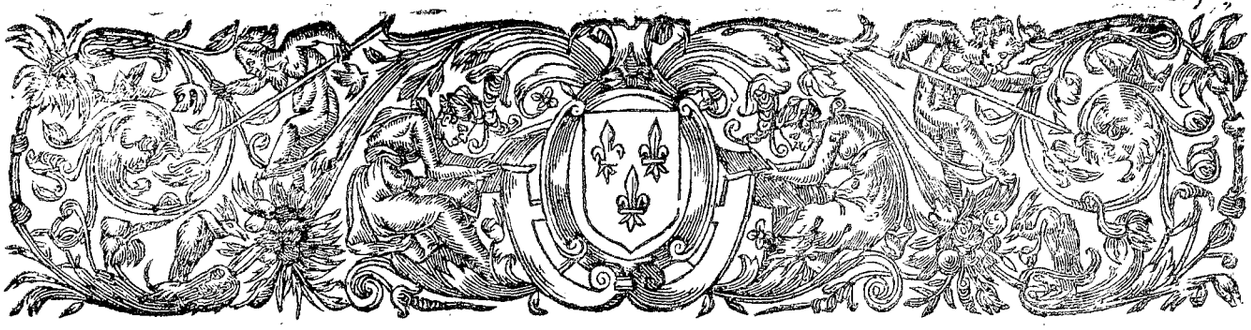

ANNOTATIONES

IN CLEMENTEM ALEXANDRINVM,

A

FRIDERICO SYLBVRGIO VETERANO HINC INDE COLLECTÆ MAGNAQVE accessione adauctæ.

IN hoc Notationum libello, ea potissimum sequi propositum est, LECTOR, quæ ad genuinam Clementis lectionem conferunt. Quia tamen & historicæ symbolæ ab amicis ad exornandam editionem sunt collatæ, eas quoque vel hic, vel in Indice, prout commodius videbitur, intexere non dedignabimur. In quarum recensione vt sua cuique constet gratia, suas singulis vel in principio vel in fine apponemus notas. Contribuerunt autem ad hanc editionem doctissimi viri Theodorus Canterus, Ioannes Arcerius, Dauid Hœschelius, Georgius Remus, & ipse editionis choragus Hieronymus Commelinus: qui partim è sua priuata obseruatione, partim è Guilielmi Xylandri codice, non pauca subministrauit. Suppeditauit etiam nonnulla Petri Victorij exemplar: quod bonus ille senex paulò ante obitum donum mihi misit. A. igitur, Arcerij: C. Canteri: Com. Commelini: R. Remi: V. Victorij: X. Xylandri notationes significabit. P. vero, Palatinum codicem notabit in Pædagogo: quem solum manuscriptum adipisci nobis licuit, eumque non adeò veterem: quippe anno CIↃ IↃXLIX, vno scilicet ante Florentinam editionem Victorii anno exaratum. Attamen etiam excerpta ms. nonnusquam aliquid opis attulerunt: quæ nobis pauciora Palatini codices, plura Hœschelio subministrauit liber Augustanus, quamquam confusus & passim mutilatus ac deprauatus. His addidimus quæ à doctissimis nostri seculi Criticis annotata fuerunt: videlicet Petro Victorio, Ioanne Brodæo, Paulo Leopardo, Guilielmo Cantero, Iusto Lipsio, aliis: tum ea quæ Franciscus Iunius in difficilioribus à nobis consultus ex tempore suggessit. Interpres quoque Gentianus Heruetus etsi multis in locis allucinatus est, in non paucis tamen haud aspernandas nobis attulit suppetias. Quibus ipsi quoque intexuimus quæ vel aliunde, vel è nostro penu, quamuis pauperculo, in medium conferre valuimus.

VT ergo inſtitutum aggrediar. CLEMENS hic ALEXANDRINI cognomine diſtinguitur ab altero Clemente, qui τῶν Ἀποστόλων φοιτητὴς, τῆς Ρωμαίων Ἐκκλησίας πάλαι ἡγήσατο, teſte Euſebio Eccleſ. hiſt. l. 5. c. 11. & lib. 3. c. 4. de quo & Epiphanius pag. 51. Ignatius Epiſtola 1. & noſter hic Clemens aliquoties. Fuerunt tamen & qui Athenienſem pro Alexandrino hunc Clementem fecerint: vt idem Epiphanius teſtatur p. 96. contra Secundianos, his verbis: εἶτα οἱ καλῶς συγγεγραφότες, ἐξ ἀναγνόντων τούτων ἐν τοῖς σφῶν αὐτῶν συγγράμμασιν ἠλεγξαν, Κλήμης τε, ὃν φασί τινες Ἀλεξανδρέα, ἕτεροι δὲ Ἀθηναῖον. PROTREPTICI vero titulum agnoſcit & probat auctor ipſe, Stromateo VII. his verbis: ἐγὼ δὲ μὴ τῆς Ἑλληνικῆς δεισιδαιμονίας ἱκανῶς εἴρηκα ἐν τῷ Προτρεπτικῷ ὅπῃ χαρμόσῃ παρεισήκαμεν, καταλόγῳ τῇ κατεπειγούσῃ συγκαταχρώμενοι ἰσοδείᾳ. H.

Pagina 1. A. ἰχθῦν.] delphinem: Herodotus lib. 1. Ælian. Hiſt. animal. lib. 2. cap. 6. lib. 6. cap. 15. lib. 12. cap. 45. Gregor. Nazianz. Carmine Nicobuli ad filium: & apud Latinos Naſo Faſtorum 2 Plinius Nat. hiſtor. lib. 8. cap. 9. A Gellius Noctium Attic. lib. 16. cap. 19. Solinus cap. 12. H. & R. Ibid. Θρᾴκιος σοφιστής.] Orphæus: Gregor. Nazianz. Carm. ad Vitalium, & ad Nemeſium. Idem tamen Greg. etiam allegorice hanc de Orpheo & Amphione fabulam transfert ad eloquentiam, carmine Nicobuli ad filium, his verbis: Ὀρφεὺν κιθάρη μῦθος πέλεν, ὥς φαμι εἴσκω, Πάντας ἄγων μελέεσσιν ὁμῶς ἀγαθούς τε κακούς τε. Ὡς δὲ Ἀμφιονίη λύρη ἐξ λαοὺς ἔπιθε, Ψυχὰς ἀνημέρους πετρώδεας. De Amphione autem præter alios etiam Plato lib. 3. De legibus: & de Arione Plutarchum Sympoſio ſeptem Sapientium. H. Ibid. B. ἀχὼν ὠδ.] Strabo lib. 6. pag. 289. H. De Eunomo autem & cicada narrat etiam Antigonus Καρυστίων συναγωγῇ, initio. Com. v. 20. q. περίβρυοι τῷ ἡλίῳ: & ſeq. v. τῷ νεκρῷ τῷ Γυθικῷ. Idem. Ibid. D. περιπίζων & ſeq. v. τῷ πέπλῳ ἄσμαπ.

Pag. 2. B. τῶν κακῶν αἱ ἀναιρεφαὶ γεγόνασι δράματα, ἐξ ὧν δραμάτων οἱ ὑποκριτὴς θυμηδίας (pro θυμηδίας) ἐθήραν: & paulo poſt, ἀναδήσαντες ἐκπώματα, omiſſa voce ἀφεψήσαντες. & rurſum v. ſeq. θηρῶν μαγόλῃ, pro vulg. θυρῶν μαγάλῃ. quæ ſcriptura vt verior, ita minus conſentanea iſta eiuſdem, item ἀφανωτάτῃ φροντίσῃ.

Pag. 3. A. τῶν ἐθνῶν πλὴν καλλὶ ὄντως.] q. ἔθους, *conſuetudinis*: aptius paulo poſt in exemplari ſcriptum ambiguo errore καπεξδύσαντες. X. legit καπεξδύσαντες: vt ſit *ceu viſco inuolumentes*. noſtrum & H. καταζδύξαντες confirmat continuata ζυγοῦ metaphora, & repetita inferius eiuſdem verbi vſurpatio, τῶν ἀνθρώπων πλὴν σωσειδὰ καταζδύξας εἰς τὸ Θεόν. Ibid. d. geminationem illam, ἤλθω ἦρ ἤλθω, confirmat alia conſimilis infra, Pædagogi lib. 11. cap. 7. ἀπίσω ὃ ἀπίσω. (deſumptus autem locus ex Pauli ad Titum Epiſtola, cap. 33. paucis variatis) ſic pag. 40. A. & alibi pro ἐμφωνίας aptius συμφωνίας vel ἰμοφωνίας quadrabit ad præcedens δίφωνία.

Pag. 4. B. A. ἐστερέωσεν ὀν ὕδατι φερομένῳ: & v. ſeq. πεπηγυῖαν. Rurſum v. ſeq. q. c. ἔπηξε θαλάττης. Ib. C. de illo, σὺ ἦρ εἶ πιθάρα, vide Philonem pag. 135. & Baſil. pag. 56. H. Ibid. mox. q. c. ναὸς ἐμοί. v. ſequentibus, rectius cum A. legemus ὑπηρετυμένῳ: vt interpres quoque *Saule à dæmone agitato*. aliàs quadrabit cum ἡ τῶν ἑταιρίδων ἀνθρώπων ἀπάτη. H.

A λος ὁ ἐνεργούμενος: ſtructura pariter & ſenſu luxatis.

Pag. 5. C. de Περσεπολίοις Arcadib. viſe Plutarchi Problem. Romana. H. ἀναφῶαι.] A. ἀναφῶαι. vtriuſque lectionis exempla infra, Pædag. lib. 3. cap. 1. & Stromat. lib. 1. ἀναφῶαι tamen neutraliter potiſſimum accipitur, vt ἀναφῶσαι actiue.

Pag. 6. A. q. c. ἡ χάρις ἡ τοῦ Θεοῦ Σωτῆριος. Ib. B. νεκροῖς τοῖς ἀχμαλ. σωδεῖν] ſicut Mezentius Æneid. 8. *Mortua quinetiam iungebat corpora vivis.* qua de re & Liu. lib. 1. & Petrus Victor. Var. lect. lib. 4. cap. 18. Ibid. ἀνωθεν ἀρχὴν π: A. Ib. C. f. εἷς ἐξ ὁ αὐτὸς, *vnus & idem*: vt pag. ſeq. v. 27 f. Περσεμιούων.

Pag. 8. B. locus ille de ſterili & deſerta, tractatur etiam infra Strom. lib. 2. Ibid. D. c. θελήσασιν: itemque C, at A. θελήσωσι. in qua lectione ſi quem offendit δὲ cum datiuo perſonæ, ſciat ille infra quoque in Stromateo 1. 286. A. ſimiliter legi, οὐδὲ αὐτομάτως ἐφίεσθαι χρὴ τῷ εἰς ἄνδρας ἐγκεφαλομάντῃ. Ibid. locus ille de non conſulendis deorum oraculis, citatur ab Euſebio De præpar. Euang. pag. 39. vbi quæ diuerſitates ſunt, à Com. notatæ ſunt. Primum hoc ipſo verſu, λέγεται Θεσπεσίου: deinde.

Pag. 10. B. ἐξ ἡ Καρικὴ πηγὴ: & mox, τὰ μανικὰ νάματα. Ibid. C. τὸν Ἀμφιάρεων: v. 29. κρίνας τοῖς ἀμύτοις: Ibid. σοφιστείαν, ἣν πλάσης ἀκριβῆ κυβευτείαν. Ibid. D. ἐπολολύζοντες ΕΥαι ἐκείνῳ: v. 49. παρικολούθησε, ἣν ὁ πάππος ἐπικολούθησε. Ibid. τὸ δύα, abſque ι: & mox, ὄφις θήλεια, abſque articulo v. 58. ὑπὸ Μυσῶπος, & rectius fortaſſe.

C Pag. 10. A. ὑπτυμβίῳ φωνῇ ἐξ ὑμῆ, & ſeq. v. μυθέεια: pro quo, Gulielmus Canterus Nouarum lectionum lib. 8. cap. 18. legendum cenſet μαθέεια: vt à venatione dicta ſint: ſicut ipſe auctor confirmat, tales fabulas myſticas potentiſſime θηρεύειν τοῖς βαρβάροις ἐξ δυσδαίμονας. ſed cum in vulgata quoque ſcriptura, quæ eſt μυθέεια, inſint τῆς θηρεύσεως veſtigia, non male fortaſſis ea lectio retinebitur: præſertim quia μαστὴρ & μάστωρ potius generaliter quæſitorem & obſeruatorem ſonant, quam ſpecialiter venatorem. Ibid. B. G. Canterus, loco iam modo citato, putat aptius eſſe, τοῖς δυσδαιμονεστάτοις: eo nempe comparationis gradu quo præcedit ἀνοσιωτάτοις: idemque ſentiunt A. & H. Poſitiuum tamen δυσδαίμονας habet etiam Euſebius loco ante dicto. Idem Euſeb. ibid. τῆς δ' ἀρχὰς τῆς ἀποπίας ἀνὴρ ἀνθρώπους: & ſeq. v. καταδιδάξας. Ibid. C. ἀγροδίσιο. Ibid. D. ἣ Κινύρα φίλη: Ibid. ἐξ ἀσιλῶν.

D Pag. 11. B. ἐξ μὴ γλασσίοισιν ὑμῶν. Sequentem myſteriorum formulam Iulius Firmicus in libello de Errore profan. relig. paulo aliter citat: nempe. *De tympano manducaui: de cymbalo bibi: & religionis ſecreta perdidici: quod Græco ſermone dicitur*, ὐκ τυμπάνου βέβρωκα· ὐκ κυμβάλου πέπωκα· μέμνημαι μυστικός. De κιρνοφῶσι v. 54. dictum in indice. Rurſum Euſebius ſeq. v. habet ὑπ' ἐνδύω. & Ibid. τὸ δὴ καί. Ab eodem abſunt iſta. Ibid. C. πατὴρ ἣ φθορεὺς κόρης ὁ Ζεύς. Ibid. idolici poëtæ verſus apud Firmicum ita legitur. Ταῦρος δράκοντος, ἣ δράκων ταύρου πατήρ. non male. Rurſum Euſeb. Ibid. D. βυκολικὸν εἶμαι κέντρον ἐν ναρθηκα ὑπὸ καλῶν, ὧν δὲ κάλων αἰασέφοισιν οἱ βάκχοι. & Ibid. D. χάσμα. τῆς γῆς. Ibid. D. κατὰ πόλεις.

Ibid. σιρροφόεια, ἀρρηφόεια, pro quo posteriore sacrificio apud Hesychium, Harpocrationem & Suidam, ἀρρηφόεια legitur, facta syncope. Rursum Euseb.

Pag. 12 B, ἄλφαι, absque propos. κατά. v. 48. idem Euseb. ἐθήκεις ἐποπέδαις. Ibid. καπασείφαντε & φέροντε, quali numero. Ibid. εἰς μέλον καλοῦσι, rectius, οἷς μέλον, καλοῦσι, *quibus curæ est, vocant.* Ibid. ὅτι τραπέζῃ ἐθύετο. Ibid. D. Τοὺς δὲ ἐποπεπωκότας. Ibid. πλεκτοὺ καθελκυλὼ καζαλήγοισιν. Ibid. πολύπημον. Ibidem mox q. c. θρησκείῳ θεμένῳ. Sequenti versu pro Αἶπυ A. conuenientius Ατλω scribi posse suspicatur, nempe ἄζηλ' τλὼ ἄτλω τλὼ βλαβέλω: vtpote multatum virilibus. Sed Αἶπυ habet etiam Eusebius. Rursum idem Euseb.

Pag. 13 A, ὡς μὴ δοκοῖεν: & Ibid. B, ἐδὲ γὰρ B αὐτόσω. Fabulam vero de Cerere ac Baubone, Arnobius lib. 5. fere totam hinc desumpsit: vt prolixius declarat Paulus Leopardus Emendationum libro 6. capite 25. Ibid. B. Euseb. Ἀσωδημνύῃ. Ibid. αἰεσύεσκεν. Ibid. ῥίψασκε. Ibid. κἄρι τὸ σύμβολον, *estque symbolum*, quam lectionem etsi magis probat Paulus Leopardus Emendationum lib. 4. capite 3. vulgatum tamen κίσῃ tuentur quæ sequuntur, ἔλαβον ὀκ κίσης· ὀκ καλάθου εἰς κίσην· αἱ κίσαι αἱ μυστικαί. Rursum vers. 57. idem Eusebius, τίσι δ' μαντεύεται, *quibus porro vaticinatur?*

Pag. 14 A, φιέρωσι μυεῶται: & mox, νόμος οὖν ὁ καθόλης κοινὴ, *lex igitur & opinio communis.* Ibid. B, ὡστρεπομβίων, *hortantium.* Ibid. B, τὰ ἄῤῥητα σύμβολα. Ibid. B, ὃς ὄφιν: & mox, ἐν μυστικὸν μόριον. Ibid. C, διδυμοχοῦσθαι. Ibid. καλάζην κελεύεται. Ibid. D, idem Euseb. ἑτέρα δὲ & δευτέρα, C παύτῃ δὴ τῇ πλανῇ. Ibid. D, de Anacharsidequæ narrantur, pugnant cum iis quæ Diogenes Laërt. refert in eiusdem Anacharsidis vita, pag 39 H.

Pag 14 A, Vict. μητραγύρτῃ mauult. v. 58. sunt qui malint εἰς ἀλήθειαν: vel εἰς ἀληθοῦς φρονήσεως ζώπυρον. Seq. v. qui dissimulato nomine ὁ μῶν Ις dicitur, Xenophanes est Plutarcho, libro περὶ δεισιδαιμονίας extremo. Heraclito Ægyptio tribuit Epiphanius pag. 512. vbi Diagoræ quoque factum his verbis memorat idem Epiphanius: ὁ ἴδιον Ηρακλέα, ξύλινον ὄντα, δι' ὑπείδω ξύλων, καυκαίοντος, ἐν σκωμμασπιῶς ὑπολέγοντος, Ἆγε δὴ Ηρακλες, ὁ τελεσφορώτατον ἆθλον ὁπλιτῶν πάρελθε, τὸ ὄφιν ἡμῖν ἐξήσιον.

Pag. 15 C, procul dubio facta post ἐπιθυέσιν interpunctione, legendum, ἐν αὐτὸν εἰς τὸ πῦρ ἐνέβαλεν. Ibid. explicationem commatis D istius, τῆς θείας & χρησίμου δυνάμεως, prolixe infra in Pædagogo inuenies, lib. 2. cap. 10. potest etiam scribi ἄπειρον αἰῶνα, vt apud Homerum & Hesiodum aliquoties. Ibid. rectius, Ω γῆς ὄγμα κἀπὶ γῆς ἔχων ἔδραν, vt in vulgatis editionibus habent δυσπάτους εἰδέναι. Ibid. D, in vulg. edit. Pauli Ephes. 2. legitur πάντα φύσει ὀργῆς.

Pag. 17 B, metrum postulat βροτέων παύσασθε, *desistite ab humanis*, studiis scilicet, aut simile quid. A, & H, malunt, τὰ πλανᾶσθε βροτοὶ· παύσασθε μάταιοι. Ibid. C, locum de quinque Mineruis latius ex Cicerone declarat Petrus Victorius Var. lect. lib 11. cap. 15. Ibid D, diuise scribendum πλὴν μὲ, vt Il. ε. & infra in Panyasis loco simili 14 C.

Pag. 19 A, rectius ἱστορεῖτον, præsenti tempore. Ibidem mox A, mauult genit. casu, τῶν Διοσκούρων πάρα: vel duali numero, τοῖν Διοσκούροιν. Ibid. Homeri editiones plerǽque habent σφισίζως, per omicron: & ἐνὶ πατρίδι: Il. γ. A. Ibid. idem A, θάνατον ᾧ οἱ αἶσα πέφατται. v. 13. pro μικρὸν, legendum esse μακρὸν, *procerum*, ex A. Gellij lib. 1. cap. 1. recte monet. H.

Pag. 20 b, non male fortasse legerimus, μουσεῖα περιφρίζουσιν αὐταῖς. Ibidem mox A. inuerso verborum ordine mauult, παύτως θεσπαγγίδας ὕσας. Ib. D, A, ἐλίλιξεν, *torsit.* 20 D, legi potest etiam ῥύθμιος, *natus*, v 11. rectius, opinor, passiua forma ἐθιζόντων, *consuescunt.*

Pag. 21 B, pro μόνον legendum μῶν, *manebant*, ex Odyss. θ. Ibid. B, inclusa ὅτι abest à vulg. editione: inserendam esse, perspicuum est è sequentibus. Ibidem mox scribendum Ιασίωνι: vt apud Diod. Sicul. 237. 7. ἐκ Δήμητρος & Ιασίονος γενέσθαι παῖδα Γλοῦτον: & Ouid. Metam. 9. *queritur canescere mitem Iasiona Ceres*, etiam. 21 B, pro Αδώνιδι reponendum esse Αἰδωνεῖ, cum aliunde liquet, tum ex 5. 35. & Athenæi loco modo citato v. 36. pro εἶπε aptius forsan ἧπε, *quenam.* 21 C, A, καθελέγετο: sed καθεγίλετο agnoscit etiam Euseb. Præparat. Euang. pag. 45. Idem Euseb. paulo post. Ibid. D, Γίνεται δ' ἔνιοι ὑμῖν πάθος.

Pag. 22 D, de Apollinis seruitute prolixe Euripides Alcestide, & Plutarchus Erotico. De Herculis seruitute apud Omphalem, Diod. Sicul. pag. 165. Plutarch. in lib. An seni capienda resp: & Terent. Eunuchi actu 5. scena 8. H.

Pag. 23 A, A, πλὴν ἐν δὴ in exemplari est πλὴν δ', C errore ambiguo Præcedenti versu ἐπιθυσίμῳ accipiendum pro aoristo, ἐπιθσαι: aut præsenti tempore legendum ἐπιθυέμῳ. Ibid. B, rectius ἀφροδισίοις χωμῳδῶν ἀνθρώπων. Ibid. C, melius fortasse ἐπινοούντων. Ibid. D, articulus ὁ abest ab exemplari: inserendum esse, declarant commata sequentia. Ibid Callimachi versus hodieque exstat hymno in Iouem. Chrysostomus tamen commentario in epistolam ad Titum, & prouerbialem illum versum, Κρῆτες ἀεὶ ψεῦσται, κακὰ θηρία, γαστέρες ἀργαί, & hos Callimachi, Epimenidi Cretensi tribuit. sic enim ibi: Επιμενίδης οὖν ὅτιν ὁ εἰρηκὼς, Κρὴς δὲ αὐτὸς ὤν. ἔχει δ' ὕστως· οἱ Κρῆτες ἀεὶ ψεῦσται, κακὰ θηρία, γαστέρες ἀργαί. ἔχοισι δ' Διὸς, ὅτι καὶ φασὶ τοῦτο. ΕΝΤΑΥΘΑ ΖΑΝ ΚΕΙΤΑΙ, ΟΝ ΔΙΑ ΚΙΚΛΗΣ ΚΟΥΣΙ. δῆλα παύτως ὡς τοῦτο ὅτι γράφω ὁ ποιητὴς ψεύσας τοὺς Κρῆτας κωμῳδῶν, ἀρχαίων, πάλιν ἐπάγει, αὔξων μᾶλλον τὴν κωμῳδίαν, —— ἐν γὰρ πάφῳ, ὦ αὔα, σεῖο Κρῆτες, ἐτεκτήναντο. σὺ δ' ὦ ἄναξ, ἐσσὶ γὰρ αἰεί. Aut memoria igitur Chrysostomum fefellit, aut duo hi poëtæ idem scripserunt: quod ab aliis quoque factum docet Clemens infra in Stromateis, & deinceps. H. v. 24. in exemplari erat πὲς καλοῖς. pro quo ego πῖς καλ. reposui. A. pro Ερωσι mauult Ηρωσι, *Heroibus.* Paulus Leopardus Emendationum libro 4. cap. 4. locum ita legit, Φανοκλῆς δ' ἐν Ερωσιν ἢ Καλοῖς (vt infra Stromateon lib v 11.) Ἀγαμέμνονα δὲ Ἑλλάνων βασιλέα Ἀργυννίδος νεῶν Ἀφροδίτης ἱσᾶσθαι (alibi εἰσᾶσθαι) ἐπ' Ἀργύννῳ τῷ ἐρωμένῳ: *Phanocles autem in Cupidinibus seu pulchris narrat Agamemnonem Græcorum regem templum statuisse Veneris Argynnidis in gratiam amasij Argynni.* De Argynno autem plura idem Leopardus ibidem ex Stephano, Athenæo, & Propertio: itemque de verbo εἰσᾶσθαι.

Pag. 24. C. commation illud, Ἀργεῖοι ἠλήλυθες, è margine in contextum irrepsisse videtur: eoque sublato melius constat & structura & sententia, 24. D. genitiuos illos ἀθέου χλεύης,, A. in sequentem periodum transfert, inter βίον & ἐμπεπλήκοτες. Ib. grammatica regula postulat τετίμηνται, *honorati sunt:* cuiusmodi anomalia notata etiam supra. 20. D. Ibidem mox in exemplari scriptum erat καλλιπύργῳ, sed καλλιπύγῳ legendum esse declarat synonymum epitheton καλλίγλουτος. itemque βυπυγίζω affectare dicuntur mulieres: in Alexidis quodam loco infra. Monuit de eodem errore Brodæus quoque Miscell. lib. 1. cap. 19. ex Athenæi lib. 12.

Pag. 25. B. post ἔπι distinguendum, non ante. v. 24. pro Εὐλωῖται Ortelics & Canterus legunt Συλωῖται, ex Æliano & Plutarcho. Ib. D. post καλοδσι recte cum A. inseruimus σέβεται, θρισκόμενοι, vel simile quid.

Pag. 26. A. C. ΔΗΛΟΣ ΚΥΘΝΙΟΙΣ ΜΕΝΕΔΗΜΟΝ: & sequenti v. ΔΗΛΟΣ ΔΗΛΙΟΙΣ ΑΥΤΟΝ. Animum certe Deli & regem fuisse, & sacerdotem, ex Dionysio Halicarnassæo & Virgilio clarum est. ex ipso etiam Clemente infra; Euseb. Præpar. Euang. pag. 39. φέρ' οὖ δή: & v. 34. ὑμῖν, dandi casu. Ex eodem Euseb. additus articulus ὁ, v. 46. v. 56. idem Euseb. εἰσὶν ὅτοι, Ανπηλ. itemque mox v. 57. ἀποπέμψομαι. Τύποις Ρυθμ. mutata vtrobique & distinctione & qualitate vocum. Rursus idem v. 38. ὀλκαυτῶν.

Pag. 27. C. καὶ ἀώσοισι: (vbi etiam ἀλόγως quidam codices: & mox Η σωτῆρας δύφημοῦμβοι, accus. casu.) Ibid. D. ὁμοίως, aduerbialiter: & mox, ἀποσφάλοι τ' αὖ ἄνθρωπον αὖ, addita potentiali particula. Idem Ib. D. πφοὐχαμβ: & mox geminata disiunctiua, ἢ ἔρκτῳ ἢ λ.

Pag. 28. A. ὀν βάσης, expuncta paragoge Ionica: locus extat Iliad. γ. denique Ib. A. ὀντρέπεσθε, *veremini*, sed significantius vulgatum ὀκτρέπεσθε V. Ib. C. Guil. Canterus in Emend. syntagm. pag. 52. coniuncte legit, πέπον βύρσης ἀληθῆ μόνον.

Pag. 28. D. Euseb. Præpar. Euang. pag. 45. in loci huius citatione admodum variat. Nam initio secundæ periodi habet, ἔπειτα μὴ αἰακοσ. Deinde mox.

Pag. 29. A. πολὺ ᾗ ῥυεῖσα: rectius πολλὴ πῥυεῖσα.) Ib. A. ἑκατόμβας πεισθεὶς, & ἀγάλματα ἰδρισῶσα. Ib. A. ὐδὲ τῶτο, & ἐς αὐτό. Ib. B. ὀν τῇ ἀκροπόλει, cum articulo, vtroque in loco. Ib. B. π' δή. Ib. B. Ισμαρος: & mox, ὀν τῷ ΔΕΛΕΒΟΛΩ ΚΕΚΟΣΜΗΜΕΝΟΝ ἔ ΕΛΕΥΣΙΝΙΟ. Ib. C. ἐξ ὑπορρεύσ, s. γῆς. Ib. C. Λέανδρος δὴ Κλεόμαχον: & mox, τῷ Διδυμέῳ. Ib. C. τὸ μνῆμα: & mox ἐπορθῆσ. Ib. C. τ' ὀν Τελμισσῷ ἔ Απόλλωνος βωμὸν μνῆμα εἶ) ἢ Τέλμον Τελμ. quem postremum locum à Clemente mutuatum esse Arnobium lib. 6. prolixe ostendit Theod. Canterus Variarum lectionum lib. cap. 2. Rursum Euseb. Ibid. D. αἰρέσαι, optatiuo modo: & mox, τῷ Τελμησσῷ. Ib. D. τελέως νεκροῖς πεπισευκότες: & mox, ὦ δειλοὶ: quam exclamatiunculam H. cum sequentibus quam cum antecedentibus coniungere mauult. V.

Pag. 30. A. pro corrupto ἀπαΐξεσθαι legendum puto ἀπεξέσθαι, vel præsenti tempore ἀποξέσθαι: vt ξόανα sic dicta sint ΑΠΟ ΤΟ ΞΕΣΘΑΙ, sicut *delubra* proprie quidam dicta volunt quæ ex delibratis stipitibus facta essent simulacra. Ibid. B Calo statuarij, qui mediam Eumenidum sculpsisse dicitur, meminit præter Pausaniam etiam Plinius, & Quintil. lib. 12. cap. 10. A. V. 20. A. & H. Βρύαξις, vt mox.

Pag. 31. A. & apud Pausaniam ac Plinium. Ibid. B. H. τ' ἱστοροῦπα. V. 38. vsitatius παρμένας. Seq. v. rectius Σίμωνος, ex Pausania. V. Ib. B. pro Εκώλης rectius aut Σκώλης legimus aut Σκύλις. Scyllidis sane ac Dipœni fratrum mentio apud Pausaniam duobus in locis, itemque apud Plinium. qua de re C. quoque monuit. Ib. B. rectius μεζαπεμψαμβόις. Sequens commation, ὁ Πτολεμαῖος, A. redundare putat. Sed admodum familiares Clementi sunt eiusmodi pleonasmi, vt item Pausaniæ. Simile exemplum supra, 26. C. & infra 33. A. & 68. C. 73. A. & alibi.

Pag. 32 B, ὁ βασιλδὺς Ρωμαίων.] Adrianus: vt in Dionis epitome tradit Xiphilinus, & Chrysost. in 2. Cor. 12. pag. 81. H. V. Ibid. Euseb. Præparat. Euangel. pag. 45. in loci huius citatione legit, ὠεκιόπαπον σρόσρα ἠμοιβῶν, Αντίνοον, αὐτέρωσεν. Ib. C, pro μεμαεαμβῶν ὕδρῃ haud scio an aptius legerimus μεμολυμβῶν aut μεμαμβῶν. Rursum Euseb. Ib. C, ὅπ pro ὅτ: & Ib. D, ὁ πάφος τῦ ἐρωμβύς νεώς ὅτιν Αντινόε. & mox, καθάπᾶρ ἐρῶ. Ib. D, vulg. Sibyllini, pag. 253. habent, Οὐ ψευδεῖς Φοίβε χρησμήτορες.

Pag. 33 A, idem Sibyll. 205. μαιὰς ἄπακτος: & seq. v. λίθοις ὀπκείμβε, πολλὰ μοχήσας. Com. Ibid. D, Nicandri locus est in fine Theriacōn. A.

Pag. 34 B, C, inuerso ordine legendum putat ὅπᾶρ ὅτιν τὰ ἀγάλματα. Ibid. B, è margine in contextum irrepsisse videntur ista verba, νοητὸν, καὶ αἰσθητὸν ὅτι τὸ ἄγαλμα. vti ex iis expunctis legendum sit, ὑμῖν ᾗ οὐχ ὕλης αἰσθητῆς αἰσθητὸν, νοητὸν ᾗ τὸ ἄγαλμα ὅτιν, ὁ Θεός. Ib. C, posset aduerbialiter quoque legi ὅλως. De Dionysio quæ mox referuntur, ex Cicerone & aliis illustrantur à Petro Victorio Var. lect. lib. 21. capite decimo.

Pag. 35 C, rectius ΠΕΡΙ ΚΝΙΔΟΥ, vt pag. 29. 12. Ib. C, A, & H, πλὼ ᾗ Περξιτέλους ἐρωμβύλω. C, πλὼ ὑπὸ Γρ. ἐρωμβύλω, in exemplari perperam erat πλὼ ὁ Πρ. ἐρωμβύλω. Nostræ lectionis exemplum mox.

Pag. 36 B, ὃς Αλεξάνδρᾳ χρόνοις: & Ib. B, τὸν Αμμώνορος Φίλιππον. V. Ib. C, Θοῖσιν ἴσον ἐπίηρον μοῖρα.] Herodianus lib. 4. in principio: Sueton. in Claudio cap. 45. Cornel. Tacitus Annal. 15. extremo: Eutropius in Iouiano R. Ib. D, sententiam illam de præsentiū neglectu, tractat etiam Maximus Tyrius pag. 172. & 197. ac Plutarchus item ΠΕΡΙ ΔΥΣΩΠΙΑΣ. H.

Pag. 37 C, nescio an rectius ΠΕΡΙ ἍΔΗ: vt infernales vmbræ intelligantur. H. diuise legit ΠΕΡΙ Α ΔΗ Ε ὑποφαίνοντας. —— Ibid. C, A, & H. μᾶλλον ἢ ὡς Διὸς θυγ. *magis quam Iouis filiæ.* Ib. B, A, τῆς ἀληθῶς ὔσης ὐσίας: & Ibid. C, τῷ ἀγεννήπου, *ingenerati* seu *ingeniti.*

Pag. 38 C, τῇ λιθῳ si scripsit auctor, sexus exprimendi gratia vsus est eo genere: q. d. τῇ λιθίνῃ Αφροδίτῃ. Ibid. D, H, ΠΕΡΙ ΣΚΕΥΕΙΝ τὰ π ἀγάλματα Ε πᾶς κάφας.

Pag. 39 A, γυναικός.] Pasiphaës: de Tauro autem seu Minotauro, Philo autem pag. 536. Greg. Naz. carm. ΠΕΡΙ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΚΑΛΛΩΠΙΖΟΜΕΝΩΝ, v. 165. Diodorus Sicul. pag. 155. & Plutarchus γαμικῶν ΠΑΡΑΓΡΑΦΗ initio. H. Ibid. C, A, C, H.

περὶ πόπου, *inter pocula*. Ibid. mox δή με pro δέ με, H. Homeri locus.

Pag. 41. A. petitus ex Odyſſ. β. A. Ib. A. Heruetus interpres legendum cenſet, ὦ ἔνθεον ἔ πλάσματος ἔλεγχῳ ἀποξώπτες, *diuinitatem figmenti confutatione conuellentes*. Ibidem mox. πιστεύετε, indicatiuo modo. Ib. B. incluſa μοῦ, addita ex Iuſtino, pag. 19. vbi & quarto exhinc verſu legitur, Αἵμασιν ἐμψύχων. Com. Ib. B. A. & H. ἡμῖν, prima perſona. Ib. C. de ethnicorum diis Pſalmus 95. H. Ib. D. interpres ὀπεῦθεν, *hinc*: A.

Pag. 42. C. rectius μόνον, *ſolum*, V. Ibid. D. de Scytharum cultu in eandem ſententiam Brodæus Miſcell. lib. 5. cap. 5. cum alia citat, tum Ammiani Marcellini locum hunc, *Nec templũ apud eos viſitur aut delubrum: nec tugurium quidem culmo tectum cerni vſquam poteſt: ſed gladius barbarico ritu humi figitur nudus: eumque vt Martem, regionum quas colunt præſulem, verecundius colunt*. V. B

Pag 43. A. A. καταλίγην δεῖ, Ib. A. A. & H. ὁ Δίνων λέγει, cuius Dinonis Perſica citat aliquoties Athenæus in Dipnoſoph. Ibid. C. legi poteſt etiam περὶ πώπων, vt pag. ſeq. 42. D. περὶ ὅλων ἔ παπέρα 43. D. de Philoſophorum ſententiis prolixe Plutarchus libro Περὶ περὶ ἀρεσκόντων τῖς φιλοσόφοις, Euſeb. Euangel. Præparat. libro 14. & 15.

Pag. 44. A. H. Χαλκηδόνιος ἔστ, ex Diog. L. atque ita eſt etiam infra, 306. 20. V. Ibid. A. rectius οἷς μηδὲ, datiuo caſu. Ibid. D. Platonis locus eſt in Timæo, tomi tertij pag. 28. Nec diſſimile illud Hermæ Triſmegiſti, Θεὸν νοῆσαι μὲν χαλεπὸν, φράσαι ἢ ἀδύνατον: de quo quæ ſit Gregorij Nazianz. epicriſis, declarat oratio 2. περὶ Θεολογίας, pag. 198. Viſe & Theodoretum lib. 2. Therapeut. H. C

Pag. 45. A. A. ἀγένητον, *ingeneratum* ſeu *ingenitum*. V.

Pag. 46 A. A. & H. cum G. Cantero pro ὁδὲ λόγος legunt ἀλλ' ὁ λόγος, ego ὁ δὲ λόγος malo. ſic enim & minor fit mutatio, & recte conſtat ſenſus. Ibidem rectius fortaſſe optatiuo modo ὑπόδοιξαι, vel ὑπόδειξαι. V. 45. D. Moſis locus eſt Leuit. cap. 19. v. 36. apud Plat. eſt, ἀχλὼ τε ἔ πλοῦτω ἔ & ſeq. v. τῷ σῷ ἀεὶ ξωσίτε. lib. 4. De leg. pag. 715. A. & H. V. 49. metrum poſtulat, ἐσὶ ἔργ' ἀίθρώπων, eliſis ſc. vocalib. finalibus v. 55. A. tranſpoſita diſtinctione, ἀεὶ χρέα ἀγλίζοντις ὕδατι: quod Ioann. 2. confirmant ſex hydriæ poſitæ κ' ἔ καθαρισμὸν περὶ Ἰουδαίων. V. 57. poteſt etiam ἀθανάτων legi, vt apud Hom. paſſim. 46. D. locus Xenoph. eſt Apomnemon. lib. 4. pag. 634. H. V. D

Pag. 47. A. pro Πισαδεὺς neſcio an auctor ſcripſerit Πυδασεὺς: apud Diog. Laërt. Cleanthes patria ſeu ortu dicitur Ασσιος. V. 47. C. regula grammat. poſtulat Ξανθραποδίζεσθον. V. Ibid. D. Arati locus eſt initio φαινομένων. A.

Pag. 48. A. haud ſcio an germana lectio ſit, κοίρανος ὅστις Ἀθανάτων Θεῷ ἢ ὅτις ἐρίσειεν κράτος ἄλλος, *nec vllus alius virium robore cum Deo contenderit*. V. Ibid B. Sophoclis locus à Iuſtino, quoque citatur pag. 19. ſed verbis aliquantum variantibus: vt hoc ipſo verſu, ἑρπετὸν πτηνὸν: & Ibid. B. πολυκηδεία. Ibid. C. ὀκ λίθων τε ἢ ξύλων, Η χρυσοπεύκτων. & v. 46. q. c. καλὰς παναώρῳς πύχοντες. Ijdem infra reperuntur Stromateon quinto, 429 50. ſed neque ibi tamen plane cum hiſce A concinente. V. 11. q. Σύεσας ἢ ὑπήκοος βελτίοσι Πάσιν ὁμῶς. v. 27. q. c. Ἰδύιων. v. 56. H. ὁ τρίφοισιν, *non alunt*.

Pag. 50. B. A. & H. ὥςπ, *vt*. V. Ibid. in vulg. edit. Eurip. αἰνομίας ὀφλισκάνω: & mox. Ibid. C. πίνοντες ὀδύνας. A. & H. Ibid. A. ἢ ὀκ ὀπὸς τῆς καλλιφωνίας. Ibid. D. Theophil. lib. 3. πιότητι σαφῆς: & ſeq. ἔ γάφον αἰεί. Ibid. D. Καὶ νηφερὸς, κρύσταλλα. πὸ δὴ καθ' ἓν ὀξυχορδίαν.

Pag. 51. A. A. γαῖης κράτος ἀὸς ὑπερφέρ. Ibid. B. in vulg. editione Ieremiæ, cap. 23. legitur, εἰ κρυβήσεταί τις ὠ κρυφαίοις. Ibid. B. μὴ ἐχὶ ἔ ὀφθαλμόν. Ibid. B. in Eſaiæ loco, cap. 40. τὶς ἐμέτρησε. Ib. D Ierem. 34. βρῶσις τῖς πετεινοῖς: vt item Ierem. 7. Ibid. D. ἕτερος non legitur in vulg. Bibl.

Pag. 52. B. vulg. B. Prouerb. 6. ἕως πότε, A. 53. A. in vulg. edit. legitur, διὸτ γάρτις: & ſeq. v. πλὼ δόξαν τῆ ἀφθάρτου A.

Pag. 54. A. ſunt qui malint, εἰς ἀπώλειαν ὑποφέρεσθε: vt σωτηρία ſuum habeat contrarium. V. Ibid. B. Epheſ. 4. ἔ τὰ λοιπὰ ἔθνη. Ibid. B. οἵ ἄνοι ἀπηλγηκότες, παρέδωκαν ἑαυτοὺς τῇ ἀσελγ. & mox, ὠ πλεονεξίᾳ: Ibid. C. Epheſ. 5. ἔγραψε ὁ καθεύδων. Ibid. D. Pſalmo 94. ἐπείρασάν με οἱ πατ'. Ibid. D. τλὼ κατάπαυσίν μου.

Pag. 55. A. ἀϊδίη ὠῶνός ὅστιν εἰκών. itemque H. ex Baſil. 665. & Greg. Naz. 229. Ibid. D. A. Ἰησοῦ mauult. V. Ibid. D. Ἰθακήσιος γέρων.] Vlyſſes, Odiſſ. α. A.

Pag. 56. A. malim ὁ Ἀπόστολος, cum articulo, & mox pag 42. 2. & alibi paſſim. Ibid. A. A. τῆς ὠ Χριστῶ. 56. C. Heruet. interpres legit ὠδεῖς: quod A. minus placet. Ibid. C. A. & H. γνῶσθε ἔ ἴδετε ὅτι χρηστὸς ὁ Θεός, ex Pſalmo 33. Heruetus interpres vulgatam lectionem ſecutus eſt. in qua vt interrogatio locum habet, ita in altera non habet. C

Pag. 57. B. H. ὑπζητησωμὲν, ſubiunct. modo, 57. D. τῆς ὁμολογῆς] cœcæ nempe ac ſtolidæ: quæ mendacium veritati prætuliſtis. V.

Pag. 58. A. incluſum ὡς, additum ex vulg. Bibl. editione, Zachar. 3. Ibid. C. rectius κύριον περὶ ὅλων, vt ſupra, 33. 18.

Pag. 59. A. malim articulo geminato, τὸ ὑετὸν τὸ σωτήριον, vt alibi paſſim, & paulo ante. Ibid. B. A φαοὶν, plur. numero: vt alludat ad prouerbium. V. Ibid. B ſcr. ἡμᾶς, prima perſona. Ibid. C. hæreditatis mentio apud Eſaiam 54. 17. A. Ibid. A. vulg. Bibl. Eſaiæ 55. βαδίσατε ἀγορεύσατε. A.

Pag 60. A. A. cum interprete mauult. Τροφὴς, *alimentis*. V. Ibid. A. aptius κηροῦται, *vitiatur, læditur*, à κὴρ, *noxa*: vt apud Heſych. quoque κακηρωμένη, κακοκαρμένη. V. Ibid. B. à A. ἔστι ἢ ἔ σὴ, *eſt vero & tua*. 60. D. V. vulg. Bibl. variant nonnihil, Eſaiæ 1. V. Ibid. D. A. ζητεῖν ἢ ὀκπονεῖν εἰ μεταδιωκτέον. V. Ibid. D. rectius ἢ πάχος, vt infra 60. 14.

Pag. 61. B. poteſt etiam legi ἄλογόν τι: H. V. Ibid. C. A. γυναικῶν, *genitorum*. Ibid. D. poſt ἠλίθιοι rectius tolletur diſtinctio. ſic enim euidentior erit paronomaſia: vt etiam infra in Pædagogo, 152. 47. V.

Pag. 62. A. aptius opinor, ὃ γὰρ αὐτὸν, vt ſup. 10. 18. Ib. A. A. ἀριστοπάχης, ſed Doricum ἀριστοπάκας conſulto vſurpatum videtur: vt clarum ſit fontis indicium. Ib. A. incluſus articulus ἡ, omiſſus eſt in vulg. ed. quod vidit etiam A. Ibid. D. forſan legendum, ἤδη καθεκθεάσασα. C. Ibid. D. A. περιμψῆς, indic. modo.

Pag. 63. A. ἄγνοιαν pro vulgate ἀΰοιαν agnoscit etiam interpres v. Ib. B. rectius πέφυκε γὰρ — οἰκείως ἔχειν. V. Ib. B ἐθέλειον φυτὸν esse hominem, tradit etiam Plutarch. περὶ φυγῆς, 425. & Plato in Timæi epilogo H. v. Ib. C. rectius post ἀλόγων distinguemus. V. Ib. D. poëticum ὑπόφθεγμα desumptum ex Odyss. ν. A.

Pag. 64 d. rectius aduerbialiter τρεῖς, *ter*: & seq. v. δαίμονες ἀθάνατοι: vt supra 20. 9.

Pag. 65. A. pro ὠτιὼ A. legendum censet ὠτῆς τὴν αὐθρωπ, ex Geneseos cap. 19. Mutatione opus non est, si Λὼτ genitiuo seu possessiuo casu accipiamus: vt infra 38. 40: & 542. 27. itemque 208. 18. v. 64. D. A. ἥρηται *elegit*. V. 65. A. de aspide aures obturante. Psalm. 58. 5. Sirac. 12. 13. & 27. 15. H. Ibidem nota ἀποκέκλειται absque σ. V. Ib. A. A. τὸν ἡμέτερον & ὑμέτερον, *nostrum & vestrum*: rectius. quanquam etiam legi fortasse possit, τὸν ἥμαρον. interpres sane ἥμερον secutus est. V Ib. B. A. ἀποβύσητε: sed fortasse potius retento ἀποβύσατε, mox legendum ἀποφράξατε: idemque per omnia cola erit verborum modus.

Pag. 67. D. φησὶ pleonasticum hoc loco, vt infra quoque, 72. D. Locus autem quem allegat, desumptus è Psalmo 17.

Pag. 68. A. A. mauult. ὡς σαυτὸν, secundum legitimam sermonis regulam, vt infra 260. B. Ib. C. 4. rectius A. καθ' ἡμᾶς, prima persona. De tribus autem partibus hominis, quarum hic mentio fit, vise & Philonem pag. 489. H.

Pag. 69. B. Serpentis allegoria est apud eundem Philonem Hexemero. H. Sic idem Philo De legum allegor. πολύπλοκός γε ὁ ποικίλη ὡς ὄφεως ἡ κίνησις, ἅτως ἐκ τῆς ἡδονῆς A. Ib. D. procul dubio legendum, Διὸς ἀεισέλω ἀπαχάφορα. Seq. v. A. ἀπεκόπη, indic. modo.

Pag. 70. A. Gentium discrimen apud Christum non esse, docet Paulus Coloss. 3. & Gal. 3. V. Ib. C. ἐπάγγελμα.] nempe Psalmo 21. H. V. pro ὡς legi potest etiam ὃς, *qui*.

Pag. 71. B. vulg. bibl. Esaiæ 51. habent ὅτι καρδίας, *in corde*: & seq. v. πάντες εἰδήσουσι: & v. Ib. B. ἐὰν μὴ μνησθῶ ἔτι.

Pag. 72. A. haud scio aptius νωθροὶ seu νωθρεῖ, *ignaui ac pigri*. nisi forte, quia sequitur ἐσθίοντες, νωθροὶ peculiariter hic intelligendi qui segnius comedunt: cum alias νωθροὶ sint qui comedere non possunt, dentibus carentes. edentuli. V. 72. C. A. mauult λάμψας, ex 2. Cor. 4. 6. Ib. C. v. 6. de armatura Christiana, Ephes. 6. 1. Thess. 5. & Sapient. 5. H. Ib. C. in vulg. ed. πυρωμένα legitur, Ephes. 6. vbi & cetera variant nonnihil. A. v.

Pag. 73. A. & αὖ retineri potest, & ὦ pro eo substituì: subaudiendum vero ex præced. membro δυνήσεται. V. Ib. C. fortasse cum interprete legendum ταῖς ἡδοναῖς ἢ ταῖς θρύψεσι. A. Ib. C. pro κεῖνος Odyss. μ. legitur τοῦτον. Prouerbialiter autem καπνοῦ & κύματος ἐκπλεῖν βαίφιν vsurpat etiam Philo, libro 3. περὶ ὀνείρων, editionis nostræ pag. 144. H. 73. D. v. 2. νωϊτέρῳ ὅπ' editiones vulgata habent Odyss. μ. A. v. 73. D. pro σὺ H. mauult σοὶ, dat. casu, vt alibi. Idem cum A. pro vulg. & corrupto παρεῖδε reposuit πάρειδε, *praetercurre*. nostrum παρέλθῃ probat etiam C. Ibidem mox rectius cum A. legemus βουκολεῖ, *seducit seu abducit ab armento*.

Pag. 74. A. νοῦν etsi excusari potest, vsitatior tamen structura est νόον, subaudita præp. κατ' vel A similì, atque adeo νόον habent etiam Hesiodi ed. vulg. sub finem τῶν ἔργων. V. Ib. A. pro μου rectius μοι legimus, dat. casu, vt passim, cum alibi, tum 20, 2, 20, 203, 11, 225, 46, 407, 57, 408, 32, 57, 482, 1. v. 15. de inauditis & incomprehensis bonis, Esaiæ 64. & 1. Cor. 2. Sequentia vero desumpta sunt ex Euripidis Bacchidibus. H. V. Ibid. D. ὦ γέρον.] Odyss. κ, & μ. H. V. Ib. D. pores & sic distinguere, αἴδιος ἔστ' Ἰησοῦς, εἷς ὁμόζας ἀρχιερεύς. interpres Heruetus post εἷς distinguit, *aeternus hic est Iesus vnus*.

Pag. 75. C. vulg. ed. Matth. 11. ποδῶν εἰμι: & mox v. Ib. C. τὸ φορτίον μου. V. Ib. D. H. ὑποβάλωμεν, *subijciamus*. v. Ib. D. Idem H. sic distinguunt, τὸν Χριστὸν ἀγαπήσωμεν· τὸν πῶλον ὑποζύγιον ὄντα. allusio autem est ad Matth. 21. v.

Pag. 76. A. A. mauult δεῖ οὖν Sed & δή οὖν retineri potest, subaudito impersonali δεῖ, χρή, aut B similì: vt alibi sæpe, præsertim apud poëtas. Stoïca porro hæc Paradoxa tractata etiam à Cicerone. V. Ib. A. de illo, κοινὰ τὰ φίλων, Plutarch. quoque περὶ φιλαδελφίας, 332. H. V. 75. C. vulg. ed. Psalmo 81. ἐγὼ εἶπα, Θεοί ἐστε. 76. D. rectius H. παῦλαν ἐδαμῶ ἐδαμῶς ἔχοντες. V. Ib. D. fortasse congruentius ἀγῶ νεῷ, dat. casu.

Pag. 78. A. Palatini codicis ms. titulus est, Κλήμεντος Στρωματεῖς Παιδαγωγός· λόγοι γ itidemque in Exceptis ms. titulus est, Ἐκ τῶν τοῦ Κλήμεντος Στρωματέως λόγων παιδαγωγικῶν. quasi Στρωματεὺς cognomen sit Clementis. Sed libros ipsos, eos videlicet qui hos Παιδαγωγικοὺς sequuntur, Στρωματεῖς inscriptos esse, & quæ nominis sit ratio, infra ostenderetur latius, ad 267. B. 1. Παιδαγωγὸς vero nomen probat ipse auctor 27. & rursum C infra initio sexti Stromatei. V. Ib. B. excerpta ms. κατοικίμβους εἰς οἰκοδομὴν, omissa nomine λόγος. Et seq. v. προσέξεων ἢ ἀπ'. Et ib. C. πᾶσα ἡ θεοσέβεια. V. Ib. D. C. προγεγραμμένων, *praescriptum*: quam lectionem confirmat epilogus infra 264. D.

Pag. 79. A. excerpta ms. τὸ θατέρῳ: non absurde: quia in θάτερον iam inest articulus. τὸ θάτερον enim contracte idem est quod ἕτερον. Ib. C. εἶπε ὁ διδασκάλος: & mox: ὃς καθηγήσεται, τοῦς καθαιρεῖ γνώσεως ὑπομνήσεσθαι δύνασθαι.

Pag. 80. B. rectius H ἀνθρωπείων. Seq. v. idem H. μὴ ἀναμαχέσασθαι: vt item A. ὃν ἀναμαχέσασθαι: & Heruetus interpres, *si iys qui vocant ad poenitentiam, minimè repugnauerit*. Sed non videtur opus negatiuum adsciscere. sensus enim est: *sed hoc iys qui ad poenitentiam reuocantur salutare est, pugnam instaurare*. id est, vt non succumbant peccatis, sed pugnam aduersus ea redintegrent. lectionemque hanc confirmat similis infra locus, 124. A. 261. C. H. ἀφιδίως: vulg. bibl. Num. 6. ἐὰν τις θανάτῳ ἀποθάνῃ ἐπ' αὐτῷ ἐξάπινα βδελυχθῆναι, In sequentibus Clemens verba Moysis contraxit, & sensum dumtaxat expressit v. Ib. D. H. καταλοιφθέντα, *relictum*. Quod porro sequitur de ratiocinationis siue λογισμοῦ sede, repetitur etiam infra, Pædagogi lib. 2. & legitur apud Philonem quoque 104. sed Hippocrates in corde locum ei assignat, 59. 3. vt & Greg. Nyss. orat. 1. Pasch. ἰσία πῆς ὅτι τὸ νοῦ, ἡ καρδία. ἐν ταύτῃ γὰρ τὸ ἡγεμονικὸν εἶ πεπίστευται. H. V.

Pag. 81. A. datiuo etiam casu legi potest ἀνθρωπίνῃ σοφίᾳ. vt significet, medicinam humana sapientia doceri ac discì posse: animorum vero medelam proficisci à solo supremi patris verbo. V. Ib. B. vulg. ed. Psalmo 84. ὅτι σὺ, accusi casu.

Ioniſmus v. 21. poſtulat: ἰπτεικὴ μὲν, σώματος τούσους ἀκέεται· σοφίη δὲ, ψυχὴν παθέων ἀπαυρέεται. Ib. B. Heruetus Interpres, ὁ δημιουργήσας ἢ ἐφανὸν, *qui fabricatus eſt cœlum* v. Ib. B. παναρκὴς non damno: ſed haud ſcio tamen an non verius πανακὴς. V. Ib. C. A. περὶ ἢ πανέων. Ib. D. *interpres videtur legiſſe* μέγιστόν τε καὶ κάλλιστον, dum vertit, *eumque maximum ac pulcherrimum eſſe opus exiſtimans.* in quam ſententiam multa etiam Plin. lib. 7. per totum: Lactantius De opificio Dei, cap. 1. & Ambroſ. Hexaem. lib. 6. cap. 7. 8. 9. R. V. Ib. D. A. dubitat an legendum ἐνεπνεύσατο αὐτᾷς. vulg. lectio retineri poteſt, ſi τὸ αὐτῆς accipiamus pro τὸ ἐν αὐτῇ. V. Ib. D. Pal. mſ. παιδαγωγῶν, abſque præpoſ. ΩΝΗΣ. & v.

Pag. 82. A. αἰπὰν ἔχε. v. c. 3. P. c. ὠφελείας: peream.

Pag. 84. D. idem P. ὠφὸς ἐμέ. Locus eſt Matth. 19. V. B

Pag. 85. C. C. ἀπέναι mauult. ſed ἔᾶι pro ἴέναι in aliis quoque compoſitis vſurpatum infra: ſicut etiam ἄπουσία pro abſceſſu, & παρουσία pro aduentu.

Pag. 86. C. vulg. Bibl. Eſaiæ 65. δουλεύουσί μοι. A. v. Ib. D. H. ὑποζυγίους: cuius veſtigia etiam in P. mſ. exſtant. De adulteris adhinnientibus. Eſaias 5. & Iuſtin. martyr. pag. 7. H. Infra etiam Pædagogi lib. 2. 141. 20. v. Ib. D. vulg. B. Zachar. 9. δίκαιος καὶ σώζων αὐτός, πραεῖς καὶ ἐπιβεβηκὼς. A. V.

Pag. 87. A. pulli ad vitem alligati aliam Theodoretus allegoriam affert, vt indicaui Notationibus ad Gregorij Naz. homiliam in Nat. Chriſti, pag. 520. H. Ibidem mox pro ἁπλοῦν in P. C mſ. erat ſpatium vacuum. V. Ib. B. vulg. B. Eſaiæ 40. σωλάξει ἄρνας. A. Ib. C. vulg. B. Matth. 18. ἔστι ἵνα μείζων. A.

Pag. 88. A. P. mſ. ὦ μῶ —— & mox ὦ δὲ —— ſed vulgata lectio conuenientior, hoc quidem in loco. v. Ib. B. vulg. B. Epheſ. 4. τῆς ἐπιγνώσεως τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ. A. Ib. D. P. mſ. à vulg. ed. nihil diſcrepat, niſi quod abbreuiare habet ὥρας: qui caſus ſtare non poteſt, niſi aduerbio in nomen verſo legas, μὴ καταπιστεύοντες τοῖς ἄλλοις ἡμῶν νουθετοῦσι πατέρας, *non credentes iis qui alios mentibus noſtris ingerunt patres.* Heruetus interpres legit, τοῖς ἄλλως ἡμᾶς νουθετοῦσι ἢ πατέρες, *non fidem habentes iis qui nos aliter docent quam parentes.*

Pag. 89. A. P. mſ. τοῦτ' σοι, *hoc tibi.* Idem p. ſeq. v. ἐγγυνάζημεν νήπιοι: parum apte. v. Ib. B. vulg. B. Eſaiæ 66. ὅτι τὸ ταπεινὸν καὶ ἡσύχιον. A. v. Ib. A. p. D ἀπαλοὶ δὲ ἡμεῖς: & mox, οἱ ἀπαλοὶ ὠδὸς ὠιδώ. Præcedenti ſane verſu ſcribendum potius videtur ἀζαλῶ νύμφιν, vt mox παῖδα ἀπαλόφρονα. aut vt ἀπαλῶ νύμφιν in priore, ſic in poſteriore item παῖδα ἀπαλόφρονα legendum. Superior editio ἀπαλάφρονα. P. mſ. ἀπαλάφρονα habet, vtrobique α in tertia ſyllaba poſito pro ο: ſicut & Iliad. ζ, v. 400. Παῖδ' ὅτι κόλπον ἔχουσ' ἀπαλάφρονα, νήπιον αὖτως: contra compoſitionis normam vſitatam, per alluſionem ad aduerbium, quo idem Homerus ſoluta compoſitione vtitur, Il. σ, Νήπιοι ἀπαλαφρονέοντες: & Heſiod. παῖδ' ἀπαλαφρονέοντα. quæ ſententia vt Euſtathio placuit, ita Heſychius maluit regulare ἀπαλόφρονα: eſt autem ἀπαλὸς magis in proſa vſitatum: & illud quidem, deriuatum ab ἀπάλλειν: hoc vero, compoſiti formam gerit, quaſi ἀ παλαίων, abſque obluctatione obſequentem ac morigerum ſe præbens. V. Ib. D. λόγου A κεγνοῦ repoſitum è P. mſ. In vulg. ed. perperam eſt τοὺς λόγου κεγνοῦ μεθειλκυσμένους.

Pag. 90. A. paulo melius, ἰσωμοίου τῷ ἡλικιώδει τῷ βοηθεῖν, ſeu εἰς βοήθειαν. Heruetus vertit, *animoſa animi parte ei quod eſt tantillum, auxilium ferente.* V. Ib. B. A. Attice mauult ὡς αὐτὸν, *ad ipſum*; Seq. v. haud ſcio an verius νηπίους οἶδε, *infantes nouit.* V. Ib. B. de Iſaaci etymologia etiam Philop. p. 256. Ioſeph. p. 18. & Amos c. 7. Rebeccæ quoque etymon, v. Ib. C. tradit idem Philop. 161. H. v. Ib. C. incluſus articulus τῇ, abeſt à P. V. Ib. D. diſiunctiuam ἢ habet etiam P. mſ. interpres: ſed forſan conuenientius relatiuum ἣ, *quæ*, v.

Pag. 91. A. vulg. B Geneſ. 26. ὠφθη πρὸς αὐτὸν. A. V. 90. D. vſitatiore ſtructura A. ὅς ὅτι τύπος ἦ Κυρίου, 91. C. paulo aliter locus iſte legitur in vulg. B. Eſaiæ 9. v. 92. B. ſunt qui putarint λοιδῆσαι legendum, ſed λάβηται in corripiendi & reprehendendi ſignificatione hic retinere, non video quid vetet. v. Ib. B. ἀγαπητὸς abeſt à Pſalmo 2. è quo locus hic deſumptus eſt, aſſumptum videtur ex Lucæ 3. Ib. D. καθόδῳ pro vulg. μεθόδῳ repoſitum è P. mſ. v.

Pag. 93. A. de variis Baptiſmi nominibus etiã Gregorius Naz. oratione in ſ. Baptiſma, p. 238. H. V. Ib. B. liberationem à malis, ſalutis eſſe initium, tradit & Philop. 104. Baſil. p. 56. 49. & 580. H. Ibidem mox P. mſ. οἱ πρῶτοι ἀρξάμενοι. V. Ib. C. idem P. ζωὴ τῷ in vulg B. Ioann. 1. aliter hæc leguntur. Infra tamen iterum eodem modo locus repetitur 567. 568.

Pag. 94 D. vulg. B. Ioann. 6. ἦ πίμπλαντες μέ C παξις: & mox, πιστεύων εἰς αὐτόν. v.

Pag. 95. A. Marci 9. κατὰ τὴν πίστιν ὑμῶν γενηθήτω ὑμῖν. A. ſed ſingulari numero σου legitur etiam infra Stromateo 1. 279 22. 567. v. Ib. B. pro ἀποκάλυψις non minus apte legerimus ἀπόληψις. Sic vero & Greg. Nyſſ. ἡ δὲ κακοῦ παῦσις, ἀρχὴ τῆς κατ' ἀρετὴν ὁδοῦ ἐστιν ἑρμῆς. H. Ib. D vulg. B. Gal. 3. συγκεκλεισμένοι. In eodem cap. mox

Pag 96. A. legitur, πάντες γὰρ υἱοὶ Θεοῦ ἐστε διὰ πίστεως ἐν Ιησοῦ Χριστῷ. A. V. Ib. A. vulg. B. 1 Cor. 12. ἐν εἰ πνεύματι: & ſeq. v. εἴτε ἕλληνες: & rurſum, εἰς ἓν πνεῦμα ἐποτίσθημεν, v. Ib. C. incluſa ἓ abeſt à P. mſ. Itemque ſeq. v. Ib. C. τῷ πνεύματι, Lucæ 10. legitur abſque præpoſitione ἐν. V. Ib. C. incluſus articulus ὁ, additus è P. mſ. Ibidem mox vulg B. Lucæ 10. Κύριε ἦ ἀγαθός. A. Ib. D. Interpres legit ἀφθαρσίαν ἦ Θεῦ. A. v.

Pag. 97. A. 1. Cor. 13. tranſpoſita & membra D & verba, ὡς νήπιος ἐλάλουν, ὡς νήπιος ἐφρόνουν. A. v. Ib. C. δι' ὑπὸ abeſt à vulg. B. Gal. 4. Et mox v. Ib. A. in eodem cap. legitur, κληρονόμος Θεοῦ διὰ Χριστοῦ.

Pag. 90. A. Homeri locus eſt Ill. ν, initio A. v. Ib. A. vulg. B. 1. Cor. 3. ζῆλος καὶ ἔρις, καὶ διχοστασία. v. Ib. C. Ioan 6. ἀληθῶς ὅτι. Ib. C. 1. Cor. 13. βλέπομεν γὰρ ἄρτι δι' ἐσόπτρου. V. Ib. C. rectius ὅτι εἶδεν, *non vidit*, 1. Cor. 2. vbi etiam mox ὅτι καρδίαν pro ὅτι νοῦν. Atque adeo ita eſt etiam infra Strom. 367. 14. v.

Pag. 100. A. rectius ὑμεῖς, *vos*: A. v. Ib. B. A. ex vulg. B. mauult τῶν ὁρκα, ſingul. numero, v. Ib. C. ἐφ' ἃς agnoſcit etiam Heruetі verſio: *ad quas ſeipſos propter ſcientiam erigunt.* Sed procul dubio pro duabus illis voculis, librariorum vitio diuulſis, reponenda vna σφᾶς: & belle conſtabit ſtructura pariter ac ſenſus. Ib. D. τῶτο ᾧ, *hoc au-*

tem, P. mſ. & Heruetus interpres. Sequentia

Pag. 101. B. de fœtus nutrimento & lactis generatione, confer cum Plutarcho περὶ φιλοστοργίας H.

Pag. 102. B. interpres Heruetus poſt παιδίον ſtn diſtinguit, & mox nominatiuo caſu legit ὑποστροφοδοσά. P. mſ. à vulg. editione nihil diſcrepat. V.

Pag. 103. A. vulg. B. 1. Petri 2. καὶ ὑποκρίσεις καὶ φθόνους, καὶ πάσας καταλαλιάς, & mox, τὸ λογικὸν ἄδολον γάλα. Ib. A. εἰς σωτηρίαν abeſt à vulg. B. Ibidem mox A. ἐγεύσασθε ὅτι χρηστὸς ὁ Κύριος, *guſtaſtis quod bonus ſit Dominus:* itemque H. ex Pſalmo 33. & Baſil. p. 92. Contra Chriſtum vulgo Chreſtum fuiſſe appellatum, declarat Suetonius in Claudio cap. 25. Lactant. Inſtitut. lib. 4. cap. 7. Tertul. Apolog. cap. 3. & 16. Euſeb. Hiſt. Eccleſ. lib. 1. cap. 4. ex Pſalmo 44. R.

Pag. 104. B. non minus apte tranſpoſita diſtinctione atque articulo, legerimus, παρόδον ἐ διδόντες, τῷ ὑπὸ καταληψιμῴῳ θερμῷ ἐφυδρίῳ. 103. C. poſt μήτε πάθημα, ſubaudiendum é præcedenti membro verbum πλεονάζει. nec enim aſſentior Arcerio, qui legendum putat, ἐπεὶ μήτε τὸ αἷμα, μήτε πᾶσα κατέχεται ἡ ζωή. V. Ib. D. P. mſ. τῷ χρωῒ χαλακτὶ. Idem ibidem ἀμπελίου habet forma diminutiua: quæ nihil huc facit. V. 104. B. vulg. B. Ioan. 3. ἵνα πιῶ, præſ. tempore.

Pag. 105. A. δι' πυρὸς agnoſcit cum P. mſ. etiam Heruetі verſio, *vt quæ per ignem reſurgat:* ſed fortaſſe legendum δίκην πυροῦ, *more tritici ſeu frumenti:* vt ſequens indicat commation. 104. D. incluſa οὗ abeſt à P. mſ. Itidemque καὶ v. 44. In eodem.

Pag. 106. B. alia etiam ſcriptura eſt, προσαιώμεθα, præſ. temp. Ib. B. recte A. ἐγκαυχᾶσθαι ἔξεστι: vt Heruetus quoque, *licet Domino gloriari.* V.

Pag. 107. A. procul dubio diuiſe legendum ὅτι καθαρὸν, vt mox. Ib. A. ὅτι καθαρός. V. Ib. B. P. mſ. ὅτι παρ' αὐτῆ νόθον, *quidquid ab eo adulterinum proficiſcitur.* Ib. C. incluſa, abſunt à P. mſ. ſed leguntur in vulg. B. Deuteronomij 32. Ib. C. eadem vulg. B, φάγεται, pro ἔδεται. V. Ib. D. eadem, Philipp. 3. ὑπὸ Χριστοῦ Ἰησοῦ. A. incluſum ἐπ ſeq. v. additum è P. mſ. vulg. B. Philipp. 3. ὅτι τὸ βέλτιον: & mox, κλήσεως ἄ Θεοῦ: & rurſum.

Pag. 108. A. φρονῶμεν, ſubiunctiuo modo. A.

Pag. 109. D. pro præpoſ. εἰς P. mſ. habet articulum οἱ, ſtructura, elliptica quidem illa, ſed tamen vſitata. Pro ἡσυχιάζοι Paulus Leopardus Emendationum libro 2. cap. 10. dubitat an reponendum ſit ἑστυμβόοι, *tuentes.* Quod vero auctor de Perſarum inceſtis connubiis & hic dicit, & infra in Strom. repetit, 314. 46. confirmat etiam Philo, p. 532. H. Ib. D. cum σκεπάσαι ſubaudienda potentialis αὖ: plena enim ſtructura eſt, ὡς δ' ἂν τὸν σκεπάσῃ τὴν ποσίαν αὐτῆ.

Pag. 110. A. vulg. B. Gen. 17. διαρεσήσῃς ἐναντίον ἐμοῦ: & Ib. A. θήσομαι τὸν ὅρκον. Rurſum Ib. B. eadem B. Gen. 32. ἀπαγγελοῦμεν: A. Ib. C. idem A. mauult μεγυνημένος: poteſt tamen & μεγυνημένος retineri, ſicut Ioan. 1. ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο. V. Ib. D. ſubiunctiuum ἀλείφῃ reſpicit vſitatum particulæ ὅπως regimen: alioqui magis ad præcedens membrum congruit indicatiuum ἀλείφει, præſertim ſi πῶς vtrobique legamus. V. Ibid. D. vulg. B. Exodi 32. ἐξαλείφω: & ſeq.

Pag. 111. A. ἐν ἕπτοσοι. A. vulg. B. Exodi 32. A προσπορεύσεται πρὸ προσώπου σου. Ibid. D. eadem B. Hieremiæ 1. νεώτερος ἐγώ εἰμι, A. V.

Pag. 112. A. A. προσκαιρος ἐγκύτης. V. Ib. C. incluſus articulus abeſt à P. mſ. Ib. C. vulg. B. Eſaiæ 11. τοῖς ταπεινοῖς τῆς γῆς. A.

Pag. 113. A. vulg. B. Sirac. 21. ὅπου ἐὰν ἐκφύῃ ἐν καρδίᾳ. A. 23. vulg. B. Pſalmo 103. ἐμνήσθη ἡμῶν. 112. D. P. mſ. ταύτην οἶνον ἔρημος. 113. D. vulg. B. Ioann. 1. ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος. καὶ ὁ λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεόν. Ib. C. incluſa καὶ abeſt à P. mſ.

Pag. 114. C. poſt πάντα Heruetus Interpres ſubaudit ἔστιν: *quæ quidem omnia eſt iniuſtitia.* Ib. D. ἀληθείας πάθη, ſi vera eſt ſcriptura, dici videntur quæ à corrupta veritate proficiſcuntur vitia. ἀπιστίας ad præcedens ψυχὴ minus quadrat.

Pag. 115. A. αἰκίας legendum eſſe pro vulg. αἰτίας, vidit etiam Heruetus interpres. Ib. B. commation illud καὶ ἐγκωμιαστικὸν, omiſit idem interpres: & certe ſuperfluum eſt: aut pro ἐγκωμιαστικὸν reponendum ὑπωθαστικὸν, vel ſimile quid Ibidem mox P. mſ. ψυχὴ: Heruetus interpres ψυκτικὴ, *abſterſoria.* noſtrum ψυκτικὴ ſatis confirmant ſequentia.

Pag. 116. A. εἰς corruptum fortaſſis ex abbreuiato ὁ κς id eſt ὁ Κύριος: & ſeq. v. congruentius εἶπεν V. 115. D. vulg. B. Ioann. 15. πᾶν τὸ καρπὸν φέρον, καθαίρει αὐτὸ, ἵνα πλείονα καρπὸν φέρῃ A. 116. A. idem A. μεθαρμοσαμβύου mauult, forma media. Ib. A. Platonis locus eſt in Gorgia. A. V. Ibid. D. vulg. B. Deuteronomij 32. σωπλέσω εἰς αὐτούς. In P. mſ. deſunt hæc & ſequentia, vſque ad ſequentis paginæ verſum quintum. V. Ib. D. ad ſententiam de timore ac metu, congruit etiam Chryſoſt. hæc, ὡς τὰ πολλὰ τῶν ἀνθρώπων οἱ πλείους ἔχ ὕπως τὴν τῶν χρηστῶν ἐπαγγελίαν, ὡς τῷ φοβῷ τῶν λυπηρῶν τοῦς πρὸ ἀρετῶν ἕλκοντας. H. ſeq. v. pro ἄφοβος ἡ in vulg. edit. Siracidis legitur θυμὸς ἡ ἄδικος: in quibuſdam, θυμοῦδης ἡ ἀνήρ. A. Ib. D. Deum abſque ira punire, docet etiam Lactantius De ira Dei, cap. 17. Ambroſ. libro de Noë, cap. 4. Et præclare Auguſtin. De ciuitate Dei lib. 18. cap. 18. *Iudicia Dei*, inquit, *licet occulta multa, tamen iniuſta nulla.* R.

Pag. 117. A. vulg. B. Deuteronom. 32. παροξυνῶ ὡς ἀσφαπὴν τὸν μὴ χαίροντά μου: & mox, καὶ ἀνταποδώσω: & rurſum, τοῖς μισοῦσί με: & ſeq. v. ἀφ' αἵματος. V. Ib. B. eadem B. Amoſ. cap. 4. δεῦ ἔστως. V. Ib. C. ἡ κόλασις, ἐπ' ἀγαθῷ] perimus enim, niſi pereamus: Cyprianus epiſt. 4. l 4. Ambroſ. in Pſalm. 118. ſermone 9. R. Ib. D. cum potentiali αὖ magis congruit ὅπ θυμώσαι, vel Atticum ὅπ θυμώσῃ. Sequenti v. 44. pro ἄκοντες rectius cum C. legimus ἄκοντες, *inuiti*: alioqui pro ea legi poſſet etiam μόνος ᾗ ὄντως, vt pag. eadem.

Pag. 118. A. V. Ib. A. vulg. Ioann. 17. δέδωκας: & ſeq. v. ἡμεῖς ἓν ἐσμέν. Ib. C. καὶ ὅτι ἔγνωσαν. A. Ib. C. eandem B. Siracidæ cap. 5. παρ' αὐτῆ. A. Seq. v. Ib. D. malim δύλασον. V. Ib. D. vulg. B. Lucæ 5. καθὼς καὶ ὁ πατὴρ —— & ſeq. v. εἰ μὴ εἷς ὁ Θεός.

Pag. 119. A. eandem B. Matth. 5. ἀφανίζει τὸν ἥλιον αὐτῆ ὅτι πονηροὺς καὶ ἀγαθούς. A. Ib. A. P. mſ. ὅτι πάντας δικαίους, ἴσως. Haud ſcio an melius δικαίου aut datiuo caſu δικαίῳ καὶ ἀρίστῃ. Ib. B. vulg. B. Rom. 3. εἰς πάντας ἐ ὅτι πάντας τοὺς πιστ. A. V. Ib. C. idem A. πρὸς ἔνδειξιν: & mox Ἰησοῦ, genit. caſu. Ib. D. fortaſſe melius, τῶ συμπάντων Θεόν. Seq. Ib. D. incluſum τῶν αἰώνων abeſt à P. mſ.

Pag. 120. C. vulg. B. Sirac. 7. καὶ καμψον ὦμ. reli-

τῆς τ' πρώτην ἀυτῶν. Ib.D. τ' positum pro ὅτι seu διὸ: nisi malis ᾧ, id est, ἐφ' ᾧ, *eo quod.*

Pag. 121. B, vulg. B, Matth.23 ὑπισωπαγεῖν, & seq.v. ὑπισωπάγη τὴν ψυχὴν ἑαυτῆς. itemque infra 207 34. V, Ibid. C, eadem B. Esaiæ 29 & Marci 15, πόῤῥω ἀπέχει ἀπ' ἐμοῦ. V. Ib. D, eadem B, Ieremiæ 5. ἐχεμεπζον: & mox, ὡς ἴππος θιασώτης. V, Ib. D, eadem Osæ 4, σωεπλάκησαν πόρνης.

Pag. 122 C, eadem Ierem.2, ἔφευξεν ἡ γῆ ὅτι πλεῖον: & seq. v. 19, ὁ λαός μου: ac rursum, ὕδατος ζωῆς. item Ib. C ὕδωρ σωέχλυ. A, Ib. C, vulg. B, Threnis Ierem. 1, ἐταπείνωσαν αὐτόν. Seq. v. H, ἡ δικηκὸν, & *mordax*, vt infra 98 29.

Pag. 123 A, eadem B, Matth. 23. 23. ἀφίεται ὑμῖν ὁ οἶκος ὑμῶν ἔρημος. & mox, λέγω γὰρ ὑμῖν. Οὐ μή με ἴδητε ἀπ' ἄρτι, ἕως ἂν εἴπητε ——— V, Ib. B, eadem B, Esaiæ 1 conuenientiore commatum ordine, λαὸς πλήρης ἁμαρτιῶν, σπέρμα πονηρὸν, ἰοὶ ἄνομοι. Ib. B, ὅφεις à tribus Euangelij locis abest: sed legitur Matth. 23 33 Ib. C, vulg. B. Thren. Ierem. 1. ὡς χήρα ἀρχουσα ἐν χώραις, ἐφυήθη εἰς φόρον. Ib. D. eadem B Ierem. 3 ἀρχηγὸν τῆς παρθενίας σου. A.

Pag. 124. A. idem A. pro ὡς ὁδῶν cum Heruetо interprete legit ὡς υἱῶν, *filiorum.* V. Ib. A. vulg. B. Deuter 32. οὗτός σου πατὴρ ἐκτήσατο, καὶ ἐποίησε καὶ ἔπλασε. Ib. B. vulg. B. Prouerb. 23. σὺ μὲν γὰρ παιδεύεις τὸν υἱὸν ῥᾳδίως: & v. 37. ῥύσῃ, itemque mox, παιδεύῃ: ὅτι ἐμὲ παιδεύει αὐτὸν, ἐμὲ μισῶ ἀποθάνῃ. A. Pro ἀπόχῃ autem in P, mſ. eſt etiam ἀπόχου. V, Ibid. C, rectius ἀπαίδευτόν τε καὶ ἀλαζ. in Platonis Sophiſta, teſte A, atque ita legit etiam interpres. V, Ib. D, vulg. B, Rom. 13. ὡς ἀγαθῶν ἔργων: itemque ſeq. v. ὡς μὴ ἁμαρτανόντων, A.

Pag. 125 D, P, mſ. ἐὰν καταβαίνωσιν, *ſi deſcendant.*

Pag. 126 A, pro κεκωμηκὼς vulg. B. Ioann. 4 habent κεκοπιακὼς. Ib. B., eadem B, Prouerb. 1, ὑπανεύσατε. Ib. B, eadem B, Pſalmo 77, ἐφύλαξαν: & Ib. C, καὶ ἐβελήνησαν παρὰ ἐλπίδας. A. V. Ib. C. P. mſ. διζωνίαν: minus apte. Seq.v. idem P, ἀχύτερον: forſan melius τραχύτερον, *aſperius.* Ib.D, vulg.B, Pſalmo 77, πτῶν ἐξελίπων. Ib.D, eadem B, Sirac. cap. 30 ἀποβαίνει σκληρὸς.

Pag.127 A, vulg. B, Pſalmo 78 ὀδὶν οἰκτίρμων, καὶ ἱλάσκεται τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν: & ſeq. v. ἐκκαύσῃ. Ib.D, P, mſ. κτίσιν ἡλέσθαι, *creaturam* f.

Pag. 128 A, incluſum ἀυτὸν abeſt ab eodem P, Ib. D, vulg B, Prouerb.8 ὑμᾶς ὦ ἀνθρωποι: & mox, εἰσηκούσατέ μου. Ib.D, eadem B, Pſalmo 1, ὅτι καθέδρα. ſed accuſatiuum etiam infra Stromat. 1, repetit Clemens 285. 12.

Pag.129 C, rectius Δεῦτε πρός με πάντες, vt Matt. 11, & ſupra 55,22. Sic Ib. D, εἶδε φρόνησιν vulg. B, Prouerb.cap.3, quod & Clementis ipſius expoſitio declarat, & γνῶναι φρόνησιν paulo poſt. Ib. D, atque adeo infra ſic ſcriptum,156,6 (vbi tamen εἶδε poſitum è P, mſ.) 259, 40 Ib. D, vulg. B, Eſaiæ 16 τὸ ἄγιόν μου.

Pag. 130 A, P, mſ. τῷ τῆς δικ. ζυγῷ, dandi caſu. excuſari tamen & genitiuus poteſt, vt ſupra 88, 33, ἀλλ' incluſum ſeq. v. neque P, mſ. agnoſcit, neque vulg. B, Pſalmo 1, atque adeo & Clemens ipſe infra omittit Strom. 1, in prolixiori huius loci expoſitione 285, 40. Eadem B, ibidem ὡσεὶ χοιὸς: & paulo ante, v. 1, ὅσα δὲ ποιῇ. Ib.B, eadem B, Baruchi 3, εἰς τὸν αἰῶνα χρόνον: adiectiue accepto αἰῶνος vocabulo. Ib. C, eadem B, Ierem. 6, ὑπεφύσατε ὡς ὁ τροχός. A, P, mſ. τοῖς πεπλανημένοις, temp. præterito, vt paulo ante. Ib.

Pag. 131, A, vulg. B, Ierem.6, πεῖσον Κυρίου αἰωνίους, καὶ ἴδετε πᾶσα. A, 130, D, P, mſ. breuius, ὅπερ ἔχον, ὅπερ ἀεὶ παρεχόμενον. Idem mox, 131, B, ἐπόμενοι αὐτῷ. Ib. A, A, παραγίνεσθαι, infin. modo, Ibid. A, commation illud ὑπνωτίσατε H, expungendum cenſet. Sed frequentes apud hunc auctorem ſunt eiuſmodi epanalepſes pleonaſticæ, vt ſupra quoque monui, ad 23, 55, Ib. B. Eſaiæ 48, ὅτι ἔστι χαίρειν. Ib. B, eadem B. Prouerb. 1. μὴ σὺν πλανήσωσιν ἄνδρες ἀσεβεῖς. μηδὲ βουληθῇς ἐὰν παραλ. Ab iiſdem B, abeſt ἀθῴου. Ib. C, A, Ib. C, eadem B, eodem in loco, καταπίωμεν αὐτὸν ὡς ᾅδης A, Incluſa οὐδ'. Ib.C, abeſt à P. mſ. Ib C, vulg. B. Ezech.18, ὧν ἐπονειδίσατε, facta nominatiui epanalepſi: & mox, ὃς ὅτι δίκαιος: & rurſum, ἐποίων κρίμα καὶ δικαιοσύνην, ὅτι ἀπὸ ὀρέων ἐφάγετε. ἢ τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῶν οὐ μὴ ἐπάρῃ πρὸς τὰ εἴδωλα οἴκου Ισραὴλ. quin & aliter variat huius loci citatio, infra Strom.2,306,56. Ib D, eadem B, ὑ προσεύχεσθε: & Ib.D, ὐχ ἁρπάσατε: (contracte pro ἁρπάσετε) & προσκαλεῖ ἡμᾶς: denique Ib.D, πλεονασμὸν ἢ λήψεται Ib. D, pro κάπηλος Matth.13, & Lucæ 13, ac 17. συνάπτως legitur in vulg.B, ed. itemque infra Strom. 279, 28, 566, 52. vnde apparet Clementem ſæpe liberius & ex memoria plerumque allegare Scripturæ teſtimonia.

Pag. 132, A, incluſum βίον non agnoſcit P, mſ. nec ſenſus aut conſtructio admodum requirit. Ib. D, poſt παιδαγωγὸς deeſt λόγος, aut ſimile quid: vel cum H, legendum, εἰς τὸν τῶν ἀληθῶν παιδαγωγὸν διπλῆν. Ib.C, idem H, mauult ἀγαθοῦ τοῦ πλησίον, datiuo caſu: vt infra Strom.1, 272, 35.

Pag. 134, A vulg. B. Geneſ. 1, κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν ὑμῶν. A, Ibid. B, vulg. B, Matth. 6, εἰς τὸν αὐχένα. A, V, Ib B. malet forſan aliquis βοσὴ, *cibus:* vt ad bellum reſtringamus hoc commation, ſicut antecedens: ac ſenſus ſit, bello & magno apparatu & largioribus alimentis opus eſſe: ſed retineri tamen & βοσὴ poteſt: vt cum bello coniungatur voluptas, ſicut in oppoſitione cum pace copulatur caritas ſeu dilectio. Ib.C, congruentius ἐξομοιώσωμεν. V.

Pag. 135, C, poſt ποιησαμένοις diſtinguit & P, mſ. & ſuperior editio V, Ib. D, pro ἔκκλισιν infra Strom.2, 273, 35, legitur ἔγκλισιν, *declinationem, euitationem*: itemque in P, mſ. Epitome Strommateων mſ. habet inſuper διπλῆν ἔγκλισιν, teſte Hœſchelio, ſed ἁπλῆν confirmat ἄλογος infra loco iam citato.

Pag. 136, B, vulg. B, Sirac. 33, ἴσως εἰς ὀχείας, εἰς φίλος μῶκος: & mox, ὑποκάτω πάντος ὑπακηκόου χειμαίνει. A, Ib.C, P, mſ. συνίστανται, plur.num. Ib. D, ἐκαπορδούμενον repoſitum ex eodem P, c. Heruetі verſio ſecuta eſt vulgatam lectionem βούλημα ἓν, καθ' ὃ. *voluntas vna, quæ ſe propter vitam aternam recte & ex virtute gerit.* Ib. D, ſimilitudo de pila, eſt apud Basil. p. 172, H.

Pag.139, C, ἀναχθεὶς pro vulg. ἀχθεὶς repoſitum è P. mſ. Ib. D, idem P, diſiunctiue, ἢ ἀθλία.

Pag. 140, A, ζῴων probat etiam Heruetі verſio, *audent enim nutritionem appellare delitiarum exercitationem.* P, mſ. habet πυρῶν, parum ad rem, Ib. B. Excerpta mſ. ὡς ὑσσῳ ἀγέλαι παίστιν rectius, Ib.B. Excerpta mſ ἀβλεπόντων δὲ ——— Ib.D, fragmentum mſ. τὸν δὲ χολον βρᾶσιν. H. Superior editio ambiguo errore habet ἀλλ' χολεν.

Pag. 141, C, vulg. B, Lucæ 14, μὴ καλέσωσιν: & Ib. C, ἀνάπεσον: & rursum, Ib. D, κάλει πτωχούς, absque articulo. A, Ib. D, haud scio an conuenientius φοίνικος μανίας, adiectiue. P. mſ. ibidem mox diuiſe ὅτι δεῖπνον, *ad cœnam.*

Pag. 142, A, vulg. B, Lucæ 14, φάγεται ἄρτον, *comedet panem*, ſed ἄριστον cum Clemente agnoſcit etiam Theophylactus. A, Ib. B, vulg. B, 1. Cor. 13, ψωμίσω pro δῶ. A, Ib. C, P, mſ. ἵνα μὴ τὸ φαγεῖν ἡ βασιλεία νοηθῇ, ἀλλὰ δικαιοσύνη καὶ εἰρήνη. Incluſum μὴ, abeſt à ſuperiori editione. Ibid. C, Heruetus interpres aliter diſtinguit: φρονίς ἢ παιδείας, ἀγάπη: *cura autem diſciplinæ eſt caritas:* Ib. D, incluſum αὐθέντικα non agnoſcit Heruetii verſio: atque adeo è margine in contextum irrepſiſſe videtur.

Pag. 143, B, vulg. B, Eſaiæ cap. 22, ἐπιστήσατε εὐφροσύνῃ καὶ ἀγαλλιάσει: & mox, θύοντες πρόβατα B ὥστε φαγεῖν κρέα, καὶ πιεῖν οἶνον: λέγ. Et rurſum, Ib. B, ἀφεθήσεται ὑμῖν αὕτη ἡ ἁμαρτία, ἕως αὐ—— A, Ib. C, P, mſ. μικρᾷ τρυφῇ: parum appoſite. Ib. C, vulg. B, 1 Cor. 10, κοινωνοὺς τῶν δαιμονίων, cum articulo. Sic Ib. A, eadem B, 1 Cor. 8, ὑμῶν αὕτη, *Veſtra hæc:* & mox, τῆς ἀσθενοῦσιν A.

Pag. 144, A, vulg. B, Rom. 14, βυκάσεται γὰρ πᾶ θ. Sic pag. 107.

Pag. 145, A, eadem B, 1 Cor. 5, ἀδελφὸς ὀνομαζόμενος: & ſeq. v. τῷ τοιούτῳ μηδὲ συνεσθ. P. mſ. ſimpliciter μὴ συνεσθίειν. Ib. C, genitiuo caſu legendum θηείου, vel plur. num. θηρίων. 145, A, vulg. ed. & P, mſ. κατάκρισιν, coniuncte: noſtram diſparationem probat etiam A.

Pag. 146, A, fortaſſe conuenientius παραφυλακτέον δέ.

Pag. 147, C, P, mſ. ἀφαιρεῖν δέ τι. Ib. D, cum C dicto de licentia, congruit Plutarchi hoc pag. 370, μέγας οὗτος ὁ κίνδυνος, βούλεσθαι ἃ μὴ δεῖ, τὰ βούλεται ποιεῖν δυνάμενον. H, Ib. A, vulg. B, Prouer. 13. ἐμπίμπλαται πνεῦμα ψυχὴ αὐτοῦ. A, Ib. B, poſt ἀκρασίᾳ ex Plutarcho, pag. 76, 6, addere poſſumus, καὶ τῶν πρώτων ὅσα πίνειν μὴ διψῶντας: vbi Socrati hoc ſanitatis præceptum adſcribitur. H, Sic certe infra Strom. 201, 57.

Pag. 148, A, ὃν pro ὅν ſeu ὅπερ poſitum videtur: ἐστὶν pro ἐς ταῦτα, vel alio eiuſmodi. niſi potius legendum, πρὸς ἐσθίειν ὑπηδύον, *quod eſui aptum eſt.*

Pag. 149, A, A, ex Act. Apoſt. cap. 10, ita legit, καὶ καθεζόμενον ἐπ' αὐτὸν σκεῦός τι, πεσαρσιν ἀρχῆς δεδειγμένον, καὶ καθιέμενον ὑπὸ τῆς γῆς· ἐν ᾧ ὑπῆρχε παντὰ τὰ τετράποδα τῆς γῆς, καὶ τὰ θηρία, καὶ τὰ ἑρπετὰ καὶ τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ. & paulo poſt, Ἀνάστα Πέτρε· θῦσον καὶ φάγε: & rurſum, κοινὸν ἢ ἀκάθαρτον. Ib. B, poſt λάχανα ὃ μετ' ἀγάπης, ſubaudiendum D προσελέσθαι μᾶλλον, vel ſimile quid. Alluſio eſſe videtur, vt A, adnotat, ad Prouerb. 15, Ib. B, P, mſ. καὶ ἀμφὶ πιὼ ἑστίασιν προσκυνῆ: breuius quidem, ſed minus congruenter. Ib. C, idem P, προσχεσθαι. Ib. D, P, mſ. λύπην pro λήθω habet.

Pag. 150, A, in vulg. ed. Platonis, epiſt. 7, legitur Ἰταλιωτικῶν: & ſeq. v. δὶς τῆς ἡμέρας: & Ib. B, τούτων τῶν ἐθῶν: & ſeq. v. ὃν νέου ὑπομένουσι διαίτημα: ac rurſum, Ibid. B, θαυμασὴ φύσει προσήκοντα. A, Ib. C, proculdubio legendum, σώφρων οὐ καὶ αὖ μελλήσας (ſeu μελλήσει) ποτὲ ψεύσασθαι. Ib. D, H, ἐσμῖνων.

Pag. 151, A, diuiſe, ἐπὶ πλανωμένους, *adhuc vagantes.* Ib. A, genitiuum τοῦ λόγου Heruetus per appoſitionem cum τοῦ αἵματος coniungit. ſic enim A vertit, *cum ſanguis quæ, Verbum ſcilicet, aqua temperari voluerit.* De magno autem botro hiſtoria eſt Numer. 13, Ib. B. P. mſ. κράμα τοῦ ἀνθρώπου, genit. caſu, ſtructura duriore. Ib. D. πῦρ ἐπιχεύσασθαι πυεῖ] Plato lib. 2, De leg. 666, H, Ib. D, P, mſ. εἶδος pro ἦθος.

Pag. 152, A, conuenientius σφυγμοί, *pulſus*, A, V, Ibid. C, τὸ κωμικὸν intelligit Menandrum, eius enim Stobæus titulo 18, ſermone de Incontinentia, hunc iambum citat: Ὁ πολὺς ἄκρατος ὀλίγ' ἀναγκάζει φρονεῖν. Ib. D, cum τῷ οἴνῳ è præced. membro ſubaudiendum ὑπηρέφειν δεῖ. vel extrinſecus ſubintelligendum χρηστόν, aut ſimile quid. Ib. D. ſi quis περιττὸν malit, per me licet.

Pag. 153, A, parentheſim iſtam, ἀκροᾶσθε καὶ πόθεν κακοῦσιν οἱ δεῖνα ταῦτα δεινοί, Hieronymus Mercurialis Variarum lectionum libro 4, cap. 6, ex margine in contextum irrepſiſſe putat. in eamque ſententiam inclinat etiam A. Sunt tamen apud Clementem etymologiæ, & alia eiuſmodi grammatica, paſſim obuia: vt de ἀσώπιος ſupra 105, 26. immo etiam διορθώσεως ſeu variantis ſcripturæ adnotatio ab eo non neglecta eſt. vt 358, 2, 422, 7, 474, 17. Ib. A. excerpta mſ. βρέξεται, *rigabitur.* V Ibid. C, ἀλλὰ agnoſcit etiam Heruetii verſio, *turpia excrementa.* ſed verius fortaſſe γλίσχρα, *lenta & viſcida.* Sic Ibid. C, fortaſſe rectius παύεται, *reſoluuntur*, præſ. temp. V.

Pag. 154, A, vulg. B. Sirac. 31, πικρία ψυχῆς οἶνος πινόμενος πολὺς, ὀργισμῷ καὶ ἀπαιδίᾳ πληθύνει μέθη θυμὸν ἄφρονος. A. Sophoclis autem eſſe verſus qui præcedunt, annot. H. Ibid. B. fragmentum mſ. H, παρεμπεσοῦσα· & mox Ibid. C. ἐμπεφιλαδοῦσα ἐξὸν ἐκεῖνο καὶ ἐ—— In Flor. edit. ambigue ſcriptum τὸ ὅλο: pro quo & τὸ ὅλον legi poſſe annot. A. Ibid. C. Heruet. interpres ἡμιθανεῖς, *ſemimortuos.* A.

Pag. 155, A. vulg. B. Sirac. 31. ὕπνος οἴνου καρδίας ἀναφανείων ὀφθαλμῶν. Ibid. D. vulg. B. Prouer. 25. ἀηδίαν καὶ λέχαι. Ibid. D. καὶ καθεκείσῃ ὥστε. A. Verſus qui ſequuntur, duorum poëtarum eſſe, vidit etiam interpres Heruetus: qui primi loci finem fecit poſt Βορέης δὲ νότος: & pro τὰ δὲ repoſito καὶ πάλιν, ſequentia continuat, tamquam eiuſdem poëtæ verba. Sed fallitur. Aliam interpolationem diſcimus ex Stobæo, titulo 18. de Incontinentia. ibi enim tertij acroteleution, & quartus, ita leguntur, τὰ δὲ καὶ κεκρυμμένα φαίνει βυσσόθεν, ὃν οἱ ἀνδρῶν παῖδ' ἐπίναξε νόος. vt παῖδα, eſt quod ante φαίνει, ſurrepſerit, vel è ſequenti loco, vel aliunde. Sequens autem locus, οἶνος repetitione ita interpolari poſſet: καὶ πάλιν, Οἶνος ἀμφοτεροπὸς, οἶνος μεθύσιν ὀλισθος. Οἶνος ψυχαπάτης. ſed nec coniecturæ hic indulgeo, nec cuius iſte locus ſit, compertum habeo. Priorem Stobæus tribuit Eratoſtheni. Hemiſtichium autem illud, Βορέης δὲ νότος, legitur etiam apud Homerum: anapæſto pro dactylo vſurpata, vt & apud Virg. *Fluuiorum rex Eridanus.*

Pag. 156. B. rectius vulg. B. Epheſ. 5. tranſpoſita præpoſitione, μὴ μεθύσκεσθε οἴνῳ, ἐν ᾧ—— A. Seq. v. cum πεποίηκεν ſubaudiendum ὁ Κύριος. V. Ibid. B. P. mſ. ἓξ Ἀδάμ, repetito articulo. Ibid. D. ſi contracte legamus τῶνδε, melius conſtabit metrum.

Pag. 157. A. A. cum Heru. interpr. legit, καθαρὸν καὶ ὁ οἶνος φιλοίνους ποιεῖ. Ibid. B. vulg. B. Amoſ. cap. 6. plur. num. κλινῶν ἐλεφαντίνων. A. V. Ibid. C. A. & H. πρὸς πόσιος, *ante potum.* V.

Pag.158. A. vulg. B. Sirac.31. ἀπώλεσεν οἶνος. V. 47. apud Euangeliſtas eſt ὀκχυώμεθα: & apud Lucam etiam mutata præpoſitione, τὸ ὕδωρ ὑμῶν ὀκχυούμενον. Ibid. B. Lucæ 7. ἐλήλυθεν γὰρ —— A.

Pag.159. C.vulg. B. Sirac.31. ὡς ἱκανὸν ἀνθρώπῳ πεπαιδευμένῳ τὸ ὀλίγον· καὶ ὅτι τῆς κοίτης αὐτοῦ οὐ μὴ ἀθυμήσῃ. A.

160. A. de poculorum nomenclatura conſule Indices. Ibid. C. legendum videtur χελώτης πεπιημένα, vt infra 184.54. vel χελώνῃ (aut χελώναις) πεποικιλμένα. vulgata certe lectio ſtructuram habet duriorem. V. Ibid. D. Matth.19. δὸς πτωχοῖς. A.

Pag.161. B. πῶν ἔργον. repoſitum è P. m. ſ. pro vulg. πᾶν λόγον. vulg. B.Baruchi cap.3. multum hic variant. V. Ibid. D. P. mſ. tranſpoſitis vocabulis, φοινικίδων ἢ πορφυρέων. Ibidem mox fragmentum H. ἐκαπέγωσαν, Indic. modo, ſignif. actiua. Seq. v. rectius ἐπωλᾶτο.

Pag.162. A. congruentius τὴν Χεσιαδοῦ, accuſ. casu. Ib. B. P. mſ. πρεσβύτας Χεσσοῦ. Ibid. C. incluſa καὶ à P. mſ. Ib. D.vulg.B. Aggæi 1. εἰς ἀπόδεσμον.

Pag.163. A.1. Tim.6. ἀπὸ τῆς πίστεως. A.Ib.B.A. & H. ἕλυσις, *catena*. Ib. B.Heru.interpres datiuo caſu legit παροιμίᾳ, *cum petulantia in conuitio*.

Pag.164. A. excerpta mſ. ὑπαυλεῖται: & ſeq. v. τῷ κεκλίνασι, neutro gen. Ib.A. locus eſt Pſalmo 150. de tuba vero & 1. Cor. 15. & 1. Theſſ. 4. H.

Pag.165. A. P. mſ. πᾶς, dat. caſu vnde ſuſpicetur aliquis ſcriptum fuiſſe πᾶς παιγνίοις. Ib.B. idem P. Ιησοῦ Χεσσοῦ. Ib. C. vulg. B. Col.3. ὦν χάεσθε, abſque articulo, & mox ὦν λόγῳ abſque diſiunctiua ἢ —— & ſeq.v. παιδὶ δὲ αὐτοῦ. A. Ib. B. forte eſſe rectius ἔξομολογήσασθε, imper.modo.

Pag.166. C.P.mſ. ἁρμόσει, *conueniet, quadrabit*.

Pag.167. B. A. ante ὄλαχυσις interpungit: H. in tertium abhinc verſum tranſfert, legitque, μυχλισμὸς καὶ ὄλαχυσις περσαγορεύεται. ego ἔκτημα ſeu gloſſulam eſſe puto vocabuli μειδίαμα, deſumptum ex ſequentibus. Ibid. D. vbi ὄλαχαι ἡμᾶς ſignificat animum χαεισπομένῳ ita perfundere, vt vultus quoque μειδιάματα renideat. Sequentia quoque ſic fortaſſe legentur melius, ὅπως καὶ ἀπὸ προσώπου σωφρονούντων ἴκελα τὸ γέλως. vt ſignificet, eiuſmodi riſum etiam in moderati hominis vultum, & quidem abſque vitio cadere. Ibid. C. A. ἐκεῖνον ὃς ἐφαίνετο μειδιόωσι βλοσυροῖσι προσώποισιν, ἢ ὃ μὴ βλοσυροῖσι προσώποισι μειδιόωντα. Ibid. C. idem A. & C. cum Heru. interprete, ἀνθρωπίνου λογισμοῦ τεκμήριον, *illud enim eſt humanæ ratiocinationis indicium*. Ibid. D. in eandem ſententiam Saluianus lib.6. De prouidentia Dei, *Chriſtum*, inquit, *fleuiſſe legimus, riſiſſe nunquam legimus: & hoc vtrumque in exemplum pro nobis: quia Fletus, compunctio eſt animæ: Riſus, corruptio diſciplinæ. Nobis ridere & gaudere non ſufficit, niſi cum peccato atque inſania gaudeamus: niſi riſus noſter impuritatibus, niſi flagitijs miſceatur: nec delectat ridere ſine crimine. Rideamus & lætemur: dummodo innocenter. Quæ vecordia eſt, vt non putemus riſum, niſi Dei iniuriam in ſe habeat?* R.

Pag.168. A. f. rectius παιόντων. Ibid. B. apud Plutarch. περὶ ἀδολεσχίας, & Sympoſ. lib.3. cap.1. plenius citatur hic locus, οἷος γὰρ τ' ἐφέπνει πολύφρονά περ μάλ' ἀοιδαί· Καὶ δ' ἀπαλὸν γελάσαι, καὶ τ' ὀρχήσασθαι ἄνωγε. itemque apud Stobæum titulo 18. De incontinentia: vbi tertij verſus clauſula ſic legitur, ὃ περ τ' ἄρρηκτον ἄμεινον: per poſitionem producta περ, non cæſuram. Sunt autem Homeri, Odyſſ. ξ. Ibid. D. P. mſ. πᾶν ὁμοίως ἐχόντων.

Pag.169. A. vult. B. Epheſ. 5. παῦσαι ἀπήκουσα: itemque Ibid. B. eadem B. Matth. 5. ἕνοχος ἔσται τῇ κρίσει. Seq. v. ᾗ æque legi poteſt atque ἥ. i. *quomodo*. *Vulgatum* ἢ ſecutus eſt Heruetus, *an non & de illo ſcriptum eſt?* Ibidem vulg.B.Matth. 12. habent ῥῆμα ἀργὸν: & ſeq. v. ἐκ τῶν λόγων σου. A. Ib. D. tragicus iambus de improborum commercio, prolixius infra commendatur, Strom.1. 219.45.

Pag.170. A. f. cum præpoſitione legendum, κατὰ τῆς λαγνείας, *contra libidinem*. Ibid.B.H. ἤδη καὶ, iam & Ibid. D. vulg. B. Eccleſ. 31. ὦ συμποσίῳ οἴνου. A.

Pag.171. B. interpres Her. videtur legiſſe ἁμαρτίαν ἁμαρτίᾳ περισφερομένους, dum vertit, *peccato peccato adducentes*. Ib. C. vulg. B. Eccleſ. 9. μὴ καθκλιθῇς ἐπ' ἀλκαλῶν: & mox, μηδὲ συμβολοκοπήσῃς μετ' αὐτῆς: & Ib. C. ἡ ψυχή σου ἐπ' αὐτῷ, ἐν τῷ πτώματί σου ὀλισθήσῃς. A.

Pag.172. A. V. pro κἂν ſunt qui legant καὶ εἰ: & Ibid. A. περίτερος αὐτῆς. A.p. præc.

Pag.173. A. per ἐφυστέρησιν intelligenda ὀπιθύμησις ſeu concupiſcentia eius quod deeſt.

Pag.172. B. vulg. B. Sirac.32. ἐν ὥρᾳ ἐξεγέρθη, καὶ μὴ ἐφάγῃ, ἀπότρεχε εἰς οἶκον. Sic. Ib. C. eadem B. Act. Apoſt. cap. 15. ὀπισθεῖαι: & ſeq. v. τῶν ἐπαναγκες τούτων: & rurſum, καὶ πικρὸν ἐν πορείᾳ. A. 173. A. Flor. ed. παιδεία: præter rem. In ſeq. loco vulg.B. Prouerb.10. habent, στόμα ἄφρονος, σωτηρίᾳ αὐτῷ. H.Ib. B. legi poſſit etiam μίσθωσιν ὀπιθίαν φωνῆς πρὸς σώφρονα: & mox, λαλεῖν πρὸς τὸ αὐτοδιαλεγόμενον. Ibid. B. καί σοι legitur etiam in P. mſ. magis emphaticum eſt ἐν σοί, *etiam tibi*. Ib. C. vulg. B. Sirac. 32. ὦν ὀλίγοις πολλά: & præced. verſu, ὦν ἀκεῖθεν ὀπισήμην. Ib. D. vulg. B. Sirac. 9. ὦν πόλει αὐτοῦ, *in ciuitate ſua*. Præcedens locus de Therſite, Homeri eſt. Il. β. A. & H.

Pag.174. B. f. conuenientius nomin. caſu ἥ, *quæ*. Ib. B. procul dubio verius ἀποπεμπέα, vt ſupra 116.17. in eodem præcepto. Ibid. A.C. & H. ἀερκτικὸν malunt. & intelligatur ſternutamentum vehementia ſua conſternans ac percellens aſſidentium aures.

Pag.175. D. de myſtica vnctione agit etiam Ignatius epiſt.11. H.

Pag.176. A.P. mſ. ὦν τῷ τρυβλίῳ. Ibid.B. vulg. B. Eſaiæ 29. πωῶσί με: Matth.15. πωᾶ με: & mox, πόρρω ἀπέχει ἀπ' ἐμοῦ. Ibid. D. vulg. B. 2. Cor. 2. ὅτι Χεσσῷ εὐωδία ἐσμὲν: & ſeq. v. οἷς μὲν. ὀσμὴ θανάτου —— εἷς δὲ, ὀσμὴ ζωῆς. ——

Pag.177. A. pro Κυείᾳ in P. mſ. eſt etiam Χεσσοῦ: & mox. Ib. A. γὰ pro γαῦ. De regni ſymbolico indicio vide & Baſil 234. & Greg. Naz.232. H. Ib. B. cum Αιγυπίας, ſi mendo caret, ſubaudiendum γῆς: alioqui enim legendum potius φάγδας Αιγύπιος, vel φάγδας Αιγύπιον: aut φάσδας Αιγυπίᾳ, vt apud Athenæum, τῆς λεγομένης σαγδάς. quæ tamen ſcriptura ſuſpicionem mouere poſſit, cum in Epilyci Coraciſco ſit, βάκκαεις πὶ ἐς σάγδας ὁμοῦ. niſi forte abſque flexione hoc vocabulo Athenæus vtitur: vt mox apud Clementem noſtrum eſt ex Simonide, συμίαμαι γὰ βάκκαει: cum βακκαρεῖ poſtulet regula grammatica. cum enim εἶδος ſit μόρα βαρβαρικοῦ, vt in margine P. mſ. adnotatum eſt, flexionis & generis exi-

gna in talibus haberi ſolet ratio. De ceterorum nomenclatura docebunt indices. Ib. C. f. conuenientius αὐτῆς, fœm. gen. Ib. C. Laconicum reſponſum de vnguenti purpuræque dolo, reperitur infra quoque 250. 47. meminit & Herodotus. Ib. D. H. coniunctæ ἐξαπασμάτων. Ib. C. vultures & ſcarabeos vnguenta non ferre, docet etiam Plutarch. 248. Id. v.

Pag. 178. A. ἐγκρίτου P. c. ſcriptura eſt. Flor. ed. ἐγκριτῶν: quod ferri & ipſum poteſt. Ibidem mox f. ὅσα δὲ μὴ καρῶσι. alioqui enim ſine αὐ congruentius eſſet καροῦσι. Ib. B. conuenientius εἶδε, *putatis*. Ibid. mox P. mſ. ἥνικα, gemino νν. Ib. C. ἡ δ' ὑπόδευσις.] Ariſtot. Ethic. Nicom. lib. 3. cap. 11. H. Ib. D. P. mſ. ἐκ ἀρώματικῆ, minus apte, Quod vero cerebrum odoratis adiuuetur, docet etiam Plutarch. Sympoſ. lib. 3. cap. 1.

Pag. 179. A. congruentius ἐγκεφάλῳ *cerebro*: vt C. quoque ſentit. Ib. B. Ariſtippi apophthegma refert etiam Diogenes Laërt. Item Seneca De beneficiis, lib. 7. cap. 25. *Ariſtippus aliquando delectatus vnguento, Male, inquit, iſtis effœminatis eueniat, quirem tam bellam infumauerunt.* Ib. C. vul. B. Sirac. 38. Τίμα τὸν ἰατρὸν πρὸς τὰς χρείας, ὑμᾶς γὰρ ἔκτισεν. Et mox, ἔκτισεν ὁ Κύριος· πρὸς γὰρ ὑψοῦ ὄφις. A. Ib. C. P. mſ. δηλονότι coniunctæ. Ib. C. γίνονται pro vulg. φαίνονται repoſitum ex eodem P. Ib. D. haud ſcio an melius ἀφρήτου, *in malam rem faceſſito*. Seq. v. etiam datiuo caſu ſcribi poteſt καρᾷ.

Pag. 180. C. rectius paſſiue μαρχίνεσθαι. Ib. D. vulg. B. Prouerb. 17. καύχημα δὲ τέκνων, πατέρες αὐτῶν. A. Sequentia ſunt ex Epheſ. 1. H.

Pag. 181. A. de nucis arboris halitu, tradit etiam Plutarch. Sympoſ. lib. 3. cap. 1. vnde hæc & alia in ſequentibus Clemens mutuatus videtur. H. Ib. A. ſi quis καρύην malit, per me licet. Ib. A. grammatica regula poſtulat ὑπαλγεῖν. Ib. B. P. mſ. τῆς ὀδμῆς: vſitatius. Ib. B. excerptam. ſ. πεῖον ἢ φυλλ. Et Ib. C. φὶλ στεφάνου. Ib. C. idem P. ἀρχαίων, genit. caſu: & ſeq. v. ἡ γὰ ἀπαρχῆς: pro quo an ἀπάρχης ſcribere voluerit neſcio. Coronas vero Muſarum antiquos è roſis texere ſolitos fuiſſe, prolixius docet Pettus Vict. Var. lect. lib. 14. cap. 18. Ibidem fortaſſe rectius λέγω, *dico, inquam*.

Pag. 282. A. P. mſ. ᾗ ὄζει, *cui eſt*. Ib. D. A. ἐκ καπναζοισιν, abſque præpoſ.

Pag. 183. D. A. forſan rectius ἐκ μύρτου γὰ μυρίνης, eodem numero. Ib. D. P. mſ. καθόλου ὄ-- Seq. v B. Sirac. 39. ῥεύματος ὑγροῦ: & Ib. D. ὅτι πᾶσι τοῖς ἔργοις αὐτοῦ.

Pag. 184. A. eadem B. eiuſdem Sirac. cap. 39. καὶ σίδηρος, καὶ ἅλας, καὶ σεμίδαλις πυροῦ & γάλα, καὶ μέλι. A. Ib. D. cum ἐξαφθείρει ſubaudiendum ὄζει: vel potius indicatiue legendum ἐξαφθείρει. incluſa quæ ſequuntur, abſunt à P. mſ. atque adeo paraphraſtica exegeſis eſſe videntur, per inconſiderantiam librariorum in contextum inſerta. Ibidem A. mauult καταπόνων itemque mox καταπέπωκε vulg. καταπαύει pro digeſtione poteſt accipi

Pag. 185. B. de Vlyſſe eſt Odyſſ. ψ. H. Ib. D. vulg. B. Lucæ 12. Κύριον ἑαυτῶν: & ſeq. v. ὑρήσει γρηγοροῦντας. In loco de homine dormiente, Ib. D. alludit ad hæc Platonis Νόμων ζ. 576. καὶ ψεύδων γὰ οὐδεὶς οὐδενὸς ἄξιος, οὐδὲν μᾶλλον τῶ μὴ ζῶντος: quæ & ipſa mox integra citantur.

Pag. 186. A. A. Ib. A. vulg. B. Prou. 8. μακάριος ὃς ὑπήκ—— Seq. v. P. mſ. & φυλάσσει habet, & φυλάξει: vulg. B. πρήσσῃ: & mox, ἐξαπαντὸς πρᾶσσ. Ib. A. vulg. B. Theſſal. 5. καὶ οἱ μεθυσκόμενοι, νυκτὸς μεθύουσι. A. Ib. B. pro negatiua ὃ malet fortaſſe aliquis localem ἧ, ὑβὶ: ſed obſtat πολὺ: atque hoc ipſum poſtulat neutrius generis participium, ἰόν. Ib. C. A cum interprete legit δι' ἄγνοιαν, *per ignorationem*. Ib. D. de multo ſomno idem tradit Plato, loco modo citato. H.

Pag. 187. A. alluſio eſt ad Homericum illud οὐχὴ παννύχιον εὕδειν βουληφόρον ἀνέρα.

Pag. 188. A. E. mſ. πρὸ ἀπαρτέων: vt ſit, *præter viam ſeminandum*, aut præter naturam, πρὸ φύσιν, vt infra.

Pag. 190. B. Sed πέρᾳ ſeu πέραν confirmat περαιοβόλα ἀπείρων, infra.

Pag. 192 Platonis locus eſt Νόμων ι', 587. A. Ib. B. P. mſ. τὸν λαγωὸν ᾗ ὤιραν. De lepore quæ ſequuntur, refert etiam Plutarch. lib. De non fœnerando: de hyæna, Ælianus Animal. hiſtor. lib. 1. cap. 25. H. Ib. B. pro ἀφόδισιν Heruetus legiſſe videtur ὀχέαν, dum vertit, *multiplicare Venerem*: ſed receptam lectionem tuentur iſta Plinij, lib. 8. cap. 55. *Archelaus auctor eſt, quot ſint corporis cauerna ad excrementa lepori, totidem annos eſſe ætatis, varius certe numerus reperitur. Idem, vtramque vim ſingulis ineſſe, ac ſine mare æque gignere.* Ibid. C. de hyæna cum Clemente negat etiam Ariſtot. Hiſtor. animal. lib. 6. cap. 32. 189. A. grammat. regula poſtulat μιμυκῶν ἀρτηιῶν: niſi neutro gen. ſcriptum putes μεμυκότων ἀρτηείων ſ. ἀρχαίων, ἀΐδιείων: quod eſt inſolens. Ib. B. ἑρμαφροδίτους περαπλουχοῦντες] atqui Iuris auctores hoc ſtatuunt, lib. 10. D. de ſtat. hom. lib. 15. §. 1. de teſtibus: & boni auctores, A. Gellius lib. 9. cap. 2. Auſon. epigramm. 98. & confirmat. experientia. R. 190. A. vulg. Rom. 1. τὴν φυσικὴν χρῆσιν τῆς θηλείας: vbi etiam paſſim ἄρσενες, per ν. A. Ib. B. vulg. B. Ieremiæ 7. σπήλαιον λῃστῶν ὁ οἶκός μου: itemque vulgata verſio, *Spelunca latronum*. Ib. D. τὸ γὰ κανὸν] ſic Ariſtot. Et hic. Nicom. 3. cap. 13. ἡ ἀπληρωσις γὰ τῆς ὑδείας, ἡ φυσικὴ ὀπτυμία. H.

Pag. 191. B. de ἵπποις θηλυμανέσι dictum ſupra, ad 64. 34. Ib. B. poteſt etiam communiter ſcribi φωλεὰς κρύπτει. A. Ib. D. πρὸς μῖξιν B. P. mſ. diuiſe: Flor. ed. πρόσμιξιν compoſite. Ib. D. ἀφύσσας eſt apud Plat. Νόμων ι'. 587. A.

Pag. 192. A vulg. B. Leuit. 18. σπέρματός σου: & mox in Platonis loco, 588. παλλακῶν habent editiones vulgatæ. A. De illo ibidem, μὴ σπεῖρε οὗ μὴ βούλ.] agit etiam Plutarch. Connub. præcept. pag. 87. H. Ib. C. interpres legit ἀφυᾶ vel ὀκφυᾶ, duas vertit, *degenerat ineptumque reddatur*. V. Ibid. C. P. mſ. καὶ ἄλογος & ἀόμος.

Pag. 193. B. ἀφορεπὶς abeſt à vulg. B. Eccleſiaſtici 23. Ibid. B. Γίγεα vrbs eſt, in Piſidia ſita Stephano, imaginaria Crateti: cuius deſcriptionem ludicram refert in Cratete Diogenes Laërtius, & Clemens hoc loco innuit. Ib. C. dictum de coitu Stobæus Eryximacho tribuit, titulo 6. de Intemperantia. ſic enim ibi, Ἐρυξίμαχος τὼ σωφρονίσαι μικρὰ ὀπτιληφθῶ ἔλεγε. Democriti ſententiam idem aliquanto poſt, paulo aliter citat, ξωφρονίη, ὑπερπλεξίη σωφρή· ἐξέουσα γὰ ἀνθρώπους ἐξ ἀνθρώπου. A. Gellius lib. 19. cap. 2. Hippocrati dictum hoc tribuit, τὼ σωφρονεῖν δεῖ μικρὰ ὀπτιληφθῶ. V. Ib. D. P. mſ. τῷ μεγίθει τῆς σωφροσύνης.

ſed

ſed ἀποιδίας probat etiam Herueti verſio, *eius quod abſceſſit magnitudini.*

Pag. 194. A. idem P. πῶς ἔχῃ, indic. modo. Ibid. B. Sophoclis dictum refert Plato Polit. 1. Cicero in Catone maiore, ſeu. De Senectute, & Ammianus Marcell. lib. 25. vbi Iuliani virtutes deſcribit. R. Ib D. iiſdem prope verbis Plutarch. Sympoſ. lib. 3. cap. 6. περὶ δίκλω ἀγκτρυόνος συμπλέκεσθαι.

Pag. 195. B. H. καθυβείσωσι mauult, ſubiunctiuo modo, vt mox Ib. C. P. c. νομοθήσεται: ſed ſuperſcriptum νομοθήσεται. Ibid. D. idem P. παρ' ἡμῖν, *apud nos:* quod probat etiam A. vt videatur Sibyllina carmina citare, ſicut alibi paſſim.

Pag. 196. A. vulg. B. Sirac. 23. ἐξαίφνιον ἀπὸ τῆς κλίνης αὐτῆ: & mox, λέγον ἐν τῇ ψυχῇ αὐτῆ, Τίς με ὁρᾷ: σκότος κύκλῳ μου, καὶ οἱ τοῖχοι με καλύπτουσι, καὶ ἀνθρωπός με ὁρᾷ. Τί δύναδομαι, ὅτι ἁμαρτῶν μου ἐ μὴ μνησθῇ. Ibid. B. eadem B. ibidem, Κυρίου τοῦ ὑψίστου: & ſeq. v. οἱ ὀπίσω πάντες πάσας —— ἐν καταισχύνῃ. Ibid. B. eadem B. Eſaiæ 29. πῶς ἑώρακεν ἡμᾶς. A. Ibid. C. idem A. αὐτῷ, ei, datiuo caſu. Sed non minus apte legeris, αὐτὴ ἡ νύξ, *ipſa mox.* Ibid. D. vna cum tunica exui etiam pudorem, prolixe narrat Herodotus pag. 3. in Candaulis hiſtoria. H.

Pag. 197. C vulg. B. Sirac 19. σῆπες ἐν σκώληξι: & mox, ξηρανθήσεται ἐν ταχάδγμα. Ibid. D. eadem B. Lucæ 12. πλεῖον ἔσι, neutro genere.

Pag. 198. A. πάμπαν ἐδὲ ἀπὸ θήκη: & rurſum. Ib. A. τῶν πετεινῶν: item. Ibid. A. πῶς αὐξάνει· ἐ κοπιᾷ ἐδὲ νήθει. λέγω ——— & ſeq. Ibid. B. χόρτον ἐν τῷ ἀγρῷ σήμερον ὄντα —— & ſequ. v. ὦ ὀλιγόπιστοι. A. Ibid. B. commation illud, ἓ μώρων, parum huc quadrat: & λειπεῖν ibi legere, tautologia eſſet. Ib. B. incluſa, abſunt à P. mſ. ac fortaſsè rectius idem τὸ δὲ π. Ibid. C. vulg. B. Lucæ 12. ζῶντα γὰρ πάντα —— ὀπτίζητε. Ib. D. interpres aptius. ἀπολύωμεν ſeu ἀπολέσωμεν, *in deliciis perdamus.* Ib. D. A. mauult. ἐφῆς, *alimentorum.*

Pag. 199. B. σφόδρα abeſt à vulg. ed. Lucæ 16. v. 30. πρὸς τὸ πυλῶνα: & mox, χορταδῆναι ἀπὸ τῶν ψιχίων τῶν πιπτόντων ἀπὸ τῆς τραπ. A. Ib. C. excerpta mſ. ἐπίτρεπεν. Ib. D. Flor. ed. ἐξηλωκότες: vt item Heru. interpres, *qui ciuilem vitæ formam expulerant.* noſtrum ἐζηλωκότες, è P. mſ. repoſitum, confirmat mox. Ib. D. ὁ τῶν ἐγχόντων τούτων ζῆλος. Petita ſunt autem iſta de vetere cultu Attico, ex præfatione Thucydidis, pag. 3. Ib. D. analogia poſtulat ἀποικίσεων: licet etiam P. mſ. ἀπωικίσεων habeat, retento augmento.

Pag. 200. B. locum hunc contra luxum veſtium, cum Seneca & aliis confert Petrus Faber Semeſtrium lib. 2. pag. 145. Ibid. C. A & H. βομβύλιον, ex Ariſtot. Hiſtor. animal. lib. 5 cap. 19. Plin. lib. 11. cap. 22. Ibid. D. P. mſ. πρὸς τὸ, accuſ. caſu, minus recepte.

Pag. 201. A. analogia poſtulat ἐαθῆσι. Ibid. B. rectius καταλειπέα, *relinquende*, vt ἐατέον pag. ſeq. v. 11. Ibid. C. Pal. manuſcr. ἐξώλεις: rectius ἐξώλεσι, tranſpoſitis litteris. Ibid. C. H. πρύφημα τοῦτο. Ibid D vulg. B. Eccleſ. 11. ἐν πρεσβ. ἡμερῶν μὴ καυχήσῃ, ἐν ἐν ἡμέρᾳ δόξης μὴ ἐπαίρου. A. Ibid. D. ἀγαθυνόμῳ habet cum Flor. edit. etiam Pal. manuſcr. Error natus è duplicis ſcripturæ notatione: ἀγαθυνόμῳ ſcilicet, & ἀγάμῳ. Ibid. D. epitheton illud, τοῖς ὀπιγίοις, abeſt à vulg. edit. Lucæ 7. A.

Pag. 202. A. verſus de Eriphyle, deſumptus ex Odyſſ. λ. Meminit vero & Pauſanias. Deus autem ſophiſta qui mox ibidem nominatur, Prodicus eſt: cuius meminit & Baſil. 227. (vbi tamen Χῖος legitur) Xenoph. Apomnem. 2. Cicero Offic. 1. & Philop. 590. H. Ibid. B. vul. B. Pſalmo 44. ὑπέρκαιά σε. & ſeq v. ἐμπῆ σου, vt etiam Pal. manuſcr. & rurſum, ἐμπεσμῷ δεδαχρύσῳ πεφιεβλημένῃ, πεποικιλμένῃ, abſque commatio illo καὶ κρουσωτοῖς χρυσοῖς: quod tamen infra quoque repetitur, 495. 2. Ib. D, iconiſta. ὡς χρυσὸς δεδαρέπι, petita ex Pindari Olymp 1.

Pag. 203 A. Homeri locus eſt Ili. 6. A. Ibid. A, f. rectius ἤπου γε, *vtique enim.* Ibid. C. ſolœcophanes eſt in καθεὶς: regula enim poſtulat accuſ. καθέντα. Si quis ibidem ἐπὶ τῆς σκιωῆς malit, per me licet. Ibid. D, Pal. manuſcr. τὸ Κυρίου. ſed retineri & τὸν poteſt, i. *quem Dominus geſtauit.* Articulus τά.

Pag. 204 A. additus ex eodem P. Ibid. A. P. vulg. B. Pſalmos 103. καὶ μεγαλοπρέπειαν. A. Ibid. B. reſponſum illud in excerptis manuſcr. tribuitur Lacænæ fœminæ. ſic enim ibi: Εἶπέν τις, πῶς θεασάμενος τὴν Λακαίνης, Καλὸς ὁ πῶγος· καὶ ἀπεκρίνατο τὸ, Ἀλλ' ὁ δημόσιος. Clemens tamen infra Stromateo quarto Theanoni Pythagoreæ dictum hoc tribuit, vt & Plutarchus in Præceptis connubialibus. Et occaſionem quidem nudati brachij Plutarchus ibidem fuiſſe dicit, τὸ περιβαλεῖν τὸ ἱμάτιον: in excerptis vero ſupradictis hæc affertur ad Lacænas accommodata ratio, ἐπὶ καὶ ἀχειροδότοις φόροις χιτῶνας, ὡς φαίνεσθαι ἀπόθεν ἀπὸ τῶν ὤμων βραχίονα καὶ καρπόν· καὶ τοῦτο δῆλον ἀπὸ τῶν παλαιοτέρων ἀγαλμάτων ἐ τῶν εἰκόνων τῶν γυναικείων. Adduntque inſuper hæc: ἐλέγοντό δὲ αἱ ταύτῃ χρώμεναι τῇ στολῇ τῇ ἀχειροδότῳ, δωρίζειν. ἐπὶ ἐ Δωριεῖς οἱ Λάκωνες· ὥστε ἀπεναντίου αἱ χειροδοτοῖς χρώμεναι, ἰωνίζειν. ὅταν δὲ αὖ ταύτας αἱ Ἀθηναῖαι· διὸ Ἴωνες οἱ Ἀθηναῖοι, ἀφ' οὗ τὴν Ἰωνίαν ἀπῴκισαν, ἐκάλουν. καὶ ἐπιοιοῦντο τοῦτο οἱ Λακεδαιμόνιοι μόνοι, τὰς γυναῖκας ἀφορίζοντες οἱ Ἀθηναῖοι, ἀπηλαύοντες. Ib. C. Pal. manuſcr. ἐξασκεπάσμασι. Ib. D. locus eſt ex Il. ε. A.

Pag. 205. A. cùm Ἀθηναῖ ſubaudiendum δραχμαὶ aut μναῖ. Ib. B. f. conuenientius ἀναδήματα, vt infra. Ibid. C. ἀφοσπασμῷ, vt alibi ἀφοκομμῷ & ἀφοκρουσμάτων. Ib. D. Pal. manuſcr. alibi αὐταῖ, fœmin. genere: relatione ad propinquus facta: & mox, μοι δοκεῖ, indic. modo.

Pag. 206. B. P. manuſcr. ὀφθαλμὸς δ' μεμέξης ἀ abſque diſtinctione. Ib. C, idem P. ἀνδρὸς ἔ πνεύματος: ſed & τὸ retineri poteſt: vt ſit exegeticæ repetitio articuli, ſicut. præc. & pag. 67. B. atque alibi paſſim.

Pag. 207 A, A. mauult. ἃ δὲ ἔδειξε, *quæ etiam monſtrauit.* Ibidem mox. P. mſ. χρησόμεθα, indic. modo. Ibid. fortaſſe rectius. ἀναπέπαται, *expanſus eſt, patet.* Ibid. Flor. ed. γεωργοῦσι. ſed multo conuenientius. P. mſ. γεωρυχοῦσι, *terram fodiunt*: nempe ad metalla damnati. Ibid. B. vulg. B. Matth. 6. & Lucæ 12. τὴν βασιλείαν ἔ Θεοῦ. Ibid. P. mſ. ἡμῖν ἔξεσι, *nobis licent.* Ibid. A. & H. τὸν ἑαυτῶ πρότερος μεζόσιν ὑὸν: vt interpres quoque, *ipſe prior filium ſuum impertiit.* V. f. rectius βεβούληται, *voluit*, vt infra, 156. 47.

Pag. 208. C. P. mſ. breuius, τοῖς ἀνθρώποις, φήσαμ' ἄν, χωρὶς προσαπῆ. Ib. D. H. καταφάνεται, indic. modo. Seq. v. P. mſ. κἀγαθὸν, *etiam bonum.*

Pag. 209 A. vulg. Homeri editiones, Ili. β. extremo. πόλεμόν δ' ἴεν: & mox: πάπτηνε. A. Ibid. C. excerpta manuſcr. τῷ χειρὶ. Ib. C. haud ſcio

an rectius ἀδιάφορον. Ibid. D. excerpta manuscr. κἀκείνοις τοῖς δεσμοῖς Ὅμηρος. Ibid. D. P. mſ. ἤδη ἢ πᾶ φανερ. Homeri locum versu præced. Arcerius eum innui putat qui est Odyſſ. ϑ.

Pag. 210 A. Heruetus ἀποπλατύμβους legit, dū vertit, *ad decorum confingens*. Ib. A. A. ſuſpicatur legendum ἐλλόβιον: quippe quod & ipſum in mulierum ornamentis ſit. Sed cum & Pal. manuſcr. ἑλέβορον habeat, (ita enim ſcriptum eſt, vno λ) catalogus iſte muliebris ornatus de induſtria comico ioco clauſus videtur: vt ſenſus ſit, poſtquam omnibus illis ornamentis inſtructæ ſunt mulieres, helleborum eis eſſe propinandum, cuius potu caput illarum à veſano iſto ornatus ſtudio releuetur. Ariſtophanis locus qui ſequitur, in vulgatis Theſmophoriazuſῶn editionibus non reperitur, nec item in Eccleſiazuſis aut Lyſiſtrata: ſparſim tamen aliqua ornamentorum iſtorum nomina ibi leguntur. Vnde ſuſpicetur aliquis, vulgatam editionem eius fabulæ non eſſe integram. ſed fieri poteſt vt è primis Theſmophoriazuſis hæc deprompta ſint: quarum mentio infra 455. 12. Verſus eodem modo diſtincti in Pal. manuſcript. ſed metro paſſim luxato. Nomenclatura ipſa, in Indice, vbi ſuſpecta eſt, examinabitur. Ibid. C. f. καταπύσματα. Ibid. D. vulg. B. Lucæ, 12. ἔχῃς πολλὰ ἀγαθὰ, κείμενα ——— ἀναπαύου, φάγε: & Ibid. D. πλὴν ψυχήν σου ἀπαιτοῦσιν ἀπὸ σου· ἃ δὲ ἡτοίμασας, τίνι ἔσται; A.

Pag. 211. A. incluſa οὖν, addita ex P. mſ. Seq. v. fortaſſe conuenientius ἀποχέσθαι, *abſtinere*. Ib. B. vulg. B. Oſeæ 2. ἐπέδυσαν αὐτῆς: & mox, ἐνώπια αὐτῆς. A.

Pag. 212. D. pro aduerbio ἀμφράτως idem A. mauult nomen ἀμφρέως: deſumpta vero hæc eſſe ex Prouerb. 10. & 19.

Pag. 213. A. οἶδε pro vulg. εἶδε repoſitum è P. mſ. Supra 96. 27. pro eodem eſt εὗρε, *inuenit*. Seq. v. A. τὸ πνεῦμα λέγῃ: itemque H. Ibidem mox in vulg. B. Prou. 3. præſenti tempore legitur ἐμπορεύεται. Ib. A. H. mauult. præterito temp. πεπέρθω, *perforatum eſto*. Luxum vero hunc ſuſpenſarum ex auribus gemmarum, taxat etiam Plinius in proœmio libri 12. & Seneca De vita beata. c. 17. R. Ib. D. P. mſ. ᾧ οὐδὲ νὴ ἤκουσε.

Pag. 214. A. P. mſ. titulus eſt Λόγος πέμπτος, omiſſo & auctoris & libri nomine. Ib. B. de triplici anima, etiam Plato Polit. 4. 439. H. Ibid. C. in vulg. edit. Homeri, Odyſſ. ϑ. legitur, ΑΛΛ' ὅτε πρωΐσκω: ſecundo verſu, ἐς παῖδαλις: tertio, τίπτε σὺ — A.

Pag. 215. congruentius δούλη μορφὴ τὸ ἀρχικὸν, nomin. caſu. Ib. D. B. 1. Cor. 13. τὰ ἰδιωτῆς. Ibidem mox poſt ἀλήθεια non eſt diſtinctio in P. mſ. Ib. D. vulg. B. Eſaiæ 53. ᾧ ὠκλείπτον πρόσωπον ἀπ' ἀνθρώπων. A.

Pag. 216. A. cum capite hoc περὶ ἐ καλλωπισμοῦ, confer Tertulliani lib. De cultu mul. Ibid. C. congruentius ζητήσας, vel ζητήσῃς π.

Pag. 217. ὄψιν agnoſcit etiam Heruetі verſio, *carnem ergo, vt quæ ſit viſu iucunda*. Sed procul dubio legendum ὄψον, etiam C. arbitrio Ibid. D. metro conuenientius ποιεῖν, vt apud Ariſtoph. paſſim. Ib. P. mſ. μιμήσασθαι κάλλος. Ibid. C. incluſum χωὶ, abeſt à P. mſ.

Pag. 218. A. ἐξανθισμένας. Heru. interpres vertit *tot colorum florib. ſparſa*, perperam. ſignificat enim *flauatæ*, i. flauo capillitio exornatæ; à verbo ξανθίζω: ſicut 159. 21. dicit, à, Menandro ex ædib. exigi ἢ ξανθίζουσαν τοῖς πλοκάμοις. ab ἐξανθίζω enim dicendum fuiſſet ἐξωνθισμένας, vt ſupra 149. 11. Quæ ſequuntur, in verſus diſtincta ſunt in Pal. manuſcr. quorum primus deſinit in λιμαινόμβραι, ſecundus, in ἀλαξόπας: tertius, in ϑειπιόμβραι. quæ diſtinctio, cum metri legem habeat nullam, conſulto à me prætermiſſa eſt. Ibid. B. P. mſ. ἐκβέβηκε, *excendit, egreſſa eſt*. Seq. v. malim, αὖ δ' ἔχῃ π, ſubiunctiuo modo. vbi ſignificare videtur, delicatulas iſtas, ſi minimum quid mali habeant, continuo ſe præ impatientia ſtrangulare. Ibid. ſtercore crocodili ad fucandam faciem vſas eſſe mulieres, & quidem crocodili terreſtris, fuſius docet Petrus Victorius Var. lectionum lib. 11. cap. 4. Ibid. C. in Alexidis loco, plane luxati ſunt verſus. In P. mſ. tres ſunt diſtincti: quorum primus exit in κρομμοδουμβύης: alter, in χωαιροτίπιδος: tertius, in μβύπτ. Sed ea quoque diſtinctio à me de induſtria neglecta eſt, quia nihil habet metri legitimi. Si quis aliam à me petat, hanc attulliſſem; Οὐ γὰρ εἰς πάντα ϑέλεργες ἐῶ. ἐγὼ δ' ἀχθοῦμαι, κρομμοδουμβύης τοσόνδε τῆς χωαιροτίπιδος, Εἰ βοηδὸς ἥμβυψε, κἄπειτα ἓ ϑερσαπολλύει. Τὸν ἄνδρα. ϑερσῶν, κέρδος ὄξι, ἓ τὸ συλᾶν τοῖς πέλας· Γαῖα δ' αὖ πάλλοις πάρειμι, παυτὸς ἔργα γίνεται. Haud ſcio tamen an non è pluribus locis hic breuitatis cauſa in vnum ſit contractus. In Athenæi mſ. c. poſt hæc ſequuntur quæ in vulg. ed. leguntur lib. 13. 281. 27. Ῥάπισι ᾧ πᾶσιν ὄπιϑεν λας: vt indicat Petrus Victorius Var. lect. lib. 15. in vltimi capitis appendice. Vtique in Excerptis mſ. Ibid. legitur, εἰ βοηδὸς ἥμβυψ. εἶτα μβύπτι ϑερσαπολύϊ τὸν ἄνδρα, ſenſu admodum oppoſito. Eos autem verſus quorum initium eſt in fine huius paginæ, reſtitui ex Athenæi lib. 13. p. 281. De quibus vt admonem quæ opus eſt, impreſſus pariter & mſ. liber habent, βλαύταισιν ἐνεσκάψατο, contra metrum, quod vel βλαυτοῖσιν poſtulat, vel, vt apud Athenæum eſt, βαύκισι. quod eo magis placuit, quoniam Heſychio quoque ac Polluci βαυκίδες ſunt mollis & muliebris calceamenti genus: βλαῦται vero etiam virile calceamentum ſupra, 151. 58. Ib. D. ἐρράμμι' è P. mſ. repoſitum pro vulg. ἐρράμμιν' *inſumentum* videlicet, nates graciliores & depreſſiores aliquantum attollens. Seq. v. Athen. cod. q. Ὑπηΐοις τύπτοισι: alij ὑπηΐοις. Ibid. Τωὐδυπν è corruptis veſtigiis collegi: Clementis enim codices habent, ὑπτωὐδυπν: Athenæi, τἰαῦτα γωὼ αὐτῶν. Contractum autem Τωὐδυπν, ex τὸ ἐνδυπν, proxime accedit ad id de quo modo dixi ἐρράμμα. Ib. P. mſ. καπάσεν minus apte. παιδίρων' ibidem mox ex Athen. ſcripſi pro vulg. πιπύρων δ'. Ex eodem Athenæo inſerui quæ in ſequentibus incluſionis nota circumſcripſi. Vnguentum autem fuiſſe παιδέρωτα, præter Heſychium docet Hieronymus Mercurialis Var. lect. lib. 5. cap. 9. forſan ex eo quod pueros adoleſcenteſque in amorem accenderet. Et dentium candorem ab effœminatis curioſius affectatum fuiſſe, latius docet Petrus Victorius Var. lect. libro ſexto capite decimo ſecundo.

Pag. 219. B. vulg. B. Prouerb. 9. ἀφ' ἑλάπης: Itemque.

Pag. 220. A. eadem B. Ieremiæ 4. ἐὰν ἐγχείρῃ. A. Ib. C. ὁ λίγος] 2. Cor. 4. 18. Ib. D. vulg. B 1. Sam. 16. ὅτι ἢ ἴψιν αὐτὸ, μηδὲ εἰς ἢ ἕξιν τὸ μεγ. ὅτι ἐξουδένηκα αὐτὸν· ὅτι οὐχ ὡς ἐμβλέπει ἄνθρωπος, ὄψεται ὁ Θεός.

& rursum, ὅτι ἄνθρωπος ὤφθη εἰς πρόσωπον· ὁ δὲ Θεὸς, ὤφθη εἰς ——— A. Ibid. B. tragici versus, Euripidis sunt, ex Iphigenia Aulidensi. Com. Ibid. C, P. manusc. post χρυσῷ τι distinguit, non ante: eo prope modo quo infra, 258. 42. Ibidem excerpta manuscr. εἰμὶ γὰρ πολλῶ, accus. casu, non male.

Pag. 222. A. metrum constabit aliquanto melius, si transpositione facta scribamus, Μὴ σὺ λιθίων δίγης. sed parum tutæ sunt eiusmodi coniecturæ. Seq. v. A. mauult ὑπὸ τῆς ἡδονῆς: vel ὑφ' ἡδονῆς Ibid B. historia de Sichemitis est Genes. 34. Io. D. πεπεπεμμένοι, si mendo caret, accipiendum videtur pro *circumcirca incrustati*, eo prope modo quo huius ætatis καλλωπισταὶ indusiorum collaria tenuissimo polline incrustant, vt gyros & volumina quibus exornantur, rigidius ferueant.

Pag. 223. B. cum ἄρρητον subaudiendum è præcedenti membro ὑστερητέον seu ἐλαττον. Ibid. Diogenis apophthegma refertur etiam à Diogen. Laërtio, pag. 215. & Philone 605. H. Ibid. legendum videtur, τοῖς δέμνιοπινισμοῖς αὐτῶν τοῖς θηλυδριώδεις, vel τῷ δέμνιοπινισμῷ αὐτῶν τὸ θηλυδριῶδες.

Pag. 224 A. ὀνδύσασθαι infin. modo, ex vulg. ed. Epist. ad Ephes. cap. 4. Ibid. B. A. γυναῖκας ὡς ὑστερουμένους sed vulgata lectio maiorem habet emphasin. idem enim est ac si legas, & γυναῖκας ὡς ὑστερουμένους, *etiam mulieres esse putaret*. Ibid C. fortasse rectius αὐτοφυεῖ, dat. casu. De læuitate autem corporis muliebris, differit etiam Basil. 612. virilisque naturæ indicium esse τὸ λάσιον, notat etiam Eustath. in Iliad. α. H.

Pag. 225. C. de πτίλωσι seu picatione vide quæ à Petro Victorio Var. lect. lib. 8. cap. 14. variis ex locis annotantur. Ibid. C. ὠγὰς cum P. mss. legendum esse pro vul. ὠπὰς, satis clarum est.

Pag. 226. A. H θανάτου mauult, genit. casu, structura magis vsitata. Ibid. B. σωϊχὰ agnoscit etiam Heruetii versio, *naturam coercet*. sed procul dubio legendum συϊχῇ, *confundit*. Ibid. idem interpres primâ personâ, ἡμῶν *nostræ*. πολλὰς pro vulg. πολλὰ repos. è P. mss. Ibid. D. Moysis locus est Leuit. 19.

Pag. 227. Τοῖς Ρωμ. νομοθέτ.] respicit legem Scantiniam: de qua Prudentius περὶ στεφάνων, in Romani martyrio; *Sed credo magni limen amplectar Ionis: Qui si citetur legibus vestris reus, Laqueis minacis implicatus Iuliæ, Luat seueram victus & Scantiniam* Plura Antonius Augustinus de Leg. & S C pag. 186. R. Ibid. A. vulg. ed. Odyss. κ. ὑθῶρ: magis poëtice. A Ibid. B. Flor. ed. Τλιμῶσαι. sed rectius P. mss. Τλιμῶσι, *audentibus*. i. cum talia viri audeant, mulieres quoque ad eorum exemplum, ceu speculum, se componunt. Seq. v. ex eiusdem mss. auctoritate, sustuli δὲ quæ in Flor. ed. legitur post ὧν Ibid vulg. B. Sirach. 19. ἀπὸ αὐτήσεως ὑπηγανάκτησεν τοὺμων, Ib. locus est Hesiodi, ex ἔργων α'. A.

Pag. 228. B. interpres legit ὠφέρονται: nostrum ἐφίζονται petitum è P. mss. Ibid. D A. negatiua mauult. Τίσι μὴ συμβήσεται cum quo capite vtiliter conferet Senecæ epistolam 47.

Pag. 229. A. vulg. B. Sirac. 9 ἐν νόμοις αὐτῆς. A. Ib. P mss. συμπολιτεύσασθαι, pag. 229, B vulg B. Eccles. 9. ἐν φόβῳ Κυρίου ἔστω τὸ καύχημά σου. Ibid C. interpres legit περίδρομον: nec male. περίδρομος esset *cursus à latere assectator*. Ib. D. f. rectius αὐτῷ, ἐμοί.

Pag. 230. B. congruentius plurale φασὶ: quod notauit etiam C.

Pag. 232. A. ἀργυραῖ, fœm. gen. Ibid. C. malim cum articulo τὸ ἐσῶν.

Pag. 233. D. P. mss. ἐξευρήσῃ, fut. temp.

Pag. 234. B. καθεξέπται, temp. præsenti. Rursus eodem. p. 233. D. μακάριος] totus iste locus, paucis excepris, desumptus ex Platonis libro ζ. Νόμων. A.

Pag. 234. C. vulg. B. Prou. 8. βέλτιον ἐμὲ κεφτίζεσθαι. Seq. v. P. mss. ἀργυρίῳ.

Pag. 235. A. P. mss. ἀναφαίρετος τῇ ψυχῇ. Ex eodem additus articulus δ. 29. Ib. C. H. δ λόγου δημιούργημα. alioqui δ μόνος significabit, *eius qui vnus & solus est rerum auctor ac rector*.

Pag. 236. A. P. mss. ὁμοῦ πέτωσαν, temp. aoristo. Ib. vulg. B. 3. Reg. 19. variant aliquantum: ac nominatim ibi ἐσκυφίας ὀλυείτης: & mox, καμψάκης ὕδατος. Ib. C. P mss. σωεπιπαστάσαι. Ib. de conuenientia calcei & pedis, itidem Plutarch. lib. περὶ εὐθυμίας. p. 315. ὑποδήματα τῷ ποδὶ σύμφορα φέρεται, & δ ὑπόδημα τῷ ποδὶ σύμφορα φέρεται. H Ib. φασὶ pro singul. φησὶ repos. è P. Ib. D. idem P. ἀναπνεύσῃ. fut. temp. Inclusus articulus τῶ seq. v. abest ab eodem P.

Pag. 237. A. de iusti inopia, negat Psalm. 36. H. Ib. articulus ὁ, additus è P mss.

Pag. 238 A. idem P. λεῖπον. Sequentes versus Euripidis sint in Oreste: Comm. Ib. Flor. ed. ὀνειδίζων τῆς μοιχείαν. ego πὰς è P. reposui: A. & H. legunt πὶ μοιχείαν. Ib. B. Fl. ed. & P. mss. αὐτῷ (i. αὐτῷ) πάντα νοήσῃ. sed rectius αὐτὰς vulg. Hesiodi exemplaria: atque adeo ita est in tertio huius sententiæ versu. Variant etiam in aliis eædem editiones vulg.

Pag. 239. B αὐτοὶς pro vulg. αὐτὰς repos. è p. Ib. C. in vulg. epistola Iudæ non legitur commation istud, ἀγείων ἀγγέλων: & contra. Ib. D. post δ Βαλαὰμ, in eisdem legitur μισθοῦ. A.

Pag. 240. B. P. mss. καθαρότητος. Ib. C. ἤδη aut interrogatiue accipiendum videtur, aut in ἀδὲ aliamve similem particulam transmutandum. Ib. D. prius ἀεὶ, post πάντας, expungendum videtur. Seq. v. P. ἐδδ, —— Ib. D. mallem cum articulo, πολλάκις τῆς ἡμέρας.

Pag. 241 A. vulg. B. Marth. 23. παρομοιάζετε τάφοις. Sequentia etiam ibi variant: ac nominatim. Ib. B. ἴσωθεν γέμουσιν ἐξ ἁρπαγῆς & ἀκρασίας: & mox, τὸ ἐντὸς δ ποτηρίου ἐν τῆς παροψίδος, ἵνα γένηται ἐν τὸ ἐκτὸς αὐτῶν καθαρόν. Ib. B. in iisdem B. Esaiæ 4 πῦρ θυγατέρων Σιὼν: & mox, ἐκ μέσου αὐτῆς Ibid. C. H. ἀποπλυθεῖσα. *abluitur*. Ibid. C. cum fratre mauult ἐγκρίτεον: & versu 10 P. habet ἐγκρίνεται.

Pag 242. A. Heru. interpres legit περὶ τὸ ὄψον dum vertit, *in coquendo obsonio versare*. H. ὕφος legit, i. *texturam*. sed cum ἐσουργίας iam ante facta sit mentio, & mox de obsoniis apparendis apponendisque verba fiant, vulgata scriptura, ὕψος, ferri potest, intelligique locus sublimior, in quem per scalam ascendendum sit, vt in ædibus lectus, in horto arbor, & alibi alia. Ibid. D. relatiuum ἣ cum Heru. interprete reposui pro vulg; disiunctiua ἤ. Ibid. Fl. ed. ἤλεθεν. P. mss. ἦλθεν. i. ἐβάδισεν, *ambulauit*. vera scriptura est ἤλαυνεν, *molebat*: vt declarant hæc apud Diogen. Laërt. ex Clearcho, τοῦτο γυμνάσιον, ὅτου ἀλεῖν. Simplicior etiam verborum hic esset ordo; εἰπεῖν ὅτι ὁ Ῥιβλαθὰς ὀκεῖος, ὁ Μιτυληναίων βασιλεὺς, ἤλαυνεν. Ibid. D. commenientius f. αὐτὰς χρήσεται ἐρὲ νίκεται. Ibid. D. γεγονὸν pro vulg. γεγονὸς repos. è Palat.

mſ. Seneca id dicit *clara voce legere*. Ib. pro εἰ μὴ rectius cum H. legemus ὃ μὴ ——

Pag. 243. A. λοιπὸν, ſi mendo caret, poſitum videtur pro περιὸν, *ſuperfluum quid*. aut f. legendum λιπόντων, *relinquuntor*. Ib. D. P. mſ. titulus eſt, Κλήμεντος πρὸς τὸ ἀληθινοῦ καλλους γ. qui verſus ad primum huius tertii libri caput pertinet.

Pag. 244. A. congruentius ἔχοντας, accuſ. caſu. Ib B. ſimplicior ordo, ὡς ἐχ ὅσιον, ſeu ὡς αἰδέσιον. Ibid. incluſum χρῶμα abeſt à P. mſ. Platonis locus qui ſequitur, exſtat Legum lib. 12. Baſil. ed. pag. 629. vbi pro σώφρονος legitur ἡμέμονος: & mox, πρέπουτ' ἀν θεοῖς, ἢ ἄλλοθι, ἢ ἐν ὑφῇ, βάμματα ἢ μὴ πρεσφ. A. Ibid. D. de veſte calorem & retinente & arcente, Plutarch. De virtute ac vitio, pag. 61. H.

Pag. 245. B. B. Prouerb. 11. cum epitheto habent, ἐνώπιον χρυσωῦ. A. Ib. D. aptius δύπυχούσας: vt mox. B

Pag. 246 A. ſequitur, ἐπεὶ δυσυχεῖν βέλονται. Ibid. P. mſ. παθῶν pro αὐθρῶν. Ibid. D. ἐρεσθρομοῦσα. P. mſ. At Fl. ed. ἐροσθρομοῦσα: pro quo fortaſſe ἐρεισθρομοῦσα ſcribere voluit, i. *ſecundo vento currens*.

Pag. 247. B. incluſa iſta, τὸν πώγωνα, abſunt à P. mſ. ſed leguntur in Pſalmo 132.

Pag. 248. A. P. φυλάσσειν, *cuſtodire*, pro μαλάσσειν. Ibid. f. rectius πρὸς τῷ, dat. caſu. Ib. B. προσθέσεις, *appoſitiones*, vt alibi προσθέτοι κόμαι. Ib. P. manuſcrip. ἐνδιδυσκόσας, dat. caſu. Ibid. P. manuſcr. ὑποδείξομεν, indic. modo: & v. 28. ὥσπερ γὰ τῆς ὑγ. ἐλαύθερον.

Pag. 249. B. cum ἑλκὼν ſubaudiendum τὸ χρῆμα ἕλκει, *eſt quiddam trahendi vim habens*. Ibid. D. vulg. B 1. Petri 3. ἵνα ἢ, εἴπερ ἀπειθοῦσι τῷ λόγῳ. C

Pag. 250. A. ὢν φίλεω: & rurſum 24. ἐμπλοκῆς τειχῶν A Ibid. B. incluſa γὰ, abeſt à P. Ibid. C. vulg. B. Prouerb. 31. σοφῶς ἓ τομοθέσμως: & ſeq. v. αὐὴρ αὐτῆς λύεσεν αὐτὼ: & mox, γυνὴ γὰ σωετὴ βύλογ. Ibid. D. eadem B. Prouerb. 5 ἡ πρὸς καιρὸν λιπαίνη —— Ibid. D. eadem B. ibidem, μᾶλ θανάτου εἰς ἅ ἅδου. A.

Pag. 251. A. rectius ἑταίρα, *meretrix*. Ibid. C. vulg. B. Prouerb. 10. ὁ ὠνὺων ὀφθαλμῷ. Ibid. D. eadem B. Sirac. 26. ὠν μετρεσμοῖς ὀφθ.

Pag. 252. A. incluſa, abſunt à P. Ibid. B. vulg. B. Prou. 9 ἐμφανῶς ὠν πλατείας, προσκαλεμένη: & mox. Ibid. ὃς κατευθύνοντας ὠν τρίβοις ὁδοῖς αὐτῶν: & rurſum ὅς ἔστιν ὑμῖν: item Ibid. ἓ πῆς ὠδεσι φρενῶν ἀθρακελ. —— Si quis etiam Ibid. coniuncte malit ἀλλοὐτι, per me licet. D

Pag. 253. A. eadem B. ibidem, γλυκερὸν πίεπε. pag 252. C. ὅλωται: & ſeq. τῇ πύτῳ αὐτῆς. Rurſum. Ib. D. βλυθήση ὡς ὕδωρ: & mox, ὑπερθήση πολεμὸν ἀλλότειον. Ibid. eadem B. Eſaiæ 3. τῇ πορείᾳ τῶν ποδῶν: & mox, ἕως ποσὶν ἅμα παίζουσι: & rurſum, ταπεινώσῃ ὁ Θεὸς ἀρχούσας θυγατέρας Σιὼν, ἢ ὁ Κύριος ἀνακαλ. —— A. pag. 253. A. f. rectius, τῷ μὴ βύλας. datiuo caſu. Ibid. B. Eraſmus in Adagiis, Διαίδε ἓ αἱ θεσπαταγίδες. A. Ibid. vulg. B. 1. Petri 2. ὠν παντὶ φίλεω. A. Ibid. C. P. manuſcr: βύαρμοσεν, ſ. τὸ χρῆμα. Ibidem vulg. B. 1. Petri 3. τὸ ἓ τέλος: & mox, φιλόφρονες. A. Ibid. P. manuſcr. βύτονοις. Ibidem mox A. legit ὀρθοτόνῳ. Ibid. P. c. κίνησις μανδὲν ἐνδιδοῦσα, ſing. num. Ex eodem P. additus articulus ὁ. Ib. D. f. rectius παιβόσας, *praterentes*.

Pag. 254. A. τρυφᾶς, *delicijs*. pag. 253. C. Pa- lat. manuſcr. poſt εἰκότως diſtinguit. pag. 254. C. f. rectius δύαμιξίας: ea nempe forma qua ὄπμιξία dicitur, niſi forte δύαρχίας ſeu ἀπαξίας aut ſimile quidpiam verius eſt. Ibid. Palat. manuſcript. λιχνβύσους, *catulliente viſu*.

Pag. 255 C. vulg. B. Exodi 20. Κυρίῳ ἓ Θεοῦ σου. Ibid. D. Palat. manuſcr. & ἀκτέον & αὐακτέον: itemque mox pag. ſeq. v. 2. Αἰνεία & Αἰνεύ. nomen autem vxoris Æneæ, Creuſa, ex poëtis & hiſtoricis notum eſt.

Pag. 256. B. alludit ad Theognidis diſtichon, Πακύπεδος νόον ἴσθι πολύτροπον. de cuius ſollertia meminit etiam Ariſtoteles. Plutarchus, Ælianus, Plinius. Ibid. C. articulus τὸ, additus è Palat. manuſcr. Ibid. D. Φάγρομβρ, π.] locus eſt Eſaiæ. 22. Sequentia partim ex 1. Tim. 5. partim è Matth. 8. H. Ibid. D. incluſa, abſunt à Palat. manuſcr. Ibid. H. ἐπεὶ ἓ, noſtra lectio εἰ δὲ petita ex Pal. manuſcr. Fl. ed. perperam habet ἔπ ἓ —— B

Pag. 257. A. Heru. videtur legiſſe, ὀλιγόλιπον ὑπονοίας αἰρεσὰς, dum vertit, *turpem mouit ſuſpicionem*. *Sanctum* autem oſculum Paulus dicit Rom. 16. Ibid. B. vulg. B. 1 Ioann. 5. ταῖς ὑπλαῖς αὐτῶν πρώσθρ. A. Ibid. locus eſt ex Prouerb. cap. 27. v. 9. in iiſdem Prouerb. cap. 4. vulg. ed. βλέφαρεσί σου. A. Ib. C. eadem B. Sirac. 9. γύναικὸς δύμορφε ἢ καθαμαίῃ. & Ib. D. ἐπλαμήθησαν, abſque præpoſ.

Pag. 258. A. Pal. manuſcr. ταῖς σφῶν: & ταῖς αὐτῶν: & Ib. B. καθαρεῖς ἡδονὰς ἀποπίσσα. vulgatæ lectionis exemplum ſupra 131. 6 Ib. C. tragici verſus, Apollonidi tribuuntur à Stobæo, titulo 186. Com. Ibid. vulg. B. 1. Petri 4. χρόνος ἓ βίε, τὸ θέλημα τῶν ἐθνῶν κατεργασαθαι: & Ibid. D. μιμηταὶ pro ζηλωταὶ, 1. Petri 3. A. Ibid. A. incluſa, abſunt à Pal. manuſcr. Idem P. C

Pag. 259. A. habet προσπνίχθω: & legi poſſit ibidem etiam πραχύτερος. Ibid. incluſa abſunt à Pal. manuſcr.

Pag. 260. A. vulg. B. Lucæ 6. ἓ ὑμεῖς ποιεῖτε αὐτοῖς ὁμοίως. Ibid. eadem B. Matth. 22. ἀγ. Κύριον τὸν Θεόν σου ὠν ὅλῃ τῇ καρδίᾳ σου. Et rurſum. Ibid. B. pro σωθήσῃ vulg. Euang. habent ζήσῃ. Ibid. A. ἁπλῷ ἢ μονογενεῖ στοιχείῳ] nempe τῷ ι. H. Ibid C. vulg. B. Eſaiæ 1. ante μάθετε, interſerunt hæc, πλύσασθε λὸ τῶν πονηριῶν: ὑμῶν & Ibid. D. διαλεχθῶμεν. A. Ibid. Palat. manuſcr. ὑπαρχόντα pro ἱάματα. Ibidem mox vulg. B. Eſaiæ 58. ἐμπροσθέν σου. D

Pag. 261. A. πότε βοήσῃ ἓ ὁ Θεὸς εἰς ἀκούσεταί σου: & Ibid. ὑποφωνῆς, formæ act. & Ibid. B. ἀπόστολε πέφαυσμ. & mox, πᾶσαν σου συγγεραφὼ ἄδικον. Ibid. incluſa ἓ, addita eſt è vulg. B. Eſaiæ 1. vbi etiam mox πράγων pro ἐείφων legitur. Ibid. per neceſſitatem vſurpatum indic. προσθήσεσθε, quia ſubiunctiuo futuro carent verba omnia, hoc vero, etiam aor. 1. Ibid. D. vulg. B. Lucæ 17. ἐὰν ἁμάρτῃ εἰς σὲ, & ſeq. v. ἓ ἐὰν ἑπτάκις τῆς ἡμ. εἰς σὲ, ἢ ἑπτάκις ἐπιστρέψῃ πρὸς σὲ, λ. μ ἀφήσεις αὐτῷ. v. 7. pro κτῆσις in vulg. Prouerb. c. 13. legitur ὕπαρξις. A. Ibid. P. mſ. προσενέγκαι, infin. modo.

Pag. 262. A. vulg. B. Matth. 25. ἐφώκαπε, temp. aoriſto, vt in ſequentibus. Ibid. D. ἠδέννσα: & Ibid. C. ἐποιήσατε ἑνὶ τούτων τῶν ἀδελφῶν μου τῶν ἐλαχίστων. A. Incluſa, ſeq. v. abſunt à Pal. manuſc. Ibid. D. rectius ἑαυτὸ μεμν. A. Ibid. A. vulg. B. Epheſ. 4. ἐργαζ. τὸ ἀγαθὸν ταῖς χερσὶν, ἵνα ἔχῃ μεταδι-

τῷ χρείαν ἔχοντι.

Pag. 263 A. φρόνιμοι ἐγ, absunt à vulg. ed. Epheſ. 3. & Ibid. B. ibidem rectius eſt ἡμᾶς, nos, prima perſona, p. 262 D. eadem B. Epheſ. 6. τοῖς γονεῦσιν ὑμῶν ἐν Κυρίῳ: & p. 263. C. ὅτι ἐγ ὑμῶν αὐτῶν ὁ Κύριος: & mox, μεσοπολημία ἐστὶ παρ' αὐτῷ. A Ib. D. verbum ἔστω non exſtat quidem in vulg. B. Rom. 12. ſed neceſſario hic à Clemente adiectum eſt.

Pag. 264 B. genitiuus ἀμβροσιῶν, non repetitur in vulg. B. 1. Ioann. 2. Sic.

Pag. 265 A. ibidem, λέγων Εγωκα: & Ib. B. καθὼς ἐκεῖνος προεπάτησε, ἐγ αὐτὸς ἔτως περιπατεῖν. A. Ib. C. mſ. τὰ ἄλλα δημιργεῖ, *cætera fabr.* Verſus qui ſequuntur, Homeri ſunt, Ili. σ. A. Ibid. f. leg. ἀὴρ ἔσται, *aër hic.* Ib. D. P. mſ. δι' αὐτὸν, *propter ipſum.* Ib. D. P. mſ. ἔστι: quod nec pro verbo nec pro adbio ſtare poteſt.

B

Pag. 266 A. f. leg. φαίνεται. Ib. vulg. B. Philipp. 2. habent ἀμέμπτα: & mox ἐν μέσῳ. A. Ib. B. φῶς expungendum videtur, vt ſuperfluum. Ib. C. P. mſ. ita diſtinguit, ὑφ' ἓν παιδαγωγῷ ἓν διδασκάλῳ ὑφ'. Tertij verſus pars deſumpta ex Gal. 33. pars ex Rom. 12. Hymni verſu tertio, Guil. Canterus legit, οἱ ἐξ ὑπνῶν ἀτρεχῶς, metro conuenientius. H. A. P. mſ. hymnus iſte abeſt.

Pag. 269 A. verior ſequentium librorum inſcriptio hæc; τῶν Στρωματέων λόγων ὁ πρῶτος, vt apud Euſeb. Euangel. Præpar. pag. 292. ἀπὸ δὲ τοῦ πρώτου τῶν Κλήμεντος Στρωματέων: vel Στρωματεὺς ὁ πρῶτος, vt apud eundem Euſeb. Euang. Præp. p. 240. Τούτων δὲ μνημονεύει καὶ ὁ ἡμέτερος Κλήμης ἐν τῷ πρώτῳ Στρωματεῖ, δι' ὧν φησι — & rurſum 391. Ἀπὸ τοῦ πέμπτου Στρωματέως Κλήμεντος: immo apud ipſummet Clementem infra 401. 20. 434. 32. C 445. 5. 146. 20. 459. 48. 547. 10. Pleniorem ſi velis titulum, ex epilogo primi, ſecundi, tertij, & quinti Στρωματέως, ſubſtitui poteſt hic, τῶν κατ' αὐτὸν ἀληθῆ φιλοσοφίαν γνωστικῶν ὑπομνημάτων ὁ πρῶτος Στρωματεύς. Cur vero Στρωματέων nomen hiſce libris impoſuerit, ipſe infra luculenter declarat Clemens, 347. 21. 445. 27. 547. 15. De additamento autem quod in ſex ſequentium librorum inſcriptione additur, τῶν εἰς ὠκτὼ, ſuſpicionem mouent non tantum ſingulorum proœmia & propoſitio, ſed etiam ſeptimi epilogus, 326. 15. vt aut plures ſcripſiſſe, aut plures ſcribere voluiſſe videatur. Octauum ſane mancum & imperfectum eſſe, nimis clarum eſt. Plutarcho quoque (inquit H.) Στρωματέων libros tribuit idem Euſebius, Demonſtr. Euang. pag. 15. vbi dicit, Ἀπὸ τοῦ Πλουτάρχου Στρωματέων ὀνομάσαντος: eo nomine fortaſſe appellans librum De placi- D tis philoſophorum. Ad proœmium quod attinet, non multa forſan deſunt: nempe præludium defenſionis horum librorum, cur ad eorum ſcriptionem ſe contulerit. v. 40. vulg. B. Prou. 3. ἐμοῦ νομίμων. A.

Pag. 270 C. eadem B Matth. 13. ἐκ δὲ σωιοδίας, Sequentia verba in Flor. ed. perplexius ſic leguntur, τὸν ἄγνοιαν αὐτοῖς ὡς μὴ παρέχ. Noſtram lectionem ſecutus eſt etiam Heru. interpres. Ib. D. in eadem Flor. ed. procop. ἐγ legitur relatiuum ἥ quæ. Ibid. indicatiue quoque legere poſſis πέφευγας.

Pag. 271 A. ἐκβληθήσεται *ejicietur*, vt Matth. 22. & 25. Ibidem paulo ante, vulg. B. Matth. 25. τὸ ἐμὸν σὺν τόκῳ. Ib. ſententia poſtulat, ὡς ὁ Παῦλος λέγει: vel ἐκδικαιοῦσθαι γὰρ, Παῦλος λέγει. petitus autem A locus ex 2. Tim. 2. Ib. C. vulg. B. 1. Tim. 5. Θεοῦ δὲ Κυρίου Ιησοῦ Χριστοῦ. Sic v. 11. eadem B. 1. Cor. 11. τὸν κύριον Θεόν. Ib. D. poſt ἐπαγγελμάτων ſubaudiendum εἰς ὅτι, *an ſit ex eorum numero qui proximi vtilitatem ſpectant.*

Pag 272 A. præpoſitio ὡς, addita ex 1. Theſſ. 2. Ib. B. A. & C. σωφρόνως, vt interpres quoque, *oportet vt optima ita ſit conſcientia.* Ibid. vulg. B. Pſalmo 50. πάσας τὰς ἀνομίας μου. Ib. D legi poteſt etiam, τῶν οἷόν τε ἀκούειν, *eorum qui audire poſſunt.*

Pag 274 A. de illo, mercedem meretricis non inferendam in ſacra, tractatus eſt Philonis, p. 589 H. Ib. rectius idem H. κακὴ θρεπτὴ τε καὶ διδασκαλία, dat caſu Ib. B. vulg. B. Prou. 5 πίνε ὕδατα. A. Ib. B. pro τῆς παρθενίας Platonis ed. vulg. Ib. 8. De leg. habent κεφαλίδος: quæ quid ſit, declarat Plutarch. 499 H. Ibidem mox H. negatiue, μὴ ἐπαρκεῖν. Ib. vulg. B 1. Cor. 11. εἰ γὰρ ἑαυτοῖς —— A. Ibidem mox H. & C. ὃ δὲ ἡ γραφὴ - Ib. pro ἢ ὅλως ſeu ἢ ὅλον, optime H. & C. legunt εἴδωλον, *imago ſimulacrum.* Ib. D. pro plur. οἱ ᾧ, rectius ſing. ᾧ, vt in ceteris membris, innititur autem iis verbis Pythagoras.

Pag. 275 A. H. cum Heru. interpr. pro ἀνδρὸς legit παιδὸς: ſed cum biblia quoque αὐθρὸς agnoſcant, Prou. 29. non videtur quærenda mutatio. Similitudo de puteis ſeq v. eſt etiam apud Baſil. 154 H. Ib. C. διδάκτων τις, μαθητὴς πιεῖν) ſic B. Auguſtinus epiſt. 7. *Ego ex eorum numero me eſſe profiteor, qui ſcribunt proficiendo, & ſcribendo proficiunt.* R. Ib. D. Fl. ed. τὸ: mihi datiuus τῷ viſus eſt conuenientior.

Pag. 277 A. vt hic ὑποπτικῶ dicit, ita 207. 34. τοῖς εἰρωνικῶς ὑποπτεύσασιν: forſan coniectatrices ſuſpiciones intelligens. interpres legit προφητικῶ: *quæcumque ante propheticam contemplationem prius diſpenſata eſſe oportet.* Ibidem mox relatiuum ἥ, *quæ*, agnoſcit idem interpres: Flor. ed. habet diſiunctiuam ἤ: parum apte.

Pag. 278 A. legendum videtur, προαμβλύσαντες τῷ γλίσχρῳ, εἴτ' ἔτω τὸ σπέρμα καταβάλλοιεν· ὅτω δὴ καὶ ἡμεῖς ——

Pag. 279 B. διὰ τῆς ἀπαθείας] quia ſc. τῷ ἀναπτῷ τὸ ἀναπτὸν πέφυκέ πως μάλιστα γνωρίζεσθαι: inquit Philo. 191. H. Ib. C. H. ὡσπερ τὰ ἀπατῶντας, ἐγ τοὺς ἐχομένους αὐτῶν γοητεύοντας. Ib. pro Εβραῖοι legitur Ιουδαῖοι, 1. Cor. 1. Ib. D. f. ἐν παιδιᾷ ὑφέμενοι, *ludificantes, ludibrio habentes*, vt ſuprà 109. 48. Ib. Ionicæ dialecto magis conuenit θηρήτορες: vel vt in mſ. epitome eſt θηρητῆρες. Ib. ſi pro δὲ legamus τοί τοι, aut μὲν δὲ, recte conſtabit verſus.

Pag. 280 A. pro ὁδὲ Paulus Leopardus Emendat. lib. 9. cap. 3. ſagaciter reponit νοῦ ᾧ: proliuiſque lectionem eam ibidem declarat. Ib. B. vncis circumſcriptus pentameter, additus eſt ex Plutarcho & Diog. Laërt. Ibid. C. vulg. B. Matth. 8. & Lucæ 9. κλίνη, ſubiunct. modo. A.

Pag. 281 A. Epitome manuſcript. Μαργίτου ἦδη αὐτῷ. H. Meminit autem Margitæ huius etiam Ariſtot. Ethic. Nicomach. 7. & libro περὶ ποιητικῆς: itemque Plato in Alcib. altero. Ibid. vulg B. Daniel. 2. βασιλεῦς ἐπερωτᾷ. Ab iiſdem abeſt δυνάμις, ſeq. v. A. Ibid. B. de homonyma σοφίας appellatione agit etiam Baſil. 186 H. Ibid. C. vulg. B Exodi 31. τὰ πεπονικὰ τῶν ξύλων ἐργάζεσθαι καὶ πάντα τὰ ἔργα. (Alioqui Clemens noſter particula ἕως, vti ſolet in abbreuiatis locorum citationibus, pro

& cetera vsque ad —— vt infra, 263. 51. 307. 20. 26. & alibi) & rursum Ib. ἐγὼ δέδωκα σωίσει, τυπίσι —— V. Ib. D. eadem B. Exodi 28. ὃς ἐνέπλησα πνεύματος σοφίας καὶ αἰσθήσεως. A.

Pag. 282. A. ποιητὰ in Fl. ed. caret articulo. sed addendum esse, satis declarant commata sequentia. Ib. B. vulg. B. Prouerb. 2. ἐὰν γὰρ πλησθῇ σοφίας ὁ δίκαιος, ἐν τῇ σωίσει σῶς φωνὴν σου, πλὴν τὴν αἴσθησιν ζητήσεις μεγάλῃ τῇ φωνῇ· ἐὰν ζητήσῃς αὐτὴν ὡς ἀργύριον καὶ ὡς θησαυρὸς —— A. Ibid. D. vulg. B. Prouerb. 2. καὶ ὑφὼσῃ σε. A. V.

Pag. 283 A. interpres videtur legisse, πολυμαθίας ὀρθῆς, dum vertit, *multam rectam eruditionem*. Ibidem permutata partium qualitate, legi potest, ἀφωχύρωσας —— τηρήσας. Ibid. Flor. ed. ἓν δὴ: quam lectionem sequitur etiam Heruetivers io, sed omissa particula μόνον: *quo quidem in loco vnius* B *cuiusdam iusti vias plures salutares recensuit.* Sed ἓν μόνον legendum esse, ex sequentibus satis liquet. Ibid. B. vulg. B. Matth. 23. ὃν τρόπον ὑποσωλὴ ὄρνις τὰ νεοσσία ἑαυτῆς. v. 36. q. l. πεπαιδαγωγῆσθαι, temp. præterito. Ib. C. vulg. B. Prouerb. 5. μὴ παύσῃ: & Ib. D ἄλλοις ζωλώσου. A.

Pag. 284 A. πρὸς σοφίας κτῆσιν legendum esse, φιλοσοφίας, vt habet Fl. editio, declarat etiam Heruetivers io, *conducit ad parandam sapientiam.* Sequentia, iisdem pene verbis leguntur apud Philonem 295. ἔστι γὰρ φιλοσοφία ὑπόθεσις σοφίας· σοφία δὲ, ὑπὸς. Apud Basil. 180. legitur, ἐν ᾗ τύπις αἰτίων. H. Ib. B. rectius ἐλογίσθη, *reputatus est.* Ib. C. Philonis locus est pag. 290. H. V. Ibid. f. διδακτὼ εἶη. De Abrahami philosophia seq. v. idem Philo 335. de Rebecca etymo, 88. 109. 161. 287. 291. item 77. & 78. vbi tamen ὑπομονὴ C perperam pro ὑπομονὴ: vt & 52. ὑποστατικὴ pro ὑπομονητικὴ. De notitiæ signaculo, è quibus conflet. Ibid. D. vise Notationes nostras Philonis librum πρὸς τὴν μεταποιαζομένων, pag. 214. & 224. H. V.

Pag. 285 A. Θάμαρ vulgaris B. Θάμαρ est, Genes. 38. Ib. pro δικαιοσύνης apud Philonem ὁμολογουμένως est, pag. 38. H. Ib. f. παραδυσωπεῖσθαι αὐτῇ. Ib. B. vulg. B. Prouerb. 3. παιδείας Κυρίου.

Pag. 286 C. f. verius ῥάθυμον *segnem.* Ib. D. H. mauult σωϊέναι, præs. temp.

Pag. 287 A. rectius vulg. B. Prou. 10. παιδείᾳ, dat casu. Ibid. A. εὐδαιμονικῶς agnoscit etiam Epitome manuscripta: H. dubitat ad legendum sit ὁ εὐδαιμονικὸς: & seq. v. ἢ μὴ διεξιόντα. Ibid. B. Epitome ms. ὅσοι δὲ Θεοῦ ῥῆσιν ἀεὶ δοῦσιν, αὖ πη πεπυ- D μένα ἀεὶ δώσουσιν —— H.

Pag. 288 B. Heru. interpres, οἱ μὴ ὑποκάμνοι δὲ ποιεῖν, δύνασθαι καλῶς: *quod si quando recte viuunt qui nescium benefacere.* Ib. C. rectius ἠρμοδιώθησαν cum augmento, vt præc.

Pag. 288. A. V. Vers. 38. D. vulg. B. Psalmo 117. aliquantum hic variant. A. 288. similis locus 1. Cor. 12. H. V. 289. D. vulg. B. 1. Tim. 6. πρὸς δύναται, vt significentur δύνασθαι quæ fiunt πρὸς τὸν καιρὸν, & πρὸς τὸ δέον.

Pag. 290 A. f. aptius αἴρειν, *capere.* Ibi b. B. καπάρια est etiam in Epit. manuscripta: Heru. interpres legit σπαρτία. *funiculos.* Ib. κυβεῖαι ἀνθρώπων pro vulg. κυβεῖαι αὐτῶν, reposui è vulg. B. Ephes. 4. Ib. C. eadem B. Tit. 1. φρεναπάται. Ibid. D. cum θύλωσίαν subaudienda præpos. κατ', πρὸς, vel similis. Seq. v. lego, ἀλλ' ἐγὼ τὰ πρόσχυμα. Ibid. D. interpres legit ἐκείνους ἤδη, seu ἐκείνοις αἰδοῖ. Alioqui legi etiam posset, ἐκείνους εἰδεῖμεν, subaudito ex sequentibus verbo ἀσκεῖν, *quæ illos exercere scimus.*

Pag. 291 A. verius κληθέντες. Ib. D. ὁ μὴ ἄλλῳ εἰς πλὴν συνεμβαλλόμενος, *qui non cum alio componitur.* Heruetus vertit, *qui se non prius ad certamen instruxit.* Ib. apud Homerum est ἴδεν ἄστα, metri causa.

Pag. 292 A. diuise quoque scribi potest ἃ δ'. Ib. A. f. ἐν μὲν ἐν ταῖς ἄλλαις ταῖς κατὰ πλὴν βάρβ.

Pag. 293 A. f. rectius, πρὸς ὃ δὲ, *ad quod autem.* Ibid. C. γραπτύσεται κλείθροις, Comm. secutus scripsi. sed mallem reliquisse vulg. lectionem γραπτύοισι, κληθροισι: quia post infra similem copulæ ellipsim animaduerti, 226. 51. 260. 6. 313. 16. 317. 34. Ib. D. vulg. B. Prou. 10. ἐπισάζει, præs. temp. Ibid. μέλει pro vulg. λείχει repos. è fragmento ms. H. V. 30. idem fragm. συνδιάζειν τοῖς ἐνόμασιν, absque præpos.

Pag. 294 C. τὰς σοφίας accipiendum pro *Sapientiæ partes* aut *genera:* vel legendum πλὴν σοφίαν. Ibidem mox verius ἀποκρινάμενος, qui Sphingi ad ænigma respondit. Ib. D. f. leg. ἐσθ' ὅτε σιγηρὰ ὁδὸς, *est cum silentij via fidelissima est*, seu, nonnunquam silentium est tutissimum.

Pag. 295 B. vulg. B. Coloss. 2. τοῦτο δὲ λέγω, ἵνα μή τις —— & Ibid. μή τις ὑμᾶς ἔσται ὁ συλαγωγῶν. Ibid. C. vulg. B. 2. Tim. 2. aliquantum hic discrepant. Ibid. ms. H. κιβδήλοις ἀποτμῆται. Ibid. D. Heru. legit μίκητον: fortasse verius, ἀκίνητον μὴν πρὸς ἀλήθ. *immotum tamen.* Guil. Canter. pro ὅτι legit ἔτι. Ibidem si quis παρατῖ malit, per me licet. Ibid. D. καινῶ agnoscit etiam Heruetivers io, *recentibus nugis.* sed haud scio an verius κενῶ, *inanem.*

Pag. 296 A, vulg. B. Coloss. 2. τὴν Χριστοῦ Ἰησοῦ τὸν Κύριον. Ibid. B. ms. H. Διομήδης. Ib. D. pro ὄντως rectius cum Guil. Cantero legemus ὄντως, *reuera.* Ibidem mox, A. παιδεία, dat casu vt supra notatum ad 210. 26.

Pag. 297 B. vulg. B. 1. Cor. 8. εἴ τις δοκεῖ εἰδέναι τι, οὐδέπω οὐδὲν ἔγνωκε, καθὼς δεῖ γνῶναι. A. Ibid. C. negatiue intelligendum μὴ βάλλῃ, vt Matth. 7. Ibid. D. H. ms. ὅτι δεῖ, pro πρὸς δεῖ, & Ibid. συνάδει.

Pag. 298 A. rectius ἐνδέχεσθαι, *accipere, intelligere.* Ibid. B. fabulam de Bacchis narrat etiam Diodor. Sicul 139 H. Ibid. B. legi potest etiam ἐμπέσῃ, *inciderit.* Ibid. C. congruentius ὁμολογοῦντα. Et seq. v. fortasse rectius μέρος, *pars*, vt ibid. de partium tam dissimilium inter se concordia, vise & Nemesium libro πρὸς φύσεως ἀνθρώπου, pag. 11 H. Ibid. D. δὴ abest à vulg. B. Ecclesiast. cap. 2. seq. v. Ib. ibidem legitur, ἔγνων ὅτι καὶ γε τοῦτο —— A.

Pag. 299 A. vulg. B. Prou. 8. παῦτα ἐνώπιον τῆς σωιούσης: & p. 298 D. αἰσθήσεις χωίς. A. p. 299 A. de septem sapientibus vise & Platonem tomo 1. 343. Diog. Laërt. p. 5. & 14. & Plutarchum in eorundem Symposio. H. vulg. B. Tit. 1. εἴπέ τις ἴδιος αὐτῶν προφήτης, Κρὴς. Et mox. Ibid. C. eadem B. 1. Cor. 15. τί μοι τὸ ὄφελος, εἰ νεκροὶ οὐκ ἐγείρονται; Iambus autem qui sequitur, Menandro adscribitur. Ibid. D. inter eos qui Acusilaum Argiuum septem sapientibus annumerant, est etiam Plato in Protagora, Basil. edit pag. 295. A. Ibid. D. H. ms. δεῖ δὲ, *oportet autem.*

Pag. 300 B. sensus est, *Spende: sed præsto est noxa.* i. non quidem vero spondere: sed hoc tamen moneo, cum fideiussione plerumque con-

iunctam esse noxam: qua de re Plutarchus quoque 99.321.339. & Laërt.27 H. Ibid.B, Homeri ed. vulg. Odyss.θ. ἀγλῶν γε: A. Ibid. H. mſ. σωπάδιω, communi more. Ibid. C, Pythagoram primum se Philosophum appellasse, testatur etiam Laërt. pag.5. & Cicero Tuscul. quæst. lib. 5. H.

Pag.301 B, apud Diog. Laërt. pag.56. λιθοξόος est: vbi duo insuper versus leguntur, Ἑλλωίων ἐπαοιδός, ἀκριβολόγοις ἀποφήνας· Μυκτὴρ ῥηπρόμικτος, ὑπαλπικός, εἰρωνδυπής. Socratem autem Physicis relictis ad Ethica se contulisse, testatur etiam Cicero in Bruto. H.

Pag.302 B, C, Βλύσωνος. Ibid. C, Τυρρίωνος procul dubio mendosum est. itaque suspicor legendum Τυρρίλλιος ἢ Τύριος, vt pag. præced. Ibid. C. V. Ib. C, de Pythagoræ apud Ægyptios peregrinatione narrat etiam Diog. Laërt. pag.310. De ὑμακοείῳ, Hierocles 318. H. Ibid. D, Plat. editio vulg. pag. 31, ὧν ἦ ἔτι ἐστί που ἀγαθοί: A. Sequens Platonis locus est editionis Stephaneæ tomo 1. 409. & 425. H.

Pag.303 A, Platonis editio Basil. in Symposio, pag. 190. ἢ ἄλλοθι πολλαχοῦ ἀνδρὸς, ἢ ἐν Ἕλλησι, ἢ ἐν βαρβάροις. A. Ib. B, Platonica philosophiæ commendatio, est in Timæo, pag.484. cætera quæ præcedunt, sunt in fine Phædonis. A. Ibid. C. structuræ lex postulat μαθόντος, vel plur. μαθόντων. Comm. Ibid. D, f. rectius Σώζιδι, à nom. Σῶζις.

Pag. 304 A, Plato Basil. ed. pag. 474. Ἑλλωὴν ἔσι. Ibid. f. rectius παρ' αὐτῷ apud eum. Ibid. f. datiuo casu legendum σωφέσσι, compositionibus. Ibidem mox οὐδεὶς κω Ionice dictum pro οὐδείς πω, nullus dum, nemo adhuc. Ibid. B, aptius ἐζήλωσεν, æmulatus est: quod C. quoque monuit. Ibid. C, pro Σιδώνος apud Pausaniam 327. 21. legitur Ποσιδῶνος, Neptuni: paterque Sibyllæ perhibetur Iupiter. Plutarchus quoque in lib. περὶ τῶν μὴ χρᾶν ἐμμετρα πιὼ Π. Lamiam Neptuni filiam facit: vt monuit Ioannes Opsopœus. Ibid. H, mſ. Σεραπίων. Ibid D, malim cum articulo, κῆ πιὼ πλουτιὼ. Ibid. de Dei simulacris à Numa vetitis, meminit etiam Plutarchus in Numa, p. 21. H.

Pag. 305 A. Euseb. Præpar. Euang. pag. 240. ἀποκρύψεως: & mox, δωματὸν γλώτλη, μόνῳ ᾧ πᾷ νῷ. Plutarchi quoque hæc verba esse loco modo citato. notat H. Ibid. B, H mſ. φλοιοὺς, accus. casu & ibid. C. βάτε, vno τ. Idem. Ibid. B. rectius προσβλέπουσαι. Ibid. D. de nouilunij obseruatione quod Germanis tribuit, narrat Cæsar lib. 1. De bello Gallico. R. Ibid. Iudaicas antiquitates ceteris omnibus anteire, docuit etiam Fl. Iosephus contra Apionem, Iustinus martyr paræneſi ad Græcos, & Eusebius Præpar. Euangelica. H.

Pag. 306 A. Euseb. & Suid. Νικάνορι: & p.305 D. πρὸς τοὺς Ἰνδοὺς p. 306 A. de Idæis dactylis vide & Diodorus Siculum pag. 145. & Plutarchi Vitas, pag. 22 H Ibid. B. si ἦκας scribas, & χῆμα τ' ὀλύμπου, integrum habebis distichon heroicum. Ibid C. fortasse rectius ἐπαντολῆς, vel Dorice ἐπαντολᾶς gen. casu. Ibid. C. Euseb. Præpar. Euang 279. habet γυναιξὶ μίγνυθαι: & seq. v. ἀπὸ γυναικῶν: & mox, δύρεται οἱ ωπὶ μιγναται: & Ibid. D. παρεφύλαξαν. Ibid. Τοῦσκοι pro vulg. ὅσοι repositum ex eodem Eusebio. Ibid. idem Euseb. ὥσθ' ὁμοίως Τελμασσῆς: & mox, Τυρρίλλιοί θ' σάλπιγξα.

A Ibid. D. Cadmum litteras primum in Græciam intulisse tradit etiam Herodotus lib. 5. 194. Diodorus Siculus 140. Fl. Iosephus 917. Plutarch. 9. Sympos. 2.

Pag 307 A. H. mſ. πιὼ Ιιὼ. Ibid. Euseb. Τέλμις τε & Δαμναμενεύς: & seq. v. Δέλας θ' ἅλμος Ιδαῖος. Ib. ἄρπην pro vulg. πάρμιλα repositum ex eodem Euseb. qua de re monuit & Brodæus Miscell. lib. 1. cap. 19. & Iustus Lipsius Saturn. lib. 2. cap. 9. vbi ἄρπην esse Latinorum *sicam*, ex Iosepho & veteribus Glossis docet idem Lipsius. Ibid. B. idem Euseb: πέλτιω δύρον. Ibidem mox Τυσκανοὺς Com. repos. è Tatiano: Flor. ed. & Euseb. diuise habent τοὺς Κάνους. Samnites vero scutum inuenisse testatur etiam Athenæus, lib. extremo. Ibid. C. Eus. Γάγγαιον, vt item Strabo, & alij. Seq. v. idem Eus. Καππαδόκαι: quod agnoscit etiam Stephanus: & mox, πιὼ νάδλαν καλαμβόλιω. Ibid. B. Flor. ed. Νωεικὸν, durius. Ib. C. inclusa, addita sunt ex Euseb. Ibid. D. idem Eus. Σιδωνίοις, per ω: & mox ω τείκοπον ναῶ: quod sequitur Brodæus loco modo citato. Ib. D. ex eodem Eus. lege βασιλίδος Ασυρίων. Cum Euscbiana lectione consonant excerpta mſ. Palatinæ bibliothecæ: nisi quod. p. 306 habent, ἱατεικὼ θ', Απτ Αἰγύπτιοι· εἶτα μὴ ταῦτα Ασκληπ. & p. 307 A. Τέλμις: & seq v. Δέλας θ' ἅλμος Ιδ. & Ib. Ιλλυεικοὶ: & seq. v. Κάδμος δ' ὁ Φοίν. λιθοτμήσω τε —— ὧδε τὸ Πάγγαιον ὄρος: & Ib. B. Καρχηδόνιοι θ' ποσῶν: & mox, Βάσσαρες αὐ τ' ἀχθων. & Ib. C. ναῶ θ' Νωεικὸν, καπιγ & Ib D. πιὼ ἰδίαν ἁρμονίαν. & Ib. D. ῥίκροπον ναῶ nobiscum; & Ib. D. Περσῶν βασιλίδα, & seq v. ἔπ τε ἀ Αιπφ.

C Pag. 308 A. excerpta mſ. breuius, δύρεπκῆς βιωφελείας Ib. Anacharsis apophthegma refertur etiam à Cicerone Tuscul. lib. 5. H. Ib. B. rectius sic disting. ὁ θ' Απόστολος, Οὕτω, Pauli verbum est, 1. Cor. 14. Ibid. vulg B. eodem in loco, οὐδεὶ ἀνπῶν ἄφωνον. & seq. v. ὁ λαλῶν, ὢν ἐμοὶ βάρβαρος. Ib. C. f. ποσῶν ἦτε primus cecinit. Ibid. D. f. Διονύσια ἡ θέα. vt sit, *ob quem & Dionysia dictum id Spectaculum*, seu ij ludi.

Pag. 309 A. loci huius restitutio debetur Paulo Leopardo, qui Emendationum libro 2. cap. 11. ex Eusebij Chronico lectionem suam petiit. Fl. ed. corrupte sic habet, Μιὼν Διοσπιλυσίως· ὃς δὴ μὲ Δαναὸν —— & corruptibilis interpres, *Meontum filium Diospilynæi*. Nostram & Leopardi lectionem confirmat chronologia Clementis infra, 138 52. Ibidem mox interpres legit ὧν δεκάτη, *post Danaum decima generatione*.

D Ib. C. de heroi inuentione meminit etiam Plutarchus lib. περὶ δ μὴ χρᾶν ἐμμετρα πιὼ ναῶ Πυθίαν, pag. 621. ἔνιοι θ' & πρὸς τὸν φασὶν ἥρωον ἀνταῦθα (nempe ὧν πᾶσι Μυσῶν ἱερᾶ) μέχρι ἀκουδίως· Συμφέρεπ πέρα οἰωνοὶ, κυρίν τε μέλιωται. H. Ib. C. H. mſ. εἰ δ καλαλαμε. Ibid. D. εἶνα abest à vulg. ed. Prou.

Pag. 310 B. ᾧ κωλύσαι δυνάμις ἰῶ, τούτῳ & ἡ αἰτία δ συμβ. προσάπεται] Paulus I. C. in nullum, 109. de Regul. Iuris; & l. culpa, 50. eodem R. Infra eadem disputatio reperitur 56. 49. Ib. C. f. rectius κπιζεσθαι, præs. tempore, vt in præced membro γίγνεσθαι. Ib. D. λεγόντων imperatiue dictum pro λεγέτωσαν, *dicant*. Ib. A. cum interpr. negatiue legit οὐκ ἰῶ, *in eius potestate non erat*. qua additione non video quid opus sit. nemo enim cogebat Achillem vel irasci vel non irasci, sed vtrumque in eius arbitrio erat positum.

Pag.311 B. etiam accuſ. caſu legi poteſt ϖρὶ αὐτό. Ibid. D. vulg.B. Ioann·8. ὁ ϖᾶς ὁ ἐμὸς λόγος. A.

Pag. 312 A. H mſ. ἀποσκαύτων: ſed verior vulg. lectio, vel etiam breuius, ἀποσκάντων. Ib. C. ταῦτα, ſi vera eſt ſcriptura, ſubaudienda præpoſitio κϛ, vel ſimilis: aut legendum ταύτῃ. Ib. D. vulg B. Ioann. 7. breuius, ἡ ἐμὴ διδαχή. ab iiſdem abeſt etiam appoſitiuam ϖᾶς Ib. f. ⁊ ὅτι τούτων, & de his: vt Ib. ὅτι autem in hoc loquendi genere magis conuenire quam ϖερὶ, liquet etiam ex aliis ſcriptoribus, præſertim Ariſtotele.

Pag. 313 A. vulg.B 1.Cor.1. maiori emphaſi, ⁊ κόσμιε τύπου: & contra, ibid. B. nomen Ιησοῦ à vulg. B. abeſt.

Pag. 314 A. in καταφρονεμένης ὑπερωρωμένης aſyndeton eſt: quale ſupra notatum 214 47. Ibid.B. vulg.B Act. Apoſt.2. ἀσμένως ἀποδεξάμενοι. Ib.D. eadem B. Act. Apoſt. 17. αὐαδεωρῶν habent pro ἐνορῶν: & mox, εὗρον ⁊ βωμὸν ἐν ᾧ ἐπιγέγραπτο —— A.

Pag. 315 A. vulg.B. loco modo citato. χειρῶν ἀνθρώπων· & ſeq. v. αὐτὸς διδοὺς, & mox, ἐξ ἑνὸς αἵματος παῦ ἔθνος ἀνθρ. & Ib. ὅτι παῦ τὸ ϖρόσωπον τῆς γῆς. & mox, ϖροτεταγμένους καιροὺς, præfinita (ſeu ſtata) tempora: & Ib. ζητεῖν ἅ Κυριον, εἰ ἄρα γε ψηλαφήσειαν αὐτὸν ⁊ εὕροιεν· καί τοι γε ἡ —— ὑπαρχοντα. Ibid.B. Fl.ed ϖεφάσιν, abſque ρ, & hic, & infra, 446. 25 & tamen mox. Ibid. C. diſerte τῆς ϖεφεσέσεως. Ibid. C. Platonis ed. Baſil. in Phædone, pag. 27. εἰσὶ γὰρ δή, φασὶν, οἱ ϖεφὶ ταῦτα τελεταὶ —— & ibid.D· ὧν δὴ ⁊ ἐγωγε κϛ ϖάνυ —— ϖροθυμοῦμαι. & ibid. Θεὸς ἐθελῃ. A Prouerbialis autem verſus ille de multis feruligeris & paucis bacchis, legitur etiam infra, 404 16. Ibid. non in Demodoco hic locus exſtat, ſed in Εφεσίοις, Baſil.ed. pag.237. vt vel Clemens memoria lapſus ſit, vel à librariis facta corruptela, vel duo à Platone hoc titulo ſcripti dialogi. A. Demodocum autem inter nothos ponit etiam Diogen. Laërt.122 H. Ib. Platonis ed. vulg. loco modo citato, κωπάζοντα, ſing. numero: & mox, ἐπὶ τῷ μὲν ⁊ ὑγιὲς εἶ ϖάντα A.

Pag.316 A.H. mſ. ὡς ἄρα ϖολυμαθὲς, νέον ὄχλον. Ib.vulg. Plat. ed. Ροληι. ε, 423 τοὺς ϖερὶ τεχνοσοφίαν, φιλοσόφους ὀνομάζω: vt & H. mſ. & Theodoretus Therap. 1. Ib. Theodor. ibidem, αὐτὸ ⁊ ἀγαθόν: vt & Heru. interpres, *ipſius boni*. Seq.v. ὄντων & ὁδῶν habent anomaliam generis. Ibid. C. vulg. B.1. Cor.13. βλέπομεν γὰρ ἄρτι δι' ἐσόπτρου. A. Ibid. D. parentheticum φησὶν, aliena hęc verba eſſe oſtendit: vt alibi ſæpe: nec φύσει pro eo ſubſtituere opus eſt.

Pag.317 A. vulg. B.Prou.11. ὁ ἀσεβῶν δικαιοσύνῃ, λήψεται μισθὸν πιστόν. A. Ibid. vulg. B. Rom 2. ϖοιῇ, ſing. numero, more Attico A. Ib.B. vulg. B. Prou.9. ϖιμανεῖ ἀνόμοις· ὁ δὲ αὐτὸς διώξεται ὄρνεα ϖτόμασα. & Ib. τοὺς δὲ ἄξονας ⁊ ἰδίᾳ γεωργίᾳ —— Et Ibid.C. γλυκερὸν ϖίεπε. & p. 316. C. ὀλιγόνοι ὡς ὕδωρ. A. p. 317 D. ὕδωρ φίλον δύκαεισθσιν.] Aquarij nempe, de quibus Auguſtin. lib. De hæreſ. cap. 64. R.

Pag.318 B. malim cum articulo, ϖερὶ τὸ ζήτησιν: itemque. Ib.C. σωσάμενον τῷ φιλοσοφίᾳ. Ibid. D.H. mſ. τοῦτον μὲ οὕτω φαμὲν ——

Pag.319 A. A. & H. αὐθ' ἧς φιλοσοφίας. vt interpres quoque: *nec perinde ac non ſit veritas abſque philoſophia*, ego legendum puto, ὑφ' ὡς ⁊ οὐ αὐθ' ἧς φιλοσοφίαν. i. *neque vt cauſam ſine qua non, ſtatuentes philoſophiam*. vt quemadmodũ in præcedentibus membris nominata eſt cauſa adiuuans, & cauſa continens: ita hic exprimatur cauſa ſine qua non: ſicut infra quoque: 306. 24. 560.54. 516. 59. & ſeq. v. Ibid. A. ſi quis malit participium ὑπαρχον, per me licet. Ib. D.H. mſ. γλυκέα ϖρωϊαλία, plur. num. Ib. B. f. ἰδία, *primatim*: vel ἰδίοις, proprio nempe inuento.

Pag.320 A. Euſeb, Euang. Præpar.lib.10.292. ϖερὶ τῆς Ελλωας, cum articulo: & ſeq. v. Καασιανῆς, geminato σ. vt apud Latinos. Ibid.B. Αὐαεν pro Αδυείαν. Ibid. C. idem cum articulo, ἡ Αἰγύπτια βασιλέα: & ſeq. v. παλαίτερα ϑ τῶν Ελλωικῶν μυημονδύεσθαι τὰ Αργολικὰ, τὰ ἀπὶ Ινάχου λέγω, Διονύσιος ὁ Αλίκαρν. ——Ib. D. idem Euſeb. ἄλλων δυοῖν: vera fortaſſe lectio, ἄλλοις ϖεντήκοντα δυσὶ νεώτερα τὰ Φῶ, vt ι. in ἄλλων ſit numeralis nota, ϖεντήκοντα videlicet, & hic ſit ſenſus: *His autem, alijs quinquaginta duabus generationibus recentiora ſunt Phthiotica.* Interpres pro numero iſto ϖεντήκοντα δυοῖν, reponit minorem, ϖεντεκαίδεκα, *quindecim*: & præced. verſu ϖέναρσι pro ϖεντεκαίδεκα: quod è ſupputatione colligi annotat. Rurſum Euſ. Ib. D. ἢ μιᾷ ϖλείοις, *vel vna plures*.

Pag. 321 A contractius, ϖρεσβύτερα τῶν Ελλωικῶν Κτησίας λέγει. mox idem ſat magnum defectum ita ſupplet, φαμένου τῷ δευτέρῳ ⁊ ϖεντακοσιοστῷ ἐπὶ τῆς Ασυρίων ἀρχῆς, τῆς ϑ Βηλέχου (Belochum vocat Euſebij Chronicon) ⁊ ὁ ἰδίως δυναστείας τῷ δευτέρῳ ⁊ ϖεντακοστῷ —— Idem v.37. ϖρόσωπον ἀνθρώπων. Ib.B. Platonis editio Baſil.474. εἰς λόγους τοὺς δὲ, ἢ τὰ ἀρχαιόταθα λέγειν ὑπάρξειν: & mox Νιόβης A. Euſebius nihil hic variat, niſi quod & ipſe infinitiue habet ὑπάρξειν, & Νιόβης. Rurſum Euſ. Ib Ιὰ pro Ινὼ: & mox, ⁊ ἡ ὅτι Δδυκ. ἐπομβεία, aſcito articulo: itemque ſeq. v. ἡ ὑπὸ Δαρη. & Ib. C. ⁊ ἡ Τελαμολέμου γενεά. Rurſum v. 49. idem Euſ. Σκιτέλαον: & mox Αμφικτύονος, accentu in antepenultimam retracto. Ib.D. Euſ. loco ſupra indicato, Αγις δὲ, ⁊ Κίρκωλος ὁ τῇ τείτῃ, μᾶλλον ϖαιήμονι ἐγγὺς φθίνοντος. vbi vt de auctorum nominibus dubito, ita diſtinctionem periodi amplector: vt ὁ τῇ τείτῃ ſit, *in hiſtoriarum ſeu chronographiæ libro tertio*. ϖαιήμονι autem media breui ſcribit etiam Suidas & alij. Rurſum idem mox, Ελαϊκὸς δωδεκάτῃ ϑαργηλιῶνος: omiſſis γὰρ & μᾶλλον.

Pag 322 A. idem, ἕτεροι ϑ σκιρόφ. Et mox, Θησεὺς ϑ, Ηρακλέους ζηλωτὴς ὤν, omiſſo articulo. Ib. idem ὑπολείπουται. Seq.v. numerus interpreti grandior videtur: ideque legendum cenſet τετρακόσια τέσσερα, *trecentos quatuor*. Homeri autem locus de Tlepolemo, verſu præcedenti, eſt Il β. Euſ. ἀπολοῦται, vt v. præced, Ibid. C. Heſiodi locus eſt in fine Theogonias. A. Ib. Euſ. συλλογεῖ ἑβδόμῃ γὰρ —— Et mox, εἰσὶ ϑ οἱ τὸν Ἰὼ φασὶ--- ſeu vulgata lectio videtur ſincerior. De Ionis autem vagis erroribus narrat Diodorus Siculus pag. 12. & Plutarchus 274. & Ib. Euſ. omittit commation iſtud, ἠκμακέναι φαίνηται.

Pag. 323 A. idem, ἀποπειρᾶσθαι ἐν τῷ ταῦ. Ib. Homeri locus de Tityi violentia, exſtat Odyſſ. λ. Ibid. C. Euſ. num. caſu γλώμοι, congruentius. Ib. C. ad Καρμαλον proxime accedit Cermalus, locus in vrbe ſic nominatus, teſte Feſto: *Carmenta* tamen, quam hic innuit, potius requirit Καρμενταλιον.

Pag. 324 A. Gothonieli pro annis ι, Euſebij chronicon tribuit anno μ, id eſt quadraginta

Quæ diſcrepantia facit vt in cæteris quoque collatione opus eſſe videatur. In propriis etiam nominibus nonnulla eſt diuerſitas: vt Αἰλάμ. Ib. B. & Βηλάμ: pag. ſeq. v. 15. Ibid. C. in Μαδιλωαίοις η eſt pro α, vt & ſupra in Θήμαρ 207. 8. in Αμμανίτας. Ibid. D. α, pro ω, per alluſionem fortaſſis ad Amanum montem, Græcis notiorem, ſicut item in Φυλιστιείμ. Ib. D. alluſio eſt ad φυλῆς appellationem tritiſſimam. De quibus calculum permitto Hebreæ linguæ peritioribus.

Pag. 325. B. forſan aliquis legerit, τῷ Σαὺλ ἐπ εἴκοσι, ἐπὶ δὲ ἀνακαμψάσης ἐβασίλευσε, i. *Saulis anni viginti, ex quo renouatus regnum tenuit:* vt etiam Heruetus vertit: *regnauit renouatus Saul annis xx.* Fr. Iunius legendum putat, ὁ Σαὺλ ἐπ εἴκοσι ἐπὶ δὲ ἀνακαμψάσης ἐβασίλευσε, vt paulo ante. Ibid. A. Porro cum Euſebij Chronicon Saülem annos quadraginta, Theophilus autem & Chronicon meum mſ. viginti annos regnaſſe dicant, diſcrepantiæ ratio hæc videtur eſſe, quod Saul regnum partim cum Samuele, partim ſolus adminiſtrauit, vt Clemens quoque non obſcure hic ſignificat, & clarius Zonaras his verbis, ἐβασίλευσε δὲ Σαὺλ, ζῶντος ἔτι τοῦ Σαμουὴλ, ὀκτωκαίδεκα ἔτη· οἷς ὕστερον ἀποθανόντος, δύο καὶ εἴκοσι.

Pag. 326. A. de anonymo propheta ex Iuda, narratur. 3. Reg. 13. initio. Ibid. B. pro Αβιὰμ in Euſebij Chronico ABIA legitur: iſque tres tantum annos regnaſſe dicitur, non XXIII.

Pag. 327. C. Fl. ed. ἔτη πεντεκαίδεκα πεῖα. ſed ἐν τῇ πεντεκαιδεκάτῃ πείτῃ legendum eſſe, vidit etiam interpres, dum vertit, *in* XLIII. *rerum Philippicarum.*

Pag. 328. A. C. Τούτῳ δὲ ὁσιωτάτῳ: Flor. ed. errore ambiguo, δὲ ὁσιότητα,

Pag. 329. B. f. μάρτυρῶν ἀληθὲς Τάνδρὶ, expuncto τ'. Ib. A. ὁ ὃν τοῖς δώδεκα ἄγγελος, & pag. 243. Ib. C. ὁ ὃν τῷ δώδεκα ἄγγελος, Malachias eſt: ea enim vox angelum Hebraice ſignificat: vt notauit etiam interpres. Ib. vſitatius alibi Ἐσθήρ.

Pag. 330. B. vulg. B. Danielis cap. 9. & τῶ ἀπαλεῖψαι τὰς ἀνομίας ἢ τῦ ἐξιλάσασθαι ἀδικίας: & Ibid. C. πλατῖα & τεῖτειχος: ſed ſimplex πῖχος habet etiam Complut. editio. Rurſum. Ib. πλὼ ἢ πάλιν. Ibid. Complut. ὡς ἐν καταικυσμῷ: & mox, ἕξῃ ἀφανισμοῖς. v. vltimo, eadem B. ἐξαθήκλω πόλεις: & mox Complut. ἢ ἐν ἡμίσει τῆς ἑβδ. Quæ deinceps ſequuntur, cum Complutenſi editione plane conſonant: excepta vltima periodo, quæ à Complut. edit. abeſt: in ceteris editionibus ponitur ea periodus poſt illa Clementis, extremo huius paginæ verſu, διαμένουσ ἐξαθήκλω πολλῷ ἑβδομαὶ μία. poſt ea eadem verba in vulg. editionibus ſequuntur iſta: & ἥμισυ τῆς ἑβδομάδος καταπαύσῃ θυσιαστήριον ἢ θυσίας, & πτερυγίῳ ἀπὸ ἀφανισμοῦ, & ἕως συντελείας & καιροῦ τῆς τάξει ἐπὶ ἀφανισμόν.

Pag. 331. A. rectius & ὠπὸς & Γάλβας, & Οθων: vt infra 248. Ib. A. nam ante Othonem imperauit Galba. Ibid. B. in Fl. ed. duplex lectio in vnam confuſa eſt, ΟΥαφρᾶ nempe, & ΟΥαφρού, vel potius, retracto accentu, ΟΥάφρα vt pag. ſeq. 58. & 244. 1. Ib. B. cùm τῆς Δαρείᾳ ſubaudiendum βασιλείας.

Pag. 332. C. epiſtolæ quarum hic mentio fit, apud Euſ. leguntur. Præpar. Euang. p. 263.

Pag. 333. A. ſtructuræ lex poſtulat vel δίδυμόω, vel duaſter δίδυμεῖτω: vel ſingulariter δίδυμει. Ibid. B. C. κραπῆρα, pro Κεάπτα. Ib. Fl. ed. συμπαθὲς, nihil ad rem. Ib. D. A. Τιμόθεος: ſed rectius f. Τιμόξενος. Ib. D. verius f. Πυθὼ tranſpoſita aſpiratione: vt intelligatur Delphica Sibylla.

Pag. 334. A. Platonis ed. Baſil. pag. 241. ἔστι γὰρ ἐμοὶ ——— δύο μοῖραι παρεπόμεναι. ἔστι δὲ αὐτῶν φανερὸν· ἢ ὅταν γένηται, ἀεί μοι σημαίνει, ὃ ἂν μέλλω πράττειν, καί τινα ἀποτρέπει, προτρέπει. ——— A. Ib. C. f. ἐπ pro ἤδη legemus aptius. Ibidem mox Guil. Canterus Notis ad Lycophr. legit Οἰνώνη Κεφαλῶνος, f. θυγάτηρ: vt Apollodor. lib. 3. Οἰνώνῃ τῇ Κεφαλῶνος τῆ πατρὸς θυγατέρα. non tamen male A. qui legendum cenſet Οἰνώνη τῇ Κρηῶνος: cauſalis ſane particula quæ ſequitur, et lectioni quadam tenus patrocinatur. De Iamo, & Iamidis, poſteris eius, meminit etiam Pauſanias 94. 10. & 179. 1. de Telemo Homerus Odyſſ. ι. extremo. Ibid. D. Flor. ed. Μόψος ὁ Απόλλωνος, & Μαντὶς ἡ Ταμφυλία: quaſi de duobus, Mopſo nempe & Manteo. noſtram lectionem, Μόψ ὁ Απόλλωνος & Μαντοῖς cum alia tuentur, tum ea quæ à Natale Comite narrantur Mythologiæ lib. 4. p. 557.

Pag. 335. B. Sophoniæ initio legitur, Σοφονίαν τὸν Χουσὶ, *Sophoniam filium Chuſi.* Ibid B. cum ὃ τοῖς συλλογισμοῖς putarit fortaſſe aliquis ſubaudiendum ὑπερπεραμμένος, vel ſimile participium: aut legendum, ὁ ὑπὲρ τοὺς λογισμούς, *qui rationibus præerat:* vt notauit interpres. ſed veriſimilior Fr. Iunij ſententia, ὁ τοῖς συλλογισμοῖς, ſ. γεγραμμένοις: vt Miſaëlis liber ſanctarum argumentationum ſignificetur: cuiuſmodi complures alij recenſentur inter apocryphos. Ib. C. Sothiacæ reuolutionis meminit etiam Plutarch. in Sympoſ. Probl. Sed interpres mauult. πρὸ τῆς Ιλιακῆς ἁλώσεως, *ante captum Ilium:* quippe quod ab Inacho vſque ad captam Troiam interceſſerint pluſquam quadringenti anni, vt ipſe Clemens ante docuit 235. 36. Ib. C. numeralem notam ι. cum exemplari retinui: alioqui maluiſſem integra verba τεσσεράκοντα πέντε.

Pag. 336. Fl. μῦ πλὼ Αλεξ. Sed ὑπὲ legendum eſſe ſenſus ipſe arguit, & confirmat Chronicon Euſebij. p. 335. D. Heru. interpres legit γενεαὶ τέσσαρες, *quatuor generationes*, p. 336. B. Βαβυλῶνος ἅλωσις intelligenda quæ per Cyrum facta eſt, vt declarat Chronicon Euſebii.

Pag. 338. A. f. legendum Καίσαρος Δομετιανοῦ & Σαβίνου, *Cæſare Domitiano & Sabino:* ij enim primo Domitiani anno fuerunt conſules, vt docent Faſti.

Pag. 339. C. Fl. ed. λτγ. perperam decadis nota pro hecatontadis characterе poſita. noſtræ ſcripturæ ϡνγ. id eſt 953. patrocinatur Chronicon Euſebii: aliquot tamen annis varianti-bus. Puto autem illam nongenarii notam ex octingenarii nota deflexam eſſe, nempe ω inuerſo & deorſum cum cauda quadam deuexo; eo prope modo quo Indicarum ſiue Arabicarū zifrarum v. ſeptem, ʌ, octo ſignificat. neceſſitas vero eum characterem excogitauit, quia poſt ω, non ſupererat alius ex alphabeto quo nona centuria deſignaretur.

Pag. 340. A. Clemens ab Ignatio hic diſſentit. is enim epiſtola 2. ſcribit Chriſtum τρεῖς ἐνιαυτοὺς τὸ Εὐαγγέλιον κηρύξαντα κριθῆναι. vide & Epiphanium. H. Ib. B. Pachonis xxv. Kalendarium vetus manuſcriptum, vt & Chriſtmani Kalendarium, facit Maii xx. Ibid C. rectius κἀκεῖνο, ſing. numero. De anno autem natiuitatis cum Clemente conſentit etiam Euſebius: in hæc

verba, ἤδη ὡς δεύτερον ἢ πεπερακόσιον ἔτος Αὐγούστου βασιλείας, Αἰγύπτου δὲ ὑποζυγίης ἢ τελευτῆς Ἀντωνίου ἢ Κλεοπάτρας (i. monarchiæ Auguſti Cæſaris, quippe quæ poſt Actiacam de Antonio victoriam incepit) ὀγδοον ἔτος ἐς εἰκοσὸν, ὑπηνίκα ὁ σωτὴρ καὶ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ὑπὸ τῆς παπαφορμίγγος Χαρακαφῆς, ἡγεμονεύοντος Κυρηνίου τῆς Συρίας, ἀκολούθως τῇ περὶ αὐτὸ προφητείᾳ, ἐν Βηθλεὲμ γεννᾶται τῆς Ἰουδαίας.

Pag. 340 C. vſitatius ἡμέρας χιλίας ἑξακοσίας, fœm. ſine l. D Antoninus hic intelligendus cognomento Pius: ad eius enim annum decimum à ſecundo Veſpaſiani, 77. interſunt anni etiam in Faſtis.

Pag. 341 B. hiſtoriam de Bibliorum interpretatione, refert etiam Philo lib. 3. De vita Moſis: Ioſeph. Antiq. Iud. lib. 12. cap. 2. Iuſtin. Martyr. p. 16. Euſ. Præp. Euang. pag. 206. Epiphanius p. 535. & Ariſteas libro ſingulari: item Auguſtin. De Ciuit. Dei, lib. 8. cap. 11. & 13. lib. 18. cap. 42. & ſeq. vt H. & R. annot. Ib. C. etiam gen. caſu legi poteſt παρὰ αὐτοῦ, *ab ipſo.*

Pag. 342 D. αὐταὶ αἱ γραφαὶ, *ipſæ ſcripturæ.* Ib. B. conuenientius ὠκήθη, temp. pluſquam perf. De Ægyptio autem μῶν meminit etiam Philo 412. Ioſeph. 50. & 936. & H. Notat. ad Philonis opuſcula 229.

Pag. 344 A. haud ſcio an verius αἴξας, vt apud Diog. Laërt. ὅτι τὴν κυνικὴν φιλοσοφίαν αἴξει. Ibid. Euſeb. Præpar. Euang. p. 255. Οἰκοδομαῖς τε βαμείαις ἀμφίζωα βροτοῖς, Πύλας τε πύργους τε, σφῶν ἕκατι δυσμόρων, metro vtrobique luxato. Ego, ſi nihil deeſt, ſecundum verſum ita lego, Πύλας τ' ἐπύργου σφῶν ἕκατι δυσμόρων, i. *vrbeſque turribus inſtruebat, ipſorum opera infelicium.* Ibid. C. Euſ. Παρ' ὄχθῳ πολλοῦ λασίου εἰς ἕλος δασύ. & Ib. D. λουτροῖς φαιδρῶσαι τὸ εἰν δέμας. Νέον δ' ἰδοῦσα, ἐς λαβ. Ib. A. Fl. ed. παρῆλθέ με: nos Euſebium ſecuti ſumus. Ib. A. ſiquis malit aduerb. ὅπως vel ὅπωσι, non refragabor. Ib. legi poteſt etiam fut. temp. κτενεῖς, *occides.* Ib. B ſenſus poſtulas διηπίσω, vel ἀπισωῶπις διετέλεω, aut ſimile quid. In ſequentibus reſpicit ad prouerbiale illud Heſiodi, ῥηϊδίην δέ τε νήπιος ἔγνω.

Pag. 346 A. alluſio eſt ad dictum Chriſti Matth. 6.

Pag. 345. C. f. conuenientius προσιέμενος, *admittens.*

Pag. 348 C. H. ἀπὸ φυλακῆς, *à cuſtodia.* Sed Φυλῶ demon Atticum agnoſcit etiam Æſchin. De falſa leg. cum ait, ὅσοι αὐτῶν ὅτι Φυλῆς ἐπολιορκήθησαν, ὅτε Λακεδαιμόνιοι ἐς οἱ πεδίακοντα προσέβαλον τοῖς καταλαβοῦσι Φυλῶ. viſe & Steph. Ethnica.

Pag. 349 B. in Apollinis etymologia conſentit cum Plutarcho: qui & ipſe pag. 205. Ἀπόλλων μὲν γὰρ, ὅτι ἀρτιούμενος τὰ πολλὰ καὶ τὸ πλῆθος ἀποφάσκων ἐστὶν: & 202. πλὴν μὲν εἰς πῦρ μεταβαλὼ Ἀπόλλωνά τε, τὴ μονάδα· Φοῖβόν τε, τῇ καθαρᾷ ἐς ἀμιαίτῳ, καλοῦσι.

Pag. 350. B. vulg. B. Exodi 3. ἀπίσακις. Ib. C. eadem B. Gal. 3. πρὸς Χριστὸν προσεπέθη, ἕ ἐλθῃ: & Ib. ἀποκαλυφθῆναι: & mox, γέγονεν εἰς Χριστόν. A.

Pag. 351. D. H. mſ Μοῦσιν, vſitatius: & mox,

Pag. 352. A. σωματῶς ἀπίστα. Ib. B. congruentius vel, ψυχὴν ἢ ἀδικίας, vel ψυχῆς ἢ ἀδικίαν: alterutro in accuſ. caſum verſo. aut certè ἀδικίας plurali numero accipiendum. Belle autem huc quadrant, (inquit H.) iſta poëta Latini: *Vt valeat corpus, ferrum patieris & ignes: Aridus nec ſitiens A oraris aqua: Vt valeas animo, quidquam tolerare recuſes? At pars hæc pretium corpore maius habet.* Ib. D. vulg. B. Pſalmo 17. ἢ τῷ θανάτῳ. A.

Pag. 353 C. q. c. Rom. 2. ἴδε *vide*: & mox cum articulo ἐπαναπαύῃ τῷ νόμῳ: itemque Ib. D. τῆς ἀληθείας. Ibid. vulg. B, Prouerb. 3. generalius ἄνθρωπος habent pro αὐτός. Ab iiſdem abeſt commation illud καὶ ἀληθεία. Ib. C. Rurſus eadem. Ibid. ὅτι τῷ τραχήλῳ.

Pag. 354. A, eadem B, 1. Tim. 1. χρῆται: & ſeq. v. μὴ νοοῦσι: & mox, μήτε ἃ λέγουσι, μήτε περὶ —— ac rurſum, τῆς παραινέσεως ὅδε. Ibid. C, A, & H. λέγει ἢ προσθεὶς π. ego vulg. lectionem retineo, cum ſupra quoque talia notarim aſyndeta, ad 215. 9. Ib. D. alluſio eſt ad dictum Pauli 1. Theſſ. 5. A.

Pag. 355 A, H, αὐαξοφῆς, *ex mala educatione*: vt B infra, 408 42 f. addito vno membro legendum, ὅπως τε ἢ Θεὸν ὅπως τε γαστέρα ἑαυτοῦ. Ibid. Fl. ed. προῆς τὸ δίκαιον ἅπαν. *ſecundum poſſibilitatem pro viribus.* ego ſ. Scripturæ verba retinere malui. Ib. aut deeſt membrum in iſta partitione, aut cum interprete legendum περιχῶς. Ib D, Platonis locus eſt in Timæo: in vulg. ea ſic legitur, Ἑλλῆνες ἀεὶ παῖδες ἐστὲ: & mox, γέρων ἢ Ἕλλην οὐκ ἔστι. A. Ib. D. congruentius fortaſſe, δὲ ἀρχαίας ἀκοῆς.

Pag. 356. B. H. mſ παρεισῶν. θεὸς ἔστιν ἡ δίκη. & Ibid. B. ἢ αὐτῆς παιδαγωγοῖς: & Ib. C. ὅτι ὅσον αἱ αὐτῶν —— Ibidem mox alluſio eſt ad illud Homeri, Il. γ. Αἰεὶ δὲ ἐπλοτέρων ἀνδρῶν φρένες ἠερέθονται. A. Ib. C. H. mſ. παρὰ Ησιόδου. Ib. D. vulg. ed. Heſiodi, Ἰχθύσι μὲν καὶ —— & mox πτηνοῖς: & rurſum ſeq. v. ἔστιν ἐπ' αὐτοῖς. Ib. D. in ἡμέρᾳ φύσῃ, ſi mendo ſcriptura caret, aſyndeton eſt: qualia ſupra notata, ad 215. 9. aut legendum φύσει, *dicet.* C

Pag. 358. C. commation illud, ἕως εἰς ὀκτὼ, reperitur etiam infra 311. 1. 346. 1. 397. 1. 445. 1. 505. 1. ſed ſuſpectum cur ſit, ſupra expoſui ad 197. 1. v. Ib D. A. προεῖπεν, *iam ante dixit.*

Pag. 359. C. rectius H. ὅ ἔχουσος, *ad quot & quanta vilis.* Ib. D. legi etiam poteſt ὡς ὀσείου ὀφρὼ: Ibid. diuiſe, αἱ ὃ —— Ibid. aptius f. διελιλυθέναι, *peruadere.* Ib. vſitatius, ἢ ἐὰν ἐνδέχηται, ſubiunctiuo modo. Seq. v. vulg. B. Prouerb. 3. ὁδοῖς σου.

Pag. 360. C. locus eſt Sapientiæ cap. 7.

Pag. 361. A. etiam datiuo caſu legi poteſt ᾗ, *qua.* Ib. C. vulg. B. Prouerb. 1. φροφὰς λόγων καὶ λύσεις αἰνιγμάτων: & ſeq. v. κρίμα κατευθύνειν, ſing. numero: (quæ lectio ſi recipiatur, mox etiam ſingulariter legendum erit, τὸ δικαιοῦν) & rurſum v. 36. αἰσθητὸν τε καὶ ἔννοιαν, *ſenſu & cogitatione*: aptius.

Pag. 362. A. duæ iſtæ particulæ, μὴ δὲ, ab- D ſunt à vulg. Bibl. Prouerb. 5. vbi etiam legitur τὰ ὕδατα ἐκ τῆς σῆς πηγῆς: Itemque. Ib. πάσας ὑδατα. Clementem tamen de induſtria prohibitiuam particulam vſurpaſſe, ſatis declarant tum antecedentia, tum ſequentia. vt vetet in loca ſuperuacua & rigationis non capacia effundere aquas ſuas, ſed tantum in ſua loca, quibus cum fructu impenditur opera, riuos diduci. Ib. B. vulg. B. Hebr. 11. ἐν ὕδατι γὰρ ἐμαρτυρήθησαν. A. Ib. C. ſenſus eſſe videtur, πίστις οὖσα ὑπόστασις τῶν προσδοκωμένων. Heruetus interpres hoc commation cum ſequenti connectit, dum vertit, *inuenitur fides eſſe principium actionis* ὑπόστασις definitio, iiſdem penè verbis apud Philonem legitur, pag. 301. ὑπόστασις ἐστὶν ὅρος, inquit, καθάπερ ἀσφαλὴς καὶ βέβαιος, ἀμεταπτώτως ἔχων λόγου. De eadem plura in

fra 279. 8. 287. 36. 462. 52. Ibid. D. interpres post βεβαίαν ἔχων distinguit. Idem Heru.

Pag. 363. B. eum μακρῷ subintelligit μᾶλλον; *longe magis à fide separatam quam spirituale ab animali.* Alioqui pro ἢ legendum esset ᾗ, *quo modo, sicut.* Ibid. D. nominatiuum ἀνάγκη, agnoscit eadem Herueti versio, *sortita est necessitas*, datiuum si quis malit, tolerabilem & ipse reddet sensum.

Pag. 364. A. vulg. B. Hebr. 11. plur. num. τὰ βλεπόμενα: & mox, πλείονα προσήνεγκε: & Ib. B. δώροις αὐτοῦ: & p. 363. D. ἐπ λαλεῖται. Sequentia verba, ἐκ τοῦ ἑξῆς, ἕως, Clementis sunt: contrahit enim loci prolixioris citationem, & transilit à versu eius capitis 4. vsque ad 25. ab Abele nempe vsque ad Moysen. Ibidem mox, ex eodem cap. legendum, ἢ προσκαιρον ἔχειν, *quam temp. habere.*

Pag. 365. B. simplicior ordo est, μόνον τοῦτο φησὶν, ὅτι, τὸ νόμισμα κίβδηλον ἔδει. Ibid. C. rectius τὸ δὲ π. vt passim apud Aristotelem: atque ita etiam interpres, *hoc quidpiam.* Ibid. D. f. rectius πιστὴ, vt mox sequitur γνωστὴ: vt significet persuasionis effectum esse cognitionem, sicut fides è cognitione oritur.

Pag. 366. B. Platonis locus est lib. 5. De leg. non procul à principio: vbi vulg. ed. inter cetera, δυσάλμονα γιγνέσθαι: & seq. v. ἀμούσοις. A. Ibid. D. congruentior ordo est, ὡς βασιλικοὶ, οἱ τῷ ὄντι βασιλεῖ μεμελημένοι.

Pag. 367. B. locus est Genes. 33. H. p. 366. D. vulg. Plat. ed. in fine Phædri, ἔξωθεν, *exteriora:* & mox, εἴθ' μοι φίλια. p. 367. A. vulg. Plat. ed. sub finem lib. 5. De leg. κέκτηται αὖ. Ibid. legi potest etiam ὁ σωθῆναι, *quod intellexit.* ibidem mox vulg. Plat. ed. lib. 5. De leg. μὴ τὸ πάλαι —— *Alter vero* locus est in Alcibiade priore sub finem. A.

Pag. 368. C. Fk. ed. τῇ οἰκείᾳ minus apte. nostra lectio petita ex Ioann. cap. 8.

Pag. 369. A. vulg. Plat. ed. lib. 1. de leg. mox à principio, καὶ δὴ ποτε γέροντι δοῦ ξυμπ. ἀρετῆς. ἐξαιφνης δὲ μαχόμενοι, ἐθέλοντες ἀποθνήσκειν ἐν τῷ πολέμῳ, εἰσὶ πάμπολλοι· ὧν οἱ πλεῖστοι γίγνονται ἀρσενεῖς, ἄδικοι, ὑβρισταὶ, ἀφρονέστατοι ἁπάντων· οὗτοι δὴ ξένων —— Et v. 22. ὄφελος, καὶ ἄλλο ἢ τοῦτο πάλαι μεγ. ἀρ. μάλιστα βλέπον ἀεὶ, τήσδε τῆς νόμοις. Et rursum. τὸ γὰρ μὴ ἄρτιον, ὥσπερ ὁ παλ —— ἀπευκτὸν ἦ τὸ —— A. Ad nostrum vero contextum vt redeamus, auctor. v. 24. videtur scripsisse καθιστᾶσιν: pro quo vulg. ed. Plat. hab. τήσδε, vt modo indicatum est. v. 42. Epicharmi locus citatur etiam à Plutarcho, 59. 357. 474. H.

Pag. 370. A. vulg. B. Rom. 10. τῶν εὐαγγελιζομένων εἰρήνην, τῶν εὐαγγελιζομένων τὰ ἀγαθά. Ibid. B. cum ἡ γένημος ὑπαρχουσα, subaudiendum γῆ, frequenti ellipseos genere. Ibid. C. f. leg. ὅπ μὴ προφητείας ἔνησίς τις, τῆς τῶν ἀκ. Alioqui vel expungendum istud ὅπ, vel genitiuus aliquis post illud deest.

Pag. 371. B. H. mſ. λόγοι δὲ αἰ ἦσαν ὠδαί. Ibid. C. προαποδείξεως coniuncte legit etiam interpres, dum vertit. *voluntaria demonstrationis præcedentis assensio* si quis tamen diuisè malit, προ ἀποδείξεως, non multum refragabor.

Pag. 372. C. vulg. B. 1. Tim. 1. σφαπύη, præs. tempore. A

Pag. 373. A. interpres nomin. casu legit τὸ εἰ δείκνυται, *in operando quod is sit ostenditur.* Seq. v. haud scio an verius, καί τι εἰ πιστεύομενος, *quantum esse creditur.* Ibid. B. cum commatio isto, τὰ πρὸς τὸν Κύριον, subaudienda κῆ, vel similis præpositio: sensus est, *quod ad Dominum attinet, seu, in rebus ad Dominum pertinentibus.* Ibid. D. non minus aptum ὡς ἄγεται, *vt ducitur.*

Pag. 374. A. καλεώντων imperatiue positum pro καλείτωσαν, *vocent.* Ibid. vulg. lectionem sequitur etiam Interpres: *Sapientiam vocat affectionem, quæ est timor Domini.* sed leg. ἧς ἀρχὴ ὅτι φόβος Θεοῦ, *cuius initium est timor Dei.* Ibid. B. vulg. B. Prouerb. 1. ἀρχὴ σοφίας: vt & pag. seq. v. 46.

Pag. 375. B. f. rectius προπάξας, *cum præposuisset.* Ibid. D. aptius ὑπ' ἐκείνῃ, vel ἀπ' ἐκείνῃ. Ibid. D. προόντος, coniuncte, vt v. 41. & v. 58. ἐμβοᾷ.

Pag. 377. A. vulg. B. Prou. 1. ἀκούων, καταπαυσάτω ἐπ' ἐλπίδι, & ἡσυχ. A. Ib. C. f. ὑμῶν τῶν ἀπὸ θεοῦ, *honorem qui à Deo est.* Ibid. C. vulg. B. Prouerb. 14. plenius, ὁ δὲ ἄφρων, ἑαυτῷ πεποιθώς, μίγνυται ἀνόμῳ. A.

Pag. 378. A. Fl. ed. εἰς εὐελπίδα. vnde aliquis suspicetur, transposito ὦ legendum esse, ἢ εὐεμπωσία λαμβάνεται εἰς ἐλπίδα. Præcedenti quoque versu, disiunctiua in articulum versa, legi potest, ἢ ἀπόντος ἀγαθοῦ εὐελπις, *de absente bono bene spe freta.* εὐελπις iane, seu εὐέλπις, pro substantiuo, rarum est, mihi quidem. Ibid. B. vulg. B. Rom 12. θεοὺς ὑμῶν. Ibid. C. commation illud, ἡμῖν αὐτοῖς, abest ab eodem Apostoli loco.

Pag. 379. A. vulg. B. Esaiæ 65. & Rom. 10. πρὸς λαὸν ἀπειθ. Ibid. C. vulg. B. Rom. 2. τὸ δὲ νόμου ποιῆ. A. Ibid. D. congruentius, ὑποδεδειγμένους *cum demonstratum sit.* si quis ὑποδεδειγμένοις malit, actiua significatione accipiendum erit id participium.

Pag. 380. B. post ἀμαθὴς desideratur φιλολογεῖν, aut aliud consimile verbum, vt & structura & sensus arguit. Ib. sententia talem quampiam lectionem postulat, καὶ τὸ ποιεῖν καλοῖς ἤθεσιν ἐξησκημένους, *nec honestis moribus excultum reddere.* Ibid. D. vulg. B. Leuit. 17. ἐλάλησε Κύριος: & seq. v. τῆς Αἰγύπτου, ἐν ᾗ παρῴκησατε ἐπ' αὐτῆς. Ibid. D. geminate, παίτα τὰ πρόσταγμα μου & παίτα τὰ κρίματά μου.

Pag. 382. C. aptius εἴη δ' ἂν —— De eodem loco Notat. D. Hœschelij ad Philonis opusc. 228.

Pag. 383. A. A. mauult. γυνητὰ: itemque eod. v. ἀγωνήτου: nempe à them. γωνᾶν. Idem cum vul. B. 1. Tim. 6. προσκαθήκω mauult. Ib. B & recte. Ib. C. rectius συνήθηται, temp. præterito. Ibid. D. allusio est ad locum Prouerb. 3. initio. A.

Pag. 386. C vulg. B Prou. 11. δικαιοσύνη ὁ ἀμόλυμου. Ibid. C. eadem B. Psalmo 48. disiunctiue, ἢ ὅταν, *aut cum.* Et seq. pag. v. 2. Psal 5. ἐν τῷ πλήθει τοῦ ἐλέους σου. A.

Pag. 387. A. H. mſ. αὐτὸν μέμνημένον, absque negatiua: & Ibid. B. ταῖς ἐμφερομένοις: parum conuenienter. Ibid. B. vulgatam lectionem sequitur etiam interpretis versio, *elegit res celare spiritu.* Ibid. ἀμόρτηματος, ἀτυχήματος & ἀδικήματος explicatio est etiam apud Aristot. Ethic. Nicom. lib. 5. cap. 8. H. Ibid. plane luxatum est metrum. In Aiace Sophoclis qui exstat, nihil horum inuenio. Paulo ante, Ibid. D. H. legit, λελησθ' μὲ ὑδὲν ——

Pag. 389 B. vulg. B. 1. Ioan. 5. ἐ πρὸς θάνατον. A. Ib. D. vulg. B. Psal. 1. ὅτι καθέδρα, datiuo casu. A.

Pag. 390. D. eadem B. Ezech. 34. ὁ ὀκζητῶν, ἐδὲ ὁ ὑπερφέρων, rectius. A.

Pag. 391. A. idem à mauult πρέσσων, *potior*, fœm. gen. Ib. vulg. B. Prou. 6. ἀλίσκεται χείλεσι. A.

Pag.392. A.vulg.B. Matth. 25 ἐθήψατε, & ἐποιήσατε με: & mox ἐποιήσατε, in vtroque membro. A.Ib.D. idem A. mauult πλήσιος. A

Pag.393. A. rectius ἀχθόμενοι vulg B. Prouerb. cap.5. A. Ibid. D. etiam dativo casu legi potest τῷ ὄ ——

Pag.394.B. Fl. ed. ἐκδιδάσκεται, ne quid ergo è corruptis vestigiis decedat, legi potest καταδιδάσκεται. Ibid. B. aptius ἀφοσκλίσεως. Ibidem mox H. mſ. αὐχῆς pro πηχῆς. Ibid. c. vulg.B. Prouerb. 11. initio, ζυγοὶ δόλιοι, βδέλυγμα ἐνώπιον Κυρίε. De Pythagoreo symbolo, ζυγὸν μὴ ὑπερβαίνειν, latius infra differitur 408. 57. Ibid. C. allusio est ad Prouerb cap.10.

Pag. 395. B. βύρσοισιν εἰρίοις legitur Prouerb. cap. 16. sed Prouerb. 8. vnde petitus hic locus, βύρσοισι χάειν. A. Madianitarum mulierum stratagema exstat Num. 25. Deuter. 4. Psalmo B 105. apud Philonem 441. 506. Chrysost. homilia contra Nouilunij obseruatores, p. 16. H.

Pag.396 C. vsitatius μικροῦ δεῖν. Ib.D. cum ἀγαθοὶ σωτῆρες subaudiendum εἰσίν.

Pag. 397. A. rectius, ἵνα βύρηται ὁ ἡμέρας κρίσεως. Τοὺς τούτων ἐπηβόλους, ἀγάπης τέκνα —— vel, ἵνα βύρηται ὁ ἡμέρας κρίσεως τούτων ἐπηβόλους. Τοὺς τοιούτους ἀγάπης τ. Ibid. A. ἀδελφῷ δανεῖσαι vetitum Deuter. 23. De mercede mercenario non differenda, Deuter. 24. Ib. D. vulg B. Deuter. 24. & Leuit. 19. ῥᾶγας: itemque Philo 479. H.

Pag. 398. A. neg. ὐ, in Fl. ed. agnoscit etiam Heru. versio, *Quomodo ergo non est bona lex?* Ibid. B. A. εἰς ὁ ὅμορον, masc.gen. Ibid. C. præceptum de iumento palante, est Exodi 23. & Deuter. 22. H. Ibid. C. locus citatus ex Prouerb. cap. 14. C A. Ib. C. aptius, opinor, μνησικακεῖ, i. μνησικακεῖ, *allati mali memoriam seruat.* Sequens præceptum, exstat Deuter.23. De captiua. Ibid. D. in eodem Deuteronomij capite lex est, & apud Philonem 482. & rursum infra, Strom. lib.3. 332. 38.

Pag. 399. A. legi potest etiam, ἔτι ὃ καὶ —— sublata interrogationis nota. Præceptum vero istud enarratur etiam à Philone 482. Lex de inimici iumento palante. Ibid. B. exstat Exodi 23. H.

Pag. 400. A. cum τῆς εἰς παῖ, subaudiendum δουλείας: vt sit, *perpetuæ seruitutis.* Præceptum id exstat Deuter. 15. v. 46. vulg. B. Prouerb. 17. ὥςπ. δακ. ὐ καμίνῳ ἀργύρου & χωνὸς, ὅτως ἐκλεκταὶ καρδίαι ἐν δοκιμίῳ Κυρίου. A. Ibid. B. apud Plutarch. quoque, 272. similiter legitur, εἰ γὰρ ὑπὲρ αἰσίμου πίφυε ψυχάς: itemque apud Basil. 22. H. Seq. v. malim cum articulo, ὁ ἀποκτῶν: & Ibid. C. διστοκεύσωσιν, D præs. temp. v. 5. de infantum expositione agit etiam Philo 483. & 543. De matre & prole non sacrificandis eadem die. v. 29. præcipitur Exodi 23 & Deuter. 14. De damnata, quæ grauida sit. Ibid. D. vide Quintiliani Declam. De agno in matris lacte non coquendo. Ibid. C. præcipitur Exodi 23. & 34 Deuter. 14. De non obturando boui frumentum terenti ori. v. 41. Deuter. 25. de non iungendo ad aratrum boue atque asino, v. 40. Deuter. 22. & Philo 485. 499. H. Rursum.

Pag. 401. B. ἡ σὰρξ superuacuum est. Ibid. interdictum de cædendis arboribus exstat Deut. 20. H. Ibid. C. malum cum articulo, τὸν τῆς γῆς, vt mox, ὁ τῆς ψυχῆς.

Pag. 402. D. A. dubitat an potius legendum τῷ ὄντι, dat. casu.

Pag. 403. D. Platonis locus est in Theæteto, Basil. ed. p. 82. A. Ibid. D. Philonis locus, lib. 1. De vita Mosis, p. 412. H.

Pag. 404. A. congruentius φυλάσσετε, vel φυλάξατε, imperatiuo modo. Ib. B. vulg B. Prouerb. 14. ἔννοια ὁ ἀφρόνων. Seq. v. eadem B. Esaiæ 66. ἀλλ' ἢ ὅτι ὁ ταπεινὸν & ἡσύχιον & τρέμοντα τοὺς λόγους μου, Ib. C. rectius, χάφιν, Ταῖς φιλίαις ἀ μὴν -- quod vidit etiam H. Ib. D. H. mſ. ὁ πηχὼν ὁραγμιαπυέμενος. Ib. f. inuersis casib. melius legemus, ὑπακουεία γὰ βύσσια μὴν σωσθεῖται, λύεται ὁ ἔχθρα: vt supra 292. 43. Ib. A. ἔχη πῆς.

Pag. 405. C. ὑπὰ τῆ φιλοσοφ.] is Cleanthes est infra. 516. 12.

Pag. 406. C. non minus aptum ἄρ', *igitur* locus est ex Euripidis Oreste: prior, ex Andromache. Comm. Platonis locus.

Pag. 407. A. est in Phædone, Bas. ed. pag. 33. A.

Pag. 408. B. ἕξεως μὲ] Philo 201. 610. H. Ibid. C. concinnius, τὴν ἀληθῆ ἀπὸ τῆς ψυσεως: vt mox, τὸ ἐφύτευσον ἀπὸ θεῦ ἀγίε.

Pag. 410. C. non inconuenienter legeris, χρυσοῦ ὁ ἀπὸ γῆς καὶ αἱρετὰ βῶλος, *auri gleba.*

Pag. 411. B. procul dubio legendum ταύτη δηλονότι τῇ ὁ. Aristippi autem apophthegma hoc de Laidis amore, refertur etiam à Diog. L. 75. à Plutarcho in Erotico, 519. à Cicer. lib. 9. Epist. famil. Ibid. Sardanapali epitaphium & latius & alio versuum ordine legitur apud Athenæum lib. 8. 167. hoc modo:

Εὖ οἰδὼς ὅτι πάντες ἔφις, τὸ θυμὸν ἄλεξε.
Τερπόμενος θαλίῃσι· θανόντι σοι οὐ πὸς ὄνησις.
Καὶ γὰ ἐγὼ κοτόδς εἰμι, Νίνε μεγάλης βασιλεύσας.
Ταῦτ' ἔχω ὅσ' ἔφαγον & ἐφύβρισα, & μετ' ἔρωτος
Τέρπν' ἔπαθον. Τὰ ὃ πολλὰ & ὄλβια κεῖνα, λέλοιπα.

Cuius postremum distichon Crates in saniorem sententiam sic transformauit, apud Plutarch. 298.

Ταῦτ' ἔχω ἔσ' ἔμαθον καὶ ἐφρόνησα & μετ' Μουσῶν
Σεμνὰ ἐδάλω. Τὰ ὃ λοιπὰ & ἡδέα πάντα λέλοιπα.

Alij tamen non Crateri hoc distichon tribuunt, sed Chrysippo. Meminit eiusdem Epitaphij idem Plutarch. 554. Diodor. Sic. 58. & Strabo 77. H.

Pag. 412. B. metro conuenientius πινεῖ θέλοντες. Seq. etiam versu rectius f. ὁ θεῖος νόμος ἀναγκ. Ibid. C. structuræ lex postulat αὐτῆς χύσεως, gen. casu. Ibid. D. Socratis præceptum hoc adnotatum etiam in Pædagogo supra, 109. 26. & à Plutarcho 76. & 310. H. Ibid. C. primus versus, si pentameter est, recte habet. Sequenti, rectius χρυσείων, penultima diphthongo. Tertius, si hexameter est, ita interpolari potest, ἐσθ' εἴ τι σωφέμπορόν ὅστι φιλύδρει.

Pag 413. A. C. mauult ἄκαμπτοι. Seq. v. rectius καταπαυμα. Sic enim apud Diog. L. 230. Ερωτα παῖς λιμὸς· εἰ ὃ μὴ, χρύσος· Εὐῶ ὃ Τύπτις μὴ θνῆτ χρῆναι βρόχος. Comm. Ib B. κινῶ non inepte forsan: vt ieiuna & macra philosophia intelligatur: vnde Timoni quoque secta illa dicitur. Πτωχόπατρί τ' ἦσαι καὶ κυνοφάπτι βροτοὶ ἀτῶν. C. καμῶ mauult, vt est apud Diog. L. 248. vbi etiam aliò hi versus ordine collocantur.

Pag. 414. A. metrum quidem explebitur si legamus, ὡς σπορόπε: vel, ὃν ἔρωτά γε, aut ἐρωτικὸν sed earum lectionum nulla mihi quidem satisfacit.

facit. p. 414. B. cum ἐγέλᾳ subaudiendum μᾶλλον: A quæ ellipsis vsurpatur interdum etiam à Latinis.

Pag. 415. A. abest à vulg. B. Rom. 8. 2. Cor. 10. legitur, ἐν σαρκὶ περιπατοῦντες. A.

Pag. 416. D. f. Λεύκιππος, vt supra 221. 13. ego quidem nec Λεύκιμον hic noui, nec Λεύκιλλον quamquam Diogenes L. Physica tantum dogmata Leucippo tribuit.

Pag. 417. A. Platonis locus iste, citatus etiam supra, 34. 35. exstat autem lib. 4. De leg. 715. exstat & apud Aristot. De mundo, cap. 7. apud Plutarch. 636. & Iustin. mart. 23. H. legitur autem in vulg. ed. ἀρχὼ τε καὶ τελευτὴ καὶ μέση πάντων ἁπάντων.

Pag 418. D. διάφορός τε καὶ ἄδικος. A. Ibid. de Iezechielis loco dictum supra, ad 97. 65. Ibid. vulg B. Esaiæ 55. ταῖς βουλαῖς αὐτοῦ, ἢ ὅπερ. ὅτι Κύ- B ριον. A

Pag 420. C. vulg. B. Gal. 5. Χριστῷ Ἰησοῦ. A. Ibid. clarius diuise διʼ ἃ, *qua propter*.

Pag. 421. A. congruentius dat. casu. τῷ πῶς ἔχοντι, vt Ibid. πνι. Ibid. B. versus illi sic disponentur melius. Παῖδες δέ γ' αὖ ἡδρὶ ὑπὸ αἷμα ὄντα κινδύνου γεγῶτα, φεύγοι δ' ὡς ἄγριον ὄφιν, Τὸν δὲ βυθοῦ κλωσῆσα σώζοντες λίνῳ. Sed notandum legi eos (vt H. obseruauit) non apud Sophoclem, sed apud Æschylum in Chœphoris, 247. hoc modo: Παῖδες γὰρ ἀνδρὶ κλινδύνου σωτῆριοι Θανόντι· φεύγοι δ' ὡς ἄγριον ὄφιν, Τὸν ἐκ βυθοῦ κλωσῆσα σώζοντες λίνον. Ib. C. de Laconica lege meminit & Plutarchus Lycurgo, pag. 15. H.

Pag. 423. A. H. mss. ἐκ ἀνδρὸς ἐκ ἀνδ. Ibid. B. metrum talem potius lectionem postulat, Πατέρα γ' ὃν ποιεῖ πέπων, μητέρ' ὡς ἀνήρ. Itidem seq. v. si hemistichium velis, legendum erit, μᾶν' ὁμοφροσύνης δέ τε ἐλλιπής. cum affinis locus infra ex eodem fonte, 364. 10.

Pag. 424. A. Τῆς τραγῳδοποιοῦς] Eurip. Hecuba: & Philoni 604. H. Ibid. C. pro posteriori αἰχεργία, sensus requirit ἀχρεργία, seu contracte ἀχρηργία: quod vidit etiam interpres.

Pag. 425. D. captiuum quidem mentio hic: sed ea non distincta sunt vt in Pædagogo, propter varias scilicet materiæ interruptiones.

Pag. 427. D. aptius ἀναφήσας, *absoluere*.

Pag. 428. C. concinnius, ὕμνοις λέγουσι. Ibid. D. rectius αἰκαπέλῃ, indic. modo: ea phrasi qua Psalmo 103. ὁ ἐξαπέλων χόρτον τοῖς κτήνεσι.

Pag. 429. f. rectius ἅπασι παροῦσα, expuncto nomine δικαιοσύνη: vt hoc quoque membrum referatur ad superiorem nominatiuum Σοφή. Ib. D. melius fortasse, ὁ μὲν ἀγρόμενος.

Pag. 430. B. τῷ περὶ δικαιοσύνης λέγω, *eo inquam quæ de iustitia inscriptus est*. Ib. C. conuenientius κακιῶν, *vitiorum, improbitatum*. Ibid. D. rectius fortasse κωφούσῃ: quæ tamen lectio ad sequens magis quam ad præcedens membrum pertinet.

Pag. 431. B. A. ὃ γὰρ ὕπαρ τῇ ἀληθείᾳ ὀπτάλλοισι: quæ verba Clementis sunt, non Iudæ Apostoli: & transilit Clemens ab Apostoli versu 8. vsque ad 17. Ibid. D. de illo, quod mundus hic sit animarum κολαστήριον, agit etiam Athenæus lib. 4. p. 79. De Marcionis autem hæresi, seq. v. prolixe, vt de aliis, Epiphanius Panario. H. De animarum è corporibus in corpora transfusione Pythagorica. Ibid. meminit etiam Seneca, epist. CVIII.

Pag. 432. A. cum formam tantum mutari dicit Empedocles, intelligit τὸν γίγνεσθαι ἐκ τῆς ἀλλοιώσεως, non ἐκ τῆς μεταβολῆς fieri: inquit Ioseph. Scaliger. Seq. v. rectius f. ἃ ἀγλὸν: itemque mox, ἃ δυςάμολγον. Si quis tamen ὦ malit in vtroque membro, per me licet. Ibid. B. Poëta versus est Odyss. σ. A. Ibid. Theognidis edit. vulg. μηδὲ βιάζειν: eodem sensu. Ex eisdem additus est pentameter qui mox vncis inclusus sequitur. Ibid. C. H. mss. ὅτε ἐρεῖ *hic dicit*.

Pag. 433. A. Homeri locus est Il. σ. in cuius citatione Apollonij Rhodij scholiastes habet Οἵη γὰρ φυλὴ. A. Ib. A. Plat. ed. vulg. διόπερ ὧν τὸν σημαίνει ἃ αὖ σημαίνει ἡ ψυχὴ: & seq. v. ὡς δίκην διδούσης τῆς ψυχῆς. A. Ad istam porro τοῦ σώματος etymologiam alludunt etiam hæc Philonis 41. ἡ ψυχὴ ὡς ἂν ὁ σῶμα τοῦ σώματος ἀντεπεμβυθμόν. H. Ibid. B. f. rectius κοινῇ εἶσι, ὑπὸ χθόνα, communi via seu cõmuni more subtercamit, i. communi fato defungitur: & mox compos. διόσδοτον ἀρχαῖ, vt infra, 381. 57. Seq. v. Plat. ed. vulg. καταστοιχεῖ, ἃ φαῦλοι ὑπὲς: & Ibid. A. μὴ τοῦ Τιμαίου κακοῦ: & mox κτησώμεθα ἱκανῶς ἓ βίῳ θυμοδάκῃ, omisso ἐκείνου. A. Ibid. B. idem A. maulit ἐκ τοῦ αὐτοῦ Φαίδωνι: quia iam aliquoties ex hoc dialogo citata testimonia. Ibid. D. locum de laude senectutis & Sophoclis apophthegma eleganter exponit Cicero in Catone maiore, qui est De Senectute.

Pag. 434. A. Plat. ed. vulg. pag. 45. πῶν ἐν τῇ γῇ. Ibid. haud scio an verius ἤθητε, temp. præterito. Ibid. A. H. mss. ἓ σωκελθόντος. & mox κέκτηται, sing. numero: ac rursus. Ibid. B. Τούτου ἓ αὐτοῦ. Ibid. C. Plat. ed. vulg. τὸ γίγνεσθαι, ἐκ τὸ τρέφεσθαι, ἐκ παιδεύεσθαι, ἐκ ἀφ' ὧν τούτων γίγνεσθαι ξύμ- C πάντα. A.

Pag. 435. A. conuenientius ἀμαυρούμεθα, indic. modo. Ibid. A. Flor. ed. ἡνίκ' ἔχειν: parũ apte. Ib. B. paulo aptius ἐγκύειν. Ib. B. Eurip. ed. vulg. in Iphig. Aulid. Θνητῶν οἳ ὄλβιος εἰς τέλος ἐδέξω Οὐδεὶς δύδαιμων. A. Ibid. C. fabis cur abstinuerint Pythagorei, causam eandem affert Diog. Laërt. 317. aliam Plutarch. De lib. educ. 7. & in Probl. Romanis, quæstione 95. H. Ibid. D. φυσικῶν αἰτιῶν libros Theophrasto adscribit etiã Diog. Laërt. 181. sed scribendum potius φυτικῶν, vt apud Ath. lib. 15. 38. 44. & infra φυτικὴ δύναμις 558. 39. vulgo inscribuntur ij libri Περὶ φυτῶν αἰτιῶν, *De plantarum causis*.

Pag. 437. B. haud scio an verius, τῷ τε ὀρκίνλῳ καὶ τῷ συνουσιαστικῷ κοιν. Ibid. C. commation illud, κ τῷ ἐξομολόγουσιν ἓ ἴδιᾳ, abest à vulg. B. Ephes. 4. Ibid. D. eadem B. Ephes. 5. ἠγάπησεν ἡμᾶς: & mox, ὄντες γινώσκοντες. A.

Pag. 438. A. f. conuenientius ἅλως, aduerb. Ibid. C. fortasse rectius τὸ κολασθῶσι, cum articulo, vt in præcedentib. duobus membris. D

Pag. 439. B. vulg. B. 1. Ioann. 1. ἃς ὠπός ὄψιν ἐν τῷ φωτ: & mox, ἔχομεν μετ' ἀλλήλων: & rursum, Ἰησοῦ Χριστοῦ: & seq. v. ἀπὸ πάσης τῆς ἁμαρτ. Ibid. C. eadem B. Matth. 5. πλεῖον τῶν γραμμ. & seq. v. ὃ μὴ εἰσελθητε εἰς τὸν β. τῶν οὐρανῶν. Ibid. C. eadem Psalmo 118. φυλάξασθαι τὰς λίγους σου: & sequens commation, ἐν ὅλη καρδίᾳ coniungit cum sequenti membro. A. Ibid. D. δὴ superuacua est. Contra. Ibid. eadem δὴ vel synonyma οὖν inserta legendum videtur, πῶς οὖν ἔτι ——

Pag. 440. A. οἱ παῖ ἰσοτείας σωλαξάμενοι] Herod. Polymnia, 249, 251. Thucyd. lib. 4. 156. Arrian. l. 5 103. & alij H. Ib. C. f. δείκνυται πρὸς ὑμᾶς αὐτὰ,

oſtenditur à vobis ipſis. ὡς autem in hac ſignif. paſſim ab hoc noſtro vſurpari, docet Index.

Pag. 442. B. vſitatius ἵνα οὖν —— ὑπομεμνώμεθα. Ibid. C. Fl. ed. coniuncte δηλονότι.

Pag. 443. A. Fl. ed. ἢ μόνον, *quæ ſolum*: relatiue, ſed ἢ legendum eſſe probat etiam Heruetti verſio, quæ locum hunc ſic reddit: *Nec enim poteſt vnquam conuenire quod voluptas ſit bonum, cum eo, quod bonum ſit ſolum pulchrum & honeſtum, vel etiam cum eo quod ſolus pulcher ſit Dominus.* Ibid. D. vulg. B. Coloſſ. 2. ἀπεκδύσει τὸ σῶμα τῆς τῶν ἁμαρτιῶν τῆς σαρκός. Ibid. B. eadem B. Coloſſ. 3. τὰ μέλη ὑμῶν τὰ —— & mox, ὑπερθυμίαν κακήν: & rurſum. Ibid. B. τὸ παλ. αὐθ. σὺν ταῖς πράξεσι αὐτοῦ, ἐν οἷς. Ibid. D f. rectius ὃ γὰρ, vel ὡς ἂν γὰρ, *quod enim.* 55. ſimplicior ordo eſt, εἶπεν, Μέχρις αὖ ὑμεῖς αἱ γυναῖκες πίπτετε· οὐχ ὡς κακοὶ τῷ βίῳ ὄντες ἐν τῆς κτίσεως ποιητοῖς, ἀλλ' ὡς ---- 425. A. vulg. B. 1. Ioan. 2. ὅθεν γινώσκομεν —— A.

Pag. 445. C congruentius ἐνδεῖ, vel ἐνδεᾷ, accuſ. caſu.

Pag. 446. A. ſi quis pluraliter malit φασὶ, per me licet.

Pag. 447 A. vulg. Euang. ἐκχαμάζοντες. Ibid. A. poſt τὸν λόγον τοῦτον, ex Matth. 19. addit, ἀλλ' οἷς δέδοται, vt Ibid. B. Ibidem mox vulg. B. οἵτινες ἐκ κοιλίας μητρὸς ἐγεν. ὕτω. Ibid. C. rectius H. manuſcr. ὑπεφαίνετο, *deſpiciebat.* Ibid. D. idem manuſcr. πνεύμασι πλάνης, *ſpiritibus erroris.* Ibid. vulg. B. Coloſſ. 2. καταβραβεύέτω θέλων ἐν ταπεινοφροσύνῃ & θρησκείᾳ τῶν ἀγγέλων ἃ μὴ ἑώρακεν ἐμβατεύων, εἰκῇ φυσιούμενος ὑπὸ τοῦ νοὸς τῆς σαρκὸς αὐτοῦ.

Pag. 448. B. eadem B. Rom. 14. inuerſo verborum ordine, ὁ ἐσθίων, τὸν μὴ ἐσθίοντα μὴ ἐξουθ. ἐν ὁ μὴ ἐσθίων, τὸν ἐσθίοντα μὴ κρινέτω. Ibid. eadem B. Matth. 11. τελωνῶν φίλος καὶ ἁμαρτωλῶν rectius A. Ibid. C. ἐν τινι ὑπισχνῇ] ad Philipp. cap. 4. De coniuge autem eius viſe & Ignatij epiſtol. 6. Euſeb. Hiſtor. Eccleſ. lib. 3. cap. 24. H.

Pag. 449. A. vulg B. Matth. 25. ἐπαίνεσα, ἐν ἐδικαιοῦ μοι φαγεῖν: & ſeq. v. Τούτων τῶν ἀδελφῶν τῶν ἐλαχίστων. Ibid. eadem B. Prouerb. 19. δανείζει θεῷ ὁ ἐλεῶν πτωχόν. A. Ibid. B. pro ἢ σὺ αὖ non incommode repoſueris ἰδοὺ αὐτὸς: Fr. Iunius minori mutatione legit, ὑπερέχῃ δὲ ὅσῳ αὖ. interpres commutationi id præterit.

Pag. 440. B. ψυχρὸς in Fl. ed. omiſſum poſtulat antitheſis. Ibid. C. vulg. B. Matth 29 τέλος ἴδῃ, ὕπαγε, πώλησόν σου τὰ ὑπάρχοντα, ἐν δὸς πτ---- A. Ibid. C. idem A. mauult ὡς σεαυτὸν, more communi. Ibid. D. vulg. B. Aggæi 1. εἰς οἶκόν μου.

Pag. 450. A. eadem B. Lucæ 12. ἃ δὲ ἡτοίμασας, τίνι ἔσται: A. Ibid. C. in προσέπω veſtigia ſunt duplicis ſcripturæ, προσέπω, & προσῆτω. Ibid. D. opinio illa veterum quorundam de angelis hauſta eſt ex illo Geneſeos 6. ἰδόντες δὲ οἱ υἱοὶ τοῦ Θεοῦ τὰς θυγατέρας τῶν ἀνθρώπων, & quæ ſequuntur: ſed decepit illos Hebraiſmus: qua de re & Munſterus in eum locum, & Notationes noſtræ in Homilias S. Patrum pag. 560. H. pro ἃ δέ.

Pag. 451. B. aptius legemus οἱ δέ, vel οἵδε vt mox ſeq. v. ἕτοι. Sic.

Pag. 452. A. conuenientius ἁμαρτήσωμεν, indic. modo, vt vulg. B. Rom. 6. Ibid. A. eadem B 2. Cor. 5. τὰ δι' τοῦ σώματος. Ibid. B. eadem B. 2. Cor. 6. ſub finem, τίς δὲ κοινωνία: & mox, τοῦ Βελίαλ: & rurſum, ἢ τίς μερὶς ——

Pag. 453. A. ἡ καφὴ] 2. Cor. 4. Seq. v. ad dictum de morte animæ, pertinet iſtud Pauli 1. Tim. 5. ἡ δὲ σπαταλῶσα, ζῶσα τέθνηκε: & hæc Philonis 41. φύσει μὲν οὖν ὅτι θάνατος, κατ' ὀρθὸν χωρίζεται ψυχὴ ἀπὸ σώματος· ὁ δὲ ὅτι ὑμωρία. συμίσταται ὅταν ἡ ψυχὴ τὸν ἀρετῆς βίον ἀνήκῃ, τὸν δὲ κακίας ζῇ μόνον. διὸ καὶ ὁ Ἡρακλῆς, καὶ τὸν Μωϋσέως ἀκολουθήσας τῷ δόγματι, φησὶ, Ζῶμεν τὸν ἐκείνων θάνατον, τεθνήκαμεν δὲ τὸν ἐκείνων βίον. Ibid. B. de Euæ appellatione in eandem ſententiam infra quoque meminit auctor. 334. 28. 342. 11. & Philo 136. H. Ibid. C. vulg. B. Philipp. 1. εἴτε τὸ ζῆν ἐν σαρκὶ, τοῦτό μοι καρπὸς ἔργου· & τί αἱρήσομαι, οὐ γνωρ. Et ſeq v. σωϊχθήσομαι γὰρ & Ibid. D. μᾶλλον κρεῖσσον: & mox, μένειν ἐν τῇ σαρκί. A.

Pag. 454. A. pro μήτ' αὖ non minus apte legeris μήτ' αὖ. Ibid. B. vſitatius ἀπεκδύσει vt cum alibi, tum 333. 1. 406. 47. Ib. D. rectius coniuncte τῶν καθολικῶν, *conuenientium.* H.

Pag. 445. D. f. aptius προεπεφώνησεν, *prius exclamauit.*

Pag. 456. C. vulg. B 2. Cor. 6. ἔσονταί μοι λαὸς. datiuo caſu, vt mox v. 11. Sic Ibid. D. eadem B. 2. Cor. 7. ἔχοντες τὰς ἐπαγγ. & mox, καθαρίσωμεν ἑαυτοὺς ἀπὸ ——

Pag 457. A. cum παρθένον ἁγνὴν παραστῆσαι ſubaudiendum ὥσπερ. Ibid. A. (itemque infra, 539. 6.) vulg. B. 2. Cor. 11. τῇ πανουργίᾳ αὐτοῦ, ὕτω φθαρῇ —— Ibid. B. eadem B. 1. Petri 2. πρὸς ἀναστροφὴν ὑμῶν ἐν τοῖς ἔθνεσιν ἔχοντες καλήν. Ex eiſdem ſeq. v. pro ἐργασίᾳ reponendum ἀγωγῇ. A. H. Ibid. D. rectius, ὁ νόμος ἁμαρτία, vtrobique nomin. caſu, vt in vulg. B. Rom. 7.

Pag. 458. A. ſi legamus ὑδ' ὅπως π οὖν, reſtringemus ad Paulum: alioqui generaliter dictum extendetur ad quemcumque.

Pag. 459. B. etiamſi ἀπειλῇ legamus, aut ἀπειλαῖς: tamen ne ſic quidem ſatis conſtare videtur lectio. Ibid. C. τῷ Κυρίῳ διαφερέτως interpres vertit, *quæ ad Dominum pertinent.* Ibid. D. vulg. B. 1. Cor. 7. δέδεται νόμῳ ἐφ' ὅσον χρ. ζῇ —— & ſeq. v. ἐὰν δὲ κοιμηθῇ ὁ ἀνὴρ αὐτῆς, ἐλευθέρα ἐστὶν ᾧ θέλῃ γαμηθῆναι: & rurſum.

Pag. 460. A. μακαριωτέρα δέ ἐστιν —— A.

Pag. 461. πρᾶσιν ferri poteſt, ſi quis tamen indicatiue πρᾶσις malit, per me licet.

Pag. 462. D. vulg. B. Rom. 14. μηδὲ πτεῖν: vtrobique ſcilicet aoriſto præterito.

Pag. 463. B. ſimplicior ordo eſt, τὸ ῥητὸν τὸ περὶ νεκρῶν ἀναστάσεως, οἱ γοῦν τὸ αἰῶνος ἐκείνου, οὗτος γὰρ,

Pag. 464. A. ex vulg. B. 1. Cor. 7. μεριμνᾷ τὰ τοῦ Κυρίου, πῶς ἀρέσει τῷ Κυρίῳ: itemque mox: ὁ δὲ γαμήσας, μεριμνᾷ τὰ τοῦ κόσμου, πῶς ——

Pag. 465 B. Flor. ed. συγκεχωρῆσθαι, errore ſatis euidenti.

Pag. 466. A. vulg. B. Gal. 3. ὅτι ἑνί ἐστιν ὁ θεός. Ib. B. rectius præteritum perf. συνεστάναι, *conſtare.* Ibid. C. H. κτισὶ γὰρ ἡ ὕλη: vt infra 543. 43. κτισὸς γὰρ ὁ κόσμος, κτισὶ γὰρ ἡ δύναμις. Ibid. D etiam gen. caſu legi poteſt τοῦ γάμου. Seq. v. A. mauult κτιθέντα, temp. præterito. Ibid. D. congruentius μεταχειρισώμεθα.

Pag. 467. B. vulg. B. 1. Cor. 7. κρεῖσσον γαμῆσαι. Ibid. C. poſt διὰ τῆς θείας deſideratur οἰκειώσεως, vel ſimile quid: aut legendum διὰ τοῦ υἱοῦ, ſeu διὰ τοῦ Θεοῦ.

P. 468. A. vulg. B. Eſaiæ 56. ἐγὼ εἰμὶ ξύλ. eadem B.

Esa. 65. ἐ κοπάσουσιν: & mox, εὐλογημένον ὑπὸ Θεοῦ A
θεῦ. A.

Pag. 468. B. idem A. mauult simpliciori ordine, Τεκνία, ἔτι μικρὸν μεθ' ὑμῶν εἰμὶ, φησὶν ὁ διδάσκαλος: ex Ioan. 13. Ibid. C. vulg. B. 1. Cor. 4. Χειτῷ Ιησοῦ. v. 51. Ieremiæ locus est cap. 20.

At Iobi locus. Ibid. D. exstat cap. 14. A. H.

Pag. 469. A. Fl. ed. τὸ μηδὲν ἐνεργηθεῖσαν, errore manifesto. Ibid. A. vulg. B. Psalmo 50. ὦ ἀνόμιας σωνελήφθην, & ὦ ἁμαρτίας ἐκίσησέ με ἡ μ. Ibid. B. eadem B. Mich. 6. Εἰ δῶ πρωτότοκά μου ——— Ibid. C. locus de lucta christiana desumptus ex Ephes. 6. A. Ibid. C. vulg. B. 1. Cor. 9. ὑπωπάζω, nempe ἀπὸ τοῦ ὑπωπία: sed ὑποπιάζω, legitur etiam apud Basil. 82. & Greg. Nazianz. 196. Apud eundem Greg. 131. b, legitur etiam καλὸν ὑπωπασμὸς σώματος: à πάζω, quod est *corripio & premo*. H. B

Pag. 470. A. Fl. ἤδη τινὲς, *iam quidam*; minus apte. Ibid. A. vulg. B. Ierem. 5. αὐτὴ ἐ πλησίον ἐχεμέπζε. A. Ibid. C. haud scio an verius, ἀμάδες, vt mox sequitur τὸ ἀμάδες.

Pag. 471. A. mauult δυώματι, plur. numero, ex 1. Cor. 15. Ibid. vulg. B. Gal. 3. ὁλοτελεῖσθε, forma deponenti. Ibid. C. vulg. B. Prouerb. 1. οἱ φόνου μετέχοντες. A.

Pag. 472. B. vulg. B. 1. Cor. 7. plenius, εἰ μή π δὲ ὁκ συμφ.

Pag. 473. A. vulg. B. 1. Cor. 16. ὅτε κλείσαι, ὅτε πλεονέκται, ὅτε μέθυσοι. Ib. D. vulg. B. Philip. 4. ὅσα ὅδιν ἀληθῆ: & seq. v. λογίζεσθε ἃ & παρελάβ-- & εἴδετε. Ibid. eadem B. 1. Petri 1. ἅγιοι γένεσθε· διότι ἐγὼ ἅγιος εἰμί. A.

Pag. 474. D. accus. προσῆκόντους (s. ἡμᾶς) regitur à verbo infin. προσλαβεῖν. vbi etiam nota, medium & extremum cuiusque σχωματίως non semper propositioni seu procœmio respondere. C

Pag. 475. C. procul dubio legendum, πρὸ προλέγεσθαι ὀφλομένων τῆς ἀληθείας, *eorum quæ ante veritatem dici debent*: vt interpres quoque vertit, *quædam enim ante veritatem omnino præfari necesse est*. Ibid. D. aptius, vt puto, ἔσαι δ' ὑμῖν, *erunt autem nobis*.

Pag. 476. B. Hesiodi ed. vulg. ἐπ' αὐτῷ: & seq. v. ἴωμαι, *veneris*. Ibid. C. ἡ χαφή] Iobi cap. 5. Ibid. D. alibi ἔκθης μιξίωσις.

Pag. 477. A. ἀναψήσασθαι agnoscit etiam H. manusc. & quodam in loco Aristophanis scholiastes: alibi tamen idem schol. pro eo habet ὑποψήσασθαι, Suidas ἀπεψήσασθαι: Varini lexicon ἐπικρήσασθαι: quod haud scio an mendose scriptum sit pro ἐπιχείσασθαι. ex his priora duo veriora sunt postremum ἐπιχείσασθαι, exegema est. Ib. A. A. & H. πλοκάμοις: vt crinium seu tricarum discussio intelligatur. sed malit fortasse aliquis πελμοῖς, aut ποπαῖοις. quorum illud fuisse dicitur πέμμα πλακουντῶδες ὁκ παχάλης: hoc, πλακουῦπον πλατὺ & προφερές. vt sensus sit, *in conficiendo eo placentarum genere*. πελανὸν & χοῆς oblatio infra memoratur 624. 18. Seq. v. H. cum articulo, τοῦ ασερμοῦ: recte. Ibid. A. legendum videtur, --- πολλ' ἀπιστία Δέδρακεν ἀγαθὰ, πολλὰ δ' αὖ πίστις κακά. Epicharmi versus qui sequitur, alibi sic legitur, Μέμφασ. ἀπιστεῖν· παρδρα τοῦτο τοῦ φρ. Ibid. f. traiectis genitiuis mallet quis, ἐσκρατεύεσθαι μὲν δὲ κακίας, ἀγαθοεργίας ἔργον: aut diffusius etiam, ἐσκρατεύεσθαι μὲν δὲ, ἀγαθοεργίας· ἀκρατεύεσθαι δὲ, κακίας ἔργον: sed mutatione haud opus est. sensus enim est; *Nam continere se à boni operatione, malitiæ opus est: & contra, abstinere ab iniuria, salutis est initium*. Seq. v. rectius ἀποχῆς. Ibid. C. cum ἕξιν subaudienda videtur præpositio κ', vel participiũ ἔχοντα, aut simile quid. Ibid. D. quædam B. ed. post γνωειδέντος interpunguntur, A.

Pag. 478. A. idem mauult αὐτὰ δωμὶ, subaudiendum μᾶλλον: aut legendum, τοὺς δ' ἐπ'---. Ibid. B. H. ἔδησαν, *metuerent*. Ibid. vulg. B. Rom. 13. ὦ τούτῳ τῷ λόγῳ ἀνακεφαλαιοῦται, ὦ τῷ, Αγαπ--- A. Ibid. C. πάθος superuacuum est, nisi aut πάθους ἔ φόβε γυναικὸς legamus: aut πάθος ἔ φόβε γυναικόν. Ibid. D. vulg. B. Rom. 6. τωὶ ῦ, maiori emphasi.

Pag. 479. A. Homeri locus est, Odyss. ρ. A.

Pag. 480. A. aptius ποινικῶς γε: aut τε superuacua est. Ibid. B. quantopere laudati fuerint qui in bello occubuissent, declarat insignis illa Periclis oratio apud Thucyd. Libr. 2. & Platonis sententia in Menexeno. R.

Pag. 481. A. H. mss. οἰκονόμοι οἱ πολιτ.

Pag. 482. C. forsan auctor scripsit, ὅσα γὰ ἐχρὰφη: vulg. B. Rom. 15. προεχράφη habent, in vtroque membro. Vox τῆς προκλίσεως. Ibid. D. post ἔχωμεν, abest ab iisdem B.

Pag. 483. A. eadem B. 1. Cor. 7. θέλω δὲ: & mox δύσπερον. A. Ibid. C. cum impressis consentit etiam H. mss. Sed Athenæi epitome manuscr. rectius, δεύτερον ῦ, φυσὶ καλόν. Sic apud Platonem lib. 2. De leg. 661. λέγεται γὰ ὡς ἄριστον μὲν πλοῦτος. Ibid. C. Theognidis ed. vulg. πατρῶν, & μεγακήτα: Plutarch. 644. μεγακήτεα: at 363. βαθυκήτεα. H. Ibid. D. Antiphanis locus apud Stob. titulo 91. plenius sic legitur, ὁ πλοῦτος ἡμᾶς, καθάπερ ἰατρὸς κακὸς, τοφλοὺς, βλέποντας προσλαβὼν, πάντας ποιεῖ.

Pag. 484. A. cum dicto de paupertate, consonat hoc Theocriti, Απτία, Διόφαντε, μέτα ταὶ τέχας ἐλθέμ. Oracului de Sparta, mutato verbo legitur apud Plutarch. Ibid. D. Αφιλοχημασίας Σπάρταν ὀλεῖ, *Spartam perdet*: cum hic sit ἑλεῖ, *capiet*. In Sophoclis loco si τῦτο expungatur, metrum constabit rectius; Οὔκουν μόνον νομισμα λυκὸς ἀργυρος Η χρυσὸς ὅδιν ἀλλα χρετὴ βροτοῖς. Ib. B. congruentius, ὃς τὸν γνήσιον ἀποδεχομένους πόθον.

Pag. 485. A. rectius A. ὅτω στερήσειν *ita priuarit, sic orbarit*. Ibid. B. Fl. τὰ ὀν τῇ ψυχῇ ἀλλοτρεία: perperam. Ibid. C. f. rectius δι' τινος ἐπαγγελίαν δόσεως, *propter dationis alicuius promissionem*: vt mox.

Pag. 486. A. δύο legendum pro τεία, arguit sequens vocabulum ἀμφοῖν. Ibid. B. vulg. B. Lucæ 13. Πορευθέντες εἴπατε: & seq. v. ὁλοτελῶ σήμερον.

Pag. 487. D. inclusa, addita sunt è Psalmo 11. Ibid. A. vulg. B. eodem Psalmo, ἕνεκεν τῆς ταλαιπωρ —— Ibid. D. eadem B. Lucæ 12. ταύτῃ τῇ νυκτὶ τὴν ψυχήν σου ἀπαιτοῦσιν ἀπὸ σοῦ· ἃ δ' ἡτοίμασας, τίνι ἔσται. Ibid. D. eadem B. eodem cap. δι' ὃ τῦτο ὑμῖν λέγω: & seq. v. μηδὲ τῷ σώματι, τί ἐνδύσησθε. ἡ ψυχὴ, πλεῖόν ὅδι τῆς τροφῆς.

Pag. 488. A. eadem B. Matth. 6. τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, & τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ. A. Ibid. B. idem. A. ex Lucæ 21. mauult pluraliter, ὃς μὲν πλουσίους βεβλημότας: itemque seq. v. οἱ μὲν δὲ ——— Pro χαλκοῦς δύο vulg B. ibidem habent δύο λεπτὰ: & seq. v. ὁκ ἐ ὑστερήματος. Ibid. C. idem A. ex Matth. 10. legendum suspicatur, καὶ ὃς ἐὰν ποτίσῃ ἕνα τῶν μαθητ. ——— Ibid. D. rectius τοὺς τὸ ὁσίως β. H. mss. & Platonis ed. vulg. sub finẽ Phædonis.

Seq. v. eædem Platon. ed. ἢ ὧδε μὴ πῆ πόπων ἐν τῇ γῇ: & seq. v. ἀῶ δὲ εἰς τὸ καθαρόν.

Pag. 489. A. εἰς τὸ ἑπόμενα χρόνον. A. Ibid. B. interpres mauult θεῖόν τι, *diuinum quid.* sed ἀστεῖον pro eleganti & humano retineri nihil vetat.

Pag. 490 D. vulg. B. Matth. 5. ἕνεκεν δικαιοσύνης· ὅτι αὐτῶν ἐστιν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν. In sequentibus etiam non nihil variant eadem B. idem. A. mauult τί μοι λέγετε, dat. casu: sed retineri etiam accusatiuus potest, vt Lucæ 7. Τί με καλεῖτε Κύριε Κύριε;

Pag. 491. D. f. melius, δι' ἔργου μαρτυροῦσης ἃ πιθανῶς εἶπε, *reipsa testificantes quod esse perfusum habent.* interpres minus apte. *reipsa testantes ei cui credunt esse carnem.*

Pag. 402. B. Fl. ἄγετε, φησὶν, ἄνδρες. nostra scriptura, ἄγετε φύσιν ἄνδρες ——— & Aristophanis editione vulgata, & ipso metri numero confirmatur. Exstat autem locus in Auibus. In eisdem ed. seq. v. legitur πλάσμασι πιλοῦ, & mox, φοῦ' ἀμφιλαφά. Ibid. B. concinnius, τὸ μὲν πνεῦμα πρὸς θυμόν. Ibid. D. vulg. B. Rom. 8. εἰς ἀγαθόν, absque articulo: & v. 32. ἃ οἷς ἐκάλεσε ———

Pag. 493. A. eadem B. 1. Petri 3. Κύριον δὲ τὸν Θεὸν ἁγ. & Ib. A. τῆς ἐν ὑμῖν ἐλπίδος. μὴ προϊόντως: & mox, ἵνα ἐν ᾧ καταλαλοῦσιν ὑμῶν ὡς κακοποιῶν, καταισχυνθῶσιν οἱ ἐπηρεάζοντες ὑμῶν τὴν ἀγαθὴν ἐν Χριστῷ ἀναστροφήν. & rursum. Ib. A. εἰ θέλοι, indic. modo A. Ibid. D. malim ἐκπυθέσθαι, temp. aoristo. Ib. D. vulg. B. Rom. 10. λέγει γὰρ ἡ γραφή —— A.

Pag. 494. A. rectius cum Stephani editione ναΐν scribemus. Seq. v. ἐσοπλος mauult idem Stephanus. Ibid. B. concinnius, μέζονας καὶ μοίρας. Sequens iambus, Euripidi adscribitur à Plutarcho. 22. H. Ibid. C. interpr. legit ὃ δὴ μέγιστον. sic enim vertit, *& quod est bonitatis maximum, implet, inquit, omni cognitione.* Ibid. C. historia de Indorum philosophis, prolixius narratur à Philone, 602. H. Ibid. C. legendum f. ἐμφορεῖν ὁμολογῆ κεκορῆσθαι ὕστις ὥσπερ κτήνεσι, *ad satietatem ita impleri, vt iumentis id permittitur.* Ibid. D. vulg. B. Rom. 6. ὁ παλαιὸς ἡμῶν ἄνθρωπος συνεσταυρώθη.

Pag. 495. A. eadem B. 1. Cor. 4. Δοκῶ γὰρ ὅτι ὁ Θεὸς: Ibid. A. βλασφημούμενοι. A. Ibid. B. ὅτι ante δαιμόνων, pleonastica est, nec Platonis, sed Clementis. H. Ibid. C. concinnius erit metrum, si per crasin legamus χἄπερα. Ibid. D. legi potest etiam στέργῃ, vt apud Isocr. στέργῃ τὰ παρόντα. Ibid. D. rectius μείζων ἢ τούτων, vt 1. Cor. 13.

Pag. 496. A. εἰ δὲ ἐγὼ χαίρειν μεπέχω. A. Ibid. B. Fl. ὀκ θυρεῶν, *e scutis*: repugnante sententia pariter & metro. Congruit autem cum ista Sophoclis gnoma, hæc Senecæ, initio libr. de Clementia; *Recte factorum verus fructus sit, feciſſe, nec vllum virtutum pretium dignum illis extra ipſas ſit.* Ibid. C. vulg. I. Colos. 3. ἥτις ἐστὶ σύνδεσμος: & mox, ἡ εἰρήνη τοῦ Θεοῦ. A. Ibid. C. malet f. aliquis Αἰσώπου, vel Ασώπου: vt Æsapi vel Asopi fl. accolæ intelligantur. sed Αἰσώπιοι rectius cum Fr. Iunio intelligentur, qui Æsopi tolerantiam imitantur, vel veteris illius, vel recentioris, de quo Macrobius lib. 1. cap. 11. *Æſopus libertus Demoſthenis, conſcius adulterij quod cum Iulia patronus admiſerat, tortus diutiſſime, perſeuerauit non prodere patronum: donec alijs coarguentibus conſciis, Demoſthenes ipſe fateretur.* Ibid. D. de manu in ignem immissa quod narratur, potius est A Mucij Scævolæ quam Postumi: vt ex Liuio, Seneca, Plutarcho, & alijs manifestum est. De Zenone Eleate meminit præter Diogen. Laërt. etiam Plutarch. 335. & Philo 604. De Anaxarcho idem Laërt. 364. Plutarch. 376. vbi etiam tyranni nomen exprimitur, Nicocreon. H.

Pag. 497. A. Flor. coniuncte, καὶ θείοις, errore manifesto. Seq. v. rectius f. τῆς θείας ἀπαρτωμένη φιλίας: & Ibid. B. πρεσβυτὴν, *legatum*: & Ibid. B. φιλοπημοσύνων: & Ibid C. ἔχει, infin. modo, vt regatur à verbo φαίνεται.

Pag. 498. A. ἑκάτερος αὐτῶν, *vterque ipſorum.* Ibid. A. vulg. B. 1. Cor. 11. Χριστὸς ἐστι κεφαλὴ: & Ibid. πλὴν ὥσπερ ἀνὴρ χωρὶς γυναικὸς, οὕτω γυνὴ χωρὶς ἀνδρὸς ἐν Κυρίῳ. Ibid C. eadem B. Gal. 5. μοιχεία, πορνεία: & seq. v. φαρμακεία: & mox, φθόνοι, φόνοι. A. Ibid. D. H. πρὸς τὴν ἀποκρίσιν, dat. casu. B

Pag. 499. A. malet fortasse aliquis μετ' ἴχνιον, vt alibi quoque vsurpari commonstrabit Index. Ibid. B. metri lex talem quampiam requirit lectionem.

Δύλη γὰρ ἔστιν ἀνδρὸς ἡ σώφρων γυνή.
Ἄφρων δ', αἰσία τ' ἔξω στέγης ὑπερφέρει.

Sequentia, Homeri sunt. Ibid. B. vulg. B. Ephes. 5. αἰσθήσεσιν ἐπιτάσσεσθε ὡς τῷ Κυρ. & seq. v. ἐν αὐτῷ ἐστι σωτὴρ ——— & rursum seq. v. ἀλλ' ὥσπερ ἡ Ἐκκλ. Ibid. C. eadem B. ibidem, τὰς γυναῖκας ἑαυτῶν: & mox, ὕτως ὀφείλουσιν οἱ ἄνδρες ἀγαπᾶν ——— Ibid. D. eadem B. Colos. 3. τοῖς ἰδίοις ἀνδράσιν, ὡς ἀνῆκεν ἐν κ ———

Pag. 500. A. πῶν ὅτι ἐαὶ ——— Participium δουλεύοντες, quod sequitur, ab iisdem B. abest. Ibid. A. eadem B. ibidem, ὁ γὰρ ἀδικῶν, κομιεῖται ὃ ἠδίκησε: & Ibid. A. παρέχεσθε: & mox plur. num. ἐν ὑετοῖς. Ibid. B. eadem B. Colos. 3. ἀλλὰ τὰ πάντα. A. Seq. v. rectius f. διόπερ, *qua propter.* Ibid. B. vulg. B. Colos. 3. οἰκτιρμοὺς, plur. num. Et ibid. C. πρὸς ἀγάπην, ἥτις ἐστὶ ——— & seq. v. ἡ εἰρήνη τοῦ Θεοῦ. A. Ibid. D. cum præpositione legendum ὀκ πνεύματος, seu πρὸς πνεῦμα. C

Pag. 501. A. duplex est lectio, ὑποπίπτω & ὑποπλήσσω.

Pag. 502. A. vulg. B. Lucæ 9. μὲ γὰρ τοὺς ἐμοὺς λόγ. Ibid. eadem B. Marci 8. τῶν ἀγγέλων τῶν ἁγίων. Ibid. B. eadem B. Lucæ 12. ὅταν δὲ προσφέρωσιν ὑμᾶς ἐπὶ τὰς συναγ. & mox, μὴ μεριμνᾶτε πῶς, ἢ τί ἀπολογήσησθε: & rursum, ἃ δεῖ εἰπεῖν. A. Ibid. C. legendum videtur αἰτῇ, *postulet.* D

Pag. 503. B. cum ὑφ' ἕνα subaudiendum χρόνον, aut simile quid.

Pag. 504. malet f. aliquis προαγγέλλῃ, *præmunciat.* sed προσαγγέλλῃ accipi potest pro *defert*: quod mox dicit προσάγῃ ἑαυτὸν τῷ δικαστηρίῳ. Ibid. D. Lucam secutus videtur, cap. 6. nam ex Matthæo legendum foret ordine inuerso, τῷ ἑτέρῳ τὸν χιτῶνα, καὶ τὸ ἱμάτιον προσδίδοναι. A. Ibid. D. confer cum hoc loco libellum Senecæ. De prouidentia, seu, Cur bonis accidant mala, cum sit prouidentia.

Pag. 505. A. legi potest etiam γυμνάσας: & mox ᾧ, *cui*: & Ibid. B. ἴφοεξ, *inſpicit, intuetur.* Sic. Ibid C. legi potest χαίρειν αὐ εἰσίμεθα: vel in præcedenti membro, φροισόμεθα, indic. modo. Ibid. D. post Ἐμὲ μὲν γὰρ H mf. interserit φησὶ Σωκράτης. Ibid. D. vulg. B. Psalmo 117. καὶ οὐ φοβηθήσομαι —— A.

Pag. 506. C. rectius dat. casu, τῷ θέλειν, *volendo*, i. si velit. Ibid. εἰπέ τις] Iob. cap. 14. H. Ibid. ἐρῶ ferri potest, v. Ibid. D. si quis tamen ἐρωτήσει malit, per me licet.

Pag. 507. D. ἔτι ea vi ac potestate vsurpatum qua mox.

Pag. 508. B. vulg. B. Esaiæ 5. τὸν ζῆλον αὐτοῦ —— A. Ibid. f. τῆς ζωῆς δὲ αὐτῷ ὅσης προνοίας, *cum talis ei prouidentia sit ars institutoria.* Ibid. C. vulg. B. 1. Thess. 4. εἰδότα τὸν Θεὸν: & Ib. D. εἰς ἡμᾶς, *in nos*: & mox, δέδωκεν οὖν τὸν ἀγ —— A.

Pag. 509. C. haud scio an verius ἐρρέθη, *dicta est.* Ibidem mox interpres sing. num. ἐπλήρωσεν, *impleuit.* Ibid. D. τὸ διαφέρον idem interpres appositiue accipit: hoc sensu, *venit anima quæ ex dimidio est, nempe id quod est differens.*

Pag. 510. A. etiam dat. casu legi potest ὅτι τῷ ——

Pag. 511. A. vulg. B. Philipp. 2. τὰ ἑαυτῶν. Ibid. D. eadem B. Matth. 5. & Lucæ 6. ἐπηρεαζόντων ὑμᾶς: & seq. v. ἕ ἐν ἑαυτοῖς, absque articulo A.

Pag. 512. A. rectius, ἐν τοῖς ἕ χρ. cum præpos. vt in seq. membro. Ibid. B. ante ζωῶν γὰρ, A. inserendum putat, ἔτι δυνάμεις: itemque seq. v. ante ὡς τὸ, interserendum, ἔτι τὰ μέλοντα: vt singulis membris sua respondeat ratio. Primæ tamen insertioni obstat relatiuum αὐτὸν, quod à suo antecedente discludi non potest. nec altera vsque adeo necessaria est: cum multi spem, & mercatori lucrum, in hac vita tamquam præsentia, proposita esse, ipse Clemens indicet. Gnostico sane iam præsens esse id quod futurum est, idem infra declarat. Ibid. D. πιστῷ sing. num. in vulg. B. vbique legi adnotat. A.

Pag. 513. A. vulg. B. 1. Cor. 9. ἐγκοπὴν ἵνα δῶμεν. Seq. v. haud scio an rectius εἰς πάντα, *ad omnia.* Ibid. C. eadem B. 1. Cor. 10. εἰς ἣν ἐγὼ χάριτα —— A. Seq. v. idem A. mauult κατὰ τὸ κανόνα, *secundum regulam.* vulgatæ lectionis sensus est, *quæcunque regulæ fidei subiecere permissum est.* Ibid D. vulg. B. Rom. 10. λέγει γὰρ ἡ γραφή —— A. Ibidem idem A. diuise, πᾶς ἐστι. Seq v. vulg. B. Rom. 10. ὁμολογήσῃς ἐν τῷ στόματι Κύριον Ἰησοῦν, & πίς. Ib. D. eadem B. 2. Cor. 12. ἐν ἀπλότητι & εἰλικρ.

Pag. 514. A. A. legendum censet, ἐν τῇ αὐτῇ πρὸς Κορινθ. quoniam superior quoque sententia ex eadem epistola desumpta est. ἡμέρας, & ταῖς πολλαῖς, quæ ibidem sequuntur, absunt à vulg. Pauli ed. vt idem A. adn. Ib. A. f. rectius ὅτι κοιλίας, *super ventre.* Seq. v. constructionis lex postulat, φησὶν Ἰωαννίης, seu Ἰωαννῆς λέγει. In eo autem loco, 1. Ioan. 3. vulg. B. habent Τεκνία μου: & mox: ἀλλ' ἔργῳ & ἀληθείᾳ· ἐν τούτῳ γινώσκομεν —— A. Ibid. C. idem A. διὰ τοῦτο. Seq. v. vulg. B. Philipp. 4. οἶδα δὲ ταπει —— & seq. v. τῷ ἐνδυναμοῦντί με Χριστῷ. quamquam à vetere quoque interpr. Christi nomen ibi abest. Ibid. B. vulg. B. Hebr. 10. γινώσκοντες ἔχειν ἐν ἑαυτοῖς κρείττονα ὕπαρξιν ἐν οὐρανοῖς. sed ex interpretatione alicuius incontextum irrepsisse ista exegemata, adnotat nouiss. doctissimusque interpres.

Pag. 515. A. ὁ δὲ δίκαιος, absque μου legitur in vulg. B. Ibid. A. eadem B. Hebr. 11. πίστιν ἔλαβον: & mox, ἐλπίσθησαν, ἐπιγείων. & Ibid. B. ἔτι παντὸς: & mox, πρὸ ἐπαγγελίας, absque gen. τοῦ Θεοῦ: & seq. v. ἕ Θεοῦ περὶ ἡμῶν κρεῖττόν τι προβλεψαμένου. A. Ibid. B. commation illud, ἄγιον καὶ δικαίας, Clementis est, non Apostoli, Hebr. 12. A vulg. B Hebr. 11. τῷ ἐν Αἰγύπτῳ. A.

Pag. 516. D. pro ὃς non minus apte legeris ὡς, *quam.*

Pag. 517. D. ὁ Κύριος λέγει —— per Dauidem sc. Psalmo 33.

Pag. 518. B. congruentius, πλήθους ἐλέους. Sequens commation, ὃ ἐν τῇ πρὸς Κορινθίους ὑστερογενῆ γέγραπται, nostris potius quam Apostolici Clementis esse videtur, alioqui ex eius ad Corinthios Epistola hæc excerpta esse non possent. Ibid. B. f. ῥητορεύῃ τε, *disertiusque* vel, transpositione facta, & ῥητορεύῃ. Ibid. C. aptius ἐγκεκυφ. Ibid. D. vulg. B. Cor. 13. τὸ σῶμά μου παραδοθῶ ἵνα καυθήσωμαι: (vt hic quoque mox legitur.)

Pag. 519. A. & Ibid. A. & ἐαὶ φωμ. & Ib. B. μαθησιαίῃ. Ib. B. vulg. B. Psalmo 49. ἀπόδος τῷ Κυρίῳ πὰς εὐχ —— A.

B Pag. 520. A. f. assueratiue, ἢ γὰρ, *vtique enim*, interpres, vt prior disiunctiua consistat, in sequenti quoque membro legit, ἢ ἐν τῷ σώματι. Paulo insolentius esset ἢ γὰρ, pro αὕτη γὰρ, *hæc enim.* Ibid. C. ellipsis est: plena structura, ἀπ' εἰδώλου συμπλοκῆς, *pro imagine coitus.*

Pag. 521. C. cum ἐκλήσασθαι subaudiendum μᾶλλον.

Pag. 522. A. f. rectius ὡπλισμένους, præt. perfecto. Ibid. B. H. manuscr. μετ' ὀλίγον, *paulo post*: & seq. v. αὐτὴ, num. casu: rectius.

Pag. 523. C. Homeri locus de Nausica, exstat Odyss. ζ. initio A. Ibid. D. manuscr. σωτειόμφορέρῃ, absque præpositione.

Pag. 524. A. f. αὐτὸ ἕ σωφρονεῖν δυναμένῳ: & rursum seq. v. δὲ λέγει. Ibid. C. melius sic constaret metrum, —— συσκυθρωπάσαι ἄλοχον πόσιν, Κοινόν τε λύπης ἠδονῆς τ' ἔχειν μέρος. Seq. v. A. C συνδυκνύουσι καὶ ταῖς συμφοραῖς, (sub persona videlicet coniugis) ὑπαφέρῃ. Sequentium sic expleri metrum posset —— σοὶ δ' ἔγω —— Γε & νοσοῦσι συνεσοῦσ' ἀνέξομαι, Καὶ τῶν κακῶν τῶν σῶν συμοίσω σοι μέρος. Et mox, —— ὀλίγον δοῖ μοι πικρόν. Μετὰ τῶν φίλων γὰρ δυστυχεῖν χρή. πάσχει γὰρ δὴ τὸ φίλον ἄλλο, πλὴν πόθος. Sed absque codicum auctoritate nil ausim affirmare. Ibid. D. metrum postulat τὸ κρίνον, *id quod iudicat.*

Pag. 525. B. vulg. B. Hebr. 12. διὰ ταύτης μεμαθήκασι πολλοί. Ibid. C. haud scio an rectius, δεδεγμένοι, ἕ πλεῖον: vt appositiuum exegema sit, idque substantiue positum pro τῆς πλεόνεξίας. Ibidem mox, vulg. B. 1. Petri 1. εἰ δέον ἐστὶ: Ibid. D. διὰ πυρὸς ἕ δοκιμαζομένῳ: & mox, εἰς ἔπαινον & τιμὴν καὶ δόξαν.

Pag. 526. A. τὸ τέλος τῆς πίστεως ὑμῶν. A. Ibid. B. rectius δι' ἀχαιεικτίτου. Ibid. C. malet fortasse D aliquis, ἢ ἕ δι' εὐχαριστίας: vt 2. Cor. 6. ὡς πάντα συνιστῶντες ἑαυτοὺς, ὡς Θεοῦ διάκονοι, ἐν ὑπομονῇ πολλῇ, quæ sequuntur: nam δὲ δι' more Platonico alibi quoque vsurpata. Ibid. D. 1. 216. 52. 351. 11. sed mutatione opus non est, quia nomen διάστασις confirmat adiectiuum διαστατικὴ 204. 25.

Pag. 527. A. f. λέγει, *dicit.* Ibid. B. vulg. Cor. 7. καταγελᾶται: itidemque seq. Ibid. A, τῷ προσκόμματι agnoscit cum Clemente etiam vetus interpres: sed cum præpos. habent libri vulg. ἐν τῷ προσκόμματι, eodem in loco. Ib. C. eadem B. Ephes. 4. καταστήσωμεν οἱ πάντες. Seq. v. Flor. ed. duplicem lectionem habet, τῆς ὑπογνώσεως τοῦ Θεοῦ: & τῆς ὑπογνώσεως ἕ γιοῦ ἕ Θεοῦ: quæ cum in vnam confusæ essent, ego eam secutus sum quæ in vul. B. exstat

Ib.D.vulg. B.Cor.12. concinnius, διὰ τ πνύματος διδοται λόγος: & seq. v. ἑτέρῳ δὲ πίστις: itemque. Ibid. D. ἄλλῳ δὲ διάκρισις πνυμάτ· ἑτέρῳ δὲ γλῶσσῶν γλωσσῶν: inserta vbique coniunctione. A.

Pag.528. A. f. rectius προσεφώνευσαν, plur. num. Sequens Homeri locus exstat Iliad. γ. in fine. Ib.A.vulg.B. 1.Cor.7. ἴδιον χάρισμα ἐχ. ὃς μὲν, ὅτως· ὃς δὲ ἄλλως. A.Ib.C. H. μείζων, nom. casu: & mox ποιεῖ, indic. modo. Seq. v. vulg. B. Psalmo 138. ποῦ πορευθῶ ἀπὸ τ πνύματός σου· & ἀπὸ τ προσώπου σου ποῦ φύγω ἐὰν ἀναβῶ ——

Pag.529. C.f. ἐν πάσῃ προσάξει: aut προσάξῃ accipiendum pro, πῷ ἔργῳ, reipsa & factis. Ib.C. plenius ex Matth.6. legeris, Γίνεσθε τέλειοι, ὡς καὶ ὁ πατὴρ ὑμῶν, ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, τέλειός ἐστι.

Pag.530. C.vulg.B. 1.Thess. 5. ὡς δὲ οἱ λοιποὶ: & Ib.D. ἐλπίδα σωτηρίας. Ibid. f. ἢ διὰ φρόνη, noctu: vt v. 42.

Pag.531.A. vulg.B. Rom.13. ὑμᾶς, nos: & Ibid. ἢ ἐνδυσώμεθα τὰ ὅπλα —— A. Ib. vulg. Hom.ed. Odyss. ἡ ὑδροποτμόν: & mox, εἵματ' ἐλοῦσα. Sequens eiusdem Homeri locus, est ex Odyss. α. H.

Pag.532.D.Fl. ἡ ἀπόλαυσις: articulo scilicet pro coniunctione posito.

Pag.533. etsi optatiuum φύσαι ferri potest, tamen si quis indicatiuum φύσῃ malit, per me licet. alluſio autem est ad Homericum illud, Αὐτὰρ ἐγὼν αὖτις ἐμὲ λύσομαι.

Pag.534. A. vulg. B. 1. Cor. 7. ὁ ἀκρογαμίζων: (omisso commatio illo, πῶ παρθένον αὐτ: quod glossema esse videtur) & mox, ὁ δὲ μὴ ἀκρογαμίζων. A.Ibid.C. A. inserta copula legit, & παρ' αὐτ ποιεῖ. Seq.v. vulg.B. Prouerb. κ. καθασκιλώσῃ ἐπ' ἐλπίδι πεποιθώς.

Pag 535.B. legi posset etiam transposita negatiua, ἢ ταύτῃ κὴ ἄφοβ. Ibid. D. Fl. ἡμερμόνη: errore ambiguo. nam aut ἡμερμόνη nobiscum legendum, aut μεριμνῆ: quod haud scio an sit verius.

Pag.536.B. ἡ γραφή] Psalmo 49 vbi legitur ὅτι ἐλάβες αὐομέαν, vt etiam infra 685.38. Cum sequentibus, de castigatione & punitione, confer quæ Seneca ex Platone tradit lib. 1. De ira, cap. vltimo, 206.52. Ib. D.alluſio est ad illud Esaiæ 40. πάντα τὰ ἔθνη ὡς σταγὼν ἀπὸ κάδου, & ὡς ῥοπὴ ζυγοῦ ἐλογίσθησαν, ἢ ὡς σέλος λογισθήσονται. Ibid. rectius diuise, ὅτι πημοσύνη: A. mauult ὅτι πημονή. Eundem locum H. in versus ita digerit, vt primi finis sit μάθησιν: secundi, πημοσύνη: tertij, ὁρμήν: quarti, φύσεως: quinti, ὅπως: sexti, ὠφελῶν: vltimi, προσθήζ.

Pag.537.A. magis placet νοῖς π: itemque. Ib. A. καθ' ἑαυτὸν π, v.seq. v. σὺ Χριστῶ π. Ibid. C. Homeri versus est, ex Od. κ. Ibid. D. vulg.B. Ezech. 44. λέγει Κύριος ὁ Θεός: & seq. v. ἀπορεύεσθαι ὁδοὺς, absque verbo δεῖ: & Ibid. εἰς τὰ ἅγια μου ἐν πᾶσιν υἱοῖς Ἰσραὴλ ὅσα ἐποίησαν ἐν μέσῳ —— A.

Pag.539.B. εἰς τύπον δικαιοσύνης] Epiphanius 205. & Damasc. H. Ibid. B. Heruetus interpres legit, Βασιλείδης δὲ ὁ ἀποστήσας, δικαιοσύνῃ & τὴν συγ. Sic enim vertit: *Basilides autem, qui defecit, Iustitiam, & eius filiam Pacem, existimat manere collocatas in octaua.* Sed fortasse retento verbali ἀποστάς, sola coniunctio δὲ vertenda in copulatiuam π, vt sensus sit, *Basilides vero res subsistentes Iustitiam pariter & filiam eius Pacem, putat in octaua manere collocatas.* Ibid. C. Eurip. ed. vulg. in Bacchis. ὁρῶντα, sing. num. Et seq.v. Τὰ δ' ὄρη ἔσι πὰν ἰδέαν ἔχοντα σοι: & mox, Ἄρρητ' ἀδακχύπισιν —— Ibid.C. f. rectius. ὑψίσου γόος παῖδος: aut poëtice, ὑψίσου γόνος παῖδος.

Pag.540. B. vulg. B Ierem.13. φρόναν φερόμβυα: & mox, δεῦτε ὁ κληρός σου, & μεῖς δ' ἀπειθεῖν ὑμᾶς ἐμοὶ, λέγει κύρ. & rursum. Ibid. C. ὅτι τὸ πρόσωπόν σου: & mox, & αἱ μοιχεῖαί σου & ὁ χρεμετ —— A. Ib. C. in Fl. est etiam altera lectio, ἀπολιποῦσα, fut. temp. Sequentia verba Dauidis sunt ex Psalm.38. pauculis mutatis. A.

Pag. 541. B. constructionis regula postulat gen.casu, πῆς πόπων, vel τῶ πόπου. Ib. C. A. mauult, παρρόδομβ δὲ & δύδοκιμοδόμβ μᾶλλον, ex 2. Cor.5. vbi etiam mox, ἐνδημῆσαι πρὸς τ Κύριον. Ib. C.vulg. B. 2.Cor.5. διὸ ἢ φιλοτιμούμεθα, εἴτε ἐνδημοῦντες, εἴτε ἐκδημοῦντες, εὐάρεστοι αὐτῷ εἶν). A. Ibib. D. H.mſ. ὦν οὖ τοι χαῖρ: corrupte. Seq.v. μάκαρα vel aduerbialiter accipiendum, vt μακαίρα sc. pro μακαίρως: vel distinctione transposita legendum, μάκαρα μέγαν, idque substantiuè pro Θεὸν μέγαν.

Pag 542. A. aduerb. νῦν abest à vulg. B. Iobi vltimo: vbi etiam mox. πὶς ἢ ἀναγγελεῖ μοι. variant & alia quædam. A.

Pag. 543. A. commation istud, τῶ πρὸ Χριστοῦ ἔχοντος ἐλέσθαι πρὸ σωτηρίαν, Clementis est, enarrationis loco verbis Mosi attextum. Ibid. D. legi potest etiam αὐτυδαίων.

Pag. 544. B. μὴ in Fl. omissum, ipsa structuræ connexio postulat. v.32. f. melius εἰδικῆ, *specialis*. Seq.v. alludere videtur ad illud Achillis, Iliad. α. Οὐκέ θεοῖς ὁπιπίθηται, μάλα γ' ἔκλυον αὐτ. A.

Pag.545. D. cum clausula illa, & τὸ λόγου ταῖς ὑπολαῖς ὑπηρεῖν, subaudiendum ὡς, significatione finali, pro ἵνα, vt cum alibi, tum supra 333.22.

Pag.547.D.f. conuenientius ὑπηκόοις, *obedientiæ*.

Pag.548. A. vulg.B. 1.Cor.13. βλέπομβ γὰρ ἄρτι δι' ἐσόπτρου. Ibid. B. vulg.Plat.ed. in ipso statim Epinomidis principio, οὗ φημι δεῖ διωατὸν ἀνθρώποις, μακαίρεις τε & εὐδαίμοσι γενέσθαι, πλὴν ὀλίγου μεγάλ ἀπ' ἀρχῆς ὁμῶς, ὅσπερ διοείζομβ. Ib. D. vulg. B. Ierem.6. καὶ ἴδετε καὶ ἐρωτήσατε περὶ τ τριβῶν Κυρίου αἰωνίων, ἢ ἴδετε ποία —— A.

Pag.549.B. πατὴρ μετέωρος] Philo libro Περὶ τ μετανομαζομένων, p. 21. cum quo loco confer. & sequentia. H. p.748. B.A. & H. ὅτ' ἀληθείη, *quando ver* —— Et seq.v. οὔς γ' ἐγὼ ἐξερέω. Rursum. Ibid. H.mſ. περὶ μύθοις. Seq. v. idem mſ. ἀργαλέους, contra structuræ normam: f. pro ἀργαλέος, p.549. D. vulg. Plat. ed. in Timæo, 475. πολλαὶ & κἀπὶ πολλὰ —— & seq. v. μειόνοις ἢ ἄλλοις. absque ἢ: & Ib. D. οἱ θεοὶ γῆν ὕδατι καταχεύζωσι: & seq.v. βακάλοι νομεῖς π.

Pag.550.B. cum commatio illo. εἰς τοὺς τῆς Ἑλλήνων, subaudiendum φιλοσόφους, aut simile quid. Ibid. A. f. non minus verum προβαίνειν, *progredi*. Ib.C. Sophoclis locus citatur etiam à Plutarcho, libro De fortuna, p.59. H. Ib.D.A. Φοιτᾷ δ' ἀβροπλοιγ. & seq. v. ἦτ' ἄλλη: at C. ἤ τ' ἀλαὴ, *quæ cæca*: ex Eusebio.

Pag. 551. A. idem C. λάλλω, pro καλὴν —— Seq. v. κεραίνω & aliorum eristicorum syllogismorum meminit etiam Diog. Laërt. 87. & 88. H.Ibid.A. vulg. B. Psalmo 21. ζήσονται αἱ καρδίαι αὐτῶν εἰς αἰῶνα αἰῶνος. A. Ibid. D. πῆς ὥτων λαμβαν.] Meminit eius consuetudinis etiam Plutarch. De auditis, & quidem aliquanto luculentius. quare verba eius hic libet adscribere: οἵ π πολλοὶ

τὰ μικρὰ παιδία καὶ φιλοσώτες, ἀὼπί τ τῶν ἄπλοντ, ἐ τύπις ταὐτὸ ποιεῖν κελδύοισιν. αἰνιπόμδοι μ παιδίας, ὅτ δεῖ φιλεῖν μάλισα τοὺς δι τῶν ὠφελοῦντας.

Pag. 552. C. non minus aptum ἦσο, *ſede*. Ibid. D. Pl. ἔχθεσθαι, repugnante metro pariter & ſententia. Sic præpoſtere v. 38. eadem ed. ἀπιλησφόπις.

Pag. 553. D. ἀγνείας. noſtræ lectioni ſenſus ipſe patrocinatur.

Pag. 554. B. ſunt qui malint τῇ πολλῶν φόφῳ: ſed retineri tamen & vulgata lectio poteſt. Ibid. D. vulg. B. Prouerb. 26. ἀποκρίνα ἄφρονι πρὸς τὸ ἀφροσυνῶ αὐτ· ἵνα μὴ φαίνηται σοφὸς παρ' ἑαυτῷ.

Pag. 555. A. eadem B. 1. Cor. 9. τοῖς πᾶσι γέγονα τὰ πάντα, ἵνα πάντως τινὰς σώσω. Ibid. A. eadem B. Rom. 3. ἢ Ἰδδαίων ὁ Θεὸς μόνον, οὐχὶ δ ἐ ἐθνῶν καὶ ἐ ἐθνῶν· ἐπείπ εἷς ——— Ibid. B. H. ὅσον γε, *quantum quidem*. Ib. C. Fl. corrupte ὁ φιλοκερδήσω. Doriſmus eſt, pro communi phraſi, ὅπω φιλοκερδής.

Pag. 556. C. λοξίας cur dictus ſit Apollo, meminit etiam Plutarch. 339. δι τὸ φοὺγλν τὸ ἀδολεχίαν μᾶλλον ἢ τὸ ἀσάφειαν. H. Ibid. D. Sophoclis iſte locus citatur ab eodem Plut. libro, Cur Pythia non amplius metrica reſponſa det: pag. 624. H.

Pag. 557. B. vulg. B. Pſalmo 77. προσέχετε λαός μου τῷ νόμῳ μου. Ib. de eadem B. 1. Cor. 2. ἡμῖν δ ὁ Θεὸς ἀπεκάλυψε δι τὸ πνδύματος αὐτ: & Ibid. C. τὰ δ πνδύματος δ Θεοῦ.

Pag. 558. A. eadem B. 1. Cor. 3. ἐ ἔρις ἐ διχοσασίαι: & Ibid. τῷ χάριτι τὸ Θεοῦ, τῷ δοθεῖσάν μοι: & ſeq. v. χρυσὸν ἢ ἄργυρον. Ib. C. eadem B. Ierem. 2. ἐφύλαξάν κύριοι εἰσόδων ἐκκλησίν. Ib. D. Homeri locus eſt Il. ι. A. Ibidem mox, poſt Παιδίονος clauſa periodo, è præcedenti membro ſubaudiendum ξοικίζεται. vt cohærentia ſit: ἐ ἀφοσιοῦσθαι ἄξιον. Symbolum hoc Pythagoræ cum ſeq. exponit etiam Plutarch. Sympoſ. lib. 7. p. 575. H.

Pag. 559. vulg. B. Epheſ. 4. ὁ ἥλιος μὴ ἐπιδυέτω. Ibid. C. ſymbolum de annulo, explicat etiam Plutarch. p. 7. & Diog. L. 317. H Ibid. D. pro ἑαυτοῦ interpres legendum putat ἀνθρώπου: quoniam alioqui aut nullus, aut frigidus ſit ſenſus. Ego vulgatam lectionem retinendam puto. Cœlum enim, Dei ſedes eſt: teſte Scriptura: & vt vulgata Ori Hieroglyphica teſtantur, pag 25. Mercerianæ editionis Θεὸν εἰκόσμιον σημαίνοντες, ἢ εἰμδρμβίλιον, ἢ τὸν Πέντε ἀριθμόν, ἀστέρα ζωγραφοῦσιν Αἰγύπτιοι.

Pag. 561. A. Homeri locus eſt, Il. ζ. ——— καπνεδὸν τὸ Αλήϊον οἷος ἀλᾶτο, ὃν δυμὸν καπέδων. Ibid. pro ὅπ aptius f. repoſuerimus ὅπῃ, *qua* ſeu *quo*. Ibid. mox κεὶν per diphthongum legitur apud Suidam: itemque ſupra, 149. 35. Ib. B. Pythagoræ ſymbolum, τὰς λεωφόρους μὴ βαδίζειν, exponit etiam Diog. L. 315. & Philo 593. è quo, Laërtij locus corrigi poteſt H.

Pag. 562. A. ὡς ἡ τῇ στοιχ. φύσις.] Philo 299. H. Ibid. C. congruentius ἐπακούῃ, ſubiunctiuo modo, vulg. Plat. ed. in Theætero, p. 74. Eadem mox, ἃ αὖ δώωνται ἀφορίζ τῇ χρῶν λαδέσθαι. A.

Pag. 563. A. H. πυραχεάμματον, ex Philone, 456. & ſeq. v. Ιαώ. Ad vulg. pronunciationem magis accederet Ιωμά. Ibid. C. φασὶ οἱ εἶ)] eadem de re Greg. Naz. homilia in Pentecoſten, & Nicetas eius paraphraſtes. De borealibus flabris. v. 9. Philo 456. p. 563. D. ad ὑπάγωσιν πολλὰ, addit idem Philo ἐ ὑπεήμλα, 455. H.

A Pag. 564. A. haud ſcio an rectius ὁ πέριξ πάντων ἀδιεκπικὸς, *qui circumquaque continet omnia*.

Pag. 566. A. ἐπ' ἄκρων agnoſcit etiam Heruetі verſio, *in extremis*. Ibid. D. f. ὦ γινόμδροι, compellatiue ſc. *O vos qui naſcimini & defungimini*.

Pag. 567. C. non minus concinnum, τ Σκωθῶν βασιλέα: vt articulus feratur ad remotius nomen. Meminit autem illius ſymbolicæ legationis etiam Herodotus lib. 4. 167. & Athen. lib. 8. 166. 49. Ib. D. mſ. aduerbialiter εἰκὰ εἰκὼς, *vt veriſimile eſt*.

Pag. 568. A. Anacharſidis ſymbolicum factum refert & Plutarch. περὶ ἀδολεχίας, 335. H. Ibid. poſt ὑπολαμδάνειν ſubaudiendum χρή, χρεία, vel ſimile quid. Ad ſequentia quadrant quæ de Alexarchi Vranopoli narrantur ab Athenæo lib. 3. 50. 13. Ibid. D. poſt τοὺς εἰς τοῦτον τ βίον, deſideratur εἰσιόντας, vel ſimile quid. B

Pag. 569. D. ſi legamus, Απὸ καστηνήτων ἐ πελχήνων, ἔφη, ἀλυκὴ ζάλ: metrum quidem conſtabit: ſed parum conſentanea reddi videtur ſententia.

Pag. 570. A. f. verius, ἡ τῇ ὅλων συνδέσις, *vniuerſi colligatio*. Ibid. A. metrum explebitur ſi legamus, πλέξω πάντων θεῶν ἥλιον ——— Ibid. D. f. aptius διαφθείρειν, *corrumpere*: & mox, τὸ κερασῶ φλέξαι: vt articulus ad verbum feratur, non ad nomen. Ibidem Fl. ed. habet θρύψαι, *frangere*: nihil ad rem. Eadem mox. Ibid. confuſe, παιδικαίρως, pro Παιδίκερως.

Pag. 571. A. τοῖς ἀρόπτροις & τοῖς αὐλαξι, abſolute poſita ſunt, eodem nempe caſu quo vocabula quæ per hæc explanantur.

C Pag. 572. C. συμμιγῆς habent etiam Platonis ed. vulg. in Menone: metrum tamen requirit potius συμμιγέης, vel συμμιχθῆς. Sunt qui συμμίξης legant: & mox ὠοὶτα. Ibid. D. τὸ πολυσκελὲς] Philo libro περὶ τῇ μετονομαζ. p. 201. H.

Pag. 573. A. malet f. aliquis: ὁ δὴ ἀληθῶς σοφός. ſed nihil opus eſt mutatione, ſi cum διαλελησθῶς ſubaudiamus infin. εἶ). Ibid. B. vulg. B. Exodi 21. δώσῃ τῷ Κυρίῳ αὐτῶν: & continenter, τὸ ὃ πεπλουτηκὸς ——— Ibid. eadem B. Eſaiæ 1. Ισραὴλ δὲ με οὐ ἔγνω, ἢ ὁ λαός μου ὐ συνῆκεν.

Pag. 575. A. vulg. B. Eſaiæ 52. ἐξέλθετε ἐκ μέσου αὐτῆς: itemque 2. Cor. 6. Ibid. A. A. Gellius lib. 15. cap. 27. Teſtamentorum tria genera fuiſſe tradit: vnum, quod *calatis comitijs* in concione populi fieret: alterum, *in procinctu*, cum viri ad prœlium faciendum in aciem vocabantur: D tertium, *per familiæ emancipationem*, cui *æs & libra* adhiberetur. Quorum poſtremum (inquit Briſſonius De formulis lib. 7. 653.) prioribus duobus abolitis diu in vſu manſit, eaque res *Libri pende & Familiæ emptore* adhibito, & quinque *teſtibus* præſentibus, agebatur. *Familiam* enim, id eſt hereditatem, teſtator *mancipabat imaginario emptori*, qui *Familiæ emptor* dicebatur, nūmo vno, aut item altero, dicis cauſa, intercedente. Clementem vero ibi καρπσμᾶν nomine intellexiſſe *Mancipationes*, quæ teſtamentis intercedebant, veriſimile penitus inſpicientibus fiet cum in ſolemnibus teſtamentorum, quæ per æs & libram fiebant, totus ille locus verſetur. Eoque in genere præter ζυγὰ & ἀσσάρια, id eſt *æs & libram*, *mancipatio* intercedebat, πρὸς ἀμῆς (id eſt pretij) μισθωμόν, vt Clemēs cenſet. Item teſtatio, cuius gratia factas ταῖς τῇ ὤτων ὑπαφώσεις ſignificat: quandoquidem in ima aure memoriæ

locus erat: quem tangentes, *anteſtabantur*, teſte Plinio lib. 11. cap. 45. Hæc inter alia ibi Briſſonius. Attigit eundem locum etiam Paulus Leopardus Emend. lib. 6. cap. 9. p. 575. C. f. rectius ἀυτῷ. *ei*. Ibid. D. pro propoſ. πρὸς, reponendum nomen proprium Ηρὸς, vt infra 636. 47. quod prolixius declarat Paulus Leopardus Emendationum lib. 9. cap. 2. Ibid. D. f. rectius γνησίως, aduerb.

Pag. 576. Fl. τοὺς ἀεὶσους τὸ κλέος ᾗ διώκειν: quæ lectio non conſiſtit: niſi τὸ κλέος ᾗ dictum aliquis velit pro τὸ εἰς κλέος φέρον: inſolenti locutionis genere. Ib. C. vulg. B. Epheſ. 3. ἐγνώρισέν μοι ὁ Θεὸς τὸ μυς. & ſeq. v. cum præpoſ. ὧν ἐπέρχεις ἡμεῖς. Ib. D. eadem B. Coloſſ. 1. περιπατῆσαι ὑμᾶς ἀξίως -- & mox, ὧν παντὶ ἔργῳ: & ſeq. v. αὐξανόμενοι εἰς τὴν ἐπίγνωσιν: & mox, δυναμούμενοι δυναμούμενοι: & Ib. D. νυνὶ ᾗ ὠφεμερώθη: & ſeq. v. πῆς ὁ πλοῦτος.

Pag. 577. A. ἐν πάσῃ σοφίᾳ: (vt paulo ante, v. 37.) & ſeq. v. ἐν Χριστῷ Ιησοῦ. Ibid. B. eadem B. Coloſſ. 2. εἰς πάντα πλοῦτον: & mox, τῆ Θεοῦ καὶ πατρὸς, καὶ Χριστοῦ. Ibid. C. eadem B. Coloſſ. 4. θύραν τοῦ λόγου, λαλῆσαι τὸ μυς. —— A.

Pag. 578. A. f. aptius, ὁ ἅγιος πρεσβ. vel ὁ παλαιὸς πρεσβ. nam ἅλμος parum huc quadrat. Ib. B. conuenientius, ἐπὶ ὀλίγων ἐστὶ, *quia paucorum eſt*. Ibid. C. vulg. B. Eſaiæ 45. θησαυροὺς σκοτεινοὺς ἀποκρύφους ἀοράτους ἀνοίξω σοι, ἵνα γνῶς ὅτι ἐγὼ κ. ὁ Θεός σου. Ibid. C. eadem B. Pſalmo 18. Καὶ οὐκ εἰσὶ λαλιαὶ οὐδὲ λόγοι, ὧν οὐχὶ ἀκούονται —— Ibid. D. A. mauult ſimplici & vſitato conſtructionis ordine, Ερχόμενος πρὸς ἡμᾶς, φησὶν ὁ Απόστολος, &c. ſed eiuſmodi traiectiones apud Clementem non ſunt infrequentes. Sed v. vulg. B. Rom. 15. δόξαν τῷ Θεῷ διὰ Ιησοῦ Χριστοῦ.

Pag 579. A. Plat. ed. vulg. Epiſtola 2. ad Dionyſium, δι' αἰνιγμῶν· ἵν', αὖ π ἡ δέλτος —— & Ibid. B ἐ γὰρ ἔστι τὰ γεγραμμένα μὴ καὶ ὀκνεῖν. A. Ibid. D Χριστὸς agnoſcit etiam Heruetі verſio: *quod Chriſtus eſt Dominus*. ſed verior lectio, χρηστὸς ὁ Κύριος. *bonus eſt Dominus*: ex Pſalmo 33.

Pag. 580. A. H. mſ. ἐ μόνοι. Ib. quinquennalis apud Pythagoram ſilentij meminit & Plutarchus De curioſitate, 309. Πυθαγόρας (inquit) ἔταξε τοῖς νέοις πενταετῆ σιωπὴν, ἐγκωμιάζων τὸ σταγρόβυας. H. Seq. v. H. mſ. ἀποφραφέντες τοῦ Θεοῦ τῶν, φλαῦ —— Ibid. C. A. mauult, ἀγένητος, *ingenitus*: & ſeq. v. εὐθανασίαν, *bonam ſeu facilem mortem*. v. 37. verba ipſa ſat bene diſtincta ſunt: res tamen aliam deſiderare diſtinctionem videntur: ita ſc. vt Callimacho tribuatur ſententia quæ ſequitur, non quæ antecedit: itidemque Bacchylidi. id ſane innuit Callimachi locus ſimilis infra, 439 32. vnde mutilatione aliqua peruerſam eſſe ſtructuræ cohærentiam non abſurde ſuſpiceris. Ib. D. Iſocr. ed. vulg. non procul à principio Panathenaici, πάνυ οὖν ἔχω πεπαῦσθαι.

Pag. 581. A. ἡδονῶν ἀεὶ κρατοῦντας: & mox, ὧν αὐτοῖς ὀλιγωρουμένους: & ſeq. v. ὅσῳ μείζων, v. abſque verbo ἐστὶ. Ibid. B. ἐμμένοντας τῇ τάξει. A. Ibid. D. dubitatione quadam epanorthotica veteres in diis compellandis, offenſionis vitandæ gratia, vſos eſſe, fuſius declarat Petrus Victorius Var. lect. lib. 13. cap. 2. v. 14. f. rectius, χθονίῳ δ' Αδῃ, & ſeq. v. ψυχὰς αἰωρῶν, *animos attollens*.

Pag. 582. A. poſt δύρεῖν deſiderari videtur εἶναι, vel ſimile aliquod verbum: hoc ſenſu: *& quo demum deorum exorato ſeu demerito, laborum requiem inuenire liceat*. Ibid. B. non minus apte legeris A πρὸς τὸ βασκαίνειν, accuſ. caſu. Ibid. B. ἐχ ὅς ἐστιν, ὁ δὲ μὴ ἐστι.] vt Cicero, *Vtinam tam facile poſſem verum inuenire quam falſa refutare*. H.

Pag. 583. B. Moſis peritio eſt Exodi 33. de qua & Philo περὶ τοῦ μετονομαζ. pag. 3. H. Ibid: vulg. B. Prouerb. 30. Θεὸς ᾗ ἐδίδαξέ με σοφίαν, καὶ γνῶσιν ἁγίων ἔγνωκα. Ibid. C. vulg. B. Sapient. 15. ῥίζα ἀθανασίας. A. Ibid. H. mſ. ἡ τῆς ψυχῆς ἀείση ἐπιθυμία. Ibid. D. A. ex 1. Cor. 13. δι' ἐσόπτρου ἐν αἰνίγματι, φησί. Ibid. D. κατήγγελε ferri poteſt: ſi quis tamen 1. aor. κατήγγειλε malit, per me licet. v. vlt. in ſpatio vacuo deeſt. ὑδενὸς: quod C. quoque & H. vulg. ed. Eurip. inſerendum viderunt. Sequentium ſenſus eſt: *Poetarum tamen hæc infauſta ſunt verba*: deos nempe ſacrificia poſcere.

Pag. 584. D. Plat. ed. vulg. lib. 12. De leg. 629. μηδεὶς οὖν δεύτερος: & ſeq. v. ἐν ἄλλαις πόλεσιν ἰδίᾳ πε B ἐν ἱερ.

Pag. 585. A. καὶ θυχρὲς αὐάθημα: & ſeq. v. ὅπ αὖ ἐθέλῃ αὐαπθέτω· καὶ λίθου ὡσαύτως πρὸς —— Ib. A. Plat. ed. vulg. Epiſt. 7 681. ὡς ἄλλα μαθήματα· ἀλλ' ὀκ πολλῆς σωφροσύνης —— A. Ibid. B. Sophoniæ locum iſtum in Hebr. textu exſtare negat Fr. Iunius: immo ne ſpiritus quidem vllam eſſe mentionem in tota Sophoniæ prophetia, itaque ex apocryphis hæc, vt alia multa, citata videri. Ib. D. De introitu Moſis in tenebroſam caliginem, viſe & Philonem 426. H. Platonis vero locus adnotatus eſt paulo ante. Eiuſdem ſuperior ſententia de Patre, in Timæo eſt, 477. A. Ibid. D. cum ὠφελημένος ſubaudiendum ἐστὶν, aut pro εἰπὼν reponendum εἶπεν.

Pag 586. B. f. rectius, σωφρονέμως. Seq. v. Plat. C ed. vulg. 477. ἵνα ἐσχατον προσφέρωμαι: & mox, ἀπείρως λέγω ἴσως ὀρθότερον: ἵνα —— & ſeq. v. δεδημιουργημένος ἔστιν. A. Sequens commation πρὸς κοσμήτους, expungendum cenſet idem A. Ibid. D. vulg. B. Coloſſ. 2. Θεοῦ καὶ πατρὸς, καὶ τοῦ Χριστοῦ. Ibid. D. τὸ μυστήριον ſing. num. legitur etiam Marci cap. 4. at Matth. 13. plur. τὰ μυστήρια.

Pag 587. A. haud ſcio an conuenientius σώφρονος. Ibid. B. apud Theodoretum Therapeut. lib. 1. Οὐκ ἔστιν πλάσασθαι, ἀλλ' ὀφθαλμοῖσιν ἐφικτὸν -- H. Ibid. H. mſ. ὁ θεολόγος Ιωάννης, Θεὸν ἀεὶ —— Ibidem mox vulg. B. Ioann. 1. ὁ μονογενὴς υἱὸς, ὁ ὢν —— Ibid. C. H. mſ. ἀπέραντα ὄντα. Ibid. D. duplicis ſcripturæ veſtigia ſunt, ἀδιεξήγητον.

Pag. 588. A. H. mſ. ἀδιεξίτητον. ἕκαστον τοῦ ὀνομ. μιωυτικὸν τοῦ —— Ib. B. vulg. B. Act. Apoſt. cap. 17. διερχόμενος. Ibid. D. Plat. ed. vulg. in fine D Menonis, θεία μοῖρα ἡμῖν φαίνεται παραγιγνομένη. Ib. D. ἐζητήσαμεν τε καὶ ἐλέγομεν: & ſeq. v. παραγιγνομένη ἀθάνατος. A.

Pag. 589. A. idem A. γεννητῶν, *genitorum*. Ib. A. f. rectius εἰδόσιν, dat. caſu.

Pag. 590. C. f. ὁμολογήσῃ, indic. modo. Ibid f. cum epitheto legendum, τοῖς θείοις ἐμφυσήμασιν.

Pag. 591. A. H. mſ. κρύπτῃ. Ibidem mox f. non inepte ἀπίσω ἀγαθὴ legerimus, nomin. caſu. Ib. Euſeb. Præpar. Euang. lib. 13. pag. 391. τὰ δ' ἐξῆς προσαποδοτέον. Ib. B. in Fl. eſt etiam altera lectio, ἀγκύρωσα. Ibid. Euſ. καθαρότητα: (itemque vulg. B. Sapient. 7.) & Ibid. C. ἴσωσαν ᾗ τὸν καλ. & mox, λεγομένῳ πρὸς αὐτὸν, τὸ μὴ πόθεν, ἢ μὴ ὄν: & ſeq. v. ἢ μήπ μυσικώτατα. μίαν γὰρ τὸν ὄντ'. & Ibid. καὶ δὴ σοῦ, τὸ γε παρ' ἡμ. & mox, πρὸς ἀπάντων: & ſeq. v. ὅπῃ δοκεῖ: & mox. plur. fine, τὰ καῦ: & Ibid. D. καταχεῖν τὸν πρόνοιαν: & ſeq. v. ἀπικαλύπτειν.

Pag 592. A. H. mſ. poſt τῆς πολυπίας ſ. addit

commation hoc, ἀεὶ τῆ μὴ θάνατον κολάσεων. Ibidem, Plat. ed. vulg. lib. 10. De republ. ἀρχεῖοι δὲ ἄξιόπυροι: & seq. v. ἰδίᾳ λαβόντες. A. Rursum Euseb. Ibid. A. Δειδάσιον, & seq. v. κάμπτοντες: quæ diuersitas supra quoque notata. Ibid. B. πυρὸς φλόγα. Ibid. Euseb. Præpar. Euang. lib. 13. p. 392. παρέχειν βούλησθαι. Ibid. C. ἐχὶ οἶδεν: & Ibid. ποιητικῶς ἀνομάζων. Ibid. idem Euseb. ἐπειδὴ οἱ οὕω: & mox H. mſ. οὔτωρ ἔλαχον, *quas sortitæ sunt*. Ibidem rursum Euseb. προσιέναι εἰς τὼ Λάχεσιν: ἐκείνω δὲ: & Ibid. διοδόντ' π: & mox. ϝιννῶν, gemino ν, à them. ϝινᾶν, etiam in seq. At H. mſ. θνητὸν ἔϛ): perperam. Ibid. H. mſ. πότερον ἢ ἀρχὼ ἔχε ϝιδέσεως —— Ibid. mox Euseb. ἐρατός τε γὸ ἄπλος τε, ἢ σῶμα ἔχῃ. Ibid. idem Euseb. ϝιννῶν ἔδιξε, absque copula: & seq. v. γεγονέναι σημαίνῃ· ὡς αὖ —— omissis intermediis. Contra. Ibid. idem plenius, διοικοῦσαν δ' ἀνοικοῦσαν τοῖς —— at Plat. ed. Basil. lib. 10. De leg. p. 608. adhuc plenius, ψυχὼ δὴ διοικοῦσαν δ' ἀνοικοῦσαν ἐν ἅπασι τοῖς παύτῃ —— & Ibid. δυοῖν μὰν γέ που: (Euseb. δυοῖν μὰ που) & seq. v. ἐξεργάζεσθαι. Eodem. Ibid. Euseb. πάδε χαφῆ. Ibid. vulg. B. Ephes 6. ἔϛιν ἡμῖν πάλη, absque articulo. A. Seq. v. Euseb. ἀλλὰ πρὸς τὸ πνεῦμ. omisso commate intermedio. Ibid. Plat. ed. vulg. 612. συϛεχωρήκαμεν ἡμῖν αὐτοῖς. Inclusa δὴ seq v. addita ex eodem Pl. & Euseb. Ibid. Euseb. præmissa copula, δ' τὸν μὰν, ἀρίχνπον: & seq. v. τὸ καλοῦ πρόϛαδείγματος.

Pag 593. D. idem Euseb. Γενέσθω φῶς: & seq. v. ἐδημιουργεῖ & seq.

Pag. 594. C. ἐξ τὰ ϝῆν, *secunda genera*. Ibid. A. idem Euseb. ὁμοίωσιν Θεοῦ: & mox, λόγος ὁ θεῖος: & seq. v. εἰκὼν δ' εἰκόνος ἀνθρωπίνης, τοῖς: & Ib. A. ἀκολουθίαν absque articulo τὼ, rectius. Ibid. A. idem Eus. ἀνπεδθεν δ' οἱ μὰν —— & seq. v. ὁ Πλάτων, cum articulo: & Ibid. B. ἀχ εἰμφοτα: recte illud quidem, sed legendum præterea καλὸν κακῷ, *bonum malo*: vt ex Pl. adnotauit H. Rursum Euseb. seq. v. τῷ Λύσιδ. Ibid. C. Plut. ed. vulg. p. 500. ἀκόλουθον Θεῷ μίαν, δ' ἕνα λόγον ἔχουσαν ἀρχῆν, ὅτε τῷ μὴ ὁμοίῳ τὸ ὅμοιον, ὅτε μετείῳ, φίλον δ' εἶν· τὰ δ' ἄμικτα, ὅτε ἀνόμοις, ὅτε τοῖς ἐμμίκτοις: & mox, μέτριον αὖ εἶν μάλιϛα. Seq. v. Euseb. ἐπάγῃ Πλάτων, Ραῖς —— Ibid D. Plat. ed. vulg. loco modo citato, προπετέϛερος αὐθρώπους, plur. num. Ib. D. rectius, δ' τὸ καρδιαγωγοῦν λέγεσθαι: vt articulus referatur ad verbum, non ad nomen.

Pag. 595. A. cum ἀξιοπύρους subaudiendum λαυθάνῃ. Meminit autem huius responsi etiam Diog. Laërt. 13. Ibid. B. Plat. ed. vulg. in fine Phædri, δόϛη τέ μοι καλῷ ϝιδέσθαι πάνδοθεν. A. Ibid. D. haud scio an rectius γέγονεν, indic. modo. Ibid. malit fortasse aliquis ἠρτῆσθαι, vel ἠρύσθαι. ferri tamen potest etiam ἠρτῆσθαι, *pendere*. Ibidem mox Euseb. p. 393. ἑνὸς Θεοῦ ὄντας, *vt qui vnius Dei simus*: & seq. v. Πλάτων καλῶς: quæ lectio vt consistat, extrinsecus subaudiendum aut verbum εἶπεν, aut particip. εἰπὼν, aliudve huiusmodi. Ib. D. idem Eus. ἐϛε μὰ γὸ πάντες οἱ ——

Pag. 596. A. ἐφ' οἷς ἡ δόξα: & mox, ἴσως γὸ —— & seq. v. εἰ μή πις, *nisi quis*. Ibid. B. idem, ὁ χρυσὸς ὁ βασιλ. geminato articulo: & mox, Χειϛιανῶν βίον, vt item H. mſ. Ibid. B. Plat. ed. vulg. in Theæteto, pag. 81. ἔπει δέ που ἐκ νέου, προθυμότερον μὰν εἰς ἀγορὰν ἐκ ἴασι τὼ ὁδόν, ὐδὲ ὅπου —— Ibid. B. ψηφίσματα λεγόμενα ἢ γεγραμμένα: & mox, ποσυδὴ ἢ ἑταιρῶν ἐπ' ἀρχάς, ἢ συμπόσιον ἢ δεῖπνα, δ' συμ αὐλητρ. Euseb. vero ἑταιρικῶν habet, & mox, ἢ συμ αὐλ. κῶμοι. Ibid. C. cum verbo πραξάμεν subaudiendum πραγματα, ἃ, vel simile quid: i. *res agere, agere aliquid*, quod sc. viro dignum sit. Eadem Ibid. C. Euſ. κακῶς τι γέγονεν, *male quid factum est*. Seq. v. Plat. ed. vulg. κακὸν ἔϛιν ἐκ πραγόντων γεγονὸς ἢ πρὸς ἀνδρῶν ἢ γυναικῶν, μᾶλλον αὐτὸν λελησθεν —— & rursum seq. v. ἢ τὸ ταῦτα πάντ' ἀεὶ ὅτι ἐκ οἶδεν, οἶδεν, ὐδὲ γὸ αὐτὸ ἀπέχεται διδοκιμεῖν χαίειν ἀλλὰ τῷ ὕπνῳ τὸ σῶμα μόνον ἐν τῇ πόλει καῖται αὐτὸ ἢ ϑπιδημεῖ· ἢ ἢ ἀβέλτερα, ταῦτα πάντα ἡγησαμένη σμικρὰ, ἢ ὐδὲν ἀπιμάσασα, παντάχῃ φέρεται, κῇ Ρινθ. τὰ π γὰς ὑπερθε δ' τὰ ἐφύπερθε γεωμεθρῆσαι, ἀνθρωπος π ὕπαρ ἀστρονομῆσαι. ἢ π. τ. ἐρθυπώμνην. A. Apud Euseb. quoque sine articulo & absque coniunctione legitur γᾶς ὑπένερθεν: & ἐρθυπώμνος: vt item in H. mſ. nec enim ferri ἐρθυπώμνος potest, nisi per syncopen alicubi vsurpetur, vt διέκπωμος. Ibid. C. idem Euseb. repetito articulo, ῥητῷ, τῷ —— & mox plur. num. ἐκεῖνᾳ. Seq. v. idem, ψεῦδος συγχωρῆσαι, ἢ ἀλήθειαν ἀφαιρῆσαι. Ib. D. idem ἀκηκόασι τὸ Μως. absque coniunctione.

Pag. 597. A. πάσθαι, præs. temp. Seq. v. ὑμεῖς scr. ex Il. ν. Ib. A. ἅπως pro vulg. αὐτῷ repos. ex Euseb. Ibidem si Ionice legamus Προμηθῆος, puri erunt scazontes iambi. Ibid. Euſ. πάλιν τε ὁ αὐτὸς, omisso ὡδ. Ib. B. Euſ. 394. Ἡσίοδος δ': & v. 4. ὁ Θεὸς ἢ ὁ λόγ. Et seq. v. ὑπὸ τῆς Τηθύος, absque coniunctione. Ibid. Homeri locus est, ex Il. ξ. A. Ibid. C. Euſ. θεῷ δωμάτων, absque coniunctione: & seq. v. ὅρομαι: quod etsi magis analogum est, ὥρομαι tamen cum Fl. ed. retinui, quoniam illud agnoscit etiam Hesychius. Rursum Euseb. Ibid. C. ὁ Δεσπὸς, cum articulo: & mox, ἀρχώμεθα, præs. tempore; vt habent etiam Arati editiones vulgatæ. Ibid. D. A. δημιουργίᾳ, datiuo casu: i. *opificio seu creatione*. Seq. v. Arati ed. vulg. & Theon interpres, ὑπὸ ἴργου, sing. numero: & mox, πάγε σήματ': & seq. v. ἐσκέψατο, vt item Eusebius: & rursum.

Pag. 598. A. φύωνται, plurali fine: & mox, τῷ μιν. *Quocirca eum*. Sequens Homeri locus exstat Il. σ. A. Ib. Euseb. & πῶ καθαλογ. Ibid. D. ἕ νῦ, *vbi nunc*. Sequens vocabulum, duplicis scripturæ apud eundem Euseb. habet vestigia, ἤεσα, & αἰήεσα: quorum posterius Euripides infra probat, 439. 12. Ib. B. Fl. ed. & Euſ. ἀνδρῶν ἀνθέων ϝίους: perperam coniunctis quæ dirimenda sunt, vt prolixe docet Theodorus Canterus Variarum lect. lib. 2. cap. 11. vbi Pindari versus ita distinguit & interpolat, Ἐν ἀνδρῶν, ἐν θεῶν ϝίους. ἓκ Μιᾶς δ' πνέομεν Μαῖᾶς ἀμφότεροι. Seq. v. Euseb. Τύπων δημιουργὸν, ἀριϛοτέκνου πατέρα λέγῃ, sublato relatiuo. ἀριϛοτέκναν πατέρα vero è Pindaro citat etiam Plutarchus in duobus locis: ac Dio Chrysostomus, omisso poëtæ nomine verba eius ita refert plenius, Δωδωναίαις μεγαλωνύμες Δειϛοτέκνα πάτερ, vt fusius declarat Theod. Canterus loco iam memorato) Contra, seq. v. idem Euseb. ἃ ἀπικρις, otiose posito relatiuo: nisi pro ὅτι quia accipiat. Ibid. C. idem Εφ. φωνῶν ἀκφαίνων. Ibid. Plat. ed. vulg. τῇ τῆς ταυδῆς ἀδελφῇ παιδεία (vt item Euseb.) ἢ τὸν πῶ πάντων Θεὸν ἡγεμένα, πῶ τε ὄντων δ' πῶ μελλόντων, τῷ τε ἡγεμόνος —— A. Ibid. D. Euseb. φιλοσοφῆσαι, præs. temp. Et seq. v. λέγῃ τὸν δημιουργ. & rursum seq. v. κἀκεῖνον αὖτον, masc. genere. A. Ibidem Euseb. αὖτον πῶ καλῶν: & paulo ante, κἀκείνου ἕνεκα: quod leuiusculum est. Ibid. D. Euseb. Ιρὸς: & seq. v. Ζορόαϛρις bis.

Pag. 599. A. ὅσα ἐν ἄδῃ ϝιόμεν, qui locus ab eo-

dem Euſ. citatur etiam lib. II. p. 330. apud Plat. eſt Baſil. ed. p. 470. Rurſum Euſ. Ibid. πάχα μὲ οὐ τὼ ἀράσσειν, ἀλλ' ἐκεῖνα —— Ibid. idem Ηρακλέος ἆθλα λέγεσθαι. Seq. v. negatiuam ε ante ωθροπέμπομαι omittit idem Euſeb. Et ſeq. v. legit, ὁ φυσικὸς οὗτος, *phyſicus hic*. Ibid. B. idem, παφέσαπε δ' Ηρακλ. Et Ibid. C μέτρῳ: itemque ſeq. verſu: rectius. Idem Ib. C. ᾧπας, accuſ. caſu. Ibid. D. idem Euſ. 395. τὸ πῦρ, cum articulo: & ſeq. v. ἠερίος ἐ γῆ: & Ibid. D. ωροθὲν ἰὼ ἢ ἠμέσθαι, omiſſo ſeq. vocabulo γῆ.

Pag. 600. A. idem, νυκτερινῶ ἡμέρας κέκληκεν: & p. 599. C. μόνον τὸ σωτῆρος Χρ. p. 600. B. Plat. ed. vulg. 470. ὠπεσθεν δεῖν τῇ ὀγδ. itidemque Euſeb. Ibid. B. πταρταίοις communi ſine legitur apud eoſdem: cuius generis exempla cum alibi ſupra inuenies, tum 106. 24. 120. 40. & 250. 18. Ibid. C Euſ. Ησίοδος μὲ οωῦ ἔπω: & ſeq. v. ἑβδόμη ἱερὸν ἦμαρ: ſicut etiam in vulg. ed. Heſiodi, ab initio Ημερῶν. Ibid. D idem Εβδόμάτη ᾧ εἶω, conuenientius: & mox, ἐπέπυκτο ἅπαντα.

Pag. 601. A. Solonis locus infra citatur in ſeptenarij numeri myſtica contemplatione, 494. 8. Ibidem Euſ. ᾧ ἐχὶ ωθρατα. Sequens ſ. Scripturæ locus, accedit ad illum Sapient. 2. ἐνεδρεύσωμεν ᾧ τ δίκαιον —— A. Ibid. A. Euſ. μασιγώσεται, δεδήσεται, omiſſo φλεβλώσεται. apud Plat. quoque in vulg. ed. 383. eſt μασιγώσεται. & mox, ὀκκαυθήσεται τῶ ὀφθαλμῶ. Ibid. B. Euſeb. ἐκείνῳ χαφῶ: & mox, Θεὸν ἀδεν ἐοικέναι. Ibid. Xenophontis locus aliquantum variat in vulg. ed. Exſtat Apomnemon. lib. 4. A. Ibid. C. H. mſ. ὅτε δίμας —— ὅτε νόημα. Sequens verſus in Flor. ed. iambicus eſt, ſic: Αλλ' οἱ βροτοὶ δοκοῦσι ἡμᾶσθαι θεοὺς: ex alio nempe vel Cleanthis vel alterius cuiuſpiam opere. Ibid. D. Euſ. Αλλ' εἰ χῖρας ἔχοι. ſed tunc addendum ῥαδιναί, vel ſimile quid, ad explendum metri numerum. Seq. v. idem Euſ. ᾧ δώματ' ἐποίουν: minus apte. Ex hoc loco expreſſa videtur Babriæ fabula de homine & leone: quæ inter vulgatas prima eſt.

Pag. 602. A. idem Euſ. Βακχυλίδου μθῦ —— itidemque in redditione. Ibid. Κλεόθοις ᾧ —— Rurſum. Ibid. ἀδμῆτες ἀφικελίων νούσων: & ſeq. v. ταῦτα γεγαφότος ἄκουε. Idem etiam εἰκελοι ibidem, prima diphthongo. Ibid. Euſeb. 397. αἰεὶ σύμφορον: & ſeq. v. ὠφέλιμον, ἀσφαλὲς, φίλον, ἔντιμον, δυσέρεσον: & Ibid. B. ἄμεμπτον pro ἀμίμητον: quomodo ſupra quoque in Protreptico leguntur hi verſus, 35. 25. Rurſum Euſeb. Ibid. ωθὲι θεόν. Seq. v. idem, ὁ ἐς δύνῳ, contra metrum. Ibid. C. idem ὠ τῇ Αντιόπῃ. quam lectionem ſi ſequamur, Amphion intelligetur recentior. nam ſuperior ille Amphion, muſicus nempe, Antiopes è Ioue filius fuit, Nycteinepos, vt ex Apollodoro intelligere eſt. Ibid. D. Euſ. εἶτα ὑπ' ἐλθων: (vt alibi ὑποσαὶς) & mox, μοιχικοῖς ἐπισάθη: & Ibid. ὅτε χέρνιβος ἅπτων —— Ibid. idem, δύφρον ἐδόρυπτο. Ibidem mox idem rectius, ταὐτὰ μὲ οωῦ παρείδω.

Pag. 603. A. idem ωθὲι τὸ θείν, vt pag. 602. & ſeq. v. Μουσῶν, μουσαγμὲς δὲ —— p. 603. A. legendum videtur datiuo caſu, σοὶ δ' aut σέο retento. ſequens κράτος vertendum in dat. κράτει: vt ſenſus ſit. *Tecumque nullus alius robore contendit:* vel, *Tuoque cum robore nullus alius contendit.* niſi forte aliquis ἐρήρεισῇ malit: vt ſit, *Tuamque potentiam nemo fulciuit.* Ib. B. Euſ. ὁ μὲ γὸ Σοφοκλ. & ſeq. v. κἀνέμων βίας, plur. num. vt item ſupra in Protreptico, 36. 8. Ibid. C. idem Eurip. locus A à Plutarcho citatur 369. & 424. & à Cicer. lib. 2. De nat. Deorum exprimitur, vt notauit Petrus Victorius Var. lect. lib. 13. cap. 7. V. Euſ. ὠ τ τῷ Πηλέϊ: & mox, σὲ τὸν ὠ αἰθερίῳ ῥόμβῳ πάντων φύσιν ἐμπλεξαν'. ὃν πέει μεμφ. Et mox, ἄκριτος τ' ἄφρων ὄχλος.

Pag. 604. A. cum articulo, ἐ ἀ ἀναπότ. & mox, Εὐφορίωνος Αἰσχύλος. Ibid. idem, τὰ παύπα χωρεῖ: quod ferri vix poteſt, niſi maſc. gen. legamus ὑπόπτερος vel ὑπόπτατος. Ibid. idem rectius dat. caſu. βουλῇ, *voluntati.* Ibid. idem, κωφοῖσι ἐοίκασι: & mox, παρεόντας ἀπῖναι, *præſentes abeſſe*: & ſeq. v. ἄπικρις μίσθ, abſque coniunctione. Ibid. B. aptius videtur ἀχθύπος, *ortu carens.* Seq. v. Euſeb. ἡ δόξα ἡ ἀληθινή. Apud eundem poſt illa. Ibid. φησὶν ἡ Σίβυλλα, ſequuntur iſta, Ibid. C. Ξενοκράτης ᾧ ὁ Καρχηδόνιος: (ſic enim ibi pro Χαλκηδόνιος) omiſſis iis quæ ſunt interiecta. Ibid. Homeri edit. vulg. Odyſſ. I. in fine, μή τις σε βιάζεται: & mox, Νοῆσόν γ' ὅπως ὄθι. A. Ibid. C. Ομηρος abeſt ab Euſ. ed. Seq. v. idem Euſ. φησὶ γὸ —— Ibid. D. Euſeb. 399. ὅ ὅλως.

Pag. 605. A. κῆ ωροέσωπον, ἐ σώζῃ· Ων ὄξιν ἀνθρώπων λογισμὸς, ἔσι ἐ θεῖος λόγος. Sed ne ſic quidem prior verſus expletur, cuius tale quodpiam requiri videtur acroteleution, κἀκ ᾧπῶν σώζῃ κακῶν. Seq. v. recte idem Euſeb. ωθὲι βίᾳ καθεφορᾶς. Ibid. B. idem, διδάσκων αὐτὸς αὐτὸς. Sincerior lectio eſt, Εκδιδάσκων αὐτὸς αὐτὸς ὅτι ποιεῖν δεῖ συμφέρον. Rurſus Euſeb. ibidem, πέχθω ζιν' ὕδρευ: vltra metri numerum. Ibid. C. idem Euſeb. ωθὶ θυσιῶν ὑμῶν: vt item vulg. B. Eſaiæ I. Eadem B. ibidem mox, ὁλοκαυτωμάτ ἐ κριῶν. Euſeb. tamen id commation, ἐ κριῶν, non habet. Rurſum vulg. B. ibidem, αἷμα ταύρων ἐ τράγων. Ibidem mox. Euſeb. eodem. Ibid. C. ἐπαγαγόντος: & ſeq. v. τὰς πανηγύρεις, cum articulo, vt & vulg. B. Eſaiæ I. Ibid. D. H. manuſcr. elegantius, Μὴ παρθένος φθείρουτα, μὴ μοιχώμενον. Seq. v. Euſ. ἓν ἅμμα.

Pag. 606. A. Euſ. Θεὸς ἐγγίζων ἐγὼ εἰμι, ἐ ἐχὶ Θεὸς πόρρωθεν. ἐ πάλιν Μέναδρ. omiſſis intermediis. vulgata quoque Biblia Ierem. 23. habent, ἐγγίζων ἐγὼ εἰμι & ſeq. v. εἰ κρυβήσεται τις ἐν κρυφαίοις ἐ ἐγὼ οὐ ὄψομαι: A. Ibid. vitiata eſt verſuum diſtinctio. congruentior apud Euſeb. hæc

——— μηδὲ βελόνης
Ω φίλτατ' ὀπιθύμησον ἀλλοτρείας πατὸς,
Ο γὸ Θεὸς γ' ἔργοις δικαίοις ἥδεται,
Καὶ ὐκ ἀδίκοις. πονηρῶπα ᾧ ἐᾷ ᾧ ἴδιον
Βίον ὑφῶσαι, πλὼ χλῶ αἰρωῦτα νύκτα ᾗ
Τλὼ ἡμέρᾳ. Θεῷ ᾧ δὺς ἐξὸ τέλος
Δίκαιος ὢν, ᾗ λαμπρὸς, ὡς πᾶς χλαινίσι,
Τῇ καρδίᾳ. Βροντῆς ἀκούσας, μὴ φύγῃς,
Μηδὲν σωφρόνως αὐτὸς αὐτῷ δέασπα.
Ο γὸ Θεὸς βλέπει σε πλησίον παρών.

Rurſum.

Ibid. C. melius ex eodem Euſeb.

Μίαν δικαίων, ἐπέρχει δ' ἀσεβῶν εἰν' ὁδόν.
Κεἰ ὃις δύω καλύψῃ γῆ, φασὶ, χρόνῳ
Τῷ παύτ', ἀπελθὼν κλέπ', ἀπόστερ', κὐκα·
Μηδὲν πλανηθῆς, ἔσι καὶ ᾅδου κρίσις·
Ηνωῦ πάντας Θεὸς ὁ παύτων δεσπότης,
Οὗ ζωὸμα φοβερὸν ὠδ' ὡ ὀνομάσαμι ἐγώ·
Ος ζῆς ἀμαρτάνουσι πρὸς μῶκος βίον
Δίδωσιν. εἶ ὃις δ' οἴεται ζύφημέρα ———

Quæ ſequuntur, cum Euſebianis ſat congruunt, niſi quod Ibid. D. Euſeb. habet καρδαμέπω, præſ. temp. Apud Iuſtinum 167. aliquanto magis variant. Ibid. idem Euſ. ᾗ ἡ τραγῳδία, εἰθαπ ἐν-

gædia: & contra.

Pag. 607. A. αὖθις, absque ἐγ——Rursum Ibid. A. idem, ἔσται κεῖνος, erit ille: & seq. v. ὅταν δ' ὀκλίπῃ ——— (vt item Iustin. 167.) Ibid. B. idem, ἀλλ' ἐν αἰῶνι αὐαπαυσεδαι: & seq. v. ὁμέσιοι αὐτοτράπεζοι Ibid. C. legendum puto, Ανδρομέων ἀχέων ἀπόκλυροι ἐόντες, ἀτηρεῖς, ἀπειρεῖς ἀχέων vero sic vtitur etiam lyricus infra, 447.8. Ibid. C. Euseb. 401. ἰδύνων: & seq. v. μόνον γωσθῶαι: & Ibid. D. Κυκλοτερὶς γ' ἐν ἴσῳ κ' δὲ σρέπερον κυάδακα Γηβύμαζε ἰωιοχεῖ. Ex eodem mox insertum est participium ωδαφεσίζων.

Pag. 608. A. idem Euseb. χαίη δ' ἐτὸ ποσὶ, vt paulo infra. p. 442.19. Ibid. B. idem, Αρχὼ αὖτὸς ἔχων ἄμα & μέσον ——— cum quo versu consonat ille apud Plutarch. 647. Ζεὺς ἀρχὴ, Ζεὺς μέσα, Διὸς δ' ἐκ παντα τέτυκται, seu τέλονται. H. Ibidem mox rursum Euseb. Αλλ' ὁ μὲν θεμιτὸν ——— Sequenti v. idem post ἐν νέῳ interpungit. Ibid. idem, ὡς, ἐὰν αἰοίζη τ' ἐεσανόν, ἔθλος λήψεται· & Απ' οὐ' ὄρη ζακίσεται —— & seq. v. & τὰ δέ Ησιόδ. Idem Ibid. D πύεσαντε, Ος βροντᾶς σιίς ——— & Ibid. B. πυρόεντι, vsitatius. Ib. D. idem, δέδ μὲν οὕ ἔμιξεν. & seq. v. ἐνδέδωκε ἢ ἀφορμ. & rursum seq. v. δέδ Ωσιες, Ιδοὺ ἐγὼ σερεῶν βροντ.

Pag. 609. B. vulg. B. Deuter. 32. ὅτι ἔστιν ἔτερος ὃς ἐξελεῖται. Ibid. Euseb. Γάεος Αρχίλοχος: & seq. v. ἐπ' ἀνθρώπους ῥεῖς, (f. ῥοῆς.) i. ῥίζης λεωργάτε & ἀθέμιτα. Ibid. C. idem ὡς ἰοσίαν, & mox, ὦ τῇ ἰχνιᾷ αὐτοῦ.

Pag. 610. A. idem, εἷς δαίμων γέγονεν μέγας ἐσανὸς αἴθων. ibid. idem, ὁ πάντα τεύχων βροτῆς: & mox, π' ἔλπιας σοφίαν ὀλίγον π ἀνὴρ ἐκὰρ ἀνδρὸς ἔχει· τὰ Θεῶν βιβλόμ. Ibid. B. ὁκεῖθεν ἔσπευκε πὼ δέδνοισιν, Clementis verba sunt: quibus significat, Pindari sententiam tractam esse ex sequenti Esaiæ prophetæ loco. Eodem loquendi genere infra vtitur, 451.53. Ibid. Euseb. πὸς σύμβυλος αὐτῷ: absque verbo ἐγένετο. Ibid. Eus. 403. Πάμπαν δ' ἄδαν. & mox, μόχθοις ἐγ μόχθοις, Hebraismo euidentiori. Ibid. C. idem rectius σφόωνοι. Ibid. D. versus isti Menandrei, de addito cuique genio, citantur etiam à Plutarcho 317. H. Ibid. D. Eus. τ' Θεὸν ἀγαθὸν εἶ): & mox, ὁ τραγῳδός.

Pag. 611. A. idem, Οὐκ οἶδά γ' αὐτὸν: & mox, ἄπλατος ὁρμῇ & rursum, ποτὶ γόφος, absque coniunctione. Ibid. concinnius per crasin κωρέων, Iustin. 166. Ibid. Euseb. cum articulo, οἱ Μῆδοι. Ibid. D. idem Euseb. ἃ ἀρχὰ πᾶσ' ὄντων· ἀρχὰ μὲν ὄντως ἀληθινὰ μία, κείνα γὰ ἐν ἀρχᾷ τέ ὄδιν ἓν ἐγ μόνον. Ibid. C. idem, ἡνιοχοπατον ὄντα παντων φησὶ πατέρα. In Comicorum collectaneis, p. 220. & 78 ita citatur hic locus, ——— παντων πατέρα ἡνιοχοπατον, Τὸν ὄγδοα, ζεῦ τὸν δέδ τέλοις πάντα μόνον ——— Ibid. D. Plat. ed. Basil. initio VII. De republ. ζεῦ τὸ δή ——— & seq. v. ὃν νυκτερινῆς ζυνὸς ἡμέρας εἰς ἀληθινὸν ἔ ὄντως ἰδέας ἐπανόδον: recte. In Flor. ὄντως, duplicis lectionis vestigia sunt, ἔ ὄντως ὄντως: quod alibi passim obuium est, etiam apud Platonem.

Pag. 612. A. Euseb. indic. modo, κρίνῃ, *indicat*. Ibid. post clausulam istam, ἐγ παύτῃ, sequitur apud Euseb εἰς, cum asterisco. vnde coniecerit aliquis supplendum, εἰσὶν ἱκανοὶ, vel simile quid. Ibidem mox Eus. ποιητᾶ ξυμπαύτων: & rursum, πᾶσ' ὃ ζώων πᾶσ' ἐμψύχων: & seq. v. πᾶσ' δὲ τοι ζωητῶν. Ibid. B. idem, ἔθνος ἑῶον: & mox, ἐασεβέων ἀπόρθωνον ἠόνων, βόρῃ τ' ν τε, & Ibid. δυεργατηςΐ. Ibid. D. idem, πολυφερέμονες φιλόσοφοι, absque articulo: & mox, ὁπ τῆς βαρβάρων: & rursum cum articulo, τῷ ἀορέτῳ ἐγ μόνῳ. Ibid. C. πὼ φερομένου ἔδωκαν, *prærogatiuum dederunt*: & Ibid. C. κῇ ἐφέρεσαν, Atque hactenus Eusebius. Sequens Apostoli locus, in vulg. B. Rom. 3. paulo aliter legitur: Clemens eum suo proposito videtur accommodasse. Sed & Esaiæ locus. Ibid. D. variat aliquantum in vulg. B. cap. 36. A.

Pag. 613. A. vulg. B. Ionæ 1. εἴ πως δἰσώσῃ ὁ Θεὸς ἡμᾶς, καὶ ὐ μὴ ἀπολώμεθα: & Ibidem. ἐγὼ σεδομίαι Ibid. A. vulg. B. Malach. 2. ἀπὸ αἰαπολῶν ἡλίε καὶ ἕως: & seq. v. ὃν πανὶ τόπῳ θυμίαμα προσφέρεται τῷ ὀνόματί μου A. Ibid. C. ὁ λυρικὸς non videtur esse Pindarus, cuius mox mentio fit. Ibid. sed fortasse Bacchylides intelligendus, vt supra 439.2. Ibid. D. articulus ταὶ & adiuncta epitheta, videntur postulare fœmin. σωτῆρας, *seruatrices*, sed conuenientior Henr. Stephani lectio, ἀγαθὰς Ὥρας, *bonas Horas*: quatuor scil. anni tempora.

Pag. 614. B. melius constabit hemistichium, si legamus πὶ τ' ἐσόμενα, vt infra 463.17. ex Hom. Il. α. Ibid. C. aptius f. ἀτρεκῆ, *vera*. Ibidem mox, ἀσήμαντοι, si vitio caret, significabit *notæ expertes*, quam sc. sua labe corpus imprimit. alioqui legi possit etiam ἀπήμαντοι, *innocui, illæsi*. Ibid. cum δὲ Ieremiæ subaudiendum φησὶ, aut simile quid. Ibid. D. Agathonis locus apud Athenæum quoque legitur, 93.18. H.

Pag. 615. A. Græcorum scripta quomodo cum fructu legi possint, docuit etiam Basilius. Ibid. C. apud Plutarch. Ibid. D. legitur, πολλ' ἀπατηθῶαι, vbi Phocylidi tribuitur hic versus, & quidem alio sensu. H. Ibid. H. mſ. ἀξίως ζωοποιῶν. Ibid. vulg. B. Esaiæ 32. in fine, μακάριοι οἱ σπείροντες: & mox, ἔ βοῖς ἐγ ὄνος πασῖ A.

Pag 617. B. H. mſ. ὅτι μείμης ἐλθοῦσι: (minus vsitate) & seq. v. διεσπαρμένοις ἢ ἐγ ὁπηδεῖς, *etiam data opera*: & rursum. Ibid. C. εἰς γλῶ πὼ ἀγαθῶν: rectius. Ibid. C. interpres post καὶ λογικὴ addit δυνάμεις, vt mox. Ibid. D. vulg. B. Psalmo 111. ὁ οἰκτίρων. A.

Pag. 618. B. Euseb. Præpar. Euang. lib. 10. p. 170. in loci huius citatione habet, τῆς Ελληνικῆς ὁπονοίας: & Ibid. C. δἰρημενημένων. Idem p 617. ἀδιαφόροις τοῖς χρόνοις, sine præpositione. Atque hactenus ille: qui Porphyrij quoque testimonio hæc Græcorum furta probat pag 272. Ibid. C. in φερόμενα tacita inest significatio aduerbij *magis*: ideo μᾶλλον non expressum est.

Pag. 619. A. aptius q. αὐθρώπων ψυχὴ καὶ φίλον ἐλίσσει. Ibid. B. f. verius μεταχαράξῃ. Ibidem si quis ἤμπλακον malit, per me licet. agnoscit tamen & Hetych. ἤμβλακε pro ἠγνόησε: ignorare autem & aberrare sunt affinia. καὶ π seq. v. legitur etiam in vulg Hom. ed. Il. σ. alioqui maluerit fortasse aliquis καὶ κε. Ibid. C. Flor. θεῶν ὠ: f. verum θεῷ ἴτι, *in Deo*. Ibid. D. Flor. πηγᾶς. vt fortasse legendum sit, Πηγᾶς δ' ἀλούπις (vel ἀλίπλους) ἀχ ὑ καίνυσιν πόδας. nisi forte malis, Πηγᾶσι δ' ἀχ ὑχᾶς ἰαίνουσιν πόδας. Ibid. concinnius, Αλλος γὰ τ' ἄλλοισιν ———

Pag. 620. A. verius τ' κακῶς φερόωντα, id est τ' δυςτυχοῦντα. Ibid. B. corruptus Epicharmi locus ita restitui potest, ——— ὦ ζύγατερ αἳ αἳ τύχες Σωσοικιῶ νέῳ σε τὰν παλαιτέραν: plenius etiam sic, Αἰ αἳ τύχες, ὦ ζύγατερ, ὥς σ' ἀπώλεσα, Νέῳ σωσοικίσας σε τὰν παλαιτέρᾳ. Sequentia quoque sic interpolari possunt ἦ ὁ μὲν γὰ ἄλλῳ δῆτα λαμβάνῃ ζυνὰ Μισθώσῃ, ἄλλη δ' ἄλλον μαστεύῃ πόσιν. Et rursum Eu-

ripidis locus ex Stob sic, Κακὸν γυναῖκα πρὸς γαμοῦν ζεύξαι νέον. Ibid C.H. mſ. πίπτει τοι κόρος, vtrobique. Ibid. C q. οἱ πονηροὶ τῶν ἀνθρώπων. Ibid. D Flor. οἱ πόνοι βελτ. nihil ad rem. Ibidem q. c. ὠδῖνας μεγάλας ὠνήσατο.

Pag 621. B. Flor. ὃ κακὸν, *non malum*: perperam. Ibid. haud ſcio an leg. Α ἀπὸ γ ἐκείνης, *arce, ſeu arcebat*. Ibid. C. ἡ φύσις σ' ἴσα: qua de re in Variis ſuis.

Pag 622. A. malit fortaſſe aliquis πεπξενοδοκῆσαι. *aduenire hoſpitem*. Seq. v. q. κακὸν, *malum*, i. res mala: vt in ſeq Ibid. Panyaſis locus prolixius citatur ab Athenæo lib. 2 pag. 18. H. rectius, πυρὸς μὲν γὰρ — Ibid. C. ſoluta ſententiæ clauſula, hoc metro efferri poſſet, Κἀκ συμβεβυκότος σ' ἔνια κώσαι δέον.

Pag 623. A. ita interpolandus videatur locus, ἃ καταλληλά σοι φησὶν ὁ Πλάτων, *& congrua hiſce dicit tibi Plato*. ſed incertæ fallaceſque ſunt hæ coniecturæ: vt & illa. Ibid. C. καὶ ἔστι βίος ὃς οὐχὶ κέκτηται κακά. Ibid. aptius H. Steph. Παύροισι δ' ἀνθρώπων — Ibid. A. Ionice maluit νέη γυνή — Ibid. D. μέλπω ſi malis, non refragor. Ibid. D. coniuncte quoque ſcribi poteſt ὅδε, i. οὗτος.

Pag. 624. A. pro ἰκεῖν ſententia & ſtructura poſtulant ἔχειν, vel ἥκειν, vel aliud huiuſmodi. Ib. C. poſt τί δὲ non abs re interrogationis notam poſueris: quia verſum claudit. Ibidem ἔλκος pro vulg. ἔρκος repoſitum ex Sophocle. Ibid. D. rectius vel ὧδ' ἐχθύων τε, vel ὧδε χθυάτων τυγχάνοντα vero quod ſequitur, Dorice poſitum pro τυγχάνοιτο. Empedoclis ſecundus verſus, ibidem mox, ex Plutarcho ſic citatur à nonnullis, Πῦρ τε ὕδωρ, τε γαῖα, τε ἠέρος ἄπιον ὕψος.

Pag. 625. A. H. περὶ πλείονος ποιῶνται: vſitatiore loquendi genere. Ibid C. q. c. ψυχὸς ἐὼν: & Ibid. B. ὅς πε δὴ βλάσῃ.

Pag. 626. A. Plat. ed. vulg. γίγνοιτ' ἄν, teſte A. Seq v. leg. μόνοι περιγινώσκουσιν: aut imperfecta eſt conſtructio. Ibid. B. rectius ἐν Πυτίνῃ, vt ter apud Athen. citatur eſt autem πυτίνη, lagena viminea, ſeu vimine circumſepta. vt Heſych. & Suidas teſtantur: alij pineum doliolum eſſe putant. Ibid. B. f. ὑπὲρ θεοκαταθήκης. Ibid. C. vulg. l. II. μ, ἢ τῳ; id eſt, ἤ τινι. *Vel alicui*. Locum vero hunc cum aliis quibuſdam inde mutuatis confert Petrus Victorius Var. lect. lib. 15. cap. 11. Ibid. D. metrum poſtulare videtur, ἐγὼ Ἀτρεΐδαι μὲν ἄναξ ἀνδρῶν, ἐγὼ δ' Ἀχιλῆος: & ſup. B. Οσσοι σ' ἰατρὸν ἄριστον ἀνέσσοντο κακῶς.

Pag. 627. B. Γέγραπται μὲν πᾶσιν ἀνθρώποις ὃ βίᾳ πέφυκε θάνατος. Ibid. f. ῥηθῆναι, *dictum eſſe*: vel actiue, εἰρηκέναι, *dixiſſe*. vt alluſio ſit ad illud ſ. Scripturæ, εἶπε, & ἐγένετο: cui reſpondet Latinum prouerbium, *Dictum factum*, aut νοηθῆναι, vel actiue νοῆσαι, ſeu ἐννοῆσαι. Ibid. C. in H.mſ. ad μειοῦ ſuperne ſcriptum ωξ: non abſurde, confirmat illud Virgilij vt. *Mopſo Niſa datur: quid non, ſperemus amantes?* Ibid. C. ἐπέπεσον, aor. 2. quod vſitatius eſt Quin & cetera ſic videntur interpolanda: Εἴ τ' ἐπεθεώρησάν τε κἀτ' ἐς ἐλπίδα ἐπέπεσον ὅτῳ γένετ' ἐκ τούτων ἔρως. Ibid. C. rectius, Ἀλλὰ τὸ Μοιρέων νῦν ἄλλυτον, ὅδε νῦν ἔστιν (ſeu ὅδε ποτ' ἔστιν, vt legit Paulus Leopardus Emendat. lib. 4. cap. 4.) Ἐκφυγέειν Ibid. D. apud Diog. Laërt. 335. ἔμπυρος ἰχθὺς H.

Pag. 628 A. ἀπέδυξεν. Ibid. legendum vel Κοινὸν γὰρ εἶδος τε γυναικῆιον λέχος: vel, Κοινόν γ' ἄρ' εἶδος τε γυν. λ. Seq. v. concinnius leg. τὰ γ' ἀρκιοῦντ', ἀναγὰ, facta craſi. Ibid. B. Euſeb. Præpar. Euang. lib. 10. p. 271. ἐν ταῖς λέξεσι; reſ. articulo: & ſeq. v. ὡς ἀληθήσαντας · αὐτὰ γὰρ τὰ ἑπόμενα ὑφελ. omiſſis intermedijs: & mox Εὐκαμμων ὁ Κυρλω.

Pag. 629. A. niſi poſt ὁ καμικὸς ſubaudia ut copulatiua coniunctio, verbum πρὶν quod præcedit, ſuperfluum eſt. Sic. Ibid. B. οἱ δὲ, referendum ad Pythagoram & Platonem: aut ſingulariter legendum ὁ δὲ, nempe Pythagoras. Ibid. C. Euſ. loco paulo ante citato, 470. ἐπεξεῦ αἱ πνεύμεια. Idem Ibid. Ελληνικὴ μυθολογία: & ſeq. πεισόμεθα γὰρ αὐτῶν: & mox, ταῦτα ἔστιν.

Pag. 630. A. πολυχρονίως habet idem Euſeb. H. mauult πολυχρονίᾳ Ibid. ἀπαλλαγὴν τῆς συμφορᾶς: & ſeq. v. αὐτοῖς *ipſis*, alioqui ἑαυτοῖς more inſolito accipiendum foret pro *ſibi & illis*. Ibidem idem Euſ. τὸ ὄρος τὸ Ελλωπιὸν: & ſeq. v. ὑπαλεσας πρέσβεις τὸν Θεὸν: & mox, περιχωμένων. Ibid B idem ὑποκύπτει: f. rectius ἐπικύπτει: aut ὑποκύπτει accipiendum pro *leniter intonuit*. Ibid rectius idem ὑποτεταγμένων, *ſubiectarum*. Ibid. D Diog Laërt 29. πνοιῇσι καταφθινυθοισιν ἐρουσιν: & mox, ἐς κ' ἐθέλῃσθα, παλίντιτα πνεύματ' ἐπαξῃς lup. A. talis quæpiam requiritur lectio, ὅτι νύσσουσα δηρὸν δὴ χαλεπῶσι πεπαρμένους: vel, ὅτι νύσσουσα δηρὸν ἐ χαλεπῶς πεπαμ Ibid. vulg B. Deuter. 2. ὁ γὰρ Κύριος ὁ Θεὸς ὑμῶν, οὗτος Θεὸς τῶν Θεῶν καὶ Κύριος τῶν Κυρίων, ὁ Θεὸς ὁ μέγας ὁ ἰσχυρός. A.

Pag 631. B. Flor. φησὶ, ſing. numero, noſtrum φασὶ conſonat cum ſynonymo λέγουσι. Ib. A. pro vulg. παρὰ repoſui πάντῃ, ex 460. 49. f. ἀλλ' ἃ γὰ οἱ τὰ Περσ.

Pag. 632. D. poſt τὸ χωρεῖν non incommode diſtinguer.

Pag. 633. A. procul dubio verior lectio eſt, δέμυχεῖν τῷ γὰρ τοῦτ' ἄλλ' *gloriarè eo quod etiam abcet. barb.* Ibid B f. rectius προέφησι, *prodit*: vt ibid. A. ἔξησι Ibid. D. non minus recte leg. τὸν Αἰγυπτίων δύσεβ.

Pag 634. C.H. τὸν Σάξδω. mox etiam rectius f. ἄρχοντα αὐτῶν. Ib D. pro ἀποδοκιμάζει A. & H. malunt ἐφοπτεύεις. retineri tamen etiam ἀπὸ ηθεῖς poteſt, pro, *Cum ei hoc dubium eſſet propoſitum*, ſeu, *De hoc dubio interrogatus*.

Pag. 635. A. modi enallage eſt ἀποδαίνῃ pro ἀποδαινῇ ſeu ἀποδηκῇ. Ibid. C. inſolita eſt verborum traiectio, ſimplicior ordo eſt, καί εἶπε τίνων, Μὴ σέβεσθε Θεὸν οὐ τοὶ Ελλ

Pag 636 B f. rectius ἡμῖν: itemque ſeq. v. ἡμεῖς: ſiue Petri, ſiue Clementis ſint verba.

Pag. 637. A. ſi μετανοήσας legamus, expedita eſt ſtructura: ſi μετανοῆσαι retineamus, ſubaudienda erit copulatiua ἢ —— Ibid. B. A. ἔδωκά σε, *dedi te*.

Pag. 638. A. εὐηγελισμένους actiue vſurpatum pro εὐαγγελισαμένους. Ibid. H. τὸν τῆς φύσεως ἰδιότητα, *naturæ proprietatem*.

Pag. 640. A aptius imper. ἐκλέξασθε: vt Deut. 30. τὸν ζωὴν ἢ τὸν θάνατον δέδωκα πρὸ προσώπου ὑμῶν, τὸν εὐλογίαν ἢ τὸν κατάραν · καὶ ἐκλέξαι τὸν ζωὴν, ἵνα ζήσῃς σὺ ἢ τὸ σπέρμα σου Ibid. A. vulg. B. Eſaiæ 1. ἐὰν θέλητε ἢ εἰσακούσητε —— ἐὰν δὲ μὴ θέλητε μηδὲ εἰσακούσητέ μου, μάχαιρα —— allegoria de boue & aſino, enarratur etiam à Iuſtino mart. p. 76. & Greg. Nazianz. homil. in natalem Chriſti. H. Ibid. C. idem H. ἡμεροδρόμει mauult, præf. temp. Ibid. D. vulg. B. Sapient. 6 ὑποστελεῖται: & ſeq. v. πρὸς τοὺς πόνους.

Pag. 641. B. eadem B. Pſalmo 10. τὸν ἀδικίαν, cum

cum articulo. A. Ib. ἐνεργητικὸν agnoscit etiam H. A versio, *vim habentem erudiendi & operandi.* sed haud scio an conuenientius δύνεργετικὸν seu δυνεργετητικόν. Ibid. C. congruentius H κρατυμβύη. Ibidem mox aptius f. ᾗ *qua ratione.*

Pag. 642. A. ferri lectio potest, si accipias pro, *A prophetis mutuati.* alioqui legendum foret, τὰ ὑπὸ τῶν προφητῶν προειρημένα. Ibid. D. notabilis est articulorum commutatio: τῷ μὲν —— ὧν δὲ —— & mox, ἃ μὲν —— τὰ δὲ —— cum vtrobique iidem & similes poni soleant.

Pag. 643. B. A. ὡς κύριον καθηγεῖσθαι. possis etiam legere, ὡς κύριον καθηγεμονῆσαι. vulgata lectio ferri potest si ὡς accipiatur pro *etiam vel.* i *si, vt dominans, etiam ceu dux præire velit.* Ib. B. interpres I. γλῶ ὡς ποδὸν: vulg. B. Psalm. 110. γλῶ hoc loco non agnoscunt. Ib. D. distinctione post δεῖ non B opus est: & seq. v. conuenientius f. ἀρχαγέλων αὐτῶν, *ab archangelis ipsis.* Seq. v. A. mauult ᾠκισται, geniti: itemque.

Pag. 644. D. ᾠκισται ἀπαύστων. Ibid. δοκίμιον τῇ γῇ agnoscunt etiam vulg. B. Psalm 11. Heb. versio, *excoctum in fornace terrea.*

Pag. 645. D. Homeri locus est. Il. α. Seq. v. αὐτὴ agnoscit etiam interpretis versio, *cognitio autem ipsa.* Si quis demonstratiue malit αὕτη, *hæc*, per me licet.

Pag. 646. B. vulg. B. Col. 2. ἓ κόσμου, absque demonstratiuo τοῦτου. Seq. v. interpres pro δηλεάζων maluit δηλῶν, *significans elementalem doctrinam reuerti ad philosophiam.* Sed nihil mutandum, sensus est, *quasi esca quadam illiciens iterum ad philosophiam, elementarem illam doctrinam, recurrere.* seu clarius, *velut esca quadam alliciens vt iterum ad philosophiam, elementarem illam doctrinam, reuertamur.* alluſio est ad Apostoli verba ista, βλέπε μή τις ὑμᾶς ἔσται ὁ συλαγωγῶν. Ibid. C. vulg. B. Psal. 147. παντὶ ἔθνει Hebraico more. Ib. C. eadē B. Act. Apost. 10. ordine inuerso, καὶ ἐστι προσωπολήπτης ὁ Θεὸς: itēque. Ib. D. eodē Ps. 117. εἰσελθὼν ἐν αὐτῇ. A.

Pag 647. A. παντὶ λόγῳ λόγον αἰτ] Maximus Tyrius 197. H. Ibid. D. Fl. ποιήσαντα, tempore aoristo; minus recte, vt declarant seq.

Pag. 648. D. H. mſ. χαρακτηίζοιτο: optatiuo modo: Fl. vtroque modo, & χαρακτηίζεται, & χαρακτηίζοιτο Heru. interpres nobiscum, *characterem accipit.*

Pag 649. B. H. mſ. πλανωμένοις δὲ τοῖς —— Ibid. D. Fl. ὅτι τοῖς: minus apte. Seq. v. οἵδε τὰ ἀρχαῖα, & quæ sequuntur, petita sunt ex Sap. 8. A.

Pag 650. B. posterior ille genitiuus, τῆς πρὸς τὸν Θεὸν ἀγαπης, præcedentis τύπου est exegesis quædam. Cum iis vero quæ mox breuiter attinguntur de Christiana εὐθυμία confer Senecæ librum De Tranquillitate animi Ibid. D. H. mſ. καθ' ὃ, neutro gen. Ib. Fl & H mſ. παρ' ᾧ: parum apte.

Pag. 651. A. rectius ἀπαμαξόντος τῶδε ἓ ζῆν, vel absque demonstratiuo pronomine ἀπαμαξόντος ἓ ζῆν, vt supra 450 37 De præcedente συζητουμένῳ dicetur in Indice. Ib. B pro εἰ requiritur ἱκανῶς, vel simile quid: vt ἱκανῶς ἔχον ἓ κάλλους, eo modo dictum sit quo alibi ἥδιος ἢ ἀξιώματος οὗ ἔχων. Ib. C. sunt qui malint τὸ γνωστικὸν, neutro genere mihi vulgata lectio videtur magis consentanea: eamque confirmāt & præcedentia & sequentia.

Pag. 652. H. mſ. ἀλλ' ἔστιν αὐτῷ ——

Pag. 655. A. f. rectus ὁ εἰς, seu εἰς ὅσον *in quantum, quatenus.* τὸ δὲ seq. v. pro τῶν ὃ, infra quoque tribus quatuorve in locis ita vsurpatur, nominatim. 481. 33.

Pag. 654. C. H. mſ. ὦ ἐφωνῷ cum præpos.

Pag. 655. A. Heru. interpres legit προσοίσεται *adducet eorum quæ sunt distinctionem.* Si quis προσείσεται malit, per me licet. i. *insuper videbit seu sciet.* Ib. B. A. φασὶ, plurali num. Ib. C. H. mſ. κριτήριον τῶν λόγων. Ib. B. προσήσεται agnoscit etiam H. versio, *admittet veritatem.* A. προσοίσεται, mauult, vt paulo ante, p. 476. 59.

Pag. 656. A. Fl. λύσηται, *soluet:* parum ad rem. Ib. D. κεφαλικὸν σημεῖον vocat τὸ σταυρὸν, *crucem*, cuius formam repræsentat τ: sequentes duæ litteræ, ι & η: primæ duæ initiales sunt salutaris nominis Ιησους.

Pag. 657. A. sensus est: Exsistit autem numerus hic ρκ'. si numeros qui ab vnitate vsque ad xv. intersunt inclusiue, nempe ab ια, in vnam summā colligas: efficiunt enim cxx. Ibid. post ξθ'. interpres deesse putat hæc verba: *nempe octo, imparēb. ab vnitate:* id est, οκτὼ ὑπολοιπὰ, κεφαλαίων ἀπὸ μονάδος: & mox eidem legendum videtur, τριγώνους ᾠκισας, *gignit triangulos.*

Pag. 658. A. idem H. tollenda putat ista, ἓ, ὡς ἐν ὕσῳ, δωδεκα: quippe quæ superflua sint. Ibid C. si quis pluraliter φασὶ malit, per me licet Ibid. D. f. rectius post ζεῦ distinxeris, quam ante.

P. 659. B. τῶν accus. casu agnoscit etiam H. mſ. Idem seq. v. πίσμα: & mox, πρὸ ἁπάντων ἀσφάλ. Ib. C. de musica animos frangente, agit etiam Philo 130. H. Ib. D. H mſ. μὴ ἐκ τῶν μεταφρασιν ἰσειδῶν.

P. 660. A. f. rectius ὑπὸ πολῆς ἄγρων. Præc. v. ἐπῶν, seu ἐπίων, vsurpatum pro ἐνιαυσίων, *annuarum*, seu, cuiusq; anni temporū. Ib. D. f. rectius, ἀρετὰ σοῦ.

P. 661. A. f. διδασκαλῶ τ' ἀληθείας. vulg. lect secutus interpres vertit, *minime enim doceri à veritate.*

C Pag. 662. A. interpres legit σωφαλέγοι, & vertit, *quæ scilicet cum ipsius Domini verbo comparantur.* Seq. v. f. legendum ἐφορίθη, à them. ὁπορίω: pro quo tamen frequentius vsurpatur ἐφορίνη, interpres optatiuum modum & ipse agnoscit, *affluxerit.* Ib. Fl. εἰ ἐφ' ἑπέρῳ: errore satis euidente. Ibid. vulg. B. Ephes. 2 πασα ἡ οἰκοδομὴ —— & seq. v. ναὸν ἁγίον ἐν Κυρίῳ. A.

Pag. 663. A. ἀμφηρίπες δ' ὦ] Plutarch. De liberorum educatione, pag. 1. H.

Pag. 664. C. haud scio an vertius κοσμικὰς ὁπὸ θυμίας: vt vera paupertas intelligatur, mundanis concupiscentiis carere. interpres vertit *in moderatis actionibus.* Ib. D. modi diuersitas in γαμῶσι & γαμίσκονται, occurrit etiam alibi.

Pag. 665. A. congruentius, ὀκείνῳ αὖθις πρὸ ὁμιλίᾳ. Ibid. B. Flor. τῇ φρονήσεως ἐφέδρᾳ, perperam concinnius & plenius, τῇ τῆς φρ. ἐφέδρᾳ. Ib. C. procul dubio verior lectio est, ὅτι τῷ οὖ ποιεῖν: dativo sc casu, pro *Post*, seu *Præter & Vltra bene faciendi facultatem.*

Pag 666. B alluſio est ad Musonij verba, quæ A. Gellius initio libri 16. sic refert: εἰ τι πρᾶξις καλὸν μὲν ποιεῖ, ὁ μὲν πόνος οἴχεται, τὸ δὲ καλὸν ὑφ' ὑμῶν ἀεί· εἰ δὲ τι ποιήσεις αἰσχρὸν μὲν ἡδονῆς, τὸ μὲν ἡδὺ οἴχεται, τὸ δὲ αἰσχρὸν μένει. quam sententiam Cato in oratione ad equites sic expressit; *Si quid per laborem recte feceritis, labor ille à vobis cito recedet, benefactum à vobis, dum vixeris, non abscedet: sed si qua per voluptatem nequiter feceritis, voluptas cito abibit, nequiter factum illud apud vos semper manebit.*

Pag 667 C. Flor. κατὰ πνα: vnde altera quoque scriptura colligitur, κατὰ πνα φύσεως ἐξαίρετον ἰδιότητα. Ibid. C. congruentius, ἓ ἡμέρας Ἀπόστολος

Pag.670 A. planior erit ſtructura & ſententia, ſi pro coniunctione ὅπ reponatur pluralis articulus οἱ. Ibid. B. conuenientius H. καθήκειν, infinitiuo verbi modo, alioqui ante αἱ καφαὶ, inſerendum foret ὡς, ſeu ὥςπερ, *ſicut*. Ib. C. πρὸς λόγον habet etiam H. manuſcr. Sed rectius H. πρὸς ὅλον, *per totam*. Ibid. haud ſcio an verior lectio ſit, ὃ μὲν πω ταὶ ἀρεταὶ ἀλλάξομαι —— Ibid. D. conuenientius, ὃς ἀν ὦ ἀπολαύσῃ Ibid. legendum puto, vel, μηδὲ πῶς χρηστέον : vel μηδέπω χρῆσθαι.

Pag.671. B. Salomonis locus eſt Sapient. cap. 3. Ibid. C. de tribus illis numeris mentio apud Matth.13. & Marc. 4.

Pag.672. D. commation illud ἐν καιρῷ abeſt à vulg B. Eſaiæ 50. Seq.v. eadem B.ibidem, διοίγει μοι τὰ ὦτα : atque ita ſonat etiam Hebr. textus. A.

Pag. 673. A. τὸ ἑβδομηκοντεπτάμηνον, neutro genere, agnoſcit etiam H. mſ. Idem ſeq. v. pro συμβαίνει habet χρῆται. De inſitionis generib. prolixe Geoponica 109. H.

Pag.669 B. vulg B. Sapient.6. ἡ ἀληθεστάτη, cum articulo.

Pag.670.B. reſpicit ad illud Pauli 1.Cor.9.19. πᾶσιν ἐμαυτὸν ἐδούλωσα, ἵνα τοὺς πλείονας κερδήσω: & mox Ibid.C. τοῖς πᾶσι γέγονα τὰ πάντα, ἵνα πάντως τινὰς σώσω. Infra eadem iiſdem verbis repetuntur 525.7. Ib. λεγομῶπες, vitioſum eſt: interpres vertit *diſſerunt*. fortaſſe verius λαλοῦπες, vt in ſequentibus aliquoties. Si quis λεβόπες malit, per me licet. πρὸς-δόκπες ſane ibidem ſcribi poteſt, vt Ib. D. alluſio eſt ad illud Prouerb. 8. πάντα ἀνόπιον τῶν συνιόντων, καὶ ὀρθὰ τοῖς εὑρίσκουσι γνῶσιν. A.

Pag.671. A.f. χαρακτῆρα τῆς ὁσιότητα, accuſ. caſu, Ib.C.haud ſcio an rectius ὡς οὕτως, ſeu ὡσαυτως, *eodem modo*. Sic Ib. D. legi poſſet etiam προστάξαντος ἅπαξ, *imperauit ita*.

Pag.672.C. locus eſt ex Prouerb. Salom. c.1.

Pag. 673. A. f. rectius ἀναπειμένη: & Ib. C. χαίροντας διανοίᾳ πνεύματος ὑπολαῇ: vt conijcere licet ex p.ſeq. v.28. vtique Heruetus interpres ita legit.

Pag. 674. A. aptius ἐπάνω: vt idem interpres vertit, *& quoquo verſus per ſenſus & reliquum corpus procedit*. Ib.C.haud ſcio an legendum ἀλλαχῇ εἰρῶπαι. Si quis ordine inuerſo ἐπάλα malit per me licet interpres, vt corrupta, tranſiliit.

Pag.675.C. A.mauult γνωπῶν. Seq.v. poſt cõma iſtud, ὁ δεύτερος ὃ ἐμφαίνει λόγος, mutilatus eſſe videtur locus, deeſſeq; ennarratio ſecundi præcepti de imaginibus. Id enim eũ hoc loco agnouiſſe, ſatis declarant quæ cum alibi paſſim contra imagines diſputat, tum 426.27. & 501.7.514. 1. Secundum vero ei præcepto locum tribuunt etiam Philo tribus in locis. & Ioſephus p 59. itemque Origenes homilia 8.in Exodum, Athanaſius in Synopſi ſ. Scripturæ, Gregorius Naz. in Carminibus: immo & recentiores, Nicephorus, Zonaras, Cedrenus, & Suidas in voce Πλαξί. atque adeo niſi hoc loco defectus ſtatuatur, & mox lit.B. pro τρίπος reponatur τέτραπος, quomodo conſiſtet ordo & numerus in ſequentibus? manifeſte namque cum ceteris ſupra nominatis auctoribus decimum præceptum eſſe dicit περὶ ἐπιθυμιῶν, 495. 40. Atque en tibi octo hexametris expreſſa hæc x. præcepta per Gregorium, pag.36.2.

Οὐ γνώσῃ Θεὸν ἄλλον · ἐπὶ σέβας, οὐ γὰρ γε.
Οὐ σπάσῃς ἴνδαλμα κενὸν ἐς ἄπρηστον ἐίκω.
Οὐ ποτε μαψιδίως μνήσῃ μεγάλοιο Θεοῖο.
Σάββατα πάντα φύλασσε μεταφρένῳ ἐν σκιόεντι.
Ὀλβιος, ὃν τεκέεσσι φέρῃς χάριν ὧν ἐπέοικε.
Φεύξῃ αὐθροφόνα παλάμης ἄγος, ἀλλοτρίης τε
Εὐνῆς · κλεπτοσύνῃ τε καὶ φρενὸς, μαρτυρίῃ τε
Ψευδῆ, ἀλλοτρίων τε πόθον, σὺν πᾶσι μέροισι.

Pag.676. C. Dominus in montem aſcendit quartus: comitatus nempe tribus diſcipulis, Petro, Iacobo, Ioanne, deinde, acceſſione Moyſis & Eliæ, ſit ſextus; vt teſtatur Marc.9.Matth.17. Luc.9. & collectanea infra 566.11.

Pag.677.D. agricolas & nautas ſidera ſpectare, ſupra quoq; docuit Clem.475. 27. & Baſ.187.

Pag.678. Philo in Soloniorum verſuum citatione p.16. habet (vt H.adn.) σήματα χρονομέτρης : & Ib.B. ἐν ἑβδομάδι ἔστιν ὁρίσαι. & mox, ἦν δ' αὖ δοῇς, datiuo caſu: & ſeq.v. ἐξοπίσω. Ib.D. idem, οὐδὲ ἔρδειν ἔθ' ὁμῶς ἔργ' ἀπάλαμνα θέλῃ. Seq.v. rectius f. ὀκτώ τ'. vt ſenſus ſit, in ſeptima hebdomade hominem mente ac lingua pollere plurimum: itemque in octaua: & ambarum coniunctim annos eſſe 13. Rurſum Philo.Ib.C. μαλακόπερα δὲ ἀπό: & mox, Πρὸς μεγάλων ἀρετῶν γλῶσσά τε καὶ σοφίη: & Ib. Τῇ δεκάτῃ δὲ εἰ ὡς τελέσας κατ' μέτρον ἵκηται —— Ib. cum Fl. ed. habeat καρτώνεται, A. tranſpoſitione facta legit, δεῖ πάντα νόος καρτώνεται ὠδῖνος: non incommode: nos Philonẽ ſecuti ſumus. Ib. D. vulg.B. Pſ. 89. ἐν αὐτοῖς. Eadem poſt ὀδύνη κόπος ἔτι ſubiungunt, & τὸ πλεῖον αὐτῶν κόπος & πόνος. Ibid. A. ὠδῖνον ἦ, ſed vulgatum ὠδῖνων tuetur ſequens vocabulum ὠδίσεως, & verbum ἐώδινεν. Ib.vulg B.Pſal.117. ἀγαλλιασώμεθα καὶ εὐφρανθῶμεν. A.

Pag.678. A. A. ὠδῖνων: itemque. Ibid. ἀώδινον. Ib. poſt βεβαίων deeſſe videtur τὰ ἀφαιρῶν, vel ſimile quid, vt ſenſus ſit; *dicens aut abſque vlla prouidentia ire hoc vniuerſum aut mundum non eſſe factũ, aut aliquid eorum quæ ſecundum veram doctrinam ſtabilia ſunt, conuellens, eſt perditiſſimus*. niſi forte malis, ἢ τι κατ' τῆς ἀληθοῦς διδασκαλίας βεβαίων, *aut aliquid cõtra veram doctrinã adſtruẽs*. Ibid. D. miſſa eſt noni præcepti explicatio, vt ſupra 491.46. expoſitio ſecundi. Quod ſi ab auctore data opera factum eſt, nonum cum octauo propter affinitatem coniunctum dicetur, vt ſecundum cum primo.

Pag.679. D. metrum conſtabit ſi legamus, ὀλίγον δ' πάντες ἰδόντων.

Pag.680. B. congruentius, δ' ἦ καλοὶ καὶ ἀγαθοὶ ἔτεκα: vt idem ſc. caſus & ſequatur & præcedat infinitiuum ἦ, vt cum alibi paſſim, tum 526.51.

Pag.681 C.H.mſ. ἀνθρωπικοῖς. actiua ſignif. Ib. D.in Fl.eſt etiã altera lectio, καθήκει, præſ.temp. Ib. congruentius ἐννοήσῃ, ſubiunctiuo modo. H. mſ. ἐννοῆσαι διώκουσιν, luxata ſtructuræ cohærentia.

Pag.682. A. A. cum interprete legendum putat, διὰ εἰς τὸ σώματος ἀλλὰ τῆς ψυχῆς κόσμον. mihi vulg. lectio magis placet.

Pag 685. D. H. mſ. πίστωσαμένου.

Pag.684.B ἀνόρεξιν. Ibid H. κοινὰ πρὸς ἀγαθῶν, expuncta priore μὲν —— alioqui legendum foret, πρὸς ἀγαθῶν τε εἶν καὶ πρὸς κακῶν —— Ibid. D. maleſ. aliquis ὑπόπτοιδι θείαι, ex pag. 500.v.28.

Pag.686. B. H.mauult, διὰ σὺ ποιήσῃς ſeu ποιήσαι, vt mox in ſeq. membro. Ibidem mox legi poſſet etiam ψῦξιν, *refrigerationem*. v .ſeq. cum Θεοῦ ſubaudiendum ἔργον ἦ.

Pag.688.B. vſitatius πείπες δὲ δὴ τρίπος, abſque articulo & ſeq. v. ὡς ἤδη ὑπερεῖ. abſque coniunctione δὲ —— Ibid.C. poſt διδάσκων, H.mſ.addit.

καὶ ὁρωμένῳ εἴτε καὶ μή. quæ verius ad verſ. ſuper pertinent.

Pag. 689. D. ἴσιλε pro vulg. ἐπὶ agnoſcit etiam Herueti verſio, *deinde doceri per Apoſtolum*. Exſtat autem Apoſtoli locus 1. Cor. 8.

Pag. 690. A. A. γενητῶις, *genitis*. Ibid. B. τῶν ἄλλων agnoſcit eadem Herueti verſio, *aliorum animantium*, ſed verius fortaſſe ἀλόγων.

Pag. 692. A. Apoſtoli locus eſt 2. Cor. 10. Ib. D. f. aptius, φέρεταί τε, *ferturque*.

Pag. 694. A. Heruetus interpres locum ſic interpolat: διδάσκοντες μωρίαν· οἱ δὲ φιλόσοφοι, τοῖς Ἕλλησι μόνοις: *Philoſophi autem, Græcis ſolis, neque ijs omnibus placuere*. Ib. D. rectius, Ἀριστέλης δὲ Θεοφράστω, inſerta coniunctione.

Pag. 696. C. poſt προκαλουμένους non male inſeretur articulus τοὺς, vt v. 31. v. 18. Flor. συμπεπλεγμένοις: minus apte.

Pag. 697. C. eadem Flor. ἢ ἢ ἢ θεοῦ. gemino articulo nulla membrorum cohærentia. Ibid. D. τε poſt φιλόθεος rectius f. expungetur, vt ſuperflua. Præcedentis clauſulæ ſententia eſt, qua viuendum ſit ei qui quaſi Deus quidam futurus eſt, atque adeo iam aſſimilatur Deo, ſeu, ad Dei ſimilitudinem ſe conformat.

Pag. 698. A. aliquanto aptior lectio eſſe videtur ἀνθρώπῳ τε λογικῶς βιόντι καὶ δεδουλωμένῳ, *homini*que *qui rationabiliter vixit, ſe veluti ſeruum obſtringens*: cuiuſmodi ſuperſtitio ſupra exponitur plenius 455. 12. Seq. v. f. poſt ἡ πρώτη diſtinguendum: hoc ſenſu: *Fides ergo prima*, ſeu primus fidei gradus, *) ſcire atque agnoſcere Deum: deinde, poſt fiduciam in Seruatoris doctrina collocatam, nullo modo iniuſti quidquam facere, id Dei agnitionem decens exiſtimare*.

Pag. 702. B. Flor. πατὴ, & mox πατρῴος maſc. genere; perperam. Ibid. malet f. aliquis αἱρεθεμένῳ, ſuſcipiendi ſignificatione. ſed retineri tamen etiam vulg. lectio poteſt, ſignificatione exhibendi.

Pag. 703. B. καθολοίπῃ ποτ' αὖ, ita vſurpatum vt mox. Ibid. C. πῶς δ' αὖ ἔστι ——— cum alioqui optatiuo modo gaudeat hæc particula, vt pag. præced. 702. B. & alibi paſſim.

Pag. 703. D. Fl. ἀνεφάλθη, perperam. Ibid. conuenientius τῷ διωκομένῳ, datiuo caſu.

Pag. 704. B. rectius ἀφῖκται, vel ſaltem ἀφίκται. Ibid. legi poteſt etiam προϊόντα, *progrediens, procedens*. Ibid. C. à Clemente hoc loco diſſentit Brodæus Miſcell. lib. 3. cap. 29. vbi aliam affert cauſam cur lapis Herculeus ſeu Magnes ferrum attrahat.

Pag. 705. A verum eſſe puto ὑπόκτησιν, *acquiſitionem*: C. legit ὑπόδοσιν. Ibid. B. haud ſcio an verius αὖ τοῖς, diuiſe. mox ſane verius legemus, ἐπαΐοντας τῆς βαρβάρου φιλοσοφίας. Ibid. pro ὅτε aptius f. leg. ἔθεν ὥστε. Ibid. C. f. εἰς τελείωσιν ἁλάμενος: vt ſit, *per fidem in perfectionem ſaltu facto*. Ibid. D. H. εἰς ἀμείνω ἀκούσης (vel οἰχούσης) τῆς μεταβολῆς.

Pag. 706. A. ſed legi poteſt etiam, εἰς ἀμείνω οἴκησιν, ex Ibid. interpres vertit, *ecce enim, quidquid eſt virtute præditum, mutatum in melius, habens propriam cauſam mutationis, electionem*. Ibid. C. procul dubio accuſ. caſu legendum πρὸ λῃτουργίας, πρὸ διδασκαλίας, & πρὸ δ' ἔργων ὑπηρέτου: vt interpres quoque vertit, *per curam exercendæ in nos beneficentiæ, & rurſus per ſacra miniſteria, & per doctrinam, & per bonorum operum effectionem*.

Pag. 707. B. neſcio an verius, εἴ που καὶ φθάνει: vel, εἰς οὓς αὖ φθάνοι. Sequenti verſu A. mauult Wynnepſ.

Pag. 708. C. legendum exiſtimo. ἦ τὸ μὲν ὡρεὶ τὰ θεῖα, ἔργον ἔχει σκοπεῖν τί ——— *cuius ea pars quæ circa res diuinas verſatur, id negotij ſeu muneris habet, vt ſpeculetur* ———

Pag. 708. D. Flor. κτίσιν, *creationem*: parum ad rem.

Pag. 709. A. f. verius τὰ κακὰ, *mala*. Ibid. B. A. pro ἅλμα legit ἅμα, *ſimul*.

Pag. 710. B. haud ſcio an aptius, καὶ δὴ καὶ τούτων ὑπερῄρηται, *atque adeo etiam hæc ſuperat*. Ibid. D. ὅλως abſolute vſurpatum videtur, vt ἀρχῶ, pro ὅλως.

Pag. 711. D. Flor. φησὶ rectius interpres φασὶ plur. num. Sic.

Pag. 713. A. eadem Flor. ὅτι τὸ, accuſ. caſu: minus conuenienter.

Pag. 712. A. continuandum videtur metrum: hoc fortaſſe modo: Καί τι καὶ ἄλλα ζᾶα ἐν τοῖσιν ἱεροῖς Οὐδὲν ἀδικεῖ πλοῦτος. Ibid. A. Fl. διοείζῃ, *diſterminet*: perperam. Ibidem mox rectius διατραγῇ, vt Ib. C. διέτραγε. Seq. v. ſi quis malit ὑμὲς, *aliqui*, per me licet. Ibid. B. Flor. ὦ πολυπήμονι θεοὶ: contra metrum. Sequentia quoque ad metrum ſic exigentur melius, Ὑποδύμορος γὰ, ἐμβάδος τῆς δεξιᾶς. Τὸν ἱμάντα διέρρηξ' εἰκότως, ὦ φιλώσαφε Σαωσεὺς γὰ ἰῶ· σὺ δὲ μικρολόγος, ὁ δ' ἥλιος καινὰς ὡρίαθαι. vbi fœmininum καινὰς reſpicit ſubſtantiuum ἐμβάδας. Sequentia partim à Theodoreto narrantur Θεραπευτικῆς lib. 6. partim à Cicerone lib. 2. De Diuinatione.

Pag. 713. A. Theodor. ibidem plenius, ὁ δ' Διὸς παῖς καλλίνικος Ἡρακλῆς. H. Ibid. C. interpres τὰ ὠὰ, *ouа*. Ibid. D. f. melius πολυφλοίσβῳ τε θαλάσσῃ, dat. caſu. Seq. v. talis quæpiam requiritur lectio, Εἰ μὲν ἃ κακὸν ἀληθὲς ἔχεις, ὦ φίλε, δίζεο ἀληθὲς φάρμακον τοῦτο σ' ἐδεῖν

Pag. 714. A. εἰτ' ἀπὸ κρουνῶν τεῶν ὕδατι περίῤῥαν', (*aqua te circumluſtra*) ἐμὲ ——— Et mox, Πᾶς ἀγὼς ἐσθ' ὁ μηδὲν οἱ σωιδῶν κακόν. Ibid. B. cum χρεὼν ſubaudiendum infin. εἶν), *opus eſſe*. Ibid. C. eadem pene ſupra 426. 31. Ibid. D. rectius παιδιᾶν τέχνης, *luſum ſeu ludicrum artis*, vt mox. Ibid. D. τῆς τέχνης τὰ ἔργα.

Pag. 715. B. Flor δεδαιμένον, omiſſa initiali thematis ſyllaba. Sequens participium πεποιμένῳ reſpicit fœmininum ἐκκλησίαν. Ib. C. f. conuenientius ἀξίαν τῷ Θεοῦ, *dignam Deo*. Ib. D. f. non minus apte legeris, φθαρτὰ πάντως ὄτι.

Pag. 716. A. f. verius ὅτε, *cum, quando*. Ibid. metrum breuiorem lectionem requirit, talem quampiam, Ἀποκείνετε ἄμμι λιτ', αἰχμὴν τὸ καπετεῖν. Et ſeq. v. μέχει καὶ βουδώνων, ſeu μέχει τῶν βουδώνων.

Pag. 715. A. ἐνέμεσσ'.

Pag. 716. A. metrum talem quampiam lectionem exigit, Πρῶτον μὲν, ὅταν ἐμοί γε δύωσίν τινες, Θύοισιν αἷμα, κύσιν, ἠὲ μὴ καρδίαν, Μηδ' ὅπτάλαιον. ἐγὼ γὰρ ὀρκ' καὶ ἐδίω Γλυκ. Sic Ibid. B. Menandri verba tali videntur includenda metro, ——— ἰσφιῶ ἄκραν, κύσιν, χολὴν, ὅσα τ' ἄζυμα τοῖς θεοῖς ὅπ' ἠθέλομεν, Αὐτοὶ τὰ λοιπὰ ἀναλίσκουσ' ὠμοχυμένοι. Ibid. C. H. aptè τὸν ἰπνὸν, *furnum*, ſeu *caminum*. genus vero cur in ſeq. commate mutatum ſit neſcio, niſi forte relatio facta ſit ad intellectum, πρὸ κάμινον.

Pag. 718. B. Cleanthis dictum Cicero lib. 5. De finib ſic expreſſit: *Vt non inſcite illud dictum videatur in ſue, Animam illi pecudi datam pro ſale, ne putreſceret*. Meminit eius & Plutarch. in Sym-

posſ. Problem. Ibid. D. Plutarch. περὶ δυσωπίας 269. A iisdem prope verbis, οἷόν τι καὶ ἀφρικῶν ἐμφόρημα, σῶμα μὲν ἰσχυρὸν ποιοῦσι καὶ ῥωμαλέον, ψυχὴν δ' ἀδενῆ. Et Theopompus apud Athen. lib. III. I. 79. 43. τὸ γὰρ ἐσθίειν πολλὰ, καὶ κρέα φαγεῖν, τοῖς λογισμοῖς ἥκιστα καὶ τὰς ψυχὰς ποιεῖται βεβαδυπέρας. Ibid. C. Fl. χαίρ' ἔτι παιφ': nihil ad rem.

Pag. 719. C. vulg. B. Pſal. 118. in fine, ἥκιστά σε. A A. Ib. D. Flor. τῶν ὁμοίων, *ſimilium*: parum apte. Seq. v. rectius forſan cum diſtinctione, τῆς γνώσεως, τῆς πολιτείας, vt mox.

Pag. 720. A. Fl. χρίσεως, *vnctionis*: parum conuenienter. Ibid. D. C. ἡ ἀκοὴ ἐν ἡμῖν, *auditus in nobis*. Ib. D. Flor. τοῦθ' ἕνεκα, contra normam. nam in τοῦτου ἕνεκα non poteſt vltimæ diphthongi vlla fieri eliſio. Ib. H. mſ. αὐτὰ λαβέσθαι.

Pag. 721. A. Flor. παρθμεύονται ἵνα καὶ φωνὴν αἰσθάνωνται: nempe αἱ προαιρέσεις.

B Pag. 722. A. f. τῆς γ': aut ὃ ſuperfluit, vt alibi. Ib. A. κἂν ψευδίζωνται] vt Anna. I. Reg. I. H.

Pag. 724. D. Flor. οἱ ἅπαντα προέσονται: corrupta & ſtructura & ſententia.

Pag. 725. A. pro αἰδιότητα ſententia requirit potius ἀκηδίαν, aut ſimile quid. ἀκαλιότητα in carmine tantum vſurpaueris. In eandem ſententiam alia infra, 533. 49. Ibid. C. ἐφ' ἂν, *coram quibus*. alioqui aptius ἐφ' ᾧ. Sic. Ib. ἀμεταπτώτῳ τῷ νῷ: vel aduerbialiter ἀμεταπτώτως.

Pag. 726. B. f. τῷ γνωστικῷ γνωστικῶς: vt ſimilitudo ſit in membris. Ibid. C. non minus apte f. προ' ὁδοῦ, f. δεῖ, vt προὔργου, i. *expediunt, progreſſus eius adiuuant*.

Pag. 728. A. legi poteſt etiam παρ' ἑαυτῷ. Ib. C. τὸν ἀδιάστατον καὶ ἕνα Θεὸν μόνῳ commendat etiam Philo 269. & præclarè Baſilius p. 14. ὅτε γὰρ, inquit, ἀμφοτέρως ἡμῶν ἕνα δώσομεν, ὅτε τῷ ἐχθρῷ τόπον ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν καταλείψομεν, διὰ τῆς συνεχοῦς μνήμης ἕνοικον ἔχοντες ἑαυτῶν τὸν Θεόν. H. Ibid. D. interpres vertit, *Voluptatis autem cauſa aliquid agere, his relinquit qui vulgarem vitam ſequuntur*. vt legiſſe videatur, τὸ δὲ ὑπιδεῖν τι διὰ τὸν ἡδονὴν, τοῖς τὸν κοινὸν βίον διώκουσιν καταλιμπάνει.

Pag. 729. B. H. προφέρεσθαι, *proferre*. Ib. f aptius τοῖς συνοῦσι, *eos qui ſecum conuerſantur*. Ib. C. Flor. δὴ pro δεῖ, perperam.

Pag. 730. A. Flor. δὴ τῆς: ambigue. noſtra lectio δὴ γῆς, reperitur infra 536. 8. 537. 4. alioqui etiam cum articulo legi poteſt δὴ τῆς γῆς. Ibid. A. δὴ τούτων, *coram hiſce*. vel legendum δὴ τοῦτο, *ſuper hoc*, deorum ſcil. inuocatorum teſtimonio. Ib. C. aut βίου legendum videtur: vt ſit, *animo pariter & vita*: aut βιοὺς, ſicut infra 535. 38. vt ſit, *dicens ſimul & viuens*, i. verbis pariter & vitæ actionibus declarans. Ib. C. ἐν θεραπείας μέρει] Plato tomo 2. p. 382, H. Ibid. D. de iſto, πάντας κερδήσῃ, dictum ſupra, ad 486. 50.

Pag. 731. D. f. melius τοῦτῳ πάντως ——

Pag. 733. A. καὶ ante καθυπηδὸν, niſi pro *etiam* accipiatur, ſuperfluere videtur. Ibid. B. vulg. B. Pſalmo 23. καὶ οὐ ὤμοσαν. A.

Pag. 734. B. f. ἀλλ' ὧν τὸ σῶμα ἅπαν ὑπιδιδῶν: vel ἀλλ' ὧν τὸ σῶμα ἅπαν ὑπιδιδόασιν: addendumque hic putat Arcerius, ἵνα καυθήσωνται, ex 1 Cor. 13.

Pag. 735. D. ἐνεργῷ, *etiam efficaci*, alioqui καὶ redundaret.

Pag. 736. B. aor. παύσασθαι pro fut. παύσεσθαι. Et ſeq. v. τῶν μελλόντων ἐλπίδων, ſolœciſmi ſpecies per intellectum, pro, τῶν μελλόντων ἀγαθῶν. Ib C. H. mauult τὸν δὴ θανάτου vtrobique autem ſubauditur accuſ. ὁδὸν. Ib. C. rectius idem H. μίμνησθ', ὦ αὖτη. Refert autem hæc etiam Euſ. l. 3. p. 29.

Pag. 737. A. congruentius δύσαρσις καὶ πτοιήσις. minori mutatione legeretur δύσαρσος, ſi vſu receptum eſſet. Seq. v. in φύσεως ἀσκήσεως ellipſis eſt coniunctionis, aut mendum aliquod ſubeſt. Ib. B. pro δεῖ ſtructura & ſententia vel infin. δεῖν poſtulant, vel coniunctionem δή. Ib. C. Flor. ὅτι μὴ κῦ ὃ: & mox. Ibid. μέσος ἀπαρράλεις: mutilata vtrobique & ſtructura & ſententia.

Pag. 738. A. f. congruentius ἕξει, nempe οἱ παῖδες: & Ib. B. ὑπερπιπτοῦντες αὐτοῖς τῆς κτήσεως: aut ὑπερπιπτοῦντες neutraliter accipiendum pro *injicientes ſe, irruentes*.

Pag. 739. A. Fl. ὅτι τὸ μὴ φαίνῃ, vitioſè diuulſis quæ coniungi debent.

Pag. 741. A. haud ſcio an auctor ſcripſerit ἐρᾷ, *amat: cupit*: vt alluſerit ad illud Theognidis, Γρῆγμα ὃ πρῶτόπατον, ὃ μὴ ἐρᾷ, τὸ πυχόν. Ib. C. pro ἔρῃ malet fortaſſe aliquis αἱρῇ: itemque ſupra 528. 34. & infra 536. 11. & ſimiliter 543. 40. αἱρουῶτι pro ἐρουῶτι: præſertim cum ſupra euidentiora eius ſcripturæ exſtent veſtigia. 366. 29. ἐὰν ὁ λόγος αἱρῇ. Sed cum eadem ſignific. καλεῖν legatur 521. 37. nil temere mutandum cenſuerim: maxime cum etiam ante ſemel & iterum hæc locutio vſurpata ſit, & αἱρεῖν in capiendi ſeu capeſſendi ſignif. non ſit vſitatum præterquam in paſſ. & media forma. Ibid. D. f. verius ἀπάγει, *abducens*.

Pag. 742. C. καὶ ὑπάντης.

Pag. 744. B. de duobus ieiunij dieb. meminit etiam Petrus Alexandrinus Epiſcopus & Martyr, in Synodico mſ. ὃν εἰσκαλεῖσθ ὑμᾶς ἡμῖν, inquit, προπαρουσίοις τετράδι καὶ παρασκευῇ· ἐν αἷς καὶ νηστεύειν ἡμῖν κῦ παραδίδοσιν διὰλόγος προσπάταται· τὴν μὲν τετράδα, διὰ τὸ βουλεύσασθαι κατὰ τῶν Ἰουδαίων δὴ τὴ προδοσία τὸ Κυρίου· τὴν δὲ παρασκευὴν, διὰ τὸ πεπονθέναι αὐτὸν ὑπὲρ ἡμῶν. Meminit eorundem dierum Epiphanius quoque 387. & Ignatius epiſt 5. p. 29. H. Ib. C. congruentius βούλημον, accuſ. caſu.

Pag. 745. C. rectius tranſpoſitis nominibus, ὅπου γὰρ ὁ θησαυρός τινος, φησὶν, ἐκεῖ καὶ ὁ νοῦς αὐτοῦ: alluſio enim eſt ad dictum Matth. 6. 21. A.

Pag. 746. B de verbo ἔρῃ ſupra dictum ad 532. 45. Ibid. poſt δίδωμι ἕως ἴδῃ, deſiderari videtur πίστιν, πίστεως καταίσωσιν, aut ſimile quid. Ibid. C. mallem ἐργάζεται ὁ φόβος: in quam ſententiam multa ſupra 274. 28. & ſeq. pagina: item in Pædagogo: 80. 59. Sic. Ibid. C. aptius opinor αὐτῷ, ei, datiuo caſu.

D Pag. 748. B. vulg. B. Pſalmo 33. Δεῦτε τέκνα· φόβον Κυρίου διδάξω ὑμᾶς A.

Pag. 750. A. congruentius διαστέψαντας, accuſ. caſu. Seq. v. Flor. προπέσα τῆς προὸς Κορ. quæ lectio conſiſtere non poteſt, niſi ſubintelligamus μεσίδι, aut aliud eiuſmodi. Ibid. D. rectius ὑπακοῆς, vt interpres quoque vertit. *nondum tamen plane obedientes*.

Pag. 751. B. malim ὅπως ἕκαστοι, *quomodocumque*.

Pag 752. A H. διαφθορὰ, *perit, interit*, Ibid. D. διὰ τὴς δυνάμεως breuitatis cauſa dictum pro eo quod latius apud Paulum eſt. 1. Cor. 11. ἵνα οἱ δόκιμοι φανεροὶ γένωνται.

Pag. 757. A. interpres legit διαστέψας, *vitam ſuam permiſit veritati*. retineri tamen & vulgata lectio poteſt, hoc ſenſu, *ad veritatem conuertit*. Ibid. rectius C. πῆς ἔπω πιστῆς: vt interpres quo-

que, *ijs quæ nondum sunt credibilia.* Ibid. C. rectius H. ὀρθῶς ἔχειν, *recte habere.* Ibid. D. idem H. εἴργουσιν ἑαυτῶν, τῆς Ἐκκλησίας ὑφορώμενοι διέλεγχον. vulgatam lectionem sequitur Heruetі versio, *prophetias arcent à sua Ecclesia, suspectas eas habentes propter reprehensionem & damnum.* Ibid. D. H. τοὺς αἱρετικοὺς λόγους, expuncto posteriore articulo τοὺς ——

Pag. 758. B. idem H. δι' ἐνέργειαν, vt interpres quoque, *propter veri euidentiam.* Seq. v. Flor. ὅπως δὲ δὴ ἔδωκεν ὁ λόγος ἄρχοντα εἰληφαμεν γνώσεώς τε καὶ βίου λυσιτελοῦς τάξιν, luxata est structura pariter & sententia. nobis veram lectionem præiit interpretis versio: *ita non deserendus est ordo quem dedit nobis Verbum, quem accepimus principem ac ducem cognitionis & vitæ.* Ibid. C. rectius περιχείρους τὰς φαντ. expuncto articulo τοὺς: vt interpres quoque, *efficiendum vt prompta sint visa quæ sunt ex ratione.* Ib. D. Flor. ἐρίσεσι, corrupte.

Pag. 759. A. magis analogum Ἀειστοπλῇ, vt ibidem Δυμοδεῖ. Ib. B. Heru. interpres ἄγνοιαι, *ignorantia*, vt ibid. Seq. v. sunt qui legant, ὑ κακῶς κρίνουσι, *non male iudicant.* vulgatam lectionem probat etiam Heruetі versio, *quod non recte iudicant.* Ibidem mox post commation istud, ὃ ἰσχύσω τοῖς ὀρθῶς κρίνουσιν, deest ἀκολουθεῖν, vt 545. 43. aut aliud eiusmodi verbum. Ib. C. vsitatius δύναιτ' ἄν, optimo modo. Ib. D. Flor. ἀνεργὴς, perperam.

Pag. 762. C. f. rectius ἔστι τῷ Κυρίῳ: vt sit, *elegans à Domino.* nec enim quadrare videtur Heruetі versio, *vt qui emittatur à Domino.* Ibid. D. vulg. B. 1. Cor. 10 ὅτι οἱ πατέρες ἡμῶν πάντες. Ibid. καὶ ἐν τοῖς πλείοσιν αὐτῶν οὐδόκησεν. A.

Pag. 763 A. idem A. plur. num. φασί. Ibid. B. conuenientius ὑποσυρόντων, actiue: vt interpres quoque, *contemptorem eorum quæ trahunt in peccatum.* Ib C. post φησὶν ὁ Ἀπόστολος, ex 1. Cor. 4. supplendum istud membrum, ἐλθύσομαι ταχέως πρὸς ὑμᾶς. Seq. v. Flor. τῆς χαφᾶς σωτείας, mendo euidente.

Pag. 764. D. rectius εἰσέρχεσθαι, vel εἰσῆλθον.

Pag. 765. A. rectius interpres μεσσιώντων ἐπὶ Τιβερίου χρόνων, *medio Tyberij tempore*: vt patet è superiori chronologia 249. 46. Ib. D. pro ἐνὸς Fl. perperam habet ὧν οἷς: vt etiam Heruetі versio, *in quibus Dei voluntate per vnum Dominum congregat eos q.*

Pag. 766. B. vulg B Lucæ 10. ἐφ' ᾧ ἐὰν ὁ υἱὸς εἰρήνης. Sic v. 51. eadem Lucæ 6 τί με καλεῖτε Κύριε K. nulla sensus variatione. A Ibid. D. aptius interpres ἠθικοῦ τόπου, *loco morali:* & Ibid. ἐν τοίχῳ, vt Pausanias, δένδρα πεφυτευμένα ἐπὶ τοίχῳ, & Virgilius, *pone ordine vites.*

Pag. 767. B. rectius f. ἐπύχοιεν, *incìderint, legerint:* vel, εἴ τινες, αὖ τύχοιεν, *quicumque fuerint.*

Pag. 768. B. interpres vulg. lectionem retinet, *ad perscrutandum quærere iubet:* omisso articulo, sed rectius opinor, διερευνᾶσθαι τῇ ζητεῖν, *ad perscrutandum & quærendum.* Ibid. C. vulg. B. Lucæ 11. & Matth. 7. αἰτεῖτε, act forma.

Pag. 769. A. inclusa desunt in Flor. ed. v. 39. f. rectius, ἢ τῇ τῆς ἀληθείας ἕξεως. Ibid. C. Fl. ἀνερχισάντη, perperam superlatiuo pro comparatiuo suppositо. Ibid. D. legi possit etiam καί πως, absque interrog.

Pag. 770. rectius ἐξηγησάμενον ᾖ, vt præcedens μὴ habeat suam redditiuam. Ibid. D. legendum f. aut λόγον εἶ, aut plenius, ὅλογον εἶ λόγον, ex 557. 34. vulgatam lectionem tamen retinet etiam interpres, *confessi fuerint rationi esse consentaneam quæ*— Ibid. D. metrum constabit melius si legamus, ὡς χαείης ἐς' ἄνθρωπος ἔστ' ἄνθρωπος ἦ. Apud Stobæum titulo quinto. De Temperantia, legitur, ἦ χάειεν ἐς' ἄνθρωπος, ἢ ἄνθρωπος ἦ, *vtique gratiosum quid* (seu gratiosum & elegans animal) *est homo, si homo sit.* quo in loco Æschylo adscribitur hic versus: Plutarchus, si recte memini, Menandro tribuit. H.

Pag. 771. A. congruentius, τὸ δὲ συλλογισμῷ λαμβανόμενον, ἐν ὑπαρχον: nom. sc. casu, vt in præced. membro τὸ μὲν —— Sic Ibid. aptius, τὸ μὲ περιόν: vt interpres quoque vertit, *& concludere quidem.* Ib. B. A. τὸ μὲν ὑπαρχον. sed procul dubio verior lectio est, εἰ δὲ ὅτι μὴ ὑπαρχοι τὸ πρότερον, *si vero aut non sit prius.*

Pag. 772. A. ὅπω legendum esse pro vulg. ὅτω, vidit etiam interpres, dum vertit, *ijs quæ nondum sunt probabilia.* Ibid. f. rectius ἀναφραζόμενον.

Pag. 773. A. vulg. lectionem sequitur etiam interpretis versio, *lapidum & omnium animantiũ*, sed verior f. scriptura, λίθων, φυτῶν, ζώων, *lapidum, plantarum, animalium.* Ib. D. congruentius νομίζῃ, indic. modo.

Pag. 774. D. simplicior structura est, μηδὲ βουλόμενος εἰπεῖν τί ποτ' ὄθι τοῶν: vt interpres quoque vertit, *neque velit dicere quidnam intelligat.*

Pag. 775. D. non minus aptum aduerb. δηλονότι, *videlicet.*

Pag. 776. A. rectius αὐτῆς seu ἑαυτῆς *sui ipsius:* & mox H. κυρωτικὴ, vsitatius. Ibid. B. in Fl. est etiã altera scriptura, ἀπεκρίνετο, indic. modo. Ibid. C. f. verius ἐφεκτικοί.

Pag. 778. A. titulum istum, Αἱ περὶ ζητ. ἔφοδοι, & cetera, Heruetus interpres omittit, & absque separatione sequentia cum præcedentibus connectit. Ibid. χρειστέον agnoscit etiam Heruetі versio, *tractanda sunt homonyma:* sed verius f. χρεωστέον. Ib. B. in Flor. est etiam altera lectio, καθ' αὐτάς, priorem sequitur Heruetі versio, *eas quæ sunt in ipsis differentias.* Ib. D. τὸ κινοῦν] id est τὸ ποιητικόν H.

Pag. 780. A. θεωρεῖν agnoscit etiam Heruetі versio, *contemplari genus in dumb. speciebus:* atque ita est etiam p. præced. B. non aspernanda tamen A. lectio. διαιρεῖν, *diuidere.*

Pag. 781. A. f. congruentius δύσκολον, opt. modo. Ibid. σωνύμως legendum esse pro vulg. συνώνυμα, liquet ex 565. 3.

Pag. 784 C. & seq. Flor. coniuncte δὲ: minus perspicue. v. a 8. & a 9. allusio est ad prologum Medeæ Euripideæ, qui apud Ciceronem quoque expressus est. Disputatio de causa prohibente.

Pag. 785. A. supra tractata latius 227. 25.

Pag. 786. A. rectius αἱροῖτο δ' μὴ χρείζεσθαι: vt interpres quoque *sibi inuicem causæ sunt ne separentur.* Ib B. A. mauult δ' ὀφθαλμῶν. sed τὸ recte scriptum: quippe quod totam sequentem sententiam respicit: in cuius fine subaudiendum δίλογος εἴρηται, vel simile quid.

Pag. 787. B. malet f. aliquis συνέλκοιτο, *vnà trahentes.* ferri tamen & συνελοῖτο potest aliis verbis supra in eadem re vtitur. 233. 10. Ibid. D. vinum idem alios aliter afficere, docet etiam Philo περὶ τῆς μεθυσμάς. 172. Plutarchus 199. 387. & Aristot. problem. 17. sect. 3. H. Ibid. Flor. ἰωνικὸς: quod ne Ionismus quidem facile admiserit. regulare ἰαονδεκικὸς supra quoque legitur

548. 23. & infra 567. 36.

Pag. 788. A. eadem Fl. diuiſe ὦ τῷ ſed pronomen ὡπῷ agnoſcit etiam Heruetі verſio, *quod nec ipſum per ſe poteſt effectum efficere.* Ib. B. mancum eſſe hunc ῥωμαϊκὸν, è ſuperiorum proœmiis & epilogis ſat clarum eſt. An vero idem etiam vltimus ſit, non abs re dubitaueris: plura enim ſuperiorum prologi nobis pollicentur quã hucuſque ſint pertractata. Sequentes autem ex Theodoro ὁμολογῇ, ſtilum quidem & phraſin Clementis maiori ex parte præferunt, in dogmatis tamen non vſquequaque conſonant. vt, ſi à Clemente ſunt excerpta, non de Clementis, ſed de Theodoti ſententia pleraque relata videantur. qua de re intelligentioribus calculum permitto. Heruetus ſane illa non eſt interpretatus: vel quia paſſim mutilata & deprauata, vel quia non vſquequaque orthodoxa ſunt, vt quæ Baſilidis quoque & Valentini opiniones itentidem allegent.

Pag. 789. D. Herodoti dictum eſt, pag. 2. ὅτι τὸ τυχαῖον ἀνθρώποισι ἐόντα ἀπίστοτερον ὀφθαλμῶν: quod à Philone quoque duobus in locis vſurpatur. H.

Pag. 790. A. A. mauult ἡγιάσθω σοι κατὰ τὴν πίστιν σου, vt Matth. 9. & 15. Ibid. B. f. πρὸ τῶν ἀνω τοῦ ἑαυτοῦ, *eorum qui ſub eis ſunt ſanctorum.* Ibidem mox A. τὸ ἡγιασμένον.

Pag. 791. A. congruentius f. ὁ ὀφθ. ὃν εἶδε: vt referatur ad ſingulare φῶς. Ibid. etiamſi diuiſe legas τὸ προκείμενον πρὸς (i. τοῦτον) οἷον ἔσονται οἱ ἐκλεκτοὶ, tamen ne ſic quidem ſat recte conſtare videtur locus. Fran. Iunius legit, ὃ τὸ προκείμενον, διὸ καὶ ἔσονται οἱ ἐκλεκτοὶ: vt τὸ προκειμένου vocabulo ſignificetur ἡ πρὸ προκόπων φύσις. Ibid. C. f. μορφὴν τε & σῶμα. Ibid. A. melius ἐμοὶ πένθους, vt apud Plutarchum & alios. Ibid. ſup. incluſa ἢ deeſt in Flor. ed. Ibid. f. leg. τὸ δὲ πρόσωπον, ἰδέα ——— nam ὃδε parum huc facere videtur.

Pag. 793. C. f. Ἀπόστολος γέγονε. Seq. v. aptius ἡγιασμένον & παῖδ. Ibidem mox verius eſſe videtur διὰ τοὺς ἀρίστερους, *propter ſiniſtros*, vt pag. ſeq. v. Ibid. A B. mox ſane v. 10. b. memorantur δέξιοι ἄγγελοι. Ibid. congruentius τῆς αὐτῆς οὐσίας *eiuſdem ſubſtantiæ.* Ib. C. f. συνεισέρχεται: vt ſenſus ſit, *cum vero & ipſe intrat, ſemen quoque cum eo intrat.* De myſtico autem ſummi ſacerdotis in ſanctuarium introitu & habitu eiuſdem, latius ſupra 410. 15. 411. 43.

Pag. 794. C. legendum videtur ὃ γὰρ συνεπάθησεν: aut ὁ interrogatiue capiendum pro ὅ. Seq. etiam v. aptius & αὐτὸ, *& ipſum*: nempe τὸ ὅλον. Ib. A. B. haud ſcio an verius φυγόντος, genit. caſu, vt mox v. ſeq.

Pag. 796. A. vulg. 9. Matth. 10. οὐκ ἔστι μου ἄξιος: atque ita etiam Clemens ſupra 543. 23. ferri tamen & ἀδελφὸς poteſt, quoniam apud Lucam 14. 27. eſt ὃ δυναταί μου εἶναι μαθητής. Ibid. δυάμιν accipiendum per ellipſin præpoſitionis κατ': aut tranſpoſita copula legendum, δυάμιν δόντος τῷ πᾶσαν τὴν ἐξουσίαν. Ibid. ante A. ſupplet τῷ ὄντι. De informi autem, ſeq. v. viſe & Baſilium, pag. 6. H. Ibid. C. B. f. πνεύματα τῆς πονηρίας: & v. 50. τόπον ὑπότακτον, *locum aſſignatum.*

Pag. 797. A. A. conuenientius videtur ὑποδέξασθαι, *amplecti & præferre laborib.* Ibid. B. A. ἡμῖν legendum eſſe datiuo caſu, ſatis declarant ſequentia. v. 28. B. H. dubitat an verius ſit κατ' ἰδέαν. Ibid. A. B. poſt πᾶς Ισραὴλ addendum putat σωθήσεται, ex Rom. 11. 26. ſed ſubaudiri etiam poteſt ex antecedenti membro verbum εἰσελεύσεται, i. *tunc demum totus Iſraël intrabit.* De inſitione autem latius tractatum ſupra 484. 31. & ſeq.

Pag. 798. A. B. poſt λέγῃ deeſſe videtur σύλληψιν, aut ſimile quid. Et ſeq. v. congruentius f. ἕτερος ὧν ὃ ἀνείληφεν, *alius (ſeu diuerſus) ab eo quem aſſumpſit.* Ibid. D. B. legendum videtur ἠπείλησε μὲν τῷ θανάτῳ, *minatus eſt morti*: vel ſaltem, ἀπείλησε, *deuoluit* (h. e. ſubmouit) *mortem.* v. 15. B. reſponſum Chriſti ad interrogationem Salomes, narratum etiam ſupra 324.

Pag. 799. A. de aſtris Philo quoque pag. 6. οἷς δυνάμεις μὲν ἔδωκεν ὁ Θεὸς, ὃ μὲν αὐτοκρατεῖς. H. Ibid. B. Flor. ἑκάστου, genit. caſu.

Pag. 800. B. A. A. ἀπ' ἐαυτοῦ, ſing. numero: Flor. ambiguo errore, ἀπ' ἐαυτόν. Ibid poſt, ἀγροθεώσθω non male diſtinxeris: vt ſequens commation καμνῷ φωτὶ, cum ſequenti participio iungatur, non cum antecedenti. Ibid. plena ſtructura eſt, ὅτι ἡσυχίᾳ ἐπέχθη βασιλὺς · πότε γὰρ Ιωσ. Ibid. C. λέγεται ferri poteſt, nempe pro ὁμολογεῖται. ſi quis tamen λείπεται aut φεύγεται malit, per me licet. Ib. B. H. mſ. ὅπως δὲ τὸ ἐπουσάνιον πῦρ διαὸν τὴν διαφορὰν φύσιν, vbi conſtructionis norma in clauſula poſtulat potius διάφορον φύσιν, vel διαφορὰν φύσεως: aut accuſatiuorum illorum alteruter redundat. Ibid D. B. H. διὰ τὸ πνεύματος, cum articulo. Ib. D. B. ἀγιάζεται τῇ δυνάμει τοῦ ὀνόμ.] Gregor. Nyſſenus homilia in ſ. Baptiſma. H. De exorciſmo autem quod ſequitur, non congruit cum eo quod ſupra docuit Clemens. Ibid. D. B. χαρῶν ſuperuacuum videtur, ideoque tollendum.

Pag. 801. D. A. *Excerpta iſta ex Propheticis* an & ipſa è Theodoti ſcriptis collecta ſint, & an à Clemente collecta, non immerito ambigas. nam & ſtilus in nonnullis & ſententiæ à ſuperioribus diſcrepant: neque omnia ex vnius auctoris ſententia deprompta eſſe declarat additiuncula iſta 576. 54. a. ὡς ὃ ἡμεῖς δὲ φαίμεθα. παραδεδομένων: & rurſum 576. 40. b. ὁ Παντάινος οὐ ἡμῖν ἔλεγεν ἀοειδέστερον τὴν προφητείαν ἐκφέρων τὰς λέξεις. Ibid. A. B. vulg. B. in Cantico trium puerorum, εὐλογεῖτε ἄγγελοι Κυρίου τὸν Κύριον: & mox, εὐλογεῖτε ὕδατα πάντα τὰ ὑπεράνω τοῦ οὐρανοῦ, τὸν Κύριον. Ibid. articulus τὰ, additus ex eiſdem B. Eadem ſeq. v. οἱ σωζόμενοι τοῦ Κυρίου, cum articulo. Sed non legitur hoc canticum in Hebraicis Bibliis: ideoque ſeorſum inter Apocrypha collocatur. Ib. D. B in Fl. geminæ lectionis ſunt veſtigia, γνῶσις φρόνημα, & γνῶσιν φρονήματος. Ibid. locus de magna Iſraëlis die, exſtat Oſeæ. 1. v. 54.

Pag. 802. A. A. reſpicit ad duos mirificos Iſraëlis tranſitus: alterum, per mare rubrum, Moyſe duce, Exodi 14. alterum, per Iordanem fluuium, duce Ioſua, Ioſuæ cap. 3. Alteri autem horum tam ducum quam prophetarum, nempe Ioſuæ, nomen Seruatoris noſtri dicitur fuiſſe inditum: quia & ipſe Ιησοῦς in Græcis Bibliis appellatur, ſed addito diſcrimine, ὁ Ναυῆ, *Nauæ filius.* v. 31. legendum videtur diuiſe πρὸς βουλὴν, aut πρὸς ὑπόβουλον ſeu ὑπόβουλον: & v. 37. b. εἰ μή τι πάσχοιεν. Ibid. C. B. de ieiunij abſtinentia viſe & Baſil. 133. & 137. H.

Pag. 803. C. A. ἀποστελῶ ἐπ' αὐτοὺς, vel ἐπαποστελῶ αὐτοῖς: aut ἐπ' omnino tollenda eſt. Ibid. D. A. ſic quoque diſtingui locus poterit, ἐὰν ἄξιοι & ὑπόδοχοι φανῶμεν. εἰ μὴ, (id eſt εἰ δὲ μὴ) παρήσω πρὸς τὸ οἰκ. τέλος.

Pag.804.C. A. vulg. B. ἐπίσωμου, Matth.3.11. Lucæ 3. 16. Ioann. 1.27. Seq. v. pluraliter legendum videtur καπισημήνωμτο: vt feratur ad ἕνιοι. nec enim vel ad Christum vel ad Heracleonem referri verisimile videtur. Ibid. D. A. ἀχρόνητου. Ib. A. A. in Fl. sunt etiam alterius scripturæ vestigia, ἢ μηδὲν ἀδυνατος, *quæ nihil non facere potis est.* Ib. A. B. non minus apte sic legeris, ὡσπὸ τῆς ὑπερτυχανόντων ἑκάστοτε βασανιζόμενον, ἀκριβοῦς τῆς ἐξετάσεως τυγχάνον, ἄκρας ἐς τῆς ὑπομονείας ἀξιούται. Ibid. similitudo de Magnetis lapidis natura, vsurpata etiam supra 506. 45. & apud Philonem 630. sed aliam eius rei causam adnotat Io. Broddæus Miscell. lib. 3. cap. 29 Ib. C. A. sensus est, *Dei (absit verbo invidia) gnostici* hominis gnostici in diuinam quandam naturam transmutati: quod tamen absque inuidia dictum volo. Ibid. C. B. malim ἀνεῖται πᾶσι, *expositum est omnibus, patet omnibus.* Ib. Fl. & H. mss. μεγάλα ἐρδυνᾷ, *magna scrutatur.* sed μέταλλα legendum esse, recte vidit etiam X. & H. Ibid. B. H mss. ἀφαιρεῖται ὃ ἄλλᾳ δφισδαμονίσθ. sed vulg. lectio melior. Ibid. D. haud scio an verior scriptura sit, ὧδυ γνώσεως ἢ γνῶ δὺ χήσων ἢ ἀναγκ. *absque cognitione eorum quidem quæ vtilia & necessaria sunt ad salutem.* Ibid. D. B. legi etiam potest ἄλλως συζυμμασούμ: & seq v. ταληθοῦς, *veri*, i. veritatis. aut cum τῆς ἀληθοῦς ex præced. membro repetendum διδασκαλίας

Pag. 806 A. A. congruentius ὄντος, singulari numero, vt præced. versu. paulo congruentius, ᾧ γε ἓ δξᾷ τὸ ζῆσας δὺ, ὑπῆρξεν ἄξιον ἓ ζῆν, ἀεὶ γνώεσθαι, *cui etiam ob vitam recte actam, vita dignum foret semper esse superstitem.* sensus est, ἐν πολλῷ τῷ βίῳ μακαρίσας γνώσθρος, ὑ δξᾷ τὸ μακρὸν ζῆν, ἀλλὰ δξᾷ τὸ δὺ ζῆν, ἓ δξᾷ τὸ δὺ ζῆσαι, ἓ ἀεὶ ζῆν ἄξιος γνώεσθαι Ibid. B. A. planior erit sententia, si transposita μᾶλλον legamus, δξασθύσηται μᾶλλον τὰ ὀνόματα πολυσήμως εἰρημένα. Sic Ibid. concinnius ὡς γὰρ, *vt enim* Ibid. etiamsi ἢ legamus pro ἰῶ, tamen ne sic quidem sat recte constare videtur sententia. Ibid D. A. vsitatius ἀναρχίας, fœmina terminatione. Ibid. A. B. f. verius προαποπειρῶνται, prius experiuntur (*sententant*) *volatus.* Ibid. B nescio an verius δύχόμενος ἤτει ἓ ὑπερκ. *precans petebat à sup.* Ib. C. A. ambiguum est λόγῳ an λόγων scripserit auctor.

Pag. 807. A. A. A. legendum suspicatur, καθὰ εἰς αἰῶνας δεδόξασται. alludi enim ad locum qui est Sap. cap. 3 In Flor. ed. corrupte scriptum κῦ αἰῶνος ω. Ibid. B. A. aptius τῆς κτήσεως, *acquisitione & possessione bonorum:* itemque mox τῶ κτῆσιν: vt declarant sequentia. Ibid. paulo melius ἔτι μένοντας ἐν σαρκὶ, *adhuc commorantes in hac carne:* vt αἰσχρέφῃ τῆς προς παθείας per ellipsin præpositionis ἀπὸ dictum sit, vt alibi ἀπακαλεῖ. Seq. v. pro πίεσας non male cum H. legemus μισέας. Ibid. A. B in Flor. defectus signum est: cum tamen structuræ nihil desit. Ibid. enarratio est Psalmi 18. quæ quantum huc quadret, iudicent alij. Seq. v. etiamsi legas ἐνεργείᾳ προσοχῆς, parum lucis sententiæ accesserit. Ib. C. A. Flor. ἐνεργήσθησαν, corrupte. Ibid. inclusum Θεὸς, additum Flor. ed. margine. Seq. v. pro ἐᾶν structura postulat εἶα, vel εἴασι, *sinit.* Lucas cap. 4. dicit, ἓ συντελέσας πάντα πειρασμὸν ὁ δξάβολος, ἀπέστη ἀπ' αὐτοῦ ἄχρι καιροῦ. Sequentia vero, αἰνιζάλλεται τῶ δύρεσιν εἰς τῶ ἀνάστασιν, alludere videntur ad narrationem quæ est in Euangelio secundum Nicodemum.

Pag. 808 C. A. Homeri locus est Il. α. Ibid. vulg B. Psalmo 18. τῆς ἥρμης αὐτοῦ, genit. casu. A. Ibid. D. A. Flor. αὐ δὲ μέμονας. Ibid. D. παρουσίας καπάσαισιν: corrupte vtrobique. Seq. etiam v. legendum videtur ordine inuerso, τῷ παρωχηκόσι αὐτὸ τὸ ἀνεσῶσας. id certe innuunt sequentia. Ibid. A. B. Flor. ἀποκαθησησόμθροι. quæ lectio non male congruit. si respicias sequentia. nostræ scripturæ, singulari numero, cohærentia hæc est, à v. 476. ὁ Κύριος ἐλθύσεται, καὶ ι. (*etiam*) τοῖς δικαίοις, τοῖς πιστοῖς, (sequentia enim sunt parentheta) εἰς τῶ αὐτῶ ἐνότητα ἀποκαθησησόμθρος. Forsan etiam sequentia sic legenda: ἀλλ' ὁ μὲν, ὡς κεφαλὴ· οἱ δ', ὡς μέλη· ἓ δὺτων οἱ μὲν, ὡς ὀφθ. Ibid. C. B. f. καθ' ἡλίᾳ, vel ἐφ' ἡλίᾳ, *in sole*, vt Ibid D. B. Sequentia quoque sic interpolabuntur paulo melius, ζαγίσονται ἐν, ὥσπερ κεφαλὴ σώματος, ὄντες ἑνὸς, ὁ ἥλιος, ἐσόμθροι ποτὲ κατὰ ἕνα σχεδὸν ἓ αὐτὸ ἀρχοντες ἡμερῶν. Ibid. non minus aptum fuit. temp. ἀφίξονται.

Pag. 809. A. vulg. B. Psalmo 18. ὁ νόμος Κυρίᾳ ἄμωμος. 19. b. f. δοῦλος ἰῶ ὁ Δαβίδ. *servus erat Davidi.* Seq. v. locus è Petri concione. citatus etiam supra, 234. & 261. 30. Ib. A. B. in Excerptis Augustanis itidem manca est huius XVIII. Psalmi enarratio. Sequitur in eisdem excerptis fragmentum Psal. 19. hoc videlicet, vt H. notauit Κύριε σῶσον τὸν βασιλέα] τυπέσι, τὸν εἰς Βασιλέα κεχρισμένον λαόν. ἐ γὰρ μόνον τὸν Δαβίδ. διὸ ἓ ἐπάγᾳ, Καὶ ἐπακούσον ἡμῶν, ἐν ᾗ ἂν ἡμέρᾳ ὑπακαλεσώμεθά σε. Τὸ αἰσθάνεσθαι ὑπὸ τῶ καρδίαν τὸ καλὸν ὑπὸ τῆς χαρᾶς λέγεται, ἓ τὸ κινῆσαι τῶ καλῶ βουλῶ. Quæ an digna sint Clemente, penes acutiores esto iudicium.

Pag. 810. A vt Diodori quoque locum attingamus, annotabimus quæ partim ex editione Sthepani pag. 60. partim ex Palatinæ Bibliothecæ excerptis mss. partim aliunde deprehendimus. Igitur Ibid B. A. exc. P. ἵνα τῆς ἐντεῦθεν παιδείας μετάσχωσιν. Ibid. A. St. πρὸς αὐτοὺς: & Ib. μυθολογίαν. Ib. ὁλοσχερεστέρως ὑπάρχειν omittunt exc. P. Ib. A. B Euseb. & exc. P. ἀφελημένων: & paulo ante ἀφαιρεμένων, eadem exc. P. Ibid. C. B. exc. P. καὶ σωτῆρος.

Pag. 811. D. A. St. Μίνωος, more communi. Rursus eadem exc. τῆ Ἡφαίστῳ, non male, i. *templi Vulcani:* ea nempe forma qua Ἐλευσίνιον supra 22. 19. Ἀρτεμίσιον, 22. 27. Θεσμοφόριον 381. 8. Ibid. A. Eus. Τηλεμάχῳ, datiuo casu: minus conuenienter. Sequenti inclusum Θεῶν, additum ex St. v. 35. Iustin. martyr pag. 15. Πολυδάμας τῆς Θέωνος γυναικὸς: exc. P Πολυμήστης τῆς Θωνίας γυναικός. St. Πολυμήστης τῆς Θῶνος γ. Ib B. A. St. Διοπολίτων. Ibid. St. ὀνομαζομένῳ Μέμφιν: exc mss. & Eus. Μώμεμφιν: agnoscunt etiam Strabo & Stephanus: atque adeo Μώμεμφιν à Μέμφι diuersam esse, diserte declarat idem Strabo 930. vbi ad eadem vrbe denominati Μωμεμφίται & Μωμεμφίτης νομός. nostrum Μῶ est ex Hebr. Μώφ. v. 78. exc. P. ὑπορρέφῃ: & Ib. D. A. αἰακομιζόντων. Ibidem mox St. κατεγρωμένον, *constratum.* Ibid. A. B. addita ex St. Contra Ib. B articulus τῆς ab St. ed. abest. Seq. v. St. τῶ τε ἀγαλματοποιῶν παλαιῶν. Ibid. B. B. Euseb. Τηρεκλέα: sed Τηλεκλέα cum St. & exc. P. agnoscit etiam Pausanias 356. 39.

Vt vero etiam constet, quæ Theologorum de quibusdam in Clemente locis sit sententia, eam hic paucis subiungam. Non omni ex parte orthodoxum fuisse censent: quippe qui Apocryphis nimium delectatus fuerit, vt testatur etiam Eusebius. In primo τῶν Στρωματέων, 272. C. ait operarium qui mittitur in messem Domini, habere duplicem agriculturam, γραφὴν & ἄγραφον.

Eodem in libro, 340. a. ait Christum per vnum tantummodo annum docuisse: qui tamen per tres annos & amplius docuit, vt ex Euangelistis manifestum est. Eodem in libro, p. 319. b. ait Gentes per philosophiam iustificatas fuisse. Secundo Στρωματέων, 294. 12. Heruetus interpres in margine annotat, eum Nestorio erroris ansam præbuisse. Eodem in libro affirmare dicitur Neminem ante Christum seruatum fuisse. Diuersum tamen legimus 279. b. Tertio Στρωματέων ait Christum nec esuriisse vere, nec vere sitiisse, sed tantum visum esse esurire: qua de re & lib. VI. 409. & Valentinus paulo aliter, libro 329. 269. 6. Rursum sexto Στρωματέων, 637. d. Christum & Apostolos apud inferos Euangelij prædicatione multos ad fidem conuertisse. In Protreptico autem Euam allegorice interpretatur Voluptatem: atque ita docuit etiam Originem discipulum suum Scripturas allegorice interpretari: vnde multæ tum nouæ, tum veteres exortæ sunt hæreses. Scripsit quoque & docuit Christum esse creaturam, vt Rufinus tradit in Apologia Originis. De Paschate coactum se scripsisse ait, teste Eusebio. Eccles. hist. lib. 6. cap. 11. eoque in libro se Traditiones quas à presbyteris Apostolorum successoribus acceperit, commemorasse dicit: Qui liber cum ad nos non peruenerit, quænam & quales Traditiones illæ fuerint, incertum est.

Atque hæc in præsens afferre licuit. Quibus plura & meliora Deus suggesserit, nobis & reip. illa impertiri ne grauentur. Interea æquus lector his æquo animo vtatur, & Deus ad alia nobis Spiritus sui gratiam largiatur.

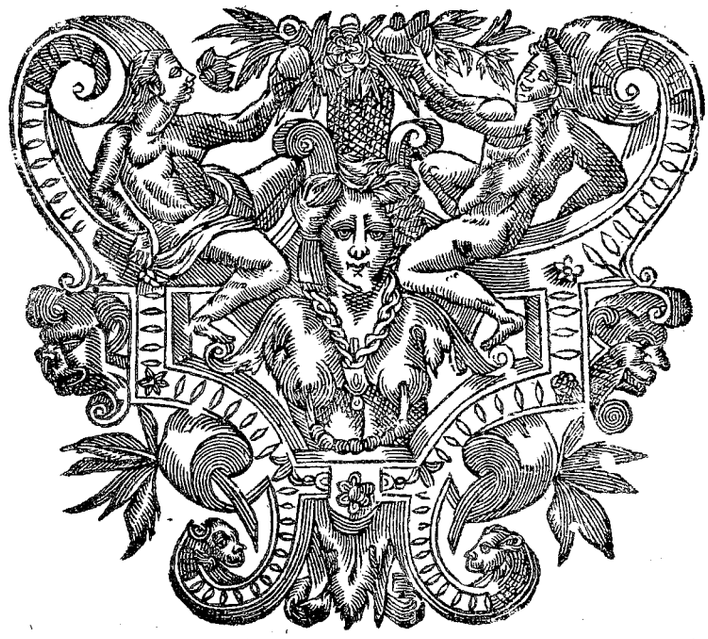

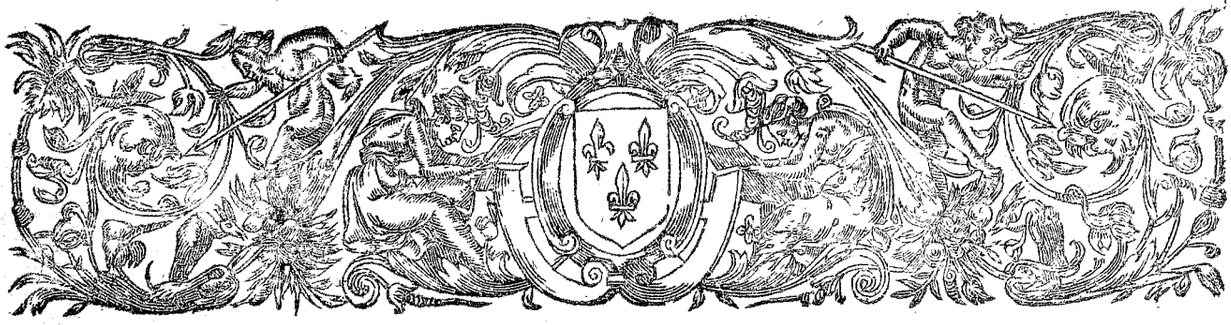

INDEX RERVM
IN CLEMENTE ALEXANDRINO
MEMORABILIVM.

A

Aaron, typus Christi 690 d
Abaris hyperboreus vates 334 a
Abbaccuc : vide Abbacum.
Abderites sophista, Democritus 193 d. Abderitæ philosophi summum bonum qua in re posuerint 317 a
Abdios propheta 465 b
Abelis natura q. 811 b
Abimelechi regis per fenestram prospectus, allegor. 90 c
Abominatio (seu βδέλυγμα) Hierosolymis posita 332 b. 340 b. ibid. d
Aborrus curatori angelo à Deo traduntur 819 c
Abram quid significet, & cur postea dictus Abraam 599 a. Abraam quid signif. ibid. Philo libello περὶ τῆς μετονομαζομένων. Abraam ex fide iustificatus, non ex operibus 288 c. amicus Dei vnde dictus 221 a. 375 c. 516 b. pater etiam gentium 430 b. vxorem quomodo sororem appellarit 421 b. Abrahamo ex tribus mulieribus heres tantum vnus 403 b. Abrahami semen qui 639 d. Abrahami filij ex lapid. 3. c. Abraami ad Deum triduana profectio, allegor. expos. 583 b
Abstinere quibus cibis iussi Iudæi, & cur 404 d. abstineri à quibus voluerit Apostolorum concilium 513 a. Abstinentia vtuntur etiam idololatræ ac magi 446 c. abstinentia qualis nos commendet 533 a. abstinere ab iis quæ expertus sis, maximum 744 c
Abydena ostrea delicata 24 a
Abyssus quid 805 c
Academia vetus à quo incœperit, & in quo desierit 301 b. media, per quos fundata & propagata ibid.
Accentuum, tenorum, & interpunctionum transmutatione corrumpunt Scripturam hæretici 440 b
Accipiter Ægyptiis quid significat. 167 c
Achæi à Pellenis mactantur 27 a
Achaicus in Ethicis quæ trad. 496 d
Achias Silonites propheta 325 c. 326 a
Acicari columna 303 d
Acinaces Scythis Deus 29 d. Sauromatis Scythis pro Deo est 43 a
Acragas mons 630 c. Acragantinus poëta, Empedocles 549 b
Acrisij tempora ibid. sepulchrum 323 a. 29 a
Actæus Actææ seu Atticæ cond. 321 b
Actiones duûm generum sunt 680 c. bonæ, à meliore animæ partæ : malæ à peiore proficisc. 541 a. Actionis cuiusque fines tres 528 d. omnium finis ad Dei gloriam referendus 513 c
Actium Acarnaniæ, & Actij Apollinis fanum 25 d
Acusilaus hist. Hesiodum prosa expressit 629 a. de Phoroneo quæ prodat 321 a
Acusilaus Aargiuus in septem sap. 299 d
Adam perfectus ne creatus, an imperfectus 662 a. perfectus qua fuerit, qua non 535. Adami filij tres, & qualis eorum propago 797 c. b. de Adami propagine vt senserint. Valentiniani 805 a. 806 d. 807 d
Adiuuantium causarum differentia 319 a
Admetus Thessalus vates 338 a
Admonitio seu commonefactio quid 120 d. animi ægri ceu diæta est 109 b. admonitionis & reprehensionis species variæ, earumque definitiones 120 d
Adonai Dominus 420 b
Adonis, Proserpinæ amasius 21 b. perperam pro Aidoneus, qui & Pluto. Adonis enim Veneris amasius, ibidem mox ibid. c
Adrastus, Crœsi filiorum pædag. 109 b
Aduenas humaniter excipere 398 c
Aduersarius noster qui : cum quo in gratiam redire iubemur dum adhuc in via sumus, & quomodo cum eo redeundum in gratiam 512. a. 509 c
Adulter & adultera morte puniuntur 430 b. adulterium duplici præcepto vetitum 169 d. allegorice quid 674 b adulterare ligna & lapides allegor. ibid. adulterant; veritatem hæretici 764 c
Æacus Nereidis amasius 21 b
Ægialeus, rex Sicyon. l. 321 a
Ægias de Ilii capti tempore quæ scripserit ibid. d. Agis Eusebio Euang. præparatio 293
Æglomus, rex Moab. 324 b
Ægyptus allegorice mundus 284 a. allegor. Regio profana 573 a. allegorice Vitiorum colluuies 39 c. Ægypti Chronicon 320 c. Ægyptii quæ inuenerint 320 a. mysteriis seu ænigmatis quibus quid significent 559 b. 861 c. 566 c. mysteria sua

quibus cõmunicarint. ibid. c. in varias religiones cultusque diuisi 25 c. & Diodorus Sicul. lib. 2. c. 4. excusabiliores in sua superstitione quam Græci. ibid. c. Ægyptiacorum deorum historia 321 c. Ægyptiorum templa ornatissima; dij ridiculi 216 b. reges & philosophi quam sapientes 303 c. sacerdotum abstinentia 716 b. Ægyptiæ philosophiæ luculenta descriptio 628 b. Ægyptiis disciplinæ seu institutionis gradus & genera quæ 555 d. Ægyptiorũ philosophi, Prophetæ 305 a. cum Ægyptiorum prophetis cõtulit Thales 300 d. 302 c. ab Ægyptiis Græci mutuati omnia quæ admirationem aliquam eis pepererunt 805 b. Ægyptiis maledicere vetantur Iudæi 398 d

Æneæ in Italiam aduentus 336 b. vxor quam pudica 256 a

Ænigmata Ægyptiorum 566 c. ænigmatice scripti libri 568 c. ænigmatice cur enuntiata oracula & prophetiæ 318 b. ænigmatica docendi ratio priscis vsitata 299 d. 358 d

Aeolice υ pro ε 19 d

Aeolus physicam à quo didic. 306 c

Aequalitatem cum simplicitate inter discipulos suos esse voluit Christus 560 d

Aer pro Deo inuocatus 598 c

Aeriis seu Meteoris tributa diuinitas 64 a

Aes conficere qui docuerint 307 c. æris mistura, quorum inuentum ibid. b

Aeschinis or. locus ex Nicia desumptus 613 b

Aeschylus Euphorionis F. 603 d. ob mysteria in scena euulgata reus, vt euaserit 387 b. viam ad inferos qualem statuat 492 b. Aeschyli locus 494 a. 546 d. 558 d. 603 d. 610 d. ex Aschylo qui quæ mutuati 614 a

Aesculapius Argonauticæ expeditionis socius 322 b. medicus auarus 18 c. (item Plato Polit. 3. Cicero De nat. deor. lib. 3. Plin. Hist. nat. lib. 29. c. 1. Arnob. Disput. aduersus Gentes lib. 4) medicinam ab Api inuentam excoluit 307 a. Æsculapius Memphites ex vate Deus 334 c. quando consecratus 307 b. Æsculapius Epidaurius neglgitur ab auibus 37 b. Aesculapij plures 18 a

Aesopus de suis clamore vt pronunciarit 718 b. Aesopij tolerantes 496 c

Aesther pro Esther 329 c

Aether seu Aer pro Deo inuocatus 598 c

Aethiopes simos nigrosque sibi finxerunt Deos 711 b. Aethiopicæ gemmæ 216 c

Aethlius de Iunone Samia q. scr. 30 a

Aethusa Apollinis concubina 20 b

Aeuum quid 327 b

de Affectibus vt somnient Basilidiani 408 d. vt philosophia Christiana sentiat 407 d. Affectibus suis indulgens homo, legio dæmonum quid est 809 b. Affectuum animalium expers quomodo dicatur Gnosticus 645 d. Affectus animi in Deos versi ab ethnicis 16 b. 28 c

Affirmationi satis est addere Vere, absque iuramento 729 b

Afflatus Dei, seu Spiritus quem inflauit homini figmẽto suo Deus, 82 b. afflatu condita rerum natura: exquorundam sententia 517 b

Afflictiones nolente an volente Deo contingant 508 a. Afflictiones spontaneæ, aduersus persecutiones ceu exercitia roborant 237 a

Agamemnonii regni anno XVIII. captum Ilium 231 d

Agar allegorice quid 289 c. 285 b

Agathonis comici locus 614 d

Agathopus Valentini amicus 451 a

Agesilaus Doryssæi F. Laced. reg. 327 a

Aggæus quando proph. 329 c. 331 c. 332 b

Agis historicus: vise Ægias.

Agnæ Phrygis inuenta 307 c

Agni pro dilectis Dei 89 c

agnus Dei, allegor. 92 a

Agrariæ leges aliquot 397 d. agrestia minus excoquuntur quam satiua 574 a. agrestis illa fera: diabol. 503 d. agrestes feræ allegorice filii mũdi 523 d. agricultura & in frumentis & in plantis variat 287 c. agricultura sacra & mystica 402 a. agricultura spiritualis duplex 272 c. ager, mundus allegor. 199 a

Agrigentinus poëta, Empedocles 549 b

Aiax iræ feruore victus 388 c

Alæ pictæ quid signif. 564 b

Alabastra, pocula pretiosa 158 c. ibid. d. alabastrum vnguenti pretiosi 175 a

Alcander de Musis quæ scripsit. 19 c

Alcibiadis forma 35 d. Ἑρμοκοπίδαι 9 c

Alcmæon Croroniates deos quos statuerit 44 a. Physica conscripsit primus 308 c. locus eius à Sophocle expressus 614 d

Alcmeon vates in Acarnania 334 c. f. Alcmæon rectius

Alcman choreæ inuentor cum Alcmena plures noctes concubuit Iupiter 20 c. & in Plauti Amphitryone

Alea taxillique taxati 238 a. alea hominum Paulo quæ 290 d

Alexander M. à Cecrope quot annis distet 337 a. Asiam quando petierit ibid. Indorum Philosophis quæ propos. ibid. c. Persarum imperium ad Macedonas transfert 331 d. & filius Ammonis videri, & corniger fingi voluit 36 a. duodecim diis adscriptus decimus tertius 61 c. Alexandrum M. quem sui deum fecerant, Babylon arguit mortuum. ibid. c. & Curtius lib. 10. Plutarch. Alexandro, Arrianus lib. 7. extremo, Themistius ἐπαινικὸν λόγον, R. quando mortuus 336 c. ibid. d

Alexander Polyhistor, libro De Iudæis Sølomonis, Irami, & Vaphris litteras mutuas narrat 332 c. in Indicis de Brachmanis quæ narret 451 b. libro de Pythagoricis symbolis de Pythagoræ præceptoribus quæ tradat 304 b

Alexarchus grammaticus, Sol. 36 a

Alexidis locus in mulieres 218 c.

Aliena quo dicantur 511 c. aliena in animo quæ 485 c. aliena concupiscere quid 749 c. in aliena terra pollutum esse: allegor. 462 a. alienam frequens adeas: allegor. 283 d. 284 c. alieni filii qui 808 d. alienigenis venditum esse: allegorice quid 424 a. alienigenæ quid 517 d

Alimusia sacra 22 a

Allegoriis velata 577 b

Alope Neptuni concub. 20 a

Altercationes & dubitationes veteribus non fuerunt vsitatæ 768 a

Amaranti corona vbi repoſita, & quibus 181 d
Amaſias rex Iud. 327 d.
Amoſis Ægyptii regis tempora, & res geſtæ 320 c. al. Amaſis.
Amatoriorum inuentor 308 c
Amazones viragines 498 d. earum in Atticam irruptio 335 d
Ambacum ſeu Abbacuc, quando prophet. 328 d. Danieli miniſtrat 329 d
Ambulatio, exercitii loco 242 c
Amicus qui 710 d. amicus in propinquo potior quam frater longe diſſitus 317 b. amicorum communia omnia 76 a. amicitiæ ſpecies tres 404 b. vera dumtaxat inter bonos 594 b
Ammantiæ ſeu Ammonitæ 324 c
Ammonis filius Apollo 17 d
Ammonis filius Alexander 36 a
Amœbeus citharœdus 445 c
Amor quid 257 d. coli vnde cœptus 27 b. amor ſtatuæ & picturæ inſanus 38 c. ibid. d. de amoribus ridiculis etiã Ælianus Var. hiſt. lib. 9.
Amos & Elaias filius eius quando prophetarint 307 d
Amos Manaſſis F. rex Iudæ 333 d. Euſ. m. ſ. Ammon. 328 b
Amphiaraus Athen. vates 334. c. oraculum eius 9 d
Amphictyonis regnum 321 c
Amphiletus Athen. vates 333 c
Amphilochi oraculum 9 d
Amphilochus Amphiarai F. vates in Cilicia 334 d
Amphilochi furtum 345 c
Amphionis muſica 15 c
Amphionis muſici tempora. 323 b. 332 d
Amphionis ad Antiopam verba: ſeu Amphionis locus ex Antiopa 602 c
Amphitrite Neptuni concub. 20 b
Amyci Bebrycis inuentum 307 c
Amygdalæ caſſæ quæ dicantur 759 d
Amymone Neptuni concubina 20 b
Anacharſis Scytha in ſeptem Sapientum numero poſitus 299. c. Anacharſidis dormientis ſymbolicus corporis habitus. 568 a. zelus 15. a. apophthegmata. 308 a
Anacreon Eroticῶn ſeu Amatoriorum inuentor 308 c.
Anacreontis locus 251 a
locus ab Euripide effictus 723 d
Ananias pſeudophr. 328 b
Anaxagoras Clazomenius Infinitum pro Deo habuit 43 d. ſummum bonum quod ſtatuerit 417 a. primus Phyſicis animum intendit 364 d. primus ſcripto librum edidit 308 c. Anaxagoræ ortus, præceptor, ſucceſſor 301 a
Anaxandra Nealcis f. 412 b
Anaxarchus anteceſſores & ſucceſſ. q. hab. in Elcat. profeſſ. 301 d. tyranni tormenta eludit 497 a. Anaxarchi locus ex lib. De regno 287 a
Anaximandri philoſophi ortus, præceptor, ſucceſſor 301 a. dogma 43 d
Anaximenis ortus, præceptor, ſucceſſor 301 a. dogma 42 c
furtum 629 b
Anchiſes Veneris amaſius 21 b
Ancillæ quales eſſe debeant 252 c
Ancora nautica in annulo 247 a
Andocidis locus ex Iſocrate petitus 618 c. locus ex Cratino 619 b
Andro in Tripode quæ trad. 331 c
Androcrates heros 26 b
Androcydes Pythagoricus de Epheſis litteris quæ tradat 568 a. de vino & carnibus vt pronunciarit 718 b
Androtionis furtum 629 c
Angelus quid Valentinianis 792 c. b. Angelus meus præit tibi: de Chriſto 111 a. Angelus (ſeu Nuncius) Pœnitentiæ, Hermæ de Pſeudoprophetis quæ dixerit 312 a. Angelus inter XII. prophetas, i. Malachias 329 c. 331 c. 332 a. 335 b. Angeli quali natura ſint 791 b. corpora ſunt 793 c. opifices ſecundum Valentinianos 376 d. hominum præſides & inſpectores 592 c. & magnis hominum cœtibus & ſingularibus hominibus præfecti 702 c. infantulis vel expoſitis vel abortu eliſis curatores præpoſiti 793 b. viarum noſtrarum præſides 660 c. auxilio dati hominib. eorum preces ad Deum perferunt. 793 d. pro nobis cur deprecentur. ibid. pro hominibus baptizati. ibid. an primi hominum doctores fuerint 638 a. Angeli ex hominibus ad perfectionem euectis 806 b. Angelos vocarunt quod animas defunctorum 625 d. Angeli è gradu in gradum aſcendunt. 806 a. angeli ſupremi οἱ πρωτόκτισοι 792 c. Angeli Domini ſeu dominatores 585. b. Angeli throno Dei aſſtantes 608 c. Angeli dexteri 798 c. Angeli punitores 592 b. Angeli boni & mali ſuper hominibus inter ſe acie inſtructa decernunt. Angeli mali hominibus mala nonnunquam immittunt, Deo permittente. 623 d. Angeli, Dæmones appellati à poetis & cet. ethn. 609 a. 610 d. Angeli & dæmones coluntur à magis. 444 b. Angelorum cibus manna 102 a. preces eorum ab hominum precibus quid differant 722 a. Sacerdotes ſummi qui 791 b. primigenij principes, ſeptem. 684 a. Angelorum defectio 279 c. lapſus vnde prof. 222 b. Angeli ob incontinentiam è cœlo excluſi 450 d. mulierum amore lapſi, ſecreta eis cæleſtia communicarunt 550 b. per ſecordiam lapſi 726 b. Angelis paulo inferiorem feciſti, quid ſignif. 477 b. Angelicus chorus 104 a. Angelicam quandam naturam conſequitur Gnoſticus 537 a
Anguillæ Mæandriæ delicatæ 140 b. anguillarum captura 759 c
Anima inſpirata diuinitus 593 d. corpus eſt & ipſa 788 b. ſuopte impetu fertur naturaliter 657 a. ipſa ſe alit 779 d. Animas cælitus in humana corpora immigraſſe dicit Plato 303 a. animæ per angelos in vterum immittuntur 804 b. de animæ in corpus hoc illigatione vt ſenſerint veteres ethnicorum Theologi 433 a. animam, diuinam origine, cupiditate effœminatam, in ortui corruptionique obnoxium ergaſtulum detruſam, cum Platone ſentit etiam Caſſianus 466 a. animæ in hoc ergaſtulum detruſæ & miſeriis ſeu pœnis exagitatæ, depurgari videntur Marcionitis 433 a. animam in corpore ceu cordis perenni vſtione puniri ſenſit etiam Orpheus 433 a. Animæ dormienti ſemen inditum eiuſque excitatio,

secundum Valentinianos. 789 b. animis hominum affingunt Basilidiani non tantum bestiarum spiritus adulterinos, sed etiam plantarum motus 408 d. animarum è corporibus in corpora transfusio, ex Ægypt. philosoph. desumpta 633 a. animæ genios vitæ custodes sortitæ diuinitus, secundum Plat. 592 c. pares per se, & sexus expertes 659 a. Animæ defunctorum vt discretæ melico poetæ visæ 541 d. animæ defunctorum, dij angelique appellatæ à nonnullis, atque adeo etiam diuinis honoribus affectæ 63 c

Animas duas qui statuerint 409 c. anima terrestris & feculenta, brutorum animæ similis 648 b. anima diuina, terrestri & feculenta anima ceu carne amicta ibid. c. anima philosophi, corporis consortium fugit, & secum esse cupit 433 c. pura demum etiam in λόγον transit 794 a. animas sapientum deos fieri 534 c. Animæ partes tres 774 d. principalis pars sedem vbi hab. 593 d. Animæ partiumque eius consideratio secundum decalogum 680 a. Animæ affectiones tres, ignorantia, opinio, scientia 633 b. raptus per angelos seu spiritus 585 b. ibid. d. studium quod 478 a. cibus qui 272 d. 749 c. mors quæ 374 c. 453 a. Anima peccans morietur 131 c. anima viri, opibus redimitur 449 c. opibus seu pecuniis redimi, vt dicatur 237 a. animam suam qui perdiderit, seruabit 407 b. animam amare quid, & quid perdere 484 d. animam in ignem coniicere quid 427 d

Animales qui vocentur ab hæreticis 511 a. animalis hominis insitio in spiritualem 797 b. animalis homo vt resurgat & seruetur.

Animal quid 773 c. omnium vaferrimum quod 619 b. terrestria ne an marina maiora, ibid. a. animalium delitentium nutritura 716 d. animalibus vesci quibus potiss. licitum 718. animalia vt Pythagoras, ita & sacræ literæ mitius haberi voluerunt. 400 b

Animi cogi nequeunt 494 c animum à corpore affici: contra Stoicorum 482 a. animi vitia & morbi quibus curantur medelis 114 d. animi ægri Pædagogus & medicus 79 b. 81 b. animi igniculos exsuscitat Scripturæ lectio 274 b

Anius Deli vates 334 d. Deliorum Genius. 26 a

Annicerei summum bonum qua in re collocarint 417 b

Annuli faridici 245 c. annulus aureus mulieribus cur detur 334 b. viri qui & quomodo conueniant 246 b. ibid. c. qualibus insigniendi sint imaginibus ibid. d. annulum ferre, deorumque imagines in eo exprimere cur vetuerit Pythagoras. 559 c

Annus in XII. menses à quibus primum diuisus. 306 c

Anthia, seu Antea, libidinis feruore victa 388 c

Anticleæ amor sincerus 522 c

Anticlides Nostis, de Lyctiis 276 b

Anticyræ auxilium ad metamorph. 713 d

Antigones constantia 493 d

Antigonides, calices 160 a

Antilochi Chronologia Doctorum 309 b

Antimachi Teij locus 623 a

Antinoi consecratio 36 b

Antiochi Cyziceni factum 35 c

Antiochus historiarum IX. de Cecropis sepulcro 29 b

Antipater Cleanthis sectator, summum bonum quod statuerit 416 b. Antipater Stoicus de Virtute quæ tradiderit 595 c

Antiphanes Delius, morborum causam quam censuerit 140 b. Antiphanes de rerum inuentoribus scripsit 308 a

Antiphanis comici locus 483 d. locus ex Malthaca de mulieribus 218 b

Antiphontis inuentum 309 a locus 412 b. locus ex Sophocle & Theopompo expr. 626 a

Antisthenes Socratis auditor, cynicam philosophiam sectatus est 301 b. de Deo vt senserit 46 d. de Venere & Amore vt senserit. 406 c. metragyrtis stipem negat 49 b. summum bonum quod statuerit 417 b. Prophetæ locum expressit. 601. a. vnde oriundus. 303 c

Antitactarum hæresis quæ somniet 431 c. confutantur 452 b. de Antitactis August. lib. de hæres. c. 18.

Antonini Pii annus X. 341 b. idem Antoninus senior. 764 c

Antrum cymbalis resonans 611 d

Apellas Delphicis, duo narrat Palladia 31 a

Apellis apophthegma in Auream Helenam 211 a. Apellicæ manus 41 c

Apio grammaticus, cognomento πλάστιγξ, Ægyptiacarum historiarum libro IIII. Iudaicæ genti etiam inuitus antiquitatis testimonium perhibet 320 b

Apis Ægyptius, medicinæ inuentor 307 a

Apis Memphitarum Deus 25 d. de Api Ægyptiorum quæ referantur à veteribus scriptis 322 b. de eodem multa Herodotus Thalia, Themistius ἐμπαικτῷ λόγῳ, Orosius Histor. l. II. c. R. Apis à Cambyse occisus 34 d

Apis Argiuorum rex, Memphim in Ægypto condit. 322 d. tertius ab Inacho. ibid.

Apis & formica, industriæ exemplar 209 c. apis Siculæ industria 274 d

Apium à sacris Corybantum cur excluſum 12 b

Apocalypseως locus de animabus martyrum 201 a

Apollo Mineruæ precibus Iouem inexorabilem prædicit. 611 b. erga Crœsum parum gratus 28 b. seruile iugum subiit 12 c. Apollinis ortus & tempora 323 a. stupra 18 c. epitheta. ibid. c. Apollinis hiantis simulacrum 24 c. Apollinis Opsophagi simulacrum. ibid. Apollinis Delphici templum & tempestatibus & incendiis deiectum 35 b. Apollinis Delphici simulacrum columna 349 a. Apollo Sminthius vnde dictus 25 d

Apollines sex 17 c

Apollinis etymologia & signif. mystica 349 b. Apollo mystice quid significet docet etiam Plato in Cratylo, & Fulgentius Mytholog. lib. I.

Apollodorus chronographus de Herculis & Æsculapij consecratione quæ tradiderit. 322 b. de Bacchi consecratione quæ prodiderit. ibid. a. de Martis sacrificis

quæ ſcribitur. 18. b. de Homeri temporibus quæ tradat. 327. a. de Xenophanis Colophonij temporibus quę ſcripſit. 301. c
Apollodorus Corcyræus de Branchi vatis carmine luſtrali quæ tradiderit. 569 c
Apollodorus Cumanus. Grammaticus primus appellatus. 309. a
Apollodorus Cyzicenus ſummum bonum quod ſtatuerit. 417. a
Apollonius Rhodius de Argonauticæ expeditionis ſociis quæ narret. 322. b
Apophthegmata ſeptem Sapiẽtum. 300. b
Apoſtoli allegorice Pedes Domini per Prophetam dicti. 175. d. an electionis merito facti Apoſtoli. 661. d. à Chriſto myſtice primum, poſtea ænigmatice, demum liquide & clare edocti. 799. b perfecti in omnibus gratiæ donis 328. a. Euangeliũ prædicarũt etiam apud inferos. 633. a. quamdiu docuerint. 665. a. Chriſti exemplo, pro Eccleſiis quas erexerunt, paſſi ſunt. 503 c. Prophetæ quoque fuerunt. 565. a. vxores ſuas cur ſecum circumduxerint. 448. c. Apoſtolos in XII. ſigna Zodiaci mutatos eſſe cenſuerunt Valentiniani. 792. b. Apoſtolus ille præclarus de Paulo. 562. d. ſic Apoſtolus ille generoſus. 420. b. & alibi ſæpe, item Apoſtolus ille diuinus. 316. c. ex Apoſtolorum actis locus de Petri abſtinentia ſcrupuloſa 149. a. Apoſtolica veſtigia inſiſtenda Gnoſticis. 503. d. Apoſtolicæ traditionis ſemina vſque ad Clementem quoque propagata. 274 d. Apoſtolorum omnium vt doctrina, ſic & traditio fuit eadem. 762. c. Apoſtolicus vir Barnabas. 410. c
Appetentia & Concupiſcentia quid differant. 511. b
Aptitudo quid. 657. b
Aqua pro Deo à quibus habita, & cur. 42. c. ibid d. an Deus 64. b aqua luſtralis è tribus ſalientibus iniecto ſale. 714. a. aqua marina in expiatione ſeu luſtratione. ibid. a. aquæ ſalutaris fons à Deo propinatur. 59 d. aqua myſtica contra Eccleſiæ regulam abuntur hæreſes. 317 b. aqua nuda in Euchariſtia vtũtur quidam hæretici. ibid. c. (Aquarij d. Auguſtino Hæreſ. cap. 64. aqua baptiſmatis à communi quid differat. 800 b. duplex 801 b. Aqua obſcura in nubibus aëris, allegor. 666 b. aquæ tuæ in tuas plateas diſcurrant: allegor. 362 a. aquam de tuis conceptaculis bibe: allegor. 274 a. aqua aliena abſtinere: quid. 219 b. aquam alienam tranſire: allegor: 252 c. 319 a. aquam furti bibere: allegor. 318 d. 252 b
Aquilæ eſu cur interdictum Iſraeli 254 b. 572 b
Aras & templa plura exſtruere vetuit Moſes. 583 b. aras diis primi qui ſtatuerint. 717 c. 28 c. ara antiquiſſ. & puriſſ. in Delo. 588 b. Ignoto Deo dicata. 717. vere ſancta quæ. ibid. b. Chriſtiana quæ. ibid. a. Ara ſi à mure peroſa eſſet, ominoſum habebatur. ibid.
Arabes quæ inuenerint & excoluerint. 306. d. camelis quomodo vtantur. 228 a. lapidem pro Deo colunt. 305. c. Arabes Felices quantopere philoſophati. 303 b
Arati locus. 47 d. 315 b. 597 c. Aratea mundi circumferentia. 570 a
Arbitrium homini liberum datum, eligendi pariter & fugiendi 365 a. 613 b. ibid. c. gratiæ diuinæ alis opus habet vt exſurgat & ſubuoleat. 588 c. de arbitrio atque electione hominis vt ſenſerint Baſilidiani & Valentiniani. 363 b
Arbores impudentes. 287. c. agreſtes plus alimenti trahunt quam ſatiuæ. 667 b. arbor immortalitatis 583 a. arbor è fructibus dignoſcitur, non è foliis aut floribus. 305 d
Arcæ ſacræ myſtici ſig. 563 a. Arcæ operculo detecto, effulget arcanorum notitia. 578 c
Arcadiæ vetuſtas. 50 c. Arcadica Argolicis quanta recentiora. 496 c. Arcadicõn libri Ariſtippi. 322 d
Arcana conſtantiſſime qui apud ſe continuerint. 302 d. arcanorum cognitio vnde ad homines peruenerit. 549 d
Arceſilai academici anteceſſores & ſucceſſores locus 712 c
Archangelici inter angelos & τὰς ἀφορμὰς medij. 794 a
Archedemus ſummum bonum quod ſtatuerit. 416 b. κενὸν quæ vocatur. 784 c
Archelaus Athenienſis Anaxagoræ ſucceſſor, præceptor Socratis. 301 a. Infinitum pro Deo habuit. 43 d
Archelaus ſaltator. 762 a
Archemachus Euboicorũ tertio de Homeri temporibus quæ ſcripſerit. 327 a
Archemori funebria. d
Archias, Syracuſ. conditor. 333 b
Archilochus Parius iambum inuenit. 308 d turpis poëta. 269 d. quando vixerit. 333 b. Terpandro vetuſtior. 609 b. Archilochi locus. 613 c. locus ex Homero mutuatus. 620 c. Archilochei Commentarij Ariſtarchi. 327 a
Archini locus ex Homero. 333 c
Arctinus à Leſche victus. ibid.
Arete Philoſophia. 523 a. meminit & Diog. Laert. lib. 2.
ab Argenni Amaſij nomine, templum Argynnæ Veneri ſtructum. 25 a. Sunt qui vbique malint Ἀργίννους, per ι: quo nomine & inſula vna legitur, & tria promontotia. Significat autem Ἀργίννος Æolica forma, idem quod ἀργὸς, *albus, candidus*, Ἀργίων Agamemnonis amaſium & Ἀργιννὶς Ἀφροδίτη agnoſcit etiam Stephanus: ſed addit, eandem & Ἀργυννὶς dici, ab Ariſtophane autem Ἀργινὶς per diphth.
Argenteus hominum ordo Plat. 590 a
Argia ſeu Argiua, philoſ. 523 c
Argolica Græcorum vetuſtiſſima. 320 c. Argolica Demetrij 30 d. Argolicarum mulierum fortitudo. 322 c
Argonautarum expeditio. 336 a
Arguere & Reprehendere, animi vitiorum chirurgia eſt. 114 c
Argi ſtatuarii opera. 30 d
Argynnus: viſe Argennus.
Aridæi ſupplicium. 592 a. Plutarc. 290. Iuſtin. 19. 53. Theodor. 154. 19. in Plat. ed. Aridæus eſt.
Arignotæ ſcripta. 522 d
Arimaſpii, fict. ciu. 543 d
Arionis muſica. 3 a
Ariſtæus Cyrenæus vates. 333. d. eteſias impetrat per ſacrif. 346 c
Arixander Telmeſenſis vates. 334 d.
Ariſtarchus de Pythagora quæ trad. 300 d. in Archilochei

commentariis de Homeri temporibus quæ tradat. 326 d
Aristeas Argiuus de Api Argiuorum rege quæ prodiderit. 322 d
Aristeas Proronnes. vates. 339 c
Aristippus Cyrenæus vnguentorum vsum quo argumento luserit. 127 d. vnguenti vsum à cinædis infamatum dolet. 1796. responsum eius de Laide. 177 d. Aristippus iunior μητροδίδακτος vnde dictus. 523 a
Aristippus Arcadicorum libro 1. de Api Argiuo quæ referat. 322 d
Aristo Thessalus vates. 333 d
Aristo philos. summum bonum quod statuerit. 416 c. locus eius de vitiorum tetrarchordo. 406 d
Aristobulus Peripateticus Iudaicam philosophiam Græca multo antiquiorem ostendit. 305 d. Peripateticos ex Lege ac Prophetis sua collegisse tradit. 595 d. de Dei in Sina monte se ostendentis magnifico splendore quæ scripsit. 626 b. locus eius de S. Scripturis libris. 342 b
Aristoclis furtum. 629 b
Aristocritus Antidoxumenon libro 1. ænigmaticam epistolam recenset. 561 b
Aristodemus de rerum inuent. scr. 308 a
Aristomenis Messenii victimæ. 26 d
Aristophanes in Dædalo suffuratus q. Platoni comico. 623 b. in Thesmophoriazusis prioribus Cratino multa sufuratus 612 d. locus eius ex Thesmophoriazusis, in vulg. ed. non extans. 155. locus ad imitationem Theognidis. 622 d. locus ex Herodoto. 628 a. locus ab Epicuro expressus. ibid. locus ex Vespis. 492 b. Aristophanis Cocalum transformauit Philemon in Hypobolimæum. 622 d
Aristoteles Cyrenæus Laide vt vsus. 447 c
Aristoteles Platonis discipulus in Lyceo peripateticam sectam instituit, successoremque reliquit Theophrastum. 302 c. præcipua suorum dogmatum à Platone mutuatus. 623 c. Iudæi consuetudine vsus. 304 c. Physices magister insignis. 618. fœtum quo temporis spatio perfici scribat. 681 c. de asello pisce quæ tradat. 150 c. plantas animalia esse negauit, & quid Animal esse voluerit. 773 d. 774 b. de Sophistica vt senserit. 312 d. Τὸ Νῦν quid vocet. 365 c. περιπορείδη quid vocarit. 784 b. 24. ποιεῖν & πράττειν, vt distinguat, & an recte. 589 d. de rerum inuentoribus scripsit. 308 a. Pythiæ adscribit d. Nosce teipsum. 300 a. de Apolline quæ prod. 17 d. in Locrensi republ. de Zaleuco quæ scribat. 352 a. in Phocensium repub. de Execesto tyranno quæ trad. 334 b. seruis ne arideri quidem vult. 258 a. cuique homini suum attribuit genium. 636 a. bonum quotuplex statuerit. 483 b. summum bonum quod statuerit. 416. a. de Deo vt senserit. 44 a. prouidentiam Dei quousque se extendere censuerit, & vnde opinionem illam hauserit. 591 d. Aristotelis Exoterica & Esoterica. 575 b
Aristoxenus de Pythagora quæ tradiderit. 300 d. de Doria & Phrygia harmonia quæ tradiderit. 653 a
Aristus Salaminius historicus. 36 a
Arithmetica mysticæ gnosi materiam suppeditat. 650 c
Ariusium vinum delicatum. 156 c. P. ms. Ἀρεθούσιον. Ariusium cur ibi reposuerit, docet Petrus Victorius Var. lect. lib. 15. cap. vltimo. ex Plutarcho, Strabone, Athenæo.
Arma iustitiæ dextra & siniſtra. 660 b. arma lucis, allegor. 531 b. Armatura Christiana seu spiritualis. 32 d. 47 c. 496 a. 16 b
Aromatum vsus qui. 183 d
Arpedonaptæ Ægyptij philosophi. 304 a. Arsepedonaptæ Euseb. Euangel. præpar. 639 b
Arrogantia quid. 404 b
Ars quid. 498. artes vnde ad homines peruenerint. 806. c. & 281 b. ferme omnes à barbaris inuentæ & ad Græcos deriuatæ. 306 c. absque vera philosophia noxiæ sunt. 289 b. artificium statuarum accuratius in barathrum homines pellexit. 38 c
Arses seu Ochus, rex Pers. 331 c
Arsinoë, Apollinis concubina. 20 b
Artapanus libro de Iudæis, de Moyse quæ narrat. 744 a
Artaxerxes Darij filius. 43 c
Artemisia philosophia. 523 a
Artorius in lib. De vitæ longitudine, potus præceptum quod det. 153 a
Aruspicina & extispicina, quorum inuentum. 306 d
Aruum fœmineum Plato attingi vetat, nisi proprium. 28 c
As & libra in Rom. testamentis symbolica. 574 a
Ascanij imperium. 336 b
Ascræum blitum delic. 140 b
Aselli piscis natura. 150 c. aselli iuuenculi ad vitem alligati allegoria. 86 d. asinum boui ad aratrum iungere vetitum: allegor. 401 b. asinus petulans: allegor. 479 b. Asini à Schythis sacrificantur Marti. 18 b
Aspasiæ Milesiæ eruditio. 523 a. meminit etiam Xenophon & Ælianus.
Aspis surditatem affectans: allegor. 66 b
de Assensione Platonici & Stoici vt prædicauerint. 384 c
Assyria Græcis multo antiquiora. 320 d. Assyrii quæ inuenerint. 307 b. Assyriorum philosophi, Chaldæi. 305 b
Astrabacus genius. 26 b
Astra pro dijs culta. 16 a. quid vitium habeant, quid non. 799 a. astrorum cursus ab Ægyptiis vt notatus. 556 b. astra spectant etiam agricolæ ac naturæ. 654 a
Astrologia curiosior astronomia. 44 d. à quibus inuenta. 306 c. & d. verax tantum vsque ad baptismum. 799 c. Astrologica, Magica & Præstigiatrici arte gloriantur Græci. 359 c. Astrologicæ historiæ Eudemi. 302 a
Astronomia ab angelis ad homines deriuata. 894 b. ex astronomia quæ petere possit Gnosticus. 654 a
Astylus Croton, athleta. 447 b
Athamantis Pythagorei locus. 618 a
Athenienſium veterum cultus. 199 c. clades. 336 c
Athenodorus de Serapi quæ tradiderit. 31 d
Athletæ veteres pudiciores quam mulieres in balneis. 232 d. continentia vsi & ipsi. 447 b. athletæ olympiaci

precatio ad Iouem generosa 727 d. athleta Christianus vere qui 710 a. athleticum robur quale 140 a
Athyria regio euersa 302 c
Atlas Libycus quæ inuenerit 307 a. Atlas Phryx cœli columnas vnde sustinuisse dictus 306 a. Atlantis tempora 321 b. Atlantij poli custodes: & Atlas polus qui 321 b. Atlanticus Platonis 575 d
Atœas Scyth. rex 563 d. H. m. s. Ἀτέας: alibi Ateas.
Atomi rerum primordia atheis 296 b
Attagenes Ægyptij delicatiores 561 b. de Attagenum delitiis etiam A. Gellius lib. 7. c. 16. & Martial. epigram. 37. lib. 5. R.
Attica olim Actæa, ab Actæo rege 140 d. Attica quanto Argolicis recentiora 321 b. Atticorum sacrorum stultitia 320 d. Atticismus 84 b. & 85 c
Attidis & Cybeles sacra 13 a. Attin pro Baccho cur accipiant nonnulli 112 d
Auaritia, malitiæ & vitiorum arx 162 d
ne Audire quidem veritatem multi sustinent 544 Audire pro Intelligere & Sentire 542 b. 545 a. auditus Dei, præuenit exspectationem filiorum suorum 125 d. auditores strategemate interdum capiendi 370 c. ad auditorum captum accommodarunt se Apostoli quoque ac prophetæ 677 b. Auditorum verbi quod officium 271 b. auditor Gnostico sufficit vel vnicus 294 c
Aues Indicæ, Psittaci 231 a. aues & colorem mutantes & vocem quotannis 188 c. auium concentum reddentes siluæ ad ventorum flatum 626 d. aues multæ sub sole, i. varia auguria 712 d. auium volatus significat tantum, non agit 799 b. auibus retia tenduntur iure: allegor. 374 c. auibus raptricibus cur interdictum Iudæis 254 b. auiculis leuiss. vescuntur Ægyptij sacerdotes 718 d
Augeas ab Hercule vulneratus 23 b
Augiæ locus ex Antimacho 616 b
Auguria & auspicia à quibus inuenta 306 d
Augustus & successores eius quot annos quisque imperarit 339 b. Augusti consulatus IIII. 336 d
Auris effigies Ægyptiis quid signif. 566 c. aurium munimina vt in palæstra, ita in auscultatione 168 d. & 169 a. auribus apprehensis deosculari olim pueros cur soliti 551 c. auris tactus in testamentis symbolicus 174 d. aures fodicare, indecorum 174 d. auribus perforatis inserta ornamenta non decent matronas 213 a. in aurem dicere, & in aurem audire, quid ibid. Aures minus credulæ quam oculi 683 a. non temere præbendæ omnibus 551 b. nec obstruendæ monenti ac docenti 66 b. per ignorantiam obstruuntur à nonnullis 653 c. aures habentibus sat aperta Scripturæ mens 688 c
Auroræ amasius Tithonus 21 b
Aurum, terra primum est: post purgatur & defæcatur 410 c. aurum terrestre magno labore modicum eruitur: cœleste, contra 475 d. iræ Dei haud eximit 211 a. aurum regium, allegor. 590 a. aurum in corona regia quid signif. 176 c. Christo infanti à Magis oblatum quid signif. 176 d. Auri gestatio quam stolida 246 c. aureus ornatus non stupendus nec affectandus 206 c. aureus ornatus, eruditio 246 c. aurei homines Platoni qui 595 c. 611 d. aureum sæculum quod 342 b
Austeritate præceptorum curantur multa vitia 114 b
Auxo, dea 16 c
Axiothea Phliasia 523 a

B

Baalis sacra 121 a
Babylonis euersio 336 c
Babylonij sermones Democriti 303 d
Baccari, vnguentum barb. 176 d
Bacchi ortus & tempora 308 a. d. Bacchus Mose recentior 16 d. in Deorum numerum quando relatus 322 b. idem cum Osiri Ægyptiorum 811 a. Democrito idem qui Pluto 22 c. Bacchus, vinum 16 a. Bacchica orgia coronati peragunt 181 Bacchicorum sacrorum vesania 9 b. immanitas 11 d. 18 c. Bacchanalia Christiana 74 b. Bacchi Sleutherensis templum 35 b. Bacchi Morychi simulachrum 31 b. Bacchus χοιροφάλας 25 d. Bacchi nomen sibi vsurpauit Ptolemæus & Mithridates 36 a. vt Bacchæ Penthei corpus, ita sectæ Philosophiam discerpserunt 298 a
Bacchylidis locus 266 a 602 a. ex Pæanibus 580 d. locus à Moschione comico expressus 617 a
Baccides duo 333 c
Bactriorum philosophi, Samanæi 305 b
Baculus tuus & virga tua inuitarunt me 112 d. baculus Christianus, beneficentia 234 c. baculus iniuriæ quid 170 d
Balneis an vtendum, & quomodo 231 d. cur, & quomodo 240 a
Baptismus iustorum ante Christum, à nostro quid diff. 379 b. 460 b. baptismus per ignem qui 786 b. a. baptismus per aquam & spiritum fit 780 d b. duplex vt duplex ignis 799 b. a. quid significet ibid. veteris hominis sepultura est ibid. post baptismum cur ieiunia & preces instit. ibid. Baptizari pro mortuis ibid. baptisma hæreticum allegorice præfiguratum 317 c. baptismus seu adoptio nostri, variis appellatur nominibus 92 d. 95 b. baptismi imago quædam ex Mose & Homero 392 b
Barba tonderi potest, radi non debet 247 a. 223 d. & 224 d
Barbarorum genera plura, quo sensu dixerit Plato 302 d. 303 a barbari philosophiam philosophosque ac legumlatores quanti fecerint 302 d. barbaræ philosophiæ non verba spectanda, sed res 308 a. Barbarus nobis est quem non intelligimus ibid. b
Barnabas apostolicus, vnus è LXX. Christi discipulis, Pauli administer & socius, de corde hominis vt scripserit 410 c. 779 b. præceptum de prohibitis & concessis carnibus vt enarrarit 571 d. vt enartet illud Psalmi, Aperite mihi portas iustitiæ 641 a. primum psalmum vt exposuerit 390 a. Barnabæ apostoli locus 373 a. 375 b. 396 d. 577 d

Basilium vnguentum 177 a
Basilides quibus temporibus fuerit 764 b. Deum naturaliter sciri dicit 545 d. hominem qualem statuerit. 409 d. electionem peregrinam in mundo vnde dixerit 540 d. de Iustitia & Pace vt censuerit 400 peccata quæ remitti senserit, quæ non 636 b. de coniugio vt senserit 426 a. Exegeticon libro xxxiii. de martyribus quæ scribat 506 a. Basilidiani Matthiæ opinionem iactitant 764 d. diem quo Christus baptizatus est, religiose celebrauerunt 340 b. de fide atque electione vt senserint 363 a. & b. fidem vt definiant 371 b. de affectibus vt sentiant & loquantur 408 d. de columba in Christi baptismo vt senserit 792 a. vt interpretati sint redditionem Dei vindicis vsque in tertiam & quartam gener. 795 d. vt enarrent dictum istud, Initium sapientiæ, timor Domini 375 b. confutatur 427 b
Bassari Bacchi orgia 146
Batti Cyrenæi Diuinatio 334 a
Baubo terrigena 13 a
Bauson seu Blyson, Heracliti pater 302 b
Beatus qui, & Beatitudo quid 318 c. 389 c. Beatos quos prædicat Verbum, eos nos imitari vult 129 c. Beatitudo seu summum bonum quod à quibus statuatur 415 c. 416 a. Platoni est, similem Deo fieri 403 d. paucis obtingit 548 b. Beatitudo Christiana cur contemnatur à nonnullis 130 c
Beliar, pro Belial 575 a. 452 b
Bellum sacrificio auerruncatum in annos x. 625 d. in bello mortui laudantur & honorantur 480 b. 481 a. bellicarum calamitatum ecphrasis 222 d
Benefacere & iuste punire, eiusdem facultatis ac virtutis 120 b. Beneficentiæ studium quantopere nobis commendatum 241 d. 262 c. 292 d. æque vetere ac nouo testaméto præceptum 449 a
Beneuolentia quid sit 133 a. 371 d
Berosus in Chaldaicis historiis de Nabuchodonosoris expeditione quæ scribat 329 a. Chaldaicorum tertio de Persarum religione quæ scribitur 43 b
Beseleel, excellens artifex 282 a
Bestiarum spiritus adulterinos humanis animis affingunt Basilidiani 408 d. Bestiolæ vltrices ex peccatricum lacte 804 b. Bestiæ pro diis habitæ 25 a. Bestiæ, allegor. Infideles 280 c. Brutam bestiam se facit qui præter rectam rationem peccat 136 a
Betæ Ascrenses delicatæ 140 b
Biantis dictum 300 b
Bibere ac potare, adultorum sunt 99 a. Bibere calicem Christi 506 c
Bibliotheca Alexandrina 341 d
Bifidis vesci cur concessum 254 a
Bilis allegor. Fastus 132 a
Bion Proconnesius Cadmi scripta in summaria seu capita redegit 629 a. Bionis locus 712 b. apophthegmata 37 c
Blistichis, Ptolemæi pellex 31 b
Bocchoridis iustum iudicium 526 a. meminit & Diodor. Siculus lib. 1. p. 59
Bœo vates 333 d
Bombylus, insectum 200 c. Aristoteli & Plinio βομβύλιος. Bombycis natura & textura ibid. b. & Hieronymus Vida in Bombyce.
Bonum esse quomodo dicatur 114 Bonum probumque esse diuinitus sibi vnice precatur Socrates 595 b. Boni fimus non natura, sed institutione recta 286 a. Bonus nemo nisi Deus pater 119 c. Bonum, quatenus bonum, non nisi iuuat 113 d. vsum non habet, nisi bonitatis suæ actiones & fructus edat 661 a. bonum bono amicum 594 b. bonum quod non est, non continuo malum est 540 c. bonum qui quod statuerint, & quos boni gradus 483 b. bonum summum & perfectum quod à quibus statuatur 415 b. bona vocantur non virtutes modo, sed & actiones honestæ 658 b. Bona diuinitus veniunt hominibus 697 a. impertiuntur tribus modis ibid quotuplicia 658 b. duûm generum 489 c. triplicia Peripateticis 374 c. 541 a. Bona terræ quæ: & quæ bona vera 259 b. Bonitas iustitiæ austeritate ac metu temperanda 126 d
Bos Ægyptiis quid signif. 566. c. Boui trituranti non obligatur os: nec bos cum asino ad aratrum iungitur 401. b. & Plato De leg. lib. 6. vbi bos & asinus calcant, quid signif. 611. a. Bouis & vrsi congressus in vnum: allegor. 634. c
Bosporus quadriremis fabricator. 308. c
Botrus Propheticus. 151. a
Brachmanes, Indici Philosophi 303. b. 305. d. quanta vsi continentia. 451. b.
Branchi vatis versus. 569. d
Barenthium vnguentum 177. a. apud Hesychium: Athenæi epitomæ m. s. βρένθιον: Suidæ βρένθιον & βρένθος: apud Pollucem βερένθιον, e superuacuo.
Breuiloquentiæ studium 569 a. veteribus vsitatum 300 a
Britanniæ antrum cymbalis concinne resonans 632 b
Brontini poëmata 333 a
Bryaxides statuarij duo 30 d. 31 d
Butas seu Buttas, Ind. doct. 305 c
Butyrum quid, & vsus eius 107 c
Buzi, propheta 328 d
Byssinæ telæ 205 a. quando inuentæ 307 d

C

CAbiri qui 12 d
Cadmus Thebas quando venerit 321 c. 322 c. quæ inuenerit 306 d. Cadmi veteris scripta 629 a. Cadmeam victoriam reportare 299 c
Cædes quid 687 d
Cælibatus quoque, vt Coniugium, sua habet munia 459 b. cælibatus & continentiæ non capaces omnes 447 b. è cælibatu ad coniugium transitus per manuum impos. 426 d. cælibatus Spartæ punitus 423 a. cælibes anniuersariam multam pendere iubet Plato lib. 7. De leg. & Valerius Max. lib. 2. c. 9. in principio. R.
Cœlum & Mundus indifferenter à Platone ponuntur pro eodem 586 b. Cœlum proprie vrbs, secundum Stoïcos 543 c. Cœlum, allegorice cœlestia curantes 542 b. Cœli allegorice quid 803 d. Cœlum petentes quibus instructos esse oporteat 236 c. cum cœlo vetus est homini-

bus cognatio 15 c. Cœlum ſtellarum pro Deo adoratum à nonnullis 559 d. in quintum cœlum ſubuectus Sophonias : Paulus in tertium 585 b. & 586 a. Cœli ſeptem, ſecundum quoſdam 538 c. è Cœli genitalibus nata Venus 10 d
Caianiſtæ hæretici vnde dicti 765 d. Caiani Epiphanio 103 123
Caiani & filiorum eius natura 797 c. b
è Calatho in ciſtam 15 d
Calceamentorum vſus qui 205 d. luxus ibid. calcei mulierum q. ibid. calcei corrigiam ſoluere, allegor. ibid. calceos habere vetantur Apoſtoli, allegor. 326 b
Calchas vates 333 c
Calices auriti 551 b
Calliæ comici locus 623 b
Callimachi locus 18 c. 24 a. 597 a. 600 d. locus ex Epigram. 580 d. Callimachus Iambis, Branchi luſtrationem memorat & ipſe 570 d. Ætiis, Dianam ἀπαλχομένω narrat 24 c. Ætia eius cryptice ſcripta 571 c
Callinicus Hercules 713 b
Callinus quando vixerit 333 c
Callipho ſummum bonum quod eſt 415 c. & d
Calliſtagoras genius Teniorum 26 b
Callithoe æditua 349 a
Calo ſtatuarij opus 30 c
Calumnia, gladij miniſtra 292 d
Cambyſes occidit Apin. Æg. dicta 34 d
Cameli barbaris & vehiculum præſtant, & victum 228 b. é cameli pilis veſtis 203 b
Candelabri ſacri ſignif. 563 b
Canis vox πολύσημος 775 b. canis pro Deo 25 b. Canes duo Ægyptij quid ſignif. 567 a. canes Marti ſacrificant Cares 18 c canibus non participanda ſancta alleg. 361 d. Canis pretium altari offerre veritum 274 a
Canities venerationem habet 248 d. canitiei illitio indecens 223 b. caneſcunt citius qui ſe tingunt & inungunt 180 d
Canthari, pocula exquiſ. 160 a
Cantus & hymni in conuiuiis 16 a. 653 d
de Capillis obſeruanda quæ & viris & mul. 247 b. & d. capilli ſoluti, allegor. quid 176 a. capillorum raſura in ſubiti & inuoluntarij homicidij expiatione, allegorica 223 c. capillus Dei vt lana niuea 223 c
Capito muſicus 2 d
Cappadoces quæ inuenerint 307 b. Cappadocicum imperium dierum XVIIII. 332 a
Capræ fabuloſæ 5 c
Captiuam quam reuerenter haberi voluerit Deus 398 d. 456 a. captiuare ſe, quid 706 d. captiuitatis Babylonicæ tempus 331 a. 329 b
Caput nudum viros quidem decet : mulieres non item 247 c. caput mulieris, maritus: viri, Deus 248 b
Carbones ignis, allegor. 564 b. Carbunculi myſtici 306 d
Cares quæ inuenerint 18 c. Marti ſacrificant ibid. Carica muſa 164 a
Caricæ Chelidonenſes 140 c
Caritas ſeu Dilectio quid 377 d. 518 c. caritas cur appellatus Deus ipſe 519 b. caritas multipliciter intelligendam ſe præbet 398 b. peruadit omnia 383 d. per auditum ſe inſinuat 551 c. ſimplici modicoque apparatu indiget 134 c. caritatis comites quæ 378 b
Carmalus locus Romæ 383 d. ambigue pro Cermalus vel Carmentalis.
Carminum facies à Muſis inargentata, i. lucri cauſa ſcripta 555 c
Caneades Hegeſilai ſucceſſor 301 c
Carnibus & vino abſtinendum, ſeu parcius vtendum 145 b. 717 d. 718 b. caro factum Verbum, quo ſenſu 792 a. caro omnis, fœnum eſt 401 b. poteſtatibus & ſpiritibus obſiſtere vt poſſit 491 d. in carne viuere non ſimpliciter abominatur Paulus 453 b. carne abutendum quo ſenſu Nicolaus dixerit 411 c. carnis odium quale intelligatur 451 b. caro, aduerſarius noſter : & quomodo cum ea in gratiam redeundum in hac vita 797 d. caro allegorice quid 498 c. 752 b. carnis opera quæ 498 c. Carnalem eſſe & ſecundum carnem ambulare, quid 540 b. carnales qui Paulo 99 a
Carpocratiana hæreſis à quo nata 540 b. Carpocrateæ legis obœdientia 428 c. Carpocrates mulieres communes eſſe vult 430 d. meminit & Auguſtinus De Hæreſ. c. 7
Carthaginenſes quadriremis inuentores 207 b
Caſeus qui 104 b
Caſſianus, Exegeticon primo, Hebraicam Philoſophiam Græca multo antiquiorem docet 320 b. de Salomes interrogatis quæ referat 465 d. tunicas pelliceas primorum parentum quomodo interpr. 466 d. Caſſiani Iulij locus ex libro De continentia ſeu cælibatu 465 b
Caſtaliæ fons 10 b
Caſtigatio quid 350 d. caſtigari à Deo, ſalutare 352 d. caſtigare Deus quæ potiſſ. peccata ſoleat 352 d. caſtigare Deus tres ob cauſas ſolet 536 c. & ibid. c. caſtigatione ac pœnis multa curantur vitia 114 c
Caſtitatis martyr 522 a
Caſtor & Pollux Argonauticæ expeditionis ſocij 322 b. quando conſecrati ibid. b
Caſtratus à ſacris Eccleſiaſt. arcetur 5 c. vide Eunuch.
per Catecheſin veram generanti liberos merces generationis à Deo propoſita 467 d
Catenis aureis vincti ſontes 209 b. catenæ capillitij 240 a
Cathedra peſtilentiæ q. 254 c. 389 d
Catholica epiſtola : omnium ſc. apoſtolorum 512 d
Caudæ diis ſacrif. 716 b. caudis ſuis verberantes : allegor. 471 c
Cauſa proprie quid 783 c. quotuplex, ſeu quot eius genera 769 a. aliæ euidentes, aliæ occultæ 787 b. efficientium diuiſio 783 a. adiuuantium differentiæ, & abſolutæ ratio 319 b. cauſa vt cauſa 786 a. Cauſa ſui ipſius nihil eſt ibid. cauſa eſſendi, Deus omnibus 113 c. cauſa vna effectus ſæpe producit contrarios 787 a. cauſa vna multas habens adiuuantes 317 d. cauſæ multæ ſæpe ad vnum actum concurrunt 787 b. cauſa in quibus poſita 310 b. cauſæ corporeorum an incorporeorum ſit 765 c. Cauſas oratorie apud iudices primus egit Antipho. 308 d
Cecrops ille Diphyes, rerum Atticarum conditor 320 d. Cecropis tempora 321 b. ſepulchrum 29 b. Cecrops alter quando vixerit 321 d
Celei filiæ vbi ſepultæ 29 b

Celmis & Damnameneus Idæi dactyli, quæ inuenerint 307 a. m. f. Τέλμις.
Celtæ comas vt alant 225 c. ebrioſi 157 d. lecticarios ſe præſtant 229 c
Centaurus allegoricus 477 d
Cephallenes Epiphanem quantopere coluerint 428 b
Ceraunitæ gemmæ 206 d
Cercopis Pythagorij poëmata 333 a
Cercylus hiſtoricus: viſe Derc.
Cerebrum natura frigidum 130 a. odoratis roboratur 555 c
Ceremoniæ ſacræ non omnibus promiſcue oſtenduntur 555 c
Cereos homines voluptas facit 407 a
Ceres Græcis quæ Iſis Ægyptiis 322 d. allegorice frumentum 16 a. Cereris amaſius Iaſius 21 b. Cereris ſacrorum origo, & vanitas 9 d. 10 c. & d. 13 a
de Certaminum proprietate liber Iſtri. 447 d. certamen Chriſtianum 61 a. 408 d. certaminis virtutes Audentia & Sapientia 295 c. Athletæ.
Ceruſſatæ malæ 218 c
Ceus ſophiſta, Prodicus 202 a
Ceyx Æoli F. Iupiter 35 d
Chaldæi, Aſſyriorum philoſophi 305 a. planetis quantum tribuerint 202 a. Chaldaici generis propago Orpheo qui 683 a
Camæleo libro de Diis Thaleti tribuit τὸ γνῶθι σαυτὸν 300 a. libro de Ebrietate de Zaleuco quæ tradat 352 a
è Chami prophetia deſumpta Pherecydis Theologia allegorica 642 a
Chananæa terra, allegorice q. 380 d
Charadrij nutriuntur à delicatis 331 c. quia eius auis aſpectus arquatos ſanare fertur.
Charilli Spart. ann. VIII. 327 c
Chelidonenſes cariæ.
Chelzias ſacerdos, Ieremiæ pater 329 c
Cherubi quid ſignif. 592 a
Chilonis Lac. dictum 300 a. & b. expreſſum ab Epicharmo 671 b
Chione, Neptuni concub. 20 a
Chironis centauri inuenta 306 b. Chironia ſacra 27 b
Chium vinum delicatum 156 d
Choaſpia aqua, optima 157 b
Chordæ, nerui hominis Chriſti 164 b
Choreæ inuentor 308 c. chorus infantium 89 b. chorus pſallens qui 165 d. ſpiritualis & ſanctus, Eccleſia 164 b. à choro diuino abſiſtere qui debeant 555 b
Chriſtus Dei filius eſſe Seruatorque ac Dominus noſter, quibus argumentis demonſtretur 702. c. & 642 a. Deus & homo 79 d. adoptatus quomodo ſecundum Theodotum 792 a. Sanctus ſanctorum, quomodo vnctus 330 d. ſeruator omnium hominum, maxime vero piorum 704 a. ſeruator fidelium, Dominus inobedientium 703 c. vt Iudæis legem ſic Græcis Philoſophiam ante inhumanationem ſuam dedit 702 c. in regum coronatorum capite circumlatus ſymbolice 176 d. quando natus 340 a. carnem cur aſſumpſerit 735 a. quando baptizatus 390 a. cur baptizatus 790 a. docere quando cœperit, & quandiu docuerit 340 b. 652 c. Apoſtolos triplici docendi genere inſtituit 792 d. doctor nobis vnicus, & ſeruator 265 a. gloriam ſuam diſcipulis in monte cur oſtenderit 700 d. gloriam ſuam cur vulgari vetuerit 701 c. quando paſſus 340 c. ad inferos cur deſcenderit 632 d. euangelium prædicauit etiam inferis 16. a. peccatis noſtris traditus quomodo dicatur à Propheta 116. b. vt filius Dauidis agnoſcebatur à multis, vt filius Dei à paucis 607. b. aduerſarios habuit multos reges ac princ. 631. b. humanam naturam omni dotium genere longiſſime ſuperauit 367. d. infantibus & filiis ſuis pater, mater, omnia 102 b. à Platone ſignificatus 589. a. caſtratus à ſectis prophanis 298. b. informis corporis ſpecie 470. c. 216. a. 368 d. vbi corporis forma vti cur voluerit 707. a. cibum potumque & alia corporis ſuſtentamina quomodo ſeu cur admiſerit 653. c. vxorem cur non duxerit 619. 446. d. Chriſti antiquitas & erga homines beneficia 50. bonitas immenſa mirifica 696. & 756. b. principatus per Danielem prædictus 330. & d. deſcenſus in carnem, vſus ab Angelis, Abrahamo, ceteriſque iuſtis in requie poſitis 706. c. natalis dies, curioſius à quibuſdam inquiſitus: à Baſilide vero etiam dies baptiſmi eius feſta ſolemnitate actus 340. b. paſſio, myſtice à Platone præſignif. 601. a. naſcentia, baptiſmus, & paſſio, quid nobis contulerit 799. a. Chriſti carnem edere, & ſanguinem bibere, ſymbolice dictum 100. b. 102. a. è Chriſti plenitudine accepimus omnes 312. d. Chriſtus animalis, Sapientiæ filius, ſecundum Valentin. 797. d. matrem vt deſeruerit 796. d. de Chriſti paſſione, morte, deſcenſu ad inferos, & reſurrectione vt ſenſerint Valentiniani 799. c de Chriſto vt homine peccatore ſenſit 496. d. Chriſtum qui anteceſſerunt doctores, quomodo fures ac latrones fuerint 309. d. 311. c
Chriſtiani ſunt & dicuntur χρηστοί. 366. c. & Petrus Pithœus Aduerſ. lib. 2. c. 3. Deum nec Iudaico, nec Græco, ſed nouo more colunt, per Chriſtum 636. b. ſoli nobiles ac diuites 76. d. actiones eorum quæ, quandoque officium 173. a. Chriſtianæ doctrinæ fundamenta 757. a. Chriſtianiſmi ſummaria deſcriptio 702. b. 738. d. Chriſtianæ politiæ hypotypoſis ex Ezechiele 132. a. ex Platone 595. a. Chriſtianiſmus publicum & capitale crimen Clementis temporibus 505. c. nullis quamuis potentum machinis expugnari potuit 727. a. Chriſtianus à Iudæis & Græcis obiecta iam olim ſectarum diuerſitas. 353. b
Chromaticæ harmoniæ 166. b
Chronologia ſ. Bibliorum ab Adamo vſque ad monarchiam Rom. 337. b. à Moſe vſque ad finem regum Iud. 323. d. chronographia Clementis in Biblioth. temp. 325. d. 328. d. Chronologia Græcæ hiſtoriæ 335. c. Chronologia breuis Græcam hiſtoriam cum Iudaica & Ægyptia comparans. 320 c
Chryſippus puer deamatus, 20 a
Chryſippus Cleanthis in ſtoica prof. ſucceſſor 301. c. dialecticus inſignis 761. a.

Chryſis Sacerdos cum templo conflagrat 35 a
Cibi varij & delicati an ſalubres 140 b. viliores, ſaniores & robuſtiores efficiunt 142 a. vtendum eis moderate 149 d. vſus eorum indifferens ibid. a. abſtinentia ſuperſtitioſa, coarguitur 447 d. 448 a. & c. vitandi qui 148 b. Iudæis interdicti qui, & cur 149 b. in cibo & potu qualem ſe Chriſtianus gerere debeat 139 a. cibus Chriſti ſupernaturalis 104 b. in Chriſto corruptionem nullam ſenſit 451 a. cibus ventri, & venter cibo 446 a. cæleſtis ac ſpiritualis in primis quærendus 144 b. ſpiritualis qui 784 d. Diuinus qui 798 c. Gnoſticus qui 558 a. cibus ſolidus, cibus tenerior, cibus ſpiritualis 100 a. 101 b.
Cicada Eunomi muſicam adiuuat 1 d. cicadarum aureorum inſertione cur ſe ornarint Athenienſes priſci 199 c
Ciconia pro Deo 25 b
Cimmerius in Verbo nemo 56 d
Cinædici geſtus 230 d
Cinctus è lino & è pilis 203 a. & c. zona coriacea 451. a
Cinyras Cyprius vates 33. c. Veneris amaſius 21. b. Cinyræ origo 10. b. ſepulcrum 29. c. Cinyra ditior: prouerb. 234. a
Circumciſione Timothei Iudæos capit Paulus 730. c. circumciſionem Ægyptiacam philoſophiæ cauſa Pythagoras admiſit 102 c. circumcidite vias veſtras 194. circumciſio aurium & cordis quid & quorſum 569. c
Cithræus tripus. 9. a
Ciſternæ operiendæ allegoria, 574. a. & c.
Citharæ allegoria 653. b. & 164. b
Ciuitas Stoicis quæ 543. b. ciuitatis cæleſtis imago apud ethn. ibid d
Clarij oraculum 9. b
Claudij Cæſaris Germanici princip. 337. a
Claui falſa vti 628. c
Claui calceis infixi. 203. c
Cleanthes Zenonis in Stoa ſucceſſor Chryſippi anteceſſor 301. c. Zenonem magiſtrum profeſſus 547 b. ſummum bonum quod ſtatuerit 416. a. lib. 2. De voluptate, Socrati quæ adſcripſerit de ſummo bono 417. b. de Deo vt ſenſerit 47. a. de ſuis anima vt pronuntiarit 718. b. λειπὰ quæ vocarit ibid. b. πλήκτρον quid vocet 569. d. Cleanthis locus 602. a. 554 a
Clearchi ſepulchrum 29. c. Cleomachum vocat Euſeb. præpar. Euang. pag. 45.
Clearchus Peripateticus Ariſtotelem Iudæi conſuetudine vſum tradit 304. c
Clemens in Protreptico propoſitum quid habuerit 47. a. Stromateos ſuos vnde collegerit 274 c. connubialem ſermonem ſcripſit 237. d. pollicetur diſputationem contra hæreſes 510. c. de Principiis 431. d. 439. d. 612. c. de Mundi ortu 683. c. de Anima 395. b. 432. a. de Prophetia 346. b. 511. a. de Prophetia & de Anima 591. a
Clementis Apoſtolici locus ex Epiſtol. ad Corinth. 289. a
Cleobis & Biton Herodoti 332. d
Cleobuli Lindij dictum 300. b
Cleobuline, Cleobuli F. 523. c
Cleomenes libro de Heſiodo dictum illud, ἥμισυ, πανὸς οἱ ἅπαν: refert ad Homerum 300. b
Cleopatra Macedoniæ ſtirpis victima in Æg. 332. a
Cleopho Corinthius vates 333. d
Cleophylo Samio Oechaliæ excidium tuffuratus Piſander 587. b
Cletoris filia & nepos 25 d
Clitarchus de Alexandri expeditione quæ ſcripſ. 337 a
Cocytus fl. 592. b
Cœnæ & ἀγάπαι qui differant 142. b. quales eſſe debeant ibid. c
Cogitata quoque piorum exaudiuntur à Deo 785. b
Cognitio 95. a. 393. b. 306. a. 643 c. à prænotione & prædictione vt differat 394. a. ſapientia quid diff. 726. a. à fide quid diff. 732. d. bonum perfectiſſimum exoritur vna cum πῦ φωτίσμαι 95. b. duplex 381. b. fidei quæ: & quæ inflans ibid b 383. a. cognitio illa ſublimis, paucis ſine ſcripto ab Apoſtolis tradita, & deinceps per ſucceſſiones propagata 582 d. cognitionis peregrinæ Euangelium quod ſomnient Marcionitæ 432. a. cognitionem falſam profeſſi quidam, à fide aberrarunt 383 b. cognitionem ſolis ſibi arrogant Gnoſtici 438. b. Cognitio inflat quo ſenſu dictum ab Apoſt. 767. a. & 297. b. cognitionis finis, acquieſcere 95. b. ad cognitionem nos inuitat Deus 131. d
Coïtus, parua epilepſia 193. d. coïtus promiſcuus magnas ſæpe parit tragœdias 226. c. coeunt magi etiam cum conſanguineis 431. a. coïtus cur damnatus à quibuſdam philoſophis 432. d. coïtus leges 189 d. coïtus abſtinentia triduana, imperatur populo verbum Dei audituro 456 c
Collatio quid 337. d
Colophonius fons 9. b
Colorum inſigniorum catalogus 201. b. colorum fucus nec in coma, nec in veſtitu adhib. 248 b colores Platoni qui probati 244. c. Chriſtianos qui deceat 201. a
ad Coloſſenſes qua occaſione à Paulo ſcripta Epiſtola 647 c
Columba pro Deo 26. a. in Chriſti baptiſmo quid fuerit 810. a. columbæ oblatio myſtica 717. d. columba in annulo ſignif. 246. d. columbæ, ſimplices 86. b. columbæ ſerpentem miſcere 749 b. columbarum coniugia 284. b
Columna Euij Dei 398. d. columna Thebanis Bacchus. ibid. d. columna hieroglyphica 304. a. columnæ vii. Sapientiæ 797. d. Columnæ quatuor ante aditum ſanctuarij quid ſignif. 562. d. columna lignea, & Iudæis olim & poſt Græcis præluxit 347. d. columna quid ſignificet: & quid columna fulgens 348. d. columnæ igneæ allegoria 349. a columnæ ligneæ ac lapideæ pro Diis 30. a. (& Pauſan. aliquot locis) columbæ olim pro imaginibus & ſimulacris ponebantur 348. d. columnæ ſeu cippi mortuis ponebantur, & exauctoratis 594. d. Columnæ mundi quid 306. a
Comas Celtæ Scythæque nutriunt abſque ornatu 227. d. comæ fucatura & comptura indecens 223. b. de coma quæ obſeruanda Chriſtianis 247. b. & d
Cometes Cretenſis vates 335. c
Commodi Imp. mors 336. d

Commune esse, qua signif. dicatur 431.a. communem facere hominem, quid 168.d. communionem qualem statuat Harpocrates 427 b. qualem s. litteræ 439.d
Comœdiæ inuentor Susario 308.d
Comparatio quorum fit 541.c
Compassio quid 449.a
Compositio Geometrica & Dial. 779.a
Conceptionis ratio, conceptique fœtus nutritio 105. c. conceptus fœtusque abigere, nefarium 194.c
Conchæ Peloridis delicatæ. 794.c. conchyliorum captatores 140.b
Conclusio quid 771.b. conclusiones ex sacræ Scripturæ oraculis veræ 382.a
Concordia quid 378.c
Concupiscere æque lex atque Euangelium vetant 457. c. non concupisces, quid signif. 694. c. concupiscere nihil, quid 511. c. concupiscentia quid 135. a. ab appetentia quid differat 521.b. de concupiscentiis præceptum decalogi vt intelligendum 556. a. concupiscentiam qualem à Christo damnari Gnosticis quidam voluerit 520. a. concupiscentiam quomodo fugiat dometque Gnosticus 533. c. & d. V. Cupiditas.
Condimenti plus quam alimenti hab. cibus 294.b
Confessio gratior Deo quam sacrif. 519. c. confessio Christi qualis esse debeat ibid.b. Christi quotuplex secundum Heracleonem 502.b. vtra præstantior 504. a. omnibus modis fieri debet 503. c. Confiteri Christum, & confiteri in Christo, quid diff. 502.c
Confidentia quid 371.c
de Coniugio vt senserint philosophi 421. b. coniugium diserte à quibusdam & scortatio & diaboli inuentum appellatum est 446. c. coniugij diremptores quibus vtantur argumentis 445.c. Coniugium abominantes confutantur 447. c. coniugium quam immerito damnetur ab hær. 461. c. ab ipsa scriptura suadetur 429.b. 426. d. contrahendum cur sit 422. b. in coniugij quæstione considerari quæ soleant & debeant 421. a. coniugium, seu connubium quid ibid. a. sua habet munia, vt & cælibatus 459.b. virilitatis ostendendæ maiorem materiam habet, quam cælibatus 741. c. piorum qualia coniugia 736. c. consummatum seu perfectum quod 524. c. coniugum concordia quam beata 258. c. coniugia peregrina soluuntur ab Esdra 329. d. connubium vnde dictus numerus senarius 695.d
Conscientiam incredulitate polluere 372. c. conscientiæ habenda ratio, non nostræ tantum, sed etiam alienæ 496 a. 513.b. & 145 c. conscientiæ bonæ gloriatio vera quæ. 664. d
Consilium quid 390. d. Consiliarius Patris ante mundum conditum Christi filius 703. b
Consolatione quoque apud peccatores vtitur Deus 529. b
Consonantia é dissonis 298.c
Conspiratio Ecclesiæ 727.c
Constantiæ exempla ex vtraque historia 493. a. 496.c. Constantia Philosophica quid à Christiana distet 736. b
Consuetudo à maioribus ad nos propagata, retinenda nec ne 57.b. & 75. c. diuersam à veritate viam habet 68. c. consuetudines in errorem impellentes, in totum abolendæ 762.b
ad Consummationem properantibus quæ proposita 495. c. consummatio cur dictum martyrum 480.b
Contentio graphice depicta 550. d. ab inquisitione veri summouenda ibid. contentiosarum altercationum quis fructus 768.c
Continentia quid 446. d. quid sit, & in quibus posita 427. d. diuersis modis dicitur, & quæ sit vera Gnostici continentia 740. d. non circa vnam tantum speciem versatur, sed circa plures 450. d. vbi virtus, & vbi vitium 477.b. qualis nos commendet continentia 532. d. continentia virtutum Christianarum fundamentum 405. d. & nobis prodest & fratribus 147.b. continentia Gnostica quid differat ab humana continentia 450. a. non nisi à gratia Dei proficiscitur 499. c. continentiæ speciosо titulo creationi diuinæ se opponentes, confutantur 452. b. continentia Marcionitarum 432. a. idololatrarum & magorum 446 c. athletarum 447.b
Contraria ex vna eademque causa interdum 34.565
Contumelia ministris possessionibusve illata, ipsi domino illata censetur 511.24
Conuersari cum quibus debeamus, & cum quibus non 228. d. 572.b
Conuertendi ad salutem homines varius & multiplex Deo modus 624.a. conuersio hominis vnde 485. a. conuersionis gradus.
Conuicia paterna & salutaria in verbo Dei 119 c. 115.c
in Conuictu eleganti ac liberali vitanda quæ 170.c
Conuiuæ accersendi qui 330.c. conuiuij finis qui, qui item comitatus 171. a. conuiuia caritate fundata esse debent 142. c. & b. quando & quomodo adeunda 720. c. in conuiuiis Christianus se gerere vt debeat 144. d. & 196. d. 163. a. conuiuialis lætitia Christianis quæ 165. a. in conuiuiis decorum obseruandum in primis 157.b. conuiualia præcepta de sermone 170. c. ante conuiuium lectio scripturarum: in conuiuio psalmi & hymni.
Conuphis, Ægypt. Propheta 303. c
Copulata à Deo, per hominem separari non debent 446.d
Coquos agricolis antefert gula 144.c
Cor in ventre asello pisci 150. c. edere mystæ quid vetent cor suum coram Deo effundere 66. d. in cor nostrum leges suas scribit Deus 71.b. cor & renes scrutatur Deus 387.c. cor spectat Deus, non oris speciem 221.a. cordium notitiam Deo tribuit etiam Thales 594.d. cordium scrutator Deus quomodo sit 659. c. cor diuersorio simile facit Valentinus hær. 409. c. cor ante fidem quale 410. d. cor, allegorice Animus 551.b
Cornicem intellexit Mopsus 334. a
Cornu Thraces in bello vtuntur ad classicum 164. d. cor. niger Alexander 36.a
Coronamentum magnorum Deûm narcissus 181. c. Coronæ vt in gymnicis, si in Ecclesiasticis

Ecclesiasticis certaminibus 738. d. corona gemmis & auro pretiosa in regum capite, symbolice Christum denotauit 176 d. corona Christi, mystice interpretata 181 c. corona mulierum quæ, quæ virorum, quæ Ecclesiæ 180 d. coronis & vnguentis an vtendum Christiano 175 a. coronarum vsus apud ethnicos qui fuerit, & quando inuectus 179 d. 181 b
Corpus quomodo habendum seu tract. 481 d. in corpore hoc inhabitandum, vt in domo ruinosa aut naui cariosa 802 a. b in corpore hoc mortali veteres identidem pari optabant. ibid. è corpore mortis huius exsolui cupit Paulus, vt Philosophus Platonis 434 d. corpus in regeneratis templum Dei est: in infidelibus, sepulcrum animæ 458 b. corpora spiritualia angelorum & animarum 792 a. a. cælestia à terrestribus quid differant 791 c a. excellentiora, facilem habent misturam 792 b. corpus allegorice Ecclesia 752 b. corpus spirituale, Ecclesia, & fidelis secundum spiritum viuens 724 a. b
Correctionis modi duo 536. c
Corruptionem non videbit iustus 294 b
Corticibus arborum vestiti 305. c
Corui quoque humanas voces imitantur 695 b. corui fatidici 90 b. corui esus cur veritus 572 b
Corybantum orgia 12 b
Corybantis filius Apollo 17 d
Coryphasia Minerua ibid. c
Crantoris academici præceptor qui & qui discipuli 302 c
Crater Orphei 333 a
Cratetis academici antecessores qui 300 d. qui successores 301 b
Cratetis cynici vxor 123 a. vers. 412 d
Crates grammaticus de Homeri temporibus quæ scripsit 327 b
Cratina Praxitelis amasia 35 b
Cratini locus ex Archilocheis 280 d. locus ex Laconibus 619 d. locus ex Ποιπίνη seu Πυτίνη 626 a ex Cratini Epigramenis furatus Aristophanes 628 d. Cratini iunioris locus 569 d. Cratini filia Irene 323 b
Creationis harmonia pulcherrima 499 c. de creatione rerum vt senserint Valentiniani 796 c. a. creatorem alium seu diuersum à primo Deo esse quidam putarunt 511. c
ni Credideritis, non intelligetis: quo sensu dictum 522 d. credere quid philosophis 371 c. credere in Christum quid, & quid ei non credere 537 c. credere ac regeneratum esse, perfectio est 79 c. credulitas, opinionibus sine mente scientiaque se permittens, 290. d
Crenus Heraclides vates 334. c
Crepidæ Atticæ & Sicyoniæ: Persicæ item ac Tyrrhenicæ 205 c
Cres Cretæ rex 321 a. Cressa canis 499 a. Creta bestiis noxiis caret 865 c. b. creticum vinum quale 157. a
Criso Himeræus athleta 447 c
Critiæ locus ab Eurip. mut. 621 b
Critici nomen à quo inuectum 309 a
Critolaus Phaselitis ἀντιστρατηγός quos vocarit 374 a. Critolaus Lyconis successor in Lyceo 302 d. summum bonum quod statuerit 415. b
Crobylus coquus 761 a
Crocodilus Ægyptiis quid signif 566. c. & c. crocodilorum stercoribus fucatæ 218. b. & Petr. Victor. Var. lect. lib. 31. c. 4. ex Horatio.
Crocus somnum conciliat 181 b
Crœsus è rebus aduersis verum agnoscit 28. Herodot. l. 1. Plutar. Solone. R.
Crotopi tempora 446. b
Crumenæ vmbra solutum meretrici præmium 520 b. crumena communis inter improbos 471 a. crumena non veteraſcens 487. b
Crux quid significet 407 b. crucem ferre quid 747. b. crucis dominicæ figura T. 675. 676
Ctesias Assyria Græcis multo veriustiora facit 321. a
Cubus primus, octo 679. b
Cultus Dei quid: & hominum cultus quotuplex 700. b cultus Dei nec loco certo nec tempori adstrictus 722 d. 724 a
Cumana Sibylla 333. d
Cupiditas quid 135. d. quale animal 412 a. Protheo versatilior 214. d. obsequendo alitur 441. d. cupiditatis moderatrices Prudentia & Temperantia 535. b. cupienda tantum necessaria 450. b. v. Concupisc.
Curatio cuiusque affectus triplex 759. c
Cyclæus heros 26. b
Cyclici poëtæ vetusti 333. c
Cyclopes Iouem non curant 556. b
Cyclopum vates 334. c
Cydippus Mantinensis de rerum inuentoribus scripsit 308. a
Cymbalo Arabes in bello vtuntur, vt tympano Ægyptij 234 a. cymbalis resonans antrum 626. c
Cymbalum, oris lingua 164. c
Cynica philosophia 523 a
Cynopolitæ Ægypt. canem colunt 25. b
Cynosuridis fines 19. a
Cypri flos somnum conciliat 181. a
Cypriaci poëmatis locus 19. a
Cyrenaici de summo bono Epicureis assentiuntur 415. b. 417. b
Cyrus Iudæis restitutionem publico præconio promittit 330. a
Cythniorum genius Menedemus 26. a

D

Dactyli musici vnde dicti 306. a
Dactyli Idæi 306. a. 335. d
Dædali peregrinatio & opera 810. d. b. vacca 37. c. fanum 811. a. a.
Dæmones populis quibusdam peculiares 26. a. Hesiodo XXX. M. ibid. b. coluntur à magis 446. b. magis inseruiunt 39. c. hominibus irati, mala nonnunquam immittunt Deo permittente 625. c. an in corde habitent ante regenerationem 410. d. dæmonum legio quædam est homo affectibus suis iudulgens 807. b. a. dæmonum spiratio 617. b. princeps, Diabolus 593. a. dæmoniis participare vetat Apostolus 143. d. de Dæmonum natura nil affirmare audet Plato 589. a
Daira Eumolpi vxor 29. b
Damasus Democriti frater 631 d
Danai in Peloponnesum aduentus 321. b. ex Danaide locus 522. c

Daniel è leonum faucibus seruatur diuinitus 405.b è fossa eximitur. 329. d. torquem fert, nec populi tamen sui obliuisc. 579. b. quando prophetarit 329.c. locus eius de LXX. hebdomadibus enarratus 330. a. dies à deuastatione Hierosolymorum quos innuerit 340. c. è Daniele canticum trium puerorum mystice enar. 801.a.a
Daphne Apollinem vix effugit 20.b
Daphnenses turdi 140.c
Dare se petenti: qua signif. dictum 449. a. in dando quæ consid. 740.b. dati voluntatem, non quantitatem spectat Deus 488. a
Dardani inuentum 10. d. Dardani & Dardaniæ antiquitas 321. b
Darij primi tempora 329. d. Darij Hystaspidæ annus II. 331. b
Datis, dux Pers. cop. 348.b
Dauid Israelis rex II. Iudaicæ tribus primus, à Samuele iungitur 325. b. quam humilis in summa dignitate 516.d
Deæ amoribus & adulteriis Deos æquarunt 21. b. ambitione stolida certant ibid. c
Debbora vates & iud. 324.b
Decachordum, allegor. 165.c
Decalogi breuis enumeratio, eiusdemque nota 260.c. mystica enarratio 688.b
Decadis seu Denarij numeri mystica consideratio 382. b. 488. b. nota eius simplicissima littera 260. c
Deceptiones & errores plerique omnes ex definitionis ignoratione proficisc. 780. c
Decimæ Deo suspensæ 379.a Deo cur oblatæ 282.d.397.d
Decorum, seu Decentia, in primis spectanda. 157.b
Defæcatio spiritus quid 96.a
Definitio quot modis fiat 778. d. longior vt fiat, vt item breuior 780. d. ex diuisione fit 778. c. definiri possunt quæcumque recte sciuntur 780. c
Deliberatiuum dicendi genus sub se quæ contineat 114. d. deliberationis partes tres 129. a
Deliciarum aliquot catalogus, & an illæ salubres 140.b
Deliorum genius Anius 26.b
Delphica præcepta 568. c
Demænetus Phocaensis vates 333. d
Demarati Tragœdumena 27. b
Demetrij Catæbatæ templum 36. c
Demetrij Phalerei diligentia 341. d
Demetrius libro De Iudæorum regibus, de Iudæorum captiuitate quæ referat 337. d. Demetrij Argolica 30. d.
Democrates heros 26. b
Democritus Ethica vnde hauserit: de peregrinatione sua, de magistris, de libris quæ prædicarit 303. d. in Ægypto quandiu commoratus, quæ ab illis hauserit 811. b. b. antecessores & successores quos hab. 301. d. summum bonum qua in re posuerit 417. b. de naturæ doctrinæque affinitate quæ tradat 334. b. de aëre seu Deo spiritu vt senserit 45.c. de poëta quæ scripsit. 700. d. de matrimonio vt sentiat 284.b. Sapientiæ cognomen vnde adeptus 631. d. Democriti locus 81. b. 596. d. 279. d. dictum de suum natura 59. b. dictum de coitu 193. d. ideæ seu ἰδέαι 43.d
Demodocus vates 332. d. Demodocus Platonis an sit dubitatur 315. c
Demonstratio quid 362.b. 772. b. 776. c. à syllogismo quid differat 770. d. ab induct. & definit. quid diff. 778. d. ab analysi seu resolutione quid diff. 772. b. duplex 381. b. 770. c. 772. a. 382. a. 755. b. 757. b. demonstrationes à Deo poscere amens & impium est 547. b demonstrationis oratio qualis 285. d
Demophontis Thesidæ temp. 321. b
Demosthenis locus ex Homero expressus 621. a. locus ex Thucydide 619. b. locus à Phanocle expressus 621. b. locus à Philino imitatus 619. d
Demylus tyrannus 496. d
Dentes pulchros quæ habent, rident etiam nolentes 219. a. & Petr. Vict. var. lect. lib. 6. cap. 12. dentes & gingiuas in conuiuio scalpere, indecorum 174. d
Dercylus de Ilij capti tempore quæ scripserit 321. d. Cercylus Eusebio Euang. præpar. 293
Descensus ad inferos, cuius poëma 333. a
Descriptio & census prouincialium quando fieri cœpta 340. a
Deucalio Phthiotarum progenitor 320. d. Deucalioneum diluuium 321. c. 335. c. Deucalionia Hellanici 523 c
Deus scitur naturaliter, secundum Basilidem 545 d. Dei cogitationem & notitiam aliquam brutis quoque tribuit Xenocrates 590. b. De Deo vnde quærendum ac discendum 669 b. De Deo sacri libri vt tradant 51. b. Deus nominibus quibus designari soleat 588 a. à gentilibus nominatus quidem passim, sed non agnitus vere 689 b. Deus deorum, Deus magnus & fortis, Iehoua 625 b. Deus verus vnus 64. c. vnus etiam Platoni 356 d. vnum & supra ipsam vnitatem 117. c. vnus idemque esse vnde colligatur 119 a. mundum cur fabricarit 584 b. causa essendi omnibus 113 c. naturalis nobis pater secundum Antitactas 439 d. prouidentia sua mundum administrare dictus optimis quibusque philosophis 612 c. an mali hominibus causa sit 311 b. 611 b. & c. cum hominibus agit vt homines cum liberis suis 120 c. omnium Deus quomodo sit, & quomodo non 611 a. gratiam suam hominibus variis modis patefecit 6 a. vnus & per legem ac prophetas & per Euangelium locutus 427 a. 472 a. per Filium scripturas tradidit & enarrauit 589 b. donat multa quorum ipse expers est 580 c. amari pariter & timeri vult 561. c. inimicus nemini 740 b. iustus li. cet ac rigidus, tamen & bonus 113. d. 114 b. bonus est propter se: iustus propter nos 127 c. minas quam graues immorigero populo denunciarit 117 a. irascitur quidem sed facile placatur 118 b. vlcisci quomodo dicatur 762 d. castigat ob tres potissimas causas 535 c. Bodinus Dæmonomanias libro 4 c. 5. plures affert R. affectuum expers est 535 b. affectus habens humano more inducitur 391 d. humana multa habere inducitur ad captum nostrum 580 c. 582. b passus an sit 794 d. a. quiuisse die septimo quomodo dicatur 697. c.

prope est suis 491. b. in hominibus habitans, corrumpitur & contaminatur ab impiis 197. b. Dei cognitio meditanda vbique 63. c. Dei agnitio, pietas, 55. c. ad Dei intelligentiam quomodo accedi aliquatenus possit 582. c. Deum videre quibus datum 584. c. Deum timens spiritus, viuet 116. b. Deum propitium qui habet, omnia habet 403. b. Deus colendus quomodo, quando, vbi 719. c. Deum coli Petrus vult non Græco nec Iudaico more, sed nouo more per Christum 630. a. b. c. Deus imitandus nobis, quoad eius fieri potest 535. a. Deo obsistere, saluti sibi esse interpretati quidam hæretici 440. b. Dei verba, facta sunt 596. d. Dei potentia celebrata etiam ab ethnicis 597. c. Dei sedes & potentia magnifice descripta 608. a. Dei thronus quomodo dicatur cœlum cum locus eum nullus capiat 361. a. Deus domum sibi ædificari posse negat 584. a. Dei descensus in montam Sinam magnificentissimam 632. a. Dei facies vbi, ibi pax & exsultatio 117. c. Deo ministrantes spiritus & flammæ ignis 592. a. Dei assecla Δίκη 418. b. Dei nomine solo exanimatus Pharao 344. b. Dei amicus qui 709. c. Dei amicus vnde dictus Abraham 641. a. & b. Dei filij qui 85. a. Dei similis vir bonus qua re 645. b ad Dei imaginem factum esse quid signif. 699. c. Dei similitudo seu Deo similem fieri, quid 403. d. 405. a. 280. d. Dei imago triplex 708. b. Dei veri imago quid Valentino 509. d. Dei imaginem facere vetuit Moses 200. c. itemque Numa Pompilius 305. a. Deus quidam inter homines est Idearum contemplator 537. a. & Gnosticus 534. d. Deus homini esse dicitur qui eum docet 735. a. Deum Patrem, & Deum filium agnouerunt etiam poëtæ 604. c. Deus impudens seu Dei æmulum numen, hæreticorum 438. a. Dei primi filios naturales se iactitant Gnostici fictitij, 435. d. DEO IGNOTO dicata ara 588. b. Dij, homines: homines, dij, Heracliti dictum 215. a. Dij per metaph. qui 732. c. Dij & filij altissimi qui 76. c. 93. a. 414. c. 532. c. Deorum pater opifex rectorque rerum omnium 588. d. Deorum filiis de Deo fidem adhiberi vult Plato, i. Christo & prophetis eius 589. a. Deos alios sibi finxerunt: & qua ex causa 16. b. Deos sibi similes quæque finxit natio: forma scilicet, habitu corporis, moribus & affectibus 711. b. Dij qui quibus philosophis fuerint 42. b. 43. c. 296. b. Dij magni, inferi sc. 181. b. Dij hospitum peregrinorum specie vrbes obeunt 537. a. humanam ad mensam in Æthiopia epulati 23. a. Deorum amores, pugnæ, vulnera, vincula 20. a. 21. c. habitus ridiculi, interdum & probrosi 38. b. Deos lugere, stultia est 15. b. Dij gentilium, mera dæmoniorum idola: atque adeo Dij δαίμονες ab ipsis appellati 37. b. 41. c. deificationis licentia 15. d 32. a. 35. d
Dextera tua ducet te, i. Dominus 666. b. à dextris meis sede, vt interpretati Valentiniani 511. b. dextri & sinistri angeli 793. c. a. dextra & sinistra loca Valentinianorum. 795. b. a
Diabolus, hæreticorum Deus Impudens 440. c. quomodo significatus ab ethnicis 593. a. mali causa vt sit 308. c. σωτὴρ magis quam ἐνεργὸς in pec. 737. d. fur & latro quomodo dicatur 39. c. defectionis socios sibi quærit inter homines 385. c. in angelum lucis se transformans, veritate primum vtitur, deinde dolis 645. d. de Christo quæ sciuerit, quæ non 808. a. tentationes suas quousque possit extendere 567. c. diaboli semen 807. c. a
Diaconi qui 672. a. vere qui 701. a. per diaconas doctrinæ Christi aditus patefactus in gynæcea 448. c
Diagoras Deos vt deriserit 15. c
Dialectica vulgaris quid 289. c vera quid 292. c. Platoni qui 354. b. quid conferat 319. b. 649. ibid. d. cuius inuentum 292. b. Dialecticorum hodiernorum studia: & quæ sit vera dialectica 292. c. dialecticæ mulieres 522. d
Dialectus quid sit 338. b. dialecti seu linguæ generales LXX. 338. a. primæ ac generales, natura voces suas habent 339. a. Græcorum quot 338. Dialectos etiam Deorum & brutorum animalium. ibid. c
Dianæ indignatio aduersum Ætolos, & expostulatio cum Minerua 712. a. Diana Ἀπαλχομένη, Κονδυλίτις, Μοδάζια 24. c. Dianæ χαλύπδος fanum, ibid. d. Dianæ Munychiæ simulacrum 31. b. Dianæ Tauricæ sacra. 27. a. Dianæ Tauropolu sacra ibid. c
Dicæarchus de Hercule quæ prod. 19. c
Dicens multa, viciſſim audit multa 641. c
Dichordum à quibus inuentum 307. b
Dictionis figura sæpe turbat, 773. c
Didymei oraculum 9 c.
Didymus grammaticus sextum Apollinem facit 17. d. Soloni tribuit τὸ Μηδὲν ἄγαν, 300. b. de symbolica phrasi quæ trad. 599. a. libro De Pythagorica philosophia, de Theanoe quæ tradiderit 309 c. in Sympoſiacis de claris mulieribus quæ narret, 523. b
Dies magnus Iud. 630. b. dies Christi, aduentus in carne 792 d. Dies nocturnus Platoni qui 599. d. 611. d. Dies diei eructat verbum, quid signif. 578. c. Dies allegorice quid. 531 a
Druchidas Megaricorum libro IV. Lycurgum quando fuisse trad. 328. a. Dieuchidæ Megarensis furtum 629. a
Differentia in definitione quid præstet 731. d. Differentiarum continuitas vt secanda, 779. a
Diffidere memineris 477. a
ne Digitum quidem temere à sapiente moueri dicunt Stoici 191. c. Digitus Dei quid 693. a
Dilectio quid 378. c. Dilectio Dei quæ 257. b
Diluuio purgata terra 550. a. Diluuium sub Ogyge 321. a. sub Deucalione 311 b. 335. c
Diminutiua ornant interdum, 86. a
Dinomachus summum bonum q. st. 415. c
Dinon de Magorum sacrificiis 43. b
Diodorus Critolai successor in Lyceo seu Peripat. secta 302. d. summum bonum

quod ſtatuerit 415. c. Diodorus de Antiphonte quæ tradat 309. a. Diodori Croni filiæ 522. d. Diodori Siculi locus 810. a
Diogenes Apolloniata ſecutus Anaximenis ſententiam 42. c. 296. b. ἀφροδίσια vnde voluerit 105. d. Diogenes Perſicorum libro 1. de Aſianorum Deo 43. a. Diogenes Smyrnæus anteceſſores & ſucceſſ. quos hab. in Eleatica profeſſ. 301. d. Diogenis tragici locus 412. b. Diogenis cynici locus 713. a. ſcopti. cum apophthegma in mollem 223. b
Dion philoſophus de Lyſidicæ Philoteræque verecundia quæ ſcripſ. 522. a. Dionis aruſpicis locus 569. b
Dionyſius tyr. imaginum cultum vt luſerit 24. c. Dionyſius Carthag. vates 33. d. Dionyſius Argiuus de Ilij capti tempore quæ prod. 321. c. Dionyſius Halicarnaſſeus Argolica Græcorum veruſtiſſima facit 320. c. Dionyſiij Iambi verſus 569. a. Dionyſij Thracis locus de variis ſignificandi modis 568. b. Dionyſius Orbis ſui libro v. 31. a. de Thaſo condita quæ ſcripſerit 337. b
Dioſcuri ſeruatores 16. c. homines fuerunt mortales 20. b. Argonauticæ expeditionis ſocij 324. b
Dioſpolitarum hieroglyph. 566. d. Dioſpolis, eadem Thebæ 810. b
Diotima Mantin. vates 631. b
Diotimus ſummum bonum quod ſtatuerit 417. b
Diphili. comici locus 605. d. 611. d. 713. c. locus ex Euripide 449. b. locus à Poſidippo expreſſus ibid. d
Dipœni & Scyllidis ſtat. opera 31. b
Diſciplinæ liberales, meditandi materiam quam ſuppeditent piis 649. a. 650. d. Ægyptiis quæ viſitatæ 343. c. diſciplinæ gradus & genera Ægyptiis quæ 555. d. diſciplinarum fons è cæleſti Sapientia 655. b
Diſputationes & quæſtiones quorſum & quomodo inſtituendæ 768. d. & ſeq. apud priſcos philoſophos non fuerunt viſitatæ ibid. a
Diſtinctio verborum & rerum magna affert lucem etiam in ſacra Scriptura 650. b
Dithyrambi auctor primus 308. b
Diues qui 233. b. 234. c. Platoni qui 368. a diuitiæ, arx malitiæ & vitiorum 162. b. cæcæ ſunt, cæcoſque efficiunt 483. b. ſerpentis in modum, caute tractandæ 234. a. optimæ quæ 163. a. veræ quæ 234. d. 709. b
Diuinitus quidam defluxus in nos promanat 45. a. diuini & diis pares vnde dicti eximij homines 543. b. diuinitas quam ſtolide tributa creaturis, & creaturarum affectionibus 63. d
Diuinatio è cæleſtium obſeruatione 326. c. è fluuiorum vorticibus & ſtrepitu 305. c. diuinationum & diuinaculorum genera varia 10. a. diuinatio ab angelis ad homines deriuata 808. b. a
Diuiſionis logicæ natura quæ 338. 15. vt facienda 780. a. quotuplex ſit 779. d
Docendi modus triplex 500. b. docendi genere triplici apud Apoſtolos vſus Seruator 768. a. docere veteres ſapientes & brevibus & ænigmaticis verbis ſoliti 299. d. docendi maiorem quam ſcribendi curam agebant veteres 790. b. a. docendo diſcimus 275. d. docendi lampas tradenda etiam aliis 170. d. Docens proximum cognitionem Dei, Deus eius à Deo appellatur 735. a. doctores quanto in pretio apud barbaros 303. a. & b. doctores inſignes, peculiares ſortiti angelos 697. d. doctores imaginarij, qui imaginarij, qui opiniones ſuas pro veritate auditoribus obtrudunt 755. b. doctor omnium primus qui 637. d. 638. c. doctor vnus, in cœlis 88. a. doctor nobis vnicus Chriſtus Dei filius 265. a. 902. a. doctor à Deo nobis miſſus Seruator noſter 548. c. Doctrina in naturam vertit præcepta ſua 534. b. doctrinæ ſtudioſi σωμαθητοὶ adiuuantur 282. a. doctrina multiplex & varia, & prodeſt multum, & obeſt 287. a. doctrina abſoluta quæ 319. b. vera quæ 670. d. Græcanica, elementaris duntaxat eſt in Eccleſia Chriſtiana 669. c. doctrinis hominum impugnare traditiones diuinas audent hæretici 762. b
Docitarum hæreſis 765. c
Dodonæum æs, & Dod. quercus 9. a
Dogmatum ſecundorum Apoſtolica & Eccleſiaſtica rectitudo 763. b. in dogmatibus pugnantibus quid faciendum 761. c
Dolium Iouis aperte pugnat cum arca Dei 578. c
Dolor ſecundum Deum ſalutaris eſt 527. a
Doloſa & veſtimenta & vnguenta 294. b. 177. d
Domicilia, mobilia, poſſeſſoreſque ſequentia 228. a. domicilium ſtabile ac fixum vbi 541. a. Domus Herculis tutelam inſcriptione præferens 713. a. domus dominica viri & mulieris coniugio conſtitui poteſt 472. d
Domina qualis, talis & catula 252. d
Dominus dominorum, Deus deorum, Deus magnus & fortis 631. dominum appellare Chriſtum nihil eſt, niſi & mandatis eius obſequamur 600. a. domino qui prope eſt, quomodo flagellorum plenus dicatur 375. a. dominis duobus ſeruire non poſſumus, Deo nempe & volupt. 430. b. Dominicus dies à Platone vt præſignif. 599. d. dominica dies vere quæ 730. c
à Domitiano inſtituti ludi 336. d 665. c
Doricæ harmoniæ quæ conueniant 665. c
Dormientis vſus nullus 177. c. dormientium viſio euidentiſſima 806. d. a. dormientem è profundo ſomno excitare 15. d. dormire ac ſoporari allegor. à Dauide capta 600
Dorothei Italica hiſt. 29. d. Dorotheus Pandectæ primo de Mopſo quæ tradat. 334. a
Doriſſæus Laced. rex 479. b
Pauſan. Doryſſus. 467. c
Doſidas de Leſb. ſacrificiis 29. d
Draconis ſpecie cum Proſerpina coit Iupiter 11. c
Draco leges ſuas quando tulerit 309. b
Druidæ Gallorum philoſophi 305. a
Dubitationes & Diſputationes veteribus non fuerunt viſitatæ 668. b
Duces inſignes, peculiares ſortiri angelos 687. b
Duo vel tres in nomine Domini congregati, qui 452. d
Duodenarij num, myſt. 599. a. duodecimi qui paſſio 794. d. a

Duris de Alexandri expeditione quæ scripserit. 337. a
Dysaules terrigena 13. a

E

EBrij è risu effuso interdum ad ploratus deueniunt 172. c. ebriorum turpi exemplo ab ebrietate euocatur iuuentus 238. a. ebrietatis theatrum 163. c. symptomata 153. c. 155. d. ebrietati qui populi magis dediti 157. d
Ecclesia quid 93. d. 543. d. 715. b. mystice à Dauide descripta 655. & virgo, & mater 102. b. sponsa Christi 446. d. alij præter Christum non nubit 457. a. assumitur à Christo 798. b. Ecclesiam Sapientiamque cum Iesu coniunctam vt esse censuerint Valentiniani 792. a. a. Ecclesia patientiæ nomen firmum ac fixum gerit 90. d. Ecclesia, seu electus Ecclesiæ grex, fidei vinculo continetur 380. d. Ecclesiæ excellentia, in vnitate posita est. 765. a. Ecclesia frequentanda : & quæ ibi præstanda officia 253. d. Ecclesia vna è tribus populis 455. b. primigenia 29. b. vetus & catholica vna est 478. c. in Ecclesia vetere & doctrina puriſſima est, & secta optima 755 b. ex Ecclesia vetustissima verissimaque recentiores pullularunt hæreses 764 d Ecclesiæ primitiuæ desertrices sunt hæreses 317 c. Ecclesia Catholica hæresibus vetustior 764 b. & c. Ecclesias suas habent etiam hæretici 759 c. Ecclesiæ semina quando exorta secundum Valentiniano 895 b. b. Ecclesiæ puritas duplex 459 d. Ecclesiæ regulam furtim deprauant hæretici 764. d. Ecclesiastica regula est veteris nouique testamenti concentus 663 c. Ecclesiastica symphonica, vtriusque testamenti scriptorum consonantia 657 b. ab Ecclesiastica traditione ad humanarum sectarum opiniones transiliens, ipse se perdit 757 a. Ecclesia terrestris, imago Ecclesiæ cælestis 500 b. 662 b in angelos conuertitur, Valent. 793 a. a. pro Ecclesiis calicem Christi bibere non recusant fidi pastores, vt Christus & Apostoli. 503 d. 730. d
ex Ecclesiaste citatus locus 298. d
Echini, pilæ modo se volutant 580. b
Ecyles statuarius 31. b. rectius Scyllis Pausaniæ
Eadem allegorice quid 383. a
Edemus genius 26 a. rectius Menedemus. C.
Edere se mutuo, bestiarum ritus 355 a. edere ac bibere verbum Dei quid 579 c. edendum vt viuamus 139 c
Ediscenda potius quam scribenda secrera phil. 579 b
Edulia hominibus propria, diis sacrificantur ab ethnicis 630 b
Eetionis inuentum 10 b
Eglomus, iudex Isr. 304 d
EGO, in verbis Domini vim quam habeat 430 b
Eleaticæ disciplinæ conditor qui, & qui propagatores 301 c
Electi quibus epithetis per poëtas designati 543 b. Electum genus quo ænigmate è Platone significatum 594 b. Electorum electissimi qui 665 b. Electorum liberi quales 467 d
Electio peregrina in mundo vnde dicta Basilidi, & electus quomodo peregrinus 341 a. de electione seu arbitrio hominis vt senserint Basilidiani 363 a
Electrum paleas attrahit 370 c
Eleemosynæ quam commendabiles 398 a. commendantur non quantitate, sed animo dantis 488 a
Eleorum (vel potius Deliorum) genius Anius 26 a
Elementa quæ qui philosophi rerum principia constituerint 42 c. de elementis mundi vt sentiant Christiani: vt item philosophi veteres 296 b. elementa inter se vt commutentur 599 c. & d
Elephanti se inuicem intelligunt 327 d
Elephantines Ægypt. Deus 25 c
Eleusinij templi fundatio 321 c. septum 29 b. Eleusiniorum mysteriorum symbolum 13 d
Eliæ vestitus 203 b. 448 c
Elisæus prophetare quando cœp. 326 c
in Elliptice dictis subaudiendum & supplendum quod deest 753 b
Elpenor tantum frangit 159 b
Elysij campi 543 d
Empedocles Agrigentinus præter quatuor elementa duos insuper Deos statuit, Contentionem & Amicitiam 42 c. in ignem reuersura cuncta sensit 599 b. vaticiniis, medicina & miraculis clarus 631 a. καθαρσίμας vnde dictus. ibid. Empedoclis locus 17 a. 432 b 479 c. 537 d 549 b. 552 c. 553 b. 570 a. 587 a. 589 c 607 b 615 a. 624 d. locus ex Athamante Pythag. 626 b locus ab Euripide expressus ibid.
Empedotimus Syracus. vates 334 b
Emungere se crebrius indecorum 174 b
Enarratore ac præceptore opus est ad Gnost. profess. 574 b
Encratitarum hæresis vnde d. 765 c. diæta quæ 305 b. Encratitæ notati & obiter refutati 158. b
Endymion Lunæ amasius 21. b
Enoch quæ homines ab angelis edoctos esse tradiderit 808 a. a. ex Enocho locus cum Danielis prophetia consonans. 801 c. b
Entychitæ hæretici 765 c
Enyo an dea 64 b
Ephesius philosophus : Heraclitus 549 c. 604 a. Ephesiæ Dianæ ruinam prædicit Sybylla 32 d. Ephesiæ litteræ à quibus inuentæ 306 a. quid significarint 567 c
Ephorus de Lycurgo & Minoe quæ scripserit 351 d. de Alexandri expeditione quæ scripserit. 337 c
Epicharmus comicus, Hieronis Siculi temp. vixit 301 c. Pythagoreus fuit 596 d. asellum piscem vocat ὀκτραπελόγαφον 150 c. Epicharmi locus 369 d. 476 c 492 b. 545 b 596 d. locus ex Πολιτείᾳ seu Republ. 605 a. locus ex Chilonis apophthegmate 626 d. ex Epicharmo qui quæ mutuati 614 c. 616 b
Epicharematis tumidis declamantes sophistæ 273 b
Epicurus à Democrito quæ mutuatus 629 b. impius scriptor 469 d. supra cæteros philosophos impius 604 d. 47 b. τὸ αὐτομάτου somniandi ansam quam habuerit 591 c. summum bonum quod statuerit 414 d. 61 c. 417 b. sapienti suo quantum indulgeat 532 a. de fide vt senserit 365 d. de matrimonio vt sen-

ſerit, 421. c. Græcos ſolos philoſophari noſſe, imperite ac falſo dixit 302. d. Epicuri locus ex Epiſtola ad Menœceum 501. c. locus ex Euripide expreſſus, 622. a locus ex Ariſtophane, ibidem: vox impia 415. b. Epicurei arcana quædam & ipſi iactitant 575. b. Epicurea ſecta ſinceræ philoſophiæ adulterina proles, 642. c. damnatur à Paulo, 295. b
Epidaurij templi inſcriptio, 551 d.
Epigenes Theſp. vates 333. a. Epigenes libro de Orphei poeſi; quæ de poematiis quibuſdam incertis tradat, ibid. ex eodem libro, 571. b
Epilepſia parua coitus 193. d. epilepticis quæ med. 749. b
Epimenides Cret. vates 339. a. Perſicum bellum ſacrificio in decennium differt 617. b. in ſeptem ſapientum numero poſitus, & Propheta Græcus à Paulo appellatus 299 b
Epimenidis dij, ibid. b
Epimethei tempora. 321. d
Epiphanis Carpocratis filii dogma, liber, conſecratio 428. b. locus de Iuſtitia ſeu Communione omnium æquali, ibid. c. 429. d. 430. c
Epiſcopos quales Paulus velit, 497. c
per Epiſtolam plenitudo ſpiritualis gratiæ ſeu Gnoſtica traditio ſignificari à Paulo non poterat 578. d. Epiſtola Catholica: omnium ſc. Apoſtolorum 513. a. Epiſtolæ ænigmaticæ 561. b. Epiſtolarum inuentrix 308. a
Epitaphium arrogans 36. d. profanum 411. d
Epulum populo q. datum à Dauide 150. b
Equus Scythæ & domicilium præbet & victum 228. a. equus cuilibet ſeſſori adhinniens: allegor. 136. b. 86. c. equi hinnitores & ſalaces 191. a. 469. d. 471. b. 479. b. equus cum ſeſſore in mare præcipitatus: allegor, 572. c. equus Ægyptiis quid ſignif. 567. a. equi Durij imago 409. a
Et Armenius 443. a Theodor. 213. b. apud Euſebium 515. c
Eratoſthenes Cyrenæus Grammaticos libros primus edidit 309. a. Eratoſthenes tempora vt deſcripſerit 336. b. de Homeri temporibus quæ ſcripſ. 327. b. de Alexandri expeditione quæ ſcripſerit 337. a. lib. De bonis ac malis, tolerantiæ exempla quæ proponat. 496. c
Erechthei ſacrificium 27. c
Eremitæ veri qui 641. c
Erichthonij ſepulchrum 29. b
Erinnyes vnde cultæ 16. b. an deæ 70. b
Eriphyle proditrix 202. a. 388. c
Erroris cauſa quæ 594. b
Erudiri & caſtigari à Deo, ſalutare 352. d. eruditi qui Iſocrati 581. a. Eruditio, Studij ſoror 590. c
Eſaias & Amos pater eius, quando propher. 327. d. de Deo quæ tradiderit 52. a. veſtitu quo vſus 203. b. 448. d
Eſaus prophanus 121. d
Eſdras Leuitas & Zorobabelis ſocius, ſacras ſcripturas recognoſcit & redintegrat, paſchaque inſtaurat, & matrimonia expurgat 329. d. 342. b. de templi inſtaurati tempore quæ prod. 330. d. in vtero matris exſtinctum ſe optat 468. c
Eſſe vere quæ infidelibus ſola videantur 399. b
Eſther quanto populi ſui ſtudio inſtincta 500. b. pulchritudine ſua populum ſuum liberat 221. a. quando flor. 329. c
Eteſiæ ſacrificio excitati 615. b
Ethica Moyſis 354. b. ethica Græcorum à Moſe mutuata 394. a
Eua quid ſignificet, & cur Vita dicta ſit 453. a. 469 a. de Euæ propagine vt ſenſerint Valentiniani 787. b
Euænetus archon 337. a
Euander Carmentæ filius Lupercal Pani extruxit 323. d
Euangelium ptædicatum etiam apud inferos 635. a. à Chriſto nunciatum etiam iuſtis in requie 785. b. Euangelium de Chriſto, Iudæis vere ſcandalum 792. d. Euangelij cognitio legis & enarratio eſt & impletio 528. b. ad Euangelij regulam viuere 480. d. Euangelium lectio & expoſitio variata etiam Clementis temp. 490. d. in IIII. Euangeliis non inueniuntur quæ Salome ex Chriſto quæſiuiſſe memoratur 619. d. ex Euangelio ſecundum Ægyptios 452. b. 465. d. ex euangelio ſecundum Hebræos 380. a
Euboica Archemachi 327. a
Eubuleus terrigena 13. b. 11. c
Ebuli comici locus 716. a
Euchariſtia myſtica quid 151. b. diſtribui & ſumi vt conſueuerit 271. c. Euchariſtiæ panis comedendus λογικῶς 270. a. Euchariſtiæ typus ſub Melchiſedeco 539. b
Euclidi ſtatuarij opus 30. c
Eudemus in Aſtrologicis hiſtoriis de Thalete quæ ſcripſerat 302. a. Eudemi Naxij furtum. 623. a
Eudoxus Cnidius magiſtro quo vſus in Ægypto 303. c. Periodi lib. 2. de Scythis 43. a
Euemerus Agrigentinus 15. a
Euenitarum Æg. Deus 25. b. rectius Syenitarum
Eugamon Cyrenæus librum de Theſprotis Muſæo ſuffuratus 622. a. Euſub. 379. a. Eugrammon.
Euius Deus, Bacchus 348 d
Eumili Corinthij temp. 333. b.
Eumelius Heſiodum proſa expreſſit 622. d. Eumeli loeus à Solone expreſſus 615. b
Eumenides vnde cultæ 16. b
Eumolpus terrigena 13. b. cum Athen. quando bellum geſſ. 321. c Eumolpi filius 29. b
Eunomi muſica 14. a
Eunuchi an alendi, & eunuchi veri qui 229. b. eunuchorum genera quot, & quæ 426. a. 447. a. Deo qui probentur 447. c. promiſſa quæ à Deo acceperit 467. d ab Eccleſia qui excluſi 468. a. & b
Euphorion cryptice ſcripſit 571. c. libro περὶ Ἀλιάδων, de Homeri ætate quæ ſcripſ. 327. c. de Samiis q. 15. b. Euphorionis Chalcid. locus. 483. d 561. b. locus ex αἰτιολογίαις ad Theoridam. 569. c
Euphorus de litterarum inuentione quæ tradiderit. 306. d. gentes & linguas LXXV. facit 349. d
Eupolemi Chronographia Iudaica 338. a. liber de Iudaicis regibus 343. d
Euripides, vt Socratis diſcipulus, Deos & ipſe nonnuſquam taxat 50. a. de Deo vt ſenſerit 45. b. 48. a. Patrem & filium ænigmatice innuit 581. b. Taurica ſacrificia in ſcena propoſuit 27. a. aliis quæ ſuffuratus 613. d. 614. a. b. c. & paginis ſequentibus vſque ad 626. eiuſdem loci alij 17. d. 323. c. d. 331. c. 495. b. 445. b. 524. a. 539. b, 543. b. 584. b. 603. c. 613. d. locus ex

Ἐξαμέτρω πρῶτον 620 c. ex Æ-
geo 615. c. ex Alexandro 484
a 615. b ex Antigone 615. a.
ex Antiopa 348. d. ex Chry-
sippo 622. a. è Ctimeno 615.
b. ex Erechtheo 613. d. 615 a
ex Medea 614. c. ex Oeneo
613. d. ex Oenomao 620. a. ex
Oreste 615. c. ex Phœnice,
621. c. ex Telespho 619 d. Eu-
ripidis Bacchæ in Christia-
nismum translatæ 74. a. ab
Euripide qui quæ mutuati,
613. d. 615. b. 616. c. 620. a. b.
622. a
ex Europa versus 349. a
Europs, Sicyon rex II. 473. d
Eurymedusa Cletoris filia,
25. d
Euryси Pythagorei locus 560. a
Euthymenes Chronicis de Ho-
meri temporibus quæ scri-
pserit 727. a
Excellentiores doctrina & vir-
tutes peculiares sortiti ange-
los 597. c
Excrementa copiosiora qui-
bus 249. c
Execesti tyranni diuinatio.
334. b
Exempla, rectæ doctrinæ ma-
xima pars 238. b 352. d
Exercitiis an aliquid temporis
tribuendum, & quibus 241.
c. Exercitatio mentis quæ,
& quotuplex 385. c. Exerci-
tatio Dominica animum ab-
ducit à corpore 484. c
Exinanitionem Christi vt in-
terpretatus Theodotus,
799. b
Exire è medio: allegor. 575. a
Exorcismus in baptismo di-
uersum 411. b
Expiationibus quæ adhibita,
713. c
Expositio scripturæ, ad locum,
tempus, & materiam, ac-
commodatur interdum 147.
c. expositio ridicula 512. d
Exprobratio amici & inimici,
vt differant 115. b
Expectatio quid 371. c
Exultatio quid 658. c
Extispicina vnde orta 304. d
Ex Ezechiel tragici Ἐξαγωγὴ seu
Exodo locus de Moyse 344 b
Iezekiel.

F

FAbarum esu cur interdix.
Pythagoras. 435. c
Fabulæ ad sedandum puero-
rum fletum adhibitæ 43. d
in theologiam versæ 556. b
Faces in sacris nocturnis 12. d.
in expiationibus 713. b. & c
Facere quibus ex causis omit-
tamus quæ non facimus,
307. c
Facies Dei Iacobi q. 733. c. fa-
cies Dei Patris quæ. 290. a.
789. d
Falsitatis κριτήριον 756. d. &
757. a
Famulos alere multos an de-
ceat 233. b. Seneca epist.
XLVII.
Fati persuasio apud Græcos
495. c. fatum esse vt demon-
straretur 780. a
Febri sacrificant Romani,
24. c
Fel diis sacrificatum 719. b.
719. a
Femora diis sacrif. 716. a
Fenestra, allegorice 92. a
Feræ mansuefactæ musica 1. a.
& 3. b
Feræ qui allegorice 28. c. 635. a
Fermenti allegoria 586. c. 587. a
Ferrum quando inuentum
313. a. à quibus inuentum
307. a. purgare ferrum qui
docuerint, ibid c. ferrum In-
dicum 161. b ferreus & æreus
hominum ordo qui Platoni,
595. d
Ferula Bacchica 11. c feruligeri
multi 315 c. 554. a
Festorum alternatione re-
quiem à laboribus dij ho-
minibus ordinarunt 492. a.
festus dies pridianæ vigiliæ
lectione initus 340. b. festis
statisque diebus non alliga-
tus Dei cultus in vita Gno-
stica 719. c
Fibula comas religare 247. d.
fibulis eburneis aut testudi-
neis caput scalpere. 252. a
Ficus etiam in sepulcris nasci-
tur 287. c
Fides quid 136. d. 362. b. 364 d.
366. a. 372. c. 600. d. à Basili-
dianis vt definiatur 371. b. an
naturalis 362. d. percipitur
etiam absque litteris: litte-
rarum tamen & philoso-
phiæ cognitione non me-
diocriter adiuuatur 319. a. c.
ex auditu est 314. c. cognos-
cendo hauritur 365. d. quæsi-
tionem habet comitem 550.
a. à cognitione separari non
potest: nec contra 544. a. as-
sidua exercitatione in scien-
tiam transit 362. c. Gnostico
tam necessaria quam anima-
li spiritus 373. c. etiam ante
legem pios iustificauit, pro-
missionisque diuinæ hære-
des fecit 364. a. virtutum
mater maxima 369. b. disci-
plinæ seu institutionis per-
fectio 74. d. Ecclesiæ gre-
gem electum ceu vinculum
continet 384. d. non claudi-
cat seu titubat 74. d. à Græ-
cis contemnitur, vt barbara
& inanis 362. b. an res leuis
ac vulgaris 373. c. rara inter
homines, etiam Empedoclis
iudicio 549. a. vbique neces-
saria 369. a. fide sola conten-
ti quidam, omnes disciplinas respuunt 291 b. fide ca-
rentes, bonis operibus nihil
adiuuantur 288. c. fides tua
seruauit te: quo sensu, ad
quos, & cur dictum 662. d.
in fidem vnam congregatus
populus, seu Christi Eccle-
sia 611. a. fides vna: & vniuer-
salis humani generis salus
est 95. c. fides vna quidem,
differt tamen 794. d. duplex
est 381. b. 383. c 746. c. 755. b
757 a. duplex, & quid vtra-
que 701. d. communis, à
Paulo modo lac, modo fun-
damentum vocatur 557 d.
perfecta, à vulgari seu com-
muni quid diff. 514 b. in fide
pueri qui, & qui Viri 738 d.
Fidei auctor & consummator Iesus 515 b. fidei initium
quod, secundum Theophr.
362 d. scopus & finis 420 d.
vis & efficacia 394 a. filiæ,
comitesque & asseclæ 384
c. 373 a. fidei res non nisi dis-
cendo cognoscuntur 286 c.
fidei regula metiendæ actio-
nes omnes 513 c. de fide at-
que electione vt senserint
Basilidiani 363 a. Fidei pacis-
que templum primus statuit
Numa Pompilius 548 d
Fideles qui 381 b. 710 c fideles,
& serui & amici Dei dicun-
tur 491 b. omnium ditissimi
368 b. fidelis hominis per-
fectio vt fiat 750 a
Fiducia quid 371 c. Fiducia seu
Confidentia plus est quam
fides 589 d
Fieri & Esse differunt 293 d.
fiat lux quo sensu acceptum
à Tatiano 799 d
Filias prostitui vetat Deus,
227 c. Filia Sion, Filia Ieru-
salem: Ecclesia 87 d
Filius Dei, Sapientia, Veritas,
Scientia, & cætera eiusdem
generis 502 b. filius hodie
genitus à patre: qua signif.
92 c filius mulieris qui, &
qui filius sponsi 293 c. fi-
lium hominis reijci, contu-
meliis affici, & crucifigi
oportet: de quo acceperint Valentin. 290 a. filium
patris cælestis fieri, quid,
794 a. Filij Dei qui sint, &
quam variis nominibus in

verbo Dei appellentur 85 a. Filij Dei qui, & qui infantes 69 d. Filij Dei per quos gradus fiamus 93 a. Filij Dei omnes sumus per fidem in Christum 96 a. filios naturales primi Dei se vocant Gnostici fictitij 450 b. filij illius sæculi, qui, 963 c. filius appellatur etiam is qui instituitur 296 d
Finis respiciendus homini 28 b. finis homini qui propositus ab ethnica philosophia, & qui à Christiana 419 b. 478 d. fines actionis cuiusque tres 728 d
Fistulæ & tibiæ an in conuiuia admittendæ 163 d. 164 d. fistula obliqua cuius inuentum 321 a
Flagellorum plenus : allegor. 375 a
Flauities comæ, quid signif. 227 d
Florum decor, & vires 180 b. 181. vsus qui 183 c
è Fluuiorum vorticibus, & strepitu diuinatio 305 c. fluuii infernales 592 b. fluuius ignis, gehenna 795 a, b. fluuium alienũ superare : allegor. 317 d. 219 b. fluuius verborum, mentis gutta : prouerb. 280 b
Fœminæ in mares vt transeant secundum Valentinianos, 792 d. b. ad fœminæ opera destruenda quomodo venisse dicatur Christus 452 b. 453 a. 465 d. Fœminea Valentinianis quæ 792 d. b
Fœneratoria lex 396 d. 397 b. & d. fœneratio verbi Dei, 314 c.
Fœni flos, allegorice. 540 c. 199 a
Fœtus in vtero perfici quanto temporis spatio dicatur 399 c. nutrimentum eius 101 a. 106 a
è Fonte alieno bibere, quid, 219 c. fontium absconditorum allegoria 574 d
Forfices tonsoriæ 247 c
Formicæ & Apes, industriæ exemplar 286 a. formicæ aurum fodiunt 207 a
Fortitudo homini quid præstet 535 b. vera quæ 738 a. philosophica quantum à Christiana distet 736 b. fortitudinis species quæ 709 b. cognatæ virtutes quæ, 394 c
Fortuna dea an sit, 64 c. dea esse negatur etiam à Philemone com. 619 d. templum ei à Romanis vbi positum, 33 d.
Fratrem vidisti, Deum vidisti 316 d. 391 a. Frater carus apud Dominum audit martyr. 480 a. frater cur dictus Dominus 591 c. frater in Scriptura qui dicatur 397 a. fratres spirituales 378 b. 745 a. fratres omnes videri nobis debent, etiam si forte non sint 751 c. fratres nos esse agnouit etiam Plato 595 d. 612 a
Frictio pro exercitio 243 a
Frugalitas quid 211 a. maximum viaticum 142 d. 235 c
Fruges & fructus perdere vetitum 401 c
Fucamenta mulierum 218 b
Fugitiui stigmate notantur, 220 a
Fundamentum Gnosticum, 558 b
Fur in Scriptura qui dicatur 320 a. fures & latrones quomodo f. doctores ante Christum 309 d. 604 d. furta vnde orta videantur Carpocratianis 429 c. furta Græcorum, in disciplinis sc. ac scriptis 612 c. furtum allegorice quid in decalogo, 670 c. furta dulcia 252 b.

G

GAdi propheræ tempora, 325 b.
Galeus vates in Sicilia 334 d
Gallorum philosophi Druidæ, 305 a
Gallinacei cantus vespertinus, om. 412 b
Ganymedes raptus 336 b
Garrulitas & scurrilis dicacitas taxatur 252 d. multatur 573 d
Gaudium quid, 391 c
Gedeon, iudex Isr. 324. c
Geenna, Tartarus poët. 592 b fluuius ignis 796 a
Gemmarum insigniorum catalogus, & an illæ Christianis curiosius affectandæ 206 a. gemmæ in regia corona, quid signif. 176 d. in tunica sacerdotis, quid signif. 564 b 565 a
Generatio seu Ortus duplex est 535 a. generatio spiritualis & regeneratio 551 c. generatio per aquam & spiritum, vt regeneratio 801 a. b generationis spiritualis merces 467 c. in generationem tertiam & quartam puniri inobedientiam quomodo interpretati Basilidiani & Valentiniani, 794 b. 569 a. 29. a. generationes vna an tres, norum centuria continentur 335 d
Genii seu dæmones ethnici quales 26 d. 28 a. Hesiodo XXX. millia 26 b. animis obseruatores & custodes dati 592 c. genium cuique suum attribuit Aristoteles quoque 641 d. genii populis quibusdam peculiares 26 a
Gentes (seu nationes) & linguæ LXX. 338 a. gẽtes obliuiscentes Deum 641 b. gentes mundi, i. homines incompositi & amentes 198. c in gentibus quoque nomen suum celebrati & coli ait Deus 913 b. in gentes emissus ad aperiendos eorum oculos 315 b. gentibus omnibus patefactum æternum Dei mysterium, i. omnibus inter gentes fidelibus 578 d. gentium vocatio per prophetas prædicta 372 b gentes cur à Deo vocatæ 379 a
Genus electum, seu gens electa 40 a
Genus à toto quid differat, 780 a
Geometria mystice gnosi materiam quam suppeditet, 663 c. à quibus inuenta, 306 c.
Germani Rhenum suum tuentur 228 a. Germanorum sacræ mulieres 305 b
Gestus temperandi vt sint, in conuiuiis præsertim 174 a
Getæ publice philosophati 303 b.
Gladium malus sibi rapit, non à rege accipit 799 d. b. in gladios se præcipitantes præstigiatores 738 a. gladius defixus pro Deo barbari, 320 a. Scythis 29 d
Glaucias Petri Apostoli interpres 764 c
Glaucus Isthmia instituit, 335 d.
Gloriæ gradus 862 b. gloriandum in Domino, non in nostris dotibus 99 d. 295 a
Gnostici & Psychici perstringuntur obiter 96 a. 107 c. suis inuident magis quam alienis 804 c. arrogantes 450 d. libertatis nomine perperam abutuntur 306 b. de puerorum & Infantum vocabulo vt sentiant 92 b. Gnostici cuiusdam falsi iactantia 411 a. de concupiscentia iudicium 520 a. de Gnosticis inflatis & inanibus Irenæus aduersus hære-

ſes lib. 1. c. 24. & 34. & Auguſtin. de hæreſ. cap. 6. R. Gnoſticus qui 293. a. proprie qui 298 d. vere qui, 383 c. perfectus qui 753 a. Gnoſticus multa didicerit oportet 641 c. é diſciplinis liberalibus quam meditandi materiam percipiat 649 a. 650 d. habitu animi quali præditus 658 c. affectibus omnibus exemptus 652 a. ſolus vere pius 700 b. templum Dei eſt 715 b. in diuinam quandam naturam tranſit 535 d. 536 d. ad mortem in ſingula momenta paratus, 479 b. Gnoſticum quæ faciant 380 c. ſtudia eius & occupationes 672 b. progreſſus quia per gradus quoſdam 526 a. gradus 495 b. opus ſeu officium quod 528 c. 292 a. criteria 792 a. Gnoſtici pura omnia, actiones, ſermones, cogitationes 653 b. Gnoſtici anima, fides, 373 c. finis qui & qui conſtantiæ ſomes 495 b. Gnoſtica vita, Chriſti hortatione nobis commendata 488 a. Gnoſticæ exercitationis præludia, 527 b. Gnoſticæ legis vita qualis 806 d. a. Gnoſticę imitationis regula 706 c. Gnoſticæ virtutis vis 806 d. a. Gnoſticæ facultatis effecta tria potiſſ. 701 c. Gnoſtica fides qualis 643 b. Gnoſtici animi perfectio vbi ſita 732 d. Gnoſtici & perfecti exemplum Chriſtus & Apoſt. 503 d. compendioſa deſcriptio ex Pſalmo D. 448 b. typus ex Clemente Apoſtolico 516. a. regula ex Paulo 514 c. Gnoſticæ vitæ agnitio etiam apud Græcos philoſ. 581 b. Gnoſtico ſufficit vel vnus auditor 294 c.

Gomor manæ, allegorice interpr. 382 a

Gonorrhœa inuoluntaria, damnabatur 387 c

Georgiæ Leontini dictum furtum 629 b

Gotholia regina impia 316 d

Gothoniel Iſr. dux 324 a

Græci litteras & doctrinam ſero excolere cœperunt, 308 c. litteras à Phœnicibus accepernnt 344 a. ab Ægyptiis mutuati omnia cultiora ſcitamenta, 810 b. c. ab Hebræis & barbaris philoſophiam ſuam hauſerunt 614 d. Ethicæ quoque doctrinæ riuos ab Hebræis mutuati 656 d. non barbaris tantum multa ſuffurati ſibi adſcripſerunt, ſed & ſibi inuicem 612 c. de ſua dialecto & de cęterarum entium linguis, vt prædicent 337 d. ſemper pueri, nec vllus Græcus ſenex 303 d. 355. d. aliquantula m veritatis cognitionem habuerunt, teſte Paulo 314 d. coargui niſi per ſapientes ſuos non poſſunt 278 c. prophetarum ſuorum teſtimoniis coarguuntur à Paulo 299 b. ad Græcos liberos ablegantur 630 b. ſuperſtitionem ſuam minus excuſare poſſunt quam Ægyptij 25 a. Græcorum more Deum coli vetat Petrus 630 a. Græcorum libri vt legendi 615 a. Græci doctores in Ægypto 543 d. Græcum νιβωτὸς, ex Hebr. תבות, 664 a. Græciæ luxum inuexit Perſica victoria. 181 b

Grammaticam primus Iudæis tradidiſſe fertur Moyſes, 343 d. Grammaticus primus qui appellatus: & Grammaticos libros primus qui ediderit 309 a. Grammaticis exercendis ſcripti ſymbolici libri. 568 c. Grammaticus veſanus Solis habitum ſibi ſumit. 36 b

Grando per magos abigitur, 625 c.

Gratia & Veritas, per Ieſum Chriſtum 112 a. gratia ſua cuique à Deo data, alij alia 528. a. gratiarum actio ad Deum perpetuo eſſe debet, 665 a. gratiæ Deo pro quibus & quando agendæ 720. c. 311 b. 577 c. gratiæ relatio præcipua quæ. 710 d

Grauidæ damnatæ, vſque ad partum leges Rom. parcunt: Deus autem & cæteris animantibus. 400 d

Grex Domini allegoricus, 351 b

Grypes aurum cuſtodiunt, 207 a

Gutta è cado, 664 a. 766 c

Gyges regnare quando cœp. 314 c

Gymnoſophiſtæ, Indorum philoſophi 305 a. ad Alexandri problemata, vt reſpond. 628 d. igni ſedant inani. 451 d

in Gynæcea doctrinæ Chriſti aditum Apoſtoli fecerunt per vxores ſuas & diaconas, 448 c.

H

HAbeo non habeor, 411 b. habet omnia quem miſeratur Deus 367 b

Habitus à qualitate ſeu ſtatu ſuo non deſciſcit, ita vt non ſit habitus. 527 b

Hæmatitarum hæreſis. 765 d

Hæreſes, zizania diaboli, 641 c. in Chriſtianiſmo quando cœperint 765 a. de Deo & Chriſto vt loquantur 687 b. opinionibus nituntur 765 c. humanis doctrinis nituntur contradictiones diuinas, 764 c. aures quidem habent, ſed voluptati magis quam veritati patentes, 763 a. quamuis diuerſæ obſtare non debent quo minus veritatem ſcrutemur & ſequamur 753 a. vitandæ 456 d. nomina ſeu appellationes vnde ſortitæ, 765 c. omnes in duo diuiduntur capita 442 c. à Deo cur permittantur, 753 d. Hæretici quænam ruminantium ſpecies 766 b. ſerpentes ſeductores, vt pater eorum Satanas 459 d. Scripturam vt tractent. 715 b. prophetarum ſcripta cur reijcere ſoleant. 762 d. diſputare vt ſoleant. 763 a. in oleam Chriſtianam vt inſerantur. 667 c

Halcyone Neptuni concubina, 20 a. Halcyone Iuno appellatur. 35 d

Harmonia è diſſonis. 298 b. mixtura earum ſeu temperatura 4 b. quæ à quibus inuentæ. 307 c

Haſta ſeu Quiris, Martis ſimulacrum olim apud Rom 30. b. haſtæ præpilatæ in gymnaſiis. 387 b

Hebdomades LXX. myſt 751 a. Hebdomadibus ſex conſummatum interuallum myſticum. 341 c

Hebræi à Sibylla laudati. 46 b. & d. Hebraicorum regum finis 328 d ex Hebraizis ſcripturis hauſit Plato. 315 d. ad Hebræos epiſtola qua occaſione à Paulo ſcripta. 640 b.

Hecataei hiſtoria 364 d. furtum 629 b. Hecatæo phil. ſummum bonum quod, 417 a.

Hegeſilaus academicus. 302 d

Helenæ raptus à Pirithoo, 336. a. raptus ab Alexandro Paride, ib. Helena Aurea, 210 c

Helenus Troianus vates. 334 c
Hellanicus de epistolæ inuentione quæ tradiderit 308 a. de Hyperboreis. 305 c. de Terpandri temporibus 333 a. Hellanica Deucalionia. 623 c.
Hellenicus mons. 629 a
Heraclea, poema. 622 b
Heracleo de martyrio & confessione Christi vt senserit, 502 b. de baptismo per ignem quæ trad. 804 d. b. meminit & August. de Hæres. cap. 16.
Heracleopolitarum Deus. 25 c
Heraclidarum reditus. 327 b. 336. & d.
Heraclides Ponticus de Deo vt senserit, 44 c. Pythagoram qua in re summum bonum statuere tradiderit, 417 a. libro de oraculis, de Herophile Sibylla quæ tradat, 379 a. Heraclides in Ctisesin de muscarum cultu quæ narret. 25 d
Heraclitus Bausonis seu Blysonis f. quo tempore philosophatus 302 b. 332 b. σκοτεινὸς seu Obscurus vnde dictus 571 c. ignem pro Deo habuit 32 c. & 34 b. Ioui lusum qualem tribuerit 90 c. de mundi ortu & interitu quæ scripserit 599 b. de ortu seu nascentia hominis vt senserit 432 a. de Sibylla quę trad. 304 c. prophetæ locum paraphrasi quadam reddidit 366. b. ex Orpheo plurima mutuatus 623 b. eiusdē loci aliquot 362 a. 576 a. 478 b. 481 a. 494 b. 530 b. 549 c. 591 a. 602 d. 609 b. 615 b. ex Orpheo mutuatus 669 b. de sacris ethnicis vaticiniū, 13 d. de Bacchicis sacris sententia 22 c. de statuis sententia 33. c. dictum de homine 215 b. locus de altera post hanc vita 532 b. dictum de Dei perspicacia & vigilantia 196 b. locus de imperitis, ex Salomone 369 d. eiusdem πολυμαθία. 316 a. liber eius de Natura, cryptice scriptus. 571 c
Herba campi: allegor. 199 a. herbæ amaræ esus ver. 452 b
Hercules, homo fuit mortalis 199 b. Iouis filius reuera 20 d. corporis habitudine quasi f. 19 b. Lini discipulus 323 b. physicam & diuinationem à quo didicerit, 306 a. Omphalæ seruiit 22 c. vulneratus ab Hippocoontidis 23 b. regio munere quali functus Argis, 346 c. Olympicum certamen instituit, 336 a. inter Deos quando relatus 336 a. 322 b. Herculis epitheta & stupra 20 d. mors & sepulcrum 19 c. Herculis Apomyij sacra 24 c. Herculis lignei certamen XIII. 15. b. Herculei (i. Magnetis) lapidis vis. 704 c
Heres, quamdiu infans, à seruo nihil differt. 97 c
Herillus summum bonum quod st. 411 c
Hermas à diuina vi per visionem monetur 356 b. 360 a. de falsis prophetis à Pastore siue Angelo pœnitentiæ vt monitus. 511 d
Hermaphroditorum portenta, 189 b
Hermippus Berytius de Chirone quæ tradiderit 306 a. libro περὶ ἑβδομάδος, Septenarij numeri multa recenset mystica exempla. 699 c.
Hermogenes vt interpretatus illud, In Sole posuit tabernaculum suum. 808 c. a
Herodotus de Herculis inuentis. 306 a
Herodotus de litterarum inuentione quæ tradiderit, 306 d. de Dario Hystaspide quæ prod. 331 b. de Thalete quæ trad. 300 d. de Thaletis temporibus consentit cum Eudemo 302. c. Herodoti locus de hominis miseria, 432 d. locus ex Sophocle, 619 a. locus ab Aristophane expressus. 621. a
Heroici metri inuentrix, 309 c
Herophile, Sibylla Erythr. 323 d
Hesiodus Helisæo recentior, 327 a. deorum Theogoniam cecinit 16 c. de Mercurij & Bacchi ortu quæ cecinerit 322 b. σοφὸς vocabulum vt vsurparit 281 a. Hesiodi locus 480 a. 232 b. 356 b. 476 b. 553 b. 600 c. 603 b. 610. b. 716 d. locus ex Musæo desumptus 618 b. locus ad Moysen alludens 596 d. locus enarratur 287 b. sententia de XXXM. geniorum seu dæmonum refutata. 26 b. ex Hesiodo qui quæ suffurari 615 d. 616 b. Hesiodum prosa oratione expressit Eumelus 622 d.
Hexametri heroici inuentrix, 309 c.
Hicesius libro de mysteriis, de Sauromatis quæ narret, 43 a.
Hieroglyphicis litterls tradita philosophia symbolica, 343. d. hieroglyphicorum magister q. 628 a. hyeroglyphica disciplina Ægyptiis duplex, 316 c. vnde dicta. 567 a
Hieronym. Peripateticus summum bonum quod statuerit, 413 a. de Hercule quæ trad. 19. b
Hieros logos, cuius poëma, 333 a.
Hierosolyma capta & excisa, 331 a. per Neemiam & Zorobabelem instauratur, 329 d. post Christi pass. XLII. anno euersa 337 d. Hierosolymorum captiuitas Babylonica & Romana quantum distent, 337 c. Hierosolyma cœlestis 543 c. quo exculta ornatu, eiusque allegoria. 206 c
Hipparchia philosophia 523 a
Hipparchus è Pythagoriorum schola cur electus. 574 d
Hippasus Metapōtinus ignem pro Deo habuit, 42 c. 269 a.
Hippias desertor patriæ, 348 b
Hippias Eleus de Græcorum scriptorum furtis testatus & ipse. 639 d
Hippo Chironis filia, doctiss. mulier 509 b. vates, 333 d.
Hippo Melius, sapiens 15 a
Hippo immortalem se facit, 36 d.
Hippobotus de Pythagora q. scr. 300 d
Hippocoontide vulnerant Herc. 23 b
Hippocratis Coi locus, 415 a. locus ab Euripide imitatus 620 b
Hippodami Pythagorei locus, 404 b
Hipponax turpis poëta 269 d inuentor iambi scazontos, 300 d
Hippothoe Neptuni concubina 20 a
Hippothorus, equorum hymenæus 164 a
Hircus quando sacrificatus, 718 c. Mendesiis Deus, 25. c. Hircinæ esus epilepticis prodest, ibid.
Hirundo cur à Pyth. excluſa, 558 c
Hodie, æternitatis imago quædam, durat vsque ad consummationem huius vitæ, 54 d.
Hœdi Melij, delicati; 140 b
Holocaustorum allegoria, 580 b
Homerus quando natus 326 d. vnde oriundus 302 c. in Ægypto fuisse quibus argu-

mentis colligatur. 811 a. a. Γαλακτοφάγους quales faciat, 98 d. de Dardani antiquitate quæ prod. 321 b. coniugalem concordiam quanti faciat 423 c. σοφος vocabulum vt vsurparit 281 a. ab Orpheo quæ mutuatus 613 a. 622 b. à Musæo quæ mutuatus 613. a. b. eiusdem locus ex Moyse 602 d. 595 a. locus ad Esaiam alludens 597 a. eiusdem Theologia 16 c. Deos taxat passim 79 d. Patrem Deumque hominumque quem dicit, non intelligit 697 b. de Ioue 20 c. Marte 18 a. de Hercule 19 b. Dioscuris 19 a. locus de Veneris vinculis explicatus 209 b. locus de sponsionibus 300 b. alia loca 37 a. 39 d. 73 d. 104 a. & d. 85 a. 202 d. 265 a. 404 c. 423 c. 432 b. 499 b. 528 d. 545 a. 561 a. 600 c. 604 b d. 610 d. ex Homero qui quæ mutuati 613. c. 19 c. 615 a b. 610 d. 619. c. d. 620 b. Homeri Margites an sit, dubitatur. 281 a

Homicidij subiti & inuoluntarij expiatio 80 c. homicidium in decalogo quid allegoricè. 694 d

Homo, commune mulieribus æque ac viris nomen 84 b. quid 578 a. quid dialectice seu logice 779 c. planta cælestis 63 b. organum pacificum 577 c. Dei nec pars est, nec filius naturalis, nec substantia, natura, potentiáve propria ei coniunctus, vt hæreses quædam voluere, 392 b. c. d. tamẽ à Deo adoptatur & vt filius curatur 392. d. Deo curæ est 113 d. in quẽ finem à Deo creatus 28 b. nascitur ad agnitionem Dei 148 b. ad virtutem aptus natura 656 d. res elegans tantisper dum homo est. 770 c. proprium quid habeat, seu habere debeat 139 b. ad Dei imaginem & similitudinem formatus olim, & per Christum reformatus 133 c. Hominis & partium eius consideratio secundum decalogum 691 d. partes tres, in obedientia mandatorum à Deo expoſcuntur 68 c. superiorem & inferiorem partem à diuersis facultatibus compositam esse finxere nonnulli 440 d. statura erecta cur 539 d. opus proprium & officium quod 478 a. ortus, an è deceptione serpentis constet 466 a. formatio è luto agnita etiam ab ethnicis 594 d. hominis primi infantia quæ, & quæ maturior ætas 69 a. Homines, dij: dij, homines: Heracliti dictum 215 b. homo homini Deus vt sit 735 a. hominem nostra causa induit Christus 525 d. homines terrestres cur plerique omnes, rari animales, rariores spirituales 509 c. homines pro victimis mactati 27 d. Homo duobus modis in Scriptura dicitur 452 d. homo vetus Tatiano qui, & qui nouus 460 d. hominis effigies Ægyptiis, quid signif. 567 b

Honor quibus debeatur, 601.

Horæ precationis 722 b. hora sexta sacra. 694 b

Hordeaceorum panum allegor. 672 d

Hosanna, quid signif. 83 b

Hospitalitas quid 308 a. hospitum pedes lauari soliti 523 b. hospitibus pro seruis vsi Ægyptii. 346 a

Humanitas quid, 378 b

Humeri feminis, allegor. 795 d. b. humeri insipientum, allegor. 193 b

Humilitas quid, 446 c. humilitatis & modestiæ commendatio 461 b. humilior quisquis esse debet quo maior esse videtur. 641 c

Hyacinthos deamatus 21 a. Hyacinthidum animositas, 522 c.

Hyænæ sexus & genitalia 188. b. 189 b. hyænæ spelunca, domus Dei 190 b. hyænæ esus cur veritus. 352 b

Hymni inuentor 308 c. hymni deorum apud Ægyptios ex Mercurii libris. 633 b

Hyperborei philosophi 305 c. Hyperborei, fict. pop. 542 d

Hyperidis locus ex Eurip. 619. d. 610 b

Hypero architect. Tyrius, 332 d

Hyperochæ sepulcrum, 29 b

Hypocritæ qui 491 b

Hypsipyle, Apollinis concubina 20 b

ad Hystaspis scripta ablegantur Græci. 638

I

IAcchus puer ludibus 13 c. Iacchum prodit lumen, 14 b.

Iacob humi cubari non dedignatus 185 a. Israël dictus, i. Videns Deum 367 b. cur 284 d. Iacobi progenies qui, 634 a

Iacula Dei. 116 d

Iambus, Archilochi inuentum 308 d. scazon, inuentum Hipponactis. ibid.

Iamus & Iamide vates. 334 c. de iisdem è Pausania & Pindaro multa Petrus Victorius Var. lect. lib. 13 c. 15.

Iaou pro Ioua. 563 a

Iason Cereris amasius 21 b. rectius Iasion, Diodoro, Ouidio, aliis. Iasonis expeditio 322 a.

Iberi, ebriosi 157 d. Iberis finitimæ mulieres fortissima, 498 d

Ibides in Ægypto coluntur, 43 b. Philo, 516. Diodor. Sicul. 55. Plutarch. in lib. De Iside. Ægyptiis quid signif. 567 a.

Ichneumon Heracleopoli Deus 25 c

Idæ montis incendium 335. d Idæ dactyli, sapientes fuerunt: & quæ illorum inuenta 306 a. 307 a. nomina, ibidem tempora. 335 d

Idanthuræ Scythæ legatio, 567 c

Idea Platoni quid 553 a. contemplationi earum quantum tribuerit Plato 536 d. Idearum locus Platoni qui, 537 a. 593 d. Idearum regionem vnde hauserit Plato, 583 c

Idmon, vates Argonaut. 334 c

Idola vana somnia 64 a. nihil sunt Deusque vnus tantum 699 a. de idolis prophetæ quæ pronunciarint 51 c. ab idolis auocant etiam tragici p. 603 b. cultum eorum qui inuexerint 3 a. cultus eorum quam stolidus 64 a. Deum vnum in multos diuellit, 464 b. fornicatio est spiritualis 693 c. igni arguitur 35 a. de Idolothytorum cognitione quæ moueantur à quibusdam. 651 d

Iehu propheta. 306 b

Ieiunium quid sit, & quid significet 803 a. a. quale requiratur à Deo. 285 c. Ieiunii dies qui, & quæ ænigmatica eorum signif. 744 b.

Ieremiæ pater qui: & quando ipse prophetarit 328 c. d. 329 b. diem ortus sui cur execratus 408 c. vestitu quo vsus 203 c. de Deo 51 b. 52 c

Ieroboam Isr. rex I. in Samaria 316 a.
Iesus Naue, Iesu Christe typus 112 a. quibus temp. flor. 23 d.
Iesus Iosedeki filius, sacerdotum princeps. 331 b
Iesus, æternus Dei filius, vnus & summus humani generis sacerdos 74 d. filius ac verbum Dei, Pædagogus noster 120 d. 108 c. cur baptizatus 795 b. a. redemptione opus habuit & ipse 773 b. a. continentia & puritate quanta fuerit præditus 451 a. tanquam ab ἰατρῷ. 265 a
Iezekiel quando prophetarit, 329 b. quibusdam putatus Nazaratus Assyrius 304 b. locus eius explicatus. 390 c.
Ignis pro Deo à quibus habitus, & cur 42 c. 43 b. an Deus 64 b. elementorum omnium validiss. 804 a b. in humorem vt transeat 599 c. in ignem reuersura omnia putarunt q. philosophi 599 b. c. ignis duplex, & duplex eius restinctio, secundum Valentinianos 800 c. b. duplici vi præd. 804 c. b. ignis peccatrices animas purificans qui 319 b. per ignem malos post mortem puniri, vnde Græci hauserint 592. a. ignis furtiuo artificio è sole accensus 560 b. ignis plurimus circa Sinam montem, nec quidquam tamen consumens 632 b. ignis diuinitus prælatus exercitui 347 d. ignis consumens cur appelletur Deus 804 a. b igni prudentia cur tribuatur à prophetis. ibid. ignis contemnitur ab Indorum sapientibus 499 c. ignis allegorice q. 596. b. mystice quid, 804 a. b ignis amoris pro surrepto cælitus igne, 615 d. in ignem coniicere animam suam quid. 427 a. igniti viri Platoni qui 592 a. igniti fluuij apud Platonem, ad puniendos sc. improbos ibid. b. igneus fluuius gehenna. 793 d. a
Ignorantia pasci, brutorum proprium 67 b. ignorantia quid 393. a. furoris species 76 a. gentilium morbus 760 c. exitialium malorum causa 64 a. quomodo causa 73. b. ignorantiæ causa, non dicisse 664 b. animaduersio eius primus ad cognitionem gradus 553 c. quotuplex sit, 387 a.
Ignoscere quam punire satius, 390 d
Ilium conditum quando 335 d. ab Apolline & Neptuno instauratum 22. c. captum quando 321 d. ex Iliade parua versus. 321 d
Illecebræ voluptatum 407 c
Illuminatio, institutio 578 c
Illyrij quæ inuenerint, 307 b. Ἰλλυρικοί.
Imagines pro fictorum affectibus modo hac modo illa forma effictæ 36 a. imaginem Dei nec pictam, nec fictam, nec fusam sculptamve fieri licitum 559 c 714 b. imagine Deum exprimi posse aut debere negant etiam ethnici saniores 630. b. & 304. d. imagines sanctorum non effinxit qui sui imaginem fieri noluit 561. c. imagines nullæ esse possunt eorum quorum simulacra coluntur 700 b. in imaginibus ars adoratur, non Deus 41 d. pro imaginibus olim columnæ ponebantur, 348 d. imaginum cultus quam stolidus, & quænam Christianis colenda imago 34 c. imago Dei, Verbum Filius: Filij, nos homines 62 b. imaginem Dei intra nos circumferimus 40 b. ad imaginem Dei fecit eos, quomodo interpretati Valentiniani, 792 d. imago Dei triplex 308 b. Simulacrum.
Imaginationes veræ q. 316. d
Imitatio Dei. 73 a
Immari Eumolpide sepulcr. 29 b. Ismari, Euseb. Præpar. euang. pag. 45.
Immunitas quibus & cur olim dicta. 396 a
Impetus quid. 649 a
Impius qui 701 c. impiorum viam prosperari stomachatur Ieremias 443 a. impius ad pœnitentiam vocatur, 420 b. impietates propheta quid vocet 468 d. impietatis ab impiis accusatur veræ pietaris exemplar 701 b sic Christiani. 610 d
Impudentiæ ara. 16 c
Impura tangere: allegorice 435 d
Inachi Argiui tempus, 318 c. 335 c
Inaurium vanitas. 245 b
Incantationibus dæmonas cogunt magi 38 b. incantationes salutares Pl. 46 b
Incessus qualis deceat. 252 a
Incircumcisus corde & incircũcisus carne qui 537 d. 123 a
Incredulitas quid 371 c. 384. c. interdum vtilis. 477 a
Increpatio amica, salutaris est, 116 a
Indemonstratum & Primum quid. 771 d
Indi philosophi Alexandro quæ responderint 494 c. Indorum philosophi Gymnosophistæ 305 a. & Brachmanes 305 d. Indicæ philosophiæ breuis descriptio 528. d. Indicæ gemmæ. 216 b
Indifferentem licentiam introducentium confutatio 451 d. indifferentia quædam etiam inuitis nobis se insinuant. 501 b
Indigo benefac. 449. b
Inductionis dialecticæ proprietas 749 b. initium quod, qui finis. ibid. c
Infantum expositorum curator angelus 806 d. b. Infantum & puerorum appellatio quid significet s. scr. 92. a. infans seu νήπιον duo significat 97 d. infantes Dei qui, & qui filij 96. d. 97 b. infantes pro dilectis Dei filiis, etiam adultis 88 d. Infantes cur à Deo dicantur qui ab æterno ad fidem ab eo fuerunt præcogniti 111 d. infantes malitia & vitiis, animo & mente viri, Christiani. 97 a.
Inferis prædicatum euangelium. 637 c
Infideles cæci 364 d. miseria eorum 491 a. imago & Aristoph. c. 492 b
Infinitum pro Deo habitum, 43 p
Infortunium quid 388 a. 388 c.
Ingenia bona, negligentia depraua̅tur: & contra. 285 d. magna ingenia proxime ad veritatem collimant 403 d. in multis concurrunt seu congruunt. 560 b
Inimicos quoque humaniter haberi lex voluit 369 b. 404 d. inimicos amare quid sit 511 b. & d. inimici Dei qui dicantur 790 c. inimici allegorice Peccata, 465 a.
Initiatos solos ad audiendum admitti voluit Plato 561 c
Iniuria quid. 388 d
Iniuste factum quid. 388 a. & d
Ino quibus temp. vix 321 b. habitus eius. 30 c
Inoculatio, insit mod. 667 c
Inobedientiæ fructus. 540 b
Inscriptio templi. 552 a. aræ 588 b. sepulchri, 36 d. 611 d

Inſitionis vtilitas quæ, & quot modi in vtraque agricultura, ſacra & prof. 666 c. 667 c
Inſomnia quoque peccato vacare debent. 535 c
Inſperſilia vnguenta. 177 b
Inſtitutio Dei non negligenda inſtitutio quem non coarguit, cæcus erat 287 a. inſtitutione ac virtute cunctis hominibus opus 499 b. inſtitutio recta, pabulum animæ 286 a. nil prodeſt niſi ab audientibus percipiatur & retin. 300 b. aliorum alia eſt 134. inſtitutionis gradus & genera Ægyptiis quæ. 555 d.
Inſula exitialis. 73 c
Intellectus ſeu intelligentia quid 12. d. 393 b. à Deo eſt, 660 b. magnum Dei donum eſt, 640 d. intelligentibus recta omnia. 652 c
Intemperans, illecebris quocumque ducendum ſe præbet 178 d. intemperantiæ nec verbis, nec geſtibus vlla præbenda ſignificatio. 195 b
Interpretationem miraculoſam dare potuit qui mirifice per prophetas locutus eſt 342 a.
Inuenies ſi quæras 476 b. 553. d. inuentio quid 671 b. inuenta pro Depoſitis reputanda 398 c. inuenta quæ à quibus 306 b
Inuoluntarium quotuplex, 387 a
Io in Ægyptum vſque planta, 307 a. H. m. ſ. Ἰὼ Io Iſis cur dicta. 322 c
Ioabas Beroſo veritatis teſtimonium perhibet. 329 b. Ἰόβας, Iuba.
Ioakim Moyſes infans. 343 c
Ioakim, rex Iud. 328 d
Ioannes ad ſalutem inuitat ſuis concionibus. 7 d. 8. c prophetia eius ſeu doctrina quid à ſuperioribus differat 573 c. veſtitus & victus qui. 203 b. 149 a
Ioannes Apoſtolus antichriſtos multos ſuo tempore fuiſſe ait, 445 a. epiſtola ſua falſos Gnoſticos vt coarguat. ibid. in maiori epiſtola peccatorum differentiam quam faciat. 389 b. Ioannis Apocalypſis de XXIV. thronis vniuerſalis iudicii quæ ſcrib. 690 c.
Iob voluntati Dei ſe æquo animo ſubmittit. 747 c. quam moderatus 516 c. continentiæ fideique exemplum 452. a. epiphonema eius poſt liberationem è malis diut. 512 a
Ioca morata. 172 c
Ioel, quando propher. 327 d. locus eius de ſpiritus effuſione. 590 d
Ion Athenas quando venerit, 321 c
Ion in Trigrammis quæ tradat. 333 a
Ionas quando prophet. 327 d. 329 d. locus eius. 336 a
Ionathan rex Iudæ 327 d. Euſeb. m. ſ. Ioatham.
Iones ἐλειόπωλοι vnde 199 d. Ionia conditur 336 b. Ionica colonia 327 a. Ionica philoſophia, Thaletis 300 c. Ionicæ Muſæ (ſeu Ionici philoſophi) ſententia de communi opinione. 576 a
Iophontis locus ex Aulœdis Satyris. 280 d
Ioſabææ pietas. 326 b
Ioſephus muliebres dolos effugit, 23 d. Ioſephi pallio nudati allegoria 73 c. b. à fratribus in ciſternam deiecti allegoria. 572 d
Fl. Ioſephus Iudaicæ hiſtoriæ Chronologiam quam pertexat. 341 b
Ioſias rex Iudæ. 323 a
Iphiti Olympias. 336 b
Iramus rex Tyri. 325 d
Iraſci, & non peccare 559 b. Iræ veſtigia quoque tollenda. ibid. a
Irene, Cratini filia. 523 b
Iris pro Dea. 64 a
Iſaac typus Chriſti 367 b. quid ſignificet, & proprie & allegorice, 90 b. Iſaaci cum vxore ludentis allegoria. 90 b
Iſauri quæ inuenerint 306 d.
Iſchomachus agricola. 761. a
Iſis quæ, vnde dicta, quibus temporibus vix. 323. c. d Ceres Græcorum eſt. 810 c Iſis templum corruiturum prædicit Sibylla. 333 a
Iſidorus de Seraphi. trad. 31 c.
Iſidorus Baſilidis F. libro primo Enarrationum prophetæ Parchor, de Socratis genio quæ ſcr. 641 d. de anima quæ ſcr. 409 a. ex Iſidori Ethicis locus de continentia. 427 a.
Iſocratis locus ex Panathenaico 581 a. locus à Lyſia imitatus 616 c. locus ab Andocide expreſſus. ibid. d.
Iſraelis nomen quando acceperit Iacob 110 c. cur 284 d. Iſrael allegorice q. 486 a. Iſraelitæ qui. 542 b. vere qui 372 a. 662 c. Iſraelitici regni diuiſio 326 a. finis 328.
Iſther, libro de Ægyptiorum colonia, de Iſide quæ narret 322 d. libro de certaminum proprietate, de Ariſtotele Cyrenæo quæ narret, 309 a
Iſthmia panegyris 21 c. inſtituta. 335 d
Italica hiſtoria Pythoclis Samij 334 d. Italica & Mileſia vellera 203 a. Italica menſæ diſplicent Platoni. 150 a. Italica philoſophia Pythagoreorum. 300 d. 301 a
Itani Samnitis inuentum, 307 b
Ithaceſius ſenex, Vlyſſes. 550.
Ithomatæ Ioui ſacrif. 27 a
Iuda quid ſignif. 285 a. Iudæ Apoſtoli locus 239 c. 431. Iudas proditor, vnguenti allegoria ſignificatus. 176 a.
Iudæi ex Ægypto quando egreſſi 320 c. 321 a. ex Ægypto exeuntes, cur prædam opimam ex Ægyptiis ſecum aſportarint 345 b. ruminantium ſpecies quæ 766 a. zelo aguntur, ſed abſque agnitione veri 378 d. Chriſti aduentu cur primi omnium cohoneſtati. 800 b. conuertendi ex iis quæ credunt ad ea quæ non credunt 359 a. è vet. Teſtamento in nouum vt inſerantur 667 c. Iudæa, Confeſſionem ſignificat, 764 c. Iudaica hiſtoria Fl. Ioſephi, 341 b. De Iudæorum regibus liber Demetrij 337 d. Iudaicæ tragœdiæ, 344 b. Iudaica philoſophia veruſtior Græca 305 d. Iudaico more Deum coli vetat Petrus 636 a. Iudaiſmus quoque ſectas multas habuit, 753 c.
Iudicum Iſrael breuis chronologia 324 a. iudices vniuerſalis iudicii, eorumque throni XXIV. 670 c. iudicabunt mundum Sancti, 750 b. iudicium defunctorum apud inferos poëtæ quoque decantarunt, 605 d. iudicium Dei rectum, eiuſque ſpecies 806 c. b. iudicia dirigere quo ſenſu dictum à Salomone 361 b. iudicio multitudinis non ſtandum, 554. b. iudicalis ſcientia quæ. 350 d
Iudith quanto ergo ciues ſuos ſtudio inſtincta. 511 d.

Iugum transgredi Pythagoras quid veruerit 394 c. 560 c
Iulij Cassiani locus ex libro De continentia seu cælibatu 465 b. C. Iulius Nepos, vates. 334 d.
Iumentis similes fieri qui dicantur 479 a. 469 d. iumentum palans, etiam inimici, vt tractandum 398 c. 399 b. c
Iunonis Cithæroniæ simulacrum 30 a. Samiæ simulacrum. ibid. a. & c. Iuno Zygia seu Iugalis, ab Hercule vulnerata 23 b. Iuno fictitia, Halcyone. 35 d
Iupiter videt regitque omnia 598 b. omnia est 603 d. Iusum, qualem ludat Heraclito 90 c. cum Iunone in Æthiopiam ex Ægypto quotannis peregrinatur 521 c. figmento Cererem deludit: & Proserpinam filiam, draconis specie, polluit incestus 11 b. draconis, cygni & aquilæ specie induta, mœchus 23 d. stupris infinitus, 207 d. Sarpedonem deflet 37 b. à Lycaone deceptus in conuiuio 23 c. Ioui laneum amiculum pro aureo dat Dionysius, 34 c. Iupiter ἀγαμέμνων Spartæ 20 b. Iupiter μαντικὸς, ξένιος, ἱκέσιος, μειλίχιος, πανομφαῖος, πανδοκεύς, falso 23 b. Iouis Apomyij sacra. 24 c. Iouis Clarii, & Iuis Vltoris sacra. ibid. d. Ioni Ithomatæ ccc. Laconas immolat Aristomenes 27 a. Iouis ægis seu scutum 413 c. simulacrum xv. cubitorum ex auro 24 a. Ioues duos facit Xenocrates Superum & Inferum 604 c. Ioues tres, 17 c. Iupiter fictitius 35 d. 36 a.
Iurare quid 729 b. iuramentum quid 728 d. iuramento abstinendum 255 c. 596 d. in iuramento qualem se Gnosticus gerere debeat 729 b. iuramentum eleganti sophismate præstitum. 447 c.
Iustum etiam bonum est. 113 a. qui 678 b. in omnibus qui, 508 d. Deo qui 132 a. maximis expositus malis, 601 a. etiam in calamitatibus beatus 495 b. iusti quidam tam ex ethnicis quàm Iudæis, ante legem 379 b. iustos quomodo philosophia Græcos olim fecerit 319 b. iusti veteres vitam qualem egerint 415 c. iustificatum esse in nomine Domini, quid 752 a. Iustitia bonum quomodo sit & dicatur 660 c. quadrata est 114 a. virtus perfecta 708 d. duplex 746. b. vera: ad discrimen fucatæ 361 c. vera quæ 539 a. perfecta quæ 458 d. dolosa quæ 394 c. Carpocratiana quæ 641 a. iustitiæ porta, Christus 641 a.
Iuuenculas nubere vult Paulus 464 c. iuuenes loqui vt debeant, 173 b. iuuenilis ætas, Dei auctoritate fulta, non reiicienda. 111 d

L

Labiis honorare & osculari 176 b
Labor & diligentia impendenda grauium rerum indagationi 359 d. labore parari dona sua vult Deus 553 c. laborum requiem dij hominibus ordinarunt diebus festis. 431 b
Labronii calices. 160 a
Labyrinthi artif. 821 d. b
Lac è sanguine oritur 161 a. & 103 b. sanguine tenuius ac dulcius 100 d. æstate parcius quam vere & autumno 104, c. 105 a. potum non acescit, si aliquid aquæ illi superforbeatur 51 c. vino dulci mixtum 105 d. ex lacte peccatricem, bestiolæ vlcrices, 749 c. lacte vos potaui: quo sensu dictum à Paulo 98 a. lactantium & lactentium rationem hab. Deus 400 b. 401 a
Lacedæmonij iuuentutem ab ebrietate auocabant turpi ebriorum seruorum exemplo 238 a. flores auratasque vestes solis meretricibus concesserunt 199 c. Lacedæmoniorum responsum de purpuræ vnguentique dono 177 c. Lacænarum puellarum vestitus 204 a. Lacones tolerantes. 496 c
Lacrymæ Saturni, 571 c. Iouis pluuia. ibid. b. Lacrymæ, allegorice Pœnitentiam signif. 176 a. 175 c
Lachesis Parca 592 c
Lædi se posse negat Socrates, etiam si occidatur. 505 d
Lætari malis alienis nefas, 399 b. lætitia quid. 591 c
Laitus in Φοινικικῶν libris de Menelai in Phœnicen aduentu quæ tradat. 326 a
Lais iuramento elusa. 447 c
Laius iræ feruore victus. 388 b
Lamiæ filia Sibylla 304 c. Lamia meretr. pro Minerua 36 c
Laminæ inscriptum nomen, mysticum 565 b. lamina mystica. 793 d. b
Lampades virginum prudentum q. s. 553 d
Lampis nauclerus. 761 a
Lanæ russæ, religiosæ. 713 b
Laodicæ Hyperboreæ sepulcrum. 29 b
Lapis pro Deo 30 a. lapides vncti adorantur 713 b. lapis, seu lapidea statua salis, ex Loti vxore, allegor. 387 d. & 65 a. lapides musica ducti 1 a. ex lapidibus filii Abrahæ 3. c. lapides pretiosos non esse curiosius quærendos aut suscipiendos 206 a. ver. Gemma. Lapidicina cuius inuentum. 307 b
Lasciuæ picturæ & fictuæ, 43 b
Lasthenia Arcadia. 523 a
Lasus Hermionensis dithyrambi auctor. 308 c
Latonæ tempora. 323 a
Latro allegoricus. 797 a. b
Lauacris an vtendum, & quomodo 231 d. lotio ante cibum & ante somnum 602 d. cur lotos puroque & mundo cultu ad sacra & preces itari voluerint antiqui 531 c. lauacro quo in primis opus sit 211 a. lauacrum regenerationis 624 c. lauacrum non liberat solum, sed cognitio 800 d. a. lauacrum cur dicatur adoptio nostra. 93 a
Laudata crescit virtus. 90 c laudabilia philosophis tantum perfecta. 90 b
Lauinium conditum. 338 a
Lauru lustratio in peste. 570 c
Lazari parabola quid signif. 486 a.
Leænæ Atticæ constantia 512 b
Leander de Thalete quæ trad. 300 d.
Leandrius de Clearchi sepulcro 29 b. (Leander Eusebio præpar. euang. pag. 45.) fur 629 a. Leandrii Milesii meminit Diog. Laërt.
Lectus, vehiculum mulare, scabellum à quibus inuenta 307 d. lecti sumptuosi 384. d. lecto stratoque simplici contentus Christianus 185. a. è lecto surgentes vestigia corporis abolere Pythagoras cur voluerit 559 a. lecticarij ministri. 229 c
Lecythii arrosio ominosa, 712 b
Legatio symbolica. 567 c
Legendæ scripturæ, vt promissa eius intelligantur, 260 c.

legere obiter non ſufficit, 611 a. legere qui neſciunt, audiant 255 b. lectio diuina, & veri quæſitio, perpetua eſſe debet 665 a. lectio clara voce, pro exercitio eſt 242. c. & Plutarch. in Præcept. ſanit.
Leges melicis numeris modulatæ 308 c. d. leges in pauperum gratiam latæ 396 d. legum epitome 67 d. leges politicæ à Carpocratianis cur reiiciantur 429 b. leges primus qui tulerit 309 b. legumlatores quanto in honore apud barbaros f. 303 a. b. legumlatores Græci, legibus ſuis exemplo Moyſis auctoritatem aſtruxere 351 d. legumlatoris officium 351 b. Lex quid 350 b. regina omnium 356 c. 367 a. lumen viæ 356 c. Pædagogus immorigerorum puerorum 132 d. vetus gratia: vt Euangelium noua 112 a. ab eodem profecta à quo Euangelium 461 d. quorſum à Deo data 350 c. quid præſtet 352 b. humaniſſime pleraque omnia ſanxit 258 d. 396 d. inique à quibuſdam carpitur 373 c. 379 c. 413. a. quam inique ab hæreticis reiiciatur 478 a. velut ab alio Deo lata tollitur à Tatiano 460. d. malorum cauſa lata eſt, non bonorum 478 b. Lex & verbum ipſe Seruator à Petro dicitur. 357 a. 390 a. lex ſancta, præceptaque bona & iuſta 119 c. lex Chriſtiana vere regia & animata 366 d. Legis ſumma 260 b. ſcopus, Chriſtus 378 d. voluntas tripliciter nobis accipienda 355 c. interpres optimus, idem qui auctor eius, filius Dei 351. c. legem ſuam in electorum corda inſcribit Deus. 71 b. lex non ſcripta, rex eſt 441 d. lex animata politicus & regius vir 366 d. lex animata Moſes erat, 350 c.
Leges Ægyptiis quid ſignificet 567 a.
Leo in Ægyptiacorum Deorum hiſtoria, de Iſide quæ narret. 322 d
Leonides, Alexandri Pædagogus. 106 b
Leontei Lampſ. vxor. 522 d
Leporis eſu cur interdictum Iudæis, & leporis quæ natura. 188 b. 190 c
Lepra variis miraculis ceu punctis diſtincta. 244 b
Leſbiorũ ſacra immania. 27 b
Leſchis Leſbij tempora. 333 b
Leucimus ſummum bonum q. ſt. 416 d
Leucipus Mileſius primordia rerum ſtatuit Vacuum & Plenum 43 d. anteceſſores & ſucceſſores quos habuerit. 301 d
Leuco heros. 26 b
Leucophrynes monumentum. 29 c
Leuctrica pugna. 475 b
Leui, ſeu Leuis, extra martyrium mortuus. 502 c
Leuitæ ſoli, in ſancta intrare poterant 537 d. leuita, Gnoſtici ſymbolum 2. Leuiticæ tribus ſanctitas. ibid. d. ſymbolum 649 b. cæteris tribubus cur numero minor. 661. c
Leuitici locus 329 d
Liberorum procreatio, maledictio quibuſdam hæreticis viſa eſt 468 a. de liberorum procreatione quæ obſeruanda Chriſtiano 187 d. liberorum expoſitio, nefaria, 398 b
Libertas quid 472 d. vera quæ 424 a
Libidinis impetus quæ foueant 249 c. libido ſomnia exſatiata. 520 b
Libra & As in Rom. teſtamentis allegorica. 574 a
Libri, liberi ſeu proles eorum qui ſcribunt 269 d. legentibus quid præſtent. 804 d. a. libri publici Valentino qui 627 d. liber apocryphus 438 a. librorum tituli ſeu inſcriptiones ſpecioſæ. 611 c
Licentia vtendum quomodo 142 d. 145 b
Ligneæ columnæ pro diis 30 a. Lignum omnes adorans. 713 a. Lignum infructuoſum allegorice eunuchi. 465 c
Lilio gaudet Iuno. 281 c
Lingua vegeta & valida, cæteris partibus languore pene collapſis 280 b. lingua Eſaiæ prophetæ igni purgatur, 295 a. linguæ moderari, plus quam temp. libid. 568 a. linguæ clauis 559 a. linguam præmorſam in tyrannum expuit Zeno 496 c. linguæ LXXV. Euphoro 338 a. lingua ſua ſeu loquela, eſt etiam brutis animalibus, ibid. b. linguacium fallaciæ. 290 b. c
Lintea Hebrea & Cilicia 204 d
Linus quib. temp. vix. 323 b
Liparenſes haleces. 140 c
Litigari coram fidelibus potius debet quam corã infid. 750 b
Litteræ à quibus inuentæ 306. d litteræ Ægyptiis dicta quatuor ſimulacra 567. a. litteræ ænigmatice cur ſcriptæ à Platone 579 a. pro litteris ſymbola miſſa 567 c. litteræ ſacræ quantum proſint 56 a. litteras qui neſciunt aures docentibus præbeant. 255 b
Locuſtis victitat Ioannes 149. a. de locuſtis & melle agreſti Ambroſ. lib de Elia, cap. 3. ſunt & apud Agatharchidem ἀκριδόφαγοι, p.
Logica morbola quæ. 289 d
Lot ab Abraamo liberatus 221. b. turpis lapſus cauſas quas habuerit 186 d. Loti vxor, Niobe: eiuſque allegoria, 65 a. 387 d. 756 a
Lucas in Euangelio de Chriſti natiuitate, de Ioannis prædicatione, de Chriſti baptiſmo quæ trad. 340 a. in Actis Apoſtolorum de Pauli apud Athen. concione quæ ref. 588 b
Lucerna impiorum extinguetur: allegor. 538 d. v. Lychn. ante Luciferum genitus Chriſtus. 792 c. b
Lucta pro exercitio qualis 242. c. luctæ ſpiritualis agnitio quædam etiam apud Platonem. 593 a
Luctus beatus qui. 489 a
Lucus amœnus. 767 a
Ludi Chriſtianos an deceant, 253 d 254 c. luſus Iouialis qui 90 c
Lumbi diis ſacrif. 716 a
Lumen ſubito illatum in opaca loca prima facie exterret. 806 b. a
Luna quas variationes amittat, & quibus inde nominibus appelletur 790 c. luna quintadecima pleno lucet orbe 767 d. lunæ amaſius Endymion 21 b. in luna quæ apparet facies, Sibyllæ anima credita. 304 c
Lupercal Pani ab Euandro ſtructum. 323 d
Lupus pro Deo 25 c. lupus ferus: allegor. 602 d. lupi ouina pelle amicti. 3 c. 290 a
Luſcinia & vocem & colorem mutat quotannis. 189 a
Luſtrare ſe aqua ſoliti etiam Ægyptij 343 c. luſtrationibus quæ adhibita 713. luſtratio in peſte. 569 c. luſtrale carmen. 570 c
Lutum Promethei, homo 597. a. luti more calcari. 596 d

Lucis generatio prima, & Lucis spiritualis fons. 789 d
Luxus in supellectilibus & vestitu æque vitandus atque in cibo & potu. 160 a
Lycaon Arcas Iouem epulis decipit. 23 c
Lyceum, Peripat. gymn. 302 c
Lychnos accendere quorum inuentum 306 c. Lychnus super candelabro ponitur, non sub modio 275 b. Lychni extinctio in Carpocrateis ἀγάπαις. 430 c
Lyco, Stratonis successor 165 a
Lycophronis Alexandra cryptice scripta. 571 c
Lycopolitæ lupum colunt, 25 c
Lyctiorum sacrificia. 27 b
Lycurgus pro tutore temp. administrat. 336 b. Lacedæmoniis leges quando tulerit, 309 b. 327 a. 328 a. Moysis exemplo legibus suis auctoritatem peperit 351 d. in Lycurgi politia quid desiderarit Plato. 349 b
Lycus Peripateticus summum bonum quod statuerit, 416 d
Lydium ramentum, aur. 28 c. Lydius lapis qui, 291 d. Lydiæ harmoniæ inuentor. 307 c.
Lyncei tempora. 321 c
Lyra, citharistæ tantum vtile aptumque instrumentum, 498 c. belli incentiuum apud Cretens. 164 d. septem chordis intenta olim, 791 d. (quomodo à Luciano quoque ἑπτάμιτος, à Synesio ἑπτάπους, à Plutarcho ἑπτάφθογγος appellatur) ad Lyram cantatum scolion 166 a. Lyra musica in annulo signif. 246 d. Lyrici locus 613 c
Lysiæ locus ex Orphicis, ad imitationem Isocratis 620 b
Lysidicæ verecundia. 522 a
Lysippi artes. 41 c

M

MAcæræ seu Macariæ animositas. 522 c
Macaris musæ. 19 c
Maccabaica historia. 329 c. Maccabaicorum epitome, 595 d
Macedones tolerantes 496 c. ignem pro Deo colunt 43 a. Macedonicorum sacrorum ritus 569. b. Macedonici imperij Chronologia breuis. 331 d
in Macello quæ venæunt, absque percunctatione emendasse, vt quidam intellexit, 512 d.
Macetis Sibylla 333. i. Maced.
Madienæ, seu Madianitæ, 324 c. Madianitarum mulierum stratagema. 396 b
Mænides Liparenses. 140 c
Mæotes piscis pro Deo. 25 b
Magi, Persarum philosophi, 305 a. ignem pro Deo colunt 43 a. è noua stella quid collegerint, 800 b. magi dæmonas seruitio suo obstrictos iactant 39 c. grandinem minantem abigunt incantatione & sacrif. 625 c. miscentur etiam cum consanguineis 431 a. abstinentia vtuntur & ipsi quandoque 446 c. Magorum regio, & montes pæane resaltans in Pers. 632 b
Magistratus maximi à cælibe peti non poterant. 432 a
Magnanimitas quid. 594 d
Magnetis filius Apollo. 17 d
Magnetum excidium. 333 d
Magnetis lapidis vis. 805 b. a
Majæ Atlantidis filius. 322 b
Malachiæ locus ab hæreticis male interpret. 441 d
Malefica anima diab. 593 a
Mali homines omnes, aut plerique omnes 301 b. malum in homine an insit inexistentia 440 d. mali causa præbenda nulli 504 b. malorum auersio, precationis species quædam 722 a. malorum pœnas post hanc vitam crediderunt etiam ethnicorum saniores. 493 b
Malleus & ignis verbi Dei, 131 a
Mammæ in grauida fœtum, alias marem spectant. 101. c
Mamonas seu mammonas quid 486 a. mammonæ seruire quid. 742 a
Manasses rex Iudæ. 326 b
Mancipatio symbolica. 574 b
Manna, cœlestis cibus 101 d. & cibus angelicus, & primum nutrices lac. ibid. d. mannæ mensura, allegorice interpret. 382 a
Mansiones variæ, pro credentium dignitate 663 a. 665 a. eædem in vtroque testamento promittuntur. 372 b
Mantinensia rapta delicata, 140 c
Manto vates. 333 d. 334 b
Manubiæ Deo suspensæ, 349 a
Manus vnguentis medicatis salubriter iunguntur. 179 a. manum igni exurit Postumus Rom. 496 d. manus virorum, ditant. 449 b. manus suas supra populum immorigerum & contumacem frustra expandit Deus 379 a. manibus in cœlum elatis erectoque capite precari 722 b. manibus puris in cœlum extensis communem Deum inuocat Æacus 624 b. manuum impositio aduersus peccatum, 427 a. manuum impositione benedicitur nubentibus, 248 b. manuum impositioni clausula quæ addita. 763. a. a
Marcio Ponticus, vnus ex διπταικῆς hæresi 435 a. 431 b. ingratus erga opificem seu creatorem 500 c. creationem malam esse sensit 492 c. de natura hominis vt senserit, & à coniugio cur abstineri voluerit 568 d. 569 b. Platonis mentem sinistre interpretatus 447 c. de electione vt senserit 551 b. à Scriptura confutatur 377 a. quibus temporibus vixerit 764 d. Marcionitæ Matthiæ opinionem iactant 765 c. de Marcionitis Augustin. lib. De hæres. c. 22.
Mardochæi liber. 329 c
Mare, terræ pars 635 a. allegor. mundus. 572 d
Margaritæ gemmæ ortus, magnitudo pretium: allegoria item myst. 206 a. (& Ammianus Marcell. in fine libri 23. & Plin. lib. 9. c. 35.) in margaritis multis Vnio 277 c. margaritas porcis obiicere. 297 c.
ex Margite Homerico locus. 281 a
Maria Christum peperit quidem: sed post partum tamen virgo inuenta est: eiusque virginitatis allegoria. 756 b
Mariti veri officium quod in excessu coniugis. 736 c
Marij Rom. sacrificium. 27 c
Marpissa Apollinis concubina 20 b
Mars vnde dictus, & pro Deo cur habitus 42 d. an Deus 64 b. vulneratus à Diomede 23 a. de Marte variant poëtæ 18 a. Martis sacra. ibid. a. Martis simulacrum olim Hasta seu Quiris apud Rom. 30 b. Mars ferrum allegor. 730 b
Marsupium habere veramur Apostoli: allegor. 236 b
Marsyæ inuenta. 306 d. 307 d.

Martyrum ſcaturigo quotidiana Clementis temp. 414 b. nonnulli pene temerarii, alii ſedatiores 738 b. cur à Deo caſtigentur 508 d. de martyribus quæ dicat diuina Sapientia 515 c. Martyrium quid 480 b. 503 c. 515 c. cur πλέωσις ſeu conſummatio dicatur 480 b. vulgo cur reformidetur 491 d. è ſincero amore proficiſcitur, 492 c. voluptatem quam ſibi propoſitam habeat 483 b. in quacumque circumſtantia & vitæ ſtatu inuenitur, 484 a. in omnes actiones cadit, dum reipſa teſtificatur quod credit 491. c. duplex 504 a. verum quod 504 a. verum hæreticis quod 481. b. veri character ſeu nota quæ ibid. c. Gnoſticum martyrium quod 479 c. martyris Gnoſtici ſummaria deſcriptio 498 d. (de Martyrio incruento agit etiam Chryſoſtomus hb. De morbo & paupert.) de Martyrio quæ Dominus ipſe dixerit, 501 d

Mas allegorice Iræ impetus ſeu Irarum feruor 465 d. maſcula Valentinianis quæ 792 d. b. maſculum & fœmineum fecit eos, quomodo interpretati Valentiniani, ibid. maſculos infantes in profluentem abiici iubet Pharao. 343 a. 344 c

Maſtichen mandentes. 222 d

Mater mea in peccatis me concepit: etiam ad Euam ipſam extenditur 469 a. mater allegorice quid 480 d. allegorice quid in decalogo matres quæ fœtum vel abortu elidunt, vel natum exponunt, quas pœnas luant 807 c. b. Matris Deûm orgia 14 d. à quo inſtituta 10 b.

Materiam rudem & inconditam vnde rerum principium ſtatuerint philoſophi. 191 b

Mathematicis ἀκέφαλος dicta ſtella 159 a. P. m. ſ. μαθηματῶν.

Matronarum corruptela multiplex 229 b. matronæ generoſæ deſcriptio 250 b. matronæ pulchræ pudicæque memorabile reſponſum, 204 b.

Matthæus Apoſtolus victu quo vſus 148 d. extra martyrium mortuus 502 c. euangelium eius chronologiam quam tradat. 341 c

Matthiæ publicani conuerſio 488 a. ad Apoſtolatum cur adſcitus 677 d. carne abuti quo ſenſu præceperit 463 d. locus eius è Traditionum libro 380 a. Matthiæ opinionem iactant Valentiniani, Marcionitæ, & Baſilidiani. 765 c

Mauſolia ſeu Mauſolea. 32 d

Medea iræ feruore victa 388 b. inuentum eius. 307 c

Medica bella, i. Perſica. 26 b

Medici & medicina in pretio habenda 179 b. Medici libri Ægypt. 628 c. medicina, ſeu Ars medica, quid 81 b. ſectas & ipſa diuerſas habuit 754. a. à quo inuenta 307 a

Medietates, ſeu Media, ſc inter bonum & Malum 540 c. in medio eorum ero: eorum nempe qui in meo nomine congregati erunt quomodo accip. 452 d

Meditationes Gnoſticæ 747 c

Megaclo & Muſæ 19 c

Megarenſes nec tertij, nec quarti, nec etiam duodecimi 766 c. Megaricha Deuchidæ. 328 a

Megaſthenes Indicorum li. iii. barbaricam philoſophiam antiquiorem oſtendit, 305. d.

Mel dulcedine mordaci ſalutare eſt 805. d. b. bilem gignit 132 c. melle rubente miſc. 571 a. melle ac lacte fluens regio 103 d. melle dulcius. 105 c

Melampodis inſtitutum 10 b. Melampus vnde ſua hauſerit. 810 c. b

Melancomas tyrannus. 302 b

Melanippe Neptuni concubina 20 a. Melanippidis melici locus. 602 d

Melchi dictus Moyſes. 343 c

Melchiſedec allegorice 539 b. 367 d

Meleſagoræ furatur Gorgias, 629 b

Melice poëmata legeſque primus extulit Terpander, 308 c

Melicertæ funeralia 21 c. 33 d

Melij hœdi delicati. 140 b

Melitæi catuli in deliciis, 231 a

Memoriæ potius infigenda quam ſcriptis conſignanda ſecreta philoſ. 579 a

Memphis Ægyptiæ conditor 322 d. Memphidi adiacentes inſulæ 611 a. a. Memphitarum Deus Apis. 25 c

Menander Pergamenus de Menelai in Phœnicen aduentu quæ tr. 326 a

Menandri comici locus 49 b. 421 a. 422 c. 550 c. 610 c. 715 d. 714 b. locus è Deiſidæmone 712 b. locus ex Παροινομένοις ſeu Veneuntibus 623 a. locus ex Rhapizomena 84. b. mutuata 622 d. 626 c. locus è propheta 605 b. c. ſententia de Deo reprehenſa, 45 b

Mendacii natura 731 a. cognata vitia quæ 385 b. quælicita 732 a.

Mendetis Æg. opus. 810 c. b.

Mendeſium vinum 157 a.

Mendeſis Deus hircus 25 c

Menecrates medicus Iupiter, 36 a

Menelaus poſt Troiam captam in Phœnicen delatus, 326 a. 327 b. 328 b. mulieroſitatis notatur à tragicis, 337 a

Meneſthei annus vltimus, 321 d

Meneſtratus Metrodoro famil. 617 b

Mene vena dialectica 523 a.

Mens videt, mens audit 369 d. animæ riuulus quidam portionis diuinæ, ſecundum Platonem, 590 d

Menſæ Aaronicæ ſitus & myſtica ſignif. 563 c

Menſuræ cibi cœleſtis, allegorice interpretatæ 382 a

Merces labori ac merito apud Deum parata 488 c. mercenario merces eodem die reddenda 397 b. mercenarii quid. 485 d

Mercurii ortus & tempora, 321 c. Mercurius animarum deductor 810 a b. Mercurius ἀμώνιος αἰδοκλέης, πυφώς, 64 a. Mercurii plures 17 c. Mercurius Ægyptius ex vate Deus, 334 b Mercurii apud Ægyptios libri 533 b. c. Mercurius ficticius Nicagoras 36 b. Mercuriales ſtatuæ ad Alcibiadis formam effictæ 35 d. Mercurii dies, 744 b

Meretrices in tecto proſtantes 253 c. meretrix eleganti iudicis ſententia eluſa. 520 b. meretricis merces in ſacra non inferenda 274 a. meretrice natus, à ſacris Eccleſiæ arcetur. 15 d

Merita prolixe compenſat Deus. 488 a

Meritoriorum & puerorum & mulierum proſtibula impub. 226 b

Meropis inuentum. 28 c

Merula & colorem & vocem mutat. 189 c

Messlotia lex. 398 a. 401 c
Metalla scrutari 805 d. a. metalla auri à quo inuenta 307. b. metallium vnguentum, 177. b. rectius μεγάλιον in Athenæi epitome ms. & Hesychij lexico: Suidas μεγάλειον, Pollux μεγαλήσιον vocat. Denominatum à Megalo Siculo inuentore, teste Suida.
Metaphoricis locutionibus Scriptura cur vtatur. 672 c.
Metaphysica Aristoteli dicitur τὰ μετὰ τὰ φυσικὰ 354 b
Metapontina philosophia Pythagoræ. 301 a
Meteorum reuelatio vnde ad homines peruenerit. 550 b
Metrodorus Chius antecessores & successores quos hab. in Eleatica profess. 301 d. primordia rerum statuit Vacuum & Plenum 43. d. Epicurum præceptorem iactat, 417 c. locus eius 614 a. 638. a.
Metus quid 135 d. 573 d. inique à quibusdam reprehenditur 373 c. vtilis hominibus ac salutaris 116 a. Fidei comes 372 d. 373 b. dilectionis initium 384 a. à malo absterret, 746 b. cicurat quos verbum non capit 376. a. nascitur è peccato 478 b. duplex 126 d. 384 a. metus Dei quid, 360 b. expellit peccata 116 d. metum bonitati suæ admiscet Deus, 801. b. Timori sacrificant Romani. 24 c
Meum & Tuum per leges inuecta. 429 c
Michæas Moraethites quando prophet. 326 b. 327 d. 328 a. Michææ locus 542 c
Mida ditior, prouerb. 233 d. Midæ sacra. 10 d.
Milesij vt lustrati 570 b. Milesia smaragdus 206 b. vellera. 203 a
Milites quoque auro se ornare cœperunt, vt fœm. 208. a. militaris rei præludium venatio 345 b. militia Christiana seu spiritualis. 72 c. 372 c.
Miltiadis stratagema. 348 a
Miluij esus cur vetitus 572 b
Minæ pœneque quorsum propositæ 232 d. salutares 116 b
Minerua Vlyssi prælucet 22 d. Atticam suis precibus seruare nequit 611 b. tibias cur abiecerit 157 b. vulnerata 23. a. Lamiæ postponitur à Demetrio 36 c. Mineruæ Poliadis seu Vrbicæ templum 29 a. simulacrum 30 c. Mineruæ simulacrum sub dio cur Ægyptiis 559 d. Mineruæ quinque. 17 c
Ministerio an vtendum numeroso 228 a. ministri Ecclesiæ quæ reportaturi præmia 64 c. 622 a.
Minos quibus temp. regnarit, & quæ inuenerit 309 a. 321. c. Moysis exemplo legibus suis auctoritatem peperit, 351 d. 367 c. in Minois Politia quid desiderarit Plato, 349 b.
Minotaurus cæsus. 336 a.
Miracula præstigiæ 738 a. mirari res, initium Veritatis, 380 a.
Misael, Ananias, & Azarias, martyrio clarent. 329 c
Miseratio seu misericordia quid 391 c. misericordia pariter & ira cum Deo 118 c. misericordia Domini super omnem carnem 124 a. misericordia Christiana quid differat à philosophica 489 b.
Mites seu Lenes qui. 488 b
Mithridates Bacchus, 36 a
Mnemosynes & Iouis filiæ, 19 c.
Mnesiphilus Solonis æmulus, 302 b.
Modus vbique obseruandus, 243 a.
Momemphis Æg. vrbs 821 a
Monimi Mirabilium congeries. 26 b
Monogamia cur introducta, & cur vetita polygamia. 461 a. quo argumento stabiliatur, ibid. b. monogamiæ lex 428 a.
Mons consitus variis arboribus 766 d. mons omni florum genere constratus. 820. d. b. mons triplex pæanæ resultans 626 d. mons Dei, Ecclesia 125 d. 662 c. 773 b. montes à proximis suis transferre quid. 745 c
Mopsus vates, 333 d. 334 d. Mopsi Diuinatio à quo composita. 334 a
Morbi causa quæ ex Antiphanis medici sententia 140 b. morbi metuendi non externi, sed interni, peccata, 810 a. b.
Mores & ingenia vultu, incessu, vestituque se produnt, 227 c. mores boni corrumpuntur malorum commercio. 169 b
Mortui à Christo suscitati, mortui denuo 790 a. b. mortui coronari soliti 181 d. mortuis alligati viui, alij cum iisdem sepulti 55 a. mortuos tangere & accedere cur vetiti Leuitæ 538 a. mortui mortuos sepeliant, quo sensu dictum 447 c. mortuos suos sepelire, allegor. 533 a. 459 c. mortuum esse legi, allegor. 461 d. mortui spiritualiter qui 374 d. morientium viæ duæ, celebratæ à poëtis quoque 605 d. mors quid 479 b. quam diu regnatura sit 445 b. ortui præferunt à quibusdam 432 b. 432 c. vulgi iudicio violenta, ad beatam vitam aditus est 492 a. &c. in mortem incurrere, non est martyrium 481 b. mortis meditatio quid profit 479 b. mors stratagemate quo à Christo deuicta 798 c. b. mors rationalis seu spiritualis quæ 741 d. mors, allegor. Ignorantia 375 a.
Morychi Bacchi simulacrum, 31 a.
Moschionis comici locus ex Bacchylide petitus, 621 b
Moy Ægyptiis aqua, & cur inde dictus Moyses. 343 c
Moyses quibus temporibus floruerit 320 c. 321. a. multis Græcorum diis antiquior 323 b. Baccho quanto vetustior 322 a. vetustior quam qui primi omnium hominũ nati à Græcis perhibentur, ibid. c. tribus appellatus nominib. 343 c. Deum fidei instincta aulicis honorib. prætulit 376 d. de Deo quæ tradiderit 52 c. muneribus quibus functus, & quorum munerum exemplar ad posteros transmiserit, etiam Græcos 346 a. faciei splendorem vnde contraxerit, 660 b. d. quam moderatus & humilis fuerit 516 d. quanta erga populum suum caritate affectus f. 521 c. ieiunium XL. dierum per Dei gratiam tulit 447 c. de Moysis theologi & prophetæ ortu ac vita breuis narratio 341 b. eius vita & actiones in quib. cõstiterint 351 a. virtutes & ornamenta 367 c. in tenebrosam caliginem introitus eius quid signif. 585 c. Moyses à Græcis nescientibus colitur in Platone ceterisque legum latoribus 351 d. Moyse ad Græcos deriuata videntur omnia veri politici munia, 367 b. Moses Atticissans,

Plato 524. c
Mosaica disciplina in quibus constiterit 351 a. philosophia eius quadripartita 354. b. successorum eius chronologia 324. a
Motus quotuplex, & quorum sit 408. a
Mugiles Sciathij delicati 140. c
Mulier, genis glabra, capillitio sponaneo comat 124. c. viro adiutrix à Deo data 524. d. caput eius vir 525. d. sexui eius propria quæ, quæ cum viris communia 125. c. virtus eademque viri 84. a. officium 523. c. 524. d. officia ex Paulo 499. b. d. exercitia 242. a. ornatus 211. a. 248. c. decorum in conuiuiis 158. b. tectæ esse debent etiam in conuiuiis 174. b. præsertim in Ecclesia 255. c. nulla parte nudæ, immo & capite velatæ esse debent 204. b. potestatem eas in capite ferre quo mysterio voluerit Paulus 790. c. b. muliebris virtutis exempla, ex vtraque historia 521. c. mulieres pleræque mollitiem affectant 251. c. à Comicis grauiter taxatæ 217. c muliebres illecebræ 251. d. muliebri stratagemate victus Israël ibid. c. mulieris impudentis descriptio 252. a. à mulierum aspectu auertendi oculi 257. c. mulierem videns ad concupiscendum, mœchatur 466. c. mulierem tangi vetat Plato, nisi propriam 192. a. à mulieribus quæ Indorum sectæ abstineant 431 c. mulieres communes esse vult Carpocrates 428. a. mulieri quoto die à viri concubitu in Cereris fanum intrare licitum 522. d. mulieres sacræ, Germanorum philosophi 305 c. mulier in virum trãsformari quomodo dicta Valentinianis 792. d. b. mulier superna 798. d. a. mulier mala, allegor. quibusdam Græcorum philosophia 283. c. mulier seu fœmina, allegorice Cupiditas in Script. 452. b. & d
Mundatio quid 531. b
Mundities quid 244. d
Mundus & Cœlum inifferenter à Platone ponuntur pro eodem 586. b. pro Deo habitus 44. a. b. ortum seu creatum esse agnouerunt etiam saniores philosophi 46. c. 393. a. vnus esse visus etiam Platoni 585. b. duplex, æternus, & corruptibilis 599. b. sensibilis & intelligibilis 593. b. rectores eius duo quibusdam philosophus ib. a. anima, summus vniuersi rector ac pater Deus 44. a. mundus minor homo 4. c. mundanarum rerum vsum damnauit Marcio, inique 297. d. mundani qui 378. a.
Murænæ Siculæ 140. b. murænæ orn. muliebr. 209. b
Musæ quæ fuerint, & vnde dictæ 19. c. quid conferant 287. b. lucrum olim non spectabant 555. c. Sirenib. suauiores esse vult Pythahoras 294. b. musarum corona, rosæ ex Pieria 181. c. musarum alumna Sibylla 304. c
Musæi tempora 321. d. 323. b. à Musæo mutuatus Homerus 787 d. Hesiodus 622. d. Musæo librum De Thesprotis suffuratus Eugamon Cyren. ibid. a. Musæ oracula, dicuntur esse Onomacriti 333. a. Musæi discipulus Orpheus 332. d
Musois bos mactatur 25. d
Museum dini consecrati 428. b
Musica modulamina & instrumenta quæ à quib. inuenta 307. c. musica instrumenta quæ quib. populis in bello visitata 164. c. musica cur attingenda, & quomodo 653. d. musica incondita 163. c. musicæ prophanæ sacræ quæ discrimen 26. Christiana quæ 164. a. musica exempla Dauid nobis suppeditat 653. a
Myconus vna non facit ad prouerb. 353. c. Fl. ed. Μύκωνος, & subaudit γεμμὴ: vt intelligatur Myconis linea: sed Myconon insulam in hoc prouerbio significari declarant Stephani Ethnica.
Myia philosophia 522. d. & poetria, ibid. 323. b
Myrmidonis ortus 25. d
Myrsilus Lesbius de musis 20. a
Myrsinum vnguentum 183. c. myrto siluestri Diana gaudet 181. d
Myso Chenensis in sept. sap. 299. d
Mystax tondendus potius quã membrum aut genæ 247. b
Mystæ, s. mysteriorum interpretes 343. c. 344. a. sacrificiorum rationes & causas enarrant 406. a. cognitionem suam vnde hauserint 285. c. cor suum edere quid vetent 561. a
Mysteria ethnica quibus & quomodo condita 575. b. mystice traduntur 275. d. mysteriorum præludia lustratio: inde parua mysteria 582. a. 714. b. ante mysteria magna initiati paruis: prouerb. 475. c. mysteria sunt etiam mysteriorum præludia 277. a. mysteria lugubria & funebria 37. a. mysteriorum profanorum symbola 12. c. 13. c. mysteria quibus apud Ægyptios communicata 596. d. ob mysteria vulgata accusatus Æschylus 387. b
Mysterium suum sibi & filiis domus suæ reseruat Dominus 578. b. mysterium de Christo cur velatum à prophetis 675. b. superioribus seculis ignotum, Paulo patefactum 576 c. 577. a. in mysteriis loquitur sapientia 297. b. mysteria diuina qui ab vnigenito Dei filio didicit, impius esse non potest 701. c
Mystica naturæ orgia peragere 194. d. mystica Ægyptiorum philosophia 302. c. mystice velata multa in vtraque theologia & cæteris discipl. 555. b
Mysuntis Atticis casus 10. a. Mysuntis, Euseb. Præpar. Euang. p. 39.

N

NAblia quorum inuentum 307. b
Nabuchodonosoris expeditio 329. a
Naid, allegor. quid 383. a
Narcissus ipse sui amore incensus 220. c. narcissus, magnorum Deum coronamentum 181. c. narcissini vnguenti vis 183. c
Nardus vnguentis nobilitate 177. b
Nasci hominem, cur malum esse cum alij senserint ethnici, tum Marcionitæ hæretici 432. a. 433. d. Natalis dini consecrati solenniter celebratur 428. b. ortus diẽ cur exsecrati nonnulli 329. c. ortus hominis an è deceptione serpentis constet 466. a
Nathanis prophetæ tempora 325. b
Natura magistra, legitimos temporum articulos doces

194. b. naturæ conuenienter vt viuamus 194. d. naturam adulterant qui meritoria proſtibula permittunt 226. d. naturam Stoïci Deũ vocant 404. a. naturalia hominib. quæ ſunt, Chriſtus non tollit, ſed tempori & modo aſtringit 167. a
Nauem compingere & nauigare, primus qui docuerit 305 a. nauis curſus ad aſtrum dirigitur 648. c. nauis, cœlum ſecundo vento petens, in annulo ſign. 247. a. Nauigium Ægypt. quid ſignif, 566. c. Nauigare in terra cur vetuerit Pythagoras 559
Naum quando prophet. 329. b
Nauſicaa Homeri 523 c
Nauſiphanes, Pyrrhonis diſcipulus, Epicuri præceptor 301. d. ſummum bonum quod ſtatuerit 417. b
Nauſithous Philippi pædagogus 109. b
Nazaretus Aſſyrius 304. b
Nealcis f. Alexandra 323. b
Neanthes Cyz. de Maced. ſacerdotibus quæ trad. 569. b. de Pythagora quæ trad. 301. d
Nearchus tyrannus 490. d
Nechao rex Ægypti 328. c
Nechephres Æg. rex 344. a
Neemias Hieroſolyma inſtaurat 329. c
Negationi ſatis eſt addere Vere, abſque iuramento 723. d. negare Chriſtum quid ſit 502. d. & 503. a. ſeipſum negare eſt 491. a
Negligentia malos facit qui boni ſunt natura 286. c
Nemea panegyris 21. c
Neptunus vnde dictus, & pro Deo cur habitus 42. d. medicus 19. a. Laomedonti ſeruiit 22. c. Neptuni ſtupra 20. a. Neptuni & Amphitriæ ſimulacra 11. cubitorum 30. d
Nereidis amaſius Æacus 21. b
Nicagoras Zelites Mercurius 36. b
Nicander, Spartæ rex 387. c
Nicandri Poëtæ Venus καλὴ γλουτὸς 25. a. μεγάλη 34. a
Nicanor Cyprius, ſapiens 15. a
Nicias Caryſtius vates 335. d
Niciæ or. locus ex or. ad Lyſiam pro depoſito 342. c
Nicolai dictum & factum ſiniſtre à q. interpretatum 411. d
Nicoſtrati Comici locus 209. b
Nidore Deos ſuos quam ſtolide honorarint Græci 716. c
Niobe, vxor Loti 65 a
Nobilitas ſeu Generoſitas vera quæ 246. c. Chriſtiana quæ 403. a. veram quid deceat 421. b. nobilitate ſua male abutuntur gnoſtici fictitij 429. c. nobilitas & libertas fictitiorum gnoſticorum à Paulo vt coarguatur 458. c
Noctu cur fieri ſolitæ ſacrorum ceremoniæ 530. c. nocturnus dies Platoni qui 599. d 615. d. nox nocti cognitionem annuntiat: quid ſignif. 578. c
Noei ebrietas exemplo nobis proponitur 159. d
Nomadibus barbaris equi & vehiculum, & domicilium, & victum præſtant 228. b
Nomina notæ rerum 781. d. nomina reb. impoſuiſſe, quanti à Pythagora æſtimatum 805. d. b. nominum diuerſa ſignificantium vis accurate in Scripturis penſiculanda 806 a. nominibus ſeu vocabulis pugnantes Sophiſtæ 374. a. Nomen ſupra omnia nomina euectum 796 a. nomen beatum, i. Nomen Domini Ieſu 695 c. nomen laminæ inſcriptum, myſticum 565 b. nomen Dei in vanum vſurpare quid 692. d
Nomius Apollo 17. d
Nomos in choro & cithara primus qui cecinerit 308. c
Norici & Noropes qui populus, & quid inuenerint 307. c
Noſce te ipſum, vnde deſumptum 391 b. noſſe plus eſt quam cred. 663 a
Nothi, filij perditionis 60 a
Noua facit Deus Verbum 365 a. nouos eſſe oportet qui nouo participarunt Verbo, Chriſto 89. c. nouitas, Dei auctoritate fulta, non reijcienda 111. c
Nouilunij obſeruatio apud barbar. 305. c
Nouimeſtres partus quot diebus formentur 649 c
Nudus veni, nudus reuertar: quo ſenſu d. 538. c. nudi degunt apud Indos οἱ γυμνοὶ & αἱ γυμναὶ 461. c. nudare corporis partem aliquam mulieres haud decet 159 a
Numa rex populi Romani philoſophiam ſuam vnde hauſerit 304. d. Fidei Pacique templum primus ſtatuit 548 d.
Numenius Pythagoreus de Platone 342. c
Numerus matre carens idémque ſterilis Septem 693. c. numeri maſculi qui, & qui fœminei ibid. a. numerorum myſtica interpretatio 651. a. Numeris (libro Moyſis) exemplum zeli ard. 439. c
Numidæ: viſe Nomades.
Nummi hominib. non pecuniæ tantum, ſed & virtus 483 c. nummi inſcriptio myſtice interpretata 801 a
Nuptiæ ſeu Connubium ſcopum quem habeat 187. d. ſecundæ quibus conceſſæ 461 a. nuptiæ ſempiternæ 799 a. a. nubere melius quam vri 467 b. nubentibus manu impoſita benedicitur à preſbyt. 248. b
Nutritio plus amoris ingenerat quam procreatio 106. b
Nux arbor halitu ſuo caput grauat: vnde & nomen traxit 181 a. nuces caſſæ quæ 757 a.
Nyctimus Lycaonis filius 23 c
Nymphæ Hamadryades, Oreades, Naides, Nereides 39 b
Nymphodorus Amphipolites, Aſiaticorum rituum libro tertio, de Api Ægyptiorum quæ referat 322 d. Nymphori Ritus & Iura barbarica 43 a.

O

OBiectionibus & Reſponſionibus ſæpe vtitur Scriptura 442. d
Oblatio defloratæ 476. c
Obliquam viam tenentibus obliquum ſe præbet Deus, & quæ obliqua illa via 126 b.
Obliuionis remedium imago ſeu effigies 274. d
Obœdientia quid ſpectare debeat 529 c. mandatis ceu fundamento nititur 136 b. quas partes ſibi vindicet in homine 68. c
Obſeruatio mand. quid 395. a
Occidere ſe, ſeu Mortificare, quid 706. d. 741. d. occiſus ſolo verbo maleficus 344. a
Occultatio myſtica vtrique theologiæ vſitata 555. c
Oceanus immenſus 586. c
Oceano circumflua Tellus 665. b
Ochus ſeu Arſes, rex Perſ. 331. c.
Octo, primus cubus 664. d octonarij numeri myſtica conſideratio 667. b. Octaua ſeu Dominica dies 799. a. octaua ſeptimæ locum cepiſſe videtur 695. b. in octa-

uam transferuntur regenerati 801. a. octaua & duodecima dies Platonis myst. 600. b
Oculi caute regendi 251. b. 257. c. oculus si te scandalizet: qua signif. dictum 251. b. oculi imago Ægyptiis quid signif. 566. c. Oculus Iouis omnia cernens 605. d. oculeus totus totusque auritus Deus 721. b. oculos hominum qui meruit, non Dei, miserrimus est 196. b
Odisse parentes ac propinquos præ Christo: qua signif. d. 467. c
Odores Christianos qui deceant 177. d. odorem cognitionis sui, per omnia Deus spargit loca: aliis ad salutem, aliis ad mortem 176. c
Odrysæ publice philosophati 303. b
Oechaliæ excidium, poëma 622. b
Oeneus Dianam offendit 712. a
Oeone vates Troiæ 334. c
Oenopides Chius ab Ægyptiis quæ hauserit 810 b. a
Oephi hostiarum 382. d
Officium quid 136. c. duûm generum est ibid. d
Ogygij seculi diluuium 321. a
Oleum infectis inimicum hominibus vtilissimum 178. a. b. olei fluuius 100. a. oleum mystice quid signif. 175. d. 176. b. oleum sacrum à communi quid distet 800. d. b
Oliuæ agrestis in satiuam insitio allegorica 672. b
Olla è cineribus sublata, typum seu vestigium eius aboleri Pythagoras 559. a
Olympi Phrygis inuenta 306. d. 307. c
Olympia regina, Iuno 379. a
Olympia, seu Olympij ludi 21. c. Olympia prima 336. b. Olympius sui, sui funerib. honores sunt: prouerb. 575. a. Olympicum certamen ab Hercule in honorem Pelopis institutum 336. a. Olimpici athletæ 412. c. Olympias Iphiti 336. b. Olympias prima 327. c. 332. b. XV. 333. b. XVIII. 332. b. XX. ibid. b. XXXIX. 309. b. XLVI. 302. b. XLVIII. 331. b. 332. b. L. 332. b. LXII. 302. a
Olympichi Samiaca 30. c
Olympionicarum corona ex oliua agresti. 672. c
Olympij Iouis simulacrum ex ebore Indico 31. b. Olympius ethnicorum Iupiter quid sit 62. b
Omnia superstitiosa vet. Græc. 712. a
Omnibus omnia factus Paulus, vt omnino seruaret aliquos 730. b
Omphacinus color 257. c
in Onere sustollendo Pythagoras opem ferri voluit, non non in deponendo 274. b
Onomacritus Athenienſis vates 334. c. de Opheo quæ trad. 332. d. Onomacriti dicuntur quæ Musæo adscribuntur oracula 333. a
Opera nostra clamare debent, non verba 543. opera bona, fide destituta, nil adiuuant post obitum 288. c. opus vnum idemque quibus reb. differat 519. d
Orphiani hæretici vnde d. 765. c. Ophitæ Epiphanio
Opinio communis non spectanda, præsertim in rebus diuinis 602. c. opinio vulgi plerumque errat 576. a. b. opinio à fabulis parum distat 356. a. opinionis falsæ causa quæ 649. d. curatio triplex 759. c. recta opinio quid 695. b. opinionum mutationes omnes voluntariæ 291. a
Oraculum ethn. dat. 348. c. 611. b. oracula ænigmaticis cur velata 555. c. 556. a
Orationi orationem opponere, Protagoræ inuentum 647. b
Organum, corpus Christiani 164. b
Orgia naturæ mystica 194. d. cœlestia & beata 614. b. orgia Dei, impietatem exercentes auersantur 539. d
Orientem versus preces fieri cur solitæ 724. d
Ornamentum cuique creaturæ peculiare dedit opifex Deus 224. c
Ornytus Mineruam vulnerat 23. a
Orontopagas, tribunus Pers. 567. d
Orpheus vates 334. d. Musæi discipulus 332. d. vnde oriundus 48. c. 302. c. quando flor. 321. a. 323. c. de Deo vt senserit 48. c. animas in corpore ceu ergastulo puniri censuit 433. a. b. 3. a. Orphei musica 11. d. 13 c. locus 568. e. 569. a. 604. c. 607. b. 608. a. b. 609. b c. 610. a. 611. d. locus ex Theogonia 622. b. loc. Mose 585. c. ex Orpheo qui quæ mutuati 612. b. 619. d. 622. b. ex Orpheo plurima mutuatus Heraclitus 629. b. ex Orphicis versus 604. c. de Orphei poësi liber Epigenis 333. a. Orphei mystica seu symbolica vocabula ab Epigene enarrata 571. b. de Orpheo quæ tradat Onomacritus 332. d. Orphei poëmata, Onomacriti esse perhibentur 332. d. Orphei Crater Zopyri Heracleotæ esse dicitur. 333. a. Orpheo quædam adscripsit Pythagoras ibid. a
Osculari vxorem in conspectu familiæ non decet 258 a. osculi abusus taxatur 257 a. osculum mysticum & sanctum esse oportet ibid. a
Osees quando prophetarit 328 a. b
Osiris rex consecratus à Sesostri 32 a. idem cum Baccho Græcorum 810. d. a
Ossa diis sacrificata 716. c. & d. 719. b. Os de ossibus meis 194. a. os allegorice pro Anima 798. d. b
Ostreorum natura 33. b. ostrea Abydena delicata 140. c
Orioforum studia inania 253. d
Oua vt viuescant 713 c
Ouis pro Deo 24 d. oues pascere non dedignatus Iacob & Rachel 242 b. d. & puellæ regiæ 572. b. oues Christi, Ecclesiæ membra oues & ouile Christi, duûm generum 667. d
Oxyrynchitæ oxyrynchum colunt. 25 b

P

PActolus aurifer 55. c
Pædagogus Clementis quid promittat 75. a. pædagogus qui, & pædagogia eius quæ 108. c. 80. a. pædagogus noster Iesus, filius ac Verbum Dei 132 d. pædagogus ille diuinus quibus ornatus dotibus 133 a. cur nobis præfectus 79 d. mulierum æque ac virorum est 60 c. & bonitate vtitur & austeritate, vt Deus patet 133. b. instrumento vtitur verbo diuino ibid. d. in puerili Ecclesia vsus lex ac prophetis 132 a. vnus, sed per varios ministerij modos 260 a. pædagogus Clementis, peractis muneris sui partibus, ad doctorem Christum eiusque verbum discipulos deducit 264 d. & quidem cum precatione 266 a. pædagogi ethnici quantum à nostro destiterint 199. a

Pedagogiæ rationibus quam variis & quibus potiſſimum vtatur Deus 120. d. pædagogiæ Chriſtianæ breuia capita 260. a. 263. a
Pæderote inungunt ſe mulieres 219. a
Pallantis filia Minerua 17. d
Pallas vnde dicta 12. a. Palladia duo 30 d. 31. a
Pan colitur à Brachmanis Indis 451. c. præ cęteris diis à Socrate inuocatus : myſt. 595. b. olim ignoratus qui eſſet 28. d. Pani vt ſacrificatum 571. a. Paniſci arrectis veretris 40. c
Panætius ſummum bonum quod ſtatuerit 416. b
Pancæus mons 307 b. Euſ. & Strabo Πάγγαιον, itemque mſ.
Pandectæ Dorothei 334. a
Panegyres funebres 21. c
Panemi menſis dies III. 321. d
Panis farinæ cribratione effœminatur 140 d. pane deſtituitur iuſtus perraro 237 a. panibus clandeſtinis veſci, & Aquam furti bibere : allegor. 313. c panes quinque à Domino fracti, myſticiſſimi 562 c. panis cœlorum, Verbum Dei 104 c. panis cœleſtis Chriſtus 791 b. b. panis myſticus 104 c. panis Euchariſtiæ ſ. 791 c. b. à communi quid diſtet 800 c. b. pane myſtico contra Eccleſiæ regulam abutuntur hæreſes 717 c.
Pantaclea philoſopha 522 d
Pantænus vt acceperit illud, in Sole poſuit tabernaculum ſuum 808. d. a
PANTARCES PVLCHER 35 c.
Panyaſis de Augea & Iunone vulneratis quæ tr. 23 b. Panyaſidis locus 22 d. loc. ex Theognide deſumptus 615. d. Panyaſis Halicarnaſenſis Cleophylo Oechaliæ excidium ſuffuratus 622. b
Papyracea ciſtula 342 c
in Parabolis aperiet os ſuum 585 d. in parabolis pleraque omnia locutus Dominus 676 b. parabolicum ſcripturæ genus antiquiſſimum 677 d. paraboliceus ſermo qualis ibid. c. parabolam Domini qui intelligant 578. a
de Paracleto vt ſenſerint Valentiniani 793 b. a
in Paradiſum ſubuectus Paulus 586 a. paradiſus in quarto cœlo 797 b. a. paradiſus, mundus allegor. 577 b
Parcæ & Fatum, dij ibid. c. an deæ 64 a. b
Parchoris prophetæ enarratio 636 a.
Paries intergerinus per Chriſtum ſublatus 662 a
Parmenides Eleates magnus philoſoph. Platonis iudicio 603 a. præceptorem quem & quos diſcipulos ac ſucceſſ hab. 301 d. ignem & terram Deos ſtatuit 42 c. Parmenidis locus 552 c. 576 b. 603 a. 614 a. hemiſtichium ab aliis imitatum 620 c.
Pars à Specie quid differat 780 a.
Paſcha inſtauratur 328 b. 330 a
Paſchæ allegoria 382 d. 58 a
Paſcere ventos, prouerb. 554 a.
Paſſeres Attici delicati 140 c
Paſtor, Angelus (ſeu Nuncius) pœnitentiæ ; Hermæ de pſeudoprophetis quæ dixerit 311 d. de fide vt prædicet 384 c. de pœnitentia 385 a. de puritate cordis 503 c. de deſcenſu ad inferos
Paſtorem ſe vocat Chriſtus pædagogus noſter, & cur 108 b. 125 b. paſtor bonus, ſolus Chriſtus 126 a. paſtor bonus idem & legiſlator 351 b. paſtoris boni officium 125 d
Paſtores, Eccleſiarum antiſtites, ad Chriſti paſtoris exẽplum 99 d paſtura ouini pecoris, regni præludium 345 c. 351 a.
Paſſus an ſit Deus 794 c
Patientia quid 394 d. firmum fixumque nomen Eccleſiæ 91 a.
Patrem & Matrem honorare, allegorice quid 686 c. pater allegor. quid 481 a. patres, & qui lingua, & qui calamo nos inſtituunt 270 a pater ſublimis, Abram 599 a. pater vnus nobis in cœlis 463 d. pater bonus & pater iuſtus, Deus 118 a. Pater & Filius ænigmatice ab Euripide innuuntur 581 c
Patrem noſſe, vita, ignorare, mors eſt 578 b
Patria conſuetudo, fluxa 109 a
Patriarchæ tres, Abraam, Iſaac & Iacob, quid ſignif. 285 a.
Patrocles Thurius de Dioſcuris 19. a
Paulus Lacydæ diſcipulus 359 a
Paulus Apoſtolorum nouiſſimus, Veteris Teſtamenti auctoritate omnia ſua ſcripta confirmauit 528 b. quam diu docuerit 764 c. theatrum mũdo propoſitus 404 d. ad auditorum captum ſe accommodauit 675. d. Græcis aliquantulam veritatis cognitionem tribuit 314 d. Græcorum quoque prophetarum teſtimonio Græcos coarguere auſus 299 c. philoſophiam quam damnet 295 b. de lege vt ſentiat 350 c. quæſtiones inanes repudiandas dicit 546 d. coniugem & ipſe habuit 448 b. ad Coloſſaenſes qua occaſione ſcripſerit epiſt. 640 b. epiſtolam ad Hebræos qua occaſione ſcripſerit 640 b. Pauli ad Corinthios epiſtola prior 97 a. ex ad Coloſſaenſes epiſtola 277 b. ex ad Titum epiſtola 297 c. ex epiſtola ad Hebr. 420 b. ad Timotheum epiſtolæ cur à quibuſdam reiectæ 383 c. Pauli diſcipulum præceptorem & magiſtrum iactant Valentiniani 764 d. viſe Apoſtol.
Pauones Medici delicati 140 c. 231 a.
Paupertas Platoni quid 368 c. vera quæ 667 c. beata quæ 484 b. ſapientiam ſortita eſt ibid. a. auocat nonnihil gnoſticos ibid. c
Pax, iuſtitiæ filia 539 b. pacem colentes cum omnibus 378 c. pacifici qui, eorumque beatitas 490 a. c
Peccare, actione ſeu actu dicitur, non ſubſtantia 511 b. peccans, ſuapte ſponte, an dæmonis impulſu delinquat 666 d. tractandus vt frater 262 c. peccatoris pœnitentiam quam mortem mauult Deus 375 b. peccatorum pœnitentia gaudet Deus 262 c. peccatorem occidi lex cur iuſſerit 707 a. Peccatum quid 388 d. 135 d. præter rectam rationem eſt, vt recte facta rectæ rationi ſint conſentanea 135 b. peccato originali infectæ omnium & animæ & corpora 468 d. de peccato actuali & innato ſeu originali, Baſilidis ſententia 506 b. peccati cuiuſque principia, Ignorantia & Infirmitas 758 c. agnitio, ex lege 374 d. peccatis ſuis venditum eſſe 464 c. peccatorum ſuorum catenis quiſque conſtringitur 393 a. peccatum qui facit, ſeruus eſt 368 d. peccatis non ſuccumbendum, ſed inſtaurandum

aduersus ea bellum 80 b. peccatorum radices quoque excîdit lex 170 a. peccatorum differentia à psalmœdo exposita 389 a. quæ remittantur, quæ non: ex Basilidis sententia 536 b voluntaria peccata post veritatis agnitionem, expiationem non inueniunt 384 b. peccatis sæpius repetitis veniam petere, non pœnitentia est, sed pœnitentiæ opinio 385 a. peccata vicini, electo quadamtenus imputantur 799 a. peccatis nostris traditus quomodo Christus 116. b
Pectines Methymnæi, delicati 140. c. pecten muliebris 14 b.
Pectorale sacerdotis q. signif. 565 d.
Pedes hospiti apud hosp. lauabantur 523. b. vnguento medicato salubriter illinuntur 179. a. pedum excitatio ad extremam precationis clausulam 722. b. Pedes Domini, allegorice Apostoli 175. d. Pes, vox multas sign. habens 783. b
Pelasgus Arcadum progenitor 320. d
Peleus Thetidis amasius 21. b
Pelius mons 784. d
Pelliceæ tunicæ primorum parentum quæ 797. d. b
Pelopis è Phrygia in Peloponnesum transitus 323. a. è Pelopis ossibus Palladium 31. a
Peloponnesiaci belli initium 336. b
Pelorides conchæ delicatæ 140. c
Peltæ, quorum inuentum 304. a.
Penelopes textura vt imitanda 195. a
Penes nos positum, quid 535. d
Pennato capite facer scriba 628. a
Peplus, cuius poëma 333. a
Peram vetantur habere Apostoli: allegor. Pera Crateris, prouerb. 193. b
Peratica hæresis 765. c
Perditum reperisse dicit Christus in conuersione Zacchæi publicani 488. a
Perdix caupo 761. a
Peregrini mundo sumus, non natura tamen 540. d. Peregrinus & Aduena in hoc mundo qui 745. b. in peregrinis & alienis modestia vtendum & continentia 439. d. Peregrinatio Christiana 236. b
Perfecti estote vt Pater vester in cœlis: quo sensu 752. b. perfectus qui 525. d. perfecti quando fieri putemur 94. d. perfectos quam temere se quidem vocent 107. d. perfectorum differentiæ 527. c. perfectus diuersis modis dicitur: at qui in omnibus vna perfectus sit nemo hominum inuenitur 523. c. perfectum esse, penes vnum Deũ 88. b. perfectum coniugium quod 422. Perfectio quid, vel potius Perfectionis primus gradus qui 639. c. perfectio Christiani quæ 107. d. Christiana quæ 514. b. 520. d. Euangelica quæ 744. c. perfectionis nomen cur baptismo tributum 93. a.
Periandri dictum 300. c.
Periander è septem sapientibus eximitur 299. b. d
Peripateticæ sectæ conditor Aristoteles: eiusque successores 301. d. Peripatetici Deum quem statuerint 44. b. bonorum genera faciunt tria 374. c. de matrimonio vt senserint 421. d. Peripateticæ disciplinæ genera duo 576. a. ex Mose ac Prophetis concinnata 595. d
Peritia quid 393. b
Persæ ac Medi Deos quos habeant 43. a. 30. a. Persarum philosophi, Magi, 305. a. Persica gens impense philosophata 303. b. quæ inuenerint 307. d. Persarum reges filios suos in quib. potissimum institui curarint 109. c. Persiæ rex delicias in Græcia maximo cum exercitu consectatus 140. c. Persici regni chronologia breuis 331. c. Persiæ montes mirif. 626. d.
Persei tempora 321. d. expeditio 335. d. Persei regnantis annus XXXII. 322. a
Persicæ crepidæ 205. c
Persecutionem ob iustitiam patientes beati 484. a. 490. d. persecutionem cur patiantur dij 504. d. nolente an volente Deo fiat 508. a. ex vrbe in vrbem fugienda vt sit 504. b. occasio eius quantum fieri potest præcidenda ibid. c
Pestilentia soli adscribitur ab Agyp. 567. c. lustratio eius 570. b
Petenti se dare, q. s. 449. a. petitio regia, hominum salutem petere. 528. d
Petrus Apost. mactare iubetur, & vesci 549. a. liberos procreauit 448. b. vxorem ad supplicium vadentem quib. verbis cohortatus 136. b. ex Petri prædicatione locus 629. c. 630. a. 633. d. 809. b. b. ex Petri Apocalypsi locus 806. d. b. 805. d. b. Petri interpretem Glauciam magistrum iactitat Basilides 764. c
Petulantiæ ara 16. b
Peucetio, Rom. hostis 496. d
Phagros piscis pro Deo 25. b
Phaethon Veneris amasius 21. b. Phaetontei incendij tempora 321. b. 335. d. allegoria 572. d
Phanlangijs venenatiora oscula 257. b. 412. d
Phalerensis heros 26. b
Phalli Baechici 22. a. 10. d. qua ex causa instituti 22. b
Phaneas de Leschis & Terpandri temporib. quæ tr. de Alexandri expeditione 337. a
Phanoclis Erotes 24. b. locus eius ex Amoribus seu Pulchris ad imitat. Demosth. 621. c
Phanotheæ inuentum 309. c
Phasianæ aues delicatæ 140. c
Phemius vates 332. d
Phemonoe Delphica vates 334. d. quando flor. 323. b
Pherecratis locus ex Automolis 716. a
Pherecydes Syrius in septem sap. 299. d. Theologiam suam cryptice scripsit 571. c. allegoricam suam Theologiam è Chami prophetia desumpsit 636. c. de Idanthura Scyth. rege quæ ref. 567. c. locus eius ex Homero mut. 615. a
Phidiæ statuarij opera 306. c. Phidias Ioui à se facto parum honoris tribuit 35. b
Philænidis schemata. 40. d
Philemonis Comici locus 252. c. 609. d. 712. d. locus ex Platone mut. 627. c. locus è Synephebo 209. a. Philemon Hypobolymæum suum ex Aristophanis Cocalo suffuratus 623. b
Philini locus ex Demosthene 626. b
Philippides Pan qui sit docet 28. d
Philippus Amyntotis (Amyntæ Euseb. & al) F. adoratus 36. b. moritur 336. c
Philippus, Archon Athen. 331. b.
Philippus Apost. filias suas elocauit 448. b. extra martyrium mortuus 4. a. b
Philisti locus ex Thucydide

614. d
Philo Dialecticus in Menexeno quæ scribat 523. a Philo Pythagoreus Hebraicam philosophiam Græca vetustiorem ostendit 305. d. Saram & Agarem vt interpr. 284. b. in Moysis vita, Græcos doctores in Ægypto fuisse tradit 343. c. magnis ingeniis quid prædicarit 403. d. in libro de Iudæorum regibus dissentit à Demetrio 338. a
Philochor. de Neptuno medico quæ scr. de Telesiæ statuarij operibus 30. d. de Homeri natiuitate 326. d. Μαντικῆς libro 1. de Orpheo quæ trad. 334. d. furtum eius 639. a
Pilolai Pythagorei locus 433. a.
Philosophandum omnib. cuiuscumque sexus, ætatis, conditionisve hominibus 499. a. 500. c. & 501. c. philosophari Platoni quid 316. a. Philosophia quid 70. a. 136. a. 284 a. 285. c. 380. b. Clementi quid 642. c. d. quæ intelligatur & probetur à Clemente 288. b. Hebraica seu Iudaica, multo vetustior Græca 302. a. 305. d. 320 a. barbarica, & antiquior & angustior Græca 302. d. barbara seu Christiana, vera & perfecta 360. b. Mosaica, quadripartita 354 b. Græca, fugitur à quibusdam vt à pueris laua 649 b. quo nomine à quibusdam reijciatur 278. c. 309. c. an ex diabolo, vt quibusdam visum est 632 d. 696 c. 697 d. ad Græcos vnde manarit 702 c & 279 b. deriuata ex barbara 619 d Theologiæ veteris veræque fragmentum quoddam 298 c. Græcis Testamenti loco data 642 c. 630 d. Græcis magistra fuit vsque ad Christi aduentum, sicut Iudæis lex 696. b. quid & ante post & Christi aduentum profuerit 282 c. Græcos quomodo iustos fecerit 319 b. quid conferat ad veritatis cognitionem ibid. b. & c. viam præparat cœlesti doctrinæ 309 d. 710 a. ad sapientiam nos deducit vt liberales disciplinæ ad philosophiam 284 b neglecta ea multi apud ancillas eius consenescunt ibid. a. Philosophia, vt nux, non in totum eiui est 272 d. fastu & sapientiæ opinione infamata 383 b. sectis variis ita discerpta vt à Bacchis Pentheus 298 a. successiones eius præcipuæ tres, Italica, Ionica, Eleatica 300 d. Philosophia inanis seu macra, Zenonis nempe Stoici 413 a. quæ & quatenus à Paulo reprehensa 640 b. & 295 b. quæ reijciantur à Christianis, quæ non 315 c. vera, à primo omnium doctore Christo profecta 637 a. Christiana patet etiam illiteratis 497 b. sublimis rerum cœlestium scrutatio 549 a tripartita in homine gnostico, Logica, Physica, Ethica 540 a. finis eius qui à quib. philosophis positus 594 b. antistites eius olim qui apud barbaros 305 a
Philosophi Græcis qui, & qui Christianis 637 a. Platoni qui 316 a. 350 a. veri qui 553 a. philosophum se cur appellarit Pythagoras 477 c. philosophus, veritatis studiosus est 380 a. multa perspecta habeat oportet 615 b. Christianus, quot & quæ obseruet 380 b. veteres plerique omnes barbari 274 c. 302 b. optima quæque dogmata partim ab Hebræis partim à cæteris barbaris mutuati 627 c. è Moyse mula furati 550 a. qui quos Deos sibi finxerint 42 b. 43 c. pueri sunt, nisi sub Christo in viros adolescant ibid. c. Philosophorum sectæ pleræque à Socrate sua mutuatæ 613 a. philosophorum antiquissimus Thales quando vixerit 332 b. philosophæ insignes 522 d. prima Theano 309 c. è philosophis quoque multi ad Christianismum se contulerunt 700. c
Philostephanus hist. de Pygmalione Cyprio 38 c. de rerum inuentorib. scr. 308 a
Philoteræ verecundia 522. a
Philydei comici locus 569 b
Phocaensium sacrificia 27 c
Phocylidis locus 609 c
Phœnices quæ inuenerint 307 b. litteras ab Hebræis ad Græcos propagarunt 344 a. Phœniciarum rerum historia Laiti 326 a
Phorbantis tempora 321 b
Phormio Laco, vates 334 a
Phoronei antiquitas 321 a. inuentum 28 c. leges apud Argiuos 67 d. è Phoronide versus 321 a. 349 a
Phosphori ara 348. d
Phrygum inuenta 306 b. sacra 9 d. hæresis 511 a. 765 c. Epiphanius 175. Phrygiæ harmoniæ quæ conueniant 675 b
Phrynes Thespiacæ celebritas 35. c
Phthiotica Arcadicis & Argolicis quanto recentiora 320 d.
Phyle, demos Atticus 348. c
Phylistiim, Palæstini 324. d
Physica Brontini poëma 333 a. physica Moysis 354 b. physicis animum primus intendit Anaxagoras 364 c. physica primus cõscripsit Alcmæon Crotoniates 308 c. Physici antiquissimi qui 306 a. &c. summum bonum quod stat. 416 d.
Phyto Sibylla 333 d. Pytho, i. Delphyca 323 c
Picatorum vulsorumque ac rasorum officinæ pudendæ 223 a. picatio quam pudenda 225 b
Picturæ accuratæ efficacia 38 d. pictrices insignes 523 b
Pietas quid 380 b. quid. & qui eius fructus 55 c. d. vera quæ 580 a. à Deo manat 282 c. producit dies vitæ 384 a. finis eius perpetuo in Deo acquiescere 136 c. piorum præmia beata 810 d. b
Pignoraria lex 397 c
Pilæ paruæ lusus 242 c. pilæ lusus quæ postulet 570. b. & Seneca De Benef. lib. 2. c. 32. præpilatæ hastæ in gymnasiis 387 b
Pileus sacerdotis quid signif. 564. d
Pili quo honore à Deo affecti, & quam reuerenter habendi 224 c. 247 a. pœnas Deo luunt 306 c. b. pilos fucare inuentum Medeæ 307 c
Pindarus Σαυροκίσσος inuentor 308 c. Pythagoreus fuit 598 b. Pindari locus 16 d 262 b. 294 c. 319 d. 323 a. 356 c. 367 a. 433. b. 494 a. 596 c. 598 b. 610 a. 614 c. 673 d. locus ad imitationem Salomonis 252 b
Pisa, Pelopis sepulcrum 21 d. Pisani Iouis simulacrum 727 d.
Pisander Camirensis fur 622 b
Piscatio pro exercitio 243 c. pisces aqua turbata capiuntur facilius 161 b. aërem quem trahant 718 d. loquelam suam habent 339 a. attingi ab Ægyptiis cur vetiti 718 d. Iudæis interdicti qui, &

& cur 149 c. 389 c. & d. 406 a. marini licet aquis salsis innutriti, sale tamen agent 290 c. Piscis in annulo sign. 246 d. Ægyptiis quid signif. 566 c. piscis à Petro cum statere capti allegoria 147 b. piscium duorum cum hordeaceis panibus distributio mystica 687 c. pisces pro diis 196 c. 32 c

Pisino Lindio Heracleam suffuratus Pisander 622 b

Pisistratus in firmanda tyrannide adiutus ab Amphileto vate 333 c

Pistillis ferreis contusus 497 a

Pittaci dictum 300 c. exercitium, mola 242 b

Planetæ prò diis habiti 44 a. quid possunt

Plangonium vnguentum 177 b

Plantarum nutritura 716 d. plantæ an animalia 774 a. planta cœlestis, homo 63 b

Plastes, tactu pollet 281 d. plasticæ inuentores 307 a

Plataici genij seu heroes 26 b

Plato, Socratis discipulus, in Academiam se contulit 301 b. veritatis studiosus 579 d. 585 c

philosophiam suam vnde hauserit 46 c. magistro quo vsus in Ægypto 303 c. à Pythagora & Ægyptiis quæ mutuatus 623 c. Philosophiæ pulcherrima quæque se à barbaris hausisse aperte profitetur 301 b. Hebraicam philosophiam & veritatem præ cæteris philosophis secutus 150 a. 274 b. 315 d Moysen diligentissime secutus 560 c. 342 b. Moses Atticissans 342 d. barbaricæ philosophiæ quantum religionis tribuerit 302 d. 303 c. de Deo vt senserit 588 d. & 598 d. de Deo veritatem vnde disci voluerit 682 b. Deum vnum esse docuit exemplis Politicis 3,6 d. principium vnum & ipse agnoscit 592 a. de mundi ortu vt senserit 592 d. mundi fabricati causam Deo quam esse putauerit 584 b. de ortu seu nascentia hominis vt senserit 434 d. de mentis origine vt sentiat 590 d. de irrationali animæ parte quæ scr. 572 d. rationi tantum credit 290 d. de assensione vt prædicet 384 c. de conuersione hominis vt senserit 485 a. correctionis vim maximam tribuit coarguitioni 124 c. Veritati studere vult eum qui ad beatitatem aspirat 366 b. de summo bono vt senserit 417 c. 418 a 403 d. de summi boni cognitione quæ trad. 611 d. beatitudinem paucis obtingere scribit 548 b. virtutem ipse diuinitus dari ait 588 c. diuinam quandam naturam quos & quomodo consequi putauerit 689 a. impios vocat qui Deum in se habitantem corrumpunt ac polluunt 197 a. de fraternitate humani generis, eiusque gradibus quæ tradiderit 595 d. 611 d. de matrimonio vt sens. 421 b. mulieres communes esse quomodo voluerit 431 a. de corporis cura vt sentiat 481. d. de vasis & suppellectili quæ præcep. 160 b. colorem vestis quem probarit 244 c. de voluptate vt prædicarit 307 a. Siculum Italicumque luxum damnat 150 a. Pæderastian belluam cur dixerit 187 b. pœnas vtiles ac salutares esse censet iis quibus infliguntur 116 a. de vita æterna vt senserit 492 a. 552 a. sententiam de spe post mortem vnde mutuatus 315 c. de Atidæi mortui supplicio quæ scripsit. 592 a. Christianismo in multis præluit 596 a. 599 a. 600 b. 601 a. in Minois & Lycurgi Politia quid desiderarit 349 b. in repub. sua imaginem cœlestis ciuitatis adumbrauit 542 c. ideas animalium vbi locarit 593 d. idearum regionem vnde hauserit 583 c. Diem nocturnum quem & cur dixerit 600 a. ὑβρεως ἵππον quem vocarit 191 b. plantas vocat animalia 774 a. c. Græcas quoque voces à barbaris deducit 339 a. diis quoque διάλεκτον tribuit 3,8 c. de poëta quæ scripsit. 701 a. cum Acusilao de Phoronei antiquitate quæ prodat 321 a. symbolice multa & ipse scripsit vt veteres 575 ænigmatica scriptione cur vsus in epistola 579 a

Platonis locus 368 a. 369 a. 433 a. & seq. 481 a. 488 d. 418 b. 495 a. 532 b. 613 b. locus è Politico 294 a. 366 b. ex Epinomide 548 b. ex Theæteto 418 c. è magna epistola 585 a. ex epistola ad Erastum & Coriscum 598 c. locus ab historico expressus 621 b. locus ab Euripide expressus ibid. c. locus à Menandro express 618 b. locus à Philemone comico expressus 621 b. locus ex Diphilo mutuatus 616 d. Platonis successores 302 c

Platonis comici locus ex ἑορτάζῃς 718 a. furtum ex Aristoph. 622 d

Pleuronia puella 602 c

Plumbi nigri flos albus 795 b

Pluto Proserpinam vt rapuerit 11 d. sagitta ictus ab Hercule 23 b. simulacrum eius 31. c. Plutus an Deus 68 b. cæcus: allegor. 219 d

Pluuia ex astris prædicta 631 d. cib. impetrata 603 b. c

Poculis sumptuosis non studendum 158 c. inter pocula res seriæ an disquirendæ 154 b. poculum Christi: passio eius 145 b

Pœna seu punitio quid 117 c. 350 d. maxima fideli quæ 682 c. pœnæ minæque quorsum propositę 239 d. in quem finem irrogentur 536 c. 690 b. (& Seneca lib. 1. De ira cap. vlt.) salutares sontibus, etiam Platonis iudicio 116 a. curant multa vitia ibid. pœnæ iustæ & beneficia, eandem vim habent 120 c. ab hominibus sponte accersuntur 117 a. puniri & non puniri, in nostra potestate posita 536 a

Pœnitere, bonum peccatori, vt ægro conualescere 124 c. pœnitentiam peccatorum quantopere quærat Deus 117 b. pœnitentia quid, & vnde 371 a. magna intelligentia est 385 a. vnde existat 375 b. proprium quid habeat 687 c. duplex 462 c. 785 c. altera 385 c. vera quæ 581 c. crebrius iterata, nihil ab incredulitate differt 385 d. pœnitentiæ opinio, non pœnitentia est, peccatis sæpius iteratis veniam petere 386 b

Poësis philosophica 607 b. poëtica nostra: Sibyllina 95 a. poëmata recentiora, veteribus adscripta 332 d

de Poëtæ afflatu quæ Plato & Democritus trad 700 a. poëtæ Græci de Deo vt senserint 46 c. theologiam suam hauserunt à prophetis 557 a.

vetuſtiſſimi qui 323 b. c. poëtæ non obſcuri verſus de cithara 697 c. locus cum Moſis loco congruens 615 b. poëtæ anonymi, Epici 24 a. 70 b. 155 d. 179 d. 280 a. 290 b. & c. 413 b. 422 d. 432 b. 435 d. 479 a. 499 b. 536 c. 553 b. 312 b. comici 140 b. 152 c. 179 a. 251 a. 413 a. 554 b. 770 c. tragici 11 d. 15 d. 63 d. 106 b. 131 a. 154 a. 156 c. 221 c. 258 b. 406 b. 407 a. 493 c. 524 c. 563 c 606 d. 650 b. 719 d. melici 595 c. 613 c. 650 d. Poëtriæ inſigniores 525 c. poëtria prima Theano 308 c

Polemo de Minerua vulnerata quæ trad. 23. de Sminthio Apolline 25 d. de Apollinis hiantis ſimulacro 24 c. Polemo academicus de beatitudine vt ſenſerit 419 a. libris De vita naturali, ab animalium eſu & ipſe abſtinendum cenſet 719 d. è Polemonis ad Timæum libro quarto 30 c. anteceſſores eius qui, & qui ſucceſſ. 302 d.

Politici genera duo Plat. 349 c

Polyaratus Thaſius vates 339 a

Polybus fœtum quo temporis ſpatio perfici dicat 690 b

Polycratis annulus 247 a

Polydama Thonis vxor 811 a Diodoro Polymneſta

Polygamia cur nunc vetita 461 a

Polyidus vates 334 c

Polyporum verſutia 256 b

Polyxenæ verecundia 424 a

Pontificiales libri Æg. ſeu de ſacerdotali diſcip. 628 c

Populus quid 418 d. populus triplex, & vnus ex duobus, Chriſti Eccl. 361 a. populus nouus ſeu nouellus, pro dilectis Dei 86 a. populi vice Deo eſt etiam vnus fidelis 403 d

Porca porcellos ſi deuoraſſet, omninoſum 712 c. porcina veſci cur vetiti Iudæi 389 d. 571 d.

Porta regia & authenrica, ſeu Porta Domini, quæ 288 d. porras arcanorum carminum inuenire difficile 580 d

Poſidippus Cnidius, de Praxitelis Venere quæ ſcr. 35 c. de lapidea Venere in Cnido 38 c. Poſidippi locus ex Diphilo mut. 616 c

Poſidonius ſummum bonum quod ſtatuerit 416 b

Poſtumi Romani conſtantia 496 d

in Poteſtate noſtra poſitum, quid 536 a. Poteſtates quædam ſeu ſpiritus, tempeſtatum arbitrium habere putantur, cum penes Deum illæ ſint 625 a

Potu quali & quomodo vti Chriſtianus debeat 151 a

Præcepta Dei quid 136 d. præceptum præcepto explicatum 169 c

Præconio citantur qui adeſſe volunt: ſed coronantur tantum qui poſſunt 295 d. præconis opera non nunquam in compellando populo vtebantur concionatores 277 c

Prædicanda ſuper domibus quæ in aurem audiuimus 297 d. prædicare ſuper tectis, quid 667 d

Prædictio è cœleſtium obſeru. 451 c

Prænotio duplex 770 c

Præſentes, abſunt tamen 604 a

Prandium quale eſſe debeat 152 b

Pratum Platonis 600 b

Praxiphanes Grammaticus primus 309 a

Praxitelis, Ceres, Proſerpina, Iacchus 41 b. Venus Cnidia 35 c

Precatio quid 722 a. preces quales & de quibus eſſe debeant: quomodo item fieri debeant aut ſoleant 722 a. quacumque lingua fiant, à Deo audiuntur 722 a. orientem verſus cur fieri ſolitæ 723 a. horis quibus fieri ſolitæ 722 b. clara voce fieri Pythagoras cur voluerit 543 a. ad preces & ſacra cur loti & mundiore cultu acceſſerint veteres 125 c. & d. Preceps gnoſtici aſſiduæ ſeu perpetuæ 659 d. materiam præcipuam quam habeant 746 b. quales, quomodo, quando, & vbi ab eo inſtituantur 728 b. preces impiorum, immo & cogitationes, ilico exaudit Deus 659 c. immo & anteuertit 647 d. preces peccatorum quoque nonnunquam à Deo exaudiuntur 743 a. preces malorum, noxiæ & ipſis & aliis 723 b. preces ab angelis ad Deum perferuntur 795 a. a. precibus non opus eſſe qui dixerint 522 c.

Preſbyteri qui 700 d. 662. d

Pretia duo indicare, non decet 255 b

de Primatu contendere vetiti Apoſt. 560 d

Primigenia Deo conſecrata pro expiatione impietatis 468 c.

Primigenij filij Dei 53 d

Primigenius omnis creaturæ 790 a. b 793 b. b

Primitiæ Deo ſacræ: allegor. 401 d

Principia ſeu Primordia rerum qui quæ ſtatuerint 42 c. 158 c. principium vnum philoſophi quoque nonnulli agnouerunt 604 a. præſertim Plato 591 c. & Thearidas 611 c. principia rerum myſticis inuolucris à Græcis tecta 556 b

Principia huius vniuerſi indemonſtrabilia eſſe dixere philoſophi 771 c. & 364 c. vnius animalis an plura ſint 777 a

Principium & Finis Chriſtus 686 b. in principio creauit Deus cœlum & terram, quo ſenſu 801 c. à Petro vt expoſitum 638 c. quomodo à Valentin. 790 a

Probanda omnia retinenda bona 296 d

Problemata loquar: alleg. 557 b

Problemata Indorum gymnoſophiſtis propoſita 628. d

Problematum differentia quæ 776 d

Procles archon 30 b

Prodici Cei fabula de Virtute ac Vitio 561 a

Prodici Samij poëma 333 a

Prodici fictitij gnoſtici opinio 721. c. ſectores eius Zoroaſtris arcanos libros habere ſe gloriantur 304 b

Prœti Abantidæ & filiarum eius expiatio 713 d. tempora 321 c

Profani, ſeu Non initiati qui 562 c. verbi myſteriis non impertiendi 574 d

Prohibere qui negligit, cum poſſit, an culpæ particeps 310 b. 311 b. 785 a

Promethei tempora 321 b. 322 d. filia ibid. d. dolus 716 c. furtum 312 c. luium homo 597 a.

Promiſſio ad obœdientiam incitat 654. c. conſummatio eius acquieſcere 95. a

Prophetia quid 384 b. tempore distinctos euentus habet ibid. b ænigmatici cur velaræ 555. c. propheriam agnoscit Plato 303. d. Prophetæ Hebræorum, quales vates 335. a. quales doctores f. 309. d. Dei oratores 7. b. & audisse se à Deo vaticinia dicunt, & Obiectionibus ac Responsionibus per formam dialogi vtuntur 439. d. parabolico loquendi genere cur passim vsi, præsertim in incarnationis mysterio 679. c. persecutionem cur potiss. passi. 679. d. prophetarum Israel, chronologia 325. a. 327. b 335 a. de proph. spiritu vt senserint Valentiniani 794. d. prophetá Israeli promissus à Moyse 112. b. Prophetæ Ægyptiorum, philosophiæ antistites 305. a. habitus eorum & officium 628. c. princeps 303. c. propheta Græcus, Epimenides 299. b

Proserpinę raptus 11. c. quando f. 321. c. filius eius è Ioue 11. c. canes: plantæ 571. c

Prosymni cum Baccho pactum 22. a

Protagoras Abderites, antecessores & successores quos habuerit 301. d. inuentum eius 641. c

Prothei versatilitas 214. d

Prothoë, Apollinis concubina 20. b

de Prouidentia Dei quæstiones quæ moueantur 547. b. vt sentiat religio Christiana 296. b. sublata ea, tollitur tota religio Christiana ibid. a. maximum in ea quid 312. b

Proximus qui 430. a

Prudentia quid, & quæ illi cognatæ virtutes 393. b. pro rerum varietate, varia sortitur nomina 700. b. serpentibus cur tributa in Euang. ibid. a

Psagdas Ægyptium vaguentum 177. b. itemque apud Suidam, & in vtroque Hippocrateo lexico, Erotiani & Galeni: apud Athenæum, etiam in manuscr codice σάγδας. apud Hesychium vtroque modo.

Psalmi & hymni in conuiuio & ante somnum 728. b. psalmi primi expositio 389. c. Psalmœdus, Dauid 175. c

Psalteri barbarici harmonia 658. a. allegoria 164. b

Pseudoprophetæ quales doct. 312. d

Psittaci in delitiis 231. b

Ptolemæi diligentia in bibliotheca instruenda, & interpretandis s. Bib. 341. d. Ptolemæus Bacchus 36. a. Ptolemæi quarti temp. 337. d

Ptolemæorum breuis chronologia 331. d

Ptolemæi Agesarchi F. historia de Philopatore 29. c

Ptolemæus Mendesius, regum Ægyptiacorum tempora & res gestas tribus libris complexus 320. c

Pudendorum amputatio in cultu idolico quid signif. 58. b

Pudor quibus & vbi debeatur 22. b.

Pudoris indumentum cum calcabitur: ænigm. 465. d.

Puellæ seu Iuuenculæ imaginem qualem nobis Zeno proposuerit 253. b

Puero gladium dare 276. c

Pueri meritorij, mulieres simulantes 226. b

Puer, Ægyptiis quid signif. 566. d

Puerorum & Infantum appellatio, an prima disciplinæ rudimenta significet in s. Scr. 91. d. pueri vocantur etiam adulti filij Dei 84. d. 85. c. puer nominatus etiam Christus ipse 91. c. pueri non mente atque animo, sed malitia & vitiis 97. a

Pugilatus cuius inuentum 307. c

Pulchram qui non poterat, diuitem pinxit 210. b. pulcher at non communis seu publicus 204. a. in pulchrorum intuitu prædicandum Dei opificium 180. b. pulcher solus sapiens 368. d. pulchra & præclara omnia à Deo: & quidem dupliciter 282. c

Pulchritudo vera quæ 214. b. 225. a. optima quæ 248. d. interiorem à Deo sibi precatur Socrates 595. b. pulchritudo creaturæ cuiusque in virtute eius posita 208. a. pura conseruanda est 32. c. quibus conseruetur & aug. 249. b. affectanda non est 216. a. affectatio eius viros quam dedeceat 222 c. affectatio eius quæ mala & viris & mulieribus conciliet 221. b. absque peccato inspectetur 520. c. pulchritudinem & pulchra vt spectet gnosticus 745. a

Pullo pro dilectis Dei 86. b. &c. 87. a. pulli asinini ad vitem alligati allegoria 87. a

Punctorum transpositione corrumpunt Scripturam hæretici 441. a

Punici mali grana cur edere vereantur in Thesmophoriis 12 c

Purgata terra per diluuium 549. d. purganda nobis non lingua tantum, sed & aures, 297. b. purgatio animi quotuplex 639. c. purgationem impiorum per ignem, agnouerunt ethnici quoque philosophi 549. c.

Purificatio perfecta quæ 538. b. homini quæ sufficiat 531. c

Puritas quid 552. a. perfecta quæ 392. c. vera quæ 69. a. Puritas & sanctitas à Deo in primis nobis commendatur 523. a. 521. c

Purus qui 714. a. puri corde qui, & quam beati 489. d. 490. a. purus à peccati sordibus nemo: ne si vnum quidem tantum diem viuat 468. c. 506. d. 517. c. pura puris duntaxat tangenda 555. c

Purpurarij, & piscatores sc. & tinctores, è longinquo sæpe accersiti 204. c. purpura Tyria, Sidonia, & Laconica, insignior 16. c. purpura purpuræ admota, cernitur euidentius 649. b. purpuram sublatam esse præstaret 204. b

Putredinum spumis se illinentes 218. b

Pygmalionis amor insanus 38. c

Pyramis pro Deo colitur 451. c. Pyramidalis forma 652. b

Pyriphlegethon fl. 592. b

Pyrrho antecessores & successs. quos habuerit in Eleatica profess. 301. d. Pyrrhonij vt refutandi 777. a

Pythagoras patre quo & qua patria natus 300. c. 301. b. quando flor. 302. a. 332. b. Pherecydis discipulus fuit 301. a. Philosophum se primus appellauit 300. c. cur 477. c. philosophiam à quibus hauserit 302. c. 303. b. c. 305. c. ab Ægyptiis quæ hauserit 811. Mosen diligenter secutus 560. c. Zoroastren æmulatus 304. b.

Orpheo quædam adscripsit 333. a. de Deo vt senserit 47. c. sapientem esse dicit Deum solum, vt Paulus 477. c. summum bonum quod statuerit 417. a prænotioni attendit semper 334. a. eum qui nomina rebus imposuit, quanti fecerit 805 d. b. Musas Syrenibus suauiores esse vult 294. b. hominem vnum fieri debere quomodo dixerit 535. c. quinquennii silentio quid sibi voluerit 580 a. preces clara voce fieri cur voluerit 543. a. carnibus abstinere iubet ac vino 145. c. & Plutarchus in lib. περὶ ἀφροφαγίας: cur 717. d. animalium abstinentiam mitemque tractationem vnde hauserit 400. a. in onere tollendo opem ferri voluit non in deponendo 274. b. aram solam quam adierit 717. d

Pythagoræ versus 131. b. locus de vitæ hum. miseria 435. c. è Pythagora quæ traxerit Plato 623 b. de Pythagorica Philosophia liber Didymi 309. c. Pythagoræ discipulorum genera duo 575. d firmissimum argumentum habebant αὐτὸς ἔφα 369 c. Pythagorica symbola exposita 558. c. Pythagoreorum symbolica vocabula enarrata 571 c. de Pythagoricis symbolis liber Alexandri 304. b. Pythagorei ἀντίχθονα cœlum vocant 514. c. symbola sua clarius explanari noluerunt 574. d de senario num. quæ tradiderit 503. c. à coitu cur abstinuerint 436. c. Pythagoricæ Philosophæ 522. c. & d.

Pythia panegyris 21. c

Pythiæ vatis responsum 476. b. dictum 628. b

Pytho proditor 771. a

Pythocles Samius de Phocaensium sacrificiis 27. c. Italicorum lib. 4. C. Iulium Nepotem vatem fuisse refert 334. d.

Q

QVadrata figura quid signif. 652. a

Quadriremis à quibus inuenta 305. d

Quære & inuenies 476. b. c. 295. d. 550. b. quærendo inuenitur veritas 553. d. quærendum in primis regnum Dei 198. d. 207. b

Quæsitores huius sæculi 311. d.

Quæsitio seu Quærere quid sit 689. d. quæri quæ non soleant, nec debeant 547. a. Quæstiones quo scopo fieri debeant, & quomodo 768. b. 769. b de Deo quæ vtiles, quæ non 551. a. quæstionis de Deo inuentio quæ sit 690. b. in quæstione vniuersali quæ requirantur ibid. quæstionum genera vt differant 547. b 776. d. iuueniles Paulo quæ 295. b. inutiles repudiandæ 546. d. quæstionum scabiosarum fructus 289. c.

Quaternarij mysterium 562. d

Quies à labore mysticè quid 697. c. quieuisse Deum die septimo, quid sit 699. b

Quoties volui congregare filios tuos? 283. b

R

RAchel, patris oues pascit 242. b

Rapa Mantineasia 140. b

Rasura capitis expiatur inuoluntarium & subitum homicidium 91. d. radi nouacula, leuigarique & comi, degenerum est 224. a. 247 b rasorum officinæ pudendæ 223. a

Rami virentes adorantibus dati 568. c

Rationis & mentis sedes 80. d. & 180. b. Greg. Nyss. cum Hippocrate in cordel ocat. rationalis animæ character proprius qui 649. b. rationale summi sacerdotis quid signif. 565. c

Rebecca quid significet, & proprie & allegor. 90. b. 284. d. 539. a

Regeneratione in regnum Dei recipimur 53. c. regeneratio per aquam & spiritum fit 802. a. a. per aqnam 133. d. Dei filios nos efficit 464. a. regeneratio in spiritu quid 386. b. regeneratio allegorice dicitur catechetica institutio, seu illuminatio 552. c

Regenerati à Christo, transferuntur in octauam, secundum Valentinianos 800. d. a. regeneratorum officium 259. a. regenerati Dei habitaculum, non dæmonum 411. d

Reges corona pretiosa redimiti, Christi typus f. 176. c. reges appellantur fidele omnes 807. a. a reges Deos vnde se fecerint 55 d Rex qui 347. a. regem petenti populo quale futurum esse regium imperium prænuntiarit Samuel 229. b. rex, lex non scripta 446 d. rex inter homines sapiens 403. c

Regij muneris species quot 346. b. instrumentum quod 346. c. regia scientia Platoni quæ 166. b. regius & authenticus aditus 288. d. regij qui 366. c. vere qui 447. a. regales filij licentius nobilitate sua abutentes: nempe Gnostici fictitij 446. d

Regni præludium, pastura omni gregis 345. b. Regnorum (seu Regum Iudaicorum) libri quatuor: eorumque breuis chronologia, 325. b. 326. a. regnum Dei rapi vt dicatur 553. b. Regina, mystice Ecclesia 655. a

Religio quid 394. d. seu religiosus metus & reuerentia, quantopere commendata Platoni 418. b

Remittite, & remittetur vobis 751 d

Renouari seu reiuuenescere vt debeamus 251. b

Repentina & subita, sine tempore non fiunt 785. d

Reprehensio medela est vitiorum animi 114. c. 116. a. species eius variæ, earumque definitiones 121. b

Repudians vxorem, & repudiatam ducens, mœchantur ambo 424. c. repudiatæ an superinduci alia vxor possit 447. b

Res capessendæ non verbis sed factis 698. c

Reipubl. tria genera ænigmatice à Platone signif. 595. d

Resolutio geometrica quid differat à dialectica 779. a

Respiratio vt fiat 717 a. b

Responsio recto vt sit, verborum & rerum distinctione opus est 650. c

Resurrectio, quædam è somno euigilatio est 600. a. Zoroastre recta signif. 549. a. agnouerunt eam etiam ethnici philosophi 549. d

Retrospiciendum non est vbi semel aratro manus admota est 756. b

Rhacotis, promunt. Ægypti 31. c
Rhenus Germ. pro pugn. 228. a
Rhipæi montes 306. b
Rhœci statuari filij 809. c. a
Risus genera quot, & quale Christianum deceat 165 c. risus scortationis præcursor 230. d
Roboamus Salomonis F. & succ. 326. a
Robur athletarum inlustum 139. b
Roma condita 336. c. Romani veteres mascula venere interdixerunt 227. a. Romanorum ad Corinthios epistola 586. c. Romanæ monarchiæ initium ibid. 337. b. chronologia 339. a
Roranes calices 165. d
Rosa vnde dicta 181. a
Rota quæ deorum templis versabatur, quid signif. 568. b
Rubi ardentis allegoria 183. a
Ructus vt compesc. 174. b. 158. d
Ruminantibus vesci cur concessum 254. b. ruminantium allegoria 572. a. 765. d
Rythmi musici à quibus inuenti 306. a

S

Sabazia mysteria 12. b
Sabba gymnosophist. antist. 635 c
Sabbari obseruatio quæ 468. a. sabbatum primum ab Iudæis silente luna non celebratur 635. d. sabbati significatio allegorica 477. b. 704. b. 795. b. sabbati dominos fingunt se Gnostici fictitij 439. c
Sacarum mulieres bellicosæ 498. d
Sacco amictus Esaias 203. c. 438. d
Sacerdotes vota pro populo & seipsis faciunt 569. b. è sacrata tantum tribu legebantur 566. c. vere qui 537. d. sacerdotum Ægyptiacorum abstinentia 718. c. d. sacerdotis summi habitus & in sanctuarium ingressus, mystice enarratus 795. d. a. 793. d. b. sacerdos summus humani generis Iesus Christus 75. b
Sacerdotale genus ad regnum euehitur à quibusdam barb. 720. b. sacerdotales seu Pontificiales libri 634. a. Sacerdotis adulteræ, & mœchi eam stuprantis supplicium 428. a
Sacrum, bifariam accipitur 715. b. ad sacra precesque cur lotos & mundo cultu accedi voluerint veteres 531. a. sacrorum ceremoniæ cur noctu potissimum fieri solitæ 530. c. ethnica sacra examinantur 13. d
Sacrificia cur ab hominibus instituta 717. c. sacrificarij diis quæ hostiarum partes solitæ 715. d. 719. a. sacrificia humano sanguine peracta 27 a. sacrificium sibi omnibus in locis offerri ait Deus 613. a. sacrificia Deo recte an fiant 716. d. quæ & qualia offerenda Deo 719. a. Deo quæ placeant 261. b. sacrificium Deo acceptum quod 394. c. 706. d. opt. & sanctiss. quod 717. a. Christianum quod 707. a. 728. b. Ecclesiæ quod 717. c
Sadocus octauus ab Aarone sac. 325. c
ad Sacram mysteria 21. d
Sagitarum Ægypt. Deus 25. b
in Sale nutriti, & sale tamen indigentes 290. c. salis grumus in sacris Veneris 10. a. 713. a. Sal terræ, Christiani 290. b
Salem Hebr. quid 539. b
Salmanasser, rex Assyriæ, Samaritanos Babylonem abducit 328. a
Salomes cum Christo colloquium ex Euangelio secundum Ægyptios 452. d. 453. d. 799 b.
Salomonis regis tempora & successores 326. d. ad Iramum & Vaphrem litteræ 332. c. sapientia quæ fuerit 361. b. Salomoneæ Sapientiæ locus enarratus 677. c
Saltatorum affectati gestus 250. c
Salus quid 257 c. salutis viæ Domino variæ 288. d. salutis donatio vnica, ab vno Deo, per vnum Dominum 675. a. & 515. c. salus gratuita requirit etiam studium bonorum operum 547. d. fide & caritate quæritur 64. c. ad salutis consummationem viæ sunt duæ: cognitio & opera 489. d
Salutationis præceptum 257. b.
Samaias propheta 326. b
Samanæi, Bactriorum philosophi 303. d
Samariæ fames 326. c. regni eius initium ibid. b. finis 228. a.
Sambyca, quorum inuentum 307. c
Same, Cephalleniæ oppid. 428. b
Samij ouem colunt 25. d
Samiaca Olympichi 30. c
Samothracum orgia 11. a
Samson iudex Is. 224. d. vires in capillis hab. 694. c. mulieb. dolo capitur 245. b
Samuel propheta & iudex Israelis, Saulem Israelitis regem: post Dauidem vngit 321. a. pluuiam precib. impetrat 630. b
Sanctitas quid 540. a. sanctificatio nostri quæ 608. c. sancta non sunt quæ opificum manibus facta sunt 584. d. sanctorū cogitationes quam penetrantes 721. a
Sandalia turpia quæ 343. b
Sanguis & in lac & in pus vertitur 101. a. & 103. d. sanguine modico dæmones placant magi 631. c. sanguinem attingere nefas 128. b. sanguis & lac, dominicæ passionis & doctrinæ symbola 116. b. sanguis Christi duplex: & sanguinem Christi bibere quid sit 151. a. sanguis allegorice vocatur Vinum 104. d. idem Sanguis vitis 170. d. & Sanguis vuæ 184. a. sic Androcydes vinum appellat sanguinem terræ, apud Plin. libr. 14. capite 5.
Sanitatis pars, salubritas aëris 569. b
Sapientes olim qui dicti tam in sacris quam prof. litteris 280. d. sapientes Græcorum primi qui: & de septem illis quæ à quibus tradita 299. b. sapientum primus Moyses 343. d. sapientes prisci, docere quomodo soliti: eorumque nobiliora dicta 299. d. sapientum apophthegmata paucis verbis plura signif. 556. c. sapienti quantum tribuant Stoïci 36. d. sapienti suo quæ tribuunt Stoïci, ea in Moyse inueniuntur 351. a. sapiens Epicuri quid libertatis habeat 393. b. sapiens habent omnia 403. c. sapientis finis omnibus admirationi est 672. b
Sapientes in calliditate sua corripit, & in sapientia sua perdit Deus 281. a. sapientum sapientiam perdam, quo sensu dictum 312. d
Sapientia quid 284. a. 642. a. 695. c. 697. a. Xe-

nocrati quid 369 b. quid sit & vnde promanet 588 d. ἀφρονύμως vsurpatur in s. Scriptura 281 c. Sapientia & Veritas synonymos posita 293 d. sapientiam quærere Græci qua signif. dicantur 313 d. sapientiam Abrahamus vnde hauserit 284 d. sapientia omnis artesque & inuentiones omnes diuinitus manant 281. c. sapientiæ viam facit timor & recta institutio 374 a. sapientiæ initium, doctrinæ auiditas 677 c. sapientiæ veræ principia & fundamenta in sacr. litt. oraculis 71 d. sapientiæ suæ arcana Deus electis suis patefacit 573 d. sapientiæ corona, timor Domini 117 b. sapientiæ finis qui 275 a. Sapientia Dei multiplex & varia 282 a. sapientiam Dei mysterio absconditam loquitur Paulus 586 c. 579 b. c. 557 b. sapientiæ cognitionisque thesauri omnes in Christo reconditi 586 c. Sapientia regia Platoni quæ 367. c. sapientiæ veræ & falsæ discrimen 314. b. sapientiæ opinio quibus nixa fulcris 382. d. Sapientia cum Deo fuit ante mundum conditum 667. b. secundaria post Christum conditrix, secundum Valentinianos 796. c. a. προβολὴ eius secundum Valentinianos quæ 792. c. b. à Christo relinquitur 793. b. a. Christum agnoscens, accurrens amplectitur 796. b. b. Sapientiam Ecclesiamque cum Iesu coniunctam esse quomodo censuerint Valentiniani 792. b. a. Sapientia Christus appellatus à Prophetis 644. a. ministros suos emittit 310. a. dignos se cultores quærit 677. b.

Sapientiæ locus à Stoicis male intellectus 591. b. Sapientia diuina de martyribus quæ dicat 515. c

Saphonis locus de Mus. coron. 18. c

Sara prompta in mariti iussis exseq. 242. c. ad nuncium de filij conceptione cur riserit 670. a. philosophiæ Hebrææ typus 284. b. Sara Tobiæ vxor 329. d

Sarapis vnde dictus 32. a. 325. d. Sarapi Ægyptiorum variant scriptores 31. b. Argiticrum Apis est 324. b. nec ab auibus curatur, nec ab igni 35. c. d. templum eius corruiturum prædicit Sibylla 33. a. b

Sarapio de Sibylla Delphica 304. d. H. mss. Σεραπίων

Sardanapali regnum quale 396. d. mollities 251. c. epitaphium 411. d

Sardyniacus color 201. c. P. mss. σαρδιανικὸν: f. rectius Sardiniacus.

Sarmanæ philosophi barb. 305. b.

Sarpedo à Ioue defletur 41. a

Saturari iumentorum ritu 494 c. satietatem lusus sequitur 132. d

Saturni lacrymæ, Mare 571. b

Satyri ebrij 42. b. Satyri aulœdi, comœdia 281. b

Satyri Phrygis inuentum 307. c

Saul Israel. rex primus 325. a. furens Dauidis musica lenitur 5. d

Sauromatæ ignem pro Deo colunt 43. d. acinacem colunt 44. d. Sauromatides bellicosæ 498. d

Scabellum quorum inuentum 307. d.

Scamon Mitylenæus de rerum inuentoribus scr. 308. a. Eusebius Σκάμμων: itemque excerp. mss.

Scandala vitanda etiam in adiaphoris 145. b. scandali dati pœna 573. c

Scarabei fœmineo sexu carent 556. b. Ægyptiis quid signif. ibid.

Scenicus philosophus Euripi. 581. c

Sciathij mugiles delicati 140. b

Scientia quid 362. d. 364. d. 392. d. vera quæ 381 a vnde constet 393. b. proprium quid hab. 782. a. cognata ei & opposita 393. b. scire quando dicamur 778. d

Scilla in lustrationibus 713. b. & c.

Scintilla per stipulam elucens 806. c. b. scintillæ in animo accensio 804. d

Scommata diligenter cauenda 168. a. aut morata sunto 172. d.

Scopæ statuarij opus 30. c

Scorpiones inter se intelligunt 804. a

Scortatio omnisque impuritas fugienda 197. b. 265. d. 227. a. species eius tres 744. b. scortatio in Ecclesiam 752. c

Scribere cur veteres supersederint 805. a. scriptio circumspecta esse debet 276. a. scriptores examinare ac probare se vt debeant 272. c. scriptio quid conferat 805. a. scripta quæ sunt, ad doctrinam nostri scripta sunt 482. c. Scripturæ sacræ veteris testamenti post captiuitatem ab Esdra Leuita instauratæ 342. b. quando, à quo, per quos, & quomodo in Græcam linguam conuersæ 341. c. 342. b. cur conuersæ 288. c. scriptura s. Veritatem parit quidem, virgo tamen manet 756. a. fere tota parabolica 557. a. cur mentem suam in multis occultet 672. c. lectio eius necessaria 274. b. 655. a. superficiaria eius lectio non sufficit 759. a. diligenter perscrutanda 805 d. b. corpus eius verba & phrasis, quomodo contemplanda 697. d. cum loquatur multifariam simpliciter vbique intelligi nequit 650. a. sensus eius mysticus plures interdum expositiones admittit 285. b

Scripturæ auctoritate mysterium de Christo probat etiã Petrus 692. a. Scripturam multi ad concupiscentias suas violenter detorquent 756. d. testimoniis eius quomodo vtantur hæretici 757. d. ab hæreticis tractari vt soleat 442. c. scripturæ lectio ante conuiuium 728. b

Scutum à quo inuentum 307. a

Scyllidis & Dipœni stat. opera 31. b

Scyralæ Laconicæ 367. a. & A. Gellius lib. 17. c. 9. R.

Scythæ comas vt nutriant 227 d. opes quas habeant 228. a. gladium defixum pro Marte colunt 43. a. & 29. d. Marti asinos sacrificant 18. c

Sechnuphis, Ægypt. proph. 301. c

Secta quid 777. d. sectæ Bacharum more discerpserunt philosophiam 298 a. diuersæ fuerunt apud Iudæos quoque & Græcos 753. c. diuersitas earum, veræ fidei non derogat nec scrutationem eius impedire debet ibid. secta optima in vetere Ecclesia 755. b

Sedekias rex Iud. 328. d. captiuus obducitur 329. b. Sedekias pseudoprophe 326. b

Seleuci regis annulus 247. a

Seleucus mathematicus de Lunæ variatione quæ scribat 695. a

Semeles Cadmeæ F. Bacch. 322. c

Semen animalis, spuma quæ-

dam ſanguinis 104 d. qua religione nitendum 187 d. ſemine vacuatur homo tantum quantus ipſe corpore cernitur 193 d. profluuium eius etiam inuoluntarium lege damnatum : allegor. 387 b. Semen maſculum animæ dormienti ſecundum Valentinianos inditum 489. a. ſemen ſpirituale in anima 791 a. b. ſpirituale in Adamum emiſſum 794 a. b. ſemen electum, ſpiritus 789. a. b. ſemen Verbi Dei, conditur in anima diſcentis 270. a. ſemen diaboli ſeu zizanion Valentinianis quid, 797 d. a. vt Seminatur, ita metitur 491 d. & 270 a. ſementis quadruplicis allegoria 486 c. ſementem in ſaxo ſpargere : allegor. 188 a
Semidei, vt Semiferi. 26 d
Senacherimi bellum. 337 d
Senes apud iuniores in conuictu quales ſe præbere debeant 172 d. ſenum corona multa experientia 223 d. ſenes & pueri pauperes, à delicatis poſthabentur beſtiis 231 b. ſenes ſexagenarij è medio tolluntur apud Indos 305 c. ſenes bis pueri 619 a. Senes Ægyptio ſacerdoti qui 355. d. Senex, Ægyptiis quid ſignif. 566 c. Senectus, morbus naturalis 489 c. veneranda, non tegenda nec fucanda eſt 223 c. ſenectus quæ deponenda, & quæ iuuentus affectanda. 214 a
Senſus, ſcala quædam ſcientiæ 364 b. 587 b. ſenſuum inſtrumentum in facie ſeptem 695. d. ſenſus diuinus à Deo eſt 285 a. ſpiritum ſenſus duplicem à Deo accipiunt ſapientes. 281 c
Septem, qualis numerus 695 c. Septenarij & octonarij myſterium 517 a. 562 d. 563 b. 694 c. ſeptem ſpiritus 260 a. de ſeptem ſapientib. quæ à quibus tradita 299 b. Septies de die laudaui te, i. perpetuo. 719 c
Septima dies Græcis quoque ſacra, vt Hebr. 600 b. ſeptimæ diei, & quietis in ea datæ, myſtica ſignificatio, 690. d. ſeptimanæ LXX. myſt. 750 d. ſeptimeſtres partus quot diebus formentur. 651 d.
Sepulcra in templa verſa. 29 a. & Arnob. Diſput. l. 6. ſepulcrum ſuum in ſanctum Dei templum vertit perfectus gnoſticus. 529 d
Sequere Deum : dictum eſt. oraculis mut. 390 d. ſequi Deum quid 629 a. in ſequendo quæ ſpectentur. 764 c
Seres Indici, i. ſerica tela. 200 c
Sermo Chriſtiani qualis & de qualib. eſſe debeat 169 a. 264 a. ſanus qui 290 a. putris qui. 314 a
Serpens in Bacchicis ſacris vnde 9. c. ſerpentem miſcere columbæ 749 b. ſerpentes prudentes cur dicti 699 d. ſerpentes ſurdi, ſeu ſurdas incantantibus aures præbentes 761 d. ſuper ſerpentib. & ſcorpionibus ambulare, allegor. 484 a
Serpens ſeductor, diabolus & miniſtri eius hæretici 459 d. ſerpens ille vetus cuniculos agit in hominum cordib. & corporib. 217 a. Serpens, allegor. Deceptor. 479 b. Serpens deceptor Voluptas 69 b. Serpentes, orn. muliebr. 209 b
Seruatores immanes 27 c. ſeruatori noſtro cognominis dux Iſraelis per Iordanem, nempe Ioſua, ſeu Ieſus filius Naue 802 b. Seruator vnde dictus Filius & Verbum Dei 134 d
Serui quomodo erga dominos gerere ſe debeant : & quomodo viciſſim ab eiſdem tractari 499 d. 500 a. 400 a. 262 b. apud ſeruos & famulos grauitas ſeruanda domino 258 a ſerui formam quomodo induerit Chriſtus 793 b. b. & 215 c. ſerui allegorice qui 479 b. vere qui 246 c. 368 c. Seruitus ex ære alieno, ſeptimo anno finiebat 400 a. ſpiritus ſeruitutis. 494 b
Seſoſtris victor in Ægyptum quæ importarit. 31 d
Sethi natura q. 797 d
Sex numerus perfectus : curq; μεσοτης & γαμος appelletur, 692 a. & 593 c.
Sexus à natura non mutatur. 188 c.
Sibylla Orpheo vetuſtior 323 b. Sibyllæ plures, ibid. c. & d. 338 a. de Delphica quæ prodita veterib. 304 c. ad Sibyllinos libros ablegantur Græci 631 a. Sibyllini verſus 17 b. 32 d. 41 b. 46 c. 47 a. 48 d. 223 a. 323 c. 422 b. 601 c. 604 c. 333
Sichemitarum clades. 222 b
Sicinni inuentum. 109 b
Siconis ſtat. opera 31 b. forſan Simon Pauſadiæ. 399 b
Siculorum inuentum. 307 d
Sicyonii regni antiquitas & reges primi. 321 a
Sidonis filia Lamia 304 c. Pauſan. 770 d. Ποσειδων, Neptuni, Sidoniorum inuentum 307 d
Signa ſeu omina ſuperſtitioſius à vet. Gr. obſeruata 712 b. ſigna annulis qualia inſculpenda 246 d. ſignaculis mores ſuos produnt multi 40 c. ſignacula vnde inuenta 245. c. ſignaculum beatum 363 d. ſignaculum prædicationis, baptiſmus 379 c. ad ſ. ſignaculum vna cum hominibus ſe ingerunt etiam dæmones 800 d. b. ſignati igni aures in baptiſmo 804 a. ſ. ſignaculi myſterium triduano Abraami itinere ſignificatum 583. c Signum ferre, i. Crucem Chriſti 747 b. ſic Signi Dominici figura. 651 a
Significationi animus intendendus, non ſono verborum 692 c. ſignificatio non per voces tantum facta, ſed & per ſymbola. 568 c
Sileni filius Apollo. 17 d
Silentium tutum ſæpenumero 390 b. vt muliebrem ſexum, ita & iuuenilem ætatem decet 173 b. ſilentio quinquennium quid ſibi voluerit Pythagoras 580 a. Silentium Valentinianis q. 794 d
Siluæ auium concentu reſonantes ad ventorum flatum. 626 d.
Simiæ plutis fiunt à delicatis quam ſenes puerive pauperes. 231 b
Similitudo aliud à re ipſa 288 c.
Simmiæ Rhodii locus. 569 d
Simois fl. Troiæ. 561 c
Simonis ſtatuarii opera. 31 b
Simon hæreticus quib. temp. vixerit 764 d. Simoniani ad Stantem ſuum ſe conformant. 383 b
Simonides quando vix. 333 b. Simonidis locus 483 c. 494. a. locus ex iambis 177 a. locus ex Heſiodo expreſſus. 616 c
Simplex callidior vt fiat. 319 d
Simulacra VIII. cubitorum 30 c. informia olim è ligno aut lapide 30 a. ex auro & ebore 35 d. purpura, gemmis, auroque exornabantur 602. d. coronari ſolita, manifeſto mortis indicio 181 d. ad ſimulacra deorum & preces

fiebant, & pacta coram eis inibantur 730 a. humana specie coli quando cœpta, 44 d. simulacrum Dei nullum apud veteres Romanos, ex Numæ ac Mosis instituto 304 d. simulacra deo poni vetuerunt etiam Zeno & Plato 584 c. simulacrum Dei nobis est intelligibile, non sensile 34 c. simulacrum diuinum & sanctum quod 715 c. 807 b. a. 708 a. simulacrum Domini animarum gnosticus. 729 a
in Sina monte quanta se magnificentia ostenderit Deus, 626 a.
Sinapis granum mysticum 789. a. a. 132 b
Sine quo non, causæ spec. 785 a
Sinistræ potestates. 794 d. b. 794 d. a
Sinus Dei P. quid, 587 c. 790 b. b
Sionis filiæ reprehensæ 252 c.
Sirenum calceamina 543 b. vis 363 a. hymni 635 a. Sirenibus Musas suauiores esse vult Pythagoras. 294 b
Sisario comœdiæ inuentor. 308 d
Sitis balneo extinguitur interdum & accenditur. 240 c. sitientes ad aquam inuitantur. 274 a
Smaragdi Indicæ 231 b. Milesia 206 b. mysticæ 565 a
Socius, alter ego. 378 a
Socrates, Archelai auditor, relicta naturali philosophia moralem tractauit 303. d. genio familiari vsus à pueritia: & quid illud fuerit 334. a. 311 a. 592 c. de beatitudine vt senserit 417 d. à Deo quid vnice petierit 595 b. legem malorum causa latam dixit, non b. 478. b. edi & bibi vt voluerit 412 d. discipuli eius & successores 301. a. à Socr. præcipua dogmata mutuatæ pleræque sectæ, 613 a.
Sodomitæ exemplo nobis propositi. 239 b
Sol quid 770 b. medio inter planetas loco situs 561. d. soles duos videre videtur senex 153 d. solis habitum sibi vsurpat grammaticus, 36 a. in sole posuit tabernaculum suum, quo sensu d. 519 a. sol spiritualis, Verbum Dei. 70. b
Solitarium fieri quid 537 c. solitaria vita vere quæ. 745 c.
Sollicitudo quæ vetita. 484 a. 485. a
Solon quib. temporib. vixerit 302. b. barbaris magistris vsus 303. d. Apolline veracior apud Crœsum. 26 c. Solonis dictum 300 b. versus 280 b. 587. b. 609. b. locus ex Eumelo desumptus 690 b. elegia de decem, ætatibus 670. b. à Solone mutuatus Theognis 669 c.
Somnus Christiano vt carpendus 184 a. corpori necessarius non animo 187 b. somnolentus ruptas gestabit vestes 155 b. Somnus & mors allegorice q. 600. a
Somniorum phantasmata vnde 178 c. somnio satiata libido 520 a. somnia liquida & vera vnde prof. 187 c. somnia quoque pura esse debent 648 d. 746 b. somniorum interpretatio à quibus inuenta 306 d. somniis multa velarunt poëtæ. 557 b
Sonchis Ægypt. archiproph. 303 c.
Sonitus seu echonis causæ 627. a
Sophistæ olim qui dicti 280 d. friuolis captionibus vacant 381 c. arguti nugatores 280 a. Sophistica ars quid 289 a. b. & 312 c. cum Eristica è Christiana rep. exterminanda est. 293 b
Sophocles Sophili F. tragicus de Deo vt senserit 48 a. de rebus venereis 193 d. Sophoclis locus 48 a. 57 d. 181 c. 244 b. 422 d. 476 c. 484 a. 550 c. 517 b. 603 b. 605 c. 609. d locus ex Aleuadis 714 b. ex Eryphile. ibid. d. ex Hipponoo, seu (vt H. ms.) Χθόνου i. Suspicace. ibid. ex Minoe 500 d. ex Peleo imitatus ab Antiphonte or. 619 b. locus ab Herodoto imitatus. ibid. a. locus ab Alcmæone desumptus 712 d. a. locus ab Euripide mutuatus.
Sophocles iunior de Dioscuris 19 a.
Sophonias quando prophetarit 328 c. Sophoniæ locus, 210 d. 585 b
Soroapis Sarapis. 323 a
Sororem quomodo vxorem suam vocarit Abraham, & quomodo gnostico vxor soror sit. 321 b. 659 a. &c.
Sosibius Laco in Chronographia sua de Homeri ætate quæ scripsit. 327 c. de Hercule vulnerato 23 b. de Diana. 246.
Sotades Byzantius Bianti tribuit dictum illud, Κακὸς κακῶς κακοῦ 300 c
Sothiaca reuolutio. 335 c
Spartam perdet auaritia 484 a.
Speciem eius non vidimus, sed vocem audiuimus 632 a. & 627 b. Species Dei, locus 110 c. species simpliciss. quæ 779 b. Species & Pars quid differant. 780. a
Spectat in vna eademque re alius alia 277 d
Spectacula Christianos an deceant 254. c. Saluianus De prouidentia Dei lib. 6. & Cyprianus epist. 2. lib. 2. R.
Spectrum informe sequens eos qui male vixerunt. 538 d
Specula mulierum. 220 c
Spes quid 371 b. 377. d. ambig. 420 c. 532 c. duplex 419 c. è fide coestat 371 b. fidei ceu sanguis quidam 106 d. spem laboris pii non fallit Deus, 396 a. spei suæ rationem reddere vnicuique paratus est Christianus 493 b. spes alterius vitæ post mortem etiam potioribus philosophis 532. b. 552 a
Speusippus Platoni sinepos 418 d. successor 302 c. de summo bono vt senserit 418 d. Speusippi loc. ex lib. 1. ad Cleophontem. 367 a
Sphæræ mundi q. 382 c. 400 a.
Sphinx cur pro templi foribus ab Ægyptiis collocata 562 c. forma qua fuerit, & quid signif. ibid. c. 567 a. 570 a
è Spinis vua, ex rubo ficus 182. d. spineæ coronæ Christi, spinæque ipsius mystica interpretatio. ibid. c
Spiritus quem homini primo inflauit Deus 82 b. spiritum suum in manus Patris quomodo commendarit Christus moriens 789 a. spiritus duplex, corporalis & supernus 800 d. spiritus vitæ quid 787 b. spiritus appellantur etiam affectus animi 693 c. a. 803. d. b. spiritus Dominum timens, viuet. 116 b
Spiritus Dei super aquas latio, quid præsignificarit 801 c. b
è spiritu suo in omnem carnem effusurum se promittit Deus 591 a. spiritus dona varia, nec eodem modo conferuntur 227 d. spiritu diuino sapientiæ, intelligentiæ, scientiæque ornatus à Deo artifex 281 b. spiritu sensus à Deo impletus artifex. ibid. Spiritum sensus artificibus datum esse qua signif. dicat

Scriptura 695. c. ſpiritu Apoſtolos quomodo afflarit Chriſtus 789. c. a. de ſpiritu Prophetarum vt ſenſerint Valentiniani 794. d. b. Spiritus ſancti diſcipulus ſpiritualis & gnoſticus 557. d. ſpiritus opera ſua ſeu fructus qui 498. b. Spiritus allegorice Iuſti ſeu Pij ibid. c. Spiritus miniſtrantis monira 375. c. à ſpiritu in cœlum ſubuectus Sophonias proph 585. a. ſpirituum adulterinas naturas humanis animis affingunt Baſilidiani 408. d. ſpirituum cateruam ingentem in vnum corpus inſinuat Baſilides 409. b. ſpiritus impuri, animæ impliciti, per lauacrum regenerationis defecantur 802. b. in infidelium cordibus an habitent 410. d. ſpiritus maligni fidelibus perpetuo bellum aut inſidias ſtruunt 407. d

Spirituales vt fiamus 375. b. ſpirituales Paulo qui 98. d. ſpiritualis natura Sethi 796. c. b

Splenica affectio 786. b

Spolia Deo ſuſpenſa 349. b

Spumæ generatio 101. b

Sputationes crebræ indecentes 174. b

Stadium Chriſtiani athl. 710. a

Stans, Simonianorum genius 383. b

Staphylus de Ioue Agamemnone 24. b

Staſini verſus 619. a

Stater in piſce inuentus, allegor. 147. b.

Statuæ ligneæ & lapideæ, etiam informes 30. a. ex auro XV. cubitorum 35. c. adamatæ & conſtupratæ 39. a. ſtatuæ fidere, miſerum 61. d

Statuarij nobiliores ab Ægyptiis ſua mutuati 811. b. ſtatuarij inuentum nouum in miſcenda materia 31. d

Stellæ corpora ſpiritualia 809. d. b. pro diis habitæ 440. non ſunt ſed tantum ſignificant 809. d. b. ſtella noua cur exorta in Chriſti natali 799. b. a

Sterili ac deſertæ denuntiatur gaudium 372. a. c. & 10. c. ſteriles cur ſteriles 807. a. b

Sternutatio vt moderanda 174. b

Sterope, Apollinis concubina 18. d

Steſichorus hymnum inuenit 308. c

Stheneli tempora 321. b. Σθενέλαον vocat Euſeb. 292.

Stipula, allegor. hæreſes 558. b

Stoïcæ ſectæ conditor Zeno, eiuſque ſucceſſores 301. c. Stoïci de Deo vt ſenſerint 44. a. 295. c. 501. b. 720. d. opinionem illam vnde hauſ. 591. b. mundum ortum ſeu creatum eſſe agnouerunt & ipſi 593. a. Solem vt definierint 770. b. ἐκπύρωσιν quid vocarint 549. c. 599. d. ignem allegorice vt acceperint 597 b. de plantis vt ſenſerint 774 a. philoſophiæ finem ſummumque bonum q. ſtat. 594. a. 404. a. de conuerſione hominis vt ſenſerint 485. a. de aſſenſione 384. c. virtutem hominis eandem quam Dei ſtatuerunt 753. a. animum nihil à corpore affici aiunt 482. a. de matrimonio vt ſenſ. 421. c. ſapienti ſuo quantum trib. 367. b. ſecretiora Zenonis ſcripta quibus communicarint 575. b. à Platone mutuati plurima 623. b. recentiores ſummum bonum quod ſtatu. 416. c. Stoïca paradoxa in Chriſtianiſmum tranſlata 75. d

Stola linea, myſtica 566. b

Stragula pretioſa 184. b

Strategema & Strategica cernuntur in tribus velut ideis 347. b

Strato Theophraſti ſucceſſor 302. c. libro de inuentis quæ tr. 301. c. 308. c

Stratodemi Teg. dictum 302. c

Strepitus & ſibili indecori 174. b

Studere quibus debeamus 380. d

Stulti inſaniunt, Stoïc. parad. 75. d

Subcinericij infermentati: alleg. 586. c

Subitum, inuoluntarium 80. d

Subſcriptio nominis hypocritica 491. b

Subſtantia vera infidelibus quæ videatur 365. a. ſubſtantiam vendere, pauperibuſque dare, & Chriſtum ſequi: quid ſit 485. b

Suchion, lachryma, attrahit feſtucas 370. c. Succinum Plinio.

Suffitibus odoratis abutuntur multæ 177. b. ſuffitus ſummi ſacerdotis quid ſignif. 178. b. verus qui 717. c

Sulfur religioſum 713. b. & d

Summus pater vniuerſi 44. a

Supellectili pretioſæ non ſtud. 159. a

Superbia Deo inuiſa 514 a

Superſtitio quid 377. c. ſuperſtitio in ominibus & ſignis 712. a. b. lepide deriſa etiam ab ethnicis ibid. b. ſuperſtitioſus qui 702. a. ſuperſtitioſi cultus auctores primi qui 10. b. 18. c

Supplantator allegor. 797. d. a

Surditas affectata, aſpidis in morem 66. b. obſtinata graues ſibi pœnas attrahit 560. b. c

Sus vociferari altius quam animalia cetera cur ſoleat 116. d. cœno gaudet 170. a. 59. a. ſuilla cur Iudæi abſtinuerint, alij veſci voluerint 254. a. 405. d. 718. a. b. ſuilla abſtinuit etiam Petrus Apoſt. 149. a

Suſannæ conſtantia 521. a

Suſinum vnguentum 183. c

Sylogiſmus à Demonſtratione quid diff. 770. d

Symbolica ſignificatio 156. b. 568. b. &c. ſymbolica philoſophia Hieroglyphicis litteris tradita 343. d. Symbolicum & ænigmaticum docendi genus vſitatum veteribus 358. b. cur 568 d

Synecdochæ crebræ in ſymbolica phraſi 574. c

Syracuſanæ 150. a. Syracuſanum vinum 157. a

Syri quæ inuenerint 307. a

Syrophœnicum dij 26. a

T

TAbernaculi myſtica expoſ. 652. a

Tabulæ legis diuinæ: allegor. 262. d

Tæniæ feriales 9. c

Talares veſtes Athenienſ. 199. c. talaris tunica ſacerdotis Hebr. quid ſignif. 562. a. 564. b 566. c

Talentum concreditum exercendum & augendum 270. d

Taraxandra Sibylla 322. d

Tatianus è Valentini ſchola egreſſus, Caſſiani quoque ſententiam de cælibatu ſequitur 465. c. quomodo acceperit illud, Fiat lux 806. c. b. veterem hominem & nouum quomodo accep. 460. d. libro ad Græcos, Hebraicam philoſophiam Græca multo antiquiorem eſſe docet 320. a. locus eius ex libro De Chriſti perfectione 460. a

Tauriformis puer, Taurus pater draconis & Tauri pater draco 11. c

Tauri dianæ quas immol. hoſt

27.a. super Tecto proſtantes meretrices 253.d
Telæ nobiliores quæ f. 204.d
Telchin, Sicyon rex III. 321.a
Telecles ſtatuarius 811
Telemus Cyclopum vates 334. c
Teleſiæ ſtatuarij opera 30.c
Teleſillæ poëtriæ fortitudo 521.b
Telmiſus vates in Caria 334. c. Fl. ed. Τελμησσός. Telmiſſei vatis templum 30. b. Telmiſſenſes quæ inuenerint 306.b
Temperantia quid 394. d. ſine fortitudine non eſt 395. b
Tempeſtatum arbitrium penes q. 625. b
Templa & aras diis primi qui ſtatuerint 28 c. templa plura & aras plures extrui vetuit Moſes 583. d. templum ſine imaginibus fieri cur voluerit Moſes 559. c. de iiſdem Plato & Zeno vt ſenſ. 584. c. d. templa idolorum, ſepulcra potius aut carceres, quam ædes ſactæ 58. b. templa appellata quæ ſepulcra erant 29. a templa vetuſtiſſima occidentem cur ſpectarint 724. c. pure adeunda 551 d
Templum Dei, mundus 583. d. 584. d. Deo dignum quod 715. b. templum maius, Eccleſia: minus, pius quiſque 749. a templum Sp. S. animus gnoſticus 737. a. templum Dei tribus firmatum fundamentis 551. d. & Auguſtin. Enchiridio ad Laurent. templa Dei cum ſint regenerati, pie pureque viuere tenentur 456.c
Tempus ſeipſum parit 563. d. tempus pro tempore ſæpe poſitum in Scrip. 808. a. b. tempori parce, quæ ſign. 556.c
Tenebris lux 71. d. tenebræ luci præferuntur ad hom. 63. d. allegor. quid 585. c
Tenera cara 634.a
Teniorum genius Calliſtagoras 26.a
Tentatio Satanæ quo vſque p. 567.c. 557.a
Terpander quando vix. 333.a. poëmata & leges primus melice modulatus 308.c. ex Terpandri hymno in Iouem 653.a
Terra fluens lacte & melle: allegoria 542. a. terra, allegorice quid 637. d. diuino honore culta 37. d. 42. c. Terrigenarum ſedes nomina, ſacra 13. a. Terrigenæ qui 486. b
Terror quid 376. b. terror & minæ, hominibus ſalutares 116. d. Terribilia quæ, quæ non 737. b.
Teſtam conglutinare prouerb. 115.c
Teſtatio per aſſem & libram: allegor. 574.a
Teſtamentum vocat Moyſes ipſum Deum 356. d. teſtamentum vetus, infantia & pueritia Eccleſiæ 97. b. à Chriſto ſua ipſius præſentia enarratum eſt 528.b nouum, vetere exaratum littera 111. c. 630. c. vtriuſque (vt & Græcæ philoſophiæ) auctor idem 630. d. vtrumque vi ac poteſtate idem 327, b. vtrumque eaſdem pollicetur manſiones ibid. vnum idemque à mundi exorſu ad nos vſque, temporibus duntaxat ætatibuſque varians 661. d 766. c
Teſtudinum oſſe variegati lecti 160. c. teſtudineæ fibulæ 252.a
Tethyis & Oceani ſeparatio allegor. 597 b
Tetrachordum vitiorum 407. a
Textura Platoni quæ prob. 245.a
Thales quando floruerit 302.a 332. b. vnde oriundus, & cum quibus contulerit 300. c. 302. c. de Deo quæ reſponderit 594. d. aquam rerum principium ſtatuit 42. c. 296. b. 364. c. dictum eius 300.b
Thallo, dea 16.c
Thamar, allegor. quid 285.a
Thamyris Thracis inuenta 307. d
Thargelionis die XII. 326.a
Thaſus condita quando 333.b
Thaſium vinum odor. 156.d
Theano Crotoniatis prima & philoſophata eſſe & poëmata ſcripſiſſe fertur 309. c. de hac & de altera vita vt ſcripſ. 492.a
Theanois Pythagoreæ apophthegm. 522.c
Thearidæ locus ex I. De natum 611. c
Theatrum ebrietatis 163.c
Thebarum conditor 1. a. Thebæ à ſeptem principibus oppugnatæ 334. c. 336. a. Thebani Bœotij felem pro Deo colunt 25. c. Ægyptij, ouem ibid. b. Thebæ Ægyptiacæ eadem Dioſpolis 811.c
Themis coniux Iouis 613.c. Themidis Titanidis inuentum 309. c. myſtica ſymbola 14.b
Themiſto philoſopha 522. d
Theoclymenus Cephall. vates 334. c
Theocriti philoſophi dictum 61. c
Theodadis Pauli diſcip. 764 c
Theodectis tragici locus ex Eurip. 623.b
Theodorus Cyrenæus philoſ. 15.b
Theodotus Pythagoreus 496. d
Theodotus Chriſtum plenitudinis imaginem vt appellarit 793.c.b de Chriſti incarnatione vt ſenſerit ibid. d.a. exinanitionem Chriſti vt interpr. 795. b. a. Ieſum quoque redemptione opus habuiſſe tradit 793. b. de compaſſione Dei Patris vt ſenſerit 794.c.a
Theognis docta mulier 523. a
Theognidis poëtæ locus 436 a. 483.c 572. b. locus de Megarenſibus 766.c. locus Soloni ſuffuratus 614.c. ex Theognide qui quæ mutuati 614. b. 615. d. 617. b. 618. c
Theologi veteres de animæ in corpus immiſſione vt ſenſerint: ethnici nempe 133. a. Theologus Ethnicorum, Orpheus 571. c. Theologia ethnica quam ſtolida 40. c. rationes eius 16. b. poëtica, deſumpta è prophetis 557. a. apud Ægyptios fabuloſa 556. a. theologiæ priſcæ veræque fragmentum philoſophia 298. d. theologicum philoſophiæ munus, ſummum 353. c. theologiæ profeſſio quibus conueniat 574.b
Theophraſtus ſucceſſor Ariſtotelis 302. d. de Deo vt ſenſerit 44. b. fidei initium ſtatuit ſenſum 362. d. de rerum inuentoribus ſcripſit 308. a. lib. 5. De plantarum cauſis, de fabis quæ ſcripſ. 436. b.
Theopompus Lacedæmoniorum rex pro victima mactatus 27.a
¶ Theopompus Philippicæ hiſtoriæ libro XLIII. de Homeri ætate quæ ſcripſ. 327. b. de Pythagora quæ trad. 300. d. fabularum maledictorumque plenus, vt Timæus 269. d. eiuſdem locus ex Homero expreſſus 619.a
¶ Theopompi comici locus ab Antiphonte or. expreſſus ibid.

ad Theoridam αἰπηχαφα Luph.

596 c
Thericlei calices 160
Therſitis loquacitas multatur 173 d
Theſauri veri qui 487 a. quam varij nobis à Deo communicentur 260 a. occulti fidelibus à Deo promittuntur 557 a. theſaurus ſalutis 59. c
Theſei Herculei tempora 322. a. aduerſus Minotaurũ profectio 336 a. filius & ſucceſſor Demopho. 321. d
Theſmophoriorum religio 12. c. in Theſmophorion quoto die mulieri à viri concubitu intrare licitum 522 d
Theſpis Athenienſis, tragœdiæ inuentor 308. d. locus eius 570 d
Theſprotius lebes 9 a. de Theſprotis liber Eugamonis, ex Muſ. 622. b
Theſſali ciconias & formicas col. 25. c
Theſtij filias quinquaginta vna nocte conſtuprauit Hercules 20 d
Thetidis amaſius Peleus. 21 b
Thinuitanus hircus 20 b
Thomas extra martyrium mortuus 602 d
Thoyth, Mercurius Ægypt. 303 c.
Thraces quæ inuenerint 307. a. Deos ſuos rufos & glaucos finxere 711. b. ebrioſi 157 d
Thraſybuli Ath. ſtrategema, 348. b
Thraſyllus de Idæ incendio q. 335. d
Threſymachi locus ex or. pro Lariſſæis, deſumptus ex Eurip. 618. c
Throni XXIV, vniuerſalis iudicij 661. d
Thucydidis locus 614 d. 619 b.
Tibiæ inuentor 306 d. vſus in bello Lacedæmoniis 164 d. item in hippothoro 163 d. tibias Minerua cur abiecerit 157 d
Timæus de Xenophanis Colophonij temporibus quæ ſcripſ. 301. c. de Alexandri expedit. 337. a. fabularum maledictorumque plenus, vt Theopompus 269 d Timæi Locri locus 604 a
Timonis Phliaſij locus 550 d. locus è Sillis de Socrate 301. a
Timoclis comici locus 476 d
Timotheus Mileſius nomos in choro & cithara cecinit primus 308 c. Timotheus Pergamenus libro De philoſophorum fortitudine q. tra. 496 d
Tinoxenus Corcyr. vates 333 c
Tinctores floridarum lanarum, à quibuſdam rebuſp. abacti 177. c. tincturæ veſtium omittendæ 200 d
Tintinabula è ſacerdotis tunica dependentia quid ſignif. 564 c
Tireſias vates 334 b. duplici cæcitate labor. 74 a. & c
Titanum immanitas fulmine punitur 12 b. è Titanomachiæ locus 306. b. Titanis, Oceanis filia. 17 c
Tithonus, Auroræ amaſius 21. b
Titio ex igni extractus 57. d
Tityi tempora 323 a
Tlepolemi Heraclidæ tempora 322 a
Tobiæ tempora. 329 d
Tolerantia quid 394. d. tolerantiæ conſtantiæque exempla. 496 c
Tonſura cur fiat, & quomodo 247 b
Tonitru ad preces Æaci. 624 a
Tormenta fortiſſime qui tul. 496 c
Totum à Genere quid diff. 780 a
Traditiones quędam apud Hebræos non mandatæ litteris 577 c. tradendæ doctrinæ quam ſcribendæ maior veteribus cura erat. 801. b. a traditiones ſanctæ profanis patefaciendæ non ſunt, 766 d. traditio humana Paulo qui 295 b. veterum depoſitum per ſcripturam loquitur. 801. a b
Tragœdiæ inuentor Theſpis, 308 d. tragœdiæ Iudaicæ, 344 b.
Tranquillitas animi Chriſt. 643 d.
Tribuli & ſpinæ quid. 743 b
Tribus ſanctiores in Iſr. q. 537. d
Trichordum cuius inuentum 307 c
Trigrammi Ionis p. 333. a
ſ. Trinitas recte à Platone ſignificata 598. d
Triopæ tempora 321 b. 322. c
Triptolemus terrigena 13 a 321. c
Tripus Andronis: liber. 332 b.
Troglodytæ quæ inuenerint, 321. a
Troica Argolicis q. recentiora 320. d
Tu pronomen, in Dei compellatione quid ſignificet, 117 d.
Tubarum clangor circa Sinam montem 624 c. tuba verbi diuini 72 b.
Tunica depoſita, deponitur & pudor 196. d. tunicæ pelliceæ Caſſiano quid ſ. 466. d. tunicæ verſicoloris allegoria 372 d
Turdi Daphnenſes ſeu l. p. 140 c
Turibuli Aaronici ſignif. 562. a
ad Turpiloquium Chriſtianus ſe gerere vt debeat 168 c
in Turribus narrare q. 749 d
Turturis oblatio myſtica. 717. c. turtures timidi, & religioſi 86 a
Tuſci quæ inuenerint 306 d. Tuſcani quæ inuenerint 307 a
Tybi dies XV. 340 c
è Tympano edi, cymbalo b. 11 b
Typica legis & prophetarum doctrina vſque ad Ioannem B. 573 c
Tyrannus primus quid 317 c
Tyrij maris opes 219 c
Tyrrhenorum inuenta 333 d ſacra 12 d. Tyrrhenicæ crepidæ 205 b

V

VAcuum & Plenum, primordia rerum quibuſdam philoſophis 43 d
Valentinus præceptorũ quem iactitarit 764 d. ſpirituales communiones ſtatuit 436 b. coniugium probat 426 a Valentini locus è libro de Amicis 635 d. ex homilia quadam 509 b. ex epiſtola 375 d. 409 c. ex epiſtola ad Agathopodem 451 a
Valentiniani de rerum creatione vt ſenſerint 791 b. a. quomodo interpretati illud, Maſculum & Fœminam fecit eos a. 793 c. de femine maſculo vt ſenſ. a 789 b. de Adami propagine b 795 c. a 797 c. b 793 d. de angelorum natura, de ſæculis, & de Apoſt. b 796 d. quomodo enarr. illud, In principio erat Verbũ a 790 a. de Ieſu Eccleſiæque ac Sapientiæ coniunctione vt ſenſ. 228 c. de columba in baptiſmo Chriſti b 792 b. de Paracleto b 793 a. de Spiritu prophetarum ibid. c. vt interpretati illud, Reddens inobœdientibus vſque ad tertiam & quartam generat. a 795 a. fidem ceteris, ſibi vero cognitionem tribuunt,

vt perfectis 363 b. Matthiæ opinionem iactant 765 c. è Valentini schola profectus Tarianus 465 c. Valentini discipulorum spectatissimus Heracleo 502 b
Vanitati mundi Christus subiectus inuitus a 796 d
Vaphres Ægypti rex 331 b. 332 c
Vapor ab olla: i. nihil 516 d
Varro de Martis simulacro 30 b
Vasa qualia comparanda 161 a sumptuosa non curanda 159 d
Vaticiniorum & oraculorum genera varia 10 a. vaticinata Sibylla etiam post mortem 304 c. vates nullus Iouis mentem perspicit 610 a. vatum vetustiorum catalogus 333 c
Velle, antecedit actiones omnes 393 d. Velle Dei, opus & factum est 93 d
Velum templi quid signif. & quibus patuerit 569 a. 562 b. veli colores variegati q. s. ibid. a. velum exterius in atrio q. s. ibid.
Venatio, rei milit. prælud. 345 b
Venter cum cibo abolebitur, qua signif. dictum 752 b
Ventilabrum in manu Domini 125 b. a 804 c
Venti, ara & sacrificio placati, hostilem classem dissipant 624 d. Ventos pascere & Aues persequi: prouerb. 317 b
Venus an dea 64 b. in adulterio qualib. circumdata vinculis 209. a. vulnerata plorat 23 a. Helenæ ancillatur 22 d. Veneris ambitio 21 b. adulteria, ibid. imagines ad meretricū insignium exemplar effictæ 35 c. simulacra adamata & constuprata. 38. c. orgiorum eius institutor 10 b. ratio, ibid. c. Veneris cognomina, ibid. d. Veneris Argennæ templum 24 b. Aureæ campus 810 c. Cnidiæ simulacrum 35 c. Peribasiæ (seu Parabasiæ) ἐπιβάσεως, item & καλλιπύγου sacra 24 d. Tanaidis simulacrum 43 c. Tymborychu sacra 24 c. Venus παύδημος seu promiscua nefarie pro mystica communione à quibusdam accipitur 442 c. Veneris dominium agreste ac rabidum 194. a. Venereæ res profuerunt nemini, obfuerunt multis 195 b. venere mascula interdixerunt prisci Romani 227 a. Veneris dies 749 b. Venus, Sationis tempus, symbol. 571 c
Ver vitæ, pueritia 89 d
Verba gangrænæ instar gliscentia 294 d. verbis studere parcius, prudentia ditat in senectute 203. c. verba ligant homines 391 a. è verbis facta manant 293 c. Verba ceu vestis sunt: res, caro & nerui 294 a. verborum non tam sonus quam significatio spectanda 691 b. non verbis tantum Scripturarum inhærendum, sed significationum velamenta penetranda 758 b. Verbo suo Deus variis modis ante facta vtitur 116 c. verbum Dei variis atque adeo omnibus modis homines ad salutem vocat 120 c. & 6 d. Verbum Dei, verbum puriss. 641 c. lucet omnibus, omnes inuitat 56 d. vera musica 5 d. accommodat se temporib. locis, personis 165 a. idem & arcet à peccatis & seruat homines 147 b. occidit vt penetrantiss. gladius 344 a. fructus quos afferat amplectentib. 70 b. in Pædagogia veterevsum lege ac prophetis 132 a. prædicatum, lucem suam vbiq; diffundit, 560 b. verbi prædicatio duplex 270 d. 272 c. verbi & prædicatorum, tum & auditorum, quod officium 271 c. 273 a. verbi minister vt probandus. 272 a
Verbum Supremi patris quod 547 d. imago Dei filiusque Dei germanus 62 b. Platonis Idea designatum 553 a. Verbum caro factum est: qua signif. dictum 679 d. præstat omnia. 265 a
Verecundia Christiana 233 a. verecundiæ matronalis exempla. 522 a.
Veritas quid 392 a. magnæ Virtutis regina 652 c. prima omnium participanda ei qui vult beatus esse 367 b. inuentu difficilior: ideoque labore ac studio erui vult, 393 c. 754 b. tempore ac labore eluceſcit tandem 277. c. ipsa se interpretatur 288 c. Veritas proprie ac specialiter dicta, apud Filium Dei dicitur 318 b. veritas Dei, hominum salutem quærit 5. b. vna est, multa tamen habet adiumenta, 318 a. via eius vna: sed multi in eam influunt riui 284 b. via qualis 68 c initium, res admirari 380 a. formæ duæ, verba & res 695 a. demonstratio è s. Scripturis petenda 755 d. regula, ab ipsa veritate petenda: à sacræ videlicet scripturæ oraculis, 756. d
Verum in quatuor, sensu, mente, scientia, opinione 364 b.
Vesica diis sacrificata 716 b
Vespis iracundiores 412. c
Vestitu quorsum opus, & quali 200 a. qualis Christianum deceat 244 c. 248 c. muliebris à virili differre quid debeat 200. a. vestes floreæ & auratæ, solis meretricibus olim concessæ Lacedæmone 199. c. vestem infra pedes demissam trahere, luxus inanis 203. c. vestitu cultuque mundiore cur ad sacra accedatur 541 b. vestis rupta, allegorice quid 155. b
Veterum depositum, per scripturam loquitur b. 804 c. veterum recte facta, nobis ad correctionem seu emendationem proposita 482. b. Vetus dierum: æternus Deus 223. c. vetus homo qui Cassiano 466. d. vetulæ scurriles. 230. b
Viæ duæ mystice propositæ etiam à veteribus 561. a. vias vulgares insisti Pythagoras quid veterit, ibid. b. via regia vna, diuerticula eius multa 454. d. Via regia si teneatur, non aberratur, 476. c. via regia quę, & quæ lubrica. 743 b
Victus cura vt temperanda, 197. d
Videmus nunc velut per speculum 316 d. videri Deus vt possit. 94. a
Vidua castitatis studio ad virginitatem redit 742. b. cur virgini præponatur à quibusdam. 469 b
Vigilantia in primis à Christo commendata 127. c. 530. b. & c. Vigilia diei festi 340. c
Vilis victus amictusque magis decet quam sumptuosus, 235. b.
é Vinculis exire iubemur. 631. c
Vindemiatoria lex 397. d
Vinorum aliquot nobilium catalogus 156. d. vino contentus conuiua temperans 157. a. vinum idem alios aliter afficit 787. b vini vsus quib. concessus, & quomodo 151. c. 152. c. vinum immoderatius

tius sumptum quæ comitentur 153 c. 155 d. in vino patescunt ingenia tecta & subdola 168 b. vinum & carnes corporis vires augent, animi eneruant 718 c. vino indulgere gentes quæ solitæ 157 d. in Vino lauans stolam suam 105. a. vinum, sacri sanguinis, symbolum mysticum 156 d. Vinum, sanguis vitis, allegoricus liquor, sanguis sc. Christi 158 b. vinum mysticum, corporis sanguis, spiritui salutaris 87 a
Viperarum progenies qui & cur in Euang. 514 b. & 3 d
Vir, facie ac pectore hirsutus, leonis in morem 224 c. virum tibi emisti: scomma Diog. ibid. virorum officia ex Paulo 637 b. vir vere qui 741 c. viri qui dicantur in s. litteris, & qui Infantes ac Pueri 88 b. 97 a. vir solus Christus à Scriptura dicitur 97 d
Viragines apud quos populos 498 d
Virga cur tributa magno propheræ, & qualis 112 c. virga è radice Iessæa ibid.
Virgines nobiles, viles quoque labores non dedignatæ 523 c. virgines prudentes allegorice quid 742 c. virgo casta, vni viro copulata, allegorice 88 c. virgo pariens absque virginitatis corruptione 756 a. virginitatem apud Indos seruant αἱ σεμναί 451 c
Virtus quid 135 d. 234 b. neque agnascitur homini, neque postea naturaliter ei accedit 709 c. diuinitus datur 588 d. laudata crescit 131 a. sola ad beatitudinem sufficere visa Platoni 595 c. ipla non patitur 482 c. vna cum sit, pro rerum diuersitate, varia sortitur nomina 319 b. multiplex cum sit, vi tamen & facultate vna est 762 se inuicem consequitur 379 d. vnam qui habet, habet & cæteras, ob mutuam earum consequentiam 595 a. virtutis habitaculum vbi 494 a. imago ex Prodico 202 b. ad virtutem apti sumus natura 657 a. virtus hominis eadem Stoïcis quæ Dei 753 a. mulieris eadem quæ viri 83 d. & Basil. pag. 56 H.
Visa duplicari videntur ebriis 153 d. dormientium euidentiora quàm vigilantium a. 806 b. visiones & reuelationes diuinæ 356 b
Visitatio quid 125 a
Vita ne an mors validior 629 b vita hæc quibus constet, & quibus ad ea opus sit 139 d. vitæ humanæ miseria quantopere à veterum nonnullis deplorata 433 a. Vita & Longitudo dierum vere quid 582 c. de Vita optima discursus 243 c. vitæ optimæ breuis regula ex s. litteris 258 b. vitæ institutum, animi & mentis imitamen est 254 a
Vitam eligere, i. Bonum in Vitam è morte reuersus Zoroastres 599 a. vitæ æternæ spes fuit etiam purioribus philosophis 492 a. 582 b. 552 a. Vitalis animæ facultas q. 795 b
Vitis cultura quæ, tam spiritualis quam corporalis 291 b. vitis vera Christus eiusque vitis cultura 115 d. item Verbum Dei 87 a
Vitium quid 595 c. serpens deceptor 69 c. in homine vt existat 709 d. imago eius ex Prodico 202 b. species duæ 370 c. omnium mater Anaritia & Voluptas 744 a
Vitri species variæ 206 d. vitreorum poculorum ambitio 160 b
Viuorum an mortuorum maior numerus 634 c. viuunt fideles non tantum frugibus terræ, sed verbo Dei 142 d. viuere indifferenter an licitum 437 c. d
Vltio quid 765 b
Vmbra crumenæ remuneratum imaginarium obsequiũ 520 b. in vmbra Christi viuere quid 792 d. a
Vnctio regum & prophetarum 566 b. vnctio pedum Domini: alleg. 175 c. vngi soliti mortui 176 a. Vnguentorum insigniorum catalogus 177 b. species 181 b. vnguenta olentes viri 222 d. vnguentis an vtẽdum Christiano & coronis 175 a. 179 d. vsus eorum qui 183 d. quæ retineri possint in vsu, & debeant 178 b. vnguentorum & suffituum artifices à quibusdam rebus abacti 177 c. vnguenta vultures & scarabæi fugiunt 178 b. Vnguentum, allegorice quid signif. in vnctione pedum Domini 176 a. b. vnguento quo vnctus Christus, & quo Christiani 177 d. Vnguento fidei vngi 85 b
Vnigeniti imago 790 d. a. gloria ibid. c. a
Vnitas, Deus 582 b
Vniuersi anima, summusque rector ac pater Deus 44 c. vnum olim omnia 438 c. vnum fieri debere hominem quomodo Pythagoras dixerit 536 c
Vocati multi, electi pauci 554 a. vocati qui nominentur 314 b. vocatio vniuersalis omnium gentium, post Christi aduentum incœpit 697 b. vocationis suæ quisque munus obeat 459 d
Volucribus retia iure tenduntur 471 b. rapacium esus cur vetitus 403 d. 404 a
Voluntas si sit, facultas non deest 370 d. voluntatem Patris facere quid 757 c. voluntas quotuplex 387 d
Voluptas quid 135 c. bonum an sit 445 b. 483 b. absque vtilitate, meretricia est 179 b. aperte vitium appellatur à Xenophonte 406 d. vitiorum omnium metropolis 718 b. voluptate an expugnetur secundum hæreticos quosdam 411 a. in hanc vitam cur admissa 412 a. voluptatis sedes, & illecebræ 71 c. studium eius quantopere Christianos dedeceat 235 b
Votum Deo quod placeat 260 d
Vox audita sine vlla loquentis specie 633 a. 637 d. vox inopinata magis consternat quam visio inopinata 786 d. b. in colloquiis qualis esse debeat 173 b. vocum seu verborum genera in mundo diuersissima: & omnia tamen significantia 308 c. circa vocem seu orationem tria potiss. spectantur 781 d
Vrbs Stoïcis quæ 543 d
Vrias propheta 328 d
Vrsæ, poli custodes 563 d. vrsi & bouis congressus in vnum 640 c
Vteri situs & natura 192 c
ab Vtili iustum separari noluit Socrates 417 d
Vtres inflati, homines 492 c
Vulcanus pro Deo à quibus habitus, & cur 43 c. claudus ferri faber 18 d. à Ioue deiectus in terram, alleg. 159 b. Vulcani plures 18 a
Vulpes allegor. q. 143 b.
Vulsorum officinæ pudendæ 223 a
Vxorem proximi ne concupis-

cas 431 c. vxor ſoror vt ſit gnoſtico 663 d. erga maritũ vt ſe gerere debeat 525 c

X

XAnthus Lydus de Leſche 333 a. in Magicis de Magis q. ref. 431 c
Xenocrates Speuſippi ſucceſſor in Academia 301 d. Dei cognitionem & notitiam aliquam tribuit etiam brutis 590 c. Deos quos ſtatuerit 44 a. Iouem alterum Summum, alterum Inferum vocat 605 c. beatitudinem qua in re collocarit 419 a. ſapientiam vt defin. 369 c. ſcripſit de non petendo ex animalibus alimento 703 b. Χαρχηδόνιος 43 a. 590 c. rectius Καλχηδόνιος 419 a. 605 a
Xenophanes Colophonius, Eleaticæ philoſophiæ conditor, ſucceſſores quos habuerit 300 d. 301 c. quibus temp. vixerit ibid. d. de deorum imaginibus vt pronuntiarit 711 b. Xenophanis locus 601 c
Xenophontis Athenienſis philoſophi Socratici locus de Deo 45 c. locus contra voluptatem 406 d. locus ex Staſino expr. 625 d. loc. ex Alcmæone expr. 624 c
Xerxis expeditio 336 b
Xiphodres Perſa 57 b

Z

ZAcchæi pœnitentia 488 b
Zacharias quando prophetarit 329 b. 331 c. 332 a. locus eius 56 a
Zachariæ ſilentiũ myſticum 8 b
Zaleucus legumlator primus 309 a. Minerua leges ſumpſit 352 a
Zamolxidis veneratio 497 b
Zelotypiæ ſtimulus 438 d
Zeno Eleates Parmenidis auditor 301 d. conſtans in torm. 476 d
Zeno Citienſis, Cratetis Academici diſcipulus, Stoïcæ ſectæ conditor, ſucceſſores quos habuerit 301 d. diis nec templa nec ſimulacra poni voluit 584 c ſummum bonum quod ſtat. 416 a. bonos omnes amicos inter ſe eſſe dixit 597 a. Indum ignes patientem videre deſiderauit 414 b. virginem quali nobis imagine propoſuerit 253 b. diæta eius 413 a. ſecretiora ſcripta quibus communicata 575 b. locus è libro De republ. 584 d
Zeno Myndius hiſtor. 29 b
Zethi muſici tempora 323 b
Zeuxippe, Apollinis concubina 20 b
Zizania in humano genere à quo ſata, ſecundum Antitactas 439 c. zizania philoſophiæ quoque admiſcuit diabolus 648 b. zizanion, anima terreſtris & fæculenta 797 d. a
Zodiaca ſigna, & planetæ, quid virium habeant 899 c. b. zodiacus circulus myſtice vt deſignatus 563 d
Zoïli filia Themiſto 522 d
Zopyri Heracleotæ Crater 335 a. Zopyrus Alcibiadis pædag. 109 c
Zoroaſtres vates 334 a. de ſe quæ ſcripſerit 322 d. Zoroaſtris æmuli, & libri 304 a. apud Euſ. 395 Ζορόαστρις eſt.
Zorobabel, Hieroſolyma inſtaurat 329 d. 331 c

FINIS.

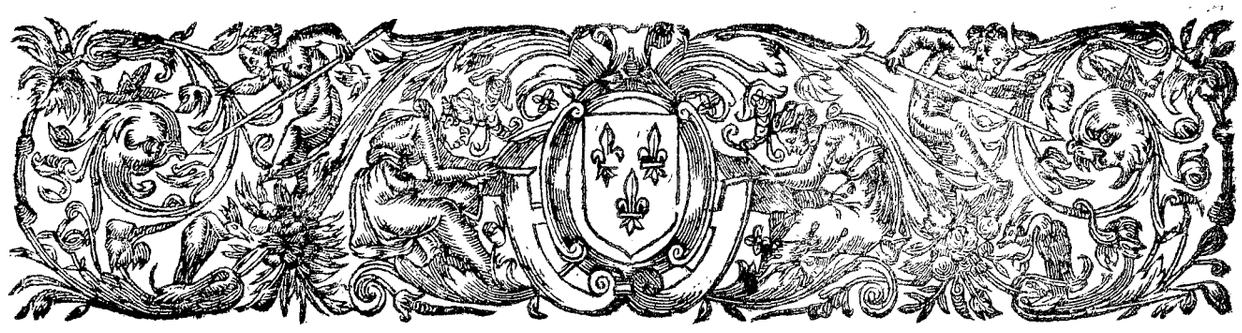

INDEX VERBORVM ET PHRASEΩN, QVAE VEL ENARRANTVR A CLEMENTE, vel alioqui notatu dignæ sunt.

SYLBVRGIVS LECTORI.

Compendiariæ notæ huius Indicis, P. ms. *Palatinum codicem manuscriptum significant, quo in Pædagogo vsi sumus:* H. ms. *Augustanas Clementis* ἐπιτομὰς *denotant, è quibus quæ obseruationem merebantur, à Dauide Hœschelio nobis communicata sunt. sed communicata sunt ab eodem etiam alia, quæ sola* H. *designat.* Excerpta ms. *debentur & ipsa bibliothecæ Palatinæ.* Fl. *Florentinam editionem indicat: è qua nostra hæc expressa est.*

A

A & Ω cur dictus Christus 537 c
A in Abraami nomine additum quid signif. 549 a
Αδηλοί. 29 b. Euseb. Præparat. Euang. 45. ὦ δηλοί
Α μὲν —— τὰ δὲ —— 642 d
Αβακχεύτοις ἄρρητα 639 c
Αβαρὴς ζυγὸς 560 d
Αβασανίστως ῥηθέν 44 c
Τὸ ἀβέβαιον τῆς διανοίας 781 c
Αβυλήτοις τυχαις περιπεσόντες 707 c. sic ἀβυλήθοις ὁρμὰς ibid. d. ἀβυλήτως συμβαίνοντα 560 d. ἀβυλήτως ἔχοντος τοῦ Θεοῦ 697 b
Αβρὰς pro ἁβρὰς P. ms. 206 a
ἐπ' ἀγαθῷ τὰ ἐπ' ὠφελείᾳ τοῦ Θεοῦ κολαζ 117 d. idem πρὸς ἀγαθοῦ 116 b
Ἀγαθοεργεῖν 214 a. 385 a. 529 c. ἀγαθοεργουμένοι 56 d. ἀγαθοεργία 477 b. ἀγαθοεργία θεία 690 b
Αγαθοποιοὶ & κακοποιοὶ 798 c. sic ἀγαθοποιεῖν & κακοποιεῖν 493 a. τοῦ ἀγαθοποιοῦ φύσις τὸ ἀγαθοποιεῖν 699 c. ἀγαθοποιεῖν. Dei propr. 312 c. ἀγαθοποιοῦσα πρὸς πάντας 519 c. ἀγαθοποιΐα ἡ πρώτη 529 b
Αγαθότητι τοῦ Θεοῦ 705 d. sic 379 b. 678 b
Αγαθῦνον ἀγαθὸν 678 b. τὸ ἀγαθύνειν, Θεοῦ ἔργον ἐστὶ 697 d. ἀγαθύνεσθαι & κακοῦσθαι)(806 d. b. ἀγαθύνεσθαι ἐν πᾶσι 529 b
Αγαθωσύνη θεία 677 c. per ω P. ms. 126 b. & alibi passim: at Flor. edit. per ο
Αγάλλεσθαι quid 391 c
Αγαλλιαθῶμεν ἐν- 691 b. ἀγαλλίασις quid 670 d
Αγαλμα θεῖον τὸ ἅγιον quod 716 b
Αγαμέμνων Ζεὺς 24 b
Αγαμίου pœna 422 d
Αγανακτικὴν φωνὴν ἔρρηξε 146 d etiam P. ms.
Αγαπᾶσθαι quid 378 a
Αγάπη quid 377 d. ἀγάπης nomen profane à quibusdam transfertur ad conuiuia 141. a. ἀγάπαι quid sint 142 a. Christo quæ ibid. c. ἀγάπαι hæreticorum commentitiæ 803. d. b. ἀγάπαι Carpocratianorum nefariæ 431 d
Αγάπησις quid 381 a
Αγαπητικὴ οὖσα ὡς μήτηρ 102 b. κατ' ἀγαπητικὴν κοινωνίαν 518 b. ἀγαπητικῶς καὶ φιλητικῶς διατεθεῖσα πρὸς τὴν —— 642 c
Αγαπητὸν αὐτοῖς ἦν εἰ- 763 c
Αγγελοθεσία vt ὑπο. 704 c. ἀγγελοθεσία τοῦ σώμ. 809
Αγειν] ἄγωμεν τὰς ἐντολὰς δι' ἔργων, in effectum producamus 83 c
ἄγεσθαι πρὸς γάμον 423 c
ἡ ἀγελοκομική 288 a
Αγένητος ἀρχὴ 604 b. ἀγένητον ἐόν- 603 a
Αγενὴς ἀθλητὴς 727 d. gemino ν etiam P. 223 a
Αγένητος πατὴρ 796. τὸ ἀγένητον ἐν, ὁ Θεός 644 a
Αγεύστος φιλοσοφίας 497 a
Αγερωχίαι μέθης 166 a
Αγήρω κόσμον 536 d. sic ἀγήρω ἀϊδιότητα 84 a. ἀγήρως καὶ ἀθάνατος 23 c
Αγήτωρ πάντων 660 b. Dor. pro ἡγήτωρ
Αγιάζει τὸν ἀριθμὸν, sanctum facit, vt sanctum celebrat 699. c. ἁγιαζόμενοι Θεῷ 197 b. ἁγιάζονται καὶ σῶμα καὶ ψυχὴν 151 b. ὁ ἁγιασμὸς ἡμῶν 508. c
Αγιωσύνην ὑποκρίνεσθαι 257 a
Αγκιστρεύειν δελέατι 231 b
Αγλωσσία & εὐγλωσσία 290 b
Αγνεία quid 531 b. 551 d. ἁγνεία τελεία quæ 531 c.
ἁγνίζειν ἑαυτὸν ἁγνίζειν τὴν σάρκα αὐτοῦ 139 b. ἁγισμὸς τῆς ψυχῆς 130 c. P. ms. ἁγισμὸν habet.
Αγνωμονεῖν τὰ θνητά 435 d
Αγνωσίαν Θεοῦ ἔχουσι 469 c
Αγονος ἀριθμός 691 c
Αγονος τῆς ἀληθείας 468 b
Αγονία καρπῶν 630 a
Αγράφως παραδοθέν 645 d
Αγριάδες ἐλαῖαι 698 c
Αγρόνδε βαδίζειν 242 c

Αγυιεὺς ianitor Mercurialium ſtat. 33 b
Αγύρται καὶ μητραγύρται 230 a
Αγωγὴ, vitæ traductio 440 c. ἀγωγὴ ὀρθὴ 108 c. ἀγωγὴ ἀρίστη quæ 259 a
Αγώγιμος πάντοθεν, vndique agi ducique ſe ſinens 178 c. ἀγώγιμος τῶν δαιμονίων γίνεται 40 c
Αγωγὸν πρὸς τὴν, ducens 705 c. τὴν ἀγωνίαν ἐκτελεῖν, certamen perag. 232 d
Αγωνιζόμενοι αἱρεῖν, connitentes 290 b
Αδάμαστοι πονηρίᾳ 86 c
Αδεισιδαίμων ὤν 711 c
Αδελφὸς μῦθος, cognata fab. 1. b. c ſic ἀδελφὰ παθήματα 181 a. ἀδελφὰ τούτοις γράφων 579 b
Αδηλεία χρόνων 35 c. rectius ἀδηλία
Αδὴν διείλεκται, ſatis d. 259 c. P. mſ. ᾅδην
Αδηρίτως ζητεῖν 548 d
Αδης & Ζεὺς idem 581 c
Αδηφαγία καὶ ἀπληστία 143 a
Αδιάβλητα δόγματα 642 c. ἀδιαβλήτως παρεισδῦναι 448 c
Αδιάδραστον φυλάττειν 275 a
Αδιάπτωτος μένει 412 c
Αδιάστατον καὶ ἄπειρον 587 b. ἀδιάστατος τῆς τοῦ Θεοῦ ἀγάπης γενόμενος 741 c
Αδιαστρόφῳ προσώπῳ 157 b
Αδιάτρεπτος ἀναισχυντία 218 c
τὸ ἀδιάφθορον τῆς ψ. 539 a
Αδιάφορος χρῆσις 149 b. τῶν ἀδιαφόρων τὰ αἱρετώτερα 646 a. ἀδιαφόρως βιοῦν 440 c
ἀδιαφορεῖ περὶ τὰ 586 b. ἀδιαφορίαν introducentium confutatio 451 d. ἡ ἀδιαφορία, ſumm. b. 416 c
Αδιεξήγητος ſeu ἀδιεξίτητος 587 d
Αδίκημα quid 387 d
Αδόκιμον εἶναι) & εὐδοκιμεῖν)(779 c
ἀδόκιμοι πρὸς πᾶν ἀγ. 503 c
Αδρανεία τῶν εἰδώλων 34 c.
Αδράστεια vera quæ 710 c
Αδυνατεῖ οὐδὲν ὁ Θεός 597 c
Αδυτα myſtica Ægypt. 555
Αειδεῖς ἔννοιαι 361 a
Αειζώου ψυχαῖς 602 c
Αεικέλιοι νοῦσοι ibid. a
Αείμνηστος θεωρία 431 c
Αέλπτως κραίνουσι 615 d
Αενάω ῥεύματι 563 d. ἀέναος ὁ Θεός 635 b
Αεργὰ ζῶα 718 a
Αζηλία καὶ ἀμισία 398 b
Αζυγεῖς κακίᾳ 86 d
Αηδείας pro ἀηδίας 581 a
Αθαμβὴς ὄψις 555 b. ἀθαμβίη Democriti 417 b
οὐκ ἀθεεί 560 a
Αθεοι qui 14 c. 702 b
Αθετεῖ Θεὸν αὐτὸν 508 c. ἀθετοῦντες εἰς τὸν Κύριον 123 c
Αθήλυντος καὶ ἀνδρική 683 c
Αθρεῖ τὴν θ. εὐεργεσίαν 69 a. ἄθρει μήτις 562 c
Αθροισμα τῶν ἐκλεκτῶν 715 b. 717 a
Αθρόως τε πάντα καὶ ἕκαστον ἐν μέρει προσβλέπει 688 a
Αθυμος, expers θυμοῦ 535 b
Αθυρόγλωσσοι κίναιδοι 231 c
Αθῷος χερσί 733 c
ὁ Αἰάκειος Πηλεὺς 625 d
Αἴδηλα ἔργα 619 d
τὸ αἰδῆμον, verecundia 232 d. ſic 195 a
Αἴδιον ζωὴν 74 d. P. mſ. αἰώνιον
Αἰδοῖα vnde dicta genitalia 195 c
Αἴδρυτοι ὁρμαί 383 a
Αἰκαλλων κύνα προσδ. 406 c
Αἱμάσσειν τὰ ὅλα 174 d
Αἰνίσσεται τοῦ τόπου, innuit locum, 280 c. αἰνίττεται & ἀλληγορεῖν 102 d. κατ' αἰνιγμοὺς ἀλληγορούμενα 556 a. & b. αἰνιγματώδης λόγος ibid. b. αἰνιγματωδῶς εἰρημένα 371 d. αἰνικτὴρ θεσφάτων 557 b
Αἰολόχρως ἄστρ. ὄχλος 603 c
Αἵρεσις καὶ φυγὴ, electio & declinatio 271 c. 363 d. αἵρεσις ſeu ſecta quid 777 d. οἱ αἱρετικοὶ καλούμενοι 317 b. αἱρετισταί, ſectatores 697 c
Αἴσθεται ſentit 434 d. ſic 749 a. 776 a
Αἴσια, myſtice quid 568 b
Αἰσυλοεργὸς & σχέτλιος 21 a
Αἰσχροεργεῖν & αἰσχρολογεῖν 252 c
Αἰσχρολογία quid 170 b
Αἰτεῖσθε, petite 440 a. apud Euangel. vulg. αἰτεῖτε. ſic 27 c. τὰ αἰτήματα ἡμῖν παρέχει ὁ θ. 681 c
Αἰτιωδῶς αἴτιον 583 d
Αἰὼν & χρόνος non idem 94 b. quid 298 b. αἰῶνος ἀρχὴ, τὸ ἡμέτερον τέλος 136 c
Αἰωνοχαρὴς θ. λόγος 267 a
Ακακοι καρδίαι Deo gratæ 89 b
Ακαλαρρεῖτας ποτ. 713 d
Ακάμας χρόνος 563 d. ἀκάματος δύναμις 702 a
Ακαμπτος ἡδοναῖς 673 d
Ακαριέως pro αἰώς 298 c
Ακατάληπτον Valentinianis quid 795 b. ἀκατάληπτον τὸ θεῖον 604 d. ἀκαταλήπτων κατάληψις τις τῷ γνωστικῷ 649 b & c
Ακαταλλήλοις ὥραις 488 d
Ακατανόητος δύναμις 547 c
Ακαταπαύστῳ θεωρίᾳ 561 d
Ακατάσκοπον σχῆμα 255 d
ἐν ἀκαταστασίαις 526 c
Ακεῖται ψυχὴν, medicatur 81 b
Ακέραιοι εἰς τὸ κακόν 89 b. ἀκέραιοι vnde dicti 87 d
Ακέφαλος ἀστήρ 159 a
Ακηλίδωτος εἰκὼν 80 a
Ακήρατος παρθένος 102 b
Ακλινὴς γενόμενος 726 a
Ακναπτοι pro ἄκαμπτοι 413 a
Ακοίμητοι λύχνοι 196 c
Ακολουθία θεία, i. ſequi Deum, quid 594 a. ἀκολούθως τῷ Κυρίῳ 638 a. ἀκολούθως τῇ φύσει ζῆν 404 a. 594 a
Ακονᾶν εἰς πανουργίαν 87 d
Ακονητὶ στεφανοῦσθαι 469 c. alibi ἀκονιτί
Ακορίη τροφῆς 415 a
Ακούειν pro συνιέναι & αἰσθάνεσθαι 542 b. 545 a. ἀκηκοέναι τῶν Γαλατῶν, i. præceptoribus vſum eſſe Galatis 304 b. ἀκούει, nominatur. 410 c
Ακουσματικοὶ, diſc. Pythag. 575 d
Ακουτιεῖς με ἀγαλλίασιν 275 b
Ακράδαντον σῶμα 153 a
τὸ ἀκραιφνῶς λογικόν 485 b
ὁ ἀκρατὴς λόγου 387 c
Ακρατος πίστις 745 d
Ακροάματα quæ dedeceant 254 d
Ακρογωνιαῖος λίθος 656 b
τὸ ἀκροδίκαιον 413 d
Ακρόδρυα σιτούμενοι 305 b. c
Ακροθινιόν σε Θεῷ ἀνάστησον 73 c
Ακροθώραξ qui 153 a. Ariſt. Problem. 28. ſect. 11. Plutarch. 3. Sympoſ. 8. Philo p. 183. 614. H.
οἱ ἄκροι τῶν φιλοσόφ. 580 a. ſic ἄκροι φιλοσοφίας 69 d
τὸ ἄκρως τίμιον 761 c
Αλαζονεία quid 402 d
Αλᾶσθαι εἰς ἡδονάς 235 b. P. mſ. δῃωμένη, aſpir.
Αλάστορες δαίμονες 16 a
Αλατι ἠρτυμένος 264 b
δῃατίνη λίθος 387 c
Αλατόμητοι συνῳκοδομήθησαν, non politi à lapicida 379 d
τὰ δῃγοῦντα, dolorem fac. 786 d
ἄλγημα & δῃγηδών 745 c
Αλέα ἔμφυτος, calor 152 d. δῃέα ἡλιακή 661 a
Αλεία piſcatio 243 c
Αλείφει ἐπὶ τὴν ἐγκρ. exercet & inſtr. 405 d. ſic ὁ ἀλειφόμενος ἐπὶ τοῦτο 406 b
Αλειπτὰ ὑποδήματα 204 b
ἡ ἀλειπτική, ſ. τέχνη 604 b
Αλεξητήριον πυρός 795
Αλετρίβανος καὶ ἴγδη 140 d
Αλευρομάντεις 9 c
Αληθὴς ἐν λόγῳ 734 a. ἀληθῆ φρονεῖ τε ἅμα καὶ ἀληθεύει ibid. d. πρὸς ἀληθείαν, vere 15 c. ταῖς ἀληθείαις, reuera 603 b
Αλιεὺς μερόπων 265 d
Αλιμμα pro ἄλειμμα P. mſ. 177 b. & d
ἅλις τούτων 421 a
ἀλλὰ ſexies iteratum 527 b ἀλλάτοι, attamen 414 a. ἀλλὰ γὰρ non initio tantum periodi, ſed etiam in redditione, vacante γὰρ 448 b. 87 a. ἀλλ' ὁ Θεὸς γὰρ 485 b. ἀλλ' ἢ - niſi quam 404. a. οὐδὲν ἀλλ' ἢ - 209 d. P. mſ. ἀλλ' ἢ & hic & alibi. at 228. c. P. mſ. ἀλλὴ, vt πρινὴ & ſimilia
ἄλλαγμα κυνός 274 a. ἀλλάξομαι ἀντὶ κέρδους 615 c

Αμὴ vide paulo ante in ἀμὰ

Αμηχρεῖ αὐτὴ ὀνόμασι ποικίλοις, variis nominibus eos per allegoriam appellat 84 d. 87 a. ἀμηχρεῖται πολλαχῶς, multis nominib. per allegoriam appellatur 104 d. sic 69 a. 175 c

Αμηλοβασίαι nefaria 191 a

Αμόβιοι philosophi barb. 305 b

Αμὸς ἄχη 101 b

Αλυρῶ, ἠλγηπάσμαι 204 b. sic ἀλυρῆς γραμμῆς 216 d. ἀλυρᾶι ξυσίδες 184 b. Sed & ἀλυρικὴς γραμμαὶ 161 a. & ἀλυρὲς εἰρήσατο τὸ πᾶν 204 c

Αλυροβαφῆ ὑφάσμ. 201 c

Αλυκὴ ζάλη 569 d. 570 a

Αλυπήτως ἀσκῆσαι 741 b

Αλις ἐρωτικὴς ὀργίλις 163 b. ὁ ἅλις ὁ ἐπὶ τῶν μυροπολίων 253 a. P. mſ. ἅλυες & χάσμαι 187 b

Αλύοισι μὴ τῶν ἀθέων κρυμῷ 256 c. vbi P. mſ. adiectum exegema πλανῶνται, sic ἀλύειν ὠὶ ἀτάκτοις ῥεύμοις 163 c. ἀλύοντες κακότητιν 17 a. ἀλύουσι περὶ ταῖς πορφύραις 204 c

Αλύσις, cætenæ ornam. 209 c. 101 d

Αλώσιμον ἑαυτὸν παρέχω 504 c. ἁλώσιμος ἡδονὴ 725 d

Αλωτὸς θνητῷ 604 d

Αμα μαθησ. cum- 379 d

Αμάρτημα τὸ 35 d

Αμαρτητικὴ ψυχὴ 529 c. τὸ ἁμαρτητικὸν ὃ ἑαυτῷ ἔχων 506 b

Αμαρτεπὴς οἶνος 155 d

Αμαρτύρως λέγειν 481 b

Αμαρτωλὸς ψυχὴ 485 a. 718 d. ὁδὸς 641 b

Αμαυρόβιοι ἄνδρες 49 b

ἤμβλακον pro ἤμπλ 619 a

Αμέθυσοι gemmæ 206 c. alibi ἀμέθυστοι

Αμείβειν εἰς mutare 174 d

Αμέλγ, fane, vtique 347 c

Αμβρότητος ὧν καρτερεῖν 237 d

Αμίμφως 737 c. ἀμιμφὴς πρᾶξις 276 a

Αμφιλωὰ φῦλα 492 b

Αμυσταθὲτος δόσις 662 b

Αμυταγκίτως ζῆσθαι 349 c

Αμεταπίωτος λογῳ 380 b. ἀμεταπώτως βιοῦν 726 c

Αμεταρρεπὴ βαδίζειν 548 d

Αμετάτρεπτος ἕξις 535 a

Αμέτοχοι τῶν —— 528 a

Αμὴ γε πῃ 232 a

Αμήτωρ ἀρίθμὸς 665 d

Αμισθὶ, sine mercede 22 a. 605 d

Αμισία & αἰχμαλὶα 398 b

Αμνάδες καλαὶ, iuuenculæ 74 c

Αμνησικακία 398 b

Αμνὸς τοῦ Θεοῦ 92 a

Αμόργινα ὑφάσματα 20 a

Αμπεχόνη γυναικὸς 394 b

ὁ ἀμώητος Ερμῆς 64 a. οἱ ἀμώητοι qui 562 c ἀμώητοι ὀ.τως μυήσεις 14 b. vt Augustinus libro de Haeresib. cap. 46. de Manichæorum sacro loquens, Hoc non Sacramentum, sed Exsacramentum R.

Αμῶσει ἕλκειν 157 c. al. ἀμῳσί.

Αμφὶ τὸν ἐν φύσει πολεμεῖν 418 c. οἱ ἀμφὶ τὸν σιλωνὸν ποιηταὶ 16 a. οἱ ἀμφὶ τὸν Σιμωνα. Simon & eius sectatores 387 c. sic 375. b. 432 c

Αμφιβάλλω, dubitare 76 b. 77 a. ἀμφιβάλλεται εἰ —— 30 c

Αμφιβολοι φωναὶ 292 b ἀμφιβόλως εἰρημένα 757 c. ἀμφιβολίας σοφίσμ. 551 a. ἀμφιβολία Satanam eludit Christus 292 b

Αμφιγύης seu ἀμφιγυήεις Vulcanus 49 d

Αμφιθαλὴς γάμος 422 c

Αμφιθὴς στέφανον κάρα 179 d

Αμφιλέαι, orn. mul. 309 d

Αμφιπολοῦσι περὶ ταῖς 229 c

Αμφιχορεύει τὸν 603 d

ἡ ὲν τοῖς ἀμφόδοις ὁδηγεῖ 220 a. mſ. τοῖς vſitatius

Αμφῶν τῶν ὁδηγήσαν 631 a. 371 c

Αμμὶ Dor. pro ἡμῖν 597 d

Αν potentialis cum futuro indic. 105 b. cum præsenti & fut. indic. modi 150 a. cum indicatiuo & optatiuo 703 b. ὃν ἔστιν ἀν κακῶν, i. vtique 699 c

Ανὰ τὰ ἱερὰ, per fana 230 a. ἀνὰ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην ἐχύθη 700 a. ἀνὰ τὸν αὐτὸν λόγον, 1 Χ^τ, eodem modo 318 a. sic ἀνὰ τὴν τῆς ἀληθείας λόγον 9 c. ἀνὰ σῶμα ἔχειν, in ore h. 185 a 766 a

Αναβάδην ὅτι κλίνῃ ἑξάμβους 351 c

Αναβλασεῖν 693 c

Αναίσκοιος ὠφελείας 183 d. P. mſ. ἀναίσκοιας

Αναγκασικοὶ λόγοι 315 c

Αναγκοφαγία athletica 139 d

Ανάγλυφα 585 d

Αναγνοὺς τὸ λαγικὸν 191 d

Αναγωγεισμὸς τῶν ἱερ. λογίων 329 d

Αναγωσμασι χολαίζη 152 c

Αναγεγράφθαι σε Θεοῦ, Dei te ciuem scribis 67 d. ἀνάγραπτος χωρὶ 39 d

Αναδεῖσθαι αὖθις 181 c. οἱ ἀναδυόμενοι στεφάνοις 188 b

Αναδῆσαι, vide δῆσαι

Αναδήματα, μίτραι 210 b

Ανάδοσις, vapor 410 b. 715 c

Αναζεύγνυσιν εἰς —— 330 a

Αναθάλψ εἰς τὸ φῶς 518 a

Αναθήματα pro ἀναθήμ. 205 c

Αναιδῶν πρὸς τὸ ἀληθὲς 144 b

Αναίδως εἰσδεχόμενοι τὰς βλοσυρώπας 451 c. & ἀναίδως ἐκδίδοναι πᾶσιν 298 a. rectius αἰνιδῶς, vt Pal. manuscr. 230. d. 257. a

Αναίτιος ἡμῖν κακίας 311 b. & 711 c

Αναίτιος γίνεται ἐδὲν 400 b

Ανακάμψ πρὸς —— reuerti, 424 d

Ανακεφαλαιώμενος τὸν ἀρχὸν τῆς 183 b

Ανακόλουθα τῇ ὑποκρίσει 749 a

Ανακομιδὴ ἡ εἰς οἶκον 736 b

Ανακοπὴ ἁμαρτημάτων 132 d

Ανακρασις ἀβρασταξ 529 a

Ανακρημα τῆς ὁδοῦ 234 b

Ανακτίζειν τὸν ἄνθρ. 755 d. ἀνάκτισις τοῦ ἀνθρ. 534 b

Ανακτοτελέσας qui 12 c

Ανακύπτη ἀσπὶς μεγίστη 98 a

Αναλακτίσας τὸν ὀκκλ. 757 a

Ανάλακτος τάξις 608 c

Αναλογισμῷ λαμβάνειν 787 a. & mox. ibid. ἀναλογισικῶς λαμβανόμενα

Ανδμὴ τὸ δόγμα, rescindit 522 a. ἀνδμήσαι, excedere 453 c. ἀνάνδρωσις quid, os à Demonstratione quid differat 772 b

Αναμάρτησία 71 a. 483 a. ἀναμαρτήτως βιοῦν 691 c

Αναμδυκάδαι, vide μδυκάδαι

Αναμιαίδαι τὸν Χειτοῦ βίον 134. a

Αναμέσον πλήθους καθῆσαι 172 a

Αναμφιείστως δέδεκται 320 a

Αναμφιλέκτως 332 b

Αναμεσδαι act. signif. 342. b. ἀναπέωσις τοῦ ἀέρ. 534 c

Αναμβύσαι τῆς γῆς εἰς τ' αἰθέρα, nutus eleuate à terra 69 d

Αναμῆψαι τόδε ἔ ὕπνε 64 c

Αναπέρρητον μὴ ἐκ ἔξ)- 109 b

Αναξιοπαθεῖ βασιλεύσας 161 c

Αναπαύσεται requiescet vſitatius ἀναπαύσεται 377 a

Αναπαδεύω τ' χέρ. 625 d

Αναπαύδητος μαχῇ 412 d

Ανάπαυλα μόχθων 583 a

Ανάπαυσις, tabb. 538 a. & b

Αναπεμπάζειν ὠὶ τῇ ψ. 766 a

Αναπέμπορθμ τῷ Θεῷ δύχας 715 b. sic

Αναπέμψαι Κυείῳ ἄγνον 266 c ἀναπεμπάδαι, accersere 763 a

Αναπηδύον ὕδωρ 436 d

Ανάπλεω πειθοῦς πρωτοτύπματα 83. c

Αναπλωτάζων ἀὴρ 158 d

Αναπόλωτος ἕξις 726 c

Αναπόδηκτον τὸ πρωτον τ' 771 d

Αναποδείκτως πιστεύεται 773 a

Αναπολόγητος ὅτι 705 b

Αναπτύξαι βίβλον 671 d. ἀναπτύσσει πανὸ ὁ χρόνος 621 d. Eurip δείκνυσι.

Αναρμοσία βίου 402 c

Ανήρτηται τούτῳ τὰ πάντα εἰς αὐτὸν 737 c

ὁ ἀνάρχος Θεὸς 25 c. ἀνάρχος ἀρχὴ τῶν ὅλων 539 c. 621 c

Αναστυδάζων εἰς τὸν ὑγρὸν ἀνθρ. 114. d. ἀναστυδὴ τῶν βουλῶν 478. d

Αναστησία 386 c

Αναστινδαλυδόμενοι 414 b. rectius ἀναστινδαλεύσαι 505. a. 601. a

Αναστέλλεται τὰ αἰδοῖα 13. c. ἀνασύρεται πέπλοις, ibid. d
Αναστέφειν ὡς βασιλέα 182. c. idem καταστέφειν 182. a
Αναστολὴ ἐπιθυμίας 424 d
Ανασφῆλαι τῆς νόσου 124. c
Ανασφόγγιζεσθαι Attice pro ἀνασπογγίζεσθαι, spongia extergi 152. b
Ανατεταμένοι πρὸς τὸν Θεὸν b 804.
Ανατιθέντες εἰς τοὺς ναοὺς 566. d. τεθεικὼς ἑαυτὸν θεῷ 483. a
Αναστροφὴ, educatio 344. c
Ανάυδοι ἰχθῦς 389. d. 683. c
Αναφανδὸν εἴρηκεν 586. c
Αναφὴς οὐσία 553. a
Αναφορὰν ἔχει ἐπὶ τὸν παντ. 703. c
Αναφορὰ in trop. locut. 703. b
Αναφῦναι θεοὺς τε καὶ ἄνθρ. produxisse 435. rectius ἀναφῦσαι.
Αναχαιτίσαι τῆς ὁρμῆς 126. b
Αναψήσασθαι ἔλαιον 477. a
Ανδοκίδης Ερμῆς 64. a
Ανδριαντοειδὲς ἄγαλμα 30. a. ἀνδριαντουργεῖν εἰκόνα 253. c
Ανδρείζεσθαι 258. a. sic ἀνδρειζομένη γυνὴ 493. d
Ανδρείκελα θηρία 143. a
Ανδρίζονται αἱ γυναῖκες, viros agunt 226 c
Ανδρίκελα ἀγάλματα 30 b
Ανδρόγυνος φύσις 189. b. τρυφὴ 221. c. 39. ἐπιτήδευσις 227. a
Ανδροείκελα ἀγάλματα 62. b
Ανεγερτέον τῆς κοίτης. 177. b
Ανέδην ἐμφορεῖσθαι 27. a. Euseb. Præpar. Euang. ἀναίδην· οἱ ἀνέδην ἐσθίοντες 146. c. q. laxatis frenis, à verbo ἀνιέναι.
Ανέδρας, inconst. 477. a. 620. d
Ανείδεα σώματα 793. sic ἀνείδεος καὶ ἀσχημ. 534. d. (797.) f. melius ἀνίδεος ab ἰδέα v. 19.
Ανειδωλοποιοῦντες τὰ πάθη 17. c. sic 42. a. ἀνειδωλοποιῶν τι τῶν μὴ ὄντων 697. c. ἀνειδωλοποιίαι ἐκ τῶν μεθημερινῶν κινήσεων 530. b
τὸ ἀνεικόνιστον τοῦ Θεοῦ 348 d
Ανεῖπεν ἡ Γυθία 476. a
Ανέκαθεν, inde à superioribus temporibus
Ανέκδοτα μένει 276. c
Ανεκλαλήτῳ χαρᾷ 521. d
Ανέκλειπτοι θησαυροί 215. c. 487. c
Ανέλει, recipit, resumit, 517. d
Ανελθεῖν τοῦ βαπτίσματος, redire ab. a 799.
Ανελλειπὴς ἡμέρα 55. a. vsitatius ἀνελλιπῶς 212. d
Ανένδοτος πρὸς τὸ ἧττον 459. b
Ανενέργητόν ἐστι 784. d
Ανεξαπάτητον τἀληθοῦς τηρεῖ τὸν μαθ. b 806.
Ανεξέλεγκτος παιδείᾳ 287. a
Ανεξικακίας πέρι 293. d
Ανέπαφοι παῖδες 266 a
Ανεπιβούλευτον φυλάσσειν 291. c
Ανεπίδεικτος ὁ Θεὸς 636. c
Ανεπιθύμητος, vacuus concupiscentia 535. b. 742. a. & b
Ανεπίμικτον ποικίλοις π. 142. c
Ανεπισημείωτον παραλιπ. 750. b
Ανεπιστήμων τῆς χρησ. 725. a
Ανεπιστρεψία, neglectus 711. a
Ανέρατον γενόμενον τῆς φθορᾶς 197. a
Ανηδόνως ζῆν 741. c
Ανὴρ quid signif. in s. 88. b
Ανθαιρεῖσθαι αἴσθησιν χρυσίου, elig. sensum præ auro 299. a
Ανθάπτεσθαι τῆς φιλοσοφ. 575. d
Ανθεύτικα σπέρματα 563. c
Ανθίνων ἐρίων βαφεῖς 177. c. rectius ἀνθινῶν, vel ἀνθίνων, vt ἄνθιναι ἐσθῆτες 199. c
Ανθιον, ver, symbol. 571. b
Ανθολκὴ τῆς εὐδοξίας 426. b
Ανθρωπος, commune mulierib. æque ac viris nomen 84. b
Ανθρωπάρεσκοι 499. d
τὰ ἀνθρώπεια καλὰ 259. b. sic τῶν ἀνθρωπείων ἀγαθῶν 697. c. ἡ ἀνθρώπειος κακοτεχνία 249. d. τῆς ἀνθρωπείας ψυχῆς ἰδία 408. b. C. ms. ἀνθρωπίνης
Ανθρωπικὴ ἀπόδειξις 381. d
Ανθρωπογναφεῖα balnea 240. c
Ανθρωπόμορφοι θεοὶ 711. a
Ανθρωποπαθεῖς θεοὶ 769. b. 604. c
Ανθρωπότης humanũ genus 86. d. sic 95. b. 120. b. 703. a. & alibi
κατ' ἀνθυποφορὰν 417. c
Ανίδεος, vise ἀνείδεος
Ανιέρως μυεῖσθαι 14. c
οὐκ ἀνήσω μὴ οὐχὶ εἰπεῖν 13. c
Ανιμᾶν τοῦ φρέατος 161. d
Ανιπτόποδες b 619. c
Ανιστᾶσα ἀγάλματα 29 c. Euseb. Præp. Euang. 45. ἀνιστῶσα, ἀνεστάσθαι, resurrexisse 638. d. ἀνεσταμένος, resuscitatus 670. a
εἰς ἀνοδίαν ἐμπίπτειν 648. d
Ανοίκειαι τῇ φύσει 424. a. τὸ ἀνοίκειον περὶ ---- 401. b
τὰ ἀνομογενῆ 400. d
Ανομολογούμεναι, non consentaneæ 561. b
Ανονόμαστος ἦν 796
Ανοργίατοι τελεταὶ 14. b
Ανούσιον μὲν οὔ, ---- b 795 d
Ανταγωνίσματα μεγ. 710. b
Αντακολουθία γίνεται 365. d
Αντακούειν, viciss. aud. 647. a
Ανταλλάσσεται οὐρανὸν γῆς, permutat terram 541. d
Αντανα πληροῦν τὴν ἀπουσ- 745. b
Αντανασρέφουσι πρὸς ἡμᾶς 136. c
Ανταπόδομα διώκοντες 124. a
Ανταπόδοσις ἁμαρτίας 143. c
Αντάξιος σωτηρίας μισθὸς 55. d
Αντάξιος μηδενὸς 715. b
Ανταποφαίνεσθαι τοῖς ---- 757. c. ἀνταποφαίνεσθαι ὃ βούλ. 770. a
Αντεισάγειν τῷ κόσμῳ ἑτέρους 305. c
Αντεπίστασθαι τῷ Θεῷ 365. d
Αντεπιστροφὴ τῆς προνοίας 723. c
τὸ ἀντερωτηθὲν 774. d. ἀντερωτητέον τὸν προβ. 773. c
Αντιβλέπειν τῇ μαρμ. 677. d
Αντιγονίδες· ἀπὸ τοῦ ἐφευρέντος· αἱ ἄνω τοῦ σφαιροειδοῦς πυθμένος εἰς ὀξὺ ἀπολήγουσαι: excerpet ms. ad 160 a
Αντιδημιουργεῖν τῷ Θεῷ 223 d
Αντιδιαστολὴ τοῦ πνεύματος πρὸς τὸν θώρακα 717 b. πρὸς ἀντιδιαστολὴν τῶν ἄλλων 517 d. sic 97 c. 458 c
Αντιδοξούμενα Aristocriti 561 b
Αντίδοτος ὑγιεινὴ 387 a
Αντιζηλούμενος ἑτέροις 271 d
Αντίθεοι, electi Dei 542 a
ὁ ἀντικαθιστάμενος 770 a. vt ἀντικαταστῆσαι τῇ χώρᾳ, in locum substituere 422 a
Αντικαταλλαττομένη τὸν κόσμον τἀνδρὸς 200 d. ἀντικαταλλασσόμενοι θανάτῳ ζωὴν 60 c
Αντικατατάττειν ἀντὶ τοῦ ---- substituere loco ---- 299 d. ἀντικατατάσσεται Ιούδα 661 c
Αντικλεὶς, cl. f. 764 d
οὐκ ἀντιλέγεται εἶναι δίκαιος, non negatur esse iustus 118 d
τὰ ἀντιληπτὰ 787 c
Αντίληψις νοερὰ 787 d
Αντιλογικὴ δύναμις 289 c
Αντιμάχησις ἄπαυστος 412 c
Αντίμιμοι τοῦ δημιουργοῦ 510 b
Αντιμισθίας ἐφίεσθαι 273 d. ἀντιμισθίαν ἀπολαβόντες 188 c
Αντιπαράθεσις τῶν δογμ. 279 b. ὀξ ἀντιπαραθέσεως ἐκλ.
Αντιπαραφυλάξασθαι 238 d
Αντιπερίπεσον πέτραις 156 a
Αντιπολεμοῦν τῇ ψ. 799 a
Αντιπολιτεύεσθαι ταῖς ---- 493 a
Αντιπρόσωπον (seu ἀντιπρόσωποι) τῶν ἀγαλμ. ἱστάμενοι 724 c
Αντίρρησις ἡ πρὸς τὰς ---- 419 b
Αντισικῶσαι ἰσοστασίους τοῦ δικαίου πλάστιγγας 127 b
τὸ ἀντισοῦν τοῦ δικ. ζυγοῦ 130 a. P. ms. τῷ ζυγῷ.
οἱ ἀντιστασιώδεις τῇ ---- 360 b
Αντιστρατηγεῖν τῷ φρ. 490 a
Αντίστροφος εὔνοια 723 c
Αντιτάκται hæretici 414 c. & ἀντίταξις ἡ πρὸς τὸν δημιουργὸν 437 c. 441 d
Αντίτεχνος Θεῷ εἰκών 219 b
Αντιτιμωρεῖσθαι κελεύων 786 c
Αντιφιλονεικεῖν 604 c
Αντίχθων Pythagor. 614 c
Αντλᾶν & ἀπαντλᾶν 236 d
Αντωπεῖν τῇ δόξῃ 647 a
Αντωτίδες athleticæ 238 b
Ανυπέρθετος κτίσις 407 d. ἀνυπερθέτως ἐκτίνειν, 397 c
Ανυπόδετος ἦν 203 c. 448 d. ἀνυποδησία 206 a. & b. per η etiam in P. ms.
Ανυποσημείωτα μένει 276 c
Ανωθεν, à prima origine 37 c. ἄνωθεν ἀρχῆθεν προεῖδεν 385 c. sic θεόθεν, ἄνωθεν 736 c
Ανωνόμαστος ὁ θ. 587 d. a 796 b
Αξιαγάπητον ἦθος 518 c
Αξιεντρέπτους ποιοῦσαι. b 776 a

ἡ ἀξιοπιστία τ ἐπαγγ. 647 c
Ἀξιοπρεπία περὶ τ βίον 193 c
ὁ ἄοικος, familiam non habens, 741 c
Ἀοκνία πόνων 415 a
Ἀοχλησία βίω 419 a. sic ἀέχλητος ἀμεριμνία 181 c. (P. mſ. ἀνόχλητος) ἀοχλήτως ζῆν 413 a
Ἀπάγη τ ἀληθείας 198 c
Ἀπαγχομένη Ἀρτεμις 24 c. & Pauſanias Arcadicis 346 b
Ἀπάδων τ ἀλ. πολύ 62 a. 172 c
Ἀπαθανατίζειν immort. fieri 93 a
Ἀπαθὴς τ ψυχὴ 80 a. ἀπαθεῖς κακῶν 614 b. ἀπάθεια gnoſtica 646 a
Ἀπαγαγώγητον δεῖπνον 555 b
Ἀπαλγεῖν τὴ ἀσελγείᾳ 53 d
Ἀπαλεξικακεῖν κρυμῷ 200 a
Ἀπαλλάττειν κακὸν κακῷ 377 a
Ἀπαλοί quaſi ἀπαλοί· vel cum P. ἀπαλοὶ οἱ ἀπαλοὶ 69 a. ἀπαλότης ἢ ἁπλότης 86 a. ἀπαλόφρων 88 d
Ἀπαμελοῦνται αἱ ἀρεταί 483 b
Ἀπαναχωρήσαντες πρὸς πάππας 123 d
Ἀπανδρῶσαι, virum facere 97 c ἀπανδροῦσθαι, in vir. euad. 296 c 793 d
Ἀπαυθάσαι λέξις ὁμ —— 439 c. ἀπλωθισμένη περιφορά 476 c
Ἀπαπλώθμα φρέατα 236 d
Ἀπαξαπλῶς ἀπαθὴς 644 b
Ἀπεβράβατος πηρεῖν 371 b
Ἀπεβράδεκτος πρὸ —— 453 d
Ἀπεβάρομος, pro ἄνομος aut πεβόμος 201 c
Ἀπεβαπόδιστος λαλῆσαι 173 b
Ἀπαρεγχείρητος ἀληθεία 317 d
Ἀπαρέμφατος τῆς ὀνν. 537 b
ὁπ ἀπαρνοῦνται κλέπτειν, non negant ſe furi 427 a
Ἀπάρτησις ἐλλοβίων 212 b
Ἀπάρτι pro ἀπὸ τ νῦν 123 a
Ἀπαρτίζειν πρὸς ἀκρίβειαν 677 c
Ἀπαντα ἀγαθὸν, ſ. κῦ, i. ὂν ἅπασι 610 d
Ἀπατηλοὶ 4 a, ἀπατηλαὶ δόξαι 287. a. ἀπατηλὸς τέχνη 142 b
Ἀπαύγασμα νοερὸν 661 a
Ἀπαυδᾶν πρὸς τὰ ἡ. 707 c
Ἀπείθεια πρὸ ἀκουόντων 606 a
Ἀπειθήσας Διΐ 12 c
Ἀπεικαστέον πῷ —— 596 c
Ἀπεικονισμένος πρὸς τ 83 c. ἀπεικόνισμα Θεοῦ 559 c. 715 c
Ἀπεῖναι pro ἀπέναι 85 c
Ἀπεπάμβοι τὰς κακ. ἡ. 408 a
Ἀπερασθία 16 d. 203 c. 204 c
Ἀπειρασος 725 d
Ἄπειρον αἰθέρα 603 c
Ἀπεκδοχὴ τ μέλ. 749 a
Ἀπέκδοσις τῆς σαρκὸς 462 c
Ἀπεκλέγεσθαι, negligere 416 c. ἀπεκλογὴ πρὸ φαύλ. 534 a
Ἀπέμφασις 310 c. 313 d
Ἀπερίπτως ὑπόστασις a 802 c
Ἀπερυθριάζειν φιλόκαλον 806 b. pro eodem καταισχυνάζεσθαι ibid.
ἀπέρυσικὰ τ βύσμ. 419 a
Ἀπερύσσαφος ὁ Θεὸς 584 a
Ἀπερινόητον φῶς 804 b. d.
Ἀπεριστάτους ὕσους τῆς ψυχῆς 187 c
Ἀπερίστατος τῆς ἡ. λ. 461 b. 736 c
Ἀπερίττως τ ἀπερίεργος λόγος 294 b
Ἀπερυθριῶσι χήμασιν καὶ ἀπερυθριῶντες αὐτὰ 225 c. ἀπερυθριάκατες πρὸς τὸ ἀλ. 590 c
Ἀπευκτέον, deprec. 367 d
Ἀπόχη παιδεύων, deſinas inſtituere 121 c. P. mſ. ἀπόχου. ἀπεχήμενοι τούτων 558 a
Ἀπεχθαίνεσθαι αὐτῆς 747 d
Ἀπήμαντοι τ σώμ. 614 b
Ἀπηρεῖς pro ἀτηρεῖς, ſeu ἀπειρεῖς, detrimenti exp. 607 c
Ἀπιστία quid, 371 c. 384 c. ἀπιστία ἀγαθὴ 591 a
Ἀπιχημένοι pro ἀπεχ. 452 d
Ἀπλάνητος ὑπ ἀρχὴ 50 d
Ἀπλεονέκτητος 560 d
Ἁπλῶσαι τὸ ἀληθὲς 72 d
Ἀπὸ τ Θεοῦ ἀκολελειμμένοι pro ὑπὸ. 389 a. sic ὑπὸ τ λόγου καταλελειμμένη 193 d. P. mſ. ¶ οἱ ἀπὸ τόπου non abſurde 75 d. 373 d. ¶ οἱ ἀπὸ φιλοσοφίας, philoſophiæ ſectatores 645 a. sic οἱ ἀπὸ τῆς ὁδὸς 395 c. οἱ ἀπὸ τῶν αἱρέσεων 383 c. plenius οἱ ἀφ' αἱρέσεως ἀχρήμενοι 447 a. Rurſum οἱ ἀπὸ Πλάτωνος, qui à Platone ſtant, 384 c. οἱ ἀπὸ Βασιλείδου 391 a. sic alibi οἱ ἀπὸ Μαρκίωνος, οἱ ἀπὸ Οὐαλεντῖνου
Ἀποβαίνοντα, euentus 658 d
Ἀποβλεπομένη πρὸς τὸ —— 348 a
Ἀποβύσαι τὰ ὦτα 665 c
Ἀποκύσασθαι ἄρτου 152 b
Ἀποκυνομύοι, defung. 566 c
ὁ ἀποκεκαμμένος τῷ Χριστῷ 134 b
Ἀπόδεσμοι, orn. mul. 210 c
Ἀποδημαγωγεῖν τ ἀληθείας 358 a
Ἀποδημεῖν τὸν βίον 736 c
Ἀποδεδεῖσθαι τοῖς μύθοις 177 c
Ἀποδοχῆς ἄξιον 361 c. ἀποδοχὴ κακῶν, improb. 477 b. sic ἀποδοχὴ ἀμαρτίας 390 a
Ἀποδυσαμένων ὁπ τοῖς —— 606 a
Ἀπόθεσις τ σαρκὸς 316 c. 324 b
Ἀποθησαυρίσαι εἰς τὸν —— 286 a
Ἀποίητος ὁ Θεὸς 635 b
Ἀποίκιλτον χρῶμα 244 c
Ἀποκάθαρμα σώματος 192 b ἀποκαθητικὴ τ γνωστικὴν εἰς τὸν 645 d
Ἀποκεκαλυμμένως 558 b
Ἀποκαρπίζεσθαι τ ἀληθείας 85 c
Ἀποκατάσασις restitutio 337 c. ἀποκατασατικὴ σοφία 375 c
Ἀποκήρυκτος ἐξ τ Ἐκκλησίας 475 b
Ἀπόκληροι, exſortes 607 a
ἡ ἀπόκρουσις τ σελήνης, decr. 683 a
Ἀπόκρυφα μέρη 196 b. ἀπόκρυφοι ἔννοια 702 c. θησαυροὶ 169 c. βίβλοι 304 b. 471 c
Ἀπόκτητα εἰδῶς πάντα 540 d
Ἀπολιθοῦν τὸν οὐσίαν εἰς μόρφ. 231 c
Ἀπολύειν τ σώμ. 573 d. ἀπολύεσθαι πρὸς τ Θεὸν 505 d. ¶ ἀπολύειν pro ἀπολύειν, amittere, perdere 446 d. ἀπόλυτος παθῶν ἀνθρ. 80 a
Ἀπομιμοῦνται τὰς εἰκόνας πρὸς τὸ — 35 c
Ἀπομνύμβοι τὰς παλαιὰς δόξας 75 a
Ἀπόμιος Iupiter & Herc. 24 c
Ἀπομυθισμὸς ὑποτομίζειν 168 c. A. mauult ἀπομυκτηρισμός.
Ἀπονεμητικὸς πρὸς κατ' ἀξίαν 389 b
Ἀπόνιμμα ποδὸς 160 b
Ἀπονυσακτέον ἐπιχειρικῶς 177 c
ἀπεξενοιῶν θάλασσα 206 c
Ἀπόξυλα 689 c
Ἀποζωὴ ὕμνας λόγος 70 b. Ἀποξυνεσθαι, acescere 205 c
Ἀποπεσεῖν τ Θεοῦ 377 c
Ἀποπληρῶσαι τὸν ὑποθυμίαν, P. mſ. ἀναπλ. 157 a. Ἀποπληρωτὴς πρὸ ἁρ. 455 c.
Ἀποπεφημένα 540 c
Ἀποπλύσαι πρὸ ββλ. 501 a
Ἀπόπλωμα ὁπ πρὸ πλ. 222 b
Ἀπορηθεὶς πῶς δεῖ τῆς φιλοθείη, dubio propoſito rogatus q. 634 d. Ἀπορρύμβον ἡμῖν πρὸς πρὸ αἱρετικῶν, quod vt dubium nobis ab hæretico proponitur. 672 b
ἄπορον δῦμα 579 d. ἄπορον θυσίαν παγκαρπίας 581 c. alibi ἄπυρον.
Ἀπόρροια θεϊκὴ 45 a
Ἀπορρυπόμβα τὰς ἁμαρτίας 93 a
Ἀποσείσαι ἡμᾶς τ πίν. 507 c
Ἀποσηθεν, cribro ſecernere 140 d
Ἀποσκιρτᾶν τ ἀληθ. 373 d
Ἀπεσπάσθαι τ ἔργου 241 d
Ἀποσπερματίσαι τὸ πῦρ 427 a
Ἀπόσα τ πλ. abſiſte 259 d
Ἀποσάσῃ τῆ ἀπὸ τ θαλ. 752 b
τέκνα ἀποσάσαι 122 a
αἱ ἀποσατήσασαι τῷ Θεοῦ 388 c
Ἀποσαυρῶν ἑαυτὸν πρὸ παθῶν 407 a
Ἀποσέχειν, arcere 244 d
Ἀποσέλλει εἰς μυχοὺς 711 a
Ἀποσέρξαντες τὸ ἄκοσμον 173 a
Ἀποσίλβωσαι τ αἰθ. 72 b
Ἀποσοφὴ πρὸ κακῶν 709 b & c
Ἀποσυχεῖν τὸ πονηρὸν 169 b. 265 a
Ἀποσύσασις τ πίστως 384 c
Ἀποτακτὸν τόπον ἔχειν b 707 c. sic Ἀποτεταγμένη ἡμέρα 719 d
Ἀποτελῶ ἰάσεις 486 c. Ἀποτέλεσμα, effectum 244 c. 317. 318 c. 319 b 345 c. 783 b. 788 a
Ἀπότεξις, partus 188 b. 401 a
Ἀποτομία τ ἀπήνεια 413 d
Ἀποτρέπει πρὸ κακῶν 722 a
Ἀποτρέπαιοι θεοί 27 c
Ἀπατυποῦσι τὰς σφενδόνας 39 d
Ἀποστία, abſceſſus 193 d
Ἀποφορεῖ αἱ ἀπὸ τ σώματος 183 d. sic Ἀποφορεῖ ἴων 181 a
Ἀποχὴ ζωῆς γάμου 532 c. ἀμοτημίᾳ 468 a. κακῶν 485 a. & b. Ἀποχὴ ἀσφυγῆς πρὸς τὰς φαντασίας 416 c
Ἀποχρῆν τὸν φῶς 413 c
Ἀποψᾶσθαι, detergere 175 b

Ἀποφλοίξαντες τὰς πείρας 80 c
Ἀπορεξία 485 b
Ἀπορίᾳ λαβέσθαι 562 c
Ἀπρονόητος σωτηρία 316 c. ἀπρονόητον εἶ τὸ παῦ 679 a
Ἀπροσανάπτους δυνάμεις 795
Ἀπροσκλινὰς χεῖρας ταῖς- 144 b
Ἀπρόσκοπος τοῖς πολ. 439 d
Ἀπροσκοπὴς κοινωνία 144 d
Ἀπροσπαθῶς βιοῦν 480 d
τὸ ἀπροσωπόλυπτον τῶ θ. 648 b
Ἀπτῶτες ἀνδρες 492 b
Ἀπυσος ἓ λόγου 63 a
Ἀπωθεν ἓ παιδὸς, proc. 343 a
Ἀπῳσιτέον pro ἀπωσιτέον 199 d
Ἀρα, igitur, in redditione periodi 647 d. ἄρα οὖν, igitur 458 a. sic ἄρ' οὖν 273 b. 529 b
Ἀρ' ἐ- annon 481 a. 770 b
Ἀρακα pro ἄρακοι 293 c
Ἀραρότως ποιηθέντα 628 d
Ἀρχὴς, nox, symbol. 571 b
Ἀρχιὸς seu Ἀρχιὸς Veneris templum 24 b
Ἀρχιερεμοιβὸς & ταπεζίτης idem 365 b
Ἀρχιρωθέντα πρόσωπα 555 d
Ἀρδεία τῶν φυτευομένων, rigatio 147 a
Ἀρεσκεία ταῖνδρὸς 145 c. P. c. ἀρεσκία. εἰς ἀρίσκειαν πᾶσαν πρέπαπτον 576 c
Ἀρηιφάτοις λιμῶσι 481 a
Ἀρης dictus ἀπὸ τῆς ἄρσεως at Philoni πρὸς τὸ ἀρήγειν τὸ βοηθεῖν, p. 693. H. ἄρης, ὁ σίδηρος 730 b
Ἀειδήλος ἔκβασις 226 c. ἀειδήλῳ λόγῳ σαφηνίσαι 107 c. ἀειδήλως δείκνυται 685 b. ἀειδήλως εἰρημένα 711 c
Ἀειθμῆσαι μᾶδον, pro ἀκτῆσαι 55 d
Ἀεισον τῶν ὄντων ἄεισον 142 c
ὁ ἀειστέχας πατὴρ 62 a. 598 b
Ἁρμόσαντες ἡμᾶς πρὸς τὸν εἰκόνα- 135 c
Ἁρμονία Platoni q. 349 d
Ἁρμόνιος pro ἁρμόδιος 374 c. sic ἁρμονιωτάτη διοίκησις ἀέρ. 146 d
Ἁρνες & ἀρνία pro dilectis Dei filiis 86 a. 87 a. ἄρνες, epicœnum nomen 84 c
Ἀροτος γῆς, aratio 402 c
Ἀρπαγμα ὑχ ἁρπαστὸ 131 d. 420 a
Ἀρπη quid & à quibus inuenta, 307 a. esse Latinorum sicam, ex Iosepho & veteribus Glossis docet Iustus Lipsius Saturn. lib. 2. c. 9.
Ἀρραβῶν, emptionis pretiũ 318 c
Ἀρρενομοξία, nefariæ 189 a
Ἄρρητον ἀγαθότητα 680 a. ἄρρητα μόειε 13 d. ἄρρητα εἰδέναι, nefaria cognitu 538 a. sic ἀρρητουργία 8 d
Ἀρτεμις vnde d. Luna 564 b
Ἀρτεμίσιον, Dianæ templ. 29 b
ἡ ἀρτι ὥρα 495 a
Ἀρτιγένητα βρέφη 61 a. P. mſ. ἀρτιγένητα : itemque vulg. B. 1. Petri 2.
Ἀρύτεσθαι, haurire 703 d
Ἀρχαΐζειν, veterem facere 332 d
Ἀρχέγονος ἡμέρα 680 a
Ἀρχέτυπον φωτὸς φῶς 62 b. τὸ ἀρχέτυπον φῶς —— 352 a
Ἀρχηγὸς ἀγαθῶν ἁπάντων 711 c
Ἀρχιὼ, omnino 765 c. sic πιὼ ἀρχιὼ 68 a. 383 a. 720 c. 761 d
ὁ ἀρχικὸς λόγος 510 a. τὰ ἀρχικώτατα τῆς ἐπιστῆς 781 c
Ἀρχιοιτοχίος 329 b
Ἀρχιτεφήτης 303 c
Ἀρχιτεκτονῆσαι, archit. fabr. 281 c
Ἀρχιτελώνης 488 a
Ἀρχων ὁ τυχὼν 700 a. οἱ κϛ' μέρος ἄρχοντες ἢ ἡγεμόνες ibid.
Ἀρωγὰ πόνων, lenamen 179 c. ἀρωγὴ τῆς συμφορᾶς 631 a. Euseb. ἀπαλλαγὴ ——
Ἀρωγὰς αὐτοὺς ἔχον 630 c
Ἀσθρκος ἦδη 746 c. 749 d
Ἀσάφια τραγημάτων 777 d
Ἀση, fastidium 241 a. in P. superscriptum ἀηδία
Ἀσήμαντοι ἓ σώμ. 620 b
Ἀσκανδάλιστος ἀπορμῆς 505 b
Ἀσκεπὲς κατάλειπῶν 285 a
Ἀσκεῖ ἔχειν, studet h. 161 a. ἀσκεῖν λαγνείας, pro κϛ' λαγνείας 169 d. οἱ εἰς σωφροσύνην ἠσκημένοι κάμνοι 109 c. Leop. ἐσυμβοὶ ruentes.
Ἀσκησις γνωσικὴ 527 b
Ἀσκητὴς, athleta seu miles Christianus 110 c. & d. ἀσκηταὶ θεατικοὶ 426 b
Ἀσκιον, symbol. quid 568 a
Ἀσμενισὸν & φιλητὸν 80 c
Ἀσοφοι, infipientes 374 b
ἐπ' ἀπαλαίθων κράτη. 592 a
Ἄσπα. Ionice pro ἄπινα 531 a. 700 d
Ἀστεῖον σύστημα 543 d. ἀστεῖαι ἀρεταὶ, eleg. v. 804. 469 b
Ἀσχήσας λιμβὸς 156 a. P. mſ. ἀπασχήσας.
Ἀσχοιο πορείης ἴδρις 607 d. pro ἀστρείοιο, siderei cursus. τοῖς ἄστρασιν 664 c
Ἀσχολησία ἡ παλαιὰ 800
Ἀσχολογούμενα Merc. 633 c
Ἀσυμφυεῖς κοινωνίαι 189 a
Ἀσωτεύεσθαι τῶ δέοντος 602 d. sic 131. d. ἀσωτευσῶσιν τὸν αὐτὸν φ. 103 d
Ἀσωνία χῶρον 447 a
Ἀσωτεύεσθαι Ἰσίδα 123 c
Ἀσημον χῆμα 215 c. 252 c
Ἀσώματος ἡ ψυχὴ 647 a
Ἀσωτοι vnde dicti 143 a
Ἀπακτωῦτα παιδία 801
Ἀπαλάφρων seu ἀπαλόφρων 89 d
Ἀπάρδη & 10 a. 451 c
Ἀπαιδευσία 628 a
Ἄπεκτος ἡδονῆς χω. 743 d
Ἀπειρὰ γλῶσσα 613 d
Ἀπεκνώσῃ αὐτοὺς μάχαιρα 116 d
Ἀπελεύθερον τέλος 419 b. 732 c
Ἀπερ χαφῆς λέγω 674 a
Ἀπερτίη & πέρψις)(417 a
Ἀπεχῶς, videlicet nempe 222 d pro eodem ἀπέχως 737 a. 745 b
Ἀπιμάζῃ pro ἄπμον ἠγεῖται.
Ἀπλαλόμβοι ἀπαλοῖς σώμασι 267 c
Ἀπερεμίζειν & σείειν)(761 b
Ἀπειλεῖ, non trita 348 c
Ἀπεύτῳ δυνάμει 702 c
Ἀπηκὴ, f. μακὴ aut ἀρ. 205 a
Ἀπύπωτος ὀρῦξ 646 a
Ἀπυρεκίνητος πόλις 543 d
Ἀπυφος καρδία 706 d
Ἀπύχμα quid 387 d. 388 c
Ἄϋσις & αὐχμὸς cogn. signif. 193 c
ἡ αὐχὴ τῆς ἀληθείας 56 c
αὐδήεις Hesiodo qui 286 d
αὐθαδίας pro -είας P. mſ. 173 c
τὸ αὐθαίρετον τῆς ψυχῆς 767 c
αὐθεντὴς ἑαυτοῦ 481 b ἐξ αὐθεντείας παντοκρατορικῆς 475 a ἐξ αὐθεντείας κυριακῆς 160 d. P. mſ. αὐθενταίας
ἡ αὐθεντικὴ εἴσοδος 288 d. αὐθεντικῶς ἐρρέθη μορφὴ 509 c. αὐθεντικῶς & αὐτολεξὶ ὀνομάζοντες τ̀ Χρ. 672 a
ἄὔλα, νῦ μόνῳ λητὰ 495 a
ἡ αὐλαία, f. δυελὶς seu δύελος 229 d. 764 d. & 562 b
Αὐλὴ ἡ μονὴ τῶν τραγάτων 662 c
Αὐλίσαι pro αὐλῆσαι cum vulg. ed. etiam P. mſ. 85 c
Αὔξειν, augescere 716 d
Αὐσηρία φαρμάκων 68 b. morum 413 d
Αὐτὰρ δὴ & —— sed & 298 b
Αὐταρκεια quid 212 c. αὐταρκία pro αὐταρκείας 648 d
Αὐτεξουσιος ὤν 301 a
Αὐτίκα, vtique 269 c. 271 a. 479 b 408 a. & c. alibi
Αὐτὸς ὢν ἀλήθεια, qui est ipsa veritas 290 a. αὐτὸς αὐτῷ τελειότερος 40 a. sic αὐτῷ pro αὐτῶ seu ἑαυτῶ etiam P. mſ. 196 c. & alibi passim. itemque καὶ αὐτὸν pro καὶ αὐτὸν P. mſ. 114 b. ϙ αὐτὸν pro αὐτὸν, i. σαυτὸν 123 a. Matth. 23.
Αὐτοδίδακτον ἐπανορθοῦσθαι βίον 134 b αὐτοδιδακτία non dedecet 228 d
Αὐτοδιδάκτως ζηλοῦν 238 c
Αὐτοκρατορικὴ αἵρεσις 363 d
Αὐτολεξὶ ὀνομάζ. τ̀ Χριστὸν 692 a
Αὐτοπροσώπως λέγουσα 453 a. αὐτοπροσωπεῖ τὰ ὑπὸ τοῦτοις 129 c
Αὐτοτελῆ αἴτια 783 b. 783 a
Αὐτοτραπέζοι, 609 a
Αὐτουργῶ σοφίᾳ παιδεύεσθαι 319 a. αὐτουργικῶς προκομίζειν 242 a. αὐτουργία non dedecet 228 d. decet in primis mulieres 250 a. bona comes 228 a
Αὐχοῦσι τὸ λάσιον αὐτῶν 227 c
Αφαγνιστέον & χαμαὶ 422 d

Αφανὴς ἀνθρώποις 621 b
Αφάψασθαι περὶ τῷ τραχήλῳ 354 a
Αφεγγὴς γίνεται 553 c. ἀφεγγεῖς προσηγορίαι 168 a
Αφειδίᾳ σώματος 461 d
Αφεκτέα καὶ τοῖς θηρίοις 716 c
Αφέλεια quid 245 d
Αφέλετε τὰς πονηρίας ἡμ. 280 d
Αφετήριον σοφίας 67 b
Αφετικὸς ἁμαρτιῶν 389 a
Αφθονία καὶ ἀμισία 398 b
Αφίδρυμα εἰς τὸν ναὸν ἀνέθηκεν οὐδὲν 340 a. ἀφιδρύματα Θεοῦ 348 d
Αφιλαύτως ζητεῖν 769 c
Αφιλοδόξως ζητεῖν ibid. b
Αφιλονείκως ζητεῖν ibid.
Αφιλος ὁ ἄπιστος 366 c
Αφίστηται τῶν λεγομένων 690 a
Αφόδευσις, secessus 188 b
Αφολκὴ ἀπὸ τῶν— 421 c
Αφορίζει ὡς ἀκάθαρτα 766 a. ἀφορισθῆναι τῶν αἱρ. 456 c
Αφραίνειν ἐκτόπως 2 d
Αφροδίτη vnde dicta 10 c. ἀφροδίσια vnde dicta 105 c. ἀφροδίσιος ἡδονὴ 742 a. χάρις 19 b
Αφυᾶν, vise Not. ad 192 b
Αφυπνίζει τὸν καθεύδοντα 54 c
Αχαιΐδες ἵπποι 561 c
Αχανὲς βάραθρον 573 a
Αχαριστεῖν τῷ Θεῷ 453 d
Αχειροποίητος δαίμων 30 b. ἀχειροποιήτῳ περιτομῇ
Αχθονται τάδε οἱ βρ. 495 c
Αχραντος ψυχὴ 726 d
Αχρονα αἴτια quæ 785 d
Αχρώματος οὐσία 553 a
Αχρωμα χρώματα 166 b
Αχυρμιαὶ τῆς γῆς ἐπιπόλαιοι 203 c (P.mſ. ἀχυρμίας) 506 a
Αχώρητος τούτου 65 c
Αωρος πρὸς τὸ-nondum maturus ad. 469 a

B

ἐν βάθει νοσοῦσα ψυχὴ 219 b
Βαθμὸς ὁ πρῶτος εἰς— 319 c
ἐκ βάθρων ἀνασπᾶν 251 c
Βάκχοι, Baccho operantes 9 c. 11 a. 13 c
Βακχεύων εἰδώλοις 72 d. βακχεύματα μυστηρίων 73. c. βακχευτὰς βρόμιος, seu βακχευτὰς ὀπώρας 608 d
βαλλάντιον τἀνδρὸς λύσασαι 217 b. βαλλάντιον habere vetantur apostoli, allegor. 236 a. P mſ. βαλλάντιον bis, vt 471 a. 520 b
βάναυσοι τέχναι quæ 281 d. 715 b
βαπτιζόμενος εἰς ὕπνον 155 b. βεβαπτισμένος ἀγνοίᾳ 7 a. τὸ βάπτισμα 800.
βάραθρον pro βάραθρον 573 a
βαρούμενος πάθεσι 521 a. sic βεβαρημένοι κάρῳ καὶ μέθῃ 63 c. & βεβαρηκότες τοὺς μὴ ἔχοντας 146 c
ἡ βάσανος λίθος 291 d. βασάνους τῶν λεγομένων ἀπαιτεῖν 369 d
βασανίζει τὴν ψυχὴν ἐφ' οἷς ἥμαρτε examinat 384 c
βασιλεύειν τῶν παθῶν 302 c
βάταλοι καὶ γυνίδες 227 b
βατὸς, perambulabilis 465 a
βαυκίδες, calc. mul. 219 c
βδαλλόμενοι μαζοὶ 236 d
ἐβδελυγμένης καὶ κακῆς οὔσης τῆς 511 c. βδελυκτοὶ καὶ ἀπειθεῖς 507 c
βεβαιότητος συνάσκησις 742 d. βεβαιῶν τὴν ἐποχὴν 777 c. βεβαιοῦσι τὸ κλέπται εἶναι 618 b. βεβαίωσις τῶν ἐκκλησιῶν 743 c
βέδυ quid 569 a. & b
βελτιωτικὴ θεραπεία 701 a
βιάζεται εἰσελθεῖν 361 a. βιασταὶ, violenti occup. 476 b. 553 b
βίβλος, papyrus caud. 33 a
βιόδωρος ἀὴρ 569 b
βιότη σεμνή 267 c
βιότητος ὁδοί, i. βίου 356 b
βιοὺς δικαίως 727 b. 745 b
βιωτικαῖς χρείαις ἐπικουρῶν 740 a. sic βιωτικὴ ὠφέλεια 697 a. βιωτικὴ παραίνεσις 397 c. etiam P. mſ. sed p. βιοτικὴ
βλασφημοῦντες τοὔομα τρυφῇ 141 b. βλασφημία, ὀνειδισμὸς, λοιδορία, etiam pro salutari obiurgatione 115 b
βλαύταις vbi vteb. 206 b
[illegible]ζουσιν ἐκ- 420 d
βοηθεῖ σε, pro β. σοι 72 b. εἰς βοήθειαν ἀνθρωπίνην, adiuu. hom. 696 d
βορα γαστρός 533 a
βορβορυγμοὶ γαστρός 178 c
τὰ βόρια, pro τὰ βόρεια 563 c
βοσκῆσαι, pascere 125 c
βοτρυχλιδὼν, orn mul. 206 b. baccatum monile, H.
βουβάλια, orn. muliebr. 206 a. meminit & Pollucis onomasticom.
κατὰ βούλησιν Θεοῦ 344 b. 598 b
βουζύγιος ἀρὰ 419 a. quæ scil. maledictum pronũciat eum qui bouem cũ asino ad aratrum adiunxerit.
βούσταθμα Ιδης 221 c
βραχυλογίας ἄσκησις 569 a
βρένθιον, ἀπὸ τινος αὐθοῦς ἡδέος: excerpta mſ. 177 b
βρέτη, quoniam ad βροτῶν imaginem facta 30 a
Βριμὼ vnde dicta Ceres 10 b
βρόμιος, Bacchus vin. 570 c
βροτοφθόρα φῦλα 712 a
βροχθίζει ἐν τῇ καταπόσει 158 c
βρύουσα πηγή 103 c. 235 a
βύει τὰ ὦτα αὐτῆς 66 b. βεβυσμένη λόγων εἰκότων 316 a

Γ

γαλακτουχία τοῦ βρέφ. 456 a
γαλακτοφάγοι Homerici 98 c
κατὰ γαλήνην, in tranquill. 203 b. γαληνιῶντας φέρεσθαι πν. 266 b
γαμεῖν καὶ γαμίσκεσθαι 197 a. γαμεῖν & γαμίζεσθαι 446 a. & d. γαμίζων τὴν παρθένον 678 a. vulg. B. 1. Corinth. 7. ἐκγαμ.
γάμος vnde dictus numerus senarius 682 a
τὸ γάνωμα τῆς δόξης 566 a. τῆς θεοσεβείας 793 b. γεγανωμένη χρώματι ἀλλοτρίῳ 202 b
γὰρ pleonast. 449 c. 450 c. sic post ἀλλὰ 178 a. & in redditione 779 c
γαστριμαργία quid 146 c
γαυνάκαι πολυτίμητοι 184 b. incertũ an Latinorum Gausapæ seu Gausapa: quæ villosa fuisse testatur Horatius & Plinius.
γε pro γὰρ 269 d. γε μὲν 253 d. P. mſ. γε μὴν
γέας πλείστας εἶδον 304 a. H. mſ. γαίας
ὁ γεγονὼς λόγος 549 a. sic τὸ γεγονὸν τῆς προφορᾶς 173 b. τὸ γεγονὸν τῆς αὐαγνώσεως 242 d
γεηπονία, agricultura 161 b
γειτνιουσῶν pro γειτνιωσῶν 101 b
γελωτοποιεῖν non decet 166 c
γενεὰ σοφίας, ortus seu origo 353 a. γενεαὶ tres vnam annorũ centuriam constituunt 338 d
γενέθλιον ἀποθέωσιν θύσαι 428 b
τὴν γένεσιν λαμβάνει, nascitur, oritur, 693 c. sic γένεσιν ἴσχει 117 c. γένεσις duplex est 535 a. περὶ γενέσεως κόσμου 703 a. αἱ γενέσεις τῶν καρπῶν, i. τὰ γενήματα 142 c. γένεσις, pro γέννησις, sobolis procreatio 224 d. 474 d
γενεσιάρχης τῆς ὅλης κτίσεως 793 b
γενεσιουργὸς φύσις 189 c. Θεὸς 453 a. γενεσιουργοῦ καὶ παντρόφου 99 c
ἐκ γενετῆς τυφλὸς 497 b. ἐκ γενετῆς συνθίσαι 57 a. ἐκ γενετῆς ἔχειν 806 c. etiam in f. H. at Flor. γενέτης & hic & alibi, perperam
γενητὸν εἶναι τὸν κόσμον 592 c. Euſ. γενητὸν εἶναι
γενικὰ ἤθη 178 a. P. mſ. γενικά, duplici ν ν, generosa
γένναν ἡμῶν, i. γένος 344 c
γεννῆσαι, parere 469 d. γεννᾶσθαι, nasci 480 a. sic 91 c
γέννημα ἀμπέλου 158 b. γεννήματα ἀγρῶν 107 c. σοφίας 234 c. P. mſ. γεννήματα
γέννησις παιδίου, partus, peperisse filium 756 a
γεννητικὴ τοῦ σπέρματος 461 c. γεννητικόν ἐστι τῆς διαφωνίας 781 b. c
γένος, sexus 627 c. γένη gentes, nat. 158 a
γέρας θεῶν ἡ κνίσα 716 c
γερᾷ ποκιᾷ τιμηθεὶς 224 b
γεραίρειν θυσίαις 717 a
γερονταγωγοῦσα τὸν Π. 625 d
οἱ γεωργικοὶ, agric. 401 d
γεωρυχεῖν, terram fod. 205 d. γεωρυχούμενος πλοῦτος 485 b
γηγενὴς ἄνθρωπος, ὁ γήϊνος 133 d. 485 b
γῆθεν, à terra 410 b
γέγηθεν ἐπὶ τοῖς ἐπηγγ. 629 d
γήϊνος εἰκών 62 b
γηρωβοσκοὶ παῖδες 422 d

γίγονται, fiunt 187 b. P. mſ. γίγονται μεγάλαι, natum eſſe 340 a
γινώσκοντες αὐτὸν ὡς Θεοῦ υἱόν, agnoſcentes eum pro Dei f. 691 b.
γινώσκειν, familiarè cõſuetudinem habere cũ mul. 460 c. ſic γινωσκόμενοι ὑπὸ τῶν ἀνδρῶν 456 a
γλιχόμενος σῶσαι τὸν ἄνθρ. 8 c
γλυκάζειν, dulc. afficere 787 a
γλωσσαργία δίκην ὑφίξει 170 b
τοῖς γλώσσοις 149 a. rectius ταῖς, 146 a. γλώσσος tantum, οἱ λίχνοι 141 a
γνῶθι καιρόν, cuius d. 300 c. γνῶθι σαυτόν, cuius d. 303 a. 568 c. quid ſignif. 554 b. 568 c
γνωματεύουσα τὸ θεραπτεόν τῷ διηγεῖσθαι 737 b
γνώμονες τῆς ἀληθείας 757 b
γνωμοσύνης μέτρα 734 a
γνωρίζοντες Θεὸν, agnoſc. 14 c
οἱ γνώριμοι αὐτοῦ, familiares, diſcipuli 672 a. ſic 365 b. 580 a
γνῶσις quid 649 b. conſuetudo cum muliere 460 c. 470 c
οἱ γνωστικοὶ, ſeu οἱ εἰς γνῶσιν πεφοιτωμένοι 92 c
γνῶσις ἡ πίστις 365 d. γνωσῶς ὀπτᾶναι 317 a
γονυπετοῦντα τὰς ὀρέξεις 148 b
γόνιμος γῆ 370 b
γονορρυὴς ἀκοισίως 387 c
γοργόνιον, ſymbol. quid. 571 c
γοργὸς ἐν ἔργοις 289 a. 789 d. γοργὸν ὄμμα Θεοῦ 617 a. γοργὸν τεῖχον 526 d
γοργῶπις ἐργάτις 61 d
γοῦν pro γ' οὖν P. mſ. 182. c. & alibi γοῦν 233 c. P. mſ. οὖν
γραῦς βωμολόχοι 230 b. γραϊκοὶ ψιθυρισμοὶ 230 b. ὕλοι 45 a
γραμματικὴς, litterator, qui elemẽta grammaticæ docet 319 c. vt & Philo 128. γραμματικὸν definit τὸ γράφειν καὶ ἀναγινώσκειν εὔτροχον ὀπτικὴν ἕξιν. at τὸν γραμματικὸν idem Philo 302. definit ἀκρίβειαν τῶν παρὰ ποιηταῖς τε καὶ συγγραφεῦσιν. de qua & Ariſt. 6. Topic. 5. Plut. li. De Muſica, & Quintil. li. 1. H.
γραμμέων σωθεῖσις, ſcriptura 304 a
ἡ γραφὴ, ſacra Script. 281. alibi
γυμνάσιον ἐκκεῖται εἰς. exercitij lo. cõ propoſ. 571 c
γύμνασμα φιλοσόφου 289 c
γυμνῇ τῇ κεφαλῇ & ἀκαφανδὸν, aperte, diſerte 191 a. ſic γυμνῷ τῷ λόγῳ φαίνει 285 c. γυμνὸς τῆς ἀμφιέσεως γ. 735 a
γυμνικοὶ κινήσεις 251 a
γυμνικιζόμενοι ἄνδρες 222 c
γυναικομίμοις ἐσθήμασι 244 b
γωΐδες, ſeu φιλυδρίαι 227 b. vno etiam P. mſ.
γωνοχάμεια 495 b. rectius κωνοχάμα Theodoret. 235 d

Δ

Δαΐων edoctum eſſe 599 a
Δαὶ, pro ᾗ 235 d. P. mſ. vtrobique ᾗ, itemque alibi
Δαίμων Platoni quid 702 d. δαίμονες appellati dij 37 a
Δαιμονικὸς ἀνὴρ. γίνεται 558 a
τῶν δαιμονιώντων ſermo 338 c. δαιμονιῶν ἄνθρωπος 804 a
δαιτρὸν 229 a. Seneca epiſt. 47. alius pretioſas aues ſcindit: pectus & clunes, certis ductib. circumferens eruditam manum, in fruſta excutit: & mox, Altilia decenter ſecat.
δακέθυμος ἱδρώς 494 a
δακτυλοδηκτύμβους 253 a
δαμναμενεῖς, Sol, myſt. 568 b
δάφνιοι κλῶνες 552 d
δὲ, pleonaſtica 287 b. pleonaſtica in redditione 55 b. 98 c. 193 c. 210 a. 294 b. 286 d. 437 d. ᾗ δὲ 484 b. 507 a. 84 c. 342 b
δεδείξεται, reformidabit 649 d. alibi δεδίξεται
δεῖπνον μέγαν ἐπίνησε 141 d. δεῖπνον quid, quid ἀγάπη 142 b
Δεισαλέα εἴδωλα 37 a. δεισαλέαι τερατεῖαι 254 a
Δεισδαίμων, comœdia 712 b. δεισδαίμων qui 703 a. δεισδαιμονία quid 377 c
δεξιῶσαι & ἀναδεξιῶσαι 280 d. per ι etiam apud Heſychium: alibi δεξ. abſque diphthongo
ἡ δεκάλογος 260 c. 674 a. ſic apud Philonem, Baſilium, Gregorium, Cyrillum, alios, vt in Philone adnot. H.
δελεάζων αὖθις εἰς φιλοσοφ. ἀναδραμεῖν, alliciens 646 a. δελεαστικὴ φαντασία 408 c
δέος, φόβος τῶν θείων 377 b
δεσπορικὸς σεμνὸν 216 c
δέρρις ὀκτωπόδωροι 53 a
δεσμὰ ἀθεϊκῆσαι πλύσια 209 b. εἰς δεσμὸν πεπτωκότων 429 d. vulg. B. ἀπόδεσμον, Agg. 1
δευτερῶσαι τὸν λόγον 174 a
δὴ ſuperuacuè ſic in ᾗ δὴ ſupra: & δὴ οὖν 26 d. Euſ. Præp. Euang. 218 a. φέρ' ὂν δὴ 540 c
δῆθεν, ſcilicet, ironice 506 d
δηλαδὴ, videlicet, præpoſ. 350 c. 469 b. poſtpoſitum 378 d
δηλητήρια & σωτήρια)(375 a
δῆλον pro δηλονότι 751 d. δῆλον ὅτι pro δηλονότι 252 b. ſic Flor. ed. 323. 13 δηλονότι poſtpoſitũ 353 d
δημιουργικὴ γεωμετρία 31. 32. ἡ δημιουργικὴ, opificum ars
δῆμος Stoicis quid 543 d
δήπουθεν pro δὲ ἐπ. 476 b
δι' τέλους, perpetuo 318 1. δι' τελῶν ἡμερῶν, tertio quoq; die 451 b. δι' σώματος ἔχειν ἀεὶ 633 b. δι' πλείστου ποιοῦνται, pro ἀεὶ πλ. plurimi faciunt 625 b. ¶ δι' pro δι' ἅ, quapropter 421 a. vt alibi paſſim διὸ pro δι' ὃ
διάβαθρον φορεῖν 218 d. P. mſ. διάβαθρον
διαβιοῦν καλῶς 288 b
διάβολος vnde dictus 319 1. διαβολικὰ πάθη 460 b
διαγελᾶσαι τὰ ——— 437 a
διαδημικὰ, permonſtr. 613 a
διαδραμεῖν τὸν Θεὸν 710 c
τὸ διαζῆν 691 c
διαζώσματα ἀθλητικὰ 232 d. P. mſ. διαζώμ. ———
διαθήκη vnde dicta 357 a
διαθρεῖν τὸν δημιουργὸν διαθρητέον τῷ πίστει 544 a
διάτρυπες πεινῶντα ἄρτον 161 b
διαφερόντως θεραπεύειν 160 d
οἱ διάσπορες, ſ. ἀστέρες 64 c. Ariſtoteli διάττοντες
διαίτης τὰ λείψανα, cibi potuſque reliquiæ 235 d. διαίτης ὑπερφόρμοι φαῦλοις 200 b
διακαθαίρειν τὰ ἐμπ. 550 d
διακονεῖν τὸ φῶς 161 c. διακονουμένη εἰς ἀπόλαυσιν, cũ ei miniſtratur 438
διακοσμῆσαι τὸν ψυχὸν 710 b
ὁ διάκοσμος τοῦ ἄστρ. 633 c
διακρίνας ἡλίου ἄρρενος 426 d
διακεκριμένος τῶν ἄλλων 280 c
διακρίνειν τὰς ὑπερβολὰς 319 c. διακριτικὴ τῶν ἄστρ. 695 c
διακτινισμοὶ φιλυδριώδεις 223 c
διακύψας τῆς θυείδος 91 a. διακύψας Geneſ. cap. 20.
διακοσμῶν δεῖ ὑπὸ θυμοῦ 712 b
διάληψις ἡ περὶ Θεοῦ 690 d
διαλλακτὴς ἡμῶν ὁ Χρ. 69 a
διαμορφούμενος φησὶ 229 b. P. mſ. διαμορφούμενος
διαμάχεσθαι τῇ ὑπὸ θυμίᾳ 450 a
διαμάχη, pugna 345 b
διαμόρφωσις τῶν συλλήφ. 105 b
διαμυθεῖσθαι πάντα 45 b
διανενεμημένως 667 c
διανήσαι χρώμασι ποικίλοις 244 b
διανοήμασι σεμνοῖς διανοήσεις φαύλας ἔχειν περὶ ——— 711 c
διαπαιδαγωγεῖσθαι 289 d. viſe Not.
διαπάσματα ἐς μύρα 177 d
διαπεφυκάμενοι τὸν βίον 638 a
διαπλάσαντα τὸν ἀνθ. 707 d
διαπνεῖσθαι μόνον 717 b
διαπόμπευσις τοῦ κυνὸς, pro ὑποδιαπόμπευσις 721 b
διαπόντιοι οἰκήσεις 156 d
αἱ διαπορήσεις 778 b
διαπεράτωσαι, peragere 715 c
διαφορὰς τῆς φύσεως 697 d
διαπλεκτικὸς allegor. 799
διάπυροι ἄνδρες qui 592 a & b
διαπυρίζοντες ἀλλήλοις τὰ ἄκρατον, ὡς ἀμφορεῖς 154 c
διάρμοι τῆς ὀδύσσης 725 d
διασαφήσας αὐτῆς τὰς γραφὰς 670 b 672 a
διασημαίνει τὸν φύσιν ἕκαστ. 781 a
διασκαπτῆσαι ἡδονῇ 412 b
διασπορὰ, diſperſio 56 d
διαστέλλοντες ἕκαστα, diſting. à iuſto 377 a. διαστάλματος 567 a
διαστολὴ ὀνομάτων ἑκάστ. 673 a

Διαστρεπτέον αὐτοῖς 306 d. διαστροφὴ ἡ παλαιὰ 707 a
διάσυρσις quid 125 a
διασύσασις 525 d. διασυστικὴ τῆ φθορᾶ. 279 a
διατάττεται, ordinat 702 a. præcipit 399 b
διατελεῖσθαι περὶ τῶν 443 d
διατοῦτο, propterea 115 c. [P mſ. diuiſe διὰ τοῦτο 310 c. & alibi
διατραχὴ pro διατρέχη 712 b
διατριβικώτατα δυσωπῶν 381 a
διατρίψαι τοῖς ἀμυθητίμασι, pro ἐνδιατρίψαι 80 b
διαφθορὰ τῶν ἐκγόνων 400 c
διαφυὴ σώματα 316 d
διαφαίνονται τὸ ὕδ'. 334 c. κῷ διάφασιν ἑαυτῶν 316 d
διαφέρονται ἡμῖν περὶ ἀρχαὶ 481 c. διαφέρεται περὶ ἄλληλα 298 c. διαφέρεται τῶν ἀρτίων, differunt impari ibid.
διαφιλονεικεῖ τῶν πατρὶ 510 c
διαφοιτῶν παύεται 612 b
διαφορότης & ἰδιότης 363 c
διαφυγεῖν μὴ μιγ. 591 a
διαφώνως τῶν Δ. 338 a
διαχλεσαγωγεῖν ὅπη τὲ —— 424 b
διαψαχεῖν τῶν ἀπαυθ. 633 a
διαχεῖ χαλεπωτισμοῖς 167 d. διάχυσις ψυχικὴ 658 d. διάχυσις seu μεσότης 167 b
διαψύδονται Θεοῦ 438 a. 439 c
διδασκαλικὸς qui 74 c
Διδυμαῖον, Didymæi Apollinis fanum 29 c. Διδύμου Euſ. Præp. Euang. pag. 45.
δίδυμάονε θεὼ 64 b
διδένεμ τὸν κακὸν 625 c
διδεῖς ἐν πυλαωγεῖς 666 c
διεκδρομὴ τῆς ἡμέρας 184 b
διεκθρώσεις τῶ σκότους 16 a
διεκπαίσεις, pandiculationes 187 b
διεξαγωγὴ & βίου 667 d
τὸ διεξοδικὸν 289 c
διερρίμμενως ἐγκαταπείρειν 766 d
διεχθρεύοντες τῇ ἀληθείᾳ 117 b. 740 c διεχθρεύεται ζωὴ 750 c
διζήσασθαι quærere 359 b
διεσταμένα τειχῆ 722 d
διϊσχυρίζεσθαι, affirmare 360 b
δικαιολογεῖσθαι περὶ τῶν 711 d
δικαιοπραγεῖν ἀεὶ 349 c. δικαιοπραγία 381 a
δίκαιος ἀκροᾶσθαι qui iure auſc. poteſt 147 c. ſic πῶς δίκαιοι κατ' ἐξὸν 537 d
δικαιοῦν, iuſtum ſtatuere 224 d. δικαιοῦσθαι quid 752 c. δικαιώματα & Θεοῦ φυλάττειν 131 d
δικαστικὴ quid 350 d
δῖνοι αὐτῶν Anaxag. 764 d
τὸ δι' ὃ seu δι' ὅ, cauſa 784 c
Δῖοι, electi Dei 543 b. ijdem Διὸς μῶνυξ τέλεσμοι ibid.
διοδαίνουσιν ὀχθραι 170 d
διοικιοθεὶς τῆς συγγ. 403 b
διοίξις τῶν γραφῶν 381 d. (H. mſ. διανοίξεως) ſic διοιχθέντων τῶν ὀφθ. 583 b. διοιχθέσης τῆς παλ. γραφῆς 667 c.
Διόνυσος, ὁ εἶνος 730 b. Διονύσια, ludi Bacch. 308 d
διόπας δέλιθον 210 b. excerpta mſ. διόπας: neſcio an rectius δέπας.
διορατικὴ & ἀληθοῦς 654 b
διορίζουσα τῶ πνῦ. diſterminans à ſpir. 659 a. ſic 662 a. 665 b. ὁ διορισμὸς, definitio 778 c
διόσδοτος ἀρχαὶ 432 d
ἡ διπλόη, duplicitas 513 b
διστάσαι περὶ Θεοῦ 731 d. διστάζει vnde d. 537 c
διϋλιζόμενοι βαπτίσματι 96 b. διϋλισμὸς τῶ πνεύματος ibid.
δίχα, diuiſæ ſunt 143 c. διχάζει, in duo ſecare 84 c
τὸ διχηλοῦν, διχηλοσπίλω ἐμφαίνει 669 b. 572 a
διχόπους σελώνη 692 a
δίψη καύματος ὠὐδρῳ 109 d. P. mſ. & vulg. B. Deuteronomij 32. δίψα: vt 649 d. ſic τὸ δίψος σβεννύειν 161 d
διψῆσαι, ſiti torquere 352 d
δίψιος γῆ 317 c
οἱ δίψυχοι 356 b
διωκαζόντες λίχνοι ζωλὼ 144 c. forſan è poëta, διώκτης, perſecutor 558 d
δόγμα quid 777 d. δογματικὴ θεραπεία 550 a. οἱ δογματικοὶ quoque ἐν πολιτείαις ἐπέχουσιν 777 d. δογματίζόμενα τῶν ὑπομένων 277 a δόκιμα ποιεῖν 342 c
δοκεῖ πονηρὰ, male ſentit 606 b
δόκησις, opinio 465 a
δοκησόσοφων ὕθλοι 44 c. rectius οἱ δοκησίσοφοι 313 c. 314 b & diuiſe οἱ δοκήσῃ σοφοὶ 297 a. 313 a
δοκιμὴ, probatio 419 c. τὸ δοκίμιον ποιεῖσθαι 272 d. idem δοκιμάζειν & ἐξετάζειν, ibid. 918 δοκιμασίαν δεδωκὼς 574 c
δοκιμῶν αἱρεσις 765 c
δοξάζων ἄλλοτε ἀλλοῖα 383 d
δοξοκαλία 161 c
δοξοκοπία 201 d
τὰ δοξολόγα πνεύματα 564 a. ζῶα 733 d. cherubi ſc.
δοξοποιίαι μάταιοι 17 a
οἱ δοξόσοφοι vt doceant 755. δοξοσοφίᾳ ἐπηρμένοι 765 a. & 313 a
δόσις ἰῶ ἀθλητῶν, dabatur 181 b. δοτὴρ ἀγαθοῦ 699 a
δουλαγωγῶ τὸ σῶμα 469 c
δουλεύεται ὑπὸ ἀϊδίων, ſeruitur ei ab ang. b 801 a
δοῦλος ζυγὸς poëtis qui ſ. Scripturæ βαρὺς ζυγὸς 368 c. δοῦλιον ἦμαρ 479 a
δουρεία ἵππου εἰκὼν 409 a
δοχεῖ ποιεῖν, excip. conuiu. 141 c
τὸ δρᾶμα τῶ βίου ὑποκρινόμενος 737 c δράματα ὑμῖν γεγύπται τὰ σκῖον 39 c
δραστικὴ ἐνέργεια 685 a
δρεπόμενος τὰ αὐτὰ 274 d. δρεπόμενος ἀπὸ πάντων τὰ χρήσιμα 291 c
δροσιζόμενοι χάριτι Θεοῦ 199 a
δρῶν ſymbolice quid 570 d
δυὰ, ſeu δυὴ, clad. 606 b
εἰς δυὰμιν ἀμύσσεσθαι, pro vir 710 d
δυὰσθαι νοήσην & δῦσαι φήσην, pro -νειν 666 c. ſic ἐξομολογήσεσθαι δυῶσθ' ἑτέρῳ Flor. ed. 708 a
δυοῖν ζώοιν ὑπαρχόντοιν 774 d. & τοῖς δυοῖν pro δυοὶν 247 c. δυσὶν τῶν ἀναγκαιοτάτων εἰδῶν 781 a. ἐκ δυεῖν 138 c. P. mſ. δυσῖν
δύσαγρος κρεανομία 74 b
δυσάμβατοι πέτραι 493 c
δυσανάλωτον ἦθος 432 b
δυσδρέτησις ἢ ἀπιδία 155 a δυσδρεσίαι ψυχῆς 187 P
δύσδηκτος ἀρχὴ 587 c
δυσεργοδότης τῆ ἀληθ. 754 b. δυσέρμα seu δυσεργία 526 a
δύσζηλος ὑπὸ φρένα 549 a
δυσθήρατον χρῆμα 360 d
δυσμάχητα δῶρα 553 c
δυσμεταχείριστος λίχνος 587 c
δυσμαὴ & βίᾳ 67 c
δυσπαρεσάδικος πίστεως 371 c
δυσπιστία quid ibid.
δυστεκμάρτον τὸ μέλλον 647 c
δυσόπαστος εἰσιδεῖν 14 a
δυσωπῶν τὸ περιέχοντα 482 b. εἰς δυσωπίαν & περιέχοντος 515 d. δυσωπητικῶς εἴρηκε 458 a
δωρεαὶ λαβὼν, δωρεᾷ δίδοις 274 a

E

Εαὐ τὸ δύποιεῖν ἀφελεῖσθαι 273 c. ἐαὐ πεδοκῇ ἐαὐ τε & μὴ 501 b. & c
Εαυτὸν pro σεαυτὸν 67 d. 449 c
Εβδομαῖος, poët. 600 c
Εβδομηκοντάκις ἑπτὰ ἀνδρὸς ἁμαρτήσεται 148 d. De ventriloquis etiam Io. Bodinus Dæmonomaniæ lib. 4. cap. 6. R.
Εβλυσήνησεν τῇ ἀκοῇ φαντασίαν 632 d. ſic 279 a
Εβγενα & ἔκγονα pro eodem 400 e
Εγγραφος διδασκαλίαι βεβαίωσις 612 b. ἐγγράφως τὰ ἄγραφα δηλοῖ ἀλήθεια 274 b
Εγγύα· πάσχε ὀλέθρου 273 b. vnde mutuatum d. 393 d. ἐγγύα ζυγάτηρ Ατης
Εγγὺς ἀδολεχίας ἰὼν, prope accedens ad- 387 c
Εγκρε pro ἔγκεσαι 54 c
Εδικαμνίων ἄγεται ἑορτὴ 330 a
Τὰ ἐγκάρδια διορῶν 84 b
Εγκαθακρύπτειν τοῖς- 205 c
Εγκαθαλέγειν τοῖς σοφοῖς 297 a. ἐγκαθαλέγεσθαι τοῖς ὑοῖς 353 c. ἐγκαθαλέγονται εἰς τὶνα ὀκκλ. 665 a
Εγκατάλημμα 486 d. b 809 c
Εγκαθαμίξαντα πόθῳ πίστιν 805 a
Εγκαθασκήπτῃ τῇ ἐγκ. 248 a
Εγκαθαπαρίς τοῖς ὀδ. 509 a. ἐγκαθαπορεῖ δογμάτων 767 d
Εγκαθαπλώσαι τῇ φρ. 679 b
Εγκαταρδούμβους αἰδίῳ ζωῇ 136 c

Εγκαθύδω & ἐγκεκαθύδαμ 218 c
Εγκαινισμὸς γίγνεται εἰς- 667 d
Εγκλησις quid 123 b
Εγκοίμησις πίλων 184 c
Εγκολπισάμβος τὸ παῦτα 587 c. H. mſ. ἐγκολπωσάμβος, rurſum ἐγκολπισθεὶς τὰ παῦτα 361 a. ἐγκεκολπισμένος ὑδρωῖον 634 a
Εγκοπὴν δοὺς τῷ θύραζ. 513 a
Εγκρατεύεσθαι ἀγαθεργάς 477 b. ἐγκρατεύεται παῦτα, quid 469 c. ἐγκράτεια quid 446 c. ἐγκρατῶν αἵρεσις 549 49. rectius ἐγκρατητὰ 158 c. 305 b. ἐγκρατῆται Epiphanio 173. & 174
Εγκρίνω & ἐγκαταττειν 194 a
Εγκρυφίαι κείμενοι 230 a. ἄζυμοι 586 c
Εἰκωκλήσω θεατὰς 7. 45. q.d. in oculorũ orbes ingeram. C. mauult ὀκκωκλήσω, euoluam, explicabo: vt Fl. ed ὀκκωκλεῖ τῷ θεάτρῳ τοὺς Θεοὺς 50 b. idem παρασάγγ 47 a
Τὰ ἐγκύκλια μαθήματα 284 a
Εγκυκλον χιτῶνιον 210 b
Εγκυλίμβροι μέδαμ 713 a
Εκυοι, & ἐγκύμονες, grauidæ 192 c
Εγκύπτω εἰς τὰ β 518 b
Εγκύρσαμ δυᾶ 623 b. idem ἐγκυρσεύω 362 a.
Εγκυκλιακῷ generi quæ ſubſint 115 b. 128 b
Εγκηγορότες εἰς αὐτὸν 179 a. ἐγκηγορῶν εἰς σοφίαν 18 d
Εγκήγορσις ἀΐδιος 178 a
Εγκήγοροι, οἱ ἄγγελοι 177 d
Εγχειρισθμῶν κῦ τῶν διοίκησιν ibid. H. mſ. ἐγχειμπ.
Εδεσαμ, comedes 188 b
Εδος ſeu ἔδδος, ſtatua 559 d
Εδραστμβος θεμβλίοις τεσσ 552 a
Εδραίω βίῳ καὶ λόγῳ 727 c. ἑδραιότης τῆς γνώμης 726 c
Εδρασμα ἀγάπης 372 d
Εδωδὴ τῶν λαγῴων, eſus 188 c. ἐδωδαὶ ὄρνιθοπτοι 12 a
Εθελοντὶ τῶ σωέπεσθαι 362 c
Εθελοθρησκεία Ταπεινοφρ. 690 a
Εθελοκωφοῦσι τῶν ἀλήθ. 623 d. rectius τοῖς τῶν ἀλ. 551 c
Εθνικῶς ζῆν 752 c
Εἰ ζητήσαις, ſi quæreres 553 d. ſic 55 d. 325 c. 367 c. ¶ εἰ τύχῃ 643 b. εἰ ὃ ἀπορεῖν 459 c. εἴ γε ſi modo 297 c. εἰ ὃ κ ἄρα ſi tamen & conc. al. 183 d ſic 200 b. Eadem ſignif. εἰ δὴ 281 a. & 120 a. 315 d. εἰ δή πως, pro εἴ πως 195 c. ¶ εἰ δὲ μὴ τὸ μῶροι- 503 a. εἰ ὃ κ πᾶσα, ἀλλ' ἀκ τῷ γ. 187 c. εἰ ὃ κ - ἀλλ' ἀδὲ 228 b
Εἶδα pro ἰδέα 539 c
Εἰδήμονες τῆς Ε. γλώσσης 342 a
Εἴδησιν ἔχειν τῶ προβλήματος 780 b ſic 647 a. εἴδησις ὑπομνηματικὴ 770 d. εἴδησις quid 393 a
Εἶδος, forma, cauſæ ſpecies 785 a αἱ εἰδοποιοῦσαι διαφοραὶ 779 a. εἰδοποίια & Θεοῦ 692 a
Εἴδωλον μαθήματος ἀὐτ' εἰδώλω συμπλοκὴς 520 c. εἴδωλα τῶν ζώσις ἀπὸ τῆς θείας οὐσίας προϊστάμενα 590 c. εἴδωλα ἀγαλμῶν 567 b
εἰδωλικὸς ποιητὴς 11 b
εἰδωλόδυτα cur verita 143 c
εἰδωλολατρεία τῶν ψυχῶν 694 c
εἰδωλοποιΐαι vulgi b 810 b
Εἶεν δή 24 c
Εἰκάζω, ſignifico 567 c
Εἰκοβολεῖ περὶ ἀφώνων 613 d
καθ' εἰκόνα & καθ' ὁμοίωσιν Θεοῦ, quid differant 418 a. εἰκόνες, ὅσα ἀπὸ ἑνὸς b 794 c. εἰκόνες, exempla vitæ 83 b. maxima rectæ doctrinæ pars 237 b
εἰκονισμὸς & τῶ 645 c
Εἰλύμβοι σφαιρηδὸν 580 c. εἰλύμβοι εἰς ἓν 537 c
Εἰλιγμὰ τῷ ζόφῳ 156 a. item εἰλιγμάσας ὑπὸ μέθης 159 b
Εἰλιγήσονται 53 a. vulg. Bibl. editio ἐλιγήσονται, vſitatius
Εἰλικρινῶς λόγων 331 c. εἰλικρινῶς ἀμίαστον 728 a
Εἰληχυμβός τῶν καρδίαν 805 b. alibi ἠληχυμβός, more communi.
Εἵλωτες, ſerui apud Laced. 22 b. Ionico & Dorico more: alias aſpiratur, vt εἵλωτες οἰκέται 238 a. nempe παρὰ τὸ ἕλος. qua de re Paulan. & Steph.
Εἶναι pleonaſticum 762 a
Εἶπερ ἀκολάστως βιῶσαι 468 a
Εἰρεσιώνη Attica 476 d
Εἰρήσεται, dicetur 481 c
Εἰρωδύω μῦ πάντων 378 c
Εἰρωταγωγεῖν ὅτι τῶν —— 115 a
οἱ εἰρωτοποιοὶ τῶν δογμάτων 781 b
εἰρωτοποιεῖν τοὺς πολ. 490 c. εἰρωτοποίησις τελεία q. ibid. b
ὁ εἰρμὸς τῶν λόγων 475 d
Εἰς τὸ παντελές, pro παντελῶς 80 a. ſic εἰς ἔσοδον, tam 367 d. 56 c. εἰς ἔτι νῦν 9. c. ¶ εἰς pro ἐν 400 a. 587 a
Εἰσακούσῃ δικαίων 542 c. 314 b
Εἵσαι ναὸν, ſtatuere 559 d
Εἵσεται Θεὸν, nouerit d. 214 a
ἡ εἰσβολὴ τῶν τροφίμων 502 b
Εἰσελαύνων ἁρματῆς 75 d
Εἰσέτι, etiamnum 9 d
Εἰσκομαῖζ τῇ γυναικωνίτιδι 204 b
Εἴτ' οὖν ὀρωμβύων, εἴτε δὲ μὴ 700 a. εἴτουν ἔργῳ, εἴτε δὲ λόγῳ, εἴτε δὲ ἐννοίᾳ 751 d
Ἐκ Θεοῦ τε δὲ παρ' ἀνθρώπων, à Deo & hom. 529 c. ὁπαντὸς τρόπου, omni modo 734 c. pro eodem ὁκ παντὸς 503 c. ἐξ ὅλης καρδίας πιστεύων 486 d
Ἐκάεργος κῦ ἑκαέργα 570 b
Ἑκάστου ἑκάστῳ ἰρμῶ- ὁ καθ' ἕκαστον ἡμῶν, nuſque noſtrum 342 a 455 c
Ἐκβιάσασθαι τὸν λόγον 506 d
Ἐκβλητοι pro ὀκβλητέοι 248 a
Ἐκβλυζήσασα γῆς πηγὴ 283 a
Ἐκβρασμαῖα θάλασσης 206 c
Ἐκγαλακτῆσαι, in lac verti 103 d
Ἐκδέχονται ὅτι Κυείᾳ, accipiunt de D. 477. c. ſic 98 a. 418 a
Ἐκδημεῖν ὁκ τῶ σώμ. 541 b
Ἐκδιαιτᾶσθαι εἰς θρύψιν 166 b
Ἐκδεδώκασι, expoſ. 687 d
Ἐκδικία, vindicta 449 a
Ἔκδοσις pro ἔκθεσις, expoſitio, explic. 598 b
Ἐκδοτα τὰ ὧτα παρέχῃν τοῖς- 551 b
ὀκδοχεῖα τῶν ὀκκείσεων 163 c. P. mſ. ἐνδοχεῖα, perperam
ὀκθαζόντες τῶν Αφροδίτων 64 b. ὀκθαζόντες πάντη 3 b
ὀκθεράποντες κῦ τῶν ἁρ. πολιτείαν 134 a
ὀκθήσασθαι, exorare vel demereri 582 a. vt Heſych. θήσασθαι & δουλεύσαι & αἰτήσασθαι exponit.
ὀκθυόμβων & μαντευ. 230 a
ὀκκαλεῖσθαι εἰς σωτηρίαν, vocare ad ſ. 129 b. ſic 504 d. 152 a
ὀκκεντήσας τὸν πόρνον 449 d
ὀκκήρυκτος ἄνθρωπος 542 b
οἱ κῦ τῶν ὀκκλησίαν, Eccleſiæ membra ſeu conſortes 507 c
ὀκκλητικὸς ὄζει λιχνείας 148 a
ὀκκλιτον ἀπὸ κακοῦ 518 a
ὀκκύκλειν τὸ μυστήριον, euulgare, in profanorum circulos & conciliabula efferre 752 d. ὀκκύκλησις & γυναικὸς εἰς τὸ μέσον 439 d
ὀκκωφούμβοι περὶ & ἀλήθειαν 551 a
ὀκλαμβάνῃ τῶν γραφίων ὕπνος 98 c. idem ὀκδέχεται v. 6. ſic 733 c
ὀκλεγόντες, electi 661 b. 681 d. ijdem ὀκλελεγμένοι 389 a. & ἐξελεγμένοι 702 d. 586 b
ὀκλεκτικώτερον προσιόντες τῇ διδασκαλίᾳ κυρ. 754 a
ὀκλογὴ & ἀληθείας 314 a. βίου 707 c
ὀκλογισμὸς βασ. βίοι 633 c
ὀκμάττεται & τύπον τῆς- 200 d εἰκόνος εἶ) σοφίζονται
ὀκπαιδαγωγεῖσθαι περὶ ὀρέξεις 200 b
ἔκπτωμβις τῶν ἄρτων 634 a
ἔκπληξις quid 376 a
ὀκπονήσαντες γνῶσθαι περὶ 661 a
ὀκπύθεσθαι ἐμοῦ 493 c. f. ὀκπυθέσθαι
ὀκπύρωσις Stoic. 549 c. 599 d
ὀκπυρῶσαι προσταξάντων τῶν 424 c. ὀκπύρωσα τῆς κοσμονῆς 422 c. 378 a
ὀκπύθεσθαι, explicare 610 d
ὀκπύρω χάειν τοῖς ὁρ. 719 b. ἔκπυρσις τῶν ὀφθ. 472 c
ὀκπρεμῶν pro ὀκπρεμῶν 225 a
ἔκπτυον ἄδου 413 c
ὀκπτοπιστέα τῆς πολιτείας 225 b
ὀκπὸς ὀλίγων, exceptis p. 369 a. ὀκπὸς εἰ μὴ εἶεν 499 a. ſic 410 a
ἔκπτε pro ὁκ πότε 659 c
ὀκπτέπλα πάθη 168 b. ὀκπτεπλόγαστρος piſcis 110 c
ὀκπτύσαντων εἰς μαλακίαν 168 a. ὀκπτωτὲ & αἵρεσις)(314 b
ὀκπυπώματα τῶν ὑποκειμένων 794 a
ὀκφήνῃ ἡμῖν & καρπὸν 291 c
ὀκφωνῆ ποιεῖν, manif. f. 449 d
ὀκφόρησις τῆς λείας 346 a

Εκφωτίζεσθαι εἰς ἀγ. 706 d
Εκφήγματα γῆς 206 c
Ελεᾶ, miseretur, Flor. editio 124 b. at P. ms. ἐλεεῖ
αἱ ἐλεγεῖαι Σόλωνος 610 b. 691 d
τῆς ἐλεγείας ὧδε ἄρχεται 621 d
Ελεγμὸν ἐκκλίνει ἁμαρτώλος 122 d
Ελεγχος quid 122 b. 114 c
Ελεος & ἔλαιον q. παρώνυμα 176 a
Ελευθεριμοτάτη θεραπεία 724 a
Ελευθεροῖ τῶν παθῶν 452 a
Ελεφαντοκόλλητοι κλίναι 160 c
Ελικοειδῶς ἐγκατακρύειν 205 c
Ελικτῆρες, orn. mul. 210 c
Ελικτοὶ βόστρυχοι 198 d
Ελικῶν, tit. libri 611 b
Ελκεσίπεπλοι Iones vnde 199 c
Ελλαδικὸς λαός 699 a
Ελλειπης γνῶσις 381 c. ἐλλειπὴς τῶν ἀγαθῶν 725 a. sic & P. ms. 92 c. alibi ἐλλιπής.
Ελλόβια & πλάστρα 213 a
Ελλογιστὴ αὐτῷ, 427 a
Ελπίδα τὴν πᾶσαν ἐπὶ τὸν Θεὸν ἔχοντες 550 c. ἐλπίζοντες εἰς γῆν 378 a. ἔλπισμα πιστόν 412 a, 418 a
Ελπονται, exspectant 532 c
τὰ ἔμβρυα 775 a
Εμμαρτυρον δείκνυται ἐν αὐταῖς 59 c
Εμμενετέα, toleranda 304 d
Εμμεσιτεύει κοινωνίαν πρὸς θ. 730 a
Εμμόνος δύναμις 725 b
Εμπειρικὸς med. qui 291 c
Εμπεριεχόμενα τῇ πρ. 476 c. ἐμπεριεκτικοί εἰσι τῆς αἰτίας 778 d
Εμπίπλασθαι pro ἐμπίμπλασθαι P. ms. 144 b. 148 b
Εμπνεῖ τι ταῖς φρεσί 727 c. 698 d. ἐμπνευθῆναι ἄνωθεν τὴν ψυχὴν 393 d. ἐμπνεῖται τῇ ψυχῇ 509 d. ἐμπνευσθέντες ὑπὸ Θεοῦ 309 d. ἐμπνεομένη ἀρεταῖς 248 d. ἐμπνεῖσθαι μόνον, spiritum in se attrahere 717 b
Εμποιητικὴ ἐστι τῆς ἐποχῆς 781 b
Εμπολῶσιν ἀργύριον συχνόν 223 a. P. ms. ἐμπολοῦσιν.
Εμπολιτεύεσθαι, in ciuil. vers. 245. b
Εμπομπεύων ἐπὶ σκηνῆς 253 a
οἱ ἔμπροσθεν ἄνδρες 763 b
Εμπτωσία εἰς ἐλπίδα 378 a
Εμπύρευμα & ἔναυσμα 689 c
Εμφανῶς τοῖς πολλοῖς 728 c
Εμφαντικῶς γράφει 412 a. ἐμφαντικώτερον ἀποκαλύπτειν 87 b
κατ' ἔμφασιν ὁρᾶν 316 c. ἡ ἔμφασις τῆς διανοίας, significatio 612 c. ἔμφασιν ἔχον δεικτικὴν 118 a
Εμφερῶς τοῖς ἀνδρ. 499 a. 506 c
Εμφύσημα Θεοῦ 82 a. τὸ ἐκ Θεοῦ 590 c. τοῦ πνεύμ. 509 d
Εμφυσιῶσαι τὰ ἑαυτῆς τέκνα quo sensu d. Sapientia 663 d
ἡ ἔμφυτος ἐκλογή 427 c
Εμφωνία pro συμφωνία seu ὁμοφωνία 3 d
ἐν pro εἰς 94 c
Ενάγει ἡμᾶς ἐπὶ τὸ- 654 b
Εναγὲς τὸ ἄδικον 713 c
ἐναγωνίσασθαι τοῖς εἰρ. 735 c
ἐνάλοι πέτραι 55 d
ἐναπεργάζεται τοῖς ζώοις τὰ 433 c
ἐναπερειδόμεναι τῇ ψυχῇ 285 a. ἐναπερείσματα τῆς ψ. 407 d
ἐναποβλύζειν κόλπῳ 57 a
ἐναπογράφειν ἐν- 43 d. 262 d
ἐναποκλύζειν καὶ ἐμπλύνειν 157 c
ἐναπομένειν τῇ κοσμ. σοφίᾳ 243 d
ἐναποξύεται τὸ στέλεχ. 667 c
ἐναποσημαίνεταί τι 661 a
ἐναποσφαγίσασθαι τῇ ψυχῇ 67 b
ἐναποσφραγίσματα πν. δ. 407 d
ἐναρμόζειν, apte inser. 667 d
ἐνασκήσαντες ταῖς ἐντ. 661 c
ἐναύσμα λαβὼν τοῦ πράγμ. 693 d
ἐνδακόντες τοὺς χαλινοὺς 57 c
ἐνδείκνυσθαι σπουδὴν πρὸς- 420 c
ἐνδεικτικὰ τῆς δυνάμ. 588 a. εἰς ἔνδειξιν τοῦ 710 c. ἔνδειξις à syllogismo quid differat 770 d
ἐνδελέχεια ἡδονῶν 410 c. ἐνδελέχιζε 554 a. ἐνδελεχισμὸς χρ. 202 a
ἐνδέχεσθαι pro ἐκδέχεσθαι, accipere, intellig. 297 d. κατὰ τὸ ἐνδεχόμενον, vt res fert 705 d
ἐνδημεῖν πρὸς τὸν Θεὸν 541 c
ἐνδιατάττειν ἐν τῇ- 539 c
ἐνδίδωσιν ἡμῖν γέλωτα πλατύν 216 c
τὰ ἔνδοξα 576 a. 760 a
ἐνδόσιμος ἡδενῇ 725 d
ἔνδροσοι λειμῶνες 43 c
ἐνειλούμενος φλυαρίαις 204 a
ἐνειλημμένοι στρώμασι 78 c. f. rectius ἐνειλημμένοι ἐνειλημμένος αὐτοὺς 503 a
ἕνεκα τῶν ἄλλων ἄστρων, per cetera sidera, i. respectu cet. s. 70 b. ἕνεκέν σου θανατούμεθα 493 c. vulg. B. ἕνεκά σου· ἕνεκα subauditum 761 a
ἐνεκωμίασεν, ab ἐγκωμ. 250 c
ἐνεργὸς δι' ἀγάπης πίστις 271 a ἐνεργῷ γυμνασίῳ χρώμενος 242 d. ἐνεργῷ λόγῳ 735 d. ἐνεργῶς ἡμαρτηκὼς οὐδέν 506 b. idem mox ἔργῳ ἡμαρτηκὼς v. 12. ἐνεργῶς καὶ δικαίως βιοῦν 349 d
μετὰ ἐνεργείας ἀγαθῶν καὶ ἀποχῆς κακῶν 518 b. τὰ κατ' ἐνέργειαν ἁμαρτήματα 659 d
ἐνεργήσας μηδὲν 468 d. ἐνεργούμενον τὸ ἔργον, dum agitur seu perpetr. 519 d. ἐνεργουμένη δι' ἀγάπης 420 c. ἐνεργήματα ἅγια 745 a. θεῖα 685 a. δυνάμεων 527 d
τὰ ἔνερθε 453 c
ἐνευλογήθησαν εἰς τ- 372 a
ἐνεχύρασμα, pignus 420 a. ἐνεχυρασμὸν ἀποδώσει 125 a
ἐνθαλαττεύων ἠλιγγιᾷ 156 a
ἐνθεματισμὸς, insertio 131 b
Ενθεος γίνεται 701 b. ἔνθεοι ὄντες 582 c
ἐνθέως ἱέναι ἐπὶ- 165 c
Ενθρονίζεται ἐν- 80 c
Ενθυμήματα, cogitata 91 b. q. c. ἐπιθυμήματα Ezech 18
Ενιδρύεται ἐν τῇ- 708 b. ἐνιδρύσαι 714 d
Ενιζήματα, sedes 696 d
Ενιλλώττειν καὶ βλεφαρίζειν 251 c. alibi ἐνιλλώπτειν, vt 252 d
Ενισχύειν roborare 224 c
Ενναμήνα ἔμβρυα 658 d
Εννεύειν πρὸς τὸ verg. 349 c
Εννούμενοι περὶ τἀγαθοῦ, cogitantes, 60 d. ἐννόημα Θεοῦ 553 a
ἔννοια καὶ ἐνθυμήματα 517 d. ἐννοίας ἔχεται τῆς αὐτῆς, sentent. 646 d
Ενοικίδια σκεύη 161 c
Ενοίκιον, incolatus pretium 318 b
Ενοικον ἡμῖν φῶς 196 c. τὸν ἔνοικον αὐτοῖς Θεόν 197 a
Ενονειδίζειν pro ἐπονειδ. 224 b
Ενοποιῶν τὴν ψυχὴν καὶ τὴν σάρκα b 789 a. ἑνοποιεῖν εἰς πίστιν a ibib. b. ἑνοποιεῖ τῷ Θεῷ 728 c
Ενοπτριζόμεναι τοῖς ἀνδράσι 227 b
Ενόρασις 689 c. H. ms. ἀνόρ.
Ενουλισμοὶ πλοκάμων 216 d
Ενοφθαλμισμός 659 d
Ενστασις, institutum propos. 735 c
ἔνστασιν σώζειν 734 b. ταῖς ἐνστάσεσιν ἀκολουθεῖν 162 a
Ενστερνίσασθαι τὸν σωτῆρα 102 b
Ενστομιον ὑγρόν 101 b
Ενοχεθῆναι τοῖς 191 c. 452 d
Ενσώματος ἁμαρτία 538 a. ἐνσωματούμεναι ψυχαί 443 a. ἡ ἐνσωμάτωσις τῆς ψυχῆς 508 d. 647 d. a 795 a
Εντεύξεις τῶν γραφῶν, lectio 728 b
Εντίκτει τῇ ψυχῇ φῶς 656 a
Εντρέπεσθαι τοὺς προηγ. 517 b
Εντριβόμεναι τὰς παρειὰς ψιμμυθίῳ 217 a. 218 b. ἐντρίμματα καὶ βαφαί 219 b
Εντριβέστερος ἤδη 690 c
Εντροπῆς ἄξιοι 167 d. πρὸς ἐντροπὴν καὶ ἐνακοπὴν τῶν εὐεπιφ. 464 b. sic 299
Εντυποῦται ἡμῖν τὰ νοήματα 783 c
Ενυπαρξει εἶναι 420 b
Ενύποκειμένη τῇ πλακί 680 c. rectius ἐναποκ.
Ενώπια τοῖς νοοῦσι 299 a
Ενωτίζεσθαι quid 542 c
Εξάγειν τρυφῆς 645 c
Εξαγωγὴ, seu Εξοδος, p. 344 c
Εξαιματουμένη τροφὴ 103 c
Εξαίρεσις, exceptio 689 d
τὸ ἐξαίφνης 785 d
ἡ ἐξακολούθησις ταῖς π. 390 a
Εξακούειν περὶ intellig. 391 b. sic ἐξακούεται a 809 c. ἐξακουστεον 620 c
Εξαναδύντες τῶν τερπ. 531 c
Εξανθιζόμεναι γυναῖκες 201 c. at ἐξανθισμέναι, flauatæ, ath. ξανθίζω 218 a. ἐξανθιστέον τας γραφὰς 102 d
Εξαπτέρυγον ἄγαλμα 563 c
Εξαρεσκευόμενος εἰς φθορὰς 215 a
Εξάρχοντες ἄλλοις ἀσεβῶν λόγων 762 d
ὁ ἐξάρχων τῆς δοκήσεως, auctor 465 b
Εξαί, γάμος cur d. 591 c.
Εξασθενοῦντες λεπτουργεῖν 766 c
Εξαφρόεται, in spum. vert. 105. c
ἐξαφρισμὸς 101 a
οἱ ἐξειλεγμένοι: q. ἐκλέγειν

Ἐξείλησις αὐχένος 243 a
Ἐξελαστέον τῆς πολιτείας 165 a
κἂν ἐξέλθῃ τὴν σάρκα 668 c
Ἐξεταστείη ἐν τῷ καθ' ἡμᾶς λόγῳ, nobis accenseatur 447 a
Ἐξεχόμενος καὶ ἀπηρτ. αὐτῶν 145 d
Ἐξηγητικὰ Βασιλείδου 506 a. ἐξηγητικὰ τοῦ προφ. 364 b
Ἐξημαρτημένως χρῆσθαι 762 d
Ἐξηχούμενοι κυμβάλοις 163 c
Ἐξιδιοποιήσασθαι, mancip. 408 a
Ἐν ἕξει ποιεῖν τὸ εὐεργετητικὸν, in habitum perduc. 529 d. ἐν ἕξει γνωρίμων ὄντες, pro τάξει, loco 85 a
Ἐξιστορητέον τὰ —— 475 a
Ἐξοδος τοῦ σώματος, exitus e- 453 b
Ἐξοικειοῦσθαι, famil. adsciscere 402 d
Ἐξοκείλει pro ἐξοκέλλει 175 a
Ἐξίμνυσθαι τὴν τρυφὴν 234 b
Ἐξομοιοῦσθαι τῷ Θεῷ 134 c. ἐξομοιωτικὴ τῷ Θεῷ δ. 296 c. ἐξομοίωσις τῷ Θεῷ 420 d. ἐξομοίωσις ἡ πρὸς τὸν Θεὸν 417 d. 666 c. eadem ὁμοίωσις Θεῷ 403 d
Ἐξομολογοῦνται, confitentur 26 c
ἐξομολογουμένως, indub 638 b
Ἐξὸν, s. ἐστὶν 586 a
τὸ ἐξορκιζόμενον b 800 d
Ἐξορρόσθαι, in seruum verti 105 d
Ἐξορχήσασθαι λόγον ἀπόρρητον 279 c
ἐξορχεῖσθαι καὶ λορδοῦσθαι 225 c
Ἐξουθενεῖν, nihili facere 264 a
Ἐξυμνεῖν τὰς ἡδυπαθείας 140 b. ἀρετὰς 394 c. πίστιν 411 b
Ἐξυπηρετεῖν αὐτῇ εἰς- 450 a. 489 a
Ἐξυπτιάζων παραβλέπει 253 a
Ἐξώλοις pro ἐξώλεσι 201 a
Ἐξωτερικὰ Arist. 575 c
Ἐπαγανακτεῖν τοῖς ἀκολ. 449 d
Ἐπάγειν καὶ συνάγειν, inferre & concludere 177 a
Ἔπαθλον, præmium 239 a
Ἐπαΐειν φθεγγομένου 543 a. ἄσματος 761 d. τοῦ νόμου 353 a
Ἐπαίρειν εἰς τὸ θεῖον 352 a
κατ' ἐπακολούθημα αἴτιος 282 c. sic 663 d. 781 d
Ἐπακούειν τῶν θείων λόγων 511 c. οἱ ἐπακούοντες αὐτοῦ, auditores 275 c. ἐπακηκοῦσα ταῖς ἐντολαῖς 281 c. pro ὑπακ. obediens
Ἐπάλληλοι κύλικες 219 c
Ἐπαναβαίνειν ἐπὶ τὰ ὑπερκείμενα 583 d. ἐπαναβεβηκυῖα τῆς πίστ. 529 b. κατ' ἐπανάβασιν αὐξῆσαι 219 d. sic 383 d
Ἐπανακάμπτειν, reuerti 645 d
Ἐπαναλαμβάνειν πολλάκις, repet. 381 a
Ἐπαναπαήσεται pro ἐπαναπαύσεται, Flor. ed. 594 d
Ἐπαναστεῖλας τοῦ καταπετάσμ. 216 c
Ἐπαναστέλλεσθαι τὸν χιτῶνα 522 b
Ἐπανορθώματα 482 b
Ἐπάνω εἰς ἀμφοῖν 747 d
Ἐπασιδαῖς καταναγκάσαι 39 c. ἐπασιδαὶ & ἐπῳδαί 71 c. & d
ὁ ἐπηπειλημένος κίνδυνος 533 a
Ἐπαποδύσασθαι πρὸς τοὺς φιλεγκλ. 92 a. ἐπαποδυτέον τῷ πόνῳ 754 c
Ἐπαποστελῶ εἰς αὐτοὺς 116 c
Ἐπαρδεῦσαι παρ' ἑτέρου 283 d
Ἐπαριστερῶς λαμβάνειν 422 c
Ἐπαρκέσει τῷ δεομένῳ 776 d
Ἔπαρσις τῶν χορῶν 722 b
Ἐπαφᾶσθαι τοῦ συνειδότος 720 d
Ἐπεγερμὸς, excitatio 181 c
ἐπεγερτικῶς νυστάζειν 177 c
Ἐπεγκυλίεσθαι ταῖς β. ἀν- 744 a
Ἐπεισι, in mentem venit 750 a.
ἐπεισιέναι τεθνεῶσι 538 a
Ἐπεισκρίνεσθαι 681 b
Ἐπεισόδιος εἴσοδος 593 d
Ἐπεκδιηγούμενος, ἐπιφέρει 492 c
Ἐπέκεινα κόσμου 648 c
Ἐπελίσσεσθαι περὶ τὰς ἐντομὰς 177 c. pro περιελίσσεσθαι
Ἐπεμφύρειν τὰς χεῖρας τοῖς- 146 a
Ἐπενδύονται ἀφθαρσίαν 201 d
Ἐπεξηγητέον τὸ- 98 b. (P. ms) παρεξηγητέον) 350 c
Ἐπερείδειν κατὰ τῆς σαρκὸς 785 c
ἐπερειδόμενη τῇ ἀληθείᾳ 766 b
ἐπέρεισις 692 c
Ἐπευκτέα ἡμέρα 468 c
Ἐπήβολοι γενόμενοι τῆς- 361 d. sic 309 c. vise & ἐπίβολος
Ἐπηρεάζοντες ὑμῖν 511 d. vulg. B. ἐπηρ. ὑμᾶς
Ἐπηρέμησε τῇ ἀσελγ. acquieuit 239. b. P. ms. ἐπηρέμισε
Ἐπηχήσας κύμβαλον 14 c
Ἐπὶ τραπέζης τιθέναι 12 c. Euseb. Præp. Euang. 55 c. ἐπὶ τραπέζῃ. ἐπὶ τῶν ἁγίων κρίνεσθαι, coram vel sub 750. c. sic 725. c. 730 a. ¶ ἐπὶ πέτραις, super 494 a. ἐπὶ Θήβαις & ἐπὶ Θήβας, aduersus Th. 334. c. 336 a. ἐπ' αὐτοῖς μόνοις κολάζονται, in ipsorum solũmodo potestate est quod puniuntur 536 a. τὸ ἐφ' ἡμῖν quid ibid. a. ¶ τὴν ἐπὶ θάνατον (s. ὁδὸν) ἀγομένη 736 c. ἐπὶ γαστέρα ἕρπουσα, pro ἐπὶ γαστρός 69 a. sic 541 c
Ἐπιβάθρα τῆς περικοπῆς 528 c. τῆς ἐπιστήμης 364 c
Ἐπιβαθραίνειν, ascend. 252 c
Ἐπίβαινε ἀτραπιτοῦ 607 c. ἐπιβαίνειν κοίτῃ ἀλλοτρ. 469 d
Ἐπιβεβληκὼς ὅλον ἑαυτὸν τῇ θεωρίᾳ 705 c. ἐπιβάλλων δόγμασι τοῖς αὐτοῖς assent. 368 a. ἐπιβάλλειν, congredi cum serm. conf. 527 a. 333 c. κατὰ τὸν ἐπιβάλλοντα καιρὸν, compet. t. 754 c
ἐπίβασις, incessus 205 c
Ἐπιβατεύουσι τῆς ψυχῆς a 799 a
Ἐπιβοᾶσθαι, cum clam aduoc. sibi 374 d. ἐπιβοόμενος τὸν Θεὸν 54 b. 254 a
Ἐπιβολὴ, aggressio, conatus 318 c. ἐπιβολὴ ἐπί τι 366 a ἐπιβολαὶ διανοίας ἀκραιφνεῖς 683 d. ἐπιβολὴ καὶ διάληψις ἀληθείας 344 d
ἡ ἐπίβολος καὶ κατορθωτικὴ πίστις 652 d. ἐπίβολος γενόμενος τῆς γνώσεως 542 a. sic 292 a. 396 d. & rursum τοῦ Θεοῦ ἐπίβολον καθίστασθαι 306 b. pro ἐπήβ-
ἐπιγαμεῖν πόσει πόσιν 238 a
ὁ ἐπιγάστριος βίος 148 a
ἐπιγενεσιουργὸς πρᾶξις 564 c
ἐπιγενηματικὸν ἀγαθὸν 727 c
ἐπίγησις pro ἐπίκτ. 705 a
ἐπιγιγνώσκειν ἑαυτὸν 225 b
ἐπιγλιχόμενος ἐκτείνειν 172 a
ἐπίγνωσις τοῦ Θεοῦ 148 b. τῆς ἀληθείας 757 c
ἐπιγραφόμενοι Θεὸν διδάσκαλον 697 b sic ἐπιγράφεται πατέρα 15 c
ἐπιδεικνύει τῇ Θεῷ 13 b. Eus. Præp. Euang. ὑποδεικνύει.
ἐπιδείπνων μανία φοιτητή 141 c
ἐπιδιαμονὴ τῆς ψυχῆς 599 d
ἐπιδιδόασιν αὐτοὺς θανάτῳ 481 c. ἐπιδίδωσιν ἑαυτὸν ὑπὲρ τῆς ἐκκλ. 730 d
ἐπιδίμοιρα 655 c
ἐπιδορπίσματα 141 a
ἐπίδοσιν λαβοῦσα εἰς τρυφὴν 181 b. εἰς ἐπίδοσιν ἐλθοῦσα 29 b
ἐπεδρεπόμενοι τιμάς 26 a
ἐπιζητήματα ὑπ' ἀνθρ. 421 d
ἐπιθανάτιοι ἀνθρ. 495 a
ἐπιθοροῦν τὸν γ. πόρον 18 c
ἐπιθυμεῖν θυσίαν 715 d. τέκνον 343 a. τὸ ἐπιθυμητικὸν τῆς ψυχῆς μέρος 214 d. ἐπιθυμία quid 135 d. 417 a. 423 a
ἐπικαίρους τόπους 348 a. H. ms. εὐκαίρους.
ἐπικάλυμμα ἔχοντες τῆς κακίας τὴν ἐλευθ. 457 b. sic 194 c
ἐπικάρπιον λαγνείας 191 b
ἐπικαταδεῖν, illigare 181 c. nisi f. rectius οὐκ ἐπεὶ καταδεῖν δ.
ἐπικαταρώμενος λαμάργοις 141 c
ἐπικατονομάζειν τοῖς θεοῖς 143 a
ἐπίκηροι τὴν φύσιν ἐσμὲν 393 c. τὸ ἐπίκηρον ἡμῶν 484 d. sic ἐπίκηρον ζῶον 19 a. 697 a
ἐπικιναίδισμα 230 d
ἐπίκλησις ἐπὶ μάταια 682 c
ἐπικλίσεις ταῖς ὁμ. εὐναῖς 184 d
ἐπίκοινα ὀνόματα 84 b
ἐπικόπτειν τὰς παραφ. 402 a
τὰ ἐπικούρεια ἐφιλοσόφει 411 c
ἐπίκουρος καὶ βοηθὸς ἡμῶν 6 b. ἐπικουρεῖν, auxilio mittere 208 a
ἐπικουφίζειν παραμυθίαις 740 a
ἐπικουφισμὸς τῶν ἁμαρτ. 746 d
ἐπικρατητέον τῶν ἀσιμορείων 191 c
ἐπικράτησις, imperium 342 c
ἐπικροτεῖν τὰ χείλη 519 a. ἐπικροτεῖν τῇ ῥινί 241 a
ἐπίκρυψις μυστικὴ 556 b. ἐπικεκρυμμένως λέγειν 571 c
ἐπιλαμβάνειν, occlud. 578 d
ἐπιλάμπειν, illustr. 656 b
λάμπει τὸν ἥλιον ἐπὶ πάντας 118 d
ἐπιλάμπει πᾶσι τὸν ἥλιον 790 a
ἐπίληθες κακῶν 2 c
ἐπιλογισμὸν λαμβάνοντες τοῦτον 447 c
ἐπιλογισμῷ λαμβανόμενα 787 b
ἡ ἐπιλογιστικὴ apud comicum 218 d
ἐπιλυτέον τὰ ἀπορούμενα b 611 a.
ἐπιμελουμένην pro vulg. ἐπιμελουμένην

H: mſ. 424 a
ὑπιδύῃ τῇ ὀρκῇ 453 c
ὑπιμήκιον pro ὑπὲ μ. 80 c. 122 c
ὑπιμίων καθαρσὶς 192 b
ὑπιμξίαν ποιεῖται πρὸς — 422 a
ὑπιμορφάζοντες δύσεδμα 30 b
ὑπίμους βλεφάρων 178 b
ὑπιεμησις ἐτέος εἰς πολλοὺς 464 b
ὑπίνοια σοφή 261 b
ὑπίξενοι, οἱ φίλοι 378 a. ὑπίξενωμένη τῷ σώματι 402 a
ὑπίπασα vngu. 177 b
ὁ ὑπιπηλάζων τὸ λίγον 275 b
ὑπιπνέῳν τῇ ὁδῶν 505 d. τῇ διδασκαλίᾳ 271 d. τῷ θαιάτῳ 481 c
ὑπιπνημοσύνη πολιτῶν 536 d. rectius ὑπὲ πνημ.
ὑπιπλεον pro ὑπὲ πλ- b 624 a
ὑπιπλωάδαι γλῶ πλ. 304 a
τὸ ὑπιπνικὸν ἢ ψυχικὸν εἶδος 130 d
ὑπιπνίξις quid, & vnde dicta, 122 a. 124 c. 131 b
οἱ ἐπιπνοι ὑπ Θεοῦ 361 c. ὑπιπνοία Θεοῦ 46 c. 342 a
ὑπιπόθησις 527 b
ὑπίπροσθεν ἄγλη, prof. 231 b. ὑπίπροσθεν τῆς ψυχῆς καλασκεδάσαι, offundere animæ 410 b. ὑπίπροσθε φέρεται τῇ ωὐγῇ, obuerſatur luc. 585 c. ὑπίπροσθε τῶν κόνων τετυύσο, ante colum. 562 c. Hinc ὑπιπροσθιωῖ τῇ διωάμει 489 d. ὑπιπροσθείᾳ τῇ ἰδρωῖ 638 c
ὑπιρράίνων τὸ πλῆθος 570 b
ὑπιρραπίζων τοὺς πυρ. 297 a
ὑπιρρεῖ μοι 614 c
ὑπιρρίπτειν τοῖς, conijc. 145 d. 738 b
ὑπίρροιω προσλαβὼν ἀδείας, affluxum incrementum 239 b
ὑπισαφωνίζων τὰ προφ. 458 b
ὑπισμος ὁ τ' ἀριθμ. 684 a
ὑπίσος τῷ- eadem ſignif qua- 313. c. ibid d. Τοῖς μεμηνόσιν ὑπίσος 205 a. ὑπίσος pro ἐπ' ἴσης P. mſ. 183 c
ὑπισκυάζῃ, reficere 451 d
ὑπισκοπῆ θεία ὁμοιάζεται 403 a
ὑπισκοπὴ quid 123 a
ὑπίσκωψις χαλεπὴ ἔχουσα 172 c
ὑπισπώμενοι καθ' ἑαυτῶν μ. συμφορᾶς 89 a. ὑπίσασαν κακὸν 423 b
ὑπίσσευδρμη κτῆσις 449 c
ὑπίσῶνται, ſciant 568 c
ὑπίσατεῖν ἀγάλης 345 c. ὑπίσαλικὰ τῶν ὑπνικῶν 348 d
ὑπισήμη vnde dicta 531 c
ὑπισημονικὴ θεωρία 735 a. ὑπισημονικὴ ἓ μέτρῳ 350 d. τὰ ὑπισημονικὰ Perip. 576 a
ὑπισῶσαι τῇ προσηγορίᾳ, ſ. τ νοῦ 88 d 503 a
ὑπισηλικὴ ἕξις 393 a
ὑπίσολο ιμαφικὴ 555 d
ὑπισφέλας τ βίον τῇ ἀληθ. 756 c
ὑπισφοδὴ τὸ βίᾳ 425 a
ὑπίσχνῃ εἴδωλα 62 c
ὑπίσυφ, τὸ καρηβαρείᾳ 181 a. ταῖς ἐκκλησίαις 124 d
ὑπισωθέντες εἰς ἕνα λόγον 773 c. ὑπισωθὲν ζῶον 564 a
ὑπισυμβαίνῃ τοῖς πρ. 609 a. ὑπισυμβαίπος ἵνος, μὴ ἀγαναικτ. a 807 d
ὑπισυρμὸς βλακείας 403 d
ὑπισφαλὴς εἰς τόσις 145 b
ὑπίσφιον 673 b. alibi ὑπίσφιλον rectius
ἐπεχάλη βαθμοῖς 602 c. Euſ. ἐπεκάθη
ὑπίχειν, inhibere 334 b
ὑπιχνεῖσθαι pro ὑπισχν. 619 c. ſic & P. mſ. 229 c
ἡ κατ' ὑπίπασιν πλάνης 461 a
ὑπιπλεῖς ψυχὰς ταῖς πεφυτείαις 545 c. ſic 53 a.
ὑπιτέρπεται ἔργοις 619 c
ὑπιτερπὴς αἵρεσις 311 c
ὑπιτυκλικὸς τῆς ἀληθείας 650 a
ὑπιτεχνητὸ πλόκαμοι 198 d
ὑπιτηδότης quid 384 c
ὑπιτήδειος τῆς ὑδωδίας 662 c
ὑπιμηαις quid 121 c
ὑπίμια, pœna, punitio 130 b. 222 c. idem ὑπίμιοι 93 a. & ὑπίμιον εἶναι 423 c. ὑπίμιος καλαίζεσθαι 520 c
ὑπίσαυτὸ γίνεσθαι 460 c. (at v. ibid. a. ὑπ ταὐτὰ) 646 a. b 808 d
ὑπ ὑπομῇ 302 a. κατ' ὑπομὼ τῶν χαφῶν ὑπηχεῖται 474 d. ὑπίδρμὴ τῆς σωτειρίας 705 d
ὑπιτραπίζιος μάχαιρα 161 c
ὑπιτρεπέον, conced. 152 d. 269 d
ὑπίτυμβιοι παιηγόρμς 21 c
ὑπιτυχῆ καιρῆ δόξαν ἔχο 581 a
ὑπφώνα ἡ αὐτὴς γ. 342 c. ὑπφώνεια θεία πρεὶ τὸ Σινᾶ ὄρους 632 a. ἡ ὑπφώνα τῆ κυείᾳ 650 c. eadem παρουσία, aduentus 650 a
ὑπφάσης ζωχαφ. 643 a
ὑπφάσης σοι ὁ Χριστὸς 54 c
ὑπφορβόμβοι τὸν γλῶ 628 c
ὑπφέρεσθ, ſecum ferre 236 c
ὑπφημίσαι, dedicare 27 d. ὑπφημίζεται Ερμοῦ 744 b
ὑπφοιτῶντες τοῖς ἄστεσι 537 a
ὑπφορὰς ψυομβίνς πολλῆς 101 a
ὑπφορὰ τῶν διωκόντ. 512 a. ὑπφορὰ, illatio, concluſio 772 d. adiectio 460 c
ὑπφορτίσαι, onerare 716 b
ὑπφύσις πρεῖτταί 401 d
ὑπχαιρεκακία vetita 399 b
τὰ ὑπχρὰ τῶν ἀμφοτ- b 801 c
ὑπχρεῖ μεζαπεῖσαι 762 a. ὑπχρεῖ τ σωτειρίαν 406 c
ὑπίχοις πρωσώπου 666 b
ὑπχῶσαι τ νοῦ τῆς ὑφαῆς 142 a
ὑπκεχωσμένοι πειωμίαις 156 a
ἡ ὑπχώρησις ἓ πνεύμ. 520 d
ὑπψαλλῆν, accinere 570 b
ὑπίψωσις ὠτων 574 a
ὑπψικάζεσαι κυλικες 165 c
ὑπίψοι ἀκραείαι 125 a
ἐπομβρίως ἐπήγαγε 484 c
ἐποπεύει τὸ θεῖον 94 a. 535 d. 580 b. ἐποπεία Θεοῦ 108 d. ἡ ἐποπεία ἡ θεολογ. 354 b. ἡ ἐποπικὴ δωάμις 361 a. θεωρία 381 a
ἔπουρος ἀρθεὶς πνεύματι φορᾷ 109 a
Επυχπεύῃ πῦρ πνεῖ 151 c
Επυχὴ Pyrrhoniorum refut. 777 a
Επυχῆς cauſæ ibid. d. 781 b
Επψαλάζ πρυελίῳ ὑπλεῖ 161 d
Επαπλασίων τῶ- ſept. maior 585 b
ἡ ἐπίας ἓ πνεύματος 260 a
Επάστροι πλανᾶδες 685 b
Επαπάνῳ φόρμιγι ibid.
Επύλιον, verſiculus 415 d
Επωδαὶ ὑγιεῖς 46 b
τὸ ἐφ' ἡμῖν ὀκ τὸ ἐφ' ἡμῖν 232 c
Εργάζεσθ quid 314 c. vox homonyma & anceps 417 a
Εργανὴ χωματοποιΐτης 229 d
Εργασικὴ ἡμίερα 609 b
ὁ ἐργάτης βίος 739 b. ἐργάτης ἡμίερα 683 b. ἐργατικῶν ὑπνημ 661 b. ἐργαλικὴ ἓ θεωρλικὴ, operoſa ſeu actuoſa 676 d
ὦν ἔργῳ, reipſa & factis 259 a
ἔργον γίνεσθ πυρὸς, confici 568 d
αὖ ἐρεῖ ὁ λόγος 735 c. ἐρῆ ὁ λίγος 731 c. 746 b. idem καλῆ 725 d. τῷ ἑρομῶν λόγῳ ἀκολυθοῦντες 756 d. viſe Not. ad 731 c
ἐρείδεσθαι ὑπ φύσεως 317 b
Ερεσῶν ἰμάτιον 34 c
Ερυναμβυος pro ἐρυνώμ. 596 c
Ερήεισαι σῶ κεφτος 603 a
Ερισταντίες ſophiſta 279 d
Ερίφος, miniſtra 550 d
Ερικτῆρες, orn mul. 210 c. excerpta mſ. Palat. bibl.
Ερινῆς pro Ερινῆς 64 b
Ερισπώλια 253 c
τῆς ἐριστικῆς typus 290 b. ἡ ἐριστικὴ filia, Sophiſtices 289 b. è Chriſtiana rep. exterminanda 293 c
Ερμιωδὺς Πέτρῳ 765 a. ἑρμιωδυπικοὶ λόγοι 779 c
τὸ ἔρνος τῆς πίστεως 402 a
Ερόεντα πέδιλα 543 c
Ερπυσικὸν θηρίον 5 a
Ερραμμ ἐνεδύσω 218 d
Εσοπίος πᾶσι 354 d
Εσ' αὖ μὴν, quoad 361 d
Εσωτερικὰ Ariſtot. 575 b
Ετᾶρος ἕτερος ἐγὼ 378 a. Ετᾶρος Αφροδίτη 24 d
Επροηγῶες φύσις 407 c
οἱ ἑτερόδοξοι 457 c
Επροεθεῖς 399 a
Επιώνυμα quæ 782 c
Επιοι ὧραι 659 c. al. ἔπιοι, i. ὠιαύσιοι.
Επιμασᾶ ἓ Κυείᾳ 697 c
Ετυμολογῖν τὸν ὑπισήμου, originem dicere, 420 c. ſic, εἰ τὸν πίστιν ἐτυμολογητέον, ibid. 3
εὖ μάλα ſpreclambυη 522 c. εὖ μάλα πρωτοτυπικῶς 736 c. εὖ μάλα παγκάλως 725 c. ¶ τὸ εὖ μετ' ἐμοῦ 670 b. εἰς εὖ καθιζηνᾶς τοῖς 656 b
εὐαγγέλιος φωνὴ 117 d. δωάμις 111 a. εὐαγγελισθεῖσα παιδὸς ἠλικίαν ἡ Σαῤῥᾶ 664 d. εὐηγγελίσατο τοὺς δικαίους 761 c. & εὐηγγελισμένοι τοὺς ἐν ᾅδου pro εὐαγγελισαμένους

638 a. pass. εὐηγγελισμένοι παρ' ἐλπίδα 375. Rursum εὐηγγελίσαντο αὐτὸν, lætum de illo nuncium tul. b 792 c
εὐαγὲς ἀνάθημα 585 a. εὐαγέος ἠελίοιο a 619 d
εὐαίσθητος εἰς βλάβην 206 a
εὐαγκὴς νεότης 443 a
εὐαὶ bacch. vnde manarit 9 d
εὐαυθὲς χρῶμα 249 a
εὐαπάντητος ἀνθρ. 725 c
εὐαρέστος τῷ π. γενόμ. 403 b εὐαρέστος ἐν πᾶσι πρὸς τὸν Κύριον γένηται 749 c. εὐαρεστεῖται πᾶσι τοῖς συμβ. 726 a. sic 744 a. αἱ εὐαρεστήσεις τῷ Θεῷ τῶν κυρ. λόγων 462 d. εἰς τὴν εὐαρέστησιν τῷ Θεῷ 728 a. εὐαρέστησις ἡ πρὸς Θεόν 379 b. 738 c
εὐαρέτως τὴν ψυχὴν κοσμ. 318 c
εὐαρμόστως τῷ λόγῳ 236 b
εὐαυξῆ γίνεται τὰ σώματα 150 a
εὐβούλια quid 390 d
εὐγλωττίαν ζηλοῦν 293 d. 290 b. & c
εὔγνωστοι τροχιαί 251 c
εὐδαίμων qui, & εὐδαιμονία quid 318 c. εὐδαιμονία Platoni quid, & vnde dicta 417 d
εὐδόξου ἄνθεα τιμῆς 576 a
εὔελπις, bona spes 378 a
εὐεμπτωσία εἰς —— 80 b. 761 d
εὐεξέλεγκτον σῆμα 247 c
εὐεπίφορος εἰς τὸ —— 464 a. b 524 a. ἐπὶ τὸ - 729 b. πρὸς τὸ - a 799 b. 230 c. εὐεπιφορία τῶν παθῶν 424 c
εὐέργαστοι πρὸς ἀγαθοσύνην 89 a
εὐεργέτις ψυχή 593 a
εὐεργετικωτάτη φύσις 701 d
εὐεργεῖς ὄντες, i. ἀγαθὰ ἐργαζόμενοι 288 c. sic 246 d
εὐεργὸς & κακοεργός 174 a. εὐεργῶν ἔργων καιρός 194 d. εὐεργὸς γένηται πρὸς 741 d. τὸ εὐεργὸν τῆς ὕλης 161 b
εὐεστὼ quid 417 c
εὐζωΐα γνωστική 486 c. εὐζωΐαν μεγετῆσαι 482 a. ἑλέσθαι 126 d
εὔζωνον τὲ λιτὸν δεῖπνον 142 d
εὐθάρσως 736 d. 738 b. τὸ εὐθαρσές 498 d
ἐξ εὐθείας λαβεῖν τὰ ἀλληγορούμενα 421 c
εὔθετος τῇ βασιλείᾳ 756 c. εἰς πολλά 161 a. πρὸς γάμον 401 d
εὐθέως δ' ἀκούσας, at simul atque aud. 734 c. sic 681 c
εὔθεκτος τὴν ψυχὴν 725 b
εὔθυνα τὲ κόλασις 64 b. vt ἄμυνα, & εὐθύναν ὑφέξει τοῦ τολμ. 687 b. vt apud Hesychium: apud Suidam εὐθύνην
εὐθυρημόνως γράφει 413 a. 602 c
εὐθὺς γενομένῳ, ab ipso statim ortu, simulatque natus est 610 c
εὐίλασμον ἐκχέων ὀργὴν 118 c. f. rectius εὐίλαστον
τὸ εὐκατάφορον τῆς ἐπιθυμίας 171 b
εὔκλεια τὲ ἀλήθ. 576 a. εὔκλεια philosoph. 529 c
εὐκολία quid 245 a. εὐκολίας prætextus 231 b
εὐκρινεῖ μεταφορᾷ χρ. 355 d. εὐκρινῶς τάττειν 778 a
εὐλαβεῖσθαι τὸ φῶς, timere lucem 70 d. εὐλαβούμενος περὶ ἡμῶν 145 c. εὐλάβεια quid 374 a. 394 d. Legis filia venerandissima 413 c
εὐλογεῖν pro εὖ λέγειν 524 a. εὐλογήσαντος τὸν Θεόν 184 b. εὐλογήσει τὴν γαμουμένην 248 b. P. c. εὐλογίσει. εὐλογίαν λήψεται παρὰ Κυρίου 733 c
εὐλογίσθη pro ἐλογίσθη 284 c
εὐλόγιστος σωτηρία 239 c. ἐν τῷ εὐλογιστεῖν ζῆν 416 b
εὔλυτος εἰς πάντα 513 a
εὐμένεια quid 371 d
εὐνουγίσαντες αὐτοὺς ἀπὸ ἁμαρτίας 468 c εὐνουχίζειν ἑαυτὸν πάσης ἐπιθυμίας 451 a. εὐνουχία ἐνάρετος quæ 447 c
εὐόργητοι 712 a
εὐορκεῖ τοῖς ἔργοις 729 d
εὐπάθεια, benef. acceptum 71 c
εὐπαρακολούθητος 672 c
εὐπάρεδρος τῷ Κυρίῳ 483 a. 534 a
εὐπείθεια Θεῷ 710 c
εὐπερίστατος ἡ ἁμαρτία 515 c
εὔπιστος pro εὔπειστος 719 b
εὐποιεῖν pro εὖ ποιεῖν 371 d. ὁ εὐποιητικὸς 293 a. 711 c. ἡ εὐποιΐα τῶν ἀδελφῶν, benef. erga fratres 262 d
εὐπραγία quid 675 a. 734 a
ὁ εὐπροαίρετος 724 a
εὐπρόσδεκτος ἡ προθ. 405 c. εὐπρόσδεκτον τῷ Θεῷ 86 b
εὐπυγίας affectatio 218 c
εὐρησιλογίας ἀγοραῖοι 769 c
εὔροα σώματα 290 b
εὐροοῦντος βίου 416 d
εὐρρεῖος ποταμοῦ 520 a
εὐρύθμως ἀποδέχεσθαι 653 c
εὐρύχωρος ὁδὸς 390 a. 487 c
ἡ εὐσέβεια Θεοῦ, pietas erga Deum 346 d
εὔσημος λόγος, i. εὐσύνετος 308 b
εὐσταθὲς κατάστημα 412 a. εὐστάθεια βίου 539 b. ψυχῆς 534 c
ἡ εὐσυνειδησία 670 b. εὐσυνείδητος ὤν ibid. & 746 c. εὐσυνειδήτως βιοῦν 746 b. sic 727 d
εὐσφυξία in sanis 244 c
εὐσχημοσύνης maxima vbique habenda ratio 157 b
εὐταξία quid 259 a
εὐτεκνεῖν στεῖρα 8 a
εὔτονος ὑπομονή 193 a. εὐτόνοις P. ms. pro ἐντ. 253 c
εὐτρεψία 386 b
τὸ εὔτριχον τοῦ βαρβαρόου 227 d
εὐφήμως, plausibili titulo 306 c
εὐφραίνεσθαι τὴν καρδίαν 655 c
εὐφρόνην ὅλην, noctem 602 d
εὐφρόνη nox vnde dicta 530 c
ὁ εὐχάριστος 724 a. οὐκ εὐχαρίστως εἰληφότες 550 a. εὐχαριστηθὲν αἷμα 526 b
εἰς εὐχρηστίαν ἡμῶν 183 d
εὐωδιάσαι ὀσμὴν λιβ. 239 c. εὐωδιάζεσθαι, fragrare 786 d
εὐώνυμοι δυνάμεις b 794 d
ἐφαπτίδες, vest. genus 202 d
ἐφέζονται τὰς καμήλους 228 b
οἱ ἐφεκτοὶ seu ἐφεκτικοί 777 d
ἐφέπειξις pro ἐπέπειξις seu ἐπίσπερξις 158 d
ἔφεσις τὲ ἔρεξις ἄλογος 412 a. ἔφεσιν λαβεῖν τῶν καλῶν 651 a
ἐφήδεσθαι τοῖς ἐχθροῖς 399 b
ἐφήμερος βίος 134 b
ἐφθοῦ pro ἑφθοῦ, etiam P. ms. 148 c
ἐφοδεύειν δικαιοσύνῃ, in iustitiæ viam deduc. 3 c
ἐφοδιάζειν ἀργέαν 274 c
ἐφορεία 670 d
ἐχεγγυωτάτη ἀπόδειξις 757 c
ἐχεμυθεῖν 99 c. ἐχεμυθίαν ἀσπάζεσθαι 255 c
ἔχουσαί τε τινὰς ἐραστὰς, καὶ ἄλλοις ἐχόμενα 230 b. ἔχω οὐκ ἔχομαι δὲ 411 c. ἔχειν, posse 343 b. ἔχεται ἐννοίας τῆς αὐτῆς, ad eandem tendit sent. 646 d
ἑωλοκρασία ἐξ οἴνου 156 c
ἕως ὅτου εἶ, donec es 511 d. ἕως, & cætera vsque ad 360 c. 420 b. &c. & alibi.
ἑαυτοῖσι, Ion. ἑαυτοῖς 362 a

Z

Ζαθέων βουλεύματα 610 b. Euseb. τὰ Θεῶν βουλ.
Ζαὶ, Iupiter b 615 b
Ζάψ quid 569 c
Ζήδωρος ἄρουρα b 613 b. Eus. & Hem ζείδωρος
Ζημίαι χρημάτων 114 d
Ζῆν τὴν ἀληθῆ ζωὴν 708 c. τὸ ζῆν τοῦτο, vita hæc 380 a. ζῆσαι, viuificare
Ζοφερὰ φαντασία 559 d
Ζυνχθηδὸν seu ζυνχθηδὼν symbolice quid 571 a
Ζώειν Ionice, ζῆν 431 c
Ζῷον τί 773 d. ibid. c. 775 d. diphthongo passim in Flor. ed.
Ζωογονούμενα ὠά 713 c
Ζωοτρόφος οὐσία 98 c. ἡ ζωοτροφικὴ 288 a.
Ζώπυρος θάνατος 339 b. ζώπυρα ἐμοὶ ἔσται ὑπομνήματα b 611 b. τὰ ζώπυρα τῶν σπειράντων δ. 766 c
τὸ ζωτικὸν ξύλον 521 a. ζωτικὴ δύναμις quæ 681 c

H

ἢ γὰρ οὐχί, an non enim 524 b. H. ms. ἢ γὰρ. vt etiam P. ms. 143 a. 193 d. 215 c. circumflexo nempe non acuto accentu
ἢ τάχος quanta celeritate possumus 60 d. 80 c. & 95 b ἢ φασιν, vt aiunt 276 c. sic alibi

passim pro Qua ratione, Quo modo
ἡγεμόνες ἀγαθοὶ τῆς πόλ. 126 d. οἱ ἡγεμονικοί, ſ. δόξ. 693. a. τὸ ἡγεμονικὸν τοῦ σώματος 182 d. ἡ ἡγεμονικὴ ſedes 593 d. ἡγεμόνιος δύναμις 111. a. τὸ ἡγεμονεύω τοῦ σώμ. 652 b. ἡγεμονεύειν καταστήσασθαι a. 617 d. Euſeb ἡγεμονίαι
ἡδονικοὶ ἄνδρες 3 b
ἡλέκτωρ, ſol 483 d
ἡλίθιοι ἢ σκληροκάρδιοι 65 b. ἡλίθιοι λίθων δημιουργοί 61 d. itemque 206 d. alluſ. ad λίθους
ἡλωκέναι τῷ δόξαν οἰκείας 760 c
ἡμάρῳ ſoph. χρ. 680 d
ἡμερότης 706 c
ἡμίθεοι vt ἡμίονοι 26 d
ἡμιμεθεῖς, σφαλλόμενοι 154 c
ἕνα ἥμισυ 658 b. τὰ ἡμίσεα τῆς ὑπαρχ. 488 b
ἡμιτόκια ταῦτα 203 b. & c
ἰὼ σί ἐγὼ, pro ἔφην 553 a
ἡνιγμένως & ἀσαφῶς 799 a b
ἥπιος ἀνθρώποις 597 d. ἠπίοις ἐπαγγελίαις 630 a. τὸ ἤπιον τοῦ λόγου 128 a. ἥπιος ὁ νήπιος 89 a. aſpirate paſſim legitur etiam in P. mſ. quaſi per contractionem ex ἐέπιος, vt νήπιος ex νεέπιος, eſſet autem ἐέπιος, ἀπὸ τοῦ ἐὲ ἔπω, qui acceptabilia & benigna loquitur.
ἦ που γὰρ ἄν, an enim 203 c
ἦσο, ſis 552 c
ἡσυχάσω ἀπὸ κακοῦ 534 c
ἡσυχῇ φθέγγεσθαι, ſubm. 543 a
ἐν ἡσυχότητι τῆς ψυχῆς 708 d
ἤτω, eſto
τὸ ἠὔκομον, αἰδοῖοι 247 b
ἠυτρεπισμένη εἰς σύμ. 517 c
ἠυχαείσθω τῷ κτίσαντι 448 d
Ηφαιστος, ignis, lux 42 d. vnde Philo quoque 610 ἀπὸ τοῦ ἔξαψιν dictum vult: & Plato quaſi ἀπὸ τοῦ φάους ἴσως. H. τὸ Ηφαίστιον, templ. V. a 810 d. ἡφαιστόπευκτος ἀσπίς 598 a

Θ

θαλαμεύομαι, thalamum tenentes 217 c
θάλπειν τὰ τέκνα 88 d
θαμίζοντες εἰς ἀγορήν 241 a
θανασίμως πληγαὶ 786 c. θανασίμως πεῶσαι ibid.
θανατηφόρον πάθος 290 a
θανατοῦντες pro θανατῶντες, mortem appet. 481 c
θαῤῥεῖν τῷ Θεῷ 75 d
θαυματοποιοί 738 a
θέα τῆς ὑγιοῦς, contemplatio 539 d
θάλειν τὸ θεατρίζειν 32 b. θάσσω πόρνην 11 b. ἡδονῇ 412 a
θασῶται pro θασῶται 501 b
θεῖκὴ δύναμις 64 c. σοφία 42 b. προφῆται 194 c. διδασκαλία 175 c. ſoph 803 d
ὁ θεῖος λόγος 704 a. ἡ θεία ὁμοίωσις, pro ἡ πρὸς τὸ θ. ὁμ 736 d
θεοδεστέρα τέχνη 419 d. θεότης, diuinitas 598 b. θεῶς λέλεκται 375 b
θεῖον ἐμέλιον Flor. 691 b
θεμιτὸν ἀνθρώπῳ 666 c
θεοὶ vnde dicti 15 d. 357 a. 535 c. ὁ Θεὸς cum articulo ſignif. vim quam hab. 460 c. θεοῖς ἀνάγκαις μηδὲ ἔχοντες 543 b
Θεόγνις in Fl. ed. bis, & ſemel fœmin. genere: alibi Θεόγνις. Apud Suidam quoq; vtroque modo.
θεοδοξίας χῆμα 41 d
θεοδώρητος ſoph 147 c. χάρις 642 d δύναμις 692 d. γνῶσις 769 a
θεοδρεῖς & θεοείκελοι, electi Dei 543 b. θεοδρὴς & θεοείκελος, vir bonus quare 650 d
θεόθεν δεδρυμένα 648 c. θεόθεν εἰλημφὼς πῶς —— 692 c
τὸ θεολογικὸν εἶδος 475 c. θεολογούμενοι μῦθοι 556 a
θεομάχος γίγας 416 a
θεόπνευστοι γεαφαί 56 b
θεοποιοί 34 b. θεοποιεῖν τοῦ χριστοῦ 687 c. ἄνθρωπον 16 a. ὑπὸ θυμοῦ 28 d
θεοφρέπεια quid 701 b
θεόσδοτον ὄν. 524 a. 574 d
θεοσόφως συμπεφ. 278 a
θεοφόρον γίνεσθαι τὸ ἄνθρ. a 795 a
θεοφορεῖσθαι & θεοφορεμένην ἀγάπην 965 c 748 d
θεόφρων ἄνθρωπος 535 c
θεραπευταὶ τῆς θ. 594 a. 724 a
θεσμὸς proprie quid 350 c
τὸ Θεσμοφόριον, Legiferæ Cereris fanum 549 c
ὁ Θεσπέσιος Γ. 316 c. 545 c
θέσπις Heſiodo qui 287 c
θεωρητὴς τῆς νυκ 553 b
αἱ θῆκαι τῶν βιβλίων 781 d
θηλαμόνες κυνικοί 570 c
θηλυκευόμενοι, fœm. im. 480 c
θηλυμανεῖς ἵπποι 469 d. 471 b
θηρεάτορες ſeu θηρητῆρες 279 d. θήρατρον ἀνθρώπων κάλλος 204 c
Θηελκλῆοι, ἀπὸ Θηελκλέους ἢ ἐφευρόντος ἔκπωμα σφαιρικὸν τῷ πυθμένι, τὸ ὑπερείδεσθαι ἔχοι κινοῦσάς ἀφ' ἃς πιεῖν ἔξεστιν ὑπερίς: excerpta mſ. 160 a
θηλον, de ſue ſeu p. 718 a
θῆλυ ἄῤῥεν 228 c
θηλυμανῆ 149 d. A. θνήσκω ——
θοινάζεσθαι ζωϊκὰ 401 a
θορυθορεῖν τὰ ὁμολογ. 423 d
θρησκεύειν τὸ θεῖον 653 a. θρησκεύων τὸν Θεὸν, & θεραπεύων, idem 535 d. θρησκεύεται ἡ ἀνάπαυσις, celebratur ſabb. 538 b. ἡ θρησκεία ἡ γνωσικὴ 610 c
ἡ ὀκ θρυαλίδος λαμπαδών 560 b
θυάσω μαινάλη 2 b. rectius θάσω μαινάλη.
ὁ θύλακος & ὁ θύλαξ 712 c
θυμῆρες τανδρὶ 141 b. θυμηρέστερος καῆρος 670 d. vulg. B. Sap. 3. θυμηδέστερος
τὸ θυμικὸν ψυχῆς μέρος 214 d
θυμὸς quid 535 c. 559 a. mentis ſatelles 535 b
τὰ θυσία 496 b
θύρσῳ πεπληγώς 276 a
θυσανίους κοσμοῦσαι 398 d
θύτης, aruſpex 569 b
θύφαι, φλίξαι 570 c

I

ι, decadis nota, & beati nominis Ieſu primum elementum 687 a
Ιάδες μοῦσαι 576 a
ἰάμβιον, verſus iambicus 614 c. (H. mſ. ἰαμβεῖον) ἰαμβίοις χρῆται δὲ ἐνδε 614 b
ἰᾶτο πᾶν παθῶν, ſan. ab 470 d. ἰάσιμος τυγχάνει 777 c. ἰατεικὴ quid 81 a
ἰδέα ἢ μορφὴ ἀνθρώπου 535 a
ἰδικαὶ διαφοραί 779 d. pro εἰδ. ſic τὰ ἰδικώτατα 355 a. ἰδικῶς 545 a
τὰ ἰδιάζοντα παρ' Ορφεῖ 571 b
ἴδιον Θεοῦ πλάσμα ὁ ἄνθρ. 65 a ἰδιωματικὸν ἢ οἰκεῖον 63 b
ἰδιώτης τῷ λόγῳ, ἀλλ' οὐ τῇ γνώσει 699 d. κατ' ἰδιωτισμόν 740 c
ἱδρύω ſtatuo, pono, 150 b. ἱδρύσονται ſtatuunt loc. 561 c. ἱδρύεσθαι ſtatui 714 d. 715 a. & mox ἱδρυθείη v. 56. ἱδρύματα λίθων 41 b. Iuſtin. 19. ἀφιδρύματα.
ἱ ιερατική, ſ. παιδεία 555 d. ἱερατικαὶ βιβλίαι ἱ 634 a
ἱερογραμματεῖς Æg. 633 c. ἱερογραμματέων diſcipl. 555 d
ἱερομανίαν ἄγοντες 9 c
ἱεροποιοῦντα & θεοποιοῦντα 56 a. οἱ ἱεροποιοῦντες περὶ τὸ πέλαγος 216 c
ἱεροσκοπία, aruſp. 569 b
ἱεροφαντία θεία 475 c. ἱεροφαντία τῶν ὀργίων 48 b
ἱερωμένοι, οἱ τῷ Θεῷ δικαιούμενοι, Deo conſecrati 557 c
τὸ ἱερὸν bifariam accip. 715 b
ἴεσθαι ὅτι τὸ στέφανον 239 a. ten. ſpir. etiam P. mſ. ſic 532 c. 660 c
ἴζεσθαι αὐτῆς μουσεῖα 19 c. viſe Nor.
Ιησοῦς ὁ ἰώμενος ἡμῶν τὴν σῶμα & ψυχήν 263 a
ἰθαγενὲς χρῖσμον 292 a
ἰθὺς πρὸς γνώμην ἢ ὀρθός 89 a
ἰθωμήτη Διΐ 27 a. Euſeb. Præpar. Euang. 126 c. Ιθωμήτη. noſtram ſcripturam per η agnoſcit Stephanus in Ethnicis, & probat Doricum Ιθωμάτας Ζεὺς apud Pauſan. 148 c & 193 c
ἱκανὸς ἐν αὐτῇ βύρεθῆναι 663 d ἱκανότης quid 212 c
ἱκμαὶ pro ἱκμαὶ P. mſ. 249 b
ἵκτια, miluium auem 256 d
ἵλαθι τοῖς παισίν 266 a
ἱλιγγιᾷν & εἱλιγγ. 156 a. 159 b
ἱλυσπώμενος ἀπὸ τοῦ λ. 234 a

ἱματα & χἱμαϛα 177 b. 294 b. 531 b. ἱματισμός, vestitus 317 a
ἱμαντελικτικὲς sophistæ 279 d
ἱμειρίμβροι τῆ ζῆν 480 c. sic 55 d
ἵνα finali signif. cum indic. modi verbis 112 c. 288 d. 485 d. sic ἵνα καυθήσεται 664 a. ἵνα μὴ ὀπτημερνήμεϛα 422 b. ἱκανὸ pro ἀρκετὸ 513 c
ἱνδάμεδαμ φέβον ὡς Θεόν 64 d
ἱπποζυγίους & ἡλυμανεῖς 86 H. ὑποζυγίους: cuius scripturæ vestigia sunt etiam in P. mſ.
ἡ ἱπποβοτικὴ 288 a
ἰσάγγελον προσώπων 99 c. 667 a
ἴσθι προὸς sis, apud 283 d. 284 c. legi etiam potest ἴῃ, ito.
ἴσον pro ἶσον P. mſ. 212 c. & contra ἶσος pro ἴσος 239 a
ἰσόθεος φωνὴ 415 b
ἰσοθενὴς τρυτανὴν 118 c. ἡ ἰσοθενὶα τῶν λόγων 777 d
ἰσοσάσιοι πλάσιγγες 128 c. ἡ ἰσοσάσιος δικαιοσύνη 254 b. τὸ ἰσοστάσιον, status æqualitas 249 c. ἰσοστατῆ δικαίᾳ & ἀρέτῃς 119 a
ἰσόψυχον ἔχω ἐδέϛα 511 a
τὸ Ἰσραηλιτικὸν γένος 284 a
ἵστησι τὴν προαίρεσιν, stabilit 296 a. ἱσᾶσι τὰς νόμους τὰ συμβολικὰ 115 a. ἱσαμένη τῆ πηλικῆδε τὴν βοήθειαν, seu εἰς βοήθειαν 130 c
ἰσοπολίαι & ἰσαλασίαι 229 c. ἰσουρίαι eædem 241 d
ἴσορες, viri docti 309 c. ἴσορας τῆς πολλῶν 621 a a
ἰσορικοὶ & ἰσοριογρ. 629 a
ἰσορέων τὰ μήκιϛα 304 a. ἰσορῶν ἀεὶ τὰ Θεῖα 655 b. ἰσορῆσαι προϵιργως 270 d
ἴοχειν pro ἔχειν, hab. 487 c
ἰοχρόφωνος ἡ βεκάτυλ. 516 d
ἰοχροποιεῖν & βεβαιοῦν 356 b. ἰοχροποίησας, confirm. 507 c
ἰπνοτερον βλέπειν 268 a
ἰπνὸν ἐγγὺς πάντων τῶν —— 38 a
ἰτμὸς pro ἰπνὸς 716 c
κατ' ἴχνος τὸ Αποστ. παρυβόμβοι 503 d. 668 a. κατ' ἴχνια τρίχειν 499 a
μετ' ἴχνεσιν ἕπεσθαι 219 c
ἔχωρ quid 23 c

K

Καγχάσαντες ὅτι πλεῖσον 172 c. P. mſ. βρυκάσαντες. καγχασμὸς quid 167 b
Καθαίρεσις ὀχυρωμάτων 496 a
Καθαρεύειν ἔργου αἰσχροῦ 165 c. ἀποπίας πάσης 204 a
Καθαίρεις ἐκ λευχείμων 202 a. καθαιρέτης quid 244 d
Καθαιρεσιωμὲν ἑαυτοὺς ἀπὸ 452 b
καθαιρεθεὶς ἀπὸ ῥύπου 526 d
Καθαροὶ τὴν καρδίαν 566 a. 777 a. τῇ καρδίᾳ 733 b
οἱ καθαροποιοῦντες 573 d
Καθάρσια, expiationes 509 a
Καθετῆρες, orn. mul. 209 c. 210 a
Καθιζᾶν τὰ σώματα 240 c
Καθηγεῖσθαι τῆ βίᾳ 75 c. καθηγεμὼν θεοσεβείας ibid. a. καθηγητὴς & ἐξηγητὴς χρείαν ἔχουσιν 574 c
Καθήκουσα πρὸς θ- pertin. 135 b. καθήκοντ Stoicis quid 136 b
Καθιερῶσαι τῷ Θεῷ 402 a
Καθοδηγὸς ἄπτωτος 83 b. καθοδηγεῖν εἰς σωτηρίαν ibid. c. καθοδήγησις 259 c
Καθολικὸς λόγος 281 c. 645 d. καθολικὰ θεωρήματα 683 b. καθολικῶς εἰρημένος 530 a
οἱ καθωμιλημένοι, ab auditoribus frequentati 613 b a
Καθολικὴ ὁμολογία 728 d
Καθόρμα χων. 211 d
οἱ καθωσιωμένοι τῷ θ. 711 a
Καθόσον οἷόν τε ἀνθρώπῳ 524 d
Καθοπωῦ pro καθ' ὅπ ωῦ 529 b. 650 b
Καθυλομανεῖ τὸ κλῆμα 115 d
Καθυποπεπτωκὼν, subjc. 575 a
Καθυφεῖναι & πόνου 245 d
Καθωσιωμένως ἔχ) 728 d
& μάλα, ita sane 727 c. καὶ εἰ etiamsi 663 a. 669 a. & Postpos. pro etiam: σὺ & τῷ χάσματι Θεὸς 80 a. πνεύματα ἐν σοιχῶμεν 263 d
Καμπίζων παλαιὰ 460 d. καμπίζων εἰς σωτηρίαν τ- 730 b
οἱ καμπότερον πεπιστευκότες, recèns 728 b
πρὸς ὃις καιροὺς τῆς πονηρίας, temporibus iniquis 66 d
ἐν κακοδαίμοσι χων. 217 d
Κακομηχανώμενα π. βλακείαν. 216 d
Κακοπάθεια ἡ κτ' τ βίον 682 c
Κακοπαθεῖν & ἀγαθοποιεῖν)(693 c
Κακοπραγία quid 734 b
Κακοχολοῦντων μηδέτι 253 d
Κακοτεχνοῦσαι τέχναι 39 a
Κακουχία σώματος 460 a
Κακόχροπς ἡδονή 254 a
Κακῶσαι, castigare 285 b
Κολυνδύθροι ἐν ἀγοίᾳ 724 d
Κάλλεσιν ἐκαλλώπισε τοὺς ἀλεκτρυόνας ὁ Θεός 224 c
Καλλίγλυπος Αφροδίτη 25 a
ἡ καλλιέλαιος 673 c
Καλλίπυγος Αφροδίτη 25 a
Καλλιχθὲς ὁ πολὺ ἰχθύων ἄγρα 277 c. idem aliis Piscis sacer, & Anthias.
Κάλλιωθρον, scopæ P. mſ. 203 c. Flor. ed. κάλλιωθρον
Κάλων κινοῦσι πάντα 765 b. Sic Lucia. Pseudomanti Ignatius epistola 5. Theodoret. Hist. Eccl. l. 5. idem Philoni πάντα καλῶν ἀνάστιν 300 c. & πάντα κινεῖν λίθον 109 H.
Καμηλείων τειχῶν πλέγμ. 519 a. καμηλοβάται εἰσιν οἱ - 90 c
Καμπισιγμα παίγνια 12 a
Κἂν ἀσεβεῖν μέλλοσι 765 b. sic 533 b. κἂν pro &, etiam 299 c
Κἀὐθαροι, ἀπὸ & χίματος· ἐκπωμα κανοῦσες λέγ, φ ὡς δὲ ὁμοίως πώματι ἐπισκεπασμένον· σημῶ συμπέτρῳ κτ' μέσον ἀμφορῶσ, & πρὸς ἄκρῳ τ πρὸ φερείας προχοίδι, ἀφ' ἧς πίνειν δεῖ διοιχόμβου: excepta mſ. 160 a
Κάμων γεαφικὸς, in quo calamarium & atrament. 633 c
Καπηλεύειν τὴν ψυχὴν 256 a. καπηλίων pro καπηλείων P. mſ. 252 c. vt μυροπωλίων ibid.
καρδιογνώστης Deus 594 d
καρδιακίαν 10 d
καρπισμὸς, mancipatio 574 a. καρποὶ τῶν χειρῶν 212 d
καρποῦσθαι ἡδονὴν ὅτι τῆς- 399 c
Π. καρποῦσθαι pro θύεσθαι 91 b
κάρπωσις, vsusfructus 398 a
κάρτα, valde Ion. 698 b
κεραπελικὸς ἐν πόνῳ 721 a. καρπεία & ἐπομονὴ quid 394 d
καρύα vnde dicta 181 a
καρυκείαν ἡδείαν 142 d. καρυκευταὶ 215 b
καρωτικὴ δυσδία 178 a. & d
κάσι f. & ἔσι 432 a. 652 d
κτ' ἔθνος ἢ κώμην & πόλιν πᾶσαν, per omnes g. 697 d. ϗ καθ' ἕνα singuli, vnusq. 162 a. καθ' ὧν κεῖται, de quib. prędicātur 170 a
καθεσαθύμ ὢν. 447 d
καθεροχθισμὸς φοίβης 257 c
καθανῶσαι μύρῳ 247 b
καθαγελεῖς & κυρ. 697 c
καθαγελία, denunc. 698 a
καταγωγὴ, damnab. f. 238 b
καταγεάφοντες αὐτοὶς ἑαυτοῖς οἰκέτας 39 c
καταδιαιρεῖσθαι, diuidi a 789 b
τῇ καταδίκῃ ἐμπίπτειν 125 b
καταδικος ὅτι κακοῖς 497 c
καταδραθεῖν τέλεον 200 a
καταζεσθῆναι τῇ - coniũgere cum. 3 a
καταζεύξαι εἰς Θεόν 78 d
καταθήκη, depositum 626 a
καταθρυπτεῖς ἁρπὰς 104 d
καταιβάτου Demetrij templũ 36 c
καταίθων, deurens 493 c
καταιονεῖσθαι 241 a
ὁ καταιχυμὸς τῆς πίστεως 494 d. τῷ πιεράσαντες 507 c
καταικάζειν ἴλεω αὐτοῖς 568 a
καταικολαθεῖν τῇ χ. 423 c
καταίκορος τῆς ὀπιθυμ. χω. 399 a
καταίκοσμησις ἤθους 659 c
καταικοῦσαι τῶν χαφῶν 756 d. καταικοῦσαι quid 366 a
καταικχή: vise καθχή.
καταλαμπεσθαι ὑφ' ἡλίου 314 a
ἡ καταλήψις τῶν ὄντων 548 b. τῆς ψυχῆς 318 a. καταλήψις quid 777. d. καταληπτὴ θεωρία 706 b
καταλληλος, conueniens 40 c
καταμαλακισθῆναι 499 a
καταμαντεύεσθαι & Θεοῦ 583 d
καταμεγαλοφρονοῦντες τῶν πρώτων 484 c. θέας 450 d. ἡδονῆς 469 d. & ἀρχικοῦ 722 c. πάντων τῶν 746 a
καταμεμφόμενοι αὐτοῖς τῶν ἱερῶν 716 c
καταμὴ εἰς ι. καταλήγ 364 c
καταπεμέσησις quid 123 d

καταντήσῃ εἰς ἀῤῥαπέλφον, euaserit in v. p. 705 c
καταπάθωσις τῶν θηλυδριῶν 223 a
κατάπλασμα ἔρωτος 413 a. rectius κατάπαυμα
καταπολεμεῖ ταύτης 737 d
κατάρρεξις τῶν ὀπτολῶν 271 d. 37 b
καταπίνειν πάντα 392 d
καταπωλῆσαι, vendere 233 d
κατεργήσαντες τὰ τ' ὁρκὸς ἔργα 197 a. P. mſ. καταργήσαντες
κατάρπα καταπατῶντες 290 b
καταρτύεται ὁ νόος 686 a
καταρυπαίνῃ 551 c
καταρχὴ τῆς ἀμυδρότητος ἡ φαντασία & ὁρμὴ 311 a
κατάσκιον, lux, ſymb. 568 b
καταστέφῃ & καταστεφανοῖ 181 d
κατάστημα σεμνὸν 246 a. κατάστημα ὁρικὸς ὑγιαθές, conſtitutio 412 a 418 c
καταστολὴ ἤθους 659 c. τῶν παθῶν 652 a
καταστολή, amictus 249 d
καταστροφικὴ τῶν μελῶν 691 c
καταφρατυόμβροι ἡμῶν 689 b. τῷ θανάτου 371 d
καταχαμαπίζοντες ἑαυτοὺς ἰσοθέους 36 b & καταχαμάπιζεν ἑαυτὸν εἰς ἥλιον, ibid. 22
καταπάτῃ τῷ ζοφερῷ, & καπάταξις τ' ζοφῆς 184 d. digeſtio: miſi leg. καταπέτῃ & καπάπεψις
καταυγαζόμεθα τ' Θεὸν 55 b
καταφερεῖς, ἀκεραιεῖς 471 c
καταφέροντες ἡμῶν λόγοις βλασφήμοις, inger. in nos 359 a
καταφημίζονται ἐκείνης εἶ) 323 c
καταφῦ ὑθοισιν ἀρέσκας 630 d
ἡ καταφορὰ ὕπνου 178 c
καταφρονητής 513 c
καταχέοντες ἡμῶν λόγοις βλασφ. in nos effund. 762 b
καταχρώμενος, vtens 120 c
καταφορᾶσι ταῖς ὀκνησίας φιλήμασιν 257 a
κατειδόμβρων ὀκ πέτρας 151 a
κατελεοῦσιν ὑμᾶς τ' πλαίνης 63 c
κατέλυσις, deſcenſus b 792 b
κατεξαιρεῦσιν αὐτῶν 34 d rectius κατεχερῶσιν, in eos exonerant alvum: quomodo Ariſtoph. Ranis καταπλᾷ τῶν Εκαταίων.
κατεξανίσασθαι τῶν ἀθεϊσάσεων 693 a. τῶν φόβων 737 a. 741 c. 747 a
κατεξοισπαστικὴ μάθεσις 112 c
κατεπάδοντες τὸ ὀπιθυμητικὸν 659 c. κατεπάδῃ ταῖς ψαφαῖς τοῖς ψοφοδεεῖς 760 c. κατεπαδῆτε τῷ ἀμότητα, ſinite vt vobis incantetur ſ. 66. b. ſic ibid. c
κατεπακολούθημα 525 c
τῶν κατεπειγόντων σωτήριος γνῶσις, magis neceſſariorum 732 d
κατευθύνῃ τ' βίον ἔργοις ἀγαθοῖς 350 b κατευθύνῃ ὅπῃ τὰ καλὰ 168 d. πρὸς τὸν τελείωσιν 355 a. κατευθυντὴρ & διοδωτὴς τῶν ἀμέρῃ. 166 c
κατευθυσμὸς ἀληθείας 108 d
κατευχαί, preces 569 c
κατευώχηται τοῖς μαθηταῖς ἰχθύας ὀπτοῖς, epulis excepit 147 b
κατηναγκασμένως, coacte 783 b
τὸ κατηχῆσαι & φωτίσαι 552 b. κατήχησα ὑμᾶς ἁπλῇ ῥ- 98 b. κατηχοῦνται οἱ ἐξ ἐμῶν ἰδίων 672 c. ἡ ὀκ κατηχήσεως & πρεσβύτης λόγος 570 d. κατηχήσεως δεῖν ὀκ ἴσι πιστεῦσαι 761 a
καταθύνῃ τὸ ἅρμα πρὸς- 75 c
καταλλωπᾷν 252 d
καταρχὰς ῥύσασθαι 510 c
καταικίδιαι ὄρνιθες 416 a
καταλιθαίνῃ εἰς ἀσέλγ. 222 b
καταπλήσσης τὸν Θεόν 74 a
κατοχὴ τῶν ὀρθῶς εἰρημένων 253 c. P. mſ. καταικοχή.
κεκατυμβία σοφιστικὴ τοπολογία a 807 a. κατύμματα ἡλωτά 205 c. 206 a
κατωφερὴς εἰς σιωπὴν 718 b
καυχησάρβυος ὑποῖαν 273 d
καυσακὴς ὕδατος 236 a. vulg. B. 3. Reg. 19 καμψ. .
κελαδῆσαι ὕμνοις 685 c
κελαρυσμὸς in potu 157 c. P. mſ. κελαεισμὸς per ι.
κελεύματα ἐνὶ πᾶσι δεῖ. 427 a. ὀκ κελεύσματος θείᾳ 672 c
κενώσαντες σφᾶς τῶν κοσμ. φρονημάτων 689 c. b 802 a. a 803 d
κενοπονουδία 203 b
κενόφρονες & μάταιοι 37 d
κένωσις γνώσεως εἰργ. Fa 794 c
κεραυβόλα ἀστεῖρφ. 192 a. & Plutarch. Sympoſ. lib. 7. cap. 2.
κεραυνοφόρος Αλέξανδρος 36 a
κεραίνω λόγου ſoph. 550 c
κεραυνία, ἡ κεραυνόβλητος 74 c
κερδαίνῃ τ' χρόνον 606 d. κερδαίνω ὠνὴν ὀλίγης ἐγκρατείας, lucror modica continentia 145 c. κερδηθῆναι, lucrifieri 249 d
κερκίσι καμπυλόχρωσι 571 b
κέρκοι, caudæ genit. 471 c
ἐν κεφαλαίῳ μέρῃ ἐποιήσαμεν 259 c. κεφάλαιον, locus ſeu pars ſ. Scripturæ 341 a. κεφαλαιῶσαι τ' λόγον ὀλίγοις 143 b. κεφαλαιώσης ἐποίησεν 260 a
κηδεία, funeratio 91 c
κηδεμονικὸς ψόγος 120 d. ſic κηδεμονικῶς λοιδορεῖσθαι 119 c
κήδεται ἢ ὑπομιμνήσκεται αὐτὸ 114 a
κῆν pro & ἐὰν 228 c
κὴρ ſeu ἄτη an dea 64 c. κῆρες τῷ βίῳ ἐξαπεφύκασι πίστεις 626 d. κῆρες ὀλίθριοι 62 c
κηπεῖον, tit. libri 611. b. & Plin. in prologo Hiſtor. nat.
κηπεῖων πραγμάτων ἀμοιρεῖς 148 c
κηροῦται φθορᾷ, vitiatur 60 a
τῷ κηρύγματι πιστεύσαντες 30 c
ἡ κηρυκικὴ ὕβρισμη 271 a
κιβωτὸς ex Hebr. l. 564 a
κίθαρις, ars citharist. 528 a
κιθῶν Ion. pro χιτών 210 c
κιναιδία ἡ σκιωνικὴ 203 c
κίνημα παθητικὸν 689 b. κίνημα ὀξυρροίας 743 a
κιρνοφορῆσαι in myſt. Cer. 11 b. itéque Euſeb. Rectius κερνοφορῆσαι Paulus Leop. Emend. l. 4. c. 2. ex Heſychio, Polluce, Athen.
κίσσα μυσικὴ 13 d. 14 a
κιχλισμὸς quid 172 d. rectius κιχλισμὸς, vt 230 d
κλαδαρὸν πρὸς λέπουσα 250 b. κλαδαρὰ ἔψις 251 c
κλαυμὸς pro κλαυθμὸς 129. P. mſ.
κληροδοσία 337 b
κληρονομήματα τὰ τῆδε 746 a
κλυτῆρες ἀρχοῦροι 160 b
κλισιάδες, feneſtræ 239 b
κλοιὸς, collare 209 c
κλύω pro ſentio 545 b
κλώζοντα & κρώζοντα 66 a
κλῶψ ſymbolice quid 571 a
κναφοὶ θλαμάνες 570 c
κναζζεῖ quid ibid. Flor. ſemel κναζζεῖ, in cet. locis κναζζεῖ
κνάμῳ. δέμνιθ θείρῳ ibid.
κνησιῶντες ἱδρυσμοῖς 254 a. & b
κοιλιοδαίμων & ἐλαφρομυσὸς 148 d Athen. Dipnoſoph. 12
κοινοῖ τ' ἀνθρωπον, quid 168 c. κοινοῦν communem facere, & pro communi ac polluto habere 349 b
κοινοποιεῖσθαι τἀγαθὰ 574 d. κοινοποιεῖ τῷ ἀλλήλ. 641 b
κολαστήριον 432 a. ἡ κολαστικὴ quid 350 d
κολυεῖς ἀρτυ 150 c. vno λ in P. mſ.
κολυσέως παντελῶς 251 a
κομῶντα κισσῷ 348 c. κομῶσιν ὅπῃ παροινίαι παιγνιάδες 163 b
κομίζῃ & προκομίζῃ, proferre in medium 463 b. & c. κομίζοισιν εἰς μέσον 481 b
κομμῶται & κομμώτεια 229 a
κοσδυλίπις Αρτεμις 24 c
κονίποδες quid, vnde d. 206 a
μὴ κοπιᾶτω φιλοσοφεῖν 500 a
κεραστιωθεὶς ὁρμαῖ 177 b
κορεκόσμια, pupp. orn. 209 c
κορύσσεται ὅπλοις τοῖς 496 a
κορυφοῦσθαι, conſummari 193 a
κόσμια, ornamenta 209 d. 236 c
κοσμιότης Platonis q. 349 d. κοσμιώδης ἄσκησις 242 a
κοσμικὴν σοφίαν μετιόντες 258 c. κοσμικοὶ qui 378 a τῶν κοσμικῶν χρῆσις 416 a
κοσμοπλόκα 683 b. κοσμογονία 475 c
κοσμογραφία & γεωργ. 489 a
κοσμοκράτορες τῦ σκότους τούτου 469 c
κόσμος ἄκοσμος 249 d
κόπτος, ἀγελαία 672 c
κουρικαὶ μάχαιραι 247 c
κουροτρόφος ἀγαθὴ αὐταρκεια 142 d
κραμπάλη quid vnde d. 155 a
κρᾶμα & κρᾶσις 151 c. in P. mſ. plerumque α acuto.
κρανὸς δὲ ἄκρᾳ 143 d
κρατεῖν ἑαυτῶν 350 b. τῆς ἡδονῆς 415 d
κράτησις τῆς χάρας 342 c
ὁ κρατιστεύων λόγος 294 d
κρατύνας τὸν τυραννίδα 333 c
κρεαπομία δύσαγνος 74 c

κρέκει ἡ κιθάρα 4 c
κρεμᾶσθαι, pendêre 391 b. κρεμασθῆ τῷ Κυείῳ, pendeat à D. 732 a
κρεοφαγία 718 c
κρεωνομίας φέιων 9 c. Euſeb. cod. κρεανομίας ——
κρὴς οἶνος. Creticum v. 143 c
κριθεμαίτεις 9 b
κείνεται ἐν οὐσίᾳ, cernitur, probat ſe 257 a
κείσιμος ἡμέρα 686 b
κριτήειον τῆς ψυδῶν 737 a. τὸ ἐν ἡμῖν 341 c. κριτήεια tria 382 a
κροαίνοντες τὰ κοσμικά 86 d
κροκοδιλίτης λόγου σοφ. 550 b
κρωκωτὸς, ſ. χιτὼν 201 c. κροκωτοφοροῦσαι ιων. ibid.
κροσσοὶ ἐλῆνος 202 a. κροσσωτοῖς χρυσοῖς ὠειδεβλημένη ibid c. 660 c
κρύμματα ἐρωτικά 256 c
κρύσαλλα pro κρύσταλλοι 50 d
ἐν κρυφῇ βυλῇ ποιεῖν 196 b. ἐν κρυφαίοις ποιεῖν 51 a. 604 d. κρύφιοι ἔρωτες 252 b
κραύβυλον αἰσθύμβολοι χρ. 199 c
κραζοντα ἢ κλαίοντα 66 a
κτεὶς γυναικείος 14 b
κτήτορες, domini prædiorum 142 a
κτίζῃ πῶν ὠειπατικλῶ ἄρεσιν 302 c
κτίσμα Θεοῦ 650 b. κτίσεις τῆς αἱρέσεων 392 b. κτίσεσι τῆς πάντων 611 d
κυβεία αἰθρώπων quæ 290 c
κυβερνίτης 365 c. 383 b. viſitatius κυβερνήτης
αὖ κυκῶσιν οἱ λαγῶοι 190 d. P. mſ. κύωσι τὸ κυάμβον, ἢ τὸ κζ' χαρὸς 775 a. κύησις, conceptus κυησικὰ ἀρχαῖα 192 c
κυθείδῃ Ion. χυτρείδῃ 141 b
κυκῶσι κέαρ ἀμθρ. 407 a
κύκλῳ μου 196 a
κύκλωπος σπιλάδος 611 b
κυλίεδες χαμαί 87 c. κυλινδούμενος ἐν —— 2 c
κυμάτα σκεπαί 658 c
κυνίζειν, cynicam philoſophiam ſectari. 301 b
κυνόγαμεια, viſe χυν. γάμεια. κυνογάμια Theodoret. 402 d
κυνοδρομήσας ὁ Σηρβυτ. 279 a
ἡ κυνοσοφική 288 a
κυοφορηθεὶς ἐν μήτρῳ 677 c. & 401 a. κυοφορεία 8 a. 4 6 b
κυπαίζοντες σοὶ ταῖς τέχναις 454 c ἀμφὶ ταῖς φλεγμ τραπέζαις 148 d κεκυυφότες ἐς τραπέζας ἀεὶ 144 c
κύρωσις Carpocratea 430 d
ὁ κυειακὸς λαὸς 762 a. λόγος 662 a γραφαί 669 b
κυκλοκλικὴ παιδεία 555 d. κυκλοπαιδεύμονα παιδείας εἴδος 556 a
κύκλος pro ὁ κυρ. ϑ. 397 d. ὁ Κύκλος τῆς οἰκίας 713 b. κύκλα μέρη σώματος 177 d. κυκλωτάτη τέλος ὀπτῆται 627 d
κυκλωπικὴ τῆς ἄλλων γίνεται 777 b viſitatius κυρωπικὴ, H.
κυρῆται pro καρῆται 60 a
κύων vox πολύσημος 775 d
κῳ pro πω 304 a. 555 c
κῳλυσανέμας Emped. 630 c
κωμασίαι Ægypt. 566 d κῶμος οὐ χάριεις qui 165 b
κώφασις τῆς ἀκοῆς 65 d

Λ

Λαβὴ ἀργυροῆλος 161 c
λαμβρώτιοι, ἀπὸ δ' χήματος ἀσπιδοφόρες ἐκπωμα· ἀφ' ὃ δὴ λάβρως ἐμφορηθῆναι τ' πίνοντα: excerp. mſ.
λαγεια vnde dicta 192 c. λαγηβύματα ἰταμεικά 195 c. τὸ λαγικὸν ἐν ἀέαγον 193 a. λαγισταπους τῆς ζώων 190 a. P. mſ. λαγισάπις vt v. l.
λαθικηδέα μαζόν 103 a
λαϊκὴ ἀπιστία 562 b
λαμβαίω intelligo 356 c. λαβόντες καρδ 739 d
λαμπευθέντα pro λαμπηδόντα ſeu λαμπεύοντα 494 a
λεαίνεσθαι τὰς ψυχὰς 224 b
λέγουσα φησὶ 317 c. viſe & φησί. τὰ λεγόμενα quotuplicia 782 b
Λήμνιον titulus l. 611 b. & Plin. in prologo Hiſt. nat.
λήμνιάδαι, & λεληργημένοι 223 b
λήτουργοί θεῖοι 693 a. λητουργίαι & διακονίαι ἰδίαι 459 c. 464 a
λητουργία θεϊκὴ 164 a. εἰς λητουργίαν ἀνθρώπων 631 c
λεῖψαι pro λιπεῖν 228 c. λείψανον αὐτῶν ἀπολῆφθῆναι ἐδέν 347 d
λεκτὰ, & κατηγορήματα 784 a. αἱ λεκτικαὶ τέχναι 293 c
κζ' λέξιν κάφῃ 289 a. 647 a. ϑεὸς λέξιν φησὶν, ad verbum, i. his ipſis verbis 366 c. αὐταῖς λέξεσι τάδε φησὶ 506 a. αὐταῖς γε κάφῃ ταῖς λέξεσι 605 c. ſic 409 c. 584 d
λεξιδίων θηρατορες 279 d. λεξιθηρία ἀσυνδιάζοντες 144 b
λεπαστὰι, ὧν τὸ χήματος· χυθῆδες ἔκπωμα, ἐπωπὸν μιᾷ τὸ εἰλῆφθαι παρεχόμενα: excerpta mſ. 160 a
λεπτεργεῖν πῶν σαφιώταν 766 c
λεπτεργία ὑφασμένη 200 c
ὁ λεπύρω τὸ ἐδωδίμου 278 b
λεχηνεύεσθαι δόμοις 33 b
λεχὼ, puerpera 756 a
λεωφόροι ὁδοὶ 536 c. ἡ λεωφόρος & σιλική 754 c
λήμματα συλλογισμῷ 771 c. 772 c
λιῶσαι καὶ βάκχοι 13 d. λιωάζοντες ποιηταὶ 2 b. λιωάζοντες Διονύσῳ 22 c
λιπὸν ὅτι 311 d. λιπὰ μόνῳ τῷ νῷ 782 c
λιπαῖς pro ῥιπαῖς Flor. a 809 d
λιμαγχονεῖν, fame ang. 350 c
λίξ, terra, ſymbol. 568 b
λίειρα, λείειρα, lilia 183 c
λιπὸς quid, & vnde d. 211 b
λίχνων βρωμένη ἀπέχεσθαι 145 a. λίχνον ζωὸν διώκειν 144 c. λιχνότατος δαίμων 148 d
λοχίζονται σφίσι σωτηρίαν τὸ- 421 d. ἐλογίσθη αὐτῷ εἰς δικαιοσύνην 665 d. ἐλογίσθησαν εἰς πίστιν, fides eis imputata eſt 414 b 639 a. λελογισμένως ἐκρατ. 459 b. λογιστικὸν ψυχῆς μέρος, τὸ νοερὸν 214 d
λογιώτατοι, doctiſſ. 567 c
τὸ λόγιον, ſ. Scripturæ oraculum 380 d. λόγια τῆς ἀληθείας 67 a
λόγου præconij ex Epicharmo 605 a. ὁ λόγος ἔ τῶν ὅλων παῖς τ' 547 c. λόγοις Valentiniani appellarunt etiam ϑεοῖς αἰῶνας b 792 b λόγου ϑεῖον aſſidue ſpectari vult Orpheus 607 c. λόγος humanus è diuino natus 605 a. λόγῳ ϑεωρητὰ 782 c. 787 c. τὸ κζ' λόγου φυλάσσειν 805 d
λοισθεία quid 123 b. 115 b
τῷ λοιπῷ, reliquo vitæ tempore a 806 b. τὸν λοιπὸν pro τ' ἔπειτον 804 d
λοξίας Apollo cur d. 556 c
λοφιὰ κάπρειον 227 d. P. mſ. at Fl. ed λοφία
ἡ Λυδὴ λίθος, ſeu βάσ. 291 d
λύθρα πολιοῦ χέμεται ἀγ. 408 a
λυμαντικὸν τῶν καρπῶν 518 b
λυπεραὶ ἀναπαῦλαι, aſperæ pr. 69 d ὅτι λυπερὸν μοῦνῳ 738 a
λύτον ψυχῆς 236 d. λελυτρωμένοι δουλείας 67 b. λυτρωτὴς αὐτῶν ὅτι 126 c
λυχνέως λίθου 30 c
λυχνοῦσης τῆς ὄψεως 254 c. P. mſ. λιχν.
λώμασι χρισὶν ἀειπλύξαι 224 b

M

Μαγειεῖαι, coquæ 229 c
ἡ Μαγνῆτις λίθος b 804 c
τῶν Μαθημάτων πηγή 661 a. οἱ ἀπὸ τῶν μαθημάτων, mathematici 685 b. μαθηματικοὶ diſcip. Pythag. 575 d
ἡ μάθησις τῆς γνώσεως 673 d. μαθήσεις αἱ ἐγκύκλιοι 656 a
Μαθητεύων τοῖς ἱερεῦσι 304 a. μαθητεύσωμεν τῷ κυείῳ 70 c. μαθητεύει, docere vt diſcipulum, ſeu in diſciplina habere a 809 d. ἡ μαθητεία, eruditio 578 c
μαιμαλὴν ϑαλάσσῃ rectius μαιμάλην ϑάλασσαν, vt μαιμάλης Διόνυσος 9 c
μάκαρες, beate 541 d. τὰ μακάρων ἀγαθὰ 532 d
Μακάρεος ἐν οὐδάμοισι 416 a. μακάρεια ἔργα 715 c
Μακαρισμὸς, pædagogiæ ſpecies 129 d. Μακαρισὸς βίος 155 d
μακροβιοπάα, v. longit. 157 c
Μάθηκόφωνοι ἀοιδαί 556 a
μάλιστα cum ſuperlatiuo, pleonaſt. 214 a. 225 a. μάλιστα μὲν ϑ' μὴ —— 728 a
ἔτι μᾶλλον ἐν μᾶλλον σωτηρίᾳ 296 c. μᾶλλον ſubauditum b 613 b. 759 b. ¶ ὅπως & μᾶλλον, quod &

magis consentaneum 562 b. 610 d
μανίακιν ἐβάστασε 676 a. vulg. B. Don. 5. μανιάκην
ὁ μαντικώτατος Ἀπόλλων 611 a
μαντοσυνῶν κεχρημένοι 630 d
μάργος, ὁ μεμηνώς 146 c
μαρσίππιον κοινὸν 470 a. A μαρσύπιον ex Prouerb. c. 1.
μάρτυς καὶ βίῳ καὶ λόγῳ 738 c
μαρυκώμενα ζῶα 254 b. (vnde ἀναμαρυκᾶσθαι τὸν λόγον 570 c) eadem μηρυκάζοντα ibidem 39. Legitur & μηρυκίζειν apud Basilium 41 a 168 b. itemq; μηρυκισμὸν ἀνάγοντα ζῶα Deut. 14. at μηρυκᾶσθαι apud Aristotelem, apud Philonem 140. 141. & apud Plut. Romulo H.
μάρψαι, τὸ καταλαβεῖν 571 a
μαστεῦσαι, proprie infantum 104 c
μαστοφαγὴς ὠκύπτερος 254 b
μαστροποὶ εὐνοῦχοι 229 b
ματαίοις ἐπιθυμίαις 208 a. P. ms. ματαίας
εἰς μάτην ἀναλῶσαι 556 c
μαυσώλια 32 b. ea forma qua Ἀρτεμίσιον & Ἐλευσίνιον 29 b. & Διδύμιον apud Eus. Præp. Euang. 60 c. Apud Stra. lib. 5. p. 259 μαυσώλειον, penult. dipht. 9. H.
μαχλῶντα ὄργια 10 b
μέγ' ἀμείνων b 613 b. μέγ' ἄριστος 685 d. 686 a
τὸ μεγαλεῖον κράτος τοῦ Θεοῦ 682 c. τὰ μεγαλεῖα τῆς ἐπιστ. 741 a. μεγαλείως φρονεῖν 763 b
μεγαλοδαίμων Sarapis 31 b
μεγαλόκλονος σάλπιγξ 72 b
μεγαλορήμων γλῶσσα 487 a
μεγαλωστὶ αὔξουσα 38 c. & d
μεγαλωφελὴς καὶ φιλάνθρωπος 72 b
μεγαρίζειν, Megarensium ritu operari Cereri 11 d
μεδέοντι πάντων 581 c
μέζονες Ionice, μείζ. 494 a
μεθεκτοὶ τῆς ἀληθείας εἶναι βουλόμεθα, i. μετέχειν 297 c
μέθη quid 155 a
μεθημερεῖναι κινήσεις 530 b
μεθιστάναι ὄρη 519 a. vulg. B. μεθιστάνειν 1. Cor. 13
μεθοδεύει τὸ ἡλίου φῶς εἰς πῦρ 688 d
μεθοδεία τῆς πλάνης 290 c
μέθυσος γυνή 158 c
μεθυστικὸν αὐλός 163 b
μειδίαμα quid 167 b. vt temperandum ibid c
μειονεκτεῖ ἑαυτόν 745 c
μελεδωνοὶ πιθήκων 39 b
Μελέτη πάντα καθαίρει, cuius dictum 300 c
μέλη etiam τὰ ἀιδοῖα 169 d
μελίπηκτα καὶ πέμματα 140 d
ἡ μελισσουργική 288 b
ὁ μελοποιός 541 c. ὁ μελοποιήσας νόμους 308 b
μέλπωμεν ὁμοῦ 268 a
μέμψις quid 259 c
μεμψιμοιρία quid 123 c
μὲν γε pro μὲν γὰρ - 269 d. μὲν τ' ἂν εἴη, sane ibid. 714 c
μένος καὶ θάρσος προθυμίας παρέχουσα 695 a
μεριμνᾶν τροφῆς 148 a
ἐν παιδιᾶς μέρει παραλαμβάνειν 254 d
τὸ μεσαίτατον 562 b
μεσευθὴς (seu μεσευτὴς) vnde dictus numerus senarius 683 c
μεσίτης, ὁ κοινὸς ἀμφοῖν 215 b
μέσον ἡμέρας, meridie 747 c. μέσον, pro ἀνὰ μέσον, in medio, inter 266. a. τῶν ὁμέσων ἐστί, i. τῶν ἀδιαφόρων 669 d. Sic μέση πρᾶξις, ibid.
μεσότητες ἀγ. καὶ κ. 540 c
τὸ μεσότοιχον 667 c
μεσοῦντος τοῦ χειμῶνος 420 d
μετὰ καὶ τῶν θείων βίβλων 342 a
μεταβαλλέσθαι ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας 316 b
μεταγγίζεσθαι τὰς ψυχάς 432 a sic Trãs. fundi eas Seneca quoq; dicit epist 108. quasi è vase in vas, sic in corpus è corpore. Eius μεταγγισμοῦ mentio etiam apud Epiphanium in Simone Mago 40 b
μεταγνῶναι quid 371 a
μεταγράφοντες ἑαυτοὺς 223 c. μεταγράφει τὸ ἔπος 613 b
μεταλαμπαδεύεσθαι 421 c
μετάλλιον, ἀπὸ τινος μετάλλου εὑρηκότος: excerpta ms. 177 b. Sed rectius μεγάλιον & μεγάλου
μεταμοχεύειν ἐκ τῶν φυτ. 767 a. εἰς γῆν ἀγαθήν b 611 d
μετάνοια quid 371 a
μεταπρισπῶσα τῶν θ. 452 c
μεταποιῶν τὸ ἔπος b 613 d
μεταπτωτικὴ ὑπὸ λόγου 393 a
μετάρσιον ποιεῖσθαι τὴν ψυχήν 716 c. ἡ τῶν μεταρσίων ἱστορία 659 d. θυσία 520 b
μεταρυθμίζει τὸν ἄνθρωπον 534 b. & mox μεταρυθμοῦσα eadem signif.
μεταστροφὴ ἐπὶ τὰ θεῖα 485 a
μεταχηματισμοὶ τῆς σελήνης 685 c
μετατυπωτοὶ μαθήσει 534 b
μεταφράζων τὴν ῥῆσιν 750 b
μεταχρωστέον τὰς πολιάς 248 c
μέτειμεν pro μέτιμεν 475 c. μετεῖναι ἀρχάς pro μετέναι 422 d
μετεμψύχωσις, τῆς ψυχῆς εἰς ζῶον μεταβολή b 810 d
μετενδεῖσθαι τὰς ψυχάς 432 a. ἡ μετενδεσίς τῆς ψυχῆς 717 d. è corpore in corpus ceu carcerem illigatio: quæ & μετεμψύχωσις, μετενσωμάτωσις, μεταγγισμός.
εἰς μετενσωματοῦται ἡ ψυχή 507 c. μετενσωμάτωσις τῆς ψ. 633 b
ἡ μετέωρος φιλοσοφία 594 a. μετεωρίζεσθαι, & μετέωρον ἀπὸ τῆς ἀληθείας γίνεσθαι 198 c
μετιτέον ἐπὶ τῆς ἠθ. 475 c
μετίχνιον ἕπεσθαι, Flor. ed. 405 c. pro μετ' ἴχνιον, vt euestigio Lat.
μετοικεσία Βαβυλ. 328 c
μετριοπαθῶν γνωστικῶς 517 a. μετριοπάθεια ἐκ παιδείας 377 c
Μέτρον ἄριστον cuius d. 300 b. πρὸς μέτρον τῶν ἀγγέλων διώκειν, ad conditionem ang. 195 d
μετωποσκόπων diuinatio 222 d
μέχρι πότε ἰσχύσει 306 c. μέχρι μὴ τυγχάνει, quandiu 469 d. μέχρι τῶν ἂν ζῶμεν 548 b
μή τις ἐπακούει 562 c. μὴ γὰρ οὐ non enim 270 c
μηδὲ μὴν, nec item 366 a. 401 c
μηδὲν ἄγαν, cuius d. 300 b. 368 c
μηλαῖαι pro μηλέαι 767 a
μηλωτή, vestis Eliæ 203 b
μηναγύρτης seu μητραγύρτης 14 d
μηνιῶντες, i. μῆνιν ἔχοντες 99 c
μήνυμα, significatio 563 a
μηνυτικὸν τοῦ Θεοῦ 588 a
μηρία, s. σάρξ 716 b
τὰ μηρυκισμὸν ἀνάγοντα ζῶα 762 b vise μαρυκᾶσθαι.
μήτι διπυκνῇ a. 610 c. item μή τι, consilio b 614 c
μητραγύρται 229 a
μητροδίδακτος Aristipp. 523 a
μητροπάτωρ quid 608 c. 609 a
μικρὸν ὅσον ὅσον 514 d. μικρὸν δεῖν πάντες, pro μικροῦ δ' 306 c. μικρῷ προσθεν εἴρηται 199 a. τὰ μικρότερα 705 d
μικροτέχναι, min. artif. 61 d
μικροψυχία, sordes 712 b
μιμηλοὶ γελοίων 166 c
μινυκρίζον μέλος 189 a. μινυρίσμενα καὶ τερετ. 374 c
μιξολύδιος & μιξοφρύγιος ἁρμονία, quorum inuentum 307 c
μίσγεσθαι γυναιξὶ 306 c. Euseb. μίγνυσθαι
ὁ μισθαποδότης Θεός 652 a
μισθία γυνή 195 c
μισοπονηρεῖ τοῖς κακῶς πεποιηκόσι, pro μνησιπονηρεῖ 398 c
μίτος, semen, symbol. 571 b
Μνητηριώδης γέλως 167 c
οἱ μνήστορες 181 c. excerpta ms. μνηστῆρες
μόγις ἡσυχῇ μειδιάσει 167 c. μόλις Ecclesiast. c. 21.
μοῖραι, symbolice q. 571 b
μοιχᾶται αὐτήν, adulterij ansam ei præbet 424 d
μολόχιον, orn. mul. 210 b. Varius μολούχιον.
μολυβδίδες, plumbeæ massulæ seu pilulæ 479 c H. ms. μολιβδ.
μοναδικὴ γνῶσις 428 c. μοναδικὸν γίνεσθαι τι 537 c
ὁ μονήρης βίος 741 c
μονίμως μόνιμοι 653 d
μόνον ἐν Κυρίῳ, si modo fiat in D. 459 c 145 c. 526 b. sic μόνον θελησάτω 427 a. μόνον μὴ παρεχόμεν 423 a
μονογαμίου pœna 423 a
μονοδιαιτησίας pœna ibid.
μονοκέρατα κέρατα 87 d
μονομάχαι, gladiatores 143 a
μονόξυλον ἀνάθημα 585 a
μονότροπος σωτηρία 75 b. μονότροπον

ποτὴν 151 a. μοιχοῦπως νοεῖας 574 c
ταύτη μόνως 731 c
μεμορημενόμαι ἡδυσμάτων ἀφιερῶσθαι 143 b. rectius μεμορφημ.
τὰ μορμολύκια 655 a
μόρα μέζονος μείζων ἢ μοῖρα 494 a. μόνα legit Theodoret. Therapeut. Hellen. 159 a. &c. μόρος, mors 432 b
μορφώσαντες ξύλα 635 c. μορφοῦσι τὴν π. διδασκ. 752 c. μόρφωσις τῆς γνώσεως 353 d
μοχθείαι χαλεπωταί 86 a
τὰ μοχθοφανικά 633 d
μοῦσαι & μουσεῖα 19 c. μουσηγέτης τοῦ Θεοῦ 658 d
μουσάων Nicandri 33 d
ὁ μυθοποιούμενος Ζεὺς 602 c. μυθοποιία περὶ ὧν ἀρέσθαι b 610 a. Diodor. μυθολογίαι
μυρολοιφεῖν quid 179 b
μυροπώλια 253 c
μώσαι Æoliis Musæ 19 d
μώσις γίνεται τῶν πόρων 100 d
μυσταγωγὸς ἕβδομα 631 b. μυσταγωγεῖ ἡμᾶς 540 c. μυσταγωγαῖ, ταῖς ψυχαῖς 586 a
μυστήρια vnde dicta 9 d. 10 a. à quib. inuenta, & quam vana ibid. c. μυστήρια σοφίας 52 b. μυστήριον, de somnio 281 b
μύστης λόγος, pro μυστικὸς λ. 586 c. οἱ μύσται, mystici enarratores 285 c. & alibi. μυστικὴ ἑρμηνεία 564 b
μυστικῶς νοῆσαι τὸ ἔλαιον 176 a. μυστικὸς προσεύχεσθαι ὡς τὸ ταμιεῖον 258 d
μυχάτατος, abstrusiss. 710 d
μωσπίζειν τοῖς γνωρίμοις 85 c
μῶλος ἐπέτειος πυκὶ καλῷ 753 d. οἱ μωλοσκόποι τῶν ἱερείων 521 a. & Philo 188 b
μῶν ἔ —— an non —— 593 a
ἀμύσασθαι τὴν σοφίαν quid 313 a
αἱ μεμορημένοι πορφύραι 204 c. μεμορημένοι λειτουργίαι 200 c. sic 280 b
Μωσῆ 121 b. P. mss. Μωῦσῆ : item Μωϋσέως 6 d

N

Ναί ναί, ἔ ἔ 729 a. 739 a. ναὶ μὰ τὸν 4 b. 73 b. sic 105 b. & d. in quorum tamen priore loco P. mss. habet τὸν μὰ τὸν, vt item 160 b. 193 c. 240 d. atq; adeo ea locutio est vsitatior. Rursum ναὶ μὰ ἀλλὰ ἢ —— 39 c
ναΐδες, nymphæ fluuiales ibid.
ναίουσι, habitant 541 c
νάπη pro σίνηπι 132 b
ναρθηκοφόροι πολλοί, παῦροι δέ τε βάκχοι 315 c. 554 a
ναφκιανὸς vnde dictus 181 a
ναῦλον quid 318 b
ναυκληρὸς qui 310 c
ναυπλίας ἐρῶν 63 c
νεάζει τοῖς χρόνοις 528 b. τὸ νεάζον τῆς ἐπιθυμίας 248 d
νεανίδα εἰκόνα 258 c. νεανίδες ἀφετῆαι 86 a. sic 171 b
νέατος Ζεὺς, Inferus I. 604 c. νεάτοις φθόγγοις 4 b. νεάτη, ima, s. chorda 298 c
νείφη pro ναίφη, habit. 493 d
νείκη pro νίκη 550 d
νεκρῶσαι τὰς ἐπιθυμ. 508 a
νεκύδαλος insectum 200 c
νεκυομαντεῖαι 9 c
νομέασι seu νεμεάσι 21 c
νεοκατήχητοι 98 d
νεολαία τῆς ἀνθρωπότητος 86 d. νεολέα pro νεολαία P. mss. 102 b. 125 c
νεοτποιοῦντες ἑαυτούς 223 c
νεόσσια, pulli 86 b. P. mss. νόσσια, extrito ε & geminato accentu. Matth. 23. νόσσια.
νεοσσιὰ, nidus 604 a. Euseb. νοσσιά.
νεόφυτα δένδρα 403 a
νεοχωροῦσαι εἰς —innouari 200 c
νευροσπαστούμενα ὄργανα 503 a. νευροσπαστεῖσθαι φ. ἐνεργία 363 c
νεύῃ ἀπ' αὐτῆς, declinat 482 c. νεύσεις πρὸς — inclin. 373 a
νεφοδοῦσθαι. nub. obd. 630 b
νεὼς τοῦ Θεοῦ, templ. 552 a. νεῶ pro ναῷ, Att. 551. d. alibi νεώ.
Νεώβη pro Νιόβη 321 b
νη, priuatiua particula 89 b
νημερτὴς μάρτυς 545 b
νηπενθὴς 2 d. 743 b. ex Hom. Odyss. δ. Vise & Greg Naz. Carm. Nicobuli ad filium, v. 202. H.
νηπιάζει τῇ κακίᾳ 96 d
νηπιάχους ἔπη 12 a
νήπιος quam originem & signif. habeat 89 b. quasi νεήπιος 88 d. vel quasi νηέπιος seu νεέπιος : vt Infans Latine quasi Fari nescius νήπιος ab νηπύτιος quid differat ibid. d. νήπιοι, pro dilectis Dei filis, & quæ sit nominis origo ac ratio ibid. c. νήπιον duo significat 97 a
νηρεΐδες, nymphæ mar. 39 c
νηστεύειν τῶν κοσμικῶν a 803 d. τῶν κόσμου 468 b. φιλησδνίας 744 d. ἀπὸ τροφῆς καλῶν 744 c
νηφάλιον ποτὸν 151 a
νικηφόρος γίνεται b 804 d
νῖκος pro νεῖκος 42 c
οἱ νενοηκότες τὸ Θεῖον 53 d sic ἡ νόησις τοῦ Θεοῦ 562 d. 582 c. νόησις quid 691 d. νόημα πονηρόν a 805 a
νόθοι τε ἔνδον 201 a
ἡ νομικὴ παιδεία 636 c
Νόμιμα βαρβαρικὰ, liber 45 a. νόμιμον quid 366 c
νόμῳ τῶν κεκρατηκότων, iure victoriæ 346 a
νομοθετεῖ Λακεδαιμονίοις 309 b. ὁ νομοθετικὸς qui 350 c. ἡ νομοθετικὴ quid 351 a
νοσερὸς ἐξ ὑγιοῦς 482 b. νοσηλεύόμενον σῶμα, morbid. 150 d
νοσοποιὸς αἰτία 312 b
νοσσιὰ, nidus 109 d. P. mss. νοσσίαι. vise & νεοσσιά.
ὁν γὰρ λαβόντες τὸ —— 226 d
νυθεσία Κυρίου 263 d. νυθεσία τοῦ σώματος 115 a
νυθέτησις quid 120 d. & 114 d. quasi δ' ὑπομαλισμός 131 b. νυθέτησιν ἡμῖν, pro ἡμᾶς 88 c
νυμφῶνος τέκνα b 787 c
νωδοὶ & τυφλοὶ 71 d
νωδῇ ἢ μορφὴ ζῶα 122 a. νωθοῦν, segnem reddere 142 d. νωθεία ὑπὸ κρεῶν. 718 c
νωχαλέστερον ἀφορμίζεται τῷ ψυχικῷ ibid. d. q. mss. νωχελ-

Ξ

Ξανθὴ μήλοισα 476 d. ξανθίζειν τοὺς πλοκάμους & ξανθὰς ταῖς τρίχας ποιεῖν 214 b. ξανθίσματα τειχῶν 223 c
ξενίζεσθαι ὡς ξένῳ τινὸς συμβαίνοντος 217 d. sic 105 a
ξενικοὶ λίθοι, pereg. rari 214 b
ξενοδοχεῖν τῇ ψυχῇ τὸ Θεῖον 54 d
ξόανα dicta ἀπὸ τοῦ ἀπεξέσθαι τῆς ὕλης 30 a
ξυλήφιον, lignulum 219 a. P. mss. ξυλίφιον.
ξωύμοι λαβοῦ τῆς ζητήσεως, pro σύλλαβοῦ μοι 45 a
ξύρεσθαι & λειαίνεσθαι 223 b. 224 b.
ξυροῶπες, radentes 233 a
ξυστίδες, vestes pretiosæ 202 d. muliebr. vest. 210 b

O

ὁ articulus vim quam hab. 460 c Substantiuo præpositus, ὁ ὑετὸς σωτήριος 59 a. cum dicendū sit, ὁ σωτήριος ὑετὸς, vel ὁ ὑετὸς ὁ σωτήριος. ¶ ὁ pro οὗτος 479 c. itemque οἱ pro οὗτοι 415 b. ὁ μὲν ὁ δ', ille quidem, hic vero 81 a. ὁ ὅ P. mss. & Flor. ed. in redditione pro ὅδε seu οὗτος 238 c. vt & 115 c. ὁ ὅ pro ὅδε, initio periodi 625 b
ὅ δή ποτ' οἰῶ, pro ὁποιῶ, quodcumque 695 d
ὀαριστὴς Διός 368 b. Θεοῦ 405 c
ὀγδοὰς, octaua dies: eiusque allegoria 399 c. ὀγδοαδικῆς ἱερατείας κληρονομία 672 c
ὅ γε, is quidem qui 373 a
ὀδυλλεσθαι ξένῳ αἰρ. 422 d
ὠδαχμένος καρδίᾳ 602 d
ὀδμὴ ῥινηλατεῖν 58 c. ὀδμαὶ κορεσσώδεις 189 b. (ibid ὀσμὴ supra) 179 a
ὁδοποιῶν εἰς σοφίαν 381 a
ὁδῷ ἐλθεῖν ὅτι τάχιστα. pergere 119 a
ὀδοδὴς ἀφίησι ῥεῦμα πολύ 181 b excerpta mss. ὁδμῆς-
οἰδιῶντες μαστοί 151 d. 152 a
οἱ οἰκέσοφοι 381 a. 382 d
οἰκειώσεται pro οἰκειωθήσεται 202 a
οἰκείωσις ἡ πρὸς τὰ καλὰ 651 b
τῆς οἰκειᾶς ἀπαλλάττεσθαι 399 b. alibi οἰκειᾶς
οἰκεσθεσπεῖν 464 c

οἰκοδομία, ædificatio 344 c
οἴκοθεν νομίζων πῶ γνῶσιν 734 c
οἰκονομεῖται αὖωθεν εἰς καλόν 312 a. οἰκονομουμένη ὑπ' ἀδρᾳκαλύμματι 123 c οἰκονομία est etiam animæ 286 a. οἰκονομίας σωτηρίου, de incarnationis mysterio 367 c. οἰκονομικῶς δεδομένα 372 b
οἰκουρία vxor. officium 246 b. οἰκουρικὰ ἔργα 250 a
οἰκτείρων ἡμᾶς ὁ παλαιὸς 6 b. ὠκτείρησε τοὺς φοβ. 249 b. οἰκτίρησις, miseratio 124 c. sic οἰκτίρημα Ieremiæ cap. 31. ος apud Hesych. Et vt Psalmo 101. legitur, ὁ οἰκτιρήσας τὴν Σιὼν, ὅτι καιρὸς τοῦ οἰκτιρῆσαι αὐτήν: sic apud Chrys. sermone 5. in epist. ad Philipp. p. 213. εἰ ἔστιν ἐλεηθῆναι παρ' ὑμῶν δ' οἰκτιρηθῆναι H.
οἶμος τρηχὺς 476 b. & οἶμος ἁπλῆ εἰς 492 b
οἰνηγίαι ἡμέραι πίνειν 156 d
οἰνομάχλη χωρά 158 c
οἰνοχόαι, vasa 160 a
ὡς οἷόν τε ἡμῖν 475 c. ὡς οἷόν τε αὐτῆς 417 b
οἷος μαλλὸς, ouis vellus 476 c
Οἱόσα Ionice, ὁπόσα 414 c
Ολαι seu ὕλαι, hord. 476 c
ολίω, penitus 710 d. vt ὀχλέω.
Ολιγοδραμεῖς ἀδρίας 292 b
Ολιοδαμάσας ὀρέξῃς 158 d. P. mſ. ὀλιοδαμήσας, ει diphthong. vt ὀλιοδαμήσασα θεμερίαι- 229 d
ολκὴ, tractio 179 b. 546 c. ὁλκὸς pro ὁλκὴ, tractus 222 d. sic ὁλκοὶ ἑρπυστικοὶ, tractus serp. 66 c. ὁλκὸς, tractivus, trahendi vim habens 249 c
ὁ θεὸς ὅλων Θεὸς 354 b. 380 b. 578 d
Ολοκαυτεῖν ἄνθρωπον 20. 59. euſ. Præpar. Euang. ὁλοκαυτεῖν.
Ολοκάρπωμα θυσίας 515 d. ὁλοκάρπωμα ὑπὲρ ἡμῶν 581 d
Ολοειζον σέλινον 12 c
Ολοθρεύτερον, ἢ μὴ ἀκριβέστερον μετερχόμενοι 766 d
Ολυμπιὰς βασιλεία 348 d
Ομακοεῖοι, Ecclesia Pythag. 302 d
Ομέσιοι ἀθανάτοις 607 c
Ομιληταὶ, auditores 575 d
Ομιλία θεοῦ ἢ Θεοῦ, alloquium Dei 720 c
Οἱ ὁμογνώμονες 738 c
ὁμογνωμοσυνῶν quid 378 c
Ομοδοξεῖ ἀυτῷ 85 c
Ομοιθία 745 a
Ομοιος ὅτι τῷ λέγοντι 501 c
Ομοιοπαθεῖς 715 a. & d
Ομοιοχάμονες ibid. a
Ομοίωσις Θεοῦ, κατὰ τὸ δυνατὸν 417 a. sic 594 a
Ομολογος ἑαυτῷ 730 a. sic ὁμολογία πρὸς θεὸν ἢ Θεοῦ 427 d. ὁμολογουμένως τῇ φύσει ζῆν 416 b. ¶ ὁμολογοῦσα ὁλοθρῶς ἔχειν 195 b. ὁμολογουμένων ἅπασι 770 a. & c. ὁμολογουμένως πεπλανημένα 466 b. ὁμολογητὴς, confessor 497 b. ὁμολογία, confessio Christi seu doctrinæ Christ. 502 b. ¶ ὁμολογητέον ἀυτῷ πλὴν χάριν 135 b
Ομοούσιος ἢ πρὸ ἀπείρων ψυχῆς a 796 d. vsitatius ὁμοούσιον τῷ Ἐκκλησίᾳ a 795 c
Ομοπατρεία ἀδελφή 664 c
Ομόσε τοῖς λόγοις πορευόμενα, obuiã euntia, incurr. 738 a
Ομοῦ πᾶν ἐθέλοντα a 792 b. ὁμοῦ πᾶν θέλῃ, vna cum volunt. 370 d
Ομώνυμα quæ 782 d. quotuplicia ibid. τὰ ὁμώνυμα χωριστέον 778 a. ὁμώνυμος τῇ ἀληθείᾳ positum σοφίας vocabulum, i. συνωνύμως 293 c
Ομως δ' οὖν, attamen 9 b. 24 a. & 370 d. at ὁμῶς, i. ὁμοίως 686 b
Ονηδισμὸς, φαρμακεία 114 c
Ονησιν ἂν ἔχῃ 379 d. ὀνησιφόρον ἅλμα 132 b
Ονοματομάχοι 375 c
Ονος λύρας, prouerb. 270 b
Οσοφαγίαι λιπαραὶ 18 a
Ο ὄντως ὢν 259 c. sic ὃ ὄντως ὄντος ἐραστὴς 532 d
Ορυχίζοντες ἢ πόπυ 422 b
Οξέως ἐπάρδους τῷ — 746 d
Οξύτης φωνῆς ἢ λόγων 422 b
Οξυκίνητον πνεῦμα 681 d
Οξυπέρη esu interdictum 389 c ὀξύπερος allegor. q. 572 c
Οξύκολον γραῦδιον 711 d
Οξυκορυφοῦμαι τὰ θεῖα 93 a
Οπην ὀλίγιλλον ὑποδεῖξαι 765 d. ὀπὴ ὀπῆς τῆς γῆς 515 a
Οπισθοβατικὸν ὁ λαγὼς 190 c
Οπισθοκάλυμμα, orn. mul. 210 b
Οπισθοσφενδόνη, orn. mul. ibid.
Οπισθότης αἰτίαπος 116 c
Οποταν & ὁπόταν ἀν P. mſ. 195 b
Οπόταν ἐρεῖ ὁ λόγος 734 b
Οπότε γε ἠ- cum etiam 351 d. idem ὅπου γε- 179 c. 571 c
Οπως- ἀπακρύσονται 536 c. sic ὅπως μὴ διαφθείρονται 352 c
Οπωσιοῦν, quomodocumque 181 a. sic & P. mſ. 223 b. 225 b
Οραται, videt 585 d
Ορχήσας ὑπεδαίμην κοίτην ἀλωτείᾳ 469 d
Ορια vnde dicta, à quib. inuenta, quam vana 9 d. 10 b. ὄρια φόβους ἀπτελεῖν 194 d
Ορκαζῆν ὕδρας 3 a
Ορέγεσθαι χείρα τοῖς- 646 c. sic ὀρεκτέον, porrigendum 554 d
Ορεάδες νύμφαι 29 b. ὀρεσιάδες Hesychio & aliis.
Ορθαπαὶ πραχύπτης 205 d
Ορεξις & ἐπιθυμία diff. 521 d
Ορέομαι Ionice, ὀρῶμαι 414 c
Ορθοδοξαστὴ, secta 292 d
Ορθόνες, erectæ ment. 253 c
Ορθοπομεῖ ὁδὸς 366 a. ὀρθοπομία πρὸς δογμᾶς 762 d
Ορθρίζοντες θεὸς ἢ Θεόν 124 d
Ορίγανον ξοφῆς 419 d. vsitatius ὀρίγανον, vt ὀριγανώδης ξοφῆς 188 a
ὠριαμένῳ ἑνὶ μισθῷ 520 a
Ορμὴ quid 649 a. & b
Ορφναία νὺξ 603 c
Ος pro τὶς, quis 708 c
Ο ὅσιος τὸ Θεῖον 645 d. ὁ πρὸ ὁσίων χώρος 600 c. τὸ ὅσιον quid 747 d
τὸ ὅσιον ἐφ' ἑαυτῆς 197 a. εἰς ὅσιον οὔ τι ἰὼν 420 d. ὅση δυνάμις, ſ. δεῖ 80 a
Οσφράνου θερισμοφή: prou. a 611 d
Οσφρα, ostrea 140 c. per ῳ diphth. P, mſ. ter. 207 a. ibid. Fl. ὄσριον, vt & 359 c
Οσις pro simpl. ὅς 334 a
Οταὶ pro ὅτ' ἀν P. mſ. 189 c. 208. d. 265 d ὅταν- συλλαμβανῇ 370 b. ὅταν αἰτῆται 724 a
Οτι pleonastica 285 b 399 a. ὅτι μάλιστα ὀλίγων 214 a. ὅτι μάλιστα πορρωτάτω 225 a. ¶ ὅτι pro ὅτι μὴ, nisi 610 a. ὅτι pro τι seu διὰ τι ibid.
Οτι χρὴ, pro τί χρή 670 b
Οτι δή ποτε, quodcumque idem ὅ τι ποιῶ seu ὅτι ποιῶ 147 a & ὅτι ποτ' ἀν 730 c
ὀδαμῆ, ὀδαμῶς ἄδικος 61 c. sic 665. c. ὀδαμῶς νοσμίως 279 c
οὐδὲ μιὼ, nec item 38 d. sic & P. mſ. pro vulg. οὐδὲ μιᾷ 187 d. attamen οὐδὲ μιᾷ etiam P. 221 d
οὐδ' ὅπως ἂ οὖν, neutiquam 500. d. 505 d. ¶ οὐδὲ pro ὁ ὄν, corr.
οὐδὲν- ὁπουῦν 204 a. οὐδὲν ὄν ὄφ- sed satius est- 566 b
οὐδέτερον, neutrum 466 a
οὐκ ἔτι pro οὐκέτι P. mſ. 204 d
οὐκοὖν ἑκόντες, non sponte vtiq. 629 d οὐκ οὖν diuise P mſ. 92 c
οὖν, ergo, in redditione periodi 761 d. 297 b. 715 a
ὡς περ οὖν ἐσι, sicut vtique est 383 c: 494 c. sic ὡς περ οὖν ἀδύνατον 526 a
ὑπιαυτὸς pro ὁ ὑπιαυτ. 697 a
ὑπαιγεῖν, vltimum esse 172 b
ὑπανοδρομοῦσα ναῦς 246 d
ὑπανόπολις, eiusque orn. 207 b
ὄρος Ionice, ὄρος 417 a
ὄτε μιὼ, nec item 364 c. ὅτ' ὅν- ὅτ ὅν b 797 a. ὅθ' ὅπως ἂ ὅν 223 a. 225 b
ὑπόδικοι ἀνθρωποι 420 c
πῃ ὅπως, ita demum 714 b
ἀχὶ μόνον θεὸς ἢ ἐγὼ 27 a. ἀχ ὅπ τῆς φωνῆς μόνον, ἀλλὰ ἐγὼ 710 c τῷ ὀφθαλμῷ ὑποδιδόναι
Οφθαλμῶντες θεὸν ἢ πλῆτον 232 c
οφθαλμοδουλεία 500 a
οχλοκρασία theatr. dom. 720 b
οχυροὶ πῶ πίσιν ἡ ἡθεία 298 c
οψιμάθεια pœna 421 d
ἡ ὀψοποιικὴ, ſ. τέχνη 292 a
οψοφαγία quid 146 b

Γ

Παγκαρπία σπερμογής 476 c
Παγκρατὴς δυνάμις 546 c. ὁ παγκρατὴς Κύριος ὁπὸ ὅλων 183 a

παγκράτιον τὸ πάμμαχον 710 b
παγκτήμων & πολυκτ. 235 a
ὥστε παθήματα τῶν ψυχῶν 530 b
παθητὴ ὁρξ 702 d
παῖδος quid 386 d
παιανίζοντες ὁμοφώνως 165 d
παιδαγωγὸς νηπίων 125 c. Paedagogia vnde dicta, & quid sit 84 c. & b. quid sit, & quib. aliis no. minib. appelletur 108 c. παιδαγωγικὸς ὀπτικὴ 225 c. παιδαγωγήματα τύτῳ χρώμενος 123 b
παιδάριον Atticis epicœnum 84 b
παῖδας & παιδία Deus vocat etiam adultos filios suos 84 d. 85 c. 87 c
παιδεία & παιδαγωγία quid, & vnde dictæ 87 b
παιδεραστὴ 716 b. παιδεραστία cur bellua Platoni dicta 189 d. παιδεραστίας ἀποστῆναι 188 c. P. mſ. vtrobique per ι diphth.
ὁ παιδευτὴς ὑμῶν ἐγὼ 758 b. οἱ παιδευτικοί, ſ. ἄνδρ 693 b. παιδευτικὴ τέχνη 508 c. τὰ παιδευτικὰ Ægypt. 631 c
παιδικὸ ἡ δίκη τῶν κύβων 253 d
τὰ παιδικὰ, puer. am. 239 a
παιδίσκαι, puellæ ingenuæ: παιδισκάρια ſeruæ, Atticis 85 d. παιδίσκη & θεραπαινὶς, idem 285 a. & b
παιδοφθορεῖν, & παιδοφθορία, nefariæ 67 d. 191 a
παιωνίζειν pro παιανίζ. 632 b
παιώνιον φάρμακον 95 b
παλαμᾶσθαι, machin. 670 b
παλαμναῖοι δαίμονες 16 a
ἡ παλιγγενέσιος οἰκονομία 186 d
παλιγγενεσίαν ζωῆς 425 a. παλιγγενεσίαν credunt & Brachmanes 451 b
ὁ παλίμβολος δίβολος 385 c
παλίμπλαγκτος, palinorsus 48 d
παλινδρομεῖν ὅτι τὸ κοσμ. 651 d
παλίντιτε πν. ῥήσις 630 d
ὁ παμβασιλεὺς Θεὸς 708 b
τὸ παμβότανον τῦ ἀγροῦ 476 b
πάμμαχοι ἀγωνίσασθαι 408 a. παμμάχως σωζειν ἐθέλων 219 b
παμμήτωρ φύσις 189 c
παμφάινω πυεῖ 497 a. 719 b
παμφανὴς ἥλιος 46 d. 601 c
πανάγιος ποίμνη 267 b
πανακὴς ἰατρὸς 81 c. ἡ πανακὴς πάντων φαρμ. σοφία 580 c
πανεπισκέπτω λόγῳ 266 c
ὁ πανηγεμὼν Θεὸς 731 c
πανήγυεις ἁγίαι 728 b
πανίσκοι ἢ γυμναὶ κόραι 40 d
πανυχίδες μάταιοι 262 d. πανυχὶς ὅτι πύτῳ 163 c
παῦρος ὁ φρόνιμος 167 c
παυσανίου δύναμις 725 a
πάντες ἄνθρ. κακοὶ, cuius dictũ 300. πάντα μᾶλλον (ſ. ποιοῦντες) ἢ τῷ καινότοιχίσαντες 456 c: πάντα ἄνθρωπον pro ὅλον τὸν ἄνθρ. 577 a
παντέλεια τῶν ἀγαθῶν 417 b. παντέλειος ἀριθμὸς 656 d
ὁ παντεπόπτης λόγος 139 d
τῆς παντευχίας σκέπη 666 a
πάντη παρεῖναι 710 b. πάντη τὸ Θεῖον ἢ πάντοτε 729 d. πάντη πάντως αἱμάτιος 705 c
παντὴ pro πάντη 681 d
παντοκρατεικὴ αὐθεντεία 475 a. παντοκρατεικὸν βάλ. 725 b
παντοχεῖα pro παντοδυν. 541 a
παντῶφθ Θεῦ 100 d
πάντα τὸ μὴ βούλεσθαι, propterea quod nolunt 541 b
παντοβλῶπες ὀφθαλμοὶ 37 c
εἰς παντοβολίαν ἀνειδισμὸς ἀνικείμενος 667 d
παντόγλη τῆς ἐνεδίσεως 735 a
παντογυμνοῦν τὴν ἀλήθειαν 48 a. παντογύμνωσις τῦ σώματος 169 c
παντοδαπεῖν νοσοῦντα 243 c. P. mſ. παντοδραπεῖν
παντόδυτος ὠκεανὸς 767 a. παντόδυσιν ἐξηνεμωμένοι 766 d
κῦ παντοδρομία 42 b
παντοζηλῶσαι & παροργίσαι 378 d
παντόθεσις τῶν χαφῶν 381 d
παντοθήκη pro παντοκαθήκη, depositum 676 a
παντόθυρον διατεμόντες 764 c
παντοιοτρόπος δῶρος 707 c
παντοκαλύμματι τῇ ἀληθείᾳ μιμούμενα 577 b. ἐν παντοκαλύμματι, recte 123 c
παντοκατέχον τὰς ὑποφορὰς 183 c
παντοκούσας ἢ Θεὸς 136 a. παντόκουσμα τῦ ἀνθρ. b 794 c. d. παντοκοῦ cõtr. ὑπακοῆ 81 a
παντόκτησις, acquiſ. a 807 b
παντόμιος, perennis 247 d
παντομιμία παρηγορεῖ τὰ ἀμέρτ. 129 c
παντοπαιδαγωγεῖν εἰς 87 a. παντοπαιδαγωγεῖ μὴ ἀμέρταν 247 c
παντοπιπεῖον λύσασθαι 240 b
παντόπτης τῆς σοφίης 412 a
παντοπροδιδεῖσα τῆς ἐνεργείας, impedimenta ab. 147 a
παντοπόνυσθαι τῇ πλάνῃ 617 c
παντοπρεπὴς ἀγαθὴ 73 a
παντορρύπωσαι τῆς ἀληθείας 246 a
παντορρύπωσι ἡμᾶς πολλά 276 b
παντοσημωτέον ὑπάδε ὅτε 118 c 379 d. τῦτο 409 a
τὸ κῦ παντοσιώπησιν εἰρημένον 515 b. sic 122 c
παντοσπερπέσματα χρωμένη ἀλυρτῷ P. mſ. 204 c. Fl. παστ.
ἡ παντοσκυή, dies Ven. 744 b
εἰς παντόσασιν τῆς ἀμηδείας, aſſert. v. 731 a. παντόσασις ἡ πρὸς τὴ παιδείαν 388 a. obſeq. παντοσάτης ἡμῖν Θεὸς 526 b. παντοσηκῶς, aſſeuer. 729 b. παντόσημα ἀτρεπῶ 497 a
παντοτεθείμεθα, appoſuimus 552 a
παντοτιθέμεθα σοι τοῦτον τὸν παντοκρ. 372 c. sic 271 a
παντοφυὴ λόγον 411 c
κῦ παντοφύσαν 383 d
παντοφέρειν, adducere 342 a
παντοφυισμοὶ πρὸς τόπον 199 a
παντοφυσῶντες εἰς φαντασίαν 88 c
παντοχάρισμα & ἀνίδρυλον τέρμα 655 b
παντοψυχὴ πνεῦμα 48 a. 603 c
παρεγχάραξε, con. 762 d
Παφίας pro Πάφιος, 609 b
παραξύσασα εἰς πλῆθος 557 d. παρεῖσδυσις γένεται πονηρίας 117 c
τὸ παρεκλικὸν ζῶον 783 c
παρεκτρέχειν τῆς ὁδοῦ 476 c
παρεκτρέπεται ὀλιγωρεῖ 743 b
παρέλκει λέγειν, ſuperuacuum eſt 680 c. παρέλκει ἀυτῷ πρὸς 729 c
παρεμπόρευμα οἰκονομικὸν 242 c
παρενθυμούμενος τὰς ἀπειλὰς 135 a
παρέξ ἐμοῦ 52 a
παρεξείναι ὅτι πολὺ 552 a
παρεπίδημος 419 a
τὰ παρεπόμενα αὐτῷ 778 b
παρεργον ἔργον ἡγ. a 614 d
παρθυδημοδοσαι αὐτῇ 285 a. παρθυδημηθήσεται αὐτῷ 408 c
παρηκέναι, præteriſſe 31 a. vel παρεκέναι, prætermiſiſſe.
παρθενιος γῆ 274 b. Platoni & Plutarcho κεκαμμένη
παρθενοσοφία 734 a
παιεισὰς παῖδας εἰς 356 b. H. mſ. παιεισῶν
παρὸ P. mſ. pro παρ' ὃ 244 b. ſic 650 d. 585 a
πάροικοι 457 a. 540 d. ἡ παροικία ἡμῶν in hoc mundo 258 c
παροινηθεὶς ὁ οἶνος φίλυδρος 153 b. παροινία quid 155 a
παρώνυμα quæ 782 c. 280 d
πάρωρος πρὸς τὸ 501 c
πασοφίρος ἢ ὡς ἄλλος τῶν ἱεροπ- 216 c (P. mſ. πλασοφόρος) 634 b
παχυπώγων ἐνδεσμάτων 147 d. (P. mſ. παχυπόων) 414 d. παχυπασμοὶ δαιμόνων 40 b. 189 c
παχυπικὸς ἐξ ὠδικοῦ 188 d
ὁ πατὴρ τῶν ὅλων 237 b
πατεῖα πᾶσα ὅτι τὸ Θεῖον τὸ ποιητικὸν αἰατρεχὲς 644 b
τῷ πατεικῷ λόγῳ 700 d. πατεικὴ ὡς ἀνέργεια ὁ υἱὸς 703 d. πατεικῷ ζηλήματι 80 a. 151 c
ἡ πάτειος Θεῦ βάλανος 4 c
παῦροπαίδοπος αἰσχροφωνὴ 258 d
πατρῷος κόλπος, paternus ſ. 57 a
πατρῴα νυθεσία 761 d
πέδαι πρωτοφύλοι 209 c. πέδη χρυσῆ 209 c. πεπηδημένοι σοφοὶ 391 d. vt Greg. Naz. δεσμίους τ' σοφοὺς H.
πείθεσθαι τῷ λόγῳ idem eſt quod credere 365 d. πειθομένους pro πειθ. Flor. ed. 368 c
πειθοῖοι τοῖς ἀρχικοῖς λόγ. 364 c. 709 a. πειθοῖοι τοῖς ἀντιλαῖς εἰς 710 c. 391 c. πειθοῖως πρὸς τοὺς ἡγουμένους ἔχοντες 724 a
πειθὼ πρὸς τὴν διδασκ. 479 c
πειρᾶται λαμπάδι 196 c
πεῖσις, paſſio a 793 a
πεῖσμα βεβαιότατον ἐγκρυπτῆσαι τῇ ψ. 736 b. πεῖσμα δοὺς ὅτι 409 b
πέλαγον ὡς χολὴ 581 c
πελειάδες, columb. 422 a

πέλμα ποδὸς σώζουσι 203 b
Πελωείδας κώγχας 140 c. excerpta mſ. P. πελωείας.
πενόμβιος ἀρτῳ 234 a
ἡ πεντας τῆς αἰσθήσεων 562 c
πεποιῆσθαι σεαυτὸν ἐξ - 353 d. πεποίταμεν τῷ Θεῷ 271 c. 737 a. πεποιδότες ἐπ' αὐτῷ 670 d. πεποιθὼς ἐστὶ Κυρίου 739 a. πεποιθέναι plus eſt quam πιστεύειν 576 a. πεποίθησις quid 510 b. πεποίθησις τῆς σωτηρ. διδασκαλίας, fiducia in 701 d. ἡ πεποίθησις ἡ εἰς τὸ Θεὸν 589 c
Πέπλος, titulus libri b 611 b
περιβόλη & ἐμβόλη 103 b. etiam P. mſ. itemque 104 c. rectius & vſitatius περὶ.
πέρα τῶν ῥρέπόντος 424 c. πέρα τῆς ἀποπίας 220 c
περαίνειν quid 771 a. & b
περαιοῦται τὸ πόλεμον εἰς τὸν Λιβύων b 810 c. ¶ περαιοῖ τὸν ζήτησιν εἰς ὕβρεσιν, terminat 295 d. εἰς ὃν περαιοῦται ὁ νόμος 662 a. itemque 379 d. περαιοῦται ὁ ἐξ ἡμέρας 683 b. περαίνομος ὁ τοῦτος ὁ λόγος b 610 c
περαιτέρω τοῦ δέοντος 574 a. περαιτέρω τῆς ὀπθυμίας χωρεῖν 520 a
περαντικὸς λόγος, & περαίνων λόγος 772 c
τὸ πέρας τῆς βιβλίου b 612 c. ὅπου τὸ πέρας ἄχρι 771 b. ¶ πέρας παιδοποιίας προβαίνειν 467 b. Flor. ed. pro πέρα, vltra. ¶ πέρας ἐστὶ, ad extremum a 810 d
περιαπλᾶ ἐπαοιδαὶ 71 a
περιαγράψασα τὸν τοῦτο 95 c
αἱ περιαύξαι 574 c
περιβάλλεσθαι ἀτιμίᾳ 495 b
περιβασίη Venus 24 d. apud Heſych. περιβασία. forſan à promiſcua obambulatione, vt ἡ παύδημος. alioqui & περιβαδίη legi poſſet: vt quæ connubij leges frequenter tranſiliat. interpres ὀπιβασίη. cur maluerit neſcio
περίβολος ἀρχικὸς 214 d
περιγράφειν, delere, tollere 264 c
περιδέρραια per αι P. mſ. 206 d. 210 b. 212 d. idem tamen & περιδέρρεον χρυσοῦν 209 c. per epſilon.
περιελιμβόν 712 c. in Fl. ſunt etiam alterius ſcripturæ veſtigia, περιελιγμένον: illud à περιελέω, hoc à περιελίσσω.
περίζωμα λινοῦν 203 d
περιήλιος, circuitio 751 a
περιθρίσκούμεθα τῶν ἀμβροτ. 258 d
περικαθαίρει τὴν καρδίαν 130 c. περικάθαρμα κόσμου 495 a
περικαταῤῥέοντες τῇ φθορᾷ 71 c
περικοπαὶ περφητικαὶ, dicta ſeu loca ex proph. excerpta 421 c. d. ſic 460 a b. 501. c. 750 b
περικτιδέντα, parta 487 c
περιλακπίζειν τὰς γας. 401 a
περιλάμπεται φωτὶ 683 d
περιλάψαντες τὸ μυρῷ 714 a
περιόρασις, circumſp. 692 c
περιοικὶα τῆς πόλεως 160 c
περιούσιος λαὸς qui 314 a
περιπαθὴς τῇ περὶ ἡμᾶς βουλῇ 28 c
περίπατος, obambulatio ſeu deamb. 251 b. 253 a. οἱ ἀπὸ περιπάτου, Peripatetici phil. 374 c
περιπερίεαντες ἑαυτοὺς ἀδικίαις πολλαῖς 162 d. περιπείρονται σοφίαν αὐτῆς 103 b
περιπεπαμμένοι χλανίσι διαφανέσι 222. c. viſe annot.
περιπλιθῆς γίνονται γάλακτι 106 a
περιπνεῖσθαι infectorum eſt 717 b
περιποίησις, acquiſ. 484 c
περιποτώμενοι τῇ Λιβύῃ 40 c. A. περιπετώμενοι.
κῆ περιπλωσιν 309 c. 316 b
περιῤῥαγεῖς γίνονται 158 c
περιῤῥαντηρίοις χεῖσθαι 343 a
περισκεδάνησιν, offundit 147 b
περισσεύειν, plus habere 143 d
περισσοῦ κέχρηται διαύτῃ 342 d. τοῖς περισσοτικοῖς περιπίπτειν 504 d. τοῖς περισσευτικοῖς πᾶσι χρῆσθαι καλῶς 343 c. τὰ περισσευτικὰ ὑπομνήματα 706 b
περισταρύμενα τῷ ἀμβροτ. 258 d
περιστένειν pro - στέγειν 569 c
περιστέλλειν, inhib. reprim. 504 c
τὸ περιστητὸν 564 d
περισφύριοι πέδαι, orn. 209 c
περιτρώγειν, arrodere 543 c
οἱ περιτροὶ τὰς τέχνας 280 d. περιτρῶς σέβειν, valde - 25 d
κῆ περιφασιν ἐγνωκότες τὸν Θεὸν 634 d. viſe N. ad 315 b
περιφθόγγου τὰ θεῖα 27 d. Euſeb. Præpar. Euang. περιφθόγγου.
περίφοιτα ἔργα σκιλώης 614 a
περιφέρητοι οἶκοι 131 d
περίφραγμα τοῦ λαοῦ 372 a
περίφρασις Θεοῦ 315 b. c
περιχείσι πηλῷ 673 c. περίχεισα μύρα 252 a
περιωπὴ τοῦ Θεοῦ 45 b
περπέεια quid 215 c. rectius P. mſ. περφρεία.
πέπαλα κεχρυσωμένα 34 c
πετάσαι, volare b 805 a
πέταυρον ᾄδου 252 c
ἡ πέπωσα, panifex 244 b. P. πέπ. Sic αἱ πεπουσαι, panifices 229 c.
πέπτεσθαι τὰ σπέρματα ὑπερέπει 184 c
πηγάζουσα μαστοῖς 103 a. πηγάζουσι γάλα, fundunt l. 60 c
πηκὴς in bello Siculis 164 d
πημοσύνη πολιτῶν 536 d
πῆξις τῶν ἐκκλησιῶν 743 c. πῆξιν ἡ σύσασιν λαβεῖν 653 b
πικράζειν. amar. inficere 787 b. πικρίζουσι ἀμυγδαλαὶ 760 a
πίμπλασθαι, impleri 236 d. ſic πίμπλαται κόφορυ 409 d
πίπτει ὧδε ὄνομα, i. poteſt nominari 588 b
Πισαδεὺς f. pro Πισαῖος 476
πίσμα τῆς ἀληθείας, argum. docum. 279 b. πίσμα βέβαιον τῇ ψυχῇ 659 c. H. mſ. πῖσμα
πιστέον τῇ γραφῇ, pro πιστέον ſeu πιστευτέον 368 b. ſic πιστέον ταῖς ὑπολυμίαις πάντα 423 a. πιστέον αὐτῷ 493 d. πιστέον & πιστευτέον 589 a. & c
πιστευτέος τὰ περὶ Θεοῦ, credendum ei in reb. diu. 697 a
πιστόσεται, credet 532 a. pro πειθόσεται, vt εἰ πειθοίη 533 d
πισσαμβύη τὸ δύκωῶ ἀλλῃ. 691 d. H. mſ. πισσαμβ.
πίσις vnde dicta 531 d. πιστὸς qui 371 b. πιστὴν pro πιστὴ 365 d. πιστότης, fidelitas 369 b. πιστώσασθαι τὸ ζιπούμβον τῇ τοῦ Κυρίου φωνῇ, probare, confirm. 757 c
πιτοκοπούμβοι χωίδες 253 b. πιτοκοπούμβοι ſeu καταπιτοκοπούτων officinæ pudendæ 223 a. 225 b. de πιτόσις ſeu καταπιτόσις multa è variis ſcriptorib. collegit Petr. Victorius Var. lect. l. 8. c. 14.
πλαγόριον, ἀπὸ πλαγόρου τῆς βυρικμίας: excerpta mſ. 177 b
πλαδῶν σῶμα 151 a. πλαδῶσα ὄρεξις διὰ ἀκρασίαν 156 d. πλαδαρὰ ὀρξ 718 d
αἱ πλάκες τοῦ νόμου 680 c
ὁ πλασικὸς ſ. artif. 364 b
πλάσρα, orn. mul. 210 b. 212 d
τὸ Πλαταϊκὸν 252 c
Πλησονίκης Apio gramm. 320 b
πλεόνασμα ἐλλήψεται 131 d. Ezech. 18. πλεονασμὸν vulg. B.
πλεονεκτῶν θατέρῳ 539 a
πλῆν pro πλεῖν 63 c. πλεῖν autem Ionica paragoge pro πλεῖ, naviga: vt ζῆν, ζῆ
πεπλήθασιν ἀπαξίας 254 c
πληθυνεῖ τὸ ἀποῤῥέψαι τ- 127 a
πλινθικὸς φόρος 122 a
πλῆκτον ſymbolice quid 569 d
πλὼ cum genitiuo, nominatiuo, & abſolute 370 c. πλὼ εἰ μὴ - 572 d
πλησφανὶς γίνεται 657 a
πλόκαμοι χωιακεῖοι 247 b
πλόσος χαείσμασι 81 c
τὸ πλοῦτος τῆς δόξης 576 d. 577 a. itemque mox ibid. b. εἰς πᾶν πλοῦτος τ πλυροφορίας. viſe N.
πλωτὸς, nauigabilis
πνευματικός τινος 570 a
πνευματοποιὸν ὄσφριον 415 d
ποδάγραι venatoriæ 163 d
Ποδάγρα Αρτεμις 24 b
ποδηροφορῶν 208 b. 620 a
ποιεῖν & ποιεῖσθαι ab Ariſtotele vt diſtinguantur 589 d. ποιεῖ λόγους αὐτῷ, i. inducit 403 c. ſic 432 d. ¶ ποιεῖν, facere, i. ſtatuere 525 a. ſic ἡμέρα ποιεῖ ἕξεως ἐκεῖνον πεποιημένην, ibid. 44. ποιεῖσθαι προνοιαν, curã egiſſe 424 a
ὁ ποιητὴς τῶν ὅλων 589 d. ὁ ποιητὴς τῶν πάντων 592 d. ὁ ποιητὴς τε καὶ πατὴρ πάντων 350 c

ποιητικὸς ὑβὶ ἡ ἡμέρα 785 a. τὰ ποιητικὰ τῆς ἐποχῆς αἵρα 781 b
ποιητὸς Ζεὺς, factitius I. 222 a
ποικιλανθὴς χιτὼν 203 d
ποὶς] ποιὰ ἡδονὴ 483 c
τὰ πολέμια ἄλυπος 522 c
πολιμῶσαι αὐτὴν 618 b. πολεμοῦμβοι περὶ τῆς ἀγοίας 272 c
τῆς Πολιάδος νεὼς 29 b. & Euſebius Præpar. Euang. 102 b. l. Αθηνᾶς: quæ alibi πολιοῦχος. plene Αθηνᾶς πολιάδος 34 d
ὁ πολιοῦς, canitiei tutor 223 d
πολιτευόμβος θεῷ, i. ζῶν 203 b. πολιτεία ὀρθῆ παιδεύεσθαι 468 b. πολιτεία quid 250 d
πολιτικώτερος βυκόλου, ciuilior: de morib. 24 a
πολλοῦ γε δεῖ ὀμόσαι, tantum abeſt vt iurer 731 c. ſic 744 a. πολλοῦ γε δεῖ ὑποκρίνασθαι 729 d. πολλοῦ γε & δεῖ 276 b
πολυ περίτρον 650 b
πολυγηθὲς φάος 604 c
πολυειδία ἐλεημοσύνης 140 b. πολυειδία ἡ χάρις 673 d
πολυέλαιος χυμὸς 107 a
πολυέλεος ὁ Θεὸς 385 c
τὸ πολυήμερον, vitæ long. 596 c
πολυκτησιοσύνη εἰκόνων 228 d
πολυμαθεῖν & πολυμαθῆ νόον ἔχειν 315. d. πολυμαθία quid conf. 287 b
πολυμιγία σπέρματος 477 a
πολυξενοῦσθαι ſeu πολιξ. b 621 d
πολυόμφαλα πόπανα 14 a
πολύπους χωρὶ 8 b
πολυπραγμονεῖν τὰ ἰδίαν σωτηρίαν 67 a
πολύσκελὲς τὸ πάθος 570 c
πολύσιτος ἡ λέπρα 244 b
πολυχρόως μεμιξεισαι 229 a. f. r. πολυχρόως.
πολυπίμπτον διδασκαλίαν 12 d. Euſeb. Præpar. Euang. πολύπμον. ſic 712 c
πολυφρία abeſt. 149 d
πολυφραδέων ſeu πολυφράδμων qui 287 b
πολύφωνοι γλῶσσαι 724 b
πολυχρονίως, diu 630 a
πολυωνυμα quæ 782 c
πολυωρεῖ ἡμᾶς ὁ Θεὸς 184 a
ποιήσασιν εἰς κενὸν 467 d. ſic & πονέσαντες 762 b. πονήμβος ἐν αὐτῇ πολὺ, multum laboris intendens 562 d
ὁ πονηρὸς, Satan 110 c. πονηρίας καιροὶ, iniqua tempora 66 d
πομπασμοὶ & συελιμοὶ 172 c
πορο ποιῖα δίχα τὸ σῶμ. 240 c
πόρρωθεν ὠθεῖν ὀλιθ. 158 d
πορφυρβυταὶ, purp. piſc. 204 c
Ποσειδῶν vnde dictus 42 d. Philo quoque pag. 610. διὰ τὸ ποτὸν dictum exiſtimat. H.
ποτὶ Dorice pro πρὸς 555 d
πτὼς multa ſignif. 783 a
αἱ πραγματεῖαι, tractatus 782 a. πραγματικῶς φιλοσοφεῖν 359 a
πραγματικὸν ἅμα & χαρτικὸν ἀρετὴν διδακτὸς 83 c
πρασύτης pro πραότης 493 a. 517 c.
πρασεῖς qui 488 c
πράττειν & ποιεῖν ab Ariſtotele vt diſtinguantur 589 d. πράσσειν, exigere 261 c
πρεσβεῖον τῆς ἡλικίας 223 d
πρεσβύτερος, antiquior: & πρέσβιστος, antiquiſſ. 700 a. b. ὁ πρεσβυτερεῖον καταλεγόμβος 666 d. 668 a.
πρηνῆρη χεῖρα 608 c
προαγωγοὶ δίκην κοσμήσαντες 215 c. προαγωγεύουσιν αὐτὰς 251 b. P. mſ. προσαγ.
προαγὼν, & ipſe ἀγὼν eſt 277 b
προαίρεσις quid, & qualis 363 c
προβλὴς ὀκβαίνων ὕπνος 117 a
τὸ προημιδρομηκὸς b 801 c
προαναπόπλην ὀκείνου 460 c
προανακρόνται τῶν δεπνούμβοι 536 c
προαφωνησας τῆς ἀληθ. 316 c
προαφίεσθαι ὧν σοφίας 293 c
προαπολύμβος τὰ πάθη 479 c
προαρδεύει τὴν γλῶ 278 a
προβαλλοιτο ἑαυτῆς τεῖχος 404 a ὁ προβαλλων προβλημα π 771 d. προβαλλόμβοι αἱρέσεις ἀλόγους 755 b. ¶ ἡ προβαλοῦσα & Ιησοῦ σοφία b 792 c
προβαπιζόμβος τῷ. ibid.
προβιβάζων αὐτοὺς εἰς ἐγκράτειαν 456 b
ἡ προβιότης, anteacta v. 386 a. idem ὁ προτερος βίος v. 40.
προβολὴ ἡ ἀπὸ τ αἴτιον ὠμωνικὸς b 798 a. προβολὴ ἡ ἀείσης Valentinianis quæ 791 c
τὸ προβυνθὲν ὠὸν 644 a
προγλωσσὸς ἀνὴρ. 558 c
προγνωσις διοτὴ 770 c
προγνώσης ὠὸν 669 b
προγυμνασια βασιλείας 345 c
προδιαληφθῆναι τῆς. 277 a
προδιανυκτερβυῆν 340 b
προδιλωσομβύα ἡμῖν 546 c
προδιαφορὴ κακ. ἀγ. 407 d
προδιαπεπωμβύων τῶν- 495 c. προτύπωσις οἰκονομικὴ 92 b
προδόμβος κρεῖττον ἢ περὶ ἡμῶν 515 b
προειῆναι a 803 c. pro προϊέναι ſeu προσιέναι 592 c. προεἶπε pro προεἶτο 450 c
προεμφεάπτειν τὰ ὦτα 169 b
τὰ προενεργηθέντα ἁμαρτήματα, prius perpetrata 537 c
τὸ προενοικῆσαν πνεῦμα a 802 d
προεπιδιδόναι 650 c
προηγμένα & ἀπορ. 540 c
τὰ προηγούμενα, præcipua, quæ præire debẽt 695 b. κατὰ τὸ προηγούμενον, principaliter 781 d. ἡ κατὰ προηγούμενον αἵρα 282 c. προηγουμένως, præcipue ante omnia 647 c
προθεσις τειχῶν 248 b. f. rectius προὔθεσις. ἡ προθεσις ἑκάστου 459. a. κατὰ προθεσιν δύναμις, cælibatus propoſito 467 c. οἱ κατὰ προθεσιν δίκαιοι 763 b
προθεσπίζειν τὰ μέλλ. 305 c. 600 a
προιέμβαι pro προϊέμβαι 531 c
οἱ προϊζόμβοι præſid. 654 b
αἱ προϊεσῶσαι τὰ τέγεις πόραι, proſtantes in tecto m. 304 a
τὰ προϊσπριθῆναι δέοντα 475 c
προκαθαίρειν τὴν ψυχ. 714 a
προκαθέζεσθαι τῆς χώρας 348 a
προκαθημενῶν αὐτῶν 363 c
προκαλεῖσθαι, pellicere 735 a
ἡ προκατηγγελμβύη γῆ 456 c
προκατάληψις 371 c
προκατάρξαι τῆς cœpiſſe ante 305 d
προκαταρχὴ τῆς δυπίας 710 c
προκαταρκτικὰ αἵρα quæ 738 a
τῶν προκαταρκτικῶν αἱρέσεων differentia 785 d. 786 d
προκίνημα a 792 a
προκομίζειν, proferre 465 a. τὰ προκομιζόμβα δραμεῖσθαι 475 b
προκρίματος χωρὶς 271 c. ἡ πρόκρισις, iudicij q. præludium b 806 d
ἡ προλῆψις τῆς ἀφίξεως 94 c. προλῆψιν περὶ τ Θεοῦ μὴν ἔχουσι πάντες 612 b. πρόληψις Epicuro quid 365 d
τὸ προλελογισμένον σπέρμα b 797 b
προμαντεύεσθαι τὰ μέλλ. 453 c
προμεμιμᾶται τ εἶπ. 502 a
προμηθούμβος τῶν μισθοφόρων 108 d
προμήθια τ ἕφης, cura c. 188 a
πρόμοι ἀνθρώπων 534 d
προνοούμβοι καλὰ 257 d. πρόνοια ἡ τ οἴκου, proſpicere rei famil. 741 c. κατὰ τὴν θείαν πρόνοιαν 271 b
προόδου τὰ 726 c. rectius προὐόδου. expediunt, promouent.
προοδοποιοῦσα τ χεὶρ, in viam dirigens 282 d
προωρισμβύως κεῖται 652 d
προπαιδεύειν εἰς- 405 d. προπαιδεία πίστεως ἴσα τοῖς πιστεύουσιν 282 c. προπαιδεία τῆς ἀληθείας 645 d
τὰ προπαθῆ δεδομβύα 762 d
οἱ προπάτορες τῶν ἀνθρ. 451 c
προπάτασμα pro προσπ. 206 a
προὸς κακοῦ εἰς δεδυκέναι, malo hum. generis 278 c. προὸς ἀγαθοῦ ἢ τῶν ἀνθρ. ἐξεύρηται 116 a. ¶ προὸς εὑρετῆ πονηροῦ, à malo inuent. 278 c. ſic προὸς αὐτῶν ὁμολογῆται 367 b. itemque ibid. d. 12 d. 546 d. τὰ προὸς πατρὸς, paterno genere 428 b. eadẽ ſignif. mox ἀπὸ μητρὸς. προὸς κακὸν ἢ ἀγαθὸν τῷ νίκῃ ποιεῖσθαι 346 c. τὰ προὸς κύριον, quod attinet ad D. 373 b. προὸς τὴν ἀνθρωπότητα, ad nat. hum. quod att. 497 c. προὸς ἢ, præterea 14 b. προὸς ἢ & - ſed inſuper etiam 485 c
προσαγγέλλ ἑαυτὸν 504 b
προσαχυπεῖν τὴν ζ. 676 b
προσαιτεῖ ἑαυτὸν τῆς δικαι. 504 c. ſic προσαγόμβοι ἑαυτοὶς προὸς τὸν Θεὸν 535 d. προσάγουσιν ἡμῖν, obiectãt nobis 753 c. προσάγειν τὸ ποτὸν

sumere 153 a
προσαγωγὸς αὐτοῖς εἰς βάραθρον γνω- μὴν 38 c
προσαναθλίβειν τὸ πνεῦμα 189 a
προσαράκειται τοῖς- 654 c
προσαναπλάττειν αὐτῷ 200 d
προσαναπληρῶσαι ἀξιῶ τῆς- 82 c
προσαπείπῃ τῷ κεφ. 712 a. προσ- απεινόμενος τῷ κτίσῃ 457 c
προσανερωτήσομεν εἰ- 773 d
προσανέχειν πλάσμασι 15 d. αἰσθητοῖς 559 c. μόνοις τοῖς ὀνόμασι 758 a. σο- φίσμασι 651 c. χαφαῖς 39 b. τῇ γνώσει 752 c. δείσεσι 424 c
προσαπαντᾷ τῷ μέλ. 653 a
προσαποπειρῶνται τὸ πεπόσιν b 806 b rectius προσαποπειρ.
Τὰ προσαπορούμενα ἡμῖν ὑπὸ τῶν Ελλ. dub. prop. 611 a
προσαποτίθεσθαι δὲ τὰ- 747 d
προσαρτήματα Basilidianis affectus 409 a. ἡ προσαρτηματικὴ βία ibid. b. c
ὁ προσβάσεως μεζοτικὸς 133 d
προσβλέπων πίνοις 664 d
προσδεκτὸ τῷ Θεῷ 718 a
προσδήλωσαφῶν ὅτι —— 452 c
προσεδρεύειν τῇ θεωρίᾳ 725 c
προσεκπονεῖν ζητοῦντα- 314 c. προσ- εκπονεῖν τούτοις 476 a. προσεκπονεῖν τὰ δόγμ. 750 a
προσεξδίρηται ἄλλα πολλά —— 131 b
προσεπάγειν 242 b
προσεπεξηγήσεταί σοι τῶν αἰτιῶν 257 d
προσεπιδιδάσκεσθαι ὡς- 696 a
προσεπιτεραπεύονται τῇ συμφ. 12 c
προσεπιφέρει τὸ κολοφ. 636 a
προσεπιφύεσθαι ταύτας 407 c
προσερχόμενον ἑπέρῳ 788 d
προσεφθυείσκειν τούτοις 476 a
προσεχὴς ῥυθμὸς τῷ κυείῳ 752 c
προσεχῶς ἁπλεῶς τῆς ἀληθ. 319 a
προσεχέστερον εἰκάζειν Θεῷ 720 a
προσημεῖα Ariſtoteli quid 784 b
προσῆκον Stoïcis quid 136 b
προσίνεμον τρίμμα 201 c
προσθέματα corp. hum. 465 c
προσθεν ἢ ἀκοῦσαι, priuſquam 602 d
προσθήκη ἐ μοῦσ 430 b
οἷς προσίζει μῆτις 536 d
προσιόντα αὐτοῖς, in mentem venit 598 c
προσκαθέζεσθαι κοιμωτικῇ 217 c
προσκαθηλοῦσθαι, affigi 34 a
προσκαρτεροῦντες τῇ προ- 577 b
προσκεφάλαιον, ceruical 185 b
προσκλισις ἡ πρὸς τὸ πατέρα 394 b. ἀγάπη κτ προσκλισιν 517 c. ſic 271 c. προσκλισις δογμ, inclinatio in dogmata 777 c
προσκομίσαι, offerre 177 a
προσκόλλα τῷ παντὶ 384 a. προσκομ- μα γίνεται τοῖς ἀσθενέσι 144 a
προσκιωπτᾷ λίθων 34 d
προσκιωπῆς ὁ Θεός. 422 d
προσκύνημα προσς τὸ ὄς 344 c
προσμιδροτροωπεῖς τῇ ἀληθ. 691 a
προσμιδροτροωπεῖτε αὐτοῖς τὸ εἶδ νεκροῖς 181 d
προσοδεύοντες μέλι 476 d
προσοικειοῦσθαι, aſſociare 407 c
προσοικοδομῆσαι χρυσόν 689 a
προσοικονομῶσθαι ὁρίοις τὸ ἀμφιβάλλ 691 c
προσόψιμα ὄρτου 319 c
ἡ προσοψις τῶ ὀκτὼ ἡμέρᾳ 216 a
αἱ προσῳδίαι αἱ ῥητορικαί 747 a
προσπαρεγκλιτήσιον τῷ- τὸ- 781 a. μετ προσπαρεγκλίψεως θείας, cum aſſum. diu. nom. 728 d
προσπαρατήσει τούτοις 463 a
προσπαρασκολοῖ τῷ σώματι 407 a
προσπαιωνῶται χωμάτιος, l. εἰς 226 b
προσπάϊπος μαίχη 411 b
προσρῆξαι εἰς ἀσελγῆ διαίταν 109 a
αἱ προσρασίαι τῶν ἀγγέλων 693 a
προσρασσόμ τῆς ὀ. λαβόν 730 a
προσσεσαλμένοι κηροὶ 315 a. rectius προσπεσαλμ. Act. Apoſt. 17.
προστρεπομένη εὐσεβείᾳ, pro προστρε- πομένη εἰς εὐσ. 14 a. προσρέπεσθαι, adhort. 505 c. προσρεπόμενοι τὰ στοιχεῖα, adorantes 45 c
προσριζοῦνται ψυχῇ καχεξίαν 410 b
προσυποδῆται αὐτῷ 173 d
προσύφαινε τὰ βαπτίσματα 122 b, προσ- ύφανε τὸ ἦθος εἰς- 172 a
προσυπακούειν τὸ ἀνδέον 753 c
προσφθύσαι τῷ Θεῷ 656 d
προσφιλοτεχνεῖν ἐθέλοντες 100 c
προσφορὰ ἐ ἄρτου 317 c. προσφορὰ ἁγία 670 c. ſic 152 b
Τὰ προσφυῆ τοῖς θεοπν. 762 c. προσ- φυὴς ψυχὴ Baſil. 409 b. προσφυῶς γωνεύσῃ 319 b
προσχαλίζεσθ 571 d
προσωπα ὁλικὰ, perſonæ hominum elect. 264 c. κτ προσώπου τῆς οἰκετῆς 258 b. idem mox κατ' ὄψιν αὐτῶν, in conſp. προσωπεῖα ποιεῖσθαι τὰ προσώπα 220 b
τὸ προσωπολεῖον ὄνομα 769 d. προσπίνουσι τῆς παρθένου τῷ χιτῶνι, præponunt præt. 470 a
προστιμήσιμα ἐξοσκημήματα 216 b. P. miſ. προσταγίσμ.
προστρεπόμενοι, ſollicitantes, inuocando hortantes 29 d. 33 b.
προστρεπτικὸς quid 74 b
προστρόπαιοι δαίμονες 16 a. infra ἀποτρόπαιοι 27 c
προστυποῦσα τὸ ἦθος εἰς- 309 c
ὁ προφαίνων τὰ παντὰ Κύριος 384 b
προφαίνειν τὰ μέλλοντα 335 a
προφερόμενοι, proferentes 207 c
προφητεύων ἢ- prædicens 601 a. ſic προφητεύεσθαι 510 a
ὁ τῷ προφερεῖ λόγῳ 729 c
προχρονεῖν & ὑστερεῖν. 786 a
προχωμάτα πλήρης 581 d
ὁ προφὼν λόγος 6 a
πρόκτη ἐσφὴ 570 d. f. quaſi προβίκτη. nihil verius πρόκτη.
πρῶτον μὲν- εἰς ἔπειτα- δὲ τέλειον- 536 c
ὁ πρωτόγονος υἱός 644 a
πρωτοκαθεδρία ὑμᾶς 667 c. πρω- τοκαθεδρίαι ἐν συναγ. 262 c. πρω- τοκαθεδρίαις in eccl. 759 b
οἱ πρωτόκλητοι a 794 b
πρωτοκλισία συμποτική 759 b. Flor. ed. πρωτοκλισίαν —
ἡ πρωτόκτισος σοφία 591 b. οἱ πρωτό- κτιστοι ἄγγελοι b 790 d. conditio eorundem a 791 a
πρωτοπαθοῦσα ἡ ὀφῖς 417 c πρωτοπα- θοῦν πνεῦμα 681 d. πρωτοπαθεῖν κτ τὸ πάθος 735 d
οἱ πρωτόπλαστοι Θεοῦ 522 c
πρωτότοκος πάσης κτίσ. b 790 c
Τὰ πρωτότοκα 523 a
πρωτουργὸς δύναμις 704 a
πρωτότυπον χάλκε 101 d
πτεμφθ & πτάρνυσθαι 713 a
πτερνίσαι τινὰ καπίλῳ 645 b
πτερῶσαί με εἰς τὸν 543 b. πτεροῦσθαι εἰς ὕψος 271 c
πυγοστόλος χωνή 73 d
Πυθαγορεικὴ χωνή 492 a. 522 c. Πυ- θαγόρειος 303 c. 304 c. & alibi ſæpe, at H. miſ. & Euſeb. Πυ- θαγόρδος. ſic Τὰ Πυθαγόρεια ἐφιλο- σόφει 522 d
πυκάζεσθαι χάριτας αὐτοῦ 180 a. P. miſ. πυκάζεσθ.
πυλῶν ἱερός 566 d. πυλωροῦσι τῶν πα- ράδου v. 81 c
πῦρ, à Phryg. peritum voc. 339 b. πυρεκπαιδεύειν βέλη 72 c. πυρετὸς pro πυρετῷ 24 c. πυρόεντι ὄρνιθι 608 c. πυρόεντι Euſeb. ἐπύρωσάς με 663 b
πυτία coagulum 105 b
πῶλος νέος allegorice 86 d. πῶλοι pro dilectis Dei filiis ibid. c.
πωλοδάμνης ἡμῶν 87 a
πώρωσις τῆς καρδίας 53 c

P

ῥᾳθυμίας & ἄλλης, ἐφάπτεται φιλο- σοφίας, animi laxamentis 695 b
ῥακεῖ τὰ σώματα 240 c. ſic ῥακοῦται τὸ σῶμα 411 c
ῥάξ, vua 476 d
ῥαψῳδοὶ inter σοφιστὰς 280 d
ῥεθυμοῖ fluxuri b 611 a. ῥέον εἰς ἀ- σελγίαν 196 d
ῥεκτὴρ ἀρετῆς 266 d
ῥευστὴ φύσις 463 b. 411 c
ῥίζα poëtica 184 b
ῥῆσις, dicta 52 c. 299 a. ſic τὸ ῥητὸν & προφήτου 646 d. τὸ ῥητὸν τοῦ 375 c. at ὅτι ῥητῷ μαθῷ 343 b. ῥη- τῶς 562 b. ῥητῶς προειδοὺς à 809 a. ῥητῶς, diſerte 60 a
ῥῆτωρ, horr. mag. b 613 a
ῥιζώματα πέπλασε b 621 d
ῥιπαῖς πεφυγὼν ὠκ. 563 d
ῥοδομιγὲς χρῶμα 201 c
ῥόδον vnde dictum 18 b
ῥόμβος ὁ αἰθέριος 603 c
ῥυθμικὴ pro ῥυθμικὴ 343 c. ῥυθμί- ζουσα τὸν χλιῶ 205 c
ῥυμουλκεῖ & ἀέρος 717 c
ῥύσαι ἀπὸ θανάτου 295 b
ῥύσις, fluxus 105 d. ῥύσει ἐ φθορᾶς

μυϊσαποδεδλημένοι 44 c
τῶν λίθων βωμός 428 b
ῥῶγας ἀποπιπίσας 397 c. ῥᾶγας f. Biblia, & Philo 479.
ῥωσικὸς, robustus 19 c
ῥωχμοὶ τῆ σοφίας ἀποσαυμένων 178 c

Σ

Σαβαΐῳ ἀθεϊζωσάμενος 161 d
Σαββατίζειν ἀπὸ ἀγαθοῦ 275 c
Σαίνοντες ἀλλήλους ἐν τῷ σώματι 257 c
Σαίρειν τῆς παιδοῦσι 252 a
Σαρδίῳ, orn. mul. 210. c. σαρδία excerpta mſ.
Σαρκοβόρα ζῶα 680 d
Σαρκοφόρος ἡμίολιος ὁ λέων 562 c
Σατίῳ χριτῷ 254 c
Σατύειται, in ſatyram vert. 39 d
Σαῦλα βαίνειν 251 a
Σαφήνεια τῶν γραφῶν πρὸ ἐξήγησιν 676 c. πρὸ ἡδέσεως λόγου 780 b
Σεβάζειν & σέβειν 24 d. 25 a. τὰ σεβάσματα ὑμῶν 588 b. σεβάσματα σεβασμὸν & σεβῆν, veneratione colendum 700 a. σεβασμοῦ κατηξίωται 31 c
Σέβειν τὸ Θεὸν 635 c. & ſeq. v. σέβεσθαι τὸ Θεὸν τὸ σεβάσεως ὁ τόπος ibid. fr. σεβάσεως.
Σεμνῶν Θεῶν ſimulacra 30 c. οἱ σεμνοὶ & αἱ σεμναὶ, Indiæ ſecta 451 c. σεμνότης virginalis & matronalis 123 d
κατ' ἄλλο σημαινόμενον, alio ſignificatu 741 a. σημαντὴν, annul. ſign. 246 b. σημάντορες τῆς Κυρίου 697 c
Σημεῖα γὰρ τέρατα ὠφελεῖν 630 d
σημεῖα τῆς κυριακοῦ τύπος, crucis dominicæ fig. 656 c. 658 a. τὸ σημεῖον βαστάσαι, crucem ferre 747 a. quid ſit ibid. 50.
Σήραγγες τῶν μαστῶν 101 a
Σησαμαὶ placentæ 14 a
ἡ σιγὴ, Valentin. dea a 794 c
Σίζουσι ζωγλύοις ἀθεϊκῶδαι 140 d
Σικίννοις τέρασι χαν. 231 a. σικιννίζειν inuenit Sicinnus 109 c
Σινιάσαι, cribrare 503 c
Σισύρᾳ ἱκανὴ ἐλίσσεσθαι 161 c
Σῖτα ἢ ποτὰ 141 d
κατὰ τὸ σιωπώμενον 602 c
Σκάζουσα πρὸς τὴν πίστιν 74 d
Σκαλβύειν τοῖς ποσὶ 359 d. τὰ κάφρια 231 c. ἔχθας 171 a.
Σκαῶς Dorice pro σκιῶς 559 d
Σκηνοπαίνης ἄπτεσθαι 242 c. P. mſ. σκηνοπαίνης.
Σκηνοβατοῦσαι χωρὶς ἡμῶν 250 b
Τὰ σκιωγραφούμενα 643 a
Σκῆπτρος γήινον Plat. 593 d
Σκιαγραφία ἐστὶ τῆς Κυρίου, vmbratili pictura deſignabat d. 112 b. σκιαγραφία τῶν ἀναργῶν 274 c
Σκιοφύτια φύλλα 492 b
Σκιροφόρια 11 d
Σκληρία, duritia 409 a
Σκολιοὶ δεσπόται, praui 253 b. σκολιὸν ἆσμα in conuiu. 165 d
σκῶληκες, mures: & inde σκώληκος Apollo 25 c
Σοφίζειν, ſap. reddere 275 b. σοφίσαι εἰς σωτηρίαν 56 a. σεσοφισμένον ναυκλήρου, ſeu ναυπλήρη 281 a. σοφίζεσθαι τὰς τείχας, callide fucare 223 c. σοφίζεσθαι τὴν ἀλήθειαν 460 b. σοφιστήρια 9 c. σοφιστὴς, ſapientiæ magiſter 1 a
σοφοὶ & σοφισταὶ qui olim dicti tam in ſacris quam in profanis litteris 280
σπαθᾶν & ἐξερρίπτειν τὰ χρ. 231 c
σπάλακες, talpæ 33 d.
σπαταλᾶν & χλιδᾶν pro eodē 470 a
σπερματίζειν εἰς σφᾶς αὐτὰ 85 a
σπερματόδεις φλέβες 105 c
Τὰ σπερματικὰ ζωῆς a 804 c. σπερματικῶς εἰρήσθω 750 a
σπερμολόγον κολοιῶν δίκην 297 d
τὸ σπονδεῖον Ægypt. 633 d
σποραδὸν ἀπαυδιζόμενοι ὀλίγας φωνὰς 758 a: σποράδην ὑποχαφέντα 766 d
σπὰ σπουδῆς ἔχει γλυκάδα 488 d
σταθμᾶσθαι τὴν πρυτανίαν 45 d. σταθμᾶσθαι τοῖς νόμοις 369 b
σταθμοδίκης, dominus ædium 318 c
στάσις ἢ κίνησις 246 c
στεγανὸς οἶκος 494 c
στέγοντα πάντα, toler. 513 a
στεῖρα ἢ ἄγονος 8 a
στελλόμενος ἀποδημίαν μακρὰν 541 a
στερεμνιώτερα ῥήματα 100 a
στερεὰ τροφή ibid. c. 646 a. στερεὰ ἐδωδὴ 244 d. στερεῶς πιστεύειν 665 b. στερέωμα μοῦ ὁ θ. 807 b
στέρεται τῆς ἀληθείας 65 a
στέρξις quid 378 d
στερρὰ ἀγάπη 404 b. στερρῶς ἀπαγορεύειν, rigide 155 c
στήλη ὀνὴ νεκρῶν 574 d
στήμονι, fulcis 571 b
στήριγμα πόνων 267 a
στίγματα & Χρ. φέρειν b 801 b
στιλπνότης τῆς ὄψεως 248 c
στοιχεῖν, ambul. viuere 263 d. idem πολιτεύεσθαι 262 c. στοιχεῖν τῷ κανόνι 456 c
ἐν στοιχείῳ καθαπερουμένοι πρὸς δέησιν 766 d. rect. στίχῳ. στοιχειώδης διδασκαλία 646 a. στοιχειωτικὴ παιδεία 645 d. ἡ στοιχειωτικὴ τῶν παίδων διδασκαλία 569 a
στοχὸν ὀνειδίζεσθαι 550 b
στρατηγικαὶ βιαίων σωφρονισμοὶ 261 b
στροφαὶ λόγων 361 c. 649 d
στροφίον, orn. mulieb. 210 b
τῶν στρωματέων argumentum 360 d 298 a. 476 c. οἱ τῶν στρωματέων quorsū proſint ibid. a. ordine quo & quo ſtilo cōſcripti 766 d. 767 a. b 611 a. & b. vnde appellati 475 d.
στρωματεὺς ὁ πρῶτος 550 a
σύμμικτα αὐτηρῷ χρῆσις 122 a
συμβιοῦν ἰσότιμα τοῖς νόμοις 125 a
συγκαθίζειν ῥᾴδιος 242 d
ἡ σύψις τῆς βαφῆς 666 b
σωμυλλόμενοι τῇ αὐτῶν πρεσβείᾳ 279 d. σωμύλος κακοτεχνία 289 d. σωμυλλόμενοι ὅτι τῶν κυρείων 253 c
συζῆν ἀεὶ τοῖς ἀνθρ. 653 c
σύγκρισις 278 d
συγγραφαὶ, proſa oratione ſcripta b 615 c. 629 b
συγγυμνασία & ἄσκησις 660 b. ἕξις ἐμποιεῖ 275 b
συκαθαίρειν φορτίον 274 c
συκαλεγόμενος τῷ Θεῷ 322 a
συκατάθεσις, aſſent. 421 c
συκαταχρῆται & τῷ σ. 520 a
συκατύφλ λεξείδῃ 421 c. φυσιμαχία 759 c. συκαπύσεις βραμῆς 720 b
συκεφαγώγησις γνωστικοῦ μόρτυρος 512 c. ἀγνείας 257 c
συκινεῖ εἰς τὸ ἐργασίαν 697 b. πρὸς θυμόν 650 c
σύγκρασις φυσικὴ 426 b
συγκείμενα b 795 c. 796 a
συγχεθησόμενος ὑπὸ τῶν λυπηρῶν 652 a. pro συγκῶν. vt apud Heſych. χεθέντες, diffuſi, dilati, aut leg. συχεθησομένους, ἀσωτεύοντας.
συζυγοῦται ἀζύγαλον 104 a
σύλληψις, vſus 318 c
σύζυγος τοῦ Θεοῦ 609 a. οἱ συζυγίας μεῖσαι 452 d
συζωοποιεῖσθαι Χριστῷ 381 a
συλᾶν τοὺς πέλας 218 c
συλαγωγῆσαι ἀπὸ τῆς πίστ. 396 a
συλλήπτορες πίστεως 373 b
ἐκ τῆς συλλογισμοῦ, ſc. 335 b
σύλλογον ποιεῖσθαι 432 c
συμβάλλειν τοῖς - ſerm. conferre 302 c. συμβάλλεται τῇ ἡδονῇ πρὸς τὸ confert. 481 d. εἰς 421 c
συμβεβαιοῦν ἔργῳ 479 d
συμβίωσις μετ' ἀλλ. 423 a
συμβλητῶν σύμβλησις, & συμβλητικὴ δύναμις 393 b
συμβολὴ τῶν γραφῶν, collatio 98 b
ἐν συμβολαίοις πολιτικοῖς 674 c
συμβολίας μέρη τρία 130 b
συμμαρτυρούμενον ὑπὸ τῶν Ἀποστόλων 718 d
συμμεθηλιθεὶς μετ' αὐτῆς 171 c
συμμέτοχοι εἶναι αὐτῆς 518 a. 417 a
συμπαιγνίς οἶκοι 231 d
συμπαίειν τοῖς 113 a. 514 d
συμπεριμερῆσαι ἀγάπην 377 b
συμφωνοῦσαν εἰς - 379 d. συμφωνίας & βίβ 526 b
συμφωνεῖ ἀφεῖναι ταῖς 781 c
συμφωνεῖ πολιτεύσῃ τῇ φ. 654 d
συμφωνεφερόμενος Ἰουδαίοις 730 c. τῇ τοῦ ἀνδρ. ἀδελφίᾳ 391 d. συμφωνεφορὰ, conuerſatio 145 a
σύμπνοια eccleſiæ propria 717 b
συμπολιτεύεται αὐθρώποις Θεός 72 d
συμπολιτεύσῃ χαίρας 230 b. P. mſ. συμπολιτεύσῃ.
συμπτώματα τῶν παλαιῶν 55 c
συμφέρον & ὠφέλιμον coniuncta 114 b. συμφερόμενος αὐτῷ, cōſent. 432 b
σύμφημι καὶ ἐγὼ 94 b
συμφωνα τοῖς Στωϊκ. 595 c. συμφωνεῖ μὴ αὐτῷ 460 d. συμφώνησις πρὸς Βελίαρ 452 b

συμψυχοι ὄντες 511 a
συν ἐκ τῆ ἱερεία, etiam cum ſ. 35 b
ſic 136 c. συν omiſſa 201 c
συναγαγ, collig. conclud. 751 c. συναγωγαὶ φιλομαθεῖς ποικίλως ἐξιωσημένας b 611 b. συναγωγαὶ & σύλλογοι, cœtus 254. c. 141 c. & 256. b. συναγωγὴ λαοῦ, eccleſia 66 c. συναγωγὴ ἐκκλησίας, cœtus 633 a. συναγωγὴ, locus conuentus 317 d
συναγειν, conſentire 431 a
συναιρεῖται ἀυτῷ εἰς pro συναίρεται, conferunt 71 a. ſic 762 c.
συναίδεται pro συναίδηται, 83 c. συναισθησιν ἔχοντες τῶ πυρός b 795 a. ſic 282 a. 727 d
συναίτιος ἡ συνεργὸς ἢ ἀληθ. 318 d. τὸ συναίτιον αἴτιον ibid. c. 786 c. 788 b. συναίτιον & συνεργὸν quid differant ibid. c
συνακροᾶται ἴσῃς μαθ. 275 b
συναμαγκῶ ἐγὼ θεὸς τὸ ὕδωρ 90 a
συνάλογοι λόγοι τῶ κυκλικοῦ 661 d. rectius συναπάλογοι.
συναναιρεῖται τῇ κακῇ & τὸ ἡ 420 a
συναναπλέεσθαι τοῖς- 230 d
συναναμίγνυσθαι ἀπάκτοις 144 d. ſic 472. a. 595 d
συναναστροφαὶ ἀγαθῶν ἀνδρ. 254 a
συναναφερόμενον τῇ κ. b 798 c
συναναφωτα τῇ πυρῷ 648 c
συναναζλιθεῖσαι βίβλοι 342 a
συναπαγόρμος τῇ ἡδονῇ 311 c
συναπειργω ἡμῶν 59 c
συναποθνειν τῇ λαῷ 521 c
συναποφερε τοῖς ἀλλ' 735 d. ſic 408 c
συναρμόζεται καιροῖς 165 a
συναρμολογουμένη οἰκοδ. 662 a
συνασκιωῶμαι εἰς ἕξιν 486 c. τῇ συνασκησι αὔξῃ τὰ- 270 c. 370 d
συναφισάνῃ τῇ λογῳ τὸ σῶμα 722 b
συνδῆσαι σου 230 c
συνδιαίτησις μὴ τῶν φαύλων 254 a
συνδιάκονοι θεοῦ τοῖς- 448 c
συνδιαπεπλεγμένοι 702 c
συνδιαφθείρεσθαι ἀυτῷ 352 c
συνδιωκοδόμως φθέγγεσθαι 178 c
συνδραμὼν τῷ νόμῳ, congr. 403 d
συνδρομὴ ὑχοῖς 551 a
εἰς συνδυασμὸν ἀφικν. 469 d
συνέδριον τῆς πόλεως 601 d
συνδιαπεπλεγμένος διαίτῃ λιτῇ 654 c
σύνειμι, intelligere 492 a
οἱ συνεκκλησιάζοντες 182 d
συνεκτικὸν αἴτιον 319 a. συνεκτικὰ αἴτια quæ 783 b. 785 c. 788 a
συνεκφώνησις τῆς ἐκλη. 316 c
συνέλευσις, conuentus 430 c. συνέλευσις ἐφ' ἑσίασιν 171 a
συνεμπίπλη τοῖς ὁμ. 664 a
συνεφάσης 574 c
Συνξακούεται, ſimul intell. 462 b
Συνεπιγεγράφεσθαι τοῖς- 728 b
Συνεπικουφίζειν ἀχθοφ. 399 d
Συνεπαινέσθαι pro συμμεθησεσθαι P. mſ. 236 b
Συνεπισάλπυος τύπος τῶ- 737 d
Συνεργὰ πρὸς ἀρετὴν 706 a. Συνεργὸν αἴτιον τὸ 788 a. τῶν Συνεργῶν differentia 319 c. Συνεργεῖ πρὸς τὴν ὀλίγειαν 217 c. κῆ Συνεργίαν ἀῶρ. 692 c. Συνέργια & ἀγαθόλεου 737 d
Συνεσις & 120 b. Συνεσις, intelligentia peccatorũ admiſſ. 714 a
Συνθυχάζ τοῖς ἐτ. 728 b. Συνθυχόμβωσι, congrat. 810 b
ὁ Συνιφοβες 788 b
Συνηλύσης πεποιηκὼς 763 a. ſic 141. c. 142 c. 254 c. idem Συνέλθυσις.
Συνήμια πάνδρός, inſigne 224 c
Συνηπασῶται & Μωϋσέως 51 d
Συνθρονοι τῶν Θεῶν 732 c
Συνίασι pro Συνιῶσι, intellig. 226 c 270 c. ſic Συνιῶν, intelligẽs 121 c. d. 319 d. 317 a. 528 c. regularius Συνιεῖσι, intelligunt 375 a. 452 a. 466 d. ¶ συνίεναι & καλλισα ἐωτῷ, pro Συνδέναι 272 b. vnde Συνεσις pro Συνείδησις 714 a.
Συνιζηκῦα κεφδὴ 159 a
Συνισάντις ἑωυτοῖς 271 c. 2. Cor. 6. Συνισῶντες ſic 526 c
Συνδύᾳ πρὸς αὐτὸν 530 c
Συνοδεύων ἡμῖν, comit. 512 a
οἱ Συνοικοῦντες ἰδιώταις 542 c
Συνομορθῶ αὐτῆς 641 d
Συνομόλογος τῆς δόξης 570 d
Συνομολογοῦμεν & ἡμεῖς 718 a
Συνοπαδοὶ σεμναὶ 230 b
Συνῶπται, perſpic. eſt. 320. c
Συνίεσαι 692 c
Συνοισάζῃ πρὸς τὸ μὴ παρὸν 450 c Συνοισαστικὴ κοινωνία 417 b
Συντάττειν, Συν. εαφ. 269 d. Συντάγματα, libri 717 d Συντάξις, compoſitio, liber 641 c. 781 c
Συντείνας τὰ αὐτὰ εἰς γνῶσιν 349 c
Συντετηκὼς εὐθρὶ γωνὶ 524 c
Συνόμως γνῶσις 733 a
Συντρέχει, congruere 560 a
κῆ Συντυχίαν 316 b
Συντοβάλλει & τὰ πεύτερα 778 c
Συνῳδία & συμφωνία 545 b. 676 c. 659 a
συνώνυμα quæ 782 c. Τὰ Συνώνυμα βύκριῶς ταχεῖον 778 a
Συνωφελεῖν τὰ πλῆθη 693 b. τὰ λαμβάνοντα 650 c
συσκιάσασι ῥοφημῷ 229 a
συσκιωθρωπάσας πάνδρὶ 524 b
σύσσιτοι εἰληφότες ὁκ- 446 b
συστηματικὴ ἔκθεσις κεφ. 276 b
συστρέψαι ταῖς τείχαις, & Συνεστραμμέναι τείχες, contorq. 247 b
συχματίζεται καιροῖς 165 b
σφαιρικοὶ νόμοι 370 a. f. σφαιρεις.
αἱσφαιρωμάναι λόγχαι 387 a
σφάλλεται τῆς ἀληθείας 643 b
σφᾶς αὐτοὺς 27 b. Euſ. Præp. Euãg. σφᾶς, ſicut σφᾶς αὐτοὺς pro σφᾶς, etiam P. mſ. 191 d
σφετερισάμβοι τῶ θεοφιλῶ, è proph. ſibi mutuati 642 a
σφίγγων πρὸς κύκλον 570 a. σφιγμοὶ ἀναδεῖς 152 a. pro σφυγμοι, pulſus.
σφίγξ ſymbolice quid 570 a. 571 a
σφίσιν αὐτοῖς 238 b. P. mſ. σφισίν.
σφεναῖν πρὸς τὰ ἄφροδ. 718 c
σχεδία ἐρωτικὴ 163 b
σχέσις τῶ σώματος 19 c. ἡ σχέσις & κίνησις ἡ χυμ. 272 c. σχέσις ἀγαλμῶν ἀκριβῶσαι 348 d. item σχέσις τῶ νοῦ 530 c. ἡ ἀγάπης 127 c
σχηματίζων τὸ παῖδα, informans, inſtit. 650 b. c. σχηματίζῃ εἰς τὸ ἐμ. 646 a. σχηματοδίωαι γελοίως 160 c
Τὸ σχεδαιόποδα 367 a
σχῖνος ἡ ὑδρώδης 19 c. de Hercule, Interpres vertit gracilis; vt ipſe ſtro quoque idiomate fudes appellantur qui corpore ſunt procero & macro.
σχῖνος ἡ χάφοισι 633 c. τῆς σχίνος πρὸς ἐλαιαν 178 c.
σχολῇ γ' ἂν vix 225 c. b 612 d
σῶμα quaſi σῆμα 433 a. σῶμα τοῦ πνεύματος τὸν Σοφιὼ 100 a.
σωτείας λόγος 550 c
σωτειρεσι, ſeu Ωρεσι 58 b
σωτὴρ, ὁ λόγος τῶ Θεοῦ 134 d
σωτήριος διαίτα 109 a
σωφρονικὰ μέλη 166 b. σωφρονίζουσι τὰς ἀμβροπίας 125 d. σωφροσύνη quid, & vnde dicta 394 c. 676 c. Platoni quid 349 d

T

Τὰ pro ταῦτα 405 d. 465 c. ſic τὰ ἓξ ὅσα μὴ ἀναγκαῖα 206 b
Τἀγαθὸν Platoni quid 417 c
Τακτὰς ὥρεσις 722 c
Τλαίπατος, miſerrimus 196 a
Τλασίαι, lanificium. 229 c. idem Τλασιεργία 244 a
Ταμεῖον & ἀποθήκη 198 a
τεταύσω, tenſum erat 562 c
Τάξι ποιεῖν πάντα 518 b
Τάπιδες χρυσόπαστοι 284 b
Τάπχερ τῆς πίστεως 521 d
ταὐτοῦ κῆ & αὐτῆς pro eadem ponit, ſeu de eadem vſurp. 119 c. ſic τἀυτῶν ὅλη & ἁπλοῦ 557 b. κῆ τὸ τεταγμένον 520 b
ταυροπόλος Ἄρτεμις 27 c
ταυτὶ Attice pro ταῦτα 130 a
ταὐτόματον, ἡ τύχη 609 d
τέκνα, filij Dei, etiam adulti 36 c. τεκνογονεῖν, lib. gign. 464. τεκνοκτονεῖν 784 d. & τεκνοκτονία, τέκνωμα πόνε 494 a
τέλεον cur baptiſmus dicatur 92 d
τελεωτάτη pro τελεωτάτη ſeu τελεωτάτη 701 d. τελεῖος αὐαχθονηθεὶς 133 b. P mſ. τελέως. τελεωθὲν ἔργος 402 a. τελέωμαι τῇ τελετῇ 436 c. τελείωσις quid 526 b. 645 a. τελείωσις cur vocetur martyr. 480 b
τέλεον, plane 2 c. ſic τέλεον πεπιστωμένη 105 c. τέλεον κεκενωμένα 193 d. τέλεον κεκαμένα 739 d. τέλεον κοφαὶ 33 d. τέλεον τυφλοὶ 71 d. τέλεον νεκροὶ 29 d. Euſeb. πλέως Præpar. Euang. p. 45. vt πλέως ἀγαθὸν 728 a. cõiuncte τέλεον ἄρρεν ἡμίμορον, πλέως & φθαρῶσι 669 b

οἱ πεπλεγμένοι, initiati 121 c. πλέγματα μυσικὰ 13 d. πλεκτικοὶ λήροι 20 b. πλεκτικὸν Θρεττῶν 31 d

πλευτῶμαι, adverb. 531 c. aut scrib. πλεύτεμαι item. g.

πλευτῶν, ad extremum 600 d

πλεῶσαι, abloluere 774 d. πλεωσθὲν δένδρον 402 a. πλεωστικὴ σοφία 375

τὸ πλεῖον ἀγαθὸν 415 c

πλείονα τὰς κρεωτομίας 9 d. πλείονται ἀμφοῖς παθήμασι 13 a

πέλος ποιεῖσθαι τὸ finem & scopum sibi propon. 346 c. ἐπὶ τέλῃ τῶ βίω, in fine 67 c εἰς τέλος ad exit. 534 d τέλος, portorium seu vectigal. 318 b. τέλη τῶν ἁμαρτημάτων 137 d

τελχῖνες marini 569 c

περὶ τέρατα ἐρωτικά

τερθρεύματα σοφίας 248 d. τερθρία pro τερθρεία 280 a. 295 c

τέσσαρα γράμματα Ægyptiis quæ 567 a

τὸ τετρακτὸν γράμμα ἔνωμα 562 d. rectius τετραγράμματον Philo 456.

τετρακτύς, ἡ σοφή, Pythagoras 421 d

τετράδα τεχνικὴ γραμμῶν 563 a

ἡ τετράδος μίμημα 562 d. τετρὰς symbolice Annus 568 b. ἡ τετρὰς quarta feptimanæ dies, dies Merc. 744 b

τέτραχα πεφυκέναι 565 a. τετραχῆ πέφυκεν 354 b. H. mſ. τετραχῶς.

τεχνῶν τὴν σοφὰς θαυμάζειν 231 c. τεχνικῶς ἢ ποιεῖν 650 a. τεχνίτης σοφίας

τιλαυγὲς φῶς 2 c

τιλαύγημα ἀνώτατον Θεοῦ 672 b

τιμβῆχος ἄγγελος b 806 d
πῶς δὲ τὸ τιμβήχου ἔχον

τιμαλλοὶ ὡς νεκροί 4 a

τιμὴ πόθων ἐρώτων 413 a

τιρεῖ εἰς δύμβηλαν, pro αἴρει, intuetur 277 d. τήρησις νόμων 142 b

τιτθωλὼ nutrix 212 c. P. mſ. τιθώνη: ſicut apud Heſych. quoque & τιθώλη & τιθωνὸς. ὁ τιτθώλμενος τῷ ψυχῶ 728 b

τιμαλφέσατον κτῆμα 160 d

τιμπέσατον ἐμπόλημα 206 d

τιμῶνται εὐαγγελιζόμενοι honorantur prædicatione Euang. 103. d. τιμῶσα θανάτῳ 226 a. τιμητικὸς τῆ σεμνῶς 540 d

τιμωρεία ἡ 117 d. 762 a

πᾶσαν ὑπὲρ ἀλλοὺς τίσεσθαι 239 b

τιτὰν aeris epith. 570 a

τιτθαὶ & nutrices & papillæ 101 d. 103 c. τιτθεύειν γάλακτι 102 c idem τιθωνεύειν ibid. ibid. b. & 103 d. τιτθία ſeu τηθία 218 d

τιτρώσαι, perforare 245 b. τιτραίνω, perforetur 212 d

τὸ σὶ ἐστὶ, pro τῶν σὶ ὄντι 653 a. 668. b. 683 b. 734 d. τὸ τῷ δυνάμει 370 d. τὸ ὅ ὑμῶν, quantū per vos fieri poteſt 378 c. ſic τὸ ὅσον ἐφ' ὑμῖν 422 b. 423 a. τὸ ὅσον ἐπ' αὐτοῖς 248 c. τὸ τοιοῦτον, τοῦτο 523 d. τοιαῦτα, poſt hæc 476 a

τοῦδε & Ariſtoteli quid 365 c

τοιδρομῶ initio ſententiæ 54 d

τοῖνυν in redditione periodi 637 d

τοῖος pro τοῖος τε 167 a

τολμήσας φήσαμ' ἂν, dicere auſim, dicere non dub. 652 c

τοῦδαφ ἀπ' ἀγκύρας 535 c

τοπάζιον, gemma 206 d

τοπάζοντες, putantes 27 c

τόπον διδόναι τῷ θεῷ c. 263 b. τόπος, locus, quæſtio, 320 b. ſic 766 c

τορδυπικὸς ἦν ὁ σφεγγῆσαι ὀκυπωμῷ 281 d

τοσοῦτος ἐξεχύθη, tanto feruore tãtoque numero ſe effudit 20 b

τοτὲ μὲν, tunc 105 b. 197 c. idem diuiſe τὸ τοτὲ 523 b

τοῦ, fig. pro τὸ ὀν- 597 a

τοῦδυσι τῆς κοιλίας 218 d

τοῦτο μὲν τοῦτο ὃ δὲ partim 514 c

τοὐφημέρου, τὸ ἐφ' ἡμ. 606 c

τραπεζοποιοί, m. ſtruct. 238 b

τρικαὶς, dies xxx. 571 b

τριὰς ἡ ἁγία 495 d

τριμυθία ὀνόματα 170 a

τριπλῆ ἦν ἀγαθῶν 416 a. d

τρίκρανος ναῦς 307 d. etiam mſ. at Euſeb. τρίκωπος.

τριμιλίων βασιλεύς, ſ. χε. 328 d

ἡ τρίοδος, triuium 273 c

τρισκαίδεκα 18 b. rectius τρισκαιδέκα Apollonius in Syntaxi.

τροπὴν ἑλύσεων ἐπέχοντος 209 c
idem λόγον ἐπέχειν 208 b. κατ' μικρὸν τροπὸν 80 b. τροπικῶς λεγόμενα 433 c. ſic 556 a. τροπολογία σοφιστικὴ a 806 b

τροπὸς nutrix 344 d

τροχαλὸς φλέγεσθαι 173 c

τρυβλία, vaſa 160 b. P. mſ. τρυβλία

τρυγὴ, vindemia 397 c

τρυγᾶν, ἡ ἀεὶ τρύζουσα καὶ γρυζοῦσα 558 d. καλιτρύπη 280 a

τρύπαι, foramina 188 c

τρύφημα τροσπίνεμαι 201 c. τρυφῶντες γυναῖκες 245 c. P. mſ. 202 c. τρυφηπῶντες τρῶμα 277 c

τρυφοκαλάσεις, orn. mul. 210 b. rectius τρυφοκαλάσεις

τετρυμμένου τ' Ελλάδα οἰκεῖσθαι 630 a. Euſ. τετρυχωμένου

τρωγαλίον ἢ ὀπὶ δείπνῳ παροψώμενος 651 b. τρωγάλιον γλυκὺ 319 d

τυμβωρύχος Αφροδίτη 24 d

τύπος χύτρας ἐν τῇ ἀποδῷ 556 c. τύπον σώματος ἢ φρίσσοντα 13 c. τύπος ἐμοῦ τοῦ Κυείου ὁ Ισαὰκ 91 b. τύπος τοῦ παθοῦς b 794 d. τύπου ἕνεκα προτίνειν 302 c. τυπωθῆναι εἰς τὸ ἦμαρ 646 a

Τυρρίνιος ἢ Τυρρίνιος 302 c. vide adnot.

τυφῶσαι & τύφειν ἐμποιεῖν 736 b. c
τυφοῦσθαι & σωτὸν ἐν ἑαυτῷ εἶναι, affin. 262 a. τετύφωται διδασκαλίαι 289 d

τυφὼν Ερμῆς 64 a

τὰ τυχηρὰ λεγόμενα 737 c

τῶν ἔσται- pro τύχοιεν 676 c

τῷ πυχόντι, pro τῷ ὑπυχ. obuio cuique 553 c

Υ

ὑβριστὴς ἵππος Platonis 191 b

ὑγιὰ pro ὑγίᾳ P. mſ. 136 c. & alibi paſſim.

ὑγιαίνων λόγος qui 290 a

ὑδρομαμμὼ pro ὑδρομαμμὼ 531 b

ὑέλης ποικίλας 206 a

ὑελῷ ἀμυδῆς 162 c

ὑήτης γέγονεν ὁ Χρ. b 794 d

τῶν ὑλικῶν ſeu χοϊκῶν cur maior inter homines copia b 797 c

ὑμμίνα. ſ. ἰμάτια 201 c

ὑμνοπόλοι 534 d

ὑπάγειν ἡμᾶς ὁπ τῆς ἐδ. 445 c. ὑπαγόμενοι εἰς πίστιν 503 b

ὑπαγόρθωσις, præceptio 87 a

δι' ὑπακοὴν ὀπολῆς, propter obedientiam mandato præſtitam 809 d. κτ' τὴν τῷ εὐαγγελίῳ ὑπακοὴν 753 a

ὕπανδρος γυνὴ 195 c

εἰς ὑπάντησιν Κυρίου ἐξῆλθον 85 b

ὑπακηκεάναι ὀργῇ 230 d. ὑπέκκαυμα ὀπθυμίας 406 a. ὑπακαύματα ἔχθεσις 399 c

ὑπαμβρυῶσαι, imprægn. 601 d

ὑπεξαίρετον 241 d. 760 b. ὑπεξαίρεσις ἀλγηδόνος, ſubtractio 415 b.

ὑπεξαίρεσις, exceptio 512 d

ὑπεξαιρεῖσθαι ἡμισείως 537 a

ὑπεξεῖναι pro ὑπεξιέναι 172 b

ὑπερβαλλομένην τῶν ἄλλ. 382 c

ὑπεραναβαίνειν ἔ συμοῦ 412 c

ὑπεραίνω πάντων ὑπεύθυνος 709 b

ὑπεραποθνήσκειν ἔ πν. 491 b

ὑπεραποθανεῖν ἡμῶν 1272

ὑπέρβασις ἔ κόσμου 722 b. τῆς ὑπερβάσεως ἔ φερούσης κρύψας 808 b

ὑπερελθόντα τὸν- excedens 142 d

ὑπερδιοικοῦντα τὸν — 705 b

ὑπερέκπλησις ἔ συμπ. 511 d

ὑπερεκχεῖσθαι, ſuperfl. eff. 362 a

ὑπερεμπίπλασθαι 713 a

ὑπερεντυχαίνει ἔ νέᾳ 105 b

ὑπερδυφεσίνεται μηνεῖν 747 c

ὑπερθύγεσθαι τῶν ἀδελφ. 738 b

ὑπερηφανεῖ ἔ Θεόν 36 c

ὑπερηφάνησε πάντα 748 c. 367 d

ὑπερκαίειν τὸ ὕδωρ, differatur ſeu transf. 564 a. ſic 83 a

ὑπερκόσμιος σοφία 52 a. ὁμιλητὴ 369 b
αὖθρ. 709 b

τὸ ὕπερον 712 b. ſic neutro genere Theodoretus, Pollux, Suidas, apud Heſiod. tamen maſc. gener. ὕπερον ὃ περίπυκνον. H.

ὑπερόπλιον ἀποστείλαι τὸν- 97 b

ὑπερχυρώσας τὸν σοφίαν 282 c

ὑπέρπαθα σωθήσεται 40 a

ὑπερφρονοῦσι ἐξομαλίζειν 114 d

ὑπερπίθημαι ἡδυσαφήσει ταῦτα 612 a

ὑπέρπονον φλέγεσθαι 464 b. ἄδην 413 c. ſic 277 c

ὑπήκοος ταῖς ὀπολαῖς 709 c

ὑπιόχει τὸν ὑμνῳδίαν 505 a

ὑπὸ ἀπορίας χώματα τῶν - præ inopia, i. propt. 587 d. ὑπὸ δ' φρόνησιν

τέτακται 650 a. ὑπὸ τὸ κανόνα ποιεῖν, regulæ subijcere 458 c
ὑποβάθρα τῆς Χριστ. φιλοσοφίας 648 b. ὑποβάθρον κλίνης 407 a
ὑποβὰς μικρὸν, paulo post 145 a. sic ὀλίγον ὑποβὰς ἐπιφέρει 550 d. ὀλίγον ὑποβάντες δείξομεν 309 a. ὑποβεβηκυῖαι τούτων 765
ὑπογράμματα, orn. mul. 210 b. P. ms. ὑποράμμ.
ὑπογραμμὸς, delineatio 125 c. ὑπογραμμὸς παιδικὸς 570 d
ὑποδείγματα, exempla 238 a
ὑποδήσασθαι αὐτὸν αὐτῷ 243 c. ὑποδεδέσθαι & δεδέσθαι, affinia 206 a
ὑποδύεσθαι τὸ Χρ. ὄνομα 427 c. ὑποδύεται τὸ ψόγον 115 c
ὑποθερίδες, orn. mul. 210 c. H, ὑποδερίδες.
ὑποθημόσυναι καὶ ἐντολαὶ Θεοῦ 83 c. & 135 b
ὑποθυμιωμένα μύρα 177 b
ὑποκατασκευάζει παῖδα πιστὸν 110 a
ὑπόκλοπος λόγος 266 a
ὑποκορισμὸς ornat sæpe 86 a
ὑποκρούειν in disput. 661 a
τὰ ὑπομενετέα 737 c
ὑπομνηστικὴ γραφὴ b 610 d
ὑπομονὴ & καρτερία quid 393
τὸ ὑπομονητικὸν 498 d
δι' ὑπονοίας φιλοσοφοῦσιν οἱ ποιηταὶ 557 a
ὑποπιέζω μου τὸ σῶμα 469 c. vulg. B. ὑπωπιάζω.
ὑποπίπτειν τῷ Θεῷ 524 b
ὑπόπτερος δρῦς 642 a
ὑποπτεύων τὸ ὄψον τὸ μολυσμὸν, inquinamenti suspectum habens 145 c. οἱ εἰρηνικῶς ὑποπτεύσαντες 283 b
ὑποπτικὴ θεωρία 277 a. ἐποπτ.
ὑπορχήσεως inuentor 308 c
ὑποσημείωσις, annot. 358 d
ὑποστατόν τι 769 c
ὑποστέλλεσθαι subducere 649 c. ὑποστέλλεσθαι πρόσωπον 640 d
ὑποστρωσάσθαι σποδὸν pro ἐπιστρώσασθαι 261 a. & Esaiæ c. 58
ὑποτίτθια παιδία 104 a
ὑποτρέφειν τὸ ἐκλεῖπον 152 c. ὑποτροφοῦσα τῷ λόγῳ τὴν νεολαίαν 102 b
ὑπουράνιοι πωτῶνται 541 d
ὑποφαίνεται μείζονα εἶναι 577 b
ὑποχροπὸς Hercules 19 c
ὑπόχυμα τῶν ὀφθ. κατάγειν 93 d
ὑπωπιάζω: vide ὑπωπιέζω
οὓς vnde dictus, & cur 405 d
ὑστερεῖσθαι, minus habere 144 a
ἐξ ὑστέρου, postea 775 c
ὑστεροχρονεῖν 786 a
ὕστριχες, setæ porcinæ 718 b
ὑφ' ἕνα, s. καιρὸν 53 a
ὑφὴ, textura 244 c. τὸ ὕφος τῆς προφητείας, contextus 758 a

Φ

Φάγος, vorator 558 c
Φαιδρύσματα ψυχῆς 248 d
Φαικάσια, Att. κονίποδες 206 b
ἡ φαινίνδα παιδιὰ 242 c
Φαιάγγων pro φαιαγγίων 412 d. itemque RR apud Theodor. 237 b
Φαλλὸς in sacris Veneris 10 c
Φανωτάτη φρωνήσει 2 c
Φαντασιαστικὸν κάλλος 216 a
Φάρμακον γινέσθαι σωτηρίας 735 c
Φαρμακοποσίας ὑφίστασθαι 352 b
οἱ φαρμαχθέντες ὑπὸ Κίρκης 756 a
Φάρος μέγα καὶ καλὸν b 621 a. πεποικιλμένον 642 a
Φαρύγων pro φαρύγγων P. ms. 141 c
Φάσθαι, enuntiari 576 c
Φάσις & φθέγμα & θέαμα 402 d
φάσεις ζωγραφ. 643 a
Φασκώλιον ἐρρυπωμένον 234 c
Φάσματα μυθμένοι ἀτρεκῆ a 620 a
Φάτις, vulgi fabula 604 a
Φαῦλος pro simplici 556 d
Φειδόμενος τῆς βακτηρίας b 802 b
Φελλάτα λίθου 31 a. apud Suid. & Harpocr. φελλέτας est: idque Doricum esse dicitur, sed cũ Stephanus à Φέλλευς gentile deducat φελλείτης, vt Ἀταρνείτης ab Ἀταρνεὺς: & apud Hesych. sit φελλεύτας, proculdubio verũ est φελλάτας, extritos, vt Γεραιάτας. Ita vero appellari pumicosos & suberosos (hoc est suberis ac pumicis in modum porosos leuesq;) lapides, notat item Suidas.
ἡ φενίνδα παιδιὰ 242 c. rectius φαινίνδα Polluci & Athenæo.
φέρε εἰπεῖν 533 a. φέρειν, ferre, colebr. 327 c. 25. d. sic φέρεσθαι, perhiberi, celebr. 327 a
Φερώνυμος Θεοῦ 2 d
ἐν φήμαις καὶ κληδόσι μαντευόμενον 304
φησὶ pleonasticũ 66 b. 72 d. & 97 a. 260 d. 368 c. 396 b. 477 d
ὃ φθάσαν εἶχεν ὄν, quod iam ante erat 715 a
Φθονοῦντες ἀλλήλοις 290 d. & Gal. c. 5. φθονητὰ εἶναι πρὸς τοῦ Κυρίου, inuideri eis ad. 703 a
Φθονεὺς κόρης 11 b
Φθόρια φάρμακα 194 c
Φθοροποιὸς βίος 141 a
Φιλαγαθία 248 d. φιλαγαθῶς γεγενῆσθαι 257 d. alibi φιλαγάθως.
Φιλαλήθης 585 c. item φιλαληθὴς 579 c. & φιλαληθῶς 450 c. 769 c
Φιλαπεχθημόνως διακεῖσθαι πρὸς 320 b. φιλαπεχθημοσύνη 422 c
Φιληδεῖν μὴ δυνάμενοι 229 b. & c. φιληδονούντων ἡμῶν 466 c
Φιλητικῶς διατεθεῖσα πρὸς τὸν 642 c
Φιλογυνία, mulierositas 193 a
Φιλοθεάμονες τῆς ἀληθείας 316 a 369 d. 553 a
Φιλόθεος qui 701 c
Φιλοικτίρμων Θεὸς 7 c
Φιλοκοσμία, εἴδωλον τοῦ καλοῦ 199 b max. vitium 219 c
Φιλομειράκιον χρῆμα 295 c
Φολομηδὴς seu φιλομειδὴς Venus vnde dicta 10 d
Φίλον μοι, libet mihi 104 d
φιλονικείτω πρὸς τὴν φύσιν 212 a. P. ms. φιλονεικ.
φιλοπάτωρ qui 701 c
τὰ φιλοσοφούμενα παρ' αὐτοῖς 688 c
φιλοσοφήμα τῷ ὄντι 359 c
φιλοστοργία quid 378 c
φιλοτεχνήσας τὴν Αὐδ. ἁρμ. 307 c. φιλοτεχνία περὶ χρῆσιν ξένων 378 a. sic mox d.
φιλοτησίας πίνομεν νηφαλίους 158 a. φιλοτησίας ὀνόματι διαπυτίζειν 156 a. de φιλοτησίῳ poculo & Ambr. l. de Noe, c. 31. & li. de Elia, c. 12. 16. R.
φιλοψία καὶ φιλοινία 219 c
φίλτρα ἔρωτος 195 b. φίλτρον ἡδονῆς ἔχουσαι 747 a
ὦ φλήναφε 712 b
φλογμὸς βρομίου 570 b
φοινικήϊα vnde d. τὰ γράμματα 307
φοιτᾶν διὰ τῆς ὕλης 295 b
φοιτητὴ μανία 141 c
φοράδην βαστάζοντες φορεῖα 229 c
φορέσαι, ferre 677 b. b 792 a. b 800 c. sic πεφορέκαμεν b 804 b
φόριμα δένδρα, ferac. 672 d
φόρμιγξ quorum inuentum 307 d
φράσις συμβολικὴ 569 a
φρένας καλὰς ἐκ μετανοίας λαβεῖν 750 d. φρεναπατοῦντες 290 b. vulg. B. Tit. 1. φρεναπάται. φρένωσις quid 122 d
φριξόθριξ 19 c
φροῦδος τῆς ἀπλησίας ὢν 368 c
φυγαδευτικὸς τῶν περιέντων 168 a
φυκία πέτραις περὶ πεφυκότα 55 d
φυλακὴ τῶν ἐντολῶν 394 d
τὰ φυλακτήρια πλαθύνειν 335 b
φυλλοβολία in lud. athl. 181 b
φυλοκρινητικὴ σοφία 375 c. 376 c. φυλοκρίνησις τῶν κοσμικῶν. alibi φιλοκρ.
φυύτες ἐπιτηδείως πρὸς 186 c. sic πεφυκὼς πρὸς ἀρετὴν οὐκ εὖ ibid.
οἱ φισιογνωμονοῦντες 335 a
φισιολογοῦντες τὸν ἐγκέφαλον 180 a. τὰ φισιολογηθέντα περὶ ἀρχῶν 475 a
φισιολογία γνωστικὴ ibid. c
φισιοποιεῖ τὸν ἄνθρ. 534 b
φισιοὶ ἡ γνῶσις q. sign. 477 b. φισιοῖ καὶ τύφου ἐμπίμπλησι 297 b. οἱ πεφισιωμένοι, infl. ibid. a. ¶ φισιοῦται ἡ ἕξις, in naturam vertitur 726 c. φισίωσις, inflatio animi 88 c
φυτεύειν παῖδας 415 a
ἡ φυτικὴ δύναμις 774 a
φυτώρια 288 a. H ms. φυτόρια
φωρία, indicia furti 628 c
φὼς proprie quid: & vir cur φὼς dictus 94 b. & Greg. Naz. 238. Plutarch. 256. H. φῶτες φωτὸς ἔμπλεοι a 806 b. sic 602 c
φωσφοροὶ οἱ ἑπτὰ 563 a
φωταγωγήσει σε τὸ πῦρ 35 b. 70 c
φωτεμβολεῖν 563 b
φωτίζει τοῖς πλαν. τὴν ἀλήθειαν 130 c. φωτίζεσθαι τὸν σκοτισμὸν, illuminari tenebrosa sui parte 182 a. φωτίζεσθαι quid 92 b. φώτισμα cur di-

ἅπαξ baptiſmus 93 a. & d. 95 b
φωτισμός, ἡ μαθητεία 576 a

X

Χαλαζοβολοῦντα νέφη 631 b
Χαλεπάνειν ὑδενὶ 735 c
Χαμαιεῦναι b 619 c
Χαμαίτυπαι, meretr. 226 c. χαμαιτυπῖαι 417 c
Χάραγμα βασιλικὸν 644 d. χαρακτὴρ ἐλευθέρων γυναικῶν 218 a. χαρακτηριζόμενα τοῖς ἵπποις 114 b
χάλεπον τὸ 97 c. item χάλεπον τὸ ἀπόφη. 241 d. & 712 b. χαλεπώτεροι ſeniles 172 d
χάρισμα τοῦ Θεοῦ 478 c. χάρισμα, baptiſmus: & cur 93 a
χάρμων ἐλεῖν 28 d
τὸ χάρτον, gaudium 391 d
χαρτωγεῖ ὅτι πρὸ 351 a. 378 a. χαρτωγῆσαι εἰς 5 a
χαρτοθεσία εὐλογίας 85 a. 772 c
χαροποίητοι νεοὶ 584 c
χαρὰ ἐποίησε τὸν ἄνθρωπον δι' ἑαυτοῦ 82 a. χαρὰ τῆς ψυχῆς παθῶν 114 d
χαροσῦαι, manib. domare 656 c
χαρώναξ λαὸς 61 c
χελύπης Ἄρτεμις: & χελύττειν 24 c
χημικοὶ τῶν ὄφεων 66 c
χθιζὴ μάθη 154 c
χθίνος ᾠδή; 581 d
χθύπης τυρὸς 570 d
χθὼν Tellus vnde dicta 529 d
χλίδη πλέπου 258 c
χλίδη μα βάρβαρον 221 c
χοῒς à vento iactatus 766 c
χοϊκὸς ἄνθρωπος 797 a. idem ὑλικὸς a 797 a. b. ibid. c
χοιροψάλης Διόνυσος 25 a
χορεύοις συλλέγεσθαι 165 a. A. χορεῦσις
χόρτασμα, ἡ βρῶμα 132 c
χοῦς ἑσμὸν 113 b. χόες τῆς θαλάσσης 596 c
χρᾶν, oraculo pandere 323 c
χρεών, ſ. ἔδει), oportere 714 a
χρῆμά τι πολυωφελὲς 305 a. χρῆμα γνώσεως ἀκήρατον 274 d. ſic 142 c
χρησμηγόρος φοῖβος 32 d. χρησμολόγων vet. catalogus 333 c
χρηστεύεσθαι, act. & paſſ. 399 d. χρηστεύεται παντὶ τῷ 751 a. ὁ χρηστευόμενος ἀεὶ, ὀλιγωρεῖται 126 d
ἡ χρηστική, ſ. ὅτις. 350 d
χρηστοί, ſunt & dicuntur qui credunt in Chriſtum 366 c. viſe & Petri Pithœi Aduerſ. lib. 2. cap. 3.
χρησμαθὴς qui 291 c. χρησμαθίας Ἑλληνικῆς ὁ καιρὸς 277 d
χρίσματα linimina 294 b. viſitatius 177 c. τὸ χρίσμα τῆς αἱρεσιώτων 520 d.
τὸ χρησιασμὸν κεφαλαιωδῶς ὑποχεάφοντες 699 b
οἱ χρισόγονοι 268 a
χρισὸς pro χρυσὸς 579 c
χρόῳ ζωῇ, aliquamdiu 607 c
χρυσία pro χρύσια 563 c. a 619 b
χρυσόμορφος 602 c
χρυσόπαστοι πέπλοι 216 c
χρυσοποίκιλοι ψιλοπτ. 184 c
χρυσοχόϊα pro χρυσοχοεῖα 253 c
χρύσωπος αἰθηρ- 607 a. rectius χρυσωπὸς Euſeb.
χρυσωρυχεῖν, aur. effodere 207 c
χυδαῖος ὄλος 199 a. οἱ χυδαῖοι ἄνθρωποι 656 d
χωλαίνοντες ὑπὸ τῆς πείσεως 123 c
χωλεύουσα ὑδαμῇ 674 d. & 380 c
χωρεῖν δι' ἁπάσης θεραπείας 129 b. ſic φοιτᾶν. χωρεῖτε τοῖς ἀγαθοῖς ὁμοδιαίτοις 737 c. ¶ χωρεῖτε μαθεῖν τοῦτο μόνον, capientes & diſcere valentes 682 c
χωρία, loca ſcript. ſ. b 621 b
χωρογραφία Ægypti 633 c

Ψ

Ψάλλειν δὲ ἄδειν 165 b. τῷ Θεῷ 4 b. παλινῳδίαν 236 c. ὁ ψαλμῳδὸς, Dauid 51 c. 175 c. ψαλμῳδία conuiuiis 165 a
ψευδικὴ τέχνη 115 b
ψευδαποφάσκων λόγος 551 a
ψευδεργία ἢ ψευδολογία 229 d
ψευδογραφεῖν τινὰ ὄψιν 643 a
ψευδοδοξίας αἴτιον 655 d
ψευδοποιοῦντες ταῖς γυναῖκας 229 c
ψευδοποιία δ' ἀποστόπου 220 d
ψευδώνυμος γνῶσις 383 c
ψεῦσμα ἀ ἰῶν ἅπαν 221 a
ψιλοπέπλους χρυσοποίκιλτος 184 c
ψιλῷ τῷ βλέπειν δημιουργεῖ, nuda vol. 42 a. ψιλῷ τῷ νῷ θεωρεῖν 580 b
ψιλῶς νοούμενον 197 d
ψιμυθισμὸς προσώπου 199 a
ψυκτῆρες vaſa 160 a. ψυκτὴρ, κυλινδρικοῦ σχήματος. καταπεμπὸ κάτωθεν κιονίδι ὅτι τρίσμαλι κυλινδρικῷ ἐφραζομένη, ἀφ' ἧς ἢ ἐσάναι δὲ μαχειροποιῶσι ὅτι ποδόχειρον: excerpta mſ. P.
ψυχαγωγοὶ δύγλωσσοι 290 a. ψυχαγωγία ποιητικὴ 557 a. ψυχαγωγία, ſummum bon. 417 b
ψυχαπάτης οἶνος 155 d
ἐκ ψυχῆς δουλεύειν, ex animo 263 d. ſic 500 a
ψυχικοὶ hæreticis qui 511 a
ψυχοπομπὸς Ἑρμῆς b 810 b
ψυχοῦσθαι, & ἐψυχῶσθαι 681 c. ψύχωσις τοῦ κόσμου 47 c

Ω

Ὦ δαίμονος μουσικοῦ 102 a. ſic v. 22. ὦ τῶν ἀρίων λοιπ. in quorum priore loco P. mſ. habet ὦ. Idem P. 210 d. bis ὦ τῆς - at Flor. ed. ὦ ὦ βάθος πλέπου 260 a. ὦμοι ἐγὼ 37 a
Ὠιλιὰς δώματα, cæl. b 621 b
ᾠδὸς cantor 1 b. ᾠδὸς Ægyptiis 633 b. ᾠδικὸς ἔρις, de merula 258 a. ὁ ἀδικὸς, voce poller 281 d. & 1 a
Ὠκεανοπλαύοις ῥιπαῖς 563 d
Ὠκύπτερος θεὸς πόθεν 246 a. ὠκύπτερος μασφαγὴς 254 b
ὁ ὦν, Dei nomen 118 a. ſic 348 a. 66 d. & alibi.
Ὠρεωσα, fig. ὦ ἀνέωσα 63 d
Ὠριν δῦρ. σωϊκὸν a 619 a
Ὡρεῖος ἀνὴρ 686 a
Ὡρεῖα, poma 574 c
Ὡροσκόπος Ægypt. 633 b
Ὡρσαι pro ὄρσαι 597 c. itemq; apud Heſychium.
Ὡς φάσαι 509 a. ὡς ἂν ἀγκλιφῶς, vt qui complectatur 587 c. ὡς ἀφ' ἡμᾶς αὐτοὺς, quod ad nos attr. 505 c. ſic 519 b. ¶ ὡς ὅτι ἐλάχιστα, quam minima 80 a. ſic ὡς ὅτι μάλιστα ὁμοιοτάτην 447 c. ὡς ὅτι μάλιστα φυλάττεσθαι 59 b. ¶ ὡς αὔτως pro ὡσαύτως 318 d. 531 d. 584 c. 585 a. ¶ ὡς δὲ, ſic vero 673 d. ὡς δὲ, in redditione pro ὅπως, ſic 58 d. ¶ ὡς περιγενήσονται 249 d. 1. Petri 3. ἵνα - περιγένωνται. ſic ὡς μὴ cum verbo indicatiuo 396 a. ὡς μὴ ὀφειλήσομεν 423 d. ὡς μὴ πάθῃ τι - 399 b. ¶ ὡς τὸν ζυγὸν ἄγειν, ad iugum d. 45. pro πρὸς ſeu εἰς: raro exemplo.
Ὡσαννὰ quid ſignif. 85 b
ὠὺς, Ion. αὐὸς 215 b

VIRO CLARISSIMO
PETRO SCRIVERIO.

MOREM tandem, Vir Clariſſime, vt vides, geſſi tibi. Clementem, penu eruditionis & ſcientiæ, à capite ad calcem percurri, & poſt virum incredibilis induſtriæ Sylburgium, qui publicæ vtilitatis magis quam gloriolæ, quæ nunc potiſſimum ſpectatur, præmio inductus, parua magna quæque, quæ ad emendationem facerent autoris, comportauerat, emendationes quas in libri mei margine ſine vlla pompa aut verborum lenocinio notaueram, huc tranſtuli, & coloniam mutare iuſſi. Infinita erant, quæ in mentem veniebant, ſi probare ſingulas lectori & venalem mercem extrudere fuiſſet animus. Sed nunc neque tempus his erat, neque veritati diffidebam: quæ Lectori erudito facilè ſe probat. Imperito autem nihil ſatis eſt verborum. Mihi vero ſatis eſt, ſi tua cauſa hæc potiſſimum ſcripſiſſe me ſcias, quem iam annos plurimos in maximo & longè eruditiſſimo ſcriptore Arnobio verſari, omnes ferè & ſciunt, & cogitatione tacita illud ὑπερήμερον flagellant. Videbis ergo, ſi quid tibi vſui futurum ſit in iſtis. Nam Arnobium, vt noſti, quantus eſt formauit Clemens. Eum ergo eſſe quam emendatiſſimum, illius intereſt potiſſimum, qui in emendatione alterius laborat. Voti finem conſecutum me putabo, ſi hoc mihi lector debeat ex parte, quod in totum tibi debiturus fuerat. hoc eſt, ſi hæc noſtra, quæ per ſe ſunt ὑπηνέμια, fœtum tam diu expectatum excluſerint. Ea quoque gratia ad eum locum prolixè reſpondebo, de quo nuper à te ſum conſultus. Eumque ταύταις ταῖς ἐπιφυλλίσιν inſeram. Vale, Amicorum intime, & nos ama.

DANIELIS HEINSII
IN
CLEMENTIS PROTREPTICON
PÆDAGOGVM, STROMATEΩN
LIBROS, EMENDATIONES.

PAG. 1. Κλήμης Αλεξανδρέως λόγος Προτρεπτικὸς πρὸς Ελληνας.] Hoc est nobile illud scriptum, in quo teste Photio, πῶς Ελλήνων διελέγχει ἀθεότητα. qui de ordine recepto in Clementis libris, esse nos securos iubet. Postquam enim primo loco de Pædagogo egit, huic tamen primum deberi confitetur: ἔχει δὲ τούτων δὲ προηγούμενον καὶ σωζητέον λόγον ἕτερον, ἐν ᾧ πῶς Ελλήνων διελέγχει ἀθεότητα. Tertio deinde loco ponit τοὺς στρωματεῖς, τοὺς ἐν ὅλοις λόγοις καθ' Ελλήνων καὶ αἱρέσεων τὸν ἀγῶνα εἰσενηνεγμένους. Sed & rectè scriptum hoc ἐλεγκτικόν vocat. Potissima enim pars est ἀποτρεπτική. In qua de inuentione, & origine, de materia, templis, imaginibus gentilium Deorum, & iudicio de ijs saniorum inter gentiles agitur. Quare non minus Αποτρεπτικὸς inscribi poterat: quemadmodum Theodoreti, Θεραπευτικός. siue τῶν Ελληνικῶν παθημάτων Θεραπευτική. Sed & hoc nos docet Photius, σωτηρίαν ἔχεσθαι ταῦτα, hoc est, coniuncta iam olim fuisse hæc scripta. De duobus enim primis postquam egit, Stromateωn libros statim subiungit. Itaque quemadmodum in multis, etiam in ordine, Πυθαγόρειός τε καὶ μυστικώδης est Clemens. Primus enim est ἀποκάθαρσις, secundus μύησίς τε καὶ κατήχησις, tertius ἐποπτικὸς siue ἐποπτεία. Nam in primo, qui futuri Christiani sunt, purgantur: in secundo, facti iam, initiantur: in tertio, ad sacra maxima, supremam Dei admittuntur notionem: & æternam contemplationem. Quod à studioso Clementis obseruari velim.

Pag. 6. D. ἔδει γοῦν ὁ λόγος ὁ Χριστὸς, καὶ ἐξ ἀρχῆς πάλαι ἡμᾶς· ἵνα γὰρ ἐν θεῷ· ἐκ δὲ οὗ ἦν.] Scribe ἐκ δὲ οὗ ἦν πάλαι ἡμᾶς· ἵνα γὰρ ἐν θεῷ· ἐκ δὲ οὗ ἦν, ἄμπος. Quod repræsentat ipsa quoque interpretatio. Sicut pagina sequenti, v. 11. scribendum est, λόγος ὁ δὲ τὸ ζῆν ἐν ἀρχῇ μὲν ἐκ πλάσας ἀνθρώπου ὡς δημιουργὸς, τὸ δὲ ζῆν εὖ ἐδίδαξεν, ὑποφαίνεις ὡς διδάσκαλος, ἵνα, &c.

Pag. 13. D. πῆς δ' ἦεν Ιακχος.] Nullus est Criticus, peritus imperitus, è plebe aut è patribus, qui non in hoc loco sudauerit. Et in primis summus vir Paulus Leopardus, cum se diu in omnem partem vertisset, vt est homo minime ambitiosus, tandem ait, mystica videri sibi, & non minus quam hæc ipsa sacra, quæ hic vates prodidit Threicius, obscura ac inuoluta. Nam cur nemo, ac ne ipse quidem Arnobius, qui versus hos Latine fecit, aut ex aliquo, vt ego arbitror, Poëta, qui Latine Orphica conuertebat, deprompsit, meminit Iacchi? meminit ætatis eius: meminit flagitij eius, quod Baboni ipse Arnobius ascribit? Nam ecce tibi versus:

Sic effata, simul vestem contraxit ab imo,
Obiecitque oculis formatas inguinibus res.
Quas caua concutiens Baubo manu, nam puerilis
Ollis vultus erat: plaudit, contrectat amice.
Tum Dea defigens augusti luminis orbes,
Tristitias animi paulum mollita reponit:
Inde manu poclum sumit, risuque sequenti
Perducit totum cyceonis lata liquorem.

At vero Græcus:

Ὡς εἰποῦσα πέπλους ἀνεσύρετο, δεῖξε δ' ἅπαντα
Σώματος ἕδρα πρίποντα τύπον· πῆς δ' ἦεν Ιακχος;
Χειρί τε μιν ῥιπάσσε γελῶν Βαυβοῖς ὑπὸ κόλπους.
Ἡ δ' ἐπὶ οἱ μείδησε θεὰ, μείδησε δὲ θυμῷ,
Δέξατο δ' ἀμόλγιον ἄλγος ἐν ᾧ κυκεὼν ἐνέκειτο.

Dedit paraphrasin potius quam strictam interpretationem Arnobius. Et tamen ecce de Iaccho nihil. Totum illud drama μυστικώδες, fœdum & καταπύστου, à Baubone & Cerere peragitur. Nusquam vel leuissima Iacchi mentio. Quid de versibus loquor? Idem Arnobius, verbis paulò ante suis, minima maxima sigillatim persequitur, & Orphica non tam exponit quam dilatat: *Redit ad Deam tristem*, inquit, *& inter illa communia, quibus moris est frangere ac temperare mœrores, retegit seipsam: atque omnia illa pudoris loca reuelatis monstrat inguinibus. Atque pubi affigit oculos Diua, & inauditi specie solaminis pascitur. Tum diffusior facta per risum, aspernatam sumit atque ebibit potionem: & quod diu nequiuit verecundia Baubonis exprimere, propudiosi facinoris extorsit obscœnitas.* Sed quid Arnobium loquor? Totam fabulam interpretatur ipse Clemens, & quasi stricta oratione, Orphica diducit. An ergo ipse Clemens meminit Iacchi? Nihil minus. ξενίσασα ἡ Βαυβὼ τὴν Δηὼ, inquit, ὀρέγει κυκεῶνα αὐτῇ. τῆς δ' ἀναμενούσης λαβεῖν, ἐκ πολλοῦ δὴ ἐθελούσης· περιόρης γὰρ ἰὼν, ἐπειδὴ ἡ Βαυβὼ γηθομένη, ὡς ὑπερεφάσθαι δῆθεν, ἀφαιρεῖται τὰ αἰδοῖα, ἐκ ὀπιθομένη τῇ θεῷ· ἡ δὲ πέρπεται τῇ ὄψει ἡ Δηώ. Καὶ μόλις ποτὲ δέχεται τὸ ποτὸν, ἡσθεῖσα ἐς θέαμα. Nusquam hic est Iacchus: nusquam puer dicitur: nusquam manum proterue mouet. Plane corruperunt hunc versum homines religiosi, & quos, vti reor, pudebat verborum: quæ fuerunt tamen verecunda, si quis cum Arnobianis contendat. Imò cum præfatione honoris, proferuntur à vate, pudendis, &, vt

ille loquitur, propudiosis sacris præfecto. Neque vlla fœditas in verbis, sed in sacro, & in facto Baubus, summa καὶ ἐσχάτη ἀκαθαρσία est. quam nisi vellent intelligi homines sanctissimi, nunquam tot verbis totum facinus & fœditatem rei exposuisset Arnobius. Scripserat hoc modo sine vllo dubio poëta Græcus, & sic legit Arnobius:

Ὡς εἰπόυσα πέπλους αἰσύεσκε, δείξε δ' ὃ παῖς
Σώματος ἁδὲ πρέποντα τύπον, παιδνίον αὖθος,
Χεῖρί τε μιν ῥίπασκε· ἔη Βαυβὼ ἰηδὸ κάλπις.
Ἤπιον οὖ μείδησε θεὰ, μείδησε δὲ θυμῷ,
Δέξατο δ' ἀμφόλιον ἄλγος ἐν ᾧ, κυκεὼν ἐνέκειτο.

Primo versu Eusebium sequuti sumus, apud quem sic legitur, quod nec Sylburgius omisit. Nam αἰσύεσκε, etiam cum absolute ponitur, semper fœdum est in fœminis. In secundo versu, eleganti pariter ac verecunda vsus est ellipsi. Nam cum aliquid efferrent cum præfatione honoris, vtebantur istis verbis, οὐδὲ πρέπον λέγειν. Ita Halicarnasseus Dionysius, reliquias humanas, τὰ δὲ λείψανα πρέπουσαν ἀκαθαρσίαν vocauit. Ita Orpheus plane eleganter pariter & verecunde, τὸν τοῦ σώματος οὐδὲ πρέποντα λέγειν (nam hoc est intelligendum) vocauit, non obscenam illam partem, per quam, vt sine vlla reprehensione cum Arnobio loquar, *secus fœmineum & sobolem prodere, & nomen solet acquirere generi*: verum inuerecundam illam formam, quam ad exprimendum risum Baubo excogitauerat. Arnobius, σώματος οὐδὲ πρέποντα τύπον, vocat *formatas inguinibus res*. Vterque intelligit βδελυκλυμένων. Non quemadmodum solebant mœchi παραπλήσσειν: quam pœnam apud Comicos, & alios Latinos etiam, tam sæpe habes: neque quemadmodum ocioſi homines dicuntur βδελλίζειν, cum nihil habent quod agant, & irati suo ocio, pilos è naribus aut axillis vellunt. De quibus locus suauissimus est Acharnensibus.

Ἐγὼ δ' ἀεὶ τοιοῦτος εἰς Ἐκκλησίαν,
Νοσῶν καθῆμαι. κἂν ἐπειδὰν ὦ μόνος,
Σπῶν, κεχηνα, σκοροδινῶμαι, πέρδομαι.
Ἀπορῶ, χάσκω, βδελλόμαι, λογίζομαι.

Nam hoc est eorum qui nihil agendo cruciantur, τῶν δι' ἀργίαν ἀλυόντων, καὶ τὸν χρόνον εἰς ἀμηχανίαν διαπονούντων. Cuius verum ibi characterem dedit Comicus. Sed hic βδελυκλυμένων quem intelligit, est meretricularum, Athenis vsitatissimus: de quibus hic agit poëta. Vnde subdit Arnobius: *Quid Erechteo sati, quid ciues Mineruij dicitis? Auet animus scire, quibus sitis eloquijs tam periculosa negocia defensuri.* Et Suidas notat, in deliciis fuisse id Athenienſibus antiquis: cæterum inuerecundæ mulieris esse notam. Sane mulieres apud Comicum Lysistrate, hoc remedium excogitant, vt viros in partes pertrahant suas. Baubo autem erat γηγενής, hoc est, Athenienſium progeneratrix. Si quis plura petit à nobis, iniuriam pudori nostro facit. Quanquam poteram Arnobianis verbis hoc negocio defungi, qui hoc multis admodum describit, & leuigationem vocat. Nunquam autem nefas arbitratus sum, cum iis loqui, ad quorum mores, non oratio & verba modo, sed & vita componenda est. Sequitur παιδνίον αὖθος. Verecunde ostendit Orpheus, qualis iste τύπος οὐδὲ πρέπων λέγειν fuerit: αὖθος, inquit, παιδνίον. Hoc interpretatur Arnobius, *puerilis Ollis vultus erat*. Vterque honeste de re parum honesta. Sicut Latini pubem dicunt. Et ita hoc ipsum de quo agimus Arnobius vocat. *Atque pubi affigit oculos Dima.* δηλῶν τὸ βδελυκλυμένον. nam hoc in anu turpe ac inuerecundum erat. Puerum autem intelligit Arnobius, cui prima circa genas aut alibi emergit pubes. Et Orpheo παῖς est βάπτας. Cuius λάχνῃ ad excutiendum risum, Baubo scilicet expressérat. Eam promiscuè etiam Græci ἥβην, id est pubem, & αὖθος, hoc est florem, dicunt. Homerus vocem vtramque, & qua vtitur Arnobius, pariter coniunxit. ἐκ δ' ἔχεε ἥβης αὖθος, ὅ, τε θέρος ὅτι μέγιστον. Hinc αὐθρεών in viris, pars illa dicitur in facie in qua nascitur τὸ αὖθος. Atque idcirco Euphorion à Criticis notatur, qui fœminæ αὐθρεῶνα tribuerat.

Τέκνον μὴ σύγε μητρὸς ἀπ' αὐθρεῶνας ἀμήσῃς.

Erant enim verba Clytemnestræ ἐν τοῖς Ἀζᾶσι ad Orestem. Παιδνίον autem dicitur, vt ab eodem alibi μανιήιον. quod pueri non nesciunt. Quem Arnobius hic vultum vocat puerilem, supra vocat, pueriliorem habitum, in re eadem. Pro quo nunc legitur: *facit sumere habitum puriorem, & in speciem leuigari nondum duri atque striculi pusionis.* Nam quæcunque versu dicit, eadem omnia ante soluta dixerat oratione. Et sane, puer nondum striculus, si Latine intelligimus, est inuestis puer, quem pueriliorem habitum vocat doctissimus scriptor. In Arnobij tertio, scribe,

Quas cana succutiens Baubus manus. nam, &c.

Perit enim τὸ κακέμφατον, quod alias autores vitat, in postremis vocibus, quia vltima liquescit, more antiquorum. Et ostendit, Orphei μὲν eo referendum esse quo τὸ *quas*. ad παιδνίον nimirum αὖθος. Porro ῥιπάσσειν dixit Orpheus, quod Arnobius, *succutere, plaudere, concrectare*. Et legendum est βαυβώ. In quarto non est dubium quin fuerit, ἢ ἐπὶ οὐῶ, quod est ἤπιον οὐῶ. Arnobius suauissime *mollita* exponit. Ἤπιος enim est θεράπος, teste Hesychio. Atqui ἠθεράπης iræ opponitur, & θεὶ ὀργὴν μεσότης Nicomachiorum secundo dicitur. Talis autem erat Ceres, irata nempe propter iniuriam illatam, non modo tristis ob calamitatem. Hæc in gratiam doctorum aliquot virorum libuit, qui sententiam de his duobus locis sæpe quæsiuerunt nostram.

Pag. 14. D. οἷα τὸ τραχήλου ὑπὰ μιμαγύρτιδι ἠχητηθῶσι.] Scribe, τὸ τραχήλου, οἷα ὑπὰ μιμαγύρτιδι, ἠχητηθῶσι. Ita enim postulat, & sensus, & Græcismus. Vt sic totus legatur locus: τύμπανόν τι ὑπικρεμῶντα, καὶ κύμβαλον ἐπηχοῦντα, τῷ τραχήλου οἷα ὑπὰ μιμαγύρτιδι ἠχητηθῶσι. *quod illi de collo tanquam Rheæ sacerdoti pendebat.* Quanquam sane de collo non pendebant cymbala, quæ manu gestabantur, manu impellebantur. Nam ansata erant, manibusque apprehendebantur. Hinc Ouidius, æriferas Cymbalistriarum manus vocauit, cum de comitatu Bacchico loquitur. *Æriferæ comitûm cum crepuere manus.* Et vir summus Isaacus Casaubonus, annis superioribus iaspidem edidit, in qua vna cymbalistria, vna itẽ tibicina Bacchum oblectat. Quanquam ibi cymbala non satis sint expressa. Quæ res credo effecit, vt vir ille summus, esse tympanistriam putaret. Atqui, tympana impellebantur aut virga aut palmis: sicut etiam hic Clemens innuit. Ibi vero cymbala sat manifeste inter sese colliduntur: hoc est ære æs repellitur, vt ait poëta, Quare vel posterius respondet priori: vel transposita paulo etiam amplius sunt verba pro illis: καὶ κύμβαλον ἐπηχοῦντα, καὶ τύμπανον ὑπικρουῶντα, τῷ τραχήλου οἷα πὰ μιμα-

γύρτιω ἀξιορτημιδύου. Nam quod viri eruditi, Victorius & alij, μητραγύρτιω subſtituunt, maximus etiam vir Hadrianus Iunius in Euſebio legendum ſic docuit, fruſtra eſt. Et ex ipſo Euſebij ſecundo, vbi prolixe, περὶ τῶν μιωαργυρτωιῶντων περὶ Ρωμαίοις agitur, aliud diſcere poterat. De Græcis quoque non eſt dubium. Suidas, Μίωαργύρτης, ἀπὸ μιωὸς σωάγων. καὶ μιωαργύρτης, ὁ Ρέας ἱερεύς.

Pag. 22. B. καὶ ὕμνεον ἄσματα.] Scribe & diſtingue, καὶ ὕμνεον ἄσματα αἰδοίοισιν αἰσχίστατα, ἔργατο αὖ. Ne interpretatio quidem nobis ſatisfacit. Ithyphallica intelligit. quæ recte vocat ἄσματα αἰσχίστατα. Nam niſi illa canerentur in laudem pudendorum, plane actum erat. Hoc volebat Heraclitus.

Ibid. 5. ſeq. ἀλλὰ καὶ περὶς τῶν εἰλώτων καλουμένων, τῶν περὶ Λακεδαιμονίοις.] Scribe totum locum & B diſtingue hoc modo: ἀλλὰ & περὶς, τῶν εἰλώτων τῶν περὶ Λακεδαιμονίοις δουλικώτατοι. Deinde, Δούλειον ὑπεισῆλθε ζυγὸν Απόλλων.

Pag. 24. C. οἴει πόθεν περιγέγραπται ταῦτά σοι κομίζεσθαι.] Vitiatus manifeſte ordo erat & ſeries orationis. Scripſimus, Πόθεν οἴει περιγέγραπται ταῦτά σοι; κομίζεται τὰ ὑφ' ὑμῶν. Vnde putas, inquit, hæc depromptа eſſe? Veſtris, ô miſeri & cæci, armis pugnamus. Veſtri ſcriptores iſta ſuppeditarunt nobis.

Pag. 34. B. νοητὸν δὲ τὸ ἄγαλμα· δεῖ νοητόν.] Recte irrepſiſſe aliquid notat Sylburgius. Veram lectionem pete ex interpretatione. Nempe, ἡμῶν δὲ, οὐχ ὕλης αἰσθητῆς ἀσθητόν, νοητὸν δὲ τὸ ἄγαλμα· νοητὸν καὶ ἀσθητὸν ἔστιν ὁ Θεὸς, ὁ μόνος ὄντως Θεός Cætera repetuntur, & ſenſum turbant. Quare eiiciantur.

Pag. 36. B. ὅπου γε καὶ ὅλα ἔθνη.] Aſteriſcum præfigi his verbis curauimus, vt lector meminerit aliquid deeſſe. Deſunt autem hæc ſine dubio aut eiuſdem ſententiæ, ἀλλὰ τί ταῦτα λέγω; ὅπου γε, &c.

Pag. 37. B. πῶς οὖν ἔτι θεοὶ τὰ εἴδωλα, καὶ οἱ δαίμονες, βδελυρὰ ὄντος.] Scribe, πῶς οὖν ἔτι θεοὶ τὰ εἴδωλα, καὶ οἱ θεοὶ & οἱ δαίμονες, βδελυρὰ ὄντως καὶ ἀκάθαρτα πνεύματα.

Pag. 38. A. περιῆλθεν ἡ τέχνη, περιβέβληται τὸ σχῆμα.] Deus nulla re indiget, idola arte indigent & certa figura. Vtrunque enim illis additur, vt fiant id quod ſunt, hoc eſt, Dij, ex opinione miſerorum gentilium. Scribe, περισῆλθεν ἡ τέχνη, περιβέβληται τὸ σχῆμα. Acceſſit ars, circumiecta eſt figura. Niſi quod interpres legiſſe videatur, περισβέβληται. quod optime conuenit cum altero. περισῆλθεν, περισβέβληται. vtrumque enim notat acceſſiſſe aliquid: idque τῷ ἐνδεεῖ, qui eſt Deus.

Pag. 45. D. καλέομεν παῦτα δεμωθείδεα.] Locus deprauatus, ſed cui facilis eſt medicina. Scribe & diſtingue: ὅθεν καὶ ἀπεικότως ὁ Δημόκριτος, τῶν λογίων ἀνθρώπων ὀλίγος φησὶν αἰσχυνάντας τὰς χεῖρας. ἐνταῦθα ὃν νεὼ ἀίερα καλέομεν οἱ Ελλιωες. παῦτα Δία μυθείδεα. Emendationem noſtram ipſe Clemens libro quinto confirmat. Vbi idem adducitur Democriti locus, & quidem ex ipſo. non vt hic verbis aliquantum immutatis. Quemadmodum ex Ioniſmo apparet, quem infregit hoc loco. ἤδη δὲ, ὡς εἰπεῖν, ὑπ' αὐγὰς ὁ Δημόκριτος ἔφη τινὰς ὀλίγους χάφη τῶν ἀνθρώπων, οἳ δὴ αἰσχυνόμενοι τὰς χεῖρας, ἐνταῦθα ὃν νεὼ ἀίερα καλέομεν οἱ Ελλιωες· παῦτα Ζῆνα μυθέεται, καὶ παὶ' ἔστ' οἶδε, καὶ δίδδι & ἀφαιρέεται. sed Democritus procul dubio ſcripſerat παῖ θεὰς ποιέοισι. Nam pendent poſteriora. Et Clemens, quod eſt vſitatum, ἐξ μνήμης, eum adduxit & inſtituto accommodauit. Ne legamus αἰσχίνοισι: quod minus placet, cum vtrobique participium ſeruarit Clemens. Et locus miram habebit venuſtatem. οἱ δὴ αἰσχίνοντες τὰς χεῖρας ἐνταῦθα ὃν νῦν ἀίερα καλέομεν οἱ Ελλιωες, ποιέοισι παῖς θεάς.

Pag. 46. B. ἐπῳδὰς τὰς ὑγιεῖς περὶ Θερμῶν λαμβάνεις.] Mira venuſtate Clemens vocauit ὑγιεῖς ἐπῳδὰς, *ſanas incantationes*, quæ conferre ſanitati poſſunt. Intelligit autem illam quam tantopere in Charmide commendat Socrates, quam à Thrace quodam in caſtris didiciſſe ſe ait. Nimirum, Partem ſine toto ſanari non poſſe. Oculum non poſſe ſine toto capite, caput ſine toto corpore, corpus non poſſe ſine anima. Τοιοῦτον δ' ἔστιν, ὦ Χάρμιδη, καὶ τὸ ταύτης τῆς ἐπῳδῆς. ἔμαθον δ' αὐτὴν ἐγὼ ἐκεῖ ὅτε ἐστράτευσα περὶ τινος τῶν Θερμῶν Ζαμόλξιδος ἰατρῶν. οἳ λέγονται καὶ ἀθανατίζειν. Vide quæ ad Maximum Tyrium pluribus ταύτης τῆς ἐπῳδῆς περὶ notauimus. Nam & ipſe meminit, & Θερμιον ἐπῳδὴν vocat. Οὐκ αὐτὸ ἐκεῖνο, ἡ Θερμιος ἐπῳδὴ, inquit.

Pag. 49. B. Οὐσὶ ἐκ οἰκίας παρεσκεύασεν ὅτι σανιδίου μητραγύρτης.] Conſuluerunt nos olim viri nobiles & eruditi, qua ratione μητραγύρτης ὅτι σανιδίου à Menandro dicatur. Sane σανίδιον, quod alij τὸ ἱερὸν σανίδιον vocant, (erat autem rhombus, vt grammatici docent) cum quo circuibant vrbem οἱ μητραγύρται, erat indicium & teſſera illius quod agebant: ipſius nimirum ſtipis, ſacræ collectæ, quam petebant. Sicut ergo dicimus, ὅτι κωλίκιον de pincerna, quia repræſentat vinum ἡ κωλιξ, ita ὅτι σανιδίου, ὁ ὅτι ἦ ἱεροῦ ἀγυρμοῦ. Dicimus enim, ὁ ὅτι ἀγυρμοῦ τῆς θεᾶς, ſiue τῆς περὶ θεῶν μητρὸς, ſicut ὁ ὅτι ὀστρακῶν. Quanquam non me latet, τὸ ὅτι, ἀπὸ τοῦ μή, quod eſt vſitatum, ſubrepere potuiſſe.

Pag. 59. D. σωσαπάρει δὲ ἡμῖν ἐνθένδε τὰ ἔργα τὰ ἀσεῖα] Et hoc Platoni ſuo debet Clemens. Sane Platonici, amorem illum bonum & pudicum, qui à cœlo, vt volebat Socrates, non ab vlla libidine in animum philoſophi illabitur, ἀσεῖον dicunt. Alcinous, plane vt hic Clemens, τὸ φαῦλον καὶ τὸ ἀσεῖον oppoſuit. ἔστι γὰρ ἐρωτικὴ, ἡ μὲν ἀσεία, ἡ τῆς ἀκολάστου ψυχῆς, ἡ δὲ φαύλη, ἡ τῆς κακῆς. Ita, ἀσεῖα ἔργα dixit noſter, τὰ ἀγαθὰ. Et Theodotus ἐν τῇ ὁμολογίᾳ, πλὴν ἀσείας ἀφετέω dixit, νοεῖτω μέγα & ἀφθονώτατον, & κάλλιστον φῶς, ἀφθόρητον, πᾶσαν δυνάμιν ἀγαθὴν, πᾶσαν ἀσείαν ἀφετέω συγκεκληρωμένον.

Pag. 63. A. βάπτεις ὁδὸν δή.] Primum memento eſſe verſiculos, qui ab autore adducuntur. Deinde ſcribendum eſſe,

Βάπτ' ἐξ ἑδῶν δὴ πᾶς ὁ χειρῶν ἀξ λεώς,
Οἳ πὶν Διὸς γοργῶπιν ἐρχάπιν Θεὶν,
Σταπῆσι λίπνοις ποσπερέπεσθ' ἡλίθιοι.

Pag. 64. A. Τί δ' ἠείδετε, ὦ ἄνθρωποι, τὸν Τυφῶνα Ερμιῆ καὶ τ' Ανδοκίδεω καὶ τ' Αμύντου.] Argumentum tale eſt: An vos huius aut illius Mercurium, aut ab hoc aut illo conſecratum, Mercurium putaris? Non ſane. Scitis enim eſſe lapidem quem videtis. Expergiſcimini ergo, & ſcitote ipſum quoque Mercurium, nihil aliud quam lapidem eſſe, quem vos, quia ſæpe in lapidibus vidiſtis, perſuaderis vobis eſſe Deum. Scribendum arbitror, τὸν Τυφῶνος Ερμιῆ, καὶ τ' Ανδοκίδου, & τ' Αμύντου. De Andocidis Mercurio habes apud

Æschinem in Oratione contra Timarchum, apud Hesychium, & Harpocrationem. Hunc Mercurium, vt ex illis discimus, negabant plerique esse Andocydæ. Ipse quoque, vt notat Harpocration, Andocides, ἐν τῷ περὶ μυστηρίων confessus erat, ὅτι τῆς αἰγλίδος ἀπὸ τοῦ ἀνάθημα. Ex hac tribu autem fuit Typho, cuius in Eliacis meminit Pausanias. qui & ipse alioquin de suo nomine dedicauit Mercurium. Nisi illi fuerit τοῦ Ανδοκίδου. Nam Clemens diuersos facere videtur.

Pag. 37. C. πρέπει δὲ ἄμφω, τῷ Χριστῷ γνώριμον.] Scribe, πρέπει δὲ ἀμφότερον, τὸ Χριστοῦ γνώριμον καὶ βασιλείας ἄξιον φανῆναι, καὶ βασιλείας καταξιωθῆναι. Hoc est: vtrumque decet, vt qui Christi est amicus, & dignus videatur regno, & regno dignatus sit.

Pag. 76. B. θεοφιλὴς δὲ ὁ ἄνθρωπος τῷ Θεῷ.] Scribe B θεοφιλὴς ἢ ὁ ἄνθρωπος, καὶ φίλος τῷ Θεῷ. hoc est: ἤγουν φίλος τῷ Θεῷ. & est interpretatio alterius, quod est ambiguum. Si quidem θεοφιλὴς, ὁ φιλῶν τὸν Θεόν, ὅ, τι ἐστὶ τοῦ Θεοῦ φιλέμβρος.

Pag. 82. D. ἀλλὰ καὶ φιλητὸν μὴ πᾶν ὅτιν, ἀλλ' ὃ καὶ φιλεῖται ὑπ' αὐτοῦ.] Non est dubium quin scripserit autor, ἀλλὰ καὶ ὃ φιλητὸν μὴ ὅτι, vel φιλητὸν μὴ πᾶν ὅτιν, ἀλλ' ὃ καὶ φιλεῖται ὑπό του; hoc est, ὑπό τινος. Estne aliquid quod sit diligendum, & non diligitur ab aliquo?

Pag. 84. B. Τέμον θυγάτειον.] Claudicant Menandri versus, quamuis non sint σκάζοντες. Vna voce opus est, quæ τὸ κεχηνὸς τοῦ μέτρου suppleat. Τέμον θυγάτειον. παίγνιον γὰρ ὅτι τῇ φύσει Χαρίεν φιλαίδρωπον τὸ παιδάριον σφόδρα. Nam illud πηρωσίδιον de ipsa voce, ὅπ ὀρθοεπίνως παιδάριον ἐ μόνον τὸ ἄρρεν ἀλλὰ καὶ τὸ θῆλυ οἱ Αττικοὶ καλοῦσι, tribus Grammaticorum C ad Oratores trahunt, quibus hoc esse vsitatum notant: ὅτι ἐ μόνον ὅτι ἀρρένων κεχλωται τῷ ὀνόματι, ἀλλὰ καὶ ὅτι τῶν παρθένων.

Pag. 90. A. Τοῦ θυμικοῦ ἰσαμβύου τῷ τηλικῷδε τὸ βοήθημα.] Nullo modo satisfaciunt in loci huius emendatione viri eruditi. Nam quid sibi volunt illa, quæ hic afferunt? Ostendit Clemens, omne illud quod est imbecille per ætatem, omnibus iucundum esse & gratum: iram quoque nostram, cum in tales intuemur, in auxilium conuerti, καὶ βοήθημα. Scribe, τὸ μὲν τίνων καὶ ἀσθενὲς & ἀπαλὸν ἅπαν, ἅτε δ' ἀσθένημα, ἢ βοηθείας δέόμενον, κεχαρισμένον τε ὅτι, & ἡδὺ, & περπνόν· τοῦ θυμικοῦ, vel, καὶ ἓ θυμικοῦ, μεθισαμβύου τῷ τηλικῷδε εἰς βοήθημα. Quod planum est & expeditum.

Ibid. B. Τοῦτον ἐώρακα παίζοντα.] Alludit locum qui est sexto Geneseos: καὶ ἰδοὺ Ἀβιμέλεχ ὁ βασιλεὺς Γεράρων διὰ τῆς θυρίδος, εἶδε τὸν Ισαὰκ παίζοντα μετὰ Ρεβέκκας τῆς γυναικὸς αὐτοῦ. Vnde facile ap- D paret, in sequentibus vbique legendum esse, παιδικῶς, & παιδικὰ, non autem παιδάς. Quanquam autem Clemens lusum istum Patriarchæ cum vxore, εἰς τὸ μυστικόν π, suo more, καὶ τὸ ἀναγωγικὸν trahit sensum, recte scholiastes Græcus notat, θυμικῶς esse dictum. Neque enim, sicut recte quoque notat Diuus Augustinus, simplicem fuisse oportet lusum, sed qui aliquid à carne traheret, è quo Rex cognosceret, vxorem eius esse, quod dissimularat Patriarcha. *Quid enim* (inquit ille contra Faustum) *absurdum, imo quid non conuenienter futurorum prænunciationi accommodatum, si Propheta Dei carnale aliquid lusit, vt eum caperet affectus vxoris, cum ipsum Verbum Dei caro factum sit, vt habitaret in nobis?* Memento A igitur, scribendum quoque esse in sequentibus, καὶ αὖτη ἡ θεία παιδικά. Διαυτὰ ζηλῶ παίζειν παιδικὰ τὸν ἑαυτοῦ Δία Ηρακλῆς λέγει:

Ibid. καθὸ δὲ ὅτι πάντας, δικαίως ἰσοφαπεῖ καὶ ἀρετῆς.] Scribe, καὶ καθὸ μὲν βρέτας δημιουργὸς ὑδάτων ὅτι, καὶ νεφῶν· καθὸ ὃ ὅτι πάντας, δικαίως ἰσοφαπεῖ καὶ μετ' ἀρετῆς. Frustra est doctissimus Sylburgius.

Pag. 139. D. Οἷς οὐδὲν ἀλλ' ἢ γαστὴρ ὅτιν ὁ βίος.] Vt Senarius constet sibi, scribe, Οἷς οὐδὲν ὅτιν ἄλλο πλὴν γαστὴρ βίος. Nihil est familiarius Clementi, quam versiculos autorum aut citare vt in mentem veniunt, aut accommodare instituto, καὶ ἁρμόζειν.

Pag. 158. D. μεθύων ὁ Θηβαῖος ἔλεγε γέρων.] Ita rectè in fine Propemptici Tiresiam vocauit. Cæterum quæ hic dicuntur, Penthei verba sunt in Bacchidibus Euripidis. Ergo lapsus est memoria.

Pag. 167. B. καθάπερ ὀργάνου κόσμιος ἄνεσις μεσδιαμα κέκληται διάχυσις.] Transposita manifestè verba sunt, non aliter quam membra solent in luxato corpore. Cui tamen rei facile occurri potest. Nam quæ tentant eruditi viri, οὐδὲν πρὸς ἔπος. Et certum quidem est, τὸ διάχυσιν poni in vitio plerunque. Quam cauendam esse & Stoïci præcipiunt, & veteres Theologi. Et Arnobius in mystica Baubonis historia, de Cerere: *Tum diffusior*, inquit, *facta per risum, aspernatam sumit atque ebibit potionem.* Cæterum hoc loco restringitur, quia τὸ κόσμιος additur. Quare scribe, καθάπερ ὀργάνου κόσμιος ἄνεσις καὶ διάχυσις, μεσδιαμα κέκληται.

Ibid. C. Σποδέχομαι γὰρ μᾶλα ὀκνῶν, προσώποις μεσδιῶντα.] Vt sibi constet sententia, dele vocem penultimam, quæ ex loco qui mox sequitur adhæsit. Quis enim ἀοιδίστως dicat, μεσδιᾷ προσώποις? At vero, μεσδιᾷ προσώποις βλοσυροῖς, aut vt Homerus loquitur, προσώπασι, est, βλοσυρῶς μεσδιᾶν. Nolo enim in re leui me excruciare, quod fecisse alios video. Studiosus enim aliquis Clementis, cum legisset in hoc loco προσώπασι, quod nouum illi videbatur & inusitatum, in margine annotarat, τὸ, προσώποις. Exempla rei eiusdem passim in Clemente occurrunt.

Pag. 168. D. τὸ ἀνθρωπον. κοινὸν, &c.] Inducantur ista tanquam glossema. κοινὸν καὶ ἐθνικὸν καὶ ἀπαράδοτον καὶ ἀσελγῆ δήκωσιν αὐτῶν· οὐχὶ δὲ ἴδιον, καὶ κόσμιον, καὶ σώφρονα. Nihil enim sunt aliud quam interpretatio, ἓ κοινοῦ quam in margine ascripsit aliquis.

Pag. 204. D. Ελαβε πορφύρεος θάνατος.] Admiranda versus Homerici applicatio. Nam cum ea verba de morte vsurpauerit Poëta, Clemens vitam illam, quæ in purpuris versatur, neque quicquam præter illas æstimat, θάνατον πορφύρεον vocauit. Hoc in Iuliano Parabata, cum fastu maximo mirantur quidam apud veteres, qui si persuasissent sibi, vllo loco Christianos homines habendos esse, penes quos rum omnis erat eruditio, & qui crucem Domini ac Dei sui sub abominando illo capite, quanquam non omnes æquè patienter, baiulabant, facile intellexissent, omnia illum Christianis debuisse, & hanc inter causas fuisse, quare vsu literarum iis interdiceret, cum quibus olim sacramentum Deo viuo dixerat. Apophtegma eius decãtatum

tantopere, eodem modo, sensu eodem, vsurpauit hic Clemens, & quidem sub Seuero. Quid quod veteres, Homerum eo ipso in loco respexisse ad purpuram contendant: quæ si vno ictu purpurarij conficiatur, colorem exhibere natiuum, δυσέκνιπτόν τι & δύσπλυτον: at si diu spiret postea, ad colorem fieri inutilem? τοῦτό τοι καὶ Ὁμήρος οἶδε φασὶ γὰρ τοὺς ὑποδησαμένους ἀθρόως μιᾷ πληγῇ τὴν τῆς πορφύρας βαπτὸν καταλαμβάνεσθαί φησι, τὸ ἀδέβαιον ὂν πρὸς ἑαυτὸ μόζοις αἱμάλυπον ἐκεῖνο, Ελλαβε πορφύρεος θάνατος, & μοῖρα κραταιή. Nullus in antiquitate tota ἦθος æque ἀποφθεγματικὸν habuit ac Theocritus Sophista, qui cum Alexander patrium mutaret habitum, & ad Persicum transiret, iuberetque ex Ionia mitti purpuras sibi, ille cum astaret, præter expectationem dixit, Ελλαβε πορφύρεος θάνατος. Quanquam filij Grammaticorum, male venustatem eius dicti capiant, quemadmodum Eustathius, qui ad purpurarios refert. Nihil aliud Sophista voluit, quam actum esse de Alexandro, postquam cultum patrium mutasset. Nam aut vitam illi morte infeliciorem imminere, aut mortem. quam non euasit. Et ex eo tempore inuisus suis esse cœpit. Vnde Hermolaus mira libertate apud Curtium: *Persarum te vestis & disciplina delectat, patrios mores exosus es: Persarum ergo non Macedonum Regem occidere voluimus: & te transfugam belli iure persequimur.* Quin & Diogenes eo vsus fertur. Sed nunc non erat his locus.

Pag. 212. B. καὶ ἐπὶ καρτερᾷ θηείῳ αὔθρωπος φαίνεται. § Scribe, quemadmodum est in interpretatione, καὶ ἐπὶ καρτερᾷ θηείῳ ὅμοιος ὁ αὔθρωπος φαίνεται.

Pag. 214. A. οἷς ναοὶ ἢ προπύλαια παρ' αὐτοῖς.] Scribe, οἱ ναοὶ & προπύλαια παρ' αὐτοῖς ἢ προπεμπόμματα ἐξήσκηται. deinde, ξένοις λίθοις ἢ γραφαῖς ἀντίχροις, &c.

Pag. 218. C. ἐγὼ δὲ εἰς Θοῦσον.] Existimo contra quam viri eruditi sentiunt, hæc esse Clementis verba, qui fatetur luxum quidem mulierum esse maximum, sed maiorem eum tamen à Comico describi, vt pudorem iis ea ratione exprimeret. Itaque non posse ipsum se, sine maximo pudore ipsa eius verba commemorare. Plane enim dicit, quamuis quidem maximus earum esset luxus, fateri tamen se in iis esse, τὸ πρόϊργον τῆς ἐρωμενίας. Scribe, τὸ ἀδιάτρεπτον τῆς αἰσχρωπείας· ἐγὼ δὲ εἰς Θοῦσον πρόϊργος ὢν. ἐγὼ δὲ αἰσχύνομαι κομῳδουμένους εἰς Θοῦσον τῆς γυναικωνίτιδος· καὶ βοηθὸς ἡμείμνων. Quasi diceret, Verba quibus luxum suum obijcit fœminis, ita sunt indigna, vt me pudeat illarum: & optarem posse me succurrere illis. Hinc ad verba Comici se confert: ex quibus primo adducit ista & proposito accommodat, εἶτα εὐθὺς πρὸς ἀπολλῶ τὸν αὔθρωπον. Deinde iterum ad reliquos se confert: quæ cohærent sensu cum illis etsi non ordine. quorum primus est.

Πρῶτα μὲν γὰρ ἐς τὸ κέρδος καὶ τὸ συλᾶν ἔις πόλας.

Pag. 222. A. καὶ τῷ ποιητῇ Διὸς ἐκείνου.] τὸ ποιητικοῦ Διὸς ἐκείνου, quod quiuis videt. Quæ sequuntur autem, versiculi sine dubio, & quidem iambi Senarij sunt, neque magna opus est cura, vt id appareat. Puto autem esse Euripideos. Et constitui sic possunt:

Τότ' ὀὐχμὲς αἷμα βαρβαρα πίνῃ χοεία,
Καὶ ῥόυματα πλαμῶν σώματ' ἴσατα νεκρῶν.

Nisi forte suo more vltimam prioris ipse Clemens immutauit. quod nonnunquam feciisse eum constat.

Ibid. B. μὴ ἥγης.] Versus sine dubio ex Phaëthonte Euripideo. è quo Athenæus quædam quoque adducit: sicut & Longinus ὦ πῦρ αὐγὴ ὕψος. Et quidem ipsius Solis ad filium, cuius hæc quoque sunt, quæ hic citantur.

Ἔκα δέ, μήπε Λιβυκὸν αἰθὲρ' εἰσβαλὼν,
Κεῖσαν γὰρ ὑγρὰν καὶ ἔχων ἀψίδες ὦν
Κάτω δίφρον· Et,
Ἐστὶ δ' ἐφ' ἑπτὰ Πλειάσιν ἔχων δρόμον.

Reliquis eius iter describit. Hi autem præterquam quod turbati sunt, ὕστερον πρότερον adduci videntur: siue id factum à Clemente, qui sententiæ tantum, quod non insolens est illi, rationem habuit: siue ab exscriptoribus. Prius enim est, ἀναβαίνειν τὸν δίφρον, ἢ τὴν ἡνίαν δίδη. Puto poëtam scripsisse:

Μὴ δίφρον ἀναβῇς πατρὸς, ἐλαύνειν μὴ μαθών,
Μηδ' ἡνίαν δέξῃς παιδὸς, ἄπειρος ὤν.

Sane non dubito.

Ibid. D. χλανίσι δὲ διαφανέσι πεπεπεμμένοι.] Scribe, πεπλεγμένοι. Lepide dicit illos effœminatulos, ταῖς χλανίσι ταῖς διαφανέσι πεπλέκεσθαι. vt qui meliores sint ipsis.

Pag. 225. B. τὸ ἢ πίπτεσθαι.] Lege cum interprete, τὸ δὲ ἢ πίπτεσθαι & πίπτεσθαι.

Pag. 231. A. καὶ συναναπλέκονται τοῖς φοξοῖς παίζουσαι, σκίννοις τέρασι γαυνύμφαι.] Scribe, καὶ συμπλακίζονται τοῖς φοξοῖς, παίζουσαι, σκιννίζουσαι, τέρασι γαυνύμφαις. Vt cum Satyris illis & mostellis, Satyrice & lasciue saliant, quod est σκιννίζειν. sicut cum illis ludunt.

Pag. 240. A. ἵνα δὴ φυλάξῃ.] Scribe, προσάγει σοι ἑπτὰς, ἵνα δὴ φυλάξω τὰς ἀπειλάς. Sequenti capite, versu μὴ σοῦ, optime interpres legit, ἢ δὴ σφᾶς ἐκλυτέον αὐτῷ, non autem ἤδη.

Pag. 169. Κλήμης Ἀλεξανδρέως Στρωματέων λόγος πρῶτος.] Vera horum librorum, quos toties antiquitas laudat, inscriptio est, ΤΙΤΟΥ ΦΛΑΒΙΟΥ ΚΛΗΜΕΝΤΟΣ ΤΩΝ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΑΛΗΘΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΝ ΓΝΩΣΤΙΚΩΝ, teste Eusebio: aut si Photium sequamur, qui in codice antiquo reperisse veram se inscriptionem notat, ΤΙΤΟΥ ΦΛΑΒΙΟΥ ΚΛΗΜΕΝΤΟΣ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ ΤΩΝ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΑΛΗΘΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΝ ΓΝΩΣΤΙΚΩΝ ΥΠΟΜΝΗΜΑΤΩΝ ΣΤΡΩΜΑΤΕΩΝ Α. Β. Γ. Δ. Ε. ς Ζ. & Η. Verba illius sunt: βύρον μὲν πού γε ἔν τινι παλαιῷ βιβλίῳ τινὶ αὐτῷ τοιαύτην ἐχὶ ϛρωματεῖς μόνον ἐπιγεγραφομένῳ· ἀλλ' ὁλοκλήρους ἔτους. Τίτου Φλαβίου Κλήμεντος πρεσβυτέρου Ἀλεξανδρείας τῶν κατὰ τὴν ἀληθῆ φιλοσοφίαν γνωστικῶν ὑπομνημάτων Στρωματέων α. β. γ. δ. ε. ς. ζ. & η. Occasionem partim scripti, partim tituli, à Gnosticis, quos eleganter καθ' γνωστικοὺς vocat Epiphanius, nefandis eius temporis hæreticis desumpsit, qui propter scientiæ quam sibi vendicabant, teste Augustino, excellentiam, nomen hoc assumpserant. De quibus tam multa Irenæus & alij. His ergo verum opponit Gnosticon, cuius informandi causa ac delineandi, cum hi libri προτρεπτικῶς scripti sint, tamen proprie de Gnostico suo illo & vero agere incipit secunda parte libri sexti, vsque ad alteram septimi. Vbi de affectibus, scientia, sermone, precibus, amore erga Deum, erga veritatem, de benignitate, sacrificiis, ac contemplatione veri Gnostici agit. Etiam hic Platonem imitatus: nam vt ille Remp. ita nostet Gnosticon λογῳ ἱδρυσθαι descri-

bit. Hoc est plane ἀνυπόπτων: cum exemplum simile non possit dari, ne in sacris quidem literis. Qualis est Stoïcorum Sapiens: quem illi esse volunt ἀπαθῆ: plane vt Clemens suum Gnosticon libro sexto, vbi diserte ἐξαιρετέον ἄρα τὸν γνωστικὸν ἡμῖν ἐκ πάθους, ἀπὸ παντὸς ψυχικοῦ πάθους. Et causam addit: ἡ μὲν γὰρ γνῶσις σωτήριος, ἡ σωτηρία δὲ ἕξιν ἢ διάθεσιν· ἡ κατάστασις δὲ ἢ διάθεσις, ἀπάθειαν ἐργάζεται ἢ μετριοπάθειαν. non modo contra Christianos, sed & Peripateticos, qui ἀπάθειαν non probant, μετριοπάθειαν cõmendant. Quare Gnosticus Clementis, ἐς ἄγαλμα κεῖται, μόνῳ πεπλασμένον τῷ λόγῳ, ἔργῳ δὲ σεσῆναι μὴ δυνάμενον. Exemplum sine exemplo: ad quod quilibet contendat, nemo tamen hactenus expressit. Sicut omnes boni Deum imitantur, neque exhibent. à quo parum vult abesse suum Gnosticum, quem θεοφορεῖν τε, καὶ θεοφορεῖσθαι lib. 6. ait. At in Pædagogo, sicut in Politicis ab Aristotele, omnia ὡς ὑπόθεσιν dicuntur. Hoc est quæ possunt fieri, & fiunt.

Pag. 279. C. ὅτῳ γὰρ ἥδιστα γλυκύτητα φαίνεται ζητῆσαι, καὶ πόνῳ πορισθέν] Scribe, γλυκὺ ἃ φαίνεται ζητητέον. Hoc est, Ita veritas demum suauis videtur esse, si inuestigetur, & labore paretur. Nam quemadmodum in fine septimi, ita hic Clemens, methodum occultam in his libris & confusam excusat: in quibus, sicut notat accuratus censor Photius, παρεσκόπωται καὶ ὥσπερ ἐκ τῶν τῆς κεφαλαίων θεωρίας ποιεῖται.

Pag. 280 D. Κεφαλῖνος γοῦν ἐν ταῖς Ἀρχιλοχίοις, ποιητὰς καταλέξας ἔφη, οὓς σοφιστῶν ὁμίλους ἀψάσθησαι.] Primo scribe, ἐν ταῖς Αρχιλόχοις. quod Drama ab Athenæo & alijs non semel adducitur. Versum autem Cratini hoc modo,

Οἷον σοφιστῶν ὁμίλους ἀεὶ διφήσασθε.
Quales sophistas perpetim scrutamini.

Pag. 295. D. στεφανοῖ δὲ τὸν δωδέκαθλον. ἀνίκητον μένειν.] Scribe, τὸν δωδέκαθλον, ἀνίκητον μένειν. quemadmodum legisse Heruetus videtur: non quod placet Sylburgio.

Pag. 306. C. ὡς φησὶν ὡς περῶπος ἐκεῖ ἐς τε δικαιοσύνην.] Scribe versus, ἐκ τῶν Τιτανομαχίαν ποιητικόν, hoc modo.

Εἴς τε δικαιοσύνην ἐννέπω ἥρως ἄγαν δείξας
Ὅρκον, ἢ θυσίας ἱερὰς, ἐκ χθονὸς ὀλύμπου.

Pag. 368. C. ἐν γὰρ πινὶ ποτε ἡ ὀλιγοχρηματία, ἀλλ' ἡ ἀπληστία.] Ita edidimus, cum ante legeretur, ἐν τῷ ποτε ἡ ὀλιγοχρηματία. quemadmodum adhuc in Sylburgiana legitur.

Pag. 388. C. Οὐδὲν οὖν ἧττον τὸ πῆμα, ἐλευθέρου ψυχῆς.] Ordo verborum mire est turbatus & tanquam membra Virbij, immutatæ dictiones sunt aut sparsæ. Neque nouum aut inusitatum est Clementi, vocem æquipollentem pro voce substituere. Quanquam non sit magni admodum negotij elegantissimos versus sanitati suæ restituere. Et parum abest, quin ita fuerint concipiendi: nam priores duo cum dimidio, maximè luxati sunt & transpositi:

Οὐδὲν ὡς ἐλευθέρου
Πῆμ' ἀνδρὸς ἦτορ δάκνον, ὡς ἀπιμία.
Οὕτως πεπονθα. καὶ με συμφορὰ σα δὴ
Βαθεῖα κηλὶς ἐκ βυθῶν ἀναστρέφει,
Αὔοσης πικροῖς κέντροισιν ἡρεθισμένον.

Verum est, in Aiace Sophoclis non extare quidem. Sed profecto præter Sophoclem, aut fallor, aut non extat quisquam ex antiquitate tota qui sic scribat. Τὸ σημεῖον, τὸ χρῆμα, mores quos Aiaci tribuit, in paucis versibus mirum in modum redolent cœleste illud os. Conferantur cum postremis illis ῥήσεσι, quas moriturus Aiax loquitur, nihil illis est similius. Quid quod Critici obseruant, neminem ex reliquis Tragicis, Aiacem morientem in scena repræsentasse, sed tantum, δι' ἀπαγγελίας factum exposuisse, quod & Æschylus fecit in Tragœdia quam Θρήσσας inscripsit. Itaque tanquam singulare, factum hoc Sophoclis notant. Hæc autem videntur deprompta esse ex ῥήσει aliqua, quæ mortem eius in theatro exhibitam præcessit, & hoc Clemens innuere videtur. Quanquam minus hoc sit certum quàm τὸ ἴδιον τῆς ἑρμηνείας. quæ Sophoclem sapit.

Pag. 400. B. ἐκ γονέων τε ἕνεκα καὶ μητέρων.] Locus corruptus. Ostendit Pythagoram, hoc quoque ex lege hausisse, quod voluerit recens natis parci animalibus. Autor, vt magis cum lege, & in primis loco quem adducit infra, accommodet Pythagoræ scitum, ait eum eandem habuisse causam quam lex habuit, feciisse enim id partim matrum, partim ipsius fœtus causa. At Pythagoras simpliciter nulla Dijs mactabat animalia. Et vt docet Iamblicus, idem hoc vetabat illis qui vacabant contemplationi, cum reliquis permitteret, quos ἀκουστὰς dicebat. Quare? quia qui perpetuo contemplantur, proxime ad Deum accedunt. Contemplationi autem ἡ κρεωφαγία officit, δηλῶν τὸ παχὺ τῆς αἰσθήσεως. Scribe autem loco hoc modo: αὐτίκα τῶν ἡμερωθέντων καθ' ἑτέρας, κατά τε τὰς πίμνας, κατά τε τὰ αἰπόλια τὴν βουσόλια, τῆς ἀθεμιτοφαγίας ἀπολαύσεως, μηδὲ ὅτι προφάσει θυσιῶν συλλαμβάνουσι, δικηρόθυσε, ἐκγόνων τε ἕνεκα καὶ μητέρων· εἰς ἡμερότητα δ' ἀνθρώπων καταφέρων ἀπὸ τῶν ἀλόγων ζώων αἰκατερέφων.

Pag. 412. B. Οἱ τῆς αὐταδέλφου καὶ δεσκατωμιδίας] Cynicum tragœdias scripsisse notant veteres. Et quidem septem enumerant. In istis autem ipsa spurcitas ἐκ τῆς φορτολογίας, autorem ἐκ τοῦ αἰσχροῦ καὶ κυνισμοῦ euincit. Scribendum enim est, καὶ δεσκατωμιδίας. Voluptatem, quam alius fuisset contentus καταπύσαν dixisse, ipse δεσκατωμιδίαν vocat: ab excrementis siue reliquijs humanis.

Pag. 417. A. καθάπερ Ναυσιφάνης τὸν καταπλιγία.] Scribe, τὸν ἀναπλιγία. nam ea respondet τῇ ἀθαμβίᾳ, quam Democrito tribuit. Et inepte interpres.

Pag. 422. A. ἃ τὸν ὀπιμξίαν ἐ πωῆται πρὸς πολλὰ καὶ ἀναίδην.] Et hic & infra aliquoties, scribe ἀναίδεια. Neque recte interpres.

Pag. 332. C. μᾶ δὴ τὸ κορεσθῆναι ἐν πλησμονῇ τῇ κωφρίσῃ φησί.] Non possum negare quin aliquantulum me exercuerit hic locus. Nam doctissimum Sylburgium, ne assequor quidem, Carpocrates, quem in lib. De anima, fornicarium Tertullianus vocat, in abominandum, inquit autor, vsum, καὶ ἀθεμιτουργίαν illam suam, falso nomine dictam instituerat ἀγάπην, si sic appellandus sit turpissimus & in turpissimum fœdissimumque finem institutus conuentus. In eo quippe qui conuenerant, corpus saginabant, non alia de causa, quam vt vim libidinis intenderent, quam postea promiscue, extincto lumine explebant. Cibos & potum excitare libidinem, nemo nescit. Vnde eleganter noster libro Pædagogi secundo cap. 1. ἐδέσματα παχυπόντα vocat, quæ aut nimia sunt aut nimis delicata: & Menander Comicus βιπαρὰ βρώματα. Plane eodem modo hic vocauit fœdum illum

Carpocratitarum luxum & saturitatem καθριῶσαν πλησμονλώ. subantem satietatem, quæ ad Venerem libidinemque impellit. Præclare Euripides, Εν πλησμονοῶσι Κύπρις, εἰ πεινᾶν σ' ἔ. Scribe totum locum hoc modo : ἐγὼ ἀγαπῶ εἰπομί αὐ ἔγωγε τὼ σωέλθοιν αὐτῆ· ἄνδρας ὁμοῦ καὶ γυναῖκας, μῦ δὴ τὸ κορεσθῶσι ὀν πλησμονῇ τῇ καθριώσῃ φασὶ, τὸ καταχμῶον αὐτῆ τὼ πρυκλῶ ζωὸτωδικαιοσυνῶν, &c.

Pag. 435. C. Ολβιος, ὅς τις ἰδὼν ἐκεῖνα κοινὰ ἐσ' ὑπὸ χθόνα.] Non satisfacit eruditissimus Sylburgius in emendando Pindari loco, qui est περὶ τῆ ἐν Ελευσῖνι μεμυημένων. quem sic scribe, ολβιος ὅσις ἰδὼν ἐκεῖνα κεῖναι εἶσ' ὑπὸ χθόνα.

Pag. 485. B. εἰ ὡς τοῦ περάσειν αὐτός.] Scribe, εἰ ὡς τοῦ περάσειν ὅπως τηρήσῃ αὐτὸν, ὡς μηκέτ' ἀποκλεῖφθαι αὐτῆ. &c. vt deleatur τὸ αὐτῆ.

Pag. 488. D. πρὸς δὲ, ἓ δῆμ τοῦ ἑκάστῳ.] Locus non vno modo corruptus. Scribe primo, Πρὸς ᾧ, ἓ δῆμ τοῦ ἑκάστῳ τῆ ἐργατῆ ἀποδιδόντος ἴσου μισθοῦ, &c. In sequentibus (nam manifeste mutilus est locus) ζυπέσι τῆς σωτηείας ἰῶ τὸ δικαίειν αἰτίασται, τὸ ἐπ' ἴσης δίκαιον μεμιῶυκεν· τὼ ᾧ δημοφορὸν τῆ καλουμένων, δῆμ τῆ κῦ ἀκαθαλήλους ὥρας ἐργασαμένων. Et deinde, ἐργάσανται μὲν ὧ κῦ τὰς μονὰς τὰς ἀναλόγους, ὧν κατηξιώθησαν χερῶν, σωεργοὶ τῆς ἀρρήτου οἰκονομίας ἓ λειτουργίας.

Pag. 490. B. τὸ μὲν ὄνομα ὑποκεχαμμένους.] Scribe ὑπεκχαμμένους.

Pag. 494. D. δεῖ δ' ἐκπερᾶν. Οὐ δηνὸν ὑδὲν τῆ αἰσχιόνων βροτοῖς.] Distingue post ἐκπερᾶν. Et deinde scribe, οὐ δηνὸν ὑδὲν τῆ αἰσχιόνων βροτοῖς.

Pag. 498. A. ὅθ' ὑχόμεθα] Scribe, διόθ' ὑχόμεθα ἓ ὅτι γῆς ἠνέσθαι τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, ὡς ὀν ὑρανοῖς.

Pag. 539. B. Εἰ δ' ἄγε τι λέξω.] Scribe, Εἰ δ' ἄγε τι λέξω περὶ ἥλιον αἰθέρος ἀρχόν. id est, *Principium magni solem aetheris, hinc tibi pandam.*

Pag. 541. A. γαλακτώδη περόπτω ζωῆ.] Ita edidimus, cum male legeretur ante, περόπτω. Nisi si quis malit ex eo fieri πρωκτὼ alimentum esui accommodatum.

Pag. 542. D. ὅτως καὶ Πλάτων ὀν τῷ περὶ ψυχῆς.] Dialogum de anima adducit Clemens, cum tamen locus de auriga καὶ τοῦ ἀποσατήσαντος ἵππου, è Platonis Phædro sit desumptus. In quo Dialogo, plane Metaphysico, περὶ τοῦ αὐτοκάλου, hoc est, de ipso pulchro agitur. Describitur autem ibi ὑπερέχα sapientis, sicut in Clementis gnostico, Christiani. Vtriusque autem ὑπερέχα est, alterius quidem vt falsa pulchri, alterius vt falsa scientiæ εἴδωλα fugiat, & vt alter κῦ τὸ ἀληθῶς καλὸν, alter κῦ τὼ ἀληθῆ γνῶσιν, coniungatur cum Deo: qui vtrumque ἓ τὸ αὐτοκάλον est, ᾗ αὐτὴ ἡ γνῶσις. Non recte ergo Clemens, id quod est proprium Phædonis, in quo agitur de anima, & immortalitate eius, Phædro tribuit: quanquam obiter & ibi de anima agatur: non περιγυμβῶς, sed quatenus τῆ αὐτοκάλου, qui est Deus immortalis, per communionem pulchri, particeps fit anima.

Pag. 553. B. Δεῖται γὰ ὁ Θεός.] Scribe Δεῖται γὰ ὁ Θεὸς, εἴπερ ἐσ' ὀρθῶς Θεός.

Pag. 568. C. ὁ λόγον ἓ Θεοῦ, ἔργον ἐῖ δημιοφόνους.] Sane hoc nusquam Moses, nusquam Scriptura, neque quisquam dicat τῆ ὀρθοδοξούντων, Verbum Dei, hoc est, Christum, esse opus. Hoc enim est, τῆ τ' ἰόν ἓ Θεοῦ, εἰς πῦρμα ἀναγόντων: quod Arrio & à quibusdam Origeni obijcitur. Nam quod Clemens alibi, ὁ λόγον ἓ Θεοῦ, ait esse ἐνέργειαν, longè est aliud. Scribe, ἓ λόγου ἓ Θεοῦ, ἔργον ἐῖ δημιοφόνους. Hoc est quod Euangelista ait, πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο ὐδέν. Distinguunt enim veteres Theologi, ὁ Θεοῦ λόγον, qui & Θεὸς λόγος, & ὁ ἔνδιον λόγον, qui est ὁ ἔγκαφος ὁ προφορικὸς, denique ὁ ἐν διαθήκης, non autem ὁ ἐνδιάθετος, λόγος. Verbum Dei, Sacræ literæ.

Pag. 577. C. εἰ ἔστιν ἀνθρώπῳ λογισμός.] Scribe, Εσὶν ἀνθρώπῳ λογισμὸς, ὅσὶ ἓ Θεὸς λόγος.

Ibidem D. μηδὲ βελόνης ἁ φίλτατε.] Recte monet Sylburgius, hos & sequentes. Diphili versus, ex Eusebio etiam emendandos.

Pag. 586. B. ἀλλ' ἐν μέσῳ κεῖται.] Scribe verba Pindari hoc modo, ΕΥνομίας ἀκόλουθον, καὶ πίστας Θέμιδος. Ολβίων παῖδες, οἵ νιν ἀρόντες σώοικον. Sicut apud Poëtam Δυσήνων δέ τε παῖδες.

Pag. 590. D. καὶ ἐπάγοντος, ὁ μὲν γὰ ἄλλω δῆτα λαμβάνη Νεάνιδα.] Loci superioris corruptissimi emendationem pete è Sylburgio. Hos autem versus ita concipe:

Ο μὲν γὰ ἄλλω λαμβάνῃ νεάνιδα·
Αλλη δ' ἄρ' ἄλλον ὤδρα μασεύῃ ὑτά.

Nam Sylburgius syllabarum rationi non consuluit.

Pag. 599. A. ὑπολαλάξας ὁν Υποδιμαίῳ ὀκωμώδησεν.] Scribe, Τοῦτον γὰ ὑπολαλάξας ὁν Υποδιμαίῳ ὀκωμώδησεν.

Pag. 583. D. ἔπεν ἡμέρας μιᾶ.] Scribe, ἔπεν τὼ ἡμέρων ἡμέρας μιᾶ. Hoc est, diem priorem nocte fuisse, die vna. Et in eo ambiguitas.

Pag. 623. A. Πρὸς ζῶν ὅτι χρὴ καὶ παλαμάσθαι.] Scribe, Πρὸς ζῶτα ὅτι χρὴ καὶ παλαμάσθων. Sunt autem verba Aristophanis Acharnensibus, in Parabasi, vbi Poëta,

Πρὸς ζῶτα Κλεῶν καὶ παλαμάσθω,
Καὶ πᾶν ἐπ' ἐμοὶ καὶ πεκτιτέσθω,
Τὸ γὰ δὺ μετ' ἐμοῦ καὶ τὸ δίκαιον
Ξύμμαχον ἕξω· Κὰ μή πῶ' ἀλῶ
Περὶ τὼ πόλιν ὧν ὥσπ' ὀκεῖνος, &c.

Ideo, inquit, quidvis agat aduersa fortuna, vel aduersi casus, vt legatur παλαμάσθων. Honestum enim est à parte mea. At quid Heruetio in mentem veniebat, cum hæc ita redderet: *Aduersus hæc oportet se caute & prudenter gerere: nam quod bene fit & est iustum, mihi fert auxilium?* Sed hæc id genus alia tollere maluimus, quam recensere. Nam quis esset finis?

Pag. 624. C. σκοτεινοὶς δὲ πολλοί.] Optime interpres legit, σκοτεινοὶς ᾗ πολλοῖς.

Pag. 630. D. καθάπ' ἀμβῆ ἡ δικαιοσύνη.] Scribe totum locum hoc modo: καθάπ' ἀμβῆ ἡ δικαιοσύνη, ἀνθρωπίνη ἕσα, ὡς κοινόν τι ὑποδέδεικε τῆ ὁσίοτητα, κῦ θεία δικαιοσύνη ὑπαρχούσῃ. Et Plato quidem in Protagora, τὼ ὁσιότητα καὶ τὼ δικαιοσύνω κῦ τὸ αὐτὸ ponit, & eodem habet loco. Alij τὼ ὁσιότητα. Diis immortalibus tribuunt. Sicut τὼ θέμιν. Vt cum Pythagorici dicunt, θέμιν, ἥγεμω ὁσιότητα, φημίζεσθαι πρὸς τοῖς Ουρανίοις θεοῖς, δίκαν ᾗ πρὸς τοῖς χθονίοις, νόμον ᾗ πρὸς τοῖς ἀνθρώποις. Quos & noster sequitur. Qui præterea ita ὁσιότητα distinguit & δικαιοσύνω: quod altera sit superior & comprehendat iustitiam, altera sit inferior & comprehendatur sub sanctitate. Ita ars superior quæ complectitur inferiorem, ὑπερβαίνειν dicitur, & ὑπερβεβηκυῖα vocatur: inferior ὑποβαίνεσθαι dicitur, & ὑποβεβηκυῖα vocatur. Qua

de re alibi. Ita est intelligendum quod ait, τὸ δικαιοσύνῃ ὑποβεβικέναι τὴ ὁσιότητι. Et elegantèr ait, sanctitatem cum sit iustitia; sicut species ad genus, κῦ θείαν δικαιοσύνῃ ὑποφέρειν, id est, ad diuinam iustitiam referri.

Pag. 682. D. ὁσιῶς ὡς ἔοικεν χαίροντας ὁσίοις δεδομέναις πνεύμασιν ἐπολαῖς.] Scribe, ὁσιῶς ὡς ἔοικεν χαίροντας, ὁσίοις δεδομέναις πνεύμασιν ἐπολαῖς, sicut infra, τοῖς ὁσίοις πνεύμασι ταῖς δεδομέναις ἐπολαῖς. Paulo enim post: εἰκότως τοίνυν αἱ δύο πλάκες τοῖς ὁσίοις πνεύμασι, ταῖς δεδομέναις ἐπολαῖς, τῷ τε πλάσαντι τῷ τε ἡγεμονικῷ, ταῖς περὶ τὸ νόμου παραδεδομέναις.

Pag. 684. D. καθόλου δὲ εἰπεῖν περὶ ἑκάστου πράγματος.] Malim, & quidem meliori sensu, καθόλου ἢ ὡς τῷ εἰπεῖν περὶ ἑκάστου πράγματος, τῆς οὐσίας τὰ συμβεβηκότα δηλωτέον.

Pag. 694. C. ἴδιον δὲ ὄφιν ὀνείνου.] Rectè interpres, ἴδιον δὲ ὄφιν ὀνείνου.

Pag. 696. A. κινδυνεύῃ γὰρ δυμενέστερος τοῖς Ελλησιν εἰς τοὺς ἀγαθοὺς δῶρας γεγονέναι, τῆς θείας προνοίας τε καὶ γνώμης.] Hæc verba cum non caperet interpres, quod facillimum erat, prætermisit. Atqui hoc vult autor. Qui aiunt philosophiæ, rei tam bonæ, καὶ ἀνδρείου, autorem esse Diabolum, nonne absurdam tuentur sententiam? Nam si hoc est verum, melius de Græcis meritus est Diabolus, quam Deus, & quæ cuncta omnibus largitur bona, diuina prouidentia. Scribe, κινδυνεύῃ γὰρ δυμενέστερος τοῖς Ελλησιν γεγονέναι τῆς θείας προνοίας. vt duæ voces reliquæ inducantur.

Pag. 705. D. αὐτίκα μεταβάλλῃ παῖς τὸ ἐνάρετον εἰς ἀμείνω οἰκήσεις.] Scribe, αὐτίκα μεταβάλλῃ παῖς τὸ ἐναρέτον εἰς ἀμείνω, οἰκείας μεταβολῆς. Aut potius, οἰκείαν τῆς μεταβολῆς αἰτίαν τὴν αἵρεσιν τῆς γνώσεως ἔχων. Quemadmodum interpres legit.

Pag. 713. D. Νῶν δ' οὐκ ἔχῃς.] In superiorum versuum, qui corruptissimi sunt, emendatione, assentior Sylburgio. Hic fortasse ita fuerat conceptus, Νῶν δ' οὐκ ἔχῃς, κενὸν ἔχῃς τὸ φάρμακον.

Pag. 714. A. ἐ πεπιθόπασαν.] Corrupte, nec pro modo versus. Scripserat, vt arbitror, Poëta, Καὶ πεῖ τε θείπασαν, ἀπὸ κρουνῶν πείων Υδατ πεδίῤῥαν.

Pag. 716. A. ὑ λήμασι κρύπτετε πολοῖς.] Fortasse scripserat, ὑ κλέμμασι κρύπτετε πολοῖς.

Pag. 718. B. Γλῶ ὕσριχες.] Labascit versus. Stabit si scribas, κοὐδὲν ἀφ' ὑὸς γίνεται.

Γλῶ ὕσειχες, ἐ πηλὶς ἡμῶν ἐ βοή.

Pag. 719. A. ἐπὶ τῆς ὧδε μορίος.] Extant ijdem versiculi apud Porphyrium, περὶ τῆς τῶν ἐμψύχων ἀποχῆς. Cæterum minus emendate, quam hic leguntur.

Pag. 721. A. ἐχὶ ᾗ ἐ ὑπὸ τῆς σωφρόνησεως παρθμεύονται.] Inepte legebatur ante, παρθμεύοντα. Totus locus ita distinguendus & concipiendus est. ἐχὶ ᾗ ἐ ὑπὸ τῆς σωφρόνησεως παρθμεύονται; ἵνα ἐ φωνὴν ἀφαμείνας, ὁ κῦ περίθησιν. &c.

Ibidem D. τῇ κτήσῃ τοίνυν ὁ γνωσικὸς, τὸν δύκλον ἐ τὴν αἴσησιν τῶν ὄντως ἀγαθῶν τῶν περὶ ψυχὴν ποιεῖται.] Vocat τὴν κτήσῃ γνωσικὸν, qui nondum ad habitum cognitionis peruenit. Opponit ergo talem τῷ γνωσικῷ τῇ ἕξῃ. At interpres legerat, τῇ κτήσῃ, qua voce totum interpolauerat sensum.

Pag. 723. A. ἀπονενεμημένῳ γίνεται.] Scribe ᾧ μόνῳ ἡ αἴτησις, κῦ τὴν ἐ Θεοῦ βούλησιν ἀπονενεμημένῃ, γίνεται ἃ αἰτήσαται ἐ ἐννοηθέντα.

Pag. 725. A. ὁ γνωσικὸς ᾗ ὧν, μὴ κέκτηται, παραμενῶ, &c.] Scribe, ὁ γνωσικὸς ᾗ, ὢν μὴ κέκτηται, παραμενῶ, ὑπτιαγότητα ᾗ ἃς ἀ μέλλῃ ἀποβαίνειν; ἐ αἰδιότητα ὧν λήψεται, αἰτήσεται.

Ibidem D. ὁ γνῶ τὰ περὶ Θεοῦ δηλητέος, περὶς αὐτῆς τῆς ἀληθείας.] Scribe & distingue, ὁ γνῶ τὰ περὶ Θεοῦ δηλητέος, περὶς αὐτῆς τῆς ἀληθείας χορεῖ μυστικοῦ, λέγω τῷ περιτρέποντι τὸ μέγεθος τῆς ἀρετῆς κατ' ἀξίαν αὐτῆς, ἐ τὰ ἀπ' αὐτῆς ἐνδεικνύμενος χρῆται μετ' ἐμφάσεως τῆς ἐνθέου δυνάμεως, τοῖς νοητοῖς. Hoc est, *Qui ergo ea quæ ad Deum spectant, ab ipso mystico veritatis accepit choro & oratione, quæ virtutis magnitudinem, cæteraque quæ ad eam spectant, quemadmodum dignum est ea, demonstrat, cum excelso quodam, quem precatio suppeditat animo vtitur, ijsque quæ mente sola concipiuntur & spiritu, per cognitionem quasi copulatur.* Nam interpretationem non satis recte expresserunt τυποχάφων παῖδες. Et fortasse melius ἐνδεικνυμένῳ.

Pag. 726. A. μισεῖ ὁπωῦν τοῖς πάθεσι χαριζόμενος, ἀμεταστάτως ἢ πέφυκεν τὸ δίκαιον παρθεύεσθαι.] Scribe, ἢ πέπεικεν τὸ δίκαιον. qua suadet iustitia & trahit. ἢ πέπεικε τὸ δίκαιον παρθεύεσθαι, qua ire suadet iustitia.

Ibidem D. καὶ καθάπερ τῷ λίθῳ τὸ βαρὸς, ἔτως τοῦδε ἡ ὑπόληψις ἀποβλητος, ἐκ ἀκουσίως.] Scribe totum locum hoc modo: καὶ καθάπερ τῷ λίθῳ τὸ βαρὸς, ἔτως τοῦδε ἡ ὑπόληψις ἀποβλητός· ἐκ ἀκουσίως γὰρ ἀλλ' ἑκουσίως διωάμει λογικῇ καὶ γνωσικῇ καὶ προνοητικῇ καθίσαται ὅτι τὸ μὴ ὑποβληθῆναι. δι' εὐλαβείας μὴ ἀναπόβλητον γίνεται. &c. Et ita conuertendum.

Pag. 729. C. τὸ δύρεῖν οὖν συμβαίνῃ κῦ τὸν καθόρθωσιν ὀν τοῖς καθήκουσιν.] Scribe, τὸ δύορκεῖν οὖν συμβαίνῃ κῦ τὴν καπόρθωσιν ὀν τοῖς καθήκουσιν.

Pag. 730. D. οὐδεμιᾶς ὑποκρίσεως, δι' ἃ ἐ πρέπει μόνον τοῖς δικαίοις ἀπὸ τῆς ζηλοωτῶν κινδύνου μετέχειν.] Interpres legebat, δι' ἃ ἐ πρέπει μόνον τοῖς δικαίοις ἀπὸ τῆς ζηλοωτῶν κινδύνου μετέχειν, ἔτε οὐδαμῶς ἀναλαμβάνεται. Locus est obscurus. Hoc vult. Aliud esse συμπεριφορὰν, quæ fit cum aliquis alicui se accommodat, vel vt eum lucrifaciat, vel ne eum aut alium magis à veritate auertat: quod Apostolus fecit, qui Timotheum circumcidit. Aliud ὑποκρίσιν, qua semper abstinendum est, ne scandalum detur: quod vitandum est, δι' ἃ ἐ πρέπει μόνον τοῖς δικαίοις ἀπὸ τῆς ζηλοωτῶν κινδύνου: hoc est, quia semper de scandalo & quidem dato, boni periclitantur, quorum actiones omnes improbi & æmuli obseruant. Dicit autem, posse aliquem accommodare se καὶ συγκαταβαίνειν, qui propterea non cogitur ὑποκρίνεσθαι. Quod est fugiendum propter eam quam dixi causam. Quasi diceret, ὁ συγκαταβαίνων καὶ συμπεριφερόμενος, hoc est, qui se ea ratione qua Apostolus, demittit & accommodat, nullius simulationis illicitæ esse particeps cogitur. quæ est fugienda, (nam hoc deest) δι' ἃ ἐ πρέπει μόνον τοῖς δικαίοις ἀπὸ τῆς ζηλοωτῶν κινδύνου.

Pag. 737. C. Τὰ μὲν γὰρ λεγόμενα τυχεσὶ, ἀγνὰ ἔωτα.] Recte distinxit interpres, Τὰ μὲν γὰρ λεγόμενα τυχεσὶ ἀγνὰ, ἔωτα τῷ σπουδαίῳ ὑ φοβερὰ, ὅπ μὴ κακά.

Pag. 741. D. ὅτως ἡ γῶσις, οὗ ὁ λογικὸς θάνατος, ἀπὸ τῶν παθῶν ἐπείγων ἐ χωρίζων τὸν ψυχὸν.] Scribe, ἀπάγων ἐ χωρίζων τὸν ψυχὸν Et hoc conuenit cum definitione Philosophiæ, quam

Platonici tradunt, ὅτι φιλοσοφία ἐστὶν ὄρεξις σοφίας, καὶ λύσις καὶ ἀφιλαργυρία ψυχῆς ἀπὸ σώματος, ὅτι τὰ τοιαῦτα ἡμῖν πρεπωδέστατα, καὶ τὰ κατ' ἀμαθίαν ἐναντία. A

Pag. 743. D. ὁ γὰρ ἐστὶν ὅπως ἐκεῖνο πᾶσι αὐτοῖς παραδυσεύη ποτ' αὖ ὁ γνωστικός.] Scribe, ἐκεῖνο βιάστων.

Pag. 747. D. βιοῦσθαι γὰρ καὶ ὁ Ἰωὴλ, ἐς καὶ τῶ ἀφαιρεθῶμεν τὰ ὀπτά.] Scribe, ἐς καὶ μέχρι τῶ ἀφαιρεθῶμεν τὰ ὀπτὰ σὺν καὶ τῇ τῶ σώματος ὑγιείᾳ, προσαπέστω παῦτα δεῖ τῶ θεῶ τὸν Κύριον ἀγαπῶν.

Pag. 748. C. καὶ τῷ δεῖ τῆς δυχῆς ἀγνώστως ἅμα καὶ ἀσόφως παρέχεται.] Interpres legit, καὶ ὁ τῷ. Totus locus sic concipiatur: καὶ ὁ τῷ δεῖ τῆς θυχῆς ἀγνώστως ἅμα καὶ ἀσόφως παρέχεται. Clemens passim colores quibus suum Gnosticum describit, à Platonis sapiente desumpsit. Hic autem tractat τὸ περὶ θυχῆς κεφάλαιον. Quomodo precandum sit sapienti. Secundo Alcibiade ostendit Plato ἐλεγκτικῶς, quam periculosæ sint eorum preces, qui à Deo definite aliquid precantur: adeo vt Deo præscribant, quid concedi sibi velint, cum ignorent quid petendum sibi ad felicitatem sit, vt qui nesciant in quo felicitas consistit. Ideo prudenter facere, qui ea petunt quæ conducunt. Eius autem rei iudicium permittunt Deo. Clemens ait idem facturum esse Gnosticum, cum pro fratre intercedit. Non petiturum esse opes, quibus egestati fratris miseri & paupertate oppressi possit succurrere: sed in genere esse permissurum Deo, vt illi tribuat, quibus illi opus esse nouit. Hac enim ratione non tam opes quibus eget, & quæ fortasse illi non conducunt, quam ipsas preces suas illi daturum esse. non autem contra imperite, ea quæ ab aliis petuntur, opes & similia: cum interdum contraria conducant. Sicut morbus & paupertas. B C

Pag. 752. C. καὶ ἄμοιρον εἰς ὁρκα μίαν καὶ βίον ἐθνικὸν καὶ ἄλλω ἐλπίδα.] Scribe, ὁ ταύτη κολλώμενος τῇ πόρνῃ, τῇ περὶ τῶ δικαίκω ἐνεργείᾳ, ἄλλο σῶμα γίνεται, ἢ ἄμοιρον εἰς ὁρκα μίαν, καὶ βίον ἔχει ἐθνικὸν καὶ ἄλλω ἐλπίδα.

Pag. 758. B. τὰ μὲν μὴ περιέσθαι τῶν προφητικῶν.] Scribe, μὴ περισθαι quemadmodum Latine expressimus. Nam isti de quibus agit hæretici, quosdam non admittebant prophetas. μὴ περισθαι τοὺς γραφαὶ, est, quod infra dicit, ὅτι τοὺς προφητείας ἐξηγήσεις ἑαυτῶν τῆς Ἐκκλησίας, ὑφορώμενοι δὲ ἔλεγχον καὶ κουδεσίαν. Et eadem voce vtitur. ἀμβλεῖα πάμπολλα συγκαπύοισι φύσματα & πλάσματα· ἵνα δὴ δόλογος δόξωσι μὴ περισθαι τοὺς γραφάς.

Pag. 759. C. ἢ περὶ ὧν οἴονται.] Scribe, quod secutus quoque interpres videtur, Οὐδὲν γοῦν σαφέστερον ἰδεῖν ὅτι τοῖς ὑπειλημμένοις περὶ ὧν ἴσασι διαβεβαιωμένοις, ἢ τούτοις περὶ ὧν οἴονται D

Pag. 764. D. ἀπὸ ΑΥγούστου καὶ Τιβερίου Καίσαρος ἀρξαμένη.] De lectione meliori quam interpres est secutus, vide Sylburgium.

Pag. 767. B. ὅπου γε ὑπίπτουσι καὶ τῶ λέξιν οὐχ Ἑλλήνως εἰ βούλονται.] Scribe, ὅπου γε ὑπίπτουσι καὶ τῶ λέξιν οὐχ ὡσαύτως Ἑλλήνως εἰ βούλονται.

Pag. ΚΛΗΜΕΝΤΟΣ ΣΤΡΩΜΑΤΕΩΝ ΛΟΓΟΣ ΟΓΔΟΟΣ.] Certissimum est hunc librum nihil cum reliquis commune habere. Ideo notat Photius, septem Stromateon libros, τῶ αὐτῶ ἔχειν ὑπόθεσιν, καὶ ἀκριβῶς συγκαίνειν ἐν ἅπασι τοῖς βιβλίοις, τὸν μὲν τὸν ὄγδοον, διαφορόν τι εἰ καὶ τῇ ὑποθέσει καὶ τῇ ἐπιδείξει. id est, eandem esse omnibus inscriptionem, vniformes quoque esse omnes: cæterum qui numero octauus est, & titulo à reliquis differre & subiecto. Quanquam enim variis in reliquis vtatur digressionibus, cum περιγυμνῶς de perfectione agat Gnostici, tamen totum saltem argumentum est Theologicum, & ad eundem tendit finem. At vero totus hic liber est Logicus. Primo enim omnium de definitione, postremo agitur de causis. Quod ad inscriptionem, notat idem Patriarcha, titulum in exemplaribus nonnullis huius libri fuisse, Τὶς ὁ σωζόμενος Πλούσιος: qua inscriptione ac titulo Eusebius & Hieronymus peculiarem librum fuisse scriptum à Clemente obseruant. In aliis, Στρωματεῖς εἴδους. Sed & initium fuisse diuersum, idem notat. In aliis, οἱ μὲν τοὺς ἐξηγητικοὺς λόγους. In aliis, Ἀλλ' οὐδὲ οἱ παλαιότατοι. Quid ergo? An ætate Photij idem prorsus huius libri quod nunc est fuit subiectum? Ne hoc quidem persuadere mihi possum. Quo pacto enim? Nam cum idem autor, multis annotasset, plurimas in eius Hypotyposibus extare blasphemias, quas Rufinus alibi fuisse ab hæreticis horrendum in modum deprauatas notat, tandem addit, in octauo quoque hoc libro esse hæreses nonnullas, non quidem tot tantasque quot in illis, sed tamen quasdam quoque quæ in illis fuerant sententias defendi. quæ à sana & recepta ab omnibus doctrina aberrarent. Quas hic frustra quæret lector. Non minus sane quam in libris Aristotelis, qui Organi nunc nomine inscribuntur. Ex hoc libro, seu fragmento potius (nam est nobilissimum profecto) apparet, quam diuersa fuerint librorum huius viri fata: quantumque in iis sibi malè feriati homines, sicut & οἱ ἐπροδοξοῦντες, permiserint. Ante omnia qui legit Photium, non dubitabit, quin octauus Stromateon, vt subiecto à reliquis diuersus, ita illa quoque ætate multa cum Hypotyposibus communia habuerit. Hi autem libri, quemadmodum inscriptio nos docet, doctrinæ Christianæ institutionem aut delineationem continebant. Non tam ἐμμέθοδον & δογματικὴν & ἐπιχειρ, quam liberam & nullis legibus constrictam. Nam diuersos ex Sacris literis interpretabatur locos, vt Eusebius & Photius nos docent: è quibus sine dubio doctrinæ corpus colligebat. In ijsdem libris, non est dubitandum, quin τῶ περιπαθῆσαι tractauerit. Quemadmodum notatur de Origine. Ita eas artes vocabant, quarum scientia maiori scientiæ, religioni nimirum Christianæ, præmittebatur. Quarum princeps est Logica. Ita Sextus Empiricus in iis libris quas Ὑποτυπώσεις inscripsit, vt informet Scepticum, & doceat quo pacto oppugnare debeat Dogmaticos, libro secundo, quicquid est Logicum examinat. Ibi enim agit de criterio, de veritate & vero, quæ à Stoïcorum Dialecticis præmittebantur: tum de demonstratione, de syllogismis & inductione, definitione, & diuisione, de generibus & speciebus, aliisq; quæ in ea parte à Dogmaticis traduntur. Postremo & de sophismatibus. Eodem modo Clemens non est dubitandum quin in suis Hypotyposibus idem fecerit, & ex illis libris hoc fragmentum sit desumptum: cui tempore Photij nonnulla ex iisdem libris parum sana adhæserunt, quæ aut Logicis inspersa fuerunt, εἰς παράδειγμα, aut quæ postea præceptis prius traditis accommodarat.

Librum integrum non esse, satis moles reliquorum euincit. Quo pacto autem reliquis conueniat non capio. Quanquam in fine septimi, ait se ἀπ' ἄλλης ἀρχῆς ποιήσεσθαι τὸν λόγον. quod fecisse eum notat Photius, & tamen theologica tractasse. Quo pacto enim non θεολογικά, si ἑτερόδοξα, si impura, si hæretica? Quare puto diu esse, cum amissus est octauus Stromateωn. Nunc autem partem Hypotyposeon, eius locum inuasisse.

Pag. 769 D. ἀλλ' οὐδὲ ὁ δικαστὴς, ὡς ἄσημον ὄνομα προφέρεται τὴν ἀπόδειξιν.] Scribe, εἰς ἄσημον ὄνομα. Nemo enim interrogatus quid sit βλίτυρι, illud explicat vel definit.

Ibidem. εἰ δὲ ὑπαρχεῖ τὸ σημαινόμενον τοῦ τόπου ὁ λόγος] Ait primo omnium, proposita voce, quæ sit loco definiti, videndum esse an definitio cum eius conueniat significatione, deinde, an cum natura & essentia. Vnde & diuersæ definitiones oriuntur: quarum aliæ grammaticorum, aliæ philosophorum sunt propriæ. Scribe, εἶτα ἐνθεῦθεν ὁρμηθέντα ζητεῖν ἀνάγκη, εἰ ὑπαρχεῖ τὸ σημαινόμενον τοῦ τόπου ὁ λόγος, εἴτε καὶ μή.

Pag. 772 D. διαφορων μὲν δεῖ τῶν λημμάτων, οἰκείων δὲ τῷ.] Scribe, οἰκεῖον δὲ τῷ προβληθέντι.

Pag. 782 A. ἐπὶ δὲ τούτων, τὰ καθ' ἕκαστα.] Scribe cum interprete, ἐπεὶ δὲ τούτων τὰ καθ' ἕκαστα, ἄπειρα στοιχεῖα τινὰ τὸ τούτων εὑρέθη. Paulo post, τῶν δὲ μετὰ συμπλοκῆς λεγομένων, τὰ μὲν οὐσίαν σημαίνει. τὰ δὲ ποιόν. Recte interpres, χωρὶς συμπλοκῆς legit: Quis enim Logicus dicet, voces singulas quæ comprehenduntur prædicamentis, οἱονεὶ στοιχεῖα πρῶτα, μετὰ συμπλοκῆς λέγεσθαι?

IN TITI FLAVII CLEMENTIS ALEXANDRINI PROTREPTICVM COLLECTANEA,

EX VARIIS DOCTORVM VIRORVM LECTIONIBVS, Commentarijs, aduersariisque decerpta.

Prior numerus paginam huius editionis, posterior decadem linearum indicat.

PAG. 1. Λόγος προτρεπτικός. *Adhortatoria.*] P. Victorius var. Lect. lib. 4. cap. 18. Ita veteres huiuscemodi orationes appellabant (προτρεπτικοὺς λόγους) quibus plenis laudis alicuius rei ad eam capessendam adhortabantur. Aristoteles quoque à Græcis interpretibus traditus est προτρεπτικὸν confeciſſe, quo adolescentes impelleret ad studia philosophiæ. Ipse autem aliquando mecum cogitaui, an Cicero verbis his ex Hortensio quæ citantur à Nonio huiuscemodi orationem significarit *Nam quod veteris ne non conueniat nostris atatibus ista oratio, quæ spectat ad hortandum.* Hæc ille. Pollux lib. 6. citat antisthenem ἐν τῷ προτρεπτικῷ, & Galeni est προτρεπτικὸς ὅτι τὰς τέχνας.

Ibid. D. Εὔνομον τὸν Λοκρόν. *Eunomum Locrensem.*] Strabo quidem lib. 6. eandem penitus fabulam narrat siue historiam de certamine Eunomi Locri cum Aristone Rhegino: de Pythone vero & Dracone, hoc est de illo ipso serpente ab Apolline occiso, mentio fit à Clemente, quod id acciderit Πυθίοις ποτὲ ἀγωνιζομένοις, *quo tempore Pythij ludi celebrabantur.* Narratur & hoc ipsum ab Antigono in congerie mirabilium narrationum, quem Xylander cum Liberali edidit. Decicadis Locrensibus Ælianus cap. 9. lib. 5. de animalibus, vide Prouerbium Acanthia cicada.

Pag. 9. A. Διδυμέα. *Didymæum.*] Fed. Morello Professori Regio doctiss. viro legendum videtur Δωδωνίᾳ ex Cicerone 1. de Diuinat. Arnob. lib. 6. & aliis.

Ibid. C. οὐ χορεύσομαι. *Non propalabo.*] Quod ferre sonat extra templi vestibula choreas ducere, prouerbiali tropo vsurpatur pro arcana & reticenda in vulgus edere. D. Dionys. initio de Hierarch. ἀλλ' ὅρα ὅπως οὐ χορεύσῃ τὰ ἅγια τῶν ἁγίων, *cauc ne sancta sanctorum elimines.* Tatianus Assyrius, ὃν χορεύσαντα τὰ παρ' Ἑλλησι μυστήρια παμφώνησε, loquitur de Diagora Melio quem ob proditam in vulgus mysteriorum fidem Athenienses quouis supplicio dignum censuerant Vide Iunium 6. cent. 80.

Ibid. D. αὐεσταμμένοι τοῖς ὄφεσι. *Coronati serpentibus.*] Arnob. lib. 5. Bacchanalia etiam prætermittemus inania, quibus nomen Omophagiis Græcum est, in quibus furore mentito, & lacerata pectoris sanitate circumplicatis vos anguibus, atque vt vos plenos Dei numine ac maiestate doceatis caprorum reclamantium viscera cruentatis oribus dissipatis. Sic apud Nonnium citatur è Lycurgo Næuij versus hic qui forte huc pertinet. *Alte iugatos angues in se gerunt.* Plutarch. in Alexandro de Olympiade verba faciens quæ Bacchi sacris addicta erat, & Mænadum more dracones alebat, οἱ πολλοὶ περιελισσόμενοι θύρσοις καὶ γυναικῶν ἐκ τῶν στεφάνων ἐξεπλησσον τοὺς ἀθρους. Cæterum apud Euseb. citatur hic locus cap. 5. lib. 2. de Præparat. Euang. δι' ὧν ἡ πλάνη παρηκολούθησε, καὶ ἡ ἀθεότης ἐπηκολούθησε. *Euam per quam error est consequutus, & impietas insecuta.*

Ibid. D. τὸ δὲ δὴ διασώσμενον. *Iam vero si accurate.*] Genesis 1. v. 1. serpens Hebraicè dicitur נָחָשׁ, at in Chaldaica paraphrasi חִוְיָא. Item Exod. 4. v. 3. vt quidem vult A. Mazius à verbo חָוָה nuntiauit, iudicauit, q. d. Nuntium, quod nuntiauit ipsi חַוָּה Chauæ Euæ fructum vetitum: vnde Bar-Cepha Syrus eam dictam putat ab indicatione, Hebræi à vita. Est ergo Syrochaldaica vox Cheuia, sed & alibi sæpe Hebræa lingua dicitur Syriaca, vt in Actis Apost. Epiphanius in Epitome librorum contra hæreses, ἐν τῷ πρεσβυτέρῳ μονοιῦπες τοῖς ὄφεσι αὐεσταμμένοι, ὠλάζοντες τὸ ΟΥΑ, ΟΥΑ, ἐπείνῳ τῷ ΕΥΑΝ, ἵνα τὸ δηλῶ ἐξ ὄφεως ἀπατηθεῖσαν ὑπακούσωσι, ἢ δηλῶ τὸ διασῶσαι φωνῆς τὸ ὄφιν ἀπὸ τῆς Εὐαγγελίου εἰς ἑαυτὸν πολίτην κακλήσωσιν. ΕΥΑ γὰρ κατὰ τῶν ψιλῶν ἀπόδοσιν τῶν γυναῖκα, κατὰ δὲ τὸ διασῶσαι ὄφιν, τὸ ὄφις παῖδας Εὐαγγέλιον ἀναμαζοῦσι. Et carnium distributionem habent in sacris, serpentibus coronati, clamantes Euan Euan, (vel, Euoë Euoë) illam adhuc Euam à serpente deceptam inuocantes, aut per aspiratã vocem ex Hebraica lingua serpentẽ ad suã errorem euocãtes.

Eua enim citra aſpirationem Hebræis mulierem, cum aſpiratione ſerpentem ſignificat. Hoc Epiphanius atque Euſeb. à Clemente acceperunt. Cæterum quod Euæ nomen ſcribi dicitur cum ſpiritu leni, non, opinor, viris doctis probabitur; multo minus I. Druſius opinionem ſuam, qui Euantes inde putat appellatas, & Græcæ vocis etymologiam quærit in Syria lib. 1. Animad. cap 33.

Pag. 10. A. *παρεσι δ' ἡ ἀλλως. Poſſunt autem aliter.*] G. Canterus lib. 8. cap. 20. Nouar. lect. *παρεσι δ' καὶ ἄλλως μωθεια σοι νοεῖν αὐτοσχοινίτων ἐπ' καμμιχ τὰ μυσθεια.* Hic locus malè à ſcriptoribus habitus priſtinæ reſtituetur integritati, ſi pro *μωθεια* reponatur *μαθεια*, quaſi à venatione dicta velit Myſteria. Nam hoc eum velle ſatis quæ mox ſequuntur indicant, *θηρεύοισι γὰρ εἰ δὴ ἄλλαι γυνὲς ἅπερ δὴ καὶ οἱ μῦθοι οἱ τοῖσδε θρᾳκῶν τοὺς βαρβαροκωπόπους*, venantur enim ſi vllæ aliæ eiuſmodi quoque fabulæ. Paulo poſt vbi cum Menandro diſputat, *οὐδὲ γὰρ ἥλιος ὑπεδείξε ποτ' αὖ θεὸν τὸν ἀληθῆ, οὐδὲ λόγος ὃς ἔστιν ἥλιος ψυχῆς*, quibus in verbis locum *ἀλλὰ* poſterius occupauit *οὐδὲ*. Hæc ille. Cæterum ne quis, vt nonnulli exiſtimarunt, veram etymologiam myſteriorum hic tradi putet, aduertendum eſt non tam Grammaticum veriloquium, quam Rhetoricam regulam à coniugatis argumentandi aut à notatione nominis ridendis his vocibus obſeruari, in qua plerunque ioco aut non ita exacta ſtatera res proferuntur, non enim magis hæc ſunt certa quam illa apud Athenæum lib. 3. Dionyſium quendam noua nomina finxiſſe, vt columnam *μυρεκράτη*, quod valida perduret, iaculum *βαλλαύποι* quia iaciatur in aduerſum, murium latebras *μυσθεια* quia *μῦς τηρεῖ* mures ſeruent.

Pag. 11. A *ἐκ τυμπάνου ἔφαγον. Ex tympano comedi.*] Iul. Firmicus de errore prof. relig. cap. 19. Libet nunc explanare quibus ſe ſignis vel quibus ſymbolis miſerenda hominum turba cognoſcat. Habent enim propria ſigna, propria reſponſa quæ illis in ipſis ſacrilegiorum cœtibus diaboli tradidit diſciplina. In quodam templo, vt in interiores partes homo moriturus poſſit admitti, dicit de tympano manducaui, de cymbalo bibi, & religionis ſecreta perdidici, quod Græco ſermone dicitur, *ἐκ τυμπάνου βέβρωκα, ἐκ κυμβάλου πέπωκα, γέγονα μυστικός.*

Ibid. *ἐκερνοφόρησα.* i. *craterem geſtaui.*] P Leopardus lib. 4. cap. 2. Emendat. profert ex 11. Athenæi *τὸ κέρνος ἀγγεῖον κεκραμένων ἔχον ἐν αὑτῷ κοτυλίσκους.* cernos vas fictile cui agglutinatæ ſunt exiguæ cotylæ multæ, in quibus alba ſunt papauera, triticum, faba, mel, oleum. His veſcitur qui fert cernos, vt & qui ciſtam geſtauerit Pollux lib. 4. *τὸ δὲ κερνοφόρον ὄρχημα οἶδα ὅτι κέρνα ἢ ἰακχεῖδας ἔφερον*, (manuſcriptus *φέροντες*) *κερνα δ' ταῦτα ὠνόμαζον.* Heſychius, *κερνοφόρος ὁ τὰς θυσίας ἄγων.* Clemens, *τὰ σύμβολα οἶδ' ὅτι κινησῇ γέλωτα, κἂν μὴ γελασείοισιν ὑμῖν* (ita enim legendum ex Euſebio) *ἐκιονοφόρησα*, ſic habent tam Clemens quam Euſebius, ſed legendum *ἐκερνοφόρησα*, cernos tuli, vel craticulas illas myſteriorum geſtaui, aut quæcunque illa fictilia fuerint vaſa.

Ibid. B. *Σαβαζίων γοῦν. Sabaziorum certe.*] Arnob. lib. 5. Auctorem aliquis deſiderabit rei, tum illum citabimus tritum notumque ſenarium, quem antiquitas canit dicens, Taurus draconem genuit, & taurum draco. Ipſa nouiſſime ſacra, & ritus initiationis ipſius, quibus Sebadiis nomen eſt, teſtimonio eſſe poterunt veritati, in quibus aureus coluber in ſinum demittitur conſecratis, & eximitur rurſus ab inferioribus partibus. Firmicus cap. 27. Sequitur aliud ſymbolum, *ταῦρος δράκοντος καὶ δράκων ταύρου πατήρ.* Idem cap. 11. Sebaſium colentes Iouem anguem cum initiantur per ſinum ducunt. adhuc primi erroris vitia graſſantur, & quicquid hominem perdidit colitur, & funeſti anguis calida crudelitas adoratur.

Ibid. B. *κῶνος καὶ ῥόμβος. Pinea nux.*] Arnob. contra gentes lib. 5. cuius rei teſtimonium argumentumque fortunæ ſuis prodidit in carminibus Thracius. *Talos, ſpeculum, turbines, Volubiles rotulas, & teretes pilas, & Virginibus aurea ſumpta ab Heſperidibus mala, erat nobis conſilium præterire.* Heſychius *καμπούγμα κάμπουτα τὰ μέλη.* Scaliger in Catullum. Tympanum tubam Cybellem tua mater initia. Non hic ſacra, ſed plane crepundia. Apuleius in Apologetico: *Etiamne cuiquam mirum videri poteſt, cui ſit vlla memoria religionis, hominem tot myſteriis Deum conſcium, quædam ſacrorum crepundia domi adſeruare?* Nam tuba & tympanum ſunt crepundia Cybeles, quum adhuc in cunis eſſet, vt Bacchi *κῶνος καὶ ῥόμβος, ἢ παίγνια καμπούγματα. παίγνια* crepundia, initia. Pindarus in Hyporchemaſin vocat *καταρχάς.* Adde, Gloſſarium, Crepundia *γωνίσματα, ἀρχαί.* Idem in hunc locum Varronis lib. 8. de lingua Latina. Ac ſi quis puerorum per delicias pedes male ponere, atque imitari vacias cœperit, hos corrigi oportere, ſi concedant, contra ſi quis in conſuetudine ambulandi iam factus ſit vacia, aut compernis, ſi eum corrigi non concedant non ſequitur, vt ſtulte faciant, qui pueris in geniculis obligent ſerperaſtra, vt eorum deprauata corrigant crura. *καμπούγματα* ſerperaſtra. Orpheus enumerans crepundia Bacchi in infantum ſupellectile recenſet illa, vt citat Clemens.

Pag. 12. *τὸν τεῖτον ἀδελφὸν ἔκτα. Hi cum ſuum fratrem.*] Heruetus hic fruſtra fuerat cum mutauit *τεῖτον* in *αὐτὸν*. Tres enim fratres erant Corybantes. Strabo l. 10. *τοὺς κορυβαντας οἱ μὲν Διὸς καὶ καλλιόπης φασὶ τοὺς αὐτοὺς τοῖς καβείροις ὄντας.* Iouis & Calliopes filios Corybantas eoſdem eſſe aiunt, & Cabiros. Paulo poſt ex Pherecyde tradit Vulcanum ex Cabera Protei filia tres Cabeiros, totidemque nymphas Cabiridas ortas. Arnob. l. 5. obliuioni etiam Corybantia ſacra donentur, in quibus ſanctum illud myſterium traditur; Frater trucidatur à fratribus, interempti ex ſanguine apium natum, prohibitum menſis olus illud apponi, ne à manibus mortui inexpiabilis contraheretur offenſio. Iul. Firmicus de errore profan. relig. c. 12. In ſacris Corybantium parricidium colitur. Nam vnus frater à duobus interemptus eſt, & ne quod indicium necem fraternæ mortis aperiret ſub radicibus Olympi montis à parricidis fratribus conſecratur. Hic eſt Cabirus, cui Theſſalonicenſes quondam cruento, cruentis manibus ſupplicabant. Apud Euſebium etiam legitur *τεῖτον* non *αὐτὸν*.

Pag. 13. C. *παῖς δ' ἦν Ἰακχος. Puerileque Iacchus.*] P. Leopardus lib. 6. c. 25. Emendationum, hæc Orphei carmina, vt apud Arnobium lib. 5. & Clementem hic, itaque apud interpretem Euſebij habentur lib. 2. de Præparat. Euang. c. 5.

emendanda esse ait, & notandum in 3. carmine Arnobium videri aliter legisse, quàm Græca habeant exemplaria, tam Clementis, quam Eusebij. nam ab illis nulla fit mentio Iacchi, quare non πῶς οἶ ἦεν Ἴακχος suspicatur eum legisse, sed πῶς ῥηπαχὸς οἱ ἰὼ, aut aliquid simile. Vt semel dicam quod sentio, inquit, sunt hæc inuoluta & mysteriode & forte mendosa. Cæterum fortasse legendum est apud vtrunque, vt legit Arnob. qui in huius impuræ fabulæ narratione hunc versum videtur expressisse illis verbis, Facit sumere habitum, &c. In Eusebio impresso quod ad reliquum attinet, legitur ὑποδηνύς, vt suspicatur legendum Heruetus. Cætera leguntur vt apud Clementem nisi quod δεῖξε ὃ παῦτα corrigendum est pro δεῖξαι Cyceon cinnus Nonio, potio ex multis liquoribus confecta. Athenæus lib. 11. κυκεὼν γὸ ὁ αὐτῷ γίνεται πάντ' ὄξι πόσις ὁν τῷ κράμματι τυρὸν ἔχουσα & ἄλφιτον. In ipsa miscetur Cyceon potio ex polenta & caseo temperata. Hesychius: κυκεὼν πῶμα ἐκ πολλῶν βοτανῶν συγκείμενον. aliis οἰνόμελι, vt & interpretationum huius nominis cinnus fieri possit, sed Budæus eius varia fuisse genera admonet. Vide Turnebum l. 12. cap. 8. Aduersar. Arnob. etiam & Cicero cinnum vertunt.

Ibid. D. ἐκ κίστης ἴλαβον. *Cista accepi.*] P. Leopardus lib. 4. c. 3. Emendat. Non male otium ille suum poneret, qui ea loca quæ Eusebius à Clemente est mutuatus cum ipso Clemente coniungeret, & contra. Hoc si fecisset is, qui eum nobis Latinum dedit, non legisset apud Clementem κίστη· τὸ σωθμα ἐλευσινίων, nec vertisset, In cista accepit Eleusiniorum signa, &c. cum legendum sit ex Euseb. κἄστι τὸ σωθμα, id est. Atque hoc est signum Eleusiniorum. Arnob. hæc ita vertisse videtur. Ipsa denique symbola, quæ rogati sacrorum in acceptionibus respondetis, ieiunauri, atque ebibi cyceonem, extra sumpsi, & in calathum misi: accepi rursus, in cistulam transtuli.

Pag. 14. A. ἢ τλύπας. *Et tolypæ.*] Io. Scaliger in Varronem. Panus τλύπη, glomus Vnde quædam placuntæ, quæ ad eum modum confectæ essent, τλύπας dicebantur. Meminit Athenæus lib. 3. Clemens Alex. Protrept. & πυραμίδες & τλύπας. Glomus vocabatur Latine, quod τλύπη glomus. Festus, Glomus in sacris crustulum.

Ibid. ὑχὶ ἢ ῥοιαὶ ποθὲν τῖδε. *Annon mala Punica.*] Quod apud Trapezuntium legimus inter ista, exta fumantia, corda trementia, non reperitur tale quid in Græco Eusebij, tantum ἢ καρδίας. Fed. Morellus P. legendum suspicatur ἐκ κράδας, vt de ramis ficulneis intelligatur, quia Clemens paulo post κλάδοι συκῆς inter Dionysiaca refert. Trapezunt. autem potuit & quoddam ex istis placentarum vocabulis putare id significare, vt vertit φθοῖς pultes. Heruetus quoque melius reddidisset, phthois. sic apud Athenæum: ὁ ὃ φθοῖς ὅπω γίνεται Sic porro confici phthoidem. Enumeratur & apud Pollucem lib. 6. c. 11. inter placentarum genera, sic enim legendum ex manuscripto. φθοῖς ἢ φθοίδες, ὄπτυχοντες, θρυμματοῦδες. nam diuersum genus ὄπτυχος apud Athenæum l. 14. interpres vertit phthoides libatoria. Postremo quod vertit Heruetus, ignis non dissimulat, & arguit, & punit quæ iubentur, sic habuit Florentina editio τὸ πῦρ ὑχὶ ὑποκρίνεται ἐλέγχειν ἢ κολάζειν ἃ κελεύεται. in suo libro Græco ita sua manu correxerat ille, ἐλέγχειν & κολάζειν. Apud Eusebium. τὸ πῦρ ὑχ ὑποκρίνεται ἐλέγχειν & κολάζειν κελεύεται. Trapezuntius, nescit ignis dissimulare, aperiendo, redarguendoque omnia punit.

Ibid. D. Μηναγύρτην. *Menagyrtes,*] Apuleius l. 8. Metamorph. per plateas & oppida cymbalis & crotalis personantes, deamque Syriam circunferentes mendicare compellunt. Minutius Octauio. Mendicantes vicatim deos ducunt. idem Tertull. Apologet. 13. Dionys. Halicar. lib. 11. Iunius centur. 9. Prouerb. 23. apud eundem Dionys. & Eusebium 2. de Præparat. legit μηναγυρτοῦσι & μηναγυρτοῦσι, quæ vox idem cum altera μητραγυρτοῦσις & μητραγυρτοῦσι, sonat: nisi quod ex etymi ratione menstruum circulatorem intelligamus μηναγύρτην. nam quolibet mense cœtus faciebant, stipemque corrogabant, vt ex Suida quoque discimus, vide pag. 76. 10.

Pag. 15. A. ὧν δὴ χάριν. *Qua de causa.*] Muretus lib. 10. cap. 17. var. lect. Diagoras & Hippo Melij fuerunt, de iisque & de Theodoro quasi de hominibus impiis loquuti sunt veteres, quod etsi veri Dei cognitionem consequuti non erant, eos tamen qui colerentur à popularibus suis, Deos non esse intelligebant. Ideo Aristophanes Socratem Melium vocat, cui eandem notam inurere calumniatores volebant. Idemque de Socrate testatur Iustinus in Apologia 2. pro Christianis & de Heraclito, cum modeste, ac frugaliter viuerent, atheos habitos illos. Et certe Socrates nunquam docuit nullos Deos esse, sed tantum supremum quendam Deum immensum, æternum, multo superiorem iis omnibus qui tum publice pro Diis colerentur οἱ μετὰ λόγου βιώσαντες χριστιανοὶ εἶσι κἂν ἄθεοι νομίσθησαν, ὥσ ὁ Ἕλλην μὲν Σωκράτης καὶ Ἡράκλειτος, & οἱ ὅμοιοι αὐτοῖς. Hæc Muretus. Arnob. lib. 4. Possumus hoc in loco omnes istos vobis quos inducitis, atque appellatis Deos homines, fuisse monstrare, vel Agragantino Euhemero replicato, cuius libellos Ennius clarum vt fieret cunctis sermonem in Italum transtulit, vel Nicagora Cyprio, vel Cyrenensi Theodoro, vel Hippone ac Diagora Meliis, vel auctoribus aliis mille. Lactant. lib. 1. cap. 11. meminit Euhemeri, sed Messenium dicit Plutarchus apud Eusebium lib. 14. cap. 6. Tegeatem, sic enim legendum est ex lib. de Placitis Phil. 1. Itemque Diagoras Melius, non Milesius. Paulo post. Quod apud Epiphanium legitur Heraclitus Ægyptius, sine dubio mendosus est locus; licet & in Græco sit Αἰγύπτιος φησί.

Ibid. D. ὁρᾷς τὸν ὑψοῦ πόντ'. *Hunccne intueris.*] Duo priores ex his quatuor versibus Euripidis sunt, vt monet Clementis ipse lib. 5. Athenagoras citat in Legatione pro Christianis, & Cicero 2. de Natura Deorum.

Vides sublime fusum immoderatum æthera,
Qui tenero terram circumiectu amplectitur,
Hunc summũ habeto Diuum, hunc perhibeto Iouẽ.

Io. Villiomarus in Titium 8. 17. legit: Vides sublime sursum, non fusum, id est ὑψοῦ. & immoderatum ἄπειρον significare ait. Ennius item: Aspice hoc sublime candens quem inuocant omnes Iouem, alij legunt, sublimen æthera quem vocant Iouem.

Pag.17.D. Κορυφασίαν. *Coruphasiam.*] De Minerua Coryphasia vide P. Victorium l. 11. c. 15. qui locum Pausaniæ ex Messeniacis consentientis cum Clemente profert, quod vero Minerua quincta patris pelle se induerit tanquam ægide, Iulius Firmicus c.17. de err. prof. relig. Quincta Minerua Pallante patre & Titanide matre orta est, quæ patris appellata nomine Pallas est ab hominibus nuncupata. Hæc Parricidialis amentia furoris & væsanæ temeritatis instinctu, patrem Pallantem crudeli morte iugulauit. Nec simplici patris morte contenta, vt diutius malis suis frueretur, & vt de morte patris crudelius triumpharet exuuiis corporis eius ornata est. Cicero 3. de Nat. Quincta Pallantis, quæ patrem dicitur interemisse virginitatem suam violare conantem, cui pinnarum talaria affingunt. Isacius Tzetzes: πάλλαντα τὸν ἴδιον πατέρα πτερῶν ὑπαρχοντα βιάζοντα αὐτὴν αὐείλε, & τὸ δέρμα αὐτοῦ ὡς αἰγίδα περιεβάλετο, ἢ τὰ πτερὰ τούτου τοῖς ποσὶν αὐτῆς προσήρμοσεν. Pallantem patrem suum alatum, ipsamque violentam occidit eiusque pellem, vt ægidem gestabat, atque alas pedibus suis accommodauit.

Pag.18 B. Καὶ Καλλίμαχος. *Et Callimachus.*] Verba illa, Idem alibi, ad sequentem lineam pertinent, diuersis enim locis hæc ait Callimachus. Vtrunque referunt typographi inter fragmenta eius sub finem operum. Arnobius lib. 4. de Marte. Quis ei canes ab Caribus, quis ab Scythis asinos immolari? non principaliter cum cæteris Apollodorus?

Ibid. C. ἴτραπε κἀκ. *Illum quoque.*] Locus est ex ode 3. Pythiorum antist. 3. quem dispositum vt in editionibus vulgatis reperitur: sed illa non satis tuto vertit Heruetus ῥίψας δ' ἀμφοῖν ἀμπνοὰς σίρνον. manus per ambas. N. Sudorius, qui versu reddidit, eleganter

Phœbigenæ certe perstrixit lumina fulso
Nitore, & illum blanda merces impulit.
Iuppiter iratus rediuiui pectora Glauci,
Et insolentis rupit Æsculapij
Fulmine, quod toto connexus corpore torsit;
Illosque adustos liquit audax spiritus.

Scholiastes Græcus, ὥστε ἀπιέναι βέλος δ' ἀμφοτέρων τῶν μαστῶν, ἢ τῶν πλευρῶν, δι' οὗπερ τε τὸν Ἀσκληπιὸν καὶ τὸν ἰατρόμαντιν. Vtrumque ergo occidit Iuppiter, & Æsculapium, & eum qui ab eo fuerat curatus, siue ille fuerit Glaucus siue Hippolytus, siue Tyndarus, vt varij tradunt. Athenag. in legatione hunc etiam locum Gentibus obiicit.

Pag.19.A. Κυπριακά. *Cypriaca.*] Strobæus tit. 31. de verecundia citat Stasimum in Cypriacis. Athenæus lib.8. & 15. dubitat Cypriorum versuum auctor sitne Stasimus an Hegesias.

Ibid. B. φῶτα γὰρ. *Namque virum Alcidem.*] Hic versus repetitur initio lib.21. Odysseæ vbi narratur Iphiti mors ab Hercule occisi. Cæterum quod substituit Heruetus αὖθρων in locum τὸν εἴδωλον Homerus Odiss. 12. vocat etiam βίλν Ἡρακλέλν εἴδωλον quum occurrit Vlixi apud inferos, qui locus ab Homeri reprehẽsoribus carpitur, & Lucianus inde sumit occasionem irridendi Deum hunc ex hominibus ascitum, in Dialogis mortuorum, nam si ille quoque vmbra est vel simulachrum, habetque suos manes vt cæteri νεκροὶ, argumento est hominem fuisse.

Pag.20.B. οὐχ ἥττον ἢ αἰχῶν ὁ Θμωίτης τράγος. *Non minus quã hircus Thmuitarũ capris.*] Had. Iunius cent. 3. 93. Thmuitarum hircus de mulieroso homine, in quem adhinniunt quodammodo scorta, ad vnius nutum parata. D. Clemens Protrept. loquens de Apolline ὁ Θμωίτης τράγος. Est autem Thmuis oppidum Ægypti Stephano teste. Eusebius & Nicephorus Phileæ meminerunt Thmuitarum Episcopi. D. Hieronym. 2. aduersus Iouinianum, vrbes ait in Ægypto ex animalium vocabulis nuncupari, Leonto, Busiris, Thmuis, quod interpretatur hircus.

Pag.21.A. ὁ δὲ Πέλοπος. *Alius Pelopem.*] Iul.Firmicus. Pelops in deliciis amatoris fuit, & diu prostituti pudoris damna sustinuit. Tatianus contra Græcos, ἐν παρ' ὑμῖν δὲ ὁ Πέλοψ δεῖπνα τοῖς Θεοῖς γίνεται, ὃν ποσειδῶνος ἐρώμενος. Apud vos autem Pelops Deorum epulis apponitur, etsi amatus à Neptuno. Pindarus ode 1. Olymp. Πέλοπος δ' μεγαλαυχὴς ἐράσσατο ποσειδῶν Pelopis, quem præpotens amauit Neptunus. Ælianus var. histor. lib. 13. cap. 5. Chrysippum filium Pelopis rapuisse Laium tradit, & Athenæus lib. 13. Laius apud Pelopem diuersatus adamauit eius filium Chrysippum & cum raptum imposuisset currui aufugit. Praxilla Sicyonia Chrysippum à Ioue raptum fuisse inquit.

Ibid. C. ἢ Φαέθοντα. *Et Phaethonti.*] Theodorus Canterus lib.1. cap.19. var. lect. In hunc locum Arnobij lib.4. Nonne vestris cautum est literis post Vulcanum Phaonem, Martem, in Anchisæ nuptias Æneadum matrem arsisse? Hoc loco suspicabar pro Phaonem, Phæonem scribendum esse, sed in eo non acquieui, verum consulens exemplar Romanum longè aliam lectionem inueni nimirum hanc, post Vulcanum Phaëthontem, quæ lectio prima fronte alieniſſima visa est, tandem consului Clementem vbi hæc respexi ἢ Φαεθόντα ἑλόχα, quare hic locus Arnobij non emendationem, sed obseruationem requirit. Hæc ille. Athenæus tamen lib.2. sub finem: Κεφαῖνος δ' φησὶ Φάωνος ἐρασθῆναι τῆς ἀφροδίτης, ὃν καλαῖς θριδακίναις αὐτὸν ἀποκρύψαι. Μαρσύας δ' ὃν ἐν ἀγρῷ κριθῶν. Cratinus inquit, Venerem cum Phaonem deperiret in pulchris lactucis eum abdidisse: Marsyas vero in segete virentis ordei. Ælianus lib. 12. cap. 18. var. hist. Phaonem omnibus hominibus elegantiæ forma præstantem Venus in lactucis abscondit. Legendum itaque in vtroque videtur Phaonem.

Ibid. D. Νεμέαν δ' ἄλλο. *Nemeæ alij puero.*] Scholiastes Pindari in Præfatione Nemeorum τὰ Νέμεα φασὶν ἄγεσθαι διὰ Ὀφέλτη, & paulo post, ὅτις αὐείλε τὸ παῖδα. ἀμφιάραος δὲ Τάλαντος μαντευόμενος Ἀρχέμορον αὐτὸν ὀνομάσαι, ὅτι ἀρχὴ μόρου ἐγένετο ὁ τοῦ παιδὸς θάνατος. Opheltem Amphiaraus Archemorum appellauit, quod Argiuis initium mortis esset morte sua, sed hunc Eupheti, & Creusæ non Lycurgi & Eurydices filium dici aduerte. Cæterum necesse non fuit mutare lectionem apud Clementem, ἢ τῶ Πέλοπος ταῖς χοαῖς τὰ Ὀλύμπια ὁ Φειδίου σφιγγείζεται Ζεύς, & inferias Pelopis Olympia sibi vindicat Iuppiter Phidiæ.

Pag. 22. A. Πρόσυμνος ὠνόμα. *Prosymnus nomine.*] P. Leopardus lib.3. cap. 20. Omnia hæc habent Arnob. l. 5. & Theodoretus in curatione Græc. affect. Meminerunt etiam Hyginus, Lycophronis scholiastes, & Fauorinus in voce ἀφάρχης, sed in nomine variant. Nam quem Clemẽs,

Arnobius & Gregorius Prosymnum, eundem Theodoretus & Lycophr. interpres πολύμνον vocant, Varinus πολύσυμνον, Hyginus mendose Hypolipnum vel Hypolymnum & Pausanias πολύμνον.

Pag. 24. v. ὃ γὲ ὑπὸ δρυὸς ἐὼν παλαιφάτου. *Annosa haudquaquam.*] Versus est. Odyss. 19.

Ἀλλά νύ ὥς μοι εἶπε πόθεν γένος ὀπποθὲν ἐσσί·
Σὺ γὲ ὑπὸ δρυὸς ἐσσὶ παλαιφάτου.

alia lectio παλαιφάγου Verba sunt Penelopes ad Vlixem. Sed & sic mihi dic tuum genus vnde es, Non enim à quercu antiqua. Reperitur & similis sententia Iliad. χ. estque prouerb. quod magnus ille Chiliasta chil. 1. c. 8. 87. inde ductum ait, quod antiquitus in cauis quercubus habitarent homines, atq; inde nati fingebantur, ideo, & creditum est à Deucalione proiectis è saxis natum mortalium genus. Alio item loco sibi ipsi non constat, & peiorem rationem reddit. B c. 3. c. 7. 76. At Eustath. ὅτι τοιαῦτα βίοι, εἶκον οἱ ἄνθρωποι, ἐν ὀρεινόμοις καὶ δρυῶν καὶ λίθων κοιλότησιν ὑπίσευον τὰ νεογνὰ ἐκπεθέμενοι διὰ πενίαν τὴν φίλτατα. ὅθεν καὶ φήμη διεσπάρη ὡς τῶν θεμισκύρων τὰ ἔκθετα βρέφη ὡς ἄρα ὑπὸ δρυῶν καὶ λίθων γεννῶνται ἄνθρωποι. Quo tempore in syluis & antris habitabant mortales, nonnunquam liberos exponebant in arboribus petrisve excauatis, cum eos præ inopia nutrire non possent. Vnde sparsum in vulgus expositos illos natos ex quercubus & petris. Vsurpatur prouerbium in eos qui non carent genealogia, vel agrestibus non sunt moribus, vt à Sexto Empirico sub finem operis contra Mathematicos. & 438. 40.

Ibid. B. Ἀγαμέμνονα γραῦν. *Agamemnonem certè.*] Hunc locum emendarunt P. Leopardus l. 4. c. & Giraldus ab Herueto citatus, sed in eo differunt, quod ille legat ἐν ἔρωσιν ἢ καλοῖς, in Cupidinibus vel formosis, & Ἀργιννίδος νεὼν ἀφροδίτης, templum Veneris Argynnidis. Profert etiam locum Stephani de Vrbibus, ex quo liquet hūc Argynnum filium fuisse Pisidicæ Leuconis filiæ, Athamantis neptis filij Sisyphi.

Ibid. D. ἆρ' οὐχὶ τῇ ἀφροδίτῃ θελξιάσῃ. *An non Veneri.*] P. Leopardus l. 8. c. 25. Veneris θελξιάσας meminerunt Clemens Alex. & Hesychius θελξιασὼ ἀφροδίτῃ. Scholia in Clementem ἀγνώμοσιν interpretantur. Hæc ille. Ipsum quoque verbum ἐμβάλῃ referunt ad turpia Viri docti exponentes illud ἐμβασκοίτης vspiam. θελξιασὼ autem decurratum forte est ex θελξιάσῃ vt φρασὼ ex φρασεφόνη, συεχὼ ex συεκάουσα, Tarentino idiomate. Cæterum spurcum illud Dionysij Epitherum quod affert initio sequentis paginæ θέλγε τὸ φάλλῃ τὸ κόπῃ ἢ πέλῃ deducit scholiastes Æschyli in Per- D sas sub finem Tragœdiæ.

Pag. 25. B. σέθοισι δ' ἀυτῶν, Συλωῖται. *Ex illis Euenitæ.*] Euenitas non facilius opinor reperias quàm Osirim Ægyptij, quam ob rem hic forte an legendum non Εὐλωῖται, sed Συλωῖται Syenitæ. Facilius enim mutatur Συ in Ευ. Ælianus l. 10. de animalibus c. 19. τοὺς ἰχθῦς τοὺς φάγρους. Συλωῖται μὲν Αἰγυπτίων ἱεροὺς νομίζουσιν. οἱ δ' οἰκοῦντες τὴν καλουμένην ἐλεφαντίνην τοὺς μαιώτας. Ægyptij Syenitæ sacros pisces Phagros dicunt, atque Elephantinem sic nuncupatam colentes Mæotas pisces. Deinde caussam addit, quod pisces isti accessum inundantis Nili suo aduentu prænuntient. Idem scribit Plutarchus de Isíde & Osiride agens de Oxyrinchitis: σεβόμενοι δὲ καὶ ἐξέλειχον ἰχθῦν δεδίασι μήποτε τὸ ἄσιτον καθαρὸν ὄντα ἐξυελίσχου πρεπόντως ἀυτῷ, Συλωῖται δ' φάγρου. Hunc ipsum Strabo φαγρέον appellat & φάγρον vnde Phagroriopolis lib. 17. in Arabici sinus recessu. Ibidem meminit in insulæ Elephantinæ in Nilo. & Plinius lib. 16. cap. 21. vt circa Memphim Ægypti & in Elephantine Thebaidis nulli arbori decidant folia, ne vitibus quidem. Athenæus lib. 7. Mæotas numerat inter Nili pisces.

Ibid. C. Θηβαῖοι δέ. *Thebani autem.*] Ælianus lib. 12. cap. 5. de animalibus. καὶ Θηβαῖοι δὲ οἱ ἐν Θοίσιν Ελλῆνες ὄντες ὡς ἀκούω γαλεῶ. Thebani, quanquam Græci, mustellam religiosè venerantur: quia nimirum nutrix Herculis fuit, aut quod cum Herculem Alcmena partutiret & patere non posset, ea prætercurrens pariendi vincula dissoluit. Ibidem etiam mures idem adorari tradit ab iis qui Troadis Hamaxitum incolunt, vnde Apollinem Sminthium appellant: tum vero in æde Sminthij cicures ali mures, σμίνθους enim murem illis significat. Addit deinde fabulam de muribus ab Apolline expulsis, & alteram quam hic innuit Clemens. Cretenses ad coloniam domo missi Pythium rogarunt, vt quempiam ad habitandum aptum locum ostenderet. Respondit ille, vbi γηγενεῖς id est terra geniti bellum eis inferrent ibi considendum. Ita eos ad Hamaxitum profectos castra posuisse, tum incredibilem murium multitudinem erupisse, & clypeorum lora derosisse, & arcuum neruos exedisse, ex quo coniecturam duxerunt illos esse terrigenas, proinde hunc locum excoluisse, atque Apollini Sminthio templum ex- C citasse. Eandem fabulam narrat Strabo lib. 13. de Eurymedusa. Arnobius lib. 4. Nunquid à nobis aliqnando conscriptus est, modo in aurum versus, modo in Satyrum ludicrum, in draconem, in alitem, & quod omnia genera contumeliarum transiliat, in formiculam patulam, vt Clitoris videlicet filiam Myrmidonis redderet apud Thessalos matrem.

Ibid. D. οὐδὲ μὴν ἀληθόμαι. *Neque vero obliuiscar.*] Ælianus l. 12. c. 40. Ἐμοὶ μὲν ἄρα δηλοῖ μὴ λύκον· Ζάμοι δὲ σέβεται, Lupum Delphi colunt, Samij ouem venerantur. Deinde caussam addit, quod Samiis furto sublatum aurum ouis inuenit; Ideò Mandrobulus Iunoni ouem consecrauit vt Aristoteles tradit. Idem l. 11. c. 8. In Leucade promontorium est excelsum & sacrum, in eo Apollinis Actij fanum, cuius honori dedica- D tum tempus festum cum instat, in quo saltando etiam certant, bouem Musçis mactant: cuius illæ sanguine saturatæ, recedunt veluti munere ad id faciendum persuasæ. Euphorionem citat etiã idem l. 17. c. 28. & Athenæus multis in locis.

Ibid. οὐδὲ γε τῶν τιὼ φοινίκ. *Sed nec eorum.*] P. Victorius l. 12. c. 15. Tibullus in quadam elegia superstitionis Syrorum meminit, qui columbas consecrabant, timebantque violare, ita canens:

Quid referam vt volitet crebras intacta per vrbes
Alba Palæstino sancta columba Syro? alij legunt, *suo.* Id quoque memoriæ prodidit Xenophon in 1. expeditionis Cyri. narrat enim copias illas veniisse ad fluuiũ Chalum plenũ magnorum piscium ac mansuetorum, quos Syri deos putarent, nec sinerent violari, quod etiã tribuebant

columbis. Cicero 3. de natura Deorum. Piſcem Syri venerantur. Porphyrius lib. 4. περὶ ἀποχῆς. Menandri Comici verſus ponit, quibus exponitur, quo humilitatis deſcendant Syri, vt Deam placent, ſi forte aliquando incontinentia ducti piſcem comederint.

Pag 27. B Λυκπόιος δέ. *Lyctios autem.*] P. Leonardus lib. 4. c. 3. 3. Emend. reſtituendum ex li. 4. Euſebij de Præpar. Euang. c. 7. monet. & addendum Euſebio nomen libri ὠν νόσων in Reditibus ſeu reuerſionibus, vt conſtat ex codice Euſebij Græco Lutetiæ edito. Citatur hic auctor & ab Athenæo l. 9. & alibi, & Athenienſis dicitur. Paulo poſt etiam legendum ibidem pro Leſbi Doſcida & Phytocules, Leſbij, Doſidas & Pythocles, at hic etiam vt ibi Phocæenſes, non Phocenſes. nam φωκαιεῖς Phocææ vrbis Ioniæ ciues, φωκεῖς, incolæ Phocidis Phocenſes, Stephanus de vrbibus. Quod vero addidit Trapezuntius, ſingulis annis, abeſt ab vtroque Græco.

Ibid. C. Ερεχθεὺς δέ. *Erechtheus autem.*] Plutarchus in hiſtoriis parallelis Græcis & Romanis, has duas narrat hiſtorias coniunctas numero 20. Erechtheus cum Eumolpo bellum gerens cum didiciſſet victorem futurum ſe ſi filiam immolaret, re cum vxore Praxithea communicata puellam mactauit, cuius rei Euripides in Erechtheo meminit. Marius cum Cimbris bellum gerens, cum inferior illis eſſet, in ſomnio præmonitus eſt, victoriam ſe conſequuturum ſi filiam prius victimam offerret Calpurniam nomine. Patriæ igitur charitati natura poſtpoſita eo facto victoriam reportauit. Cuius rei Dorotheus 4. rerum Italicarum meminit. Vnde conſtat legendum apud Euſebium, & Marius Rom. non Macarius. nam & ita Græcus Euſebius.

Ibid. πῶς οὖν οὐχ ὅσιοι ἀναλόγως. *Quomodo ergo non ſunt.*] Et apud Euſebium: πῶς οὖν οὐχὶ δυόσιοι οἱ δεισιδαίμονες, οἱ μὲν σωτῆρες δυσφημούμενοι, οἱ δὲ σωτηρίαν αἰτούμενοι ὥσπερ τῶν ὑπεναντίων σωτηρίας. Quo modo enim non ſceleſtiſſimi ſunt ſuperſtitioſi & illi qui tanquam ſaluatores inuocantur, & iſti qui ſalutem ab inſidiatoribus ſalutis petunt? Nam & Iuppiter & Bacchus σωτῆρος cognomen inuenerunt, vt eſt apud Plinium & alios paſſim.

Pag. 29. B. Τί σοὶ καταλέγω τὰς ὑπερβορείων γυναῖκας; *Quid tibi enumerem.*] Heruetus verbum κέκμηκον quaſi ſuperfluum deleuit. Ita ergo vertendum. Quod tibi enumerum illas Hyperboreorum vxores, (Hyperoche & Laodice nominabantur) quæ in Dianæ delubro, quod in Apollinis templo ſitum eſt, ſepultæ ſunt? Has enim eſſe fœminas ex Hyperboreorum finibus aduectas ait Arnobius paulo ante. Immarus filius Eumolpi & Dairæ Græce eſt Ιμμάρος ὁ Εὐμολπου καὶ Δαείρας, Immarus filius Eumolpi & Dairas. nam Dairas frater eius non mater. Arnob. Similiſque error in Trapezuntio qui vertit; Eumolpi & Dianæ filius, apud Euſebium. In Arnobio item legendum videtur Cleomachum non Cleochum, neque hîc fortaſſe Clearchum, nam apud Euſebium cap. 8. lib. 2. Præparat. ita citatur hic locus. Κλεόμαχον παράφημι ὁ τῷ Διδυμέῳ φησί. Legitur & Ισμαρος Ismarus, non, vt hic, Immarus.

Ibid. C. οὐδὲ μὴν τὸν. *Sed neque Apollinis.*] Dubitationem Heruetj tollit Th. Canterus l. 2. cap. 1. dum ita legit apud Arnobium lib. 6. *Sub Apollinis aruia quæ Telmeſſi apud oppidum viſitur, Telmeſſum eſſe conditum vatem non ſcriptis conſtantibus indicatur? Ageſarchi Ptolemæus de Philopatore quem edidit primo Cyniram regem Paphi,* &c. nullus igitur Ptolemæus Philopator, ſed Ptolemæus filius Ageſarchi ſcripſit hiſtoriam de Philopatore quam ſæpe citat Athenæus vt lib. 5. Πτολεμαῖος ὁ τὸ Αγησάρχου μεγαλοπολίτης γήρως ἐν τῇ δευτέρᾳ τῶν περὶ τὸν Φιλοπάτορα ἱστοριῶν.

Ibid. D. προσκυνοῦσιν ἀκινάκην. *Adorabant acinacem.*] Brodæus Miſcell. lib 5. c. 5. Tametſi ἀκινάκης vocabulum ſit Perſicum, enſem ſignificans, vt tradit in Polyhymnia Herodot. ἐς τὸ Περσικὸν ξίφος ἀκινάκην καλέουσι. Græci tamen etiam pro gladio Scythico vſurpare ſolent, quem ſicut Deum quendam gens illa obſeruaret & coleret Σκυθῶν οἱ Σαυρομάται ἀκινάκην σέβουσιν. Ammianus Marcell. l. 31. Nec templum apud eos viſitur aut delubrum; ne tugurium quidem culmo tectum, ſed gladius barbarico ritu humi figitur nudus, eumque vt Martem regionum, quas circumeunt, Præſulem verecundius colunt. Lucianus in Ioue Tragœdo: Σκύθαι μὲν ἀκινάκην σέβοντες ἐξ ὁσίας ζαμόλξιδι.

Pag 30. A. τῆς Σαμίας Ηρας. *Et Samiæ Iunonis.*] Th. Canterus lib. 2. cap. 25. ex hoc loco illum Arnobij corrigit Puteum Samios pro Iunone, legitque pluteum. Euſeb. de Præparat. lib. 3. c. 3. ὅπου σκέλμιον ἔργον εἰς ξόανον Ηρας ὃ ἐξ ξύλινον εἶχον εἶδος. Tertullianus aduerſus Gentes. Sed & qui crucis religioſos nos putat, conſectaneus erit noſter cum lignum aliquod propitiatur. Et tamen quanto diſtinguitur à crucis ſtipite Pallas Attica & Ceres farrea, quæ ſine effigie rudi palo & informi ligno proſtant? Lucanus lib. 3. ſimulachraque mœſta Deorum, Arte carent, cæciſque extant informia truncis. Athenæus lib. 14. Parmeniſcus Metapontius riſit Latonæ imaginem deformem & ligneam in Delo inſula cũ eam ſtatuam putaret eſſe. Et apud Arnobium legendum non Ethedius, ſed Aëthlius. citatur ab Athenæo lib. 14. Αἴθλιος.

Ibid. ὧν Ρώμη δέ. *Romæ autem.*] Scaliger in Varronem. Videtur non longe ab his, quæ ex Varrone affert Clemens, quod Apud Nonnium citatur ex lib. de vita populi Rom. Quid inter hos Ioues interſit, & eos qui ex marmore, ebore, auro nunc fiunt, potes animo aduertere, & horum temporum diuitias, & illorum paupertates. Ouid. Iuppiter anguſta vix totus ſtabat in æde. Paulo poſt, imagines Neapecha P. Leopardus corrigit ex Græco ἀγάλματα ὀνεαπήχη ſtatuæ nouem cubitorum l. 2. c. 11. Emendat.

Ibid. D. τῆς ἐν Τίρυνθι Ηρας. *Iunonis Tirynthiæ.*] Euſebius lib. 3 cap. 8. ex Plutarcho: λέγεται δὲ πρώτος ἱερὸν ἱδρύσασθαι Ηρας ἱερὸν ἐν Ἄργει Πείρας ὁ τοῦ Ἀργείδου Ηρας ἱερέως υἱός, ὃν ἐκ τῆς ἑαυτοῦ θυγατρὸς Καλλίθυιαν ἱερείαν καταστήσας ὑπ' αὐτῇ τῇ τοῦ Τίρυνθος δένδρον ἰσχνὸν πρὸν Ηρας ἄγαλμα μορφῶσαι. Piras dicitur primus Argolicæ Iunonis templo extructo & Callithya filia ſua antiſtite conſecrata ex arboribus circa Tirynthem exciſa piro ſimulachrum Iunonis poſuiſſe. Corrigendus etiam eſt Euſebius in Chronicis ad annum mundi 3560. In Argis primus ſacerdotio functus eſt Callithyas filius Pyrantis, Manuſcriptus Chriſtianiſſ. Regg. matris, In Argis prima ſacerdotio functa eſt Callitias filia Spirantis. Meminit & Clemens libro primo Strom. Calli-

thoes ſacerdotis Argiuæ Iunonis.

Ibid. Διοπετές. *Palladium.*] Epicurei cum plurimum tribuerent Epicuri libro περὶ κριτηρίου non humano ingenio, ſed diuino confectum, atque de cœlo delapſum oſtendere ipſum volentes, διοπετῆ appellabant. Plutarchus contra Colotem, quod verbum Cicero expreſſit lib. de finib. bonorum dicens delapſum de cœlo. D. Lucas Actor. 19. Διοπετὲς appellat Dianæ ſimulachrum, quod ipſum Numa Romanis perſuaſit de ancyli de quo Ouidius 3. lib. Faſt. de Palladio lib. 6. Gilbertus Cognatus cent. 2. Prouerb. 172. Locum Suidæ adſcribere ex manuſcripto non pigebit, quòd auctior ſit & emendatior: Διοπετὲς ὀξ οὐρανοῦ καταρχόμενον· ὅτι οἱ παρ' Ἕλλησι τὰ ξόανα κατασκευάζοντες φόβον ἐμποιοῦσι βυλόμενοι (Aldina edit. φόρον) τοῖς ὁρῶσιν ἔφασκον, ὅτι τὸ ἄγαλμα ὀξ οὐρανοῦ πρὸς τὸν Διὸς ἐπέμφθη, καὶ κατέπλη κρεῖττον ὑπάρχον πάσης ἀνθρωπίνης χρόας· καὶ ἀνάλωτον, ὅθεν καὶ Διοπετὲς αὐτὸ καὶ οὐράνιον βρέτας ἐκάλουν πρὸς τὸ βροτῶν ἐοικέναι, idem antea Clemens hoc ipſo Strom. libro. Addit Suidas addenda impreſſo; ὅπερ χ' οὕτως ἰῶ· ἢ περὶ ἧς ἀγαλλιᾷ ματαίᾳ καὶ πεπλανημένῃ δόξᾳ, ἀλλὰ τοῖς ἀγάλματοποιοῖς ἢ ἀποτιθέντες, &c. In extremo eſt, ἄξιον μισθὸν τῆς κακουργίας κομισάμενοι. Solebant Græci profani vt ſimulachra commendarent dicere ea à Ioue miſſa, vt immortalia: quamobrem & ſolebant ſtatuarios in exilium mittere aut enecare, ne manufacta viderentur. Exemplum affert ſimulachri Alexandriæ, Ptolemæus enim artifices, eo confecto, & ingenti foſſa excauata, ac tabulatis impoſitis, dolo occultato iuſſit, vt in eis epularentur: tum in medio conuiuio ſubſidente pauimento conciderunt, atque ita oppreſſi ſunt. Arnobius lib. 4. Quis ex reliquiis Pelopis compactum eſſe Palladium prodidit? Iulius Firmicus de errore prof. relig. Palladij etiam quid ſit numen audite. Simulachrum eſt ex oſſibus Pelopis factum. Hoc auarus Scytha feciſſe perhibetur, iam quale ſit conſiderate, quod Scytha barbarus conſecrauit.

Pag. 34 B ὑμῖν δὲ. *Nobis autem*] P. Faber c. 2. Dodecameni. Verum Deum eſſe aut ſolum, vel vnum Deum eſſe dicitur idolorum, dæmonumque falſo Dei nomen vſurpantium habita ratione, vt ſcilicet ea nequaquam pro Diis habenda eſſe doceatur, eoque pertinet, quod apud Clementem ſcriptum eſt, τὸν ὄντα ὄντως μὴ γνωρίζοντες Θεόν. Item quod aliquanto poſt vbi nullum ſenſile ſimulachrum, quale Gentibus, eſſe Chriſtianis, ſed verum Deum ipſa mente, atque cognitione comprehendi docet. His enim verbis exprimit: ὑμῖν ὃ ἐκ ὕλης αἰσθητῆς αἰσθητὸν, νοητὸν δὲ τὸ ἄγαλμα ὃ ἐστιν νοητὸν καὶ αἰσθητὸν ὅτι τὸ ἄγαλμα· ὁ Θεὸς μόνος ὄντως Θεός. Sed hæc obſcura & mendoſa ita (meo quidem animo) correxeris, ſi pro priore νοητὸν legeris νοητῷ, & poſterius illud, καὶ αἰσθητὸν ὅτι τὸ ἄγαλμα tanquam ſuperfluum, & à librario vel à ſcholiaſte quodam ſciolo repetitum expunxeris. neque enim dubito quin ita prorſus Clemens exararit. ὑμῖν ὃ καὶ ὕλης αἰσθητῆς αἰσθητὸν, νοητῷ δὲ τὸ ἄγαλμα ὅτι νοητὸν ὁ Θεὸς ὁ μόνος ὄντως Θεός. Atque vt antiquitus Iudæi, Romana etiam vigente Republica, Deum ineffabilem & inuiſibilem exiſtimantes nullo ſimulachro adhibito coluere, ſic hodie Chriſtianis nullum intelligibilis Dei ſimulachrum eſſe ſcripſit, ſed intelligibile dumtaxat, cum ſcilicet (vt equidem ſentio, nam hoc à Clemente non explicatur) qui re vera ipſe Deus eſt filium Dei vnigenitum.

Ibid. C. Ἀντίοχος δὲ. *Antiochus autem.*] Arnobius 6. contra Gentes. Antiochum Cyzicenum ferunt quindecim cubitorum (ſic enim in Romana editione correctum eſt) Iouem ex delubro aureum ſuſtuliſſe, & ex ære bracteolis ſubſtituiſſe fucatum. Fuit hic Antiochus Syriæ rex, Sedetis filius, regnauitque an. 18. Ioſephus Antiq. l. 13. c. 19. Euſebius & Iuſtinus. Paulo poſt Arnobius ſequutus eſt Clementem qui ante tribuit iuniori Dionyſio quod alij ſeniori. Deinde vt notat P. Victorius lib. 2. Var. lect. c. 10. Cicero id factum in Peloponeſo ait, Clemens in Sicilia, ſed vereor, inquit, nec hoc M. Tullio impoſuerit, vt legens hoc factum in fano Iouis Olympij, ob dignitatem Peloponneſij fani putarit id in Peloponneſo commiſſum. Sed in Sicilia quoque Iouis Olympij fanum fuiſſe T. Liuius auctor eſt. lib. 24. & Diodorus Siculus. Liberalis Dionyſij vertit Heruetus paulo poſt Gr. Διονύσου δ' Ἐλευθερίως. Arnobius. Vbi liber Eleutherius cum Athenis? Ab Eleutheris vrbe Bœotiæ, cuius ciuis Ἐλευθερεύς.

Pag. 35. B. σὺν τῇ ἱερείᾳ Χρυσίδι. *Cum ſacerdote Chryſide.*] P. Leopardus l. 6. c. 11. l. Aduerſus Iouinianum 1. apud D. Hieronymum recte legitur, nec eſt Chryſeis legendum vt quidam arbitrantur, tametſi apud Pauſaniam legatur τῷ ἱερείᾳ χρυσηίδι; auctores habeo Thucydidem in 2. & 4. ὁ νεὼς τῆς Ἥρας κατεκάυθη χρυσίδος τῆς ἱερείας, &c. Templum Iunonis apud Argos deflagrauit Chryſide ſacerdote, cum lucernam ardentem coronis appoſuiſſet, illic ita ſoporata, vt incenſa omnia non ſentiret; propter quod Argiuos verita protinus in Phliuntem nocte confugit, Clementem item Alexand. & Arnobium lib. 6. Vbi Iuno Regina cum inclytum eius fanum ſacerdotémque Chryſidem eadem vis flammæ Argiua in ciuitate deleret. Vbi Serapis Ægyptius, cum conſimili caſu, iacuit ſolutus in cinerem cum myſteriis omnibus atque Iſide?

Ibid. πῦρ σωφρονοῦν. *Ignis ſapiens.*] Tertullianus Scorpiaco. Sapiens ignis effigiem vituli defundit illis, ſugillans illic cor habentes, vbi & theſaurum. Minutius Felix Octauio. Illic ſapiens ignis membra vrit & reficit, carpit & nutrit, ſicut ignes fulmine corpora tangunt, nec abſumunt.

Ibid. D. Πτολεμαῖος δὲ. *Ptolemæus autem.*] P. Victorius lib. 7. cap. 4. locum ex oratione pro Flacco indicat & Mithridatem, Deum, illum patrem, illum conſeruatorem Aſiæ, illum Dionyſium Bacchum Liberum nominabant. Athenæus l. 5. obuiam proceſſiſſe artifices Bacchi & libationes factas cum Athenio regio Mithridatis prætextu per Atticam circumferretur. Vide eundem Victorium cap 7. 19. Ptolemæo Auletæ filio, Cleopatræ fratri cognomen Dionyſij tribuunt Euſebius in Chronico & alij paſſim.

Pag. 36. A. τί δεῖ. *Quid opus eſt.*] Athenæus lib. 3. meminit Alexarchi cuiuſdam Caſſandri Macedoniæ Regis fratris, qui dicebatur Vranopolidis conditor: & loquendi peculiares formas inuexerat: itaque ad Caſſandri duces ſcripſerat, Alexarchus bellator primipilos Solis filios ſaluere iubet. Idem lib. 7. Menecratis meminit

eiusque epistolam ad Philippum adfert, cuius hoc initium est. Tu quidem in Macedonia regnas: at ego in Medicina, recitat & versus cuiusdam, qui ait Nicostratum se Herculem dixisse, & alium quendam se Mercurium autumasse chlamyde ornatum, caduceo & alis, Nicagoram scilicet Zelitem, qui patriæ tyrannidem occupauit.

Pag. 40. D. τὰ Φιλαινίδος χήματα. *Figuras gestusque Philænidis.*] Athenæus lib. 8. p. 116. Aldinæ edit. καὶ βιβλία πάνυ Φιλαινίδος καὶ τινὸ τῶ ἀρχεστράτου γαστρονομίαν, ὁμοίως δ' καὶ τὰς θεσπεσίας ἐμπείρους· ἴσαν δ' κινήσεών τε καὶ χημάτ[ων]. Philænidis libros, Archestrati gastronomiam, ancillas pariter horum motuum ac figurarum experimentis peritas. Et paulò ante turpissimum ait de rebus venereis opus illi ascriptum, sed falso honestissimæ fœminæ per calumniam id tribuisse Polycratem, vt testatur Æschrion Samius. Meminit eiusdem lib. 10. Vide H. Iunium prouerb. Philænidis commentarij.

Pag. 41. D. τὸ βούλημα κοσμοποιΐας. *Ipsius Dei voluntas.*] Sane quod Alexandrinus Clemens sola Dei voluntate mundum & à solo Deo conditum, quando & solus Deus est, memorat, mihi non est dubium, quin partim excludendis dæmoniis ac idolis exarauerit, partim etiam, imò verò potissimum confutandis vetustis hæreticis, quorum Simon quidem Magus veluti signifer quidam, dein Menander eius discipulus, sed & Saturninus & Carpocrates, & ex Gnosticis nonnulli mundum, & quæ in eo sunt, factum ab Angelis emissis ab Enno ea seu Selene multo inferioribus ingenito patre asserebant. Cerinthus autem & Nicolaïtæ non à primo Deo, sed à virtute valde separata, & distante ab ea principalitate, quæ est super omnia, Trismegistus Pimandra c. 1. καὶ πάντα ποιήσαντος ἐν ἑνὸς μόνου, τῶ δὲ αὐτῶ θελήσει δημιουργήσαντος τὰ ὄντα. Vide Iren. lib 1. c. 25. & lib. 3. c. 11. hæc P. Faber c. 2. docameni.

Pag. 43. C. Ἀφροδίτης Ταναΐδος. *Veneris Tanaidis.*] Strabo quidem Vxiorum meminit apud quos ἀφροδίτη ἀνάϊτις colebatur & apud Persas sacra fuisse celebrata prodit Anaitidis & Omani ταῦτα ὠν τῆς Ἀναΐτιδος καὶ τῶ Ὀμανοῦ ἱεροῖς γενόμενα. Videndum ergo num hæc sit dea quam Clemens hoc loco indicat. Vide Strabonem lib. 15. vbi Persas Venerem & Solem colere tradit & lib. 11.

Pag. 47. B. εἰ τὸ ἀγαθὸν ἐρωτᾶς. *Si bonum quale sit.*] Senarij sunt Græcè qui quo modo disponendi sint vide in Philosophica Poëti pag. 51. Eosdem habes & lib. Stromat. 5.

Pag. 48. Εἷς ταῖς ἀληθείαις. *In veritate est vnus.*] Citantur hi Sophoclis versus à Iustino de monarchia & ab Athenagora in legatione, apud Clementem versus ille, aberrantes lucro homines, Græce mendosus est θνητοὶ δ' πολυκερδεία πλανώμενοι legendum ex Iustino & lib. 5. Strom. θνητοὶ δὲ πολλοὶ καρδίᾳ, vel καρδίαν πλανώμενοι. Mortalium ast errantes corde plurimi. Orphei deinde versus apud Eusebium etiam multo afferuntur ampliores lib. 13. cap. 7. Præpar. Ille apud Clementem εἰσορᾷ θνητῶν, αὐτὸς δὲ πάντας ἐσορᾷ. Eusebio sic εἰσορᾷ θνητῶν ψυχὰς, νῷ δ' εἰσορόωντα, sed mente cernitur. Item εἷς ἐς' αὐτοφυής. Euseb. εἷς ἐς' αὐτοτελὴς vnus perfectus Deus est qui cuncta creauit, quo modo & apud Theodoretum lib. 2. de Curatione Græc. apud quem tamen legitur αὐτὸς δέ γε πάντας ἐσορᾷ, vt apud Clementem. Principium horum versuum apud Stobæum vspiam sic adumbratur ἀείσω σωφρόσιν θνητοῖς, &c. Cantabo prudentibus.

Pag. 49. B. Μένανδρος γραῦς. *Menander certe.*] Extat huius dramatis vtriusque nomen apud Stobæum tit. 106. & 11. & alterius apud Athenæum lib. 14. sed apud Iustinum in libello de monarchia citatur ex Auriga hic Menandri locus, itaque hic expungendum nomen videtur suppositicij. Ibidem legitur mendosè: οἰκίαν παρφπὼν ὅτι τῶ σανιδίου, Clemens, οἰκίας παρεισὼν, Perionius vertit, in tabula conuenit. Langus, in albo scribitur. In tabellis picta quædam gestasse olim mendicos vspiam legitur. Est & in illo de monarchia libello alter Menandri locus ex Sacerdote, postremusque versus sic absoluitur,

Εὑρημένα ἀνθρώποις ἀναιδέσιν Ῥόδη.
Mortalibus reperta ad impudentibus,
Conficta risus gratia, Rhode mea.

Pag. 50. A. ποτὲ μὲν τὸν Ἀπόλλωνα. *Apollinem quæ medias.*] Versus Euripidis sunt in Oreste Tragœdia quæ etiamnum extat vnde corrigi quædam possunt in Græco Clementis. Reijcit Orestes culpam in Apollinem qui maternam cædem imperauerat, vide & Æschylum in Eumenidibus. Extat quoque Tragœdia Ion, vnde sequentes sunt excerpti vbi legitur τῷ λόγῳ δ' χρήσομαι, melius quam apud Euripidem τῷ λοιπῷ δ' χρήσομαι. Quod si (quanquam id nunquam fiet, vtar sequenti verbo tamen) pœnas violenti amoris dederitis, &c. alij aliter explicant: apud Iustinum pag. 169. legitur: εἰσὶ γάρ ἐστε, τῷ λόγῳ κεχρήσομαι. Postremo illud, nudo capite, paræmiam refert: nam qui citra pudorem & palam aliquid faciunt dicuntur id nudo capite facere, vtitur D. Cyrillus in Ioan. Euangelium, & D. Chrysost. in Babylam. Vide Prouerbiorum centurias.

Pag. 51. C. παραδειγματισθήσονται ἔμπροσθεν τῦ ἡλίου. *Traducentur coram sole.*] Huc pertinere videntur illa Hieremiæ 8. 2. & expandent ea ad Solem & Lunam & omnem militiam cœli, quæ dilexerunt & quibus seruierunt, & post quæ ambulauerunt. Item cap. 19. 7. Et dabo cadauera eorum escam volatilibus cœli & bestiis terræ: & ponam ciuitatem hanc in stuporem: lxx. εἰς ἀφανισμὸν, demolitionem. Locus autem qui paulò post ex Osee citatur reperitur cap. 4. Amos 13. διότι κύριος ὁ στερεῶν βροντὴν καὶ κτίζων πνεῦμα. Quia Dominus es firmans tonitruum & creans spiritum, & annuncians in homines, &c. In vulgata Latina est, Quia ecce formans montes, & creans ventum.

Pag. 57. D. Ἀπειλῶ γραῦ ὁ Ζαχαρίας. *Et certè minatur Zacharias.*] Gr. ἀπειλῶ ὁ προφήτης Ζ. ὅπηρήσαι ἐν σοὶ ὁ κλεκτός μου τὴν Ἱερουσαλήμ, & cætera, vt habentur Zach. cap. 3. v. 2. quem ita ex vulgata reddes ad verbum. Minatur itaque ipsi Propheta Zacharias, increpet in te Dominus, qui elegit Hierusalem. Nunquid non iste torris est erutus de igne? Theodoretus explicat de Iesu Iosedec filio & alijs, qui cum paulò ante à captiuitate rediissent, captiuitatis ferebant signa, paupertatem & inopiam. Torris enim semiustulatum lignum est ex igne arreptum. Hieronymus eodem modo explicat. Similis locus est Amos 4. v. 11. quem reperies libro 1. Pædagogi capite 8.

Ibid. 58. C. ὀδυρομένη φίλα τέκνα. *Natos charissima.*] Hemistichium est Homeri Il. 2. vbi describitur illud auspicium seu prodigium auicularum quas draco deuorauit ἀμφεποτᾶτο ὀδυρομένη φίλα τέκνα. Paulo post in Græco libro, post illa verba, dominum inuestigant, sequebatur καὶ ἵππου τὸν ἀναβάντα ἀποσεσαῦσθαι ὡς ἵππου συείλημα ὑπηκουσαν τῇ δεσπότῃ, quæ vel imprudenti exciderunt interpreti omissa linea vna, vel consulto quod mendosa essent suppressa sunt: fortè ita corrigi possunt ὡς ὑποσυείλημα vel ἀποσυείλημα, vel etiam vt quibusdam placet εἵπου συείλημα. Equi ipsi excusso insessore vel vno sibilo edito domino parere solent. Iul. Pollux περὶ ἱππασίας, κλωσμῷ δὲ ἐξελαύνειν (manuscr. ἐπιχείρειν) τὸν ἵππον ἐρεῖς καὶ ῥοιζῷ, dices etiam sibilo & stridore equum excitare.

Pag. 59. A. ὗες γάρ. *Sues enim.*] Quod vertit interpres, in palææ cumulo Gr. ἐν φορυτῷ, quod nomen licet Hesychio significet ἄχυρα & quisquilias aridas, sumitur tamen pro colluuione quauis, vt Chrysost. τὸν φορυτὸν τῆς ἁμαρτίας, dixit τὴν ἀκαθαρσίαν. Horat. amica luto sus. Sic locutus est & Strom. lib. 2.

Pag 61. B. ἦτ' ἀνδράσι μέγα ὄνειαρ. *Viris damnum.*] Hesiodi est carmen in operibus 316. αἰδὼς ἦτ' ἀνδράσι μέγα ὄνειαρ, ἠδὲ καὶ ἀμφίς. Et Homeri Iliad. 24. 45. ex quibus locis hic corrigendus. Reperitur & apud Stobæum tit. de verecundia 31. non ergo fortes solum, sed quosuis indicat Poëta, & vitiosam verecundiam intelligit, de qua Plutarchus librum edidit.

Ibid. λίκνοις ὠσὶ πρέπουσα. *Statutis ventilabris.*] Vannum in rustico carmine appellasse Virgilium notum omnibus est: qui tamen, dum agricolarum instrumentum hoc esse traderet, docuit in alio etiam vsu illud haberi solitum: & in rebus diuinis, maximè Liberi patris, frequens esse consueuisse. Eruditissimus enim Poëta, quod ipse sciebat, aliis quoque ὡς παρέργῳ notum esse voluit. Intelligit autem, vt opinor, vannum quod λίκνον Græci vocant, instrumentum ad cuncta penè sacrificia idoneum, vt veteres Grammatici tradunt: vnde qui illud gerebat in sacris λικνοφόρος vocabatur. Plutarchus in Alexandro ὁπόταν τὸν κιστὸν ἢ τὰ μυστικὰ λίκνα. P. Victorius in Varronem. Suidas τὸ λίκνον πᾶσαι τελετὴν καὶ θυσίαν ὀπτηδύον ἔχει. Virgilius 1. Georgic. Arbuteæ crates, & mystica vannus Iacchi.

Pag 69. D. τὸν Μίνω τὸν Κρῆτα. *Minoem Cretensem.*] In Græco mendum fuit ἐπὶ Διὸς ὃς ἄεισον ὠαριάφοντι legendum τῷ Διὸς ὀαρίσιν ex hoc versu Odyss. 19. ὀκτὰ Μίνως ὀαρίστατος βασίλευε Διὸς μεγάλου ὀαρισταῖς ibi Minos regnauit nouem annos Iouis magni confabulator, quem in locum scribens Eustathius docet alios existimasse nouem annos cum Ioue colloquutum esse Minoem, alios nouem annos regnasse, alios demum nouennem regnare cœpisse. Vide quæ hic noster lib. 2. Strom.

Ibid. C. σιτευομένων ὀρνίθων. *Auibus quæ saginantur.*] Varro lib. 3. cap. 9. de re rustica. De tribus generibus gallinæ saginantur maximè villaticæ. Eas includunt in locum tepidum & angustum, & tenebricosum, quod motus earum & lux pinguitudini inimica, vel, vt alij legunt, vindicta. Martialis lemmate Gallina altilis. Pascitur & dulci facilis gallina farina. Pascitur & tenebris: ingeniosa gula est. Paulo post, auferamus obliuionem ἀφέλωμεν τὴν λήθην τῆς ἀληθείας τὴν ἄγνοιαν, auferamus obliuionem veritatis ignorantiam. Sic Platonici scientiam dicebant esse reminiscentiam.

Ibid. D. ὑμνήσαντες. *In hymno acclamantes.*] Iul. Firmicus de errore prof. cap. 20. dicis etiam χαῖρε νυμφίε χαῖρε φῶς. Quid miserum hominem per abrupta præcipitas calamitosa persuasio? Quid illi falsæ spei polliceris insignia? Nullum apud te lumen est, nec aliquis sponsus, qui hoc mereatur audire. vnum lumen est, vnus est aliquis sponsus hominum, quorum gratiam Christus accepit.

Pag. 71. A. δέξια σημαίνων. *Prospera significans.*] Non ad aliud quid alludit, sed Arati carmina vsurpat. Sic enim habent Græca δέξια σημαίνων, λαοὺς δ' ὅτι ἔργον ἐγείρων quæ reperies apud hunc ipsum Clementem lib. 5. Strom. Isque & mimine dexter dextera significat, &c. Festus Auienus.

Hoc duce per tumidi ferimur freta gurgitis, ἐστὸ
Præceptore solum granibus versamus aratris,
Iste modum statuit signis.

Scholiastes Græcus τὰ αἴσια λέγει καὶ τὰ πρὸς τὸν λόγον συμφέροντα. ἔργον δὲ λέγει κατ' ἐξοχὴν τὴν γεωργίαν.

Pag. 73. C. κ' εἴνου μὲ καπνοῦ. *Ait quidem ille.*] Fortasse scripsit Clemens κείνου apud Homerum 12. Odyss. ζύπου μὲ καπνοῦ κύμαπος. itaque delenda verba illa, ait quidem ille. Verba sunt Circes alloquentis Vlixem. Paulo post legit Clemens θοπέρῳ ὅπα cum apud Homerum sit νωπέρῳ ὄπα nostra hæc audire vt carmina possis. Vtitur hoc eodem versu in ijs quæ ad mores pertinent. Aristoteles 2. ad Nicomachum Ethic. c. 9.

IN LIB. I. PÆDAGOGI.

Pag. 80. B. *Tertium autem.*] τρίτον μὴ πάνυ πολλοῖς τὴν ἀκοσίων ἐπιπεσεῖν, ὅπερ ἴδιον παιδαγωγουμένων δύναται. τὸ δὲ μὴ ὀπιμήκιστον διατρίψαι ἐπὶ τοῖς ἁμαρτήμασιν τελευταῖον τετάχθω. Tertium autem in inuoluntaria non adeo multa incidere, quod est proprium eorum, qui bene educti fuere: In peccatis autem non diutissime immorari vltimo loco ponatur. Quatuor enim gradus à Clemente distinguntur, quum interpres hic tres solum expressit.

Pag. 84. B. παιδάριον. *Attici.*] Iul. Pollux lib. 2. de fœminis vbi sic legimus in manuscripto ὅτι δὲ τῆς θηλείας τὰ μὲν ἐπώνυμα ἴσα μέχρι τοῦ παιδαρίου, ἔστι γὰρ τοῦτο κοινὸν ἀμφοῖν θηλείας τε καὶ ἄρρενος. Interpres non assequitur eius mentem, quæ opinor hoc est Ait nomina quæ de Infantibus & puerulis allata sunt antea, eadem & fœminis tribui, vsque ad illud vocabulum παιδάριον, quod & ipsum commune est vtriusque & fœminis, & masculis, & quod sequitur παιδίσκος in masculis dici, in fœminis παιδίσκη. Cæterum in manuscripto post illud verbum παλάκια, sequebatur versus παῖδες γέροντες μειράκια παλλάκια. Citatur ab eodem Polluce Menander ὁ τὴν ῥαπιζομένην in Verberata lib. 7. cap. 13.

Pag. 85. B. ὡσαννὰ φωνῇ τὸ ὡς αὐτά. *Osanna si Latine.*] Auctor operis imperfecti in Matthæum hom. 38. Hosianna autem quidam interpretantur gloriam, alij redemptionem, alij saluifica, siue saluum fac. Hieronymus ad Damasum, Alij opinati sunt ὡσαννὰ gloriam dici, nonnulli gra-

tiam. Multi ſuper hoc nomine diuerſa finxerunt, è quibus Hilarius ita poſuit, oſanna Hebraïco ſermone ſignificatur redemptio domus Dauid. C. Ianſenius in Concordiam Euangelicam ait Ambroſium ſequutum Hilarium idem tradere cap. 19. in Lucam, non tamen tam craſſum errorem imponendum Hilario, aut Ambroſio, quam imponitur, quod non credendum ſit eos exiſtimaſſe hæc omnia comprehenſa in ſignificatione vocabuli Hoſanna, ſed populum eiuſmodi acclamatione petiiſſe redemptionem. Deinde addit coniecturas quibus probabile in ſpeciem videri poſſet oſanna laudem, vel gloriam & gratiam ſignificare. Primo quod apud omnes Euangeliſtas per duas dictiones ſcribatur ὡς ἀνὰ, dictio autem ὡς ſi Hebraïcè ita ſcribatur עָ laudem ſignificare poſſe, anna autem ſi ſcribatur חַנָּא ſignificare gratiam: Deinde quod Chriſtus ſubiecerit, nunquam legiſtis, quia ex ore infantium, & lactentium perfeciſti laudem, ſed certam eſſe tamen Hieronymi ſententiam, eſſe deſumptum hoc ex Pſalm. 117. חוֹשִׁיעָ נָּא O Domine ſaluum fac, atque hunc verſum in acclamationibus, feſti tabernaculorum vſurpatum, vt apud Græcos Io Pæam, & apud Latinos Io triumphe, vt & Halleluia quod laudate Dominum ſignificat. Leo item Caſtrus in cap. 9. Eſaïæ eos qui putarunt Oſanna ſignificare gloriam tuetur auctoritate D. Lucæ qui acclamationem puerorum apud Matthæum & Marcum oſanna in excelſis reddiderit, pax in cœlo, & gloria in excelſis, qui cum prædius eſſet dono linguarum haud dubium quin Hebraïcè ſciuerit.

Ibid. D. καλὰς καὶ ὡραίας. *Elegantes & ſpecioſa.*] Heſychius: παιδίσκαριον ἀτλικοὶ ὅτι τῆς ἡλικίας. Varrinus: παιδίσκη ἡ ἐλευθέρα καὶ ἡ δούλη, καὶ παιδίσκαριον, παιδάριον δὲ ἀττικῶς μὲν τὸ θυγάτριον, Ἑλληνικῶς δὲ τὸ ἄρρεν. Pollux lib. 3. cap. 8. παιδίσκη τὴν θεραπαινίδα λυσίας ὀνόμασεν, εἰ μὴ (ſic enim manuſc. non εἰ γὰ) ἀμφίβολόν ἐστι πότερον ἡλικίας ἢ τύχης, ἐξελθοῦσα αὐτὴ παιδίσκη τὴν θύραν ἀνοίγει. Lyſias puellam vocat famulam, niſi ambiguum ſit num ætatis, an fortunæ nomen ſit, ita enim loquitur, Egrediens puella eius fores aperit.

Pag 86. C. ἀλληγορῶν ὃ ὧδε ἡμᾶς πώλους καλεῖ. *Per allegoriam nos pullos.*] Nulli opinor alij pulli quærendi ſunt in bonam partem in ſacris literis, neque illi equini, ſed aſinini, quamuis in editione Antuerpienſi vertatur Zachariæ 3. ſuper ſubiugalem & pullum equinum nouum καὶ πῶλον νέον. Apſyrtus 16. Geoponic, φιλοκαλώτερον δὲ ποιοῦσί τινες ταῖς θηλείαις ἵπποις ὑποβάλλοντες τοὺς τῶν ὄνων πώλους. Varro de re ruſtica cap. 6. de aſinis, Secundum partum pullos anno non remouent à matre. Dicitur ergo & de aſinis & de onagris & de elephantis πῶλος & pullus. Aduerte autem hic citari in loco Zachariæ δίκαιος σωτὴρ καὶ ζῶν cum ſit in Antuerpienſi δίκαιος καὶ ζῶν, nempe illud ex Euangelio Matthæi, vt & apud Iuſtinum Dialogo cum Tryphone. Prouerb. 5. 19. Cerua cariſſima, & gratiſſimus hinnulus. lxx. ἔλαφος φιλίας καὶ πῶλος σου χαρίεσσα ὁμιλείτω σοι. Cerua amicitiæ, & pullus gratiarum conuerſetur tecum.

Pag. 87. *Et pullum inquit.*] Iuſtinus in Dialogo cum Tryphone 67. hunc ipſum locum ita explicat: τὸ δὲ αἷμα τῆς σταφυλῆς οὐκ ἐν τὸν λόγον, ὃν διὰ τῆς πάνυ δεδήλωκεν, ὅτι αἷμα μὲν ἔχει ὁ Χριστὸς οὐκ ἐξ ἀνθρώπου σπέρματος, ἀλλ' ὡς τῆς τοῦ Θεοῦ δυνάμεως. Quod autem dicit verbum vuæ ſanguinem, arte quadam declarant ſanguinem quidem habere Chriſtum, non ex hominis ſemine, ſed vi diuinitatis. S. Chryſoſtomus Homil. 67. in Geneſ. ὅσα πῶς αὐ ἡμῖν τὰ μυστήρια οἰκεῖα ἰωΐξατο, ἴσασιν οἱ μεμυημένοι τὰ λεγόμενα. πλυνεῖ ὁ οἶνῳ τὴν στολὴν, στολὴν οἶμαι τὸ σῶμα λέγων ὁ δι' ἣν οἰκονομίαν φορίσιν κατηξίωσεν, εἶτα ἵνα μάθῃς ἀκριβῶς οἶνον τί προσηγόρευσεν, ἐπήγαγε, καὶ ἐν αἵματι σταφυλῆς τὴν περιβολὴν αὐτοῦ. ὅσα πῶς τῷ δ' αἵματος ὀνόματι τὸν σταυρὸν ἰωΐξατο, ἐκ πάσαν τὴν μυστηρίων τὴν οἰκονομίαν. *Vide quo modo nobis Sacramentum inſinuauit.* (vox, totum, non agnoſcitur à Græco manuſcripto.!) *Sciunt qui initiati ſunt, quod dicitur: Lauabit in vino ſtolam ſuam. Stolam puto corpus dici, quod propter diſpenſationem ferre dignatus eſt. Deinde vt accuratè diſcas vinum quid appellarit, ſubdit; & in ſanguine vuæ amictum ſuum. Vide quomodo ſanguinis nomine crucem nobis & occiſionem ſignificet, & omnem myſteriorum diſpenſationem.* Eadem ratione & pullum ſignificare ait gentium adductionem & obedientiam, quod magnæ ſit manſuetudinis ſuſtinere ſe ad vitis palmitem ligari. Vide etiam Euſebium lib. 8. de Demonſtrat. cap. 1.

Pag. 88. D. νηπύτιος μὲν γὰρ ἔστι. *Qui eſt enim inſipiens.*] Heſychius tamen, νηπύτιον νήπιον ἄφωνον. At Euſtathius in Iliad. V. 932. νηπύτιον, ὁ μὴ φρονοῦν, ἀλλ' ἐστερημένος τοῦ πεπύσθαι καὶ πυνθάνεσθαι, ἢ γοῦν φρονήσεως. Sed & νήπιον addit poſſe deduci inde cum ſignificat inſipientem, quaſi dicatur per contractionem quandam pro νηπύτιος. Suidas vero etymologiam ſynceram tradit νήπια τὰ βρέφη διὰ τὸ νὴ στρεπτικὸν καὶ τὸ ἔπος à priuatiua νὴ & nomine ἔπος, quòd nondum fati poſſint, vt infantes Latine: alij deducunt quaſi valde benignum νὴ ἤπιον. vel etiam, quaſi νήϊον, vel etiam quaſi νέον πῶν, ſed vt diximus alibi hæc etymologias quærendi ratio lubrica eſt & ſæpè argumento & τῇ ὑποθέσει in ea ſeruimus non Grammatico veriloquio.

Pag. 89. A. ἀπαλὴ νύμφη. *Virginem teneram ſponſam.*] Vulgata Lexica docent ab Apollonio νύμφας vocari puellas. Iam verò Synæſius ita loquutus eſt initio hymnorum,

Ἀπαλαῖς ἐπὶ ὀπὶ νύμφαις,
Ἀφροδίσιον γελώσαις:
Teneras non in virgines,
Veneſtum ridentes.

Euſtathius in Iliad. λ. ὃ μόνον ἦτορ ἀπαλὸν, ἀλλὰ δὲ ἀπαλαὶ φρένες 834. Heſiodus ſub finem Theogoniæ, παῖδα δ' ἀπαλὰ φρονέοντα vocat Phaëthontem Cephali filium, & apud Pollucem inter Comicas perſonas eſt ἀπαλὸς νεανίσκος, λευκὸς σκιαγραφίας ἀπαλότητα δηλῶν. Iuuenis tener, albus, educationis in vmbra teneritatem præ ſe ferens.

Pag. 91. B. ἀλλ' ὃ κεκάρπωται. *Sed non eſt oblatus.*] Heſychius: κάρπωμα, πέρδος, προσφορὰ, θυσία. Suidas ἀνάσαι καρπῶσαι, καῦσαι ἁγίως. Ita Leuitici 4. τὸ θυσιαστήριον τῆς καρπώσεως altare holocauſti v. 10. & v. 34. τῷ θυσιαστηρίου τῆς ὁλοκαρπώσεως. Verte igitur hic, ſed non immolatus eſt, vel, mactatus, vt Dominus.

Ibid. D. θαυμαστὸς σύμβουλος. *Admirabilis conſiliarius.*] Apud D. Hieronymum in Eſaiam reddirur ex Hebræo admirabilis conſiliarius, quod efferunt lxx. magni conſilij nuncius. In Antuerpienſi editione vtrumque habetur in textu Gre-

co lxx. at in editione Procopij in Esaiam interprete I. Curterio lxx. viris tribuitur hæc μεγάλης βουλῆς ἄγγελος, altera autem θαυμαστὸς σύμβουλος. Aquilæ, vt Theodotioni θαυμαστὸς βουλεύων, hic apud Clementem vtrumque vides: reliqua autem partim Symmacho, partim Theodotioni, cuius est etiam illud τῇ πλουτύνῃ τὴν παιδείαν quod multiplicet disciplinam, sic enim vertendum est potius quàm quod ludum multiplicet, vsque ad illud καὶ τῆς εἰρώνης αὐτοῦ οὐκ ἔσται πέρας, quod est Theodotionis & Symmachi. lxx. οὐκ ἔσται τέλος. vel apud alios τέλος.

Pag 93. D. *Κατάχυμα τῶν ὀφθαλμῶν. Oculorum suffusionem.*] C. Plinius de re medica 15. Suffusiones & albugines. Celsus lib. 6. cap. 6. suffusio, quam Græci κατάχυσιν nominant, interdum oculi potentiæ, qua cernit, se opponit: Sanguinem ex fronte, vel naribus mittere, in temporibus venas adurere expedit. Definitur ab Ægineta lib. 6. cap. 21. ἀργὸν ὑγρὸν σύστασις ὅτι τὴν κατοπτικὴν χιτῶνα καὶ τὸν κόρον ἐμποδίζουσα τὸ ὁρᾶν, ἢ τὸ παρωσὸν ὁρᾶν. Suffusio pigri humoris concretio iuxta pupillam in cornea membrana, quæ visum impedit, aut certè, ne oculus clarè cernat, efficit.

Pag. 105. D. *τὰ Ἀφροδίσια. Res venereas Græcè.*] Plato in Cratylo Hesiodi esse dicit ὀρθῶς ἡ ἀφροδίτη διὰ ἄξιον Ἡσιόδῳ ἐπιπλέγῃ, ἀλλὰ συγχωρῶν ὅτι ἀπὸ τοῦ ἀφρὸν γένεσιν ἀφροδίτη ἐκλήθη. De Venere Hesiodo repugnare non decet, sed concedere propter ipsam ex spuma generationem ita vocari. Sic enim malim vertere cum Ficino quàm cum nouo interprete, propter spumæ æstum qui in generatione fit. Hesiodus ἔνεκ' ἐν ἀφρῷ τρέφη. Apud Aristotelem Euripides Hecuba, ἀφροσύνης θεὰ quod sit amentiæ Dea lib. 2. cap. 23. Rhetoric. At lib. 2. de generat. anim. cap. 2. ἔοικε δὲ οὐδὲ τοῖς ἀρχαίοις λανθάνειν ἀφρώδης ἡ τοῦ σπέρματος ὢν φύσις· διὸ γοῦν κυρίαν θεὰν τῆς μίξεως ἀπὸ τῆς ἀφρώδους ταύτης ἀποσημήνασθαι. Neque vero homines antiquos latuisse videtur seminis esse spumosam naturam: deam enim quæ rei venereæ præest, ab ipsa facultate nominarunt.

Pag. 106. C. *καὶ Σικιννίζειν βύρριχείαν. Quod Sicinnis Græcè.*] Pollux lib. 4. cap. 14. εἶδη δὲ ὀρχήσεως Ἐμμέλεια τραγικὴ, Κόρδακες κωμικὴ. (Sic enim habet manuscr. non κωμικοὶ) Σικιννὶς Σατυρικὴ. Species vero saltationum Emmelia siue Modulata Tragica, Cordaces comica, Sicinnis Satyrica. Saltationes armatæ Pyrrhica, & Telesias, ita corrige interpretationem, cum auctoritate manuscripti fretus, tum Athenæi vnde hæc videtur sumpsisse Pollux. τρεῖς εἰσὶ τῆς σκηνικῆς ποιήσεως ὀρχήσεις. Tres sunt in scenica Poëti saltationes, Tragica, Comica, Satyrica. lib. 14. Idem lib. 1. Italicam saltationem conflatam fuisse tradit è Comica Tragica, & Satyrica, quam Sicinnim, à qua, & Satyrarum scriptores Sicinnistas appellarunt, vel vt alibi ait, Satyros. Quidam aiunt eius inuentorem fuisse Sicinnim barbarum hominem, alij Cretensem natione fuisse. Alij dictam volunt Sicinnim ἀπὸ τοῦ σείεσθαι à corporis succussu, quidam ἀπὸ τῆς κινήσεως à motu corporis. Hæc Athenæus, sed ibidem interpres eius vertit Molossica modulatio quod est Græcè μολοσσικὴ Ἐμμέλεια, quæ duo fortè distinguenda sunt, nam Ἐμμέλεια per se speciem constituit saltationis.

Ibid. D. *καὶ ὡς εἰ κάπρου. Tanquam capri.*] P. Leopardus lib 2. cap. 10. Emend. Quidam magni nominis interpretes κάπρου pro capro accipiunt. Clemens Alex. lib. 1. c. 7. Pæd. καθάπερ οἱ καπροὶ εἰς συνουσίαν ὑποκεμένοις, ἑορτυμένοις fortè. Idem lib. 2. cap. 10. κάπρος ἢ συὶ τὸ ἐπιμελικόν. Et lib. 3. cap. 3. κάπρος ὃ καὶ ὠπί. Omnibus his locis interpres caprum vertit, pro Apro. Hinc καπρᾶν & καπριᾶν subare. Hæc ille. Cæterum locus lib. 2. reperitur p. 228. 10. libri autem 3. p. 257. 50. in secunda editione ab Heruetro emendatus. Athenæus lib. 3. sic habet ex aliquo πώλοις κύπριδος ἐξημιωμένης.

Pag. 110. B. *τὸν ἀσκητὴν. Exercitatorem Iacob.*] Athletam vel pugilem. Sic quoque Chrysostomus Homil 58. in Genesin. ἐπειδὴ γὰρ ἤμελλεν τὸν ἀδελφὸν σωτυχίαν ποιήσασθαι, ἵνα μάθῃ ἀπ' αὐτοῦ προσωπίστων, ὅτι οὐδὲν ἀνδρὸς ἰσχυρίσεται, ὃν χείματι ἀνθρώπου παλαίων μετὰ τὸ δικαίου καταδέχεται, ἵνα τὴν ἀγελαίαν ἐξέλῃ τῆς τοῦ δικαίου ψυχῆς. Quoniam occursus erat fratri, vt sciret reipsa nihil se molestum laturum esse, in figura hominis luctari cum iusto voluit, & vt formidinem ex anima iusti eximeret.

Pag. 112. C. *Virgam potentiæ.*] Idem Chrysost. Hom. in Psal. 109. ἡ ῥάβδος κολαστική ἐστιν, & διεργητικὴ καὶ βασιλικὴ καὶ βασιλείας σύμβολον. τὴν μὲν δυνάμιν ἐνταῦθα ῥάβδον ἐκάλεσεν μεθ' ἧς οἱ μαθηταὶ τὴν οἰκουμένην διεστείχον ἐπανορθοῦντες, & ἐξ ἀλόγου ζώου καινοὺς ὅτι λογικοὺς ἄγοντες τὸν τῶν ἀνθρώπων φύσιν. Virga aliquando quidem castigat, & beneficio afficit, aliquando autem consolatur, & est signum regni. Virgam autem virtutem hic vocauit, cum qua discipuli orbem terræ obierunt mores corrigentes, & à quodam à ratione alieno vitio deducentes, ad hominum naturam rationis comporem.

Pag. 116. *Sagittæ meæ.*] Gr. in 1. Pæd. τὰ βέλη μου συντελέσω εἰς αὐτούς. LXX. τὰ βέλη μου συντελέσω εἰς αὐτοὺς vulg Latina: & sagittas meas complebo in eis. Quod quidem ex Hebræo interpretantur, expendam contra eos omnia mala. In noua editione Romana legitur τὰ βέλη μου συμπολεμήσω εἰς αὐτούς. Quod vero sequitur ὑποσθόνους ἀδίκους propriè indicat conuulsionem corporis in partem posteriorem, quæ accidit ex contractione neruorum, qui vel in posteriorem, vel in anteriorem partem corpus flectere solent. Verbum Hebraicum pestem amarissimam, vel exitialem morbum significat, qui cito enecat.

Pag. 123. C. *Incompositus Iuda.*] καὶ ἐφοβήθη ἀσυνθέτος Ἰούδα, LXX. ἡ ἀσυνθέτος Ἰούδα. Vulgata Latina & non timuit præuaricatrix Iuda soror eius. Paulo post ex eodem capite Hieremiæ citatur locus qui videri posset emendandus apud Clementem; quod enim vertit Heruetus, & non in domum vocasti me & patrem & principem καὶ οὐχ ὡς οἶκον ἐκάλεσάς με, & πατέρα & ἀρχηγὸν τῆς παρθενίας, sic est v. 4. cap. 3. οὐχ ἕως τοῦ ἐκάλεσάς με, καὶ πατέρα καὶ ἀρχηγὸν τῆς παρθενίας σου. Nonne vsque nunc vocasti me & patrem, & ducem virginitatis tuæ? Vulgata. Ergo saltem à modo voca me, &c. Chaldaicæ paraph. interpret. Ab hoc tempore vtique orabis coram me: In quadam tamen editione Germanica legebatur vt apud Clementem, & in commentario Theodoreti, Num inuocasti me, tanquam domum, patrem & ducem v. 1. affertque locum Psalmi 30. Esto mihi in Deum protectorem, & domum refugij: Denique in editione Romana auctoritate Xysti 5. edita sic legitur.

Ibid. D. *Et pulchra meretrix.*] Quem inducendum cenſuit Heruetus locum tenuimus. Eſt enim ex c. 3. Naum Prophetæ, quem adiunxit Hieremiæ verſui Clemens, vtpote quod & in hoc ciuitas Niniue meretrix vocetur. Ex lxx. & meretrix ſpecioſa & grata, dux maleficiorum. Vulgata Latina, Propter multitudinem fornicationum meretricis ſpecioſæ, & gratæ, & habentis maleficia. Hieronymus in eum locum. Pro duce maleficiorum Aquila, & Symmachus tranſtulerunt, habens maleficia. Nec mirabitur Niniuem ſcortorum iam eſſe gratiſſimam, qui tantam hominum multitudinem cum ea viderit fornicari, & maleficiis illius & quibuſdam incantationibus ad amorem eius pæne cunctos trahi.

Pag 131. B. ἀρετὰ γὰρ ἐπαγγελμάτα. *Laudata virtus.*] Tale hoc Pindari eſt Ode Nemeorum. 8. αὔξεται δ' ἀρετὰ χλωραῖς ἐέρσαις, ὡς ὅτε δένδρον αἴσῃ quod eleganter vertit N. Sudorius,

Planta vti verno ſatiata rore,
Creſcit, aſſurgens tenues in auras,
Sic virum virtus decorata Cœlo
Tollitur ingens.

Ouidius.

Laudataque virtus
Creſcit, & immenſum gloria calcar habet.

Horatius.

Creſcit occulto velut arbor æuo
Fama Marcelli.

Gregorius Nazianz. ὧν γὰρ τοῖς ἐπαίνοις οἶδα, τούτων ἀφορῶ καὶ τὰς ἐπιδόσεις. Quarum enim rerum laudes, earum quoque incrementa noui. Illud autem carmen alterum reperitur inter aurea Pythagoræ, quod qui de viro bono idyllium vertit ita reddit,

------*Ortoque à veſpere cuncta reuoluens,*
Offenſus prauis dat palmam & præmia rectis.

Pag. 136. A. παρωμοιώθη τοῖς κτήνεσιν. *Iumentis aſſimilatus eſt.*] Malim referre ad Pſalmum 48. v. 13. Comparatus eſt iumentis inſipientibus, & ſimilis factus eſt illis. Apud Hieremiam quidem cap. 5. v. 8. Equi amatores in fœminas, legimus, ſed quoniam citat Sapientiam referendum eſt hoc ad Eccleſiaſticum quem Σοφίαν σειραχ Græci dicunt, quanquam diſſimulandum non eſt diuerſam eſſe lectionem. Clemẽs ait. ἵππος εἰς ὀχείαν ὁ φιλήδονος, καὶ μοιχὸς πανὸς ὑποκάτω βπικαθημένου χρεμπίζῃ: at cap. 33. verſ. 6. apud lxx. ἵππος εἰς ὀχείαν ὡς φίλος μῶκος, ὑποκάτω παντὸς βπικαθημένου χρεμπεῖ. vulgata Latina, Equus emiſſarius, ſic & amicus ſubſannator ſub omni ſupra ſedente hinnit. Ianſenius in Eccleſiaſticum. Vt equus equa conſpecta hinnit, nulla habita ratione eius qui inſidet, non in gratiam eius, ſed propter equam, ita fictus amicus oblata ſpe commodi beneuolentiam oſtendit cuiuis non in gratiam eius, ſed amore commodi. Fed. Morellus putat, illa verba apud Clement. ὁ φιλήδονος καὶ μοιχὸς δηλῶν κτλ, παρομοιωθείς, per παρέντιον & ἐπιξήνιον inſerta eſſe. indicat quod ſubijcitur δὲ καὶ βπιφέρῃ, πανὸς, &c.

IN LIB. II. PÆDAGOGI.

Pag. 140. A. ἐξ ἀναισχυντίας. *Edendi neceſsitate.*] Quantitas cibi athletarum quàm fuerit cæteris hominum menſuris ſuperior, ſciri poteſt ex iis, quæ ſcriptis mandauit Galenus 2. de digno. pul. A ſuum, videlicet carnis minas duas paucum cibum athletis fuiſſe, vt aliqua ex parte fabuloſo illi fidem adhibere valeamus, quod de Athleta Milone Crotoniata & Heraclide pugile celebratur, quorum alterum carnium minas 20. deglutiſſe, & panis totidem, vini choas perficcaſſe tres, ac aliquando taurum abſumpſiſſe; alterum prope infiniti cibi extitiſſe ferunt. Atque hinc perſpicuum fit, quam verè Ariſtoteles 4. de gen. animalium dixerit, ſæpenumero athletis membra variis formis affici, cum ob multam edacitatem natura haud valet æquè in toto corpore omnes cibi partes conficere, & confectas æqualiter diſtribuere, ſicut 8. Politic. cibum eorum, qui exercebantur athleticè, modo βίαιον τροφὴν, modo ἀναισχυντίαν vocant, quaſi plus quàm ferre poſſent, edere cogerentur: qua etiam voB ce vtitur Clemens Alexand. lib. 1. Pæd. Mercurialis lib. 1. cap. 15. de arte Gymn.

Ibid. B. τοῖς ἐν Μήλῳ ἐείφοις. *Quæ in Melo ſunt.*] Multa apud Clementem & Gellium ex Varrone ciborum genera referuntur, quæ ex longinquis regionibus Romam aduecta maximo in pretio erant: inter cætera hœdum ex Ambracia nominat, quem nonnulli piſcẽ καπρὸν Athenæo vocatum putarunt. Ego vero non piſcem ſed quadrupes animal extitiſſe potius exiſtimo vt & capras. Varro lib. 2. de re ruſtica cap. 3. ex Media inſula habuiſſe eos ſcribit. A Clemente quoque & à Polluce hœdi Melici omnibus præferuntur. Vnde & in Varrone non ex Media ſed ex Melica legendum cenſuiſſem, niſi Columella cap. 2. lib. 8. auctor eſſet vulgares mutata litera Medicos dixiſſe Melicos Mercurialis lib. 1. capC 25. Var. lectionum. Athenæus lib. 1. τοῖς ἐν Μήλῳ ἐείφοις, τοῖς ἐν Συμαίθῳ καπρέαις. Hœdos ex Melo mugiles ex Symætho. Pollux lib. 1. cap. 10. ἔειφος ἐκ Μήλου, interpres, hœdus ex grege, verte ex Melo, ſed apud eundem legimus καπρὸς ἐκ Σικάδου. Heſychius Sciathum numerat inter Cycladas inſulas. Stephanus de vrbibus σύμαιθα πόλις πελαλίας, Σπιάθος βοιωτίας.

Pag. 141. A. οὐδὲν ἀλλ' ἢ γάστος. *Nihil eſſe aliud quam buccæ.*] In Comœdiis γάθωνες dicuntur guloſi, & mattici, vt vult Feſtus à magnis malis, quia μαπώνας veteres παῖς σαγήνας vocabant. Inde prouerbium ἀμφοτερογάθων. qui vtraque mandibula ſimul comedunt. Scaliger in Varronem. Apud Athen. lib. 10. athleta dicitur γάστορος δοῦλος, malæ ſeruus, & Eubulus Thebanorum meminit ἀνδρῶν ἀείστων ἐσθίειν δ' ἡμέρας, ὅλης πραχήλους. Virorum qui ad comedendum totos dies maximè ſunt ſtrenui, qui toti quanti guttura ſunt. ÆliD anus var. hiſtor. lib. 1. cap. 1. de polypode vocat, παῦ ὁ μόνον φαγεῖν ἀμάχους, quicquid edant inſuperabiles.

Ibid. D. *Homini inquam.*] Hæc totidem verbis efferuntur à Muſonio in libro περὶ σοφίης apud Stobæum tit. περὶ ἀκρασίας de incontinentia. additurque ratio ſanè elegans. Quippe alimentum dum maximè munere ſuo fungitur in concoctione digeſtioneque nullo ſuauitatis lenocinio nos afficit, ſed nutrit duntaxat, & vires reficit, quamuis multo longius tempus intercedat, quam dum edimus. Idem ſcribit Sen. Ep. 84.

Ibid. *Nam nec corporibus.*] Gr. ἐπὶ μηδὲν ὠφελείας φέρουσι τὰ σώματα ἐκ τῆς πολυτελείας τῆς βρωμάτων. Præſertim cum nihil vtilitatis corporibus accedat ex tam ſumptuoſa dapum ſtructura. Sic enim

vertit

vertit interpres Strobæi hæc Musonij verba illis germana : ἢ ταῦτα ἐδιμῶς ὠφελουμένων τῶν σωμάτων ἐκ τῆς πολυτελείας τῶν βρωμάτων. Non enim varia vilibus sed sumptuosa opponuntur. Reliqua apud eundem Musonium haud minus similia. Omnino enim contraria ratione qui communissimis vruntur cibis robustissimi sunt. Itaque seruos dominis, agrestes vrbanis, pauperes diuitibus validiores, vt plurimum videas laboribus aptiores tardius fatigari, rarius ægrotare.

Pag. 142. A. μακάριος ὃς φάγεται ἄριστον. *Beatus qui comedit,*] Ita apud S. Lucam cap. 14. v. 15. quod est in vulgata editione, Beatus qui manducat panem in regno Dei.

Pag. 143. A. *Muscæ quoque.*] Gr. μῦας τύπους οἰκείας ὀνόμασι λιχνεύω. dixit primum vitium liguritionem, quod de muscis dicitur. Varro de re rustica lib. 3 cap. 16 Non vt muscæ liguriunt, quod nemo has videt vt illas in carne aut sanguine aut adipe. P. Victorius: liguriunt, flosculos epularum carpunt & delicatiores dapes studiosè sectantur. Voracitatem autem ἀδηφαγία quod aliquando gladiatoribus tribuitur vitium, vt antea ex Mercuriali annotatum est athletis familiare id fuisse, eadem enim victus ratio, vnde gladiatoria corporis firmitas. Lipsius lib. 1. Saturnal. cap. 14. Hesychius, ἢ δρομεῖς ἀδηφάγοι ἐλέγοντο & οἱ γυμνασικοὶ ὡσαύτως ἀγκίοις ὕπνοις ἐλέγοντο. & ἀδηφάγοι τριήρεις triremes publicæ in quas multi sumptus expendebantur apud Suidam, & apud Eustathium ἀδηφάγοι ἵπποι quibus in Circensib. vtebantur.

Pag. 144 μὴ γὰρ συμποσιοφορεῖν. *Non enim ferculorum apparatum.*] Eam Cicero 2. de legibus circumpotationem vocat, & vetus lexicum γὰρ ἐν κύκλῳ φορεῖν ἢ κύλικας, ἢ πόσιν, non vt vertit is qui Antiquitates Conuiu. collegit, & hunc locum citans libro 3. capite 3. eam esse putat diuisionem partium quam Xenophon συμφορεῖν appellat: non enim idem συμφορεῖν & συμποσιοφορεῖν.

Pag. 146. C. *Inglunies quæ Græcè.*] Plutarchus Sympos. 4. Probl. 4. καὶ γὰρ ὀψοφάγους & φιλόψους λέγομεν οὐχὶ τοὺς βοείοις χαίροντας, ἀλλὰ τοὺς περὶ τὰ ἰχθυοπώλια διατρίβοντας : apud Xenophontem lib. 3. de dictis & factis Socr. dicuntur ὀψοφάγοι non modo qui marina amant obsonia, sed etiam qui modico pane multo obsonio vtuntur, & ij qui amant sine pane obsonia comedere.

Pag. 150. C. *Asellus* dicitur.] Athenæus lib. septimo, ὄνος φησὶν Ἀριστοτέλης ὁ τὴν πρὸ ζωίνου, ἔχει στόμα διῤῥωγὸς, ἢ μόνος ἔστιν ἰχθύων πρὸς καρδίᾳ ὁ τῇ κοιλίᾳ ἔχει, ἢ ὁ τῇ ἐγκεφάλῳ λίθοις ἐμφερεῖς μύλαις. Quod scribit Aristoteles in opera de animalibus huic apertum os hiat. Solus hic piscium in aluo cor habet, & in cerebro lapides molæ similes. Ælianus libro quinto capite vigesimo, & libro sexto capite trigesimo de animalibus : ὁ ὄνος ἔχει ἰχθύων μόνος ὁ τῇ γαστρὶ πρὸς καρδίᾳ. Hoc verum non esse contendit Rondeletius lib. 9. capite 9. de Piscibus. Nam si κοιλίας nomine cauitatem illam intelligit, quæ diaphragmati subest, ψεύδεται id falsum esse conuincit. Sin eam etiam cauitatem, quæ superior est diaphragmate, eadem in parte cor habet, qua alij omnes pisces. Saluianus historia xi. lecus etiam esse crebra sectione se didicisse testatur in minoribus: eodem enim in loco, quo & pisces reliqui, habet. Mercurialis lib. 4. capite 16 Var. lect. Ego autem, inquit, cum intelligam fieri non posse vt cor ibi sit, vbi cibi coquuntur, philosophum adeo stupidum fuisse vt id putaret, nunquam crediderim; idcirco si id vnquam scripsit Aristoteles nihil aliud significare voluit, quàm immensam eius animalis voracitatem, magnamque respectu stomachi cordis amplitudinem. Sicuti namque eos qui ventrem fere non habent prominentem, dicimus in dorso illum gerere, similiter piscem, qui magnum stomachum haberet, cor pusillum, dixit Arist. in ventre cor habere.

Ibid. *Hunc Epicharmus.*] Athenæus hunc locum citat Epicharmi eodem libro ex eius opere quod inscripsit ὕβεως γάμον. Hebes nuptias. μεγαλοχάσμονας τε χοίνας ποικιλογάστορας ὄνους. Channæ valde hiantes, varioque ventre asselli : legendum enim μεγαλοχάμμονας, vt alio loco apud eundem Athen. μεγαλοχάμμονάς τε χοίνας σκυπποειδεῖς πολυγάστορας ὄνους. Colligit Saluianus mendosè legi in altero ποικιλογάστορας, alibi enim πολυγάστορων ventriosus. Iunius ex hoc Clementis loco legit ὑπερπολυγάστορους, tu lege & hic ὑπερπολυγάστορας, & apud Athenæum χοίνας καὶ ὑπερπολυγάστορας · ὑπεράπλους monstrosum & inuenustum significat, sic ἐειγάστωρ, πλατυγάστωρ. Posterior locus est sub finem libri 7. vbi interpres editionis vltimæ pag. 244. vario ventre Cestras, Asellos. Vide Prouerbiorum centurias in voce Asellus.

Pag. 151. διδὺν δὲ τὸ αἷμα κυεῖν. *Duplex est autem.*] Sixtus Senensis lib. sexto Biblioth. sanctæ Annotat. 289 cum hoc Clementis loco alterum Hieronymi confert ab Hereto in Commentario citatum, & ad vtrumque interpretandum adiungit verba Magistri sentent. libro quarto docentis verba Hieronymi esse interpretanda per regulam de sacramento & re sacramenti, qua docemur duplicem esse carnem Christi, alteram Eucharistiæ contentam, & significatam, quæ crucifixa est & mortua, & post mortem reduiuia in cœlum ascendit, alteram vero Eucharistiæ significatam, & non contentam, quæ est vnitas Ecclesiæ in prædestinatis & glorificatis.

Pag. 152. C. *Perpauca nam cogit.*] Apud Strobæum tit. de Incontinentia hæc sententia Menandro tribuitur. Quod autem subiungit de contumeliæ cratere dictum Anacharsidis aliter effert Strobæus titulo eodem. Nam eum scribit primum poculum dixisse sanitatis, alterum voluptatis, tertium ὕβρεως contumeliæ, vltimum insaniæ. Sic Eubulus Comicus apud Athenæum lib. 2. Bacchum ait edisscere tria pocula sapientibus, vnum bonæ valetudinis, alterum amoris & voluptatis, soporis tertium, quartum vero proteruiæ seu ὕβρεως esse, quintum clamoris, atque ita vsque ad decimum quem furoris dicit. Vide Prouerbium Seruatori tertius.

Ibid. D. *Iis autem.*] Plato 2. de legibus: Διόνυσον τῆς τοῦ γήρους αὐστηρότητος ἐδωρήσατο τὸν οἶνον φάρμακον, ὥστε ἀνηβᾶν ἡμᾶς, καὶ λαθυμίας καὶ θυμοῦ γέμειν. Liberum Patrem inuocari vult, qui vinum hominibus est largitus ad leuandam senectutis austeritatem,

tanquam opportunum remedium, vt illius beneficio tanquam iuuenescere videamur, subeatque eorum quibus animus offenditur obliuio, & ipsa illa durior ea ætate animi affectio, sicuti ferrum in igne emolliatur & flexibilior fiat. Athenæus lib. 2. Zeno Cittiæus durus & iracundus, multo vini haustu cum placidus fieret, interrogatus quid ita ingenium mutaret, id accidere sibi respondit, quod lupinis, priusquam madefiant aqua amarissimis, posteaquam macerati sunt, & appoti, dulcissimis & mitissimis.

Pag. 153. A. *ἀκροθώρακα vocant.*] Aristotelem in 3. Problem. 2. manifestum est eos ἀκροθώρακας vocasse, qui leuiter inebriati delirant, quiue de rebus iudicium ferre tentant, sed aberrant, quasi medij inter sobrios & temulentos. Erotianus in Onomastico ἀκροθώρακας etiam eos appellatos subiungit, qui non multum vino repleti sunt. Plutarchus in Symposiacis Aristotelis sententiam examinans idem sentire videtur. Itaque non video cur Alexand. Clemens diuersa sentiens ἀκροθώρακα rationem & memoriam minime offensas gerere scribat, quo in loco verum illius vocis vsum ab eo ignoratum perspicitur, nisi vitiosum contextum esse, & ea verba ab aliquo ignaro primum in margine scripta, deinceps à librario inepte inserta fuisse velimus. Mercurialis lib. 4. cap. 6. Var. lect. Budæus, ἀκροθώρακες dicuntur qui leuiter appoti sunt, quasique pectore tenus vino imbuti.

Ibid. B. *Vinum enim primum.*] Hæc ex Platone videntur excerpta 1. de legibus, πότερα τὸν ἄνθρωπον αὐτὸ ποιεῖ θερμότερον ἵλεων δι' ὃς μᾶλλον ἢ θερμότερον. Vinum hominem continuo seipso lætiorem & hilariorem reddit, & quo plus biberit, tanto maiore & meliore spe est. Clemens: οἶνος γὰρ θερμὸν μὲν αὐτὸν αὐτὸ, αὐτὸ ἵλεων ποιεῖ τὸν πίνοντα μᾶλλον ἢ θερμότερον. Æquum & clementem vertit Heruetus, at ἵλεως etiam ἱλαρὸν significat. Athenæus lib. 8. Quod vero ἵλεων & ἱλαρὸν eadem vocabuli notione dicerent ostendit Ephippus. Protinus hilarem facit, molestiam abstergit omnem reddirque ἵλεων.

Pag. 154. D. *Atqui duos.*] Verba sunt Penthei apud Euripidem in Bacchis, ἓ μὲν θεὸν μοι δύο μὲν ἡλίους δοκῶ. Virgilius 4. Æneid. *Eumenidum veluti demens videt agmina Pentheus, Et solem geminum, & duplices se ostendere Thebas.* At apud eundem Cyclopi ebrio, θεοὺς συμμεμιγμένους δοκεῖ τῇ γῇ φέρεσθαι. Versus autem qui proxime citantur Sophoclis Tragici sunt à Strobæo citati tit. 18. de Incontinentia.

Pag. 154. B. *Conuiuium delabatur.*] Gr. μὴ λάθῃ παρεμπεσοῦσα εἰς μέθην ἡ δυσχέρεια. Athenæus lib. 8. δυσχέρειας quidem non ἀπὸ τῆς ὀχῆς, quo vocabulo indicatur alimentum, nuncuparunt, sed quod in iis recte omnia fierent. Nam ad epulas conuenientes, primum Deos venerabantur, deinde ad animi remissionem ac hilaritatem se traducebant, potionem πρὸς μέθην appellantes: Paulo post, *sub nomine benevolentiæ*, Gr. φιλοτησίας ὀνόματι, vbi alludit Clemens ad morem Græcorum. Suidas, φιλοτησία φιλία, δεξίωσις, φιλοτησίαν πεποιῆσθαι, λοιπὸν τὸν ἀρίστου ἀπὸ τῆς φιάλης πιὼν μέρος τὸ λοιπὸν παρέχειν φίλῳ. Philotesias dicunt inuitationes amicitiæ gratia factas, cum quis ex phiala partem bibens, reliquum amico porrigit.

A Idem mos Græciæ Regibus die qui φιλοτησίας dicebatur. Hesychius hanc adhibitam φιλοτησίαν post cœnam auctor est, Antiquitat. Conuiu. lib. 3. cap. 10. Tale illud Didonis apud Virgilium:

Dixit & in mensa laticum libauit honorem,
Tum Bitiæ dedit increpitans: ille impiger hausit
Spumantem pateram, & pleno se proluit ore.

Ibid. *Fornacem quidem.*] Gr. κάμινος μὲν δοκιμάζει σώμωμα ἐν βαφῇ, οἶνος δὲ καρδίαν ὑπερφανῶν. Locus est Ecclesiastici 31. v. 30. Vbi in Antuerpiensi edit. ἐν καρδίᾳ ὑπερφανῶν ἐν μέθῃ, at in Romana vt apud Clementem καρδίας ἐν μάχῃ ὑπερφανῶν. Latina vulgata. Ignis probat ferrum durum, sic vinum corda superborum arguet in ebrietate potatum. Sic quoque Glossarium vetus, de ferramentis. Ferrum durum σώμωμα. alibi σωμῶ ferrumino, σώμωμα ferramen, σωμωτὴς indurator. In Lexico alio, ferrumen σώμωμα, rectius. Plinius lib. 36. cap. 22. aciem appellat, quæ vox Gallicæ vicina est. Alij duritiem mucronis intelligunt. Ianssenius. Ignis probat & exhibet gladium acutum; quemadmodum ferrum quod si non tingeretur in aqua non tantam haberet duritiem; sic vinum corda superborum exhibet dum illa vino madefiunt, nam & illa fiunt ad nocendum promptiora. Vel certe quod vt ait Horat. de Arte poëtica:

B

Reges dicuntur magnis vrgere culullis.
Et torquere mero, quem perspexisse laborant.

Pag. 155. B. *Cui inuncundæ nugæ.* Prouerb. 23. v. 29. apud Clement. τίνι ἀηδεῖς λόγοι at apud 70. τίνι ἀηδίαι καὶ λέγει cui tristitiæ, & ineptiæ. Versus autem qui se quuntur non Sapphus neque Poëtriæ vllius, sed Eratosthenis sunt, apud Athenæum lib. 2. Dipnosoph. Quod enim, inquit, scripsit Poëta Cyrenæus, Est eadem vini, &c. Vbi interpres Callimachum putat citari cum sit apud Stobæum titul. 8. Eratosthenis nomen, licet communis ei sit cum Callimacho patria. ποιητικῶς dixit non fœminam indicans, nam & Pædag. 2. cap. 7. citans Menandrum idem verbum vsurpat. In Græco Clementis scribe αὖδρας non αὔδρας, deinde ita hæc βορρᾶς ἡνίκα νόος τάδε τε κεκρυμμένα φαίνει: vel traiecta dictione τάδε τε κεκρυμμένα φαίνει. Senarium vero de vino allatum ab Heruetо tanquam Euripidis, apud Athenæum lib. 10 repertum Æschylo vindicat Stobæus, licet Erasmus auctor erroris sit in Prouerbio, In vino veritas. De decumanis fluctibus, vide Iunium Centuria 6. Prouerbiorum 77.

C

D

Pag. 156. C. *Sicca & luminosa.*] Gr. οὕτω δὲ καὶ ἡ ψυχὴ ἡμῶν ὑπαρξαι καθαρὰ καὶ ὑγρὰ καὶ φωτεινὴ, αὐχμὴ δὲ ψυχὴ ξηρὰ σοφωτάτη. Heruetus correxit in libro suo αὐτὴ δὲ ψυχή. Apud Stobæum tit. de Temperantia ex Heraclito profertur hæc sententia. ἀνὴρ μεθυσθῇ, ἄγεται ὑπὸ παιδὸς ἀνήβου σφαλλόμενος ὑγρὸν ψυχὴν ἔχων. αὐὴ ψυχὴ σοφωτάτη καὶ ἀρίστη. Vir inebriatus vacillat & ab impubere puero ducitur animam habens humidam. Est autem anima sicca sapientissima & optima. Apud eundem titul. 17. de Continentia ex Musonio citatur dictum illud, sed legitur αὐχμὴ ξηρὴ ψυχὴ σοφωτάτη. At in manuscripto Reginæ correctum est αὐὴ ψυχή. Reperitur & apud Plutarchum eadem sententia libro de oraculorum defectu & de esu

carnium, sed vtrobique legendum putat αὖη ψυχὴ Henricus Stephanus. αὐχὴ tamen retinetur à Mercuriali var. lection. lib. 4. capite 2. quo modo apud Galenum scriptum est. Scaliger in Varronem interpretans illud Afranij, vigilans, ac solers, sicca, sana, sobria. Potest hic dicta esse sicca pro sobria, vt apud Plautum in Asinaria & Ciceronem in Academicis, sicci homines pro sobriis, sicuti madidus & madulsa pro ebrio. Ita etiam Græcè ξηρόν. Pindarus apud Plutarchum περὶ ἀθυμοφαλίας, αὐχὰ ξηρὰ ψυχὰ σοφωτάτα & Athenæus lib. 2. ξηρὸν σοφὸν vocat abstemium. Sed Scaligerum fefellit vitiosus codex, qui Pindaro tribuit Heracliti dictũ. At apud Eusebium lib. 8. Præparat. Euangel. capite 5. λεπτότητι ἀέρος ἡ ὀξύτοια πέφυκεν ἀπονάσθαι, διὸ καὶ Ἡράκλειτος καὶ ἀπὸ σκοτεῖ φησὶν, οὗ γῆ ξηρὴ ψυχὴ σοφωτάτη καὶ ἀρίστη. Legendum videtur censuisse aut legisse interpres αὖη ξηρὴ, ita enim vertit, Aër siccior, anima prudentior, atque melior. Hæc tam diuersa viris doctis diiudicanda relinquimus.

Ibid. οὐδὲ τὸν Ἀρεϊσιον. *Nec Arethusium.*] In veteri exemplari, quod solum habui cum hunc pium grauemque scriptorem excudendum darem, scriptum offendi, οὐδὲ τὸν ἀρεσθούσιον ὅταν μὴ παρῇ: correxi ἀρεϊσιον. Plures autem antiqui auctores Ariusij vini vt optimi mentionem fecerunt. Plutarchus in Commentario quo disputat de vita ab Epicuro laudata, & Strabo in 14. qui narrat à loco nomen hoc illi impositum, cũ ager quidam asper Chij insulæ Ariusius appellatus ferat vinum optimum omnium vinorum Græcorum. Athenæus quoque in Epitome lib. 1. necnon etiam Galenus. Virgilius quoque meminit huius vini in pastorali carmine, ita namque in vetustissimis exemplaribus legitur versus ille, Vina nouum fundam calathis Ariusia nectar. Inueni quoque libros calamo exaratos, in quibus sit Arethusia. P. Victorius lib 15. cap. 24. var. lectionum in excuso typus est, οὐδὲ τὸν ἀρίσιον. Sic & videtur voluisse vertere Heruetus in hac secunda editione, sed omissa est correctio ab amanuensi.

Pag. 157. D. *Ebrietate autem.*] Plato lib. 1. de Legibus: μέθης δ' αὖτῆς περὶ πότερον, ὥσπερ σκύθαι καὶ πέρσαι, καὶ κελτοὶ, καὶ ἴβηρες, καὶ θρᾷκες πολεμικὰ ὄντα φῦλα ἡμῖν, ἢ καθάπερ ὑμεῖς. De ipsa ebrietate instituta quæstio est, illiusne vsus qualis apud Scythas & Persas inualuit permittendus sit, & qualis etiam apud Carthaginenses, Gallos & Hispanos, & Thraces, bellicosas quidem illas nationes viget, aut quemadmodum apud vos. Hinc constat legendum non esse κελτίβηρες, vt putauit Ficinus.

Pag. 159. B *Elpenor fregit.*] Gr. ὅτῳ Ἐλπήνωρ, ἀστράγαλον ἐάγη καταπεσών. Homerus Odyss. κ. sub finem: πέσεν, οὐκ ἐπὶ οἱ αὐχήν·

Ἀστραγάλων ἐάγη.

Cecidit, eius autem ceruix ex iunctura fracta est. Eustathius in illum locum, τὸ δὲ ἀστραγάλων ἐάγη, ὅ δηλοῖ σπονδύλων, ἀρχὴ τοῖς μὲν Ὁμήρου τὸ εἰπεῖν ὡς ὁ δεῖνα κατέαγη τῆς κεφαλῆς. τὸ μὲν οὖν κοινότερον, ἐάγη ἀστραγάλοις, ἢ κεφαλῇ.

Ibid. C. *Homini erudito.*] ἱκανὸν ἀνθρώπῳ πεπαιδευμένῳ οἶνος, ᾧ ὅτι τῆς κοίτης ἄνευ ἀναπαύσεται. At in Ecclesiastico capite 31. v. 21. ὡς ἱκανὸν ἀπὸ ὀλίγου καὶ ε. τ. κ. α. καὶ ἀδημονῇ Quam sufficiens homini erudito exiguum, & super cubili suo non anhelat. Aliter Latina vulgata. Sed nihil in vtrouis mutandum est. Iansenius agi putat in hoc versu de victu parco & ieiuno; nondum de vino.

Pag. 160. C. *Quod si hæc dixit.*] Sic apud Tertullianum de cultu fœminarum 9. *Non enim vtemur nostris? quis autem prohibet vti? Secundum Apostolũ tamen, qui nos vti monet mundo isto, quasi non abutamur. Præterit enim habitus huius mundi. Si ergo vxores quoque ipsas sic habendas demonstrat, tanquam non habeantur, propter angustias temporum, quid de vanis his instrumentis earum?*

Ibid. D. *Ego autem admitto.*] Clarius videtur ferri lex ista lib. 5. de legibus, νόμος ἔστω πᾶσι τοῦτος, μηδὲ ἔχειν χρυσὸν, μηδὲ ἄργυρον κεκτῆσθαι μηδένα μηδενὶ ἰδιώτῃ. Ne cui priuato aurum argentumue possidere fas esto.

Pag. 161. B. εἰ γὰρ τὶ χαίρομεν ἡμῖν. *Si enim nobis.*] Tertullianus de habitu muliebri. 5. Quod de qualitate vsus gloria est auro, & argento, atquin magis ferro & æri, quorum ita dispositæ est vtensilitas, vt & proprias operas plures, & necessariores exhibeant rebus humanis, & nihilominus auri, & argenti de sua vice accommodent iustioribus caussis. Nullus bidens aurum demersit in terram, nullus clauus aurum intimat tabulis. Taceo totius vitæ necessitates ferro & æri innixas.

Ibid. D. πηλίνῳ ἐπώματι. *In vili catino.*] Prisci illi Græci & Latini vasis fictilibus ac ligneis domi vtebantur, cum autem alia pretij maioris publicè non possiderent, ea demum in sacrificiis adhibere cogebantur Tametsi vero tractu temporis vbi gentium opes in immensum crescerent, ea tamen vasa, quibus antiquitas necessario sacra faciebat in solennibus ceremoniis plerumque remanserunt. Plinius lib. 35. cap. 12. Cicero de legibus 2. Ad diuos caste adeunto, pietatem adhibento, opes amouento Deinde locum hunc de vili catino subiungit Brodæus lib. 4. Miscellan. cap. 19 idem Chrysostomus hom. 51. in Matthæum.

Pag. 162. C. *Vsus quidem.*] Gr. χρήσεως μὲν ἕνεκεν ἡ πᾶσα ἡμῖν κτῆσις, αὐταρκείας δὲ χάριν ἡ κτῆσις. Sed legendum videtur χρεῖαν ἡ χρῆσις sufficientiæ autem gratia vsus. Id est, vti debes, quantum sufficiat; sufficiunt vero pauca.

Ibid. D. *Nunc autem arx.*] Gr. ἡ ἀκρόπολις τῆς καπίας. Alludere videtur ad sententiam Bionis Sophistæ apud Stobæum tit. decimo qui τὴν φιλαργυρίαν μητρόπολιν ἔλεγε πάσης κακίας εἶναι, Auaritiam dicebat esse omnis improbitatis metropolim. Phocylides, ἡ φιλοχρηματοσύνη μήτηρ καὶ πότνια ἁπάσης.

Pag. 164. A. *Musici appellarunt.*] Musica delectari ceruos & tibiis, & cantionibus quæ equabus accinantur dum ineuntur meminit Plutarchus libro septimo symposiac. capite quinto & in præceptis nuptialibus. Muretus ex Gothicarum rerum scriptoribus narrat vrsos ita delectari tibiarum sono, vt cum in pastores impetum facturi sunt sæpe ab eis cantu mulceantur. libro duodecimo var. lection. decimo quinto. Olaus Magnus libro decimo octauo capite trigesimo primo de gentibus Septentr. Quin & Ælianus lib. 11. de animalibus cap. 28. Pythocharem tradit tibicinem concitato vehementi tibiæ sono luporum impetum cohibuisse.

Ibid. C. *Organum dicit.*] Chrysostomus in Psalmum 150. ἀλλ' ὥσπερ οἱ Ἰουδαῖοι διὰ πάντων τῶν ὀργάνων, ὅτως ἡμᾶς προσκελεύεται διὰ πάντων τῶν μελῶν αἰνεῖν τὸν Θεὸν, δι' ὀφθαλμοῦ, διὰ γλώσσης, δι' ἀκοῆς, καὶ διὰ χειρός. αἰνεῖ γὰρ ὁ ὀφθαλμὸς, ὅταν μὴ ἀκόλαστα βλέπῃ, ἡ γλῶττα, ὅταν ψάλλῃ. Quemadmodum ergo Iudæi per omnia instrumenta Deum laudabant, ita nobis præcipit eum per omnia membra laudare, per oculos, per linguam, per aures,& per manus. Laudat enim oculus quando non intuetur impudicè: & lingua cum psallit.

Pag.167.C. *Illum enim magis.*] Iliad. υ. de Aiace, μειδιόων βλοσυροῖσι προσώπασι. Ideo dixit προσώποις. deinde verba Homeri vsurpans προσώπασι, in quem locum scribens Eustathius, σημείωσαι ὅτι τὸ μειδιᾶν γέλωτος μὲν αὐστηρότερον, σωφρονιστικὸν δὲ φαιδρότερον. Ita vt permixta sit hilaritas grauitati, nihilque interea de seueritate detrahatur, quo minus venerabilis sit, & tamen tristitia vitetur.

Pag.168. A. *Potest autem vel solo.*] Ecclesiastæ 7. Melior est ira; quia per tristitiam vultus corrigitur animus delinquentis. Duo autem versus qui deinceps citantur, Homeri sunt Odyss. 14. circa quadringentesimum & sexagesimum. Apud Stobæum etiam referuntur titul. de Incontinentia, duo inquam: nam illud, Omnes autem, non numerandum est inter versus, sed inter verba Clementis.

Pag. 169. B. *Bonos mores.*] Versus est Menandri ex Comœdia vt quidam volunt Thaide cuius & meminit Athenæus lib. 13. Tertul. lianus 1. ad vxorem. 8. Conuictum atque commercia Deo digna sectare, memor illius versiculi sanctificati per Apostolum: Bonos corrumpunt mores congressus mali. 1. Corinth. 15.

Ibidem. *Luet ergo.*] Græc. ἡ γλωσσαργία. Vide num melius γλωσσαλγία. Luet enim pœnas garrulitas.

Pag.171.C. *Et ne super cubitum.*] Hæc in Græco LXX. non reperiuntur, 9. cap. Eccl. habentur tamen in Latina vulgata v. 12. nec accumbas cum ea super cubitum, καὶ μὴ μεθυκλισθῇς ἐπ' ἀγκῶνα μετ' αὐτῆς. Vt illud, & sanguini ruo illabatur in interitum: vel potius vt habet vulgata, & sanguine tuo labaris in perditionem. καὶ τῷ αἵματί σου ὀλισθήσῃ εἰς ἀπώλειάν. Id est ne affectu tuo labaris, vel periculo vitæ tuæ adulterorum pœnam feras, nam LXX. habent τῷ πνεύματι. Atque vtrumque locum ex Clemente notatum reperies in exactissima editione Romana. Porro quod LXX. reddunt μὴ συμβολοκοπήσῃς, Clemens μὴ συμβολὰς ποίῃ μετ' αὐτῆς. vulgata, Et non alterceris cum illa in vino. Interpretes Ecclesiastici ad symbolas referunt quæ ad conuiuium celebrandum conferebantur.

Pag.173. A. *Os autem temerarij.*] Locus est Prouerb.10. v. 15. στόμα δὲ προπετὴς ἐγγίζει συντριβῇ. Os procacis proximum est contritioni. vulgata, Os stulti confusioni proximum est. Quidam interpretantur, Os stulti accersit sibi perniciem Chaldaica paraphrasis, Ori stultorum consumptio proxima. In eodem capite συντριβὴ ἀσεβῶν, Scholiastes Græcus ὀλέθρια ἀσεβῶν.

Ibid. B. *Silentium mulierum.*] Sententia ex Sophoclis Aiace, citatur & à Strobæo in Oeconomico tit. 83. Altera item huic subiuncta est Athenodori apud eundem tit. 33. de Silentio, ἔστι δὲ σιγᾶν ἀκίνδυνον γέρας. Tacere autem munus est periculo vacans.

Ibid. D. vlt. *Sola autem lingua.* Pollux lib.2. καὶ γλώττας δὲ τὰς τῶν ὑποδημάτων ἔλεγον: & calceorum linguas dixerunt, vt Ilæus Socraticus, calceamentorum vincula intelligi putat Camerarius. Huc referendum forte quod est apud Athenæũ lib.10. καί τοι φορεῖτε γλῶσσαν ἐν ὑποδήμασι. At linguam vos nunc fertis in calceis. Hesychius γλῶσσας τὰς τῶν αὐλῶν & ὑποδημάτων γλωσσίδας, quæ etiam ligulæ vocantur. Festus Lingula. per diminutionem linguæ dicta. alias à similitudine linguæ exertæ vt in calceis.

Pag.174. C. *Vlcera cruentant.*] αἱμάσσοντες τὰ οὖλα non τὰς οὐλὰς, nam οὐλὴ cicatrix, τὰ οὖλα gingiuæ. Glossarium, Gingiuæ οὖλα γόμφοι. Certe de ijs loquitur qui dentes scalpunt. Pollux lib. 2. αἱ δὲ περιληφῦαι τοῖς ὀδοῦσιν ὀφρῦες οὖλα μὲν τὰ ἔξωθεν, ἔντλα δὲ τὰ ἔνδον. οἱ δὲ μεταξὺ τῶν ὀδόντων ἁρμοί, ita manuscriptus.

Pag.177. A. *Plangonium & psagdæ.*] Athenæus lib. 15. ex Polemone tradit apud Elæos vnguentum quoddam Plangonium vocari à Plangone repertum. Meminit ibidem & psagdæ Ægyptij multoties ex antiquis auctoribus vt ex Eubulo Αἰγυπτίῳ ψάϊδα περὶ λειμῶνα, vbi tamen interpres diligentissimus alioquin, Ægyptio & Sagdæ lota. Fortasse enim corrigendus locus, qui sequitur in eodem libro, & σάϊδας haber, ex isto. Certe vocabulum barbarum varie scribitur, vt apud Hesychium ψάγδης ψαδὰς & σάϊδας atque etiam ψάγδας. Sed fœmininum nusquam, id quod & in Titio reprehendit merito Villiomarus ille lib. 4. 27. qui & eundem castigat aliter lib. 4. cap.30. his verbis. Quod ignorare videris quam originationem Megallij intellexerit Plinius, ego rem minime difficilem tibi explicabo. Plinius propter gloriam Megalium dictum esse intelligit, tanquam non μεγάλιον ab inuentore sed μεγαλεῖον ἀπὸ τῆς μεγάλης & magnificentia appellatum sit. Scribendum autem apud Clementem ψάϊδας Αἰγυπτίους non Αἰγυπτίας.

Ibid. B. *Quamobrem recte.*] Athenæus l. 15. Lacedæmonios testis est Sparta eiecisse vnguentarios, quod oleum corrumperent, & lanarum infectores, quod candorem lanæ obliterarent. Solonem etiam lege vetuisse viris vnguenta vẽdere, quod non solum in odore sed etiam in colore luxus homines effœminet, qui eiusmodi voluptatibus se tradunt. vide 317.60.

Pag 178. A. *Caterum ne forte.*] Ælianus lib.4. cap.18. de animalibus γυπῶν γαμίων τὸ μῶρον ὄλεθρος ὄφι. καθαρὸν ὂν ἀπολεῖς εἰ ὀπὸν σκάλοψ τῶν ῥόδων αὐτῶν. Vulturum pernicies vnguentum est, Scarabæi, rosis iniectis pereunt. Idem lib.3. cap. 7. Plinius lib. 12. cap. 53. vultures vnguento qui fugantur, alios appetunt odores, scarabæi rosam. Herm. Barbarus legendum censet, rosa, ex Theophr. de caussis plant. c. 4. qui scribit vultures vnguento, scarabæos rosa necari. Idem Aristoteles in Geoponicis. Idem & de aliis insectis tradit Ælianus loco primum omnium citato. τὰ δὲ ἔντομα φθείρεται· εἰ ἐλαίῳ τις ἐγχρίσειεν αὐτά, insecta oleo si quis inungat, perdideris. Idem lib 2. cap. 58. tetro odore ait non modo apes offendi sed vnguento odorato: tanquam enim puellæ modestæ terrimum

odorem præclare contemnunt & vnguenti suauitatem à se detestantur.

Ibid. B εἰς τὸ τῆς ἀγωνίας πάμμαχον. *Vt omnè contentione.*] Suidas παμμάχιον παγκράτιον. Mercurialis lib. 2. cap. 9. de arte Gymnast. ex pugilatu & lucta tertium quoddam exercitationis genus componebatur quod pancratium appellabant, in hoc vt testatur Arist. 1. Rhet. cap 5. aduersarios & puguis ferire vt pugiles, & deijcere studebant, vt luctatores, tum quacunque alia ratione vt dentibus, genibus, calcibus, toto denique corpore vt dixit Pausanias aduersarium vincere contendebant. His de causis hæc exercitatio παμμάχιον vocata est quandoque, sicut Plato Euthydemum πάμμαχον dixit. De vnctione vero athletarum qui oleo simplici, vel aqua mixto, vel ceromate vngebantur, vt membra labores sine ruptura sustinerent, vel vt sudorem cohiberent nec tantopere lassarentur. vide eundem lib. 1. cap. 8 de arte Gymn.

Pag. 179. A. *Vnguentis manus.*] Apud Athenæum lib. 15. ex Alexide in Comœdia Πανηγύρει, Improba, citatur locus hic.

ὑγιείας μέρος,
Μέγιστον ὀδμαῖς εἰσκεφάλῳ χρῆσαι ποιεῖν.

Itaque corrigendum hic est εἰσκεφάλων, at lib. 2. amplior eadem sententia profertur:

Ἐναλείφεται τὰς ῥῖνας, ὑγιείας μέρος,
Μέγιστον, &c.

Nares vngit quæ bonæ pars valetudinis est maxima, odorémque capiti suauem obiicit. At apud Clementem legimus ἐναλείφεται τὰς χεῖρας. Quantum autem conferant ad sanitatem vnguenta indicat illud Abderitæ Democriti apophthegma, qui interrogatus qua ratione vitam sanus degeret, respondit, si interiora melle rigaret, exteriora oleo.

Ibid. B *Honora medicum.*] τίμα τὸν ἰατρὸν πρὸς χρείαν αὐτοῦ. ἐκ γὰρ αὐτοῦ, &c. quæ lectio magis conuenit cum vulgata Latina, quam quod est in Antuerpiensi πρὸς τὰς χρείας ὑμᾶς αὐτοῦ, ad necessitates honoribus eius.

Ibid. C. *Celerius canescunt.*] Hæc desumpta sunt ex Athenæo lib. 15. cuius est fragmentum apud Canterum lib. 3. cap. 31. Nouarum lect. ζητεῖ Αἰσχύλος ἐν τοῖς φυσικοῖς προβλήμασι, διατί οἱ μωραινόμενοι πολιώτεροι, ἢ ὅτι τὸ μῦρον διὰ τὰ ἀρώματα ξηραντικόν ἐστι. Sed ea quæ ex Aristotele citantur nec in Problematibus neque alibi extant, neque in libro Theophrasti περὶ ὀσμῶν. ex quo conijcit Mercurialis lib. 1. cap 21. var. lectio. perperam locum illum citari, cum neque Diogenes Laërtius in catalogo operum Aristotelis mentionem vllam faciat naturalium Problematum, tum quod lib. 5. de generat. animalium ex professo aduersus eos disputet, qui à siccitate canitiem ortum ducere putabant, quam non ab ea sed à putredine sola produci monstrat. Sed idem Athenæus ait τὰ πόλια ἧττον ποιεῖ πολιοὺς quod ibidem reperitur, vt & cap. 11. de hist. anim. lib. 3. τὰ γὰρ πνεύματα κωλυεῖ πλὴν σέλινον, ἡδὲ σκίπτη ἄπνοιάν ποιεῖ. corruptio caniciem gignit, pilei autem prohibita transpiratione corrumpendo caniciem, faciunt. Atqui hunc ipsum lib. de animalib. apud eundem Athenæum reperimus quamplurimis locis citatum & multa alia Aristot. opera nominari quæ Stagyritæ nemo alius tribuit, vt & apud Apollonium in historiis mirabilibus editum à Xylandro, & multos scimus fuisse Aristoteles.

Pag. 180. A. ταύτην καὶ οἱ ἰατροί. *Ea de causa medici.*] Athenæus lib. 15. profert Alcæi & Anacreontis carmina, tum addit, hortatur videlicet vt sibi vngat pectus, in quo sedes est cordis. Hoc autem fuit olim factitatum, non ideò solum quod natura vapor odoris à pectore surdum in caput effertur, sed etiam quia in corde sit animi domicilium, vt asserunt Philotimus & Praxagoras illustres medici. Paulo post coronas appensas pectori ἐνθυμιάδας à Poëtis vocatas ait.

Ibid. B. *Visu enim non fruuntur.*] Tertullianus de Corona mil. res esse ait spiraculi aut spectaculi flores: Deinde in hunc coronatum vsum inuehitur. Cæterum in capite quis sapor floris, quis coronæ sensus, nisi vinculi tantum? Quia neque color cernitur, neque odor ducitur, neque teneritas commendatur. Tam contra naturam est florem capite sectari quam cibum aure, quam sonum nare. Minutius Fœlix. Sane quod caput non coronamus, ignoscite. Auram boni floris naribus ducere non occipitio capillisue solemus haurire.

Ibid. ὡς ἐπὶ οὖν τὸ κάλλος. *Sicut ergo pulchritudo.*] Plutarchus de Amore, ἐκ τοῖς καλοῖς ἐᾶν μὴ ὁπτεύειν, ἅψασθαι δ' ἐκ λαβεῖν, καὶ κίνδυνον, μᾶλλον δ' ὡς φησὶν Ξενοφῶν τὸ μὲν πῦρ τοῖς ἁψαμένοις καὶ μόνον, οἱ δὲ καλοὶ καὶ τοῖς μακρὰν ἑστῶσιν ὑφάπτουσιν. ἡ γὰρ ὄψις τῷ πάσχειν ἥδιστ' ἔοικε λαβή. Formosos intueri iucundissimum est: tangere autem, non sine periculo licet. Imo, vt Xenophon inquit, ignis quidem tangentes solum vrit, pulchri vero etiam procul distantes inflammant: visus enim veluti ansa est capiendi amoris.

Ibid. D. ὁ γοῦν κίσσος. *Hedera itaque.*] Hæc de hedera & quæ sequuntur de nuce & de Narcisso mutuatus est à Plutarcho ad verbum lib. 3. Symposiac. cap. 15. quod vero Sophocles ait Narcissum esse, στεφάνωμα χθονίων θεῶν coronamentum terrestrium Deorum, subterraneorum intellige, ceu inferorum. nam vt docet Eustathius in 1. Iliad. Νάρκισσος ἐρρινύσα στεφάνωμα, dicitur enim Narcissus ὅτι τῇ ναρκῇ ἢ ἐρρινύσῃ τοὺς θεοὺς, & ex Phanodemo lib. 5. rerum Atticarum constat coronas è Narcisso confectas fuisse Proserpinæ, quod florem illum colligeret, cum rapta fuit à Plutone, vel quod circa monumenta nascatur frequens. Cælius lib. 26. cap. 20. vel omnibus subterraneis diis, quod defuncto & morte torpidi flore torpido coronarentur. Dodonæus Pempt. 2. lib. 2. cap. 21.

Pag. 181. B. ἐν δὲ τοῖς ἀγῶσι. *In certaminibus.*] Athletis non eadem quocunque tempore præmiorum genera proposita, verum vt Clem. Alex. memoriæ prodidit. Primo fuit δόσις ceu donum, secundo plausus & excitatio, tertio foliorum coniectio, postremo corona. Quid autem δόσις Clementi significet, nisi aliquid in eius vulgato codice desideretur, puto nihil aliud quam congiarium significare: quo pacto apud Herodianum quoque ea vox vsurpata inuenitur: nisi potius leue aliquod munusculum designet, quod posterioribus omnibus vilius extiterit. Mercur. lib. de arte Gymnast. cap. 14. Athenæus lib. 10. refert ex elegis Xenophanis de athletis, ὅτι πόλεως καὶ δόξαν ἂν τὸ νικητήριον εἴη aliquo donatur à ciuitate munere quod suæ virtutis sit monumentum. Plin. lib. 10. c. 14.

Antiquitus quidem nulla corona nisi Deo dabatur. viritim vero ne in certamine quidem vlli; feruntque primum omnium Liberum patrem imposuisse capiti tuo, sed ex hedera, postea Deorum honori sacrificantes sumpsere. Nouissime & in sacris certaminibus vsurpatæ. Paulo post, Ludos ineunti semper assurgi etiam ab Senatu in more est. quod ad athletas referre voluit Mercur. lib. 1. cap. 3, Gymnast. Pulchreque cum eo, quod ἐπέγερμον appellat Clemens, conueniret, nisi ad Romanos potius referendum esset qui ciuica donati essent. Illi enim coronas non nouêre nisi bellicas.

Ibid. C. ἀλλὰ γὰρ ὅτι τοῖς εἰδώλοις καταστέμμασι. *Sed quod ea dedicata sit idolis.*] Tertull. de corona mil. 7. Quale igitur habendum est apud homines veri Dei, quod à canditatis diaboli introductum est, & ipsis à primordio dicarum est, quodque iam tunc idololatriæ initiabatur ab idolis & id idolis adhuc viuis, non quasi aliquid sit idolum; sed quoniam quæ idolis alij faciunt, ad dæmones pertinent. Porro si quæ alij idolis faciunt ad dæmones pertinent, quanto magis, quod ipsa sibi idola fecerunt, cum adiuuerent?

Ibid. *Sappho autem.*] Morem fuisse veterum vt longe aliis florib. texerent coronas diuersis diis constat. Musas vero rosis coronare ipsos solitos, plures graues scriptores literis prodiderunt. Vtuntur autem omnes testimonio Sapphonis, quæ carmine quodam testata id fuerat. P. Victor. lib. 14. cap. 18. var. lect. deinde locum citat apud Plutarch. symposiac. lib. 3. cap. 1. de nuptialibus præceptis, & Clementis hoc loco quem ex Stobæo se correxisse ait antequam eum excudendum daret ex Bibliotheca Mediceæ, κατ' ἰαπόδας ὃ κείσεαι οὐδέποτε μναμοσύνα σέθεν ἔσται οὐδὲ πὰρ ὕστερον· οὐ γὰρ πεδέχεις ῥόδων τᾶς ὐπερίας, ἀλλ' ἀφάνης κ' εἶν Ἀΐδαο δόμοις φοιτάσεις πὰρ' ἀμαυρῶν νεκύων ἐκπεποταμένα. Ita reperitur scriptus hic locus in quodam Stobæi manuscripto codice, nisi quod illæ duæ voces πεδέχεις & πέδα non Dorica sed communi lingua efferuntur, quod viri docti ex aliis Grammaticis emendarunt. Sed & in Aldina Plutarchi editione alteram reperimus. Scribit ad fœminam indoctam & literarum expertem. Mortua inquit iacebis, neque memoria vnquam tui extabit: non enim es particeps rosarum ex Pieria ortarum, sed obscura Orci domos peragrabis cum exilibus vmbris volitans. Itaque videri fortasse cuipiam possit glossema quod præterea in hac sententia alibi legitur. In eodem loco Sympos. testatur Plutarchus floribus coronatos fuisse τοὺς ἱερωνίκας.

Ibid. D. ταύτην γὰρ τοῖς νεκροῖς. *Qua de causa mortuos.*] P. Victorius lib. 2. cap. 7. var. lect. Græcorum morem in efferendo honestiore aliquo funere significauit. Cicero in orat. pro Flacco quod contineretur plebiscitis Smyrnæorum quæ fecerant in Castricium mortuum ostendens, primum vt oppidum intro ferretur, deinde vt efferrent ephebi: postremo vt imponeretur aurea corona mortuo. Institutum autem hoc coronãdi mortuos tetigit etiam Aristoph. in Concionant. vbi induxit virum vxorem increpantem, quod eum noctu in lectulo dormientem reliquisset, tanquam cadauer, addit enim nihil desiderari potuisse, nisi quod coronam capiti eius non imposuisset. Plinius lib. 21. cap. 3. vt ipsa mortuo parentibusque eius sine fraude esset imposita. Tertullian. de corona mil. Quid enim tam dignum Deo, quam quod indignum idolo. Quid autem tam dignum idolo quam quod & mortuo? Nam & mortuorum est ita coronari: vel quoniam & ipsi idola statim fiunt, & habitu & cultu consecrationis, quæ apud nos secunda idololatria est. Minutius Felix Octauio. Nec mortuos coronamus. Ego vos in hoc magis miror, quemadmodum tribuatis exanimi facem, aut non sentienti coronam, cum & beatus non egeat, & miser non gaudeat floribus.

Ibid. οὐ δὴ κοιν. οὔθ' ὁπτιοῦν. *Cum dæmonibus nullo.*] Tertull. ibidem. Nihil dandum idolo, sed nec sumendum ab idolo. Si in idolio recumbere alienum est à fide, quid in idoli habitu videri? Quæ communio Christi & Beliæ? & ideo fugite. Longum enim diuortium mandat ab idololatria, in nullo proxime accedendum. Et paulo post: Indignum enim vt imago Dei viui, imago idoli & mortui fiat.

Pag. 182. A. ὁ γὰρ καλὸς τῶ. *Pulchra enim amaranti.*] Gr. καλῶς τῶ ἀμαραντου στέφανος ὑπόκειται τῷ καλῶς πεπολιτευμένῳ. Sic 1. Petri 5. κομιεῖσθε τὸν ἀμαράντινον τῆς δόξης στέφανον. Percipietis immarcescibilem gloriæ coronam. Quidam ad verbum, Reportabitis coronam gloriæ amarantinam, ceu ex amaranto. Perinde quasi diceret ex vero ceu precioso amaranto, aut quæ magis est immarcescibilis quàm quæ ex amaranto.

Ibid. Κύριον ἀκανθας. *Dominum spinis fuisse.*] Tertullianus de Corona mil. Si ob hæc caput ei tuum debes, tale si potes ei repende, quale suum pro tuo obtulit, aut nec floribus coroneris si spinis non potes: quia non floribus potes. Item Christus Iesus quale oro te sertum pro vtroque sexu subiit? ex spinis opinor, & tribulis, in figuram delictorum, quæ nobis protulit terra carnis. Gulielmus Tyrius Belli sacri lib. 9. cap. 9, de Godefrido Rege. Promotus autem humilitatis causa, corona aurea, regum more, in sancta ciuitate noluit insigniri: ea contentus, & illi reuerentiam exhibens, quam humani generis Imperator in eodem loco vsque ad crucis patibulum pro nostra salute spineam deportauit.

Pag. 183. D. *Susinum quidem.*] Susinũ vnguentum ex liliis constare balano, calamo & aliis Plinius docet lib. 13. cap. 1. Dioscorides cap. 53. lib. 3. huncque explanans Herm. Barbarus in Lexicis desiderari ait eius nominis causam. Affert Stephanus de vrbibus, σοῦσα πόλις Περσικὴ κέκληται ἀπὸ κρίνων ἃ πολλὰ ἐν τῇ χώρᾳ πέφυκεν ὀνείην. Similia & Etymologicum, Σοῦσα ὑπὸ φοινίκων τὰ λείρια λέγεται. Athenæus lib. 12. narrans Persarum reges hyemare Susis ait tradidisse Aristobulum & Charetem, καθεύδειν τὸ Σοῦσα δηλονότι ἐν ὑπνου. Σουσὸν γὰρ τῇ Ἑλλάδι φωνῇ κρίνον. Id est Σοῦσον id significare Persis, quod κρίνον Græcis hoc est lilium: itaque vertendus & intelligendus est locus ille vt ambiguitas tollatur, quæ I. Drusium fefellit lib. 12. Obseruationum cap. 8. non Brodæum lib. 1. cap. 2. Miscell. In libro de nominibus Hebraicis Susana, lilium vel gratia eius. Hoc vero loco pro λείνων legendum apud Clementem λῴων quæ vox alteram speciem liliorum significat.

Pag. 184. C. πολυτιμήτους γαυνάκας. *Pretiosissimas gaunaces.*] Scaliger in hunc Varronis locum de

lingua Latina lib. 4. In his multa peregrina, vt sagum, reno Gallica: Gaunacum maius sagum, & amphimallon, Græca. Interpretatur Gaunacum maius sagum, quod esset crassum vestimentum. Aristophanes Vespis, οἱ μὲν καλοῦσι Περσικὴν, οἱ δὲ γαυνάκην. Pollux tamen ibi legit καυδάκην. Apud Athenæum lib. 14. ὠνακας ἀμφιβεβλημένους, perperam pro γαύνακας Vide Hesychium & Pollucem lib. 6. & Ælianum de animal. lib. 17. cap. 17. Vides ergo Heruetum, vt vt sit, non aberrasse à scopo: nam Persicum esse vocabulum docet Ælianus, & genus vestis ex murium pellibus.

Ibid. τὰ ποιητικὰ Ῥήγεα. *Poëtica Rhegea.*] In 3. Odyss. Eustath. Ῥήγεα τὰ ποικιλώματα βαπτά. Peristromata tincta. Quia tamen sæpius eo vocabulo vtitur Homer. ideo Poëtica appellat lib. 2. Dipnosophist. Homerus ait. Athenæus è stragulis quæ substernuntur, λιτὰ vocat, id est, frugalia nempe candida, nulloque colore tincta: Ῥήγεα verò, quæ circumteguntur, & suspenduntur, quia tincta sint, aulea: nam ῥῆξαι τὸ βάψαι.

Pag. 185. A. τῆς νυμφιδίου κλίνης. *Lecti nymphæ.*] Heruetus antea verterat, sponte, νυμφίδιος κλίνη sponsalis lectus, vt νυμφίδιος θάλαμος in Epigrammatibus. Item νυμφιδίη ἄλοχος quæ alibi κουριδίη Antipater lib. 3. Epigram. Polluci lib. 3. κλίνη γαμική. Apud Homer. Vlysses Odyss. ψ. narrans fabricam sponsalis lecti à se fabricati τῶν ἐγὼ ἀμφιβαλὼν θάλαμον ἐὺ ἐμὸν ὄφρ' ἐτέλεσσα πυκινῆς λιθάδεσσι. Huic autem ego ieci thalamum meum donec perfeci. Vide num huc respexerit Clemens.

Pag. 193. D. μικρὰν ἐπιληψίαν. *Parvam epilepsiam.*] Hanc sententiam Eryximacho cuidam tribuit Stobæus tit. de intemperantia. Ἐρυξίμαχος τὴν συνουσίαν μικρὰν ἐπιληψίαν ἔλεγε, καὶ χρόνῳ μιῷ διαλαττομένην. Eryximachus coitum breuem comitialem morbum esse dicebat, ac tempore tantum differre. In eodem autem libro Democriti dictum sic effert ξυνουσίη, ἀποπληξίη σμικρή. ἐξίσταται γὰρ ἄνθρωπος ἐξ ἀνθρώπου. Coitus est breuis apoplexia, prorumpit enim homo ex homine, quæ postrema sunt à Plinio conuersa lib. 28. cap. 6. Abderitanum fuisse Democritum Stephanus & Suidas testantur, alij Milesium eum dicunt.

Pag. 165. A. οὐδὲν γὰρ. *Nihil à Penelope.*] Vt hic maritum erga vxorem, sic vxorem erga maritum officium docens S. Gregorius Nazianz. contra mulieres, se exornantes.

ἴσον Πηνελόπης τὸν νύξ λύει, ἦμαρ ὕφαινεν
ἔνθεν τὴν ἀκάλυν, ἔκθεν τὴν Ἑλένην.

Telam vt Penelope texis, quam nocte retexis,
Par Hecubæ interius, par Helenæ exterius.

Pag. 203. A. καὶ τοὺς διφθέρεις. *Pili custodiantur.*] Varro lib. 2. de re rustica pleraque similiter faciendũ in ouibus pellitis, quæ propter lanæ bonitatem (vt sunt Tarentinæ & Atticæ) pellibus intexuntur, ne lana inquinetur, quo minus vel infici rectè possit vel lauari ac parari. Hor. 2. Car. 6. Dulce pellitis ouibus Galesi flumen. Colum. lib. 2. cap. 22. Feriis pontificijs pellibus oues vestiri non licet. Itaq; Diogenes, vt refert Laërtius, cum in Megarensi agro pellibus intectas oues spectasset, Megarensium autem liberos nudos ob mendicitatem passim videret, facetè dixit, Præstare Megarensis arietem esse, quàm filium: Et quod ille περίβλητα δέρματα ἐσκεπασμένα, hic Clemens τοὺς διφθέρεις φυλάττοντας εἰς ἱερεῖς.

Pag. 204. C. σανδάλια. *Illa Sandalia.*] P. Victorius lib. 14. cap. 15. Var. lect. Sandalium erat calceamentum diuitum mulierum, vt testimonio Cephisodori Comici intelligitur, qui in Trophonio sua ita induxit mulierem conquerentem fortunas suas. Σανδαλιάτη τὴν λεπτοχαλκῆτ' ἐφ' οἷς τὰ χρυσᾶ ταῦτ' ἔπεσιν ἀνθήματα, νῦν δ' ὥσθ' ἡ θεράπαινα ἔχω περιβάσιδας. Quæ namque antea sumptuoso genere calceamenti vsa fuerat, postea tanquam ancillam ait se induere peribatidas. Calceorum autem clauis confixorum mentio fit etiam apud Athenæum ex Philarcho, qui lib. 12. scripsit Alexandri familiares in luxum nimium effusos fuisse, inter quos vnus Agnon clauis aureis confixas crepidas & calceos gestabat.

Pag. 205. C. εἰσὶ γοῦν. *Sunt itaque.*] De fœminarum albis calceis Apuleius lib. 7. Metamorph. Calceis fœmininis albis illis, & tenuibus indutus, & in sequiorem sexum inferrus. Vopiscus Aureliano. Calceos mulleos & cereos, & albos, & ederaceos, viris omnibus tulit, mulieribus reliquit. Pollux lib. 7. cap. 22. ἴδιαι δὲ γυναικῶν ὑποδήματα Περσικὰ, λύκιον ὑπόδημα μᾶλλον ἐπαινέτ. P. Coluius in Apuleium. Cæterum in Florentina Græca editione post illa verba ἀλαφοῦ χρηστέον sequebatur, ἱλαφείων δὲ δοντων τῶν καθυμᾶν αἱ ὁδὸν ουσαι, πολὺ τὰ πολλὰ ὑποδήμασι χρηστέον αὐτῆς. vnctis est vtendum. Soleis autem clauis confixis, indigent, quæ iter agunt, alioquin vt plurimum calceis vtantur opus est: neque enim fœminam decet, &c. Hæc ab interprete in vtraque editione nescio quo casu omissa sunt. Apud eundem Pollucem reperies eandem τῦ κονίποδος etymologiam qui & meminit ἐλαφροῦ φαικασίου: sic enim habet manuscriptus, & ratio carminis exigit. Atque hæc duo genera sunt calceamentorum, quæ concedit viris, nam quod vertit interpres, soleis vtendum est, Græc. βλαύταις ἢ φαικασίοις χρηστέον: Sed apud Latinos non est tanta varietas calceorum, vt singulis Græcis singula respondeant.

Pag. 213. A. πρῶτον γὰρ. *Primum enim quæ sunt.*] His gemina illa Tertulliani de Corona mil. 8. Dicimus enim ea demum & nostris & superiorum vsibus, & Dei rebus, & ipsi Christo competisse, quæ meras vtilitates & certa subsidia, & honesta solatia necessariis necessitatibus vitæ humanæ procurent: vt ab ipso Deo inspirata credantur propiore prospectore & instructore, & oblectatore si fortè hominis sui. Quæ verò hunc ordinem excesserunt ea non conuenire vsibus nostris.

Ibidem B εἰ δὲ καὶ ὑμῖν. *Quod si etiam vobis.*] Idem de cultu fœm 10. Nonne sapientes patres familiæ de industria quædam seruis suis offerunt, atque permittuntur, vt experiantur an æqualiter permissis vtantur, si probe, si modestè? Quanto autem laudabilior qui abstinuerit in totum, qui timuerit etiam intelligentiam Domini? Sic igitur & Apostolus, Omnia inquit licent, sed non omnia ædificant. Cyprianus de habitu virginum. Locupletem te dicis & diuitem? Sed non omne, quod potest, debet & fieri: cum nec desideria prolixa & de seculi ambitione nascentia vltra honorem ac pudorem virginitatis extendi, cum scriptum sit, omnia mihi licent, sed non omnia expediunt.

Ibid. πάρεσιν ἡμῖν. *Adsunt mihi.*] Sic occurrit huic obiectioni Cyprianus libro citato. Locupletem te dicis, & diuitem, & vtendum putas iis, quæ possidere te Deus voluit. Vtere, sed ad res salutares, vtere sed ad bonas artes, vtere, sed ad illa, quæ Deus præcepit, quæ Dominus ostendit. Diuitem te sentiant pauperes, locupletem sentiant indigentes. His etiam consentanea scribit D. Io. Chrysost. extremo sermone sec. in beatum Iob.

Pag. 214. B. ἐν τοῖς βαρβάροις. *Apud barbaros.*] Tertullian. de habitu muliebri 7. Apud Barbaros, quosdam quia vernaculum est aurum & copiosum, auro vinctos in ergastulis habent, & diuitiis malos onerant, tanto locupletiores, quanto nocentiores. Et de cultu fœmin. 10. Quanquam & aurum ipsum cuius vos gloria occupat, cuidam genti ad vincula seruire referunt Gentilium literæ: adeo non veritate bona sunt, sed raritate. Plutarchus in Erotico κἂν μύρσοι χρυσοῦς ὥσπερ ἐν Αἰθιοπίᾳ πέδας δεδέσθαι βέλτιον ἢ πλούτῳ γυναικός. Melius esse inquit aureis compedibus, vt fit in Æthiopia vinciri, quam opibus mulieris. Vide Tho. Canterum var. lection. lib. 1. cap. 5.

Ibidem C. καθετῆρες.] καθετὴρ apud Pollucem lib. 5. cap. 16. Esaiæ 3. καὶ τοὺς μιλίσκους καὶ τὸ κάθεμα. In quem locum D. Basilius scribit κάθεμα mundum muliebrem esse demissum & descendentem ad pectus, laxatis ac mollibus catenulis propendentem, quo confirmatur interpretatio D. Hieronymi in cap. 16. Ezechielis. Puto autem, inquit, κάθεμα dictum ex variis gemmis in pectus mulierum monile descendens. Theodotion vertit τὰ καθέματα. Symmachus χαλασὰ vt est apud Procopium. Suidas ἀλύσους τὰς ἀμφιδέας καλοῦσιν οἱ Ἴωνες: & Fauorinus docet ἅλυσιν vocari etiam catenam ex ferro, auro vel argento confectam.

Pag. 215. A *Murænulas aureas.*] Non vestium hæc sunt nomina, sed monilium. Nam Pollux lib 5. cap. 16. inter mundi muliebris nomina ad ornatum brachiorum numerat ὄφεις serpentes: & legimus 1. Cantici Cantic. Murænulas aureas faciemus tibi. Licet LXX. habent ὁμοιώματα χρυσίου non μυραίνας. V. editio σπειρὰς χρυσίου vt annotatum est in Romana postrema, vbi fortè legendum σπειρὰς χρυσίους nam & σπειρὰς numerat Pollux inter monilia, & hic Clemens ipse, quod vertit interpres torques. Hieronymus de laudibus Asellæ, Aurum colli sui, quod quidem murænulam vulgus appellat, quod scilicet metallo in virgulas lentescente quædam ordinis flexuosi catena contexitur, vendidit.

Ib. B. *Nicostratus.*] Nicostrati meminit Pollux loco citato & ex eo quædam quæ ad ista pertinent citat. Libro autem 7. cap. 22. Hunc ipsum Aristophanis locum annectit capiti de calceis, tanquam summam ornamentorum muliebrium, sed tamen in Comœdia Thesmophoriazusis, quæ extat, non reperietur opinor, nisi fortè vt ex Plautinis Comœdiis quæ extant multa citata reperimus, quæ non sunt apud Plautum editum, aut certè ἐν τῇ δευτέρᾳ θεσμοφοριαζούσῃ, quam alteram Comœdiam Aristophanis citat Athenæus lib. 1. hic fuit, à Polluce & Clemente repertus locus, nam & idem citatur ex primis Thesmophoriaz. p. 628. certè ex vtriusque collatione multa corrigi possunt: nos varias lectiones tantum notabimus, non enim hæ sunt iustæ notæ sed collectanea. Clem. κίσηρι Pol. κίσηρι pumicem C. πυροκαλάσηρι P. πυροκαλάσηρι G. ἀμπεχόνιον. P. ἀμπεχόνη. Postea addit Clemens πρόσθημα quod abest à libro Pollucis impresso, non à manuscripto. C. κιθῶνα P χιτῶνα, quod cython est Heruetо, post χιτώνιον, tunicam. sequitur apud Clementem τὰ μέσα ἢ τὰ εἴρηκα τούτων· εἶτα τί; διόπας. At apud Pollucem impres. nihil tale, verum in manuscripto quidem hæc τὰ μέσα ἢ ὃ λέγεις αὐτῷ ταῦτ', διόπας. Apparet hæc verba fuisse alterius personæ dicentis præcipua omissa esse, & subijcientis quæ sequuntur. Sic ergo verte, Quæ tandem illa? Atqui præcipua ex istis non dixisti. diopas, &c. Post illa ποτὲ λέγων, illa Clementis magis integra sunt & senarium ἀκατάληκτον conficiunt. Cl. μολόχινον. P. μαλάκιον. C. βοτρυχλιδῶνα P. βότρυα, χλιδῶνα fortè βότρυα hunc cum eo quod Cyprianus botronatum appellat non malè iunxeris: sunt hæc genera armillarum & dextralium lib. de habitu virginum. Vide. C. ἀμφιλίας P. ἀμφιδέας redimicula C. καταπλάσματα P. καταπτάσματα. manuscriptus autem deficit ab impresso, stat à Clemente, vt & in hoc C. ὁλίσβοις. P. ὁλίσκοις. C. ἀνθηρείδας Heruetо ventilabra P. ἀνθηρὰς fortè, ἀνθηρείδας, monile intelligit, quod collum ambit. Postremum vterque ἑλικτῆρας appellat, id est inaures.

Ibid. D. ζηλοῦσαι τὸ πονηρὸν τῶν τέχνων. *Artem maligni imitantes.*] Ita Tertullianus de cultu fœm. 5. Reprehendunt enim cum emendant, cum adijciunt, vtique ab aduersario arrifice sumentes additamenta ista, id est à Diabolo. Nam quis corpus monstraret mutare, nisi qui & hominis spiritum malitia transfigurauit? Item. De aduersario eius in cuius manu sit aliquid vsui postulare, transgressio est, Christianus à Malo adiuuabitur? nescio an hoc nomen ei perseueret. Vide annotat.

Pag. 218. C. ἐν αἷς ἐπέθυσαν αὐτῇ καὶ ἐφιλοτέχνει τὰ ὦτα αὐτῆς. *In quibus ei sacrificauit.*] Corrigendum ex LXX. ἐν αἷς ἐπέθυεν αὐτοῖς, & vertendum, *in quibus eis sacrificabat & ornabatur inauribus suis, & apponebat torques suos.* Sacrificabat Baalim, id est, falsis diis.

Pag. 219. C. *Eis autem.*] Tertullianus de cultu fœm. 10. *Scrupulosa Deus auribus vulnera intulit, & tanti habuit vexationem operis sui, & cruciatus infantia tum primum dolentis, vt ex illis ad ferrum nati corporis* (fortè, ferruminati, συμφυέντος) *cicatricibus grana nescio quæ penderent.* Cyprianus de disciplina & hab. virg. magistrum sequitur. *An vulnera inferri auribus Deus voluit, quibus innocens adhuc infantia, & malè secularis ignara crucietur; vt postea ex illis cicatricibus & cauernis pretiosa grana dependeant, grauia etsi non suo pondere, mercium quantitate?* Inaures autem exprimit duplici voce πλάσφων καὶ ἐλικτῆρα, nam λοβὸς est ima auriculæ pars quam Glossarium lamnam appellat. Paulo post, *descendens ad meatus, qui sunt,* Græcè erat εἰς τοὺς κατὰ φύσιν τῆς ἀκοῆς πόρους *ad naturales auditus meatus.*

Ib. C. *Oculi autem.*] Tertul. de habitu mulier. *Et medicamenta ex fuco, quibus lanæ* (malæ alij) *colorantur: & illum ipsum inquam pulmarem, quo oculorum exordia producuntur.* Item lib. de cultu fœm *In illum etenim delinquunt, qua cutem medicaminibus vngunt, genas rubore mascalant, oculos*

fuligine collinunt. Cyprianus de disciplina & hab. vig. *Illi oculos circumducto nigrore fucare, & genas mendacio ruboris inficere docuerunt.* Ita Hieronymus de viduitate ad Furiam, orbes stybio fuligmatos dixit. Erat stybium spumæ nitentis lapis, cuius præcipua vis ad dilatandos oculos. Græci πλατυόφθαλμον appellant. Porro hanc cohortationem concludit haud aliter ac Clemens, idem Tertullianus de cultu fœm. *Prodite vos iam medicamentis & ornamentis extructæ Apostolorum, sumentes de simplicitate candorem, de pudicitia ruborem, depictæ oculos verecundia, & spiritus taciturnitate, inferentes in aures sermonem Dei, annectentes cervicibus iugum Christi.*

IN LIB. III. PÆDAGOGI.

Pag. 214. D. *Et quam pauciſſimis.*] Crates Thebanus in Epist ad Hermippum, ἀσκεῖτε ὀλίγοις δεῆσθαι. τοῦτο γὰρ ἐγγυτάτω θεῶν. In eos vos exercere, vt paucis rebus indigeatis. Sic enim ad deos maximè accedetis.

Ibid. *Rectè ergo dixit.*] Apud Heraclidem Ponticum, seu in libro de allegoriis Homericis, ὁ γοῦν σκοτεινὸς Ἡράκλειτος ἀσαφῶς ἐν ὅλοις συμβόλοις εἰκάζεσθαι δυνάμενα θεολογεῖ τὰ φυσικά. δι' ὧν φησὶ, θεοὶ δνητοί τ' ἄνθρωποι, ἀθάνατοι, ζῶντες τὸν ἐκείνων θάνατον θνήσκοντες τὸν ἐκείνων ζωήν. Nam obscurus Heraclitus de Physicis intricatè & symbolicè docet, vt cum, inquit, Dij mortalesque homines, immortales, viuentes illorum mortem, morientes illorum vitam.

Pag. 217. A. φορτερία γὰρ ὁ καλλωπισμός. *Perperam agere.*] Basilius reg. breu. 49. παῦε ὁμοῦ δεῖ χρείαν, ἀλλὰ δεῖ καλλωπισμὸν σοβεῖ καμβάνεται, φορτερίας ἔχει κατηγορίαν. Omne quod præter necessitatem ad ostentationem & ornatum assumitur id φορτερίας accusationem incurrit, seu perperam agendi. Reperitur & hoc vocabulum apud Ciceronem lib. 1. ad Atticum Epist. 11. Muretus lib. 7. var. lect. cap. 14. Hesychius φόρτος, μὴ βλαβείας ἐπιρρύμος. Tertullianus illud Pauli vertit lib. de Patientia, ἐ φορτεύεται. Non proteruum sapit.

Pag. 216. D. τοὺς δεισιδαίμονας ἐρωτᾶς. *Infœlices amatores.*] Superstitiosos amatores.

Pag. 218. A. εἰκότως ἀργά. *Sunt otiosæ.*] Hanc Euripidis sententiam profert Stobæus tit. 62. in vituperio Amoris:

Ἔρως γὰρ ἀργὸν κἀπὶ τοῖς ἔργοις ἔφυ.
Φιλεῖ κάτοπτρα, καὶ κόμης ξανθίσματα,
Φοβεῖ δ' μόχθους.

Amor otiosa res est, inutilis ad opera. Amat specula, & flauas comæ tincturas, Fugit labores. Extat & apud Plutarch. in Erot. Chrysostomus hom. 78. in Matthæum, ἡ γυνὴ πάλιν ἔστω ἐν οἰκουρὸς, ἐν δὲ ταύτης τῆς ὑπηρεσίας ἐπέρχεται ἀναγκαιοτέρα ἐπιμέλεια, τὰ περὶ ἔριον ὅπως ἄριστα ἐργάσηται οἰκία. Quod autem dixit eas hominum opificem contumelia afficere, imitatus videtur Cyprianus de disciplina & hab. virginum. *Manus Deo inferunt, quando id quod ille formauit reformare & transfigurare contendunt, nescientes quia opus Dei est omne quod nascitur, Diaboli quodcunque mutatur.*

Ibid. *Crocodili.*] P. Victorius l. 11. cap. 4. var. lect. Sic Horatius,

——— *Nec illi*
Iam manet humida creta, colorque
Stercore fucatus crocodili.

Animaduertendum autem cum duo sint genera crocodilorum, quorum alterum ancipitem vitam ducat, ac nunc in terris, nunc in aquis viuat, alterum vero terrestre tantum animal sit, posterioris huius, cum odoratis floribus vescatur reliquias diligenter exquiri, quæ nidorem iucundum reddat, maculasque omnes è facie deleant, ac nitorem afferant. Testatus hoc est Galenus, & crocodileam has ipsas reliquias cibi medici vocant. Grauis vero ac seuerus scriptor cum acriter reprehenderet sui temporis mulieres, quod huiusmodi fallaciis vterentur, vsus est etiam priscorum testimonio, quibus ne illæ quidem probabantur.

Ibid. C. πυγχάνῃ τὴς μικρά. *Est autem aliqua.*] P. Victorius lib. 15. cap. 23. Mos erat Græcarum mulierum in calceis suberem gestandi, vt grandiores viderentur. Plinius lib. 16. quo loco de subere disputat videtur significare hyeme tantum ipso fœminas vsas, quod concedi posset vt valetudini aptum, & tamen addit ea quæ indicant, aliud etiam in hoc ipsas sequutas, & conuenit testimonio Comici, quod citauit Clemens. Xenophon etiam in libro de re familiari huius fraudis meminit. Vbi de vxore Ischomachi, τὰ σανδάλια ἔχουσαν ὑψηλὰ, ὅπως μείζων δοκεῖν ᾖ ἐπφύκει. Iidem autem versus citantur ab Athenæo, sed duo qui desiderantur in principio apud Athen. leguntur in libro exarato calamo, ita enim habetur, πρῶτον μὲν γὰρ πρὸς τὸ κέρδος ἐν τοῖς σκύλαις τοῖς πόλας, &c. Hæc ille. Iidem etiam reperiuntur hic apud Clementem, quorum sententia incipit ab illis verbis. Primum quidem in lucro, & in spoliandis. Interpres Athenæi lib. 13. Præcipuum studium ad quæstum est, & eos qui proprius se admouent spoliandos. At quod sequitur emendatius habet Clemens, πάντα τ' ἄλλα ἐργ' αὐτοῖς πάρεργα γίνεται. quàm apud Athenæum πάντα πάλλα αὐτοῖς πάρεργα. Hîc tamen animaduerterat Fed. Morellus legendum sibi videri, πάντα πάλλα ἔργα αὐτοῖσιν πάρεργα γίνεται, vt scilicet Trochaicus tetrameter suis numeris expleretur: & plerique sequentes Trochaïci integriore mensura sunt apud Athen.

Ibid. D. διάβαθρον λεπτὸν φορεῖ. *Tenues gestat soleas.*] Pollux lib. 7. ἡ δὲ διάβαθρα κοινὰ ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν, Tum diabathra communia viris ac fœminis. Festus, diabathra genus solearum Græcanicarum. Apud Varronem ex Næuio. Diabathra in pedibus habebat, atque amictus erat epicroco. Interpres Athenæi reddit, Solea tenui calceus suppingitur, alij minus rectè subsellium tenue interpretantur. Quod vero corrigit Victorius καυκίων & scribit βαυκίων, apud Clementem est βλαυτῶν. quod etiam calceamenti genus est muliebris. Lex tamen versus illam Victorij lectionem ex Athenæo & Polluce depromptam comprobat.

Ibid. D. *Ventrem vt Comicorum.*] κοιλίαν ἀνδρὸς ἔχει τοιαύτην τοιοῦτον ὢν ἔχουσι οἱ Κωμικοί. At apud Athenæum κοιλίαν ἔχει σήπος. pro quo in editione Comicarum sententiarum corrigunt quidam κοιλίαν ἔχουσι δὲ τινὲς σῆπος ὡς, Alium habent quædam ad pectus. At interpres Athenæi, Venter si tumidior est, fasciis astringitur.

Ibid. *Est aliqua nimis alba.*] Hic vero contra ex Athenæo restituendus est Clementis locus, nam cum legeretur vitiosè πεπύρωσι οἱ ἀναξίστως legit Heruetus ἄλφιτοι & farina interitur. at nec

que πέπυρον gallinarum retineri poteſt. Athenęus παγδέρωτ' ὠνομάζεται. Pæderota huic affricant. Et annotat interpres fucum eum fuiſſe qui genas rubore tingat, qualis in pueris cernitur, & placet, & Ægyptium vnguentum quoq; dici quod ex floribus Ægyptiæ ſpinæ conficitur. Senior etiam eſt apud Athen. hic octon. ἵνα θεωρῶσ' οἱ παρόντες τὸ σὰμὰ ὡς κομψὸν φορεῖ. Αὐ δὲ μὴ, &c.

Pag. 219. A. *Et quamuis non ſit lata.*] ἐὰν ᾖ μὴ χαίρῃ, γελῶσα διαπελεῖ πλὴν ἡμέραν, collanda fuit diſtinctio poſt γελῶσα, vt apud Athenæum, apud quem διὰ πέλοις legitur pro διαπελεῖ. Riſus autem ſi odioſus eſt, totum diem agunt domi & virgulam myrteam in labris habent. Id eſt vt notat interpres, ſi nolit riſu dentes oſtendere, init rationem qua dentes detegat, nempe vt aſſulam myrti dentibus teneat, quod de lentiſco ceu maſtiche fieri ſolitum annotatum eſt in pag. B ſup. Et quod hic ξυλάριον Alexis, Dioſcorides ξυλάριν dicit, cuius loco reponunt hic ξυλίδιον quidam fruſtra. Apud Athenæum additur comparatio hæc quæ coquis apponitur caprarum, dum vendunt. Nam, vt monet interpres, qui caprinam in macello vendebant, myrtea fronde ornabant, vt in myrtetis paſtas capras ſignificarent, vel vt fœdus odor mitigaretur. Verſus duo, qui apud Clement. intercidere eò neceſſarij ſunt quòd ſenſum abſoluant: ἴσθι, ὥσπερ τοῖς μαγείροις ἂν προβάτιον ἑκάστοτε ἤνιν αὐ πωλῶσιν αἰγὸς κρᾶσις, ξυλήφιον, & ſequens explendus indidem Μυρρίνης ἔχουσα λεπτὸν ὀρθὸν ὠτ. χείλ. ex Fed. Morelli animaduerſione. Notat præterea P. Victorius lib. 6. cap. 12. var. lect. morem quem exagitat Catullus in Egnatio, mulieres etiam tenere docuiſſe Alexin. cum enim Egnatius candidos haberet dentes, conſueuerat, quocunque venerat, C renidere, vt hoc etiam ſæpe ineptè atque importunè faceret locis illis, quibus magis fletus lachrymæque quàm riſus conueniebat. Eadem autem erat origo inſulſi moris, ac vitij in vtriſque, oſtentatio ſcilicet minutæ corporis partis elegantioris.

Ibid. B. *Ne ad alienum fluuium.*] Addiderat in ſuo libro Græco Heruetus. nam Florentina editio ſic habet, ὑμῖν δὲ παρείναι ποταμὸν ἀλλότριον πρόσεστι. Locus eſt Prouerbiorum 9. vt citauit Heruetus in margine dubius ad hoc an ad Eccleſiaſt. 25. pertineret. nam in Latina aut in Græca Antuerpienſi non reperitur, at in accurata Romana editione poſtrema ſub finem capitis additur inter cætera, ὅτως δὲ διαβῇσι ὕδωρ ἀλλότριον, & in annotationibus, ἢ ἐμβήσῃ ποταμὸν ἀλλότριον. Sic enim aquam alienam tranſilies & traijcies fluuium alienum: deinde ſequitur quod & hic citat Cle- D mens, ἀπὸ δὲ ὕδατος ἀλλοτρίου ἀπέχου. Ab aliena autem aqua abſtine. In veteri libro Reginæ hæc quoque additio reperitur cum veterum Patrum interpretationibus, inter quos Didymus in hunc locum, ὅτως διαβῇσι καὶ ἀφίξῃ ὕδατος ἀλλοτρίου πίνοντος καὶ οὐ σώζοντος καὶ ἀποστάξῃ διδασκαλίαν ἀπατηλὴν καὶ ψευσύρασαν ὡσπερ ὁ ψεύδει τῷ θεῷ ὄντι πηγῇ ζωῆς, ὅτως ψεύδει τῷ διαβόλῳ θανάτου πηγῇ· εἰ δὲ ἡ τοῦ θεοῦ ἀρετῆς & γνώσεως, δῆλον ὡς & ἡ τοῦ διαβόλου κακίας καὶ ἀγνωσίας.

Ibid. C. *Atque ebrioſum.*] Gr φιλοψία μὲν οὖν καὶ φιλοποσία. Idem eſt φιλοψία quod ὀψοφαγία. Athenæus lib. 7. ὀψοφαγώτατος, Obſonij lurco voraciſſimus. vide quæ notata ſunt in paginam 175.

Pag. 220. B. *Ex vultibus perſonas.*] Seneca per- A ſonam habere eas ait, non faciem. Apud Pollucem lib. 5. cap. 16. καὶ τὸν λοιδορὸν οὐ πρόσωπον, ἀλλὰ προσωπεῖον φέρει. Interpres. Et ſecundum Locrum, Non faciem, ſed laruam geſtat. Citatur à Cœlio Rhodig. lib. 29. cap. 7. Lucilij epigramma in quo pentametrum eſt.

Ὥσπερ προσωπεῖον κ' οὐχὶ πρόσωπον ἔχει.

Sequitur apud Pollucem illud in fucatas aptum, φύσεως προκρίνῃ πάχιλω, ἀληθείας ψεῦδος, τὸ προσωπεῖον τὸ ῥᾳδίως ἀπαλείφόμενον. Artem naturæ anteponit, veritati mendacium, durabili quod facile deletur.

Pag. 221. D. *Appetitiones inflammabis.*] Cyprianus de diſcipl. & hab. virg. Cæterum, ſi te ſumptuoſius comas, & per publicum notabiliter incedas, oculos in te iuuentutis illicias, ſuſpiria adoleſcentum poſt te trahas, concupiſcendi libidinem nutrias, peccandi fomenta ſuccendas, vt & ipſa non pereas, alios tamen perdas, & velut gladium & venenum videntibus præbeas, excuſari non potes, quaſi mente caſta ſis & pudica. Redarguit te cultus improbus & impudicus ornatus.

Pag. 222. A. *Puer ne habenas.*] Prouerbiali forma quadrabit vſurpatum hoc carmen.

Ne fræna tractes, inſcius cum ſis puer.

quum à negotio quopiam arduo deterrebimus ei prouinciæ imparem. Extat apud Clementem lib. 3. Pædag. apparetque ſumptum è Tragœdia quapiam, vbi filium deprecatur Phaëthontem pater, ne exitiale votum vrgeat, ſibique perniciem paret regendo ſolis equos, vnde apud Ouidium, 2. Metam.

Magna petis Phaëthon, & quæ non viribus iſtis
Munera conueniunt, nec tam puerilibus annis.

H. Iunius cent. 5. Prouerb. 49.

Ibid. B. *Angeli qui reliquerunt.*] Eadem ſententia Tertulliani de habitu muliebri. Quid autem tanti fuit iſta monſtrare, ſicut conferre? Vtrumne mulieres ſine materiis ſplendoris, & ſine ingeniis decoris placere non poſſent hominibus, quæ adhuc incultæ, & incompoſitæ, & vt ita dixerim crudæ ac rudes Angelos mouerant? Vide Sixtum Senenſem lib. 5. Bibliothecæ annotat. 73. & 77.

Pag. 223. D. οὐ θέμις ἢ οὐ θέμις. *Fieri enim non poteſt.*] Huc pertinet illud apopthegma Archidami, qui cum vir quidam Chius in Lacedæmonem peruenisſet, qui canos tinctura obliterare conabatur, & progreſſus in publicum orationem habuiſſet: tum ſurgens Archidamus dixit, Quid ille tandem rectum diceret, qui mendacium non in anima ſolum, ſed capite quoque circunferat. Tertull. de ſpectaculis 23. Non amat falſum auctor veritatis; adulterinum eſt omne quod fingitur.

Pag. 224. B. *Deus enim voluit.*] Muſonius apud Stobæum, ait in libro de tonſura, τὸν πώγωνα καὶ σύμβολον γεγονέναι τῆς ἄρρενος ὥσπερ ἀλεκτρυόνι λόφον, καὶ λέοντι χαίτην. Barbam ſignum eſſe viri tanquam Gallo criſtam, & Leoni iubam. Athenæus lib. 13. de Diogene refert. Conſpecto quodam cui nudatum ſic mentum fuerat, An naturæ vitio vertis inquit, quod virum te generauit non fœminam? Ibidem citantur Alexidis verſus in eandem ſententiam.

Pag. 225. C. πιθοῦδαι δέ. *Picari autem.*] P. Victorius lib. 8. cap. 14. πιθοῦν Græcis aliquando artificium quoddam turpe ſignificat improbo-

rum hominum, qui pice illita pilos detergebant: à materia enim qua vterentur studium appellatur. vsus est sæpè Clemens lib. 3. Pædag. vbi quæritur de moribus sui temporis, quo inueniretur tanta copia cinædorum, vt extarent, qui hoc vnum studium haberent. μηλωώτων, ξυροωώτων, ψιλωωώτων, diuersis namque rationibus ac viis idem vt his verbis ostenditur efficiebatur. At eodem verbo alio intellectu sæpè vsi sunt veteres. pice enim corpora torquebant, vnde καταπλοῶ valebat supplicio afficere. Plautus, Captiuis, te si hic sapiat senex Atra pix agitet apud carnificem, ac tuo capiti illuceat.

Pag. 227. B. *Primum huic lanugo est.*] Versus est ex 11. Odyss.

——— νεηνίῃ ἀνδρὶ ἐοικὼς
Πρῶτον ὑπηνήτῃ τῷ ἁρχομενοτάτῳ ὥβῃ.

adolescenti viro similis. Primum pubescenti, cuius gratissima pubertas. Eustathius ἀπὸ τοῦ πρωτοπαλαμύου γυμνοῦ, de Mercurio occurrente Vlyssi domum Circes adeunte dicitur. Seneca Epist. 32. Puerilitiæ maximus in exitu decor est. In quem locum Muretus & hunc Homeri, & illum Ouidij.

O nec adhuc inuenis, nec iam puer.

Citatur & à Platone initio Protagoræ. Versus autem ille, Lanigeræ pecudes, ex Hesiodo est in Operibus.

Pag. 228. C. *Neque enim hominibus.*] Augustinus lib. 32. contra Faustum cap. 13. Si hoc tunc Apostoli præceperunt, vt ab animalium sanguine abstinerent Christiani, ne præfocatis carnibus vescerentur, elegisse mihi videntur pro tempore rem facilem, & nequaquam obseruantibus oneroſam, in qua cùm Israëlitis etiam Gentes propter angularem illum lapidem duos parietes in se condentem aliquid communiter obseruarent. Transacto vero illo tempore, quo illi duo parietes, vnus ex circuncisione, alter ex præputio venientes, quamuis in angulari lapide concordarent, tamen suis quibusdam proprietatibus distinctius eminebant, & vbi Ecclesia Gentium talis effecta est, vt in ea nullus Israëlita carnalis appareat, quis iam hoc Christianus obseruat, vt turdos, vel minutiores auicillas non attingat, nisi quarum sanguis effusus est: aut leporem non edat, si manu à ceruice percussus, nullo cruento vulnere occisus est. Et qui fortè pauci adhuc tangere ista formidant à cæteris irridentur.

Pag. 229 b. *Ornatores autem.*] Græc. κομμωταὶ καὶ κομμώτειαι. Pollux lib. 2. cap. 1. οἱ δὲ περὶ τὸν κόμην χροτεχναὶ κομωταί. καὶ κομμώτειαι αἱ γυναῖκες. Vnde quidam eum putant deducere à κομῶ, verum in manuscripto legitur κομμωτικὴ καὶ κομμώτειαι, vt apud Hesychium & alios. Comæ ergo artifices manuarij, inquit interpres, Comptores & Comptrices. Turnebus ex Varrone citat Næuium in Commotria, Suetonius in Claudio Ornatricem dixit: sequitur, ille vero vittis αἱ δὲ ταῖς κεκρυφάλοις, quæ alij reticula vertunt, quibus plena coma stringitur. Eos qui eiusmodi vincula componebant appellat ἐκκρυφαίτας. Demosthenes in Olympiodorum, ten corruptus est apud Pollucem locus emendandus sub finem lib. 10. συκοφαίτας ταῖς πλεονέκτας ταῖς γυναιξὶ ταῖς κεκρυφάλοις. at in manuscr. ταῖς πλέκτας πῶς γυναιξὶ ταῖς κεκρυφάλοις. Idem habes apud scholiastem Demosthenis.

Pag. 230. *A. καὶ σελήνου & Neruspicias autem.*] Locus est Ecclesiastici 9. Noli circumspicere in vicis ciuitatis, nec oberraueris in plateis illius. Clemens μηδὲ ἐν ταῖς ἐρημίαις αὐτῆς πλανᾶσθαι. In Anteuerpienſi, ἢ ἐν ταῖς ἐρήμοις αὐτῆς μὴ πλανᾶσθαι.

Pag. 231. C. *Paupertas virum.*] Locus est Prouerbior. 10. v. 4. πενία ἀνδρὸς ταπεινοῖ. In vulgata Lat. Egestatem operata est manus remissa, manus autem fortium diuitias parat. Translatio Chaldaïcæ paraphrasis, Paupertas attenuat virum dolosum, & manus recti diuitias parat sibi. Hebraïcè ad verbum, fraudis manus, hoc est quæ nihil agit, sed tantum fallere cupit, at cum interpretatione Clementis conuenit quod citat Stobæus tit. περὶ πλουσίας.

Πλοῦτον φασί σε πάντες, ἐγὼ δέ σε φημὶ πένεσθαι,
Χρῆσις γὰρ πλούτου μέτρος ἀπολλοφανές.

Omnes te diuitem aiunt, Ego vero pauperem dico, vsus enim diuitias ô Apollophanes testatur.

Ibid. D. *Perspicuæ quæque possunt.*] Gr. περιφόρητοι λαμπραί. Mercurialis lib. 3. Gymnast. cap. 12. Balnea similiter pensilia à Sergio Orata teste Plinio primum inuenta, non quæ supra recta fiebant, aut concamerata loca, vt voluerunt, sed nulla alia fuisse credo, quam labra illa vel marmorea, vel ænea, vel lignea, ad lectulorum imitationem laquearibus appensa, quo minimo quolibet impulsu manuum alias leuiter, alias vehementius agitari valerent, quod Seneca ad Lucilium scribens, nobis manifestauit his verbis: Balnearum suspensura inuenta est: ne quid ad lautitiam deesset. Hæc Mercurialis. Ad pellucidas vero balneas pertinent hæc eiusdem Senecæ ad Lucilium Epist. 86. At nunc blattariæ vocant balnea, si qua non ita aptata sunt, vt totius diei solem fenestris amplissimis recipiant, nisi & lauantur simul & colorantur, nisi ex solio agros & maria prospiciant. Item, nec referre credebant in quam perlucida sordes deponerent. Et quantæ nunc aliqui rusticitatis damnant Scipionem quod non in caldarium suum latis specularibus diem admiserat? Aptus ad id fuit phengites lapis, ex quo porticum construxit Domitianus. Suetonius cap. 14.

Pag. 232. A. *Eo enim deuentum est.*] Chrysostomus hom. 28. in Epist. ad Hebræos, Τί γὰρ ἀλογώτερον τῆς χρείας εἰς τοῦτο καταστῆσαι, ἵνα περικίωνται ἐν βαλανείοις, καὶ ἐν ἀγυιαῖς, ἀλλ' ἐν βαλανείοις, ἐν ἀγυιαῖς οὐδὲν ἴσως θαυμαστόν· τὸ δὲ καὶ ἐν ἐκκλησίᾳ οὕτω χρυσαλιζομένῳ προσιέναι ὁ πολὺς γέλως. Quid ineptius quàm vt aurea conficias ornamenta quibus in balneis, & in plateis exorneris? sed in balneis & in plateis nihil fortasse mirum, at in Ecclesiam sic inductam & compositam prodire, ridiculum planè. Ph. Montanus hic frustra est, dum corrigit pro ἐν βαλανείοις, ἐν βασιλείοις in palatio, vertit etiam vetus interpres, in balneis fordibus maculentur. Cæterum Galenus in lib. 3. Hippocratis de victus ratione in morbis acutis. 56. docet, neque confestim à balneo sorbendum, neque bibendum. Nam cibum protinus vel potum sumere caput replet, deuoratumque interdiu superfluitare facit.

Ibid. C. *Viris autem.*] Mercurialis lib. 1. cap. 10. de arte Gymnast. Ex hoc loco liquet fœminas tempore Antonini & Seueri communes viris atque publicas balneas habuisse, quos mores poste a detestans Cyprianus hæc in libro de vir-

ginum habitu scripsit. Quid vero quæ promiscuas balneas adeunt: quæ oculis ad libidinem curiosis, pudori ac pudicitiæ dicata corpora prostituunt, quæ cum viros, ac à viris nudæ vident turpiter ac videntur, nonne ipsæ illecebram vitiis præstant. Fuerunt qui hanc procitatem coërcere tentarunt, qualis fuit Hadrianus princeps, quem scribit Dion viros discretos à fœminis lauari voluisse, sicut & Marcum Aurelium Antoninum balnea promiscua sustulisse, eademque ab Heliogabalo renouata Alexandrum Seuerum prohibuisse refert Capitolinus & Lamprid. Ob quod item aliquando lex censoria lata traditur; sub repudij & dotis amissionis pœna, quod postea in l. fin. tit. de repud. & in Autent. de nuptiis receptum fuit.

Ibid. D. *Atque veteres quidem.*] Mercurialis lib. 1. de arte Gymn. cap. vlt. hunc locum citans, sed ex cap. nono pro 5. sic ait: Clemens quasi ludens memoriæ mandauit athletas hanc vnam honestatis imaginem habuisse, vt nunquam in publicum ad certandum sine subligaculis prodirent; quem morem ab Hercule primum inuectum, sicut à Palæstra Mercurij filia pudendos locos obtegendi consuetudinem inter mulieres, quæ cursu & aliis exercebantur, introductam esse mamoriæ mandatum est. Hæc ille. Romani quidem iuuenes in hunc finem campestribus vtebantur. Theodoretus lib. 9. contra Græcos reprehendit Platonem, quod puellas & mulieres nudato corpore contuendas proponi voluerit coram iudice, qui iudicaret quænam æras celebrandis nuptiis apte conueniret, neque meminerit quod Candaulæ regis vxor dixisse fertur ἀποδύμην τὸν χιτῶνα σωαποδύεται καὶ πρὸ αἰδοῦς ἡ γυνή. Mulier cum tunica simul & pudorem exuit. Herodotus lib. 1.

Pag. 234. C. εἰσὶ γὰρ οἱ ασείρονες. *Sunt enim qui.*] Ita Chrysostomus in hunc locum, οὐ γὰρ ἔπι δένδρα, δίκτυα, ἀλλ' ἐσόρπισον ὁμοῦ καὶ πρὸ δεξίαν ἢ παρέχοντες δηλοῖ, καὶ σόρον τὸ σχῆμα ὀνομάζων. εἰσὶ γὰρ οἱ ασείρονες, σκορπίζοντες τὰ ὀπωρικά, ἢ τὰ δῆλα σχοινίδιον, ἵνα μέλλοντα λάβωσιν. σκορπίζεται χήμαλα, καὶ συλλέγεται δικαιοσύνη. σκορπίζεται τὰ μὴ μένοντα, ἵνα περιοδῇ τὰ μένοντα.

Pag. 236. A. *Sedit sub rhamno.*] Gr. ἐκάθισεν ὑπὸ πρὸ ῥάμνου. In Antuerpiensi edit. 3. Reg. 19. ἐκάθισεν ὑποκάτω ῥαδάν. vulgata, & sederat subter vnam iuniperum. Chaldaicæ paraph. interpretatio, sub genista vna, in aliis legitur ῥαθμῷ.

Pag. 238. A. Ὀδυσσέως ἄλοχον. *Vlyssis vxorem.*] Versus hi citantur ex Euripidis Oreste, quæ tragœdia etiamnum extat.

Pag 240. B. *Caloris autem.*] Calidis balneis vtebantur maiores ad leuandas lassitudines, necnon ad corpora emollienda, calidis & tepidis ad conciliandum somnum, frigida lauabantur & ob voluptatem, & vt robustiores redderentur, calorque naturalis intro repulsus maior euaderet, ideoque fere post calidas balneas ea adhibebatur, quem vsum primos omnium Euphorbum Iubæ regis, & Antonium Musam Augusti medicos monstrasse refert Plinius lib. 25. cap. 7. Balneis etiam quidam vti consueuerant, quod non possent cibos capere nisi loti, vt auctor est Plutarchus, qui Titum Imperatorem hac de caussa interiisse prodidit ex relationibus eorum, qui ægrotanti ministrarunt. Mercurialis lib. 1. cap. 10. de arte Gymnast. Plato 6. de legib. calida vocat χερσικὰ λουτρὰ, Ægineta frigida, ψυχρόλουτρα Psychrolutres Senecæ.

Ibid. C. *Pannosa efficiunt.* ῥακοῖ τὰ σώματα. rugosa reddunt corpora, vt apud Aristophanem, Pluto τὰ ῥάκη ἡμῶν τὰς ῥυτίδας intelligit Budæus, & apud Dioscoridem ἐρύσιπελικὰ πρόσωπα rugosas facies vertit Ruellius. Quod vero sequitur frigidi velut tinctura opus habemus, Græce erat ἐντεῦθεν οἱονεὶ τῆς βαφῆς καὶ τῆς ἐμπώσεως ἢ ψυχροῦ δεόμεθα. inde frigida tanquam mersione ac tinctura opus habemus. Intelligit enim immersionem ferri in aquam, cum qua comparat frigidum balneum, quo post calidum vtebantur. Sic Ecclesiastici 30. κάμινος δοκιμάζει σώματα ἐν βαφῇ. Hesychio ἄδηρος ἄβαπτος ἀσώματος. Galenus lib. 10. Methodi, partes enumerat quatuor, primam in quam ingredientes in aëre versarentur calido, secundam quo ex illa in aquam calidam descenditur, tertiam vbi in frigidam ibant, in quarta sudorem detergebant.

Ibid. *Non secus atque in ferro.*] Galenus θεραπευτικῆς μεθόδου lib. 10. Τοιοῦτον γάρ τι συμβαίνειν ἔοικεν ἡμῖν εἰς τὴν ψυχρὰν δεξαμενὴν εἰσιοῦσιν ὅπερ τοῖς βαλανείοις οἴνοις καὶ τῇ ἐν ὕδατι βαφῇ. Quippe simile quiddã nobis accidere videtur, quum in frigidum solium post balneum ingredimur, ei, quod accidit ferro quum tingitur. Etenim tum refrigeramur tum roboramur, quemadmodum & illud, vbi candens iam redditum frigida mergitur. Ibidem ὅσα δ' ἠσθιώθη τε καὶ ἀνέθηπεν ἢ περισπάσθη, ταῦτα εἰς τὴν κατὰ φύσιν ἐπανέρχεται συμμετρίαν ὡς δηλοῖ τὸ τέταρτον ἢ λουτροῦ μέρος. si qua vero laxata & iusto plus sunt remissa, ea in naturalem redeunt mediocritatem, id quod quarta pars balnei indicat. Refert ad id quod rugosa fieri dixit corpora Clemens, adstringi contra frigida inquit Plinius, lib. 25. cap. 7.

Pag. 242. B. Τοῖς πήχεις ἐκτενεῖ. *Cubitos extendat.*] Hæc sunt ex 31. Prouerb. de laudibus fortis fœminæ v. 19. Illud verò ταῖς δ' χερσὶν αὐτῆς ἐρείδῃ εἰς ἄτρακτον, quod Heruetus reddit, manus suas colo fulciat, Antuerpiensis Editio è Græco vertit, manus suas firmat ad fusum, vt paulo ante v. 17. Firmauit brachia sua ad opus ἤρεισε τοῖς βραχίονας. Symmachus ἐκτανύσει, Aquila, & Theodotio ἐκαρτέρωσεν. At non æquè bene vertit quod sequitur καρπὸν δ' ἐξέτεινε fructum autem extendit. nam καρπὸς hic partem proximam palmæ significat. sic verterunt quidam in psalmis olim, Labores fructuum tuorum quia manducabis.

Ibid. C. πλὴν Φενίνδα παίζειν. *Ossem dicunt Pheninden.*] Apud Hesychium, Φενίδα παίδιόν σφαῖραν. Suidas, Φενὶς παιδιά. Varinus, Φενὶς δέ τις καὶ Φενίνδα ἀπὸ τοῦ φενακίδα κτλ. συσκοπιά. Eustathius in Odyss. ζ. αὕτη ἡ παιδιὰ ἡ λεγομένη ἐφεινίνδα ὀστίνδα. αὐτὴ καὶ Φενὶς ἐλέγετο. Pollux lib. 9. Φαινίνδα ἀπὸ Φαινίνδου τοῦ βιάντος, ἢ ἀπὸ τοῦ φενακίζειν ὅτι ἑτέρῳ προσδείξαντες, ἑτέρῳ ῥίπτουσιν ἐξαπατῶντες τὸν σύμπαιστον, ἢ ἀπὸ τοῦ μικροῦ σφαιρίου ὁ ὀστοῦν ἐκαλεῖτο. Sic enim lego in manuscripto; Phænnida, inquit, dicitur aut à primo inuentore Phænnide, aut à decipiendo, quoniam cum vni sphæram porrexerint quasi missuri, alteri proijciunt, decipientes credulum, videtur autem esse minoris pilæ ludus qui à rapiendo nomen sumpsit. Alij lusus quos enumerat Pollux dicuntur βασιλίνδα, χυτρίνδα, μυίνδα, sic apud Athenæum lib. 1. τὸ δὲ καλούμενον ὑπὸ τῆς σφαίρας ἁρπαστὸν Φαινίνδα ἐκαλεῖτο. Quod in ludo pilæ nunc harpastum vocant, appellabatur olim

olim Phæninda, mihi quidem gratissimum ob laborem certaminis circa pilam, & quia ceruicem maximè is ludus roborat, quem sic Antiphanes describit. Sumptam pilam huic lætus dat, aliumque simul fugit, alium extrudit, aliũ sursum lapsum erigit clangore magno vocum. Phæninda porro vocabant ἀπὸ τῆς ἀφέσεως, à missione. alij ἀπὸ τ̃ φαίνεσθαι, quod missa pila conspiciatur. vide num ἀπὸ τ̃ φαίνειν, quod monstretur, cui non mittitur. Explicat hunc lusum Galenus libro de ea re, & Mercurialis lib. 2. cap. 6. de Gymnast.

Ibid. *Pittacus.*] Huic exemplo subijcit Mercurialis lib. 4. cap. 5. istud, Quin noster Galenus de seipso refert aliquando hyeme in agro se deprehensum dum ligna finderet, hordeumque in pila tunderet, & degluberet, aliaq; exercendi dumtaxat corporis gratia faceret, quæ opera quotidie agrestes solent. 2. de tuenda valetudine cap. 8. Athenæus etiam lib. 1. Homerum notat decorum spectantem finxisse heroas suos vesci carnibus quas sibi præparassent. Nec enim vel pudendum vel ridendum fuit, quod opsonium elixantes vel condientes aspicerentur. Sibi namque id ministerium obibant, & quod ait Chrysippus sua in ea re ipsis admodum placebat dexteritas. Vlyssem igitur congerendis ad focum lignis, & artem culinariam habilem, quantum alium quemuis, Poëta fuisse scribit.

Ibid. ῥάβδον συρακίνην. *Virgam styracinam.*] Apud LXX. loco Geneseos citato ἔλαβε ὁ Ιακὼβ ῥάβδον συρακίνην χλωρὰν καὶ καρυίνην καὶ πλατάνου styracinam viridem, nuceam & ex platano. vulgata Latina, Tollens ergo Iacob virgas populeas viridis, & amygdalinas, & ex platanis. Plinius Styracis arboris meminit lib. 12. cap. 17. Ex Syria reuehunt Styracem acri odore eius in focis abigentes fastidium, & lib. 2. cap. 6.

Ibid. *Quæ cum decoro robore.*] Mercurialis de arte Gymnast. lib. 2. cap. 8. Tota hæc facultas in gymnasiis tres fines habuit; tempore Galeni mirum in modum creuit. Primum vt athletæ in illis exercerentur, quo in ludos & amphitheatra exeuntes, victoriam adipisci possent, secundum vt ad bella homines exercerentur, tertium vt homines & pueri luctantes optimum corporis habitum acquirerent, sicque sanitatem curarent. Galenus vero non modo luctam athleticam, sed & sanitati studentem interdum parcè laudauit, vtpote qua robur quidem augetur, at luxationis ossium, necnon suffocationis periculum immineat. similiter & Clemens Alexan. qui Galeni tempore, Romæ floruit in 3. Pædag. luctas omnes improbat eam tantum honestiorem facit, quæ μετ' εὐχύμου, & gratia bonæ valetudinis efficitur. Lucta autem recta vel erecta distinguitur ab ea quæ in pauimento fit, quod genus pancratium volutatorium dicitur, vide eundem lib. 5. cap. 5.

Pag. 243. C. καὶ ἡ ἁλιεία. *Piscatio quoque.*] Galenus quoque piscationem inter exercitationes enumerat lib. 2. de sanitate tuenda cap. 8. sicut & Auicenna ingredientem piscatorias naues debiliter exerceri censuit: sed quoniam cunctæ prope piscationes sub sole, & in locis sæpe malo aëre plenis peraguntur, vna excepta maritima, credimus medicos piscationis laborem parui æstimasse. Neque tamen defuerunt Imperatores, qui exercitationis gratia interdum piscarentur, ceu Augusto Cæsare scriptum est à Suetonio, & de Alexandro Seuero à Lampridio. Meminit & Festus ludorum piscatoriorum, Mercurialis lib. 3. cap. 13. de arte Gymnast. De hac piscatione Petri, Ioannis 21. Augustinus tract. 122. Quod si feciſſent discipuli defuncto Iesu priusquam resurrexisset à mortuis, putaremus eos illa, quæ animos eorum occupauerat desperatione feciſſe. Nunc vero, post eum sibi de sepulchro redditum viuum, subito sicut fuerant fiunt non hominum, sed piscium piscatores. Respondendum est ergo, non eos fuisse prohibitos ex arte sua licita victum necessarium quærere, sui Apostolatus integritate seruata, si aliquando vnde viuerent, aliud non haberent.

Pag. 244. B. *Quemadmodum enim.*] Gr. ὡς γὰρ στρατιώτου καὶ ναυτικοῦ καὶ ἄρχοντος, οὕτως καὶ σώφρονος ἔστιν οἰκεία στολὴ ἡ ἀπροσίεργος. Quemadmodum enim militis & nautæ, & magistratus, ita & temperantis est propria vestis, quæ nihil habet superfluitatis, & est decora, &c.

Ibid. D. *Non quod vestis in se.*] Plutarchus in opusculo de virtute & vitio, τὰ ἱμάτια δοκεῖ θερμαίνειν ἢ ἀνθρωπον, καὶ αὐτὰ δ' ἔστιν θερμαίνοντα καὶ πνεῦμα θερμότητα, ἀλλ' ὁ ἄνθρωπος οἰκεῖα δίδωσιν ἐκ ἑαυτοῦ θερμότητα ταύτῃ ἡ ἑαυτὸν περιστείλας σώματι. Videntur hominem calefacere vestimenta, nec tamen ipsa calefaciunt, aut calorem afferunt, sed, quem ex se exerit homo, vestis corpori adiuncta continet. Vocat autem Clemens στρυφνὸν ἄγναφον albam, quæ nondum experta sit fullonem, nam ideo tanta olim multitudo fullonum, quod plærique præcipue Romani albati essent. De iis qui auriculas perforant, vide sub finem libri primi.

Pag. 245. B. *Quemadmodum inauris.*] In vulgata Latin. prouerb. 11. v. 12. Circulus aureus in naribus suis mulier pulchra & fatua. Item Antuerpiensis editio, ὡς ἐνώπιον χρυσοῦ ἐν ῥινί. Sed à Romana editione abest χρυσοῦ, vt & à libro Clementis. Itaque citat Hieronymus in cap 27. Ezechielis: Sicut inauris in naribus porcæ, sic mulieri male moratæ pulchritudo. Chrysostomus in hunc locum, vt habet manuscript. liber, καθάπερ ἡ ὗς οὕτω μάλιστα τῆς μορφῆς τὸ στόμα τὸν βόρβορον αἰσχυνόμενα τὸν χρυσοῦν ἐκεῖνον διαφθείρῃ κόσμον, ὅπως ἡ γυνὴ καταισχύνῃ τὴν εὐμορφίαν. Idem ait quod Clemens paulo post. Similis locus est apud Ezechielem cap. 16. v. 12. Et dedi inaurem super os tuum, & circulos auribus tuis. D. Hieronymus. Verbum Hebraicum נזם excepto Symmacho, qui interpretatus est ἐπιῤῥίνιον, omnes inaurem transtulerunt: non quo inaures ponantur in naribus, quæ ex eo quod ex auribus pendeant inaures vocantur: sed quo circulus in similitudinem factus inaurium, eodem vocabulo nuncupetur: & vsque hodie inter cætera ornamenta mulierum, solent aurei circuli in os ex fronte pendere & imminere naribus. Theodoretus moraliter interpretatur à vitiis dehortationem, quæ fræni instar adhibetur translatione taurorum, qui ferreum annulum naribus excipiunt, quo circumducuntur.

P. 247. A. *Quam insculpebat Seleucus.*] Iosi. Viliomarus in Titiũ, ὡς σέλευκος ἐχαράττετο quam insculpebat Seleucus. Dic, quam insculptam in sigillo habebat Seleucus. Item, si sit piscãs aliquis

κἂν ἁλιέων ᾖ τις, si sit piscans aliquis. Imo, si sit piscator aliquis. Nam & aliquis, qui non est piscator, piscatur. At hic intelligitur, si quis piscaturam facit. Paulo post. Multi autem libidinosi nudatos habent eos quos amant. πολλοὶ γὰρ ἀκολάστων γεγυμνωμένους ἔχουσι τοὺς ἐρωμένους Condono tibi hunc errorem. Nesciebas enim pro γεγυμνωμένους, legendum γεγλυμμένους. Pueros deamatos insculptos habent: τῶν ἐρωτικῶν παθημάτων, affectionis amoris, Barbarè, lib. 3. cap. 27.

Ibid. B. *Sicut vnguentum.*] Chrysostomus in Psal. 132. ὥσπερ οὖν ὅταν ὁ ἡλιμμένος τὴν μυρεψὸν, τοῦτο τῷ ἐμπορεύεται τῷ χύματι φανερὸς ὅτι τῷ πρόσωπῳ· πολλῆς εὐωδίας ἐμπέπλησται χάριν παρεῖχε τοῖς ὁρῶσιν ὀφθαλμοῖς, οὕτω δὲ τοῦτο ὅτι καλόν. Ibid. *Quoniam autem non decoris.*] Musonius apud Stobæum tit. 6. περὶ ἀκολασίας, ἔφη δεῖν πλησίον τὸν ἄνδρα χεῖρα κεφαλῇ προσφέρειν κουρέως, ὡς ἀμπέλῳ προσφέρουσι δρεπάνιον, μόνον τὸ ἀφαιρεῖν τὸ ἄχρηστον. Perinde virum ait debere capiti adhibere tonsuram, vt viri abhibemus putationem: nempe solum auferendi gratia quod inutile est, vt enim recte dictum est à Zenone eadem de causa tollendi sunt pili, qua nutriuntur, scilicet quatenus natura postulat, ne quis grauetur à coma, néve turbetur in vlla actione. Apud Athenæũ Alexis lib. 13. Picatum aut deratum si quem videris, aut de militia cogitare, ille mihi videtur facturus omnia quæ barbæ non conueniunt, aut in ciuitate flagitiis omnibus se inquinaturus? Ob cinædos ergo antiqui tantopere derasos auersabantur, barbam prolixam fouendam putabant.

Ibid. *Non nonaculæ.*] Obseruandum est olim non tam rasuram, quam tonsuram fuisse in vsu: tondebantur enim demisse quidem, sed ita tamen vt cutis tecta maneret. Id apparet ex hoc Clementis loco, itemque ex Optato Mileuit. qui lib. 2. contra Parmen. arguit Donatistas, quod Catholicis sacerdotibus per vim capita raserint. Docete, inquit, vbi vos mandatum sit radere capita sacerdotibus, cum è contrario tot sint exempla proposita fieri non debere. Item ex Hieronymo in cap. 44. Ezech. Demonstratur nec rasis capitibus sicut sacerdotes cultoresque Isidis, atque Serapidis non esse debere, nec rursum comam demittere, quod proprie luxuriosorum est, sed in tantum capillos demittendos, vt operta sit cutis. Atque hæc forte erat causa, cur Hieronymi & Ambrosij tempore Christiani sacerdotes non raderentur, tum enim erant Isidis sacerdotes, vide Ambros. Epist. 36. Posteaquam autem illa causa cessauit, nihil absurdi faciunt, qui ad aliquid sacrum significandum caput radunt. Nam rasuram ex se malum non esse constat ex eo quod Ezechiel iubetur radi, Ezech. 5. & Nazaræus, Num. 6. vnde & Paulus Act. 21. ait: Sunt nobis viri quatuor, &c. R. Bellarminus lib. 2. de Monachis cap. 41. tom. 1. Disputationum de Controuersiis.

Pag. 248. A. *Catenarum nexus.*] Gr. τῶν σειρῶν εἰρμός. Villomarus lib. 4. 13. in Titium, ἁπτῆρα Naumachius vocat σειρὴν. Hoc est catenam eo versu,

Μηδὲ κόμης θρίξαλλα πολυχρύσεα πλέκε σειρὰς.

σειραὶ sunt veluti sertæ quædam capilli, in quas non solum fœminæ, sed & viri crines, & barbam distinguebant, atque diuidebant, vt in capitibus Iouis, tam in numismatibus, quam in marmoribus videre est. Treccias vocant Itali. iis vtebantur in capillo porrecto, & vt Apuleiana licentia loquar paragiato. Vestalibus senis tantum ornari licebat sub flammeo. Hoc est enim quod Festus dixit senis crinibus ornari. At matronæ pluribus ornabantur, vnde πολυχρύσεας σειρὰς, dixit Naumachius. In multis numismatibus Augustarum capita in eiusmodi sertas secta, & distincta videre potes. Hæc ille. Habes & Iudicum 16. ἐὰν ὑφάνῃς τὰς ἑπτὰ σειρὰς τῆς κεφαλῆς μου. Latina vulgata, Si septem crines capitis mei plexueris. Ita Festus senos crines. Ibidem & dicit ἑπτὰ βοστρύχους, septem cincinnos. Pollux lib. 2. cap. 1. ὡρεμάζετο πλόκαμος ἢ σκόλιος σειρὰ περιχών, lege ex manuscripto σπολὶς, vt apud Hesychium σπόλιον, Eustathius dicit πλοκαμίδα.

Pag. 250. A. κόσμιον ἄκοσμον. *Immundum mundum.*] Tertullianus quod hic Clemens κόσμιον ἄκοσμον de habitu muliebri. 4. cultum dicimus, quem mundum muliebrem vocant, ornatum quem immundum muliebrem conuenit dici. Ille in auro & argento, & gemmis & vestibus deputatur: iste in cura capilli, & cutis, & earum partium corporis, quæ oculos trahunt.

Ibid B. *Cibos otiosa non comedit.*] Ex hoc loco vsque ad illum, Mulier fortis, omnia ex 31. Prouerbiorum sunt versus 26. in Antuerpiensi edit. στόμα ὤιξεν ἐν σοφίᾳ καὶ νομοθέσιον, ἡ δὲ ἐλεημοσύνη ἐν τῇ γλώσσῃ αὐτῆς. vulgata. Os suum aperit sapientiæ, & lex clementiæ in lingua eius. Apud Clementem, στόμα αὐτῆς ἀνοίξει σοφῶς καὶ νομοθέσιον, θεσμοὶ ἐλεημοσύνης ἐπὶ γλώσσῃ αὐτῆς. Item 28. versus, ἀνέστησαν τὰ τέκνα καὶ ἐπλούτησαν. καὶ ὁ ἀνὴρ αὐτῆς ἐπαίνεσεν αὐτήν. vulgata. Surrexerunt filij eius, & beatissimam prædicauerunt. Clemens, ἧς τὰ τέκνα ἐμακάρισαν ἀνίστανται. ὁ δ. ἀν. α. ἐπαινέσει αὐτήν. In editione Romana Aquilæ Symmacho & Theodotioni tribuitur hæc lectio, ἐμακάρισαν αὐτήν, vt & apud Clementem, & legisse videtur auctor vulgatæ, Chaldaicæ paraphrasis versio, beatitudinem illi dederunt. In quodam manuscripto exemplari legebatur, ἐπῄνεσαν αὐτὴν καὶ ὁ ἀνὴρ ἐπήνεσεν αὐτήν.

Pag. 251. D. *Mastichen detorantes.*] Plinius l. 14. c. 24. mastichen lentiscum vocat Dioscorides de ea l. 1. c. 77. στόματος εὐωδίαν ποιεῖ διαμασωμένη καὶ ἕλκων ὅτι σαλπική. Commanducata oris halitum commendat, & gingiuarum tumores reprimit. Idem, τὰ δὲ ξυλάρια χλωρὰ αὐτὴ καλαμίδων τρόπον περιεῤῥόμενα πὸς ὀδόντα ὀμικῇ βύπτει. virentes surculi calamulorum vice dentibus repurgandis affricantur. Similis ille locus cap. 2. Pædagogi. In libris habens myrsinæ tabellam, vbi ξυλήριον, quod Dioscorides ξυλάριον, dicitur, & paulo inf. mastichen rodentes. Martialis de dentiscalpio,

Lentiscum melius, sed si tibi frondea cuspis
Deserit, dentes pluma lauare potest.

Pag. 252. A. *Hinc adiutus Bœotius.*] Interserit verbis Salomonis ex 9. Prou. sententiam Pindari, quæ ex solo Clemente eruta inter eius fragmenta numeratur. γλυκὺ μὲν κλεπτόμενον μέλημα κύπριδος. *Dulce est dum furripitur studium Veneris:* quæ autem sequuntur, καὶ οἶδεν ὅτι γηθεῖς παρ' αὐτῇ ὀλοσσεῖται, καὶ ὅτι πίτναται ἄδυ σιωπᾷ, sunt ex eodem cap. 9. Prouerb. in quibus Heruetus corrigit εἰσιωῦται pro ὀλοιῶται, apud LXX. est ὄλλυται. Ad verbum. Ipse autem nescit, quod gigantes apud eum pereunt, & in profundis inferni occurrit.

vel, ad laqueum inferni vadit. Vulgata, Et ignorauit quod ibi sint gigantes, & in profundis inferni conuiuæ eius. Aquila & Symmachus ῥαφαὶμ θεομάχοι Theodotio γίγαντες. Didymus sic exponit, οἱ γὰρ πεπόμβροι αὐτῇ, χοϊκοὶ γινόμβροι παρ' αὐτῇ καὶ γήινοι, ὕτως ἀπολοῦνται· ὑδρὸν γὰρ λόγον πλὴν ἑαυτῶν ζωὴν ἀπεμπολήσας καθάπερ ὄρτεον φωὶ τὴν ὑφασμένην ἡδονὴν τῆς φαινομένης τῷ πατρὶ σοφίας ὑπὸ τοῦτου ἁλίσκεται. Gigantes seu terra genitos homines qui terrena sapiunt appellat, & voluptatis illecebris, vt laqueis aues, captare indicat. Sic 2. Prouerbiorum v. 8. μετὰ τῶν γηγενῶν cum terrigenis, & Ecclesiastici 23. γιγαντώδη ψυχὴ, in quibusdam libris, vt annotatum est in edit. Romana.

Ibid. *Sed resilias.*] Hæc quoque ex eodem cap 9. Proverb. sunt, sed à Latina tamen absunt, atque ab ipsa Græca LXX. Antuerpiensi, at in Romana nuper addita sunt ex optimo codice Vaticano, cum quo etiam conuenit antiquus liber Bibliothecæ Christianiss. Regg. matris, ἀλλ' ἀποπήδησον, μὴ χρονίσῃς ὦ τῷ τόπῳ, μηδὲ ὑπομείνῃς τὸ σὸν ὄμμα, (Sic enim apud Clementem & in manuscripto legitur, non vt in Romana, ὄνομα) πρὸς αὐτὴν, ὕτω γὰρ διψώσῃ ὕδωρ ἀλλότριον, sed addit Clemens, καὶ ὑποφεύγειν τὸν ἀχάριστα, pro quo in scholiis Romanæ edit. ex quibusdam libris additur, καὶ ὑποφεύγειν πικρὸν ἀλλότριον. Certe in Latina editione vulgata in quibusdam libris post versum 18. qui in Græcis vltimus est, sequuntur ista, *Qui enim applicabitur illi, descendet ad inferos: nam, qui absceſſerit ab ea, ſaluabitur.*

Ibid. *Plane ſimilem.*] ὑδὸν συμβιάσιον, conuersationem suinam vertit H. Iunius cent. 8. Prou. 57. innuens eos qui suum ritu se voluptatibus oblectant. ὑδὸς stolidi crassoque ingenio, vt apud Aristophanis scholiastem Hippocratis filij dicuntur, διαβεβλημένοι εἰς ὑδὸν φρ.

Pag. 255. D. *Honestus & ex quo nihil.*] Gr. σεμνὸν καὶ ἀκατάσκοπον, honestus & ab exploratoribus seu speculatoribus tutus, qui κατάσκοποι sunt. Heruetus in libro suo correxit ἀκατάκοπον. Vtrumque minus vsitatum est. Paulo post Clemens ait, καὶ θρασυμβούλους δεῖν ἀμφοῖν, sequitur autem quod illud Æschyli refert de Amphiarao in ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας, apud Plutarchum Aristidi affictum, οὐ γὰρ δοκεῖν δίκαιος ἀλλ' εἶναι θέλει. *Neque enim videri iuſtus hic, ſed eſſe vult.* quod autem ex sacris literis est in extrema pagina, citatur ex 4. Prou. v. 25. Oculi tui recta videant, & palpebræ tuæ præcedant gressus tuos, Græcè, οἱ ὀφθαλμοί σου ὀρθὰ βλεπέτωσαν, τὰ δὲ βλέφαρά σου εὐθύτω διάστημα. Aquila & Theodotio verterunt, οἱ ὀφθαλμοί σου εὐθυτέτωσαν κατενώπιόν. Ad verbum ex Hebræo, Oculi tui ad rectum aspiciant, & palpebræ tuæ dirigant viam tuam coram te. Apud Theoph. l. 2. ad Autolycum eodem modo legitur hic locus, quo apud Clementem, quamobrem sane miror, cur ita verterit Clauserus. Oculi tui in directum aspiciant, & palpebræ tuæ rectum teneant iter ante te.

Pag. 258 C. *O fœmina.*] Citantur à Strobæo hi versus tit. 65. sed in tertia eius editione tribuuntur Apollonidæ cuidam, vt & in libro manuscripto, præcedens autem versus Euripidi relinquitur. At in prima editione præcedens sententia Apollonidæ dicebatur, postremum autem huius carmen apud Clem. habuit ἐς φρονοῦσα τ' ἀνδρικά· at apud Stobæum, παῖδικα, legitime affectarunt quæ iusta sapit.

IN LIB. I. STROMAT.

Pag. 269. *Stromatum.*] Pollux lib. 7. cap. 19. docet nomen στρωματεῖς, vestem aliquam sutilem significare, in qua stragula solebant deponi ac colligari, quales erant sacci, quos ibidem memorat, ex pannis lineis aut laneis consuti, in quibus stragulæ vestes reponi solebant, ac funiculis obligari. Apud Athenæum & alios non multum videntur differre οἱ στρωματεῖς à Stromatis ipsis. Piscis quidam lib. 7. Athenæi στρώματις dicitur, quia eius tergum virgis aurei coloris variatum est. Ita Clemens libros suos inscripsit στρωματεῖς ob varietatem argumenti, vt ipse ait initio lib. 4. ἔσω δὲ ἡμῖν τὰ ὑπομνήματα ποικίλα ὡς ἂν τοῦ τοιούτου ζώωμα φησὶ διεγραμμένα· & paulo post τῶν ὑπομνημάτων στρωματεῖς τὸν ἐπιγραφὸν κεκλῆσθαι ἔχουσιν. & in fine lib. 1. τῶν κατὰ τὸν ἑλληνικὴν φιλοσοφίαν γνωστικῶν ὑπομνημάτων πρῶτος ἡμῖν στρωματεὺς ἐνταῦθα περιγράφω, *Primus ex Centonibus diuinorum Commentariorum ex vera Philoſophia contextis hic finiatur,* & in fine lib. 5. D. Hieronymus στρωματεῖς & στρώματα dicit, vt in catalogo script. Eccles. *Meminit autem in Stromatibus ſuis Voluminis Tatiani aduerſus Gentes.* Sophronius Græcus interpres ἐν τοῖς ἰδίοις στρώμασι. Eusebius lib. 1. Præpar. meminit, τῶν Πλουτάρχου στρωματέων p. 15. Henric. Stephanus in Thesauro. His addere potes, & locum Eusebij in historia Eccles. lib. 3. f. 29. b. citantis Clementem ἐν τρίτῳ στρωματεῖ, & Hieronymi in Chronico Eusebij Olymp. 47. *Sententia autem noſtra etiam Clemens congruit in primo Stromate* Item Olymp. 64. *Clemens quoque his congruit in primo Stromate ita ſcribens.* Quin & ipse Clemens στρωματεῖς dicitur à Theodoreto de Hæretic. fabul. lib. 1. μάρτυρα τὸν Στρωματέα παρέξομαι Κλήμεντα. Vide Eusebium lib. 6. Histor. cap 5. vbi hoc opus regnante Seuero elaboratum fuisse tradit. Scripsit & Origenes Stromatũ libros, qui ab Hieronymo in Danielem citatur.

Pag 274. C. *Vſque ad terram.*] Legitur & apud Plutarchum initio libelli, quo monet non esse pecuniam mutuo accipiendam, κεραμίπολος γῆς. At hic Clemens legit, παρθένου γῆς. Apud Nicandrum παρθενία γῆ, exponitur Samia terra, vbi iuber accipere 4. drachmas γαίης παρθενίης, in Alexipharmacis.

Ibid. *Simul autem.*] Rectius intellexit hoc prouerbium commentarium scribens G. Heruertus, dum vertit, *Simul autem deponere*, tametsi enim Græcè non legitur apud Clementem, vt effert ipse; eadem tamen sententia est, sic enim habet, εἰ δὲ φορτίον συνεπιθέναι μὴ βούλοιο, συγκαθαίρειν δ' ὑποστῆναι ὁ Πυθαγόρας ἔλεγεν. Quo loco confirmatur eorum sententia, qui hoc prouerbium ita efferendum Græcè putant, non vt existimauit Erasmus, qui συγκαθαίρειν putauit significare simul tollere. Sic apud Plutarchum legimus lib. 8. cap. 7. Symp. μηδενὸς ἀφαιρεῖν βαρὺς, συνεπιθέναι δ'. G. Gyraldus in libello de symb. Pythag. monet D. Hieronymum vertere, Oneratis superimponendum onus, deponentibus non connitendum Olympiodorum in Phædonem Platonis μὴ ἀποθέναι, ἀλλὰ συνεπιθέναι, hoc est, συμφορτίζειν τῇ ζωῇ, καὶ ὑποφορτίζειν, Suidam tamen ita legere, μὴ συγκαθαίρειν, μηδὲ συνεπιθέναι, at Cyrillum. Non oportet cooperari cuipiam ad ignauiam, sed ad virtutem.

Pag.275. A. *Putei qui.*] Basilius ad Eustathiũ, ἐκ γὰρ τῶν φρεάτων φασὶν αὐτὸ τοῦτο βελτίω γίνεσθαι. Etenim putei (quod aiunt) si hauriantur, meliores euadunt. Philo Iudæus lib. de Gigantibus, πολλάκις δ' καὶ σοφὸς τὸ ἄμεινον ὑπεδέξατο, ὥσπερ φασὶ τὰς ἀπαντλημένας πηγὰς, ἐκ γὰρ ἐκείνας λόγος ἔχει τότε μᾶλλον γλυκαίνεσθαι. Sæpe etiam melior euadit, quemadmodum perhibent fontes si hauriantur, hos enim tunc dulcescere magis vulgaris opinio est. H. Iunius cent.4. Prouerb.19. Illud porro quod paulo ante dixit, *Sicula re vera apis*, non è Sicilia ortum indicat eum, de quo loquitur, vt Xenophon dictus est, ἀπὸ μελίττης, sed vt dixit Lucretius:

Floriferis vt apes in saltibus omnia libant,
Omnia nos itidem depascimur aurea dicta.

Pag.279.D *Litigatores & iurgiorum.*] Quos non ineleganti voce Vitilitigatores vocauit Cato, testante Plinio, eos non minore gratia ἐριδαντίας, & ἰμαντλικτίας, dixit Democritus Abderita, illud quod iurgia ferant litigiosi, hoc vero quod veluti nexus quosdam vinculorum implicent, quibus alios inuoluant irretiantque. Clemens Stromat. lib.1. ἐριδαντίας μὲν καὶ ἰμαντλικτίας, ὡς ὁ Ἀβδηρίτης ἐκεῖνός φησι· quæ lectio apud Plutarchum 1. Symposiacorum decade nonnihil corrupta, legitur hoc modo, ἐριδαντείων δὲ χρὴ Δημόκριτον ἐμαντλικτείων λόγους ἀφεῖσθαι, id est, Missas facere oportet eorum fabulas, qui de lana caprina rixantur, & nodos texunt, vt est apud Democritum. H. Iunius cent. 8. Prouerb.78. At ἰμαντλικτείους exponit H. Stephanus qui veluti funes loreos tortuosis nodis implicant. Versus autem qui sequuntur non Democriti sunt, sed Homeri Iliad.v.

Pag.280.B. *Verborum.*] P. Leopardus lib. 9. Emendat.cap.3. Extat apud Stobæum Theocriti Chij in Anaximenem oratorem scomma his verbis: Θεόκριτος ὁ Χῖος, Ἀναξιμένους λέγειν μέλλοντος, ἤρξατο, εἶπε, λέξεων μὲν ποταμὸς, νοὸς δὲ σταλαγμός. Id est, Theocritus Chius cum Anaximenes orator esset habiturus orationem, Incipit, inquit, verborum quidem flumen, sed mentis gutta. Clemens Alexand. Stromat. l.1. similem huic locũ habet, sed deprauatum, πλεμὸν ἀπέχων ῥημάτων, οὐδὲ σταλαγμὸν, quod Gentianus perperam ita vertit. Verborum, &c. Legendum autem νοὸς, id est, *fluuium inertium verborum, mentis autem gutta.*

Ib C. *Ad linguam.*] Reperiuntur hæc carmina inter opera Solonis cum cæteris Gnomicis edita, pag.138. sed ordine mutato, primum enim tertio loco ponitur, in quo & legitur non vt apud Clementem, καὶ εἰς ἔπος αἰμύλον ἀνδρὸς, sed, ἢ εἰς ἔπος αἰόλον ἀνδρὸς, *Versutaque verba loquentis*, & in tertio χαῦνος mollis, vertitur. *Omnibus at vobis mollis ineſt animus.*

Ibid. D. ὦ Ἀρχιλοχίοις ποιηταῖς. *In Archilochijs Poëtas.*] Heruetus legit, ποιητὰς Athenæus lib.3. citat Crarinum ὦ Ἀρχιλόχοις in Archilochis & lib. 4. atque aliis locis.

Pag.281. A. *Hunc nec aratorem.*] Aristoteles 6. Ethic. cap. 7. ad Nicomach. Homero tribuit hos versus vt Clemens, at Dion Hesiodo, Suidas Margiten fuisse docet à Comœdiis irrisum ob stultitiam, qui vltra quinarium numerare non poterat, & matrem suam aliquando interrogauit iuuenis, an ex eodem patre edita esset. Margitas autem & stultos vocabant, vt Alexandrum Æschines in orat. contra Ctesiphontem.

Pag.286. D. *Velle bonum eligere.*] ἐθέλειν αἱρεῖσθαι τὸ κάλλιστον, *eligere velle quod est optimum.* Videtur respexisse ad illud Theognidis: κάλλιστον τὸ δικαιότατον, Res pulcherrima quæ iustissima. Idem Aristoteles docet 5. Et hic. ad Nicomachum. F. Morellus P.R.

Pag.287. B. *Rursus autem.*] Vide quæ collegimus in lib. 6. Stromatum.

Pag.290. A. *Officium vero.*] Gr. ἔργον δὲ τὸ ἐπιχείρημα, opus vero epicherema quod ad Rhetorem quomodo pertineat discere ex Fabio l.5. c.10. Ibid.B. *Vir impeditus.*] Apud Stobæum lib. de calumnia 40. ex Euripide citatur in Alexandra, sed corrupte legitur δύγλωσσία, pro ἀγλωσσία. itaque hic Clementis locus emendationem confirmat Th. Canteri lib.2. c.5. var. lect. Atque adeo falsum, videtur, inquit, secundum Euripidem, quod inquit Statius Cæcilius eloquentiam innocentiam esse, vt est apud Apuleium.

Ibid. D. *Multis ergo.*] Gr. ἔστιν ἃ ἐκ πᾶς πολλοῖς ἀρέσκει, ἃ μὲν γὰρ ἐκείνοις, εἰ δεῖλοι, τὰ ἀσκοῦμεν ἡμεῖς. Emendandum putat F. Morellus Pr. Reg. ἃ μὲν γὰρ ἐκεῖνοι εἴδασι. *Vulgo itaque vt placeas desiderandum non est. Quæ namque nouit ille, nos non exercemus: quæ vero nos scimus, procul sunt ab illius affectibus.*

Pag.291.C. *Musas Sirenibus.*] Th. Canterus l. 2. c.1. var. lect. similem ex Theodoreto locum profert lib. 8. de Curat. Græc. Pythagoram puto comptos lepidosq; sermones Sirenibus opinatum esse persimiles, Musis vero, quæ nihil inducti decoris fucique præferentes, nudam veritatis formam ostendunt.

Pag. 294.D. *Non licet.*] In fragmentis Pindari hæc ita Latine redduntur, licet enim audire Pindarum quoque scribentem, non apud omnes erumpere sermonem antiquum fideliſſimis silentij viis, stimulus autem pugnæ est sermo prævalens Theodoretus lib.1. de Curat. Græc. ægrit. Acciaolo interprete, nam Græco caremus. Annon quæso ipsi Pindaro Poëtæ Lyrico auscultandum putatis manifeste prohibenti, μὴ πᾶσι ἅπαντας ὠκὰ ῥοῖζαι ἀρχαῖον λόγον. Hoc est, antiquam rationem cunctis aperire?

Pag. 301. A. *Ex his aequiloquus.*] Hæc eadem exscripsit Diogenes Laërtius in vita Socratis ex Timone in Sillis quibus ille Socratem irridebat, qui antea lapides sculpebat,

Fluxit ab his legumque loquax, lapidumque politor
Graiorum vates, impostura que magister.

Hic legit Clemens, ἐννομολέχης, quamuis quidam corrigant, ὧν νομολέχης.

Pag.303. C. *Et Thoyt nobis.*] Tertull. de anima c.2. Nedum diuos, vt Mercurium Ægyptium, cui præcipue Plato adsueuit. Pamelius in eum locum scribens meminit huius Clementis, monetque hic legendum Theut, quemadmodum legitur apud Platonem in Phædro, vbi narrat Socrates veniſse Theut ad Thamum Regem Ægypti, eique artes suas demonstrasse. De eodem item in Philebo: Φωνὴν ἄπειρον καὶ πόσους, εἴτε ἐ θεὸς ἄνθρωπος, ὡς λόγος ὢν Αἰγύπτῳ Θεὺθ πρὸ τῶν ἠνέσθαι. Vocem infinitam animaduertit, siue Deus aliquis, siue diuinus homo, veluti fama refert huiusmodi hominem nomine Theuth in Ægypto extitisse. Cicero 3. de Nat. Deor. vt monet Scaliger in Varronem, Theut vocat; locus tamen Ciceronis sic legitur in editione Lambini. Mercurius quinctus quem colunt Phenerates, qui Argum dicitur interemisse, ob eamque

caussam Ægypto præfuisse, atque Ægyptiis leges & literas tradidisse. Hunc Ægyptij Thoyth appellant. Suidas, Θωὺθ ἢ Θὼθ ὁ ἑρμῆς.

Pag. 304. B. *Heraclitus autem*] Plutarch. hæc verba Heracliti de Sibylla affert lib. de Pyth. oraculis: Σίβυλλα μαινομένῳ στόματι ἀγέλαστα καὶ ἀκαλλώπιστα. καὶ ἀμύητος φθεγγομένη, χιλίων ἐτῶν ἐξικνεῖται τῇ φωνῇ διὰ τὸν Θεόν. Sibylla furenti ore non ridicula, neque exornata, aut vnguentis oblita verba fundens mille annos voce peruadit, eius Dei opera, qui per eam loquitur. Ex eodem libro sumptum est quod sequitur de petra, quæ apud Delphos ostenditur. Sed omissa sunt quædam ab Heruето, sequitur enim post illud, *à Musis*, ἐπὶ τῶν μουσῶν τραφεῖσαν. ἔνιοι δέ φασιν ἐκ μελιαίων ἀφικέσθαι, Λαμίας ὄσαν θυγατέρα τῆς Σιδῶνος. At Plutarchus, εἰς μαλεώτα ἀφικέσθαι, λαμίας ὄσαν θυγατέρα τῆς Ποσειδῶνος. Sic in Aldina editione: at Interpres Gallicus eruditissimus nobis est sequendus, qui cum manuscriptis eum auctorem contulit. *Quidam autem aiunt ex Malea profectam illam, filiamque Lamiæ fuisse Neptuni filiæ* Postremo & quæ ex Serapione proferuntur ex eodem loco decerpta sunt.

Pag. 306. B. *Qui scripsit Titanomachiam.*] Multi dicuntur huius operis auctores. Athenæus ideo lib. 7. citat Titanomachiæ scriptorem lib. 2. siue is fuerit Eumelus Corinthius, siue Arctinus, siue alio quocunque nomine vocari gaudeat.

Ibid. D. *Primi itaque.*] Totum hunc locum exscripsit Euseb. lib. 10. Præp. Euang. c. 2 pag. 278 edit. Paris. vsque ad illa verba sequent. p. 336. 30. *inuenta narrarunt.* Trapezunt. Eusebij interpres paulo liberius suo more vertens hæc ita scribit. Astrologiam primos Chaldæos, Ægyptios deinde edidisse. Heruet ad verb reddidit.

Pag. 307. A. *Et rursus Celmis.*] Apud Eusebiũ κέλμις τε καὶ Δαμναμενεὺς οἱ πρῶτοι Ἰουδαίων δάκτυλοι, σεσῶσι ἐν Κύπρῳ σίδηρον εὑρόν. Trapezuntius, Tolmentem vero & Damnamenæum Iudæos in Cypro primos ferrum inuenisse. Atque ita Polydorus Vergilius in libris de Inuentoribus. Clemens habet rectius, Κέλμις πρῶν ἢ Δαμναμενεὺς οἱ πρῶτοι Ἰουδαίων. Apollonij Scholiastes auctoris Phoronidis (id est poëmatis nomen quod citatur p. 372. 40.) carmina citat, in quibus tres tantum Dactyli nominantur.

Κέλμις Δαμναμενεύς τε μέγας καὶ ὑπερθύμος Ακμών.

Celmis Damnamenensq; ingens Acmonq; superbus.

Vide Prouerbium Κέλμις ἐν σιδήρῳ, de iis qui nimium sibi credũt. Sunt qui quatuor numerent. ait Greg Gyraldus Synt. 1. Salaminum Damnameneum Herculem & Acmonem. Plin. l. 7. c. 56. Ferrum Hesiodus in Creta eos, qui vocati sunt Dactyli Idæi. Itaque hic fortasse legendũ erat ἐν κρήτῃ, non ἐν Κύπρῳ, sed & Strabo in lib. 14. scribit Telchinas, quos quidam & Corybantes putant, ex Creta in Cyprum venisse, & primos ferrum, & æs operatos esse. Diod. Siculus l. 5. c. 15. in loco, quem Berecynthum dicunt, Idæos Dactylos ignis vsum & æris, ferrique naturam inuenisse tradit.

Ibid. ὁ δ' ἄλλος Ἰδαῖος. *Alius autem Idæus.*] At Eusebius, Δέλας δ' ἄλλος Ἰουδαῖος εὗρε χαλκοῦ κρᾶσιν, ὡς δ' Ἡσίοδος σκώπτει. Trapezuntius, Ferri autem tinĉturam aut temperiem qua robur accipit Delã Iudæum comperisse, quamuis Hesiodus Delam ex Scythia fuisse asserat. Plin. l. 7. c. 56. Æs conflare & temperare Aristoteles Lydum Scythem monstrasse, Theophrastus Delam Phrygem putat. Scribe ergo, *Delas autem alius Idæus ferrũ*, &c. quamuis de patria diuersa sentiant.

Ib. *Ac Thraces quidem*] Gr. ἢ μὲν Θρᾷκες πρῶτοι τὸν καλκὸν εὗρον· δεῖ δὲ μάχαιρα καμπύλη. Ex his postremis vocibus vides, ἅρπην restituendum esse. Eusebius quoque lib. Euang. Præpar. 9. ἅρπην scribit, quem sequutus Polydorus Vergilius falcem vocat, id est, ensem falcatum, non falcem ruralem. Claudianus

——*non falce Getonis,*
Non arcu pepulere Getæ.

Brodæus Miscellan. l. 1. c. 19. Vide & I. Lipsium l. 2. cap. 9. Saturnal.

Ibid. *Dicit Sanites*] Gr. Τὴν καλουμένην πλατεῖαν ὁπλομαχίαν. Ἰτανόν τε Σαμνίτης, ὃς ἐπὶ τῶν προτέρων χρόνων κατασκευάσας. Quæ fuerit armatura Samnitium de qua C. Plinius lib. 7. c. 20. natur. histor. in literis diu multumque versati compertum habent. Clemens in Stromatis ait, *Itanum (Samnis is erat) post hominum memoriam primum fabricasse scutum*, quod & Eusebius Euang. Præp. x recitat. Non est ergo quod dubites aut apud Clementem legi oportere *Tritanum*, aut in Plinio Itanum. Quãquam de Latini gladiatoris nomine plus equidem Plinii vetustis exemplaribus, eiusque Metaphrastæ Solino, quam Græco librario fidei tribuendum censeo. Plinii verba subieci. Tritanum in Gladiatorio ludo Samnitium armaturæ celebrem, filiũque eius militem magni Pompeii. Solinus vero adnotauit Tritanum gladiatorem armatura Samnitem fuisse. I. Parrhasius Epist. ad Lupicipitem. His adde Ciceronem 1. de Finibus, hunc Lucilii versum proferentem. Municipem Ponti Tritani centurionum. Legè ergo, Τειτανόν τε, Σαμνίτης ὃς ἐπὶ τῶν π. χ. κατασκευάσας. excogitasse, & *Tritanum (Samnis is erat) primum fabricasse scutum.*

Ibid. B. *Cappadoces primi.*] Gr. εὗρον τὸν χάλκωμα καλούμενον. Eusebius τὸν χάλκωμα καλούμενον. Frequentiori in vsu est χάλκωμα, quam χάλκωμα, vt apud Athenæum lib. 4. χάλκωμα εἶδος ὀργάνου μουσικοῦ, ἢ ψαλτήριον, ἢ κιθάρα. diuersum tamen esse à psalterio coniicit ex Cicerone de Aruspicum resp. & Quintiliano H. Stephanus. L. Cœlius Rhodig. l. 9. c. 4. pro psalterio accipit; & quidam interpretes ex Hebræo 1. Paral. c. 15. & nablis & citharis concrepantes ἀναφωνοῦντες ἐν ναύλοις, ἢ κιθάραις. Ibidem, nablis arcana cantabant, ἐν χάλκωμα ἐπὶ τῶν κρυφίων. Vox ab Hebræo non multum discedit. Ouid. de arte inertium:

Discе etiam duplici genialia naulia palmæ.

Vertere. Pollux l. 4. ἃ καὶ μᾶλλον ἢ χάλκης μνημονεύουσι φιλήμων, ἐξ ἧς παρεῖναι Παμφίλων αὐλητρίδα ἢ χάλκωμα ἴσως. Sic enim lego ex literarum vestigiis scripti libri.

Ibid. *Et absque vlla.*] Gr. ἐναυπήγησεν αὐτῷ ὁ Βόσπορος αὐτοκέλητα. Euseb. ὁ Βόσπορος αὐτοκέλητα. Trapezuntius, Quadriremem à Carchedonijs primum factam fuisse, cuius architectus Bosporus fuit. Certe paulo ante Medicinam inuenisse dixit Ἄπιν Αἰγύπτιον αὐτόχθονα, Apim Ægyptium indigenam. Plin. 7. 56. Quadriremem Aristoteles auctor est fecisse Carthaginenses.

Ibid. *Quin etiam Noropes.*] Gr. Νώροπες ἔθνος Κελτικὸν, καὶ τῶν δὲ Νωρικῶν καλουμένων. Euseb. καὶ Νωρικοί. Trapezuntius; Pannones, qui Noricum habitant, quos Noropes appellant, æris vsum

inueniſſe. Stephanus de Vrbibus, νωρικὸς πόλις παιονίας, ὁ πολίτης νωρικὸς· ὡς ἐπαφρόδιτος ἐν τοῖς ομηρικοῖς φησὶν, ὅτι γίγνεται ἐν παιονίᾳ σίδηρος, ὃς ἀκονητὸς λαμπρότατός ἐστιν ἀφ' οὗ καὶ τὸ νώροπα χαλκόν. Suidas in eandem ſententiam ſcribit, πόλις παιονίας νωρικὸν & νώροπα ὡς εἶπε νωρικὸν. At Euſtathius in illum locum Iliad. λ. ἐδύσατο νώροπα χαλκὸν dici ait, νώροπα τὸν λαμπρότατον διὰ τὸ στερεῖν τὸ ὁρᾶν. Item, ὁ μὴ ἐῶν ὁρᾶν ἑαυτόν. Certè ex Strabone lib. 7. aliiſque Geographis conſtat Pannoniæ patrem Noricos eſſe, vel eidem, ſecundum alios, finitimos.

Ibid. C. *Satyrum inueniſſe Phrygem.*] Sequebatur in Græco Euſebij, τρίχορδον δ' ὁμοίως καὶ τὴν διάτονον ἁρμονίαν ἄγειν τὸν καὶ αὐτὸν φρύγα. Trapezuntius hæc tribuit Marſyæ cum mixophrygia harmonia, de qua paulo poſt, vertitque; *Marſyam Phrygem trichordum diatonamque harmoniam & mixophrygiam.* ſed abeſt ab Euſebio illud, καὶ δι' ἁπάντων Φρύγιον ἁρμονίαν. Plinius Marſyæ Phrygi modulos Phrygios acceptos refert. Pollux autem lib. 4. cap. 9. μονόχορδον δ' Ἀσσύριον τὸ βῦρμα, τρίχορδον δ' ὅπερ Λασύηνοι παραδέξαν ὠνόμαζον, ὀπίσω δὲ ἐπὶ τὸ βῦρμα. Suidas, Ολυμπος μουσικὸς αὐλητὴς ἡμιμόριον ἡρμόσθη τῆς κρεμαστικῆς μουσικῆς τῆς διὰ πασῶν αὐλῶν. at Olympum alterum iuniorem Phrygem facit. Extat Olympi, vt muſici inſignis nomen apud Baſilium orat. πρὸς νέους. εἰ δὲ τὰ μαρσύου ἢ τὰ Ολύμπου τῶν Φρυγῶν παραμελάζοντο κρέμαλα. Quod ſi Marſyæ vel Olympi Phrygum muſicorum modos tentare voluiſſent. Olympium perperam interpres & Hiſtoricum Dictionarium ſcribunt.

Ibid. *Thamyrim Thracem.*] Ita quoque Euſebius. Plinius vero lib. 7. Lydios modulos Amphion, Dorios Thamyras Thrax. Paulo poſt, παιόνιον, delet Brodæus, corrigirque ex Euſebio πεῖκοπον, id eſt, πεῖσκαλμον. lib. 1. Miſcell. cap. 19.

Ibid. D. *Semiramidis regis.*] Ita Græca ὑπὸ Σεμιραμίδος βασιλίδος Ἀσσυρίων. Euſebius, Σεμιράμιδος βασιλίδος Ἀσσυρίων Reginæ Aſſyriorum. Sed vt præſtent operas mutuas, quod eſt apud Euſebium, Θεόφραστος Ἐφέσιος, ex Clemente corrigendum eſt. Diogenes enim Ereſium fuiſſe Theophraſtum Ariſtotelis diſcipulum auctor eſt. σκάμμων, demum dicitur ab Euſebio Mitylenæus ille.

Pag. 309. A. *Alij autem.*] P. Leopardus lib. 2. Emendat. cap. 11. οἱ δὲ Μίνωσιν διοσπολυσίου, ἔτει μβ' Δαναὸν γίνεται, pro quo legendum: οἱ δὲ Μίνω τὸν Διὸς ὑπὸ Λυγκέως ἔτει μγ' Δαναὸν γίνεται. Id eſt, *Zeleucuſque Locrus primus narratur leges condidiſſe: alij autem Minoa filium Iouis atate Lynceï. Hic autem poſt Danaum extitit.* Qui non grauabitur conſulere Euſebij Chronica, inueniet eodem tempore regnaſſe, in Creta quidem Minoa, Argis vero Lynceum.

Pag. 317. A. *Qui ſeminat.*] Non eum locum, quem putat Heruetus, citat Clemens, ſed ex eodem Prouerb. 11. capite verſum 21. qui tamen nonnihil diuerſus eſt apud LXX. ὁ σπείρων δικαιοσύνῃ λήψεται μισθὸν πίστιν: Clemens ait, ὁ σπείρων δικαιοσύνῃ ἐργάζεται πίστιν. Vulgata Latina, ſemen autem iuſtorum ſaluabitur, ſic Aquila καὶ σπέρμα δικαίων ἐξισωθήσεται, & qui ex Hebræo vertunt. ſequitur apud Clementem verſus eiuſdem capitis 24. εἰσὶν οἱ τὰ ἴδια σπείροντες οἱ πλείονα ποιοῦσιν. *Sunt qui propria ſeminantes, plura faciunt.* Heruetus addidit è Græco LXX. *Sunt & qui aliena colligunt, & damno afficiuntur.* Latina, Alij diuidunt propria & ditiores fiunt, alij rapiunt non ſua, & ſemper in egeſtate ſunt. Ex Hebræo vero ad verbum, Eſt qui diſperdit rem & additur ei amplius: & eſt qui parcit rei ſuæ plus æquo, ſed ad inopiam redigitur.

Ibid. C. *Panem & vinum.*] Scribe è Græco Clementis, *panem & aquam*: Eſt enim error typographi qui ex alia editione adhæſit. Sunt hæc ex 9. Prouerb. & familiare eſt ſanctis Patribus τῆς σοφίας, nomine auctores innuere qui Eccleſiaſtem Eccleſiaſticum & Prouerbia ſcripſerũt, vt ποιητὴς, nomine Poëtas. Quod vero ſequitur, *Sed reſilias, ne diu moreris in loco eius*, deſumptum eſt ex appendice eiuſdem capitis in editione Romana nuper aucti, vt & illa, *Ita enim transibis aquam alienam*, &, *tranſmeabis fluuium alienum*, καὶ διαβήσῃ ὕδωρ ἀλλότριον. Ex vno libro addũtur, cuius auctoritas confirmari hoc Clementis loco poteſt, & commentario Didymi nondum edito, qui fluuium interpretatur διδασκαλίαν ἀπατηλὴν καὶ διεφθαρμένην καὶ πρὸς καρποφορίαν ἄχρηστον. Vide quæ annotata ſunt in Pædagogum.

Pag. 319. D. *Deſinente cœna.*] Refertur inter fragmenta Pindari, δείπνου δὲ λήγοντος γλυκὺ τραγάλιον. Et apud Athenæum lib. 14. pag. 274. Aldinæ edit. Πίνδαρος δέ φησιν ὁ εἰπών, δείπνου δὲ λήγοντος γλυκὺν τραγάλιον καὶ περὶ παῖδ' ἄφθονον βοεᾶν. Interpres Dalechampius, Ad exitum cœnæ, inquit Pindarus dulce, τραγάλιον, & puerorum affluentem cibum. Subaudit παρεῖσθαι. Heſychius, τραγάλια τὰ τραγήματα λάκωνες. Pollux, τραγάλια eſſe dicit nuces & meſpyla, & mala Punica, & alia eiuſmodi. apud Suidam, τραγάλιον, ὅπου τὰ τραγήματα ἐκάλουν οἱ παλαιοί. Paulo poſt apud eundem, τρωκτὰ τὰ καβακτὰ, corrige ex manuſcripto, τὰ καταῤῥακτὰ τῶν ὀπώρων. Sic Pædagog. 3. Græcam quoque attingit Philoſophiam, vt qui ſit bellarium, &c.

Pag. 320. A. *Aſturior erit ſimplex.*] Gr. πανουργότερος ἔσται, ὁ δὲ σοφὸς δέξεται γνῶσιν. Videtur ea ſpectare quæ ſunt 1. cap. Prouerb. ἵνα δῶ ἀκάκοις πανουργίαν, παιδὶ δὲ νέῳ αἴσθησιν καὶ ἔννοιαν, Vt det ſimplicibus aſtutiam: puero autem nouo, ſenſum & cogitationem; verſus eſt 4. in Latina, &, Audiens ſapiens ſapientior erit. Ad verbum ex Hebræo, addet doctrinam, id eſt, fiet doctior, cognitionem promouebit.

Ibid. B. *Atque de ijs.*] Totum hunc locum vſque ad illa verba ſequentis paginæ, *Neque vero is ſolus*, Euſebius tranſcripſit in librũ ſuum 10. Præpar. Euangel. apud quem primùm nomen Caſſiani, non Caſiani, legitur. Appionem citat etiam Tertullianus in Apologetico aduerſus Gentes cap. 19. in quem locum Pamelius ſcribens monet Plinium lib. 37. cap. 5. eius meminiſſe. Apion, inquit, cognomento Pliſtonices paulo ante ſcriptum reliquit eſſe etiã nunc in Labyrintho Ægypti coloſſæum Serapim. Iuſtinus orat. adhortatoria ad Gentes, eum dicit Poſidonij filium, & Africanus apud Euſebium lib. 3 Præparat. cap. 3. diligentiſſimumque hiſtoriæ perſcrutatorem. Ptolemæum etiã Mendeſium & Menderis ſacerdotem teſtem laudant Tatianus, Iuſtinus, & Africanus apud Euſebium.

Ibid. *Effodit autem.*] Gr. καὶ πρόσκαφε δ' τῶν ἀδυσώπου ἄμωσις. Apud Tatianum ipſum in Orthode-

xographis Basileæ editis legitur καπίσαφα τὼ μαείαν ἄιωσις, & in margine, λαείαν. Apud Eusebium priore loco 290. καπίσαφα τὼ ἀϑαειν, posteriore 292. ἀούαειν. Primus hic Amasis ex Dynastia 18. regnauit an. 25.

Ibid. C. *His autem quatuor.*] Τούτων δ' παραεχόντων μὲν ϒωείας νεώτερα τὰ ἀτλικά, sic Clemens & Eusebius Græcè. Heruetus 4. quia quatuor tantum Argiuorum reges enumerat Tatianus ab Inacho ad Triopam, cuius tempore fuit Cecrops. Rursus linea 31. huius pag. *His autem sunt alia* 15. in libro Clementis erat, Τούτων δ' ἄλλα πεντήκοντα δυοῖν νεώτερα, in libro Eusebij, Τούτων δ' ἄλλων δυοῖν νεώτερα. Postremo quod est linea 32. *generationes quidem viginti vel plures*, in Græco Eusebij fuit ϒωεαὶ μὲν εἴκοσιν ἢ μία πλείους, *generationes viginti, aut vna plures*, cum tamen Trapezuntius verterit tantum, generationes 20. connumerentur. Atque annis quidem quadringentis antiquiorem esse Iliacis temporibus Mosem vult Tatianus, si quidem Inachi sit ætate Moses, vt & ait Tertullianus in Apologetico cap. 19. verum Eusebius in Chronicis, vt in illum Tertulliani locum scribens Pamelius admoner, tempore Cecropis eum floruisse tradit non Inachi, magisque cum historia conuenit. Lege D. Augustinum lib 18. de Ciuit. cap. 8.

Ibid. D. *Iam vero res.*] Mancus est hic locus, quem ita potes Eusebij ope restituere. εἰ δ' τὰ Ασσυρίων πολλοῖς ἔτεσι πρεσβύτερα τῆς Ἑλληνικῆς κτισέως λέγει, φαίνηται τῷ δευτέρῳ & τετρακοσιοστῷ ἐπὶ τῆς Ασσυρίων ἀρχῆς, τῆς δ' Βηλούχου τὸ ὀγδόου διωκεσίας τῷ δευτέρῳ καὶ τεσσαρακοστῷ ἢ Μωσέως, *Quod si res Assyriorum multis annis antiquiores Græcis Ctesias dicit, Mosem ex Ægypto mouisse quadringentesimo secundo anno Imperij Assyriorum, trigesimo scilicet, ac secundo regni Belochy octaui constabit, apud Ægyptios Amosi, Inacho apud Argiuos regnante.* Belochum Assyriorum Regem 8. reperies in Chronicis Eusebij ad ann. mundi 3410. quanquam paulò ante quam regnaret Amasis, & paulo post Inachum.

Pag. 321. A *Hinc Plato.*] Νεύθεν, perperam scriptum est in Græco Clem. at apud Eusebium & Platonẽ ipsum pag. 22. tom. 3. edit. Henr. Steph. καὶ νιόβης. De Solone hæc intellige qui voluit Ægyptios sacerdotes prouocare in sermones (vt vertit Hieronymus in Chronicis ad ann. mundi 3390) de temporibus antiquorum, quæ cuique ciuitati apud veteres accidissent, de Phoroneo qui primus hoc nomine appellatus est, & Niobe, & his qui post diluuium fuere, &c. Quo ex loco fortasse augeri, vna voce, posset Plato, apud quem legis, εἰς λόγους τοὺς τῆδε, τὰ ἀρχαιόταλα λέγει, at apud Clementem, τῆδε πολὺ τὰ ἀρχαιότατα, & apud Eusebium, cuique ciuitati. Sic enim tres manuscripti habent. Acusilaum citat Plato in Conuiuio. Suidas Argiuum fuisse tradit, historicum antiquissimum, qui genealogias scripsit ex Æneis tabulis, quas pater eius fodiens casu offenderat. Paulo post lin. 40. legendum est Cecrops & Io, non Inonam & pag. sequenti 30. dicitur Io fuisse tempore Triopæ.

Ibid. B. *Tempore autem Cropi.*] Mendose apud Tatianum ipsum legitur, κϛ' δ' κέκροπα ἢ ὅτι δὲ φαέθοντος pro κϛ' δὲ κρωπόν, nam ita exscripsit ex Tatiano Clemens, & ex Clemente Eusebius. Cæterum apud Eusebium in Chron. legendum esse Triopas non Troyphas admonuit iam dudum P. Leopardus lib. 4. cap. 9. quod & manuscripti confirmant.

Ibid. C. *Tempore à Sthenele.*] κϛ' δὲ τὸν Σθένελον legitur apud Clem. & Tatianum, cuius hæc sunt apud Eusebium duobus locis κϛ' Σθενέλαον. *Tempore autem Sthenelai*, & in catalogo regum Argiuorum Tatianus ipse duos Sthenelaos enumerat. In Chronico Eusebij ad ann. mundi 3715. non Stelenus, sed Sthenelaus legendum est. Quod vero sequitur, *A Ioue qui genitus*, est Homeri versus à Clemente verbis Tatiani additus ὃν πρῶτον τέκε τὸν. ζ.

Qui primus Ioue natus amat quæ cogere nubes. Habes deinde in Græco Clementis, ἵνα ἐκ κρήτης εἰς φοινίκην ἀναπομδὴ, apud Tatianum verò, ἵνα ἐκ Φοινίκης τῆς Ευρώπης εἰς τὴν κρήτην ἀναπομδὴ, Eius interpres vertit, Et Europæ ex Phœnicia in Cretam restitutio. Apud Euseb. p. 190. sic legimus vt apud Tatianum, Trapezuntius tamen vertit, *Et Europa ex Phœnicia rapta fuerat*, at pag. 292. vt apud Clementem. Certè raptam ex Phœnicia in Cretam constat Europam à Ioue, vt scribit Euseb. regnante Danao Sthenelai successore. Porro Cadmum extitisse Lyncei tempore Eusebius quoque in Chronicis testis est qui Argiuorum rex fuit vndecimus, sed inibi fœdus est error in impressis, Armenia capta à Cadmo, P. Pithœi V. C. codex Armonia capta. Victorinus, Hermiona rapta à Cadmo; vera lectio est, Harmonia rapta à Cadmo. Filia fuit Veneris vt fabulæ tradunt. Hoc eo addidi quod ex nostris Chronologis quidam aliam quandam regionem viciniorem Bœotiæ quam sit Armenia substituat.

Ibid. D. *Ægias autem.*] Apud Euseb. pag. 293. Præpar. legitur Αγις καὶ Κέρκωλος, non Αἴγιας καὶ Δέρκυλος. Ios. Scaliger lib. 5. de emendat. tempor. agens de Ilij excidio docet Scirrhophorionem illius anni fuisse feria 7. Iunij 24. Thargelionem Maij 25. feria 5. ὀγδόῃ φθίνοντος, hoc est 23. captum Ilion Iunij 16. Solstitium, siue Bissextum. Atticum 3 Iulij. A 16. Iunij ad 3. Iulij, interuallum dies 17. Quare ideo 17. diebus ante captum Ilion scribit Ephorus. Ea est opinio eorum qui Ilion captum censent plenilunio, aut circa plenilunium, atque alio mense. Agis & Cercylas idem volunt apud Clem. Alexandr. cum scribunt Ilion captum μηνὸς πανέμου ὀγδόῃ φθίνοντος, si modo Panemus non est Hecatombæon, aut Scirrhophorion, sed Thargelion. Hæc ille. Quod vero ad nomina historicorum attinet, quos ex libro Eusebij nominauit, non ex Clemente, eorum etiam meminit Athenæus lib. 3. Αγίας καὶ Δέρκυλος ἐν ἀρχαιολικοῖς τοὺς ἡρακλείους ἀφροκύλους ὀνομάζουσι.

Pag. 322. A. *Et nonnulli eorum.*] Ios. Scaliger loco citato pag. 207. Addit Clemens, καὶ ἔνιες τῶν τὰ ἀτλικὰ συγγεγραφότων ὀγδόῃ φθίνοντος (θαργηλιῶνος) βασιλεύοντος τὸ τελευταῖον ἔτος Μενεσθέως, πληθούσης σελήνης. Itaque necesse est alium annum ab hoc diuersum fuisse. Imo nullum fuisse omnino necesse est: quia in Tetraëteride Attica nullius Thargelionis dies 23. incurrit in plenilunium; sed eodem anno ὀγδόῃ ἱσταμένου, habuit planè confectum plenilunium. Ad probandam sententiam suam adijcit: νύξ μὲν ἦν μεσάτη, φαὴ δ' ἀπὸ πρανὰ ἱλιάδα πεποιηκὼς, λαμπρὰ δ' ἐπέτελλε σελήνη. Sed pace eruditi scriptoris dixerim, λαμπρὰ ἐπέτελλε σελήνη, non intelligitur de plenilunio, sed

ſed de Luna media nocte oriente, quod ſit quarto, aut quinto die poſt plenilunium confectum. Itaque longe diſſentit ab Ephoro. Vtrum ſequutus ſit Virgilius, plenilunium, aut quartum diem à plenilunio, incertum eſt, illis verſibus:

Et iam Argiua phalanx inſtructis nauibus ibat
A Tenedo tacitæ per amica ſilentia Lunæ.

Item in Catullum ſcribens, Straſimum ait Poëtam auctorem eſſe paruæ Iliadis, quæ aliter Cypriaca inſcribitur, eumque eſſe quem Horatius Cyclicum ſcriptorem appellat in arte Poëtica.

Ibid. B. *Regni Perſei.*] In Euſebij Chronico ὡσαύτως etiam fiunt Perſeus & Liber Pater, ac primum circa ann. mundi 3860. tempore Cecropis ſecundi meminit Perſei, quo ex loco mẽdum tolles, ſi verba illa, Pelops Hippodamiam duxit vxorem, inde ſublata ante nomen Cecropis 2. Athenienſium regis 7. colloces auctoribus duobus codicibus manuſcriptis, deinde ſcribas. Athenienſium VII. Cecrops iunior annis XL. Hic Erechthei frater. Perſeus aduerſus Perſas dimicauit. Alij tamen Cecropem Erechthei filium ſcribunt; ſed neque Perſeus eius eſt frater. Deinde apud Euſebium ſcribe, *vt vertere eos putaretur in lapides. Didymus ſcribit, in peregrina hiſtoria, & perhibet ſcriptorem eius.* Sequitur paulò poſt, Dionyſius, qui & Liber pater (manuſcriptus *Dionyſus*) aduerſus Indos dimicans. Rurſus notato Pandionis 8. Athenienſium regis anno ſcribit Euſebius. *Perſeus Acriſio non ſponte interfecto migrauit Argo*, manuſcripti ijdem, duo, *migrauit ab Argis, atque regnauit poſt Acriſium in Mycenas Argiuorum imperio tranſlato. Et hi reges fuerunt Perſeus, Sthenelus, Euriſtheus.* Atque ita coniungenda ſunt hæc cum iis quæ ad latus ſcribuntur. vt & apud Marianum Scotum coniuncta reperies. Subijcit Euſebius, *Quidam his temporibus vindicant geſta Liberi Patris.* Deinde Vt Philochorus loquitur in ſecundo, adde ex Victorino cod. *Attidis libro.* Citatur paulò poſt ad ann. 27. Euryſthei, vbi de Minotauro, Philochorus in eodem lib.

Ibid. *A Bacchо autem*] Herculem & Argonautas collocat Euſebius tempore Ægei Athenienſium Regis, ad cuius annum 31. hæc notat. Hercules conſummat certamina. Antæum interficit, Ilium vaſtat. Dicitur autem Antæus terræ filius, quia ſolorum palæſtricæ artis certaminum, quæ in terra exercentur, ſcientiſſimus erat, & ob id videbatur à terra matre adiuuari. Hydram autem callidiſſimam fuiſſe ſophiſtriam aſſerit Plato. Ita reſtituenda ſunt iſta ex fide trium manuſcriptorum librorum. Plato in Euthydemo, πολὺ γάρ μου εἰμὶ φαυλότερος τῶν Ἡρακλείους· ὃς οὐχ οἷός τε ἦν τὴν τε ὕδραν ἑξημαχέσθαι σοφιστρίαν οὖσαν, p. 297. edit. Henr. Steph.

Ibid. *Colliguntur anni* 30.] Gr. ἔτη σωάγονται τριάκοντα ὀκτὼ, *colliguntur anni triginta octo.* Ita legitur apud Clementem & Euſebium, neque video cur in vtraque editione ſcribat triginta tantum Heruetus. Trapezuntius vero, Euſebium ſic vertit. A regno autem Herculis in Argis vſque ad tranſlationem ſuam, & Æſculapij in Deos triginta & octo anni fuerunt, vt Apollodorus ſcribit.

Ibid. C. *Iſidem autem.*] Euſebius in Chronico ad ann. mundi 3340 Inachi filia Io, quam Ægyptij murato nomine Iſidem colunt. A patre Inacho Inachus fluuius apud Argos à filia Ione Boſphorus nuncupatur. Ita tres manuſcripti, vnde impreſſum corrige. Rurſus ad tempora Triopæ 7. Argiuorum Regis hæc ſcribit. Io Inachi filiæ mixtus eſt Iuppiter, quæ in bouem dicitur verſa, & Boſphorus appellatur. Legendum puto, à qua & Boſphorus.

Ibid. *Leo autem.*] Tertullianus de corona militis. Si & Leonis Ægyptij ſcripta euoluas, prima Iſis repertas ſpicas capite circumtulit, rem magis ventris. In hunc Tertull. locum ſcribens I. Pamelius eundem hunc eſſe exiſtimat Leonem à Clemente citatum, qui tractauit de Diis qui ſunt in Ægypto.

Ibid. *Apis autem.*] Euſebius in Chron. Apis III. Argiuorum ann. 35. Aiunt hunc Apim eſſe Serapim. Si quidem cum fratrem Ægialeum regem præfeciſſet Achaiæ, ipſe cum populo ad Ægyptum nauigauit. Illa verba, cum populo, aberant ab antiquo manuſcripto. Sed & Apim Iouis & Niobes filium ſcribit fuiſſe paulo ante illa circa tempora Belochi 8. Aſſyriorum regis, & Clemens Apim memorat, alibi quem dicit ὡσαύτως.

Ibid. D. *Namque à Latona.*] Homerus Odyſſ. λ.

Αὐτὰρ γὰρ ἤλκησε Διὸς κυδρὴν παράκοιτιν.

Latonam enim traxit per vim Iouis glorioſam vxorem. Grynæus apud Euſeb. vertit, Latonam enim Iouis duxit vxorem. Euſtathius ἤλκησε ἐβιάσατο, τὸ πιέζειν ὅτι βίας ὕδωρ γυναικός. Apollonius Rhodius ait Apollinem interfeciſſe Tityum Latonæ vim afferre parantem. Apud Heraclidem Ponticum legitur ἤλκωσε, Geſnerus vertit,

Auſus enim fuerat quondam cœleſtis amores
Sollicitare Iouis Latonam.

Euſeb. Chron. paulo ante tempora Cecropis Athenienſium regis VII. Tityus conuixit Tantalo, ſed Tityoni Latona mater Apollinis, qui cum Hercule ſeruiuit Admeto.

Pag. 316. D. *A temporibus autem.*] Eadem Tatianus oratione contra Græcos: Ὅμηρον ἀκμάσαι φησὶ Φιλόχορος μετὰ τὴν Ἰωνικὴν ἀποικίαν ὅτε ἄρχοντος Ἀθήνησιν Ἀρχίππου ἔτεσι Ἰλιακῶν ὕστερον ἑπτὰ καὶ ἑκατὸν εἴκοσιν, Homerum floruiſſe Philochorus poſt Ionicam migrationem Principe Athenienſium Archippo poſt Ilii captiuitatem annis centum & octoginta. Euſeb. lib. 10. Præp. citans hæc verba Tatiani legit p 289. μετὰ τὴν Ἰωνικὴν ἀποικίαν ἔτεσι μ. ὅτε ἄρχοντος Ἀθήνησιν Ἀρξίππου, poſt Ionicam coloniam annis 40. quæ verba, omiſſa à Trapezuntio, interprete Euſebii Tatiano etiam videntur addenda, ſed illud Ἀρξίππου mendoſum eſt. Euſebius idem in Chronico de Homeri ætate agens ad annum mundi 4090. Philochori ſententiam ita narrat: Philochorus emigrationis Ionicæ tempore ſub Archippo Athenienſium magiſtratu, & poſt captam Troiam annis 180. Itaque huic non conuenit cum Tatiano, qui 40. annis poſt Ionicam emigrationem ait. Hoc loco in interpretatione Heruetj collocanda eſt interpunctio poſt illud, octog. anni; nam computantur ab excidio Troiano, non ab Ionica colonia.

Ibid. *Ariſtarchus autem.*] Eadem diuerſitas hic reperitur. Nam Tatianus quidem & Clemens Ariſtarchum dicunt Ionicam ἀποικίαν conſtituiſſe centeſimo & quadrageſimo, poſt exci-

dium Troianum anno, Eusebius autem in Chronico centesimo tantum. Idemque in manuscriptis legitur.

Pag. 327. A. *Apollodorus autem.*] Tatianus: οἱ δὲ περὶ Ἀπολλόδωρον ὕστερον τῆς Ἰλιακῆς ἁλώσεως ἐτῶν πεντήκοντα, sed in editione Basilensi additur in margine alia lectio quæ cum Clemente conuenit, πεντακοσίοις, *ab Ilio capto annis ducentis quadraginta.* Apud Eusebium Præp. x. rectius citantur eadem illa, ὕστερον τῆς Ἰλιακῆς ἔτεσι διακοσίοις πεντηκοντα. Nec abscedit in Chronico scribens; Apollodorus Athenienſis post 240. annum euersionis Ilij. Illud porrò, *cum Agesilaus Doryssæus*, Græcè fuit, Ἀγησιλάου τοῦ Δορυσσαίου Λακεδαιμονίων βασιλεύοντος. Eusebius in Chronico circa tempora Roboami Salomonis f. quinctum Lacedæmoniorum regem numerat Doristhum, ac deinde sextum Agesilaum. Rectius apud Pausaniam in Laconicis: Τοὺς δὲ ἐφεξῆς βασιλεύσαντας τῆς οἰκίας ταύτης Δόρυσσον τὸν Λαβώτα καὶ Ἀγησίλαον τὸν Δορύσσου. Iam qui in regnum ex hac familia successerunt Dorysſum Laboræ filium, & Agesilaum Doryssi. Sic ergo & in Chronico, & apud Clementem scribendum est, nisi istud velis tanquam patronymicum retinere.

Pag. 327. B. *Grammaticum Cratetem.*] Gr. περὶ τὴν Ἡρακλειδῶν κάθοδον, quod hic reditum, alibi rectius Heruetus *descensum*, Eusebius in Chron. Quidam eum, ex quibus Crates, ante descensum Heraclidarum ponunt. Tatianus contra Gentes, Τούτων δὲ οἱ μὲν περὶ Κράτητα μετὰ τὴν Ἡρακλειδῶν κάθοδόν φασιν αὐτὸν ἠκμακέναι μετὰ τὰ Τρωϊκὰ ἐνδοτέρω πως ἐτῶν ὀγδοήκοντα ἐπῶν. Ex istis Crates ante Heraclidarum descensum Homerum floruisse tradit intra octoginta annos post bellum Troianum, Trapezuntius 10 Præparat. Euang. minus aptè vertit, Crates enim ante reductionem Herculidarum octuaginta post Troiana tempora annos floruisse contendit.

Ib. C. *Quin etiam Theopompus.*] Gr. erat, Θεόπομπος ἐτῶν πεντακοσίων πρὸ τῆς Φιλιππικῆς, rectè correxit Heruetus, ἐν τῇ πεντακοσιοστῷ πρὸ τῶ. Theopompus historicus scripsit, τὰ Φιλιππικά. Citatur ab Athenæo lib. 9. Dipnosoph. 13. Philippicorum, seu rerum à Philippo gestarum, & lib. 4. Dipn. lib. 46. Philippic.

Ib. *Euphorion autem.*] Tertullianus Apologet. 19. Si quem audistis interim Moysem Argiuo Inacho par est ætate, quadringentis penè annis, nam & septem minus, Danaum & ipsum apud vos vetustissimum præuenit, mille circiter cladem Priami antecedit. Possem etiam dicere quingentis amplius & Homerum habens, quos sequar. Theopompum scilicet quem paulo ante Clemens. & Euphorionem qui Gygi σύγχρονον Homerum facit, qui anno post Ilij excidium fuit 500. Tatianus contra Gentes, ἕτεροι δὲ τοῦ Ἀρχιλόχου γεγονέναι τὸν Ὅμηρον εἰπόντες, ὁ δὲ Ἀρχίλοχος ἤκμασε περὶ Ὀλυμπιάδα τεσσαρακοστὴν καὶ ὀγδόην καὶ Γύγου τοῦ Λύδου ὕστερον τῆς Ἰλιακῆς ἔτεσι πεντακοσίοις. Alij Archilochi sæculo Homerum coniungunt Clarnit autem Archilochus circa Olympiadem vicesimam tertiam, tempore Gygis Lydi annis à bello Troiano quingentis. Iam conferat hæc peritus lector cum illis Eusebij verbis in Chronico, *Licet Arc'ochus 23 Olympiades & quintum Troianæ euersionis annum supputet.* Nam in duobus quidem manuscriptis erat, *quingentesimum Troianæ euersionis*, & in altero, *vicesimam tertiam*

A *Olympiadem*, sed quod ait Archilochum ita supputare subolet quid erroris.

Ibid. *Amos & Esaias.*] S. Hieronymus præfatione in Amos prophetiam. Hic Amos propheta & pastor, qui sequitur Ioëlem, & est tertius duodecim prophetarum, non fuit pater Esaiæ prophetæ. quanquam & ille propheta extiterit. Nam aliis literis ille, aliis iste apud Hebræos scribitur: quæ differentia literarum apud Latinos non habetur: & ille fortis vel robustus, hic vero populus auulsus interpretatur. & paulò post. Prophetauit autem eisdem temporibus quibus Ioël, Nahum, Ionas, Osee, Esaias, sed aliquantulum exorsus est prophetare antequam Esaias. Sequutus est tamen Clementem Epiphanius in libello de prophetarum vita & interitu, qui Amos, è Thecue oriundum, scribit
B Esaiæ Propheræ parentem fuisse. Porro patriam Ionæ sic effert Clemens ὁ ἐκ Γὲθ Χοβήρ. lxx. vero 4. Reg. 14. τῆ ἀπὸ Γεθφήρ, vnde apud Theodoretum in Ionam, de Getepher, & apud Theophylactum Gethephra. S. Hieronymus Præfatione comment. qui erat de Geth, quæ est in Opher. Vt vero nunc addita sunt puncta in Hebræo Antuerp. editionis legendum esset, de Gath in Chefer. Epiphanius patriam ei fuisse narrat ex terra Cariathamaum, haud porro ab Azoto, vrbe Græcorum mari vicina. At in Græco manuscripto Reg. ἐκ γῆς Καριαθαρεὶμ πλησίον Ἀζώτου.

Ibid. D. *Proficiscenti aduersus Ægyptios.* Scribe, *aduersus Assyrios.* Adhæsit ex aliis editionibus hic error. Narratur 4. Reg cap. 23. & 2. Paralip. 35. vt in Mageddo fuerit occisus Iosias ab
C Ægyptio ascendente contra Regem Assyriorum Nechaone, quem Herodotus, vt quidam volunt, Necum appellat, Psammetici filio, quique Necepsos dicitur. Eusebii Chronici locum hac de re sic lego in duobus manuscriptis, ad Olympiadem 40. Iosias Rex Iudæorum cum Nechaone Rege Ægyptiorum congressus occiditur. At mihi miraculo est quomodo ad vnum tempus vterque conuenerit; cum scriptura diuina hunc eundem Pharaonem Nechaonem appellet.

Pag. 329. D. *Tunc per Draconem.*] Gr. τότε διὰ Δράκοντα Δανιὴλ βληθεὶς potes vertere, *Tunc propter draconem Daniel iniectus.* Nam quia draconem interfecerat, ideo missus est à Darii aulicis in lacum leonum. Danielis 14.

Pag. 330. B. *Hebdomades abbreuiatæ.*] Quoniam aduersus Iudæos tractari solet hic locus de lxx. hebdomadibus, & varietas quædam lectionis
D apparet in iis, quæ citantur à Clemente, propterea ad hæc nonnulla colligemus. Ac primum quod συνεσταλμένας vertit *abbreuiatæ sunt* Heruetus, ex vulgata Latina est; sed & Tertullianus aduersus Iudæos ita reddidit. Quidã teste Theodoreto, *decretæ sunt*, Pagninus, *decisæ*, Rabbini, *præcisæ, prædefinitæ, prædestinatæ.* Vatabulus, *præfinitæ.* D. Hieronymus *abbreuiatas* dicit, quod post breue tempus venturus esset Messias, vt Matth. 24. dies persecutionis dicuntur breuiandi propter electos, id est pauci futuri. Eusebius lib. 8. Demonstrat. Euang. idem. 22. ὁ Ἀρχάγγελος ὑπομιμνήσκει τὸν Δανιὴλ τῆς Ἱερουσαλὴμ αὐτίκα πως ἐν τῷ εἰς μακρὰν ἐσταλθαι ἡσυχίαν, ὥστε μὴ τὸν Δανιὴλ τὸν αὐτὸν χρόνον εἰς ἐπῶν ἀριθμὸν περιορίζειν, περιλέγει τε ὡς ἐν τῷ ἀπεσταλμένῳ περιόρισται αὐτῆς καθυφήσεται. Sic in

manuscr. legitur, non ἐπὶ τῷ ἁγιάσματι αὐτῆς.

Ibid. *Ciuitatem sanctam tuam.*] Gr. Heruetus addidit *tuam*, nam à Græco Clementis & LXX. abest, & notat Eusebius loco citato vocem illam Aquilæ & Symmachi propriam esse, atque in quibusdam exemplaribus sub asteriſco addi. Item lege hic, *vt consummetur peccatum* τὸ συντελεσθῆναι τὴν ἁμαρτίαν.

Ibid. *Hebdomadas septem.*] Scribendum est *sexaginta duæ*, non, septuaginta duæ. Paulo ante rectè ad verbum, *visionem & prophetam*, non vt in vulgata, visionem & prophetiam, licet enim sit etiam in Antuerpiensi ὅρασιν καὶ προφητείαν, tamen in Romana editione postrema lxx. legitur καὶ προφήτην. Tertullianus, vt signetur visio & prophetes. Aquila, ὁραματισμὸν καὶ προφήτην.

Ibid. *Et conuertetur.*] Gr. ἐπιστρέψῃ ἐ οἰκοδομηθήσεται, & conuertet & ædificabitur, vertere debuit interpres, nec imposuisset imprudens I. Pamelio, qui castigandum esse Clementem existimauit quod hic legisset, & conuertetur, neque enim videtur Græcum exemplar habuisse vulgata Latina. Et rursum ædificabitur; quæ periphrasis est Hebraïcæ phraseos, redibit & reædificabitur, hoc est rursus ædificabitur, Tertullianus, & conuertet & ædificabitur. Theodoreti interpres, & reuertetur, & ædificabitur.

Ibid. *Inanientur tempora.*] Gr. καὶ κενωθήσονται οἱ καιροὶ, sic etiam legitur in optima edit. Xysti V. καὶ ἐκκενωθήσονται, & apud Eusebium pag. 237. Tertullianus, & innouabuntur tempora, quasi legerit Græcè καὶ καινωθήσονται, quo modo etiam legi putant hic quidam apud Clementem, & hæc duo confundunt. Sequitur ἐν μιᾷ τοῦ ἑξήκοντα δύο ἑβδομάδος post 62. hebdomad. vt habet Romana editio, non vt Antuerpiensis 64. Postremo κείμενα οὐ ἔστιν αὐτῷ, non vt cæteri ὃν αὐτῷ. Eusebius in Chron. & iudicium non erit in eo.

Ibid. C. *Exscindentur in inundatione.*] Gr. ἐκκοπήσονται ἐν κατακλυσμῷ, καὶ ἕως τέλους πολέμου συντετμημένου ἀφανισμοῖς. Ita Romana editio nisi quod addit τάξει ante ἀφανισμοῖς. Eusebius cum Clemente legit. Tertullianus, & concidentur quo modo in cataclysmo, vsque ad finem belli quod concidetur vsque ad interitum; atque ita quoque Theodoretus. In Eusebij Chronico sic vertit Hieronymus, Et templum & sanctum corrumpet pop. duce veniente, & cædentur in cataclysmo bellis. Sic enim legimus in duobus codicibus manuscriptis, non, cataclysmo belli. Latina, & post finem belli statuta desolatio, propius ad Hebræa.

Ibid. *Et confirmabit testamentum.*] βεβαιώσει πολλοὺς ἑβδομὰς μίαν, at Romana & Antuerpien. βεβαιώσει πολλοῖς. Tertullianus, & confirmabit testamentum multis. Hebdomada vna, & dimidium hebdomadis auferetur meum sacrificium. Latina: confirmabit testamentum multis hebdomada vna.

Ibid. *Et dimidium hebdomadis.*] Hæc apud lxx. in contextu Danielis non reperiuntur, quæ Græcè sic habuit Florentina editio Clementis καὶ ἥμισυ τῆς ἑβδομάδος καταπαύσει θυμίαμα θυσίας, καὶ σπέρματος ἀφανισμοῦ, ἕως συντελείας καὶ ἀπωδῆς τάξιν ἀφανισμοῦ, quæ quo modo corrigenda censuerit interpres apparet ex eius translatione. In editionis Romanæ annotationibus admonetur ante illa verba ῥηθήσεται θυσία in quibusdam libris A hæc scripta reperiri, & in marginem libri Vaticani intrusa esse: καταπαύσει θυσιαστήριον καὶ θυσίας ἕως σπέρματος καὶ ἀφανισμοῦ, ἕως συντελείας καὶ ἀπωδῆς τάξει ὅτι ἀφανισμός. Ea vero sunt ex alia forte quadam editione, ex qua sumpsit hæc Tertullianus, *Et destruet pinnaculum vsque ad interitum.* Nam vt monet D. Hieronymus tres fuerunt editiones Danielis, Aquilæ scilicet, Theodotionis & Symmachi, sed tamen iuxta Theodotionem Ecclesiæ legebant. Quidam extrema huius loci Danielis ex Hebræo sic vertunt, Cessare faciet sacrificium & oblationem, & propter alam vel extensionem abominationum destruet, donec consummatio se effuderit super admirantem, hoc est admirari fecerit videntes desolationem. Hierem. 18. vers. 16. vt fieret terra eorum in desolationem, εἰς ἀφανισμὸν καὶ συρισμὸν, ad verbum, in admirationem, & 25. 9. ponamque eos B in stuporem. omnes scilicet qui id audiuerint obstupescent. Vide etiam hæc extrema aliter reddita apud D. Augustinum Epist. 79. Eusebius in Chron. *Et vsque ad consummationem temporis consummatio dabitur super desolationem*, Hoc est irreparabilis erit & in perpetuum stabilita destructio.

Pag. 331. A. *In his sexaginta duabus.*] In Græcis quæ proferuntur ab Heruetо Florentina editio interpunctionem habuit post vocem ἡμῶν, quod si in Latina interpretatione constituatur post vocem Dominus, sic retineri poterit hæc lectio & exponi. In loco Danielis qui allatus est à Clemente complectens ea quæ apud lxx. reperiuntur, & quæ aliunde adijci diximus, mentio fit primum 70. hebdomadum, deinde septem, tertio loco sexaginta duarum, postea C vnius, quarto dimidij hebdomadis, postremo alterius dimidij. Septem hebdomadas concludi ædificatione templi ait, iam in sexaginta duabus Christum esse & in vna hebdomade, in qua dictum est illum confirmaturum pactum, sequitur dimidium hebdomadæ numerandum à tempore quo constituta est à Nerone abominatio desolationis in ciuitate sancta vsque ad eius necem, postremo alterum dimidium à nece Neronis ad euersionem Hierusalem. Non enim septem annos continere vult hanc hebdomadem, sed annos 6. menses 4. quorum vnum dimidium pertinet ad vltimos imperij Neronis annos, alterum ad XVII. menses Galbæ Othonis & Vitellij cum biennio imperij Vespasiani, cuius anno secundo euersa fuisse Hierosolyma Chronica Eusebij testantur. Vide quę postea Clemens D ait seipsum explicans Stromat. 1. Quod vero attinet ad hanc Clementis Chronologiam in in qua immanis reperitur annorum numerus, & qui 70. excedit hebdomadas, animaduertendum est nonnullos non continuare annos omnes 70. hebdomadum, sed interrumpere: vt ab edicto Darij ad initium belli Iudaïci, ab eodem edicto ad discessum Nehemiæ, ab edicto Artaxerxis ad Christi cædem, item ab initio duodecimi Neronis ad annum secundum Vespasiani, quo minus est mirandum Clementem vsque ad euersionem vrbis deducere hebdomadas aut non continuare hiatum illum annorum à Christi passione ad tempus quo Nero abominationem desolationis constituit. Vide quæ ad stabiliendam suam sententiam, quæ in quibusdam cum Clemente conuenit, differit pluribus Sca-

lig. lib. 6. de emendat. temp. pag. 288.

Ibid. B. *Vafreus autem*] Exscripsit hunc locum Eusebius in Chron. ad Olympiad. 47. Sententiæ autem nostræ etiam Clemens congruit in primo Stromate, 47. Olympiade captiuitatem Iudæorum factam esse contestans, regnante apud Ægyptios Vaphre, apud Athenas Phenippo, & supputari 70. annos desolationis templi vsque in secundum an. Darij. Clemens ait, Φιλίππου Ἀθήνησιν ἄρχοντος. Prætore vel Principe Athenis Philippo & ad 48. non 47. refert Olymp. in vno manuscr. P. Pithoei erat 49. Olymp. in aliis duobus 47. Sequitur apud Eusebium locus alter sic ex auctoritate codicum vet. legendus. Capta Hierosolyma ab Assyrijs, ad Vaphrem regem Ægypti Iudæorum reliqui transfugerunt. Huius Vaphris Hieremias quoque propheta certo loco meminit. Vide Hieremiæ cap. 44. vers. 30. Ecce ego tradam Pharaonem Ephree regem Ægypti in manu inimicorum eius. lxx. ἰδοὺ ἐγὼ δίδωμι τὸν Φαραὼ ΟΥαφρῆ βασιλέα Αἰγύπτου εἰς χεῖρας ἐχθροῦ αὐτοῦ. Clemens ait ΟΥαφρηὶς βασιλεύοντος.

Ibid C *Mansit autem.*] Hæc quoque retulit in Chronicum suum Eusebius ad Olymp. 64. Clemens quoque his congruit in primo Stromate ita scribens. Et perseuerauit captiuitas annis 70. vsque ad secundum Darij filij Hystaspis, qui Persis Assyrijs & Ægypto regnauit: sub quo Aggæus & Zacharias & vnus de duodecim, qui vocatur Angelus prophetauerunt, sacerdotioque functus est Iesus filius Iosedech. Hæc supradictus vir. Quod autem Septuagesimus annus desolationis empli altero anno Darij fuerit expletus, domesticus testis est Zacharias Propheta secundo anno Darij dicens: Domine omnipotens, quousque non misereberis Hierusalem, & ciuitatibus Iudæ quas despexisti? iste septuagesimus annus est. Ita legitur in manuscriptis. atque illud, despexisti, verius est, quam quod fuit hactenus aspexisti: nam & vulgata vertit, quibus irarus es, quod in margine additum erat. Nihilominus tamen hic locus non efficit vt ei assentiamur, præsertim cum Eusebius ipse lib. 10. de Præpar. Euang. cap. vlt. in primo anno Cyri finitos esse captiuitatis annos fateatur. Quod ipsum affirmant & Iosephus lib. 11. Antiq. Lactant. lib. 4. cap. 5 Cyrillus 8. in Iuhanum, Iulius Africanus annalium 5. Sulpitius 2. hist. & alij. Nam si in 2. Darij anno finirentur, necesse esset vt à desolatione Hierusalem ad 1. Cyri annum non plus 30. numerarentur cum 40. ab eo ad 2. Darij numerent auctores huius sententiæ At constat Nabuchodonosor regnasse post desolationem vt traditur 4. Reg. 25. annos 28 Post eum quatuor imperarunt Euilmerodach, Neglissarus, Laborsadachus, & Nabonidus, vt Iosephus, Hieronymus, & Eusebius tradunt 17. annis: ita erunt 43 anni à desolatione Hierusalem vsque ad primum Cyri. Ergo ad 2. Darii plures 70. Vide B. Pererium lib. 10. in Danielem.

Ibid. D *Ptolemæus Lagi.*] Quoniam variæ erant Lagidarum Ptolemæorum cognomina, eo factum est vt in iis enumerandis Historici non consentiant. Consentiunt plerique à Lagi filio vsque ad Philometors vt Tertullianus, Eusebius, Epiphanius, (nisi quod hic eum Philopatora dicat) & Strabo, qui reges illos A successisse ait πῆς ὡδὲ πῆδε ἀεὶ διαδεχόμενοι vsque ad Philometora. Tertius, Euergetes dicitur etiam Epiphanes in Prologis Trogi cum Iustino editis. , sic enim lego illud Vtrusphonæ. Quartus, Straboni ὁ φιλοπάτωρ τῆς ἐπιφανείας. de quo Iustinus lib. 30. Quintus eius filius Epiphanes, cui tutor à Romanis datus M. Lepidus, maritus Cleopatræ Antiochi Epiphanis sororis. Sextus Philometor quem Popilius aduersus Antiochum est tutatus. Strabo: τῶν ἀδελφῶν διαδέξατο ὁ δύσπορος διερχέτης, ὃν ἡ φύσις ἐπεφανερώθυνεν. Hic fratris filium occidit. Iustinus lib. 38. Idem ergo est Euergetes & Physcon & Soter frater Philometoris, non duo vt viri docti cum Eusebio volunt. Septimus eius filius ὁ λάθυρος ὀνομαζόμενος Straboni, Lathyros in prologo Trogi 39. Lathyrus aliis, quem mater eiecit. Octauus Alexander, Eusebio 9. quem ita de eo lego in 2. manuscr. Expulso de regno Physcone Ptolemæo per matrem Cleopatram & in Cyprum secedente, Ptolemæus qui & Alexander succedit. Nonus Lathyrus, iterum, de quo ita Euseb. legendus: Ptolem. qui à matre fuerat eiectus, regressus de fuga regnum obtinuit, quia Alexandrum, qui ante eum fuerat, ob interfectionem matris ciues pepulerant. X. filius eius quem Strabo Auletem, Euseb. Dionysium Alij Dionysium fratrem Cleopatræ putant, sed quia non diu regnauit, ab aliis cum Notho & Alexandro 2. omittitur.

Pag. 336. A. *Deinde ad Helenæ.*] Conuenient hæc cum Eusebii Chronicis modo ita corrigantur ex fide optimi codicis Pithœani, vt ad annum Mnesthei nonum scribantur illa, Hercules in morbum incidit pestilentem, qui ob remedium doloris se iecit in flammas, & sic morte finitus est, anno ætatis 52. Quidam ante tricesimum eum perisse scribunt. Deinde ad 14. Mnesthei hæc referenda quæ ita lego in codice Reg. M. Alexander Helenam rapuit & Troianum bellum decennale surrexit: causa mali, quod trium mulierum de pulchritudine certamen fuit, vna earum Helenam pastori iudici pollicente. Excidium autem Troiæ accidit tempore Elon Iudicis Hebræorum, cui successit Abdon, eique mox Samson, vt ad res sacras profana referamus. Sed primi illius Iudicis nomen restituendum est Eusebio legendumque, Post Esebon, in libro Hebræorum fertur Iudex Elon rexisse populum annis 10. qui non habetur apud lxx. interpretes. In cod. Pith. dicitur Ælaon, in Vict. Ælon. in Reg. Elaon, in vulgata Ahialon. Sanè mirum est quod à lxx. prætermissum dicit hunc iudicem, cum ita legamus Iudicum 12. v. 11. καὶ ἔκλαυσεν μετ' αὐτὸν τὸν Ἰεφθὰε Αἰλὰμ ὁ Ζαβουλωνίτης. Sed & hic noster ante pagina superiori. *Deinde Ebron Zabulonites octo annis* Deinde Æglon ex Ephraim octo annis. *Nonnulli autem septem annis Abatthan coniungunt quatuor annos Ebron.* In Græco erat τὰ Ἐβρὼμ πεπληρώκοντα ἔτη. Planè Ebrom ille est Elon, Æglon autem Abdon Ephraimites, Abatthan demum Esebon siue Ἐβσὰν, cuius fortè annos cum Elonis annis iungebant.

Ibid. B. *Rursus à prima.*] Ios. Scaliger lib. 5. de emendat. temp. Sentit Plinius vrbem conditam anno 1. Olympiadis septimæ, quæ sententia multos assertores habet, Dionysium, Eusebium alios, & in primis veterem Chronologum

apud Clementem: ἀπὸ τῆς πρώτης Ολυμπιάδος ἕως τῆς Ρώμης κτίσεως ἔτη κδ'. Nam quo minus integri sint 24. desunt tot dies, quot sunt à Palilibus ad proximos dies æstiuos, quibus ludicrum Olympicum celebrabatur. Neque aliter Solinus censet, qui dicit cœptante Olympiade 7. Romam Palilibus conditam, hoc est circa initia 7. Olympiadis.

Ibid. *Hinc ad Babylonis.*] Idem eodem libro p. 221. agens de consulatu Iunij & Bruti ita legit hunc locum. At vetus Chronologus, apud Clementem: ὑπεδέξατο ἀπὸ τοῦ βασιλέως αἰωρήσεως ὕπατοι ἐνιαυτοὺς ἑπτὰ ἔτη ἑξακόσια πεντεκαίδεκα πρός. Hinc ad tempus quo sublati sunt reges & consules creati anni CCLIII. In Florentina edit. Clem. legebatur: ὑπεδέξατο ἀπὸ τοῦ Βαβυλῶνος ἀνάρρησιν ὕπατοι ἐνιαυτοὺς ἑπτὰ ἔτη ἑξακόσια μγ. Heruetus hæc conuertens addidit *à Dario*. Certè si Chronologos cæteros consulas, annorum numerus, quos affert Clemens, magis conuenit cum spatio temporis à condita Roma ad Regifugium quam ad euersionem Babylonis. Et hic omissis Græcis videtur epochas Romanorum persequi. quamobrem huic emendationi assentientes quod sequebatur ἀπὸ δὲ τῆς Βαβυλῶνος ἁλώσεως ἕως τοῦ Αλεξάνδρου πολυτοῦ, legemus ita: ἀπὸ δὲ τῆς βασιλέων ἀναιρέσεως ἕως τοῦ α.τ. A Regifugio autem ad Alexandri obitum anni 186. Totidem reperies in Chronol. Eusebij ab Olympiade 66. ad 114. vbi Regifugium & Alexandri mors notantur.

Ib. C. *Hinc ad victoriam.*] Idem l. 5. Stromatum. Dupliciter sumitur initium Actiacæ victoriæ. Aut enim à Classe Antonij & Cleopatræ vita, & Thoth fixo, aut ab Alexandria recepta. Diem ipsum docet Dio classis deuicta 4. Non. Septemb. Cæsare Octau. 3. M. Valerio, Messala Coruino Coss. anno imperij Augusti 15. Iuliano 16. Rursus Chronologus vetus apud Clementem: ἀπὸ τῆς Αλεξάνδρου πολυτῆς ἕως τοῦ ΑΥγούστου νίκης, ὅτε ὡτώνιος ἔσφαξεν αὐτὸν ἐν Αλεξανδρείᾳ ἔτη ἐνενήκοντα πέντε. A sequenti igitur anno Iuliano putat Actiacam victoriam, nempe à consulatu 4. Augusti & Alexandria recepta. Horatius lib. 4. Ode 4.

——nam tibi quo die
Portæ Alexandreæ supplex,
Et vacuam patefecit aulam,
Fortuna lustro prospera tertio
Belli secundos reddidit exitus.

Ibid. *Ad certamen quod Romæ.*] Gr. ἕως τοῦ ἀγῶνος, ὃν ἔθηκε Δομιτιανός. Idem libro 5. hunc locum citans. Tetraeterides, inquit, per Capitolinos Agonas seruabantur. Quorum primus à Domitiano institutus fuit, duodecimo eius & Seruii Cornelii Consulatu. Anno Iphiti 1014. scribebat librum suum de die natali Censorinus, quo anno prodit celebratum vndequadragesimum Agonem Capitolinum anno Christi 238. Idem lib. 1. cap. 10. Auson lectionum docet exemplo ludorum Olympicorum institutos fuisse hos Agonas, in quibus omne genus artifices certabant, & quercu coronabantur, & Romæ non per lustra vt antea magnum annum vocabant, sed per Capitolinos Agonas computabant.

Ibid. D. *Ab Adam quidem.*] Discrimen illud est inter Hebræos & LXX quod ab illis quidem ab Adamo ad diluuium numerentur anni tantum 1656. at LXX. vt est apud Eusebium circa tempora Salomonis, *Ab Adam vsque ad diluuium* 2242. *anni*, quæ verba sunt addenda etiam alio eiusdem Chronici loco circa 199. Olympiadem post illa verba à diluuio vsque ad Abraham consentientibus tribus manuscriptis codicibus. Vide Diu. Augustinum lib. 15. cap. 23. de Ciuit. Marianum Scotum, & Adonem Viennensem, & his historicis antiquiorem Gregorium Turonensem, ex cuius historiæ calce corrigendum est caput, & idem numerus LXX. scribendus.

Pag. 339. *Nacus est autem.*] Edidimus hunc locum è Græco Florent. edit. nihil morati correctionem interpretis, qui & ita priori editione conuerterat. Neque enim hic valet illud Sophoclæum δύπεσαι φρενήδεις. Illexit in errorem virum doctum, diuersa ratio numerandi annos Augusti. Alii enim annos eius imperii putant à primo consulatu ipsius, atque ita 56. reperiunt. Natus enim est Augustus Cicerone & Antonio coss. v. c. 691. Consulatum gessit 711. annum agens 20. vt Suetonius & Dio tradunt, vel vt ipse ait in indice suo ab A. Schotto vulgato 19. mortuus est 14. Calend. Septemb. v. c. 767. ætatis suæ 75. m. 10. d. 26. Natus est Christus ætatis eius 62. vrbis 752. ab eius consulatu 42. inchoato. vt scribit Eusebius lib. 1. cap. 5. Hist. Epiphanius hæres. 51. & in Anchor. Orosius lib. 7. cap. 2. At Tertullianus aduersus Iudæos & Irenæus lib. 3. cap. 25. an. 41. absoluto scilicet. Alij vero annos Augusti numerant ab Actiaca victoria quo tempore solus imperauit an. 43. atque ita præcedenti pag. Clemens 43. annos Augusto tribuit, & nunc anno eius 28. natum Christum ait. Vt Eusebius lib. 1. cap. 5. Hist. octauo & vicesimo ab Ægypto occupata. Beda lib. de sex ætatibus mundi natum eum vult anno 27. Actiacæ victoriæ, quod probat Ioseph. Scaliger 6. de emendat. temp. 256. Onuphrius Panuinius in Chronico Eccles. an. 29. in Comment. in Fastos 30. Victoria illa notatur à Dione 4. Non. Septemb. an. V. C. 723. Panuinius ortum Christi ann. V. C. 752. Maneat ergo annus 28. Augusti & hoc in loco Clementis & aliis Chronologis relinquatur quadragesimus secundus, vel restituatur potius Hesychio apud Anastasium in Quæstionibus in scripturam Quæst. 92. quod fragmentum quoniam & Clementis nostri meminit adiiciam ex manuscripto Regg. M. Ἐν γὰρ τῷ μβ. ἔτει τῆς βασιλείας ΑΥγούστου μηνὶ Δεκεμβρίῳ κε. ἡμέρᾳ ἕκτῃ, ὥρᾳ ζ. τῆς ἡμέρας ἐγένηθη ὁ Κύριος ἡμῶν Ιησοῦς Χριστὸς κατὰ σάρκα ἐκ τῆς ἁγίας Παρθένου Μαρίας. ἔτους κδ' Αὐτοκράτορος ἀπὸ κτίσεως κόσμου ἕως τῆς Χριστοῦ γεννήσεως καὶ σωτηρίσεως ἑξακισχιλίου. σωάγεται γὰρ ἀπὸ Αδὰμ ἕως Φαλὲκ μοῦ Εβερ ἔτη τετρακόσια, ἐ ἀπὸ Φαλὲκ ἕως μβ. τῆς βασιλείας ΑΥγούστου ἔτη ἓξ. ἐ λοιπὸν σωαγεγράφη ὁ Σωτὴρ τῆς οἰκουμένης ἔτη λγ. οἱ γίνεσθαι ἀπὸ Αδὰμ ἕως τοῦ Χριστοῦ γεννήσεως ἐ σωτηρίσεως ἔτη ς. πλήρη· ὁ γὰρ Φαλὲκ κατὰ τὴν θεοφάνειαν Μωσέως τὸ ἥμισυ λέγεται τοῦ χρόνου τῆς κατ' ὄψιν φάσεως. ἄρσαν γὰρ τὸν ἄνθρωπον τῇ ς. ἡμέρᾳ πλάσας ὁ Θεὸς καὶ ἐξῆς ἐπέτρεψεν τῇ ἁμαρτίᾳ, ὕπνος καὶ τῇ ς. ἡμέρᾳ τῆς χιλιάδος ὅτε τῆς γῆς ἤλθεν καὶ ἔσωσεν αὐτόν· τοῦτο γὰρ δηλοῖ καὶ ἡ θεία γραφὴ λέγουσα· ἡμέρα κυρίου ὡς χίλια ἔτη ἔστιν καὶ Κλήμης καὶ Θεόφιλος καὶ Τιμόθεος οἱ θεοφιλέστατοι χρονογράφοι ἐξέθεντο. Hæc à G. Heruetо Latina facta reperies in Bibliotheca Sanctor. Patrum, in quibus hæc mutanda sunt. Nam in 42. anno imperij Augusti, mense Decembri 25. die sexto

sexto, hora 7. diei natus est. Item, vsque ad natalem & crucifixionem 6000. Nam ab Adam vsque ad Phalec filium Heber anni 3000. & à Phalec vsque ad 42. annum Postremo: Ita etiam sexto die millenarij venit in terram, & seruauit eum. Sic enim corrigendum esse constat è Græco & rationibus ipsis annorum: quin ne illud quidem vacare mendo videtur in Græco, dum ait ad annum Augusti esse tantum 1067. Nam si additis 33. fiunt sex annorum milliaplena, 2967. fuerint oportet. Quanquam rara est & paucorum Chronologia sexto millenario natũ Christum Ecclesia quidem Græca circa annum mundi 5500. ortum Christi notat cum Eusebio in fragmentis Chronicorum à Curterio editis, at Romana 5199.

Pag. 340. A. *Annum acceptabilem.*] Locus est Esaiæ 61. v. 2. vt prædicarem annum placabilem domino LXX. κ᾽ καλέσαι ἐνιαυτὸν Κυρίῳ δεκτόν. Et vocare annum acceptabilem domini. Clemens κηρύξαι legit. Hilarius in Psalm. 52. prædicare annum domini acceptum. Hieronymus, & annuntiarem annum placabilem domino. Procopius in Esaiam: δεκτὸς ἢ κῦ τοῖς ἄλλοις διδασκάλοις. τὸν τῆς ἐνσωματώσεως καιρὸν, ὅτως εἰπὼν ἐν ᾧ διέγνω ὅτι γῆς φῶς ἡμέρας τοῖς ἀφανέσι παρέσχετο. At hanc Clementis de anno vno prædicationis Christi constat etiam fuisse Tertulliani in Iudæos sententiam, I. Africani 5. annal. & Lactantij lib. 4. cap. 10. quin & S. Augustini 18. Ciuit. cap. 54. nisi forte in nomine consulum deceptus est. Communis Chronologorum sententia est Christum mortuum esse non eo ipso anno quo baptizatus est, hoc est 30. sed quarto mense anni sui 33.

Ibid. *Sunt autem.*] I. Pamelius in librum Tertulliani aduersus Iudæos cap. 8. Clementem ait hoc loco afferre opinionem cum eorum qui 41. tum eorum qui 42. Augusti anno Christum voluntnatum, quod antea ortum eius retulerat in annum 28. post deuictam Cleopatram, & nunc addat aliorum sententiam, qui *subtilius natali Domini non solum annum, sed & diem addunt, quem dicunt 29. anno Augusti* (sic enim legendum est, pro eo quod mendose iterum est 28.) *in 25. mensis Pachon*, quem nos Decembrem dicimus, *natum*. Vide etiam G. Mercatoris Chronolog.

Ibid. B. *Mensis Tubi.*] Τοῦ Τυβὶ μηνός. Beda lib. de temporum ratione cap. 9. Ægyptij qui primi ad Solis cursum, cuius motus tardior facilius poterat comprehendi, menses putare cœperunt sumpto ab Autumni tempore primordio tricenis hos produntur includere diebus, quorum primus mensis Thoth 4. Cal. Septembrium: II. Paophi 4. Cal. Octob. III. Athyr 5. Cal. Nouemb. IIII. Chœac. V. Tybi 6. Cal. Ianuar. VI. Mechir 7. Cal. Februar. VII. Phamenoth 5. Cal. Martiar. VIII. Pharmuthi 6. Calend. April. IX. Pachom 6. Cal. Maiar. X. Payni 7. Cal. Iuniar. XI. Epiphi 7. Cal. Iul. XII. Mesori 8. Calend. Aug. sumit exordium: quem 10. Cal. Septemb. die terminantes residuos 5. dies ἐπαγομένας vel intercalares siue additos vocant, quibus etiam quarto anno diem sextum, qui ex quadrantibus confici solet adnectunt. Hæc Bedæ enumeratio pertinet ad annos Ægyptiorum Actiacos, nam veterum Ægyptiorum ante victoriam Actiacam anni cum Bissextum omitterent ob quadrantem sex horarum addendum, anticipabant vno die quarto quoque anno & vt ait Ioseph. Scaliger de emendat. temp. pag. 133. eorum Thoth laxis habenis in anteriora fugiebat, eoque fiebat vt cum Romanis mensibus non possent comparari. Verum anno Iuliano recepto & Thoth fixo, diem sextum addiderunt vt scribit Eusebius in Chronicis à I. Curterio editis: sic enim manuscript. συμπληροῦται δὲ τῇ κγ. ᾗ αὐτὸ καὶ ἔτος καὶ ποιοῦσιν ἄλλον μῆνα πενθήμερον ἀπὸ τῶν λοιπῶν πέντε ἡμερῶν· ἐὰν δὲ παντάπασιν τετραετηρικὸς, τοῦτ᾽ ἐστι βίσεκτος, ἓξ γίνεται διαφοραὶ ἐπακταί. Hæc ideo addidi quod & graues auctores Ægyptiorum veterum menses vagos à recentioribus fixis non distinguentes errarint, quod in Plutarcho notat Scaliger pag. 163. & quidam alios immerito reprehendant Ægyptios menses cum Latinis comparantes vt I. Lalamantius Lactantium Firmianum quod lib. 1. cap. 6. de falsa religione Thoth Septembri nostro respondere censuerit. Est in eodem Anastasij libro fragmentum quoddam constitutionum Apostolicarum quod subijciam ex manuscripto, tum quia in iis quæ à F. Turriano editæ sunt non reperitur, tum quia in interpretatione quædam restitui possunt è Græcis: Ἐπέκτη μὲν γὰρ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ἐκ τῆς ἁγίας Παρθένου Μαρίας ἐν Βηθλεὲμ κῦ Αἰγυπτίου χρόνου. ὥρᾳ ἑβδόμῃ τῆς ἡμέρας (sic apud Hesychium paulo ante) ὃ ἐστιν περὶ ὀκτὼ καλανδῶν Ἰανουαρίων. ἐβαπτίσθη δὲ ἐν τῷ πεντεκαιδεκάτῳ ἀπὸ ἔτους ὑπὸ Ἰωάννου τοῦ Υἱοῦ ἰαί. ὥρᾳ ι. τῆς νυκτὸς ἐν τῷ Ἰορδάνῃ ποταμῷ. ἔμεινεν δὲ σὺν ἡμῖν ἐν τῷ κόσμῳ κηρύσσων τὸ Εὐαγγέλιον τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, καὶ θεραπεύων πᾶσαν νόσον καὶ πᾶσαν μαλακίαν ἐν τῷ λαῷ ἕως ἐνήμισυ ἐτῶν λδ. καὶ μισῶν πρεσβύτας ἐν ᾗ τῷ πεντεκαιδεκάτῳ πάλιν ἔτει αὐτὸ ἐσταυρώθη φαμενὼθ κθ. ἡμέρᾳ ϛ. ὥρᾳ ϛ. τῆς ἡμέρας, καὶ τῆς Σελήνης ιδ. αὖθις δὲ ἐν πεντημέρῳ φαρμοῦθι ἡμέρᾳ α. ὥρᾳ ϛ. τῆς νυκτὸς, καὶ ὤφθη πᾶσιν ἡμῖν τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ. καὶ ἐφωτέρωσε πολὺ δόξαν αὐτοῦ δι᾽ ἡμερῶν μ. διδάσκων ἡμᾶς κηρύσσειν ὅτι τῷ ὀνόματι αὐτοῦ μετανοίᾳ καὶ ἄφεσιν ἁμαρτιῶν, ἀνελήφθη δὲ παχὼν μγ. ὥρᾳ θ. τῆς ἡμέρας.

Ibid. *Aliqui autem.*] Epiphanius hæresi 51. refert natum esse Christum circa Ianuariũ mensem, hoc est ante octauum Iduum Ianuarij quæ est sexta (non quinta) eiusdem mensis secundum Romanos, secundum Ægyptios Tybi vndecima, iuxta Syros siue Græcos Audinæi sexta, & ab eo die vsque ad diem ante decimum tertium Cal. April. & secundum Ægyptios Phamenoth mensis 24. compleuisse annos triginta duos, & resurrexisse 26. Phamenoth ante XI. Cal. Apriles.

Pag. 346. B. *Aquam enim Moy.*] Ios. Scaliger in Notis quibusdam ad Orpheum. Moi Syriacè est aqua, sed manifestè Moses ipse dicit nomen impositum sibi quod extractus sit ab aquis משה extractus, non à Syriaco מי. Hoc enim ridiculum est; quare in eo errant, & Philo & Iosephus, & alij veteres, dum cum falso ὑδαῖος interpretantur.

Ibid. C. *Quæ carebat liberis*] Extant hæc carmina Ezechieli apud Eusebium Præpar. lib. 9. cap. 4. multáque alia ex eodem cum quibus hæc collata si fuerint, multa corrigi in Græca editione potuerunt. Ea ita Græce habet liber Clement. κἄπειτα θυγάτηρ βασιλέως ἄλεξις ἐμοῦ, quod correxit Heruetus ἄπαις ἐμοῦ. Apud Eusebium legitur illud rectius. Itaque retenta

vera lectione verte, Dein nata Regis cum suis pediſſequis, Abras vocabant ancillas Attici. Suidas: ἄβρα οἰκότευχ γυναικὸς κόρη ἔπιμος. Deinde adfert exempla ex Menandro in Pſeuderacle & in Sicyonia, quod ideo moneo à manuſcripti interpunctione monitus, quod vir doctus exiſtimaſſe videatur nomen patriæ Sicyoniam fuiſſe. Citatur poëma illud à Stobæo lib. 51. vſi ſunt ipſi lxx. Exodi cap. 2. καπέδη ἡ δυγάτηρ Φαραὼ λούεσθαι ὅπὶ τὸν ποταμὸν, ἡ αἱ ἄβραι αὐτῆς παρεπορεύοντο. Abſque hoc loco eſſet, probari poterat emendatio interpretis, cui occaſionem dedit forte an locus ille Euſebij lib. 9. Præp. c. 4. qui ex Artabano tradit Merrhin filiam hanc fuiſſe Palmanothis, vxorem Chenephris regis terræ Memphriticæ, quæ cum ſterilis eſſet ſubiecit ſibi quendam Iudæorum infantem.

Pag. 345. B. *Efficiamini autem.*] Nicephorus lib. 10. cap. 26. Hiſtoriæ, Spectatores nummularios (in margine erat λημόμους τραπεζίτας, vtrũque ſuſpectum) nos eſſe diuinum oraculum iubet, & vt pulcherrimum quodque ex rebus omnibus diligentes, quod malum eſt abiiciamus, quod bonum autem diſquiramus, & inuentum retineamus. S. Baſilius in principium Prouerb. ἡ ὡς δόκιμος τραπεζίτης, τὸ μὲν δόκιμον καθέξει, ἀπὸ δὲ παντὸς εἴδους πονηροῦ ἀφέξεται. Idem in 1. cap. Eſaiæ. Pauci probi trapezitæ. Rari admodum ſunt, qui cuncta queant explorare, & bona quidem penes ſe nouerint retinere, ab omni autem ſpecie mala ſibi temperare. S. Ambroſius procœmio explanat in Lucam. Erat autem populi gratia diſcernere ſpiritus, vt cognoſceret quos referre deberet in numerum prophetarum, quos autem, quaſi bonus nummularius, improbare, in quibus materia magis corrupta ſorderet, quam veri ſplendor luminis reſultaret. 1. Theſſalonicenſ. 5. v. 21. Omnia probate, quod bonum eſt tenete, ab omni ſpecie mala abſtinete vos. Gr. πάντα δοκιμάζοντες τὸ καλὸν κατέχετε. Tertullianus de præſcriptionibus, omnia examinate, quod bonum eſt tenete.

Pag. 346. C. *Lucerna eſt præceptum.*] λαμπὰς ἔσται ἐντολὴ ἀγαθὴ, νόμος ὃ φῶς ὁδοῦ. Prouerbior. 6. v. 23. ὅτι λύχνος ἐντολὴ νόμου καὶ φῶς. Quoniam lucerna mandatum legis, & lux Aquila, Symmachus & Theodotio, λύχνος ἐντολὴ & νόμος φῶς: vt in editione Romana annotatur. vulg. Quoniam mandatum lucerna eſt, & lex lux. Ex Hebræo ad verbum, Quia vt lucerna eſt mandatum, & lex vt lux: & via vitæ ſunt increpationes eruditionis. Vide 392. 30.

Ibid. *Lex eſt Rex.*] Murerus in Senecam; Quare bonis viris mala accidant. Hanc in offenſam velocitatem procedere æternæ legis imperio. Ita vocabant, inquit, mentem ac conſilium diuinum: ſiue vt Cicero 2. de legibus rationem rectam ſummi Iouis, & eo ſenſu dixit Pindarus: νόμον ἔφη πάντων βασιλέα θνητῶν τε ἀθανάτων: vt eſt apud Platonem in Gorgia, quod etiam poſuerat Chryſippus lib. 1 περὶ νόμου: vt eſt lib 2. D. de legibus, & apud Euripidem Hecuba ait legi illi etiam Deos paruiſſe, καὶ τοὶ θεοὶ δίκαιοι, χ' ὧ καίνων κρατεῖ νόμος. Vide fragmenta Pindari. Illud quoque paulo ante de iuuenum mentibus ex Homeri eſt Iliad. γ. ὀπλοτέρων δ' ἀνδρῶν αἰεὶ φρένες ἠερέθονται.

Ibid. *Ecce ego.*] Vide apud lxx. cap. Gen. 17. v. 4.

IN LIB. II. STROMAT.

Pag. 361. D. *Sed qui ſpiritum.*] D. Paulus 1. Cor. 2. v. 10. Spiritus enim omnia ſcrutatur, etiam profunda Dei. Ita locum hunc de Spiritu ſancto expoſuit Didymus Alexandrinus lib. 1. de Spiritu ſancto. Sic & quæ Dei ſunt nemo cognouit niſi τὸ πνεῦμα, id eſt Spiritus Dei, τὸ γὰρ πνεῦμα hoc eſt: Spiritus enim ſcrutatur omnia etiam alta Dei.

Pag. 366. B. *Hoc eloquium.*] Gr. ἐὰν μὴ ἔλπητε οὐκ ἐλπιτὸν οὐκ ἐξευρήσει, ἀνερεύνητον ἡ ἄπορον. Ita legitur hic locus in Florentina editione Clementis: apud Theodoretum autem: εἰ μὴ ἐλπίζητε τὸ ἀνέλπιστον, οὐκ ἐξευρήσετε. fortaſſe Clemens ſcripſerat, ἐὰν μὴ ἔλπιδι ἀνέλπιστον οὐκ ἐξευρήσετε. Vtitur autem & alibi Heraclitus verbo ἔλπιδαι potius quam τῷ ἐλπίζω. Eſt enim illud magis Ionicum. Henr. Stephanus in Poëſi Philoſoph. Interpres Theodoreti lib. 1. Therapeutices Græc. vertit. Ni ſperetis quod ſperare non eſt, nequaquam inuenietis quod inſcrutabile, dubium inacceſſumque eſt. Pindari porro dictum quod paulo poſt addit habes & pag. 30.

Pag. 369. B. *Merito ergo.*] Gr. σοφία ἐν σώμασι πιστῶν. Eſt in Eccleſiaſtici cap. 15. Verſus 10. vnde hoc fortaſſe Clemens. Sapientiæ enim aſtabit laus & in ore fideli abundabit, & dominator dabit eam illi. In quem locum ſcribens C. Ianſenius relatiuum putat referendum ad laudem, & non ad ſapientiam, quod Græca habeant: ὁ γὰρ σοφίαν ἐνδόξαται αἶνος, ἡ ὁ Κύριος εὐοδώσει αὐτήν. In ſapientia enim dicetur laus & dominus proſperabit illam. At Dionyſius Carthuſianus & N. Lyranus vtrumque membrum quod ſequitur referunt ad ſapientiam, & exponunt, Sapientiam augebit ſuo laudatori fideli. Clemens videtur editionem legiſſe quam ſequutus eſt auctor vulgatæ. Sic in præcedenti verſu ἐν δὲ Κυρίῳ ἀπεφάνθη alius ad laudem, alius ad ſapientiam refert. Similis eſt ille locus cap. 34. Sapientia in ore fidelis complanabitur. Gr. σοφία σώματι πιστῷ πλείωσις. Sapientia ori fideli conſummatio.

Ibid. C. *Mens videt.*] Tertullianus de anima, 18. Meminerat Epicharmi Comici: Animus cernit, animus audit, reliqua ſurda & cæca ſunt apud Plutarchum 2. de fortuna Alexandri longior profertur hæc ſententia: οἱ μὲν γὰρ ὡς φησὶν Ἐπίχαρμος τοῖς ὄμμασι, & τοῖς ἀκοαῖς, πάλαι τὰ τυφλὰ καὶ κωφὰ πυγχανῇ λόγου δέόμενα. Citatur & à Theodoreto lib. 1. contra Græcos & ab Ariſtotele ſect. 11. Problem. 33. ſententia vero ſacra legitur Eccleſiaſtici 6. v. 34. in Antuerpienſi edit. ἐὰν ἀγαπήσῃς ἀκοῦσαι, ἐπιδέξῃ σοφίαν Si dilexeris audire, recipies intellectum. In Latina vulg. Si inclinaueris aurem tuam, excipies doctrinam. In Romana tamen editione omittitur vox σοφίαν, vt apud Clementem, & annotatur in quibuſdam libris eam addi. Certè in Hebræo eſt, vnde vertunt quidam, ſi affectus fueris ſtudio audiendi ptudentiam, percipies.

Pag. 370. C. *Et lapis qui vulgo.*] Quid eſt cur Heraclius lapis ferrum ad ſe trahat ingens inter Phyſicos pugna eſt. Galenus περὶ κράσ. β. φυσικὴ γὰρ τις δύναμις ἑλκτικὴ τοῦ οἰκείου ἑκάστῳ τῶν ὄντων, ὥσπερ ἐν τῷ λίθῳ τῷ Ἡρακλείᾳ τῷ σιδήρου.

Clemens Alexand. ἕλκειν τὸν σίδηρον ὥσπερ συγγένειαν. Gregorius, ἀῤῥήτῳ τῆς φύσεως βίᾳ, alij ἀποφροίαις πνευματώδεσι teste Plutarcho, quidam magnetem ferrum appetere tanquam cibum, quo vitam fustentet, eaque lapides omnes via viuere probare non cessant. Nos τῇ ἀῤῥήτῳ ἰδιότητι id fieri putamus. Nonnulæ porro pluresque huiusmodi sententiæ, quas referre piget, indignæ sunt quæ refutentur, præter vnam Galeni cui succinit Clemens: quæ ideo mihi non arridet, quod permulta varias res ad se deriuent, cum quibus nulla est prorsus συμφώνια: quæ enim Rhabarbari cum flaua bile, quæ agarici cum pituita οἰκειότης; alia fieo, quæ succini cum paleis, quæ adamantis cum festucis, quæ plantæ cuiusdam cum sanguine eum, vt tradit ipse Galenus, elicientis affinitas? Brodæus Miscel. libro tertio capite 29.

Pag. 387. A. *Qui me audit.*] Gr. ὁ δέ μοῦ ἀκούων κατασκηνώσει ἐπ' εἰρήνης πεποιθώς, καὶ ἡσυχάσει ἀφόβως ἀπὸ παντὸς κακοῦ. LXX. Prouerb. 1. v. 33. ὁ δὲ ἐμοῦ ἀκούων κατασκηνώσει ἐπ' ἐλπίδι, & ἡσυχάσει ἀφόβως ἀπὸ παντὸς κακοῦ. At me audiens habitabit in spe, & requiescet absque terrore ab omni malo. Latina vulg. Qui autem me audierit, absque terrore requiescet, & abundantia perfruetur timore malorum sublato. In editione Romana Sixti v. annotatur ex quodam Scholiaste ad alteram partem huius versus κατασκήσει ἐπ' εἰρήνῃ πεποιθώς, quo modo legit Clemens. Ex Hebræo. Qui autem obedit mihi habitabit confidenter, & requiescet à timore mali.

Ibid. B. *Ille ergo.*] Origenes tract. 35. in Matthæum videtur astruere impossibile esse eos, qui post susceptam Euangelicæ prædicationis gratiam & fidem, abnegauerunt Christum, rursum ad pœnitentiam reuerti, & veniam delicti impetrare, qui error in Nouitianis damnatus est. Et hunc errorem videtur hausisse è schola Clementis Alexandr. præceptoris sui: is enim lib. 2. Stromat. duas tantum pœnitentias per omnem vitam admittere videtur, alteram ante baptismum, alteram post, plures autem minimè. Cæterum credibile est tam Clementem quam Originem noluisse pœnitentiam lapsis denegare, sed peccantes à relapsu deterrere voluisse his dictis. Sixtus Senen. lib. 6. Bibliothecæ an. 119.

Ibid. C. *Vt quæ præpilatis.*] Græc. ὁ τῆς ἐσφαιρωμένης λόγχης γυμνάζομενος. Campidoctores & exercitatores, qui iuuentutem gladiis depugnare docent, pila buxea aut eburnea mucrones gladiorum muniunt ne lædant. Eæ pilæ tam in Italia, quàm hic in Gallia Botones vocantur. Græci σφαῖραν dicunt. Clemens δ' ὅρκιπος ἀποβαλόντος τὴν σφαῖραν, Polybio dicitur ὁπλοσφαίριον lib. 10. Similiter hastarum λόγχας præmuniebant, à quo vocabant ἐσφαιρωμένας. Ibidem Polybius τοὺς δὲ τοῖς ἐσφαιρωμένοις χρῆσθαι ἀκοντίζειν. Liuius ad verbum hæc vertens dixit; præpilatisque missilibus iaculati sunt: Neque adeo male G. Heruetus locum Clementis vertit, cum tu potius rem totam penitus ignoraueris. Vertendum igitur, quemadmodum si quis præpilatis hastis ludens aliquem interfecerit, pila ex cuspide hastæ delapsa. Villiomarus in Titium lib. 5. cap. 11.

Pag. 388. C. *Factura.*] Medeam Euripidis Latino carmine reddidit G. Buchananus,

A *Videoque quantum perpetrabitur nefas;*
Sed pessimorum facinorum genitor furor,
Ratione maior me retrorsum distrahit.

Et apud Ouid. Metamor.

aliudque cupido,
Mens aliud suadet: video meliora, proboque,
Deteriora sequor.

Ibid. D. *Quæ sibi.*] Rectius conuertit è Græco pag. 231. 50. cap. 10. lib. 2. Pædago. hunc versum Ὀδυσ. λ. Non enim fuit aurũ illud mariti sed vt docet Eustathius, ἐδωροδοκήθη κατὰ τὸ αὐθρὸς ἢ χρυσὸν ἔλαβεν αὐτὴ τὸ ἀνδρὸς, ὡς ἐξ ἀπεμπολήσασα ὁμοῖον ὅρμου χρυσοῦ δοθέντος αὐτῇ παρὰ πολεμίοις ἢ ἀνδράσιν. Nam cum eius arbitrio permissum esset vt vir eius proficisceretur ad bellũ, aureo illo torque corrupta secundum aduersarios eius litem dedit. Cicero lib. 4. in Verrem. Eriphylam accepimus in fabulis ea cupiditate, vt cum vidisset monile, vt opinor ex auro & gemmis, pulchritudine eius incensa salutem viri proderet. Athenæus lib. 6. tradit ideo celebre fuisse Eriphyles aureum monile, quia tum aurum foret in magna apud Græcos penuria, quin & argenteũ poculum illa ætate non sine admiratione velut nouum & insolens quippiam visum fuisse. In vulgata interpretatione Homeri idem error emendandus est & apud Pausaniam in Bœoticis ex interpretatione Loescheri.

B

Pag. 390. A. *Silentium sermone.*] ἔστι γὰρ τῷ ὄντι οὐ σιγὴ λόγου διαφέρει: ex Euripidis Oreste hæc esse monuit nos doctissimus vir. Fed. Morellus aliquantulum immutata; sic enim habet: ἔστι δ' οὐ σιγὴ λόγου κρείσσων ἡνίκ' ἂν, ἔστι δ' οὐ σιγῆς λόγος. Versum proxime sequentem Athenodoro tribuit Stobæus tit. 126. Vide quæ in 208. 30. annotata sunt.

C

Pag. 391. C. *Attende tibi.*] Gr. πρόσεχε σεαυτῷ. Deuteronomij 15. v. 9. Πρόσεχε σεαυτῷ μήποτε ᾖ τὸ ῥῆμα κρυπτὸν ἐν τῇ καρδίᾳ σου ἀνόμημα. Attende tibi ne forte fiat verbum occultum in corde tuo iniquitas. Latina vulg. Caue ne forte subrepat tibi impia cogitatio. Scripsit elegantissimam homiliam in hunc Mosis locum D. Basilius, atque inter cætera hoc ait, πρόσεχε σεαυτῷ, ἐξέτασον σεαυτὸν τίς εἶ. γνῶθι σεαυτὸν τὴν φύσιν. ὅτι θνητὸν μὲν τὸ σῶμα. ἀθάνατος δὲ ἡ ψυχὴ, καὶ ὅτι διπλῆς θέσιν ἡμῖν ἡ ζωή. Attende tibi ipsi. In examen teipsum aduoca; tuam ipsius naturam fac noueris. Nam corpus quidem mortale, anima vero immortalis est. Scito duplicem nobis propositam esse vitam.

D

Pag. 394. B. *Deo enim magis.*] S. Cyrillus Alexandr. 10. in Iulianum. Ἡμεῖς νοητὸν καὶ πνευματικὸν ἀποπληροῦντες λατρείαν προσφέρωμεν προσομοίζειν εἰς ὀσμὴν εὐωδίας πάντα τὸν ἔπαινον ἀρετῆς, πίστιν, ἐλπίδα, ἀγάπην, ἀκαταπαύστους δοξολογίας· ἄυλος γὰρ αὐτῷ θυσία τῷ ἀΰλῳ καὶ καθαρᾷ προσπεσοῦσα θεῷ καὶ νοητῆς εὐκοσμίας ἀναθήματα τῆς ἀληθοῦς εὐζωΐας οἱ τρόποι. Hæc ita citantur ab Anastasio in Quæstionibus de scripturæ locis quas G. Heruetus interpretatus est. Nos cultum implentes spiritualem & qui cadit sub intelligentiam, iussi sumus offerre in odorem suauitatis omne genus virtutis, fidem, spem, charitatem, iustitiam, continentiam, perpetuas glorificationes. Nam hoc materiæ expers sacrificium Deum decet qui est expers materiæ, & purus, & honestatis cadentis sub intelligentiam donaria sunt modi veræ quæ recte agitur vitæ. Interpres Cyrilli

hic videtur aliter legisse in 5. responsione lib. 10. vt cum vertit extrema, Et mentalis fragrantiæ oblationes sunt vere honestæ vitæ modi, θυσμίας.

Pag. 398. A. *Eleemosynæ & fides.*] Gr. ἐλεημοσυναὶ καὶ πίστις φυλακὴ βασιλικὴ. Prouerb. 20. v. 28. ἐλεημοσύνη & ἀλήθεια φυλακὴ βασιλεῖ. Eleemosyna & veritas custodia Regi. Latina vulg. Misericordia & veritas custodiunt Regem, & roboratur clementia thronus eius. Aquila pariter vertit ἔλεος καὶ ἀλήθεια, ac sæpe conuenit cum Latina vulgata hic interpres, sed Hebræis eadem vox & veritatem, & fidem significat, vt Græcis, misericordiam & eleemosynam: Prouerb. 3. v. 3. ἐλεημοσυναὶ & πίστις μὴ ὑπολίπωσί σοι. Latina, Misericordia & veritas te non deserant & cap. 16. v. 22. ἐλεημοσυναὶ καὶ πίστις τέκτοσι πάντων ἀγαθοῖς. Eleemosynæ & fides apud fabricatores bonos. Quem locum hic indicari putauit Heruetus. Latina, Misericordia & veritas præparant bona. vtrobiq; eædem reperiuntur voces Hebrææ. B

Pag. 400. A. *Est ergo verissimum.*] Hæc ita Græcè scribuntur. ὥσπερ δοκιμάζεται χρυσὸς καὶ ἄργυρος εἰς κάμινον, οὕτως ἐκλέγονται καρδίαι ἀνθρώπων Κύριος. Prouerbiorum autem 17. v. 3. sic ὡς δοκιμάζεται ἐν καμίνῳ ἄργυρος & χρυσός, οὕτως ἐκλεκταὶ καρδίαι πρὸς Κύριον. *Sicut probatur in camino argentum & aurum, sic electa corda apud Dominum.* Latina ad verbũ ex Hebræo, Sicut igne probatur argentum & aurum camino, ita probat corda Dominus. Aquila, Symmachus & Theodotio, καὶ δοκιμάζων καρδίας Κύριος. In editione Romana hæc annotantur. Scholion, ἐκλέγονται καρδίας Κύριος, quo modo legit Clemens. Bene sit animæ D. V. G. Heruetti, qui si viueret, nobis gratias ageret.

Pag. 401. A. *Qui autem.*] Plutarchus 2. de esu carnium: οἱ μὲν εἰς σφαγὴν ὑὸν ὠθοῦντες ἀθελεῖς ἀβακτρίοις ἵνα τῇ βαφῇ τῶν σιδήρων πρεσβευνύμενον τὸ αἷμα καὶ διαχεόμενον πρὸ σφακὰ θρύψῃ καὶ μαλάξῃ. οἱ δ' ἄθλοις συῶν ὑπερκύοντες ἀναλίσκοντες, ἵνα αἷμα καὶ γάλα & λύθρον ἐμβρύων ἅμα συμφθαρέντων ἐν ὠδῖσιν ἀναδύσαντες, ὦ Ζεῦ καθάρσιε, φάγωσι δ' ζῶν τὸ μάλιστα φλεγμαῖνον. Alij verubus ignitis porcos iugulant, vt ferri tinctura sanguis extinctus atque diffusus carnem molliat, delicatamque reddat. Alij vberibus suum fœtarum instante iam partu insiliunt eaque calcant, vt sanguinem & lac & tabum fœtus simul interfecti inter matris dolores eximentes (Proh piacularis Iupiter) maxime inflammatam animalis partem vorent. C

Pag. 404. *Astutorum enim.*] Gr. σοφία πανούργων ὑπογινώσκειν τὰς ὁδοὺς αὐτῶν. ἀφροσύνη δὲ ἀφρόνων ἐν πλάνῃ. Sic penitus legimus Prouer. 14. v. 8. excepto illo τὰς ὁδοὺς αὐτῶν. Aquila & Theodotio ἀφρόνων ὑπόθεσις: Symmachus ἀφρόνων ὄλος. Latina vulg. Sapientia callidi est intelligere viam suam, & imprudentia stultorum errans. Hanc enim potius lectionem postulant & Græca & Hebræa. Chaldaicæ paraphrasis interpretatio, Sapientia callidi est intelligentia viæ suæ & stultitia stultorum fraudulenta. Itaque sic potes hæc vertere, ignorantia autem insipientum in deceptione, Id est, nihil aliud cogitant quam quomodo imponere aliis possint. Præcedenti sententiæ non absimilis est illa Prouerb. 28. 5. ἄνδρες κακοὶ οὐ συνίασι κρίσιν, οἱ δὲ ζητοῦντες τὸν Κύριον, συνήσουσιν ἐν παντί. vel vt alibi συνήσουσι πάντα. Latina, Viri mali non cogitant iudicium: qui autem inquirunt dominum animaduertunt omnia. Cæterum quamuis in malam partem sumatur vox πανοῦργος tamen vt docet Suidas significat & τὸν παντὸς φρόνιμον καὶ παντὰ ὑπισάμενον. Quo loco & manuscripti opemendum sustuleris, si legas, καλεῖ δὲ ὅπως ἀπὸ διαμείων ἕκ δήμου. D

Pag. 405. D. *Dicitur itaque.*] Varro lib. 2. de re rustica cap. 4. Sus Græce dicitur ὗς olim thysus dictus ab illo verbo quod dicitur θύειν quod est immolare. Ab Suillo enim genere pecoris immolandi initium primum sumptum videtur: cuius vestigia, quod initiis Cereris porci immolantur. P. Victorinus in Varronem hunc citat Clementis locum, & Ios. Scaliger legit θῦς ὗς quod Latine Varro scripsit thysus. Vide libro 7. Stromat. Cleanthis, Philemonis & Æsopi dicta in hanc sententiam.

Ibid. C. *Ego vero.*] Theodoretus de Curat. Græcor. lib. 3. Antisthenes quidem Socratis familiaris Diogenisque præceptor, qui temperantiam dicitur fecisse quàm maximi, hæc de Venere olim dixit. Ego si Venerem capere mihi liceat, iaculis nihil moratus transfigam; quando hæc nobis honestas probasque mulieres vna corrupit. Idem Antisthenes Cupidinem naturæ vitium appellabat, cui vitio miseri homines succumbentes pessimam ægritudinem Deum vocant. Stobæus tit. 29. ait eum dixisse voluptates esse venandas quæ labores sequuntur non quæ præcedunt.

Pag. 409. A. *Durij equi..*] Δυρείᾳ τινὸς ἵππου εἰκόνα σώζῃ. Durei cuiusdam equi speciem præfert. Dici potest de homine multifariis & diuersis inter se vitiis obnoxio. Clemens lib. 2. Stromatum de Basilide loquens statuente passiones animæ spiritus quosdam rationali animæ annexos. Dureo equo ligneo ab Epeo fabricato multos Græcorum proceres fuisse inclusos notum est. Hen. Iunius Cent. 3. Prouer. 77. Hominem ergo quemuis intelligit qualem describebat Basilides. ὁ κατὰ Βασιλείδην ἄνθρωπος. Suidas, Δυρὸς ὁ ξύλινος ἵππος ὃν Ἕλληνες ἐποίησαν, dicitur & δουρήσιος & δούρειος. Epiphanius hæresi 21. Simonianorum, διὸ & τὸν παρ' Ὁμήρῳ Δόρειον ἵππον μεμιμημένους, ὃν νομίζουσιν Ἕλληνες ὑπισπόδες γεγονέναι, ἔλεγε πάλιν ὁ γόης ὅτι ἀγνοίᾳ ὑπὸ σφῶν ἐνδοῦ. Cæterum eadem ratione Athenæus lib. 9. ex Diphilo dixit. Δέρμον ἐπάγω χοῦν τῷ φυσήματι. Dureum anserem adduco magna inflatum mole, aut, vobis fero anserem tumore Durium, quod scilicet farcimine distentus esset. Macrobius lib. 3. Saturnal. cap. 13. refert Cincium in oratione qua suasit legem Fanniam de moderandis sumptibus, obiecisse suo seculo, quod porcum Troianum mensis inferrent, hoc est differtum variis animantium generibus. Vide Prouerbia Chil. 4. Cent. 10. 70.

Pag. 411. D. *Hæc habeo quæ.*] Hæc ita conuersa sunt à Cicerone lib. 5. Tuscul. Quæst. Græca ita legendum hic vt apud Theodoretum lib. 12. τῆς θεραπευτικῆς. De Curat. Græc. Ἐκείνους δὲ σκιαμαχοῦντας βιοτεύοντας καὶ φαντάσμασι προσκόπτοντας ἀληθινὸν ἀγαθὸν ἀπολαβεῖν τὸ Σαρδανάπαλλον ὑπὲρ χαμαὶ φορυτὸν ἡγοῦμαι. τάδε γὰρ ἐκεῖνος ὑπογέγραπται πάθη.

Τόσ' ἔχω ὅσ' ἔφαγον, ἢ ἐφύβρισα, ἢ μετ' ἔρωτος
Τέρπν' ἔπαθον, τὰ δὲ πολλὰ & ὄλβια πάντα λέλοιπα
Καὶ γὰρ ἐγὼ κοσμοῦ εἰμὶ νίνυ μεγάλης βασιλεύσας.

Ἀλλὰ γὰρ καὶ τῶν φιλοσόφων οἱ μεγαφώνοτατοι ἐπέγραψαν, ὃ γὰρ ἔχει ὁ πλουτήσας ἄνθρ ἔφαγε καὶ ἔπιε, ἀλλ' εἰς τὸν δυσσεβῆ φθονερὸν ἐκεῖνα καχώρησαν. ἔχει δὲ μόνον τῷ σωφρονοῦντι βίου τὸν δυσσεβῆ ἢ ἀδικοῦντος τὸν ψυχὴν ἀλγεῖν καὶ

αὐτὰς ξυμπεσεῖν αὐτῇς τε πάντα τε μεμνημένων ὧν Σαρδανάπαλος εἰργάσατο. Illos brutarum animantium vitam degentes viuos quidem luctu commiscere-mus, defunctorum vero sepulchris Epigramma Sardanapali inscribamus. Ita enim illius tumulo inscriptum fuit:

Hæc habeo, quæ edi, quæque exaturata libido
Hausit, multa quidem & fœlicia cuncta reliquè.
Nam cinis ecce ego sum, magnæ qui celsa tenebam
Regna Niniæ.

Sed enim egregie mentiti sunt, qui sic inscripserunt, neque enim qui vita defunctus est, habet amplius, quæ comedit olim ac bibit, sed ea omnia in putrem corruptionem abierunt. Habet autem solum iniquitatis suæ fœtorem, qui animam scelerum sibi consciam, eaque in memoriæ sinu perpetuo retinentem continuo dolore discruciat. Proferuntur & à Strabone lib. 14. & ab Athenæo lib. 8. Dipnosoph. apud quos tertius versus alios duos præcedit. ad verbum ita vertuntur, Habeo quod comedi, quod proterue feci, quod in amoribus voluptatis percepi: multa vero fœlicia exoleuerunt, legitur enim apud Athenæum: καὶ ἔλαια πάντα λέλοιπεν. At apud Strabonem: καὶ ἔλαια κάλλιστα λέλοιπεν, vt hic apud Clementem. In manuscripto libro Quæstionũ Anastasij vnde Theodoreti locum exscripsimus πάντα λελοιπέναι. Aliud elogium in Sardanapali tumulo exaratum inuenies & lib. 12. Athenæi à Chœrilo versum, apud interpretem Aristophanis Auium ex Apollodoro, & Suidam ex Callisthene: ἔσθι καὶ πῖνε καὶ παῖζε ὡς πάντ' ἄλλα ἀνθρώπεια οὐκ ὄντα τοῦτο ἄξια. Sculpta in lapide fuit imago dextræ manus coniunctis digitis, velut ad sonum elidendum in eoque literis Assyriis hoc inscriptum, Ede, bibe, & lude, reliqua humana nec digitorum crepitu digna sunt.

Pag. 412. D. *Vespis crassiores.*] Repone ex priori editione, vespis acriores. σφηξὶν, ὡς εἰπεῖν, εἰσὶ δριμύτεροι. Isti enim obesi aduersarij & Olympici vespis, vt ita dicam, acerbiores sunt, ac præcipue voluptas. Vespa acerbior, prouerbium de præferoce & crudeli dicitur, vespæ namque insecti exigui ictus acerbi sunt & haud temere sine febri sunt testante Plinio, quippe cuius ter nouenis punctis interire hominem prodidere nonnulli. H. Iunius Cent. 6. Prouerb. 64. Plin. lib. 11. cap. 22. præcipue gustata serpente infestior est morsus vesparum, Ælianus lib. 15. cap. 9. de animalibus, aut cum in cadauere viperæ aculeum imbuerunt lib. 5. cap. 16.

Pag. 413. B. *Sapientiam esse Zeno.*] Diogenes Laërt. in vita Zenonis Cittiei hos ait esse Philemonis in Comœdia Philosophi, sed primo loco tertium ponit.

Εἰς ἅλων ὄψον ἰοῦσα, ὕδατος ὕδωρ. Φιλοσοφίαν κεφιλῶ, & cætera, vt apud Clementem, non εἰς ἅλως, & κεφιλῶ. Cum pane caricas vorat, & aquam bibit, Exercet ignotum Philosophiæ genus, Docet esurire, de hinc auditores capit.

Pag. 317. C. *Metrodorus autem.*] Cicero lib. 2. Tusculan. Metrodorus quidem eum perfectè putat beatum, cui corpus bene constitutũ sit, & exploratum ita semper fore. Idem 3. de officiis. Nam si non modo vtilitas sed vita omnis beata corporis firma constitutione, eiusque cõstitutionis spe explorata, vt à Metrodoro scriptum est continetur. Plutarchus de vita secundum Epicurum, οὐδὲ δύναιθ' ὁρκωτὸς κατατίμιος ἢ τὸ

A περὶ ταύτης πιστὸν ἔλπισμα τοῦ ἀιρετωτάτου χαρὰν ἔχει ἢ βεβαιοτάτην. Gellius lib. 9. 5. Th. Canterus lib. 2. cap. 6.

Pag. 420. C. *Qui me audiet.*] Vide quæ superius in pag. 342. annotata sunt.

Pag. 422. D. *Grauia fuerunt.*] In libello sententiar. Comicar. hoc ita disticho Latino exprimitur ab H. Sthephano, Tu nuptiarum tædia & molestias, Scis intueri, non tueris commodè.

Pag. 423. C. *Patrem, vir.*] Hic senarius mutilus est, libet sic fulcire, πατέρα γ' ἁμοῦ ἰμπεσὼν ὡς μητέρα αὖρ vt sit apostrophe Comica ad alium, nisi quid docti contra. Fed. Morellus P. R.

Ibid. *Maximum itaque.*] Vide quæ annotata sunt in paginam 509. 20. cui simile illud Euripidis Medæa,

B Ἥκιστα μοῖραν γίνεσθαι σοφὴν
Ὅταν γυνὴ τοῦς ἀνδρὸς εὐ δρᾷσα μὴ δίκαιον.

Fœlicitatem quam supremam existimo, Concors marito mulier vbi degit suo.

IN LIB. III. STROMAT.

Pag. 426. D. *Qui autem excisi.*] Gr. οἱ δὲ ἐκτετμημένοι κατὰ συμφορὰν. *Qui autem excisi sunt casu aliquo sinistro, Eunuchi facti sunt ex necessitate.* Hæc omnia ex Clemente transtulit Epiphanius in librũ suum. 1. hæresi 32. pag. 96. Basil. edit. vbi hoc deest membrum. Illud quoque quod sequitur, *Propter ea quæ ex matrimonio eueniunt*, & alia vsque ad finem periodi manca sunt apud Epiphanium, qui ex hoc loco restituendus est. Item illud, Apprehende ergo, Græce est αἴσχυνον τὸν σὸν μαχίμης γυναικὸς, rectius quam apud Epiphanium αἴσχυνον μαχίμης. Sustine pugnacem vxorem. Nec C melius opinor vertit Cornarius, Quum autem, inquit, gratiarum actio & benignitas Dei in petitionem tuam inciderit, quam Heruetus, *Quãdo tua Eucharistia inciderit in petitionem:* Græce vtrobique erat, ὅταν δὲ φανῇ ἡ εὐχαριστία σου εἰς αἴτησιν ἐμπέσοι. Sequitur apud Clem. καὶ τῆς τὸ λοιπὸν ἀκαταρθώσας, ἀλλὰ μὴ σφαλῶσι, γάμησον. vbi corrigit Heruetus ἓ τῆς vertitque, & *de cætero petas non rectè & perfectè agere, sed non labi, duc vxorem.* Apud Epiphanium: καὶ τῆς τὸ λοιπὸν, ἡ κατορθώσας μὴ σφαλῶσι, γάμησον, & steteris de cætero non peragens cum virtute, vt ne offendaris, nuptias contrahe. fortè ita vertere potes, *Et steteris in posterum, non vt recte agas sed non offendas, vxorem duc.*

Pag. 427. A. *A fratre ne separetur.*] Gr. μὴ χωρισθέτω, λεγέτω ὅτι εἰσελήλυθα ἐγὼ εἰς τὰ ἅγια, οὐδὲν δυνάμενος παθεῖν. Ita etiam Epiphanius, quæ sic eius interpres, Hic à fratre ne separetur. Dicat itaque, D ingressus sum ego ad sancta, nihil possum facere, vertendum vtrobique. *Dicat, ingressus sum in sancta, nihil pati possum.*

Ibid. *Velit tantum.*] Gr. θελησάτω μόνον ἀπαρτῆσαι τὸ καλὸν, ἢ ὀπαπύξεται. Epiphanius, μόνον ἀπαρτήσαι. *Velit solum perficere bonum, & assequetur.* Ibidem legitur, λέγωμεν ἢ θέλομεν rectius hic λέγωμεν, corrige itaque in interprete, *Aliquando ore quidem dicamus, nolumus peccare.* Deinde ibidem corrige ex Clemente φυσικὸν ἢ τὸ περὶ ἀφροδισίων καὶ ἀναγκαίων δὲ τούτων παρεθέμην, &c. *Naturale autem est venereis rebus vti, necessarium vero minime. Has adposui voces*, &c. Paulo post emenda illa Epiphanij πάντων γε σωθησομένων φυσικῶν, sic vt habet Clemens, πάντως γε σωθησομένων φύσει, & lege in interpretatione, *docuerunt propter perfectionem, quum omnino*

naturaſalui futuri ſint, etſi peccent propter naturaliter inſitam electionem, cum alioqui neque eadem ipſis facere permittant h. d. p. Valentiniani ſe natura ſaluos fieri dicebant. Tertullianus in libro aduerſus eoſdem cap. 29. Quæ nunc quoque ſi plenam atque perfectam notitiam apprehenderint iſtarum næniarum, naturificatæ iam ſpiritalis conditionis germinatæ (vel potius germanitate) certam obtinebunt, immo omnino debitam. Irenæus lib. 1. cap. 1. Quapropter & nobis quidem neceſſariam eſſe bonam conuerſationem reſpondent: aliter enim impoſſibile eſſe ſaluari. Semetipſos autem non per operationem, ſed eo quod ſunt naturaliter ſpiritales, omnino ſaluari dicunt. Quemadmodum enim aurum in cœno poſitum non amittit decorem ſuum, ſed ſuam naturam cuſtodit, cum cœnum nihil nocere auro poſſit: ſic & ſemetipſos dicunt, licet in quibuſcunque materialibus operibus ſint, nihil ſemetipſos noceri, neque amittere ſpiritalem ſubſtantiam. Vide lib. 2. 390. 20.

Pag. 428. B. *Ex patre quidem Alexandrinus.*] Theodoretus in lib. de hæreſibus Carpocratem Epiphanis patrem Alexandrinum fuiſſe teſtatur, quamobrem corrigendus eſt Epiphanij locus hæreſi 32. ἀπὸ κεφαλληνίας μὲν τὸ γένος πατρὸς ἦν: *è Cephalenia genus habens.* niſi forte memoria lapſus eſt Epiphanius dum hunc Clementis locum exſcripſit. paulo poſt etiam ſcripſit: ἐν Σάμῳ γὰρ, cum ſit apud Clementem ἐν Σάμῃ. verũ ex quatuor vrbibus inſulæ illius vnam tradit Strabo lib. 10. dici & σάμιλον & σάμον communi illi cum inſula nomine. Quod vero dixit Clemens in nomen Chriſtianum maximum emanaſſe probrum ab illa communi Carpocratianorum Venere, exponit pluribus Euſebius lib. 4. Hiſtoriæ cap. 7. His igitur diabolus yſus eſt: quo qui fidem receperant non ſolũ in fraudem inducerentur, verum etiam gentibus, quæ erant à fide alienæ, copiam & tanquam anſam præberent ſacroſancto Dei verbo petulanter, impieque obtrectandi: eo planè conſilio, vt fama de illorum flagitioſa vitæ ratione paſſim diſſipata turpem ignominiæ notam vniuerſæ Chriſtianorum multitudini inureret: quod videlicet tum nefando concubitu matres & ſorores violare, tum etiam ſcelerato quodam alimenti genere vti non vereremur.

Pag. 430. D. *Hos dicunt.*] Philaſtrius Brixienſis lib. de hæreſibus. Floriani ſiue Carpocratiani dicuntur negantes iudicium & reſurrectionem, Chriſtum de Virgine natum non credentes, omnemque reſurrectionem in filiorum procreatione nefandi cœtus exiſtimantes conſiſtere, vt in Eccleſia ſua poſt occaſum Solis lucernis extinctis miſceri cum mulierculis non dubitauerint, legis præceptum implere putantes: Naſcimini & multiplicamini, Iudaiſmo potius & paganitati parere nefandæ quam Chriſtianæ veritati acquieſcere propexantes. Theodoretus lib. 1. de fabul. hæretic. non ipſi Carpocrati ſed eius diſcipulo attribuit: ἔοικε παρωφανὴς λαγθάνειν τῆς καρποκράτους παραδόσεως δόγμασι. καινὰς γὰρ εἰσηγήσατο νομοθεσίας, οὐ δὴ χάριν καὶ ἐν τοῖς καινοῖς δείπνοις μίγνυσθαι τὸ λυχνιαῖον φῶς ὑπὸ δῶν ποιήσας ἑκάστοις ἐπιτυχῆ συνεμίγνυτο. Is aperte & palam ſcortari adiecit decretis Carpocratis. Mulieres enim eſſe communes conſtituit. Quamobrem non ſolum in conuiuiis publicis, candelæ lumine paulo longius remoto, in quamcunque inciderat, cum ea vnuſquiſque coibat. Sic interpres; at illud de lumine ſic vertendum eſt, *candelæ lumine è medio ſublato*: Clemens enim vnde id ſumpſit Theodoretus, ait φῶς ὑπὸ δῶν ποιησαμένους τῇ τοῦ λύχνου ἀνατροπῇ: *cum lumen euerſione lucernæ ſuſtulerint.* Id obiectũ olim ab Ethnicis fuit Chriſtianis. Vnde illa Tertulliani in Apologetico cap. 7. Dicimur ſceleratiſſimi de ſacramento infanticidij, & pabulo crudæ, & poſt conuiuium inceſto, quod euerſores luminum canes, lenones ſcilicet, tenebrarum & libidinum impiarũ inuerecundiam procurent. Item 9. Præterea candelabra, & lucernæ, & canes aliqui, & offulæ, quæ illos ad euerſionem luminum extendant. Minutius Felix, Octauio. Ad epulas ſolemni die coëunt, cum omnibus liberis, ſororibus, matribus, ſexus omnis homines & omnis ætatis. Illic poſt multas epulas vbi conuiuium caluit, & inceſtæ libidinis feruor exarſit: canis qui candelabro nexus eſt, iactu offulæ vltra ſpatium lineæ qua vinctus eſt, ad impetum & ſaltum prouocatur. Sic euerſo & extincto conſcio lumine, impudentibus tenebris nexus infandæ cupiditatis inuoluunt.

Pag. 431. B. *Similiter quidem.*] Gr. ὁμοίως μὲν τοι καὶ ἕτεροι ἐνυπνιαζόμενοι. ὁ γὰρ ὕπαρ τῇ ἀληθείᾳ ὑπεναλλοισιν ἕως καὶ τὸ σῶμα αὐτῶν λαλεῖ ὑπερόπτα. Apud S. Iudam v. 8. ὁμοίως μὲν τοι καὶ οὗτοι ἐνυπνιαζόμενοι, σάρκα μὲν μιαίνουσι. Latina vulg. Similiter & hi carnem quidem maculant. Vox tamen ἐνυπνιαζόμενοι *ſomniantes* legitima eſt, ſic enim citat hunc locum Epiphanius contra Gnoſticos hæreſi 26. καὶ εἶπε δὲ ὁ μακάριος Ἰούδας περὶ ἐνυπνιαζομένων ἐν σώμασιν. διὸ γὰρ ὑπάρχει καὶ ἀγρυπνεῖ, ἐπὶ περὶ τῶν ἐνυπνιαζομένων λέγει τῶν λαλούντων, ὃς δι' ἐνυπνίων τὰ αὐτῶν ῥήματα, ἢ καὶ αἰσθήσεως νηφαλίου λογισμῶν. Non dixit autem beatus Iudas de his qui ſomniant in corporibus; ſtatim enim infert, ac oſtendit, quod de ſomniantibus dicit, qui loquuntur velut per ſomnia verba ſua, & non per ſobrietatem vigilantis rationis. Heruetus correxiſſe videtur ὁ γὰρ ὕπαρ, & fortaſſe vertere debuit, *neque enim vigilantes ad veritatem ſe applicant*, vſque ad illud: *Et os eorum loquetur ſuperba.* v. 16. ſic enim legitur etiam in pleriſque vulgatæ Latinæ editionibus. Vide Oecumenium & Theophylactum.

Pag. 433. A. *Tanquam in vaſa.*] μεταμψύχωσιν illam Pythagoricam μετασωμάτωσιν vocat Epiphanius pag. 5. πρὸς τὸ μεταπλάττεσθαι, ita enim legendum apud Clementem Alexan. 3. Strom. non μεταπλάσσεσθαι quod interpretem fugit. Hæc annotarat D. Hæſchelius in Gregoriũ Nazianzenum. D. Auguſtinus lib. 58. Metangiſmonitas etiam quoſdam hæreticos appellatos eſſe monet, quod filium in patre vt vas in vaſe eſſe dicerent. De quibus loquens corrigendus eſt Philaſtrius libro de hæreſibus, vbi legis μεταπίπτειν pro μεταγγισμὸν poſt eum locum, vbi in Theodotum agit. Cæterum Tertullianus dogma de animabus in hunc mundum tanquam in locum ſupplicij deductis ſic exagitat lib. de anima. cap. 33. Etiam cum iudicij nomine vindicatur hoc dogma, quod animæ humanæ pro vita & meritis genera animalium ſortiantur, iugulandæ quæque in occiſoriis, & ſubigendæ quæque in famulatoriis, & fatigandæ in operariis: ſi demutantur, non ipſæ diſpungentur, quæ merebuntur. Pa

sum locum Pamelius scribit alludere eum ad Platonem, qui in Phædone, & alibi non semel ob merita bona vel mala affirmat detrudi animas in corpora fœda, aut proba, quemadmodum etiam Clemens Alexand. lib. 3. Strom. B. Hieronymus Epist. ad Auitum similem Origenis opinionem ex Platone desumptam dicit, quam latissimè impugnat B. Cyrillus Alexand. lib. 1. in illud Ioannis, Illuminat omnes homines.

Ibid. C. *Nam nos oporteret.*] Vide hæc eadem apud Theodoretum elegantius conuersa lib. 5. de Curat. Græc. ἔχεται γὰρ ἡμᾶς. Et apud Ciceronem lib. 1. Tuscul. Quæst. sub finem ex Cresphonte. Citantur à Stobæo quoque lib. 1. 19. de laude mortis ex Euripidis Themistocle, sed à manuscripto abest nomen dramatis. Illa porro, *Qui nouit*, apud eundem manuscriptum Stobæum proferuntur è Tragœdia Phryxo, vbi prius carmen sic habet.

Τὶς δ' οἶδεν εἰ ζῆν τοῦθ' ὃ κέκληται θανεῖν.
Τὸ ζῆν δὲ θνήσκειν ἐστὶ, πλὴν ὅμως βροτοῖς, &c.

Apud Diogenem vero Laërtium in vita Pyrrhonis prius illud ita legitur vt apud Clementem:

Τὶς δ' οἶδεν εἰ τὸ ζῆν μὲν ἐστὶ κατθανεῖν,
Τὸ κατθανεῖν δὲ ζῆν νομίζεται βροτῶν;
Quis nouit autem an viuere hoc sit emori,
An emori hoc sit, quod vocamus viuere?

Pindari locus qui sequitur numero 30. reperitur inter eius fragmenta non in aliis operibus.

Pag. 434. A. *Quid vero non.*] Gr. ἡράκλειτος θάνατον τὴν γένεσιν καλεῖ, Πυθαγόρεα τε καὶ τοῦ ὠγυγίου ἐμφερὴς ἐν οἷς φησὶ, θάνατός ἐστι. sic enim corrigendum est *Quid vero non Heraclitus quoque generationem* (aut nativitatem) *dicit esse mortem, consentiens iis quæ Pythagoras & Socrates in Gorgia dixerunt? Ait enim, mors sunt quæcunque experrecti videmus; quæ vero dormientes, somnus.* At Socratis dictum fortè an illud innuat quod est pag. 493. edit. Stephani. nam allata Euripidis sententia quam & Clemens præmisit: τίς δ' οἶδεν, addit ἡμεῖς τοῦ ὄντι ἴσως τεθνάμεν, ὅσοι ἥδη τὸ ἔγωγε ἐν ἅπασιν τοῦτον τὸν βίον ὡς νεκροὶ ἡμεῖς τεθνάμεν, καὶ τὸ μὲν σῶμα ἔστιν ἡμῶν σῆμα. Et nos re vera morimur (vel potius mortui sumus) illud enim à quodam ex sapientibus audiui nos nunc mortuos esse, & nostrum (σῶμα) corpus esse (σῆμα) sepulchrum.

Pag. 435. B. *Hac ratione.*] Greg. Gyraldus in libello de Pythagoræ symbolis tradit ex Iamblicho & Olympiodoro Timicham Pythagoricam cum eam Dionysius cogeret mysterium reuelare, cur à fabis abstinendum monuerit Pythagoras mordicus sibi præcisa lingua eam in faciem tyranni expuisse. Heron lib. 2. rei rusticæ causam affert quod in earum flore auspicium quoddam lugubre inueniatur. Circumferuntur & Orphei versus:

O miseri à fabulo miseri subducite dextras,
Esse fabas simile ac caput absumpsisse parentum.

Gellius tamen in Noctibus Atticis hunc priorem Empedoclis, non Orphei nomine, citat. Videtur inquit lib. 4. cap. 11. de κύαμῳ esitato causam erroris fuisse, quia in Empedoclis carmine opinati sunt κύαμον legumentum vulgo dici, sed qui diligentius scitiusque carmina Empedoclis arbitrati sunt, κύαμους hoc loco testiculos significate dicunt, eosque more Pythagoræ apertè atque symbolicè κυάμους appellatos, quod sint ὄρχεσι τὰ γονεῖα. Idcirco in Empedoclis versu non à fabulo edendo, sed à rei venereæ proluuio voluisse homines deducere. Gr. Naz. ideo fabas Orphicas, 1. de Theol.

Ibid. C. *Theophrastus quidem.*] Mercurialis lib. 4. variar. lect. cap. 5. Quod Theophrastus in 5. de causis plantarum cap. 11. scribit fabarum putamina radicibus aut germinibus plantarum nouellarum apposita earum vitam penitus tollere, etiam à Clem. Alex. Strom. 3. & ab Apollonio in mirabilibus historiis, hist. 45. citatum ex quinto de causis naturalibus (quasi sic liber ille inscriberetur antiquitus) inuenio: qui cum addant domesticas gallinas iisdem puraminibus iugiter vescentes sterilescere, neque id à Theophrasto traditum sit, eiusmodi sententia non exiguam mihi suspicionem parit; quemadmodum item non admodum probo Pythagoræos idcirco fabarum esum vetasse, quod comestæ mulieres infœcundas reddant: quoniam, vt meminit Galenus, fabæ si bellè nutriunt, & flatulentæ sunt potius fœcunditatem, quam sterilitatem inducere debent.

Pag. 436. C. *Permisit ei, cui vellet.*] Eusebius lib. 3. cap. 23. Historiæ, hunc locum citat, ἐν τῷ πέμπτῳ Στρωματεῖ Hæc vero ita Græcè habet Clemens pag. 174 γῆμαι τῷ βουλομένῳ ἐπέτρεψαν. Rufinus vertit, *si quis vellet eam habere, permisit.* Christophorsonus, *cuique cupienti ducendam permisit.* Theodoretus lib. 3. Hæretic. fabular. καὶ ἐπιτρέψαι κοινωνοῦσι αὐτῇ τὸν βουλόμενον. *& permisisse vt, qui vellet, cum ea haberet consuetudinem.* D. Augustinus hær. 5. *vt qui vellet, ea vteretur.* Epiphanius autem hær. 15. ait eum ideo fuisse traductum quod ἀπὸ τῶν γυναίων ἐλκεσθυσάμενος, ὡς κατ' μίμησιν ὧν ἐώρα θεοὺς θρησκευόντων, μάχει ζωὸς ἁμαρτάνει, εὐμενὴς εἰς τέλος ἐμένειν κρατεῖν τῆς ἀπὸ ἀκρασίας. Cum ab vxore se continuisset ad imitationem eorum quos Deo addictos videbat aliquatenus tolerabat. non tamen in finem suæ intemperantiæ dominari potuit, sed volens velut canis ad vomitum reuerti, prætextus quosdam non ita bonos venabatur ad petulantiæ defensionem.

Ibid. D. *Aiunt enim.*] Gr. ἀκόλουθον γὰρ εἶναι φασὶ τὸν θρασέα τοῦτον ἀνεκτὸν τῇ φωνῇ τῇ ὑπ' αὐθαιρέτου τῇ ὀργῇ δεῖ. atque ita quoque habet Eusebius, nisi quod legit αὐθαιρέτου. Ruffinus: *Ex qua occasione isti consequens putauerunt, vt secundum hoc factum vel dictum Nicolai vnusquisque carne sua eo quod delectaret, abuteretur.* Christoph. *Atque illi dicto, Carne nempe abuti oportere hæretici hoc ipsorum factum congruere asseuerant.* Atque ita relinquunt dubium interpretes cuiusnam sit dictum illud, carne abuti oportere, Nicolai an hæreticorum, & quodnam factum intelligant, Nicolai vxorem publicantis, an Nicolaitarum, qui communes habebant vxores. Illius tamen vtrumque intelligere se videtur innuere, cum ait hæreticos eius factum & dictum temerè & inconsideratè sequi. Et quod est apud Nicephori interpretem lib. 3. cap. 15. quicunque vellet ducere eam iussit, eique facto congruens adiecit dictum, abutendum esse carne inquiens.

Pag. 437. B. *Vti carne hoc est.*] Illa verba, *hoc est exercere carnem*, adiecit Heruetus, nam Græcè tantum est, ἡ ἐγκράτεια τῶν θρασυτάτων ἡδονῶν τὸ ἀθρεχεῖσθαι τῇ σαρκὶ διδάσκει. Ruffinus, *quo per hoc continentem se ostenderet eius rei, quam nimis putabatur expetere, contemnendam magis quam ex-*

peculiam carnis educens voluptatem. Christoph. *Quin eius continentia in voluptatum depulsione, ad quas conquirendas plerique nimio studio incitabantur, perspicuè decebat, carne abuti oportere, quo eius refrenetur libido. Non enim credo secundum domini mandatum duobus dominis inseruire voluit.* Atque hanc interpretationem substituere potes in locum illorum Heruetі, *& continentia & voluptatibus*, vsque ad, *Dicunt itaque.* nam quod apud Clementem est ὁ γὰρ ἴδιος ἐβούλετο, corrigendum est ex Eusebio ἐζήλου. Porro quod dixit Clemens filium Nicolai *permansisse incorruptum ἄφθορον διαμεῖναι*, Nicephorus ἐν ἀφθορίᾳ dicit, & eius interpres, *in incorrupto cœlibatu permansisse.* Theodoretus Nicolaum ait τὸ τέκνα πιὸ ὑπὲρ φύσιν ἀγνίαν ἐκτῆσθαι, καὶ τὸν μὲν ἕνα μόνον διαμεῖναι, liberos suos supernaturalem castitatem docuisse, & filium quidem cœlibem permansisse. Rufinus quoque, *Filius autem castitatem incorrupti corporis custodiuit*, melius quam Christoph. *filium vitam puram & nulla labis contagione aspersam traduxisse.* Potest enim & labe carere thorus immaculatus coniugij. Clemens ergo Nicolaum ait suam vxorem vulgantem id feciſſe ὑ τοιοῦτοῦτο vt ait Theodoretus, non iubentem, sed vt accusatores redargueret, hæreticos autem immerito vt ait Augustinus factum eius in sectam turpissimam vertisse, qua placet vsus indifferens fœminarum, nam ei sceleri & vitæ & dictæ eius aduersabantur.

Ibid. D. *Sunt autem qui.*] Hoc sectatoribus Prodici tribuit Theodoretus lib. 1. de hæretic. fab. vbi & hæc Clementis verba citat, itemque illa pag. 457. omnium hominum infœliciſſimi, &c.

Pag. 444. D. *Mundum castumque.*] In nouo testamento est ἁγίζειν ἑαυτόν. Didymus in comment. Dum ergo speret vnusquisque similem se fore Deo, castificet semetipsum, sicuti est castus ille.

Pag. 445. B. *Qualis enim sermo.*] Gr. οἷος ὁ λόγος, τοῖος ὁ βίος. Seneca ad Lucilium Epist. 114. apud Græcos in prouerbium cessit, Talis hominibus fuit oratio, qualis vita. Erasmus Chil. 1. Cent. 6. Prou. 50. ex Aristide Græcum affert οἷος ὁ βίος πιστὸν εἶ καὶ τὸν λόγον, sed melius expressum habes à Clemente.

Pag. 447. C. *Aiunt autem.*] Plato Crisonis meminit in Protagora p. 334. ὥσπερ αὖ Δαιδάλου μου κρίσιν τοῦ ἰμαντοῖο δρομῆι ἀκμάζοντα ἔπεσθαι. Et lib. 8. de legibus 840. inter athletas abstinentes se à rebus Venereis enumerat κρίσωνα καὶ ἄσυλον ἢ Δρόμιον. Pausanias Ηλιακ. β. Ἄσυλος ὁ Κροτωνιάτης Πυθαγόρου μὲν ὄντι ἔργον, πρὸς δὲ ἐφοδίῃ Ὀλυμπάδας τεσσάρων καὶ δεκάδος νίκας ἔχει. Athenæus lib. 14. Amœbei citharœdi meminit, qui, quoties cantaturus exiret, talentum in singulos dies accipiebat. Cæterum hac eadem pag. lin. 6. de loco illo, caprorum & hircorum, Vide quæ in Pædag. notata sunt.

Pag. 448. B. *An etiam reprobant.*] Idem accidit Heruetо in hunc locum scribenti quod Eusebio lib. 3. Historiæ cap. 25. qui citat locum Act. 21. de Philippo Diacono cui erant quatuor filiæ, nec distinguit ab Apostolo Diaconum. Nam & hunc Clementis locum inseruit libro suo Eusebius cap. 24. sed interpres nouissimus Christophorsonus in cap. 25. vertit, *Philippum dico vnum è septem diaconis, qui Hierapoli extremũ vitæ diem obiit.* Cum sit Græcè Φιλίππου τοῦ λεγομένου Ἀποστόλου, ὃς κεκοίμηται ἐν Ἱεραπόλει. quod enim ait Suffridus Petrus eum legisse ὃς τοῦ ἑνὸς θυγατέρων, vel ἑνὸς, ex coniectura non ex manuscripto videtur esse: nam & Ruffinus cap. 31. vertit, *Dico autem de Philippo qui fuit vnus ex Apostolis, qui dormiuit apud Hierapolim.* In catalogo D. Hieronymi est: Philippus Apostolus in Phrygia Prædicat Euangelium Domini Iesu. Sepelitur Hierapoli, cum filiabus honorifice. At monet M. Victorius hæc adiecta esse à Græcis, sed in voce Polycrat. genuinum est Hieronymi quod citat ex eius epistola aduersus Victorem synodica vnde etiam illa sunt Eusebij, vertitque, *Philippum loquor de duodecim Apostolis, qui dormiuit Hierapoli & duas filias eius, quæ virgines senuerunt; & aliam eius filiam, quæ Spiritu sancto plena in Epheso occubuit.* Postremum istud Eusebius effert, καὶ ἡ ἑτέρα αὐτοῦ θυγάτηρ ἐν ἁγίῳ Πνεύματι πολιτευσαμένη, ἡ ἐν Ἐφέσῳ ἀναπέπαται. Ruffinus, *Sed & duæ eius filiæ inibi virgines consenuere, & alia eius filia Spiritu sancto repleta permansit apud Ephesum;* rectius quàm Christophorsonus, qui vertit, *quarum altera vitam Spiritus sancti, &c.* tres enim apparet fuisse. Vide & Nicephorum lib. 2. cap. 44. qui errorem Eusebij animaduertens ait per interpretem, *alterius Philippi non Apostoli.*

Ibid. C. *Quod non magno.*] Gr. ὑ ἀσκεπάμζει δι' ὃ τῆς ὑπηρεσίας δύσκολος. Ruffinus vertit, *Quam se ideo negat circumducere vt ad prædicationem Euangelij expeditior fiat.* Christ. *Quo facilius liberiusque suo fungeretur ministerio*, eodemque modo Nicephori interpres. Cæterum quod ad quæstionem attinet de D. Pauli coniugio, S. Ignatius in Epist. ad Philadelph. dicit Petrum & Paulum & reliquos Apostolos coniugatos fuisse excepto Ioanne, quanquam in Vaticano codice, & quibusdam aliis vetustis non habetur nomen Pauli. Tertullianus. lib. de monogamia & B. Hieronymus in Iouinianum existimant præter Petrum, cuius socrum in Euangelio legimus, nullum alium Apostolorum vxorem habuisse. Certum est tamen eos ex Apostolis, qui vxores habuerunt, postquam vocati à Christo fuerunt officio coniugali renunciasse vt B. Hieronymus 1. in Iouin. docet; id quod etiam indicat hoc loco Clemens dum ait eos non vxorem sed sororum loco illas habuisse. Alij vero 1. Corinth. cap. 9. vbi de circumducenda muliere sorore agit, eum non de vxoribus tradunt, sed de piis fœminis loqui, quæ sequebantur Apostolos, & eis ministrabant, vt Domino Lucæ 8. Ita Chrysostomus, Theodoretus, Oecumenius, & Ambrosius exponunt, & Augustinus docet cap. 4. lib. de opere monachor. Philippensium vero 4. virum quempiam compellari, quem vocat germanum comparem vel coniugem vel quod erat maritus alicuius ex fœminis iam nominatis Euodiæ aut Syntyches, vt Chrysost. Theodoretus & Theophyl. dicunt; vel quod socius Euangelij, vt Theodoretus & Haymo; vel est nomen proprium viri, vt Oecumenius & Nicephorus loco citato. Vide R. Belarmini Disputationes de controuersiis hæret. to. 1. lib. 1. cap. 20. de Clericis.

Pag. 449. A. *A te petenti des.*] Apud D. Lucam ita legitur cap. 6. vt ait G. Heruetus, sed Matthæi cap. 5. v. 42. sic reperies vt Clemens habet: τῷ σὲ αἰτοῦντι δὸς καὶ δανείσασθαι μὴ ἀπαναίτει.

Qui autem petit à te, da ei, & volenti mutuare à te ne auertaris. vel, vt D. Augustinus legit, *Et qui voluerit accipere mutuum à te, ne auersatus fueris.*

Ibid. C. *Sunt enim qui.*] Quæ annotata sunt in pag. 357 digitum intendent ad fontem.

Pag 467. D. *Electi mihi.*] Gr. οἱ δὲ ἐκλεκτοί μου οὐ κοπάσουσιν εἰς πένθος, οὐδὲ τεκνοποιήσουσιν εἰς καθέσεις, Esaiæ 65. v 23. Electi mei non laborabunt frustra, neque generabunt in conturbationem. Aboud D. Hieronymum. *Electi mei non laborabunt in vanum, neque filios generabunt in maledictionem.* Sed rollenda videtur distinctio illa, post electi mei, vt conueniat cum Græco. LXX. Porro quod in commentario duplicem lectionem videtur agnoscere, dum exponit in præcedenti versu *opera populi Dei veterascent, & veterascere faciunt*, & *opera populi Dei non veterascent*, hoc tueri videtur quod legimus apud Procopium, τὰ ἔργα φησὶ τῶν πόνων αὐτῶν οὐ παλαιώσουσιν, τοῦτ' ἔστιν ἀμεταβλήτους ἕξουσι τοὺς τῆς πράξεως ὅρους, quod ex Cyrillo videtur esse, cuius interpres habet, *cursum in rebus gerendis habebunt certum & immutabilem.* Idem etiam vertit, *neque filios generabunt ad detestationem*, quod quidam, εἰς ἀυτοπαρξίαν, hoc est, vt esse desistant, & finem substantiæ suæ habeant. Sed hæc de spiritali generatione interpretatur; H. Pintus de naturali etiam accipi posse putat scribens in Esaiam, cuius expositionem hic Clementis locus confirmat.

Pag. 468. D. *Cur enim non fuit.*] Gr. διατί οὐκ ἐγλύφη ἡ μήτρα τῆς μητρός μου τάφος, ἵνα μὴ ἴδω τὸν μόχθον τοῦ Ιακὼβ, καὶ τὸν κόπον τοῦ λαοῦ Ισραὴλ, Εσδρᾶς ὁ προφήτης λέγει. Quoniam attulit paulo ante verba Hieremiæ ex cap. 20 v. 14. & 18. existimauit Heruetus hic citari eiusdem capitis septimum decimum, Qui non me interfecit à vultu vt fieret mihi mater mea sepulchrum, ideoque nomen Esdræ cum Hieremia commutauit, at eadem verba reperiuntur lib 4. Esdræ cap. 5. v. 35. in Latina editione, nam Græca non extat, sic ergo verte. *Quare non fiebat matrix matris meæ mihi sepulchrum, vt non viderem laborem Iacob, & defatigationem generis Israël, inquit Esdras Propheta. Nullus est, &c.*

Ibid. *Nullus est à sorde.*] Gr. οὐδεὶς καθαρὸς ἀπὸ ῥύπου Ἰὼβ φησὶν, οὐδ' ἂν μία ἡμέρα ἡ ζωὴ αὐτοῦ. D. Ambrosius in 1. Lucæ Nemo mundus à sorde, nec si vnius diei vitæ sit in terra, numerosi menses eius ab ipso? D. Augustinus in Psal. 50. Dicit & alio loco propheta, Nemo mundus in conspectu tuo, nec infans cuius est vnius diei vita super terram. S. Bernardus Serm. 70. in Canticum. Nec infans certè vnius diei sine sorde est super terram. Vide lib. 4. Strom. Quidam in margine annotant caput 15. Iob, alij 25. Sed absunt à Latina vulgata hæc apud LXX reperiuntur cap. 14. Iob. v. 4. τίς γὰρ καθαρὸς ἔσται ἀπὸ ῥύπου; ἀλλ' οὐδεὶς, ἐὰν καὶ μία ἡμέρα ὁ βίος αὐτοῦ ᾖ ἐπὶ τῆς γῆς. Quis enim mundus erit à sorde? Sed nullus si & vnus dies vita eius in terra. Latina vulg. Quis potest facere mundum de immundo conceptum semine? nonne tu qui solus es? Ex Hebræo ad verbum. Quis dabit mundum ex immundo? ne vnus quidem. Olympiodorus in Expositione à Niceta contexta qua vsi sumus manuscripta, sic explanat hunc locum. ὡσὰν ἡ ἀνθρωπίνη γένεσις ἐν ὕδατι ῥύπου καὶ ἁμαρτίας τυγχάνει, ὅταν καὶ βαπτίζεται τὰ βρέφη τὴν ἀρχὴν τῆς προπατορικῆς τοῦ Ἀδὰμ ῥύπον ἀποπλυνόμενα. τῶν δὲ λεγόντων ἀρχὴν τὴν ἀνθρωπίνην γένεσιν οὐκ ἐκ τῆς τοῦ Ἀδὰμ προπατορικῆς ὑποθέσεως καὶ ἀθέλητον γεγονέναι εἰς ἁμαρτήματα. καὶ μήτι καὶ ἀρχὴν ἀπὸ φιλανθρωπίας ἔχουσιν ἐπὶ μείζονι ὠφελείᾳ ἡμῶν τῆς ἁμαρτίας· μὴ γένοιτο.

Pag. 469. A. *Et quando dixit David.*] S. Chrysostomus in Psal. 50. τὸ εἰπεῖν βούλεται, ὅτι τῶν ἡμετέρων πλημμελημάτων κρατήσασα ἡ ἁμαρτία οὐδὲν ἄλλο καὶ τελεῖν ἀναγκάζει τοὺς ἀνθρώπους εἰργάσατο. διδασκόμεθα δὲ ἐκ τούτων οὐκ αὐτῶν ἐστὶν ὅπου φυσικὴ τῆς ἁμαρτίας ἡ ἐνέργεια, μὴ γὰρ αὖθις ἐλεύθερον ἡμῶν ἐστὶν, ἀλλ' ὅτι ῥᾴστη ἡ φύσις πρὸς τὸ πλημμελεῖν ἐστὶ τοῖς ἐκ παιδὸς ἐπιχειρεῖν ἀρξαμένοις· τίκτει δὲ ἔθος ἡ γνώμη πόνοις συνέρχοις κακρισθεῖσα· ἐκ τούτου, ὡς ἔνεστιν οὕτως εἰπεῖν, τῷ γάμου κατηγορεῖ, ὅτι γενομένης τῆς ἀνομίας συνελήφθη, ἀλλὰ τῶν ὠδίνων ἐστὶ τῶν προπατορικῶν τὴν ἁμαρτίαν εἰς μέσον προφέρει, κατακλείων λέγει γεγονέναι τὸ ῥεῦμα τούτων πηλόν. Quem locum ideo adscripsimus, quod videatur innuere hæreticos, qui matrimonium reiiciebant illo freti loco, & quod à Ioanne Fabro Viennensi Episcopo in suspicionem sit adductus S. Chrysostomus, quod hunc versiculum de industria intactum reliquerit, ne in sermonem incideret peccati originalis, vt monet Sixtus Sienen. Annotat. 178. lib. 5. Bibliothecæ suæ. Idem docet lib. 6. Annotat. 236. peccatum agnouisse originis Chrysostomum, quamuis hoc loco, quem exscripsit Theodoretus, videatur innuere transisse ad posteros solum pœnam corporeæ corruptionis, quam consequuntæ sunt cupiditates & perturbationes. Neque enim necesse fuit Chrysostomo semper de peccato originali verba facere quotiescumque eorum meminerat, quibus ob peccata primorum parentum obnoxij facti sumus? Idem de Clemente dici potest præsertim cum aduersus hæreticos disputaret, qui creationem admixtum habere malum dicebant.

Ibid. B. *Si dedero primogenitum.*] Michææ. cap. 6. v. 7. Nunquid dabo primogenitum meum pro scelere meo, & fructum ventris mei pro peccato animæ meæ? aliter interpungitur ibi hic locus & apud LXX. atque hic, & priore loco ponitur in edit. Antuerp. ὑπὲρ ἁμαρτίας μου posteriore ὑπὲρ ἀσεβείας, at hic contra & apud Theodoretum, qui hoc ita exponit, Non infantes primigenij ad sacrificium Deo allati me de peccatorum multitudine absoluere possunt.

Ibid. *Corpus meum castigo.*] Gr. τὸ σῶμα ὑπωπιάζω, At in nouo testam. 1. Cor. 9. legimus, ἀλλ' ὑπωπιάζω μου τὸ σῶμα, καὶ δουλαγωγῶ. Et additur tertia varia lectio ὑποπιάζω. Chrysostomus secundam sequitur. Διὸ φησὶν ὑπωπιάζω καὶ δουλαγωγῶ, καὶ εἶπεν ἀμφω, οὐδὲ γὰρ ἐχθρὸς ἡ ὀφρὺς, ἀλλ' ὑπωπιάζω καὶ δουλαγωγῶ, ὁ δεσπότου ἐστὶν ἐπὶ πολεμίου, διδασκάλου καὶ ἐχθροῦ, παιδοτρίβου καὶ ἀνταγωνιστοῦ. Glossarium ὑπώπιον suggella. ὑπωπασμὸς suggellatio. At Latino Græc. Sugillatio ὑπωπασμὸς Sugillatus ὑπωπασθείς. Suidas ὑπὸ τῆς ἄκρας τῆς πληγῆς ἴχνη. Partes circa oculos percussionibus contusæ & liuidæ. Idem ὑπώπια ἀφ' οἷς δηλοῖ πληγῆς σημεῖα. Aristophanes vespis, μὴ λάβῃς ὑπωπιάσ. S. Irenæus lib. 4. cap. 72. sic pugno non quasi aërem cædens, sed liuidum facio corpus meum, & in seruitutem redigo. S. Paulinus epist. ad Augustinum quæ inter eas Augustini 58. Qui carnem ieiunijs domat, sicut Apostolus dicit, Liuidum facio corpus meum, & in seruitutem redigo. Apud Suidam ὑπωπιάζω τὸν ἔσω ἄνθρωπον τοῖς ἀσκήσεσι καὶ τὸν νοῦν ὑποτάσσω καὶ φρονήσεως γυμνάζω, καὶ

περὶς τὴν τῶν κρειττόνων σωτηρίαν, ὑ περὶς ἀσέλγειαν περιοδμαι. Sic enim lego in manuscr. non ὑπονοοδμαι, vt in Aldi edit. sic paulo post, περίοιαν μὴ ποιεῖσθαι. Rursus paulo post adijciendum est illis verbis ὁ ὁ μικρὸς, ὑπωπιασμένας. Idem etiam in voce ἄσκησις ex manuscripto ita legendus: ὑποπίζω τὸ σῶμα. Ait enim, τῇ ἀσκητικῇ ἀγωγῇ ταπεινοῦται καὶ πίζεται ὑ τὸ σώματος φύσις. In Epistolis S. Antonij quæ sunt in Biblioth. S. Patrum Sarasius interpres dum vertit. *Obculco corpus meum*, legisse videtur ὑποπίζω. At Theophylactus in hunc locum ait: ὑπωπάζω id est pugno. ὑπώπια enim dicuntur vulnera quæ sub oculos infliguntur, dum pugnis contenditur. Nonnulli verbum ὑπωπάζω magis propriè dictum putant pro eo quod est fami trado corpus meum inediaque ipsum affligo, verum ea interpretatio nullius est momenti. oporteret enim esse ὑποπίζω. Itaque videtur Theophylactus ὑποπίζω non admittere, neque velle ὑπωπάζων affligere significare. Cyprianus vertit, affligo corpus meum, & vulgata cum Ambrosio & Augustino castigo, & Hesychius ait ὑπωπάζομαι, ταπεινοῦμαι, μαραίνομαι. Et videretur legendum ὑποπίζομαι cum sit inter ea quæ per ὸ scribuntur in 2. syllaba, sed & sequitur ὑπωλιασμὸς γὰ ταπίνωσις ὅτι σώματος. Tertia lectio, ὑποπάζω ab eadem mente qua ὑποπίζω. nam πάζω Dorice dici πίζω auctor Eustatius in Odyss. ν. vt πράχω pro πρέχω. Hesychius πίσαι πάσαι, παθεῖς δαμασθείς.

Ibid. C. *Quoniam qui certat.*] Tertull. ad Martyres cap. 3. eleganter hoc exponit. Itaque epistates vester Christus Iesus, qui vos spiritu vnxit & ad hoc scamma produxit, voluit vos ante diem agonis ad duriorem tractationem à liberiore conditione seponere, vt vires corroborarentur in vobis. Nempe enim & athletæ segregantur ad strictiorem disciplinam, vt robori ædificando vacent: continentur à luxuria, à cibis lætioribus, à potu iucundiore. Coguntur, cruciantur, fatigantur, quanto plus in exercitationibus laborauerint, tanto plus de victoria sperant. S. Chrysostomus in hunc locum: τί ὅτι πάντα; ἐχὶ τὸν δὲ μὴ ἀπέχεται, ὡ ἑτέρῳ ὃ ἐμμέλοτα, ἀλλὰ ὃ χαριμβρίας ὃ λαγνείας, ὃ μέθης, ὃ πάντων ἁπλῶς κρατεῖ τῶν παθῶν. Τοῦτο γὰ φησὶ, ὃ ὅτι τῶν ἔξωθεν ἀγώνων γίνεται. οὐδὲ γὰ μεθύουσι ἔξεισι τοῖς ἀγωνιζομένοις μετὰ τὸν καιρὸν τῆς ἀγωνίας, οὐδὲ πορνεύουσιν, ἵνα μὴ τῶν δυνάμεων ἐκλύσωσιν. Illud autem Pauli πάντα ἐγκρατεύεται sic vertit cum Irenæi interprete lib. 4. cap. 2: Cyprianus de exhortatione martyrum cap. 8. & epist. ad martyres de Mappalico, Omnis qui agonizat, in omnibus continens est, vt hic Clemens ait ὡς πάντα ἐγκρατεύεται, ὑ πάντων ἀπεχόμενος. Neque tamen reijcienda est vulgata versio, *ab omnibus se abstinet*, quam vides Chrysostomum exprimere, & aduertendum est hæreticos, quibus cum disputat Clemens, abstinere à cibis, quos Deus creauit; ipsum autem velle vt non pœnitus abstineamus, sed continenter vtamur, id est cum moderatione vtamur, cum opus erit, & abstineamus cum opus non erit.

IN LIB. IV. STROMAT.

Pag. 476. D. *Consuerant enim.*] Plutarchus in Theseo hæc eadem citat, & tertium versum addit. Suidas. ἀρεσκώνη ἡλιὸς ἐλαίας ἐστεμμένος ἐρίοις, ὃ θαλλοφορούσης ἔχων παιδάριον τῶν τῆς γῆς καρπῶν. Ramum hunc oliuæ lana obuolutum & omni genere fructuum terræ onustum ferebat puer, & ante fores templi Apollinis ponebat in Pyanepsiis, pueri reliqui accinebant hos versus ad famem arcendam. Herodotus in vita Homeri εἰρεσιώνη dictum etiam carmen quoddam docet. ἀείδων τὰ ἔπια ἃ καλέεται εἰρεσιώνη.

Pag. 481. A. *Marte cæsos.*] Theodoretus lib. 8. de Curat. ægrit. Græc. Heraclitus profecto etiam eos qui in bello occisi essent nullo non dignos honore existimauit. Quos enim Gradiuus occidit, honore & dij & homines prosequuntur. ἀρηιφάτους τὸν φησιν οἱ θεοὶ τιμῶσι ὃ ἄνθρωποι. In bello mortuos. Suidas: ἀρηίφατος ὁ ἐν πολέμῳ ἀνῃρημένος. & ἀρήιος ὁ πολεμικὸς, ὃ ἀρήιος τὴν ὃ πολέμου ἕξιν ἔλεγον νεότητα διὰ τὸ ἀκμάζειν, ὃ ἀρήιος ὅπλοις πεφράχθαι. Ita manuscriptus. Platonis locum leges tomo 2. pag. 468. edit. H. Stephan. Eum vero qui re præclarè gesta in bello occubuerit, nonne dicemus primum quidem ad genus aureum pertinere? Vocem πρῶτον omisit interpres. Idem Plato initio Menexeni 234. ὃ μὴν πολλαχοῦ κινδυνεύει καλὸν εἶναι τὸ ἐν πολέμῳ ἀποθνήσκειν. καὶ γὰ ταφὴς ὃ μεγαλοπρεπὴς τυγχάνει. Atqui apud plurimos homines præclarum videtur in bello mori: etenim qui hoc lethi genere occumbit, præclarum magnificumque funus consequitur. Virgilius 4. Georg.

——*& corpora bello*
Obiectant pulchramque petunt per vulnera mortem.

Æneid. 2.

——*pulchrumque mori succurrit in armis.*

Ibid. *Docens Peripateticos.*] διδάσκων δ᾽ μὲν ἀὶ τοῖς περιπατητικοῖς ἅπασιν ὅ τε ἐν καλῶς χρῆσθαι τὸν γνωσιμον. *Probè docens Gnosticum casibus omnibus aduersis vti rectè posse.* περίστασις necessitas hominem vndique vrgens & casus incommodus 2. Machab. c. 6. χαλεπὴ ἰδ᾽ ἡ ὑπόστασις τῆς κακίας. Incursio malorum, at περίστασις, calamitas, & τὰ περιστατικὰ, vt apud Basilium quod citat Budæus in Comment. ex homil. in princip. Prouerb. Οὔτε γὰ τὰ δεξιὰ καὶ περιπαύδασα τοῖς πολλοῖς, τὸ ἐστὼς καὶ μόνιμον ἔχει· οὔτε τὰ περιστατικὰ τὴν τροπὴν καὶ κατηφῆ παγίως ὑφίστησι. Neque enim secunda omnia, & quibus plærique delectantur, perpetuitatem, firmitatemque habent: sicut nec tristia semper durant. Sic verte pag. 500. 40. *Vel circumsistentia.* S. Chrysostomus eleganter, id est, more suo apud Nicetam Heraclienſem in Expositione ad illa verba; Si bona suscepimus, ὁ μακάριος Ἰὼβ πανταχόθεν βαλόμβους ἀσφαλέστερον ἴσταῦ ἐν μυεία βέλη δεχόμενος καὶ ἀνεδίδου. ἀλλ᾽ ἐκείνου μὲν τὸ ἀγαθοῦ πλὴν βεβαιότερον, αὐτὸς ὃ ὑ καταπίπτει ὑδὲ ὑποκλίνεται. ἀλλ᾽ ὥσπερ ἀρίστου κυβερνήτης ὅτε μαίνομένης τῆς θαλάττης ὃ τὴν κωπῆ διεγκρούσης κατεπονεῖτο, ὅτε γαλήνης ὔσης ῥᾳθυμότερος ἐγένετο, ἀλλ᾽ ἐν ἑκατέρᾳ τῇ τῶν καιρῶν διαφορᾷ ἴσον πλὴν ἑαυτὸν πέφυκεν διατηρεῖν, καὶ ὅτε πλοῦτος αὐτὸν ἐφύσησεν, ὅτε πενία ἐταπείνωσεν. Beatus hic licet in eum vndique mitterentur sagittæ, tutior ac firmior nihilominus consistebat: cumque iacula innumerabilia excepisset, nihil de animi virtute remisit. Imo vero diaboli pharetram exhausit, ipse vero nec concidit, nec animo fractus est, sed tanquam gubernator optimus, neque furente mari, sese que efferentibus fluctibus obruebatur; neque in tranquillitate atque malacia erat desidiosior: parem potius artem ad temporis vtriusque discrimen adferebat.

Pag. 438. C. *Ac Simonides quidem.*] Aristote-

les lib. 1 Et hic ad Nicom. disticho illo Epigrammatis Deliaci hæc distincta fuisse docet.

Κάλλιστον τὸ δικαιόπαθον, ἥδιστον δ' ὑγιαίνειν.
Ἥδιστον δὲ τυχεῖν οὗ τις ἕκαστος ἐρᾷ.
Iustitia est pulcherrima res, suauissima rebus
Gaudere optatis, optima si valeas.

Quæ à Theognide vsurpata sunt immutato tantum altero sic,

Γνῶμα δ' πρηνόπαθον ὅτις ἐρᾷ τὸ τυχεῖν.

Illud vero secundum Græcè ita Clemens, ἁδύπνουν δ' ὠφυᾶ καλὸν ἡδέα θην. Ar apud Stobæum tit. 101. de fœlicitate, Platonem in Gorgia, & Athenæum lib. 15 in Canteri Nouis lectionib. legitur: Δ ὐπνουν δ' φυᾶ καλὸν ἡδέα θην. *Secundum pulchrum indole esse*, vel, *honesta specie esse*, Sic & Plato lib. 1. de legib. 631. ὑγιείας μὲν ἐμοὶ, καλὸς δ' ἁδύπνουν, τὸ δ' εἶπον ἰσχὺς, τέταρτον δ' πλοῦτος ὁ τυφλὸς, ἀλλ' ὀξὺ βλέπων. Primum locum obtinet bona valetudo, secundum forma, tertium robur corporis, quartum opes haud cæcæ, sed acutum cernentes. Vide in Prouerbiis, Primum rectè valere.

Ibid. D. *Contra autem.*] Gr. ὁ πλοῦτος φησὶ πλέον ἀπείρους βλέποντας. Refertur à Stobæo lib. 91.

Ο δ' πλοῦτος ἡμᾶς καθάπερ ἰατρὸς κακὸς,
Τυφλοὺς βλέποντας ἀπεργάζεται, πάντας ποιεῖ.

Verum diuitiæ nos ceu malus medicus videntes assumptos omnes excæcant. Euripidis porro sententia ibidem recitatur, vbi pro κακὸν τὸ πλοῦτ' εἰς ἀνανδρίαν, legitur, κακὸν τὸ βούλεσθ' ἄρ' εἰς ἀνανδρίαν. Malum sanè consilium ad fortitudinem sunt diuitiæ hominibus. In manuscripto citatur hic distichum ex Alexandro Euripidis, non vt habet impressus ex Alexandra In Græco Clementis erat, ὁ τοῦ Αλεξάνδρου ΕΥριπίδης, in Alexandro Euripides; itemque superius illud ex Antiphane manuscriptus, non vt impressus ex Aristophane, cum quo non conuenit quod de Pluto à natiuitate cœco tradit Euphorion, nam à Ioue excæcatum fingit.

Ibid. *Dictum certè est.*] Prouerbium est quod Zenodotus citat ex Euripide, alij tribuunt Aristoni. Ignaua est opulentia; verum inopia est artium repertrix, Ingenique largitor venter, ait Persius. Vide Chil. 1. cent. 5. 22. & Chil. 2. cent. 7. illud alterum natum ex oraculo reddito Cleomeni & Theopompo Spartæ Regibus, tum demum vincendos esse Lacedæmonios, quum aurum & argentum in pretio cœperint habere. Sophoclis gnomen exscripsit in lib. 1. de virtute. Stobæus ex eius Oedipode.

Pag. 485. A. *Plato autem.*] Locus est ex 7. de Republ. pag. 521. vide lib. 5. Strom.

Pag. 489 A. *Beati inquit.*] Hic omissa sunt quædam à librario Heruetti quæ Typographus ex priori editione in Indice erratorum resarciet. Hæc ita Græcus liber Clementis, μακάριοι οἱ διωγμένοι ὑπὸ τῆς δικαιοσύνης. Quæ potes vertere, Beati qui persecutionem patiuntur præ iustitia, vel propter iustitiam: nam ὑπὸ, cum gignendi casu sic apud Platonem & Plutarchum interpretantur vulgata lexica, neque videntur qui transferebant Euangelia contrarium asseruisse.

Pag. 492. A. *Et Plato in Phædone*] Vt Theano dixit, εἰ μὲν ζῶ ἀθάνατος ἡ ψυχὴ, ἔρμαιον ὁ θάνατος. Sic Plato, εἰ μὲν γὰρ ζῶ ὁ θάνατος ἐστὶ παντὸς ἀπαλλαγὴ, ἔρμαιον ζῶ τῆς κακοῦς ἀποθνῄσκοντι τότε σώματος ἅμα ἀπηλλάχθαι, καὶ τῆς αὐτῷ κακίας μετὰ τῆς ψυχῆς. Nam si mors esset vniuersi separatio, & dissolutio, pro lucro emolumentoque improbis hominibus deputandum esset, quum mortui essent, vt vna quidem corpore, & cum ipso quoque anima sua etiam improbitate liberarentur. In loco Aristophanis qui sequitur quod transfert Heruetus, *folia instar umbræ reddentia*, Græce est, σκιώδεις φύλλα, *turbæ umbratiles*, vel *natiuo umbræ similis*. Porro dictum Epicharmi sic effert Clemens, vt & Theodoretus lib. 1. de curat. Græc. Fortasse autem cuiusmodi vos estis hominibus Epicharmus ille Comicus iambicum illud coaptauit: Φύσις ἀνθρώποις ἄνεμοι πνευματώδεις. Homines ventosis vtribus per quam similes, verbum verbo reddes, *Natura hominum vtres inflati.* tale & illud Timonis Phliasij lib. 2. apud eundem.

Ανθρωποι κενεῆς οἰήσιος ἔμπλεοι ἀσκοί.
O vtres, animi sensus quos implet inanis.

Pag. 494. A. *Sed ab eo demum*] Gr. ὧ μὴ δακίδυμος ἱδρώς. Inter fragmenta Simonidis cum Pindaro edita sic legitur ex hoc libro excerptus huius locus: ᾧ μὴ δακίδυμος ἱδρὼς ἔνδοθεν μόλῃ, ἵκηται ἐς ἄκρον. *cui non sudor animum morsiens deintus venerit, non peruenire possit ad summitatem fortitudinis.* Pindari quoque versus reperies in isdem fragmentis 372. edit. 2. Heraclitι demum sententiam, adfert etiam Theodoretus lib. 8. de Curat. Græc. sed corruptè. Heraclitus profecto etiam eos qui occisi in bello essent, nullo non dignos honore existimauit, μόροι γὰρ μείζονες μείζονας λαγχάνουσιν. Soli maiores sortem habent. Hanc vero eius orationem, haud equidem admitto. Quamplurimi enim qui sceleste vitam peregerunt, violentam mortem perpessi sunt. Legendum est, μόροι γὰρ μείζονες μείζονας μοίρας, Maiora funera maiores sortes obtinent.

Pag. 496. D. *Alij quidem Nearchum.*] Diogenes Laërt. in eius vita. Is cum Nearchum tyrannum, seu vt alij volunt Diomedontem deijcere ac profligare voluisset, comprehensus est. Theodoretus lib. 8. de Curat. Postquam exemplum Zenonis attulit hæc subiicit. Quod ipsum & Theodotum Pythagoricum fecisse aiunt, Paulumque præterea Lacydæ familiarem. vt testis est Pergamenus Timotheus in lib. de Philosophorum fortitudine, itemque Achaïcus in Ethicis libris affirmat. In iis, quæ de Zamolxide subiicit, est in Græco. πρεσβύτην αἱρεῖσθαι, *senem eligere*, Heruetus correxit, φρεσβύτην.

Pag. 498. D. *Scio etiam fœminas.*] P. Victorius hunc Clementis locum citat illustrans illum Varronis de re rustica. Nam in Illyrico hoc amplius prægnantem sæpe, cum venit pariendi tempus, non longe ab opere discedere, ibique enixam puerum referre, quem non peperisse, sed inuenisse putes. Paulo post citantur Euripidis sententiæ duæ, quarum altera legitur apud Stobæum lib. 71. in Viruper. mulierum ex Euripide in Oedipode, κἂν ὁ κάκιστος γήμῃ τὴν δύδυμοσαν, non vt habet Clementis editio Florentina: κἂν ὁ κράτιστος γήμῃ. Scribe ergo, *Etsi pessimus vir ducat optimæ existimationis mulierem*; altera vero lib. 67. ex eodem poëmate, sed extrema quoque leguntur aliter οἵοισι τὴν ξυνοικοῦσ' ὑφρονεῖ, non, ὑφέρει. *Per vecordiam contemnit virum*, non autem, *cum qui vna versatur superat amentia* Versus qui consequuntur verba sunt Vlixis Nauscaam alloquentis Odyss. ζ. v. 182. Quod vero dixit pudicam esse viri seruam pulchrè

conuenit cum eo quod dicebat S. Monica, vt A
scribit D. Augustinus lib. 9. Confess. cap. 9. matrenas per iocum admonens ex quo illas tabulas, quæ matrimoniales vocantur, recitari audissent, tanquam instrumenta, quibus ancillæ factæ essent, deputare debuisse, proinde memores conditionis superbire aduersus dominos non oportere.

Pag. 505. D. *Nam mè Anytus.*] Hæc ex Platone in Apologia Socratis laudantur & à Theodoreto lib. 8. de curat. Græc. Ea sic habent tom. 1. p. 30. ἐμὲ γὰρ, οὐδὲν βλάψῃ οὔτε Μέλητος οὔτε Ἄνυτος, οὐδὲ γὰρ ἂν δυναίτο. οὐ γὰρ οἶμαι θεμιτὸν εἶναι ἀμείνονι ἀνδρὶ ὑπὸ χείρονος βλάπτεσθαι. ἀποκτείνειε μὲν τ' ἂν ἴσως ἢ ἐξελάσειεν. Nihil enim mihi nocuerit aut Melytus aut Anytus; non enim possent. Quod quidem nefas esse arbitror virum meliorem à deteriore violari. Interfecerit me fortasse aut expulerit. B
Tertullianus de anima 1. Nihil mirandum si & in carcere lemniscatas Anyti & Meliti palmas gestiens infringere, ipsa morte coram, immortalitatem vindicat animæ necessaria præsumptione ad iniuriæ frustrationem.

Pag. 524. B. *Ægrotus etsi.*] In libello Sentent. Comic. monet Henricus Stephanus videri hæc ex tribus diuersis Euripidis locis desumpta, & secundam sententiam incipere ab illis verbis, καὶ κακῶν ὧν σῶν σωφίσω, & καὶ, esse Clementis non Menandri (Euripidis dicere voluit) perinde ac si diceret, *Item hæc.* Tertiam autem ibi incipere, & οὐδὲν δεῖ μοι, & *Certè mihi.* Monet item videri deesse versum, qui interseratur inter duos postremos, aut certè posteriorem positum per parenthesim. Vide ibidem locum Menandri huic Euripidis similem p. 105. C

Pag. 530. A. *Hoc est enim.*] Omissa sunt hic quædam, quæ sic adde, *Hoc est enim trahi à patre per omnem angustam viam incedentes, dignum effici, &c.*

Pag. 537. B. *Implebo ipsam.*] Gr. πλησθήσω αὐτῶν νεκρῶν γνάθων, οὓς ἔπαισεν ἡ ὀργή μου. Hierem. 33. v. 5. καὶ πλησθήσῃ αὐτῶν νεκρῶν τῶν ἀνθρώπων, οὓς ἐπάταξα ἐν ὀργῇ μου. Latina, Venientium vt dimicent cum Chaldæis, & impleant eas cadaueribus hominum, quos percussi in furore meo, & in indignatione mea. Quidam ex Hebræo interpretantur, Dominus dixit ad domos Iuda, quæ destructæ sunt; eo quod habitatores earum venerunt, vt dimicarent cum Chaldæis, vt implerent eas domos cadaueribus, & multis Iudæis cæsis efficerent, vt implerentur. Quæ vero paulo ante dixit, *re vera hic solus prudens*, Gr. οἷος πεπνυμένος τοὶ δὲ σκιαὶ ἀΐσσουσιν, ad versum pertitinent Odyss. κ. de Tiresia vate, cui vni Proserpina dicitur de- D
disse, vt etiam defunctus sapiat, reliquas autem vmbras volitare. Vsurpatum est hoc deinde in Chrysippum magnifice de se sentientem, vt refert Diog. Laërtius lib. 7. & in Scipionem iuniorem, vt Plutarchus in Politicis præceptis.

Οἷος πέπνυται, τοὶ δὲ σκιαὶ ἀΐσσουσιν.
Ille sapit solus, volitant alij velut vmbræ.
Vide Prouerb. 53. cent. 3. chil 2.

Pag. 538. C. *Iob autem iustus.*] Nicetas Heraclensis in expositione libri Iob, quam ex veterum commentariis contexuit, ex Clemente citat hæc: τὸ τῷ Ἰὼβ κομψότερον μᾶλλον ἔστω νοητέον. γυμνὸς καπίας καὶ ἁμάρτιας ὡς ὁπ κοιλίας μητρὸς ὁπ τῆς γῆς καταρχὴς διεπλάσθω· γυμνὸς καπίας εἰς τὸν αὐτὸν χῶν καὶ ἀφαλύστω, γυμνὸς ἀ κπμῷ· τοῦτο γὰρ μικρόπτε καὶ κοινὸν, ἀλλὰ καπίας καὶ πονηρίας ἢ τῷ ἐπιμόνου τοῖς ἀδίκως βιώσασιν ἀκριβὴς εἰδώλου. Ita manuscriptus C. V. P. Delbenij Abbatis, quæ Latine ità ferè quidam nuper in Catena sua vir doctissimus P. Comitolus. Quanquam quæ à Iobo dicuntur sublimius cogitari debent, ad hunc modum; Nudus à scelere & peccato è terra, quasi in matris vtero latus sum; nudus etiam reuertar illuc. Nudus non à bonorum possessione (minutum enim id est & vulgare) verum ab improbitate & vitio, atque ab eo, quod vitæ hominum comes est, tenebricoso idolo. Nam si id quod manibus, &c. Hæc conferri cum Clementis libro poterunt, & ad illud conformari, extremum illud præcipuè, *quod hominibus qui iniustè vixerunt, comes est.* t. 1. Quæ sequuntur apud Nicetam Clementi tributa non habet editio Florentina, nisi fortè ex alio Clementis libro desumpta sunt, vel alterius fortè auctoris, cuius nomen librarius omisit.

Pag. 539. C. *Arcana non.*] Theodoretus lib. de Curat. Græcor. Euripides quoque consona sic testatur: Ἀρρήτοις βακχεύμασιν εἰδέναι βροτούς. Hoc est, Arcana Bacchico furore acti sciant.

Pag. 541. A. *Curam quidem.*] Ἐπιμελούμενος μὲν καὶ κοσμικῶν τὸν πόνον ἔνθα καθεύδῃ. G. Heruetus legit, τῷ πόνῳ, F. Morellus P. R. κοσμικῶν τῷ πόνῳ.

Ibid. D. *Et Poëtam Lyricum.*] Pindaro hæc vindicat Theodoretus lib. 8. de Curat. Græc. quę & inter eius fragmenta relata sunt. Pag. seq. meminit alarum Euripidis, de quibus hæc Plutarchus lib. An seni gerenda respubl. αἱ γὰρ ὑπὸ τοῖς καλοῖς ἔργοις ὑπὸ τῶν Εὐριπίδου χρυσαῖς πτέρυξιν, ἀλλὰ τῶν Πλατωνικοῖς ὀκείοις πτεροῖς ὑμνια, τὸν ψυχὸν μέγεθος καὶ φρόνημα μὴ γήϊνος λαμβάνουσαν αἰαφέρουσιν. Vide Th. Canterum lib. 1. cap. 25. Var. lect. C

Pag. 543. C. *Platonis quoque.*] Παράδειγμα ὧν ἐν οὐρανῷ κειμένων. F. Morello videbatur legendum, τῶν ὧν οὐρανῷ κειμένων, *Cœlestis ciuitatis exemplar esse propositum.*

IN LIB. V. STROMAT.

Pag. 546. C. *Clamat Æschylus.*] Theodoretus lib. 4. contra Græcos citat hunc versum,

Τὰ μηδὲν ὠφελοῦντα μὴ ζήτει μάτην,
Ne quære frustra, quæ nihil tibi conferunt.
non vt habet Clemens, μὴ πόνῳ μάτην.

Pag. 550. C. *Vt ait Sophocles.* Profert hanc sententiam I. Stobæus tit. 29. de assiduitate ex Sophocle in Oedipode, & sequentem Menandri ex eius Eunucho. Senarij sunt quos ita Latinis exprimere potes,

——*quæ quæri solent,*
Cura indigere cuncta sapientes volunt.

Ibid. D. *Cuncta res.*] Eusebius lib. 15. Præpar. cap. 16. hæc Timonis carmina refert ex eius Sillis legitque, Ητ' ἀλαὴ ὠδὲ πάντα κυλίνδυται, rectius quàm apud Clementem, Ητ' ἄμμα ὠδὲ πάντα. *Cæca omnes alias circum res voluitur.* Item.

Ες βείθρος ἐστήριξε κάρη, ἐς ἐλπίδα κάλλει.

Ες βροτὸς, vertitque Trapezuntius, *Grauitate confirmauit caput, & in spem conjecit.* Est imitatio seu parodia illius loci Iliad. 4. pag. 153. edit. Crispinianæ.

Οὐρανῷ ἐστήριξε κάρη, καὶ ὑπὸ χθονὶ βαίνει.

In cœlo firmauit caput, & super terram ingreditur. Ille autem alter locus qui sequitur, alludit ad initium Iliados, vbi de contentione Agamemnonis & Achillis agitur,

Τὸν

Τίς τ' ἀρ' σφῶϊ θεῶν ἔριδι ξυνέηκε μάχεσθαι.

Quis ergo illos Deorum vt lite pugnarent commisit?

Ibid. *Concurrens cum Echo.*] Gr. Ηχοῖς συνδρομος ἔχλος, Trapezuntius, Echo concurrentis turbæ. Sequitur apud Eusebium, ὁ γὸ σιωπῶσι χολωθεὶς, rectius Clemens σιγῶσι, sed χωλωθεὶς, ad Eccho referri non potest, verum in tertio versu melius legit Eusebius, Νοῦσον ἐπ' αὐτοῖς ὧρσε λάλιν, quam habeat Clementis liber ὧρσε κακὴν, licet in 1. Iliad. sit, Νοῦσον δ' ἀνὰ στρατὸν ὧρσε κακήν. Morbum inter homines excitauit loquacitatem: peribant autem multi. Hæc ex eodem Timonis opere desumpta sunt, ne quem forte decipiat Trapezuntius interpres qui vertit, alius quoque vir quidam clarus, quod est Græce, ὁ δηλωθεὶς ἀνὴρ, iam nominatus auctor. Gellius lib. 3. cap. 17. Timon amarulentus librum maledicentissimum conscripsit, qui Sillis inscribitur. Fuit patria Phliasius, vt scribit Simon Apollonides Nicænus, non autem Apolloniates aut Nicænus, vt auctor Dictionarij Poëtici tradit. Suidas, Τίμων φλιάσιος ὁ καὶ αὐτὸς φιλόσοφος τῆς πύῤῥωνος αἱρέσεως ὁ ψάφας ἐπιγεγραφὼς σίλλους ἔστι δὲ ἐπῶν φιλοσόφων βιβλία γ. Ab Athenæo lib. 4. similis versus eiusdem affertur:

Ἀφρονομανὲς, νεκροῦ ὄμματ' ἔχων, κραδίην δὲ ἐλάχιστον,

Parodia illius 1. Iliad.

Οἰνοβαρὲς, κυνὸς ὄμματ' ἔχων, κραδίην δ' ἐλάφοιο.

Pag. 551. D. *Esse decet castum.*] Distichum hoc imperitè in editione Florentina diuulsum sic continuandum esse nos monuit Fed. Mor. P. R.

Ἀγνὸν χρὴ ναὸν θυώδεος ἐσθλὸν ἰόντα
Εὐφρᾶναι, ἀγνὴν δὲ ἔχει φρονεῖν ὅσια,

Ingreditur, castus pectore sancta sapit.

Sacra templa nemo profanus, aut non initiatus frequentabat, nisi cum periculo, vel mortis, vel alterius damni, cuiusmodi apud Pausaniam multa leguntur exempla. Ad eundem modum veteres Philosophi à scholis suis tanquam à mysteriis abigebant illiteratos, vt scholæ Pythagoræ inscriptum erat,

Λείσω σιωπητῆσι, θύρας δ' ἐπίθεσθε βεβηλοί.

Cantabo doctis vos vani claudite portas,

& Platonis, Ἀγεωμέτρητος μηδεὶς εἰσίτω. Ita septem sapientum dicta foribus templi Delphici inscripta fuerunt. M. Neander in Phocylidem.

Pag. 552. C. *Attamen & quæ.*] Theodoretus lib. 1. contra Græcos, sed & Parmenides Eleates, qui socius fuit Xenophanis Colophonij, rebus iis qui intellectu solo percipiuntur fide occursandum nobis hortatur, inquit enim:

Δεῖδε δ' ὅμως ἀπόντα νόῳ παρέοντα βεβαίως,

hoc est,

Nam quæ aberant, animo tanquam præsentia vidit.

Nemo ergo quia nobis ad ea, quæ capiuntur intellectu, sola mente licet appropinquare.

Pag. 553. C *Deusque duris.*] Stobæus tit. 29. de Assiduitate hoc carmen tribuit Alexidi in Orchestride: Libro tamen 6. Strom. Euripidis esse dicitur.

Ibid. *In medio.*] Hoc offendes Ecclesiastici 37. v. 13. quod ita est in vulgata Lat. In medio insensatorum serua verbum tempori: in medio autem cogitantium assiduus esto. C. Iansenius id exponit, Significa cum quis inciderit in consortium imprudentium; non temere sapientiæ doctrinam inculcandam, ne sanctum detur canibus, sed seruandum verbum tempori oportuno: at cum in prudentum consortio quis fuerit, ibi liberum esse & vtile, vt in docendo sit assiduus. Alter porro locus est 10. Prouerb. v. 14. σοφοὶ κρύψουσιν ἀθησιν, *Sapientes abscondent sensum:* sic quoque habet Clementis liber Græcus, at in vulgata Latina, Sapientes abscondunt scientiam. Videtur ex Aquila vertisse συνκρύψουσι γνῶσιν, aut ex Hebræo. Empedoclis versus quos subijcit, aliter conuertit è Græco Acciaolus Theodoreti interpres lib. 1. contra Græcos:

Infidos vitare malos, nec credere quicquam,
Certa iubent nostræ cunctis oracula Musæ.

Inter malos itaque homines reponendos esse infideles Agrigentinus censet.

Pag. 556. C. *Parce tempori.*] Idem censet quod G. Heruetus in hunc locum Gilbertus Cognatus Centuria 3. Adag. 208. Ciceronis scilicet locum ex 3. de Finibus bonor. ita legendum, *tempori parcere.* Verumtamen & Erasmus Cent. 1. Chil. 1. in prouerb. Seruire scenæ, affert ex Phocylide celebre illud καιρῷ λατρεύειν, *tempori seruire*, & Lambinus apud Ciceronem legit, *parere tempori*, & sequi Deum. καιρῷ πειθαρχεῖν, θεῷ ὑπείκειν Græcis, omnesque libros veteres ait habere, parere, non, parcere. P. Victorius putat legendum parcere. Theophrastum memoriæ proditum est dicere solitum, πολυτελὲς αἰώλωμα, esse tempus, Stobæo teste.

Pag. 558. D. *Edatis varios.*] Verba sunt Achillis Vlyssem ac cæteros Græcos ad se missos alloquentis Iliad. 10.

Ὡς μήμοι τρύζοιτε παρήμενοι ἄλλος.

In quem locum Eustathius, ὅθεν δὲ τρύζειν τὸ πολυλογεῖν ἢ πολυφωνεῖν. ἐξ οὗ καὶ τρυγὼν, ἵνα ἡ παροιμία ὅτι σκώμμασι τοὺς πολυλογούντων ἐφάλωσαν, λαλίστερος τρυγόνων καλοῦσα. Ideo Clemens cum turturem loquacitatem designare dixisset hoc vtitur verbo, vide prouerbium, Turture loquacior. Suidas, τρύζει, ἀσήμως λαλεῖ, παρ' ὃ καὶ ἡ τρυγὼν, ἐπὶ ἀσήμως φθεγγεται καὶ γογγυσικῶς.

Ibid. *Mihi quoque in lingua.*] H. Iunius cent. 4. Prouerb. 39. Æschylo tribuit hunc versum pariter ac sequentem, sicque vtrumque vertit, *Fidum penu*, vel, *ærarium linguæ. Et nostra præfert lingua custodem clauem.* Deinde addit hunc Luciani similem versum:

Ἀῤῥήτων ἐπέων γλώσσης σφρηγὶς ὑπεικέσθω.

Arcanum vt celet claudenda est lingua sigillo.

Pag. 560. C. *Iam vero eorum.*] Hoc Pythagoræ symbolum seu præceptum ita exponit D. Hieronymus in Apolog. in Ruffinum, Stateram non transiliendam, id est, ne prætergrediare iustitiam: ita Cyrillus & alij, vt docet Gregor. Gyraldus in libello in Symbola Pythag. versus autem qui consequuntur locastæ sunt apud Euripidem in Phœnissis Act. 2. Eteoclem alloquentis.

Pag. 561. B. *Et Pythagoras iubens.*] Græc. sic habent, καὶ Πυθαγόρας δὲ ὀνεῖδε ἀπαγορεύων, τὰς λεωφόρους ὁδοὺς βαδίζειν παρακάπτων, μὴ δεῖν παῖς ὑπὸ πολλῶν ἐπιθεσθαι γνώμαις. Sed mutata interpunctione ita vertere potes ad verbum. *Et Pythagoras non veretur prohibere, ne via regia incedamus, iubens, ne vulgi sententiam sequamur.* Ceste enim hoc loco Pythagoram vult Clemens prohibere, ne regia via ingrediamur, quæ communis est. Tametsi enim apud Laërtium in vita Pythagoræ legimus, μὴ βαδίζειν ἐπὶ τὰς λεωφόρους, suspicatur tamen illud μὴ delendum

Brodæus lib.2. cap. 20. Miſcellan. neque hæſitandum eſſe Eraſmo vtrum ſit Pythagoræ. Idem cenſet L. Greg. Gyraldus, profertque loca D. Ambroſij ad Irenæum Epiſt.6. Nam cum ex populo Iudæorum, vt plerique arbitrantur genus duxerit, ex eius diſciplina deriuauit etiam magiſterij præcepta. Legerat Moyſi diuino præceptum oraculo: Solue calceamentum pedum tuorum: Id etiam præceptum Ieſu Naue, videlicet vt detritæ & popularis viæ ponerent puluerem, qui viam domini ambulare deſiderarent. D. Hieronymus Apol. in Ruff. Per viam publicam ne ambules, id eſt, ne multorum ſequaris errores. Sed & Origenes eodem fere ſenſu exponit Euangelicum illud, ſpatioſam & latam viam declinandam. Sic vero Olympiodorus enuntiat φεύγειν τὰς λεωφόρους. Euphorionem citat Athenæus lib. de Iſthmiis, & Stobæus in Philoctete, ſed in verſu quem citat Clemens erat Ἀχαΐδας ἵππους, Equas Achaïcas.

Pag 562. D. *Quinetiam myſticum.*] Gr. ἅπαρ ἐν τὸ τετράγραμμον ὄνομα τὸ μυστικὸν ὃ ἐφείκειτο οἷς μόνοις τὸ ἄδυτον βάσιμον ἦν, λέγεται δὲ ἰαού. D. Hieronymus ad Fabiolam de veſte ſacerdotali. Octaua eſt lamina aurea, in qua ſcriptum eſt nomen Dei Hebraïcis quatuor literis Iod He Vau He, quod apud illos ineffabile nuncupatur. Hæc ſuper pileolũ lineum in Pontifice additur, vt in fronte vitta hyacinthina conſtringantur. Idem ad Marcellam Epiſt. 136. in Græcis libris repertum non intelligentes PIPI legere conſueuerant, vt apud Procopium nunc etiam legimus. Theodoretus q. 15. in Exodum, τὸν ὃ παρ' Ἑβραίοις ἄφθεγκτον ὀνομάζεται, ἀπείρηται δὲ παρ' αὐτῆς ἀφὴ τῆς γλώττης προσφέρειν. γράφεται δὲ ἀφ' ἧς πεντάρων στοιχείων, διὸ τετράγραμμον αὐτὸ λέγουσι. καλοῦσι δὲ αὐτὸ Σαμαρεῖται μὲν ἰαβέ, Ἰουδαῖοι δὲ ἰά. Hoc autem apud Hebræos dicitur inenarrabile, prohibeturque apud eos lingua pronuntiari, ſcribeturque 4. literis, & ob id τετράγραμμον appellatur. Samaritani vocant illud nomen Iabe: Iudæi vero Ia. Auctor commentariorum in Pſalmos apud D. Hieronymum legi poſſe ait Iaho ſcribens in Pſ. 8. D. Irenæus lib. 1. cap. 34. Iao numerari ait inter nomina Dei. Macrobius lib. 1. Saturnal. ca. 18. profert oraculum Apollinis:

Φράζεο τὸν πάντων ὕπατον Θεὸν ἔμμεν Ἰάω.

Diodorus l. 1. Epiphan. hær. 26. contra Gnoſticos. At P. Galatinus l. 2 de arcanis Cathol. verit. c. 10. notat nomen hoc eiſdem literis conſtare, ex quibus tria tempora verbi ſubſtantiui cõponuntur. Et ſic apud eos ſonant הָיָה haïah, id eſt, fuit, הֹוֶה houe, quod ſignificat, eſt, יִהְיֶה Iihie, id eſt, erit. vt earundem ſcilicet perſonarum æternitas pateat Patrem ſcilicet Filium & Spiritum ſanctum ſemper fuiſſe eſſe & fore. G. Genebrardus alterum Theodoreti locum ex Polymorpho profert l. 1. de Trinit. & ait illa Græcorum profanorum loco de Iao Clementi occaſionem dediſſe, vt obſeruaret illud ſonare *iaóv*. Lectionem eius non aliũnde petendam, quàm à Moſe cui primum tam præclari vocabuli facta eſt reuelatio. Ei à Domino quod nomen eſſet ipſi percontanti reſponſum eſt אֶהְיֶה Ehie, qui ſum. Ehie miſit me ad vos. Deus prima perſona vſus eſt. Moſes cum alios alloqueretur per tertiam expreſſit יְהוָה Iehue, aut יִהְיֶה Iihie. In Chronologia idem pronuntiari poſſe docet Iahué, ſed ſemper pronuntiaſſe Adonai cum ve- A teres tum recentes doctos præter vnũ Sanctem Pagninum, ſi modo ab hæreticis non ſit corruptus, qui vocem peregrinam Iehoua primus confinxit. Sic itaque verti poteſt hic Clementis locus. Quinetiam myſticum illud quatuor literarum nomen quod iis s. i. q. p. i. a. dicitur autem Ιαού, quod exponitur, &c.

P. 566 B. *Et exuet veſtem.*] Hæc in Latina vulgata habentur Leuit. 16. v. 23. Depoſitis veſtib. quibus prius indutus erat, cum intraret ſanctuarium, relictiſque ibi, Lauabit carnem ſuam in loco ſancto, indueturq; veſtibus ſuis. At in Græco LXX. omnia vt apud Clementem, hoc excepto, εἰσπορθυόμβρος εἰς τὰ ἅγια, Clemens Antuerpienſis editio, εἰσπορθυόμβρος αὐτὸς εἰς τὸ ἅγιον, Romana rectius, εἰσπορθυομβύω αὐτὸ εἰς τὸ ἅγιον.

Ibid. C. *Porro autem.*] I. Pierius Valerianus lib. 31. Hieroglyphicorum. Vt vero ſcripturæ B Hieroglyphicæ ſpeciem aliquam oculis ſubiiciamus, in Sai pro veſtibulo templi, quod Palladi dedicatum erat huiuſmodi argumentum. Infans, ſenex, accipiter inde, mox, piſcis, poſtremoque omnium fluuialis equus: quod humanæ fragilitatis conditionem indicat à pueritia vergentis in ſenium, ac iterum repueraſcentis, accipiter vero Deum, ac perinde amorem, quodq; in nobis diuinum eſt. Piſcis, odium ſimul atque mortem, propter mare, quod exitium ac perniciem appellabant. Equus vero fluuialis impudentem violentiam notabat, vt qui nec patri quidem parcat ſuo, verum eum interficit, vt matris ipſe connubio potiatur, & pro diſſidio ponitur, quod in duobus contrariis elementis viuit; atque ita propemodum concors ea diſcordia, quæ corporum temperaturam conſtituit, C cum diſſidere penitus cœperit, mors inde ſequatur neceſſe eſt. Si ergo hæc interpretatur Valerianus, Naſcimur, Seneſcimus, Viuimus, Morimur, Naturæ diſſidio. Atqui in ſingulorũ interpretationem conuenit cum Clemente, quanquam non crocodilum, vt ille, ſed Hippopotamum inſculptum fuiſſe velit, & in diuerſa Ægypti vrbe. Quod vero ait, pro veſtibulo templi, facit vt videatur hic fuiſſe vertendum, non *in æde ſacra quæ vocatur Pylon*, eſt enim Græcè, ὅτι δ' ἱεροῦ καλουμένου Πυλῶνος, ſed *in veſtibulo quod Sacrum dicitur.*

Ibid. *Et τετρᾶς, hoc eſt quaternio.*] Th. Canterus l. 1. c. 18. Var. lectionum, Epheſiis voces quaſdam & notulas Magicas fuiſſe docet, quibus vtentes in omni negotio ſuperiores euaderent. Heſychius, Ἐφεσία γράμματα ἦν πάλαι, ὕστερον δὲ D προσέθεσαν ἄλλας ἀπαπεῶνες καὶ ἄλλα. φασὶ δὲ τῶν προσόντων τὰ ὀνόματα τάδε ἄσκι, αἴξ, τετρᾶξ, δαμναμενεύς, αἴσιον. In iis quæ ſequuntur Eraſmus ait librariorum incuria omiſſum, quid τετρᾶξ ſignificaret, id quod reſarcit ex hoc loco Canter. vide Eraſmum Chil. 2. cent. 8. prou. 49. Suſpicari tamen potes, cum in interpretatione ſingulorum legas τὸ δὲ αἴξ, αὐτὸς, ac eſſe hæc duo αἴξ ἡ γῆ τετρᾶξ ἀνεμος: niſi malis corrigere ex Clemente λὶξ ἡ γῆ. Nota item Heſychium tenebras dicere ἄσκι, lucem καπάσκι, αἴσιον, ἀληθὲς verum, & Clementem τετρᾶδα dictum putare annum διὰ τὰς ὥρας, propter quaternionem tempeſtatum quadripartitarum hyemis, veris, æſtatis & autumni, quas anteà πένταεγος τὸ ἔτος τρίτας dixit 4 anni cõuerſiones 570. 60. Eodemq; modo interpretatus eſt duodecim lapides illos S. Hyeronymus ad

Fabiolam de vestitu sacerdotum, cum in singulis verticulis singula dixit assignari tempora, & his ternos menses deputari.

Pag. 568 B. *Aiunt certe.*] Th. Canterus lib 1. cap. 12. var. lect. Origenes contra Celsum. Cæterum Pythagoræi cenotaphia exstruebant iis qui defecissent à Philosophia reflexo cursu ad idioticam vitam, nec ideo deterior habitus est Pythagoras in doctrina & demonstrationibus, aut eius discipuli. Hic autem Hipparchus, cuius hic meminit Clemens, increpatur grauissimè à Lyside Pythagorico in quadam ad eum epistola, quæ etiamnum extat, & quam subijcit Canterus: In eius calce est hæc sententia. Si igitur mutatus fueris, gratulabor: sin minus iam iam obiisse mihi videberis. Ad quam alludit & D. Gregorius Nazianz. in quadm epistola. εἰ μὲν οὖν μεταβέβλησο, ἀλλὰ ταῦτ χρήσομαι, τῶν Πυθαγορείων ἔφη τις φιλοσόφων ἐπαῦρον ὀπισθωκάτα θρηνῶν. εἰ δὲ μὴ ὁπεῖος μὲν ἔχαφ πεθνηκάσμοι, ἐγὼ δὲ τῶτο μᾶλλον ἐρῶ σὴν χάριν ἴπ.

Pag. 576. B. *Vna quidem.*] Proclus in Platonem: ὁ μὲν οὖν Πλάτων διαῤῥήδην τοῖς τε λόγοις ἐν τοῖς γράμμασι τοῖς γνησίοις δηλοῖ· ὁ δέ γε παρμενίδης, καὶ τοι σφόδρα ποίησιν ἀσαφῆ ἄν, ὅμως καὶ αὐτὸς ταῦτα ἐνδηλονύμφως φησίν.

Η μὲν ἀληθείης ἀφεδρίτες ἀτρεμὲς ἦτορ,
Ηδὲ βροτῶν δόξας, οἷς ὐκ ἐνὶ πίστις ἀληθής.

Clementis Græcus liber habet in 1. versu ἀμπιδέος, & in 2. δόξας, Diogenes Laërtius ita citat:

——Κρέων δέ σε πάντα πυθέσθαι,
Η μὲν ἀληθείης εὐπειθέος ἀτρεκὲς ἦτορ,
Ηδὲ βροτῶν δόξας, τῶν οὐκ ἔνι πίστις ἀληθής.
——*velim simul omnia noscas,*
Aut verum simplex, & pectore semper aperto,
Aut male constantis, laudem & suffragia vulgi.

Pag. 570. B. *Mysterium meum.*] Ex Esaiæ cap. 24. v. 16. sumpsit hæc quodcunque tandem sit illud Euangelium: μυστήριον, inquit, ἐμὸν ἐμοὶ καὶ τοῖς υἱοῖς μου. A Græco LXX. in Antuerpiensi editione absunt hæc, at in Romana nuperà in Annotationib. post illa verba, ἐλπὶς τῷ διώκειν, In nonnullis libris hæc sequuntur, καὶ εἶπεν τὸ μυστήριόν μου ἐμοί· τὸ μυστήριόν μου ἐμοὶ καὶ τοῖς ἐμοῖς. Latina vulg. Secretum meum mihi. S. Hieronymus monet in LXX. non haberi, sed de Theodotionis translatione esse addita, nec habet Cyrillus. S. quidem Chrysostomus, & Theodoretus ita legunt. Apud Procopium à I. Curterio editum, adduntur hæc sub asteriſco tanquam ex aliis editionibus accepta, & in commentario ex interpretatione Symmachi, ea esse significatur. Citantur à D. Augustino in Psalm. 7. Translatio paraph. Chald. Secretum præmium iustorum reuelatum est mihi: secretum vindicta in iustorum reuelata est mihi.

Pag 580. A. *Qui pro nobis.*] In verbis D. Pauli non putó consulto omissa esse illa à Clemente ὑπὲρ ἡμῶν, quæ sic ipse explicat ὑπὲρ ἡμῶν σφαγιαζόμενος, vt ego quidem legendum arbitror, non ἐσφαγιάζόμενος. Fed. Morellus Prof. Regius.

Ibid. D *Ex omnibus.*] Idem hoc Callimachi pentametrum sic implet.

Η παναλκὴς πάντων φαρμακικῶν σοφία.

Ibid. *Alius ex alio.*] Apud D. Cyrillum lib. 1. contra Iulianum. Atqui illud in præsentiarum dixisse operæpretium existimarim, quod verè à quibusdam celebratur prouerbium, Sapiens alius ab alio. Manifestum autem, quod posteriores à prioribus didicerint, & non priores à posterioribus. In margine additur, Σοφὸς ἄλλος ἀπ' ἄλλε. At hic in Græco ἕτερος ἀ' ἐξ ἑτέρε σοφός. Bacchylidis à Plutarcho & Stobæo citantur multa ex Pæanibus, quæ collegit H. Stephanus, sed hoc prætermisit, quod reperitur & apud Theodoretum l. 1. de Curatione Græcorum. Audire vero est & Bacchylidem in Pæanibus hæc dicentem, οὐδὲ γὰρ ῥᾴδιον ἀῤῥήτων ἐπέων πύλας ἐξευρεῖν· hoc est, *Haud enim facile est occultorum verborum portas inuenire.*

Pag. 581. *Tibi omnium.*] P. Victorius lib. 13. Var. lect. c. 2. Qui in vetere cultu Deorũ Deos inuocabant, nominibusque ipsos appellabant, timentes ne apud eos offenderent, si forte non suo nec grato illis nomine vocassent, sæpe veniam errati sui petebant, totosque se ad eorum voluntatem referebant, in arbitrio ipsorum ponentes, vt è multis id nomen asciscerent, quo magis delectarentur, tuæque inscitiæ ignoscerent. Hoc fecit Catullus in Hymno in Dianam, cum enim eam pluribus nominibus Dianam vocasset, addit, Sis quocunque tibi placet Sancta nomine, & Euripides cuius locus citatur à Clemente l. 5. Strom. & Socrates in Philebo, ἐγὼ ναὶ τὼ ἀφροδίτω ὅπη ὀνείνη φίλον, ταύτῃ προσαγορεύω.

Pag. 585. B. *Patrem enim.*] Citantur ab aliis Patribus sæpe hæc verba Platonis in Timæo, quæ ita Latine vertit Cicero de vniuersitate. Atque illum quidem quasi parentem huius vniuersitatis inuenire difficile est, & cum iam inueneris, indicare in vulgus nefas. Proferuntur à Cyrillo hæc sola lib. 1. contra Iulianum, at Theodoretus lib. 2. & lib. 4. contra Græcos, addit quæ hic etiam adiicit Clemens ex aliis fortasse locis Platonis, *Neque enim hoc ita ineffabile homini sicuti cæterà disciplinæ.* Similis est sententia apud Mercurium Trismegistum citante Stobæo tit. 78. de Diis, Θεὸν μὲν νοῆσαι χαλεπὸν, φράσαι δ' ἀδύνατον. τὸ γὰρ ἀσώματον σώματι σημῆναι ἀδύνατον. D. Cyrillus loco citato, vt quidem habet interpres Latinus, Deum intelligere difficile est, eloqui autem impossibile, si cui etiam intelligere possibile. Incorporeum enim corpore significare impossibile.

Ibid. D. *Vnus perfectus.*] Hæc Orphei carmina iam protulit in Protreptico 75. *Ex se vnus genitus.* Ibi enim legitur εἷς ἐξ' αὐτογόνης. At hic αὐτοπάλης, vt & apud Eusebium lib. 13. de Præparat. Euang. In hoc versu notat Clemens ipse variam lectionem: quidam enim legunt, ἐκ δὲ ἑκγενὰ πάντα τέτυκται, alij, πάντα πέφυκεν. *Nata sunt.* Prior lectio in Adhortatoria oratione Clementis ac Iustini reperitur, posterior nusquam alibi, tertia vero est,

Εἷς ἐξ' αὐτοπάλης, αὐτὸς δ' ὑπὸ πάντα τέλεῖται.

Sic Theodoretus lib. 2. sic Eusebius lib. 13. Præpar. In libello etiam de Monarchia legitur τέτυκται. Subijcit vero Clemens duos Orphei versus, qui apud Eusebium non annectuntur superioribus. Illa enim verba, νήφος ἐτέλεκται, sequitur, λάϊνον ἐμοί. At hic & apud Iustinum in Adhortatoria, & de Monarchia sequitur:

Πᾶσιν γὰρ θνητοῖς θνητὰ μόρσιμα εἶδεν ἑκάστοις,
Ἀθανάτες δ' ἰδέᾳ δῆλοι τὸν πάντων μεδέοντα.

Perionius,

Mortales nam oculi cunctis mortalibus insunt,
Cunctorumque Iouem non possunt cernere Regem.

At Clemens:

Πᾶσιν γὰρ θνητοῖς θνητὴ κόρη εἰσὶν ἐν ὄσσοις
Μικρή· ἐπεὶ ὀφρύες τε ἢ ὀστέα ἐμπεφύασιν.

Theodoreti interpres:

——*Et mortalia lumina nobis,*
Et pupæ tenues, caro circum atque ossa resistunt.

pag. 587. B. *Illum non oculis.*] Paulo planius hæc conuertit Theodoreti interpres lib. 1. de Curat. ægritudinum Ethnic. Nec minus Empedocles ita inquit de iis, quæ videri oculis nequeunt.

Nam neque ad hoc oculi valeant accedere nostri,
Non illum prensare manus, certissima nobis
Quæ viares omnes animi ad penetralia mittit.

Ibidem sententia Solonis allata præcedit hanc Empedoclis.

Pag. 590. C. *Xenocrates Carthaginensis.*] Etsi hoc loco Xenocrates dicatur Καρχηδόνιος, Carthaginensis, existimandum est tamen hic potius mendum esse, quàm apud Laërtium, nam & ipse Clemens lib. 2. 442. & 606. lib. 2. Chalcedonensem eum dicit. Plutarchus in libro de versutia terrestrium & aquatilium animantium tradit Democritum demonstrasse homines ab animalibus ratione carentibus artes edoctos esse, vt ab aranea textoriam, ab hirundine architectonicam, á Philomela, musicam.

Pag 592 B. *Qui facit, inquit.*] Ita Chrysostomus in hunc Psalmi locum: Τοὺς δὲ αὐτοὺς καὶ πνεύματα καὶ πῦρ προσηγόρευσε τὸ δικαστὴν καὶ τὸ ζῆν δι' ἑκατέρων διδάσκων. οἰκεία μὲν γὰρ τῷ πνεύματος ἡ φύσις, ἰσχυρὸς ὢν ἔ πυρὸς ἀνέρχεται, ἀσθενὴς δὲ χωμάδης ὑποκύπτει ὁ ὅλων Θεὸς, καὶ διεργητὴν τὸν ἄξιον, καὶ κολάζειν τὸν ἀναπόν· ἢ δηλῶν τοῦτο ἢ πυρὸς ἐμνημόνευσεν τὸν κολαστικὸν σημαίνων ἐνέργειαν. Hæc postrema reddidit aliter interpres. Ac propterea de iis quoque mentionem fecit, vt scelerum vindicem Dei vim, ac facultatem designaret. Tu vero sic verte: Ac propterea ignis quoque mentionem fecit, vt eorum vim scelerum vindicem ac facultatem designaret. Hebræi tamen hunc locum ita intelligunt. Qui facis tuos nuntios Spiritus ceu ventos, eorumque ministerio vt collibitum fuerit, vteris.

Pag. 578. B. *Dicamus vero.*] Loquitur Plato de iis quos Coryphæos appellat, idque est p. 173. edit. H. Steph. vbi τὸ δικαστήριον ἢ βουλευτήριον, nouus interpres vertit, Curia aut Senatus, rectius Heruetus, *Prætorium aut Curia*, neq; enim Curia Iudicum est, sed Senatorum. Attamen τὰ ψηφίσματα γεγραμμένα ἢ γεγραμμένα, melius ille, *plebiscita, aut alia publica scripta*, quàm Heruetus, *& scripta decreta.*

Ibid. *Bene autem.*] Hæc quoque rectius Platonis interpres, quem sequere, & ita verte: *Quid vero bene, aut male in ciuitate suo tempore geratur, aut olim apud maiores gestum sit, magis ipsos fugit, quàm, vt dicitur, maris arenæ.* Id enim sunt χόες. Apud Suidam χόες est nomen festi apud Athenienses, quo loco legendum est ex manuscr. ἠδέξαντο αὐτὸν οἱ Ἀθηναῖοι, &, εἰς Ἀθήνας ἐπὶ παιδίονα σ. κ. ε. βασιλεύοντος τῶν Ἀθηναίων, &, καταρξάντος αὐτῶν τὸν φόνον. Item in voce χοᾶς· ἀφικομένους δεῦρο ἀγομένων ἑορτῶν.

Ibid. *Et hæc nesciunt.*] Hæc rectè Heruetus neque interpr. Platonis, ἐκ τούτων παίπαλα ὅτι οὐ καὶ οἶδεν οἶδεν, *Et ne id quidem scit, se hæc omnia nescire.* ἀλλὰ τῇ ὄντι τὸ σῶμα (addendum ex Platone μόνον ἐν τῇ πόλει) κεῖται αὐτοῦ ἐκ ὑπολημῖ. *Sed re vera ipsius tantum corpus in ciuitate iacet. ac versatur.*

Ibid. *Ipse autem, vt ait.*] Hæc quoque superioribus annectuntur apud Platonem, vnde ea potuerunt excerpere ampliora, quam apud Clementem, ij qui eius fragmenta collegerunt: ἢ ὃ δίνοια παντᾳ φέρεται κατὰ Πίνδαρον τά τε γᾶς ὑπένερθεν ἐκ τὸ ὀλύμπιον γεωμετροῦσα, οὐρανού τε ὕπερ ἀστρονομοῦσα, ἢ πάσαν παντὸς φύσιν ἐρευνωμένη, mens autem vbique fertur, & quæ sub terra sunt, & quæ super terram dimetiens, & quæ super cœlum astronomiæ rationibus explicans, & omnem vbique rerum naturam perquisitans. Græca vero Clementis: αὐτὸς δὲ πέπταται κατὰ Πίνδαρον· πάς τε γᾶς ὑπένερθεν, ὑπουρανού τε ὕπερ ἀστρονομῶν, &c. *Ipse autem, vt ait Pindarus, volat sub terra, & super cœlum, astronomiæ dans operam & vniuersam n. o. e. p. indagans.*

Ibid. D. *Omnes in terram.*] Iustinus orat. exhortat. ad Gentes, ἢ Ὅμηρος ἀλλαχοῦ που τὸν Μενέλαον λέγοντα τοῖς μὴ ἐπίμοιρος δεξαμένοις πλὴν τὸ ἔκπυρος φεῦ τῆς μονομαχίας προσκλησιν.

Αλλ' ὑμεῖς μὲν πάντες ὕδωρ ἢ γαῖα ἔστε,
ἀλλ' ὑποδείσαντες ὀργὴν εἰς πλὴν ἀρχαίην καὶ πρόπεσεν αὐτὴ ἐπὶ γῆς ἀλύοντα πλέεσθαι. Homerus alio loco Menelaum dicentem introducit iis, qui non æquis animis Hectoris ad singulare certamen prouocationem acceperant.

Sed vos terra quidem cuncti fiatis & vnda.

(Sic mallem vertissent Heruetus & Perionius.) Nimia iracundia incitatus eos in antiquã, prioremque ex terra effictionem dissoluens. Heraclides Ponticus in libello de allegoriis Homericis docet eum Anaxagoræ sententiam mutuatum esse hoc versu. Nam omne corpus in ea demum fatiscens resoluitur, ex quibus natum erat: veluti restituente natura mutuum. Ille vero terram alterum elementum aquæ coniunxit, vt mixtus humor siccitati ex contraria natura ad mutuam concordiam temperaretur. Locus est Iliad. 7. in quem scribens Eustathius, monet hoc idem significare quod enecemini, quod hæc duo solum in cadaueribus testent, vel in terram resoluamini, quæ duo sunt grauiora, & motus experria elementa, vobisque similia. Sic Xenophanes dixit:

Γαῖα γὰρ γαίης τε καὶ ὕδατος ὁπλόμεθα.

qui versus extat & apud Sextum Philosophum, vt & illé:

Ἐκ γαίης γὰρ πάντα καὶ εἰς γᾶν πάντα πελυτᾶ.

quem habes & lib. 4. Tgeodoreti: hunc etiam Homeri locum citat Sextus lib. 9.

Ibid. *Et conculcate ipsos.*] Alludit forte ad illũ Esaiæ locum cap. 10. v. 6. Et ponam illum in conculcationem quasi lutum platearum, vel vt cap. 11. v. 27. ὡς κεραμεὶς καταπατῶν τὸν πηλὸν, ὕτω καταπατήσεσθε, Sicut figulus conculcans lutum, sic conculcabimini. Callimachi loco de Prometheo, similis ille Iuuenal. Sat. 14.

Forsitan hæc spernant iuuenes, quibus arte benigna
Et meliore luto finxit præcordia Titan.

Ibid. *Epicharmus.*] Citantur hæc & à Theodoreto lib. 6. de Curat. ægrit. Græc. quæ vero sequuntur inter fragmenta Pindari reperiũtur, & loco Theodoreti citato, vbi legendum est ὄρους φάος, non, οἰσιν, & hic πελαγεφεῖ ἢ σκόπει, vt illic, non κελαγεφεῖς. Sic & apud Eusebium lib. 13. pag. 394. vbi omnia ista ex Clemente profe-runtur.

Pag. 598. B. *Vnum virorum.*] Th. Canterus l. 2. c. 11. var. lect. Delio natatore opus est in libris Strom. ad omnia menda persananda. Ita legendus hic locus & persanandus est, ἅτε Πυθαγόρου ὢν

ἐν ἀνδράσι, ἢν θεῶν γένος ἓν
Μιᾶς δὲ πνέομεν
Ναῦς ἀμφότεροι,
Γῆς ὕλης.
προσδίδωσι καὶ ἕνα τὸν τούτων δημιουργὸν, ὃν
Αἰσχύλος πατέρα λέγει.

Quod dicit Αἰσχύλος πατέρα, inter ea quæ extant Pindari, nisi mea me fallit memoria, non legitur: eius tamen dicti etiam Plutarchus aliquotiens meminit, vt lib. 1. Sympos. vbi sic inquit, ὃ τὸν Θεὸν ὁρᾶς ὃν Αἰσχύλος ἡμῖν ὁ Πίνδαρος προσεῖπεν. Et Clemens ipse in Protreptico. Apud Dionem Chrysostomum in Olympico proferuntur ista:

Δωδωναῖε μεγαδεινὲς
Αἰσχύλε πάτερ,

qui quamuis non nominet Pindarum, cum tamen esse, ex iis, quæ dicta sunt colligere est. Hæc Canterus. Tu eodem modo Eusebium emenda hæc citantem pag. 395. Et verte, *Vnum virorum dicens, vnum Deorum est genus. Ex una matre spiramus ambo, nimirum materia: tradit & vnum opificem istorum quem* Αἰσχύλον πατέρα *dicit, siue optimum artificem.* Locus Platonis qui sequitur, Epistola 6. legitur, τὸν πάντων θεὸν ἡγεμόνα, πάντ' ὄντων καὶ πάντ' μελλόντων, Deum rerum omnium, & quæ sunt, quæque futuræ sunt, Principem adhibito studio non inerudito, & studij germana disciplina, iurantes, illiusque Principis & causſæ patrem. Item, ὃν αὖ ὄντως φιλοσοφοῦμεν εἰσόμεθα πάντες σαφῶς, quem si re vera philosophemur omnes perspicuè cognoscemus.

Ibid. D. *Herij Armenij.*] P. Leopardus lib. 9. cap. 2. Emendat. Contuli nuper Clementem Alexand. Græcum cum Latino eius interprete; & quod in conferendo deprehendi erratum Græci codicis, atque interpretis dissimulare hic nolui. Lib. 5. Strom. οὐδὲ οἱ παρὰ Πλάτωνι ἐν πολιτείᾳ περὶ τῆ Ἀρμενίου, καὶ ἐν γεργίᾳ αἰάκου & ῥαδαμάνθυος. Hic Gentianus *ab Armenio*, vertit cum vertere debuerit, *Eros Armenij*, & legere περὶ ἩΡΜΕΝΙΟΥ. Sequitur enim apud eundem eodem libro, ὁ δὲ αὐτὸς ἐν τῇ δεκάτῳ τῆς πολιτείας Ηρὸς ὃ Ἀρμενίου τὸν μῦθον Γαμφύλου μέμνηται, ὃς ὅτι Ζωροάστρης. αὐτὸς γοῦν Ζωροάστρης γεγραφέναι φάσκει, σωσάμενος Ζωροάστρης ὁ Ἀρμενίου τὸν μῦθον Γάμφυλος ἐν πολέμῳ τελευτήσας. Platonis locus est, ἀλλ' ὁ μὲν τοῦτο, ὦ δὲ ἐγὼ, ἀλκήνεω μοι δοκεῖ λόγον ἐρῶ, ἀλλ', ἀλκίμου μὲν ἀνδρὸς Ηρὸς τὸ Ἀρμενίου τὸν μῦθον Παμφύλου, ὃς ποτὲ ἐν πολέμῳ τελευτήσας. Valerius Maximus lib. 1. Quæ minus admirabilia Eris Pamphylij casus facit, quem Plato scribit inter eos, qui in acie ceciderant, decem diebus iacuisse. Hic impressa tamen codices habent Pheræi, scripti Eereti, mendose vtrumque. Macrobius in somnium Scipionis scribens: Sed ille Platonicus secretorum relator, Et quidam nomine fuit natione Pamphylus, miles officio qui cum vulneribus in prælio acceptis, &c. Ergo τῆ Ἀρμενίου, nomen patris Eris siue Zoroastris est. Hæc Leopardus. Itaque & apud Platonem Ficinus & Serranus, & hic Heruetus vertere debuerunt: *Eris Armenij filij, genere Pamphylij*, Eusebium ait Zoroastris non meminisse Heruetus, quoniam hæc omnia omisit eius interpres Trapezuntius: at in Græca editione reperies pag. 395. Ηρὸς τῆ Ἀρμενίου, τὸν μῦθον Γαμφύλου μέμνηται, ὃς ὅτι Ζωροάστρης.

Pag. 595. C *Mensuras accendens.*] Aliter in vocibus multis hic locus apud Eusebium, atque inter cætera illud sine dubio mẽdosum est apud Clementem, ἀπόμετρον μέτρα, Eusebius, ἀπόμετρον μέτρῳ, καὶ ὑποσβεννύμενον μέτρῳ, *mensura accensus, & mensura extinctus, siue certo quodam modulo:* Nam ex igne extincto fieri omnia volebant Heraclitus & Hippasus Metapontinus, de quibus Plutarchus lib. 1. de placitis Phil. ἀρχὰν ὅλων τὸ πῦρ, ἐκ πυρὸς γὰρ τὰ πάντα γίνεσθαι, καὶ εἰς πῦρ πάντα τελευτᾶν λέγουσι, τούτου δ' ὑποσβεννυμένου κοσμοποιεῖσθαι τὰ πάντα. πρῶτον μὲν γὰρ τὸ παχυμερέστερον αὐτοῦ εἰς ὃ τὸ συστελλόμενον γῆ γίνεται, ἔπειτα διαχαλωμένων πάλιν γλιχομένου τοῦ πυρὸς φύσει ὕδωρ ἀποπλεῖσθαι, καὶ ἀεθυμιώμενον δὲ ἀέρα γίνεσθαι. πάλιν δὲ τὸν κόσμον καὶ πάντα τὰ σώματα ὑπὸ πυρὸς ἀναλοῦσθαι ἐν τῇ ἐκπυρώσει. Hæc citata ab Eusebio lib. 14. cap. 5. Præpar. sic conuertit Trapezuntius, Ignem esse principium putarunt, quo extincto cætera gignuntur: cuius solidiorem partem in se contractam, atque constipatam terram fieri. Terram porro ab igne resolutam in aquam verti, & exhalationes aquarum in aërem transire. Rursus autem vniuersa corpora, mundumque ignis ardore corrumpi. Vel potius, *in illa exustione corruptum iri.* de qua vt de ea Stoïcorum opinione quid sentiat Euseb. vide lib. 15. cap. 17. & 18. Præpar.

Ibid. D. *Ignis nempe.*] τὸ πῦρ τρέπεσθαι δ' ἀέρος εἰς ὑγρὸν, *ignis per aerem conuertitur in humidum ab administrãte omnia Ratione ac Deo.* Diogenes Laërt. in vita Heracliti hoc explicat; πυκνούμενον γὰρ τὸ πῦρ ὑγραίνεσθαι, συνισταμένου τε γίνεσθαι ὕδωρ· πηγνύμενον δὲ τὸ ὕδωρ εἰς γῆν τρέπεσθαι, καὶ παύεται ὁδὸν ἔτι τὸ κάτω ἴσην· πάλιν τε αὖ τὴν γῆν διαχεῖσθαι, ἐξ ἧς τὸ ὕδωρ γίνεσθαι, ὅλα δ' ἐκ τούτου τὰ λοιπὰ ὁρᾶν πάντα ἔτι καὶ ἀναθυμίασιν αὐτὰ ἄγειν ἀπὸ τῆς θαλάσσης· αὖτη δ' ἔστιν ἔτι τὸ ἄνω ὁδός. Dentatum ignem liquescere constantemque aquam fieri, concretam vero aquam in humum verti, & hanc iter ad inferiora esse (sic corrige Latinam versionem) Humum ipsam denuo effundi, atq; ex ea fieri humorem. Ex eo autem reliqua fere omnia ad euaporationem eam referens quæ ex mari fit, ipsamque ad superiora viam esse.

Pag. 601. A. *Tollamus iustum.*] Gr. ἀρῶμεν ἀφ' ἡμῶν τὸν δίκαιον, ὅτι δύσχρηστος ἡμῖν ἐστίν. Sapientiæ 2. v. 12. ἐνεδρεύσωμεν δὴ τὸν δίκαιον, ὅτι δύσχρηστος ἡμῖν ἐστιν. Latina edit. Circumueniamus ergo iustum, quoniam inutilis est nobis. Alij vertunt, quoniam incommodus est nobis: plus quippe volunt esse δύσχρηστον, quàm ἄχρηστον. Locus Platonis legitur p. 361. edit. H. Stephan. quem adscribemus, vt ex eo corrigatur Clementis liber: οὕτω δεμπεπλεγμένος ὁ δίκαιος μαστιγώσεται, στρεβλώσεται, δεδήσεται, ἀκκαυθήσεται τῷ ὀφθαλμῷ πάντα κακὰ παθὼν ἀναχθήσεται· & γνώσεται ὅτι οὐ δεῖ δίκαιον ἀλλὰ δοκεῖν δεῖ εἶναι. Iustus (qui quidem ita affectus sit) flagris cædetur, torquebitur, in vincula conijcietur, oculi ei eruentur, denique omnia molestiarum genera passus in crucem tolletur, vel in frusta concidetur, & cognoscet non esse, sed videri iustum concupiscendum esse. Ita vertendum potius cum Ficino videtur, quam cum Serrano.

Ibid. *Antisthenes Socraticus.*] Locus est Esaiæ 40. vers. 18. τίνι ὁμοιώσατε Κύριον. Cui ergo similem feciſtis Deum, & vers. 25. τίνι με ὡμοιώσατε καὶ ὁμοιωθήσομαι αὐτοῖς εἶπεν ἅγιος. Sic Antuerpiens. at Romana, καὶ ὑφωθήσομαι. Latina vulg. Cui me assimilastis, & adæquastis dicit Sanctus. Sic Aquila vertit καὶ ἰσωθήσομαι. Clemens habet, τίνι με ὁμοιώσατε λέγει Κύριος. Procopius in

hunc locum cap. 46. νῦν μὲν ὠμοιώσατε v. 5. ὑμεῖς δὲ τὸν κύριον ὁμοιώσατε πρὸς ὅσιον ἀσεβείας ἀπορίαν ἐκπίπτειν τὴν σώματον εἰκόνα θνητῶν ὑποβάλοντες. Vos autem in quãtam impietatis absurditatem delapsi estis considerate, qui corpore carentem mortalium formis subdideritis. Tertullianus lib. 1. aduersus Marcionem 4. Per Esaim Deus concionabitur, cui me assimilabitis? Diuinis forsitan comparabuntur humana, Deo nostra? quem locum Pamelius hunc Clementis citans refert ad versum 18. capitis 40. qui fortasse referendus ad 25. Antisthenis dictum apud Eusebium lib. 13. Præparat. cap. 7. legitur: Θεὸν οὐδενὶ ὁμοιοῦσθαι φησὶ, *Deum nulli esse similem ait, quapropter nemo potest eum discere ex imagine.* Addenda ergo vox Θεὸν, libro Clementis.

Ibid. D. *Verum videntur.*] Theodoretus lib. 3. de Curat. ægritud. Græc. hæc carmina citat, quorum prius ita disponunt docti.

Ἀλλὰ βροτοὶ δοκέουσι θεοὺς γεγενῆσθαι
Καὶ ἴσην αἰσθησιν ἔχειν φωνήν τε δέμας τε.
At mortales homines putant Deo genitos esse,
Sensibus æquales, & voce, & corpore nobis.

(Clementis editio Florentina habes in altero, πλὴν ὀφειλόμενον δὲ ἰαθῆναι ἔχει.) Rursus ita,

Ἀλλ' εἰσὶ χεῖρας εἶχον βόες ἢ ἐλέφαντες.

hoc est:

Si manibus possent uti tauri atque elephantes,
Pingere vel manibus, vel quæ illos facta referre:
Iam similes & equis dinos bubusque videres
Cornipedes finxisse, & equos taurosque bicornes,
Haud alio factos quam quo ipsi corpore nunc sunt.

In primo versu Clemens habet, βόες ἢ λέοντες. In 2. ἔργα πλεῖν, Theodoreti interpres legisse videtur, ἔργα λέγειν. Sed & tertium versum apud Clementem,

Ἵπποι μὲν γ' ἵπποισι, βόες δέ τε βουσὶν ὁμοῖοι.

interpretatus est Theodoreti interpres, Heruetus omisit & videtur non satis cum aliis quatuor cohærere, sed ad priores potius referendus. *Deus non est similis hominibus, nam equi equis, boues bubus, homines hominibus similes sunt.* Idem Theodoretus lib. 4. Therapeutices ægritud. Græc. aliam de Deo similem sententiam laudat. Xenophanes igitur Orchomenis, Colophonius, qui Eleaticæ sectæ princeps fuit, omne hoc quod oculis intuemur, vnum esse, inquit, orbiculari figura, finitum, nequaquam genitum, sed æternum prorsus atque immobile. Eandem eius sententiam refert & Sextus Philosophus contra Mathematicos lib. 1. Xenophanis autem dogma erat præter aliorum hominum prænotiones vniuersitatem esse vnum, & Deum congenitum omnibus, esse autem rotundum, & nullis passionibus obnoxium, & immutabilem, & rationalem. Citat idem Sextus & quosdam eius versus in Homerum & Hesiodum, nam in eos scripsit versus, elegias & iambos, subsannans ea quæ de diis dixere, vt tradit Laërtius Diogenes, qui tamen cum eius sententiam de Dei substantia globosa exponeret vnam eum censuisse, siue singularem reticuit.

Pag. 602. A. *Sunt hi quidem.*] Gr. οἱ μὲν ἀδμῆτες εἰσὶ καὶ λίθῳ ποσὶν εἰσὶ καὶ ἀναίσθητοι οὐδὲν ἀνθρώποις εἰκέλοι. Allegit hoc in numerum fragmentorum Bachylidis H. Stephanus, itaque vertit. *Illi quidem non domantur verbis fœdis, culpaque vacant nullo modo hominibus similes.* Legit ergo pro ἀεὶ λίθῳ, quod vertit Heruetus, *vel valde*, ἀγκυλίοις sed & vox ἀναίσθητοι ei suspecta est. Hanc eius emendationem confirmat Eusebij liber 13. pag. 397. si quidem eius sit ἀναίσθητος.

Ibid. C. *Ait Amphion.*] Apud Eusebium legitur ἐν Ἀντιόπῃ, ait Amphion in Antiope. Scripsit tragœdiam Antiopen Euripides, quam citat Stobæus multis locis.

Ibid. D. *Eius quod oportet.*] Gr. τοῦ λόγου τοῦ δέοντος ἀεί φησιν. Heruetus in libro suo correxerat: τοῦ ὄντος καί. Sextus Philosophus ex quo in sua Philosophica Poësi hunc locum exscripsit H. Stephanus, sic habet, ὁ Ἡράκλειτος ἀπαρχόμενος περὶ τῆς φύσεως καὶ ζητῶν ἵνα δηλονότι τὸ θεῖον φησὶ, Λόγου τοῦ δέοντος ἀξιώσεως γίνεσθαι αὐτοὺς ἀνθρώπους, ἢ τοιοῦτόν ἐστι ἀκούσαντας καὶ ἀκούσαντας τὸ πρῶτον. Quem interpres Sexti Heruetus ipse sic expressit. *Cum est autem hæc ratio, non intelligentes fiunt homines, etiam priusquam audierint, & cum primum audierunt.* Loquitur de communi ratione, vt ex antecedentibus constat. Ait enim περὶ δὴ τοῦ κοινοῦ λόγου καὶ θείου καὶ οὗ μεταλαχόντες γινόμεθα λογικοὶ, κριτήριον ἀληθείας φησὶν ὁ Ἡράκλειτος. Hanc autem communem & diuinam rationem, & cuius participatione rationales efficimur, dicit Heraclitus esse id, quod de veritate iudicat. Atque ita corrigenda est huius postremi loci interpretatio. Eusebius legit etiam: τοῦ λόγου τοῦ δέοντος ἀεί, vertitque Trapezuntius verbo quod est semper sensum homines non capiunt, neque antequam audiant, neque cum primo audierint.

Pag. 603. B. *In veritate.*] Eosdem Sophoclis versus in Exhortatoria ad Gentes laudauit pag. 75. 20. vbi quod est in Sexto *Imagines & aureas & ligneas*, ita ex hoc recte emendari constat, si deleas *& ligneas*: nam in Græco abundat, καὶ ξύλων, & addendum est, *& aureas*, quod omisit interpres χρυσοπύκτων. Citantur & à Iustino in Exhortatoria ad Gentes pag. 19. & de Monarchia 166. à Theodoreto lib. 7. Therapeut. Græc. & ab Eusebio repræsentantur ex Clemente lib. 13. Præparat. In primo εἷς πῶς ἀληθείαν, εἷς θεὸν, vertendum fuit:

Vnus profectò verus, vnus est Deus. vel
Vnum profectò numen, vnus est Deus.

In penultimo legitur in Protreptico, καὶ κύκλῳ παντηγύρεις Νέμονται, ad hic, καλὰς π. στέφανος. Apud Iustinum, παντηγ. πύργους. At Theodoretus habet, & coronas affatim dantes, vertente Acciaiolo, & in 2. & in 3. versu longe diuersus est:

Terramque fecât & populorum vertices
Pontique fluctus & sonora flumina.

nisi forte *flamina* legendum, vbi καὶ πνεύματα βίας: sed ex Iustino Clementi hæc duo potius corrigenda sunt.

Ibib. D. *In actu autem.*] In Tragœdia Pirithoi forte, sed apud Eusebium legitur non ὄμβρῳ, sed ῥόμβῳ, vbi distincta in quinque anapæsticos habes hæc verba. vertere ergo potes, *qui in æther ea rotatione*, seu, *fornice*, aut *globo*, ῥόμβος, multa significat. Glossarium ῥόμβος, Tornus. Hesychius ῥόμβος τροχὸς, δῖνος, κῶνος: siue motum, siue figuram indicari putes, cœlum intellige omnia complectens & ambiens. Idem Eusebius habet, ὅτι τῷ ΕΥφορίωνος Αἰσχύλος. *Et Euphorionis filius Æschylus*, non vt Clementis liber, ὅτι ΕΥφορίων, ὅτι Αἰσχύλος. Euphorion enim pater Æschyli Suida teste. Cæterum quod hic αὐτοφυῆ δημιουργὸν, appellari ait Clemens, & alibi ab Or-

pheo ἀθῳΐῃ, & in Sybillinis oraculis, interpretatione aliqua emolliendæ sunt hæ voces, vt monet G. Genebrardus lib. 1. de Trinitate, ne ruamus in præcipitium Cœlij Lactantij, qui pudendo errore Deum se procreasse, atque fecisse non dubitauit scribere, lib. 1. cap. 7. Inst. A

Pag. 604. A. *Qui non intelligentes.*] Theodoretus lib. 1. de Curat. Græc. profert hanc Heracliti γνώμην, eamque ita reddit eius interpres Lat. Cum stulti quid audiunt surdis videntur esse persimiles, celebre dictum vel tunc abesse eos testatur, cum prope adsunt. Posteriorem partem melius vertit Heruetus. Vide Erasmum in prouerbio, præsens abest, qui parem locum Aristophanis profert, πρὸς τὸν λέγοντ' ἀεί.

Κἰχωος, ὃ νοῦς δέ σου παρὼν ἀπόδημος.

Ibid. D. *Viuimus autem.*] In libro Eusebij erat, ζῶμεν ὃ ἐν ἀριθμῷ καὶ λογισμῷ. deinde, *Ratio regit homines.* B

Ο λόγος ἀνθρώπους κυβερνᾷ ἐπ' ἀφέστωτον ἢ σώζει.

Ὧν ἔστιν ἀνθρώπῳ λογισμός, ὅστις καὶ θεῖος λόγος.

Ο λόγος ἀνθρώπῳ πέφυκεν ἀεὶ βίου καθηγεμών.

Pag. 605. D. *Ne acum.*] Gr. μηδὲ βελόνης ἐναμμα, corrige ex Iustino & Eusebio, ἓν ἅμμα.

Ne filum acus vel vnum Pamphile expetas.

Iustinus in libello de Monarch pag. 168. & Eusebius 399. hos versus proferunt. Sed, vt ait H. Stephanus in Comicis sententijs, Philemoni eos tribuit Iustinus non Menandro, illiusque eos esse arbitratur ille, quod legantur eiusdem argumenti alibi alij Philemonis ipsius; ac licet videantur à Clemente tanquam ex duobus locis allati, ex vno tamen esse, & priores sententiam posteriorum continuare, quod in fine priorum & initio posteriorum ponat, *Nec acum*, Ita vt suspicetur non repetiisse eum verba illa, *Nec acum*, sed addidisse cætera consequenter vsque ad, *Dinque & interdiu*, tum pro paraphrasi dicti illius *Sacrificate sacrificium.* addidisse, *Iustus Deo autem*, &c. C

Pag. 606. B. *Tun' mortuos.*] Hos quoque versus Iustinus recitat in libello de Monarchia, vt notat H. Stephanus, sed partem eorum non Diphilo, vt Clemens, sed Philemoni adscribit, partem Euripidi, quosdam etiam annectit alteri sententiæ Sophoclis; quin agnoscit idem multa hic mendosa, quæque non facilè inter se conueniunt: nos tantum attingemus quædam quæ ad sententiam pertinent, si qui editionem Græcam Clementis adornabunt olim, rationes versuum constituent. Atque in primo quidem Iustinus legit Νικώσατε, sed Clementis & Eusebij libri Νικήσατε, vt & Theodoretus, qui hæc lib. 6. Diphilo tribuit vt Clemens. H. Stephanus Iustino assentiendum putat. D

Ibid. *Vnam bonorum.*] Græcè erat:

Μίαν δικαίων, ἑτέραν δ' ἀσεβῶν ἔβη
Ὁρον, καὶ εἰς τοὺς δύο καλύψῃ.
Ἡ γῆ, φύσει τῷ παντὶ χρόνῳ.

Apud Eusebium vero,

Μίαν δικαίων, ἑτέραν δ' ἀσεβῶν ἓν ὄρος,
Κ' εἰ τοὺς δύο καλύψῃ ἡ γῆ φασὶ χρόνῳ,

loco vltimi. Apud Iustinum est alius, sed idem significans, hoc nimirum. Alioqui si verum sit quod aiunt fore eandem vtriusque conditionem terra vtrumque eodem modo tegente. Lege ergo,

Vnam bonorum, sed malorum esse alteram,
At contegentur ambo si terra obruti,
Agedum, &c.

Porro post duodecimum versum omisit hunc Heruetus:

Ος τοῖς ἁμαρτάνουσι μῆκος βίου δίδωσιν
Vitam ille quamuis proroget peccantibus.

Ibid. *In otio & quiete.*]

Οταν χολὴ ἄθυρσα τυγχάνῃ πάλαι.

Iustini interpres Langus,

Vindicta quam primum vacare cœperit.

H. Stephanus.

Quum se vltionis tempus offert commodum.

Tum scilicet conuincitur falsæ opinionis.

Ibid. *Tempus ille contemperet.*] Gr. τὸν χρόνον παράσχῃ, Apud Iustinum & Eusebium,

Κακὸς πέφυκεν ὃν χρόνον παρέλκειν.

Est est Deus, sed præditus si quis mala
Mente male agit, deputet is in lucro moram.

Ibid. D. *Conuenit autem.*] Apud Iustinum de Monarch. ex Sophocle proferuntur hęc, in quorum primo non καιρὸς, sed κεῖνος, legendum.

Venient enim illa seculorum tempora.

Ibid. *Et rursus subiungit.*] Licet dicat Clemens paulo post reliqua subiungi, continuantur tamen apud Iustinum, & iuncta citantur, legiturque, τῇ δ' ἐδαφέων ἔρημος, non ἔδεαν; ὧν, vt apud Clement. aut ἐεράνων, vt apud Eusebium. Item, πέρωτα φύλα βλαστάνει, non, φύλα βλαστάνει.

Sedes requiret terra, nec posthac aues
Gestabit aër igne vastatus leues.

Pag. 607. B. *Mensa in eadem.*] Gr.

——— ἔνθα τράπεζαι.
Εὔνιες ἀθρόαι ἀχλυῶν ἀπόκληροι ἀπείρους.

Eusebius, αἱ παράπεζοι, & ἀπείρους. Ios. Scaliger corrigit,

——— ἔνθα τράπεζαι
Εὔνιες ἀθρόαι ἀχλύος, ἀπόκληροι, ἀπείρους.

Expertes humanarum miseriarum incorruptibiles immortales.

Ibid. D. *Spiritus & regat.*] Græc. πνεύματα δ' ἰώσχει, &c.

Atque regit ventos circum aëra, & aquora circũ.

Ibid. *Cœlum mihi.*] Addenda est Clementi dictio ex libro Eusebij, legendumque ἕτα δὴ σαφέστερον τὸ οὐρανός. *Deinde quasi circumloquutione exprimens illud, Cœlum mihi sedes e. t. a. s. p. m. subiungit.* Versus est 1. cap. 66 Esaiæ. Testimonium Orphei laudant Iustinus in Exhortat. ad Gentes pag. 18. & de Monarch. 166 Theodoretus lib. 2. de Curat. Græc. Cyrillus lib. 1 contra Iulianum. In septimo versu legendum & hic & apud Eusebium pag. 393. vt legitur pag. 401.

Αρχὴν αὐτὸς ἔχων, ἄμα καὶ μέσον, ἠδὲ τελευτήν.

non vt habet Florentina editio, καὶ μέσων ἠδὲ τελέων.

Principium ipse vnus, medium, finesque tuetur.

Et ita videtur interpres legisse Theodoreti, Trapezuntius vertit:

Ipse est principium, medium quoque, & exitus idem.

Sic apud Platonem 4. de legib. ὁ μὲν δὴ θεὸς ὡς φησὶ καὶ ὁ παλαιὸς λόγος ἀρχήν τε καὶ τελευτὴν καὶ μέσα τῶν ὄντων ἔχων εὐθείαν περαίνει κατὰ φύσιν περιπορεύσιμος. Plutarchus de exilio, ἐξ βασιλεὺς καὶ ἀρχὴν θεὸς ἀρχήν τε ἐν μέσῳ καὶ τελευτὴν ἔχων τῶν παντός. Architas apud Iamblicum de secta Pythag. ὁ θεὸς ἀρχά τε καὶ τέλος, καὶ μέσον ὄντι τῶν ὄντων. καὶ δίκαια καὶ ὀρθὸν λόγον φαίνομένων. Vide lib. 2. Strom.

Pag. 608. A. *Non aliter fas.*] Gr. οὐκ ἄλλως ἢ θέμις ἐστὶ λέγειν. At pag. 401. Eusebij.

Αλλ' ὃ μὲν θεμιτὸν σε λέγειν.

Sed neque dicere te fas est, tremor occupat artus.

sequitur apud Clementem: Εν νόῳ δὲ ὑπάπου κραίνει. καὶ τὸ ὅτι τύπος. Quod vertit Heruetus. *Cogito dum summum*, versus integer in Eusebio.

Εν νόῳ, δὲ ὑπάπου κραίνει πᾶσι τάξιν.

Pectoraque ex alto dominatur is ordine cunctis.

Ibid. B. *Si aparueris cœlum.*] Gr. Εἴμος λήψεται ἀπὸ θεῖ ὄρη καὶ ἔκπαγλα. Sic habentur hæc in editione Romana noua (nam aliter legitur in Antuerpiensi) nisi quod ἔκπαγλα, impressum est. Latina vulgat. 6. Esaiæ v. 1. Vtinam disrumperes cœlos, & descenderes, à facie tua montes defluerent.

Ibid. D. *Nubibus aduentas.*] Gr. βρομίοις, at Eusebius pag. 402.

Ας ποτὲ βακχυπὰς βρόμιος διένειμε ὀπώρας.

Quas ebrius olim Bacchus distribuit Autumni tempore. Sic interpretes Gnomicorum. Ios. Scaliger emendat Βακχυπὰς, item, ὀπώρας. Quid si legas, Σὰς ποτὲ, & ὀπώρας; dixit enim antè, Σὸν μὲν ἔαρ, Σὸς χειμών.

Quæque dat Autumnus, tua sunt ea munera Bacchi.

hunc versum illis potes subijcere, *hybernum à te quoque tempus.*

Pag. 609. A. *Dicitur per Esaiam.*] Apud Eusebium cap. 7. lib. 13. non legitur vt hic πῶ π δ' Ησαΐου, sed πῶ π δεῖ Ωσηέ, & ita ex Osee citauit hunc locum in Exhortat. ad Gentes pag. 78. 30. qui tamen reperitur Amos 4. v. 13. Latina vulg. Quia ecce formans montes, & creans ventum. Archilochi autem sententiam refert aliter Eusebius, σὺ δ' ἔρχε ἐπ' ἀνθρώπους ῥᾴς λεωργάπε ἠ ἀθέμιστα, quæ ita vertit H. Stephanus cum fragmentis Lyricor. *Tu autem opera super homines edis vafra & nefanda.* Apud Clementem est: σὺ δ' ἔργα ἐπ' οὐρανοὺς ὀρᾷς λ.κ.ἀθέμιστα. Denique in disticho Orphei quod sequitur rectius habet Iustinus, χαίης ὅτι ποσὶ βέβηκεν, quàm alibi χαίη δ' ὑπὸ ποσὶ θ. quod interpretantur, terra sub pedibus iacet. Cyrilli interpres illud videtur legisse cum vertatur *super terram pedibus vadit*, nisi malis quod hic legitur, χαίη δ' ὅτι π. β.

Ibid. C. *Dominus seruabit.*] Gr. Κύριος σώσει πόλις. In Antuerpiensi edit. Esai. 10. v. 13. καὶ πίσω πόλις; καπικουιδύας, & πῶ οἰκουμδύλω καθαλήψομαι τῇ χειρὶ ὡς νοσσιάν. Et persuadebo ciuitates habitatas, & orbem manu tanquam nidum comprehendam. Latina vulg. Detraxi quasi potens insublimi residentes, Et inuenit quasi nidum manus mea fortitudinem populorum. Corrigendum est in Græcis vtrobique ex editione Romana: καὶ σείσω πόλις καπικουιδύας, itaque legitur apud Procopium à I. Curterio editum, *& commouebo ciuitates habitatas*, & in exemplari Græco Basilij in Esaiam quod sequi debuit eius interpres; corrigendus est etiam Eusebius lib. 13. vbi hunc Clementis locum citat. pag. 402. Nam & idem lib 4. Demonstr. Euang. cap. 9. legit σείσω. Qui vertunt ex Hebræo, reddunt hæc. Et descendere feci tanquam potens habitantes, hoc est deieci, deturbaui. Sed illa verba, vt notat Leo Castrus in Esaiam, S. Basilius orat. in Iulittam Satanæ tribuit, Deo vero Clemens cum Tertulliano lib. 2. aduersus Marcionem 25. Cæterum qui totum orbem comprehendit manu, velut nidum, cuius cœlum thronus. & aduers. Praxeam 16. Quæ vero sequuntur ex Hieremia habes cap. 10. v. 12. In Latina vulg. Qui fecit terram in fortitudine sua, & præparat orbem in sapientia sua.

Ibid. *Dæmonibus non.*] Hos versus, qui in illud Phocyclidæ poëma νουθετικὸν non fuerunt relati, sic intepretatur ad verbum M. Neander.

Verum dæmones hominibus alias alij sunt:
Alij quidem, vt malum ab homine ingrediente (hanc vitam) abigant.

Putat etiam Clemens respicere eo versus istos, quod Ethnici etiam vnicuique nascenti binos tribuerunt genios, quorum alter perniciem nobis moliatur, alter iuuare studeat. Cuius sententiæ Empedoclem Poëtam fuisse ex Plutarcho constat in libello de animi tranquillitate, οὐ γὰρ (ὡς Μένανδρος φησὶν)

Απαντι δαίμων αὐδεὶ συμφορητιῆ
Εὐδὺς γινομένῳ μυσταγωγὸς ἑ βίου. Αγαθὸς, ἀλλὰ μᾶλλον (ὡς Εμπεδοκλῆς) δύο τινὲς ἕκαστον ἡμῶν γινόμενον παραλαμβάνουσι κ παρέχονται μοῖραι κ δαίμονες. Duos Menandri versus quos citat habes in extrema pagina ista, vide Christianorum hac de re sententiam sub finem lib. 6. Strom.

Ibid. D. *Fortuna non est.*] Theodoretus lib. 6. de curat. ægrit. Græc. Philemon vero Comicus, tametsi homo ad exciendum risum maximè factus, apertissime illos accusat, qui fortunam deam esse dixerunt, sic enim vocalissime exclamat:

Non est Deus Fortuna, non inquam Deus:
Sed casus ille, quo fit omne, vt contigit
Cuicunque, Fortunæ vocatur nomine.

Tale est illud Iuuenalis Sat. 10.

Nullum numen abest si sit prudentia, sed te
Nos facimus Fortuna Deam, cæloque locamus.

Pag. 610. A. *Et Pindarus.*] Hoc quoque inter Pindari fragmenta collectum est. τί Θεὸς, ὅτι τὸ παῦ. Sequebatur in Græco Clementis, καὶ πάλιν Θεὸς ὁ παῖα πύχων βροτούς. H. Stephanus corrigit astipulante Eusebio pag. 403. βροτοῖς. *Deus qui omnia efficit mortalibus.* Hoc ab Heruetо nescio quo casu in vtraque editione prætermissum est. Deinde citatur ex eodem Pindaro, τί ἐλπαὶ Θρῆσσαι ὀλίγον τι αἰὴρ ἐπὶ ἀνδρὶ ἔχειν; τὰ θεῶν βουλεύματα ἐρευνᾶσαι, &c. *Quid speras sapientiæ aliquantum te hominem habiturum vltra alium hominem? Deorum decreta inuestigare menti mortali difficile; nam mortali prodijt ex matre.* Locus Prophetæ qui subijcitur est Esaiæ cap. 40. v. 13. in Latina vulg. Quis adiuuit spiritum Domini, aut quis consiliarius eius fuit, & ostendit illi? Citatur à D. Paulo ad verbum ex LXX. Rom. 11. v. 34. & 1. Cor. v. 16. Quis enim cognouit sensum Domini, & quis consiliarius eius fuit?

Ibid. D. *Sed bonum in omnibus.*] Gr. Menandri verba sunt: Απαντα δ' ἀγαθὸν εἶ τὸν Θεὸν. Quod 2. modis intelligi potest, vno, Deum omnem bonum esse, altero, esse bonum καθ' ἅπαντα in omnibus; In Latino id non apparet.

Ibid. *Mortalium à rebus.*] Æschili versus hi leguntur & in libello de Monarchia apud Iustinum 165. In secundo omisit interpres ὀρθῶνον.

Nec tibi parem esse existimato carneum.

In quarto legitur Græcè, Απλαῖς ὁρμὴ. I. Langus corrigit, ἄπλασος, fortè ἄπλητος.

Vis increata, nunc tenebræ, nunc aqua.

Vndecimum ita legendum est apud Clementem & Eusebium, vt habet Iustinus:

Οταν ὑπολείψῃ χορὸν ὕμνια θεσπέσιον.

Langus,

Domini intuentur cum severa taurina. Perionius.

Quando Domini torvè ipsa vultus aspicit. Postremum ita Eusebius,

Παίπα, δυνατὴ γὰρ δόξα ὑψίσου Θεοῦ.

Iustinus,

Γαίπα δυνάτου γὰρ, δόξα δ' ὑψίσου Θεοῦ.

Namque omnia potest, gloria at summi Dei.

vel sublata interpunctione & coniunctione,

Namque omnia potest gloria excelsi Dei.

Pag. 611. D. *Cui credens.*] In libro sentent. Comicarum quas I. Hertelius collegit, sic leguntur hæc Diphili ex Eusebio,

——πάντων πατέρα ἰσηκόατον
Τὴν Νίκα, τοῦτον δ' εἰς τέλος τίμα μόνον.

non vt apud Clementem ἰσηκόατα, quod Heruetо est sententiosissimè. Scribe ergo, Diphilus dicit,

Omnium pater ex æquo
Qui est, hunc tu perpetuo solum honora.

Ibid D. *Hoc autem.*] Hic locus est lib. 7. de republ pag. 521. in quo legitur non vt apud Clementem ὅπως ἅπαν ἐπανόδου, sed, εἰς ἀληθινὴν ἕξιν ὅπως ἰούσης ἐπανόδου. Hæc non erit testæ reuolutio, sed animi circumactus è nocturno quodam die ad verum eius quod verè est reditum, id est solidam germanamque veritatis agnitionem, quam quidem veram philosophiam esse dicemus. Ita legendum esset, τὸ ὄντως ὄντος. Cæterum testæ reuolutio fortean Diogenis dolium illud innuat. Illa porro, *Estis quidem omnes*, in l. 3. de Repub. pag. 415. edit. Henr. Steph. ἔστι μὲν γὰρ δὴ πάντες οἱ ἐν τῇ πόλει ἀδελφοί, ἀλλ' ὁ Θεὸς πλάττων, ὅσοις μὲν ὑμῶν ἱκανοὶ ἄρχειν χρυσὸν ἐν τῇ γενέσει συνέμιξεν ὠφείς Estis nimirum omnes qui in ciuitate versamini, fratres, sed quum Deus formaret vos, vestrum qui ad imperandum idonei sunt, aurum in eorum generatione ipsis admiscuit. Vide integrum illum locum, vt huius luxati sententiam capias.

Pag. 612. D. *In Domino Deo.*] Esaiæ 36. v. 7. Quod si responderis mihi in Domino Deo nostro confidimus, & v. 8. Et nunc trade te Domino meo regi Assyriorum. LXX. καὶ νῦν μίχθητι δὴ τῷ Κυρίῳ μου βασιλεῖ τῶν Ασσυρίων. Quod in Antuerpiensi vertendum fuit, vt habet etiam Chaldaïcæ paraphrasis interpretatio. Et nunc commisceamini Domino meo regi Assyriorum. Quidam, At nunc adiungite vos Domino meo regi Assyriorum. Procopius exponit, μίχθητε τοίνυν ἔστι τῷ θεῷ μάχῃ, pugnam inire non dubiteris. Nimirum ex Cyrillo vt multa alia, apud quem est, Capessite arma, & state in procinctu, sic Poëta,

——*hæret pede pes, mixtusque viro vir,*

Quidam vero ex Hebræo, Nunc fide iube, da obsides, vadem promitte Regi Assyriorum.

Pag. 613. C. *Eius qui non elegerit.*] Iustinus Apologia 2. pro Christianis pag. 151. εἰ μὴ προαιρέσει ἐλευθέρᾳ πρὸς τὸ φεύγειν τὰ αἰσχρὰ καὶ αἱρεῖσθαι τὰ καλὰ, δυνάμιν ἔχε τὸ δικαίως εἶναι ἢ κακίαν ἢ ἀρετήν, ὦ αὐτὸν δεῖ τῶν ὅπως δήποτε προαιρουμένων. Et paulo post, ὥσπερ καὶ Πλάτων αὐτὸν Αἰτία ἑλομένου, Θεὸς δ' ἀναίτιος· ὅθεν καὶ Μωσέως τὸν προφήτου λαὸν ἔφη. Quamobrem quod ait Plato, Culpa est eius qui elegit, Deus autem culpa vacat, id à Mose mutuatus dixit. Locus est lib. 10. de Repub pag. 617. edit. H. Steph. vbi legimus & illa, ἰὼ πρὸς τὰ ἀπειράλων πλέον καὶ ἔλαττον αὐτῆς ἕξεως, quæ ita verte Clementi, *quam prout quisque vel honorabit, vel despiciet, ita plus vel minus ex ea possidebit.* Illa autem verba, *Deus enim nunquam est caussa malorum*, Clementis sunt non Platonis: vt videtur censuisse Theodoretus lib. 6. hunc locum citans, nisi fortè ex alio quopiam Platonis hæc sumantur qualis ille est 2. de Republ. μὴ πάντων αἴτιον τὸν Θεὸν, ἀλλὰ τῶν ἀγαθῶν, Non quarumuis rerum auctorem esse Deum, sed bonarum & 379. p. τῶν μὲν ἀγαθῶν οὐδένα ἄλλον αἰτιατέον· τῶν δὲ κακῶν ἀλλ' ἄττα δεῖ ζητεῖν τὰ αἴτια, ἀλλ' οὐ τὸν Θεόν. Bonarum quidem rerum nulla alia caussa statuenda est præter Deum: malarum aliæ quæpiam inuestigandæ sunt, sed nullo modo Deus auctor mali existimandus est. Ioach. Perionius in illum Iustini locum scribens dum citat alium ex Timæo, & τὸ ἑλόμενον, legi vult, non videtur in hunc libri 10. de Republ. incidisse. Sane hic religiosior Caluinistis hæreticis Plato est: ac vide quanto. Plato bonorum nullam aliam caussam esse vult præter Deum, malorum vero omnem aliam potius quam Deum, hæretici nostrapte vi, fidéque saluos fieri volunt, mala vero quæ agimus, Deum in nobis agere. Iam vero qua fide Centuriatores Magdeburgici Clementem, vt liberi arbitrij non satis certum assertorem traducant, cum ex hoc loco intelligis, vbi in Platonis doctrina probat, quod & ipse sua sexcentis aliis in locis confirmat, de quibus indicem vide.

Ibid. *Pindarus autem.*] Refertur hoc & inter Pindari fragmenta collecta ab Henr. Stephano, cuius interpretatio ab ista differt in his, Διὰ σωφροσύνην θέμιν, Iouem Seruatorem maritum Themidis. δύβουλον θέμιν οὐρανίαν χρυσείοις ἵπποισιν ἄγον πρὸ λιπαρὸν κάθοδον, *consilio valentem Themin cœlestem aureis equis duxerunt, &c. ad splendidum aditum*, ἣ δὲ τὰς χρυσαμπύκας ἀγλαοκάρπους πότνιαι ἀγαθὰς ὥρας, *Illæ autem aurea redimicula gestantes, & præclarum fructum ferentes peperit bonas Horas* In qua interpretatione pro ἀγαθὰς ὥρας, legit, ἀγαθὰς ὤρας, sed & alia quædam hic esse depravata, inquit. Emendationem eius confirmat Hesiodus in Theogonia, vbi hæc de Ioue:

Δεύτερον ἠγάγετο λιπαρὴν θέμιν ἣ τέκεν ὥρας.

Postea duxit splendidam Themin quæ peperit Horas.

Pag. 614. A. *Facta scies.*] Græc. Ἔργα τε κύκλωπος πύσῃ θεὸς φοιτὰ σελήνης. Heruetus scripserat ad oram libri sui φυτὰ, & ad eam emendationem suam interpretationem accommodauit. Ios. Scaliger rectius corrigit, περίφοιτα, circumuaga. Sic Ouidius de Sole, Æthereæ moles circumuaga flammæ. verte ergo:

Et disces Lunæ circumuaga gesta rotundæ.

Iam vero postremorum versuum duorum Græca, sic habent apud Clementem:

Ἔνθεν μὲν γὰρ ἔφυγε, ἓξ ὧς μιν ἄμυσε ἐπέδησεν
αἰάσιν, πίσεσι ἔχει ἄστρων.

quæ ita legit Scaliger,

Ἔνθεν ἔφυγε, καὶ ὡς μ. α. ε. ἀνάσσει
Πείσεσι ἔχει ἄστρων.

Vnde prodit, & quæ illam necessitas coëgit fines astrorum tenere.

Ibid C. *Collocabo te in filios.*] Hæc ijsdem verbis exprimuntur apud LXX. Hierem. 3. v. 19. vsque ad illa Clementis, κληρονομίαν Θεοῦ παντοκράτορος, ἣν οἱ κληρονομήσαντες βασιλεύσουσι γῆς, nam ibi tantum est, κληρονομίαν Θεοῦ παντοκράτορος ἐθνῶν. Hæreditatem Dei omnipotentis gentium. vulgatæ verba

sunt: Quomodo ponam te in filios, & tribuam tibi terram desiderabilem hereditatem præclaram exercituum gentium? Theodoretus auctiorem habet hunc versum, Terram, inquit, electam, hereditatem percelebrem Dei. Dei inquam omnipotentis gentium. D. Hieronymus ait LXX. transtulisse pro, hæreditatem præclaram exercituum gentium, hæreditatem nominatam Dei omnipotentis gentium: Theodotionem vero, hæreditatem inclytam fortitudinis robustissimi gentium. Hinc ergo liquet in editionibus LXX. desiderari epithetum hæreditatis, quod interpres Theodoreti percelebrem D. Hieronymus nominatam vertit. Vulgata omnium maximè ad Hebræum accedit.

Ibid. D. *Id quod obiter.*] Athenæus hæc ipsa citat Agathonis initio libri v. Dipnos.

Τὸ μὲν παρεργον ἔργον ὡς ποιούμεθα,
Τὸ δ' ἔργον ὡς παρεργον ὑπενοούμεθα.
Operis loco ducimus accessorium,
Et in opere satagimus vt accessorio.

H. Iunius in prouerb. Accessorium operis loco, addit inter similia auctorum loca hunc Nazianzeni Gregorij in Basilium de Saule agentis, βασιλείαν δ' ἔσεσθαι μᾶλλον τὸ παρεργον ἐμπορευσάμενος. Saul paternos asinos inuestigans regno potitur, accessorium ipso instituto negotio maius nactus. In libro Clementis erat ἔργοι ὡς ἡγούμενοι, & ὡς ποιούμενοι.

Pag. 615. B. *Hunc hominem.*] Gr. πολλὰ πλανηθῶσι δίζημαι ἐμμεναι ἐσθλόν. Plutarchus in libello de ratione auditus citat Phocylidis versum, πολλ' ἀπατηθῶσι δίζήμενον ἔμμεναι ἐσθλόν. qui significat *eum, qui cupit in bonorum virorum haberi numero, sæpè decepi, & multorum dolis expositum esse.* Non reperitur inter reliqua Phocylidis carmina cum Gnomicis edita, vt monet M. Neander, qui eius fragmenta collegit, & commentario explanauit.

IN LIB. VI. STROMAT.

Pag. 618. D. *Dicit Homerus.*] Ioseph. Scaliger in coniect. in Varronem confert cum hoc Homeri versu qui cum altero isto,

Μήτ' αὖτε κυβερνήτης ἐὺ οἴηϊ πάντα
Νηὶ θοῇ ἰθύνῃ.

reperitur Iliad. ϕ. illos Titinij Comici,

Sapientia gubernator nauim torquet non valentia,
Coquus magnum ahenum, quando feruit, paula confutat trua.

Pag. 619. A. *Rursus autem.*] Stobæus tit. 124. In defunctos non esse exercendam contumeliam, vbi multa in hanc sententiam habes, hunc versum ex Odyss. 10. excerpsit, legitque φθιμένοισιν ἐπ' ἀνδράσιν, itemque Archilochi quem alij in fragmentis eius vertunt, *Non enim honestum est mortuos viros conuitijs proscindere.*

Ibid. C. *Omnis in.*] Menelai verba sunt apud Homerum Iliad. 7.

——αὐτὰρ ὕπερθεν
Νίκας πίσεσθ' ἔχοντας ὑπ' ἀθανάτοισι θεοῖσι.

sed superne Victoriæ termini tenentur inter immortales Deos. Hic legendum esset θεοῖς ὑπ' πίσεσθε. Illa vero sunt Achillis Iouem precantis Iliad. 16.

——ἀμφοὶ δὲ Σελλοὶ
Σοὶ ναίουσι ὑποφῆται ἀνιπόδητες χαμαιεύναι.

circum te autem Selli habitant vates illoti pedibus humi dormientes.

Ibid. D. *Et eum similiter.*] Citatur hic Archilochi versus à Sexto Philosopho contra Mathemat. vbi quærit quid sit bonum, Homeri locus est Odyss. 14. vide apud Iunium prouerbium, *Alia apud alios bona*, & hic lege, Ἄλλος γὰρ ἄλλοισιν.

Pag. 620 A. *Sed & Menandrum.*] Stobæus tit. 51. de militia hoc affert, quo videtur significari domi manere oportere, & manere liberum, neque publica munera obeunda, quibus astrictus peregre cogaris proficisci, neque iam tui iuris esse. Tale illud Apollodori ibidem.

Ταχὺ στρατιώτης γέγονας ἐκ ἐλευθέρου.
Ex libero ergo factus es miles statim.

Ib. B. *Dare inueni.*] Stobæus tit. 69. profert ex Euripide in Æolo, sed legit, θεὸς νέαν ζεύξαι νέον, & loco duorum sequentium addit:

Μάκρὰ γὰρ ἰσχὺς μᾶλλον ἀρρένων μόλις
Θηλεῖα δ' ἥβη θᾶσσον ἐκλείπει δέμας.

Diuturnior enim est marium vigor. Fœmineum vero corpus citius pubertate destituitur.

Ibid. C. *Sophocles.*] Ex Homeri versu isto qui legitur Iliad. 9. Ἔχθος δ' μοι τὸ δῶρον, πῶ δέμεν ὧ καρὸς αἴσῃ. materiam dicti huius accepisse creditur, quod in Aiace extat pag. 40. & in prouerbium abiit, ἐχθρῶν ἄδωρα δῶρα; licet alioqui Clemens Sophoclem velit versum illum ex isto Euripidis accepisse, qui in eius Medea legitur, & ab ipsa Medea profertur, recusante Iasonis xenia, sed ego Clementi nequaquam assentior. H. Steph. lib. de Sophocl. imitat.

Ibid. *Cum autem.*] M. Neander in Theognidem scribens, monet Scholiastem Pindari hunc versum Homero tribuere, sed ex altero Solonis factum constare ex hoc loco: interpretatur vero sic. *Parit autem saturitas iniustitiam, quando malam hominem fœlicitas comitatur.* Idem annotat Gregorium Naz. vocare, κόρον ὕβεως ἀρχὼ, vide prouerb. Satietas ferociam parit. Vbi sic redditur Latine versus Theognidis:

Fastum copia gignit, opes vbi prauus adeptus.

Pag. 621. C. *Rursus Euripides.*] I. Stobæus citat hunc versum ex Euripidis Hippolyto tit. 29. περὶ φιλοπονίας. Meminit tamen & cuiusdam poëmatis eius, quod Timæum appellat tit. 31. & 52. eundem citat in Timeno quod est hic 40. in Ctimeno.

Pag. 622. C. *Præterea cum.*] Vlyssis verba sunt Odyss. ρ. sed ibi legitur, ἀποκρύψαι μεμαῶσαν.

Celari at diri nequeunt ieiunia ventris,
Multorum humano generi qui causa malorum.

Athenæus hos Diphili versus profert, qui illorum Euripidis meminerunt:

Εὖγ' ὁ κατάχρυσος εἶπε πολλ' Εὐριπίδης,
Νικᾷ δ' ἡ χρεία μ', ἡ γαλαιπώρος πάνυ
Γαστὴρ. γαλαιπωρότερον οὐδὲν ὄστι τοῦ.
Hoc dixit inter multa pulchrè Euripides,
Meus iste venter miser & inopia me domat.
Quid esse namque ventre miserius queat?

Cum versus Euripidis primus mendosus sit, eique mensura refragetur, videtur legendus vt apud Diphilum: licet nomen οὐλομένη sit in loco Homeri citato & alibi γαστὴρ ἀλοφύρῃ, λυμὴ, & συγὴ dicatur. H. Stephanus in libello Comicar. sentent.

Ibid. D. *Dicit Menander.*] Athenæus lib. 6. Menandrum citat in comœdia cui titulus πωλούμενοι, Vænales. In secundo versu & prosodiæ & sen-

tentiæ ratio postulat,

Καὶ συμμανῆναι δ' ἔνια δεῖ.

Desipere cum alijs in quibusdam oportet.

In manuscriptis exemplaribus μ, & β ita pinguntur, vt similia sint: Ita loquutus est Galenus lib. περὶ φυσικῶν δυνάμεων. οὐχ ἑκόντες, ἀλλ' ὡς ἡ παροιμία φησὶ μαινομένοις συναλλαξάντες συμμανῆναι. Haud sponte, sed iuxta prouerbium coacti cum insanientibus insanire. Vide Prouerbium, Insanire cum insanientibus. Sic Horatius ode 14. lib. 4. carm.

Misce stultitiam consilijs breuem:
Dulce est desipere in loco.

Plautus in Bacchidib. Nullus frugi esse potest homo, nisi qui bene & male facere tenet. Improbus cum improbis sit, harpaget, furibus furetur quod queat.

Ibid. A. *Scripsit Augeas.*] Plato lib. 3. de repu. B similem profert:

Δῶρα θεοὺς πείθει καὶ αἰδοίους βασιλῆας,

Munera, crede, Deos flectunt Regesque verendos.

Ouidius 3. τῆς ματαιοτεχνίας,

Munera, crede mihi, placant homines q; Deosque.

Pag. 622. D. *Cum autem dixisset.*] Stobæus tit. 67. ex eius Operibus hoc distichum collegit. Euseb. lib. 10. cap. 2. de Præpar. proferens ex Porphyrio, & aliis furta veterum, monet Simonidem ὁν τῇ ἐνδεκάτῃ, hanc ex eo sumpsisse sententiam, addit que Euripidis locum similem ex Menalippe, quem apud Stobæum reperies loco citato, cum alio Sophoclis in Phædra eiusdem sententiæ. Sed quid in re clara tot opus est testibus?

Pag. 623. C. *Bacchylides.*] Inter fragmenta Lyricorum hæc ita leguntur correcta, Παύροισι δὲ θνητῶν, & παρόντας ἐν καιρῷ, & ἐγκύρσαι δύαις. *Paucis autem mortalium concessum est à numine, vt bene rem gerentes maturè ad cana tempora inducentem senectutem perueniant, priusquam incidant in calamitates.* C

Ibid. D. *Aristophanem.*] Stobæus tit. 69. citat ex Euripide in Phœnice hunc similem.

Γηροβόαν νέᾳ γαμεῖν πρεσβύτης αἰνῶ.

Iuueni maritus coniugi grauis est senex.

Anacreontis carmina reperies cum cæteris eius operibus pag 211. editionibus 2. H. Steph. vbi legitur, βρύοντα μίτραις πλουσιοθήλοις ἀείδων: *abundantem redimiculis varios habentibus flores decantans.* Vide num magis placeat μέλλω cum ἀείδω. Euripidis autem γνώμη ex Phædra eius à Stobæo exscribitur lib. 61. de Venere, legiturque ἃ μόνους ἐφ' ἕρπει & ψυχὰς κατέβλαπτει, *animos vulnerat.* His si- D milia multa eadem Phædra apud Senecam Act. 1. Hippolyti.

Pag. 624. C. Ἐκ δ' ὕδατος.] Ios. Scaliger in Notis suis legit ex ipso Clemente Ἐκ βέβυσθε δὲ πηλοῦ. pag. 575. dixit Clemens Orpheum vocasse aquam bedy Phrygum idiomate. Apud Plutarchum ex sententia Heraclitilegimus: πυρὸς θάνατος ἀέρι γένεσις, καὶ ἀέρος θάνατος ὕδατι γένεσις.

Ibid. D. *Heraclitus.*] Hen. Stephanus in Poësi philosophica. Proclus in Timæum mentionem eiusdem loci facit, meminit & Philo. Cæterum Heraclitum maximam scriptorum suorum partem ex Orpheo mutuatum esse idem Clemens scribit tertia ab eo loco pagina: σωπῶ δὲ Ἡράκλειτον τὸν Ἐφέσιον ὃς ταῦτα Ὀρφέως τὰ πλεῖστα εἴληφεν. Et Plato in Cratylo allatis duobus Orphei versibus subiungit, ὥστ' οὐκ ἀκόπως, ὅτι ἀλλήλοις συμφωνεῖ, A καὶ πρὸς τὰ τοῦ Ἡρακλείτου πάντα ῥεῖ. Animaduerte igitur quam belle hæc consentiant, & ad Heraclitea illa præclare referantur omnia. Vide 628. 50.

Ibid. *Agrigentinus.*] Plutarchus lib. 1. de Placitis Phil. primum horum versuum profert, sed alios duos subiungit in quibus nomine Iouis intelligitur ignis. Iunonis aër, Plutonis terra, Nestis vero quædam aquam indicat, & alibi apud eundem legitur in secundo ὕπνου ὕλης, sed aliis versibus subiunctis, tertius denique apud Aristotelem ab aliis separatus reperitur.

Pag. 625 A. *Dei quem amant.*] I. Strobæus lib. 119. de laude mortis hoc Carmen citat, & in manuscripto Reginæ Matris additur nomen Comœdiæ: δὶς ἐξαπατῶντος, Bis fallentis, & post sententiam Æschyli ὦ θάνατε subiungitur hæc quæ ab impresso abest, Υμέναιε

Νέος σ' ἀπόλυθ' ὃν πᾶς φιλεῖ θεὸς vel φιλεῖ

Plutarchus ad Apollonium & auctor Axiochi apud Platonem pag. 368. laudant illud eiusdem argumenti,

Τὸν θεοὶ κᾶρ φιλεῖ Ζεύς τ' αἰπόλος καὶ Ἀπόλλων
Ἡδυπίην φιλότητ', ἐπεὶ ἵκετο γῆρος ὀδόν.

Iuppiter hunc totis animis, hunc Phœbus amabant,
Ille tamen iusti metas non attigit æui.

Simile denique illud Sapient. 4. v. 11. Consummatus in breui expleuit tempora multa. Placita enim erat Deo anima illius.

Ibid. *Cum autem.*] Theodoretus de Curat. Græc lib. 6. Persuadensque vobis finite ab Euripide Tragœdiarum scriptore, qui sic in Oenomao suo canit,

Τεκμαιρόμεθα τοῖς παροῦσι τἀφανῆ.

Præsentibus rebus ea quæ nos latent coniicimus. Rursus idem in Phœnissis Ἀφανῆς τεκμήριόν σοι ἐξ ἐμοῦ πάρα. Quod latet coniecturis congruentibus deprehenditur.

Ibid. B. *Euripides quidem.*] Locus indicatur à Stobæo lib. 2. de malitia, ex Euripidis Medæa legiturque ὦ Ζεῦ τί δὴ χρυσοῦ. De versu Stasimi vide Suidam in voce Νήπιος. Sophoclis locus apud ipsum habet καὶ πᾶσι κακοῦσθαι.

Ibid. D. *Præterea hæc.*] Senarius est Theopompi forte Comici. Pueros senes bis esse recte dicitur Plato 1. de repu. Οὐ μόνον ἄρ', ὡς ἔοικεν, ὁ γέρων δὶς παῖς γίγνοιτ' ἄν, ἀλλὰ καὶ ὁ μεθυσθείς. Non solum igitur senex, vt videtur, bis erit puer, sed ipse etiam temulentus. Quem locum hic indicari forte affirmare possis. Erasmus in Prouerbio, Bis pueri senes, multa similia ex aliis auctoribus cum istis numerat, itaque reddit Iambicis hæc Sophoclea:

Ego Peleum Æaco satum puerii invicem
Senem puella moderor, atque tempero.
Nam iterum puer, quisquis senescit, redditur.

Pag. 626. A. ἐν Ποινῇ. *In Pœtine.*] Scribendum Πυτίνῃ *Pytine*, seu *Vase vinario.* Citatur ab Athenæo lib. 3. & 10. Cratinus ἐν Πυτίνῃ quod nomen est eius Comœdiæ cuiusdam vt vulgata etiam docent Lexica ex Aristophane, sed quod vir doctus addit vinarium dolium esse picatum, videtur istud confundere cum altero vocabulo πιτύινη quod piceam significat. Hesychius Πυτίνη πλεκτὴ λαγύνιος ἢ ἀμὰς ἢ κώνιος ὁ τὸ τυρὸν πηγνύων. Inde Glossarium πυτία coagulum. Suidas Πυτίνη πλέγμα ὑπὸ ἁλῶν, ὅθεν διοτρέφης ὁ πεπλουτὸς ἔπλεκε ὅθεν παρ' ἡμῖν λέγεται φλασκίον. Vas ergo est vinarium plexis viminibus obductum forte vitreum,

qualia Dictrephes ille solebat contexere, vnde ad tantas opes emersit vt etiam φύλαρχος fieret.

Pag 627. C. *Scribit Phanocles.*] P. Leopardus li 4. cap. 4. Emendat. monet Eusebium Phanoclis meminisse in Chronicis, eiusque longum carmen de Orphei morte extare apud Stobæum de vituperio Veneris. Ita demum corrigit hæc duo.

Αλλὰ τὸ μοιρέων νημ' ἄλυτον ὐδὲποτ' ὄϊν
Εκφυγέμ, &c. Id est,

Non vitare licet, neque soluere fila sororum,
Quæ quot terra alimus corpora muneribus.

Cæterum sententiæ Demosthenis similem ex Euripide prodidit Stobæus tit. 117. Βροτοῖς ἅπασι καταζωνεῖν ὀφείλεται.

Ibid. D. *Porro autem.*] Locum hunc reperies in 6. de republ. 765. edit. Henr. Steph. παντὸς γὰρ δὴ φυτοῦ ἡ ῥιζοτομὴ καλῶς ὁρμηθεῖσα πρὸς ἀρετὴν τῆς ἑαυτοῦ φύσεως κυριωτάτη τέλος ἐπιθεῖναι τὸ προσφορον, καὶ τῶν ἄλλων φυτῶν, καὶ τῶν ζώων ἡμέρων καὶ ἀγρίων καὶ ἀνθρώπων. In omni stirpe si prima germina præclare cœperint ad naturæ suæ virtutem, vim habent summam, efficacissimamque ad opportunum finem consequendum, quod in plantis fit, & in brutis animantibus, cum cicuribus, tum feris, & in hominibus ipsis euenire videmus. Nomen historici qui hunc locum furatus est aut temporis iniuria, aut librarij incuria surripuit.

Ibid. D. *Illud Empedoclis.*] Extant apud Diogenem Laërtium in eius vita, & apud Athenæum in extremo lib. 8. sed legitur vtrobique καὶ ἐξ ἁλὸς ἔμπυρος ἰχθύς. Interpres Laërtij.

Plantaque & ignitus piscis, pernixque volucris. Delechampius, *Et è mari coctus piscis*, Henr. Stephano Clementis lectio aptior videtur. Tertullianus lepide hoc irridet lib. de anima cap. 33. Sed enim Empedocles quia se Deum delirarat, idcirco opinor dedignatus est aliquem se heroum recordari, thamnus & piscis fui inquit. Cur non magis & pepo tam insulsus, & chamæleon tam inflatus? Planè vt piscis, ne aliqua sepulturæ conditio reputesceret, assum se maluit in Ætnam præcipitando. Atque exinde in illo finita sit metensomatosis, vt æstiua cœna post assum.

Pag. 628. B. *Eugamon Cyrenæus.*] Eusebius lib. 10. de Præparat. Euang. cap. 1. multa ex hoc libro Clementis citans legit: ΕΥγράμμων ὁ Κυρηναῖος ἐν Μουσαίου τὸ περὶ Θεσπρωτῶν βιβλίον. ediderunt tanquam propria, vt Eugrammon Cyrenæus ex Musæo librum integrum de Thesprotis. Trapezuntius vertit, veluti Eugramon Cyrenæus Musæi Thesprotis. Ibidem ex Porphyrio & alijs multa in hanc sententiam profert Eusebius, & quæ de Platonis, Demosthenis, Isocratis aliorumque furtis scripserint narrat.

Pag. 631. A. *Tollite in altum.*] Gr. ἄρατε εἰς ὕψος τοὺς ὀφθαλμοὺς, καὶ ἴδετε. LXX. ἀναβλέψατε εἰς ὕψος τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑμῶν, καὶ ἴδετε. Latina vulg. cap. 40. v. 26. Esaiæ, Leuate in excelsum oculos vestros, & videte quis creauit hæc. Diu. Hieronymus hic. Si non creditis meis verbis, saltem oculis vestris credite, & ex cœlorum elementorumque omnium seruitute potestatem Domini cogitate. Tale illud Ciceronis, de haruspicum responsis. Etenim quis est tam vecors, qui aut cum suspexerit in cœlum, Deos esse non sentiat, & ea quæ tanta mente fiunt, vt vix quisquam arte vlla ordinem eorum, ac vicissitudinem persequi possit, casu fieri putet?

Pag. 634. C. *Tertius autem.*] Gr. ὁ δὲ τρίτος τῶν δὴ τῶν ζώων πανουργότατον, ὃ μέχει νῦν ὅτι ἐγνώσθη, ἔστιν ἄνθρωπος. Th. Canterus lib. 2. cap. 20. var. lect. sic interpungit, πανουργότατον; ὃ μέχει νῦν ὅτι ἐγνώσθη, ἔστιν ἄνθρωπος. Itaque legendum esse apud Plutarchum in vita Alexandri vbi perperam, ἄνθρωπος ὅτι ἔγνωκεν. confirmatque hanc lectionem hoc Euripidis testimonio de hominis callliditate.

Βεσχύ τι δεινος ἀνὴρ
Αλλὰ ποικίλας φρενοπλόκων
Δαιμᾶ φύλα πάντου
Χθονίων τ' ἀερίων τε παιδεύματα.

Sic ergo vertendum est. *Tertius autem, Quodnam est animalium callidissimum? Quod huc vsque (inquit) non fuit cognitum, homo.* Sic Plato 6. de republica hominem dicit: παιδείας μὲν ὀρθῆς τυχὸν ἥκιστα ἡμερώτατόν τε ζώων, καλῶς δὲ μὴ τραφὲν ἀγριώτατον ὁπόσα φύῃ γῆ. In quarti respõso legitur apud Plutarchum τὸν πίθηκα ἀπίθηκον. Arrianus lib. 6. videtur hunc ipsum σάμβον appellare nam & vrbis paulo post meminit & pag. 134. Brachmanum, ὅσοι ἀπραξίας αἵρονται ἐγκρατῶς. In quinto deest vox vna Clementi quam ex Plutarcho suffice, προπέσαν γεγονέναι πῶ ἡμέρᾳ ἔστιν ἡμέρα μία. *Diem, inquit, vno die.* Hoc est, vno die noctem antecessit dies. & lege ἀπορήσεις ἄπορος non ἀπορήσεις. *Insolubilium insolubiles esse responsiones.* In his etiam aliter Clemens ac Plutarchus in editione Aldina 229. τοιοῦτα κακὰ φέρουσαν non κῦ φέρουσαν & μέχει τίνος ἀνθρώπῳ καλῶς ἔχῃ ζῆν, non ἀνθρωπον καλῶς ἔχον. Item, πρόσωπον ἀποκρῖναι τὸ πρόσωπον ἀποκεκράμθαι. bis posita voce πρόσωπον.

Pag. 636. D. *Libros quoque.*] Theod. Canterus lib. 2. var. lect. cap. 19. hunc locum citans corrigit illa Lactantij lib. 7. cap. 16. Sibylla tamen apertè interituram Romam loquitur Hydaspes quoque qui fuit Medorum Rex antiquissimus à quo amnis quoque nomen accepit posteris tradidit sublatum iri ex orbe imperium nomenque Romanum, multo ante præfatus illa quàm Troiana gens conderetur. & cap. 18. meminit eiusdem & in Epitome cap. vltimo, quibus locis Hystaspes legendum non Hydaspes. Iustinus Apol. 2. Σίβυλλα δ' ἐν Υσταπου ἠκούσθαι τῶν φθαρτῶν ἀπάλωσιν διὰ πυρὸς ἔφασαν. Am. Marcellinus lib. 23. Multa ex Chaldæorum arcanis Bactrianus addidit Zoroastres, deinde Hystaspes rex prudentissimus Darij pater, qui cum superioris Indiæ secreta fidentius penetraret ad nemorosam quandam venerat solitudinem. Agathias lib. 2. de Zoroastre agens. Nam Persæ ipsi nostri temporis Hystaspis temporibus eum floruisse tradunt, quam ob caussam res planè ambigua est an Darij pater, an alius quispiam hic fuerit Hystaspes, vtcunque hic Persarum magister, & magicæ Inuentor. Quod vero paulo ante vertit interpres, ex Græca disciplina & ex regali, Græcè est ὅτι τῆς Ἑλληνικῆς παιδείας, ἀλλὰ καὶ ὅτι τῆς νομικῆς εἰς τὸ ἓν ῥέπος. *Ex Græca igitur disciplina & ex Legali.* Itaque videtur errore typographi deceptus non consulto Græco exemplari. Tres populos intelligit, Gentes siue Græcos, Legis Mosaïcæ cultores siue Iudæos, & nouæ legis siue Christianos.

Pag. 637. *Dixit infernus.*] Non eadem penitus verba, sed quæ tamen videtur in mente habuisse

Clemens

Clemens Iobi sunt 28. v. 22. ἡ ἀπώλεια & ὁ θάνατος εἶπαν, ἀκοῇ ἀκηκόαμεν αὐτῆς τὸ κλέος. Latina vulg. Perditio & mors dixerunt, Auribus nostris audiuimus famam eius Chaldaïcæ paraphrasis interpretatio. Domus perditionis & angelus mortis dixerunt. Clementis verba sunt: λέγει ὁ ἅδης τῇ ἀπωλείᾳ· εἶδος μὲν αὐτοῦ οὐκ εἶδομεν, φωνὴν δὲ αὐτοῦ ἠκούσαμεν. Similis est locus & Iobi 26. v. 6. Nudus infernus coram illo, & nullum est operimentum perditioni, γυμνὸς ᾅδης ἐνώπιον αὐτοῦ, καὶ οὐκ ἔστι σκέπασμα τῇ ἀπωλείᾳ. quem sic interpretatur quidam ex veteribus apud Nicetam Heracleensem in Expositione seu Catena manuscriptâ C. V. Petri Delbenij Abbatis: παῦτα ἡ θεοφιλὴς εἰς τὴν δι' ἡμᾶς οἰκονομίαν τὲ μονογενοῦς εἰρηται. αὐτὸ γὰρ ἐνώπιον γυμνός ἐστιν ὁ ἀφεγγὴς τὲ σκοτεινὸς ᾅδης, τὲ ἡ γείτων τῷ ᾅδου ἀπώλεια, ἤγουν θάνατος καὶ ἔχει ἀποκρυβῆναι. αὐτὸς ἄνθρωπος γεγονὼς καὶ τὸν ᾅδην ἐσκύλευσε, καὶ τοὺς ἐκεῖσε ἐν αἰσθήσει ἐξήγαγε· εἰρηται δὲ καὶ ἐν ταῖς παροιμίαις· ᾅδης τὲ ἀπώλεια φανερὰ ἐνώπιον Κυρίου, καὶ ἐκρύβη γὰρ παρ' αὐτῷ ὅτε τὸ χωρίον ἐν ᾧ αἱ ψυχαὶ κατείχοντο πρὸ τῆς αὐτῆ ὑπαδημίας; ὅτε οἱ ἀπολέσθαι δόξαντες δῆλα πὼ φόβου καὶ τὸν θάνατον. ἀλλὰ καὶ εἰς ᾅδου κατῆλθε καὶ τὰς ἀπ' αἰῶνος ψυχὰς αἰωνίων δεσμῶν ἀπέλυσεν. Hæc de vnigeniti dispensatione in carne propheticè dicta sunt, si quidem coram eo tenebricosus, & splendore carens infernus nudus est, & quæ illi propinqua est perditio, hoc est mors, latere non potest. Ille scilicet homo factus & infernum spoliauit, & qui illic erant virtute sua eduxit. Dictum est, & in prouerbijs, Infernus & perditio manifesta apud Dominum. Neque enim locus in quo versabantur animæ, quæ ante illius aduentum detinebantur, absconditus illi fuit, neque illi qui ob corruptionem ac mortem funditus interiisse videbantur, sed ad inferos descendit, &, quæ à sæculo fuerant animas, perpetuis vinculis expediuit. Locus ex prouerbiis citatus est cap. 15. v. 22. Infernus & perditio coram domino, quanto magis corda filiorum hominum.

Pag. 644. D. *Salomon quoque.*] Prou. 10. v. 20. ἀργύριος πεπυρωμένος γλῶσσα δικαίου, καρδία δὲ ἀσεβοῦς ἐκλείψει. Argentum igne purgatum lingua iusti, cor autem impij deficiet. Latina, Argentum electum lingua iusti, cor autem impiorum pro nihilo. Aquila & Symmachus ἀργύριος ὀκλεπὴς. Paraph. Chald. argentum conflatum lingua iusti. Sic Psal. 11. paulo ante ἀργύριον πεπυρωμένον quod Heruetus argentum ignitum, vulgata argentum igne examinatum δοκίμιον τῇ γῇ probatum terræ, D. Hieronymus argentum igne probatum, separatum à terra. & Psal. 118. v. 140. πεπυρωμένον τὸ λόγιόν σου σφόδρα. Ignitum eloquium tuũ vehementer D. Hieronymus, Probatus sermo tuus nimis. vox Hebraïca igne expurgatum significat. Tale illud quod habes pag. 658. 60. ex Psal. 16. v. 3. inflammasti me, & non est inuenta in me iniquitas. G. ἐπύρωσάς με καὶ οὐκ εὑρέθη ἐν ἐμοὶ ἀδικία. vulgata, Igne me examinasti & non est inuenta in me iniquitas. D. Hieronymus, Conflasti me, & non inueniſti cogitationes meas transire os meum.

Pag. 646. B. *Nulli genti.*] Chrysostomus homil. in Psal. 14. δῆλα τοῦτο καὶ ὡσὰν ἔλεγεν, ὅτι ἐποίησεν οὐ πασὶ ἔθνεσι, ἀλλ' ὅτως καὶ ἐποίησεν, τοῦτ' ἔστιν ὁ πλάκας αὐτοῖς ἔπεμψεν. ὁ γράμματα, ὁ νομοθετῶν μφοσέα. ὅτ' ἐκλὰ τὸ ὅτι τοῖς Σινᾶ ὄροις. ἀλλὰ Ἰούδαν οὐ πᾶσιν οὐσίαις Ἰσδαῖοι ἀπέλαυσαν· ἡ μὲν γὰρ πᾶσα φύσις ἡ ἀνθρωπίνη αὐτῶν ἔχει τὸν ἀπὸ τῆ σωμάδος νόμον.

Pag. 661. B. *Qui enim sancta.*] Sapientiæ 5. v. 11. οἱ γὰρ φυλάξαντες ὁσίως τὰ ὅσια ὁσιωθήσονται. Latina, Qui enim custodierint iustitiam iustè iudicabuntur: & qui didicerint insta inuenient quid respondeant.

Pag. 663. A. *Imaginem suæ.*] Sapientiæ 2. v. 23. Quoniam Deus creauit hominem inexterminabilem, & ad imaginem similitudinis suæ fecit illum. LXX. καὶ εἰκόνα τῆς ἰδίας ἰδιότητος ἐποίησεν αὐτόν. *Et imaginem propriæ similitudinis fecit eum.* In editione Romana Sixti v. annotatum est in plerisque libris haberi τῆς ἰδίας ἀϊδιότητος *suæ æternitatis.* Quidam explicat ἰδιότητος proprietatis suæ, hoc est propriæ naturæ, vt sicut ipse est immortalis, ita eum ornarit eadem gloria, quæ cum propria sit ipsius Dei, singulari eius beneficio homini communicata est. Citatur paulo post versus Psalmi 15. de qua vide quæ supra.

Pag. 669. C. *Reputati sunt.*] Gr. ὡς χοῦς φησὶν ἐλογίσθησαν, & ὡς σταγὼν ἀπὸ κάδου. Apud LXX. Esaiæ 40. v. 15. εἰ πάντα τὰ ἔθνη ὡς σταγὼν ἀπὸ κάδου, καὶ ὡς ῥοπὴ ζυγοῦ ἐλογίσθησαν, & ὡς σταλὶς λογισθήσονται. Si omnes gentes sicut stilla à situla, & sicut momentum stateræ reputatæ sunt, & quasi saliuæ reputabũtur, vel vt est apud D. Hieronymũ Reputatæ sunt, Vulgata. Ecce gentes sicut stilla situlæ, & quasi momentum stateræ reputatæ sunt. Ecce insulæ quasi puluis exiguus. Aquila vt docet D. Hieronymus vertit postremum istud vocabulum λεπτὸν βαλλόμενον, Hebræi aiunt eo significari tenuissimum puluerem, qui vento raptante sæpè in oculos mittitur, & sentitur potius quàm videtur. Quod ergo LXX. saliuam dicunt, id Aquila puluerem, vnde Clemens χοῦς ἐλογίσθησαν. Tertullianus vtramq; vocem vsurpat lib. de resurrectione carnis. 59. Sed quum idem prophetes nationes ostendat nunc deputatas velut puluerem, & saliuam, nunc speraturas, & credituras in nomen, & in brachium Domini. Idem in Scorpiaco 10. quasi stillicidium situlæ, & puluerem areæ, & sputamen, & locustas deputauit. In quem locum Pamelius scribens arbitratur Clementem legisse quasi sputum l. 7. Stromatum, &, puluerem l. 6. At Leo Castrus in doctis in Esaiam commentarijs, vt sputum reputabuntur, inquit, reiecti à corpore Ecclesiæ, citatq; Clementem hoc libro. Verum neque hic *sputum* facilè reperias, & in lib. 7. p. 750. 10. coniungitur pars huius versus Esaiæ, *tanquam stilla à cado*, cum altera, *tanquam puluis*, quæ est ex Psalmo 1. non ex Esaiæ vbi vtuntur LXX. eadem voce, qua hic Clemens puluerem significat ὡς ὀχοῦς ὃν ἀπολείπει ὁ ἄνεμος. Et libro quarto in incredulos vsurpatur.

Pag. 670. B. *Auersus hæc.*] In Græco anapæstici sunt versus ex Comœdia Aristophanis cui titulus ἀχαρνεῖς, quos etiam παρῳδῶν vsurpat Cicero lib. 8. ad Atticum Epistola 8. vt monuit nos Fed. Morellus Pr. Reg. Clemens tamen legit παρὸς παῦτ' ὄπ γε vt apud Ciceronem, non vt apud Aristophanem παρὸς ταῦτα κλέος. Vide quæ in eum locum Manutius & Bosius.

Ib. D. *Dabitur enim.*] Sapientiæ Salom. c. 3. v. 14. Dabitur enim illi fidei donũ, & sors in templo Dei acceptissima. De Eunuchis loquitur qui non operati sunt iniquitatem, de quibus & dicitur Esaiæ 56. v. 5. Dabo eis in domo mea & intra muros meos partem, & nomen melius à filijs &

filiabus. Paulo post citatur ex Psalmo 49. v. 22. ὑπέλαβες φησὶν ἀνομίαν, ὅπ ἔσομαί σοι ὅμοιος, quod in Antuerpiensi edit. vertitur vt in vulgata. Existimasti iniquitatem, quod ero tui similis, at in plerisque libris vulgatæ legitur *iniquè*. Theodotio Aquila & 7. edit. ex Hebræo ὑπέλαβες ἰσόμοιος ἔσομαι ὅμοιός σοι. Symmachus, ὡμοίωσας ἑαυτῷ με ὡς σὲ quod videtur ante oculos habuisse S. Hieronymus dum vertit, Existimasti me futurum similem tui. Apud D. Augustinum lego, *Suspicatus es iniquitatem, quod ero tibi similis*. Theodoretus sic explicat, Suspicatus es me tua iniquitate delectari; D. Chrysostomus aliter, Existimasti me hæc ferre non propter patientiam, sed quod nollem hæc castigari, & quæ à te fiebant non ægrè ferrem.

Pag. 676. *Cæterum recta.*] Gr. ἅπαντα ὀρθὰ ἀνοήτοις μὲν συνιέντων. Latina vulgata, Recti sunt intelligentibus, & æqui inuenientibus scientiam, Proverb. 8. v. 9. Introducitur sapientia de suis sermonibus verba faciens. LXX. πάντα ἀνόητα τοῖς συνιοῦσι, & ὀρθὰ τοῖς εὑρίσκουσι γνῶσιν. Omnia præsentia intelligentibus, & recta inuenientibus scientiam. Chaldaïca paraphrasis, Manifesti sunt omnes viro intelligenti, & recti his qui experunt scientiam. In Romana edit. annotatur verti etiam πάντα διδακτά, Apud Scholiasten διόκωπα. In præcedenti versu erat πάντα τὰ ῥήματα τοῦ στόματός μου.

Pag. 678. B. *Postquam ipse.*] Gr. οἱ καταξιώσαντες τὸν λόγον ὡς αὐτὸς μετ' αὐτὸν τὸν ζῆν παρεδίδοντο. *Qui verbum prædicauerunt vt ipse, post ipsum vitam exposuerunt*, aut, *vita functi sunt*.

Ibid. D. *Definit itaque.*] Gr. Διάλεκτον γραφὴ ἐθέλουσαν λέξιν ἰδιωτικῷ χαρακτῆρι συμπεριλαμβάνειν. *Definiunt itaq; Dialectum dictionem quæ gentis stylo & charactere conficitur.* Corinthus de Dialectis, Διάλεκτος λέξις ἰδίαν χαρακτῆρα τόπου ἐμφαίνουσα. Dictio propriũ characterem formæ ostendẽs est Dialectus.

Pag 679. A. *Si autem ab Hellene.*] Quo tempore vixerit Hellen. disce ex Eusebio in Chronico an. 38. Cecropis 1. Athen. regis, eumque ita lege ex manuscr. *Ab Hellene Deucalionis & Pyrrhæ filio ij, qui prius Græci, Hellenes nuncupati & Acta Attica vocata.* Clemens tamen pag 351. tẽpore Crotopi Deucalionis inundationem constituit cum successor Cecropis regnaret. Morem Cecropi σύγχρονον pleriq; faciunt, Clemens Inacho. Pausanias in Lacon. ab Hellade dictos Hellenas vrbe Thessaliæ. Stephanus de vrbibus, de Hellade hæc, ἀπὸ τοῦ Ἕλληνος τοῦ Δευκαλίωνος, ἀλλὰ δ φησὶν ὁ Χρυσίππος. Vide Strab. lib. 8. & 9.

Ibid. C. *Quinetiam iubetur.*] Esaiæ 8. v. 1. Et dixit Dominus ad me: Sume tibi librum grandem, & scribe in eo stylo hominis: velociter spolia. LXX. λάβε σεαυτῷ τόμον καινὸν μέγαν. Eusebius legit τόμον καινοῦ vt annotatur in editione Romana, in quibusdam libris esse τόμον χάρτου καινοῦ, Clemẽs habet βιβλίον καινὸν καλεῖται λαβών. *Sume tibi librum nouum magnum*, verterunt LXX. & addiderunt *nouum*, vt admonerent prophetiam esse de testamento nouo. Eusebius lib. 7. cap. 3. Demonstrat. Euangel.

Pag. 785. D. *Fit pubes.*] Solonis de ætate hominis elegos descripsit, & Philo in lib. de mundi fabricatione vbi pentameter hic ita legitur.

Ἡβης δ' ἀνθούσης σήματα γενομένης

non vt apud Clementem.

Ἡβης δ' ἀνθούσης σπέρματα γινομένης.

I. Christophorsonus interpres Philonis,

Puberis hinc ævi signa recluſa patent.

Ac licet lectio Philonis vera sit, hoc tamen & de secundo septenario prodit Macrobius in somn. Scipionis lib. 1. cap. 6. Post autem bis septem ipsa ætas necessitate pubescit. Tunc enim moueri incipit vis generationis in masculis, & purgatio fœminarum. In tertio mendosè Clemens ἀνέξόμενον ὅτι γενείου, Philo ἀξιόμισθον ὅτι γένειον.

Barba genas decorat, cum tertia creuerit ætas,
Mutaturque rubens flore cadente color.

Macrobius, Post ter septem annos genas flore vestit iuuenta: idemque annus finem in longum crescendi facit. Duodecimum sic habet Clemens.

Οὐδὲ ἐπιδεῖν ἐν ὅμως ἔργα μάταια θέλῃ.

Philo,

Οὐδὲ ἔρδειν ἐν ὅμως ἔργ' ἀπάλαμα θέλῃ.

Nec facinus post hac vile patrare velit.

Quintum decimum cum pentametro Clemens

Τῇ ἑνάτῃ ἐπὶ μὲν δύναται, μετελθόντα δ' αὖτ'
Πρὸς μεγάλων ἀρετὴν σῶμά τε καὶ δύναμις.

Philo vero μαλακόνοια δ' αὖτ' Πρὸς μεγάλων ἀρετὴν γλῶσσά τε καὶ σοφίη.

Ad nonies septem valet vtraque, verum vbi clara
Res est cœpta geri, sermoque mensque labat.

Macrobius ait cum numerus septem se multiplicat, eum facere ætatem quæ propriè perfecta & habetur, & dicitur: adeo vt illius ætatis homo, vt pote qui iam perfectionem & attigerit, & necdum præterierit: & consilio aptus sit, nec ab exercitio virium alienus habeatur. Cum vero decas, qui & ipse perfectissimus numerus est, perfecto numero id est heptadi iungitur, hæc à Physicis creditur meta viuendi. Philo item ibidem ex Hippocrate docet in hominis natura septem esse tempora. Infans est vsque ad annos septem, dum emittit dentes. Puer ad quatuordecim, dum semen in eo crescere incipit. Adolescens vsque ad vigesimum primum, dum barbæ pubescit lanugo. Iuuenis vsque ad vigesimum octauum, dum totius corporis vires augescunt. Vir ad vndequinquaginta, nempe ad septies septem. Senex ad quinquaginta sex. Decrepitus quod inde reliquum est temporis obtinet.

Pag. 686. D. *Hæc dies.*] S. Chrysostomus in hunc locum Psal. 117. ἡμέραν ἐνταῦθα λέγει τὸν ἀριθμὸν λέγει τὸν ἡλιακὸν, ἀλλὰ τὰ καταρθώματα ἃ ἐν αὐτῇ γινόμενα ὥσπερ ἡμέραν πανηγυρικὴν λέγει καὶ τὸν ἀριθμὸν τοῦ Ἡλίου, ἀλλὰ τὰ ἐν αὐτῇ κακά, ὅπου καὶ ἡμέραν ἀγαθὴν τὰ ἐν αὐτῇ καταρθώματα. ἐπεὶ οὖν λέγει ἔσωθέν ἐστι τὰ δὲ Θεοῦ καταρθώματα τὰ ἐν αὐτῇ γινόμενα ὁ Θεὸς ἐποίησεν.

Pag. 690. C. *Sed sunt pili.*] ἀλλ' αἱ μὲν τρίχες ἠλίθιαι καὶ τὰ ὑπλῆ κινήματα, φιλοσοφία δὲ πῶς καὶ ἐν λόγῳ; *Ac si pili quidem numerati sunt, & viles motiones, quidni etiam Philosophia in aliquo numero erit?* sic de Megarensibus dixit oraculum de quo libro 7. sub finem ὅτ' ἐν ἀριθμῷ, & Tyrtæus ὅτ' ἐν λόγῳ ὤφελε θεῖλιν. neque in pretio habendus videtur. Si ergo, inquit, capitis nostri numerati sunt capilli vt ait Dominus Matthæi 10. v. 30. cur nõ aliquo in pretio Philosophia habebitur, aut numero? vnde addit illud de Sampsone cuius fortitudo in pilis licet reiectitiis, quibus innuuntur externæ disciplinæ, hoc est, profanæ & Ethnicæ; sic enim intelligendum illud, quod sequitur.

Ibid. A. *Extrà secus autem Philosophia.*] Nihil hic puta deesse, verum ita cohærent hæc cũ superioribus, vt Græca indicãt satis, καὶ εἰς τὸ σῶμα τοῦ

κόσμου, ἔξωθεν δὲ τῆ λαοῦ φιλοσοφία καθάπερ ἐσθής. *non in corporis ornatum, est enim extra populum philosophia, tanquam vestis.* Indicat nimirum descendere in vestis oram, non in corpus, & vestem significare Philosophiam, quæ non est pars corporis, vt neque Philosophi ex populo Iudaïco, aut Christiano. Ideoque Græci Patres τὰ ἔξω, καὶ τὰ ἔξωθεν διδασκεία, πύλας, ἀγορὰς appellant, quæ ad Ethnicos pertinét. Euthymius in hunc Psalmi locum vnguentum legale indicari ait quod super capita sacerdotum effundebatur, illudque, in oram vestimenti, vertit Aquila ὀπὶ τὸμα ἐνδυ- A cepisse. Deum vero creatorem Angelis præsidentibus custodisse humanum genus, ne qua vel violentia vel tyrannide aduersarius, dū sub aspectum non cadit, superintuens, quem inuidia successus oderat secure disperderet. Neque tamen cœptum sustulisse certamen, vt ea scilicet colluctatio pugiles fortissimos proderet, eaque occasione plurima virtutis ederentur exempla. Huius itaque rei caussa tametsi violentos aduersarij contra nos impetus per Angelorum custodiam repressisset, ille tamen concessit, vt hominis rationes atque discursus tentationum pugna vexarent, vt eos corona dignos ostenderet, qui fortiter restitissent. Neque enim diabolum contra homines armauit ipse, atque instruxit: sed ad eorum vtilitatem diaboli malitia vsus fuit. Ita medicos solere aiunt, qui ad morborum curationem viperis nonnunquam vtuntur. Hæc ita vertit Acciaolus. quæ si quis cum editione Theodoreti & Anastasij in Biblioth. Patrum contulerit, in libro, quo Acciaolus vsus est, vocem ἀορασίας, in eo verò quo Heruetus, ἀσθενείας defuisse animaduertet. Cæterum Angelos ἐπηκόους dictos ait Clemens lib. 2. vt apud Danielem cap. 4. v. 10. Et ecce vigil. & sanctus de cœlo descendit. Scholiastes Græcus: τὸ ὃ εἰρ ὀδὶ ἕτερον ἢ ἐπήκοος ἢ ἄγρυπνος ἑρμηνεύεται. S. Hieronymus LXX. ἄγγελον transtulisse testis est, Theodotionem vocem Chaldaïcam εἰρ reliquisse.

σιν ἕως ἀκρου, ἔξωθεν δὲ τῆ λαοῦ φιλοσοφία καθάπερ ἐσθής. *non in corporis ornatum, est enim extra populum philosophia, tanquam vestis.* Indicat nimirum descendere in vestis oram, non in corpus, & vestem significare Philosophiam, quæ non est pars corporis, vt neque Philosophi ex populo Iudaïco, aut Christiano. Ideoque Græci Patres τὰ ἔξω, καὶ τὰ ἔξωθεν διδασκεία, πύλας, ἀγορὰς appellant, quæ ad Ethnicos pertinét. Euthymius in hunc Psalmi locum vnguentum legale indicari ait quod super capita sacerdotum effundebatur, illudque, in oram vestimenti, vertit Aquila ὀπὶ τὸμα ἐνδυ- A cepisse. Deum vero creatorem Angelis præsidentibus custodisse humanum genus, ne qua vel violentia vel tyrannide aduersarius, dū sub aspectum non cadit, superintuens, quem inuidia successus oderat secure disperderet. Neque tamen cœptum sustulisse certamen, vt ea scilicet colluctatio pugiles fortissimos proderet, eaque occasione plurima virtutis ederentur exempla. Huius itaque rei caussa tametsi violentos aduersarij contra nos impetus per Angelorum custodiam repressisset, ille tamen concessit, vt hominis rationes atque discursus tentationum pugna vexaret, vt eos corona dignos ostenderet, qui fortiter restitissent. Neque enim diabolum contra homines armauit ipse, atque instruxit: sed ad eorum vtilitatem diaboli malitia vsus fuit. Ita medicos solere aiunt, qui ad morborum curationem viperis nonnunquam vtuntur. Hæc ita vertit Acciaolus. quæ si quis cum editione Theodoreti & Anastasij in Biblioth. Patrum contulerit, in libro, quo Acciaolus vsus est, vocem ἀορασίας, in eo verò quo Heruetus, ἀσθενείας defuisse animaduertet. Cæterum Angelos ἐπηκόους dictos ait Clemens lib. 2. vt apud Danielem cap. 4. v. 10. Et ecce vigil. & sanctus de cœlo descendit. Scholiastes Græcus: τὸ ὃ εἰρ ὀδὶ ἕτερον ἢ ἐπήκοος ἢ ἄγρυπνος ἑρμηνεύεται. S. Hieronymus LXX. ἄγγελον transtulisse testis est, Theodotionem vocem Chaldaïcam εἰρ reliquisse.

σεως ad os vsque, id est, tunicam eius circa pectus sanctam reddebat inquit Theodoreti interpres, à principe ad subditos vsque concordiæ vtilitas peruenit. D. Augustinus tom. 8. Non puto quod oram vestimenti in lateribus voluit intelligi: sunt enim oræ in lateribus, sed à barba descendere vnguentum ad oram potuit, B quæ in capite est, vbi apetitur capitium. Tales sunt qui habitant in vnum, vt quo modo per oras istas intrat caput hominis, vt vestiat se, sic per concordiam fraternam Christus intrat, qui est caput nostrum, vt vestiatur, & hæreat illi Ecclesia.

Ibid. B. *Spiritum sensus.*] Gr. πνεῦμα αἰσθήσεως ἐδωδεν. LXX Exodi 28. v. 3. καὶ σὺ λαλήσεις πᾶσι τοῖς σοφοῖς τῇ διανοίᾳ, οὓς ἐπλήρωσα πνεύματος σοφίας καὶ αἰσθήσεως. In editione Romana annotatur vocem σοφίας abesse à nonnullis libris. Latina vulg. Et loqueris cunctis sapientibus corde, quos repleui spiritu prudentiæ, vt faciant vestes Aaron, in quibus sanctificatus ministret mihi.

Pag. 693. A *Nam per gentes.*] Lib. 7. Stromat. *Sunt enim iussu diuino & antiquo per gentes distributi angeli.* Eandem doctrinam immerito à nostri temporis hæreticis in dubium reuocatam confirmat D. Hieronymus in cap. 7. Danielis loco illo Deuteronomij 32. Quando diuidebat altissimus gentes, quando separabat filios Adam, constituit terminos populorum iuxta numerū Angelorum Dei. Sic enim legitur apud LXX. κατ' ἀριθμὸν ἀγγέλων Θεοῦ, non, vt habet Latina, filiorum Israël. Idem Epiphanius hæres. 51. & Basilius in Psalm. 33. citati ab Anastasio Quæst. 60. in scripturam, cum Cyrillo de adoratione in spiritu, cuius verba Græcè nondum edita subijciemus, Οἷς ἁγίοις ἀγγέλοις ἴσμεν ὑπὸ Θεοῦ πεπομένους εἰς τὸ δεῖν τοῖς πεπιστευκόσι διακονεῖν, καὶ οἱονεὶ καθηγεῖσθαι λαοῦ. Scimus sanctos Angelos à Deo esse ordinatos ad opem necessariam ferendam credentibus, & vt sint veluti duces populi. Item Theodoreti lib. 3. τῆς ἑλληνικῆς de Curatione D Græcorum, vbi de dæmonibus agit: εἶτα κατ' αὐτῆς ἀνθρώπων ὡς εἰκὸν ἰσχὺς πεπιμιγμένων λυττῶσι, καὶ ἡ κατ' αὐτῶν ἀναδέξασθαι πάλεμον. τὸν ὃ πιστὸν τῇ μὲν θεῖ ἀγγέλων διατασσόμενα φρουρᾶσαι θεῖ ἀνθρώπων τὸ ἔθνος, ὅπως μὴ βίᾳ καὶ τυραννίδι χρώμενος ἀοράτως βλάψει οὓς δεῖ σθένος ἐρίσαντα, ἀνδρὸς ἀγωνιστοῦ τὴν ἀγωνισικὴν καὶ ἐπικρατῆσαι δέμενον, ἵνα δείξῃ τοῖς ἀεὶ σοῖς ἐν πάλῃ, καὶ θηρῶντας καὶ ἀμαχητὶ φέροντας· ὃ δὴ ἔνεκα τὴν διαβολὴν ἐκείνου κατορθοῦσι διακονίαις τῇ θεῖ ἀγγέλων φρουρᾷ ἢ θεῖ λοιμῶν σωτηρίαν ἀγωνίᾳ ὅπως τοῖς ἀξιονίκοις ὑποφαίνῃ στεφάνων ἀξίους. καὶ ὡς τὸν ὠλῶ ὀπεῖον εἰς ἀνάπαλιν πάξιν ἀποκαιρώσας, εἰς δὲν δὲ τῇ ὁπεινῇ πανηγύρει χρηστώσας, καθάπερ οἱ ἰατροὶ τοῖς ἐχίδνας εἰς νοσημᾶ ἀπαλεγμὸν Subinde autem rabie quadam contra humanum genus incitatos quod ad imaginem Dei factum videbant atrox bellum aduersus hominem suf-

Pag. 695. B. *Vt qui sit bellarium.*] Gr. ὀψαρτυτικὸν τὸ τῆς δείπνου παρασκεύασμος. Ita lib. 1. Strom. Et quę est quidem ex fide veritas, tanquam panis necessaria est ad viuendum. Quæ autem præcedit disciplina, est obsonio similis & bellariis, Desinente cœna, &c. Basilius integram hac de re C scripsit homiliam περὶ νίκης, de qua & Nicephorum ad lib. 10. cap. 26. Hist. Eccles.

IN LIB. VII. STROMAT.

Pag. 704. *Ad acquirendam.*] εἰς ἀρετῆς θήκην & δικαιοσύνης αὔξησιν. Fed. Morellus Prof. Reg. loco illius corrupti vocabuli reponebat ἐπ' ἐκτησιν vel ἐπίδοσιν. *Ad accretionem virtutis & iustitiæ incrementum.*

Ibid. *Et ei ministrare.*] Gr. προπαθεῖσθαι δὲ ψυχὴν & διακονῆσαι δυνάμει τὸ. *Præparare animam, & exacuere.* ἀπὸ τῆ διακονεῖν non ἀπὸ τῆ διακονεῖν, sic paulo post, προκαθαίρει & προτίθησι τὴν ψυχὴν εἰς θεοδιδαχὴν πίστεως, *Præpurgat & præparat animam.*

Pag. 728. B *Bonimihi quid.*] Theodoretus l. 6. de Curat. Græc. hos versus Menandri profert. Bene precor hoc vertat ô Dij multum colendi, &c. Vnde constat non duos tantum priores esse Menandri verba, sed & quæ sequuntur vsque ad Antiphontis apophthegma. Porro illud Bionis: *Si mus calathum arroserit.* Græce μῦς τὸν θύλακον διέτρωγεν. Theodoreti interpres reddit, *Si mus panarium saccum corrosit.* Simile illud apud Ciceronem 2. de Diuinat. Nos autem ita leues & inconsiderati sumus, vt, si mures corroserint aliquid, quorum est opus hoc vnum, monstrum putemus. Ante vero Marsicum bellum, quod clypeos Lanuuij, vt à te est dictum, mures rosissent, maximum id portentum haruspices esse dixerunt. Quasi vero quidquam interfit mures, diem & noctem aliquid rodentes, scuta an cribra corroserint. Idem eodem loco Diogenis dicterium tribuit coniectori.

Quod etiam coniector quidam & interpres portentorum non inscite dicitur ei respondisse, qui cum ad eum retulisset, quasi ostentum quod anguis domi vectem circumneus fuisset: Tum esset, inquit, ostentum, si anguem vectis circumplicasset. Hoc ille responso satis apertè declarauit nihil habendum esse portentum, quod fieri posset.

Ibid. *Aut respicientem quis sit.*] Gr. Ἢ τίς ἐστιν ὁ θεσπιῶν σκοπιῶτης Ῥάλφ τῶν δύθης ὁ ἀγρεύς. Apud Theodoretum legimus σκοπιώτης, ἀκολουθῶ. *Speculantem si quis accedat, perdam hunc ego Hominem è vestigio. In foro sibi quilibet Nostrum & ambulat, & loquitur & sternutat. An non enim illis, qui sunt in ciuitate. Ita res fiunt vt natura instituta sunt?* Sternutationes olim superstitiosi obseruabant tanquam omnia, si dextræ, si sinistræ. Ita vt, si dum induitur calceus sternutamentum obtigisset, lectum repetere solerent vt tradit Augustinus lib. 1. de doctr. Christiana. Inde καλοδαιμονικῆς frequens mentio de qua L. Cœlius Rhod. lib. 24. cap. 27. Antiq. lect. & Ios. Scaliger lib. 1. cap. 16. Ausonianar.

Ibid. *Insignis victoria.*] ὁ καλλίνικος Ἡρακλῆς ὠκίσθη καπικεῖ. Apud Diogenem Laërtium in vita Diogenis Cynici: ὁ δ' Διὸς παῖς Ἡρακλῆς καλλίνικος, Inscripserat quidam domui suæ vxore nuper ducta, Iouis filius Callinicus Hercules hic habitat, nihil ingrediatur mali, inscripsit ipse, Post bellum auxilium. Idem ibidem. Spadone quodam scelerato domui suæ inscribente, Nihil ingrediatur mali: dominus, ait, domus quanam ingredietur? Coniunxit hæc duo apophthegmata Clemens, quem sequutus est Theodoretus lib. 6. de Curat. Græcorum. In fragmentis Archilochi mentio fit Herculis Καλλινίκου.

Ibid. *Ij autem ipsi omne.*] S. Augustinus lib. 16. de Ciuit. Dei cap. 38. Nec more idololatriæ lapidem perfudit oleo Iacob velut faciens illum Deum, neque enim adorauit eundem lapidem, vel ei sacrificauit, sed quoniam Christi nomen à chrismate est, id est ab vnctione. Arnobius lib. 1. Si quando conspexeram lubricatum lapidem, & ex oliui vnguine ordinatum, tanquam inesset vis præsens, adulabar, affabar. Propertius lib. 1.

Nullas illa suis contemnet fletibus aras,
Et quicunque sacer qualis ibique lapis.

Apuleius lib. 1. Floridor. vel truncus dolamine effigiatus, vel cespes libamine humigatus, vel lapis vnguine delibutus. Hæc collegit P. Colvius in Apul. quibus adde hæc de quibus monuit nos Feder. Morellus Prof. Reg. Tibullus lib. 1. Eleg. 1.

Nam veneror, seu stipes habet desertus in agris,
Seu vetus in trivio florida serta lapis.

Theophrastus ἐν τῇ δεισιδαιμονίας χαρακτῆρι. Τοὺς μὲν λίπαρον λίθον ἢ ἐν τοῖς τριόδοις παριὼν ἢ τῆς λιπυροῦ ἔλαιον καταχεῖν, καὶ δὶς γόνατα ποιῶν καὶ προσκυνήσας ἀπαλλάττεσθαι. Eiusdem hominis est vnctis lapidibus, qui in viarum anfractibus, & compitis stant, oleum è vasculo diffundere, dein cum in genua procubuerit & adorauerit, alio facessere.

Pag. 716. B. *Ego enim neque dulci.*] Gr. ἐγὼ γὰρ οὐκ ἔσθιω γλυκείαν οὐδὲ μηλίαν. Heruetus corrigit γλυκείαν, sed non assequitur mentem auctoris. Tu lege οὐκ ἔσθιω γλυκεῖαν, ἢ δὲ μηλία. Hesychius, γλυκεῖον τὸ γάλα καὶ τὸν χολόν. Rectius, γλυκεῖδη τὸ γάλα, quam vt erat, aut vt volunt quidam γλυκόν. Cœl. Aurelianus lib. 3. cap. 1. Multa enim contrariæ significationis vocabula sumpserunt, vt fella, quæ Græci γλυκέα vocant, velut dulcia, quum sint amarissima. Idem Plinius lib. 27. cap. 10. Hic ipse Clemens lib. 3. Strom. pag. 177. Florent. edit. *μηδὲ λεγόντων ἐλευθερίαν τὴν τοῦ ἥδονῇ δουλείαν καταφρονοῦσι τὴν χολὴν γλυκαίνω. Neque dicant libertatem eam, quæ est sub voluptate seruitutem, sicut ij qui bilem dicunt dulcem.* Ita verterat antea Heruetus, sed altera pars huius sententiæ ab eius amanuensi prætermissa est pag. 462. 40. Porro μηλία Fauorinus exponit τὰ μηλαῖα ὀστᾶ femoralia ossa, & Hesychius, μηλία τὰ ὑπὸ τοῖς μηροῖς ἐξαιρούμενα ὀστᾶ. videte igitur hic. *Ego enim neque felle vescor, neque femorum ossibus.* Sic paulo post τὴν χόλην ὀστέα τε ἄβρωτα, *bilem, siue fel, & quæ comedi non possunt ossa.* Et pag. 707. 50. *ossibus & bile tosta.* Illud vero infra, num. 30. sic lege, *iustissimo verbo honorantes, per quod accepimus cognit. ea. q. d per illud glorif.* Fides ex auditu, aud. per verbum Christi. Rom. 10 Iustum dicit per verbum edoctos, verbo remunerari. Sic pag. 711. 40. *gratias agens per verbum ei datum.*

Ibid. D. *Sed antiquissimam.*] S. Cyrillus lib. 9. in Iulianum. Videre autem licet ex altari, quod adhuc apud Delon est, apud quod adhuc quia nullum animal offertur vel sacrificatur, piorum vocatum est altare. Ita non solum abstinebant ab animalibus sacrificantes, sed & his qui statuerunt hoc, & qui viebantur pietatis nomen tribuebant.

Pag. 718. *Quocirca non male.*] Cicero de natura Deor. 2. Sus vero quid habet præter escam? cui quidem ne putresceret, animam ipsam pro sale datam dicit esse Chrysippus. Qua pecude, quod erat ad vescendum hominibus apta, nihil genuit natura fœcundius. Varro de re rustica lib. 2. cap. 4. Suillum pecus donatum ab natura dicunt ad epulandum. itaque iis animam datam esse proinde ac salem, quæ seruaret carnem. Plutarchus Stoïcis adscribit hanc sententiam lib. 5. Sympos. cap. 10. διὸ καὶ τοῦ Στωϊκοῦ ἑνὸς τὸν ὑπὲρ θρέψεως κρέως γενόμενον λέγουσι τῆς ψυχῆς ὡσαύτως ἁλῶν παραπαραμένης τοῦ σώματος. C

Ibid. B. *Præter quam propter.*] τὴν θυσιμένην τοῖς καθαροῖς Leuitici 16. fit mentio hirci emissarij, quem Græci ἀποπομπαῖον τράγον dicunt. C. Gesnerus de quadrupedibus, Platinæ hæc de hirci carne citat. Caprarum & hircorum iecora fugito, ne in epilepsiam incurras. Clemens dixit συμβάλλεσθαι τὸν τοῦ τραγείου κρέως βρῶσιν πρὸς ἐπιληψίαν. Versus autem quos habes in extrema hac pagina recitat Cyrillus lib. 9. in Iulianum. Vnde Porphyrius sic dicit in 2. libro de abstinentia ab animalibus: quod autem non diis, sed dæmonibus sacrificia per sanguinem obtulerunt, à theologis qui virtutem totam norunt, creditum est. Adducit autem & Poëtæ sententiam sic habentem. Quis sic stultus & tam dissolutus Persuasibilis vir, &c. Vide hac de re Eusebium libro quarto capite quinto Præparat. Euang. D

Ibid. C. *Vanum enim.*] Eandem eius sententiam reperies & apud Plutarchum de animi tranquillitate. Vide Theod. Cantorum lib. 1. cap. 16. var. lect.

Pag. 720. B. *Benignitatem & disc.*] χρηστότητα καὶ παιδείαν καὶ γνῶσιν διδάξει με. Benignitatem & dis-

ciplinam & cognitionem doce me. Ita LXX. Psalm. 118. v. 66. vulgata, Bonitatem, & disciplinam & scientiam doce me. Dio. Hieronymus vertit, Bonum sermonem & scientiam doce me. Eurhymius explicat, Bonitatem erga amicos, & cognatos, disciplinam in actionibus, & scientiam in contemplando.

Pag. 722. C. *Quod si nonnulli.*] Non antiquum modo, sed inde vsque ab ipsis Apostolis traductum ad posteros esse morem statis horis orandi cum ex hoc constat loco tum ex alijs multis veterum Patrum. S. Hieronymus Epist. 7. tom. 1. ad Lætam. Mane hymnos canere, tertia, sexta, nona hora stare in acie quasi bellatricem Christi, accensoque lucerna reddere sacrificium vespertinum, & Epist. 8. ad Demetriadem. Præter psalterium & orationis ordinem, quod tibi hora tertia, sexta, nona ad vesperam media nocte & mane semper est exercendum, statue quot horis scripturam ediscere debeas. Idem Epist. 22. & 27. Basilius singularum rationem reddit reg. fus. expl. 37. κ' τὸ τείτῳ ὥρᾳ εἰς τὸ προσεύχεσθαι αἰτίαν ὑπομνηθέντας τῆς τῶ πνεύματος δωρεᾶς κ' τὸ τείτον ἄρξαν τοῖς Ἀποστόλοις δεδομένης. Cyprianus de orat. Dominica. Horarum spatia iampridem salubriter determinantes adoratores Dei, statutis & legitimis temporibus seruiebant & manifestata postmodum res est, sacramenta olim fuisse, quod ante sic iusti precabantur. Nam super discipulos hora tertia descendit Spiritus sanctus, qui gratiam dominicæ repromissionis impleuit. De sexta Basil. ὁ δ' τῇ ἕκτῃ ὥρᾳ κ' μέσην τὴν ἡμέραν τὸν ἀγίων ἀναλαμβάνει τὸ τὸ προσεύχεσθαι ἀκριβέστερον τῶν λεγόντων ἑσπέρας ἢ πρωὶ ἢ μεσημβρίας ἀναγκαίως κὰ ἀπαραιτήτως. Sexta quippe meridies. Cyprianus, item Petrus hora sexta in tectum superius ascendens, signo pariter & voce Dei monentis instructus est, vt omnes ad gratiam fluxis admitteret, cum de emundandis gentilibus ante dubitaret. De nona Basili. ἡ δ' ἐνάτη πρὸ αὐτῶν ἡμῶν τὸν Ἀποστόλων ὁ τῆς προσέυξεως ἀφορμὴν ἐποιήσατο προσευχῶ τῶν δεδόσθαι ἰσχύσας ὅτι Γέγονε ἡ Ἰωάνης ἀφέσεως εἰς τὸ ἱερὸν ὅτι τὸ ὥρᾳ τῆς προσευχῆς ἐνάτη. Cyprian. Et Dominus hora sexta crucifixus, ad nonam peccata nostra sanguine suo abluit, & vt redimere & viuificare nos posset, tunc victoriam suam passione perfecit. Eadem nonæ ratio redditur & in constitutionibus Apostolicis lib. 8. cap. 34.

Ibid. D. *Imo vero.*] Cyprianus de orat. Dom. In orationibus vero celebrandis inuenimus obseruasse eum Danielem tres pueros in fide fortes & in captiuitate victores, horam tertiam, sextam, nonam sacramento scilicet trinitatis: quæ in nouissimis temporibus manifestari habebat. Nam & prima hora in tertiam veniens, consummatum numerum trinitatis ostendit. Itemque ad sextam quarta procedens, declarat alteram trinitatem. Et quando à septima nona completur, per tenas horas trinitas perfecta numeratur. De mansionibus vide 666. 20. lib. 6.

Pag. 724. A. *Nonnullam aliqua ex parte.*] σωτερχῶν τοῦς ἡμῖν ἀσμένως δ' ὧν δύχεται τὸ ποδούμενον λαμβάνων. δ verbum, *nonnihil cooperatur ad acceptionem facè accipiens id, quod desiderat, operationum suarum.* Illud vero quod præcessit, *& cognitionem, & tempus* ambiguum est. Clemens vult omnem locum & tempus sacrum esse in quo ad Dei cognitionem peruenimus.

Ibid. B. *Certè per orationem.*] Ἐξαπάζεται δ' τῆς δύχης ὁ Τόπος. Hic Τόπον accipe non modum, sed mores ipsos vel τὸν προαίρεσιν vt ante dixit τὸν εὐπροαίρετον καὶ εὐχάειστον qui bono animi instituto accedit ad orationem cooperari ad obtinendum, seu affectum animi. sic vetus Comicus Τόπος ἐστὶν ὁ πείθων & λέγοντος ὁ λόγος. Mores dicentis persuadent non oratio. S. Chrysostomus Hom. in Chananæam. ἰσέον δὲ ὅτι & ζητεῖται τόπος προσευχῆς ἀλλὰ Τόπος. ὁ Ἱερεμίας ἐν βορβόρῳ ὢν καὶ τὸν Θεὸν ἐπικαλεῖτο. ὁ Δανιὴλ ἐν λάκκῳ λεόντων καὶ τὸν Θεὸν ἐξιλεώσατο. Interpres Homil. 17 ex variis in Matthæum locis tom. 2. Non quæritur locus sed deuotio mentis. Hieremias in lacu cœni demersus erat fideliter orans Deum, promeruit. Daniel in lacum leonum missus, ad se Dei misericordiam inclinauit. Item post pauca: οὐδὲν τόπῳ ἀπὸ τοῦ τόπου κωλύεται τὸ τῆς δύχης· μόνον ἐὰν τῇ δύχῃ συμβαίνων. φησὶν γὰρ ὁ Δαβὶδ, αἰνέσω τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ μου μετ' ᾠδῆς· μεγαλυνῶ αὐτὸν ἐν αἰνέσει, καὶ ἀρέσει τῷ Θεῷ ὑπὲρ μόχον νέον. Hæc in homilia Chrysostomi non reperiuntur Latina, sed apud Anastasium quæst. 2. in scripturam.

Pag. 724. C. *Quoniam autem.*] ἐπεὶ δ' ἡνεβλίου ἡμέρας εἰκὼν ἡ ἀνατολὴ, &c. *Quoniam autem natalis diei imago est Oriens & illinc augetur lux, quæ primum illuxit ex tenebris, sed & ijs qui versabantur in ignoratione exortus est dies cognitionis veritatis, ea ratione ad orientem Solem fiunt orationes.*

Ibid. *Vnde etiam quæ erant.*] Vitruuius lib. 4. c. 5. Ædes autem sacræ deorum immortalium ad regiones, quas spectare debeant, sic erunt constituendæ, vti signum, quod erit in cella collocatum, spectet ad vespertinam cœli regionem, vt qui adierint ad aram immolantes aut sacrificia facientes spectent ad partem cœli orientis, & simulachrum quod erit in æde. G. Gyraldus Syntag. 17. Geneal. ex Pindari commentariis tradit ad orientem Diis, ad occidentem Heroïbus sacra facta & preces, itemque ex Porphyrio & Luciano supplices diis ἀνατολικοῖς orientem spectasse. Idipsum à Pythagoricis obseruatum scribit L. Cœlius, Trismegistum autem ad meridiem conuersum orasse lect. antiq. lib. 12. c. 2. &c. Quod vero templa dixit Clemens respexisse ad occidentem, de vestibulo intelligendum est non de cella, quo modo & Iosephus lib. 8. Antiquit. c. 2. dixit templum Salomonis versum fuisse ad orientem, cuius pars dextera, dicitur quæ erat australis, ad quam erat positum mare, 3. Reg. c. 7. Rationem affert Anastasius quæst. 48. in scripturam, τὸ μὲν μῆκος ἦν ξ'. πηχῶν, τὸ δ' εὖρος κ'. ἐπέτρεπτο δὲ ὁ προσεύχεσθαι ἵνα οἱ προσευχόμενοι μὴ τὸν Ἥλιον ἀνίσχοντα προσκυνῶσιν, ἀλλὰ τὸν ἡλίου δεσπότην. *Longitudo quidem erat 60. cubitorum, latitudo autem 20. Conuersum autem erat non ad orientem, ne precantes adorarent Solem orientem, sed solis Dominum.* Ita legendus est hic locus in Bibliotheca SS. Patrum, vt & ille sub finè quæstionis. *Et totam altitudinem fuisse centum viginti cubitorum,* καὶ πᾶν τὸ ὕψος ἑκατὸν εἴκοσι πήχεις. Id quod indicat locus c. 3. 2. Paral. quē subijcit. *Et altitudo centum viginti, & deauravit ipsum intrinsecus auro purissimo.* Græcè in manuscr. Reginæ erat ἡ κατεχύσατον αὐτὸν ἔσωθεν χρυσίῳ καθαρῷ; interpres videtur legisse ἔσωθεν Sed & illud ὁ προσεύχεσθαι, mendi suspectum est, si cū Iosepho conferatur vnde sumptum videtur.

Ibid. D. *Doceantur verti.*] Hunc orandi ritum vultu ad orientem conuerso acceptum ab Apo-

stolis testantur hæc veterum Patrum loca, ex quibus & rationes varias petes. Tertullianus aduersus gentes seu in Apologet. Ad Persas si forte deputabimur, licet Solem in linteo depictum non adoremus habentes ipsum vbique in suo clypeo, denique inde suspicio quod innotuerit nos ad orientis regionem precari. Idem aduersus Valentinianos. Amat figuram spiritus sancti, orientem Christi figuram. Epiphanius lib. 19. scribit pseudoprophetam Elxai nomine prohibuisse orare ad orientem & faciem ad Hierosolyma conuertendam docuisse ex omnibus partibus mundi. Origenes hom. 5. in Num. quod genua flectimus orantes, & quod ex omnibus cœli plagis ad orientis partem conuersi orationem fundimus, non facile cuiquam puto ratione compertum. Apud S. Athanasium quæst. ad Antiochum 16. quæ in Græco ms. est 34. respondendum esse gentibus docetur, ὅτι οὐχ ὡς ὁ φαντασίας ἀφιερωμένου ἢ Θεοῦ ἐν ἀπόπλοις προσκυνοῦμεν, ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ Θεὸς φῶς ἀληθινόν ἐστιν καὶ λέγεται. Τούτου χάριν πρὸς τὸ φῶς τὸ κτιστὸν ἀφορῶντες ὃν αὐτῷ ἀλλὰ τῇ ποιήσαντι αὐτὸ προσκυνοῦμεν. ὃν τῷ προτου στοιχείου τὸν πρὸ πάντων στοιχείων καὶ τῶν αἰώνων Θεὸν γεραίρομεν. Non ideo adoramus ad orientem quod in ea parte mundi Deus aliquo modo circumscriptus habitet, sed quia Deus lux est vera, dicitur que: eam ob causam ad creatum istud lumen conuersi, non illud quod creatum est lumen, sed eius luminis creatorem adoramus, & ex elemento omnium splendidissimo, omnium elementorum splendidissimum creatorem Deum veneramur. Ita reddidit interpres Ampelander, sed ad verbum ex manuscripto extremum illud sic vertendum est, Ex primo elemento Deum qui ante omnia elementa & secula fuit, venerantes. Christianis aliam rationem reddit, οἱ δὲ γε περὶ ἀκουέτωσαν ἢ μανθανέτωσαν, ὅτι διὰ τοῦτο χαίρει οἱ μακάριοι Ἀπόστολοι καὶ ἀπόπλους τὰς τῆς Χερσιαδῶν Ἐκκλησίας προσέχειν ποιήσαντι, ἐν καὶ τὸν προφήτην ἡμᾶς προσέχειν· ὅθεν ἐξεπέτασα βουλόμενοι, ἵνα πρὸς τὸν ἀρχαῖον ἡμῶν παράδεισον καὶ χώραν ἀφορῶντες αὐτῶν τὸν δεσπότην ἀποκαλέσωσιν ἡμᾶς ὅθεν ἐξεπέσαμεν. Audiant verò fideles & discant quòd sancti Apostoli Christianorum Ecclesias ideo iusserunt orientem versus suas preces fundere, vt ad Paradisum vnde cecideramus respicientes, suppliciter à Deo petamus, & à nostro Domino, vt in antiquam nos patriam & locum vnde cecidimus, restituere velit. Eadem ratio redditur in Constitutionibus Apostolicis lib. 2. cap. 57. ex F. Turriani interpret. vide apud Iustinum quæstionem 118. & Damascenum lib. 4. cap. 17. de fide orthod.

Pag. 731. C. *Purè & castè colens.*] ὁσίως προσκυνούμενος. Fed. Morellus legendum censet προσκυνούμενος *precibus Deum piè castéque concilians.*

Ib. *In sola enim.*] ἐν μόνῃ γὰρ τῇ ἐκ προφητικοῦ λόγου τοῦ τῆς Σοφίας ὀνόματι φανερώζεται. Cognitionem Clemens definit alibi ἀπόδειξιν τῆς διὰ πίστεως παραληφθέντων ἰσχυρὰν καὶ βέβαιον, demonstrationem eorum, quæ per fidem tradita sunt, firmam certamque, sapientiam vero hic ait esse cognitionem non quamuis, sed prolati verbi opera parram, vt cum à magistro docemur; atque hanc solam huius nominis esse notionem.

Pag. 736 C. *Deus tu memento.*] μεμνήσθω αὐτῷ τῷ Κυρίου. Euseb. lib. 3. hist. c. 24. narrat hoc ipsum ex Clemente, legitq; μέμνησο ὦ αὖτε τοῦ Κυρίου. Rufinus c. 30. ita vertit. Aiunt beatum Petrum cum A vidisset vxorem suam duci ad passionē, gauisum esse electionis gratia, & exclamasse ad eam cum duceretur, ac proprio nomine compellantam dixisse, O coniux memento Domini. Talia coniugia sanctorum erant, tam perfecta fuit affectio beatorum. Idem Niceph. lib. 2. cap. 44.

Pag. 744. B. *Nouis ipse.*] De ieiunio quartæ & sextæ feriæ antiquitus vsurpato vide Constitutionum Apostolicar. cap. 19. lib 5. & 24. lib. 7. ita S. Nicolaum his diebus à lacte abstinuisse memoriæ proditum est.

Pag. 748. D. *Dicunt autem.*] Gr. λέγουσι δὲ οἱ περὶ τὰς παραδόσεις Ματθίαν εἰρηκέναι. *Dicunt autē in traditionibus dixisse Matthiā*, paulo post, *qui Deo afflat, & afflatur*, Græcè erat θεοφορῶν καὶ θεοφορούμενος.

Pag. 755. A. *Præter eos qui sensus.*] Gr. πλὴν τῶν τὰς αἰσθήσεις ἀναιρούντων. *exceptis illis qui sensus tollunt.*

B Philosophi quidam negabant certo sciri quicquam, vt Academici, vllamve sensibus cognitionem posse nos adipisci.

Pag. 763. C. *Sapientia, inquit.*] Gr. ἡ Σοφία, φησὶν ὁ Σαλομών, ἐνεφύσησε τὰ ἑαυτῆς τέκνα. Ecclesiast. 4. v. 12. apud LXX. ἡ Σοφία υἱοὺς ἑαυτῆς ἀνύψωσε καὶ ἐπιλαμβάνεται τῶν ζητούντων αὐτήν. Sapientia filios suos exaltauit, & suscipit inquirentes se. In Romana editione postrema legitur ἑαυτῇ ἀνύψωσεν in qua & hæc annotantur in scholijs. Et fortasse ex hoc loco sumpsit Tertullianus quod ponit in Scorpiaco, *Sophia iugulauit filios suos*, & videtur legisse ἀνεῖλε. I. Pamelius in Tertullianum scribens, locum illum refert ad cap. 9. Prouerb. ἔσφαξε τὰ ἑαυτῆς θύματα. *Immolauit victimas suas*, putatque legisse illum paraphrastice, *filios suos*. Latina vulg. Sapientia filijs suis vitam inspirat, C & suscipit inquirentes se. G. Iansenio in ea scribenti videtur interpres legisse ἐψύχωσεν, nec multum ab illa sententia discedit lectio Clementis.

Pag. 766. C. *Vos autem Megarenses.*] Theocriti scholiastes epigramma profert ab Apollinis oraculo Megarensibus redditum vnde hæc duo sunt hexametra,

Ἡμεῖς μὲν ὦ Μεγαρῆς ὔτε τέτρτοι, ὔτε πέμπτοι
Οὔτε δυωδέκατοι, ὅτ' ἐκ λόγω, ὅτ' ἐκ ἀριθμῷ.
At vos nec recipit Megarenses tertius vdo,
Non quartus, neque bissenus, neque denique vestrē
Vlla vsquam ratio est, nulquia numeris sit lacusve.

Apud Theocritum tale quid reperitur. Theognidis vero Elegi tantum exrant. vide prouerbiorum Chiliadas. Subijcit ijs Clemens duo loca ex sacris literis quorum alter est Esaiæ 40. v. 15. Ecce gentes quasi stilla situlæ. Tertullianus aduersus Iudæos, Ne Israël adhuc superbias, D quod gentes velut follicidium situlæ, aut puluis ex area deputentur, vide pag. 536. D. 54. D.

APPENDIX.

Pag. 55. B. *Priusquam ipsi Mosis.*] Postquam superiora illa collegimus, peruenerunt in manus nostras mss. quidam libri, in quorum no erant quædam loca Clementis in expositione epistolæ ad Hebræos citata, sic autem scribeatur hic, πρὶν ἢ σφᾶς αὐτοὺς καταξιωθῆσαι τῷ Μωσέως διαδόχῳ ὁμοίοτε ἔργῳ μαθεῖν, ὅτι αὐ ἄλλως σωθῆναι μὴ ἔχε ὡς Ἰησοῦ πιστεύσαντες, *Prius quam Mosi successorem secuti sero tandem didicerint se non posse aliter saluos fieri, nisi vt Iesu credidissent*, vel, Iosue. In eodem libro ille alter 1. Pædagogi pag. 11. lin. vlt. edit. Florentinæ sic effertur. τῇ παλαιᾷ Σοφίᾳ ἢ ὡς δὴ γλυκεῖα μὲν δὴ τὸ χαίρειν, Σοφία δὲ ὡς ζωή.

Pag. 86. D. *Qui mundana proterunt.*] Hunc locum ita legimus in quodam manuscripto, καὶ προαίρεσις τὰ κρατικὰ· ἀνθρώπων γὰρ ξωωσείδα Χριστὸς καταζόβζει εἰς Ἰησαισιαν τὸ δρμα απεύδων πρὸς τὸν Θεὸν πλασθεὶς ἀναγὼς ὁ λωίζαβ. ὡσπερ ὧν εἰς Ἱερουσαλὴμ, νῦν δὲ εἰ, δεινὸν εἰσελαύνων κάλλιστον θέαμα τῷ κατεὶ ἡμὲς ἄδικος πικαφέρας· καὶ τὸν πῶλον ἡμὶ προσέλθσιν ἀμπέλῳ. Sic habebat hoc fere glossema siue fragmentum Clementis in expositione quadam Euangelij Ioannis ex multorum commentarijs consarcinata, qua vsi sumus, ex bibliotheca Christianiss. Reginæ Regg. matris Catharinæ Mediceæ, eiusdem liberalitate, atque opera sapientissimi viri Ioann. Baptistæ Benciuennij primi eius Eleemosynarij & Bibliothecarij, ac Bilioramæi Abbatis, quo etiam ex promptuario suppeditata sunt pleraque omnia exemplaria manuscripta, quæ in his collectaneis siue Clementis siue aliorum scriptorum causa laudata sunt.

Pag. 106. B. *Aluisse.*] Locus est ex Euripidis Medea.

Pag. 149. A. *Sed in intemperantia.*] Gr. ἀ δὲ τῆς ἀκρασίας διάλυψις κενή. In ora libri sui vir doctus notauerat κοινεῖ. *propositum incontinentia communicat* siue *coinquinat.*

Pag. 159. B. In loco illo Anastasij coniecturam nostram confirmauit alius manuscriptus codex, in quo ita hæc scripta reperimus, ὡς μὲ βασιλείας ΑΥχρύσου ἴση ἑπτὰ. καὶ λοιπὸν σωσαισφέρη. Item paulo post ita legendum est ex eodem codice: ὡς πρὸ γὰρ τὸν ἄνθρωπον τῇ ϛ. ἡμέρᾳ πλάσας ὁ Θεὸς ἐν Παραδείσῳ ἔθετο, οὕτω καὶ ἐνέπεσε τῇ ἁμαρτίᾳ, ὕτω καὶ τῇ ϛ. ἡμέρᾳ, & apud Latinum interpretem sic, *Quemodo enim cum hominem sexto die finxisset Deus, eum in paradiso collocauit, ipse autem incidit in peccatum: ita etiam sexto die millenary,* &c. Tale illud est Irenæi lib. 5. cap. 23. Hunc itaque diem recapitulans in semetipsum Dominus venit ad Passionem pridie ante sabbatum, quæ est sexta conditionis dies, in qua homo plasmatus est secundum plasmationem eam, quæ est à morte, per suam Passionem donans.